Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidade de Coimbra
BIBLIOTECA GERAL

L. AZORIO

INSTITUTIONUM

MORALIUM

LUGDUNI

1602

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

INSTITVTIONVM MORALIVM.

IN QVIBVS VNIVERSÆ QVÆSTIONES
ad conſcientiam rectè, aut prauè factorum pertinentes,
breuiter tractantur.

PARS PRIMA.

AVCTORE
IOANNE AZORIO LORCITANO,
SOCIETATIS IESV, PRESBYTERO THEOLOGO.

OMNIA SVNT VEL EX THEOLOGICA DOCTRINA, vel ex iure Canonico, vel Ciuili, vel ex probata rerum geſtarum narratione deſumpta: & Confirmata teſtimonijs vel Theologorum, vel iuris Canonici, aut Ciuilis interpretum, vel Summiſtarum, vel denique Hiſtoricorum.

25725

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE DEUSTO
BILBAO

LVGDVNI,
Apud IOANNEM PILLEHOTTE, Sub ſigno nominis IESV.
M. DCII.
Cum Licentia Superiorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SANCTISSIMO PATRI CLEMENTI OCTAVO

SVMMO CATHOLICAE ECCLESIÆ PONTIFICI,

IOANNES AZORIVS FOELICITATEM.

NOn fuit mihi, Pater Sanctiſſime, diu deliberandum, cuinam primos hoſce libros, quos de Inſtitutionibus Moralibus, non ſine magno ſtudio, opera, & labore conſcripſeram, vetere conſuetudine, noſtris etiam approbata temporibus, deſtinarem. Debebantur tuo nomini: debebantur Summo Sacerdoti: maximo Catholicæ Eccleſiæ Pontifici, cuius munere & officio, & auctoritate nihil eſt in terris mirabilius: nihil Illuſtrius: nihil Sanctius: nihil Auguſtius. Iure optimo Chriſtiani hominis, pro Chriſtiano Populo continuata per multos annos literarum ſtudia, communi Chriſtianorum Parenti, Magiſtro, & Gubernatori offeruntur. Meritò religioſi hominis, pro iuuandis in Morali ſtudio religioſis hominibus, libenter ſuſcepti, & alacriter tolerati labores, Summo poſt Chriſtum Dominum totius Chriſtianæ religionis Capiti, Paſtori, & Duci dicantur. Hoc tibi, Pater Beatiſſime, filius, quamuis indignus & minimus Societatis Ieſu, Apoſtolicæ Sedi multis nominibus obligatæ ſummo iure debebas. Hoc tua merita poſtulabant: hoc tua morum integritas, vitæ probitas, officij dignitas Pontificia, Moderatio, Manſuetudo, Clementia, Religio, Pietas, & Sanctitas exigebant. Petri Sedem Apoſtolicam tenes. Speculæ Dominicæ præſides, gregem Chriſti Domini paſcis, nauiculâ regis, ouile cuſtodis. Vnicam Dei ſponſam, puram, ſynceram, & candidam columbam, videlicet redemptam pretioſo ſanguine Domini Eccleſiam, ſacris fontibus irrigatum, Diuinæ legis ſarculo excultum, & cæleſtis gratiæ præſidio commnuitum hortum, & agrum immiſſis falcibus purgas, & tueris incolumen. Sacerdos es magnus, Summus Pontifex, Princeps Antiſtitum, Petri ſucceſſor, Apoſtolorum hæres, Primatu, vt cum S. Bernardo loquar, velut alter Abel, gubernatione velut alter Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, Pontificatu, & vnctione tanquam alter Aaron, Auctoritate Moſes, in iudicando Samuel, in Poteſtate & muneris functione Petrus. Es denique, Pater maxime, & Optime Summus in terra Chriſti Vicarius, cœli ianitor, Diuinæ voluntatis interpres, Dei nuncius, vitæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magiſter; Chriſtianorum omnium Pater, ſpiritalis militiæ Dux, hoſtium vltor & vindex, cuius eſt, mores deprauatos corrigere, reſtituere collapſam rectæ vitæ diſciplinam, ſancire leges, decreta componere, iura & præcepta viuendi dare. Hæ me, Pontifex optimè, cauſæ impulerunt, vt præ cæteris offerre tibi hos qualeſcunque primos mearum lucubrationum fœtus tanquam laborum & operum primitias, auderem. Eædem niſi fallor, tuam iſtam Clementiam in faſtigio tam excelſo eminentem mouebunt, vt eos in publicum ſub Auguſti nominis tui patrocinio, tutelaque prodijſſe patiare. Tuum erit, Pater Sanctiſſime, hoc in te meæ obſeruantiæ teſtimonium læto vultu, & affectu paterno, vt cætera ſoles, tuæ auctoritatis præſidio ſuſtinere, nominis ſplendore illuſtrare, & clementiæ benignitate defendere. Accipe igitur, Pater Beatiſſimè, munuſculum, multis rationibus debitum, rem quidem nulla ex parte tanta Majeſtate dignam ſed parem offerentis ſeruuli paruitati. Quod reliquum eſt, Beatitudinem tuam Deus immortalis, ad ſui nominis gloriam, & Eccleſiæ Catholicæ firmamentum quam diutiſſimè tueatur, & ſeruet.

AD LECTOREM.

QVOS de Moralibus Inſtitutionibus libros ſcripſeram, edere incipio: Vtinam tam felix, tam iucundum & gratum opus, quàm iuſtum, quàm pium & omnibus debitum obſequium! Quidam fortaſsis opinabuntur, hos libros, quos nunc in publicum profero, nondum ſatis maturos in aſpectum, & lucem publicam prodire: cum optimum ſit illud Horatij conſilium, qui monet, ne præcipitetur editio, ſed nonum prematur in annum. At me, vt eos iam emitterem, multa coegerunt. In primis, quidam opus hoc deſideriis & precibus expetebant: quidam quotidiano ferè conuitio efflagitabant: nonnulli miſsis ad me litteris requirebant: plerique vrgebant: demum ij, quorum iuſſa recuſare iure nõ potui, ſuo nomine quaſi debitum officium poſtulabant. Componendis his, & cæteris libris, quos, vt ſpero, Deo duce, foras propediem dabo, multos, crede mihi, dies, & annos impendi. Nam multum tempus datum eſt, & legendis auctoribus, qui ſunt innumerabiles, & tot, tantarumque rerum veritati inquirendæ, quæ ſæpius craſsis circumfuſa tenebris deliteſcit. Multa quoque diligentia, & opera poſita eſt, in controuerſiis inſtituti operis propè infiniti, ad certos locos & numeros dilucidè, diſtinctè, & breuiter redigendis. Eſt enim longè difficillimum multa in pauca contrahere: & nihil, quod deſideretur, omittere: & perſpicuitatem cum breuitate coniungere: & quæ poſt multum laborem inueneris, ad certa artis præcepta reuocare: cùm magni iudicij & facultatis eſſe debeat, qui inuenta aptè & rectè diſponit. Feci, quod potui: qui ingenio ſuperent, multos numeres: qui dicendi arte, & ſermonis cultu præſtent, paſsim inuenies: qui rerum ſcientia & doctrina excellant, potiores ſint alij: qui ſua accuratius confirment, & aliena ſubtilius confutent, reperies fortaſſe non paucos: qui ad hæc omnia nonnullam facultatem, licet tenuem & paruam, adiunxerit, ſed magnam animi voluntatem & ſtudium, paucos, niſi mea me fallit opinio, nominabis. Memineris in expedienda tanta quæſtionum & rerum materia, in perluſtranda tanta opinionum & ſententiarum ſylua, numquam offendere, pluſquam humanæ fœlicitatis eſſe. Homo ſum, hominis eſt labi, errare, falli. Si quid temerè, ſi quid minus cautè dixiſſe, ſi quid minus ſapienter docuiſſe videbor, ingenij mei tenuitatem, virium imbecillitatem agnoſcam. Syncero animo cauſam ipſam age: ſine contentionis ſtudio, lege, euolue, corrige, vbique memor humanitatis. Fœlicioribus ingenijs, & doctioribus hominibus patefacta ſemper eſt via: ſemper apertus eſt campus: vbi eruditionem & doctrinam oſtentent. Memineris te quamuis magnum alioqui virum ingenio, doctrina, & rerum experientia præſtantem, hominem tamen eſſe, qui dum aliena errata corrigis, dum aliorum ſcripta coarguis, decipi, & errare facilè poſsis.

Hos libros inſcripſi Inſtitutiones Morales, ſcriptores veteres imitatus, quorum quidam Diuinas, alij Ciuiles, alij oratorias Inſtitutiones vtiliter poſteris tradiderunt. In his ea breuiter complector, quæ Theologi, quæ Canones & Leges, quæ Pontificij, & Ciuilis iuris interpretes, quæ Summiſtæ litteris prodiderunt de ijs, quæ pertinent ad conſcientiam rectè aut prauè factorum.

Vniuerſam materiam ad quattuor capita reduxi, videlicet ad Decem Diuinæ Legis præcepta, quæ Decalogo continentur, ad ſeptem inſtituta à Chriſto Domino Sacramẽta: ad tres Eccleſiaſticas cenſuras, & alias pœnas, quibus delicta puniuntur, & ad remiſsiones ſiue condonationes peccatorum, quas Indulgentias vocamus: demum ad ea, quæ de ſtatu hominum, & de bonorum ac malorum finibus diſputantur.

Cæterum tanquam prima totius operis elementa ſeptem primis libris ea tracto, quæ in Prima Secundæ S. Thomas recto ordine diſputauit: nimirũ de Actionibus humanis: de honeſtate & turpitudine humanarum actionum: de Affectibus, quibus ad bonum, aut malum ſæpius incitamur: de Habitibus, qui aſsidua exercitatione comparantur in nobis: de virtutibus vniuerſim, quæ nos ad bonum impellunt: de peccatis itidem generatim, quibus leges & iura perfringimus: de Legibus humanis, de Diuina inſuper & naturali lege, de quinque Eccleſiæ mandatis, quibus omnibus tanquam regulis actiones hominum dirigũtur: in ſex alijs Primæ partis libris, de ijs diſſero, quæ ad Fidem, Spem, Charitatem, religionemque pertinent, de iureiurando itidem, de voto, & de ys, quæ ad Monachorum, Religioſorumque omnium ſtatum ſpectant: & ita Primæ parti finem impono.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLEMENS PAPA VIII.
AD FVTVRAM REI MEMORIAM.

CVM sicut accepimus, dilectus filius Aloysius Zannettus, in Vrbe Impressor, quoddam opus à dilecto etiam filio Ioãne Azorio, Presbytero Societatis Iesu composítum, & Institutionum Moralium Inscriptum in tribus tomis imprimere cœperit, veretaturq; ne postquam in lucem prodierit, alij qui ex alieno labore lucrum quærunt, opus prædictum typis cudi facere curent, in ipsius Aloysij damnum & præiudicium. Nos ipsius Aloysij indemnitati, ne ex impressione huiusmodi minium dispendium patiatur, prouidere, eumque specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, & à quibus vis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisq; Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis, à iure, vel ab homine, quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes, supplicationibus eius nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Aloysio, vt decennio proximo à primæua dicti operis (dummodo antea à Magistro Sacri Palatij approbatum sit) impressione cõputando durante, nemo tam in Vrbe, quàm in vniuerso statu nostro Ecclesiastico immediate, vel mediate nobis subiecto, opus huiusmodi sine speciali dicti Aloysij, aut eius hæredum & Successorum, vel ab eo, & eis causam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs sine huiusmodi licentia impressum vendere, aut venale habere, seu proponere possit, auctoritate Apostolica, tenore præsentiũ concedimus, & Indulgemus. Inhibentes propterea Vniuersis, & singulis vtriusque sexus Christifidelibus, præsertim librorum Impressoribus, & Bibliopolis sub quingentorum ducatorum auri de Camera, ac amissionis librorum, & Typorum omnium, pro vna Cameræ nostræ, Ac pro alia eidem Aloysio, seu illius hæredibus, & Successoribus, aut ab eo, vel eis causam habentibus, ac pro reliqua tertijs partibus Accusatori, & Iudici exequenti irremissibiliter applicandis, & eo ipso incurrendis pœnis, ne dicto decennio durante opus prædictum, aut quamlibet illius partem, tam in magno, quam in paruo folio, etiam prætextu declarationum, siue additionum, tam in Vrbe, quàm in reliquo statu Ecclesiastico prædictis sine huiusmodi licentia imprimere, aut ab alijs impressum vendere, aut venale habere quoquo modo audeant, seu præsumant. Mandantes vniuersis, & singulis Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs locorum Ordinarijs, ac Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Prætoribus in statu nostro Ecclesiastico huiusmodi, vt pœnam suprædictam in Contrauenientes eo ipso irremissibiliter exequantur, ipsique Aloysio, seu ab eo deputatis, vel causam habentibus in præmissis efficacis defensionis præsidio assistant, Contradictores per prædictas, & alias eis beneuisas pœnas, ac opportuna, iuris & facti remedia appellatione postposita compescendo. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus, etiam Iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & approbatis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem, vt præsentium transumptis, etiam in ipso opere impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhibetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub Annullo Piscatoris, die xvj. Iulij. M.DC. Pontific. nostri Anno nono.

M. Vestrius Barbianus

Claudius Aquauiua, Societatis Iesu Præpositus Generalis.

Cum tomum hunc primum Institutionum Moralium, à P. Ioanne Azorio nostræ Societatis Theologo compositum, quatuor eiusdem Societatis Theologi, quibus id commisimus, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita Reuerendissimo D. Vicesgerenti, & Reuerendiss. Patri Magistro Sacri Palatij placuerit. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus, Romæ viiij. Septembris 1600.

Claudius Aquauiua Soc. Iesu Præpositus Generalis

Imprimatur si videbitur R.P. Magistro Sacri Palatij
B. Gypsius Prouicesgerens.

Imprimatur
Fr. Angelus Baronius Venetus Magister, & Reuerendiss. P.M. Sacri Palatij Socius Ord. Præd.

INDEX CAPITVM
PRIMAE PARTIS.

Capita Primi Libri sunt. XXX.

1 Quid sit Actus Humanus.
2 Quid sit Actio Libera.
3 Quid sit Actio voluntaria.
4 Quando in Iure communi tacens tanquam consentiens habeatur.
5 Quando ex hoc quod quis aliquid facit, consentire tacitè iure videatur.
6 Quando in iure voluntas tametsi longè ante præterita, tacitè permanere videatur.
7 An effectus causam voluntariam consequutus voluntati imputetur tempore, quo in nostra potestate non est.
8 Quando voluntas in Actibus subsequentibus potestate dumtaxat permanere intelligatur.
9 Quod vis siue violentia in Actionibus voluntarijs non sit.
10 Quando voluntarium ex toto, vel ex parte, metu tollitur.
11 Quædam aliæ Quæstiones de Metu diluuntur.
12 De Ignorantia, qua voluntarium aufertur.
13 Quarum rerum possit esse in nobis ignorantia probabilis, & iusta, quæ inuincibilis appellatur.
14 Quomodo ignorantia sit iusta peccati excusatio.
15 Quomodo is, qui per ignorantiam peccat, à pœna legis sit liber.
16 Quomodo peccatum contra Legem humanam per ignorantiam admissum, ex toto, vel ex parte excusetur.
17 Quomodo Affectus animi, scilicet, ira vel cupiditas voluntarium, aut inuoluntarium efficiat.
18 Quomodo circumstantia actus voluntarium aut ex toto, aut ex parte minuat.
19 De Actibus voluntatis, qui eliciti vocantur.
20 De Actu voluntatis elicito, qui dicitur, velle.
21 Quanam ratione voluntas sit suarum actionum causa.
22 De Amore actu voluntatis elicito.
23 De Desiderio actu voluntatis Elicito.
24 De Delectatione actu voluntatis Elicito.
25 De Intentione siue Proposito, qui est Actus voluntatis Elicitus.
26 De electione Actu voluntatis Elicito.
27 De Consensu, Actu elicito voluntatis.
28 De vsu, Actu elicito voluntatis.
29 De consultatione rationis.
30 De imperatis Actibus voluntatis.

Capita Secundi Libri sunt. XXI.

1 In quo consistat Bonitas, aut Prauitas Actus humani.
2 Quo pacto Bonitas aut Prauitas Actus humani ex fine deriuetur.
3 An Bonitas vel Prauitas actus humani ex Circunstantia sumatur.
4 Quando circunstantia tribuat, aut mutet speciem Actus.
5 De Bonitate, & turpitudine Actuum interiorum voluntatis.
6 De Bonitate, & Prauitate Actus exterioris humani.
7 Aliæ quædam de Bonitate, & Prauitate humanorum Actuum Quæstiones diluuntur.
8 De Conscientia errante.
9 De Conscientia opinante: & primùm de opinionibus deligendis, quacumque in re agenda, prima præceptio.
10 Secunda Præceptio.
11 Tertia Præceptio.
12 Quarta Præceptio.
13 Quinta Præceptio.
14 Quinam sint Auctores, Scriptoresve Classici.
15 Sexta Præceptio.
16 De Opinionum delectu in rebus agendis secundum Conscientiam.
17 Quædam aliæ Quæstiones de opinionum delectu dissoluuntur.
18 De Conscientia dubia.
19 Aliæ quædam Quæstiones de Conscientia Dubia diluuntur.
20 De scrupulosa Conscientia.
21 De quibusdam circunstantijs, quæ ad bonitatem actus humani sunt necessariæ.

Capita tertij Libri sunt. XXXVI.

1 Quidnam sit animæ Affectus.
2 Cuius facultatis, & instrumenti actus sint animæ Affectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 De numero Affectuum animæ.
4 De Amore.
5 De causis, & effectibus Amoris.
6 De Fauore.
7 De veneratione, seu reuerentia.
8 De Desiderio.
9 De Spe.
10 De Delectatione.
11 De Risu.
12 De Odio.
13 De Trisitia.
14 De Fletu.
15 De Metu.
16 De Verecundia.
17 De Ira.
18 De Bonitate, & prauitate humanorum Affectuum.
19 In quos cadant animæ Affectus.
20 De Habitibus. Quid sint, & in quibus facultatibus hominis habitus comparentur.
21 Quomodo Habitus acquirantur.
22 Quomodo Habitus augeantur.
23 De Habituum Diminutione, & interitu.
24 De varietate & differentia Habituum.
25 De Virtutibus vniuersim. Quid sit virtus.
26 Quot sint Virtutes Morales.
27 De Quibusdam, quæ Virtutes non sunt, sed Semiuirtutes.
28 Quo pacto Virtutes Morales acquirantur, & in qua re, & materia obiecta versentur.
29 Quomodo Virtutes Morales connectantur inuicem, augeantur, & amittantur.
30 Quæ Virtutes, aliæ sint alijs præstantiores.
31 De Iustitia originali, cum qua Primus homo fuit conditus à Deo.
32 Quædam aliæ Quæstiones diluuntur, quæ ad eandem rem pertinent.
33 Quonam modo primus Parens Iustitiam originalem acceperit à Deo.
34 Quot, & quinam fuerint iustitiæ originalis effectus.
35 Quid boni homo creatus cum solis naturæ viribus præstare potuisset.
36 Quid boni homo Iustitia originali præditus obire, & facere posset.

Capita Quarti Libri sunt. XXXIV.

1 QVid sit Peccatum.
2 Quomodo Peccata specie inter se differant.
3 De eo genere Peccati, quod Omissionis, vel Commissionis nominatur.
4 De Peccatis cordis, oris, & operis.
5 De varijs Cogitationis, & cordis Peccatorum Generibus.
6 De Morosa Delectatione.
7 De Cæteris Peccatis, quæ in actu voluntatis interiori terminantur.
8 De Peccati differentia, quod veniale, & mortale Theologi passim appellant.
9 Aliæ quædam Quæstiones de Peccati venialis, & lethalis differentia diluuntur.
10 Quibus modis Peccata venialia deleantur.
11 Quomodo, & quando venialia peccata ex opere operato deleantur.
12 De septem capitalibus peccatis. Et primum de superbia.
13 De Inani Gloria.
14 De Ambitione.
15 De Auaritia.
16 De Luxuria.
17 De Ira, & Inuidia.
18 De Gula, & Accidia.
19 De Magnitudine, hoc est grauitate, & leuitate, seu paruitate peccatorum.
20 Quod aliunde etiam peccata sint alia alijs deteriora.
21 Quanam in animæ parte peccata sedem habeant.
22 De Causis Peccatorum.
23 De Peccato, quod dicitur ex Malitia.
24 De Peccati effectis.
25 De Peccato Originali.
26 In quo sita sit Peccati Originalis vis ratio, & natura.
27 Argumenta Aduersariorum diluuntur.
28 Hæreticorum errores de Peccati originis ratione, & natura confutantur.
29 Quædam Quæstiones de Peccati originis natura diluuntur.
30 Quomodo Peccatum originale traducatur.
31 Qua in parte animæ inhæreat peccatum originis.
32 Quænam sint Peccati originalis effecta.
33 De Peccati originis Pœna.
34 Quomodo Peccatum originis deleatur.

Capita Libri Quinti sunt. XXX.

1 VNde Lex dicatur, & quid sit.
2 Aliæ Quæstiones de eadem re diluuntur.
3 De promulgatione ad legis substantiam, & rationem necessaria.
4 An oporteat legem vsu recipi, vt ea omnes teneantur.
5 Qualis debeat esse lex.
6 De vi, & potestate legis humanæ.
7 De potestate legis humanæ pœnam in reos constituentis.
8 Aliæ Quæstiones ad eandem rem pertinentes diluuntur.
9 Quibus modis dignosci queat lex continens pœnam ipso iure latam, & ea, quæ continet pœnam sententia iudicis ferendam.

10 Quam potestatē habeat lex humana in actus mentis simpliciter internos.
11 Quinam humanis legibus teneantur.
12 Quo iure Clerici sint ciuilibus Principum legibus soluti, adstrictiue.
13 Quædam Laicorum statuta, quibus immunitati Ecclesiasticæ derogatur, discutiuntur.
14 Quo iure causæ quædam siue quæstiones Ecclesiasticæ apud Iudices ciuiles tractari, & iudicari soleant.
15 De relaxatione legis, quæ dispensatio vocatur, qua Princeps aliquos suis legibus soluit.
16 De abrogatione, & interpretatione legis.
17 De cōsuetudine, quæ vim legis habere dicitur.
18 Quædam aliæ Quæstiones de consuetudine diluuntur.
19 Quædam consuetudines contra ius commune inductæ discutiuntur.
20 Ciuiles aliquas leges Canonico iure abrogatas vel correctas esse.
21 De alijs legibus Ciuilibus Canonico item iure correctis aut sublatis.
22 De priuilegijs.
23 Aliæ Quæstiones de Priuilegijs diluuntur.
24 De rescriptis Principum.
25 De statutis, siue municipalibus legibus.
26 Aliæ Quæstionis diluuntur dequibusdā statutis Ciuitatum.
27 De verborum significatione.
28 De vi, potestate & effectu coniunctionis copulatiuæ.
29 De totius iuris Ciuilis diuisione.
30 De Iuris Ciuilis diuisione.

Capiti Libri Sexti sunt. LXIV.

1 DE lege naturali.
2 De lege diuina vetere, & noua.
3 De legibus, & Præceptis Hebræo populo in lege vetere datis, primum generatim, deinde speciatim.
4 Præcepta de Rege eligendo, & creando.
5 Præcepta de æquitate, & charitate inter ciues tenenda, & conseruanda.
6 Præcepta de alienationibus, & venditionibus.
7 Præcepta de Mutuo.
8 Præcepta de pignore.
9 Præcepta de locato, & conducto.
10 Præcepta de deposito.
11 De præceptis, ad bella suscipienda, & gerenda pertinentibus.
12 Præcepta de vxoribus ducēdis, & nuptijs contrahendis.
13 De eisdem præceptis ad nuptias spectantibus, quædam Quæstiones diluuntur.
14 Leges à Mose latæ de successione ex testamento, vel ab intestato.
15 Præcepta de seruis, & ancillis.
16 Præcepta de parentibus, & filiis.
17 Præcepta circa externos, & peregrinos.
18 Præcepta de iudiciis.
19 Præcepta de diuersis pœnis in improbos constitutis.
20 De septimo quoque anno, qui dicitur annus remissionis.
21 De anno quinquagesimo, quem lex Mosis Iubileum appellat.
22 De ijs, quæ lege vetere immunda censebantur, & primum de cibis immundis, siue de ciborum delectu.
23 De hominibus qui in vetere lege immundi censebantur, & de rebus itidem immundis.
24 De Nazaræis.
25 De Sacrificiis.
26 Hostia pro peccato summi Sacerdotis.
27 Hostia pro peccato Principis.
28 Hostia pro peccato populi.
29 Hostia pro peccato priuati hominis.
30 Hostia pro delicto.
31 De diebus sacris & festis apud Iudæos.
32 De Neomenia, siue Calendis.
33 De Paschate.
34 De diebus festis azymorum.
35 De Iudæorum Penthecoste.
36 De die festo Tubarum.
37 De die festo exceptionis.
38 De celebritate Tabernaculorum, & de die festo cœtus siue collectæ.
39 De die ignis cælitus dati.
40 De Enceniis.
41 De Sacerdotibus Leuiticis.
42 De Vestibus sacerdotalibus.
43 De Arca Testamenti seu fœderis.
44 De Propitiatorio.
45 De duobus Cherubinis obumbrantibus Propitiatorium.
46 De Altari thymiamatis.
47 De Mensa, & Panibus propositionis.
48 De Candelabro.
49 De duabus Columnis in porticu templi constitutis.
50 De Mari æneo, quod erat in templo Salomonis, videlicet in atrio sacerdotum.
51 De Altari holocaustorum.
52 De Salomonis Templo eiusque partibus.
53 De Atriis ante Templum constitutis.
54 De operarijs, vasis & impēsis, quæ factæ sunt in Templi ædificatione.
55 De tempore quo templum Salomonis extructum est ac perfectit.
56 De annis, qui fluxerunt ab excidio templi vsque ad Christi Domini aduentum.
57 De tempore, quod inter egressum Hebræorum ex Aegypto, duce Mose, intercesit, vsque ad Templi extructionem.
58 De annis, qui inter mundi exordium & templi ædificationem effluxerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

59 De præceptis nouæ legis,& Euangelicæ.
60 De quibuſdam legibus principalium Rerum pub.quæ apud Ethnicos floruerunt.
61 Lycurgi leges, quas Lacedemonijs tuliſſe fertur teſte Plutarcho in vita eius.
62 Leges Regiæ Romanorum.
63 Leges duodecim Tabularum.
64 Leges Romanorum à diuerſis Magiſtratibus latæ.

Capita Libri Septimi ſunt. XXX.

De præceptis Eccleſiæ.

1 De primo Eccleſiæ præcepto quo rem diuinam in diebus feſtis audire debemus.
2 Quinam præcepto teneantur rem diuinam audiendi.
3 Quid in præcepto audiẽdi rem diuinam præſcribatur.
4 Quibus diebus vi præcepti rem diuinam audire debeamus.
5 De attentione, quæ in re diuina audienda requiritur.
6 Quædam aliæ Quæſtiones eadem de re diluuntur.
7 De cauſis, quibus excuſantur qui rem diuinam non audiunt.
8 De ſecundo Eccleſiæ præcepto,quo ſtatutis certisque diebus ieiunium obſeruare debemus.
9 An ieiuniorum diebus ſemel tantum comedendum.
10 De genere, & qualitate ciborum,quibus in ieiuniorum diebus vti licet.
11 Quota die hora in ieiuniorum temporibus edendum ſit.
12 Quibus diebus ex iure communi ſit ieiunium ſeruandum, & primum ieiunij Quadragenarij inſtitutio quænam ſit.
13 De ieiunio, quod in peruigilijs Sanctorum Apoſtolorum ſuſcipitur,& colitur.
14 De ieiunijs, quæ in quatuor anni temporibus ſeruantur.
15 De ieiunijs, quæ in ſabbato, quarta & ſexta feria,& alijs diebus ſuſcipiuntur.
16 De ieiunio,quod in Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima, & Aduentu Domini ſuſcipi,& coli ſolitum eſt.
17 De cauſis, quibus aliqui à ieiunij lege eximuntur.
18 Aliæ Quæſtiones de eadem re diluuntur.
19 Quam vim habeat conſuetudo in ieiunijs, vel obſeruandis vel violandis.
20 De peccatis, quæ ieiuniorum violatione committuntur.
21 Quænam alia in diebus ieiuniorum ſint iure Canonico,& Ciuili prohibita.
22 De ieiunio,quod ius naturale præſcribit.
23 De tertio Eccleſiæ præcepto, nimirum de Decima fructuum parte ſoluenda.
24 Quinam Decimã ſoluere lege debeãt ex quibus etiã bonis:vbi & quando ſit perſoluẽda.
25 Quo modo Decima peti ac exigi debeat.
26 An Decima derogari aut tolli ex toto vel ex parte poſſit.
27 De primitijs,& oblationibus.
28 De ſacra peccatorum Confeſſione quotannis ſemel facienda.
29 Quædam aliæ quæſtiones de eodem præcepto annuæ confeſſionis diluuntur.
30 De ſacro Domini corpore in Paſchate ſumẽdo.

Capita Libri Octaui ſunt. XXVII.

De primo præcepto decalogi.

1 De his,quæ ad fidem pertinent.
2 De eadem re aliæ Quæſtiones ſoluuntur.
3 De vulgatæ latinæ editionis auctoritate.
4 De Diuinis,& Apoſtolicis Traditionibus.
5 De Fidei articulis credendis.
6 Quædam quæſtiones circa ea,quæ quis credere debet,diluuntur.
7 De numero præceptorum Fidei, deque obligatione qua fideles tenentur.
8 De peccatis quæ contra Fidem admittuntur.
9 De Hæreſi.
10 De pœnis hæreticorum. Et primò de excommunicatione.
11 Quos hæreticos,& quibus in rebus vitare debeamus.
12 De alijs hæreticorum pœnis.
13 De quarta hæreticorum pœna, qua ſuis dignitatibus,honoribus, publicis officijs, & beneficijs priuati ſunt,vel priuari merẽtur.
14 De relapſis in hæreſim.
15 De credentibus,receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus hæreticorum.
16 De legentibus, aut retinentibus apud ſe libros hæreticorum.
17 De imprimentibus,tranſcribẽtibus, vel aſportantibus aliundè libros hæreticorum.
18 De ſacris Apoſtolicis Inquiſitoribus.
19 De abſolutione ab hæreſi.
20 De Schiſmaticis.
21 De Apoſtatis.
22 De obſtinata Iudæorum perfidia: & de his qui à Chriſtianis ad Iudæos nefariè & impiè tranſeunt,vel redeunt.
23 De Saracenis, & his qui à Chriſtianis ad eos tranſeunt vel redeunt.
24 De Paganis.
25 Quædam aliæ quæſtiones de Paganis diluuntur.
26 De cæteris peccatis, quæ contra Fidem admittuntur.

27 De peccatis quæ contra Fidei cõfeſſionem admittuntur.

Libri Noni Capita ſunt. XXXVII.

De Spe,Charitate,& Religione in Deum.

1 Quid de Spe,virtute Theologica,tenendũ ſit.
2 De peccatis,quæ contra ſpem committuntur.
3 De charitate in Deum.
4 De peccatis, quæ charitati in Deum aduerſantur.
5 De Pietate & Religione in Deum.
6 De cultu & veneratione ſacrarum imaginum.
7 Aliæ quæſtiones de cultu & veneratione ſacrarum imaginum diſſoluuntur.
8 De colendis & honorandis ſacris Reliquijs Sãctorum in cælo regnantium.
9 Aliæ quædam de eadem re quæſtiones ſoluuntur.
10 Quænam virtus ſit Religio,& qui proprij eius actus & officia.
11 De peccatis,quæ cõtra Religionem committuntur.
12 De peccatis,quæ per Diuinationem patrantur.
13 De Diuinatione per Aſtra.
14 De Diuinatione,quæ ex elementorum obſeruatione ducitur.
15 De Diuinatione, quæ ſumitur ex varia volucrum obſeruatione.
16 De Diuinatione, quæ ex corporis humani mẽbris & partibus ducitur.
17 De diuinatione per ſomnia, quæ Græcè dicitur Onirocritica vel oniromantia.
18 De Diuinatione per Omina.
19 De Diuinatione oſtentorum,portentorum, & prodigiorum.
20 De Diuinatione, quæ ducitur ex Mortuorum vmbris & cadaueribus.
21 De Diuinatione,quæ ſumitur ex ſortibus.
22 De Diuinatione, quæ ex ſuperſtitioſis & vanis quibuſdam obſeruationibus ſumitur.
23 De Diuinatione, quæ ex inuocatione Dæmonum petitur.
24 Quædam quæſtiones de Diuinatione.
25 Quædam aliæ quæſtiones de varijs ſuperſtitionibus diſſoluuntur.
26 Aliæ quæſtiones circa eandem materiam diluuntur.
27 De ſacrilegio,quod contra Religionem admittitur.
28 De blaſphemia.
29 Quid ſit oratio,quæ eſt Religionis actus.
30 Qui nam ſint à nobis orandi.
31 Pro quibus ſit orandum.
32 De Partibus,ex quibus conſtat Oratio.
33 De Orationis vi & efficacia.
34 De Orationis circunſtantijs.
35 De Orationis neceſſitate.
36 De Conditionibus in Oratione ad impetrãdum requiſitis.
37 Breuis admodum & ſimplex Orationis Dominicæ explicatio.

Capita Decimi Libri ſunt. XXXV.

1 De origine,inſtitutione, & numero Horarum Canonicarum.
2 De ſeptem precibus horarijs, & Canonicis ſpeciatim.
3 A quibuſnam preces horariæ ſint iure perſoluendæ.
4 Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.
5 Clericos ſacris ordinibus initiatos ad preces horarias recitandas communi iure compelli.
6 De Religioſis ad Diuinum officium perſoluendum adſtrictis.
7 De Horarijs precibus Canonicis integrè & perfectè recitandis.
8 De Precibus Canonicis continenter ac ſine vlla interruptione recitandis.
9 De tempore,quo preces horariæ perſolui debent.
10 De ordine,quo preces horariæ Canonicæ recitari debent.
11 De modo,quo preces horariæ sũt à Clericis perſoluendæ.
12 De attentione, quæ in recitandis precibus Canonicis iure communi requiritur.
13 De cauſis, quæ iuſtam precationum Canonicarum vacationẽ,& excuſationẽ dare,queunt.
14 De reſtitutione fructuum ob Eccleſiaſticum officium prætermiſſum.
15 De ijs, ex quibus conſtant horariæ preces diurnæ nocturnæq;.
16 De alijs quibuſdam,quæ vnà cum precibus Canonicis recitari conſueuerunt.
17 Quidnam ſacrificium ſit & quotuplex.
18 De inſtitutione ſacrificij Miſſæ.
19 In qua actione conſiſtat ratio ſacrificij Miſſæ.
20 Miſſam eſſe ſacrificium propitiatorium ſimulatque impetratorium.
21 De eadem re aliæ quæſtiones diluuntur.
22 Pro quibuſnam ſacrificium Miſſæ iure poſſit offerri.
23 De idoneo, ac legitimo miniſtro ſacrificij Miſſæ.
24 Quibus diebus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificiũ immolare Sacerdotes iure poſſint & debeãt.
25 Quota diei hora ſit Miſſæ ſacrificium faciendum.
26 Quibus in locis ſit Miſſæ ſacrificium faciendum.
27 De Altari, in quo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium iure fieri debeat.
28 De calice, corporalibus, & cæteris veſtibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacris, quibus vtitur Sacerdos, dum Missæ sacrificium facit & offert.
29 *Aliæ quæstiones ad eandem rem attinentes soluuntur.*
30 *De Missæ sacrificio in vino & aqua, & per Sacerdotem ieiunium faciendo.*
31 *De mũditia tùm mentis, tùm corporis ad Missæ sacrificium necessaria.*
32 *Quædam aliæ quæstiones de Missæ sacrificio diluuntur.*
33 *De vitijs & erratis quæ in Missa contingunt, quemadmodum ea corrigi & emendari queant.*
34 *De ijs, quæ in Missa adhiberi solent, cæremonijs & ritibus.*
35 *De eadem re aliæ quæstiones breuiter diluuntur.*

Capita Libri vndecimi sunt. XXIIII.

De secundo præcepto Decalogi,
Non assumes nomen Domini tui in vanum.

1 *Quid nam hoc præcepto imperetur.*
2 *Quid sit Iusiurandum.*
3 *De varijs iurisiurandi modis & formis.*
4 *De iureiurando, cui videtur veritas aliquo modo deesse.*
5 *De iureiurando, in quo Iustitia deest.*
6 *Aliæ quædam de eadem re quæstiones diluuntur.*
7 *Quando, & quomodo iusiurandum contractus, & conuenta confirmet.*
8 *Quo pacto iusiurandum, quo quis se alteri obligat, interpretari debeamus.*
9 *De iurisiurandi relaxatione.*
10 *De legitima iurisiurandi commutatione.*
11 *Diluuntur quædam quæstiones de iureiurando, quod in publico iudicio interponi solet.*
12 *De periurio, & eius deformitate, ac pœnis.*
13 *De voto. Quid sit votum, & quidnam ad eius substantiam, & naturam requiratur.*
14 *De re, & materia voto subiecta.*
15 *De voti vinculo, & obligatione.*
16 *De ijs, qui vouere possunt.*
17 *Quãdo, & quomodo vota possint irrita reddi.*
18 *De voti commutatione.*
19 *De votorum absolutione.*
20 *De votorum interpretatione.*
21 *De simplici castitatis, siue continentiæ voto.*
22 *De simplici Religionis voto.*
23 *De Religiosorum statu in vniuersum.*
24 *Qualis nam sit Religiosæ vitæ status.*

Capita Duodecimi Libri sunt. XXIIII.

1 *De ingressu in Religionem.*
2 *De Nouitiorum probatione.*
3 *Aliæ quæstiones de Nouitijs diluuntur.*
4 *De Professione Religionis.*
5 *Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.*
6 *De vi & potestate solemnium votorum, quæ in professione approbatæ Religionis emittũtur.*
7 *Quid potestatis habeat Romanus Pontifex in solemnia vota Religionis.*
8 *Quo iure bona profitentium Monasticam vitã, transeant in ius & dominium Monasterij.*
9 *De Religiosorum Peculio.*
10 *Cuinam acquiratur id, quod Monachus Religionem professus acquirit.*
11 *An Religiosus sit alicuius iuris capax.*
12 *De peccatis, quibus violatur Paupertas, aut Castitas solemni religionis voto promissa.*
13 *De modis, quibus Religiosus violat obedientiæ votum.*
14 *De transitu Religiosorum ex vna Religione ad aliam.*
15 *Aliæ quæstiones ad eandem rem pertinentes soluuntur.*
16 *De fugitiuis, Electis, & apostatis Regularibus.*
17 *Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.*
18 *De ijs, quæ pertinent ad quoslibet Religiosos.*
19 *De Monachorum institutis.*
20 *De Abbate Monachorum Præfecto.*
21 *De innumerabili Monachorum multitudine.*
22 *De ordine Canonicorum Regularium.*
23 *De Mendicantium ordinibus.*
24 *Aliæ quæstiones eiusdem argumenti diluuntur.*

Capita Decimitertij Libri sunt. XIIII.

1 *De certis quibusdam Priuilegijs concessis Religiosorum Mendicantium Ordinibus.*
2 *Aliæ Quæstiones de Mendicantibus ordinibus diluuntur.*
3 *De Militaribus Religiosorum ordinibus.*
4 *Aliæ Quæstiones de eadem re dissoluuntur.*
5 *De eisdem Militaribus ordinibus aliæ quæstiones diluuntur.*
6 *De eisdem Militaribus ordinibus certæ aliæ quæstiones tractantur.*
7 *Nonnulla de Societate Iesu auctoritate Pontificia confirmata ponuntur.*
8 *De Sacris Virginibus voto Religionis adstrictis, quas Sanctimoniales vocamus.*
9 *Aliæ quæstiones de Sãctimonialibus dissoluuntur.*
10 *De Abbatissa, quam vocant, & de Sanctimonialium Cœnobijs.*
11 *Quæ & quot sint approbatæ regulæ Religiosorum ordinum.*
12 *De continentia & cælibatu Sacerdotum, & aliorum Ministrorum Ecclesiæ.*
13 *Aliæ quæstiones de eadem re diluuntur.*
14 *Quædam aliæ quæstiones circa eandem rem.*

IHS

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV INSTITVTIONVM MORALIVM LIB. I.

DE ACTIBVS HVMANIS.

Quid sit actio humana. Cap. I.

ANTEQVAM præceptorum Decalogi, & Sacramentorum tractationem aggrediar, pauca quædam, tãquam prima totius operis elementa explicare constituí, quæ cæteris à me dicendis maiorem, plenioremque lucem afferre possint. Ea autem sunt, de actibus humanis, in quibus omnis officij laus, & vituperatio consistit: de eorum bonitate, & prauitate; de communibus animorum affectibus, ex quibus sæpe peccata oriuntur, & quorum vna moderatrix est virtus: de virtutibus, ex quibus bonorum operum fructus existunt: de peccatis generatim, quæ pœnis iure debitis plectuntur: de meritis hominum, quæ suis quoque honoribus, & præmiorum meritedibus compensantur: de legibus demum, quę benefactis præmia, malefactis supplicia certa cõstituunt. Quæ omnia ex S. Thoma optimo videlicet harum rerum tradendarum magistro, velut ex fonte puro, & liquido hausta, Deo duce, & auspice, primis septẽ libris expediã dilucidè, & singula, qua potero breuitate perstringam.

A

Quæritur Primò, quænam sit actio humana? Respondeo, eam esse, quæ ex libera hominis voluntate originem habet: hæc autem actio est, quæ ex rationis deliberatione seu mentis consultatione progigniturita vt actio humana idem penitus sit, quod actio hominis deliberata, siue actio, quæ ex ratione deliberante promanat.

B

S. Thom. 1. 2. q. 1. ar. 1.

Secundò quæritur, An actio humana eadem sit, quæ actio conueniens homini, vt homo est? Respondeo, S. Thomam tria de actione humana tradidisse. Primò, eam esse, quæ cõuenit homini, quatenus homo est. Secundò, esse eam, cuius homo dominus est. Tertiò, huiusmodi actionem esse, quæ ex libera hominis voluntate proficiscitur. Sed hæc tria inter se non videtur cohærere: non enim videtur esse eadem actio hominis, vt homo est, quæ actio humana, seu libera. Nã prima rei obiectæ cogitatio, quæ in mentem nostram incurrit, & omnem voluntatem antecedit, est actio hominis, vt homo est, quippe quæ non est homini cum belluis communis, & tamen humana actio non est, quia ex libera hominis voluntate non profluit. Deinde in ipsa quoque voluntate sæpe insunt primi quidam motus, & actus omnem rationis deliberationem præcurrentes: qui actus sunt hominis, vt homo est, quoniam sunt hominis proprij. Et tamen non sunt actiones humanæ, cum liberi actus non sint. Adde quod ridere, flere, & loqui, sunt actiones hominis, vt homo est, cum non sint homini cum cæteris animantibus cõmunes; & tamen actiones humanæ non sunt; conueniunt enim etiam pueris, & amentibus, in quibus libera actio non est. Accedit item his, quòd in seruis humanę actiones sunt propriè, quia ex deliberatione rationis agunt, & tamẽ serui non sunt suarum actionum domini; earum enim ius & potestatem habent ij, quorum sunt iuri, potestati, & dominio subiecti.

Caiet. 1. 2. q. 1. art 1. Victoria. Couarruuias. Medina. 1. 2. q. 1. ar. 1.

Ad hęc omnia Caietanus, & iuniores respondent dicẽtes, S. Thomam loquutum esse de actionibus hominis in moribus: in re autẽ morali actio hominis, vt homo est, ea dicitur, quę libera est: licet in naturalibus actio hominis, vt homo est, non semper sit libera, sed solum sit hominis propria, per quam à cæteris animantibus omninò distinguitur. Item aiũt, S. Thomam accipere nomine actionis conuenientis homini, vt homo est, eam, quæ tum per naturam, & substantiam, tum per modum, quo fit, est hominis propria. & huiusmodi actionem esse humanam, & liberã: quoniam modus agendi proprius in hominibus est ex ratione, & voluntate. Cęterum fortassis S. Thomam facilius interpretari possumus, si dicamus, cùm docet, actionem humanam esse, quæ conuenit homini, vt homo est, perinde esse, ac si dixisset, quæ congruit homini per rationis, & voluntatis facultatẽ: nam actiones cõuenientes homini ex sola intelligendi, ridendi, flendi, & loquẽdi vi, quamuis solius hominis propriæ sint, non tamen dicuntur esse actiones hominis, vt homo est, quia solum conueniunt homini ex aliqua parte, & facultate certa. licet hominis propria, non ex omni parte: homo enim, vt homo est, id dicitur esse, quod ex toto est, non quod ex parte est: ex toto autem homo est, ex rationis, & voluntatis facultate, non verò ex sola intelligendi, ridendi, flendi, aut loquendi potestate. Quare sequitur, vt rectè tradiderit S. Thomas, actionem hominis, vt homo est, hoc est, quæ conuenit homini ex toto, non ex parte, esse humanam, & liberam. Eodem pacto primi voluntatis actus, qui rationis deliberationem præcurrunt, quamuis solius hominis sint proprij, non tamen sunt actus hominis, vt homo est: quoniam non conueniunt homini ex toto, sed ex parte, nempe ex voluntate rationem penitus præueniente. Sic etiam ad id, quod obiectum est de seruorum actionibus respondeo, cum S. Thomas docet, eam esse actionem humanam, cuius homo dominus est, non loqui eum de dominio ciuili, quale dominus habet in actiones, opera & officia seruis: sed de dominio naturali, quod quisque habet in suas functiones, & opera ob liberũ arbitrium, quæ est facultas rationis, & voluntatis, ex quibus laudari, aut vituperari iure benefacta, & malefacta possunt.

Tertiò Quæritur, An actio humana eadem sit, quæ libera hominis actio? Respondeo, S. Thomam docuisse, idem esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum aut, actionem humanam dici cuius homo dominus est. Verum facile quis obiiciat, in patria cœlesti Beati spiritus clare intuentur, & diligunt Deum, eiusque aspectu perpetuo fruuntur: & huiusmodi tres actiones sunt propriè humanæ: nec tamen liberæ in Beatis illis mentibus, quoniam necessariò Deum manifestè vident, necessariò diligunt, & eius delectantur obtutu. Respondeo. Cum actionem humanam liberã esse dicimus, loquimur de iis actionibus humanis, in quibus nos ipsi in hac vita mortali exercemus: tres autem illas, quas in cœlo Beati Spiritus præstant, liberis huius vitæ actibus ex Dei gratia profectis consecuti sunt, quamuis modo eis necessario perfungantur.

1. Thom. 1. 2. qu. 3. ar. 2.

Arist. li. 2. Physic. text. 40.

Quarto Quæritur, An propriũ sit hominis propter finem agere? Hoc ideo quæritur, quia Aristoteles aperte docet, naturam agere propter finem. Respondeo, dupliciter contingere posse, vt aliquid propter finem agat: vno modo absque cognitione finis, sed solum in finem ab alio agente cum cognitione directum: quo pacto sagitta emissa dicitur moueri propter finem. non quòd eum sagitta cognoscat: sed is, à quo in finẽ refertur. Et in eum sensum dixit Aristoteles, naturam omnem propter finem agere, quia à Deo eam in finem referẽte dirigitur. Altero modo aliquid agit propter finem, quod agit cum cognitione finis. Sed hoc rursus bifariam contingit. Primo cum quispiam agit cum cognitione rei, quæ est finis: non tamen cum cognitione finis, vt finis est. Deinde cum quispiam agit cum agnitione finis, quatenus finis est, hoc est, quatenus est id, cuius gratia aliquid fit. Belluæ agunt propter finem primo modo nam dum potum, aut cibum capiunt, quia siti, aut fame vexantur, sitim, & famem sensu percipiunt: item ipsum cibum, & potum, cuius desiderio mouentur, sensu cognoscunt, non tamen agunt propter finem secundo modo, quoniam non cognoscunt respectum, & ordinem, quo id, quod est ad finem, tanquam idoneum, & aptum ad eum assequendum refertur.

Solius igitur hominis est propter finem moueri, & agere cum cognitione non solum rei, quæ est finis, sed etiam finis quã finis est: quia cognoscit, & adiubet ea, quæ sunt ad finem quatenus vtilia, & commoda ad eum assequendum, & gratia ipsius finis adipiscẽdi. Brutæ siquidem animãtes solo instinctu, & impulsu naturę ad ea feruntur, quæ sunt ad finem apta, & idonea; feruntur tamen ad ea solum quia iis delectantur, & proinde quidquid perquirunt, & sectantur, auide gratia delectationis exquirunt, & consectantur, cum tamen homo multa cupiat, amet, & amplexetur, vt vtilia ad aliquid aliud consequendũ: ita vt, etiamsi illud sit sibi molestum, graue, & acerbum, nihilominus tamen eligat, quia est vtile ad id, quod appetit obtinendum. qua ratione potionem sibi amaram sumit ægrotus. & dux difficile bellum aggreditur: mercator nauigationem suscipit periculosam: miles strenuè, & fortiter pugnat.

Quinto Quæritur, An cuiuscunque actionis humanæ sit aliquis finis vltimus? Nam peccati, quod veniale vocatur, nõ videtur esse aliquis finis vltimus: nec Deus certe eius peccati finis est, vt manifestè liquet: nec vero res aliqua creata: alioqui enim veniale in crimen, siue peccatum, lethale transiret. Respondeo, finem vltimum bifariam dici, vno modo per affirmationem, qui finis est cæteris superior, & id, cuius gratia reliqua fiunt: Altero modo per negationem, qui in aliud refertur, quamuis ipse finis non sit id, in quod cætera dirigũtur. Cuiuscunque igitur actionis humanæ est aliquis finis vltimus: non enim est in infinitum progressus, quoniam sic actio nostra esset inanis & vana: sed nostratum actionum finis aliquando est vltimus per affirmationem; vt, cum quicquam agimus propter Deum, in quem omnia bona suapte natura referuntur, à quo, vt à fonte plenissimo promanarunt. aliquando verò est finis vltimus tantummodo per negationem. Cum veniale itaque peccatum admittimus, ipsum peccatum quatenus nobis iucundum eligimus, & amplectimur, nec in Deum, aut in aliquid aliud referimus: sed propter ipsum, vt tale est: quia nimirum eo delectamur, admittimus. Nec tamen continuò sequitur, vt omne peccatum sit lethale: potest enim esse leuis, & venialis noxa, vel quia materia est per se exigua, & minima: vel quia rationis deliberatio plena nondum sit, & omni ex parte perfecta.

Sexto Quæritur, An omnium actionum humanarum sit vnus tantum vltimus finis? Respondeo, vltimum finem esse duplicem, Vnum priuatum & specialem: alterum communem & generalem. Actionum igitur humanarum omnium vnus est vltimus finis communis: non tamen priuatus, & specialis. Nam dum aliquid homo agit, etiam dũ peccat; vnum commune bonum appetit, quod est, vt bene habeat, & omni malo careat: at vero Deum, qui est omnium bonorum finis vltimus specialis, non semper optat, & expetit.

Septimo Quæritur, An actionis humanæ plures fines vltimi esse queant? Respondeo, Si finis vltimus sit per affirmationem, nequeunt esse plures fines vltimi: quia finis, qui refertur in alium eo ipso non est vltimus: At vero si finis sit per negationem vltimus, possunt esse, & multarum actionum nostrarum, & eiusdem actionis multi fines vltimi; potest enim quis multa peccata committere inter se omnino diuersa, quorum vnum minime in aliud referatur. Deinde potest quis eodem actu velle, & appetere æque duo peccata distincta, ita vt vnum non velit propter aliud, sed vtrunque propter ipsummet: quia vtroque æque, & pariter oblectatur, aut vtrumque tanquam sibi vtile, & iucundum bonum, sed contra leges, & iura concupiscit.

Quid sit actio libera. Cap. II.

Vaeritvr primum, Quid sit actio libera? Respondeo, libertatem, vt ex Magistro sententiam colligitur, quadrifariã dici. Est enim libertas, qua quis est liber à peccato: altera verò, qua quis liber est à miseria, & pœna: tertia à violentia: quarta à necessitate. libertas, qua quis liber à peccato est, ea est, de qua Apostolus ait: Vbi spiritus Domini, ibi libertas: & Christus Dominus Iudæis dixit: Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Libertas, qua quis liber est à miseria, est, de qua idem Apostolus ait. Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Liberum à violentia est, quicquid in agendo, vim extrinsecus illatam non patitur. Libertas, qua quis liber est à necessitate, est, cum non ex necessitate naturæ operatur, sed ex rationis, & voluntatis facultate sic agit, vt non agere possit.

Mag. 2. sent. dist. 25.

2. Cor. 3.

Ioan. 8.

Rom. 8.

Secundo Quæritur, in quibus sit libertas, vnde quis dicitur liber à peccato? Respondeo, eiusmodi libertatem natura sua vni tantum Deo cõgruere, quoniam est per naturam bonus. Deinde Christus etiam Dominus, quatenus homo est, omnibus modis absolutam habet libertatem à peccato: nam quamquam vi, & conditione sola naturali humanæ naturæ assumptæ eam non habeat, habet tamen ex propria ratione personæ diuinæ in humana natura subsistentis, & cum ea admirabili nexu & vinculo coniunctæ. Persona enim diuina in quacunque natura subsistat, peccare nequit, quippe quæ ex se ipsa bonitatem habet, & sanctitatem. Tertio Beati spiritus ex vi gratiæ plenissimæ, & beatitudinis, quam Dei beneficio sunt consecuti, peccare nõ possunt, quoniam eadem ratione Deum necessariò diligunt. Quarto Beatissima Virgo, Apostoli, & confirmati in bono, & gratia diuina, dum in hac vita mortali degũt, peculiari & singulari Dei prouidentiæ munere per totum huius vitæ cursum ita suauiter ducuntur & diriguntur, vt à bono nunquam grauiter, vel leuiter peccantes, aut saltem grauiter aberrent & excidant. Huiusmodi autem singulare & eximium diuinæ prouidentiæ donum in eo situm est, vt confirmatus in bono, sic certis quibusdam & peculiaribus diuinæ gratiæ præsidiis præuenientibus, comitantibus & subsequentibus efficacissime dirigatur, vt à recto nunquam deflectat, quamuis liber prorsus semper existat in bonis operibus præstandis, & mandatis quoque diuinis exequendis & obeundis citra vllam violentiam, & necessitatem: nam vbi, & quando, & cui vult Deus, bonam cogitationem, ita opportunam & cõmodam iniicit, vt id velit, quod vult Deus, quamuis possit non velle: & ita aduersus malum cogitationem suggerit, vt id respuat & fugiat, licet possit non fugere. Ad extremum quisquis in hac vita singulari Dei beneficio diuinam gratiam assequitur, à peccato liberatur: quia diuina gratia peccatum omne, siue originis, siue lethale penitus euellit ac tollit, etsi non omnia semper venialia extinguit, & remittit.

Tertio Quæritur, in quibus sit libertas, qua quis liber est à miseria? Respondeo, hac libertate eos frui, qui ad patriam cœlestem iam, & beatitudinem peruenere: & hac fruebatur etiam primus homo ante peccatum, ita tamen, vt eam amittere potuerit, sicut & re vera amisit. Beati verò cœli incolę ita liberi sunt à miseria, vt miseri amplius esse non possint.

Quarto Quæritur, quibus insit libertas, qua quis liber est à violentia? Respondeo, Libertatem hanc esse in omnibus iis, quæ inuite non fiunt, siue ex voluntate, siue ex naturæ necessitate libertas ea proficiscatur. Natura enim, dum naturali propensione mouetur, vim non patitur: & voluntas, dum ex cognitione, aut cum cognitione operatur, sponte sua, & non per vim agit, & tametsi necessario aliquando velit, non cogitur. quoniam si voluntatis est actus, eo ipso est iuxta naturalem voluntatis propensionem effectus. Est enim voluntas ad volendum suæ naturæ conditione procliuis. Ex dictis igitur efficitur, vt triplex, quam descripsimus, libertas dici meritò possit, libertas gratię, qua sumus à peccato liberi: libertas gloriæ, quæ omnis miseriæ est expers & nescia: libertas naturæ, quæ à violentia immunis existit.

Quinto Quæritur, quibus insit libertas, qua quidpiam est liberum à necessitate, & in quo consistat: Respondeo, huiusmodi libertatem in hoc esse sitam, vt ea causa dicatur libere agere, quæ positis omnibus in agendo requisitis ita operatur, vt absque vlla varietate, vel mutatione in se, vel in altero facta, possit agere, & non agere. Dicimus primo, omnibus positis seu requisitis ad agendum, quoniam si aliquid eorum desit, causa in agendo non idcirco libera ex se non est, nam si non potest opposita, id ideo est, quia deest aliquid necessarij ad agendum, velut si desit voluntati generale Dei auxilium ad volendum, non potest voluntas velle, quamuis sit suapte natura libera. Dicimus secundo, absq; vlla varietate vel mutatione in se, vel in altero facta, quia in hoc distinguitur causa libera à causa necessaria, quod causa libera, positis necessarijs ad agendum, & non mutatis ita agit, vt possit non agere etiam absque vlla mutatione in ipsa, vel in alio existente: sic enim libere volumus, loquimur, & legimus, vt possimus non velle, non loqui, non legere, rebus omnibus eodem modo se habentibus. at vero causa necessaria positis omnibus requisitis ad agendum, & non mutatis ita agit, vt possit non agere. Sic ignis ita natura sua firma & non variata permanens, ita ex conditione naturali agit, vt non possit non agere, nec possit ab actione desistere, quod si desinat agere, aut oppositum faciat, id ideo est, quia in ijs, quæ sunt necessaria ad agendum aliqua est facta mutatio: aut quia sunt subtracta in totum, vel ex parte: aut quia sunt impedita: aut aliqua alia ratione variata. Sic leuia fœnæ naturæ conditione sursum ascendunt, grauia deorsum feruntur, aqua refrigerat, ignis exurit. Sic etiam belluæ, quamuis præeunte cognitione sensus moueantur, necessaria tamen naturæ vi rapiuntur: immo etiam pueri & amentes absque libertate huc, & illuc quodam naturæ impetu feruntur. Huiusmodi libertas duci solet indifferentiæ, contrarietatis, & contradictionis. Indifferentiæ quidem, quia causa in agendo libera non vnum certo ac definito, sed quod mauult, ac probat suo arbitratu determinat. Contrarietatis verò dicitur, quia causa libera potest ita vnum præstare, vt possit etiam contrarium prosequi: nam potest voluntas rem aliquam amare, & odisse. Contradictionis autem dicitur, quia causa libera potest vnum agere, & potest etiam obire, & exequi quod id ipsum per negationem tollit: potest voluntas amare, potest odisse, potest optare; item potest etiam non amare, non odisse, nõ optare. Libertas, qua quippiam est liberum à necessitate, conuenit hominibus, Angelis, & Deo: est enim hæc libertas propria vis intelligentia prædita.

Sexto Quæritur, quando actio sit libera? Ratio dubitandi est, quia antequam sit, libera non est, quoniam nondum est: & postquam fuit, non est libera, quia præterijt, & modo non est: at verò quando est, non videtur esse libera, nam omne, quod est, quando iam est, necesse est esse. Respondeo, actionem esse liberam quando est, non enim opus est, vt causa sit libera in agendo, vt prius tempore fuerit libera: nam Deus ab æternitate voluit procreatarum rerum bonũ, quod nunc habent, & tamen liberè voluit, nec æternitatem vllum tempus anteceſſit, veruntamen in ipsa æternitate ita voluit, vt posset non velle. Voluntas itidem primo temporis puncto, quo incipit esse, libere agere, & mereri quidpiam potest: & is, qui peccat, eo temporis momento, quo perpetam agit, potest si velit, non male agere. Quidam Ochamum, Petrum Aliacensem, & Gabrielem damnant, vt temere & periculosè loquentes, quod dixerint voluntatem in eo temporis puncto, quo agit, potestatem nõ habere, vt non agat, verum non est, cur vitos Catholicos, & doctos calumniemur: docent profecto illi, voluntatem, quo temporis momento vult, vel agit, posse non velle, posse non agere, sed non in hoc libertatem consistere, vt voluntas quo temporis puncto vult, possit simul non velle, ita vt fieri queat, vt voluntas eodem temporis momento velit, & non velit; vt quis simul fiet, & fedeat, loquatur pariter, & sileat: horum enim potestas non est, quãuis liberè quis velit, fiet, loquatur, sedeat, taceat. libertas, inquiunt, consistit in hoc, quòd voluntas quo temporis puncto vnum vult, potest non velle, quamuis si vult, fieri nequeat, vt pariter non velit; alioqui enim fieri posset, vt simul vellet, & non vellet, quod est absurdum: si igitur, quippiam vult, & ponis eam non velle, id erit alio temporis momento, non eodem, quo vult: hæc est illorum auctorum sententia in 1. d. 38. q. 1. Præterea actio non potest dici aut esse libera postquam elapsa est, sed dicetur liberè facta, & liberè elapsa, quia cum facta est, potuit non fieri, & ita potuit non præterijsse. Est igitur actio libera quando fit, tunc enim liberũ nobis est facere aut non facere: quod si facimus, in potestate nostra est nõ facere: quod si non facimus, facere tamẽ possumus: nec in potestate nostra est, vt simul faciamus, & non faciamus: hoc etenim non postulat libertatis cõditio, aut natura, sed solum, vt cum facimus, omnibus requisitis ad agendũ eodem modo se habentibus, possimus non facere. Nihilominus tamen libertas etiam in hoc consistit, vt cum quippiam liberè agimus, possimus ab actione desistere. similiter etiam antequam quippiam agamus, sumus in eo liberi, quod in nostra potestate sit illud agere, aut non agere: & cum agimus, possimus ab agendo cessare.

Septimo Quæritur, An in animantibus mentis expertibus, vel in pueris, & insanis vsu rationis carentibus possit esse actio libera? Respondeo, in his actionem liberam reperiri non posse, quia huiusmodi actio sine rationis & voluntatis facultate esse non potest. Vnde iuerito Damascenus ait: Bruta animantia naturam non ducunt, sed à natura ducuntur, ac proinde naturalem affectum comprimere, aut moderari nequeunt, sed naturæ quodam instinctu & impulsu cum primum aliquid appetuerint, ad actionem feruntur. Contra homo, vt pote ratione præditus, naturam potius ducit, quam ea ducatur, & animalem appetitum cohibet, frenat, & ducit quo vult. Quod si quis obiiciat, Vonnunquam retinentur & coërcentur belluæ à re aliqua prosequenda. Deinde eam duobus sibi cibis obiectis, primo quidem quasi hauriens aliquantulum subsistit, & deinde vnum arripit, alterum respuit: Præterea cernum aliquando canis insecutus, & ad bubulum delatus, odorata primum explorat, an cornus hanc potius, quam illam viam fugiendo tenuerit: deinde eam carpit qua cernuum fugientem processisse deprehendit. Adde quod apes, aranęæ, vermes, formicæ, hirundines plurima mirabili prudentia, & arte conficiunt. Respondeo, In brutis animantibus inesse quidem artis, prudentiæ, & virtutis simulachrum & umbram, sed non rationem, vt quidam falsò opinati sunt. Plutarchus duo opuscula conscripsit, vnum vtra animantium plus rationis habeant terrestria, an aquatilia: alterum, quod bruta animantia ratione vtantur. & Plin. lib. 8. fatetur bruta intelligentia & ratione prædita. Quod si aliquãdo actionem intermittunt, id non à ratione, aut libertate proficiscitur, sed aliquo vehementiori affectu deterrita, ab incœpto opere reuocantur: Vt si equus pabulũ appetat, quod est in prospectu, aut canis escam, memor tamen sit verberum prius inflictorum, quod alias simile pabulum, aut cibum ceperit, metu verberationis sibi iterum infligendæ, abstinent à pabulo & esca. Sic memoria præteritæ adustionis perpessæ, ob carnes elixas, vel assas clanculum ex igne sublatas, feles ab illis rursus submouendis deterrentur, tametsi fame stimulante cruciantur. Quocunque igitur vehementior sensuum appetitus traxerit, illuc impetu naturæ bruta animalia impelluntur, siue nidos mire construant, siue solicite prolem alant, siue congruentia alimenta præparent, siue dominos fideliter insequantur, siue imperantibus pareant. Eodem modo pueri, & insani, in quibus vsus rationis nequaquam eluceat, sensu, imaginatione, & appetitu, non autem ratione, & libertate ducuntur. Et bruta quidem animantia commodi cupiditate pertrahuntur: pueri verò, & insani non solum commodi affectione, sed etiam inuidia, æmulatione, pudore, exemplo, laudis & honoris studio, spe præmij, metu pœnæ alliciuntur, ad bonum, auocantur, aut etiam deterrentur à turpi.

Damasc. lib. 2. Fi. orthod. cap. 17.

Octauo Quæritur, In quonam differat libertas, quæ est in actionibus hominis, vel Angeli, ab ea, quæ est in Deo? Respondeo, In homine ante liberum voluntatis delectum præcedere solitam consultationem, quia is multa ignorat. Deus autem cum omnia comperta & perspecta habeat, consultatione nõ eget ad aliquid agendum: Angelus etiam cum pluta perspiciat, quam homo, minori eget consultatione. Præterea libertas, siue hominis, siue Angeli, à Dei libertate distinguitur, eo quod homo, vel Angelus liber est, quia libera voluntate potest in se elicere actum volendi, atque eius oppositum: actus enim quo homo, aut Angelus probat & amat, aut respuit & reijcit aliquid, accidens est à voluntate productum, & in ea vt in sede sibi subiecta receptum, & realiter distinctum. At verò Deus non est liber respectu & ordine ad actus oppositos, vel diuersos, quos possit in se producere: in ipso enim velle, est eius substantia, & natura, non accidens. Est tamen Deus liber comparatione & ordine ad res obiectas, quas vult, aut non vult, quarum vnam eligit ac probat, alteram repudiat & reijcit: natura igitur intellectu & ratione prædita est libera respectu & ordine ad actus oppositos & re à se distinctos: Deus verò est liber non quidem relatus ad actus oppositos, & re ipsa à se differentes; sed relatus ad res obiectas & diuersas. Ad hæc cum homo vel Angelus quippiam velle cessat, desinit in se ipso actum re à se distinctum producere: at Deus ex hoc, quod à volendo aliquid desistit, nullum in se actum re ipsa habere desinit, qui antea in ipso fuerit, sed voluntas in eo cessat ordinem & respectum habere ad rem obiectam, quam primum volebat. Actus enim in Deo re ipsa est eius substantia: est enim Deus per suam substantiam rerum omnium notitia, & voluntas, & amor eorum, quæ diligit, vt tamen actus voluntatis diuinæ est, habe

Universidad de Deusto
Biblioteca

respectum & ordinem ad rem obiectam. Deus itaque absolute & simpliciter Deus est, & substantia absque vlla ad aliquid aliud comparatione & respectu, volens tamen non est sine respectu & ordine ad aliquid voluntati oblatum atque propositum. Cum ergo desinit velle, nihil re vera dimittit aut perdit, sed solum desinit ad rem obiectam referri.

Anselmus in Dial. de lib. arb. cap. 1.

Nono Quæritur, An peccandi potestas sit pars libertatis? Respondeo, Minime, vt recte tradidit, & probauit B. Anselmus. Nam Deus liber est, & Christus Dominus & Beati exlites libere multa operantur; & tamen Deus, & Christus ratione etiam naturæ humanæ sibi adiunctæ, & Beati illi spiritus peccare non possunt. At vero quamuis peccandi facultas pars libertatis non sit; peccatum tamen libera hominis voluntate committitur. Sequitur ergo, vt si peccatum sit, eo ipso liberum sit: non tamen si quis in potestate sua habet, vt possit agere, & non agere, continuo peccate poterit: est enim vt dixi, in multis libertas ad bonum tantum, non ad malum: id quo modo fieri queat suo loco dicemus. Si roges, Quid sibi velit Anselmus cum docet magis libetos esse, qui peccare nequeunt, quam qui possunt. Respondeo, Apud Anselmum sæpe libertatem accipi non solum pro ea, quæ est libertas, qua quis liber est à violentia, & necessitate; sed etiam pro libertate qua liberi sumus à peccato & miseria: qui ergo peccare non possunt, magis sunt liberi, quia quadruplici libertate prædicti, nimirum à violentia, necessitate, peccato, & miseria, vt Deus, Christus, & Beati cælites, sed qui peccare queunt, liberi quidem sunt ab omni vi, & necessitate: a peccato, & miseria non item.

Anselm. loco citato.

Decimo Quæritur, An quicquid precæ, admonitione, persuasione, vel increpatione geritur, eo ipso libera voluntate fiat? Gregorius Nyssenus, aut potius Nemesius aperte tradit, quod nobis liberæ actiones insint, id admonitiones, increpationes, & orationes ostendere. Cæterum facile quis obijciat, pueros, & insanos vsu rationis carentes multa facere admonitionibus, increpationibus, & precibus inuitatos. Respondeo: Re vera admoniones, obiurgationes ad alium directæ sæpe in eo libertatem ostendunt: verum aliquando non quidem libertatem sed intelligentiam & captum, quo nostros sermones percipere possit, indicant. Ac ita pueros, & amentes admonemus, obiurgamus, reprehedimus, togamus: quia, tametsi libertate careant, nostros sermones intelligunt, & deinde vel meru pœnæ, vel spe præmij naturaliter perfracti aliquid obeunt & præstant: concedit Victoria pueros, & insanos libere multa facere, sed sine boni & mali, honesti & turpis perfecta notitia.

Nissen. li. 7. Philos. cap. 1.

Quid sit actio voluntaria. Cap. III.

Nysse. lib. 5. Philos. c. 3. Dam. lib 2. de Orthod. c. 24. Arist. lib. 3. Ethic. 1.

Primo Quæritur, Quid sit voluntarium? Respondeo: Ex sententia Nysseni, & Damasceni, id esse, quod nec vi, nec ignorantia geritur. Sed quidam calumniantur hanc definitionem, quòd ea per negationem sit tradita, & videatur congruere etiam iis, in quibus nihil est voluntarium. Nam cum leuia ad superiora feruntur, aut deorsum grauia pondere & grauitate mouentur, nec vi vlla, nec ignorantia agitantur, quippe quæ natura non sensu, aut cognitione ducuntur: & tamen motus in his voluntarius non est. Verum id calumniando, nihil efficiunt. Nam leuia, & grauia, & his similia, licet per vim non moueantur, cum ad loca propria, suapte natura, feruntur, sine cognitione tamen suis motibus cientur. Vnde eorum motus voluntarij non sunt. At quoniam res non exacte per negationem definiuntur; idcirco voluntarium accuratius ijdem Patres definierunt esse id, cuius principium est in agente cum notitia eius, quod geritur: nam eo ipso quod principium est in agente, voluntarium à violento discernitur: & ex hoc, quod quis sciens facit aliquid, distinguitur à natura, quæ tametsi ex principio interno agit, non tamen cum notitia eius, quod efficit. Et hoc est, quod in priori definitione dicebatur, per ignorantiam fieri, id est, sine cognitione. Voluntarium igitur est quod quisque sciens agit. Sic brutæ animantes aspectu cibi sibi commodi voluntarie feruntur: Insani, & amentes metu pœnæ auocantur ab aliquo: pueri conspecto pomo sese mouent, & viso leone diffugiunt. At verò in animantibus, cibi concoctio, nutritio, auctio, reciproca spiritus agitatio, quam Medici pulsum appellant, actiones voluntariæ non sunt, sed opera facultatis naturalis, vel vitalis, absque cognitione officia sua obeuntis. Porro signa voluntatij sunt, quod cum bonum futurum præuidemus, desideramus, desideratum assecuti delectamur, & eo priuati contristamur, vel irascimur: & contrà, cum malum futurum, vel imminens præsentimus, timemus, & aliquando perhorrescimus, & cum adest mœrore conficimur.

Secundo Quæritur, Quot modis voluntarium diuidatur? Respondeo, Multis: de qua diuisione figillatim est dicendum. Primo, voluntarium dicitur de re obiecta, & de actu, & de effectu ex actu proficiscenti: Res enim, quam appetitus cum cognitione prosequitur, voluntaria dicitur. Voluntarius item dicitur actus, quo scienter aliquid appetimus. Tum etiam commodum, aut incommodum & damnum ex voluntario actu profectum, voluntarium dicitur: Vt si Caius Titij domum sponte & voluntate exusserit, segetem conculcauerit, seruum occiderit, aut rem aliquam itegerit aut rupent. Secundo diuiditur voluntarium, ita vt aliud sit, quod fit voluntate propria, vt quod quis sponte sua gerit: aliud voluntate aliena: & hoc multifariam contingit. Primò: Vt si Titius sponte sua transferat consensum suum in Caium, ita vt quod Caius nomine Titij gesserit, voluntate ipsius Titij actum habeatur. & hoc modo mandantis voluntas transfunditur in mandatarium, & voluntas constituentis procuratorem ad omnia vel certa negocia & causas, traducitur in constitutum procuratorem: & collegium consensum suum in administratorem: populus vel ciuitas in senatores deriuat atque transmittit. Secundo, Auctoritate Iuris vel Iudicis officio voluntas vnius censetur alterius voluntas, tanquam in ipsum transiata. Sic tutorum voluntas est pupillorum, & curatorum consensus est minorum in administratione bonorum. auctoritate etiam Iudicis aliquando prodigo datur administrator, ne res suas prodige dissipet. Tertio, Vnius voluntas reputatur alterius, quia vnus continetur in alio tamquam sub eius potestate, & iure constitutus: hoc modo, infantium, vel perpetuo amentium cum propria voluntas non sit, voluntas parentum habetur voluntas eorum in ijs, quæ pertinent ad salutem ipsorum siue animæ, siue corporis. Vnde filij dum paruuli sunt, immo etiã adulti, perpetuo tamen amentes, voluntate parentum baptismum suscipiunt. Eodem modo in multis voluntas dominorum existimatur seruorum voluntas. Quarto, quando vnus continetur in alio, & is, qui continet alium ex institutione, vel pacto alterius accipit aliquid sibi, & alteri sub se contento: tunc voluntas continentis censetur eius, qui continetur: vt si Rex, vel Princeps castrum donet, vel priuilegium concedat Titio eo pacto, vt accipiat sibi, & posteris, Titij voluntas ex pacto, vel institutione iudicatur voluntas posterorum: ita vt si priuilegium concessum conseruet, aut perdat, censeatur sibi, & posteris perdere, aut retinere. Et hac ratione peccatum originis est voluntarium in posteris Adæ: nam vt colligitur ex Tridentino Concilio Sess. 5. primus hominum parens, cum iustitiam & sanctitatem institutione Dei accepisset sibi, & posteris conseruandam, aut amittendam, & deinde peccauerit, eam sibi, & posteris perdidit: veluti si non peccasset, eam iustitiam, & sanctitatem vnà cum natura ex Dei institutione, & beneficio transmississet in posteros, quia tunc eam sibi, & posteris conseruasset. Tertio, Diuiditur voluntarium in id, quod est actu, aut vi & potestate voluntarium: actu quidem, vt cum aliquid explicite volumus: potestate verò, quando ex voluntate priori, aut vi actus voluntarij antecedentis quippiam agimus; veluti si ex actu præcedenti voluntatio relictum sit aliquid tanquam effectus ipsius, & ex eo moti quippiam aliud agamus etiam obliti actus antecedentis, erit voluntarium. vt si Titius ex Hispania in Italiam iter faciat voluntate Romam veniendi ad inuisenda limina Apostolorum Petri, & Pauli, in toto itinere, etiam dum prandet, & ad alia diuertit, dicitur voluntarius Romam venire aut pergere. Hac ratione dum quis Sacramenta confert, etiam non aduertens id quod agit, sponte, & voluntate dicitur Sacramenta ministrare, quia ea confert ex voluntate præcedente, qua voluit suum officium præstare, & obire; vel quia ad Sacramenta conferenda voluntarius accessit. Sed roget quis, quandiu durer voluntatis vis & potestas ad hoc, vt voluntarium censeatur id, quod subsequitur? Quidam putant durare quandiu prima voluntas non reuocatur. Sed alijs videtur admodum difficile, vt tandiu perseueret; alioqui enim non solum ac multos dies, & menses; sed etiam ad annos, immo & ad totam vitam permanere dicetur. Quare verius existimant alij eam perseuerare, quandiu non reuocatur, & manet aliquid relictum ex ea tanquam effectum, ex quo ad aliquid aliud agendum incitamur. Vt cum sacerdos sacrarium petit eo animo, vt faciat & offerat Missæ sacrificium: deinde nihil animaduertens in sacrario vestibus sacris induitur, in publicum prodit, panem in altari collocat, incipit Missæ sacrificium, & rem sacram operari, inde præsentem panem consecrat: hæc omnia sua sponte & voluntate præstat, quia prima voluntas manet in aliquo ex ea effectu relicto. Eodem modo si in sacrario Sacerdoti multi paruuke panis particulæ in altari consecrandæ porrigantur, & eas accipiat, vt consecret vnà cum pane ad Missæ sacrificium parato, si deinde omnes in altari positas consecret non animaduertens

Glossa 3.

actu,

actu, omnes creditur voluntarius consecrare. Pari ratione qui recitat preces Horarias, tametsi cogitationibus distrahatur, vltro tamen recitat, qua vi & ratione prioris voluntatis preces & suum munus persoluit: Immo eo ipso, quod initio incipit recitare voluntate suum debitum officium obeundi, omnes preces sua sponte, & voluntate exolu sse permittebatur, quamuis animo in multa dispersio hue, & illuc cogitatione diuagetur, & nihil animaduertat. Tum etiam eo ipso, quod precationum codicem sumit in manus more solito vltro ad preces recitandas, tota subsecuta recitatio precum habetur voluntaria ex voluntate præcedenti. Verum de hac re, quandiu scilicet prima voluntas in actibus subsequentibus permanere credatur, latius dicendum infertius est capite octauo. Quarto, diuiditur voluntarium, ita vt aliud sit voluntarium in se, aliud voluntarium in altero: & hoc siue de re obiecta, siue de effectu loquamur. Res obiecta voluntaria in se dicitur, quam per se voluntas appetit: effectus verò voluntarius in se accipitur, quem voluntas proxima producit vt si Titius occidit Caium, Caij interitus per se in Titij voluntatem confertur. Obiectum verò tunc est voluntarium in alio, quando voluntas non per se id prosequitur & appetit, sed ex hoc, quod vult aliud. Sic in toto volumus partem, in causa effectum eius necessarium. Item cum volumus id, quod antecedit, volumus etiam quod non aliunde, aut ex accidenti consequitur, sed necessario ex antecedenti. Tum etiam, cum quippiam volumus, ea quoque, quæ ipsi accedunt, vel connecta sunt, vel ipsum comitantur iure dicimur voluisse. Effectus autem iudicatur voluntarius in alio, quando ex hoc, quod quippiam voluntarie facimus, aliquid aliud efficitur. Vt si ex effectu nostro voluntario damnum aliquod in alterum redundet ac recidat: Veluti si ædificium tuum altius attollas, ex quo effectum est, vt vicini rui luminibus officias: aut si opus fecisti, vnde pluuia, vel aqua mihi nocuisse videatur. Quinto, diuidi solet voluntarium, vt aliud dicatur directo voluntarium, aliud indirecto. Directo voluntarium est quod per se volumus; indirecto verò, quod cum facere debeamus non facimus, cum tamen id præstare possimus. Ita voluntarium est in Titio, si ratione muneris publici, quo fungitur debeat aliquid prohibere, vel impedire, & id non faciat: sic etiam si te rui peccati non pœniteat, cum tamen te pœnitere oporteret, si non restituas, cum alioqui restituere possis & debeas; si delinquentem non moneas, aut increpes, cum tamen alioqui deberes. Vltimo, voluntarium diuiditur, vt aliud sit voluntarium expresse, aliud tacitè; & id, quod dicitur tacite voluntarium, solet etiam dici Iuris fictione, siue interpretatione rationis voluntarium. Id verò, quod est expresse voluntarium, dicitur vere in re ipsa voluntarium. Quid verò sit tacitè, aut Iuris fictione, aut interpretatione rationis voluntarium, capite sequenti explicabo.

Aristot. Nyssenus, Damasc. S. Thom. locis ante citatis.

Tertio Quæritur, In quibusnam inueniatur voluntarium? Respondeo, ex Aristotele, Nysseno, Damasceno, & S. Thoma voluntarium conuenire cuicunque rei, quæ præcunte intellectu, aut sensus cognitione aliquid agit & præstat, quia voluntarium est, cuius principium existit in operante cum cognitione eius, quod agitur. Est autem duplex appetitus, qui cognitionem sequitur, voluntas rationis, quæ agit ex cognitione intellectus. Appetitus animalis, qui sensus cognitione dirigitur. Reperitur ergo voluntarium in Deo, Angelis, hominibus, belluis, pueris, & amentibus; qui licet rationis præscriptum non sequantur, sensit tamen corporis, & imaginatione ducuntur.

Almain. tractatu 1. Moralium c. 2.

Quarto Quæritur, Quomodo se habeant inter se actio libera, & voluntaria? Respondeo, Quanquam Almainus vnà cum altero confundens; liberum tamen à voluntario distinguitur, quoniam latius patet voluntarium, quam liberum. Nam voluntarium, vt dixi, est in belluis, in pueris, & amentibus: in quibus tamen libertas non est. Voluntarium igitur est, quod à principio interno cum cognitione proficiscitur: at verò liberum est, quod non solum sit à principio innato cum cognitione eius, quod geritur: sed est etiam in potestate agentis, vt fieri, aut non fieri queat.

Scotus. Quod lib. 16. art. 2. & 3. Gabri. d. 11. q. 2. a. 1. & 2.

Quinto Quæritur, An in naturis intellectu prædictis eamodi naturis idem esse liberum, quod voluntarium: ita vt libere fieri dicatur, quod voluntate cum cognitione intellectus efficitur. Vnde secundum eum auctorem, Deus etiam cum se ipsum diligit, libere se diligit: & Pater, & Filius libere Spiritum sanctum producunt: Beati etiam Spiritus Deum liberè diligunt, & Deus liberè diligit in creaturis, non solum id quo existunt, sed etiam id quod per suam naturam sunt: quoniam secundum eum libertas non distinguitur à necessitate: Et ideo quamuis in prædictorum singulis sit necessitas, est tamen libertas. Sed distinguitur (inquit) libertas solum à violentia, & natura citra cognitionẽ intellectus agente: & proinde omne quod voluntarie cum cognitione intellectus agitur, etiamsi necessario, libere tamen agitur. Cæterum verius est quod docet S. Thomas, libertatem etiam in naturis quæ sunt intellectus seu rationis participes, distingui non solum ab omni vi, & natura absque cognitione operante, sed etiam à necessitate. Non enim Philosophi aut Theologi, id quod necessario fit, fieri libere docuerunt. Quare verius est, Deum se diligere necessariò non liberè, & necessariò non liberè à Patre & Filio Spiritum sanctum profluere, & Deum diligi necessariò, non liberè à Beatis illis mentibus. liberum enim est, quod facere, & non facere possumus.

S. Tho. 1. par. q. 41. art. 2. & 3.

Quando in Iure communi tacens tanquam consentiens habeatur. Cap. IIII.

Magna existit quæstio apud vtriusque Iuris consultos, quando tacens consentire videatur, eo quod in Cap. Qui tacet de Regulis Iuris in 6. aperte dicitur: Qui tacet, consentire videtur: & tamen in sequenti Capite subiungitur: Is qui tacet, non fatetur; Sed nec vtique negare videtur; & in l. Qui tacet, ff. de Reg. Iuris, habetur: Qui tacet, non vtique fatetur, sed verum est, eum non negare. Et quoniam hæc Iuris præceptio ad multa definienda conducit, de ea in præsentia disputabo: de qua multa tradiderunt Bartolus in l. Quæ dotis, ff. soluto matrimonio, Baldus, Abbas, & Felinus in cap. Nonne de præsumptionibus. Dimus & Io. Andreas in cap. Qui tacet. de Regu. Iuris. in 6. Glossa in l. Filius familias, §. Iniutus. ff. de Procuratoribus. & Glossa in cap. Qui tacet. & cap. Is qui tacet de Regulis Iuris in 6. Cinus, & alij in l. Inuitus, C. de procuratoribus.

Primo Quæritur, Quando Iure ciuili, vel canonico communis is, qui tacet, eo ipso quod tacet consentire credatur. Abbas, & Felinus merito aiunt, certam Iuris rei præceptionem tradi non posse. Vnde ipsi post aliquas regulas constituras, multos deinde casus excipiunt; & tandem concludunt, pro varietate rerum, personarum, & circumstantiarum ex coniecturis, & signis esse iudicandum. Verum de hac quæstione referam fideliter quicquid in vtroque Iure, tum Ciuili, tum Canonico me legisse memini.

Filij puberes, vel impuberes si præsentes fuerint, nec contradixerint suis parentibus in sponsalibus, vel coniugio consensum præstantibus contrahere dicuntur, cap. 1. §. Porro de desponsat. impuberum. in 6. tametsi in l. sed quæ patris, ff. de sponsalibus id solum de filia statuatur. Sciendum tamen est in coniugijs contrahendis seruandum esse decretum Concilij Tridentini vbicunque fuerit promulgatum quod habetur sessio. 24. c. 1. de reformat. matrimo. vbi statuitur. Qui aliter quam præsente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu ordinarij licentia, & duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt; eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit. Sic ibi, quod igitur in præsentia dicimus de filijs in matrimonio contrahendo tacitum consensum præstantibus, intelligendum est locum habere seruato in omnibus prædicto Concilij Tridentini decreto. Dubitatur tamen inter Doctores, an idem sit dicendum, si alij consanguinei consensum præstiterint. Glossa cum Goffredo, & Hostiensi censet idem esse dicendum de cæteris consanguineis; vt si frater patruusve suum assensum præbeat. Sed oppositum est verius, quod communiter docent Canonici Iuris interpretes, & hac in re Glossam reijciunt Io. Andreas, Archidiaconus, Petrus Ancharanus, Philippus Franciis, Innocentius. Io. Imola, Abbas, Felinus, & Couarruuias.

Io. And. Archid. Anchar. Fulgo. in c. de desponsat. impuberum. in 6. Imola, Abbas, Felin. in eo. Nouar. de præsump. Couar. in epit. in 4. part. 2 c. 4 nu. 4. Richard. in 4. dist. 29. art. 3. q. 4. Paul. in 4

Dubitatur secundo, An si huiusmodi filij taceant, tutore consensum præstante pro consentientibus habeantur. Glossa sentit idem esse dicendum de tutoribus, quod de patentibus. Sic etiam Theologi, Richardus, Paludanus, Sotus. Verum oppositum Iuris Pontificij Doctores communi consensu tradunt, hac in re non sufficere nisi parentum consensum, quia hæc est Iuris interpretatio gratia matrimonij, & parentum constituta. Et certe in l. si puellæ, ff. de sponsalibus, aperte statuitur, non posse solos tutores sponsalia constituere, nisi voluntate puellæ facta sint, quare verior est hac in re Iuris canonici consultorum opinio. Tertio. Dubitatur, An parentibus consensum præstantibus sufficiat in filijs præsentibus solus tacitus consensus, an verò nutus etiam, vel signa requirantur? Angelus, & Glossa in cap. Tuæ, de sponsalibus, videntur nutus, vel signa requirere. Sed verius est quod Syluester, & Couarruuias aiunt, sufficere solum tacitum consensum filio præsente, & tacente? Respondeo, sufficere, vt aiunt Io. Andreas, Ancharanus, Philippus: quia lex generatim statuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

dist.29.q.2.a.3. Soto, in 4. d.27. q.1. art.3. Angel. Matrimonium 2. num. 5. Sylues. Verbo. Matrimonium 2. quæst.7. Couarr. loco citato.

parentibus contentientibus. neque enim distinguit de patre. Quinto. Dubitatur, an sit idem dicendum, quando filius est emancipatus? Respondeo, Idem iuris esse, sic sentiunt Io. Andreas, Ancharanus, Philippus, quoniam Ius nihil distinguit. Sexto. Dubitatur, An sit idem Ius, si filius absens, certior tamen postea factus de consensu parentum pro ipso, taceat, vtrum tacens eo ipso ratum habere consensum videatur? Io. Andreas, & Philippus negant idem iuris esse in absentia, quod in præsentia. Mihi magis placet hæc secunda sententia.

In patre quo præsente filius familias Decurio creatur, si non contradicit, sufficit tacitus consensus, vt vniuersis muneribus, quæ Decurioni filio iniunguntur, obstringatur quasi fideiussor pro filio. l. Quoties, ff. Ad municipalem, & de Incolis, & l.i. C. de filijs familias in lib. 10. Fideiussor à tutore nominatus si præsens fuerit neque contradixerit, & nomen suum referri in acta publica passus sit, perinde tenetur, atque si iure legitimo stipulatio interposita fuisset. l. cum ostendimus, §. fideiussores, ff. de fideiussoribus, & nominatoribus, & hæredibus tutorum.

Si passus sim aliquem pro me præsente fideiubere, vel alias intervenire, mandati teneor, l. si remuneranti, §. si passus, ff. mandati. Locaror horrei, qui eum sciret aurum, argentum, margarita inferri, passus est, perinde obligatur, ac si expresse consenserit. l. cum in plures, §. locator, ff. locati. Si nauta, caupo, stabularius scienter passus sit aliqua inferri in nauim, cauponam, vel stabulum, omnium earum rerum custodiam in se recipit. l.i.§. vlumo, ff. nautæ, caupones, stabularij. Hoc tamen verum est in his specialiter ex Iure scripto, non tamen in alijs generatim, Vnde si ego patiar, vt inferas res tuas in domum meam, non sum tibi obligatus, vt eas custodire debeam Baldus, Io. Andreas, & Felinus. Insuper si Titius socius meus, vicinus, aut amicus me præsente, videnteque, & tacente relinquat librum suum, vestem, vel pecuniam in cubiculo meo, non eo ipso videor consentire, vt depositi teneat, vt docuerunt Cinus, & Ancharanus. Item filia si præsens non contradicit, cum pater agit de dote, pro consentiente habetur. l. soluto. §. voluntatem, ff. soluto matrimonio. Item si prope ædificium alienum intra legitimum modum mortuus illatus fuerit, postea eum prohibere non potest ædificij dominus, quo minus alium mortuum eò inferat, vel monumentum ædificet, si ab initio domino sciente hoc fecerit. l. si propius, ff. de mortuo inferendo. Præterea si quis precario tem ad tempus habeat, finito tempore etiam si ad hoc tempus precario non rogauerit, possidere tamen precariò videtur. intelligitur enim dominus, cum patitur eum qui precariò rogauit, possidere, rursus precariò concedere. l. In rebus, §. Item, ff. de precario. Sic etiam si is, qui ad certum tempus conducit, finito quoque tempore in conductione manet, sciente, & tacente locatore. Intelligitur enim dominus, cum patitur conductorem in fundo esse, ex integro locare. l. Qui ad certum, ff. Locati. Item quamuis instrumento non sit comprehensum, quod tibi sit tradita possessio; ipsa tamen rei veritate id consecutus es, si sciente venditore in possessione fuisti. in l. Minus C. de acquirenda & retinen. possess. Item si seruus, sciente domino, & non contradicente, in clericum ab Episcopo electus fuerit, ex hoc ipso liber, & ingenuus est. l.si seruus. C. de Episcopis & clericis. & cap. si seruus, dist. 54. Item cum statutum esset in sponsalibus, etiam consensum eorum exigendum, quorum in nuptijs defideratur, subiungitur: Intelligi tamen semper filiæ patrem consentire nisi euidenter dissentiat. l. in sponsalibus, ff. de sponsalibus. Præterea ex l.si fine §. Quod si patientiâ. C. Ad senatus cons. Velleianum, colligitur rem vxoris ea præsente, & nõ contradicente posse obligari, ita vt ipsi noceat, hoc est, vt à Velleiano iure excludatur, & eo iuuari nequeat. Sed hoc ideo (vt in ea lege dicitur) constitutum est, quia vxor tacuit, vt creditor deciperetur, qui mutuo suâ pecuniam marito dabat. Est igitur hoc speciale in vxore quando præsens patitur, vt maritus rem suam creditori obliget: sed vxor tacet dolosè, vt creditor fallatur. Item in l. Quam Tuberonis, §. sunt quidam, ff. de peculio, dicitur: sunt quidam, qui peculium putant seruum habere non posse nisi concedente domino. Ego autem puto non esse opus concedi à domino peculium seruum habere, sed non adimi, vt habeat. Alia enim causa est peculij liberæ administrationis; nam hæc specialiter concedenda est. Item in l. si seruus communis, ff. de donationibus inter virum & vxorem, decernitur, si ex tribus fratribus vnus vxorem habuisset, & rem communem vxori donasset, ex parte tertia donatio viri non valet, quia est inter virum, & vxorem: ex reliquis autem duabus partibus donatio vim habet, si id scierint. Item ex l. sed etsi §. sed etsi proponis, ff. de iudicijs colligitur: si Titius quibusdam clarissimis viris Romæ auri vel argenti pondo legauit, licet maior pars patrimonij alibi sit,

Bald. Io. Andreas, Felin. in locis ante citatis.

Cinus in l. inuitus. C. mãdati. Anchar. in c. licet de procuratoribus. 6.

dummodo Romæ tantum patrimonij sit, vt sufficiat ad legatum, esse præstandum Romæ legatum: quia non est (inquit lex) verisimile, testatorem, qui voluit honorem habitum his, quibus legatum reliquit, tam modica fidei commissa alibi, quam Romæ præstari. Item, te præsente & tacente, mandauit Titio, vt mutuo tibi daret pecunias: ex hoc ipso tacitè obligatus es mihi actione mandati, perinde ac si mihi mandasses, vt ego Titio mandarem l. qui patitur, ff. mandati. Nõ tamen idem iuris est, si te præsente, & tacente ego vendidi, vel donaui tem tuam. Item si, sciente & tacente vicino, opus faciã, ex quo ei aqua pluuia noceat non tenor actione aquæ pluuiæ arcendæ, hoc est, non cogor lege opus demoliri, quamuis damnum illarum refarcire debeam. l. labeo, ff. de aqua pluuia arcenda. Præterea si quis iuxta ædificium suum, sepulchrum vel monumentum fieri passus sit, de damno infecto postea ei cauendum non erit: nec potest agere, vt opus diruatur, quia rem illicitam commisit. l. qui bona, §. si quis iuxta. ff. de damno infecto. Item si quis in cõmune vicinum, vel socium aliquid facere passus sit, non potest agere, vt opus tollat: sed solum, vt damnum refarciat: quia opus prohibere potuit, & non prohibuit, cum posset prohibere. l. Sabinus ff. de communi diuidundo. Item fundum mihi obligasti iure hypothecæ, vel aliquid aliud mihi pignori dedisti: deinde me sciente, & tacente vendidisti, ex hoc ipso ius hypothecæ vel pignoris videor remisisse, & me in iudicio agentem exceptione repellet emptor. l. si probaueris. C. de remissione pignoris. creditor igitur, qui tacitè cõsentit in alienationem hypothecæ, vel pignoris, eo ipso remittit seu perdit ius pignoris. Præterea si rei venditæ nominatim morbus excepris non sit, talis tamen morbus sit, qui potuit omnibus apparere, veluti cæcus homo vendebatur: aut qui cicatricem euidentẽ & periculosam habebat, vel in capite, vel in alia parte corporis, ædilitij edicti nomine nõ tenetur venditor, perinde ac si nominatim morbus exceptus fuisset. l. quæritur, §. si venditor, ff. de ædilitio edicto. Item ex l. An in totũ, C. De ædificijs priuatis colligitur ruinã domus, Magistratibus, aut vicinis scientibus ruinæ periculũ, & tacentibus, nec prohibentibus, eo ipso tacito eorum consensu contigisse, & in l.i. §. scientiam. ff. de tributoria actione decernitur: si seruus contrahat, sciente domino, & tacente, dominus obligatur tributoria actione ex contractu serui. Præterea in ijs, qui ratione publici muneris, quo funguntur, prohibere debent, si scienter nõ prohibeant, cum possint, tacitus consensus tanquam expressus reputatur. Vnde in l. in omnibus, ff. de noxalibus actionibus statuitur, in omnibus noxalibus actionibus, vbi exigitur scientia domini, sic accipienda est, si, cum prohibere posset, non prohibuit. Et in l. si seruus, ff. de noxalibus actionibus dicitur: si seruus, sciente domino, occidit, in solidum dominũ obligat: ipse enim dominus occidisse videtur: si autem nesciente domino occiderit, noxalis est actio. Et in l. scientiam ff. ad legem Aquilliam statuitur: scientiã sic pro patientia accipimus, vt qui prohibere potuit, teneatur, si non fecerit. Idem habetur in l.r. ff. si familia furtum fecisse dicatur, & in l. si familia ff. eodem titu. dicitur: si familia seruorum mihi communis cum Titio fecerit furtum, me inscio, sciente tamen Titio, tenetur Titius nomine singulorum: vnde pro vnoquoque ad pœnam soluendam iure compellitur: sic etiam quicunque corrigere commodè alium, aut impedire peccatum alterius, aut subuenire alteri indigenti lege misericordiæ, vel charitatis potest, & debet, peccat si id nõ præstet: quia tacitè consentit. Præterea contumax in respondendo, tanquam consentiens in eo, in quo sibi ipsi incommodat, & nocet, habetur, cum tacet. Vnde in l. de ætate, §. qui tacuit. ff. de interrogatorijs actionibus dicitur, si quis esset ex parte hæres institutus, & interrogatus à Prætore, an sit hæres, taceat, in ea causa est, vt institutæ actioni in solidum consentiat, quasi negauerit, se hæredem: nam omnino qui non respondet, contumax est: contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, vt in solidum consentiatur, veluti si negasset: quia Prætorem contemnere videtur. Ex quo efficitur, vt Iudex ter admonitus, vt appellationem admittat, si semper taceat, tanquam admittens appellationem reputetur. Felinus ex Hostiensi, Glossa, & cõmuni opinione. Et in cap. si post præstitum de confessis in 6. habetur: Si post præstitum iuramentum veritatis, vel calumniæ reus, vel procurator ipsius oppositionibus sibi ab aduersario factis interrogatus, & iussus à Iudice, respondere, absque rationabili causa nolit, sed contumaciter discesserit, ipso iure tanquam confessus censetur. Nempe vt Petrus, Ancharanus, Francus, Glossa, Dominicus, Archidiaconus, & Io. Andreas interpretantur, in his quæ ipsi incommoda obsunt: in his verò quæ ipsi prosunt, tanquam dissentiens habetur. Ex quo etiam efficitur, vt si quis vocetur, vt consentiat, vel contradicat, & postea præsens taceat, eo ipso consentire credatur. Felinus ex Innocentio, Archidiacono, Federico, & Panormitano.

Felin. in c. Nonne de præsumpt.

Felin. in c. Nonne de præsumpt.

quare

quare si collegium, conuentus, vel communitas congregetur, vt conuocati consentiant, vel dissentiant, qui tacent, consentientes habentur, nisi agatur de alienatione rei Ecclesiasticæ perpetua, in qua expressius requiritur consensus, cap. 1. de his quæ fiunt à Prælatis. Verum in alienatione rerum Ecclesiasticarum ad tempus, satis est, si collegium præsens non contradicat, cap. continebatur, de his, quæ fiunt à Prælatis. Item in cap. Ephesijs, dist. 43. dicitur: Pastor, qui increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacendo occidit. Et in cap. error. dist. 83. habetur: Error cui non resistitur, approbatur: & veritas, cum non defenditur, opprimitur. Negligere, cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Totum hoc caput intelligitur de his qui ratione sui munetis, & officij obire aliquid debent, & id non præstãt. Item in cap. si forte, dist. 65. habetur: Si Episcopus ab alijs prouinciæ Episcopis vocatus ad ordinationem Episcopi, venire neglexerit, litetis admoneatur: quod si illis acceptis tacuerit, tunc cæteri Episcopi prouinciæ Episcopum ordinent, vt populis satisfaciant.

Et ex cap. Nónne, de præsumptionibus colligitur. Quando alicui duo crimina obiciuntur, & ad vnum respondet silendo, de altero verò omnino tacet id, in quo tacet videtur concedere, & confiteri.

Quando ex hoc quod quis aliquid faciat, consentire tacitè iure videatur.

Cap. V.

Præcedenti capite dixi quando quis eo ipso quod tacet, tanquam consentiens iure communi habeatur. Aliquando in vtroque Iure ciuili, & canonico, hoc ipso quod quis aliquid agit, tacitè consentire intelligitur. In cap. vidua, de regularibus, quando quis facit scienter habitu Monastico legitimè suscepto, actum ex iure, vel more solum professis conuenientem, tacitè religionem profiteri, creditur. ¶ Item si quis triduo gestet scienter habitum proprium, & distinctum, qui dari professis solet, religionem tacitè profiteri, cap. ad nostram de regularibus in 6. Præterea si quis post decimum quartum ætatis annum gestet scienter habitum Nouitijs, & Professis communem, aut non manifesto distinctum per annum integrum, religionem tacitè profitetur. Cap. ex parte de regularibus, & cap. is, qui. de regularib. in Sexto, & Clement. eos. de Regul. Sed hæc, quæ de tacita religionis professione iure cõmuni sunt constituta accipienda, & intelligenda modo sunt iuxta decretum Concilij Tridentini, sess. 25. c. 15. de regulari, & moniali, vt suo loco dicemus. Item in cap. Diaconus dist. 27. Diaconus, qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit, se in castitate manere non posse, hic non ordinetur, quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit cum postea matrimonium desideraverit, sit alienus à ministerio, & clero. Ex quo fit, vt inter Doctores dubitetur, an Prælectus eo ipso, quod promouet scienter Titium ad publicum munus, Magistratum, ordines, honorem, vel dignitatem, tollere relaxationis priuilegio, vel absolutionis beneficio videatur impedimenta, & vincula, quibus Titius implicatus est & obstrictus, & à quibus eum soluere iure potest. In qua re communis est opinio, vt colligitur ex Innocentio, & Panormitano, si Præfectus est Princeps, & promouet scienter, eo ipso tacitè legem relaxat: Si verò est Principe inferior, nequaquam ante cognitionem causæ, & absque causa legitimatat verò si causa iusta subsit, & ea etiam sit in iudicio cognita, eo ipso, quod euchit scienter inhabilem, tacitè eum excipere à lege censetur. Quare Episcopus scienter indigno beneficium conferens absque causa legitima, & ante causæ cognitionem, iure puniendus est. Glossa, Panormitanus, Syluester. Pari modo Episcopus si loquatur cum eo, in quem excommunicationis sententiam tulerat, aut si scienter coram se suspensum ab ordinum officio, quem absoluere potetat, rem diuinam facere permittat, iure puniri potest. Similiter Episcopus si Titium, in quem indulgentiæ beneficium conferre potest ad ordines sacros promoueat scienter, eo ipso tacitè eum lege soluit ac liberat, si id faciat ex causa legitima, & ea pariter cognita. Sic etiam Abbas, aut Ordini religioso rum Præfectus subditum mittens scienter ad Ordines suscipiendos, tacitè absolutionis, & relaxationis beneficio vtitur in ijs impedimentis, à quibus soluere ipse potest, si mittat ex causa legitima, & de eiusmodi impedimentis certior factus. Cæterum sunt qui censeant hæc duo. ¶ Quod causa sit legitima.] & ¶ Quod causa impedimenti sit in iudicio cognita. ¶ Requiri in foro tantum extetiori: sed in foro conscientiæ interion, sufficere si Præfectus, qui sit inferior Principe, sciat impedimentum, & ab eo soluere iure possit. Quibus duobus positis tacitè in conscientiæ foro ius relaxare pethibetur, quamuis in foro exteriori puniri queat. Item qui subscribit in instrumentis, in actis, in consilijs, eo ipso tanquam consentiens habetur. l. fideiussori, §. pater. ff. de pignoribus. & libeat, §. non videtur. ff. quibus modis pignus, vel hypotheca soluitur. Verum hoc intelligitur, quando is, qui subscribit, legerit, vel audiuerit ea, quæ subscribit: nam alioqui consentiens minime putatur, vt aiunt Baldus, Angelus, & Felinus. Ad ipsum tamen pertinet probare, se neque legisse, nec audisse, quæ subscripsit, vt tradit Paulus.

Si Reges, An Principes, vel alij, qui subscribunt in chartis, vel schedulis albis, & vacuis, in quibus nihil est scriptum, eo ipso reputentur ea, quæ postea scribuntur, confirmare? Respondetur, Non reputari, nisi de ijs specialiter fuerint præmoniti. Baldus, Angelus, & Felinus. Præterea is, qui sigillo suo instrumentum, vel scripturam signat, eo ipso quæ scripta sunt confirmasse videtur. l. distrahente, C. de rebus alienis nõ alienan. & l. fideiussor, §. pater. ff. de pignoribus. Bartolus, & Baldus, & Felinus. Sed secundum est in l. distrahente citata, aperte dici: [Si, vxor ignorans instrumentum venditionis, quo maritus vendit rem eius, sigillo suo signauerat, scilicet putans, rem locari, non vendi, nihil sibi nocet.] Item in l. quod si neque. ff. de periculo, & commodo rei venditæ habetur: [Videri autem traditas traditas, quas emptor signasset.] sensus est, in venditione metcium rem traditam esse, intelligi quandocunque ab emptore signatur quasi sigillo: hoc tamen non habet locum, & vim in mercibus, quæ per degustationem vendi plenè, & tradi intelliguntur. Quare in l.r. ff. de periculo, & commo. rei venditæ dicitur: Si dolia, vel vasa signata sint ab emptore, vina tamen nondum fuerint degustata, adhuc periculum esse venditoris. Et licet in ea lege subiungatur, Trebatium sensisse, si dolium signatum fuerit ab emptore, tradirum videri: Labeo tamen contra docuisse dicitur, & hoc esse verum: dolium enim vini magis signatur, ne submittatur, aliud vinum, quam vt traditum esse videatur. Item in l. minus, C. de acquiren. & retinen. possessione habetur: Licet instrumento non sit comprehensum, quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei veritate id consecutus es, si sciente venditore in possessione fuisti, & in l. qui in futurum. ff. de pactis, statuitur: Qui in futurum vsuras à debitore accepetit, tacitè pactus videtur, ne intra id tempus fortem petat. Præterea in l item quæritur, §. qui impetro tempore. ff. locati, statuitur. Qui impetro tempore conductionis remansit in conductione, non solum reconduxisse videtur, sed etiã pignorum videtur durare obligatio.] Cuius legis sensus est: Si conductor finito tempore cõductionis remaneat in prædio rustico conducto, eo ipso videtur in annum vna cum pignoribus renouata conductio. Item ex l. quamuis Bassa, C. de vsur. colligitur, vt exponit Salicetus: Si creditor, cui sunt promissæ maiores vsuræ in casu, quo minores vsuræ promissæ non fuerint solutæ, minores exigat eo tempore, quo maiores petere potuit, sibi ita obseit, vt maiores exigere nequeat.] Ex quo colligit Baldus: si Titius ex duabus clausulis eiusdem contractus vnam eligat, scilicet leniorem, eo ipso videtur renunciasse grauiori. Præterea in lib. 10. Digestorum extat Titulus I. I. In quibus causis tacitè pignus, vel hypotheca cõtrahitur. Et idem titulus habetur in Codice lib. 8. Ex quibus legibus colligitur sæpe contrahi tacitè hypothecam ex hoc, quod quis aliquid tacit: de qua re dicam, cum agam de pignoribus, & hypothecis. Item in Clement. 1. de procuratoribus, habetur: Si Titius absens constituius à Caio ad causas, vel negotia procurator, scienter recipiat instrumentum, vel literas, in quibus constituitur, nisi officium recuset, tacitè ratum habet. Et tamen in l. dummodo. ff. de procuratibus, dicitur: Absens procurator dari potest, dummodo certus sit qui dari intelligitur, & is ratum habuerit.] In Clementina igitur citata iure decernitur, vt ratum habere videatur si tarim atque mandatum susceperit scienter, & non recusauerit. ¶ Notandum est, aliquando eum, qui tacet, in Iure non haberi pro consentiente, in l. sicut, §. non videtur. ff. quibus modis pignus, vel hypotheca soluitur, verba hæc sunt: Non videtur creditor consensisse, si sciente eò rem debitor vendiderit, cum ideo passus est venire, quod sciebat vbique pignus sibi durare. Item in l. si quis. ff. de furtis, habetur: Si quis cum sciret quid sibi furripi, non prohibuit, non potest furti agere.] subiungitur: [Immo contrà, si quis scit sibi tapi, & quia non potest prohibere quieuit, furti agere potest: at si potuit prohibere, nec prohibuit, nihilominus furti aget.] Quæ lex non videtur sibi constare, quia cum ex diuersis Iurisconsultis accepta fuerit, contrarium statuere videtur, eo quod contraria Iurisconsulti sentire videbantur. Nihilominus tamen lex seipsam explicat. Nam cum ait:

15. Sylu. verb. dispen. q. 15. Sylu. ver. irregula etiam. 2. & seq. 3. q. 19. Naua. in Manuali c. 25. n. 74.

Bald. & Ang. in Lex fin. ante, §. Christogenus. ff. de verb. obli. Felin. in c. quoniam contra, de probationibus. Bal. Angel. Felin. locis ante citatis.

Innoc. in c. præterea de test. cog. Pano. in c. cum in cunctis de elect. Bart. in l. Barbar. ff. de offic. Prætoris. Host. in c. diuersis de cler. cõiu. Glos. in c. 1. de ætat. & qualit. ordi. in 6. Panor. in c. cum in cunctis de electio. Syluest. dispens. q.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Si potuit prohibere,nec prohibuit,nihilominus furti aget:] loquitur de eo, quem in præsentia furis ad resistendum pudor impedit:vt si patronus liberto quid rapiat. Item in l.filiusfamilias, §.inuitus.ff.de procuratoribus, cum dictum esset:Inuitus procurator non solet dari,subiungitur: [Inuitum accipere debemus non eum tantum,qui contradicit: verum eum quoque, qui consensisse non probatur.] Præterea in l. qui vas, §. vetare.ff.de furtis, quoniam constitutum erat furem non esse,qui aliquid inuito domino susceperit,non animo celandi,dicitur: Vetare autem dominum accipimus etiã eum,qui ignorat, [hoc est, cum,qui non consentit.] Item in l.in eo iure,§.deinde.ff.de ritu nuptiarum, cum statutum esset,ne liberta,quæ patrono nupserat,posset eum dimittere,& aliũ accipere eo inuito,subiungitur. [Inuitum accipere debemus eum,qui non consentit ad diuortium.] Item in l.inuitum.ff.de seruitutibus vrbanorum prædiorum, decernitur [Inuitum in seruitutibus accipere debemus non eum solum, qui contradicit,sed & qui nõ consentit.] subiungitque:Ideo & infantem,& furiosum inuitos rectè dicimus.Ex quo efficitur, vt quamuis transeam per prædium tuum, vel stillicidiũ auertam in tectum, vel aream tuam, vel altius attollam tectum,& tuis luminibus officiam,te sciente, & tacente, seruitus mihi non acquiratur. Pari modo si Titius præsens, & ratens procurator eligitur, pro consentiente nequaquam habetur.l.inuitus.C.de procuratoribus.Idem iuris est, si Titius executor testamenti instituatur, aut si in lite,vel causa arbiter,vt ex communi sententia tradit Felinus.

Felin. in c. nouit de præsumptionib.

Quando in iure voluntas tametsi longè ante præterita tacitè permanere videatur.

Cap. VI.

VONIAM sæpe accidit, vt dubitemus, num transactus prioris voluntatis cõsensus tacitè adhuc perseuerate, an contrà desisse intelligatur: ideo referam etiam quid in vtroque iure de hac re sit constitutum. In l certè.ff.de precario,cum in lege præcedenti statutum esset: [Si quis precariò rem ad tempus haberet,& finito tempore possideret,tacitè precarium renouari: quia dominus, cum patitur rem precariò possideri, tacitè intelligitur eam precariò concedere:] subiungitur: [Certè si interim dominus fugere cœperit, vel decesserit, precarium non redintegratur.] Hoc ideo constituit lex, quia furiosus, vel defunctus, nisi expresè precarium confirmauerit, non creditur tacitè confirmasse. Ergo in furore,vel morte voluntas præcedens,etiam non mutata,non intelligitur perseuerare. Item in l.qui ad certum.ff.locati,statutũ erat,finito tempore conductionis,colono in fundo permanente,fundum ex integro locari:quia eo ipso,quod dominus patitur colonum in fundo esse, intelligitur locationem renouare:] subiungitur: [Si interim dominus furere cœperit, vel decesserit, locatio non redintegratur] Ergo lex insinuat, priorem voluntatem,etiamsi non varietur in furioso,vel mortuo, non permanere. Item in l.si tibi,§.vnius.ff.de optione,vel electione legata,decernitur hoc modo:Vnius hominis mihi,& tibi optio data est,quia Titius legauit mihi, vt vnum ex seruis suis optarem, & deinde eodem modo legauit tibi, vt optares, & decessit,& ego postea optaui Caium seruum Titij,& tu quoque postea eundem Caium optasti:Caius est communis vtrique,mihi,& tibi seruus; nisi ego, cum optassem, mutassem voluntatem,quod si postquam optassem,& antequam tu optares, decessissem, aut furiosus factus essem, non erit seruus communis:quia non videor consentire, qui sentire non possem. Humanius autem erit,vt &in hoc casu,quasi semel electione facta, fiat seruus communis.] Hactenus lex. Ex qua colligitur, priorem voluntatem etiam non mutatam post furorem, aut mortem non permanere. Præterea in l. inter causas, & l.si quis alicui, §.morte.ff.mandati, & in l.mandatum, C.mandati,& Instit.de mandato,§ non tantum, apertè dicitur,mandatum morte domini finiri. At verò contrarium in alijs legibus videtur constitui:nam in l.soluto, §. voluntatem.ff.soluto matrimonio,cum statutum esset, filiam, nisi euidenter contradicat, eo ipso consentire, cum pater agit de dote,subiungitur,quasi ex voluntate patrem experiri,si furiosam filiam habeat:nam vbi non potest per dementiam contradicere, consentire quis meritò creditur.] Hæc in lege. Item in Instit.de Codicillis, § non tantum, statuitur, Codicillos siue ante, siue post testamentum factos, ipso iure tacitè confirmari in testamento, vel præcedenti, vel sequenti, si appareat, eum, qui testamentum fecit, à voluntate, quam in Codicillis expresserat,non recessisse,licet olim codicilli non valerent nisi testamento expresè confirmatentur. Præterea in cap.à nobis.2.de sententia excommunicationis,constituitur,vt excommunicatus,in quo signa debitæ pœnitetiæ præcesserant,absoluatur post mortem:quia intelligitur in ea pœnitentiæ voluntate decessisse. Item in Concilio Carthagin.3. can.34. & refertur, de consecrat.dist.4.cap. Ægrotantes, statutum est,Infirmos, qui pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizandos esse. Ergo Concilium insinuat, voluntatem præcedentem, à qua non est recessum,in ipsa ægritudine permanere.Item vt colligitur ex c.paruuli,de consecrat. dist.4. Subito obmutescens baptizari,aut pœnitentiam accipere potest,si voluntaris præteritæ testimonium aliorum verbis habet. Tandem in cap. Maiores,§.vltimo, de baptismo, & eius effectu constituitur, dormientes, & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, si sic fuerint baptizati,characterem non suscipiunt.Secus autem si prius Catechumeni extitissent,& habuissent propositum baptismi. Vnde tales in necessitatis articulo consueuit Ecclesia baptizare. Hactenus constitutio. Quapropter colligit Sotus, si Titius,inquit,adultus sciens quid fiat,finat se baptizari,vngi oleo,confirmari, vel ordinari, eo ipso videtur tacitè consentire. Ne igitur huiusmodi leges sibi contrariæ esse videantur, animaduertendum est in his, in quibus satis est non contradicere,iura statuere, priorem voluntatem, si quis ab ea non recesserit,permanere in amentia,ebrietate,somno, vel ægritu.dine:In his verò,in quibus necessarius est consensus,eadem intra constituunt, voluntatem præcedentem non perdurare,etiamsi in ea variatio facta non fuerit.Posteriores supra citatæ leges de priori casu loquuntur:priores verò constitutiones de posteriori casu oportet intelligi.

Sotus 4. dist.5.q.1. art.7.

An effectus causam voluntariam consecutus, voluntati imputetur tempore, quo in nostra potestate non est.

Cap. VII.

SOLET in quæstionem vocari ob multos rectum cuentus, An effectus, qui causam voluntariam consequitur, sit voluntati imputandus eo tempore, quo ita ex causa antea data contingit, vt in nostra potestate non sit ? De qua re agit Altisiodorensis in Summa lib.2.tract.29.cap.1.q.4 & cap.2.q.3.Bonauent. 2.distin.22.artic.2.q.3.Gabr.2.dist.22.q.2.artic.2.conclus.3. & dist.41.q.1.art.3. Dub.3.Almainus tract.1.Moral.cap.5.Cordubensis lib.2. De ignorantia quæst.18. Castrus lib.2. De lege pœnali cap.14.Couarruuias in Clement. Si Furiosus, de homic.par.3.initium,num.4.S.Thom.2.1.2.q.150.artic.4. & q.79. art.3.ad 3.& 1.2 q.71.art.5. Marsilius in 2.q.21.art.2.mcunb.9. & q.113. memb.7. Maior in 4.dist.17.q.8. & dist.9.q.2. Buridanus lib.3.Ethicor.q.10. Sotus in 4.dist.12.q.1.art.7.

In hac quæstione possunt multi casus accidere; veluti si Titius sponte sua incidat in ebrietatẽ, & postea in ebrietate destitutus vsu rationis, aut multa bona præstet, aut peccata committat, Quæritur, an eiusmodi bona,vel mala in ebrietate admissa in eius voluntatem conferantur. Item culpa sua quis factus est furiosus, vel amens, & in furore, vel amentia delinquit ac peccat in legem,An ea peccata sint in eo voluntaria ? Præterea, Titius ventri, & gulæ scienter indulget, ex quo postea in somno polluitur. An nocturna pollutio per quietem ex nimio cibo,& potu profecta,sit in eo voluntaria, & peccarum ? Mane etiam quis somno se dedit,& cum Missæ sacrificio deberet interesse, vt par erat,cum dies sacer esset, id omittit somno oppressus, An ea præcepti omissio sit vitio,& culpæ tribuenda ? Ad hæc, Titius mittit sagittam,vt Caium interimat, ad quem priusquam illa perueniat, eum facti pœniter, & deinde Caius Sagittæ ictu percussus perit, Quæritur, an Caij cædes Titio, licet pœnitenti,ac dolenti culpæ sit danda. Mandat item Titius seruo suo vti Caium occidat,quod antequam eueniat,voluntatem Titius reuocat: nihilominus tamen seruus interim Caium interficit,An Caij mors sit in Titij voluntatem referenda etiam eo tempore, quo voluntatem mutauit, & cædem impedire non potuit. Item Titius Caium vulnerat, & vulneratus dies aliquot lecto decumbit,interim Titius dolet Caium vulnerasse,& Caius vulnere perijt, an Caij interitus vnà cum vulnere sit voluntate, & culpa Titij subsequutus ? Præterea Titius multis negotijs distractus sui debiti muneris obliuiscitur; & ideo officium, quod præstare debebat omittit,an Titius in huiusmodi omissione delinquat.

In hac quæstione duæ sũt opiniones, Prima docet,effectũ ex causa voluntaria natum, voluntati minime imputari eo

tempore, quo ita ex causa data naturaliter profluit, vt iam ampliùs in potestate voluntatis non sit. Primo,quia non potest esse voluntarium, quod non est in nostra potestate. Deinde,quia nemo in somno,ebrietate, furore, vel amẽtia promereri aliquid potest:ergo nec peccare: nam sicut in peccato libertas requiritur,sic etiam in merito. Item quia si ego quippiam mali vellem, & antequã id re ipsa subsequeretur, à voluntate recederem, deinde vero effectus me nolente contingeret,ego peccassem:quod videtur absurdũ:fieri enim potest, vt ego ex vera cordis pœnitentia voluntatem deposuerim Dei gratiam consecutus,quam non possum amittere ex effectu contra meam voluntatem subsecuto. Accedit his, quod cum dormit quis,vel furiosus,amens,aut ebrius est,vsu rationis amisso, perinde est, ac si infans, vel animal expers rationis fuisset,in quibus peccatum esse non potest: præsertim cum ex opposita ratione conficeretur, vt si Titius culpa sua in morbum incidisset,ex quo præcepta exequi,& præstare non posset, in eo peccata essent omnes præceptorũ omissiones:Aut si Titius presbyter longum iter consciens, confidem precationum sponte sua à se abiiceret; aut amitteret,ac deinde eum facti pœniteret, in eo peccatum esset quæcunq; diuini officij omissio postea subsecuta. Immo sequeretur etiam, vt Titius, si ptauum peierandi habitum acquisisset, quem postea abijcere conaretur, ex prauo habitu etiam nolens,aut prorsus ignorãs,quod loquitur,peieratis assiduè peccasset;quod reuera est absurdũ: quia cum quippiam agimus, facimusve sola imaginatione ducti, ex habitibus nec laudamur, nec vituperamur, sed ex actibus humanis ratione, & voluntate libera factis: actus autem ex habitu solo proficiscentes contra voluntatem nostram, voluntarij esse non possunt. Huius opinionis sunt Gabriel, Almainus, Maior, Castrus, Couarruuias, Cordubensis. Secunda opinio ait, effectum causam voluntariam subsecutum, voluntati imputari debere eo etiam tempore, quo in potestate nostra est. cuius sententiæ sunt Alexander, Altisiodorensis, & S. Thomas, Sotus, & alij iuniores,eãque probant. Primo,quia voluntarium potest esse aliquid in causa, & origine: nam qui vult antecedens, aut causam, eo ipso vult etiam consequens, aut effectum.Item quia omnis actus exterior ex imperio voluntatis,& rationis profectus,solum est voluntarius, vt in causa, in ipso actu voluntatis, & rationis; ergo ad hoc, vt aliquis effectus sit voluntarius, sufficit voluntas antecedens. Adde, quod Aristoteles laudat eos legislatores, ex quorum legibus ebrij duplici pœna plectuntur: tum quia sponte,& culpa sua facti sunt ebrij: tum quia in ebrietate, mala sæpe committunt.Accedit his,quod si Titius verbi gratia dum vigilat,nocturnam in somno pollutionem futuram aut optet, & expectet, aut studiosè curet; dubitari non potest, quin nocturna pollutio postea in somno subsecuta voluntaria sit; siquidem aut optata,aut etiam expectata, quæsita, & attentata contingit. Præterea, quia si Titius contra sui domini mandatum dormiat,totus illius somnus est voluntarius; & tamen postquam dormire cœpit, non amplius reliqua somni pars est in eius potestate. Vltimo furiosus, vel ebrius,vel dormiens potest baptismate ablui,cõfirmari,à peccatis absolui,vngi oleo sacro,ex præcedenti,quam habuerit voluntate,à qua ille ante furorem, somnum,vel ebrietatem nullo modo recesserat.

Locis supra citatis.

Locis supra citatis.

Arist.lib. 3.Ethicor. c.5.& lib. 2. Polit. c. 10.in fin.

2. Polit. c.

In hac re sanè magni, & grauis momenti, quæ ad plurima definienda conducit, mihi quædam dicenda sunt: Primum, nullum effectum malum ex quacunque voluntate,vel causa voluntaria proficiscentem voluntati tribui, si per veram pœnitentiam emendata, aut per contrarium animi affectum deposita,derelictáque sit prior voluntas.Hoc docent Sotus,Maior,& alij iuniores. Ratio verò id firma, & efficax comprobat. quia eo ipso,quòd à priori voluntate receditur, iam non ex ea, sed aliunde effectus naturaliter emanat. Velut si Titius Caij seruus se abijciat, & præcipitet in puteum, vel foueam,vnde exire non possit,& cum sui facti pœniteat, in voluntatem eius conferri nec debet, nec potest,quòd dominj sui iussa non faciat interim dum in puteo,vel fouea iacet sua sponte prostratus. Pari modo iudicandum est de cæteris similibus:Veluti si Titius sponte,vel culpa sua somno se dedit,si ebrius,vel furiosus,vel amens factus sit: si denique in ægritudinem, periculum, aut eam vitæ conditionem deuenerit, vt ea præstare nequeat, quæ alioqui eum obire oportebat.In his enim omnibus in Titij voluntatem nequaquam sunt coniicienda aut bona,quæ geruntur, aut mala, quæ patrantur, quandocunque voluntatem priorem mutauit. Consequitur etiam, vt si Titius mandatum,quo iussit Caium interfici,reuocauerit,in ipsius amplius voluntatem conferenda non sit cædes Caij postea subsecuta. Eodem modo si lethali vulnere Caium affecerit,ac deinde doluerit,se eum vulnerasse,& post aliquot interim dies Caius vulnere exanimatus interijt. Deinde mihi videtur longè probabilius, & verius, nemine in somno,ebrietate,furore, vel amentia ex quacun, que culpa prouenienti etiam per veram pœnitentiam non sublata, aut per contrariam voluntatem non mutata peccatum:quod tradũt Gabriel,Maior,Couarruuias, Castrus, Almainus,Cordubensis quibus suprà diximus locis. Ratione id cõprobo:non enim peccat quis in eo,quod cauere,& declinare non est in sua potestate, sed nemo in somno, ebrietate, vel amentia,quando rationis compos non est, potest impedire, aut deuitare effectum,etiam si culpa,& voluntate præcedenti somnus,ebrietas,vel amentia contigerit:nec est maior ratio, cur tunc mala potius ttibuantur voluntati, quam bona, sed tanquam certum communi sententia receptum est, neminem in somno,ebrietate,vel amentia mereri aliquid posse.Et certè ex Augustino,Ambrosio,Hieronymo, & Origene colligi videtur hæc sententia. Ait enim Augustinus, culpandum esse Loth non quantum incestus in ebrietate admissus, sed quantum ebrietas meretur. Tertio, dicendum est, in his, in quibus non requiritur consensus, sed satis est non contradicere,vt quis tacitè consentiens habeatur, præcedens voluntas perseuerat in somno, ebrietate, vel amentia, si ante non fuerit per contrariam voluntatem deposita. In ijs verò, in quibus est necessarius consensus, antecedens voluntas non creditur in ebrietate,furore,vel amentia permanere,etiamsi ab ea recessum non fuerit. Ideo in sacramentis recipiendis, quoniam satis est, si voluntas non sit contraria, merito quis in amentia, ebrietate, vel furore ablui sacro baptismatis fonte potest, confirmari, absolui,vngi,vel ordinibus iniriari, si horum voluntas præcesserit, nec fuerit mutata. Sic etiam potest absolui ab excommunicatione, ac cæteris Ecclesiasticis censuris, sententijs, & pœnis. At verò ad meritum, culpam siue peccatum necessarius est consensus:quare in amentia, furore, ebrietate, vel somno nemo meretur, aut peccare potest.

Aug.lib 22.contra Faust. ca. 44.& refertur 15.q.1 ca.in ebriet.Vrbi. Ambro.lib.de Patriarc. Abrah.c. 8. & refertur 15 q.1. c. sanè. Hiero ad Eusto. de custod. virginit. Origen. in Gen.ho 5. quos duo auctores sic ait nonnart. loco supra citato.

Quod si obiicias,sufficere præcedentem voluntatem,præsertim quando effectus in ebrietate,amentia,vel somnio subsequitur, antea optatus, expectatus, aut etiam studiosè conquisitus. Respondeo,tunc temporis meritum,vel culpam totam fuisse in voluntate, & causa præcedenti: id verò, quod postea subsecutum est, esse quidem effectum peccati, non tamen peccatum.fuit autem culpa in causa,quia poterat voluntas,& debebat causam auertere, & summouere, quod tamen non fecit:sed in effectu peccatum non est,quia cum est subsecutus, in potestate voluntatis non fuit. Quarto, dicendum est, sæpe aliquem incidere in pœnas iuris humani ob effectum ex culpa enatum,etiamsi quando subsequitur, voluntarius,aut peccatum non sit:vt colligitur ex cap.Si quis.15. quæst.1. vbi dicitur, leuiorem pœnitentiam esse imponendam ei,qui insaniens alium occiderit, veluti si Titius telum in clericum iaciat,& mox antequam ad ipsum perueniat,incipiat dolere, incurrit in excommunicationem, cum postea telo clericus vulneratur.Sic etiam contrahit irregularitatem, si sagitta in alium immissa ipsum interimat. Pari modo nascitur obligatio restituendi damna ex eo effectu creata,quoniam pœnæ non tantum malefacientibus irrogantur ob voluntatis affectum,sed etiam ob externum effectum inde procreatum. Item,obligatio restituendi damnum, potius ortur ex ipso effectu,quo damnum est alteri illatum, quam ex voluntatis affectu. Merito igitur Aristoteles sensit, ebrios duplici pœna esse plectendos:tum quia apud homines puniuntur effectus ex peccato profecti: quoniam tametsi peccata non sint, sunt tamen alijs incommodi: tum etiam quia aliquando ebrij rationis vsu non omnino, sed ex parte priuantur. Rogabis, si Titius vulneret Caium, & deinde Caio ex vulnere in lecto decumbente, peccatum suum sacerdoti sacra confessione fateatur, postea verò Caius ob vulnus interat,debeat ne Titius de integro confiteri, se hominem occidisse,an verò satis ei sit, prius fuisse confessum se lethale ei vulnus inflixisse. Similiter si Titius dum vigilat optauerit, aut studiosè, & solicitè nocturnam in somno pollutionem subsecuturam curauerit, & mox ante somnum peccati pœnitens confiteatur,se voluntariæ pollutionis caulam in somno dedisse,& postea pollutio in somno contingat,num ipso iure compellatur ad confitendum denuò se in somno ex voluntate antecedente pollutum: an verò sufficiat sola, quam fecerat ante confessio ? Sotus negat, confessionem præcedentem sufficere: ideo nimirum, quia putat cædem hominis, & pollutionem noua confessione explicandam, eo quòd sit cædes, vel pollutio ex culpa præcedenti profecta. Sed contra hoc in primis vim habet argumentum: nam tametsi eiusmodi damnum, & incommodum ex præcedenti voluntate sit natum, peccatum tamen non est, quia Titius priorem voluntatem iam penitus exuerat. Item satis esse videtur,si Titius in priori confessione expresserit,se causam idoneam,& efficacem mortis, & pollutionis præbuisse.

Sot. in 4. dist. 12. q. 1. a. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ dubia est, & incerta hac in re Soti sententia. Alia vero ratio est de actu exteriori, aut de mandato alteri dato, quando à voluntate priori non recedit: tunc enim actus exterior, aut per nos ipsos, aut per mandatarium opere completur, & voluntati tribuitur, cum deuitari potest, ac debet, & id non fit: atque ideo in confessione est exponendus eo ipso, quòd malus sit per se, quoniam rationi rectæ dissentaneus, atque contrarius: & voluntatis obiectum, & terminus, qui in actum mentis internum, vt causa deformitatem, & turpitudinem. transfundit.

Altisiod. in summa lib. 2. tract. 29. c. 1. q 3.

Quando voluntas in actibus subsequentibus potestate duntaxat permanere intelligatur. CAP. VIII.

NON est admodum facile cognoscere quo modo, & quandiu voluntas, quæ præcessit potestate permaneat in actibus subsequentibus, quando illos præstamus nihil actu cogitantes de fine, quem nobis initio proposuimus. Altisiodorensis putat, voluntatem præcedentem in actibus subsequentibus vi, & potestate perdurare, donec per contrarium actum ab ea recedatur, vel temporis decursu ea finiatur. Veluti si Titius animo suo statuerit elargiri eleemosynam pauperibus sibi in via occurrentibus, donec ad certum templum, quò pergit perueneritt: huiusmodi voluntas ipso temporis processu finitur, quia vsque ad certum tempus erat ab initio constituta, & designata: quod si ad certum tempus non fuisset, in ea Titius perseuerasset, donec per contrarium actum fuisset voluntas prior mutata. Sic etiam tempore desinit voluntas, quia ab initio decernit quis, se certo quodam numero bona opera, & virtutis officia obire, quæ non nisi certo tempore præstati queunt. Vt si deliberet Titius decem aureorum eleemosynam date decem pauperibus, qui sibi primi omnium occurrerint, huiusmodi voluntas finitur data eleemosyna decem primis pauperibus sibi obuijs. Quæres, quid sit dicendum si Titius constituit ad certum templum pietatis causa progrediens erogare eleemosynam studio, & gratia charitatis in Deum, quibuscunque, quos in via obuios habuerit, egenis atque mendicis, ac deinde nihil actu cogitas de Deo, det Caio pauperi sibi primum occurrenti, naturali quadam pietate, & commiseratione commotus atque incitatus? Ait Altisiodorensis, huiusmodi actum esse charitatis, & vitæ æternæ præmium Titium promereri, quia quòd ex naturali pietate quadam, & charitate humana proficiscatur, nil impedit, quin etiam diuinæ charitatis impulsu, & imperio adhuc virtute permanenti geratur. Est enim actus pietatis iuxta, & charitatis: pietatis quidem, actu, & expresse mouentis: charitatis verò vi, & potestate tantum, non actu imperantis. Quare ex Altisiodorensi licet inferre, vt si Titius nunc sua omnia virtutis, & honestatis officia generaliter dirigat in Dei cultum, honorem, & amorem, vniuersa eius opera deinde ex honestate, & virtutis studio, & causa progenita in Dei cultum, & amorem referantur, donec Titius priorem voluntatem, & animum per actum contrarium deponat.

Bonau. 2. sent. dist. 4. a. 1. q. 3. ad vltimu argum.

Cæterum Bonauentura docere aliter videtur: Primũ enim air, virtute voluntatem manere, quandocunque initio operis, quod geritur, adfuit: tunc enim licet per horam duret opus, & nihil de voluntate priori cogitetur, omnis pars operis subsecuti fieri virtute voluntatis præcedentis videtur: ait deinde, Quandocunque incipit quis opus, quod refert in Deum, & deinde succedunt alia opera, ita sibi inuicem connexa, vt alia profluant ex alijs, & omnia oriantur ex primo, quoniam secundum, ex quo cætera nascuntur, ex primo proficiscitur: tunc voluntas primi operis virtute permanet in cæteris subsequentibus. Si tamen alia opera fiant, quæ non emanent ex primo, in eis voluntas primi non persistit, sed oportet voluntatem renouari. Ait præterea idem auctor, non sufficere, si quis initio diei referat generaliter in Deum omnia opera illius diei, mensis, vel anni, ad hoc, vt omnia opera in Deum relata esse dicantur, sed illa solum opera, quæ proficiscuntur, & oriuntur ex illa prima voluntate diei, mensis, vel anni, in Deum virtute diriguntur. Tandem concludit, si iustus, qui deliberat causa, & amore Dei generaliter omnia perficere, postea verò de Deo nihil actu cogitans aliquid boni præstet amore honestatis, & studio virtutis, tale opus etiã in Deum referri virtute: vt si pauperi eleemosynam Titius eroget pio, & bono affectu, videlicet causa honestatis. Addítque religiosum virum, qui statuit profecto in omnibus parere, vniuersa, quæ studio virtutis efficit, eo ipso causa, & amore religionis efficere. Gabriel autem docet, tripartam posse aliquid in Deum referri, actu, virtute, & habitu: Actu quidem, cum de Deo cogitamus, & ob eius cultum, vel amorem aliquid agimus: id verò virtute in Deum referimus, quod est effectus alterius antea in Deum relati operis: tunc autem est effectus, quando secundum non fieret nisi primum præcessisset: Item quando ita se habet, vt si rogaremur, Cur hoc facis? responderemus, quia primum volui, vt puta cum impendimus eleemosynam in vsus pauperis, nihil cogitantes actu de Deo. Si rogati, cur impendis? respondemus, studio religionis, & charitatis in Deum, hoc satis est, vt eleemosyna propter Deum erogata censeatur. Quando verò aliquid ex habitu solum refertur in primum, quod est sponte, & voluntate factum, nõ sufficit ad hoc, vt voluntarium sicut primum habeatur: nam ex habitu aliquando operamur sola imaginatione, non ratione ducti, quoniam dormientes, aut in furore, vel dementia citharedi, vel cantores cantant, aut digitos, tanquam citharam pulsantes mouent imaginatione, & habitu, quo sunt assueti. Ex quo efficitur, vt si quippiam agamus hoc pacto, non sit actio humana, quippe quæ ex ratione deliberante non sit, vt si Titius preces Horatius recitasset, sola imaginatione, & habitu, officium minime persoluisset, si eas hoc modo inchoasset, continuasset, & absoluisset: nam secus esset si sponte sua incepisset, & postea animo citra voluntatem in multa dispersò fuisset cogitatione distractus: quid horum verum sit, suo loco trademus.

Gabri. 2. dist. 41. q. 1. artic. 3. dub. 2.

Quod vis, seu violentia in actionibus voluntarijs non sit. CAP. IX.

Arist. lib. 3. Eth. cap. 1.

RIMO quæritur, An possit esse vis in actibus voluntarijs? Respondeo, ex communi omnium sententia, quæ est ex Aristotele accepta, esse non posse. Ratio est, quia vis non solum cum eo, quod naturaliter fit, sed etiam cum eo, quod voluntarium est pugnat, violentum enim est, quod est ab externo agente eo, quod mouetur, vel patitur, nullam vim conferente, hoc est, nihil adiuuante. In his verò, quæ naturaliter fiunt, materia, aut res ipsa, quæ patitur, adiumenti aliquid præstat, quia vt minimum actionem adiuuat, eo quòd, vt naturalem propensionem habet ad excipiendum id, quod actione fit, aut quòd apta, suapte natura est ad patiendum motum extrinsecus impressum. Pari modo in his moribus, & actibus, qui voluntarij sunt, voluntas consensum accommodat expresse, vel tacite: ideo enim voluntarium aliquid est, quia aliquo modo à voluntate manat, & profluit. In iure ciuili, Iuris periti vim definiunt esse maioris rei impetum, qui repelli non potest. l. Vis autem. ff. De eo, quod metus causa gestum est. Quocirca in eodem iure ciuili extat titulus De vi, & vi armata, vbi ius continetur, quo iudicis auctoritate subueniatur ei, qui vi deiectus est ex possessione, ad eam recuperandam: veluti cum quis è solo, vtpote fundo, vel ædificio vi deiicitur. Idem iuris continetur in titulo, Vnde vi, qui est titulus quartus in lib. 8. Codicis. Item extat alius titulus, Quod vi, & clam, vbi ius constituitur, quo hi, qui vi, aut clam, aliquid moliuntur, restituere cogũtur. Est etiam titulus, Ad legem Iuliam, de vi priuata contra eos, qui vi aliquid alteri rapiunt, aut in re aliqua nocent: & alius præterea titulus ad legem Iuliam, de vi publica, contra eos, qui vi aliquid contra Rempublicam, vel salutem communem agunt, & perpetrant: & in Iure canonico extat titulus de ijs, quæ vi metúve causa fiunt. Et in Codice lib. 2. Titulus xx. est de ijs, quæ vi, metúve causa gesta sunt. Ex dictis perspicitur in donationibus, legatis, testamentis, contractibus, & quasi contractibus, in promissionibus, pactis, & obligationibus, nihil valere, quod per vim gestum esse constiterit.

Secundò, Quæritur, quo pacto intelligi debeat, quod dicitur in Regula iuris. l. Inuito. ff. de reg. iuris. Inuito beneficium non datur: nam contra huiusmodi regulam facere omnino videtur, quod excommunicatus etiam inuitus ab excommunicatione absolui potest, & à suspensione, interdicto, & irregularitate. Item pro inuito quis potest appellare. l. Non tantum. ff. de appellationib. & relat. vbi statuitur: Si resistit qui damnatus est aduersus pronocantem, nec velit, eius appellationem admitti peritæ festinans, adhuc puto differendũ esse eius supplicium. Item in l. 1. ff. de liberali causa decernitur, vt si quis ingenuus in seruitute sit, nec velit libertatem, quando commodè potest à seruitute liberari, cum hoc sit in iniuriam parentum, & generis, possint parentes eum etiam inuitum in libertatem vindicare: quod si parentes non fuerint, possint cognati. Et idem iuris conceditur filijs, vt possint parentes etiam inuitos in libertatem asserere, si fuerint in seruitutem redacti. Et in Lamplius. ff. eod. tit. conceditur nulli ius, vt possit litigare pro necessarijs sibi personis, etiam inuitis. Idem tribuitur patrono pro liberto, vxori pro marito, vt ei commodè succurratur.

In hac re dicendum existimo, regulam iuris ante citatam veram existere, quia beneficium, & priuilegium est in rem, & ob bonum eius, cui datur: & ideo inuito non conceditur:

nihilominus tamen potest quis inuitus ab excommunicatione solui; ita vt absolutio valeat: tum quia excommunicatio est pœna irrogata, & inflicta ab Ecclesia, & sicut Ecclesia eam constituit, sic etiam potest eam remittere: tum etiam, quia vt excommunicatus tanquam idoneus, & habilis aliquem legis actum, quo ei erat interdictum, præstare queat, potest Ecclesia eum etiam inuitum ad tempus absoluere. & cum suspensio, interdictum, & irregularitas sint pœnæ, & impedimenta ab Ecclesia constituta, potest Ecclesia etiam inuitos. & repugnantes ab huiusmodi pœnis, & impedimentis absoluere; ita vt absolutio vim, & locum habeat. sic etiam Ius ciuile pro inuito appellationem admittit, ne quis iudicio damnatus sibi noceat appellationem recusans. & in tuenda liberrate concedit ius, vt pro inuitis litigetur, ne seruitus alicuius cedat in iniuriam. & dedecus generis, & aliorum, quorum interest libertas. Eadem ratione iura aliquando prohibent, quominus quis suo iure cedat quando huiusmodi iuris abdicatio alios eiusdem conditionis, & status iniuria afficere videtur.

Tertiò Quæritur, An in delictis, & maleficiis, is, qui vi cogitur illa committere, liber sit à peccato. Vt si Titius voluntate dissentiens Idóla colere cogatur: aut si à diuinis, & sacris audiendis, quibus interesse tatione præcepti debet, per vim arceatur: aut si puella virgo per vim stupretur, & illa nec clamet, nec renitatur, cum tamẽ id facere commode possit? Respondeo, in his omnibus esse animaduertendum, non sufficere voluntate, atque animo dissentire; sed oportere etiam ab actu externo, qui sua natura malus est, abstinere, ne in actu externo quis se peccati labe, & sorde contaminet. Tunc igitur quis erit immunis à peccato, quando non solum voluntate repugnabit, sed etiam cæteras corporis facultates omnes, & vires ab actu malo externo submouebit quod si ipsis etiam membris externis, & facultatibus vis afferatur, nullam erit peccatum; quia nihil sponte, & voluntate geritur. quo fit, vt Titius peccet, tametsi voluntate alioqui dissentiens actu externo idóla veneretur aut si Christianum, vel Catholicum se esse neget: quoniam licet animo obsistat: volens tamen, actum externum sua natura malum præstat: nempe coram idólo genu flectit, vel ei thura offert, vel voce Christi fidem abnegat. Si eum tamen vi à sacris audiendis repellas, aut in manu eius thura ponas, & per manũ eius offeras Idólo, aut hostias immoles: iustam tũc ille peccati excusationem habet: quia non solum voluntas eius dissentit, sed etiam corpori vis infertur, vti Gratianus docet 32. quæst. 5. Idé de puella virgine dicendum, aut etiam de quacunque fœmina, cum qua per illatam vim rem quispiam habet: Si enim obniti, & repugnare saltem clamore potest, tunc non satis est, si animo renitatur: sed necesse est clamore insuper, aut alia ratione, qua commode potest, vim illatam depellere, ne in tanto periculo in peccatum consentiat, quod si etiam minime succedat, quamuis clamitet, aut quippiam aliud conetur, ac tentet: tunc satis est voluntate, & animo dissentire: vt recte ostendit Gratianus loco paulo ante citato.

32. q. 5.

Quartò Quæritur, quo modo violentum voluntario opponatur: Respondeo, hoc modo: quia, si quispiam sponte ac voluntate geritur, id voluntas vult, & approbat: at verò quando vi aliquid agitur, est à principio extrinseco, eo, quod mouetur, aut patitur, minime iuuante: At voluntas cum quippiam vult, eo ipso actum præstat. Obiicies, si quis dormiens ex alto præcipitetur, pulsetur, vratur, torqueatur, secetur, violenter mors, vel abscissio membri in eo contingit, & tamen eius voluntas nihil confert, neque repugnat. Respondeo, huiusmodi mortem, aut absciscionem membri ideo esse violentam, quia non est à natura, sed potius ab externo efficiente contra naturam, & ita animantes aliquando natura pereunt, aliquando vi extrinsecùs illata: natura quidem, cum tamen ex eo conficiuntur: vi, eum vulnere ex telo inflicto extinguuntur. Item si dormiens quis præcipitetur, vratur, secetur, est violentum, quia etiam est contra voluntatem non actu, sed habitu, quoniam si vigilasset, animo penitus dissensisset, ac recusasset.

Quinto Quæritur, An possit voluntas aliquo modo cogi: Respondeo, ex communi omnium sententia, tum Philosophorum, tum Theologorum, voluntatem posse quidem aliudiandum, non tamen posse cogi inuitam: quia, si cogeretur, eo ipso vellet simul, & non vellet, id quod, & absurdum est, & fieri non potest. Nam si cogitur, ergo inuita vult: si vult inuita, eo ipso, quòd est inuita, non vult, quia cogitur, vt velit: at verò eo ipso, quòd vult, licet inuita, vult: ergo vult simul, & non vult. Animaduertendum tamen est flecti posse voluntatem magnis precibus, persuasionibus, terroribus, & minis incussis: & tunc voluntas vulgò dicitur trahi, atque adeo compelli; non quia verè, & propriè fit vis, aut vere cogatur, sed quia alioqui voluntas non vellet, nisi hæc, & alia similia adessent.

Sexto Quæritur, An voluntas cogi possit in suis actibus imperatis. Respondeo, posse: potest enim quis inuitus quippiam videre, audire, gustare, loqui: Item post loco monere nolens etiam, & inuitus: huiusmodi enim actus, ministro, & comite aliquo corporis membro geruntur: vis autem potest inferri corpori, & eius membris: potest enim manibus, pedibus, naribus, & auribus vis afferri: vt si Titium ligatis pedibus, & manibus pertrahas quò velis. Porro sunt huiusmodi actus violenti, non quidem quatenus ab ipsis naturæ facultatibus efficiuntur, nec enim visus, si cernat, vim patitur, nec auditus cogitur audire, si audiat, sed quatenus fiunt contra voluntatem, quæ cum sit proprius hominis appetitus, est communis omnium membrorum, & facultatum in homine: & quatenus vis infertur membris corporis, quibus vti voluntas prohibetur. Quare cum quippiam cernere, audire, vel loqui cogimur, violentum est, quia contra voluntatem facultates nostræ, vel membra ad aliquid feruntur, & illata vi pertrahuntur.

Quando voluntarium ex toto, vel ex parte meus tollitur. CAP. X.

DE hac re agit Aristoteles lib. 3. Ethicorũ c. 1. Nyssenus, siue Nemesius lib. de Homine c. 1. Damascenus, lib. 2. Fidei Orthodoxæ cap. 24. S. Thomas in 1. 2. q. 6. art. 6. Extat Titulus 2. lib. 4. Digestorum, de eo, quod metus causa gestum est, & in Codice lib. 1. Tit. XX. est de his, quæ vi, metúve causa gesta sunt. Et lib. 1. Decretalium Tit. X L. est de his, quæ vi metúve causa fiunt. Porro de hac re tractat Theologi in 4. dist. 29. Sotus ibidem q. 1. art 2. & 3. Couarruuias de Matrim. & sponsalib. Part. 2. c. 3. § 4 & 5. & Sũmistæ in verbo Metus. Quare tractatio de Metu, ad multa in moribus, & humanis actibus definenda conducit.

Primò Quæritur, Quid in iure Metus appellatione accipi debeat. Respondeo, In l. 2. ff. De eõ quod metus causa gestum est, decerni, Metum esse instantis periculi, vel futuri causa, metus trepidationem: non enim periculi remotioris, sed imminentis, vel verisimiliter niox futuri iusta formido est. Sic etiam Philosophi docuerunt Metum esse animi perturbationem prouenientem ex cogitatione, seu præsensione, mali, vel imminentis, vel probabiliter venturi. nam pericula, aduersa, & mala, vel cum instant, vel cum ventura verisimiliter creduntur, animum commouent, perturbant, atque deterrent.

Secundò Quæritur, Quomodo in Iure Metus diuidatur? Respondeo, multis modis. Primò enim alius metus dicitur iustus, alius nõ iustus. Secundo, Alius dicitur probabilis, alius nõ probabilis. Tertio, alius dicitur leuis, vel vanus, alius grauis. Quarto, est alius cadens in constantem virum: alius non cadens. Porrò Metus iustus, probabilis, grauis, & cadẽs in constantem virum est quidem re vnus, & idem; diuersis tamen appellationibus dictus. Dicitur enim iustus, quia eum scripta iura, & leges excusant, quamuis contra ea quidpiam agatur. Probabilis, quia eum eadem Iura, & leges approbant. Grauis, quia est alicuius magni periculi instantis, vel futuri formido. Dicitur cadens in constantem virum, quia est metus, quem etiam habere solent viri constantes, & fortes, licet scripta iura & leges non seruent, perinde ac si diceres, per huiusmodi metum virum quempiam, scriptum ius omittentem, aut labefactantem, non amittere suæ constantiæ, & fortitudinis meritum, & laudem; aut non definere aliquem esse virum constantem, & fortem quamuis leges, & scripta iura perrumpat. Huiusmodi autem metus est is, quo aliquis patitur iniuriam minorem, vel iacturam minoris boni, vt viter iniuriam maiorem, vel in maiori bono detrimentum, & damnum, veluti sustinet Titius infamiam, vel contumeliam, aut sui patrimonij iacturam, ne mortem, & pœnam capitis subire cogatur. Sic etiam profitetur mercès in mare, ne pallus naufragium intereat: offert peregrinus suas pecunias latroni ne vitus, vinculà, verbera, supplicium, & necem. Pari modo finis se quis interimi, ne aliquod siue lethale siue veniale peccatum admittat, quia scilicet deterius malum est peccatum, quam quodcunque aliud corporis incommodum.

Tertiò Quæritur, Quænam sint mala, quæ metu iusto, & cadente in constantem virum metuuntur? Respondeo, esse multiplicia. Primũ est metus mortis corporalis. C. De iis quæ vi metúve causa gesta sunt. Secundum, est metus cruciatus corporis, vel absciscionis membri corporalis. l. si per vim & l. si donationis, C. de iis, quæ vi, metúve causa gesta sunt, & l. Interpositas C. de transactionibus. Tertium, est metus arrendi libertatem propter captiuitatem, vel seruitutem. l. Isti quidem, ff. De eo, quod metus causa gestum est. Quartum, est metus verberum, carceris, stupri, quo virginalis integritas violetur, & amittatur. l. Nec timorem, & l. Qui in carcerem, ff. Quod metus causa gestum est.

Quarto Quæritur, An metus, quo quis timet amittere

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bart.in l. Si ob turpem. ff. de condic. ob turp. cau. & Bald. in l. 1. in fine. C. de eo, quod metus cau. fa. Gloss. & Panor. in C. Abbas. de ord. cognit. Couarr. de matri. & sponsalib. Par. 2. c. 3. § 4. nu. 18. Panor & Couarr. locis citatis, in quibus reliqua ferunt.

omnia bona temporalia sit iustus? Respondeo, esse iuxta communem tum Ciuilis, tum Canonici Iuris interpretum, Summistarum, & Theologorum sententiam. Sic enim docent Bartolus, Baldus, Panormitanus, & Couarruuias. Ratio eorum est, quia patrimonium est necessarium ad vitæ conseruationem, & communes vsus.

Quinto Quæritur, An si quis timeat amittere maiorem partem bonorum temporalium, metus sit iustus. Respondeo, ex communi sententia eorundem vtriusque Iuris interpretum, esse, quia est metus grauis periculi, & mali. Cinus, Iason, Gosfredus, Panormitanus, & Couarruuias, & colligi potest ex l. Propter litem, ff. de excusationibus tutorum, & temporibus earum.

Sexto Quæritur, An metus infamiæ, vel dedecoris sit iustus? S. Thom. Duran. Palud. 4. dist. 29. aiunt, non esse iustum. Sed Respondeo ex dictis, eum esse iustum; quia meliora bona sunt fama, gloria, & honor, quàm sit patrimonium: ergo grauior est metus amittendi aliquid istorum, quàm timor perdendi patrimonium. Et hoc intelligitur (iuxta Syluestrũ) quando timemus infamiam Iuris: nam cum facti infamiam formidamus, metus non est iustus: atque hoc proculdubio, S. Thomas, Durandus, Paludanus docuere dicentes, infamiæ metum iustum non esse: vt, si in delicto deprehensus teneatur inclusus, alligatusve, donec promittat aliquid, ne prodat etimine, & ad iudicem delato, famam amittat, & Iuris infamiam contrahat, iustus est metus.

Sot. in 4. dist. 29. q. 1. a. 2. Io. And. Fe. li. Panor. & Couar. locis citat. canoniste in c. ciuidi. lectus, de iis, quæ vi metusve causa fiũt. Couarr. d. matrimo. par. 2. c. 1. § 4. nu. 18.

Septimò Quæritur, An metus excommunicationis sit iustus, cadens in constantem virum. Sotus censet non esse. Sed communis est Iuris Pontificij Doctorum opinio, esse iustum. Sic Io. Andr. Panorm. Felinus, & Couarruuias, qui asserunt hanc sententiam esse communem. Et certe hæc est vera opinio: quia excõmunicatio est malum animi; ergo est grauius malum, quàm patrimonij temporalis iactura, & quàm infamia, vel dedecus: Sed metus, quo timemus amittere patrimonium, est iustus; ergo & metus excommunicationis. Sed est animaduertẽdum, tunc metum excommunicationis esse iustum, quando timetur excommunicatio iniusta, non iusta: & quando excommunicatio iniusta commode alioqui euitari, non potest. vt si Episcopus opibus, gratia & potentia valens & qui facile indignari, & sæuire in alios solitus est, comminetur Titio, se in eum sententiam excõmunicationis latum, nisi ei promittat, vel vendat, vel commodato det rem certam, aut nisi beneficium deponat, munere, quo fungitur, se abdicet, aliove suo iure cedat.

Sotus. Almain. 4. di. 29. Sylues. Ange. in verb. Metus. Couarru. de matrimo. part. 2. c. 1. § 4. nu. 17.

Octauò Quæritur, Quid accipi debeat nomine capitalium minarũ, cum dicitur in l. Si donationis, C. De iis quæ vi, metusve causa gesta sunt, capitales minas efficere metũ iustum. Aliqui respondent, debere accipi pro periculo ne caput amittamus, ex quo vita hominis pendet. Sed quia in lege citata capitales minæ post mortis periculum ponuntur, ideo verius est, quod eo loco tradit Accursius, intelligi periculum, quo quis metuit libertatis iacturã, aut timet incurrere in pœnam regis, qua ciuitas amittatur. Nam in Iure Ciuili capitales pœnæ dicuntur mors corporalis, & mors ciuilis, qua perdit aliquis libertatem, vel ciuitatem.

Nonò Quæritur, An semper sit iustus metus, qui per mala supradicta incutitur. Respõdeo, minime; sed tunc tantum esse, quando prædictorum malorum periculum vitari nequit, aut certè non nisi cum difficultate. tale enim metum leges, & Iura iustum appellant, cui obsisti, aut qui repelli non potest. quare si facile, & commodè prædicta mala caueri, & delinari queant, metum iustum non afferunt. Item si aliquod prædictorum malorum immineat, vel propriæ personæ, vel illorum aut vxoris, iustum metum efficit, l. Isti quidem, ff. de eo, quod metus causa gestum est. solent enim parentes, & mariti pro affectu in liberos, vel vxores magis terreri. Item metus iustus est, cum quis aliquod ex prædictis malis, vel suis, vel sibi impendens, vel saltem in minis timet, quando verosimiliter exedit post minas consecuturum.

Decimò Quæritur, An Metus in Iure aliter diuidatur. Respondeo, vtriusque iuris interpretes Metum diuidere in species quinque. Primus metus est minarum: secundum appellati, qui metus oritur ex periculo præsentis mali, aut certe probabiliter proxime futuri. Tertius dicitur potentiæ, qui infertur subditis à Principe, Magistratu, aut aliqua alia superiore potestate humana. Quartus appellatur reuerentiæ, quo herus patronum, filius patrem, vxor maritum, Clericus Episcopum, Regularis Præfectum reueritus timet. Quintus metus est perfidiæ, cum aliquis ad quippiam agendum permouetur, quia metuit alicuius perfidiã sibi, vel suis grauiter nocituram. Veluti si quis morbo laborans rogatus à Medico, vt donet, vel vendat ei fundum, intermedendum id faciat ex timore, quem habet, ne medicus sibi medicamẽta aduersa suppediter l. Medicus, ff. De variis, & extraordinariis cognitionibus. Sed est animaduertendum, metum potentiæ, qui oritur ex solo imperio, vel precibus superioris potestatis, & metum reuerentiæ non inijcere metum iustum, nisi intercedant minæ, vel verbera, vt docet Bartolus & Glosia, Innocentius, & Panormitanus. Item, In minis ad hoc vt iustum metum interant, requiritur, vt is, qui minatur, solitus sit sæuire in eos, quibus est comminatus.

Bart. Glo. Inno. Panor. supr. citati.

Vndecimo Quæritur, An metus sit iustus, quo aliquis tenetur ex suo præcedenti delicto, aut ob causam iustam antecedentem? Respondeo, leges, & iura, huiusmodi metum pro iusto non habere: Veluti si Titius metu, in quem incidit ob delictum suum, vel ob aliam iustam causam, donet, vel promittat, vel se obligeat alteri, valet obligatio: quia metus non est iustus. In l. Si mulier. ff. De eo, quod metus causa gestum est, sic habetur: Si mulier contra Patronum suum ingrata, sciens se ingratam cum de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in seruitutem redigatur, vt ingrata, valet promissio, vel donatio: nec datur in iudicio repetitio eius, quod est donatũ, quoniam ipsa sibi hunc metum infert. Item si medicus dicat ægroto periclitanti: Non tibi medebor, nisi promiseris, te ducturum vxorem filiam meam: si promittat ægrotus, absque metu tamen perfidiæ, metu solo, ne destitutus pereat vi morbi, promissio valet. Præterea si fœmina aliqua dicat Titio condemnato ad mortem, vel captiuo apud hostes: Ego te pecunia liberabo, si promiseris, te ducturũ me in vxorẽ, vim habet promissio, si fiat. Item si Iudex dicat iuueni, qui virginẽ violauit, ob quod flagitium ille condemnari debeat: Non te condemnabo, si eam duxeris vxorem, facta promissio valet. Hæc omnia colliguntur ex l. Continet. § sed vim. ff. De eo, quod metus causa gestum est: idemque docent Sotus, Almainus, Sylueſter, Angelus, & alij communiter. Immo tradit Couarruuias ex aliorum sententia, quos refert ipse, constituta lege, more, aut Principis, vel Reipublicæ auctoritate confirmata, qua damnati ad mortem ob certa delicta absque pœna liberi dimittuntur, si aliquam meretricem in vxorem accipiant, contractum matrimonium valere: quia huiusmodi metus à nemine ad matrimonium contrahendum infertur nec in prædictis in iudicio actio datur, qua repetatur, quod donatum est, aut qua promissio, obligatio, vel contractus rescindatur. Sunt tamen alij casus, in quibus in iudicio datur actio. Quod metus causa, nempe vt contractus dissoluatur, licet metus ex præcedenti delicto nascatur, velut si adulter deprehensus in adulterio donet aliquid, vel promittat, vel sese iurisiurandi religione obstringat, & obliget alteri, ne occidatur ab eo, qui ipsum deprehendit: Item si fur in furto deprehensus promittat certam pecuniæ quantitatem, ne conijciatur in vincula. Pari modo si quis deprehensus in flagitio aliquo donet, vel promittat aliquid, ne prodatur, vel ne accusetur in his omnibus promissiones, obligationes, vel contractus metu facti, in foro interiori valent, in iudiciali verò actio datur, vt possint rescindi. l. Nec timorem, & l. Isti quidem, ff. De eo, quod metus causa gestum est. Si quæras causam, cur in his casibus leges concedant actionem, qua dissoluantur, quæ metu gesta sunt, & in primis casibus supradictis non concedant, cum tamen in omnibus metus ex delicto præcedenti, vel causa voluntariè data proueniat, Respondeo, diuersam esse rationem in his, atque in prionbus. nam fur, adulter, & quicunque alius in flagitio deprehensus, ex iure prodi, vel accusari quidem potest, sed quia is, qui accipit pecuniam, vel rem aliam, ne prodat, vel accuset, vel occidat, vel conijciat in carcerem, vel vincula, male accipit, & contra commune bonum, ideo leges concedunt repetitionem pecuniæ acceptæ. Item licet fur, vel adulter deliquerit, iusto tamen metu mortem, vel vincula pertimescit. at vero in prioribus casibus, vt pura in patrono, qui à liberta ingrata accipit pecuniam, ne eam in seruitutem redigat, promissiones, obligationes, & contractus non solum valent, sed nec rescinduntur in Iudicio: quia pecuniam accipere in huiusmodi casibus, nec est aliqua lege prohibitum, nec bonos mores corrumpit, neque pertuerit.

Duodecimò Quæritur, An mala metu cadente in constantem virum facta, excusentur in totum, vel ex parte, quod perinde est ac si quæratur, An culpa careat malum, quod fit ob malum aliud grauius, & deterius euitandum. De hac re S. Thomas secunda secundæ, q. 125. art. 4. & Caietanus ibidem, & Prima secundæ, q. 96. art. 4. Sotus lib. 1. de Iustitia q. 6. art 4. & in 4. dist. 22. q. 1. art 4. Couarruuias de matrimonio, & sponsalibus Par. 2. cap. 3. §. 4. & 5. Almainus Tract. 1. Moralium cap. 3.

Arist. 3. ethic. c. 1. Eustr. ibidem.

Aristoteles aperte ait, nullo metu constantem virum posse aliquid turpe committere, esse tamen aliqua turpia, quæ vir constans metu mortis possit efficere. Quare Eustratius in commentarijs in Aristotelem docet, ob metum mortis incussum à tyranno, posse aliquem non solum mentiri (nam

mendacium inquit, hic auctor, cuius nomine illa commentaria feruntur vtilitatis gratia dici iure potest) sed etiam rem habere cum fœmina sibi non nupta, aut cum vxore aliena, vt commodè tyrannum interimat & vt vitam suam, vel parentum, vel filiorum tueatur, & seruet: & probat, quoniam hoc non est absolutè malũ admittere, sed malum deterius, & grauius deuitare, & Glossa in l. penultima. ff. si familia furtũ fecisse dicatur, asserit, seruum facientem aliquod delictum metu, ne interiret, nisi domino imperanti obediens fecisset, non peccare: quam Glossam approbasse videtur Iason de Actionibus. §. si minus, n. 17. vbi ait: Si tyrannus in carcere detruserit duos innocentes, & vni imperet, vt trucidet alterum, sin minus ipsum necandum, occidens alterum non peccat, & Cinus in l. 1. C. Vnde vi. q. penultima quærit, Quidam habẽs vxorem suspectã de adulterio, seruo seu familiari suo imperauit, vt eam occideret, alioqui ipsi mortẽ cõminatus: seruus metu mortis interemit, an seruus eam occidãdo peccauerit. Concludit non peccasse, quia seruus interfecit ne ipse necaretur, vi igitur vim repulit: sicut etiã licet interimere eũ, qui in nos vi, & impetu, armis, & per iniuriam inuadit. Eodem exẽplo vtitur Salicetus idẽ affirmans in l. 1. C. Vnde vi. id ipsum etiam tradit Bartolus in l. Si seruus, ff. De noxalibus actionibus. nam in ea lege §. Is qui, apertè dicitur, seruum nihil deliquisse, qui domino iubenti obtemperauit: quã etiam sententiam videtur secutus Io. Anania in cap. Interfecisti. n. 18. De Homicidio, vbi ait: Si tyrannus dicat: occidam te, nisi interfeceris Titium, excusatur occidens Titium. Sed certè vt tradit Panormitanus, huiusmodi ciuilis iuris Doctorum sententia apertè pugnat cum sacris canonibus, cum Aristotele, cum recta ratione. Nam in c. Sacris, De iis quæ vi, metusue causæ fiunt, dicitur nullo metu esse peccatum mortale committẽdum, at homicidium ex obiecto, & natura sua est peccatum lethale, & Aristoteles plane docet, turpia, vt furtum, & adulterium, nullo metu esse admittenda; & Augustinus in l. de mendacio, & lib. contra mendacium, latè probat non esse peccandum, vt aliud malum deuitemus. Hoc etiam efficacissimè ratio naturalis ostendit: quia omne lethale peccatũ est mors animæ: sed longe peius malum est mors animæ, quam mors corporis: ergo contra rationem est eligere mortẽ animæ, vt corporis mortem cauere, & deuitare possimus.

Pan. in c. Sacris, de iis, quæ vi, metusue causa fiũt.

Hac igitur in re communis est omnium Theologorum, & Pontificij iuris interpretum opinio, mala, quæ ex sua natura peccata sunt, & idcirco prohibita, nullo metu excusari: quia, quod est per se genere suo malum, semper est peccatũ. Quare Eustratius maximè fallitur, sicut etiam ciuilis iuris interpretes, quos in medio paulò ante produxi. Nec pro eis quicquã Arist. facit, aut lex supra allegata. Aristoteles enim turpe non accipi (vt putauit Eustratius) id, quod est per se, & secundũ animũ turpe, hoc est, honestati, & rectæ rationi cõtrarium: sed quod est opinione hominũ, aut secundũ corpus turpe, qualia sunt sordida, vilia, & abiecta. Aristotelis ergo sensus est, virum bonum aliquando facere, aut pati turpe, id est, sordidũ opus, aut vile propter metũ, hoc est, vt tyrannum occidat ob se, vel suos liberos conseruãdos. Quod si obijcias Aristotelem eo loco differentiam constituere, cũ ait: Aliquãdo vir bonus turpe aliquid facit, aut sustinet propter metum. Aliqua tamen inquit, sunt turpissima, quæ nunquam facit, vel patitur, quale est occidere parentẽ, patriam prodere, fidẽ perfringere, religionẽ violare. Ergo significat Aristoteles inter turpia, & inhonesta, aliqua esse leuia, quæ metu excusantur, alia esse grauiora, quæ nullo metu à peccato liberantur. Respõdeo, vt dixi, nomine turpis Aristotelem intelligere quicquid virum bonum dedecet; aut quia est vile, & abiectum; aut quia opinione, vel natura sua cum præscripto rectæ rationis, & honestate pugnat. Item lex ante citata rectè accipitur, si intelligamus, seruum nihil deliquisse, qui domino iubenti obtemperauit, nimirum in his, quæ solum sunt inter scripto prohibita: ita vt in his non sit seruus iure, & legibus puniendus.

3. Ethi. c. 1.

Perspicitur ex dictis Primò, falsam quoque esse sententiam eorũ, qui docent posse quẽ licitè mentiri metu mortis: quoniã tametsi officiosum sit mendaciũ, quod metu mortis dicitur, mendacium tamẽ est: at mendaciũ per se semper rectæ rationi aduersatur. Colligitur deinde ex cõmuni Canonici Iuris interpretum, & Theologorum doctrina, quam tradidit Augustinus lib. contra mendacium, c. 8. nullo metu peccatum veniale esse committendũ, quidquid aliqui scripserint; quia id rectæ rationi repugnat, vt peccatũ sit, & tamen licitè fiat: nam eo ipso, quod peccatum est, quantũcunque leue veniale fit, est diuina lege prohibitum. Quod si obijcias, multa, quæ alioqui mala essẽt, aliquo casu bene fieri, veluti, ensem depositum domino repetenti negare malũ est: sic etiã alienũ non restituere, peccatũ est; & tamẽ si furiosus, vel amẽs petat, vel si mihi, aut alteri inde interitus imminẽat, iure denego de-

positum, aut non reddo alienum: ergo metu mortis possunt mala excusari. Respõdeo, Malum in præsentia accipi id, quod per se, & suæ naturæ conditione ex omnib. suis adiectis malum est: ensem depositum domino repetenti denegare, non est ita per se malum, vt si aliqua circunstantia desit sit malũ: nam sicut bonum id est, quod ratio præscribit, vt fiat quãdo oportet, & sicut oportet, ita malum est quod ratio vetat fieri, prout cum suis circunstantiis coniungitur. At ratio non vetat arma deposita furioso domino denegare cum est meæ, vel alienæ mortis periculum. Cæterum ei, quod per se malum est, sola circunstantia metus incussi iustam excusationem afferre, non potest.

Locis supracitatis.

Tertiodecimò Quæritur, An quæ metu gerũtur sint voluntaria: Respondeo, ex Aristotelis doctrina, quem Nemesius, Damascenus, & S. Thomas sequuntur, esse quidẽ partim voluntaria, & partim inuoluntaria. Id probat Aristoteles exẽplo, quo cõmuniter omnes vtuntur, quando quis naufragiũ passus, ne vna cum aliis intereat, suas merces iactat in mare, aut peregrinus pecunias suas latroni offert, ne occidatur ab eo; aut tyrãno aliquid dat metu mortis, quam ei cominatur. Tunc ait Aristoteles, huiusmodi meritum proiectionẽ esse partim voluntariam, partim inuoluntariã, sed magis tamen voluntariam: tum quia eligitur ut quod eligitur, est magis voluntarium, tum quia voluntarium, immo omnis actio nominatur à fine: ut qui profundit merces, id facit, vt vitam suã conseruet: vitæ quoque conseruatio est magis voluntaria, quam mercium; quia magis vult quisque vitam, quàm merces. Ergo proiectio mercium, vt est ad vitam tuẽdam necessaria, magis est voluntaria. Item qui proiicit merces: vt si saluum faciat, laudatur, at nemo iure laudatur nisi ob factum voluntarium. Nihilominus tamen ea mercium proiectio est inuoluntaria ex partes nec enim merces iactasset in mare, si naufragium passus non esset, neque vitæ discrimen incurrisset. Quidam aiunt esse pro tempore, pro loco, pro occasione data, aut pro conditione posita voluntariam proiectionem mercium: inuoluntariam verò absolutè, & simpliciter. Id probant, quia absolutè si metus mortis abesset, merces nõ iactarentur in mare, at verò ex metu proiiciuntur: ergo ex conditione & occasione metus proiectio est voluntaria. Alij contra docent proiectionem mercium esse absolutè, & simpliciter voluntariam: inuoluntariam verò ex conditione. Sic S. Thomas & alij Theologi. Sed teuera Aristoteles quod metu geritur, solum magis voluntarium, quàm inuoluntarium esse planè docuit, & id eius ratio firmè concludit vt dixi, & ita Nemesius, Damascenus, Eustratius, & alij cõmuniter Aristotelem interpretãtur. Quare sequitur, vt quæ metu geruntur, mixta sint; ex parte nimirum voluntaria, ex parte verò inuoluntaria: magis quidem voluntaria, licet non absolutè, sed pro loco, pro tempore, pro occasione, & conditione voluntaria sint.

Locis supra adductis.

Quædam aliæ quæstiones de metu diluuntur. Cap. XI.

PRimò Quæritur, An mala, quæ metu mortis committuntur contra legem aliquam humanam, siue ciuilem, siue Canonicam, iustam peccati excusationem habeant. Duæ sunt opiniones. Prima asserit, minimè excusari. Sic Adrianus, Caietanus, & ferè omnes Pontificij Iuris interpretes, vt Ioan. Andreas, Hostiensis, Panormitanus, Ancharanus, Felinus, & alij. Quod probant in primis ex cap. Sacris, De iis, quæ vi, metusve causa fiunt; vbi habetur, non excusari, si quis eam excommunicato sermonem, commerciumue habeat quocumque metu, & redditur ratio: quia nullo metu est mortale peccatum committendum. Deinde quia Princeps, vel Respublica potest aliquid iubere etiam si sit periculum mortis subeundum, vt planè constat ex militarium ducum imperijs: ergo potest aliquid lege constitui etiam cum periculo mortis coniunctum. Accedit his, quod aliqui gradus consanguinitatis, & affinitatis sunt sola humana lege prohibiti; & tamen, si quis absque relaxationis Ecclesiasticæ beneficio in huiusmodi gradibus matrimonio contracto metu mortis vteretur coniugali copula, proculdubio peccatum lethale committeret. Secunda opinio asserit excusari. Ita passim sentiunt Theologi. Sot. loco citato Gab. 4. distin. 18. qu. 3. articul. 3. dub. Mai. dist. 14. quæst. 4. Almai. & Med. locis supra cit. Angel. excom. 8. num. 18. Sum. confessorum lib. 3. tit. 33. quæst. 165. Asten. lib. 7. tit. 11. art. 1. qu. 1. Rosel. excom. 6. initio. Sylues. excom. 5. q. 14. Tabien. excomm. 8. num. 9. & 10. & Armil. excomm. 59. Id probant. Primò quia si quis fame, & extrema inedia laboret potest cibum quærere inter homines anathemate affectos. Item si quis excommunicationis vinculo obstrictus fame ita prematur, vt in extremum vitæ discrimen incurrat; possumus ei alimenta subministrare. Item si iter faciamus per prouincias eorũ, qui

Adria. in 4. q. 3. De clauib. in 5. excepti one, Caiet. c. 1. 2. qu. 96. art. 4. Canoniste in cap. sacris, Deiis, quæ vi metu fiue causa fiunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt excommunicationis sententia damnati, possumus ab eis necessaria ad victum accipere: & loquimur de iis excommunicatis, quos cuitare Ecclesiastica lege debemus: si quis etiam in iudicium vocatus non possit absque periculo mortis se sistere, eo quod ei transeundum sit per medios hostes, vel latrones, nullo iure compellitur ad id faciendum cum suæ vitæ detrimento. Ergo præcepta, vel leges humanæ non inducunt obligationem cum mortis periculo. Præterea quia præcepta obseruandi iciunia, vel dies sactos, & festos non habent vim nos alligandi instante mortis periculo: Postremo, vt Nauarrus vna cum aliis ait in Manu. c.17.num.159. & nos suo loco fusius trademus, qui occulto excommunicationis vinculo tenetur, vel est occulta irregularitate affectus, potest tuta conscientia semel, aut iterum missæ sacrificium facere, vt manifestum, vel probabile mortis, aut notabilis infamiæ periculum euadat. Hæc opinio mihi verior videtur, tum propter rationes eiusdem etiam, quia tametsi præcepta, & leges humanæ potestatem habent iubendi aliquid, quod sit cum mortis periculo coniunctum ob salutem, & bonum commune seruandum: non tamen semper huiusmodi obligationis onus imponunt. Ex quo efficitur, vt militaria Ducum imperia sæpe obligationem inducant cum vitæ discrimine. Sic etiam Episcopus, peruadente in plebem peste, potest præsbyteris cum mortis periculo imperare, ne ex vrbe discedant, vt necessaria sacramenta pereuntibus subministrent. Potest item Respublica, vel Princeps præcipere, ne medici in tanto periculo ciuitatis absint, neue vrbe faceſſant: & ciuibus mandare, vt arma capiant imminenti aliquo graui hostium incursu. Et pluris faciendam existimo S. Thom. in hac parte sententiam, quam multorum iuris canonici doctorum, qui quodlib. 1. ar. 9. ad 3. & in addi. q. 23. ar. 1. ad 1. secundam opinionem amplectitur, & exponit id, quod habetur in cap. sacris. fortassis primæ opinionis Auctores nihil aliud docere voluerunt, nisi oportere nos potius necem perperi, quam Ecclesiæ legem, aut præceptum perfringere, si quis nobis mortem minetur, quia vult, vt Ecclesiæ leges, & præcepta contemnamus.

Ad argumenta vero obiecta respondeo. Ad primum quidem in cap. Sacris: ante citato, Ideo Pontifex negat metum mortis iustam excusationem afferre; quoniam conuictus, & societas erat cum excommunicato in crimine, ob quod excommunicationis vinculo constrictus tenebatur, quod non est peccatum cõtra legem humanam, sed naturalem: & quia eiusmodi cũ excõmunicato cõmercium erat cũ contemptu Ecclesiasticæ censuræ: veluti, si tyrannus mihi mortem comminetur nisi ieiunam, aut nisi carnes prohibitas comedã ob contemptũ Ecclesiæ; tũc debeo potius mortẽ perferre, quàm Ecclesiæ præceptũ violare: non quia sit præceptum humanũ, sed quia contemptus Ecclesiæ est peccatũ, quod contra legẽ naturalem, & diuinam admittitur. Ad secũdum Respondeo, posse Rẽpublicam, & Ecclesiã aliquid iubere cũ mortis periculo cõiunctum ob salutem communẽ: non tamen ita seuerè imperat in aliis causis, vt ante iam diximus. Quare res certa non est, quam vt certã tamẽ, ac indubitatã Caietanus proponit, Si tyrannus aliquis imperet sacerdoti, vt Missæ sacrificium faciat, & offerat sine linteis corporalibus, aut sine libro continente canonem, sine altari, sine lumine, aut sine vestibus sacris: sin minus certò illi esse moriendum, Certè si id iubeat ob Ecclesiæ cõtemptũ, mors est eligenda, & sustinenda: si verò ob contemptum non faciat, nõ est obligatio cum vitæ periculo. nã huiusmodi Caietani sententiã duram satis esse ait Nauarrus in Manuali c. 11. n. 82. certè Caietanus, nihil aliud voluisse videtur, nisi eiusmodi sacerdotẽ potius mortem pati debere, quã sic iussum sacrificare, quoniã qui id iuberet præcipere videretur, vt Ecclesiæ canones, leges, præcepta, & iura despicerẽtur, & idem iuris esse puto, si quis metu mortis imperaret vt sacerdos Missæ sacrificium faceret coram aliquo qui esset notoriæ excõmunicationis vinculo obstrictus, id enim facere videretur, vt Ecclesiæ præceptum, & auctoritas negligeretur. Ad tertiũ Respondeo interim dum gradus consanguinitatis, vel affinitatis prohibiti sunt, nullẽ esse matrimonium contractum: & ideo accessus ad fœminã est in culpa, & vitiosũ enim res cum vxore, sed cum scorto habetur, quod est peccatum non cum lege Ecclesiastica pugnans, sed cum naturali: quocirca nullus metus mortis potest iustam excusationem dare.

Secundò Quæritur. An metu mortis cadente in constantem virum mala, quæ committuntur contra legem diuinam scriptam, quam nominant positiuam, excusentur? Circa hoc sunt duæ etiam opiniones: nam auctores, qui in quæstione præcedenti primam opinionem secuti sunt, in hac etiam censent nequaquam excusari, imino etiam Ocham, Gabriel, & Maior, qui sequuntur secundam sententiam, in hac idem sentiunt, quod cæteri huius primæ opinionis Auctores. Ratio huius sententiæ est, quia maiorem vim habet lex diuina, quam humana: sed quæ fiunt contra legem humanam metu mortis, minime excusantur: ergo multo minus quæ fiunt contra legem diuinam. Auctores vero secundæ opinionis putant etiam metu mortis excusari, quæ admittuntur contra legem diuinam scriptam, aut solo Dei nutu constitutam.

In hac re Primò dicendum puto, sæpe excusari mala, quæ metu mortis fiũtantur contra legem diuinam scriptam: Nam Dauid, ne vnà cum suis fame periret, panes propositionis comedit, quod alioqui erat laicis diuina lege interdictũ: atque hoc Dauidis factum Christus Dominus minime condemnat. Mathathias item, exercitu collecto, & instructo, pugnauit contra hostes sabbato, necessitate compulsus. Constat præterea ex sacris literis, Hebræos circumcisionem omisisse toto quadraginta annorum tempore, quo fuit peregrinati per solitudinem, à qua abstinuerunt eam ob causam, ne ingrauescente vulneris dolore in via, aut mortis periculum incurreret, aut ne cœpto ab itinere tam laboriolo, & tam diuturno retardarentur & impedirentur. Deinde quotiescunque violatio diuinæ legis, aut est cum contemptu fidei, & religionis; aut est cum detrimento, & offensione aliorum: tunc nullus metus mortis excusat: & hac ratione mortem subiere Machabæi illi fratres intrepidi & inuicti, quia ob cõtemptũ diuinæ legis, ad fuillæ Leuit. 11. Deut. 14. carnis esum ab impio rege adigebantur. Tertiò, quandocumque ob salutem, & bonum aliorum necesse est præcepta diuinæ legis impleres tunc etiã nullus metus mortis excusationem habet. Et ideo peste sæuiẽte, aut naufragio, vel bello, vel fame premẽte nequaquã excusantes episcopi, vel præsbyteri si metu mortis greges sibi commissos destituant, Item si vita paruulus periclitetur, nec sit alius, qui possit ei baptisma conferre, debeo illum sacra baptismatis vnda lustrare, etiamsi alius mihi perniciem, & interitum cõminetur, ne paruulus sine baptismate decedens condemnetur. Quarto, sæpe præcepta diuina obire, & seruare debemus etiam cum periculo mortis, quando id est necessarium remedium ad salutem propriam: veluti si diuinum præceptum confitendi peccata, vel Baptismum susciendi instet, suscipere ipso iure cogor, quamuis mihi tyrannus mortem minitetur quia huiusmodi sacramenta sunt diuinitus institua, & præcepta, vt necessaria ad salutẽ sempitẽnam. Quod si obijcias, metu mortis vrgente satis esse si votum habeamus ea sacramenta sumendi: quia hæc sacramenta vel te, vel voto percepta salutẽ afferunt. Respondeo, Nobis minime constare nostram cordis pœnitentiam, quæ extra sacramenta est ad salutem necessaria: & ideo cum de ea dubitemus, cogimur sacramẽta suscipere; quæ ex institutione Christi vim habẽt gratiã conferendi, qua expurgemur à sordibus peccatorũ, & ad diuinam amicitiam reuocemur.

Tertiò Quæritur, An metu mortis liberemur ab obligatione bonorum, quæ alioqui iure naturali, vel diuino sancito, & scripto præstare deberemus? Respõdent aliqui libertari nos, quod probant duplici ratione, Primùm quia nos metus mortis excusatione iusta defendit, si peccantem non corripiamus, aut si alteri grauiter laborãti non succurramus. Item obligatio restituendi alienum in tempus differtur, si in restituendo mortis periculum incurramus. Iusiurandum item, & votum à nobis emissum nos minime tenent, & ligant cum periculo mortis, & tamen iuris est naturalis vota, & iusiurandum, & cætera promissa persoluere. Sed re vera dicendũ est, nos metu mortis ab huiusmodi bonorum obligatione non liberari, quia vt ante dictum est, huiusmodi leges, iura, & præcepta nos tenent, vbi, quando, & sicut oportet, hoc est positis omnibus circunstantiis adiunctis, quas recta ratio præscribit. Vota autem, & iusiurandum, & cæteræ leges, quæ obijciuntur, non alligant nos vi iuris naturalis cum propriæ vitæ discrimine: in ipsa enim iuris naturalis obligatione intelligitur hoc discrimen exceptum: quare nihil est, quod peculiarem quis difficultatem nobis in his præceptis potius, quam in aliis faceſſat, & ingerat.

Quartò Quæritur, An votum factum, vel iusiurandum emissum in naufragio, peste, bello, morbo, vel aliis huius generis periculis habeat vim nos alligandi, cum metu mortis imminentis iuramus, vel vouemus? Respondeo, ex communi sententia Theologorum, iuris Canonici Doctorum, Summistarũ, omnibus huiusmodi votis, & iurisiurandi vinculis vim inesse, qua obligamus nos Deo: quia non est metus ab homine incussus, sed ex causis naturalibus ordine à Deo cõstituto agentibus prouenientes. Idem iuris est, si votum fiat ex concepto metu Dei, aut metu gehennæ, aut metu ne æternam beatitudinẽ amittamus; hic enim metus diuinitus speciali auxilio nobis immittitur ad hoc, vt virtutis officium præstemus. Abb. in c. 2. de ieiunc. & c. 2. De iis, quæ vi metusue causa. Couarr. de matrimonio p. 1. c. 3. §. 4. n. 16. Sylvest.

Votum

Votum 1. q. 12. & colligitur ex c. 1. de Regularibus.

Quinto Quæritur, An promissa, vel pacta, vel obligationes, vel contractus metu in virum constantem cadente facti valeant. De hac re tractant Glossa, & Ioan. Andreas, Panormitanus, Ancharanus, Antonius Butrius, & alij canonici iuris interpretes in cap. Abbas, De iis, quæ vi, metusue causa fiunt, Angelus, Syluester, & alij summistæ in verbo Metus. Hostiensis in summa. Tit. de iis quæ vi, metusue causa fiunt. Theologi, S. Thomas, Ricardus, Scotus, Paludanus, Almainus, Maior, Sotus in 4. Dist. 29. Couarruuias de sponsalibus, & Matrimonio Par. 1. c. 3. §. 5. Ex quibus auctoribus colligitur octo, vel nouem esse ea, quæ eò quòd metu in virum constantẽ cadente geruntur, sunt ipso iure infirma, & irrita. Primùm est Matrimoniũ metu contractum, cap. Veniens 1. & c. Cum locum. & c. Consultationi, De sponsalibus. Ac licet Cardinalis asserat, hoc iure non probari quoniam putat matrimonium metu contractum esse ratum, & firmum: sed auctoritate Ecclesiæ esse rescindendũ, verius tamẽ est quod tradit Panormitanus cõmuni consensu receptus, ex iure plane colligi nullũ esse matrimoniũ, metu vxore susceptra. Hoc enim deducitur ex c. significauit, de eo, qui duxit vxorem, quam corruperat per adulterium; vbi ei, qui metu primum matrimonium contraxerat, cõceditur libera facultas ad aliud matrimonium transeundi, quæ facultas re vera dari non posset, si primum matrimonium metu initum valuisset.

Sextò Quæritur, Quo iure num diuino, aut naturali, vel gentium, an solùm canonico matrimonium metu contractũ sit irritum; Respondeo communi Theologorum consensu refutari sententiam quorundam asserentium matrimonium huiusmodi esse ratum, sed ab Ecclesia dissoluiquoniam probabiliter credit in eo non fuisse consensum ex parte eius, qui metu coactus matrimoniũ iniuit. Duæ itaque circa hoc sunt opiniones. Prima docet esse irritum iure diuino seu gentium & naturali: quia metus pugnat cum natura matrimonij; matrimonium enim ex sua institutione, & natura est perpetuũ, & indissolubile: ergo exigit plenam libertatem, quam minuit magna ex parte formido. Sic Scotus S. Th. Richar. Gabr. supplementum. Secunda opinio tradit matrimonium metu contractum iure tantum Ecclesiastico irritum esse. Paludanus, Durandus, Maior, Almainus, & Sotus probant triplici ratione. Primò quia quod metu geritur, est simpliciter voluntarium: sed in matrimonio sufficit consensus verbis expressus. Deinde, quia cætera, quæ iure ipso sunt irrita, eo quod metu gesta sint, solum sunt irrita iure Ecclesiastico: ergo & matrimonium. Præterea, quia metus quicunque, etiam leuis minuit, & detrahit aliqua ex parte libertatem: & tamen omnes conueniunt ex leui metu contractum valere: ergo iure Ecclesiastico effectum est, vt nullum sit matrimonium iusto metu celebratum, & initum. Hæc opinio est verior, quam probant & firmant rationes allatæ. Et quia differẽtia, qua metus distinguitur in leuem, & grauem, ac iustum, vt grauis metus pacta, contractus, & promissiones dissoluat, leuis non item, ex Iure Ecclesiastico nata est: quoniam multa alia sunt, quæ ex metu graui, & iusto geruntur, & nihilominus valent, quia iure Ecclesiastico non dirimuntur. Ex profectò primæ opinionis Auctores solum voluisse existimo, iure optimo Ecclesiam, Principem, vel rempublicam legẽ statuere posse, qua fiat irritum eiusmodi matrimonium, qualis lex cõdi potest apud paganos, & alios, qui sunt à fide, & Religione Christiana alieni.

Septimò Quæritur etiam inter Doctores, An sponsalia metu iusto facta, sint irrita: In hoc communis est sententia Pontificij iuris interpræenum, Summistarum, & Theologorũ, esse irrita iure Ecclesiastico: & hoc ob bonum commune coniugij, vt ex perfecta libertate nuptiæ coniungantur.

Secundus Casus, in quo res, quæ metu iusto geritur, ipso iure non valet, est in dote: nam dos, siue promissa, siue soluta, metu in virum constantem cadente, nullam vim habet. l. Si mulier, §. Si dos. ff. De eo, quod metus causa gestum est.

Tertius Casus est in Iurisdictione: nam Iurisdictio metu collata non transfertur l. 1. ff. de iudiciis. Rursus quãdo metu prorogatur nõ valet prorogatio, vt in eadem lege. vnde electio Prælati metu facta vim non habet, vt in cap. Vbi periculum §. Cæterum De electione in. 6.

Quartò Nulla est auctoritas tutorum metu extorta. l. 15. §. vlt. ff. De auctoritate tutorum.

Quintò Nulla est per metum obtenta absolutio ab excommunicatione, suspensione, vel interdicto. Item nulla est reuocatio huiusmodi censurarum metu facta, cap. 1. De iis, quæ vi metusue causa fiunt in. 6.

Sexto Testes in testamento metu adhibiti, vel deterriti, ipso iure testificandi vi, & auctoritate carent. l. Qui testamento. ff. De testamento.

Septimò Votum metu factum ipso iure est irritum. cap. Perlatum, De iis, quæ vi, metusue causa fiunt: quare si quis vi, aut metu mortis adactus sacris ordinibus initiaretur, aut Religionis institutum profiteretur, constitutis aut religionis voto minime teneretur de hac re suo loco dicam.

Octauò Cum quis in carcerem detruditur, aut detinetur metu in virum fortem cadente, omnis promissio, vel obligatio facta in grauam eius, qui coniecit in carcerem aut detinet, ipso iure est irrita. l. Qui in carcerem ff. de eo, quod metus causa gestum est.

Nonò Omnis eleemosyna, & quæcunque donatio metu extorta, rata, & firma non est: quia suapte natura postulat donatio, vt gratis, & liberaliter fiat.

Octauo Quæritur, An sententia metu lata sit ipso iure irrita: Hostiensis censet, nullam esse sententiam, quæ metu fertur. Sed verius est oppositum, quod communiter docet, Glossa, Archidiaconus, Panormitanus.

Nonò Quæritur, An abdicatio beneficij metu facta valeat: Antonius Butrius sentit, ipso iure non valere, quamuis interueniat superioris consensus; sic etiam quidam alij. Sed verius est, eam ratam esse, & firmam, vt plerique docent, Innocentius, Glossa, & Panormitanus, Romanus, vt apud Panormitanum, qui alios refert, legimus: posse tamen repeti restitutionem actione, Quod metus causa, & sit restitutio in pristinum ius sine nota ipsius beneficij impetratione, licet fuerit titulus amissus, vt docet Panormitanus.

Decimò Quæritur, An constitutio Procuratoris ad causas, vel negocia metu extorta ipso iure sit irrita: Hostiensis negat, eam ratam esse: sed Panormitanus, Romanus, & alij communi consensu affirmant, valere; posse tamen reuocari actione, Quod metus causa. Couarruuias tameo opinionem communem restringit, dicens Constitutionem Procuratoris metu factam ad matrimonium contrahendum, esse irritam: sed hoc nullo iure corroborat.

Vndecimò Quæritur, An electio, qua nõ certa persona eligitur, sed vna incerta ex certo genere personarum vt puta ex certo Collegio Canonicorum vel Regularium, si per metum fiat, ipso iure sit irrita: ¶ Communis est opinio, quando certa persona eligitur, & electio est metu extorta, eam non valere, quia per electionem iurisdictio confertur, & iurisdictio metu obtenta non valet, vt dixi: At verò, quãdo electores metu non coguntur certam personam deligere, sed vnam ex certo genere personarum, tunc electionem esse firmam, quia substantia electionis est libera, cum liberè possit eligi hæc, aut illa persona. Sic Panormitanus communi consensu receptus in c. cũ tertia. de elect. Feli. & alij, quos citat Couarruias in 4. p. 2. c. 3. §. 5. n. 8. Quod si roges, Quid si electio sit futura inter duos & metu cogantur electores alterutrum ex illis eligere: Romanus, quẽ Couarruias citat, ait nullã esse electionem. Sed verius est quod ait Couarruias, electionem valere: nam sufficit inter deos fit futura, eo enim ipso fit libera electio.

Hinc perspicitur, quid sit iudicãdũ, quando ciuitas exercitu militum obsessa, vel à tyranno compulsa deligit & creat magistratus. Si enim metu cogatur certam personã deligere, electio non valet: Si verò solum compellatur vnum ex certo genere personarum eligere, electio est rata & firma. Si tamen quæras an, si Titius metu cogatur vxorem ducere, non quidem certam filiam Caij, sed alteram ex duabus, huiusmodi matrimonium tanquam metu contractum sit irritum, an verò tanquam liberè factum, ficuti de electione simili diximus, vires habeat? Couarruuias sentit, nullum esse huiusmodi matrimonium, quia est per metum extortum, & probat auctoritate Bartholi, Baldi, Decij, Philippi, quos ipse citat. Sed certè sicut ex communi opinione electio metu facta non certæ personæ, sed vnius ex certo genere personarum valet: Sic etiam videtur firmum esse matrimonium, quando metus solum est, vt vxor accipiatur vna de multis filiabus Caij: & ita sentiunt teste Couarruuia, Abbas, Felinus, Imola, Iason, & alij quos refert.

Duodecimò Quæritur, An iusiurandum metu extortum, quo alteri aliquid promittitur, valeat: Respõdeo, Ex cõmuni sententia Pontificij iuris Doctorum, & Theologorũ, valere: vt docent Abbas, Archidiaconus, Salicetus, Syluester, & Angelus, Caietanus, & Sotus, & colligitur ex c. Debitores, c. Si verò, & cap. Verum. De iureiurãdo. Is qui iureiurando promittit latroni pecunias, ne occidatur ab eo, debet iusiurandũ seruare, & promissum exoluere, nisi eius absolutionẽ impetret ab Ecclesia: aut is, cui aliquid est iureiurãdo promissum, illud remittat. Item qui iureiurando promittit vsuras solutionem compellitur iurisiurandi religione ad vsuras soluendas, aut debet iurisiurandi relaxationẽ ab Ecclesia impetrare. Obijcies forsitã; simplex promissio homini metu facta non valet, ergo nec iusiurandũ, quod simplice promissionem

1. Reg. 21. Matt. 12. Leuit. 24. Deut. 28. 1. Mac. 2. Ios. 5.

Card. in c. Abbas, de his, quæ vi metusue causa.

Sco. 4. dist. 29. q. 1. ar. 2. S. Tho. Dist. 29. q. 1. a. 3. cui sententiæ videtur ac cedere Rich. 4. dist. 29. a. 1. q. 1. & ar. 2. Gab. 3. d. 26. q. 1. a. 2. concl. 8. Pal. in 4. d. 29. q. 1. a. 3. Dur. in 4. d. 29. q. 2. Maio, in 4. d. 29. qu. 2. Almai. 4. d. 29. q. 1. art. 3.

Cap. 1. 2 q. 96. a. 4.

Med. 1. 2. q. 6. art. 6. ad finem.

Sot 4. d. 25. q. 1. a. 2.

Hostien. lococitato. Glos. & Panor. locis præcitati.

Couarr. in 4. p. 2. c. 3. §. 3. n. 8.

Lotii supra citatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

confirmatum: nam quod vires non habet, non potest iureiurando confirmari. Respondeo, Promissionem iureiurando firmatam esse soluendam, quotiescunque seruari potest absque iactura salutis æternæ, ne fiat iniuria Deo, per quem tanquã per testem iuramus. Nec ex hoc conficitur, vt iusiurandum eam simplicem promissionem metu factam corroboret, quæ nulla sit iure diuino vel naturali, sed eam tantum, quæ iure ciuili vel canonico irrita sit: simplex enim latroni, tyranno, aut vsurario facta promissio iure quidem naturali, aut diuino valet, non enim malum est promittere, aut promissum latroni soluere: nam etsi latro vel vsurarius, qui metum incussit, & pecunias extorsit restituere iure cogitur, ego tamẽ, qui metu iuraui, solum debeo soluere quod iureiurãdo promisi, aut iusiurandi relaxationem obtinere: iure igitur humano simplex promissio latroni facta rescinditur, & irrita fit; iureiurando firmata non item. Ex quo efficitur, vt in his minime locum habeat Regula Iuris in cap. Accessorium, De Regulis iuris in 6. & in l. Cum principalis. & in l. Nihil dolo, §. Cum principalis, ff. De Regulis iuris quibus in locis habetur; id, quod accedit rei, semper sequi conditionem, & naturam principalis. Vt si alicui matrimonij causa committatur, eo ipso committitur etiam causa dotis, quia dos matrimonio accedit, nec sine eo potest consistere. At verò huiusmodi Regula iuris vim, & locum non habet in præsentia: quia simplex promissio, cui ius iurandum accedit, fit homini, & cum metus ab homine inferatur contra bonos mores, ob pœnam latronis, tyranni, vel vsurarij iure humano fit irrita, quoniam extorquet eam latro, siue tyrannus turpiter contra bonos mores: attamen iusiurandum, quod accedit simplici promissioni fit Deo; Deus autem iusiurandum sibi delatum nec extorquet, neque accipit turpiter, neque contra bonos mores: & ideo iusiurandum vim habet, quoniã illud Ecclesiastico iure irritum factum non est, licet simplex promissio non valeat, vtpote quæ iure scripto irrita, & inanis effecta est.

Tertiodecimò Quæritur, An matrimonium per metum initum, & iureiurando confirmatum valeat; Abbas, & alij, quos refert Couarruuias, videntur sentire idem iuris esse de matrimonio per metum contracto, & iurisiurandi vinculo, & nexu munito, quod est de simplici promisso per metum iureiurando confirmato: quare iuxta horum sententiam, sicut peregrinus, qui metu latroni promisit, & iurauit, se pecunias, ei daturum, ante absolutionem iurisiurandi ipso iure compellitur ad implendum, quamuis promissum nõ valeat: sic etiam, qui metu matrimonium iurauit, debet ante relaxationem iusiurandum seruare, quamuis nullam vim matrimonium habeat: Et iuxta hunc sensum interpretantur prædicti auctores id, quod habetur ex Augustino in cap. Inter cætera. 22. quæst. 4. vbi matrimonium metu contractum, sed iureiurando munitum firmum esse, docere videtur Augustinus. Sed communis est omnium Canonici Iuris interpretum, Summistarum, & Theologorum sententia, non solum matrimonium non valere metu, ita vt diximus, contractum, sed nec iurisiurandi religione sic iurantem obstringi. Quare is, qui metu matrimonium iurauit, etiam ante iurisiurandi relaxationem, potest liberè ad secundum matrimonium transire. Quod si obijcias, Matrimonium esse sacramentũ, & Ecclesiã non habere potestatem sacramenta irrita faciendi. Respondeo, licet Scotus, & Richardus doceant, matrimoniũ huiusmodi esse irritum iure diuino; verius tamen est, quod canonici iuris Doctores, & alij Theologi tradũt, iure solum Ecclesiastico, & ciuili esse inutile, & inane, & Ecclesiam habere ius, & facultatem legem constituẽdi, qua decernat nulla esse huiusmodi matrimonia. Nam etsi Matrimonium est sacramentum, nihilominus tamen est contractus quidam humanus, & ciuilis ex iure naturali originem habens, & eatenus est Ecclesiæ auctoritati subiectus. Si secundò obijcias, alia sacramenta, vt Baptismum, Confirmationem, & Ordinem, etiam metu suscepta valere, ergo & Matrimonium. Respondeo, esse diuersam rationem, quia in aliis Ecclesia non habet auctoritatem ad decernendum, vt suscepta non valeant, quoniam ex Christi institutione suam vim habent ex certa materia, & forma conflata, quæ Ecclesia mutare non potest: at Matrimonium non habet vim, nisi sit contractus humanus: Cõtractus vero humanus firmus non est, nisi iuxta Principum leges, & iura celebretur. Si tertiò Obijcias id, quod habetur in cap. Inter cætera 22. quæst. 4. Matrimonium valere metu contractum, sed iureiurando firmatum. Respondeo, Glossam, & Panormitanum, Sotum, Couaruuiam, & alios variè decretum illud interpretari. Sed mihi probabilius videtur id, quod ait Maior, tempore Augustini, cuius est id, quod in eo capite traditur, aut non esse editam Ecclesiæ constitutionem, qua nulla esse huiusmodi matrimonia institutum est, aut saltem nondum esse more,

Scot. 3. d. 29. q. 1. a. 2. Rich. 4. d. 29. a. 2. quæst. 1. & Sot. Ledesmus. Victoria eam opinionem probabilẽ esse sentiunt.

& usu receptam. Sed quid si aliquis metu mortis non solum coniugium inire cogatur, sed etiam perficere, & consummare. Respondeo cum Scoto, Richardo, & aliis antiquis Theologis, quidquid dixerint quidam iuniores eum potius mortem subire debere, quam matrimonium consummare, quoniam cum matrimonium sit irritum, coitus esset nefarius, at quod per se turpe est, metu mortis licitè non fit.

Decimoquartò, Quæritur, An idem iuris sit de sponsalibus metu contractis, & iureiurando firmatis, quod diximus esse de matrimonio? Respondeo, ex communi omnium sententia idem iuris esse.

Decimoquintò. Quæritur, quid sit dicendum de cæteris pactis, promissionibus, & contractibus metu iusto factis? Respondeo, ea valere tum in foro interiori, tum in foro iudiciali. Venditio igitur vel emptio metu facta iusto tamen pretio, firma est: pari modo permutatio, locatio, inita societas, commodatum. At verò in iudicio quando hæc fiunt metu in constantem virum cadente, datur actio, vel exceptio, quæ dicitur: Quod metus causa. Actio quidem post traditionem, & solutionem rei, qua repetitur quod datũ, vel solutum est, & qui accepit, reddere cogitur: exceptio verò datur in promissionibus ante traditionem rei, qua is, qui promisit, vel se alteri obligauit, excipit, se id metu fecisse, petitque se ob id liberari ab obligatione fidei datæ, atque promissæ.

Decimosexto. Quæritur, An quando aliquid gestum est metu leui in virum constantem non cadente valeat: Iuris ciuilis, & canonici interpretes respondent secundum canones, & leges in vniuersum, quicquid metu leui gestum est, vel datum, aut acceptum, non solum valere, sed etiam in iudicio non rescindi per actionem, vel exceptionem, Quod metus causa, vt constat ex l. Vani timoris, ff. De Regu. Iuris, & l. Metum, ff. De eo, quod metus causa. Sed Syluester, & Angelus, & Theologi communi consensu docent in foro interiori vim non habere, id quod donatum est metu leui, quamuis aliæ promissiones, obligationes, & contractus valeant. Eorum ratio est, quia donatio natura sua postulat, vt fiat gratis, & liberaliter: cui liberalitati repugnat metus etiã minimus, quod si verũ est, sequitur, vt remissio debitæ pecuniæ, eleemosynæ elargitio, legatum, vel testamentum rata, & firma non sint, si metus etiam leuis intercedat, quia in horum singulis est quædam donatio gratuita, & liberalis. Cæterum in hac re arbitror distinguendum. In foro enim interiori videndum est, an metus leuis fuerit finis, cuius gratia donatio fiat: an verò causa tantum impellens, & mouens: tũc est finis, cuius gratia donatio est, quando absolutè donatio non fieret, si metus abesset: tunc verò est causa tantùm mouens, & excitans, quando eo metu sublato simpliciter quidem donatio fieret, sed non æquè citò ac facilè: ita vt metus non fuerit causa, qua donaretur aliquid, sed vt citius, & facilius donaretur. Quando igitur metus leuis fuerit finis, cuius causa donatio fit, nulla est in foro interiori donatio; quando verò fuerit causa impellens, aut mouens donatio vim habet.

Syl. metus q. 9. & q. 12. Ang. metus. q. 3. & q. 15.

Decimoseptimò Quæritur, An si metus solum sit reuerentiæ, vt vocant, hoc est is, quo aliquis alium reueretur valeat, quod eo metu factum est, promissum, datum, vel acceptum; vt si patronus accipiat aliquid sibi datũ à liberto metu, quo eum reueretur, si filius ob sui patris metum se obligauerit ad soluendum de suo æs alienum pro patre: si clericus non rescindit ac dirimit abdicationem beneficij, ob reuerẽtiam aduersus Episcopum: si vxor ob reuerentiam in virum non contradicit venditioni, alienationi, vel abdicationi iuris hypothecæ: si subiectus alteri, ob reuerentiam in ipsum se ad aliquid obstrinxit. Iuris ciuilis, & canonici interpretes generatim docent, quæ huiusmodi metu geruntur, valere, nec in iudicio rescindi actione, vel exceptione, Quod metus causa, nisi vnà cum metu minæ, aut verbera interueniant. Cæterum quicquid sit de foro iudiciali: saltem in foro interiori distinguendum est. Si enim sermo sit de metu, quo quis alium reueretur, qui est in donationibus, tunc si metus sit solum causa impellens, aut mouens, tuta conscientia donationes vim habent, quia metus solum est causa, vt citius, & facilius donationes fiant, non tamen, vt simpliciter fiant. Si verò sit causa, qui est finis, non sunt in foro interiori ratæ, ac firmæ donationes quia donatio per se gratis, & liberaliter fieri debet. Cæteri vero cõtractus, qui donationes non sunt, tuta conscientia valent, siue fiant metu, qui sit causa impellens, aut mouens, siue finis, cuius gratia res sit.

Innoc. & Glossa locis supra citatis.

Decimooctauò Quæritur, An is, qui facit aliquid per metum, consentire censeatur, si postea ex interuallo temporis taceat: Respondeo, ex Innocentio, & Glossa non censeri cõsentientem, nisi ex interuallo temporis efficiat aliquid, quo id, quod metu gesserat, firmum, & ratum habere iudicetur: veluti si sponsa, quæ metu nupserat, postea cum viro

sponte

sponte habuisset, & viuat, aut ab ipso debitum exigat, aut reddat petenti.

Vltimo quæritur, An ea, quæ metu extorta sunt, restitui debeant: Respondeo, Ex his quæ hactenus de metu dicta sunt, colligi posse, quid sit de restitutione dicendum. Nam si accepta sunt donatione metu facta, restitui tacita conscientia debent: si verò accepta sunt vi contractus alterius, secundum Dei forum non sunt restituenda, nisi contractus dissoluantur actione, vel exceptione, Quod metus causa: vel Iudicis officio, & auctoritate.

De ignorantia, qua voluntarium auferitur.
CAP. XII.

Nyss. lib. 5. de homine c. 1. Dam. l. 2. de fide Ortho. ca. 24. & S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 8. Theol. 2. d. 22. ibid. Gab. q. 2. Summistæ in Verb. Ignorãtia. S. Th. 1. 2. quæst. 76.

DOcet Aristoteles, 3. Ethic. cap. 1. & post eum Nyssenus, Damascenus, & S. Thomas, & communiter omnes, tum ciuiles, & canonici Doctores, tum Summistæ, & Theologi, per ignorantiam, aut tolli ex toto, aut minui ex parte voluntarium: & ideo tractatio de ignorantia est omnino instituto nostro necessaria.

Extat Titulus XXI. libro. 1. in Codice De iuris, & facti ignorantia, & lib. XXII. Digestorum Titulus VI. est de Iuris, & facti ignorantia, & in. VI. de Regulis iuris extat regula: Ignorantia facti non Iuris excusat. Porrò de ignorantia iuris, & facti tradit nonnulla Gratianus. 1. quæst. 4. §. Notandum, & Glossa dist. 39. in summa. Theologi verò 2. dist. 22. Bonauen. ibi. a. 1. Richar. a. 1. Scot. q. 1. Ægid. q. 1. Duran. 2. d. 22. q. 3. S. Thom. 1. 2. q. 76. Alexan. p. 2. q. 112. Adria. quol. 4. q. 1. ad. 2. Cordubensis in suis quæstionibus li. 2. tractat de ignorantia trigiuta quæstiones. & Altisiodorensis in summa lib. 2. tract. 29. cap. 1. Gabr. 2. dist. 22. quæst. 1. Almain. Tract. Moral. cap. 4.

Primo Quæritur, Quot modis ignorantia diuidatur? Respondeo, Multis. Primo quidẽ diuiditur apud Philosophos, & Theologos ratione notitiæ siue scientiæ, cuius est priuatio: tria enim dicitur ignorantia prauæ dispositionis, alia negationis, alia priuationis. Ignorantia prauæ dispositionis est, cum quis habet errorem intellectus veritati contrarium: tũc enim quia non solum ignorat, sed etiam errat, dicitur esse prauè dispositus, hoc est, malè affectus. Ignorantia verò negationis est, cum quis non habet notitiam rationis, nec tamen eam habere potest aut debet: & hæc in infantibus ac in perpetuò amentibus existit. Ignorantia priuationis est, cum quis caret notitia alicuius rei, quam nosse potest, ac debet. Priuatio enim est alicuius formæ absentia in re subiecta, quam potest aut debet ipsam formam habere.

Secundo Diuiditur ignorantia ratione obiectæ rei, quæ ignoratur. Est enim alia ignorantia Iuris, alia facti. Vt si Titius contractum ineat cum minore, cum prodigo, vel furioso, ignorans cum huiusmodi, & similibus se non posse contractum inire, est ignorantia Iuris: si verò cum huiusmodi contrahat ignorans solum se contrahere cum minore, cum prodigo, cũ furioso, est ignorantia facti. Pari modo si ignorem me habere ius succedendi in bonis Titij cognati mei est ignorantia Iuris: si verò solum ignorem Titium esse meum cognatum, est ignorantia facti. Item si ignorem consortium excommunicari esse deuitandum, est ignorantia Iuris si verò tantum ignorem Titium esse excommunicatione affectum, est ignorantia facti. Rursus ignorantia Iuris diuiditur eo modo, quo ipsum ius: alia est enim ignorantia Iuris diuini, quod positiuum vocatur, hoc est ignorantia Iuris diuini scripti, siue positi, & dati, alia Iuris naturalis: alia Iuris humani ciuilis, alia Iuris humani canonici: alia qua ignorantur Ordinationum Constitutiones, quæ dicuntur statuta particularia, aut Iura municipalia. Item ignorantia facti est alieni vel proprij: veluti si ignorem Titium testamentum condidisse, aut primo natum fuisse, aut primum fuisse ingressum in palatium regium, est ignorantia facti alieni. Si verò ignorem me summo mane officium diuinum persoluisse preces Horarias recitasse est ignorantia facti proprij. Rursus ignorantia facti, vel est totius, vel circunstantiæ, vel effectus inde profecti.

Tertio Ignorantia diuiditur ex respectu, & ordine ad voluntarem. Alia enim theologis dicitur, inuincibilis, alia vincibilis. Inuincibilis est, cum is, qui laborat ex inscitia, adhibita diligentia ad sciendum, aut non potest eam vincere, hoc est eam depellere; aut si quidem possit, non tamen debet. Vt puta Titius templum adiit die sacro, & festo, quo tempore Parochus dies sacros, & ieiunia populo indicere consueuit, & non indixit, & ideo Titius ignorauit: huiusmodi ignorantia in Titio est inuincibilis, quia studium suum in ea re collocauit: cum templum adierit, in quo solent dies festi, & ieiunia obseruanda per hebdomadam indici. Item Titius cũ dubitaret, num vsurarius esset contractus, quem cum Caio inibat, consuluit de ea re viros doctos, & pios, an esset vsurarius: & responsum accepit non esse vsurarium, cum tamen re vera esset, ignorantiam à se repellere non potuit. Vincibilis vero ignorantia est, quæ adhibito studio diligenti vinci, & superari, hoc est, depelli, & abiici potest, & debet: non enim sufficit, si possis eam exuere ac depellere, nisi etiam de ea depellenda tenearis. Ex quo efficitur, vt ignorantia inuincibilis sit inuoluntaria, quoniam deponi, & excludi, aut non potest, aut non debet; contrà vero vincibilis sit voluntaria, quia depelli potest, & debet. Legum, & Canonum interpretes appellant inuincibilem, probabilem, vel iustam ignorantiam, Vincibilem verò, improbabilẽ, vel iniustam, eo quod leges, canones, & Iura priorem approbant, posteriorem non item, & quod prior bona fide sine culpa, posterior verò mala fide contrahatur.

Quarto Diuiditur ignorantia, quæ dicitur vincibilis in affectatam, & crassam. Affectata est, cum quis de industria: & vltro ignorat aliquid, ne ab agendo, quod vult, retrahatur, retrahatur vel impediatur, si sciat: vtputa si Titius scire nollet ieiuniorum tempora, aut dies sacros, vt liberius edendo, & bibendo ventri indulgeret, aut Missæ sacrum omitteret. Crassa verò ignorantia est, cum quis negligenter se gerit in sciendis iis, quæ alioqui nosse deberet: & quia huiusmodi ignorantia ex desidia nascitur, crassa dicitur: quoniam qui crassi, & pingues sunt, solent esse desides, & pigri: & pari ratione vocatur supina ignorantia, qualis soler esse in his, qui supini iacent, & dormunt, vt qui nihil curant. Ignorantia affectata est directò, & expresse voluntaria: crassa verò indirectò, & implicitè.

Quintò diuiditur ignorantia ratione peccati, quod admittitur. Alia est enim ignorantia antecedens, alia comitãs, alia consequens peccatum, quod fit. Antecedens est, cum quis si sciret, non peccaret & quia ignorat, delinquit: quare meritò dicitur antecedere peccatum, quoniam est causa peccati, quod quis non committeret, si scientiam haberet, sicut absentia nautæ perit nauis, minime alioqui peritura, si nauta non abfuisset. Ignorantia comitans est, cum quis peccando ignorat se peccare, sed nihilominus peccasset, tametsi notitiam habuisset. Vt si Titius hostem interimat ignorans esse hostem suum: quem si cognouisset, libentius occidisset. Vnde ignorantia comitans nec est effectus, nec causa peccati, quod fit. Ignorantia consequens est, quæ tamquam effectus ex peccato nascitur, qualis ea est ignorantia, in quam quis incidit culpa sua ex ebrietate, furore, vel amentia: nam ebrij, furiosi, vel amentes ex ignorãtia laborant. Vel dicitur ignorantia consequens, quoniam consequitur actum voluntatis, vel directò, & expresse, vel implicitè, & indirectò, quæ est peccatum nempe negligentia: Et propterea ignorantia, quæ ante dicta est Affectata vel Crassa, est consequens, eò quod voluntatem negligentem scire quod deberet, consequatur. Sicut Antecedens ideo dicitur Antecedens, quia antecedit peccatum, quod fit, aut ipsam voluntatem ex ignorantia peccantem: & Comitans dicta est, quòd comitetur peccatũ, quod committitur, aut ipsam voluntatem, quæ ignoranter peccat licet non per ignorantiam. Aliud enim est, Titium homicidium ignoranter admittere, aliud verò per ignorantiam. Cum Titius ignoranter peccatum admittit, ignorantia in eo non est causa peccati, sed comitatur peccatum, quod perpetrat: at cum per ignorantiam peccat, ignorantia in eo est causa peccati: & ideo dicitur per ignorantiam, aut inscitiam peccare.

Secundò Quæritur, quo pacto se habeant inter se suptadictæ ignorantiæ diuisiones. Respondeo, Primò Ignorantiam prauæ dispositionis, seu priuationis posse esse Iuris, & facti; quoniam sicut ius, vel factum aliquando ignoramus, sic etiam in Iure, vel facto nonnunquam erramus. Secundò, Ignorantiam siue Iuris, siue facti posse esse vincibilem, aut inuincibilem, vt vocant, hoc est iustam, & probabilem, aut vitiosam & improbabilem, vt statim dicemus. Tertiò, Ignorantiam inuincibilem hoc est probabilem & iustam, siue Iuris, siue facti esse interdum Antecedentem, & aliquando posse esse etiam consequentem, non tamen Comitantem: quia ignorantia vocata inuincibilis est inuoluntaria, vt potest nonnunquam esse ebrietas, furor, vel amentia peccatum consecuta: ergo eiusmodi ignorantia potest esse cõsequens, non tamen potest esse comitans, quia ea ignorantia, etsi est causa operis mali, quod fit, quod alioqui non fieret, si sciẽtia non abesset, propriè tamen inuincibilis vocatur, eò quod inuoluntaria sit: at ignorãtia comitans, quamuis aliquando inuoluntaria fit, non est tamen causa mali, quod committitur, quia nihilominus fieret, si sciẽtia nõ deesset. Sequitur ergo, vt ignorãtia vocata inuincibilis sit aliquando antecedẽs, aliquando consequens variis appellationibus, & rationibus distincta. Quartò, Non omnis ignorantia antecedẽs est inuin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cibilis hoc est probabilis. & sine culpa iuxta aliquorum sententiam: nam etiam affectata, vel crassa ignorantia potest dici antecedens, vt præcedit peccatum, quod aliquando ex ignorantia affectata, vel crassa committitur. Mihi tamen affectata vel crassa ignorantia non videtur antecedens, nec inuincibilis. Quinto, Ignorantia vocata vincibilis, est ignorantia secundum aliquos, aliquando antecedens, aliquando autem consequens: & è contrario, ignorantia consequens est vincibilis: quia omnis ignorantia est voluntaria, aut directò & expresse, vt Affectata, aut indirectò, & implicitè, vt Crassa. Sed omnis huiusmodi ignorantia affectata, vel crassa est consequens ergo omnis ignorantia cõsequens est vincibilis, quippe quæ aut in sua causa potuit vinci, & depelli. Sexto, Ignorantia comitans nec dicitur vincibilis, nec inuincibilis. Non inuincibilis quidem, quia non omnino est inuoluntaria: non vincibilis verò, quoniam non est penitus voluntaria, qualis est Affectata, aut Crassa. Dicitur tamen ignorantia comitans, vt comes est mali, quod cõmittitur, siue sit inuoluntaria, siue voluntaria. Est igitur voluntaria quidem ignorantia, quia potest eam quis exuere, atque depellere si velit. Vincibilis tamen non dicitur, quoniam non est affectata, vel crassa, sed tantum comitatur actum malum, qui sit, & idcirco peculiari nomine dicitur ignorantia comitans: neque enim quis per eam peccat, sed cum ea peccat, aut ea affectus, aut ex ea laborans delinquit.

Hæc quæstionẽ, & sequentem tractat Covbubensis, l. 2. de ignorãtia. q. 6.

Tertiò quæritur, An ignorantia sit peccatum: Ratio dubitandi est, quia ignorãtia nulli virtuti morum aduersatur, sed solum scientiæ, quæ non est virtus moris. Duæ sunt opiniones. Prima asserit non esse peccatum, sed solum esse causam, & effectum peccati: quam sententiam citat Aegidius: quia ignorantiam pœnitentia non delet, & tamen omne lethale peccatũ tollit, & abolet pœnitentia. Item si Titius verbi gratia hodie ignoret, & eras addiscat, ignorantia deponitur: & tamen absque vlla pœnitentia, ergo non est peccatũ per se. Deinde si Titius hodie ignoret, & eras pœnitentia doleat de ignorasse, & non addiscat ignorãtia eadem in eo permanet, ergo non est per pœnitentiã sublata. Secunda opinio docet, ignorantiã esse peccatum. Primò quia quisque lege, ac præcepto cogitur scire quæ pertinent ad suum officiũ, & munus, quod susceptum, & iniunctum gerit, ergo in eo huiusmodi ignorãtia est peccatum. Item quia Christianus adultus nosse debet sententias fidei, & præcepta Decalogi, quoniam ad articulos fidei credẽdos ipso iure compellitur at nemo potest credere nisi cognoscens, ac sciens. Præterea debet quæ sunt prohibita deuitare, & quæ sunt imperata obire & implere; sed hæc præstare non potest, nisi cognoscat quid sit prohibitum, quidque fugiendum: quid imperatum & quid faciendũ: ergo saltem ignorantia rerum credendarum, & agendarum est in vitio, & peccato. Deinde quia dist. 38. apud Gratianum ignorantia rerum credendarum, & agendarum dicitur damnabilis, & grauissimè peccare eos qui ignorant credenda, vel agenda. Postremò quia omnes leges, & Iura ciuilia, & Canonica ignorantem condemnant, iuxta illud Pauli: [Si quis ignorabitur.] & ideo ignorantibus pœnas irrogant. Hæc sententia est vera.

1. Cor. 14.

Itaque simpliciter in hac re dicendum est, ignorantiã esse aliquando peccatum: Sed sciendũ est, aliquid dupliciter esse peccatum. Primo per se, vt furtum, homicidiũ, adulterium, & quidquid ratione sui, & non alterius est præcepto, aut lege prohibitum, siue præceptũ sit diuinũ, siue humanũ, siue naturale. Secundo modo aliquid est peccatũ non ratione sui, sed alterius, nimirũ quia est causa, aut occasio proxima, aut probabile peccati periculum: & tunc est peccatũ, & damnabile, quia est nobis noxiũ, & periculosum. Res est planè cõperta, ignorantiam eorũ, quæ scire lege, & iure cogimur, esse peccatũ, cõmuni consensu Theologos 2. sent. d. 22. docuisse. Sed quæstio est, An sit per se peccatũ ignorantia, aut vero ratione alterius rei sibi adiunctæ, & annexæ tantummodo. Ignorantiam igitur non esse peccatum primo modo, Altisiodorẽsis, Alexander, Ægidius, & quidã alij tradiderunt: Idq; probant primæ opinionis rationibus allatis: esse tamen peccatum secundo modo, nimirum quatenus est proximũ peccati periculum, docent iidem Altisiodorensis, Alexander, & Ægidius. Nam sicut cognitio eius, quod est credendum, vel eius, quod est euitandũ, vel faciendum, per se meritum aut laudem non habet, sed quatenus, sua sponte, & voluntate fit quis, vt credat, vel agat quod oportet, & proinde in huiusmodi cognitione est meritũ, & laus ratione eius, quod credi, aut fieri debet: quoniam cognitio rei credendæ, vel agendæ per se solũ accepta nihil aliud est, quam speculatio quædã rei: sic etiam, inquiunt, credenda, vel agenda nescire, per se peccatũ nõ est, nisi quatenus est nobis periculosa eiusmodi ignorantia: & quatenus causa est, aut non credendi, aut non agendi, quod iure debemus. Item sicut absentia nantæ per se peccatum non est, nisi quatenus naui exitium affert: sic ignorãtia peccatum est, vt causa peccati, quod admittitur. Item si Titius Caio imperet, vt pulset aram in alta turri prædicta, si Caius nõ pulset, peccat, & in eo huiusmodi omissio est per se peccatum, quia domini sui iussum non fecit, cum potuit, ac debuit. Quod vero turpium non consentiat, peccatum quidẽ est, sed non per se, sed quatenus ex eo, quod turpium non ascendit, ærea non pulsat. Ex quo efficitur, inquiunt, vt eo ipso, quod aliqua credere, & quædam facere, & quædã fugere, & euitare debemus, præcepto quoque, ac lege sciẽ cogamur, quid sit credendum, quid faciendum, quid fugiẽdum. Ex quo etiam fit, vt præceptum aliquid sciendi, non sit speciale præceptum per se nobis impositum, sed implicitè, & potestate contentum in eo præcepto, quod nos ad aliquid credẽdum, aut quippiam agendum compellit: nã eodem præcepto, quo quisque cogitur quicquam facere, aut deuitare, compellitur etiam omnes causas, occasiones proximas, & pericula, ne faciat contra mandatum præcidere, iuxta illudd: Qui amat periculum in illo peribit. Vnde id, quod ait Gratianus ex Ambrosio, eos, qui ignorant grauissimè peccare, exponunt Altisiodorẽses, Alexander, & Aegidius, grauissimè, hoc est, periculosissimè. Mihi tamen videtur ignorantia esse per se peccatum, quãdo est eorũ, quæ scire debemus, vt statim exponam.

Loeis supra citatis. S. Tho. 2 2. q 54.

Quarto quæritur, An ignorantia solum sit peccatum ratione negligentiæ adiũctæ in sciendo, quod nosse præcepto, aut lege debemus, an verò ratione sui: Quidam iuniores putant esse peccatum ratione sui tantùm, quia est præceptum sciendi, quæ credi, & fieri debent à nobis: ergo ignorãtia credendorum, & agendorum, per se ipsa est peccatum. Exempli causa: Sicut eò ipso, quòd rem diuinam audire, aut ieiunium obseruare nos oportet, sola omissio rei diuinæ, vel ieiunij per se peccatum est: sic etiam eò ipso, quòd præcepto quippiam scire, credere, aut facere compellimur, sola omissio est peccatum per se. Deinde quia negligentia potius est peccatum, eò, quòd est causa omittendi aliquid, quod facere, & præstare debemus: ergo negligentia habet rationem peccati ex omissione, & non omissio ex negligentia. Postremò, etiamsi omnis negligentia absit, sola tamen eius omissio, quod facere vi præcepti cogimur, si voluntaria sit, est per se peccatum: Ergo sola omissio sciendi, quod scire lege, aut præcepto cogimur, est per se peccatum quandocunque est voluntaria.

Theologorum, Sũmistarumq; constans, & cõmunis opinio censet ignorantiam non esse peccatum, nisi ratione adiunctæ negligentiæ. Alexãder, Bonauentura, Richardus, Aegidius, Durandus, Caietanus, Marsilius, Gabriel: ità opinãtur. Idemque videtur docere S. Thomas. Et re vera ita esse sentiendum, & dicendũ, plerique arbitrãtur: si tamen negligentiam non præsse, & angustè, vt putant iuniores, sed fusè, & latè accipiamus. Non enim dubitari potest, inquiunt, quin ignorãtia eorum, quæ scire debemus sit peccatum, si voluntaria sit. Nã ignorantia est in intellectu: sed nihil, quod est in intellectu, peccati rationem habere potest per se, nisi sit voluntarium. Porrò voluntarium potest esse, vel expresse & directò, aut implicitè, tacitè, & indirectò. Quare si ignorantia sit voluntaria directò, & expresse, peccatum quidem est, quia est volũtaria directo & expresse, qualis est affectata ignorantia. Si verò tantùm sit voluntaria implicitè, & indirectò, censent, eam esse peccatum ratione negligentiæ adiunctæ. quod perinde est, ac si diceretur: Quando ignorantia non est directò, & expresse voluntaria, est peccatum ratione negligentiæ in sciendo, quod iure debemus: sicut dubitari nõ potest, quin omissio eius, quod præstare oportet, sit peccatum, quando est directò, & expresse voluntaria. Sed si rogentur isti: Quid dicẽdum, quando est solùm voluntaria implicitè, & indirectò: Respondent, tunc esse peccatum ratione negligentiæ in præstando, quod facto opus est: quare sicut nulla, inquiunt, omissio est peccatum, nisi sit voluntaria; sic ignorantia, quæ est scientiæ debitæ absentia, peccatum nõ est, nisi expresse, & directò, aut implicitè sit volũtaria. Quodsi obiicias illis: Quando omissio est peccatum, negligentia potius habet peccati rationem ex omissione, quam omissio ex negligentia: ergo pari ratione negligentia in sciẽdo, quod scire necesse est, potius habet rationem peccati ex ignorantia, quæ est omissio eius, quod scire debemus, quam ignorantia ex negligentia: Respondent. Primùm, hac in re Negligentiam dici, omnem voluntatem, siue directã, siue indirectam, per quam ignorantia est voluntaria, ita vt ignorantia ex negligentia culpetur, hoc est quatenus ex voluntate oritur, ac profluit: nã siue de industria velis aliquid ignorare, siue quia ita te geras, ac si velles ignorare, re vera negligis, ac veluti repellis scientiam. Deinde, ideo ignorantiam culpari aiunt, ex negligentia, quia si diligentia adhiberetur ad sciendum, ignorantia in culpa non esset. Postremò asserũt: Sicut quæcumque

cumque omissio quoties culpæ datur ob causam, vel occasionem proximam præcedentem, ideo culpæ tribuitur, quia negligentia præcelsit in causa, aut occasione proxima submouenda: sic etiam quia ignorãtia in culpa ponitur eo, quod sit culpa peccati, culpæ impurari non potest, nisi ob negligentiam depellendi ignorantiam, quæ est causa peccati. Ego tamen existimo, Ignorantiam esse per se peccatum, hoc est malum tatum contrarium, & nihilominus negligentiam requiri, sine qua culpa non esset: nõ quod negligentia sit ratio, qua ignorantia peccatum sit rectæ rationi dissentaneum, sed quod sine ea culpa esse non possit: quoniam ignorantia sine ea voluntaria non est. nam vt libro 1. dicemus, ad omnem culpam voluntarium requiritur: Sed multa sunt per se peccata, hoc est rationi, & legi contraria, quia per se à ratione dissident, atque dissentiunt, vt furtum, homicidium, adulterium. Sic etiam omissio præcepti vel legis, quam seruare debemus, est per se peccatum, sed non sine voluntate culpa est: Pari ratione ignorantia rerum fidei, vel Decalogi, vel aliorũ, quæ scire, aut nosse nos oportet, est per se peccatum, quia à recta ratione dissentit: sed tamen, nisi voluntaria aliquo modo esset huiusmodi ignorãtia in culpa non esset. Sicut igitur in naturalibus causa, & ratio cur ignis exurat, est calor, sed nisi ignis esset ligno vicinus, lignum non exureret: ita in moribus etiam, ignorantia eorum, quæ nosse debemus, per se suapte natura est rationi dissentanea, & proinde mala in moribus: sed requiritur voluntas tamquam id, sine quo culpam non haberet. Quare communem opinionem docentẽ ignorantiam esse peccatum ratione negligentiæ, & non ratione sui, puto in hoc sensu quem dixi, intelligi oportere: nimirum ignorãtiam eius, quod scire nos oportet ex voluntate culpam contrahere, sed malam esse ad rationem relatam, quia cum recta ratione pugnat.

Quinto Quæritur, An ignorantia sit peccatum specie distinctum à cæteris peccatis. Ratio dubitandi est, quia imprudentia est quædam ignorantia, & nihilominus est peccatum specie distinctum à cæteris, vtpotè prudentiæ, quæ est virtus specialis, contrarium: Item infidelitas cum sit error intellectus in rebus fidei, est quædam ignorantia, quia omnis error est ignorantia prauæ dispositionis: sed infidelitas est speciale peccatum fidei contrarium. Respondent quidam, Ignorantiam non esse speciale peccatum, sed generale, quia vt antè dixi, putant ignorantiam esse peccatum, quia sit occasio, periculum, & causa peccati, sed omne periculum peccari, in ea specie peccati reponitur, cuius est causa & periculum: scilicet occasio, & causa iurandi, non est peccatum specie distinctum à furto; sed est ipsummet furtum inchoatum tantum in sua causa, & periculo. Et pari ratione in cæteris causis, & periculis peccatorum est iudicandum. Consequitur ergo vt ignorantia credendorum pertineat ad peccata fidei contraria, & aduersa: ita vt huiusmodi ignorantia sit infidelitas quædam in causa, & periculo inchoata. Et ignorantia agendorum spectet ad eam peccati speciem, ad quam pertinet peccatum, quod in facto & actione consistit. Ex quo efficitur, vt si Titius per ignorantiam in hæresim incidat, aut furtum, vel adulterium admittat, non sint in eo duo peccata, vnum quidem quod sit hæresis, furtum, vel adulterium, alterũ, quod sit ignorantia fidei, aut furti, vel adulterij, sed vnum peccatum tantummodo, nimirum hæresis, furtum, vel adulterium: & sufficit si hoc vnum peccatum sacra confessione sacerdoti Titius aperiat. Sicut si idem Titius sacrũ, ad quod audiendum lege, & iure compellebatur, omittat, quia voluit, aut venari, aut piscari, vnum tantum est peccatum, nempe omissio sacri, quoniam venatio, aut piscatus, vel aucupium solum fuit causa omittendi sacrum, & mala, non ratione sui, sed extrinsecus duntaxat, quia fuit causa mali. Sic etiam ignorantia, quæ fuit causa hæresis, furti, vel adulterij, fuit extrinsecus mala, quia causa peccati.

Ego tamen, vt paulò ante dixi, existimo, ignorantiam esse per se peccatum aliquando: qualis est ignorantia credendorum, aut agendorum: at nihilominus si quis per ignorantiam peccet, vnum peccatum admittit, vt si occidat, furetur, peieret, aut detrahat, vel aliquid contra fidem credat, quia tunc ignorantia causa peccati est, nimirum homicidij, furti, periurij, detractioni, vel hæresis: tunc verò ignorantia est speciale delictum, non quando est causa aliorum peccatorum, sed quando est per se seorsum ab aliis peccatis seiuncta: Vt quãdo quis ignorat res fidei, Decalogi præcepta, aut ea, quæ ratione sui muneris nosse debet. Animaduertẽdum etenim est, Titium eo ipso peccasse, quòd venationi piscatui, vel aucupio se dederit cum occasione omittendi rem diuinam: quare licet postea casu accident, vt sacrum audiret, confiteri eum oportet non quidem se omisisse sacrum, sed causam præbuisse, & occasionẽ illud omittendi. Ita, si Titius culpa sua ignoret res, quas credere, aut agere præcepto cogitur, tametsi nũquam admittat, debet nihilominus confiteri, non quidem se aliquid contra fidem credidisse, vel contra legem sibi seruandam admisisse, sed ignorasse ea, quæ credere aut agere debebat, ac periculum subisse per suam negligẽtiam, ex quo crederet aliquid eum fide pugnans, aut etiam periculum vnde contra leges, & iura delinqueret.

Ad obiecta verò non est difficile respondere. Nos enim (quod primo loco obiiciebatur) dicimus, Imprudentiam esse speciale peccatum, quia est speciali virtuti contrariũ: & quoniam sicut prudentia præscribit, & præcipit quid agendum, & quid vitandum: sic imprudentia suadet, & monet egẽdum quod non oportet, & fugiendum quod erat aliquo modo faciendum. At si quis per imprudentiam agat, aut omittat, quod deuitare, aut facere deberet, non duo peccata committit, quoniam imprudentia tũc est peccati causa, nec est ab aliis peccatis seiuncta. Idem penitus de ignorantia dicendum: nam cum est ab aliis peccatis semota, & aualsa, est per se, & speciale peccatum: cum tamen est coniuncta cum cæteris, vt illorum causa, non est per se speciale peccatum. Vt secundum diluamus obiectum, Infidelitatem dicimus esse speciale peccatum, quia est assensus contra fidem: Fides autem est specialis virtus: at ignorantia nequaquam est contra specialem aliquam virtutem, quando est causa peccati, & seiuncta cum cæteris peccatis, licet quando est per se à reliquis secreta, & abiuncta sit speciale peccatum. Obicies nunquam esse ignorantiam certæ & speciali, virtuti morali contrariam: ergo nunquam est speciale peccatum. Respondeo. Ad peccati satis esse, si sit contra specialem rectam rationem: quamuis non aliqui peculiari virtuti morali aduersetur: & ignorantia quando est per se ab aliis peccatis seiuncta cum recta speciali ratione pugnat, nimirum cum ea, quæ præscribit, vt quisque sciat res fidei, Decalogi præcepta, & ea quæ ad sua munia pertinent.

Quarum v. rum possit esse in nobis ignorantia probabilis & iusta, quæ inuincibilis appellatur. Cap. XIII

Hanc quæstionem disputat Covbubensis li. 2. de ignorãtia. q. 4.

Rimò Quæritur, An rerum, quæ sunt iuris naturalis possit esse ignorantia probabilis & iusta. Quod perinde est ac si quæratur, An ignorantia Iuris naturalis liberum reddat ignorantem à culpa. Ratio dubitandi est, quia Glossa Distinct. 38. in summa & 1. q. 4. c. vlt. ait huiusmodi ignorantiam nemine à peccato defendere & c. Ignorantiã De reg. iur. in 6. dicitur Ignorantia facti, non autem Iuris excusare. Item ius naturale est quod naturalis ratio hominis præscribit: sed cuiq; incst naturalis ratio per se nota iuxta illud Pauli: [Gẽtes naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt.] Respondeo, Ea quæ sunt Iuris naturalis, aliquando esse per se nota, ita vt non ex aliis, sed ex ipsis compertа & explorata cuique reddantur, qualia sunt Bonum est amplectandum: Malum fugiendum: Caste viuendũ: Nulli nocẽdum: Quod tibi non vis alteri ne feceris: Vnicuique suum ius tribuendum: & horum ignorantia probabilis & iusta in nullum hominem cadere potest. Alia verò non sunt per se nota, sed facillimè ex per se notis colligitur, qualia sunt præcepta Decalogi: & horũ licet possit esse ignorantia probabilis ad tempus brevissimũ, non tamen diu, quia eo ipso quod ex per se notis euidenter conficiuntur, absque magno negotio innotescunt: at interim dũ ea quis ex per se notis concludit, potest bona fide culpa ignorare, sed diu nõ potest ea ignorantia laborare, aut in ea permanere, quia facilè positis per se notis inferuntur. Ex quo efficitur, vt vero simile nõ sit quod Bardesanes & Eusebius, & alij historici tradiderũt apud aliquas gẽtes furta licuisse apud alias adulteria, apud alias stupra & promiscua coniugia, & homicidia: hæc enim facile ex per se notis concluduntur tamquam mala. Existimo tamen hæc, & alia similia apud certas nationes fuisse permissa, vel impunita: ita vt auctores horũ scelerum impune permitterẽtur, non quòd hæc existimarentur honesta, bona & licita sed quòd huiusmodi peccata minimè pœnis debitis punirentur, vel ob gentis illius ignauiam aut malitiam, aut ob alia grauiora mala vitanda aut ob propria tuenda, cõseruandaq; commoda. Alia item sunt Iuris naturalis, aut iuri naturali contraria & aduersa, quæ licet positis iis, quæ per se manifesta notaque sunt, inducãtur, haud tamen ita facile, & perspicuè inferũtur. Talia mala sunt ex mutuo vsurã, & lucrũ exigere: proprias iniurias vlcisci: plures vxores habere, repudiare legitimã, furari ad succurrendum egenis surripere aliquid hostibus tyrannũ occidere priuata auctoritate sine iudicis sententia, ad scortũ accedere, mentiri propter salutẽ alterius, vel ob malũ grauius & detrimus cauendũ, vel ob bonum commune seruandum: carnibus humanis vesci; mera mortis mali aliquid committere, sororem in vxorem accipere: negari non potest, quin horum, & similium cadere in aliquos possit ignorantia probabilis, & iusta, nam non solum erhni-

Rom. 2.

Exo. 20.

Hanc sententiã habet Covbubensis lib. 2. de ignorãtia. q. 4. propositi. 1. Bardesanes apud Eusebium. lib. 6. Præparat. Evãgel. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cassia. col. 7. c. 17. refert ad. 22. Orig. li. 6 Stroma Plato. li. 5. de Repub.

ci, nec solum indocti, sed Christiani homines etiam, & docti horum nonnulla iure naturali licita esse arbitrantur. Cassianus certè, Origenes & Plato putauerunt licere aliquando vti mendacio ob maius malum deuitandum, aut bonū tuendum, & conseruandū. Durandus & alij tradiderunt simplicem cū scorto congressum, aut multitudinem vxorum, aut repudium legitimæ vxoris, non esse iure naturali, sed tantum diuino prohibita. Item huiusmodi mala licet ex principiis per se notis naturali ratione ducantur, dubitari non potest, quin sit opus magna rationis intelligentia in his argumento, & ratione colligendis: ergo potest quis ea bona fide ignorare. Est tamen animaduertendū apud Christianos ignorantiam probabilem huiusmodi malorum ratissimam esse, aut nullam fere; quia apud Christianum populum est frequens diuini verbi enunciatio, vitiorum reprehensio, honestatis, & virtutis commendatio, bonorum prædicatio, quibus scorta, mendacia, frandes, infidiæ, vsuræ, multitudo vxorum, & repudium passim condemnantur, vt per se mala, & fugienda. Potest tamen esse ignorantia probabilis apud vulgares, & rudes homines putantes licere mendacium leue, aut officiosum propter communem salutem, & magnum aliquod bonum aliorum retinendum, & tuendum.

Hug. Gul. Aiss. ger. cita. Adria. quod lib. 4. sic Conr. 9. vi. de contract. Gab. 2. d. .22. qu. 2. 4. 3. dub. 1.

Secundò Quæritur, an possit esse ignorantia probabilis & iusta eorum, quæ sunt Iure diuino scripto, quod positiuū appellant constituta. Duæ sunt opiniones. Prima ait, quandocumque ius diuinum est necessarium ad salutem non posse eius in aliquem cadere ignorantiam eiusmodi à peccato, & vitio defendentem. Ita videntur sentire antiqui Theologi Hugo Sancti Victoris, Gulielmus Parisiensis, & Altisiodorensis, quos postea secuti sunt Gerson, Conradus, Adrianus, & Gabriel. Probant illi primò. Quia sine eo, quod est necessarium ad salutem, nulli potest salus contingere: at si ignorantia probabilis posset esse iuris diuini ad salutem æternam necessarij, tūc absque remedio ad vitam sempiternam necessario posset quis salutem adipisci: siquidem ignorantia probabilis, & iusta, quatenus talis est, absque peccato contingit. Deinde quoniam si quis ignorantiam iuris diuini necessarij ad salutem bona fide haberet, aut faceret id, quod debet ad sciendum, aut non faceret si non faceret; tunc ignorantia in eo non esset probabilis, sed culpæ, & vitio tribuenda: si faceret, tunc Deus aut per seipsum interius mentem illustrasset, aut ministerio Angeli, vel hominis eū docuisset. Deus enim in his, quæ sunt ad salutem necessaria, nūquam deest facienti, quod in sua est potestate. Secunda opinio ait posse contingere ignorantiam probabilem, & iustam eorum, quæ iure diuino sunt instituta ad salutem necessaria, vt fidei, Baptismi, & aliorum sacramentorum. Hæc sententia clarè colligitur ex S. Thoma, estque communi Theologorum consensu recepta, & quam probat, & firmat efficax ratio. Quoniam pleræque sunt modo gentes, apud quas Christi Domini Euangelium nondum est promulgatum, & Christus ait: (Si nō venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent.) Et Paulus: Fides, inquit, ex auditu; & paulo post (Quomodo inuocabūt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quē non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?)

S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 2. & p. 3. q. 69. a. 4. ad. 2. Ioan. 15. Rom. 10.

In hac re dicendum existimo. Primò posse esse ignorantiam probabilem Iuris diuini non necessarij ad salutē. in hoc omnes conueniunt. Secundò posse bona fide sine vlla culpa contingere ignorantiam necessariorum ad salutē: quia ignorantia talis est, quæ depelli, & deponi, aut non potest, aut certè non debet; sed qui nihil vnquam audiuit de iure diuino necessario ad salutem, ignorantiam huiusmodi exuere, & excludere nō potest; ergo in eo est ignorātia bona fide. Item facta promulgatione Euangelij die Pentecostes Hierosolymis, cæpit Christi Euangelium vim legis habere necessariæ ad salutem, sed Iudæi, qui eo die Hierosolymis aberāt, bona fide ignorabāt Euangeliū Christi, quippe qui nihil antea audierant; ergo etiam nūc potest esse probabilis, & iusta ignorantia Euangelij in his hominibus, qui nihil penitus audierunt.

Ad ea verò quæ obiecta sunt; Respondeo. Ad primum dupliciter aliquid esse necessarium ad salutem. Vno modo tamquam remedium diuinitus institutum, quod tamen præceptum non est, quoniam id Deus ipse facit, qualis est prædestinatio, specialis Dei vocatio, gratia, & auxilium, & alia similia; & sine his siue bona, siue mala fide ignorentur, nulli potest salus contingere. Secundo modo aliquid est necessarium ad salutem tamquam remedium simul, & præceptum nobis diuinitus datum, qualia sunt aliqua præcepta fidei, & sacramentorum, & sine his potest quis salutem adipisci, quia eo ipso quod præceptum, vel legem quis ignorat probabiliter, & iustè, liber est à violatione præcepti, vel legis. Nemo enim peccat in eo, quod bona fide ignoratnam ignorantia probabilis, & iusta voluntaria non est. Dixi aliqua præcepta fidei, quoniam ad salutem necessaria simpliciter est fides supernaturalis, hoc est fides, qua aliquod obiectum supernaturale diuinitus patefactum, & ostensum credatur: neque enim per solam legis naturalis cognitionem, & obseruationem potest salus vlli contingere. & licet Deus sit, qui arcana fidei supernaturalia reuelat, homo tamen ea diuinitus patefacta credere præcepto diuino cogitur: & ea potest speciali, & supernaturali Dei auxilio tum ex parte intellectus, tum voluntatis motus, & adiutus crederes homo igitur potest aliqua fidei mysteria bona fide ignorare, non tamen omnia: nam si aliquid supernaturale diuinitus patefactum credit, in eo virtute, & implicitè credit reliqua fidei arcana, quæ probabiliter ignorat. secus est de eo, qui nihil supernaturale credit. ¶ Ad secundum respondeo. vt ignorantia cum mala fide, & in culpa sit, necesse est, vt negligentia præcedat in sciendo id, quod est necessarium scire; at verò in his, qui nihil de fide, & sacramentis audierunt, huiusmodi negligentia non est. Quod si obiicias; Is qui ignorat necessaria ad salutem, aut facit, quod potest, aut non facit: si non faciat, ex negligentia peccat: si faciat, diuinitus ad omne virtutis officium instruetur. Respondeo, sufficere si faciamus, quod debemus facere, item si sciamus, quod scire nos oportet. Sed is, qui de fide, & Sacramentis nihil penitus audiuit, licet possit diligentiam, & studium conferre ad sciendum, quod ignorat, non tamen debet, quia nullum in eo prudentiæ iudicium est, quod præsentiat in ea re oportere, eum diligētiam adhibere. Si secundo obiicias; Is qui ignorat necessaria ad salutem, aut est in peccato, aut non est. Si sit in peccato, eo ipso non facit quod debet; si verò non fit, facit, quidquid oportet facere ad salutem, & proinde mens eius est diuinitus illustrata in ijs, quæ sunt necessaria ad salutem. Respondeo, Hominem huiusmodi probabiliter ignorantem posse, & cum peccato, & absque peccato esse. Si sit cum peccato, eo ipso non facit quod debet; si verò non fit, facit, quidquid oportet facere ad salutem, & proinde mens eius est diuinitus illustrata in ijs, quæ sunt necessaria ad salutem. Respondeo, Hominem huiusmodi probabiliter ignorantem posse, & cum peccato, & absque peccato esse. Si sit cum peccato, eo ipso non fecit, quod debuit vt à peccato expurgaretur; nec tamen inde consequitur, vt non fecerit, quod cum oportuit facere ad sciendum, quod ignorat; non enim debuit peccatum per pœnitentiam expiare, vt ignorantiam à se repelleret; quare tametsi est in peccato, non tamen culpæ tribuitur ignorantia, qua laborat. Sicut si Iudæus sese voto adstrinxisset adeundi Hierosolymam die Pentecostes, si votum emissum persoluisset, Christi Euangelium, & fidem audiuisset. Fingamus tamen eum die Pentecostes Hierosolymam non adiisse, consequitur, vt peccauerit votum factum non soluens, non tamen peccauit ignorans, Euangelium Christi, nam Hierosolymam adire quidem debebat, quia adire voti religione cogebatur, non tamen ad eundum iure compellebatur, vt ignorantiam exueret. Sic etiam ethnicus, qui probabiliter, & iustè Christi Euangelium ignorat, est quidem cum peccato, eo quod aliquid aliud contra legem naturalem sibi notam admiserit, & debet studium, & diligentiam in eo ponere, vt peccatum per veram pœnitentiam extinguat, & deleat, alioqui ob peccatum, cuius eum non pœnitet condemnabitur: non tamen debet huiusmodi diligentiam præstare vt ignorantiam, qua laborat, expellat; nec ob huiusmodi ignorantiam damnabitur. Item fieri potest, vt huiusmodi ethnicus per veram cordis pœnitentiam peccatū abiecerit, ac proinde in peccato non sit, quod secundo loco ante concessi; & tamen laboret adhuc bona fide ignorantia baptismatis, & Euangelij, & nostræ Christianæ religionis: quare per pœnitentiam non omnis iuris diuini necessarij ad salutem ignorantia remouetur, & pellitur. Si obiicias, is igitur homo poterit salutem assequi sine eo, quod est remedium ad salutem necessarium. Respondeo nemini posse salutem contingere sine remedio necessario re, vel saltem voto explicitè, vel implicitè suscepto: is ergo homo gratiam, & iustitiā poterit adipisci, voto saltem implicito præstandi id, quod est remedium ad salutem obtinendam; nam si aliquid supernaturale sibi diuinitus patefactū credit explicitè, hoc enim, vt paulo ante iam dixi, necessarium simpliciter est ad salutem, alia fidei mysteria etiam ad salutem necessaria vi diuini præcepti, credit virtute & implicitè; & hoc sufficit ad salutem, nec enim oportet omnia explicitè credere, vt suo loco fusius explicabo.

Tertiò Quæritur, An possit esse probabilis, & iusta ignorantia Iuris huminis Respondeo, ex cōmuni sententia vtriusque Iuris interpretum, & Theologorum, posse bona fide probabiliter ignorari statuta, quæ sunt Ordinariorum speciales priuatæque constitutiones, & iura municipalia, quæ sunt etiam speciales constitutiones editæ à Republica, vel Communitate. Totus controuersiæ status est de legibus, & constitutionibus Principum, quæ pertinent ad Ius commune, Ciuile, vel Canonicum, quarum non videtur esse ignorantia probabilis: nam cap. Ignorantia de Regulis Iuris in. 6. dicitur: Ignorantia facti, non iuris excusat, & in l. constitutiones, C. de iuris, & facti ignorantia habetur: Constitutiones Principum, nec ignorare quemquam, nec dissimulare permittimus: & in l. leges sacratissimæ, C. de legibus, & constitutionibus dicitur, leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent: vt vniuersi, præscripto earū manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur.

In hac quæstione, dicendum arbitror. Primò in foro animæ interiori dubitari non posse, quin aliquando sit probabilis. & iusta ignorantia Iuris humani communis: quia, vt ante iam diximus. Iuris naturalis, & diuini scripti potest in aliquo esse bona fide ignorantia, ergo in pluribus hominibus potest contingere probabilis, & iusta ignorantia Iuris humani. Secundò in foro iudiciali post publicam, & solemnem promulgationem legis, & cōstitutionis communis, non admittitur ignorantia probabilis, quæ reum defendat, & liberet à pœna legis; & hoc est quod dicitur in legibus antè citatis. Nam in huiusmodi foro admittitur iusta & probabilis ignorantia facti, & ignorantia statutorum, & iurium municipalium; non tamen ignorantia legum, & constitutionum Principum, quoniam huiusmodi constitutione solent publicō, & solemni ritu, ac voce præconis in curia Principum promulgari, & postea ex coniecturis, & signis agitur contra quoslibet reos; & ideo Iuris ciuilis, & Canonici Doctores facti, & statuti ignorantiam probabilem concedunt, hoc est, inuincibilem, quam probabilem appellant, eo, quod eam Iura, & leges permittant, & probent: Iuris verò communis non admittunt ignorantiam probabilem, hoc est, inuincibilem, quia eam leges, & iura non approbant.

Quomodo ignorantia sit iusta peccati excusatio. CAP. XIIII.

RImo Quæritur, An ignorantia non solum bona fide, sed etiam male contracta, vtpote crassa, & affectata peccatum excuset. Respondeo, Apud omnes rem esse compertam probabili, & iusta ignorantia, siue Iuris, siue facti, culpam excusari: Verum dubiæ quæstionis est, an quod fit ex ignorantia crassa, & affectata, sit etiam aliqua ex parte à culpa liberum. Duæ sunt opiniones. Prima asserit quod factum est ex huiusmodi ignorantia, liberum esse ex parte à peccato. Et probat, quia omnis ignorantia, etiam crassa, & affectata minuit aliqua ex parte voluntarium: quoniam, quatenus ex ignorantia quippiam agitur, eo ipso minus scienter fit. Deinde, quia Paulus Apostolus fatetur se veniam consecutum, quoniam per ignorantiam fuerat Ecclesiam persecutus; & tamen videtur in eo fuisse ignorantia crassa, & supina hoc est, cum peccato coniuncta. eo quod in persequendo Ecclesiam Christi putabat se obsequium Deo præstare; & id faciebat studio, & causa religionis paternæ, & auitæ in suis cultibus conseruandæ. Secunda opinio ait peccatum per ignorantiam probabilem factum in totum excusari; at vero commissum per ignorantiam affectatam nulla ratione minui: & quod ex ignorantia crassa committitur non ex toto, sed ex parte excusari. Quoniam quod ex ignorantia affectata fit, est omni ex parte voluntarium; cum ignorantia affectata, voluntaria sit directò, & expresse. Item quod per ignorantiam crassam admittitur, bona ex parte voluntarium est, cum ignorantia crassa implicite, & indirectò voluntaria sit. Præterea quod per ignorantiam probabilem fit, est omnino inuoluntarium: ergo peccatum per ignorantiam affectatam admissum non minuitur, sed augetur, & quod per ignorantiam crassam committitur, non ex toto, sed ex parte minuitur: quod verò per ignorantiam iustum, & probabilem fit, in totum iustam excusationem habet. Hæc est communis opinio Theologorū, & Summistarū. In qua quæstione mihi videtur esse probabile, quod prima sententia docet, scilicet peccatum per ignorantiā affectatam admissum, etiam minui quadam ex parte, tametsi quid per ignorantiam admittitur, eo ipso minus voluntarie fit, quam si scienter admittitur, quod enim scienter fit, in se ipso, & per seipsum voluntarium est; sed quod per ignorantiam etiam affectatam agitur, solum est volūtarium in causa, eo quod nolumus diligentiam adhibere ad sciendum, quod nos facere oportet. Item quia dubitari non potest, quin adulterium scienter perpetratum, sit magis voluntarium, quam adulterium per ignorantiam affectatam admissum: nam primum adulterium directo, & per se est voluntarium, at secundum est volūtarium indirecto, & in causa sua, nempe ob negligentiam de industria, & voluntate affectatam. Item primum adulterium tale est, vt quatenus scieter, sponte, & voluntate factum, non potuerit non esse adulterium: at verò secundum, solum est adulterium temerarium, & periculosum: nam eo ipso quod Titius accessit ad fœminam

1. Tim. 1.

Gal. 1.

A & nihil curauit, obseruauit, vel, esseme illa aliena vxor an sua cum tamen dubitasset; inconsideratè, & temerè accessit, ac proinde adulterium temerarij, & periculosum admisit, tam tale fuit, vt quamuis potuerit non esse ad alienam vxorē accessus, potuerit quoque esse ad sibi sanguine coniunctam, vel toto castitatis adstrictam fœminam. Titius enim cum temerè rem habuit cū fœmina, sicut accidit, vt accederet ad alienā vxorem, sic etiam potuit accidere, vt ad suam accederet, ad quam si accessisset, adulterium quidem affectu, & voluntate, non opere, & re ipsa cōmisisset, & ideo nihilominus peccasset, eo quod fuit temerarius, & periculosus accessus: & eadem ratione, quia temerè egit, fieri potuit, vt, aut incestus, aut sacrilegij crimē admitteret. Denique hoc idem patet in aliis multis exemplis: vt si Titius per negligentiam, & ignorantiam affectatā sagittam proiiciat, & hominem cōfigat, & necet, est homicidium temerarium, periculosum, non directò voluntarium: & qua ratione occidit hominem, potuit quoque casu contingere, vt non interfecisset hominem, sed bellatum: & potuit etiā accidere vt patrem, vel Principem, vel Clericum necaretira etiam si Titius ineat cum Caio contractum per negligentiam, & ignorantiam affectatam, cum dubitasset enim, an contractus vsuræ labe inficeretur, de industria nihil voluit inquirere, contractus est temerarius, & periculosus: neque enim Titius vsuræ crimen admisit directò, & per se voluntarium, sed quomiā temerè, & periculosè contraxit. Pari ratione si sacerdos volens rem diuinam facere, & dubitans sit nec ne interdictus locus, sit ne altare consecratū, an non, & per negligentiā, & ignorantiā affectatam, nihil prorsus de his curat, temerè, & periculosè agit absque dubio, & proinde minus voluntariè delinquit, quam si scienter interdicto, vel altari non consecrato Missæ sacrificium offerret. Secundo dixi huiusmodi peccati deformitatē per ignorantiā affectatā admissi ex alia parte augeri: quia vt ex productis in medium paulo ante exemplis plane constat, adulterium per ignorantiā affectatam admissum, non solum est adulterium, sed etiam temerarium, & periculosum; & ideo etiā si Titius ad fœminam accedens opere, & reipsa adulterium non commisisset, peccasset nihilominus, quia temerè, & periculosè accessit: qua ratione potuit etiā grauius, & deterius crimen admittere. Quapropter ex hac causa grauius deliquit cum tamen adulterij scienter, & sponte, ac voluntate cōmissum, solū sit adulterium absque vlla alia temeritate, & periculo ne grauius, & deterius malū perpetrasset.

C Secundò Quæritur, An ignorantia probabilis, & iusta semper ex toto peccatum excuset? Respondeo ex communi sententia Theologorum, & Summistarum, aliquando ex toto, aliquando ex parte ignorantiā eiusmodi dare iustā peccati excusationē. si peccatum quod fit, ex toto ignoretur, hoc est, si ea omnia adiuncta ignorentur, quæ actū circunstāt, in totū excusatur. Vt si Titius patrē suū cædat, pulset, vel necet, ignorās esse patrē suū, sciens tamē esse hominem, homicida quidē est, parricida nō ité. Sic clericum occidat, ignorās esse clericū, videns tamen esse hominem, homicida est, non tamen sacrilegus: Si cognoscat fœminā cognatam, sciens esse alienam vxorem, non tamen cognatam, adulterium admittit, non tamen incestum: sic de alijs similibus iudicandum.

De hac q. fusè & latè Cordub. lib. 2. de ignor. q. 18.

Tertiò Quæritur, An ignorantiā probabilis originem habens ex culpa, vel causa voluntaria peccatum excuset ex toto, vel ex parte. Vt puta Titius spōte sua, vel culpa factus est ebrius, furiosus, vel amens, ac deinde in ebrietate, furore, vel amentia, vsu rationis omninò carens, occidit hominē. Quæritur, An huiusmodi homicidium sit minus peccatū eo ipso, quod fuerit in ebrietate commissum? Duæ sunt opiniones. Prima asserit, peccata in ebrietate, furore, vel amētia admissa, excusari ex parte, non tamen ex toto, quando ebrietas, vel amentia ex culpa, vel causa voluntaria sua ducit originem: Si tamen orta sit sine vlla culpa ex causa voluntaria prior, in totum excusari. Hæc opinio est multorū Theologorum, & Summistarum; qua probant in primis, quoniā licet ebrietas, vel amentia omnino vsum rationis ademerit, fuit tamen voluntaria in culpa, vel causa præcedenti, & eatenus peccata commissa fuerunt etiam voluntaria. Deinde quia voluntas prior non est ante ebrietatem, vel amentiā reuocata, ergo in ebrietate, vel amentia permanet. Item quia ebrietas, vel amentia est affectus præcedentis voluntatis, & peccata sunt effectus ebrietatis, vel amentiæ, ergo sunt etiā affectus antecedentem voluntatem consecuti. Præterea quia teste Aristotele, ebrius meritò duplici pœna iure, & lege punitur. Secunda opinio ait, huiusmodi peccata in ebrietate, vel amentia facta absque omni vsu rationis in totum excusari, etiāsi ebrietas, vel amentia ex culpa, vel causa voluntaria nascatur, hoc est ea per se peccata non esse, nisi in causa, & origine, in qua præuisa, & voluntaria fuerunt. Probat hoc, quia peccatum non est, nisi sit voluntarium: sed voluntā-

Aufferet citat Cordub. loco citato.

Arist. li. 3 Ethic. c. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nium absque vsu rationis nullum esse potest. Item quia ri-
hil refert, an ebrietas, vel amentia ex culpa, vel causa volun-
taria oriatur an non: quia effectus aliquam causam subsecu-
tus, non potest culpæ tribui, nisi in potestate nostra sit, vt
ex causa data non existat; alioqui enim solum causam na-
turaliter consequitur. Et supra ostendimus culpæ non imputari effectum ex aliqua causa voluntaria natum, si, quando sequitur, impediri non potest. Accedit quod homicidium in ebrietate commissum, solum est voluntarium ob causam, qua quis spōte, vel culpa sua factus est ebrius: sed ea causa in qua præuisum est verisimiliter homicidium futurum, solum est in vitio, & culpa indirectò; nam directò quidem voluntaria est ebrietas, indirectò verò homicidium, quia causa temere, & periculose data est. Hæc opinio videtur mihi, cum priori posse facilè conciliari. In primis si voluntas ebrietatis, vel insaniæ priusquā ebrius, vel amens, & furiosus effectus sit quis, per cordis pœnitentiam reuocetur, tunc mala in ebrietate commissa in totum liberantur à culpa: quia non oriuntur ex priori voluntate tāquam effectus, cum ab ea sit omnino recessum, sed naturaliter, hoc est, absque vllo rationis iudicio in ebrietate, vel amētia committuntur. Secundò etiamsi voluntas ebrietatis, vel dementiæ non sit per pœnitentiam deposita, atque mutata, mala ab ebrio, amente, & furioso facta per seipsa in culpa, & vitio non sunt, nam aliam deformitatem non habent præter eam, quam ex causa sua, & origine traxerunt, eo quod solum in causa voluntaria fuerunt, ac proinde causa eo ipso, quod voluntaria extitit, fuit causa ebrietatis, vel insaniæ non qualiscunque, sed temerariæ, & periculosæ: spontè potest quis dupliciter in ebrietatem, vel amentiam deuenire, aut cum occasione mala plurima committendi, aut sine ea: prior illa vtpotè noxia, & periculosa peior est, atque deterior, posterior verò per seipsam est in culpa, & vitio: nam ebrietas etiamsi omni mali periculo careat per se mala est, rectæ rationi dissentanea, vt suo loco postea docebo. Mala igitur in priori commissa culpæ, & vitio tribuuntur, quia ex causa sua, & origine voluntaria sunt. Argumenta verò primæ opinionis solum inferunt mala in ebrietate voluntaria facta in totum iustam peccati excusationem habere, quoniam non in seipsis peccata sunt, sed ex sua causa, & origine: & hoc idem est, quod auctores secundæ sententiæ docere voluerunt.

Hanc quæstionē tractat Corduben. lib. 2 de igno. q. 19. ex Almaino, & Angesto in Moralibus S. Th. 1. 2. q. 76. a. 3 & 7. 8. 8. Aristot. li. 3. Ethi. c. 1.

Quarto Quæritur, Num ignorātia probabilis, & iusta comitans det peccati excusationem. Veluti si Titius bona fide putans se bellū occidere, nihilominus Caium aduersarium interficiat, ignorans esse Caium, & esse hominem, quem tamen si cognouisset, libenter occidisset: Quæritur modo, An huiusmodi homicidium excusationem habeat, eo quod per ignorantiam comitantem bona fide factū sit. Duæ sunt opiniones, Vna est S. Thomæ planè asserentis tale homicidium non excusari. Probat quia ignorātia comitans non facit involuntarium, vt rectè Aristoteles ostendit, siquidē is, qui per ignorātiam comitantem malè agit, nec dolore, nec pœnitentia solet affici, cum postea factum resciverit, immò potius delectatur. Deinde quia ignorātia comitans non est causa mali quod fit, cum etiam fieret, si scientia adesset; ergo non potest peccatum excusari. Ea enim ignorantia excusat, ex qua peccatum sit, quod nō fieret, si sciētia non deesset. Præterea quia vna cum ignorantia comitante est depravatus animi affectus, quo ignorans cupit aduersarium occidere: ergo ignorantia comitans cum huiusmodi affectum non removeat, & pellat, excusare homicidiū non potest. Secunda opinio censet peccatum per ignorantiā comitātem probabilem admissum in totū excusari. Quod probat in primis, quia per ignorantiam comitantem actus licet non fiat inuoluntarius, sit tamen non voluntarius: id quod etiam S. Thomas & Aristoteles docuerunt: sed peccato non solum inuolūtarium repugnat, sed etiam non voluntariū: nam voluntarium debet esse peccatum: ergo si per ignorantiam comitātem voluntarium auferrur, peccatū remanere non potest. Item peccatum quod in opere externo consistit, est imperio voluntatis admissum: sed actum externum, qui per ignorantiam comitantem sit, voluntas imperare nequit, quoniam nō imperat nisi ex præscripto rationis, quod cum huiusmodi ignorantia esse non potest. Accedit itidem quod ignorantia comitans non est causa operis mali, quod fit, vt etiam S. Thomas, & Aristoteles fatentur: ergo sicut eo ipso, quod non est causa, non accusat, & damnat malum quod fit; sic pari ratione excusat, quoniam eo ipso quod non accusat, videtur excusare; siquidem earenus non accusat, quatenus ignorātia non est voluntaria, nec est causa mali, quod ab ignorante committitur.

Sic Almain. tract. 1. moral. c. 4. Cordub. cū Angesto.

In hac controuersia. Primò, Mihi videtur, Titium per ignorantiam comitātem probabilem, & iustam, Caij inimici sui cædem admittētem, quem bellum esse existimauit, quadrifariam habere se posse. Primò, vt putauerit bona fide esse belluam, sed permanens in pristino affectu, quo iamdiu Caij perniciem, & interitum concupiuit, licet modo nihil de eo cogitet; & tunc peccatū non est in opere externo, quo Caium occidit, quoniam huiusmodi actus ortum non habet ex prauo illo Titij affectu; & ex præpostera ac peruersa voluntate: nam alioqui omnia studia, & opera infidelium peccata fuissent, siquidem eorum operum semper est comes prauus animi affectus, quo se simulacris, & falsis diis, ac dæmonibus tradiderunt. Secundo modo Titius potest se habere, ita vt cum occidit Caium putans probabiliter esse belluam, voluntatem habeat interficiendi quemcūque in suo prospectu habet, tametsi distinctè non nouit esse Caium inimicum suum; tunc si hac animi volūtate sagittam projiciat homicida est, quia volūtatiē Caium interimit, eo ipso quod generaliter in voluntate habet eum occidere, quem ante oculos positum videt, siue sit homo, siue sit bellua: & de hoc quæstio præsens non intelligitur. Tertio modo se potest habere Titius, si, cum occidit Caium, quem credit esse belluam, memor sit sui inimici, & occidat Caium existimans esse belluā, volens tamen suum inimicum Caium necare, putat enim se forassis decipi, & cum quem cernit, licet credat esse belluam, forsitan esse inimicum suum Caium, & tunc Titius etiam est homicida affectu, & voluntate, quia quamuis non Caium, sed belluam interficeret, homicidium volūtarium affectu committeret; nam ageret contra conscientiam, & prauo animi affectu: perinde ac si idem Titius vxorem suam cognouisset, quam tamen existimasset esse alienam, aut quam vellet esse vxorem alterius non suam, voluntate, & animo adulter esset: & de hoc etiam nihil in præsentia disputamus.

Quarto modo potest se Titius habere, ita vt bona fide probabiliter existimet se belluā occidere, & non Caium, expressim tamen cogitet de Caio inimico suo, & oderit eū, illius necem & interitum optans. Sed huiusmodi cogitatio, & affectus animi prauus tantum comitatur actū externum, quo Caius occiditur, nec quicquā mouet, nec incitat Titium ad sagittam emittēdam. Et de hoc intelligitur præsens quæstio: & mihi videtur homicidium in totum excusari, quia actus externus non habet originem ex prauo voluntatis imperio, sed solum ex voluntate belluā occidendi, quæ voluntas mala non est, licet comitem habeat malum animi affectum. ¶ Aristoteles verò, & S. Thomas cum aiūt huiusmodi ignorantiam comitātem non excusare homicidium quod fit, intelligunt eo sensu, nempè nō excusare eo quòd malum animi affectum non excludat, & pellat è mēte, quod est verum, sed nihilominus in actu externo homicidium non consistit.

Quintò Quæritur, An ignorantia probabili non solū malum à culpa, & peccato excusetur, sed etiam opus, quod fit, sit bonum, & laude, ac præmio dignum, quatenus per ignorantiam iustam bona fide factum. Respondeo, Posse cōingere, vt huiusmodi actus non solum sit ab omni culpa liber, sed etiam bonus, laudabilis & meritum habens apud Deum; veluti si Titius accedat ad vxorē alienam, quam tamen probabiliter, & iustè existimat esse suā, non solum non peccat, sed fieri potest, vt bene secūdum virtutē, & honestatē agat, quia sua existimatione accessus est rectæ rationi cōsentaneus: accedit enim suo iudicio ad propriam vxorē gratia, & studio, sobolem procreādi. Pari ratione fieri potest, vt sit actus præmio dignus apud Deum, vt si accedat studio, & causa charitatis in Deum, sic Almainus tracta. 1. Mora. c. 4. ad finē contra Martinum, & Angest. in moralib. c. 7. & 8. Cordub. lib. 2. de igno. q. 23. sic Dur. 2. d. 5. q. 1. Obijcies, Huiusmodi accessus est ad vxorem alienam, & proinde iustitiæ legibus aduersus, ergo bonus esse non potest, siquidē deest obiecta res, & materia debita. Respondeo, In actionibus humanis bonitatem, & pranitatē non solum respondere obiectæ rei, & materiæ per se sumptæ, sed etiam aliquando secundum rationis existimationem: & tunc actio humana non est intrinsecus, & per se bona, vel mala, sed extrinsecus, & ex accidēti ob bonam rationis existimationem. Ex quo efficitur, vt possit quis esse hæreticus credens sententiam fidei; vt si Titius credat Isaac esse filium Abrahæ, putans tamen Ecclesiam, aut scripturam aliter docere, est hæreticus affectu, quia sua existimatione, & opinione credit id, quod cum Ecclesiæ doctrina, & scriptura pugnat. Et è contrario potest quis in fide manere cum tamen aliquid falsi credat, quod fit à fide alienum: veluti si Titius rusticus credat Angelos esse colore affectos, crassa materia coniunctos, terrenis, concretisque corporibus immixtos: quia hoc docentem Parochum audiuit, & putat ita Ecclesiam docere. Pari ratione potest Titius esse adulter, nempe volūtate, & affectu, si contrasuæ conscientiæ præscriptum accedat ad propriā vxorem ratus esse alienam, & è contrario potest bene agere, si per probabilem & iustam rationis ignorantiam ad alienā accedat. Nihil igitur impedit, quominus materia quæ re ipsa est indebita fiat

debita

debita extrinsecus ob existimationem rationis ex probabili ignorantia profectam, & materia alioqui per seipsam debita, fiat indebita extrinsecus ob conscientiam probabiliter errantem.

De hac quæstione Cai. 1. 2. q. 76. art. 4. Cordub. li. 2. de igno. q. 24.

Sexto Quæritur, An peccata per ignorantiam facta, sint eiusdem speciei, cuius essent, si scienter committerentur? Veluti si Titius per ignorantiam hominem interimat, & Caius quoq; sed scienter, quæritur, An Titius sit etiam homicida sicut & Caius. Respondeo, Rem esse planè compertam, si Titius occidat ex ignorātia bona fide, homicidiam nō esse: quia vt diximus, in totū probabilis & iusta ignorantia peccatum excusat. Quæstio igitur est de peccatis ex ignorantia mala fide cōtracta admissis, siue ea sit affectata, siue crassa. In qua controuersia ex cōmuni sententia dicendū: esse eiusdem speciei, quando peccata ex ignorantia iuris naturalis mala fide fiunt. Quod vt intelligamus, sciendum est, esse aliqua peccata, quæ in opere externo cōsistunt, & in eo perficiūtur, vt est homicidiū, furtū, adulteriū, stuprum. Et hæc siue sciēter, siue ex ignorantia volūtaria, & vitiosa admittātur, in eadē specie repomuntur. Quod si obiicias, homicidiū & ignorantia, licet volūtaria alioqui, & praua admissum, nō esse directò, & per se voluntariū, quale est homicidium cū sciēter admittitur: ac proinde nō ad eandē specie pertinere. Respōdeo, In his peccatis, quæ sunt per se mala, & quib. proximè ius naturale violatur, & quorū deformitas in opere exteriore consistit, sufficere voluntariū siue directò, siue indirectò: & voluntariū siue per se, siue per aliud, quia obiectū externū per seipsum malū est, vtpotè rectæ rationi cōtrariū: & hāc prauitatē, quam per per se habet, transmittit in voluntatē, licet ipsa voluntas per se directò non velit rem obiectā, quatenus rectæ rationi, aut Dei legi inimicā, & aduersam. Homo enim cū peccat, nollet opus malū, quod facit, esse rationi contrariūmā peccatū vult, approbat, & appetit, vt sibi vtile, & cōmodum, vel iucūdū & fur qui furripit rem sacrā, nollet esse sacrā, sed eā tamē, vt sibi vtilem furripit. In his igitur omnib. & similib, quia deformitas actus est in ipso opere externo quod fit, sufficit, si indirectò, aut in alio, aut per aliud sit volūtaria. Alia verò sunt peccata, quorū prauitas, aut in actu voluntatis interno consistit, aut saltē pendet ex proposito voluntatis expresso, & speciali, qualia sunt odiū, contēptus, ira, superbia, inuidia, ambitio: hæc enim actu voluntatis interno cōplentur & ideo speciale voluntatis propositum requirunt. Porrò scādalum, hæresis, non obediētis animi crimē, licet in opere exteriore versentur, pēdēt tamen ex speciali voluntatis proposito. Nō enim, qui ieiunium soluit, cōtinuò nō obedientis animi crimē admittit; & tamen cōtinuò eo ipso est intēperans: nam intēperans est ftarim, atque ieiunium violans edit enim quādo, aut quod nō debet: sed non obediēs tunc est, quādo ieiunium soluit eo animi affectu, vt præcipientis Ecclesiæ voluntatē, ius, legemq; perfringat: eadē ratione, si Titius coram aliis publicè peccet, aut aliis peccandi consilium det, imperetq; rem malam, non propterea ftarim ille speciale scandalum admittit: nam si hæc agat proprium commodum, aut voluptatem speciale scandalum non committit; si tamen hæc fecerit speciāliter ea animi voluntate, vt alij peccent; & gratiæ diuinæ iactura faciant, tunc in speciale scandalum incurrit. In huiusmodi igitur peccatis, quæ suæ naturæ conditione speciale voluntatis propositū postulant, non sufficit voluntatiū qualecunq; sed requiritur voluntariū directò, & per se. Quandocunq; igitur per se mala, hoc est iure naturali prohibita opera externa, tūe per ignorantiam vitiosam admissa, eandem speciem habent, quam scienter facta. Obiicies, Peccatū est voluntariū: ergo si non est per se voluntariū, non est per se peccare: sed malum per ignorantiā mala fide cōmissum nō est per se voluntariū: ergo non potest esse per se peccatū, & proinde ad aliā speciē reuocatur? Respondeo, Voluntarium requiri necessario in omni peccato sed species peccatorū non accipiūtur à voluntario, sed ab re obiecta, quæ est rectæ rationi contraria: sufficit enim si voluntarium adsit, siue indirectò, siue per se, siue per aliud: species verò peccati talis est, qualis est deformitas operis externi quod fit, quatenus est rectæ rationi dissentaneū. Postremò obiicies. Omne lethale peccatū est mors animæ, quia gratiam diuinā adimit, in qua animæ vita cōsistit, ergo quicunque peccato lethali se obstringit, est suæ animæ homicida, si ad peccatum sufficit qualecunq; voluntarium. Item omne peccatum iniustitiæ contra alterum admissū, erit peccatum odij in alterum, si sufficit ad peccatum odij, velle quomodocunq; malū alicui. Respondeo, Nullū esse homicidā suæ animæ, nisi speciali volūtatis proposito velit suæ animæ interitum, & ideò nō quicunq; sese lethali peccato commaculat, continuò est suæ animæ homicida. Spirituale enim homicidium specialem, & expressam voluntatem requirit, & postulat, hanc tamen homicidium corporale non poscit, ad quod sufficit, si alteri qualicunque voluntate corporis vitam eripias. Item non omne peccatum iniustitiæ, est peccatum odij in alterum, quia per iniustitiā inferimus malum alteri, sed aliquando ex ira, hoc est, ex cupiditate vindictæ: aliquando ex inuidia, qua secundis, & prosperis rebus alterius tristamur: etiamsi nihil prorsus nobis officiant: aliquando ex odio, quando cupimus alicui malum propter ipsum, non ob aliud, nisi quia persona eius per se nobis displiceat; quod est velle ne persona alterius, quia nobis non placet, sit in rerum natura. Optare igitur, aut inferre interitum alteri nō semper est speciale odium, quoniam specialem volūtatem deposcit, vt sit speciale peccatum.

Septimò Quæritur, An in ijs quæ sunt iuris scripti diuini, vel humani, peccata ex ignorātia volunturia mala fide commissa, in eadem specie reponantur, in qua essent alioqui, si scienter fierent? Caietanus censet aliam esse rationem in his peccatis, quam sit in ijs, quib. ius naturale cōuellitur, de quibus dixi quæstione præcedenti. Sed re vera longè verius est, quod docet Cordubensis, & alij iuniores, eandem prorsus esse rationem in vtrisque peccatis: quare peccata contra ius scriptum, quod positiuum vocatur, admissa, ex voluntaria ignorantia, eiusdem sunt speciei, cuius sunt peccata scienter facta, quia in his etiam peccatis sufficit, si voluntarium adsit, siue directò, siue indirectò. Nam intemperās est, qui ex ignorantia iuris voluntaria Ecclesiæ ieiunium violat: Item ius religionis transgreditur, qui mala fide ex ignorantia iuris rem diuinam facit in tēplo interdicto, aut loco nō sacro, aut sine vestib. legitima auctoritate sacratis, aut sine lumine. Contra religionē itē delinquit, qui ex ignorātia voluntaria iuris diuini scripti, integram cōfessionem suorum peccatorum non facit, vel sacratum Domini corpus lethalis peccati conscius suscipit. Item sacrilegus homicidā est, qui clericum occidit sciens esse clericum, ignorans tamen mala fide legem Ecclesiæ id prohibentem. Iniustus item est, & ad restitutēdum Ecclesiæ lege compellitur, qui per ignorantiam voluntariam decimam fructuum partem Ecclesiæ debitam furripit, vsurpat, detinet.

Caiet. 1. 2. q. 76. a. 4. Cordib. li. 2. de igno. q. 24. prop 5. Medina 1. 2. q. 76. a. 4.

Octauò Quæritur, An peccata admissa ex ignorātia facti voluntaria, sint in eadem specie collocanda, in qua collocarentur si scienter fierent? Caietanus, & Cordubensis existimant non in eadem specie cōstituti; & ideo aliam esse rationem in peccatis, quæ ex ignorantia facti sponte contracta fiunt, aliam in peccatis quæ ex ignorantia voluntaria Iuris admittuntur. Quare si Titius ex ignorantia mala fide sagittam emittens Caium occidat, censent prædicti auctores huiusmodi peccatum non esse homicidium, sed tantum temerarium, & periculosum sagittæ iactum, & ob cædem Caij subsecutam paulo maiorem prauitatem sortitum, quam si vel nihil detrimenti sequeretur, vel saltem aliud minus incommodum accidisset, & sic de cæteris similibus iudicādum. Sed certè longe verius est, huius generis peccata etiam eandem speciem habere, quā haberent, si scienter admitterentur, quia sufficit etiā in his peccatis, si voluntarium, siue directò, siue indirectò adsit: quare verè est homicida Titius, qui temerè ex ignorantia voluntaria sagittam protulit, & Caium interimit & verus est inceptus eius, qui ex ignorantia mala fide ad cognatam accedit: & fur est sacrilegus, qui ex ignorantia voluntaria rem sacram furripit; atque ita de reliquis eiusdem generis dicendum. Nam etsi causa, aut periculum verisimile peccati absque opere ipso subsequuto, in ea specie non reponitur: ver., & propriè per se, in qua est ipsum peccatū: quando tamen re ipsa peccatum consequitur, propriè in ea specie reponitur malum quod fit: periculum, & occasio furti ad furtum pertinet: periculum periurij, ad periurium, solum vt causa, & periculum, siue occasio furti, vel periurij: furtum tamen quod causam sponte, & voluntate daram consequitur vere, & propriè furtum est.

Sot. 4. d. 22. qu. 2. a. 3.

Nono Quæritur, An error in fide ex ignorātia volūtaria, & vitiosa admissus, sit eiusdem speciei, ac si scienter admitteretur? Veluti si Titius negligentia affectata, vel crassa res fidei ignores; & per eā ignorantiā aliquid sentiat, quod cum fide pugnet, animo tamen parato ad correctionem, hoc est, ad credendum oppositum, si illud Ecclesia teneat, ac sentiat. Sotus putat huiusmodi errorem esse verè hæresim, & proinde Titiū esse hæreticum, & incidere in pœnas à Iure hæreticis irrogatas. Probat id, quia generaliter omne peccatū ex ignorantia voluntaria cōmissum, in ea specie reponitur, ad quā pertineret, si scienter fieret. Sed mihi multo verius videtur, quod tradiderūt Silnester, Canus, Cordubensis, & alij iuniores, huiusmodi errorem non esse hæresim, nec Titiū esse verè hæreticū. Canus quidē li. 12. de locis Theolo. cap. 9. ad 3. Silu. hæresis. 1. q. 1. Et Cordub. li. 2. q. 18. §. 7. fatētur nō esse hæreticum eum, qui errat in fide per ignorantiam supinam & crassam, & quidam alij recentiores idem sentiunt, & docent de eo, qui errat per ignorantiam affectatā, quia alia est ratio

Bannes 2. 2. qu. 11. a. 2. Arago. 2. 2. q. 11. a. 1

in hæreti

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hæresi, alia in alijs peccatis: nam hæresis per se & natura sua pertinaciam postulat: pertinacia autem non est, nisi adsit in intellectu cognitio eorum, quæ sunt fidei, & in voluntate electio, qua quis velit adhærere ijs, quæ nouit fidei esse contraria, aut saltem qua nolit Ecclesiæ iam fidei definienti assentiri. Quandocunque igitur est ignorantia rerum credendarum, licet vitiosa, crassa alioqui, vel affectata error in fide est, non tamen hæresis si sit animus paratus ad correctionem, & emendationem erroris. Hæresis igitur est ex numero eorum peccatorum, quæ, vt paulo ante iam dixi, in mente, & animo perficiuntur, & specialem, & expressam voluntatis electionem, & propositum deposcunt.

Caiet. 1.2. q.76.a.4. Cordu. lib. 2. de igno. q.24.

Decimo Quæritur, An quando ignorantia est probabilis, & iusta, orta tamen ex culpa, vel causa voluntaria, qualis est sæpenumero ebrietas, vel insania, quæ prorsus hominem vsu rationis spoliat, peccata per huiusmodi ignorantiã commissa, sint eiusdem speciei, tunc quando in ebrietate, vel amentia, vel somno committuntur, cuius sunt scienter admissa. Duæ sunt opiniones. Prima affert esse eiusdem speciei. Hæc opinio eo innititur argumento, quod mala opera eiusmodi ab ebrijs, vel insanis commissa, peccata sunt non solum in causa, & origine, sed etiam quando in ebrietate, vel insania admittuntur: quare cum peccata sint, in eadem specie reponi debent, cuius essent, si scienter fierent; saltem si sint peccata, quibus proximè ius naturale violatur. Ratio huius opinionis est, quia huiusmodi mala opera sunt voluntaria non quidem per se, sed per aliud, nimirũ per causam suam, à qua originem ducunt. Secunda opinio ait non esse eiusdem speciei. Et hæc sententia id fundamenti, ac præsidij habet, quod ignorantia probabili huiusmodi mala excusantur, & solum sunt peccata in causa, & origine, quam consequuntur. Sic Caietanus, & Cordubẽsis, existimant enim non esse peccata, quando fiunt, sed in sua causa, & principio peccati rationem habuisse, ac tunc non eandem speciem mali sortita, quam haberent, si scienter admitterentur, sed solum fuisse peccata quòd sint actus temerè, & cum periculo aliorum facti. Hæc opinio mihi partim probatur, partim non item: placet quidem in eo quod ait, non esse peccata nisi in causa, & origine, vt supra demonstratum est, quoniam huius generis mala nullam aliam deformitatem habent præter eam, quam ex suo principio, origine, & causa contraxerunt: ea enim causa data, posthea huiusmodi mala naturaliter cõsecuta sunt, & solum sunt effecta peccati, non autem peccata: siquidem in potestate ebrij, vel insani non fuit, vt euitarentur, & ideo causa, & origo istiusmodi malorum fuit voluntas prior, quæ eo ipso quod dicta mala probabiliter subsequutura præuidit, fuit temeraria, & periculosa. Hinc est, vt ebrietas voluntaria non solum damnetur, vt ebrietas; sed etiam vt temeraria, & periculosa, & noxia: in quo peccatum esset, etiamsi præuisa mala casu aliquo non contigissent. Falsum tamen est, quod docet secunda opinio, hæc peccata non esse eiusdem speciei. Nam vt supra dixi, etsi causa, & periculum homicidij non est homicidium verè, & propriè: periurij periculum non est periurium directò, & expresse, si re ipsa periurium nõ sequatur, sed solum in causa: attamen quando homicidium, furtum, vel periurium ex causa, vel periculo voluntario re ipsa existit, verè, & propriè homicidium, furtum, vel periurium est, quoniam sufficit si in causa, & principio sit voluntarium: non enim requiritur, vt sit voluntarium directò, & per se, quemadmodum hactenus ostendi contra Caietanum. Veluti si Titius scienter sagittam emittens, vel venenum porrigens Caium intetimat, homicida est verè, & propriè, licet solum voluntarium sit homicidiũ in causa, affectu, & animo. Quod si casu aliquo impedita mors Caij non esset cõsecuta, re homicida non fuisset: sed sagittæ iactus temerarius, & periculosus; veneni item subministratio periculosa, & maligna, at verò vt prædixi, causa, & periculum peccati in eadem specie peccati reponitur, in qua esset ipsum peccatum, si re consecutum fuisset: ac nihil obstat, si non sequatur casu impeditum, sicut voluntas furandi, licet casu impedita, non compleatur, eiusdem speciei est cuius est furtum: sic iactus sagittæ temerarius cum periculo necis alterius præuiso licet non optato, in specie homicidij reponitur, tametsi homicidium numquam contingat.

Caiet. & Cordub. locis præallegatis.

Quomodo is qui per ignorantiam peccat à pœna legis sit liber. CAP. XV.

PRimò Quæritur, An qui ex ignorantia mala fide peccat contra legem diuinam, vel naturalem, ignorans tamen omninò pœnam ipsius legis, sit liber ab ea: Respondeo, Primò, Rem esse compertam, Titium bona fide, & probabiliter ignorantem ius diuinum, vel naturale non peccare, quia id non sponte, & voluntate agit, & proindè libertũ esse ab omni pœna legis non obtemperantibus irrogata. Secundò, Si Titius sciens legem diuinam, vel naturalem, ignarus tamen pœnæ Iure diuino, vel naturali debitæ peccato delinquat, huiusmodi pœnæ subeunde subijcitur. Quare quicumque, etiam Gentiles, qui ius diuinum, vel naturale perrumpunt, quamuis inferorum pœnas ignorent, eo ipso sunt æternis supplicijs obligati, & obnoxij: quoniam obligatio hæc non ortur ex consensu Gentilium contra leges, & iura peccantium, sed ex potestate Dei, qui tales pœnas peccantibus iure constituit. Deinde quicumque scienter ius diuinum, vel naturale perfringit, eo ipso sponte sese obstringit Deo legislatori ad pœnam peccato debitã luendam. Nam eo ipso, quod scienter leges, & iura contemnimus, cognoscimus nos oportere eas pœnas perferre, quas peccata promerentur, quamuis ignoremus distinctè, & præcisè eas futuras esse perpetuas. Præterea quicumque scienter delinquit, sponte sua & voluntate consentit in causa, ob quam pœna peccato debetur: quia peccatum est causa, ob quam malefacta puniuntur. Constat ex dictis Titium, ex ignorantia voluntaria contra ius diuinum, vel naturale peccantem obstrictum, & obligatum manere ad pœnam æternam apud inferos sustinendam, quamuis eam ignoret: quia is qui peccat ex ignorantia eiusmodi, sponte & voluntate delinquit, vt ex prædictis aperte concluditur.

Secundò Quæritur, An si Titius sciens ius diuinũ, vel naturale, peccet, ignorans pœnam Iure ciuili irrogatam ijs, qui ius diuinum, vel naturale conuellunt, sit Iuris ciuilis pœnæ subiectus. Respõdeo, Rem esse certã huiusmodi culpæ reum subiectum manere etiam pœnis Iure ciuili cõstitutis in eos, qui Ius naturale contemnunt. Sic enim fures suspẽduntur ob furtum, homicidæ gladio necantur, hæretici igni exuruntur, alij relegantur, alij bonorum publicatione, & confiscatione damnantur: quia sufficit si is, qui peccat, nouerit, opus quod facit, cum Iure diuino, vel naturali pugnare, & se leges ipsas, ac iura labefactare: pœnæ enim licet Iure ciuili irrogentur, non ex consensu peccantium pendent, sed auctoritate Principis imponuntur, ne delicta maneant impunita, & ne boni vexentur à sontibus, vt improbi, & facinorosi deterreantur à vitijs, ac vt omnes in officio contineantur.

Tertiò Quæritur, An si quis contra ius diuinum, vel naturale delinquat scienter, vel per ignorantiam culpa sua, vel mala fide contractam, sed ignorans ius Canonicum afficiens excommunicatione omnes, qui non obtemperant, incidat in excommunicationem iure illo Canonico constitutam. Respondeo, Duas esse in hac controuersia opiniones tum inter iuris Canonici interpretes, tum inter Theologos. Prima asserit quandocunque ius Canonicum commune prohibet aliquid alioqui iure diuino, vel naturali damnatum, si quis peccet sciẽs ius diuinum, vel naturale, quamuis bona fide ignorans ius Canonicum excommunicationem constituens, eum incurrere in excõmunicationem. Verbi Gratia: Titius scienter vulneravit Caium clericum, ignorans tamen bona fide ius Canonicum excommunicatione puniẽs clericorum percussores, licet nouerit Caium esse clericum siue hominem, incidit in excõmunicationem iure irrogatam. Et idem aiunt huius opinionis auctores esse dicẽdum in cæteris similibus. Veluti si quispiam scienter, vel ex ignorantia voluntaria furtum rei sacræ committat, & ignoret bona fide ius Canonicum fures rerum sacrarum excommunicatione afficiens, nihilominus excommunicationem contrahit. Sic sentiunt inter Theologos, Scotus, Gabriel, Adrianus Maior, Cordubensis: inter Canonici iuris consultos Glossa, Ioan. Andreas, Ancharanus, & Imola, Couarruuias: & inter iuris ciuilis interpretes Bartolus, Baldus, Cynus, Socinus, Iason: inter Summistas Rosella. Probant in primis, quia qui scienter, aut vltro ius diuinum, vel naturale cõtemnit, sponte se subijcit pœnæ Principis, vt quæstione superiori iam dixi de pœnis iuris ciuilis: hac enim ratione fures, & homicidæ iuris ciuilis pœna debita puniuntur. Deinde quia pœnæ, quas malè agentibus leges irrogant, non sunt ex consensu peccantium, sed sunt auctoritate Principum constitutæ. Item quia quicunque delinquit, se obligat legislatori, ac se legis pœnæ submittit, & subijcit, quam culpa promeretur: sed peccata lethalia contra ius diuinum, vel naturale commissa quamcunque pœnam etiam excommunicationis merentur. Postremò quia contra ius diuinum, vel naturale peccantes alijs pœnis Ecclesiasticis tenentur obstricti, vtpotè irregularitatis, depositionis, degradationis, infamiæ, priuationis officij, amissionis beneficij, confiscationis bonorum: licet huiusmodi pœnæ, & Ecclesiasticæ leges, quibus irrogantur bona fide absque culpa ignorentur. Secunda opinio ait, huiusmodi reos sine vlla culpa ignorantes ius commune Canonicum prohibens, quod alioqui scitur diuino, vel naturali iure damnatum, non incidere in excommunicationem iuris. Sic inter Theologos sentiunt Scotus, Ledesmus, Castrus, Angelus, Antonius, Syluester, Tabiensis,

Scot. 4.d. 6.q.8.ar.3. Gab. 4.d. 6.q.2.ar. 3.dub.8. Adria. 4. de cons. q. 3. § sed magis dubium. Maior. 4.d.18.q. 4. Dicast. quem citat Couarruuias in c. alma mater. p.1.§. 10.n.11. Cordu.lib. 2.que.27. Glossa.in. And. Ancharan. quos partim citat Adrianus partim Co-

uarruuias loco citato, & Bar. Baldus, Cynus Soci. Iason, quos refert Conarr. tandem Rosella. Ignorantia in additio. concl. 3. hãc putat vt tutiorẽ vidi a de excomm. nu. 8. Sot. 4.d. 22. q. 1. a. 2. casu. 4. prop. 3. Ledes. 4. p. 2. q. 2 4. a. 6. Castr. lib. 2. de legib. pœna. c. 14. Angel. excom. 7. casu vlt. nu. 3. Anto. p. 3. tit. 24. c. 33. ad finem. Silu. ignorantia. q. 8. vers. 3. Tabien. excom. 7. num. 2.

Tabiensis: inter Canonici iuris interpretes Antoninum Panormit. Philipp. Felinum, & alios citat Couar. in c. Alma mater. de sent. excom. in 6. p. 1. §. 10. num. 8. & seq. & Adria. 4. q. 3. de claui. § sed magis dubium in 7. exceptione, & hoc etiam sentit Naua. in Manual. c. 27. num. 16. & seq. Atque hæc opinio est magis æquo, & bono consentanea, licet prior fortasse magis cum iure congruat. Quare hæc posterior videtur eligenda cum sit æquior, ac mitior. Et non leui ratione probetur. Is enim, qui peccat sciens ius diuinum, vel naturale, ignorans tamen bona fide ius Canonicum, agit quidem contra Dei, aut contra rectæ rationis, & naturæ legem, non tamen facit contra Ecclesiam, cum Ecclesiæ ius, & legem ignoret: sed excommunicatio constituitur in eos, qui Ecclesiæ non parent. Item durum est dicere, Titium scienter clerico vulnus infligentem, ignorantem tamen ius Ecclesiæ interdicentis, ne clerici pulsentur, percutiantur, vulnerentur, in excommunicationem incurrere. Item si Titius rem sactam scienter furetur, ignorans tamen sine culpa ius & legem, siue canonem Ecclesiæ rei sacræ furtum interdicentis, non videtur in excommunicationem incidere, siquidem contra ius Ecclesiæ non facit, nec canonem Ecclesiæ violat; quamuis in legem naturæ delinquat.

Ad ea verò quæ principio obiecta sunt: Respondeo, esse specialem rationem in pœna excommunicationis, quæ non est in aliis pœnis: quoniam excommunicatio constituitur in eos, qui non obtemperant Ecclesiæ decretis ac legibus: sed is qui huiusmodi iura, & leges iustè, & probabiliter ignorat, contra ea facere non censetur. At verò cæteræ pœnæ speciale m huiusmodi contemptum, aut contumaciam non postulant, sed sola Principis potestate irrogantur, & proinde sola auctoritate Principis iuris diuini, vel naturalis neglectio, & violatio, pœna debita videlicet exilio, carcere, verberibus, fustibus, aut etiam morte multatur. Si obiicias in cap. Vt animarum, de constitutionibus in 6. apertè dici. [Vt animarum periculis obuietur sententijs pet statuta quorumcumque Ordinariorum ligati nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina.] Ex quibus verbis colligi, videtur à contrario sensu ligari, & affici ignorantes sententijs, & pœnis iuris Canonici communis, etiam quando ignorantia est iusta, & probabilis ipsius iuris Canonici, si alioqui id, quod fit, scitur iure diuino, vel naturali esse prohibitum. Hoc argumento plerique primæ opinionis auctores, vt Glossa, & Io. Andreas, Bartholus, Ancharanus, Imola, Adrianus, Maior, Rosella, Cordubensis, & alij, quos partim citat Cou. in c. alma mater. de sentent. excomm. in 6. p. 1. §. 10. num. 8. & 12. & partim citat ipse Cordubensis de ignorantia. q. 27. prop. 1. post tertiam rationem, petmoti sunt ad asserendum non esse idem de iure communi, quod de statutis Ordinariorum: ita vt eum ius commune excommunicationis pœnam cõstituit ob delictum iure diuino, aut naturali alioqui damnatum, ignorantes etiam bona fide ius Canonicum, excommunicationem contrahant, & ad hoc sufficere iuris diuini, vel naturalis notitiam. Si verò sint statuta Ordinariorum, in excommunicationem nequaquam incidere, qui ius diuinum, vel naturale perfringit, si statuta eiusmodi sine vlla culpa nesciat. Probant hoc. Primo, Quia in iure argumentum à sensu contrario ductum vim habet: sed in cap. citato, Vt animarum, specialiter constituitur de statutis Ordinariorum, ergo ius commune non est eo capite abrogatum. Deinde si ius commune in ea capitis prædicti constitutione comprehenderetur, frustra esset expressum per statuta quorumcumque Ordinariorum, breuius dici potuisset sententijs cuiuscumque iuris, aut legis dicimus ligari ignorantes. Item quia est specialis ratio in statutis Ordinariorum, quæ cum plurima sint, & passim edantur, ac frequenter occurant, multorum absque dubio conscientias obstringerent & ideo huic tanto periculo Pontifex sua auctoritate, & lege consuluit. At vero canones, leges, & iura communia, nec tam multa conduntur, nec passim se nobis obiiciuntur: nec tam frequenter iuste, & probabiliter ignorantur. Cæterum his nihil obstantibus dicimus, in pœna excommunicationis, Interdicti, & Suspensionis, quæ fertur ob contumaciam, aut contemptum, non autem ob infamiam: pœnam, vel animi, aut corporis vitium; idem esse iuris, siue sit lex Canonica communis puniens delictum alioqui diuino, vel naturali iure damnatum, siue sit statutum Ordinariorum, quia in vtroque est eadem ratio: & prædictæ pœnæ non tantum diuinæ legis, vel naturalis, sed etiam Canonicæ, & Ecclesiasticæ contemptum, & hominis contumaciam non obtemperantis decretis Ecclesiæ requirunt. At cum ignorantia iusta, & probabili, non sit huiusmodi contumacia, vel Ecclesiæ iniqua contemptio: siquidem eius lex bona fide ignoratur, licet ius diuinum, vel naturale sit notum.

Couar. in c. alma mater de sent. excõ. in 6. p. 1. § 3. nu. 8. & seq. vbi reliquos citat.

Ad obiecta verò ex cap. Vt animarum. Respondeo, Aequum à contrario sensu ductum in iure non semper esse summum, & certum: præsertim si ex ipso iure contrarium colligatur, aut si specialis ratio oppositum prorsus ostendat. Ad secundum respondeo, Male Syluestrum, & quosdam alios, qui nostram sententiam sequuntur asserere, in cap. citato, Vt animarum, appellatione Ordinariorum etiam intelligi ipsum Summum Pontificem, qui est conditor iuris Canonici communis: quia, inquiunt, etiam Romanus Pontifex est Ordinarius Iudex. Sed vere falluntur in hoc: nam Ordinarius in iure non accipitur nisi is, qui in certa Ciuitate, Prouincia, vel loco iurisdictionem certis limitibus contentam, & veluti quibusdam cancellis circumscriptam habet: & potestatem exercet: at Romanus Pontifex in omnes prouincias, & loca in tota Christianorum ditione, & imperio constituta ius habet, & auctoritatem. Quare meo iudicio in cap. citato, Vt animarum, &c. Speciale ius est constitutum, ac statutis pœnis Ordinariorum ignorantes teneantur obstricti. Et constitutio intelligi, debet non quidem de pœnis excommunicationis, Suspensionis, aut Interdicti: quia vt ante iam dixi, his non afficiuntur, qui contra ius Canonicum communiter per iustam, & probabilem ignorantiam aliquid faciunt, ac proinde in hac parte statutum à iure communi non dissentit: sed intelligitur de cæteris pœnis, quæ solent statutis Ordinationum peccantibus irrogari. Ad tertium respondeo, Pœnam excommunicationis non contrahere ignorantes statutum Ordinariorum pœnale, propterea quod excommunicatio specialiter hominis contumaciam, vel legis contemptionem requirit. Canonis Episcoporum. 11. q. 3. & c. sacro de sent. excom. quæ ratio locum etiam habet in quocũque iure communi pœnali Canonico, dummodo sine culpa, bona fide nesciatur.

Quarto Quæritur, An quando statutum Ordinarij excommunicationis pœnam in malefactum alioqui diuino, vel naturali iure prohibitum constituit, ea afficiatur is, qui scienter peccat in ius diuinum, vel naturale, Ordinarij statutum probabiliter ignorans? Duæ sunt opiniones. Prima docet, cum in excommunicationem incurrere. Sic sentiunt quidam ex ijs, qui generaliter existimant peccatum in ius diuinum, vel naturale pœnas contrahere iure humano scripto irrogatas delictis ipso iure diuino, vel naturali damnatis, quamuis ius humanum probabiliter ignoretur. Sic enim in vniuersum censet glossa, Scotus, Bartolus, Baldus, Cynus, Socinus, Couarruuias, Iason; non tamen idem censent inter Theologos, Adrianus, Durandus, Cordubensis, Maior: inter Canonici iuris consultos, Ancharanus, & Imola. Secunda opinio tradit non incidere in excommunicationem. Sic Ioan. Andreas, Geminianus, Antonius, Philippus, Panormitanus, & Felinus: Inter Summistas, Angelus, Syluester, Rosella, Tabiensis, Nauarrus. Inter Theologos Sotus, Ledesmus, & Victoria. Quæ quidem opinio verior mihi videtur, nec solum cum æquo, & bono magis conuenit, sed iuri etiam ipsi magis est consentanea. Quoniam in cap. Vt animarum, apertè definitur pœnas constitutas statutis Ordinariorum, non afficere eos, qui probabiliter ignorant. Vbi constitutio nihil distinguit, sed vniuersè, ac generatim decernit. Immò statum subiungit, statuto pœnali Episcopi, quo in omnes, qui furtum committent, excommunicationis sententia feritur, ac pronunciatur, non teneri subditos furtum extra ipsius Episcopi diœcesim admittentes. Ex quibus verbis colligitur, in eo capite agi de statutis pœnalibus Ordinariorum punientibus furtum, quod alioqui diuino, & naturali iure prohibetur. Nec mihi probatur sententia Couarruuiæ dicentis, præstandam Constitutionem in duas partes esse distinguendam, quarum prior generalis est, definiens statutum Episcopi minimè ligare ignorantes, si probabili, & iusta ignorantia laborauerint: at in hac parte nequaquam, inquit ille, ponit Pontifex exemplum in furto alioqui naturali, & diuino iure damnato. Ex quo efficitur, ait vt hæc pars sit generaliter intelligenda: posterior vero pars, vbi subijcitur exemplum de statuto Episcopi furtum alioqui diuino, & naturali iure prohibitum pœna multantis, non esse de ignorantibus, sed de hominibus non subiectis Episcopo extra diœcesim furantibus, qui nec tenentur pœnali Episcopi statuto, nec vllo modo statuti pœnã afficiuntur. Hæc sententia, inquam, Couarruuiæ tanquam absque fundamento solido, ac firmo, tradita, nueo iudicio merito confutatur, quia apertè constitutio loquis dicitur in vtraque parte de statuto Episcopi furtum excommunicatione multantis. Quare si quæritis generaliter an prædicto capite Constitutio solum debeat intelligi de statutis Ordinariorum pœnalibus punientibus aliquid non alioqui, etiamsi iure prohibito. Respondeo, vt paulo ante iam dixi, in hac re duas esse opiniones: vna ait, in prædicto capite non comprehendi pœnalia Episcoporum statuta punientia factũ alioqui commun

Universidad de Deusto
Biblioteca

iure damnatum ; quapropter iuxta hanc sententiam, statutis Ordinariorum pœnalibus puniri possunt, & debent ignorantes ea probabiliter,si scienter deliquerint in ius diuinum vel naturale:nam constitutio solum habet locum in statutis punientibus factum nullo communi iure prohibitum. Altera opinio censet constitutionem intelligi generatim, ita vt eius sensus sit, quandocunque sunt statuta Ordinariorum pœnalia punientia aliquod factum siue alioqui communi & vetere, siue nullo antiquiori iure damnatum, ea non tenent, ac ligant ignorantes illa sine culpa bona fide ; & qui ea violauerint,si peccatum fuerit contra ius diuinum, vel naturale, non sunt statuti pœna puniendi. Atque hæc est verior opinio,quia constitutio nihil distinguit, sed generaliter tantum decernit, statutis Ordinariorum pœnalibus nequaquam ligari ignorantes, nisi quando eorum ignorantia fuerit affectata,vel crassa.

Sextò Quæritur, An peccantes ex ignorantia voluntaria, & vitiosa,scilicet affectata, vel crassa in ius Canonicum excommunicationem constituens in eos,qui non obtemperãt, incidant in ipsam excommunicationem? Quæstionem mouet, quod sententia excommunicationis non fertur in aliquem,nisi ob eius contumaciam,aut legis, iurisque contemptum : Sed hominis contumacia, aut legis contemptio non est,nisi malum quis faciat speciali voluntate, & studio violandi Superioris præceptum, aut causa despiciendi id, quod lege imperatur, quæ voluntas esse non potest, nisi ex certa scientia. Respondeo, Rem esse planam, ad excommunicationem sufficere, si peccatum sit ex ignorãtia mala fide contracta, videlicet affectata, vel crassa contra ius canonicum admissum.Nam in cap. Vt animarum, ante citato apertè habetur Statutis Ordinariorum (& multo maioti ratione legibus communibus)ligari, & teneri ignorantes, si ignorantia fuerit affectata, vel crassa. Et hoc ipsum ratio demonstrat, quia ignorantia affectata, & crassa in iure est lata culpa, & negligentia:sed lata culpa eum dolo æquatur in iure : dolus autem,aut est expressus,& specialis,qui dicitur verus, aut est tacitus,& implicitus,qui iuris fictione dolus habetur, qualis est in eo,qui peccat ex ignorantia affectata,vel crassa. Item contumacia alicuius, vel legis contemptio, aut est expressa, & hæc continet certam legis, aut præcepti notitiam ; aut est tacita,& implicita, & hæc est in eo, qui ex ignorantia affectata,vel crassa præceptum infringit,aut legem. Excommunicationis autem pœna,quæ delictis iure ipso irrogatur, expressum,& specialem legis contemptum, aut hominis contumaciam non postulat,sed tacitam, & implicitam tantummodo requirit.

Septimò Quæritur, An qui delinquit in ius canonicum ex ignorantia probabili,& iusta ipsius iuris,incidat in alias pœnas eo iure constitutas,vtpote in pœnas,quas vocant irregularitatis, depositionis, degradationis, amissionis beneficij, & officij, publicationis, siue confiscationis bonorum. Respondeo, ex communi sententia iuris Canonici Doctorum, & Theologorum, & Summistarum, pœna irregularitatis affici etiam ignorantes bona fide, quando irregularitas contrahitur ob defectum, vt aiunt sacramenti. Vt si quis per ignorantiam corruptam fœminam in matrimonium ducat, vel adulteram vxorem suam cognoscat, est digamus, & irregularis. Item quando irregularitas contrahitur ob vitium natalium, ob defectum ætatis, vel ob vitium, aut morbum corporis, vel animæ, vel ob defectum idoneæ, & conuenientis literaturæ,vel liberratis, vel lenitatis:nam ex his singulis irregularitas contracta non tam verè pœna est, quam impedimentum Canonicum, quo ij, qui sunt his vitiis affecti, à sacris ordinibus arcentur, & ab eorum ministerio excluduntur. Idem iuris est quando quis irregularitate ob insuniam afficitur.Cæterum aliquando etiam irregularitatem sustinet quis ob delictum, quamuis ignoret probabiliter sine culpa ius canonicum irregularitatem constituens. Vt si quis sciens se excommunicationis maioris sententia, & vinculo constrictum, pœna Interdicti, vel Suspensionis affectum, sacrum ordinem suscipiat, irregularitatem contrahit, etiamsi probabiliter ignoret, irregularitate affici eos, qui sic sacris initiantur ordinibus : vt colligitur ex cap. Cum illorum, De sententia excomm. Vbi rogatus Pontifex de quibusdam, qui cum scirent se esse excommunicatione maioti ligatos, ordines susceperc. Respondet, si id scienter egerint, perpetuò deponi debere. Si verò factum ignoranerint, quia sui delicti memores non fuerint, vel ius nescierint, quo Ecclesia excommunicatos ab ordinibus repellit, eum illis dispensetur. Hæc ibi. Si ergo iuris relaxatione indigebant, in pœnam proculdubio irregularitatis incurrerant. Nec mihi probatur quod tradit Sotus, Pontificem ibi loqui de ignorantia probabili, & iusta, de hac enim nulla poterat esse dubitatio, nec opus erat Pontificem consulere. Irregularitas igitur, quia est impedimentum canonicum, contrahitur etiamsi adsit ignorantia bona fide iuris eam constituentis. Idem iuris est, si quis sciens se maiori excommunicatione teneri, aut esse suspensum, vel interdictum, rem diuinam fecerit, fit enim irregularis, licet probabiliter ignoret, tales affici irregularitate. Item si quis sciens se esse salutari baptismate renatum, iterum baptismatis vnda lustretur, aut scienter baptismum ministret alteri,qui est baptismate ablutus,incidit in irregularitatem,quamuis sine culpa, bona fide ignoret irregularitatem contrahi : De his omnibus suo loco plenius,ac fusius disseremus. Item si sit pœna legis, vt contractus rescindantur, vel alia pacta,& conuenta similia dissoluantur aut sint irrita,& inania, eam pœnam etiam ignotantes probabiliter sustinere iure coguntur. Idem iuris est, si lex pœnam irrogat, qua statuitur, ne quis faciat suos certæ rei fructus, vel ne sibi beneficium, officium, administrationémve Ecclesiasticam, aut aliam similem facultatem iuris possit acquirere.

Sot 4. d. 25.a.3.

Nauar. tom.1. cõsilio. de constit. conf.1.nu. 7. Nauar.to.1. consilio. de hisqui mel. conf.3. num.11. Nauar. to.1.consilio. de sur. cõsil.20.nu. 7. Nauar. to.1. consilio. de constit. conf.1. num.2.

Quomodo peccatum contra legem humanam per ignorantiam admissum ex toto, vel ex parte excusetur.

Cap. XVI.

RImo Quæritur,Quomodo intelligatur Regula iuris in 6. Ignorantia facti non iuris excusat. Respondeo,Primò,in foro iudiciali,facta publicè & solenni ritu promulgatione legis, & legitimo à promulgata lege tempore elapso non valere ignorantiam iuris ; cum tamen facti ignorantia excusationem habeat : at in foro conscientiæ approbatur, & habetur accepta ignorantia non solum facti, sed etiam iuris, & fides habetur reo verisimiliter dicenti, se ius aut factum probabiliter bona fide nescisse. Quare Regula citata iuris habet locum in foro iudiciali tantummodo:& id quidem in pœnis, & damnis deuitandis,in lucris acquirendis, in impensis soluendis, aut retinendis.

Secundò Quæritur, An aliquando ignorantia iuris in foro iudiciali iustam excusationem habeat.Respondeo habere aliquando,cum legitimè probatur : Probatur autem legitimè. Primò in re dubia, si reus iuret se iustè, & probabiliter ignorasse,cap. Cum in tua,Qui matrimonium accusare possunt. Sic Glossa, Panormitanus ibidem, & cæteri. Secundo, Si reus legitimè probet absentiam, hoc est, se abfuisse à Prouincia, vel loco, quando facta est promulgatio legis, cap. Cum in tua, ante citato. Tertio, Si probet reus legitimum impedimentum, vt puta se grauiter, & periculosè ægrotasse,vel furiosum, aut amentem fuisse tempore, quo facta est legis promulgatio. Quarto, Si reus vnum testem producat, qui iureiurando confirmet, ipsum legem latam bona fide ignorasse. Sed animaduertendum est hac in re iurisiurandi vim tolli, si contrariæ coniecturæ probabiles appareant.Item si contra iusiurandum faciat præsumptio iuris, sic vulgo vocata, vt docet Nauarrus ex Bart. Idem admittitur ignorantia iuris, quando ius est obscurum, ambiguum, vel dubium. Item quando vsus iuris creber,ac frequens non est. Item si reus probet id se fecisse auctoritate alicuius magni,aut classici Doctoris, vt ait Nauarrus. Item admittitur ignorantia iuris in certo hominum genere, in militibus nẽpe,in rusticis,in mulieribus, in minoribus, quod attinet ad ius sibi aliquid comparandi, vt si aliquid sibi debitum non petierint,non acquisierint,non sumpserint : quia ius, aut factum ignorauerint.l.regula.ff.de iur.& fact.igno. & l.ne passim.C.de iur.& fact.ignoran.

Tertiò Quæritur,Quo pacto obliuio in rebus agendis, & peccatis vitandis ad ignorantiam redigatur.Respõdeo,Idem esse dicendum de obliuione, quod est de ignorantia dictum. Potest enim obliuio dupliciter accidere, aut culpa, & vitio ob negligentiam affectatam, vel crassam in memoria retinendo id,quod oportet : & hæc peccatum non excusat : Aut potest, accidere absque vlla culpa, veluti si quis penitus immemor sit iuris, vel facti, ita vt nulla cogitatio in mentem veniat eo tempore,quo iuri, vel præcepto obtemperare deberet : & huiusmodi obliuio iustam dat peccati excusationẽ. Quare ex obliuione iuris,vel facti probabili & iusta, vel voluntaria & vitiosa,vsu venit interdum,vt quis sacrum die festo non audiat:ieiunium ab Ecclesia indictum soluat,ac violet:aliquod aliud officium,& munus sibi commissum, & creditum prætermittat.

Quartò Quæritur, An inconsiderantia ad ignorantiam etiam reuocetur,veluti eum quis,alioqui iuris scientiam habens, contra ius inconsideratè delinquit. Respondeo, etiam

ad ignorantiam inconsiderantiam reduci : quare inconsiderantia quoque potest esse,vel iuris, vel facti culpam habens, vel omni culpa vacans. Culpam habet,cum oritur ex negligentia affectata,vel crassa inconsiderando id,quod fieri, vel deuitari,oporteret:culpa vero vacat, quæ accidit ex obliuione quadam subito contingenti, vel ex aliquo negotio, aut casu mentem repente præter spem, & opinionem omnium distrahenti. Occurrunt enim nobis interdum subitæ cogitationes, quæ animum in varia dispergunt, & priora mentis cogitata aliud alio facile dissipantur.

Quintò Quæritur,Quo pacto discerni queat,an sit in nobis iusta, & probabilis ignorantia iuris, vel facti : Respondeo, Primo. Si generaliter loquamur,& non de iis,qui certo muneri obeundo sunt addicti,& destinati, ignorantia est probabilis,& iusta,si homo dum incipit aliquid factitare,nihil prorsus dubiter de eo, quod fieri, oportet. Item si nulla penitus in ipsius mentem cogitatio incurrat, debeat sceus facere, necne : quoniam quotiescunque nobis opus aggredientibus nulla dubitatio, aut cogitatio rei alterc faciendæ obiicitur,& offertur, ignorantia est inuoluntaria : siquidem nemo potest ignorantiam exuere,atque deponere, nisi prius credat, putet, suspicetúrve se ignorare, aut saltem nisi prius ambigat de eo,quod fieri,oportet, aut licet : tunc enim incipiet dubitare, an debeat operam, studium, & diligentiam conferre ad sciendum,num id,quod facere,tentat, & ingreditur,fieri fas sit,ac liceat. Deinde si quis specialiter ad obeũdum certum munus, & officium,statuto, lege, mandatóve superioris compulsus sit, ignorantia excusati non potest, quin saltem dubitet,aut cogitet de his, quæ ad illud munus generaliter, aut specialiter pertinere,videntur : nam cuiuscumque muneris, & officij quædam sunt partes, & obligationes communes, quædam vero speciales. Communes, competræ statim debent esse ei, cui munus, & officium mandato, vel lege, & iure committitur : speciales licet non statim notæ omnes, & perspectæ sint ; cura tamen studio, & diligentia disci, & sciri debent. Quare cui Reipublicæ, vel Principis auctoritate munus defertur, & officij onus imponitur, in primis eum oportet exquirere, quæ, & quot sint illius muneris onera, quæ leges, quæ iura,ac interim si communia officij onera, nota & perspecta sint, & diligentia adhibeatur in cæteris specialibus addiscendis, & animus paratus sit ad dubitandum de eo, quod fieri aut deuitari debet, & ad inquirendum id, quod oportet, quódque fas est, aut ad consulendum peritiores, seu versatos, & satis exercitatos in eo munere, & officio præstando, ignorantia si qua erit, probabilis & iusta, seu inuoluntaria iure censebitur.

Sextò Quæritur, Quantam diligentiam adhibere debeat quisque:vt ignorantiam deponat,& exuat. Respondeo, Si quis certo munere, & officio fungatur, oportet cum addiscere, nosseque ea, quæ generatim, & frequenter ad suum munus,& officium pertinent : qua diligentia & studio in ea re collocatis, ignorantia erit probabilis,& iusta, etiamsi adhuc in animo resideat.Item si nobis aliquod aggredientibus opus,dubitatio, aut cogitatio offeratur de eo quod oporteat in ea re nos facere, consulere debemus viros bonos, & doctos,vt iuxta eorum consilium factitemus. Deinde si quis ab homine fide digno audierit, se ad hoc, vel illud faciendum, vel vitandum iure compelli,debet operam & diligentiam in eo ponere, vt sciat, quibusnam legibus, & obligationibus teneatur. Præterea si quis consilium docti & boni viri secutus nam eo ipso quod ex tali consilio id fecerit, prudenter, ac bene fecisse,censebitur. Postremò in hanc rem, satis est, si ea cura,& diligentia humana confectatur,quæ in re alioqui graui,& necessaria collocari,& adhiberi solet.

Quomodo affectus animi scilicet ira, vel cupiditas voluntarium,aut inuoluntarium efficiat.

Cap. XVII.

PRimò Quæritur, An perturbatio animi, qui est affectus animalis,qualis est ira,vel cupiditas, faciat voluntarium,aut potius inuoluntarium? Plotinus, Platonici, & Cyrenaici philosophi senserunt, Iram & cupiditatem inuoluntarium facere: Immò Plato viderur docuisse,quæ ex ira,& cupiditate fiunt, esse inuoluntaria.Plato dixit,honesta,& bona spontes turpia, & mala inuiti facimus. Ego illum sic interpretor:virtutem esse naturæ hominis consentaneam, vitium contra naturam hominis: nam virtus cum ratione congruit ; vitium & peccatum cum ratione pugnat. Peccatum,quo peccatum est,teste Augustino.lib.3.de lib.arbi.c.18.contra naturam est,S.Thom.1.2.q.71. a.2.idem docet. Aristoteles lib.1. Ethi. c.1. aperte tradit hæc non esse inuoluntaria,sed voluntaria. Quod probat. Primò, quia pueri,& belluæ multa ex ira, & cupiditate faciunt:& tamen voluntarium est in belluis,& pueris. Deinde, quia in inultis, quæ ex ira, & cupiditate efficimus, iure laudamur: Vt si quis ex ira tyrannum necauerit : aut studio pietatis patriam egregiè,ac feliciter defenderit. Item ob multa quæ ex ira, & cupiditate facimus, meritò vituperamur ; veluti si turpe quippiam contra ius fasque committimus. Accedit quod ira, vel cupiditate incitati sæpe multa factitamus, & postea dolore,& pœnitentia afficimur. Postremò quia quædam sunt quæ oportet, nos appetere, vt sanitatem, disciplinam,communem patriæ salutem:& quædam sunt ob quæ trasci debemus, veluti contra tyrannum, contra hostem, contra latrones, pyratas, & patriæ proditores. Quare S. Thomas rectè in hoc Aristotelem secutus, ostendit, quæ ex ira, vel cupiditate fiunt ; magis esse voluntaria, quam inuoluntaria. Quibus verbis non significat, ira vel cupiditate voluntarium augeri, vt quidam falsò interpretatur : sed solum docet,quod Aristoteles ante tradiderat,ea quæ ex ira, vel cupiditate factitantur,non esse inuoluntaria, sed voluntaria. *S.Th. 12. q.6.a.7. & q. 77. a.6.& 7.*

Secundò Quæritur, An ira, vel cupiditas voluntarium aliqua ex parte minuat ? Ratio dubitandi est, quia quamuis ea, quæ ex ira, vel cupiditate fiunt voluntaria sint, minus tamen libera sunt, & liberum est idem, quod voluntarium in naturis ratione præditis, ergo minus voluntaria sunt, quàm si absque vlla ira, & cupiditate fierent. Hæc quæstio plurimum conducit ad sciendum, an quæ ex infirmitate naturæ, vel animi fiunt, minus mala sint, & an sint venia, misericordia, & absolutione digna. S. Thomas docuit quandocunque ira, vel cupiditas voluntatem præcedit, tunc quæ ira, vel cupiditate geruntur, minus esse voluntaria ; & propterea minora, ac leuiora esse peccata : quandocunque verò ira, vel cupiditas voluntatem consequitur,tum quæ ex ira, vel cupiditate fiunt, non esse minus voluntaria.Sed re vera, negari non potest, ea, quæ fiunt ex ira, vel cupiditate tanquam ex causa, sine qua alioqui non fierent, esse minus voluntaria ,hoc est minus libera: quapropter ira, vel cupiditas quæ est causa eius, quod fit,aliqua ex parte voluntarium, quod est liberum, minuit. Minus enim peccat qui fœminæ alicuius pulchritudine illectus concupiscit, quàm qui deformem puellam appetit : & minus proculdubio peccat,qui maximi præmij spe incitatus turpe quippiam admittit, quàm qui nulla spe lucri contra ius, fasque delinquit. Ira enim, desiderium, spes, voluptas, cupiditas rationem sæpe præueniunt, perturbant, & ad se voluntatem flectunt, & mouent. Et huiusmodi peccatum est, quod Scholastici passim appellãt peccatum ex naturæ infirmitate commissum. Si obiicias, Quæstione præcedenti ex Aristotele, & S.Thoma,docuisse nos, ea,quæ ex ira, & cupiditate fiunt, non esse inuoluntaria ; quomodo igitur nunc dicimus, ira vel cupiditate voluntarium aliqua ex parte diminui:Respondeo, Aristotelem & S.Thomam docuisse ; quæ hac ratione fiunt, non esse inuoluntaria, contra Platonem, & Cyrenaicos, qui dicebant,ea esse inuoluntaria : nec vnquam Aristoteles, & S. Thomas tradiderunt quæ ex ira, vel cupiditate factitantur, magis esse voluntaria, quam si absque ira, vel cupiditate fierent : sed magis esse voluntaria, quam inuoluntaria : quorum vtrumque est verum. Nam inuoluntaria non sunt, cum omnis vis siue violentia, metus, & ignorantia absit, quæ faciunt inuoluntarium. Sunt ergo voluntaria,quia sponte, & voluntate geruntur, porrò sunt minus libera,& voluntaria, nempe in natura intelligentiæ, & rationis compote,quàm si absque ira,& cupiditate fierent : quoniam ira, & cupiditas quadam ex parte rationem anteuertunt, commouent, alliciunt, & frequenter impellunt : quod autem ex minori rationis consultatione,& deliberatione geritur, minus est voluntarium, & liberum. Hinc fit, vt peccata ex ira,vel cupiditate commissa aliqua ex parte venia, & misericordia sint digna, vtpote leuiora, & idcirco mitiori pœna mulctãda,ac leuiori supplicio vindicanda. Hinc etiam fit, vt si quis promissa voto, vel iureiurando firmata ex ira, vel cupiditate faciat, indulgentiam Principis, ac voti,& iurisiurandi relaxationem,& absolutionem facilius, & liberius impetret : vt est communis canonici iuris interpretum, & Theologorum opinio.

Quomodo circunstantia actus, voluntarium aut ex toto, aut ex parte minuat.

Cap. XVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ange. circumstantia.

PRimo Quæritur, Quidnam nomine circunstantiæ actus accipiatur: Respõdeo cum Angelo, Circunstantiam dici rem, quæ circunstat actũ quasi extrinsecus consideratam. Porrò à voce circunstantia non abstinemus, quoniam ea vsi sunt Quintilianus, & Gellius. Hic enim ait. Ostendit exitum de loci importunitate, & hostium circunstantia. Ille verò sic inquit, Hoc genus argumentorum sane dicamus ex circunstantia. Præterea circunstantiæ in iure variant omnia, vt inde æquitas colligatur: & sunt septem. Causa, quare aliquid factum sit. Persona, quis, & cum quo fecerit: locus, vbi factum sit. Tempus, quando factum sit. Quãtitas: magnúmne, & graue, an paruũ, & leue sit factum. Qualitas: quomodo factum sit. Euentus: an metu, vi, errore, dolo, culpa, casúve factum sit. Circũstantiæ itidem sunt notæ rerum, & personarum communes, & externæ, ex quibus iuris definitio non solum in delictorum pœnis, verum etiam in omnibus contractibus, & humanarum functionum negotiis ducitur, ex quibus ius ipsum, vel intenditur, vel remittitur.

Quint. lib. 5. c. 10. Gelli. lib. 3. c. 7.

Secundò Quæritur, An circunstantia humanæ actionis sit accidens actus. Respondeo, Omnium esse sententiam, circũstantiam esse accidens humani actus, non solum quatenus actus accipitur secundum substantiam naturalem, qua constat, sed etiam quatenus sumitur secundum rationem moralem, quam habet: hoc est, non solum quatenus quidam actus naturalis est, sed etiam vt est actus moralis, nimirum actus rationi, quæ est norma, & regula morum, consentaneus, aut dissentaneus, qui ex libera hominis voluntate existit. Sed hanc quæstionem plenius dissoluam. lib. 2. c. 4. q. 4.

Tertiò Quæritur, Quot sint circũstantiæ actionis humanæ: Respondeo, Circunstantias humanorum actuum considerari, & tractari à Rhetoricis, Theologis, Iurisconsultis, & Aristotele. Rethores quidem circunstantias expendunt ad laudandum, vel vituperandum factum: ad exaggerandum, vel minuendum id, de quo dicunt: ad suadendum vel dissuadendum. nam circunstantiæ quæstionem, & controuersiam circunstant. Iurisconsulti in l. aut facta, ff. De pœnis, circunstantias considerant, vt delicta grauius, leuiúsve puniantur: Scholastici, Theologi, vt humanorum actuum bonitatem, vel prauitatem maiorem, minorémve discernant: Aristoteles verò de circunstantiis disseruit, vt ostenderet, quo pacto ex circunstantiis voluntarium ex toto, vel ex parte tolleretur, & hac ratione nos in præsentia circunstantias accipimus. Theologi itaque communiter septem circũstantias enumerant hoc carmine comprehensas.

Arist. lib. 3. Ethi. c. 1.

Quis, Quid, Vbi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quãdo.

Explicemus singulas. Prima circunstantia est. ¶ Quis.] Hæc autem non significat personam efficientem, quoniam persona agens ad actionis substantiam pertinet, sed significat personæ qualitatem, statum vel conditionem: veluti si sit voti religione, vel iurisiurandi vinculo quis adstrictus, aut liber. Item si sit matrimonij nexu vinctus, & colligatus, aut solutus: si Clericus aut laicus. Et persona duplicem habet respectum, præsertim in delictis, pœnis, & malis tum eius, qui fecit, tum eius, qui passus est: aliter enim (vt habetur in l. Aut facta, ff. De pœnis citata) puniuntur ex eisdem facinoribus serui atque liberi: & aliter qui quippiam in dominum aut parentem est ausus, ac is qui in extraneum: aliter qui in magistratum, atque is qui in priuatum. In personæ quoque consideratione ratio habetur ætatis.

Secunda Circunstantia ¶ Quid ¶ Non accipitur ipsius actionis res obiecta: hoc enim ad actus siue operationis substantiam spectat; verum rei obiectæ quantitas: vnde furti magnitudo vel paruitas est circunstantia Quid, & ideo in prædicta Lege, Aut facta, dicitur: Quantitas discernit furem: ab abigeo: nam qui vnam suam surripuerit, vt fur coërcebitur: qui gregem, vt abigeus. Cæteræ circunstantiæ supradictæ per se patent: nec egent explicatione.

Animaduertendum est, Iurisconsultos ex circunstantiis delictorum grauitatem, aut leuitatem expendere solere; & proinde diuersas delicti pœnas, leges, & iura constituunt. Considerant autem septem circunstantias, quæ habentur in l. Aut facta. ff. De pœnis, nimirum causam, Personam, locum, Tempus, Qualitatem, Quantitatem, Euentum: Causam, vt in verberibus, quæ à magistro vel parente illata impunita sunt, quoniam emendationis, non iniuriæ gratia adhiberi solent. Puniuntur, cum quis per iram ab extraneo pulsatus est. Personam expendunt, vt antè dixi, & tum eius scilicet, qui fecit, tum eius, qui passus est, statum & conditionem perspiciunt, atque petpendunt. Locus facit, vt idem vel furtum vel sacrilegium sit, & capitis pœna, aut minori supplicio luatur. Tempus discernit furem diurnum à nocturno. Qualitas facit, vt factum sit grauius vel leuius: vt furta manifesta à non manifestis discernantur, expilationes item & latrocinia à furtis. Quantitas discernit eo modo, quem ante dixi. Euentus spectatur, vt si casu quis alium occiderit, segetes incenderit. Atque hæc sufficiant de iis, quæ actum circunstant secundum Theologos, & Iurisconsultos acceptis.

Quartò Quæritur, An res actum humanum circunstans, ex Aristotelis sententia, voluntarium tollat, aut minuat: Respondeo, secundum Aristotelem res circunstantes actum sex esse, nempe: Quis, Quid, Circa quid, Quo instrumento, Cuius gratia, Quomodo. Quod ad primam attinet ¶ Quis ¶ Apud Aristotelem significat personam quæ est actionis auctor, atque principium; non autem personæ qualitatem, vel conditionem: nam secundum eundem, persona agens cum se ignorare non possit, inuoluntarium non facit: quod si persona ex Aristotelis sententia, alicuius hominis conditionem significaret, posset persona seipsam ignorare, & ex hac parte in actione humana voluntarium minueret: potest enim quis voti nexu, & vinculo adstrictus, bona fine obliuisci sui voti, cum peccat. Nihilominus tamen apud Aristotelem nomine personæ, possumus intelligere ipsam hominis conditionem, quæ frequenter ipsi agenti solet esse notissima.

Arist. lib. 3. eth. c. 1.

Secunda Circunstantia ¶ Quid. ¶ Apud Aristotelem, sicut & apud Theologos, ipsius rei obiectæ qualitatem vel quãtitatem, significat, vt constat ex eiusdem Aristotelis exẽplo. Excusarunt enim Iudices Aeschillum poetam, qui arcana Cereris patefecit: eo quod ignorauerit esse arcana. Quare secundum Aristotelem hæc circunstantia potest incognita esse alicui, & eatenus voluntarium minuere.

Tertia Circunstantia in Aristotele est ¶ Circa quid ¶ Veluti si quis ignorans Titium patrem suum, occidat eum putans esse Caium inimicum suum, inuoluntarium est parricidium, licet voluntarium sit homicidium. Huius igitur circunstantiæ appellatione intelligit Aristoteles qualitatem, & conditionem materiæ, in qua tanquam in re obiecta actio humana versatur: quamuis Theologi intellexerint in Aristotele huiusmodi nomine, Circa quid, locum ac tempus. Quare secundum Aristotelem hæc circunstantia potest per ignorantiam latere, & eatenus voluntarium ex parte minuere.

Quarta Circunstantia in Aristotele est ¶ Quo instrumẽto ¶ vt si quis alium hasta percusserit, quam putauit mucrone, & ferro carere, & ita occidit: Itẽ si quis in alium lapidem iecerit putans esse pumicem, vel aliquid leuius: hæc igitur instrumenti circunstantia potest ignorari, & proinde inuoluntarium reddere.

Quinta Circunstantia est ¶ Cuius gratia ¶ Intelligit Aristoteles huius circunstantiæ nomine, euentum ipsius actionis: vt si quis alium mente exturbatum secet, aut vulneret, vt sanet eum, & tamen occidit: hæc etiam circunstantia per ignorantiam latere potest, & solet; & voluntarium ex parte detrahere.

Sexta Circunstantia est ¶ Quomodo: ¶ Qua etiam Aristoteles intelligit vel modum actionis, vel euentum ipsam actionem consecutum: Vt si duo inter se pugnent, & vnus alterum vehementius, quam putauit, aut voluit, percusserit. Et hæc etiam circunstantia ignota facienti esse potest, & eatenus voluntarium tollere.

Quintò Quæritur, Qua ratione tractatio de circunstãtiis ad actus humanos conducat. Respondeo cõducere in multis. Primò ad discernendum quando circunstantiæ tribuant, aut mutent speciem actus humani. Nam qui presbyterum occidit, peccatum admittit duplici deformitate infectum homicidij scilicet, & sacrilegij: Item qui contra votum castitatis emissum cum fœmina rem habet, dupliciter peccat, & cõtra religionem, cuius actus est votum, & contra castitatem: Pari ratione qui rem sactam surripit, & furtum, & sacrilegium committit. Quæ verò circunstantiæ mutent speciem actuum humanorum, dicemus inferius. Secundò, circunstantiæ conferunt ad multa in commerciis, & contractibus humanis discernenda. Ex circunstantiis enim contractus aliquando non consistunt, eo quod sint ex aliqua circunstantia inuoluntarij, quippe quæ fuit in ipso contractu ignota. Quare in l. si ego. ff. de rebus creditis si certum petatur dicitur: [Si ego pecuniã tibi quasi donaturus dedero, tu quasi mutuo accipias, nec donatio est, nec mutuum.] Ratio legis est, quoniã ex certa causa nempe iure donationis, ego volui ad te pecuniæ meæ dominium pertinere: quæ causa non subsistit, quia tu quasi mutuo eam accepisti. Item ibidem: [Si ego quasi deponens tibi dedero, tu quasi mutuũ accipias, nec depositum, nec mutuum est. Idem iuris est, vt ibidem dicitur, si tu mihi quasi mutuo pecuniam dederis, ego quasi commodatum acceperim. Item ex l. In venditionibus. ff. De contrahen. emptio. colligitur: [Si ego vendo, tu vero credis me tibi donare, nec venditio

est.

est, nec donatio.] Item ibidem habetur: Si erratum fuerit in corpore rei emptæ, venditionem non valere. Vt si ego me fundum emere Cornelianum putarem, tu mihi, te vendere Sempronianum putasti, non est emptio, quia in corpore dissensimus. Item si ego me seruum Caium emere, tu Pamphilum seruum te vendere putasti, emptio non cõstat, quia est in corpore dissensum. Item si erratum sit in substantia, siue materia rei emptæ, emptio non subsistit, vt si pro vino acetum veneat: quoniam licet Marcellus Iurisconsultus, vt in l. citata habetur, putauerit emptionem valere, quia acetum & vinum nec substantia, nec materia differunt, sed solum qualitate: verius tamen est quod tradidit Vlpianus, emptionem non consistere: si ab initio tamen vinum erat & postea acuit, venditio subsistit: quoniam in commerciis aliquando non substantia aut materia consideratur, sed vsus humanus, quem res ipsæ emptæ præstant: vinum autem, & acetum, quamuis substantia & materia non differant, ad diuersos tamen vsus adhibentur. Item si æs pro auro, aut plumbum pro argento veneat, nulla est venditio. l. Qui tamen, in fine, & l. In venditionibus, in fine. ff. De contrahen. emptione. Sed dubitatio est, Si quis mensam argento vel auro coopertam mihi ignoranti pro solido argento vel auro vendiderit imprudens, an valeat emptio? Respondet Iulianus Iurisconsultus in l. Cum ab eo. ff. De contrahen. emptione, nullam esse emptionem, & pecuniam eo nomine datam condici posse: at verò Vlpianus Iurisconsultus in l. Quid tamen. ff. De contrahen. emptione ait, si inauratum aliquid sit, licet ego aureum putem, venditionem constare, etiamsi magna ex parte id sit æneum.] Qua in re isti duo Iurisconsulti sibi aduersari videntur: quam antinomiam, id est, legum repugnantiam in hunc modum ciuilis Iuris interpretes soluunt. Si inauratum sit aliquid, quod sit materia penitus diuersum, veluti lignum, vitrum, lapis: tunc si pro auro vendatur, venditionem non valere: & hoc esse quod dixit, Iulianus de mensa inaurata pro solido auro vẽdita. Cum verò inauratum est aliquid ex genere metallorum, tunc si pro auro veneat æs, vel plumbum inauratum, venditionem constare, quia non est materia penitus diuersa sed cognata: & hoc esse quod voluit Vlpianus. At enim nimia est hæc Iurisconsultorum subtilitas, & in foro cõscientiæ puto venditionem non consistere, si inauratum pro solido auro veniret, siue sit æs, vel plumbum, siue sit lignum, vel vitrum, quia non est in materia consensum.

Porro in venditionibus emptionem non vitiat, si in nomine tantùm erretur: quoniam vt in eadem lege ante citata. In venditionibus, planè habetur, si in nomine dissentiamus, verum de corpore constet, nulla dubitatio est, quin valeat emptio, nihil enim facit error nominis cum de corpore constat. Item si solum erratur in qualitate rei emptæ, emptio consistit, dicitur enim in l. Aliter, ff. De contrahen. emptio. Si aurum quidem fuerit deterius, quam emptor existimaret, emptionem valere. Quapropter in l. Alioqui, ff. de cõtrahen. emptio. subiungitur: Si ego me virginem emere putarem, cum esset iam mulier, emptio valebit: quia non est in sexu erratum. Si tamen cum ego mulierem venderem, tu puerum emere, existimasti, quia in sexu error est, nulla est emptio. Animaduertendum est non semper locum habere, præsertim in foro conscientiæ, id, quod Iurisperiti docent, nimirum emptionem constare, si solum erretur in qualitate rei emptæ: quoniam reuera aliquando nulla est emptio, etiam quando solum est error in qualitate: propterea quod aliquãdo emitur res non solum propter substãtiam eius, sed etiam propter qualitates, quas habet: emuntur enim res, vt vsus habent apud homines: vsus autem fæpè pendent ex qualitatibus mercium, vt cernere est in pannis, & in sericis, & in aliis mercibus. Si obiicias contra proposita, aliquando emptorem esse cæcum vel minus peritum mercium discernendarum, tunc huiusmodi emptores cum non videant, aut non satis probe cognoscant, quod emitur, non videntur in corpus consentire. Respondeo, Si error non sit in corpore, eos verè consentire, quia tacita conditione emunt, si in corpore non erretur. & proinde si erratum sit in corpore, nec cæcus, nec minus peritus emptor consentire censetur. Ex dictis intelligitur, si ego lapidem pretiosum vendidi, quem talem esse ignorauit, nullam esse venditionem, quia erratum est in substantia. Si tamen sciens esse lapidem pretiosum, vendidi Titio hosti meo, cui non vendidissem si hostem eam cognouissem, emptio valet: quia huiusmodi error nihil facit ad substantiam emptionis. Si quæras, Quid si non sit cõsensum in pretio? Respondeo ex l. Si decem, ff. locati, vbi habetur: [Si decem tibi fundum locauero, tu autem existimas quinque te conducere, nihil agitur. Sensus legis est, huiusmodi locationem aut rescindi debere, aut saltem conductorem compellendum esse ad augendam mercedem locati fundi, ita vt iusta sit. In eadem lege subiungitur: [Si ego minoris me locare sensero, tu pluris te conducere, vtique non pluris erit conductio, quam quanti ego putaui.] Præterea in matrimonio, quod est quidam contractus inter virum & vxorem, pari ratione est iudicandum. Nam si in persona erratur, matrimonium non subsistit, vt si tu cum putares te accipere Catharinam, accepisti Semproniam. Si tamen solum erretur in qualitate personæ, matrimonium constat, vt si existi ignobilem vel pauperem, cum tamen existimares esse nobilem vel diuitem. Obicies, Si quis ducat ancillam, quam tamen putauit esse liberam, matrimonium non valet, & tamen solum erratur in qualitate personæ. Item si quis accipiat fœminam ineptam ad coëundum, & ad generandum proles, matrimonium non consistit, & tamen solum est error in qualitate personæ. Respondeo, Huiusmodi matrimonium valere, si solum iuris naturalis ratio haberetur: at verò nulla sunt hæc matrimonia, quia ius humanum constituit eadem non valere. cap. Ad nostram, de cõiugio seruo. cap. Si quis liber. cap. Si quis ingenuus. c. Si fœmina. 29. q. 1. & cap. Laudabilem. cap. consultationi. De frigidis, & maleficijs.

Item si quis alteri eleemosynam eroget ad indigentiam subleuandam putans esse pauperem, cum tamen diues sit, donatio non valet, & qui accipit restituere debet eleemosynam acceptam: quoniam licet sit error in qualitate personæ, huiusmodi tamen qualitas in eleemosyna ad substantiam pertinet, quia eleemosyna datur ad miseram, & inopiam indigentis subleuandam. Vbi verò quis ab omni miseria, & inopia liber est, alius eleemosynam ei præstare, lege & iure non cogitur: sicut si quippiam sit datum ob causam, ea minimè subsecuta, non subsistit donatio. Pari ratione lucrum, quod ex mutuo per vsuram accipitur, debet restitui, quia acceptum est tanquam donatum ab eo, qui mutuum accepit: at donatio debet esse simpliciter libera, cui repugnat qualiscunque metus, & qualiscunque vis, præsertim cum ex mutuo lucrum accipi iure non possit. Sed qui promittit vsuram, non nisi necessitate compulsus eam pollicetur, & soluit. Item qui alteri gratis, & liberaliter alimenta præbet in vitæ subsidiũ, vt habeat vnde viuat, alioqui minimè præstiturus, si nosset ipsi alimenta aliunde suppetere, donatio non valet, quia per ignorantiam data sunt alimenta. & proinde donatio eatenus est inuoluntaria. Si roges, Quid si Episcopus conferat Ecclesiasticum beneficium Clerico, quem putauit, esse pauperem & sanctum, quia paupertatem, & vitæ sanctitatem huiusmodi Clericus simulauit. Respondeo: Si Clericus alioqui idoneus est ad functionem, & munus, quod beneficium requirit, & postulat, beneficij adeptionem valere, quia non est erratum in iis, quæ ad substantiam impetrationis siue adeptionis spectant. si tamen non sit idoneus, adeptio non est rata, & firma; non quia clericus diues sit, & fictæ simulataque sanctitatis, sed quia beneficio est indignus: & caret his duobus, quas beneficium postulat.

Item si hospitalis domus erigatur, & in ea certa quædam alimenta constituta, & relicta sint ad alendos certæ nationis, prouinciæ, vel loci pauperes, veluti ad alendos Italos; Hispanus verò vel Gallus alioqui pauper fingens se esse Italum, alatur, ac sustentetur, cogendus est restituere impensas in alimentis factas, quia in huiusmodi alimentis erratum quidem est in qualitate, sed quæ pertinet ad substantiam, quoniam alimenta non sunt relicta nisi ad pauperes Italos sustentandos.

De actibus voluntatis qui eliciti vocantur.
Cap. XIX.

PRimò Quæritur, Quisnam actus elicitus volũtatis vocetur. Respondeo, Duos esse voluntatis actus, vnum quem Theologi passim appellant elicitum, alterum quem dicunt imperatum. Elicitus vocatur, qui fit à voluntate proximè, & per se ipsam, & qui excipitur tanquam in sede sua in ipsa voluntate, à qua proximè producitur, veluti sunt hæc, velle, amare, sperare, concupiscere nolle, odisse. Dicitur elicitus, quia in ipsa voluntaris potestate contentum, & latentem quasi foras educimus: res quum primum voluntati præ se ferens boni faciem, & formam obiicitur, eam excitat, mouet, allicit, & flectit, ac veluti impulsu quodam elicit ex ea sui appetitionem: sic ex silice tritu ferri ignita fiamma, & corporum conflictu sonus elicitur: actus igitur elicitus voluntaris proximè ex ipsa voluntate patitur & quasi gignitur ex bono. Imperatus verò actus est, qui fit à voluntate ministerio & opera alterius facultatis, quæ eum actum proximè gignit. Quare actus imperatus non excipitur, neque inhæret in voluntate, sed in ea facultate à qua proximè producitur, & trãsit interdum in materiam aliquam externam. Tales actus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt credere, intelligere, videre, audire loqui, comedere, deambulare, saltare, canere, verberare, occidere quotiescunque motu, & imperio voluntatis actitantur, aut factitantur.

S. Tho. 1. 2. q. 8. & seq.

Secundò Quæritur, Quot sunt actus eliciti voluntatis. Respondeo, Sex esse in vniuersum, nimirum velle, intendere, frui, eligere, consentire & uti: quorum actuum numerum S. Thomas commodè inducit, & colligit. Nam bonum, quod voluntati solet offerri, duplex est: aut finis, ad quem adspirare contendimus: aut id, quod nos ducit ad finem: quare bonum appeti bifariam contingit. Primò bonum, quod est finis, qui propter se appetitur tanquam iucundum vel honestum: secundò bonum, quod est vtile ad finem assequendum. Rursus bonum, quod est finis, potest trifariam expeti. Primò simpliciter, vt est quid iucundum, vel honestum, quod per se & propter se voluntati placet, ac libet: & hac ratione velle, qui est actus voluntatis versatur in bono: quod statim atque voluntati obiicitur, eam solet allicere: ita vt id voluntas approbet ac sequatur. Secundo modo bonum appetitur propter ipsum, & cuius gratia alia experuntur, ita vt sit finis & terminus eorum, & habeat rationem finis, quem dixerunt Philosophi, esse id, cuius gratia aliquid fit: & tunc amatur, & appetitur tanquam finis, per aliquid aliud obtinendus. Et hoc est finem intendere qui est secundus actus voluntatis. Tertiò potest appeti, approbari, & amari bonum, prout in eo voluntas conquiescit, vt in vltimo fine obtento, ex quo voluptatem vt fructum delibat, & capit, & hic actus dicitur fruitio.

Secundò accipitur bonum, vt est quid vtile ad bonũ aliud adipiscendum: & circa huiusmodi bonũ versantur tres actus voluntatis, eligere, consentire, & uti: electio est rei alicuius acceptæ ex rationis consultatione: vt conducit ad finem propositum consequendum. Consensus, est actus, quo voluntas tatam & acceptam habet, sine quo approbat sententiam rationis consultatione, & deliberatione conclusam. Vsus verò est actus, quo voluntas aliquid adhibet ad aliud assequendũ, nam vti, est quippiam ascisere ad aliquid adipiscendum: quare vsus semper est eius quod ducit ad finem.

Tertiò Quæritur, Quomodo ad hos sex actus, quos enumerauimus, cæteri voluntatis actus reducãtur, veluti Amor, Delectatio, Spes, Desiderium, Gaudium. Respondeo, Hosce omnes actus in sex primis comprehendi. Nam Amor, aut est beneuolentiæ, aut cõcupiscentiæ. Vterque est velle quoddam, quoniam Amare nihil aliud est, nisi velle bonum alicui: quod si velimus ei bonum propter ipsum, est amor qui dicitur beneuolentiæ seu amicitiæ. Si verò causa nostri, vel alterius quempiam amemus est amor, qui dicitur cupiditaris, siue concupiscentiæ. Desiderium item, in actu intentionis continetur: nam sæpe ad id, quod in votis habemus, aspirare, & peruenire conamur, quod est finem intendere. Porrò spes est desiderium rei cum fiducia consequendæ. Delectatio insuper ad fruitionem reuocatur, quoniam bonum, quod habetur, oblectat, & quatenus iucundè, & suauiter boni aliquid percipimus, eo læti perfruimur. Præterea Gaudium ad fruitionem redigitur: & cum nihil sit re à Delectatione distinctum, & delectatio sit quædam fruitio, sequitur, vt gaudere sit perfrui.

De actu voluntatis elicito qui dicitur velle.
Cap. XX.

PRimò Quæritur. Quisnam actus sit voluntatis, qui dicitur velle, Respondeo, esse actum, qui est veluti primus quidam ad bonum progressus: exit enim voluntas obuiam bono venienti, vt id complectatur, vnde nascitur, vt optet se cum illo coniungere, quantum fieri possit, vt hoc modo sit illi bonum, & bene illi sit: cõtra nolle est veluti quidam voluntatis à malo recessus: ad primùm enim mali conspectum, illud voluntas auersatur, respuit, & defugit, ne se illi applicet, quo fiat ei malum. Sunt igitur duo voluntatis primi actus contrarij, approbatio, & amplexus boni venientis in cognitionem mentis: & reprobatio ac depulsio mali incurrentis in animum, ex his duobus actibus tanquam ex fontibus cæteri veluti riuuli deriuantur.

S. Tho. 1. 2. q. 8. art. 2.

Secundò Quæritur, An velle sit tantum finis. Respondeo, finem dupliciter accipi, vno modo vt est bonum, quod voluntas appetit propter ipsum, quale est iucundum, & honestum: nam honesta propter virtutem ipsam expetimus, & iucunda item propter ipsa, eo quod illa nos placidè oblectent. Et hoc modo velle est finis, sic enim volumus sanari, bene habere, vincere, honorari, ditari, beatè viuere. Altero modo accipitur Finis, strictius ac pressius: nempe magis propriè, vt est bonum, quod propter ipsum appetitur, & cuius gratia cætera appetuntur: quo pacto se habent sanitas, & medicina salutaris, quoniam medicinam optamus atque diligimus propter sanitatem: & sanitatem propter ipsam vt iucundam & vt rem medicinæ munere & præsidio obtinendam. Quando finis hoc modo concupiscitur, tunc est finis propriè, ac proinde intentio est actus quo finis, tanquam finis appetitur, cuius gratia aliquid fit. Electio verò est rerum vtilium ad finẽ: & ideo eligere, intendere & velle distinguuntur: quia finem volumus, aut intendimus, bona verò, quæ sunt vtilia ad finem consequendum, eligimus.

Aristot. 3. ethic. c. 2. Nysse. lib. 3. de Homine. c. 4. Damasc. lib. 2. fidei orthod. c. 22.

Tertiò Quæritur, An velle aliquando sit eorum quæ fieri non possunt: & quæ Philosophi, & Theologi impossibilia vocant. Respondeo, ex Aristotelis doctrina, Velle, & Eligere, in multis distingui, sed præsertim in hoc, quod volumus aliquando, quæ esse, vel fieri non possunt, non tamen eligimus nisi ea quæ fieri queunt. Volumus enim inquit ille, non mori, nunquam tamen eligimus non mori. Idem penitus ex Aristotele docuere Nyssenus, & Damascenus: Ratio huius est, quia non eligimus nisi id, quod est vtile ad finem consequẽdum: cum primum nouimus finem non posse nos assequi, ab eligendo desistimus, at verò Velle est circa finem: finis autem, vt ante iam dixi, aliquando est bonum iucundum vel honestum, quod propter se placet: & ideo quia sæpe intelligentia, & cogitatione percipimus aliquid boni, quod reuera voluntatem delectatione afficit, id volumus: & licet id fieri, nequeat, nihilominus tamen volumus tãquam bonum, eo quod absolutè, & per se cognitum delectat. Cogitat quis v.g. se esse Angelum, & delectatur: cogitat se in auem mutatum volare per aëra, se nemini subiici, se nunquam moriturum, se nullius rei indigere, & inde delectationem capit. Quæres an velle sit aliquando eorum, quæ simpliciter esse aut fieri, nequeunt: an vero tantum eorum, quæ solum esse, aut fieri non possunt ex accidenti, eo quod iam ante prætenerint. Caietanus & alij communiter tradiderunt, velle nunquam esse eorum, quæ simpliciter sunt impossibilia: quare is, quem sui peccati commissi pœniteat, veller nõ peccasse, quod simpliciter, inquiunt, non est impossibile, sed ex accidenti, quia actus peccati commissi præterijt: mater, cuius filius est mortuus, veller vitam filij, quæ non est simpliciter impossibilis, sed solum ex accidenti, quoniam ea cum amissa fuerit, esse iam desiit. Pari ratione Dæmones odio Deum habentes vellent Deum non esse, non quidem absolutè, sed ex accidenti, quia vellent, ne flagitia vindicarer, ne delicta puniret. Sed secundum alios Arist. Nyssen. & Damasc. locis ante citatis, absolutè docent velle aliquando esse eorum, quæ fieri nõ possunt: vbi nihil distinguunt, immo exemplo rem confirmant, quod locum habet in eo, quod simpliciter impossibile vocant. Quia volumus, inquiunt, nõ mori. Sic sentiunt Scot. d. 6. q. 1. §. Respondeo. Gab. 2. d. 6. q. 1. art. 1. dub. 1. Mai. 2. d. 6. q. 1. Item Caietani distinctio nihil facit ad rem: quia sicut appetimus, quæ sunt ex accidenti impossibilia, eo quod ea cogitamus vt bona, quæ per se delectant, sic etiam possumus appetere ea, quæ simpliciter sunt impossibilia, quia ea possumus aliquando ratione, & intelligentia concipere, quatenus simpliciter per se voluntatem oblectant, omnis enim boni iucundi ratio absolutè cognita siue sit boni, quod fieri potest, siue boni, quod fieri non potest, voluntatem mouere, & allicere solet. Si secundò Roges, An appetitio boni impossibilis sit (solùm conditionalis vt aiunt) quidam actus, an verò absolutus. Quidam censent solùm esse actum conditione affectum, vtpote qui explicatur cum conditione. v. g. vellem non mori. Sic Capr. 2. dist. 4. q. 1. art. 1. ad argumenta contra 2. conclus. Sotus 4. dist. 14. q. 2. art. 1. ad 3. dist. 17. q. 2. art. 1. ad 2. Ferrar. lib. 1. contra Gent. cap. 109. At iuxta aliorum sententiam Aristoteles simpliciter & absolutè docet, nos impossibilia aliquando velle. Nam quando bonum iucundum vt iucundum, aut honestum quatenus honestum per se est, mentis cogitatione percipitur, absolutè possumus illud appetere: omnis enim facultas animantium simpliciter format, & elicit actum circa rem obiectam sibi propositam, & oblatam. Quæres tertiò, An voluntas possit appetere impossibile, quãdo ratio vt tale illud cognoscit, ac perspicit. Quidam opinantur ex Aristotele colligi, etiam tunc posse nos velle, & appetere impossibile: quia alioqui si tantum velle possumus impossibile, vt possibile iudicatum, etiam possumus impossibile eligere, si ratio putauerit id esse possibile: & tamen Aristoteles planè docuit posse nos velle impossibile, eligere non item. Dicendum igitur breuiter existimo: cum voluntas fertur ad aliquid siue simpliciter, siue ex accidenti, siue per se, siue ex alio impossibile: tunc quamuis ratio cognoscat id esse impossibile, apprehendit tamen & concipit simplici notitia nihil affirmando, aut negando, tanquam bonum iucundum, quia absolutè perspicit, & animaduertit in eo rationem boni iucundi, & grati, immo nouit etiam id esse bonum in aliquo, vt quando volumus non mori, licet cognoscamus id in nobis esse, aut fieri non posse, percipimus tamen absolutè & simpliciter tanquam bonum suaue, & iucundum, immo etiã

Caiet. 3. p. 1. 63. ar. 3. & p. 1. q. 63. art. 3. Sotus 4. d. 14. q. 2. art. 1. ad 1. & d. 17. q. 2. a. 2. ad 2. Adrian. 4. q. 3. le pœnit. §. sed dubium vltetur. Alex. p. 4. q. 12. m. 1. a. 2. §. consequenter quæritur de alia parte definitionis.

id esse bonum in Angelis & Deo: & proinde cum intellectus percipiat absolutè id bonum, quod per se simpliciter delectat, quamuis simul etiam videat id esse impossibile, voluntas simpliciter vult & approbat bonum vt iucũdum sibi propositum & ostensum. Obiicies id, quod non est, nec vlla ratione existere in rerum natura aut fieri potest, velle & appetere nequimus, nisi habeat rationem rei alicuius subsistentis: alioqui enim res fictas possemus appetere; sed quod cognoscimus esse impossibile, nouimus id esse fictum, ergo nõ possumus illud appetere. Respondeo, Nos velle non posse quod nouimus esse fictum: nihilominus tamen quandocunque cognoscimus aliquid esse nobis impossibile, sed mente & ratione concipimus tanquam bonum, gratum & iucundum, & animaduertimus id per se absolutè esse bonum, & iucũdum, immo in aliis esse bonum, quale est non mori in Deo, & Angelis: & in volucribus volare per aëra, eiusmodi impossibile velle, & approbare simplici quadam voluntate possumus, quia simul cognoscimus id impossibile quidem esse in nobis, at per se absolutè esse quid possibile bonum, & iucundum, & tanquam iucundum & gratum simplici notitia & cogitatione nihil affirmando aut negando percipimus.

Ferrar. lib. 3. contra Gen. c. 109.

Quartò Quæritur, An possit esse in voluntate peccatum cum aliquid impossibile volumus, & approbamus. Respondeo, Posse: nam contingere potest interdum, vt aliquid, quod contra fas, & omne ius est, sit impossibile, & nihilominus quia tanquam bonum iucundum absolutè concipitur, id velit quis & approbet. Veluti si quis intellectu percipiat se nulla lege, & iure constringi, non subiici imperio, aut legi rationis, vel Dei, & voluntatiam capiat delectationem ex eo, animaduertens id esse malum, & rectè rationi contrarium. Pari modo si quis cogitans de re aliqua turpi, sibi tamen impossibili, sciens & volens de ea lætaretur: aut qui item adulterium, furtum, homicidium impossibile secum mentis cogitatione reuolueret, ac volens sese in eo oblectaret, proculdubio contra leges, & iura delinqueret.

Quintò Quæritur, An voluntas non solum bonum, sed etiam malum velle possit, & similiter an bonum æquè ac malum auersari, & respuere queat. Constat inter omnes voluntatem interdum velle quod malum est, & quod bonum est repudiare, quia malum voluntari aliquando se offert vt faciem & speciem boni habens: ac proinde voluntas id appetit, & amplectitur quatenus bonum iudicatur, & bonum itidem aliquando mali imaginem & similitudinem refert, & idcirco voluntas id auersatur & respuit.

Quod igitur in quæstionem vertitur, est an voluntas malum, qua malum est à ratione iudicatum possit velle, approbare & amplecti: & bonum vt bonum est, odisse abiicere. Quidam probabile existimauerunt, malum sic posse appeti, & bonum repudiari: sed certè lõgè verius est, quod omnium ferè consentiens opinio tradidit, neque posse voluntatem malum velle & appetere, nec bonum nolle & odisse. Nam hæc est voluntatis vis & natura, vt sit ad bonum propensa: vnaquæque enim hominis facultas in re aliqua certa tanquam in materia sibi propria versatur, ergo voluntas quoque ad certum aliquid sua natura fertur, tanquam ad proprium obiectum & finem. Sicut ergo ratio & intelligentia falsi non est, sed tantum veri, sic voluntas tantum est boni, non mali.

At obiiciunt in primis, aliquando quis ex animi malitia & improbitate delinquit: ergo malum, vt præ se fert prauitatem amplectitur. Respondeo, Non dici peccatum ex malitia contractum, quia malum quia malum est appetatur, sed quia scienter, & absque vlla animi infirmitate vel habitu deprauato, vel appetitus perturbatione incitante committitur. Si dicas, Quo pacto scienter voluntas malum admittit, si id vult quatenus bonum: nam si in malum tendit, vt faciem & speciem boni tenet, non malitia sed errore delinquere dicetur. Respondeo, ex malitia peccatum commissum dici, nõ quod malum qua malum velit voluntas, sed quod scienter nullo alio extrinsecus incitante in id feratur quod est lege ac iure prohibitum: at tunc licet animaduertat per rationem illud contra fas iúsque esse, vult tamen & amat vt sibi iucundum, aut vtile, peccatum verò dicitur errore contractum, quia est per ignorantiam susceptum, quale non est quod ex malitia committitur. Deinde obiiciunt, voluntatem esse omnino liberam, ergo potest bonum odisse, & malum velle. Respondeo, Voluntatem ideo liberam esse, quia à nullo certo bono necessitate trahitur: quicquid enim boni prosequitur potest non prosequi, si velit. Quocirca à cæteris hominis facultatibus maximè differt: nam reliquæ quadam naturæ necessitate ad res sibi obiectas feruntur: ratio enim non solum abhorret à falso, sed etiam oblæto si verò necessario assentitur: at voluntas quamuis malum velle non possit, obiectum sibi bonum potest, si velit, non amare. Postremò obiiciunt, posse voluntatem oblato sibi quocunque bono, mereri & peccare, ergo potest & bonum refutare, & nolle. Respondeo, Inde posse peccare, quia in quacunque re sibi obiecta offerent sese illi triplex ratio boni. Honesti, iucundi, & vtilis, ac propterea neglecto reiectóque honesto, contra fas iúsque omne, potest iucundum vel vtile prosequi.

Sextò Quæritur, An voluntas à ratione moueatur: inter omnes conuenit, eam à ratione moueri, & impelli tanquam ab offerente, & proponente bonum: voluntas per se nihil lucis habet, ac proinde ratio est lux & dux eius. Mouet igitur ratio voluntatem tanquam consultrix, magistra atque præceptis excitando, instigando, suadendo, dirigendo docendo, & monendo meliora. Sed venit in dubium, An rei obiectæ notitia moueat voluntatem vt causa efficiens, an vero potius vt finis. Sunt duæ opiniones, vna est mouere instar causæ efficientis, siquidem causa efficiẽs est, qua posita, effectus consequitur: sed boni oblati notitia posita, voluntas suum actum producit. Deinde variata rei obiectæ notitia, variantur quoque voluntatis actus sicut etiam pro varietate cognitionis à sensibus profectæ, variantur pariter animalis appetitus affectus. Altera opinio est, potius instar finis notitiam rationis mouere: quæ sententia longè probabilior videtur: nam ratio mouet (vt dixi) voluntatem excitando, suadendo, monendo, & dirigendo. quod præstat, quia rem volũtati obiicit, ac offert, ergo notitia nihil aliud est, quàm rationis actus, quo res voluntati proponitur, vt si velit, approbet illam, & ameti sin minus improbet & respuat: bonum enim quod extra nos est, ratio intra seipsam concipit, & sic conceptum voluntati ostendit & obiicit; ac proinde ipsum bonum tanquam finis voluntatem mouet, ratio verò tanquam dux, & magistra ad finem voluntatem ducens ac dirigens. Ergo notitia est, per quam ratio dirigendo mouet voluntatem: ipsa autem voluntas circa rem per notitiam rationis ostensam & oblatam sibi, suum actum parit atque producit. Et quamuis Philosophi dictitent rei obiectæ notitiam actum voluntatis efficere, potius metaphoricè & figuratè, quam propriè loquuntur. Et actus voluntatis variari quidem solent pro varietate notitiæ, sed illud non fit, nisi primò ipsius rei obiectæ extra nos existentis ratio, & natura varietur: quemadmodum amor, desiderium & delectatio actus sunt voluntatis omnino distincti, non quia bonum, in quo versantur diuerso modo ratio concipiat, sed quia desiderium est boni futuri, quod nondum possidetur. Delectatio verò est in bono, quod iam habetur. Amor verò est boni tum præsentis, tum absentis, tum possessi, tum expectati.

Septimò Quæritur. An fieri possit, vt in aliquid voluntas feratur ratione non cognitum. Cõstat inter omnes tam Philosophos, quàm Theologos per naturam id fieri non posse, cum sit ratio tanquam dux & magistra voluntati à natura data. Sed quæstio est, An saltem Dei potestate id fieri queat: de qua fusius capite statim sequenti tractabo. Non defuere Theologi, qui id affirmauerint: immo sunt quidam qui doceant aliquando mentem rerum cœlestium & diuinarum studiosam ad tantum Dei amorem prouehi, vt in eo multa diligat, & amet per rationem nec ostensa nec cognita. Alij tamen quamuis hoc non expressè fateantur, contendunt tamen fieri à Deo posse, vt voluntas bonum, quod ratio nullo modo cognoscit, amet & prosequatur. Et hi quidẽ non concedunt voluntatem posse bonum velle, & amplecti sibi non cognitum, sed docent vicem & locum rationis, bonum voluntati subiicientis atque monstrantis, Deum supplere posse. Voluntas, inquiunt, per se cœca est, ac proinde magisterio & ductu alterius indiget, quem ratio suapte natura voluntati præstat: supra naturam autem Deus munus & officium, quo ratio fungitur supplere potest: & tunc voluntas fertur in bonum sibi per Deum, non autem per rationem oblatum. Deus enim per seipsum rerum notitias menti ingenerare potest. Mihi verò hæc subtiliter & acutè quidem dici videntur, sed non verè. Si enim voluntas, quia per se cœca est, bonum incognitum amare non potest, conficitur inde, vt non nisi à ratione sibi propositum bonum velle queat, eo quod propositum esse voluntati non possit, nisi cognitum, & cognitum esse nequit nisi per rationem: est enim cognitio siue notitia actus vitæ à ratione productus: & sicut velle, & nolle, qui sunt voluntatis actus, fieri nulla ratione possunt nisi à voluntate, sic etiam intelligere, & sentire non nisi à ratione, intelligentia vel sensu gigni & produci queunt: neque enim dicitur aliquis rem intelligere quia eius notitiam habeat ab extremo principio solummodo genitam atque susceptam, sed quia in se ipse illius notitiam parit, & editam in se excipit & retinet.

Octauò Quæritur, An voluntas ab appetitu sensus moueatur. Respondeo. Tri fariam ab eo volũtatem moueri posse. Aut enim appetitus animalis imaginationem excitat, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

deinde imaginatio rationem, & ratio voluntatem: Aut primò appetitus corpus ipsum afficit, vt sæpe solet: mox verò corpore sic aut aliter affecto, rationes, quæ extra nos sunt vanè concipit: quisque enim, vt est ipse affectus, sic solet de rebus iudicare: postea verò ratio quod iudicat subiicit voluntati: Aut tertiò appetitus vehementer commotus, ad se flectit ac trahit quodammodo voluntatem, cum sint vires inter se quodam naturæ nexu & vinculo colligatæ.

Nonò Quæritur, An voluntas humana à bonis vel malis Angelis moueri queat. Respondeo, Posse, non quod Angeli actum voluntaris efficiant, sed quod rationi aliquid obiiciat, & suggerant: siue proximè per se ipsos, siue ministerio sensuum: deinde ratio rem sibi cognitam voluntati subiicit. Possunt igitur Angeli per nostri corporis affectionem, vel sensum vel mentis rationem mouere voluntatem: ac proinde mouent tantummodo instigando, suadendo, monendo, suggerendo quod volunt.

Decimò Quæritur, An voluntas humana à cœlo & astris moueri queat. Respondeo, Minimè nisi primò corpus ipsum afficiant: aliter enim cœlum, & astra ad voluntatem nostram aspirare non possunt. variis tamen corpus nostrum afficiunt qualitatibus, quibus quisquis fuerit affectus, sic aut aliter iudicat, ac proinde varium rationis iudicium varius in voluntate actus consequitur.

Vndecimò Quæritur, An voluntas à seipsa solummodo vt à causa efficienti moueatur, an verò etiam à Deo. Respondet S. Thomas à se aliquando moueri, aliquādo verò à Deo. Cum finem, inquit, vult, appetit, & amat, non à seipsa, sed à Deo efficienter mouetur. Rursus, cùm incipit aliquid velle, à Deo mouetur, non à se. Cum autem fertur in id, quod nos ducit in finem, seipsam mouet. Hæc S. Thomas: sanè verissima, quamuis difficultate non careant, quidam enim opinantur voluntatem ideo non à seipsa moueri sed à Deo, quia actum ipsa vt causa efficiens non pariat, & producat, sed à Deo factum, & impressum in se ipsa excipiat, conseruet, atque sustentet: quæ sententia ab aliis merito refutatur, quoniam actus voluntarius nec esse, nec dici potest, quin sit à voluntate productus: est enim actus vitæ, ac proinde naturæ & formæ, & à vi, & principio intemo profectus. Alij verò dixerunt voluntatem tunc non à se ipsa moueri, cum liberè non mouetur, sed quadam naturæ necessitate. Cæterùm neque hoc cæteris probatur: nam S. Thomas perspicuè tradit voluntatem minimè à se ipsa moueri, cum incipit quippiam velle, & cum finem sibi propositum vult, & approbat; at non semper cum incipimus aliquid velle, aut cum finem nobis oblatum appetimus, necessariò volumus: nam possumus non velle. Ideo alij senserunt voluntatem non à se moueri, cum motibus, quos Theologi primò primos appellant, cietur & agitatur, quia hisce motibus naturaliter subiicitur: cum verò reliquis motibus huc illuc que fertur, & ducitur, se ipsa mouet, quia non naturaliter, sed liberè eos tanquam suos actus producit. & à Deo moueri voluntatem, aiunt, quia Deus per se ipsum eam excitat, flectit, ac mouet. Sed certè S. Thomas nihil hic de primis, ac subitis motibus dixit: ac generatim docuit, voluntatem incipientem aliquid velle, à Deo externo principio moueri: & appellatione finis non solum summum & vltimum finem communem accepit, sed vniuersim quemcunque finem. Quare longè verius est, voluntatem tunc à se ipsa moueri, cum ex alia priori voluntate mouetur, hoc est, ex alterius boni approbatione, & appetione: & hinc fit, vt tùc voluntas se mouere dicatur, cum quippiam ex rationis consultatione vult & appetit: nec enim ratio consultat, nisi de iis de quibus vult volūtas. Rursus cum ex appetitione finis propositi voluntas venit in id, quod ducit ad finem, se ipsam dicitur mouere. Præterea cum voluntas à Deo externo principio mouetur, non propterea id fit, quia semper Deus proximè per se ipsum absque aliarum causarum naturalium aut supernaturalium ministerio & opera, vel menti cogitationem ingeneret, vel voluntati rei cupiditatem & amorem instillet: sed quia tanquam naturæ auctor & conditor voluntati dedit principium motionis: quapropter prima bona cogitatio, & appetitio, cum non ex alia priori voluntate promanet, ac surgat, in ipsum Deum tanquam auctorem refertur. Quare Philosophus rectè ac sapienter dixit, in voluntatibus deueniri aliquando ad primam bonam cogitationem ab externo principio, non à voluntate suam originem habēte: nam si ab ipsa voluntate esset, tunc non prima cogitatio, aut primus amor, & cupiditas diceretur. Hinc igitur fit id, quod verè tradidit S. Thomas, vt cum voluntas incipit aliquid velle, non à se, sed à Deo moueatur: quod locum habet siue illud sit naturæ, siue gratiæ bonum: & rursus in eo voluntas mouetur à Deo non solum tanquam auctore gratiæ, & supernaturalium bonorum, sed etiam tanquam à naturæ conditore, & bonorum naturalium largitore. Deinde

S. Tho. 1. 2. q. 111. a. 2. & q. 9. art. 6. & alij vrg. art. 4.

De his omnibus. Cai. Contra. Medi. 1. 2. q. 111. ar. 2.

Arist. lib. 7. Mora. c. 18. ad Eude.

cum voluntas fertur in finem, siue summum & vltimum, siue alium quemcunque, communem & generalem, siue priuatum & specialem, à Deo dicitur cieri; quia tunc non ex potioni voluntate & appetitione se ipsam mouet voluntas, nec de fine consultat; sed mouetur à Deo, qui primam bonam cogitationem iniecit.

Duodecimò Quæritur, An voluntas ad aliquid naturaliter & necessariò moueatur. Affirmat S. Thomas. Quod si quæras, Quænam sint huiusmodi bona, ad quæ voluntas naturaliter & necessario fertur. Respondeo, Esse finem extremum, & vltimum communem, quod est hominem in omnibus se bene habere, & omni malo carere: hoc enim vniuersi naturaliter appetimus. Rursus naturaliter voluntas esse, ac viuere, intelligere, ac scire desiderat. Animaduertendum est eodem modo esse accipiendum hoc, quo illud Aristotelis, omnis homo naturaliter scire desiderat: nec enim Philosophus eo loco significat, desiderium scientiæ non esse actum voluntaris elicitum: nec rursus vult, vt semper scientiæ appetitionem, & desiderium elicitum habeamus: nec item, vt necessario, non liberè scire velimus: sed significat scientiæ desiderium esse voluntatis actum ipsius naturæ consentaneum & conuenientem, quia est cupiditas rei homini maximè congruentis. Sic etiam naturaliter voluntas sui conseruationem desiderat, non quod actu eam semper affectet, sed quod omnis natura suopte ingenio se tueri, & conseruare conatur: nec si actum eliciat, potest sui cōseruationem odisse, nisi decepta eam æstuat tanquam mali speciem, & imaginem referentem.

S. Tho. 1. 2. q. 10. ar. 1.

Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 4. Ansel. de concor. præs. & lib. arbit. 1. Boet. li. 5. de consol. prosa vltima. Aug. de prædest. & gratia. c. 15.

Tertiodecimò Quæritur, An sit certum & speciale aliquod bonum, ad quod voluntas necessario trahatur, ita vt non possit non trahi. Respondeo, Nullum esse in hac vita mortali bonum, quod huiusmodi necessitate ad se voluntatem rapiat & attrahat: quia in quocunque speciali bono, quod ratio voluntati proponit, species aliqua mali semper obiicitur: eo quod quamuis magnum, eximium, & excellens sitiin eo saltem imago & facies ardui, operosi & difficilis cernitur. Porrò rei obiectæ difficultatem ac labotem recusat & defugit voluntas. Item quamuis in bonis voluntati propositis nulla mali species cerneretur, nihilominus ipsa voluntas cum suapte natura libera sit, potest oblatum sibi bonum non velle, quamuis nolle & odisse aliquando non possit.

Dur. 2. d. 24. q. 3.

Decimoquartò Quæritur, An voluntati primò insit libertas. Decepti sunt quidam rati libertatem primò quidem inesse rationi, quàm voluntati: cum tamen nulla sit in ratione libertas, nisi ex libero voluntatis impulsu. Est igitur voluntas prima libera facultas, quæ suo nutu & arbitrio liberè vult quicquid amat & appetit: ac cæteras hominis facultates sibi subiectas suo arbitratu mouet, & impellit, quo vult. At verò negari non potest, quin in ipsa ratione insit prima quædam libertatis origo & initium, non quod ratio antè voluntatem sit libera, cum quicquid agit, ex naturæ necessitate agat; sed quia cum bonum voluntati subiicit, & offert, triplicem in eo boni faciem & imaginem ostendit, videlicet honesti, iucundi, & vtilis. Ex quo fit vt voluntas in id, quod vult seu conferat, interdum honestum iucundo, & vtili anteponens; interdum iucundum vel vtile, honesto posthabito, amplexata.

Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 4. Ansel. de concor. præs. & lib. arbit. 1. Boet. li. 5. de consol. prosa vltima. Aug. de prædest. & gratia. c. 15.

Decimoquintò Quæritur, Quomodo cum Dei præuisione & præscientia voluntatis libertas consistat, siquidem Dei cognitio falli non potest: ergo si Deus prænouit & præuidit futurum esse voluntatis consensum, consequens est, vt sit certo futurus. Respondeo, Quemadmodum cum te video legentem, disputantem, vel currentem, meus aspectus nihil prorsus de tuo libero cursu vel disputatione detrahit: eo quod meus aspectus ideo est verus, quia tu legis, disputas, aut loqueris: nec quia ego te video legentem aut disputantem, ideirco tu legis, aut disputas, sed quia vis: sic æterna Dei præuisio, qua liberum voluntatis consensum futurum prænouit, nihil minuit, aut lædit libertatem arbitrij: etenim nuda Dei cognitio, rei vilæ nullam necessitatem affert, sed est notitia rei sicuti in seipsa est. Vnde veteres illi Patres Iustin. q. 58. Orig. lib. 7. in Epist. ad Rom. c. 8. Hieron. in c. 1. Ezech. c. 16. Herem. c. 16. Isai. dialog. 3. contra Pelagianos. Chrysost. hom. 80. in Matth. Aug. lib. 5. de ciuit. c. 10. & lib. de prædest. & gratia. c. 5. Cyril. lib. 9. In Ioan. c. 10. Damas. in dialo. aduersus Manichæos. Leo. ser. 16. non ideo inquiunt, quia Deus præuidit scandala futura, sunt futura, sed potius quia ventura sunt scandala præsciuit & longè antè prædixit. Sunt enim futura tam certo & euidenter Deo nota & perspecta, quàm præsentia. Nec tamen inde colligas Deum futura prænosse, quia sint futura, neque enim Deus scientiam suam sicut nos à rebus accepit, sed ex se & per se ipso natura sua rerum omnium futurarum certam præsentionem habet. Et ideo dixi-

mus, quæ sunt futura prænouit, non quia futura sint, sed quia per se ipsam est prima & summa cuiuscunque veritatis notitia. Ergo si verum est vt quippiam sit futurum, eo ipso ex omni æternitate est Deo notum atque perspectum.

Decimosextò Quæritur, quomodo cum æterna diuinæ voluntatis præfinitione, qua futura bona præfiniuit salua sit humanæ voluntatis libertas: Nam voluntas diuina est efficacissima cui nihil potest obsistere. Ergo si quippiam præfiniuit, necesse est vt eueniat, ac proinde cum humanæ voluntatis consensum in bonis præfinierit non potest non fore. Hāc quæstionem infra commodius diluemus, in præsentia dixisse sufficiat, Deum sic nostrum in bonis consensum præfinisse vt suo loco & tempore ita opportunam & commodam bonam cogitationem iniiciat, vt id velimus & sequamur, quod Deus nos sequuturos præfiniuit: licet possimus, non sequi. Sic itidem opportunis & accommodatis auxiliis voluntatem excitat ac mouet, vt ipsius Dei ductum homo liberè sequatur, de hac re alio in loco fusius disputabo.

Decimoseptimò Quæritur, Qua ratione cū diuina actione qua simul nobiscum agit Deus consistat libertas humanæ voluntatis. Res enim creata non agit nisi vt à Deo mouetur, & ab eo in sua actione pendet: rursus non agit nisi vt Dei instrumentum, ergo voluntas humana vt à Deo mota, non potest non moueri, ac proinde non potest non agere. Quidam arbitrantur Deum cum rebus creatis operari, quia prius saltem natura, origine, & causa eas præueniat, excitet, & moueat, ita vt prius in ipsis motum quendam & impulsum imprimat, & deinde ipsæ motæ & impulsæ agant. Et nihilominus libera, inquiunt, voluntas relinquitur, quia motus ille Dei & impulsus excipitur in ipsa pro ratione & modo ipsiusmet voluntatis. Et quia voluntas est libera, motum illum sibi diuinitus impressum excipit liberè. Alij contra opinātur Deum operātem cum causis secundis nullum ante earum actionem motum, & impulsum imprimere, sed simul cum ipsis conuenire ad effectum producendum: ita vt Deus & causa secunda simul, & proximè effectum præsent & nec Deus prius quàm secunda causa effectum attingat, nec hæc prius quàm Deus. Et hoc modo asserunt isti Deum cum humana voluntate liberè consentiente operari, ita vt Deus & voluntas simul cōsensum efficiant. Animaduertendum est receptissimum esse Deum ante liberum voluntatis consensum multa in nobis sine nobis efficere, hoc est, absque vllo nostro libero consensu: sic in mente cogitationes bonas immittit, & in voluntate motus quosdam bonos ingenerat & excitat. Verùm de iis auxiliis, quibus Deus humanam voluntatem præuenit, in præsentia non agimus, sed de eo auxilio, quo Deus cum voluntate consentiente liberè in bonis operatur, quem generalem Dei concursum siue specialem, scholæ Theologorum appellant. Notandum item est, dubitari nō posse quin Deus sit causa prior exteris perfectione, & dignitate: quia dignior atque præstantior, & duratione, cum Deus sit per se ipsum æternus, & origine, cum ex se & per se ipse existat: & auctoritate, cum summam habeat in omnes res potestatem, imperium & ius: & necessitate, cū sine ipso nulla alia causa quippiam possit efficere: ipse verò per se absque ministerio & opera causarum præstare queat, quod nunc ministerio & opera aliarum causarum facit. His annotatis quidam Theologi iuniores docent voluntatis libertatem omnino saluam, & integram esse cum ipsa operatione Dei, quoniam hæc tempore non antecedit voluntatis actionem, sed comitatur eam: ita vt Deus & voluntas simul veluti conspirent, atque conueniant ad vnam & eandem actionem & effectum: voluntas quidem suo nutu & arbitratu, Deus verò cum illa operans. Obiicies; Voluntas non agit nisi vt mouetur, & pendet à Deo in agendo; item non agit, nisi vt Dei instrumentum, hoc est vt causa mota à Deo, igitur à Deo præueniente excipit motum, & principium motionis. Respondent itidem, agit vt mota, & vt pendens à Deo, agit itidem vt Dei instrumentum quia agit vt causa secunda. Item quia voluntas nihil boni præstare potest sine Deo cum ipsa operante, cum tamen sine voluntate Deus efficiat sæpe quàm plurima dicitur instrumentum Dei, quia sine eo nihil boni potest, & cum eo facit quidquid boni præstat. At quia nutu suo, & arbitratu agit eum suum munus & officium obit, dicitur liberum instrumentum. Sed quoniam tota hæc quæstio pendet ex multis aliis, ideo alio in loco commodius tractabitur.

Gabr. 2. d. 37. q. 1. Mair. 1. d. 1. q. 6. Buri. lib. 1. ethi. q. 2.

Quanam ratione voluntas sit suarum actionum causa. CAP. XXI.

PRimò Quæritur, An creata voluntas sit suarum actionum causa efficiens. Respōdeo, negari non posse quin voluntas sit suarum actionū efficiens causa: alioqui enim vt Damascenus lib. 2. Ortho.

Gab. Mai. Burid. locis citatis.

fidei. c. 26. & cap. 27. & cæteri Patres concludunt euidenter, nec laus, nec vituperatio in voluntatis actionibus esset, nec præmium vllum benefactis daretur, nec malefactis supplicium constitueretur: nam voluntas libera non esset, si suos actus ipsa non gigneret, sed tantum aliunde factos exciperet in se. Amare igitur, aut velle, non est solum, voluntatē actum amandi aut volendi recipere, & habere, sed etiam gignere & elicere. Itaque cum quippiam volumus, & actum volendi producimus, & productum in nobis excipimus, & habemus, & voluntas eo actu à se genito, & in se recepto ad propositum bonum sua se sponte conuertit. An verò potius in agēdo, quàm in patiendo ac recipiendo hoc quod est velle, consistat, quæstionis est dubiæ inter aliquos. Mihi tamen magis arridet eorum sententia, qui putant in agendo consistere: ita vt velle, sit potius volendi actum elicere ac gignere, quàm genitum ac productum excipere & habere. Nec item voluntas cum quippiam vult, ad materiā externam, extra se suum actum transmittit vt ignis cum lignum exurit, suam in lignum actionem transfundit. Dices; Idem actu & potestate simul esse non potest si voluntas volendo agit, necesse est vt actu sit quærens agit, quod si itidem volendo patitur, ergo simul etiam est potestate. Deinde ab vno eodemq; principio, multa & diuersa proficisci nequeunt; qua igitur ratione ab vna voluntate iam varij actus oriuntur? Postremò, si causa nunc quippiam efficiat quod ante non faciebat, necesse est, vt aliqua motio antecedatevt in singulis causis agentibus cernimus: ergo non potest voluntas aliquid nunc velle, quod antea nolebat, nisi motio præcedat, qua ipsa voluntas extrinsecus muretur. Verùm ad hæc omnia, & singula respōdeo, aut nihil omnino concludere; aut tantummodo locum habere in his, quæ necessitate naturæ quippiam efficiunt, & natura ac corpore constant, & per motum agunt. In iis enim quæ voluntariè & liberè fiunt, voluntas & valet ad volendum, & ad suum proprium actum excipiendum: nam suum actum, quem gignit, excipit. In ipsis etiam naturalibus rebus aqua extrinsecus calefacta, se ad pristinum frigus, & suæ cōditionis & naturæ statum reducit: quandiu enim aqua est, formam suam seruat & retinet, qua veluti principio suas vires amissas recuperat, ac ita per suam formam actu aqua est, & potestate frigida: & ideo quatenus actu aqua, agit, ac sese paulatim ad primum suæ naturæ statum refert ac reuocat; & ex eo quod est potestate frigida, fit actu frigida. Angelus se loco mouet, anima item ratione prædita, & corporis vinculo & nexu soluta, ex vno se in alium locum confert. Sic voluntas, actu est voluntas, & quatenus actu talis, agere ac velle potest, & eadem simul potest in se suum actum excipere, quia eo ipso quod voluntas est, & valet ad gignendum, & ad excipiendum suum actum: quia velle, vt paulo ante iam dixi, est volendi actum elicere, & excipere: ergo voluntas & agit, & patitur: præsertim cum sæpè voluntas ex appetitione vnius, ad expetendum alterum moueatur, & ex fine sibi proposito sese transferat ad ea, quæ nos ducunt in finem. Item in causa naturali siue corporea, siue spirituali non contingit, vt nunc quippiam efficiat, vel agat, quod antea non faciebat, vel agebat, quin sit prius aliquid mutatum, aut impedimentum submotum: quoniam positis omnibus necessariò ad agendum requisitis, causa naturalis agit necessariò. At in causa quæ sua sponte, & voluntate agit, quamuis sint posita omnia, quæ illa causa ad agendum requirit ac postulat, potest suo nutu & arbitratu agere & non agere; & potest hoc aut illud efficere, & potest sic vel aliter operari. In hoc enim voluntas & actio libera à naturali causa & actione distinguitur.

S. Aug. lib. 10. de Tri. c. 1. & 2.

Secundò Quæritur, An creata voluntas sit tota causa efficiens suarum actionum. Non quærimus modò, an citra Dei auxilium, eiusmodi volūtas possit suos actus efficere, de hoc enim statim dicemus; sed an præter illud commune Dei auxilium, aliqua alia causa creata, cum voluntate conspiret ad actum volendi gignendum. Constat inter omnes, cogitationem bonam vel malam, simul cum voluntate coniungi ad rem eam appetendam vel respuendam: nec enim voluntas potest incognitum velle, vt docet Aug. sicut enim appetitus animalis sequitur sensum, nec potest ad aliquid moueri quin sit sensu perceptum: sic appetitus hominis intelligentia & ratione ducitur, & ad quodcunque se conferat, id necesse est fit ratione conceptum: vtrum verò notitia tanquam causa efficiens cum voluntate conspiret ad volendi actum producendum, dissensio est inter auctores: de qua quæstione nos suo loco iam diximus. Opponat aliquis, sæpe nos ardētius amare rem, quam remissius tamen cognoscimus & cogitamus: ergo potest cogitatio ita remitti, vt prius ex toto finiatur ac desinat, quàm actus voluntatis. Respondeo nihil inde efficiri, quia quandiu voluntas quippiam vult, necesse est vt de eo cogitatio duret ac maneat, & statim vt rei obiectæ cogniti-

perit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

perit,voluntatis actus euanescit. Nec inde fit, vt quò quippiam feruentius amamus, magis illud cognoscamus: potest enim volũtas rem minus cognitam magis amare, quia vult; sed nequit rem penitus ignotam diligere; potest quis pauciora de re quapiam cogitans plus amare, quam alter plura cognoscens de eadem re obiecta: quia in illo pauciora quæ cogitat,incundiora vel vtiliora apparent.

Secundò quis obiiciat aliquando voluntatem præcipere vt intellectus,exquirat id,quod nescit, & vt inquirat id, cuius est animus penitus oblitus: multa itidem scire cupimus, quæ nescimus.Ad hæc respondeo; sicuti cum reminiscimur, ex vno quod est nobis notum, in cognitionem eius, cuius sumus obliti,deuenimus:sic voluntas, cum quippiã scire studet,mouet rationem, vt ex aliqua re nota, aliam perquirat. Sic cum vocem audis,qua quid significatur,ignoras; vocem ipsam cognoscis quam ante percipis, & rei alicuius esse signum intelligis:sed quia,cuius sit signum nescis,id scire desideras,sic virum bonum, cuius faciem nunquam vidimus, amamus, quia virtutes eius audiuimus; & nos ad aliquid amandum, laudantium & prædicantium accedit auctoritas: sæpe ex auditis vel lectis rebus,studia discentium excitãtur. Posttemò aliquis dicat, fieri posse vt Deus actum voluntatis conseruet sine vllo actu rationis,cum sint actus à se inuicem numero & re distincti. Respondeo; sicut voluntatis actus absque actu intellectus naturaliter gigni non potest: ita nec naturaliter conseruari, vtrum vero potestate diuina aliter fieri queat,dubium est:nam quidam Theologi id fieri posse contendũt, alij vero negant.Quicquid sit, certè si Deus cõseruaret,per eum actum voluntas nihil vellet,quia nihil sibi haberet obiectum,sicut si Deus sine re visa conseruaret in oculo visionem quatenus qualitas quædam est,nihil per eam oculus videret.Dices,quid ni potent Deus voluntati bonum ostendere & obiicere, & cum ea simul conspirare ad illud volẽdum absque hoc quod ratio huiusmodi bonum cognoscat & offerat voluntati? Respondemus, nos de eo loqui, quod per naturam fieri potest, per quam bonum obiici, & offerri voluntati non potest nisi ratione perspectum; & negamus etiam simpliciter aliqua potestate fieri posse, vt voluntas velit aliquid,nisi id ratio cognouerit; quoniam volũtatis obiectum est bonum,quod ratio perspicit.

Mai. loco sup. cit. Almai. 3.de libertate voluntatis, vbi citat Scotum Gregorĩũ, Ochamũ. Aeist. li. 10.Ethic. t.4

Tertiò Quæritur,An vnico temporis momẽto possit voluntas suum actum elicere. Respondeo:quamuis olim inter Philosophos dubitatum fuerit an res aliqua fieri queat vno temporis punctoid tamen negari nulla ratione potest:nam multa fiunt vnico temporis momento, vt lumen in aëre, visio in oculo,& alia similia. Aristoteles quoque visio, inquit, quouis in tempore perfecta est: nihil enim ipsi deest, quod postea factum,speciem ipsius perficiat, quasi dicat, Tota fit simul,& non per partes cum tempore aut motu. Quare ibidem docet,delectationem totam simul fieri posse, & nõ per partes.Ex quo fit,vt vno temporis puncto mereri,aut peccare possit volũtas;vt fi de bono quod honestum est, gaudeat, vel id amet & appetat,aut de eo quod perperam egit,doleat, aut quæ turpia sunt, odio prosequatur; vel contra, si in eo quod turpe est, tanquam vtili & iucundo obiecturus, aut id concupiscat & diligat.

Med. 12. q. 10. art.4.

Quartò Quæritur, An voluntatis actus esse queat tãtumodo ad vnum temporis punctum.Respõdeo,dissensionem esse inter Philosophos an res aliqua possit subsistere ad vnicum tantum temporis momentum. Ego magis eorum sententiam probo, qui id affirmant: sicut etiam existit ipsum temporis punctum. Et nunc res illa inciperet per primum esse,& desineret per vltimum esse:ita vt verum esset dicere, nunc res est,& ante hoc proximè non fuit;& nunc est,proximè verò post hoc non erit;quare non sequitur vt res illa eodem puncto temporis sit,& non sit. Dices; cum est, desinit; ergo cum est,non subsistit. Respondeo,rem desinere,non solum cum per motum progreditur,ita vt amplius non sit, sed etiam quæ cum nunc sit,proximè post hoc non erit: sicut res dicitur nunc incipere quia nunc est,& proximè ante nõ fuit, nam sic etiam desinunt, & incipiunt ipsamet temporis momenta.At inquies,si res potest ad solum temporis momẽtum existere; sequitur vt eam Deus reparare queat in proximo temporis momento,quod est absurdum; cum duo temporis puncta sibi proxima esse nequeant. Respondeo,ex hypothesi,si res tantummodo ad vnum temporis punctum existat, nequit reparari in proximo temporis momento; sicut vnum temporis punctum existit ad vnum momentum, & tamen non sequitur proximè post ipsum aliud temporis punctum, sed tempus;ita etiam,ex hypothesi, si Deus vnum Angelum creauerit subito temporis momento, non poterit alius Angelus creari in puncto temporis proximè post primum sequenti, sed creabitur in alio momento distanti & remoto à primo.Nihilominus tamen quemcunque actum bonum voluntatis,quatenus qualitas quædam est, potest Deus simpliciter quocunque temporis puncto reparare, sicut potest Angelum in nihilum redactum, iterum creare quocunque momento:quia fieri potest vt reparetur in momento, quod sit totius alicuius temporis finis & terminus.Opponesid quod durat, necesse est vt ad tempus quamuis breue & exiguum, stet & maneat:id enim durat,quod cum motu,& in tempore subsistit:ergo nihil potest ad punctum temporis existere. Respondeo,nominis esse quæstionem,non rei, An quod ad vnum temporis momentum subsistit,durare, stare, manere, & conseruari dicatur:eo quod hæc id significare videantur, quod ad aliquam temporis moram est; ita vt quamuis res quæ durat,manet,stat,& conseruatur, per se successione careat,quia tota simul,non per partes est, nihilominus tamen subsistat ad tempus;quod quia cum motu est, non totum simul,sed per partium successionem existit: verum quicquid sit de hoc, nemo sanè negauerit, quin aliquid ad punctum temporis subsistat,siue durare,siue non durare dicatur.

Mai.loco cita.

Quintò Quæritur, An vno temporis puncto productus volũtatis actus,ad tempus posteà continuari possit,vt si quis quippiam amet,vel odio habeat.Respondeo, non esse dubitandum quin hoc fieri queat: & ideo potest quis ad tempus amando mereri,vel odio aliquid habẽdo peccare. Obiicies, id si detur,inde fieri, hominem infinitum posse mereri præmium,aut pœnam: vt si fingamus ad breuem temporis moram,ad quadrantem videlicet horæ, in bono, vel malo voluntatis actu persistere, cum in quauis temporis parte sint infinita momenta;fit,vt si in quouis temporis puncto homo mereretur, ad illius temporis finem & exitum infinitè mereatur.Sed negamus,aliquid inde concludi.Nam si ponamus semel in primo horæ puncto eemum aliquid per actum voluntatis hominem meruisse, fieri nequit vt tantundem mereatur in puncto horæ proximo; sed solùm in tempore proximè sequenti:quia post primum punctum horæ non sequitur proximè aliud punctum,sed tempus; & ideo in tempore erit secundum hominis meritum, quod potest esse minus, vel maius,vel æquale primo.Sed quantumcunque sit, etiam exiguum(nec enim est moritum minimum, quo aliud minus esse nequeat) potest infinitè diuidi; ac ita meritum hominis in toto illo tẽpore tale est, vt prius minor pars illius, subsisterit,& prior minor & minor: ac proinde sequitur, vt ad finem totius temporis non sit infinitum meritum voluntatis,quãuis toto eo tempore interruptum non fuerit. Quoniam etiamsi voluntas in primo horæ puncto certum quid meruerit, & meritum continuauerit posttea ad quadrantem horæ,in primo tamen puncto meruit, in proximo verò mereri tantundem non potest,sed in tempore proximè sequẽti; quia proximè non punctum, sed tempus consequitur; & in eo tempore voluntas aut meretur tantundem, quantum meruit in primo puncto, vel minus, vel maius præmium; sicut etiam in naturalibus, si accretio vel diminutio formæ, vel qualitatis continuo fiat per partes minores, & maiores, sit cum motu & tempore, sicut etiam incipit ac desinit; si verò interruptio fiat, fieri poterit per minimas partes, quæ esse possint,siue per partes æquales,siue maiores.

S. Aug. lib.7. de ciuit. Dei c.30. Ansel. in lib. de concor. præsc. Dei cum lib. ar.propè finẽ. Anselm. de concor. prædestin. Dei cum lib.ar.5.1. Our. in 2.dist.1. §.5.

Sextò Quæritur, An Deus cum voluntate creata conspiret ad bonos eius actus tanquam causa proxima, an potius tanquam remota, quamuis alioqui principalis:& generatim quæri potest an Deus omnium effectuum, qui à causis creatis proficiscuntur, proxima causa sit. Ratio quæstionis est, quia videtur esse remota,causa non proxima; siquidem Ecclesiast.15,dicitur:Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilij sui.Adiecit mandata,& præcepta sua.Si volueris mandata seruare:Appositi tibi aquã & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.Ante hominem vita,& mors:bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. B.quoque Aug.sic Deus,inquit,res quas cõdidit,administrat, vt eas agere proprios motus sinat.Anselmus item:Deus facit omnes actiones,& omnes motus; quia ipse facit res, a quibus,ex quibus,& in quibus fiunt: & nulla res habet vllã potestatem volendi,aut faciendi, nisi ipso dante. Idem rursus: Non Deus qui prædestinat, facit voluntatem cogendo aut resistendo voluntati;sed in suo esse dimittendo. Respondeo, Deum esse causam omnino proximam omnium effectuum, qui à creata voluntate, vel natura fiunt.Et in hac parte meritò quidem ab omnibus Theologis refellitur Durandi sententia in 2.sent.vbi,ne fateri cogeretur, peccata in Deum vt auctorem referri,dicere maluit,Deum eorum operum etiam bonorum,quæ à creatã voluntate fiunt, non esse proximam causam,sed solum dare voluntati naturam, vim & potestatẽ agendi,& eam pariter conseruare: & voluntarem ipsam per vim suam proximè daram,& conseruatam à Deo suos actus, siue rectos,siue prauos elicere,& gignere. De malis actibus suo loco dicemus,de bonis in præsentia.

Quod vt clarius intelligatur,animaduertendum est, causam dici proximam multis modis. Primò comparatione effectus: talis est quæ producit effectum, & nihil aliud eo effectu prius:vnde cum ignis alterum ignem procreat, non est hoc modo causa proximamam prius quàm lignum sibi subiectum, in ignem conuertat,illud exurit ac siccat.Altero modo dicitur causa proxima ratione ipsius causæ, quæ ita gignit effectum,vt inter ipsam, & effectum nulla alia causa sit interiecta,quam faciat, & ex qua tota & sola generetur & existat effectus:& hoc modo auus non est causa proxima nepotis:sed remota,auus enim gignit patrem, & pater sine auo filium procreat. Tertio modo dicitur causa proxima, quæ loco & situ corporis interiecti, ab effectu non distat: & hoc modo rex cum per suos magistratus, & administros Rempublicam gubernat, non est causa proxima gubernationis, nec talis est, cum dominus opera serui vel famuli quippiam efficit; nec artifex, qui instrumentis adhibitis aliquid facit; nec tu eum brachio & manu baculum moues, & aquam baculos nec sol, qui lumine, & suo ad nos accessu, & recessu multa in terra gignit & procreat.Quarto modo dicitur causa proxima, quæ efficit aliqua sua vi & potestate, non aliena;& talis non est seruus cum ex pecunia, & iussu Domini eleemosynam indigenti porrigit, nec tales sunt Regum, & Principum administri, qui regia potestate Rempublicam administrant.

9.1. a.1. ad arg. De tertia via, & quinta via Greg. 1.d.45. q. 1.a.1. concluſ.5.

His positis Deus siue cum creata voluntate ad actus liberos,siue cum natura ad necessarios effectus conspiret, modis omnibus est causa proxima omnium effectuum, qui fiunt. Nam in primis vt aliquid faciat, non necessariò quicquam aliud efficit, quod sit prius illo effectu quem facit: neque enim indiget,sicut ars & natura,re aliqua, quam operi præmittat. Secundò,inter ipsum & effectum quem præstat, non est interiecta creata aliqua causa, quæ sola sine Deo faciat per vim suam & facultatem datam, & conseruatam ab ipso. Nam vt statim subiiciam,non solùm natura& facultas agẽdi est à Deo,sed etiam omnis motio & omnis actio; eo quod motio, & actio aliquid re ipsa est, at sine Deo nihil existit aut est.Item si motio & actio sine Deo esset, Deus ipse omnipotens non esset, nam à creata causa aliquid existeret, quod à Deo non fieret. Tertiò Deus est omnium effectuum causa proxima, ita vt nulla alia causa inter ipsum, & effectũ subsistat cui soli proximè adsit Deus & ab effectu,loco, & situ corporis interiecti distet,nihil enim est, à quo Deus loco disteteſt enim vbique,& in omnibus per se ipse præsens. Et cum motio,& actio cuiuscumque causæ creatæ sit reuera aliquid, vt dixi: necesse est vt ipsi motioni & actioni proximè & per se sit Deus ipse præsens.

Ecc.15.

Ex his etiam perspicitur, Deum esse omnium, quæ fiunt, proximam causam vi & potestate, quoniam natura & vi sua non aliena virtute agit: alioqui enim nec esset prima omnium causa,nec infinitæ virtutis,nec omnipotens.Per se ipse agit,& non aliunde motus ac pendens,quoniam ex se,& per se ipse subsistit; Et cum in Scriptura dicitur,hominem esse relictum in manu consilij sui;id propterea dicitur,quia data est homini rationis & intelligentiæ vis, qua agenda, & fugienda perspicere queat; & voluntas qua sponte sua possit eligere & sequi quod malit: sed sine Deo operante cum homine,nec ratio perspicit, nec voluntas eligit: Neque enim homini datæ sunt istæ facultates,vt per ipsas sine Deo quippiam agat vel faciat, sed vt cum eo agat & efficiat. Et hoc est quod Augustinus,& Anselmus docere voluerunt,facultates ac vires agendi esse creatas à Deo, quibus res suas functiones & opera exequuntur & præstant; sed non sine Deo. Dices, Deum ministetio & opera rerum creatarum facere quæ in mundo fiunt, ergo non est causa proxima eorum effectuum.& S.Thom.1.p.q.103.art.6.docet, Deum gubernare quædam mediis aliis causis. Respondeo, solùm argumento confici,Deum non solum per se præstare quæ fiunt, sed sua sponte & voluntate vti rerum creatarum naturis, viribus & facultatibus ad faciendum quod per se ipse, si vellet, facere posset.Dedit quidem rebus ipsis vires,quibus, dum manent, & conseruantur à Deo,possunt; sed non quibus faciant sine eo cum ipsis agente:Dati sunt homini oculi,& vis siue facultas,qua cernere queat, & tamen non cernit in tenebris sine lumine:datum est animantibus quo possint viuere,& tamen sine alimentis nõ viuunt. Aliud igitur est te habere quo possis,aliud te habere quo facias:multis datur primum,secũdum non item:vt tradit Aug. in lib. de corr. & gra. c.11. & 12. in operibus pietatis,gratiæ, & salutis,sed idem iuris est in operibus ciuilibus.

Gab.2 d. 1.q.2.a.1. notab 2. & d. 37.

Septimo Quæritur,An Deus agens cum causis creatis,dici possit tota causa effectus,an non.Gabriel,Ochan, Gregorius,& alij ingenuè fatentur, Deum esse causam partialem, vt ipsi vocant, & nõ totalem:hoc est,esse quidem perfectam

Aug. lib. 7. de ciu. c.29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

duplici actione operantur: quod vtrumque falsum est. Non vna, quia non vna agendi facultate: non duplici, quia vnus tantum est effectus: sicut cum nauis vna trahitur a multis, vel pondus simul a pluribus defertur. Respondeo, actionem posse dupliciter accipi, aut ratione effectus, aut ratione principij & potestatis agendi: quod attinet ad effectum, vna potest dici actio, quia vnum est quod fit, non plura; quod verò ad principium & vim agendi spectat, duæ possunt dici actiones, quia duo sunt principia agendi, & a duobus principiis actio manat ac surgit. Cæterum actionem primo modo frequentius solemus accipere.

S.Tho.1. p.q.105. a.5.ad 3.

Octauò Quæritur, An Deus quando cum natura vel voluntate operatur, ipsam moueat & applicet ad agendum: S. Thomas aperte sic ait: Deus non solùm dat formas rebus, sed etiam conseruat eas, & applicat ad agendum, & est finis omnium actionum. Ibidem etiam: Deus, inquit, non solùm mouet & applicat formas rerum, & virtutes earum ad agendum, vt artifex, sed etiam dat & conseruat. Quibusdam difficilis admodum videtur hæc S. Thomæ sententia, videlicet quod Deus moueat, & applicet ad faciendum causas à se creatas. Nam cum ignis, inquiunt, materiam sibi obiectam exurit, immotus comburit; quod si ad exurendum moueretur, & applicaretur à Deo, non nisi in se mutatus exureret: at re ipsa nihil excipit in se, cum lignum exurit. Deinde si Deus ignem ad vrendum, & aquam moueret ad refrigerandum, cum ille vrit, & hæc refrigerat, Deus ipse non esset causa proxima, eo quòd non ageret nisi mouendo ignem ad vrendum, & aquam ad refrigerandum: prius enim Deus in ignem, vel aquam motum imprimeret, quàm vna cum igne vreret, & cum aqua refrigeraret: ac proinde causarum creatarum effectus non fic à Deo proueniret, quin alij effectus anteirent. Accedit quod ignis ad vrendum, nullo alio motu & applicatione indiget, nisi Deo vnà cum ipso ad vrendum agente: nam in se ignis vrendi vim habet, dum ea manet, pendet, & conseruatur à Deo: ergo si ei ligna aptè disposita subijcias, sine alio motu vret; alioqui enim si motu indiget, satis virium à Deo non habuit ad vrendum, siquidem motu sibi impresso redditur efficacior. Id quoque probant testimonio Theologorum, è quibus Gabriel ait: causa secunda non ita mouetur à prima, quasi prima aliquid de nouo causet, vel influat in voluntatem, quo voluntas velit; sed quia producit voluntarem liberam, ponens actum suum in sua potestate. Et alibi docet inter Deum agentem cum causa secunda, non esse alium ordinem, nisi perfectionis, illimitationis, & necessitatis; eo quod Deus, inquit, sit causa perfectior, & illimitatior, & sine quo nullo modo effectus à causa secunda fieri possit. Item Gregorius Ariminensis: Prima causa, & causa secunda sine ordine in agendo conueniunt, hoc sensu, quod vna non agit mediante alia, nec tamen à casu; quia secundum ordinem Diuinæ prouidentiæ conuenerunt, quæ ab æterno statuit, vt approximatis rebus, quibus inditurus erat causales virtutes alias quas facturus erat, horum effectuum susceptiuas, ipse ad coagendum concurreret: & Scotus ait, causam secundam agere in virtute alterius, non est recipere tunc aliquid ab illo altero; sed tantum habere ordinem inferiorem ad illud alterum agens in suo ordine simul. Et paulo post: Ex hoc patet quod causæ primæ in causam secundam proprie dictam, quando simul agunt, non est influentia noua, quæ sit creatio alicuius inhærentis causæ secundæ, sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem. Hæc ille. Sic etiam Dionysius Cister. 1. d. 25.

Gabr.2. d.3.q.1. ar.1 §. Ad secundum in eadem via. Idem 2. d.1. q.1. ar.3. dub 5. ad 2. Greg.1.d. 45.q.1.a. 2. post 5. conclusionem. Scot.in 4. d.2.q.1. ad vltimum.

Cæterùm mihi videtur verissima S. Thomæ sententia: cum enim planè videtur August. tradere lib.3. de Trinit. c.4. & 6. nam c.4. ait: Nihil fit visibiliter, & sensibiliter, quod non de interiori, inuisibili atque intelligibili aula summi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & tributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam, immensaque republica. Et paulò post: cum hæc omnia Deus operetur, mouens prius inuisibilia ministrorum, siue animos hominum sine cunctorum spirituum sibi subditas seruitutes. Et cap.5. Quis ea facit quæ in terra gignuntur, nisi qui dixit, vt hæc terra produceret, & in eodem verbo suo, quo creauit, regit, atque agit: sic ille. Deinde inter primam causam agentem, & secundam est ordo, quo vna necessario pendet ab altera: ergo secunda non agit, nisi à prima ad agendum mota, & applicata. Aduertendum, inquit Almainus, tract. 1. Mor. c.1. est, quod causa prima non solùm est causa effectus producti à causa secunda, sed etiam est causa, vt causa secunda producat talem effectum. v.g. cum voluntas agit volitionem, non solùm Deus est causa volitionis, sed etiam est causa quare voluntas illam produxit volitionem: hæc ille. Ideo enim dici videtur causa secunda, quia mouetur à prima: ab oquin enim solùm esset causa cum prima, sicut cum simul duo trahem portant, vbi quia vnus ad portandum non mouetur, & applicatur ab altero, dici non potest causa secunda alteri comparata, sed est simul cum altero causa. At verò Deus non sic agit cum causa secunda: verbi gratia, Deus & ignis lignum exurunt, non præcisè tanquam duo nauem trahentes; quod ex multis peripici potest. Primo, cum duo simul nauim trahunt, vnus non facit vt alter trahat, sed simul cum altero trahit, & ideo ad trahendum non mouet, & applicat alterum. Sed Deus non solum cum igne vrit, sed etiam facit, vt ignis vrat: quia sicut ignis non subsistit, nisi Deo volente & faciente vt subsistat; sic non vrit, non mouet, non efficit, nisi Deus velit & faciat, vt vrat, moueat, efficiat. Secundò cum duo simul nauem trahunt, vno deficiente, alter non potest trahere, nisi in eo virtus dupliciter, ita vt suppleatur efficacitas alterius. Cæterum cum Deus & ignis vrunt, etiam si ignis in totum deficeret, non egeret ad vrendum aliqua virtute supplente efficacitatem ignis, tanquam causæ ad vrendum simpliciter necessariæ, quia nulla causa deesset ad id penitus necessarias sed solum ea, quam Deus cum rerum naturas instituit, & earum ordine seruato operatur, voluit, vt secum ad vrendum cõueniret, qui est ignis. Tertiò, vt recte cum Petro Aliacensi Gabriel ait, plus facit Deus producendo cum causa secunda aliquem effectum, quàm si eundem per se ipse sine causa secunda præstaret: quia cum facit cum causa secunda, ipse non solum producit effectum, sed etiam facit vt causa secunda cum eo efficiat, quod in duobus nauem trahentibus non contingit. Cum ignis vrit, aqua refrigerat, non nisi volente Deo, & decernente vt ignis vrat, & aqua refrigeret, ille vrit, & hæc refrigerat: alioqui enim ignis vreret, & aqua refrigeraret solùm id sciente & permittente Deo, non autem volente, quod certe dici non potest. Obijcies; ignis cum vrit, in se nihil excipit: immotus enim vrit, ergo Deus cum ad vrendum minimè mouet, & applicat: eo enim ipso vim aliquam, & virtutem imprimet. Respondeo, in hoc causas secundas ab instrumentis artificum distingui, quòd instrumenta artifex mouet, & in eis nullam vim, & virtutem aliam nisi motionem imprimit, & idcirco instrumenta immota nihil efficiunt: at causæ secundæ, cum sint institutæ, vires & facultates naturæ suæ accommodatas acceperunt, quibus possent, non quibus facerent sine Deo, & ita cum faciunt, non faciunt nisi Deo volente, & decernẽte vt faciant. Cum creatus est ignis, datum est illi quo posset vrere: deinde cum vrit vult, & facit Deus vt vrat: nullam virtutem denuo recipit; qua possit, nihilominus non vrit nisi à Deo ante volente vt vrat; & motum excipit, quo vrat, & præcedit Dei voluntas, vt vrat: quare cum vrit, hoc habet, quoniam Deus vult, & volendo facit vt ignis vrat. Ignis igitur immotus vrit, quia nullam vim denuo aut virtutem excipit qua possit; sed nihilominus vrit, & hoc ipsum quod vrit, & vrendo efficit, habet, quia Deus vult vt vrat, & faciat; sed nunquid quando ignis vrit, mouet eum Deus ad vrendum? Mouet quidem non quia vim, virtutem, formámve vllam denuo imprimat, sed motionem, qua Deus mouet, & ignis mouetur; neque enim fieri potest vt Deus ignem moueat ad agendum, & ignis non moueatur. Quid est, dices, ignem ad vrendum moueri? Respondeo nihil aliud esse nisi Deum vti igne ad vrendum: nam Deus sine igne vrere potestiat ignem adhibet ad vrendum; sed quid est Deum igne vti, vel ignem adhibere ad vrendum? Respondeo Deum igne vti ad vrẽdum, est ignem mouere ad vrendum, quia vult vt vrat, & volendo motionem in igne imprimit, qua vna cum Deo vrit ignis, motus ab ipso Deo ad vrendum. Causæ igitur secundæ à Deo ipso mouentur & applicantur ad suas functiones, & operã: quoniam Deus in ipsis motionem imprimit, & ideo mouendo facit, vt causa secunda faciat, quoniam vult, decernit, ac mouet vt faciat. Æ hoc est quod dixit S. Thomas, mouet & applicat causas secundas ad agendum. Dices: Quid est hoc quod dicitur: Deus facit, vt ignis faciat? Respondeo; nihil aliud, nisi Deum velle vt ignis vrat ea vi, & facultate quam initio accepit: sic etiam Deus vult vt tu hoc, aut illud velis, vult vt sic, & non aliter loquaris: vult vt hoc loco, & tempore disputes: vnde cum Deus naturas instituit, vires agendi, vel faciendi tribuit, & ideo natura quæque cum facultate sibi à Deo data, & conseruata potest, sed nunquam aget, aut faciet, nisi Deus velit vt agat, aut efficiat, cum igitur Deus facit vt natura faciat, nõ nouam tribuit facultatem & vim qua possit, nec formam vllam qua in se natura mutetur; sed vult vt faciat. Deum esse causam alicuius, ait Almainus, non est, nisi Deum velle, vt illud fiat vel fiat. Hoc autem fit, quia cum ignis lignum vrit, Deus non solum cum igne facit calorem, quo lignum exuritur, sed etiam facit ipsam actionem, qua lignum comburitur: ab igne hoc autem esse non potest, nisi

Gab.4.d. 1.q.1.a.1. nota.3. & Ricardus super ar. 7.de lib. arbit. contrà Lutter.

Gen.1.

Almain. tract. 1. Mor. c.1.

Deus pariter faciat, vt ignis vrat. Nam quemadmodũ actio, qua lignum exuritur, quia in se ipsa boni aliquid est, nequit esse nisi Deo volente, & faciente vt ipsum lignum vratur, sic etiam actio, qua ignis vrit, cũ in se bona sit, non est, nec esse potest, nisi Deo volente, & faciente vt ignis vrat. Nam quicquid boni sit, nõ nisi Deo volẽte fit, & quicquid boni aliquis vult aut facit, non vult aut facit nisi Deo volente vt velit aut faciat. Et secus est, quando actio ex parte eius quod patitur, bona est; ex parte verò eius quod facit, peccatum est, vt cum martyr iussu tyranni pulsatur ac cæditur, ex parte martyris bona est pulsatio qua afficitur, & quicquid boni in ea est, Dei munus, beneficiũ, & opus est; ex parte verò tyranni, vel carnificis martyrem verberantis, mala est, & Deus non vult, nec facit, vt tyrannus peierã agat, & inique martyrẽ pulset ac verberet. Objicies, satis esse ad generale auxilium, quo prima causa cum secunda operatur, ji prima causa sponte sua cũ secunda producat totum id, quod fit, videlicet actionem & effectum in materia susceptum: nec opus est vt causam secũdam, ad agendum moueat & applicet: nam in peccatis, quæ perpetrant committuntur, cum voluntate humana Deus etiã operatur id, quod fit, & est, & tamen Deus ipse non facit, aut vult vt quis peccet, nec volũtatẽ ad peccandũ flectit aut mouet. Respondeo, quod Deus, velit & faciat vt nos bona velimus, & faciamus, & quod non velit, aut faciat vt nos peccemus, differentia non solùm prouenit ex parte Dei, cuius potestas nec crescit, nec minuitur, ita vt maior minorue sit, sed ex ipsa etiam natura, & conditione eorũ quæ fiunt: nã bonorum, non malefactorum, Deus est auctor primus: peccata etenim non facit ipse, aut vult, sed permittit lõge antè præuoscens. Et ideo quod Deus alioqui omnipotens non velit, aut non faciat peccata, licet cũ voluntate peccante operetur id, quod in peccato re ipsa est & fit, propterea est, quia peccatum fieri non potest Deo volente, & faciente vt quis peccet: at bona quæ natura facit vel voluntas, fieri nequeunt nisi volente & faciente Deo vt ipsa voluntas vel natura faciat. Hæc enim rerum, quæ fiunt, conditio est, vt aliæ sint quas volumus, & facimus, præcognoscente quidẽ, & permittente Deo, sed non volente & faciente vt faciamus: aliæ verò sunt, quas volumus & faciuus Deo volente, & faciente vt efficiamus: quemadmodũ non est in Deo minor voluntas siue potestas, quàm scientia: hæc enim & illa æquè est infinita & immensa: & tamen non omnia, quæ Deus cognoscit, vult, aut decernit, & facit vt faciamus, nã peccata nouit, & tamen nõ vult, nec statuit vt faciamus. In bonis operibus, inquit, Anselmus l. de conc. præscien. Dei cum l. arbitrio prope finẽ, Deus facit quod sunt, & quod bona sunt: in malis verò facit id, quod sunt, sed nõ quod mala sunt. Nec ex dictis colligitur, contingentes & fortuitos eueutus ex natura rerum tolli: nã in natura sunt multæ causæ, quæ & impediri queũt, & re ipsa impediuntur interdum Deo volente, & faciente, vt hæc vel illa causa hanc vel illam impediat: nec tamen Deus seipsum impedit, quia id euenit, quod ipse voluit vt eueniret. Creatæ causæ sese aliquando impediũt, Deo nihil est fortuitum, sed naturæ, vel voluntati creatæ, quæ nec omnia præfiniuit, nec omnia præuidit antequam eueniãt quibus si fortuito aliquid accidit, Deus ipse decernit. Nec in hac parte contra S. Tho. sententiam, quam verissimam puto, Scotus, Gregor. Gabriel, & Diony. supra citati aliquid dixerunt, quoniam solùm locis ante productis docẽt, effectũ non prius a Deo quàm a causa secunda produci, quod aliũ sensum habet, vt cõstat ex dictis. Si dicas, Ignis sua natura vrit, voluntas suo arbitratu deligit, ergo non solùm habet sua natura ignis quo possit vrere, sed etiã habet quo vrat, & volũtas quo velit & eligat. Respõdeo, ignis, dum eius natura, & vis vrendi manet & conseruatur à Deo, habet eo ipso naturaliter quo possit vrere, non tamẽ eo ipso habet quo vrat, alioqui semper vreret: nam sicut naturã & vim vrendi non habet nisi Deus det & conseruet: sic nec vrit, nisi Deus velit vt vrat. Pari ratione homo, dum natura eius manet, & conseruatur à Deo, liberũ habet arbitrium, si mentis sit compos, quo possit velle & eligere bonum; sed nõ eo ipso vult & eligit, nisi velit Deus vt velit, & eligat.

De amore actu voluntatis elicito.
Cap. XXII.

S.Th.1.2. q.26. & Gab. 3.d. 27.q.1. a.1.

PRimò Quæritur, Quidnam sit amor in voluntate. Respondeo, esse actum, quo voluntas vult alicui bonum intelligentia vel ratione perceptum, ac iudicatum: est enim primus voluntatis actus quo res bona per rationem oblata voluntati placet, grata & accepta habetur: quæ boni approbatio confirmata amor est, & veluti quidam corroboratus in animo voluntatis complexus. Quare odisse nihil aliud est nisi velle alicui malum. Ex quo efficitur, vt Deus cuncta, quæ facit, amet, quia amare, est velle alicui bonum: sed Deus nihil condit ac procreat, qui tribuat ipsi bonum, nam faciens res, causa est vt res ipsæ sint, & hoc quod est rem esse, est aliquid boni: ideo Deus siue faciens siue conseruans res, amat eas, quoniam fecit vt essent, ac seruat eas, ne in nihilum, ex quo, ipso auctore, fluxerunt, penitus relabãtur. Solum verò peccatum odit Deus, quia vult, vt peccatum nõ sit; ipsos verò peccatores partim odio habet, & partim amat: diligit quidem eos, quatenus naturam & reliquas omnes naturæ conditiones habent, vult enim vt homines sint, sensu, ratione, voluntate, & arbitrio vigeant, & præstent; odio verò habet eos vt peccatores, nõ enim homines vel Angelos vult, vt peccatorum sordibus inquinatos.

S. Tho. 1. 2.q.26.a. 4. Gabr. 3.d.27.q. 1.a.1.

Secundò Quæritur, Quotuplex sit Amor in voluntate. Respondeo, esse duplicem, nimirum amorem amicitiæ, qui dicitur etiam amor beneuolentiæ, & amorem concupiscentiæ. Amor amicitiæ vel beneuolentiæ est, quo volumus bonum alicui propter ipsum, hoc est, non quia ex eo vtilitas aliqua nobis obueniat: & hoc amore diligimus Deum & amicos, cum eos charitate complectimur absq; vllo nostri commodi respectu. Amor verò concupiscentiæ est, quo volumus bonum alicui non propter ipsum nimet; sed propter nos, hoc est, quia ex eo aliqua in nos ipsos vtilitas manet ac detnetur; veluti cum Petrum diligimus propter ipsum quia bonus & dicitur amor amicitiæ vel beneuolentiæ: cum verò Petro cupimus bonam valetudinem, dignitatem, honorem, artes, diuitias est amor concupiscentiæ erga valetudinem, artes vel diuitias, quare amor amicitiæ per se directò fertur in personam, quæ propter se nobis placet, quia bona est: amor verò concupiscentiæ per se directò refertur ad ea bona, quæ optamus ei, quem beneuolẽtiæ amore prosequimur. Animaduertendum est amorem amicitiæ in præsentia non ideo dici, quia referatur ad alterum, qui tanquam amicus nos vicissim amet; sed quia huiusmodi amore alium diligimus propter ipsum. Dicitur itaque amor amicitiæ, quia amicus amore complectitur alterum, eo quod in se bonus sit, ita vt cum amet propter ipsum: amici enim se se amore prosequuntur ob beneuolentiam, non ob propria cõmoda. Et accipimus modo amicitiam, quæ in honestate consistit.

Efficitur ex dictis, vt inimicos & peccatores, cum eos charitate diligimus, amemus amore amicitiæ, hoc est, beneuolentiæ, quamuis ipsi nos vicissim non ament. Item licet amicitia non sit nisi ad alterum, nos tamen ipsos charitate vel amore amicitiæ, hoc est, beneuolentiæ diligimus quia propter nos amamus nos ipsos. Sequitur etiam vt honestatem & virtute, non amore amicitiæ, sed amore tantum concupiscentiæ diligamus: honestati enim & virtutibus volumus bonum, id est, cupimus, vt sint propter nos ipsos, quoniam sunt bona commoda & vtilia nobis. Si obiicias Aristotelem & Philosophos communiter docuisse honestatem, & virtutes esse bona, quæ propter se expetuntur; ergo amore amicitiæ diliguntur. Respondeo, eos auctores intelligi in hunc modum honestas & virtus expetuntur propter se, quia non propter aliud concupitum iucundum vel vtile bonum in quod referantur, diliguntur. Nihilominus tamen appetuntur propter aliud bonum, quod amore amicitiæ diligimus, hoc est, propter nos ipsos: seipsum quisque charitate complectitur.

Gabr.3.d. 27.q.1.a. 1. nota.6.

Tertiò Quæritur, Vndenam vnus amor sit altero maior, siue sit amor amicitiæ, siue concupiscentiæ. Respondeo, Si amor amicitiæ cum amore concupiscentiæ conferatur, est maior & melior eo, & natura, causa, & origine prior: quoniam amor concupiscentiæ ex amore beneuolentiæ manat, ac pendet: & in ipso tanquam fine suo terminatur. Si verò duos amores amicitiæ inter se comparemus, vnus est maior altero, vel quia intensior actus est, & vehementior: vel quia vni homini maius bonum, quam alteri volumus; vel quia plura bona vni quã alteri cupimus; vel quia vnus amor firmior est, aut feruentior, aut tenerior altero: aut demum quia amore vnius, & non alterius libenter plura bona facimus, vel mala sustinemus. Ex quo efficitur, vt licet charitate Deum, & hominem propter ipsos diligamus, nimirũ quia Deus per seipsum bonus est, & intrinsecus, & natura sua, homo verò beneficio diuinæ gratiæ, & charitatis & actione atque officio virtutis: ipsum tamen Deũ magis amamus, quia ei præstantiora, maiora & plura bona volumus, & cupimus. Volumus enim eum esse Deum, omnipotentem, æternum, immensum, infinitũ, & cætera bona habere, quæ in eo esse vel ratio naturalis ostendit, vel fides Christiana professitur. Et eiusdem charitatis studio impulsi inducimur ad hoc, vt plura pro Deo difficilia, & dura patiamur, ita vt si in Deum, vel in hominem amorẽ deponere cogeremur, potius amorem in hominem quàm in Deũ aut negligere, aut etiam exuere deberemus. Illud firmius amamus, a cuius amore difficilius auellimur: vnde magis Deum, quam quodcunque

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliud procreatum bonum amare debemus: sic etiam finem magis diligimus, quam id, quod ducit ad finẽ: parẽtes quam amicos: notos & familiares, quam extraneos & ignotos: idẽ, quod firmius amamus, anteponimus alteri, quod minus firmè diligimus, huius enim facilius quam illius amorẽ deponimus: vnde fit vt vno eodemq; actu duo simul amemus, & tamen vnum magis quam alterum diligamus, quoniam vnúsquisq; ius, quam alteru amamus, & vni potiora pluraque bona quam alteri exoptamus. Porrò surgit amor ex iudicio pulchri aut boni, qui deinde ipsum iudicium confirmat: est amor primus voluntatis motus reliquorum motuum dominator, moderator, ductor & rector: est motus incitatissimus imitatur animi arbitrio facile sumitur, sed non facile deponitur: semel in illabitur, sed ingressus diu & firmè animo inhærescit, nec facilè discedit etiamsi alas habere fingatur.

De desiderio, actu voluntatis elicito. Cap. XXIII.

S. Th. 1.2. q.40.a.1. PRimò Quæritur, Quid sit desiderium in voluntate. Respondeo, esse actum voluntatis, quo bonum futurum, & expectatum tanquam nobis conueniens, & commodũ volumus: quamuis desiderium cupiditas sit assequendi bonum, si absit, & consequendi si adest. Et distinguitur desiderium ab amore, quia amor est boni num præsentis rum absentis, Desiderium verò solum est boni absentis, vel expectati, vel futuri: non enim ea desideramus quæ habemus. Item amor est tum personæ tum rei: & duplex nimirum, vel beneuolentiæ & amicitiæ: vel cupiditatis, & concupiscentiæ: amore amicitiæ diligimus Petrum aut Paulum propter ipsum: amore cõcupiscentiæ res Petri, Pauline amamus. At verò desiderium omne est amor concupiscentiæ non beneuolentiæ: & per se directò est rei, optamus enim diuitias, decus, famam, gloriã, artes, virtutes, dignitatum, & honorum gradus, valetudinem, potentiam, imperium nobis vel nostris. Personæ verò est, quatenus eam nobis cupimus tanquam bonum nobis conueniens & commodum. Sic enim desideramus præsentiam amici, vt eum videamus, vel cum eo colloquamur, vel vt boni aliquid ex eius aspectu vel sermone capiamus.

S. Th. 1.2. q.40.a.1. Secundò Quæritur, Quonam pacto spes à desiderio distinguatur in voluntate. Respondeo, cõmune esse spei cum desiderio, quod sit boni futuri, & absentis: nã teste Apostolo, *Rom 8.* Quod habetur, non speratur. Quod enim videt quis, inquit, quid sperat? Item, sicut desiderium est rei vt nobis conuenientis & commodæ, sic etiam spes. Vnde charitate Deum diligimus propter ipsum, spe verò cupimus Deum tanquam bonum nobis conueniens. At verò spes à desiderio secernitur, quod spes est boni futuri, & absentis cum certa quadam fiducia consequendi, & possidendi, quam fiduciam desiderium non addit. Est igitur spes veluti quædam cupiditatis & desiderij forma, videlicet fiducia assequendi bonum optatum, quomodo verò spes in appetitu sensus à desiderio differat, & qua ratione in voluntate sit virtus, suis locis explicabo.

Dur. 1. d. 1. q.2. Tertiò Quæritur, An desiderium, & spes sint boni à nobis seiuncti, an verò tantum boni nobis coniuncti. Durandus censet, spem (& idem proculdubio dicere cogitur de desiderio) non esse simpliciter Dei, sed Dei tanquam visi: quasi dicat, spei actu sperare nos videre Deum, non autem sperare ipsum Deũ. Sic (inquit) non speramus cibum vel potum, sed speramus edere aut bibere. Verùm certe nimis subtiliter in hac parte Durandus disputat: & dum hæc docet, non considerat spem virtutem esse theologicam: porrò virtus Theologica circa Deum tanquã proximum obiectum, & materiã versatur. Non igitur solus Dei conspectus, quæ est actio nostra, obiectũ est spei, sed etiam Deus ipse quatenus est bonũ nostrum. Item Aristotele teste. 2. de anima tex. 28. Sitis est appetitus frigidi & humidi, & fames est appetitus calidi, & sicci: cum ergo sitimus, vinum, aut aquam optamus, cum fame laboramus, escam appetimus. Item sæpe aliis optamus valetudinem & sanitatem. Quare merito communi consensu Durandus refellitur, vt videre est apud Caiet. 2. 2. q. 17. a. 5. Argen. 1. d. 1. q. 1. a. 2. Ocham, & Gabr. 1. d. 1. q. 4. a. 2. Marsi. 1. q. 4. a. 2. Dicendum igitur est, spei obiectum esse rem & adeptionem rei, non tanquam duo obiecta, sed tanquam vnum obiectum integrum, quod est assecutio & possessio rei: assecutio verò fit intercedente aliqua functione, & operatione nostra, sicut in patria cælesti beati spiritus claro aspectu & grato obrutu Deum adipiscuntur & possident.

De delectatione, actu voluntatis elicito. Cap. XXIIII.

PRimò Quæritur, Quidnam sit delectatio in voluntate. Arbitratur Sco. 1. d. 1. q. 5. Aliter potest dici & 4. dist. 49. q. 7. Bassolis. 1. dist. 1. q. 2. Delectationem, dolorem & tristitiã in voluntate non esse actus elicitos, sed esse formas, vel qualitates, quibus voluntas afficitur atque ideo non esse operationes, sed affectus & passiones genitas ab obiecto cognitione percepto tãquam incommodo, vel tanquam cõmodo & conuenienti naturæ. Sed Scotum argumentum manifestè coarguit, quia alioqui in delectatione, dolore vel tristitia nulla esset laus vel vituperatio, nullum meritum aut peccatum: & tamẽ multæ delectationes, & tristitiæ sunt laude aut vituperatione dignæ, & in multis rerum casibus delectationibus & mœroribus, ac luctibus metemur, aut peccamus: veluti cum in actione, & officio virtutis & studio bonorũ operum delectamur: & ob peccata turpiter admissa contristati dolemus atque lugemus. Item Scoti opinio cõmuni Theologorum cõsensione refutatur à Caietano, Gregorio, Ochamo, Gabriele, Durãdo, Conrado, & aliis. Ergo delectatio vel tristitia non solùm est perpessio in nobis ab obiecto producta. Ocham 1. d. 1. q. 3. a. 1. Gabr. 1. d. 1. q. 3. a. 2. conc. 1. & Maior 1. d. 1. q. 2. censent delectationem esse actum quidem voluntatis, sed qui necessario amorem boni præsentis tanquã effectus consequitur, & ideo secundum hanc opinionem, in delectatione, & tristitia erit laus vel vituperatio, meritum aut peccatum: quatenus amor boni præsentis vel mali, ex quo oblectatio exoritur & surgit, potest esse in laude vel vituperatione, an merito vel peccato. Aristot. lib. 10. ethic. c. 4. & 5. & l. 7. c. 12. latè probat delectationem non esse operationem, sed comitem actionis tanquam eius perfectionem, ornatum, & pulchritudinem: nec comitem esse cuiuscunque actionis, sed eius dumtaxat, quæ est sensus vel rationis, quatenus facultas rectè affecta operatur circa obiectum suum bonum, & maximè perfectum ac pulchrũ. Non enim delectatur visus quamcumque rerum aspectu, sed quando vna cum oculo corporis est bene affectus, & cernit colorem pulchrum, & se bene habentem. Sic etiam idem docet de gustatu, & tactu, & idem prorsus est de voluntate. Quidam putant delectationem, vel tristitiam esse comitem cuiuscunque operationis in quacũque facultate cognoscente: aiunt enim visum rectè affectum cernentem pulchra delectari, pari ratione gustatũ & tactum, & cæteros sensus oblectari, vel contristari, ac dolere. Sed eos ratio manifesta redarguit: quia delectatio vel tristitia non est facultatis cognoscentis, sed facultatis ex tei cognitione quidpiam appetentis aut repudiantis: & verissimè docent Anselmus, Bonauentura, Richardus, & Argentina solùm appetitum delectari. Gregorius putat delectationem esse amorem quamuis non omnem amorem delectationem esse fatearur, sed eum planè argumentum conuincit, quia multa amamus, siue diligimus, quibus tamen non delectamur. Item Dæmones optant, & incitant homines ad peccandum, quorum suasione & impulsu aliquando contra fas, leges & iura perrumpunt, & tamen Dæmones lapsu hominũ non delectantur, quoniam delectatio cum summa eorum tristitia, & dolore esse non potest. Item tristitia non est odium: nam supemi & beati ciues patriæ cœlestis odio habent peccata, nec tamen ob id tristitia, mœrore, doloreue afficiuntur ergo delectatio non est amor: amorem Gregorius accipit latè, vt sit amare idem, quod velle: amor idẽ quod volũtas. In hac igitur cõtrouersia constat in primis delectationem in volũtate esse actũ ex amore boni præsentis, quod habetur, exortũ: & tristitiã esse actũ profectum ex odio mali præsentis, quod inuiti patimur, & sustinemus. Differt igitur delectatio ab amore, & desiderio: quod amor est boni tũ præsentis, tũ absentis; tũ rei, tũ personæ: Desiderium verò, est boni futuri, expectati, vel absentis: Delectatio verò est boni præsentis, quod habetur: & per se directò est rei; indirectò verò personæ, quatenus eius præsentia, aspectu, aut sermone oblectamur atq; gaudemus. Ex quo efficitur, vt tristitia delectationi cõtraria, sit mali præsentis quatenus nobis incõmodi. Et sicut delectatio manat, & fluit ex amore boni præsentis, nobiscũ coniũcti; sic dolor siue tristitia nascitur ex odio mali præsentis, quod nos afficit ac tãgit: timor verò est mali futuri & expectati, aut nobis verisimiliter imminẽtis. Non enim remotiora pericula aut mala, sed presentia, quæ instant, aut probabiliter creduntur ventura formidamus. Obijcies; sæpe delectamur aut contristamur ob bonum, aut malum, quod nobis non inest. Respondeo, Ideo nos delectari vel contristari, & mœrere, quia cogitamus bonũ, vel malũ nobis inesse, licet non insit: præterita bona, dũ memoria repetuntur, solent oblectare: & futurũ bonũ, dum speratur, delectat: quod est dicere oblectari nos memoria, & cogitatione boni præteriti, & spe futurorum bonorum. Animaduertendum est, id esse verũ, quod Aristoteles docuit delectationẽ non capi nisi facultas sit bene affecta, & nisi obiectum sit pulchrũ, & no-

Caiet. 1.2 q.31. a.4 & 1. p.q. 64. a.3. & Gr. 1. d. 1. q.1. art.2. concl.1. Ocham. 1. d. 1. q. 3. a.1. Gab. 1. d. 1. q.3. a.2. & l. 4. dist. 49. q. 1. dub. 1. Conra. 1.2 q.31. ar.1. ad 1. & q.32. art.1. Maior. 1. d.1. qu.2. & Ferr. 1. con. Gent. c.90. Maior. 1. d.1. q.2. Anſel. de concep. Virg. c.4. Bon. 1. d. 1. a.1. q.3. ad 1. Ric. 1. d.1. a.2. q.1. ad 3. & Arg. 1. d.1. q.1. a.2. Gr. 1. d.1. q.2. a. 2. concl.2.

bis maximè conuenientes: & propterea nos tristitia afficimur vel ex hoc, quod simus male affecti, quales sunt ægri, & male valẽtes; vel ex hoc, quod res obiecta est nobis incommoda, & noxia. Cæterum de delectatione lib. 3. fusius agemus.

Secundò Quæritur, Quidnam sit actus fruendi in voluntate. Respondeo, Actum fruendi ad delectationem pertinere. Sed est animaduertendum, aliquos Theologos Scot. in 4. d. 49. q. 1. a. 1. vlt. docuisse, frui esse actũ rationis, eo quod Aug. lib. 1. de doct. Christ. c. 32. 33. lib. de moribus Eccl. c. 3. aliquando tradiderit, frui aliqua re, esse eam videre: & frui esse præsto habere quod amas. Sed re vera actus fruendi ad voluntatem spectat, vt est consentiens Theologorum opinio: & Augustinus frui dixit esse videre, non quia putauerit esse videre secundum naturam suam, sed secundum causam & originem, quia ex hoc, quod videmus aliquid, eo fruimur, & sæpe res non per naturas earum, sed per causas explicamus, & definimus. Item Scotus existimat frui esse amare rẽ præsentem, eo quod Augustinus doceat frui, esse amore inhærere alicui rei propter ipsam. Sed verius est quod S. Thom. 1. 2. q. 11. art. 1. & communiter cæteri Theologi tradiderunt, frui esse delectari suauiter & iucunde: vt ex Augustino aliis in locis facile & manifestè colligitur. Item animaduertendum est, Theologos Augustinum secutos accepisse actum fruendi aliter, atq; apud Philosophos accipitur. Augustinus enim in voluntate duos actus distinguit, actum fruendi, & vtendi: actum fruendi docet esse erga bonum, quod tanquam vltimus finis omnium expetitur, ita vt propter ipsum cætera omnia appetantur, ipsum verò non referatur in aliud. Quare, ait Augustin. loco præcitato, & lib. 1. de doct. Christ. c. 33. solo Deo nobis esse fruendum, quia Deus propter se ipsum expeti debeat: cætera propter ipsum: actum verò vtendi idẽ Augustinus affirmat esse circa bonum, quod propter vltimũ finem optatur: & propterea docet procreanda rebus, & bonis vti nos debere, non frui, quia nullum bonum creatum est, quod possit tanquam vltimus finis hominis desiderari, & expeti. Ex quo colligit Augustinus peccatũ esse, si bonis creatis fruamur, aut si Deo vtamur, quoniam rectus voluntatis ordo in vtroque peruertitur: & ob id ipsis etiam virtutibus frui nõ possumus, sed vti: quamuis virtutes dicantur expeti & amari propter se: sed hoc intelligitur, non quod amentur vt vltimus finis simpliciter, sed ob id, quod ex non expetantur propter aliud minus bonum concupitum. Item propterea quod tanquam bona iucunda & pulchra per se, & honesta diligãtur, vt docet Magister. At verò apud Philosophos, actus fruendi est quædam delectationis speciessita vt sit quædam delectatio, quatenus cum iucunditate & suauitate percipitur tanquam fructus dulcissimus, qui ex arbore cuiu voluptate colligitur. Sicut igitur spes est desiderium cum certa fiducia assequendi id, quod optatur; sic actus fruendi est delectatio cum certa suauitate percepta: & sicut delectatio est finis, & boni, quod propter se expetitur & amatur: sic actus fruendi est finis, non eius, quod est ad finem, & est finis vt propter se concupiti & amati: quale est bonum, iucundum, pulchrum vel honestum.

Aug. lib. 83. q. 30. *Magist. 1. dist. 1.* *Ric. 1. d. 1. art. 2. q. 1.* *Bon. 1. d. 1. art. 2. q. 2.* *Dur. q. 1.* *Ochã, & Gab. q. 3.* *Argent. 1. d. 1. q. 1. a. 2. Scot. 1. dist. 1. q. 3.* *Gr. 1. d. 1. q. 2. a. 3.* *Aug. l. 1. de doctri. Christ. c. 3. 4. & 5. & ex eo Magist. 1. d. 1.*

De intentione siue proposito, qui est actus voluntatis elicitus. Cap. XXV.

De Intentione S. Tho. 1. 2. q. 12. Bon. 2. d. 38. a. 2. q. 1. & 2. Rica. 2. d. 38. a. 3. q. 1. 2. 3. Dur. 2. d. 38. qu. 2. Gabr. & Greg. 2. d. 38. q. 1. PRimò Quæritur, Quid sit actus intentio in voluntate. Respondeo, esse actum quo voluntas fertur in bonum tanquam in terminum, & finem alionum, quæ appetuntur propter ipsum: quandocunque enim voluntas appetit bonũ vt finem, & terminum obtinendũ per aliqua, quæ ducunt ad finem dicitur finem illum intendere: nam intendere, proprie est velle per aliquid in aliud peruenire: intentionem Cicero propositum dicit, sed vtar hoc nomine intentio, vt Philosophorum, & Theologorum more clarius loquar.

Secundò Quæritur, Intentio quot modis accipiatur à Theologis. Respondeo, accipi bifariam: Primò vt latè patet, & est actus, quo voluntas quippiam vult: nam eo ipso tendit in ipsum, quod vult: & hoc modo omnis actus voluntatis dicitur intentio. Secundo modo accipitur vt est actus quo voluntas appetit finem, vt per aliqua assequendum, tunc enim vult ad finem sibi propositum per aliqua peruenire, & ita accipitur in præsentia.

Bon. loco citato. Tertiò Quæritur, An intentio sit actus solius voluntatis. Bonauentura videtur asserere esse actum voluntatis, & rationis, cæteri docent esse actũ solius voluntatis. Sed respondeo, substantia & re ipsa esse actum volũtatis, sed origine & causa esse actum rationis, quoniam est actus voluntatis ex intellectu dirigente, & referente ad finem, vt per aliqua idonea, & accommodata remedia consequendum.

Quartò Quæritur, quare Matth. 6. intentio in rebus agendis dicitur oculus, & lumen: Lucerna corporis tui est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt ipsæ tenebræ quantæ erunt? Glosla exponit oculum, & lumen, id est, intentionem: Respondeo, eatenus dici lumen, & oculum, quatenus ex intentione finis dirigitur electio eorum, quæ nos ducunt ad finem, vt inferius explicabo.

Quintò Quæritur, quarnam mentis, siue rationis cognitio præcedat actum intentionis? Respondeo, Commune esse omnium actuum voluntatis, vt loquantur post aliquã mentis, & rationis notitiam, vt præcedentem, & dirigentẽ ipsam voluntatem. Voluntas enim non fertur, nisi in rem cognitam rationis intelligentia iudicatam: intentionẽ igitur voluntatis præcedit cognitio, & iudicium, quo perspicitur bonum tamquam finis, & terminus per ea, quæ nos ducunt ad finẽ obtinendus, hoc est præcedit, notitia rationis, quæ ostẽdit finem, & alia in ipsum relata. Quare in hoc actu intentionis, finis habet perfectam rationem finis, hoc est, causæ quæ mouet, vt finis iuxta placita Philosophorum: nam perfecta ratio finis est, vt sit, id cuius gratia aliquid fit, aut propter quod alia appetuntur. In actibus autem simplicibus voluntatis, qui sunt velle, amare, delectari, frui, non habet perfectam rationem finis bonum, quod amatur, quia solum in hisce actib. bonum dicitur finis, eo quod appetitur propter se, veluti cum bonum iucundum, pulchrum, vel honestum amore prosequimur: licet nihil aliud ad ipsum relatum appetamus.

Sextò Quæritur, An possit quis simul plures fines intendere: Respondeo, rem esse plane compertam, posse nos simul plures fines intendere, quando vnus ex illis, vel suapte natura refertur in alterũ, vel saltem à nobis appetitur propter alium finem, vt si quis optet obitum Titij, vt eius hæreditatem obtineat: Est enim naturæ ordo inter fines talis, vt vnus sit suapte natura superior altero. Præterea etiã quando fines sunt omnino inter se diuersi, vt vnus non sit propter alterũ, possumus nos simul æque eos, fines intendere, ita vt vnum non referamus in alios: potest enim quis quippiam agere, vt æque Titio, & Caio placeat, vel vt Petri, & Ioannis æqualiter beneuolentiã sibi conciliet. Ex quo efficitur, vt possit quis detestari lethale peccatum, quatenus cum recta ratione pugnat: quatenus diuinæ legi aduersatur: Deum ipsum offendit: & sempitemæ fœlicitatis detrimentum adfert: & supplicium meretur æternum: simul enim omnes huiusmodi fines ratione cogniti possunt voluntatem nostram permouere, vt nostrorum nos peccatorum pœniteat. Sic etiam amor in Deũ excitat, & impellit nos, vt peccata, & scelera detestemur. Pari ratione quis aliquando appetit beneficium, aut pensionem Ecclesiasticam, dignitatem, aut aliam officij administrationem, tum vt Deo inseruiat, & communi Ecclesiæ, & Christianæ reipublicæ saluti consulat: tum vt habeat vnde se, & suos alere, & sustentare commodè possit.

Septimò Quæritur, An sit idem re actus, intentio finis, & electio eius, quod ducit ad finem: Sunt tres opiniones. Prima haber semper esse duos actus re distinctos, quandocunque vnum volumus, vel intendimus propter alterum, quia tunc appetitio vnius est causa appetitionis alterius; sed causa, & effectus semper re distinguuntur inter se: ergo vbicunq; sunt duo actus, quorũ vnus est causa efficiẽs, & alter est effectus, necessario re ipsa differunt. Ita Gregor. 1. d. 1. q. 1. a. 2. Marsi. 1. q. 4. ar. 1. dub. 2. Secunda opinio docet, intentionem finis, & electionem eorum, quæ sunt ad finem conseq uendum semper esse eundem re, & numero actum. Sicut, inquiunt, in motu quo quis ex vno loco recedens accedit ad alium: vbi recessus ex vno loco, & accessus ad alium, sunt re vnus, & idem motus. Item sicut quando vnum, & idem superna loca suaueitate petit, & vi deinde deorsum tractum descendit, ascensus, & descensus sunt vna, & eadem res sursum tendens, & postea deorsum delata: sic etiam cum quis finem intendit, vt per aliqua vtilia remedia obtinendum, & cum deinde ea vtilia eligit ad finem consequendum, idem est actus re, quo ex fine sibi proposito, & oprato ad ea deuenit, quæ vt apta, & idonea deligit, & ex rebus delectis ad finem tandem adspirat, acperuenit. Tertia opinio tradit aliquando intentionem, & electionem esse eundem re, & numero actum; aliquando verò esse diuersos actus: hoc probant Ocham, & Gabriel. 1. d. quæst. 1. a. 3. dub. 2. & 2. d. 38. qu. 1. a. 3. dub. 1. Mar. 1. d. 1. quæst. 10. quia aliquando ex quæ sunt ad finem eligimus, non quidem ex appetitione finis excitati, & moti, sed solum ex ipsa finis bonitate impulsiua vt vnus prorsus sit actus, quo ea, quæ sunt ad finem volumus ad bonitatem finis, non autem ob eius appetitionem: voluimus medicinam, vt vtilem ad sanitatẽ consequendã, voluimus eleemosynæ largitionem, vt charitati congruentem. Sicut enim finis appetitio potest nos permouere ad eligenda quæ referuntur ad finẽ, sic etiã bonitas finis sæpe nos allicit, & mouet ad ample-

Ric. 1. d. 1. art. 2. q. 1. *Bon. 1. d. 1. art. 2. q. 2.* *Dur. q. 1.* *Ochã, & Gab. q. 3.* *Argent. 1. d. 1. q. 1. a. 2.* *Scot. 1. dist. 1. q. 3.* *Gr. 1. d. 1. q. 2. a. 3.* *Aug. l. 1. de doctri. Christ. c. 3. 4. & 5. & ex eo Magist. 1. d. 1.* *Aug. lib. 83. q. 30.* *Magist. 1. dist. 1.* *S. Th. 1. 2. qu. 8. a. 3. & qu. 12. art. 4. Bonau. 2. 38. dub. 4. cum textu. Ricar. 2. 2. d. 38. a. 3. q. 4. Dur. 2. d. 38. q. 3. 1. d. 1. q. 1. a. 3. post solutionem argumentorum cõtra 4 conclu. Caiet. Cõra. Medina 1. 2. q. 12. art. 4. & q. 8. art. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctenda,quæ ducunt ad finem: nam quæcunque res voluntati obiecta tamquam bona,& conueniens, potest nos excitare,& impellere ad appetendum, & sicut ratio voluntati potest offerre finem, verbi gratia sanitatem, vt medicinæ vel deambulationis remedio obtinendamsic voluntas vno actu potest velle,& intendere sanitatem,vt hoc,aut illo remedio comparandam,Aliquando verò appetimus ea,quæ nos ad finem dirigũt moti,& impulsi ex appetitione ipsius finis: & tunc sunt in nobis duo actus:vnus,qui est appetitio finis,alter est appetitio eorum,quæ diriguntur ad finẽ:&prior actus præcedit,& est causa,& origo secundi. Sed cum appetimus, quæ referuntur ad finem ex bonitate finis incitati,tunc non sunt duæ appetitiones:eo quod nulla antecedit appetitio finis,sed solum bonitas finis alliciens gignit,ac parit in nobis appetitionem eorum,quæ ducunt ad finem:pari enim ratione bonitas rei iucundæ,gratæ, pulchræ,vel honestæ inuitat, allicit,mouet, & impellit voluntatem:& in ea ingenerat appetitionem, & amorem sui. Fatemur igitur cum Gregorio Arimenensũ,quotiescunque appetimus quæ deliguntur ad finem ex appetitione,& amore finis,esse duos actus re distinctos,quorum vnus est causa efficiens alterius:at verò dubitari non potest,quin aliquando sit vnus actus,quo appetimus, quæ referũtur ad finem:moti solummodo ex bonitate finis: eadem ratione cum quis peccatum odio habet propter Deũ, potest esse vnus actus odij, & possunt etiam esse duo actus: vnus,qui sit odium peccati,& alter,qui sit amor in Deum. Si enim peccatum detestemur solummodo moti ex bonitate Dei,qui peccatis offenditur,tunc vnus tantum est actus, nimirum odium,vel detestatio peccati ob offensum Deum animo,& voluntate suscepta: vnus actus est simplex,quo detestor peccatum,vt Dei charitati contrarium, vt Deũ ipsum offendit:licet duo sint actus, quum detestor peccatum, quia Deum, quem per peccatũ offendi, diligo.Sic vnus est actus, quo volo,& appeto medicinam,vt vtile, & commodum remedium ad sanitatem consequendam: quamuis duo sint actus,cum medicinam volo, & eligo,quia sanitatem concupisco.Sic vnus actus est causa alterius, videlicet appetitio finis causa est electionis eius, quod nos ducit ad finem: illic verò solum bonitas finis est causa,ob quam eligimus, quod est vtile ad finem assequendum.

Ad id verò quod dicebatur in secunda opinione,recessum ex vno loco,& accessum ad alium,semper esse vnum,& eisdem motum. Respondeo, rem ex vno loco recedentem, & accedentem ad alium esse quidem eandem:sed accessum tamen,& recessum esse duos motus, quia sunt ad fines,& terminos distinctos.Idem dicimus de ascensu,& descensu eiusdem rei. Sic etiã ortus rei vnius est interitus alterius,vt Philosophi tradiderunt,nihilominus tamen sunt mutationes diuersæ. Obiicies; Appetitio eius,quod ducit ad finem suapte natura continet finem; rursus appetitio finis, vt per aliquid obtinẽdi,includit necessario id,per quod ipsum assequimur: ergo appetitio eius,quod refertur ad finem,semper est finis: & e contrario appetitio finis semper est eius, quod ad finem dirigitur.Respondeo,finem,& id,quod ducit ad finem ad se inuicem referri:& ideo quandocunque id, quod est aptũ ad finem,appetitur,vel appetitur ob bonitatem finis,vel ob appetitionem,& amorem eiusdem finis,& ita vno vel duobus actibus pari ratione cum appetitur finis, vt per aliquid obtinendus, in huiusmodi appetitione necessarium est id, per quod finem consequimur, tãquam vtile ad assequendum finem, includis non tamen appetitio eius semper in ea continetur, vt actus ab intentione distinctus:ex his omnibus perspicitur id esse verũ quod Ocham,Gabriel, & Maior, & alij tradiderunt eumdem actũ esse posse amorẽ, & odium comparatione diuersorum, vt amor Dei, & odium peccati propter Deum.item eodem actu, posse nos duo diligere vnum plusquam aliud,vt cum diligimus Deum,& proximum propter Deum,finem,& id, quod nos ducit ad finem,parentem magis quam amicum,quoniam licet idem actus simul intẽsior,& remissior esse non possit, possumus tamen vnum firmius amare,quam aliud,quia difficilius ab amore vnius,quã alterius auellimur:quod minus amamus eius amorẽ facilius deponimus:item cum duo simul amamus, vnum magis,quã aliud diligimus, quia ei potiora, & plura bona cupimus, vt Deo plura,& maiora bona volumus,quam proximo. Sic eodem actu,simul plura peccata detestamur, & vnum magis, quam aliud:quia vnum est alio deterius,& peius.

Nyssen. li. 5. cap. 24. Dam. lib. 2. c. 25. fol. orth. Ari. l. 6. Ethi. cap. 2.

Ric. 3. d. 3. art. 1. q. 4.

De electione,actu voluntatis elicito.
Cap. XXV.

De electione S. Tho. 1. 2. q. 13.

PRimò Quæritur, An electio sit actus elicitus in voluntate; Aristoteles aliquando vt rem dubiam reliquisse videtur,vtpote qui dixerit, electionẽ esse,aut intellectũ appetentem,aut appetitum intelligentem: Sed alibi tamen planè statuit,electionem esse actum voluntatis,non quale cunque, sed ex cõsultatione,& deliberatione rationis,& quia electio natura sua requirit consultationem rationis, ex qua proficiscitur:ideo Aristoteles dixit, electionem esse,aut appetitum intelligentem, aut intellectum appetentem : hoc est,aut rationem consultantem, aut appetitum intelligẽtem:quod est dicere,voluntatem ex consultatione rationis exortam. Animaduertendũ tamen primò est, nos cum finem assequi studemus statim inquirere ea,quæ sunt vtilia ad finem assequẽdũ,& in hac inquisitione consultamus,quid sit vtile,vel magis vtile ad finem optatũ, ac deinde iudicamus quid sit vtilius cæteris, vel quid vtile.Et postquam iudicatum est, voluntas eligit inter plura vtilia id, quod vtilius iudicatur. Ex quo efficitur,vt electio in nobis duplicem respectum, & ordinem habeat,vnũ ad finem, quoniam ex fine mouemur ad eligendum;quod conducit ad finem;alterum ad remedia inquisita iam,& inuenta tamquam ad finem vtilia, & conducibilia,quibus comparatur, & præferrut id, quod eligitur, vt vtilius ad finẽ assequendum. Et ideo electio Græcè dicta est prohæresis quasi prælectio, qua vnũ aliis inter multa vtilia anteponitur. Cum enim plura sint inuenta remedia electio est approbatio vnius,cæteris neglectis,& reiectis.

Ric. 3. d. 3. art. 1. q. 4.

Secundò,Animaduertendũ est, Electionẽ trifariam accipi solere. Primò,vt est actus,quo absolutè, & simpliciter inter plura vnũ amamus cæteris relictis etiam sine vlla cõsultatione priori,& huiusmodi electio cõuenit Deo,qui inter multa vnũ vult,& approbat aliis posthabitis, & omissis:& hæc voluntas dicitur electio. Quia tamẽ Deus omnia nouit,cõsultatione non vtitur ad eligẽdum:nos verò quia multa ignoramus,ideo eligimus perquirẽdo,cõsultando, & iudicãdo,& propterea Dam.inquit, l.2.de fide orth.c.22.in Deo volũtatẽ quidẽ dicimus,at electionẽ propriè non dicimus,neq; enim deliberat Deus:ignorãtis quippè est cõsiliũ inire,sic ille. Secundo modo electio accipitur,vt est actus,quo quippiã volumus,ita tamẽ,vt id possimus non velle:Et propterea liberè volumus:&eatenus dicimur id bonũ,quod volumus,eligere, quia cum alioqui possemus velle, & non velle,volumus tamẽ:& hæc libertas sufficit ad cuiuscumq; peccati, vel meriti rationem,tametsi nulla alia adsit rationis consultatio:nã sufficit integra rei oblatæ notitia, qua potestas nobis est eã appetendi,vel respuendi. Tertio modo accipitur electio,vt est actus,quo voluntas sibi obiectis, atq;propositis duob. bonis iucundis,vel duobus honestis, vel vno iucundo, & neglecto absque vlla alia consultatione:atque hæc etiam libertas sufficit ad peccati, vel meriti rationem in nostris actionibus ponendam.

Aristot. lib. Eth. 3. c. 2. Nysse. & Dam. & S. Thom. locis citat.

Secundò Quæritur, An electio possit esse finis, an verò solummodo sit eorum,quæ referuntur ad finem:Respondeo, Aristotelẽ apertè docere,electionem ab actu volendi, & intendendi differre:nam velle,& intẽdere sunt finis:Velle quidem est finis,vt per se,& absolutè bonis;& proindè est boni, vel iucundi,vel honesti, quoniam iucunda, & honesta propter seipsa appetuntur.Intendere verò, est finis non simpliciter, sed tamquam boni per aliquid obtinendi, quare est finis tamquam boni,cuius gratia alia expetuntur. Electio verò semper est boni tamquam vtilis ad finem consequendũ. Velle igitur,& intendere, sunt bonorum, quæ iucunda, vel honesta re ipsa,vel hominũ existimatione,& opinione sunt. Electio verò tantùm est bonorũ vtilium.Ex quo efficitur,vt velle,& intẽdere sint absque consultatione, eligere verò nõ nisi ex consultatione rationis. Nam vt rectè docet Aristoteles, nulla est consultatio de fine : nec enim medicus consultat,an sanare debeat,nec dux, & imperator belli,an vincere oporteat, nec Orator an persuadere, nec ciuis an ciuitatem tueri conueniat.nec mercator an lucrifaciendum sit:nec itidem prudens consultat,an sit castè viuendum, an iustè agẽdum,an fortiter pugnandum. Sed tota consultatio est,an ad sanitatem,vel victoriam obtinendam, vel ad persuadẽdum, vel castè, & iustè viuendũ, hæc an illa bona sint amplectenda:hoc an aliud remedium adhibendum.

Aristot. l. 3. Ethic. c. 2. & Nysse. Damas. S. Tho. locis citatis.

Tertiò Quæritur,An electio sit tantum eorum, quæ esse, aut fieri possunt ? Aristoteles plane docuit,electionẽ ab actu volendi distingui, quod sæpè volumus, quæ fieri nequeunt, non tamen eligimus,quæ esse non possunt.Nam statim, atque cognoscimus finem nos assequi non posse,ab eligendo desistimus : at verò cum quippiam animaduertimus in nostra potestate non esse, vt sit, vel fiat, sed absolutè,& per se tamquam bonum iucundum intelligentia,& mentis cogitatione cõcipimus,id volumus, & appetimus:eo quod nos per se delectat, & tamen nihil adhibemus tanquam remedium ad id assequendum.

Quartò Quæritur, An electio sit tantum eorum, quæ per nosipsos geruntur. Constat etiam Aristotelem tradidisse hoc inter electionem, & actum volendi distare, quod volumus sæpe ea,quæ per nos non aguntur & ea quæ ad nos minime pertinẽtur verò non eligimus, nisi quæ per nos ipsos fieri debent,aut ad nos aliqua ratione spectant.Cupimus enim,& volumus,vt Petrus amicus noster ex carcere,vel ex mortis periculis,vel ex tyranni alicuius, aut hostium manibus liber euadat,non tamen hoc eligimus.Volumus Titium in pugna,vel lite,vel ludo, vel palæstra victorem esse,nõ tamen id eligimus.Sed inter plura, quæ possunt conducere ad liberationem Petri,illud vnum eligimus, quod est in nostra potestate situm.Si objicias, Possumus eligere tamquam vtile ad liberationem Petri preces Pauli,nimirũ, vt Paulus suis precibus patrocinium Petro ferat.Respondeo, Nos non eligere preces Pauli, nisi simul etiam eligamus nos loqui cum Paulo,& ab eo enixè petere vti pro Petro deprecetur. Quotiescunque igitur quipiam eligimus, vel id est in nostra potestate situm.Si objicias, Possumus eligere tamquam vtile ad liberationem Petri preces Pauli,nimirũ, vt Paulus suis precibus patrocinium Petro ferat.Respondeo, Nos non eligere preces Pauli, nisi simul etiam eligamus nos loqui cum Paulo,& ab eo enixè petere vti pro Petro deprecetur. Quotiescunque igitur quipiam eligimus, vel id est in nostra potestate,vel aliquid in eo est, quod sit in nostra potestate cõstitutum.Secundo,Objicies : In Republica aliquando eligimus viros ad magistratus, & administrationes officiorũ publicas;ergo non semper electio est eorum, quæ per nos geruntur. Respondeo, Semper in eiusmodi viris eligendis est aliquid, quod per nos agimus, & id eligimus:nam eligimus suffragium nostrum ferre Petro,& non Paulo. Tertio, Objicies, Ii, qui sunt à consilijs regum, & Principum sæpè consultant de ijs, quæ ad ipsos Principes pertinent; & parentes de ijs,quæ ad filios;& amici de ijs, quæ ad amicos spectant. Respondeo,Hæc & similia,ideo in electionem, & consultationem venisse,quia ad nos aliquo modo attinere indicatur.

Quinto Quæritur, An in sola electione libertas sit; Respondeo,Si electio propriè, strictè, & præse accipiatur,quatenus ex rationis consultatione, & deliberatione fit, non solum in ea esse libertatẽ : nam Deus liberè amat bona,quæ se extra vult:& tamen non ex cõsultatione diligit,aut eligit. Item duobus bonis iucundis propositis, aut duobus honestis, aut vno iucundo, & altero honesto, liberè possumus vnum velle,& amplecti,alterũ respuere, & abjicere:Itẽ vno iucundo,vel honesto nobis oblato,liberè possumus id velle, aut nolle absque vlla consultatione.Quare sequitur, vt non semper libertas in electione solum propriè accepta consistat.

Sexto Quæritur,An ex duabus rebus obiectis æque bonis liberè possit voluntas alterutram eligere; Duæ sunt opiniones; vna docet liberam penitus esse voluntatem ad alterã, quam malueris, deligendam.[a] Secũda opinio tradit ad neutram posse voluntatem moueri,quiaambæ sunt æque bonæ, & proindè vna non efficacius mouet,quam altera.[b]

[a] *Sic Hen. quodl. 1. q. 16. Ric. 2. d. 38. a. 2. q. 4 ad 4. Ma. 2. d. 38. q. 1. & probat ex Aug. lib. de ciuita. 12. cap. 6. & ex libertate voluntatis.*

[b] *Ita sentit Greg. 2. d. 42. 43. q. 1. a. 2. ad 1 2. q. 13. a. Conrad. l. 6. Bacd. 1. 2. q. 13. art. 6. & sic videtur sensisse S. Tho. 1. 2. q. 13. a. 6.*

In hac quæstione animaduertendum est posse hoc dupliciter contingere.Primò,vt duo sint obiecta bona,vel iucunda,vel honesta,siue vnum iucundum, & alterum honestum: & tunc id appetit voluntas, quod efficacius allicit,& mouet, quod si ambo æqualiter permoueant,neutrum voluntas prosequitur,donec ratio in altero maiorem boni rationem perspiciat,ac iudicet : quoniam voluntas ad bonum tamquam ad proprium obiectum se flectit, ac mouet : ita vt liberè ab eo bono moueatur,quod efficacius allicit,ac trahit.Secundo modo potest accidere, vt duo obiecta bona appateãt æque, & pariter vtilia ad finem, in quem respicimus, consequendum: & tunc voluntas neutrum eligit : quia huiusmodi electio non fit,nisi ex consultatione rationis:consultatio autem non est inter ea, quæ creduntur æqualiter vtilia. Ideo enim consultamus, vt iudicemus quid inter multa magis conducat ad finem,quem adipiscendum curamus. Quare quando duo videntur æque vtilia ad finem,nec consultatio, nec electio fit, sed nullus ratio ex integro inquirit,& consultat, sit ne aliquid aliud vtilius : & tunc inter multa id,quod opinamur cæteris vtilius eligimus, ad eam rem quam appetimus obtinendam. Quapropter mihi magis secunda opinio probatur : nam voluntas nostra sese mouet ad bonum excitata, & illecta rei bonitate: at quando duo videntur æque bona, non magis vnum,quam alterũ allicit,ac mouet voluntatem, ergo non magis ad vnum, quam ad alterũ mouetur voluntas. Dices,ea est libera,ac proinde, vt se esse sui iuris atq; mãcipij declaret,vnũ sequetur,alterũ respuet.Respõdeo esse quidem liberã,quoniã vtrumque suo nutu,& arbitratu potest, si velit,æque repellere, & dum ambo æque bona iudicantur, vel neutrum amplectetur, vel in alterutro aliquam boni maiorem rationem exquirit, qua ad illud se se conuertat : reliqua quæ obiici possunt quæstione proxime sequenti diluemus.

Septimò Quæritur, An duobus obiectis propositis, quorum vnum sit minus bonum altero, possit voluntas liberè eligere, vel appetere, quod minus bonum est maiori posthabito,& reiecto. De hoc sunt etiam duæ opiniones. Vna affirmat. Sed longè probabiliot,& verior altera quibusdam videtur,quæ docet non posse minus bonum appeti, vel eligi. Et hoc ratione euidenti putant huiusmodi doctores se concludere:nam minus bonum cum maiore collatum habet rationem mali, at voluntas malum qua malum est, non potest appetere, vel eligere : Item si de appetitione loquamur, qua vel bonum iucundum,vel honestum propter ipsum volumus,non potest voluntas,quod minus bonum appetat,velle,& appetere,quia maius bonum vehementius excitat, mouet,& impellit voluntatem. Si verò de electione tractemus, multo minus potest voluntas inferius bonũ deligere, quia electio non est,nisi ex consultatione rationis:cõsultatio verò non fit,nisi facta collatione inter multa,vt eligatur, quod vtilius cæteris creditur. Quare cum duo sunt, quorum vnum est altero minus vtile, nec consultamus, nec eligimus, sed tatio itemum incipit inquirere,an sit aliud vtilius, vel vtrum inter duo vtilia aliqua ratio inueniatur, qua vnum sit vtilius altero,& tunc eligitur, quod magis salutare, & quod vtilius iudicatur.Hæc de opinionibus Philosophorum, & Theologorum,est igitur quæstionis dubiæ,& incertæ,an fieri,queat,vt duobus bonis sese voluntati offerentibus, quod minus est, velit,aut diligat voluntas eo cõtempto, & post habito quod maius videtur. Nec quæritur in præsentia an minus bonum velle,vel eligere possimus, qua bonum iudicatur : nam constat minora bona nos sæpè diligere, quatenus vtiliora, aut iucundiora,& apriora arbitramur : sed inquiritur, an minus bonum,qua minus est,velle,aut eligere possit voluntas. Mihi verius opparet id eam non posse, quamuis oppositum verosimile esse videatur:nam malum, qua malum est,voluntas velle non potest, at minus bonum cum maiore collatum mali faciem,& speciem habet: ergo vt minus iudicatum nequit voluntas amplecti. Obiicies, minus bonum etiam qua minus est,non omni bonitate denudatur & vacat, ac proinde malum non est:ergo qui dicit voluntatem minus bonum eligere,aut velle,non continuò sequitur, vt malum velle fateatur. Respondeo. In minori bono duo continenti, & quod bonum est,& quod altero inferius est:qua bonum est potest voluntas id simpliciter velle, quia non cum altero maiore comparatur,at qua minus iudicatur,cum altero confertur,& tunc voluntatem mouere non potest, tum quia eatenus malum esse censetur, tum quia quod maius est vehementius mouet,& allicit.Vrgebis : Bonum non ex necessitate attrahit voluntatem : ergo licet maius bonum in præsennia m nonis per se maiorem efficacitatem habeat ad voluntatem pemouendam, voluntas tamen cum libera sit, ab eo non trahitur. Respondeo.Non differri nos voluntatum tunc esse,or nino liberam,sed libertas in eo cõsistit, vt quaminis duo sint oblata bona,vnum maius altero, voluntas nutu suo; & arbitratu possit vtrumque relinquere,& nihilominus si alterutrum velit,aut eligat,quod maius est,minore posthabito complectetur.Obiectes Tertio, experientia docemur multis propositis, ostensisque bonis, etiamsi efficax, & valida ratio vnum aliquod probet,ac suadeat,si quid tamen aliud faciem aliquam boni præ se ferat quamuis tenuissimam, in hoc se voluntatem flectere,ad hoc se applicare,& adiungere, & vel ex sola suspitiscula hoc adfciscere, alia reiicere. Sæpe etiam quo se voluntas ostendat se sui iuris esse, omnia spernit, ac respuit, non aliter ac princeps qui ne videatur à quoquã regi, & alterius consilio duci salutaria omnia monita repudiat, & fit illiud:Sic volo,sic iubeo,sit pro ratione libido, & hos statuit esse sibi bonum,vt libertatem suam cuncti cognoscant : hoc enim princeps aliquando pluris facit, quam consilia omnia præsenti rerum,& negotiorum statui, & cõditioni commoda. Adolescentes etiam nonnulli,vt se liberos esse declarent, nec cuiusquam imperijs, & iussis parere,omnia patentũ,præceptorum,& amicorum vtiliora, & meliora monentium fastidiosè,& contumaciter aspernantur.Respondeo,His experimentis non probari voluntatem velle, vel eligere, quod minus est bonum cum maiore collatum; sed vtrumque deserere,& interim quod minus est aliquam maioris boni speciem voluntati obiicit:& tunc voluntas eo se flectit, ac mouet. Obiicies Quarto,Deus non semper facit, aut vult quod melius est,nam posset res meliores efficere.Respõdeo,aliam esse rationem in Deo,atque in nobis;quoniam Deus nõ agit ex consultatione rationis, nec mouetur ex bonitate rerum, sed propter bonitatem suam ex seipso, & nutu suo agit, aut vult quæ extra ipsum existunt,& ideo nec semper,quod maius bonum est, vult,nec efficit, sed id quod sibi gratum, & acceptum est : nos verò quidpiam eligimus, ac volumus ex eius bonitate moti,& incitati.

Octauò Quæritur,An data,& posita efficaci intentione finis,& vno eãtum vtili bono ad finem assequendũ per rationem iudicato, voluntas necessario eligat eiusmodi bonum. Respondeo, Aut voluntas in finis intentione persistit, aut non:Si secundum dederis,certum est & exploratum, eã non eligere ex necessitate ; quia bonum vtile non nisi ad finem

ante citati quæstione superiori. Opinio secunda est eorũ quos citauimus in 2. opinione quæstionis præcedentis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

assequendum eligitur: ergo si ab intentione finis voluntas recesserit, nulla fit electio. Si autem voluntas in eadem finis intentione perseueret, necessario eligit bonum vtile ad finẽ consequendum, si tantum vnicum appareat, quoniam nulla ratio mali in eo cernitur, ob quam respuatur.

At forsitan obijcies: Si bonum, quod est vnicum remediũ ad finem assequendum, ex necessitate eligatur, nulla erit meriti, aut peccati ratio in eo eligendo. Respondeo, Ad meritum, vel peccatum electionis sufficere si sit libertas simpliciter, quamuis sit ex conditione necessitas: & quando in efficaci finis intentione persistimus, & vnicum tantũ est remedium necessarium ad finem, ex conditione solummodo necessitas est illud eligendi, non simpliciter, si quidem liberè possumus ab intentione finis recedere: quod si eam non mutemus, ipsi nobis necessitatem imponimus eligendi. Quare si id quod eligitur sit per se bonum, erit in eo eligendo meritum distinctũ ab eo, quod est in intentione, & proposito voluntatis: veluti si sit intentio honorandi, colendi, & amandi Deũ, & propterea eligamus, vel in Religionẽ ingressum, vel perpetuum castitatis votum, erit duplex ratio meriti, quia id quod est ad finẽ delectum, habet etiam per se bonitatem. Pari ratione si fuerit mala intentio finis, & deinde ex necessitate remedii, quod vnicum apparet, eligatur, erit nouum peccatum, si id per se quoque malum sit. Illustremus rem exemplo. Si quis in adulterium animum conijciat, & ob id furtum eligat: vt habeat pecunias, quibus adulterium admittat, est etiam peccatum in electione furti, siquidem cum furtũ malum esse ratione naturali constet, oporteret eo ipso adulterij voluntatem deponere. Quandocumque verò in remedio, quod eligitur, non est per se bonitas, vel vitiositas, non est noua meriti, vel peccati ratio. veluti cum Titius ad necẽ Caij arma capit, domo egreditur, rus petit, & obuiam Caio procedit. Secundò obijcies. Sæpè experimur nos, etiamsi sanitatem optemus, non eligere abscissionẽ membri, quando constat huiusmodi remedium esse necessarium ad sanitatem, eo quod difficilem membri amputationem existimamus. Respondeo, Quandocunque à membri præcisione desistimus, eo ipso à finis intentione recedimus, & hoc semper in nobis contingit, quandocumque id, quod est necessariũ ad finem, difficile, laboriosum, molestum, vel arduum iudicatur: tunc enim rei difficultate, acerbitate, vel molestia deterriti, finis voluntatem exuimus atque mutamus: in qua si perseueremus, eius, quod est necessariũ ad finem, difficultatem, molestiam, & magnitudinem superamus. Hac enim ratione ægrotus sumit cibum, aut potionem licet amaram: & dux belli se infert in diserimina aliquot grauissima, & multa alia periculosa acerba, & aduersa libenti animo sustinemus. Tertio obijcies, Solum Deus ex necessitate potest nostram voluntatem mouere: ergo nullum est procreatum bonũ, quod ex necessitate appetamus. Respondeo, In patria cœlesti Deus Angelis, & hominibus manifestè perspectus & cognitus, in quo nulla potest mali ratio apparere, voluntatem beatorum spirituum ad se diligendum necessario trahit: & hac necessitate ad aliquod procreatum bonum amandum numquam mouemur nihilominus tamẽ ex conditione aliquando creatum bonũ necessario appetimus, & amamus: & huiusmodi necessitatem fatemur esse, cum ex effecti proposito, & intentione finis id eligimus, quod est necessarium ad finem propositum consequendum.

Dam. l.2 de fide or. cap. 22.

Nonò Quæritur, An Deus ex electione operetur. Respondeo, Ex Damasceno in Deo non esse electionem propriè, & expressè sumptam, quia non agit ex consultatione rationis, quippè qui nihil ignorat, aut dubitat: at in eo esse electionẽ tantum late, & generatim acceptam, prout est actus, quo voluntas inter multa vnum præ alio diligit, ac amat. In Angelis verò est propriè, & strictè electio, in quibus est consultatio, licet ex vno in aliud ratiocinando non transeat.

De consensu, actu elicito voluntatis. CAP. XXVI.

De cõsensu tractat S. Thom. 1.2. q.15. Bon. 2. d. 28. art. 2. quæst. 2.

PRimò Quæritur, Quid sit consensus. Respondeo, Consensum esse actum, quo voluntas approbat, tanquam sibi placentem, sententiam consultatione rationis iudicatam. Nam vt rectè docet Bonauentura: consensus est concordia volũtaris, & rationis ad aliquid faciendum. Ex quo efficitur, vt in belluis, pueris, & amentibus, in quibus nulla est consultatio, consensus quoque non sit, licet sit voluntarium in eis. Ex quo item fit, vt cõsensus præsius, & proprius tantũ sit eorum, quæ sunt ad finem: non autem finis, quia, vt dixi, cõsensus propriè consequitur consultationem rationis: de fine autem non consulimus, sed de his, quæ ad finem conducunt.

Secundò Quæritur, Quot modis consensus accipiatur. Respondeo, Trifariam accipi. Primò, vt est actus, quo voluntas duobus sibi obiectis bonis, iucundis, vel honestis, vel vno iucundo, & altero honesto, in vnum liberè consentiens fertur, altero neglecto. Secundo modo accipitur, quatenus est actus, quo voluntas bonum sibi obiectum liberè appetit, cũ alioqui, vel posset non appetere, vel posset respuere. Tertio modo accipitur strictius, & proprius, vt est actus, quo voluntas appetit bonum rationis consultatione indicatũ: eiusmodi enim actus est veluti approbatio eius quod ratio consultando definiuit, atque concluſit. Quocunque modo accipiatur, consensus, est libera volũtatis actio, in qua meritum, aut peccatum esse possit: quoniam licet in primo, aut secundo consensu, consultatio rationis nequaquam intersit: est tamen libertas, qua potest voluntas vnum appetere inter plura bona iucunda, vel honesta sibi oblata: aut saltẽ ita potest vnum sibi obiectum bonum velle, & amplecti, vt etiam id non velle, & prosequi liberè possit.

De cõsensu tractant Theolog. 1. d. 1. Bona. 1. d. 1. a. 3. q. 1. Ricar. art. 1. q. 3. Dur. q. 3. Marsil. q. 4. a. 3. Ocham, & Gabr. 1. d. 1. q. 1. Argent. 1. d. 1. q. 4. & S. Thom. 1. 2. q. 16.

De vsu, actu elicito voluntatis. CAP. XXVII.

De vsu tractant Theolog. 1. d. 1. Bona. 1. d. 1. a. 3. q. 1. Ricar. art. 1. q. 3. Dur. q. 3. Marsil. q. 4. a. 3. Ocham, & Gabr. 1. d. 1. q. 1. Argent. 1. d. 1. q. 4. & S. Thom. 1. 2. q. 16.

PRimò Quæritur, Quid sit vsus voluntatis. Respondeo, Inter omnes conuenire, Vti, esse actum voluntatis: & propterea solum congruere his, qui voluntate sunt præditi, eo quod vsus sit actus, quo voluntas aliquid assicisci tamquã idoneum, & aptum ad id quod appetit assequendum. Vti re aliqua est eam adhibere ad debitum suum finem: & Abuti re, est eam assumere ad finem suæ naturæ, & cõditioni contrarium. Ex quo fit, vt vsus sit in iis bonis, quæ sunt vtilia ad finem obtinendum: quare Vti etiam, sicut eligere non est finis, sed eorum quæ referuntur ad finem: ita vt Vti sit ex intentione finis, & consultatione rationis aliquid accommodare ad finem adipiscendum.

Secũdò Quæritur, Quo pacto Vti strictè, & propriè apud Theologos accipiatur, Respondeo, Cõmuniter Theologos Augustinum lib. 83. quæst. 30. & lib. 10. de Trinit. c. 1. secutos inter Vti, & Frui ponere differimẽ: quod Frui, sit in bono desiderato, & obtẽto, cum delectatione suauiter, & iucundè acquiescere: ita tamen, vt eiusmodi bonum sit finis simpliciter vltimus, in quem vniuersa referantur, & ipsum in nihil aliud dirigatur, & proinde solo Deo nobis esse perfruendum: Vti verò, sit actus quo volũtas aliquid boni adhiber ad aliud cõsequendũ: & propterea rebus procreatis, nõ autem Deo esse nobis vtendum. Nos verò dicamus, Frui, esse, delectari suauiter, & iucũdè in bono quocũque, quod propter se appetitur, siue sit simpliciter summum, & vltimum, & cuius gratia cætera omnia appetantur, siue sit iucundũ, & suaue bonũ, siue honestum, & pulchrum. Nam cum primũ nobis iucunda bona, vel honesta obiecta sunt, statim oblectant: & voluntas in ipsis cõquiescit, & hoc est bonis perfrui: Vti vero est aliquid vltro, & liberè asciscere propter aliud consequendum. Quapropter statim, atque voluntas ex consultatione rationis aliquid, quod est ad finem aptum, & accommodatum eligit, eo vtitur, vt finem optatum commodè consequatur.

S. Th. 1. 2. q. 16. a. 4. & ad 1. & ad 3. Ric. 1. d. 1. a. 1. q. 4. Caiet. Cor. Medi. 1. 2. q. 16. a. 4.

Tertiò Quæritur, An in humanis nostris actionibus Vsus sit actus voluntaris re ab electione distinctus. S. Thomas aperte docet in nobis, cum quippiã agimus, primùm esse intentionem finis: mox electionem eius, quod ad finẽ vtile iudicatur, & deinde vsum, id est alium volũtatis actũ, quo voluntas adhibet cæteras corporis facultates ad faciendũ, id, quod est à nobis electũ. Veluti pedibus vtitur ad incessum, videlicet ad progrediendũ, & perueniendũ, quo vult: vtitur oculis ad videndum, auribus ad audiendum: hoc est mouet, & excitat alpiciendi vim & facultatem, & oculos ipsos ad intuendum id, quod appetit, & aures ad audiendum. Cæterũ alij tradiderunt non esse necessarium ponere huiusmodi actum ab electione distinctũ, sed sufficere efficacem electionem eius, quod est vtile ad finem consequendum: quoniam eiusmodi electionem consequitur necessario actus, & motus facultatum exequentium: siquidem omnes corporis vires, quæ rationi, & voluntati ex necessitate naturæ subijciuntur, statim vt adest efficax voluntaris electio, ex conditione, & necessitate sese applicant ad faciendũ, quod electum est non aliunde impeditæ. Sed certè S. Thomas admodum probabiliter docet, Vsum in humanis actibus esse actũ ab electione diuersum: electio etenim ad duo refertur, nempè, & ad finẽ, & ad id cui præfertur cõsilio, & iudicio rationis id, quod eligitur: sed vsus tantùm comparatur, & consertur cum fine, ad quem assequendum assumitur id, quo vtimur, vt rectè docuit Richardus. Non enim est cur negemus, facta efficaci electione eius, quod est ratiõne iudicatum vtile ad finem, volũtatem sese applicare ad id exequendum, & opere complendum: hoc autem nihil aliud est, nisi vti cæteris corporis facultaubus à natura datis ad id, quod volumus officiũ obeundum. Vti verò facultatibus, nihil aliud est, nisi voluntatem

Richar. 1. d. a. 1. q. 4.

sese ad opus accingentẽ, cæteras facultates ad id exequendum applicare & accommodare. Quicquid verò de ijs opinionibus sit, certum est, vsum ab electione distingui in his, quæ agimus ministerio, & opera alicuius instrumenti extrinsecus adhiben, quod dicitur instrumentum seiunctum. Nam cum quippiam exurere volumus, ignem admouemus, quod est igne vti ad exurẽdum: pari ratione machinas adhibemus ad deiiciendos parietes, & socios nobis asciscimus, & adiungimus tamquam administros ad aliquid faciendum: sic vtimur calamo ad scribendum, pennicilo ad pingendum, cultello ad scindendum.

De consultatione rationis. CAP. XXVIII.

De consultatione agit Arist. l. 3. Ethi. c. 3.

PRimò Quæritur, Quidnã sit consultatio in humanis actionibus; Respondeo, Esse inquisitionem in re dubia facienda. Dicimus inquisitionem quoniam inquisitio latius patet, quã consultatio: nam in speculandis rebus etiam est inquisitio, propterea quod aliquando quippiam est dubium, & inquirimus ad sciendum, immò etiam inquiritur in reos, & improbos, quo eorum facta planè cognoscantur, ac vt puniantur pro meritis ipsorum, vel absoluantur. Cum igitur inquisitio sit in re agenda alioqui dubia, est consultatio. Dicimus (in re dubia;) quia quando res est planè comperta, nulla est inquisitio, aut consultatio. Inquisitio est excogitatio rationis, aut rei alterius vtilis ad sciendum, vel ad agendum. Constat igitur consultatio ex inquisitione, & cõsilio in re dubia faciendanam consilium est rei faciendæ, vei non faciendæ excogitata sententia.

Secundò Quæritur, An consultatio sit actus rationis an voluntatis. Respondeo, Re, & substantia esse actum rationis: causa verò, & origine volũtatis. Sicut enim electio est actus voluntatis ex iudicio rationis tamquam ex origine profectus: sic etiam consultatio est actus intellectus ex proposito, & intentione voluntatis in finem tãquam ex principio surgens; nam voluntas primò in finem mentis oculos coniicit, ipsum appetit, ac vult, & per aliquod vtile remedium curat obtinendum. Ex hac intentione finis ratio mouetur ad consultandum de eo, quod est vtile ad finem assequendum: consultatione facta iudicat ratio quid sit vtile, aut inter multa, quid reliquis vtilius ad finem adipiscendum, & tunc fit electio in voluntate. Ex his intelligitur meritò passim dici electionem fieri ex consultatione, vel ordinatione, vel deliberatione rationis: hæc enim tria idem penitus significant. Ordinatio rationis est, cum mens quippiam cognoscit, & iudicat relatum ad aliud: & ante electionem ratio id perspicit, & discernit, quod conducit ad finem. Deliberatio rationis dicitur eo ipso, quod mens iudicãdo decernit hoc vel illud esse vtile ad finem commodè consequendum.

Caiet. 1. 2. q. 14. art. 1. Medi. 1. 2. q. 14. a. 1.

Tertiò Quæritur, An cõsultatio solum in rationis inquisitione consistat, an verò etiam in iudicio? Caietanus docet consultationem ex inquisitione, & iudicio constare. Alij verò putant consultationem in sola inquisitione consistere: quandoquidem cõsultatio nihil aliud est, nisi inquisitio eius, quod est ad finem vtile in re dubia facienda. Et certè hoc est probabilius, & verius.

Arist. li. 3. Ethi. c. 3.

Quartò Quæritur, An tantum consultemus ea, quæ diriguntur ad finem? Aristoteles satis manifestè docet nos nequaquam consultare de fine, vt sæpè iam dixi: quare nõ consultamus de bono iucũdo, vel honesto; hoc enim bonum sui gratia appetitur, nõ alterius: at in consultationem ac deliberationem cadit id, quod ad aliud consequendum vtile apparet: consultamus enim de vtili. Nihilominus tamen consultari, ac deliberati solet, vtrum hoc, aut illud sit honestũ, an turpe: & duob, propositis honestis, Vtrum sit honestius: item vtrum hoc sit iucundum, an molestum, & iniucundũ, & duobus iucundis oblatis, vtrum sit iucundus. V. G. consultatio est, est, an in tanto cibo, aut potione sit temperantia, sit iucunditas. At verò tunc non consultatus de fine absolutè: sed de fine ad certam materiam contracto, & deducto, vt Aristoteles tradidit.

Quintò Quæritur, An in vniuersum libera actio consultationem requirat? Quidã arbitrantur in hominib. non esse liberam actionem sine consultatione rationis: in Deo tamen esse plenissimam libertatem absque vlla consultatione. Sed dicendum existimo etiam in nobis esse liberas actiones absque consultatione. Nã libera actio tripliciter potest contingere. Primò cum duo, aut plura bona, vel iucundo, vel honesta: aut cũ vnũ iucundũ, alterũ verò honestũ voluntati offeruntur: & tunc volũtas libere vnũ velle & amare potest cæteris reiectis: in hoc enim libertas est, cum plura bona volũtati offerantur: & hæc sufficit ad meritum, vel peccatum: & tamẽ nõ est consultatio, quia nõ cõsultamus, deliberamusve nisi de bono ad finem vtili. Secundo modo libertas est, cum vnum tantũ, vel iucundũ, & suaue bonũ, vel honestũ voluntati obiicitur, quod voluntas velle, & non velle, aut nolle potest: nam eatenus est libertas ad plura, quatenus voluntas bonum sibi propositũ potest amplecti, aut non amplecti. Hæc etiã libertas quamuis sine cõsultatione sit; ad meritum, vel peccatum sufficit. Tertiò libertas est in ijs, quæ consultatione rationis eligimus ad finem vtiliter consequendum.

Aristot. l. 2. de anima, tex. 154. & li. 3. de anima, tex. 46. Sic Medina 1. 2. q. 9. a. 1. prope finem, ex S. Tho. 1. 2. q. 9. a. 1. ad 2. & 2. d. 24. q. 2. a. 1. Sic Marsil. 2. q. 16. a. 1. in sup. 1. & 2.

Sextò Quæritur, An possit voluntas ad quippiam appetendum moueri ex sola rei obiectæ cogitatione, & notitia simplici? Duæ sunt opiniones, Vna docet non posse, quia Aristoteles aperte tradit non moueri appetitum, nisi mens siue ratio opinetur, & iudicet, hoc est, nisi quippiam affirmet, aut neget: Altera tradit aliquando volũtatem ex simplici rationis notitia permoueri ad aliquid appetendũ, quia nõ minus voluntas potest à ratione moueri, & impelli, cuius consilio regitur, quam appetitus animalis sensu: sed animantes ad bonum feruntur, & malum auersantur, & fugiunt ex sola imaginatione simplici, siquidem nihil affirmant, aut negant: non enim belluæ enunciationes affirmãdo, aut negando cõponunt, & formant, vt quidam falso arbitrantur. In hac quæstione dicendum est voluntatem ex simplici mentis notitia posse moueri ad aliquid appetendum, vel repudiandum. Animaduertendum est simplicem rationis notitiam posse duplicem esse: vna est, qua mens intelligendo concipit rerum imagines & res ipsas tantummodo, vt veras percipit; non vt bonas. Et hæc simplex rei notitia voluntatem ad faciendum non mouet. Altera vero notitia est, qua mens siue ratio cognoscit, ac perspicit aliquid, vt bonum homini conueniens, & commodum, nempè vt iucundum, vel honestum, vel vtile, & huiusmodi notitia quamuis sit simplex, hoc est, quæ nihil affirmet, aut neget, non est absque iudicio rationis, & hæc sine vlla enunciatione sufficit ad voluntatem permouendã, vt aliquid appetat, tamquã sibi cõueniens, vel aliquid respuat tanquam sibi perniciosum, & noxium; quoniam omnis facultas appetens sese confert in rem sibi obiectam tãquam in finem suæ naturæ congruentem, sed bonũ cogitatione perceptum, vt boni rationem, siue speciem habet, est voluntatis obiectum, ergo statim atque est voluntati propositum & iudicatum, vt bonum, voluntas illud velle, & prosequi amore potest, ac ità Beatæ illæ mentes, & spiritus in patria cœlesti vnico simplici aspectu sicut cognoscunt, ac iudicant Deum trinum, & vnum, sic etiam intuentur, vt bonum; & ideo summo quo possunt amore amplectuntur, & quoniã cognoscunt Deũ, vt supremum omnium rerũ dominũ, & principẽ, eum reuerẽtur, & colũt. Quare Aristoteles, S. Thomas, & alij tum Philosophi, tum etiã Theologi cum cõmuniter tradunt per simplicem rei obiectæ notitiã voluntatẽ non moueri, notitiã accipiunt pro ea, qua simplices, & nudæ rerum veritates cogitãtur, & cognoscuntur: quod nos etiam confitemur, non autem intelligunt eã notitiam qua quippiam perspicitur, & iudicatur, vt bonum honestum, vtile, vel iucundum.

Ansel. li. de concep. Virg. c. 4. Bonau. 3. d. 17. a. 1. q. 1. n. 12. Hen. quod 9. quæ. 6. Scot. 3. d. 36. q. 1. ar. 2. Dur. 2. d. 24. q. 2. & d. 37. q. 2. Ama. trac 3. mo. ral. cap. 2. Medi. de pœnit. tract. 6 q. 2. de oratione Mar. 3. d. 33. qu. 7. Cajet. li. 1 de le. pan

De imperatis actibus voluntatis. CAP. XXIX.

HActenus explicuimus actiones elicitas voluntatis: reliquum est, vt nonnihil de imperatis actibus differemus.

Primò Quæritur, An impetrare sit actus volũtatis, an potius rationis? Duæ sunt opiniones. Prima vult esse actum voluntatis. Ita videntur sentire Anselmus, & Bonauentura, atque id aperte tradunt Scotus, Henricus, Ocham, Durandus, Almaynus, & Medina. Id probant in primis: quia voluntas est veluti domina, regina, & imperatrix omnium humanarum facultatum: nam ipsa omnes mouet, & impellit, quo vult, & ad id, quod vult, & ipsa est omnium suprema. Deinde quia actus imperandi semper est cum vi impellente, & cogente: at ratio non cogit, non impellit ad opus, sed voluntas. Item quia voluntas omnes hominis facultates adhibet, & applicat ad sua munera, & officia obeunda: & ipsa est quæ omnibus facultatibus vtitur tamquã administris. Postremo quoniam ad imperium pertinent duo illi actus, nimirum, Fac, vel, Ne ficias: at huiusmodi actus non possunt esse rationis, sed voluntatis mouentis, & impellentis ad agendum. Secunda opinio tradit imperium esse actum rationis. Sic apertè sentiunt S. Thom. 1. 2. q. 17. a. 1. & ibi Caiet. Conrad. Medi. Sot. lib. 1. de Iust. quæst. 1. 2. Ricar. 2. d. 38. 2. 2. quæst. 6. ad 3. probant, quia teste Aristotele, Prudentiæ est propriæ præcipere, non solum exquirere, & iudicare: Sed Prudentia est rationis, igitur hæc imperat, non voluntas. Item ad actum imperandi spectat dirigere, & præscribere quid sit agendum, & quid euitandum. Item imperantis est denunciare alteri, quid oporteat eum facere. Sed denunciare non est voluntatis, sed rationis. Ad hæc, imperare, & obedire ad se inuicem referuntur: sed obedire, est rationis, nam cætera animantia rationi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ca.3.Gab. 2.d.49.q. 1. art. 2. nota 3.

expertia non parent,sed ex necessitate,& conditione naturæ cientur: ergo imperare etiam est rationis.Postremò, lex est norma regula,& recta ratio rerum agendarum, ergo lex est rationis actus: sed legis est imperare. Nemesius siue Nemesius sæpè dicit imperium esse rationis.

In hac controuersia. Primò compertum est,tria ad actum imperandi pertinere; vnum est ordinem agendorum præscribere. Alterum denunciare subditis,quid sit faciendū: tertium est ad agendum alterū mouere,& impellere, non enim omnis,qui alterum mouet, denunciat: nec ordinem rerum agendarum præscribit: nec omnis qui denunciat aliquid faciendum,ordinat: constat inter omnes ordinate res agendas esse rationis dirigentis: & denunciare pariter esse rationis,ratio enim intelligendo loquitur mouere autem voluntatis esse.Prima opinio affirmat, actum imperandi esse, impellere alterum ad opus præscribendo, & denunciando ei, quod est faciendum:& propterea esse actum volūtatis mouentis ad opus ex denunciatione,& præscripto rationis.Secunda opinio docet, imperium esse præscriptum, & denunciationem rationis ex motu, & impulsu voluntatis profectam: & hæc opinio mihi videtur probabilior,quotiescumque loquimur de imperio vnius hominis in alterū,cuiusmodi sunt leges,& constitutiones Principum, & aliorum Magistratuum edicta,& quorumcumque Ducum, & Præfectorum imperia.

Secundo Quæritur, An in humanis actionibus præter actum eligendi,necessario poni debeat alius actus imperandi, quo ratio præscribat,& denunciet cæteris hominis facultatibus ex impulsu voluntatis quid fieri, oporteat. S.Thomas aperte docet actum imperandi necessario esse ponendum ab electione distinctum,& post electionem cōsequentem,quia postquam facta est electio eius, quod est vtile ad finem, ratio imperat,id est,ex volūtatis impulsu præscribit,& denunciat esse agendum,vel faciēdum,quod est electum, ac deinde alias facultates id exequitur. Almainus verò, & Adrianus docent in actionibus humanis necessarium non esse huiusmodi imperium post electionem. Et hæc sententia quibusdam iunioribus magis probatur:Sed parum refert, hanc aut illam sententiam sequamur,quoniam S.Thom.solum docere voluit post electionem sequi imperium rationis in hunc modum. Voluntas vtitur reliquis facultatibus, hoc est applicat eas ad id exequendum,quod eligimus, sed non applicat, nisi ductu, & imperio rationis, quod licet electionem antecesserit,manet tamē adhuc post electionem. Primò,quia denunciatio rationis nō est nisi ad eos,qui auscultare,& auscultando,& intelligendo parere possunt:at post electionem,cæteræ hominis facultates ex necessitate naturæ rationi subiectæ sua munera,& officia exequuntur. Deinde teste Aristotele,Prudentiæ est præcipere:Sed Prudentia necessaria est ad eligendum: ergo Prudentiæ præceptum (quod secundum Aristotelem nihil aliud est, nisi rectæ rationis præscriptum, quo iudicatur, & decernitur, quid fieri oporteat ad finem consequendum) electionem omninò antecedit, ac proinde ante,non post electionem, imperium rationis existit. Item ex Aristotelis sententia virtutes morales non gignuntur,nisi ex præcepto Prudentiæ, & propterea virtus moralis est, qua eligimus id quod est vtile ad finem; at prudentia quatenus prudentia constituit id, quod ad recte eligendum conducit, ergo præceptum Prudentiæ semper est ante actum virtutis, cuius est bonum eligere,rationis consilio, & iudicio definitum.Ex quo efficitur, vt cum Aristoteles docet, Prudentiæ esse præcipere, non sit intelligendum, esse actum rationis, vel Prudentiæ, quo mens verbis imperatiui modi præcipiat, aut vetet,Fac,vel, Ne faciasi sed esse actū quo ratio prudenter iudicat præscribit.& decernit, quò sit eundum, vnde recedendum, hoc esse faciendum, illud cauendum, & fugiendum, vt conuenienter virtuti operemur, & huiusmodi rectæ rationis iudicium ductum. & decretum appellat Aristoteles Prudentiæ præceptum siue præscriptum. Obijcies, Aristotelem ponere tres actus, quos Prudentia requirit, & postulat, nimirum inquirere quod est vtile ad finem, & hunc actum ait ad εὐβουλίαν idest, bonam inquisitionem pertinere: & iudicare,& hunc actum spectare ad εὐνοιαν id est, ad vim,& facultatem iudicādi:& præcipere, & hunc actum ait proprium esse Prudentiæ. Respondeo, eo loco Aristotelem actus Prudentiæ posuisse vnum quidem,qui est bona inquisitio,& inuestigatio eorum, quæ ducunt, & dirigunt ad finem, & ita εὐβουλίαν esse actum Prudentiæ: alterum verò quod est rectum iudicium quo prudenter iudicamus de ijs,quæ sunt ad finem vtilia;& hoc appellat præceptum Prudentiæ. Præter hos duos Prudentiæ actus ponit etiam Atistoteles alios habitus, vel actus ad Prudentiam necessarios, inter quos est εὐστοχία quæ latine est sagacitas & perspicacia, quæ ponitur ab Aristotele tanquam habitus ad Prudentiā requisitus, quo possumus recte iudicare de eo, quod per Prudentiam studiosè inquisiuimus & consultauimus diligēter. Pari ratione γνώμην ponit Aristoteles tāquam habitū ad Prudentiā maxime necessariū, quo quis potest secundō bonum, & æquum sententiā ferre de eo,quod prudēter inquisiuit, & inquirēdo decreuit: γνώμη enim Græce idem est,quod latinè sententia.

Tertiò Quæritur, Quo pacto vulgariter actus voluntatis dicantur esse imperati, vel non imperati si imperiō non est actus voluntatis.Respōdeo,Actus vtitur dici imperatos, aut non imperatos voluntatis, quoniam fiunt motu, & impulsu voluntatis ex cōsilio,iudicio,& deliberatione rationis:Quare imperium,à quo actus imperati voluntatis dicuntur,nihil est aliud,nisi motus,& impulsus voluntatis ex consilio,iudicio,& præscripto rationis ad aliquid agendū,vel faciendum.

Aristo. 3. Ethic. c.2.

Quartò Quæritur,Qui actus,& motus in homine voluntatis,& rationis imperio subijciantur:quod est quærere,quænam hominis facultates,& vires pareant,& obtēperent. Aristoteles docet duas esse in homine vires, vnam quæ rationi obsequatur,& rationis consilio, & iudicio dirigatur alteram quæ rationi non obediat, nec possit rationis consilio gubernari.Facultas namque cōcupiscendi,vel irascendi rationi interdum auscultat,cuius consilium,& ductum aliquādo sectatur,at verò naturalis facultas hominis, quæ est vis nutriēdi, augendi,generandi,rationi non paret. Item alio in loco docet Aristoteles mentem,siue rationem imperare facultati appetendi principatu politico: corpori verò principatu despotico.Vult dicere,Mens,& ratio suo cōsilio, & iudicio gubernat vim appetentem, veluti Rex ciues sibi subiectos,qui non necessitate,sed sponte, & voluntate scienter obtemperant: at verò corpus moderatur, & regit, sicut dominus seruum sibi obligatum,qui necessitate, non libera voluntate, eius mandata & iussa semper facessit. Primū igitur, vt omnes voluntatis actus imperatos enumeremus: actus voluntatis potest esse imperatus ab alio actu voluntatis, atq; ita voluntas sibi ipsi imperat aliquādo,hoc est,ex vno actu sese mouet,& applicat ad aliud volendum;& hoc modo nos ex amore,vel timore, vel religione in Deum excitati ad peccata detestanda permouemur, ac propterea peccatorum detestatio est actus imperatus ab amore in Deum.Secundò actus rationis potest esse imperatus à voluntate,hoc est, ex motu, & impulsu voluntatis Hac ratione actus credendi est quidem actus elicitus rationis,sed imperatus à voluntate, quoniam proficiscitur ex pio affectu,& impulsu volūtatis,quo, qui credit,suum præstat assensum. Quandocunque autem mens, vel ratio rei euidentia conuicta assentitur,non subijcitur spōtaneo, & libero voluntatis imperio: quādo verò solum est ratio probabilis rei dubiæ faciens fidē,tunc noster assensus pēdet ex pio voluntatis impulsu,& affectu,quia ratio, & argumentū probabile nequaquam nos cuidenter, & manifestō conuincit. Tertiò,Actus facultatis concupiscentis, vel irascētis possunt esse imperati,licet interdum omne volūtatis, & rationis imperium antecedant.Quare imperio hoc est motu,& impulsu voluntatis possumus aliquando irasci, contristari, dolere,timere,desiderare,delectari,& amare.Quartò,Actus vimū sentientium possunt esse imperati:possumus enim ex motu voluntatis,& rationis consilio,& iudicio cernere,gustare,audire,loqui,odorari,tangere. Quintò, Actus facultatis animalis loco mouentis possunt esse imperati.Vis loco moues in animantibus generatim est,qua alia progrediuntur, alia natant, alia volant,alia humi serpunt.In hominibus verò est vis incedendi,& propterea incessus hominis, imperio voluntatis subijcitur: potest etiā homo imperio mētis aliud corpus impellere,vel circūferre,vel proijcere,vel ad se trahere,aut aliò deferre,& portare, quæ sunt quædam species motus in loco, vel circa locum. Actus verò in homine, qui imperio voluntatis,& rationis non parent,pertinent ad vires quas Philosophi,& Medici,naturales & virales appellant.Vis naturalis,est facultas nutriendi,& augendi; quæ quatuor alias sibi habet amquā adminīstras,quæ sunt: Vis attrahendi,retinendi,concoquendi,& expellendi.Primum enim attrahitur cibus,attractus retinetur,retentus concoquitur,& quod ex concoctione abundat, expellitur. Est item naturalis facultas, vis generandi. Harum vtirum actiones non sunt rationis imperio subiectæ, quia ex conditione, & necessitate naturæ mouentur, & sua munera, & officia naturaliter præstant, in somno absque voluntate semen emittimus, & innata est animantibus naturalis coeundi, & generandi cupiditas. Vitalis facultas est duplex, vna, quæ in motu spiritus per arterias consistit, quem motum Medici pulsum appellant: Et huiusmodi actus imperium rationis non sequitur. Altera est respirandi facultas, qua spiritum ex pulmone emittimus,ne nimium cor incalescat,& nouum attrahimus, vt cor refrigeretur.Huius facultatis actionem non esse voluntariam Aristoteles tradit.Nisi enim naturale esse diceremus in somno etiam respiramus. Medici quidam imperio voluntatis subiectam

Nissen. lib. 4. Physiol. c. 8. & 8. Nissen. lib. citato. c. 15. Nisse. lib. citato. c. 7.

Aristo. lib. 1. Phys. text. 51.

esse

esse arbitrantur,atque id experientia, & ratione confirmant. Nam multi,vt diutius sub aquis immorentur,ad tempus spiritum comprimunt. Nonnulli etiam, vt sibi ipsis mortem consciscerent diu à respirando sese continuerunt: denique sponte sua potest quis respirare, & non respirare, quamuis diu respiratione repressa suffocatus intereat. Obijcies. Nihil cogitantes respiramus.Respondent, hoc minimè impedire, quin respiratio possit esse voluntaria:nam & aliquando nihil cogitantes incedimus,loquimur, aspicimus; & tamen incedere,loqui, & aspicere sunt aliquando voluntaria. Postremò sunt duo alij appetitus,qui imperio rationis non parent, nisi ob materiam sponte,& voluntate subtractam,nempe sitis,& fames.Sitis est cupiditas teste Aristotele, frigidi, & humidi videliect potionis. Fames verò est cupiditas calidi, & sicci, nimirum cibi; huiusmodi cupiditates naturæ necessitate, & conditione excitantur, & surgunt: potest tamen quis vltro esse ab esca potuque abstinere, ac proinde sitim, ac famem suo nutu, & arbitratu perpeti. Rationi quoque non auscultant,nec obtemperant voluntati quidam naturales motus, & impetus: qui ex affecto corpore excitati nascuntur, vt mœror,& luctus in morbo ex atra bili premente:gestiens lætitia ex liquido,& puro sanguine,quo solet esse cor circunfusum: offensio ex plaga accepta: sternutamenta ex aliquo in nares coniecto, vel immisso, sudor ex agitatione corporis vehementi.Hi & alij huius generis motus ita sunt celeres, ac rapidi,vt ante rationis iudicium præcurrant,ac præuolent.

Libri primi Finis.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV, INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. II.

DE BONITATE ET PRAVITATE Humanarum Actionum.

In quo consistat Bonitas, aut Prauitas actus humani CAP. I.

S. Tho. 1. 2. qu. 18. ar. 1. Duran. 2. q. 38. q. 1.

PRIMO Quæritur, Quidnam sit Bonitas, siue honestas, & quid Prauitas humanæ actionis. Respondeo, Actum humanum ex eo esse bonum quod sit cum recta ratione congruens: aut saltem ex eo: quod iuxta Prudentiæ præscriptum existimetur rectæ rationi consentaneus.Malus verò actus est,eo quòd sit rectæ rationi contrarius,aut iuxta Prudentiæ præceptum talis esse ratione iudicetur.

S. Tho. 1. 2. qu. 21 ar. 1. 2. 3 & 4.

Secundò Quæritur,An sit idem actus liber qui bonus laudabilis,& qui vulgari, & quotidiano sermone dicitur meritorius? hoc est actus, quo quis præmium promeretur. Respondeo,Hæc omnia esse proprietates, & conditiones actus ob varios respectus, & ordines quos habet actus humanus, cum diuersis multipliciter comparatus.Primò actus est liber ob originem, quam trahit ex libera voluntate, consilio, & iudicio,ac ductu rationis, vel saltem suo nutu, & arbitratu operāte.Secūdò actus est bonus ob respectū,quē habet ad rectā rationē, quæ est regula humanorū actuū, nā actus eatenus est bonus,quatenus est suæ regulæ, nimirū rectæ rationi cōgruēs.Tertiò actus humanus est laudabilis,ob ordinem ad dignā cōmendationē, quatenus est laude, & cōmendatione dignus: sicut vituperabilis actus est, quia reprehensione sit dignus.Humanus actus præmium meretur, qui ideo dicitur vulgo meritorius,quatenus ad remunerationē refertur:nempè quatenus est præmio dignus:sicuti actui malo pœna debetur,quem idcirco dementionum vocant, quatenus est pœna,& supplicio dignus.Et animaduertendum est,actum præmium mereri,quamuis sine præmio in perpetuum maneret: quia sufficit si actus sit per se præmio dignus, nimirum talis cui præmium debeatur. Veluti actus etiam est laudabilis, qui est commendatione,& laude dignus, licet nunquam in perpetuum vllis laudibus prædicetur.Pari ratione è contrario actus mali mulctam,& pœnā merentur, quia per se sunt cruciatu,& supplicio digni,etiamsi omni pœna in æternum carerent,possent enim crimina impunita manere,licet pœnam promereantur,& sunt vituperabiles actus, tametsi nulla vnquam reprehensione improbentur. Porrò vt actus sit bonus, vel malus in moribus,laudabilis,vel vituperabilis, & vt pœnam,vel præmium mereatur,opus est, vt sit voluntarius, & liber,quamuis libertas in actu diuersum respectum, & ordinem habeat ab eo,quem bonitas,vel meritum habet. Aliunde ergo actus est voluntarius,& liber, & aliunde est, bonus, & laudabilis, & pœna,vel præmio dignus.

Dura. 2. d. 38. q. 1.

Tertio Quæritur, Quo pacto bonitas naturæ differat à bonitate moris in actibus. Respondeo, Bonum in quodam respectu,ordine & comparatione consistere, sicut etiam verum rationis. Quemadmodum enim intelligentia siue ratio est vera,quatenus intelligēdo eum re ipsa consentit, & congruit,eo quod eam intelligit,sicut est:sic etiam Bonum nihil aliud est,nisi id, quod est rei certæ conueniens. Calor enim est malum aquæ, quia non est aquæ conueniens, & est bonum ignis,quoniam est igni congruens,& cōmodus.Quare bonitas naturalis distinguitur à bonitate morali: quòd bonum naturæ est,id,quod conuenit rebus, prout naturam habent,hoc est, quod rei cuiusque naturæ congruit, veluti bonū est aquæ frigere,& refrigerare.Cōtra bonū est ignis calefacere,& exurere.Omnes igitur naturæ conditiones, & proprietates dicuntur esse bona naturæ. At bonum moris dicitur id, quod est rectæ rationi consentaneum: Sicuti Deum amare, reuereri, & colere; castè viuere, & reddere cuique quod suū est,sunt bona moris, quia rectæ rationi cōgruunt. His verò contraria sunt mala moris, quia sunt rectæ rationi inimica, & aduersa. Idem igitur est bonum moris, quod

bonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum rationis: sicuti bonum naturæ est idem, quod bonum rei: & idcirco interest plurimùm inter bonum moris, & bonum naturæ: nam bonum naturæ, cum sit bonum rei, necessariò debet cum re ipsa congruere, nec sufficit, si solùm congruere existimatione, & opinione credatur: at verò bonum moris est bonum rationis, & idcirco sufficit si rectæ rationi consentaneum prudentis iudicio existimetur. Vt si Titius accedat ad vxorem alienam bona fide putans esse coniugem suam, accessus est bonus bonitate moris, qui est iuxta rectæ rationis præscriptum, & proindè cum recta ratione conueniens.

Quartò Quæritur, An bonitas moris, vel prauitas sit solus respectus, & ordo ad rationem. Respondeo, Sicut bonitas naturæ non est sola alicuius rei cum natura collatio, sic & bonitas moris in actibus humanis non est solus respectus ad rectam rationem: nam vt veritas in actu rationis re ipsa est assensus mentis, siue rationis cum re ipsa consentientis: assensus autem est quædam qualitas menti siue rationi insidens, respectum, & ordinem habens ad rem cum qua congruit: Sic etiam bonitas naturæ est quædam qualitas, conditio, vel proprietas, vel secundum substantiam, vel secundù accidens cum ipsa rei natura concordans: & bonitas moris re ipsa est actus voluntarius, ac liber rectæ rationi consentaneus, ac proindè bonitas moris cum respectu, & ordine ad rectam rationem est: Sed non est solus ille respectus, & ordo ad rationem: pari modo prauitas in actibus moralibus non est solus respectus, sed est vel actus voluntarius, & liber rectæ rationi cõtrarius, vel est omissio eius, quod facere deberemus: vt mentiri, odio alterum habere, rem diuinam lege mandatam, aut ieiunium ab Ecclesia indictum negligere, sunt actus cum recta ratione pugnantes.

Quintò Quæritur, An prima bonitas moralis in actibus humanis ex re obiecta pendeat. Respondeo, Rem esse compertam apud omnes, huiusmodi primam bonitatem sumi ab obiecto: ideo enim velle credere, quæ sunt à Deo, prædicta, est bonum, quia credere Deo aliquid dicti est bonum. Item velle Deum colere, & reuereri, vel amare, est bonum, quia cultus, reuerentia, vel amor in Deum est bonus: & rursum cultus, vel reuerẽtia, vel amor in Deum est bonus, quia Deus cultu, reuerentia, & amore est dignus: quoniam hæc ipsi omni iure debentur. Item velle mentiri, furari, vel occidere, deo est malum, quia mentiri, furari, vel occidere est malum: & huiusmodi bonitas, vel prauitas, quæ ex obiecto in actum deriuatur, est omnium prima, & tanquam prima, & maxime generalis ad certa speciem trahitur per alias bonitates, quæ à fine, & circunstantijs ducuntur, non quidem vt genus per differentias constituentes species, sed vt substantia rei per accidentia, quæ accedunt, & adueniunt: & hæc bonitas dicitur à Theologis Bonitas ex genere, hoc est, Bonitas ex specie, & natura actus, accepto genere pro specie, & natura. Obijcies: Si quis voluntatem habeat generatim rectè viuendi, aut numquam peccandi, est quidam actus bonus, & tamen ab obiecto non sumit speciem, quia obiectũ est quid commune, quod non potest speciem peculiarem nostræ actioni præstare. Eodem modo si Titius velit male viuere, & peccare, est malus actus, & tamen obiectum, quod est commune, speciem actui præbere non potest. Respondeo, Cum dicimus ab obiecto speciem accipi in actibus, non significamus actum esse eiusdem speciei, cuius est res obiecta, cum possit obiectum esse commune, & nihilominus actum esse in certa specie constitutum: sed significamus, speciem actus duci, & peti ab ordine, & respectu ad obiectum: & quamuis obiectum sit commune, ordo & respectus ad illud est specialis, eo quod specialiter distinguitur ab ijs, quæ ad obiectum speciale referuntur. Verbi gratia in naturalibus notitia, qua cognosco ens vniuersim, & generatim acceptum est notitia quædam specialis, siquidem est vna numero, & singularis, & tamen obiectum est commune: Cæterum notitia entis est specialis, quia distinguitur ex ordine, & respectu ad ens à cæteris notitijs, quibus cognosco aliquod ens speciale. Notitia, qua cognosco animal generatim acceptum, est specialis, quoniam specialiter distincta ex ordine ad suum obiectum à cæteris notitijs, quibus percipio aliquod speciale animal. Item aspectus, vel visio albi, nigri, & rubri, est specialiter distincta à visione albi solummodo, quia in priori visione videntur communiter triatin posteriori verò cernitur solummodo candidum. Idem in moribus contingit: nam voluntas rectè viuendi, aut numquam peccandi, aut malè agendi, est specialis: quamuis obiecta sint cõmunia, quoniam respectus, & ordo ad huiusmodi communia est specialis, specialiter distinctus à cæteris actibus, quibus volumus aut peculiare bonum, aut speciale malum. Si quæras cuius virtutis, aut vitij sint huiusmodi actus: Velle bene viuere, aut velle malè, & perperam facere. Respondeo, Priorem actum ad

A syndereſim pertinere, quæ est recta ratio vniuersè præscribens esse bene viuendum, & huiusmodi præscriptum sequitur bona voluntas studiosa, & cupida bonæ vitæ; & voluntas perperam faciendi est contra syndereſim, & ideo mala, quia rectæ rationi contraria: quamuis nulli speciali virtuti morali aduersetur.

Quo pacto bonitas, aut prauitas actus humani ex fine deriuetur. Cap. II.

PRimò Quæritur, An bonitas, vel deformitas actus ex fine ducatur. Respondeo, Certum esse apud omnes Theologos, post primam bonitatem, vel deformitatem, quæ ab obiecta re deriuatur, actum exteriorem sumere secundam bonitatem suam, aut prauitatem à fine, quem sibi voluntas constituit. Veluti si Titius interimat Caium, vt omnia bona eius furripiat, actus eiusmodi primam prauitatem habet ex obiecto; & hac ratione est homicidium Caij: at verò ex fine furandi bona Caij, quem finem sibi Titius præstituit, idem actus furti speciem naturamque ducit, ac sumit, quod si actus exterior ratione suæ obiectæ materiæ, in qua versatur, sit medius, & indifferens, totam suam bonitatem, vel prauitatem sumit à fine.

B Sed est controuersia in hac re, An finis relatus ad internum voluntatis actum, tribuat ei primam bonitatem, vel prauitatem an verò secundam? Quæstionem mouet, quia finis ad internum voluntatis actum referatur, est proprium eius obiectum, ergo bonitas, vel deformitas à fine sumpta in actibus voluntatis internis est prima tanquam ab obiecto proprio deriuata. Duæ sunt opiniones, Prima distinguit in hunc modum. Vel actus voluntatis internus est intentio, vel electio: Si intentio, tunc bonitas, vel deformitas à fine ducta est prima, & tota, quia finis est proprium obiectum intentionis, ergo bonitas, vel prauitas ex fine orta, & profecta desendit ab obiecto, ac proinde est prima: at verò si actus interior voluntatis est electio, tunc bonitas, vel deformitas electionis sumpta ex fine, nec est prima, nec tota, sed secunda, quia obiectum electionis non est finis, sed id quod est vtile ad finem: ergo electio à suo proprio obiecto accipit primam bonitatem, & secundam à fine. Sit exemplum: cum Titius respiciens, vt finem sibi propositum, charitatem in Deum, eligit largitionem eleemosynæ in pauperum vsus, tunc intentio ex obiecto est actus charitatis, in quo actu Deus est finis, & obiectum: electio verò ex obiecto proprio est actus misericordiæ: & hæc est prima bonitas in electione, qua Titius eleemosynam deligit: ex fine verò constituto est actus charitatis, quæ est secunda bonitas nata ex fine tanquam ex circunstantia electionis, non autem tanquam ex obiecto. Quando verò id, quod eligitur ad finem consequendum, per se bonum non est, tunc electio totam ex fine bonitatem habet: vt cum ægrotus sumit potionem amaram. Si verò sermo sit de actu externo: aut in eo nulla est per se bonitas, vel prauitas, quia est actus medius, & indifferens per se: & hic primam bonitatem, vel deformitatem sumit à fine: aut in eo est bonitas, vel prauitas ex obiecto proprio, & proxima materia, in qua versatur, & hæc est prima bonitas, vel deformitas actus exterioris, altera verò ex fine manans, ac surgens, semper est secundaquia actus exterior habens suum proprium obiectum, & materiam, in qua terminatur, quando obiectum est per se bonum, eo ipso sumit ab eo bonitatem: & proinde bonitas ex fine deriuata, tunc est in actu exteriori secunda, quoniam finis habet rationem circunstantiæ, non obiecti, eo quod actus exterior natura sua in nihil aliud refertur, præterquam in suum obiectum; & propterea solummodo consilio, & ductu rationis, & voluntatis impulsu refertur in eum finem, quem voluntas sibi proponit. Hæc ferè prima opinio. Altera verò docet in omni actu interiori voluntatis, siue sit intentio, siue electio, bonitatem à fine acceptam esse primam, & integram, quia in omni huiusmodi actu finis est proprium, & totum obiectum; ergo tota, vel prima bonitas à fine profecta, ex obiecto videtur existere, & proinde prima appellatur: ita vt ea bonitas, vel deformitas, quam habet id, quod eligitur ad finem, si sit per se honestum, & bonum, vel turpe, sit secunda, eo quod sit ex circunstantia sumpta, non ex obiecto. In alio verò cum prima opinione consentit, nempe, actus exterioris bonitatem à fine sumptam, esse secundam; & primam esse eam, quæ ab obiecto proprio, & proximo deriuatur. Veluti, homicidium à Titio commissum causa adulterij perpetrandi, est ex obiecto homicidium, quæ est prima in hoc actu exteriori deformitas, sed ex fine est adulterium, quæ est secunda prauitas actionis. Certè hæc secunda opinio est longe probabilior, & verior. Ita vt bonitas, vel prauitas eius, quod

est ad finem, vel tota penitus à fine, vel saltem prima deriuetur. Nam si loquamur de actibus volũtatis interioribus, qui in fine, vt in materia versantur, cuiusmodi sunt actus appetendi volendi, optandi, amandi, fruendi, intendendi: qui actus tetminantur in aliquo obiecto, iucundo, vel honesto: tunc bonitas in huiusmodi actibus eadem prorsus est, siue ex fine, siue ex obiecto sumpta: quia ipsum iucundum, vel honestum, cum propter se appetatur, & ametur, & est obiectum, & est finis. Si verò sermo sit de actibus interioribus voluntatis, qui versantur circa id, quod est vtile ad finem, quales sunt Electio, Consensus, & Visus: tunc etiam in huiusmodi actibus tota, & prima bonitas, vel deformitas, ex fine deriuatur, ac pendet, tamquam ex obiecto proprio nata, & accepta: quoniam cum quidpiam eligitur, vt est vtile ad finem assequendum, quatenus eligitur, vt relatum ad finem, non habet per se bonitatem, quia non habet aliam, nisi vt est vtile: quod planum est, & manifestum in ægroto, qui potionem amaram sumit recuperandæ valetudinis gratia: sicut etiam cum sæpe nos alia difficilia, ardua, & acerba sustinemus, & facimus, solum quatenus vtilia sunt ad finem, quem respicimus consequendum continent bonitatem, nisi id, quod est ad finem appetamus propter ipsum, vt est per se bonum, honestum, vel iucundum. Sed tunc non illud eligimus, sed potius intendimus, quamuis hæc intentio imperetur ab alteras & proinde sunt actus imperatus, & imperans: de quibus statim dicemus. Ergo quod eligitur, vt vtile, eligitur propter bonitatem finis: & proinde bonitas electionis prima ponitur in fine proposito, & optato. Nec refert si id quod eligitur, aliunde sit bonum, quia hoc ex accidenti conuenit ei, quod eligitur. Causa exempli: Gratia, & studio charitatis in Deum, eligit Titius largitionem eleemosynæ, electio eleemosynæ, vt electio est, primam, ac totam bonitatem sumit ex amore in Deum, & proinde huiusmodi electio re ipsa est charitatis opus, & officium: at verò quia aliunde per se habet bonitatem propriam, ex qua est actus misericordiæ, ideò huiusmodi bonitas est secunda in electione, non quidem vt est electio, sed vt intentio: nam electioni, vt electio est, accidenti conuenit omnis bonitas aliunde exorta, & profecta, præterquam à fine. Nam quod est, & ducit ad finem, aut appetitur gratia sui, vt est per se bonum, honestum, vel iucundum, & tunc intenditur, non eligitur, sicut cum ægrotus vult medicinam non solùm, vt remedium vtile ad sanitatem, sed etiam vt dulcem, & suauem, & iucundam per se: Aut appetitur gratia finis, & tunc eligitur, non intenditur, quoniam eligitur, vt vtile, & commodum ad finem consequendum, & ideo eligitur non gratia sui, sed alterius, ex quo bonitatem accipit. Dices: Quando, id quod ducit ad finem, est etiam per se bonum, videlicet honestum, vel iucundum, appetitur propter se simul, & propter aliud. Sed contrà ergo tunc eligitur simul, & intenditur. Eligitur quidem non ob suam bonitatem quam per se habet, sed ob bonitatem finis, ad quam est vtile; intenditur verò, quoniam est per se bonum, honestum, vel iucundum, & propterea Sanct. Thomas in vniuersum docet, in actibus interioribus voluntatis, bonitatem ex fine sumptam ob obiecto spendere, ac proinde primam esse, nihilque inter Intentionem, & Electionem distinguit, nam cum id quod est per se bonum, eligitur ad finem, parum aut nihil refert sit per se bonum, necne: nam etiam si bonum per se non esset, eligeretur tamensi esset ad finem vtile, & commodum. Accedit igitur ei bonitas aliunde prouenies. Verumtamen fortassis quæstio hæc est nominis, non rei. Nam video secundam opinionem cum prima posse facile conciliari, nec enim prima negare cõtendit bonitatem eius, quod eligitur, vt vtile ad finem, totam à fine deduci: sed docet in actu, qui est electio, quando id, quod eligitur, non solùm est vtile ad finem, sed etiam per se bonum, duplicem esse bonitatem, vnam sumptam à fine, & conuenientem electioni, vt electio est alteram per se conuenientem electioni, non vt electio, sed vt intentio est, quam bonitatem habet per se id, quod eligitur.

S. Tho. 1. 2. qu. 18. ar. 6.

Caiet. 1. 2. q. 18. ar. 6.

Secundò Quæritur, An idem sit dicendum de actib. interioribus, quorum vnus refertur ad alterum tanquã imperatus actus, ad eũ, cuius imperio fit: quod dicitur de actu exteriore, & interiore, quorũ exterior ex interioris imperio ad aliũ finem dirigitur. Veluti si Titius habeat duos actus, vnum, qui sit charitatis in Deum, alterum, quo velit Deo pro suis peccatis satisfacere Deum precando, ieiunia colendo, & seruando, eleemosynas largiendo: quæ est voluntas agendi pœnitentiã: ita vt impulsu, & imperio charitatis, nimirũ, quia amat Deum velit pro peccatis sua culpa contractis satisfacere, velit ieiuniũ seruare, Deũ precari: Quæritur an in Titio voluntas satisfaciendi pro peccatis admissis, aut voluntas suscipiendi ieiunia, aut Deum precandi sumat secundam bonitatem ab actu charitatis, ex cuius imperio pendet. Caietanus ait, in his actibus esse eandem rationem, quæ est in actu exteriore imperato, & interiore, à quo imperatur exterior: fatetur enim secundam in actu interiore imperato bonitatem à fine sumi, quem voluntatis imperium constituit: sicuti actus exterior secundam bonitatem habet à fine, quem interior præstituit. Et prima bonitas actus interni imperati in voluntate, non sumitur à fine actus qui imperat, sed à proprio, & proximo obiecto ipsius actus imperati, qui in hoc se habet sicut actus exterior. Alij verò Caietanũ oppugnant asserentes non esse idem dicendum de actu imperato, quod dicitur de actu exteriore, qui fit imperio voluntatis, aiunt enim, in actibus voluntatis internis primam, ac totam bonitatem, aut prauitatẽ actus imperati sumi à proprio obiecto, & fine proximo, & non à fine alicuius alterius actus. Probãt non eandem esse rationem de actu interiore imperato, quæ est de exteriore, quia exteriot non est per se intrinsecus voluntarius, & liber, sed extrinsecus per actum voluntatis; at actus interior licet sit imperatus, est per se, & intrinsecus voluntarius, ergo à proprio obiecto, & fine proximo habet primam, & integram bonitatem, aut deformitatem; actus verò exterior cum sit voluntarius per actum internum, cuius imperio fit, necessario per eum accipit bonitatem, aut prauitatem à fine, quem actus interior constituit. Et quia actus interior quamuis sit imperatus, est tamen completus, & perfectus per seipsum, quippe qui est per se voluntarius, & liber, & habet suum proprium obiectum; & finẽ: ideo per seipsum est actus humanus bonus, vel malus, vel indifferens: at actus exterior non est actus humanus per seipsum perfectus, sed per actum voluntaris, cuius imperio fit, & proinde ab eo sumit bonitarem, vel prauitatem, non quidem primam, sed secundam. Nam actus interni voluntatis imperans, & imperatus per se sunt duo actus distincti in genere naturæ, & non solum moris: at actus exterior in genere naturæ sæpè est vnus, & idem, quamuis in genere moris extrinseco voluntatis imperio mutato, & variato fine, modo sit bonus, modo malus. Vt si in templum eas gratia furandi, deinde mutato fine eas causa rem sacram audiendi. Et ideo actus internus, qui imperatur, & is qui imperat interior, distincti, completi, & perfecti in duplici specie moris reponuntur: nam vterque ex proprio obiecto, & fine proximo suam speciem, & formam habet tanquam actus voluntarius & liber, virtutis, vel vitij. Porrò aliis videtur, in his actibus primam bonitatem, aut deformitatem à fine descendere, quem dat actui imperato interno ille, qui imperat, ita vt sit eadem ratio de his actibus, quæ est de actibus voluntatis internis, qui versantur in eo, quod ducit ad finem, vel etiam, qui terminantur in ipso fine: in quibus vt ante iam dixi prima bonitas, aut turpitudo habetur ex fine, quam sibi proponit voluntas, vel intendens in illum, vel eligens aliquod remedium ad consequendum. Quod probant, quia actus imperatus voluntatis, licet per se habeat proprium obiectum, & finem, nihilominus tamen motu, & imperio voluntatis & rationis refertur ad eum finem, quem ipsi voluntas imperando præstituit. Et propterea sicut ex electione prima bonitas, aut prauitas actus ex fine proposito tanquam ex proprio obiecto deriuatur, & prima bonitas, aut deformitas est illa in vniuersum, quæ à cuiusque actus obiecto pendet: sic etiam quando sunt duo actus voluntatis, vnus, qui imperat, alter imperatus, si actus qui imperatur, habet bonitatem ex obiecto, ea est, ita propria, vt conueniat ei per se, citra vllum voluntatis imperium: & ideo nec deriuatur, nec pendet ex fine, quem constituit is actus, qui imperat: at bonitas, vel deformitas quam habet actus imperatus quatenus imperatur, desciendit ex fine, quem constituit is actus, qui imperat. Vt puta, si actus charitatis sit, cuius imperio, & impulsu est voluntas satisfaciendi Deo pro peccatis, vel voluntas sperandi vitam æternam, vel ieiuniũ seruandi, vel precandi Deum: tunc erit ea voluntas actus charitatis, quamuis per se sit pœnitentiæ, vel spei, vel abstinentiæ, vel religionis. Contra verò, si actus pœnitentiæ, vel spei sit, cuius imperio actus charitatis elicitur, tunc erit actus pœnitentiæ, vel spei, licet per se actus sit charitatis.

Hæc controuersia mihi videtur potius quæstio nominis quam rei. In primis dubitari non potest, quin actus internus voluntaris, qui imperatur ab alio interno voluntatis actu, sæpe sit honestus, vel turpis duplici ex parte, & causa, aut per se, aut ex actu, cuius imperio fit. Sit exemplum. Quia Deum diligo, impero mihi ipse, vt velim pauperis miseriam subleuare: indigentis misereri per se bonum est: nam cum recta ratione conuenit: item pauperis misereri, quia Deũ diligo, qui monet vt misereat, habet bonitatẽ ex charitatis imperio, & impulsu, ergo subuenire indigenti est bonum, quia per se est opus misericordiæ, & est itidem bonum, quia fit studio charitatis. Martyrium est opus fortitudinis, & est

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus, & officium charitatis: fortium est mala perpeti, & vitæ periculum adire, causa communis salutis: at charitatis est pro Deo sanguinem, & vitam fundere. Ait igitur Caietanus: Sicut actus exterior per voluntatem refertur in alium finem præter eum, quem habet per se, sic actus voluntatis internus in alium finem dirigitur per voluntatem sibi alium finem proponentem: vnde fit, vt actus imperatus eum finem attingat, quem respicit voluntas dum imperat. Hoc docuit Caietanus, vt S. Thomam exponeret, dicentem: Ordinari ad talem finem, etsi accidat exteriori actui, non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale. Sic ille. Cum ergo Caietanus ait eandem esse rationem de actu imperato, comparato cum actu, cuius imperio fit, quæ est de actu exteriori collato cum interiori, per quem denuo in aliquem finem refertur: non loquitur generatim de actu exteriori, qui voluntarius, & liber non est citra voluntatis actum internum: neque enim furari, est opus humanum, nisi scienter, & sponte fureris: at actus imperatus voluntatis internus, est actus humanus, etiamsi citra alium internum voluntatis actum imperantem existeret; nam ex imperio alterius actus habet, vt in aliuni finem denuo referatur: sed non habet, vt sit voluntarius, & liber, quia cum sit actus voluntatis internus citra alium actum voluntatis, à voluntate ipsa, non per alium actum habet, vt sit voluntatius. Quare Caietanus comparat solum exteriorem actum cum interiori, per quem denuo in finem refertur, & ex quo denuo est voluntarius, & liber, cum antea esset voluntarius, & suum proprium obiectum, & finem haberet. Rem exemplo declaro: Dat quis eleemosynam Petro indigenti, vt eius inopiam subleuet, facit officium misericordiæ; sed dat etiam amore, & charitate Dei: tunc opus exterius habet bonitatem secundam à fine quem charitas constituit. Sic etiam, inquit Caietanus, voluntas dandi eleemosynam indigenti, si imperetur ab alia voluntate Deum diligendi, habet primam bonitatem ab obiecto proprio, est enim studiosa voluntas misericordiæ, & accipit aham bonitatem à fine, quem charitas proponit, & cuius imperio existit voluntas eleemosynam erogandi. Ac propterea quod S. Thomas ait, actum externum in finem dirigi, & referri per actum voluntatis internum: intelligitur de eo actu externo, qui cum sit voluntarius, & in sua propria materia obiecta versetur, & proprium finem respiciat, denuò per alium actum voluntatis internum, in finem dirigitur: & ideo dixit accidere, vt actus exterior in finem per interiorem dirigatur. Et cum subijcit S. Thomas, non accidere, vt actus interior per alium in finem referatur: locum habet, vt rectè ait Caietanus, in eo actu voluntatis tantum, cuius est alium dirigere, & ad aliud referre; nam voluntas & sibi, & alijs hominis facultatibus imperare potest: & suos actus, sicut etiam aliarum facultatum functiones & opera, potest denuò in aliquem finem referre.

S. Tho. 1. 2. q. 18. a. 6.

Arist. lib. 5. Ethic. c. 2.

Tertiò Quæritur, An cum supradictis consentiat id, quod Aristoteles tradit, eum, qui lucri gratia adulterium admittit accepta pecunia, magis esse iniustum, quam intemperatum; sed adulterum, qui pecunias dat, & ob id damno afficitur, esse potius intemperantem, quam iniustum. Respondeo, in his Aristotelem cum antedictis conuenire, nimirum in actibus voluntatis internis bonitatem, vel deformitatem primam à fine tanquam ab obiecto deriuari: esse verò secundam bonitatem, vel prauitatem, eam, quæ ab obiecto electionis manat, ac fluit, quia est à circunstantia sumptam: nam vt ante iam dixi, intentioni qua tibi finem constituis, accedit bonitas, aut deformitas eius, quod est, & ducit ad finem, quoniam siue sit res per se bona, aut mala, eligitur, vt vtilis ad finem consequendum, quæ intentioni finis accedit: quamuis si adulterium sumatur, vt actus etiam interior imperatus à cupiditate lucri, tunc primam prauitatem ab obiecto suo sumat, secundam à fine, eo quod accidit adulterio, vt voluntatis cupidæ imperio & impulsu ad lucrum referatur. Et ideo is, qui lucri gratia adulterium admittit pecuniam accipiens, hoc est, lucri causa, siue cupiditate pecuniæ, potius est, inquit Aristoteles, iniustus, quam intemperans, quia ex finè sibi proposito est iniustus; proinde hæc est prima deformitas in actu voluntatis. Sed qui cupiditate, & causa adulterij pecunias dat, & damnum sustinet: intemperans, inquit Aristoteles, est, non iniustus, eo quod finem sibi propositum habet intemperantiam, non iniustitiam, hoc est, non cupiditatem lucri ex adulterio. Forte roges, quo pacto dicat Aristoteles esse iniustum, qui lucri gratia est adulter accepta pecunia: cum lucri cupiditas non sit iniustitia, sed auaritia. Respondeo, lucri nomine, & appellatione Aristotelem accipere id quod aduersus iustitiæ leges vsurpatur, ac debet secundum leges, ac iura restitui: veluti, si pluris vendas merces quam valeant: nam id, quod amplius iusto pretio lucrifecisti, lucrum quidem est tibi, sed contra iustitiam: & secundum leges ciuiles, iuxta quarum præscriptum Aristoteles eo loco determinat, pecunia ex adulterio comparata turpe lucrum censetur: & adulter qui pecunias accipit, restituere cogitur criminis condemnatus. Secundo rogabis, quomodo dicat Aristoteles huiusmodi hominem esse iniustum, non adulterum. Respondeo Aristotelem non negare: eum esse adulterum, & intemperantem, sed potius esse iniustum quia prima prauitas actus ex fine descendens est iniustitia. Pari ratione cum ait: Si quis sit prodigus dissipator bonorum suorum propter adulterium, eum potius esse intemperantem, quam prodigum, nempè quia est intemperans ex fine optato, atque proposito.

An bonitas, vel prauitas actus ex circunstantijs sumatur. CAP. III.

S. Tho. 1. 2. q. 18. ar. 3.

PRimò Quæritur, An actus bonitatem, vel prauitatem suam ex circunstantijs accipiat. Respondeo, Inter omnes constare, actum esse bonum, vel malum ex circunstantia: Vt si Titius è loco sacro rem furatus sit, est furtum sacrilegum: item si clericum intetimat, est homicidium sacrilegum: si rem habeat cum consanguinea, vel cognata, aut cum fœmina voti religione consecrata, est congressus incestus, vel sacrilegus. Verum quæstio est, an eum circunstantia tribuit actibus speciem boni, vel mali, transeat in naturam, & conditionem obiecti. Quidam opinantur semper in obiectum transire, si loquamur de actibus voluntatis internis: si vero sermo sit de actibus exterioribus, non transire in obiectum, sed circunstantiam manere. Id probant, quia voluntas omne id habet tanquam obiectum, ad quod volendo se flectit, ac mouetur: at verò non est eadem ratio in actu exteriori, qui semper habet proprium obiectum proximum, in quo tanquam in sua materia versatur, & voluntatis affectu, motu, & impulsu trahitur ad eas circunstantias, quæ tanquam accidentia actum exteriorem comitantur, vel antecedunt, vel consequuntur. Exemplum sit: Si Titius rem ex loco sacro furripiat, voluntas eius tanquam in obiectum fertur in totum hoc, quod est res aliena ex loco sacro: at vero in ipso furto exteriori obiectum solummodo est res aliena, locus autem sacer est circunstantia imperio voluntatis adiecta. Sed alij quidam arbitrantur absolutè, & simpliciter, ac per se circunstantiam in obiectum non semper, sed frequentius transire etiam in actibus voluntatis internis, si circunstantias sumamus vti sunt accidentia, siue quibus actus interiores voluntatis etiam in genere moris constitui, & reponi queunt. Non enim, inquiunt, negari potest, quin locus sit circunstantia, si hac ratione sumatur. Item dubitari non potest, quin qualitas hominis agentis, siue facientis, nimirum quod sit voto adstrictus, aut solutus omni vinculo is, qui libidinosè peccat, sit circunstantia, hoc est, accidens actus voluntatis interni. Item conditio & qualitas eius, contra quem peccatur, aut rei conditio, in qua peccatur, negari non potest, quin sit circunstantia actus humani voluntarij. Vt si quis velit clericum occidere, aut cum puella virgine Deo consecrata, aut cum cognata rem habere, aut si quis velit rem sacram furari. Quod si illis obijcias, Omnes circunstantiæ actus interni sunt voluntariæ: ergo transeunt in conditionem obiecti. Respondent voluntarias quidem esse, sed tamquam circunstantias hoc est, tamquam accidentia actus, non tanquam obiecta. Si secundo obijcias, Circunstantia sæpe dat speciem boni, vel mali actibus: ergo transit in naturam obiecti: nam species in actibus humanis ab obiecto descendit. Respondent, Ab obiecto exoriri speciem actus: quia bonitas, aut prauitas ab obiecto accepta prima est; bonitas vero, aut deformitas prima præbet speciem actibus, quia ante huiusmodi bonitatem, vel deformitatem actus in specie moris constitutus non erat, sed solum in genere naturæ. Ceterum bonitas, aut prauitas ex circunstantia denuata non est prima: & idcirco speciem non tribuit secùdum substantiam, sed tantum secundum accidens, quoniam accedit actui iam ante in genere moris constituto: quomodo si Titius rem alienam ex loco sacro furetur, actus huiusmodi secundum substantiam in specie furti reponitur, quoniam est prima deformitas ab obiecto profecta: Speciem vero sacrilegij sumit, ac trahit à loco sacro solummodo secundum accidens, eo quod huiusmodi prauitas, ac deformitas à circunstantia manat, ac surgit, quæ conuenit actui iam prius in genere, & specie moris repositi ex obiecto furti. Species igitur boni, & mali in actibus humanis nata, & accepta ex circunstantijs, est secundum accidens: at species actus ab obiecto deducta est secundum substantiam. Mihi vero videtur, circunstantias in actibus voluntatis internis semper, vel magna ex parte

Ockam quodlib. 3. q. 15. Gab. 3. 4. 23. q. 2. 1. Cont. 2. q. 18. ar. 10.

in obie

in obiectum transire, quoniam sunt voluntariæ, vnde ad voluntatem relatæ, aut sunt obiectum, aut saltem obiecti voluntarij pars, vt inferius dicam: voluntas enim cù vult opus exterius, vult id totum, quod est in illo, ergo omnis circunstantia exterioris operis, quod vt obiectum sibi voluntas habet, ad actum voluntatis relata, transit in obiecti naturam.

Secundò Quæritur, An circunstantia, quæ transmittit in actum primam bonitatem, aut turpitudinem, transeat in naturam, & conditionem obiecti, veluti cum actus qui alioqui esset ex re obiecta bonus, aut saltem indifferens sit malus propter malum finem adiectum: qualis est elargitio eleemosynæ studio, & causa laudis, & gloriæ inanis, vel hoc quod est arma capere, domo egredi, eus petere ob inferendã necem alterius. An huiusmodi actibus deformitas à circunstantia finis sumpta, prima censetur: modò quæritur, an eiusmodi circunstantia migret in naturam obiecti. Duæ sunt opiniones. Prima negat in obiectũ transire, quia passim dicere solemus actũ esse ab obiecto bonum, vel indifferẽtem, & ex fine fieri malũ: ergo significamus deformitatẽ a fine sumptã, ex circunstãtia deriuari. Ita Conradus. Secũda opinio affirmat, huiusmodi bonitatem in obiecti naturam, & substantiã abire: eo quod est prima. Sic Caietanus, vt eum quidam interpretantur, quod plerique putant probabilius, & verius, quoniam quandocũque est prima bonitas, vel deformitas actus, per eam ipsum opus, quod fit, in specie moris collocatur: nã si ante eam actus speciem moris haberet, esset quoque actus bonus, vel malus in moribus: ergo prima bonitas, vel turpitudo vndecunque ducatur, eo ipso quod est prima, tribuit speciem actui in genere moris: quippe quæ non conuenit actui in specie moris constituto. Sed bonitas, vel deformitas dans speciem actui, semper ab obiecto sumitur: ergo circunstantia speciem constituens, & tribuens primam bonitatem, circunstantiæ rationem retinere non potest: quoniam circũstantia est accidẽs cõueniens actui in genere, & specie moris iam ante repositi. Obijcies, Quãdo actus solum fit malus ob malum finem adiectum, est bonus, vel saltem indifferens ex obiecto: ergo prima deformitas quamuis sit prima, ex circunstantia exibit, & non ex obiecto. Respondent, Quando quis erogat eleemosynam, aut særis interest ob inanẽ gloriam, in totum actus est malus, vt dicam inferius: & ideo falsum est quod assumitur, huiusmodi actum ex obiecto bonitatem, vel indifferentiam habere. Secũdò obijcies, Communem esse sententiam, in actibus exterioribus finem ex proposito voluntatis adiectum, circunstantiæ rationem habere: ergo cum Titius eleemosynam ob inanem gloriã largitur, actus exterior eleemosynæ solum est malus ex circunstantia. Respondent, Quandocunque actus exterior habet proprium obiectum, à quo sumit honestatem, aut turpitudinẽ, posito, tanquam ex circunstantia secundam bonitatem, aut deformitatem accipere, quia tunc finis voluntatis accedit actui primam ex obiecto proprio & proximo honestatẽ, aut fœditatem habentiv: vt ante iam dixi. At verò quando actus exterior ex obiecta materia bonus est, vel saltem medius, & indifferens, tunc finis ex proposito voluntatis adiectus, turpitudinem habens; non præbet actui secundam deformitatem, sed primam, immo totam, quoniam actus nullam per se prauitatem habebat: & nihilominus actus ille verè, & est, & dicitur turpis, & malus ex fine siue circũstantia, & honestus, & bonus ex obiecta materia, vel saltem medius, & indifferens: talis est actus, cum eleemosynã erogas, vel Dei verbum annuncias manis gloriæ studio, & cupiditate. Item cum iudex sontes secundũ leges, & iura, sed odio, vel ira condẽnat. Quare prima opinio etiam est vera, quoniam loquitur de actu exteriori, cuius substantia non variatur, circunstantia mutata, vt dicam inferius.

Conr. 1. 2. q. 18. a. 4. Caiet. 1. 2. q. 18. art. 10.

Cor. 1 2. q. 18. ar. 10.

Tertiò Quæritur, An circunstãtia, quæ dat primã bonitatem, aut deformitatẽ actui, tribuat semper distinctã à priori? Conradus existimat aliquãdo tribuere distinctam: aliquãdo tamen dare bonitatẽ, vel deformitatẽ intra priorem speciem cõtentã: quod probat ratione sumpta à peccatis luxuriæ. Nã ma quidem deformitas augetur: sed intra priorem luxuriæ speciẽ retenta, eo quod omnia huiusmodi peccata secundum turpitudinem, & fœditatẽ quam habent, sunt species sub luxuriæ genere comprehensæ. Sed probabilius aliis videtur, quotiescunq; circunstantia addit specialem bonitatem, vel deformitatem esse eam specie à priori distinctam: nec enim fieri potest vt actus in specie infima & vltima constituatur, rursus ad aliã speciẽ ciusdẽ generis trahatur: alioqui enim vltima species alia inferior & posterior esset, quod est absurdũ. Actus igitur speciem vltimã sortitus, trahitur secundum accidens ad speciẽ alterius generis ratione circunstantiæ sibi denuo accedentis. Et falsum est quod Conradus ait, peccata luxuriæ ex circunstantijs in eadem specie secundum turpitudinem augeri vel diminui. Nam in adulterio est duplex obscænitas specie & genere diuersa: Vna est luxuriæ quatenus adulter accedit ad fœminam sibi non nuptam: est vero prauitas iniustitiæ quatenus adulter violat matrimonij fidem, & rem habet cum vxore alterius: eo enim ipso ius suum alteri eripitur, atque detrahitur. Item in incestu est duplex turpitudo & fœditas, vna est luxuriæ, quia cognouit quis eam, quæ sibi nupta nõ est; & est alia, qua pietas cognatis & propinquis debita violatur. In stupro item & raptu, & est deformitas luxuriæ, quia rem habet quis cum ea, quæ ipsi ante non nupsit, & est iniustitia, eo quod parẽtum iuri derogãtur contra ipsorum voluntatẽ puella virgine corrupta vel rapta. Coitu item sacrilego contrahitur duplex turpitudo & deformitas species & genere distincta, vna luxuriæ quia rem habet quis cum fœmina sibi minime in matrimonium collocata, & altera contra æligionem, quatenus est coitus vel in loco sacro, vel cum puella Deo consecrata.

Quarto Quæritur, An aliquis actus ita sit bonus, vt ob malum finem nequeat fieri malus. Et è contrario, Vtrum aliquis actus ita sit malus, vt ob bonum finem fieri bonus non possit. Respondeo, rem esse planè compertam, actum malum fieri posse bonum: & è conuerso: & hoc quidem extrinsecus ob conscientiam bona fide errantem: nam vt inferius explicabo, peccatum est, si quis agat contra conscientiam, vt si quis per errorem vel ignorãtiam existimet, quod bonũ est, esse malum, vel è contrario. Item si quid sit bonum vel malum, non quidem natura sua, sed quia est lege humana imperatum siue prohibitũ: tunc variata & mutata lege vel præcepto, actus ex bono fieri potest malus extrinsecus, vt si antea lex vel præceptum datum non sit, & fiat actus, est bonus: deinde est malus quatenus contra legem, præceptumue factus. Rursus ex malo sit bonus sublato præcepto vel lege abrogata. Item conuenit inter omnes, posse actus bonitatem vel prauitatem mutari, si aliqua actus circunstantia varietur. Exempli causã hominem interficere malum est: sed si is, qui inique in alterum irruit, vt necet illum, interimatur, non est malum: furari malũ est: sed si quis extrema egestate pressus, aliquid ex bonis alterius ãbi capiat, vt suam vitam tueatur, nõ est malum: malum est, depositum non reddere, sed si domino furioso arma deposita denegentur, malũ non est. Pari ratione si quis vel alienũ capiat & occupet, vel sibi retineat iussu Dei, malũ non est: pauperis inopiam subleuare bonum est; sed si id facias ob inanẽ gloriam: malũ est. In his omnibus eodem præcepto permanente, ob mutatam tamen circunstantiam obiecti, actus, qui fit, bonitatem suam, aut deformitatem amittit. Quare cum ex voluntate, vel iussu Dei quippiam fit cõtra aliquod præceptum Decalogi; peccatum non est: nec tamen ideirco legem Deus relaxat aut soluit, sed sola fit mutatio circunstantiæ. Nam Deus, cum sit Dominus vitæ & necis & omnium bonorum, potuit Abrahæ imperare, vt filium suũ Isaac ipsi immolaret: & Hebræis, ne mutuo accepta Aegyptiis redderent: & Oseæ vt accederet ad fœminam libidinosam, & intemperantem meretricijs quæstibus expositam, quoniam vel eos Deus cõiugio copulauit, absque eorum consensibus, cum fieri posset. coniugium Deo autore coniugi supplẽte consensum, & tradente vtrique ius, & potestatẽ in corpus alterius: vel deniq; eos legitimo matrimonio cõiunxit intermenientibus eorũ consensibus: potuit enim Deus subito vtriusq; voluitatẽ mutare, & cõsensum mutuũ elicere. His & similibus casibus excepcis, multi sunt actus ita mali, vt non possint fieri boni ob qualemcunque finẽ boni, veluti, mentiri, & odio habere Deum, ob nullum finẽ bonũ, possunt fieri bona, quoniam finis adiectus nec mutat eorum obiectum, nec finem proprium, nec circunstantiã: & ideo his omnibus manentibus, huiusmodi actus mali permanent. Contra verò sunt alij actus ita boni, vt mali esse non possint ob finẽ malum adiunctũ: veluti, diligere Deũ, quod est charitatis opus & officium, non fit malus actus ob lucrum vel inanis gloriæ cupiditatem, quia huiusmodi finis non mutat eius obiectum, aut finem proprium aut circunstãtias. Et propterea quandiu manet actus charitatis, est bonus, quoniã diligitur Deus propter ipsum. Obijcies: Potest quis quippiam diligere æquè propter duos fines, ergo potest Deum diligere propter ipsum & propter inane lucrum vel falsæ laudis, & gloriæ studium. Respondeo, si in huiusmodi dilectione æquè duos, quos diximus, fines sibi proponat, ac velit, tunc vnus tantum est actus, qui non est charitatis, sed malus, quoniam actus quo æquè duos fines optamus, bonum scilicet & malum, in totum inficitur ab eo fine, qui malus est, hoc autem non est actum charitatis fieri malum ob malum finem adiectum, sed actum esse malum quo Deus simul & aliquid vanũ, & inane æquè diligitur. Actus igitur charitatis quo Deus diligitur propter ipsum, non fit malus extrinsecus ob malum

Gen. 22. Exod. 12. Ose. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

finem ex proposito voluntatis adiectum; opus tamen exterius, cum sit vnum & idem, potest esse aliquando charitatis in Deum vel hominem, interdum verò malus ob malum finem. Veluti si Titius in Caium beneficium conferat propter Deum, mox vero propter inane lucrum, vel ob quippiã obscœnum: actus enim exterior, motus, impulsu & imperio voluntatis potest in bonum, vel malum finem referri: & tunc si actus exterior habet obiectum proprium, ex eo bonus vel malus, vel medius & indifferens existit, & ex fine adiecto totam siue primam, vel aliam bonitatem aut deformitatem tanquam ex circunstantia sumit vt si Titius furetur propter adulterium. Si verò actus exterior ex suo proprio fine, & obiecto non sit opus specialis virtutis aut vitij, tunc ex fine adiuncto specialem honestatem, aut vitiositatem accipiet: quemadmodum alteri benefacere, potest esse actus charitatis, misericordiæ, liberalitatis, iustitiæ: itẽ potest etiã esse actus vitij, nimirum quo quis effusè & prodigè viuit, vel inanem gloriam concupiscit, aut turpe lucrum affectat, pro varietate diuersæ voluntatis in finem.

Quintò Quæritur, An actus volũtatis interior ita sit actus virtutis, vt vitij esse non possit: quod perinde est, ac si quæreremus, An actus volũtaris interior ita sit per se bonus, vt malus fieri & esse nequeat. Respondeo, ex his quæ hactenus diximus, colligi, interdum voluntatis actum re ipsa mutari, si aliqua circunstantia muteturquoniam id, quod circunstantiæ rationem habet, comparatione actus externi, transit in partem obiecti, comparatione actus interni voluntatis. Exẽplum sit si quis furetur rem in loco sacro, comparatione furti locus est circunstãtia: at comparatione voluntatis, est pars obiecti, quoniam vult furari rem in loco sacro. Sic etiam, si quis furetur rem sacram, comparatione furti, circunstantia est quod res furtiua sit sacra; sed respectu voluntatis, pars est obiecti, quoniam vult rem sacram furari, & idem de cæteris circunstantiis est dicẽdum. Vnde fit, vt idem actus externus possit esse virtutis & vitij, quoniam circunstantia mutata, idem re ipsa actus manet, & modo virtutis est opus, modo vitij. Sicut si pugnes egregiè causa virtutis, aut gloriæ cupiditate & studio: at verò actus voluntatis internus, si est virtutis actus, necesse est, vt sit per se bonus, quoniam est gratia honestatis: si verò fine mutato, idem velis quod antea, non est idem voluntatis actus, siquidem obiectum mutasti. Si igitur factus est malus, nõ idem, sed alius est actus. Hoc igitur interest inter actum voluntatis internum, & externum, quod externus ex bono fit malus, etiamsi idem re ipsa maneat: nam circunstantia, quæ est accidens actus, mutatur; at verò internus, per se est bonus, aut per se malus, nec idem ex bono transit in malum, eo quod mutatur obiectum, mutata parte obiecti: qua mutatione facta idem actus volũtatis non manet.

Quando circunstantia tribuat aut mutet speciem actus. CAP. IIII.

PRimò Quæritur, An circunstantia vt mutet speciẽ actus debeat esse per se, & directò & expresè volũtaria. Quæstio inde mouetur, quia id vnde virtutis aut vitij species accipitur, opus est, vt sit voluntarium per se & directò: quoniã actus virtutis aut vitij non sumunt speciem nisi ab obiecto. Ex altera verò parte videtur ratione probari circunstantiam non debere esse per se, & directò volũtariam: tum quia peccatum est quandocunque quippiam agitur contra legẽ Dei, etiamsi is, qui peccat, per se & directò voluntatem non habeat contra Dei legẽ agendi: tum quia actus est malus quotiescunque rectæ rationi est dissentaneus, quãuis agens non velit huiusmodi actum quatenus rectæ rationi contrarium. Hanc quæstionem multis in locis Caietanus proposuit, sed nunquam meo iudicio, plenè dissoluit: sed tandem ille confitetur se in hac quæstione soluenda malle discipulum esse quam doctorem: quoniam, inquit, docere nec me nec alios noui.

Caiet. 1.2. q.72. a.9. & 1.2. q 73. a.8. & 1.2. q.76. a.4. & 2. 2. q.13. a. 2. ad 3.

Nos verò, vt eam diluamus prius animaduertendum arbitramur, esse quosdam actus exteriores siue bonos siue malos, qui speciale voluntatis propositum requirunt, quoniam in huiusmodi proposito, & intentione voluntatis consistunt, & perficiuntur. Exempli causa, specialis obedientia à cæteris virtutibus distincta non est, nisi imperantis legem aut præceptum seruet ea speciali voluntate, vt iubenti pareas: sic etiam specialis, vt vulgo vocatur, inobedientia non est, nisi præceptum violes eo animo & mente, vt contra imperata facias. Pari ratione non es alteri de te bene merito gratus, nisi acceptum beneficium compenses eo animi proposito, vt gratias benefacienti agas vel referas: sic etiam è contrario, ingratus non es, nisi beneficium acceptum deneges animo ingrato. Alia verò sunt exteriora opera, quorum bonitas aut deformitas specialem animi voluntatẽ non postulat, eo quod in obiecto & materia exteriori consistit; quale est homicidium, adulterium, furtum, sacrilegium & similia; quorum operum prauitas in obiecto exteriori consummatur, in quo sita est. In hac igitur quæstione duæ sint præceptiones certæ. Prima est; Quandocunque opera exteriora peccata talia sunt, quæ specialem animi voluntatẽ requirãt, in qua perficiuntur, necesse est, speciali volũtatis proposito, & directò esse voluntaria, vt actibus specialem turpitudinem tribuãt; velut, si quis ieiunium ab Ecclesia indictum, prætermittat aut sacris quibus interesse, lege Ecclesiæ compellitur non adsit, is contra temperantiam vel religionem peccat, nõ tamen semper speciale hominis non obedientis crimen admittit. Item qui in alterũ de se bene meritum, peccat, non est semper ingratus: nec itẽ qui opere vel exemplo suo, occasionẽ peccandi alteri præbet: aut qui verbo vel cõsilio alterũ ad peccandum inducit speciale scandali peccatũ committit; nisi ea voluntate & animo fecerit, vt ille peccet, quoniã scandalum, vt speciale peccatũ sit, huiusmodi specialem animi voluntatẽ deposcit: Eodem modo is cuius causa alter in lethale crimen incurrit, non est propterea homicida spiritualis alterius, quoniam id non facit specialiter, vt ille alter Dei gratiã & charitatẽ amittat. Pari ratione cætera peccata, quæ in actu exteriori consistunt, vt sint specialiter peccata ex odio in alterum, ex contemptu, ex inuidia, ex ira, ex superbia, specialẽ animi voluntatem & propositũ postulant. Quare in his omnibus peccatis, vt circunstantia specialem deformitatẽ præstet, debet esse per se, & directò voluntaria.

Altera præceptio est: Peccata, quorum prauitas in actu exteriori proprium obiectum, & materiam habenti consistit, non requirunt specialem voluntatẽ, vt specialia peccata sint. Ex quo efficitur vt eiusmodi peccatis circunstantia, licèt solummodo sit indirectò & non per se voluntaria, specialẽ det actui deformitatẽ: veluti si Titius furetur eo animo, vt adulterium committat, verè fur est, quamuis furtum non velit per se & directò, sed propter adulterium. Item si Caium occidat vt eius bona diripiat vel eius vxorẽ accipiat, verè est homicida, etiam si occidat causã & studio furti committendi aut explendæ libidinis gratia. Item si quis furandi voluntate rem alienam, quam nouit esse sacram vel in loco sacro depositã asseruatã siue relictam clam sibi capiat verè est fur sacrilegus, quãuis nollet rem alienã esse sacram, vel in loco sacro asseruari. Item si Titius occidat Caium, sciẽs esse Clericum, quem tamen nollet esse clericum, verè est homicida sacrilegus. Si quis item libidinis gratia, cum fœmina sibi sanguine coniuncta scienter coierit, verè incestũ admittit, quãuis nollet esse consanguineã, & sibi cognatam & propinquã: Et si quis contra votum castitatis Deo nuncupatũ cum scorto rem habeat, coitus est contra religionem sacrilegus: etiãsi per se & directò luxuriæ, & libidinis gratia peccet.

5. Th. 2. 9. 72. a.

Ex his perspicitur. Primò Ad peccatũ sufficere si quis scienter agat contra legem Dei, vel rectam rationem, licet solius voluptatis, & delectationis gratia opus efficiat, nec velit opus per se & directò vt diuinæ legi vel rectæ rationi contrarium. Secundò verũ esse, quod docet S. Thomas, peccata à conuersione in obiectum speciem sumere; non ab auersione, qua ob admissum peccatũ nos ipsi auertimus, & alienamus à Deo: cuius rei rationem reddit, quia conuersio, inquit, in obiectum est per se & directò voluntaria; non autem auersio: & peccatorum species sunt ab eo, quod est per se & directò voluntariũ. Hæc omnia sunt vera iuxta duas paulo ante traditas præceptiones: quoniam auerti & disiungi à Deo, quod est gratiam & charitatem amittere, speciale peccatũ esse nõ potest, nisi eo speciali animo & volũtate faciamus, vt contra gratiã, & charitatẽ peccemus. Sufficit autẽ ad speciale peccatũ conuerti ad obiectũ, quod est per se malũ, siue id mali per se & directò, siue indirectò, implicitè & racitè velimus.

Secundò Quæritur, Quænam circunstãtia possit tribuere speciem peccati: Respondeo, ex septem circunstantiis, quas Theologi enumerant hoc carmine comprehensas.

Quis, Quid, Vbi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.

Prima Circunstantia ¶ Quis ¶ quæ est qualitas & conditio operantis, potest præstare speciẽ actui siue in bonis siue in malis, si fuerit bono voto, iureiurandoue adstrictus. Item si ratione muneris & officij sui ad aliquid faciendum, impediendum, vel cuitandum se alteri obstrinxerit; aut si speciali lege, præcepto, iureue alio aliquid exequi, & obire cogatur. Ex quo fit, vt qui ratione publicæ administrationis furta & homicidia impedire debet, sequuta dãna ob negligentiã suã resarcire & cõpensare eum oporteat, licet alter, qui officio tali non fungitur, ad testituendum compellendus non sit.

Secunda Circunstantia ¶ Quid ¶ quæ est qualitas, conditio, aut quantitas obiecti, aut materiæ, in qua actus versatur,

fatur, tribuit speciem actui, si sit is, in quem peccatur, persona sacra & religiosa; si sit sanguine coniuncta, aut sit publica: Item si res in qua peccatur, sit sacra. Ex quo efficitur, vt si quis parentem occidat, sit parricida, quia agit contra pietatẽ parentibus debitam: & qui Clericum interimit, sit homicida sacrilegus, & qui rem sacram furatur, sacrilegus fur. Sequitur etiam vt sicut obiectum dat speciem actui, sic etiam numero multiplicatum, multiplicet peccati numerum, non speciem. Vt si quis vno voluntatis actu velit tres homines necare, aut si vno teli iactu tres occidat, aut vno ictu tres clericos percutiat & vulneret. Si quis vno mentis actu velit tria adulteria, vel tria periuria, aut velit tria ieiunia ab Ecclesia indicta soluere: aut tria sacra prætermittere, quibus interesse debet, peccet, ac si tria numero eiusmodi peccata committat. Et idem de cæteris iudicandum: quia sicut res obiecta speciem præbet, sic quoque numerum dat. Secundo sequitur, vt si quis velit, & optet simul vel æquè duo aut tria peccata specie ex obiectis distincta, peccatum admittat in duplici, vel triplici specie constitutum: vt si Titius vnica & simplici voluntate velit homicidium, furtum & adulterium, tota huiusmodi voluntas licet sit vna, habet triplicem deformitatem, & turpitudinem specie & ratione distinctam.

Tertia Circunstantia ¶ Vbi ¶ qui est locus, tribuit speciem aliquãdo furti: vt si res profana in loco sacro deposita asseruatue furripiatur, est furtum sacrilegum: Aliquando luxuriæ, vt si quis cum fœmina rem habeat in loco sacro, est luxuria sacrilega: Aliquando ex hoc, quod reus ad Ecclesiam confugiens ab ea extrahitur, sumit speciem peccatum: quoniam contra immunitatem Ecclesiæ peccatur. In his omnib. locus sacer dat speciem peccato, quia vel polluitur & violatur sanctitas templi, aut agitur contra venerationem vel immunitatem loco sacro debitam: nam templa consecrantur, vt in eis tanquam in locis sanctis res diuina fiat, & vt sontes in certis delictorum generibus eorum sanctitate tanquam propugnaculo protegantur, vt tuti sint, nec inde auelli sine piaculo possint. At verò si quis peieret in loco sacro, vel aliũ committis afficiat, non est speciale peccatum ex eo quod vel periurus sit, vel contumeliosus in alterum in loco sacro.

Quarta Circunstantia est: ¶ Quibus auxiliis, ¶ Vt puta si Titius Christianus & Catholicus vtatur auxilio Turcarũ vel Hæreticorum vel Paganorum. Item si quis ad peccandum socios & administros adsciscat sibi; tunc enim est causa, cuius motu, impulsu, consilio, hortatu, ductu, imperio, & auctoritate cæteri peccant. Item ad hanc circunstantiam reducitur omne id, quod quis eligit tanquam vtile ad finem, quem sibi constituit, assequẽdum: vt si homicidium eligat propter adulterium, furtum ad eleemosynam porrigendam; mendacium ad seruandam vitam alterius, vel ad se tuendum. Ex his intelligitur, quando huiusmodi circunstantia speciem nostris actibus præbeat.

Quinta Circunstantia, ¶ Cur, ¶ Est finis voluntate operantis adiectus: vt si quis cupiditate turpis lucri aliquid perperam faciat, eleemosynam eroget propter inanẽ gloriam: si furetur propter adulterium; adulterũ enim non est proprius finis furtiue voluntate efficientis accedit. Quare quatenus furtum eligitur ad adulterium assequendum, est circunstantia. Quibus auxiliis, vt ante dixi: quatenus verò adulterium est, id cuius gratia furtum admittitur, est circunstantia finis. Ex quo plane constat, quando huiusmodi circunstantia speciem nostris actibus afferat.

Sexta Circunstantia est ¶ Quomodo, ¶ qui est modus quidnam actionis veluti si quis occidat alterũ dolo, fraude, proditione, insidiis vel pecunias ad id acceptis: item si quis occidat de industria, aut casu: si quis peccat scienter, aut per ignorantiam: si quis alienam rem surripiat clam, aut manifestè: alteri detrahat aperte vel occultè: si quis lædat per iniuriam vel absque ea: si Titius quippiam agat cum detrimẽto vicini, aut secus. Nunquam autem huiusmodi circunstantia speciem actibus præstat, nisi modus ad substantiã actionis quadam ex parte pertineat. Sic enim differt furtum à rapina: nam furtum, est rei alienæ vsurpatio inscio domino; at rapina est domino sciente & renitente.

Vltima Circunstantia est ¶ Quãdo, ¶ quod est tẽpus in quo actio fit. Ex qua circũstantia leges distinguũt furẽ diurnum à nocturno. Verum vogo peccata eo ipso quod fiãt sacro & festo tẽpore, fieri deteriora, aut nouam speciẽ accipiãt, dicemus loco suo in explicatione tertij præcepti Decalogi.

Tertiò Quæritur, An actus possit esse in genere moris indifferens, hoc est, qui nec sit bonus nec malus, nec vllius virtutis officium, nec vitij opus, nec rectæ rationi consentaneus, nec dissentaneus: B. Thomas, & cæteri Theologi plane docent, esse actus ex obiecto vel specie indifferentes. Verum tota controuersia est, an possit esse actus medius, & indifferens singularis, qui sit vnus à cæteris numero distinctus: duæ sunt opiniones. Prima docet esse non posse. Ita opinantur S. Thomas, & omnes eius discipuli: Capreolus, Conradus, Caietanus, & alij: ac etiam Albertus, Aegidius, Ricardus, Durandus, Gregorius, & Maior. Id probant: quia opus quod facimus, aut propter rectam rationem facimus, aut secus. Si propter rectam rationem, est bonus; si minus est malus, quia eo ipso quod homo est recta ratione præditus, debet agere secundum rectam rationem: alioqui perperam, quia contra naturam suam facit, quippe qui natura & ratione abuti, videatur. Deinde verbum otiosum est malum, siquidem de eo sumus rationem reddituri: at otiosum verbum est, teste Gregorio homil. 6. in Euangelia quod non est iuxta necessitatem, aut quod vacat debita vtilitate: aut, teste Basilio in Morali. reg. 15. c. 1. & in regulis breuior. interrogat. & responsione 25. Greg. hom. 5. in Euãgelia otiosum verbum est, quod in bonum vsum non dicitur: ergo otiosum opus est, quod caret vel necessitate, vel vtilitate debita; aut quod in bonum finẽ non refertur. Denique si actus essent medij, & indifferentes, posset ex ipsis frequenter reperiri habitus indifferẽs generaris: sed in moribus habitus medios, & indifferentes Philosophi nequaquam posuerunt. Secunda opinio affirmat actus posse esse indifferentes. Ita sentiunt Bonau. 2. d. 41. ar. 1. q. 3. Scot. 2. d. 41 q. 1. & quodl. 18. a. 1. Gabr. 2. d. 41. q. 1. ar. 2. concl. 1. Almai. tract. moral. c. 14. dub. 2. Eorum rationes sunt. Primò quia si quis eleemosynã dederit absque vllo studio & amore honestatis, non est actus virtutis: quia, teste Aristotele, ad virtutem requiritur vt actus fiat, primò scienter: secundò ex electione: tertiò ob honestatem: nec dicendum est huiusmodi actum esse malum, quoniã nõ fit alicuius mali gratia, sed tantum ex quadam naturali commiseratione in alterum: ergo est actus medius & indifferens. Item quia poterit quis fœuiente frigore, confricare manus ob solum naturæ commodum, scilicet vt frigus naturæ contrarium depellat. Si quis itidem nasum aut aluum puget solum, gratia, sc molestia leuandi, actus est indifferens. Poterit item quis deambulare, aut rus exire, res rusticas inuisere, tantũ, reficiendi animi, & naturæ causa: si quis item, teste Bonauentura alterũ salutet vrbane: aut alicuius inopiã subleuet sola miseratione motus, huiusmodi actus nec sunt boni, quia nõ fiũt ob honestatem; nec sunt mali quia cum recta ratione non pugnant: ergo medij sunt & indifferentes. Certe in quæstione hac nec est efficax ratio, quæ primũ opinionem concludat, nec quæ secundã ita confirmet, vt primam prorsus oporteat deserere, vt quidam existimant. Et inter Patres Hieronymus aperte confitetur esse aliquos actus medios & indifferentes. Quales (inquit) sunt deambulare, confricare manus aut barbã, proijcere purgamenta naribus, aluum exonerare. Augustinus verò omnes prorsus actus indifferentes videtur excludere. Prior, inquit, Bonauentura, sententia vitã nostrã adstringit, & contrahit, posterior verò remittit & laxat. Primùm igitur conuenit inter omnes, actus omni rationis deliberatione vacãtes, nec bonos esse nec malos in moribus: verum de his præsens quæstio nõ est, quia non sunt actus in genere moris constituti, cũ careant deliberatione rationis, sine quã genus moris nulla ratione cõsistit. Secundò dubitari, nõ potest: quin bonus sit actus, quo quippiam facimus ad tuendũ & cõseruandum ius, & vitã nostra aut nostrorũ: nã vitam tueri est rectæ rationi consentaneum & nos ad id omnino propensos auctor naturæ procreauit, immo res vnaquæque instinctu naturæ sibi nocitura aspernatur, refutat, ac defugit. De his igitur actibus præsens quæstio non intelligitur. Tertiò Dubitari etiã, nequit, quin opus sit malum, si otiosum sit, hoc est, quod necessitate vel vtilitate debita caret. Ideo enim dicitur otiosus quis, quia negotio necessario vel vtili & debito vacat. Ergo pari ratione otiosum est opus, quod sine debita necessitate vel vtilitate geritur. Tota igitur controuersia in eo posita est, an actus ex rationis deliberatione facti solũ propter nostra vitæ cõmoda, hoc est, ad recreandã tantũmodo eũ quadã delectatione naturã sine alia necessitate, vel vtilitate debita, sint actus indifferẽtes, nã si fiãt ob necessitatẽ, vel vtilitatẽ debitã nostrã, vel aliorũ, tunc actus boni sunt, quia rectæ rationi conuenit, vt indigenti subleuemus. Prima igitur opinio docet prædictos actus otiosos, & proinde malos, si solum fiant, si ne vllo vitæ & naturæ commodo. Secunda verò opinio tradit esse indifferentes, quia finis quod est naturæ commodum, nec est bonus, nec malus: nec homo, quatenus homo est, lege vlla compellitur ad operandum ob honestum finem dummodo nihil agat cõtra rectæ rationis iura, siue leges debitas honestatis. Et profectò, inquiunt, huius opinionis auctores opus factum ob naturæ vtilitatẽ, non videtur esse actus virtutis. Virtus enim in arduo & difficili versatur; at opus quod fit ob iucunda naturæ commoda, non est arduum aut difficile: nam ad huiusmodi bonum bruta etiã animantes sunt sua natura procliues. Mihi prior sententia

S. Th. 2. 2. q 18. ar. 8. & 9. Alber. 2. d. 40. ar. 4. Aegid. 2. d. 40. qu. 2. a 3. Ricar. 2. d. 40. a. 2. q. 3. Dur. 2. d. 40. q. 1. Greg. 2. d. 18. qu. 1. Mar. 2. d. 41. qu. 3. Capr. 2. d. 40. qu. 1. Caiet. Contra Medin. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. Matt. 12.

Hiero. epi. 11. qua est ad Læt. Aug. mli. cõtra Iul. præsertim lib. 4. c. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videtur esse probabilior,& verior: nam actus bonus est quũ
sit aliquid vt naturæ vtile, & salutare: quoniam bonum est
respuere,& declinare,quæ naturæ nocent,sequi & amplecti,
quæ sunt naturæ grata,& iucũda, quare bonum est si manus
confrices, vt frigus naturæ contrarium & inimicum depel-
las,si nasum aut aluum purges,vt te omni molestia liberes,si
naturali quadam commiseratione motus alteri benefacias,
indigentiam alterius subleues alterum vrbanè salutes,humani-
ter excipias,si adipiscendi,augendi,& retinendi commodi
causa quippiam efficias,nec requiritur ad bonitatem horum
& aliorum similium, vt fiant studio & causa certæ alicuius
virtutis & honestatis, satis est, si fiant gratia eius, quod est
nostræ naturæ commodum,& vitandi eius,quod est nostræ
naturæ commodum, & vitãi eius, quod naturæ molestiam
adfert,hic enim finis rationi est consentaneus. Et quum ob-
jicitur, quo pacto fieri possit, vt actus aliquis in specie sit
medius & indifferens, & non vt indiuiduus: nihil enim in
genere & specie reponitur, quod indiuiduum certum & de-
finitum non sit.Respondeo,Actum dici per speciem suam &
naturam indifferentem; quia ex re obiecta in qua versatur,
nec bonitatem,nec prauitatem trahat, non quia sit in specie
aliqua,& genere constitutus, & indiuiduus non sit:quemad-
modum ergo homo per se natura sua non est affectus colo-
re,ex accidentibus tamen,quæ habet vt indiuiduus, cãdidus
est aut ater, sic actus quidã per se & natura sua nec sunt boni,
nec mali,sed ex circunstantiis,cum quibus sociantur, ta-
les existunt & non indifferentes.

Quartò Quæritur,An omnis circunstantia actus exterio-
ris relata ad actum voluntatis internum transeat in obiectũ.
Quæstio non intelligitur de iis adiunctis, quæ ipsum volũ-
tatis actum comitantur,aut consequuntur;vt cum Titius ve-
hementer irascitur,dolet, aut tristatur,aut cũ ardenter quip-
piam amat vel odio habet. sed de iis, quæ actũ exteriorem,
quem obiectum sibi & propositum voluntas habet, comitã-
tur,antecedunt,vel consequuntur, & denique circũstantiæ
enim dubitati potest,esse modum actus interni cum tepide,
remisse & frigide quippiã amas, cum feruenter diligis, aut
vehementer doles, sed merito dubitatur, an cum vis in loco
sacro rem cum fœmina habere, vel rem in loco sacro depo-
sitam & asseruatam furari,locus sacer, sicut est circunstantia
furti quod fit, sic etiam sit circunstantia malæ voluntatis.
Quidã existimant circunstantias omnes operis externi rela-
tas ad voluntatẽ,quia opus externũ volumus, in obiectũ aut
partẽ obiecti transire; quod probant primo,quia omnes cir-
cunstantiæ sunt voluntariæ; ergo voluntatis actus in omni-
bus terminatur. Secundò, quia voluntas habet vt obiectum
sibi propositũ ipsũ opus externũ:ergo eo ipso vult quidquid
antecedit,comitatur,consequitur & circunstat opus:vt si ve-
lis furari rem sacram,vel magnam pecuniæ quantitatem,vel
in loco sacro rem depositam furripere vel clericum occide-
re, vel quippiam ob inanem gloriam efficere, tua voluntas
tanquam partem obiecti habet finem, & quantitatem furti,
& qualitatem ac conditionem eius,contra quem peccas, aut
cum quo turpiter & perperam facis, & locum ac tempus, &
quancunq; aliam circunstantiã operis,quod implere deside-
ras, Alij vero negãt omnẽ circunstantiam operis externi in
obiectum abire ad voluntatẽ relatam; quoniã etiam si finis,
locus,tempus,quãtitas,& qualitas, ac modus & conditio vel
rei,in qua opus externũ versatur, vel eius,contra quem, vel
cum quo peccatur, migret in obiectum, vel saltem obiecti
partẽ,at hoc non videtur locũ habere in conditione, & qua-
litate eius,qui agit vel facit:vt si Titius voti vel iurisiurandi
religione deuinctus velit quippiam facere, in quo voti vel
iurisiurandi vinculũ soluitur, non videtur tanquam obiectũ
habere suæ personæ conditionem:finge eum iurasse nunquã
se amplius furaturum,deinde velle furari furtum sibi vt ob-
iectum proponit nõ iurisiurandi violationem. Mihi proba-
bilior prima opinio videtur:eam tamen sic intelligo:omnis
circunstantia operis externi, quod voluntas concupiscit, eo
ipso,quo est voluntati nota,aut nota esse debet,est voluntaria
directò & expressim,aut saltem indirectò & implicitè;&
propterea est obiectum vel pars obiecti, quod sibi proposi-
tum voluntas habet: nam voluntaria esse non potest,nisi ad
eam expressim vel implicite voluntas feratur:sed obiectum
voluntatis est id,in quo voluntas ipsa versatur, terminatur-
ue. Nec obest,si dixeris velle voluntatem opus exterius vt
obiectum,sed quæ ipsum opus circunstant, velle vt obiecti
conditiones adiunctas: nã eo ipso quo voluntas vult operis
adiũctas cõditiones,habet eas vt sui obiecti partes:id, quod
volumus nostræ est volũtatis obiectũ:ergo si volumus operis
circunstantias,in eas tanquã in obiecta vel obiecti partes fe-
rimur:item si aliqua circunstãtia operis nos per iustã & pro-
babilem ignorantiã bona fide latet,voluntaria non est,quia
in obiectum voluntatis non cadit:ergo si est volũtati nota,
in obiectũ transit non quidẽ primarium sed secundarium:Et
is, qui voti vel iurisiurandi vinculo obstrictus delinquit cõ-
tra votum vel iusiurandũ, non solùm vult opus exterius, in
quo peccat;sed etiã vult sui voti vel iurisiurandi violationẽ;
nam si sui voti vel iurisiurandi memor & conscius peccat,
eo ipso vult contra iusiurandũ vel votum quippiam efficere.
Quibusdã hæc quæstio videtur esse nõ rei sed nominis:quo-
niã quidquid sequamur,dicere oportet circunstantias operis
voluntarias esse,siue quia in obiecta transeant, siue quia ob-
iecti conditiones sint. Si dicas,cur dicuntur circunstantiæ, si
sunt voluntatis obiecta. Respondeo cum Ochamo & Ga-
briele esse circunstantias actuum exteriorum, qui sunt actus
cuiuscunque alterius facultatis præterquã voluntatis, sed ip-
sius voluntatis sunt obiecta secundaria. Circunstantia enim
actus est id,quod ad substantiam actus non pertinet, & quo
variato non variatur actus:vt si speculeris, disputes, vel deã-
bules modò ob honestatem & virtutem, modò ob inanem
gloriã,idem actus permanet. At si velis pœnitentiam agere
nunc metu gehennæ,nunc amore Dei, subsTantia actus mu-
tatur,hoc est, non permanet idem volũtatis actus:ergo finis
est circunstantia actus exterioris quia cum mutatur, actum
exteriorem non variat,sed non est circunstantia voluntatis,
quoniam si mutatur variat omnino voluntatis actum.

Ochaм, quodl.3.q. 15.Ga.3.d. 23.q.1.a.1 Cai.1.2.q. 18.a.10.

De bonitate,& turpitudine actuum interiorum voluntatis. Cap. V.

PRimò quæritur, An bonum & malum sint differẽtiæ se-
cundum subsTantiam actuum interiorum voluntatis:ita
vt eius actus bonus interior semper sit per rationem,& sub-
stantiã ab actu malo distinctus. Duæ sunt opiniones: prima
tradit esse differentias secundum subsTantiam actuum inte-
riorum voluntatis:sese verò differentias secundum accidens
actuum exteriorum,hoc est,aliorũ virium aut facultatẽ. Ita
sensit Contadus,Capreolus,& Ferrariensis,& huius sentẽtiæ
S.Thomam fuisse contendunt. Probant, quia actus eatenus
est in genere moris,quatenus est voluntarius & liber:ergo si
actus quatenus est voluntarius, mutatur, eo ipso per naturã,
& subsTantiam in totum variatur. Sed actus voluntatis inte-
rior de bono in malum mutari non potest nisi quatenus li-
ber & voluntarius existit, ergo in sua natura & subsTantia
mutatur,si ex bono transit in malum. At verò actus exterior
quia extrinsecus solum est voluntarius ob imperiũ volũtatis
& rationis:ideo potest idem in sua natura & subsTantia per-
manere,quamuis voluntatis imperiũ muteturvt planè con-
stat in eo,qui deambulatione perseuerat ob malum
finẽ sibi propositum. Secunda opinio docet bonum & malũ
tum actuum exteriorum,tum interiorum voluntatis esse se-
cundum accidens differentias.Ita sentiunt Bonauẽtura, Du-
randus,Caietanus,Maior & alij. Hæc opinio quibusdam iu-
nioribus verior apparet:quod probant.Primò quia verum &
falsum dumtaxat assensum intellectus secundum accidens
distinguunt:nam Socrate sedente, assensus meus,quo assen-
tior,Socrates sedet,est verus: Socrate verò stante,si perma-
neam in eodem iudicio,& sententia, qua credo Socratem se-
dere,assensus est falsus;& ita docuit Aristoteles, orationem
esse veram aut falsam sola mutatione rei obiectæ: ergo bo-
num & malum solum etiam secundum accidens actum vo-
luntatis distinguunt: quoniam sicut verum & falsum in re-
spectu,& ordine ad rem obiectam consistunt, ita bonum &
malum in comparatione cum ipsa ratione;& sicut potest res
obiecta mutari absque vlla mutatione assensus:sic etiam po-
test nostra ratio variari absque vlla varietate in actu volun-
tatis facta. Deinde idem actus voluntatis aliquando primo
non est malus, quia nihil ratio ante considerat, & animad-
uertit;& deinde incipit esse malus,quia continuatur iam cõ-
siderante & animaduertẽte ratione. Item fieri,potest:vt quis
in actu voluntatis persistat, etiam post Principis vel Prætо-
ris & Magistratus interdictum, per ignorãtiam vel obliuio-
nem, malã fide contractam & susceptam, proinde ante legẽ
auctoritate Principis latam,erat bonus cum nulla lege veta-
retur; post interdictum verò Principis quod later per igno-
rationem, vel obliuionem crassam incipit esse malus: ergo
actus voluntatis sola accessione præcepti vel legis, potest ex
bono fieri malus.Si Titius (v.g.) vult feria quinta ante me-
diam noctem carnibus vesci, & deinde post mediã noctem
exactam,id ipse sua culpa ignorans,in eadem voluntate per-
sistit,in eo actus volũtatis ex bono fit malus.Item cum pres-
byter vult in æde sacra rem diuinam facere,& deinde Supe-
riore id prohibente, in eadem voluntate perseuerat,ex bona
in malam transit voluntas. Postremò genus moris naturæ
accedit; sicut etiam ars naturæ iam ante constitutæ, tan-
quam quidam adhibitus ornatus adiungitur: sed vna ea-
demque materia artificis ingenio, & opera potest diuersas

S.Th.1.2. q.19.a.1.

Conr.1.2. q.19.a. c.a.3.Fer l,3.con geo.c.10. Ochaм Gabri. d.41.q. a.1.Ric. d.40.a. q.1.Alm tr.1.M cap.6.

Bon.2. 41.a.1. 2.Dur. d.40.q. Cajet.1. q.19.a. & q. a.6.Ma 1.d.17. 8.Med. 2.q.19. 1.

species & formas artis suscipere: ergo vnus & idem naturæ
actus potest in genere moris diuersas species secundũ bonũ
& malum habere,quoniam tum ars,tum etiam genus moris
sunt naturæ accidentia, at naturæ subsTantiã accidentia mu-
tare non possunt. Mihi verò prior sentẽtia multo magis ar-
ridet, quoniam variato obiecto subsTantia & natura actus
mutatur,cum ab obiecta re actus speciẽ suam,naturã & sub-
stantiam sumat,sed voluntatis obiectum est bonum, hone-
stum,iucundum,vel vtile, vt à ratione propositum: at ratio
proponit & offert bonum voluntati suis circunstantiis de-
terminatum:ergo quandocunque actus voluntatis interior
ex bono fit malus,mutatur eius obiectũ ex toto vel ex parte,
quia mutatur aut finis,aut alia circunstantia. Finis est præci-
puum voluntatis obiectum, alia quæcunque circunstantia
est saltẽ pars rei obiectæ voluntati,vt patet in subiectis exẽ-
plis:si vis sacrificare in loco non debito, aut tempore nõ le-
gitimo,locum & tempus tua voluntas respicit:si vis edere &
vesci loco non debito, aut vti pecunia vetita per legẽ Prin-
cipis nunc positam,voluntas tua tendit in id totum,quod ra-
tio scienter, vel per ignorantiam aut oblitionem vitiosam,
& mala fide contractam proponit, quoniam mutatur obie-
ctum. Pari quoque modo actus voluntatis interior ex bono
transit in malum, eo quod ratio bona fide mihi ostendat vt
bonum,quod reuera est malum, modo verò mala fide idem
proponit vt bonum; ac proinde voluntas modo peccat, sed
eius actus est omnino in natura sua & subsTantia mutatus,
quoniam voluntatis, prior actus terminatur in alio obiecto,
videlicet in eo,quod ratio vt ex omni parte bonum ostẽde-
bat,at nunc terminatur in eo,quod ratio, vt ex aliqua parte
malum proponit:non enim voluntas in obiectũ fertur vt est
in rebus ipsis, sed vt est à ratione propositum:quare mutato
iudicio rationis,voluntatis obiectum mutatur:& eo variato,
voluntatis actus idem permanere non potest; secus verò est
in assensu rationis, qui ex vero fit falsus sola mutatione rei:
nam cum tu iudicas Socratem sedere, eo surgente & stante:
ideo tuum iudicium est falsum,quod erat ante verum, quia
mutato Socrate in tuo iudicio, quo antea iudicabas Socratẽ
sedere, persistis, & idcirco falleris sola mutatione Socratis.
Verum igitur & falsum, accidentia sunt iudicij tui:ad rem
quæ extra te est,relata:at bonum & malum non sunt semper
accidentia actus voluntatis interni,sed extemi,scilicet actus
alterius facultatis,quàm voluntatis.

Secundò Quæritur, An actus volũtatis interior lapsu tẽ-
poris possit esse bonus & malus? Duæ sunt opiniones. Prima
docet propriũ esse actus exterioris vt processu & cursu tẽpo-
ris bonus & malus possit esse,quia potest ad tẽpus continuari,
& eo tẽpore voluntas mutari potest ob finẽ bonũ vel ma-
lum oblatum. At verò interior actus voluntatis si primum
est bonus,& deinde incipit esse malus, hoc non potest acci-
dere nisi mutato voluntatis obiecto, quo variato, actus vo-
luntatis secundum subsTantiam mutatur. Sic sentit Conta-
dus.Secunda opinio censet eũdem voluntas actum progres-
su temporis ex bono in malum transire, posse. Est opinio
Durandi,Caietani, & Maioris, quæ verior videtur quibusdã
aliis,non mihi,quod probant.Nam, vt dixi,actus voluntatis
potest, esse circa aliquod obiectum minimè aduertente ra-
tione turpitudinem eius:potest quoque,accidere,vt idem a-
ctus in voluntate permaneat intellectu ei obiectæ deformi-
tatem considerante:& tunc huiusmodi actus voluntatis erit
idem secundum subsTantiam, & tamen initio non erat ma-
lus; & postea malus euadit. Item vt paulo ante iam dixi si
Titius feria quinta ante mediam noctem habeat in animo
carnes edere,non est mala voluntas,& potest contingere,vt
in eadẽ volũtate perseueret post mediam noctem per igno-
rantiam sua culpa susceptam, putans nondum mediam no-
ctem fluxisse:& tunc decursu temporis voluntas Titij facta
est mala. Deinde vt etiam iam dixi si Titius presbyter velit
in templo sacris non interdicto rem diuinam facere,& inte-
rim dum in hac voluntate persistit,templum interdicitur sa-
cris id Titio culpa sua ignorante, tunc voluntas Titij cum
ante esset bona, facta est mala.Pari ratione Titio continuã-
te voluntatem efficiendi aliquid,potest,accidere,vt superio-
ris præceptum accedat,quo id fieri, vetetur Titio tale igno-
rante sua culpa præceptum. Sed in his non mihi videtur ea-
dem voluntas permanere, quia variatur obiectum,vel obie-
cti pars,in quod fertur voluntas,vt hactenus dixi.

Tertiò Quæritur, An bonitas actuum interiorum quos
elicit voluntas solùm à re obiecta sumatur. Duæ sunt opi-
niones. Prima docet solummodo ab obiecto & non à cir-
cunstantiis deriuari: quoniam actus interior voluntatis
nullam circunstantiam habet, cum circunstantiæ nequa-
quam comitentur actum interiorem, sed exteriorem tan-
tummodo, vti planè constat in circunstantiis quæ sequun-
tur: nimirum Cur, Quid, Vbi, & Quando: nam locus &
tempus & quãtitas obiecti, & conditio & qualitas vel eius
cui peccando nocemus,vel eius, qui peccat, vel rei & mate-
riæ in qua peccatum versatur,& finis propositus,sub volun-
tatis obiectum cadunt:quoniam si velis rem è loco sacro fu-
rari,tua voluntas omnino fertur tãquam in obiectũ, in rẽ &
locum sacrum: quare licet circunstantiæ ad actũ exteriorem
relatæ,vel ad obiecta inter sese, circunstantiarum rationem
habeant,relatæ tamen ad actum interiorẽ voluntatis,obiecti
conditionẽ accipiunt.Ita S.Thomas,Durandus, Ocham, &
Gabriel videntur sensisse. Secunda opinio tradit etiã in actã-
bus interioribus voluntatis bonitatem, aut deformitatẽ non
solùm ab obiecto,sed etiã à circunstãtiis deduci.Hasce duas
opiniones facili negotio sibi inuicem conciliari posse non-
nulli,falsò,vt mihi videtur, existimant; aiunt enim Circun-
stantiã dupliciter accipi. Primo modo vt est accidens con-
ueniens rei, sine quo potest actus in genere & specie moris
consistere. Veluti si Titius velit rem è loco sacro furripere,
locus sacer accidens est huiusmodi voluntaris,siquidem po-
sse sola furandi cupiditas. Secũdo modo potest circunstan-
tia sumi, quatenus conditio quædam, quæ actum comitata
circunstat. Si circunstantia primo modo considereretur, tunc
circunstantiæ sicut sunt accidentia actus exterioris,sine qui-
bus potest actus exterior omnino consTare,sic etiam possunt
esse accidentia actus interioris, sine quibus posset etiam in-
terior actus esse. At verò si circunstantia secundo sumatur,
tunc aliquæ circunstãtiæ sunt actus exterioris, non autẽ in-
terioris:nam dubitari,inquiunt,nõ potest quin locus & tem-
pus actum exteriorem tanquã circũstantiæ comitentur: sunt
enim quædam conditiones quæ actum exteriorem circun-
stant; at verò ad voluntatem relata locus & tẽpus in obiecti
conditionem transeunt; non enim actũ interiorem circun-
stant,sed potius vna cum obiecto in actũ voluntatis cadunt.
Quare locus & tempus actus exterioris circunstantiæ sunt:
actus verò interioris sunt obiecti quædam conditiones &
partes. Item circũstantia finis in actu interiori verè obiecti
rationẽ habet, cũ tamẽ actus exterioris solùm sit circunstan-
tia.Insuper quantitas obiecti quæ est circunstantia,Quid, vt
quod furtum sit magnum vel paruum, actus exterioris cir-
cunstantia est;verum interioris, est obiecti pars & conditio.
Ad hæc qualitas eius,qui peccato lædit, vel qualitas mate-
riæ,in qua peccatur,in actu interiori, obiecti rationẽ habet,
cum in actum voluntatis incurrat, licet in actu exteriori so-
lùm rationẽ circunstantiæ retineat. Quare nullo modo, in-
quiunt,videtur dubitandũ, quin circũstantia hominis agen-
tis etiã in actu interiori voluntatis possit propriè circunstan-
tiæ rationem habere. Vt si Titius voto castitatis adstrictus
velit explẽdæ libidinis gratia cum scorto rem habere. Item
tepus etiã in actu interiori potest aliquãdo solũ habere vim
circunstantiæ,vt si Titius amet aliquid, quando aliud ama-
re lege & iure debet, & amore eius, quod diligit, ab alio,
quod amare oportebat sese alienat,ac feuocat, quamuis hic
potius in non aimando, quod alioqui amare iure & lege co-
gitur, peccet. Hæc tamen mihi minimè probantur, & prior
opinio verior videtur: quoniam circunstãtia ad actum inte-
riorem voluntatis relata,vel est obiectum præcipuum,vt est
finis,vel saltem est rei obiectæ pars,cuiusmodi sunt reliquiæ
circunstantiæ, cum enim vis furari rem in loco sacro asser-
uatam,aut in die festo laborare,locus & tempus sunt tuæ vo-
luntatis obiecta ex parte. Item circunstantia est accidẽs hu-
mani actus,qua mutata, vel accedẽte vel recedente actus idẽ
omnino permanet,vt cum vis speculari,orare, videre, audi-
te,loqui,ingredi modo causa Dei, modo studio inanis glo-
riæ, actus exterior qui est alterius facultatis non voluntatis,
idem re ipsa manet,licet finis mutetur volũtaris imperio: at
ipse voluntatis actus interior omnino mutatur, quoniam
variatur obiectũ,qui est finis:locus igitur, tẽpus, finis & aliæ
circunstantiæ quum ad actũ exteriorem referuntur sunt ac-
cidentia,& eum non mutãt,quia is actus,cũ sit alterius facul-
tatis suum proprium obiectũ habet, vnde suam naturam su-
mit,vt patet in prædictis actibus,vt voluntatis actus interior
refertur ad finem & alias circunstantias vt ad sua obiecta ex
toto vel ex parte, sed obiecto variato mutatur etiam actus,
qui circa obiectum versatur,vnde subsTantiam habet.

S.Th.1.2. q.19.a.2. Dv.2.dis. 38.q.1.n.8 Ocham 3. d.10. q.1. & quodl. 7. qu. 16. Gab. 2.d. 41. q.1.a. 2.improba. 4.conclus. & 3.d.23. q.1.ar.1.

Conr.1.2. q.19.a.1. & q. 20. a.6. Dur. Cajet. Maior locis ante citatis.

Quartò Quæritur, An bonitas actũ interiorũ quos pro-
ducit voluntas à recta ratione pendeat. Respondeo, rem esse
planè compertam, pendere: quoniam obiectum voluntatis
est bonum vt à ratione propositum, ergo bonitas voluntа-
tis pendet à ratione rem bonam offerente, & monstrante.
Item aliquando obiectum est malum,& tamen voluntas est
bona, solùm quia ratio huiusmodi obiectum vt bonum
proponit iuxta rectum prudentiæ præscriptum: & hoc est
quod antè iã dixi,actũ esse bonum, quia est cũ recta ratione
congruens,aut quia prudenter talis esse iudicatur.Verum to-
ta quæstio in eo sita est, quænam recta ratio dicatur,hoc est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri succurrat,eligit quidem officiũ misericordiæ ; deinde cum
Quidnam ratio postulet , vt recta sit in iudicando. De hoc
multa Doctores tradidere. Sed rem ipsam breuiter expediã,
tunc recta ratio dicitur,quando in iudicando quid sit faciendum,quid fugiendum,est prudens,ac sapiens : tunc verò est
prudens,quando cura & diligentia ad rem agendam collata,
quæ pro viribus potest adhiberi, habet rationem probabilẽ,
quæ moueat ad agendum. Veluti cum Titius accedit ad fœminam sibi minimè matrimonio coniunctam,quia bona fide in ea re diligentia collocata puta probabiliter , esse vxorem suam,tunc huiusmodi accessus est bonus, quia cum recta ratione congruit , licet fœmina illa sit vxor aliena. Pari
ratione cum dubitatem,vestis,quam possideo,esset mea nec
ne,posita opera & studio in domino eius conquirendo, probabiliter iudicaui esse meam , nullum est in retinendo peccatum, licet vestis sit aliena , quia retinendi actus est rectæ
rationi consentaneus iuxta vulgatissimam regulã in dubiis,
vel pari alioqui causa melior est conditio possidentis, & idẽ
est de cæteris similibus iudicandũ. Quæres,quid sit id , quod
Aristoteles docet,veritatem in rebus agendis , esse appetitui
recto consentaneam. Ex quo S. Thomas colligit in agendis
aut faciendis veritatem sumi ex eo , quod sit appetitui recto
conueniens. Respondeo,Aristotelem eo loco docere,In speculationibus bonum & malum , nihil aliud esse nisi veri &
falsi cognitionem:at verò in actionibus , inquit, veritas est,
quæ cum recto appetitu cõgruit,hoc est,actio ideo est bona
vel mala,quia electio (quam ibi rectum appetitum appellat
Aristoteles)est recta vel praua:ex bona enim electione actio
bona proficiscitur:aut sensus Aristotelis est:In rebus agẽdis
electionem esse bonam , quæ est rectæ rationi consentanea.
Si enim rectũ est voluntatis propositũ , quæ intentio vocatur,recta quoq; est cõsultatio & electio. Non igitur eo loco
Philosophus docet rationẽ esse rectã ex respectu , & ordine
ad appetitum rectũ in rebus agendis, sed solũ actionem esse
rectã,quia cum recta ratione consentiat:aut electionem esse
bonam , quia sit recto voluntatis proposito consentanea ex
intentione:sequitur ergo , vt recta ratio sit,veluti paulo ante
iam dixi,ea, quæ adhibita diligentia , per prudentiã ex probabili ratione iudicat,ac decernit quid sit agendum,quid fugiendũ. Secundò si roges, Quo pacto Aristoteles intelligatur,cum ait,In virtutis opere requiri:Primò,vt quis scienter
agat,non per ignorantiam vel errorem. Secundò, vt ex electione operetur, non casu,aut violenter. Tertiò,vt propter
honestatem vel rectam rationem faciat. Ex quibus Scotus,
Ocham,& Gabriel colligunt,non esse opus virtutis,si Titius
eleemosynã eroget,nisi ea ratione dederit , quia recta ratio,
hoc est prudentia præscribit eam esse indigentibus porrigẽdam.Sed si hoc verũ esset,certè rustici aut alij plebei,& vulgares homines raro virtutis officium præstarent , quia raro
operantur,aut quippiam efficiunt ea animi voluntate, quòd
id , recta ratio præcipiat. Aristotelis eo loco sensus est , In
opere virtutis requiri,vt tametsi quis habeat sibi propositum
bonum vtile,iucundum, honestum , probet & sequatur honestum, vtili & iucundo posthabito & neglecto : atque hoc
est agere studio,& gratia honestatis, & virtutis, aut propter
honestatem. Quæres,An si Titio sola ratio honesti offeratur,& eam sibi obiectam amplexetur, & eligat,sit virtutis actus. Respondeo:Quandocunque quis perspicit rationẽ honesti, & per huiusmodi notitiam ad honestum cognitum vt
tale, se flectit, & mouet , eiusmodi actus est virtutis opus &
officium:quia sit gratia virtutis.

Quinto Quæritur,An quandocunq; electio est mala, intẽtio quoq; mala sit? Quod est quærere,An bonitas electionis ex bona intentione promanet? Veluti si quis furetur , vt
eleemosinã eroget : An sicut est mala electio furti , intentio
quoq; dandi eleemosynã sit mala? Almainus & quidã alij distinguũt:Quando intentio est efficax,nec est nisi vnũ, quod
possit eligi,& id est malũ, tunc sicut electio est mala,ita etiã
intentio,quoniã eo ipso quod malũ est id, quod eligi potest
ad finẽ assequendum,ab eligendo desistere,oportet;si vnicũ
tãtùm est id,quod eligi debet.Si verò duo sint,ex quibus fieri possit electio,& vnũ sit bonũ , alterum malũ, tunc ex electione mala nõ fœdatur intentio. Vt si quis ex propriis bonis
vel ex alienis furto sublatis,eleemosynã præstare possit,non
continuò cõmaculatur intẽtio,si ex alienis bonis & nõ propriis eligendo dare constituit. Id probant:quia electio eius,
quod ad finẽ refertur,nõ est ex circunstantia intentionis , ergo
mala electio intentionẽ non inficit. Itẽ,quia Titius eleemosynã largiri decernẽs habet duo, quorũ alterum eligere potest. Nã habet propria,& aliena bona:& potest largiri ex propriis,& nõ ex alienis,ergo eo ipso quod statuit dare ex alienis,deprauatur electio non autẽ intẽtio. Insuper quia electio
est veluti quædã conclusio ex intentione deducta:at veritas
principiorũ falsitate conclusionis non tollitur, ergo nec bonitas intentionis pranitate electionis pollutur. Sed verior
est sententia,quam sequi videntur Bonauentura,Ricardus &
Gabriel, in vniuersum,si electio est mala intentionem quoque prauã esse. Ratio huius est, quia intentio est voluntas finis obtinendi per aliquid, quod ducit ad finẽ:ergo in intentione finis est voluntas eius,quod est vtile ad finem:sed si id,
quod ad finem dirigit,sit malum,necesse est, vt sit etiã mala
voluntas eius,quod refertur ad finem, & proinde mala quoque intentio,quia est voluntas finem malis modis,attibus,&
auxiliis consequendi. Deinde quia electio eius , quod est ad
finem,ad intentionem relata,est veluti circũstantia. Quibus
auxiliis,quonia est id,per quod perueniturad finẽ:at ex mala circunstantia opus corrũpitur, ergo ex mala electione deprauatur intentio. Sed est animaduertẽdum, intentionẽ finis
posse dupliciter accidere,vno modo si Titius finem velit; &
appetat & ea,quæ ducunt ad finem , generatim tantũmodo
velit non autem explicitè, & distinctè & tãe potest esse bona intẽtio,nec inficitur,si postea mala fiat electio, quoniam
intentione generaliter præcedenti non fuit definitè voluntarium aliquod malum eorum,quæ diriguntur ad finem. Altero modo potest contingere vt Titius finem optet , & sibi
proponat vt obtinendum distinctè per id , quod est malum,
& eiusmodi electione mala maculatur intentio. Ex quo efficitur,vt si Titius propria, & aliena bona habeat,& cõstituat
elargiri eleemosynam , & definitè non statuat dare ex bonis alienis, quamuis postea ex alienis præstet , non inquinetur prior intentio , quia fuit finis , vt per aliquid generatim
obtinendi.

Sextò Quæritur,An mutato fine intentionis mutetur electio reipsa,ita vt eadem non maneat. Duæ sunt opiniones,
vna eorum,qui affirmant,eandem electionem manere,quãuis volũtatis finis propositus mutetur. Id probat primò,quia
idem in cæteris humanis actibus contingit ; vt si Titius ad
sacram ædẽ se conferat studio pietatis & charitatis in Deũ,
& deinde finem muter,& eat ſui commodi gratia , quamuis
finis mutetur:idem tamen iter conficit Titius. Pari ratione si
quis primò Deum oret causã religionis, deinde verò studio
humanæ gloriæ captandæ;precatio est eadem,quamuis finis
voluntatis muteur. Secundò, quia si Titius velit pauperi eleemosynam dare,primò quidem causa Dei,deinde verò ob
inanem gloriam,voluntatem daudi eleemosynam non mutat,sed finem duntaxat: ergo electio non variatur. Tertiò si
Titius velit Caio eleemosynam porrigere , vt eius inopiam
subleuet,actus est misericordiæ. Deinde si in eodẽ actu perseueret , amore Dei,prior actus non desinit esse misericordiæ,sed incipit esse charitatis officium ; ac proinde opus est
in duplici virtute repositũ : quemadmodum si primò videas
colorem album,& deinde, simul etiam videas nigrum , non
desinis videre album , sed incipis nigrum cernere vnà cum
albo:ergo non mutatur electio, qua eleemosynam volo , vt
indigenti subueniam , si simul etiam eandem velim causa
Dei.Secunda opinio negat, eandem electionem re ipsa manere variato fine intentionis:quæ quidem opinio magis mihi probatur , quoniam quandocunque mutatur obiectum,
idem actus permanere non potest,siquidem actus circa rem
obiectam versatur;at finis,est ratio,qua id, quod ducit ad finem eligitur: ergo mutato fine, variatur ratio, qua eligitur
id,quod est ad finem,vnde fit,vt electio mutetur , quoniam
non manet eadem ratio eligendi.

Ad argumenta verò obiecta , respondeo ad primùm non
esse idem iuris de cæteris actibus, qui à volũtate imperãtur,
quod est de electione, vel de elicitis voluntaris actibus:nam
actus aliorum facultatum à voluntate imperati , sua habent
obiecta,in quibus versantur;& ideo quanditu ea obiecta non
mutantur,manent reipsa iidem actus,quamuis voluntas finẽ
sibi proposituũ mutetis enim finis extrinsecus accedit : nihil
igitur mirum est, si eadem sit precatio, eadem peregrinatio,
quamuis modò causa Dei , modò gratia tui commodi Deũ
preceris , vel peregrineris. At verò sermo est de electione;
quoniam si tibi propositum finem mutes, omnino recedis à
ratione,qua ante eligebas:variata verò eligendi ratione, eadem electio manere non potest. Ad secundum respondeo;
cum primùm vis eleemosynam largiri studio virtutis, deinde ob inanem gloriam, electio tota mutatur, quoniam licet
eadem res eligatur , videlicet eleemosynæ largitio , non est
tamen eadem ratio eligendi : electio verò non ideirco est
eadem;quia idẽ eligimus, sed quia eadem ratione eligimus,
quod est ad finem. Nam in ipsis quoque scientiis non est eadem scientia,si ratio sciendi varietur, quamuis idem sciatur:
nec est eadem scientia,si ratio sciendi varietur,quamuis idẽ
sciatur:nec est eadem saltem specie & ratione fides , si idem
credamus humano testimonio, aut diuino permoti , cum sit
non eadem,sed diuersa ratio credendi.

Ad tertium,cum quis vult eleemosynam dare,vt indigen-

Arist.l.6. eth.c.2.s. Th.1.2.q. 57.a.3.ad 3.

Scot.2.d. 14.q.Ga. b.2.d.41. q.1.a.2. in prob. cõcl.4. & 3.d.23.q. 1.a.2.Ochã citatur à Gabriele.

S.Th.1.2. q.19.a.7. Bon.2.d. 40.art.1. Rica.2.d. 40.a.1.q. 1.Almai. tra.3.mor. c.18.Med. 11.qu.19. art.7.

Locũ sep ciam.

eandem eleemosynam vult amore Dei , res electa est eadẽ,
electio non item , quoniam non manet eadem ratio eligendi: & quamuis qui vult opus misericordiæ non mutet speciẽ
virtutis,mutat tamen numerum : nam modò vult aliud officium misericordiæ propter Deum:nec idem iuris est de Titio primò vidente colorem album,& deinde vnà cum eo videnteigrum tunc enim in Titio prior visio mutata nõ est,
quoniam perseuerat Titius in videndo albo; & ideo obiecto
manente,idem actus videndi permanet , solùm Titius incipit videre nigrum cum albo ; sed non cernit album per nigrum. Secus est in electione , quoniam Titius prius elegerat
id,quod est ad finem causa Dei,siue virtutis:deinde vero eligit eandem rem,sed per rationem diuersam , videlicet ob finem alium sibi propositum:ergo non eligit idem, quòd antea,per eandem eligendi rationem.

Ex dictis perspicitur,quid sit dicendum cum quæritur,an
sit dem odium peccati,cum quis id detestatur amore Dei,vel
metu gehennæ,vel spe cœlestis beatitudinis, vel odio turpitudinis,vel timore dedecoris,& infamiæ , vel cupiditate alicuius commodi terreni,& caduci : odium enim distinguitur
pro varietate finis,cuius gratia peccatum detestamur. Hinc
etiam fit,vt longè verior sit eorũ opinio,qui cẽsent, attritionem hoc est , actũ quo dolemus de peccato metu gehennæ,
vel odio turpitudinis:vel spe præmij cœlestis,non transire in
contritionẽ,qui est dolor de peccato,amore Dei, quoniã nõ
est idem obiectũ contritionis,quod attritionis. Peccatũ quidẽ est idem,de quo per attritionẽ,vel contritionẽ dolemus,
sed non est eadem ratio dolẽdi,si doleas metu gehennæ, vel
amore Dei:quãuis verũ sit quod Theologi tradiderunt, pœnitentem, ex attrito aliquãdo fieri contritũ per sacramenta,
quoniam hoc non est, attritionem in contritionem transire,
sed pœnitentem ex peccatore per sacramenta fieri iustũ : &
dolor,de peccato metu gehennæ, si duret post sacramentum
receptum incipit gratia & charitate formari,& perfici.

Septimò Quæritur,An è contrario mutetur intentio finis,
si varietur electio eius,quod est ad finem. Sunt etiam duæ opiniones;quidã enim negant,affirmant alij. Mihi verius apparet ,penitus intentionem mutari re ipsa electione variata:
quoniam intentio non est qualiscũque voluntas , qua finem
appetimus,sed qua finem volumus , his vel illis auxiliis , instrumentis,& remediis consequendũ,vnde ipsa intẽtione finis,volumus quoq; id quod est vtile ad finẽ: ergo si mutetur
quod est ad finem , non potest eadẽ finis intentio manere,
quãuis perseueremus in eodẽ fine volẽdo.v.g. Titius alienas
pecunias impẽdere vult;vt eleemosynã det,& deinde nõ vult
alienas,sed proprias insumere, vt eundem finem assequatur;
intentio Titij est omnino mutata , quia est mutata electio;
nam priori intentione volebat Titius eleemosynam largiri
ex alienapecunia;posteriori verò vult eleemosynam erogare ex bonis propriis , ergo pars obiecti est pœnitus mutata;
ac proinde eadem intentio manere non potest.

Octauò Quæritur , An bona intentio finis minuat malæ
electionis deformitatem: Veluti si Titius furetur , vt det eleemosynam,aut mentiatur,vt vitam seruet innocentis:Quæritur an minus peccet , quàm si ob malum finem furaretur aut
mentiretur. Almainus ait,quosdam sensisse , non minus peccare:quia si ex bono fine turpitudo & fœditas electionis decresceret;ex meliori fine magis remitti deberet;ergo ex optimo fine in totum prauitas tolleretur ; quod tamen dici non
potest. Item quia finis bonus nihil boni malæ electioni præstat,ergo non potest minuere eius deformitatẽ. Veluti in naturalib. aquæ frigus minui,& remitti nõ potest, nisi aqua aliquid caloris excipiat. Deinde quia teste Augustino in cap.
Forte.14.Quæst.5.Qui furatur,& dat pauperibus magis peccatum auget,quàm minuat, vel excusat. Nam si totum , inquit,tribuat pauperibus,quod abstulerãt,potius addit peccatum quàm minuit.Sed vera sententia est , bono fine intentionis,minui malæ electionis prauitatem,vt ipse Almainus,Maior,& consentiens multorũ opinio docet ; & id colligitur aperte ex Augustino in libris contra mendacium , in quib. manifesto tradit , mentiri quidem ob finem bonum esse peccatum,sed esse minus quàm mentiri ob malum finem.

Ad obiecta vero:Respondeo , Ad primum , Nullo modo
sequi vt,si finis sit optimus,turpitudo malæ electionis ex toto auferatur: quia bonus finis prauitatem electionis non minuit aliquid boni ei conferendo, sed solùm minuit extrinsecus,quia summouet malũ finem,qui si adesset, peior & deterior esset electio. Et eodem modo ad secundũ. Respondeo,
In naturalib.non remitti qualitatẽ contrariã, nisi per aliquid
contrariæ qualitatis susceptiũat in morib. minuitur deformitas electionis solũ ex eo , quod per bonũ finẽ volũtati obiectũ, malus finis detrahitur, quo peior redderetur intẽtio. Ad
tertiũ ex Augustino Respondeo,peccatũ augeri,si res furto sublata detur pauperib. quia qui dat, hoc ipso alienũ distrahit,
& cõsumit.in quo etiã est peccatũ:quia dat,& impendit non
sua,sed aliena; & quæ abstulerat, restituere domino,nõ pauperib. erogare, debebat : & loquitur Augustinus de pauperibus,qui communes & solitas necessitates patiuntur.

Nono Quæritur,An quando actus æquè ex duob. finibus
existit, quorum neuter refertur ad alterum , possit esse simul
bonus & malus:bonus quidem ex bono fine , malus verò ex
malo. Vtputa si Titius templum adeat , & sacris interfit precationis gratia,& inanis gloriæ studio & cupiditate,Quæritur inquam,an hic actus Titij sit bonus simul & malus ? Respondeo,Si duo fines sint æquè propositi, bonus & malus, etiamsi neuter referatur ad alterum,in totum actus est malus.
Ratio huius est , quia actus secundùm subſtantiam est vnus
tantummodo , & ex vno bono fine bonus esse non potest,
quoniam bonum ex integra causa existit : & cum malum ex
peculiari quocunque vitio oriatur; sequitur vt huiusmodi actus in totum sit malus: nam ad turpitudinem & prauitatem
actus,sufficit si vnus tantum finis sit malus : quoniam ad bonitatẽ eius integra causa requiritur.Et proinde quando actus
æquè duos fines habet , necesse est vtrumque esse bonum vt
actus sit bonus.Si igitur vnus finis est malus, ex toto,non ex
parte malus est actus.Animaduertendũ est, si actus sit bonus
ob finem proprium bonum,ad quem refertur , minimè corrũpi,si postea malus finis accesserit , quia huiusmodi accessu
nequaquam actus suum bonum finem amittit. Ex quo efficitur , vt actus vel officium charitatis , vel alicuius alterius
virtutis ppus ob honestatem factum , & continuatum , non
inquinetur,si ob inanem gloriam, & laudẽ absoluatur : quoniam inanis gloria finem charitatis,aut virtutis non submouet: fine autem proprio virtutis retento actus ipse cõtinuatur,qualis antea cœperat. Nec obstat, si homo faciens charitatis vel virtutis officium,simul quoque vanam laudem , &
gloriam,vt finem sibi propositum concupiscat: actus etenim
charitatis aliquando cum veniali peccato simul existit , &
continuatur : cum quis simul præstat opus & officium charitatis suæ virtutis , & ex alia parte inanis gloriæ desiderio &
cupiditate maculatur : actus enim charitatis , aut virtutis , si
verè charitatis aut virtutis opus & officium est , peccatum
esse,non potest.Ne intelligas, eundem actum esse bonum simul,ac malũ:sed sic intellige, duos esse actus , re & subſtantia,vel ratione morali diuersos, cùm quis aliquid facit amore Dei,vel studio inanis gloriæ:vt colligitur ex S.Tho.1.2.q.
20.ar.6.Durand.2.dist.40.q.3. Almai.tract.1.Moral.c.12.Medin.1.2.q.20.ar.6.verso,& pro argumento maiori.

Al. medi. 1. mor.ca. 12.

Ma.2.d. 42. qu. 4.& 5.

Dur.2.d. 42.q.1.Ochã,quod l.1.qu.20. Gabri.2. d.42.q.1. Almai. tra.3.mor. c.18.Scot. quodl.18. a.2.Rica. l.d.42.a 1.q.1.Bo. 2.d.43.a 1.q.1.

De bonitate & prauitate actus exterioris.
Cap. VI.

PRimò Quæritur, An actus exterior sit per se & intrinsecus bonus aut malus? Quod est quærere , an bonitas aut
turpitudo moris solùm conueniat actui interiori voluntatis
per se,an verò etiã actui exteriori. Et nomine quidem actus
exterioris , intelligitur omnis actus cuiuscunque alterius facultatis à voluntate distinctæ. De hoc tres sunt opiniones:
Prima docet bonitatem aut vitiositatem moris solũ actui interiori voluntatis per se,& intrinsecus cõuenire;in actu verò
exteriori solùm extrinsecus existere , nimirum vel tanquam
in causa , vel tanquam in effectu. Verbi gratia cupiditas furandi est per se,& intrinsecus mala ; furtum verò si accipiatur vt obiectum voluntaris , est malũ tanquã causa & origo
malæ volũtatis:Si verò accipiatur,vt est actus à volũtate perductus in opus, furtũ est malũ tanquã affectus & signũ malæ
volũtatis. Sicuti in naturalib. animal est per se sanũ, quia sanitatẽ habet : medicina verò est sana tanquã causa sanitatis:
vrina autẽ est sana tanquã effectus,& nota sanitatis. Sic opinantur,Durandus,Ocham,Gabriel,Almainus,Scotus, Ricardus,& Bonauentura. Id probant q ia actus non habet bonitatẽ,aut prauitatẽ moris nisi quatenus est volũtarius & liber:
at actus exterior nõ est per se & intrinsecus voluntarius , &
liber, sed solũ extrinsecus per actũ volũtatis : ergo non est
intrinsecus bonus aut malus. Secũda opinio distinguit actus
exteriores & ait, si sint intellectus vel appetitus sẽsus, possũt
esse intrinsecus & per se boni aut mali.Si verò sint aliarũ virtutũ exequẽtiũ id,q appetit & eligit volũtas,solũ modo possũt
esse extrinsecus & per se boni aut mali.Ratio huius sententiæ
est, quia putat liberũ aliqua ex parte inesse per se & intrinsecus actib. intellectus vel appetitus sensus; nullam verò libertatem habere actus aliarũ exequentiũ facultatũ. Tertia sententia affirmat actus exteriores , qui sunt boni vel mali ex
obiecto & circunstãtiis , esse per se & intrinsecus bonos aut
malos.Sic mihi videntur sentire S.Th.1.2.q.20.ar.1. Caie.1.2.
q.20.2.1.& 2.& hæc sententia est probabilior: quoniã bonitas
aut deformitas moris , non solùm sumitur ex respectu & ordine,quẽ habet actus exterior ad voluntatẽ;sed etiam ex eo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem habet ad rationem: quando actus ex obiecto, materia, & circũstantijs considerabitur. Quoniam si actus per se est rectæ rationi consentaneus, per se & intrinsecus eo ipso bonus existit: & è contrario, actus rectæ rationi dissentaneus est per se malus. Sed actus exterior furãdi vt est rationis obiectum, est rectæ rationi contrarius, ergo est per se intrinsecùs malus, & actus caste viuendi, aut reddendi cuique, quod suum est, cum recta ratione congruit: ergo est per se bonus. Quod vt plenius intelligas, animaduerte quod tradit S. Th. 1. 2. q. 20. a. 1. 2. & 3. opus externus dupliciter accipi posse: aut enim accipitur vt rationis obiectum, aut quatenus in facto consistit: primo modo est bonum vel malum rationis, quia vel est rationi consentaneum, vel dissentaneũ, etiam antequam fiat, immo siue fiat, siue non fiat: secundo modo non est bonum, vel malum, nisi quia nostra sponte & voluntate factum.

Ad id verò, quod prima opinio obijcit. Respondeo, Voluntarium & liberum requiri quidem ad genus moris: quando in facto consistit; ideo enim actus belluarum, amentium vel infantum non sunt in genere moris constituti, quia voluntarij & liberi non sunt; sed bonitas & prauitas moris non solum sunt ex comparatione cum voluntate vel libertate, sed ex respectu & ordine ad rationem, cuius nimirũ opus externus est obiectum antequam fiat. Actus igitur, cum primum est humanus in facto, videlicet voluntarius & liber, reponitur in genere moris. Distinguitur verò specie in bonũ & malum, eo quòd cum recta ratione cõuenit, aut pugnat tãquam rationis obiectum. Et falsum est, quod secũda opinio existimat, in actibus intellectus vel appetitus sensus, liberum aliqua ex parte inesse per se & intrinsecùs, quoniam liberum est per se in actibus voluntatis tantummodo.

Secundò Quæritur, Num prauitas prius sit in actu interiori voluntatis, à quo deinde in actum exteriorem deriuetur, an potius cõtra prius insit actui exteriori, postea verò in interiorẽ transmittatur. Duæ sunt opiniones, Prima docet, omnem turpitudinem & foeditatem moris prius esse in actu interiori voluntatis, & inde in actum exteriorẽ transfundi. Est hæc sententia Bonauẽturæ, Ricardi, Durandi, Gabr. Ocham, & Almaini, quæ nititur ratione paulò ante in medium adducta in quæstione præcedenti. Secunda opinio distinguit: Aut actus exterior est malus ex obiecto & circunstantijs, aut ex fine volũtatis oprato & proposito. Si sit malus ex obiecto & circunstantijs, tunc prauitas primùm ineſt actui exteriori, & postea conuenit actui interiori voluntatis: quoniam exterior cum interiore suam communicat deformitatem. Si verò sit malus ex fine voluntatis adiecto, deformitas primò ineſt interiori, secundò actui exteriori voluntatis: tũc enim interior ad exteriorem suam prauitatem traducit. Et hæc opinio est verior, quam habet S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 1. Primò quoniã velle furari ideo est malum, quia furari est malum. Item quia vt ostendimus quæstione superiori, actus exterior malus ex obiecto, & circunstantijs per se & intrinsecùs est malus, quia est rectæ rationi dissentaneus, ergo furari prius natura malum est, quàm velle furari: nam opus exterius, antequam velis efficere, est malum ex obiecto, materia & circunstantijs, quia rationi contrariũ existit. At verò quando actus est malus ex fine voluntatis concupito amato & proposito, tunc deformitas prius ineſt in actu voluntatis, quia intentio voluntatis est ab huiusmodi fine, malâ; & talem deformitatẽ actus exterior habere non potest, nisi ex intentione voluntatis: cuiusmodi est factitare quidpiã ob inanem gloriã, vel ob vindictam, contẽptum, odium, superbiã, semper in his & similibus actibus exterioribus, deformitas finis propositi & spectati ineſt ob intentionẽ voluntatis; nam intẽtio ex fine voluntatis mala, suam prauitatẽ ad actum exteriorem transmittit.

Animaduertendum est Primò, Quando actus exterior est malus ex obiecto & circũstantijs, & deformitas dicitur prius ipsi conuenire, quàm actui volũtatis, intelligitur de actu exteriori sumpto cum respectu & ordine ad rationem cogitatione rem apprehendentem; videlicet quatenus est rationis obiectum: quod perinde est ac si diceretur; Actus exterior prout relatus ipsa cogitatione mentis ad rationẽ est malus, quandocunque est rectæ rationi dissentiens. Quando verò actus exterior accipitur prout est re ipsa deductus in opus, tunc prius est prauitas & turpitudo in actu interiori quàm in exteriori, quia actus interior est causa exterioris, & proinde natura & origine prior existit: non tamen sequitur, vt deformitas ex actu interiori ad exteriorem emanet, sed solum vt deformitas, quæ primò fuit in actu exteriori relato ipsa animi & mẽtis cogitatione ad rationem, per actum interiorem veluti per causam, deriuetur & transeat in actum exteriorem tanquam in opus à volũtate vltro, & sponte factum.

Secundò Animaduertendum est, cum dicimus deformitatem ex fine proposito voluntatis prius interiori actui conuenire, quàm exteriori; intelligimus quando voluntas tanquam finem concupiscit, & sibi proponit aliquid, quod in ipso voluntatis actu interiori perficitur. Veluti cum finem sibi constituit voluntas inanem gloriam, vindictam, odium, inuidiam, cõtemptum, iram, superbiam, & similias: hæc enim omnia in voluntate complentur.

Tertiò Quæritur, An idem sit dicendum, quando voluntas sibi præfixit tãquam finem, actum exteriorem malum: qualis actus est, cum quis furatur, vt cum sconto rem habeat; vel occidit alterum, vt adulterium committat. Quæritur inquam, an etiam in huiusmodi actibus prius deformitas, quæ sumitur ex fine, conueniat actui interiori quàm exteriori: ficuti diximus de prauitate, quæ deriuatur ex fine, qui in ipsa voluntate perficitur. Respondeo, eandem esse rationem: quoniam cum quis furatur, vt turpe quid faciat; deformitas luxuriosæ libidinis non potest furto cõuenire nisi ex intentione, vel electione voluntatis: furtum enim ex suo obiecto & alijs circunstantijs, non habet huiusmodi prauitatem, ergo eam accipit à volũtate. Differt tamen huiusmodi finis turpitudo à deformitate finis, quæ in volũtate completur: quod ea deformitas cum sit finis, qui in actu exteriore cõsistit, intentionem voluntatis ideo reddit malã, & turpem, quia obscena & luxuriosa libido, ad quã voluntas spectat, est mala. At verò intentio inanis gloriæ, ideo est mala, non quia aliquis actus exterior sit malus, sed quia ipsa cupiditas inanis gloriæ est per se mala. Atque idẽ est dicendum de cæteris intentionibus quæ in ipso intemo voluntatis opere consummantur.

Quartò Quæritur, An sicut turpitudo & prauitas actuum qui ex obiecto & circunstantijs sunt mali, prius ineſt in actu exteriori, quàm in interiori: sic etiam bonitas actuum ex obiecto & circunstantijs accepta, prius actui exteriori conueniat, quàm interiori. Ratio dubirandi est, quia actus exterior non est bonus, nisi fiat studio & causa ipsius honestatis: nam idem actus exterior, nimirum benefacere alteri, fieri potest vel gratia nostræ vtilitatis & commodi, vel delectationis, vel honestatis. Quod autem fiat studio & causa honestatis, habet ex affectu & intentione voluntatis: ergo bonitatem moris habet ex voluntate: quoniam si fieret tãtummodo vel ob commodum, & emolumentũ, vel ob delectationem nostram, bonitate moris careret. Quidam existimãt etiam in actibus exterioribus, qui ex obiecto & circunstantijs sunt boni, conuenire prius actui exteriori bonitatem quàm interiori: quoniam velle castè viuere, aut fortiter agere, est bonum, & cum recta ratione congruens. Item domino depositum reddere bonum est, quia est rectæ rationi consentaneum; ergo sicut deformitas ex obiecto & circunstantijs prius est in actu exteriori, quam in interiori, sic etiam bonitas. Alijs probabilius videtur oppositum, eo quod actus exterior quàtus sit obiecti boni, non cõtinuo est per se bonus, nisi existat etiam ex bono volũtatis affectu atque proposito; ex fine enim malo optato, & proposito sæpe corrumpitur: ergo bonitas prius ineſt in actu voluntatis interno, quam in externo: & actus exterior per se malus, cum sit rationi contrarius prius in se deformitatem habet quam voluntas. Ad obiectum verò Respondent, ad bonum opus-virtutis requiri bonum voluntatis affectum, cum tamen actus exterior sæpe malus ante malam voluntatem existat, siquidem bona finis proposiți voluntas actum exteriorẽ, qui est ex re, & materia obiecta malus, bonum non reddit: vt constat si Titius furari velit, vt habeat, vnde eleemosynam indigentibus det, etiamsi bonum sit Titij propositum, furtum est malũ; quia per se cum ratione pugnat: Ergo prius furtum est malum, quoniam rationi aduersum, quàm voluntas furandi sit mala. At exterior actus alioqui ex obiecto bonus, ex malo voluntatis proposito sæpius inficitur: vt si Titius depositũ reddat, iustum quidem faciet, non tamen consequens est, vt iuste faciat. Mihi magis prior sententia probatur: neq; enim video diuersam esse rationem.

Quinto Quæritur, An quando actus interior versatur circa actum exteriorem tamquam materiam, & rem sibi obiectam, sint duo peccata actus interior, & exterior; an verò vnum peccatum solummodo: quod est quærere. An voluntas furandi & furtum sint duo peccata, an verò vnum? Duæ sunt opiniones, vna docet esse duo peccata, & hæc est Scoti putantis vtrumque actum interiorem & exteriorem esse in se ipso & per se & intrinsecùs malum. Ocham verò, Gregor. & Gabriel quamuis existiment interiorẽ actum duntaxat esse per se & intrinsecùs malum, aiunt tamen esse duo peccata, quia sunt duo actus interior scilicet & exterior. Altera opinio asseuerat esse vnum tantũ peccatum, sententia est S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 3. Bonau. 2. d. 42. a. 1. q. 1. Ricar. 2. d. 42. a. 1. q. 1. n. 6. & videtur verior opinio quia actus interior, & exterior vnum solùm humanum actũ constituunt: Item quia actus interior & exterior sunt vnus actus voluntarius & liber; ergo cum non sit nisi vna voluntas, non potest esse nisi vnũ peccatum. Et eadem ratione electio, & intentio licet sint duo

Locis sup. citatis.

Sco. quod. l. 18. a. 3. Aug. l. 13. de Tri. c. 5.

Aug. epis. 43. quæst ad Deo gratias. q. 4. Greg. hom. 5. in Euang.

actus

catum. Et eadem ratione electio, & intentio licet sint duo actus in genere naturæ, sunt tamen vnus dumtaxat humanus actus in genere moris. Pari ratione actus imperatus: & imperãs, in genere naturæ sunt duo in genere autẽ moris sunt vnus tãtum humanus actus. Postremò quoniã vt docet S. Th. 1. 2. q. 20. a. 3. ad. 3. quando aliquid ab vno deriuatur ad alterũ per analogiã, & proportionẽ, tũc est vnũ tãtùm numero; vt sanũ quod est in corpore animalis, transferur ad medicinã, & vrinã, & ideo est vna sanitas, quã in se habet animal, quãque dat eibꝰ vel medicina, & significat vrina. Sic vna tãtũ est bonitas, vel deformitas in actu interiori & exteriori, quoniã per analogiam quandã ab vno trãsit ad alterũ: si enim opus exterius sumas vt est rationis obiectũ, est per se bonũ vel malũ, quia eũ ratione cõsentit, vel dissentit: & inde actus volũtatis est bonus vel malus, quoniam est obiecti boni vel mali, hoc est rationi cõsentanei vel dissentanei. Si sumas vt re ipsa in facto consistit, est bonũ vel malũ, quia bonæ vel malæ volũtatis effectus & signũ. Obiicies, Animal medicina & vrina sunt tria sana, licet sanitas sit vna tãtùm, soli animali tanquã forma & accidẽs inhæres, cæteris verò extrinsecùs: ergo similiter actus interior & exterior sunt duo peccata, quãuis prauitas sit tantũ vna per se vt forma actui interiori cõueniens. Respondeo, Actũ interiorẽ & exteriorẽ nõ solũ ideo esse vnum peccatũ, quia sit vna deformitas in vno per se & intrinsecùs, sed etiam quia huiusmodi duo actus vnã actionẽ humanã voluntariã, & liberã constituunt: at verò animal, vrina & medicina sunt tria sana, licet sit vna sanitas, quia sunt tres subiectæ res. Iterũ Obiicies, etiã actus interior & exterior sũt duo actus. Respõdeo, esse quidẽ duos actus, sed tanquã partes vnius actionis humanæ: at verò animal, vrina & medicina sunt tres res, & non tanquã partes totius, sed tanquã materia subiecta, causa efficiẽs & indiciũ sanitatis. Si è cõtrario Quæras, an actus vnus, in quo sẽt duæ prauitates specie distinctę, sint vnũ peccatũ, an verò duo, vt qui cõmittit furtũ est sacrilegiũ, aut coitus incestus, aut sacrilegũ homicidiũ & similia. Respõdeo, esse vnũ peccatũ, sed duplici turpitudine & deformitate affectũ & maculatũ, quale est, si Titius calleat duas vel tres artes, disciplinasve specie diuersas, est & dicitur vnus artifex, doctor & magister: quia quãdocunq; forma est accidens rei per suã substantiã iã antea constitutæ cõueniens nõ multiplicat rem, in qua vt in sede sibi subiecta insidet; tametsi ipsa specie multiplicetur & è contrario: licet ipsa sit vna numero; si tamẽ res subiectæ, quibus inhæret, sint plures numero, etiam formæ multæ pariter esse dicuntur. Quare vnus est artifex, licet præditus multis artibus specie distinctis: vnũ est peccatũ, si sit vnus actus, licet multis prauitatibus specie diuersis infectus, è contrario verò si vnus numero calor in duobus inesset hominibus, non vnum, sed duo calida dicerentur.

Sextò Quæritur, An actus exterior actui interiori cõiunctus augeat eius bonitatẽ, aut prauitatem, hoc est, actus interior vna cũ exteriori sociatus eo ipso fiat peior aut melior: quod perinde est, ac si quæratur, an quãdo efficax est voluntas furãdi, nec furatur, propterea quod omnis furandi occasio erepta sit, tam mala cẽseatur, quã est volũtas, quæ oblata occasione furandi, furtũ admittit. Duplex est opinio; vna docẽs per actũ exteriorem bonitatẽ aut prauitatẽ in actu interiori volũtatis augeri, quæ innititur auctoritate Scoti, & Glossæ & Augustini. nã Gloss. in c. Si cui etiã. d. 1. de pœnit. plus peccare ait eũ, qui permenit ad opus & Aug. inquit, mala volũtate vel sola, quisque miser efficitur, miserior potestate qua desideriũ malæ voluntatis impletur: & loquitur de miseria culpæ. Deinde quia nos hactenus ostendimus actũ exteriorẽ intrinsecùs & per se esse bonũ, vel malum, ergo voluntas melior aut deterior efficitur eo ipso, quòd opere desideriũ impletur. Accedit, quod Titius quãuis efficacẽ habeat voluntatẽ necem sustinendi pro Christo nõ est tamen nec dicitur martyr, nisi pro Christo interimatur. Postremò idẽ probari potest, quia inter errores Petri Abailardi numeratur tertiusdecimus error in hunc modũ: [Nos verò dicimus, quod sola voluntas à Deo in perpetuum remuneratur, siue in bonis siue in malis: nec propter opera peior vel melior efficitur quis, nisi forte dũm operatur, eius voluntas augeatur.] Secunda opinio docet actui interiori ex actu exteriori nihil bonitatis, aut deformitatis accedere. Sic S. Tho. 1. 2. q. 20. a. 4. Bonau. 2. d. 42. q. 1. Ricar. 2. d. 42. a. 5. q. 2. & d. 40. a. 1. q. 4. Dur. 2. d. 42. q. 1. nu. 8. & 9. Greg. 2. d. 42. qu. 1. concl. 1. & 3. Gabr. 2. d. 42. qu. 1. a. 2. concl. 2. & hæc opin. est verior: & colligitur ex Aug. lib. 2. de lib. arb. c. 3. qui ait, non minus reum esse eum, qui cupit, & si potestas daretur, exequeretur, quàm si in ipso facto deprehendatur. Et in alio loco docet volũtate bona & mala meriri Deum bona aut mala merita. Greg. idem quoque tradit his verbis: Exteriora nostra Domino quãliber parua sufficiunt cor namque & non substantiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferamur, & id, quod

Hugo. de sacra. l. 2. p. 14. ca 6. Ber. epist. 78. quæ est ad Hugonem S. Victoris.

nomine Hier. psalm fertur, In martyre voluntas vnde mors nascitur, coronatur. Hugo sancti Victoris, Non est, ait, inæquale meritum, si æqua sit voluntas. Bern. item: Quid plenius inquit, quàm quòd voluntas pro facto reputatur, vbi factum necessitas excludit. Idem ratione probatur: quia eadẽ est bonitas aut deformitas in actu interiori. Præterea cum infiniti & coacti quippiam efficimus, nihil meriti aut præmij in nostris operib. amittimus: ergo etiamsi desit actus exterior, dummodo voluntas fuerit efficax & perfecta nihil bonitatis aut prauitatis adimitur, insuper Hugo sic ait lib. 2. de sacr. p. 14. ca. 6. Opus requiritur, vt ipso opere voluntas augeatur, & subiicit. Effectus opere nutritur, vt crescat, & amplior sit: possunt esse voluntate pares, qui facultate sunt impares. Multum dedit Zachæus, qui dimes erat, & multum habebat: vidua illa, quæ duo minuta misit, parum habuit tamen tantũ dedit, quãtum Zachæus: minores facultates ferebat, sed parẽ voluntatẽ habebat: si æquales, quæ dederunt, diuersa inuenies, si attendas vnde dederant, paria inuenies. Sic ille. Animaduertendum est huiusmodi opinionẽ intelligi, quãdo voluntas est efficax: tũc autem esset efficax & perfecta, quãdo re ipsa exequeretur opus, si exequẽdi cõmoda & oppottuna offerretur occasio: nã ea voluntas efficax non est, quæ data occasione opus exequendi & complendi, id non præstat ac perficit. Præterea sciendũ est voluntatis etiã efficacis bonitatẽ aut deformitatem ex actu exteriori augeri per accidẽs, nimirum eo quod volũtas est diuturnior ratione actus exterioris, in quo perseuerat. Item aliquando actus exteriores sunt per se iucundi & grati, vel molesti & laborioſi, & ideo solẽt voluntatẽ vel magis allicere, incitare, impellere, intendere: aut cõtra reuocare & alienare, retardare, reflectere, atq; remittere, & eatenus augent, vel minuunt voluntatẽ. Postremò annotandũ est, antedictam opinionẽ intelligi de bonitate aut prauitate, quã habent actus per se, non autem de ea, quã habent aliunde sumptã. Quare per sacramẽta re ipsa susceptа plus gratiæ & charitatis percipitur, quàm si ea voto tantùm & desiderio sumerentur. Pari ratione irregularitas, excommunicatio, & aliæ pœnæ Canonicæ, & Ciuiles contrahuntur ob factum exterius; & iam consumatum, non autem ob solã animi voluntatẽ, quia leges factis pœnas irrogant non voluntatibus. Item restituere quis lege, & ipso iure compellitur eo, quod facto & opere alteri nocuerit, non autem solo animo & voluntare: nam restitutio debetur vel ob iniuriam, vel ob damnum illatum alteri, vel ob alienum retentum, sola tamen voluntate alteri minimè nocemus: nec æs alienum contrahimus. Sic etiam Deus muneribus, & beneficiis quibusdam gratuitis remunerat beneſacta, sed nõ volũtates: veluti ob factũ Martyres, Doctores, & Virgines diuinitus Aureolis donãtur; & Ecclesia Indulgentias, id est, cõdonationes & remissiones peccatorum factis, & operibus externis, non autem voluntatibus concedit. Ad obiecta verò Respondeo ad primum ideo Augustinum dixisse, Miseriorem esse qui mala voluntate conſequitur id, quod appetit: non quia ex actu exteriori plus deformitatis, & prauitatis accedat, sed quia voluntas solet actu exteriore vel replicari, & iterari, vel approbari, & confirmari, ac maioti tempore perseuerare. Ad secundum: licet actus exterior sit per se & intrinsecùs bonus vel malus; non tamen habet aliam, atque interior, bonitatem aut prauitatem. Ad tertium respondet Gregorius Ariminensis, non connumerari inter errores Abailardi prædictum errorem, vt constat ex S. Bernardo epist. 188. & 192. error illius erat, Non esse peiorem aliquem propter opera siue interna siue externa, vt Gregorius. Ex quo errore inferebat adulterum vel furem non esse peiorem, quam si furtum vel adulterium non faceret voluntate vel opere.

Sco. quod. l. 18. a. 3. Aug. l. 13. de Tri. c. 5.

Alia quædam de bonitate & prauitate humanorum actuum quæstiones diluuntur.

Cap. VII.

PRimò Quæritur, Quomodo in actibus humanis distinguantur hæc quinque, Bonum, Rectum, Studiosum: Laudabile, & Meritum. Et contra in malis actibus quo pacto differant hæc etiam quinque: Malum, Peccatum, Culpa, Vituperabile & Demeritum, quod sic Theologi vocant. Respondeo, Bonum latius patere, quàm Rectum, studiosum: laudabile & meritum: quoniam Bonum dicitur tum de rebus; tum de actibus; & dicitur de personis, & habitibus; cum tamen cætera propriè solum de actibus dicantur. Item Bonum & rectum dicuntur de bonis naturæ, artis, & moris: cætera verò de bonis moris proprie dicuntur tantummodo. Rursus rectum differt ab studioso, quia latius patet: nam rectum dicitur de actibus & naturæ, & artis & moris. Omnis enim actus vt est cum sua regula naturæ, artis, vel moris conueniens, dicitur rectus: sed studiosus non est, nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt factus ex alicuius virtutis electione, & rectæ rationi, quæ est regula morũ, consentaneus. Præterea idem actus in moribus, qui est rectus & studiosus, est etiam laudabilis, & meritum vel meritorius, vt passim vocatur, ob alias rationes, nimirum laudabilis, vt est commendatione, & laude dignus. Meritum est vt est præmio vel stipendio, & mercede dignũ, hoc est, quod vel apud Rempublicam vel Principem vel Deum, vel alium, quippiam promeretur.

Pati ratione in malis latius fundirur malum quàm peccatum vel culpa: quia malum dicitur de personis, rebus, habitibus & actibus: Peccatũ verò & culpa solum de actibus. Item peccatum amplius pătet, quàm culpa: Peccatum enim dicitur de actibus naturæ, artis, & moris, quatenus à recta regula dissentiunt: at verò culpa non dicitur nisi de actibus moris qui sunt voluntarij & liberi. Actus autem qui est culpa, dicitur vituperabilis: culpa quidem, quia est libera voluntate factus; vituperabilis verò, quoniam vituperatione, & reprehensione dignus est. Et hic idem actus dicitur vulgò demeritum siue demeritorius, quatenus pœnam & supplicium promeretur.

Secundò Quæritur, An bonitas vel prauitas actus pendeat ex lege æterna Dei imperante bonum, & malum vetante. Quod est quærere, An actus humani sint boni vel mali, eo quod vel cum lege Dei æterna cõsentiant, vel pugnent. Quidam existimant bonitatem vel deformitatem humanorum actuum ita ex lege Dei æterna pẽdere, vt si ex hypothesi lex æterna non esset, actus nec boni, nec mali fuissent. Addunt alij: si quis contra rectam rationem egisset, penitus tamen ignorans legem Dei æternã, non peccasset. Mihi tamen videtur animaduertendum, actus aut esse bonos vel malos per se & natura sua: cuiusmodi sunt ea opera, quæ iure naturali vel imperantur, vel damnantur, vt mendacium, furtum, homicidium, adulterium, in malis: in bonis verò castè viuere, depositum reddere, Deum colere & venerari, parentes reuereri: in promissis fidem seruare. Alij verò actus sunt boni vel mali, non per se & natura sua, sed quia aliqua lege humana præcipiuntur vel vetantur: Alij item nõ sunt per se boni vel mali, sed eo quod aliqua lege Diuina scripta, positaue sunt imperati vel prohibiti: quales sunt actus quibus aliqua sacramenta suscipiuntur, aut alijs conferuntur: actus tales fuerunt multi quos olim lex diuina scripta præcepit aut vetuit. Actus igitur iure naturali boni vel mali sunt per se tales, quia per se rectæ rationi consentanei vel dissentanei. Quare sicut in naturalibus quamuis si ex hypothesi Deum non esse fingeres, verum esset dicere, hominem esse animal, esse substantiam esse corporeum: quia hæc ad naturam hominis pertinent, & Deus rerum naturas non mutat: sic etiam in moribus quamuis Deum non esse quis ex hypothesi fingat, aut mentis cogitatione concipiat, nihilominus malum est mentiri, furari: & bonum est reuereri parentes, depositum reddere, caste viuere, quia hæc ad naturam actuum spectant, eorumque natura est vt cum recta ratione cõueniant vel pugnent. Et quia quicquid est rectæ rationi consentaneum, vel aduersum, est legi diuinæ congruens, vel contrariũ, quæ lex diuina est ipse Deus, qui per naturam est recta ratio, lex & regula agendorum: ideo bonitas aut prauitas actuum dicitur à lege æterna dependere. Sicut enim actus bonus vel malus respectum & ordinem habet ad rectam rationem, sic etiam ad legem Dei æternam. Cæteri verò actus, qui nõ sunt per se boni vel mali, sed quatenus lege humana vel diuina prohibiti vel imperati, extante lege sunt boni vel mali, quia rectæ rationi sunt consentanei vel contrarij, quãdiu lex vigentea verò abrogata & sublata, non sunt amplius boni vel mali. Ex quo efficitur, vt si quis scienter agat contra rectam rationem, quamuis penitus ignoret legem Dei æternam, verè peccatum admittat: quia facit opus rectæ rationi contrarium. Præterea consequitur vt nulla potestate ipsa naturæ solui, tolli, & deleri queat, quia (vt diximus) rerum naturæ mutari non possunt. Hinc etiam perspicitur, ideo aliquid dici iuris naturalis, quia naturalis recta ratio præscribit id sibi esse faciendum aut fugiendum: ita vt si omittatur, aut violetur, labefactetur: cõtra rectam naturalem rationem fit omissio vel factum. Id verò dicitur esse solum consilium, quia etiamsi omittatur, non est contra rectam rationem omissio. Hinc etiam perspicitur id quod Arist. docet lib. 1. Eth. c. 7. dupliciter aliquid esse bonum, aut enim est bonum per se & natura sua, aut est bonum lege posita siue dato præcepto. Quod est per se bonum, vbique bonum est, & quia sua natura bonum, ideo lex imperat: vel fit quod est secundo modo bonum, vim habet vbi & quando lex præcipit. Sic etiam aliquid aut est per se malum, & propterea lege interdictum: aut est malum solummodo, quia lege siue præcepto vetitum, & proinde vbi lex prohibet, aut præceptum vetat est euitandum. Postremò sciendum est legem non solum intelligi eam, qua constituitur aliquid in hunc modum, Fac, aut, Ne facias hoc aut illud, sed etiam qua fugienda vel agenda iudicantur: videlicet, Ius suum est cuique tribuendum nulli nocendum, caste viuendũ, depositum reddendum Greg. 1. d. 35. q. 1. ar. 2. Gab. 2. d. 35. q. 1. ar. 1.

De conscientia errante. CAP. VIII.

ANimaduertendum est, actum humanum tunc esse bonum vel malum, quando est rectæ conscientiæ congruens vel contrarius: immo aliquando esse bonum, etiamsi cum errante conscientia consentiat: & malũ si à conscientia errante dissentiat. Et ideo tractandũ nobis est de conscientia errante. Secũdò de conscientia opinate. Tertiò de conscientia dubitante. Quartò de cõscientia scrupulosa. De conscientia agunt Theologi in 2. d. 39. Cordubensis edidit tractatum diuisum in 10. 14. quæst. qui est in lib. 1. suarum quæstionum.

Primò Quæritur, Quid sit conscientia: Respondeo, secundum aliquos conscientiam ad voluntatẽ pertinere, at secundum alios ad vim & facultatem rationis, & hoc est verius: est enim conscientia animi quædam ratio, vis & lex, à qua & de rectè factis, & malefactis admonemur: est in homine veluti quædam rectæ rationis scintilla bonorum malorumque facinorum index & iudex. Sed adhuc inter hos est controuersia, an sit habitus rationis, an actus. Quidam nempe Scot. Bonau. Dur. putant esse habitum in ratione existentem. Sed iuxta S. Thomã. Gabriel. Cordub. & alios, conscientia est actus rationis, & hoc est longè probabilius. In præsentia igitur, conscientia nihil aliud est nisi actus rationis, quo ipsa præscribit, quid sit agendum quid fugiendum: item quid sit bonum, quid malum, quid fas sit, ac liceat, quid non liceat: item quid sit ratione præcepti præstandum, quid vi legis cauendum, & respuendum. Conscientiæ enim est testificari, accusare, increpare, arguere, præscribere, monere, suadere, stimulare, & hinc sit vt cõscientia esse dicatur violatæ legis, & rectæ rationis tristis quædam cogitatio, & morsus: qui infixus homini viuit, quãdiu ille, nec vi nec fraude extinguitur: conscientia itidem dicitur esse affectuum corrector, & animæ pedagogus, flagrum post peccatũ: quia perfecto demum scelere magnitudo eius intelligitur. Frænum ante peccatum, quia infixa nobis eam rem auertatur quam lex vel natura damnauit: conscientia est malefactorum testis, immo & tortor, vnit enim, cædit & verberat animũ: vnde mala conscientia etiam in solitudine anxia & sollicita est, neque vigilijs, neque quietibus sedari potest.

Secundò Quæritur, Quid sit conscientia errans? Respondeo, esse actum rationis, quo illa præscribit aliquid esse bonum, aut vi & ratione præcepti faciendum; cum tamen malum sit, aut saltem cum debitum & imperatum non sit. Et è contrario præscribit aliquid esse malum, aut vi & imperio legis vitandum, cum tamen bonum sit: aut nulla lege interdictum: vt si quis putet esse mentiendum aut furandum ad vitam alterius seruandam & tuendam.

Tertiò Quæritur, An peccatum sit agere contra conscientiam errantem: Glossa in cap. Omnes. 28. quæst. 1. recenset quorundam sententiam asserentium non esse peccatum, si alioqui imperatum vel veritum sit id, quod conscientia suadet, ac monet: quia malum est quod conscientia errans præscribit; ergo non est peccatum contra conscientiam errantem facere in re alioqui imperata, vel veritate: vt si conscientia errans præciperet esse furandum, depositum non esse reddendum fidem datam esse violandam, peccatum non esset si contra eam ageretur: vnde inquiunt, recte & sapienter dixit Cicero: viro bono fixum in omni vita est, transuersum vnguem à recta conscientia non discedere: à recta dixit, non ab errante. Sed cõmunis omnium Doctorum sententia est, esse peccatum facere contra errantem conscientiam: quod ratione concluditur: quia quippiam quod fieri oportet agere debemus vt est à ratione propositum: ergo si conscientia bona fide errans aliquid proponat vt agendum vel vitandum, id nos oportet facere aut vitare. Et hoc tanquam certum ponitur in cap. Omnes 28. q. 1. cap. per tuas. 2. de Simonia. cap. Per literas, de restitutione Spoliato. cap. 9. Quoniam omne, De præceptionibus. Sicut enim si Titius despiceret Caium, militem priuatum, putans regem esse non militẽ: regem ipsum non militem despexisse meritò crederetur. Sic etiam si quis conscientiam errantem contemnat, est diuinæ legis contemptor, quoniam conscientia, lex diuina reputatur. Idem colligitur ex Paulo dicente ad Romanos 14. [Omne quod non est ex fide peccatum est,] vbi loquitur Apostolus de ijs, qui in discernendis & comedendis cibis conscientiam minimè sequebantur. Adjicer. Aug. lib. 1. contra duas epist. Pelag. c. 1. Fulgen. lib. de incarnat. & gratia Christi. c. 14. Prosper. in epist. ad Rufi. de gratia & lib. arb. huiusmodi Pauli locum interpretentur de fide, qua credimus & Chri-

stiani sumus. Communis tamen Patrum sensus est de fide, id est, de conscientia. [Omne quod non est ex fide (hoc est, id quod iuxta conscientiam aliquid mandãtem non fit, (peccatũ est.] Origenes, Chrysostomus, Ambrosius, Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius, Anselmus. Et reuera hæc videtur esse mens Apostoli in loco, vt ex antecedentibus & consequentibus planè legenti cuique constabit.

S. Th. 1. 2. q. 19. ar. 5. Cord. q. 4. dub. 2. Med. 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 4.

Quartò Quæritur, An facere contra conscientiam errantem sit peculiare peccatum in certa quadam specie constitutum contra speciale præceptum. Respondeo, non esse sed in specie certa constituti pro varietate præcepti; contra quod conscientia errans existimet se peccare: veluti si quispiam conscientia errante putet sibi esse hodie ieiunium seruandum, intemperans est, si ieiunium soluat: si credat oportere se rem Diuinam audire, contra religionem peccat, si rei sacræ & Diuinæ non adfit: si existimet esse furandum vt pauperi indigenti eleemosynam largiatur, nisi furetur cõtra misericordiam delinquit. Item si credat esse mentiendum vt vitam seruet innocentis, homicida est, nisi mentiatur. Idem de cæteris iudicandum.

Cord. q. 4. Med. 1. 2. 19. ar. 6.

Quintò Quæritur, An sit lethale, an veniale peccatũ contra conscientiam errantem agere. Respõdeo, Interdũ esse lethale, interdum veniale peccatũ, pro varietate materiæ grauis & magnæ, vel leuis & paruæ, in qua conscientia erat, & pro varietate iudicij, quo aliquid suadendo vel monendo aberrat à lege. Potest enim accidere, vt conscientia existimet aliquid esse veniale peccatum, & quatenus tale vitandũ, licet alioqui sit materia grauis: itẽ potest existimare aliquid esse lethale crimen & quatenus tale cauendum, & fugiendum, cùm tamen res sit alioqui leuis vel media & indifferens.

Sextò Quæritur, Quid dicendum, si conscientia errando præscribat generatim aliquid esse malum siue peccatum, & non determinatè & distinctè lethale aut veniale: nec definitè contra hoc vel illud præceptum: vel contra hanc vel illam speciem virtutis: an tunc contra conscientiam agere, sit lethale peccatum, & ad certam peccati speciem pertineat: Respondeo ad primã partem quæstionis propositæ, esse lethale delictum, quia se exponit conscientia graui periculo magni peccati. Quemadmodum enim si Titius in animo habuisset peccare, & male agere in vniuersum, & hoc animo & voluntate in peccatum incidisset, eius peccatum fuisse, lethale, propterea quod ex huiusmodi affectu, & voluntate in periculum incurrisset, grauis peccati quamuis casu veniale tantùm peccatum alioqui admisisset. Ita etiam si quis ageret contra conscientiam per errorem monentem in vniuersum aliquid esse peccatum, & non distinctè ac speciatim lethale vel veniale, absque dubio grauiter peccaret: quia secundum suæ conscientiæ æstimationem, subiret periculũ lethalis peccati. Ad secundam: sicut si Titius vellet vniuersim, & generatim peccare, aut malè viuere, in eo speciale esse peccatũ contra synderesim, quæ vniuersè præscribit, esse bene agendum & bene viuendum: ita si conscientia per errorem suadet aut præcipiat aliquid esse faciendum, aut penitus vitandum, vel aliquid esse peccatum vel malum, & contra eam agatur, erit peccatum contra synderesim, non contra aliquam certã speciem virtutis: ad peccatum enim sufficit, si quippiam fiat, quòd à recta ratione dissentiat.

Septimò Quæritur, An si quis faciat contra rectam rationem non errantem, peccatum duarum deformitatum admittat. Veluti si Titius Caium vel aliũ interficiat scienter contra conscientiam præscribẽtem homicidium esse peccatum. Quidam putarũt esse duas prauitates in omni peccato, quod contra rectam & veram conscientiam admittitur, sed probabilius aliis videtur, vnam tantum esse peccati deformitatem, nempe cõtra eam specialem virtutem, cui peccatum aduersatur; quoniam recta, & vera conscientia eadem penitus ratione præscribẽtem peccatum esse vitandum, qua virtus præcipit, idem peccatum esse fugiẽdum. Vna enim & eadem ratio est, qua iustitia monet ac præcipit nemini esse nocendum, & qua conscientia recta & vera suadet & imperat ne alteri noceatur. At verò vbicunque eadem ratione aliquid imperatur aut prohibetur, vna est legis siue præcepti ratio, licet plures sint, qui prohibeant, vel imperent.

Quos citat Cord. q. 4.

Octauò Quæritur, An conscientia errans vim habeat nos sibi obligandi, hoc est, vt eã sequi & iuxta ipsius præscriptum agere debeamus. Duæ sunt opiniones. Prima asseuerat non habere vim obligandi, sed ligandi: ait enim obligari & ligari plurimùm inter se differre: quando namque conscientia obligat, non solùm peccatur, si contra eam agitur, sed etiam iuxta eius præscriptum facere nos oportet: at verò quando conscientia ligat & non obligat, tunc si contra eam agatur, peccatum quidem admittitur, non tamen secundum ea agere debemus, quoniam possumus huiusmodi cõscientiam errantẽ deponere. Et ideo ligamur, quia si contra eam facimus, peccamus: itidẽ si iuxta eam agimus, hoc est eam sequimur, etiã delinquimus. Atque hoc est quempiã esse ligatũ & non obligatum: ligatũ quidẽ, quia siue iuxta conscientiã, siue contra eam agat, peccat: non obligatũ verò, quia licet cõtra conscientiã errantem facere non possit aut debeat, nulla tamen lege & iure cogitur eam sequi, quoniã cuique licet eam relinquere. Sic Dur. 1. d. 39. q. 3. nu. 7. Greg. 1. d. 39. q. 1. a. 1. Almai. tract. 1. mor. c. 5. ad calcem. Alex. p. 2. q. 12. c. m. 3. a. 1. immo etiã S. Th. 1. 2. qu. 19. ar. 1. videtur idem docere; nunquam enim ait conscientiam errantem obligare: sed ligare. Secunda opinio docet conscientiam errantem non solum ligare: sed etiam obligare, & idẽ esse in hac re obligare & ligare. Mihi probabilius videtur quod alij distinguendo respondent conscientiam errantem aut ex errore vitioso aut probabili, & iusto proficisci. Si ex vitioso oriatur, tunc conscientia erans non habet vim obligandi, sed ligandi: & in hoc casu nõ est idem obligari quod ligari: quod hac ratione conficitur, quoniam si cõscientia erret & error sit vitiosus hoc est mala fide susceptus, quandiu ea permanet, contra eam absque peccato agere non possumus & proinde quasi obstricti & ligati tenemur ne contra eam faciamus: nec tamẽ eam sequi debemus, quia cum ex errore vitioso manet, & surgat, vim obligãdi nõ habet, quoniam error est voluntarius, & idcirco eum deponere & abiicere nos oportet. Ergo siue contra huiusmodi conscientiam errantem factitemus, siue eam sequamur, peccamus; nec tamen sequitur vt simpliciter ex necessitate peccemus, quia licet nobis eam conscientiam exuere, & proinde absolutè etiam fas est contra eam non agere eã reliqui & deponi iure possit. Et in huiusmodi casu verum est, quod ait prima opinio, conscientiam errantẽ ligare, non obligare. Si verò conscientia erret, & error probabilis & iustus sit hoc est bona fide cõtractus, tunc habet vim obligandi: & idẽ est in casu proposito ligari, quod obligari; quoniã impediti & quasi vinculo constricti sumus, ne contra eã facere iure possimus: & eam sequi lege compellimur: nec tamen eam sequẽdo delinquimus, quia error est bona fide probabilis & iustus, & proinde absque voluntate nostra creatus in animo, qui eo ipso quod bona fide sine vitio & culpa est, depelli ratione nõ potest, & in hoc casu locum habet, quod secunda opinio tradit. Quæres; Quare quãdo conscientia labitur decepta errore voluntario & vitioso, peccatur tum contra eam quidpiam agitur, & nihilominus tamen si quis eam sequatur, & secundum eam agat, non eo ipso bene agere iudicatur. Respondeo. Ad operis bonitatem semper requiri integram causam, in malis autem sufficere qualiscunque circunstantiæ vitium peculiare & singulare. Vt igitur bonum sit agere secundum conscientiam errantem voluntariè, & vitiosè, oportet existimationem conscientiæ bonam esse & cũ recta ratione congruentem: at verò quando mala fide, & proinde spõte & voluntate conscientia errat, eiusmodi existimatio bona esse nõ potest, qualis esset si bona fide erraret. Agere autem contra conscientiam vitiosam mala fide errantem, ideo est malum, quia eo ipso quod est error voluntarius & vitiosus, potest deponi ac ratione depelli, qui quandiu non abiicitur sponte ac voluntate nostra permanet: eo verò permanente, malum est contra conscientiã errantẽ agere quoniam agitur contra id, quod conscientia monet, præscribit, ac præcipit.

Cord. q. 4. dub. 3. Med. 1. 2. q. 19. ar. 3. dub. vlt. prope finem.

Nonò Quæritur, An peccatum sit grauius, facere contra conscientiam mala fide errantem quam eam in operando sequi? Quidam putarunt malus esse peccatum sequi conscientiam vitiosè errantẽ, quàm agere contra eam. Quoniam inquiunt, grauius peccatur, cum superioris potestatis præceptũ, quàm cum inferioris negligitur ac violatur. Sed cum in malis conscientiam mala fide errantem sequimur, Dei, & rectæ rationis legem, malum quod fit, prohibentem perstringimus, & nostræ cõscientiæ quæ est longè inferioris auctoritatis, præceptũ exequimur. Verùm probabilius apparet quod Durandus, & Almainus tradiderũt hoc certam regulam constitui non posse: aliquando enim accidere potest, vt grauius sit agere contra huiusmodi conscientiam errantem, quàm ipsam audire. Veluti, si Titius putet esse mentiendum ad seruandam vitam alterius: nisi mentiatur, grauiter peccat, quoniam homicidæ in se culpã admittit. Si verò mentiatur, solùm peccat officiosum mendacium dicendo, & vitam alterius conseruat. Aliquando verò est minus peccatum facere contra conscientiam vitiosè errãtem, quam eius præscripto parere. Vt si Titius existimet, non furari ob eleemosynã pauperibus erogandam, esse quidem peccatum: sed tantum veniale: tunc si Titius furetur, peccati lethalis sese culpa deuincit, & tamen si non furetur, tantùm veniali noxa tenetur obstrictus. Quare in hac quæstione est de grauitate peccati iudicandum pro qualitate rei efficiendæ vel omittendæ, quam conscientia mala fide errans præscribit, ac præcipit.

Raffel. 2. d. 38. n. 2. ar. 3.

Decimò Quæritur, An conscientia errans non astrior.

Dur. Alm. Cord. Medina loc. sup. cit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bon. 2.d. 39.ar.1.q. 3. ad vlt. Alex.p.2. q.160.m. 3 ar.2. S.Th.2.d. 39.q.1.ar. vltim. ad 3. Med.1. 2. q.19. ar.6.

vinculo obstringat quam Præfecti, siue superioris hominis præceptum: Bonaventura sensit maiorem obligandi vim habere Superioris præceptum: quia possumus, & aliquando debemus conscientiam, errantem deponere ob Præfecti præceptum seruandum. At S. Thomas, & alij docent arctius nos alligari conscientiæ erraniis præscripto quàm Superioris præcepto, quoniam obligatio ex cõscientia errante existens ac surgens, iuris est naturalis, quo iure facere nos oportet prout nostra ratio præscribit agendum aliquid aut fugiendum. Existimo dum cõscientia errans permanet errore non abiecto, maiorem nos sibi obligandi vim habere, quàm Superioris præceptum: sas tamen est conscientiæ errorem ad Superioris nutum, & voluntatem iustam depellere: quia possumus idẽ sentire quod ille: & proinde consilio aut præcepto ipsius nostrũ errorem exuere, quo deposito amplius cõscientia nos sibi non obligat, sed Superioris præceptum, datum.

Vndecimò Quæritur, An præceptum non agendi contra conscientiam errantem, indulgentiæ diuinæ beneficio relaxari, & abrogari iure possit: Quidam sentiunt posse. At verius est quod alij tradiderunt, non posse, quia est iuris naturalis præceptum & lex, à qua nullius indulgentia, & auctoritate potest quis solui & eximi.

Conr.d.q.4. citata supernus. Medi. 1. 2. q.19. art.6.

Duodecimò Quæritur, An si Titius per conscientiã erret, ita tamen vt eius error non semper actu in iudicando permaneat, sed habitu tantum, peccet quotiescunque factitat contra conscientiam non actu in iudicando errantem, sed habitu in animo infixam. Quod est quærere, an peccatum sit facere contra conscientiam erratem non actu, sed habitu: vt si Titius per errorem persuadeat sibi peccatum esse, operam dare magistro, & doctori Scholasticæ Theologiæ, quo quidem errore nondum abiecto, operam & studium conferat in Scholasticam Theologiam, prorsus immemor suæ cõscientiæ errantis. Quidam censent Titium peccare, quandiu conscientia erraus antiqua non est reuocata: quare satis esse inquiunt, ad peccatum, si contra conscientiam errantem antiquam, & adhuc habitu non actu manentem quispiam operetur. Verùm tamen videtur, quod alij sentiunt, non esse peccatum: alioqui enim in ethnicis hominibus omnia peccata impietatis, & infidelitatis culpa macularentur, quia in ipsis infidelis, & impia voluntas & conscientia erraus habitu perseuerat. Deinde vniuersa eorum opera in vitio essent & culpa, propterea quod ipsi habitus semper in praui animi affectu, & voluntate perstiterunt. Non ergo sufficit si conscientia erraus habitu tantum stet ac permaneat in animo, ita vt ab ea nunquam per actum contrarium recesserimus verum requiritur præterea ad peccatum, vt contra conscientiam actu per errorem iudicantem quippiam factitemus.

S.Th.1. 2.q.19.ar.6.

Tertiodecimo Quæritur, An actus per conscientiam bona fide sine peccato erratem, factus non solum culpa careat, sed etiam sit bonus. Tenent Almainus tract.1. Moral.c.4. Martinus q.1. de ebrietate ad 9. sentit eiusmodi actum, qui alioqui est malus ex obiecto, ob ignorãtiam bona fide sine peccato contractam, excusari quidem à culpa & vitio, sed bonum non esse. Idem censet Angelus, vt testatur Cordub. q. 21. de ignorantia, quod probant: quia non est actus virtutis, eo quod circa malum obiectum versetur, vt si quis rem alienam sibi sumat bona fide putãs esse suam si accedat ad vxorem alterius, ratus bona fide ad suam accedere. Oppositum tamen docent Almainus, & Cordubensis, Fortassis quæstio est nominis non rei: nam Martinus, & Angelus nihil aliud videntur docere, nisi, huiusmodi actum non esse bonum per se, & natura sua, quia circa materiam malam versatur, non negant esse bonum actum ex accidenti, hoc est non negant esse bonum existimatione, & opinione rationis, & conscientiæ bona fide sine peccato erraniis.

De conscientia opinante, & primum de opinionibus deligendis quacunque in re agenda. Cap. IX.

Antequam ad eam quæstionem veniã, An liceat cuiquam contra propriam opinionem facere, pauca quædam breuiter disputabo de opinionum delectu, præsertim in rebus agendis. Porro de opinionibus deligendis possumus disputare dupliciter, nimirum aut in foro exteriori conscientiæ, aut in foro interiori. Primum expediam, Quænam opinio sit in foro exteriore amplectenda: Secundo loco explicabo, quæ opinio sit in foro conscientiæ alijs præferenda. In foro exteriore versantur Iudex in iudicando, & ferendo sententiam: Aduocatus in patrocinio suscipiendo, & causis defendendis: Doctor in docendo. Qui consulitur in consilio dando: Medicus in medendo.

Porrò in hoc opere opinionem accipio latè, vt ex eadem quæ sententia alicuius viri Catholici, quamuis errorem con- A tineat, aut cursu temporis sit damnata, aut communiter reiecta.

Quod igitur attinet ad forum externum id à Summistis per multas regulas explicatur, vt videre est apud Angelum, Siluestrum, Rosellam, Tabiensem, Armillam, & Nauarrum. Nos verò vt totam rem paucis perstringamus, certas quasdam præceptiones, & regulas suis exemplis confirmatas in medium proferemus.

Nauar. Manu. c. 27. n. 28. C. seq. Con. auctores in Vo. Opinio.

Prima Præceptio.

Quotiescunque sententia, aut definitio Fidei verbis apertis manifesta est, tunc quicquid Doctores alioqui grauissimi tradiderint, opinio quæ huiusmodi sententia, vel definitione Fidei videtur inuiti & fulcin, aut quæ ei maximè accedit, est omninò tanquam certa, & vera quorumcumque Doctorum sententia posthabita, tuenda. Hoc patet exemplis. Ex Concilio Tridentino sess. 7. cap. 1. planè colligitur omnia Sacramenta esse à Christo Domino instituta. Quare reijcienda est sententia Alexandri, & Bonauenturæ docentium, Confirmationis sacramentum non esse à Christo, sed à Spiritu sancto per Apostolos, vel per Ecclesiam in Concilio Meldensi institutum. Item sess. 14. Concilij Tridentini can. 1. habetur, Extremam vnctionem esse à Christo institutam: ac proinde refellitur sententia Hugonis sancti Victoris lib. 2. de sacra Par. 2. c. 2. Magist. 4. dist. 23. c. 1. Bonau. 4. d. 23. ar. 1. q. 2. assertionem auctoritate Christi, vel Spiritus sancti institutu, & afflatu Apostolos extremam Vnctionem instituisse. Item sessione 24. eiusdem Concilij Tridentini cap. 1. statuitur, Matrimonium esse verè, & propriè sacramentum, & gratiam conferre: quare nihil auctoritatis habet, quod Hostien. in sum. tit. de sacram. non iteran. num. 7. Alex. p. 2. q. 167. m. 4. 2. ad. 2. Duran. 4. d. 26. q. 3. Gloss. 1. q. 1. cap. Quicquid inuisibilis: tradiderunt, per Matrimonium gratiam non dari. Item sessione. 14. c. 5. dicitur, sacram peccatorum confessionem esse à Christo Domino institutam, & traditam: quicquid secus diuerint Alex. 4. p. q. 18. nu. 3. ar. 2. Bonau. 4. d. 17. ar. 1. q. . & Gloss. de Pœnit. q. 5. cap. In pœnitentia. Panor. in c. omnis vtriusque de pœnit. & remissionibus affirmantes eam, auctoritate Christi, ab Apostolis, vel auctoritate Spiritus sancti vniuersalis Ecclesiæ traditione, aut C Concilij generalis decreto, & lege sancitam. Item eadem sessione cap. 1. dicitur, Confessionem huiusmodi esse institutam Ioan. 20. illis verbis [Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.] Quare nihil est, quod eorum sententiam sequamur, qui aut hoc diffitentur, aut in dubitationem vocant, aut confessionem ex alijs Scripturæ locis colligendam curant hoc Ioannis testimonio tam claro, & certo posthabito, & neglecto. Item in Concilio Florentino in decreto Fidei sub Eugenio Quarto dicitur, Panem triticeum esse materiam Eucharistiæ: propterea reijcitur sententia Alberti quam Argentina, & Gabriel sequuntur. Eucharistiæ materiam esse panem ex quocumque frumento confectum, dummodo, inquiunt, frumenti appellatione quicquid aristas supernè procreat intelligatur. Immò addit Gabriel, temerarium esse definire, triticeum panem esse necessariam Eucharistiæ materiam. Item Exo. 25. aperte dicitur, Deum imperasse, vt propitiatorium: in arca Domini ex auro purissimo fieret: & cap. 37. fertur Moses fecisse propitiatorium sicut ei Dominus præceperat. Quare nihil auctoritatis habent codices, S. Tho. 1. 1. q. 102. a. 4. ad. 6. fortassis vitiati, & corrupti, aut scriptorum negligentia & incuria, aut lapsu memoriæ in S. Thoma, dicentes, propitiatorium fuisse tabulam quandam lapideam. Dixi, Codices S. Thomæ, quoniam probabile mihi nequaquam videtur, id S. Thomam docuisse, aut credidisse, nam super Epistolam Pauli ad Heb. 9. lect. 1. sic ait, inter duas autem alas, quibus tangebant se vtrique Cherubim, erat tabula aurea eiusdem longitudinis, & latitudinis, cuius arca scilicet duorum cubitorum in longitudine, cubiti, & semis in latitudine: & erat supereminens, quæ dicebatur propitiatorium. Hæc S. Thomas in eo loco. Hoc tene, & ne codicum. 1. 1. q. 102. a. 4 ad 6. lectione fallaris. Item ex Euangelistis satis clarè perspicitur, Christum Dominum in extrema cœna sub specie panis, & vini suum corpus, & sanguinem conscerasse verbis illis [Hoc est corpus meum: & Hic est calix sanguinis mei.] Quare meritò confutatur opinio Innocentij Tertij assentis non constare ex sacris literis, an verbis, an verò solo facto Christus Dominus sacrosanctum Eucharistiæ Sacramẽtum confecerit. Immò putat eum sine vllis verbis sola voluntate, & nutu suo per actionem, quam voluit, conscerasse. Sic ait ipse virtute diuina cõfecit, & deinde formam expressit, qua posteri conficerent. In Concilio item Florentino in Decreto Fidei sub Eugenio quarto dicitur, materiam confirmationis esse

Alber. d. 12. Argen. 4. d. 1. a. 7. Bri. Mis. lect. 3.

Rupert. in 4. Mat. c. 26. Ruard. Tapper. 6. quæst. opinionum. Sequax Louis Carb. Rupert. Iubens.

verbis cõfecit Christus Eucharistiæ Sacramentum.

chrisma ex oleo, & balsamo confectum. Quare vt existimo, nihil auctoritatis habet, quod docuerunt Caiet. 3. p. q. 72. ar. 3. Sot. 4. d. 7. q. 1. a. 1. Vict. in sum. sacra. de confir. nu. 4c. & Ledes. in 4. p. 1. q. 13. a. 2. dub. 2. Nau. in Man. c. 22. nu. 8. asserentes balsamum non esse ex necessitate materiæ: sed Ecclesiæ præcepto in sacramento confirmationis adhibendum: quamuis retentur illi auctores communem Theologorum, & canonici iuris interpretum opinionem oppositam esse tutiorem. Nec obstat quod in eodem Concilio decernitur, materiam in cõsecratione Eucharistiæ esse vinum, cui tamen aqua debeat adiungi: cum tamen aqua non sit necessitate sacramenti, sed Ecclesiæ præcepto apponenda: ergo eodem modo, inquiunt, interpretandum est decretum Concilij materiam confirmationis esse Chrisma ex oleo, & balsamo confectum. Ita vt Concilium his verbis sacramenti materiam assignauerit, tum eam, quæ necessitate sacramenti, tum ea, quæ præcepto Ecclesiæ adhibetur: Nihil, inquam, obstat, hoc argumentum, quia Concilium non eodem modo loquitur: nam vbi Eucharistiæ materiam proponit, ait eam esse vinum ex vite, addit-que præterea: [cui aqua debeat adiungi,] quæ verba ex instituto Concilium addidit, vt explicaret aquam non necessitate Sacramenti, sed Ecclesiæ præcepto vino admisceri: At verò vbi materiam Confirmationis tradit, non ait esse oleum, cui debeat apponi, & adiungi balsamum, sed esse Chrisma ex oleo, balsamoque confectum. Ne tamen tantæ doctrinæ, & auctoritatis magistros, quos dixi, facilè damnes: nam fortassis nihil aliud dicere voluerunt, nisi materiam confirmationis non esse balsamum illud verum, & legitimum, quod in Palestina nasci fertur eo quod ad sacramenti substantiam satis esse videatur Balsamum, quod ex India ad nos affertur: quamuis possit Ecclesia præcipere, ne hoc genere balsami, sed priori in conferendo Sacramento, vel Chrismate conferando vtantur Episcopi. Concilium itidem Tridentinum sess. 14. c. 1. de extrema Vnctione desinit, materiam eius esse oleum ab Episcopo benedictum. Quapropter refutanda est eorum opinio qui censent, ad extremæ Vnctionis materiam Ecclesiæ præcepto, non necessitate sacramenti requiri oleum ab Episcopo consecratum; & firmum, ac ratum esse sacramentum, si oleo communi, vsitato, & profano, aut saltem à sacerdote simplici consecrato ægrotus vngatur.

S.Tho.1. 2.q.64. ar.7.ad 3.

Animadvertendum est, in hac præceptione prima, Theologos interdum aliqua docuisse ante compertam Ecclesiæ definitionem, siue ante fidei decretum editum: & tunc huiusmodi Doctores damnandi quidem minimè sunt, eorum tamen sententiæ penitus improbandæ: vt exemplis ante positis constat. Ita S. Thomas docuit, irregularitatem contrahere eum, qui occidit alterum in se irruentem, etiam si illum occiderit ad propriam suam vitam tuendam. Et tamen post S. Thomam in Clem. Si furiosus, de homicidio, definitum est, eum irregularitate non affici. Item nonnulli ex S. Thoma asseueranter docent, votum solemne, quod in professione Regulares emittunt, consistere in quadam consecratione, seu formula spirituali ad Deum pertinenti, quæ ex Apostolorum institutione, & iure diuino, non autem statuto Ecclesiæ adhibetur: & tamen post S. Thomam Bonifacius Octauus in cap. 1. De Voto, & Voti redempt. in 6. aperte decernit, huiusmodi voti solennitatem, siue celebritatem, esse Ecclesiæ instituto introductam. Sic enim ait: Voti solennitas ex sola Ecclesiæ constitutione est inuenta. Nec tamen puto S. Thomam vnquam docuisse, quod aliqui eius discipuli contendunt, voti solennitatem esse iure diuino institutam; solum dixit; in quadam formula consistere, quæ Apostolorum institutione adhiberi solet. At non omnis Apostolorum institutio, diuini iuris est: aliqua enim Apostoli constituerunt, vt Ecclesiarum Antistites ad commodiorem Christianæ reipublicæ administrationem. Item alij ex S. Thoma similiter aperte videntur docuisse, non esse perfectiorem paupertatem, qua quis rerum omnium tùm communi, tùm priuato dominio, & proprietate se abdicat, quàm eam, qua tantum se abdicat suis rebus priuatim, non communiter. Et tamen Nicolaus III. post S. Thomam in Constitutione quæ incipit: Exiit, qui seminat, in Sexto, de Verbo. Significa manifestò constituere videtur, esse arctiorem, perfectiorem, & sanctiorem paupertatem, qua quis tùm commune, tùm priuatum à se abiicit dominium rerum, quàm eam, qua alter tantum priuato exuit se rerum dominio. Verba enim Pontificis eo, quem diximus, loco sic habent: Christus Dominus, & viam perfectionis exercuit, & extulit, & imperfectorum infirmas semitas non damnauit: Sic infirmorum personam suscepit in loculis. Et postea subiungit: Egit namque Christus, & docuit opera perfectionis: egit etiam infirma, vt patet in fuga & loculis. Et paulo ante dixerat, paupertatem nihil habentium communiter aut priuatim, esse viam perfectionis, quam Christus verbo docuit, & exemplo firmauit.

Idem 2.2. q.188.a. 7.

Idem 2.2. q.88. art. 7.& 11.

Ioan.13.

Alen. 4. p.q.9. m. 1. Gano. 4.d.7.p. 9.1.

D

Ita sentit Nauar. in suis consiliis par. 1. de sacra Vnct. consil. 1. nu. 1. Sot. 4. d. 3. q. 1. a. 4. Posse coire & semen emittere aut Auicenna, quæ sit ad Angelus verbo Matrimonium 5. impedimento. 16. num 11. Glossa in lib. Si fœmina. §. si spadoni. ff. de iure dot. Alc. in l. spadonum. ff. de verb. sign. Glossa in cap. si quis 32. q. 7. Turrecre. 33. quæst. 5. in sum. q. 2. n. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

operam dare, simúlve in vno eodémve lecto cum prædictis mulieribus dormire conuincantur, omninò similiter separari cures. Sic Pontifex, qui ad Nuncium suum Apostolicum in Hispania commorantem diploma misit. Item inter Philosophos, & Medicos controuersia est, num sanguis sit pars animalis viuens & animata. Quidam enim affirmant, alij diffitentur. Enimuerò quicquid sit de hac controuersia, certissimum, & verissimum est in Theologia, sanguinem in Christo esse assumptum ad hypostasis, & personæ diuinæ vnitatem: quamuis Richardus, Durandus, Gabriel, & Abulensis id negare videantur. Sed fortassis intelligunt, aliquem sanguinem Christi Domini effusum in terris cum passus est mortem, non fuisse resumptum, cum surrexit à mortuis, quia non fuerat cum diuinitate coniunctus. Quicquid sit, illud est exploratum, & certum, quod definit Synodus Tridentina his verbis: Statum post consecrationem verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem sub panis, & vini specie vna cum ipsius anima, & diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub specie vini ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animámque sub vtroque vi naturalis illius connexionis, & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur. Sic ibi. Et licet in quæstionem vocetur, num sanguis animalis sit viuens, & animatus: pro certo tamen apud Philosophos & Medicos habetur, partem esse necessariam ad constitutionem & vitam animalis: ideò tanquam talis in Christo est hypostasis, & personæ diuinæ coniunctus. Res est controuersa, & dubia, an oleum ex iunipero, vel lino, vel amygdalis, vel pisce Balæna expressum, siue collectum, sit verè, & propriè oleum, & an sit eiusdem naturæ, cuius est oleum oliuarum: Sed siue hoc, siue illud in quæstione physica dicamus, constat inter omnes Chrisma, Confirmationis materiam, esse debere ex oleo oliuarum. Postremò, omnes ferè Philosophi Linum à Cannabi specie distinguunt, aiunt; Linum esse herbam notissimam, quæ in lanæ mollitiem cõtusa, neruè in vsum vestium intimarum. Plinius ait Cannabim esse fruticem, & in lanæ quoque mollitiem contundi, & neri in vsum chordarum, funium, retium, & vestium. Et tamen id quod statutum est. c. Consulto. de Consec. Dist. 1. Vt sacrificium altaris non in serico panno, aut in tincto quis faciat, sed in puro lino. Tabiensis, & Armilla sic interpretãtur, vt appellatione Lini Cannabim etiam intelligant: immò Plinius ex gossipio Lina Xylina confici testatur.

Ricar. 3. d. 2. ar. 2. q. 1. ad 1. Duran. in 4. d. 10. q. 1. num. 19. Gabr. in can. Missæ Lect. 53. Abulen. in Para do. c. 40. 1. 3. q. 20. Trid. Sess. 13. c. 5.

Plin. lib. 19. c. 1. & lib. 20. cap. 23.

Tab. Mis. 1. q. 9. Arm. Mis sa. num. 6.

Secunda Præceptio. Cap. X.

INter duas opiniones ea est præferenda, quæ in legis, & iuris sensu, & intelligentia magis innititur, aut quæ consuetudine, & vsu recepto magis comprobatur.

Primò est animaduertendum, contra legem diuinam, vel naturalem conscientias hominum ligandi vim non habere humanam consuetudinem, vt est res comperta apud omnes.

Secundò, Consuetudinem humanam receptam, & approbatam habere vim, & auctoritatem legis, & proinde vim obstringendi conscientias, & ex toto, vel ex parte leges humanas, ciuiles, siue canonicas abrogandi,

Tertiò, Consuetudinem nunc haberi tanquam receptam & approbatam, quando tacito quodam totius Reipublicæ, vel maioris partis consensu est confirmata: tunc autem censetur tacitus huiusmodi consensus adesse, quando consuetudo nota est, & cum eam negligentes qui pœnis debitis puniri commodè possent, permittuntur impunè: aut quãdo totus populus maiorve pars legem latam non seruant. Item cõsuetudo etiam contra canones vsu recepta, & approbata existimatur, quando legitima præscriptione temporis munita, & confirmata est: de quibus omnibus dicam in quinto libro, in quo de legibus disputabo. Hinc est, vt multa in ieiuniorum diebus sint consuetudine abrogata: multa ex officiis clericorum Ecclesiasticis detracta; multa contra canones, & leges inducta. His præmissis, ex dicta Regula perspicitur quid sit dicendum cum controuersia esse soleat in multis, num in eadem Ecclesia, Verbi gratia, possit quis simul dignitatem, vt vocant, & canonicatum habere; aliis asserentibus non posse, quoniam plura beneficia, & præsertim sub eodem tecto, hoc est, in eadem Ecclesia simul quempiam habere, nõ solum est iure canonico interdictum, sed etiam naturali damnatum; aliis contra affirmantibus posse, eo quod sit vsu, & consuetudine receptum. Iuxta propositam igitur Regulam secundam venius apparet, id posse tuta conscientia fieri, vbicunque fuerit in more positum, vti est in Gallia, Hispania, & Germania. Obiicies, Consuetudinem vim nullam habere contra legem naturalem. At iure naturali damnatum esse videtur, vt quis plura beneficia, quorum alterum sufficit ad vitam, simul habeat. Respondeo, Non semper iure naturali esse damnatum aliquem plura beneficia simul possidere, nisi quando sine iusta causa id fit: neque enim ratio naturalis prohibet in vniuersum quempiam in eadem Ecclesia dignitatem simul, & Canonicatum habere, vt inferius docebo. Item valet cõsuetudo, qua ij, qui beneficia simplicia possident, si Canonicatus, aut Portiones non sint, à suis Ecclesiis absint, & per alios in sui locum substitutos inseruiant, quamuis communi canonico iure in Ecclesiis, in quibus clerici beneficia habent, cõmorari debeant, vt per se ipsi sinum munus, & officiũ exequãtur. Præterea ob hanc regulam mihi admodũ displicet ex parte opinio Soti, asserentis, Sanctos cœli ciues, qui sunt fœlicitatem, & vitam æternam adepti, non orare pro iis, quotũ errata leuia, & pœnæ criminum igne purgatorio mundãtur: nam vsus, & mos Ecclesiæ oppositum docet. Præcari etenim Ecclesia eos sanctos cœli ciues, solet hoc modo: Sancte Michael ora pro eo: Sancte Petre ora pro eo: Sancte Paule ora pro eo. S. Th. 4. d. 45. q. 1. a. 3. ad 6. Concedit quidem Sanctos cœli incolas orare pro iis, quonum peccata igne purgatorio expiãtur, sed orare impetrando non satisfaciendo pro ipsis more viuentium, qui suis precibus pro mortuis satisfaciunt, & hoc puto Sotum docere voluisse. Nam eo loco ille sui magistri S. Thomæ sententiam exponebat, vnde nihil aliud significare voluit, nisi id ipsum, quod S. Thomas docuerat, eos nõ more viuentium satisfaciendo, sed impetrando orare. Item omnes ferè Summistæ docent in die natali Domini tria Missarum sacrificia, quæ iure communi de more offeruntur, non esse noctu ante lucem diurnam facienda. Angelus, Rosella, Siluester, Tabiensis, Astesis, Armilla, Nauarrus. Cæterum si huiusmodi opinionem sequeremur, damnare oporteret sacerdotes, qui ea nocte, de more in prouincia, vel patria, vel regione communiter recepto, ante lucem diurnam, ter aut saltem bis sacris operantur. Quare huic nihil obstat opinio, quæ tradit tria illa Missarum sacrificia fieri ante lucem posse, quia hoc est in more positum. Nec impedit quod obiicitur ex Glossa in cap. Consuluisti, de celebrat. Missarum, & in cap. Nocte, de consecr. dist. 1. ea tria sacrificia ita fieri, & offerri debere, vt primum statim post mediam noctem, secundum in aurora, tertium, exorto iam sole offeratur: nam facilè respondetur hoc esse ex vetere Ecclesiarum more, & communi iure, cui tamen videtur esse derogatum per consuetudinem vsu receptam. Ex quo efficitur, vt mos, & ius antiquum nouæ consuetudini cedat, vbicunque ea fuerit vtentium moribus approbata, non secus. In dubium etiam reuocant Doctores, an Parochus possit indulgentiæ beneficio facultatem dare sibi subdito, ne die constituto ab Ecclesia ieiunium seruet, aut vt opus seruile in die festo, & facto faciat; quibusdam asserentibus penes Parochum hoc iuris, & auctoritatis non esse, sed solum penes Episcopum: sed vna ratione permotis, quod per indulgentiam legem communem relaxare, aut aliquem ab ea soluere, est actus iurisdictionis ad forum exterius pertinentis, quam Parochus non habet; aliis verò affirmantibus posse Parochum id beneficij conferre, quia hoc est consuetudine receptum: ac consuetudine, aut præscriptione potest, quis iurisdictionem acquirere: & horum opinio videtur mihi longè probabilior, ac verior. Sed est animaduertendum id licere Parochis facere in eo casu, in quo id posset Episcopus, & cum ad eum facilis non pateret accessus, & ad tempus, nõ in perpetuum: nam ob hanc difficultatem ad tempus Episcopum adeundi, videtur consuetudine esse introductum, vt id officij genus Parochus præstare possit. Præterea quidam aiũt iure communi omnes ordines Ecclesiasticos, etiam minores esse per temporum interualla conferendos, ita vt duo plurésve eodem die dari nequeant: quoniam in c. in singulis, & c. quicunque, d. 77. constitutum est, vt per temporum interstitia cõferantur, quod Synodus Tridentina renouauit Sess. 23. c. 11. de reformat. Alij tamẽ sentiunt quatuor Minores eodem die ab Episcopo posse tuò etiam iure communi conferri. Sic Glossa in c. de eo. de temporib. ordin. verb. minores, & c. cum. ff. de eo qui ordinem fuit iuè. Sic etiam Gosfredus quem citat Silu. Ordo. 2. q. 7. Sed siue iure communi id verum sit, siue secus, saltem vt docent Innocentius, Hostiens. Ioannes Andreas, & Abbas c. de eo. de temp. ord. id tuta conscientia facere potest Episcopus, quando canon Concilij Tridentini de interstitiis seruãdis iusta de causa, & legitima relaxatur: & quia hoc est more, & consuetudine receptum. Et certè vbicunque id fuerit in more positum post Concilium Tridentinum dubitandum non est, quin eodem die tradi, & dari queant. Ius enim commune potest hac in re consuetudine abrogari, & idem dicendũ est de consuetudine si recepta fuerit, vt eodem die prima clericorum tõsura, & quatuor minores ordines cõferantur, vt testatur Silu. Ordo 2. q. 7. Inter Doctores quoque in controuersiã vocatur, An dãnatis ad mortẽ possit iuste Eucharistia denegari, qua in re quæstio alia admiscetur, An extremo

Sot. 4. d. 45. q. 2. ad 3. num.

Nauar. Manu. c. 25. num. 1. vbi citat alios.

tremo vitæ tempore Eucharistiam suscipere diuino, an tantum canonico iure cogamur. Duæ enim circa hoc sunt opiniones, vna eorum qui asserunt, solum eam percipi oportere Ecclesiastico præcepto, & est Alexandri, Sancti Thomæ, Bonauenturæ, Gabrielis, Siluestri, & aliorum. Altera opinio est affirmantium eam sumere iuris diuini præcepto quemque debere. Sic Dur. 4. d. 9. q. 1. num. 7. Petrus Sot. de institut. Sacer. tract. de Eucha. lect. 9. Dominicus Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 11. Victo. in sum. de sacra. num. 73. Ex his opinionibus factum est, vt quidam docuerint damnatis ad mortem Eucharistiam nulla consuetudine denegari posse; quod sensit Sotus, quia eam iuris diuini præcepto percipere nos oportet. Sed contra ius diuinum nulla consuetudo humana vim habet, ergo nusquam potest consuetudine introduci, vt ad mortem damnato Eucharistia denegetur. Alij verò existimant, huiusmodi consuetudinem vbicumque ea fuerit recepta, & approbata, corruptelam non esse, sed tuta conscientia tanquam vim habentem posse seruari: quia sæpè vsu venit, vt reus ob delicti atrocitatem sit alligandus ad palum, vel gladio iugulandus, vel igni exurendus, nec possit commodè mortis pœna in aliud tempus differri, & Eucharistiam conferre ei, qui statim patibulo affigi, vel igne cremari debet, non videtur vlla ratione decere. Profectò quicquid opinentur auctores in hac materia, non est facilè consuetudo, vbi recepta fuerit condemnanda, nec iuri diuino videtur esse contraria, vt suo loco dicemus, nec item tam facili negotio Eucharistia videtur esse damnatis ad mortem deneganda. Non enim arbitror consuetudinem esse introductam, vt facilè in quibuscunque delictis, & criminibus damnari ad mortem hoc tam salutari sacramento priuarentur: Sed potius videtur esse nimia Iudicum hac in parte segnitas, abusu potius, quàm iusto ac pio more firmata. Docet Nau. tom. 2. consil. tit. de pœnit. & Rem. consil. 16. q. 1. nu. 12. damnato ad mortem ieiuno iure posse Eucharistiam ministrari ante quatuor, vel tres horas, immò etiam ante vnam horam. Ego seruandum existimo, quod Pius V. in hac parte constituisse fertur. Pari ratione amplectenda est sententia asserentium, in ieiuniorum diebus fas nobis esse capere refectiunculam vespertinam, quamuis eam somni gratia sumere necesse non sit, eo quod consuetudine receptum est ea in vniuersum vti, tametsi ad somnum capiendum illa non egeamus: & sicut mos, & vsus communis eam generaliter introduxit in omnibus ieiuniorum diebus; sic etiam in more positum est, vt refectiunculam paulo maiorem solito sumamus in peruigilio Natalis Domini. Eodem pacto probanda est Soti, & Maioris opinio dicentium, cuique sacerdoti fas esse sacrificium facere priusquam in die cœnæ Domini, itidem etiam in sabbato, quod proximè Pascha antecedit, legitimo superioris consensu. Sot. 4. d. 13. q. 1. a. 2. ad 2. ait in Sabbato sancto consensu superioris potest licitè Sacerdos sacrificare priuatim. Mai. 4. d. 12. q. 5. §. dubitatur in die, inquit Parasceues sacrificari non potest: quælibet alia dies apta est ad sacrificium faciẽdum: nam licet quidam opinentur id fieri iure non posse, quia tamen consuetudo est alicubi recepta, vt etiam eo die post Missæ sacrificium publica, & solemni celebritate, & ritu factum, priuatim sacerdos superioris consensu, & iusta aliqua de causa id exigente rem diuinam faciat, non est condemnanda vbicumque fuerit vsu recepta. Ex his perspicuum etiam est, quid dici possit ad eam quæstionem, An vectigal siue gabellam, vt vulgò vocant, liceat exigere ex rebus, quæ sunt ad vitæ vsus necessariæ. Nam si Summistas consulamus, omnium ferè est consentiens opinio, id non licere, quia spectè iure ciuili communi interdictum sit. Cæterum consuetudine receptum est, vt in multis prouinciis, aut oppidis, & locis ex huiusmodi rebus, quæ nobis sunt vsui, certa aliqua pensio exigatur, & soluatur. Aliquorum item est opinio, Ecclesiarum Antistites, & alios Principes peccare, si concedant in locis sibi subiectis, vt Iudæi vsuras à Christianis exigant, & accipiant. Si statuta condant, vt vsuræ Iudæis à Christianis promissæ soluantur, aut nè solutæ repetantur in iudicio: quia iure naturali, & diuino & Canonico in Clem. 1. de vsur. damnantur: ita opinantur Silue. vsura 99. q. 22. Angel. vsura. 2. q. 14. Armi. vsura. num. 54. Alij contra, nimirum Bart. Paulus, Anchar. Alex. Imolensis, quos citant Siluester, & Angelus in Clem. 1. de Vsuris, excommunicatio fertur in Principes, Dominos, & Respublicas, statuta vsuras approbantia, aut permittentia condentes, putant eos in hac parte minimè peccare si solùm impunè permittant. Nam aliud statuta condere approbantia, vel permittentia vsuras, vt iure concessas, nimirum præcipiendo, vt vsuræ tanquam iustè soluantur, aut impediendo ne solutæ restituantur: nam hæc omnia naturali, & diuino iure prohibentur, nec vlla consuetudine abrogati queunt. Aliud verò est statuto decernere, ne Iudæi immoderatas vsuras exigant, vt ipsi itidem certam quantitatem vsuræ, & non ea maiorem exposcant, vel accipiant: & hoc est quod alicubi Iudæis Principes permittunt; nec videtur esse antedicta Clementina damnatum, vt Siluester ex Laurentio Rodolpho & Panormitano tradidit. Item aliud est pœnis non plectere Iudæos accipientes vsuras, Aliud verò est constituere legem qua vsuræ approbentur, vel aliqua ratione concedi videantur: hoc enim est naturali iure damnatum. Illud verò damnandum non est vbicunque fuerit vsu receptum ad euitandum grauius malum, vel aliquod bonum inde prouenturum, tuendum, vt docet Iulius Clarus lib. 5. recep. sententi. in practi. crimin. verbo. vsura, num. 7. Præterea licet in Clementina paulò ante producta cautum sit, ne leges, aut statuta ponantur, quibus imperetur, vt qui Iudæis vsuras promiserunt, eas soluere in iudicio cogantur, aut ne solutæ repetantur officio, & auctoritate Iudicis, consuetudo tamen vsu recepta valet alicubi, qua hæc duo permittuntur, hæc enim Clementinarum iure damnantur, sed non iure naturali, aut diuino, & contra Clementinæ ius, consuetudo vim habet, vt suo loco dicemus; neque enim per se malum est promissum exolueremon igitur pecco, iure omni scripto remoto, si tibi præcipiã, vt vsuras, quas te soluturum ante promiseras, soluas: nam Ecclesia iubet re soluere vsuras, si iureiurando promiseris, te eas soluturum: vult enim, vt vel iurisiurandi relaxationem obtineas, vel quod iurasti persoluas. Siluester tamen Angelus, & Armilla locis citatis hæc statuta condemnant tanquam iuri naturali, & diuino contraria: & id verum est si statuta concedant vsuras tanquam iure, & tuta conscientia permissas. Sed de hac re suo loco tractabo. Item quidam putauerunt nulla ratione esse permittendum meretricibus in certa vrbis, vel oppidi parte habitare, vel ipsis domum locare: & tamen consuetudine vbique locorum videmus receptum vtrumque permitti. Vnde non est facile condemnandum, id quod Maior in 4. d. 15. q. 35. & Nauarrus in Manua. c. 17. num. 195. tradidere: neque enim domus locatur eis, vt peccent, & meretricium quæstum acquirant, sed vt habeant domicilium, in quo habitent, nam quisque vt suam vitam sustentet, indiget victu, vestitu, & habitatione, quarum rerum præsidio viuimus.

Testatur Sot. 4. d. 12. q. 1. a. 11.

Alexan. de Neno. cons. 100. nu. 9. & nu. 13. & cons. 101. num. 14.

Silu. vsura. 9. q. 22. ita quoque Angel. vsura 2. q. 14.

Tertia Præceptio. Cap. XI.

QVotiescunque res est, quæ apud ciuilis, aut canonici iuris interpretes dicitur Pœnalis, vel quæ ad odia non fauores spectat, tunc inter duas, pluresque opiniones ea est amplectenda, quæ est benignior, & mitior, iuxta Regulam iuris, quæ habet: Pœnæ, & odia sunt restringenda. Hæc Regula patebit exemplis. Est opinio quorundam fas non esse assurgere excommunicato ad nos accedenti, caput aperire, submittere, aut alio corporis motu beneuolentiam ostendere, qua eum benigne, & comiter excipiamus, etiam absque vllo sermone, ita opinantur Silu. excommunicatio. 1. num. 3. Rosci. excommunic. 8. num. 30. Nauar. in Manua. c. 27. nu. 20. immò Siluester & Nauarrus testantur hanc esse communem sententiam, & citant Innocentium, Imolã, Directo. & Card. in Clem. vlt. de sent. excom. nm. ita quoque Armil. excommunicatio. n. 41. Aiunt enim illi, signa esse vice verborum, quare cum prohibeamur eos alioqui, aut verbis salutare, est quoque interdictũ ne nutu vel alio corporis motu cum eis vna versemur, aliqua rerum communione vtamur. Alij verò arbitrãtur hoc, nullo esse iure damnatum, quia licet in aliis rebus nutus, & signa verborum vicem habeant, & suppleant, in hac tamen re, in qua de pœna excommunicatorum agitur, restringenda videntur verba legis pœnam irrogantis, ac in mitiorem partem interpretanda. Et proinde verbum Vale, quo salutatio interdicitur, stricte accipiendum esse censent. Et certè hæc opinio est admodum probabilis, quamuis prima cum iure scripto magis conuenire videatur: hanc secundam sequũtur Sot. 4. d. 22. q. 1. a. 4. Mai. 4. d. 8. q. 2. Tab. excommunicat. 8. nu. 5. Anton. p. 2. tit. 25. c. 2. Ange. excommun. 8. nu. 4. & Palac. 4. d. 18. dispur. 3. Item inter auctores in controuersiam vocatur, An excommunicati ita sint sacramentorum perceptione priuati, vt si fuerint ea, nullo modo rata, & firma sint, & excommunicati à sacramentis pereuntes arceantur tanquam ad ea inepti: an verò tantum à sacramentis summoueantur: vt si ea perceperint, peccent quidem, sed vera sacramẽta suscipiant. Quidam enim opinãtur esse primo modo priuatos: contra alij putant solùm esse exclusos secundo modo. Ac tota quidem controuersia sita est in sacra absolutione, qua pœnitens à peccatis absoluitur. Nam si primo modo excommunicatus à sacramentis remouetur, sequitur, vt nulla sit absolutio: cum quis prorsus ignorans se esse excommunicatũ, vel penitus excõmunicationis oblitus, sacerdotis ministerio à peccatis, antequam ab excõmunicatione, absoluatur ita vt sacram peccatorum confessionem repetere, & abso-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lutionem percipere debeat, obtenta prius absolutione, qua ab excommunicationis vinculo, & sententia soluatur: ita opinantur Ricat.4.d.18.2.9.q.4.Palu.4.d.18.q.6.a.3. Gab.4.d. 17.q.1.a.3.dub.2. Adria. 4.q.1.de Mattimo. & q. 3. de Claub. Silu. Confessio sacramentalis. 1.num.8. Tabien. Confessor.1. q.14.& absolutio.1.q.10.Rosel.Confessor.1. num.10. Ant.p.3. tit.14.c.18.§.4. Sotus 4.d.22.q.1.a.1.Ledesm.4.p.1.q.28.a.1.vbi ait esse hanc sententiam communem, & tutiorem. Si verò solum secundo modo à sacramentis prohibetur excommunicatus, tunc valet absolutio, nec eam iterum impetrare lege vlla, & iure compellitur, quare iuxta prædictam tertiam Regulam cum sint duæ opiniones, & in pœna versentur, videtur secunda opinio tanquam benignior præferenda primæ: quam secundam, vt mitiorem sequuntur, Cajet. in sum. verbo absolutionis impedimenta, & verb. confessionis iteratio. Nauarr. in Manua.c.9.num.4.& de Pœnit. d.5. c.1. §. fratres.num.45.& 50. Couar. in c. Alma mater. de sent. excomm. in 6.p.1.§.6.num.7. Medin. de Confessione.q.18. Armil. absolutio.num.1.& confessio.num.11. Ange. confessio.5. §.10. qui citat Monaldum. Supplem. confessor.1.§.4. Medina in sua instructione confess. lib.1.c.11.§.1. Item quidam censent fas nõ esse in Missæ sacrificio, dum submissa voce tacitè viuorum, & mortuorum fit commemoratio, pro excommunicatis orare: aiunt enim sacerdotem in Missæ sacrificio offerendo, Ecclesiæ ministrum agere: & proinde pro excommunicatis, pro quibus Ecclesia non orat, precari iure non posse: hanc sequuntur Sotus 4.d.22.q.1.a.1. Ledesm.4.p.1.q.23.a.3. Alij verò existimant id facere sacerdoti liceres dummodo non Ecclesiæ, sed suo tantùm nomine præcetur. Et certè quia hæ opiniones de re ad pœnam pertinenti tractant, posteriori sententia tanquam mitior est amplectenda: quam tuentur Sil. Excommunicatio.1.§.2. & Missa.1.§.8.versi.4. Couar.cap. Alma mater de sent.excomm.in 6.p.1.§.6. num.4. Nauarr.in c. Quando de consec.d.1.notab.19.nu.71. vbi citat Sylvestrum. Sic etiam sum.confess.lib.3.tit.33.q.139. Angel. Missa. num.51. Tabi. excommunic.1.num.5. In quæstionem item vertitur, an irregularitatem contrahat, qui alteri digitum abscinderit: quibusdam asserentibus eum in irregularitatem incidere; quippe qui alterum mutilauerit; cum digitus sit pars corporis, & proprio officio, ac ministerio fungatur: digitis enim scribimus, depingimus, sculpimus, & instrumẽta musica pulsamus, & alia pleraque facimus humanæ vitæ perutilia: aliis verò negantibus, ob eam rationem, quod digitus in iure, corporis pars non censetur, sed potiùs alterius partis, nimirum manus particula. Primam sententiam sequitur Caie. 2.2.q.65. a.1. Secundam sequuntur plerique, & eam communem esse testatur Cou. in Clem. si furiosus de homic. p.3. initium. nu.8. versic. ab eadem radice. Certè quæstio est de re pœnali, & proinde cum sint duæ opiniones, secunda est benignior: & digitum in iure membri nomine non accepi, docet ex Bartolo, & aliis Abbas. in c. cum illorum, de sent. excom. num.8. Item sunt qui sentiant eum pœna irregularitatis affici, qui membrum alterius ita debilitat, vt efficiat inutilem, & ineptum ad ministerium suum, & vsum ordinum, quamuis non amputauerit, ita opinati sunt Abbas in c. cum illorũ, de sent. excomm. num.8. Silu. homicidium.3.q.3. versic. tertium, si membrum. Angel. homicidium.5.nu.5. Rosel. homicidium.4.nu.19. Tabien. irregularitas.3.q.26. Armilla. irregularitas. num.64. Sunt contra alij, qui id negent: quoniam in iure is irregularitatem contrahit, qui membrum alterius truncat, & amputat, non autem qui tantùm debilitat. Res ad pœnam pertinet, & iura aperte constituunt, nullum in irregularitatem incurrere, nisi id fuerit iure expressum. Et propterea secunda opinio hac in re mihi magis probatur, quam magis probat Couar. in Clem. si furiosus, de homicidio. p.3. initium num.8. Nauar. in Manual. c.27. nu.206. & ipse Abbas sibi contrarius in c.1. qui clerici, vel vouen. Nam in iure videlicet in Clem. si furiosus, de homic. habetur per disiunctionem, qui occiderit, vel mutilauerit. Si obiicias quod dicitur in c. accusasti, de accusation. debilitatus est, & in c. quicunque. 23.q.vlt. vel membris debilitauerit. Respondeo, cum glossa in c. accusasti. citato, canones debilitatum membris accipere pro mutilato: nam ibi glossa debilitatum interpretatur mutilatum membris. Præterea multi putarunt eum in irregularitatem incidere, qui homicidium nomine suo factum ab altero ratum, & gratũ habuerit. Ita Nicolaus Plouius, & alij quos citat Coua. in Clem. si furiosus. p.2.§.1. num.4. contra verò alij negarunt, dummodo nihil opetæ contulerit ad homicidium committendum: quæ opinio in re pœnali mitior est. Obiicies, In excommunicatione ratihabitionem mandato æquiparari, pari ratione in irregularitate. Respondeo, plurimum interesse inter excommunicationem, & irregularitatem, quoniã ex iure res est comperta excommunicatione obstringi non solùm mandantem, sed etiam eum, qui suo nomine homicidium

A illatum, aut vulnus infixũ clerico, ratum habuerit: at verò in iure apertè constitutum est nullam irregularitatem cõtrahi, nisi sit iure expressa. Secundam sententiam sequuntur Glossa. Specular. vt citat, & sequitur Couarr. loco citato. Præterea quidam opinantur, eum in irregularitatem incurrere, qui scienter iterat Sacramentum Ordinis, aut Confirmationis, sicut irregularitate afficiuntur ij, qui Baptismum repetunt, vel conferendo, vel suscipiendo, quod crediderunt Archid. c.1.d. 88. Ricar.4.d.7.a.6.q.1. Glossa. in c. dictum. de consecr.d.5. Anton.p.3.tit.18.c.5.§.3. Mai.4.d.7.q.1.ad finem. Nauar. in Manu. c.27.n.147. Alij verò negant, quia solum iure expressum est, irregularitatem contrahere eos, qui iterant Baptismum: quæ opinio tanquam in re pœnali, vt benignior, videtur esse amplectenda, nisi obstet consuetudo. Nauarrus enim testatur hanc sententiam esse magis iuri consentaneam, sed primam magis esse vsu receptam. Primam ferè omnes Canonici iuris interpretes sequuntur. Secundam Theologi magis probant, Scot.4.d.7.q.5. Palu.1.d.7.q.2. Sot.4.d.7.q.1.a.5. vbi ait secundam proculdubio veram esse. Item est quorundam sententia irregularitate ebrium obstringi, qui alium occiderit, vel mutilauerit in ebrietate omnem vsum rationis ademente, sed sponte suscepta: quia in Clementina, si furiosus, De homicidio, solum excipitur ab irregularitatis pœna infans, aut dormiens, aut amens, si absque vsu vllo rationis alterum interficiat: non autem excipit ebrium Clementina, quem tamen facilè potuisset excipere, si voluisset: ita opinantur Cardinalis, Imola, Zenzelinus, Villadiegus, Silu. quos refert Coua. in Clem. si furiosus, de homic. p.2. initium. num.3. Contra verò alij negant vllam contrahi irregularitatem, quãdo quis sine culpa, dolo alterius factus est ebrius, ita Marianus Sozinus, & alij quos citat, & sequitur Couarruuias loco citato. Quod probant, quia idem est iuris de ebrio, quod de amente, infante, & dormiente: Siquidem isti excipiuntur, eo quod absque vsu rationis occidant. Sed ebrium etiam ponimus absque vsu rationis, & citra culpam in causa, vnde ebrietas extitit, interficere: ergo idem est de ebrio iudicandum. Cum igitur in materia pœnali opiniones versentur, & altera earum sit mitior, videtur magis probãda. Similiter est aliquorum opinio, quando leges pœnam his verbis delinquentibus irrogant: Primus mus officio, Dignitate, vel beneficio, aut sit ipso iure priuatus: contrahi statim pœnam in foro conscientiæ ante vllam criminis condemnationem: ita vt Beneficiatius nõ solum fructus beneficij non faciat suos, sed etiam beneficio, officio, aut Dignitate se abdicare debeat. Alij verò putãt huiusmodi pœnam in foro conscientiæ ante iudicis sententiam non afficere delinquentes, ita vt antequam condemnentur, officium, vel beneficium deponere nullo iure cogantur. Probant, quia leges cum pœnam constituunt his verbis, Priuamus, vel, Ipso iure sit priuatus, hoc sensu accipiũtur, vt statim, atque lata fuerit iudicis sententia in reos, ea retrotrahatur ad diem commissi criminis, & sontes ab ea die iure beneficij, officij, vel Dignitatis priuẽtur: quæ materia cum pœnalis sit, & prima sententia paulò rigidior, & seuerior fuerit, videtur illi posterior anteponenda. In multis casibus, cùm quis est ipso iure beneficio priuatus, statim potest eius beneficium impetrarum, tanquam vacans, vt suo loco docebo. Item quidam existimant: si Iudex in Caium sententiam ferat his verbis: Suspendo te ab officio, vel beneficio, tatam, & firmam esse. Contra alij opinantur huiusmodi sententiam non subsistere, quia eo ipso, quod per disiunctionem fertur, est incerta: nescitur enim à quo suspendar, ab officio ne an à beneficio: & sententia qua in sontes animaduertimus, debet esse certa, ac nota nocentibus: quæ opinio in re pœnali est benignior, ac proinde probabilior. Hanc sententiã sequitur Silu. suspensio.q.5. versi. si iterum suspensio, nam ex l. hæc sentẽtia. C. de senten. quæ sine cer. quanti. habetur, non esse à iudice sententiam proferendam sine certa quantitate. Obiicies, Si presbyter in sacra peccatorum cõfessione pœnitenti pœnam constituat, vt triduo ieiunium suscipiat, vel preces horarias reciter, rata est huiusmodi sententia. Item si quis ita voueret. Si hoc vel illud mihi contigerit, promitto me per triduum ieiunium seruaturum, vel preces horarias recitaturum: ergo eadem ratione si Iudex sententiam hanc tulerit: Suspendo te ab officio, vel beneficio valet. Respondeo, Plurimum distare inter hæc, quoniam presbyter qui audit confessiones peccatorum, & per disiunctionem ieiunium, vel preces iniungit, liberam pœnitenti optionem relinquit, vt quam maluerit partem, eligat. Item quando quis cum disiunctione vouet, sese voto adstringit, ita vt facere debeat id, quod ipse posterea maluerit: at verò Iudex ferendo sententiam his verbis: Suspendo te ab officio, vel beneficio, non videtur liberè noctis volũtati relinquere, vt quam magis ipse probauerit, pœnam exoluat: quare cum certò neutram irroget, sententia manet in totum incerta, & propterea irrita censetur.

Animad-

Animaduertendum est, ex hac Regula, esse exceptionẽ iure expressam. Nam cap. Si quem, De sententia excommunic. dicitur: Si quis excommunicatur à Iudice his verbis, Excommunico te, vel si Iudex dicat, Nemo faciat hoc sub pœna excommunicationis, intelligitur de excommunicatione maiori, non minori: & tamen iuxta tertiam nostram Regulam deberet intelligi, de excommunicatione minori quia in pœnis, & odijs pars mitior est accipienda. Quare Regula nostra locum habet, quando contrarium Canones, Leges, & iura non exprimunt.

Partes intelligo in numero antheriũ, quamuis non in pẽdere, & momento rationum.

Quarta Præceptio. CAP. XII.

QVando in cæteris duæ opiniones sunt pares, sed altera earum est tutior, ea vt plurimum est anteferenda: id quod ex subiectis patebit exemplis. Plerique opinantur, Eunuchum non posse matrimonium contrahere; alij verò (vt ante iam dixi) affirmant posse, & matrimonium valere, si cum fœmina eius vitium sciente contraxerit; licet si contrahat cum ignorante nullum sit canonico iure matrimonium. Quamuis hæ duæ opiniones in cæteris essent pares, tutius est Eunuchum non contrahere, hæc pars est eligenda, præsertim antequam sit matrimonium contractum etiam semota declaratione Sixti Quinti, de qua supra. Item multi arbitrantur, circunstantias peccatorum speciem non mutantes, quamuis alioqui deformitatem eorum grauiter augentes, non esse in sacramento Pœnitentiæ necessariò explicandas: Nau. de pœnit. d.5. in principio. numer.6. vbi citat alios. Contra alij affirmant, esse in confessione exprimendas, licet in cæteris pares essent opiniones, quia tamen tutius est eas consiteri, & exprimere, ideò hæc pars vt tutior videtur præferenda, quam sequitur Sot. vna cum aliis 4. d. 18.q.2.a.4. Est etiam multorum opinio, sacram absolutionem per literas, & nuntium datam non valere: ita opinantur Cai. in sum. confessio. in condit.11. Victo. de Sacram. tracta. de confession. num. 171. Sot. 4. d.18.q.2. a.6. Angel. confessio.1. num.32. Rosel. cõfessio.1.num.8. Ledef.4.p.1.q.18.a.5. Canus relect. de pœnit. p.3. versi. alterum quod in eodem quinto argumento. Cæterum quidam alij putant vim habere absolutionem in absentem collatam: id censent Palu.4.d.17.q.2.a.1. in 3. definitione magistrali. & d.3.q.2.a.2. Anto p.3.tit.17.c.12. & cap.21.§.3. Sil. confessio.1.q.15. & confessio. 3. in principio. Medi. de confessio.q.15. Nau. in Manual. c.21. num.36. Petrus Sot. de confess. lect.11. Pala.4.d.17. disput. vlt. quia tamen tutior est opinio prima, immò quia ea sola, meo iudicio, tuta est, vt suo loco ostendam: quæ negat ratam, & firmam esse, ea est eligenda, ne pœnitens periculo exponatur in absolutione per nuncium recepta confusus, & ne sacrilegij periculum absoluens Sacerdos incurrat. Hinc etiam fit simili quadam ratione, vt longè probabilior sit eorum opinio, qui censent cognationem spiritualem non contrahere regem, vel principem, qui per procuratorem, vel nuncium, vel mandatarium tenet, aut suscipit aliquem in baptismo, quam sententiam sequuti sunt Archidiaconus, Ioan. Andreas, Ancharanus, Dominicus, Francus quos refert, & sequitur Nauarrus, & sic etiam Baldus, Henricus, Præpositus, Federicus, Romanus quos citat, & approbat Couarruuias: sic quoque Sylvester, Sotus, Ledesmus, quamuis Cardinalis: Martilius, Abbas, & Felinus oppositum docere videantur: nam huiusmodi cognationes spirituales per Canones institutæ restringi, potiùs quàm laxari debent. Præterea multi censent in suscipiendis Ordinibus ad Sacramenti substantiam non necessariò pertinere, vt qui promouetur ad Ordines, manu tangat materiam sibi in ipsis Ordinibus porrectam, sed tantum, vt eam ab Episcopo in medium productam cernat: Aliorum verò est sententia ad eam necessariò requiri, vt materia ab Episcopo porrigatur, & tangatur ab eo, qui ad Ordines eligitur, primam sententiam tenuerunt. Bona.4.d.24.p.2. a.1.q.4. Albert.4.d.24.a.38.ad 2. Sot.4.d.24.q.1.a.2. Victo.de sacram. ordi. Ledef.4.p.2.q.16.a.3. Armil. ordo. num.4. Tabien. ordo.2. num.1. Secundam opinionem sequuntur, Palu.4.d.24.q.1.a.1. Anto.p.3.tit.14.c. 6. Ange. ordo.1.num.8. Rosel. ordo. 2. nu.1. Silu. ordo.2.q.5. versi.3. Asten. in sum. lib.6.p.2.tit.2.a.5.q.3. Caietom. suorum opusculorum tract.11.ad finem, & tract.26. quoniam igitur huiusmodi opiniones sunt pares in cæteris; & alioqui tutius est, vt qui initiatur Ordinibus materiam tãgat: ideo hæc opinio videtur anteponenda. Est item multorum opinio, esse iure naturali damnatum, vt si quis simul habeat plura beneficia eiam simplicia, quorum vnum ad honestam, & commodam vitæ sustentationem sufficit: & propterea iustam causam requiri, vt quis Pontificiæ indulgentiæ priuilegio simul plura possideat: alioqui nullam esse in foro conscientiæ indulgentiam; hanc sententiam tuetur Abbas in reperit. ad caput. extirpandæ. §. qui verò. de præb. nu.17. & probat eam aliorum testimonio. Alij verò existimant non esse naturali, aut diuino, sed solum canonico iure veritum, plura huiusmodi beneficia simul quempiam habere; & ideireo si plura Pontificiæ indulgentiæ beneficio etiam sine iusta causa quis simul habeat, indulgentiam in foro conscientiæ valere, licet in ea petenda, aut conferenda peccaturreo quod iuris canonici relaxatio vim habeat in foro cõscientiæ, quamuis peccet Pontifex in ipso iure relaxãdo absque causa iusta, & legitima: sita opinantur Inno. Gotfr. Ioan. Andr. & alij quos citat, & sequitur Caiet. in elem. gratiæ. de reser. nu.11. Sed cum hæc sit minus tuta sententia, illa prior videtur mihi magis probanda. Sunt qui etiam opinentur, Patriarchas, & Episcopos in suis Ecclesiis, quibus præsunt, commorati diuino iure non cogi: sed solùm ad id canonica lege compelli; & proinde indulgentiam Romani Pontificis auctoritate obtentam, etiam sine iusta causa, in foro conscientiæ ratam, & firmam esse, quia solius iuris Canonici est relaxatio, Cathar. in opuscu. de residen. & Albinian. in tract. de residen. ita sunt opinati. Alij contra putant, vt Cai. 2.2.q.185.a.5. dicentes iure diuino, Parochos, & Episcopos residere debere, & propterea in foro conscientiæ nullam esse indulgẽtiam absque iusta causa impetratam. Post Concilium Tridentinum, id tenendum est, quod decernit sess. 23. de reform. c. 1. Item multi censent præceptum eleemosynam erogandi vim solùm habere, quando pauper necessitate extrema, aut quasi extrema laborat, non autem si grauitatem aliqua necessitate vexetur, quam sententiam sequuti sunt, Abbas, Antoninus, & alij quos citat Couarr. lib. 1. variar. resolut. c. 14. nu. 5. Contra alij existimãt eiusmodi præcepto etiam nos tunc teneri, quando pauper ad solam grauem indigentiam deuenit, quod vt rectè ait Couarruuias plerique senserunt, quæ sententia tutior cum sit, meritò est præferenda. Insuper est quorundam opinio eleemosynæ erogandæ præceptum impleri, si simpliciter, & omnino indigenti pecuniam mutuam demus, quod senserunt Adria. quod. 1. a. 2. Nau. in Man. c. 17. nu. 61. Couar. in regula peccatũ. p. 2. §. 1. nu. 4. Aliorum verò est sententia, quando pauper simpliciter indiget, ita vt nec hic, nec alibi quicquam habeat, vnde possit sibi succurrere, & habendi in futurum spe omni careat, eleemosynæ largiendæ præcepto minimè satisfieri mutuum aliquid dando, nisi gratis, & liberaliter donemus id, quo simpliciter indiget ad suæ vitæ vsum necessarium: quæ opinio, vt tutior est eligenda. Quam docuerunt Medi. tract. de eleemosyna. q.6. Sot. lib.4. de iusti. q.7. a.1. ad 4. Mai. 4. d.15. q.7. §. vt autem clarè videas. Ledesm. 4. p.2. q.15. a.3. Quorundam est opinio nullum peccatum admittere eum, qui minus idoneum eligit ad beneficium Ecclesiasticum digniori posthabito: Contra alij oppositum docuerunt, hoc tanquam tutius tenendum: quidquid senserint glossa, & alij, quos citat Couarru. in regula. peccatum. p.2.§.7. num.3.

Quæritur, An inter opiniones semper tutiorem sequi debeamus? Quidam existimant oportere nos sequi semper tutiorem, tum quia iure constitutum est, vt in dubiis id quod tutius est teneamus. c. iuuenis de sponsi. & in c. si quis de pœnit. d.7. dicitur, quod certum est tenetur, dimittatur quod est incertum: tum etiam, quia opinio est assensus, non certus, & firmus, sed cum formidine, qua putamus partem oppositam eius, quod opinamur, verã esse. Cæterum verius est, non semper inter opiniones debere nos eligere tutiorem, vt ex subiunctis exemplis cõstabit. Nam multi senserunt pœnitentiæ præcepto nos compelli in diebus festis, & sacris ad detestationem, & dolorem peccatorũ habendum: alij verò negatũt. Et certè prior opinio tutior est: & tamen posteriorẽ eligere tuta conscientia possumus. Quorundam sententia est debere nos peccatorum nostrorũ confessionem facere statim, vt est nobis oblata opportunitas, quod tutius quidem est, sed tutò oppositam aliorum sententiam amplectimur. Item multorũ fuit opinio, admissum in die festo peccatum, temporis circunstantiam habere in sacra peccatorum confessione necessariò exprimenda: Alij tamen oppositum tenẽtiæ licet prior opinio sit tutior, eam tamen sequi iure non coguntur. Senserunt etiam nonnulli nefas esse ex mutuo ratione lucri cessantis quidpiam exigere, vel accipere; affirmarunt alij id licere. Et tutius quidem primum est, sed ad id tamen amplectendum nullo iure compellimur. Est item aliquorũ sententia promissionem iureiurando firmatam licet in re alioqui leui adeo vim obligandi habere, vt lethale peccatum sit talis iurisiurandi violatio: Contra verò alij tradiderũt, solùm venialem cõmitti culpam in tali iureiurando frangendo, quod quamuis minus tutũ sit, tutò sequi possumus. Fuit S. Thomas, & aliorum quoque sententia posse iudicem tuta conscientia pœna legis, etiam si capitalis sit, condemnare eum, quẽ ipse iudex priuatim quidem nouit esse innocentẽ, sed secundum ea, quæ sunt in iudicio allegata, & probata reum mortis, cum tamen Scotus, Adrianus, Panormita. & alij quos refert Coua.

Nau.10. 2.consil. de cogna spirit.consi. 2. n.7. Coua. in epitom. p.2.c.6. §. 4.num.7. Silu. matrim. 8.q. 7.ver.14. Sotus 4. d.42.q.1. a.2. Ledef.4.p.2. 948.a.2. ad finem.

1.2.th.2.2. 9.67.ar. 2. & alij quos citat, & sequitur Couar.lib. 1.var.re. solu.c.1. nu.1.& 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vias loco citato aperte tradiderint nullo modo licere Iudici, capitali supplicio in eum animaduertere, quotiescunque ei priuatim nota fuerit innocentia: quæ opinio licet tutior quidem sit, attamen nec vllo peccato relinquitur: nam liberum nobis est priorem sententiam, & sequi, & iuxta eam agere salua animi conscientia. Plerique item censent nulli licere pro suis rebus defendendis furem præsertim diurnum occidere, quamuis liceat nobis eum, qui in nos irruit, interficere pro vita nostra tuenda. Hanc sententiam sequuntur Gloss. & Abbas, Anania, Felinus & alij quos refert Couarr. in Clem. si furiosus. de homic. p. 3. §. 1. num. 6. At contra alij sentiunt, etiã pro rebus nostris ad vitæ vsus necessariis seruandis fas esse furem perimere; quod etsi minus iurum sit, est tamen tuta conscientia liberum, alteram partem amplecti, quam defendunt Caiet. 2. 2. q. 64. a. 7. Silu. excommunicatio. 6. §. 6. versi. 9. Sot. lib. 5. de iust. q. . art. . Couarr. loco citato, quam sententiam intelligunt locum, & vim habere in rebus, quæ sunt alicuius momenti, & quæ aliter defendi nequeunt contra vim furis, nisi illum occidamus. Ego tamen eam interpretor in hunc modum: iure possumus furem interimere per vim rapientem bona nostra, quæ sunt vitæ simpliciter necessaria, & aliter ea tueri nequimus, nisi raptorem occidamus: tunc enim vitam nostram contra vim defendimus quam tueri licet. Vt quando equus, quem habes, est tibi necessarius ad vitam fuga conseruandam: aut anna ad te protegendum: aut pane simpliciter indiges, ne fame pereas. Alioqui illud est tenendum, quod ait Aug. lib. . de Iib. arbi. c. 5. quomodo peccato sunt liberi, qui pro iis rebus, quas contemni, oportet, humana cæde pollui sunt? Præterea est quorundam opinio, nefas esse, si quis sit iuste condemnatus, vt in carcere moriatur, manere in carcere, quando liber ei patet aditus ad fugiendum. Ita nefas esse panem, aut cibum oblatum respuere, quamuis quis sit iure condemnatus ad carcerem perpetuum, vt ibi fame pereat. Alij verò contra existimarunt licere ei cibum oblatum refutare, repudiare, ab eo se abstinere, & in carcere manere ad satisfaciendum iustæ Iudicis sententiæ, quæ eum perpetuo carceri mancipauit. Priorem sententiam sequuntur Cai. 2. 2. q. 69. a. 4. Victo. relect. de homic. num. 18. Cordub. lib. 1. q. 36. Castr. lib. 2. de lege pœna. c. 8. Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. nu. 10. Posteriorem tuentur Sot. lib. 5. de iust. q. 6. a. 4. Mai. 4. d. 15. q. 2. Ange. fugere, num. . ad finem. Salon. 2. 2. q. 69. a. 4. controuer. 4. Sed quamuis prior opinio sit tutior, et tamen minime cogimur adhærere. Item multi docuere, Lucrum partum ludo legibus interdicto in foro conscientiæ esse restituendum. Contra alij tradiderunt illud non debere restitui; Et sanè licet prius sit tutius, potest quis tamen id lucri in foro conscientiæ tutò retinere quando, scilicet, ludus legibus solùm vetaeus, non tamen is qui lucratur sit inhabilis ad retinendum sibi lucrum ludo acquisitum. Quoniam licet priorem sequantur Bonau. 4. d. 15. p. 2. a. 2. q. 1. Palu. 4. d. 15. q. 3. a. 5. Ricar. 4. d. 15. a. 1. q. 3. Gab. 4. d. 15. q. 3. a. 1. nota. 4. Ange. ludus. q. 7. Posteriorem tamen tuentur Alexand. Adria. Castr. Sot. quos refert, & sequitur Salon. 2. 2. q. 61. tract. de dominio. q. 5. ita etiam sensêrunt Cai. Mai. Medi. vt citat, & defendit Couar. in regul. peccatum. p. 2. §. 4. num. 2. Aliquorum est quoque sententia, ad rectè suscipiendum Baptismum, vel Pœnitentiæ sacramentum, cum peccatorum dolorem requiri quam vocant contritionem scitam, & cognitam: vel saltem eum dolorem, qui attritio appellatur, quæque existimetur bona fide esse contritio. Ita videtur docere Nauar. in Manua. c. 1. num. 16. Cuius oppositum alij opinantes dixerunt sufficere solam attritionem: etiamsi peccator eam attritionem esse cognoscat, dummodò tamen talis sit, quæ omnem peccandi voluntatem, & prauum affectum excludat: qualis est peccatorum dolor conceptus metu gehennæ, aut desiderio, & studio vitæ æternæ, aut odio turpitudinis peccatorum ex Spiritus sancti dono cum spe veniæ impetrandæ; hoc tradit Canus. de pœnit. p. 5. versi. Deinde etiam attritio efficax. Primum non est dubitandum tutius esse, tamen secundum suadere, & eligere possumus citra vllum animæ periculum. Et videtur pro ea sententia facere, quod dicitur in Concil. Trid. sess. 14. cap. 4.

Ad obiecta verò in principio. Respondeo, iure esse constitutum, vt in rebus dubijs, quod tutius, & certius est, teneamus, quod generaliter verum est. Nusquam tamen in iure habetur, vt inter opiniones tutiorem sequamur: non enim idem est iuris de dubijs, quod de opinionibus. Nam qui dubitat, neutri parti assensum præstat, qui verò opinatur, vni tantum parti assentitur, quamuis non sine aliqua formidine. Quare is, qui dubitat, nisi dubitationem deponat, & exuat, non potest agere contra dubiam conscientiam: quia quamcumque partem sequatur, se exponit peccati periculo, eo ipso quod facit contra conscientiam dubitantem, vt inferiùs dicemus. Ad secundum Respondeo; Quando quis opinatur, licet vi opinionis certò, & firmè non adhæreat parti, quam

A opinatur, nulli periculo peccati se obiicit; quoniam in opinionibus, quæ sunt probabiles, licet eam sequi, quam malumus. Et propterea vi huius principij extrinseci, nimirum inter probabiles opiniones licere hanc, aut illam eligere, in eligendo nullum peccatum admittimus: nam quamuis minus tutam, minùs certam, & firmam eligamus eligimus tamen id quod licet facere, & quod est nobis iure concessum.

Quinta Præceptio. CAP. XIII.

VT plurimùm communis opinio Doctorum in rebus agendis est anteponẽda. Hanc Regulam intelligimus locum habere, quando nulla ex quatuor suprædictis præceptionibus locum habuerit. Et quoniam res agenda, aut potest ad materiam Legalem, aut Canonicam, aut Theologicam pertinere: Communem opinionem accipimus iuxta subiectam rei cuiusque materiam. Quare si materia est Theologica, communis opinio intelligitur, quæ communi Theologorum consensu fuerit recepta. Si materia sit legalis, communis opinio eenseatur, quam communis iuris Ciuilis interpretum consensus approbarit. Si materia sit Canonica, communis opinio habetur, quæ communi iuris Canonici Doctorum sensu confirmatur. Illustremus rem exemplis. Communis Theologorum est opinio; Baptismum in hanc formam susceptum: Ego te baptizo in nomine Genitons, Geniti & procedentis ab vtroque vel in hanc formam: Ego te baptizo in nomine Christi, non valere: quæ opinio est omnino eligenda. Licet Caietanus cum quibusdam aliis affirmauerit Baptismum sic collatum, ratum, & firmum esse: præsertim cum communis Theologorum opinio sit etiam in hac controuersia tutior. Theologorum, præsertim veterum est communis sententia, quatuor minores Ordines esse verè sacramenta, & characterem imprimere, gratiámque suscipiẽtibus dare: & ea mihi videtur præferenda eorum sententiæ, qui nostro tempore oppositum tradiderunt. Quidam Theologi opinantur Ordines sacros per solam impositionem manuum, & verba Episcopi sine vlla traditione instrumẽtorum sacrorum conferri: quia eos sic Apostoli conferebant, quando nullus erat Euangeliorum liber, qui Diacono traderetur, & Græci eos ita conferre perhibentur. Constans tamen est omnium ferè Theologorum, & Canonici iuris interpretum, & Summistarum sententia, eos Ordines nullo modo dari, & suscipi absque sacrorum instrumentorum porrectione: hæc est tenenda.

Primò Quæritur, Quo pacto communis opinio discerni, & internosci queat. Respondeo, Sæpè vsu venire, vt res sit penitus dubia, quoniam auctores aliquando aiunt hanc vel illam opinionem esse communem; cum tamen alij scribant communem esse cõtrariam. Veluti si simplex presbyter cum concubina rem habuerit; Dubitatur, cum agitur de iuris pœnis, quibus delicta plectuntur, num ea copula censeri debeat tanquam simplex congressus viri omni vinculo soluti, cum fœmina etiam ab omni vinculo liberata: an verò tanquam sacrilegium: an potius tanquam incestus. Quod si voluerimus nosse, quæ sit in hac quæstione communis opinio, prorsus est difficile, eo quod auctores inter se dissentiant. Iulius Clarius tradit esse communem opinionem, dictum congressum esse incestum. Sed alij eodem teste docuerunt tanquã communem sententiam esse sacrilegium. Rursus alij tanquam communem scripserunt esse simplicem, vt vocant, fornicationem, ac vt talem esse puniendam. Idem Iulius Clarius scribit esse communem sententiam, posito statuto, vt quilibet publicè relegatum, & proscriptum, quem Bannitum appellant, occidere possit impunè: immò etiam suum patrem proscriptum necare: ius esse cuique id facere; & tamen prædictus auctor eo loco ait alios afferere tanquam communẽ sententiam, nemini licere id facere, etiam posito statuto prædicto. Idem auctor ibidem tradit communem esse opinionem, posito prædicto statuto ius esse publicè proscripto seseque defendendo occidere eum, qui in ipsum irruerit ad eum interimendum. Alij verò tradunt esse communem sententiam nefas esse, si publicè proscriptus sui tuendi causa illum occidat: Sicut nefas esset, si reus ad mortem damnatus se defenderet à Iudicum ministris, eósque interficeret. nunquã enim bellum potest esse ex vtraque parte iustum. Idem auctor scribit esse communem opinionem, posito prædicto statuto, licere cuique priuato, publicè proscriptum, vel per proditionẽ, vel per insidias, & fraudes, & acceptis ad id pecuniis necare. Alij verò tradidere tanquam communem opinionem nefas esse, his modis, & artibus trucidare.

Quando igitur scriptores ita dissentiunt, vt alij affirment hanc vel illam opinionem esse communem, alij verò, oppositam; tunc si ex lege, vel ex more, & consuetudine recepta nihil certi elici possit, tutior pars est eligẽda. Siquidem communis

Sot. 4. d. 1. q. 1. a. 5.

Cai. p. 3. q. 46. a. 5.

S. Tho. Bonau. Ricar. cum Magistro. 4. d. 24. Petrus de Sot. de inst. sacer. trac. de sacramen. ord. sect. 5. Ocsius in conf. fid. catho. de Sacram. ordi. c. 50 & 53.

Nauar. in Manua. c. 27. nu. 189. Nauar. loco citato. Decius cõs. 494. Alexan. conf. 102. lib. 7. n. 6.

Io. Andr. in c. 1. de const. Nauar. loco citato. Nauar. ibidem, id tã. c. 27. Manuale. n. 189.

Clar. lib. 5. recep. sent. §. fornicatio. nu. 16. clar. lib. 5. recep. sent. §. homicid. num. 46 clar. ibid. num. 53.

Clar. ibid. num. 67.

munis opinio facilè internosci non potest. Deinde nonnunquam etiam communis opinio discerni non potest, cum sæpè contingat, vt sententia quæ olim erat recepta communi consensu, modo, non sit. Et tunc, tempora sunt distinguenda, & scriptores studiosè, diligenter, & attentè legendi. Nam vsu venit non raro, vt scriptores doceant hanc, vel illam sententiam esse communem; vt in Theologia dicere solent Bonauentura, Ricardus, Henricus, Ægidius, Durandus: In iure Pontificio, & Canonico, Glossa, Ioan. Andreas, Abbas, Felinus. In iure Ciuili Decius, Salicetus, Iason; & tamen intelligendum est eos auctores loqui iuxta tempora, in quibus ipsi scribebant. Quare videndum est, an qui postea successere scriptores, eam ne opinionem, an aliam habuerint: quoniam frequenter accidit, vt quæ opinio paucis ab hinc annis in vsu non erat, modò communi consensione recipiatur. Insuper est animaduertendum, habendam esse rationem prouinciarum, nationum, & gentium: nam solet etiam euenire, vt quæ opinio in vna prouincia, natione, vel gente communis est, in alia recepta non sit. In Gallia enim aliquæ opiniones communi consensu docentur, quæ tamen in Hispania, vel Italia fere ab omnibus refutantur, & improbantur. Veluti, Crucem non esse colendam honore, & veneratione latriæ, sed alio inferiori cultu nonnulli scriptores in Germania, & Gallia tradiderunt: at in Hispania communi consensu docetur Crucis cultum, & honorem latriæ deferendum. Si roges, An communis opinio existimari, & intelligi, debeat ex numero, an potiùs ex auctoritate opinantium. Respondeo, vt plurimùm ex numero, & auctoritate opinantium esse iudicandum, non autem ex solo numero auctorum: nam opinionem aliquam plurimi vnum aliũ auctorem sectari docuerũt more ouium, vel volucrum, quæ plures vnam præeuntem secutæ eandem viam arripiunt, vt tradit Nauarrus, Decius, Alexander. Et sciendum est inter Theologos esse aliquos, qui certarum partium factionis, vel sectæ dicuntur, eo quòd certi auctoris doctrinæ sint addicti, tanquam iurati in verba magistri; inter religiosorum familias videas scriptores omnibus certi doctoris, & fortassis non immeritò sententiis alligatos, vt ei quasi consecrati esse videantur. Quidam S. Thomæ, alij sese Scotæ addixerunt, cui tanquam ad saxum adhærescunt; alij item sicut Gabriel, & plerique Nominalium Ochamo. Quare Thomistæ (vt vocari consueuerunt) vnà cum S. Thoma connumerari debent: Scotistæ cum Scoto: Gabriel, & alij ferè Nominales cum Ochamo. Alij verò auctores nullarum partium sunt, vt Henricus Gandauensis, Alexander, Albertus, Bonauentura, Ricardus, Ægidius, Gregorius, Durandus, & Adrianus. Aliquando verò communis opinio ex numero opinantium existimatur; quando vt docent Ioan. Andreas, & Nauarrus eum sequuntur, pauci sunt, qui vnam opinionem sequuntur, si cum iis, qui sentire contrarium, conferantur. Si secundò quæras, quinam, & quot numero auctores opinionem aliquam communem constituant. Respondeo ex Nauarro, oportere eos auctores esse classicos, hoc est, quorum auctoritas in Scholis sit approbata. Item oportere eos esse plures: non enim vnus tantum, aut alter ad communem opinionem sufficit. Verbi gratia, si septem, aut sex ex instituto quæstionem aliquam tractent, & quinque eorum vnum opinentur, vno aut altero contrarium docente, communis est opinio ea, quam quinque vnanimi consensu tradiderunt. Præterea animaduertendum est, posse nonnunquam vnius auctoris sententiam multorum, & maiorum opinioni præferri, iuxta id, quod dicitur in l. Deo auctore, C. de vetere iure enuncleando, cuius hæc ibi verba habentur: Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius, & æquius est iudicatores cum possit vnius forsan, & deterioris sententia multos, & maiores aliqua in parte superare. Sic ibi. Vt si sententia vnius meliori, subtiliori, ac firmiori ratione comprobetur. Nam in cap. Cappellanus, De Feriis, cum duæ essent propositæ opiniones, posterior electa est. Cuius rei ratio subiungitur: Quia meliori, inquit Pontifex, & subtiliori ratione nitebatur. Porrò qui sint in iure Ciuili, aut Canonico pertractando; aut in re Theologica disputanda; aut in enucleandis criminibus, quos conscientiæ casus vocant, auctores classici; operæpretium faciam, si hoc loco summa qua potero perspicuitate, & breuitate perscripsero.

Quinam sint Auctores, Scriptoresve Classici. CAP. XIIII.

QVoniam in deligendis opinionibus ea habetur sententia probabilis, quæ Classici Scriptoris, auctorisve testimonio comprobatur: ideò in hoc capite visum est mihi auctores classicos recensere. Tales autem habentur ij, quorum auctoritate tanquam probabili, Scholæ frequenter vti

A solent: nam vt constat ex Gellio. lib. 19. c. 8. Scriptores alij sunt Classici: alij Proletarij. Classici sunt, quos sæpè lectitamus, & assiduè euoluimus, & eorum testimonio frequenter vtimur: cæteri tanquam viliores Proletarij habentur. Auctores porrò Classici approbati, alij sunt in re Theologica: alij in Canonica, & Pontificia: alij in Ciuili, & legali. Alij in casibus, quos vocant conscientiæ definiendis, quique Summistæ vulgò appellantur. Inter Auctores item huiusmodi alij scripserũt ab anno Domini 1140. quo tempore floruit Petrus Lombardus, qui dictus est Magister sententiarum, vsque ad annum Domini 1300. quos quidem in prima classe reponimus. Alij sunt secundæ Classis, qui scripserunt ab eodem anno Domini. 1300. vsque ad annum. 1400. Tertiæ Classis sunt, qui floruerunt ab anno Domini 1400. vsque ad annum. 1500. In quarta Classe numeramus eos, qui scripserunt ab anno 1500. vsque ad nostram ætatem: nam Classes ipsas distinguimus pro varietate temporum, in quibus Auctores vixerunt, non pro ipsorum scriptorum auctoritate, & dignitate.

Prima Classis Theologi.

B
1130 Flo- Hugo sancti Victoris Saxo.
1140 ruit. Petrus Lombardus vulgò dictus Magister sententiarum.
1150 Ricardus sancti Victoris.
1216 Gulielmus Episcopus Parisiensis Aluernus.
1200 Gulielmus Altisiodorensis Episcopus.
1240 Alexander Alensis Anglus, Franciscanus.
1240 Albertus Magnus Theutonicus, Dominicanus.
1270 S. Thomas Italus Dominicanus.
1270 S. Bonauentura Italus, Franciscanus.
1280 Ægidius Romanus, Augustinianæ familiæ.
1280 Petrus Tarantasius Italus Dominicanus, & postea Pontifex Rom. Innocentius Quintus.
1290 Henricus Gandauensis, Flander.
1290 Ricardus cognomẽto de Media villa, Anglus, Franciscanus.

Secundæ Classis Theologi.

C
1300 Ioannes Duns Scotus, Franciscanus.
1317 Petrus Aureoli Italus, Franciscanus.
1320 Gulielmus Okam Anglus, Franciscanus.
1324 Augustinus Triumphus cognomento de Ancona, Augustinianus.
1320 Aluarus Pelagius, Hispanus, Franciscanus.
1300 Durandus cognomento de Sancto Portiano, Italus, Dominicanus.
1350 Petrus Paludanus Gallus Dominicanus.
1350 Gregorius Ariminensis, Augustinianus.
1350 Thomas Argentinas Augustinianus.
1350 Ioannes Bacconius Anglus, Carmelitanus.
1390 Marsilius cognomento de Inguen, Anglus.

Tertiæ Classis.

1415 Ioannes Capreolus Tolosanus, Dominicanus.
1415 Alphonsus Tostatus, Episcopus Abulensis, Hispanus.
1420 Ioannes Gerson, Gallus.
D 1420 Thomas Vualdensis Anglus, Carmelitanus.
1460 Dionysius Riccel, Theutonicus, Carthusianus.
1490 Contadus Summehart, Theutonicus.
1490 Gabriel Biel, Theutonicus.

Quartæ Classis.

1510 Flo- Ioannes Maior Scotus.
1515 ruit. Iacobus Almainus, Gallus.
1515 Thomas cognomento de Vio Caietanus Dominicanus.
1516 Adrianus Flander postea Romanus Pontifex.
1540 Franciscus Victoria Hispanus, Dominicanus.
1550 Dominicus Sotus Hispanus, Dominicanus.
1550 Melchior Canus Hispanus, Dominicanus.
1555 Martinus Ledesmus Hispanus, Dominicanus.
1550 Petrus Sotus Hispanus, Dominicanus.
15 Ioannes Viguerius Granatensis, Dominicanus.
1550 Ioannes Medina complutensis Theologiæ Doctor, Hispanus.
1550 Alphonsus à Castro Hispanus, Franciscanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1560 Antonius Cordubensis Hispanus, Franciscanus.

Præter hos sunt quidam alij, quos ego tantam auctoritatem habere iudico, quantam habent ij, quorum sententiis adhæremus; aut quanti ponderis, & momenti sunt rationes, & argumenta, quibus vtuntur in suis opinionibus comprobandis: quos etiam aliquando, cum opus fuerit, citabo.

Sunt itidem alij Theologi, quorum auctoritate scholæ Theologorum interdum vtuntur cuiusmodi sunt.

Franciscus Maironis, Franciscanus.
Adam Godam, Anglus.
Ioannes Bassolis.
Rupertus Olchor, Anglus, Dominicanus.
Henricus Brito, Dominicanus.
Ricardus Rodulphus, dictus Armachanus.
Henricus Oyta Theutonicus.
Gulielmus de Rubione, Franciscanus.
Petrus de Aliaco, Flander.
Andreas cognomento de Castro.
Ioannes cognomento de Neapoli.
Gothifredus cognomento de fontibus.
Dionysius Cistercienſis.
Franciscus Lichetus, Brixiensis, Franciscanus.

Iuris Canonici interpretes.

Primæ Classis.

1245 Flo- Innocentius Quartus Parer Iuris.
1255 ruit. Henricus de Segusia, vulgò dictus Hostiensis, fons, & splendor Iuris.
1271 Gulielmus Durandus, vulgò Speculator.

Secundæ Classis.

1300 Guido de Baysio, vulgò Archidiaconus magnæ auctoritatis vir.
1340 Ioannes Andreæ filius, Bononiensis, lucerna Iuris.
1340 Federicus Senensis.
1340 Paulus cognomento de Leazaris.
1340 Oldradus cognomento de Laude.
1354 Lapus de Castellione, Patritius Florentinus.
1340 Lapus Abbas S. Miniati.
1355 Ioannes Calderinus Bononiensis.
1374 Ioannes de Lignano, Bononiensis.
1383 Egidius de Bellamera.
1390 Henricus Boich, Lenensis.
1550 Bonifacius cognomento de Vitalinis.

Tertiæ Classis.

1442 Dominicus de sancto Geminiano.
1494 Ioannes Antonius de sancto Georgio, vulgò Præpositus, Cardinalis postea Alexandrinus.
1408 Petrus de Ancharano, Bononiensis.
1408 Antonius de Butrio, Bononiensis.
1410 Gaspar Calderinus, Bononiensis.
1430 Ioannes de Imola.
1416 Franciscus de Zabarellis, Perusinus, Cardinalis.
1434 Ludouicus Pontanus, vulgò Romanus.
1434 Nicolaus de Tudeschis, vulgò Abbas, & Panormitanus, lucerna Iuris.
1434 Ioannes de Turrecremata, Hispanus, Dominicanus, postea Cardinalis.
1466 Andreas Siculus, vulgò Barbatius.

Quartæ Classis.

1502 Felinus Sandeus.
1504 Ioannes Selua Gallus, Lemouicensis.
1518 Petrus Paulus Parisius, Cosentinus, postea Cardinalis.
1550 Augustinus Berous, Bononiensis.
1515 Rochus Curtius, Parauinus.
1550 Petrus Rebuffus, Gallus.
1560 Didacus Couarruuias, Hispanus.
1506 Antonius Burgos, Hispanus.
1518 Ludouicus Gomerius Hispanus, postea Episcopus Sarnensis.
1530 Fortunius Garzia, Hispanus.
1560 Martinus Nauarrus, Hispanus.

Iuris Ciuilis interpretes.

Primæ Classis.

1550 Post Irnerium Romanarum legum instauratorem, quem idcirco Iuris Ciuilis interpretes, lucernam Iuris appellant, & post Hugolinum, Bulgarum, Placentinum, Ioannem, Bohianum.
1200 Azo Bononiensis.
1200 Rofredus Beneuentanus.
1227 Accursius Florentinus auctor Glossæ in vniuersum Ius Ciuile.
1256 Ioannes de Blanasco Burgundus.
1260 Odofredus Beneuentanus.
1271 Iacobus de Bellouiso.

Secundæ Classis.

1300 Dynus Mugellanus.
1300 Petrus de Bellapertica Burgundus.
1300 Iacobus de Arena Parmensis.
1300 Martinus de Sulmanis.
1300 Gaufredus de Trano.
1300 Ricardus de Malumbris Cremonensis.
1320 Oldradus de Ponte Laudensis.
1305 Iacobus de Rauani.
1300 Nicolaus de Malumbra.
1320 Rainerius Arsendus de Fotoliuij.
1320 Iacobus Butrigarius.
1330 Signorolus de Homodeis Mediolanensis.
1335 Cynus Pistoriensis.
1350 Bartolus de Saxo Ferrato.
1350 Ioannes Fabri Gallus.
1350 Albericus Bergamensis.
1350 Andreas de Isernia, Neapolitanus.
1330 Nicolaus Spinellus Neapolitanus.

Tertiæ Classis.

1400 Baldus de Vbaldis, Perusinus.
1423 Nellus sancti Geminiani, Florentinus.
1400 Angelus de Vbaldis, Perusinus.
1400 Petrus de Vbaldis, Perusinus.
1404 Franciscus de Ramponibus, Bononiensis.
1408 Bartholomæus de Saliceto, Bononiensis.
1420 Benedictus de Plombino.
1430 Raphael Fulgosius, Placentinus.
1430 Raphael Cumanus, Comensis.
1434 Florianus à S. Petro, Bononiensis.
1434 Paulus de Castro.
1442 Guido Papæ, Gallus.
1442 Matthæus Matthæsilanus.
1440 Martinus Laudensis.
1466 Martinus Cæpolla Veronensis.
1461 Franciscus de Accoltis.
1470 Angelus de Aretio.
1470 Marianus Socinus Senior Senensis.
1470 Ioannes Bertachinus, Firmianus.
1482 Franciscus Curtius Senior.
1470 Alexander de Imola.
1498 Iason Maynus Mediolanensis.
1499 Ludouicus Bologninus Bononiensis.
1489 Antonius Corsetus Siculus.
1498 Flo- Bartholomæus Bologninus, Bononiensis.
1498 ruit. Bartholomæus Socinus, Senensis.

Quartæ Classis.

1500 Lancellotus Decius, Mediolanensis.
1502 Philippus Decius, Mediolanensis.
1502 Paulus de Citadinis, Mediolanensis.
1502 Vincentius Herculanus, Frisius, Perusinus.
1510 Thomas Parpalea, Taurinensis.
1513 Ioannes Crotus.
1519 Ioannes Franciscus Ripa.
1519 Rubertus Maranta, Venusinus.
1520 Paulus Orianus Brixiensis.
1520 Carolus Ruinus, Rhegiensis.
1524 Hippolytus Marsilius, Bononiensis.
1523 Ioannes Franciscus Purpuratus.
1520 Vdalricus Zasius.
1530 Ludouicus Gozadrinus.

Franci

1530 Franciscus Curtius Iunior, Patauinus.
1546 Hieronymus Cagnolus, Veicellensis.
1533 Ioannes Antonius Rubeus, Alexandrinus.
1540 Andreas Alciatus, Mediolanensis.
1512 Andreas Gammatus, Bononiensis.
1520 Andreas Tiraquellus, Gallus.
1530 Nicolaus Boërius, Gallus.
1540 Bartholomæus Cassaneus.
1540 Aymon Crauetta, Gallus.
1546 Ioannes Corasius, Tolosanus.
1550 Franciscus Connanus, Gallus.
1540 Arias Pinellus, Hispanus.
1550 Emmanuel Costa, Hispanus.
1550 Antonius Gomezius, Hispanus.
1540 Fortunius Garcia, Hispanus.
1550 Hugo Donellus, Gallus.
1540 Ioachimus Minsinger, Germanus.

Summistæ Primæ Classis.

1200 Azonis Bononiensis, Summa.
1555 Henrici vulgò, Hostiensis.
1160 Raimundi de Penna Forti, Dominicani.
1290 Ioannes de Friburgo Dominicani, quæ dicitur Summa Confessorum.
1261 Hugonis Barchinonensis Dominicani.
1270 Vlrici Argentinatis, Dominicani.
1280 Goffredi Tranensis Summa.

Secundæ Classis.

1317 Monaldi Franciscani Summa.
1317 Astensis Franciscani, dicta Astesana.
1320 Bartholomæi de Sancto Concordio, Pisani Dominicani, quæ dicitur Pisana.

Tertiæ Classis.

1414 Rainerij Pisani, Dominicani Summa, quæ inscribitur Pantheologia.
1440 Petri Casuel Franciscani Directorium iuris.
1435 Ioannis Nidei, Dominicani Præceptorium.
1443 S. Bernardini Senensis, Franciscani.
1454 Nicolai Ausmo Franciscani Supplementum.
1484 Pacifici Nouariensis, Franciscani dicta Pacifica.
1484 Ioannis Baptistæ de Salis Franciscani, quæ vulgò dicitur Rosella, aut Baptistiniana.
1454 S. Antonini Dominicani, vulgò dicta, Defecerunt. Eiusdem alia Sūma Theologiæ in quatuor partes diuisa.
1460 Henrici de Herp, Franciscani Aurtum speculum.

Quartæ Classis.

1515 Siluestri Dominicani Sumina, quæ dicitur Siluestrina.
1516 Ioannis Tabiensis Dominicani, quæ dicitur Tabiena.
1516 Bartholomæi Fumi Dominicani, quæ dicitur Aurea Armilla.
1515 Thomæ de Vio Caietani, Dominicani.
1560 Manuale Nauarri.

Ego vero in vniuerso hoc opere ex Theologis quidē antiquioribus potissimùm vtar testimoniis Alexandri Halensis, S. Thomæ, Henrici Gandauensis, Ricardi de Media Villa, Paludani, Gabrielis: nam cæteri pauca de moribus attigerunt, cætera quæ ad speculationem attinent, potiùs persequentes. Ex recentioribus, vtar frequentius auctoritatibus Caietani, Adriani, Domini Soti, Ioannis Medinæ Complutensis, Ioannis Maioris, Iacobi Almaini, Antonij Cordubensis, Martini Ledesmij; hi siquidem auctores plura quam cæteri de Moribus tradiderunt. Ex Canonici Iuris interpretibus præter glossam crebrius vtar testimoniis Innocentij Quarti, Hostiensis, Ioannis Andreæ, Archidiaconi, Abbatis Panormitani. Ex Iunioribus Felini, Couarruuiæ, Nauarri. Ex Iuris ciuilis Interpretibus sæpius proferam testimonia Glossæ in primis, Bartoli, Baldi, Angeli, Alberici, & Pauli de Castro. Ex Iunioribus verò, Decij, Alexandri, Iasonis, Sozini, Alciati. Summistas verò potissimum adhibebo ad sententias confirmandas, Astensem, Summam Confessorum, Angelum, Auctorem Rosellæ, S. Antoninum, Syluestrum, Tabiensem, Caietanum, Auctorem Armillæ, & Nauarrum.

Animaduertendum est, plures ex Theologis de certis quibusdam rebus ad Mores pertinentibus opuscula conscripsisse quamplurima. Ex iuris item Canonici, & Ciuilis interpretibus multi varios edidere tractatus: nam alij Consilia, alij Singularia, alij Repetitiones, alij Lecturas, vt vocant, alij Practicas Criminales, Ciuiles, siue Canonicas, alij Dictionaria Iuris, alij Decisiones euulgarunt: quorum omnium auctorum, vbi opus fuerit, testimonia in medium adducam, vt vel mea confirmem, vel aliena confutem.

Sexta Præceptio. CAP. XV.

QVando plures sunt opiniones in cæteris omnibus pares, (pares intelligo in numero, vel testimonio, vel authoritate Doctorum,) ea est eligenda, quæ magis religioni, pietati, & iuri fauet. Et in causis ad Matrimonium pertinentibus, ea quæ matrimonio, præsertim antea contracto suffragatur. In materia de voto, iureiurando, Vltima voluntate testatoris, quæ his magis conueniens est: sic etiam ea, quæ magis patrocinatur pupillis, viduis, peregrinis, & aliis huiusmodi, quæ miserabiles personæ in iure dicuntur. Quare iuxta hanc regulam, amplectenda est sententia dicentium vnam tantùm esse Magdalenam, de qua in quatuor Euangeliis sermo est, licèt aliqui ex Patribus tradiderint duas fuisse, immò, vt quidam alij, etiam tres, vnam Galilæam, & publicam in Ciuitate peccatricem, de qua apud Lucam 7. Secundam item Galilæam Christi Domini beneficio liberatam à septem dæmonibus, à quibus vexabatur oppressa. Tertiam honestæ vitæ, Marthæ, & Lazari sororem. Sed cum prima opinio magis cum officio Ecclesiastico congruat, est meritò præferenda. Præterea quidam ex Patribus senserunt Iosephum B. Virginis Deiparæ sponsum aliam ante eam vxorem habuisse, ex qua filios susceperit, qui in Euangeliis Fratres Domini appellantur. Cæterum quia magis est pia sententia asserentium Iosephum tantum vnam vxorem nimirum B. Virginem habuisse; meritò communi Theologorum sensu est recepta: ita etiam communi ferè consensu scriptorum olim traditum fuit, Annam B. Virginis parentem tribus viris nupsisse, ex quibus tres filias habuerit Mariæ nomine appellatas. Nostra tamen ætate anteponi videtur sententia dicentium, eam tantùm viro Ioachimo fuisse coniugio copulatā, ex quo in senectute ferè Deiparam genuerit: & certe illam historiam de duabus sororibus Deiparæ Virginis, & filiabus Annæ non probat S. Thom. in comment. ad Galat. c. 1. lect. 5. & eam reiiciunt Cani. lib. 1. de B. Maria. cap. 4. propè finem, & Ianse. Ioan. 19. cap. 143. concordiæ Euangel. Nec obstat, quod Ioan. 19. legitur soror Matris Domini iuxta crucem stetisse: quam matertera Domini glossa ordinaria vocat. Galat. 1. nam soror vocabatur Deiparæ, quia ei erat affinitate coniuncta. Præterea inter Theologos. Scot. 3. d. 19. & 20. q. 1. & 4. d. 15. q. 1. Dur. 3. d. 20. q. 2. & 4. d. 15. q. 1. Gab. & Almai. eisdem locis. Medi. codi. de pœnitent. tractat. 3. de satisfa. q. 1. docuere Christi Domini satisfactionem, qua peccatorum nostrorum debitum exoluit, perfectæ ex omni parte iustitiæ rationem non habuisse; at verò S. Thomas asseruit fuisse in ea perfectæ iustitiæ rationem: quæ certè opinio, vt magis pia, quippe quæ magis Christi Domini dignitatem, merita, & satisfactionem commendat, meo iudicio alteri illi debet antetoni, vt nunc in scholis Theologorum meritò præfertur. Insuper controuersia est inter Theologos: An Christus Dominus quatenus homo est, fuerit summus in temporalibus totius mundi Rex, & Dominus; quibusdam affirmantibus, aliis verò negantibus. Sed certè mihi verior ea opinio semper visa est, quam sequitur S. Thomas opusc. 20. de regimin. princip. à cap. 12. vsque ad cap. 15. quæ affirmat eum fuisse regem, & dominum, non quidem vsu, & actu, quoniam eo sponte sese abdicauit, vt summæ paupertatis hominibus præberet exemplum, ac vt rerum humanarum despectionem, & contemptionem doceret; benè autem iure, potestate, & habitu, quia huiusmodi ius, & potestatem eo ipso habuit, quòd fuit mundi Redemptor, & Iudex vtiorum, & mortuorum diuinitus constitutus. Sicut enim Deus quatenus mundi opifex, & rerum omnium conditor, earumque conseruator, iure est totius orbis terrarum Dominator, & Rex: Sic etiam Christus ea ratione qua est vniuersi mundi Redemptor, iure suo, & potestate est totius mundi Rex, & Dominus. Et quia tale ius, & potestatem non habuit electione hominum, aut institutione, & iure humano, sed diuinitus, quatenus à Patre est mundi Redemptor constitutus. Ideò ipse dixit: [Regnum meum non est de hoc mundo,] quasi diceret: Non sum Rex electus voluntate, aut institutione humana, quales sunt huius mundi Principes. Atque hæc opinio magis pietatem fouet, ac promouet, quippe quæ magis

Luc. 8. Mat. 15.

Euseb. lib. 2. Eccl. histo c. 1. Hilar. can. 1. in Mat. Ambr. in lib. de inst. tut. Virg. c. 6. Epiph. li. 2. contra har. f. c. 51. & 78. quam opinionem reiecit Hiero. lib. contra Helui. & c. 13. in Matth.

Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi Domini dignitatem,& maiestatem,decet. Præterea licet, Scot.4.d.15.q.1.a.4.Gab.4.d.16.q. 2.a.3.dub.3. Dur.4.d. 21.q.2.& d.16.q.2.& d.15.q.1.Medi. codi. de pœnit. tractat.3. de satisfact.q.3.Mai.4.d.15.q.1. existimauerint, dimissa per pœnitentiam culpa, posse quempiam satisfacere ex iustitia pro pœna temporali debita, tametsi peccato lethali infectum: immo posse etiam apud inferos pro pœna temporali Deo satisfieri: maioris tamen ponderis est eorum sententia, qui docent cum S.Tho.p.3.q.87.a.4.& 4.d.16.& d.21.q.1.nec apud inferos,nec in hac vita eum peccato lethali esse vllam satisfactionem acceptam Deo pro pœna temporali debita peccatis post dimissam culpam; hæc enim opinio magis videtur cum pietate congruere, cum nulla videatur esse satisfactio Deo accepta, nisi Christi Domini meritis innixa, & Christi merita, iustitiæ lege non communicentur cum his, qui sunt lethali peccato inquinati. Item aliqui ex Scholasticis Theologis putarunt hominem iusti non satisfacere Deo ex iustitia pro alio iusto ad pœnam temporalem illius soluendam; sed huiusmodi satisfactionem tantum per impetrationem alterius iusto prodesse. Et eam impetrationem misericordiæ,& liberalitatis diuitæ tantum auxilio, non iustitiæ legibus fulciri. Cæterum eligenda est, vt magis pia, sententia dicentium,iustum pro alio iusto satisfacere ex iustitia ad pœnam temporalem, quam debebat exoluendam. Item S.Thomas p.1.q.95.a.4. vereres Theologos sui temporis aliquando secutus videtur docuisse, vt eum quidam discipuli interpretari conendunt, quantitatem meriti apud Deum in nostris bonis operibus,æstimari quantitate charitatis,& gratiæ,ex qua nostra opera proficiscuntur: & huiusmodi charitatis quantitati respondere præmium, quod vocant substantiale in patria conferendum. Ex quantitate vero boni operis,quæ pendet ex magnitudine rei obiectæ, vel difficultate, aut bonitate operis non augeri meritum, nec maius præmiũ substantiale in patria deberi, sed tantùm accidentarium, quod vocant gaudium,& præmium. At verò quia magis pia est opposita sententia,quam cæteri, & ipse etiam S.Thomas alibi sequuntur,eligenda est. Ego verò S.Thom.1.p.q.55.a.4. Sic intelligo, tantum est meriti in opere externo, quod ex bona voluntate existit,ac fingit, quantum est meriti in ipso voluntatis actu interno, qui est operis externi causa, & origo: hoc est, opus externum non auget meritum voluntatis, nisi voluntas pariter augeatur, crescit enim, & fit amplior voluntas,quia se ad opus fundit, ne portigit: & quia continuatur,dum sese amplius extendit.Bern. quoque de interio. domo.c.8. docet totum meritum in voluntate est, quantùm vis,tantùm mereris: quantùm crescit voluntas tua, tantùm crescit meritum tuum:& Hug.de sacram.lib.2.p.14. c.8. non pensat Deus quantùm datur,sed ex quanto datur: si æqualis in duobus voluntas habeatur, differens meritum non est. Opinantur etiam quidam,S.Thomam docuisse eum,qui per pœnitentiam resurgens à peccato in minorem charitatem restituitur, eum qua ex hoc vita decedit, consecuturum in patria præmium, quod est vita æterna in clara Dei visione consistens iuxta charitatis quantitatem, quam habet cùm è viuis excedit, propter opera verò in prima charitate facta, quam per peccatum amiserat, receperunt solum gaudium, & præmium maius accidentarium, vt vocant quod est dicere,bona charitatis opera,& merita per peccatum amissa, tametsi per pœnitentiam recuperentur,&reuiuiscant,nõ compensari in integrum præmio quod est vita æterna, & clara Dei visio. Alij contra tradiderunt talia opera in regno cœlesti vita æterna, & clara Dei visione tanquam debito præmio donari. Profectò hæc opinio magis est pietati consentanea.& ideò præferenda,nec S.Thom. vnquam oppositum docuit,vt lib.7.cum de gratia diuina agam, fusius explicabo. Præterea Sotus,Cordubensis, & alij quidam opinantur non esse iuris diuini,vt summus totius Ecclesiæ Pontifex sit quoque Vrbis Romæ Episcopus,hoc est,summum in toto terrarum orbe Pontificatum non esse cum humano Episcopatu diuino iure coniunctum,sed facto ipso,hoc est, morte S. Petri in vrbe martyrio coronati:contrà alij oppositum docent. Turrecrem.c.rogamus.24.q.1.& in sum.lib.2.c.36.Cai.tom 1. tract.3.de Rom.Pontifi. instit. c.13. quorum opinio est meo iudicio eligenda; quia magis eum ipso Canonico iure conuenit; eam enim mihi videntur Romanorum Pontificum decreta,& iura tradidisse. Anacletus in cap. Sacrosancta Dist. 22.Marcellus Primus in c.Rogamus 24.q.1.Iulius Primus. c. Dudum.3.q.6.Innocentius Tertius in c.Per venerabilem,qui filij sint legitimi. Nicolaus in c.Fundamenta. de elect. in 6. Constantinus Imperator in cap.Constantinus, Dist.96. Sunt item qui docent,iustum actibus, & operibus charitatis remissis,vitam æternam mereri,non tamen nouum vitæ æternæ gradum, & incrementum, sed pristinum nouo iure, & nomine,ita quidam S.Tho. discipuli, qui id ex eo colligere volunt,quod docet.2.d.27.q.1.a.5.ad 2.& ex Cont.1.1. q.114. a.8.ad 3.sed nihil tale vnquam S.Thomas docuit. Cæterum: maiorem præ se fert pietatem opinio eorum qui asserũt eos actus charitatis remissos nouum vitæ æternæ incrementum, & gradum promereri. Docuerunt etiam nonnulli ex scholasticis.Cont.1.2.q.11.a.8.Bannes.2.2.q.24.a.6.dub.2. concl.4. ex.c.4.d.14. q.2.a.3. ad argumenta Scoti contra 2. conclusionem,actus charitatis remissos minimè charitatem augere,ac in perpetuum cœlesti debito sibi præmio, quæ est vita æterna & clara visio carituros,si iustus absque maiori, & feruentiori charitatis actu ex hac vita decesserit. Verum magis pia est credere, & asserere eos actus charitatis in cœlesti patria debitum sibi præmium habituros, etiamsi charitatis habitus actibus remissis in hac vita non creuerit; & licet iustus antequam mortem obierit, nunquam in actum feruentiorem eruperit.

Animaduertendũ tamen est,non ideò semper opinionem esse eligendam, quia magis pia esse videatur:nam in hoc nõ sufficit sola pietatis species,si ratio, vel maior auctoritas repugnet. Quare licet pium appareat credere habitum gratiæ in Christo Domino esse qualitatem, & habitum magnitudine infinitum; nequaquam id tamen sentiendum existimo, quia cum ratione pugnat aliquid procreatum esse qualitate, aut qualitate infinitum. Item pium videtur asserere, Deum quia est per seipsum substantia infinitus,& immensus actu extra mundum existere in illis infinitis spatiis, quæ sola mentis cogitatione percurrimus:quod quia rationi aduersari videtur,non est meo iudicio,admodum certum,& versũ, & cum Theologorum communi sententia pugnat Scot. 1.d. 17.q.1.Bonau.2.2.q. .Ricar.ar.1.q.4.Dur.q.1. Capreo.q. 1.ar. . ad 4.Aureoli licet Mai.3.d.37.q.1. & alij esse actu Deum extra cœlum arbitrentur, quam sententiam errorem esse dicit, sed immeritò Aquarius lib.1.Metaphys.dilucida.4. Docent quidem Patres Hilarius lib.1.de Trin.Hieron. Isai. 6. Aug. lib.1.cõfess.c.4.& 3.Nazian.oratione.2.de Theologia,Dionys. de diui.nomin.c.1.Aug.lib.11.de ciui.c.5.Deum esse in omnibus, & extra, forinsecus, & intrinsecus, sed profectò nihil aliud dicere volunt, nisi Deum mundo à se procreato non concludi,quoniam est immensus,& infinitus,nullo loco circunscribi,nullo spatio definiri,determinatiuè potest, & ideo est extra mundum, quia non concluditur mundo; eminet inter omnia,quia superat vniuersa. Quod verò extra mundum actu non sit,non est, quia per seipsè immensus non sit, sed quia extra mundum actu nihil est.Sicut etiam Deus omnipotens est,& tamen quod esse non potest, ab eo fieri nequit.Atque hæc quidem nobis de delectu opinionum in foro exterior,& ad docendum,iudicandum, patrocinandum, & concludendum in causis,& litibus dicta sufficiant.

De opinionum delectu in rebus agendis in foro Conscientiæ. Cap. XVI.

Restat vt nunc breuiter explicemus, quæ opinio sit in foro Conscientiæ deligenda.

Primò Quæritur, An Regulæ, seu Præceptiones traditæ à capite 9. vsque ad 13. sint etiam in foro conscientiæ obseruandæ.Respondeo, Regulas priores tres, capite scilicet nono,decimo,& vndecimo traditas,etiam in foro Conscientiæ esse seruandas:quia in vtroque foro locum, & vim habent, vt ex ipsis plane constat.

Secundò Quæritur,An in foro conscientiæ semper oporteat eligere opinionem tutiorem. Caietanus in summa, verbo, Opinionis vsus,respondet his verbis: In operandis nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscunque assumere,vt regulam operis:quoniam eo ipso quòd operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ,quia opinio omnis ambigua est, vtpote cum formidine alterius partis.Et quia præsupponitur, quòd non eligatur tutior pars; consequens est, vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad casum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi:quod constat esse illicitum. Hæc Caietanus quem sequutus auctor Armillæ, sic ait:Vbi sunt opiniones, semper tutior pars est eligenda. Et Almainus tract.3. Moral.c.18.& tract.1.c.14.aperte tradit, non sufficere ad bonitatem actus assensum opinantem, quia opinio semper habet formidinem partis oppositæ.Ergo,inquit,is qui in agendo opinione sola ducitur, se exponit periculo peccati. Idem S.Thomas sensisse videtur; nam cum quæreret, Vtrum peccet habens plura beneficia, eo quod sint de hac re opiniones. Respondet in hunc modum:Si is qui possidet plura beneficia secundum opinionem iustificantem,habet conscientiam de contrario,peccat contra conscientiam,quamuis non contra legem. Si non habet conscientiam de contrario, sed certi

Medi.de satisfact. 4.5. & de oratione. q.19. ad finem. Cordub. lib.5.q.5 ad 8. Sect. 4.d 19. q. 2.art.4. ad finem.

S.Tho.3. p.q.89.ar. 5.ad 3.

S.Tho.p. 3.q.89.ar. 5.ad 3.

Sot. 4.d. 2.4.q.2. 4.5. prope finẽ.Cordu.lib. 4. q.1. propos. 8. dub. 1.

Hanc quæstionem tractat Medi.2. 2.q. 19.a. 6. propè finem, & Cordub.de consient. q.9. Mai. 4.q.2. in prolo.

S.Thom. quodl.8. 1.13.

certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & sic si tali dubio manente habet plures præbendas,se periculo committit: & tunc proculdubio peccat magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem; quod si in nullam dubitationem inducitur, non peccat. Hæc S.Thomas. Nec Alexander dissentit:Quæritur,inquiens,de illo, qui dubitat de aliquo contractu, Vtrum sit simonia an non,eo quod, quidam Doctores dicunt esse Simoniam;& quidam alij negant. Quid ergo sit facturos,cum ignoret. Respondet ei esse abstinendum ab huiusmodi contractu, ne se committat discrimini. Melius enim est, vt incidat in damnum temporale, quàm in spirituale.Idem prorsus docet Adrianus. Quare horum omnium est aperta sententia,in agendo, quando sunt opiniones, tutiorem partem esse eligendam:alioqui se obiiceret quis peccati periculo; quia opinio semper habet dubitationem admixtam:& in dubiis, id quod tutius est, semper est amplectendum,iuxta iuris Regulam.Et animaduertendum est,hãc sententiam intelligi eo modo, quo eam explicat Caietanus. Opinio enim debet accipi propriè,& strictè, vt est cum formidine,& dubitatione partis oppositæ,qualis plerumque solet esse opinio.Si tamen quis ita opinetur, vt nullam dubitationẽ habeat, qualis solet esse certitudo moralis,veluti cum opinamur, Constantinopolim esse in terum natura, nihil prorsus ea de re dubitantes; tunc in agendo potest opinionem etiam minùs tutam sequi, quia ei certò, & citra vllam dubitationem adhæret. Et hoc æquè accidit viris peritis, ac etiam imperitis; periti quidem examinatis opinionum rationibus,cognoscentes earum pondera,& momenta, firmioribusque ac melioribus rationibus moti,& innixi, certò absque vlla ambiguitate vni opinioni solent accedere, & ita in agendo eam possunt eligere. Experientia certè didicimus, ita hominum aliquos suis opinionibus adhærescere, ac si saxo alligatentur;& perinde,ac si eas certa, & euidenti ratione concluderent. Rudes vero, & imperiti,consultis viris bonis & doctis, solent in agendo eorum consilio duci, rati, certò & absque vlla dubitatione, in hoc se bene factitare. Porrò ad bene agendum satis est, si certum assensum omnem dubitationem remouentem habeamus, quamuis res euidenter nobis perspecta non sit. Hæc igitur prima opinio duo continet, vt eam quidam explicant. Primùm est, Quando opiniones sunt æquè probabiles, certæ, & tutæ, posse vnumquemque in agendo, quam maluerit eligere: sicut si duo essent æquè beneficio Ecclesiastico digni; vel æquè ad publicam administrationem idonei, possum ego quem illorum maluero, meo suffragio eligere: ita si duæ sint opiniones æquè probabiles & tutæ, licet mihi earum, quam magis probauero, vnam amplecti. Alterum est: Si altera opinio sit tutior, etiamsi fuerit minus probabilis, eam in agendo nos sequi debere. Est alia secunda opinio, quæ affirmat tutò nobis licere in agendo opinionem minùs tutam eligere, quando est probabilior: quando verò sunt opiniones æquè probabiles, tutiorem nos sequi oportere. Ita sentire videntur Cordubensis,Medina, & Maior: docent enim fas esse probabiliorem sequi opinionem, quamuis minus tutam.

Alex.p.2. q.112. de ignor.m.8. casu vltimo.

Adrianus quodl.2. a.1.

Cordub.de consci.q. 9.& Medi.tract.2.q. 19.a.6. Maior. 4. q.2. in prolog. concl.3.

Vt in hac re certi aliquid statuam. Primò est animaduertendum, tutiorem opinionem dici eam, quæ censet id, de quo,quæstio est,esse peccatum:Minùs tutam dici eam, quæ ait non esse peccatum.Verbi gratia,est controuersia, an peccatum sit eligere minùs dignum ad beneficia, vel publicas administrationes digniori neglecto: tutior opinio dicitur esse ea,quæ credit esse peccatum; quia digniorem eligentes peccatum vitamus.Minùs tuta dicitur esse,quæ existimat nõ esse peccatum,quia si eam secuti, prætermisso digniori, minus dignum eligamus,peccati periculo nos ipsos obiicimus. Tutior igitur est opinio, quæ omne peccati periculum declinat,vel in qua tenenda nullum peccatum admittitur. Deinde animaduertendum est, aliquando duas opiniones tales esse, vt quamcumque sequamur,in peccati discrimen incidamus.Verbi gratia,est opinio,quæ censet iudicem peccare,si quem ipse nouit innocentem,sed iuxta allegata, & probata in iudicio reum criminis conuictum, non condemnet, & est alia opinio,quæ putat peccatum admittere, si eum cõdemnet: Certè tunc ambæ opiniones sunt æquè tutæ, quia quamcumque sequamur, vel peccati periculum incurrimus, vel sumus à peccato omnino liberi, iustam excusationem habentes: quare solùm videndum est vtra illarum sit probabilior.Insuper animaduertendum est, posse nos rei alicui assentiri,vel ex principiis eius propriis,& internis,aut ex principiis communibus,& extrinsecus assumptis. Si assentiamur ex causis rei, vel ex propriis eius effectibus, vel ex propriis affectionibus, aut aliis quæ sunt cum re ipsa connexa: tunc assentimur rei ex propriis principiis & internis: si assentiamur verò solo testimonio, & auctoritate dicentium, vel argumentis,rationibus,coniecturis,vel signis tantùm probabilibus permoti, tunc assentimur ex principiis communibus, & extrinsecus adhibitis. Nam testimonia dicentium, extrinsecus petuntur, & argumenta probabilia communia tantùm sunt, non propria; quoniam vtramque quæstionis partem probabilem conficiunt.Postremò est animaduertẽdum, posse nos duos assensus de eadem re simul contrarios habere,vnum ex principiis propriis, & cum re ipsa coniunctis.alterum ex principiis communibus, & extrinsecus accedentibus.Exempli gratia putat,quis se peccare, si ex mutuo cõmodum exigat,& accipiat ratione lucri cessantis, ponamus eum ita sentire ob rationes, quas putat esse ex mutui natura deductas,& nihilominus credit, se nihil mali committere id emolumenti ex mutuo petendo, quia nouit esse opinionem communem maximè probabilem, asserentem,nullum in ea re committi peccatum:hic ex diuersis principiis diuersa concludit; pari ratione aliquando contingit, vt quis dubiter an res,quam possidet sit sua,an alienatam eam restituere debeat, an verò sibi retinere tuta conscientia possit: & nihilominus ex alio principio aliunde sumpto, iure potest rem eam sibi retinere: quia in rebus ad iustitiam pertinentibus melior est conditio possidentis. Ex hoc igitur principio extrinsecus sumpto motus,ac ductus existimat,non debere se rem,quam possidet,restituere:ex alijs verò principiis dubitat, an sibi liceat retinere.

His igitur positis,Si opinio minùs tuta est probabilior aut certior,eam in agendo nobis sequi licet, vt aiunt Cordubẽsis,& Maior. Probabilior autem vel certior dicitur ea, quæ firmiori, & meliori ratione fulcitur. Id illustro exemplis in medium productis,Si loquamur secundum ius tantùm naturale,remoto omni iure Pontificio,quod nunc est, opinio est dicentium,nobis non licere,emere census in perpetuum, vel ad tempus constitutos:sicque Henricus Gandauensis, Ioan. Andreas, & Federicus Senensis scripserunt: & tamen licet nobis in agendo sequi opinionem, asserentium nullum admitti peccatum in emptione eiusmodi censuum:& prior nihilominus opinio tutior est, sed minus probabilis. Sed pro altera opinione extant nunc Pontificiæ Constitutionis id approbantes Martini V. Calisti III.Nicolai V. Pij V. Item quamuis quidam opinentur, data opportunitate confitendi peccata lethalia,vi & ratione præcepti diuini nos ad ea confitenda compelli:licet tamen nobis eam opinionem eligere, quæ oppositum omnino doceat;cum tamen minùs sit tuta,sed certè probabilior.Est quorundam opinio, quemlibet de suis peccatis dolere oportere in diebus Dominicis; cõtra alij oppositum opinantur.Tutius est primum, & tamen omnes secundam sententiam docemus & sequimur.Item quidam existimant, si quis in die festo lethali peccato se deuincit, eum temporis circunstantiam confiteri debere. Alij oppositum tradiderunt:& licet prior opinio sit tutior, secundam amplectimur maiori probabilitate firmatam. Item quorundam opinio docet, si prætermisso digniori minùs dignum ad Ecclesiastica beneficia, vel administrationes publicas eligamus, oportere nos digniori posthabito restituere: & tamen licet nobis eam opinionem eligere, quæ omnino negat aliquid ei restituendum,quæ minus quidem tuta est,sed tamen probabilior plerisque videtur.Deinde,si opinio minùs tuta, fuerit communis; nobis licet eam in agendo sectari. Id patet tum exemplis iam ante allatis:tum quia opinio eo ipso quod est communis,est probabilior. Item quando opiniones sunt æquè probabiles,videlicet ex numero, vel testimonio, siue authoritate doctorum,quamuis non ex pondere,& momento rationum; iure possumus minùs tutam in agendo præferre:immo etiam si quæ minùs tuta est, minùs probabilis habeatur,vt statim dicam. Hoc licet auctores non tradiderint, ratione tamen efficaci concluditur,quia id bene agitur, quod prudenter geritur:sed qui aliorum consilio ducitur, prudenter agit:ergo qui in agendo opinionem Doctorum probabilem sequitur,prudenter rem gerit. Deinde potest quis ex rationibus à re ipsa sumptis certò iudicare hoc esse sibi cauendum; & ex principiis communibus, vel extrinsecus petitis certò item existimare,hoc esse sibi faciendum. Sicuti vsu venit, vt quis ex principiis rei motus, putet esse sibi hodie ieiunium seruandum,ex consilio tamen,aut præcepto Superioris credit se nullo modo ieiunium hodiernum suscipere cogi. Sic etiam quamuis Titius, ex principiis à re sumptis putet, fas non esse iter in die festo facere, quia tamen nouit esse probabilem multorum sententiam, tuto iter fieri in die festo, putat ex opinione probabili hoc sentientium, sibi licere in die festo iter conficere. Accedit his, quòd communis opinio, & item & probabilior,quamuis minus tuta sit,vt ante iam dixi, potest eligi absque vllo peccato: ergo quando opiniones sunt æquè probabiles, aut altera minus probabilis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis, poteſt alterutra deligi: quia quandocunque opinio eſt probabilis, temer ratis vel imprudentiæ crimen effugimus, ſi eam ſequamur. Id enim dicitur temerè fieri, quod abſque ratione & cauſa probabili geritur. Nec in vllum item peccati periculum incidimus, ſi hoc enim eſſet, etiam quando opinionem communem ſed minus tutam eligimus, peccati periculum incurreremus.

Duo poſſunt obiici, Vnum eſt Regula iuris, qua dicitur, Tutiorem partem eſſe eligendam, c. iuuenis. de ſponſa. Sed reſpondeo, eam Regulam iuris intelligi in dubiis, nõ autem in opinionibus: qui enim opinatur, vni quæſtionis parti aſſentitur, & ideo dubius non eſt. Deinde poteſt obiici; Qui minùs probabilem, aut minùs tutam opinionem eligit, ſe periculo peccati committit, quia opinio ſemper habet dubitationem admixtam partis oppoſitæ. Reſpondeo, eum, qui probabili opinione ductus quidpiam agit, nullum peccati periculum ſubire: quia quamuis pars oppoſita eſſet vera, peccatum in agendo deuitat, eo quod ex probabili opinione operatur. Quemadmodum is qui conſilio boni & periti viri aliquid efficit, prudenter & bene agit, quamuis re ipſa malum ſit id, quod eligit,

Tertiò Quæritur, An in foro conſcientiæ opinio probabilior eligi ac præferri debeat, ſi alioqui opiniones ſint æquè tutæ, quia ſit probabilior ſit, quæ minus tuta eſt, iam dixi eam poſſe tutò deligi eo ipſo quòd ſit probabilior. Quæritur ergo an probabiliorem oporteat eligere, quando ſunt æquè tutæ: Maior, Cordubenſis & Medina videntur aſſerere, tunc debere nos eam eligere, quia ſi probabilior ſit, minùs peccati periculum habet; & ſicut peccati periculum declinate debemus, ita & oportet nos deterioris & grauioris, peccati periculum deuitare & minus eligere, ſi vtrumque fugere, & cauere nequeamus. Cæterum ex antedictis colligi videtur, frequenter quidem probabiliorem opinionem eſſe eligendam: item ſi ex principiis à re ſumptis moueamur, probabiliorem opinionem præferte oportere. Et hoc probat argumentum adductum: ſed ex principiis communibus vel externis iure poſſumus minùs probabilem ſententiam eligere, quoniam hac in re ſufficit ſi opinio probabilis ſit: ſicut in agendo poſſumus aliorum conſilio duci, quandocunque illud veri ſimilitudine & probabilitate munitur,

Quarto Quæritur, An communis opinio ſit eligenda, quando alioqui opiniones æquè ſunt extra omne peccati periculum: Si quidem antè diximus fas eſſe communem eligere, quamuis ſit minùs tuta. Reſpondet Maior, communem opinionem eſſe tunc temporis præferendam; tum quia eſt probabilior: tum quia in crimen imprudentiæ, & temeritatis videmur incidere, ſi communi opinione poſthabita, alteram deligamus. Verumtamen licèt frequenter communis opinio eligenda eſſe videatur, peccatum tamen non eſt, minus communem eligere, tum quia tutior eſſe poteſt, tum etiam quia aliquando minùs communis opinio, firmiori & meliori ratione fulta ſuſtinetur: & in opinionibus, non ſententiæ numerantur, ſed ponderantur. Præterea ex principiis communibus vel extrinſecus aſſumptis (vt ſæpe iam monui) iuſtè poſſumus iudicare hoc eſſe nobis agendum: ergo in hac re ſatis eſt ad omne peccati periculum euitandum, ſi opinionem probabilem, licet minus communem ſequamur.

Quintò Quæritur, An eo ipſo, quòd plures vnum aliquid ſentiant, ea ſententia in foro conſcientiæ tanquam probabilior opinio ſit iudicanda. Reſpondeo non ſemper pro tali eſſe habendam; quoniam non bene res ſe habere videntur, vbi ſuffragiorum numerus, non pondus eorum vel momentum examinatur: nam ſæpe vſu venit; vt in ſuffragiis ferendis maior pars meliorem vincat, & ob multitudinem opinantium, variis affectibus agitata ad peiorem frequenter inclinet. Quare Dominus in veteri lege præcepit, in iudicãdo, plurimorum (aut turbæ, vt ex Hebræo commodè, verti poteſt) ſententiæ non acquieſces, vt à vero deuies. Obiicies forſitan, id quod ex Iſidoro refertur in cap. Placuit. d. 16, his verbis: Canones qui dicuntur Apoſtolorum præferuntur cæteris conciliis, quoniam licet à quibuſdam dicantur apocryphi, plures tamen eos receperunt. Et in c. in canonicis, d. 19. ex Auguſtino dicitur: In illis ſcripturis, quæ non ab omnibus recipiuntur, præponendas eſſe eas, quas plures grauioréſque recipiunt, his, quas pauciores minoriſque auctoritatis Eccleſiæ admittunt. Reſpondeo, frequentiùs probabiliorem opinionem haberi eam, quæ maiori opinantium numero comprobetur: aliquando tamen numerum ſentientium, grauitas aliorum vincit, ac ſuperat.

Sexto Quæritur, An in foro conſcientiæ liceat aliquando contra communem opinionem vnius tantum claſſici auctoris ſententiam tenere. Reſpondeo, id paſſim aut crebrò non licere; aliquando tamen virio & culpæ dandum non eſt, ſi eam ſingularem opinionem ſequamur: nam contingit interdum, vt contra communem vnius Claſſici Doctoris opinio firmiori meliorque fundamento nitatur. Ponamus exemplum: Communis opinio eſt, Beneficium Eccleſiaſticum quamuis tenue & exiguum, nos vinculo iuris obſtringere, ita vt totum diuinum officium perſoluere debeamus: contra quam opinionem ſenſit & ſcripſit Sotus ea ratione ductus, quòd Beneficium propter officium confertur: Ergo ſi tenue eſt & exiguum, nulli ſubiicit obligationi poſſeſſorem, qua preces horarias recitare cogatur. Et certe quibuſdam valde probabile videtur quod Sotus ait; quod ſanè ſi quiſpiam ſequeretur, non condemnarem. Præterea communis eſt opinio, peccatum lethale contrahere ſi quis Matutinis precibus non peroratis, & abſque iuſta & debita cauſa faciat Miſſæ ſacrificium. Contra quam ſententiam. Sot. lib. 10. de iuſti. q. 5. art. 4. concl. 2. & in 4. diſt. 13. q. 2. art. 2. ad finem ſcripſit, negans lethale in ea re peccatum ineſſe: eo quod tale quippiam nec ex iure colligatur, nec ex vſu & more, nec ratione efficaciter comprobetur: quia non omnes cõſuetudines tanti ſunt ponderis & momenti, vt violatores earum tanquam reos peccati lethalis condemnent. Negari non poteſt, quin Soti ſententia ſit mediocriter probabilis, nec facilè & citò condemnanda, niſi vbi Epiſcoporum cõſtitutiones ſanciuerint, ne quis Matutinarum precum non abſoluto penſo rem diuinam faciat. Inſuper vt exemplo quorundam vtar, eſt omnium fere communis ſententia, conſtitutiones Pontificias, quas Bullas vulgò nominamus, ſi in curia Romana promulgentur, omnes vbique locorum tenere, ita vt vniuerſi eas obſeruare debeant. Contra quam opinionem ſcripſit Sotus, probans eas vbique terrarum vim obligandi non habere, niſi in ſingulis prouinciis Antiſtitum opera & cura denuncientur. Et Sotum ſecuti ſunt alij, & id ipſum ante Sotum tradiderant Angelus, & quidam alij; ſanè mihi in hac re opinio communis ſemper viſa eſt non ſolùm tutior, ſed verior etiam & certior, & in agendo amplectenda. Verumtamen aliquos nonnunquam audiui dicentes, dubitari non poſſe, quin opinio Soti aliqua probabilitate innitatur, quippe quæ non ipſius dumtaxat Claſſici alioqui auctoris; ſed Angeli quoque & quorundam aliorum auctoritate & teſtimonio muniatur. Ex quo efficitur, inquiunt, vt ſi quis eam fuerit in agendo ſecutus, in foro conſcientiæ nullum temeritatis, aut imprudentiæ crimen incurrat. Cæterum aliter ego dicẽdum exiſtimo: ſi quis Soti in hac parte ſententiam ſequatur, iuſtam excuſationem non habeti quia vt ſuo loco fuſius explicabo, probabilis opinio Soti non eſt, niſi quando pontificiæ conſtitutiones vſu receptæ nõ ſunt, quamuis alioqui in Romana Curia publicè promulgatæ. Item communis eſt Theologorum opinio, Miſſę ſacrificium certi, ac finiti eſſe fructus & ponderis, ac proinde pro pluribus oblatum, minùs ſingulis prodeſſe, quàm ſi pro vno tantùm offerretur. At Cai. tom. 2. opuſculorum tract. 3. q. 2. & quidam alij, de quibus Herueus quodl. 10. q. 13. cenſent non eſſe certæ, & finitæ efficaciæ per ſe, ſed infinitæ: finiti tamen eam in iis pro quibus offertur & ipſi non offerunt: ſola Chriſti Domini voluntate, in iis verò pro quibus offertur, & ipſi ſunt offerentes finiti pro maiori, minorſve eorum ſtudio & affectu: & quando pro his offertur etiãſi pro multis offeratur nõ minùs ſingulis prodeſſe, quam ſi pro vno tantùm offerretur. Mihi ſemper verior eſt viſa prima ſententia: ſed vt aliqui ſentiunt, Caietani opinio ſua probabilitate non caret, vt ſuo loco explicabo. Inſuper communis omnium opinio ſentit irregularitate affici, ſi quis vt innocentem parantem, vxorem aut filium, immo etiam cognatum, vicinum, amicum, aut etiam extraneũ defendat ab iniqua morte, occiderit eum, qui per iniuriam in aliquem ipſorum irruit: at Couarruuias Fortunium ſecutus probabiliter cenſuit in nullam irregularitam incurrere. Item conſtans eſt omnium ſententia irregularitatem contrahere, ſi quis occidit furem, vt res ſuas tueatur & ſeruet. Couarruuias oppoſitũ tradit; certè in vtraque quæſtione cum, qui vt probabilem ſententiam Couarruuiæ ſequeretur, non damnarem. Et idem dicendum de Clerico, qui ne patria euerteretur ab hoſtibus, aut ne exercitus Chriſtianorum deleretur, aut ne Rex, vel princeps necaretur, hoſtem occideret, cõmunis opinio ſentit eum in irregularitatem labi, at Couarruuias putat oppoſitum eſſe valde probabile: quamuis contra eum facere videatur, quod reſpondet Pontifex in c. Petitio, de Homic. Animaduertendum tamen eſt quando vnus, vel duo, vel tres claſſici Doctores contra communem ſententiam opinantur, non continuò eſſe adhærendum: quia tres, quatuorve ſint: videndum enim eſt an poſt eos etiã alij plures ſcripſerint, qui eos communi cõſenſu refellãt, & opinionem cõmunem ampliùs corroborẽt, tunc certè in agendo, nõ eſt contra communem opinionem ſentiẽdum. V.G. cõtra communem ſenſit Sotus. eum, qui Simoniæ crimen cõmittens, temporale cõmodum

Exod. 23.

Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 3. concl. 2.

5. ot. lib. de iuſt. 1. q. 1. art. 4. Medin. 1. 2. q. 90. a. 4. Angel. lexc. q. 13.

Con. clerici ſi furioſus de hom. ſ. 3. §. 1. n. 5.

Sot. l. 9. de iuſt. q. 8. art. 1.

Nauar. in Man. cap. 17. n. 231. 232.

Can. l. 5. de locis c. 5. q. 3. propè fin. Gire. 2. d. 30. q. 3.

Fulg. l. de fide ad Petr. c. 27.

Matt. 19

ad Ro. 11.

Luc. 3. Matth. 1.

Sot. 4. d. 30. q. 2. a. 1. Can. lib. 11. de loc. c. 5. Can. de Deip. a. lib. 1. c. 1. Cai. lib. Mat. 1.

accepérit, nulla obligatione compẽlli ad id pauperibus reſtituendum, vel Eccleſiæ ante iudicis ſententiam, ſed ei, à quo acceperat poſt Sotum alij ſcripſerunt, & eius opinionẽ communi conſenſu refutarunt. Quare non eſt in agendo contra communem, Soti opinio tenenda. Item contra communem docuit Sotus. lib. 5. de iuſti. q. 1. art. 3. ad 2. cuius ſententiam ſequuti ſunt Ledeſm. 4. p. 2. q. 24. q. 2. a. 5. Merca. c. 15. de reſtitutione. Salon. 1. 2. q. 66. a. 1. controuer. 1. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſti. c. 1. n. 75. probabilem putat. Med. lib. 1. in ſua inſtructi. c. 14. §. 43. rem alienam inuẽtam non comparente domino, diligentia adhibita poſſe ſibi inuentorem retinere, nec eſſe in pauperum vſus erogandam: ſed poſt Sotum alij ſcripſerũt quorum plures eum confutant: videndum eſt, an ſit opinioni Soti contra communem accedendum: quoniam nonnulli ſcripſerunt eam eſſe probabilem ſententiam, quamuis aliis nequaquam probatur. Præterea contra communem ſcripſit Nauar. in Manua. c. 27 n. 34. & 35. & de præni. d. 6. c. 1. §. laboret. n. 10. & 11. & ante ipſum alij quos citat. Couar. in c. alma mater, de ſent. excom. in 6. p. 2. §. 2. n. 7. quotquot ſunt notorij excommunicati, aut publicè denunciati, eſſe omnino euitãdos: & tamen antè & poſt Nauarrũ ſcriptores plerique docẽt ſolùm duo excommunicatorum genera eſſe deuitanda, nimirum qui ſunt notorij Clericorum percuſſores, aut qui ſunt publicè nominatim denunciati. Vnde opinione Nauarri neglecta, communis ſententia eſt tenenda. Item contra communem omnium ſententiam docuit fas eſſe Titio, qui Caio debet centũ aureos ad certum tempus ſoluẽdos redimere ac emere minoris, ſi eos anticipata pecunia redimat, qui ante Nauarrum, & qui poſt eum ſcripſere oppoſitum tradiderunt. Similiter contra communem ſententiam ſenſit Can. lib. 8. de locis Theol. c. 5. ad 3. Matrimonium ſine Sacerdote miniſtro coniuges copulante contractum non eſſe verè, & propriè ſacramentum. Item contra communẽ pariter. Can. in. opuſc. to. 1. tract. 2. q. 1. ſcripſit Matrimonium inter abſentes per literas procuratoréſque initum non eſſe verè & propriè ſactamentum. Sic itidem contra communẽ opinionem ſcribit Canus Romanum Pontificem in approbandis Religioſis ordinibus labi & errare poſſe. Gregorius itidem Ariminenſis eum cõmuni Theologorum ſententia pugnat, paruulos, ſine baptiſmo decedentes perpetuo igne torqueri docens.

Quædam alia quæſtiones de opinionum delectu diſſoluuntur. CAP. XVII.

PRimò Quæritur, An opinio probabilior exiſtimetur, ita vt merito præferri debeat, eo quod ſit Antiquorum ſententia, & altera ſit recentiorum, ſiue id ſit inter Canonici, ſiue Ciuilis iuris interpretes, ſiue Theologos. Reſpondeo, Quando reuera opiniones ſunt pares, ſæpe Antiquorum opinio, iuniorum ſententiæ præfertur, non tamen lege, aut ratione efficaci compellimur ad eam ſemper ante ferendam: nam vſu aliquando venit, vt recentior opinio firmiori, & meliori ratione confirmetur. Sit exemplum: Theologorum, & Pontificij iuris Doctorum vetetum opinio fuit, debere nos in foro conſcientiæ reſtituere lucrum partum ex ludo lege humana interdicto & damnato; at communis eſt iuniorum Theologorum, & Canonici iuris interpretum opinio, id lucrum in foro conſcientiæ non eſſe reſtituendum: quæ opinio profectò amplectenda eſſe videtur vt probabilior atq; ſolidior, eo ſenſu, quo dici ſuperius, c. 12.

Secundò Quæritur, An quando Scholaſticorum Theologorum communis opinio pugnat cum communi veterum patrum ſententia, Patres ſint Scholaſticis Theologis præferendi. Quod ego ſciam, nulla eſt communis omnium Scholaſticorum Theologorum opinio, quæ communi omnium Patrũ ſententiæ repugnet. Non differeor tamen aliquorũ patrum ſentẽtias cum communi Scholaſticorũ opinione pugnare. Exempli gratia: quidam patres crediderunt, paruulos qui ſine Baptiſmate diſcedunt, igne perpetuo cruciariae conſtãs eſt omniũ Scholaſticorum (vno dempto Gregorio Ariminenſi) opinio, eos talem pœnam non perpeti. Ita ex Patrib. non pauci in ea fuere ſentẽtia, vt dixerint Angelos eſſe corporeos, & tamen communis Scholaſticorũ opinio tradit eos corporis eſſe, & materiæ expertes. Item videntur ſentire nõnulli patres, Auguſtinus. lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 12. Ambroſius in cap. 4. Epiſtolæ ad Eph. ad finẽ, Chryſ. in homil. 61. in Matth. cap. 18. Hilarius in Matth. can. 18. ad finem, Theophylactus, & Euthymius in Matth. 18. & alij, quos citat Magiſter in 4. diſt. 21. & Gratianus, de Pœnit. diſt. 4. cap. conſtat. & c. Reuertanc. Qui diuini peccãta ſemel à Deo dimiſſa obſequens peccatum redire, qui partes videtur eſſe Euangelica parabola permoti de co ſeruo, à quo quia conſerui ſui debitoris miſertus non fuit, Dominus repetiuit omne debitum, quod ante dimiſerat. Sed vna

est omnium Scholaſticorum ſentẽtia, peccata ſemel per pœnitentiam dimiſſa non reuerti ob ſequens peccatum: quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei, & quia Deus cum peccata per gratiam delet, ſimpliciter & abſolutè dimittit, non ſub conditione: & quod ſemel eſt extinctum, nõ reuiuiſcit. Nulla eſt repugnantia, quod Deus pœnam æternam peccato debitam ſub conditione dimittat; nimirum ſi peccator in peccatum non recidat. Sic enim apud Romanos olim iure ciuili ſeruus manumittebatur, dummodo tamen domino non eſſet in futurum ingratus: alioqui in priſtinam ſeruitutem recidebat. Sic etiam interdum aliquis excommunicationis vinculo ſoluitur ad certum tempus, ea conditione, vt illo tẽpore tranſacto, in priorem excommunicationem relabatur. Eodem modo reus maieſtatis, iuſſu Regis vel Principis poteſt à crimine abſolui, ita tamen, vt ſi crimen aliquod admiſerit, pœnas iuræ læſæ maieſtatis. Potuiſſet igitur Deus ſub conditione peccata dimittere, ſed abſolutè & ſimpliciter ea cõdonat, pœnã æternam in temporalem commutando. Item Patres, Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, Fulgentius, Gregorius, Beda, vt quidam arbitrãtur, licet ego aliter ſentiam, quod libro ſeptimo explicabo, videntur docere, nihil bõni, etiam quod ad mores ſpectat, poſſe naturæ ſuæ viribus liberum arbitrium, ſine ſpeciali & gratuito Dei munere: at communis Scholaſticorum ſentẽtia tradit, poſſe quidem præſtare multa opera honeſta, quamuis non ardua & difficilia, vel ad longum tempus. Inſuper plerique Patrum ſenſerunt, Ioſephum B. Virginis Deiparæ ſponſum, ex alia vxore, filios genuiſſe, qui in Euangelio fratres Domini vocantur Epiph. hæreſi. 1. & hære. 78. Euſe. lib. 2. Eccl. hiſt. c. 1. Hilar. can. 1. in Matth. Ambro. Gal. 1. Theophyla. Matt. 13. & 27. Ioan. 19. Euthym. Matt. 12. & 27. & Ioan. 19. Oecume. Actuum 1. Sed communi eſt Scholaſticorum conſenſu receptum, eum non niſi B. Virginem ſponſam, & coniugem habuiſſe S. Th. Galat. 1. lectio. 5. Hugo. S. Victoris. q. 1. in Epiſt. ad Gala. Ruper. lib. 1. de gloria filij hominis in Matth. Beda. Matth. 6. Ioan. 2. Luc. 8. Anſel. Matth. 12. Bemar. ſermo. 2. in illa verba. Miſſus eſt. Præterea, omnes fere patres voluerunt Lucam in recenſenda Chriſti generatione cum Matthæo cõuenire, quod hic commemorauerit genitores Ioſephi naturales, ille verò legales, eo quod Matthath duos filios habuerit Iacob & Eli mortuo verò Eli ſine prole, eius vxorem relictam duxit ſecundum legem frater Iacob, qui ex ea genuit Ioſephi ſponſum Virginis: & ita Ioſephus fuit filius naturalis ipſius Iacob, fuit verò filius legalis ipſius Eliuita Africanus in epiſt. ad Anſtidem. Iuſti. qu. 131. Hieron. Anſel. Beda Matt. 1. Dama. lib. 4. fi. Orth. cap. 5. Euteb. lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 8. Anibas in Lucam. c. 3. At verò quidam Scholaſticorum Lucam cum Matthæo conciliare contendunt, dicentes, Lucam Chriſti primogenitores per B. Virginem perduxiſſe vſque ad Chriſtum Matthæum verò per Ioſephum ſponſum Virginis.

Tertiò Quæritur, An ſit habenda probabilior opinio, ita vt anteponi debeat ob eam cauſam, quòd hæc ſit Theologorum ſententia: illa verò Canonici, vel Ciuilis iuris interpretum. Exempli cauſa, Pontificij iuris conſuli communi conſenſu opinantur in creandis & eligendis Epiſcopis, Canonici iuris peritum Theologo præferri debere tãquam dignioren, & magis idoneum: Contrà verò Theologi eminentes exiſtimãt Theologum Iuriſconſulto eſſe aptiorem & digniorẽ, & idcirco anteponendum. Quæritur an Theologorum opinio Canonici aut Ciuilis iuris, interpretum ſentẽtiæ ſit præponenda, quando aliter ſentiunt atque illi. Reſpondeo, In re Theologica opinionẽ Theologorũ omnino eſſe iuriſprudentium ſententiæ præferendam. Item cum agitur de foro conſcientiæ, Theologi Iuriſconſultis præferri iure debent, præſertim iuris ciuilis peritis. Nam Iuriſconſulti potius tractant res quatenus, ad forum iudiciale pertinent: in ro tamen iuris Canonici, quales ſunt cenſuræ, & pœnæ Eccleſiaſticæ, aliquando Pontificij iuris interpretum opinio, Theologorum ſententiæ præponitur. Solẽt enim illi Iuris Canonici eſſe peritiores quàm hi. Item in re legali & ad forum exterius ſpectanti, frequentius etiam legum interpretes Theologis merito anteponuntur: fieri ſemper tamen in quæſtionibus, in quibus diſputatur, an hoc an illud ſit iuris diuini; an hoc liceat necne: Theologorũ opinio, eſt Canonici iuris peritorũ ſententiæ anteferenda. Illuſtremus exemplis quod diximus. Docent Pontifici) iuris interpretes omnes etiã nõe, decimas præſertim prædiales ſolui oportere iure diuino: Contrà vero Theologi ſentiunt eas ſolùm Pontificio & Canonico iure deberi. Alex. p. 3. q. 51. m. 3. S. Th. 2. 2. q. 87. ar. 1. Henr. quodl. 4. qu. 18. Silu. Decima. q. 1. & 4. Ange. Decima. n. 1. Item iuris Canonici conſulti communi conſenſu dicunt primam Tonſurã, & epiſcopatũ eſſe Ordines à cæteris Ordinibus, diſtinctos, & proinde eſſe nouẽ Eccleſiaſticos Ordines: Cõtra verò Theologi communi conſenſione tradunt ſolùm eſſe tan

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum Ordines, à quibus primam Tonsuram, & Episcopatum excludunt. Qua quidē in re magis probabilis videtur Theologorum sententia, quàm Pontificij iuris interpretum. Item Canonici iuris doctores passim opinantur teste Couar. in regu. peccatum p. 2. §. 11. n. 5. ius diuinum & etiam naturale Romani Pontificis auctoritate posse relaxari, remitti, mutari, immo & abrogari: at Theologi communi consensu docent oppositū; quamuis in voto & iureiurando veram opinionem illorum esse fateatur. Insuper omnes fere canonici iuris doctores opinantur votū solo animi, & voluntatis proposito sine vlla promissione perfici: contrà Theologi opinantur. Item communis est illorū opinio, ex incestu cum propria consanguinea orti impedimentum ad matrimonium contrahendū cum quacunque alia fœmina: cuius oppositū Theologi sentiunt illi Canones & iura citant ex c. si duo. 35. q. 6. & ex c. vlt. 35. q. 8 ex c. de incestis. 36. q. 3. c. si quis viduā. 12. q. 7. & ita opinantur Nauarr. in Man. c. 22. n. 4. & 75. & ita sensisse Panormitanum, Præpositum & alios testatur. Sic etiā Ang. incestus n. 5. Theologi vero rationes, & argumenta proponunt quib. oppositam sententiam probare contendunt, Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 2. Antom. p. 1. tit. 1. c. 16 §. 4. Sylu. matrimonium. 7. impedim. vlt. In his certè duobus, Canonici iuris consultorum opinio forsan est verior & magis iuri, & consuetudini conueniens. Animaduertendum itidem est, aliquando Theologos iuris Canonici Doctoribus videri quidem sed reuera tamen non esse contrarios. Exempli gratia: Innocentius. c. 1. de baptismo & eius effectu à cæteris communi consensu receptus, docet Ecclesiam posse, materias & formas sacramētorum mutare: contrà Theologi censent, eas ab Ecclesia mutari non posse, vtpote à Christo Domino institutas; sed certè nulla est in re ipsa dissensio: quoniam Innocentius & cæteri tantūmodo docent, materias & formas sacramentorum posse Ecclesiæ auctoritate mutari, dūmodo idem sensus retineatur, quamuis verba vel addantur, vel detrahantur, vel in alia mutentur: veluti si Ecclesia constituat, vt in forma Absolutionis pœnitētium Sacerdotes dicāt, remitto vel condono tibi peccata tua. Sic potest, inquit, Innocentius, Latina Ecclesia in Baptismo conferendo, vti forma Græcorum, videlicet. Baptizo, vel Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, &c. quia hæc etiam est vera forma Baptismi: nam Græci ea vtētes verum Baptismum administrant. Non tamen potest Ecclesia, inquit, idem Innocentius, nouas formas vel materias sacramentorum inducere. Hoc idem Theologi admittunt, ac proinde non diffident re, sed verbo duntaxat. Similiter Innocentius, & cæteri tradunt, posse Ecclesiam Ius diuinū mutare: contrà Theologi passim docent id Ecclesiam non posse; quoniam inferior potestas nequit Superioris iussa conuellere, aut aliqua ex parte mutare. Verum Innocentius, & alij ius diuinū latius accipiunt quàm Theologi: nam Ius diuinū appellant quicquid in sacris litteris continetur, ac proinde iuris esse diuini testantur sabbati cultum atque obseruantiam; quod tamen sabbatum in diei Dominici obseruatione mutauit Ecclesia.

Deut. 19.

Simili ratione diuini iuris est: vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbū; & tamen potest Ecclesiæ auctoritate fieri, vt in quibusdam causis necessarium sit pluriū testimonium. Eadē ratione, inquiūt, iuris diuini est, ne homicida vel digamus ad Ordines promoueatur, quoniā in Epistolis Pauli, ab ordinibus homicidæ, & digami repelluntur: & tamen Ecclesiæ auctoritate tales homines possunt ordinib, initiari.

1. Tim. 3. & Tit. 1.

At Theologi strictiùs & præsſius ius diuinum accipiunt, videlicet, pro eo quod Christus Dominus instituit; vel ex his quæ ipse fieri iussit, certò, & euidenter colligitur, cuiusmodi sunt fidei præcepta & Sacramētorū; at hæc mutare Ecclesia nequit, nec enim nouā Fidem condere, vel alia sacramenta instituere potest. Item præterea Innocentius dicto cap. De Baptismo, & eius effectu, communi cōsensu à cæteris approbatus ait, non valere Baptismum administratū à Latino ministro sub forma qua Græci vtuntur, si credit eam non esse veram formā Baptismi. Adrianus in 4. q. 11. de Baptismo ait hunc esse Innocentij errorem. Sotus verò dicit nullam probabilitatē habere huiusmodi Innocentij sententiā.

Sot. in 4. d. 3. q. 1. a. 5.

At enim difficile est credere, Innocentiū à cæteris cōmuniter receptū in re tā manifesta errasse. Non enim Adrianus, Sotus & alij intellexerūt quod docuit Innocentius, id solùm dicēs, si Latinus minister verā Baptismi formā pronunciet, qualis est ea qua Græci vti solent, cū alioqui credat eam non esse veram formam, & quia hoc credit, vult vti ea forma, ne baptizet, eo quod habeat in animo Baptismum non conferre, tunc Baptismum non confert; non quia vera forma vsus non fuerit, sed quia noluerit baptizare: ac proinde Baptismus non valuit intentionis, & voluntatis in ministro defectu, non formæ: est enim necessarium ad verum Sacramentum, vt minister voluntatem habeat faciendi, quod facit Ecclesia, cum Sacramenta administrat.

A

Quarto Quæritur, An discipulus iure possit sui magistri, & præceptoris sententiā sequi, ita vt eam secutus, probabiliter sentire censeatur. Respondeo, Posse, hoc enim colligitur ex Abbate, Innocentio, & Syluestro. Nam probabile est teste Aristotele, quod omnibus, aut pluribus, aut cuique sæpe artis perito videtur, & Cicero: officium est, inquit, quod ita factū est, vt eius facti probabilis ratio reddi possit. Et idē dicendū est de eo, qui operā nauat legendis auctoribus, vt doctrinam ibi comparet: qui si quā legerit, apud probatum quempiam auctorem sententiam, sequatur, probabiliter opinari meritò creditur: & proinde tum hic tum discipulus suū magistrum secutus à temeritatis crimine liber est.

Henricus quodl. 4. q. 33. Couar. de cons. p. 100. conc. 2.

Quinto Quæritur, An sit eadem ratio in his omnibus de homine rudi, & imperito, quæ est de perito, & docto viro? Respondent Henricus, & Conradus non esse eandem rationem. Nam si vir sit peritus, & doctus debet opinionū rationes & pondera examinare & excutere, vt prudenter agat: si verò rudis sit & imperitus, eius non est opinionum fundamenta discutere: quare vt prudenter factiret, satis est si boni & docti viri consilium & opinionem sequatur.

B

Sextò Quæritur, Quid sit dicendum, quando vir bonus & doctus contra communem opinionem nullum classicum, & probatum auctorem habet, nihilominus tamen habet rationem manifestā & firmam; an probabiliter sentire dicetur, si contra communem opinionem senserit vrgēti aliqua & firma ratione permotus? Respondeo, In foro conscientiæ non est cur temerè & imprudenter agere videatur, siquidem probabilem ac iustam rationē & causam sequitur. Animaduertendum est, in quæstionibus rerum agendarum aliquando contingere, vt eæ ex instituto vel à nullo auctore tractētur, vel ab vno solo. Si de iis nemo disputauerit; tunc vir doctus eam partē potest eligere, quæ ex rationibus sibi probabilis visa fuerit. Si verò eas vnus tantūm tractauerit, etiam tunc tēporis doctus & peritus probabili ratione suffultus potest cōtra eum auctore opinari. V. G. Nauarr. docet peccare lethaliter Christianos captiuos in triremibus Turcarum, vel Saracenorum in remigando contra Christianos metu mortis: quæ sententia licet probabilis sit, vir tamen doctus potest contra eam probabiliter sentire. Nam aliud prorsus est quādo huiusmodi Christiani captiui iubentur alios Christianos occidere aut contra eos pugnare: hæc enim duo sunt per se mala, quia Turcarum & Saracenorū contra Christianos bellum iniustum est; & proinde etiam metu mortis non potest quis aut Christianos occidere, aut contra eos in huiusmodi bello pugnare. Aliud verò est, quādo Christiani captiui, vel remigant vel alia opera seruorum siue captiuorum metu mortis præstare cōguntur: hoc enim non est per se malum, cum nihil aliud sit, nisi dominorum iussa perficere in officio, quo antea fungebantur, obeundo; quod officium ex se indifferens est, nimirum remigare: onera, & sarcinas asportare; arma deferre; scalas & machinas ad muros admouere.

Nauarr. in Man. c. 17. nu. 63. & in cap. in quarto de iudæis nota. 2.

C

Septimò Quæritur, An cuique liceat in foro conscientiæ probabilem aliorum sequi sententiam contra propriam opinionē. Titius v. g. probabiliter opinatur in articulo mortis se non posse sacram à peccatis absolutionem conferre ei, qui nullū speciale peccatū exprimendo, signa tantū confessionis, pœnitētiæ, & doloris sui vultu genetarim ostendit. Quæritur an Titius contra suam propriam eiusmodi opinionem tuta conscientia possit, iam morituro Caium à peccatis absoluere, secutus probabilē quorundam sententiam asserentium posse tunc temporis tutò absolutionem à peccatis concedi. Ita enim opinatur Cordub. de indulg. q. 39. in opin. 3. Sed oppositam sententiam tuetur Sot. 4. d. 18. q. 2. a. 5. Abul in Matth. c. 16. q. 79. Item Titius existimat probabiliter nullā esse peccatorum confessionem informē; ac proinde iterare se debere confessionem antea factam. Quæritur an possit tutò ab huiusmodi confessione informi repetenda desistere, secutus S. Thomæ, & aliorum probabilem sententiam, docentium ratam esse peccatorū confessionem informē, nec esse vi & ratione præcepti repetendā. Ita enim opinātur discipuli S. Th. vt constat ex Soto. 4. d. 18. q. 1. a. 2. & 3. ipsum S. Th. sequuti. 4. d. 17. q. 3. a. 4. licet oppositum sentiat Maior. 4. d. 17. q. 3. & q. 9. vnà cum aliis multis. Duæ sunt opiniones. Prima est Adriani & Cordubēsis, dicentium non licere alicui contra propriam opinionē probabili aliorū sententiæ in agendo adhærere. Ratio eorū est, quia nemini ius est contra conscientiam agere: sed qui contra propriā opinionē aliorum sententiam sequeretur, ageret proculdubio, inquiunt, contra conscientiam. Secunda opinio est quorundam docentiū id cuique integrum esse facere. Probant, quia cuique fas est, probabile consilium alterius sequi contra propriam: ergo contra propriā sententiam cuique licet sequi aliorum opinionem. Deinde cuique licitum est communem opinionem eligere, vel saltem tu-

Ad quod 2. Pacto. in Cordub. in sua. quæst. lib. 9. 49

tiorem vel probabiliorē: ergo si Titij propria opinio fuerit minùs tuta vel minùs probabilis, aut contra communē; absque dubio ius ipsi erit contra suam ipsius opinionem, sententiæ aliorum accedere. Item subdito licet Superioris opinionem sequi contra propriam, quando præcepto sui superioris compellitur ad id faciendum, cuius oppositū ipse opinatur. Item si ego probabiliter putem hominem è longinquo à me visum esse Titium; contra verò alij, qui mecū vnà sunt, sentiant non esse Titium, possum prudenter contra meam opinionem, aliorum sententiæ assentiri, vel quia plures sunt, vel quia puto eos certius ac perspicaciùs remota cernere; ergo possum etiam in aliis prudenter contra meam sententiam, aliorum opinionem amplecti. Hæc opinio est probabilior & verior. Et certè prima nihil eū hāc sententia pugnantem Adrianus & Cordub. solùm docuisse videntur, nemini licere contra propriam sententiam alioru opinioni adhærere, dum iudicat id sibi minimè licere facere. At inquies, Nemini ius est contra propriam conscientiam agere. Fateor id esse verū, quando conscientia est absque vlla dubitatione: vt quando est de re euidēti, aut certa ex fidei diuinæ infusæ lumine: aut cum iudicat fas sibi non esse aliorū opinionem sequi contra propriā sententia. Objicies, secundo, Duo assensus contrarij de eadē re simul in eadem esse non possunt: ergo Titius non potest contra propriā opinionē in aliorum sententiā venire: nam vel propriā deponit, & tunc contra propriam non agit; aut non deponit, & tunc duos assensus contrarios habebit. Propter hoc argumentum, quidam aiunt oportere nos propriam opinionē exuere, si aliorum sententiā sequamur. Sed profectò opus non est, vt propriam nos opinionem deseramus; nec inde cōtinuò fit, vt simul de eodem sint duo assensus oppositi, quia Titius propriam opinionē habet ex rationibus & principiis à re ipsa sumptis, ex quibus iudicat hoc sibi non licere facere; at verò ex principiis communibus, vel extrinsecus ductis, videlicet ex aliorum probabili consilio, vel sententia (quam sequi cuique licet) existimat hoc sē posse tuta conscientia facere, & hoc esse sibi faciendum.

A

B

Octauò Quæritur, An aliquando in foro conscientiæ liceat alicui contra suā certam, & euidentem scientiā aliorum probabilem opinionē sequi. Ratio dubitandi est propter iudicem: cui aliquando constat certò, & euidenter Titiū esse innocentem; cum tamen ex testibus in forum & iudicium productis Titius sit reus criminis cōuictus. Quæritur an iudex tunc temporis tutò possit probabilem S. Thomæ. 1. 2. q. 67. a. 1. & aliorum sententiam sequtus, Titium condemnare; & ponamus criminalem esse causam, in qua agatur de Titij fama, honore vel vita. Tres sunt opiniones. Prima negat posse tutò Iudicem condemnationis sententiā ferre contra Titium, aut absoluere cōtra acta publica; sed debere causam ad Iudicem superiorem deferre, coram quo ipse testificetur Titij innocentiam: vel debere publicum Iudicis officium deponere, quo depolito Titij innocentiā suo testimonio confirmet & comprobet aut debere prorogare sententiam. Ita opinantur Panormit. in c. Pastoralis, §. Quia verò. n. 7. De offic. Iud. delegat. Adria. quodl. 2. pūct 3. ad 5. Cæterum quæstio nō plenè diluitur quia controuersia non est de Iudice, qui commodè potest se magistratu abdicare, aut Titium ad superiorem Iudicē mittere, apud quem eius innocentiam testificari queat, aut causam differre: sed tota quæstionis lis in eo versatur. An tuta conscientia, Titius innocens condēnari queat cum Iudex est supremus Princeps, & absq; magna offensione populi Titius conuictus maleficij absolui non potest? vel quando inferior est Iudex, qui neque Titiū ad Superiorem mittere, nec officio cedere, nec causam differre potest? quia populus instat & vrget, vti Titius condemnetur: quem si absoluat Iudex, nō paruam populi offensionē creabit. Secunda opinio quā habent Cald. in c. Pastor. §. quia vero de offic. Iud. del. Ang. & Im. in d. à Diuo Pio. ff. de sent. & re iud. Ang. Iudic. n. 7. Rosel. Iudex. 1. q. 18. docet absolutè, Iudici nefas esse Titium condemnare, fas tamen esse absoluere contra publica acta, si neque causam prorogare, nec ad superiorem deferre potest, nec se publico munere abdicare: quia nemini licet contra suā certam & euidentem scientiā agere. Deinde quia ius gentium iuri naturali derogare non potest, sed iuris gentium est, vt iudicia secundùm acta publica fiant: Iuris verò naturalis est, vt innocentem à morte liberemus. Tertia opinio ait, integrum esse Iudici Titium damnare. Sic S. Th. 1. 2. q. 67. a. 1. & q. 64. a. 6. ad 3. Alex. p. 3. q. 40. mem. 6. a. 1. Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. Couar. Sylu. verb. Iudex. 2. q. 1. vbi citat Innoc. Io. Andr. Cardin. Bart. Glossam, & Archidiac. Sic etiam Ricar. quodl. 1. q. 15. Maior. 4. dist. 15. q. 30. quæ est. 4. de Iustitia. Anto. p. 3. tit. 9. c. 1. §. 6. qui omnes sentiunt nunquam iudici fas esse contra suam conscientiam agere, sed fas esse agere in iudicio contra id, quod ipse priuatim extra iudicium certò nouit: & hæc sententia est verior: quia commune bonū prauāto præferri debet: ergo ne populus in offensionem incurrat, Iudici licet innocentem Titium condemnare criminis in iudicio conuictum.

C

Ad obiecta verò Respondeo, Ad primum quidem, in eo casu Iudici licere probabilem opinionem contra suam certam scientiam amplecti, quia certa Iudicis scientia est priuata tantùm nō publica, quæ ex publicis in iudicio actis ortum ducit: & Titius ex allegatis & probatis in iudicio est cōuictus, quam publicam scientiam iudex sequi debet ad communem pacem & salutem seruandā, quæ priuato commodo naturali iure præponitur. Ad secundum. Sicut iure gentium bella, captiuitates & seruitutes sunt introducta, nihilominus tamen iure belli pueri, & alij insontes captiui abducti in seruitutem rediguntur, immo etiam necantur ob communem Reipublicæ salutem, cū aliter tranquillitas pax & salus communis conseruari nequeat: Sic etiā iure gentium inductum est, vt in iudiciis, ex iis, quæ allegantur & probantur sententia pronūcietur: & hoc iure introducto bonum cōmune postulat: vt innocens condemnetur interdum. Nec mirum est, nam etiam vsucapiones & præscriptiones iure gentium sunt constitutæ: vnde efficitur, vt quis absque vlla culpa & peccato rem suam amittat, nimirum ad commune bonum tuendum: vt sic innumeræ lites dirimantur ac finiantur; & vt pax & tranquillitas Reipublicæ vbique seruetur.

loco citato.

Nonò Quæritur, An subdito liceat contra propriam opinionem sententiæ, & præcepto Superioris accedere. Adrianus putat non licere, quia nefas est agere cōtra conscietiam. Sed verius est quod tradit Cordubensis, id licere facere; quia vt ex dictis perspicitur, cuique integrum est, contra propriam opinionem in aliorū probabilem sententiā ire. Et animaduertendum est, vt subditus Superiori iubenti obedire & parere debeat, opus esse, vt iudicet Superioris sententiam esse probabilem: sicut etiam necesse est vt existimet sibi ius esse iuxta superioris, sententiam agere: nam alioqui contra conscientiam delinquet: & hoc est reuera, quod Adrianus docere contendit.

Ad quod lib. 2. tit. 3. Couar. d. q. 3. suarum quæstionum. q. 9.

Decimò Quæritur, An sacerdos qui pœnitentium confessiones audit, iure possit contra propriam sententiā probabili pœnitentis opinioni adhærere. Ponamus duas esse inter auctores opiniones probabiles, & pœnitens vnā sequatur, presbyter verò eius confessionem excipiens oppositam teneat. Quæritur an tuta cōscietia possit cōtra propriā, sequi & amplecti pœnitentis opinionē. Adrianus. in 4. q. 5. de cōfess. dub. 7. §. De secundo: docet tria. Primū est: si pœnitētis opinio est cum alterius damno, Presbyter eum à tali opinione debet auertere, si speret sua monitione se aliquid profuturum. Alterum est: si talem spē non habeat, potest tutò presbyter cōtra propriam opinionem, in pœnitētis sententiam venire, & eum à peccatis absoluere. Tertium est: si pœnitentis opinio nō sit cum damno alterius, quippe cum non agatur de re alteri restituēda: tunc iure potest presbyter eius opinionem contra propriā amplecti. Antoninus verò, Syluester & Contadus aliter respondent, distinguentes; Aut presbyter, qui confessiones pœnitentium audit, est ordinarius, qualis est Parochus, qui suorum confessiones excipere ratione suī muneris, & officij debet: aut solùm alterius mandato & commissione cōfessiones audit, quales sunt cæteri presbyteri legitimè approbati. Si sit ordinarius; contra propriam opinionem sententiæ pœnitētis probabili accedere potest, ac debet. Si verò sola commissione alterius confessionis pœnitentium audit, nullo iure compellitur pœnitentium opinionem contra propriam habere. Tertia opinio est aliorum distinguentium sic. Aut presbyter suo officio fructus, aut cōmissione alterius audit confessiones: & rursus opinio pœnitētis aut est cū damno alterius, nimirum de re alteri restituendi; aut est absque vllo alterius detrimento. Si presbyter, inquiunt, ratione sui muneris & officij confessiones audit, potest & debet cōtra propriam opinionem pœnitentis probabili sententiæ adhærere, siue ea sit cum damno alterius siue non. Si verò mandato & commissione alterius tantùm audiat, & opinio pœnitentis sit cum damno alterius, non potest eius sententiā sequi: si autem sit absque damno, potest & debet sententiæ pœnitentis accedere. Quarta opinio est Sot. in 4. dist. 18. q. 2. ar. 5. ad 5. Nauar. in Manu. c. 26. n. 4. & in c. si quis autē. De pœnit. d. 7. n. 68. Ang. confessio. 4. nu. 2. in vniuersum asserentiū integrum esse presbytero cōtra propriam, pœnitentis sententiam tenere. Et hæc est verior opinio; quia cum pœnitentis sententia sit probabilis, imprudenter aut temerè presbyter non agit, si eam contra propriam sequatur. Ex quo efficitur, vt tunc temporis presbyter debeat pœnitētem absoluere, cum eius confessionem audiuerit: nam eo ipso pœnitens iure absolutionem petit, sīmo etiam Parochus compellitur ad pœnitentis confessionem audiendam, tametsi nouerit pœnitentem aliā opinionem probabilem habere, atque ipse habet: quoniā Paro-

Ant. 3. p. tit. 12. c. 2. §. 2. Sylu. c. 3. q. 47. Conrad. q. vlt. de cōtra. cēc. 7.

Medina in trac. de cōf. q. de cō fess. dimi diata ne ra. §. sequi tur am.

Universidad de Deusto
Biblioteca

chus ratione sui muneris & officij cogitur eorum, quorum curam habet, confessiones audire; quando id iusta causa petunt: iusta autem causa est, cum peccator resipiscens diuinâ gratiam sibi cõciliare desiderat, & ob id studet Sacerdoti sua crimina confiteri. Ea verò distinctio de presbytero, vel officio & auctoritate sua, vel commissione confessiones excipienti, nihil impedit: quia is, qui mandato & commissione alterius audit, potest quidem pœnitentis confessionem non audire: in quo à Parocho plurimum differtsi tamẽ audierit, iure non potest absolutionẽ pœnitenti denegare. Ea itẽ distinctio de pœnitentis opinione, quãdo est cũ alterius dãno, vel absque eo, nihil eriã obstat: quia is, qui confessiones pœnitentium audit, eorum saluti prospicere debet: & sicut pœnitens probabilem opinionem securus potest tuta conscientia rem alienam sibi retinere, nec ad restituendum vlla lege compelliturnsi etiam confessionis auditor presbyter iure nõ cogitur, pœnitẽti præcipere, vt rem alteri restituat, quam ipse bona fide possidet, quia melior est conditio possidentis.

De hac quæst. Syl. Med. q. 4. & Ang. Medic. n. 20. Iuno. in cap. tua nos, De Homicid.

Vndecimò Quæritur, An in morbis curandis, in quibus est grane mortis periculum, Medicus tutiorem, vel communiorem, vel probabiliorem opinionẽ sequi debeat, vbi sunt duæ opiniones aduersæ, sed probabiles. Animaduertẽdũ est, posse hoc duobus modis contingere. Primò quando sunt inter Theologos opiniones, quarũ vna affirmat posse Medicũ ægroto hanc vel illam medicinã porrigere: & altera negat. Deinde quando inter Medicos sunt duæ opiniones quarum vna asseuerat hoc remedium esse ægroto salutare; altera cõtrà, illud docet esse lethale. Quæritur modò an Medicus cõtra propriam opinionem tuta conscientia possit aliorũ probabilẽ sententiã secutus, medicinã grauiter ægrotanti præbere, cum tamen ipse existimet eã esse lethiferã. Respondeo, Manifestum esse iure non posse Medicum remedii ægroto adhibere, quando dubitat an sit ei profuturum, an nocituru: quia in dubiis tutior & certior pars est eligenda. Quæres. Quid agendũ, si de remedio dubitetur, an sit salutare; & aliunde certò constet ægrotum moriturũ, si nullum ei adhibeatur remedium. Respondeo, Si tunc temporis ægrotus moriatur, in Medicum culpa conjici iure non potest, quia non ipse sed morbus ægroto vitam eripit: nam interdum ægroti nõ vitio & culpa Medici, sed vi morbi pereũt. At verò si medicus medicinam præberet, de qua dubitat ipse, sit necne ei salutaris, exponeret periculo vitam ægroti. Deinde perspicuum etiam est, quando sunt opiniones probabiles sibi contrariæ, estque aliud remedium certum: tunc nefas esse Medico certo remedio posthabito ægrotantibus secundùm probabiles opiniones mederi. Est enim regula iuris: certum est tenendum & dimittendũ incertũ. Insuper etiam est pro certo habendum: Medicum peccare, si remediis nihil probabilitatis habentib. vtatur solùm, vt experiatur, an ea sint salutaria, an noxia: huiusmodi enim experimenta solent esse cum graui ægrotantium periculo coniuncta. Tota igitur controuersia in eo est, quando sunt contrariæ opiniones, an liceat Medico contra propriã opinionẽ, ex probabili aliorum sententia medicinã ægroto porrigere. Ad quam respondeo, si aliorum opinio sit cõmunis, vel tutior, vel probabilior, ius esse Medico id facere; quia tunc imprudenter non agit, nec vlla iniuria dãnoue ægrotum afficit. Item si aliorum opinio sit probabilis quidẽ, licet nec tutior, nec probabilior, nec cõmunis, etiã Medico integrũ est eam opinionem in curando sequi: quia quod ex probabili ratione & causa fit, imprudentia & temeritate vacat; & proinde Medicus nullum in ea re peccatum admittit.

Duodecimò Quæritur, An aduocatus in alicuius patrocinio suscipiendo possit litẽ & causam defendere contra propriam opinionem, aliorum probabilẽ sententiã secutus. Hæc quæstio sicut præcedens etiam in duobus potest locum habere. Primò quando inter Theologos sunt duæ opiniones & vna affirmat, posse iure aduocatum hanc vel illam causam & litẽ tuerialtera verò negat. Secundo quando inter ipsos Iurisconsultos sunt duæ opiniones, vna affirmat in hac causa & lite tuenda ius esse: altera verò diffitetur. Quæritur ergo an in his tutò possit aduocatus causã defendere contra propriã opinionẽ, aliorũ probabili sententiæ adhærens. Hac in re conuenit inter omnes non posse causam suscipere & agere, quando certũ in lite est aduersarij ius: quia bellum nequit esse ex vtraque parte iustũ. Deinde certũ est contra Sotũ, Aduocatũ posse tuta conscientia causam tueri quando dubium est ius aduersarij. Ita docent Sylu. Aduocatus q. 10. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 8. §. 19. Armil. Aduocatus n. 10, Nauarr. in Manual. cap. 25. nu. 28. Et id probatur, quia Aduocatus nullã sententiã fert, sed tantùm rationes, testimonia & iura pro cliente contra aduersariũ coram Iudice proponit; & Iudicis est, ijs qui litigant auditis, sententiam pronunciare. Ergo Aduocatus dummodo falsa scienter testimonia vel iura non citet, dubiam litem tueri iure potest. Caput igitur huius quæstionis est, quando de æquitate & iure causæ ac litis sunt opiniones contrariæ. In quo Sotus sicut etiam in præcedenti distinguit, aut causa est, inquit, criminalis, qualis est ea, in qua agitur de vita, vel honore, vel fama vel libertate, vel possessione officij ac muneris, vel beneficij Ecclesiastici: aut est ciuilis & parui momenti. Si causa criminalis sit, debet tutiorẽ, vel probabiliorem partem tueri & defendere. Si verò ciuilis & leuis sit causa, ad id nulla lege & iure cõpellitur. Cæterum ex iis, quæ ante iam dixi, constat posse tutò Aduocatũ etiã in criminalibus causam contra propriã opinionẽ suscipere & protegere, dũmodo probabilem aliorum sententiam sequatur: nam vt sæpe dixi: prudenter agit is, qui quidpiam gerit verisimili & probabili causa & ratione permotus. In dubiis inquies, tutior pars est tenenda. Respondeo, quando sunt opiniones probabiles, qui vnam in agendo sequitur, dubius non est: quia non dubitat sibi ius esse, probabili aliorũ adhærente sententiæ. Immo vt prædixi liceret Aduocato, tametsi causa esset dubia, patrocinium suscipere: ex Syluestro, Antonino, Armilla, Nauarro locis præcitatis. Item dices Melior est cõditio possidentis: ergo si aduersarius est in possessione rei, nequit Aduocatus contra eum causam suo patrocinio tueri. Respondeo, Aduocatum dum alicuius patrocinium suscipit sententiam non ferre: ac proinde aduersario de rei possessione nihil detrahere, sed tantum iura & testimonia proferre & citare. Iudex enim est qui litigantẽ à rei possessione sua sententia dejicit. Pari modò respondeo ad id, quod obijcitur, Neminem in dubiis esse condemnandum: id locum habere, tum in Iudice, cuius est rem huic parti vel illi per sententiã addicere: tum etiam in nobis, quando dubitamus, ita vt neutri quæstionis parti assentiamur: quod locũ non habet quando probabiliter hoc vel illud sentimus; vel quando solùm ambigimus de iure causæ & litis; non autem dubitamus sit necne quis patrocinio defendendus.

Sot. l. 5. de iust. qu. 8. art. 3.

Ad. quod lib. 2. a. 2. Sylu. Dubium. 9. 2. cord. l. 3. §. 5. Angel. Dubio 10. 1. Med. 1. 2. q. 19. c. 6. dub. 4. Naua. de pœnit. d. 7. cap. si quis autem.

De conscientia dubia. CAP. XVIII.

PRimò Quæritur, Quid sit conscientia dubia: Respõdeo esse eam, quæ in quæstione, de qua agitur, neutri parti assentitur. Verbi gratia, vocatur in quæstionẽ an liceat Titio ius, quod Caius habet ad centũ nummos aureos exigendos à Seio, minoris emere, quando neutri huius quæstionis parti per assensum adhæremus, dubij de quæstione sumus.

Secundò Quæritur, Quot modis possit accidere conscientia dubia. Respondeo, Tot modis posse quot sunt genera quæstionum. Potrò duo sunt quæstionum genera: aut enim quæstio est rerum agendarum, aut speculãdarum: illa actionis: hæc speculationis quæstio dicitur. Illa est gratia operandi; hæc, gratia sciendi. Sit exemplum: Quæstio est de re agẽda, an pridie Pentecostes sit ieiunium seruandum. Quæstio verò est de re speculanda, An Mundus potuerit ab omni æternitate potestate Diuina produci. Rursus sicut quæstio potest esse iuris vel facti, sic etiam dubitare possumus aut de iure, aut de facto. De iure dubitamus, cũ ambigimus, an nobis liceat in die festo iter facere; an testamentum minus solemne sit ratum & firmum: De facto verò hæsitamus: cum ambigimus, an quis vorum fecerit an iuraueritan occiderit: an vim intulerit. Item sicut quæstio duplex potest esse: aut de re generatim accepta, aut speciatim; sic etiã dubitari potest, aut de re generaliter sumpta, vt si in vniuersum dubitemus, an leges quæ dicuntur pœnales, vim habeant alligandi conscientias, ita vt earũ violatores sese peccato obstringant: speciatim verò ambigimus, cum dubitamus; an hæc vel illa lex pœnalis nos teneat. Et animaduertendum est, aliquas esse quæstiones & dubitationes quæ tametsi ad speculationẽ pertinere videantur, potiùs tamen ad actionem spectant: vt cum quæritur aut dubitatur an hoc sit malum an bonum: sit peccatum necne: hæc enim potius operandi gratia quàm sciendi quæruntur. nam idem est quærere an hoc sit peccatũ quod est, an hoc sit fugiendum, sit cauendum.

Tertiò Quæritur, An nobis liceat agere cõtra dubiã cõscientiã? Respondeo ex cõmuni omniũ sententia non licere; vt docẽt Adrian. Sylueſter, Cordubẽsis, Nauarr. Angelus & alij. Id probatur in primis, quia Apostolus ad Romanos c. 14. ait. [Quod non est ex fide, peccatum est:] sed qui dubitat, neutri quæstionis parti assentitur: ergo ex fide nõ operatur. Deinde quia dubius animus si quippiã agat, sese peccati periculo cõmittit. Accedit quòd contra amicitiæ legẽ agit quis, si id faciat, de quo dubitat, an sit amico gratũ, an contra: ergo cõtra legem charitatis in Deũ facit is, qui eum dubium animum habeat, nihilominus operatur. Postremò quia actus ad sũ bonitatem, rectã cognitionẽ rei agendæ requirit & postulat.

Quartò Quæritur, An quando dubius est animus, tutior pars sit eligenda. Respondeo esse Regulam iuris in cap. Significasti. 2. & in cap. Ad audientiam, & in cap. Petitio, De

Homicidio; cap. Iuuenis, De sponsalibus, In dubiis tutiorem partem esse eligendam. Quæres, quæ pars tutior censeatur in quæstionibus & dubitationibus rerum agendarum. Respondeo, eam esse, in qua eligenda certum est nullum ineſse peccatum. Præterea ea etiam pars est tutior, in qua tenenda minus & leuius peccatum est, si neutra quæstionis pars absque peccato suscipi & sustineri queat.

Quintò Quæritur, Quid sit dicendũ: quando alter coniugum dubiũ animũ habet de matrimonio, eo quod coperit ambigere an prior cõiux viuat: ant dubitare cœperit: Sit necne matrimonium, quod contraxit, irritum ob occultum impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis: aut eo quod idoneus & legitimus ad matrimonium consensus defuerit. Respondeo, de hac re apertã esse in iure Canonico definitionẽ. Nam in c. Dominus, De secundis nuptiis, & c. Inquisitionis, De sent. ex com. statutũ est, huiusmodi coniugẽ posse debitã alteri petenti reddere, non tamen petere, quandiu dubiã conscientiã habuerit. Verùm hæc iuris definitio magnum certè plerisque negociũ facessit. Primò, quia ex Regula iuris paulò ante citata: In dubiis tutior pars est amplectenda: ergo coniux dubius de matrimonio, sicut debitũ iustè petere nequit, sic nec reddere potest, quia sine petendo, siue reddẽdo, seipsum obijcit peccati periculo. Deinde si dubitatio sit de matrimonio, an fuerit contractũ superstite priori coniuge, in reddẽdo debito periculũ est, ne vnus cõiux iniustitiæ crimen contra alterũ superstitẽ coniugem cõmittat. Adde quod in pari causa iniustitiæ, melior est conditio possidentis. Ergo coniux quãis dubiã habeat conscientiam sicut potest debitum reddere, ita & exigere; quia est in legitima possessione coniugij. Propter hæc & similia argumenta variæ sunt inter auctores sententiæ in sensu suprædicti iuris Canonici explicando. Prima opinio est Adriani asserentis huiusmodi coniugẽ oportere examinare dubitationis rationes, & diligentiam adhibere in rei veritate disquirenda. Vnde antequam examinet & diligentiam conferat ad rem ipsam sciendam, nec potest debitum reddere, nec exigere: & cariculis rationibus, & diligẽtia in ea re posita aut dubitationẽ exuit, & tunc potest debitũ soluere & petere: aut semper adhuc est in dubio animo, & suspenso: & sic nec potest petere, nec reddere. Et probat ex prædicta Regula iuris, In dubiis tutiorem partem esse eligendam: denique concludit Adrianus, definitionem iuris in cap. Dominus, & in c. Inquisitionis solùm in foro exteriori vim, & locũ habere. Sed certò definitio Pontificum his in locis in foro interiori conscientiæ locum habet; quia est ad scrupulum animi depellendũ: quare Adriani sententia communi omnium consensione refellitur. Secunda opinio est Soti docentis, prædictã iuris definitionem intelligi, de coniuge dubium animum habente ante omnem diligentiam adhibitam, qui tunc temporis etiam in foro conscientiæ, potest debitum reddere, non, tamẽ petere: post collocatam verò in ea re diligentiam, si coniux dubio adhuc sit animo, tunc inquit, & reddere & petere potest. At profectò huiusmodi Soti sensum meritò Cordub. lib. 3. quæst. suarum. q. 8. refutat. Nam Pontifices genetatim loquũtur de coniuge dubium animum habente, & ratio ipsa efficaciter probat idẽ iuris esse de coniuge, qui post adhibitam diligentiam dubio est animo, quod de coniuge qui ante vllam diligentiam ad eam rem collatã dubius, incertus ac suspensus animo pẽdet: & ratio Soti in vtroque locum habet, quia coniux est in legitima possessione coniugij, & in pari iustitiæ causa melior est conditio possidẽtis. Tertia opinio est Paiud. in 4. dist. 36. q. 2. ar. 3. asserentis eiusmodi coniugem hæsitantem nec posse reddere, nec petere debitum, eo quod in dubiis tutior pars sit amplectenda: sed ex præcepto Ecclesiæ posse reddere, quamuis non petere. Et hoc sensu putat intelligi debere definitionem Pontificum in cap. Inquisitioni, videlicet vt coniux, dum ambigit de matrimonio, debitum reddat, sed non exigat: quia ita præcipit Ecclesia in his locis paulò ante citatis. Cæterum huiusmodi Paludani sententiam meritò cæteri rejiciunt, quia Ecclesia statuere nequit: vt id, quod sua natura malum est, bene fiat, ergo ante Ecclesiæ præceptum, vel malum erat debitum reddere & non exigere, vel bonum erat. Si malum per se erat, ergo ob Ecclesiæ præceptum non fit bonum: Si verò bonũ erat, ergo Ecclesiæ præcepto opus nõ est. Quarta igitur sententia est vera, quã communi consensu auctores sequuntur. Couar. de matrim. p. 1. c. 3. §. 2. n. 7. Nauarr. in Manua. c. 27. n. 288. Cordub. lib. 3. q. 8. Idem Nauar. in cap. Si quis. De pœnit. dist. 7. n. 101. Medina de restit. q. 11. Bartholom. Medi. 1. 2. q. 19. a. 6. Sylueſt. Matrimonium. 6. q. 8. Ang. Matrim. 9. nu. 4. Armill. Matrim. n. 45. Coniugem dubiũ animum habentem, in foro conscientiæ posse debitum reddere, non tamen petere, vt habet prædicta Pontificum definitio, quæ Regulæ illi suprædictæ innititur: In dubiis tutior pars est eligenda. Vt enim superiùs indicaui, tutior pars est, quæ certo omne peccatum declinat: aut quando neutra quæstionis pars absque peccato deligi potest, quæ minus leuisque peccatum obligat, tutior est, quoniã inter duo mala minus est eligendum, vt constat ex c. duo mala, & c. nemo. d. 13. non quod eligendo id, quod minus malum est, peccet, qui eligit, peccatum enim eligere nobis nũquam licet: sed quod nobis inter duo mala positis, lex quæ prohibet, quod minus malum est, definit nos obligare, vt quod grauius & deterius est malum, deuitemus. Rursus quando duo præcepta, vel duo iuris vincula simul seruari nequeunt, maius præceptum, quod arctioris est vinculi, seruãdum est. Quotiescunque igitur dubius est coniugis animus de matrimonio, tunc in debito exigendo, se obijcit periculo peccati contra castitatem, & ideo petere debitum iure nequit. In reddendo enim coniux simplicis libidinis periculũ incurrit, negãdo verò infert se in iniustitiæ periculũ: nam forassis violabit fidem in matrimonio datam, & denegabit ius alteri coniugi debitum. Quare cum sint duo mali pericula aut enim faciet contra castitatẽ, aut cõtra iustitiã, & arctioris præcepti, & iuris sit vis iustitiæ, quàm castitatis, iure debet arctius præceptum seruare, & grauioris peccati periculũ euauere: ac proinde sequitur, vt possit coniux, ac debeat debitum reddere: nam vt in cone. Tolet. 8. habetur, & refertur. d. 13. c. duo mala. Duo mala licet omnino cautissimè sint præcauẽda tamen si periculi necessitas vnum ex his perpetrare cõpulerit, id debemus resoluere, quod minori nexu nos citur obligare, & c. nemo eadẽ d. ex Gregorio legimus. Si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia & qui maiorum vndique ambitu ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior muris inuenitur, hæc ibi, & cum quis quod minus malum est, deligit, ne quod deterius est, faciat peccatũ non facit, quoniam minoris præcepti vinculo tenetur.

Sotus in 4. d. 27. q. 1. a. 3. & l. 4. de Iust. §. 5. a. 4.

Ad obiecta verò in principio, Respondeo In dubiis tutiorem partem esse præferendam: sed quandiu coniugis dubius est animus de Matrimonio, tutior est pars in reddendo debitũ, quàm in denegãdo: tũc enim coniux in reddendo, detetioris peccati periculum euitat, vt dixi. Ad secundũ Respondeo, quando dubitatio est de matrimonio an fuerit contractum superstite priori coniuge, ius habet coniux soluendi debitum ob aliam Regulam iuris (de qua inferius dicam) In pari iustitiæ causa melior est conditio possidentis. Cum igitur Matrimonium sit bona fide contractum, & causa sit par, præsentis & prioris coniugis, cum iusta sit dubitatio, præsens coniux est in legitima possessione coniugij, & proinde melior est eius cõditio, & tutò potest persoluere debitum. Tertium argumentum diluitur: licet coniux in legitima sit possessione cõnubij, non continuò tamẽ sequitur, vt iure possit debitum exigere, quia in exigendo simplicis contra castitatem libidinis periculum subit: & se à debiti petitione abstinẽdo, nullũ ius amittit: possessionem enim coniugij nõ perdit, nec sibi in vlla renocet: ergo ea obligatione iuris tenetur, quia tutiorem in dubiis partem deligere & sequi debemus.

Sot. locis citatis.

Cord. lib. 3. quæstio. suarũ. q. 8.

Sextò Quæritur, Quid sit dicendum, quando vterq; coniux dubio est animo de matrimonio, quia ambigit, an in eo insit impedimentum occultum; vtrum tunc temporis alter coniugum reddere debitum petenti debeat? Respondeo, Definitionem Pontificum in cap. Dominus, & c. Inquisitioni, in tali casu minimè locum habere: quia si vterque coniux dubiam conscientiam haber, de impedimento coniugij, ius petendi debitum, ob animum dubiũ amittit. Cum igitur neuter iure debitum possit exigere, alter ab obligatione reddendi liber ac solutus est: & cum ad debitum soluendum minimè cõpellatur: sequitur vt neque id reddere iure possit, quia alter ius petendi nõ habet: & proinde etiam in reddendo luxuriæ, & libidinis periculum incurrit, eo quod, qui in eo casu reddit, liber à peccato esse non potest, cum nõ reddat, vt suũ alteri ius tribuat: hæc enim ratio vim non habet, quando qui petit, de impedimento coniugij dubitat. Definitio ergo Pontificum locum habet, quando vnus tantùm coniugum dubio est animo, tunc enim alter cum bona fide debitum petat, suo iure spoliari & primari non potest.

Septimò Quæritur, Quid sit dicendum, quando Titius mala fide matrimoniũ cõtraxit: hoc est cũ de occulto matrimonij impedimento dubitans ad nuptias transiuit, an matrimonio contracto iure possit alteri coniugi debitum soluere? Respondet Sotus tuta conscientia non posse, quia mala fide est in possessione coniugij: possidens autem mala fides nihil suffragatur. Vnde inquit, Postquam definitionem in decretis ante citatis non esse de huiusmodi coniuge intelligendam. Sed reuera ex cap. Dominus, contrarium elicitur, quia in eo cap. fermo est de eo qui, cum dubio animo esset, matrimonium contraxerat; & de eo statuitur, debere reddere, non autem posse petere. Et ratio manifestè Sotum conuincit: quia cum alter bona fide matri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monium inierit, in legitima est matrimonij possessione, ergo debitum petendi ius habet, & proinde alter licet dubio sit animo, contra ius fasque denegat: non enim eius dubitatio, vel mala fides dubium animū, quod matrimonium iniit, alteri bonam fidem habenti nocere potest, nec debet. Si tamen vterque mala fide se matrimonio coniunxerit cum de impedimento dubitaret, iure petendi debitum caret: & ideo tunc neuter aut exigere, aut reddere tuta conscientia potest.

Alia quædam quæstiones de dubia Conscientia diluuntur. CAP. XIX.

PRimò Quæritur, An Titius, qui per ignorantiam duxit ancillam in matrimoniū bona fide putans esse liberam, deinde processu temporis incipit ambigere ancilla sit necne, ad reddendum debitum petenti compellatur: nam certū est, petenti debitum posse tuta conscientia reddere, quia licitum est illi matrimonium denuo confirmare: quoniam etiamsi ancillam esse resciert, potest si velit eam vxorem ducere, & ita in matrimonio habere. Caput igitur quæstionis est, an dum animo est dubio, debeat petenti debitum reddere iuxta definitionem Pontificum in iure superiùs allegatam. Respōdeo ex communi omnium sententia, in 44. dist. 36. nullo iure compelli ad debitum reddendum: quoniam etsi vxor ancilla debitum bona fide petat, id tamen est cum magno detrimento viri, eo quod vir per ignorantiam cum ea matrimoniū contraxerat. Quòd si cum ambigit de seruitute vxoris, debitum ei soluere iure cogeretur, tunc temporis ancillā in matrimonium ducere deberet, id quod in magnum cederet Titij detrimentum. Definitio ergo Pontificum locū tantùm habet in coniuge, qui dubio animo est de matrimonij impedimento absque suo magno huiusmodi incommodo. Cordubensis tamen & alij putant etiam tunc temporis, Titium iure compelli ad debitum petenti reddēdum: ratio eorum est, quia potest id soluere absque vllo suo detrimento: veluti si reddat non voluntate iterum contrahendi, vel ratū habendi matrimonium ante contractū, sed solùm in animo habēs reddere id, quod in tali dubio vxori debet: tunc enim & absque peccato ad vxorem accedit, & nullum sibi detrimentum infert, quemadmodum si duo se matrimonio per ignorantiam copulauerint, in quo sit impedimentum occultum, sublato deinde impedimento, non eo ipso quod matrimonio ante inito vtantur, id confirmant, & ratum habent: quia vtuntur eo, bona fide putantes sicut antea, matrimoniū esse legitimum: probabilis est opinio.

Secundò Quæritur, Quid sit dicēdum quando alter coniux de impedimento matrimonij incipit dubio esse animo, matrimonium consummatum non est, sed tantùm ratum: num in eo casu vir dubitans compellatur ad debitum petenti vxori soluēdum? Et ponamus eos adhuc esse intra spacium duorum mensium, quod est ab Ecclesia constitutum, vt alteruter coniugum possit, si velit, ad meliorem Religionis statum conuolare. Respondeo, Prædictum coniugem minimè cogendum debitū reddere: ex quo efficitur vt intra id temporis, nec soluere, nec exigere debitum possit. Nam debitum vxori denegando, iniuriam non facit: & ex altera parte periculum est, ne luxuriæ & libidinis peccatū in reddendo committat: ergo tuta conscientia non potest reddere. At post elapsum duorum mensium tempus, dum anceps animi est de impedimento coniugij, petere quidem debitum non potest, petenti autem vxori reddere, aut Religionis institutum confestim suscipere iure compellitur.

Tertiò Quæritur, quid sit dicendum in casu, cum Titius per ignorantiam matrimonium contraxit, in quo fuit impedimentō, quod Canones, & iura vocant frigiditatis aut malefícij, & processu temporis incipit dubitare de tali impedimento: an iuxta Pontificum definitionem supra allegatam, debitum petenti reddere debeat; & an possit etiam exigere? Respondeo, etiamsi vterque dubitet de tali impedimento, & reddendi debitum & petendi ius habet, quoniam illud impedimentum matrimonium non dirimit, nisi perpetuum sit, & ideo vterque coniugū iure potest matrimonio vti, vt experiatur, num impedimentum sit perpetuum, an ad tempus: experiri autem non potest, nisi ipso matrimonio vtatur. Et quoniam tempus ex rei natura ad id experiendū, definitum non est: Ecclesia suo decreto cōstituit, vt sit triennium. c. laudabilem. & cap. litteræ de frigi. & malefi. quo elapso, si impedimentum durat, Ecclesia matrimonium dissoluit, hoc est, iudicat nullum fuisse coniugium propter perpetuam naturæ imbecillitatem, quæ in iure frigiditas appellatur.

Quartò Quæritur, Quid sit dicendum quando alter coniugum dubium animū habet de impedimento occulto matrimonij antè contracti, an debeat huiusmodi dubitationem alteri coniugum bonam fidem habenti declarare & detegere, ne debitum petat? Respondeo, ad id nullo iure compelli, quia alter cōiux bonā fidē habet: & plerunque ex eiusmodi declaratione plura, aut deteriora malà nascuntur, nec vlla solet esse spes futuræ vtilitatis.

Quintò Quæritur, Quid sit iudicandum in casu, cum Titius fundū bona fide hactenus possederit, modo incipit hæsitare suusne sit an alienus: num quia dubio est animo, fundū debeat restituere, an verò iure possit illum sibi retinere? quoniā in dubiis tutior pars est eligenda; ergo fundū debet Titius restituere: nam in restituendo, certū est nullum peccatū inesse, cum tamen in retinendo periculū sit, ne crimen iniustitiæ cōmittas. Tres sunt opiniones. Vna est Adriani dicētis Titiū compelli ad diligentiā adhibendā: qua adhibita, si adhuc in dubio animo perstiterit, tunc debere fundū restituere: veruntamen ante diligentiā in ea re positā, posse Titiū sibi retinere, quoniam tanquā custos depositariusue potest quis tutò rem alienā possidere. Probat Adrianus ex Regula iuris, Tutius in dubiis esse eligendō. Secunda opinio est Soti in 4. l. de iust. q. 5. art. vlt. prope finem. Titium in dubio permanētem oportere dimidiā fundi partē restituere: id probare contendit, quia ratione dubitationis æquale est ius Titij, & alterius: ergo si Titius dubitat, an fundus, quem possidet, sit suus, an Caij, parte sibi retenta, debet alteram dimidiā Caio reddere. Quemadmodum cum dubitat quis, an res, quam restituere debet, ita etiam si Titius ambigat, an res à se possessa sit sua, an Titij, eam cum Caio partiri debet. Tertia opinio est Medinæ de restitu. quæst. 17. §. licet tamen. Sylu. Præscriptio. 1. q. 1. Cordub. lib. 5. quæst. 8. ad primā rationem. Couar. in Regula Possessor, par. 2. §. 7. num. 4. asserentium tutò posse Titium fundum sibi retinere: & hæc opinio est verior, quia in dubia & pari causa iustitiæ, melior est conditio possidentis. Quare Regula iuris videlicet, Tutior pars est eligenda, locum non habet in causa iustitiæ, quando est dubia & ex vtraque parte æqualis, & penes vnum est rei possessio.

Sextò Quæritur, An Titius, habēs dubium animū sit sua, necne res, quam possidet, ea possit vtiuita vt ipsam tuta conscientia alienare queat. Duæ sunt opiniones, Prima est Cordubensis, eam nec alienare posse, nec etiam ad proprios vsus assumere. Id probat primo ex l. Alienationis, ff. de verborum significat. Ex qua colligitur, eum, qui vsu capere nequit, alienare non posse, sed Titius rem de qua dubitat, sit sua, nec ne, vsucapere non potest, ergo nec alienare. Deinde quia si alienet, vel ad suos vsus adhibeat, seipsum in peccati periculum conjicit: nam forte rem alienam consumet quod est cum detrimento alterius. Item quia coniux dubitans de impedimēto matrimonij occulto, licet sit in legitima coniugij possessione, vti matrimonio debitum petēdo non potest: ergo nec Titius potest vti re à se possessa, dum ambigit, sit sua, necne. Secunda opinio est aliorum docentium iure posse Titium re huiusmodi vti, dūmodo eo animo sit, vt si postea rei dominum compererit, eam illi reddat, vel pretium eius, vel rē aliam, quæ tantidem æstimetur. Hæc opinio est verior: nulla enim ratione cogitur talis possessor à rei vsu abstinere: nam sicut rei legitima possessio concedit ius eam retinendi, sic etiam dat ius vtendi ea, dummodo in animo possessor habeat domino comparenti plene satisfacere. Quare si res sit, quæ vsu consumitur, qualia sunt vinum, oleum & cætera, vti, & eam in quos voluerit vsus impendere: & postea de domino rei certior factus, reddet ipsi aliam eiusdem generis, & functionis. Si verò res sit, quæ vsu non consumitur: potest Titius eam vendere, distrahere, alienare, dummodo & emptorem de sua, quam habet, dubitatione moneat, & eo animo sit, vt verò domino comparenti tantundem, quanti res valet, restituat. Ex quo fit, vt si dubium sit, res ne Titij sit, an Caij, neutro possessionem habente, rem inter vtrumque diuidi oporteat, siquidem æquale est ius vtriusque. Deinde efficitur etiam, vt si Titius certò cognoscat rem à se possessam esse alienam, & ambigat, num sit Titij, an potius Caij, eam diuidere debeat inter Titium & Caium. Postremò fit, vt si Titius rem possideat, quam rescierit esse alienam, ignoret tamen prorsus cuius sit, debeat eam in pauperum vsus erogādo restituere.

Ad obiecta Cordub. Respondeo ad Primum in l. Alienationis: solùm dici, Alienationis verbum etiam vsucapionem continere: nam latius patet alienatio, quàm vsucapio; & vsucapio est quædam alienationis pars: & proinde non inde efficitur, vt qui alienare potest, possit & vsucapere: sicut non rectè quis colligeret, est animal, ergo est homo; est virtus, ergo est fortitudo; quia latius patet animal, quàm homo; virtus, quàm fortitudo, & ideo non rectè concluditur, potest

Adriā. in 4. de rest. in quæstione de 4. scriptio. §. hæc suppositio. & quodlib. 2. ad 2. cōfirma. Art. 8.

test quis alienare, ergo potest vsucapere. Nec item rectè colligitur, non potest quis vsucapere ergo non potest alienare: sicut non bene concluditur, non est homo, ergo non est animal: non est fortitudo, ergo non est virtus: quare licet rem alienam, cum dubio sum animo, sit aliena necne, vsucapere iure nequeam, possum tamen, vt dixi, alienare. Ad secūdum, Respondeo nullum damnum rei domino inferri, siquidem Titius, cum re à se possessa vtitur, eo animo est, vt domino, quando is comparuerit, planè satisfaciat. Ad tertium respondeo, non esse idem iuris de matrimonij, quod de rei possessiæ vsu. Nam coniux dubitans de occulto coniugij impedimento, ex parte potest matrimonio vti, ex parte verò non potest: quia potest reddere debitum petenti coniugi, vt grauius peccati periculum declinet ac vitet, ne contra fidem & ius alterius coniugis faciat: nequit verò debitum exigere ne se conjiciat in libidinis, & luxuriæ periculum, & ideo ab vsu petendi sese continere debet.

Septimò Quæritur, Quid sit respondendum quando Titius filiusfamilias hæsitauerit, sit ne legitimus, an spurius: nū iure possit cum aliis legitimis fratribus hæreditatem paternam adire? Ratio dubitādi ex vna parte est, quia Melior habetur conditio possidentis, sed Titius filius censetur legitimus, ergo iure potest hæres esse, & vnà cū fratribus paterna bona partiri. Rursus in dubiis potius est pro matrimonio sententia pronuncianda, ergo Titius filius legitimus est iudicandus. Ex altera parte periculum est, ne contra iustitiam alios fratres legitimos integra hæreditate spoliet ac priuet. Respondeo, Titium posse iura conscientia hæreditatem paternam adire, quoniam etiamsi hoc cum aliorum fratrū detrimento esse videatur; Titius tamen in dubio legitimus filius censeri, & haberi, debet: & in causis ambiguis, nempe quando partium iura sunt dubia & obscura sententia est potius pro reo, quàm pro actore proferenda.

Octauò Quæritur quid dicendum, quum certò constat Caium esse filiū spurium, & Titius & Seius dubitāt vter ipsorum sit pater Caij, An Titius, an potius Seius paterno iure & officio alimenta Caio suppeditare cogatur. Respōdeo, vtrumque, Titium, inquam, & Seium compelli ad Caium alendum & sustentandū, ita vt si vterq; id præstare commodè possit, inter vtrumq; sit alimentorū onus diuidendum: si alter verò aut non possit, quia sit egestate & penuria oppressus, aut nolit, tunc alter in totum debet Caio, alimenta præbere.

Nonò Quæritur, quid sit respondendum si ponamus Titium subditū, cuius Præfectus superior sit Caius, Titiusque dubitet de re aliqua facienda, an accedente Caij Superioris præcepto, possit turò facere rem sibi imperatam: Duæ sunt opiniones. Prima est Adriani negantis Titium id posse facere, nisi dubiam conscientiam deponat, quia nemini licet, contra propriam conscientiam operari, nec potest. Superior contrarium præcipere. Secunda opinio est Sylvest. Obedientia. q. 2. Angel. obedientia. nu. 6. Palud. 4. di. 19. q. 4. n 7. Sot. in li. de ratione tegen. & detegendi secretum. mem. 3. qu. 2. & omnium communi consensione recepta, posse Titium in re dubia superioris præcepto parere, & id quidem ea ratione probant: quia superior est in legitima possessione, ergo subditus in re dubia obtemperare debet, ne se exponat peccati periculo, nam fortitam detrahet aliquid de iure & potestate. Superioris, ac ne admittat crimen, quo obedientiā Superiori debitam deneget. Enimuerò dicendum est subditum in re dubia obedire debere, quiā quamuis ex principiis à re sumptis dubium animum habeat, ex principiis tamen communibus & extrinsecis, vt rem planè compertam habet, sibi licere in re dubia sui Præfecti imperio parere: sicut in re dubia cuique ius est probabile boni & periti viri consilium amplecti, & probabili aliorum opinioni adhærere. Adrianus verò solùm docere voluit, minimè licere, Superioris præcepto obedire contra propriam conscientiam dubitantem, videlicet quando quis ambigit, liceat sibi necne Superioris præcepto parere in eo, de quo dubitat, num id peccatū sit: in hoc enim cæteri conueniunt, tunc esse dubium animum deponendū. Ex quo perspicitur posse nos in multis rerum euentis, dubitationum molestiis liberari. Exempli gratia, Titius subditus morbo laborans ambigit, an sit sibi ieiunium seruandum, an debeat ab esu carnium abstinere, officium Ecclesiasticum persoluere, rem diuinam audire: id faciat, quòd iusserit Superior. Pari ratione miles iure potest suo Principi, Regi, Duci vel Reipublicæ in bello obedire, cū dubitat, sit ne Principis bellum, quod aduersus alterum gerit, iustum: quoniam in his, & id genus aliis subditus, dummodo probabile Superioris præceptum sit, nō est cur dubitet, sibi licere, suo Superiori parere. Quæres, Quid de militibus exteris mercede ad bellū conductis, vel alia de causa vocatis. Respondeo non esse idē iuris de illis, quod de subditis: nihilominus tamen si de iure belli hæsitent, & aliunde nouerint Principem à quo sunt conducti & vocati, vtrum esse pium & bonū, & qui bello nisi iustum suscipere non soleat: tunc milites illi tuta cōscientia possunt probabiliter putare Principem iure bellum alteri inferre. Id etiam facere illis est integrum, quando ex probabili aliorum consilio ad id faciendum adducti permouentur.

Sot. lib. 7. de iust. q. 3. a. 2 paulo post cēl. 4. Med. in instru. cōf. lib. 1. c. 14. §. 7. Ang. Votum. 1. nu. 1. Sylues. Votum. 2. versi. 4. secundū Ar. lib. in c. nū solum. 23 7. 8.

Ad quod. 2. puncto. 2. ad 2.

Decimò Quæritur, An Titius si dubio sit animo, an votum Deo fecerit, an quidpiam iurauerit, an promiserit, an cum alio ineundo contractum consenserit, debeat tanquā tutiorem partem amplexus existimare se votum fecisse, iurasse, promisisse aut in contractu consensisse. Sotus putat in his nō esse Regulam iuris tenendam, quæ ait Tutiorē partē eligi oportere, sed aliam qua dicitur, Meliorem esse conditionem possidentis. Et quia quisque est suæ libertatis possessor eum hæsitat, an quippiam vouerit, iurauerit, promiserit, tutò iudicare potest se non vouisse, neque iurasse, aut promisisse. At profectò longe verius est, quod alij tradiderunt, in his & aliis huiusmodi, tutiorem partem esse eligendam. Et cum tutius sit, vt quis putet, se nouisse vel iurasse, vel in contractu consensisse, seruanda sunt hæc omnia alioqui peccati periculum sibi creat: nam forte aut votum, aut iusiurandum aut fidem in contractu datam violabit. Nec in his locum habet dicta Regula Iuris: Melior est conditio possidentis: hæc enim Regula locū habet in re & materia iustitiæ alioqui pari & ambigua. Ex quo fit vt si Titius dubitet homicidiū ne, an aliud crimen admiserit in quod sit iure constituta excommunicatio, suspensio, interdictu vel Irregularitas, debent tutiorem partem secutus se à diuinis officiis continere.

Vndecimò Quæritur, Quid sit dicendum, si Titius iuris dubitationem habeat, nimirum an hoc, an illud crimē in iure, excōmunicatione, suspensione, an irregularite afficiatur? Respondeo, Regulam iuris esse seruandam: odia & pœnæ sunt restringendæ, & in his locum habet id, quod habetur in cap. Is qui, De senten. excomm. in. 6. Nullum esse irregularem censendum, nisi in iure exprimatur. Quare in pœnis & odiis fidem non facit argumentum à pari, vel simili sumptum: pœnæ enim & odia vnius delicti, ad aliud simile minimè trahuntur: licet in jis, quæ ad commodum, & bonum singulorum spectant, locum & vim tenere possit argumentum à pari vel simili ductum: ita vt quod est de vno in iure statutum, ad aliud simile protendatur.

Duodecimò Quæritur, Quid dicendum sit, quando Titius dubio & ancipiti animo est de iure, videlicet an hæc, an illa lex excommunicationem, suspensionem vel irregularitatem constituens homines teneat ac ligetiquia ambigit, an ea lex sit vsu recepta. Respondeo: Cum materia sit in odiis vel pœnis, Titius in foro conscientiæ potest eam partē amplecti, quæ negat legem vsu esse receptam. Et idem iuris est si inter auctores sint probabiles sententiæ, quibusdam affirmantibus eam esse vsu receptam, aliis contra negantibus: potest enim quis sententiæ negantium adhærere tuta & salua conscientia.

Terciodecimò Quæritur, An possit Titius cum generatim dubitat, liceat necne in die festo iter facere, speciatim certò opinari, fas esse sibi, in hoc aut illo die festo iter facere: Caietanus in. 1. 2. q. 19. a. 1. & Nauar. de pœnit. d. 7. cap. Si quis autem. nu. 62. & alij in vniuersum docent posse aliquem dubitare generaliter de re aliqua facienda, & nihilominus specialiter certò credere rem in hoc aut illo casu se posse tuta conscientia facere. Cordubensis tamen li. 3. suarum quæstionum. q. 8. nititur hanc sententiam conuellere ea ratione, quòd particularis conclusio ex generali colligitur: ergo si Titius hæsitat generatim, an liceat in die festo iter cōficere, necessariò etiam ambigit, an possit in hoc die facere. Attamē prima opinio verior mihi videtur; quia intelligitur iuxta ea, quæ hactenus diximus, posse aliquem de re faciēda dubitare ex principiis ab ipsa re sumptis, & nihil prorsus ambigere de eadē re facienda ex principiis communibus, vel extrinsecùs petitis & ductis. Quare potest Titius dubio esse animo ex principiis acceptis à re generatim, an liceat in die sacro iter in locū aliquē habere; & tamē certò & indubitatò credere, sibi licere hoc die sacro & solēni id facere: quia de hoc die possunt esse probabiles sententiæ, quæ oppositū docēt: rursus potest esse probabile boni, & periti viri consiliū, licere hoc die festo iter suscipere. Insuper quia Titius nouit alios bonos, & doctos viros hoc die sacro iter facientes. Ex quo efficitur, vt quamuis rudis & imperitus quispiā sit, possit aliter atque ex Parocho, Magistro vel concionatore accepit, aliquid factitare. Sit exemplum. Titius rusticus cōcionantem Parochum audiuit, significantemque hoc aut illud facere nefas esse, incipit dubitare liceat necne sibi id facere, cum ante crediderit id licere. Quamuis igitur modo hæsitare cœperit, potest iure contrarium agere; quia potest probabiliter existimare Parochum forsitan esse deceptum, aut certè ex probabili aliorum consilio oppositam sententiam amplecti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De scrupulosa conscientia. CAP. XX.

PRimò Quæritur, Quæ sit scrupulosa conscientia. Respondeo, scrupulum esse in anima sollicitudinem, suspitionem, & dubitationem hominis conscientiam pungentem & cruciantem instar lapilli exigui in calceo latentis, qui pedem lædit, & vexat. Scrupulosus igitur animus est, qui in quæstione ad actionem pertinente vni parti adhæret, sed motus ex leuibus dumtaxat coniecturis, vel argumentis. Et scrupulosus animus aliquando vni parti quæstionis assentitur, sed de parte opposita dubitati an ea potius sit vera, & an partem eam, cui per assensum adhæret, sibi liceat sequi: aliquando in vtraque parte quæstionis hæsitat non sine molestia.

Secundò Quæritur, Quid distet inter conscientiam scrupulosam & dubiam Respondeo, Interesse plurimùm: nam qui dubio animo est, neutri quæstionis parti suum præstat assensum: at scrupulosa conscientia, vni parti quæstionis per assensum accedit, verùm de parte opposita dubitat, an ea sit verior: ac rursus ita vni parti assentitur, vt leuiter vel ab assensu recedat: vel incipiat dubitare. Insuper dubia conscientia propter probabiles vtriusque partis rationes ambigit; at verò scrupulosus animus propter leuiuscula quæque argumenta hæsitat, immo aliquando absque vlla ratione dubitat.

Tertiò Quæritur, Quomodo scrupulosus animus dignoscatur. Respondeo, eo quòd in re vna pluribusue æpissime absque argumento probabili dubitat, & est animo suspenso. Deinde eo quod frequenter leui ex causa motus in dubitationem res quascunque vocare consueuit.

Quartò Quæritur, Quot modis scrupuli contingant. Respondeo, Scrupulos ad duo potissimum capita reuocari. Nam scrupulosus aliquando quis est in discutiendis, & internoscendis peccatis ante commissis: aut in suis operibus examinandis: velut cum scrupulis quis angitur, an integrè, ac vti oportebat, sua peccata Sacerdoti fuerit confessus; an peccato consenserit: an quidpiam vouerit, an aliquid se facturum iurauerit: an suum officium rite fecerit: an hoc aut illud omiserit. Aliquando verò scrupulosus quis est in peccatis in futurum cauendis, vt cum dubitat passim, an hoc, an illud sibi liceat facere. Aliquando scrupulosi vexantur, dubitantes anxiè, an sint aliqua excommunicatione, suspensione vel irregularitate adstricti, & affecti. Aliqui scrupulis vrgentur, eo quod ambigant, an votum faciant in omnibus ijs, quæ se facere decernunt; & an sint charitate & gratia Dei prædi: & num in bono vitæ statu sint, an malo: vnde miserè discruciantur.

Quintò Quæritur, Ex quibus causis scrupuli oriantur. Respondeo, Ex multis ac variis. Nam aliquando dæmone suggerente scrupuli injiciuntur animis: Aliquando ex imbecillitate capitis nascuntur: Aliquando ex mala corporis constitutione, ex animi infirmitate, ex inscitia, ex hominum scrupulosorum consortio & familiaritate existunt. Demum aliquando nonnulli ob pœnam peccati alicuius, vel ob salutem, & maius bonum ipsorum diuina voluntate scrupulis quibusdam diuexantur, exercentur ac probantur.

Sextò Quæritur, Quibus modis scrupuli ex conscientia eximantur. Respondeo, Multis & diuersis, sed inter alia his etiam. Primò quidem si scrupulosus præcepto sui Superioris obtemperet. Quidam (vt fertur) sancti Bernardi discipulus scrupulis adeo premebatur miser, vt sacrum facere non auderet: fecit tandem ille, obedire volens sancto sternando sibi dicenti: Vade & mea fide confisus, sacrifica: quòd postquam fecit, ab scrupulis deinceps liber, & solutus penitus euasit. Secundo modo si scrupulosus boni & periti hominis consilio ducatur; & regatur, non suo iudicio sensuque proprio vt plurimùm fallaci. Vnde scrupuloso cuidam amicus post obitum occurrisse perhibetur, à quo, cum de ijs, quibus angebatur scrupulis sententiam rogaret, responsum accepit: vade, & consule bonos & doctos, & in eorum consilijs, & monitionibus acquiesce. Tertiò si scrupulosus suos scrupulos frequenter deponat, & abijciat, aliorum consilium secutus. Quarto modo si quis contra suos scrupulos sæpe factitet, probabili aliqua ratione permotus. Denique si in omnibus ei Sacerdoti, cui de more sua peccata confitetur, fidem habeat, ac pareat.

Septimò Quæritur, Quibus remedijs vti poterit, qui scrupulosi hominis confessiones audire consueuit, ad pacandam eius conscientiam, & vt eius animum tranquillet. Respondeo vltra spiritualia multa alia remedia, hæc etiam adhibeat. Primò eum admoneat, vti nullum esse lethale peccatum existimet, nisi esse, certò cognouerit. Secundò eum moneat, vt aliorum bonorum hominum consilijs & sententijs acquiescat. Tertiò frequenter, ac vt plurimum non admittat eius dubitationes, nec ad se dubitandi, & interrogandi gratia eum accurrentem excipiat, sed excludat hominem & amandet, & si opus sit etiam verbis ad id appositis & accommodatis abstineat. Quartò, Non permittat eum vllo modo de scrupulis, & dubijs conferi: imperet autem ei, vt tantùm ea, quæ manifestè peccata esse cognouerit, confiteatur, alioqui certè nunquam ex animo eius scrupulos euellet. Postremò scrupulosi hominis dubitationes semper in mitiorem, & meliorè partem accipiat, ac interpretetur: dubia enim in meliorem partem accipienda sunt. cap. efftote: de regulis iuris: & in re dubia benigniorè interpretationem sequi non minus iustum est, quam tutum. l. proximè. ff. de his quæ in testam. delen. Multa alia de scrupulosis hominibus curandis legi possunt apud Syluestrum de scrupulis, & de scrupulosis: vbi multa habet ex Gersone, & alijs accepta.

De quibusdam circunstantijs quæ ad bonitatem actus humani sunt necessarie. CAP. XXI.

PRimò Quæritur, An vt opus humanum sit bonum in moribus, necesse sit, vt expresè vel implicitè fiat causa Dei. Duæ sunt opiniones. Prima est Arriminensis, qui docet esse necessarium, vt fiat propter Deum. Ait enim, vt opus sit bonum in moribus, hoc est, ex obiecto & materia, fine & omnibus circunstantijs, oportere, vt actu vel saltem virtute, & ratione alicuius actus prioris referatur in Deum; ita vt sit & dicatur verè opus factum propter Deum. Et prinde vult hanc circunstantiam, quam diximus, esse vnam ex debitis & requisitis, quæ si desit, actus quidem erit bonus ex obiecto genere, vel natura sua; malus tamen eo quòd non fiat propter Deum, cuius causa fieri debet, eo scilicet tempore, quo eiusmodi circunstantia in actu requiritur. Quod si actui non debetur, tunc actus nec erit bonus, nec malus: non quidem bonus, quia non fit causa Dei, quod actus bonitas desiderat, ac postulat: non malus quia non deest huiusmodi circunstantia, quando adesse deberet: erit tamen actus indifferens. Huius generis, inquit, opera sunt, honorare parentes, deposítum reddere, miseriam indigentis subleuare, non quidem causa Dei facta, sed solo pietatis studio. Hæc ex Gregorio, qui idcirco hanc sententiam est secutus: quia Augustinus & alij, Patres contra Pelagium sæpe docent opera non esse bona nisi fiant causa Dei, studio pietatis, religionis, & amoris in ipsum. Altera opinio est communi Theologorum consensu approbata, vt opus aliquod sit bonum in moribus sufficere, si fiat studio, & causa honestatis: ita vt si ex obiecto fine, & circunstantijs si honestum dicatur & sit simpliciter bonum in moribus. Atque hæc opinio vera est & probanda. Nam quicquid sit gratia & studio virtutis, hoc ipso sua natura refertur in Deum tanquam in finem totius honestatis & virtutis: non ergo oportet vt actu vel ratione alicuius actus prioris in Deum referatur. Neque verò dici potest actum studio & causa honestatis factum esse indifferentem, cum sit virtutis & rectæ rationis officium & opus. Si tamen actus alioqui bonus, & honestus ex obiecto, fieret causa & studio laudis humanæ, honoris, gloriæ, vel famæ, virtutis non esset, sed potius vanus, aut saltem indifferens: nam honestas dignius & maius bonum est humana laude, honore gloria & fama. Non igitur honestas propter laudem hominum, honorem, vel gloriam appetitur, sed contra potius hæc propter honestatem optare, & amare nos oportet. Item bonum opus honestatis gratia factum, hoc ipso sit propter Deum: Deus enim est primum, & summum bonum: ergo cætera honesta & bona, hoc ipso quòd sunt honesta, in ipsum referuntur tanquam in auctorem virtutis & honestatis. Si tamen opus honestum studio laudis vel gloriæ humanæ fiat, non continuò sit propter Deum: laus enim, gloria, & fama sunt bona media & indifferentia, quibus bene & male vti possumus.

Secundò Quæritur, An volùntas nostra, vt bona sit, debeat cum Dei voluntate consentire, ita vt velit id, quod Deus: & an hoc ipso quod à Dei voluntate dissentit sit mala? De qua controuersia Theologi tractarunt. Primò sententiarum parum dist. 48. partim verò 46. Gab. in Cano. Missæ. lect. 68. Cordub. lib. 1. q. 51.

Ad huius quæstionis maiorem intelligentiam animaduertendum est in primis, voluntatem Dei aliquando esse actum, quo Deus vult aliquid fieri, aut non fieri; qui actus est ipsamet substantia Dei, cum respectu tamen & ordine ad rem quam vult: & hanc voluntatem Theologi appellant beneplacitum. Aliquando verò voluntas Dei dicitur id, quod vult ipse Deus fieri: id enim dicitur voluntas Dei, non quod sit actus in Deo, sed quod sit signum eius, quod vult Deus vt fiat in rebus ipsis. Sic enim signa iræ dicuntur iras; signa amoris, amor; & testamentum dicitur virima testatoris vo-

Arriminen. 2. d. 26. q. 1. a. 3. ad arg.

Ocham. 1. dist. 1. q. 3. Gab. 1. d. 1. q. 1. & 2. dist. 28. q. 1. Sot. l. 1. de nat. & grat. c. 20. & 21.

Gerson. p. 2. tract. de præpar. ad Missam. cõsidera. 3. Sylvest. de scrup. n. 3.

luntas, & ideo Theologi appellant hãc voluntatem signi, aut quòd reuera sit signũ alicuius actus in Deo, aut quòd significet id, quod oportet nos facere, vel fugere vt ipsi placeamus. Porrò quinque signa huius diuinæ volũtatis Theologi constituunt, videlicet Præceptum, Prohibitionem, Consiliũ, Opus, Permissionem: quod est dicere, voluntatem Dei esse id, quod præcipit, prohibet, consulit, facit aut permittit. Rursus voluntas, quam Beneplaciti Theologi appellant, vel est antecedens vel consequens, Antecedentẽ vocant, qua Deus dat aliquid nobis, vt aliud consequamur, paratus nobiscum agere & operari, si id consequi velimus. Consequentem dicunt, qua Deus dat id, quo re ipsa finem adipiscimur; & proinde aiunt voluntate antecedenti, non tamen consequenti velle Deum vt omnes salui fiant, quia omnibus remedia & auxilia præstat idonea & apta, quibus possint salutem assequi sempiternam, quamuis ad eam nõ omnes aspirent, atque perueniãt Verùm Damascenus aliter voluntatem antecedẽtem, & consequẽtem discernit. Voluntas, inquit, antecedens est, quam Deus ex se ipso habet, nõ ex causa nostra: hoc est, cum Deus absolutè sine nostro consensu quippiam agit, vt cum nobis naturam & naturæ vires ac facultates liberaliter donat: eum nos vocat & excitat ante cõsensum: ita leges & præcepta tulit, & dedit sine nobis. Cõsequẽs, inquit, volũtas est, quã Deus non ex se, sed ex nostra causa habet, hoc est, propter nostrum consensum: vt cũ punit delicta, cum fontes & improbos malis & calamitatib. coercet, & pœnis debitis punit: aut hominũ meritis & benefactis ex ipsius gratia profectis iustũ præmium reddit. Deinde animaduertendum est posse voluntatem nostrã cum diuina cõsentire, vel in volendo quod Deus vult, aut in volendo sicut Deus vult, aut volendo ob finem propter quem Deus vult, aut volendeo id, quod Deus vult nos velle.

S. Tho. 1. p. q. 19. a. 12. & Dur. 1. d. 45. q. 3. Ricer. 1. d. 45. a. 3. q. 1. Gabr. 1. d. 46. q. 1. & in can. Missa lec. 68. 1. Tr. 2. Damasc. l. 2. Fidei ortho. c. 24.

His igitur positis res est comperta apud omnes, voluntatẽ nostram in aliquo cum voluntate diuina debere congruere, quia diuina est superior & prior, est itidem regula & lex cuiuscunque creatæ voluntatis: volũtas autem diuina cum nullam habeat superiorem & priorem, per se ipsam est iusta, recta & bona. Item etiam conuenit apud omnes, in præceptis Dei debere nos cum voluntate diuina consentire: In præceptis quidem, quibus aliquid fieri imperatur, conuenire debemus in hoc, vt non velimus vnquam contrariũ, nec velimus omittere, quod nos præstare, & implere oportet: in ijs verò quæ facere prohibemur, vt nũquã velimus contrariũ, hoc est ne velimus facere, quod lex diuina prohibet. Insuper etiã exploratũ est nullo nos præcepto aut lege compelli ad consentiendum cum diuina voluntate in consiliis, dũmodo tamen ea ne contemnamus tanquam vilia, & parui momenti.

Tota cõtrouersia in eo versatur, an vt volũtas sit bona, necesse sit, vt cõsentiat in ijs, quæ volũtate Dei definitè fiũtnã iis, quæ solo Dei permissu cõtingũt, nõ oportet cõsentire, cuiusmodi sunt peccata. Cũ igitur euenĩt vrbisũ incẽdia, deuastationes agrorũ, interitus animaliũ, bella, captiuitates, seruitutes, morbi & pestes hominũ, calamitates nostrorũ, tẽporum sterilitates, & id generis mala. Quæritur an voluntas nostra sit mala, si hæc & similia nolit? Duæ sunt opiniones. Prima tradit voluntatẽ nostram minimè cõpelli lege, aut præcepto ad hæc mala volẽda, dũmodo contra Deũ horũ malorũ auctorẽ non se ægre, & molestè gerat. Ita Alexãder, S. Thomas & Durandus, vt restantur Cordubẽsis & Gabriel locis citatis. Docẽt enim voluntatẽ nostrã non debere cũ volũtate diuina cõgruere in rebus ipsis, quas Deus vult; quia nulla est lex aut præceptũ Dei, vt volũtas nostra eas res velit. Secunda opinio docet, In huiusmodi malis oportere voluntatẽ nostrã cũ diuina cõuenire, si aliquẽ actũ habeat: alioqui si nolit, esse malã. Sic Gregorius, Ochã, Gabriel, Maior & alij vt refert Cordubẽsis. Probãt hoc: Huiusmodi, inquiunt, mala definitè vult Deus, & eo ipso, quòd definitè cõtingũt, cõpertũ est nobis ea Deũ velle: ergo nos iure non possumus ea nolle, hoc est, nequimus velle, vt ea mala nõ sint, nõ accidãt: nã alioqui, si nobis licet ea mala refutare, possemus optare, orare & impedire ne eueniãt: quod nihil aliud esset, nisi velle Dei volũtati resistere, & certè videtur probabile posse nos recusare & deprecari huiusmodi mala etiã deliberata ratione, quoniã ea sunt naturæ molesta, aduersa & noxia: ad id, quod est nostræ naturæ noxiũ & malum quatenus tale, possumus detestari, odio habere & fugere. Nec in hoc tamẽ cõtra Dei voluntatẽ quippiã agimus: nã Deus ipse vult, vt naturæ malũ quatenus eiusmodi est, fugiamus, & odio habeamus. Sic Christus Dominus necẽ, vt naturæ malã & infestã, etiã recta ratione recusabat & deprecabatur. Sic Beatissima Virgo iure nolebat seu refutabat Filij mortẽ vt naturæ contrariã & inimicã. Sic Filius tui patris interitũ etiã alioqui certũ & indubitatũ, iure auersatur, tesputr & odit, vt naturæ aduersum atque contrarium. At verò in his omnibus malis voluntas nostra debet cũ diuina congruere, quatenus sunt res definitæ à Deo ad rectum & iustum finem directæ & relatæ. Falsum igitur est quod Secundæ opinionis auctores docent, ideo posse nos diligẽtiam adhibere, vt vrbis incendium restinguatur, vt pestes & morbi depellantur, quia ignota sit nobis Dei volunitas: quamuis enim notum sit Deum velle calamitates, & aduersa omnia & mala, quæ patitnur: rectè tamen velle possumus & optare ea ne contingant, quia ea recusamus, & deprecamur, quatenus naturæ aduersantur officiunt: & Deus ipse vult, vt quatenus talia ea detestemur, & refpuamus: malum enim vt malum odio habemus, aspernamur, sed non vt bonum; quod descendit à Deo, immo volumus eiusmodi mala eadẽ ratione, qua Deus, nempe vt sunt iustæ improborum hominum pœnæ, & vt per patientiam, vitam æternam promereamur: sicut filius odit necem patris sui etiam debitam tanquam sibi malam & noxiam, & nihilominus eam vult tanquam meritam & iustam.

De hac q. S. Tho. de de verit. q. 3. art. 8. ad 2. Cor duben. l. 1 q. 51. Bon. 2. 2. q. 22. a. 1. dub. 2. Greg. 1. d. 48. q. 1.

Tertiò Quæritur, An si Deus patefecerit Titio suã æternam damnationem, possit Titius eam recusare, & ab eo petere ne condemnetur. Hanc quæstionem tractant Scholastici in primo, distinctione vltima. Sed varie respondent. Dicendum existimo. Non solùm posse Titium eam refutare, si credat sententiã Dei esse comminatoriam, vt passim Theologi confitentur, sed etiã quãdo nouerit Deũ definitè statuisse, vt ipse condemnetur: quia cũ Deus statuit definitè Titij condemnationem, nõ statuit absque præuiso consensu eius in peccato lethali ad extremum vitæ finem, & proinde non statuit sine Titij consensu præcognito. Et ideo cũ Titio diuinitus est patefactum, cõdemnaberis, perinde est, ac si Deus ipsi nunciauerit: Præuideo te in fine & exitu vitæ peccatũrũ: quo prouiso statui vt condemneris. Sicut cum Christus Dominus prædixit Petro: Ter me negabis. idem erat ac si dixisset, Præuideo te negaturũ ter, meũ te esse discipulum. Ex quo fit, vt facilè respõderi possit ad multa, quæ Theologi in hac materia rogare solent nimirũm an Titius, cui est sua dãnatio patefacta diuinitus, debeat bene viuere, & naturalis legis præcepta seruare. Dicendũ enim est eum id factitare debere: quia id, quod per se bonũ est, & quatenus tale imperatũ, recta ratio iubet fieri, & vetat id, quod per se malũ est. Titius igitur etiam tũc tẽporis deberet depositũ reddere, illata damna resarcire, Deum colere & reuereri, parentes honorare, furtũ, homicidiũ, adulterium, sacrilegium deuitare. Item sicut Petrus postquam ei prædictũ est à Domino: Ter me negabis, adhuc lege cogebatur non negare se eius discipulũ esse, quia se à peccato cõtinere debebat: nam Deus etiamsi prædixerat: non tamen sine ipsius Petri consensus prænotione simpliciter & absolutè permisit, vt ipse Petrus id negaret: & ideo solum prædixerat, quod erat euenturum ex libero Petri consensu. Sic etiam cum Deus prædicit Titio, eũ fore condemnandum, prænunciat solummodo, quod est futurum in vltimo fine vitæ ex libero eius consensu: nũquam tamen absolutè voluit, vt Titius condemnetur ante præuisum in vltimo ipsius vitæ fine peccatum mortiferum. Secundo rogãt Theologi, Vtrum Titius possit & debeat vitam æternam sperare, & Dei opem implorare ad eã consequendã. Respondẽt nonnulli eum solui, & eximi à lege & præcepto amplius vitã æternam sperandi, diuinámq; opem ad id inuocãdi: quod probant auctoritate Aug. lib. 21. de ciuit. c. 24. dicentis. Denique si de aliquibus ita Ecclesia certa esset, vt qui sint reprobi etiam nosset: non magis pro illis oraret, quam pro illis qui sunt ad inferos damnati: sed quia de nullo certa est, orat pro omnibus hominibus. Deinde quia ij, qui sunt ad perpetuas pœnas condemnati, suam salutem desperando, nõ peccant vt docet S. Tho. 2. 2. q. 20. a. 1. ad 1. Verũ profectò dicere conuenit eum sperare, & inuocare Dei opẽ posse, & etiam debere: quod hac vnica ratione confitetur. Quia nunquam Deus ita absolutè vnica ratione confitetur. Quia nunquam Deus ita absolutè definiuit condemnationem Titij, vt non præsenserit atque definiuit futurum eius consensum. At diuina futurorum præuiderit futurum eius consensum. At diuina futurorum præuisio non impedit, quin possimus nos curam & diligentiam in id conferre, ne eueniant ea, quæ ex libero nostræ votiam in id conferre, ne eueniant ea, quæ ex libero nostræ voluntatis consensu futura esse præuidentur, ac prænunciantur. Secus verò est de ijs, qui sunt perpetuo supplicio damnati: quoniam certa Dei lege sunt extra salutis vitam positi, & omni fidei & spei auxilio destituti: & ideo Augustinus dixit pro illis Eccleham non orare.

Bonac. 2. 2. q. 22. a. 1. dn. Gr. 1. d. 48. q. 1. Cordube. loco cit.

Matt. 26.

Quartò Quæritur, Quid dici oporteat, si Deus patefaciat alicui vrbem esse venturam in manus hostium, an is possit & debeat remedia adhibere, ne id malum contingat. Respondeo eadem propemodum ratione. Quotiescunque Deus prænunciat mali aliquid futurum, quod tamen ex libera nostra voluntate pendeat: tunc possumus & debemus ei malo obuiam ire. Si tamen Deus prædixerit aliquid futurum, quod nullo modo in hominis arbitrio ac voluntate consistat, sed tantùm positum sit in causis naturalibus: tunc,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando nobis constiterit id esse diuinitus prænunciatum: nec velle nec impedire debemus, ne illud eueniat. Ratio huius est, quia illud cum pendeat à voluntate hominis, nũquam Deus absolute constituit, vt eueniat citra hominis consensum, ac voluntatem. Hoc verò posterius cum solum existat & surgat à causis naturalibus, Deus definite voluit, vt accidat absque hominis voluntate. Et ideo ne contingat, impedire iure non possumus: hoc enim esset velle resistere absolutæ & definitæ Dei voluntati, quando nobis illa constiterit. Nam si nihil de ea sciamus, iure possumus remedium adhibere, ne etiam hoc malum eueniat.

Ex his patet responsum ad quæstionem supra positam de vbe in hostiles manus veniunt. Est enim hoc malum diuinitus præuisum, & prænunciatum tanquam futurum ex malis ac peruersis hominum voluntatibus, quas non impedire optimo iure & possumus, & debemus.

Secundi Libri Finis.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. III.

DE AFFECTIBVS ANIMÆ HABITIBVS, & Virtutibus.

PRimo loco de Animæ affectibus, quæ passiones vulgò vocantur. Secundò de Habitibus. Tertiò de Virtutibus. Quartò de Originali primi hominis iustitia hoc præsenti libro Deo duce breuiter disputabo.

Quidnam sit animæ affectus. CAP. I.

Cic. Tusc. 4. Iustinus li. 6. Inst. ora. ca. 6. vocat affectus. Seue. li. de ira. Affectiones vocat Gell. lib. 19 Noctiũ Attic. ca. 12. Motus animi. Macre. in somnium Scipio. lib. 2. cap. 16. Aug. lib. 9. de ciuitate Dei. c. 4.

PRIMO Quæritur, Quibus nominibus animi affectus appellari soleant. Gerson edidit tractatum, in quo agit breuiter claré, & distinctè de affectibus animorum, cui titulus est de passionibus in. p. 1. suorum operum. Respondeo, Apud Ciceronem, perturbationes animi vocari: quia in contemplando, & agendo, animam perturbant. Ab aliis verò dicuntur animi motus, affectus, affectiones, & perpessiones, eò quòd huiusmodi motibus soleant animantes commoueri, afficí, & aliquid etiam perperi. Vndè Augustinus ait: Animi motus, quos Græci παθη nostri autem quidam, sicut Cicero, perturbationes; quidam affectiones, vel affectus; quidam verò sicut Apuleius de Græco expressius passiones vocant: quia exprimit passionis nomen commotionem animi, & corporis. Hæc Augustinus. Rogabis forsitan, cur nos de his animi affectibus in præsentia disseramus. Respondemus: De affectibus animorum aliter Rhetores agere: aliter verò Philosophos. Rhetores quidem de his loquuntur, vt doceant quomodo sit Oratori dicendum ad auditorum animos in hortando, suadendo, accusando, defendendo permouendos. At Philosophi, qui de moribus tractant, de affectibus disserunt, vt ostendant, qua ratione virtutibus praui animi affectus cuentur, & corrigantur. Circa eosdem affectus Philosophi naturales versantur gratia sciendi eorum naturam, principia, causas, proprietates, & affecta. Nos igitur de his merito in præsenti loco tractare instituimus: quia indè sæpiùs vitia, & peccata nascuntur. Sunt enim veluti funiculi quidam, quibus ad hoc, vel illud quasi vincti quodammodo aliquando homines trahuntur: sunt veluti quidam iugiculi, quibus inflammamur, & accendimur; stimuli, qui nos frequenter pungunt, & anguni; sunt veluti nerui, quos aliquando contrahimus, aliquando portigimus; venti, quibus noster animus tanquam mare procellosum perpetuo exagitatus elaui denique, quibus miser homo configitur: & nubes, quibus mens, & ratio obscuratur. Expedit, vt horũ affectuum origines, causas, & effecta cognoscamus, & remedia, quibus curantur perspecta habeamus.

Secundo Quæritur, Quanam ratione affectus in animantibus generentur. Respondeo: primùm omnium, Res quæ corporis sensibus obijcitur, sub imaginationem venit. Secundò, imaginandi facultas eam percipit, vt talem, vel talem: hoc est vt veram, vel falsam eo modo, quo in sensibus externis, vel internis, verum aut falsum esse potest. Tertiò, vt bonam, vel malam, siue vt iucundam, aut molestam, salutarem item, aut noxiam. Quartò, imaginandi vis, cum percipit rem, vt veram, aut falsam, appetitum nequaquam excitat. Nec item cum primum apprehendit vt bonam, vel malam absolutè: sed statim vt eam cognoscit, ac percipit vt bonam vel malam nobis, vel rebus nostris, appetitum mouet, & excitat. Quintò, appetitus ab imaginatione excitatus rem sibi obiectam, vel approbat, & appetit; vel improbat, & respuit, hoc est, vult, vel non vult. Sextò consequitur continuò in animantibus commotio spirituum vitalium, qui per arterias ex corde in totum corpus diffunduntur; & sanguis qui ex iecore per venas ad omnes, & singulas corporis

poris partes delatus emanat: quibus duobus moris, cor, & præcordia, & omnia corporis membra, ipsum deniq; corpus commouentur. Hæc enim omnia, aut frigescũt, aut calescũt, aut contrahuntur, aut dilatantur & inde animal, quò vult, membra flectit, contorquet, porrigit, contrahit. Ex quo efficitur, vt plurimi in corpore affectus, & motus consequantur. nam cor cupiditate, & lætitia sese dilatat, ac fundit: mœrore, & tristitia contrahitur; metu refrigescit, ac tremit; ira incalescit, & feruet; inuidia item corpus tabescit; pudorem rubor consequitur, terrorem pallor, tremor, & dentium crepitus comitantur; dolorem in suspiria, gemitus & lamenta prorumpimus. A mantis sermo est mollis, ac tenerinati acer, & vehemens. In ira vox est atrox, aspera, densa, & respiratione crebra: in metu verò contracta, & remissa.

Nyssen. li. 4. Philoso. c. 8. Arist. lib. 3. Phys. c. 1 & 2.

Tertiò Quæritur, Quidnam sint affectus animi, an sint opiniones, & iudicia: an motus, an actus, an perpessiones? Siquidem hæc omnia, vt iam explicuimus, in affectibus comperiuntur. Respondeo ex Nysseno; Motum esse transitũ alicuius ex vno in aliud: vt cum quippiã ex loco in locũ transfertur, aut impellitur, quamuis secundum Aristotelem, & Peripateticos motus sit progressio formæ alicuius imperfectæ ad suam perfectionem. Vndè in motu semper est recessus ab vno, & accessus ad aliud; & ideò cũ aliquid sit ex calido frigidum, in qualitate mouetur; cum ex paruo magnum, in quantitate. Actus verò generatim acceptus, quo quippiam operamur, vel efficimus, est alicuius facultatis animi, vel corporis functio. Actus sunt cognoscere, videre, gustare, appetere, loqui, saltare, & ædificare. Passio verò est, qua aliquid certa qualitate permouetur. Vndè propriè passiones corporis dicuntur, vt cum morbis, vulneribus, verberibus, cruciatibus, doloribus, incisionibus, exulcerationibus corpus afficitur. Pari modo cum animus suis morbis, & ægritudinibus commouetur, eæ dicuntur passiones animi. Modò igitur quæstio est, an affectus animi sit cognitio, & iudicium, quo res obiecta tãquam bona, vel mala iudicatur; an verò actus, quo appetitus approbat, vel repudiat bonum, vel malum sibi oblatum; an potiùs sit motus, & perpessio, qua cor vnà cum corpore afficitur, commouetur, & patitur? Stoici, teste Cicerone, Affectus animi definiebant esse iudicia, & opiniones. Vnde aiebant, Dolorem, esse opinionem mali præsentis: Metum opinionem mali futuri, & expectati: Lætitiam opinionem boni præsentis: Cupiditatem, opinionem boni futuri, & nondum possessi. Peripatetici verò affectus aliquando, aiunt, esse actus appetitus, aliquando verò animi perpessiones. Vera autem sententia hæc est, affectum animi esse actum appetitus, qui sequitur cognitionem, siue iudiciũ rationis, vel sensus, & corporis commotionem generat. Non itaque affectus animi est passio corporis, sed actus appetitus cum passione corporis coniunctus, aut causa passionis efficiens. Nec est opinio, vel iudicium facultatis cognoscentis, sed est actus appetitus cognitionem, & iudicium consequens. Stoici affectus, animi iudicia, & opiniones esse definierunt, eos per causas, & origines, vnde proximè existunt, explicuerunt: sed exactius Peripatetici appetitus actus, & motus esse dixerunt affectus, eos per formam definientes.

Cic. Tusc. 4. & Gale. li. 4. de decretis Hyppocratis, & Platonis.

Cuius facultatis, & instrumenti actus sint animæ affectus. CAP. II.

Arist. 1. Ethic. c. 13. Plutar. de virtutib. moralib. Nyssen. li. 4. c. 8. & Damasce. li. 2. c. 14.

PRimò Quæritur, Cuiusnam facultatis actus sint animi affectus, sint ne voluntatis rationem sequentis, an verò appetitus animalis, qui sensu regitur. Respondeo, esse actus appetitus, qui sensus cognitionem, & iudicium sequitur: quia licet appetitus rationem sæpe præcurrat, potest tamen ratione dirigi, & temperari. Atque hæc est Aristotelis sententia, quam Theologi communi consensu approbarunt, & ideò huiusmodi affectus dicuntur animales, & imaginandi actum proximè consequuntur. Quare fames, & sitis inter affectus animæ non computantur, quoniam licet fames, sit cupiditas sicci, & calidi: & sitis, appetitus frigidi, & humidi: mentis tamen cognitionem præueniunt, nec possunt rationis impetio gubernari, & idcirco naturalis sunt facultatis. Obiicies, Pauca animalia, cuiusmodi sunt vermes, formicæ, muscæ, culices, & id genus alia, imaginandi vi carẽt, tamen appetitu sunt prædita, & suis quoque affectibus mouentur, & viuunt. Respondeo, Nullum esse animal, quamuis exiguum, quod imaginandi facultate, vel sensu aliquo interno vacet, licet, in eo etiamnodi vis sit etiam parua, & exigua. Vndè fit, vt hæc animalia tacta statim contrahantur, aut dilatentur, aut aliquo modo sese flectant, & contorqueant: eo quod cum primum tanguntur, dolore, aut delectatione afficiantur, & eorum tactum appetitus comitatur.

Secundò Quæritur, Cuiusnam instrumenti actus sint affectus animi: nam omnis corporalis animantium actus alicuius est facultatis, & instrumẽti. Plato videtur facultati appetenti duo corporis instrumẽta tribuisse. Nam vim concupiscentem tanquam in sede ponit in iecore, irascentẽ in corde. Idem etiam ex Platone docuere Nyssenus, & Galenus, eo quod spiritus ex corde proficiscuntur, & in ira plurimum est spiritus. Ex iecore verò sanguis exoritur, & in sanguine, ac iecore viget cupiditas. Medici, vt ait Lactantius li. diuin. inst. 6. 15. docent, lætitiã esse in splene, irã in felle, metũ in corde, cupiditatẽ in iecore. Hoc idem innuit Glossa in c. 1. Ezech. & Gab. 2. d. 39. q. 1. a. 1. notab. 3. Scotus ait diuersa esse instrumẽta; sed quæ sint illa minimè expressit; existimo eum intelligere cor, iecur, & splenẽ, sic etiã Henri. quodl. 8. q. 15. Theologi quidã potiùs videntur sensisse facultatis appetentis cor esse instrumentum, quia cor est primũ, quod animi affectibus potissimũ cõmouetur, vt patet in ira, cupiditate, metu, lætitia, & dolore, qui tristitia dicitur. S. Thomas planè tradidit instrumentũ potissimũ harũ affectionum animi esse cor, quanquã quibusdã magis probatur medicorũ opinio. Platonis, & Nyssenis mihi tamen magis placet S. Thomæ sententia: nam etsi quidam effectus in iecore, alij in splene, alij in felle dominari videntur, sed omnes in corde sedem habent; item omnes incipiunt in iecore, sed perficiuntur in corde.

Nyssen. li. 4. Philo. c. 8. Galen. li. 4. de decre. hipoton.

Scot. 3. dist. 34. q. 1 a. 1

S. Th. 1. 2. q. 84. a. 1.

Tertiò Quæritur, an irascendi, & concupiscendi facultas subiecto, & re distinguantur, an verò solum ratione: nã duas esse, & aliquo modo differre apertè docent Nyssenus & Damascenus locis citatis. Duæ sunt opiniones, Prima docet solũ ratione distingui, quoniam animantium vires & facultates ex re obiecta, & subiecto & instrumento distinguuntur, & differunt: at cor est subiectum proximum, & instrumentũ huiusmodi facultatum: ergo ex subiecto, & instrumento non differunt. Scot. & Gabr. 2. dist. 16. a. 1. cẽsent vires ab anima, & inter se, sola ratione differre, nisi instrumẽto secernãtur. Hẽr. quodl. 8. q. 15. appetitũ irascentem, & cõcupiscentẽ sola ratione distinguit. Quia res obiecta, sola ratione seiungitur, quoniam vt est bona, iucunda, vel salutaris, cõcupiscitus, vt verò eadem est difficilis, & ardua, ad irascendi facultatem spectat. Ergo ex re obiecta dictæ facultates non differunt. Secunda opinio tradit re eiusmodi facultates distingui, & separari, eo quod ex re obiecta differant. Nam obiectum facultatis concupiscentis est bonum absolutè; irascentis verò est bonũ arduũ, atque difficile. Deinde quia eæ facultates inter sese officio distant: nam vis concupiscens est à natura tributa, vt singula animalia ea quæ sunt vtilia, & salutaria, ac sibi profutura appetant, & consectentur: facultas verò irascendi data est, vt cõtrarijs obsistãt: vndè hæc vis est quasi conseruatrix, tutrix, propugnatrix, & vltrix facultatis cõcupiscentis. Accedit quod cætera naturalia, cuiusmodi grauia sunt, & leuia, distinctis qualitatibus mouentur, & agunt: nam leuitate, vel pondere ad sua loca feruntur: sed calore, & frigore agunt, & pugnant cum suis contrarijs. Cæterum in hac re, etsi multũ non refert, hanc, aut illam opinionem sequamur. Si quis tamen diceret inter concupiscentem vim, & irascentem duntaxat rationis, & nominis discrimen esse non rei; ita vt eadem facultas appetendi, diuersis nominibus, ex actibus, & officiis vocetur, tum concupiscens, tùm irascens, non continuò videretur penitùs improbandus: eodem modo censerem de appetitu sensus, quo de appetitu rationis: sicut enim in voluntate, qui est appetitus rationem sequens, sola ratione, & nomine differunt irascens, & concupiscens vis, sic in appetitu sensus; sicut etiam Bonum absolutè sumptum, & vt habet aliquid ardui, & difficilis ratione tantùm: & nomine distinguitur & quemadmodũ res naturalis eadem, vi, & qualitate agit & obsistit contrarijs: negari tamen non potest, quin vis concupiscendi, & irascendi, quamuis iuxta horum, vel illorum sententiam sit vna, multis vtatur omninò diuersis corporis membris, & instrumentis in suis actibus, & officijs obeundis. Nam in ira, vtitur potissimum corde, & felle, & spiritibus à corde in totum corpus diffusis: in concupiscendo verò, vtitur præcipuè iecore: in lætitia, splenesin metu, cordei quemadmodum sitis potissimum viget in bile flaua, & fames in atra bile. Quare, teste Nysseno, datum est à natura iecur, molle membrum, ad molles ac teneros amoris, desiderij, & cupiditatis motus suscipiendos. Cor datum est validius, duriusque ad vehementes iræ motus, & impetus sustinendos: splen abundat crasso, & melancholico succo, fel verò calido, & amaro humore: & fel sugit, & haurit ex splene, & trahit ad se sanguinem, & humorem amarum. quapropter in splene residet & humor duleis, in quo lætitia ponitur; in felle verò est sanguis amarus, & humor, in quo viget ira. Sed quidquid dicant alij, puto has facultates concupiscendi inquam, & irascendi, vires esse re distinctas ex obiecto, instrumentis, officio, munere, & functione.

Gab. 3. d. 26. q. 1. a. 3. dub. 1.

Nisse. lib. 4 c. 8. Philosophia.

Quartò Quæritur, Quid interest inter Bonum absolutè, quod est obiectum facultatis concupiscentis, & Bonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

difficile, & arduum, quod est obiectum irascentis facultatis. Respondeo, De hoc esse duas opiniones: Prima dicit, Bonum facultatis concupiscentis esse id, quod ad corpus pertinet, tum absens, cum præsens, qualia sunt bona iucunda, quæ in sensus incurrunt. Bonum verò irascentis esse id, quod absens est potius, quàm præsens, id quoque, quod potius animo, quàm sensui percipitur: hæc autem sunt lucrum, imperium, potentia, dignitas, victoria, vindicta, honor, gloria, fama, præmium, diuitiæ, & id genus alia: quia cum hæ facultates inter se differant, necesse est, vt earum obiecta inter se quoque distinguantur. Secunda opinio docet, obiectum concupiscentis esse Bonum absolutè, & simpliciter: Irascentis verò obiectum esse Bonum, vt est magnum, difficile, & arduum; propterea quod sit quadam cum difficultate id consequendi coniunctum. Nam Amor, Desiderium, & Delectatio, qui sunt affectus appetitus concupiscentis, sunt absolutè, & simpliciter bonorum; Spes, autem, quæ est affectio appetitus irascentis, non est, nisi cum quadam fiducia adipiscendi aliquid arduum: Item & audacia non est, nisi ad ea, quæ factu difficilia sunt, vt ad pericula, ad bella, ad terribilia: Metus est mali expectati, & quod non facilè superarur, diffidentia: Desperatio est ægritudo sine vlla rerum expectatione meliorum. Ira similiter appetit aliquid, sed non nisi vindictam, quæ sua difficultate non caret. Et hæc est communis sententia Philosophorum, & Theologorum, cui ego magis accedo: quanquam videam aliquos, qui sicut vim concupiscentem sola ratione ab irascente seiungi arbitrantur, sic etiam existimant obiectum concupiscentis ratione tantum ab obiecto irascentis distingui.

De numero affectuum Animæ. CAP. III.

PRimò Quæritur, Quot sint animæ affectus. Respondeo, Licet quidam senserint eos esse innumeros, Alij verò tantum duos, Delectationem, & Tristitiam, Alij esse decem, alij nouem, alij octo, alij septem: tres tamen sunt celebriores sententiæ, vna asserentium esse quatuor animæ affectus, nempè Cupiditatem, & Lætitiam, Metum, & Tristitiam. Hæc olim tuit communis Stoicorum, Academicorum, & Peripateticorum sententia, quam habet Cicero quarta Tusculana. Fuit etiam Lactantij, Nysseni, Augustini, Prosperi, Hieronymi, & Damasceni. Quare secundum hanc sententiam scripsit Boetius primo libro de Consolatione, metro vltimo.

Gaudia pelle.
Pelle timorem.
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nobila mens est,
Vinctaque frenis.
Hæc vbi regnant?

& Poëta dixit lib. 6. Aeneid.

Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque nec auras, &c. Secunda sententia octo tradit esse animi affectus quatuor in appetitu concupiscendi, totidem in appetitu irascendi: videlicet Desiderium, & Fugam; Delectationé, & Tristitiam in concupiscente appetitu, Spem, & Desperationé, Timorem, & Audaciam in irascente: nam bonum, aut est futurum, aut non: si est futurum gignit Desiderium: si est præsens, & habetur, delectat: malum si est futurū parit metum, si præsens gignit Iram, quæ est vindictæ cupiditas, & mali, quod patiniur repellendi libido: Spes verò est boni futuri, & ardui desiderium, cum fiducia assequendi. Audacia est mali futuri, ardui, cum fiducia repellendi. Tertia opinio docet esse vndecim affectus animæ, Amorem, & Odium, Desiderium, & Fugam, Delectationem, & Tristitiam. & has sex animi perturbationes vult esse in facultate concupiscente. Spem, & Desperationem, Timorem, & Audaciam, & Iram, quos quinque affectus in facultate irascente cōstituit. Ita docet S. Thomas, Ricardus, & alij. Quibusdam prima opinio videtur admodum probabilis. Nam quatuor affectuū prædictorum numerus, recte colligitur ex ipsis rebus obiectis; nā quæ obiiciuntur appetitui, aut sunt bona, aut mala. Ex bonis duo nascuntur affectus, ex malis item duo. Rursus tum bona, tum mala, aut sunt præsentia, aut futura. Bonorum præsentium est Lætitia, siue Delectatio: futurorū est Cupiditas, siue Desiderium. Malorum præsentium est Tristitia, siue Dolor: futurorū verò est Metus, siue Timor. Nam simul ac obiecta est res bona, ad eam adipiscendam illecti, & inflammati natura impellimur, natura ducimur; cum verò bonum concupitum adeptus est quis, naturali propensione præ lætitia effertur, & gestit. Mala præterea, quæ futura expectata, & venientia meminntur, eadē cum instant, Dolorem, & Tristitiam efficiunt, & pariunt. Lætitia gignit profussam hilaritatē, & risum: Metus, recessum, fugam, & desperationem: Tristitia odium, eru-

A

B

C

D

Vallensis. 6. dis. obst. c. 16. Nyss. lib. 4. de homin. ca. 8. Aug. lib. de ci. 14. c. 8. & 9. & lib. 9. c. 4. Prosper. lib. 3. de vit. cōtemp. c. 31 Hieron. in Zach. 1. ad finem. Damasc. lib. 2. fid. orth. c. 12.

S. Tho. 1. 2. q. 23. art. 4. Ricar. 3. d. 26. a. 1. q. 3.

ciatum, fletum, & gemitum: Cupiditas effrenatam appetentiam, spem, & audaciam. Quod si quæras ab eis Amor, & Odium ad quemnam affectum animi reducantur. Respondent, Amorem ad cupiditatem siue Desiderium, & ad Delectationem reuocari. Nam si Amor est boni præsentis, erit Delectatio: si futuri, Cupiditas, vel Desiderium. Pari ratione odium ad Tristitiam reduci, & ad Metum: quoniam si sit mali præsentis erit Tristitia: si futuri, Metus. Si secundò Roges, Spes, Desperatio, Audacia, & Ira ad quem affectum rediguntur? Respondent spem, Ad Desiderium, quoniam desiderium boni futuri cum fiducia consequendi est spes: Desperatio verò est tristitia, vel metus sine vlla rerum expectatione meliorum. Irā item cum sit vindictæ cupiditas, partim ad Tristitiam, partim ad Desiderium refertur. Audacia verò est spei quidam effectus. Sic illi philosophantur. Cæterum non video, cur Amor ad desiderium, & delectationem reuocetur, Odium vero ad Metum, & Tristitiam; nec enim Amor boni præsentis, & quod habetur, est delectatio, sed delectationem gignit, ac parit: nec Amor boni futuri est Desiderium, sed parit Desiderium: amor enim est boni per se, & absolute siue præsentis, siue absentis, quia bonum eo ipso, quo bonum, appetitui oblatum placet: sic etiam Odium est mali, sive præsentis, siue futuri, sed per se, & absolutè, quoniam malum, qua malum est, statim vt est nobis obiectum displicet: Spes verò, Desperatio, Timor, Audacia, & ira quamuis sint bonorum, aut malorum præsentium, aut futurorum, sunt tamen eorum, quæ magna, & ardua apparent. Non ergo sunt desiderium, fuga, & tristitia. Vnde quia cum pluribus sentiendum, & loquendum est: sententia tertia, quæ est opinio Sancti Thomæ, ac aliorum communis mihi magis probatur; & vndecim affectuum prædictorum numerus hunc in modum colligitur. Primò res obiecta, si bona sit, statim excitat in nobis sui Amorem, quo res vt bona, & grata per se est appetitui placet, ac libet. Secundò ex hoc quod res obiecta, vt bona placet, ad eam adipiscendam, si absens sit, Cupiditate, & Desiderio mouemur. Tertiò ex hoc, quod est bona concupita, & obtenta, Delectationem parit. Contrarij his tribus affectibus sunt, Odium, Detestatio, & Tristitia. Porro si res obiecta bona quidem, sed magna, difficilis, & ardua sit & futura, & quæ possit obtineri, excitat in nobis Spem: si mala futura, & expectata, incutit Timorem: Si verò præsens sit, contra eam indignamur, & eam à nobis conamur expellere, & gignitur in nobis Ira. Spei autem, & Timori opponuntur Desperatio, & Audacia. Ac ita vndecim perturbationes animi colliguntur.

S. Tho. 1. 2. q. 23. art. 4. Ricar. 3. d. 26. a. 1. q. 3.

Secundò Quæritur; Quænam partes vnicuique affectui subijciantur? Cicero Tusculana quarta sequutus Stoicos ponentes quatuor præcipuos affectus, absque methodo, & arte vnuscuiusque affectus partes subiectas enumerat, & suis definitionibus explicat. Sed certè in ijs partibus enumerandis multa confundit, dum effectus passionum cum ipsismet passionibus permiscet, Melius ergò cum Nysseno, Damasceno, & S. Thoma dicamus. Si quatuor illi affectus præcipui, quos Stoici posuerunt, generatim sumantur vt comprehendunt vtriusque appetitus perturbationes circa bonū, vel malum, absolutum, vel contractum, præsens vel futurum: partes tristitiæ subiectas habet Misericordiam, Inuidiam, Acidiam, Angustiam, quibus possumus adiungere Pœnitentiam, Aemulationem, Iram, vel Indignationem, & Zelotypiam. Partes cupiditati subiectæ sunt, Desiderium, Spes, Audacia, Odium, Amor, & Desperatio. Partes Timori subiectæ, sunt variæ Metus species: Sicut etiam partes Lætitiæ, sunt variæ species Delectationis: de quibus singulis dicemus inferius.

De amore. CAP. IIII.

PRimò Quæritur Quid sit Amor. Respondeo ex Aristotele, cuius sententia cōmuni consensu recepta est) actum esse, quo quis vult alicui bonum, nimirum sibi, aut alteri.

Arist. 2. Rhet. c. 4.

Secundò Quæritur, Quot modis Amor diuidi soleat. Respondeo, à Philosophis, & Theologis: Primò diuidi in Amorem, quem dicunt complacentiæ; & ego simpliciem appello, & Amorem, quem vocant Desiderij. Amor complacentiæ is est, quo quis sibi bonum obiectum, vt acceptum & gratum sibi, habet, & approbat, nempe cum bonum, vel suum, vel alterius ipsi placet, ac libet. Quæres, An Amor, huiusmodi sit boni præsentis, & eius quod habetur: an verò futuri, & eius quod expectatur. Respondent aliqui propriè esse boni præsentis, ita tamen, vt aliquando sit boni futuri, & expectati: Sed quatenus id iam iure, spe, vel poterstate quodammodo possidetur. Mihi tamen probabilius videtur, hunc Amorem esse boni simpliciter per se, quiatres obiecta vt bona, statim per se nobis probatur, & placet. Amor desiderij, est actus, quo quis sibi, aut alter

vult bonum absens, futurum, & expectatum: quare huiusmodi amor nihil aliud est, nisi desiderium: quod sit cum quadam fiducia consequendi, & cum rei magnitudine, & difficultate coniuncta, est spes. Secundo, Amor sumi solet, aut pro voluntatis affectu, aut pro amoris effectu: illum vocant amorem affectiuum, hunc effectiuum: Affectiuus amor, est actus appetitus elicitus, quo quis sibi, vel alteri vult bonum. Affectiuus amor, est actus, quo quis hominem amatum beneficio afficit, siue verbo, siue opere; cum quis de altero bene meretur. Vnde omnis nostra in alium beneficentia dicitur, Amor, hoc est, amoris effectus. Causæ enim nomen non raro ad effecta transfertur: ita vt causæ nomine vocetur affectus. Tertio. Diuiditur Amor in amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. Amor amicitiæ est, quo quis vult alicui bonum propter ipsum absque vllo suo emolumento, & ideò talis amor dicitur etiam benevolentiæ. Amor concupiscentiæ est, quo quis vult bonum alicui, sed gratia sui proprij commodi, quod sibi ex eo prouenturum credit, ac iudicat.

Dur. 3. d. 27. q. 1. & Buri. li. 7. Ells. q. 29.

Tertiò Quæritur, An Amor sit actus re an sola ratione à Desiderio, & Delectatione distinctus? Duæ sunt opiniones, vt aiunt Durādus, & Buridanus. Prima docet, non re sed tantum ratione differre, quoniam Desiderij, & Delectatio sunt duæ species Amoris; ita vt Amor genus sit sub se continens Desiderium, & Delectationem: & Desiderium sit amor boni futuri, & expectatis Delectatio verò sit amor boni præsentis, quod habetur. Amor verò, vt genus latius patens, sit voluntas boni, siue præsentis, siue absentis. Probant primo, qui à in naturalibus appetitus naturæ duobus solum actibus, & motibus constat, & totus absolnitur. Graue enim, & leue, vel ad locum, quem nondum habet, motu fertur, aut in loco & fine obtento conquiescit: ergo pari modo animalis appetitus duobus actibus totum suum progressum absoluit, ac perficit. Item testibus Nysseno, Damasceno, Augustino, Cicerone, & Stoicis, Amor non videtur poni affectus à Desiderio, & Delectatione seiunctus: immò Augustinus omnes quatuor affectus per amorem definit. Cupiditas, inquit, est amor inhians bonum, quod non habemus: Lætitia est amor fruens bono, quod habetur: Metus est amor fugiens malum venturum. Tristitia, amor nolens malum, quod habemus. Accedit his, quod amare non est, nisi velle alicui bonum. Sed hoc nihil aliud est, nisi cupere, vt is, cui bonum volumus, consequatur bonum, quod non habet: vel optare vt fruatur bono, quod habet. Demum Amor, est actus, quo bonum obiectum nobis placet: Sed hoc idem esse videtur, quod actus, quo nos bonum oblectat, aut actus quo bonum ipsum sui in nobis desiderium excitat. Secunda opinio cēset, Amorem distingui re à Desiderio, & Delectatione, ita vt sit tertius quidam actus voluntatis, desiderio, & delectatione re ipsa non solum ratione prior. Hæc opinio est cōmuni consensu recepta; & probari solet triplici ratione. Primò, quia natura in cæteris rebus primò indidit propensionem ad finem, inde motum ad finem adipiscendum, & tandem in fine obtento quietem. Sic etiam in animantibus primò imprimit amorem, qui est pondus, & propensio ad rem amatam: deindè desiderium, quo amās in rem amatam sese flectit, ac mouet; postremò delectationem in re amata, cum illa adest, & habetur. Deinde quia Amor est boni simpliciter per se, siue præsentis, siue futuri: Desiderium verò est tantum boni futuri, & expectati: Delectatio autem est tantùm de bono præsenti, quod tenetur. Postremò quia amor amicitiæ non est desiderium, neque delectatio.

Nisseu. de homine. l. 4. c. 7 & 9. Dam. l. 2. fide ort. ca. 12. & Cicer. q. 3. & 4. Tusc. vul. Aug. lib. 14. de ciui. ca. 7.

In hac re, etsi quibusdam vtraque opinio probabilis videtur, & licet appareant rationes, in quibus ambæ innituntur, probabiles; arbitror tamen omninò cum pluribus sentiendum: quare de Amore loquendum est, perinde ac de tertio actu appetitus re à desiderio, & delectatione distincto: nam primum res bona nobis obiecta placet, & gignitur amor in nobis: deinde post amotem, rem amatam, si absit, habere cupimus, postremò cum adest, in ea oblectamur. Augustinus verò quatuor præcipuos animorum affectus per amorem definiuit tanquam per originem, & causam, vnde oriuntur, non per formam, qua sunt. Et quamuis Cicero, Stoicos sequatus, & Nyssenus etiam ac Damascenus quatuor præcipuas animi perturbationes connumerent, nec inter eas amotem recenseant: nihil refert, quoniam non tam exactè, & distinctè de amore tractarunt, quàm postea cæteri Philosophi, & Theologi.

Quartò Quæritur, An Amor re obtenta finiatur, & Desinat? Duæ sunt opiniones. Prima tradit finiri, & probat primò, quia Amor nihil aliud est, nisi Desiderium, cum amare sit velle bonum alicui: sed hoc idem prorsus est, quod alicui bonum optare vel gratia sui, qui est amor benevolentiæ, amicitiæ; vel causa nostri commodi, est amor concupiscentiæ. Rursus Amor, est veluti pondus, & propensio in rem amatam; sed Desiderium cum sit motus in bonum, vere, & propriè est propensio. Item res naturalis sui finem adepta quiescit, nec amplius mouetur; pari modo cum res augentur, & crescunt, perfecto incremento cessant à motu: ergo nostri appetitus amor penitus desinit, cum rem amatam consequimur. Adde, quod omnis actio completur, & absoluitur adequata sui fine, & terminum. Secunda opinio docet non finiri. Primò, quia charitas in cœlesti patria permanet. Deinde quia amor est boni simpliciter, per se, & proinde & est boni præsentis, & futuri. Item quia amicus cum præsens adest, amatur. Cum Amor, vt paulò ante dixi, iuxta quorundam sententiam sit genus sub se continens duas species sibi subiectas, Desiderium, & Delectationē, secundum rationem iuxta eam opinionem re obtenta non desinit; quia siue desideremus, siue delectemus, in vtroque semper est ratio amoris eadem genere, non tamen specie: Sicut in equo, & homine est ratio animalis eadem genere, specie non item. Ex quo efficitur, inquiunt, vt in re acquisita, & parta, verè amor, qui est desiderium terminetur ac desinat, perduret tamen amor, qui est re ipsa delectatio, aut saltē cum delectatione coniunctus. Sed ante iam dixi, amorem esse tertium actum re à desiderio, & delectatione distinctū: & ideò non desinit amor, etiam cum bonum adest, & habetur, quoniam non est boni futuri, & expectati, sed est absolutè, & simpliciter boni, quod cum primum nobis obijcitur, & offertur, placet: at bonum cuius cum adest, & possidetur placet: etiam si illius desiderium amplius non sit: bonum primum omnium hoc habet, vt cum appetitu cōueniat, & proinde placeat.

Quintò Quæritur, An amor re à desiderio differat? Duæ sunt opiniones. Prima censet re minimè distingui, quod probat rationibus paulò ante allatis. Quod si obijcias nos amare bona præsentia, quorum tamen desiderium non est futurus in cœlo charitatem manere, vbi tamen diuinarum cœlestiūque rerum, quæ iam habentur, desiderium amplius non est. Respondet amari præsentia, propterea quod cupimus in posterum, à boni amati præsentia non auelli non diiungi. Optamus item vt res amata, quæ præsens adest, in posterum ea bona habeat, quibus eam præditā esse gaudemus: & propterea amor etiam, postquam rem sumus adepti, permanet, quia durat adhuc desiderium, quo volumus, vt res ea bene se in posterum semper habeat. Hæc opinio nihil aliud vult, nisi amorem, & desiderium differre tanquam genus, & speciem. non vt duos actus re distinctos, ita vt amor latius sese fundat, ac pandat, quippè qui sit aliquando boni præsentis, quod habetur: desiderium verò sit amor quidam contractior, & restrictior, videlicet amor boni futuri, quod expectatur. Sicut velle quoque, & desiderare non sunt duo actus re ipsa, sed ratione diuersi, & diuersi, vt genus, & species: nam quicunque desiderat, vult; sed non quicunque vult desiderat: est enim voluntas etiam absentium bonorum, & præsentium; desiderium non nisi bonorum, quæ absunt, & expectantur. Secunda opinio est asserentium amorem esse actum appetitus re ipsa à desiderio distinctum: & hæc est probabilior, ac verior, vt facilè colligitur ex iis, quæ hactenus dixi: nā amor est absolutè, & simpliciter boni, quod nobis eū primū offertur, & cōuenies apparet, placet: desiderium verò est boni futuri cupiditas.

Sextò Quæritur, An Amor boni præsentis sit re idē quod delectatio? Duplex est opinio, nam quidam putant talem amorem re à delectatione minimè differre: quia sicut amor (inquiunt) boni futuri, & expectati, est re idem quod desiderium; sic etiam amor boni præsentis quod habetur, re nequaquam à delectatione secernitur. Si illis obijciasi Christus Dominus, & Beatissima Virgo etiam, cum magnopere contristabantur, & dolebant, amabant: rursus Dæmones amant lapsus, & casus nostros, nec tamen delectantur: item seipsos amant, & nulla delectatione afficiuntur: ad hæc beati illi cœli habitatores, odio habent, & detestantur maximè peccata; & tamen non contristantur. Ergò sicut odium mali præsentis, non est tristitia, sic amor boni præsentis delectatio non est. Respondent, amorem boni præsentis re nequaquam à delectatione distinguti: at verò amorem boni futuri aliquando simul nobis inesse cum delectatione alterius boni præsentis. Ac ideo Dæmones lapsus casusque nostros amant, ideò desiderāt; & deinde eū labimur, & à bono aberramus, minimè delectantur: Sed neque amāt casus nostros præsentes, sed cupiunt, vt frequēter è bono decidamus, & iterūm, ac sæpius in posterum peccemus. Beati itē spiritus cœli incolæ, odio habent peccata amicorum, quia cupiunt, vt in ipsis amplius huiusmodi peccata non sint, hoc est, optant, vt per pœnitentiā expiata penitus deleātur: & ideo tale odium non est tristitia, sed est actus, quo volunt, & cupiunt malum iis peccatis, quibus amici sese deuinxerunt; quia cupiunt, vt ea peccata amplius non sint. Secunda opinio tradit, A-

Universidad de Deusto
Biblioteca

morem boni præsentis re, non solum ratione à delectatione seiungi. Hæc est opinio communis: ac licet prior quibusdam probabilis esse videatur, vt ante iam dixi, est tamē cum pluribus sentiendum, ac ideò de amore loquendum non secus, ac si re à delectatione differat. Nam etsi prima opinio nihil aliud contendit, nisi amorem latius patere, quàm delectationem, ita vt delectatio sit amor contractior, sicut est etiam re strictior voluntas, nimirum amor, & voluntas boni præsentis quod habetur: amor verò latius, & fusius pateat, vt genus, vt sit boni tum absentis, tum præsentis: nihilominus tamen longè verior mihi secunda opinio videtur, vt amor sit re à delectatione distinctus: amor est absolutè, & simpliciter boni: bonū absolutè cum appetitu conuenit, & ita statim, vt est nobis oblatum placet, vt conueniens: at delectatio est de bono, quod habetur, quod quia habetur, cùm antea optatum esset, cum quadam suauitate percipitur, vt fructus captus ex arbore.

Septimò Quæritur, An Amor sit omnium affectuum primus. Respondeo: Siue amor sit actus, & affectus re à desiderio, & delectatione distinctus, siue sola ratione, vt genus à formis sub se contentis, est omnium affectuum in animantibus prius; nam amor est boni, ergo sicut bonum prius est malo, sic affectus bonorū sunt natura, & origine priores affectibus malorum. Rursus res bona statim atque est appetitui obiecta, excitat amorem, & desiderium sui: nā primum boni conspectum appetitus allicitur, excitatur, mouetur, ita vt bono veniēti quasi obuiam exire videatur, vt id complectatur. Et sicut canes domino suo saltibus, nutibus, ac moribus aliis adulantium sic appetitus bono sibi obiecto contestim arridet, & applaudit.

Aug. lib. 14. de ciu. De. c. 7.

Octauò Quæritur, An omnis in anima affectus sit amor? Quæstionem mouet, quia Aug. vt ante iam monui, omnes quatuor animæ affectus, Cupiditatē, Lætitiam, Metū, & Tristitiam, per Amorem definiuit. Item amor, est quædam cupiditas: sed in omni affectu quædam cupiditas inest. Nā metus, cupiditas esse dicitur, qua optamus, ne malum futurum nobis contingat: Tristitia est cupiditas, qua volumus, vt malū, quod adest remoueatur, & absit à nobis. Respondeo, Affectus qui sunt circa mala, non esse amores, vel cupiditates: non enim tristitia est delectatio, vel cupiditas: nec odium, amor, nec metus, desiderium, vel spes. Affectus iridem, qui in bono versantur, non sunt cupiditates propriè, nisi cupiditatis nomen latè, & fusè sumatur, vt significat quemcunque appetitus actum, qui dicitur appetitio, siue voluntas; qui verò affectus in malo consistunt, non sunt amores, sed sunt amoribus oppositi. Augustinus verò per amorem tāquam per causam, & originem omnes affectus definiuit: non autem quòd omnis affectus ratione sua, & natura sit amor: Sæpè res definimus per causas, ex quibus oriuntur, non per formas, ex quibus habent, vt sint.

De causis, & effectibus amoris. Cap. V.

PRimò Quæritur, Quæ res amorem gignant, & excitent. Respōdeo, In vniuersum quicquid est bonum, sui amorem in animis ingenerat. Speciatim verò quæ sunt vtilia, commoda, & salutaria amare solemus: Item quæ iucunda, suāma, grata, & placida: quæ itidem honesta, quæ pulchra, quæ sunt nobis similia: insuper quæ nobis aliquo nexu, & vinculo necessitudinis cōiuncta. Postremò eos, à quibus accepimus beneficia, vel accepturos nos esse speramus: vndè benemeritos de nobis, vel de nostris, amore prosequimur.

S. Th. 1.2. q.28.

Secundò Quæritur, Qui sint amoris effectus? S. Thomas plurimos enumerat, sed inter eos quatuor potissimum. Primò, Amor, si res amata habeatur, cor & animum voluptate quadam emollitsita vt animus mollis, tener, & flexibilis effectus, facilè sequatur, quò ducitur. Vndè amore rei amatæ præcordia, & viscera liquescunt, animus fit paratus, prōptus & expeditus ad officia, & obsequia in eum quem amat: hinc amantis prompta obedientia in his omnibus, quæ ad eum, quem amat, spectant: hinc amans sese dedit, addicit, & obstringit officiis eius, quem amat. Ité si res amata sit præsens, parit Amor lætitiam: & hanc pleraque alia effecta comitantur. Deindè si res amata absit, gignit Amor in amante tristitiam ob rei amatæ absentiā, quæ dicitur languor animi: hæc enim tristitia reddit animum amantis sollicitum, & anxium: generat quoque inflammatum, accensum, & vehementi desiderium rem amatam, quæ nondum adest, videndi, & consequendi, & hoc desiderium vocatur feruor. Demum in præsentia rei amatæ cor se dilatat, pandit, ac porrigit, quasi velit, & cupiat intra se rem amatam excipere, & complecti.

S. Th. 1.2. q.28. a.1.

Præterea idem S. Thomas alios quatuor amoris effectus recenset. Amor (inquit) voluntates, & animos amantium coniungit, & copulat: & ideo generat amicitias, concordiā pacem: Ex quo efficitur, vt amor sit maximè liberalis, omnem enim bona, cum amico, & persona amata communicationia cordis arcana, & occulta amico pandit, & aperit. Deinde (ait S. Thomas) gignit amor aliquando extasim: porrò extasis est mentis, & excessus, quo animus quasi extra se abiens totus in re amata inhærescit, ac figitur, nihil de se cogitat, sibi non prospicit, vt amico consulat: vndè amor cæcus depingitur. Quidam ad insperatum amicorum conspectum mente excessisse memorantur. Hinc illa Prouerbia: Animus amātis magis est, vbi amat, quàm vbi animat. Ité & illud, Amans viuit, vbi non est: moritur vbi est. Item illud, Amicus alter ego, & illud, Amicus dimidium animæ meæ. Ad hæc Amor gignit zelum: zelus autem est actus, quo quis indignatur, aut contristatur, eo quòd alius potiatur bono, quod ipse concupierit. Insuper optat amans in amatum mutari: cupit pro amico mori: ardet, vritur, æstuat: modò feruet, modò friget, nescit loco consistere. Item Amor premit, cruciat, exagitat, stimulat, & vrget. Vltimò his addo, Amorem esse mollem, ac tenerum, lenem, mitem, dulcem: naturæ calidæ, & humidæ, aereæ, & sanguineæ, teste eodem sancto Thoma. Et hinc est, vt amorem ij, qui sunt calidi facilè concipiant: tum etiā loco, tempore, & aliis calidis facilius amor excitatur. Sed plerique calidorum leuibus de causis amorem deponūt: parim, quia facilè offendi solent: partim quod subeunt affectus alij velut spinæ, qui amorem præfocent: ira, inuidia, arrogantia, superbia: partim quod facilè transeunt ad alios amores, qui priores excutiunt. Quod si sanguis sit tenuis, & spiritus rari, extinguitur amor veluti leui motu flamma in leui materia concepta. Sin verò sit materia densior, & firmior, nec facile mutationibus cedens, tunc amor validissimè dominatur semel accensus: minùs offenduntur temperati, & sanguinei, amorem diutiùs, & fideliùs conseruant: priores sunt veluti stupæ, hi verò sicuti ligna: impetus quidem in illis maior est, in his perseuerantia. Frigidi lētius amant, & segniùs. Sed in eis si semel amor inualuerit, amant firmius, & constantiùs.

De Fauore. Cap. VI.

PRoximus amori fauor est, qui ex boni alicuius iudicio nascitur. Et est quædam beneuolentia; ita vt nullus sit amor absque fauore: fauor autē esse aliquis sine amore possit. Nam interdum alicui, quem non amamus, cupimus benefactum: fauor cum amore fortior est, & diuturnior; siue illo breuior, & leuior: Et sicut fauere linguis, est vocibus benè precari, sic fauere animo est bene optare, & cupere: simplicibus & innocentibus fauemus: pueris fauetur ab omnibus: immò mutis etiā animantibus in ea ætate fauemus: lupis enim, & leonib. paruulis, & vulpeculis parcimus, atque blandimur. Causæ omnes, quæ ad amorem, ad fauorem quoque valent; fauemus illi, de quo benè sentimus, & quem dignum re aliqua bona censemus. Oritur etiam fauor ex misericordia, vt cum quis est ab alio iniuria affectus, qua dignus non est, cupimus id detrimenti, alia in re si fieri queat, refarciri. Fauor cum non est amore fultus, leuissimis de causis tollitur: quod iudicium de dignitate temere est, & exigua de causa suscepturn, leuissimè quoque deponitur. Eo citius fauor subtrahitur, quò in eo inest aliquid, vel damni, vel periculi, vel molestiæ. Cui pretio inducti fauemus, huic vel persoluto pretio tanquam sublata causa fauete desinimus, vel non persoluto indignamur. Si cui odio vel inuidia alterius fauemus, recedente illo animi motu languescit fauor.

De Veneratione, seu Reuerentia. Cap. VII.

VEneratio oritur, ac surgit ex iudicio, quo magnum, & excelsum bonum in alio esse cognoscimus; & quod bonum nobis non nocet: nam si nocere, aut nocitum iudicemus, illud metuimus, non veneramur. Habet nihilominus omnis veneratio aliquid metus, seu potius pudoris admistum; est enim veluti animi compressio, & contractio ex cogitatione magnitudinis bonæ, aut certè nobis innoxiæ. Posita est veneratio in consideratione, & collatione magnitudinis cum exiguitate nostra; & sicut ex reputatione, & existimatione sui ipsius dilatatur animus, ita ex cogitatione alienæ magnitudinis comprimitur, atque contrahitur. Qui alterum reuereturi, sese submittit ac subjicit, eius magnitudinem admiratus, quippè venerationi admiratio coniungitur: quæ non admiramus, ea neque reueremur. Portò varia apud varias gentes sunt honoris & veneretionis signa: apud nos quidem poplitem flectere, genu ponere, caput demittere, se dejicere ad pedes alterius, procumbere,

osculari manum vel pedem, assurgere venienti, caput aperire, quod est Græco, & Romano more seruitutis indicium, sicut pileus libertatis: loco & via cedere, affectari, deducere, reducere, quibus fatemur illum esse nobis potiorem: silentium, quod vel audientiam damus, vel timemus reprehensionem: fremo, quo illius dignitatem, & magnitudinem declaramus: bonos diligimus, ac dignitate, auctoritate, potentia, virtute, sapientia, viribus, ætate præstantes veneramur, & colimus. Verba, & facta grauia, virilia, constantia, sublimia sine vanitate, & manifesta arrogantia magnitudinem decent, & ideo tuentur, & conseruant venerationem: eōtra eleuant verba, & facta puerilia, muliebria, scurrilia, lasciua, ludia, vana, inconstantia, demissa, abiecta, hæc enim ab excellentia, cui honor, & veneratio defertur penitus abhorrent. Fastidiosa, arrogantia, iactabunda, iracunda, minacia: veneration similiter diminuunt: Non benè conueniunt, nec in vna sede morantur, dixit quidam Poeta maiestas, & amor: nimirum amor officij sui, & dignitatis oblitus blanditur, arridet, precatur, nugatur, ineptit, sese deiicit, inter quę veneratione prorsus eliditur: tollitur enim veneratio eius excellentiæ opinione sublata, vndè fuerat orta, & profecta.

De Desiderio. Cap. VIII.

S. Th. 1.2. q.30.

PRimò Quæritur, An Desiderium sit eadem animi affectio, quæ cupiditas, & libido. Respondeo, Esse eandem. Nam libido quamuis frequētius in deteriorem partem capi soleat, ex Augustino tamē, Cicerone & aliis scriptoribus notimus aliquando esse generale nomen omnis cupiditatis. Ira enim dicitur vlciscēdi libido: Auaritia, libido habendi pecuniam: Pertinacia, libido quomodocunque vincendi: Iactantia, libido gloriandi. Licet item nomē libidinis sit multarum rerum: tamen cum libido dicitur, neque cuius rei libido sit, exprimitur, non alia accipi solet, præterquam ea, qua obscœnæ corporis partes excitantur, & commouentur.

Aug. et Cicero locis supra citatis.

S. Th. 1.2. q.40. a.1.

Secundò Quæritur, Cuius boni sit Desiderium. Respondeo, versari circa bonum futurum, vndè desiderium est boni futuri, expectati, quo quis sibi, vel alteri bonum futurum optat, & cupit.

Tertiò Quæritur, Quid interssit inter Desiderii, & Spem. Respondeo ex S. Thoma. Desiderium, esse affectum animi re ab spe distinctum, eo quod Spes, sit affectus facultatis irascentis; & proindè spes est cupiditas boni difficilis, & arduæ: Desiderium est boni simpliciter, vel saltem boni ad corporis sensus pertinentis. spes verò boni futuri magni, & sublimis, quod magis ad animum, quam ad corpus spectat: cuiusmodi sunt victoria, honor, gloria, fama, nominis æstimatio, imperium, potentia, diuitiæ, lucrum, præmium, & similia. Gabriel verò & alij aiunt spem esse Desiderij effectum: nam Desiderium boni futuri, gignit Spem consequendi illud; & Spes parit audaciam. Probabile quibusdam videtur Desiderium, & Spem sola ratione secerni. Desiderium si sit cum fiducia consequendi, est Spes, siuè sit boni ardui, & difficilis, siue cuiuscunque alterius: siue item sit boni ad sensum, & corpus, siuè ad animum pertinentis. Quare vt ipsis placet, Spes, & Desiderium sunt re idem affectus. Sed Spes habet fiduciā de bono futuro conceptam; & spes est veluti quædam desiderij forma: nam speramus euentuum, quod cupimus: speramus optata. Cæterū mihi magis S. Thomæ sententia probatur, Desiderium est boni futuri, & expectatio, non magni, & ardui cupiditas. Spes verò est boni futuri, magni, & ardui expectatio, cuiusmodi est spes vindictæ, victoriæ, honoris, & gloriæ, famæ, dignitatis, potentiæ, lucri. Porrò quinam sint desiderij, vel cupiditatis affectus capite sequenti explicabo.

Gab. 3.d. 26. q.1.a 3.dub.1.

Quartò Quæritur, Quot sint partes Desideto, & cupiditati subiectæ? Philosophi communi consensione recepti docent, cupiditatum alias esse naturales, quæ scilicet à natura nobis insunt; vt est cupiditas potus, & cibi, appetitus procreandi, & educandi prolem: Alias verò esse animales, quales sunt eæ, quæ ad corporis sensus pertinent: Alias esse animi siue rationis, vt sunt, quæ animo, & rationi conueniunt, videlicet cupiditas honoris, victoriæ, dignitatis, gloriæ, laudis, potentiæ, & famæ. Desiderium sciendi, studium, & appetitus honestatis, & virtutis. Porrò species Cupiditatis sunt multæ pro varietate rerum, quæ appetuntur.

Ambitio, quæ est Cupiditas rerum magnarum, honorum, imperij, dominatus, potentiæ, dignitarum.

Superbia, quæ est Cupiditas propriæ excellentiæ, & eminentiæ cum despectione aliorum.

Iactantia est Cupiditas gloriæ, ex qua nascitur, vt quis immodicè sese efferat. August. lib. de ciuitat. 14. capit. 15. ad finem.

Auaritia est Cupiditas pecuniæ, lucri, & diuitiarum. August. ibidem.

Arrogantia est Cupiditas, qua affectamus, quæ nō deberemus, ex qua fit, vt plus æquo nobis tribuamus.

Pertinacia, est Cupiditas vincendi in re de qua contentio est: accipitur tamen aliquando, & in bonam partem, pro constantia, & firmitate. Sic dicitur virtus pertinax, labor, studiū pertinax, id est, constans, & firmum.

Peruicacia, est cupiditas quomodocunque vincendi: vndè peruicax est contentiosus, nulli cedens, perseuerans cum quadam vi. August. loco citato.

Proteruia, est cupiditas quemuis lacessendi.

Procacitas, cupiditas lacessens, & prouocans ad libidinosa.

Petulantia, cupiditas cum lasciuia immodica ad quoduis vitium.

Curiositas, cupiditas sciendi lapsus, & errata aliorum: ité sciendi quæ ad nos nihil attinent. Sunt, inquit August. lib. de ciuit. 14. cap. 15. multæ, variæque libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam verò non habent. Quis enim facilè dixerit, quid vocetur libido dominandi: quam tamen plurimum valere in tyrannorum animis etiam ciuilia bella testantur. Sic ille.

De Spe. Cap. IX.

SPes euidentiam scientiæ non habet, sed opinionis coniecturam, vel probabilem, vel possibilem, quod sæpè factū est simile, quod aliquando accideritsi quod in parti, vel simili: idem euenerit: quod aliqua ratione, & causa fieri debeat: quod par est, vt fiat: quod credibile est futurum in hoc, ab hoc, hoc tempore, hoc loco, hoc negocio: quod promissum est nobis. Nihil est tam leue, tam minutum, tam procul remotum, tam alienum, ad quod animus facilè excitatus non adiarrelcat. Adeo leuis est spes, obscura, cœca, ambigua, incerta, exigua, tenuis & vana. Iucundissima est spei persuasio, & vitæ in primis necessaria inter eot humanæ vitæ miserias, calamitates, res duras, & intolerabiles. Si spes absit, sine sapore sunt omnia: nihil tam acerbum, quod spes vna conditu non reddat. Prudenter in tabula Pandoræ de pixide fictum est, effusis rebus omnibus ac peritis, spem in fundo resedisse; voluit Deus, vt spes leuissimis de causis nascatur, & surgat, quæ homines in malis sustentet, cōsolatur, & recreat. Sapienter quoque Poetæ finxerunt, in cœlum fidem, iustitiam, pietatem pacem euolasse, solam spem in terris hominibus relictam. Multa sibi promittunt inania, qui spe ducūtur: mobiles sunt miserorum spes: fallaces humanæ spes: in medio cursu rerum sæpiùs præcidiuntur, infringuntur, & corruunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quam portum conspicere potuerint. Spes pascit exules, sustentat agricolas, ægrotos, captiuos, vinctos in carcere, naufragos. Spes est vigilantium somnium, miserorum extremum, & commune solatium: insperata sæpè cōtingunt: dulcis est spes.

Quæstio est inter Theologos, an actus ille, quo nunc beatæ hominum mentes suorum corporum futuram vitam, & gloriam sempiternam expectant, & cupiunt, sit verè ac propriè spes, an potius desiderum. Item an in Christo Domino actus, quo olim sui corporis immortalitatem & gloriā cœlestem expectabat, & optabat, fuerit propriè spes, an verò desiderium dumtaxat. Durandus in 1. Distinct. 26. quæst. 1. & Caietanus parte 3. q. 7. a. 4. Spē negāt propriè esse, aut fuisse, sed desiderium: eo quod spes non sit, nisi boni magni, & ardui, expectatio: at beatis hominum mentibus cælestem animæ gloriam, & felicitatem adeptis arduum, & difficilē non est suorum corporum gloriam adipisci, cum certò nouerint se eam consecuturos tempore certo, ac definito diuino nutu. S. Thomas 3. par. quæst. 7. a. 4. Sic ait: Christus Dominus virtutem spei non habuit, habuit tamen spem respectu aliquorum, quæ nondum erat adepta. Et ibidem: Ad primum, inquit, quædam alia speranit nondum habita, sicut dictum est. Quicquid sit, nam quæstio nominis, non rei videtur esse, negari non potest, quin illæ beatæ hominum mentes multa futura bona, quæ nondum habent, sed certò nouerint esse futura, expectent, & optent: Et Christus Dominus, dum inter homines versabatur, multa quoque bona certò futura expectauit, qui quidem actus, etsi virtutis spei officium non fuerit, aut non sit in beatis hominum spiritibus, fuit tamen in illo, & est in his futuri boni expectatio, nec opus est, vt sit virtutis spei. Charitas mouet, & incitat beatos illos cœli habitatores, vt multa nobis, & sibi bona precentur, optent, & expectent. Porro spei opponitur desperatio, quæ diffidentia absque vlla expectatione rerum melioram est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Delectatione. CAP. X.

PRimò Quæritur, quid intersit inter delectationem, gaudium, lætitiam, exultationem, & voluptatem. Respondeo, Gaudium, potiùs ad animum, & ad rationis appetitum pertinere: Delectationem verò, frequentiùs esse effectũ appetitus, qui sensum sequitur: Lætitiam autem, esse delectationis effectum: propriè enim est cordis dilatatio ex delectatione profecta: Exultatio, est delectationis effectus, quia est quidam membrorum & corporis motus delectationis indicium, & effectus. Voluptas verò quamuis in malum partem aliquando accipiatur, generale tamen est nomen omnis delectationis.

Secundò Quæritur, An delectatio sit motus? Aristoteles 1. Rheror. cap. 10. ad finem, sic ait: Supponatur igitur à nobis, voluptatem esse quendam animi motum. Sed 1. Ethic. cap. 4. contra quosdam, qui docebant, delectationem in motu consistere, eo quod delectamus edendo, potando, saltando, equitando, pulsando cytharam, currendo, ludendo: tribus rationibus probat non esse motum. Primò, quia motus fit in tempore, at delectatio vno temporis momento ex aliqua operatione percipitur, vt verbi gratia, contemplatione rei alicuius. Secundò, quia motus est gratia finis, ad quem res mota progreditur: sed voluptas, est operationis finis, & terminus. Tertiò, quia motus in successione consistit, non totus simul est, sed pars eius post partem succeditur: at voluptas tota est simul, nec vna pars eius alteri succedit. Et hæc est vera sententia. Nam motus accipitur tripliciter. Primò, vt est progressio formæ imperfectæ ad perfectionem, vel mobilis corporis ex vno loco ad alium: & hic motus fit in tempore, & in successione partis post partem consistit: neque enim potest totus simul esse. Et talem motum negat Aristoteles esse voluptatem. Secundò, motus accipitur, vt est trãsitus alicuius ex vno in aliud, etiamsi subitò contingat; potest enim vno temporis momento res aliqua in aliam mutari: & hic motus, potiùs dicitur mutatio. Nec delectatio est talis motus, quoniã non est transitus aliquius ex vno in aliud, sed operationem consequitur. Tertiò, motus sumitur, vt est aliquid à sua causa efficienti continuè pendens, & manans: & ita consetuatio rei, præsentia suæ causæ, vnde fit, indigentia, dicitur hac ratione motus. Sic lumen pendet in aëre è præsentia corporis lucidi: imago rei visæ in speculo, è quo veluti resiliens in oculum recurrit, ac recidit. Sic visio pendet à re, quæ videtur: & hoc modo dixit Aristoteles primo Rhetorico. cap. 10. Delectationem esse quendam animi motum; fluit enim ac pendet ex re, quæ nos per operationem delectat. Item motum consequitur sæpè delectatio; & Ideò delectatio dici potest motus, videlicet in causa, & origine: sed non semper motum comitatur, quoniam operationem, sed non motũ consequitur.

Tertiò Quæritur, An delectatio sit aliqua generatio. Respondet Aristoteles libro 10. Ethicor. cap. 4. & lib. 7. cap. 13. nõ esse generationem, quia generatio fit in tempore, & est, qua aliquid ab eo, quod potestate tantum est, in actum deducitur. Hoc similiter dixit Aristoteles contra eos, qui docuerãt delectationem in generatione consistere, hoc est, in aliqua mutatione, qua aliquid fit, vt cum quis disciplinam, vel artẽ addiscit, domum extruit, pingit, sculpit, describit. Sciendum est, apud Aristotelem, Generationem dupliciter accipi. Primò vt est mutatio, qua vna substantia ex interitu alterius producitur, & incipit esse, & hæc fit vnico temporis puncto. Secundò, pro vt est quædam mutatio, qua aliquid, quod ante non erat, incipit esse, siue accidens sit, siue substantia: Et hoc modo extructio domus dicitur generatio; & cũ aliquid depingitur, cum ars, vel disciplina addiscitur, dicitur generari, hoc est, fieri: & hæc generatio fit in tempore. Negat igitur Aristoteles, delectationem esse generationem, quia cum subitò ex operatione tota simul capiatur, non est generatio, quæ cum tempore fit. Et quamuis prior illa generatio, quam dixi esse ortum substantiæ, subitò fiat; talis tamen delectatio non est, quoniam voluptas operationem consequitur, at generatio substantiam ex eo, quod est potestate, in actum deducit.

Quartò Quæritur, An delectatio careat opposito? Aristoteles lib. 7. Ethic. cap. 13. docet felicitatem esse operationem præstantissimam omni malo vacantem; hæc autem est voluptas. Sed lib. 10. Ethico. cap. 4. non vult esse operationem, sed operationis comitem, finem, terminũ, & quasi fructum. Certè Arist. non negat esse appetitus actum, sed negat esse operationem eam, quam ipsa delectatio consequitur. Verbi gratia cum videndo, contemplando, odorando, audiendo, tangendo, edendo, potando, equitando, canendo, citharam pulsando, saltando, delectamur, voluptas non est aliqua ex his operationibus, sed actus appetitus, quo in illis operationibus delectamur. Cum verò delectatio aliqua dicitur operatio, vocatur talis in causa, & origine.

Quintò Quæritur, An delectatio sit qualitas? De hoc nihil expressit Aristoteles: sed Buridanus libro 7. Ethic. qu. 30. ait esse qualitatem. Meo iudicio, delectatio nomine actionis significatur: sed reipsa videtur esse qualitas, continuè tamen fluens, & pendens ab appetitu, & re, quæ nos per operationẽ delectat: ita vt delectari in re aliqua, nihil aliud sit, nisi appetitum in se gignere qualitatem quandam ex re iucunda pendentem. Sed quæstionis est dubiæ, an delectari, potiùs sit appetitum in se huiusmodi qualitatem elicere, an verò illam in se habere? nam similis quæstio est de notitia cuiuscunque facultatis cognoscentis. Omnes enim conueniunt esse qualitatem nomine actionis significatã, quæ dicitur cognitio, fluctem ex ipsa facultate cognoscente, & re cognita: ab obiecto enim, & facultate partitur notitia. Vtrum verò cognoscere potiùs cõsistat in hoc, quòd facultas ab obiecto excitata gignat, & eliciat eam qualitatem, an verò potiùs in hoc, quod eam in se excipiat, & habeat, ii sentiunt à seipsis tum Philosophi, tum Theologi. Nam quidam volunt potiùs consistere in eo, quòd facultas eam qualitatem in se recipiat, & habeat, ac proindè cognoscere, potiùs in patiẽdo poni debere, quàm in agendo. Et eadem ratione multo magis, inquiunt, delectari consistit in hoc, quòd appetitus qualitatem, quæ est voluptas, in se excipiat, & habeat: & delectari, sit quoddam pati, magis quàm agere. Contrà alij volunt, cognoscere potissimè situm esse in hoc, quòd facultas gignat, & eliciat notitiam, quæ dicitur qualitas. Et pari ratione, delectari, in eo præcipuè esse, quòd appetitus eliciat in se eam qualitatem, quæ dicitur voluptas; ac proindè tam cognoscere, quàm velle, potiùs in agendo, quàm patiendo constare.

Sextò Quæritur, An delectatio, tota simul sit, an verò per partes comparetur? quod perindè est, ac si quæreretur, an fiat cum tempore? Aristoteles lib. 10. Ethic. c. 4. apertè negat esse cum tempore: ideò enim non vult eam esse motum, vel generationem. Animaduertendum est, delectationes appetitus qui ducitur sensu, in facultate corporea, qualis est ipse appetitus, sedem habere: ac proindè esse accidentia, quæ ratione subiectæ rei, cui insunt, diuisionem partium admittunt; quales non sunt voluptates mentis, quæ sunt spirituales. Rursus, delectationes appetitus cum intendi, ac remitti queant, partes etiam habent intensionis, ac remissionis. Hinc cum tempore delectatio intẽdi, ac remitti potest ob id, quòd res, quæ delectat, magis minúsque iucunda fit; ac proinde magis, minusue cum appetitu conueniens, vel eo quod sit appetitui vicinior, vel ab eo remotior: vel cũ eo magis minusue cõgruat, propterea quod corpus nostrum mutationem aliquã recipit: nam cum frigemus, calidis delectamur, cõtrà frigidis, cum æstuamus. Sic etiam lumen, quamuis cum tempore non fiat, intẽdi tamen, ac remitti potest ob eam causam, quòd corpus lucidum magis minusue lucidũ sit, aut magis minusue propinquum corpori, quod illuminatus aut quia corpus, quod lumen excipit, magis minusue perspicuum clarumque redditur. De his igitur partibus quæstio minimè intelligitur.

Aristotelis ergò sententia est: Quemadmodum lumen in aere, vnico temporis momento totum producitur, & tantũ, quantum corpus lucidum producere, & tantum quãtum aer perspicuus excipere potest: sic etiam delectatio, sicut & visio in oculo simul tota gignitur, & tanta quanta potest in appetitu produci, & quantã potest res iucũda generare. Non igitur per partes, aut cum tempore delectatio producitur, quãuis cum tempore intendatur, & remittatur in nobis. Aliqua enim sæpè nos primùm vehemẽter delectant, quæ paulatim postea deficiunt, immò etiam vertuntur in tædium.

Septimò Quæritur, An delectatio operationem perficiat? Aristoteles libro 10. Ethicor. capit. 4. docet perficere, quia eam consentat, continuat, confirmat, ac roborat: etenim meditando, discendo, legendo, docendo, disputando delectamur, & oblectati diutiùs in his actionibus perseueramus: operamur ardentiùs, ac firmiùs, & quasi ad denuo appetendum promptiùs incitamur. Est igitur voluptas, causa, cur diuturnior, firmior, ac vehementior sit operatio: nam qui cantus, & iocosa verba cum delectatione audit, aut qui ludos spectat, diutiùs in his persistit.

Octauò Quæritur, Quomodo voluptas perficiat operationem. Respondet Aristoteles loco citato inquiens: Non perficit, vt forma materiam, quia forma in materiam præparatam inducitur. Item, quia delectatio non est semper in eadem facultate, in qua inest operatio: Nec perficit, vt habitus, quia habitus, extrinsecus accedit: Nec perficit, vt causa efficiens, quoniam hæc id, quod efficitur, de potestate in actum deducit, & suo effectu prior est.

at voluptas operationem consequitur: Nec perficit, vt res obiecta sensum, quia hæc sensum, qui ante iam fuerat, excitat, & mouet. Sed perficit, inquit Philosophus, operationem voluptas, vt finis superueniens, vt terminus in quo operatio terminatur, vt fructus & partus: vt venustas denique florem ætatis. Obicies; Quod prius est, à posteriore non perficitur: sed operatio est prior delectatione. Item, operatio est delectatione præstantior. Præterea, operatio est gratia sui ipsius, ergo non habet voluptatem, vt finem. Respondeo, operationem non perfici delectatione tanquam re aliqua nobiliori, & priori, sed tanquam eo, quod ipsam operationem reddit diuturniorem, firmiorem, & vehementiorem, & tanquam quod alteri accedit, & superuenit: id enim quod additur, quamuis exiguum, dicitur perficere rem, cui adiungitur.

Nonò Quæritur, quam operationem delectatio perficiat, an nostram duntaxat, an etiam eam, quæ extra nos est? Ratio dubitandi est, quoniam sæpè delectamur operatione quæ extra nos est: nam tranquillo, & sedato mari, illuminato aëre, qui ante nubibus tegebatur, & hyeme tepefacto cubiculo, vel lecto, & æstate refrigerato potu delectamur. Item non sola operatione, sed rebus ipsis delectamur: delectat enim nos ignis, dum frigemus; cibus, cum esurimus, & cum sitimus, potus. Respondeo, bona ipsa nobis minimè delectationem afferre, nisi facta sint nostra; ac nostra non sunt, nisi nobiscum aliqua operatione coniuncta. Delectamur igne, quia alget corpus nostrum, & accedens ad ignem calefit: Ita cibo, & potu delectamur, quia edimus, ac bibimus. Quare quandocunque nos aliorum actio delectat, semper nobis aliqua operatione sensus, vel mentis coniungitur, qua illud bonum, vt nostrum existimamus. Sic ludorum aspectus, nouarum rerum auditio, sedatum mare, illustratæ tenebræ, nobis sunt bona iucunda, quia sensum nostrum, vel mentem voluptate perfundunt. Nullum igitur bonum delectat appetitum, nisi prius mens, vel sensus, illud tanquam bonum sibi conuenientis, & commodum percipiat. Vndè delectatio quamuis ex aliorum operatione capiatur, eam non perficit, sed nostram, qua sensus, vel mens eam, vt suum bonum iucundum apprehendit, ac percipit. Sic etiam delectamur, quòd alij nos colant, venerentur, suspiciant, admirentur: quòd ab aliis amemur, laudemur, honoremur: quia nimirum amari, & honorati, vt bonum nostrum percipimus.

Arist. li. 1. Rhetorico. cap. 11.

Decimò Quæritur, An delectatio sit tantùm de bono, quod habetur. Respondeo cum Aristotele delectari nos sæpè spe futurorum, & recordatione præteritorum. Sed hoc ideò est, quia speramus nos affecturos bonum, quod diligimus, quia recordamur eorum, quibus quòdam potiti fuimus. Delectamur igitur, quòd bonum aliquod assequemur, & quod in bonis aliquando fuimus. Id, inquit Aristoteles, quod cum aderat, voluptatem pariebat, cum in mentem venit, oblectat: nec solùm, quæ cum aderant, voluptatem afferebant, sed etiam quæ dolorem. Delectamur enim, quòd pericula effugimus: quòd labores, & molestias superauimus, quod morbos euasimus, denique quòd ex infinitis malis emersimus, eo quòd iucundum est malo carere, quod aliquando pertulimus. Spes fruitorum, vel tutis, & potestatis aliquid nobis affert, vel fiduciam præbet assequendi: recordatio præteritorum ea nobis quasi præsentia facit. Hinc etiam ita voluptatem affert, quia qui iratus est, sperat se vindicaturum iniuriam. Eodem planè modo cupiditates, & desideria consequitur voluptas. Qui febri laborat, vel siti premitur, aut fame vexatur, ex altera parte gaudet, se bibisse, vel comedisse: & cum sperat se potum, vel cibum sumpturum. Qui itidem se vicissim amant absentes, cum sibi inuicem scribunt, seseque humaniter, & officiosè consalutant, lætantur, quia vnus alterum veluti præsentem alloquitur.

Vndecimò Quæritur, Quomodo delectatio mœrorem, luctum, & fletum aliquando comitetur. Id Aristoteles declarat primo libro Rhetoricorum cap. 11. quoniam tristor, quod mali aliquid inuitus patiar: sed gaudeo, quia spero me illud malum aliquãdo euasurum. Tristor etiam, quod careo bono, quod opto: sed lætor sperans me illud assecuturum. Ita quoque pœnitentia, qua peccatorum nos pœnitet, contristat: sed in ipsa pœnitentia gaudemus, quia eam nobis salutarem, & vtilem iudicamus.

Duodecimò Quæritur, An delectatio sit aliquando de alienis bonis. Respondeo, non esse, nisi ea bona ad nos aliqua ratione pertineant. Sic bonis filiorum, vxorum, parentum, & amicorum singuli delectantur, quia illorum bona vt sua cogitant, & ad se deriuant. Qui alterum amat etiam absentem, delectatur cum cogitat eum bene se habere: tristatur, cum audit, eum malè valere. Ita gaudemus, cum nori, & amici ad honorum, & dignitatum gradus, & titulos euehuntur, quia nimirum eorum bona, nostra esse arbitramur, & indè emolumentum aliquod speramus.

Decimotertiò Quæritur, An delectatio sit amor? Quidam affirmant, delectationem esse amorem boni, quod habetur, quoniã ei, qui amat, placet res amata: at is delectatur in aliquo, cui gratum est id, de quo delectatur. Item omnis actus appetitus in bono, vel est desiderium futuri, vel delectatio de præsenti. Præterea, amor vel est concupiscentiæ, vel amicitiæ: sed omnis huiusmodi amor videtur esse delectatio. Attamen negari non potest, quin Amor sit actus à delectatione distinctus: nam Amor, est boni tum præsentis, tum absentis; Delectatio verò non est nisi de bono præsenti, aut de futuro, vel præterito per spem, vel memoriam præsenti facto. Ité amo amicum præsentem, & dum cogito illum malè valere, tristor: ergo dum cogitans illũ bene habere, delector, re vera amor meus in amicũ, differt à delectatione, quia in amore perseuero, & dum tristor, putans eum malè valere: & dum delector cogitans illum bene habere. Amplius, Amor est boni per se absolutè, & simpliciter sumpti; delectatio non item. Postremò, Amor versatur etiam vniuersè circa ipsa genera bonorum: amamus enim omnes castos, iustos, sapientes, fortes: at delectatio non est de ipsis generibus bonorum, sed de singulis.

Decimoquartò Quæritur, An operatio sit propter delectationem consequentem, an potiùs delectatio sit propter operationẽ quam consequitur? Ratio dubitandi est, quia operationem perficit delectatio, ergo operatio est propter delectationem. Deindè operationem consequitur delectatio vt finis, vt fructus, & terminus: ergo est vltimum bonum, quod appetitur. Respondeo ex communi omnium sententia, operationem non esse propter delectationem: alioquin enim felicitas, quæ in optima hominis operatione consistit, propter delectationem esset. Contemplatio item, aliæque similes operationes sunt gratia sui, non voluptatis. Accedit, quod cibum, & potum sumimus, non vt delectemur, sed vt alamur, & viuamus. Immò etiam in coniugali complexu voluptate natura constituit ad sobolis procreationem. Ad obiectũ verò argumentum respondeo, voluptatem non dici operationis finem, & terminum, quia natura operationem in voluptate referat, sed quia voluptas operationi accedit, & superuenit, & proindè est vltimum, quod operationi adiungitur: eam autem adiunxit natura, vt ipsa operatio diutumior, constantior, & vehementior redderetur.

Decimoquintò Quæritur, Quæ delectationes apud Aristotelem 1. Rhetorico cap. 11. appellentur Naturales, Rationales, & præter naturã. Respondeo, Naturales dici, quæ pertinent ad naturam tuendam, & conseruandam: cuiusmodi sunt quæ captantur ex cibo, potu, & his, quæ ad generationẽ prolis diriguntur. Naturaliter etiam post defatigationẽ quiescendo delectamur: ac proindè naturales quoque dicuntur delectationes, quæ ex lecto, & habitatione, & vestitu necessario captantur. Delectationes rationales vocantur, quæ sunt hominis propriæ, vt quæ oriuntur ex hostium nostrorum victoria ex lucro, honore, fama, gloria, dignitate, potentia, studio, & officio virtutis, ex doctrina, scientia, & arte. Præter naturam delectationes dicuntur, quæ ex aliqua depraua corporis parte, vel sensu nascuntur: quidam enim delectantur esu carbonis, terræ, & aliarum rerum similiũ. Sicut enim ægrotantibus amara sunt dulcia ob vitiatum, & corruptum gustum: sic quibusdam res alioqui per se gustu ingratæ placent, & sapiunt ob corpus malè affectũ. Idem accidit in ipsis venereis, & libidinosis delectationibus: quædam enim earũ dicuntur præter naturam; cuiusmodi sunt nefaria, & auersa libido, hominis cũ bestia cõcubitus, & aliæ similes delectationes execrandæ, & detestabiles, quæ vel nominatæ pudicas & honestas aures offendunt.

Decimosextò Quæritur, Quæ partes sint delectationi subiectæ. Respondeo ex Philosophorum, & Theologorum sententia, alias delectationes esse naturales, quæ sunt de bonis ad naturam pertinentibus, qualis est voluptas, quæ capitur ex cibo, potu, coitu, sic defangati quiescẽdo delectamur: alias esse animales, quæ corporis sensibus percipiuntur, inter quas præcipuæ sunt, quæ oriuntur ex tactu, gustatu, odoratu, auditu: alias verò esse delectationes rationis, quæ sunt de bonis ad mentem, seu rationem spectantibus: vt cum quis delectationem capit ex honore, gloria, fama, excellentia, dignitate, imperio, potentia, opibus, victoria, lucro, contẽplatione rerum, officio, & actione studiosa.

Decimoseptimò Quæritur, Quænam causæ, & effectus sint delectationis? Respondeo, vt suprà dixi, quia nonnulli arbitrantur, Amorem boni futuri esse eundem affectum, quod desiderium dicimus, & Amorem boni præsentis, quod habetur, te ipsa esse delectationem; idcircò putant eundem

Universidad de Deusto
Biblioteca

causas,& effectus desiderium habere,quos habet Amor boni futuri,& expectati:& pari ratione easdem causas, & effectus habere delectationē, quos habet Amor boni præsentis, quo quis potitur.Sed quidquid dicatur, certè delectatione sicuti & amore cor se dilatat ac fundit, & desiderio sese porrigit: Nihilominus delectatio,vt prædixi, gigni solet ex spe, quia cum boni aliquid spe habemus, quasi aliquo modo adepti, eo delectamur. Præterea lætitia,seu delectatio, affectus est mollis,tener,dulcis;est naturæ calidæ, & humidæ: ac proindè aereæ, & sanguineæ. Lætitiā in splene sedem habere Medici docent:nam splen succos crassos, & melancholicos in iecore genitos ad se attrahit,quorum parte subtilissima cum se alterit,quod superest propriō quodam meatu ad ventriculū remittit.Qui molli,& tenero corde sunt, facilè lætantur, vt pueri,iuuenes,adolescentes,bene valentes,& qui in otio versantur.Porrò lætitia calore suo sanguinem purgat, valetudinem irroborat,colorem florentem, nitidum, gratum, & pulchrum inducit apud Macrobium l.7. Saturnalio.c.11.Quærit Seruius,qui gaudent cur rubescunt.Respondet Disarius Philosophus,gaudium,inquiens, extrinsecus contingit: ad hoc animoso occursu natura festinat, quam sanguis comitando, quasi alacritate integritatis suæ compotem tingit cutem, & indè similis color enascitur.Sic ille.

A

B

De Risu. Cap. XI.

DElectatio, seu lætitia parit risum, risus autem affectus non est,sed eius effectus,videlicet motus,primū in parte oris,mox in oculis:deindè in tota hominis facie ex cordis dilatatione profectus; nascitur autē risus ex noua & recenti lætitia cordis,ex re insperata,& inopinata.Aliquando tamen vehemens cogitatio risum impedit,adimit, prohibet; quare viri sapientes, prudentes, graues, maximè experti,assuefacti his vel illis rebus rarius ridere solent:excitatur risus ex cæsib. innoxiis quidē,sed fœdis, ex dictis fatuis, scurrilibus, ex interpretationibus, vel rogationibus absurdis responsis acute detortis in alium sensum, quàm quem postulabat rogata:ex imitatione per verba, quæ est genus quoddam mimicæ repræsentationis;gesticulationibus,deformitate dicti,vel facti, si sunt ad risum proni,in quibus flaua bilis redūdat:eo quod ex immodico calore facilè cor exporrigitur. Et qui pituita, aut atra bili abundant,aut infestantur,sunt ad risum lenti, & tardi ob frigoris tarditatē.Corde delitiis mollefacto magni, & crebri risus oriuntur,vt vino,lusibus,amoribus,fabellis festiuis,concentu,lasciuia,& id genus aliis.

C

De Odio. Cap. XII.

S.Tho.12. q.29.

PRimò Quæritur,Quid sit Odium. Respondeo, Odium Amori aduersari;quare sicuti Amor, est actus, quo quis sibi,vel alteri bonum vult,& optat; sic odium,nihil aliud est nisi actus,quo quis sibi, vel alteri malū vult sine aliquo suo commodo,& emolumento.Nam cum alteri irascimur, malum ei cupimus:Sed ira non est odium, quia irasci, est malū alteri velle ob emolumētum nostrum, nimirum vindictam, qua iniuriam acceptam vlciscimur.Item inuidere alteri,non est propriè eum odisse nam inuidere, est tristari de bono alterius,quo ipse careas, quod habere cupias, sed non possis; cum tamen alioqui sit ei similis, vel æqualis; Odisse verò alterum, est ei malum velle, nec ob aliud omninò, nisi quia persona alterius nobis displiceat. Odium igitur, est actus, quo quis sibi,vel alteri malum vult sine proprij emolumenti causa.

Arist.l.2. Rhet.c.4. S.Th.1.2. q.29.

Secundò Quæritur,Cuius obiecti sit odium. Respondeo, Odium esse tum personæ,tū reii sicut & Amor, personæ est & rei.Odium personæ, est actus, quo personæ alterius malū volumus, solum quia ipsa persona nobis sit infensa; quòd si ei malum velimus ob aliquod nostrum emolumentum,odiū personæ non est. Odium verò rei,est actus, quo alicui rei malum volumus propter ipsam, non quia nobis aliqua ratione noceat, aut quia rebus nostris damno sit, sed quia ea per se nobis displicet. & odiosa est,tanquā res per se contraria,& inimica nobis.Vnde qui odio rem habet, cupit interitum,& exitiū eius. Inter ipsa animalia existunt odia,& inimicitiæ, quia quædam illorum persequuntur alia,vt sibi aduersa;& inimica.Rectè igitur Cicero Tusculana quarta definiit; Maleuolentiam esse ex malo alterius sine emolumento suo.Caietanus,Odium personæ, vocat odium inimicitiæ: Odium rei,appellat odium abominationis.Ego verò odium personæ intelligo actum,quo personæ malum volumus,nō nisi quia persona alterius nobis displiceat: & odium rei accipio actum, quo rei alicui malum cupimus, quia ea pet se nobis non placeat. Ex quo efficitur, vt multis modis possit quis alterius necem optare,ex odio,scilicet,inuidia,ira,indignatione,mœrore,iustitia. Ex odio appetit, cum optat non ol aliud,nisi quia ei persona alterius displicet per se;& ideō cupit,ne eiusmodi persona in hac rerum vniuersitate sit.Ex inuidia verò optat alterius mortem, quia tristatur rebus eius secundis.& prosperis,etiamsi nihil officianti;& propterea, ne eiusmodi felicitate potiatur,quæ est ei odiosa,& infensa,cupit illi mortem,quòd sit ab eo iniuria læsus. Ex indignatione,quia contristatur bonis alterius,eo quod ea indignus habeat,vel indignè ea administret. Ex metu verò,quia existimat alterum sibi nociturum.Ex iustitia autem,quia putat alterum reum esse mortis, eo quod capitale crimen admiserit. Sequitur item,vt aliquando quis optet mortem alterius,non quidem odio personæ, sed odio rei alicuius. Verbi gratia, mater optat mortem filiastri, propterea quod eas vel ob inopiam, vel ob deformitatem in matrimoniū collocare,vt velit,non potest:aut quia causa earū persuadet sibi se à marito contēni,& durè tractari. Pari modo quis seipsum interimit, non odio quidē suæ personæ, sed odio rei : nam odio habet aduersa,& mala quæ sustinet,aut quia tyranni potentiam,& iram pertimescit,aut quia tristatur ex detrimento,& iactura suorum bonorum,aut quia de sua salute, & vita penitus desperat, frustratus omni spe, & expectatione rerum meliorū. Dæmones scilicet, & homines improbi sempiternis gehennæ suppliciis destinati odio habent Deum, & seipsos, non quia persona Dei, aut propria ipsorum persona per se simpliciter displiceat, sed odio pœnarū, quas velint, nolint, sustinere cogūtur; & ideirco nec Deū punire, nec ipsi tantam pœnarum acerbitatem;quantam ferunt miseri; perferre vellent.

D

Tertiò Quæritur,Quæ sint, quæ odio habemus rerū obiecta.Respondeo,Odio nos habere deformia, iniucūda, molesta,turpia;quæ item fastidiū generant; omnia item naturæ inimica, & aduersa; præterea, vt ante iam dixi, odio habemus tum personas,tum res : ad hæc odio habentur non solū singularia, sed etiam ipsa genera personarum, vel rerum: Odiosum enim nobis est vniuersum genus latronum, proditorum, sicariorum, maleficorum,item omne genus turpitudinis.

Quartò Quæritur,Cui affectui odiū opponatur.Respondeo,Directò & per se opponi Amori : nā Amor est boni per se,& simpliciter,odiū verò mali per se, & absolutè.Sed animaduertendum est,Amorem vt ante diximus,iuxta quorundam sententiam,esse genus sub se continens Desiderii futuri boni, & delectationem de bono præsenti : Odium igitur cum Amori oponatur, sequitur iuxta eorum sententiam, vt sit genus sub se complectens duos affectus circa mala contrarios Desiderio,& delectationi, ita vt sicut Desiderium est amor boni futuri,& expectati,& Delectatio est amor ex bono præsenti cum quadam suauitate, & voluptate perceptus: Sic etiam odium aliquando sit actus, quo cupimus ne malū futurum quod imminet contingat:aliquando verò sit actus, quo cupimus,vt malū quod adest,& contristat nos, penitus abesset.Longè verius est odium esse mali per se,& absolutè, sicut amor est simpliciter,& per se boni.

De Tristitia. Cap. XIII.

S.Th.1.2. q.35. a.2.

PRimò Quæritur, An Tristitia sit idem animi affectus qui Dolor. Respondeo, Stoicos nomine doloris intellexisse omnem tristitiam; quam Cicero quarta Tusculana ægritudinem vocat; & deindè dolorem tanquam partem ægritudinis subjicit. Reuera, Tristitia non tam latè patet, quam Dolor.nam dolor & dicitur de animo,& de corpore; Tristitia verò solùm de animo dicitur. Dolet enim, non tamen tristatur corpus,sed animus:dolemus,cum nobis membrum inciditur, cum corpus secatur, cum cædimur, cum torquemur, cum vulnetamur, cum pes noster offenditur.In præsenti tamen tristitiam latè capimus pro omni tum animi,tum corporis dolore, qui etiam mœror, aut mœstitia vocatur.

Secundò Quæritur, In quo obiecto tristitia versetur.Respondeo,In malo,quod inuiti patimur,vel in nobis ipsis,vel in rebus nostris.Ex quo sit, vt Tristitia sit affectus delectationi oppositus:Nam Delectatio,est de bono concupito, & quo potimur,ac fruimur. Tristitia verò est de malo, quod cum timeremus,euenit.Tristitia affectus est terrestris,frigidus,& aridus,& durus,& in atrabile consistens.

S.Th.1.2. 35. art.8. Nissen. l. 4. Philos. c.12. Damas.

Tertiò Quæritur, Quæ & quot sint species Tristitiæ. S. Thomas ex Nysseno, & Damasceno quatuor Tristitiæ species commemorat; Inuidiam, Misericordiam, Angorem, & Accidiam: quibus commodè possumus adiungere alias tres, quatuorue species, Æmulationem nempe,

mos. li. 2. de ortho. c.14.

Indignationem,Zelotypiam,& Pœnitentiam, & Impatientiam:de quibus sigillatim pauca dicemus, vt omnes affectus animi recto,& distincto ordine cognoscantur.

Arist.l.2. Rhet.c.10. Cic. Tusc. 4. Niss.li. 4.Philo.c. 12. Dam. lib.2. fidei orth.c.14

Inuidia igitur,est tristitia ex prosperitate alterius,quæ nihil inuidenti nocet. Nam si quis doleat rebus secundis alterius,quia ab eo iniuria affectus sit,non inuidet, sed irascitur: Si doleat de prosperitate alterius,quia ab eo sibi aliquid mali timeat,non est inuidia,sed metus.Si doleat,quia alter prosperitate potiatur indignus,vel indignè sese in rebus prosperis gerat,non est inuidia,sed indignatio.Si doleat, quia alius bonis potiatur, quæ ipse concupierat, nec est assecutus, potius est Aemulatio,quam Inuidia.Si doleat;quia alterius persona ipsi displiceat,Odium est,non Inuidia.

Arist.l.2. Rheto.c.9. Cic. Tusc. 4.Niss.l. 4.Philo.c. 12. Dam. lib.2.fidei orth.c.14.

Misericordia, est tristitia, teste Aristotele, Ciceron, & Nysseno,ex miseria, & malis alterius indigne, & immeritò laborantis:cum casum, conditionem, & incommoda aliena deploramus. Nam si dignè,& meritò mala sustineat, vicem eius haud miseramur;nemo enim mentis compos ad patricidæ,tyranni,aut proditoris supplicium,quod merentur, misericordia commouetur. Ex quo sit, vt maximè misereamur euentum, & vicem eorum, qui imbecilli, & infirmi sunt ad aliquid agendum,vel sustinendum,cuiusmodi sunt infantes, mente capti, pueri, viduæ suiviri, & omni humano præsidio destitutæ,ægroti, inopes,& egeni, simplices, itidem ij, qui ex magna rerum prosperitate, qua olim perfruebantur, deturbati, deiectique sunt qui in mala inopinata miserè deuenerunt.Porrò mala,ob quæ vicem, & conditionem alicuius miseramur,sunt morbi,mors,fames,sitis,torměta, plagæ, spoliatio, captiuitas, seruitus; miseramur itidem deformes, mancos,tardos,tudes,& stultos;indigni sunt malis opinione nostra boni viri, & qui rectè suo munere, & officio perfuncti creduntur:tum etiam qui malis sunt impares,vt mulieres, senes,ægri,delicatiores & ij, quibus nō licuit bonis sui frui. vt cum magni ingenij vir in medio studiorum suorum cursu tollitur e viuis.

Nissen.& Damasce. locis citat.

Accidia Græcis dicta est ἄκηδια, & propriè est dolor acerbus, qui ita premit animum, vt nihil boni ei agere libeat: quam semper comitantur tædium mentis, satietas & fastidium, torpor, pigritia, ignauia, inertia, & somniculosa desidia.

Nissen.& Damasce. locis citat.

Anxietas teste Cicerone quarta Tusculana, est tristitia premens,& sollicitās;qualem patiūtur ij, qui sunt in magnis periculis, & qui cum alio periculose luctantur, & decertant. Item & ij,qui morbo ingraueſcentre iamiam monturi, acerbiùs solicitantur, & vehementiùs anguntur. Vnde vulgo dicta est Agonia mortis.

Nissen.& Damasce. locis citat. Arist.l.2. Rhetior. c.11.

Aemulatio dupliciter accipi solet:est enim, & in laude, & in vitio nomen. Laudis est, quando Aemulatio nihil aliud est,nisi imitatio virtutis,qua videmus alios præditos,nos verò carere : vitium verò est, quando tristatur quis, eo quòd bonum quod concupierit,alius obtineat, ipse careat.

Zelotypia est tristitia, eo quòd alter quoque fruatur forma, quam ille ipse concupierit. Nam vt nomen ipsum sonat,Zelotypia est zelus de forma: ea est tristitia, vel metus, ne is,quē nos nollemus,forma aliqua potiatur:id verò dupliciter,vel vt nos fruamur soli,vel vt is fruatur solus,quem ipsi volumus:nā & de liberis,& sororibus, & de matribus, & pupillis,& curæ nostræ concreditis tāgimur Zelotypia, non vt nos illarum forma fruamur, sed vt ipsæ solùm sua forma potiantur: animantes quædam Zelotypia tanguntur, vt cygni, columbi,galli, tauri, crescit, & decrescit Zelotypia ex personis,locis,temporibus,negotiis: gignit in animo Zolotypia anxietates,curas,solicitudines,per dies,ac noctes,& suspiciones innumeras:transit aliquando in odium,& rabiem.

Arist.l.2. Rheto.c.9.

Indignatio verò est tristitia, propterea quòd alter bonis potiatur indignus,aut ea administret indignè.Græcis dicitur zelus, Sicut misericordiæ est dolere, quòd quis immeritò mala sustineat,sic zeli, vel indignationis est molestè ferre, quòd quis indignus bonis potiatur:pugimur,offenditur,indignamur,quod indignus,vel expetit bona,vel quod grauius est, adipiscitur. Succenset sibi quis, cum indignum se atque imparem negotio iudicat,& indignatur sibi ipse, quòd illud experierit,ambierit,acceperit.Stomachamur,si quis supra vires, aut meritum suum aliquid aggreditur : velut magistratum,honores,decus,certamen cum potiore; indignatio plurimùm viget,& inualescit in superbo, qui vt se maximis bonis censet dignissimum,sic alios omnes,vel mediocribus bonis impares,& indignos.

Pœnitentia,est tristitia, qua quis nolet ob aliquid se malè gestum,vel prætermissum. Gellius.lib.17.c.1. docet pœnitere propriè dici in rebus voluntariis: cum quæ ipsi fecimus, vel diximus,aut quæ de nostra voluntate, nostroue cōsilio facta sunt, ea nobis postea incipiunt displicere, sententiamque ijs nostram permutamus:neminē pœnitet,quòd natus sit, quòd mortalis sit,quòd ex offenso forte vulneratoque corpore dolorem sentiat,aut quòd deformi natus sit corpore.

Impatientia est tristitia animi nullius laboris,doloris, fastidij, & molestiæ patiens.

Quartò Quæritur, Quæ sint causæ, & effecta Tristitiæ. Respondeo,Tristitiam nasci ex malo præsenti, quod inuiti toleramus.Item ex amissione boni concupiti:Vnde expletis, & finitis epulis,conuiuiis,locis,ludis, spectaculis, & exactis diebus festis, & lætis,contristari solemus. Præterea Tristitia cum sit affectus frigidæ, & siccæ naturæ quasi terrestris, viget in frigidis,& siccis temporibus,ac locis, Autumno, Hieme, nocte, in hominibus bili atra abundantibus; refrigerat cerebrum, & somnum inducit; hebetat ingenium;obscurat, & turbat mentis rationem;amat loca obscura; odit frequentiam hominum: parit luctum, qui est Tristitia, ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. Tristitiam comitantur Moeror,qui est tristitia flebilis : Aerumna, quæ est tristitia laboriosa,& diuturna:Dolor,qui torquet,& cruciat: Lamentatio, quæ est cum eiulatu : Solicitudo, quæ est cum cogitatione: Molestia, quæ est tristitia permanens : Afflictatio, quæ est cum vexatione corporis:Desperatio, quæ est sine vlla rerum expectatione meliorum.

De Fletu. Cap. XIIII.

FLetus non est affectus animi,sicuti nec risus, sed est tristitiæ,seu mœroris affectus. Nam parit tristitia fletum, suspiria,& gemitus,& incessum lentū,vultus pallorem & capitis demissionem. Porrò fletus est humor ex cerebri calore per oculos defluens:vnde exiccato nimium cerebro lacrymæ minimè profluunt : vt in ira, in diuturno,& longo mœrore, quo solet cor exiccari, vt in melancholicis. Cùm, tamen cor molle est,& tenerum,& cerebrum humectatum, tunc facile lacrymæ delabuntur, & defluunt : vt videre est in pueris fœminis,ægrotis,& ebrijs. Quare ex cōmiseratione alieni mali,ex amore,& cupiditate,fruēdi concupitis,solent etiā facile lacrymæ profundi:existunt sæpè ex vento valido,& fumo.Item cū quid videmus,vel leginus,vel recordamur piè, sanctè officiosè dictum,aut factū à quopiam, & eo magis, si is, qui fecit,aut dixit,periculum, aut damnum sustinuit. Tributus est homini fletus quo suum dolorem testaretur,& ostenderet, vt alios in sui miserationem, & ad opem ferendam citius,& vehementius permoueret.Lacrymæ itidemin quibusdam,qui sunt tenero corde,ac molli facilè profluunt, in aliis tardius.Facilè tamen,& citò lacrymæ exarescunt.

De Metu. Cap. XV.

Arist.l.2 Rhet.c.5. Damas.l. 2.fidei ortho. ca.15. Niss.a.li. 4 Philo. c. 14.Cic.Tusc. 4. S. Tho. 1.2. q.41.

PRimò Quæritur, Quid sit Metus.Respondeo ex Aristotelis, & Damasceni doctrina, Nysseni item, & Sancti Thomæ, metum, esse affectum animi,quo nolumus malum futurum,quod nobis, vel nostris impendet, quodque ad eo graue videtur,vt facilè superari non possit.

Secundò Quæritur, Cuiusnā rei tanquam materiæ obiectæ sit Metus Respondeo,esse mali,nam bona nō metuūtur, sed optantur. Deindè metus est mali futuri : nam mala præsentia non metu conturbant animum,sed tristitia, & mœrore cōficiunt.Item est mali futuri appropinquantis,& impendentis:nam pericula, & mala longe posita non formidamus. Demum est mali, quod lædere, vel contristare potest sed cui obsisti facilè nequit; non enim timemus mala, quæ sine difficultate declinare,cauere,impedire, vel vincere possumus.Vndè quò quis maior,superior, & potentior est, minùs terrore concutitur,minus formidine perturbatur.

Tertiò Quæritur, Quænam & quot sint partes metus; & timori subiectæ? Cicero subiicit metui pigritiam, qui est metus consequentis laboris: Terrorem, qui est metus concutiens: Timorem, qui est metus mali appropinquantis: Pauorem, qui est metus animum perturbans, & quasi loco mouens: Exanimationem, qui est metus pauoris comes, & quo animus quasi deficit: Conturbationem, qui est Metus exercitiens animo cogitata:Formidinem, qui est metus permanens.

Sed Nyssen.lib.4.Philo.c.14.Damasc.lib.2. fid.orth.cap.15. S.Tho.1.2.q. 41.a.4. sex Metus species enumerant: videlicet Segnitiem,Verecundiam, Pudorem, Stuporem, Terrorem, Angorem.

Segnities siue Pigritia est metus consequentis in agendo laboris, cum quis metuit aggredi opus, eo quòd difficile, & laboriosum existimet. Hinc opera sæpè differimus, ita, vt difficultate, & labore victi succūbamus. Ex Pigritia, desidia,ignauia,negligentia,inertia, & mollities enascuntur.

Socordia, est metus consequentis laboris in consulendo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

meditando, & prospiciendo quid opus sit facto.

Verecundia, est metus admittendi aliquid turpe, ne id cum cognitum fuerit, dedecore, aut infamia afficiat auctorem. Alij definiunt esse timorem iustæ reprehensionis, quia verecundia aliquando est rectè facti. Alij verò esse metum ignominiæ, aut infamiæ ob turpe, vel aliud factum contrahendæ. Potrò verecundia est affectus bonus animi ingenui, & modesti, & qui deceat maximè adolescentes, & iuuenes. Est enim veluti frænum, quo animus ob ætatis florem & sanguinis, & cupiditatis feruorem æstuans à malis committendis abducitur: quare inuentutem continet in officio, ne præceps in vitia prolabatur, ad quæ grauiter libidines impellunt. De hoc affectu statim pauca subijciam inferius.

Pudor, qui à quibusdam Erubescentia dicitur, est metus post turpe aliquid factum, quo quis mali anteacti conscius, timet ex eo dedecus, infamiam, conuicium sibi illatum iri: hic etiam affectus est bonus, quia à lapsu animum erigit, ac ne iterum in eum relabatur, solicitè cauet & ne in consuetudinem abeat, defendit. Sed maiori laude, & commendatione digna est verecundia, quæ ne omninò turpè quid admittatur, prohibet. Sæpè tamen viros affectus pro altero ponitur: multum in ijs pudor valet, qui honoris sunt cupidi.

Stupor, est metus ingens ex vehementi subita, & inopinata cogitatione mali profectus, sensum adimens: stupida enim membra dicuntur, quibus est sensus ex toto ereptus, aut aliqua ex parte detractus.

Terror, est metus concutiens, qui solet ab aliquo incuti ob comminationem mali infligendi, vel ob difficultatem, & grauitatem maximam sustinendi.

Angor, qui dicitur etiam Agonia, est timor animum solicitans, & vexans ob malum exterinsecum iamiam perferendum, cui resistere facilè non possumus. Veluti eum qui in futuro certamine, aut in quocunque alio periculo graui & difficili tolerãdo, quod deuitare, subterfugere, & depellere ægrè potest, exagitatur, premitur, & extimescit: vnde & agonia laborare dicitur. Apud Lucam de Christo Domino legimus, quod factus in agonia prolixius orabat: cuius agoniæ fuit tanta vis, quã ipse sponte susceperit, ac pertulit, vt sanguineum in eo sudorem exprimeret. Quidam definiunt esse timorem casus incerti, miseri, & calamitosi: quoniam cum incertus est rei exitus, & veremur in ea re aliquem successum infelicem & miserum, agonia premimur, ac diuexamur. Luc. 22.

Quarto Quæritur, Quinam sint effectus Timoris. Respondeo, Metu contrahi, & debilitari cor, ad cuius opem, & subsidium, calorem superiorum partium ei natura submittit, atque suppeditat. Vt enim in obsessa, & trepidante ciuitate omnes ad Principem confugiunt: sic corde metu perterrito, & consternato, omnia corporis membra calorem ei exanimato subministrant: & cum superior calor non sufficit, etiam inferiorem natura, mirabili prouidentia, eò rapit, & trahit. Apud Macrobium lib. 7. Saturnalio. c. 11. quæstio tractatur, cur qui metuunt, pallescunt. Et respondet Disarius Philosophus; natura cum quid è re extrinsecus contingentibus perimescit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque cum metuimus, latebras & loca nos occultantia perquirimus: ergo tota descẽdens vt lateat, trahit secum sanguinem, quo venit curru semper vehitur, hoc demerso humor diluior cuti remanet, & inde pallescit. Vnde metum consequitur pallor, frigus, & tremor, præsertim verò pectoris, & manuũ, vox est exilis, ac tremit, lingua titubat, & dentes etiam aliquando conrepant, capilli inhorrescunt frigore compressi, aliusq; laxatur, & soluitur. Nam calor, si defecndat deserto corde, ventrem soluit. Apud eundem Macrobium ibidem dicebat Disarius, laxamentum vẽtris comitatur timorem, quia musculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrsum animæ virtute deserti laxant vincula, quibus retrimenta vsque ad digestionis opportunitatem continebantur. Sicut timentes tremunt, quia virtus animæ introrsum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum, & inde salta timoris agitantur: hæc ille. Eandem causam Aristotelem reddidisse in problematis testatur Gellius lib. 19. c. 14. Qui crasso sunt sanguine, & multo, & calido circa cor, securo sunt animo, & audaci. Qui parum caloris, & sanguinis habent circa cor, ignaui sunt; ideo qui proportione sanguinis magno sunt corde, natura sua sunt meticulosi, vt lepores. Qui nidem felle carent vnde sanguis accendi possit, timidi sunt, vt columbi, & cerui. Quum facies in metu rubescit, argumentum est animi degeneris: cum verò expallescit, signum stremi, & fortis: eo quòd natura cor, submissis illi vndiq; subsidijs caloris, & sanguinis, corroborat. Metus item mentem perturbat, cogitationes confundit: vnde metu perterriti consilio, & sapientia destituuntur: suspiciones gignit: meticulosi omnes suspiciosi sunt, omniaque augent in maius: nec vnquam tantum est periculum, quantùm sibi singunt.

A

Quinto Quæritur, An timori opponatur audacia. Aristoteles lib. 2. Rheto. c. 5. docet audaciam esse timori cõtrariam: quoniam metus est mali futuri, & expectati, & quod non facile superatur diffidentia; sed audacia est fidentia, per quam magnis, & periculosis in rebus multum ipse animus fiduciæ certa cum spe incommoda, & pericula superandi concipit: vnde fit, vt quò minus quis expertus est, sit audacior, eo quod minus incommoda, & pericula reformidet: ex altera parte experti, sed in periculis sæpè victores, solent esse audaciores, quia putant se victoriam, sicut alias sæpè, adepturos: exercitati in re aliqua, item qui viribus, qui opibus, qui amicorum copia, qui potentia valent, sunt audaciores, quia minus metuunt. Animantes magni cordis minùs audent: contrà parui cordis magis audet, teste Ari. lib. 1. c. 4. de parti. animal. quia quæ magni cordis sunt, minus calent, & ideò magis timent: vnde problem. 4. lectione. 27. ait animantes magni pulmonis sanguinei audaciores sunt, quia plus caloris habẽt: veteri proverbio; Audaces fortuna iuuat: quia periculitãdæ sunt vires, oportet experiri, & tentare, vt non simus veluti cochleæ, quæ perpetuo latent intra testas; est dictũ prouerbiũ in timidos.

B

De Verecundia. Cap. XVI.

De verecũdia aggr. S. Tho. 2. 2. q. 144. ex Ari. lib. 4. Ethi. cap. vlt. & lib. 2. c. 7. & lib. 3. c. 8. & lib. 2. Rhetor. cap. 6.

PRimò Quæritur, Quid sit propriè Verecundia, & an à pudore aliqua ratione distinguatur. Respondeo, Verecundiam propriè esse metum dedecoris, siue iustæ reprehensionis. Quidam à pudore ita volunt esse distinctã, quòd pudor sit animi sibi male conscij ob delictum perpetratum: verecundia verò sit, ingenui, & modesti hominis iustam reprehensionem metuentis: Ira vt pudor sit metus dedecoris ob turpe aliquod factum: verecũdia verò, metus infamiæ, & dedecoris ob factum aliquod, quod hominum existimatione turpe habetur, quamuis reuera tale non sit. Vt si ingenuus, & modestus vir suis vestibus spoliatus, & nudus in forum, vel theatrum exire cogatur, hominum cœtu inspectante: verùm quicquid sit, hæc duo nomina sæpè confunduntur. Verecundia igitur est metus dedecoris, vel ob aliquid turpiter admissum, vel quod opinione hominum turpe censetur.

C

Secundò Quæritur, an Verecundia sit virtus, an potius affectus animi. Aristoteles. 4. Ethic. cap. vlt. & 2. Ethic. cap. 7. planè docet non esse virtutẽ, sed affectum animi: & id quinque rationibus concludit. 4. Ethic. cap. vlt. Primò à definitione, quia nullus metus est virtus: sed verecundia est metus dedecoris. Secundò à tempore, quia virtus conuenit hominibus cuiuscunque ætatis: sed verecundia senibus non conuenit. Tertiò à contrario, quia virtus solum cadit in bonos: at verecũdia cadit etiam in malos. Quartò à proprio, quia virtus per se laudem meretur: at verecundia non nisi in pueris, & adolescentibus. Postremò à subiecto: quia omnis virtus est voluntaria: at verecundia non item: nam metu dedecoris subitò verecundamur, & erubescimus.

Objicies Philosophum. 1. Ethicorum cap. 8. dicentem, Verecundiam esse virtutem: sit enim, fortes esse, qui dura perferunt ob honestatem, & virtutem, & tales esse, qui metu dedecoris, aut spe, & studio honoris fortiter agunt. Deindè Seneca lib. 1. Epist. 11. ad Lucilium videtur verecundiam facere virtutem: Ambrosius quoque lib. 1. De officijs cap. 18. ait pulchram virtutem esse verecũdiam, quam multis laudibus ibidem extollit Cicero, in Partitio. virtutũ omnium custodem verecundiam appellat: idem in lib. 1. de finibus bonorum, & malorum, ait. Sine ea nihil rectum, nihil honestũ esse posse. Nihilominus Aristotelis sententia in hac parte est verissima, Verecundiam non esse virtutem: quoniam licet sit actus, quo fugimus id, quod est turpe, vel quod turpis speciem habet, vel quod hominum iudicio turpe existimatur: id tamen fugimus metu dedecoris, & infamiæ. At virtutis officium non est, nisi eũ bona faciamus, aut malà deuitamus studio, & amore honestatis, & odio turpitudinis: nam qui metu infamiæ, vel dedecoris malum declinat, non fugiet id turpe, quod dedecore, & infamia auctorem non afficit. Neque verò sibi ipsi est Aristoteles contrarius: nam cum 2. Ethico. cap. 8. Verecundiam virtutem vocat, latiùs virtutis nomen accepit, vt ibi Eustratius annotauit, pro actu, vel habitu laudabili. Laus enim etsi simpliciter, & per se virtuti debeatur, ex accidenti tamen bonis etiam affectibus tribuitur. Eodem modo Seneca, Cicero, & Ambrosius virtutis nomen verecundiæ dederunt.

D

Secundò obijcies, Verecundiam in mediocritate quadam inter duos animi affectus consistere, vt docet Aristoteles lib. 4. Ethic. cap. vlt. Sed hoc proprium est virtuti. Respondeo, quosdam etiam esse animorum affectus inter duos alios oppositos consistentes: talisque est Verecundia, cui opponitur Impudentia. Impudens est, qui nullo dedece-

ris, vel infamiæ metu à turpi deterretur. Verecundo item opponitur pauidus, qualis est is, qui vmbram etiam dedecoris timet, ita vt leuissimis de causis erubescat.

Tertiò Quæritur, An in bonos & in senes quoque cadat verecundia. Arist. li. 4. Ethic. cap. vlt. negat aut seni, aut magnanimo, forti, & probo viro verecundam conenire. Certè aut verecũdia sumitur prout est metus dedecoris, & ignominiæ ob turpe factum, vt sumit Arist. & ita senibus, aut studiosis, & probis viris non conuenit, quia nõ decet eos turpe aliquid committere. Et hinc est, vt in his verecundia sit virtupetabilis potiùs quàm laudabilis. Nam cum senex, vel vir studiosus turpiter quippiam facit, argumentum est malitiæ altius insixæ, ita vt non ex infirmitate ignorantiaue deliquisse videatur: Aut verecundia sumitur vt est metu infamiæ, vel dedecoris ob aliquod factum, quod reuera turpe non est, sed sola hominum existimatione turpe iudicatur, & hæc verecundia in senes, viros probos, & ingenuos cadit.

A

Quartò Quæritur, cur puerorum & adolescentum verecundia in laude ponatur. Respõdeo quia est futuræ probitatis indicium: & quia ignorantia quadam, & infirmitate naturæ turpiter facere creduntur. Vnde Socrates Xenophontem probum iuuenẽ laudauit, quod purpura virtutis, hoc est, verecundia malas tinxerat: & Diogenes cuidam puero, cuius genas purpureus color inficeret præ verecundia, dixit, Macte virtutis puer, mactenam hic est color virtutis.

Quintò Quæritur, Cur timorem sequatur pallor externus, & verecundiam rubor, cum tamen verecundia sit metus, est enim pudor iustæ reprehensionis timor. Respondeo præ timore mali impendentis spiritus ad ipsum cor natura detruditur, & contrahit, tanquam ad arcẽ in qua se tueantur, & quam conseruent incolumen; & proinde vultus spiritibus destitutus pallescit: contra tamen, quia verecundia est metus dedecoris, vel iustæ reprehensionis, spiritus ad faciem aduolant, vt eam à dedecore defendant ac protegant. Hanc quæstionem in Problematis teste Gellio lib. 19. c. 6. Aristoteles proposuit, & verè dixit, quod acciderent diffuso sanguine aut contracto, sed cur ita fieret non dixit. Eandem quæstionem optimè soluit Macro. li. 7. Saturna. c. 11. natura, inquit, pudore tacta sanguinem ante se pro velamento diffundit & obtendit, vt videmus quemque erubescentem manum sibi, ante faciem frequenter opponere quia iustam reprehensionem, & inde opprobrium & dedecus timet.

B

Vltimò Quæritur, An verecundia ex alterius malis aliquando contingat. Respondeo ex malis vxorum, filiorum, & amicorum aliquando oriri, quia ea mala nostra putamus, & ducimus.

C

De Ira. Cap. XVII.

Nyss. li. 4. Phil. c. 13.

PRimò Quæritur, Quid sit Ira. Respondeo, à Nysseno definiri, esse sanguinis feruorem in corde ex euaporatione, & turbatione fellis proficiscentem. Aristoteles verò & Cicero eam definiunt esse cupiditatem puniendi, & vlciscendi cum, à quo sumus iniuria læsi. Vnde irascimur, eo quòd putamus ab alio iniuria nos affici: vel despici & cõtemni. Et propterea ait Nyssenus, Iram esse mixtum affectum non simplicem. Constat enim ex dolore, & tristitia iniuriæ acceptæ, & cupiditate eũ spe, & fiducia vlciscendi, in qua vindicta sumpta, postea delectatur, tanquam in re concupita & obtenta. Seneca tres libros de ira cõscripsit, in quibus Stoicorum sententiam sequutus est.

Arist. li. 2. Rhet. c. 2.

S. Th. 1. 2. q. 46. a. 2. ơ 3.

Secundò Quæritur, Quid discriminis sit inter Iram, & Odium. Respondeo, magnum esse discrimen inter hos duos affectus. Nam per iram volumus alicui malum, quia nobis iniuriam intulerit, quam cupimus vindicare: per Odiũ verò optamus alicui malum, etiamsi nulla ab eo iniuria simus affecti, sed solùm quia nobis per se ipse displiceat: vel quia nobis aduersetur: vel denique quòd is per se malus, & improbus sit. Odio enim habemus improbos ob id solum quod tales sint, tametsi nobis nulla in re noceãt, aut incommodent. Præterea per odium volumus alteri malum, vtpote exilium, carcerem, mortem, vt ei malum est: per iram verò cupimus alteri malum, vt punit ac vindicat iniuriam acceptam. Vnde qui odit alterum, contentus est, si ille malum sustineat: at iratus nunquam quiescit, donec alter nouerit se malum ferre & eo ipso contristetur & doleat.

D

S. Th. 1. 2. q. 46. a. 2.

Tertiò Quæritur, In qua re tanquam materia sibi obiecta ira versetur. Respondeo, in malo alterius, nimirum in pœna & vindicta iniuriæ illatæ, quam iratus habet vt bonum sibi: Is verò, cui irascimur, eam sustinet vt sibi grauem molestam & malam.

Quartò Quæritur, Quot sint partes tanquam species iræ: Respondeo, tres colligi ex Arist. lib. 2. Rheto. capit. 2. Nisi. lib. 4. Philo. c. 15. Dama. l. ib. 2. fide. orth. cap. 16. S. Thom. 1. 2. q.

Arist. l. 4. Eth. c. 5.

Ari. li. 4. Eth. c. 5.

Lact. li. de ira Dei. c. 5.

Senec. l. 1. de ira c. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quos recta ratio experitur sibi aduersos & contrarios, sed etiam ipsos animi motus, qui natura rationem præueniunt: eos item, quos ratio reprimit, moderatur & temperat. Et certè Peripatetici, & Academici, melius loquebantur quàm Stoici: quia non est cur inficiemur animi motus, qui imaginationem sequuntur & rationem antecedunt, esse affectus: siquidem sunt animales motus, cum cognitione sensus, & corpus immutant & afficiunt, & tamen vt rationem præcurrunt, praui non sunt. Item motus animi ratione temperati verè & propriè affectus sunt: quippe qui sint animales motus sensus & rationis cognitionem sequentes, commonentesque corpus, & mali non sint. Adde quòd in brutis animantibus, vt statim dicemus, sunt animales affectus qui tamen non sunt rationi contrarij & aduersi.

Secundò Quæritur, An affectus animi cadant in virum sapientem, id est prudentem & bonum? Stoici sentiebant non cadere: quia vt prædixi, putabãt omnes affectus esse rationi aduersos, & proinde malos: at in virum sapientem vitia non cadunt. Item quia sapiens, id est vir prudens & bonus, animo valet recto & sano: sed affectus sunt animi morbi & ægritudines: non tamen negabant Stoici (vt rectè ex Gellio docet Augustinus) sapienti conuenire motus animi, qui subito ex cogitatione ad primam rerum obiectarum speciem ante omnem rationis vsum imprimuntur. Vnde fatebantur sapientem virum, si aliquid formidabile accidisset, animo paulisper moueri, contrahi & pallescere: sed hunc motum vocabant (vt dixi) naturalem, non tamen motum hominis, aut affectum, quia nihil in eo mens, & arbitrium hominis operabatur. Sed verior fuit sententia Peripateticorum, & Academicorum, sapienti verè & propriè affectus animi conuenire: quæ sententia ex dictis paulò ante concluditur. *Aug. li.9. de ciu.c.4*

Tertiò Quæritur, An affectus animi possint penitus euelli? Constat Stoicos sensisse non solùm funditus posse tolli, sed etiam debere prorsus extirpari. Probabant hoc, quia sunt praui, & vir sapiens, id est, prudens & bonus debet vitio carere. At verò Peripateticorum, & Academicorum sententia fuit, Affectus animi nec debere, nec posse radicitus excindi: bene tamen amputari & minui: cum possint ac debeant recta ratione frenari, cohiberi, & temperari, vt rectum mentis imperium sequatur, non præcedant. Atque hæc est sententia verissima, quam sancti Patres & Theologi communi consensu receptam tradiderunt. Aug. li.9. de ciui. c.4. & lib.14.c.9. S. Tho.2.1.q.1 a.2.1. Prosper. lib.1. de vit. contemp. c.14.

Quarto Quæritur, An affectus animi belluis insint? Respondeo: Vt ex Seneca constat, Stoici dicebant, Affectus animi solùm hominibus conuenire, non belluis: sed in belluis tamen ineſſe motus quosdam naturales, videlicet impetus affectibus similes. Sunt enim leones feri, canes ad rabiem propensi, lepores & cerui quasi meticulosi: aliæ animantes sunt quasi lasciuæ, aliæ feroces. Probabant, quia affectus sunt virtutum, & vitiorum materia: sed bellua non est virtutis vel vitij capax. Deinde quia in belluam ira nõ cadit: nam ignoscere & parcere nec nouit nec potest: quod possunt irati: at in quem ira non cadit, nequeunt quoque alij affectus cadere. Postremò quia metus est mali futuri, sed bellua, futura non percipit ergo affectibus, qui circa futurum versantur, caret. Sed Peripateticorum, & Academicorum fuit sententia, belluis etiam Affectus animi congruere, quam vnanimi consensu Theologorum Schola comprobauit; & ex supradictis efficaciter colligitur: viget in leone & gallo audacia: in tigride, & apro ira: in porco, hirco, passere libido & voluptas, in sele. Bubone, noctua tristitia: in cane adulatio: in equo quasi superbia: timor in lepore, ceruo, & oue: in vulpe & serpente calliditas. Animaduertendum tamen est, multò plures affectus hominibus quàm belluis conuenire. Brutis animantibus insunt quatuor affectus communes & præcipui: nam cupiunt, metuunt, delectantur, & contristantur. Sed hominibus cõueniunt alij, qui sunt ipsorum proprij, cuiusmodi sunt cupiditates eorum quæ non sensu, sed animo percipiuntur, vt cupiditas laudis, honoris, gloriæ, dignitatis, imperij, potentiæ, famæ, lucri, pecuniæ, opum, præmij. Sunt etiam proprij hominum affectus, misericordia, inuidia, verecundia, pudor, pœnitentia, ambitio, iactantia: quoniam huiusce modi affectus in materia versantur, quam belluæ cognoscere nequeunt; neque enim prosperitatem, vel miseriam alterius, neque ignominiam vel dedecus vel infamiam, neque omnino aliquid turpe percipiunt. *Seneca lib.1. de ira. c.3.*

Quintò Quæritur, An affectus omnes sint ex obiecto & materia in qua versantur, mali an boni? Respondeo, Ex illis aliquos esse bonos, qui in laude ponuntur, vt sunt Misericordia, Verecundia, Pudor, Pœnitentia, Lenitas, Clementia, Parsimonia: Alios esse prauos, qui in vitijs numerãtur: tales sunt Inuidia, Accidia, Ambitio, Auaritia, Iactantia, Superbia, Crudelitas, Impatientia, Pigritia. Alios item ex obiecto & materia indifferentes, scilicet Amorem, Odium, Desiderij, Spem, Metum, Iram, Tristitiam, Aemulationem, Indignationem, Delectationem. Nam sicut odisse bonos malum est, sic odio habere fontes & improbos, bonum est: amare aut cupere turpia, malum est: sed bona diligere & appetere bonum est. Pari ratione irasci bonis, iniquum est: sed irasci contra proditores & tyrannos bonum est.

Sexto Quæritur, An Quatuor Affectus animi communes & præcipui vt cupiditas, Delectatio, Metus & Dolor, non solùm insint in facultate cõcupiscente, sed etiam in irascente? Duæ sunt opiniones. Vna tradit timorem solum esse facultatis irascentis, & alios tres affectus tantum esse concupiscentis: quia timor est mali ardui, & difficilis, in quo vis irascẽdi versatur. Cæteri verò tres affectus sunt absolutè boni vel mali, quod est obiectum concupiscentis facultatis. Altera opinio docet, omnes quatuor affectus esse vtriusque facultatis communes, circa materias tamen & obiecta diuersa. Nam facultas irascendi suum proprium obiectum, quod est potius absens, quàm præsens, & arduum cum difficultate adipiscendi coniunctum, vel quod est bonum aut malum, quod magis animo quàm sensu percipitur, amat & appetit tanquam sibi conueniens, & commodum, & in eo obtento delectatur: contra verò malum, quod cum difficultate declinatur, metuit, refugit, ac respuit & contristatus, si aduenerit. Verbi gratia, facultas irascẽs amat & optat vindictam, quam consequuta obiectatum metuit item iniuriam, ignominiam, infamiam, quibus acceptis mœrore conficitur. Sed prior sententia est communis, & est annotandum omnes animi affectus terminari & finiri in delectatione vel dolore, & omnes ab amore suum ortum habere. S. Tho. 1.2.q.25.ar.4. *S. Tho. 1.2.q.25.a.4.*

Septimò Quæritur, Quibus virtutibus Affectus animi corrigantur, ac temperentur? Respondeo, Temperantia & alijs virtutibus ei subiectis & cum ea coniunctis: cuiusmodi sunt sobrietas, pudicitia, castitas, cinendari & reprimi delectationes, quæ gustu & tactu percipiuntur, & proinde moderatur temperantia desideria, cupiditates, amores, tristitias, & odia rerum ad gustum & tactum pertinentium. Fortitudine coercentur, & corriguntur timores, audaciæ, & temeritates in periculis, & rebus formidabilibus subeundis: cuius generis sunt exilia, carceres, verbera, vulnera, cruciatus, tormẽta, & mors ipsa. Magnanimitate reprimuntur cupiditates rerum magnarum, vt sunt cupiditas honorum, dignitatum, imperandi libido & dominandi. Magnificentia verò cohibet appetitus immodicos habendi, & augendi rem familiarem & domesticam: temperat item sumptus, & impensas nimias in bonis administrandis. Clementia eertum modum imponit in pœnis delinquentium repetendis. Mansuetudine temperantur iræ: Patientia verò fastidia & dolores, qui sentiuntur ex difficultate, aut diuturnitate bene operandi. Liberalitas fræna: immodicos appetitus habendi pecunias, lucrum, & opes. Charitate, quæ est humanitas siue benignitas, corriguntur odia & inuidiæ in alios. Hospitalitas præscribit modum in excipiendis aduenis, peregrinis & alijs hospitibus, ijsque humaniter & amicè tractandis. Misericordia præcipit quo pacto sit egenis, & miseris succurrendum. Prudentia secundum aliquos corrigit homines in consilijs præcipites, in iudicijs incõsideratos, in propositis inconstantes, & leues: sed hæc potiùs sunt rationis vitia, quàm animi affectus. S. Tho. 1.2.q. 51. art.1. veritas debet seruari in promissis, commercijs & contractibus, in verbis modum adhibet comitas, affabilitásque sermonis. Præterea si Temperantia, Fortitudo, & Iustitia accipiantur vt sunt generales quidam virtutum modi, & conditiones, siue vt sunt communes Virtutes, Temperantia moderatur & reprimit animum in ijs omnibus, quæ sensus & corpus delectant: Fortitudo in ijs omnibus, quæ tristitia afficiunt, vt molesta & aduersa: Iustitia in ijs omnibus, quæ sunt ad alterum: tunc tamen quælibet non est vna simplex virtus, sed est collectio multarum virtutum, vt dicam inferius.

In quos cadant animi Affectus. Cap. XIX.

PRimùm Quæritur, An affectus animi Deo conueniant? contra Stoicos omnino negantes in Deum affectus animi cadere. Lactantius multipliciter probat Deo congruere misericordiam, qua hominum miserias subleuat: gratiam & benignitatem, qua omnes beneficiis innumeris afficit: Clementiam, & Lenitatem, qua culpas condonat, & pœnas mitigat: & iram, qua merito improbis irascitur, delinquentes corrigit & maleficta coercet, ac punit. Sed communis est ommum Theologorum sententia, affectus animi, qui sunt appetitus sensus, Deo conuenire non posse, vt planè perspicuum est: & proinde in Deo non sunt motus, quibus affectus ad appetitum sensus pertinentes solent nostra corpora immutare, & afficere. Deinde affectus rationis, qui *Lactan. in lib. de ira Dei.*

sunt ex obiecto & materia mali, Deo congruere nequeunt, id quod per se satis est manifestum. Affectus itidem appetitus rationis, hoc est voluntatis, qui ex obiecto & materia aliquid imperfecti continent, in Deum nequeunt cadere, neque enim Deus potest timere, & proinde nec contristari. Pari modo pœnitentia, verecundia, aut pudor vel æmulatio virtutis in Deum quadrare non possunt. At verò alij actus voluntatis affectibus similes Deo congruunt: amat enim Deus bonos, odit improbos, cupit salutem omnium, gaudet benefactis, delicta plectitur ac vindicat, pœnitentibus ignoscit, & parcit supplicibus, fert opem miseris, liberalis est, & munificus erga omnes, nocentes pœnis addicit, & subiicit: iustorum hominum benefacta, & merita præmiis compensat. *Matt.26. Matt. 4. Ioan. 19. 3. Th.p.3. q.25.ar.3.*

Secundò Quæritur, An fuerint in Christo Domino affectus animi? Ratio dubitãdi est, quia ex Sacris litteris constat eũ doluisse, timuisse, mœstũ fuisse, lætatum fuisse, & cupiisse: sicut etiam legitur esuriisse & sitiisse. Respondeo, ex cõmuni omnium Theologorum sententia, in Christo fuisse affectus, sed non eodẽ modo, quo in nobis insunt. Primò enim Christus Dominus eos animi affectus non habuit: vt peccato per originem à primis parentibus contractos, vt nos habemus. Deinde non fuerunt in eo affectus vt ex conditione, & infirmitate naturæ rationem præuertunt. Insuper non fuerunt ij, quatenus rationis imperium detrectant, & recusant, nec vt deserunt, neque vt rationem victam ad se pertrahunt, quod in nobis aliquando contingit: præterea non fuerunt in eo, vt suis motibus subitis ante omnem rationis vsum corpus afficiunt, & immutant. Ad hæc nec fuerũtin eo affectus, qui sunt ex obiecto & materia mali, vt inuidia, auaritia, ambitio, iactantia, arrogantia. Postremò in eo fuerunt affectus ratione temperati, & menti obsequentes, & voluntatiè suscepti. Sicut enim esuriebat, & sitiebat quando & quomodo volebat: sic etiam timuit, doluit, mœstus fuit, expauit, fleuit, iratus est, turbatus & gauisus quando & quomodo voluit: verum, inquit, Aug. li.de ciui.14.c.9. Christus Dominus hos motus animi certæ dispensationis gratia, ita cũ voluit, suscepit animo humano, vt cũ voluit, factus est homo: & paulò inferius: habemus ergo eas animi affectiones, ex humanæ cõditionis in firmitate, nõ ita Dominus Iesus, cuius & infirmitas fuit ex potestate. Sic ille. In manu igitur Domini nostri erãt eius affectus, laxabat eos vel cõtinebat suo nutu, & arbitratu. Negat Hieronymus Matth.5. & 26. & ep. ad Eustochiũ de custodia virginit. in Christo Domino fuisse passiones: vocat Hieronymus passiones quatenus sunt animi perturbationes, quæ rationem & voluntatem præcurrunt, non quatenus sunt motus animi recta ratione, & voluntate temperati: pari ratione cum Hilarius lib.10. de Trin. & in Psalm.13 & 68. inficiari videtur vllum sensus, & corporis dolorem Christum Dominum fuisse perpessum, dolorem accipit eum, quem conditione naturæ etiam inuiti patimur, non eum, quem sponte nostra suscipimus, ac toleramus: & sicut fames ac sitis in eo vera erat, licet voluntatia, sic verus quoque fuit dolor, metus & mœror, sed voluntarius. *Aug.li.9. de ciu.c.6.*

Tertiò Quæritur, An Beatis patriæ cœlestis incolis affectus conueniant. Respondeo, cum Augustino li.de ciui. 14.c. 9. affectiones esse huius vitæ, non illius, quam futuram speramus, & sæpe etiam inuiti illis cedimus: ac proinde cõstat, in spiritus beatos eos affectus nõ conuenire, qui sunt ex obiecto & materia mali, quia eum eorũ statu & conditione pugnãt. Deinde Beati spiritus metu rei formidabilis, periculosæ, læuæ vel asperæ, & tristitia nequaquã afficiũtur, quia etiã eorum felicitati & beatitudini repugnãt. Itẽ Beati illi cœli habitatores habent volũtatis actus similes affectibus appetitus sensus: amant enim bonos, & honestã; oderunt improbos, ac turpia: egenis & miseris opẽ afferunt. Est tamen apud Theologos peculiaris Quæstio, An Beatis illis mẽtibus insit verus timor Dei, an verò solùm timor Dei, vt est pietas quædã & reuerentia, qua Deũ supplici & religioso animo colunt, & reuerentur. Veruntamen nihil est de hac quæstione cur in præsentia dicamus, postea in proprio loco disputaturi. *5. Th p.1. q. 93.a.2. ex Aug.l. de ciu.14.*

Quartò Quæritur, An Angeli habeant Affectus? Respondeo, Eos omnino carere affectibus, & motibus qui ad appetitũ sensus spectãt, quòd planè liquet. Deinde affectus appetitus rationis, hoc est, volũtatis, cõueniunt Angelis: possunt enim inuidere, amare, cupere, odisse, gaudere, cõtristari, irasci, superbire, ambitione & inani gloria permoueri. Et sermo est de Angelis, non vt beati, felices, aut æterno iam supplicio damnati, & sua culpa depraui sunt: sed vt considerantur à nobis absolutè ex eo, quod habent naturæ suæ conditione.

Quintò Quæritur, An in primis nostris parentibus ante lapsum fuerint affectus? Respondeo ex communi omnium Theologorum sententia, quam à Patribus acceperunt, in eis non fuisse affectus, qui in malo versantur nec affectus, vt nimirũ sunt & immodicis: nec vt rationem præueniunt, aut recusant, aut deserunt, aut ad se remittentem pertrahunt: neque vt subitis motibus corpus perturbant, & commouent, quia sunt in gratia, & sanctitate, Dei beneficio conditi, magna prudentia & sapientia prædĩti, & ornati, diuinis singularis prouidentiæ præsidiis muniti & instructi, quorum omnium auxilio omnes animi affectus in debito virtutis officio continebant: ita vt motus etiam acerent, & auerterent à se, quibus corpora nostra, ex rebus imaginatione subita perceptis, aut conceptis, coloris & sanguinis mutationem patiuntur. *10. & c 26. & l.de corrept. & gratia. c. 11. & The. 2.d.29.*

Sexto Quæritur, An affectus insint in nobis ex peccato primorum parentum contracti, an verò ex ipsa naturæ nostræ cõstitutione suscepti? quod est quærere, An affectus sint nobis innati, & insiti tanquam naturales affectus, an vero sint primi peccati pœna: Respõdeo, Philosophos, vt qui peccatum originis ignorauerunt, docuisse, affectus esse naturales, hoc est naturæ nostræ conditiones. Nos tamen fide diuina illustrati, idem de affectibus credimus, quod de morbis corporis, sicut enim morbi corporis ex parte naturales sunt, quia natura nostra ex sua cõstitutione est morbis obnoxia, nihilominus tamẽ sunt primi peccati pœna, quoniam si primus homo seruata lege Dei, in gratia & sanctitate, in qua fuerat diuinitus procreatus, sese continuisset, naturam liberam à morbis, & ægritudinibus, qualem acceperat sibi ac posteris, beneficio ipsius Dei, non autem humanæ naturæ constitutione in omnes posteros traduxisset: quia tamen peccatum admisit, naturam gratiæ & sanctitatis munere destitutam, & proinde morbis obstrictam in posteros transmisit. Ita quoque si liber à peccato persisteret, natura liberam ab affectibus cum ratione pugnantibus in posteritatem omnem transfunderet. Venim quoniam peccato infectam naturam propagatione cum posteris communicauit, transmisit quoque eam affectibus rationi obuitentibus subiectam. Postremò sciendum est affectibus appetitus animalis, totidem in voluntate similes affectiones respondere: nam voluntas, sua bona amat præsentia vel absentia, odit contraria, expetit & optat habere bonum, quod amat, & non habet, in adepto delectatur, sperat quoque, metuit, desperat, detestatur, irascitur, tristatur, & dolet: eos autem voluntatis motus ratio temperat, moderatur, sedat, componit, excitat, confirmat, prout expedire perspexerit. *S.Th.1.2. q.85.ar.3. & 5.*

De habitibus, Quid sint & in quibus facultatibus hominis habitus comparentur. Cap. XX.

PRimò Quæritur, Quid sit Habitus: Respondeo, Tria esse in anima ex Aristotelis sententia communi Theologorũ consensu recepta, affectus nempe, Facultates & Habitus. De affectibus hactenus diximus: reliquum est, vt de habitibus pauca dicamus. *Arist.l.2 ethi.c.5.*

Animaduertendum est, facultatem animæ esse vim & partẽ, qua anima certum actum, certam functionem, & opus suum præstat. Et quando animæ facultas suo officio fungi nõ potest nisi alicuius corporei instrumenti præsidio, eiusmodi facultas dicitur corporalis: cuius generis sunt vires sensuum. Ea verò facultas spiritualis est, quæ suam potestatẽ exercet: & sui muneris functionem & opus facit sine vllo instrumẽti adminiculo, vt est, intellectus siue mens & voluntas. Porrò quanquam facultas animæ secundum probabilem quorundam Theologorum sententiam, re ab anima non differt, sed ratione, ita vt facultas animæ sit eadẽ res, quæ anima. Distinguuntur tamen facultates animæ inter sese, vel instrumento, quo vtũtur, vel officio, quo debeunt, & præstãt, vel obiecto & quo vtũtur, vel officio, quo debeunt, & præstãt, vel obiecto & materia, in qua versantur, & propterea anima iuxta eorum sententiam, quatenus verum cognoscit, & petiepit, est intelligendi facultas: quatenus verò bonum iam cognitum amat, & appetit, est voluntas: vt susceptas vel conceptas rerum imagines conseruat, & retinet, est Memoria. Denique vt per oculos quippiam videt, vel per aures sonos percipit, est videndi vel audiẽdi facultas. Habitus verò est quædã qualitas extrinsecus accedẽs, & in ipsa animæ facultate inhærens: animæ facultas dat homini, vt simpliciter possit operari, sed habitus non præstat ei, vt simpliciter possit agere siue facere, sed vt certo modo suos actus & opera exequi, & obire queat. Habitus igitur est qualitas comparata, & acquisita ex repetitis frequenter actibus facultatis animalis, quæ assuescit quæ qualitas post facultatis actum permanet, & ad actus similes his, ex quibus genita est, mouet. Dicitur [acquisita ex actibus] quia solùm sermo est de his habitibus, qui nostris actibus efficiuntur, non de his, qui Dei beneficio infusi accipiũtur. Dicitur [ex actib. facultatis animalis:] quia ex actibus facultatis absque vlla cognitione operantis ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitus minimè comparantur. Dicitur [quæ assuescit] quia sensus externi in suis obeundis muneribus non assuescunt, & ideo habitus operando non efficiunt, non gignunt.

Secundo Quæritur, Cuius rei gratia habitus sit necessarius, siquidem facultas potest simpliciter absque habitu sua opera præstare, & officio suo fungi. Respondeo, Habitum esse, vt facultas facilè prompte, & expedite suos actus & functiones exequatur. Per facultatem sumus habiles, apti & idonei ad agendum: per habitum verò prompti & parati: per facultatem multa possumus, sed per habitum absque difficultate & molestia operamur. Item per facultatem simus robusti & valentes effecti, sumus nati ad varia opera; sed per habitum, ad certum genus operis sumus accommodati, & expediti. Præterea per facultatem sumus ad agendum idonei & appositi, sed inconstantes & leues; per habitum firmamur, & roboramur: quicunque enim ex habitu quippiam agit, id firmè & constanter efficit; quoniam ad id faciendum est exercitatus, & assuetus.

Tertiò Quæritur, An habitus vnà cum facultate totam actus substantiam efficiat, an verò sola facultas per se actus substantiam, & habitus modum tantùm producat? Duplex est opinio. Prima ait, Habitum nec esse ad subsistentiã actus, nec ad vehementiorem actum producendum: sed hæc duo à sola facultate præstari: habitum verò solum tribuere, vt actus facilè, expeditè & constanter fiat. Huius sententiæ est Dur. 1. d. 23. q. 2. & 3. Sed ante ipsum idem sensisse videtur Scot. 1. d. 17. q. 2. Secunda opinio docet, totam substantiam actus, & à facultate & ab habitu proficiscituram opinantur S. Tho. 1. 2. q. 49. a. 3 & Cai. eo loco. Ocham. quodl. 3. q. 20. & 21. Gab. 3. d. 23. q. 1. a. 1. Aima. tract. Mora. c. 10. Maio. 1. d. 23. q. 4. quæ sententia est communis & vera. Nam modus actus non est aliquid re distinctum ab actu: si ergo modus actus ab habitu fit, consequitur vt substantia actus ab habitu producatur: facultas enim & habitus sunt duæ causæ inter se coniunctæ ad actum præstandum. Ita tamen sunt inuicem connexæ & copulatæ, vt facultas per se absque habitu possit sumn actum & officium obire, vna tamen cum habitu id præstat facilè, prompte & firmius. Habitus verò eius est naturæ & conditionis, vt quamuis ingens magnitudine sit, nunquam absque facultate actum producere queat. Obijcies: Actus vitæ cuiusmodi sunt intelligere, cupere, amare, velle, ideo vitæ sunt, & dicuntur, quia à principio intrinseco oriuntur: sed habitus est extrinsecum principiũ, ergo à sola facultate actus vitæ nascuntur. Respondeo, Ad actum vitæ requiri quidem principium internum & innatum: non tamen opus esse vt omne principium sit intrinsecum: nam actus etiam vitæ fieri nequeunt absque Dei auxilio, quod tamen extrinsecum est.

Quartò Quæritur, In qua facultate animæ, vt in subiecto habitus insit? In qua re sunt sequentes controuersiæ. Prima, An in aliquo corporis membro ponendus sit habitus: Secunda, An in brutis animantibus: Tertia, An in aliquo sensu externo: Quarta, An in sensibus internis: Quinta, An in appetitu rationis circa propriũ voluntatis bonum honestum. Tota huius rei controuersia in eo sita est, vtrum habitus in ea facultate constitui debeat, quæ non est ad vnum tantùm, sed ad multa & varia opera propensa. Duæ sunt opiniones. Prima tradit eam facultatem habitu egere, quæ potest benè vel malè operatiin ea verò, quæ non est æquè ad bonum & malum, nullum habitum ponit: ex quo huius auctores sententiæ inferunt, in corpore, aut in corporis membris, & sensibus externis nullum habitum inesse. Rursus voluntatem ad proprium bonum honestum propensam, habitum non acquirere. Verùm contra hanc opinionem alij putant se multa validè concludere: quia Intellectus ad assentiendum primis principijs est natura propensus: & tamen Aristoteles in eo habitum circa prima principia constituit. Deinde experientia apertè indicat habitus esse in facultatibus sensuum, quæ tamen corporis vires sunt: nam vsu & exercitatione facultates eiusmodi faciliùs, promptius & constantius operantur. Item voluntas licet ad bonum in vniuersum sit per naturam procliuis, & proinde habitu non egeat, vt velit, & appetat bonum generatim acceptum, vel beatitudinem simpliciter amet, seu vt se diligat non est tamen ad bonum honestum ita naturaliter prona. Secunda opinio docet habitum collocari in omni facultate animali, quæ assiduitate & consuetudine redditur promptior & expeditior ad agendum: & hæc opinio quibusdam magis ad veritatem videtur accedere: ita Scot. 1. d. 13. q. 1. ad 3. Ocha. quodli. 3. q. 17. quodlib. 2. q. 16. & in 3. q. 10. & q. 11. Gab. 3. d. 23. q. 1. ar. 3. dub. 1. Almai. tract. 1. Mora. c. 17. Mai. 3. d. 23. q. 2. imò etiam Dur. 3. d. 23. q. 1. ad 1. Ex quo deducunt. Habitus poni debere in corpore & corporis membris. Citharœdi enim, inquiunt, vsu & exercitatione experiuntur manus promptiores: textores quoque & saltatores assiduè texendo, & saltando pedes manusque habent expeditiores: pari modo scriptorum & pictorum manus reddunturfaciliores scribendi & pingendi assiduitate: lingua etiam, si quis frequenter peieret, assuescit periurijs. Deinde inferunt in sensibus internis vsu, & assuetudine habitus comparari. Nam imaginandi vis, & memorandi promptior efficitur. In sensibus tamen externis habitus non acquiritur, quia huiusmodi sensus nunquã experimur assiduitate reddi promptiores, eo quod nihil percipiant, nisi præsens adsit id, quod sentiunt: sensus tamen interni rerum absentium imagines effingunt & concipiunt. Colligunt itidem in mente, & intellectu habitus esse, quia frequenti vsu assuefacta mens faciliùs, expeditiùs & firmiùs intelligit, recordatur & appetit. Præterea sentiunt, in appetitu sensus etiam habitus inesse, quia crebrò operando assuescit: & fit ad aliquid appetendum vel respuendum promptior & expeditior eadem ratione appetitus rationis, assiduitate agendi sibi varios animum, & disciplinarum habitus comparat. Postremò docent, in appetitu rationis inesse etiam habitus virtutum circa proprium bonum honestum: nam voluntas frequenti vsu temperanter & fortiter agendi, fit expeditior & exercitatior. Similiter censent etiam in brutis animantibus habitus acquiri: nam vsu & exercitatione progredi, redire, se in altum attollere, saltare, immo etiam certos sonos, & voces edere assuescunt, faciliusque deinde & constantius operantur, vt satis superque, inquiunt, experientia demonstrat. Hæc illi, vt exactè has opiniones intelligamus, sciendum est, Scotum & eum secutos Dutandum, Ocham, Gabrielem, Almainum, & Maiorem locis supra citatis habitus posuisse in corpore, hoc est, in membris corporis, in brutis animantibus, in sensibus internis, in intellectu in vtroque appetitu tum rationis, tum sensus: solùm negasse in viribus ex necessitate naturæ facientibus, & in sensibus externis: quia generatim habitum constituunt in omni facultate, & parte corporis, quæ assuefieri potest, eo quod assuetudine, & exercitatione fit expeditior, & promptior ad agendum: item assuetudine & exercitatione fit, vt inde etiam in subitis, & repentinis casibus operemur, quod est argumentum, & signum habitus assuetudine comparati. Cæterum S. Tho. negat vllos esse habitus in membris aut externis sensibus corporis, quia naturaliter mentis imperio parent, & ab anima naturaliter mouentur. Nullos quoque in belluis vere, & propriè habitus, nisi quadam ex parte constituit ac ponit: bene tamen in sensibus hominum internis ad facilè recordandum, cogitandum, & imaginandum, & in sensibus belluarum internis, quibus ipsæ belluæ consuetudine facilè recordantur multarum rerum, multa discunt, multa factitant, quamuis nullo voluntatis imperio, vt homines hisce quasi habitibus vtantur: in illis enim manent impressiæ non solùm rerum absentium imagines, sed etiam quædam qualitates, quæ sunt actionum præteritarum simulacra, quibus recordantur belluæ, se hoc vel illud iter sæpius feciſſe, se verberæ vel fuste percussa frequenter fuisse: sic vel aliter membra corporis agitasse, saltasse, cucurrisse. In intellectu similiter ponit S. Thomas habitus ad facilè & expeditè cognoscendum: in voluntate ad volendum, & amandum facilè & prompte bonum alterius: negat tamen vllum esse in ea habitum ad volendum, & amandum id, ad quod est naturaliter propensa; veluti ad se diligendum, tuendum & conseruandum; ad appetendũ bonum generatim acceptum, vel ad amandam beatitudinem vniuersè sumptamnec enim indigemus habitu, quo velimus esse felices, hoc est, nos bene in omnibus habere, & malo carere. Et ita non ponit habitum S. Doctor, in voluntate ad odio habẽdum, & respuendum malum vniuersim acceptum, & miseriam generaliter quoque sumptam: natura etenim nolumus esse miseri. Ponit itidem habitus in appetitu sensus ad retinendos, & temperandos animi affectus, qui in eo dominantur & vigent. Et hæc tota opinio est multò probabilior & verior. Nec enim est, quod habitum ponamus in manu citharoedi, pictoris vel scriptoris assuefacta pulsare instrumenta musica, pingere vel scribere, aut in pede textoris, vel saltatoris, aut in lingua assueta mendacijs, periurijs & cantibus: hæc enim membra menti ipsi naturaliter obediunt: & quamuis linguam, & manum assuetam esse dicamus; nihil tamen aliud dicere volumus, nisi hominem assuetum esse sermoni, cantui, vel saltationi, quia se & membra corporis in ijs & alijs similibus diu exercuerit: & propterea in animo & internis eius sensibus habitum, exercitatione comparauerit, quo facilè & prompte corpus, & eius membra quò vult, mouet & agitat, contorquet, flectit, & ducit, eaque, cùm menti naturaliter pareant, facilè & expeditè mouentur. Dices: si pictori, aut saltatori, aut textori alia manus vel pes daretur, non ita facilè & expeditè saltaret, pingeret, texeret; ergo in manu vel pede eius exercitato habitus est comparatus. Item si Deus alicui subitò habitum ad pingendum, saltandum, texendum infunderet, non facilè & prompte saltaret aut pingeret, vel texeret, ergo non ob aliud, nisi quia manus, vel pes habitum non haberet. Respondeo, non esse huius causam, quod manus, vel pes habitum comparet; sed causam esse, quod homo artem pingendi, texendi, saltandi, pulsandi cytharam, sentendi sic vel aliter, loquendi, cantandi, acquisierit in animo non quomodocunque, sed ex actibus sæpius repetitis, quibus frequenter sui corporis hæc & non alia membra exercuerit: ergo in manu habitus non est. Et: hinc etiam est, vt sic assuefacti homines, in subitis, & repentinis facilè operentur, quia ex habitu in animo comparato factitant. Pari ratione dormientes, somniantes, in amentiam & furorem acti, multa sæpius actitant, de quibus nihil ante cogitauerãt, quia rerum absentium imagines in animo conseruant & retinent; quæ sic vel aliter compositæ, hoc vel illud referunt, & præter animi cogitationem homines mouentur. Eadem quoque ratione cytharœdus etiam in tenebris recto ordine cytharam pulsat, non quia in manu, sed quia in animo habitum tenet, quo rectum ordinem in pulsando seruat, & manum mouet. Negare tamen non possumus, quin assiduo labore, & exercitatione membra corporis ad cursum, ad motum, ad actionem expeditiora reddantur, non quia habitus comparauerint, sed qualitates corporales, cuiusmodi sunt calor & siccitas, & aliæ similes, quæ magis iuuant ad actionem & motum, quàm frigus & humor & alia huiusmodi, quibus solent membra corporis torpere, retardari, & impediri: fiunt enim corpora nostra exercitatione siccIora, firmiora, & validiora, nam motu tecalescunt. Sed inquies, quid de belluis dicendum, quæ longa consuetudine facilè & expeditè saltant cantant, & humanas voces referunt, & alia multa prompte & expedite factitant, & consuetudine domantur & mansuetæ redduntur. Respondeo, eas artem non acquirere, vt solent homines comparare; sed in eorum sensibus internis imprimuntur rerum absentium, & actionum etiam præteritarum imagines, quæ diuturna consuetudine, & exercitatione conseruatæ, facile sese sensibus offerunt, & referunt ea, quorum similitudinem gerunt, ac propterea hisce rerum imaginibus excitatæ belluæ facilè, & expeditè multa factitant. Sic etiam insani, amentes & pueri quibusdam rebus assueti citò mouentur, manent enim rerum, & præteritarum actionum simulacra & imagines, quibus facilè recordantur, se sic vel aliter actitasse, factitasséve, indéque facilè ad motus feruntur, sic aliquis assuefactus quotidie summo manè è lecto surgere, citò ac prõptè surgit. Non igitur est cur Scotus, & alij arbitrentur, habitus in membris esse ponendos, quia assueti facilè ac prompte etiam in repentinis casibus factitemus: assuetudine enim & exercitatione comparatur habitus, sed in ea facultate, quæ capax sua natura est, cuiusmodi membra, & externi sensus humani corporis non sunt. In cæteris verò, quæ habituum capacia non sunt, rerum absentium & actionum præteritarum imagines, & simulacra gigni, & imprimi possunt, quæ ad motus plurimum iuuant. In hominis igitur animo est habitus, quo facilè & prompte corpus mouet, non in corpore, quod animo natutaliter paret.

Quomodo habitus acquirantur. CAP. XXI.

AN aliqui habitus per naturam sint in iis, in quibus insunt. Tota ratio dubitandi est de habitu, primorum principiorum, quem Aristoteles ponit in mente, secundò libro Posteriorum. cap. vlt. Respondeo nullum habitum esse innatum & insitum: quia habitus, vt ante iam dixi, in hoc à facultate distinguitur, quòd facultas est ingenita naturæ; habitus verò vsu ac exercitatione comparatur. Item si habitus per naturam esset, simpliciter vim agendi præberet, quod est proprium facultatis. Postremò, habitus est, quo facultas animæ ad agendum habilis aptáque redditur: sed hoc non fit, nisi vsu & consuetudine frequenti. In præsentia verò habitum non accipimus fusè & latè, sed præsè & strictè; nam habitus etiam passim vocantur valetudo, pulchritudo, robur & vis corporis homini à natura data. De habitu principiorum, qui dicitur intellectus, est peculiaris controuersia, an sit acquisitus, an innatus. Durandus ait, habitum primorum principiorum esse ipsam vim & facultatem naturæ ad assentiendum primis principiis per se naturaliter notis: habitum verò aliorum principiorum, quæ prima non sunt, esse generatum in nobis ex primis principiis. Ricar. 3. d. 23. ar. 1. q. 2. per habitum primorum principiorum intelligit ipsam intelligendi vim, & facultatem, quam etiam sententiam Sotus lib. 1. de iusti. q. 4. a. 1. videtur sequutus. Sotus, teste Almaino tract. 1. Mora. c. 17. nullum ponit in mente habitum primorum principiorum, eo quòd intellectus naturaliter primis principijs præstat assensum, vnde habitum principiorum quem Aristoteles posuit, intelligit esse habitum, quo assentimur iis principijs, quę ex primis per se se notis certa demonstratione colliguntur. Cæterum putat, habitum primorum principiorum, naturaliter gigni ex actu quo primis principijs assentimur. Nam statim vt eiusmodi principijs assensum præbemus, pullulat in nobis huiusmodi habitus. Alij verò existimant, esse cum intellectu ab Auctore naturæ nobis inditum. Sicut enim, inquiunt, in Angelis sunt ab Auctore naturæ rerum imagines acceptæ, & disciplinarum naturalium habitus inditi: sic etiam in nobis intellectus à suo Conditore habitum primorum principiorum accepit. Et hinc est, vt primis principijs tum ad speculationem, tum ad actionem pertinentibus subitò assentiamur: huiusmodi sunt, omne totum est maius sua parte quodlibet est, vel nõ est: si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia: omne bonum est amplectendum, malum est fugiendum.

Cæterum Aristoteles 2. libro Posteriorum. cap. vlt. planè docere videtur, habitum primorum principiorum esse ponendum, & distinctum à vi, & facultate intelligendi, & ab eo habitu, quo assentimur iis, quæ ex primis principijs concludendo cognoscimus. Item habitum primorum principiorum non esse naturæ innatum, & insitum, eo quod vt ibidẽ tradit, inductione singularia colligendo, cum habitum cõparamus, vnde fit, vt ab habitu artis, & disciplinæ omnino differat, nam disciplinam siue doctrinam, siue scientiam ex primis principijs per se notis demonstratione cõficimus: at habitum primorum principiorum, non demonstratione, sed inductione, & singularium enumeratione comparamus. Et alibi docet intellectum nostrum esse tanquam tabulam rasam, in qua nihil est depictum. Non igitur est cum natura acceptus habitus primorum principiorum, sed inductione acquisitus. Est quidem data homini naturalis facultas, qua primis principijs, non ex aliis principijs assentitur, sed experientia, qua singularia sub communi principio cõtenta percipit. Sed dices: natura, quæ non nisi vnum facere potest, habitu nõ indiget, nec enim grauia, vt deorsum ferantur, aut leuia vt sublime petant, egent habitu: nec ignis, vt exurat, vel aqua, vt refrigeret: at intellectus naturaliter primis principijs assentitur, ergo habitu non eget. Deinde intellectus assiduè se exercens in assentiendo primis principijs, nequaquam fit expeditior, & promptior; ergo nullum omnino habitum acquirit. Respondeo, habitum principiorum nõ dare intellectui vim, qua assentiatur, sed facultatem, qua facilè, prompté, & expeditè inductione singularia numeret, & commune principium concludat, & ei præstet assensum, hoc enim assiduitate, & exercitatione concludendo ex singularibus comparamus.

Secundò Quæritur, An ex vno actu habitus comparetur, sunt duæ opiniones, vna negat vllum habitum vno tantum actu acquiri, præter habitum disciplinæ siue scientiæ, qui vna demonstratione generatur in nobis, eo quod demonstratio intellectum penitus conuincat: ac propterea conuictus intellectus stătim conclusioni ex primis principijs necessariò & euidenter confectæ assensum præstet. Altera opinio affirmat, quemcumque habitum ex vno actu produci: quia quilibet actus etiam primus, quippiam efficit: sed non aliud nisi habitum, verùm certè vt Aristotcles dixit, vna hirundo non facit ver: sic nec vna dies beatum, nec vnus actus fortem vel temperantem. Habitus item assiduitate & labore comparantur, ergo non fiunt nisi ex actibus identidem repetitis. Accedit, quod vis, & facultas non redditur expeditior, & promptior nisi assidua exercitatione. Hæ duæ opiniones conciliari facile queunt. Prima enim opinio habitum vocat, generatim qualitatem ex actibus productam, mouentem nos ad actus similes his, ex quibus est comparata. Et ita per primum actum incipit habitus acquiri: totus enim habitus per partes, non simul comparatur, & gignitur. Secunda opinio habitum intelligit qualitatem generatam in nobis, qua facilè, prõptè & expeditè faciimus actus similes his, ex quibus est genita, hæc enim qualitas nonnisi ex actibus frequenter iteratis efficiturilla verò potest vno tantum actu comparari. Sic enim habitus scientiæ, vnico duntaxat actu generatur in nobis; & habitus virtutum moralium, non nisi ex multis actibus generantur: aut es similiter longo labore & assiduitate, & exercitatione comparantur: immo ipse habitus scientiæ, vt reddit hominem expeditum, & promptum ad colligendam conclusionem ex principijs, vnde conficitur, consuetudinem colligendi requirit: nam consuetudine & exercitatione facilè, & prompté ratiocinamur, & expeditè cõcludimus ex vno aliud colligentes: hoc enim præstat etiam habitus scientiæ; sicut ars vsu & exercitatione comparatur, sic & ipsa recta ratio ratiocinandi, & demonstrandi confirmatur ex actibus sæpius repetitis.

Tertiò Quæritur, An cum habitus in nobis acquiritur ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

s.Tho.de scripto.1. 2.q.51. a.4.

multis actibus frequenti exercitatione replicatis, incipiat statim per primum actum fieri & acquiri? Duæ quoque sunt opiniones: vna est negantium, per primum actum, habitum gignised tantum vim & facultatem præparari, & aptari ad hoc, vt frequenter actibus repetitis, habitum sibi comparet atque suscipiat, sicut vna aut altera pluuiæ gutta lapidem nō cauat, sed ad hoc accommodat, vt vltima, vi & potestate ptiorum guttarum lapidem excauet.

Altera opinio affirmat, in vniuersum per quemcunque actum, etiam primum, ex parte habitum acquiri, & deinde actibus iteratis habitum ante acquisitum augeri, roborari, firmari & perficiri: ita vt ab initio per partes cum tepore comparetur: habet enim habitus magnitudinem quandam, & ideo per primum actum incipit, deinde crescit, & tandem confirmatur. Ita sentiunt Henri. Durand. Gabr. Almai. Maior in locis supra citatis quæst. superiori. Vtraque sententia à quibusdam hunc in modum conciliatur: nam prima habitum sumit, vt est qualitas quædam, qua facultas redditur expeditior, & promptior ad eliciendos actus similes his, ex quibus est facta: hæc enim qualitas per primum actum non fit, sed assiduitate & exercitatione. Secunda opinio, habitum intelligit qualitatem mouentem hominem ad producendos actus iis similes, ex quibus est initio genita. Ipse verò aliter dicendum existimo: habitum scilicet, quo prompti ac expediti reddimur ad aliquid efficiendum, per partes acquiri, quoniam intensione est maior & minor; & quilibet actus habitum ex parte producit, qui tandem augetur, ac propterea per primum actum generatur in nobis habitus, sed imperfectus: postea verò repetitis actibus perficitur: & tunc habitu corroborato, & perfecto, redditur facultas habilior & aptior ad agendum. Non enim reddimur prompti, & expediti ad operandum habitu imperfecto, sed frequenti actuum exercitatione perfecto, habitus enim doctrinæ, vel disciplinæ quamuis vno actu comparetur non reddit hominem expeditum, & promptum ad ratiocinandum, nisi consuetudine & exercitatione roboretur.

Almai. in Et i.c. 21. Maior. 3.d.23. q.5.

Quarto Quæritur, An habitus hominem moueat ad præstandos actus similes his, ex quibus est genitus. Respondeo ex Aristotelis sententia communi consensu recepta, mouere: vt nos experientia docet: Obijcies, si puella virgo inuita, vel nescia, vel sponte corrupta, sese semper inclinat ad actus castitatis elicitendos, quemadmodum etiam antea: & tamē amplius in ea actus virginitatis non sunt, quamuis sint castitatis. Pari ratione Monachus, vel Religiosus quicūque ieiunijs assuetus, & postea in morbum lapsus, ex habitu mouetur ad ieiunium, quod in eo ægrotante actus temperantiæ aliquando non est. Diues itidem liberalis, & magnificus ad inopiam inuitè vel voluntariè redactus, vel Religionem professus, ex habitu incitatur ad pecuniam liberaliter dandam, & magnificè impendendam: qui actus liberalitatis, & magnificentiæ non sunt, cum in eo culpa vacare non possint. Respondeo, cum Maiori. 3. dist. 23. q. 1. per habitum sese hominem inclinare ad actus eiusdem speciei, cuius fuerunt actus, ex quibus est habitus comparatus, sed quod sint eiusdem speciei actus antecedentes, & consequentes habitum, hoc ideo est, quia omnes in eodem obiecto & materia versantur, ac propterea eorum actuum substantia & natura est eiusdem speciei: quāuis quod ad genus morum spectat, sit ratio diuersa: actus enim priores fuerant in genere moris virginitatis, temperantiæ, liberalitatis, & magnificentiæ: cum tamen posteriores tales non sint: eo quod sit facta mutatio, ex accidenti ratione personæ agentis aliter se habentis: at verò quod attinet ad substantiam & naturam actuum sunt actus eiusdem speciei, hoc est eiusdem naturæ & substantiæ. Secundò obijcies, habitus principiorum mouet hominem ad assentiēdum conclusionibus inde deductis. Respondeo mouere quidem proximè ad assentiendum principijs: remotè verò conclusionibus ex principijs confectis. Tertiò obijcies: actus, quo id, quod est ad finem eligimus, solum mouet hominem ad eligendum: ergo habitus ex huiusmodi actibus repetitis comparatus, non mouet ad producendos actus, qui terminentur in fine. Respondeo, actus virtutum, quibus quæ sunt ad finem eligimus, pendent ex fine, qui est ratio, qua quippiam eligimus: & propterea habitus studiosus semper mouet hominem ad eligendum, quod est vtile ad finem consequendum. Ex his perspicitur actus, ex quibus habitus comparatur, esse similes his, qui postea ex actu proficiscuntur, hoc est, eiusdem speciei: quia in eadem obiecta materia versantur, & ad eundem finem referuntur, & eidem regulæ, & rationi innituntur. Nec obstat si primi actus fiant sola vi facultatis: cum tamen sequentes ex facultate & habitu producantur. Nam quod facultas per habitum promptè, & expeditè facit, potest per se ipsa, quamuis non ita facilè præstare.

Quinto Quæritur, An ex actibus in appetitu sensus frequenter repetitis, habitus comparetur. Ocham, & eum sequntus Gabriel probabile putarunt, nullum habitum gigni in appetitu sensus, quamuis frequēter in actibus nos ipsos exercearmus, quod probant: quia appetitus sensus naturaliter moueturalioqui enim etiam in belluis habitus gigneretur. Secundò, quia sic, vel aliter facilè, & expeditè appetitus sensus nos monet, & inuitat prout est corpus his, vel illis qualitatibus affectum: Nam si calore abundet, facilè ad libidinem excitatur: contra verò si frigeat. Item qui abundant sanguine, vel atra bile, vel flaua, vel phlegmate pro varietate humoris, ad hæc vel illa mouentur. Denique, post nimium cibum, ac potum, vel inediam, facilè ad certa quædam opera nos ipsi inclinamus & flectimus: tandem, cursu, motu, & exercitatione torpemus, medicamentis itidem his, vel illis sumptis, sic, vel aliter, corpus afficitur, & appetitus sensus facilè excitatur. Constans est omnium sententia, in appetitu sensus humani, habitus exercitatione comparari: nam in eo humani affectus sæpè dominantur: & deinde labore & assiduitate minuūtur, refrænantur, & cohibentur: itidem sensus internus habet rerum absentium imagines, ac proinde his vel illis rebus assuescits secus verò est de sensibus externis, qui non nisi res præsentes percipiunt, & ideo nō assuescunt. Non inficiamur, corpus sic vel aliter affectum ad hæc vel illa incitari prout magis minusve incalescit, aut friget. Cæterum negandū non est, quin habitus generentur in appetitu sensus: siquidem facultas, quæ sua natura capax est habitus, si assuescat aliquid facere, habitum sibi comparat: nam pari ratione, in memoria, phantasia, intellectu, & voluntate habitus acquiruntur. Belluæ verò in appetitu sensus habitus non comparant sicut nec artes in sensibus internis, sed rerum absentium imagines & simulacra quæ ipsis postea frequenter occurrūt, ex quibus facilè mouētur: habitus enim sunt qualitates, quibus vti possumus, cum volumus, quod in belluis locum non habet.

Ocham. quodl. 2. q. 16. Gab. 1. d. 23. q. 1. a. 3. dub. 1. propos. 3.

Sexto Quæritur, An ex actibus habituum infusorum frequenter repetitis, generetur in nobis aliquis habitus, qui in nobis dicitur acquisitus. V.G. sunt quatuor habitus diuinitus infusi, fides, spes, charitas, pœnitentia: quæstio est, an actibus fidei sæpius iteratis habitus comparetur? Duas opiniones inuenio, vna est S. Th. 1. 2. q. 51. a. 4. ad 3. negantis ex actibus habitus infusi vllum habitum gignised priorem roborari, confirmari, & perfici: quod probat: nam actus virtutis infusæ, aut generant habitum eiusdem speciei, aut diuersæ. Nō primum; quoniam habitus infusus talis est, vt per naturam fieri non possit: sed acquisitus habitus per naturam fieri potest. Non secundum, quia habitus fit ex actibus eiusdem speciei. Deinde actus virtutis infusæ sunt supernaturales, eo quòd per naturam fieri nequeunt, ergo habitum gignunt naturalem, vel supernaturalem: non naturalem, quia ille non esset eiusdem speciei, cuius sunt actus, ex quibus comparatur: non supernaturalem, quia alioqui ex actibus nostris non fieret, & acquisitus habitus non esset. Tertiò, quia actus fidei est, quo credimus aliquid, quia dictum à Deo: actus spei, quo speramus bona cœlestia, & diuina, videlicet bona gratiæ, & gloriæ quatenus promissa nobis à Deo, & ab eo singulari beneficio habenda: actus charitatis, quo amamus Deum, vel aliquem alium propter ipsum Deum, hoc est, cui volumus bona diuina, aut ipsam gratiam, & gloriam ex ipso Deo, & propter ipsum Deum: nam modus charitatis pertinet ad substantiam ipsius actus charitatis: & actus pœnitentiæ est, quo peccatum commissum detestamur ob amorem, & charitatem Dei: at ex his actibus habitus acquisitus fieri non potest, quoniam aut per illum habitum similes actus produceremus, aut secus: si similes, ergo in hæretico esset actus, quo crederet aliquid quia dictum à Deo: & in eo, qui desperat, esset actus, quo speraret aliquid quia promissum à Deo: & in peccatore esset actus charitatis, quo se vel alterum, & Deum diligeret ex ipso & propter ipsum Deum, & esset actus pœnitentiæ, quo de peccato doleret ob amorem Dei, quæ singula sunt absurda. Non dissimiles, quia vt sæpè iam dixi, habitus non gignit actus nisi similes iis, ex quibus est genitus. Altera opinio est Sco. 3. d. 23. q. 1. a. 1. Henr. quodl. 5. q. 23. Dur. 1. d. 17. q. 10. nu. 11. Ocham, & Gab. 1. d. 17. q. 1. Marf. 3. q. 14. a. 1. Almai. 3. d. 23. q. 3. & tract. 2. Moral. c. 3. Maior. 1. d. 23. q. 3. ad tertiū B. Th. videlicet, ex actibus habituū infusorum habitū generari, qui est & dicitur habitus acquisitus. Id probāt experientia, & ratione: nam Hæreticus post amissam fidem infusam, facilè, & expeditè credit, veros esse cæteros fidei articulos, in quibus ipse non errat: facilè quoque & prompte, sperat se cōsecuturum bona cœlestia, quæ antea, dum erat catholicus, sperabat. Is itidē, qui in lethale peccatū lapsus charitatē amisit, experitur se habilem, & promptum ad Deum amandum. Secundò quia fieri nō potest, vt quis se in alicuius virtutis actibus sæpius exerceat, quin habitū sibi comparet: nam frequens exercitatio

citatio sponte & voluntate suscepta, reddit hominem expéditum, & promptum ad producēdos actus similes iis, in quibus, sese diu exercuit. Tertiò quia habitus supernaturalis nō impedit, quin homo se in voluntariis actibus exerceat: sed voluntarij actus frequenter repetiti necessario generant habitum, quo promptiores efficimur ad agendum. Certe hæ duæ opiniones conciliari queunt, vnde Ricar. 4. d. 14. a. 4. q. 1. vtramque opinionem esse probabilem existimauit. Quidam hunc in modum conciliant, dicentes, actus habituum infusorum, quod ad eorum substantiam spectat, esse eiusdem speciei, cuius sunt actus habituum acquisitorum in eodem obiecto, & materia versantes, & solùm differre modo, quòd videlicet illi sunt supernaturales actus, hi verò naturales, hoc est, illi actus sunt ex habitu supernaturali, siue supernaturali Dei auxilio facti; hi verò ex habitu acquisito, siue auxilio Dei generali & communi; sicut, inquiunt, quæ sunt natura, vel arte facta, vt calor vel candor, substantia non differunt, sed modo. Item sicut furtum & homicidium per ignorantiam, vel amentiam, vel somnum commissa, substantia non distinguuntur ab homicidio, & furto scienter, & voluntariè perpetratis: quamuis moraliter distinguantur: hæc enim sunt in vitio & culpa, illi non item. Actus igitur habituum infusorum cum eiusdem sint substantiæ, cuius sunt actus habituum acquisitorum, gignunt habitus acquisitos, non quatenus sunt actus supernaturales, hoc est non quatenus fiunt ex habitu, vel auxilio Dei supernaturali, sed quatenus sunt eiusdem substantiæ, cuius sunt actus habituum acquisitorum: quēmadmodum ex statua lignea potest generari lignum, non vt est arte facta, sed quatenus lignea est: & ideo prima opinio cum negat, ex actibus habituum infusorum vllum habitum generari, vera est; quia non generatur ex illis, quatenus sunt supernaturales ex supernaturali habitu, vel auxilio facti: & hoc optimè concludunt argumenta à S. Thom. proposita. Secunda verò opinio docet ex prædictis actibus habitum comparari, quia de his actibus loquitur, quatenus substantiam non differunt, ab actibus habituum acquisitorum. Sed quia maximè dubium est, an actus huiusmodi substantia differant de quo statim dicam; ideo has opiniones conciliandas aliter existimo. Quapropter est animaduertendum, actus habituum infusorum, formam, & rationem habere, qua sunt quidam actus, & sunt etiam rationis, vel voluntatis opera: hoc enim commune habent actus naturales, & supernaturales, quamuis propriam rationem habeant, qua specie à se inuicem distinguantur, quatenus sunt naturales, vel supernaturales. Et quemadmodum huiusmodi actus, siue naturales, siue supernaturales sint, ex ea ratione, qua sunt actus à nobis facti, generant simulacra quædam, & imagines, quibus recordamur nos credidisse, sperasse, amasse, & per pœnitentiam de peccato doluisse: sic etiam, ea forma, & ratione, qua sunt actus voluntarij, & à nobis sæpius repetiti, generant habitus quosdam, quibus prompti, & expediti reddimur ad credendum, ad sperandum, diligendum, & per pœnitentiam de peccato dolendum. Quapropter iuxta primam S. Thom. sententiam, actus huiusmodi ex propria ratione, quam habent, vt sint supernaturales, nullum habitum generare queunt: sed iuxta secundam opinionem ex ea forma, & ratione, qua sunt actus voluntarij, & diu ac frequenter iterati, habitum gignunt, & pariunt: nam propria eorum ratio, qua sunt supernaturales actus, non impedit quo minus id faciant, quod ex communi ratione effiecre queunt: nec enim sæpius repeti possunt, quin habitum pariant, non quidem ad supernaturaliter, sed ad voluntariè tantum, & simpliciter credendum, sperandum, diligendum Deum, & de peccatis vtcumque dolendum. Ad id verò, quod est in principio quæstionis obiectum respondeo: ex actibus habituum infusorum sæpius replicatis, habitum generari naturalem non supernaturalem: quia non fit ex eiusmodi actibus, quatenus sunt actus supernaturales, sed quatenus frequenter repetuntur: nam facultas in actibus supernaturalibus sese diu & sæpius exercens, æquirit expeditior & promptior ad agendum: non quidem quod reddatur expeditior ad supernaturaliter operandum: hoc enim habet non ex vsu, & exercitatione, sed ex habitu ipso, vel auxilio supernaturali; sed eo quod sæpius credit, sæpius sperat, sæpius diligit Deum, & sæpius ob amorem Dei peccatum detestatur, fit habilis, expedita, & prompta ad credendum, sperandum, diligendum Deum, & ad dolendum de peccatis, vsu & exercitatione: vnde hæreticus credit ea, in quibus non errat, non quidem ex habitu fidei infuso, sed ex assuetudine, & habitu, quem sæpius ante credendo comparauit: nec credit ea, quia Deus dicit, sed quia est assuetus credere. Quomodo, inquies, actus, qui est supernaturalis potest naturalem habitum generare? Scotus, Durandus, Ocham, Gabriel, & cæteri respondent, posse quia actus, V. G. credendi tes fidei, naturalis, & supernaturalis, reipsa & substantia non differunt, sed modo & ratione, eo quod naturalis fit per naturam, sine habitu vel auxilio Dei supernaturali: supernaturalis verò actus non est, nisi fiat ex supernaturali habitu, vel auxilio Dei: & quemadmodum statua lignea lignum generat, non vt est arte facta, sed vt est natura lignum: sic actus credendi, non vt est ex supernaturali principio videlicet habitu infuso, vel auxilio Dei; sed vt est actus rationis, & voluntatis sæpius iteratus, generat habitum non supernaturalem, qui vim naturæ superat, sed naturalem, qui ipso vsu & exercitatione credendi comparatur. Verum quidquid sit in hac re & difficultate, qua quæritur naturalis actus & supernaturalis credendi differāntne re, & substantia, an modo, rationéve, videtur dicendum per actum credendi etiam ex supernaturali habitu, vel auxilio Dei profectum, si sæpius iteratur, hominem assuescere: at assuefieri non potest, quin fiat magis habilis & promptus ad credendum: nam si frequenter credidero, facile recordor, me sæpius credidisse; facilè veniunt mihi in mentem imagines rerum, quas identidem credidi. Si frequenter Deum ipsum amaui, subito recordor me id sæpius actitasse, & quia in ea re sum exercitatus, facilè me ipse inclino ad amandum. Eodem modo ad cætera, quæ sunt obiecta, respondeo.

Septimò Quæritur, An actus habituum infusorum sint eiusdem substantiæ, cuius sint actus habituum acquisitorum circa eandem obiectam materiam? Duæ sunt opiniones, prima affirmat esse eiusdem substantiæ, & solùm sperare differre, modo, & ratione, videlicet quòd illi fiant ex habitu, vel auxilio supernaturali diuino; hi verò per vim naturæ, & commune Dei auxilium: & hæc opinio non solùm est Scoti, 4. dist. 14. quæst. 2. Almaini. 4. dist. 14. quæst. 2. Gabrielis. dist. 27. quæst. 1. & 4. dist. 14. quæst. 1. art. 2. cōcl. 3. & art. 3. dub. 1. vbi citat Ochamum, & Petrum Aliacensem, & aliorum, Scoto adhærentium, sed etiam est discipulorum Sancti Thomæ, Palud. 4. dist. 14. quæst. 1. Cap. 1. dist. 17. quæst. 1. art. 3. ad argumenta Aureoli, Cai. 1. 2. quæst. 109. art. 4. Medi. 1. 2. quæst. 51. 3. art. 4. dub. 2. versic. ad argumenta respondendum est, quandoquidem sic sibi contrarius esse videatur. 1. 2. quæst. 62. art. 2. dub. 2. Ait enim Sotus, lib. 1. De Natura, & Gratia. c. 21. nullus prorsus est actus vnus singularis in vero iusto, cuius similis quantum ad substantiam esse non possit in eo, qui est extra gratiam Dei. & lib. 2. de natura, & gratia. cap. 14. propè finem docet ita hunc modum, quemcunque actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiam quantum ad substantiam operis elicere peccator ex puris naturalibus. Immo aiunt huius sententiæ esse Sanctum Thomam, qui secunda secundæ, quæst. 171. art. 2. ad 3. ait, Omne donum gratiæ hominem eleuat ad aliquid, quod est supra naturam humanam, quod potest esse duplicitèr, vno modo quantum ad substantiam actus, sicut miracula facere, & cognoscere occulta, & incerta diuinæ sapientiæ: & ad hos actus non datur homini donum gratiæ habituale. Alio modo est aliquid supra naturam humanam, quantum ad modum actus, non autem quantum ad substantiam ipsius, sicut diligere Deum, & cognoscere eum in speculo creaturarum, & ad hos datur donum gratiæ habituale. In tertio sententiarum distinctione 26. quæst. 2. ait: Nulla virtus est vera virtus sine gratia, nec ipsa charitas: vbi, vt ait Sotus, significat actum esse posse charitatis, quod ad substantiam attinet absque eo modo charitatis. Probant igitur prædictos actus substantia non differre, sed modo, & ratione siue specie, quia testimonio humano potest quis credere ea omnia, quæ fide diuina credimus: potest enim Caius Titium docere, Deum esse vnum & trinum, & cætera, quæ fide Catholica profitemur: & Titius cum credat Caium esse veracem, ei fidem habet. Et ideo eius testimonio motus credit veram esse, quæ fides Catholica tradit. Pari ratione potest sperare consecuturum se bona cœlestia, & diuina, videlicet bona gratiæ & gloriæ, quia credit Caio, dicenti ea bona esse expectanda, & posse ea nos consequi. Tertiò, quia Titius fidem habet Caio dicenti, Deum vnum & trinum gratiæ & gloriæ largitorem, esse præ cæteris bonis diligendum, bonis omnibus amorem Dei anteponit Titius. Itidem vi naturæ, & rectæ rationis cognoscere potest Deum esse summum bonum, & honestum: ergo poterit eius amorem rebus omnibus anteferre: simili etiam ratione Caio dicenti, Deum peccatis nostris offendi, & oportere, vt doleamus, quia ipsum offendimus, credit Titius, & ideo de peccatis perperam factis dolet. Hi actus sunt naturales: quia in coniectura, & ratione humana innituntur, & tamen sunt eiusdem substantiæ, cuius sunt actus habituum infusorum, nam in eadem obiecta materia versantur, quamuis modo & specie differant, eo quod supernaturales actus testimonio diuino, & auxilio supernaturali fulciantur, & fiant sed naturales testimonio, coniectura, & ratione humana. Probabilis est hæc opinio, & multo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum auctoritate suffulta: & pro ea faciunt argumenta non ita prima: primum, si fingamus Iudæum paulo ante quàm nasci-
A getur Christus, elicientem hunc assensum, Christus nascetur, & continuantem eundem assensum nato iam Christo, idem esset actus continuatus, & ante natum Christum erat actus fidei diuinæ, post natum non item. Secundò potest quis continuare actum credendi, primum ob finem bonum, post, ob malum finem: ergo pari ratione continuate potest primum ob diuinum testimonium, post, ob humanum. Tertiò actus substantia non mutatur ob causam efficientem externam: ergo nec actus fidei ob testimonium dicentis. Cæterùm mihi huiusmodi actus substantia inter se differre videtur: quamuis putem contrariam sententiam esse probabilem, de qua re alio in loco tractabo, & argumenta contraria dissoluam: sufficit in præsentia dixisse huiusmodi actus inter se substantia distare. Nam in primis aliquid credere, quia à Deo, vel quia dictum ab homine, non videtur esse eiusdem substantiæ actus, eo quod ratio credendi est specie, & substantia diuersa: & propterea, quod testimonio credis humano, falsum esse potest; quod verò, auctoritate diuina, non item. Præterea dolor per quem peccatum detestamur amore Dei, vel studio, & causa cuiuscunque alterius boni & commodi creati, non est eiusdem substantiæ actus, quoniam idem obiectum non est. Nam vt superiore libro docuimus, electio omnino mutatur, pro varietate huius vel illius finis propositi. Vnde etiam fit, vt sperare bona cœlestia & diuina, qualia sunt gratiæ & gloriæ, vt promissa à Deo & singulari eius ope & auxilio obtinenda, vel sperare eadem ex aliqua conjectura, & ratione humana, idem actus non sint; quia non est idem obiectum. Pariter quoque Deum amare ex ipso, & propter ipsum tanquam amicum nostrum amore beneuolentiæ in communicatione bonorum gratiæ & gloriæ, subnixo, vel amare ex aliqua ratione humana, & gratia alterius boni & commodi, non est idem actus. Sed Titius qui Caij testimonio & auctoritate ductus credit, quæ sunt fidei diuinæ, ratione diuina non credit. Item qui sperat bona gratiæ & gloriæ, vt à Caio sibi patefacta, & denunciata, non sperat ea vt sunt diuinitùs promissa, & vt Dei auxilio consequenda. Similiter etiam Deum, vt amicum amare ex ipso & propter ipsum, & causa alterius cuiuscunque boni, & commodi, non est eiusdem substantiæ actus, quia diuersum est obiectum. Insuper dolere de peccato amore Dei, vel alia quacunque de causa, non est idem actus, quoniam obiecta differunt. Tandem quicquid sit de his opinionibus, id vnum constat eos actus ratione & specie distingui, & eum, qui credit res fidei non testimonio diuino ductus, sed humana dumtaxat coniectura & auctoritate permotus, nequaquam implere præceptum de rebus fidei credendis: nam præcepta fidei, spei, charitatis, & pœnitentiæ non seruantur à nobis, nisi eo modo seruentur, quo voluit Deus, videlicet, nisi credamus testimonio ducti diuino, & speremus bona cœlestia tanquam diuinitus promissa, & Dei auxilio obtinenda, & Deum vt amicum nostrum diligamus ex ipso, & propter ipsum, & de peccatis doleamus amore & charitate Dei. Nam modus, quo tales actus fiunt ex peculiari scilicet, & supernaturali Dei auxilio, vel habitu infuso antecedente ipsos actus, vel saltem consequente, pertinet ad ipsam subsistantiam præceptorum, vt suo loco fusius explicabo.

Quomodo Habitus augeantur. Cap. XXII.

PRimò Quæritur, An habitus augeatur? Constans est omnium opinio, habitus in seipsis incrementa suscipere & habere, ita vt non solùm generentur, sed etiam perficiantur. Ac de infusis quidem habitibus id constat: nam Apostoli petebant à Domino, Adauge nobis fidem, & Christus dixit Petro, Modice fidei quare dubitasti? & Apostolus; vt charitas, inquit, magis ac magis abundet, in scientia, & in omni sensu: & teste Augustino: Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici: & Ecclesia Deum precatur: Da nobis fidei, spei & charitatis augmentum. De acquisitis habitibus id etiam est omnibus compertum, eos duplex incrementum habere: Aut enim perficiuntur, & confirmantur in eo, in quo insunt; aut ideo crescunt, quia ad plura obiecta sese protendunt ac fundunt: vnus enim perfectiore habitu potest modo eandem rem scire, quam antea prius perfecte callebat; aut potest scire plura quàm antea. Sed an hoc posterius ex eodem simplici habitu disciplinæ sciat, an secus, magna est dissensio inter Auctores, de qua postea suo loco.

Secundò Quæritur, Quomodo habitus augeatur? Tres sunt opiniones: prima docet, in omni habitus acquisiti incremento, nouam partem habitus gigni, & priorem interire. Sed hæc opinio communi est consensu, & meritò, reiecta: nam infusus etiam habitus augetur, & tamen nulla pars prior abiicitur aut desinit. Cum item ex paruo fit habitus maior & amplior, non est necesse, vt pars aliqua prior intereat, satis est si accedat noua pars. Secunda opinio est S. Th. 1.2. quæst. 52. art. 2. & 22. q. 24. art. 5. Ægid. quodlib. 2. quæst. 14. docentium cum habitus augetur, nullam partem nouam acquiri, vel accedere, nullam priorem absumi & perire, sed ipsum habitum in eo, in quo inest, magis firmari & hærere. Probant: quia docet Aristoteles quarto libro Physicorũ, aliquid fieri magis calidum, non accessione caliditatis, inquit, sit circulus maior non accessione circuli: Et alibi tradit, rerum naturas esse sicut species numeri, quæ penitus mutantur, si quippiam addideris, vel detraxeris. Item si habitus augeretur accessione partis, aut ea pars esset numero eadem, quæ prior, aut diuersa: non diuersa, quia ex duabus partibus numero distinctis vnus habitus fieri non potest; & similiter, quia duo accidentia solo numero distincta in eodem inesse non possunt: non eadem, quia denuo non gigneretur, denuo non accederet. Postremò ea pars à priori differre numero non potest, quoniam vnum accidens numero ab alio accidenti distingui nequit, nisi per ordinem ad diuersas materias, in quibus sint; at pars illa nouna in eadem penitus materia subiecta recipitur, in qua prior insidet; ergo à priori differre non potest. Tertia sententia est Scot. 1. dist. 17. quæst. 3. & Henrici quodlib. 5. quæst. 16. Gregor. 1. dist. 17. quæst. 4. art. 1. Gab. 1. d. 17. quæst. 4. & reliquorum omnium Theologorum, asserentium, in habituum accretione nouam partem generari, & priori accedere, & cum ea coniungi; & inde habitum fieri maiorem & ampliorem; easque partes vnum habitum constituere non tanquam potentiam, & actum, nec continuatione, extensione, colligatione ve vlla, sed intensione, quia sunt partes eiusdem habitus intensioris in eadem subiectæ materiæ parte inhærentes. Id probant, primò, quia intelligi non potest, habitum fieri maiorem, firmiorem, robustiorem & perfectiorem, quin aliquid acquirat. Item cum habitus augetur, noua actione crescit, ergo incrementum non suscipit, nisi aliquid acquirat: nam actio in aliquo terminatur, ergo noua actio in nouo termino. Profecto quamuis Sanctus Thomas, ad hæc facilè respondere queat, videlicet actiones, aliquando non terminati in re aliqua, quæ per actionem fiat, sed in nouo modo quo res sic, vel aliter se habeat: eo quòd res aliqua corporea sic soleat, etiam variè figurari: probabilius tamen videtur, habitum firmiorem, perfectiorem, intensiorémve non fieri, nisi quia noua pars gignitur, & cum priori coniungitur. Aristoteles verò cum negauit, magis calidum fieri accessione calidi, nihil aliud significauit, nisi nouam materiam, & substantiam calidam non accedere: non autem negauit nouam partem caloris produci: Et nullam partem materiæ fieri denuò calidam, quæ non fuerit antea calida: & cum docuit rerum naturas esse sicut species numerorum, locutus est de naturis rerum, quæ species constituunt, non quæ individua: hæc enim si accidentia sint, maiora, minoráque fiunt, & intenduntur ac remittuntur. Et cum quæritur, aut noua pars habitus, quæ accidit à priori numero distinguitur, aut secus. Respondeo, distingui, quia noua actione fit: sed facta & cum priori coniuncta, facit cum ea vnum habitum magnitudine scilicet intensionis.

Tertiò Quæritur, An actus faciat habitus incrementum? Respondeo, aut habitus est acquisitus, aut diuinitus infusus. Si acquisitus, tunc actus est causa efficiens incrementi: nam quemadmodum actus, vt causa efficiens habitum gignit: sic etiam auget, confirmat, & perficit. Si à Deo infusus sit habitus, tunc noster actus non est causa efficiens incrementi, quia sicut initio Deus, vt causa efficiens facit & infundit habitum, sic conseruat, auget, & perficit. Cæterùm noster actus aliquando meretur incrementum habitus infusi, aliquando verò non meretur: sed præparat hominem, vt habitus augeatur. Verbi Gratia, In homine iusto Dei gratia prædito, actus charitatis, fidei, spei, aut pœnitentiæ, cum sint gratia formati, merentur eorum habituum incrementum: in peccatore verò, in quo manent fides, & spes, charitatis forma & vita priuatæ, augeri possunt, quia potest peccator actus fidei, & spei maiores & vehementiores, & intensiores elicere, qui actus cum sint peccatoris Dei gratia carentis, non merentur, sed sunt debitæ, & legitimæ præparationes, quibus ipsi habitus augentur. Deus enim constituit, vt statim atque actus fidei, vel spei fuerit intensior, habitus incrementum suscipiant, auctiores, & maiores effecti, quidam fatentur etiam in peccatore habitum fidei, vel spei augeri merito hominis fementiorem actum producentis: sed existimo eos meritũ accipere ipsam hominis præparationẽ, quia fidei, vel spei actum maiorẽ habitũ producit peccator,

habitus

1.17.47 art.3. ab Scoto, & Greg. & aliis, de 17 recitat.

C.Th.1.2. q.52.a.3.

Sco. Henr. Gabr. locis cit. Durand.1. d.17. q.8.

Luc. 17. Matt. 14. Philip.1. August. tract.5. in epist. Io.

Sic Burle. Godofred. sic etiam Duran. 1.

Med.1.2. q.52.a.2. dub.2.

habitus verò pœnitentiæ, quia nunquam sine charitate est, non crescit nisi in homine iusto. Et ideo actus pœnitentiæ non solùm est tanquam debita, & legitima hominis præparatio ad consequendum incrementum, sed etiam illud promeretur, quia est actus qui ex impulsu, & imperio charitatis existit.

Quarto Quæritur, An quilibet actus augeat habitum? Respondeo: aut habitus est acquisitus, aut infusus. Si acquisitus, tunc opinio est Sancti Thomæ intensiores actus augere habitum æquales verò præparare hominem ad hoc, vt tandem habitus augeatur: remissiores autem, nec augere, nec ad incrementum, sed potius ad interitum præparare. Hoc vltimum probant ex Aristotele, secundo Ethicorum. c. 2. vbi docet; sicut corporis vires, & valetudo paruo labore & exercitatione modica minuuntur, sic etiam habitus. Scoti verò, Henrici, Durandi, Gabrielis, & cæterorum Theologorum sententia est, habitum acquisitum augeri quocũque actu etiam remissioris quilibet actus facit partem habitus. Item quia quisque operando fit exercitatior: ergo expeditior & promptior. Quidam hasce duas opiniones in hunc modum conciliare contendunt: nam Sanctus Thomas (inquiunt) habitum intelligit, qualitatem frequenti vsu, & exercitatione comparatam, & qua redditur homo promptior ad agendum: hæc qualitas non nisi multis actibus repetitis expeditiorem facit hominem ad operandum: quoniam supra diximus, nec vno, nec quolibet actu vim nostram agendi effici promptiorem. Scotus verò & alij, habitum accipiunt qualitatem genitam ex nostris actibus, qua mouemur ad producendos alios actus similes his, ex quibus est acquisita. Et hæc qualitas vno actu generatur, & deinde singulis actibus perficitur. Mihi verò non videntur hæ duæ opiniones posse facilè conciliari. Præterea cum Sanctus Thomas ait remissiores actus ad interitum habituum, non ad incrementum præparare, non hoc ideo dicit, quia actus remissior per se ad habitus interitum faciat, sed ex accidenti. Cum enim negligentius & remissius operamur, minus contrariis habitibus & affectibus obsistimus: ac propterea obrepunt, & valent affectus contrarij, quibus validioribus effectis, paulatim habitus euanescit. Infusum habitum si sit charitatis, opinio est S. Thomæ, quæ fuit etiam Scoti, Durandi, & veterum Scholasticorum, intensioribus actibus statim augeri, remissioribus verò, aut æqualibus, promereri quidem hominem iustum Dei gratia præditum incrementum, sed non statim id consequi: sed cum feruentiorem, maiorem, intensiorem actum præstat, aut saltem in altera vita, cum primum è viuis excesserit. V. G. si Titius habeat charitatis habitum quatuor partium magnitudine intensum, & faciat actum vnum, vel alterum remissum vnius tantum partis magnitudinem habentem, non confestim auget habitum, sed meretur nouum incrementum gloriæ & gratiæ: quod in hac vita consequetur si actum intensiorem eliciat. Vt si faciat opus intensius quinque vel sex partes magnitudinis habens, quod si in hac vita nunquam actum feruentiorem, & intensiorem præstiterit; consequetur in altera vita incrementum, quod actu promeruit intensiore. Gabriel, verò, Almainus, Maior, Medina, & alij docent, quolibet actu charitatis remissiori statim habitum gratiæ, & charitatis augeri. De habitibus verò fidei, & spei, qui insunt in peccatore informes, nihil expressim dixerunt augeantúrne remissioribus actibus, an solum intensioribus: existimo id eos dicturos fuisse, quod de habitu gratiæ dixerunt, quamuis peculiari argumento & ratione moti id de habitu gratiæ dixerint, eo quod gratia sit ius consequendi gloriam: & quolibet etiam remissiori actu charitatis iustus mereatur gloriæ incrementum: ac proinde fiat acceptus ad maiorem gloriam, ergo non nisi eum maiori iure: sed ius gloriam consequendi, est gratia. De hac re suo loco fusius agemus: interim hæc sufficiant, probabiliorem esse S. Thomæ sententiam communi consensu Theologorum receptam. Cuius rei hæc est ratio, quia habitus gratiæ, & charitatis in hac vita datur, & augetur vt forma: in altera verò datur vt præmium meritorum, & vt stipendium, & merces laborum: quare in altera vita tantundem gloriæ datur, quantum meritum & laboris in hac vita præcesserit; vt referat vnusquisque prout gessit in corpore suo, & metant singuli prout seminauerunt. Sed quia forma maior minore in materiam inducitur pro maiori minorive præparatione eius, cui inest, hinc est, vt in hac vita habitus gratiæ & charitatis non crescat statim, vt actus remissior existit, quia huiusmodi actus non est debita, & idonea hominis præparatio ad incrementum. Deinde, habitus gratiæ, & charitatis cum initio diuinitus infunditur, datur maior aut minor, pro maiori, minorive hominis ad eum præparatione: ergo deinde non augetur, ita vt amplior, & perfectior euadat, nisi fuerit intensior, & maior hominis præparatio. Postremò, quia in peccatore Christiano, in quo manent sine charitate habitus fidei, & spei, augeri queunt, sed non nisi intensioribus actibus fidei, & spei, eo quod in peccatore eiusmodi informes habitus merito nostro minimè augeantur, sed nostris actibus tanquam legitimis, & idoneis præparationibus, quales nõ sunt nisi intensiores actus. Obicies, sufficere, si ex parte hominis mentum præcedat: quoniã incrementum charitatis actus noster non facit, sed meretur: at quilibet actus charitatis meretur incrementum: ergo illud statim assequitur. Verum est, meretur quidem, sed statim non assequitur, donec sit idonea, & legitima hominis ad incrementum præparatio. Deinde obicies; Quolibet actu etiam remissiori, iustus gloriam cœlestem promeretur, ergo fit acceptus Deo ad ampliorem cumulationemque gloriam, ac proinde ius ad pleniorem gloriam habet: sed gratia est ius ad gloriam, ergo eo ipso habet maiorem gratiam. Respondeo: per actus remissiores charitatis acquiximus ius ad gloriam, tanquam ad præmium meritorum, & mercedem laborum: sed per habitum gratiæ, ceu filij adoptionis effecti cõsequimur ius ad gloriam tãquam ad hæreditatem: ac proinde non est necesse, vt quò plura fiant hominis iusti merita, hoc ipso statim consequantur maiorem habitum gratiæ: sicut enim faciunt vt sibi plenior gloria debeatur, quam tamen minimè continuò assequuntur: sic etiam faciunt, vt sibi debeatur gratiæ incrementum, suo tamen tempore non statim obtinendum. Quæres, an actus noster intensior augeat habitum ea tãtum magnitudine qua excedit, an verò potius tota ea magnitudine, qua constat actus? Gabriel, Almainus, & Maior censent, incrementum habitus infusi fieri tota ea magnitudine, quam habet actus intensior, eo quod huiusmodi actibus iustus promeretur incrementum habitus: sed per totũ actum meretur vti habitus augeatur; ergo non auget solùm ea magnitudine, quæ habitum excedit, sed etiam, ex tota quam habet quantitate. Deinde gloria respondet merito, & toti eius magnitudini; ergo respondet etiam gratia & charitas. Sed probabilius est, quod Thomas, Scotus, & cæteri Scholastici tradiderunt, intensioni actu habitum gratiæ, & charitatis augeri non quidem ex tota magnitudine, qua constat actus, sed ex ea, quæ habitum gratiæ vincit & superat, quia ex ea parte est debita præparatio ad incrementum. Item quia in peccatore, in quo remanent informes habitus fidei & spei, crescũt quidem illi duo habitus infusi, sed solùm intensioribus actibus, & tanta magnitudine, quanta est in actibus, vt intensiores sunt. Nec idem iuris est de gloria cœlesti, quæ respondet & datur toti magnitudini meritorum, quod est de habitu gratiæ & charitatis, in hac vita, quæ datur, vt forma quæ respondet debitæ, & legitimæ hominis præparationi: at idoneæ præparatio, actus noster non est, nisi ex ea parte, qua est habitu intensior, superior, & maior: quare in altero sæculo dabitur incrementum gloriæ respondens toti magnitudini actus: nam etiam cum opus charitatis est melius vel maiori bonitate rei obiectæ, vel difficultate ipsius operis, vel continuatione maiori, cumulatiorem gloriam promeremur: & tamen non statim in hac vita, ampliorem habitum gratiæ consequimur. Si secundò roges; cum iustus plures charitatis actus remissiores facit, quandonam consequetur incrementum? Respondet Sanctus Thomas: tunc, quando feruentiorem actum produxerit. Exempli causa: Titius habet gratiam quatuor partium magnitudine intẽsam, facit actus quatuor, quorum singuli sunt remissiores, vnius tantum partis magnitudinem habentes: si deinde fecerit actum intensiorem quinque partes habentem, consequetur vnam partem respondentem intensioni actus, & alteram partem respondentem vni actui remisso: quod si fecerit actum sex partibus intensum, recipiet quatuor partes intentionis; duas quidem debitas intensioni actus, alias verò duas, quæ debentur duobus actibus remissis. Si fecerit actum septem partibus intensum, recipiet tres intensioni actus respondentes, & tres alios qui debentur tribus aliis remissis. Si fecerit actum intensum octo partium magnitudine, assequetur octo partes; quatuor respondentes intensioni actus, & quatuor alias quæ quatuor aliis remissis actibus debebantur. Cætera fusius suo loco dicentur.

Gab. 1. dist.17. q. 4.a. 3. dub.2. & 4.d.14.q. 3.a.3.dub. 3. Almain. tract. 2. Moral. c. 10. Mai. 1.d. 17. q.4.

S.Th.1.2. q.24. art. 6.ad 3.

De Habituum diminutione, & interitu. Cap. XXIII.

PRimò Quæritur, An habitus diminuantur? Respondeo: aut habitus est acquisitus, aut infusus. Si acquisitus, decrescit, & diminuitur paulatim actibus contrariis. eo quod actus oppositi, habitum priori contrarium gignunt: vnde tantum de habitu priori diminuitur, quantum contrarius habitus proficit: & quo maior habitus contrarius generatur, eo ex maiori parte prior habitus decrescit. Verbi Gratia, Titius habitum temperantiæ comparauit, deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

intemperanter sæpius agit: sensim habitum intemperantiæ repetitis actibus acquirit; vnde fit, vt habitus temperantiæ paulatim quoque minuatur: nam eo ipso quo fit amplior habitus intemperantiæ, fit minor habitus temperantiæ: quare habitus acquisitus minuitur proximè per habitum paulatim crescentem, tanquam per formam contrariam; remotè verò minuitur per actus oppositos, veluti per causam efficientem, ex qua sensim habitus contrarius comparatur. Si fit habitus infusus, non minuitur, sed vel totus conseruatur, vel totus amittitur. Et ratio est, quia habitus infusos nostri actus non faciunt, sed vel meretur eorum incrementum, vel interitum. Exempli causa habitus charitatis lethali peccato totus amittitur; veniali verò non minuitur quidem: si enim minueretur, paulatim euaneseeret, donec penitus tolleretur, quoniam sicut primum veniale peccatum ex parte minueret, sic secundum, tertium, & quæ sequerentur, donec tandem venialia peccata repetita totam charitatem extinguerent: vt si primum veniale peccatum centesimam videlicet partem charitatis auferret, centum veniales noxæ totam charitatem delerent. Quod quidem hic dici nequit, quoniam iustus tamesi venialiter delinquat, à Dei gratia & charitate non excidit. Pari quoque ratione habitus fidei, & spei, siue informes illi sint, siue charitate formati, non minuuntur: nam quamdiu contra fidem, vel spem lethale peccatum non facimus, eos habitus non amittimus. Quod si contra fidem, vel spem lethaliter peccemus, his habitibus ex toto priuamur: veniales verò culpæ huiusmodi habitus non minuunt: alioqui enim si eos habitus per partes minuerent, tandem ex toto aboleret. Quæres, cur cum habitus infusi augeantur, non etiam minuantur? nam omnis forma vt potest augeri, & perfici: ita minui & decrescere. Respondeo, habitus infusos natura sua posse diminui, quoniam magnitudinis, hoc est intensionis partes habent, sed non minuuntur: nam vel à Deo vel à nobis minuerentur: non à Deo, quia eos non tollit, aut minuit, nisi culpa nostra mereatur, vt eos Deus tollat, aut minuat; sed cum lethaliter peccamus contra habitum infusum, non minuimus, sed ex toto ipsum habitum amittimus: & cum venialem culpam contrahimus, non minuimus habitum infusum: nam si minueremus consequens esset, vt paulatim venialiter peccando habitum ex toto amitteremus: quod dici non potest: ergo quamuis habitus infusus per se minui possit, non minuitur, sed vel ex toto amittitur, vel conseruatur, vel augetur & crescit. Item nostris actibus habitus infusi non fiunt, aut producuntur, sed fiunt & infunduntur à Deo. Nostri verò actus, vel merentur eorum incrementum, vel nos ita præparant, vt ampliores habitus consequamur. Et hinc est, vt à solo Deo conferuentur tanquam à causa efficiente: à nobis verò vel tanquam merentibus incrementum, vel tanquam idoneè, & legitimè præparatibus animum. Ergo postquam sunt diuinitus infusi, vel conseruantur, vel augentur, vel penitus amittuntur, nunquam autem minuuntur. At, inquies, noster actus sicut meretur infusi habitus amissionem, sic etiam meretur diminutionem. Contra hoc est argumentum quod modo proposui: nam noster actus, vel est venialis, aut lethalis culpa. Si venialis, eos habitus non minuit, sic enim sæpius repetita leuia delicta, eos tandem penitus extingueret, cum secundum veniale peccatum possit tantundem auferre, quantum primum: & omne finitum si per partes æquales minuatur, tandem absumitur in totum, quod est falsum. Si verò lethalis culpa fuerit directè contra habitum infusum commissa, eum tollit, non minuit. At venialia peccata, inquies, feruorem minuunt charitatis: sed feruor charitatis est charitas, sicut feruor caloris est calor. Respondeo primo, feruorem charitatis, non esse magnitudinem, vel intensionem ipsius habitus, sed frequentem vsum, & exercitationem charitatis: vnde peccata venialia habitum charitatis nō minuunt, sed frequentem eius vsum impediunt. Rursus oppones, feruor charitatis, est aliquid ipsius charitatis: ergo si minuitur feruor, eo ipso aliquid charitatis minuetur. Respōdeo, feruorem charitatis in hac parte esse aliquid charitatis, non quod sit in ipso habitu charitatis, sed quod ab eo, vt à causa manet & effluat: minuit enim veniale peccatum feruorem charitatis non detrahendo, sed potius apponendo impedimentum, quo charitas impeditur, ne suo officio fungatur. Pari fermè ratione, Sanctus Thomas, inquit. 1.2. quæst. 85. art. 2. quodlibet peccatum minuit bonum naturæ, non subtrahendo, sed impediendo, quo minùs natura hominis bene operetur. Respondeo, Deinde, peccata venialia, non minuere aliquid quod sit in habitu charitatis: feruor enim charitatis, quem venialia peccata diminuunt, non est magnitudo, vel intensio habitus, sed est actus, & frequens charitatis vsus & exercitatio. Venialis igitur culpa minuit feruorem charitatis, hoc est, actum & vsum: non habitum, quoniam eo ipso, quo quis venialiter peccat, impeditur, an se in actibus charitatis exerceat, in quibus alioqui, si vellet sese posset exercere: & quo sæpius venialiter delinquimus, eo sæpius impedimur ab actuum, & officiorum charitatis vsu & exercitatione. Ergo singula venialia errata singulos actus charitatis impediunt & tollunt, & multa multos. Insistes adhuc inquiens, iustus, qui vno peccato veniali tenetur, minus charus est Deo, quam iustus omni culpa veniali liber, ergo venialis noxa charitatem minuit. Respondeo, non esse minus iuris ad gloriam habere, nec esse ad minorem gloriam acceptum; sed esse minùs carum, hoc est, eum fecisse opus, vnde gratus non est: nam veniale peccatum Deo displiceat, sed de charitatis habitu nihil diminuit. Postremò obiicies; si veniale peccatum feruorem charitatis minuit, ergo partem tollit, & proinde venialia peccata totum feruorem charitatis per partes auferent, & proinde charitas sine vllo prorsus feruore remanebit: quod videtur incommodum, nam si totus omnino feruor charitatis semel extingueretur, sequentia peccata venialia nihil minuerent: & tamen semper omne veniale peccatum minuit, & quo grauius est, eo magis minuit: & quo sæpius admittitur, eo etiam magis imminuit feruorem charitatis. Respondeo, feruorem charitatis, vt paulo ante dixi, in hac parte non esse aliquid in habitu charitatis, sed esse actum: & propterea quandiu iustus venialiter peccat, tandiu ab actibus charitatis desistit; nam eo ipso, quod peccat, se in actibus charitatis non exercet, & teste sancto Doctore, cum aliquid minuit alterum, non subtrahendo, sed impediendo, ne suum officium faciat, quamuis semper minuat per partes æquales, vel maiores, nunquam tamen totum auferet: sicut peccata semper minuunt bonum naturæ, & quo plura sunt, aut deteriora, magis minuunt, sed nunquam tamen totum absumunt. *S.Th.1.2. q.88.art.2.*

Secundò Quæritur, An habitus interimi, & deleri queant? Respondet Gabr. 3. distinct. 23. quæst. 1. art. 3. dub. 6. habitum acquisitum, per habitum contrarium expelli & extingui; per actus verò contrarios non nisi remotè. Nam actus generat habitum: habitus verò contrarium sibi habitum delet. Sicut igitur actus contrarij sibi inuicem repugnant, & vicissim se perimunt; sic etiam habitus: actus verò cum habitu contrario consistere potest. Exemplum sit: Titius habitum temperantiæ frequenti vsu & exercitatione comparauit, deinde incipit intemperatè viuere; actus intemperantiæ non statim temperantiæ habitum extinguunt, sed paulatim minuunt, & tandem totum abiiciunt & interimunt. Sed dicendum est absolutè cum Maiore. 3. dist. 23. q. 7. & Almain. tract. 1. Moral. c. 18. habitum acquisitum vi actus contrarij petire, non quidem ita, vt vi vnius actus contrarij pereat ex toto, sed ex parte: nam vnus actus gignit ex parte habitum, & ex parte tollit habitum contrarium, quippe qui minuit habitum sibi aduersum, & oppositum. Habitus ergo acquisitus, & per actus contrarios, & per habitum oppositum deletur per actus quidem contrarios tanquam per causam efficientem, à qua paulatim minuitur, donec totus euanescat, & pereatper habitum verò oppositum, tanquam per formam sibi aduersam atque contrariam. *Lib. 7. de hac opinione tract. 1. cap.*

Tertiò Quæritur, Quomodo habitus infusus amittatur vel auferatur, hoc est, An tollatur per actus contrarios tanquam per causam efficientem siue contrariam. S. Thomas perspicuè tradit, habitum charitatis per lethale peccatum excludi, & deleri non solùm tanquam per id, quo meremur, vt charitas auferatur à nobis, sed etiam effectiuè, vt eius verbis vtar: nam peccatum, ait, lethale non solùm meritorie, sed etiam effectiuè, charitatem expellit ac tollit, hoc est, non solùm merito, sed etiam vi sua & conditione cum charitate pugnat: & iccirco excludit illam. Ratio est, quia charitas, est amicitia hominis ad Deum, qua Dei amorem rebus omnibus anteponimus: sed qui lethale peccatum admittit, amorem boni creati vtilis vel iucundi, Dei amori præponit: ergo lethale peccatum vi, & natura sua, Dei charitati aduersatur, & proinde per se, & conditione sua Dei amicitiam, hominisque dissoluit. De cæteris habitibus infusis nihil expressim Sanctus Thomas docuit: videlicet, An fidei, & spei habitus infusi deleantur per actus contrarios tanquam per causam efficientem, seu potiùs tanquam per formam vi sua & natura contrariam, an verò solùm tanquam per id, quod fidei amissione, & interitum meretur. Videtur, iuxta Sancti Thomæ sententiam idem quoque dici debere de iis habitibus, quod dicitur de habitu charitatis: hoc est, hæresim hominis, non solùm meteri amissionem & interitum fidei, sed etiam fidem ipsam vi, sua & conditione auferre & extinguere, quia quemadmodum lethale peccatum est charitati contrarium, & propterea delet eam, sic etiam abnegare aliquid, quod est dictum à Deo, cum fide pugnat, quæ credit vera esse, quæ dicuntur à Deo. Scotus, Henricus, Ocham, Durandus, Gabriel, & Almainus, solùm aiunt lethale peccatum hominis

mereri iacturam, & interitum charitatis, non autem facere. Immo generatim docent, per actus nostros, habitus infusos non tolli tanquam per causam efficientem siue formam vi, & natura sua contrariam, sed tanquam per id, quo mereamur, vt auferantur à nobis: hæresis (inquiunt) fidem, desperatio spem, non per se vi sua, sed merito depellit ex animo. Id probant, quia huiusmodi habitus sunt supernaturales, & à solo Deo fiunt, pendent, & conseruantur, ergo nihil est naturale, quod eos tollat ac deleat: hoc argumentum vires habet, & firmamentum mea sententia magnum. Deinde si quis bona fide per ignorantiam erraret in fide, habitum fidei nō amitteret: ergo error in fide non est per se fidei contrarius, sed ratione culpæ. Similiter qui bona fide id faceret, quod alioqui est per se malum, à Dei charitate non excideret: ergo lethale peccatum ex subſtantia, quam habet, charitatem non tollit. Tertiò, quia peccata, habitus infusos solùm expellunt: quatenus sunt actus voluntarij, & mala fide facti: ergo natura sua non pugnant cum charitate. Accedit his, quod multa sunt, quæ non quia sint per se mala, sed quia posita aliqua lege prohibentur, peccata sunt: ergo ea per se charitatem non tollunt, sed quia posita lege sunt vetita ac mala. Postremò cum quis omittit aliquod præceptum, quod alioqui seruare deberet, lethaliter peccat: ergo habitum charitatis amittit; & tamen nullum facit actum, sed solùm omittit quem facere Ecclesiæ lege compellitur. Mihi sententia S. Thomæ in hac parte probatur: nam si hæresis non vi, & ratione sua, qua cum fide pugnat, sed tantùm merito habitum fidei tollit, cur odiū Dei, cur maledictum coniectum in Deum, fidem & spem non adimunt: cum deteriora & peiora peccata sint? cur alia peccata grauissima quoque fidem non auferunt: quale esset si quis populum in errorem fidei contrarium adduceret, nihil ipse credens contra fidem: non voluit S. Thom. docere, peccatum lethale charitati aduersari, ex ipsa re, & subſtantia quā habet, sed quatenus peccatum est dictum, factum, aut concupitum, vel omissum contra legem, & charitatem Dei, & sicut peccatum accipit S. Thomas, non vt res quædam est, & actus quidā, sed vt Diuinæ legi aduersatur, siue sit actus, siue actus debiti omissio: Sic etiam sumit habitum charitatis non solùm, vt est quidam habitus, & qualitas absoluta in mentem siue animum infusa, sed pariter vt reddit hominem amantem, & amicum Dei: hæc enim duo secum inuicem pugnant; videlicet, vt sponte tua cunctis rebus Dei amorem, & amicitiam anteponas, & è contrario, vt alicuius alterius boni vtilis, vel iucundi amorem Dei amori, & amicitiæ præferas. Hæc igitur duo, inquit S. Thomas, tanquam sibi contraria, se impediunt, ac tollunt. Pari quoque ratione secum inuicem aduersantur hæc duo: scilicet, vt credas verum esse, quod fides Catholica profitetur, quia dictum à Deo; & vt dubites vel abneges scienter ac voluntariè aliquid, quod est dictum à Deo: ac propterea hæc duo se tollunt vt contraria, non ex re ipsa & subſtantia quam habent, sed vt sunt actus sponte nostra facti: & hoc fortassis cæteri Theologi docere voluerunt, cum dixerunt, lethale peccatum ratione naturæ, rei & subſtantiæ, quam habet, nequaquam cum charitate, vt est absoluta quædam qualitas mentis seu animæ pugnare: quod etiam S. Thomas ingenuè fatetur. Nihilominus tamen lethale peccatum, quod est dictum concupitum, factum vel omissum scienter, & voluntariè contra legem Dei simul cum charitate, hoc est, cum Dei amicitia esse non potest: nec voluit itidem S. Thomas, per lethalis peccati subſtantiam tanquam per causam efficientem siue formam contrariam habitum charitatis extinguī: sed solùm docuit, quod dixi, peccatum lethale, qua tale est, cum charitate, vt est hominis & Dei amicitia, pugnare, & propterea cum peccato lethali habitum charitatis simul esse non posse, eo quod sibi aduersentur. Vnde nihil refert, si peccatum in omissione consistat, & omissio actus non sit: nam etiam charitati, hoc est amicitiæ cum Deo initæ, qualis est hominis Dei gratia præditi repugnat, vt aliquid prætermittas, quod alioqui facere debebas: sic etiam multa alia peccata ideo mala sunt, quia ea lex prohibet, quorum actuum subſtantia, & natura, cum per se mala non sit, minimè pugnat cum charitate, & tamen eo ipso, quod peccata lethalia sunt, charitati hoc est Dei amicitiæ aduersantur; similiter quoque si lex vetat, quo minus quis armatus incedat, aut hoc vel illo vestimento indutus, aut in certo loco stet, vel iaceat, peccatum est, si contra fiat: & tamen armatum vel vestitum esse, stare, vel iacere, actus non sunt, & nihilominus hæc, quatenus peccata sunt, cum charitate, & Dei amicitia simul esse non possunt. Pari ratione hæresis, quod attinet ad subſtantiam actus, cum fidei habitu non pugnat: vnde in amente & insano, vel in homine per ignorantiam iustam & probabilem in fide errante esse potest assensus fidei contrarius cum ipso habitu fidei: nec item habitus fidei vt est absoluta quædam animæ qualitas cum hæresi re ipsa, & subſtantia pugnat, sed hæresis, vt est voluntarius error in fide, & fides, vt est id, quo credimus, quod est dictum à Deo, secum inuicem pugnant; nec enim fieri potest, vt credas quæ dicuntur à Deo, & neges vel dubites scienter, quæ reuelantur à Deo.

Quarto Quæritur, An habitus acquisitus intereat solùm eo quod ab opere cessamus. Duæ sunt opiniones: prima affirmat, sæpè habitum perire, si ab agendo cessemus quia teste Aristotele scientiam non solùm error, aut deceptio delet, sed etiam obliuio, & alibi docet: Magnæ amicitiæ diuturno silentio dissoluuntur. Postremò, quia sicut multa alia non conseruantur, nisi præsente causa, à qua sunt effecta, vt lumen in aëre, visio in oculo, sic etiam habitus, quamuis conseruantur ad tempus sine actibus, ex quibus sunt geniti, diu tamen cōseruari non possunt, vt nos id experientia docet. Altera opinio est S. Thomæ negantis habitus acquisitos sola operis intermissione aboleri, & extingui, nisi sint actus contrarij. Et hæc opinio est verior, quam etiam sequuntur Henricus, & Maior: accidentia enim non pereunt, nisi expulsa à contrario, aut causæ conseruantis recessu & absentia: aut interitu rei subiectæ, in qua sedem habent: sed habitus non intereunt ratione subiectæ materiæ, cui insunt: siquidem anima, & eius facultas quam afficiunt, perseuerant, nec intereunt conseruantis causæ recessu, quoniam actus licet maximè iuuat, & faciat ad habitum tuendum, non est tamen simpliciter necessarius ad conseruandum: alioqui enim dormientes habitum amitteremus. Nō igitur extinguitur habitus ex eo quod ab opere, & actione desistimus, sed amittitur ex accidenti, scilicet operis vacatione, eo quod nimio otio contrarij habitus geniti ex actibus oppositis, in animum paulatim irrepunt, & habitus antè iam comparatos minuunt & expellunt. Aristoteles verò, cum ait, scientiam obliuione deleri, loquitur de actu scientiæ, non habitu, aut id propterea dixit, quia errorem scientiæ contrarium obliuio frequenter inducit. Pari ratione aliquādo amicitia silentio diriuitur, quoniam silentium solet amicitiæ impedimenta afferre quamplurima. *G.Gab.3. dist.33.q.1. a.3.dub. 6. Almai. tract.2. Mor.c.18.*

Quintò Quæritur, An habitus primorum principiorum aliquando pereat. S. Thomas negat, quia primis principiis per se notis, assensum naturaliter præstamus. Almainus verò affirmat, hunc quoque habitum interdum extingui, si diu ab opere cessemus: sed re vera solùm docere voluit Almainus, posse interire habitum genitum in nobis, quo assuefacti sumus prima principia inductione, vel exemplo per singularia colligere: nam exercitatione, & labore reddimur etiam prompti, & expediti ad colligenda ex singularibus prima principia. At verò S. Thomas meritò dixit habitum primorum principiorum nunquam deleri, quia eorum imagines, & simulacra memoria perpetuò retinemus, nec primis principiis aliquid est contrarium, cui assentiamur: & ideo habitus primorum principiorum vi habitus contrarij perire non potest. *S.Th.1.2. q.53. a.1. Almai. tract.2. Mora.c. 18,*

Sextò Quæritur, An habitus acquisitus vi vnius actus cōtrarij, deleri, & perire queat? Respondeo, habitus morales, qui consuetudine, & exercitatione comparantur, per vnum actum contrarium nunquam interimi, eo quod sicut frequenti vsu multis actibus repetitis gignuntur, sic eriam contrarij habitus non nisi ex multis actibus sæpius iteratis generantur. At verò habitus disciplinarum, quos vocant, habitus scientiarum, possunt multipliciter accipi. Aut enim considerantur ex parte imaginum & simulacrorum, quibus rerum scitarum recordamur; & hac ratione per vnum actum contrarium, videlicet errorem, aboleri queunt: quemadmodum enim vna ratiocinatio scientiam sic acceptam gignit, sic altera contraria parit errorem: aut accipiuntur quatenus sunt habitus quidam, quibus frequenti vsu comparatis expediti & prompti sumus effecti ad ratiocinandum, & conclusiones ex suis principiis aptè, & tutè colligendas. Et tunc habitus disciplinarum non vi vnius tantum actus contrarij, sed multorum, qui sæpius repetuntur, intereunt.

De varietate, & differentia habituum.
Cap. XXIIII.

PRimò Quæritur, An sint aliqui habitus diuinitus infusi. Respondeo ex communi omnium Theologorum sententia esse, quoniam tametsi olim dubitabatur, an paruulis, qui salutari Baptismate abluuntur, statim vna cum gratia habitus virtutum diuinitus infunderentur, an verò tunc temporis, cum rationis compotes fiunt: quibusdam negantibus in Baptismate infundi, quoniam essent habitus infusi otiosi toto tempore, quo durat ætas infantum: aliis verò contrà affirmantibus eos infundi, cum primum paruuli baptisma susci- *S.Th.1.2. q.51.a.4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

scipiunt. sed constans fuit semper Theologorum opinio, his, qui sunt adultæ ætatis, habitus infundi fidei, spei, & charitatis, & pœnitentiæ. Id est tamen animadvertendum, quod Cajetanus annotauit, habitus infusos esse duplices: alij enim sunt infusi per se, alij ex accidenti. Infusi per se dicuntur, quia aliter in nobis esse non possunt, nisi diuinitus infundantur. Alij verò sunt infusi ex accidenti, qui aliter haberi possunt. Sed Deus eos voluit liberaliter infundere. Sic primo hominum parenti habitus disciplinarum, & artium, Deus tribuit beneficio singulari. An verò sint aliquæ virtutes morales, quæ sunt per se infusæ ab acquisitis specie distinctæ, suo loco inferius explicabo.

Cajet. 2.q. 51.art.4.

S.Tho.1. 2.q.63. 4.4.

Secundò Quæritur, An habitus infusus natura, & substantia differat ab acquisito. Respondeo, vel habitus est infusus per se, vel secus. Si primò, nō solum specie, sed natura etiam, & substantia distinguitur, quia est supernaturalis per se, ac ideo fieri per naturam non potest: Sed acquisitus, est per se naturalis, & qui naturæ viribus comparari potest. Si verò sit habitus infusus, ex accidenti duntaxat, ab acquisito specie non differt, quoniam quod diuinitus infundatur, habitui accidit, qui alioqui per naturam potuit comparari. Sicut primus homo à Deo factus, eiusdem fuit speciei, cuius cæteri homines naturaliter procreati: & visus hominis cæco diuinitus restitutus, specie non differt à visu per naturam dato: nec vinum, quod Christus Dominus in nuptiis mirabiliter effecit, à vino, quod natura gignit, aliud, & diuersum specie fuit. Quæres an habitus per se infusus ab acquisito specie differat, tanquam in obiecta re, & materia, in qua vterque versantur, diuersam rationem habens. Vtar exemplo; habitu fidei infuso credimus esse verā, quæ fides Catholica profitetur, quæ etiam humana fide credere possumus. Quæritur an in eo obiecto quod creditur, re ipsa sit aliqua ratio diuersa, qua huiusmodi duo habitus specie distinguantur? Quidam negant, dicentes, habitum infusum, & acquisitum solum distingui per externa principia, vnde fiunt, & existunt, videlicet, quod infusus fiat à Deo, acquisitus à nobis, quod probāt, quia in re ipsa obiecta nulla est ratio intrinseca, in qua vterque habitus terminari non possit. Verbi grātia nulla est in Deo veritatis ratio, quæ si diuinitus patefacta innotescat, nō possit credi auctoritate diuina, & humano item testimonio probabiliter: nulla est bonitas, quæ diuinitus reuelata non queat speriari, & amatitum spe, & charitate humana, tum spe, & charitate diuina: nihil renera peccato conuenit, quod non possit odio haberi pœnitentia supernaturali, & naturali, si diuino testimonio id innotuerit: quæ sententia aliis falsa penitus videtur. Etenim tales habitus in re obiecta versantur: quæ licet ex subſtantia, quam habet, sit eadem, attamen ratione distinguitur: ratio enim, qua habitus in aliqua materia versantur, eos omninò distinguit. Mathematicus enim, & Physicus aliquando eadem conclusiones ratiocinando colligunt, sed non eisdem principijs: id concedet prima opinio; sed dicet principia ex quibus Mathematicus, & Physicus concludunt, sumuntur intrinsecus ex iis, quæ rei insunt. At in fide, spe, & charitate, & pœnitentia, ratio, qua habitus infusus, ab acquisito specie distinguitur ex parte rei obiectæ, sumitur ex principijs extrinsecis, videlicet ex auctoritate dicentis, promittentis, vel mouentis ad diligendum Deum, & peccatum detestandum. Quidquid sit, mihi magis prima sententia arridet, quoniam ratio ipsa credendi, sperandi, diligendi est omnino diuersa: nam habitu fidei infuse credimus veros esse articulos fidei, sed vt dictos à Deo, quamuis testimonio fidei humana possimus eosdem fidei articulos credere veros esse, sed vt dictos ab homine, non à Deo; ergo ratio credendi est omnino diuersa. Sic etiam habitu diuinitus infuso speramus bona cœlestia, illa videlicet, quæ sunt gratiæ, & gloriæ: sed vt nobis diuinitus promissa, & singulari Dei gratia obtinenda. At spe humana, & acquisita possumus eadem bona sperare, sed vt humana aliqua ratione, & testimonio promissa, vel consuetudine, qua ea bona sperare consueuimus. Pari quoque ratione; charitate infusa Deum diligimus, sed ex ipso, & propter ipsum, & tanquam amicum, amicitia quadam, quæ in cœlestium, & diuinorum bonorum communicatione consistit, & cæteros, quos charitate prosequimur, etiam amamus tanquam amicos, qui nobiscum in eadem bonorum communicatione conueniunt, vel conuenire possunt. Ipse enim Deus voluit, vt eos sic amaremus; & charitatem nobis impertit, qua diligimus, quicquid amamus infusa charitate: at verò charitate humana Deum, vel alios diligimus gratia alicuius alterius boni, & commodi naturalis, videlicet causa honestatis, & virtutis moralis, vel assuetudine & vsu, quo ipsos diligere solemus. Similiter etiam habitu pœnitentiæ infusæ de peccatis sponte nostra factis dolemus, sed ob amorem, & charitatem Dei, & spem veniæ obtinendæ. At pœnitentia naturali de peccato dolemus ob rationem aliquam naturalem, odio videlicet turpitudinis, amore honestatis, vel metu alicuius incommodi, puta dedecoris, infamiæ, & aliorum huiusmodi malorum. Cæterum de hac quæstione aliis in locis plenius, & fusius disputabo. Nam prima opinio solum conuendit, in materia, & re obiecta horum habituum non esse aliquid intrinsecum, quod distinguat habitus: sed solum extrinsecum, nimirum, quia credimus, speramus, diligimus, sed testimonio, promissione, vel auxilio diuino, vel humana auctoritate, coniecturaque probabili, siue naturali ratione: de qua re dicam inferius suis in locis.

Ioan. 2.

S.Tho.1. 2.q.54. ar.4. Henricus quod.9. 7.4.

Tertiò Quæritur, An tum habitus acquisitus, tum etiam infusus sit vna simplex qualitas? Inter omnes constat, habitum infusum ergo obiecta omnia, in quibus versatur, esse vnum habitum solum, & vnam simplicem qualitatem: ita vt vnus sit simplex habitus Fidei, quo credimus ea, quæ sunt Fidei: & vnus simplex habitus spei, quo speramus quicquid boni nobis Deus ipse promisit. Similiter etiam habitus charitatis, quo Deum, nos ipsos, & corpus nostrum, & proximum diligimus, est vnus simplex habitus tantùm. Vnus itidem est habitus Pœnitentiæ, quo de omni peccato sponte nostra commisso dolemus ob amorem Dei. Quamuis igitur res obiectæ, in quibus huiusmodi habitus versantur, specie differant, vnus tamen est habitus, quia vt superiori quæstione iam dixi, ratio, qua habitus in ipsis rebus obiectis terminatur, est vna duntaxat; & quia habitus infusi ex actibus non comparantur, sed infunduntur à Deo. Nam etiam quælibet animæ facultas est vna simplex qualitas, quia est à natura data, non ex actibus genita. Tota controuersia est in habitu acquisito. An sit etiam vnus, & idem. Duæ sunt opiniones, vna est asserentium, non esse vnum habitum solum, sed tot esse habitus simplices, quot sunt obiecta specie distincta. Sic Okam, Gregorius, Gabriel, Aureolus, Almainus, & alij. Id probant, primò, quia huiusmodi acquisiti habitus nostris actibus comparantur: Sed actus nostri specie distinguuntur, ergo & habitus actibus comparati. Nam habitus non generantur, nisi ex actibus eiusdem speciei, nec mouent facultates ad producendos, & eliciendos actus, nisi similes iis, ex quibus sunt geniti. Gratia exempli: In vna disciplina, vel arte sunt multi habitus simplices, quia res cognitæ specie distinguuntur. Pari ratione ad Fortitudinem, Temperantiam, Iustitiam, & Prudentiam multæ res specie diuersæ pertinent: ergo ex actibus specie diuersis vnus habitus simplex artis, vel disciplinæ, fortitudinis, temperantiæ, prudentiæ, vel iustitiæ acquiri non potest. Deinde, sæpè contingit, vt quis se frequenter exerceat in certa materia fortitudinis, & non in alia, ergo habitum acquirit, quo promptior efficitur ad se in illa materia exercendum. Postremò, quia aliquando vsu venit, vt quis in certa quapiam materia erret, & non in alia eiusdem disciplinæ, vel artis, & certam rem ante iam scitam obliuioni tradat, aliam verò non item: & habitus circa vnam materiam maior efficitur frequenti vsu, & exercitatione, eum tamen circa aliam materiam eiusdem artis, disciplinæ, & virtutis minimè augeatur. Dices: Quomodo ergo dicitur vna disciplina, vna ars, vna Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Iustitia. Respondent, non esse vnam disciplinam, artem vel virtutem, quia sit vnus simplex habitus, sed quia multi habitus inter se vnum ordinem habent, & ad vnum finem referuntur, vel quia diuersas affectiones de vna, eademque subiecta re, demonstratione concludunt, vel eandem affectionem multis specie diuersis rebus probant conuenire. Ita vt disciplinæ, artis, vel virtutis nomen sit collectionis, & ordinis multorum habituum; quemadmodum populus, ciuitas, exercitus sunt vnum, sed non simpliciter, sed collectione, & ordine. Ita etiam numerus, est plurium vnitatum collectio. Eodem modo, Disciplina, siue Scientia, est multorum habituum inter se ordinem habentium complexio. Altera est sententia S. Thomæ, Henrici, & aliorum veterum Theologorum, docentium, quamlibet scientiam, artem, disciplinam, & virtutem esse simplicem habitum, quoniam etsi res obiectæ specie distinguantur, habent tamen vnam rationem, qua ad eandem disciplinam, siue scientiam, & virtutem spectant. Ratio verò, qua quis in vna aliqua materia scientiæ, artis, vel virtutis versatus est, non in alia, non arguit diuersos esse habitus, sed diuersas tantum rerum imagines, quibus recordatur, sic vel aliter cōclusisse, egisse, fecisseve. Et hinc etiam est, vt vnius materiæ recordemur nō alterius: in vna re fallamur, non in alia: in vna prompti simus, & expediti, in alia minimè. Vtraque opinio est probabilis; nec alterutra potest efficaci ratione, & argumento confutari.

Ocham.q. 8. prol. Greg.q.3. prolo.a.2. Gabr.q.8. Aure.q. 4.pro.Al. main.tra. cta.2. mor.c.3.

Quartò Quæritur, An habitus infusus moueat ad actus specie diuersos. Respondeo, eundem habitum infusum versari quidem in rebus obiectis subſtantia, & specie diuersis, sed vna tamen ratione. Nam quæ eodem habitu fidei diuinæ credi

credimus, specie inter se differunt; sed ea omnia credimus auctoritate diuina, sic etiam eodem habitu spei speramus multa, sed vt nobis diuinitus promissa, & peculiari Dei auxilio obtinenda. Pariter quoque eodem habitu charitatis Deū, nos ipsos, & proximum diligimus, sed ratio diligendi est vna, videlicet amicitia Diuina, ex qua, & propter quam nos, & proximum amamus. Vltimo eodem habitu pœnitentiæ, peccata specie diuersa detestamur; quia odio habemus ob amorem, & charitatem Dei, at verò habitus acquisitus specie distinguitur pro varietate obiectorum specie differentium. Ratio vtriusque est, quia habitus infusus minimè ex nostris actibus comparatur, sed diuinitus infunditur. Vnde quemadmodum est vna facultas, quæ circa diuersa obiecta versatur, eo quod ea facultas est à natura data, non nostris actibus acquisita: natura verò facultatem specie non variat, quia dat vnam, quæ sub vna ratione ad diuersa obiecta terminetur. Sic etiam Deus dat vnum habitum infusum, qui sub vna ratione ad obiecta moueat diuersa. Sed habitus acquisitus, quia nostris actibus comparatur, & habitus non mouet ad actus, nisi similes his, ex quibus est genitus: ideo in vna disciplina, scientia, arte, & virtute sunt multi habitus acquisiti specie diuersi.

Ocham. Gregor. Aureol. Gab. Almai locis citat. in superiori quæst.

Quintò Quæritur, An in eadem animi facultate multi habitus insint. Respondeo, conuenire inter omnes, multos habitus inhærere. Verumtamen est necesse rationem reddere, cur sit eadem animo facultas, & tamen habitus specie distinguantur: siquidem facultates, & habitus ex obiectis differūt, in quibus versantur. Respondeo, facultatem animi, superiori quadam ratione circa obiecta versari. Verbi gratia, In vno intellectu sunt multæ disciplinæ & artes: nam intellectus sua obiecta percipit tanquam vera, quæ est vna ratio superior: at disciplinæ, & artes in vna specie communi conuenire non possunt; quia ex diuersis principijs ratiocinatione, vel alio modo concludunturSic etiam vna est voluntas, quia id omne, quod appetit, tanquam bonum appetit. Sed in ea facultate sunt diuersæ virtutes, videlicet Spes, & Charitas, quia spe appetimus Deum tanquam bonum nostrum: Charitate verò diligimus propter ipsum.

Sextò Quæritur, An habitus rectè distinguantur in bonos, & malos: & an sint vlli eorum indifferentes. Respondeo, infusos habitus, esse bonos; acquisitos verò, alios esse bonos, alios malos. Boni sunt habitus, qui ex bonis actibus comparantur, & ad bonos actus mouent: contra verò, mali habitus sunt, qui ex malis. Vnde fit, vt habitus non dicatur bonus, & malus, quia in eo insit culpa, sed quia ex bonis, vel malis actibus generetur, & ad bene, vel malè faciendum moueat. Et morales habitus nequaquam sunt indifferentes, quoniam actus sæpiùs iterati, ex quibus gignuntur, licet aliquādo per se indifferentes esse possint; vt tamen sunt hi vel illi actus, indifferentes non sunt: At habitus disciplinarum & artium per se nec boni, nec mali sunt. Immò, iuxta multorum sententiam, habitus quicunque ponuntur in appetitu sensus, medij & indifferentes per se censentur: actus verò bonos, vel malos producunt, vt impulsu voluntatis eis ad bonum, vel malum vtimur.

Septimò Quæritur, An habitus, ex obiectis distinguantur inter se. Constat inter omnes, distingui: sed id locum habet, cum obiecta non sumuntur, ex subſtantia, quam habent, sed ex ratione, qua pertinent, & referuntur ad habitus. Sic enim habitus fidei diuinæ, & fidei humanæ specie differunt, quamuis idem obiectum verum esse hac, & illa fide aliquādo credamus.

Octauò Quæritur, An ex venialibus peccatis sæpiùs repetitis, habitus generetur. Respondeo, Cum venialia peccata talia sunt, vt in certa aliqua materia versentur: quæ venialia ex certo genere dicuntur, si frequenter iterentur, habitum pariunt: nec enim dubitari potest, quin assuetus nugis, mendaciis iocosis, vel otiosis verbis habitum acquirat, quo promptior, & expeditior sit ad similia mendacia, vel verba, vel nugas. Quæres, an ex peccatis, quæ ideo venialia sunt, & leuia, quia sine perfecta hominis deliberatione committuntur, habitus comparetur. Respondeo, ex eiusmodi actibus, vt in certa materia versantur, habitus generati; qui non tenent eundem modum, quem actus facti ex perfecta hominis deliberatione habent: nam habitus acquiritur ex actibus sæpiùs geminatis, quatenus sunt, non quidem modo, sed subſtantia tales. Subſtantia enim actus facit ad habitum generandum, non modus. Vnde eiusmodi habitus, quo quis, Verbi gratia, assuetus est furtis exiguis, eum absolutè, & simpliciter mouet & incitat ad furandum.

De Virtutibus vniuersim. Quid sit Virtus. CAP. XXV.

PRimò Quæritur, Quotuplex sit virtus. Respondeo: Apud Philosophos duplices constitui virtutes, alias mentis & rationis: cuiusmodi sunt disciplinæ, & artes: alias verò moris, quales sunt illæ, quæ Cardinales dicuntur, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Præter has sunt tres virtutes Theologicæ, quas ex sacris literis didicimus, Fides, Spes, Charitas, est etiam Pœnitentia virtus diuinitus infusa: quatenus in iis, quos suorum peccatorum pœnitet, vt oportet, consequitur charitatem. Virtutes mentis, rationem & intelligentiam perficiunt, & illustrant, & magna ex parte sunt gratia sciendi, non agendi, aut efficiendi, de quibus nihil est in præsentia differendum: at omnes virtutes moris sunt causa operandi, & Morales vocātur, tum quia assuetudine comparantur, conseruantur, & roborantur, tum quia rectos vitæ mores tanquam rem obiectam, & materiam, in qua versantur, habent; & de his virtutibus est pertractandum. Hæ autem à Theologicis differunt. Primò obiecto, materia & fine: nam Theologicarū obiectum, finis, & materia proxima est Deus: at Moralium est res ratione recta præscripta. Obijcies, Obedientia, Pietas, & Religio in Deum, sunt virtutes ad mores pertinentes, & tamen Deum habent, vt obiectum; vt & pœnitentia, qua Deo pro peccatis sponte commissis, satisfacimus. Respondeo, Prædictas virtutes nó versari circa Deum tanquam proprium obiectum: nam religionis obiectum est cultus, qui Deo tribuitur. Pietatis, honor & reuerentia, quæ Deo defertur: Obedientiæ, obsequium quod Deo præstamus, & quo ei tanquam Domino paremus: Pœnitentiæ verò officium est opus, quo Deo pro peccatis, charitatis impulsu & imperio satisfacimus. Deinde differunt, quod Theologicæ virtutes regulæ diuinæ innituntur: nam Fides credit res, prout sunt à Deo patefacientē prædictæ: Spes vitam æternam, diuinam gratiam, & alia bona, quibus ad præmia cœlestia peruenitur, expectat, prout sunt diuinitus promissa. Charitas Deum, vt amicum nostrum propter ipsum diligit, & cæteros omnes amat, vti Deus ipse voluit, tanquam amicos diuinæ, & æternæ felicitatis compotes. At, verò virtutes morales recta ratione, & prudentia tanquam regula diriguntur, vt Aristoteles tradidit. lib. 2. Ethic. c. 6.

Secundò Quæritur, Quid sit virtus Moralis. Respondeo teste Arist. 6. Ethic. c. vlt. Socrates, quem Stoici in hac parte sequuti sunt, omnem virtutem definiuit esse scientiam: prudentiam quidem rationem, siue scientiam rectè eligendi: fortitudinem scientiam aduersa, acerba, & mala strenue perferendi: temperantiam, scientiam moderatè fruendi delitiis, & voluptatibus: iustitiam scientiam ius suum cuique tribuēdi partim, inquit Aristoteles, errauit Socrates, partim quod verum est, dixit: peccauit, quod dixit, virtutem esse rationem, siue scientiam rectè agendi, siue viuendi: in eo vero non erravit, quod ad virtutem, scientiam requiri docuit, quia licet virtus scientia non sit, sine scientia tamen, hoc est sine prudentia esse non potest: certè Socrates virtutem moris definiuit non per formam, sed per causam, originem, & regulam suam: ita enim multa sæpè Philosophi definiunt: ira est quidam sanguinis ascensus in cor: linea quædam puncti in longum diductio. Sic prudentia non est forma, sed origo, norma & regula virtutis. Aristoteles lib. 2. Ethic. c. 6. initio definit, Virtutem esse quæ eum, cuius est, bonum, & opus etiam eius bonum reddit. Sunt quidam opinati, virtutem moralem hoc loco ab Aristotele definiri: Sed hoc falsum esse ex ipsomet Aristotele planè constat, qui subiunctis statim exemplis definitionem probauit. Nam oculi, inquit, virtus ea est, quæ oculum ad intuendum reddit idoneum: & equi virtus est, quæ ipsum facit aptum ad cursum. Ergo in eo loco Aristoteles Virtutem in vniuersum acceptam definiuit, quatenus partes subiectas habet, tum virtutes motis, tum mentis, & naturæ. Præterea alibi Aristoteles Virtutem definiuit esse dispositionem perfecti ad optimum; quasi dixerit, esse qualitatem id, cuius est, perficientem ad optimum actum præstandum. Cæterùm in eo loco Aristoteles tantùm abest, vt virtutem moralem solam definierit, vt etiam Habitus generatim definitionem tradiderit, vt apertè constat ex adhibitis exemplis de valetudine, pulchritudine, & robore, qui sunt habitus corporis fusius, & latius accepti. Augustinus, aut saltem ex eo Theologi Virtutem definiunt esse bonam qualitatem mentis, qua rectè vtimur, & qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Sed vt rectè animaduertit. S. Thom. 1. 2. q. 55. a. 4. & Gabr. 3. d. 33. q. 1. a. 3. dub. 2. hæc definitio est solùm virtutis diuinitus infusæ, non moralis, quæ vsu, & consuetudine comparatur. Immò, vt existimo, eo loco Augustinus vsum virtutis gratis infusæ definiuit, non habitum: nam ibi virtutem Augustinus vocauit, quam aliis in locis gratiam operantem appellat, quo nomine intelligit omnia diuina auxilia, quibus solet Deus ante omnem voluntatis consensum nos præuenire, vocare, & excitare; & idcirco dixit: [quam Deus in nobis sine operatur.] Definitio igitur virtutis moralis acquisitæ, est ab Aristotele tradita lib. 2.

Arist. lib. 7. Physic. tex. 17.

Aug. lib 3. de lib. arb. c. 18. 19. & Theologi in 3. d. 33. & 23.

Ethic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ethic.cap.6. vbi ait, Virtutem esse habitum, quo possumus eligere bonum in mediocritate consistens, prout recta sapientis, id est, prudentis ratio præscribit. Ait esse (habitum) quia virtus nec est ipsa animæ facultas, quoniam virtus acquiritur, facultas autem est naturæ insita: nec est affectus animi, quia affectus virtute corrigunturinec est actus, quia virtus, etiam cum ab opere desistitur, in animo permanet. Dicitur [possumus bonum eligere]quia virtus tota in eligendo consistit: nam virtutum semina siue germina, ipsa naturæ vis nobis incidit,inseruit,& impressit; quoniam Synderesis est, quæ præscribit caste esse viuendum; pro patria fortiter pugnandum; suum cuique ius tribuendum; neque de his consulturamus, aut inquirimus, neque ea eligimus, sed ea dumtaxat, quæ ad hæc adipiscenda conducunt, & iuuant. Recte igitur Aristoteles virtutem ait esse habitum, quo possumus eligere bonum in mediocritate constitutum. Dixit [in mediocritate]quia omnis virtus moralis, quæ in animi perturbationibus cohibendis versatur, ordinem & modum constituit inter duos affectus animi,alterum nimium, & immodicum,alterum verò exiguum,& minimum, vt inferius ostendemus.Dixit[prout Sapiens præscribit;] quia modus certus, quem in affectibus eligit virtus, recto prudentiæ iudicio desinitur.Est igitur virtus habitus bonus,animi iudicio, & electione susceptus, in mediocritate consistens: sic ratione rectus, vt prudés præscripserit. Est habitus non infusus à Deo, non à natura insitus; sed viu, & exercitatione comparatus: non malus, sed bonus.non corporis, sed mentis:non temeritate,non casu,non viised iudicio,consilio,sponte,& voluntate susceptus:non in excessu,aut defectu;sed in medio tam vitiorum,quàm affectuum constitutus,non perturbatione, sed ratione, & prudentia directus; hoc est,non vt quilpiam sibi, sed vt prudens cuique agendi modum,& circunstantias præscripserit.Augustlib.1.de morib.Ecclesiæ,cap.15.omnem virtutem Cardinalem,dixit esse amorem:temperantiam, amorem,quo quis se integrum,& incorruptum Deo seruat:fortitudinem,amorem,omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam,cæteris propter Deum sua tribuentem;virtus amor est, non quidem quod amor sit virtutis forma, sed causa,& origo.

A

B

C

Tertiò Quæritur,In qua animi facultate tanquam in subiecto virtus inhæreat. Duæ sunt opiniones, Vna docet ex quatuor virtutibus moralibus,Prudentiam esse in intellectu, Iustitiam in appetitu rationis,scilicet voluntate,Temperantiam,& fortitudinem,in appetitu sensus.Temperantiam quidem in appetitu concupiscendi, Fortitudinem verò in appetitu irascendi; ita S. Thomas 1.2.q.56.art.4.5. & 6.& 2.2.q.55. art.4.Duran.3.dist.33.art.4.Hermæus quodl.4.q.12.& tract.de virtut.q.4. Immò tradit Durandus hanc esse opinionẽ communem.Ratio opinionis est,quia iustitia est ad alterum, voluntas autem non est ad bonum alterius sua natura propensa, & ideo habitu virtutis eget, quo ad bonum alterius sese inclinet,ac flectat.In appetitu verò sensus concupiscendi, & irascendi,affectus animi dominantur, qui debent virtutibus reprimi,&temperari,& propterea in eo appetitu Temperantia,& Fortitudo reponuntur:affectibus verò perdomitis, voluntas virtute non eget ad bonum fortitudinis,& temperantiæ eligendum:quia ad huiusmodi bonum, cum sit cuiusque proprium,voluntas prona est sua natura,& habitus non sunt necessarij, vbi facultas est naturaliter ad aliquid procliuis. Deinde,quia Aristoteles.1.lib.Ethic.cap.13.ait Temperatiam, & fortitudinem esse in parte animæ rationis expertæ: at appetitus sensus est talis. Ibidem docet Arist. has duas virtutes esse in appetitu irascendi,& concupiscendi:Sed hæ differentiæ sunt appetitus sensus, non appetitus rationis. Secunda opinio tradit duplices esse habitus morales ad virtutem moralem pertinentes.Alios in appetitu sensus ad cohibendos,& coercendos affectus; Alios verò in appetitu mentis, ad bonum rationis,quod Prudentia præscribit,eligendum: & habitus,qui in appetitu sensus ponuntur, non esse per se virtutes,quoniam appetitus sensus,cuius sunt habitus,circa honestum minimè versatur. Ex quo efficitur; vt eius habitus sint medij,& indifferentes,ex electione tamen voluntatis, & rectæ rationis præscripto ad bonum honestum mouent,& trahũt appetitum sensus,& ea ratione extrinsecus eiusmodi habitus sunt virtutes,vt scilicet à voluntate, & recta ratione ad bonum honestum referuntur. Habitus verò,qui sunt in voluntate,proprie,& per se sunt virtutes:quia voluntatis est rectæ rationis bonum eligere.Hæc igitur opinio docet, Fortitudinis,vt est virtus,duos esse habitus,vnum in appetitu sensus irascendi,reprimentem affectus circa molesta, ardua, & periculosa:ne videlicet appetitus sit,vel nimium audax, vel nimium timidus:alterum in voluntate ad bonum in materia fortitudinis eligendum. Pari ratione in temperantia insunt duo habitus; vnus in appetitu sensus, qui moderatur affectus in iis,quæ sensum, & corpus oblectant; ne appetitus, vel nimium concupiscat, vel plus æquo,quæ bona sunt fastidiat, & resputat:alter in voluntate, quo voluntas bonum in materia temperantiæ à recta ratione præscriptum eligit. Sic Bonauentura,Ricardus,Henricus,Scotus, Ocham, Gabriel, Buridanus, Almainus, Maior. Hæc opinio plerisque magis probatur. Primò, quia omnis virtus moralis habet affectus, quos corrigat,ac temperet:ergo necesse est, vt in appetitu rationis, vel sensus habitus acquiratur, qui possit eos affectus moderari. Item omnis virtus moralis in bono rationis eligendo versatur; ergo necesse est, vt in voluntate, cuius est eligere,habitus etiam comparetur, quo facilè, prompte, & constanter fieri possit electio.Deinde omnis virtus, vt rectè suo officio fungatur, postulat facultatem animæ rectè affectam:sed omnis virtus circa electiones, & operationes, & circa affectus occupatur, nimirum vt hos cohibeat, & corrigat:illas verò expedite,prompte, & facile eliciat, & præsteti ergo ad virtutis officium requiritur, vt vtraque facultas tum appetitus sensus,tum rationis sit bene affecta. Accedit, quod voluntas licet sit naturaliter propensa ad beatitudinem,& ad bonum generatim acceptum: non tamen est ad hoc, vel illud bonum honestum naturaliter inclinata: ergo eget habitu non solùm iustitiæ,sed etiam fortitudinis,& temperantiæ,vt facilè,expeditè, prompte, & satis firmè, bonum rationis in hanum virtutum materia possit eligere.Obiicies,Aristotelem dixisse absolutè, Fortitudinem, & temperantiam esse partes animæ ratione vacantis. Respondent, Non esse negandum in appetitu sensus,quem eo loco Aristoteles partem rationis expertem appellat, habitus acquisitos fortitudinis, & temperantiæ: sed præter hos habitus aiunt, etiam alios generari ad rectè eligendum; qui duplices habitus totam fortitudinis, & temperantiæ rationem constituunt, videlicet Temperantiam, Liberalitatem, Magnificentiam, Magnanimitatem, Fortitudinem, Iustitiam,Mansuetudinem, Gratiam, Humanitatem siue Affabilitatem, Vrbanitatem, Integritatem.

Animaduertendum est ex communi Philosophorum, & Theologorum consensu, quatuor esse præcipuas virtutes morales, quæ Cardinales vulgò nominantur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam; quarum numerus ex parte facultatum animæ, quas afficiunt, aperte colligitur. Nam virtus, aut est in mente, & ratione, quæ cum quadam animi solertia quid in rebus agendis tenere, & sequi debeamus, perspicit, & hæc est Prudentia: Aut est in appetitu rationis, quæ alteri tribuit, quod suum est, & hæc est Iustitia: Aut est in appetitu irascendi, ne per vim lædamus alterum; & vt ardua, & magna, & molesta libenter, & prompte suscipiamusne quis rei difficultate deterritus officium recuset, aut deserat, & hæc est Fortitudo: Aut est in appetitu concupiscendi, vt quisque in appetendis voluptatibus modum,& ordinem seruet, & hæc est Temperantia. Idem numerus virtutum moralium ex officio virtutis rectè deducitur. Nam vt Cicero docet,omne vitæ humanæ officium ex quatuor partibus oritur; Aut ex ea, qua quis quid in rebus agendis verum, quid faciendum, quid fugiendum perspicit: Aut ex ea, quæ in hominum societate tuenda, tribuendóque suum cuique, & in rerum contractarum fide seruãda versatur: Aut ex ea,quæ in animi excelsi, & inuicti magnitudine,& robore consistit: Aut ex ea, quæ in omnium, quæ fiunt,quæque dicuntur,modo, & ordine constituta est. Præterea ratione affectuum,qui virtutibus corrigunturidem quatuor virtutum numerus comprobatur. Nam vt supra dixi,Affectus animi præcipui sunt quatuor, Cupiditas, Voluptas,Metus,& Dolor.Cupiditates,& voluptates, quæ sensus, & corpus oblectant,emendat,& corrigit temperãtia. Metus, & dolores,qui nos molestia,& tristitia afficiunt,refrænat, & temperat fortitudo.Prudentia verò præstat,ne simus in agẽdo inconstantes,leues,temerarij,& præcipites: inconstantia enim,est, qua quis facilè consilium mutat: Temeritas verò est, qua quis facilè nullo adhibito consilio credit: præceps verò est is, qui sine consideratione,ac modo quippiam agit: studium,& amorem,ac cupiditatem lucri, & pecuniæ compescit liberalitas;vt iustitia,æquum in commerciis,&contractibus ordinem teneat: & fortitudo est veluti columna ciuitatis,aut domus;temperantia veluti frænum, & habena affectuum,seu morum;prudentia est veluti norma, & regula tationis; iustitia est veluti trutina æquitatis Hoc veluti quadrigarum curru,vita hominis sapienter, & rectè vehitur, ad finem rationi congruentem.

Secundò Quæritur, Quare dictæ sint virtutes Cardinales.Respondeo,Propterea quod sint principales: nam cardinalis idem est, quod principalis: hæ quatuor virtutes sunt tanquam aliarum omnium fontes & cardines; & vt fores circa cardines vertuntur,sic omnes vitæ honestæ rationes,& officia in illis versantur, & vniuersa boni operis structura in ipsis innititur. Vnde Ambrosius hasce quatuor virtutes cardinales,Gregorius principales appellat. De his quatuor virtutibus primarijs multa Philosophi tradiderunt, multa quoque Patres;Ambrosius, Gregorius, Augustinus: de his Bernardus serm.22. in cantica, & Prosper. in lib. 3. de vit. contem.c.18.quaternarium, inquit, numerum perfectioni sacratum penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis, Oriente, & Occidente,Aquilone,& Meridie quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur; & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo quatuor elementis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri continet Sacramentum: ipsius etiam animæ quatuor sunt affectiones. Sed & quatuor flumina,quæ de paradisi fonte procedunt;quatuor quoque Euangelia; Ezech.1. diuini currus rotæ quatuor, & animalia, & eorum alæ quatuor & facies. Sic ille. Iob 1. quatuor angulis domus Iob sustentabatur. Exod.28.in Rationali summi sacerdotis quatuor erant ordines lapidum pretiosorum. Exod.25. per vectes immissos in quatuor circulos aureos, arca fœderis asportabatur.Et Zach.1.quatuor fabri sunt contra quatuor cornua; hoc est contra quatuor potentias mundi.

Tertiò Quæritur,Quo pacto cæteræ omnes virtutes morales ad has quatuor reuocentur?Respondeo, Ad eas cæteras virtutes reduci:vel quia sunt quædam partes, & species ipsis subiectæ;vel quia affinitatem aliquam, & cognationem cum ipsis habent. Vnde Cicero iustitiæ sex partes enumerat; religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Macrobius verò septem partes iustitiæ ponit, innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Sed vt recto ordine partes iustitiæ subiectas ostendamus, est animaduertendum iustitiæ subiici eas virtutes,quæ sunt ad alterum; cuiusmodi sunt.

Religio,quæ cultum,& honorem Deo tribuit.Pietas, quæ Patriæ,parentibus,& propinquis honorem debitum præstat. Obseruantia, qua cæteros homines dignitate præstantes reueremur.Obedientia,qua maiorum & præfectorum iussis, & imperiis obtemperamus. Fides,qua in promissis, pactis, & conuentis veritatem seruamus. Veritas, qua in cæteris omnibus mẽdacia deuitamus.Gratia,qua grato animo sumus erga eos,qui sunt de nobis benemeriti. Liberalitas, qua liberaliter & gratis pecunias nostras cum aliis communicamus: quæque in pecuniis quærendis, atque erogandis modum imponit.Benignitas,quæ dicitur Humanitas, vel Charitas, qua beneficia in alium conferimus absque vllo emolumento nostro,sed solummodò propter ipsum, quia bonus est,vel quia ipsius persona nobis placet.Vindicatio,quæ delicta, & malefacta pro meritis coercet,& punit. Clementia, quæ in pœnis delinquentium repetendis, certum modum tenet, ac seruat.Distributio,quæ pro singulorum mentis honores, dignitates,& cætera communia honeficia, & publicas administrationes conuenienter distribuit. Misericordia, qua miseriam,& indigentiam alienam subleuamus.Hospitalitas, qua hospites,præsertim aduenas,& peregrinos benignè, & amanter excipimus.

Fortitudinis Cicero quatuor partes enumerat, magnificentiam,fiduciam,patientiam,& perseuerantiam.Macrobius septem, magnanimitatem, fiduciam, senectatem, magnificentiam, constantiam,tolerantiam,firmitatem.Dicere possumus ad fortitudinem eas virtutes redigi, quæ quandam animo magnitudinem præstant, vel in aduersis, molestiis, acerbis,& malis subeundis,& sustinendis; vel in aggrediendis periculis, vel in arduis suscipiendis, vel in bonis nostris impendendis,vel in honoribus, & dignitatibus contemnendis.Sunt igitur fortitudinis partes fiducia ad aggrediendum, & sustinendum: Magnificentia in pecuniis abundanter expendendis,& in sumptibus faciendis. Magnanimitas ad arduas, & excellas rerum administrationes suscipiendas; in quibus sunt honores,& dignitates, imperia, & principatus. Patientia, siue tolerantia, in superandis rerum difficultatibus,quæ molestiam, fastidium, & dolorem solent afferre. Perseuerantia in victoria cutæ, solicitudinis, & molestiæ, quam temporis diuturnitas parit.

Temperantiæ partes sunt eæ virtutes,quæ cupiditates,voluptates, dolores sensuum, & corporis corrigunt. Eæ item quæ iras emollunt,& mitigant,cuiusmodi sunt abstinentia, quæ est in cibis;sobrietas,quæ est in potionibus:Castitas,cuius est luxuriam repellere; & huic virtuti subiiciuntur castitas coniugum, viduarum, & virginum; & eorum, qui cœlibem vitam agunt.Pudicitia, quæ voluptates in oculis, amplexibus,& tactibus refrænat:Clementia, quæ ordinem, & modum præscribit in pœnis infligendis, & sumendis; hæc enim virtus,vt est ad bonam alterius,iustitiæ subiicitur: vt verò cohibet affectum,ad temperantiam pertinet. Mansuetudo,quæ iras temperat.Modestia,quæ in vultu,incessu, gestu,& aliis corporis motibus rectum ordinem seruat: Vrbanitas, quæ in verbis, & sermonibus rectæ rationis modum constituit.

Prudentiæ verò tres species constituuntur,vna,quam Monasticam passim vocant,sed Latinum commune nomen retinuit,& Prudentia appellatur, quæ est ad propriam cuiusque vitam optimè dirigendam:Oeconomica, latinè domestica, quæ est ad rectam familiæ gubernationem:Politica Græcis, Latinis ciuilis, quæ tota in communi Reipublicæ salute tuẽda, & administranda versatur:quæ item in duas distribuitur, vna est,quæ in legibus ferendis, & magistratibus eligendis, & constituendis consistit;altera in parendo legibus,& magistratibus,ac præfectis. Constat autem prudentia memoria præteritorum,intelligentia præsentium,& prouidentia futurorum,circunspectione,vigilantia,solertia, perspicacia, cautione,bona remediorum,& eorum,quæ ducunt ad finem inquisitione,consultatione,iudicio,& in bene exequendo, vel præscribendo constantia,& firmitate.

Quartò Quæritur, Quænam virtutes dicantur Euangelicæ.Respondeo, eas, quæ ex Christi Domini admonitionibus,& consiliis colliguntur, quæ sunt potissimùm sex. Paupertas spiritus, quæ in rerum caducarum contemptione, & despectione consistit, qua quis sponte, & ex animo se suis bonis abdicat,vt Christi vestigiis insistat:quæ ad temperantiam potest reuocari.Secunda est castitas virginum,qua corporis integritas seruatur,aut firmo animi proposito, aut etiã ex facto vota suscepta.Tertia, est obedientia, præsertim religiosa,qua quis seipsum abnegans voluntatem suam alienæ voluntati subiicit,& mancipat, vt amore Christi maiorum suorum iussa exequatur. Quarta est humilitas,qua animum nostrum moderamur, ne alta, & ardua profequatur:quæ ad magnanimitatem redigi potest. Quinta est Pœnitentia,qua pro peccato admisso satisfacimus Deo, nos ipsos certis quibusdam pœnis punientes, vt Deum nobis infensum, & irarum placemus, & iniuriam ipsi illatam,iusto,& debito dolore ex charitate suscepto compensemus. Sexta est simplicitas, quæ & ipsa potest ad temperantiam reduci: nam in quadam morum, & vitæ sinceritate consistit, & qua sumus iuxta rectæ rationis præscriptum,in omnibus faciles, & benigni.

Quintò Quæritur,An quatuor virtutes Cardinales specie differant, an verò potiùs sint vna virtus modis quatuor, siue quatuor officiis, siue functionibus distincta? hoc est, An diuisio virtutis in quatuor Cardinales sit generis in species partitio, an verò potiùs eiusdem virtutis in quatuor modos, siue accidentia. Quidam olim senserunt vnam esse virtutem, quatuor officia obeuntem: sicut vna est Solis lux, quæ

Bonau.1. d.33.a.1. q.1.Ricar. 1.d.33.a. 1.q.1. Henricus quodl.4. q.22. Scot. 3.d.33.q. 1. Ocham. 1.q.20. Gab.3.d. 33.q.1.a. 2.concl.3. & 4.Almain.in Moral. tract.3.c. 6. Burid. li.1.Ethic. quæst.22. Maior.3. d.36.q.1. & 2.

Cic.de officiis lib.1.

Ambr.li. 3.in Lucam in illa verba, Desiendit cum illis, & stetit in loco campestri. Greg. homil.3.in Ezechielem.

Cic.lib.2. de inuent. Macrob. lib.2.in somnium Scipio. cap.8.

Aristlib. 4.Ethic. c.8.& lib. 2.c.7. S.Th.2.2. q.60.a.5.

Matt.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vrit,illuminat, excitat ; vna mens hominis , quæ recordatur præteritorum,intelligit præsentia,futuráque prouidet,& bona experit,& diligit.Id probant Ambrosij testimonio dicentis:Est ergo individuum sapientiæ, atque iustitiæ contubernium,sed vulgi vsu diuiditur ; vna quædam forma virtutum sit nobis, communis opinionis gratia quadripartita facta diuisio:& Gregorij auctoritate,qui ait : Vna itaque sine aliis, aut nulla est virtus,aut imperfecta:quia neque prudentia vera est,quæ iusta,temperans,& fortis non est ; nec temperantia,quæ fortis,iusta , & prudens non est : nec fortitudo integra, quæ prudens,& iusta, & temperans non est:nec vera iustitia, quæ prudens,temperans,& fortis non est. Aristoteles in omni virtute requirit,vt sit prudens,vt sit constans,& fortis:vt sit moderata ; & temperans; vt rectum in omnibus ordinem tenens,cuique tribuat,quod illi debetur. Accedit his, quod vna virtus hominem simpliciter bonum non reddit, nisi fuerit prudens , fortis, temperans , & iusta. Ergo quatuor primariæ virtutes potius sunt quatuor vnius virtutis modi quidam,& conditiones, quàm species vni geneti subiectæ.Postremò,vna disciplina versatur in multis rebus specie distinctis:sic etiam vna animi facultas:sic quoque vna fides est multarum rerum specie diuersarumergo vna est virtus,quamuis in multis rebus specie diuersis occupetur. Cæterum constans est Philosophorum , & Theologorum opinio,quatuor virtutes primarias specie,& natura differre. Nã habitus ex rebus obiectis distinguuntur. Dubitari nõ potest, prudentiam saltem specie, à tribus illis secernicum prudentia in mente,& ratione sedem habeat , reliquæ tres in appetitu.Ambrosius verò,Gregorius , & Aristoteles solùm dicere voluerunt, eas esse sibi inuicem colligatas ; non tamen esse vnam virtutem, cum in rebus genere , & specie diuersis versentur.

Amor. li. 2. ep. c. 9.

Greg. lib. 22. Moral. c. 1.

Arist. lib 2. Ethic. c. 4.

Sextò Quæritur, An quælibet virtus moralis sit simplex habitus,an verò habitus ex multis habitibus tanquam partibus constituatus?Duæ sunt opiniones: prima docet , omnem virtutem siue rationis,siue moris, siue acquisitam , siue infusam,esse simplicem habitum : quia omnis virtus est alicuius obiecti,& materiæ. Et quamuis ad vnam virtutem diuersæ materiæ,& res obiectæ pertineãt,eamen tamenomnium vna est ratio , quam in illis virtus considerat , & tractat. Veluti Temperantia in multis materiis , & rebus obiectis versatur; omnia tamen,vt ad Temperantiam spectant,vnius videntur esse rationis. Secunda opinio tradit , omnem quidem virtutem infusam esse simplicem habitum, cuiusmodi sunt Fides, Spes,Charitas,& Pœnitentia:omnem verò virtutem siue rationis,siue moris acquisitam, esse habitum ex multis habitibus tanquam partibus constatum , atque compositum. Probant , quia vnaquæque virtus ex diuersis actibus specie distinctis, pro varietate obiectæ rei , & materiæ comparatur. Deinde,quia sicut Titius potest rem vnam scire,& in re alia eiusdem disciplinæ siue scientiæ errare , vt apertè experientia indicat : sic etiam potest sese in vna temperantiæ materia,& non in altera exercere. Accedit,quod ipsa experientia docemur,nos facilè, constanter,expedite,& prompte in certa vnius virtutis materia assidue confirmari,& roborati;cum tamen in alia eiusdem virtutis obiecta re habitus decrescat minuatúrque. Hæc opinio multis iunioribus magis probatur,quoniam reuera virtus cum sit habitus acquisitus,nostris actibus comparatur ; actus verò re obiecta , & materia distinguuntur.Ex qua sententia perspicitur , virtutem in multorum habituum collectione consistere , & virtutis nomen esse collectionis:sicut,numerus est collectio vnitatum, & figura linearum,exercitus militum,sub eodem Duce , seu Imperatore pugnantium , & populus multorum hominum sub eisdem legibus, & moribus humanitet viuentium. Ita quoque virtus est collectio multorum habituum ad idem obiectæ rei, & materiæ genus pertinentium. Ex dictis etiam intelligitur,aliam esse rationem de virtutibus infusis,quas non actibus nostris comparamus , & acquirimus ; & propterea quælibet infusa virtus est simplex habitus diuinitus infusus, quamuis ad diuersa obiecta, & materias referatur:non enim prò varietate obiecti , vel materiæ secernitur sicut nec animæ facultas,quamuis vna sit,& simplex,quia est à natura insita,& accepta, ad diuersa obiecta sese protendit , ac fundit, nec tamen eorum varietate distinguitur.Sicut enim vna animæ vis,& facultas multa diuersorum habituum obiecta, vna quadam altiori , & superiori ratione complectitur : sic vnus simplex habitus infusus ad multas diuersorum actuum res obiectas , & materias refertur. De hac quæstione iam ante tractaui.

Septimò Quæritur , An singulæ aliæ virtutes præter quatuor primarias natura,& specie distinguantur ? Crediderim multas alias differre,sed non omnes : vt patebit cum de singulis disputabo ; nunc enim de virtutibus generatim & vniuersè tracto.Magnificentia, & liberalitas in eadem voluntate ponuntur,idem obiectum habent, videlicet pecuniam: eadem extrema,prodigum,& auarum:nisi quod inter magnificum,& liberalem hoc interest, quod ille in magnis pecuniæ sumptibus, hic tamen in paruis cernitur:liberalis : idem existimo de modestia,si cum magnanimitate in honoribus : de temperantia,si cum continentia in voluptatibus:de mansuetudine, si cum comitate in affectu animi conferatur : quemadmodum ergo vnus idémque homo nunc magistratus publicam personam in summa dignitate,nunc priuati hominis personam in mediocritate sustinet: sic vna eadémque virtus aliquando magis splendescit , vt magnificentia , aliquando minus,vt liberalitas.

De quibusdam,quæ virtutes non sunt,sed semiuirtutes. Cap. XXVII.

PRimò Quæritur,An misericordia sit virtus?Respondeo, Aristotelem eam inter affectus animæ collocasse.Cicero item Stoicos secutus docuit misericordiam esse affectionem, & malam : sed in oratione pro Q. Ligario , cum de Cæsaris laude diceret,virtutem appellat , vt Aug. annotauit lib.9. de ciuit.c.5.Lactã.lib.5.diui.institit.c.14.Stoicos reprehẽdit, quod misericordiam virtutem esse negauerint. Idem misericordiam intelligit beneficentiam. At Theologi docent esse virtutem.Sed animaduertendum est , Misericordiam posse dupliciter accipi:Vno modo vt est animæ affectus, & tunc non est virtus,quia virtus est habitus eligendi bonum , studio & causa honestatis,hoc est,rectæ rationis præscripto , quod in honestate versatur : At verò Misericordia , quæ est affectus animi,est dolor & tristitia ex aduersis rebus alterius , ab impulsu,& instinctu naturæ ducens initium. Quare licet sit affectus bonus,& laudabilis , quia dolere ob res aduersas alterius bonum est:virtus tamen esse non potest,quandiu ex solo naturæ impulsu & motu existit,ac surgit. Stoici verò Misericordiam malum affectum putarunt esse , quia opinabantur omnes animæ perturbationes esse nimias , & immodicas& proinde rectæ rationi inimicas , & aduersas. Secundo modo Misericordia accipitur, vt est vis , & voluntas subueniendi inopiæ,& indigentiæ alterius, studio & gratia honestatis:Est enim actus rectæ rationi consentaneus , dolere & tristari rebus aduersis, alterius egestatem, & inopiam sublenare , dummodo ex recta animi electione fiat & tunc dubitari non potest , quin Misericordia sit virtus specialis , & à cæteris virtutibus distincta , vt quidam opinantur ; vel vt alij,eadem virtus, quæ est charitas:de qua re alio in loco diceimus.

Arist. lib 2. Rhetor. c.8. Cic. Tusc.4.

Secundò Quæritur,An verecundia sit virtus? De hac quæstione disputaui supra hoc eodem libro,c.16.Aristoteles planè duobus in locis docet nõ esse virtutem lib.4.Ethic.c. vlt. & lib.2.c.7.quod & ipsum S.Thomas.p.3.q.85. a.1. ad 2. & 2. 2.q.142.a.1. tradidit Aristotelem secutus. Sed alio tamen in loco idem Aristoteles apertè testatur esse virtutem,ait enim lib.3 Etich.c.8.esse quandam fortitudinem, quæ metu ignominiæ , aut studio honoris,aut turpitudinis euitandæ gratia pericula subit.Et subiungit, huiusmodi fortitudinem ob virtutem esse;videlicet ob verecundiam, vel ob studium honoris,vel ob causam fugiendi,quod turpe est.

In hac re dicendum existimo id,quod supra iam dixi:Verecundiam , aliquando esse affectum animi , qui est metus ignominiæ,& dedecoris ob factum, quod re ipsa, vel saltem opinione hominum turpe iudicatur ; pleraque enim hominum more,& instituto turpia censentur : veluti si vir in foro comederet,aut quid aliud,quod ciuis dignitatem dedeceret, publicè faceret.Cum autem verecundia est affectus ; tunc ex naturæ impulsu existit:& proinde virtus non est,tametsi bonus,& laudabilis affectus sit.Aliquando verecũdia , est actus voluntatis,quo quis sponte , & voluntariè timet ignominiã ob turpe factum,siue hoc,siue illo modo sumatur verecũdia, nunquam est virtus,vt rectè Aristoteles existimauit. Primò, quia virtus turpe factum non admittit;at verecundia est vnà cum turpi facto.Deinde quia virtus bonum eligit studio , & causa honestatis; at verecũdia aliquando quidem sese à turpi continet,sed meru probri,& dedecoris. Postremò , quia virtus non solùm hominem à turpi auocat , & auertit, sed etiam ad bonum præstandum impellit,ac mouetiat verecundia solum est veluti frænum adhibitum,quo homines à turpi abducuntur. Obicies , Pœnitentiam esse virtutem , vt Theologi communi consensu docent, & tamen Pœnitentia non est nisi de peccato , quod antè fuerit admissum. Respondeo , longè diuersam esse rationem : quia Pœnitentia peccatum tollit , & abicit : & tamen verecundia turpe secum admittit,nec repellit,cum tamen Pœnitentia nõ solùm

conetur

conetur peccatum,depellere , sed etiam delcat,& extinguat. Deinde,Pœnitentia (quod est in virtute præcipuum)bonam voluntatis electionem efficit , quia per eam non solùm malefacti nos pœniter, sed etiam statuimus in futurum peccata deuitare : nam Pœnitentia etiam est voluntas peccatum in futurum euitandi,& fugiendi,ne Deus offendatur. Postremo pœnitentia odio peccatum habet ob amorem Dei , & detestationem turpitudinis,at verecundia metu dedecoris,& non studio honestatis.

Arist. l. 2. Rhet. c. 9.

Tertiò Quæritur , An indignatio , qui dicitur zelus , sit virtus.Respondeo,Aristotelem asserere, Indignationem esse affectum animi , qui est dolor ex eo , quod alius res suas vel administret indignè,vel ex eo,quod rebus bonis poriatur indignus:quem affectum,zelum passim vocanti qui virtus non est. quoniam ex motu , & impulsu naturæ manat, ac surgit, qui si nimius , & immodicus fuerit , virtute est temperandus. Est tamen affectus ex obiecto, & materia bonus & laudabilis.Idem est penitus dicendum de affectu animi, qui dicitur æmulatio virtutis.

Quartò Quæritur, An continentia , aut tolerantia sit virtus? Aristoteles postquã de singulis virtutibus moralibus disputauit,de continentia,& tolerantia tractat toto septimo libro Ethicorum : vbi ostendit continentiam , & tolerantiam non esse virtutes. Animaduertendum est aliquando continentiam accipi,quatenus idem est,quod castitas, quæ libidinis sensum compescit,ac reprimit, & tũc virtus est:Aliquando continentia sumitur vt est eadem , quæ temperantia , & tunc etiam est virtus. Tertio autem modo accipitur , vt est habitus, quo bonum,& rectum in delectationibus eligimus, sed cum interna pugna sensuum videlicet cum immodicis contra rectam rationem affectibus obsistentibus:& hoc modo Aristoteles continentia à temperantia distinguit : nam temperans bonum eligit prompte , constanter , & hilariter absque affectibus contra rectam rationem reluctantibus , eo quod temperantia,voluptatibus,& cupiditatibus dominatur, quas assiduitate bonorum operum superauit, ac vicit.Continens verò is est,qui, quod bonum est in delectationibus eligit,ac tenet , sed cum pugna affectuum rectæ rationi obnitentium. Vnde continentia est habitus , qui circa sensuum, & corporis voluptates animi affectus rectæ rationi subiectos nondum habet:& de hoc habitu est quæstio, an sit virtus.Præterea est etiam sciendum tolerantiam aliquando esse eandẽ,quæ est Patientia,vel Fortitudo : & tunc tolerantia est virtus Patientiæ,vel Fortitudinis:Aliquando verò tolerantia est habitus , quo bonum in mediis doloribus eligimus. Sed hic habitus à patientia , & fortitudine differt , quod in patiente,vel forti affectibus dolorum sunt domiti , & subiecti rationi:at verò in tolerante, dolores adhuc deuicti non sunt, & ideò etiam de hoc habitu est quæstio, an sit virtus. Docet igitur Aristoteles hos habitus virtutes non esse , quia virtus cum affectibus immodicis non consistit:at continens,vel tolerans,nimiis affectibus vrgetur,ac premitur. Deinde , quia virtus bonum eligit hilariter,facilè,promptè & expeditè, sed continens,& tolerãs eligit quidem bonum rationis, sed cum pugna affectuum rectæ rationi resistentiũ. Teste Ricar. 3. d. 33.a.1.q. 1.ad.1. Stephanus Episcopus Parisiensis anathematis sententiam in eo tulit , qui docebat continentiam non esse virtutem:continentiam accipiebat ipsam temperantiam, vel castitatem.S.Thom. 2.2.q.156.a.1.cum Aristotele docet continentiam ea ratione,qua Aristoteles sumpsit , non esse perfectam virtutem, sed bonum, & laudabilem habitum. Sic etiam Ricat.3.d.33.a.1.q.4.Quæres, Quid interslt inter intemperantem, & incontinentem. Respondeo , Sicut temperans est , qui bonum eligit absque affectibus cum recta ratione pugnantibus ; continens verò bonum eligit in media pugna renitentium affectuum: Sic è converso,intemperans est , qui in delectationibus consentit etiam consensu , & imperio rationis facilè, & prompte ad delectationes permotæ ; at verò incontinens est,qui delectationes sectatur , sed recta ratione contra eas monente,& obluctãte.Temperans igitur, & continens conueniunt in hoc , quod vterque habet rectum rationis præscriptum,& modum in voluptatibus tenet:sed differunt,quia temperans modum, & ordinem seruat , & habet absque interna pugna sensuum , & rationis : at continens cum pugna sensuum , appetitus, & affectuum rationi aduersantium. Intemperans verò , & incontinens conueniunt in hoc,quod vterq; sensuũ, & corporis delectationib. indulget, & obsequitur:& differunt tamẽ, quod incõtinens succumbit affectibus,recta ratione obnitẽte;& ideo quãuis voluptatibus consentiat cõtristatur,& dolet ob rectã rationẽ contradicentem:at verò intẽperans , voluptatibus cedit absq; interna rectæ rationis pugna:& idcirco victus affectibus in turpia prolabitur;gaudetque potiùs quàm doleatinam facilè , libenter, & prompte ad affectus sensuum eius ratio permouetur.

Arist. l. 7. Ethic. c. 2.

Quintò Quæritur,An continentia sit habitus re à temperantia distinctus; tolerantia item à fortitudine , siue patientia? Duæ sunt opiniones ; Prima tradit esse habitum re à diuersum:quia temperantia est absque interna appetitus concupiscentis pugna cum recta ratione, quoniam est cum voluptatibus sensuum,& corporis repressis, & ad mediocritatẽ reuocatis : Continentia verò est cum pugna sensuum, & rationis,mentis, & corporis,quoniam est cum voluptatibus rationi obsistentibus;& idem est de tolerantia , & fortitudine. Secunda opinio docet continentiam non esse habitum re à temperantia distinctũ,nec tolerantiã à fortitudine; quia habitus tẽperantiæ cum incipit acquiri,antequã vires,& robur accipiat,& confirmatus delectationes moderetur , est & dicitur cõtinentia:postea verò vsu,& assiduitate corroboratus, deuictis affectibus immodicis est & dicitur temperantia. Ita vt continentia nihil aliud sit nisi habitus temperantiæ inchoatus,& imperfectus; temperantia verò sit idem habitus, cum est confirmatus,consummatus,iã & perfectus. Et idem dicitur de habitu tolerantiæ,& fortitudinis siue patientiæ:cũ enim incipit habitus fortitudinis comparari contra dolores, tristitias, & metus,tunc est,& dicitur tolerantia, nondum affectibus domitis,& superatis : cum verò robustior factus est habitus affectibus immodicis repressis , & deuictis,est,& dicitur fortitudo.Hæc opinio verior mihi videtur.

Sextò Quæritur, In qua animæ facultate, vt in subiecto, continentia,& tolerantia reponantur ? Duæ sunt opiniones, Prima docet hosce duos habitus in voluntate sedem habere. Primò , quia in ea parte animæ poni debent quæ sensuum affectibus aduerfatur.Deinde,quia huiusmodi habitus in appetitu sensus nequeunt incesse, quoniam in eo appetitu cupiditates,& affectus dominantur.Postremò,quia hi duo habitus sunt necessarij, ne appetitus rationis in pugna sensuũ interna affectibus victus succumbat ; ergò debent in appetitu rationis repoti.Ego profecto non dubito, quin continentia in voluntate insit, siue sit alius habitus in appetitu positus, siue secus , vt prædictæ rationes , & argumenta concludunt. Secunda opinio tradit continentiam esse duplicem habitũ, vnum,qui in appetitu sensus inhæreat , alterum, qui insit in voluntate:& hæc opinio est etiam probabilis: quia cõtinentia non est habitus re à temperantia distinctus : ergò in eadem facultate inhæret,in qua temperantia. Vt autem superius iã docui, temperantia est duplex habitus , vnus in appetitu rationis,alter in appetitu sensus. Item incontinentia ex parte, est in appetitu sensus, vnde affectus immodici existunt, insultant,dominantur:& ex parte est in voluntate,quæ affectibus incitata consentit.Ergò continentia partim est in appetitu sensus,partim in voluntate. Insuper continens voluptatibus obnititur , ergo eius voluntas habitu eget ad resistendum affectibus. Continens item affectibus succumbit , contristatur,& dolet ob lapsum, ergo continentia ex parte quoque in appetitu sensus sedem habet.

S. Th. 2.2. q. 155. a. 3. & 1 ad. 1. 2. q. 56. a. 6. Ric. 3. d. 33 a. 5. q. 4

Durid. l. 7. Ethic. q. 3.

Septimò Quæritur,An amicitia sit virtus? Aristoteles per totum librum 8.& 9.Ethicorum de amicitia disseruit & initio statim docet eam esse virtutem,aut non sine virtute:hoc est,aut virtutem esse,aut virtutis effectum.Quidam opinantur non esse virtutẽ, quia inter virtutes eam Aristoteles minimè connumeranit. Alij contrà sentiunt esse virtutem , & iustitiæ subiectam tanquã partem,quia est ad alterum.Mihi probabilior videtur eorum opinio, qui dicunt eam esse charitatem : non quidem virtutem Theologicam diuinitus infusam, sed partem eius charitatis , quæ à Philosophis benignitas , vel humanitas appellatur : quoniam per amicitiam amicum amore prosequimur,& beneficiis afficimus propter ipsum , quia bonus est , & quia nobis placet tanquam acceptus,& charus,quod est charitatis officium. Intereſt tamen inter amicitiam, & charitatem:quia charitas est amor beneuolentiæ ad omnes , etiam ad eos, qui nos vicissim minimè diligunt:at verò amicitia est amor beneuolentiæ ad amicos tantum , & propterea amicitia est pars charitati subiecta. Loquimur autem de amicitia, quæ bono honesto innititur, non autem de ea, quæ tota in bono iucundo , pulchro , vel vtili consistit:hæc enim amicitia leges veræ,& propriæ amicitiæ non habet. Porrò amicitia amicis , sicut charitas omnibus etiq; præstat, beneuolentiam , concordiam, & beneficentiam. Beneuolentia , est amor voluntatis internus, quo alterum propter ipsum amamus. Concordia , est animorum , & voluntatum consensus. Beneficentia,est beneficiorum collocatio , quibus alterum verbo , aut re , & opere iuuamus.

Quo pacto virtutes morales acquirantur , & in qua re, & materia obiecta versentur. Cap. XXVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRimò Quæritur, In qua materia, & te obiecta virtus moralis versetur? Sunt quæ opiniones. Prima docet, iustitiam circa actiones, operationesue, nō autem circa animi affectus versari: Fortitudinem verò, & temperantiam totam in affectibus occupari. Ita S. Thom. 1.2. q. [illegible] ar. 3. & 4. & 2.2. q. 8. a. 9. Ricard. 3. dist. 33. a. 3. q. 2. Durand. 3. dist. 33. q. 1. Bonau. 3. dist. 33. art. [illegible]. & Bastolis 3. dist. 33. q. 3. art. 1. Probant, quia iustitiæ est distribuere bona omnia pro cuiusque meritis, aut debitis pœnis delicta punire, aut in commerciis, & contractibus ius suum cuique reddere, quæ tria actiones sunt: Nec vllos iustitia affectus coercet, & comprimit. At verò fortitudo tota versatur in cohibendis affectibus appetitus irascentis: videlicet audacia, & timore, spe, & desperatione, & temperantia in moderandis appetitus concupiscentis, desideriis, voluptatibus, doloribus, atque molestijs. Ita vt vtriusque effectus, siue obiectum sit mediocritas in affectibus cōstituta. Secunda opinio tradit, omnem virtutem moralem, etiam iustitiam, circa animi affectus versari: Omnem item virtutem moralem etiam temperantiam, & fortitudinem, habere actiones sibi obiectas tanquam materias. Sic Burida. lib. 5. Ethic. q. 1. & libr. 2. q. 9. Martin. quæst. 1. de fortitudine. Almain. in moralibus tract. 3. cap. 3. idque probant. Primò, quia Aristoteles in vniuersum ait omnem virtutem moralem circa voluptates, & dolores versari, hoc est, circa ea, quæ delectationem, & tristitiam pariunt. Deindè, quia etiam iustitia suos habet affectus, quos debeat temperare, scilicet amorem, desiderium, & delectationem lucri, spem, metum, & tristitiam in quærendo, & amittendo lucro. Nam si huiusmodi affectus dominentur, in distributionibus bonorum, aut alieni restitutionibus, aut in commerciis, & contractibus, fieri bene electio non poterit. Hæc igitur opinio secunda docet generatim, omnem virtutem moralem circa actiones, & circa affectus animi versari. Circa affectus quidem, vt eos ad rationis mediocritatem reducat: circa operationes verò, quia omnis virtus est habitus eligendi bonum rationis: ergo omnis virtus facit rectam voluntatis electionem. Item, quia sicuti iustitiæ, est alienum restituere, distribuere præmia meritis, delicta punire, ius suum cuique tribuere: sic etiam fortitudinis est aggredi, pugnare, defendere, pati, sustinere sicut oportet: & temperantiæ, est ieiunium seruare, comedere, bibere, prout ratio præscribit: quæ sunt veræ actiones. Præterea, quia Aristoteles in vniuersum docet virtutis, potius esse bene agere, quàm bene pati, aut turpè non facere. Hæc opinio probabilis quibusdam videtur, si sic intelligatur, fortitudinem, & temperantiam magis in affectibus, quàm in actionibus occupari; contra verò iustitiam potius in actionibus versari, quàm in affectibus comprimendis. Non est profecto, quod opiniones communi omnium consensione receptas suo loco moueamus. Fortitudo, & temperantia habitus sunt, qui appetitus nimios, & immodicos affectus moderantur, & temperant, sunt etiam habitus, quibus voluntas post sedatos appetitus affectus, bonum eligit, & operatur: nec hoc Aristoteles, aut sanctus Thomas inficiantur. Contra verò iustitia habitus est, qui in actionibus, & operationibus ad alterum versatur, videlicet iustitia bona communia distribuit, merita remunerat, malefacta punit, ac vindicat, cuique ius suum tribuit: quod si in hæc appetitus affectus irrepserit, non per iustitiam, sed per alias virtutes corriguntur, crudelem clementia temperat, iratum mansuetudo mitigat, auarum, & tenacem ac restrictum liberalitas moderatur: prodigum, & profusum frugalitas. Si quis itidem castus non sit, non sit temperans, non sit fortis, liberalis, iustus quoque non erit, & leges, ac iura perfringet. Et quemadmodum actus est fortitudinis velle patriam tueri, etiam cum nihil cogitatur de affectibus; & actus temperantiæ est velle ieiunium colere etiam, vbi nulla est cogitatio de affectibus: Sic iustitiæ actus est in commerciis æquū, & iustum seruare: at pecuniæ, & lucri amorem, & cupiditatem liberalitas temperat.

Arist. l. 7. Ethic. c. 3

Secundò Quæritur, Qua ratione virtutes morum acquirantur in nobis? Respondeo, Primò, Aristotelem docuisse nequaquam per naturam existere. In hoc enim à facultatibus differunt, quæ sunt natura nobis innatæ, & insitæ. Virtutes verò sunt habitus nostra diligentia comparati. Deindè, tradit Aristoteles, virtutes morales more, & assuetudine acquiri: hoc enim interest inter eas, & virtutes rationis, quòd illæ doctrina, disciplina, aut multa experientia comparantur, cuiusmodi sunt artes, & scientiæ: at virtutes moris assuetudine, & more acquiruntur: mos verò ab experientia differt, quod experientia est tum alienarum actionum, tum propriarum obseruatio: mos verò, & assuetudo non in alienis factis consistit, sed est propriarum actionum exercitatio. Nec dictis obstat, quòd virtutes, naturales, homini dicantur: sunt enim naturales, quoniā rationi consentaneæ: sicut vitia sunt

Arist. l. 5. Ethic. c. 4.

contra naturam, quia contra rationē: est etiam virtus, naturalis, quia sunt homini indita semina, & principia virtutum: sic intelligitur id, quod ait Bern. de vita solitariā ad fratres de monte Deisnullum virtium naturale est, virtus verò omnis naturalis est inam alibi l. 2. de cōsideratione ad Eugenium c. 11. ait, virtutes non natura, sed vsus facit.

Tertiò Quæritur, An prudentia sit virtus moris, an verò potius rationis? Respondeo, esse virtutem partim rationis, partim moris: nam ab Aristotele inter habitus, & virtutes rationis numeratur. Item, quia prudentia non est virtus appetitus: & tamen Aristoteles virtutes moris in appetitu constituit. Insuper, quia prudentia acquiritur doctrina, disciplina, & experientia; quibus modis docet Aristoteles virtutes rationis comparari. Postremò, quia prudentia non versatur in temperandis appetitus affectibus, in quibus ait Aristoteles virtutes moris occupari. Nihilominus tamen prudentia solet meritò virtus moralis vocari, quippè quæ dirigit omnes virtutes morales, & versatur in materia etiam, quæ ad mores pertinet: præscribit enim quid sit agendum, & quid fugiendum.

S. Th. 1.2. q. 63. a. 3. & 4. Bon. 3. d. 33. a. 1. Rich. d. 33. ar. 3. q. 2.

Quartò Quæritur, An sint virtutes morales infusæ ab acquisitis re, & specie distinctæ? Duæ sunt opiniones, vna est S. Thomæ docentis præter quatuor præcipuas virtutes morales acquisitas, esse alias quatuor morales infusas re, & specie diuersas: atque huiusmodi morales infusas semper esse comites charitatis, & proinde vna cum charitate quocunq; peccato lethali amitti, & pariter cum charitate diuinitus infundi: nec eas actibus nostris acquiri, augeri, conseruari. Probant autē has virtutes esse, quoniam acquisitæ hominem perficiunt circa bonum rationis. & finē hominis naturalem; & ratione humana tanquā regula innituntur: at infusæ hominem exornant, perficiunt, & dirigunt ad bonū, & finem supernaturalem, & rationibus diuinis tāquam regulis fulciuntur. Verbi gratia, temperātia acquisita moderatur appetitum rationis, vt modus rationis seruetur, & vt viuatur, prout naturalis finis hominis postulat. At verò temperantia infusa, in appetitus voluptatibus mediocritatem quærit, seruat, ac tenet, vt caro spiritui subiiciatur, vt menti corpus obediat, vt diuinis legibus pareat voluntas humana, vt cœlestis, & æternæ vitæ præmia consequatur. Secunda opinio tradit, huiusmodi virtutes morales siue infusas, non dariiita opinantur Henr. Scot. Ocham, Durandus, Argent. Gabr. Hæc sententia à S. Thomæ opinione differt, quod S. Th. docet esse virtutes infusas morales ab acquisitis natura, & specie distinctas, indiuiduas comites charitatis: at cæteri Theologi, fatentur dari virtutes morales infusas, sed eiusdem naturæ, & rationis, cuius sunt morales acquisitæ: nam pueri, & alij, qui nondum virtutes morales vsu, & exercitatione comparārunt, cum sacro baptismo abluuntur, Dei munere accipiunt vnā cū charitate virtutes morales, quas alij assiduitate, & consuetudine adepti sunt: quibus deindè non priuantur ob lethale peccatum, licet charitatem amittant: qui verò virtutibus moralib. præditi ad baptismum accedunt, theologicas diuinitus infusas consequuntur, non morales: & quod virtutes morales hominem ad Deum finem supernaturalem dirigant, & ad eum humana opera, & studia referant, habent non vi, & natura sua, sed charitatis imperio, & impulsu. Ratio eorum est, quia nec ex scripturis, nec ex patribus, nec ex Ecclesiæ definitione, nec ratione vlla efficaci virtutes morales infusas ab acquisitis natura, & specie diuersas constituere cogimur, quoniam sufficiunt virtutes acquisitæ morales, quæ extrinseco fidei diuinæ, & charitatis impulsu, & motu ad finem vltimō supernaturalem dirigūntur, ita vt fides, & charitas virtutibus morum acquisitis præstent, quo suas actiones, & officia ad finem supernaturalē, & æternus vitæ commoda dirigant, & referant. Porrò licet opinio S. Thomæ tanquam admodum probabilis haberi debeat, posterior tamen sententia non est tanquam temeraria refellenda, vt nonnulli tradiderūt: siquidem multorū Theologorum, quos iam antè citauimus, grauissimo testimonio comprobatur. Nec horum auctorū opinio negat simpliciter virtutes morales interdum diuinitus dari, & infundi, & eatenus esse dona Dei, solùm negat esse virtutes morales infusas specie, natura, & substantia ab acquisitis distinctas: ponit virtutes morales non ex genere suo infusas, sed ex accidenti.

Hen. quod. l. 6. q. 12. Sc. 3. d. 26. 3. 1. a. 3. Ochā 4. q. 3. Dur. 3. d. 33. qu. 4. Arg. 3. d. 33. q. 2. Gab. 4. d. 4. q. 1. a. 2. concl. 7. & 8.

Med. 2. q. 63. ar. 3.

Quintò Quæritur, An omnis virtus moralis in mediocritate rationis consistat? Duæ sunt opiniones. Prima est S. Thom. 2. 2. quæst. 59. ar. 10. Ricard. d. 33. a. 2. 1. q. 4. & videtur esse Aristotel. lib. 5. Ethic. cap. 6. 7. & 8. omnem virtutem moralem esse constitutam in medio, quod est inter duo extrema, nempè inter nimium, & parum: sed hoc interesse inter iustitiam, & alias morales virtutes, quòd iustitia consistit in medio, inter nimium scilicet, & parum rei, non rationis. Fortitudo verò & temperantia in medio inter ni-

mium.

mium & parum rationis, nō rei. Porrò medium res est idem apud omnes; medium verò rationis non item, quia in quadam proportione, habita personarū ratione consistit. Verbi gratia inter decem & duo, sex sunt medium rei, quia ab extremis æquè distant: vt planè constat. Iustitia igitur consistit in medio rei, quia tantum debes soluere, quantum accepisti: & non amplius, aut minus: Item totidem oportet, te reddere, quot debes, vt iustitiæ æquitatem serues. At verò temperantia non est in medio rei, sed rationis constituta: non enim quantum Titius ex cibo, & potu sumit, tantumdem Caius capere debet: nec si Titius iuxta fortitudinis regulam fugere pericula, & aduersa, & mala debet; ideo Caius eadem mala iuxta prudentiæ præscriptum vitabit: quoniam quod est mediū debitæ rationis in vno, non est in alio. Secunda opinio ait, omnem virtutem moralem etiam iustitiam, in medio rationis consistere. Sic Burida. lib. 5. Ethic. quæst. 13. Maior. 3. dist. 36. q. 9. concluf. 3. Probant hoc, quia teste Aristotele generatim virtus est habitus eligendi quod in mediocritate consistit, quatenus prudentiæ ratio determinat. Deinde, quia iustitia, quæ in bonorū distributionibus versatus, semper in bonis communibus diuidendi rationem personarum habet, & cuique distribuit pro varietate dignitatis. Item, quia in benefactis compensandis, & remunerandis meritis, iustitia quoque ponderat personarum rationem. Præterea, in resarciendis iniurijs, & damnis, & puniendis delinquentium erratis, iustitia semper attendit, quis læserit, & offenderit; quis item læsus fuerit, & offensus: & quo modo quis læserit, sciēs, an ignorans, occultè, an manifestè, per vim, an secus, per insidias, & fraudes necne. Postremò, etiam in commerciis, & contractibus, vtputa in venditionibus, emptionibusque pretia variantur habita ratione personarum. Nam vni possum ego vendere rem meam minoris, quàm alteri: quia amicus meus, vel vicinus, aut pro pinquus est: & ob copiam, vel paucitatem emptorum, vel venditorum, solet pretium mercium crescere, vel minui. Præterea, cadē res pro varietate locorum, vel emptorum, vel pecuniæ, vel indigentiæ humanæ, pluris minorisue æstimari, ac vendi solet. In hac igitur controuersia prima opinio, vt communi consensu Theologorum recepta tenenda est: iuxta quam arbitror dicendum, omnem virtutem moralem in mediocritate consistere, non quod sit ea mediocritas inter duos habitus vitiosos, hanc enim aliquæ virtutes tantùm habent, non omnes. Exempli causa, liberalitati duo extrema vitia opponuntur, Auaritia, quæ minus dat, quàm oportet. Prodigi vitium, qui plus dat, quàm decet: iustitiæ tamen vnum tantum vitium aduersatur iniustitiæ. Deinde, mediocritas virtutis moralis est modus inter nimium, & parum: hoc est, inter conditiones, & circunstantias, quæ conueniunt fini, & rectæ rationi, scilicet vbi oportet, quantum, quando, & quomodo oportet. Præterea mediocritas virtutis moralis, semper est certus quidā modus, & ordo præscriptus rationis in affectibus animi, vel actionibus constitutus: Nam vt supra dixi, omnis virtus moralis in affectibus, vel actionibus versatur. Cum ergo virtus moralis sit habitus eligendi, prout sapiens decernit, in mediocritate actionum vel affectuum consistit. Perspicitur ex dictis, vt omnis virtus moralis, in medio rationis quadam ex parte subsistit, licet hoc sit iustitiæ proprium, vt etiam medium rei habeat. vt prima opinio tradidit ex Arist. 5. li. Ethic. c. 1. Virtus consistit medio rationis, videlicet, quam dirigit: in medio affectionis, quam supprimit: in medio vitiositatis, quam extinguit, & tollit: est enim virtus, norma, & regula rationis, habena affectionis, vitiorum fuga: est itidem virtus qua mediocritatem certam eligimus, vt prudentiæ regula, & norma definit: nihilominus tamen, iustitiæ mediū est rei, nō rationis: quale est mediū fortitudinis, & tēperantiæ: quoniā mediū, in quo iustitia cōsistit, idē est apud omnes: at fortitudinis, & tēperātiæ mediū nō est idē omnibus: nā quod vni ex cibo, vel potu est nimiū vel parū, alteri tale nō est: in quo vnus est audax, vel timidus, alter non est. Sed qui mutuo decem debet, vel ex empto, vel cōducto, vel furto, totidem soluere iusta lege compellitur: quamuis rerum pretia multis de causis sæpè varientur: nec huic obstat, quod in distributionibus bonorum communium, & in pœnis delictorum & scelerum, personarum merita expendantur, quoniā ad rē ipsam faciunt, quam augent, vel minuunt, non ad animi affectum: sic etiam maior est iniuria, si principem offendas, quam si priuatum hominem: grauius delinquis, & maiorem pœnam mereris, si scienter, quam si per errorem pecces.

Aristot. l. 6. Ethic. c. 13. Cic. Tusc. 2. & 1.

Lib. 2. moral. c. 1.

Scot. Ric. Bonau. Ochā. Argen. Gab. Almai. Maior. 3. d. 36. Henricus quod lib. 5 q 17. Burida. l. 6. Ethic. q. 17. Hiero. in Dialog. 1. contra Pelagia.

Quomodo virtutes morales connectantur inuicem, augeantur, & amittantur. CAP. XXIX.

PRimò Quæritur, An virtutes morales sint sibi inuicem connexæ? Sensus quæstionis est, An ita sint inter se coniunctæ, vt qui vnam habet, eo ipso omnibus aliis sit præditus: & qui vna caret, nullam habeat. Duæ sunt opiniones Theologorum. Prima est S. Th. 1.2. q. 65. ar. asserentis; virtutes morales esse inter se copulatas, non quidem vt habitus sunt boni, & laudabiles, sed vt virtutis rationem habent. Primò, quia castus si fortis non sit, metu mortis contra temperantiam aget. Itē si iustus non sit, spe pecuniæ, aut cupiditate lucri, præmij, munerue, victus succubet. Deindè, quia teste Aristotele in l. 6. Ethic. c. 10. c. 8. c. 17. l. 2. Ethic. c. 6. omnis virtus moralis est cum prudentia colligata: sed prudentia est cū cæteris virtutibus coniuncta; ergo omnes virtutes inter se cōmuni prudentiæ nexu, & vinculo copulātur. Accedit, quod hoc Philosophi docuerunt, Stoici, Aristoteles, Cicero, Seneca, Plutarchus, sancti quoque Patres idē tradiderūt: ait enim Ambrosius l. 1. in Lucam super illa verba: Beati pauperes spiritu, & l. 2. offic. c. 9. connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habeat, plures habere videatur. Et Hieronymus in Isaiam c. 5. 6. Virtutes, inquit, inuicem se sequuntur, & sibi hærent; ita vt qui vnam habuerit omnes habeat: & qui vna caruerit, cunctis careat. Gregorius quoque scribit hom. 3. in Ezec. l. 1. mor. c. 19. Virtutes primas (intelligit cardinales) esse connexas. Alio in loco testatur: Nulla virtus est, si alius virtutibus mixta non sit. Item alibi nullas ait esse virtutes, si cum prudentia non coniungantur. Rursus alibi li. 21. mora c. 3. hom. 22. in Ezech. Vna, inquit, virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua cōiunctione fulciuntur. Idem aperte docet Aug. l. 6. de Trin. c. 4. quem refert Magister in 3. sententiarum d. 36. Et Bernardus de consid. ad Eugen. c. 6. ait: Aduertere tibi est suauissimum quendam cōcentum, complexumque virtutum, atque alterā ex altera pēdere, & Gregorius l. 22. mora. c. 1. multis verbis ostendit virtutes quatuor principales, esse sibi inuicem colligatas; vndè factum est, vt Henr. quodl. 5. q. 17. & Medina 1.2. q. 65. a. 1. dixerint: hanc esse sanctorū Patrum sententiam, & omnium Philosophorum. Secunda opinio tradit, non esse inter se cōnexas, quatenus habitus, aut virtutes sunt, propsias res obiectas, & materias habentes; licet consocientur, vt virtutes sunt perfectæ, & heroicæ. Virtus enim potest dupliciter sumi. Primò, vt est habitus facilè, expeditè, & hilariter eligendi bonū studio, & gratia honestatis in propria materia, & re sibi obiecta: & hoc modo virtutes morales nō sunt inter se iunctæ, & catenatæ: nā vnus potest in vna virtute esse satis versatus, non item in alia. Experientia ostendit aliquos esse fortes, & strenuos belli duces, aut milites, & tamen esse intemperātes. Item aliquos sese diu exercuisse in officiis, & actionibus vnius, & non alterius virtutis: item quosdam esse aptiores, & promptiores ad opera, & functiones vnius virtutis, quàm alterius: præterea aliquos instrumenta habere ad studia, & actiones vnius virtutis, non alterius. Sunt multi pauperes, casti, & temperantes, qui tamen instrumentis carent liberalitatis, & magnificentiæ. Sunt aliqui à pueritia educati, & instituti in officiis vnius virtutis, & non alterius. Secundo modo, virtus potest accipi, vt est habitus eligendi bonū in certa materia, & re obiecta: ob cōmunem tamen honestatis rationem, & animo parato contra omnē appetitus affectū, etiam contra timorem cuiuscunque rei aduersæ, & contra metum mortis, contra omnes sensuum, & corporis voluptates, & dolores, omni lucro, pretio, munere, & commodo contempto, & hoc modo virtus est perfecta, & heroica: & virtutes morales sunt inter se copulatæ: non enim potest quis, hoc modo esse temperans, nisi fortis sit, & iustus: nec fortis, nisi sit iustus, & temperans. Hanc sententiam hoc modo explicatam, sequuntur Scotus, Ricardus, Bonauentura, Henricus, Ocham, Argentina, Gabriel, Almainus, & Maior, atque hæc sententia à S. Thomæ opinione non dissidet, quidquid alij dicāt: hoc enim modo sancti Patres, & ipse etiam S. Thom. virtutes inuicem connexas esse voluerunt. Profectò Hieronymus, cum pro Pelagianis diceretur: legimus; Qui vnam habuerit, omnes videtur habere virtutes. Respondit, Participatione, non proprietate: & tamen hoc quod legisse te dicis, vbi scriptum sit, nescio. Et cum diceretur pro Pelagianis, Ignoras hanc Philosophorum esse sententiam? Respondit Hieronymus: sed non Apostolorum; neque enim mihi curæ est, quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat, & Augustinus in epist. 29. quæ est ad Hieronymum, videtur docere Philosophorum esse sententiam, non autem sacrarum literarum, vel Apostolorum, virtutes morales omnes sibi inuicem cohærere, & sociati; & posse hominem vnam habere: qui aliam nō habeat. Denique quatuor virtutes principales sunt connexæ, quatenus sunt quatuor generales conditiones virtutis: omnis enim virtus, bonum in propria re obiecta & materia eligit sapienter, constanter, & fortè, modestè, & rectè; primum est prudentiæ: secundum, fortitudinis: tertium temperantiæ: quartum iustitiæ: item cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtutes morales consociatæ esse dicuntur, id tantum locum habet iuxta Philosophos in quatuor primariis virtutibus, quæ ad communem cuiusque vitam spectãt, non in cæteris, quæ propriæ sunt singulorũ. Non igitur est Aristotelis, Philosophorum, & sanctorum Patrum opinio virtutes etiã quatuor principales esse simpliciter, & absolutè copulatas, sed eo modo quem dixi, & in hoc omnes Theologi etiam cum S. Thoma consentiunt.

Arist. l.6. Ethi.c.13. 3.Th.1.2. q.58.a.4. & alij Theol.3.d. 36.

Secundò Quæritur, An quælibet virtus moralis sit cũ prudentia necessariò connexa: Aristoteles plane docet, omnem virtutem moralem cum prudentia coniungi: quia virtus, inquit, moralis non eligit, nisi ex recto prudentiæ præscripto. Hanc Aristotelis sententiam omnes Theologi communi consensu, approbarunt, & animaduertendum est, virtutẽ moralem, si prout in facto, vel opere consistit, capiatur, connecti cum prudentiæ actu, opere, & officio: neque enim virtutis moralis actio, vel officium consistere potest, nisi etiam prudentia suo actu, & munere fungatur. Est enim actus prudentiæ origine & causa prior, vt qui dirigit cuiuscunque virtutis functiones. Si item virtus moralis in habitu consistat, nequit esse sine habitu prudentiæ, quæ sicut actibus virtus moralis acquiritur, sic etiam habitus prudentiæ suis actibus comparatur. Ergo si actus virtutis moralis habitum efficiũt, & eiusmodi actus fieri nequeunt sine actibus prudentiæ: sequitur, vt cũ habitus virtutis moralis acquiuntur habitus quoque prudentiæ comparetur: & quando habitus virtutis moralis contrarijs actibus expellitur, habitus quoque prudentiæ pariter excutitur, actibus imprudentiæ contrarijs deleatur.

Tertiò Quæritur, An prudentia necessariò sit cum virtute morali coniuncta, ita vt qui habet prudentiã, habeat quoque omnẽ virtutem moralem? Duæ sunt opiniones. Prima affirmat esse necessariò connexam. Primò, quia id Aristoteles manifestè tradidit. Deindè, quia prudens nemo esse potest, nisi sit in rebus agẽdis bene affectus, atque compositus: sed talis esse nullo modo potest, nisi virtute morali sit præditus: ergo prudentia natura sua virtutem moralem requirit. Postremò, quia prudentiæ præscriptum verum esse non potest, nisi appetitus sit rectus: quia qualis vnusquisque est, talis ei res agenda, & finis apparet: sed appetitus rectus esse non potest, nisi sit virtute morali exornatus, & cultus. Secunda opinio docet, prudentiam necessariò non esse cum virtute morali copulatam, ita opinantur Scot. 1.d.36.q.1..a.2. Ocham. 3.q.12.& quodl.3.q.8. Gabr.1.dist.36.q.1.a.1.p 2.concl.3.& a.3. dub.1.& Buri l.6.Ethic.q.11 quod probant. Primò, quia prudentia, causa & origine est virtute morali prior, ergo prius acquiritur: alioqui enim si cum virtute morali necessariò coniungeretur, aut virtus moralis esset ea prior, aut sine virtute morali comparari non posset. Item, quia prudentia est virtus rationis, ergo doctrina, disciplina, & experiẽtia potest acquiri: Sed virtus moralis more, & consuetudine comparatur, at doctrina, disciplina, vel experientia potest nobis contingere ante morem, & assuetudinem. Insuper, quia experiẽtia indicat posse nos iudicare prudenter, hoc aut illud esse agendum, aut fugiẽdum absque hoc, quod appetitus agat, aut prosequatur, aut fugiat, & viret: ergo ex actibus rationis assiduè repetitis, sine hoc quod appetitus quippiam agat, potest commodè habitus prudentiæ comparari: nam moralis virtus sine electione voluntatis numquam acquiritur, & tamen ex iudicio rectæ rationis, quod nulla electio consequatur, acquiri potest prudentia absque virtute morali, quæ in electione consistit. Hæc opinio parum, aut nihil à prima discrepat, quoniam prudentiã accipit multò latiùs, quã primæ opinionis auctores, qui prudentiam intelligunt præsè, & strictè, vt est recta ratio rerum agendarum in peculiari, & singulari materia iudicans, at quæ præcipiens conuenienter recto appetitui: quia reuera electionem voluntatis præcedit iudicij rationis: nec iudicium rationis ex necessitate, voluntatis electio subsequitur, siquidem sæpè benè iudicamus, nec tamen eligimus, facimus, aut operamur. Ad rectæ autem rationis iudicium sufficit appetitum esse per synderesim benè affectum absq; vlla alia virtute morali: Synderesis enim est, quæ præscribit honestè esse viuendum, castè agendũ, fortiter pro patria pugnandum, cuique suum ius tribuendum. Itẽ ad prudentiæ præscriptum sufficit, si doctrina, disciplina, institutione, & experientia benè simus in rebus agẽdis affecti. Experientia enim ostendit, iratum dulci, ac blando sermone placari, & beneficijs hominum animos, & voluntates conciliari, etiamsi nos mansuetudine, & gratia careamus. Aristoteles verò cùm docet, prudentiam cum virtutibus moralibus sociari, & coniugi, eam accipit latius, & fusius, quam nos in præsentia, nempè vt etiam synderesin continet, & omnem rectam rerum agẽdarum rationem: siue generaliter præscribentem, benè agendum: siue specialiter monentem in hac, aut illa re, & materia, hoc loco, & tempore nobis obiecta, sic

& non aliter agendũ esse: prudentia igitur hac ratione sumpta cum morali virtute connectitur, vt docuit S. Thom. loco citato Aristotelem sequutus.

sic S. Th. 1.q.66. a.3. ad 3. & q.19. a.3. ad 2.

Quartò Quæritur, An prudentia virtuti morali finẽ præstituat: Duæ sunt opiniones. Prima affirmat, quia (teste Aristotele) virtus moralis est habitus eligendi bonum in mediocritate consistens, prout Sapiens decernit. Item quia prudentia in iudicando, virtus moralis in eligendo versatur: & virtus moralis eligit, quod prudentia iudicauit, & proindè prudentia dicitur lux, magistra, præceptrix, & quasi auriga virtutum moralium. Secunda opinio docet, finem virtutis moralis non à prudentia, sed à synderesi proponi, & deindè, virtutem moralem eiusmodi finem à synderesi acceptũ, prudentiæ tribuere: ita videtur docere S. Th. 1.1.q.58.a.5.& 4. & 1.2 q.47.a.6. Probatsquia antequam prudentia iudicet in hac, aut illa materia esse mediocritatem rationis, oportet appetitum esse benè affectum, atque compositum in materia temperãtiæ, fortitudinis, & iustitiæ: quia alioqui si appetitus non sit rectus, malè ratio iudicabit: nam eo modo, quo sumus affecti, de agendis iudicamus. Hæc quæstio, Cai.1.2.q. 58.a 4. visa est obscura, & difficilis: sed certè prima opinio mihi probabilior videtur, & eius rationes sunt firmiores. Animaduertendum est, finem communem, videlicet, castè esse agendum, fortiter pugnandum, iustè viuendum, à synderesi, non autem à virtute morali prudentiæ proponi: hoc verò fine communi à synderesi constituto, prudentia ea perquirit, & de iis consultat, iudicat, & præcipit, in quibus specialiter, & singulariter castitatis, fortitudinis, & iustitiæ officium reperitur: & hic est finis specialis, & singularis in mediocritate consistens, quem prudentia virtuti morali præstituit: priorẽ autem finem communem non prudentia, sed synderesis virtuti morali præstat: cum autem synderesis sit etiam recta ratio rerum agendarum, appellatione prudentiæ, iuxta Aristotelis sententiam, continetur; & ideo Aristoteles simpliciter, & generatim docuit finem virtuti morali à prudentia præstitui. Cæterum quoniam virtus moralis affectus refrænat, appetitum rectè componit, & corrigit, inde est, vt rationis iudicium plurimum in bonis iuuet, & ideò eatenus dicitur finem prudentiæ dare, prudens enim benè de agendis consultat, iudicat, & præceptum dat, quia benè est affectus, atque compositus.

Sic aliqui S. Thom. discipuli.

Sic Scot. Ochã, Gabr. Burid. locis citatis.

Quintò Quæritur, An qui est in vna materia, & officio virtutis prudens, sit quoque in aliis materijs, officijs virtutũ prudentia prædictus? Duæ sunt opiniones. Prima ait eum esse in omnibus prudentem. Probat primò, quia circa res agendas non est, misi vna prudentia. Deindè, qui vnam virtutem moralem habet, cæteras quoque habet: ergo si prudens est quis in vno officio virtutis, prudens quoque est in cæteris. Secunda opinio assentit, sæpenumerò aliquem esse prudentẽ in vno officio virtutũ, qui non sit in aliis: quæ sententia mihi magis probatur. Primò, quia experientia aperte indicat aliquos esse maximè prudentes in re militari, qui sunt alioqui imprudentes in alijs: alios esse prudentes in Reipublicæ administratione, non in aliis: aliquos etiam esse prudentes in certa quadam materia, quia in ea sunt probè instituti, educati, satis experti, diu versati, & tamen in aliis rebus nõ sunt. Item quia licet circa res agendas dicatur esse vna prudentia, quod multi inficiantur nec tamen, vt supra diximus, se habet quemadmodum alius habitus acquisitus disciplinæ, vel artis; ergo sicuti quicunque alius habitus acquisitus, non est simplex habitus, sed ex multis tanquam partibus constitutus ita vnius materiæ, & rei obiectæ vnus est habitus prudẽtiæ, cum alterius materiæ sit alius.

Sic Scot. Ochã, Gabr. Burid. locis citatis.

Sextò Quæritur, An virtutes morales sine fide diuina esse possint? Duæ sunt opiniones. Prima negat, tum quia testẽ Paulo [Omne quod non est ex fide peccatum est.] & alibi. [Sine fide impossibile est placere Deo.] tum quia Augustinus contra Iulianum apertè demonstrat, nullas esse sine fide virtutes; Gregorius item nullas ait esse virtutes, nulla bona, si in fide non connectantur. Idem planè tradit Bernardus. Virtutes veras, inquit, non habuere mundi sapientes sine Christo. Beda in lib. de subst an. & Prosper. ad excerpta Genuen. responsione. 3. & 8. fundamentum omnium virtutum est fides, & in Concilio Arausicano can. 17. dicitur: Fortitudinem Gentilium mundanæ cupiditas, fortitudinẽ Christianorum Christi charitas facit: quæ concilij sententia sumpta est ex Augustino lib. de patien. c.17. ergo virtutes morales sine fide Christi, mundanæ cupiditates, non virtutes sunt; & Hiero. in epist. ad Gal. c. 2. illis verbis iustus ex fide viuit; Faciamus & nos, inquit, aliquid simile huic, quod dicitur, iustus ex fide viuit, & dicamus. Castus ex fide viuit, sapiens ex fide viuit, fortis ex fide viuit, & à cæteris virtutum partibus, vicinam sententiam profitamus aduersum eos, qui in Christum non credentes fortes, & sapientes, temperantes

Rom. 14. Hebr. 11. Aug. lib. 4. contra Iulian. c.3. Greg. lib. 1. moral. c. 33. Bern. serm. 23. in cant.

se putant

esse vel iustos, vt sciant, nullum absque Christo vivere, sine quo omnis virtus in vitio est. Secunda opinio docet veras virtutes morales posse sine fide Christi consistere, id quod planè videtur concedere Hieronymus apud Matth. cap. 22. vbi ait inter ipsos quoq; Ethnicos est diuersitas infinita, cùm sciamus alios esse proclives ad vitia & ruentes ad mala, alios ob honestatem morum, virtutibus deditos. Atque hæc opinio minimè cum sanctorum Patrum sententia pugnat. Primò, quia virtus moralis est ad bonum eligendum ex prudentiæ præscripto, non fidei. Deinde, quia ad virtutem moralem sufficit, si quis studio & gratia honestatis operetur. Postremò, quia Gentilis absq; vlla fide Christi, fidem dãtam alteri, & promissa seruat in commerciis, & contractibus humanis, reddit depositum domino, restituit alienum, de se benè merenti gratias agit, & indigenti eleemosynam tribuit. Item Paulus ait: Gẽtes naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt & Græcos reprehendit, qui cum cognouissent Deum, non eum glorificauerunt, Augustinus verò, Hieronymus, Gregorius, Prosper, & Bernardus negant in Ethnicis veras virtutes fuisse, quia steriles erant, & absque cœlesti, & æterno præmio, & fructu, & plerunq; studio, & gratia humanæ laudis, honoris, vel gloriæ, & quia qui fidem non habent, charitate quoque vacant, quæ sine fide in hac vita esse non potest: at vera virtus quæ hominem simpliciter, & omni ex parte bonum reddat, & ad finem simpliciter vltimum explicitè dirigat, secundum August. Fulgẽtium, Bedam, & Prosperum sine charitate esse non potest, vt statim dicemus. Hi patres contra Pelagium, & Iulianum disputabant: qui errore decepti docebant, posse liberum arbitrium per vim, & naturam suam acceptam à Deo, sine vllo alio auxilio gratuito, virtutes morales comparare, & assequi, quibus vitam æternam promereretur, & eas ex ethnicis aliquos adeptos fuisse. Contra illi patres tradiderunt in ethnicis aliquos adeptos fuisse. Cõtrà, illi patres tradiderunt in ethnicis sine fide, & charitate viuentibus, nullas virtutes fuisse, quibus mererentur vitam æternam, sed eas fuisse steriles, & infructuosas, & studio potius honoris humani, & gloriæ, quàm Dei amore comparatas.

Rom. 2. Rom. 1.

1. Cor. 13.

Aug. li. 1. Retract. a. c. 3.

Aug. li. 4. con. Iulia. c. 3.

Ad id verò quod ex Apostolo opponebatur, scilicet (Omne quod non est ex fide, peccatum est.) Respondeo, vt præmonui, non ibi esse sermonem Apostolo, de fide diuina (quamuis id Augustinus, Prosper, atque Fulgentius asseruerint) sed de fide, quæ est recta conscientia. Ita vt sententia Pauli sit: Quod ex conscientia non fit, peccatum est: vt explicant Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophilactus & Oecumenius, vt alio in loco iam dixi.

Septimò Quæritur, An virtutes morales, sint cum charitate connexæ: ita vt nemo qui charitate caret, & peccator est, possit virtutes morales habere. Duæ sunt opiniones, Prima affirmat eas necessariò cũ charitate copulari, ita vt in peccatore nullæ veræ virtutes morales insint. Fatentur tamen huius sententiæ auctores habitus virtutum, quatenus habitus sunt, posse sine charitate consistere, & eos esse bonos, atque laudabiles: sed sine charitate in peccatore veram virtutis rationem non habere. Probant primò, quia virtus moralis eũ, cuius est, bonum reddit, & eius opus bonum; sed qui peccator est, bonus non est; ergo in peccatore nulla est vere virtus moralis. Item quia peccator eo ipso, quod est à fine supernaturali alienus, est quoque à naturali hominis fine auersus, quia peccatum lethale non solùm est contra finem, & rectam rationem supernaturalem, sed etiam contra rectam naturalem rationem: sed virtus dirigit, & perficit hominem ad naturalem hominis finem, ergo peccator nullam habet virtutem moralem. Insuper quia Apostolus ait, [Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &c. charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest.] Sap. 8. dicitur, [Sobrietatem, & prudentiam docet (hemo est de diuina sapientia) & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus] ergo nulla est virtus moralis sine vera Dei sapientia, & sapientia Dei non est sine charitate. Item Augustinus quod ante dixerat Philosophos vera pietate non præditos luce virtutis fulsisse, retractat. Et alio in loco ait: Vera pudicitia in eo non est, cuius animus à Deo fornicatur. Docet igitur hæc opinio, in peccatore sine charitate veras virtutes morales non esse, esse tamen habitus bonos, atque laudabiles, vel cum charitate in homine iusto ante acquisitos, & vna cum peccato lethali permanentes: vel post lethale peccatum bonorum operum moralium vsu, & assuetudine comparatos. Docet item, si homo absque vllo peccato, & charitate, puram, & integram naturam haberet, in eo posse reperiri virtutes morales, quoniam hominem ad naturalem eius finem dirigerent, quod in peccatore non præstant. Secunda opinio docet posse in peccatore veras esse virtutes morales; quamuis non sunt tam perfectæ virtutes, quàm sint eæ, quæ cum charitate sociantur. Primò, quia charitas extrinseca forma est virtutum moralium; & solum eis præstat, quo ad vitam dirigantur æternam, quod autem sint veræ virtutes, habent ex hoc, quod eligunt bonum rationis in mediocritate consistens ex prudentiæ præscripto. Deinde, quia in peccatore manet Synderesis, recta ratio, & Prudentia: Sed ex his potest quisque honestatis officio fungi, ex quo virtus moralis acquiritur. Præterea quia si in peccatore possunt esse habitus morales virtutum boni & laudabiles, non efficiur in eo veras esse virtutes morales negemus, quia non est, necesse, vt virtus moralis reddat hominem simpliciter bonum circa finem supernaturalem, sed solum requiritur ad virtutem moralem, vt sit habitus eligendi bonum in mediocritate consistens, prout Sapiens definit, ac præcipit. Ità virtus moralis reddit hominem bonũ in eo genere, quod ipsi cõuenit, nimirum in genere motis, & in actione, & officio honestatis. Hæc opinio est vera, nec cum patrum sententia pugnat. Nam Augustinus, Prosper, Beda, & Fulgentius cum disputant contra Pelagianos, veras esse virtutes sine charitate negant: primo quidem quia sunt sine fructu, & præmio sempiterno, hoc est steriles, & infructuosæ. & ideò etiam Apostolus dixit, nihil bona opera sine charitate nobis prodesse, secundo, quia virtutes quamuis magnæ, sine charitate hominem simpliciter, & omni ex parte bonum non reddunt, nec ipsum ad finem simpliciter vltimum explicitè referunt: tertio, quia Patres contra Pelagij disputabant, qui in hac re sequutus est Stoicorum errorem impium, & stultum. Stoici enim, quibus Seneca accessit ep. 41. diceba ntdari à Deo imperia, opes, vires corporis, pulchritudinem, vitam, salutẽ, sed non virtutes, non bonam mentem, & voluntatem, sed sibi quemque suis viribus, per naturam datã à Deo comparare. Perseueras, inquit Seneca, ire ad bonam mẽtem: quam stultũ est optare, cum possis à te impetrare: non sunt ad cœlũ eleuandæ manus, nec exorandus ædituus, vt nos ad aures simulacri, quasi magis exauditi possimus, admittat: vnde Horatius impiè quoque dixit: Hæc satis est orare Deũ, qui donat, & aufert, det vitam, det opes: æquũ mi animum ipse parabo. Quare Augustinus, Hieronymus, Prosper, Fulgentius, Beda contra Pelagianos docent non posse hominem veras virtutes adquirere per solas naturæ vires, sine auxilio gratuito Dei mouentis, & iuuantis hominem ad bonum cogitãdum, volendum, & perficiendum: hoc auxilium ipsi Patres contra Pelagium, gratiam Dei vocant, non quod sit habitus gratiæ, vel charitatis, vel aliquod aliud supernaturale donum: sed quod sit adminiculum Dei gratuitum, hoc est sine hominis merito datum, nam Pelagius sufficere dicebat ad benè volẽdum, & agendum, solam naturam initio datam à Deo, & cõseruatam assiduè, quodcunque aliud auxilium etiam quod Theologi commune, & generale vocant, necessarium esse negabat, vt latiùs lib. septimo ex Augustino, & aliis partibus ostendam. Bernar. in lib. de modo bene viuen. serm. 3. homo, inquit, nihil boni habet propriũ, & paulo inferius, sine gratia Dei præueniente, comitante, & cooperante nihil boni possumus facere: gratia Dei præuenit, vt velimus bonum: comitatur vt bonum incipiamus: cooperatur vt bonum perficiamus: ergo à Deo datur nobis bonum velle, incipere, & perficere: igitur à Deo datur nobis virtutes: vitia verò & peccata oriuntur ex nobis. & Prosper de vit. contempla. c. 18. virtutes à Deo sunt.

Quidam Theologi iuniores.

S. Th. 1.2. q. 65. a. 2. & 22. q. 23. a. 7. & Cai. 2.2. q. 65. a. 2.

Sene. epist. 66.

Octauò Quæritur, An virtutes motũ possint augeri? Stoicorum fuit opinio eas augeri non posse. Opinabantur enim virtutẽ aut non esse, aut esse summã & perfectam, & cum cæteris omnibus cohærentem. Sed communi Philosophorũ, & nostrorum Theologorum consensu meritò Stoici redarguuntur. Virtutes enim sunt habitus, qui more, & assuetudine acquiruntur, nutriuntur, corroborantur, augentur, & experiẽtia indicat nos vsu, & more in officio virtutum robustiores effici, & euadere, habet, inquit Gregorius hom. 19. in Ezec. omnis virtus exordium, progressum, & perfectionem.

Quidã in suos.

Nonò Quæritur, An omnes virtutes morales æquè augeantur? Duæ sunt opiniones, Prima affirmat quatuor Cardinales æqualiter augeri, & roborari: ita vt vna crescente, crescant pariter aliæ virtutes. Primò, quia omnes sunt cum prudentia coniunctæ: ergo nulla potest augeri, quin crescat quoque prudentia; sed prudentia aucta, cæteræ quoque virtutes augentur. Item quia omnes virtutes morales sunt inter se inuicem coniunctæ: ergo si vna earum, crescat, cæteras augeri necesse est. Insuper, quia id aperte Augustinus docet, cùm ait virtutes, quæ sunt in animo humano, quamuis alio, à alio modo singulæ intelligantur, nullo tamen modo separari ab inuicẽ; vt quicunq; fuerint æquales. Verbi gratia, in fortitudine, æquales sint in prudentia, iustitia, & temperãtia. Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine: sed illum præstare prudentia, sequitur vt huius fortitudo minus prudẽs sit, ac per hoc ne fortitudine æquales sunt, quia est

Aug. l. 6. de tri. c. 4.

De hac quæstione. S. Th. 1.2. q. 66. a. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illius fortitudo prudentior; atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Docet igitur hæc opinio omnes virtutes morales æqualiter crescere, vt rationem virtutis non tamen vt rationem habitus boni, & laudabilis habent, sicut sunt inter se, & cum prudentia, vt virtutes connexæ, non tamen vt habitus. Secunda opinio, virtutes morales ait, non æqualiter augeri, cum id experientia aperte demonstretur: nam sæpè vsu venit, vt quis in vnius virtutis, & non alterius officijs actionibusq; versetur. Nec primæ opinionis argumenta de connexione virtutum, momenti, & ponderis quidquam habẽt; quoniam superius iam docui, quo pacto quatuor virtutes sibi inuicem cohæreant. Nec est quod quispiam Augustinũ in præsentia nobis obijciat asserentem, virtutes morales æqualiter augeri: ipse enim alibi testatur non esse virtutes inter se coniunctas; loquitur ergò solum de quatuor virtutibus primarijs, vel quatenus sunt generales omnium virtutum modi, & conditiones, vel quatenus sunt in omni materia perfectæ. Si de cæteris virtutibus loquamur, ex scripturis plane colligimus, aliquos cõmendari tanquam in certæ cuiusdam virtutis studio, & operibus exercitatos: alios vero laudari tãquã in alterius virtutis officijs magis versatos. Quis enim neget alios præstitisse hospitalitate, alios obedientia, alios mansuetudine, patientia, alios castitate, alios denique alijs virtutibus excelluisse?

Decimo Quæritur, An virtutes morum in hac vita finiantur: hanc quæstionem tractat Aug. lib. 14. de trin. c. 9. S. Th. 1. 2. q. 67. a. 1. Respondeo, Finiri virtutum moralium in hac vita functiones, & officia, quibus refrænantur, & cohibentur perturbationes animorum: quia cum hac vita affectus animi terminantur, & desinunt, in quibus temperandis virtus moralis consistit. Item commercia, & contractus, in quibus iustitia versatur, præsentis tantum vitæ sunt, non æternæ. Item in futura vita nemo alterius ope, liberalitate, & magnificentia indigebit: nullæ erunt in ea vita rei alienæ, aut damni restitutiones, nullæ iniuriarum actiones, nullæ satisfactiones, compensationes nullæ; quoniam ibi nemo alienum surripiet, nemo alterum damno lædet, nemo iniuria afficiet. Permanebunt tamen virtutes morales tanquam certa ornamenta animorum, vt est communis Theologorum sententia: & permanebunt etiam teste Augustino, prudẽtia sine vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum, iustitia sine subleuatione miseriæ alienæ. Sed Deum omnibus præponent, ei firmissimè adhærebunt, ei subdentur, eo perfruentur: nam licet in beata altera vita non maneat, quod est materiæ in virtute morali, videlicet affectuum, & perturbationum oppressionem: manent tamen quod est formæ, videlicet summũ, & primũ bonũ cæteris præferre, ipsũ firmissimè tenere perfrui, de eo gaudere, ipsi, quæ debentur, obsequia præstare, rectæ rationi parere; quæ recta sunt, æqua & iusta exequi, & obire.

Quæ virtutes aliæ sint alijs præstantiores.
Cap. XXX.

5. Th. 1. 2. q. 66. a. 3.

PRimò Quæritur, An rationis virtutes, dignitate, & excellentia virtutibus moris antecellãt? Duæ sunt opiniones, vna affirmat eas antecellere duab. præcipuè rationibus, tum ratione subiecti, cui insunt: inhærent enim rationi, quæ est potior facultas, quàm appetitus; tum ratione rei obiectæ, & materiæ: quia in speculatione veri versantur; at ratio veri est communior, & magis à materia remota, quàm ratio boni. Altera opinio, quam sequuntur Scot. 3. d. 33. q. 1. Gab. 1. d. 33. q. 1. a. 3. dub. 1. Maior. 3. dist. 33. q. 2. quæ est quinta de iustitia, docet virtutes morales esse potiores. Primò, quia reddũt hominem simpliciter bonum: quod tamen virtutes rationis nõ præstãt, cuiusmodi sunt disciplinæ, & artes. Deindè, quia virtutes morales in honestate versantur; at virtutes rationis in totum occupatæ sunt in bono vtili, iucundo, pulchro, laudabili, honorabili; sed inter huiusmodi bona potissimum est bonum honestum. Præterea, quia præstantior est rectè viuẽdi voluntas, & regula, quam præbent virtutes morales, quàm notitia, & scientia veri. Postremò, quia virtutum moralium habitus sunt simplices virtutes; at verò habitus virtutum rationis, quales sunt disciplinæ, & artes, non sunt absolutè, simpliciter & ex toto virtutes, sed ex parte, nempe virtutes rationis. Absurdum itidem est dicere, artes infimas, cuiusmodi sunt mechanicæ, ex eo quod sint artes & virtutes rationis, præcellere virtutibus morum. Hæc opinio meo quidem iudicio cum prima facilè conciliatur: nam virtus moralis ad rectè viuendum vtilior est, sed virtus rationis, qualis est disciplina, nobilior est dignitate rationis, quæ voluntate præstantior, & nobilior facultas habetur.

Secundò Quæritur, An prudentia aliis virtutibus moralibus præstet: Duplex est opinio, vna asserit eam esse præstantiorem. Primò, quia est in ratione, quæ est nobilior facultas voluntate. Deinde, quia est lux, dux, magistra, moderatrix, regina, & imperatrix omnium virtutum moralium. Item quia nihil omni virtuti morali præstituit, ex quo est regula & norma, qua virtutes morales diriguntur: unde quidam S. Thomæ discipuli. Altera opinio affirmat virtutem moralem prudentiæ antecedere. Ratio eius opinionis est, quia melius est bene agere, quàm nosse, & scire bene agendi officium; & præstat velle bene viuere, etiamsi ignoretur quemadmodum id fieri oporteat, quam scire, & nolle bonam vitam, absque hoc, quod bene viuatur. Item peius est male agere, & viuere, quam bonam vitam nescire, & tamen bene viuere. Deinde, quia ex hoc, quod prudentia dirigat omnes virtutes morales, non inde fit, vt præcellat cæteris: nam fides spè quoque, & charitatem dirigit, nec tamen est charitate dignior, atque præstantior. Item philosophia moralis virtutes etiam dirigit, quibus tamen minimè excellit. Præterea omnis cognitio, quæ ad actionem refertur, eam dirigit, nec tamen actione nobilior est, quoniã tota eiusmodi cognitio est gratia actionis; proindè actio tanquam finis cognitioni præstat. Has duas opiniones ego sic cõcilio, viliores, & fructuosiores sunt virtutes morales, virtute rationis; sed virtus rationis præstat, & eminet mentis, cui inest, nobilitate & dignitate: Et hoc est, quod prima opinio tueturnec enim dubitari potest, quin prudẽtia cæteris præstet rationis, cui insidet, dignitate, & nobilitate veri boni, quod prospicit, iudicat & præcipit.

Ad obiecta verò ex vtraque parte respondeo, prudentia est lux virtutum moralium: id autem ex eo tantum est, quod illas dirigat, vt dixi, non est ad rectè viuendum vtilius diligere vitam, quàm velle bene viuere: nam philosophia quoque moralis dirigit virtutes, nec tamen est idcirco vtilior, & melior. Non semper ex subiecto ducitur nobilitas accidẽtis: sæpè enim vsu venit, vt in subiectis viliorib. accidentia perfectiora inhæreant, vt exẽpli causa, lux inest carboni, ac flammæ incensæ: candor nigri, & cygno: cum tamen homines nõ sint lucidi, nec ita candidi. Cæterum virtutis nobilitas simpliciter sumitur ex maiori obiectæ rei amplificatione, & altiori, ac superiori ratione. Prudentia sese fundit, ac portigit ad omnia virtutum moralium obiecta, & id quidem superiori quadam, & altiori ratione: nimirum perspicit, quid in quaque materia habeat rationem veri, quod sequi, & amplecti debeamus, ne deseramus bonæ vitæ institutum.

Tertiò Quæritur, An inter tres alias virtutes cardinales, iustitia sit præstantissima: Respondeo, ex communi Philosophorum, & Theologorum sententia, iustitiam inter omnes, primas partes habere. Primò ex obiecto, materia, & officio, quia est ad bonum alterius, quod est difficile, & arduum, cũ simus ad propria commoda nostra propensi. Item nostra bona cum aliis communicare est quid diuinum. Vnde iustitia non sibi soli nata est, sed aliis etiam. Deindè ex effectis, quia iustitia concordiam, pacem, & societatẽ inter homines tuetur, & seruat. Insuper iustitia est necessaria in omni loco, omni tempore, & quocunque statu hominũ: nulla enim societas humana, violata iustitia, diu conseruari potest. Est itẽ necessaria in familiæ ciuitatis, & totius orbis terrarum communi salute, & bono tuendo: quæ tres societates sunt præcipuè, & naturali iure, & gentium constitutæ. Præterea iustitia conseruat res, facultates, honorem, gloriam, & vitam aliorũ, quæ sunt potissima hominum bona; accedit his, quod iustitia, est virtus propria Regum, & principum: vnde videtur esse virtutum omnium domina, & regina: hæc vna leges sanciuit, reges, & magistratus creauit, ciuitates constituit: ab hac vna, viri boni appellantur: hæc benefacta remunerat, peccata punit: honorum titulos, dignitatum gradus, & officiorũ partes æquo ordine, pro cuiusque meritis distribuit. Vltimo ex dignitate, & multitudine virtutum, quæ iustitiæ subiectæ, & annexæ sunt: nã sunt plures, ac longè præstãtiores, quas enumerauimus c. 26. huius libri, q. 3. Obijcies, Fortitudo versatur in materia magis difficili, & laboriosa, velut in periculis vitæ subeundis. Respondeo; ex hoc capite virtutis dignitatẽ non pendere; quia alioqui iustitiæ bonum est magis per se necessarium, & salutare. Itẽ si pax conseruetur, bella & mortis pericula remota, & sublata conquiescent. Deindè obijcies, fortitudinis esse pro patria, pro legibus, pro Deo mortem subire, quod est nobilissimum virtutis officium. Respondeo, hãc nobilitatem officij aliunde proficisci, videlicet vel ex charitate in Deum, vel ex religione, vel ex pietate in patriam, vel denique ex dignitate personæ, pro qua morẽ fortiter sustinemus. Nec itẽ nobilitas virtutis per se ex actus perfectione concluditur, sed ex materia, & re obiecta, & hãc nobiliorem iustitia habet, quàm fortitudo. Tertiò Obijcies, iusto pretio vendere piscículos, passerculos, clerave non est pretiosior actus, quam fortiter pugnare. Respondeo, virtutem non eo esse inferiorem, quia opera præstet aliquando infima: nam

nobilitas virtutis per se ex re obiecta, non ex actibus pendet.

Quartò Quæritur, An iustitia non solùm præstet duabus aliis virtutibus moralibus, fortitudinis (inquam) & temperantiæ: sed etiam quibuscunque aliis virtutibus morum? Ratio dubitandi est, quia Iustitiæ antecellere videntur Religio, Obedientia, Humilitas, Misericordia, Liberalitas, Magnificentia, Magnanimitas, Patiẽtia. S. Thomas. 2. 2. q. 30. ar. 4. docet Misericordiam esse omnium virtutum moralium præstantissimam. quæst. 81. art. 6. inter virtutes morales, principatum Religioni tribuit: quæst. 104. ar. 5. videtur virtutum moralium, obedientiæ deferre primatum: quæst. 161. art. 5. videtur Humilitatem cæteris virtutibus moralibus anteferre. Dicendum est, Iustitiã ex obiecto & materia per se cæteris omnibus virtutibus esse digniorem: nihilominus tamen, aliquæ illarum aliunde præcipuum quid habent, vnde Iustitiæ antecellant & præstent. Veibi Gratia; Religio, ratione personæ, cui cultum & honorem debitum defert, Iustitiæ anteponitur: nam Deo tribuit honorem. Pari ratione obedientia & misericordia, possunt Iustitiæ præferri ratione personæ, cui obedimus, vel cuius misseriam subleuamus: vtputa si Regi imperanti obtemperemus, vel Principi in periculo constituto opem feramus: ita, si pro communi patriæ salute mortem oppetamus, Liberalitas, item Magnificẽtia, Humilitas, Magnanimitas & Patientia addunt quidem aliquid magnum & præcipuum, in quo Iustitiæ præcellunt, sed eas tamen virtutes ex obiecto, per se, Iustitia vincit, ac superat dignitate. Porrò de singularum virtutum laudibus, commendatione præstantia & dignitate suis locis: cum de singulis agam, plenius tractabo.

Quinto Quæritur, An præter virtutes morales, rationis, & theologicas, sint dona Spiritus sancti, habitus infusi re ab hisce omnibus distincti? Duæ sunt opiniones, vna asseverantium, dona spiritus sancti esse habitus, re à virtutibus morum rationis, & theologicis distinctos: atque hæc fuit veterum Scholasticorum Theologorum opinio. Alber. 3. d. 34. S. Tho. ibidem. & 1. 2. q. 68. a. 1. Bonau. Ricar. Hen. quodl. 4. qu. 25. Argen. 3. dist. 34. q. 1. num. 1. & 2. qui mori sunt hac potissimum ratione: quia virtutes Theologicæ circa finẽ hominis supernaturalem versantur, vt huiusmodi finis cognoscatur, apperatur, & propter se diligatur: at virtutes rationis dirigunt hominem in rebus naturalibus cognoscendis, & virtutes morales, in agendo iuxta naturale rectæ rationis præscriptũ: ergo indiget homo aliis habitibus diuinitus infusis, quibus facilè, prompte & hilariter dirigatur, in bene viuendo iuxta regulas diuinas. Homo enim in bene agẽdo interdum à naturali ratione sibi inditainterdum à Spiritu sancto supra naturam mouetur; & proinde, vt vtriusque impulsum & motum, perfectè & expeditè sequatur, duobus eget habitibus. Secunda opinio eorum est, qui docent dona Spiritus sancti, esse quidem habitus diuinitus infusos, sed sola ratione non re distinctos à septem virtutibus, tribus Theologicis, & quatuor Cardinalibus: ita vt nomine consilij, quod est vnum ex donis Spiritus sancti, prudentia intelligatur, & in timore, temperantia: in Pietate, iustitia; Fortitudo verò suo nomine exprimitur, appellatione verò scientiæ, fides; & nomine intellectus charitas intelligitur, quæ sine spe esse non potest. Hæc sententia fuit Scoti, quam postea secuti sunt alij Theologi, Ocham, Gabriel, Almainus, Maior & alij, qui vnanimi consensu docent septem virtutes, & septem dona Spiritus sancti, quæ ex Esaiæ cap. 11. colliguntur & octo Beatitudines, quæ Matt. 5. habentur, eosdem habitus intelligi, sed ratione distinctos. Ita vt dicatur dona, quia infunduntur & dantur à Deo: virtutes verò quia ornant, & diriguntanimũ in bonæ vitæ officiis; Beatitudines porrò, quia spe, iure & merito nos beatos efficiunt, quatenus bonis actibus vitam promeremur æternam. Ex quibus omnibus, duodecim Spiritus sancti fructus percipiuntur, de quibus ad Galatas. 5. Qui fructus sunt delectationes quædam & gaudia ex virtutum officiis & actionibus, suauiter percepta. Certè Gregorius dona Spiritus sancti re à septem virtutibus distinguere videtur: nam lib. 1. Mora. c. 28. docet, septem Spiritus sancti dona significari typicè in septem filiis Iob: & tres virtutes Theologicas in tribus filiabus, & lib. 2. Mora. c. 36. distinguit eadem septem dona a quatuor virtutibus moralibus, quas dicit significari in quatuor angulis domus Iob: at vero Ambrosius, quem Magister in 3. dist. 34. citat. hæc dona, septem virtutes esse docet, proinde re non videtur à septem virtutibus dona Spiritus sancti seiungere. Mihi certè prior opinio cum sua ratione magis probatur: quam si quis sequi velit, dicere etiam debet dona Spiritus sancti, esse habitus vna cum charitate diuinitus infusos, & perpetuo vinculo copulatos, qui cum ea conferuntur, subsistunt, conseruantur: & pariter cum ea ob quodcunque lethale peccatum amittuntur. Ac sicut tres virtutes Theologicæ, naturæ viribus comparari, & consistere, conseruari & augeri nequeunt, sic etiam dona Spiritus sancti, quia sunt habitus supernaturales, & à virtutibus acquisitis re, & specie differentes, sola naturæ vi, nec acquiri, nec augeri, nec conseruari queunt; sed gratuito & peculiari Dei munere conferuntur, confirmantur, augentur. At verò secundæ opinionis auctores sentiunt, tria dona Spiritus sancti, quæ sunt habitus trium virtutum Theologicarum, esse habitus infusos, & alterius speciei, atque sunt habitus acquisiti, & ab eis re ipsa distinctos, quatuor verò reliqua dona, esse habitus quatuor virtutum Cardinalium: & proinde, aliquando diuinitus infundi, sed non semper: quia licet Dei munere nonnunquam vna cum Charitate conferantur, non tamen sunt Habitus cum ea necessario cõnexi: & cum sint eiusdem speciei, cuius sunt virtutes Cardinales acquisitæ, possunt nostris actibus comparari, augeri, & conseruari: sicut si Dei munere disciplina humana, vel ars aliqui conferatur, quæ naturæ vi posset acquiri, esset eiusdem speciei, cuius fuisset acquisita, ac posset deinde humanis actibus conseruari, augeri, & perfici. Deus enim interdum tribuit, quod alioqui magno studio, & diligentia poteſt alioquis adipisci, cuiusmodi est donum aliquarum linguarum: vt paulo ante iam dixi. Mihi prior sententia verior apparet: reliquum erat, vt aliqua generatim, vniuerse de virtutibus Theologicis dicerem, sed alio in loco, de hac re commodius disputabo.

De Iustitia originali.

Primum hominem à Deo conditum fuisse cum iustitia originali.
Cap. XXXI.

QVoniam Iustitia originalis singulare admodum fuit diuinæ gratiæ beneficium, in primum hominum parentem collatum, breuiter intuendum & explicandum puto, quod, quale, quantúque donum illud fuerit, vt appareat quid boni homo tanto munere exornatus ac præditus præstare potuerit.

Et primò quidem omnium illud quæri à Theologis solet, Quid appellatione Iustitiæ originalis intelligatur: Respondeo, intelligi Iustitiã totius hominis, qua scilicet corpus omni ex parte subditum, recto animæ nutu, & imperio regebatur: sensus & vires inferiores rationi & menti, & denique mens ipsa, tota plenè & perfectè pro huius vitæ statu & conditione, Deo auctori suo & Domino subiectæ parebant. Ex qua re nomen accepit Iustitia originalis. Erat quidem Iustitia, hoc est iuxta aliquorum sententiã, coaceruata omnium virtutum communitas, peculiari Dei prouidentia, & protectione mirabiliter vndique munita, & multis beneficiis & opibus ornata, & exculta: vel iuxta aliorum placitum, gratia diuinitus data, quæ totum hominem in officio & Dei amore continebat. Originalis verò quia primo generis humani parenti concessa, & quia pariter cum ipsa natura in prima sua institutione suscepta: Immo quia erat in posteros ipsius quoque Dei munere transfundenda.

Secundò quæritur, An ex sanctis Patribus deducatur primũ hominẽ à Deo accepisse Iustitiã originalẽ? Respondeo, ex Patribus colligi, quæ sequuntur Irenæus l. cõtra Hæres. c. 37. ita scribit: Eã quã habuit Adã ab Spiritu sanctitatis (Iustã, per peccatũ amisit. Tertullianus libro de Patientia c. 5. Adam, inquit, innocens erat, & Deo de proximo amicus. Cyprianus sermone de Patientia, Adã in morte cecidit, nec acceptã disseruit. Athanasius in oratione cõtra Idola: Primũ hominẽ, ait, Scripturæ principio, liberioris fiduciæ mentem erga Deũ habuisse, & cum sanctis conuersatum fuisse in contemplatione intelligibilium. Nazianzenus oratione quarta in sanctum Pascha, & carmine 6. de anima: Simplex erat & innocens homo, spiritus & caro: spiritus per gratiam, & caro propter superbiam. Basilius homil. 10. in Genesim, & in Psalmum 48. dum explicat illa verba: [Homo cum in honore, &c.] multa tradit de honore & dignitate, primi hominis: & homil. Quod Deus non est auctor malorum ait: Erat aliquando Adam in sublimi non loco sed arbitrio, quãdo statim anima sumpta in cœlum lætus aspexit, & cũ vehementer amans à quo beneficium tantum, & æternæ vitæ fruitionem acceperat, & æquè cum Angelis regnare ac viuere, & diuinæ vocis participem esse. Ambrosius, lib. 6. Hexameron. cap. 7. Adam creatus fuerat secundum imaginem Dei, secundum quam habebat in se gratiam existentem, & splendorem pietatis. Idem epist. 41. quæ est ad Sabinum. Solus erat Adam, & non est præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo. In Psalmum quoque 118. Sermone

Gen. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

55.super illum Versiculum: Miserere mei secundum verbum tuum] Dominus fecit hominem, inquit, secundum animam ad imaginem suam, id est rationalem, iustum, pudicum, &c. Hieronymus libro primo aduersus Iouinianum non longè à principio: Primi parentes in Paradiso absque vlla macula Virgines, Dei consortio fruebantur. Chrysostomus homil. 16. in Genesim expendens illud: [vt cognouerunt quod nudi essent,] Nudati, inquit, propter peccatum supernæ gratiæ amictu. & paulò infrà: Mandati præuaricatio vestem illam nouam & admirabilem gloriæ, & supernam beneuolentiam sustulit. Epiphanius lib. 2. to. 1. hæresi 1, Adam erat simplex & innocens. Cyrillus Alexandrinus in Thesau. super Ioannem lib. 10. cap. 11. Adam denudatus data sibi gratia propter inobedientiam est. Et in Dialogo de Trinit. lib. 6. ait: Humana natura à principio vbertim accepit; vt particeps esset diuini spiritus, & per sanctificationem ad Dei effigiem formaretur. Augustinus lib. 14. de Ciuitate Dei. cap. 11. & cap. 26. viuebat, inquit, homo secundum Deum in Paradiso. & cap. 10, ait: Amor eorum [Adæ scilicet & Euæ] erat imperturbatus in Deum; libro item 6. de Genes. ad literam. c. 27. & 28. tradit, hominem per peccatum amisisse stolam primam, quæ aut erat ipsa iustitia, vnde lapsus est, aut indumentum corporeæ immortalitatis. Libro de Corrept. & gratia cap. 11. docet, primum hominem gratiam & quidem magnam accepisse, & habuisse corpus, & vires inferiores plene in omnibus subiectas animæ & rationi. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ. c. 12. ait: Creauit Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere exornatum, omnibus bonis ornatum. Hæc ex Patribus.

Gen. 3.

Tertiò Quæritur, An ex sacris literis tanquam ex proprio loco, & fonte, Iustitia originalis, primi hominis erui, & deduci queat? Respondeo ex scripturis colligi ea, quæ subijciam. Ecclesiastes 7. dicitur: (solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum:) quo testimonio vtuntur Theologi, & plerique Patrum ad rem propositam declarandam. Ecclesiastici 17. [Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit virtute,] vbi verba illa [secundum se] possunt referri, vel ad hominem vel ad Deum. Si ad hominem referantur, sensus erit: Vestiuit eum virtute, id est, robore & viribus, prout congruebat hominis naturæ; si verò ad Deum referantur, hoc significant: vestiuit eum robore, & fortitudine (secundum se) id est, vt decebat ipsum Deum bonorum omnium conditorem & largitorem. Virtus autem hoc loco videtur significare virtutem moris vitio oppositam: potius tamen designat robur & fortitudinem, tum corporis, tum animæ, vt constat ex Græca litera, vbi non ponitur ἀρετὴ, quæ est virtus moris, sed ἰχύν. quæ vox significat robur & fortitudinem. Et multa in eo capite Sapiens de honore & dignitate hominis, eximia sanè & præclara pertractat. Item Sapientiæ 10. habetur: [Qui primus formatus est pater orbis terrarum (sermo est de Adamo primo homine) cum solus esset creatus, custodiuit & eduxit illum è delicto suo; & dedit illi virtutem continendi omnia.] sensus est: Dei sapientia custodiuit primum parentem antequam peccaret, & post lapsum eripuit illum è peccato suo: & dedit illi virtutem, id est, potestatem continendi omnia, quod est dicere, habendi imperium & dominatū in omnia: nam verbum Græcum κράτος, licet frequenter significet tenere: sæpè tamen idem valet, quod habere imperium & dominatum in alium. Præterea Genes. primo cum dicitur: [Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram] nonnulli ex Patribus, imaginem referunt ad bona naturæ, eo quod fuerit homo creatus rationis compos, & arbitrio liber, & omnium rerum corporalium dux & Imperator. Similitudinem verò pertinere putant ad dona gratiæ, quòd homo conditus fuerit eum virtutibus, & donis gratiæ, vt posset, & studeret Deum ipsum imitari vitæ studijs & officijs. Et ita hunc scripturæ locum interpretantur Origenes lib. 1. De Principijs. cap. 6. Basilius, hom. 9. in Genesim. Ambrosius. lib. 6. Hexameron. cap. 7. & 8. Nyssenus homil. de creatione hominis. cap. 4. & 5. Eucherius in Genesim. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ. cap. 12. Rupertus. lib. 2. de Trinitate & operibus eius. cap. 1. Magister in 2. distinct. 16. S. Thomas, 1. parte. q. 98. art. 4. Alij vero Patres opinantur vnum, & idem significari nomine imaginis & similitudinis, more Scripturæ ad maiorem emphasim. Ita Chrysostomus, Augustinus, Theodoretus. Hebræi enim cum rei copiam, & abundantiam significare volunt geminare solent vocabulum. Vt hæc sententia eius loci possit esse: faciamus hominem nobis quàm simillimum. Et reuera factus est homo, in multis Deo conditori suo similis, tum in naturæ, & corporis dotibus, tum in ipsis animæ virtutibus. Quidam illud ad Ephes. 4. Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis, ad eandem, quam dixi, intelligentiam accommodant. At verò Ambrosius (si tamen ille auctor eius operis in Paulum est) nouum hominem exponit Christum, quasi id velit Apostolus: talem vitam traducite, qualis decet hominem per baptismum in Christo renatum. Hieronymus eodem quoque modo interpretatur. Alij verò id, [secundum Deum] explicant, ita vt sensus sit de primo homine, quem nouum appellat Apostolus, quia factus est Deo similis. Præterea, ad idem ipsum comprobādum, ea item Apostoli verba ad Colossenses 2. non inepta esse iudicant: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit illum. Verùm huius loci sensus est hic literæ congruentior: Deponite vetus vitæ genus, & viuite vt decet homines per Christum renatos (in agnitionem eius, Dei scilicet.) Hebraismus est, idem significās, quod, per agnitionem Dei, quasi dicat; vt decet hominem renatum in Christo per veram Dei cognitionem.

A

Clemens Alexandrinus 2. Strom.

Quartò Quæritur, An iustitia originalis fuerit donum vltra naturæ vires, & dotes à Deo susceptum? Fuit quorundam sententia, Iustitiam originalem nil aliud fuisse nisi integram ipsam hominis naturam, absque vlla peccati labe, & macula, ac sine vlla virtute morum: verùm cum solis naturæ facultatibus ac dotibus, diuinitus institutam. Id quod conantur illi ostendere quadruplici ratione. Primò, quia hoc ipso, quod homo conditus est absque vllo peccato, & virtute moris, est integer, innocens & rectus: sed scriptura & Patres nihil aliud aiunt, nisi, hominem esse creatum integrum, simplicem, & rectum. Et quamuis dicant fuisse iustum, innocentem, & cum virtutibus; hoc ideo dicunt, vt doceant creatum fuisse cum naturæ dotibus sanis & integris, quas appellant virtutes, & eas quidem rectas, simplices & puras, tanquam omni peccato liberas. Secundò, quia pugna inter carnem & spiritum, corpus & animam, sensum & mentem est pœna & affectus peccati: ergo homo nisi peccato esset infectus, huiusmodi pugna careret. Tertiò, quia homo cum solis naturæ viribus reuera miser non esset; idem iuxta rectum rationis præscriptum viueret; intenderet quoque in aliquem vltimum finem, & felicitatem naturalem, cuius gratia bene ageret, ergo esset quod spectat ad id, quod est naturæ debitum, beatus & felix. Postremò, quoniam Clemens Alexandrinus conditum, ait, fuisse non cum virtute, sed cum propensione ad virtutem: Fulgentius verò scribit creatum hominem natura bonum. Prosper in epistola de libero arbitrio, ad Ruffinum ait: Amissa naturali innocentia homo exul ac perditus ambulabat sine via, & Augustinus lib. de correct. & gratia cap. 10. & 11. ait: Deus fic ordinauit Angelorum & hominum vitam vt prius in eis ostenderit, quid posset liberum arbitrium: deinde, quid posset suæ gratiæ beneficium. At communis est omnium Theologorum opinio, Iustitiam originalem fuisse virtutem homini vltra naturæ vires, facultates & dotes diuina liberalitate collatam: ita docent S. Tho. 1. p. q. 95. a. 1. Bonau. 2. d. 29. a. 1. q. 2. Ricar. d. 30. a. 1. q. 1. Henr. quodl. 6. q. 5. & in quodl. 2. q. 11. Scot. 1. d. 29. quæst. 1. Dur. 2. d. 20. q. 1. Gab. 2. d. 30. q. 1. a. 3. dub. 4. Argentin. 2. d. 18. q. 1. art. 5. Marsil. 2. d. 29. q. 1. art. 2. Aegid. 2. d. 29. q. 1. art. 2. dub. 3. 4. & 7. Mai. 2. d. 30. q. 1. conc. 3. & 4. & extat constitutio Pij Quinti, & Gregorij XIII. qua cetæ quædam Doctoris Louaniensis propositiones damnantur, inter quas vna est: Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis eius conditio. Secunda propositio: Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse à Deo creari, & institui sine Iustitia originali, & naturali. Hæc propositio colligitur ex prima. Tertia est: Humanæ naturæ sublimatio & exaltatio in consortium diuinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis: & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis. Item, absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali & gratuito, supra conditionem naturæ fuisse exaltatum, vt fide, spe & charitate Deum supernaturaliter coleret. Quinta Propositio: A vanis & otiosis hominibus, secundum stultitiam Philosophorum excogitata est sententia, hominem ab initio sic constitutum, vt per dona naturæ superaddita, fuerit sagitate conditoris sublimatus & in Dei filium adoptatus. Quæ propositiones meritò damnatæ sunt tanquam temerariæ: non solum enim communi scholasticorum sententiæ aduersantur, sed etiam sanctorum veterum Patrum doctrinæ planè repugnant, qui, vti nos supra retulimus, aperte tradiderunt, primum hominem accepisse à Deo gratiæ dona & virtutes, & cum eo fuisse amicitia, societate, beneuolentiaque coniunctum; harum propositionum Author nomine iustitiæ originalis nihil aliud intelligebat nisi naturam hominis vel angeli creatam à Deo, omni peccato solutam & liberam: vt eo ipso natura,

B

C

D

tatione

tatione seu intelligentia prædita iustitiam originalē habeat, quo creatur à Deo omnis peccati expers. In quo maxime errabat. Ad obiecta verò, Respondeo: ad primum, naturam humanam conditam absque peccato, esse quidem sanam & integra, non tamen per id, cum Deo amicitiæ, & beneuolentiæ vinculo sociatam: quod sancti Patres vno ore testantur. Ad secundum Respondeo, pugnam inter sensum & mentē, carnem & animam esse quidem naturalem homini, & nihilominus affectum & pœnam peccati; & proinde etiamsi primus homo non delinqueret, eam pugnam pateretur, nisi iustitiæ originalis beneficium & donum susciperet. Est verò effectus & pœna peccati eiusmodi pugna, quoniam nisi homo peccaret, iustitiam originalem, quam gratuito Dei munere acceperat, retineret, quæ eam pugnam & litem dirimebat. Ad tertium: Nihil certi scire possumus de felicitate, quam homo posset adipisci, si cum solis naturæ dotibus createtur, certo tamen credimus Patrum & Theologorum grauissima auctoritate permoti, primum hominem gratuitum & supernaturale originalis iustitiæ donum, susceptisse, quoniam constat eum per peccatum supernæ gratiæ amictu, & diuinæ beneuolentiæ munere denudatum. Obiicies: homo si esset suæ naturæ relictus, non esset auersus, nec alienus à Deo, quia omni peccato careret: ergo hoc ipso esset ad Deum conuersus. Respondeo, hominem ex naturæ conditione, nec esse à Deo auersum, nec conuersum ad Deum conuersione, aut auersione supernaturali morali, quæ est iustitia, vel iniustitia; habere autem quandam conuersionem naturalem, quia omnis natura cum est sana & integra, suo fini naturali coniungitur, scilicet conuersione naturali: habere item quandam auersionem à gratia & amicitia diuina: quæ auersio non est gratiæ priuatio, sed sola negatio, quia non est absentia & vacuitas formæ, quæ inesse deberet. Secundo Obiicies: homo sua natura miser non est, ergo cum solis naturæ dotibus esset beatus felicitate naturali. Respondeo, eum non esse miserum ratione moris, quæ est peccatum; sed nec esse beatum beatitudine morali, quæ iustitiam & bonitatem moris requirit: habere tamen naturam cum solis viribus, & dotibus naturaliter debitis. Tertio Obiicies: homo cum sola natura conditus, si virtutis moralis officium præstaret, placeret Deo, cui etiam esset acceptum & gratum bonum opus, quod faceret. Respondeo, naturam hominis absque peccato gratam esse & acceptam Deo; sola tamen naturæ, non supernaturali aliqua bonitate, & bonum opus virtutis moralis quod præstitisset homo, fuisset quidem Deo acceptum tanquam bonum morale, quod quatenus tale, laudem & commendationem meretur, sed non fuisset acceptum tanquam vita æterna, Dei beneuolentia, amicitia, & societate, aut aliquo supernaturali præmio dignum. Quæres postremò, vnde colligatur originalem iustitiam fuisse donum gratuitum, & supernaturale naturæ hominis adiectum. Respondeo, quæstionem esse facti, an primus homo ante lapsum aliquid vltra naturam acceperit, & proinde ad eius definitionem satis esse communem Theologorum, & Patrum consensum: qui ex scripturis acceperunt, vt supra docuimus, primum hominem à Deo iustitiam, & sanctitatem habuisse.

A

B

C

D

Quintò Quæritur, An iustitia originalis fuerit habitus, an actus? Vt quæstionem diluam, prius animaduertendum existimo aliquid fieri à Deo in homine dupliciter, primo quidē modo ministerio habituum, qui supra naturam infunduntur in animos, & inhærent hominis: fic credimus, speramus, & diligimus Deum virtutum Theologicarum præsidio. Secundo modo, singulari quodam auxilio & beneficio, quo Deus cum homine peculiariter operatur. Id quod facit homo primo modo, agit per formam sibi inhærentem: quod facit secundo modo agit vnà cum Deo sibi assistente, & cum eo operante. Quæstionis itaque propositæ sensus est, an effectus iustitiæ originalis essent in homine à Deo per aliquem habitū inhærentem. Communis est omnium Theologorum opinio, iustitiam originalem fuisse habitum homini insidentem. Quæ sententia ex Patribus facile colligitur. Docet enim primum hominem ante lapsum fuisse iustum, etiam dum nihil operabatur: ergo eius iustitia non erat actus sed habitus. Obiicies, aliquos fuisse iustitiæ originalis effectus, qui per habitum residentem in homine præstari non potuerint, corpus enim hominis (gratia exempli) erat animæ plenè subiectum, ita vt nec dolore, nec defatigari, nec fame, vel siti premi posset, nec tentari, & diuexari morbis, nec molestiis vllis & incommodis affici. Similiter sensus & vires corporis erant integræ, ita vt pati non possent vim extrinsecus irrumpētem, nimirū belluæ, hominis, dæmonis vel cuiuscumque alterius similis causæ: posset itidem homo teste Aug. li. de correp. & gratia. c. 11. si vellet, non mori: posset non peccare: posset non cadere, & non deficere à bono si vellet. Respondeo, negari non posse, quin fuerint multi effectus quos homo singulari Dei prouidentia, & munere, tunc temporis præstabat, nec enim omnes ab habitu solo profluebant; erat tamen iustitia originalis habitus quidam, cui præstò erant Dei auxilia singularia, quibus homo omnem vim extrinsecus accedentem propulsabat: quibusque eximia quadam Dei prouidētia protegebatur. Appellatione autem iustitiæ originalis intelliguntur pariter habitus iustitiæ infusus hominī, & quæ diximus singularia diuinæ protectionis præsidia. Secundò Obiicies; aliquando appellationes rerum & personarum sunt ab aliquo, quod non ineft sed à iure quo nobis conuenit; veluti quis vsufructuarius vocatur, qui ius habet vtendi & fruendi re aliena salua eius substantia. Pensionarius, qui ius habet exigendi pensionem ex alieno beneficio Ecclesiastico. Beneficiarius, qui iure suo percipit redditus & fructus ex bonis Ecclesiæ: ergo pari modo poterat Adamus esse & nominari iustus ex eo solo, quod haberet ius Dei munere, & beneficio acceptum, vt vnà cum eo Deus ipse operaretur, dum homo in primo naturæ statu permaneret. Respondeo, in iure siue Ciuili, siue Canonico multas esse nominum appellationes sumptas à iure, quod penes aliquem ineſt: at vero in moribus iustus, bonus, aut sanctus nemo dicitur nisi à iustitia, bonitate, & sanctitate inhærenti. Tertiò oppones Clementem Alexandrinum lib. 6. Stromatum prope medium, qui cum quæreret, an homo sit creatus perfectus; respondet ipse non esse talem creatum, quia conditus est (inquit) apeus ad virtutem: ergo non cum virtute, sed cum propensione ad eam. Fulgentius ait hominem procreatum natura bonum. Respondeo, horum Patrum esse sententiam, hominem creatum absque vllo peccato naturam sanam, & integram accepisse, propensam, & aptam ad virtutes & honestatis officia: quod verum est etiamsi cum iustitia gratia, & virtutibus fuerit procreatus & conditus. Virtus enim & est animæ sanitas, & integritas, & simul est quædam ad bene agendum procliuitas: est item virtus nomen habitus, & actionis: acceperat homo habitum virtutis, quo ad bene agendum erat propensus.

Quædam aliæ quæstiones diluuntur quæ ad eandem rem pertinent.
CAP. XXXII.

PRimò Quæritur, An iustitia originalis fuerit habitus naturalis, an supernaturalis: obseruandum est, eum habitum esse proprie & dici supernaturalem, qui naturæ vi, & facultate fieri, comparariue nequit; & proinde talem esse, qui solo Dei beneficio & munere supra naturam in hominis mētem infunditur: ille verò habitus est naturalis, qui naturæ viribus acquiritur, vel saltem acquiri potest: quam quamuis Deus certo cuidam homini rerum naturalium disciplinas & artes: aut moralium virtutū habitus infundat; sunt tamen illi habitus naturales, quia naturæ viribus posset eorum substantia comparari. Henricus sensit iustitiam originalem re, & natura sua esse quendam habitum naturalem tributum homini, & simul gratiæ diuinæ coniunctum sicut (inquit) linea est recta, & rectum, aliquid est lineæ naturaliter conueniens: sic homo erat rectus, & integer, at illa integritas, ac bonitas, nihil aliud erat, nisi habitus quidam naturæ cōsentaneus. Quā sententiam meritò oppugnauit Scotus; tum quia inde fieret, vt per peccatum aliquid naturale amiserit homo, siquidem est iustitia originali denudatus, & ea erat habitus, & qualitas naturalis: tum quia iustitia originalis præstabat effectus, qui naturæ viribus esse non poterant: quoniam corpus animæ subiiciebat, sensus appetitum, ac vires inferiores rationi, & menti obedientes reddebat, continebat totum hominem in obsequio Dei: cōmunis itaque est Scholasticorū opinio, iustitiam originalē fuisse habitum supernaturalem. Sic aperte tradiderunt S. Thomas, Ricardus, Scotus, Durandus, Marsilius, Gabriel, Maior, & alij. Obiicies, sæpe à Theologis vocari habitum iustitiæ originalis, naturalem. Respondeo, ideo talem appellari tribus de causis. Primò, quia fuit singulare Dei beneficium pariter cum natura susceptum. Deinde, quia erat cum natura in posteros transmittendum, si in ea primus homo perstitisset. Postremò, quia appetitum sensus rationi subdebat, quod opus est naturæ hominis consentaneum.

C

Henricus quodl. 6. q. 11.

Sco. 2. d. 29. qu. 1. Bassi 2. d. 29. qu. 1. ar. 1.

Locis sup. in. q. 4.

Secundò Quæritur, An iustitia originalis fuerit vnus tantum habitus, an plures: ita vt illi habitus per collectionem vna iustitia originalis appellentur. Duæ sunt opiniones: vna docet, fuisse plures habitus, qui singulas hominis facultates perficerent, vt expeditè, & commodè suis officiis fungerentur. Ita Marsi. 2. quæst. 19. art. 1. post 5. conc. Maior. 2. dist. 30. q. 1. ita nunc etiam sentiunt quidam iuniores scholis quam opinionem vt probabilem reliquit. Scot. 2 distinct. 29. quæst. 1. & Gabr. 2. distinct. 30. quæst. 1. art. 3. dub. 3. & Basso. 2. d. 29. quæst. 1. a. 1. Horum vnicum illud est fun-

damen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

damentum non debile, quia iustitia originalis hominem omni ex parte perfectum reddebat, ergo eius vires & facultates erant bonis & rectis habitibus affectæ: alioqui enim si sola voluntas erat habitu perfecta, non fuerat totus homo vndequaque bene compositus. Item, sicut voluntas indigebat habitu, vt perfectè & commodè dominaretur, imperaretque sensibus, sic etiam sensus ipsi egebant habitu, quo facile & promptè rationi parerent. Præterea, appetitus sensus erat plenè rationi subiectus, ergo habitu retrænabatur, ne rationis imperium præcurreret, perturbaret, subterfugeret, aut recusaret. Quidam verisimile admodum putant, iustitiam originalem non fuisse vnum habitum simplicem, sed omnium virtutum collectionem, quæ dicta est iustitia originalis: eo quod tota illa virtutum communio hominem in honesti, & boni officio continebat, prout suæ primæ institutioni congruebat. Et sicut Deus primum hominem perfecta rerum naturalium scientia repleuerat, vt doctorem ac magistrum omnium; sic etiam plena virtutum omnium honestate exornauit, tanquam optimum cæterorum parentem ac ducem. Iustitia itaque (secundum hanc sententiam) erat virtutum omnium in vnum collecta communio. Altera opinio tradit iustitiam originalem, fuisse vnum re & substantia habitum in parte animæ superiori insidentem. Sic Alber. 1, d. 31. ar. 3. ad 5. S. Tho. 1. 1. q. 95. ar. 1. ad 2. Bonau. Aegid. Ricar. Dur. 2. dist. 29. & 30. & alij; quibus non pauci postea accesserc, quorum sententiam ipse libentius amplector. Etenim præter gratiam adoptionis, & charitatem, & dona Spiritus sancti, & virtutes morum infusas, quæ diuinitus conferuntur eum ad finem, vt quis sit iustus, rectus, sanctus, diuinæque consors naturæ: nulli alij habitus requiruntur, vt quæstione proximè sequenti apparebit: ergo iustitia originalis, aut erat omnium virtutum collectio, & communio, aut quod verius puto, ipsa gratia adoptionis vt coniuncta & copulata virtutibus & tuta, atque munita singularibus diuinæ prouidentiæ præsidijs. At iustitia, inquies, originalis, reddebat rotum hominem omnibus suis partibus absolutum, atque perfectum. Respondeo, Ad id satis fuisse gratiam adoptionis charitate, fide, donis Spiritus sancti, & virtutibus moralibus infusis ornatam. Obijcies deinde: Appetitus sensus, cum ratione frequenter & assidue pugnat, & certat: ergo ad eam litem & pugnam componendam, indigebant ambæ hominis facultates habitibus. Respondeo, intula fuisse Spiritus sancti dona, & reliquas virtutes morales, quibus appetitus sensus in officio continebatur. Demum oppones. Hæc omnia non satis fuisse ad primum hominis statum, quia cum quis baptismate renascitur, aut per pœnitentiæ Sacramentum diuinæ amicitiæ restituitur, recuperat sibi ope Dei gratiam, charitatem, dona Spiritus sancti, & virtutes morales infusas; & tamen ad iustitiam originalem non redit. Respondeo, reuera appellatione iustitiæ originalis, non solum intelligi gratiam adoptionis, quæ sibi coniuncta habebat dona Spiritus sancti & virtutes morales infusas, sed etiam singularia, vt ante iam dixi, diuinæ prouectionis auxilia, quibus homo ab omni malo, tum culpæ, tum pœnæ, siue intrinsecus, siue extrinsecus irruente defendebatur: & propterea homo quamuis à peccato diuina gratia mundetur, iustitiæ tamen originali minimè restituitur; quia illa singularia diuinæ protectionis præsidia non recuperat; consequuturus ea cum ad patriam cœlestem admissus, in felici illo Beatorum spirituum domicilio constituetur, vt supernæ vrbis ciuis & incola.

Tertiò Quæritur, An iustitia originalis fuerit habitus re à gratia adoptionis distinctus? Tres sunt Theologorum sententiæ: Prima affirmat, atque hæc videtur fuisse communis. Ita enim docent Alex. p. 2. q. 90. m. 1. a. Bonau. 1. d. 29. a. 2. q. 1. Aegid. 1. dist. 29. q. 1. a. 2. Dur. 2. d. 20. q. 5. Marsil. 2. d. 13. a. 4. conc. 4. Gabr. d. 29. q. 1. a. 1. dub. 2. & Maio. 2. d. 30. q. 1. & alij. Aiunt isti, primò homini duos habitus fuisse infusos, Gratiam scilicet adoptionis, quæ eum Deo gratum, acceptum & amicum reddebat, quæque ei ius ad hæreditatem cœlestem tribuebat; & habitum iustitiæ, quo homo iustus & rectus fiebat, vt ipsa recta ratio requirebat. Gratia itaque ad finem supernaturalem hominem reuocabat: iustitia verò ad finem tantum naturalem recto naturæ ordine dirigebat. Gratiæ item præsidio, opera homo præstabat vita æterna, vt debita mercede & præmio digna: iustitiæ verò originalis auxilio, solum operabatur bene, iuxta naturale rectæ rationis præscriptum. Quod si eis opponas; ad hoc secundum officium obeundum, sufficere potuisse solas virtutes morales, quas fuerat à Deo homo consequutus. Respondent, non satis fuisse ad id exequendum in perpetuum: vnde iustitia originalis conferebatur, vt perpetuò rectæ rationis præscriptionem, & ductum homo sequeretur, id quod virtutes morales non tribuunt: aut, quod secundum hanc opinionem proba-

bilius existimo, iustitia originalis erat virtutum moralium collecta & copulata societas, non autem simplex habitus re, & substantia à virtutibus distinctus. Erat itidem virtutum moralium communio non qualiscunque, sed peculiari & eximia diuinæ prouidentiæ cura subnixa, qua homo in honesto sæquo & bono mirabiliter continebatur, ac propterea donum erat supernaturale. Secunda opinio, iustitiam ait originalem, non fuisse habitum à gratia adoptionis diuersum. Ita Sotus & quidam alij S. Thomæ discipuli; quorum sententia eo nititur fundamento, quod iustitia originalis fuerit gratia adoptionis, sed non præcisè talis, qualè iusti nisi tempore per Baptismum, vel pœnitentiam recuperant, sed quatenus ea Dei munere præsito sibi habebat diuinæ prouidentiæ, & protectionis auxilia, quibus omne malum repellebat. Tertia sententia est Caietani, & aliorum asserentium, iustitiam originalem fuisse quidem habitum re, à gratia distinctum; sed qui haberet eam, tanquam comitem indiuiduam semper coniunctam. Vnde hæc opinio differt à prima, quod hæc nunquam ponit iustitiam originalem re à gratia seiunctam; at illa docet non solum posse re à gratia seeerni ac diuelli, sed etiam fuisse in primo homine disiunctam & separatam. Mihi tamen secunda opinio magis arridet: nam tota iustitiæ originalis ratio, & natura compietur, si concipiamus cogitatione mentis hominem cum gratia adoptionis, vna cum donis Spiritus sancti, & virtutibus moralibus infusis constituturn, & ex pacto seu potius institutione Dei adeo singulari prouidentia gubernatum, ac rectum, vt nullo posset malo perturbari, si in eo iustitiæ officio sese contineret, nec ab eo vnquam propria voluntate aberraret, desflecteretue. Homo item in eo vitæ statu & conditione, ministerio opeque virtutum moralium erat bene compositus circa bonum rationis, & proinde circa finem naturæ debitum: & donq gratiæ erat bene affectus circa finem supernaturalem, & mirabili Dei ipsum protegentis beneficio ab omnibus malis, quæ possent extrinsecus occurrere, arcebatur: ergo præter tria hæc, quid opus est alium habitum homini datum esse confingere.

Quartò Quæritur, An primus homo ante lapsum, adoptionis gratiam acceperit? Duæ fuerunt olim inter Theologos sententiæ; vna affirmabat nunquam ante peccatum habuisse illum gratiam adoptionis, sed tantum iustitiam rationi naturali congruentem, quam dicunt fuisse gratiam, hoc est donum gratuitum, peculiare & supernaturale, & ideo à Patribus vocari iustitiam gratiam, integritatem sanitatem, & sanctitatem naturæ, quod si primam in perseuerantia, & virtute tentationem superasset, statim Dei beneficio eum gratiam fore consecuturum. Ita Marsilius Argentina, & alij ex eos Aegidius. Idque probant ex Augustino libro Quæstionum Noui & veteris testamenti, q. 121. vbi ait, Adamum non habuisse ante peccatum, Spiritum sanctum: & Magister in secunda, distinct. 24. tributum esse ait homini auxilium in sua creatione, quo stare poterat, sed non quo proficere posset, id est, mereri, quod Magister accepisse se putat ex Augustino, cuius multa ad id testimonia producit: idem etiam probant ex Hugone, in summa sententiarum tract. 4. cap. 7. & hic Auctor citat Augustinum. lib. de correptione, & gratia. cap. 11. Probant item ex Augustino. lib. 11. de ciuitate Dei, cap. 12. vbi inquit: quantum pertinet ad delectationem præsentis boni, beatior erat primus homo in Paradiso, quam quilibet iustus in hac infirmitate mortali: quantum verò ad spem futuri boni, beatior est quilibet in quibuslibet cruciatibus corporis, cui non opinione, sed certa veritate manifestum est, fine fine se habiturum societatem Angelorum, omni molestia carentem, in participatione summi boni, in qua erat iste homo sui casus incertus in magna illa fœlicitate Paradisi. Hæc ille: ergo secundum Augustinum, primus homo spem patriæ cœlestis non habebat, ac proinde nec gratiam. Altera opinio fuit semper communi Scholasticorum consensu recepta, primum hominem ante lapsum iustitiam, & gratiam adoptionis accepisse. Hoc tradiderunt Alhsio. in sum. lib. 4. tract. vlt. c. vlt. Alex. 2. p. q. 9. m. 1. a. 1. Alber. 2. d. 29. ar. 1. S. Thom. 1. p. q. 95. ar. 1. Bonau. 1. d. 29. a. 2. q. 2. Ricar. 2. d. 29 ar. 1. q. 1. Scot. 2. d. 32. q. 4. Dur. 2. d. 4. q. 1. Gabr. 1. d. 20. q. 1. & Mai. 2. dist. 4. q. 1. In hac quæstione prior sententia post editum concilium Tridentinum, temeritate, periculo, & errore non caret; quoniam sess. 5. can. 1. de peccato originali, statuit in hunc modum: [si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, anathema sit.] Quod si sanctitatem acceperat primus homo, ergo gratiam adoptionis. Item de Pœnit. dist. 2. cap. Tolle, 8. Adam, Gratianus per aliquot capita ex Augustino, & Ambrosio desumpta concludit, primum hominem in charitate fuisse constitutum, quam ob peccatum

Sot. lib. 2. de nat. & grat. c. 5. 2. concl. 3. p. q. 95. a. 1.

Caiet. 1. p. q. 95. ar. 1.

Marsil. 2. q. 16. a. 1. conc. 2. Argen. 2. d. 29. q. 1. a. 3. conc. 2. & d. 4. q. 1. art. 2. conc. 1. Aeg. 2. d. 29. q. 1. a. 2. & d. 4. q. 1. a. 3. dub. 7.

Scot. 2. d. 32. q. 4. ad arg. 7. & Gabr. 2. d. 29. q. 1. a. 3. dub. 1. & d. 4. q. 1. ar. 2.

amisit. Præterea, multis veterum Patrum testimoniis supra productis ostendimus, Adamum, ob peccatum fuisse, diuinæ gratiæ munere denudatum ac beneuolentiæ & charitatis amictu & dono priuatum.

Ad obiecta verò Respondeo, Ad primum, Augustinum vel eius operis Auctorem, non enim puto esse Augustinum vt Louanienses rectè annotarunt in ea quæstione, docere quosdam ex Patribus animi simplicitate tradidisse, Adamum ante peccatum habuisse Spiritum sanctum: quod ibi ille Auctor refutat & improbat: & meritò: nam reuera Patres illi docebant, Adamum habuisse Spiritum sanctum more fidelium ac piorum hominū, quibus per baptismua renatis confertur, quod proinde erat ac si dicerent, habuisse Spiritū sanctum ea gratiæ plenitudine, & abundantia, quam renati in baptismo suscipiunt: & proinde eos esse consecutos statim cœleste regnum post obitum: quæ est propria noui testamenti, & legis gratia. Vnde is Auctor in eo loco docet generatim veteris testamenti Patres quanuis iustos & sanctos, ad inferos descendisse: cum tamen iusti modo ex hac, vita decedentes, cum plena peccatorum satisfactione, ad cœlestem patriam, & Beatorum spirituum gaudia conuolent. Potiùs itaque Auctor, de primo homine post peccatum gratiam adepto, sermonem habet, quā de eo recto, & integro ante lapsum creato. Sic piè, & benignè eum Auctorem, S. Tho. 1. p. q. 95. ar. 1. ad 1. interpretatur, nec arbitror vt quidam censent, eum Auctorem in hac parte non fuisse catholicum; quoniam quamuis in eo opusculo in multis ab Augustino dissentiat, immo etiam erret quod Louanienses obseruarunt, in hac tamē parte mitius & benignius explicari potest, quod dicit: nec existimo, eum auctorem: Hieronymo & Augustino esse antiquiorem, sed iuniorem. Ad Magistrū, & Hugonem Respondeo, eos fortassis in prima opinione fuisse: Augustinus autem in lib. de correptione, & gratia cap. 11. solum ait accepisse gratiā Adamum, qua posset in bono permanere, si vellet, non tamen eam gratiam, vt vellet in bono permanere, quod est dicere Adamū accepisse gratiam, qua posset in bono perseuerare: non tamen eam, qua perseueraret; cum tamē modo multi iustorum accipiant gratiæ beneficium, non solùm quo possint perseuerare, sed quo perseuerent. Magister verò & Hugo aliter, ac Augustinus loquuntur, cum aiunt accepisse gratiam Adamum, qua stare posset, non qua posset proficere, hoc est, non qua posset vitā æternā promereri. Augustinus solùm dixit: accepit primus homo, quo posset non peccare, si vellet; quò posset non mori, quo posset nō cadere & nō deficere à bono: sed non accepit, quo non peccaret, quo non caderet; non accepit, quo perseueraret. Quidquid sit, Magister & Hugo id solùm tradidere, primum hominem in sua prima creatione, gratiam minimè accepisse; non tamen negarunt eam ante casum habuisse: id enim aperte Magister affirmat in secund. distinct. 29.

Quintò Quæritur, An primus homo fuerit cum iustitia originali, & gratia procreatus? Duæ sunt opiniones. Prima docet ante lapsum fuisse duos primi hominis status, primum quidem, quādo fuit à Deo creatus, & tūc solā naturam accepit suis viribus, & dotibus ornatam: secundū, quando postea accepit gratiam & charitatem: ita opinantur Alex. p. 2. qu. 90. m. 3. art. 1. Albert. in sum. p. 2. tract. 14. q. 90. m. 1. 2. & 3. Bonau. 2. d. 29. a. 2. qu. 1. Ricar. 2. d. 29. ar. 1. q. 1. Basiol. 2. d. 26. qu. 2. ar. 2. & Glossa de Pœnit. dist. 2. cap. Tolle. ait, hanc opinionem esse celebriorem. Et est animaduertendum huius opinionis Auctores, cum dicunt primū hominem cum solis naturæ dotibus, & facultatibus fuisse conditū, minimè inficiari esse quoque cum iustitia originali creatum: sed eiusmodi iustitiam, gratiam quidem gratis datā appellant, sed naturalē: quia naturæ hominis cōgruebat, eo quod erat virtus rationi admodum consentanea, eāmque ad finem tantummodo naturalem dirigebat: hoc enim expresè docent Argen. 2. d. 29. q. 1. a. 1. Marsil. 2. q. 16. a. 6. conclu. 2. Aegid. 2. d. 29. q. 1. a. 2. Secūda opinio affirmat primum hominem esse cum iustitia, & gratia conditum: sic S. Tho. 1. p. q. 95. a. 1. Dur. 2. d. 4. q. 1. Mai. 2. d. 4. q. 1. Potiò Scotus, & Gabriel, vtramque opinionem vt probabilem amplectuntur. Ipse tamen secundæ sententiæ magis assentior: nam ex testimonis veterum Patrum, quæ supra commemorauī, colligi videtur hominem esse creatum ita tectum, vt iustitiam haberet apud Deum: quæ iustitia sine gratia adoptionis esse non potest. Obijcies, Augustinum lib. de correptione & gratia cap. 10. & 11. dicentem: Deus sic ordinauit Angelorum, & hominum vitam, vt prius in eis ostenderit, quid posset liberum arbitrium: deinde quid posset suæ gratiæ beneficium. Ergo secundum Augustinum non est homo cum gratia creatus. Item Magister in secunda dist. 24. & Hugo in summa sententiarum tract. 1. cap. 6. tradiderunt primum hominem in sua creatione accepisse, quo stare posset, non quo posset proficere: quod est dicere, accepisse Adamum iustitiam originalem, gratiam non item. Respondeo de Augustino, eum aliis in locis, quos ante produxi, sensisse primum hominem esse cum gratia procreatum: quid itidem significare voluerit, cum dixit Deus sic ordinauit Angelorum & hominum vitā, vt prius in eis ostenderit, quid posset liberū arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, planè liquet: nam eius mens fuit, accepisse Angelos & hominem Dei auxilium, quo per liberum arbitrium in bono stare potuissent, & omne peccatum vitare, sed in peccatum lapsos, per liberum arbitriū postea surgere non potuisse, sine gratia ipsius Dei, naturam sanante: ité habuisse eos Dei auxilium, quo possent, si vellent, non peccare, vt deinde acciperent gratiam consummatam videlicet gloriam sempiternam, qua nunquam amplius possent peccare. De Magistro verò, & Hugone non oportet nos esse solicitos; videntur enim sententiam secuti, Adam esse quidem eum iustitia originali, sed sine adoptionis gratia conditum; & certè ex Augustini locis quibus Magister mouetur ansam non paruam acceperunt.

Sextò Quæritur, An primus homo sibi & cæteris iustitiam originalem acceperit? quod est quærere, An acceperit transfundendam quoque in posteros? vel quod alij quærunt, An posteri, si Adamus iustitiam originalem conseruasset, nati in ea fuissent? Conuenit inter Theologos sibi & posteris accepisse. Alex. 1. p. q. 89. m. 1. a. 1. S. Tho. 1. p. q. 100. a. 1. Aegid. 2. d. 20. q. 1. a. 4. Ric. 2. d. 20. q. 3. a. 2. Scot. 2. d. 20. q. 1. Dur. d. 20. q. 5. Gabr. 2. d. 20. q. 1. a. 2. conc. 2. Mar. 2. q. 13. ar. 1. Mai. 2. d. 20. qu. 1. Bassol. 2. d. 20. q. 1. a. 2. & alij. Vnus tamen est Hugo qui lib. de sacramentis par. 6. c. 21. & 24. tradidit, Adamum ante peccatum generaturum fuisse filios sine peccato quidem, sed non paternæ iustitiæ hæredes: quem Auctorem S. Tho. & Alexander mitius interpretantur. Sed reuera Hugo videtur sensisse, cum iustitia originali filios Adæ minimè nascituros fuisse. Obseruandum portò est, originalem iustitiam in posteros minimè fuisse transmittendā vi seminis, aut naturæ, sed beneficio & munere conditoris, qui eam primo parenti concesserat in filios deriuandam. Nam erat donum gratuitum, & proinde vi naturæ traduci non poterat. Si roges, an hæc Theologorum sententia, veterum Patrum doctrina innitatur? Respondeo, eam perspicuè Anselmum tradidisse. lib. de conceptu Virginali & peccato originali. cap. 1. ad finem, & c. 2, 10. & 14. & in libro cur Deus homo c. 18. immo Gregorius lib. 4. Moralium c. 36. amplius quiddam aperte docet, primū parentem, si in bono perseueraret, suscepturum solùm ex vxore eos, qui sunt ad cœleste regnum electi: ita enim ait; Si parentem primum, inquit, nulla peccati putredo corrūperet, nequaquam ex se gehennæ filios generaret, sed illi qui nunc per redemptionem seruandi sunt, solùm ab illo electi nascerentur. Augustinus lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 10. ait, permanente in Paradiso primi hominis felicitate, donec per illam benedictionem, qua dictum est crescite & multiplicamini, prædestinatorum sanctorū numerus compleretur. Denique Tridentina Synodus sess. 5. de peccato originali can. 2. definit: Si quis Adæ præuaricationē sibi soli, & non illius propagini asserit nocuisse, & acceptā à Deo sanctitatē & iustitiā, quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam eam perdidisse anathema sit.] Ex quò deducitur Adamum, etiam suæ soboli iustitiam accepisse: nam sibi eam & posteris amisit: ergo accepetat traducendam in sobolem: aliòquin enim eam tantùmodo accepisset, vt singulare personæ donum. Cōsequitur quoque, male Albertum Pighium Campensem dixisse, hoc esse quidem Theologorum dogma, sed non verum: & probabile tantùm ob Theologorum testimonium, sine ratione tamen assertum. Parcendum est viro & docto & pio, & ante Synodum Tridentinam scribenti. Enimverò illi satis esse debuerat, vel vnius Anselmi auctoritas, vel argumentū à posteriori, vel vnius Anselmi auctoritas, vel argumentū à posteriori sumptū: Nam peccatum originis ex Adamo trasfluit in posteros: ergo est priuatio iustitiæ originalis, quæ in posteros transire debuerat. Præterea animaduertendum est, S. Thomā, & alios, prædictam sententiam alio argumento colligere: videlicet, accidentia speciei, & naturæ ipsam cōsequuntur, sed iustitia originalis erat accidens naturæ humanæ: ergo traduci vnà cum natura debebat in posteros: quam rationē infirmat, & diluit Durandus. Quoniam tantùm, inquit, locum habet in accidentibus naturalibus non gratuitis. Attamē quidquid velit Durandus, ratio optimè concludit ex hypothesi: Cùm enim Deus hominem condiderit cum iustitia originali deriuanda in progeniem, rectè conficitur, iustitiam originalem fuisse accidens speciei & naturæ, id est, totius generis humani, non quidem vi ipsius naturæ, quatia sint accidentia naturalia, sed dono & munere conditoris.

Septimò Quæritur, An posteri essent accepturi vnà cum natura & iustitia originali gratiam adoptionis, ita vt iusti & sancti nascerentur? Duæ sunt opiniones, vna generan-

Gen. 1.

Alb. Pig. in trac. de pecc. origi.

Dur. 2. d. 20. q. 5. n. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alex. p. 2. q. 89. m. 1. a. 4. Ricar. 2. d. 29. a. 3. q. 1. ad 4.

dos quidem ait cum iustitia originali, sed sine gratia: est Alexandri opinio & Ricardi, nec aliam certe arbitror, fuisse eorum Theologorum, qui, vt supra iam dixi, tati sunt iustitiam originalem & gratiam, fuisse duos habitus re distinctos, & primum sine secundo accepisse in sua creatione primum parentem. Vnde iuxta horum Theologorum sententiam, iustitia originalis erat donum toti generi humano in primo parente concessum: at verò gratia adoptionis erat personæ solius donum; & ideo illud in ipsa creatione simul cum natura suscepit primus homo, sed hoc accepit postea, ante lapsum suo proprio actu, tanquam præparatione debita bene & conuenienter aptatus. Præterea gratia erat donum, quod per cordis pœnitentiam recuperari poterat, si amitti, contingeret: vt reuera recuperauit Adamus, vt ex libro sapientiæ colligitur. At iustitia originalis per pœnitentiam minime restituì, aut recuperari in hac vita potest. Hanc sententiam post Concil. Trident. Catholicus nulla ratione tenere potest: quia sess. 5. in Decreto de peccato Originali sic ait. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non eius propagini asserit nocuisse, & acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam, quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam eum perdidisse, Anathema sit. Altera opinio, posteros nascituros tradit cum iustitia originali, & gratia. Ita. S. Tho. 1. p. q. 100. a. 1. ad 2. Duran. 2. d. 20. q. 3. a. 1. ad 1. & alij: quibus ipse quoque libentius accedo. Et certè verba concilij Tridentini mirificè pro hac sententia faciunt, quæ sic habent: [& acceptam sanctitatem, & iustitiam, quam perdidit, sibi soli & non nobis perdidisse, &c.] Ergo non obscurè insinuat sancta synodus, vtrumque donum, gratiam scilicet & iustitiam, sibi & nobis Adamum perdidisse: vtrumque igitur erat beneficium toti naturæ in primo parente tributum, & proinde vtrumque transituum in posteros: non quidem, quod gratia vi aut merito naturæ redundatura esset in posteros: [nam si gratia est, hoc ipso gratis confertur, teste Apostolo] sed institutione, vti ante iam dixi, & beneficio conditoris. Præsertim cum supra dictum sit, iustitiam originalem, & gratiam esse re vnum, & eundem habitum, ac sola ratione differre.

Sap. 10.

Octauò Quæritur, An ante peccatum procreandi essent Adæ posteri in iustitia originali confirmati? Duplex est opinio: Prima id affirmat fore: est Anselmi lib. 1. cur Deus homo cap. 18. vbi ait: In illa iustitia in qua erant, si vicissent, vt tentati non peccarent, ita confirmarentur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non possent: quemadmodum quia victi peccauerunt, sic infirmati sunt, vt quantum in ipsis est, sine peccato esse non possint. Quis enim audeat dicere, plus valere iniustitiam ad alligandum in seruitutem hominem in prima persuasione sibi consentientem, quàm valeret iustitia ad confirmandum eum in libertate, sibi in eadem prima tentatione adhærentem: sicut ergo tota natura victa est in primo parente peccante; ita tota vicisset in eo si non peccasset. Hæc Anselmus, cuius sententiam sequuntur Gabr. 1. d. 19. q. 1. ar. 2. conc. 1. Mai. 2. d. 20. q. 1. §. circa hanc quæstionem. Secunda verò opinio negat. hanc tenent Alex. p. 2. q. 89. m. 1. art. 3. S. Thom. 1. p. quæst. 100. a. 2. Scot. 2. d. 20. q. 1. Dur. 2. d. 20. q. 5. Ric. 2. d. 20. art. 2. q. 5. Marsi. 2. q. 13. ar. 4. concl. 4. & 5. & Basso. 2. d. 20. q. 1. a. 1. Et quidam iuniores non verentur asserere, primam opinionem inanem esse, & friuolam, cum S. Thom. tradident fieri non potuisse, vt confirmati ederentur in lucem.

Med. 1. 2. 2. q. 81. ar. 5. dub. 2.

Sed est animaduertendum, confirmationem alicuius hominis in bono posse dupliciter contingere; vno modo ex vi certi doni, quod in homine inhæreat & talis est confirmatio Beatorum spirituum in patria cœlesti: nam vi & ratione visionis beatæ, amplius nullo modo in perpetuum peccare possunt; & hæc confirmatio ita est propria beatorum cœli incolarum, vt viatorum esse non possit. Et de hac intelligendus est S. Thom. negans fieri potuisse, vt confirmati nascerentur cum iustitia originali, qui viatores nequaquam beati erant procreandi. Altero modo potest confirmatio contingere ex peculiari ope & auxilio Dei, quo assistit alicui, facitque, ne vnquam erret, aut peccet: præcidit enim omnem peccandi ansam; depellit, ac remouet omnia malorum incitamenta; immittit cogitationem bonam, mouet & excitat voluntatis affectum ad bonum, nec tollit aut minuit libertatem hominis potestatem agendi. Atque hæc confirmatio in bono potest esse viatorum; & de hac intelligenda est prima opinio, quæ cum fuerit Anselmi, immerito sanè vt inanis, & friuola à iunioribus notatur. Et Gregorius lib. 4. Moralium (vt supra iam dixi,) cap. 36. aliud quid simile insinuat his verbis: Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed ij, qui nunc per redemptionem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur.] quod videtur Gregorius sumpsisse ex Augustino, qui libro 14. de ciuitate cap. 10. ait. Permanente in Paradiso

Gen. 2.

primi hominis felicitate, donec per illam benedictionem qua dictum est: crescite & multiplicamini, prædestinatorum sanctorum numerus compleretur.] Nihilominus tamen mihi magis secunda opinio probatur. quam Augustinus videtur tenuisse; primo enim libro Retractationum, cap. 13. ait: essent ergo istæ cognationes, atque affinitates, si nullus delinqueret, & nullus moreretur. & lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 10. inquit: Si nec illi primi parentes malum in posteros traijcerent, nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem committeret. Quibus locis videtur Augustinus tanquam verum ponere, eos potuisse delinquere.

Nonò Quæritur, An inter Deum, & primum hominem intercessent pactum de iustitia originali, & gratia communicanda cum posteris, si in ea ipse homo constitisset. Basso. 2. dist. 30. q. 1. art. 3. & Marsil. 2. q. 19. art. 2. ad finem, tradiderunt, ex pacto Dei, iustitiæ donum originalis redundaturum in posteros. Ambrosius Catharinus affirmat huiusmodi pactum inter Deum, & hominem intercessisse. Sot. lib. 1. de nat. & gra. cap. 1. ait esse consectum, quia id nec ex sacris literis, nec ex Patribus, nec ex Theologis colligi potest. Albertus Pighi. in opus. de pecc. originis, non solum negat tale pactum fuisse, sed etiam esse potuisse inficiatur. Quoniam manifestè (inquit) pugnat cum ratione naturali. Quomodo enim potuit primus homo posteros nondum conceptos, & natos pacto, & lege obligare? Dicendum itaque existimo nullum pactum expressum intercessisse: ad hoc enim asseuerandum, nec ratione, nec auctoritate, probabiliue Patrum, aut Theologorum testimonio compellimur implicitum tamen & tacitum fuisse pactum videtur quod nihil aliud fuit, nisi ipsa primi hominis institutio. Deus enim primum parentem iustitia originali exornauit, ita tamen vt voluerit eam iustitiam esse donum in totum genus humanum, in suo primo parente collatum. Et hanc institutionem nonnullis Theologorum pactum placuit appellare.

Catharin. opu. de peccato orig. c. 7. & in Gen. 2. 3.

Decimò Quæritur, An si primus parens primam contra perseuerantiam, & virtutem tentationem superasset, confirmandus esset posted in iustitia originali & gratia? Duæ sunt opiniones: Prima affirmat fore confirmandum: ita opinantur Scot. 2. dist. 20. quæst. 1. Basso. 2. distin. 20. q. 1. art. 2. quod probabile esse aliquando tradidit S. Thomas. Secunda opinio negatsetque etiam S. Thom. 1. p. q. 100. art. 2. ad 4. qui id alio in loco aperte negauit. Scotus intellexit de confirmatione in bono, quam supra iam dixi posse viatoribus conuenire. S. Thomas verò, de ea videtur intellexisse. quæ propria est eorum, qui sunt cœlestem patriam consequuti, si de priori loquamur, probabile est, quod affirmauit Scotus: verumtamen ex scripturis, aut Patribus nihil certi elici potest: Idem aiunt Scotus, & Bassolis de posteris Adæ, eos nimirum fore tentandos, qui si primam contra virtutem tentationem vincerent, eos tunc in bono confirmatum iri.

S. Tho. 2. d. 20. q. 2. ar. 3. ad 5.

Quonam modo primus parens iustitiam originalem acceperit a Deo.

Cap. XXXIII.

PRimò Quæritur, An iustitia originalis fuerit in primum parentem collata ex meritis Christi Domini? Quidam nostra ætate mordicus tuentur filium Dei, carnem humanam susceptuum fore, tametsi primus homo lapsus in peccatum non esset: quam sententiam si quis tenere voluerit, facilè defendere potest, omnem gratiam, & iustitiam ab orbe tertarum condito esse tributam hominibus ex meritis Christi, ita vt ex ipso tanquam primo capite, & fonte omnes acceperint. Verum si quis Sancti Thomæ, opinionem sequatur (quam ego probabiliorem existimo) filium Dei, nequaquam cum humana carne venturum, si primus homo minimè deliquisset, ægre aut vix tueri potest, iustitiæ originalis, & gratiæ donum concessum Adamo ante peccatum, ex meritis Christi fuisse. Atque hoc sensisse Sot. libro primo de nat. & gratia. cap. 6. Gabr. 2. distinct. 29. quæst. prima articulo secundo, conc. 2. Medin. par. 1. quæst. prima, articulo tertio, ad quartum, & quæst. 24. articulo tertio. Immo idem ipsum arbitror fuisse opinatos Alex. parte secunda, quæst. 91. mi. art. 1. §. 2. Bonauent. dist. 29. art. 1. quæstione secunda Aegid. 2. distinct. 29. quæst. 1. art. 1. dub. 7. Ricard. 2. distinct. 29. artic. secundo, quæst. 1. qui manifestè tradiderunt merita hominis primo instituti, non habuisse tantam efficacitatem, quantam habuerunt merita iustorum post lapsum Adæ, quia illa non erant ex Christi Domini meritis, ex quibus tamen hæc vim suam habuerunt. Et Auctor librorum Hypognosticon, lib. 3. paulò post initium ait: Quid opus erat Deo, si status integer naturæ humanæ permaneret, carnem nostram suscipere?

S. Tho. p. 3. q. 1. a. 3.

Ambrosius de Incarnationis Dominicæ sacramento c. 6. Dicit ergo iustitia, quando sacrificium de nostro obtulit. Nam quę erat causa Incarnationis, nisi vt caro quæ peccauerat per se, redimeretur?

Phil. 2.

Augustinus lib. 1. de Peccatorum meritis & remissionibus: Quibus appareat Dominum nostrum Iesum Christum, non ob aliam causam in carne venisse, ac forma serui accepta factum obedientem vsque ad mortem Crucis, nisi vt facta dispensatione misericordissimæ gratiæ, omnes quibus tàquam membris in suo corpore constitutis, caput est, ad capessendum regnum cœlorum viuificaret, saluos faceret, liberaret, redimeret, illuminaret. Et cap. 27. eiusdem libri id concludit multis testimoniis in medium productis.

Idem Augustinus explanans Psal. 68. eumque versiculum: (Infixus sum in limo profundi:) Deus, inquit, fecit hominem, substantiam fecit, atque vtinam maneret in eo, quod Deus fecit. Sed peruersitatem fecit homo: venit filius Dei ad limi profundi, & infixus est. Serm. 8. de verbis Apostoli; Si homo non periisset, filius hominis non venisset: perierat homo, venit Deus homo. Et infra ait: Alia causa non fuit quare veniret in mundum, nisi peccatores saluos facere. Item serm. 9. de verbis Apostoli: Nulla causa fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores saluos facere: tolle morbos, tolle vulnera, & nulla causa est medicinæ.

1. Tim. 1.

Leo sermone tertio, de Pentecoste: Si enim homo ad imaginem & similitudinem Dei factus, in suæ naturæ honore mansisset, neque diabolica fraude deceptus à lege sibi posita deuiasset, Creator mundi creatura non fieret, neque aut sempiternus temporalitatem, neque æqualis Deo Patri Filius Deus formam serui, & similitudinẽ carnis peccati assumeret.

Gen. 1.

Athanasius serm. 3. contra Arianos: cur filium Dei (inquit) oportuit carnem gestare? Necessitas quippe, indigentiaque hominum anteriot est quam illius natiuitas: qua sublata, carnem non induisset. Et inox ex scripturis colligit venisse in mundum, vt saluum faceret hominem, qui perierat.

Nazianzenus oratione quarta de Theologia: Quæ causa naturæ humanæ susceptæ, quàm nostra gratia, & nostra salus?

Bernardus in sermone de Vigilia Natiuitatis: Quare filius Dei factus est homo, nisi vt homines faceret filios Dei? Item. Propter peccatum filius Dei venit, vt ex scripturis perspicuè constat, Matthæi quidem. cap. 8. & Lucæ 19. dicitur: Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat. Ioan. 1: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Matth. 9. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Paulus quoque ad Galat. 4. Misit Deus filiũ suum factum ex muliere, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. 1. Tim. 1. Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Nec verò firma, & solida ratione caret hæc sententia. Nam si filius Dei nõ erat cum carne venturus: ergo totus ille primi hominis status integer mansisset ex vi diuini decreti, quo illum ante constituerat. Merita item Christi sunt merita redemptoris: at peccato & lapsu Adæ sublato, saluáque eius innocentia, & integritate naturæ, quanam redemptione, & reparatione genus humanum eguisset? sed tota primi hominis institutio fuit ante peccatum, ergo ante reparationem, & redemptionem præuisam.

At enim contra hæc, multa obiici possunt. Primum ex Hugone libro primo de Sacramentis parte octaua, capitulo vndecimo, vbi ait: Omnem gratiam ab initio mundi collatam hominibus, acceptam fuisse ex meritis Christi. Respondeo, Hugonem, vt annotauit Ægidius, eius opinionis fuisse (quam supra refutauimus) primum hominem antequam peccaret, gratiam minimè accepisse, vt mirum non sit, id dixisse Hugonem aut fortassis dixit, ab initio mundi hoc est, à lapsu primi hominis, qui contigit initio mundi. Secundò, obiiciunt Sanctum Thomam, qui ait Christum Dominum habuisse gratiam tanquam vniuersale principium in genere iustorum, & alio in loco ait, eum habuisse gratiam, vt vniuersale principium gratificationis in humana natura. Respondeo, satis esse, si dicamus Christum habuisse, tanquam generale principium totius gratiæ, de qua scripturæ loquuntur. Scripturæ verò gratiam Christi aperte prædicant, fuisse gratiam redemptoris, & proinde omnis gratia post lapsum Adæ in homines collata Christo referenda est accepta; tanquam vindici ac totius humanæ libertatis assertori. Tertiò, obiicitur: Gloria cœlestis, qua primus homo nunc fruitur, est ex meritis Christi: sed ea respondet meritis, & benefactis Adæ ante lapsum eius, quæ per pœnitentiam reuixerunt: ergo eiusmodi merita fuerunt etiam per Christum: Respondeo, Merita Adæ, quæ fuerunt ante peccatum, vt postea reparata & restituta per pœnitentiam, vim suam & efficacitatem habuisse à Christo, & eiusmodi meritis recuperatis respondet in patria cœlesti, & felicitas quam adeptus est Adam: at verò eadem merita absolute, & simpliciter, quod attinet ad eorum substantiam, accepta, non fuerunt ex Christo: quod est dicere, Pœnitentia Adæ orta est ex Christi meritis, & proinde reparatio meritorum, quæ per peccatum erat amissa: at verò quod ante peccatum primus homo meruerit, non fuit per Christum, quoniam meruit ex gratia adoptionis, quam Dei beneficio fuisse perat. Quòd si vrgeas, Prima gratia quam Adamus accepit ante peccatum, erat prædestinationis effectus: ergo fuit ex meritis Christi. Respondeo, Christum Dominum esse quidem prædestinatorum omnium primum, idque Synodus Tridentina, definit sess. 6. c. 7. quotquot enim homines sunt prædestinati, ex Christi Domini meritis prædestinationem acceperunt: at prima gratia Adæ ante peccatum, licet fuerit effectus cuiusdam prouidentiæ diuinæ singularis, non tamen prædestinationis ipsius: nam si in eo vitæ stare, & cõdirione mansisset, vna cum aliis iustis aliunde prædestinatus fuisset, quàm ex meritis Christi. Quarto, obiicitur illud Apostoli ad Ephes. 1. Benedictus (inquit) Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus, in Christo. Item ad Colos. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis, & in terra: & ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum: Ioan. 1. Plenum gratiæ & veritatis; & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Respondeo, Scripturas sæpè intelligi, & explicari debere per alias scripturas: & quia in aliis locis, vt dixi, perspicuè legimus gratiam Christi, fuisse redemptoris & reparatoris, ideo cum scripturæ aiunt à Christo nos esse repletos omni benedictione spirituali, intelligendum est de nobis omnibus, per primum Adæ peccatum lapsis. Item Christus vt homo, omnium prædestinatorum est primus, nec vllus est nisi meritis ipsius prædestinatus, etiam Adamus ipse: reconciliauit item omnia Christus, quia nimirum lapsum genus humanum erexit, nudum peccato perditum reparauit. Quinto, quidam arguunt: Primus homo ante lapsum Christi venturi habuit: nam Genes. 2. dixit hoc nunc os ex ossibus meis, &c. quod Apostolus Ephes. 5. interpretatur de Christo, & Ecclesia sponsa cum illo coniuncta. Respondeo, Primum hominem iustitiam, & gratiam accepisse per fidem, spem, & charitatem in Deum, postea verò habuisse fidem Christi venturi: nam est illi Christi aduentus diuinitus parefactus, non tamen sui peccati casus. Sexto, arguunt ex S. Thoma, qui secunda secundæ quæst. 2. art. 7. ait Adamum habuisse fidem in Christum, vt in suæ gloriæ consummatorem: ergo habuit fidem in eum, vt Auctorem suæ iustitiæ, & gratiæ: nam gratia est ius gloriam consequendi. Respondeo, hoc ideo dixisse S. Thomam, quia Adamus non erat gloriam consequuturus nisi per Christum: at verò gratia quæcunque sit illa, est ius consequendi gloriam tametsi non sit per Christum accepta. Adam igitur ante lapsum habuit gratiam, & non per Christum, & proinde habuit ius adeundi gloriam sine Christo: seu posticà cognouit, & verè credidit se adepturum gloriam per Christum, quia per ipsum recuperatum erat gratiam ob peccatũ amissam, in qua deinde per Christi merita perseuerauit us erat. Septimò, obiicitur: Quod est honoris, & dignitatis tribuendum est Christo Domino, ergo gratia innocentiæ primo homini data, accepta referenda est Christo. Respondeo, tribuendum Christo quicquid est dignitatis, dummodo rationi naturali euidenter non repugnet aut scripturis: at in scripturis, vti ante iam dixi, gratia Christi est redemptionis, reparationis, reconciliationis: ergo omnis gratia post primum peccatum generi humano concessa, per Christum est, non alia ante peccatum.

Secundò Quæritur, An Adamus acceperit iustitiam originalem per propriam voluntatis actum, ad eam sese præparando? Theologi, qui senserunt primum hominem in sua creatione iustitiam originalem, sine gratia adoptionis accepisse, postea verò gratiam: videntur significare eum iustitiam originalem sine vlla ad eam præparatione accepisse; gratiam verò sua ipsius præparatione, quia illam simul cum natura suscepit, hanc verò nonnisi sponte sua consentiendo. At verò qui cum Sancto Thoma sentiunt, iustitiam originalem non fuisse habitum re, & substantia à gratia distinctum, pariter docent primum hominem iustitiam simul, & gratiam per propriam præparationem accepisse, non sine illa. Discipuli nihilominus S. Thomæ in hac controuersia secum ipsi dissentiunt, dum quidam eorum opinantur Adamum, sine vllo proprio consensu, & actu suscepisse, id

Alex. p. 2. q. 90. m. 1. a. 1. & Bona. 2. d. 29. a. 2. q. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sot.lib.de nat. & grat.c.5. arti.1.p. 1.95.ar.1. ad 5.

quod tradidit Sotus; alij verò censent per propriam præparationem accepisse, quorum quidem opinio Sancti Thomæ doctrinæ magis accedit, quippe qui manifestè docet primum hominem accepisse gratiam consentiendo, quod est operando per actus fidei, spei, & charitatis vna cum Deo eam infundente, & hoc magis approbandam primus homo iustitiæ, & gratiam adeptus est, non in modum paruulorum, qui baptismate abluti, gratia & charitate donantur: sed adultorum more, qui consentientes, ad diuinam gratiam, iustitiam, & amicitiam per cordis pœnitentiam restituuntur. Quæres, qui fieri potuerit vt primo creationis momento, Adamus simul naturam, iustitiam & gratiam susceperit, & quòd amplius est, eodem plane temporis puncto actus fidei, spei, & charitatis ediderit. tes enim prius natura subsistunt, quàm operentur. Respondeo, hæc omnia vno, & eodem temporis momento fieri potuisse; neque enim vlla est repugnantia, si simul cum natura iustitia, & gratia conferantur, & res, quæ vno temporis articulo agunt, possunt eodem quoque temporis puncto, quo incipiunt esse, operari; sol enim & astra primo suæ creationis momento terras suo lumine compleuerunt: & satis est, si res prius natura, & causa existant, quam operetur. Obiicies, deinde, Primus homo nequiuit libere consentire, nisi præcedente rationis consultatione; consultatio autem præterquam in tempore non fit. Respondeo, consultare nos in rebus dubijs, non autem in perspicuis & certis. Vnde, primo creationis momento, primus parens consultatione minimè indiguit, quia id, in quod mentem, & animum intendit, Deus vt certum proposuit. Totus igitur status atque progressus primi hominis in creatione, si non temporis, sed naturæ ordo spectetur, ita se habuit: Prius ille naturam cum suis omnibus viribus, facultatibus, & dotibus suscepit: Deinde, Conditori Deo per peculiarem suam opem & supernaturalem vocanti, & excitanti, sponte, & liberè consensit: & ita gratiam consecutus est.

A

B

C

D

Tertiò Quæritur, Quanam in animæ parte & facultate primus parens iustitiam originalem acceperit. Quatuor sunt opiniones. Prima est eorum, qui (vt prædixi) senserunt, iustitiam originalem non fuisse re, & substantia vnum habitum, sed omnium virtutum collectionem; & proinde fuisse in multis hominis facultatibus, in quibus virtutes reponuntur, scilicet in ratione, voluntate, & appetitu sensus; quam opinionem supra diximus à quibusdam iudicari probabilem. Secunda opinio est Durandi asserentis partim in appetitu sensus fuisse, partim in voluntate. Videtur enim constituere duos habitus, qui ad iustitiam originalem pertinebant, vnum in voluntate, sine imperio mouentem hominem: alterum in appetitu sensus, ductum rationis, & mentis sequentitia vt iustitia originalis fuerit duorum habituum complexio. Tertia sententia est Scoti iustitiam originalem in voluntate ponentis: quia putauit esse vnum habitum infusum, quo operaretur homo, quod iustum est, & æquum iuxta rationis præscriptum. Postrema sententia est, S. Thomæ 1.2.q.83. art.1. ad 2. Alber. 2. dist.11.ar.3.ad 3. dicentium, iustitiam originalem in ipsa animæ substantia fuisse, quoniam rati sunt gratiam, & iustitiam originalem esse vnum, & eundem habitum, gratiam autem ipsi in anima constituunt, quamuis alij in certa aliqua animæ parte, & facultate. Nos verò cum S. Thoma, & Alberto sentimus: nam supra tradidimus, iustitiam originalem, non esse habitum à gratia re, & substantia diuersum, & hoc cum S. Thoma docuimus. Septimo verò libro cum eodem S. Thoma docebimus: gratiam esse habitum re, à charitate distinctum, & in ipsa anima inhærentem: & proinde si iustitia originalis est idem habitus qui gratia, & gratia in anima sedem habet: eqnsequitur vt iustitia originalis fuerit habitus in anima constituta: nec mirum hoc est: nam iustitia originalis, fuit donum naturæ datum, ac proinde fuit in ipsa animæ natura repositum. Quamuis dicere quis posset, non fuisse naturæ donum, ideo quod in ipsa animæ natura fuerit exceptum, sed quod fuerit toti generi humano in primo parente diuina liberalitate concessum. Deinde, iustitia originalis reddebat totum hominem iustum & rectum: ergo in ipsa animæ substantia sedem habebat. Video posse facilè responderi, iustitiã originalem fuisse habitum ad iuste benèque operandum, & proinde in voluntate constituram, quæ est iustè & benè agendi facultas: & ita probabilis est Scoti sententia, iustitiam, in voluntate ponentis: sed mihi magis sententia S. Thom. probatur.

Our. 2. dist. 20 q.5. nu.4.

Scot. 2. dist. 29. q.1.

Catharin. in Gen. c. 1. Gen. 2.

Quartò Quæritur, An per quodcunque lethale peccatum iustitia originalis ficut, & gratia foret amittenda? Ambrosius Catharinus asserit. Primò, iustitiam originalem fore solum amittendam per esum fructus arboris interdictum: at verò gratiam quocunque lethali crimine perdendam. Secundò, Euam ante esum vetiti fructus voluntate, & affectu peccasse, & gratiam amisisse, sed non statim iustitiam originalem: quia (inquit) ante Adæ peccatum non erubuit. Tertiò, patratione, Adamum prius affectu, quam opere peccasse, & ante esum fructus gratiam quidem, non tamen iustitiam originalem perdidisse. non enim erubuit; donec fructum comedit. Quartò, inquit, Catharinus, idem futurum fuisse in quibuscunque posteris, si Adamus iustitiam originalem conseruasset, nam qui ex posteris eius deliquisset, eum gratiam amissurum, non iustitiam originalem. Hæc Catharinus, & ante eum Lyranin Gen. c. 3. tradiderat, Euam ante peccatum Adæ amisisse gratiam, non iustitiam originalem. Hoc idem Abulen. in 3. c. Gen. 97. immo Burgensis docet fuisse esum fructus interdictum, non autem cupiditatem, & voluntatem edendi. Sed hæc omnia pugnant communi Scholasticorum doctrinæ, vt rectè Maior annotauit. Nam etsi Theologi inter se dissentiunt: quibusdam opinantibus iustitiam originalem, & gratiam esse duos habitus, re, & substantia diuersos, & iustitiam prius esse collatam, quàm gratiam; aliis verò asserentibus fuisse vnum, & eundem habitum, aut saltem duos, ita tamen, vt iustitia fuerit cum gratia coniuncta, & connexa, tanquam cum causa & principio, ex quo promanabat: omnes tamen conueniunt in hoc, quòd lethale peccatum qualecunque sit, sicut cum gratia pugnat, quam tollit, sic etiam cum iustitia originali: quoniam status hominis cum iustitia originali, est status in innocentia, & integritate naturæ. Innocentiæ verò status is est, cum quis nunquam peccauit, & in integra, quam semel accepit, natura perseuerat, innocens est, qui nunquam cecidit. Quare quemadmodum fieri nequit, vt virgo, quæ est corrupta, in virginitate permaneat: sic esse non potest, vt qui semel deliquerit, perseueret in innocentia: & vt virgo corrupta potest per veram cordis pœnitentiam, mentis castitatem recuperare, non tamen virgineam corporis integritatem: sic innocens, qui per peccatum innocentiam amisit, potest quidem per veram cordis pœnitentiam, posteà Dei beneficio, ad diuinam gratiam, cum cæteris virtutibus comitibus charitatis restitui, non tamen ad innocentiã. Nec in hac vita mortali amplius originalis iustitia, quæ Deo hominis mentem plenè subiicit, recuperatur, quoniam vt supra tradidimus, licèt ea fuerit idem habitus re, & substantia, qui gratia, id tamen erat, quatenus cum iustitia originali coniungebatur omnium virtutum chorus, & comitatus, & singularis Dei prouidentia, protectio, atque custodia ad bonum prosequendum, expellendumque malum. Quòd si Eua, & Adamus dum erant innocentes & integri, nihil de nuditate sua eruhuerint, id factum diuino consilio est, nimirum vt eorum obedientia probaretur: hoc idem Maior, & Caietanus prodidere. Obiicies, scripturam solum ob esum fructus, tanquam pœnam, mortem proposuisse: ergo non quocunque peccato lethali iustitia originalis erat amittenda. Respondeo, ex supradictis, mortis comminationem fuisse explicatam, quoniam Deus fructum arboris interdixerat homini; nihilominus tamen quodcunque lethale peccatum, quod fecisset Adam, mortem ei, & interitum corporis allaturum foret.

ibidem.

Burg. in additionibus, ad Lyr. c. 3. in Gen. Mai. 2. dist. 30. q.1.

diss. 30. q.1. & cai. in Gen. 2. 3.

Mai. 2. dist. 30. q.1. & cai. in Gen. 2. 3.

Quintò Quæritur, An gratia Adæ cum iustitia originali data, eum redderet filium Dei, adoptione. Aliquorum fuit opinio, iustos veteris testamenti homines, non fuisse filios Dei adoptione, quoniam hoc videtur esse proprium gratiæ Euangelicæ: nam Ioan. 1. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, & 1. Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus: ad Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater. & Galat. 4. Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt adoptionem filiorum reciperemus: & paulò post: Misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra clamantem Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius.

Exod. 4. psal. 2.

Attamen dubitari nulla ratione potest, nec debet, quin iusti veteris testamenti homines, filij Dei, & fuerint verè, & nominati sint: nam gratia, hoc ipso, quod talis est, cum Deo hominem charitate, & amore coniungit, & copulat; tribuit ius ad gloriam & hæreditatem cœlestem: & proinde diuinæ naturæ consortem eum reddit, & bonorum cœlestium hæredem. Præterea ad Rom. 9. de illis dicitur. Quorum est adoptio filiorum, & Isai. 1. de tota Israëlitica gente, filios enutrui, & exaltaui, & in Exodo. Filius meus primogenitus Israël: & in Psalmo, de magistratibus ac cæteris principibus, qui terras ac plebes sibi commissas gubernant, tanquam Dei vice fungentes dicitur: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Paulus item ad Galat. 4. Quanto tempore (inquit) hæres paruulus est, nihil differt à seruo, &c. ad Rom. 8. de omnibus iustis ad cœlestem gloriam electis, in vniuersum ait: Quos præsciuit & prædestinauit, &c. Obiicies primò, Cur ergo lex vetus vocatur lex timoris, lex seruorum, non autem filiorum? Respondeo, dictam esse legem timoris,

quia

quia cum lata est, populum metu perculit, & pœnas in reos constituit. Pari ratione, dicta est lex seruorum, quia metu pœnæ magis quàm charitate seruabatur, nec vi & substantia sua gratiam, & charitatem conferebat: lex verò Euangelica, est, & dicitur lex amoris, quia per eam Spiritus sanctus, qui est fons & origo gratiæ, & charitatis nobis datur, per quem ex charitate seruatur. Dicitur quoque lex filiorum, quia per eam gratia, & charitas confertur, quam tamen lex vetus, non præstabat, sed significabat. Deinde, obiicies veteres Patres Chrysostomum, Cyryllum, Ambrosium, & alios tradidisse, iustos veteris testamenti homines, non fuisse filios veritate, & re ipsa, sed typo, & figura. Sic Chrysosto. ad Rom. 8. in illa verba, in quo clamamus Abba. Oecum. ibidem Theophylact. Ioan. 1. Illis verbis, qui non ex sanguinibus. Cyrill. in Ioann. lib. cap. 4. Ambros. Galat. 4. in illa verba, quoniam autem estis filij Dei. Respondeo, id ideo sanctos Patres docuisse, quò significarent, eos iustos, ex vi, & substantia scriptæ legis gratiam nõ suscepisse, sed ex fide, & meritis Christi. Demum oppones, in nouo testamento sæpe dici Christum Dominum dedisse credentibus, vt filij Dei sint. Item Christum Dominum sacramenta instituisse, inter quæ, Baptisma regenerat homines; cum tamen scripta lex nullum habuerit regenerationis sacramentum. Respondeo, Christum regni cælestis ianuam patefecisse, & proinde per ipsum modo patere ad hæreditatem cœlestem aditum, qui erat ob peccatum penitus intercusus. Dedit itaque potestatem, vt filij Dei sint, qui credunt in ipsum vita fide per charitatem operante, quoniam iusti nunc decedentes, in hæreditatem, & regnum cælestè, soluti corporibus recipiuntur; cum tamen olim non in cœlum post mortem euolarent, sed imis terræ locis detinerentur inclusi vsque ad aduentum Christi, qui inde eos tandem eruios liberaret. Præterea lex Euangelica constat Regenerationis sacramento, quia Baptisma Christi Domini institutione vim habet, qua homines renascantur in Christo, at verò ante Christum nullum fuit sacramentum quod eiusmodi virtutem haberet, quia priscæ legis & antiquæ sacramenta, & sacrificia nequaquam vi, & substantia sua, sed ratione fidei in Christum venturum iustitiam, & gratiam conferebant; & proinde homines renascebantur nõ aliquo illius legis sacramento, sed meritis Christi participaris per fidem quam illi in sacramentis typicè, & adumbrate profitebantur.

Ioan. 1.

Quot & quinam fuerint iustitiæ originalis effectus.

Cap. XXXIIII.

Our. 2. dist. 29. q.2.

PRimò Quæritur, An primus homo simul cum iustitia originali omnes virtutes acceperit? Durãdus negat omnes virtutes morum accepisse, quoniam eæ (inquit) aut versantur in malis purgandis, & depellendis, aut in affectibus refrenandis, & coërcendis: sed in eo vitæ statu nulla mala fuerãt propulsanda, cum à malis omnibus primus homo immunis esset & liber: nec fuerant affectus animi cohibendi, cum nullis planè foret obnoxius. Quare solùm iuxta Durandum, cum iustitia originali susceptæ sunt virtutes Theologicæ, & morales, quæ non versantur in malis fugandis, vel in animæ perturbationibus repnmendis, sed in cæteris vitę humanæ officiis, & actionibus. S. Thomas apertè docet Adamum, cum iustitia originali suscepisse omnia virtutum moralium habitus: cuius sententia communi Scholasticorum consensu recipitur. Augustinus in concione ad Cathecumenos, contra Iudæos, Paganos & Arianos, & refertur de Pœnitentia dist. 1. cap. Deinceps, ait: Cum dæmon videret hominem à Deo factum ex limo terræ ad imaginem eius, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, &c. Damascenus item libro 2. Fidei orthodoxæ c. 12. tradit hominẽ esse factum à Deo omni virtutum genere exornatum: Præterea Augustinus, Prosper, Fulgentius ac cæteri Patres planè docent esse cõditum hominem rectum, iustum, sanum, & integrum, quique posset, si vellet, omne bonum præstare. Quare dicere oportet cum iustitia originali collatas esse, in Adamum progenitorem nostrum Theologicas virtutes, dona Spiritus sancti, & virtutes morales. Et proinde cum habuisse plenam rerum agendarum scientiam, facultatem, & virtutem. Obiicies, Pœnitentiam esse virtutem moralem, nec eam accepisse primum parentem, quoniam pœnitentia est odium, & detestatio admissi peccati cum animo, & voluntate satisfaciendi pro iniuria facta Deo. S. Thom. 1. part. q. 95. art. 1. & Ricar. 4. dist. 14. art. 1. q. 2. censent Adamum etiam habitum pœnitẽtiæ, & misericordiæ non tamẽ actum accepisse, quoniam etsi non peccauerit, præmonerat tamen Deus futurum eius peccatum, & genus humanum mala & miserias contracturum: vnde si innocentiæ statum semper conseruasset, opera pœnitentiæ, misericordiæ, & patientiæ, non fecisset, quia mala non essent, quæ paterentur, sed quoniam potuit peccatum admittere, & ob id in miserias incurrere & pœnas, ideo habuit virtutes pœnitentiam, misericordiam, & patientiam. Sed Almainus 4. dist. 14. quæst. 2. ad finem putat se hoc fundamentum fortiter euertere; quoniam si præuidebatur Adam peccaturus, præuidebatur quoque eo peccato pœnitentiam amissurus: quorsum igitur ea virtus conferretur, quæ erat per peccatum amittenda? Respondent quidam, cæteras quoque virtutes, quæ vocantur infusæ morales, peccato fuisse deperditas: sed viget Almainus; ita est: excidit quidem homo ab iis virtutibus, quæ sunt perpetuæ charitatis, & gratiæ comites: sed illæ datæ sunt, quia gratiam in quocunque iusto consequuntur, neque sunt ad peccatum expiandum, sed ad iustum & sanctum hominem reddẽdum. At verò pœnitentia non est absolutè, & simpliciter cuiuscunque iusti, sed hominis dumtaxat suum peccatum admissum detestantis & plangentis, & pro eo satisfacere volentis legitimè, & ab eo, per charitatem conscientiam mundantis: quare non est virtus ad statum innocentiæ pertinens, Sed quidquid dicat Almainus, fuit pœnitẽtiæ habitus in Adamo, quia talis erat à Deo creatus, vt peccare posset, & per pœnitentiæ actum à peccato surgere: ergo accepit, quo posset de peccato, quod poterat admittere, per pœnitentiam legitimè dolere: nec refert, quod pœnitentiæ virtutem peccando amisit, quoniam pœnitentiæ habitus datur homini, qui peccare potest, vt habeat, quo possit odio peccatum prosequi, in quod potest incidere: & sic etiam paruulis baptismate ablutis, vna cum aljis virtutibus pœnitentia datur; vt habeat virtutem, qua detestari queant peccatum, quod possunt admittere: & quamuis peccando vnà cum charitate infusam pœnitentiam amittant, quam acceperunt, ac proinde ille pœnitentiæ habitus actum suum producere nequeat, cum per lethale peccatum intereat; alius tamen habitus pœnitentię eiusdem speciei & rationis, potest in eis gignere legitimum pœnitentiæ actum, vt rectè docuit Ricar. 4. dist. 14. art. 3. q. 2. Quòd si itidem ab innocentibus, vt multi opinantur, veniale peccatum potest ante lethale committi, tunc per eundem habitum pœnitentiæ, quem acceperant, & nondum perdiderunt, possunt de peccato veniali dolere, vt idem Ricardus testatur. Deinde obiicies, in eo statu felicissimo nulla erat futura miseria, ergo nec vlla misericordia: nulli futuri erant mortis metus, terrores, ac pericula, ergo nec patientia, nec perseuerantia: nulla libidinis illecebra: ergo nec castitas, nec temperantia. Respondeo, ideo datas eiusmodi virtutes, vt per eas ea mala procul submouerentur, fugarentur & penitus impedirentur, virtutes enim non solùm malos animi affectus moderantur, & corrigunt, sed etiam præcauent, & impediunt, ne surrepant, & irruant. Et quia oportebat primum hominem esse plene, & integrè sanum ac rectè compositum; idcirco decuit eum esse omnibus hisce virtutibus ornatum, atque munitum.

S. Tho. 1. p.q.95. art.3. Alberin. in sum. par. 2. tract. 14.q.90. m.4. Ale. p.2.q.96. m.2. ar.2. §.2.

Theol. 2. d.29. ex Augusti. lib. de ciuit. 14. c. 10. & c. 26. & lib. de correp. c.11.

Secundò Quæritur, Quomodo intelligatur plena, & perfecta primi hominis tranquillitas, qui fuit alius iustitiæ originalis effectus. Theologi respondent; primum parentem nullis animi affectibus fuisse obnoxium: vnde iustitia originalis subiiciebat plenè appetitum, & sensus menti, & corpus animæ. Sed quæstio est, qua ratione id fieret, vndeque manaret hæc perfecta tranquillitas, ita vt nulla esset inter mentem & carnem, inter rationem & sensum pugna. Scot. 2. dist. 29. quæst. 1. tanquam probabile reliquit dicens, id dupliciter potuisse contingere; vno modo, ita vt caro nihil cõtra mentem, ac Spiritum concupiscceret, & proinde nunquam immodicè cuperet, doleret, timeret, aut lætaretur: Altero modo, ita vt quamuis caro contra voluntatem, & rationẽ quippiam appeteret, & prosequeretur, voluntas tamen immota intra rationis metas perstitens minimè traheretur ad subitas, & repentinas sensus, & appetitus cupiditates: quare licèt caro doleret & tristaretur, voluntas tamen gauderet, & lætaretur. Sed longè probabilius alij opinantur, eam trãquillitatem contigisse primo modo: nam reuera si caro contra spiritum concupiscceret, eo ipso doleret, timeret, tristaretur, augeretur, ac aliis id genus affectibus, & perturbationibus vexaretur, & proinde homo esset hisce malis subiectus; at id plane pugnat cum Augustino aliisque patribus: gratia Dei, inquit, Aug. li. 4. contra Iulian. cap. vltimo magna ibi erat, vbi terrenum i & animale corpus bestialem libidinem non habebat, & lib. 14. de ciuit. c. 10. quam igitur fœlices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum fœdebantur incommodis, tam fœlix vniuersa, &c. sic Augustinus. Præterea, licet carne hæc mala, perferente, fieri posset Dei munere & beneficio, vt voluntas nihil mali sentiret, sese in officio continendo, nihilominus tamen totus homo nondum esset plenè, & perfectè secretus, & liber à malis, & proinde nec perfectè sanus & integer.

Cai. 1. p.q. 95.a. 2. Sot. lib. 1. de nat. & gra. c. 5. propè finem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertiò Quæritur, quo pacto per iustitiam originalem fieri potuerat, vt homo eo malo careret, quod extrinsecus potuisset accidere, illatum à Dæmone, vel ab homine, vel per causas naturaliter agentes inuectum: fieri enim poterat, vt horrificus sonus, vel teter aliquis odor, vel quippiam aspectu terribile in sensus incurreret, quibus rebus obiectis sensus nō possent non commoueri ac proinde appetitus nō posset non perturbari. Respondeo: sicut primi parentis corpus erat immortale, nimirum quod posset non mori, si peccatum caueret: & hæc immortalitas corporis partim ex fructu arboris vitæ, partim ex singulari Angelorum custodia, partim ex peculiari Dei protectione, partim denique ex proprio ipsius hominis studio, & cura pendebat: Sic etiam, quod eius sensus, & vires nihil paterentur extrinsecus, id ex custodia Angelorum, ex circumspecta & accurata consideratione ipsius hominis, & denique ex singulari, & eximio diuinæ protectionis beneficio, & munere fiebat; iustitia itaque originalis hominem ex parte corporis teddebat solutum ac vacuum ab omni morbo, corruptione, & malo: ex parte verò animæ, liberum prorsus ab omni ægritudine & perturbatione. Sed quemadmodum illum primum effectum eiusmodi iustitia præstabat, non solùm per intrinseca suscepta dona, sed etiam per extrinseca diuinæ prouidentiæ præsidia: ita & hoc secundum officium eadem iustitia originalis per intrinseca beneficia, & per extrinsecam Dei protectionem & curam explebat. At dicesis iustitia originalis in his, quæ diximus, præstandis, extrinseco Dei indigebat auxilio: ergo ea bona per seipsam non efficiebat. Respondeo: quandiu homo in iustitia originali constitisset, eiusmodi auxilia Dei extrinseca fuissent homini data, non quidem ex conditione sola naturæ, sed institutione, & beneficio diuino, & quasi pacto quodam: nam talem hominem creauerat Deus, vt si datam sibi iustitiam retineret, & seruaret saluam & integram, prædicta auxilia sibi quasi debita semper in promptu haberet, quibus ab omni malo alienus, & liber esset.

A

B

C

D

Quid boni homo creatus cum solis naturæ viribus præstare potuisset.

CAP. XXXIIII.

Caiet. 1.2 q.109. a. 1. Sot. lib. de nat. & gra. c.3. & 4. Med. 1.2. q.109.

VT propositam quæstionem diluam, animaduertendum existimo, posse, iuxta aliquorum sententiam, sex hominis status mentis cogitatione concipi. Primus, status est quo concipitur homo cum solis naturæ viribus, & dotibus. Secundus, quo homo consideratur cum his omnibus, quæ sunt rationi consentanea: Tertius, cum cogitatur homo, vt iustitia originali prædituS: Quartus, vt peccato originis infectus: Quintus, vt gratiæ diuinæ post lapsum restitutus: Sextus, vt cœlicitate iam cœlesti donatus. Sed quia nihil ad præsens instirutum nostrum posttremus hic status facit: rursus, quia secundus parum aut nihil à tertio distinguitur, ideo satis erit, si quatuor tantum hominis status, his duobus prætermissis, mentis cogitatione comprehendamus, videlicet, aut cum solis naturæ dotibus ac viribus: aut cum iustitia originali: aut cum peccato originis: aut denique cum gratia post peccatum iam sublatum & extincta. Tum postea inserius docebimus, quid boni possit homo peccato corruptus efficere: quid item boni in gratiam Dei reuocatus. Quare in præsentia explicandum nobis est, quid boni potuerit homo originali iustitia donatus: & quid item boni posset homo, qui cum solis ac puris naturæ vitibus conderetur. Deinde sciendum est secundum Augustinum, Prosperum atque Fulgentium, contra Pelagianam hæresim disputantes, vt septimo libro docebo, auxilium Dei gratuitum, vel gratiam dici late: quia gratis, hoc est, citra hominis meritum datur: & hoc modo etiam commune, & generale auxilium Dei datum homini ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum dicimur latius, non præsertim & strictiùs gratia, vel donum gratuitum Dei. Pelagius enim vt constat ex Hieronymo, dialo. 1. contra Pelagia. & epistola ad Ctesiphontem, & ex Aug. lib. de gratia Christi. c. 1. 4. & 5. solùm gratiam Dei vocabat naturam hominis gratis acceptam à Deo cum omnibus naturæ facultatibus, aut legem ipsam Dei patefactam hominibus: & hominem dicebat per suam naturam absque alio quocunque Dei auxilio posse omne bonum: ac propterea Augustinus, Hieronymus, Prosper, Fulgentius & Beda docent præter naturam adiue hominem indigere Dei auxilio, ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum: & illud auxilium vocant gratiam Dei siue gratuitum donum, hoc est, auxilium datum à Deo gratis sine merito hominis: quia cum natura, quandiu conseruatur à Deo, habet homo, quo possit bonum præstare, sed non habet, quo cogitet, velit, ac faciat bonum nisi moueatur, & iuuetur à Deo. Scholastici Theologi hoc auxilium datum homini ad bonum moris cogitandum, volendum, & faciendum appellant commune, & generale Dei auxilium, quia omnibus tum malis, tum bonis hominibus dari solet: & ad omnia opera bona tum naturæ, tum moris; sed nihilominus S. Th. 2. d. 28. q. 1. a. 1. ad 1. ait, gratia aliquando latè dicitur ipsemet Deus gratis dans, & hoc modo intelligitur illud, Christi Domini: sine me nihil potestis facere, hoc est, sine me vobis gratis dante, quo bonum faciatis: quasi diceret: sine me vobiscum operante. Alsisio. in sum. lib. 1. tract. 11. c. 1. q. 2. Gratia, inquit, dicitur latè id, quod gratis datur à Deo, & hoc modo nullum bonum possumus, sine gratia Dei, iuxta illud sine me nihil potestis facere. Bonau. 2. d. 28. a. 2. q. 3. ad 1. generale Dei auxilium, ait, dici Dei influentiam gratuitam, per quam cætera conseruat, vt compleant operationes suas & sic intelligitur illud Ioa. 15. sine me nihil potestis facere, sic ille. Insuper auxilium latissimè sumptum, vt dixi, est vel speciale, vel cõmune & generale. Speciale vocant Theologi, quod quibusdam hominibus, non omnibus confertur: & quod datur ad quædam opera non ad omnia: cuiusmodi est, quod dat Deus homini ad præstanda opera gratiæ, vel fidei: siue ad ea, quæ dirigunt ad vitam æternam: siue quæ præparant mentem hominis ad gratiam suscipiendam: quamuis inter Theologos, quidam speciale dicant auxilium, quod homini confertur ad quodcunque bonum moris siue virtutis volendum & faciẽdum: ita enim docent Gregorius Arminensis, Maior & quidam alij iuniores, vt fusius libro septimo explicabo. Hi etenim huiusmodi auxilium ideo speciale appellant: quia non est tam generale, quàm est illud, quo Deus cum homine facit opera mala, nõ quatenus mala sunt, sed quatenus quidam actus sunt: nam facit cum homine bona non solùm, vt bona sunt, sed vt actus sunt: facit quod bona sint & quòd sint: at cũ homine facit mala, quòd sunt, non quòd mala sunt. Quidquid sit de horum Theologorum sententia, de qua libro septimo tractabo, in præsentia satis sit dicere, speciale Dei auxilium etiam vocari quod datur à Deo, ad semper vel diu honestè ac bene viuendum, ad opera ardua & difficilia virtutis facienda: ad magnas & vehementes tentationes vincendas. Præterea auxilium Dei est vel naturale, vel supernaturale. Naturale vocatur, quod datur homini ad faciendum bonum conuenienter naturæ & rationi. Supernaturale verò quod homini confertur ad ea opera præstanda quæ supernaturalia sunt, siue, quæ vim & facultatem naturæ superant. Postremò, duplex est Dei auxilium ad benè agendum necessarium, mouens siue præueniens, & adiuuans siue comitans. Mouens auxilium siue præueniens quod ad intellectum spectat, est cogitatio, qua bonum oblatum cognoscimus, & quicquid ante consensum hominis allicit, inuitat, flectit & mouet hominem ad bonum monendo, docendo, dirigendo: Quod verò ad voluntatem attinet, est motus quo Deus voluntatem mouet, vt bonum velimus, quamuis simpliciter possimus, aut id non velle, aut oppositum velle; siue id efficiat Deus per seipsum suo nutu & arbitratu; siue opera & actione alicuius causæ secundæ naturalis vel liberæ: siue ministerio causæ supernaturalis. Adiuuans siue comitans auxilium est, quo Deus cum homine iam excitato & moto, operatur in volendo & perficiendo bono, siue id bonum sit honestatis & moris, siue gratiæ: & vtrumque auxilium vocatur, vt dixi, gratia, ideo quòd gratis, & liberaliter detur, hoc est sine vllo hominis merito: & speciale, eo quòd quibusdam non omnibus conferatur, aut quia ad quædam opera, non ad omnia detur, vt speciale sit dictum, quia non consuetum atque commune.

Ioa. 6.14.

Greg. 2. d. 28. q. 1. a. 1. & 2. Maio. 2. 1.28. q.1.

Primò itaque Quæritur, quid boni posset homo præstare, qui cum solis naturæ dotibus ac viribus crearetur à Deo. Quidam putauere, illum hominem id omne boni posse perficere, quod poterat homo iustitia originali præditus: quia iustitia originalis, inquiunt, nihil aliud fuit, nisi naturalis hominis conditio sana, pura & integra ab omni peccati contagione libera. Quod si illis opponas, indigere tunc ille homo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum. Respondent, egeret quidẽ, sed eiusmodi auxilia tunc tẽporis præsto essent homini: nam hoc ipso, quòd esset talis institutus, nimirum a peccato solutus, & vacuus, & cum sanis & incorruptis naturæ vitibus, inuaretur à Deo in benè agendo auxiliis monitibus & subsequentibus: quæ tunc essent homini quasi debita beneficia: non quidem vi & conditione naturæ, sed institutione, & quasi promissione diuina, quæ homo esset purus, sanus, & integer creatus. Verùm communis est omnium Scholasticorum sententia, iustitiam originalem fuisse virtutem vltra naturales facultates homini datam, & proinde fuisse gratuitũ & supernaturale Dei donum, & beneficium, ad bonum semper factirandum, & malum fugiendum. Ex quo illud efficitur, vt non quicquid boni poterat homo iustitia originali præditus, id posset cum solis naturæ viribus procreatus. Nam iusti-

tia originali donatus poterat, videlicet per auxilium Dei, ipsi iustitiæ originali consentaneum sensus, & omnes carnis illecebras comprimere, superare, & vincere tentationes, omne virtutis officium diu facere, omne malum cauere, & declinare, vt infra apparebit: quæ quidem omnia solis absque naturæ viribus, & per auxilium commune, & naturale, hoc est naturæ consentaneum nequaquam posset, nisi Dei motus, & adiutus auxilio gratuito, speciali, & supernaturali præueniente, & adiuuante.

Secundò Quæritur, An status hominis cum solis naturæ viribus conditi, differat à statu hominis peccato originis corrupti? Nec quæritur modo an absolute, & simpliciter hi status inter se diffrent: nam alter eorum est peccato liber, alter verò minimè: sed, an possit homo corruptus omne bonum præstare, quod posset alioqui purus, & integer. Qui opinantur iustitiam originalem fuisse naturalem hominis conditionem secretam, & liberam ab omni peccato, docere videntur, plurimum esse discriminis inter eos duos hominis status: quoniam homini hoc ipso, quod est peccato maculatus, non amplius præsto sunt auxilia Dei mouentis, & adiuuantis ad officium virtutis, quæ tamen homini puro, & integro non deessent: & proinde homo peccato infectus sine Dei auxilio gratis, & liberaliter dato nihil boni potest efficere: cum id tamen posset homo purus, & sanus. Non quod ex naturalibus, vel internis naturæ principiis, cõditionibus & vimbus aliquid sit per peccatum detractum: hæc enim post peccatum extincta, aut sublata, aut læsa non sunt, sed integra manent: verùm quod auxilium Dei mouens, & adiuuans ad bene agendum requisitum ante peccatum, præsto esset quasi debitum hominis ex ipsa institutione, qua purus & integer esset à Deo procreatus: at post peccatum sæpè denegatur, sæpè subtrahitur, & proinde quibus confertur, gratis & liberaliter datur, hoc est, sine vllis hominum meritis, immo potius indignis, & malè merentibus: & propterea est in illis beneficium gratiæ: Sic illi, Caietanus, Sotus, & alij Iuniores censent, nihil re differre, sed tantùm ratione, hos duos hominis status. Quemadmodum, inquiũt, homo nudus, & spoliatus iden. sunt, ratione tamen distinguitur: quia quòd nudus vestibus careat, nec culpa, nec pœna peccati est: quòd verò careat spoliatus, aut est peccatum, aut peccati pœna. Sic etiam homo ante, & post lapsum idem prorsus est, ratione tamen diuersus: quoniam ante peccatum, quòd bono aliquo careat, nec est culpa, nec pœna; post verò, aut est peccatum, aut pœna peccati. Ex quo deducere videntur, nihil boni posse hominem purum præstare, quod non possit homo peccato vitiatus: quare sicut ille non posset efficere id, quod pertinet ad gratiam, & vitam æteram sine gratuito, & supernaturali Dei munere, ita nec hic. Ac quemadmodum ille posset præstare, quæ sunt honestatis, & virtutis, & iuris naturalis, absque auxilio Dei gratuito, & peculiari, motus tamen & adiutus naturali, & communi, quod conditis rerum naturis respondet, & cum ipsis pariter congruit: sic etiam hic. Quemadmodum etiam hic pugna sensus, & rationis vexatur, ita & ille premeretur pugna carnis & mentis, & corporis incommodis lædereturquam ad pugnam diuincendam, vterque homo indiget auxilio Dei gratuito & peculiari, ac supernaturali. Hæc sententia non omnino alijs probatur, multis de causis. Primò enim, inquiunt, dubitari non potest, quin teneatur aliquo præcepto homo peccato corruptus, quo præcepto, & lege homo purus solutus esset: nam qui est peccato infectus, si illud propria voluntate contraxit, per legitimam pœnitentiam expiare lege compellitur: si verò aliena voluntate susceptt, ab eo liberari non potest sine gratia, naturam sanante, & sine remedio ad id diuinitus instituto. At verò homo purus, ab his omnibus liber esset, quia omni prorsus peccato careret. Posttremò, id probant auctoritate Scoti. 2. d. 29. q. 1. ad 3. vbi ait in hunc modum: ad tertium dico quod existẽs in puris naturalibus non est æqualis ei, qui peccauit existens in iustitia, non quia iste habeat aliquam cumitatem quam ille non habet, sed quia iste debitor est iustitiæ originalis, quam accepit: ille non: ideo iste est reus, ille non: & si neutri conferatur vitio Dei, vtì tamen est carentia visionis pœna, alij non est: reus enim priuatur ea propter reatum peccati, alter verò priuatur ex ea conditione naturæ, late ille. Cæterum Sotus, Caietanus, & alij id non negabant tam præceptum de peccato per pœnitentiam detestando, peccatoribus solis, non innocentibus datum est. Deinde obiiciunt, dicentes eam sententiam Soti, & Caietani, absente cum Augustini, Prosperi atque Fulgentij sententia conuenire, quia planè & perspicue passim contra Pelagianos tradiderunt, hominem peccato maculatum, esse infirmum & debilem: hominem verò purum non esse infirmum, & ægrotum: & infirmum hominem non posse id omne, quod potest sanus, & integer. Quemadmodum item ægrotus indiget medici opera, & auxilio, quo non eget sanus, ita etiam homo in peccatum lapsus indiget Christi ope, & gratia, vt sanetur, cum tamen hac non indigeat homo purus: & docent Theologi, cum Magistro 2. dist. 29. & S. Th. 1. 2. q. 85. a. 1. & 2. homines per peccatum corruptum, & esse gratuitis bonis spoliatum, & in naturalibus vulneratum ac læsum. Longè itaque probabilius esse opinantur, hominem peccato vitiatum auxilio egere gratuito, & peculiari Dei mouentis, & adiuuantis ad quodcumque bonum honestatis & virtutis, quia ei tum auxilium mouens: tum adiuuans commune, minimè semper præsto est: quod si quibusdam datur gratis & liberaliter datur, cum nec personæ, nec naturæ debeatur: non personæ, quia non est laboris & operis merces, & stipendium; non naturæ, quoniam non omnes homines studiosè, & bene operantur, & tamen omnes intelligunt, sentiunt, apperunt, mouentur, nutriuntur, augentur, & crescunt: sicut omnis ignis exurit, & omnis aqua refrigerat. At verò homo purus, ex debitis & datis naturæ beneficiis, & conditionibus haberet, quo posset bene & honestè operari, & ex altera parte præsto illi fuisset Dei auxilium mouens, & adiuuans, quod tunc non esset omnino gratuitum, hoc est, indigno & malè merenti collatum, sed esset naturæ institutioni, quasi ex pacto debitum beneficium hoc est conueniens, ac in eo statu hominis conuenium & ordinarium. Veruntamen nec vera sunt, quæ dicunt, nec quidquam cõtra Sotum, & Caietanum concludunt, quoniam facilè respondebunt in homine lapso esse infirmitatem, tanquam peccati pœnam, & effectum, in homine vero puro futuram infirmitatem non peccati pœnam, sed naturæ conditionem: & homo lapsus non potest diu bene operari, & omne bonum facere, ob infirmam naturæ conditionem: & in vtroque homine Dei auxilium mouentis & adiuuantis ad bonum virtutis, esset gratuitum, hoc est, sine vllis hominis meritis concessum. Quidquid sit, certe Sotus, & Caietanus, negare non possunt aliquod esse iuris naturalis præceptum, quod homo purus, & sanus posset implere, cum tamen homo lapsus non possit, posset homo purus Deum plusquam omnia diligere amore naturali, hoc est, vt naturæ auctorem, & finem per auxilium gratuitum quidem, sed naturale hoc est, naturæ & rationi consentaneum, non supernaturale, vt dicam infensus, at homo peccato corruptus nequit huiusmodi amore Deum diligere per solum auxilium naturale sine gratia Dei naturam sanante: eo quòd peccatum quamdiu non deletur, impedit quominus peccator Deum diligat plusquam omnia etiam amore naturali: sicut hoc præceptum homo lapsus, sine gratia Dei naturam sanante implere non potest: sic nec omnia iuris naturalis præcepta, quia in omnibus illud includuntur: purus homo eo ipso, quo posset, Deum diligere plusquam omnia amore naturali absque gratia sanante naturam, posset vniuersa iuris naturalis præcepta complere, quoniam qui diligit Deum plusquam omnia amore naturali, vniuersam legem naturalem obseruat.

Caiet. 1.2. q. 109. a. 1. & Sot. lib. 1. de nat. & grat. c. 3. & 4. Med. 1. a. q. 109.

Tertiò Quæritur, An homo eam solis naturæ viribus procreatus, pugnam carnis & spiritus, sensus & mentis pateretur nam ex vna parte, videtur eiusmodi pugna hominem cruciaturam, quoniam est peccati pœna & effectus: ergo si homo purus esset, ei carnis sensus infesti, & inimici non essent. Ex altera parte videtur non defuturam fuisse eiusmodi luctam, quippe quæ ex ipsa natura hominis, & conditione descendit. Siquidem homo constat sensu & mente, carne & spiritu: in ero autem & sensus suapte natura feruntur in ea, quæ sunt sibi vtilia, commoda, & iucunda: quæ tamen res sæpenumero rationi aduersantur, quia turpes ac malæ sua natura sunt, vel lege interdictæ. Quibusdam visum est eam pugnam non esse futuram, si homo purus absque gratia, & peccato createrur à Deo: non quòd tam intestinum, & domesticum bellum sola per naturam hominis conditio præcideret, & deleret: sed quòd puræ, & nudæ hominis naturæ, præsto esset diuinum auxilium, quo ea pugna, & contentio dirimeretur: quod quidem illi eo argumento confirmant, quòd totum hoc malum sit ex peccato contractum, tanquam pœna. Cæterùm vera est eorum Theologorum sententia: qui affecturates dicunt, in eo homine id plusquam ciuile bellum futurum, quoniam ex ipsis hominis principiis ortum habet, ita docent Marsil. quæst. 8. quæst. 1. Sotus lib. 1. de nat. & grat. cap. 3. Cai. 1.2. q. 109. a. 1. Medin. 1.2. q. 109. a. 1. & auto eos Scot. 2. d. 29. q. 1. ad 1. Nec tamen quipiam obstat, quod sit ex peccato susceptum. Si quidem homo est cum iustitia originali conditus, quæ eam litem, & cõtentionem diuina ope, & munere componebat, & sedabat: & proinde iustitia per peccatum deperdita, pugna, quæ alioqui naturalis est hominis conditio, facta est pœna peccati: quemadmodum etiam mors corporis, peccatum subsecuta est tanquam primi peccati pœna, & effectus; & tamen mors quoque ex naturali hominis con-

Teste Marsi 2. q. 18. a. 1. & ita sentit Henr. quodlib. 6. q. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sic Henr. quodl.6. q.17.

ditione contingeret:esset igitur ea pugna in eo homine non peccati pœna, & effectus,sed naturæ conditio.Illi verò primi auctores respondent,idem esse dicendum de huiusmodi pugna,quod de morte corporis:aiunt enim, vtramque ex naturali hominis conditione prouenire; & proinde nō posse hominem per naturam solutum, & liberum esse à morte, aut pugna:vtrumque verò esse Dei donum,& beneficium collatum in hominem in prima sua institutione.Et proinde si purus, & solutus ab omni peccato cum solis naturæ dotibus permaneret,alienus,inquiunt, procul dubio tunc esset, & à pugna,& à morte: non quidem ex ipsa naturæ conditione, sed Dei dono,& munere,debito quidem,hoc est conuenienti,non naturæ per se,sed institutioni diuinæ,qua talis est homo creatus,vt posset,si vellet,ex sibi datis,& concessis à Deo præsidiis non peccare,& proinde non mori, nec infestis, & aduersus corporis sensibus oppugnari:nam eo ipso, quo poterat non peccare, poterat quoque non mori. Et propterea censent,mortem corporis, & pugnam sensuum cum ratione absolutè,& simpliciter esse pœnam peccati; quia licet ex naturæ conditione conueniant homini,quatenus tamē ab omni vitio,& peccato purus,& vacuus conderetur, hisce malis careret:ergo per peccatum, in ea mala, & miserias incurrit. Sed quonam pacto homo, qui est à Deo conditus, ex sibi collatis auxiliis posset si vellet,se contra mortem & pugnam tueri? Respondent illi,hoc ideo esse,quia posset ex donis, & beneficiis acceptis bene semper agere,& ex auxilio Dei mouentis,& adiuuantis ad bonum,honestè ac benè viuere,quod auxilium esset hominis institutioni debitum,hoc est conueniens: ac propterea si se in eo virtutis officio contineret homo:tunc absque morte ad cœlestem patriam, & vitam æternam per Dei gratiam transiret,cum qua nec mors,nec pugna carnis cum mente esse potest. Ergo iustitia,dices,originalis supernaturale donum non fuit,siquidem ex puris naturæ dotibus homo nullam inter sensum, & mentem pugnam sentiret,mortem corporis non subiret. Respondet Henr.quodl.6. q.11.originalem institiam supernaturale donum fuisse, quia labat homini,quo posset, non peccare, quo posset in bono accepto permanere,si vellet,in quo si perseueraret, naturaliter inde fieret, vt non moreretur: quia esset naturæ hominis debitum,vt viueret quandiu peccati expers est.Sed quidquid sentiat Henricus dicendum existimo,absolutè & simpliciter, homo etiamsi crearetur purus,sanus, & ab omni peccato vacuus,& liber,non posset morte corporis,& pugna sensus cum mente carere sine diuino beneficio, & munere gratuito speciali, & supernaturali: neque enim illud donum est naturæ debitum,nec ex vi vlla naturali contingere potuit.

Theologi in 2.d.23

Quarto Quæritur,An voluntas rationis particeps possit à Deo creari,quæ per naturam suam peccare nequeat? Sancti Patres perspicue tradiderunt,non posse naturam vllam esse, quæ sine Dei auxilio gratis, & liberaliter dato omne peccatum vitare,& cauere queat.Anselmus certè in lib.2.Cur Deus homo cap.10. Creatura,inquit,iustitiam à se habere non potest(deinde subiungit)Homo ille Deus erit, qui omne bonum,quod habebit,à se habebit. Rursus cum discipulus quæreret,cur tales non fecerit Deus angelos, & duos primos parentes,vt peccare non possent? Reiponder;Quia non potuit, inquit,nec debuit,vt vnusquisque eorum esset,idem ipse,qui Deus.Augustinus item libro aduersus Maximinum 1. cap. 12. Cuicumque creaturæ rationali præstatur, vt peccare non possit,non est hoc naturæ propriæ,sed Dei gratiæ,ac per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia,sed natura,nec potuit,nec potest aliqua conuersione mutari,nec potuit, nec potest aliqua mutatione peccare.Hieronymus in Dialogo primo aduersus Pelagianos:sine peccato, inquit, esse perpetuò, diuinæ solius est potestatis. Idem in epist.ad Damasum de filio prodigo,propè finem ait:solus est Deus,in quem peccatum non cadit; cæteri, cum sint liberi arbitrij,in vtramque partem possunt suam flectere voluntatem.Damascenus lib.2.fid.ortho.cap.12.ait:fecit Deus hominem sine peccati labe, & contagione: sed peccati capacem, nemo enim præter Deum extra peccandi aleam est. Item cum de Angelis loquererur, docet eos natura ita comparatos, vt ad malum ægrè moueri,non tamen omnino, vt non moueri possint:non à natura, sed ab Spiritu sancto habent sanctitatem,nec eorum naturæ, sed gratiæ tribuendum est, quod bono semper adhæreant.Nunc verò ea iam conditione esse, vt ne vnquam quidem moueri, & inflecti queant,quod tamen non eorum naturæ,sed gratiæ,eique, qua Deo vnicè bono adhærent,constantiæ tribuitur. Demum Basil.in Ps.32. explicans illa verba: verbo Domini cœli firmati sunt. Nazian.oratione 44. quæ est in sanctam Pentecosten planè scripserunt, Angelos non esse sua natura sanctos, & iustos, sed Dei gratia,& Ambrosius lib.1. cap.1. in Lucam ait,ita nec ab initio immaculata [humanæ enim hoc impossibile est natu-

Damasce. lib.2.orth. fid.c.3.

ræ] sed per Dei gratiam est. Hæc Patres.

Inter scholasticos verò tres video opiniones. Prima est asserentium, non posse fieri, nec creari voluntatem rationis participem, & liberam in tanta perfectione, vt sit per naturam absque gratia Dei sancta, & iusta:quam sententiam defendunt veteres Theologi.S.Th.p.1.q.63.a.1.& 2.d.23.q.1.a.1. Ricar.in 1.d.23.a.1.q.1. Ægid.2.d.23.q.1.a.1. Argen.2.d.23.q.1. a.4.Bonau.2.d.24.a.1.q.1. eamque & ipse Scotus approbat in 1.d.23.q.1.versi.Dico igitur ad quæstionem, ob Patrū tamen testimonia. Ea verò in primis fundamento nituntur huius sententiæ Doctores,quoniam omnis substantia creata,si per se consideretur,& est ex nihilo,& in nihilum, ex quo cōdita est,recideret,nisi conseruaretur,& teneretur à Deo:ergo nisi fuerit excitata diuinitus,& adiuta,ab omni peccato declinare non potest.Præterea,nulla potest esse voluntas creata,quæ sit sibi bene agendi norma,& regula. Item, omnis voluntas creata est libera,& potest in vtramque partem flecti, & moueri,ergo auxilio indiget Dei gratis, & liberaliter præuenientis,mouentis, & adiuuantis, vt sese potius in hanc partem bonam,quàm in malam inflectat.Secūda opinio docet, posse voluntatem creari,quæ necessariò bonum velit, & amet, ac proinde, quæ per naturam suam peccare nequeat: estque Gabrielis,Maioris,& aliorum; quam sententiam illi his colligunt argumentis. In primis, quemadmodum intellectus circa primā principia,tum rerum agendarum,tum speculandarum errare non potest; sic etiam posset Deus voluntatem creare, quæ ex naturæ necessitate semper bonum appeteret, & prosequeretur.Præterea sicut non possumus velle esse miseri,aut nolle esse beatisita posset creari voluntas, quæ semper vellet ex suæ naturæ conditione bonum, & semper malum respuere. Huc accedit,quod appetitus sensus natura sua sensum sequitur:posset ergo fieri appetitus rationis,qui semper per naturam suam ratione duceretur, ita vt semper bene iuxta rectè rationis præscriptum factitaret. Denique nihil repugnat, quin possit creari voluntas, quæ per naturam habeat plenam benè agendi notitiam, secundum quam necessariò operetur. Tertia sententia est Durandi, distinguentis, posse quidem voluntatem à Deo creari, quæ vi suæ naturæ peccare nequeat in naturæ bonis, non tamen in bonis fidei, & gratiæ, quæ supra naturam sunt: idem videntur sensisse Cap.2.d.22.q.1.art.3.ad 1.Cai.1.p.q.63.ar.1.& S. Th. de mal.q. 16.a.5.Vtrumque Durandus concludit hoc argumento: quia potest,inquit,condi voluntas,quæ circa naturalia plenè perspiciat,quid sit agendum,quid fugiendum, & quæ ad rationis,& naturæ bonum necessariò feratur:at verò fidei, & gratiæ bona,per naturam nec cognosci,nec præstari queunt.Sūt qui dicant scholasticos harum duarum opinionum auctores,cum Patribus supra citatis pugnare.

Gabr.2. d.22.q.1. a.2. Ariet.2. d. 23.q.2. ancir.5. Holchot. 2.d.2.q.1.

Durand.2. d.23.q.1. num.8.

Inter has opiniones prima est amplectenda.Quod vt pleniùs,& apertius ostendam,animaduertendum puto,non sufficere, si respondeas cum secundæ, vel tertiæ opinionis auctoribus, Patres solùm locutos esse de naturis creatis, non autem de iis,quæ creari possunt: nam apertè docent, id nequaquam posse fieri.Item, nunquam peccare manifestè testantur Patres,non esse naturæ,sed gratiæ Deiæ quod solius est gratiæ diuinæ, nemini potest per naturam conuenire. Quare ad primam sententiam perspicuè,& planè intelligendam sciendum est, Patres cum scholasticis non admodum diffidere.Nam Patres appellatione naturæ accipiunt liberam voluntatem creatam, & conseruatam à Deo cum solis internis principiis,& viribus, & carentem omni extrinseco auxilio Dei mouentis,& adiuuantis ad bonum agendum, & gratiam Dei vocant omne auxilium,quo voluntas, præterquam quod est creata,& conseruata,indiget,vt velit, & faciat bonum: nam creata, & conseruata à Deo adhuc indiget Deo mouente, & iuuante ad bonum volendum, & faciendum, quod auxilium,vocant Dei gratiam, hoc est gratis & liberaliter sine vllo merito hominis datum; & ideo aiunt nullam voluntatem creari posse, quæ per naturam suam omne peccatum deuitare queat:hoc est,quæ præter beneficium,& gratiam creationis; qua crearetur,& conseruaretur à Deo, non indigeat etiam gratuito alio auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum agendum,& malum vitandum:quod verissimum est. Scholastici verò nomine naturæ intelligunt voluntatem creatam non solùm internis facultatibus præditam,sed Dei auxilio generali, & consueto ad agendum subnixam,& ad bonum se necessariò non liberè mouentem. Et propterea,docēt, posse voluntatem procreari ad bonum naturaliter propensam,quæ Dei communi auxilio, eius conditioni,& institutioni consentaneo, & conuenienti, posset ab omni peccato libera,& immunis esse.Sicut,inquiunt, similiter Patres tradiderūt,nihil posse creari, quod sit per naturam suam immortale, sed per gratiam Dei: quoniam nihil fieri potest, quod etiam positquam creatum fuerit, per seipsum,

ita sit,vt Deo gratis conseruante nō egeat. Quemadmodum enim quod factum est, aut fieri potest, non à seipso habet, aut habere potest,vt statim etiam nisi Deus illud conseruaret, prorsus esse desineret;sicut nec inciperet esse, nisi à Deo fieret.Quod si illis obiicias, Angelos, & multa alia à Theologis,& Philosophis appellati res suapte natura ab interitu alienas; cum tamen naturalia cætera sint prope innumera, in quo interitus cadat. Respondent, esse quidem res quasdam, quæ tum ex principiis internis interire queūt, tum vi aduersa,& contraria agentis naturalis extrinseci, cuiusmodi sunt res naturales ex cōtrariis compositæ:alias verò esse, quæ nequeunt ex principiis internis perire; quæ idcirco dicuntur per naturam suam ab interitu secretæ,& liberæ, vt sunt Angeli, & animæ rationis participes. Cæterum non ita sunt immortales per naturam suam,vel per se, vt Deo conseruante non egeant,à quo quidem,nutu, & arbitratu suo in nihilum redigi possunt.Si illis rursus opponas, debitum esse huiusmodi naturis auxilium,quo conseruentur, ex quo semel extiterūt. Respondent,esse debitum quidem tale auxilium,non tamen naturæ,& conditioni ipsarum intrinsecè, sed institutioni ac legi Dei,qua tales voluit condere,vt perpetuò permanerent, ac nunquam deficerent:& propterea quod perpetuò durent, ac duraturæ sint, nequaquam sine Deo ex eorum natura, & conditione prouenit,sed ex lege,& institutione Dei,qui voluit,vt inciperent aliquando,ac vt nunquam,durante,& constante primæ institutionis,& naturæ ordine, desinerent esse; nihil enim quod est procreatum à Deo, potest per naturam suam, vel per se sine Deo ipso conseruante consistere. Pari modo,inquiunt,nulla voluntas potest creari, quæ non egeat Deo,& mouente, & adiuuante ad bonum, præsertim si ad bonum,& malum libera relinquatur. Immò etiamsi crearetur ad bonum necessariò propensa,& erga bonum benè, & optimè affecta, indigeret adhuc & mouente, & adiuuante Deo ad bonum perspiciendum,volendum,& prosequēdum: nulla enim voluntas est, aut esse potest creata, quæ in bene agendo non egeat Deo,vel per seipsum, vel per alias causas naturales,aut supernaturales,& bonum proponente, & offerente, & volente,vt fiat,& ad illud iuuante. At inquies, hoc solùm pertinet ad auxilium Dei generale, quem Theologi concursum Dei consuetum,& communem appellant, naturis,& rebus creatis consentaneum, & conuenies. Respondent,siue appelles generalem concursum,siue specialem,hoc vnum esse verum, extrinsecum Dei auxilium non esse ex naturalibus,& internis rei principiis, & conditionibus, nec ipsis simpliciter, & absolutè ex debito reddi, sed esse ex voluntate Dei,& soli eius institutioni,legi, & ordini à se constituto,iure conueniens.Potest enim Deus voluntatem creare,ita vt statuat eam semper suo auxilio ad bonum mouere, & iuuare. Deinde obiicies, non esse opus, vti Deus per seipsum bonum proponat,& offerat voluntati:siquidem potest id ministerio causarum secundarum naturalium efficere: at quod opere, & ministerio huiusmodi causarum fit, id naturaliter fieri perhibetur.Respondent,hoc nihil referre,quia siue per seipsum Deus,siue per alios administros, & causas id præstet, diuini est muneris & prouidentiæ, qua sic omnia gubernantur,& diriguntur,vt id fiat,quod voluit,atque constituit,vt fieret. ¶ Ex quo efficitur, vt Scholastici Theologi prædicti cum Patribus hac in parte non pugnent, vt quidam calumniantur,& verum sit,fieri non posse volūtatem à Deo, quæ siue per habitum, siue per formam aliam inhærentem ita sit in bono confirmata,vt nullo amplius indigeat auxilio Dei mouentis,& adiuuantis ad bonum: quoniam quicūque habitus,& forma creata,in agendo indiget Deo volente, vt agat,& iuuante,& vnà cum ea operante.Ex dictis etiam perspicitur,quamcumque voluntatem, etiamsi quasi ad manum sibi habeat ad bene agendum,auxilia Dei præuenientia, siue mouentia,egere nihilominus Dei adiuuante, & vnà cum ea operante. Si roges, qua ratione fieri queat per diuinam gratiam,vt voluntas creata peccare non possit.Respondeo,præter voluntatem humanam Christi Domini, quæ per admirabilem cum verbo diuino coniunctionem singulariter habuit,vt peccare non posset; & præter voluntatem beatorum spirituum,& merium, quæ per beatitudinem habent, vt amplius peccare non possint,creata voluntas per diuinam gratiam,& opem habere potest, vt peccare nequeat; si Deus ita ad bonum semper moueat,& iuuet, vt voluntas bonum necessario velit,& faciat, & in malis deneget, & subtrahat suam operationem, qua solet cum hominibus operari actus malos,non vt malos,sed vt actus.

S.Th.2. d.23.ar. q.1. a.1. Bonau.2. d.24.a.1. q.1. Aegid.2.d. 23.q.1. a. 1. Ricar. 2.d. 23. q.1. q.1.

Ex quibus omnibus manifestum est,rectè concludere eos veteres Theologos,qui probant, ideò liberam voluntatem creatam non esse, per naturam à peccato solutam, ac liberam,quia hoc ipso,quod creata est, cum sit ex nihilo condita, per se deficere potest:hæc enim ratio (quamuis eam quidam oppugnent)firma est in hunc modum: Sicuti res creata,nisi conseruetur à Deo,desinit esse, ac proinde præter beneficium creationis,indiget auxilio Dei conseruantis; sic libera voluntas creata, etiam dum conseruatur à Deo, in volendo,& agendo deficiet,& aberrabit à rectonisi moueatur, & iuuetur ad bonum à Deo.Et ideo præter beneficium creationis,& conseruationis,quo accepit, vt existeret, & perpetuò accipit,vt sit,indiget alio auxilio Dei mouentis,& adiuuantis ad bonum:nam quemadmodum nihil sumus,nisi Deo dante,& conseruante,vt simus:sic nihil boni cogitamus, volumus,aut facimus.Omnis enim natura,omnis actio, omnis motio hoc ipso,quòd bona est,habet à Deo, & quòd fit, & quod bona sit. Patres communi consensu docent; nullam posse voluntatem creari, quæ per suam naturam habeat, vt peccare non possit. In triplici sensu locum habet eiusmodi communis Patrum sententia.Primò,quia nulla potest creari voluntas,quæ si ad bona fidei,& gratiæ, & finem supernaturalem destinetur,per naturam habeat,vt in illis deficere peccando nōn possit:quod est dicere: non potest creari voluntas,quæ si habuerit præcepta fidei,spei,charitatis, & alia ordinis supernaturalis,talis natura sit,vt per seipsam in illis bonis stare semper queat.Secundò, non potest creari voluntas, quæ si habuerit præcepta positiua Dei, etiam quæ ordinem naturalem non superent, illa semper per naturam suam sine gratia Dei seruare, & implere valeat.Exigamus,à Deo creari Angelum cum solis naturæ dotibus, is posset à Deo habere multa mandata,quæ nec sint iuris naturalis, nec ordinis supernaturalis,hoc est,quæ non sint fidei,& gratiæ,vt si ei præciperet Deus:Custodias hunc,vel illum hominem; hunc vel illum locum;vel hoc, aut illud corpus ad certum tempus loco moueas. Hæc & alia similia mandata Dei non posset ille Angelus per solam naturam suam semper præstare,& implere.Posset Deus non solùm ei hæc, sed alia multa plura mandata dare,ita vt Angelus plus se,quàm fas est,diligendo,posset illa prætermittere: & proinde contra illa præcepta peccare.Et hoc est, quod Theologi multi Scholastici dicunt:Omnis voluntas creata,quia eo ipso, quo creata est, superiorem Deum habet,cuius legi,& imperio subiicitur, talis est suapte natura, vt per seipsam in omnibus superioris Dei impositis præceptis semper se conseruare,& continere non possit.Tertiò;Nulla voluntas creari potest, quæ etiamsi iuris naturalis tantùm præcepta haberet, per suam naturam solam sine auxilio generali Dei mouentis,iuuantis, & cooperantis posset illa complere.

Cum his non pugnant ea, quæ tradiderunt S. Thom. de Malo.q.16.ar.3.& ar.1.ad 5.& ad 17.& Dur.2.d.23.q.1. num.8. cap.2.d.22.q.1.a.3.ad 1.Caiet.1.p.q.63.a.1.versi. circa consequētiam,docentes,posse creari voluntatem rationalem, siue intellectualem,quæ peccare non possit in iis,quæ sunt legis,siue iuris naturalis.Nec pugnant, quæ docuerunt Ocham, & Gab.2.d.23.q.1.ar.1.Maio.2.d.23.q.1.conclus.1.Holchot 2. d. 23.q.2. videlicet,posse creari voluntatem,quæ necessariò bonum iuris naturalis velit,& amet, & proinde circa illud bonum non possit per naturam suam peccare.

Quinto Quæritur, An homo cum solis naturæ dotibus procreatus, posset per naturam suam promereri vitam æternam? Quidam senserunt,eum posse, duplici ratione permoti. Primùm, quia putant hominem per omne opus honestè factum studio,& amore faciendi, quod lex ipsa, & rectæ ratio iubet,vitam æternam mereri,nisi fuerit peccati labe & sordibus inquinatus:sicut per omne lethale peccatum, sempiternum supplicium promeretur. Altera ratio est: Si homo absque peccato,& gratia esset,per naturam posset benè, & honestè operari,& tunc, inquiunt, vita æterna esset simpliciter merces,& iustitia; non gratia debita bonis operibus ex gratia adoptionis profectis: nunc enim est quidem merces bonorum operum,sed non nisi in iustis hominibus per gratiam Dei à peccato sanatis.

Cæterum hæc sententia Pelagianismum sapere videtur. Pelagius enim docebat liberum arbitrium per naturam suam posse præstare, & bona opera virtutis ac moris, & vitam æternam promereri.Contra quem multis, iisque firmissimis scripturarum testimoniis,& rationibus Hieronymus, Augustinus,Prosper,Fulgentius, & Beda comprobarunt, vt libro septimo docebo; fieri non posse, vt per bona opera vitam æternam promereamur,nisi facta sint ex gratia Dei. Alij verò existimarunt, hominem per omne quidem opus virtutis, quod facit,vt rectè rationi, & legi pareat, vitam sempiternam mereri,sed Dei auxilio indigere;tale tamen, inquiunt, diuinum auxilium homini præsto semper esset, vt debitum, si absque peccato cum solis naturæ conditionibus crearetur: putarunt enim illi ob primi parentis peccatum,hoc auxilium homini denegari,& subtrahi,& gratuito conferri iis, quibus confertur. Verum huius quoque sententiæ vtrumque funda-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentum communi Theologorum consensu conuelliture. Neque enim honestum opus, quod facimus, vt rectæ rationi, & legi obediamus, si Dei gratia careamus, vita æterna dignum est: neque auxilium Dei ad honestè, & bene semper vsque ad exitum, & finem vitæ operandum, soli hominis naturæ, & conditioni debetur, cum non sit aliquid intrinsecum, quod ad naturalem hominis conditionem pertineat. Ideò alij dixerunt, per omne opus honestum, hominem vitam sempiternam promereri, & requirere Dei auxilium; verumtamen illud non soli, & pure hominis naturæ deberi, vt ipsi naturæ conueniens, sed institutioni, ac legi Dei, quod pertinde est, ac si dixissent: si homo cum solis naturæ facultatibus condiretur, posset quidem non per solam naturam, sed per Dei auxilium honestè operari, quo vitam mereretur æternam, atque hoc auxilium præsto hominiesse tanquam debitum, aut conueniens, non quidem humanæ naturæ, sed diuinæ institutioni, legi, & ordini, quoniam pœna est peccati, quod id homini denegetur: & ex altera parte diuina promissio est, vt qui legem, siue mandata Dei seruat, vitam æternam consequatur. At verò certa est Theologorum sententia, ad vitam sempiternam promerendam requiri in homine, siue in Angelo gratiam adoptionis, sine qua opera bona quamuis studio, & causa colendæ virtutis, & legis seruandæ fiant, vita perpetua, & cœlesti hæreditate digna non sunt, tametsi aliquid temporarium promereri queant. Nam vitam æternam promisit Deus factoribus quidem ipsius mandata, sed ex gratia & charitate, sine qua teste Paulo etiam si quis corpus suum tradiderit, ita vt ardeat, vel dederit cuncta quæ habet, nihil prodesse: quod ex scripturis facilè, & perspicuè Patres, & Theologi collegerunt.

1.Cor.13.

Sexto Quæritur, an homo solis cum naturæ dotibus procreatus ea posset, quæ sunt Fidei arcana credere, & sperare? Respondeo, Pelagianos tradidisse, esse quidem Dei gratiam quod creati sumus, quod liberum habeamus arbitrium: quam gratiam illi, Gratiam creationis appellabant: esse itidem gratiam Dei, quòd nobis sint Fidei arcana patefacta, quam vocabant gratiam fidei, & reuelationis, & doctrinæ: cæterum quod reuelata credamus, & speremus, nequaquam esse diuinæ gratiæ, sed naturæ. Hoc enim (aiebant) potest liberum arbitriũ præstare per naturæ vires, vnà cum ipsa natura à Deo accepta sine alio quocumque auxilio Dei mouentis, & adiuuantis voluntatem ad credendum & sperandum. At enim Aug. tract. 5. & tract. 8. in Ioann. Hieron. dialog. 1. contra Pelag. & in epist. ad Ctesiphontem. Prosper in epist. ad Demetriadem, quæ est apud Ambrosium 81. Fulgen. lib. de incar. & gratia Christi, c. 24. Concil. Arausi. Can. 9. & Can. 12. ex scripturis luculenter & apertè deduxerũt, hæc bona nequaquam posse per naturam suam liberum arbitrium, nisi Dei ope speciali, & supernaturali, sic enim eos intellexisse puto, exeitatum & adiutum: etiam si homo nullo crimine teneretur obstrictus. Ita vt non solum sit diuini muneris & gratiæ, mysteria & arcana Fidei homini vel Angelo patefacere, sed etiam sit diuini, & supernaturalis auxilij, quòd intellectus reuelatis à Deo rebus assensum præster. Neque enim per Fidem assentitur nisi quatenus ea dicuntur à Deo: at nemo credere aliquid, vt dictum à Deo potest, nisi diuino testimonio intellectus moueatur: nec intellectus diuino testimonio mouis credit, nisi voluntas quoque ipsa peculiari & supernaturali Dei auxilio excitata, moueatur ad credendum. Sic etiam homo bona æterna & cœlestia, vt diuinitus promissa, & Dei auxilio obtinenda sperare nequit, nisi Dei supernaturali auxilio motus, & adiutus.

Quidam tamen aiunt: Posset homo eiusmodi bona, si cum solis naturæ viribus conderetur, non quidem per naturam solam, sed Dei mouentis, & adiuuantis ope & auxilio fultus, quòd tunc ipsi hominis conditioni pure ac integræ omni peccato carenti daretur vt debitum: vel, vt alij dicunt, quod Dei institutioni, qua hominem procrearet, debitum esset. Nunc enim, ob primi parentis delictum, indigno, & malè merenti gratis datur. Sed prior sententia est omnino tenenda & amplectenda. Nam auxilium diuinum ad credendum, & sperandum, supernaturale est, nec datur ex merito, siue ex debito.

Septimò Quæritur, Num homo si cum solis naturæ dotibus crearetur, posset sola naturæ vi & facultate honestè operari, ac viuere. Pelagiani dixere; Posse, si sic conderetur: Ita vt diuinæ quidem gratiæ esset, quòd libera voluntate, & arbitrio præditi essemus; verum, quod honestè & studiose ageremus, naturæ esset nostræ, non gratiæ diuinæ, hoc est, non gratuiti Dei auxilij & muneris, videlicet sine merito hominis dati. Pelagius enim, vt dicam inferius in septimo libro, cum de gratia diuina tractabo, præter alia, in hoc etiam errauit, liberum arbitrium dicens, dum conseruatur à Deo, posse bonum virtutis, sine alio quocumque auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum. Cæterum præcitati patres euidentibus scripturæ testimonijs concluserunt, nihil boni per inditam sibi naturam liberum arbitrium posse nisi Dei, auxilio motum, adiutum, & fultum. Nam Christus dixit. Sine me nihil potestis facere. & Paulus, Quid habes quod non accepisti? iterumque, Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. & alibi: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. & Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, &c. Ioannes item, sine ipso factum est nihil. Quibus omnibus scripturarum testimonijs Pelagius conuincitur, præter naturam humanam acceptam à Deo, quam ille Creationis gratiam vocabat, hominem indigere auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum: quod auxilium Hieronymus, Augustinus, Prosper, & Fulgentius & Beda gratuitum vocant, hoc est, sine vllo merito hominis datum à Deo, siue sit ad opera bona supernaturalia, siue ad opera honesta rationi & naturæ consentanea. Quanquam inter scholasticos Theologos, quidam illud auxilium Dei commune, & generale vocent: tum quia datur omnibus probis & improbis, Christianis & Paganis: tum quia datur ad bona opera natura, & rationi consentanea. Alij vero vt Gregorius, & Capreolus, & Maior speciale illud appellare maluerunt, quia distinctum ab eo quo Deus cum homine facit actum malum, non vt malum, sed vt actum. Omnes tamen contra Pelagium conueniunt illud auxilium necessarium ad bene cogitandum, bene volendum, bene operandum, & esse gratuitum auxilium hoc est, sine vllo hominis merito dari, nec esse supernaturale, quia datur ad opera naturæ, & rationi consentanea, non supernaturalia. De qua re fusius libro septimo disputabo.

Ioan.15. 1.Cor.4. 2.Cor.3. Act.17. Iam.1. Ioan.1.

Greg.d. 28.q.1.a. 1. & 2. Capre.d.28.q.1. a.1.ad.1. & d.28. q.1. a.2.ad. 2. & 3.

Octauò Quæritur, an homo absque peccato, gratia, & iustitia conditus, posset per solas naturæ vires omne peccatum deuitare? Pelagiani quoque docebant: Si sic homo crearetur à Deo posset per naturam quidem ab omni peccato declinare, quòd est contra honestatem, & legis siue iuris naturalis præceptas; verò peccata, quæ sunt contra Fidei mandata, posset per solam naturam cauere, si gratia Dei semel foret Fidei mysteria patefacta. Verum & hoc Pelagianum dogma egregiè est à Patribus, & Conciliis confutatum. Quidam ita respondent, posse tunc temporis homo omne peccatum vitare, non quidem sola naturæ facultate & præsidio, sed Dei peculiari auxilio, quod quidem auxilium, vt fatentur, conditioni hominis deberetur, si pura, si peccati expers crearetur, si absque omni peccato consisteret; nunc verò ob peccatum primi parentis, merito denegatur. Aut (sicut tradiderunt alij) hoc diuinum auxilium ad omne peccatum declinandum, naturæ quidem hominis puræ non deberetur, verum ipsi institutioni diuinæ, si purus homo, & integer, cum solis naturæ viribus conderetur. At communis Theologorum sententia docet esse gratuiti muneris, & auxilij diuini, hoc est, sine vllo ipsius hominis merito collati, quòd homo cum solis naturæ viribus ac dotibus posset omne peccatum defugere; ad hoc enim egeret, & Dei mouentis & adiuuantis beneficio, quo agenda perspiceret, cogitaret, vellet, ac faceret, & fugienda cognosceret, odisset; atque respueret: hoc est, non posset per solam naturam sine Deo gratis mouente, & adiuuante ad bonum: tunc enim solum haberet homo gratiam creationis, si nullum aliud præterea Dei auxilium acciperet. Sed dubiæ quæstionis est, an posset per auxilium diuinum gratuitum quidem sed commune & naturale hoc est naturæ hominis consentaneum, non supernaturale. Respondeo vt ex quæstionibus sextum sequentibus constabit posset, dummodo tum nullum iuris supernaturalis præceptum haberet, sed tantùm iuris naturalis: at verò illud auxilium, speciale potius, quàm generale iuxta quosdam fuisset, quoniam quibusdam, gratis, non omnibus daretur hominibus, videlicet non iis, qui contra leges & iura facerent. & esset distinctum ab eo per quod Deus cum homine facit opus malum, non quatenus malum, sed vt opus quoddam est.

Nono Quæritur, an homo cum solis naturæ dotibus creatus, posset per auxilium diuinum homo naturæ respondens. Deum plusquam omnia diligere? Respondeo non posset diligere Deum, vt est charitatis obiectum, hoc est supernaturali amore amicitiæ constitutæ in communicatione bonorum cœlestium, & æternorum, quæ per gratiam adoptionis assequimur: hic enim amor nequaquam consistere potest cum aliquo, quod sit Dei amicitiæ contrarium; & fidem, & spem requirit, & sine gratia adoptionis non est. quare per naturam, & auxilium commune, & generale diuinum, naturæ humanæ conueniens, esse non potest. Posset tamen ille homo, vt docent Ricar. 1. d. 1. a. 5. q. 1. Henr. quodl. 1. q. 11. Marsil. 2. q. 28. a. 1. conclu. 1. item Ricar. 1. d. 28. a. 1. q. 1. Med. 1. 2. q. 109. a. 1. versiculo de dilectione Dei naturali, conclus. 2. Deum ante, & plusquam omnia diligere amore quodam naturali:

naturali: hoc est, posset per naturam, & Dei auxilium, quamuis gratuitum, naturæ tamen consentaneum, absque alio supernaturali adminiculo gratiæ additæ naturalibus, diligere Deum super omnia, vt naturæ, & bonorum naturalium auctorem, & finem: hic enim actus est ipsi rectæ rationi hominis conueniens, & consentaneus. Quapropter posset ille homo cognoscere Deum esse omnium bonorum naturalium auctorem, & finem, esse primũ ac summum bonum; ac ideo ante, & plusquam omnia alia bona diligendum, & amandum propter ipsum, quia non ipse Deus propter alia, sed alia propter ipsum sint bona. Et cum in eo homine nulla esset peccati labes, nihil impediret, quominus ille Deum super omnia amore naturali diligeret: nam se sicut cætera omnia, in Deum ipsum referre posset, vt in naturæ auctorem, & finem, & in illius amorem. Cæterum, quamquam auxilium diuinum ad id datum supernaturale non esset, quum daretur ad faciendum opus naturæ hominis consentaneum, speciale tamen potius, quàm generale esset; quoniam quibusdam hominibus non omnibus daretur, & ab eo differret, per quod homo facit mala, non vt mala, sed vt actus quidam sunt.

Aug.li.de corrept. & gratiam. cap.11. & lib.14. de ciui. c.27. & in Enchirid. c. 106. & in Concil. Arausic. cano.19.

Decimò Quæritur, An homo cum solis naturæ viribus conditus, posset per naturam, & Dei commune auxilium, naturale quidem, hoc est, ipsi naturæ hominis consentaneum, sed gratuitò, & liberaliter datum, iuris naturalis præcepta seruare? Respondeo, posse: nam posset, vt dixi, Deum vt naturæ auctorem, & finem, plusquam omnia diligere. Sed hic amor esse nequit sine obseruatione omnium præceptorum iuris naturalis: sicut charitatis amor supernaturalis non est, nisi cum obseruatione totius legis tum naturalis, tum supernaturalis. Nam charitas est plenitudo legis, & qui Deum amat vt amicum, vult ei in omnibus placere. Qui itidem Deum amat ante, & plusquam omnia, cum omnibus anteponit: nihil igitur vult, quod ipsi aduersetur: nihil, quod sit, ipsius mandatis, & legi omnino contrarium.

Rom.13.

Vndecimò Quæritur, An ille homo posset in officio honestatis, & virtutis vsque ad exitum vitæ perseuerare, per solam naturam, & generale Dei auxilium ipsi naturæ conueniens? Respondeo, Non posset sine alio, præter generale, & commune, singulari auxilio, & gratuito munere Dei, cum semper in virtutis officio continentis. Nam homo etiam originali iustitia præditus, teste Augustino, indiguit speciali Dei auxilio ad perseuerandum: & nunc quoque iustus sine peculiari Dei munere in bono gratiæ non perseuerat: ergo multo minùs ille in officio virtutis perseueraret. Denique in bono vsque ad vitæ finem perseuerantia est peculiare Dei donum. Nam quemadmodum cum quis in Dei gratia perseuerat, accipit speciale Dei donum supernaturale, præter illud gratiæ munus, quod ab initio diuinitus acceperat etiam cum quis perseuerat in honesto virtutis moralis officio, accipit speciale Dei donum naturæ hominis consentaneum, præter illud virtutis, quod initio habuit. Nam quidam accipiunt, quo bene vitam incipiant, non quo perseuerent: alij verò, quo non solùm bene inchoent, sed etiam quo bene progrediantur, immò etiam quo bene proficiant ad tempus: sed non accipiunt, quò bene persistant vsque ad extremum vitæ. Præterea natura dum conseruatur à Deo integra sine labe peccati, habet, quo bene possit: sed non habet, quo bene agat, nisi auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum. Sicut is, qui habet oculos sanos, habet quo possit colores aspicere, sed non aspiciet sine lumine: qui item bene corpore valet, habet quo possit viuere, sed sine alimentis extrinsecus assumptis non viuet. Natura verò communi auxilio Dei mota, & adiuta ad bonum, eo ipso accipit, quo bene operetur, non tamen eo ipso, accipit, quo bene perseueret: nam si acciperet, vtique perseueraret: sed non omnes in bono perseuerant vsque ad vltimum vitæ finem. Dices, homo ille posset post vnum, aut alterum virtutis officium mori, & ita breui vitam absoluere; & tamen ad bonum per breue tempus non indiget homo singulari Dei auxilio præter generale, & consuetum ipsi naturæ conueniens. Respondeo: quamuis homo ad breuissimum tempus viuat in bono honestatis, donum accipit, & habet à Deo, vt in bono ad extremum vsque vitæ perseueret: quoniam generale auxilium Dei mouentis, & adiuuantis ab bonum rectæ rationi conueniens, solum dat homini, quo hoc, aut illud bonum faciat, nõ quo perseueret. Ergo quòd in bono diem claudat extremum, peculiare est Dei donum, & munus.

Duodecimò Quæritur, An ille homo diu se in officio virtutis contineret per solam naturam, & generale auxilium Dei, naturæ, & rationi conueniens? Minimè: nam teste S. Thoma, iustus homo nunc à peccato liber, diu sibi ab omni peccato lethali non temperat sine alio peculiari auxilio Dei mouentis, & adiuuantis naturam ad bene diu operandum: ergo multò minùs ille homo id ipsum præstaret. Nam sicut cum semel, aut iterum bene operamur, id non facimus per solam naturam acceptam, & conseruatam à Deo sine communi auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad agendum conuenienter naturæ: sic etiam cum diu bene facimus, accipimus peculiare quidem, sed naturale auxilium Dei mouentis, & adiuuantis ad diu factitandum conuenienter rectæ rationi: multi enim accipiunt, & habent, quo bene semel, aut iterum agant, & tamen non eo ipso habent, quo diu bene factitent, alioqui enim hoc ipso se diu in virtutis officio continerent.

S.Tho.1. 2.q.109. a.9.

Decimotertiò Quæritur, An si homo cum solis naturæ viribus procreatus lethale peccatum admitteret, posset per naturam, & generale auxilium Dei naturæ conueniens illud peccatum per pœnitentiam expiare? Minimè, quia pœnitentia, per quam lethale peccatum deletur, non est sine charitate: neque enim pœnitentia peccatum extinguit, nisi Dei amore nos peccasse pœniteat: nullus de peccato dolor acceptus est Deo sine ipsius Dei charitate: nulla pro peccato, hoc est, culpa vel pœna culpæ debita satisfactio Deo est grata sine munere charitatis: at homo ille non posset charitatis officium præstare per naturam, & commune auxilium Dei, naturæ conueniens. Posset quidem detestari peccatum odio turpitudinis, quia generali Dei auxilio cognosceret turpe esse peccatum, cum iure naturali, & cum honesto virtutis officio pugnans: Sed hoc non sufficit ad peccati veniam consequendam. Immò quamuis quis fidei diuinæ præsidio, & spe cœlesti fultus, posset odio habere peccatum meritò gehennæ, & desiderio beatitudinis æternæ, cum spe etiam veniæ: non tamen hoc satis esset ad peccatum extra sacramenta delendum sine amore, & charitate Dei: nec per naturam, & generale auxilium Dei ipsi naturæ conueniens, fidem habere, aut spem veniæ, aut felicitatis æternæ, ille homo consequi posset. Porrò, vt ait Apostolus, sine fide impossibile est placere Deo. Obiicies, Posset ille homo per naturam, & commune auxilium Dei naturæ conueniens de peccato dolere odio turpitudinis, ergo posset se à peccato, quod perperam admisit, auertere. Respondeo, Per huiusmodi dolorem homo ille deponeret voluntatem peccandi, sed peccatum admissum minimè expiaret: neque enim peccatum deletur, nisi de eo doleamus amore Dei, quem per peccatum offendimus: nec sufficit ad peccatum eluendum qualiscunque peccati detestatio, nisi grata, & accepta sit Deo, at Deo grata esse nõ potest, nisi ex Dei amore, & charitate existat. Dices, Posset ille homo in peccatum lapsus eulpam detestari amore Dei super omnia naturali, licet non amore supernaturalis charitatis. Respondeo, Non posset ille homo peccato corruptus, Deum diligere plusquam omnia amore naturali, sine gratia naturam sanante: quoniam sicut supernaturalis amor charitatis simul esse non potest cum peccato aliquo Dei amicitiæ contrario: sic naturalis amor Dei super omnia, omne quod est rectæ rationi, & honestari, & iuri naturali contrarium excludit: nam si diligis Deum ante, & plusquã omnia, vt omnium bonorum naturalium auctorem, & finem, eo ipso Deum eiusmodi alteri bono creato vtili, iucundo, & honesto præponis, & teipsum, & omnia alia bona creata in Dei amorem refers. Sed qui peccato lethali tenetur obstrictus, aliquid contraxit, quod cum ipso Dei amore super omnia pugnat, quoniam per peccatum lethale se homo à Deo alienat, & auertit: ergo, nisi à peccato mundetur, Deum super omnia diligere nequit. At, post peccatum, inquies, hominis natura est adhuc integratum peccatum naturalia non tollit. Ergo si homo ante peccatum integer, & sanus, potest Deum diligere super omnia amore naturali, per naturæ vires, & generale auxilium Dei naturæ respondens; poterit etiam amare post peccatum: alioqui enim Deus denegaret homini, quod ipsius naturæ debetur. Respondeo, Per peccatum nihil homini detrahi, quod ex eius natura promanet: sed impedimentum interferri, quo minùs possit officium obire suæ naturæ conueniens, sicut aër nubibus contectus non naturam ex toto, vel ex parte deperdit, sed impeditur, quo minùs id præstare queat, quod ipsius naturæ conuenit, aliud enim est ex toto, vel ex parte naturam auferri, aliud impediri naturam, ne aliquid valeat efficere, quod ipsi est consentaneum. Ergo peccator, inquies, præstare non potest omne id bonum naturale, quod posset alioqui integer, & sanus. Fateor: sed hoc non propterea est, quia aliquid ei peccatum ex naturæ principiis detraxerit, sed quia aliud impedimentum, ne id boni facere queat. Est enim homo per peccatum impeditus: est infirmus: nec Deus peccatori denegat aliquid, quod ipsius naturæ debeatur, sed homo ipse sese per peccatum, quod sua sponte contraxit, impediuit, quo minùs suum officium obire, & exequi possit. Quare si Deus illi homini in peccatum lapso, pœnitentiæ, & gratiæ donum dedisset, vtique gratis, non debitum dedisset: Si denegasset, iure id denegasset.

Hebr. 11.

Decimoquartò Quæritur, An si homo cum solis naturæ viribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

viribus conditus in veniale peccatum incideret, posset per naturam, & generale Dei auxilium naturale, pro eo peccato legitimè satisfacere? Respondeo, quicquid dicat Paludanus, non posse, quoniam nulla hominis satisfactio pro culpa, vel pro pœna culpæ debita, accepta, & grata Deo est, nisi ipse homo, qui soluit, quod debet, sit Deo acceptus, & gratus. Est enim satisfactio, iustitiæ officium: sed inter hominem, & Deum iustitia non est, nisi Dei gratia præcedat. Quid si homo ille, de veniali noxa doleret? Respondeo: Dolor ille non esset legitima, & idonea satisfactio pro veniali delicto, quia esset hominis Dei gratia carentis. Potest, inquies, homo gratia non præditus, bona huius vitæ temporalia per virtutis honesta opera, & officta promereri. Romanis enim dicitur Deus terrarum imperium dedisse, vt multorum eorum bonorum operum præmium, ergo posset etiam ille homo per virtutis opera venialium peccatorum remissionem obtinere. Respondeo, non esse idem iuris: nam si Deus peccatoribus bona temporalia det, gratis dat, non ex iustitia, & dignitate bonorum operum moralium quæ sine Dei gratia factitantur. Cæterum nos negamus posse hominem delicti, quamuis leuis, siue gratia Dei veniam ex iustitia, & dignitate bonorum operum moralium promereri: Posset quidem Deus illum hominem culpæ venialis reum pœna non afficere: sed nihilominus sicut esset culpæ reus, ita etiam esset pœnæ debitor. Dices: ergo illi homini non posset venialis noxa dimitti sine gratia diuinitus infusa; cum tamen sæpè in hominibus iustis, nunc culpa venialis sine gratia denuo infusa, eluatur. Respondeo, in hominibus iustis necesse non est gratiam infundi ad peccata venialia delenda, quoniam cum sint iusti Dei gratia præditi, pro culpis venialibus possunt legitimè satisfacere: at is, qui Dei gratia caret, non potest, quia caret gratia, quam legitima pro culpa veniali satisfactio requirit. Vt enim culpa venialis pœna æterna non punitur per se, sed ex accidenti, quatenus qui soluit pœnam, soluit sine gratia Dei, & proinde soluendo non satisfacit, vt debet; sic etiam venialis culpæ remissio per se gratiæ infusionem non postulat, sed ex accidenti, quatenus is, qui venialem culpam admisit, aut est sine gratia Dei, aut lethali peccato tenetur obstrictus.

Paluda. 4. d.16.q.1. a.1. Ad finem.

Decimoquintò Quæritur, Quænam officia virtutum pro Deo, posset ille homo facere, & obire per naturam, & naturale Dei auxilium consuetum, & generale, si cum solis naturæ dotibus conseruaretur? Respondeo, Posset Deo, vt supremo omnium rerum naturalium domino, cultum, & honorem debitum deferre, quam Latriam Theologi vocant: posset ei, vt summo Principi obedire, ei vota facere, sacrificia offerre: posset ipsum orare, ab eo precibus, votis, & sacrificiis opem, & auxilium implorare, bona petere: ei gratias agere, & habere, tanquam bonorum omnium naturalium auctori. Hæc enim singula, & alia similia naturali rectæ rationis luce cognosceret, & communi, ac generali Dei auxilio rationi consentaneo præstare, & exequi posset.

Quid boni homo iustitia originali præditus obire, & facere posset. CAP. XXXV.

PRimò Quæritur, An homo cum originali iustitia, vel integritate naturæ conditus, posset per seipsum omne bonum honestatis, & virtutis efficere? Sanctus Thomas satis perspicuè docet potuisse: & proinde sequitur, vt potuerit omne honestum agendum, & omne malum fugiendum cognoscere. Nam homo est iustus, & integer procreatus, ergo accepit ea, quibus posset, si vellet, agenda, & fugienda perspicere, & bona præstare, ac mala deuitare. Animaduertendum tamen est, hominem in eo primo vitæ statu, quo est à Deo procreatus, potuisse quidem hæc, quæ diximus, at non per solam naturam suam datam, & conseruatam à Deo, sed auxilio Dei & mouentis, & adiuuantis ad bonum operandum: prædicta item non potuisse per sola dona iustitiæ originalis infusa, & accepta, sine Dei mouentis, & adiuuantis; & vna cum homine operantis, præsidio. Nam Augustinus, & ex Augustino Arausicanum concilium, manifestè tradiderunt, etiam in eo statu indiguisse hominem auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum agendum.

S.Th.1.2. q. 109. a.2.

Aug. in Euchir. c. 106. Arausican. concil. can.19. Hieron. dialog.1. aduersus Pelagianos, & in epist. ad Ctesiphontem.

Vt hoc exactius intelligamus, sciendum est, Pelagium, vt in multis aliis, ita in hoc etiam grauiter errasse, quod opinabatur liberum arbitrium per naturam suam datam, & conseruatam à Deo, sine alio auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum faciendum posse quodcunque virtutis officium obire. Vnde Hieronymus contra Pelagianos disputans concludit: In singulis rebus quas gerimus, indigere nos Dei adiutorio, etiam cum calamum temperamus ad scribendum, & temperatum pumice terimus, manumque aptamus literis, cum tacemus, cum loquimur, sedemus, stamus, ambulamus, currimus, comedimus, ieiunamus, flemus, ridemus, & cæteras huiusmodi, nisi Deus iuuerit, non possumus. Et Concilium Arausicanum: Natura, inquit, humana etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam creatore suo non adiuuante seruaret. Et Augustinus lib. de ciuit. 14. cap. 27. nam sicut in hac carne viuere sine adiumento alimentorum non possumus, non autem in ea viuere in potestate est, quod faciunt, qui seipsos necant: sic bene viuere sine adiutorio Dei etiam in paradiso non erat in potestate, erat autem in potestate male viuere. Idem in Enchi. c. 106. & lib. de corrept. & gratia c. 11. Idem quoque Concilium Arausicanum can. 26. ex Aug. lib. 2. contra duas epist. Pelagia. c. 8. Multa in homine bona fiunt, quæ non fecit homo: nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstat, vt faciat homo. Rursus can. 9. ex sententiis Prosper. c. 12. Diuini est muneris, cum rectè cogitamus, & pedes nostros à fallitate, & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, vt operemur, operatur. Iterum idem can. 22. ex Aug. tract. 5. in Ioan. Nemo habet de suo, nisi mendacium, & peccatum. Si quis autem homo habet veritatem, atque iustitiam, ex illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdam irrorati, non deficiamus in via. Ipse quoque Aug. tract. 8. in Ioannem. Siue parum, inquit, siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest. Concedebat igitur Pelagius vnam gratiam teste Augustino lib. 1. de gratia Christi cap. 2. 3. & 4. videlicet creationis, hoc est, liberum arbitrium esse datum à Deo, sed dicebat illud, dum conseruatur à Deo posse omne bonum per naturam suam sine alio auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum præstandum.

Concil. Arausic. c. 19. ex Aug. epist. 106.

Ioan. 1.

Secundò Quæritur, An homo cum iustitia originali creatus, ea præcepta implere posset, quæ sunt fidei, & spei. S. Thomas cum veteribus scholasticis apertè docet, huiusmodi officia obire in eo statu hominem non potuisse: nam veteres illi Theologi censent iustitiam originalem fuisse habitum ie, à gratia, fide, spe, & charitate distinctum, & prius hominem iustitiam originalem accepisse, quàm gratiam; & proinde vi iustitiæ originalis solùm potuisse ea præcepta seruare, quæ recta ratio naturalis præscribit. Et quanquam S. Thomas putauerit, iustitiam originalem, aut fuisse vnum, & eundem habitum, qui est gratia, aut cum ea saltem necessariò connexum, & in prima hominis creatione simul cum natura susceptum: nihilominus tamen, quia eos habitus ratione distinguit, docet pariter cum cæteris Theologis, hominem nõ potuisse complere, & exequi præcepta, quæ sunt fidei, & spei siue virtutis infusæ per acceptum iustitiæ originalis beneficium, & donum; sed solùm potuisse honestatis, & virtutis moralis officia. Hæc Scholastici. Augustinus verò, Prosper, & Fulgentius manifestè docent (vt in septimo libro dicam) hominem in prima illa naturæ integritate, & iustitia potuisse implere præcepta, quæ sunt fidei, & spei. Nec tamen ob id arbitror, Scholasticos cum his pattibus pugnare: Augustinus enim appellatione iustitiæ, & virtutis originalis intelligit dona omnium virtutum moralium, & theologicarum supernaturalium, quibus homo vndique ornatus præstare poterat omne bonum naturæ, moris, & gratiæ, quamuis indigebat auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum perficiendum, volendum, & faciendum: acceperat enim dona quibus posset, sed semper egebat auxilio Dei, quo faceret, quo vellet, quo perficeret. Scholastici verò Theologi nomine iustitiæ originalis intelligunt habitum homini inhærentem, re, aut saltem ratione à virtutibus Theologicis distinctum: & ideo quatenus re, vel ratione diuersus, non dabat homini facultatem, & vim, qua posset præcepta virtutum theologicarum implere. ¶ Vera igitur est sententia Augustini, & reliquorum Patrum, hominem in prima naturæ innocentia, præcepta, quæ sunt fidei, & spei, seruare potuisse, non quidem per naturæ vires, & facultates, & auxilium commune Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum naturæ, vel moris, hoc est, vtile, vel iucundum, vel honestum: sed per gratuita, & supernaturalia dona virtutum theologicarum, & auxilium Dei mouentis, & adiuuantis: gratuitum, quidem, & supernaturale, sed cum ipsis habitibus, & actibus supernaturalibus virtutum Theologicarum conueniens. Sicut enim natura hominis, quæ datur, & conseruatur à Deo, indiget auxilio ipsius Dei mouentis, & adiuuantis, vt faciat bonum, quia natura data, & conseruata à Deo, habet quidem, quo possit bonum sibi conueniens: sed non habet quo faciat, nisi moueatur, & iuuetur à Deo per auxilium naturæ conueniens: sic etiam habitus supernaturalis dat homini quo possit supernaturalia opera præstare: sed non dat, quo ea præstet sine supernaturali auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum fidei, vel gratiæ.

S. Tho. 1. 2. q. 109. a. 2. Ali. p. 2. q. 90. m. 1. a. 1. Bonan. 2. d. 29. a. 1. q. 2. Aegid. 2. d. 29. q. 1. a. 2.

S.Th.1.2. q. 109. a.3.

Tertiò Quæritur, An homo cum iustitia originali conditus, posset Deum propter ipsum, ante, & plus quam omnia, aut quod idem est, super omnia diligere? S. Thomas, & quidam alij scholastici distinguût hunc in modum: Potest Deus propter se diligi, vel vt est naturæ auctor, & finis: vel, vt est gratiæ, & gloriæ obiectum, & causa. Priori modo potuit homo Deum propter ipsum amore, non quidem per solas naturæ vires absque naturali auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad morale bonum rectæ rationis præstandum, sed per naturam adiutam huiusmodi auxilio Dei communi, & consueto: Non tamen potuit homo Deum secundo modo acceptum diligere. Augustinus tamen, & alij supra citati patres inter hæc nihil distinguunt: sed absolute, & simpliciter testantur potuisse Deum propter se, & super omnia ab homine diligi. Sed facilè Scholastici eum Augustino conciliantur. Nam Augustinus primum hominem in naturæ integritate constitutum semper accipit, vt singulari Dei beneficio virtutibus moralibus, & theologicis infusis ornatum. Scholastici verò accipiunt eundem hominem, vt solo habitu iustitiæ rectæ rationi consentaneo, re, vel ratione ab habitu gratiæ distincto præditum, & naturali itidem communi, & consueto Dei auxilio gubernatum, & rectum.

Cæterum quidam S. Thomæ sententiam confutant, qua distinguit Amorem, quo Deum super omnia diligimus, in amorem, quo ipsum amamus, vt auctorem, & finem naturæ, & in amorem, quo eundem Deum diligimus, vt gratiæ, & gloriæ obiectum, & causam. Aiunt enim hanc amoris differentiã esse Patribus ignotam: Item, vtrumque amorem posse naturalem esse: nam solùm est differentia in intellectu, quoniam Deus, vt est auctor, & finis naturæ, cognoscitur naturæ lumine: at, vt est obiectum, & finis gratiæ, & gloriæ, cognoscitur lumine fideiised in voluntate nulla est differentia: nam voluntas sicut potest diligere Deum cognitum, vt vnum, iustum, bonum, sapientem: sic poterit diligere cognitum per fidem, vt trinum, vt datorem gratiæ, & gloriæ. Item si quis credat Titio dicenti Deum esse trinum, & vnum, & largitorem gratiæ, & gloriæ, poterit ipsum amare. Dicendum existimo, amorem, quo Deum super omnia diligimus, esse duplicem, vnum, qui est actus naturalis, hoc est, qui fieri possit per naturam, & Dei auxilium naturale: talis est amor, quo diligimus Deum, vt summum, & maximum bonum, vt auctorem, & datorem omnium bonorum naturalium: hoc enim ratio naturalis cognoscit, & voluntas, si sit in statu naturæ integræ, potest amare: nam potest velle Deo plura, & potiora bona, quàm cuicunque alteri: & hoc est, quod docet S. Thomas. Alter est amor supernaturalis, hoc est, qui fieri non potest, nisi auxilio Dei supernaturali, tum in intellectu, tum in voluntate: & hic amor est charitatis virtutis theologicæ: neque enim fit, nisi ab habitu charitatis diuinitus infuso, aut saltem non fit, nisi auxilio Dei supernaturali, & nunquam est sine habitu gratiæ, & charitatis, fidei, & spei: & hunc amorem appellat S. Th. 1. 2. q. 100. a. 10. ad 3. amorem Dei, vt est obiectum beatitudinis: quibus verbis voluit eum amorem vocare supernaturalem, & quo diligimus omnem Dei bonitatem, quam ex se, & in seipso habet, & diligimus propter ipsum Deum, non causa alterius commodi: & diligimus super omnia, non solùm, quia ipsi Deo potiora, & plura bona, quàm cuicunque alteri volumus: sed quia modo etiam, & actu supernaturali volumus, videlicet per ipsum charitatis habitum, vel saltem per auxilium Dei supernaturale. Nam vt ait S. Thomas, modus diligendi pertinet ad actum, & præceptum charitatis: scilicet, vt Deum diligamus ex ipsa gratia, & charitate Dei, & diligamus, vt amicum nostrum amore beneuolentiæ in charitate, & gratia constitutæ.

S.Th.1.2. q.100. a. 10. & 2. 2.q.44. a.1.ad 1.

Quartò Quæritur, An homo in eo iustitiæ originalis statu posset omne Dei præceptum, & legem seruare? Sanctus Thomas, & Scholastici respondent distinguentes. Aut præcepta sumuntur solùm secundùm substantiam operum: & ita potuisse hominem solo communi, & naturali Dei auxilio adiutum complere. Aut accipiuntur, vt referuntur ad Dei charitatem, gratiam, & gloriam, & ita ea minimè exequi, & obire potuisse absque supernaturali Dei auxilio, & sine habitu gratiæ, & charitatis antecedente, vel saltem comitante, & consequente eiusmodi actum. Augustinus tamen, & alij Patres nihil distinguunt, sed absolutè, & simpliciter fatentur hominem ante peccatum omnem Dei legem implere potuisse: quod quidem ideo tradunt illi, quia accipiunt hominem, non quidem, vt habentem solummodo vim suam, & facultatem naturæ, communi, & naturali Dei auxilio suffultam, sed vt singulari, naturali, & supernaturali omnium virtutum moralium, & theologicarum munere vndique vallatum, & septũ: qua in re idem quoque Scholastici tradiderũt.

S.Th.1.2. q.109. a.4.

Quintò Quæritur, An homo cum iustitia originali creatus posset cœlestem, & æternam vitam promereri? Sanctus Thomas cum tota Theologorũ schola eodẽ modo respondet: nequiuisse hominem per accepta solius iustitiæ originalis dona, sed per gratiam beneficio, & dono Dei adiectam, & coniunctam iustitiæ originali. Augustinus tamen simpliciter concedit, id bomi potuisse hominem, non quidem per naturam, sed per iustitiam, & integritatem naturæ: quoniam illius nomine, vt dixi, intelligit, omnia gratuita dona, tum quæ per naturales, & morales, tum quæ supernaturales virtutes conferuntur ad omne bonum præstandum, quibus fuit, cum integer adhuc, & innocens esset homo, vndequaque munitus. Sed quæstionis est dubiæ, an primo homini cum iustitia originali creato, vita æterna esset tantùm merces, & non gratia, an verò esset, & merces, & gratia sicut nunc vtrũque est. Quidam affirmant tantum futurum vitam æternam mercedem bonorum operum, sicut fuit angelis bonis, idque colligunt ex Aug. lib. de corrept. & gratia, cap. 11. Sic dicente: Primus homo, quia noluit permanere, profecto eius culpa fuit: cuius meritum fuisset, si permanere voluisset. Sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrii, per liberum idem arbitrium steterunt ipsi, & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, & eodem libro cap. 10. loquens de statu primi hominis ante lapsum, in quo statu, inquit, recto, ac sine vitio, si per ipsum liberum arbitriũ manere voluisset, profectò sine vllo mortis, & infelicitatis experimento accepisset illam, merito huiusmodi permansionis, beatitudinis plenitudine, qua & sancti Angeli sunt beati, id est, vt cadere non posset vlterius, & hoc certissimè sciret. Ergo secundum Augustinum primus homo, si non cecidisset, meritus fuisset per liberum arbitrium vitam æternam, sicut boni Angeli per liberum arbitrium meruerunt. Verum profectò vita æterna, & nobis, & primo homini, & Angelis fuit, & est gratia, & merces laboris & boni operis; est etiam gratia adoptionis, & reparationis. Merces quidem, quia redditur bonis operibus Dei charitate, & gratia factis: gratia verò, quia primum datur gratia nobis in hac vita, qua à peccato sanamur, & filij Dei adoptamur, vt bona opera faciamus, & promereamur vitam æternam. Augustinus verò solùm docet, in primo homine futuram esse mercedem bonorũ operum, & non gratiam reparationis, quia ei data quidem fuit gratia, qua mereretur, sed non qua repararetur, & sanaretur à lapsu: siquidem nondum ceciderat: at nobis vita æterna, & est merces laboris, & est gratia reparationis; quia primum data est nobis gratia, qua repararemur, & sanaremur à peccato, & deinde meremur. Primus homo cum creatus est, vel saltem ante lapsum: factus est iustus, & Deo carus, cum ante iustus non esset, non tamen ex peccatore factus est iustus: nos autem iusti, & cari Deo redimur, cum antea mali, & impij simus. De hac re suo loco latiùs tractabo.

S. Th. 1. 2. q. 109. a. 5. Magist. & theolog. 2. d. 24. & d. 29. Aug. lib. de correp. & gratia. c. 10. & c. 11.

Sextò Quæritur, An homo ante lapsum posset sese ad diuinam gratiam præparare? S. Thomas, & Scholastici respondent, nec per naturam cum communi, & consueto Dei auxilio conuenienti, & respondenti naturæ id potuisse, nec per iustitiam originalem accepta cum omnibus præfidiis, & auxiliis cum ipsa congruentibus, sed solùm per speciale gratuitum, & supernaturale Dei beneficium, ac donum; quoniam iustitia originalis erat habitus re, aut saltem ratione à gratia, & charitate distinctus: & ideo qua talis, solùm dabat homini facultatem, & vim, qua posset omne bonum naturæ, & rectæ rationi naturali conueniens, præstare. Augustinus tamen, & alij patres dicerent hominem id potuisse præstare: quoniam iustitiæ originalis nomine intelligunt virtutes, dona, & omnia singularia Dei auxilia ad omne bonum naturæ, moris, & gratiæ cogitandum, volendum, & faciendum.

Septimò Quæritur, An homo cum iustitia originali creatus posset sine alia gratia Dei in bono perseuerare? Augustinus lib. de corrept. & gratia c. 10. 11. 12. & lib. de bono perseuc. c. 7. manifestè tradit, potuisse: ratio est, quia poterat non peccare, si voluisset, & omne Dei præceptum seruare. Hoc intelligitur in eum sensum, quem idem tradit Augustinus, quia acceperat homo, quo posset perseuerare, quamuis non accepit, quo perseuerasset: nam si id habuisset, perseuerasset. Nihilominus tamen ad sese in bono consentiendum, & proinde ad non peccandum, quod est in bono perseuerare, indigebat Deo mouente, adiuuantéque ad bonum agendum. Quare in concilio Arausicano dicitur: Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam Creatore suo non adiuuante seruaret. Vnde cum sine gratia Dei salutem non posset custodire, quàm accepit, quomodo sine gratia Dei poterit reparare, quòd perdidit? Hæc ibi Concilium, desumpta pene ad verbum ex Augustino. Qui quidem etiam ipse docet, primum hominem, & Angelum in sua prima institutione accepisse gratiam, qua possent in bono perseuerare: at vt in bono permanerent, indiguisse auxilio gratiæ, sine quo id omnino non possent: istam gratiam,

Aug. lib. de correp. & gra. c. 11. Concil. Arausit. Cano. 19. ex Aug. epist. 106. & Aug. lib. de corrept. & gratia c. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam, inquit, non habuit homo primus, qua nunquam vellet esse malus, sed sine habuit, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset; sed eam tum per liberum arbitrium deserere posset. Nec ipsum ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in libero eius arbitrio; quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem nihil est, nisi adiuvetur ab omnipotente Deo. Sic ille, constat hominem, nec Angelos qui peccarunt, accepisse Dei gratiam, qua perseuerarent. In quo differt, inquit Augustinus, gratia per Christum in multos collata, à gratia primi hominis, & Angelorum, qui ceciderunt, quoniam per Christum multis est datum non solum, quo possint perseuerare, sed etiam quo perseuerent: at vero primus homo, & Angelus acceperunt, quo possent perseuerare, sed non quo perseuerarent. Ratio huius est, quia vt sæpe iam dixi, quemadmodum natura data à Deo, dum conseruatur ab eo, vim habet, qua potest id, quod eum ipsius naturæ conditione conuenit, nihilominus tamen non habet, quo id faciat, nisi moueatur, & impetur à Deo, videlicet, nisi moueatur auxilio diuino cum ipsius naturæ conditione congruenti: ita quicunque habitus supernaturalis diuinitus infusus, dum conseruatur à Deo, dat homini, quo possit opus supernaturale facere, nam habitus est, quo possumus, sed non eo ipso dat homini, quo opus supernaturale cogiter, velit, & faciat, & ideo adhuc indiget homo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis, quo perspiciat, cogiter, velit, & faciat opus supernaturale: & hoc auxilium est supernaturale, nimirum tale, quale est opus, ad quod faciendum datur, & qualis est habitus, qui tribuit homini supernaturalem vim, & facultatem. Primus igitur homo acceperat beneficio Dei virtutes, & dona, quibus dum in eo statu innocentiæ conseruabatur à Deo, poterat in bono perseuerare: sed non eo ipso accepit, quo perseueraret, nam adhuc indigebat auxilio Dei, quo perspiceret, vellet, & faceret bonum vsque in vitæ finem: quod non accepit, quia in bono sua culpa non perstitit, nam quod peccando cecidit, non id voluntate Dei, sed sua sponte fecit, & ideo primis ipse Deum deseruit, quàm desereretur ab eo. Idem quoque fuit de Angelis, qui à Dei charitate, amicitia, & gratia exciderunt: illi enim acceperunt virtutes, & dona, & auxilia, quibus potuissent, nisi sponte sua peccare maluissent, in bono perseuerare: sed non acceperunt, quo perseuerassent. Boni tamen Angeli, & habuerunt, quo perseuerare possent, & quo perseuerarunt. Si roges, quid est, quod Augustinus lib. de corrept. & gratia c. 11. primus homo, vt bonum reciperet, & haberet, gratia non egebat, quia nondum perdiderat: & c. 7. in lib. de bono perseuer. dicit de primo homine, fuisse in eius potestate per liberum arbitrium, ne caderet, post casum vero hominis voluit Deus, vt ad gratiam pertineat, quod homo non recedat ab eo. Respondeo, Augustini sententiam esse: primum hominem, quia bonum à Deo acceperat, & habuerat, non eguisse gratiæ adminiculo, vt reciperet bonum, quia illud bonum acceperat, & nondum amiserat, ac indiguisse, ait, gratiæ auxilio, vt in eo bono, quod acceperat, permaneret: post casum vero hominis, indiget, & gratiæ auxilio, vt ad Deum accedat, seu redeat, & indiget etiam gratiæ adminiculo, ne recedat à Deo, & cum ait primum hominem per liberum arbitrium potuisse non cadere: ideo dicit, quoniam vt ibidem docet primus homo hæc tria habuit: per liberum arbitrium potuit non peccare, potuit non mori, potuit non deserere Deum, siue bonum, quod acceperat: vult dicere Augustinus, vt hæc tria posset, non egebat alio gratiæ adminiculo, quia iam acceperat, vt tria illa posset, & nondum perdiderat: sed non vult Augustinus hominem non eguisse gratiæ auxilio, vt non peccaret, non moreretur, non desereret Deum.

Octauò Quæritur, An primus homo potuerit omne peccatum tum lethale, tum veniale vitare viribus originalis iustitiæ? Respondeo, potuisse, non quidem per solam naturam, vt falsò Pelagius putabat: immò nec etiam per naturam, solo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum naturali munitam, sed per acceptas vna cum iustitia originali virtutes, & dona supernaturalia: quoniam, vt dixi, poterat in bono perseuerare. Vnde primus ille hominis status, in hoc à nostro statu distinguitur, quòd primus homo acceperat singulares virtutes, & dona, quibus posset omne peccatum, etiam veniale cauere: nos autem accepimus auxilium Dei mouentis, & adiuuantis, quo omne venialè ante lapsum deuitamus; at vero in præsenti mortalis vitæ statu, nullus etiam iustus potest omne veniale delictum cauere sine singulari Dei beneficio, & auxilio, quoniam id non potest per solam naturam, nec per naturalem Dei mouentis, & adiuuantis auxilio subnixam, vt constat: nec id etiam potest per virtutes, & habitus diuinitus infusos, & communi auxilium supernaturale Dei mouentis, & adiuuantis hominem conuenienter habitibus acceptis, hoc est, ad opus supernaturale prædictis habitibus infusis consentaneum: quoniam virtutes, & habitus supernaturales infusi dant homini, quo à peccati labe seruetur, & quo possit lethalia peccata in posterum deuitare, sed non dant, quo possit omnia venialia declinare. Eadem ratione commune supernaturale auxilium Dei prædictis habitibus infusis consentaneum dat homini, quo à peccato surgat, & quo lethalia peccata deuitet, sed non dat, quo omnia venialia peccata declinet: quoniam est auxilium cum habitibus supernaturalibus infusis congruens, & illis respondens. Quare sicut habitus huiusmodi non dant, quo possit homo omnia venialia peccata defugere, ita nec tale auxilium dat homini, quo omnia venialia peccata deuitet: & ideo eget homo iustus alio auxilio speciali præter supernaturale commune, & consuetum, quo possit vnumquemque delictum venialia cauere.

Nono Quæritur, An primi hominis ante lapsum merita efficaciora essent, quàm sint merita iustorum hominum post lapsum? Respondeo, ex communi Theologorum sententia, hæc esse efficaciora, quam illa, ex ratione, qua hæc Christi Domini meritis innituntur, hoc est tot, ac tantis beneficiis, quibus labores, & tandem mortem acerbissimam crucis, pro nobis patienter sustinuit.

Sed dubiæ quæstionis est primum, an in eo statu hominis ante lapsum, iusti amplius meterentur ex æquali gratia, quam iusti post lapsum primi hominis merentur. Respondeo, cum Bonauentura, Ricardo, & Gabriele, plus meren nunc iustos, quam tunc merentur; quoniam longè maior est modo in iustis ad bonum difficultas ob pugnam domesticam carnis, & mentis: ergo maior, & gloriosior est victoria, triumphus, & coronatitem in statu naturæ lapsæ sunt, & fuerunt quarundam virtutum insignium eximia, & egregia opera, quæ tunc non fuissent in iustis, cuiusmodi est patientia, & perseuerantia Martyrum, Euangelica religiosorum hominum paupertas, obedientia, & castitas, aspera, seuera, & dura Monachorum vita, rigida multorum pœnitentia, & alia similia virtutum officia: at ex altera parte, tunc iustis promptior, & expeditior esset voluntas ad bonum, esset constantior, robustior, & firmior, & eatenus iustorum merita augerentur.

Dubiæ itidem quæstionis est, an tunc iustis copiosior, & abundantior gratia daretur, non est quæstio an plures iusti futuri essent in eo naturæ integræ statu, quàm in statu naturæ peccato corruptæ: nec est quæstio, an aliquis tunc esset futurus iustus cum maiori gratia, quàm sint modo aliqui iusti, sed quæstio est, si status naturæ integræ cum statu naturæ lapsæ comparetur, an tunc plura, & maiora gratiæ munera darentur, quàm nunc dantur: nam ex vna parte videtur gratia, tunc abundantior, & amplior futura, quia promptius, & expeditius, & ardentius præparentur homines ad gratiam excipiendam, cum paucioribus, & longè minoribus impedimentis implicarentur, & altera parte, vt docent Bonauentura, Ricardus, & Gabriel, cumulatior gratia videtur, nunc à Deo conferri, quia maiori gratiæ auxilio indigemus, & Deus in necessariis non deest; verisimile itidem est, Deum ex casu primi hominis maius, & amplius bonum elicuisse, quam esset illud futurum bonum, si nullus hominis lapsus contigisset: conuenit inter omnes gratiam, quæ datur iustis ex tot, ac tantis Christi Domini meritis vberiorem longè fuisse, sed de hac gratia quæstio non est: sed præcisè de gratia, vt decet statum naturæ integræ, & naturæ lapsæ.

Finis Libri Tertij.

IOANNIS AZOR LORCITANI
E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM,
LIB. IIII.

DE PECCATIS.

Quid sit Peccatum. CAP. I.

PRIMO omnium quæritur, quodnam sit discrimen inter vitium, peccatum, & culpam? Respondeo, Vitium à peccato, & culpa distingui in eo, quod vitium, & in habitibus, & in actibus virtuti contrariis: at peccatum, & culpa, solum in actibus constituunt. In præsentia autem, peccatum accipimus, prout est id vnde quis est, & dicitur peccans: non autem quatenus est id, à quo quis est, & nominatur peccator post actum culpæ præteritum. Deinde, inter peccatum, & culpam hoc interest: quòd peccatum latius patet, quàm culpa. Peccatum enim est tum in actibus naturæ, & artis, tum in actibus rationis, & moris. Peccatum enim, est actus, qui à iusta, & debita regula dissentit, ac deficit: Porrò in iis, quæ natura constant operibus, regula est natura: in iis, quæ arte efficiuntur: ars, in moribus verò, est ratio. Quare monstra, quæ in natura gignuntur, Aristoteles appellat peccata naturæ, ipsos quoque artifices sæpè dicimus contra artem multa peccasse. At verò culpa, solum in actibus moris, & rationis, voluntariis, & liberis, est: qui quidem, eo quod contra rectam rationem voluntarie, & libere fiunt, culpæ tribuntur & pœnæ. In præsenti, peccatum accipitur, vt est in actibus rationis, & moris. Ex quo efficitur, vt omnis culpa sit peccatum, omne peccatum, vitium: non autem è contrario, omne vitium peccatum: nec omne peccatum culpa: quare vitium est, quia habitus est, vel actus virtuti contrarius: Peccatum verò, quia actus à recta regula discrepans. Culpa, actus voluntarius, & liber à recta ratione dissentiens.

Secundò Quæritur, Quo pacto peccatum definiatur? Respondeo, Peccatum aliter ab Augustino, aliter ab Ambrosio definiri. Augustinus quidem peccatum definit esse, dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam: Ambrosius verò, Peccatum dicit esse transgressionem diuinæ legis, & inobedientiam cælestium mandatorum. Animaduertendum est, appellatione legis Dei æternæ, vel diuinæ, vel mandati cælestis intelligi posse rectam rationem: ita vt peccatum, sit actus contra rectam rationem factus, vel omissus. Cùm autem ratio diuina sit per suam naturam recta: Sequitur, vt quicquid est rectæ rationi contrarium, sit diuinæ rationi aduersum, & inimicum. Quare etiamsi ex hypothesi impossibili Deus non esset, vel ratio diuina esset per se recta, & non diuina, vel nihil imperaret, aut prohiberet per legem scriptam, aut positam, & constitutam nutu suo; nihilominus omnis actus contra rectam rationem admissus, hoc ipso esset peccatum, quod is rectæ rationi esset aduersus. Vt enim in naturalibus res, quæ sunt per se veræ, vt homo est animal rationis compos, equus est substantia, sunt semper veræ, siue Deum esse, siue non esse, mentis cogitatione eò cipias, aut fingas: sic in moribus, quod est per se peccatum, & malum, ideo est tale, quia rectæ rationi aduersatur siue Deum esse in rerum natura, siue non esse omninò tu cogites. Porrò quia peccatum, quatenus tale, cum recta ratione similiter pugnat, sequitur, vt à diuina quoque ratione dissentiat, quæ est per suam naturam recta: & proindè etiam à diuina, vel æterna, vel cælesti lege dissideat, quæ per se quoque est recta ratio. Ambrosius enim per cælestem mandatum, nil aliud intelligit, nisi diuinam legem, hoc est, rectam rationem diuinam. Possumus etiam appellatione legis æternæ, vel cælestis mandati, accipere proprie diuinum præceptum, quod est à Deo constitutum: nam omne peccatum, siue sit contra ius, & legem naturalem, siue contra ius humanum, est contra legem Dei: non quidem quia sit contrarius diuinum supernaturale; sed quia Deus iubet legi naturali, & humanæ parere: & proindè quicquid à iure naturali, vel humano dissidet, à Dei quoque lege, & ordine dissentit, & discrepat.

Secundò est animaduertendum appellatione dicti, facti, vel concupiti, nequaquam intelligere Augustinum rem, quæ concupiscitur, aut quæ verbo exprimitur, dicitur, aut fit: non enim peccatum est vxor, vel pecunia aliena, quæ appetitur: nec peccatum est vas aureum, vel argenteum, quod in die festo elaboratur: sed actum intelligit Augustinus, quo aliquid concupiscimus, dicimus, aut facimus. Ita vt peccatum, sit actus, quem aut concupiscendo, aut dicendo, aut faciendo quippiam contra rectam rationem elicimus. Immò actum etiam fatè accipere oportet: nam armatum, aut vestitum esse, quiescere, stare, in lecto iacere, peccata esse possunt; vt si quis contra legem, ius, aut præceptum armatus incedat, si quiescat, stet, aut in lecto iaceat: & tamen actus propriè non sunt.

Tertiò animaduertere conuenit, dicti, facti, vel concupiti nomine, voluisse Augustinum tria peccatorum genera complecti: nimirum peccata cordis, oris, & operis: quare vt paucis peccatum definiam, dicendum arbitror, esse, Actum contra rectam rationem admissum. Sed, actum, necesse est latius accipere, quàm frequenter accipi soleat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet, vt cõprehendat etiam omissionem debiti actus contra rectam rationem. Ex quo efficitur, vt peccare, sit quippiã agere, vel omittere contra rectam rationem & peccatum sit contra rectam rationem actus, vel omissio. At inquies. Is, qui legem humanam iustam violat, hoc ipso peccat, quòd contra legem agit: ergò peccatum non solùm contra rectam rationem, sed etiam contra legem humanam committitur. Respondeo, legem humanam, qua ratione iusta est, cum recta ratione congruere: nam hoc ipso quod est iusta, est rectæ rationi consentanea: & proindè qui contra legem humanam peccat, contra rectam rationem agit. Deindè objicies; Qui violat præcepta iuris diuini supernaturalis, qualia sunt fidei, & sacramentorum mandata; & qui delinquit contra virtutes infusas, vti contra spem, fidem, & charitatem, verè peccat, nec tamen agit contra rectam rationem, quoniam recta ratio, est naturalis mens hominis, quæ naturaliter præscribit, quid sit agendum, quidue fugiendum: sed naturalis hominis ratio nihil eorum, quæ sunt, vel virtutis infusæ, vel iuris diuini supernaturalis præscribit, aut iubet, quia ea minimè cognoscit, ac perspicit. Respondeo [rectam rationem] non intelligi solum mentem hominis naturaliter aliquid præcipientem, sed absolutè quamcunq; rectam rationẽ imperantẽ vel prohibentem: talis autem est ratio diuina aliquid siue naturale, siue supernaturale præcipiens: ea enim est ratio per se iusta, & recta. Item positis diuinis Fidei, & Sacramentorum præceptis, immò quibuscunque aliis Dei mandatis, recta ratio absoluitur, siue sit hominis, siue Angeli, siue cuiuscumque alterius, modò ea recta sit, præcipit ista esse obseruãda. Tertiò dices, Quid si Deus nihil iuberet, nihil vetaret? Respondeo, Siue Deus imperet aliquid, siue non imperet, atque prohibeat, peccatum nihilominus est contra rectam rationem: nam hæc est peccati vis, ratio & natura: Sicut siue Deus agat, siue non agat, calor, vt calor est, aquæ malũ est; ita quoque licet Deus nihil vetaret, vel etiamsi Deus in rebus, aut in natura non esset, vel quamuis homo non esset, peccatum esset malum rationis, hoc est, rationi contrarium.

S. Th. 1.2. q. 71. a. 2. & Aug. de spiritu, & litera cap. 28.

Tertiò Quæritur, Qua ratione peccatum omne dicatur esse contra naturam? Respondeo, Sicut in naturalibus, Malũ dicitur id, quod est naturæ contrarium & incommodum: ita enim calorem dicimus esse malum aquæ, quia est aquæ aduersus & inimicus: sic etiam in moribus, dicimus aliquid esse malum, quia est rectæ rationi contrarium. Et quia recta hominis ratio, quæ agenda, & fugienda definit, est natura hominis: ideo, cum dicimus, peccatum esse cõtra rectam rationem: nam recta ratio est natura hominis, Angeli, & substantiæ intelligentia præditæ: & omnis virtus, quæcunque sit ea, dicitur esse secundùm naturam, non quòd naturaliter eam ratio præscribat, sed quòd sit rectæ rationi consentanea.

Quædam verò peccata peculiariter esse dicuntur contra naturam, quia sunt contra naturalem hominis vsum: cuiusmodi sunt certa quædam detestabilia, & maximè execranda libidinis, & luxuriæ crimina: vel quia sunt contra totam naturæ propensionem, quale est hominem consciscere sibi mortem. Omnis enim res naturaliter seipsam tuetur, & homo ex omni parte, qua est, naturaliter seipsum defendit, atque conseruat. Sed quæret aliquis, quomodo sint contra naturam ea peccata, quæ tantummodò contra leges humanas perpetam committuntur? Respondeo, Esse contra naturam, hoc est, cõtra rectam rationem, quæ est natura hominis, & esse contra naturam, non quidem per se, sed quia lege humana interdicta; non enim sunt per se mala, sed quia sunt lege, & scripto iure damnata: & propterea quatenus sunt lege vetita, cum ratione dissentiunt.

S. Th. 1.2. q. 71. a. 4. ad 5. Cai. ibidem.

Quartò Quæritur, An peccatum hoc ipso, quòd est cõtra rectam rationem, Deum offendat? Respondeo, Peccatũ, quatenus tale est, rectam rationem offendere, quia est ipsi inimicum, & aduersum: quatenus verò rectam rationem offendit, necessariò cum diuina ratione pugnare, quæ per suam naturam est recta: ergò peccatum, quatenus tale est, Deum offendit. Deus enim peccatis offenditur, quia ipsi peccata displicent: & hinc est, vt Deus peccantibus irascatur; & velit eorum scelera debitis, & iustis pœnis vlcisci, & punire. Objicies, Philosophos nouisse peccatum esse contra rationẽ, non tamen nouisse Deum peccatis offendi. Respondeo, nihil obstare, quo minùs peccatũ quatenus tale est per se, in offensa sit apud Deũ: quoniam eũ res aliqua per se, hoc est, per suam substantiam, ad multa ordinem habet, potest cognosci vnus ordo absque ordine ad aliud; sicut res naturales cognosci queunt, vt naturales sunt, tametsi non cognoscantur, vt sunt creaturæ: sic peccatum, vt est contra rationem cognosci potest, licet non cognoscatur ea ratione, vt est contra Deum. Nihil etiam refert, is qui peccat, nouerit necne Deum offendi peccato: vel in eo sit necne gratia, vel charitas Dei infusa, aut diuinitus accepta: siquidem qui peccat, scit se contra rectam rationem agere, & hoc ipso agit contra Deum, & contra id omne, quod nos cum Deo ipso coniungit, & copulat. Pari ratione sequitur, vt peccatum quatenus tale est, modò sit graue, Dei hominisque amicitiam dissoluat, ac dirimat: & proindè gratiæ, & charitati diuinæ sua ratione aduersetur, eamque tollat. Ratio huius est, quia peccatum est contra rectam rationem, ergò contra amicitiam, & gratiam Dei, quæ est per se recta ratio, & omnis boni regula & norma.

Quintò Quæritur, An peccatum per se, hoc est ratione sua cum graue sit, hominẽ auertat, & alienet à Deo? Respondeo, Auertere: quoniam sicut per se est rationi inimicum, & aduersum, sic etiam est Deo contrarium, qui est per seipsum recta ratio. Quæres. An per se hoc est ratione sua etiam Dei gratiæ, & charitati aduersetur? Respondeo aduersari, quoniã amicitiam diuinam dirimit, ac tollit; quod si gratia non esset, nihil obstaret, quoniam peccatum cum graue est, meretur Dei iram, & odium. Rogabis an peccatũ quoque per se, cum graue est, hominẽ eius auctorem pœnis æternis subijciat: Respõdeo, maximè, hoc tamẽ sensu, quòd eas promereretur, potest enim Deus pœnas meritas de peccato nõ sumere.

Sextò Quæritur, An peccatum sit per se alicuius boni debiti priuatio? quod est quærere, An peccati ratio per se consistat in re aliqua, & natura, an potiùs in aliqua priuatione, & absentia boni, & quæstio locum habet in peccato quod cõmittendo, non quod omittendo quis facit. In qua quæstione sanè difficili, & obscura, duæ sunt sententiæ, quæ mihi minimè probantur. Prior est Caietani asserentis, malum simpliciter, cuius genera sunt mors, cæcitas, sordities, tenebræ, in sola priuatione ratione sua consistere, aut in sola negatione, vt non ens, nihil, chimæra, & cæteræ fictæ res quæcunque sint: at verò malũ, inquit, moris ratione sua & natura, non in priuatione, sed in re aliqua cõsistit. Ait enim Caietanus in peccato, quod est malum moris, tria contineri, primùm, Actum in genere naturæ: secundùm, priuationẽ boni, & recti, quod deberet actus habere: Tertium, inquit, est, res quædam media absoluta, videlicet qualitas inter illa duo prædicta, & in hac re media, & absoluta inter actum, & priuationem censet Caietanus sitam esse totã rationem peccati, quod est malum moris; quoniam actus in genere naturæ, est veluti res, & materia subiecta, nec malum moris est: priuatio verò consequitur rem, quæ est malum moris: ergo in priuatione nequit ratio peccati consistere: quare necessariò ratio peccati constituta est in re quadam absoluta, quæ inter actum, & priuationem interedit. Hæc Caietanus de ratione peccati sentit, & docet: quæ sententia, aut est eadẽ omninò cum vltima, quã in medium proferemus; aut certè est, nisi in eũ sensum accipiatur, quem mox explicabo, falsa, & improbabilis, quãuis quibusdã videatur absurda, & temeraria. Nam ex ea, inquiunt, colligitur esse: rem aliquam absolutam per se malã, & Deum vel non esse auctorem, & causam alicuius rei, vel certè esse auctorem peccati, quoniam media illa absoluta res, siue qualitas inter actum, & priuationem, est res quædam secundum Caietanum absoluta, scilicet qualitas per se mala in genere moris: ergò illius Deus, vel est causa, vel non est: si hoc secũdum, Deus igitur non est causa omnis rei absolutæ. Si primùm, ergò Deus est causa peccati. Cæterùm Caietanus putat suam sententiam esse S. Thomæ doctrinam lib. 3. contra gent. c. 9. & 1. 2. q. 18. a. 5. ad 2. & 2. 2. q. 10. a. 5. ad 1. & p. 1. q. 48. a. 1. ad 1. Ego tamen id verum esse non puto, nisi Caietani sententiam mitiùs, & benigniùs in alium sensum trahamus, vt inferius declarabo. Secunda opinio docet peccati rationem ex duobus, & in duobus consistere; ex re inquam, vel ex actu, & priuatione. Hanc colligit ex S. Th. 1. 2. q. 71. a. 6. Ferrar. 3. contra Gent. c. 9. Sed hoc dici non potest: nihil enim rationẽ, & natura sua cõsistere potest ex his duobus, nimirum re, & priuatione. Priuatio enim rem sequitur, non constituit: quare, aut ratio alicuius est sola priuatio: cuiusmodi est ratio mortis, cæcitatis, tenebrarum: aut negatio, vt non entis, chimæræ, aut tragelaphi; aut est res aliqua, vt caloris, frigoris: nisi dixeris peccatum esse priuationem boni in aliquo actu consistentẽ, quod prædictis locis S. Thomas manifestò tradidit, vt statim explicabo.

Cai. 1. 2. q. 71. a. 6. & 9. 18. ar. 3. sic Aeden. 1. 2. q. 71. art. 6. vbi aiterum quoque cum Caietano ex parte sentisse.

His igitur sententiis explosis, duæ sunt opiniones, prima, communi ferè Theologorum consensu est recepta, quam docuerunt Altisio. lib. 2. tract. 7. cap. 1. & tract. 14. ca. 1. Alex. p. 2. q. 94. m. 1. & q. 97. m. 1. Bonau. 2. d. 34. art. 1. q. 3. Ricar. 2. d. 34. a. 1. q. 1. & d. 35. art. 1. q. 1. Henr. quodl. 1. q. 25. Scot. 2. d. 34. 35. 36. 37. §. iftæ quæstiones. Dur. 2. d. 25. q. 2. Ocham quodlib. 3. qu. 6 & q. 14. Gabr. 2. d. 35. qu. 1. art. 2. Almai. tract. 1 mora. cap. 17. & Marsi. 2. q. 1. ar. 1. Peccati rationem sola priuatione compleri, ex hoc quod peccatum sit alicuius boni & recti, quod deberet cum ratione congruere, priuatio. Augustinus, & alij Patres passim docuerunt, Peccatum in negatione,

& ideò sine Deo fieri; quia alioqui aliquid esset, quod fiue Deo fieret, per quẽ facta sunt omnia, & sinequo factũ est nihil: peccatũ enim absq; Deo sit, ergò nihil est. Deinde, quia omne quod est, hoc ipso quod est, bonũ etiam est: Si igitur malũ est, ideo est, quia recto caret, quod deberet habere. Accedit his, quod statim, atq; aliquid concipitur mentis cogitatione recto carere, quod deberet habere, intelligitur esse malum: antè non item. Hæc sententia est sumpta ex Patribus. Dionys. lib. de diuin. nom. c. 4. August. de Manichæj moribus c. 1. 6. 7. & 8. & in illud Ioan. 1. Sine ipso factum est nihil, & Leo, epist. 93. ad Toribium c. 6. Anselm. de casu. diab. c. 8. 9. 10. 11. & 13. & 16. & de concept. Virg. c. 4. 1. & 7. Secunda opinio, peccati rationem, ait, totam in re sine priuatione perfici, ex hoc quod peccatum sit actus rectæ rationi contrarius: idque probat multis argumentis. Primò, quia odium Dei, mendacium, & alij actus per se mali, peccata nõ sunt ob id, quòd careant recto, quod deberent habere: nihil enim recti habere queunt, cum sint per se mali: ergò ideo sunt peccata, quia sunt actus cum recta ratione pugnantes. Deinde, vni virtuti multa vitia, & peccata opponuntur: Iustitia enim (exempli gratia) est vna specie virtus: & tamen iniustitiæ peccata sunt multa, homicidium, adulterium, detractio, contumelia, furtum. Item liberalitas, vna est virtus: & tamen vitia opposita sunt duo: Auaritia enim, & prodigus, liberali opponuntur: Castitas item, vna virtus est, & tamen multa vitia, & peccata sunt luxuriæ, & libidinis vni castitati, & pudicitiæ inimica, & aduersa, nempe cum scorto congressus, adulterium, incestus, stupratum, & alia his coniuncta. Ergò eiusmodi vitia, & peccata non sunt priuationes boni: vnius enim boni vnica tantum priuatio est. Ergo ideo sunt tot peccata virtuti contraria, quia sunt multi actus in vnius virtutis subiecta re & materia, rectæ rationi contrarij: aliter enim cum recta ratione pugnat, qui alteri vitam adimit, atq; is, qui honori, aut famæ alienæ detrahit, aut alienum furtipit, aut rem cum aliena habet vxore. Item quia habitus virtutis omnino est virtuti contrarius: at duo habitus contrarij absque vlla priuatione sibi inuicem aduersantur: quemadmodum etiam in physicis, calidum, & frigidum, siccum, & humidum sunt inter se contraria: ergo etiam duo actus virtutis, & vitij, cum sibi inuicem aduersentur, absque priuatione sunt. Postremò, quoniam omnis priuatio in re aliqua, vt in subiecta materia inhæret: at in actibus, qui sunt per se mali, cuiusmodi sunt odium Dei, & mendacium, furtũ, homicidium, adulteriũ, detractio: res subiecta non est: non enim esse potest ipse actus, nec voluntas, nec homo, vt certum, & compertum est: voluntas enim, aut homo peccare dicitur, peccatum non item. Hæc opinio meo iudicio est eadem, quæ Caietani, non tamen eo sensu, quem insinuasse Caietanus videtur: quoniã non censet cum Caietano peccati rationem consistere in qualitate, formula, siue re aliqua absoluta, quæ sit per se mala, sed in respectu, & ordine rationi contrario, qui consequitur actum humanum, vt scienter, & voluntarie ac libere contra rationem ab homine fit, non autem vt sit à Deo, quia homo, non Deus contra ius, fas, & rationem agit. Aliud verò est dicere peccatum sua ratione consistere non in aliquo absoluto, quod sit per se malum, sed in quodam ordine, & respectu rationi cõtrario, qui consequitur actionem humanam, non vt profectã à Deo, sed vt productã ab homine: aliud verò est, dicere peccati rationem cõsistere in alieno absoluto, quod est per se malum. Hoc secundum, videtur Caietanus docere, nisi mitius interpretemur: illud primum censet secunda sententia, quã dixi.

In hac controuersia prima opinio semper fuit communi. Theologorum consentu comprobata: nec ita firmæ, & validæ ad eam conuellendam rationes adhibentur, vt dissolui nequeant: licet quidam existiment efficacibus eã argumentis confutati: quare cum adeò sit inter Theologos communis, nõ est, cur quippiam meritò putet eã improbabilem esse. Quod si eam sequi malimus, tunc iuxta aliquorum sententiam dicere oportet, actus, qui sunt per suam naturam mali (cuiusmodi sunt odium Dei, & mendacium, & id genus alij, vt sæpè iam diximus) ideò esse peccata, non quia bono & recto careant, quo præditi deberent esse, quatenus tales actus sunt in certa specie repositi: nam vt tales sunt, nihil recti, aut boni habere possunt in se: sed quia vt constituuntur in genere actus humani, & voluntarij, recti, & boni deberent esse, cum tamen sint mali. In naturalibus enim aliqua etiam dicuntur priuari forma sibi debita, non quidem vt specie talia sunt, sed vt certo genere constant: nam talpæ ex tota sua specie visu, & oculis priuatæ esse dicuntur: quia saltem ea ratione, qua sunt animalia, deberent esse aspectu prædita, quem tamen non habere prohibentur. Item licet voluntas lege, aut præcepto aliquo non cõpellatur ad Deum nunc diligendum, aut amandum Titium: hoc ipso tamen quo operatur, conuenienter rationi deberet agere, & ideo peccat odio habendo Deum, aut Titio inuidendo: quia actus eius hoc ipso, quòd est voluntarius, & liber deberet esse rectæ rationi consentaneus. Ergo est malus, quoniam caret recto, quod deberet habere, vt actus voluntarius, & liber est. Insuper, actus ideo malus est, quoniam caret respectu, & ordine cum recta ratione, & Dei lege conueniente: licut actus bonus est, qui cum recta ratione, & Dei lege congruit. Præterea, vni virtuti multa peccata specie distincta opponuntur, non simpliciter, vt sunt vnius virtutis priuationes: hæc enim ratione cum forma sit vnius speciei, eius priuationes specie differre non queunt, sed quatenus sunt priuationes alicuius boni specie distincti, & rationi debiti. Verbi gratia, iustitiæ est vna tãtum species; adulteriũ tamen, homicidiũ detractio, contumelia, furtũ, sunt peccata iniustitiæ specie diuersa: nam licet iustitia sit vna tantummodo, iniustitia tamen in species diuiditur, eo quod iniustitia, priuatio quidem iustitiæ est, sed eum dãno, & iniuria alteri illatæ: quæ varia est ex hoc, quod versatur in re, & materia specie diuersa. Adulterium enim in materia luxuriæ, & libidinis caret bonitate debita, quia est congressus cum fœmina, quæ est vxor aliena, cum damno, & iniuria alterius coniugis. Homicidium est actus quo alteri homini vitam eripimus: Detractio est, qua famæ alienæ, contumeliã verò, qua honori proximi nocemus: furtũ, quo rem alienam surripimus. Omne igitur peccatũ, qua tale est, priuatio est, vel certi actus, qui fieri deberet, cuiusmodi est omissio, vel materiæ, vel obiecti, vel circunstantiæ debitæ, vt actus alioqui ex obiecto, & materia bonus factus tamen in loco, vel tempore interdicto, vel modo vetito; vel ob finem malum, vel ab homine, qui id operis facere prohiberur, vel denique est priuatio ordinis, & conuenientiæ rationis. Sicut enim actus bonus est, qui fit conuenienter rationis: sic actus malus est, qui caret conuenientia rationis cum tamen eo ipso, quod actus humanus est, congruenter rationi, & Dei legi fieri deberet. Mihi communis Theologorum prædicta sententia probatur: sed sic intelligo, actus bonus ideo est bonus, quia est rationi cõsentaneus, nec bonitas in eo est qualitas, vel res aliqua accedens, sed est ordo, & conuenientia rationis: sicut enim actus intellectus est verus, quia conuenit cum re, de qua quidpiam affirmamus, vel negamus, sic etiã actus voluntatis est bonus, quia cum recta ratione conuenit: actus igitur malus est, qui caret ordine, & conuenientia rationis. vndè peccatum, quia actus est, in re aliqua & materia versatur, at quia malus est, vacat ordine, & conuenientia rationis sed in certa aliqua materia, & re obiecta, in qua actus ipse terminatur. Non igitur communis Theologorum sententia intelligit peccatum vniuerse esse priuationẽ certæ virtutis aut actus debiti, sed boni, quod rectæ rationi deberet, hoc est respectus, & ordinis rectæ rationi, & legi Dei cõsentanei; & propterea, licet virtus sit vnius tantum formæ, peccata tamen ei opposita possunt specie differre ob varias circũstantias loci, temporis, modi, personæ, finis, materiæ, & rei subiectæ. Ita vt peccatũ omne, sit actus carens recto, quod deberet habere: eo quòd careat, vel debito obiecto, materia, modo, fine, vel alia circunstantia. Denique eo quòd careat respectu, & ordine, cũ recta ratione, & Dei lege congruente, vel quòd careat ordine, & cõuenientia rationis, quam habere deberet. omnis enim actio humana, vt humana est liberè facta, conuenienter rationi fieri debet, ergò si non fit, caret conuenientia rationis debita. Obijcies in hunc modum, Actio mala, vt humana est, rationem generis tantùm habet, at sic accepta non caret aliquo sibi debito, siquidem totã generis rationẽ habet, est enim actio voluntaria liberè facta, cui rationis cõuenientia nõ debetur, eo quòd actio, vt humana est, generatim accipitur, nec potiùs est bona, quàm mala. Respondeo, actum humanũ, in bonum, & malum non diuidi, vt genus in species, sed potiùs distingui per habitum, & priuationẽ: nam actus vt humanus est, debet conuenienter rationi fieri, ac proindè cũ non fit congruenter rationi, caret ordine, & cõuenientia rationis, quã habere debet. Si quæras, quãdo actus sunt per se mali, cuiusmodi sunt odiũ Dei, mendaciũ, furtum, homicidiũ, vbinam hæreat, & insit priuatio. Respondeo, priuationem in actibus malis non semper esse absentiam alicuius formæ absolutæ, qualis priuatio est in naturalibus. cuiusmodi est cæcitas, sordities, mors, tenebræ. Sed esse priuationẽ alicuius ad alterum relati, nimirum ordinis & conuenientiæ rationis, & habet hanc actus malus, eo ipso quòd actus humanus est à lege Dei, & recta ratione dissentiens: nam homo quatenus sponte sua, & voluntate agit, conuenienter rationi, ac proindè legi Dei debet agere, & ideirco actus per se mali carent ordine, & conuenientia rationis, vt liberè ab homine fiunt, ab efficiente enim actus mali inquinantur: qui ab alio facti non maculantur: neque enim mendacium, qua actus est, vel quatenus est, malus est, sed quatenus vacat ordine, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

conuenientia rationis:nam omne, quod est, hoc ipso quòd est, bonum est, sed quia malum rationis est, caret ordine, & conuenientia rationis: & ideo peccatum est, quo modo vero hæc duo cohæreãt inter se, videlicet peccati rationem in priuatione consistere, & nihilominus peccata specie per obiecta distingui, & patet ex dictis, & infernus, cũ de peccatorũ distinctione tractabo, commodius exponam. Secunda opinio quibusdam videtur probabilis, & quæ non minus tacite, quàm prima defendi, & intelligi potest. Sed non eo modo, quem in Caietano superius confutaui. Etenim peccatum, est actus, vel omissio debiti actus contra rectam rationem, quæcunque sit illa, siue naturalis, naturaliter aliquid agẽdum, vel fugiendum præscribens; siue humana lege, & institutione principum, iusta aliquid præcipiens, aut vetans: siue diuina, & supernaturalis. Ratio igitur peccati completur, ac perficitur in ea ratione, qua actus voluntarius, & liber, est rectæ rationi contrarius: quemadmodum enim bonum motis consistit in hoc, quòd sit actus, cum recta ratione consentiens: sic malum rationis, quòd est peccatũ, consistit in hoc, quod cum recta ratione pugnet. Neque, inquiunt, hinc efficitur, vt peccatum sit à Deo: quoniam sicut actus, iuxta primam opinionem ex omni parte, qua res, & actus est, à Deo dicitur esse, & fieri: quia omne, quod est, à Deo habet, vt siti nihilominus tamen, vt est ordine, & conuenientia rectæ rationis sibi debita priuatus, non est à Deo, sed ab homine peccante: ita etiã idem actus peccati, vt est cum respectu, & ordine rectæ rationi contrarius, non est à Deo, sed ab homine: nã licet Deus eo ipso, quòd est auctor rerum omnũ, sit quoque causa respectus, & ordinis boni, qui rem aliquam consequitur, nõ tamen continuo fit, vt sicut est causa operis, vt actus quidã est, sit etiam causa ordinis, & respectus, qui actus malus habet rationi contrarium. Deus enim contra rectam rationem non agit: cum tamen homo dum peccat, rectæ rationi aduersetur, ac propterea respectus, & ordo rationi contrarius sequatur actum, vt sit ab homine, non vt sit à Deo. Et fortasse hoc idem dicere volunt Caietanus secundum suam illam opinionem superius à me confutatam, si ad benigniorem sensum trahamus. Hæc enim opinio secunda non docet in actu malo, siue peccato tria esse, sed tantum duo: scilicet rem ipsam, quæ est peccatum hoc est actũ hominis, quatenus actus quidam est: & respectum, & ordinem cum ratione pugnantem: ait igitur hæc opinio peccati rationẽ consistere in co respectu, & ordine, qui est rationi cõtrarius. At Caietanus in peccato tria esse affirmat: primum, inquit, habet peccatum quòd sit quidam actus in genere naturæ, habet etiam, quòd careat recto, quod habere deberet, in quo priuatio consistit: habet quòd sit quiddam medium inter actũ in genere naturæ positum, & priuationem: quoniam antequam priuationẽ vllam cogitemus, actus habet peccati rationẽ. Et hoc est, quod superius dixi esse absurdum, & iuxta aliquorum sententiam temerarium: si tamen velit Caietanus peccati rationem consistere in actu, non quatenus est actus quidam, sed quatenus est cum respectu, & ordine dissentaneo, siue contrario rationi, tunc cum secunda sententia conuenit: quam licet ego nõ probem, temerariam tamen esse non credo.

Septimò Quæritur, An sint aliqui actus, ita per se mali, vt nulla ratione bene fieri queant, & ita mali, vt remoto etiam quocunque Dei præcepto, peccata sintan verò omne peccatum, ideò sit peccatum, quia Dei præcepto repugnet. Sed hanc quæstionem inferius expediam.

Quomodo peccata specie inter se differant. CAP. II.

PRimò Quæritur, An id verũ sit, quod cõmunis Theologorum schola tradit, In omni peccato præsertim lethali esse auersionem à Deo, & conuersionẽ ad creaturã. Augustinus enim, à quo deinde acceperunt Theologi secundo sententiarum dist. 35. Malum, inquit, est auersio voluntatis ab incommutabili bono ad mutabilia bona: quod tamen nõ videtur verũ in vniuersũ. Nã in odio Dei nulla videtur inesse conuersio ad creaturam: & in odio, maleuolentia, & inuidẽtia in proximum, nulla inest auersio à Deo. Non enim peccatum omne contra Deum proximè fit, cùm multa etiã contra hominem committantur. Respondet Scot. dist. 35 q. 1. §. ex ista solut. & Gab. 2. d. 36. q. 1. a. 3. dub. 1. Posse nos dupliciter auerti à Deo, vel expressè, & explicitè, vel tacitè, & implicitè. Expresse quidem, & explicitè auertimus per actum contrarium & aduersum fidei, spei, vel charitati: vel cùm actum fidei, spei, vel charitatis omittimus, cum credere aliquid, sperare, vel amare deberemus. Implicitè verò, & tacitè à Deo auertimur, hoc ipso, quòd à re necessaria ad salutem æternã, nos ipsi auertimus, & auocamus. Sicut hoc ipso (exempli gratia) quòd ægrotus sese abducit, & abstrahit à cibo, vel potu necessario ad salutem corporis adipiscendam, deficit, & aberrat à fine, qui est corporis sanitas. Eodẽ prorsus modo, cum quis à re necessaria ad salutem æternam auertitur, hoc ipso à Deo, qui vltimus finis hominis est, se ipse alienat, & separat. Inde fit, vt in omni peccato lethali sit auersio à Deo implicita tantum non explicita: nam quisquis grauiter peccat, agit contra præcepta Deiat Christus Dominus ait: [Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.] Omne igitur graue peccatũ contra aliquid est, quod sit ad gloriam cœleitem consequendam necessarium. Item omne peccatũ lethale nos seiungit, & diuellit à gratia, & charitate Dei: ergo nos quoque auertit à Deo, qui noster est finis, cum quo nos gratia & charitas coniungit, & copulat. Quæres, qua ratione in omni peccato sit conuersio ad creaturam? id enim non videtur locum habere in peccato, quo quis odio habet Deum, aut peccatorũ veniam, & vitam æternam desperat. Respondeo, Hominem, quando grauiter peccat, nequaquã intendere in malum, quatenus malũ est, sed quatenus vtile sibi, vel iucundũ, quod tamen nouit esse rectæ rationi cõtrarium: & proinde dicitur ad creaturã conuerti: quia peccando, vtilitatẽ, & delectationem suam in eo, quod perperam facit, quærit & amat. Item qui peccat, sese couertit ad actum aliquem, quò à gratia Dei, & charitate excidit, & propterea hoc ipso, sese abdicit, & auertit à Deo.

Matt. 19

Dion. 4. de Diuin. nominib.

Secundò Quæritur, Quomodo peccatum in Theologorum Schola dicatur hominem vulnerare in naturalibus: cum tamen Dionysius aperte tradiderit, in Angelis post peccatũ naturalia omnia integra permansisse. Respondent Alex. par. 2. q. 95. in 2. S. Thom. 1. 2. q. 8. ar. 1. & 2. & cæteri omnes in 2. distin. 35. commune esse Theologorum axioma, per peccatum hominem in naturalibus vulnerari: quod vnde acceperint, mihi plane non constat. Putant quidam, id eos ex Beda: alij ex Glossa sumpsisse, quamuis ij auctores non id adeo perspicuè, & clarè docuerint. Sed quicquid sit de illius sententiæ Auctore, negandum non est, id proditum à Magistro sententiarum fuisse, quem omnes postea sunt secuti. Glossa in c. Lucæ 11. Peccata vulnerant (inquit) quia humanæ naturæ integritas violatur. Augustinus item in Enchiridio. c. 11. sic ait: Animorum vitia, naturalium sunt priuationes bonorum.

Sensus itaque eius axiomatis Theologici est, non quod aliquid ex naturalibus, vel propriis principiis, aut conditionibus naturæ, sit ex toto, vel ex parte detractũ: atque hoc voluit Dionysius, naturalia dicens mansisse integra in Angelis post peccatum. Nec item quod per actum malum aliquid sit in homine genitum, aut inuectum in animum, quod post actum permaneat: nam etsi ex peccatis frequenter repetitis habitus vitiosi compatentur, non tamen peccatum semper prauum generat habitum, sed quia, vt Sco. 2. d. 35. q. 1. §. ex ista solut. in fine. Gab. 2. dist. 37. q. 1. art. 1. dubio 3. docent, per peccatũ homo fit minus habilis, & idoneum ad bonũ rectæ rationis vsum. Vt enim corpus accepto vulnere, minùs expeditum, & aptum est ad suas functiones obeundas: ita & animus per peccatum admissum est minus idoneus, & habilis ad bene, & honestè viuendum. Per peccatum igitur impeditur extrinsecus homo, ne rectæ rationis officiũ præstet: & quò sæpius peccat eo magis à virtutis, & honestatis officio recedit: Immo ipsum peccatum, quia est rationi contrarium, hoc ipso est hominis naturæ aduersum, & proinde vulnus.

Tertiò Quæritur, An peccata specie distinguantur per virtutes, quibus opponuntur specie diuersas? Respondeo, Minimè quamuis Scotus, & Gabriel, distingui fateantur per virtutes oppositas, quod probant tum auctoritate B. Augustini lib. 12. de ciuitate cap. 8. tum ratione: quia peccatum natura sua in recti priuatione consistit: ergo peccata specie ab se inuicem distant: cum sint priuationes boni, & recti specie diuersi, nimirũ, quia carent diuersis circunstãtiis rectæ rationi debitis. Præterea, quia in peccato actus & conuersio ad obiectum se habent vt materia: at priuatio & auersio est veluti forma: sed species rei à forma existit, ac surgit. Nihilominus tamen probabilis etiam est opposita sententia multis de causis. Primum enim iustitia est vnius formæ, & speciei: at iustitiæ peccata, sunt multa specie diuersa, vt superiùs iam dixi. Deinde, aliquando peccatum non est certæ alicui virtuti contrarium: non enim peccatum ideo dicitur, quòd sit virtuti vniuersim aduersum, sed quòd cum recta ratione pugnet, quæ est quid maius excellentiusq; virtute: quòd subiectis patebit exemplis. Volũtas, qua quis vult generatim male viuere, & male agere, certum est peccatum, non tamen contra certam aliquam virtutem, sed contra Synderesim, vel rectam rationem, quæ præscribit, ac præcipit esse bene viuendum: nec enim certa aliqua virtus ponitur ad bonum vniuersè prosequendum, aut ad malum generatim fugiendum,

Aug. l. 12. de ciu. c. 6 & li. 2. de libe. arbit. cap. 19. & 20.

St. & Gabriel, locis paulo ante citatis.

dum, quia ad hæc sumus naturaliter propensi per Synderesim, quæ est quippiam, vt paulò ante dixi, virtute maius, nec ad id habitu indigemus. Item, cum quis sibi mortem conscisci, non semper ex odio, ira, vel meliorum rerum desperatione se interficit: aliquando enim ex bono alioqui voluntatis affectu, videlicet ne in posterum peccet, ac Diuinam maiestatem offendat, aut ne corporis integritatem amittat, aut ne in Tyranni alicuius, vel hostis potestatem deueniat, sibi mortem affert. At verò quæcunque causa ex prædictis sese interimat, nisi ad id diuinitus incitetur, graue absque dubio peccatum admittit, quia id per se rectæ rationi repugnat. Non enim humana ratio tantùm naturaliter præcipit, vti suam quisque vitam defendat, & seruet, sed omnibus etiam animantibus, immo rebus vniuersis, est à natura insitum vt seipsas tueantur, & protegãt & contraria obsistant. Nec est vlla in homine specialis virtus ad se tuendum, & conseruandum: quoniam quisque ex omni parte, qua est, naturali propensione ducitur ad sese tuendum: ideo ad se diligendum habitu non indiget. Postremò, quia Liberalitas est virtus specie tantùm vna, at liberali Auarus, & Prodigus opponuntur, ac proinde Auari, & Prodigi peccata specie distincta, vni liberalitati aduersantur: si quis vellet Scoti opinioni adhærere, facile posset hæc argumenta diluere: nam appellatione virtutum intelligit ille Auctor non habitus studiosos vitiis oppositos, sed circunstantias varias rectæ rationi consentaneas, quarum priuationes sunt peccata, pro ipsarum circunstantiarum varietate diuersa.

Quartò Quæritur, An peccata per obiecta res, distinguantur specie? Respondeo cum S. Thom. 1. 2. q. 72. art. 1. cuius sententiam vno ore eius discipuli sequuntur, distingui per obiecta: sic enim illi loquuntur. Peccata etenim sunt actus: at actus per res obiectas specie inter se distant. Sed est animaduertendum obiecta, accipi debere cum respectu & ordine, quo sunt rectæ rationi contraria: sæpè enim accidit, vt obiecta quatenus certæ res sunt, specie differant, nec tamen habeant, cum recta ratione repugnantiam specie diuersam. V. G. si quippiam edendo carnes, vel pisces, intemperans sit, carnes quidem vel pisces, specie distinguuntur, vt res sunt: non ita tamen differũt, vt rectæ rationi aduersantur. Sic etiã hominem occidere, vel iugulando, vel suffocando, vel igni exurendo, vel lapidibus obruendo, vel crucifigendo, vel aliis modis, actus sunt specie diuersi, & tamen homicidium est vnius rationis. Et hoc est, quod dici solet, obiecta in genere moris non differre interdum specie: cum tamen in genere rei, siue naturæ inter se inuicem distent. Et è cõtrario (exempli gratia) si centum aureos surripias clanculum ac inscio domino, aut per vim, & iniuriam illatam rapias, & tibi vsurpes: in genere rei siue naturæ nulla est specie distinctio: at in genere moris sunt duo peccata specie diuersa, Rapina, & Furtum: quia per vim, aut clanculum, alienum occupare non eodem modo ex recta ratione dissentit. Quæres, quo pacto hæc duo inter se conueniant: Peccatum sua ratione, & natura in priuatione consistere, vt superius ostendi: & peccata specie differre per res sibi obiectas? Ob id Scotus, (quod paulo ante iam dixi) tradit peccata, vt priuationes: distingui per varias circunstantias rectæ rationi congruentes, quarum sunt priuationes, & profectò, cum peccatum in priuatione consistat, probabilissimè loqui videtur. Nihilominus tamen S. Thomã quidam sequuti respondent: peccata consistere in priuatione, vel debitæ materiæ, & rei obiectæ, vel debiti finis, vel circunstantiæ, & proinde peccata specie distingui non vt priuationes, sed quia sunt actus, qui versantur circa res obiectas rationi contrarias, licet omne peccatum sit priuatio. Cæterum hoc aliis minimè probatur: nam si peccatum generatim acceptũ in priuatione suapte natura consistit, necesse est, vt eo ipso quò vnum peccatum ab alio specie distinguitur, diuersam specie priuationem contineat: ita vt quot sunt peccata specie distincta, totidem sint priuationes bonorum. Responderi facile potest, peccatum esse actum ordine, & cõuenientia rationis carentem, vnde peccata sunt etiam specie diuersa, vt priuationes, quoniam carent rationis ordine, & conuenientia in rebus obiectis specie distinctis. V. G. furtum & homicidium, odium Dei, & mendacium sunt peccata specie diuersa, quia carent ordine, & conuenientia rationis in re, & materia specie distincta, & ideo S. Thom. peccata merito per res obiectas distinxit, quoniam actus sunt.

Quintò Quæritur, An peccata specie distinguantur per præcepta quibus vetantur? Scot. 2. d. 37. q. 1. Gabr. 2. d. 35. qu. 1. ar. 3. videntur docere, ea peccata specie differre, quæ contra diuersa virtutum præcepta committuntur. Verùm S. Thom. 1. 2. qu. 71. art. 6. ad 2. Alex. par. 2. qu. 111. in 2. aperte tradunt, peccata inter sese non ideo specie distare, quod sint contra diuersa præcepta: nam distincta sunt Decalogi mandata: Non furaberis; Non concupisces rem proximi tui; & tamen furtum, cupiditasue furandi sunt eiusdem speciei. Diuersa itẽ sunt præcepta Decalogi hæc: Non mœchaberis, & Non concupisces vxorem proximi tui: sed Adulterium, & voluntas id perpetrandi ad eandem speciem omnino referũtur. Præterea diuersa præcepta sunt hæc: Non furaberis, & Restitues rem alienam; & tamen furari, & Rem alienam non restituere, sunt peccata eiusdem speciei, vtpotè contra iustitiam alteri debitam. Hæc opinio magis accedit ad veritatem: neque enim peccata ex præceptis distinguuntur, nisi quatenus præcepta certam, & specialem cum recta ratione repugnantiam habẽt. Quò fit, vt peccata præcise inter se inuicem specie distent, quia specialiter sunt rectæ rationi contraria, siue diuersis præceptis, siue vno & eodem vetentur: & propterea peccata, quæ contra diuersas specie virtutes admittuntur, specie differunt, quia specialiter cum recta ratione dissentiunt, & pugnant. Quare si quis voto Castitatis adstrictus, cum aliena vxore rem habeat, peccatum in triplici specie constitutum committit: vnum quidem luxuriæ siue libidinis, quia rem habet cum fœmina sibi non nupta: alterum iniustitiæ, quia ad vxorem alienam accedit: tertium Religionis violatæ, cuius actus est votum Deo nuncupatum. Pari ratione, qui ex odio occidit alterum, duplex peccatum admittit specie distinctum: primum est odij, quod est contra charitatem; secundum iniustitiæ, quia alteri homini vitam adimit tantopere charam & iucundam cuique. Ex his omnibus licet intelligere, posse aliquod peccatum esse eiusdem speciei quanquam alioqui sit lege naturali damnatum, & diuina, & humana interdictum: quia tum diuina tum humana lex potest id prohibere eadem ratione qua lex naturalis vetat, & damnat. Exempli horũ, quæ diximus, esto: lex naturalis prohibet furtum simplex, quia est speciale peccatũ certam cum recta ratione repugnantiam habens: est enim rei alienæ inuito domino vsurpatio, quæ hoc ipso à ratione dissentanea est. Interdicit quoque idem furtum Diuina lex scripta: id etiã vetant leges humanæ: sed non propterea furtũ specie distinguitur, quia licet sint tria præcepta, eadem tamen ratione furtum condemnant, & prohibent.

Sextò Quæritur, An quando duo numero præcepta vno actu violantur, infinit in eiusmodi actu duæ peccati prauitates, an vna tantùmodo? Nauarrus in vniuersum ait esse duas peccati turpitudines, numero in genere moris distinctas. & debere in sacra peccatorum confessione detegi: vtputa, si inciderit anniuersaria celebritas Sancti Matthiæ, in diem Dominicam, aut pernigilium Sancti Matthæi in ieiunio Quatuor temporum, & Titius, vel ieiunium in pernigilio Apostoli, vel rem diuinam omisit in die Dominica, peccatũ duplicis deformitatis admittit. At enim hæc sententia mihi minimè probatur. Nec enim in eiusmodi omissione, duo peccata esse possunt, eo quod duobus præceptis aduersentur: nã vt ante iam dixi, peccata specie non differunt ex sola distinctione præceptorum, quia leges specie diuersæ possunt eadẽ ratione, certũ aliquod peccatum prohibere: ergo pari modo ex hoc, quod præcepta sint numero distincta, nõ ideo sit, vt peccata numero differant, cùm diuersa alioqui numero præcepta certum peccati genus eadem penitus ratione inhibere queant. Præcipit Ecclesia, vt in die sanctis Apostolis sacro, & in Dominico item die res diuina audiatur, & ab opere seruili abstineatur, id iubet tanquam opus, & officium religionis Deo debitæ. Indicit præterea ieiunia in quatuor anni temporibus, & in sacris Apostolorum pernigiliis, sed id tãquam actum Virtutis Temperantiæ. Ex opinione quoque Nauarri multa colligerentur, quæ minimè videntur probanda. In primis qui beneficium habens Ecclesiasticũ, & sacris ordinibus initiatus recitare Diuini officij preces omitteret, duo profectò iuxta eam sententiam peccata cõmitteret, & ratione beneficij, & ratione sacri Ordinis: nam his duabus de causis est præceptum, & lex, pensum Diuini officij persoluendi. Deinde, qui tria quatuorue iustæ, ac legitimæ Pontificiæ indulgentiæ priuilegio, beneficia Ecclesiastica haberet, & officiũ diuinum prætermitteret, tria ille quatuorue peccata simul faceret: quia quodlibet Ecclesiasticum beneficium per se, recitandi preces Horarias, legem, & præceptum continet. Præsbyter item grauis alicuius criminis conscius Missæ sacrificium faciens & offerens, lethale triplex peccatum incurreret: namque ille præcepto compellitur ad dignè cõsecrandum, & ad dignè offerẽdum, & ad dignè itidem corpus Domini sumendum, & edendum quod conficeret & obtulit: quæ tria præcepta violat: rem diuinam faciendo: quod sanè videtur absurdum. Præterea, qui votum semel tantùm Deo nuncupatum centies confirmaret, quotiescunque contra illud ageret, peccatum centum maculis affectum committeret: quia centies votum confirmando, tories sese Deo obligauit. Titius insuper præceptum sibi à tribus Præfectis, quibus est subiectus, datum violando, crimen admitteret tri-

Nau. in Man. c. 11. num. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plici deformitate maculatum. Postremò, Titius Religionem professus, & sacris ordinibus initiatus, si contra cathtatem delinqueret, dupliciter peccaret, quia ageret contra votum in professione Religionis, & sacrorum ordinum susceptione factũ. Peccata igitur licet specie non differunt per præcepta, nisi quando certam & specie diuersam cum recta ratione repugnantiam habent, sic etiam no possunt numero distingui, nisi sint actus qui numero ab eadem ratione dissentiãt; quod quidem minime cernitur in eo actu, qui vnus est numero contra diuersa numero præcepta certam peccati speciem eadem ratione prohibẽtia. Inde fit, vt si Collegij alicuius Prætectus, vel Academiæ Rector, scholasticus, vel collegis sibi subiectis aliquid præcipiat ratione iunsiurandi præstiti & adhibiti, quod alioqui fit, vel lege diuina, vel naturali imperatum dupliciis fœditatis peccatum admittant Scholastici, si Præfecti, vel Rectoris præceptum negligant. Nam contra iusiurandum agere, est speciale peccatum, virtuti religionis, cuius actus & officium est iusiurandum, manifestè contrariũ & peculiare aliud peccatum est agere contra legem naturalem, vel diuinã, quam ponimus à Scholasticis etiam illis, vel collegis fuisse violatam. Pari ratione si Religiosi cuiuspiam ordinis Præpositus virtute sanctæ obedientiæ aliquid præcipiat sibi subdito iure alioqui naturali vel diuino damnatum, dupliciter peccabit ille Religiosus id præceptum non seruans tum quia votum violat, tum quia contra legem naturalem vel diuinam facit. Ex quo fit, vt Religiosus sexta feria, in quam incidit perutilis Sancti Matthæi, ieiunij violans, duplici peccati praiuitate sese obstringat, si eo die vi voti, vel instituti sui professione ieiunium seruare debeat cum etiam d suscipere & colere Ecclesiæ præcepto seu lege cogatur.

Septimò Quæritur, An peccata contra legem naturæ cõmissa, specie distinguantur ab iis, quæ contra legem diuinã, vel humanam admittuntur? Vt commodius propositæ quæstioni respondeam, annotandum puto, ea esse legis naturæ, quæ ratio naturaliter præscribit: cuius generis sunt omnia præcepta Decalogi; Ea verò esse legis Diuinæ, quæ Deus proximè præcipit vel vetat, cum tamen ratione naturalem tugiant, iateantque & huiusmodi sunt præcepta Fidei & sacramentorũ, atque hæc quidem ad legẽ Diuinam, sed supernaturalem spectant; ea ite quæ Deus proxime per seipsum iubet, aut prohibet, quæ tamen ratio naturalis, nec præcipit, nec vetat legis diuinæ sunt, & talia erat præcepta in lege veteri scripta, quæ ad cæremonias, & iudicia pertinebãt. Ea autem sunt legis humanæ, quæ voluntate, & institutione hominum præcipiuntur: cum tamen ea nec lex naturæ, nec diuina imperet aut vetet: & tunc peccata contra tres huiusmodi leges commissa inter sese specie distinguuntur, eo quòd certã & peculiarem cum recta ratione repugnantiam contineant. Nam quæ lege naturæ damnantur, rectæ rationi planè contraria sunt; quæ verò lege humana imperantur, in certa aliqua virtutis materia, & officio reponuntur. Exempli gratia: Præcipit Ecclesia vt decima pars fructuum, qui quotannis colliguntur, suis ministris soluatur, hoc ipso decimam soluere, est actus iustitiæ, ita vt eam denegare, sit furtum: imperat item lex ciuilis vt Principi tributa pendantur; & proinde in reddendis iis, est officiũ iustitiæ, in detrahẽdis est peccatum furti. Ab Ecclesiæ indicuntur ieiunia, quibus indictis ieiunij seruare, est actus Temperantiæ illud verò neghigere, intemperantiæ, Item ob sanctitatem loco sacro debitam, præcipit Ecclesia, ne templa polluantur, voluntaria aut sanguinis effusione, aut emissione seminis: propterea si contra fiat, speciale peccatum committitur, & contra specialem religionis virtutem, cuius est sacra religiosè, & sanctè tractare: eadem ratione, quia prohibet Ecclesia, ne ad templa salutis causa confugientes homines extrahantur ad carceres: ideo si secus fiat, speciale peccatum admittitur contra immunitatem Ecclesiarum. Ita etiam lex diuina multa iubet aut vetat, quæ hoc ipso in aliquo debito virtutis officio constituuntur, quamuis alioqui essent per se media, & indifferentia. Multa item vouemus, vel iuramus quæ ante libera erant, sed vi voti vel iurisiurandi sunt debita religionis officia. Colligitur ex dictis, in iis, quæ lege humana imperantur, cum alioqui essent indifferentia, animaduertendum esse, in qua virtutis materia, & officio ea reponantur: inde enim patebit quale peccatum sit legis humanæ violatio, siue contemptio.

5.Th.1.2. q.72.a.3. Octauò Quæritur, An peccata per causas, ex quibus oriuntur, & proficiscuntur, vt quædam effecta, specie distinguantur? Respondeo, minimè distingui: nam peccata ex materia, vel obiecta, re, vel ex fine, specie, & ratione differunt, non ex causis efficientibus vel mouentibus: quoniam homicidium cum sit vnum & idem, potest oriri ex superbia, contemptu, ira, odio inuidia, ac similibus aliis. Item cum quis sibi ipsi manus infert violentas, semper vnius specialis rationis peccatum admittit, videlicet contra rectam rationem, quæ naturaliter præscribit, & præcipit cuique, vti, seipsum tueatur & seruet: quo modo etiam vniuersæ res naturali propensione se se conseruant, & ijs, quæ sibi aduersantur, obstant: & tamen multos videmus, qui seipsos interimant, ex variis affectibus, quibus ducuntur, aliquando bonis, aliquando malis, ex ira, ex timore malorum, metu Tyranni vel hostium, denique ex desperatione rerum melionum. Animaduertendum est, ex communi Theologorũ sententia, tres esse generales peccatorum causas veluti fontes & origines. Peccata enim aut ex ignorantia, aut ex infirmitate, & fragilitate naturæ, aut ex malitia committuntur. Ex ignorantia quidẽ, cum quis ideo peccat, quia ignorat de ignorantia verò, ante suo loco iam dixi. Ex infirmitate naturæ delinquit quis, cum aliqua animi affectione impulsus, & motus contra rectam rationem agit. Omnis enim animi perturbatio & affectus, dicitur naturæ infirmitas: suo item loco de animi affectibus disputatur. Ex malitia dicitur is peccare, qui praua voluntatis electione nulla ignorantia delusus, nec vlla sensuũ affectione incitatus, & motus, leges & iura perfringit. Quare is, qui ex infirmitate labitur, animaduertit se contra honestatem, & officium agere, sed aliquo sensuum affectu impulsus, & illectus, bonum vtile vel iocundum honestati, & rectæ rationi anteponit; sicut qui per ignorantiam delinquit, vtile vel iucundum amplectitur, honesto per ignorantiam posthabito: qui verò ex malitia peccat, vtile vel iucũdum honestate neglecta prosequitur, nulla perturbatione animi incitatus nec per ignorantiam deceptus. Hinc fit, vt non ideo ex malitia quis diuinam legẽ infringere, & violare dicatur, quòd malũ vt malũ faciem habet, eligat: nemo enim malũ quatenus malum, affectat, amat, aut eligit, sed quod absque vlla ignorantia vel affectu incitante, atque impellente, malum vt sibi vtile, vel iucundum, post posita scienter honesti ratione velit, ac prosequatur. At dices cũ Aristotele: omnis peccans est ignorans. Respondeo, sensum Philosophi esse, omnes, qui peccãt esse ignorantes, nimirum eos in eligendo, & operando aberrare, quoniam perperam eligunt & operantur. In eãdem sententiã dixit sapiens: errant, qui operantur malum. Error autem in hoc consistit, quòd animaduertens quis aliquid esse turpe, & rectæ rationi aduersum, ac lege interdictum, id nihilominus appetit, probat, eligit, efficitque: nam id amat vt sibi vtile & commodum, vel iucundum, honestati præferens vtilitatem, vel iucunditatem, vel voluptatem. Aristot. 3. Ethic. c.1.

Prou. 14.

Nonò Quæritur, An peccata sint specie diuersa, ex eo, quòd committuntur in Deum, vel in proximum, vel ex hoc, quod quis in seipsum peccat? Respondeo, ea peccata contra Deum fieri, quæ per se proximè pugnant cum iis virtutibus quarum obiecta res, siue materia, finis & regula est Deus, cuiusmodi sunt, quæ contra fidem, spem & charitatem admittuntur. Ea peccata contra proximum fiunt, quibus lædiur & violatur iustitia alteri debita. Tunc verò quis in seipsum delinquit, cum aliquid agit contra debitum temperantiæ, aut fortitudinis officium, vel contra rectam naturæ propensionẽ, qua nos ipsos, & nostra tueri & curare debemus. Ex quo fit, vt quæ diximus ita peccatorũ genera sint specie distincta, quia certo & peculiari modo à recta ratione discordent. Dices. Omne peccatum quo quis in seipsum, vel in proximũ delinquit, contra Deum esse. Respondeo, esse quidem contra Deum, non tamen specialiter & directè, sed generaliter, qua ratione omne peccatum dicitur admitti contra Deum. Animaduertere oportet, omne peccatum contra nos ipsos, vel contra proximum admissum, etiam esse posse speciale peccatũ contra Deũ, nititur m si id fiat eo speciali affectu, & animo vt cõtra Deũ peccetur, & offendatur Deus: tũc enim qui peccat, agit specialiter cõtra charitatẽ in Deũ. Pari etiã modo, quãuis in omni peccato cõtra proximũ admisso sit ratio generalis, quà proximus offenditur, erit tamẽ speciale peccatũ contra proximũ, si ea voluntate & animo fiat, vti proximus offensus in re aliqua lædatur, aut male afficiatur: tunc enim specialiter peccatur contra charitatẽ & beneuolentiam proximo debitam, cum quippiam agitur, vt malè se Proximus habeat: cum quis delinquit, vt alteri nocet. 5.Th.1.2. q.72.a.4.

De eo genere peccati quod omissionis vel commissionis nominatur. CAP. III.

5.Th.1.2. q.72.a.6. PRimò Quæritur, An peccatum omissionis specie differat ab eo, quòd dicitur commissionis? Respondet S. Thomas, hæc duo peccata minimè inter se inuicem specie distare: Probat, quia contra eandem virtutem peccat, qui indictum ab Ecclesia ieiunium prætermittit, & is qui comedit, cum alioqui ieiunium suscipere & seruare lege cogatur. Vnum etiam & idem peccatum est eius, qui non restituit alienum, & eius qui alienum surripit. Quare conclu

dit

dit, prædicta peccata specie conuenire, quando in eadem materia subiecta versantur, differre verò, quando in diuersa rei obiectæ materia consistunt. Peccata enim omissionis fiũt contra ea præcepta, quibus aliquid facere iubemur; Commissionis verò, contra iura & leges, quibus, aliquid facere prohibemur. At enim exempla duo à S. Thoma proposita, id quod vult non videntur cõcludere: quia ieiunij præceptum, quamuis voce videatur in affirmatione consistere, sensu tamen negationem cõtinet: nam ieiunium seruare, nihil aliud est, nisi, Non comedere: & proinde in comedẽdo est violatio præcepti, quod in affirmatione consistit; quodque est peccatum commissionis. Pari ratione præceptum restituendi voce quidem affirmationem habet, sed sententia tamen, etiam negatione constat, nempe, Alienum non retinere; & proinde qui non restituit, commissionis peccatum admittit, quia retinet alienum, quod est contemnere, & violare præceptum per negationem datum, ne alienum retineas. Quare peccata omissionis, vel commissionis si propriè & verè talia sint, possunt etiam specie distingui in eadem materia subiecta. Vt si quis in die festo omittat rem diuinam audire, vel rem Diuinam faciat, aut res sacras tractet indigne: aliud enim est Missæ sacrificio non interesse, siue non audire rem diuinam, aliud mali quidpiam committere contra religionem Missiæ sacrificio debitam. Sic etiam aliud est, simpliciter indigenti non subuenire, quod cum ipsa miseticordia pugnat, aliud verò ipsum occidere, quod iustitiæ aduersatur, & eius leges labefactat, ac rumpit. Aliud item de te benemerito gratias non agere, aliud illi obstare & officere: verũ quod docet S. Thomas, hæc duo genera peccatorum, quæ in omittendo vel committendo consistunt, specie, non differre, negari non potest, quia aliquando non differunt, & id exempla à S. Thoma proposita concludunt, nam ieiunij seruandi præceptum, & restituendi alienum in affirmatione quadam ex parte consistit, iubemur enim alienum suo Domino reddere, & ieiunia ab ecclesia indicta seruare.

1.Th.1.2. 9.79.a.2. Secundò Quæritur, An commissionis & omissionis peccatum sit peccatum speciale? S. Thomas vno quidẽ loco docet esse generale in ijs omnibus, quæ contra præcepta admittuntur vel omittuntur, alio verò loco tradit esse speciale: attamen in eo sibi ipsi S. Thomas non aduersatur: quoniam si quis aliquid lege veritum, agat speciali voluntate & studio contra legem agendi, speciale peccatum cõmissionis admittit: quando verò specialis huiusmodi voluntas deest, generale est peccatum commissionis: quando quis item præceptum omittit ea voluntate, affectu, & animo, vt quod sibi imperatum est, prætermittat, speciale peccatum omissionis incurrit, alioqui generale est peccatum omissionis.

Tertiò Quæritur, An peccatum omissionis possit esse absque vllo actu? Duæ sunt opiniones; Prima negat esse posse. Quam tribuunt S. Thom. 1.2.q.71.art.5. Alex.p.2.q.113.m.10. ad 2. Bonau.d.35.ad dubium 1.circa textum. Henr. quodl.12. q.14. Gabr.2.d.41.q.1.ar.3.dub.3. Secunda affirmat esse posse, est hæc opinio Ricar.2.d.35.a.1.q.1. & quodl.1.q.22. Dur.2.d. 36.q.2. Ocha.3.q.10.ad dub.1. Matũl.2.qu.21.art.2.conclus.4. Almai.tract.3. Mora.c.25. Adria.4.q.3. de Euchar. quæ incipit: Vlterius videndum est. Maior 4. d. 42.qu.1. Probant primò, quia voluntas potest ab omni suo actu desistere. Deinde, quia omne peccatum omissionis simul esset committionis crimen. Adhæc, quia aliquando contingit, vt actus omissionis peccato coniunctus sit per se bonus. Accedit his, quod omissio ex actu sibi coniuncto vel libere, vel necessariò proficiscitur. Si necessariò, ergo in omissione peccatum non erit, sed in actu, ex quo surgit, ac manat omissio. Si libere, ergo in omni omissione est duplex peccatũ, videlicet vnum in opere, quod fi, alterum in ipsa omissione.

Enimuerò prima sententia verior videtur multis: quam sic confirmant, quoniam si omissio est exterior, qualis est omissio sacri audiendi in die festo, esse non potest nisi ex eo, quod sit alia actio exterior, qua impeditur auditio rei sacræ & diuinæ. Si verò omissio est in intellectu, similiter non est, nisi quia mens in alia re intelligenda occupatur. Pari ratione in voluntate ideo quis omittit aliquid velle, quia vult aliud, quo impeditur. Mihi tamen verisimilius est, in actu interno talem voluntatis posse cõtingere peccatum omissionis sine vllo prorsus actu: vt si Titius tempore, quo vt legis, aut præcepti Deum amare deberet, aut certum quid velle inberetur, suspensam voluntatem teneret, peccaret sine vllo actu. Et S. Thomam solùm duo docere puto, vnum, peccatum omissionis sua ratione, & natura, sine actu concipi, & intelligi: nã ideo omittendo peccas, quia non facis, quòd debes, non facis, quod facere lege, & præcepto cogeris: alterũ, peccatum omissionis, re ipsa nõ fieri, nisi vel aliquid agamus, vel saltem in aliquo immoti perseueremus, quo impedimur, ne debitũ præstemus officiũ. Quare Respondeo, posse cogitatione totã peccati omissionis rationẽ concipi absque vllo actu, in quo omnes consentiunt, re tamen ipsa, absque vllo prorsus actu rarissimè peccatum omissionis esse posse, saltẽ illud peccarũ, quod in aliquius actus exteioris debiti omissione consistit. Prauitas enim omissionis tota in eo concipitur, quòd cogitatione intelligimus aliquid non fieri à nobis, quod tamen fieri deberet. Immo actus, qui est causa, & origo omissionis, ideo est malus, quia ipsa omissio est mala: at verò in re, omissio sine vllo actu raro esse potest, quoniã nunquã aliquid omittimus, nisi quia aliud agimus, vel facimus, ex quo debitũ officium prætermittimus: veluti cũ, omittit quis in die festo, Missæ sacrificio interesse, quia diu certo in loco, qui longè à templo aberat, scienter & vltro demoratur, aut quia diutius in lecto iacet, aut pila vel alea ludit. Vnde si tẽpore, quo quis incedere aut iter facere deberet, quiesceret, vel sederet, aut quando loquendi lege ac præcepto teneretur, sileret, quies aut silentiũ in præsentia appellatione actus accipitur. Si peccatum, inquies, omissionis semper est cum actu permistum: non ergo iure potest peccatum omissionis vocari. Respondeo, peccatum omissionis ideo esse & vocari, non quia omni actu vt causa careat, sed quia ob illum actum adiunctum, quidam alius actus ex lege debitus prætermittitur. Item, actus cum omissione coniunctus, quique est causa ipsius, siue sit per se malus, siue bonus, siue medius, & indifferens omissionis deformitate corumpitur, est exemplum. Titius vult in die festo sacrum omittere, aut tempore, quo sacrum audire deberet, sponte sua ludit, dormit, venatur, piscatur, ludendi, dormiendi, venãdi, vel piscandi voluntas, est peccatum: quia licet sit actus, ob eam tamen voluntatem tanquam ob causam, sacrum relinquitur. Præterea, finge Titium, quo tempore sacrum deberet audire, literatum studiis operam dare, quo studio impeditur, quo minus sacrum audiret: tunc actus eiusmodi alioqui per se bonus, vel indifferẽs, ex malæ omissionis inficitur prauitate. Deinde, obiicies. Aliquando præceptum omittitur absque vllo actu: vt si Titius eo tempore, quo erat sacrum auditurus, in lecto decumberet nihil aliud agendo, in lecto enim iacere, non est actus. Respondeo, nomine actus accipi id omne, quod lege vel præcepto imperari, aut vetari potest, cuiusmodi sunt itare, sedere, iacere, quiescere, armatum, vestitum esse. Postremò obiicies, saltem omissionem internam esse posse absque vllo actu: velut si Titius, quo tempore Deum amare deberet, suspensam voluntatem teneret, ita vt non amaret, tunc esset absque vllo actu omissio. Respondeo, hoc esse potissimum secundæ sententiæ argumentum, & præsertim de omissione interna voluntatis: at verò, vt ante iam monui, appellatione actus accipimus id omne, quod lege vel præcepto imperari, vel interdici potest, & tale est animum suspensum tenere tempore, quo quis diligere aliquem deberet. Sicut si quis tempore, quo iter sibi faciendum esset, loco quiesceret: aut quando locuturus ratione sui muneris esset, taceretaut aliter respondeo ad eum modum, quem supra indicaui, posse nonnunquam omissionem esse sine vllo actu, qui propriè sit actus.

Quartò Quæritur, Quandonam omissionis peccatum fieri dicatur? an scilicet fiat eo tempore, quo quis se periculo exponit, aut causam præbet, qua debitum officium omittit, an verò eo tempore, quo ad aliquid faciendũ præcepto compellitur explico rem. Titius omittit sacrum in die festo, quia sponte & scienter se somno dedit, nulla sacri audiendi habita ratione. Quæritur an in peccatum omissionis inciderit, tunc, cum somnum cœpit, an vẽrò cum eo dormiente res diuina facta est, quam audire lege cogebatur. Duas opiniones inuenio, vna docet, nunquam omissionis peccatum esse, nisi eo tempore, quo præceptum in affirmatione consistens præterimittitur: Ita opinari videntur S. Thom. 2.2.qu.79.ar.3.ad 2. Altis. lib.2.sum. tract.29.cap.2.q.3. Martil. 2.q.21.art.2.in 1. 2. Altis. lib.2.sum. tract.29.cap.2.q.3. Martil. 2.q.21.art.2.in 1. opinione, & 2. Altera ait tunc fieri, quando causa datur omissionis. Hanc sententiam sequuntur Alex.p.2.qu.113.m.7. Ricar.4.d.9.a.2.q.3. Adria.4.q.1.de Euchar. quæ incipit, Vltetius videndum est ad 7. arg. Gabr.2. dist.22.qu.2.ar.2.post 3. concluf. Quidem verò hasce duas sententias conciliare nituntur hac distinctione: peccatum omissionis, inquiunt, potest dupliciter contrahi, vel affectu & voluntate, vel re ipsa. Affectu quidem committitur, cum causa datur omittendi præceptum. Re, vero contrahitur, cum eo tempore, quo præceptum seruari deberet, omittitur. Ac primam opinionem locum habere volũt in peccato omissionis, quod affectu solo, & voluntate committitur; secundam verò in omissione, quæ re ipsa & facto contingit. Cæterum mihi magis probatur aliorum opinio has duas sententias aliter conciliantium. Est enim animaduertendum, omissionem posse dupliciter accidere, vno modo, cum præceptum prætermittimus, quãdo alioqui id seruare commodè possemus: ita vt in nostra potestate sit vtrumque, tum omittere, tum seruare præceptum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tunc omissio,peccato, & culpæ tribuitur eo tempore, quo re,& facto nostro voluntario contingit, quia eam impedire, & deuitare possumus,& debemus. Altero modo, omissio interdum accidit,ita vt solum sit in nostra potestate causa:non item omissio: velut si quis scienter sua sponte , & voluntate se somno dedat,cum periculum est, ne rem diuinam audiat, ac deinde eo dormiente,res Diuina fit: tunc eiusmodi omissio in culpa est,quando causa fuit data non audiendi sacrum: nam eo tempore,quo præceptum erat opere implendum, in dormientis potestate non erat id seruare; & propterea omissio tunc temporis, culpæ dari non potest , & solum est effectus naturaliter ex causa data profectus. Effectus autem naturaliter ex causa quamuis alioqui voluntaria natus & existens,in culpa non est , nisi ob causam vltro datam. Alioqui enim qui alicui venenum portexisset,continuò peccasset toto eo tempore , quo propinatum venenum suum effectum præstitisset. Qui item ex immodico cibo , vel potu in morbum incideret , toto eo tempore delinquere diceretur, quo cibus , vel potus concoqueretur in corpore : quæ certè incommoda, & absurda videntur. At, inquies , aliquando vsu venit,vt qui mane somnum cœperit cum periculo , quominus suum debitum officium præstet , excitatus à somno id non omittat ; ergo nondum est re, & facto peccatum omissionis admissum. Respondeo parum aut nihil referre,si post causam datam postea omissio casu aliquo impediatur : præcessit enim omissionis culpa in causa , siue deinde omissio subsecuta sit,siue impedita : prima opinio intelligitur primo modo,secunda verò secundo.

Quintò Quæritur,An actus coniunctus omissioni sit peccatum? Dur.2.d.16.q.2.n.6. ait aliquando esse bonum ; cuiusmodi est ægrotum inuisere eo tempore , quo sactum in die festo esset audiendum: Marsi.R icar.Almai. Gabr. Hentic.locis ante citatis,censent esse peccatum cõmissionis; & proinde in omni omissione,in qua est actus,qui est eius causa,esse duplex peccatum, vnum commissionis, omissionis alterum. S.Thom.de malo.q.2.a.1.ad.7. in vniuersum asserit , actum, qui est causa omissionis esse malum,quoniam ipsa omissione cuius est causa, polluitur. Alij verò distinguunt dicentes, actum, qui est causa omissionis esse semper peccatum : nec tamen commissionis, sed præcisè omissionis , quoniam non est per se peccatum,sed causa peccati,& prauitate omissionis inficitur : actum verò , qui non est causa omissionis; sed solùm comes,non semper esse malum. Porrò actus ille dicitur causa omissionis , ex quo nascitur omissio , etiamsi aliunde existeret omissio illa absque eo actu , satis enim est,si ex illo actu nunc oriatur,quamuis etiam simul ex alio actu fluat ac manet,actus verò est comes tantùm omissionis , quādo nullo modo ex eo pendet omissio , quod verum est, & hoc claret exemplo : statuit quis non audire sacrum in die festo, eiusmodi voluntas est mala, quia est causa omittendi sacrum: si postea autem cum id statuerit , velit non esse otiosus domi suæ, vbi manet tempore , quo erat sacrum auditurus, & ideo vel literis det operam , vel preces ad Deum fundat,vel ægrotum inuisat , nequaquam peccat in his actibus, quoniam non sunt causæ omissionis , sed comites : alioqui enim toto tempore omissionis continenter peccasset : rursus alioqui pariter deliquisset , legem , vel præceptum aut officium aliud implendo tempore , quo præceptum omittit. Hoc tamen locum habet , quando actus, qui est omissionis comes , non est talis , vt sufficiat ad impediendum præceptum, quòd prætermittitur. Vt si Titius lege , vel præcepto ad persoluendum diuinum officium compulsus , codicem precationum in mare proijceret , aut tempore , quo sactum deberet audire, alio se conferret : tunc enim etiamsi Titius hæc vel alia similia efficeret , postquam firmo animo decreuit officium omittere Diuinum, aut sacrum non audire,peccaret denuò precum Horariarum libellum abijciendo , aut se alió conferendo, eo quod denuò sese impedit, quo minus officij Diuini pensum persoluat , aut Missæ sacro interfit. Idem iuris est in eo , qui post votum castitatis Deo factum, vxorem ducit & in eo , qui rem , quam furto subripuit, vendit & alienat : nam eo ipso ille sese impedit , quo minus votum exoluat , & hic quominus rem furto sublatam restituat.

S. Tho. 1. 2. q.6.ar. 3.

Sextò Quæritur , An vt omissio sit voluntaria indirectè, necesse sit, vt aliquid facere possimus & debeamus? S. Tho. ad omissionem indirectè voluntariam duo videtur requirere. Primò vt possimus. Secundò vt debeamus vi , & ratione præcepti aliquid operari. Nam si absit præceptum , & lex, non sufficit potestas, quia culpæ minimè tribuitur quicquid impedire possumus , licet non impediamus , cum ad impediendum nulla lege compellimur ; ita etiam Deus peccata non impedit,cum tamen alioqui,si veller , posset. Almainus verò in omissione voluntaria solùm postulat , vt possimus,

Almai. tract. 1. Moral.c. 1.

& scienter non faciamus:quod probat. Primò,quia non statim atque aliquid est voluntarium,vitio & culpæ datur:ergo non ideo,quod omissio est voluntaria,culpam habet. Deindè,qui nulla lege , nulloque præcepto cogitur suscipere , & seruare ieiunium,potest si velit,& à cibo abstinere, & ventri indulgere:si sponte & voluntate sua ieiunium negligat,in eo est ieiunij omissio voluntaria , & tamen ab omni culpa , & peccato libera ; ergo ad omissionem voluntariam minimè requiritur , vt sit præceptum , ac lex aliquid faciendi. Quidam discipuli S. Thomæ eius doctrinam ab Almaini calumnijs in hac parte defendunt , in hunc modum dicentes: S.Thomam de peccato omissionis non loqui,sed de effectu, qui omissionem consequitur:& vt effectus omissionem consecutus nobis vitio tribuatur,opus esse,inquiūt, vt possimus, & debeamus aliquid facere ; alioqui effectus vitio verti, & dari non potest, vt subiectis patebit exemplis. Si nauis periclitetur , & nauta & miles possint commodè subuenire,nautæ eius periculum negligenti , culpæ datur nauis exitium, militi non item,non ob aliud certè,nisi quia nautæ erat, periclitanti naui subsidium ferre, non militis. Item ædituo vitio, & culpæ tribuitur , quod templi fores non clauserit , ex quo furtum est in templo commissum : & tamen si priuatus quispiam templum minimè clauderet, quòd commodè posset,haud merito culparetur. Præterea peccata, quæ fiunt,nec debent,nec possunt in Deum conijci,& tamen eius permissu contingunt: quæ , quoniam impedire ea nequaquam debet, quamuis possit , si velit , in eum referri nequeunt. Cæterum ineo iudicio Almainus non est S.Thomæ mentem assequutus:nam S. Thomas nunquam negauit omissionem esse voluntariam, quando quidpiam scienter, & sponte prætermittimus,etiam si id facere nullo præcepto cogamur:tunc enim omissio est expressim voluntaria per se, de qua S. Thomas non loquitur, sed de omissione,quæ est indirectè , & implicitè voluntaria; hæc enim cùm non sit voluntaria,reipsa per actum voluntatis expressum , requirit omnino, vt sit solum voluntaria indirectè, & implicitè : leges autem , canones & iura voluntariam non habent aut iudicant omissionem , nisi cum quis alioqui præcepto , vel lege compellitur ad aliquid faciendum: sicut eum qui tacet , consentire dicimus , quum alioqui loqui deberet : quamuis reipsa , neque consentiat, neque dissentiat , nam consentit tacita quadam voluntate, quia tacentem pro consentiente,& loquente habemus,quum loqui deberet.

Septimò Quæritur , An in sacra peccatorum confessione explicari debeant ij actus , qui sunt cum peccato omissionis coniuncti , an verò satis sit , solam omissionem confiteri. Quidam senserunt narrari debere eos actus, qui sunt omissionis causa. Cæterum probabilius existimo, nulla nos ad id lege compelli. Nam vel actus sunt per se alioqui boni , aut indifferentes, aut mali: si boni aut indifferentes , ipsa omissionis prauitate extrinsecùs corrumpuntur , & inquinantur, & ideo satis est in confessione exprimere omissionem.Rem declaro: Titius tempore,quo sacrum audire debebat,equitauit, vel dormiit,vel lusit, vel literis operam dedit, hæc non necesse est in confessione explicare,quia non sunt mala, nisi ex omissionis peccato,quo inter confitendum patefacto tota culpa detegitur. Si verò actus sint alioqui mali debet pœnitens eos confessario referre , non quidem propter omissionis peccatum , sed qui sunt per se mali atque vitiosi: vt si tempore , quo sacrum audire deberes , furtum admitteres.

Octauò Quæritur , An grauitas peccati in omissionibus existat , ac pendeat ex bonitate actus , qui prætermittitur? Respondeo, pendere , quoniam omissio est priuatio actus, qui fieri deberet. Si queras an actus, qui est causa omissionis,ex eo quod sit bonus vel melior , minuat omissionis deformitatem; V.G. Titius sacrum omisit, quia ægrotum inuisit: Caius verò prætermisit, quia lusit , an Titius minus peccauerit quàm Caius. Quidam respondent , minus peccasse. Sed dicendum est, reuera non minui omissionis deformitatem:tum quia alioqui ex bonitate actus posset ex toto auferri prauitas omissionis : tum quia macula , & fœditate omissionis polluitur actus , quamuis sit alioqui bonus: sicut etiam electio, ex mala finis voluntate maculatur atque corrumpitur. Si secundo roges , an omisio , quæ est explicitè voluntaria,sit grauior ea,quæ tantum est tacitè, & implicitè voluntaria. Vtar exemplo. Titius in die festo rem sacram, & diuinam omittit , quia non vult Missæ sacrificio interesse, & rem diuinam audire: Caius verò omittit, quia aliis rebus implicatur , & rem sacram audiendam non curat. Respondeo, Titium per se grauius delinquere , quia omisio in eo est explicitè voluntaria. Si tamen Caius animaduertat se aliis rebus impediri , & ob hoc rem sacram omittere , & scienter nihil curet rem diuinam audiendam , tunc æquè

grauiter

grauiter peccat ac Titius,quia æqualiter scit,& nihilominus aliis se implicat rebus , & Missæ sacrificium re ipsa & facto prætermittit ac negligit.

De peccatis cordis, oris & operis.
CAP. IIII.

S.Th.1.2. q.17.a.7.

PRimò Quæritur , Quomodo accipi debat ea diuisio atque distinctio peccatorum,qua alia dicuntur esse cordis, alia oris , alia operis ? Respondeo , hæc peccata accipi posse dupliciter: vno modo, vt singula sunt per se perfecta ; & tunc peccata cordis dicuntur ea,quæ in ipsa voluntate, siue ratione complentur:qualia sunt odium Dei,vel proximi, hæresis, inuidia,ira,superbia,contemptus,auaritia,ambitio:iudicium temerarium.Ea verò peccata oris sunt, quæ in sermone consistunt,& in eo cõsumantur,cuiusmodi sunt detractio, mendacium,periurium,falsum testimonium,conuitium, maledictum coniectum in Deum vel eos , quos in sanctorum numerum Ecclesia retulit. Porrò ea peccata dicuntur esse operis,quæ opere perficiuntur,vt furtum , latrocinium, homicidium,veneficium:proditio patriæ,adulterium , stuprum , ad scortum accessus,incestus, rapina.Altero modo hæc peccata possunt accipi , quatenus peccata cordis vel oris sunt veluti quidam progressus ad opus. Peccatum enim , quod consistit in opere,ortum habet ex corde,& tunc voluntas & cupiditas furandi vel occidendi alterum , dicitur Peccatum cordis siue cogitationis , quia est furtum vel homicidium affectu , vel voluntate susceptum.Pari ratione,alteri furtum,homicidium vel adulterium suadere , est peccatum oris : & tunc peccata cordis vel oris sunt veluti initia & origines,fontes vel causæ eorum peccatorum , quæ opere consumantur : immo opus ipsum est obiectum,finis,& materia cogitationis,locutionisque,siue sermonis.

Matt. 15.

Secundò Quæritur , An prædicta peccatorum genera sint inter sese specie , & natura distincta ? Respondeo , specie differre peccata,quæ in voluntate ipsa consummantur ab iis, quæ verbo aut opere complentur : quoniam quandocunque talia sunt, re obiecta & materia differunt. Nam ambitio , superbia,contemptus,odium,ira,inuidia,hæresis,quæ sunt peccata cordis,specie distinguuntur à contumelia , detractione, conuitio,maledicto, periurio , mendacio , quæ verbo perficiuntur,& à furto,adulterio,homicidio,quæ in opere , & facto consistunt. Quandocunque verò peccata cordis vel oris respectum, & ordinem habent ad opus , quia sunt causæ , & origines malefactorum siue malorum operum, tunc peccata cordis,vel oris,à peccatis operis specie non differunt, vt voluntas, cupiditas , & desiderium furandi eiusdem speciei est, cuius est furtum : & persuadere alteri adulterium , in eadem specie,in qua adulterium, reponitur.

Tertiò Quæritur , Quo pacto peccata cogitationis multiplicetur specie,vel numero? Respondeo, specie multiplicari ex diuersitate obiecti, siue materiæ specie distinctæ , tametsi vnus numero sit voluntatis actus : veluti si Titius velit Caiũ occidere,& vniuersa eius bona surripere, etsi vnus est voluntatis affectus , sunt duæ tamen peccati prauitates specie diuersæ.Deinde , ex obiecto & fine,specie , & ratione diuersis, peccatum cogitationis specie distinguitur : quemadmodum si Titius velit furari, vt habeat, quod donet meretrici. Item, quando in obiecto,& materia sunt simul duæ contra rectam rationem prauitates,peccatum cordis est etiam specie diuersum.Quale est,si Titius velit rem sacram furari,aut post votum castitatis Deo nuncupatum cum scorto rem habere,clericum occidere,vel in templo alteram necare , numero verò multiplicantur peccata cordis etiam ex parte obiecti siue materiæ,licet vnus alioqui voluntatis sit actus:vti est voluntas mala habens respectum , & ordinem ad duo obiecta numero distincta. Quemadmodum enim actus inter se specie distant, per obiecta specie diuersa : ita etiam ex obiectis numero distinguuntur. Quomodo si Titius eodem actu velit occidere tres homines,aut tria furta committere , est triplex peccatum , siue furti , siue homicidij. Et eadem ratio est de peccatis omissionis : vt si quis vna voluntate velit Missæ sacrificio abesse,tribus diebus festis , aut trium dierum indicta ieiunia prætermittere , aut tria vota : quibus tenetur adstrictus,violare.Ex his omnibus intelligi potest, quātæ prauitatis sit voluntas, qua quis vult necem omnium hominum,aut qua vult omittere indicta in tota Quadragesima ieiunia. Obseruandum autem est, obiecta debere esse integra per se, ita vt vnum non sit pars alterius nec omnia tanquam partes, totum aliquod constituant : tunc enim non sunt obiecta numero diuersa. Hinc quoque perspicuè intelligitur , quid dicendum sit de eo,quod quærit,& tractat Nauartus,An si Titius velit occidere Caium cum tota eius familia,duo tantum

Nauar in Manual. c.6.n.18.

peccata homicidij committat voluntatis affectu, an verò tot homicidia,numero,quot sunt homines in familia. Ait ille nõ esse tot homicidia,quot sunt homines,quia tota , inquit , familia in iure, vna persona reputatur. l.1. ff. si familia furtum fecisse dicatur.Deinde, quia familia est multarum personarũ collectio ; sicut domus est quoddam totum ex multis rebus tãquam ex partibus constitutum. Quare si quis vellet domũ comburere, vel omnes certæ alicuius Bibliothecæ libros furto surripere,aut tritici ingentem aceruum, aut magnum aliquem aureorum cumulum furari, aut ouium totum gregem, vel totum boum,aut equorum armentum abigere , vnũ tantùm peccatum admittere diceretur. Verũ enim verò hæc Nauarri opinio mihi non omni ex parte placet. Primum , quia dixi,Peccata numero distinguuntur ex obiectis: ergo si quis velit sex,vel septem certæ familiæ vitros occidere,tot numero homicidia voluntate committit,quot sunt viri,vel homines.Præterea,fingamus,in familia Caij esse Clericum, neque id ignorare Titium , cum vult & machinatur familiæ totius interitum,certè negari non potest,eiusmodi affectum,& voluntatem ea ratione , qua fertur in personam Clerici esse sacrilegam.Accedit his,quod singuli familiæ homines,sunt integra per se obiecta homicidij,& ideo tot necesse est, vt sint homicidia , quot sunt homines occisi. Nec argumenta Nauarri vllam vim habent. Domus enim est quoddam totum ex multis rebus, tanquam partibus cõstans: personæ verò familiæ quamuis iuris fictione dicantur vnam personam , videlicet fictam efficere:non tamen verè,& re ipsa dici possunt vna persona:idem dicendum de eo , qui vult omnes Bibliothecæ libros surripere, aut ingentem tritici cumulum furari, aut gregem ouium,vel porcorum abigere , quod dixi de eo, qui vellet domum totam exurere: in his enim omnibus vnũ tantum peccatum est, quia oues vel porci vnum gregem, & plutes boues vnum armentum , & plures libri vnam Bibliothecam, & plures nummi vnum cumulum efficiunt : peccatum igitur in his singulis est vnum , quamuis eo grauius & maius,quo materia peccati maior est.

Quartò Quæritur, An peccata voluntatis interna temporis interruptione multiplicentur. Vt si Titius velit Caium occidere,& deinde dormit,vel nihil de Caij cæde cogitat ad alia distractus,& postea expergefactus,vel ad seipsum reuersus, iterum vult , & optat interitum Caij. Quæritur an sint, duo numero peccata,an verò vnum tantummodo:Duæ sunt opiniones.Vna docet, peccata voluntaris in vniuersum temporis interruptione multiplicari. Hoc apertè videntur docuisse S. Tho.2.d.42.q. ar.1.Armil.Peccatum.n.4.Tab.Peccatum.1.q.8. Mai.4.d.15.q.29.§.ex qua definitione. Antoni.p. 2.tit.5.cap.1.§.10.Cui sententiæ plurimum fauet & ratio:quia ad vnitatem motus,& actus requiritur vnitas temporis.Nam si quispiam apertis oculis cernat , & deinde non videat , ac post paululum temporis iterum cernat,erunt duo actus:alioqui enim quod semel interiit,idem per naturā rediret, quod fieri nequaquam potest. Ergo duæ sunt voluntates numero distinctæ,si quippiam volo, ac deinde cesso, & post moram temporis iterum volo.Deinde,quia dubitari nõ potest, quin sint duo numero peccata,si Titius odio Caium habeat,vel ei inuideat,ac deinde ab eo actu desistat,interualloque temporis elapso odium renouet , aut inuidiam renocet. Postremò, quemadmodum peccata externa semel admissa, si iterentur, verè fiunt plura, & augentur numero ; eodem modo & peccata,quæ voluntatis affectus consummatur , toties multiplicantur,quoties interiectu temporis repetuntur.Altera opinio tradit peccata cordis interna multiplicari,quando,postquam sunt per contrariam voluntatem interrupta , replicantur. Exemplum est:Si Titius postquam necē, & intentũ Caij concupiuit,ac decreuit animo, ab ea voluntate per pœnitentiam recessit,& iterum deinde cõcupierit, erunt duo numero peccata:si tamen priorem voluntatem non exuat,ac deponat,ac interim dormiat,vel nihil de nece Caij cogitans negociatur, & postea iterum Caij cædem exoptet , vnum erit peccatum, quia prior voluntas licet non actu , habitu tamen permanet, & ideo secunda voluntas accedens priorem non multiplicat,sed confirmat.Sicut(inquit Caietanus)lumen denuo productum, & priori accedens auget antiquum , non autem facit aliud.Ita sentiunt Caiet.opusculorum tom.1.tract. 31. qui est responsionum. 17.responsione 15.ad 2.dubitationem, Natar.in Man.c.6.nu.16.& de pœnit.d.5.c.consideret.num.42.& sequentibus, quanquam Caietanum,Nauarrus, ex parte tantùm sequitur:fatetur enim peccata,si sint ex ijs,quæ in voluntate cõplentur , vere fieri plura solo temporis interiectu, cuiusmodi sunt odiũ,superbia,inuidia , hæresis,delectatio morosa, iudicium temerarium, ambitio:ea verò , quæ facto vel verbo perficiuntur , eiusmodi est desiderium , cupiditas & voluntas mali aliquid perpetrandi,nõ multiplicari sola temporis interruptione, nisi prior etiam voluntas mutetur. Pro

bant

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant Caietanus, & Nauarrus suam sententiam simili exemplo: si quis enim longum iter faciat voluntate, & studio certæ cuiusdam rei faciundæ, toto tempore, quo durat iter susceptum, perinanere quoque prior voluntas videtur, quæ licet millies in itinere repetatur, & redintegretur, confirmari dicitur, multiplicari non item. Quibusdam recensionibus prima opinio magis arridet multis de causis. Tum, quia peccata quæ in voluntate complentur, vere fiunt multa, cum lapsu temporis replicantur, vt recte dixit Nauarrus: cum etiam quia in vniuersum actus voluntatis, si ad aliquod tempus esse desinat, idem numero non redit, sed similis: manet autem aliquando voluntas in aliquo eius effectu, vt cum ex voluntate, & studio aliquid faciendi iter suscipimus. Cum autem voluntas in effectu suo persistit, tamdiu perdurat, quamdiu perthanet effectus. Et huiusmodi voluntas dicitur confirmari, quoties effectus, licet plurimi sibi inuicem connexi, & coniuncti succedunt: ego tamen existimo prædictas duas opiniones facile conciliari posse in hunc modum, id-est, peccata, quæ in voluntate perficiuntur, cursu temporis multiplicantur, cum iterantur: quod dixit Nauarrus, & hoc Caietanus non negauit. Secundo, voluntas aliquid faciendi vel omittendi, quæ facto completur vel omissione, quandocunque habet effectum, quem facit, quamuis multiplicetur, effectu eodem manente, non continet tot merita, vel peccata, quot repetitiones, & hoc est, quod docere voluit Caietanus, vt si longam peregrinationem sponte suscipias, & in itinere voluntatem sæpius replices: vnum est tuum meritum in vna longa peregrinatione, sic etiam si vnum quid furteris, & dum furaris, voluntatem repetis, vnum est furtum; quia voluntas furandi in furto completur, & ideo mala est, quia furtum est malum, parum refert, furens ex vna voluntate, an ex voluntate sæpius iterata, & hoc etiam dicet prima opinio. Ex his omnibus intelligi potest, quid respondere, oporteat ei quæstioni, qua quæritur, quo pacto huiusmodi malæ voluntates sint in confessione sacerdoti explicandæ, quado sunt peccata numero distincta: nam cum peccatorum numerus exprimi debeat, multiplicatam voluntatem sacerdoti in confessione oportet exponere: sed quia sæpe usu venit, vt difficile sit tot voluntates repetitas memoria retinere; ideo satis est pœnitenti, quæ intercesit, temporis moram, & diuturnitatem declarare, si id adijciat, se voluntatis affectum toto eo temporis spatio sæpius iterasse.

Quinto Quæritur, quando & quo modo peccata, quæ sermone complentur, numero augeantur? Respondeo, specie fieri multa, & augeri numero, quando verbum seu sermo struitur, & refertur ad obiecta specie diuersa: veluti si Tius contumeliose Caium compellet hæreticum, latronem, adulterum, tria peccata contumeliæ committit specie distincta. Præterea, si vnus homo hæresim, maledictum in Deum, & falsum testimonium dixerit, tria erunt peccata. Item si semo terminetur in obiecto vno quidem, sed duplici prauitate corrupto, erit etiam in duplici specie: vt si alterum per contumeliam appellet rerum sacrarum furem. Quæres, an numero pluta fiant hæc peccata si vno iræ impetu per iniurium quis compellet alterum ter, aut quater latronem: item si quis maledixerit Deo, & certo alicui sancto, an sint duo peccata numero distincta, an vnum solummodo? Nauarrus videtur docere, non multiplicari numero peccata, si bis, aut ter eodem continenter sermone aliquem compellaueris furem: nec augeri numero conuitia, vel maledicta pro numero eorum, quibus obijciuntur. Vt si quis, inquit, maledicat simul Deo, & duodecim Apostolis, non erit nisi duplex maledictum in Deum, & Apostolos. Sed quidam Nauarrum oppugnant non est, inquiunt, cur qui vno sermonis impetu ter mentitur, vel peierat, vel maledicit, tria peccata non committat, si is etiam, qui alium contumeliose latronem, & hæreticum, proditorem, & sicarium appellat, tria vel quatuor peccata perpetrat. Item non est maior ratio, cur qui vno ictu occidit tres homines, tribus se peccatis, obstringat, quàm is, qui vno sermone maledicit Deo S. Petro & S. Paulo: quoniam sicut trium hominum cædes ex obiectis numero diuersis distinguitur, licet sit vno ictu patrata; sic etiam maledictum in Deum, S. Petrum, & S. Paulum coniectum, per obiecta numero distincta seiungitur, quamuis quis simul tribus maledicat. Ex quo etiam efficitur, vt si quis maledictum in Deum, & in duodecim Apostolos conferat tot criminum culpam contrahat, quot sunt personæ sanctæ, quibus obiecerit maledictum. Quod & ratione & argumento conficere nituntur, quia hæc peccata verbo complentur. ergo sicut si ter mentiaris, tria peccata committis, quoniam singula suo verbo consummantur; ita etiam si ter quempiam latronem dixeris, tria erunt peccata, quia vnumquodque illorum est eodem verbo, ter tamen repetito consummatum. Præterea, si eum primùm eum latronem nominasti, semel peccasti: ergo etiam cum secundo, & tertio contumeliam repetisti: non enim est maior ratio, de primo quàm de secundo, & tertio. Ego verò in hac parte cum Nauarro, in vno conuentio, in altero dissentio: conuenio quidem in hoc, quod existimo, si quis ter, vel quater, vel sæpius continuato sermone alterum latronem compellet, vnum esse peccatum contumeliæ, quia vna est pugna, rixa, contentio vel lis, & tres illi actus, licet sint mali, sunt tamen partes vnius pugnæ, rixæ, contentionis vel litis: ita etiam si quis eum altero dimicet, & eum ter, vel quater pugno percutiat, aut vulneret, vnum est peccatum, quia vna est pugna, cuius sunt partes vulnera: sic etiam si quis vnum post alterum librum furripiat & totam Bibliothecam expilet, vnum est furtum, licet deterrimus, quo plures libri furripiuntur: pari ratione si quis alterum verberet centies, aut millies continuato opere, vna est verberatio, sed eo grauior, quo sæpius alter verberatus fuerit. quis rem vnam, sed eam dum defert, sæpe deponit, & sæpe resumit: animo dum defert, alius ei furatur, & eam ipse mox recuperat, & deportat, quousque ad locum destinatum perueniat, vnum est furtum, quia non est completum, donec in loco destinato reponit. In altero verò à Nauarro dissentio, quòd puto plura esse peccata, si quis vno sermone in Deum, & plures sanctos homines maledicta conijciat, quia plures contumelia afficit, sicut si vno ictu vulneraret, vel occideret plures. Ex his perspicitur non à verò abesse Glossa d. 31. q. 2. dicentem: Qui vno impetu in iudicio ter appellauit, semel appellasse censetur. Item in l. cum quæstio, C. De legatis, 3. sed & alia, dicitur: Qui eandem rem cuipiam in testamento bis, aut ter legauit, perinde est, ac si semel legauerit. Quidam, de quibus paulò ante iam dixi, respondere contendunt non semper argumentum vim habere in foro conscientiæ, ex hoc, quod locum, & vim habeat in foro exteriori, vbi quod attinet ad sententiam ferendam, pro eodem iudicatur semel aut sæpius, vno impetu aut continuato actu iudicem alium appellasse: & pro eodem, si quis alteri eandem rem semel aut sæpius eodem testamento legauerit. Quod verò ad culpam spectat in foro conscientiæ, non est, inquiunt, idem, si quis alterum semel latronem appellet, ac si bis, repetito & continuato sermone: sicut non est idem semel mentiri vel peierare, vel falsum testimonium dicere, quod bis tertiè continuato sermone: quia secundum mendacium, vel periurium, vel maledictum in alium, suam habet per se prauitatem, nec eam accipit à primo. Cæterum quidquid illi dicant, prædicta Glossa in vtroque foro locum habet, quia si vno continuato sermone ter, vel quater mentior, vel peiero in eadem re, & materia subiecta, vnum peccatum censetur, quia tria mendacia, siue tria periuria, sunt vnius continuati sermonis partes, & seruo in vltimo mendacio siue periurio perficitur.

Sextò Quæritur, Quo pacto peccata, quæ opere consummantur, specie vel numero fiant multa? Respondeo, compertum esse, ea ex obiectis specie diuersis numero augeri, veluti adulterium, furtum, homicidium. Item, ex obiecto plures specie distinctas prauitates habente, vt furtum rei sacræ, vel si quis voto castitatis adstrictus cum scorto rem habeat: Item ex obiecto & fine specie diuersis: vt si Titius Caium interimat, vt sibi bona eius vsurpet. Deindè, hæc peccata plura numero fiunt, tametsi vnus sit actus, modo respectum, & ordinem habeat ad obiecta numero differentia, sed contra rectam rationem; vt si Titius vno teli iactu duos simul homines occidat. Præterea, cum hæc peccata facto consummentur, tot sunt numero, quot actus sunt vnus post alterum: quemadmodum si quispiam bis tertiè subinde fœminam sibi non nuptam cognoscat: nam post consummatum primum actum, qui sequitur est omnino alius & diuersus sua per se turpitudine malus atque vitiosus. Quæres, an Titius si tria adulteria, vel tres simplices fornicationes admittat cum tribus fœminis rem habens, explicare in confessione peccatorum debeat se rem habuisse cum tribus fœminis seu nuptis seu mattimonio solutis: an verò satis sit fateri se tria adulteria, vel tres fornicationes admisisse? Ratio dubitandi est, quia fornicatio, vel adulterium potest ter cum eadem fœmina committi, aut ter cum tribus fœminis. Respondeo nihil refeire, modo numerus fornicationum, vel adulteriorum exprimatur, sit eadem fœmina, an diuersa: quoniam fornicationis, vel adulterij deformitas non habet diuersam cum recta ratione repugnantiam ex hoc, quod sit cum eadem, vel diuersis fœminis, eiusdem tamen status, & conditionis. Docent Maior. 4. d. 17. q. 2. & Nauar. in Man. c. 16. n. 5. tam grauiter peccare eum, qui decies cum eadem fœmina rem habet, quam eum, qui decies cum decem fœminis eiusdem conditionis, & status rem habet. At, inquies, qui decem fœminas cognoscit, causa est, vt decem fœminæ peccent,

Nauarr. in Man. c. 6. n. 17 & 18.

cent, quod locum non habet in eo, qui decies ad eandem fœminam accedit. Respondeo hunc esse causam, vt eadem fœmina decies peccet, sicut ille decem fœminas ad peccandum induxit, item cum dicimus tam grauiter peccare, qui decies cum eadem fœmina rem habet, quàm qui decies cum decem fœminis, id intelligimus locum habere, si in cæteris sint partes: vt sicut decem fœminas ad libidinem inuitat hic, sic ille inuitat decies eandem fœminam ad luxuriæ peccatum. Secundò Quæres, An actus, qui præcedunt, comitantur, vel cõsequuntur peccata, sint delicta numero distincta, quales sunt multi actus, qui vnum, & idem luxuriæ peccatum præcedere, comitari & consequi solent. Respondeo, aliquando actus tales per se esse malos, aliquando indifferẽtes. Exempli causa, Titius armat ad Caium interficiendum, domo exit, & dum rure eum quærit, sata aliena graui cum proximi detrimento conculcat: arma capere, domo egredi, & rus petere, actus sunt per se indifferentes, & ideo sunt mali dumtaxat extrinsecus ob finem malum animo conceptum, cædem nempe Caij: atque huius generis actus minimè necesse est inter confitendum explicare, cum careant prauitate ab ea, quæ est finis destinati, & optati nempè cædis, diuersa. At verò alienæ segetis conculcatio est per se mala, specialiter à recta ratione dissidens: quare est aliud peccatum specie diuersum, ac propterea necessariò in confessione sacerdoti narrandum, eodem modo de peccatis luxuriæ iudicandum est. Nam idem libidinis crimen opere perpetratum solent præcedere, comitari, vel consequi multi alij actus aliquando per se medij, & indifferentes, aliquando ex se obscœni & turpes: certum & exploratum est, indifferentes in confessione peccatorum minimè declarari, & patefieri oportere: qui verò actus sunt per se turpes, & vitiosi, vere sunt peccata & iuxta aliquorum sententiam numero distincta ab eo peccato, quod in turpi cum fœmina congressu consummatur: talia sunt verba obscœna: osculare, amplexus vel tactus impudici, & proinde in confessione, inquiunt, referri & exponi debent cum sint alia peccata. Sed quòd ij actus fere plerumque intelliguntur vna cum ipso concubitu in confessione explicato: ideo aiunt non est necesse vt per se singulatim exprimantur: is enim, qui pœnitentis confessionem excipit eos actus simul audisse videtur vna cum ipso concubitu audito. Hoc enim idem accidit in omnibus aliis peccatis: vt si sacerdos alteri confiteatur, cui notus est, non cogitur fateri se esse sacerdotem, cum se accusat de castitate à se grauiter violata: tunc enim circunstantiam personæ explicare non est necesse, neque ob aliud, nisi quia ea nota est ei, qui eius confessionem excipit; & quia cum se fatetur contra castitatem peccasse, hoc ipso intelligitur esse peccatum sacerdotis, qui seruandæ castitatis voto tenetur obstrictus: ego tamen aliter existimo, videlicet oscula, amplexus, verba & tactus obscœni & impudici qui antecedunt, comitantur vel cons

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alberti, Sancti Thomæ, Bonauenturæ quos etiam secutus est Durandus, qui quidem inde deduxerunt omnem sensuum titillationem esse peccatum. Ex quo efficitur, vt prædicta opinio longe absit à Lutheranorum, & Caluinistarum hæresi, qui persuadere conantur, omnem motum malum & vitiosum, licet voluntarius non sit, esse peccatum, falsúque esse ad peccati rationem, si sit motus in natura mentis & intelligentiæ participe, contra testam rationem ex peccato originem trahens, tanquam effectus ex causa. Et proindè colligunt, omnes concupiscentiæ nostræ motus contra rationem surgentes, quamuis subitos & repentinos, esse peccata, & pœnam promereri: in iustis tamen hominibus eos motus beneficio Dei minimè culpæ imputari. Quorum sententia licet aliqua ex parte cum Henrici opinione consentiat, vt alibi dicam, præterquam quod cum Fidei decretis & doctrina pugnat; Philosophiæ quoque ipsi, & rectæ Rationi aduersatur, secundum quam nihil in moribus peccati rationem habet, quod voluntarium non sit: qua de re, cum de Peccato originis agam, fusius disputabo. Secunda opinio tradit eos motus, quos Theologorum Schola primò primos appellat siue sensuum corporis, aut naturalium virium actiones, siue imaginationem, cum præsentium, tum absentium rerum consequentes, omni culpa carere, quoniam Rationis vsum omnino præcurrunt: quæ sententia cõmuni est Theologorum consensu recepta, ita enim opinantur Ricar. 2. d. 21. ar. 2. q. 1. Scot. 2. d. 42. ad tertiam quæst. Lyran Matth. 5. Almain. tract. 1. Moral. cap. 24. Nider in. 9. Præcep. Decalogi. cap. 4. Cordub. lib. 1. quæst. 9. q. 21. dub. 9. Angest. c. 6. Moral. Et meritò quidem, quia ante omnem Rationis vsum nihil voluntarium esse potest; quippe voluntarium necessariò est cum cognitione rei: ergo vbi nulla est mentis siue rationis cognitio, voluntarium esse non potest. Portò licet ratio sæpe imaginationem præuenire, & corrigere queat, non tamen semper potest, nam multæ imaginationes præterniolant, nec Ratio potest ita esse peruigil ac prudens, vt omnes aduertere & præcauere queat; præsertim cum ea, quæ subito in sensus incurrunt, repente quoque in imaginationem irrepant, & influant, ita vt citius in eam illabantur, quam ratio possit aduertere. Quare motus, qui imaginationem consequuntur, aut omnem rationis vsum præueniunt, aut tantum perfectam quidem rationis deliberationem præcurrunt, sed imperfectam sequuntur: si omnem deliberationem rationis præueniunt, culpa vacant: si non omnem deliberationem antecurrunt, sed tantum perfectam & plenam, ita vt imperfectam aliquam deliberationem mentis consequantur, in culpa sunt, non quidem lethali, sed veniali. Venim obijcies; primam opinionem non intelligi de ijs motibus, qui in sensus pariter, & imaginandi vim ex improuiso obrepunt: sed de ijs motibus, qui solam imaginationem consequuntur. Contra hoc est argumentum, quia tales quoque motus aliquando ex imaginatione subita oriuntur, ita vt mentis cogitatione præuideri nequeant: & omnem rationis considerationem præcurrant. Existimo verò Theologos veteres primæ opinionis Auctores, appellatione motuum imaginationem consequentium, intellexisse hominis motus qui imperfectam & semiplenam rationis intelligẽtiam, & deliberationem consequuntur, & ideo dixerunt eiusmodi motus in culpa esse: quia sunt voluntarij & liberi, non quidem plenè & perfectè, sed aliqua ex parte imperfectè.

Tertiò Quæritur, An motus qui vocantur à Theologis secundò primi, in culpa & vitio sint: & primò primi omni culpa vacent? Constat apud omnes Theologos motus primò primos culpæ non dari; cum tamen secundò primi in culpa esse dicantur. Verum, qui sint primò primi motus, & qui secundò primi, non eodem modo explicant Auctores. Nam veteres illi Theologi, quos, dixi, primam opinionem docuisse, motus primò primos appellant, qui non solum Rationem, sed etiam imaginationem præueniunt; quales sunt ij, qui sensus corporis, aut vim naturalem, aut vitalem siue alticem facultatem consequuntur, aut improuisum inopinatum ac subitum rei præsentis incursum: cuius generis sunt fitis, fames, libidinum titillatio, voluptatum illecebræ, & quædam blandimenta, quæ nobis natura dignit. Secundò primos vocant eos motus, qui imaginationem rerum absentium consequuntur, rationem tamen præcurrunt: eò quòd motus huiusmodi cum sint imaginatione tanquam causa, & origine, vnde manant, & surgunt, posteriores, motus primo primi dici nequeunt: ac proinde sunt secundo primi. Illi autem, qui omnem imaginationis motum præueniunt, primò primi nominantur: quoniam sunt omnium motuum primi. Et ideo, dicunt, motus secundò primos culpam habere, sed venialem dumtaxat. Lethalis enim culpa ante omnem animi deliberationem nulla esse potest: quia tamen eos motus cauere, & impedire, ne existant, ratio potest, cui imaginatio rerum absentium subijcitur, ideo culpa veniali non vacant: at primoprimos omni, aiunt, vitio & culpa carere, quia naturaliter ad sensus affluunt, & naturaliter in animum illabuntur: ita vt per rationem præuideri, impediri, & auerti, non possint.

Secundam Nider. Angest. ita Cor. Sub. & alij sequentem Aduersi.

Communi tamen Theologorum consensu receptum est motus primoprimos esse, & dici eos, qui omnem rationis vsum præueniunt siue sensum corporis, siue imaginationem subito consecuti, & ideo voluntarij esse nequeunt. Motus verò secundoprimi vocantur, quotquot plenam quidem mentis deliberationem anteuertunt, sed aliquantulum tamen rationis vsum consequuntur: quo efficitur, vt præcauere ac repelli queant: quia tamen sunt ante plenam, & perfectam deliberationem, nequaquam grauia peccata, sed leuia esse iudicantur, videlicet venialia: non quidem ex leuitate materiæ, sed ex imperfecto rationis vsu, consilio, & deliberatione. Quæres, an motus in appetitu sensus secundoprimi sint peccata omissionis, an verò commissionis? Scotus, & Almainus eos motus peccata omissionis appellant, quoniam ideo peccata sunt, quia ratio cum posset, eos motus non præuidet, non præcauet, non repellit. At Henricus & alij supra memorati sentiunt esse peccata commissionis: & hoc est verius, quia sunt actus mali, quamuis re vera deformitatem nullam habeant absque tacito, & implicito mentis consensu qui non obstat, quo minus eiusmodi motus sint quidam actus, non omissiones.

Quartò Quæritur, An in ipsa mente & ratione ac voluntate sint etiam motus, & actus primoprimi, & secundoprimi? Causam dubitandi præbet, quod fieri nequeat, vt in ratione motus existant & surgant, qui omnem mentis vsum & deliberationem præcurrant: nam actus rationis hoc ipso, quod est talis, vsum rationis consequitur: ante omnem item rationis actum, imaginationis & sensus motus existit, ergo nullus rationis actus potest esse motus primoprimus. Hoc argumento permoti nonnulli, senserunt in ratione non esse talium motuum differentiam statuendam. At veriùs tradiderunt alij, reperiri quoque in ratione huiusmodi motus repentinos ac subitos. Non enim negari potest, quin aliquando res obiectæ rationi, ipsam naturaliter excitent, alliciant, & permoueant, & aliquando imperfectè: quare in odio, maleuolentia, superbia, inuidia, ira, ambitione, contemptu, inani gloria, nonnunquam leuiter solum peccatur, quoniam res obiecta aliquando tanquam iucunda, vel vtilis & commoda primo mentis aspectu sese offert, & voluntatem delectat, antequam ratio eam turpem esse & malam animaduertat: & proinde si res vt iucunda, vel vtilis, & commoda, & corpori salutaris, non autem vt turpis, & mala, delectatione nos afficit, naturalis est voluntaris actus, quo naturaliter iucundum vel vtile bonum; quatenus est bonum, placet, & eum sit actus circa iucundum quidem, vel vtile, sed ante omnem prorsus honesti, & turpis notitia est primoprimus omni culpa carens: deindè cum incipit aliquantula apparere turpitudinis notitia, non tamen perfecta; si tunc quoque res turpis, & verita voluntati placeat, actus erit venialis culpæ, quia cum adest turpitudinis cognitio, statim res turpis auerti, & repudiari debet, cum is actus circa obiectum malum versetur. Hinc etiam est, vt inijs, quoque quæ sunt contra Fidem possit quis graniter, & leuiter peccare: potest enim sententiam fidei contrariam tanquam veram subito credere, antequam eius Ecclesiæ, vel fidei catholicæ sensu eam dissidere, & pugnare cognoscat, animaduertat, vel cogitet: & tunc actus est liber à culpa. Si verò incipiat esse cognitio aliquantula non plena, & perfecta, qua deprehendat eam dissentire, & discrepare ab Ecclesiæ decretis, veniale tunc peccatum erit, sicut lethale post plenam mentis notitiam, & deliberationem. Idem etiam potest accidere cum de rebus fidei dubitamus: nam possunt esse subitæ, & repentinæ dubitationes, quæ naturaliter in mentem obrepant: & possunt esse aliquando cum imperfecta animi deliberatione: idem turis est in motibus iræ superbiæ, inuidiæ, odij, inanis gloriæ, & alijs similibus.

Quintò Quæritur, Quibus modis delectatio, quæ morosa vocatur, circa obiectum malum contingat. Animaduertendum est, delectationem dici morosam, non ob temporis moram, licet ab ea nomen acceperit, sed eo quod ex plena animi deliberatione descendat: ita vt delectatio morosa sit eadem, quæ delectatio deliberata. Et quoniam deliberatio rationis vno temporis momento fieri & esse potest, ideo delectatio morosa, tota potest in temporis puncto consistere. Res enim voluntati obiecta vno temporis puncto potest nobis placere, & nos sua iucunditate perfundere. Secundò, scire conuenit, delectationem semper generari ex eo, quòd res aliqua iucunda cum appetitu per operationem coniungitur: operatio autem potest esse multiplex; quare aspectu rerum,

rerum, auditione narratione, & sermone, gustatu, odoratu, & tactu oblectamur: item apprehensione & possessione rei: sic etiam, cum res veluti præsentes animi cogitatione fingimus immo cum multa ficta, quæ esse aut fieri nequeũt, mente concipimus. Portò delectatio cum mentis cogitatione capitur, potest tripliciter percipi: Aut enim primò ex re ipsa cogitata capitur: & tunc res est obiectũ, & materia delectationis, cogitatio verò non est obiectum, sed operatio, per quam res cum appetitu coniungitur: quo modo sæpe per aspectum, gustatum, auditum, odoratum, vel tactum copulatur. Secundo modo, interdum delectatio ex cogitatione percipitur: & tunc cogitatio, licet in re aliqua externa versetur, est tamen obiectum, & materia delectationis, ita vt nos ipsa rei cogitatio vel recordatio delectet: quod solet accidere iis, qui imagines in tabella depictas aspiciunt: aliquando enim delectantur rebus in imagine adumbratis, & effictis, aliquando verò ipsis rerum imaginibus, eas enim contemplãtur vt pulchrè in tabella descriptas, ita vt placeat earũ imaginum conueniens, & apta pictura. Sic etiam delectamur aliquãdo, quia res mentis cogitatione cõcepta tanquã pulchra, & nobis iucunda placet; aliquando verò ex eo, quod ipsa rei cogitatio, tanquam iucunda quædam conceptio nobis est grata, vt solet esse ijs, qui dicturi, disputaturi, vel concionem habituri sunt, contra res obscœnas, & turpes; quibus nimirum res ipsæ obscœnæ displicent, at verò placent cogitationes conceptæ. Tertio modo potest delectatio euenire, eo quod ex desiderio, spe, studio boni iucundi, vel vtilis, & commodi capiatur: & tunc huiusmodi delectatio cum appetitu coniungitur per voluntatem, & actum perueniendi ad opus externum, cum tamen primæ duæ delectationes antedictæ, sint absq; voluntate operis complendi; & propterea hæc postrema delectatio coniuncta copulaque est cum voluntate opus perficiendi; & ideo sequitur cupiditatis & desiderij naturam.

De delectatione morosa. CAP. VI.

S. Th. 1. 2. q. 74. a. 8.

PRimò Quæritur, An delectatio morosa circa obiectum malum sit peccatum? Tres in hac re inuenio sententias. Prima est quam refert S. Thomas, non esse peccatum, modo sit absque studio, & voluntate malefaciendi, & absque omni occasione cõsentiendi in opus, & factum malum quam sententiam Cordubensis lib. 1. quæstionum, q. 23. dub. 11. Martino adscribit, & ait eam esse probabilem, licet minus tutam, & publicè minimè docendam. At teuera Martinus q. 3. de luxuria ad 17. argumentum, vbi hanc quæstionem attigit, eã peccatum esse planè fateturi ita tamen, vt dicat, non esse facilè condemnandum eum, qui cogitatione mala delectatur. Prima hęc sententia potest probari dupliciter. Primò, auctoritate Christi Domini: [Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo,] & in nono ac decimo præceptis Decalogi solùm dicitur: Non concupisces vxorem, vel rem proximi tui: Iergo cupiditas, & voluntas mali perpetrandi est peccatum, non tamen sola delectatio, quæ de malo cogitato percipitur. Deinde, exemplo probatur: quoniam potest quis de bello iniquo apud se cogitans, animo fingere; se ducem esse & imperatorem, exercitum per varia loca traiicientem, contra hostes strenuè pugnantem, mirificè sese defendentem: in qua delectatione non videtur facilè peccati cõdemnandus. Præterea, quis videtur peccare, qui solo aspectu ludi, vel duelli aut spectaculi lege aliqua interdicti oblectatur. Postremò, non peccat, qui tempore, quo ieiunium seruare præcepto compellitur, de esu carnium cogitans in eo sese delectat. Secunda opinio distinguit in hunc modum: aut res, inquit, cogitata per se mala est, qualia sunt, quæ iure naturali damnantur: aut solum est mala, quia lege aliqua scripta prohibetur, vti vsus carnium certis quibusdam anni temporibus interdictus, ludi & spectacula, quæ lex humana vetat. Si res igitur sit per se mala, tunc delectatio, quæ ex ea capitur, est peccatum: quia cum res sit per suam naturam mala, rectæ rationi repugnat, & proinde delectatio ex ea re capta est mala: nam quicquid delectat, hoc ipso placet, & approbatur: at peccatum est, approbare, & gratum & acceptum habere id, quod malum ac turpe esse, cognoscitur. Si verò res lege tantummodo scripta veretur: tunc delectatio, quæ ex ea re absolutè, simpliciter, & per se cogitata percipitur, nullum est peccatum, modò non delectemus eiusmodi re, quatenus lege interdicta. Fiet, quod dico exemplo perspicuum. Titius in ieiuniorum temporibus cogitans de esu carnium absolutè & per se delectatur in eo, non tamen vt lege interdicto, sic minimè peccat. Confirmant hoc multiplici ratione. Primò, quia delectatio cogitationem consequitur, sed cogitatio est circa esum carnium absolutè per se sumptum: at esus carnium per se non est malus: ergo huiusmodi delectatio non est circa obiectum malum. Item, quia sicut intellectus, vel ratio, quæ sunt re

Matth. 5. Exod. 20.

A coniuncta, potest cogitatione seiungere, & vnum absque alio concipere: sic etiam voluntas potest, quæ sunt re ipsa connexa secernere, & vnũ sine altero velle: ergo potest in esu carnium absolutè, & per se cogitato delectari, non quatenus est lege interdictus: sed quatenus carnium vsus simpliciter iucundus, aut vtilis cogitatur. Deinde, quia alioquin peccarent, quotquot delectantur aspectu simplici ludi vel spectaculi, humanis legibus damnati. Accedit his, quod leges humanæ multa opera externa vetant, & proinde voluntatem ea faciendi, & delectationem, quæ capitur ex iis, vt sunt lege interdicta, non tamen condemnant delectationẽ absque vllo studio, & voluntate operis complẽdi: non enim leges humanæ, actus mentis internos imperant, aut prohibent nisi ea ratione, quia referuntur, & distinguntur ad opus. Tertia opinio, absolutè docet, omnem delectationem circa obiectum malũ, esse peccatum. Hæc opinio est communi Theologorũ consensu approbata, & recepta. Illud tamen animaduertendum puto, eam intelligi de delectatione, qua quis delectatur in malo, vt malum est: nam in malis sæpe, potest aliquid boni cogitatione apprehendi, ita vt voluntas oblectetur in ea boni ratione cogitata. Explico me: Titius ex equo, iumento vel curru decidit, & casu grauiter vulneratur, aut læditur: quia casus ille ex equo, iumento, vel curru fuit ridiculus, risum excitat, & lætitiã: tunc is, qui lætatur & ridet, nequaquã delectatur de malo, neq; enim oblectatur de vulnere, aut membri incommodo, aut corporis offensione, verùm de modo ridiculo, quo ille decidit. Ad eundem modũ, cum narrantur furta quædam, fraudes, & insidiæ mirabili dexteritate & artificio paratæ, & instructæ ad nocendum ridere consuetimus, & dulcem quandam animo voluptatem percipere: quæ enim noua & insolita, quæ mira, & subtilia sunt, ea ferè natura sua pariunt voluptatem. Similiter aspectu ludi, vel spectaculi nõ boni, duelli item & belli iniqui, delectamur, quòd subtiliter, & ingeniosè aliquid agatur, quòd fortiter & strenuè pugnetur, quòd arma resplendeant, lituus personet, tuba clangat. Hæc omnia docte, & verè Caietanus annotauit.

Caietan. in sum. d. delectatio morosa.

In hac igitur quæstione prima sententia, videtur esse temeraria, quia est contra communem omnium Theologorũ sententiam Altisl. lib. 1. tract. 19. cap. 4. quæst. 2. Alex. parte secunda. quæst. 109. m. 11. Sanctus Thomas prima secundæ, quæst. 74. art. 8. Bonauentura. 2. distin. 24. par. secunda art. 2. q. 2. Ricard. 1. distin. 24. art. 4. q. 4. Scot. 2. dist. 42. quæst. 1. §. sequitur secundum. Duran. 2. dist. 24. quæst. 6. & Gabr. 4. dist. 15. quæst. 13. ar. 3. dub. 2. Maio. 2. dist. 42. quæst. 18. Antom. 2. par. tit. 1. cap. 4. §. 1. Ang. Sylu. Tabien. Armil. Caiet. verbo cogitatio, & verbo delectatio. & Nauarr. cap. 1⁸. num. 9. videtur quoque esse contra Patrum doctrinam: scilicet contra Chrysost. hom. 17. in Matth. Hilari. in Matth. cano. 4. Augustin lib. 12. de Trini. cap. 12. Gregor. lib. 21. Mora. cap. 3. Isido. qui citatur. 22. quæst. 7. cap. non solum. & Bernar. de interio. domo. cap. 40. Videtur etiam cum ratione pugnare. Etenim res mala, vt mala est in motibus, cum recta ratione discordat & pugnat: ergo voluntati rectæ displicere debet: at voluntas, quæ ea delectatur eam approbat, & tanquam sibi gratam & acceptam habet: ergo hoc ipso peccat. Secunda verò opinio, non est, quod distinguat ea, quæ sunt ex lege interdicta, ab iis, quæ sunt per se mala: quoniam si is, qui delectatur cogitans de esu carnium absolutè & per se, non autem vt est certis temporibus interdictus, non peccat, ideo est, quia delectationem non capit ex re mala: quatenus mala, nam esus carnium per se malus non est, sed medius & indifferens. At verò idem turis est in iis, quæ sunt per se mala, quoniam si in iis, aliqua boni ratio potest mentis cogitatione concipi, & voluntas in ea, vt bona est, delectetur, peccatum non cõtrahit, vt in exemplis, supra allatis dixi, idemque in multis aliis elucescit: nam etiamsi bellum sit iniustũ, si quis tamen cogitatione se fingat ducem, decoris armis indutum, strenuè exercitum ductãtem per loca ardua, & inaccessa sine periculo aut damno, arte & industria singulari, nõ videtur lethaliter peccare (meo iudicio) sese iis rebus animo confictis oblectando, dummodo ex ea parte, qua bellum est iniquè suscepturn, aut ex vulneribus, cædibus, incendiis, & id genus malis, delectationem nõ capiat. Pari ratione non erit semper peccatum in eo, qui delectatur aspectu duelli, ludi, aut spectaculi publicè exhibiti, quo solent animi recreandi gratia, agitari feræ cum multorum hominum interdum interitu vel damno. Qui præterea animo se fingit locupletem, magnos quotidie sumptus facientem, plurima gratis, & liberaliter donantem, cum tamen alioqui reuera sit pauper, & voto voluntariæ paupertatis adstrictus, in eo non videtur peccare lethaliter. Quare tertia opinio eo modo, quem explicuimus, merito est amplectenda.

Secundò Quæritur, num Delectatio morosa sit lethalis culpa, an venialis, pro varietate materiæ grauis, vel leuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

in qua versatur? Quidam existimant Delectationis morosæ, quæ in culpa, & in vitio est, deformitatem nequaquam respondere magnitudini vel exiguitati materiæ in qua (secundum eos) materia prauitatē, quam habet, in delectationem minime transfundit. Sic videtur sentire Ledesmius p. in 4. q. 2. a. 7. sic Conrub. in 1. 2. quæstionum, q. 10. dub. 2. Ratio eorum est, quia inter delectationē morosam, & voluntatem faciendi opus hoc interest; quod voluntas totam suam turpitudinem sumit ab opere externo, quod tanquam obiectum sibi propositū habet, quia est voluntas perficiendi ad opus. At verò Delectatio morosa, cùm omni voluntati careat operis cōplendi, per se in ipsa voluntate finitur, nec consummatur non enim est veluti quidam gradus, & transitus ad opus externum, ergo per se deformitatis grauitatem vel leuitatem habet, non autem ex obiecto & materia. Deinde, si per vim quispiam adigeretur ad libidinem externam, aut si virgo in ipsa violaretur, & tamen interius delectaretur, peccatum sese delectādo susciperet, cum alioqui actus libidinis exterior careret omni culpa, vtpote violentus: Ergo morosa delectatio per se, & ex se habet prauitatem. Adhæc, aliquando in obiecta re, & materia externa nulla turpitudo, nulla deformitas inest, & tamen delectatio, quæ inde capitur, est mala. Vt si quis perungi obiectaretur, quod se in somno polluisset, aut quod dormiens, vel ebrius, vel mente captus aliquem occidisset, aut quod peierasset. Verum enimuero communi Theologorum consensu receptum est, vt videre est apud Dur. Ricar. Caiet. Antoni. Gabr. Angel. Sylvest. Armil. Nauar. locis citatis, delectationis morosæ grauitatem, vel leuitatem ex materia magna, vel parua æstimandam vt si materia sit leuis, delectatio sit venialis, lethalis verò, si grauis. Id quod ratio ex his, quæ hactenus dixi, satis ostenditur, quia obiectū, quatenus malum in moribus, cum sit rectæ rationi dissentaneū, à voluntate approbari, & gratum atque acceptum haberi, iure non potest: ergo voluntas sese delectando in malis, vt mala sunt, & grauius leuiusue peccat, quo subiecta materia grauior aut leuior est.

Ad obiecta verò non magni operis est respondere: & ad primum respondeo, delectationem morosam: esse quidem peccatum, quod in sola voluntate completur, nihilominus tamen illa obiectum habet suum: omnis enim delectatio de aliquo obiecto, & materia capitur, in qua terminatur, licet in actum exteriorem non tendat, siue ad opus non veniat voluntas, quæ solum delectatur interius. Quare sicut odium est peccatum, quod consummatur in mente, non quia obiecto careat (hoc enim fieri non potest) sed quia in sola voluntate perficitur, citra vllum opus externum: ita etiam delectatio morosa est peccatum, quod interius in voluntate completur. non quidem sine obiecto, & materia, sed absque vllo actu exteriori. Sufficit autem, si obiectum, quatenus malum est, voluntati placeat, & ipsam delectet: nam hoc ipso peccat voluntas. Ad secundum argumentum respondeo: sicut Magistratus secundum leges, reū criminis morte punitus, in actu externo, quem præstat, non peccat si tamen ex odio, vindicta, vel ira eum pœna plectat alioqui iusta & debita, delinquit interius, & grauiter, quia odium, inuidia, vel ira in obiecto malo versantur: eodem modo, si quis cum scorto rem habeat inuitus, interius tamen sponte obiectetur, quamuis in actu exteriori liber non sit, in delectatione tamen morosa peccat, quia hoc ipso, quod sponte delectatur, quamuis rem turpem faciat inuitus, libidinem, & luxuriam interius, non autem exterius sibi gratam, & acceptam habet. Ad tertium argumentum pari modo respondeo: delectationem morosam in eo homine vitio, & culpæ tribui, non eo, quòd ille se in somno polluerit, sed eo quod voluntaria delectatione in pollutionem vt in obiectum & finem intendat: veluti si bellua Titium occideret, & Caius ea nece sese oblectaret, actus quidem exterior, vt à bellua proficiscitur, culpa vacaret, delectatio tamen Caij, esset in vitio, quia necem Titij, vt rem sibi gratam & acceptam haberet.

Tertiò Quæritur, An morosa delectatio speciem suam sumat à varietate materiæ sibi subiectæ? Rem declaroin opere luxuriæ tanquam genere, multæ species continentur fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium. Quæritur modo an delectationes morosæ, quæ capiuntur ex re turpi, & obscœna, inter sese specie distent, sicut etiam opera libidinis exteroræ? Quidam opinantur delectationis morosæ species non sumi ex varietate operis externi, sed sui obiecti, quod opus externum non est, cum delectatio ad actum exteriorem non referatur, immo potius tota in voluntate consummetur. Quod his probant argumentis. Nam actus externus aliquando est bonus, & tamen delectatio morosa est mala: interdum enim vsuenit vt Titius rem cum propria vxore habens, sese delectet cogitans de vxore aliena. Item, quia inter species luxuriæ quædam sunt propriè contra iustitiam, vt adulterium, stuprum & raptus: quædam contra pietatem, & reuerentiam debitam iis, qui sunt sanguine, & cognatione coniuncti, vti est incestus: quædam contra religionem, vt sacrilegium. At in delectatione morosa nulla apparet talis varietas: non enim siquis delectationem capiat ex cogitatione concubitus cum vxore aliena, quam adamat, aut cum stuprata virgine, aut cū puella rapta parentibus, aut cum fœmina sibi propinqua, aut voto castitatis adstricta, iustitiam violat, pietatem aut religionē. Accedit, quòd delectatio morosa non est gradus, & progressus ad opus externum, vti est voluntas, & cupiditas faciendi. Ergo tametsi voluntas, & affectus, qui dirigitur ad opus, specie est diuersus, pro varietate operis, quod est eius finis & terminus, non tamen delectatio morosa, quæ vnico voluntatis actu terminatur: non in opere externo. At verò communis est Theologorum sententia Antoni. parte secunda, tit. 5. cap. 5. 6. Nauar. in Manual. cap. 17. nu. 9. & c. 6. nu. 8. Angel. & Sylvest. locis citatis, & Sot. 4. dist. 18. quæst. 2. ar. 4. post septimam conclusionem. Tabien. cogitatio morosa nu. 1. Caietan. secunda secundæ quæstione 154. ar. 4. ad 2. delectationes morosas pro varietate operis externi specie ab se inuicem seiungi, fortassis prima opinio à secunda verbis tantùm, non re ipsa differitur. Quod vt maiori explicationis luce declarem, animaduertendum arbitror, dubitare neminem, pravum voluntatis affectum, qui ad opus tanquam finem, & terminum refertur, specie differre pro diuersitate operis, in quod, vt in finem dirigitur, quare sicut variæ sunt luxuriæ species, sic etiam voluntas, & cupiditas luxuriæ distinguitur specie, & quale fuerit luxuriæ opus externum, talis quoque erit voluntas, & desiderium luxuriæ atque libidinis. At verò delectatio morosa in re, & materia libidinis, à voluntate, & affectu differt, quòd voluntas, & cupiditas libidinis semper est eiusdem speciei, cuius est libido, & semper habet eandem, qua libido exterior inficitur prauitatem. At delectatio morosa licet speciem, & turpitudinem sumat ab obiecto, non semper tamen totam speciem, maculam, & fœditatem externæ luxuriæ, & libidinis habet: exterior libido semper omnem suam speciem deformitatemque, in voluntarem & desiderium operis transfundit; cum tamen non semper in delectationem morosam transmittat. Pono exemplum: Si Titius habeat rem cum vxore aliena, vel cum fœmina sibi sanguine coniuncta, vel cum puella virgine Deo sacra, adulterium, incestum, vel sacrilegium committit, ad quod satis est, si norit esse vxorem alienam, vel propinquam, vel sacrā, etiamsi nollet esse alienam, propinquam, vel sacram: huius enim generis circunstantiæ cum sint in ipso opere, separari, & seiungi nequeunt re ipsa; & proinde ad luxuriæ fœditatē sufficit earū notitia, ex quo fit, vt Titius hoc ipso, quod vult & appetit opus, velit quoque eiusmodi circunstantias. Sic etiam si idem Titius velit, & optet rem habere cum fœmina, quam nouit esse vxorem alterius, vel affinē sibi, vel Deo voto facto addictam, tota eius cupiditas est adulterij, incestus, vel sacrilegij, quia est veluti progressus quidam & motus ad incestum, adulterium, vel sacrilegium. At verò si delectetur Titius in cogitatione complexus cum vxore alena, quam talē vere nouit esse, non suā, non hoc ipso, quod nouit esse alienā, delectationē morosam capit ex adulterio; potest enim Titius delectari in cogitato congressu, non vt est eū vxore aliena, sed absolutē, vt est cū fœmina sibi nō nupta: delectatio enim terminatur in fœmina, prout est in cogitatione Titij: at prout est in cogitatione Titij, non est vxor aliena, sed absolutē tantùm omni vinculo solutā & proindè delectatio solūmodo tunc habet speciē, & deformitatē libidinis, & luxuriæ simplicis, quia talis nimirū est res cogitata, in quā Titius delectatione fertur. Si tamen de ea delectetur, vt cogitatione apprehenditur tanquā vxor alterius, vel fœmina sibi propinqua, & cognata, aut quæ Deo vouerit virginitatē, tunc delectatio habet rationē adulterij, incestus, vel sacrilegij. Quare si generatim loquamur; sicut delectatio morosa, in vitio & culpa habet grauitatē, vel leuitatē, ex varietate materiæ grandis vel paruæ: ita etiā sumit speciem ab obiecto & materia: ita tamen vt obiectū tunc omnē suā speciem, & prauitatē in delectationē morosam deriuet, quando delectatio ex re obiecta capitur, vt cogitata ex omni malo, quod habet in se. Si enim res cogitetur, vt ex parte tantum mala, non ex toto, turpitudinē ex parte, non ex toto transmittet in delectationē. Nam pari ratione superius iam dixi non eo, quod res est mala, delectationē esse malam, quia potest delectatio terminari in aliqua boni ratione, quæ inest in re malaiad eundem modum, licet res mala duabus tribusue prauitatibus sit infecta, potest nihilominus delectatio vnius tantummodo esse deformitatis, quoniā ad vnam duntaxat cogitatione conceptam turpitudinem, refertur.

Quartò Quæritur, num delectatio, quæ versatur in cogitatione, qua res mala cogitatur, hoc ipso sit mala? Hactenus dixi de electione, quæ versatur, & finitur in re mala, sed nobis cum mentis cogitatione coniuncta, hoc est de delectatione, quæ ex re mala cogitata capitur: siue de delectatione, cuius obiectum est malum; ita vt cogitatio solum sit operatio, per quam nobis cum res exterior mala coniungitur. Nūc verò dicere oportet de delectatione, cuius obiectum est cogitatio, qua rem malam cogitamus. In qua re, non est tanta controuersia, aut difficultas, quippe inter omnes conuenit, huiusmodi delectationem, aliquando esse bonam, aliquando inutilem, & malam; aliquando vanam & inutilem, aliquando indifferentem. Delectatio bona est, quando Titius disputaturus, doctus, concionaturusue delectatur absque vllo peccati periculo, de argumentis, rationibus subtiliter, & acute excogitatis, & inuentis contra res turpes & obscœnas. Vana & inutilis est delectatio, si Titio eiusmodi cogitationes vanę, & inutiliter sine iusta, & probabili causa placeant. Mala porro delectatio tunc est, quando in hisce cogitationibus delectatio fuerit cum periculo peccati, vtpote vel consensus in opus, vel delectationis morosæ in re mala.

Quintò Quæritur, An vt delectatio morosa, sit in vitio & culpa lethali, sufficiat eam esse implicitè, tacitè, & indirectò voluntariam, an verò etiam oporteat, vt sit voluntaria explicitè seu expressè, & directò. Hunc consensum appellant Doctores expressum: illum autem, tacitum, & interpretatiuum. Exempli causa, in appetitum sensus, vel in sensum ipsum irrepit, & influit certa quædam delectatio ex cogitatione turpis, & immundæ: voluntas verò (etiamsi eam delectationem in tensu ratio animaduertat) nec reprimit, nec auertit, cum tamen possit, nec acceptam habet, sed solam permittit, ac finit appetitum sensus in ea delectatione persistere. Quæritur, an quia non refœnat, compescit, & repellit voluntas, cum tamen possit, eo ipso grauiter peccet.

Quòd ad hanc rem pertinet, vno ore fatentur omnes, lethali culpæ tribuendum, quando imminet probabile periculum expressi consensus in eam delectationem: nam statim atque tale periculum præuidetur, debet voluntas se conuertere ad eam comprimēdam: ita quoque si periculum impendeat consensus in opus immundum, & turpe. Illud etiam omnes concedunt, voluntatem grauiter delinquere, quotiescunque talis delectatio est tacite, & implicite voluntaria. Nam licet teste Bonauentura, in secundo, distinctione vigesimaquarta, articulo quarto, quæstione secunda, aliqui sentiant ad lethale peccatum contrahendum in delectatione morosa, non sufficere tacitum cōsensum, sed requiri etiā expressum: Ipse tamen Bonauentura, in eo loco, & Ricardus, in secundo, distinctione vigesimaquarta, artic. 4. quæst. quarta, & cæteri Scholastici Theologi vnanimi consensu docuerūtalis esse tacitum, implicitūmque consensum. Tunc verò est talis consensus, cum voluntas non solum potest delectationem cohibere & auertere, sed etiam debet. Verum quæstio est, an hoc ipso, quod ratio animaduertit talem inesse delectationem in appetitu sensus, debeat eam reprimere, arcere, & propellere? Illud quoque certò constat, non esse voluntatem in culpa, cum eam delectationem non depellit, & supprimit, quando non debet, tametsi possit. His positis, sunt duæ opiniones: vna docet non esse tacitum, aut implicitum consensum ex hoc solo, quòd voluntas delectationem non repudiet, & auertat, cum id tamen possit: & proinde culpæ, & vitio non dari saltem lethali, quando voluntas eam non coercet, respuit, & eiicit, duminodo absit omne probabile periculum expressi consensus in eam. Quare iuxta hanc opinionem, excitata in appetitu sensus, vel sensu delectatione turpi & obscœna, si ea voluntati placeat, erit lethale peccatum: si minimè, tunc aut ratio animaduertit, insistare periculum consensus expressi in eam, & tunc illam comprimere, & repudiare voluntas debet; alioqui contrahit culpam lethalem. Aut ratio nequaquam animaduertit periculum imminere consensus, quia reuera abest omne periculum: tunc voluntas eam non respuens, & auertens delectationem, peccat quidem, sed non grauiter. In hac sententia videntur esse Ange. cogitatio. n. 2. Sylues. Delectatio. quæst. 1. vers. quartum, prope finem. Tabien. Cogitatio morosa. qu. 6. prope finem. Caietan. in sum. Delectatio morosa, §. Magna tamen. Armil. cogitatio. nu. 5. Nauar. in Manu. cap. 11. nu. 12. 13. vers. quartum vt absque rationabili causa. Ratio eorum ad id probandum est, quia si nullum periculum impendeat, vel consensus expressi in delectationem, vel in opus exterius, nulla lege compellitur voluntas ad eam cohibendam vel depellendam, licet in sua potestate sit eā cohibere, & auertere: quoniam ex multis cauſis, potest eiusmodi delectationem in corporis sensu relinquere, ita vt tuta conscientia permittat appetitum sensus, vel sensum in ea delectatione pertseuerare; quod probant exemplo non absimili. Nam ob id, quod

quispiā, cum a Dæmone, vel ab alio hoste tentatur eius probitas & virtus, tentationem non repellit, cum potest commode, tacitè vel implicitè in eam consentire nequaquam dicetur: non enim statim atque potest, eam propulsare, auertere, & abijcere debet, modò omne periculum consensus in eā, vel in opus exterius, declinet, ac vitet. Accedit his, quod Bernardus ait c. 4. de interiori domo: cogitatio immunda mētem non inquinat, cum pulsat, nisi cum hanc sibi per delectationem subiugat. Altera opinio docet lethaliter aliquem delinquere non reprimendo, & repellendo eiusmodi delectationem, & hoc ipso, ineſſe illi tacitum implicitumue consensum voluntatis, dum eam non respuit & auertit, cum possit: quia ex eo, quod eam potest voluntas repellere, lege cōpellitur ad id faciendum: & ni faciat, tacitum illi præcet assensū. Deinde, quia naturaliter fit, vt appetitus sensus vel sensu sese in aliquo oblectante, simul quoque voluntas sponte sua delectetur, nisi repugnet & obsistat. Ergo si ratio animaduertat, & voluntas eum appetitum non coerceat, cohibeat & reprimat, eo ipso vnā cum appetitu animali, imò proculdubio sponte, & libere delectabitur: ergo si mentem cogitatio immunda pulset, voluntas debet eam refœnare & auertere.

Vt propositam controuersiam magis explicem, notandum puto, aliquas esse causas, ob quas delectationem in appetitu sensus, vel sensu excitatam ac surgentem possimus absque culpa non propulsare, & ejicere. Eæ sunt in primis cū oritur eiusmodi delectatio, ex sacris peccatorum cōfessionibus audiendis aut ex cogitatione, vel lectione rerum turpiū, & obscœnarū, discipurandi, docendi, vel concionandi gratia, suscepta, aut ex itinere, quod æquo faciamus. Aut ex aspectu fœminæ, aut sermone cū ea habito, honesto tamen, necessario aut vtili ipsi vel nobis: in his enim nullo iure cōpelimur ad causas earū delectationum in sensus & animū illabentiū removendas. Potrò nobis in causa ipsa alioqui iusta, & honesta insistentibus, & immorantibus, delectatio permanet, quæ sicut ea ex causa existit, ac nascitur, sic ea quoque retenta, & præsente conseruatur, & durat. Pari ratione (vt mihi quidem videtur) si quis vir probus, ac timens Deum fatigetur, & laboret in ea delectatione repellēda & cogitatione auertenda, & nihilominus eam adhuc permanere videat, & sentiat, non peccat illam amplius reprimendo, & propulsando: non curans: satis enim est, si in eam non consentiat expresse: nec si deinceps talē ille delectationem abijcere non studeat, lethalis se culpæ crimine obstringit. Si quis item expertus sit delectationem, eo magis roborari, & inualescere, quo ei magis obnititur, & obsistit, & aliquando eā minui ex parte, immo etiam ex toto desinere, cū negligitur: Tūc, mea quoque sententia, si nihil, aut minimum de ea laboret, dummodo non præbeat assensum, nō est ille reus lethalis criminis: & de his casibus, & aliis similibus existimo loquutos fuisse primæ opinionis auctores. At verò cum nulla iusta, debita, & legitima, aut rationabilis subest causa, ex qua delectatio in sensu aut appetitum irrepēs oriatur, probabilior mihi videtur opinio, docens tacitè, & implicitè eum consentire, qui non repellit, & auertit, cum possit, eam delectationē: quoniam delectatio turpis, & obscœna, vel quacunque alia ratione mala, & vitiosa per se allicit & trahit appetitum, & animū: ergo si ratio animaduertat, & voluntas commodè eam possit exuere, & deponere, hoc ipso ad eam reprimendā, & exterminādam iure compellitur. Quæres, quid dicendum, cum causa delectationis iusta subest, & delectatio potest facile repelli, causa vndè enascitur adhuc permanente, neque abiecta, neque relicta, an tunc eiusmodi delectationem ejicere, atque depellere à nobis debeamus? vt exemplo explicemus inge dū pœnitentiū confessiones excipis, possis te facili negocio obscœnam delectationē arcere, & fugare absque hoc, quod ab audiendis peccatorum confessionibus cesses; an debeas immundam cogitationem, & delectationem, sensus auertere. Respondeo, meo quidem iudicio nos ad id faciendum tecta ratione compelli, & ea est, quia vtrumq; possumus minimo labore, & facili negocio: quoniam & causa alioqui iusta, & legitima non deficitur, & delectatio facile excluditur causa adhuc non prætermissa: ergo debemus delectationem repellere, siquidem causam iustam, & ex qua delectatio existit, ac surgit, omittere non cogimur: ea igitur retenta, delectatio deponi, arceri, & fugari debet, si facile potest.

Sextò Quæritur, An vidua cogitando de actu coniugali præterito, si eo delectetur, grauiter delinquat? Duæ sunt opiniones, vna negat esse huiusmodi delectationem per se lethalem, modo vidua extra omnem occasionem sit sese sponte, & voluntate polluendi, aut consentiendi in maritalem complexum, quo nunc vti non potest. Hoc tradunt Palud. 4. dist. 9. q. 3. conclus. 1. Angel. cogitatio. num. 2. Rosel. delectatio. num. 1. Caietanus in opusculis to. 1. tract. 14. dub. 1. Medin. 1. 2. quæst. 74. a. 8. Armill. delectatio. nu. 3. Prima ra-

Nau. c. 11. nu. 12. & 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio eorum est: quia delectatio in bono, vel malo talis est, qualis, & operatio, quam sequitur: sed actus coniugalis præteritus fuit bonus, & delectatio est de eo actu, qui præterijt, ergo est bona. Deinde, quia delectari, est gratũ, & acceptum aliquid habere: at vidua iure potest complexum coniugalem prætentum habere gratum, & acceptum sibi. Item, quia memoria præteritarum rerum bonarum, quamuis nos delectet, sine culpa est. Præterea, argumentum sumunt ab exemplo iudicis, qui citra omnẽ culpam delectari potest, quod improbos morte punient, atque damnauerit id etenim potest tuta conscientia alijs enarrare, gratõque sibi, & accepto id operis habere. Secunda opinio affirmat grauiter viduã peccare de coniugali congressu præterito cum delectatione cogitante, quod ne conantur obtendere: quia licet cogitatio sit de materiali complexu, qui iam transijt, iusto nimirũ, & legitimo, delectatio tamen est de virili congressu, quẽ vidua cogitatione nunc concipit, vt præsentem sita videntur sentire Siluest delectatio. q. 1. Tabien. cogitatio. q. 7. Nauar. in Manua. c. 16. n. 10. Corduben. in suis quæstionibus l. 1. q. 11. dub. 12.

Cæterum in hac quæstione non videtur esse magna difficultas. Est enim eiusmodi delectatio in viduis peccatũ ex suo genere graue: nam si vidua maritalem complexum mẽtis cogitatione cõcipit tanquam præsentem, ita vt coniugales amplexus, oscula, & tactus præteritos animo suo fingat, ac secum cogitando voluat, & ea animi cogitatione excitet delectationem in appetitu, vel sensu: tũc si in eam cõsentiat, proculdubio lethali culpa mentem, & animũ commaculat, tametsi nullum aliud consensus, vel peccati periculum sibi creet. Quoniam licet actus præteriti coniugales re ipsa inter coniuges boni fuerint, iusti, & honesti: cum tamen illi tanquam præsentes animo concipiuntur ab iis, qui matrimonio soluti iam sunt si voluntatem, & animum sua iucunditate, & delectatione deliniant, culpa non carent: quoniam eiusmodi delectatio est de actu qui in eo, qui delectatur, amplius cõiugalis non est. Omnis autem delectatio ex viri, & feminæ complexu percepta extra legitimum coniugium, libidinosa, & venerea est, & propterea mala, & vitiosa: eam solummodo excusat maritalis congressus. Si item ex memoria actus coniugalis, qui præteriit, oriatur, & surgat in appetitu, vel sensu delectatio, quam sua sponte vidua acceptam habeat, & sibi gratam, culpa etiam non vacat: licet nullius alterius peccati periculum vidua incurrat. At verò si vidua solum ratum, & firmum, aut etiam gratum, & acceptum habeat actum coniugalem pristinum, ex quo olim delectationem percepit: tũc nullam culpam suscipit, nullum peccatũ contrahit: & in hoc prima opinio locum habet: quæ dicit eam non peccare, quia solum placet ei actus, qui transijt, & fuit bonus, atque legitimus, & tota delectatio ex actu bono fuit ante percepta. Et hoc est quod dicere voluit Caietanus, quem alij iumores supra citati sequuntur, delectari eo actu, solummodo esse, eum gratum, & acceptum habere, scilicet quod fuerit. Obijcies, complexus coniugalis est bonus, ergo delectatio, quæ capitur ex eo cogitato, est bona, siquidem ex obiecto bono percipitur. Respondeo, solũm argumento concludi bonam esse delectationem, quæ ex maritali congressu, dum re ipsa est, percipitur, non tamẽ eam, quæ capitur ex eo, dum cogitatur: actus enim coniugalis non ex eo, quod cogitatione mentis concipitur, subsistit. Delectatio igitur capta ex actu coniugali cogitato, extra matrimonium percipitur, & proinde ex obiecto malo: actus etenim coniugalis, qui re ipsa subsistit, bonus est per se, atque iure ipso diuino, & naturali cõcessus. Sed qui tantùm cogitatur, & re vera non est, & dum cogitatur, voluntatem, & animum oblectat, malum obiectum est, quoniam hoc ipso, quod delectatio est de actu coniugali tãtummodò cogitato, extra coniugium percipitur. Aliud verò est de oblectatione, quæ capitur ex iusta, & debita nocentũ hominum pœna, & vindicta, siue dum sontes auctoritate publica puiuntur, siue dum eorum pœnas meritas cogitamus: ea enim delectatio ex obiecto bono percipitur: quare meritò iudex delectatur, quod reos, nimirũ meritis pœnis affecerit: quod insõtes animaduerterit: hoc enim nihil aliud est nisi gaudere de re bona, & in opere, ac obiecto bono delectari.

Septimò Quæritur, An eadem ratio sit de eo, qui cogitat de futuro coniugio, eaque cogitatione, sua sponte delectatur? Respondeo, eandem esse. Sic etiam Cordub. lib. 1. quæst. 21. dub. 13. licet Medina Victoriam sequutus tradiderit non esse peccatum. Sit exemplum, Matrimonio soluti optant nuptias inter se contrahere, qui interim cogitant, gaudentque de complexu coniugali futuro, delectantur desiderio, & spe futuri coniugij: an peccent isti, quamuis extra omne periculum sint alicuius alterius peccati, si cogitatio sit de actu coniugali, quatenus eum animo præsentem concipiunt: finge Titium desiderantem nuptias cum Sempronia contrahere, & interim cogitantem maritalem cum ea futurum congressum. Titius dum id cogitat, delectatur, perindè ac si iam cum Sempronia, cuius nuptias concupiscit, rem haberet, quæritur, num peccet Titius, cum de eo futuro complexu delectatur. Cordub. lib. 1. quæst. 23. dub. 13. c. Esset peccare, quoniam delectatur extra coniugium de maritali cõgressu. Medin. 1. 2. q. 74. a. 8. negat Titium peccatum admittere, quia solùm delectatur spe, & desiderio futuri coniugij, & in futuro coniugali complexu. Mihi magis probatur Cordubẽsis opinio: tunc enim delectatio capitur ex obiecto malo, quia est de congressu coniugali, qui non subsistit in re, verum sola mentis cogitatione confingitur, & in culpa est delectatio, quæ sponte percipitur ex maritali complexu cogitato, non facto, conficto, non vero. Quare delinquere videtur Titius, si delectatio oriatur in appetitu, vel sensu, & in eam ipse consentiat, vel certe periculum cõsensus incurrat. Nec excusatur ex eo, quod delectatio veniat ex desiderio, & spe futuri coniugij: peccatum enim non est coniugium optare, aut sperare, & concupiscere actus, qui coniugium expectatum consequentur: vel desiderare delectationem, quæ proueniet ex coniugio futuro, & expectato: Sed peccatum est, consentire in delectationem præsentem, quæ in sensum, vel appetitum irrepit, & influit ex desiderio, & spe eius, quod sequetur, optati coniugij.

Octauò Quæritur, An coniuges, qui loco, & tempore prepediti maritali congressu vti nequeunt, peccent grauiter si de coniugali complexu futuro, vel præterito cogitent, & delectentur? Respondeo. In his eandem propemodũ, licet paulo minorem esse controuersiam: quia reuera etsi sunt coniuges, non tamen ex cogitatione bonam delectationẽ capiũt, quoniam non de maritali congressu, qui re subsistat, sed qui tantùm animo cogitatur, & fingitur, & proindè extra matrimonium oblectantur in eo, quod matrimonium consequitur, quod vt dixi, malum est: etiamsi omne periculum alicuius alterius peccati abesse videatur: secus est de delectatione, quam coniuges, siue sponsi capiunt ex osculis, amplexibus, & tactibus, quibus inuicem vtuntur, tanquam mutuæ beneuolentiæ, & amoris indiciis, & inuitamentis. His enim actibus iure, & tuta conscientia coniuges vtuntur: & ideo delectatio, quam ex ipsis percipiunt, mala non est.

Nonò Quæritur, An lethali crimine teneatur is, qui delectatur peccatis à se per ignorantiam, violentiam, somnum, ebrietatem, amentiam admissis. Vt rem explicem vtor exẽplis Titius in ebrietate, vel amentia peieravit, vel occidit alterum, vel in somno se polluit, aut per ignorantiam mali aliquid fecit: Quæritur an lethaliter delinquat hisce malis sese delectando, postea eorum recordatus, dum vigilat, aut cum ad pristinam mẽtem redit, aut cum rei notitiam habet? Duplex est opinio, vna docet eum peccare grauiter. Primò, quia licet hæc mala in somno, amentia, ebrietate, vel ignorantia, voluntaria non fuerint; & ideò sint à culpa liberatæ si postea eorum recordatur, dum vigilat, vel dum sobrius est, vel cum ad sanam mentem redit, vel dum ignorãtia ampliùs non laborat, & sponte sua delectatur, quòd ea mala fecerit, tunc incipit ea mala scienter velle, & propterea tunc temporis peccat. Deindè, quia peccaret is, qui ea mala vellet committere in ebrietate, amentia, somno, vel per ignorantiam. Postremò, ille quoque delinqueret, qui delectaretur, quod bellua Caium occiderit, & deuorauerit, aut quod quis amens peieret, aut quod per ignorantiam quis falsum testimonium diceret, vel sententiam iniquam ferat. Sic Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 1. Adrian. 4. quæstione, quæ incipit, Quia dictum est, quod somnus de Eucharistia, & quodl. 10. a 1. Sot. 4. d. 12. q. 1. a. 2. 7. Cordub. in suis quæst. lib. 2. q. 30. Altera opinio contendit non peccare eum grauiter: quia delectatur opere, vel effectu, qui culpa, & vitio vacat, & delectatio talis est, qualis, & actio, quam consequitur. Ego tamen priori opinioni tanquam veniori magis assentior: quam firmis rationibus Adrianus cõprobauit. Alioqui enim non peccaret puella optans, vt quis eam inuitam, & reluctantem violet: neque hospes, qui maritum inuitaret ad rem habẽdam cum aliena vxore, quam tamen per inscitiam putaret maritus esse suam. Peccat item is, qui suasione, vel prece monet amentem ad necem hominis, vt etiam is, qui ignorantem inuitat ad peierandum: ille quoque, qui dum vigilat, curat sese postea in somno polluendè. Ratio horum omnium est, quia factum exterius liberum est à culpa, cùm illud excusat ignorantia, amẽtia, ebrietas, somnus, siue violentia: At verò delectatio interior culpa non caret, cum nullam ignorantiæ excusationem habeat, nec vim patiatur vllam: ac proindè tota illa delectatio est voluntaria cumque in obiecto malo versetur, eo ipso est mala. Cum verò obijcitur: factum exterius est bonum, quia ob ignorantiã culpa caret: ergò delectatio, quæ ex benefacto capitur, vacat omni vitio, & peccato. Respondeo, factum exterius bonitatem suam, quam ex accidenti habet, cum illud à peccato excusat

Sic etiam Naua. c. 16. num. 10.

Adrian. quodl. 10. ar. 2.

to excusat ignorantia, non transferre in delectationem, quia voluntatis delectatio per ignorantiã non capitur, sed scienter ex re alioqui mala: quemadmodum si presbyter sciẽs non esse panem, vel vinum consecratum, populo ignoranti exhiberet, atque proponeret, vt tanquam verum Christi corpus, & sanguinẽ veneraretur, & coleret, grauiter proculdubio peccaret, quia eius voluntas cum certa notitia rei, malũ pro bono in publico poneret; & tamen populus inscienter panem, aut vinum veneratido, & colendo nequaquam peccaret. Factum igitur ob ignorantiam, circa materiam bonã versatur, quia res alioqui mala, bona fide putatur recta, & honesta, ab omnique fraudis, & fallaciæ suspicione semota: at verò voluntas, quæ sciens rem esse malam, in eam intendit, eamque proponit, eo ipso vult malum, vel in malo delectatur, vel ad malum alios inuitat, & allicit, & propterea delinquit.

Decimò Quæritur, An si quis delectaretur iis rebus, quæ malæ sunt, ea tamen conditione, nisi essent malæ, esset lethalis culpæ reus? velut si delectaretur furto, vel homicidio, nisi esset iure damnatum? Ratio dubitandi est, quia cum panem communem, & profanum, tanquam sactũ venerarentur per errorem bona fide sub tacita, vel expressa conditione, si panis sit consecratus, peccatum non esset, quia per ignorantiam id faceremus. Haud absimili ratione docent passim omnes, extra culpam eum hominẽ esse, qui tribuit honorem, & cultum dæmoni simulanti se angelum lucis: quia ei cultum defert ea conditione, si sit bonus Angelus, alioqui id minimè facturus: ergo eadem ratione si Titius delectaretur re mala sub conditione, si mala non esset, non peccaret. Adrianus rectè probauit eum grauiter peccare; quotiescunque voluptatem capit ex ijs rebus, quæ sunt per se malæ, quales sunt, quæ iure naturali damnantur, docetque esse idem iuris de eo, qui optat, ne furtum sit malum: quoniam cupere ne mala sint, quæ naturale ius prohibet, ac damnat, nil aliud est, quàm velle, vt rerum naturæ mutentur: nam quæ iure naturali sunt vetita, vt diximus, sunt per se, & suapte natura mala; at velle, & optare, vt rerum naturæ mutentur, est contra rectam rationẽ. Ita scienter etiam velle aliquam delectationẽ in furto sub cõditione, nisi malum esset, omninò est contra rectam rationem, quia hoc ipso, quod quis scit furtum esse per se malum, nec iuste optare potest, ne sit malũ, nec tanquam gratum, & acceptum habere, ne esset malum. Alia verò ratio est (vt idem tradit Adrianus) de ijs, quæ solùm sunt ex lege scripta, non autem per se, & sua natura mala: quæ idcirco optare quis potest, ne mala sint, cum hoc nõ sit, nisi cupere, & velle, ne lege veteturn: simul quoque optare, ne huiusmodi lex sit: & proinde nõ peccat, si hisce rebus delectetur, modò delectatio non sit de ijs rebus, quatenus sunt lege interdictæ: tunc enim delectatio non percipitur ex ijs ea ratione, qua malæ sunt, sed vt sunt ab solute, & simpliciter res quædam bonæ.

Ad obiecta verò respondeo: cum panem profanum veneramur, & colimus, aut dæmonem reueremur minimè culpamur, quia bona fide credimus panem esse consecratũ, vel dæmonem esse Angelum bonum: quæ dum ipsi ignoramus, tacita conditio meritò nos defendit, & excusat à culpa, alioqui nõ item, cum rem ipsam nouimus. Et ideo cum periculum sit ea esse per se mala, quæ ius naturæ prohibuit, nihil nos à peccato, & culpa liberat adiecta conditio. Eadem ratio videtur esse (vti ex Caietano, quem sequitur etiam Atmilla, colligitur) de ijs, quæ solùm sunt mala ex aliqua circunstantia. Explicabo rem. Titius non peccat, optans certam feminam in vxorem ducere, & ideo desiderat, cum ea rem habere, si foret vxor sua: quia licet sit matrimonio solutus, cupit tamen coniugalem complexum. Addit etiam Caietanus cum quoque hominem non peccare, qui vellet, & desideraret delectationem ex congressu, cum femina sibi non nupta, sub conditione si esset vxor sua: quamuis (vt idem Caietanus affirmat, peccatum sit delectatio, quæ capitur ex cogitato coniugali complexu: quoniam alia est ratio de desiderio, atque de delectatione: quia cum conditione iure possumus quippiam optare; & proinde Titij desiderium refertur, non absolutè, & simpliciter, sed sub conditione ad maritalem congressum: at verò cum delectatio capitur ex coniugali complexu cogitato, vel ficto, non facto, & vero, absque conditione, capitur absolutè, & simpliciter: & ideo est mala, cum circa malum obiectum versetur, vt antè iam dixi.

Vndecimò Quæritur, An lethalis sit delectatio morosa, quæ capitur ex cogitatis osculis, amplexibus, & tactib. impudicis, ac libidinosis? Respõdeo, esse lethalẽ, quando tactus, & oscula sunt libidinosa, qualia solẽt esse, quæ gratia, studio, vel desiderio luxuriæ, & libidinis fiunt: ea itẽ oscula, & tactus, quibus partes corporis naturaliter ad cõiugalem cõplexum procreatæ cõtrectantur nin his enim partibus, ac mẽbris sensus est voluptatis: sed cum ea sit à natura propter matrimonium congressum, & sobolis procreationem institutа; contra rectam rationẽ sunt oscula, amplexus, & tactus in hisce corporis membris generationi naturaliter destinatis: tametsi ad solam delectationem sensus capiendam, citra omne periculum alicuius alterius luxuriæ, vel libinis dirigantur.

Præcipua ergo quæstio est, an delectatio, quæ capitur ex osculis, amplexibus, & tactibus in cæteris corporis partibus, sit impudica, & libidinosa hoc ipso, quod quis osculatur, amplectitur, contrectat tantum modo gratia voluptatis, quæ in sensu, ex ipso osculo, amplexu, vel tactu existit, ac surgit: nam si talis sit pariter quoque delectatio morosa, quæ percipitur ex cogitatione eiusmodi actuũ, lethali culpa animum commaculat. Caietanus existimat similes actus esse impudicos, quotiescũque aliquis facit eos studio & amore voluptatis illius, quæ inde in sensum irrepit, etiam omni alio prauo voluntatis affectu, semoto, & peccadi occasione secluta: ex quo etiam colligit, delectationẽ morosam ex talium actuum cogitatione perceptã, esse impudicam; & proindè grauem, & lethalẽ culpã. Quã de re fusius dicã Deo adiuuante in explanatione sexti decalogi præcepti, vbi explicabo quidnã peccati insit in osculis, amplexib. & tactibus, quib. aliquis vitiur gtatia solius delectationis, quæ ex illis in ipso sẽtu excitatur.

Caiet. in opusc. to. 1. tract. 14. dub. 3. & infum. impudicitia peccatum.

Duodecimò Quæritur, An delectatio, quę capitur ex aspectu fœminæ pulchræ, & venustæ, omni alio affectu vitioso, vel peccati illecebra semota, culpa lethalis sit? Caietanus nõ obscurè docet interesse plurimum inter delectationem, quæ in tactũ incurrit, & eã, quæ in alios corporis sensus illabitur; quod delectatio voluntaria, quæ ex tactu existit, ac manat, hoc ipso, sit impudica, & libidinosa, quia eã natura constituit propter coniugalem complexum, & sobolis procreationem: & proindè extra coniugiũ eã velle, & optare, est luxuriosus affectus: at verò delectatio, quæ ex operatione aliorũ sẽsuum capitur voluntariè, non est eo ipso impudica, eã enim natura non indidit propter congressum coniugalem, vel prolem: & proindè per se nõ est grauis, & mortifera, sed leuis, & venialis tantummodo culpa, tanquã vana, otiosa, vel inutilis voluptas, de qua tamẽ differentia loco citato differemus. Quæres, quid verò dicẽdum sit de delectatione, quæ capitur ex aspectu rei turpis, & obscœnę, vel ex additione, narratione, vel lectione lasciuæ, immundæ, inhonestæ rei. Respondeo, huiusmodi delectationes frequenter esse cum probabili periculo voluntariæ immunditiæ, vel consensus expressi in opus luxuriosum, & libidinosum. Deindè, aliquando etiam accidit, vt vel in appetitu sensus, vel in appetitu rationis aliæ delectationes morosæ oriantur, excitentur, incalescant: in quibus omnibus graue peccatum, vel eius certè periculo inesse mihi videtur. Si tamen sola capiatur delectatio sensus ex aspectu, auditione, narratione vel lectione rerum turpium citra periculum alterius peccati, non erit lethalis culpa, sed venialis: quod ex Caietano aliisque colligitur.

Ex his omnibus deducitur inter delectationẽ, & consensum, & desiderium plurimum distare: quia consensus, & desiderium, siue voluntas efficax referuntur ad opus externum, tanquam progressus quidã, & motus ad terminũ: at verò delectatio, quam vocant simplicẽ complacentiã, ad ad opus externum minimè refertur, sed solùm est simplex quidã voluntatis affectus, quo res obiecta tanquam iucunda placet, & grata, & accepta habetur. Atque hæc quidẽ de morosa delectatione, quàm potui clarè, distinctè, & breuiter disputaui.

De cæteris peccatis, quæ in actu voluntatis interiori terminantur. CAP. VII.

PRimò Quæritur, Quænã sint alia peccata, quæ interius consumantur, siue absque opere exteriori, siue vnà cum eo fiant? Respondeo, multa esse huiusmodi peccata, quæ discernere aliquantulùm est difficile. Inter hæc est superbiæ crimen, quod ab ambitione, arrogãtia, quæ præsumptio vulgò nominatur, inani gloria, auaritia, & cõemptione distinguitur. Nam superbia, est immoderata propriæ excellentiæ cupiditas: Ambitio verò, est immodica honorũ, imperiorum, dignitatum, & potentiæ cupido: Arrogãtia seu præsumptio, est nimia publicarum administrationum, officiorumue, quæ vires exuperant, cupiditas. Inanis gloria, immodicus laudis, gloriæ, ac famę appetitus: Auaritia, nimia præter modum pecuniarum, & diuitiarum libido. Contemptio verò, est depraua voluntas cum aliorum despectione. Superbus igitur immoderatè propriam excellentiã affectat: vndè hoc ipso, vult aliis non subijci: sicut è contrario, qui verè corde, & animo humili, & demisso est, vult, & amat cæteris esse subiectus. Quo fit, vt, quemadmodum in omni peccato potest esse crimen obedientiæ contrarium, & potest esse contemptio, siue neglectio: sic etiam in omni peccato superbia sit, quia in omni peccato inuenitur diuinæ legis violatio. Et pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præterea vniuerse,& late sumpta superbia,est mortiferũ quodcunque peccatum,quoniam cum lethale omne admittitur, diuina lex contemnitur,& perrumpitur,cui non vult is, qui peccat,subijci,& obsequi. Porrò hæc tria crimina, superbia inquam,contemptio,& inobedientia quam vocant, specialē habent differentiam inter se,& specialia sunt peccata Explicemus singula. Cùm quis agit, & peccat in legem eo animo, ne imperium pareat,est speciale inobedientiæ crimen. Si ideò deliquat,vt legem despiciat, vel legis latorem contemnat, est peccatum contemptionis. Si autem legem quis perfringat,quia non vult aliter sus esse,tunc superbiæ crimen incurrit. Ergo inobediens legẽ dissoluit,labefactat,ac violat; quia noluit sibi præceptum dari; contemnens,quia vellet præceptũ negligentiam,& despicientiam:superbus,quia cupit nulli subijci,ac ita cæteris excellere:à minutiosis,imperia,dignitates,& quicquid potentia valet,ac præstat,appetit. Auarus, bona,quæ dicuntur,externa, quæque Ethnici Philosophi fortunæ bona appellarunt, pecunias dico, diuitias, lucra, atque emolumenta terrena concupiscit. Qui verò arrogantiæ, quã præsumptionem dicunt,omnino tenetur,immoderatè administrationes rerum publicarum suis humeris,ac viribus,longè superiores, affectat. Inanis gloriæ cupidus amat laudari ab hominibus,& clarus haberi. Porrò in his tripliciter potest accidere,vt quis peccet,nempe aut appetendo,aut acquirendo,aut retinendo,& conseruando. Peccat enim qui indigne hæc concupiscit,quærit, aut retinet:qui etiam in his appetendis,comparandis,vel retinendis, vtitur malis artibus,ac modis iniquis:præterea cum hæc ipsa in malum finem refert ac dirigit. Cùm itaque excellentiam,dignorem laudem, gloriam & sui nominis claritatem quis appetit, aut quærit ex rebus malis,vanis,vel fallis,male agit:vt clarius patebit,cum de capitalibus peccatis infrà nos disputabo.

Sunt,& alia peccata interna,quæ non facilè dignosciquentur,videlicet,odiũ,invidia,ira. Inter quæ hoc interest,quod is,qui odit alterum,vult illi malum sine aliquo suo commodo,ex eò solum,quod ei displiceat eius persona:quo fit, vt in quocunque peccato,quod est contra bonum alterius,ejcatur odium itelle,sed generaliter acceptum. Quod vt plenius intelligi queat,est animaduertendum,odium,esse a tium, quo malum alteri volumus, quatenus est ei malum:Et quoniam quoties in alterum peccamus, ei aliquo modo nocemus, in eo peccato inest odium, sed late, & generaliter sumptum, nempe quatenus ei malum inferimus: speciale tamen peccatum odij non est,nisi cum alteri incõmodamus ob id, quod ei malum volumus,ex eo, quòd nobis eius persona sit odiosa,& infensa, & sine vllo alio nostro emolumento. Quare quandocunque re ipsa alterum lædimus prius in eo peccato inest specialis aliquod iniustitiæ crimen,quàm odium. Nam si furtæ alienæ decoramus, est detractio: si probro alterum afficimus,contumeliæ:Si vitam alicui adimimus,homicidiũ: Si bona surripimus,furtum.Et sic de cæteris iudicandũ. Hoc autem ipso, quod iniustitiæ crimen est, odium quoque generaliter censetur.Specialis verò odij præmitas tunc accedit, cum aliquid horum malorũ inferimus alteri, quia eius personæ ob id,quòd nobis illa displiceat,malum optamus.Inuidiæ crimen est,eũ ex alienis bonis,quibus caremus ipsi,mœrore cõficimur.Differt igitur inuidus à maleuolo, tum quòd nõ vult quidem malum alteri, sed tristatur,quod bonis,quæ ipse non habet ille potiatur. Maleuolus verò hoc ipso, quòd odio habet alterum,vult malum illi:tum etiam quia inuidus ideò tristatur de alienis bonis, quia ipse caret illis: at verò maleuolus propterea malum vult alteri,quia eius persona sibi non placet.Porrò ira ab odio & inuidia hoc differt, quòd sit immoderata vindictæ cupiditas:quæ ex ira malum alteri volumus,quia vlciſci de eo cupimus,quòd nos iniuria, & dedecore afficerit,vel damno illato læserit. Præterea, scandali quoque peccatum voluntate complerut, quo alteri iacturam boni spiritualis,& animi ruinam optamus. Nam etsi monitores,suasores, auctoresue sumus,vt alter diuinam gratiam,& spiritalia bona ex parte, vel ex toto amittat. in speciali; nihilominus peccatum scandali non incurrimus, nisi causam eo affectu,& animo præbeamus,vt ab eiusmodi bonis exeidat:aliquando enim verbo, consilio, hortatu,suasione, exemplo, factoue tuo alter peccat: sed tu id non fecisti,vt ille peccaret, sed in tuum emolumentum, & commodum intendens causã alieni peccati fuisti, in scandalum generaliter non specialiter acceptum incidisti, vti suo loco clarius explicabo.

Secundò Quæritur, Quo pacto hæc quæ diximus interiora peccata specie differant ab iis,quæ in desiderio,vel delectatione circa eandem materiam subiectam versantur. Respondeo,ex iis,quæ dixi,id facilè deduci. Nam cũ quis necẽ hominis cõcupiscit,affectus est iniustitiæ,est enim eiusdem speciei, cuius homicidium:neque huiusmodi desiderium est specialiter odiũ,sicut nec homicidium,nisi cum necẽ hominis optamus,eo quod nobis eius persona displiceat. Cum itè cogitando de interitu alicuius hominis delectamur, etiam talis delectatio depraua ta,iniustitiæ voluntas est,quo modo, & homicidium,est iniustitiæ crimen:nã per illiusmodi, delectationem,nobis homicidium placet, ergo est eiusdẽ speciei, cuius homicidium: homicidium & quodcunque aliud iniustitiæ crimen,aut est iniustitiæ peccatum facto, & opere,aut affectu,& voluntate. Nec delectatio, qua de alterius nece delectamur, erit specialiter odium, nisi ea ratione delectemur,qua eius personam habeamus infensam. ita etiam, si alienæ famæ nocere velimus, affectus erit eiusdem speciei, cuius est detractio:quemadmodum etsi cogitando de alienæ famæ detractione delectemur, talis erit in specie voluptas, qualis & detractio.In reliquum igitur,præsum desiderium, & motiua delectatio sunt eiusdem speciei peccata,cuius sunt obiecta circa quæ versantur,& quibus terminantur.

Tertiò Quæritur, An peccata specie distinguantur per excessum,vel defectum circa eandem virtutem? Respondet S. Thomas specie distingui: veluti prodigi, vel auari peccatũ, meticulosi hominis fuga,& audacis temeritas.Excessum,autem,& defectũ accipit sanctus Doctor ex respectu,& ordine ad obiectum virtutis, eo quod contra rectam rationem, ex materia virtuti subiecta plus æquo, quispiam sumat,aut minus quàm debeat:vt ex cibo,vel potu, honoribus, præmiis, diuitijs pecuniis,oneribus,commodis,& lucris. Et hoc modo distinguit etiam idem S.Thomas alio in loco infidelitatis species,vt in primo præcepto decalogi docebo.

Quartò Quæritur, An peccata inter sese specie differant per circunstantias specie diuersas? Respondet S.Thom specie distingui, quandocunque circunstantia specialem habet cũ ratione repugnantiã.Explicemus hæc singul i suis exẽplis. In materia luxuriæ sunt peccata specie diuersa ob circũstantias specie differẽtes,quæ specialiter rectæ rationi aduersantur.Nã luxuriæ peccatũ est,cũ quis tẽ habet cum femina sibi nõ nupta,quæ ti fuerit vxor aliena,adulterũ erit:Si virgo inuitè corrupta,stuprũ:si puella per vim parentibus erepta, raptus:Si Deo dicata,sacrilegiũ:si aliqua sanguinis cognatione coniuncta,incestus:si omni vinculo soluta,fornicatio. Atque ita de cæteris peccatorum formis in alia quacunque materia iudicandam.In quibus peccatis si specialis rectæ rationis repugnantia sit,specialis quoque peccati differentia erit.

De peccati differentia,quod,veniale,& mortale Theologi passim appellant. Cap. VIII.

PRimò Quæritur, An peccati venialis,& lethalis distinctio, solùm è Theologorum Scholasticorum doctrina deducta & accepta sit: Respondeo, Veniale aliquando dici ex causa,quando facilius veniam consequitur, quia ex certa causa committitur,cuiusmodi est delictũ,quod ex infirmitate naturæ,aut per obliuionem, imprudentiam,& ignorantiã fit:Aliquando ex euentu,quod veniam adeptum sit, vt omne lethale,quod est diuinitùs dimissum. Et hoc modo accipit Ambrosius,cum ait lib.de Para.c.14.Omne peccatum per pœnitentiam fieri veniale. At verò in præsentia veniale non sumitur his modis, sed vt est peccatum, quod à Deo venia data, remittitur ob materiæ leuitatem, vel ob imperfectum opus, quod ex plena animi deliberatione effectum non est. Veniale dicitur quasi venia dignum,quod sit exiguum,& leue errarum,parua noxa,aut potius,quod venia dimitti soleat semper in iustis.

Quidam nostræ tempestatis hæretici non dubitarunt asserere,hanc peccati diuisionem,in veniale scilicet,& lethale ex Patrum veterum doctrina non colligi, verùm esse tãtùm Theologorum Scholasticorum inuentum. At enim illi certè magnopere hallucinãtur. Namq; apud Augustinum non raro peccata legimus modica,minuta,quotidiana,parua,atque minima.lib.de ciuitate Dei 21.c.27.ait B. Augustin. Si enim minima peccata,sine quibus non est etiam vita iustorum.Et paulò ante dixerat:Peccata,sine quibus nec vos estis,& propter hæc docet Dominus, dicere semper iustos:Dimitte nobis debita nostra.Item sermone de sanctis 41. capitalia peccata enumerat plurima, deinde minuta multa, quæ ait igne purgatorio mundari:sine quibus, inquit, nullus sanctorum esse potuit,aut esse poterit.In lib.de bono coniug.c. 6.ait cõiugalis concubitus generandi gratia non habet culpam:concupiscentiæ satiandæ causa, venialem culpam habet; adulterium verò lethalẽ,& c.9.ait. Qui bonis,quæ propter aliud necessaria sunt,non ad hoc,propter quod instituta sunt, vtitur,peccat aliàs venialiter,aliàs damnabiliter. Ab eodem itẽ Augustino, & aliis Patribus antiquis peccata distingui vi-

demus,

demus,partim quidem in leuia,partim in grauia: neque fingi potest, per leuia, Patres intelligere lethalia crimina aliis leuiora: quia leuia appellant ea, propter quæ quotidie dicimus: Dimitte nobis debita nostra, & de quibus dixit Ioannes:Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est:Ergo de venialibus peccatis ista sunt dicta.Gregorius etiam libro 4. dialogorum ca. 39.aperte docet esse quædam peccata, quæ post hanc vitam condonantur, ac post obitum hominis,culpæ veniales dumtaxat,non lethales dimittuntur,& absolentur.Præterea,aperte colligitur hæc peccatorum distinctio ex Concil. Trident. sess.6.c.11.& Conci.Mileui.can.8.7.& 8.

1.Ioan. 1.

Rom. 6. Ezec. 19. Iacobi 1. 1.Ioan.3. Ibidem. Sap. 1. Psal 5. Iacob.2.

Secundò Quæritur,An ex sacris literis colligi possit omne peccatum esse lethale? Hæretici contendunt ex sacris literis deduci peccatum omne,lethale esse,nullum veniale:inde arguentes,quia Paulus ait:stipẽdia peccati mors: & apud Ezechielem Dominus:Anima, inquit, quæ peccauerit ipsa morietur.Iacobus item Apostolus, Peccatum cum consummatum fuerit,generat mortem; & Ioannes: Qui facit peccatum ex diabolo est:rursus, Qui natus est ex Deo peccatum non facit:præterea:Os, quod mentitur, occidit animam; & perdes omnes,qui loquuntur mendacium; &, Qui offendit in vno factus est omnium reus; Maledictus qui non permanserit in sermonibus legis huius & eos opere non perfecerit, & ad Rom.2.Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribũt. Et tamen si leue, & veniale aliquod peccatum esset, id esset mendacium,præsertim iocosum.& Basil.in regulis breuio. q. 4.Quis est, qui peccatum vllum cuiuscunque modi illud sit, leue audeat appellare,cũ asseruerit Apostolus, qui per transgressionem Deum inhonoras?& q.293.art.Differentiam matorum, & minorum peccatorum nusquam in nouo Testamento reperiri,siquidem vna est Domini sententia, Qui facit peccatum,seruus est peccati. Sed certe negari non potest, scripturis colligi, aliqua esse leuia, & venialia peccata. Etenim Ioannes ait. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus,ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est: At Apostoli,& iusti homines lethali peccato carent.Iacobus quoque in multis, inquit, offendimus omnes.& Salomon: In multiloquio non deerit peccatum: Quæ quidem scripturæ testimonia de lethali crimine intelligi nequeunt:verè autem minutionibus, & leuioribus peccatis,in quæ sæpenumero labimur. Paulus etiam Episcopum instituens, eum docet talem esse oportere, qui sit sine crimine, at licet, quis liber ab omni crimine sit,graui scilicet, & lethali, non tamen à modicis,& leuibus peccatis.Vnde Gregorius,in hac vita,inquit, multi sine crimine, sed nullus sine peccato est. Obiecta verò ex scripturis in contrarium, in peccato dumtaxat graui, & lethifero locum habent; non autem in omni generatim culpa, atque delicto: & eodem modo loquutus est Basilius, quo scriptura.

1.Tim.3.

Gregor.lib 21.moral. c. 9.

Tertiò Quæritur, An venia peccatum sit contra legem Dei?Nostri temporis Hæretici Theologos Scholasticos calumniantur, eo quod doceant veniale peccatum non esse contra,sed præter legem Dei:quod,inquiunt, est absurdum: quia peccatum,quatenus tale est,definitur ab Augustino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam;sed venialis culpa est peccatum: ergò est contra legem Dei. Deinde, quia omne peccatum est contra rectam rationem:Sed quicquid est contra rectam rationem,est contra legem Dei.Ad extremum:præcepto decalogi: Non furtum facies;non solùm graue,& magnum furtum, sed etiam paruũ, & leue damnatur: & mendacium officiosum etiam perexiguum,ac leniculum,hoc ipso, quod est mendacium, lege est interdictum.

Aug.d.22 contra.Faustũ c.27.

Exo.20.c.

Olim longè ante Lutheranam hæresim, Durãdus quoque inter Theologos tradidit, venialem noxam non solum esse præter, sed etiam contra legem Dei. Equidem negare non possumus veteres Theologos, Altisio. in sum.lib.2.tract.18. Alex.p.2.q.108.m.6.Alb.p.2.tract.18.q.115. S.Tho.2.q.88.ar. 1.ad 1. & 2.d. 42.a.4.ad.4. Bonau. 2.d.42.a.2.q.1. Aegid.2.d. 42.q.1.a.3.ad.1.Ricar.2.d.42.a.2.q.2.& alios docuisse venialẽ delictum non esse contra,sed præter legem Dei. Sed nihilominus Hæretici,more suo, perperam eos criminantur. Nam Christus Dominus satis perspicue dixit cuidam adolescenti: vis ad vitam ingredi serua mandata: & tamen si quis absque vlla grauiore, & lethali culpa decedat, in gratia,& charitate Dei huius vitæ curriculum absoluit; nemo autem Dei gratiam nanciscitur,nisi omnia Dei mandata seruet,ac impleat: potest igitur quispiam Dei gratiam, & charitatem habere, quamuis veniali peccato teneatur. Ergo qui peccato veniali tenetur, si fuerit gratia Dei, & charitate præditus, vniuersa Dei mandata exequitur, & complet:Ex quo fit, vt culpa venialis aliqua ratione contra legem Dei non sit: siquidem iustus omnem Dei legem seruat, & tamen non continuò omni veniali peccato caret.

Dur. 2.d. 42.q.6.

Matt.19.

Dicendum igitur est, vt docuerunt Dur. 2.d. 42.q.6.Caiet. 1.2.q.72.a.5.Vega super Conci. Trid.tr.de iustificat.l. 4.c.13. & Mai.2.d.42.q.8.§.circa hanc. Veniale peccare esse quidem contra legem Dei,quia reuera lex Dei cum sit iusta, & recta ratio, prohibet,& grauia, & leuia peccata:id quod argumenta aduersariorum comprobarunt: at verò veniale non est cõtra specialem Dei legem de eius amicitia comparanda, & conseruanda:nec est contra speciale præceptum de diuina eiusdẽ amicitia nunquã violanda,ac diffoluenda, est enim vnicũ,& maximum Dei mãdatum, vt nihil faciamus, quod eius amicitiam, & charitatem dirimat tanquam cum ea pugnans. Et ideo Paulus ait Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio, & iussus:Qui diligit proximum legem impleuit.1.Ioann.2.Si quis dixerit,quia diligo Deũ,& mandata eius non seruat, mẽdax est:ergo mutuo se consequuntur Diligere Deum, & mandata eius seruare.Veniale ergo peccatum diuinæ amicitiæ,& charitati non adperfatur, quemadmodum graue,& mortiferum. Et in hũc sensũ veteres Theologi tradiuere, veniale nõ esse cõtra legẽ Dei, quia eius amicitiã, & charitatẽ, neq; euertit, neq; dissoluit:esse tamẽ præter legẽ Dei,quia seruata,& retẽta Dei & gratia,& Dei amicitia interdũ illud admittim⁹,& hoc ipso,impedimur ac retardamur à feruẽtib. charitatis officijs.

1.Ioan.1.

Iacob.3.

Prou.12.

Ex his perspicitur, impudenter, ac temerè Hæreticos reprehendere Concilij Tridentini decretum,quo dicitur,posse iustos seruare mandata Dei, & tamen aliquando cadere in peccata venialia.Hinc constat, immeritò ab eisdẽ reprehendi Theolo.Altisio.in sum.lib.2.tract.27,c.2.q.3. Alex.p.2.q.18. m. 1.Bonau. 2.d.42.ad.2.q. 1. cum tradunt veniale peccatum non esse lege prohibitum,sed cohibitum.Nam pie eos interpretari oportet, vt ex eorum scriptis manifestè liquet.Legem enim Dei prohibentem,accipiunt eam, cuius violatio hominem gratia nudatum auertit,& alienat à Deo.

Conc. Trid. sess.6. c.11.

Quartò Quæritur, An veniale delictum sit verè, propriè, & simpliciter peccatũ.S.Tho.1.2.q.88.art.1.docet,diuisionem peccati in veniale, & lethale, esse analogi in ea, quæ in vna ratione peccati æqualiter,communi nõ cõueniunt; & proinde lethale esse propriè. & simpliciter peccatum, veniale non item, quod idem ante S. Thom. Altisiodorensis, & Albertus locis tradiderãt,& post S.ThomamAegid.2.d.42.q.1.ar.3. ad 1.Caiet. 1.2.q.88.ar.1.Sed Durandus in 2.d.42.q.6. diuisionem peccati in lethale,& veniale,docet esse generis in species, & propterea tum veniale, tum lethale esse proprie, & simpliciter peccatum,quia vtrumque est Dei lege interdictũ: quãuis vnum sit altero grauius. Profectò negari non potest, quin scripturæ veniale dicant absolutè, & simpliciter absque vlla adiectione peccatũ,vt compertũ est ex testimoniis in secunda quæstione productis.Ioannis quoque 2o.ait Christus Apostolis:Accipite Spiritum sanctum;quorum remiseritis peccata,remittuntur eis,& reliqua:at si solum leuioribus peccatis teneretur quis, posset nihilominus post sacram delictorũ confessionem vere absolui: Vere igitur, & propriè peccata sint veniales culpæ.Nec tamẽ propterea Altisiodorẽsis, Albertus, & S.Tho.reprehẽsionẽ meretur oppositũ indicãtes:quia licet veniale absolutè,& simpliciter sit peccatũ;ratio tamẽ peccati, maior est in lethali culpa:& aliquãdo analoga esse dicitur ea, quæ licet simpliciter in vna aliqua ratione cõueniãt,in æqualiter tamen sibi communem eiusmodi rationẽ participant.

Quintò Quæritur, An in culpa veniali, sit offensa apud Deum.S.Bonau.2.d.42.ar.1.quæst.2.ad.vlt.negat peccato veniali Deum offendi: Quia non offenditur, inquit, nisi quando contemnitur; sed veniale non est contemptus Dei. Vega super Conc.Trident.lib.14. capit.11. scriptum reliquit, hoc quamuis à magno aliquo viro, esse incautè dictum: quia veniale peccatum verè displicet Deo,& proinde ipsum offendit. Et certè Iacobus apertè dixit: In multis offendimus omnes: quod de venialibus culpis dictum est. Scot. 4. d. 21. quæst. 1. Veniale peccatum dicit esse Dei offensam.S. Thom.peccatum veniale ait displicere Deo, sed non displicere personam peccantem,quia gratiam Dei retinet.Capreolus docet Deum offendi peccato veniali, sed non offendi in peccantem, quia Deus punit,& odio habet ipsum peccatum veniale, at non peccantem. Hæc omnia piè interpretari conuenit:quoniam peccato dicitur Deus offendi, eo quod ipsi displicet: & qua displicet, id punit, & damnat: sicut etiam dicitur peccatis irasci, quia ea vlciscitur, & vindicat. Quia igitur Deus veniale delictum meritis pœnis plectit, & quia ipsi id peccati displicet, eo offenditur; & quoniam illud etiam vindicat,ei irasci quoque dicitur. Eodem modo Deus odio habet peccatum veniale, quoniam vult debita pœna multare, & vlcisci: ita etiam in peccantem, ob delictum veniale,pœna temporali animaduertit; & ideo ei quoque dici potest iratus, & offensus, non vt homo est,aut Dei amicus, sed quia venialem culpam admisit. Piè itaque in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

terpretari B. Bonauenturam rationi congruit; quo modo etiam eundem, & veteres Scholasticos benigne interpretamur, cùm docent, veniale peccatum non esse contra legem Dei, aut Dei lege non prohiberi.

Sextò Quæritur, An veniale peccatum sit contra amicitiam Dei: Ratio dubitandi indè existit, quod culpa venialis Deum offendit, ipsique displicet. Item veniale peccatum Deus vetat, reprobat, punit, ac vindicat tanquam malum: ergo est contra amicitiam Dei. Huic quæstioni respondeo, Veniale peccatum non esse contra amicitiam Dei, hoc est, amicitiam hominis cum Deo non dirimere, neque dissoluere: nam gratiam, & charitatem non tollit: non tamen negari potest, quin venialis culpa displiceat Deo. Item venialis culpa cum sit vere, & propriè peccatum, & malum in moribus, Deus verè illud improbat, ac prohibet, iustis quoque, & debitis subijcit pœnis.

Bonau. 2. d. 42 a. 2. q. 1. Argen. 2. d. 42. q. 1. a. 2. concl. 1.

Septimò Quæritur, An etiam in veniali peccato sit auersio à Deo, & conuersio ad creaturam? S. Bonauentura eumque secutus Argentina distinguunt; ita vt dicant, veniale peccatum non alienare, & auertere hominem à Deo, hoc est, non adimere gratiam, charitatem, & necessaria salutis æternæ subsidia: esse tamen actum quendam, qui verè displicet Deo, quique in Deum referri non potest; & proindè actus est alienus, & auersus à Deo, quamuis hominem non abstrahat, & auellat à Dei coniunctione, societate, & amicitia. Item venialis culpa non conuertit hominem ita ad bonum creatum, vt in eo vltimum finem is, qui peccat, constituatur enim, qui veniale peccatum facit, eo est animo, & affectu, vt gratiam Dei, & charitatem rebus cæteris anteponat: nihilominus tamen ipse venialis peccati actus, est quædam conuersio ad creatum, bonum iucundum, vel vtile, non honestum.

Octauò Quæritur, An veniale peccatum sit macula quædam mentis. S. Tho. 1. 2. q. 86. a. 1. & 2. & q. 109. a. 7. videtur tanquam proprium effectum peccati mortiferi, maculam constituisse: quia macula, inquit, nihil aliud est, nisi priuatio gratiæ, quæ est animi nitor, & cultus. Alex. p. 4. q. 15. m. 3. a. 1. §. 4. ait, Veniale peccatum esse naturæ suæ maculam, & tenebras. Bonau. 1. d. 17. a. 2. q. 1. & Argen. 2. d. 42. q. 1. a. 2. concl. 1. ad. 2. distinguunt maculam. Aut enim inquiunt, est priuatio gratiæ, quæ est mentis munditia, & decor; & tunc venialis culpa macula non est, nec inducit maculam in animum: aut macula dicitur actus carens bonitate, & honestate, quam actio hominis voluntaria debet habere: & tunc venialis culpa hoc ipso, quod malum in moribus est, & Deo displicet, macula censetur.

Dicendum igitur breuiter puto, lethale peccatum maculam menti importare, & afferre, quæ est priuatio gratiæ, quam excludit ab anima, aut saltem excluderet, si eam reperiret, quæ gratia hominem mundat, & ornat interius: & hoc modo veniale delictum macula non est: at verò actus omnis per se malus, per se quoque macula est, quia est actio quædam recto, ac debito fine, & rationis ordine, & conuenientia carens, & hoc ipso mentem polluit, ac maculat: mens enim operis mali deformitate inquinatur: actu tamen, non habitu, hoc est maculatur actu malo non priuatione gratiæ modum habitus habentè ex peccato relicta.

Nonò Quæritur, An qui peccati venialis reus est, fit, aut dici queat peccator? Respondeo in sacris literis peccatores dici eos, qui lethali aliquo peccato tenentur: hi enim passim vocantur iniqui, immundi, iniusti, transgressores, præuaricatoresue, de quibus Paulus scribens Corinthijs: Nescitis, inquit, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Dauid etiam: Odisti omnes, qui operantur mendacium; Sapiens item: Odio sunt impius, & impietas eius. At verò qui peccatis venialibus obstricti solummodo sunt, peccatores minimè dicuntur: nam Apostolis Christus Dominus dixit: Vos mundi estis, cum tamen non omni culpa veniali careremus. Item qui gratiam adoptionis habent, filij Dei in scripturis vocantur, & tamen qui sunt Deo grati, & amici, peccatores neque sunt, neque nominantur.

1. Cor. 6. Psal. 6. Sap. 10. Ioan. 15.

Aliæ quædam quæstiones de peccati venialis, & lethalis differentia diluuntur.
CAP. IX.

PRimò Quæritur, An veniale peccatum à lethali differat in eo, quod lethale versetur in ijs, quæ sunt circa finem: Veniale verò in ijs, quæ referuntur ad finem. S. Thomas 1. 2. q. 88. ar. 1. docet veniale peccatum committi contra ea, quæ diriguntur ad finem, lethale verò contra finem. At Scot. 2. d. 21. q. 1. hanc differentiam refutat, ac reijcit afferens primùm, contra virtutes Theologicas, quæ proximè circa vltimum finem versantur, venialia peccata aliquando committi: exiſtunt enim quidam subiti infidelitatis motus, odij, & desperationis, qui nec plenè, & perfectè liberi sunt, nec omni rationis deliberatione carent. Deindè, quia furtum, adulterium, homicidium, detractio, sunt peccata lethalia, & tamen contra bonum hominis perpetrantur: ergò non omne peccatum graue admittitur in his, quæ circa vltimum finem tanquam materiam subiectam versantur. Attamen S. Thomæ doctrinam mitius cœuenit interpretari: proculdubio enim illud indicare voluit, peccatum veniale non separare, & abstrahere hominem à Deo qui est vltimus finis, eo quod peccato veniali gratia, & charitas Dei non amittitur auertere tamen ab his, quæ in Deum vt in finem referuntur: quoniam peccatum veniale nos auocat, & abducit ab opere, & officio charitatis, quo ad Deum progredimur; non autem à gratia, amicitia, & consortio Dei. Lethale verò nos à Dei gratia, & charitate diſungit; & proindè nos separat, & diuellit à Deo, qui est summum bonum, & vltimus finis noster: Nam id, quod nos auertit ab aliquo, quod est necessarium ad finem vltimum consequendum, nos quoque auertit, & abstrahit à fine. Non igitur eò spectauit sanctus Doctor, vt doceret veniale peccatum aduersus eas virtutes committi, quæ bonum hominis tanquam obiectū, & materiam habent; & lethale contra eas virtutes, quæ circa Deum proximè versantur: hūc enim sensum meritò oppugnauit Scotus: Sed illud tantum S. Thomas innuit, veniale peccatum impedire, & auertere hominem ab actu charitatis, quem posset alioqui præstare, & quo promoueretur ad finem: lethale verò plane hominem dejicere à gratia, & charitate Dei; & proindè seiungere, & alienare à Deo, qui est hominis vltimus finis.

Secundò Quæritur, An veniale à lethali in eo differat, quòd hoc sit contra præceptum Dei, illud verò contra consilium? Scot. 2. d. 21. q. 1. & Gab. 2. d. 21. q. 1. a. 3. dub. 1. docent hoc esse discrimen inter hæc duo peccata. Sed hanc differentiam alij penitus reijciunt, primùm, quia venialis culpa est verè, & propriè peccatum; at nemo peccat, si Dei consilia prætermittat, modo non illa despiciat, atque contemnat: quod luce clarius est: nam lex & præceptum Dei prohibet mentiri, nugari, otio indulgere, inutilia cogitare, tempus vanè terere, aut loqui res vanas, & inutiles; cum tamen sæpè in his leuiter peccetur. Postremò, veniale hominem subijcit pœnis debitis, at qui consilia tantùm omittit, nullis ob id pœnis adijcitur. Ita contra Scotum, & Gabrielem Vega super Concil. Trident. lib. 14. c. 12.

Enimverò, vt nos S. Thomam, Alexandrum, & Bonauenturam benignè hac in parte explicuimus, ita etiam mitius Scotum explicare possumus. Nam præceptum pro eo accepisse videtur, cuius obseruatio est necessaria ad salutem æternam consequendam: & quicquid hoc modo necessarium non est, Consilium Scotus appellauit: Non autem quod ille putauerit in omittendo consilio delinqui: Verum quod lethale dixerit situm esse in eo, quod quippiā efficimus contra ea, quæ sunt ad vitam æternam necessaria; venialis autem culpa sit in his solùm, quæ nos à gloria cœlesti consequenda impediunt, & remorantur. Is enim, qui contra præceptum facit, sese auertit ab eo, quod est necessarium ad salutem æternam consequendam: is verò, qui leuiora peccata, scilicet venialia committit, non deficit ab aliquo, quod sit necessarium ad Dei gratiam, charitatem, & amicitiam conseruandam.

Tertiò Quæritur, An veniale peccatum à lethali distinguatur in eo, quod hoc per se pœnam æternam, illud verò vi, & natura quidem sua pœnam quoque perpetuam mereatur, sed Dei misericordia, temporaria tantùm pœna mulctetur: Gerson p. 3. tract. de vita spirituā. animæ. lect. 1. corol. 1. in ea fuit sententia, vt dixerit, omne veniale peccatum dignum esse pœna æternā: ex sola tamen Dei misericordia, à lethali distingui in eo, quod hominem temporariæ pœnæ subijciat, cum alioqui pœnis æternis esset obnoxium, Gersonem sequi videtur Almai. tract. 3. moral. c. 10. Suam sententiam probat Gerson multiplici ratione. Primò, quia veniales culpas Deus gratuitò condonat, ergò potest eas perpetuis pœnis damnare. Deindè, veniale, magis est voluntarium, quàm originis peccatum, ergò & grauius: at hoc perpetua pœna punitur, ergo & illud. Item, omne peccatum Deum offendit, ergò ea ratione est infinitæ prauitatis: nam eò offensa est grauior, quò maior est dignitas eius qui offenditur. Præterea, si veniale sit cum peccato originis, aut cum lethali coniunctum, cum quibus peccatis quispiam decedat, perpetuò apud inferos supplicio plectetur: ergo veniale pœna quoque æterna dignum est. Postremò, omne malum pœnæ longè inferius, & minùs est quouis etiam minimo peccato veniali. Nulla item culpa venialis est committenda pro cuiusquam hominis etiam innocentis vita, atque salute conseruanda: ergò est infinitæ deformitatis.

Verùm

Petrus Soto de iust. & iure. tract. 2. de peccatorū dimiss. lect. 6. propè fin. Vega. lib. 14. in Conc. Trident. c. 15. q. 16. Med. t. 2. q. 88. ar. 1.

Verùm enimverò hanc Gersonis sententiam Theologi recentiores refutarunt; & sunt qui eam etiam condemnēt tanquam plus æquo fauentem recentibus Hæreticis docentibus omne peccatum vt, & natura sua esse mortiferum, diuinæ autem gratiæ beneficio aliud pœnæ æternæ subijci, aliud temporariæ. Immò quidam eorum dicere non dubitarunt, Gersonis opinionem accedere Stoicorum sententiæ omnia peccata æqualia esse dicentium, quia si omnia æternam pœnam merentur, ergo omnia sunt paria. Quod certè illi auctores malè contra Gersonem inferendo cōcludunt, cum vnum peccatum acerbius, & grauius quam alterum mulctati, & puniri queat, vt ipse quoque Gerson indicauit.

Communis ergò iuniorum Theologorum sententia est, venialem culpā per se, & propriè à lethali distingui, quod nō æternam, vt hæc, sed temporariam tantummodo mereatur pœnam, & supplicium: atque hæc sententia est verissima, neque ab ea recedendum vllo modo. Primò, quoniam Deus rerum naturas non mutauit si veniale per se supplicio dignū esset æterno, & Dei benignitate temporali pœna puniretur, rei naturam profectò quadam ex parte, & ratione mutare videretur. Deinde, negari non potest, venialia peccata esse, vel ex paruitate materiæ, vel ex actu imperfecto leuia, atque modica, cuiusmodi sunt verbum otiosum, nugæ, mendacium iocosum, risus immoderatior, rei furtum exiguæ, inutilis & vana mentis cogitatio, ac similes animi lapsus minimè graues: ergò veniale per se perpetuo supplicio dignum non est. Accedit, quod Deus proniot est ad misereṅdum, quàm ad puniendum: igitur verisimile nō est, vt peccata, quæ sunt per se leuia pœnis damnet, ac vindicet sempiternis. Postremò, veniale delictum non tollit gratiam, & charitatem, nec Dei amicitiam dirimit; ergò non reddit hominem inimicum Deo, & proinde manet semper cum charitate, & gratia, qua expiari, & deleri potest. Nec est cur Gersonis nos argumenta deterreant, ac conturbent: nam ea nullius firmamenti sunt ad oppositum comprobandum. Quoniam licet veniale peccatum sit per se leue, nunquam tamen, nisi liberaliter Deo ignoscente remittitur. Objcit tamen ille: Ergo perpetuò maneret, nisi gratuito illud beneficio, Deus deliquentibus condonaret. Respondeo, peccatum veniale non deleri, nisi pœna quoque temporaria ei debita ex toto, vel ex parte remittatur, ita vt vel tota tollatur, vel in minorē mutetur. Is igitur, qui eiusmodi culpam admisit, aut in actu, & affectu persistit, aut ab ea cessat omninò, si perseueret, tunc tandiu pœnæ temporariæ obnoxius est, quandiu in actu, & affectu malo perduratūquòd si semper in eo persistat, meritò in perpetuum punitur ex accidenti, quia semper peccat. Si autem ab actu desistat, aut est iustus, aut impius, aut est homo, quem fingere animo possumus, creatum à Deo cum solis naturæ viribus, ac dotibus. Si sit iustus, pœnam temporariam iustè, ac legitimè soluit, ac luit, vel in hac vita, vel altera, & culpa simul ipsi condonatur. Si impius, perpetuas culpæ venialis pœnas exoluet, non quia eas talis culpa mereatur: sed quia pœnæ temporariæ solutionem nunquam iusta, & debita satisfactione compensat. Ita enim, qui Deo inimicus est, quāuis pœnas sustineat, nunquam tamen iustè, ac debitè satisfacit: quoniam nostra satisfactio pro peccatis apud Deum iusta, ac debita nō est, nisi ei sit grata, & accepta, sed accepta Deo non est sine gratia, & charitate. Pari ratione, si homo cum solis naturæ viribus, extra gratiam, pro culpa veniali multa pateretur, nunquam iustam, ac debitam pœnam temporariam persoluereret: & proinde quamuis perpetuò puniretur, nunquā satisfaceret, quoniam esset pœnæ solutio absq; gratia, & charitate. Dei: & proinde ei minimè grata, & accepta, ergo non iusta, ac debita: perinde enim esset, ac si nihil pœnarum daret. Et hoc forsitan voluit docere Gerson: nam benignius, & mitius eius mentem interpretari possumus, & nimirum veniale peccatum, nisi quia est ab homine iusto Dei gratia, & charitate prædito comissum, perpetuò puniretur: nec tamen inde conficitur, vt paria peccata esse censeat, quoniam licet omnia in perpetuum puniantur; quia tamen vnum grauius, & deterius alio est, vnum durius, & acerbius punitur, quàm aliud, vt antè iam monui.

Quartò Quæritur, An veniale à lethali differat specie, quando vtrumque circa eandem rem obiectam, & materiam versantur. Respondeo, minimè, quoniam paruum, & magnum in eadem obiecta re, & materia, specie non mutant. Obijcies, lethale peccatum est mors animæ, auersitque hominē à Deo, nosque ab eius gratia, & charitate diſungit, eo quòd Dei, & hominis amicitiam dissoluat: sed homo nihil peccato veniali ineſt, ergo specie distinguuntur. Respondeo, ex eo solùm deduci, pœnas peccato veniali, & lethali debitas specie esse diuersas, non tamē actus peccatorū. Quæres, quoniam igitur pacto hæc duo peccata, vt actus sunt, inter se inuicem distant? Respondeo, lethale crimen esse actum grauiter cum recta ratione, veniale verò actum leuiter cum eadem ratione pugnantem.

Quintò Quæritur, in quo venialis culpæ deformitas consistat, quando peccatum veniale omissione, vel facto committitur. Quidam existimant consistere in hoc, quòd is, qui peccat, eo ipso, est obnoxius, & subiectus pœnæ temporali. At hæc ratio merito ab aliis refellitur: quia prius natura, causa, & origine est culpa, qua se quispiam obstringit, quàm reatus pœnæ, cui ob culpam is, qui peccat, subiicitur. Aiunt alij, in eo sitam esse venialem culpam, quod temporali supplicio sit digna. Verum & hoc eadem ratione conuellitur: nam ex eo, quòd culpa venialis à recta ratione dissentit, iure pœnam meretur, propterea quod quicquid rationem offendit, pœna dignum est: ita vt secundum æquitatis, & iustitiæ leges puniri, & vindicari debeat.

Dicendum igitur existimo: quandocunque veniale peccatum pro actu, vel omissione sumitur, quo quis peccat, nihil aliud esse, nisi actum vel omissionem leuiter rectæ rationi aduersantem. Omne enim peccatum, quod in actu consistit, est actio voluntaria à ratione discrepans: quæ si magnopere cum recta ratione pugnet, lethalis, si parum, venialis est culpa, ob quam is, qui peccat pœnæ temporali addictus, subiectusque est: vt ea pœna dignus.

Sextò Quæritur, quidnam in homine, maneat, cuius causa dicatur esse in peccato veniali post actum peccati præteriti. Ratio dubitandi est, quoniam qui semel in veniale peccatum est lapsus, tandiu in eo permanere creditur, quandiu id non est à Deo liberaliter dimissum, & tamen post actum culpæ transactum, nihil est in homine. Respondeo, minimè satisfacere eum qui dixerit (quemadmodum, & superius ostendi) post actum culpæ transeuntem, hoc vnum tantummodo manere, hominem scilicet pœnæ temporali esse subiectum. Non enim ideo, quòd est pœnæ addictus, dicitur esse in peccato: sed potius contrà, quia est in peccato, & culpa, est pœnæ obnoxius: & quia peccato tenetur, pœnæ quoque reus, & debitor est. Eam ob causam sunt, qui opinentur, post actum culpæ præteritum, hominem dici esse in peccato veniali, quia peccatum admisit, quod nondum est diuinitus condonatum: ac proinde ob respectum rationis ad actum culpæ, qui præterijt, nondū Dei beneficio remissum, dici esse in peccato veniali: multa enim talia esse dicuntur ob respectum, & ordinem ad actum, qui amplius non est. Exēplum do. Titius mutuò accepit pecuniam à Caio: ea postea consumpta, dicitur debitor Caij, Caius verò creditor Titij, in quibus nihil remanet, nisi ratio dati, & accepti. Dices, in Caio esse ius exigendi pecuniam à Titio: in Titio verò obligationem, qua pecuniam soluere debet. At contrà est argumētum, quia eiusmodi ius, nihil aliud est, nisi quidam vt aiunt, respectus, & ordo rationis, quo Titius est debitor, Caius verò creditor. Idem, inquiunt, planè accidit in præsenti controuersia. Nam qui peccato veniali tenetur, quandiu eius culpa non tollitur, dicitur esse in peccato veniali, ob respectum, & ordinem, quem habet ad peccatum præteritum, nec dum dimissum. Ex quo, inquiunt, intelligitur, aliud esse, Titium esse in peccato veniali: aliud, Titium debitorem esse pœnæ temporalis: potest enim Deus culpam dimittere pœna nō ex toto dimissa, quamuis in minorē, & breuiorem mutata. In hoc igitur, quod Titius in peccato veniali esse dicitur, duo patiter continentur: & quòd Titius veniale peccatum admiserit, nec illud se commisisse doluerit: & quòd nondū sit diuinitùs sublatū: tandiu autem venialis culpa non condonatur, quandiu temporalis pœna nō remittitur ex toto, vel ex parte: non quòd remissio pœnæ sit condonatio culpæ, sed quòd simul vel cum pœna in totum remissa, aut in minorem, & breuiorem mutata ipsa culpa condonatur: non enim relaxatur pœna, nisi cum eā homo luit, & soluit: at non est iusta, & debita solutio pœnæ, nisi cùm eam Deus gratam, & acceptam habet. Ego tamen aliter arbitror dicendum, quod vt clariùs explicem, sciendum puto, tria esse peccatorum genera: Primū est originale, & hoc est priuatio iustitiæ, id est, gratiæ debitæ. Sed non per propriam voluntatem contracta, solum per voluntatem primi parentis suscepta: & ideo huiusmodi peccatum inducit in homine priuationem, & absentiam gratiæ debitæ, à qua dicitur, & est quis peccator, & dicitur esse in peccato videlicet originali. Secundum genus peccati est lethale, quod post actum præteritum relinquit in homine auersionem à Deo, maculam sue priuationem gratiæ debitæ, propria voluntate contractam, & conuersionem ad bonum creatum iucundum, vel vtile, & non honestum, in quo voluntas inhæret, & permanet, quandiu non mutatur per actū contrarium accepti, & gratum Deo. Tertium genus peccati est veniale, ex quo non fit in homine priuatio gratiæ, sed relinquitur quædā conuersio ad bonū creatū, in quo voluntas malè inhæret quasi habitu tandiu, quandiu per aliquē dolo-

rem, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem, & actum pœnitentiæ ipsi Deo gratum, & acceptum non se auertit: manet igitur in homine post actum peccati venialis præteritum voluntas peccato, quod semel admisit, inhærens quasi in habitu, & in hoc culpa venialis constitit, post actum præteritum.

Septimò Quæritur, quot modis veniale peccatum contingat in homine? id est quærere, quotuplex sit veniale peccatum? Respondeo, esse triplex; Vnum, quod veniale ex genere appellant, illud nimirum, quod ex obiecta re & materia graue non est, sed leue; vti verbum otiosum, iocosum mendacium, vana, & inutilis cogitatio, risus solutior, & immodicus, nugæ, & his similia. Alterum, quod veniale dicitur ex leuitate materiæ, vt rei minimæ furtum: parentibus numinulos, fodalibus ligulas, aut globulos, & uiculas furatis: simile illud quoque, obuios non salutare. Tertium, veniale ex imperfectione actus appellatur. In his duobus postremis id, quòd alioqui lethale esset ex natura sua, sit exiguitate materiæ veniale: huius generis sunt leuissimum furtum exiguum consultum, percussio parua: quod alias item lethale foret, si ex plena animi deliberatione fieret, veniale peccatum est, si absque perfecta fiat animi deliberatione. Tales esse solent subiti, nec plenè deliberati impietatis, odij, despérationis, inuidiæ, & superbiæ actus: talia itidem imperfecta libidinis desideria. Cuiusmodi venialia sæpe contingunt in interioribus animi actibus, & in motibus nostri appetitus animalis, cum eos Ratio, vt posset, & deberet, non coercet, & reprimit.

Octauò Quæritur, Vnde cognosci queant peccata, quæ ex genere suo venialia esse dicuntur? Respondeo, venialia ob leuitatem materiæ, imperfectionemue actus facilè dignosci posse ex eò quod materiæ exiguitas, aut imperfectio actus absque magno negotio discernitur. Attamen difficilè admodum est certam aliquam formulam præscribere, ad dignoscenda peccata, quæ sunt ex suo genere, & natura venalia. Quia in re nulla alia, meo quidem iudicio, regula certior, ac melior constitui potest, quàm ea, quæ communi consensu à Theologis adhibentur: nimirum, ea esse venialia peccata quæ charitatem Dei, aut hominis grauiter non lædunt: alioqui lethalia ex suo genere erunt, non venialia. Hinc apparet, peccata quæ contra aliquam virtutē Theologicam, fidem, spem, vel charitatem committuntur, ex genere suo esse lethalia. Secundò, eisdē quoque generis esse peccata, quæ sunt contra iustitiam hominis, vel contra charitatem, aut religionem Deo debitam. Ea item peccata, quæ ad luxuriam, & incontinentiam spectant, vel ad rei bonæ, præsertim imperatæ contemptum. Quarto, peccata quæ quis committit solùm contra bonū suum, magna ex parte sunt venialia ex genere suo; veluti cum quis peccat in vane, & inutiliter cogitando, concupiscendo, se oblectando, immoderatè ridendo, eachinnum tollendo, respondendo impatientius, tempus otiò conterendo, loquēdo quantum, & quādo libet, nugando, otiosè agendo, sua bona malè administrando, aut prodigè dilapidando, aut auarè retinendo, intemperanter comedēdo, bibendo, vt cum quis citra sitim potat, delicatioribus epulis ventriculum distendit, in cultu etiam, & vestitu immoderato, noxas, & delicta sua oscitanter confitendo, negligenter preces horarias recitando, se ingenio, memoria, viribus, & forma corporis omnibus alijs præferendo, ac similibus pleriq.

Nonò Quæritur, An venialē peccatum possit transire in lethale? quod est quærere, An actus, qui per se venialis tantùm est culpa, nulla alia lege, vel præcepto accedente, possit esse lethalis: Respondeo, rem esse compertam, actum, qui est venialis culpa, eo quòd non plena animi deliberatione fiat, in lethalem conuerti, si plenè deliberante ratione permaneat circa idem obiectum, & materiam malam alioqui grauem: veluti si quis ante plenam animi deliberationem, alicuius hominis necem cōcupierit, & plenè deindè animaduertente ratione in eodem desiderio maligno sciens, ac volens perseuauerit. Illud etiam est certū actus imperatos, quales sunt externores, quibus inest culpa venialis, in lethale crimen desinere ex eo, quòd continuentur ob finem mutatum, & maximè malum. Veluti si Titius templum adierit studio, & desiderio inanis gloriæ dumtaxat; ac deindè fine mutato, solùm iter prosequatur, vt Caium interimat, vel aliquid in templo furripiat: actus enim exterior idem numero perseuerat, licet finis ex voluntatis affectu mutetur.

Quæstio igitur est de actibus voluntatis interioribus, qui dicuntur elicij, an actus, cui inest culpa venialis, possit in lethale crimen transire. Duæ sunt opiniones; Vna affirmat posse: & probat, quia quando actus voluntatis ex obiecto, & materia est indifferens, potest ex fine diuerso primùm culpa venialis esse, deindè lethalis. Exemplum adhibeo huiusmodi: vt si Titius, summo mane surgens velit templum petere ob inanem gloriam; postea verò eadem in voluntate persistens mutet finem, videlicet Caij necem exoptans: nec licet sit finis præpositi mutatio, nulla tamen est variatio in actu, quo Titius vult templum adire, & quo, modò ad hunc, modò ad illum finem referun. Sic Alma. tract. 3. mor. c. 11. Altera opinio negat, quæ est Gab. 3. d. 23. q. 1. a. 2. & Ocham quodl. 1. q. 15. item Gab. 4. d. 16. q. 5. a. 3. dub. 4. quamuis hunc auctorem putet Almainus pro se facere. Atque hæc opinio est vera: quia actus voluntatis interior omninò re ipsa, natura, & substantia mutatur: variato fine, vel aliqua circunstantia actus. Nam actus voluntatis substantiam, & speciem suam sumit, & habet ab obiecto: Sed actus voluntatis interior in finem sibi propositum refertur tanquam in obiectum, & ipsam circunstantiam, quandò est directo voluntaria, respicit similiter tanquam partem obiecti, ergo mutato fine, vel circunstantia, intrinsecè voluntatis actus idem re ipsa, natura, & substantia perseuerare non potest. Et proinde Titius primùm volens templum adire ob inanem gloriam, & deinde ob eædem Caij, vel ob furtum in eadem re vera voluntate non permanet: actus verò exterior, finis mutatione nequaquam variatur, quoniam, vt secundo libro tradidimus, opus exterius per se, propriùm obiectum, & materiam habet, ad finem verò refertur extrinsecus à voluntate, quæ aliam sibi proponit, & actus exterioris substantiam non mutat.

Almain. tract. 3. mor. c. 11.

Decimò Quæritur, An veniale peccatum in lethale desinat ex eo, quòd nouum præceptum Dei, hominisue accedat? Exempli causa: Titius vult loqui otiosè, vel iocosè mentiri? Quæritur, an hic actus transeat in lethalem culpam, si Titius in eo perseueret accedente Dei, vel superioris præcepto, quod prohibet, ne eum actum prosequatur, neue perficiat. Almainus, Dionysium Cistercien sem secutus, sensit eiusmodi venialem culpam in lethalem deuenire ratione præcepti noui, quod accessit. At certè, vt verum fatear, vtrique falli videtur. Nam is actus ex leuitate materiæ venialis tantùm est culpa: accedente autē nouo Dei mandato, vel humano imperio, materia minimè mutatur, ergo leuis semper censetur: & ob id non lethalē, sed duplicem venialis delicti habere potest deformitatem: tum quia est contra ius naturale, tum quia contra præceptū Dei, vel hominis, qui id operis vetat: modò ne Titius in eo actu permaneat ob contemptū hominis, vel Dei, vel præcepti denuò dati, & accepti; tunc enim venialis culpa in lethalē iure ipso conuertitur. Animaduertere tamen, oportet, esse in controuersia positū, an votum de re minima Deo factum, tantam vim obligandi conscientiam habeat, vt eius violatio sit mortifera: adeo vt peccatū, quod veniale ex genere suo tantùm esset, euadat ratione voti mortiferum, & graue. Verùm hæc de re suo loco dicetur, cum de voto tractabitur. Item, quæstio solet esse, An mendacium alioqui leue, fiat lethale ex eo, quòd in sacra peccatorum cōfessione, quæ coram sacerdote fit, vel in publico iudicio coram ciuili iudice, & magistratu, profertur; de qua etiam quæstione alibi opportunius agetur. Interim illud sciendum est, exploratum apud omnes esse, mendacium etiam leuissimum, fieri grauissimum, si iureiurando confirmetur; vt proprio loco dicetur: quoniam Deo grauem iniuriam irrogas, dum ipsum in testem mendacij etiam leuissimi accersis.

Vndecimò Quæritur, An veniale mutetur in lethale ex eo, quòd frequenti quodā vsu, & consuetudine committitur? Fuere, qui id senserint auctoritate Augustini permoti; qui, vt refertur dist. 25. cap. Vnum otium, ait: Ebrietas si nimia sit, crimen est. Rursus: Qui ex consuetudine contra legē delinquit, hoc ipso ex legis contemptu peccat. Sed cōmunis Doctorum sententia est, in lethale peccatum minimè transire: quod expressè sen. Scot. 3. d. 19. q. 1. Gab. 4. d. 16. q. 3. a. 3. dub. 5. Alma. tract. 3. moral. c. 11. tradiderunt. Ratio id concludit manifestò, quoniam actus replicati sunt eiusdem speciei, cuius est primus, ergo eiusdem deformitatis. Auctoritas verò illa, allata de ebrietate, siue sit Augustini, siue Gratiani, nihil concludit contra nos. Nec enim in ea dicitur, ebrietatem esse mortiferam ex eo, quòd sit assidua; sed significat esse crimen connumerandum inter ea, de quibus Apostolus meminit dicens, eum, qui in Episcopum eligitur, debere esse sine crimine. Est tamen animaduertendum, aliquando veniale mutari in lethale ex vsu, & consuetudine frequenti, non præcisè quidem ob frequentiam actuum, sed ob periculum peccati grauissimi, in quod nonnumquam ex ipsa consuetudine, Deo permittente, homines incurrunt: nec frequentia, & consuetudo venialium est propriè contemptus legis, vel præceptis: sed affert secum, & creat interdum, vt dixi periculum contemptus: at qui amat periculum, peribit in illo.

Duodecimò Quæritur, An venialia peccata hoc ipso, quòd multiplicantur, vnum aliquod lethale efficiant? Glossa, in cap. Tres sunt, dist. 1. de pœnit. videtur inuere, posse efficere: sicut multæ, inquit, aquæ guttæ in flumen euadunt

domum deiciunt: multa grana aceruum grande cōstituunt: sic generatim, multæ res paruæ vnam grandem componunt. Item, quia Augustinus (vt in eo cap. refertur) ait: Peccata quamuis parua, aliquando crebrò subrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & oppriment, sicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur, & obruatur, aut paularim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta impleat nauem, & submergat. Ergo significare videtur Augustinus his verbis, multis marinis fluctibus paruis simul irruentibus, nauem penitus obrui, & submergi, atque si vna grauis procella opprimeretur. Alibi quoque videlicet in lde decem chordis cap. 11. Morsus, inquit, vnus vel alter homini exitiū nō affert, sed si examen apum, vel agmen pulicum pungentium est, lethale erit. Et ita peccata venialia quanquam singula non sunt mortifera, agmen tamen eorum est lethale. Postea subiungit: Modica peccata attēdite, quia modica sunt, & cauete qua plura sunt. Nam humana natura minutissimis etiam bestiis interimi potest: & arenæ minutissimæ sunt, si tamen multæ in nauem mittantur, eam ita possunt mergere, vt pereat. Tandem concludit: Peccata quidem quotidiana, cuiusmodi sunt verbum durum, vel otiosum, immoderatus risus, nugæ vanæ, quotidiana sunt, sed tamen peccata, & non leuia, quia plura: & quia quotidiana, & pluuima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Hæc Augustinus. Præterea, si famulus suo domino surripiat singulis diebus assem, post vel sub exitum anni mortiferè proculdubio, delinquet, ob multitudinem assium quos per partes furto abstulit. Non secus, ac si quis ex vinea aliena per multos dies vnum racemum furaretur: quemadmodum itidem si Titius ad annum promisisset, se singulis diebus pio alicui Collegio Sodalium in eleemosynam vnum assem daturum, promissione neglecta, lethalem maculam contraxisset. His tamen nihil obstantibus, vera est sententia S. Thom. 1. 2. quæst. 88. art. 4. Alexand. p. 4. q. 15. mor. 3. art. 1. §. 1. Ricar. 4. dist. 16. art. 1. quæst. 2. ad finem: communi consensu recepta venialia peccata quantumcumque aucta, & multiplicata, nunquam in lethalem culpam transire: quia vti iam dixi, actus repetiti sunt eiusdem speciei, cuius fuit primus: nec propterea quod collecti simul sint, & aggregati, naturam mutant, & variant.

Augustino epist. 108. quæ est ad Iuuencianam.

Ad obiecta verò respondeo, ad primum quidem, Glossam non expressè docere, venialia peccata, hoc ipso, quod plura sunt, vnum grande peccatum efficere; sed innuere, in peccatis paruis, & leuibus sæpè tamen iteratis subrepere aliquando præcepti, legisue contemptum, saltem imminere contemptus periculum. Ob quæ Augustinus etiam in eo, quem recensui libello de decem chordis, meritò docet modica peccata esse fugienda. Ad illud verò de furtis. Respondeo, in eis ineste lethalē noxam, non ideò, quòd multa furta vnum grande constituant, sed quia re aliena per minimas partes furtim sublata tandē graue damnū domino infertur, vt dicam, cū de furto tractabo. In præsentia dixisse sufficiat venialia peccata, quāuis multiplicentur non efficere lethale; sed aliquando venialium peccatorū materia est talis, vt per partes minutas maior effecta lethalis peccati materia fit: quoniam facta sit grauis: vt si mille asses furetis millies, furto vnius assis repetito. Similiter si Titium leuiusculis ictibus cùm grauiter lædas. Si ex dolio parū vini effundas, & ita subinde parū effundas, vt totum vinum exhaurias: pariter promisisti, te pauperibus quotidie vnū assem erogaturum, mille nunc debes, quia millies denegasti. Secus est, quando materia per partes non crescit, quia singula peccata per se integram materiam, & obiectū habent, vt mendacia, otiosa verba, leues nugæ, risus immoderatior: sermo inurbanus, absurdus sonus, intempestiuus incessus.

Decimotertiò Quæritur, An veniale peccatū in mortiferum vertatur ex eo, quòd nobis placet, hoc est, quia ex certa rationis deliberatione peccamus. Ratio huius dubitationis est, quoniā distinctione 24. c. Vnū orarium, tanquā ex Augustino profertur, nullū peccatū adeò veniale esse, quod mortale non fiat, dū placet. Respondeo, venialē culpam, quæ ex genere, obiecto, & materia, vtpotè leui, & modica peccatū est, in lethalē nequaquā mutari: quoniā quamuis ex plena rationis deliberatione cōmittatur, veniale tamē delictū tantū est ob obiecti, & materiæ leuitatē. Sanct. Tho. 1. 2. quæst. 88. art. 4. Alexan. pag. 4. q. 15. mor. 3. art. 1. §. 1. Ricar. 4. dist. 16. ar. 2. q. 2. ad finem. Gab. 4. d. 16. q. 5. ar. 3. dub. 6.

Id verò, quod ex Augustino opponitur, licet potiùs videatur esse desumptū ex Glossa, quā vocant, ordinaria cap. 11. epist. 1. ad Corinthios super illa verba: Reus erit corporis, & sanguinis Domini, vbi ait: Nullū peccatum veniale est, quod, dum placet, non sit mortale: Si verò displicear, nullū iudicatur intelligi debet, vel de peccato, quod solùm ob imperfectā rationis deliberationem veniale est, & in lethale desinit, dum placet, accedente plena animi deliberatione, quæ antè pertecta nondū erat: vel in vniuersum intelligitur de omni peccato veniali, quod dū placet, nimirum quatenus Deum offendit, cum Dei, aut legis, præceptiue dispectione fit mortiferum: & proinde venialis erit culpa, si leuis fuerit obiecti materia, quāuis plena deliberatione nobis placeat: lethalis verò, si ex contemptione præcepti, vel legis approbetur.

Decimoquartò Quæritur, An veniale in lethale transeat ex dignitate eius, qui veniale peccatum admittit. Fuere, qui putauerint, venialia etiam ex materia, & obiecto modica, cuiusmodi sunt verba otiosa, seu diminuscula, iocosa mendacia, nimij risus, ac vani, lethalia euadere in viris alioqui perfectionis vitæ statum professis, cui sententiæ videntur subscripsisse Bonauen. 1. dist. 21. art. 3. quæst. 1. Ricar. 1. dist. 21. art. 3. quæst. 1. Dicendū tamen existimo id verum non esse: quia dignitas, vel sanctitas eius, qui peccat, auget quidem peccati grauitatem, non tamen adeo, vt quod veniale est, in lethale transire faciat, cùm materia, & obiectum sint leuia: aut cum plena, & perfecta desit rationis deliberatio.

Decimoquintò Quæritur, an veniale efficiatur lethale ex eo, quòd ex contemptu legis, vel præcepti committitur? Respondeo, ex communi omnium consensu, lethale euadere: quia licet materia sit alioqui tenuis, ac parua, qualis est in iocoso mendacio, aut verbo otioso: contemptus tamen præcepti, vel legis ea prohibentis, est grauis. Quare Christi Domini consilia, quibus nos sibi minimè obstrinxit, de quibus præcepta non dedit, ex contēptu prætermittere, etiam est grauissimū peccatū: licet enim in omittendo consilio nulla sit culpa, in contemnendo tamen, peccatum est non paruum: nam hoc ipso, quòd Dei consilium, lex, vel præceptum contemnitur, Deus ipse despicitur, qui consilium dedit, aut præceptum posuit, aut legem tulit. Illud tamen scire oportet aliquos tradidisse eum hominē ex contēptu contra legem, vel præceptū facere, qui ex vsu, & consuetudine contra legem delinquit. Cæterum falluntur isti: peccatum enim contemptus in voluntate interius perficitur, non autē in opere, quod exterius fit. Quocirca contēptus legis, vel præcepti non est, nisi eo animo, & voluntate quis peccet, vt lex, vel præceptum contemnat: & proinde quamuis frequenter, quis contra præceptum, vel legem factitet, nunquam ex contemptu peccare videtur, nisi cum ex voluntate perperam facit, eo animo, vt legem, vel præceptum despiciat.

Decimosextò Quæritur, An veniale peccatum ex parte charitatem minuat? Nulli dubium est, veniali peccato non amitti habitū charitatis. Quidā tamen senserunt minui ex parte: quorum sententia, Theologorū cōmuni consensu meritò confutatur. Ratio Theologorū est, quia quicquid ex parte aliud remittit, cum eo pugnat tanquā contrarium, & paulatim, ac sensim ita minuit, vt tandē ex toto auferat, ac tollat: ergo si venialis culpa habitum charitatis remittit ex parte, multiplicatis venialibus peccatis, poterit eiusmodi habitus totus euelli: non enim est maior ratio, cur prima culpa venialis diminuat ex parte charitatem: cæteræ verò subsequentes ex parte, etiā illā non remittant. Cōmunis est ergo omnium sententia, peccatis venialibus non minui habitum charitatis, sed feruorem. Quæstio tamen est, quo pacto feruor charitatis minuatur. Nā appellatione eiusmodi feruoris, vel intelligimus habitus magnitudinem, quem intensionem appellant: vel quantitatem, & intensionem actus; at veniale peccatū ex habitu charitatis nihil detrahit omninò, & cum veniali potest simul, vel feruentissimus etiā charitatis actus consistere. Respondeo, veniali peccato non ideo feruorem minui charitatis, quia vel habitū, vel actū ex parte remittat, sed quia hominē charitate prædituū ex parte retardat aut impediat, ne charitatis opus, & officium exequatur: quod posset alioqui præstare, si peccatū veniale non admitteret: tūc enim charitate feruere dicimus, cum opus suum, & Officium præstat, & implet, quod debet. Ergo, per contrarium, charitas tepere, aut refrigescere meritò dicitur, cū à suo munere obeūdo desistit, ac cessat. Obiicies, venialia peccata feruorē minuunt charitatis: Sed feruor charitatis est charitas, sicut feruor caloris est calor; ergo, minuunt charitatem. Respondeo, feruorem charitatis non esse magnitudinem, vel intensionem ipsius habitus, sed esse frequentem vsum, & excitationem charitatis: vnde peccata venialia habitum charitatis non minuunt, sed frequentem eius vsum impediunt. Secundo obiices: si veniale peccatum feruorem charitatis minuit: ergo partem tollit, ac propterea venialia peccata totum feruorem charitatis per partes auferent, & charitas sine vllo penitus feruore remanebit, quod videtur incommodum. Respondeo, vt antè iam dixi, feruorem charita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis,in hac parte, non esse aliquid in habitu charitatis, sed vsum, & actum: & ideo quandiu iustus venialiter deliquit, tandiu ab actibus charitatis desistit:nam eo ipso,actum charitatis non facit, & teste S.Thom.1.2. q. 85.a.1. cum aliquid minuit alterum,non aliquid subtrahendo, sed impediendo, ne suo officio fungatur,quamuis semper minuat, nunquam tamen totum aufert.

Quibus modis peccata venialia deleantur. Cap. X.

Antequam propositam quæstionem explicem, alteram illam prius expedire, constituì: An culpa venialis potuerit simul consistere cum prima Angeli vel hominis integritate, & innocentia, in qua fuerant Dei munere,& beneficio procreati. In qua re constat inter omnes Theologos, simul cum ea Angeli, vel hominis innocentia nequaquam potuisse consistere venialem noxam, & culpam ex imperfecto actu. Id ratio docet,ac probat; quia eiusmodi venialia errata sunt motus quidam,plena animi deliberatione carentes,qui ex subreptione,ac infirmitate naturæ existunt,& surgunt;at in prima illa Angeli,vel hominis institutione, nulla erat naturæ infirmitas,nulla fragilitas:in homine enim dum mens,& ratio Deo per gratiã adhærebat, omnis quoque inferior pars plenè erat rationi subiecta. In Angelo iisdem voluntas rectam rationem sequebatur, interim, dum gratiã diuinam,& amicitiam mens non deserebat. Quo circa nec in homine appetitus sensus, suis motibus contra rationẽ irruebat:nec in voluntate Angeli subiti, ac repentini motus peccati venialis,etiam minimi, rectam rationem præuertebant.

Caput igitur controuersiæ est: An in illo primi hominis, Angelíue statu,potuerit venialis culpa contingere,ex leuitate materiæ,tametsi plena cum animi deliberatione cõtracta. De hoc sunt duæ opiniones: Prima affirmat potuisse: quam sequuntur. Scot.2.d.21.q.1.a.3.dub.2.Basso.2. d.21.q.1.a.1.Almai.in mora.tract. 3. c. 22. Diony. 2. d.21.q.1. Maio,1.d.21.q.2.Altisio.in sum. lib.2.tract.10.c.3. q. vlt. Probant id multis rationibus: In primis,arctius, & perfectius hominem cum Deo gratia,charitatsque coniungit,quàm primi hominis,vel Angeli iustitia: sed in viris quantacunque gratia,& charitate præditis,immò etiam in his,qui sunt in gratia confirmati, quales olim Apostoli fuere, potest venialis culpa contingere. Deindè,quoniã alioqui tum venialis, tum lethalis casus primam illam hominis iustitiam, & integritatem euerteret,ac deleret,quod falsum est. Accedit his, quòd primus homo,in ea vitæ conditione,liber penitus erat in benè,vel malè agẽdo:poterat ergo leuiter delinquere,vel otiosè loquendo,vel mentiendo iocosè,vel vxorem,ac filios, & seipsum,plusquam par erat, diligendo. Ad hæc, fructus arboris potuit intelligi; ita vt eius vsus culpa tantummodo venialí mentem,& animum macularet, hominemque temporariæ pœnæ subijceret. Postremò, quia saltem in partem superiorem,qualis ratio,& voluntas est, potuissent irrepere subiti infidelitatis, desperationis,odij inuidiæ, iræ, & superbiæ motus. Secunda opinio negat potuisse. Eam tuentur S. Tho.1.2. q.89. a.1. Bonau.2. d. 21. a. 3. q. 1. Dur.2. d.21.q.4. Aegid.2.d.21.q.1.a. Argen.2. d.21.q.1.a.1. Alex. p.2. q.101.m. 6.Ricar.2.d.21. a.1.q.1. Ricardus verò qui vtramque opinionem existimat esse probabilem, huic posteriori potiùs accedit. Quod sic confirmant. Omne peccatum est miseria,sed homo in eo vitæ statu felicissimo, alienus ab omni prorsus miseria fuisset. Deindè, peccatum cum innocentia, & integritate naturæ pugnat: innocens enim, & integer dicitur, qui non cecidit. Quicumque item peccat, reus fit, & debitor pœnæ; at ille vitæ status liber erat ab omni pœna. Amplius, omne peccatum eget pœnitentia, qua expiari, & deleri queat; at pœnitentia dolorem habet, & tristitiam adiunctam; ergo cum ea vitæ conditione omnis peccati pœnitentia pugnabat. Præterea, alioqui potuisset in primo homine ex peccatis venialibus frequentius iteratis gigni habitus peccandi; at ea ratio vitæ hominis ab omni procliuitate ad malum procul aberat. Ad extremum, quemadmodum in ea felicitate,hominis corpus, omni vitio, & infirmitate carebat, ita animus quoque liber erat ab omni ægritudine: Omne autem peccatum est quædam animi ægritudo. Quæ profectò rationes magni sunt momenti, & ponderis, & quæ hanc sententiam probabiliorem faciant. Scotus eas eludere conatur duplici argumento. Primùm enim ait, statum innocentiæ non fuisse tantæ perfectionis, vt dici posset modis omnibus absolutus, in quem lapsus venialis non caderet, sed fuisse talem tantummodo, qui omne lethale crimen prorsus excluderet. Deinde, leuem, & venialem noxam, si quam incurrisset homo, non egnisse ad sui expiationem, & purgationem pœnitentia: potuisset enim, Deo id volente, certo aliquo charitatis actu elui, atque mundari. Verumtamen hæc Scoti responsio, nequaquam omnem animo dubitationis scrupulum adimit: ea enim, vel vnica ratio contra eum firma,& efficax est: quòd status innocentiæ erat ab omni prorsus miseria, & pœna solutus ac liberat: omne peccatum quatenus tale, miseria animi est,& per se debitæ pœnæ subiectũ,quamuis Deus aliundè posset,si vellet,pro sua sapientia, & bonitate, pœnam delinquenti remittere,& condonare. Quare is status vitæ felicissimus,venialem casum nullum admittebat,quippè qui nec Dei gratiam excludit,nec eius amicitiam dissoluit, ac delet. Dum igitur primus homo integer,& innocens,ita vt fuerat à Deo conditus, permanebat, nullius minimi peccati capax esse poterat. Modo verò iusti homines in venialia sæpenumero labuntur,quia licet Dei gratia sint præditi,primam tamen illam iustitiam non habent; quæ omni rum,corporis tum animi miseria,& pœna vacabat. Sciuè rasuen conuenit, Bonauenturam,& Ricardum locis suprà citatis, eo vtè urgere merito ad probandam prædictam sententiam, quoniam in eo naturæ statu, peccatum, quòd alioqui veniale esse potuisset, lethale foret; aut quia ex Dei contemptu, aut quia in statu cantæ gratiæ plenitudine,& vitæ perfectione cõstante committeretur. Sed huiusmodi argumentum infirmum est: quia, vt dixi, peccatum,quod ex leuitate materiæ, vel imperfecto actu paruum est,in lethale non transit ob eius qui peccat dignitatem,perfectionem,& sanctitatem.

Secundò Quæritur, Quidnam dum peccatum veniale remittitur,deleatur in homine? Duæ sunt opiniones: vna, reatum tolli, ait, siue pœnam ex toto, vel ex parte, eui erat peccator addictus:ita vt remissio peccati venialis nihil aliud re ipsa sit,nisi condonatio pœnæ temporalis ex toto, vel ex parte. Hoc videntur asserere Gab. 4. dist. 16. quæst. 3. art. 2. Almai. 4. dist. 21. quæst. 1. Maio. 4. dist. 21. quæst. 1. Medi. de pœnit. tract. 1. q. 7. hisce rationibus adducti. Primum, quia transeunte actu peccati venialis, nihil manet, nisi pœnæ debitio. Deindè, venialis culpa nõ relinquit maculam in mente,quæ est priuatio gratiæ: ergò licet in peccati lethalis remissione gratia infundatur, qua priuatio eius excluditur; in veniali tamen delendo,nec gratia inducitur, nec aliqua priuatio reijcitur. Altera opinio tradit remissionem peccati venialis non esse condonationem pœnæ debitæ, nec ex eo veniale remitti,quòd pœna, quam meretur, ex toto relaxetur, vel ex parte. Huius sententiæ fuit S. Thomas, eiusque discipuli, Scotum magnopere reprehendentes, qui docuerit,peccatum tolli, esse idem, quod reatum auferri. Nam Scot.4. dist. 21. q. 1. docet esse probabile, quum peccatum veniale dimittitur,pœnam solummodo temporalem condonari: sed tandem magis accedit oppositæ sententiæ, quoniam ex patribus, in iust, constat, aliud esse culpam deleri, aliud pœnam culpæ debitam remitti. At S. Thomæ discipuli secundam sententiam comprobant. In primis,quia potest remitti culpa non remissa ex toto pœna. Deindè,è contrario,potest pœna condonari non remissa culpa. Præterea etiam, quia non ex eo, quòd quis pœnæ est subiectus, aut quia debitor est pœnæ,dicitur esse in peccato veniali: quoniam,prius origine, & causa Titius est in culpa, quàm sit in reatu, & debitione pœnæ. Postremò, nemo potest dici esse in peccato ex eo,quòd iustæ,& debitæ pœnæ subijcitur. At certe si Scotus,& alij eius sectatores rectè explicentur, nihil erit causæ, quare reprehendantur. Primùm enim dicere volunt, post actum peccati venialis præteritum, nihil re ipsa in homine manere. Deindè, ob hominis culpam venialem admissam, esse in Deo voluntatẽ puniendi,quæ voluntas dicitur etiam ira,& iustitia Dei, hominemque, vti eiusmodi voluntatis obiectum esse pœnæ debitorem:quæ pœna soluitur,ac luitur saltem ex parte,cum venialis culpa deletur:nam eo ipso,quo culpa venialis dimittitur, pœna eius in minorem,& breuiorem mutatur. Nolunt tamen illi, hominem dici peccatorem,aut esse in peccato à debitione pœnæ,quem ipsi reatum appellant, sed ab actu culpæ præterito, qui tandiu Deo volente,eiusque iustitia exigẽte,subiectus pœnæ manet,quamdiu culpa perseuerat in anima:& tandiu perseuerat, quandiu voluntas se à peccato, quod sua sponte voluit, per aliquam pœnitentiam non auertit, & reuocat. Neque verò, remitti pœnam,volunt illi,esse idem,quòd culpam deleri: nam dimissa culpa veniali, pœna postea temporalis soluitur, & igne purgatorio pœnæ venialium peccatorum expiantur, quorum sæpè in hac vita fuit culpa dimissa; sed numquam, inquiunt, Deus venialem culpam delet,quin aliquid de pœna etiam minuat,ac detrahat pro sua misericordia: aliquando enim totam pœnam condonat, aliquando in minorem, & breuiorem commutat. Rogabisi Quid ergò est,noxæ venialis culpam deleri? Respondent,actum culpæ venialis præteritum non amplius obiectum esse diuinæ iræ, & iustitiæ, vt pœna merita dignum; quamuis hoc non fiat sine aliquo

actu ipsius hominis,quo dolet expresse, vel tacitè se peccasse,& quo priorem voluntatem,qua sponte deliquit,deponit, ac mutat, & quo se ad peccati veniam diuinitus impetrandã idoneè,& legitimè præparat:neque enim fit peccati venialis remissio, sola extrinseca voluntate Dei non imputantis hominis culpam,sed fit gratuito quodam Dei beneficio,homine per aliquam pœnitentiam explicitam, vel implicitam resipiscente,& pristinam voluntatem, qua peccato adhæsit,mutãtem per huiusmodi actum homo se auertit à culpa, quam sua sponte commiserat.

Petrus Sot. de Sacram. Pœnit. lect.18.

Tertiò Quæritur, an remissio culpæ venialis, sit diuinæ gratiæ iustificantis effectus. Item,an sit ex gratuito Dei beneficio,hoc est,ex auxilio Dei speciali,& supernaturaliian vero per naturam fieri possit? Aiunt nonnulli,Scotum,Durandum, Gabrielem,Almainum,& Maiorem asserere, venialem noxã per naturam posse tolli,hoc est, per actus liberi arbitrij solis naturæ viribus elicitos: quorum sententiam, vt temerariam damnant. Verum prædicti auctores id nequaquam docent. Solum hoc illi affirmant,transeunte actu peccati venialis, re nihil manere in homine,nisi pœnæ reatum, & posse peccatorem Dei gratia vacuũ plenè, atque integrè pro venialibus erratis satisfacere: immò & apud inferos idem posse concedunt:& addunt, venialem noxam per qualecumque opus pœnitentiæ,vel charitatis expiari,& elui. Quæ lingula per se licet falsa sint, vt statim docebo, nunquam tamen ij, quos nominaui, auctores, asseruere peccatum veniale deleri absq; gratuito, & speciali Dei munere per solas naturæ vires, & generale Dei auxilium cum natura conueniens.

Ex communi igitur Thologorum sententia dicendum arbitror,primò,venialis remissionem peccati,gratuitum, & supernaturale esse beneficium Dei:id, quod facilè colligi potest ex Concilio Mileuitano canone 5.6.7. & 8.& ex Arausicano 2.canone 14.& 22. Omnis enim miseriæ liberatio est Christi Domini donum,beneficium, & munus: item Deum quotidie precamur:Dimitte nobis debita nostra:quia quotidie in veniales culpas incurrimus. Remissio insuper peccati venialis ad gloriam cælestem adipiscendam conducit, & iuuat:at quicquid hominem promouet ad vitam ęternam,gratuitum,& speciale Dei donum est,nihil inidem homo potest per seipsum præstare,quod peccati veniam mereatur. Præterea,veniale peccatum Deum offendit,& hoc ipso, Deus ignoscit. Irasci enim Deum,est eum velle peccatum punire, & vlcisci. At per solas naturæ arbitrij nostri vires, solo Dei generali auxilio adiutas, Deum nobis placare non possumus: ipse igitur Deus peccantibus, & malè merentibus liberaliter ignoscit. Remissio ergo peccati venialis non solùm est gratuitum,& speciale Dei beneficium,sed etiam est diuinæ gratiæ iustificantis effectus,hoc est, nemini extra gratiam Dei constituto peccatum veniale dimittitur, vt statim probabo. Quæres, Quid dicendum sit,si homo aliquis cum solis naturæ conditionibus crearetur,& venialè peccatum admitteret? Respondeo: Non posset homo ille peccatum exuere, nisi Deus hoc illi gratuitò condonaret. Potest quidem homo in peccatum per seipsum cadere:at surgere per seipsum è peccato non potest. Immò si in prima,sui institutione homo venialem culpam,& noxam contraxisset,nisi Deus pro sua misericordia deleuisset, nunquam contractum peccatum eluere,& abstergere,potuisset. Sed obiicies; Ergo veniale peccatum,Deo illud non remittente, perpetuò manebit, & pœnam proinde merebitur sempiternam. Respondeo, absque dubio, nisi Dei beneficio condonetur, duraturum perpetuò, & pœna ob id perpetua puniendum: non quod veniale per se æterno sit dignum supplicio:quoniam per se, Dei gratiã, & charitatem non aufert, & proinde non tollit principium, quo possit homo pro illo idoneè,& legitimè satisfacere: sed ex eo, quòd quandiu non remittit Deus, tandiu homo in culpa est: quæ culpa dum permanet, debita pœna punitur. Veniale itaque solum temporariæ pœnæ subiectum est,modò semel culpa diluatur, aut gratia adsit, qua possit elui, & expiari. Paluda.in 4.dist.18.quæst.1.art.1. docet si homo solum peccato veniali,& originali teneretur obstrictus, posset viribus naturalibus Deum diligere super omnia, & per eum actum reformare noxam venialem, quam per peccatum venialè deformassee, & posset gratus esse Deo, tum ad bona, & commoda naturalia, tum etiam ad pœnam sensus deuitandam; licet gratus non esset ad gloriam cælestem assequendam, & effugiendam pœnam damni peccato originali debitam. Hæc illes sed falsò, vt in aliis locis ostendi. Neque enim peccator per naturam potest Deum plusquam omnia diligere,aut idonee,& legitimè,vt debet, de peccato contracto dolere.

Quartò Quæritur,An veniale delictum remitti queat homini, diuina gratia, & charitate carenti? quod est quærere, an homini in peccatum lethale, & veniale lapso, possit veniale sine lethali condonari? Duæ sunt opiniones præcipuæ: vna affirmat posse, quam sequuntur. Scot. 4. dist. 21. quæst.1. Duran. 4. dist. 16. quæst.2. Gab.4. dist. 18. quæst. 5. art.3.dub.1. Almain.4. dist.21. quæst.1. Maior.4. dist.21.q.1. Medi. de pœnit. tract. 1. quæst. 2. Id probant multiplici ratione.Nam in primis, peccator potest bona temporaria mereri, ergo etiam mereri potest pœnæ temporariæ debitæ venialí peccato remissionem :. Sed omni pœna culpæ venialis soluta, culpa quoque ipsa aboletur. Deinde, vñ venit interdum,vt iustus leuiter delinquat, & postea ea culpa dimittatur, pœna non ex toto relaxata: qui si deinde grauiter peccet, poterit plene satisfacere pro pœna culpæ veniali debita, & ante casum non soluta:ea enim pœna est temporaria. Præterea,si quis cum peccato lethali, ac veniali ex hac vita discederet, haud dubiè de vtroque in perpetuum puniretur: quod videtur absurdum, cum veniale sumptum per se, temporariam solùmodo pœnam mereatur. Item, peccatori multa alia beneficia diuinitus conferuntur,in quibus potissimum numerantur fides, spes, & auxilia specialia ad multa bona præstanda, ergo potest etiam peccator à Deo impetrare auxilium, quo peccatum veniale per pœnitentiam eluat, & expiet. Postremò, remissio peccati venialis sit absque vlla infusione gratiæ: ergo potest peccatori venialis culpa dimitti. Altera opinio oppositum affirmat:quæ fuit veterum Scholasticorum sententia Alex.p.4.q.15.m.1.a.3.§.Alber.4. d.21.a. 9. S.Tho.p.3.q.87.a.4.Bonau.4.d.21.art.5.q.1. Ricar.4.dist.21. art.2.quæst.3.& dist.16.art.3.quæst.2. qui omnes vnica ea ratione mouentur, quòd nemo culpam exuere, & deponere possit,nisi per idoneam, & legitimam satisfactionem:at talis apud Deum satisfactio hominis esse non potest, nisi ipsi Deo sit grata,& accepta,quæ in peccatore nequit esse, cum sit Dei inimicus.Præterea,satisfactio pro culpa,quam peccator exhibet, vel ex iustitia remissionem culpæ venialis moretur,vel ex gratuito Dei beneficio.Nõ ex iustitia, quæ peccatoris ad Deum nulla potest esse:non ex gratuito Dei munere,quia talis minimè datur,nisi Deo sit grata, & accepta. Item,quia alioqui apud inferos,damnatis hominibus venialia possent peccata dimitti, quod dici posse tutò nõ videtur, quoniam cum eiusmodi reprobis,& damnatis Christus Dominus sua merita non communicat;& tamen veniales culpæ sine Christi merito non abolentur. Ad hæc argumenta, Scotus,Gabriel, & Durandus respondent, duplicem aientes esse satisfactionem;Vnam qua vitam æternã promeremur, quæque iratum Deum homini reconciliat,& placat; Alterã quæ tantummodo pœnam debitam soluit:qua soluta, culpã quoque delet, ac tollit: Vnde peccator licet primam satisfactionem præstare nequeat, secundam tamen potest. Sed certè magis pia videtur secunda sententia, & proinde mihi quoque magis arridet: quoniam nulla culpa contracta potest sine Deo gratis,& liberaliter remittente deleri. Is enim, qui Deo inimicus est,ipsi satisfacere non potest, nisi eam satisfactionem Deus ipse acceptam,& gratã habeat:nam eam satisfactionẽ Deo peccator debet,sed debitum Deo non soluitur, nisi ipse sit nostra solutione contentus. Item, satisfactio est debiti solutio,ergo iustitiæ actus inter debitorem,& creditorem,inter offensum,& eum,qui offendit:sed inter hominem,& Deũ nulla est iustitia,nisi in nobis sit gratia, per quã Deus se nobis,quodammodo obstringat,& oblige:potest verò peccator à Deo impetrare cõmoda,& bona temporalia huius vitæ,sed nõ veniam peccatorũ,eiusdem promereri sine gratia Dei,quia nequit pro ipsis idonee,& legitimè satisfacere.

Quinto Quæritur, An veniale cum lethali peccato coniunctum perpetuo apud inferos supplicio puniatur? Triplex est sententia. Prima est, Scot.4.d.21.q.1.Gab.4.d. 8.a.1. dub. 2.Maio.4.d.21.q.1.Almai.4.d.21.q.& tract.1. mora.cap.23. in vniuersum asserentium,etiam apud inferos peccatum veniale dimitti,eo vnico argumento, quod veniali per se, pœna solùm temporaria debeitur,qua persoluta eluitur, & tollitur culpa: sic licet Deus posset pœnam non tamen culpam condonare;facto tamen, cum ex toto Deus pœnam peccati venialis relaxat,culpam quoque similiter delet. Obijcies veniale peccatum cum mortifero coniunctum,ex accidenti perpetua pœna,& supplicio punire. Contra vrget Scotus;quia veniale per se temporaria solùm dignum est pœna; & Deus prochnior est ad ignoscendum, quam ad puniendum. Præterea, Deus alioqui maiores pœnas repeteret, ac sumeret, quam venialis culpa mereretur. Secunda opinio est veterum Scholasticorum.Altisiod.lib.2.tract.18.c.2.q.3. Alex.p.4.q.14. m.1.a.3. Alber.4.d.21.a.8.& in sum.p.2.tract.18.m.4.a.4.S.Th. 4.d.21.q.1.a.2.ad 4.q.3.& 1.2.q.87.a.4.ad 2.& 3.Bonau.4. d.21. a.1.q.1. ad finem.Ricar. 4. d. 21.a.1.q.1. nullam esse apud inferos peccati venialis remissionem:quod duplici potissimum argumento probare contendunt. Primum est, quia nulla est apud inferos redemptio. At respondet Scotus, nullam esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

redemptionem, scilicet qua inde liberentur. Verum contra Scotum instant alij ea ratione: quia saltem apud inferos ex parte minuerentur, & relaxarentur pœnæ, quod sine meritis Christi: neri non potest: sua autem merita Christus Dominus minimè cum damnatis voluit esse communita. Item, possemus orare, & sacrificia offerre pro iis, qui sunt ad inferos damnati, & ipsis possent indulgentiæ Pontificiæ prodesse. Hoc argumento quidam vruntur, & eo euidentissimè Scotum, & alios conuinci putant, sed profectò fallunturnam Scotus, & alij solùm docent apud inferos damnatos posse pro suis peccatis venialibus satisfacere; non item nos pro ipsis, quoniam sunt extra communionem sanctorum. Alterum argumentum est: quod damnatis hoc ipso, quod sunt tales, Dei nempe capitales hostes, summòque eum odio prosequentes, specialia auxilia denegantur, quibus possit eos suorum malefactorum pœnit; re: at quandiu quis in culpa est, tandiu pœnæ reus, & debitor est Tertia opinio est Dura. 4. d. 21. q. : ita distinguitis: Aut quis, inquit, cum lethali peccato decedit, & cum obligatione, qua debeat soluere pœnam temporariam venialis culpæ, iam ante in hac vita dimissæ, & hic apud inferos ad tempus, nō in perpetuum pœnas luet. Aut decedit cum mortifera, & veniali culpa, dum viueret nō dimissa, & hic, vtrusque culpæ pœnas æternas sustinebit. Vtrumque probat Durandus: primum quidem, quia culpa veniali dimissa, pœna temporaria omni ex parte soluitur panente, & perfrente criminis reo pœnam, quam debet; tunc enim de eo debitæ pœnæ sumuntur ad tempus. Secundum ita confirmat: quia quandiu quis in culpa perfegerat, iustæ pœnæ subiicitur. Et in hoc Durandus ab Scoto dissentit. Et certè contra Scotum est magnum argumentum. Nam si in hac vita venialis culpa dimissa non esset postea apud inferos, cum semper in damnatis permaneat, perpetuum supplicium promereretur. Quamquam Gab. Almainus, & Maior fatentur apud inferos veniam culpam remitti, non quia peccator bonum aliquod opus efficiat, sed quia pœnam temporariam quam debet, sustinet, & exoluit. Ex quo iam argumentum illud diluitur, quo obiiciebatur veniali per se pœnam dumtaxat temporariam deberi: hoc enim verum est, quia veniale peccatum per se gratiam, & charitatem non adimit, qua potest aliquis pro eo dolere, & legitimè satisfacere Deo: Secus verò est ex accidentiam si homo sit extra Dei gratiam, & charitatem, no habet, vnde pro culpa veniali, aut pro eius pœna legitimè satisfaciat, & ideò quamuis pœnam sustineat, nunquam tamen soluit, quod debet, quia non soluit, vt Dei lex, & iustitia postulat. Et ideo siue in hac vita culpa veniali dimissa, siue ante non remissa, pœna superest soluenda. Mihi certè in hac controuersia secundā opinio veterum Scholasticorum videtur magis pictati, rationique congruere; vel ob id solum, quòd remissio pœnæ, quam veniale meretur, etiam post culpam dimissam, non videtur vlli cōcedi extra Christi Domini merita, quæ damnatis minimè Deus impertit. Sine gratia item Dei, idonea, & legitima pro peccatis satisfactio non redditur, ergo licet, quæ debetur, pœna non sit æternas quia tamen iusta, apta; & conuenienti satisfactione non soluitur, nunquam finitur, nunquam extinguitur, & definit; neque enim creditori debitor, aut offenso is, qui offendit, satisfacit, nisi secundum leges, & iura satisfaciat, at nulla hominis satisfactio apud Deum idonea, & legitima habetur, nisi fuerit ipsi grata, & accepta.

Sextò Quæritur, An veniale peccatum cum peccato originis coniunctum, perpetua post hanc vitam pœna plectatur. S. Thomas, & Alexander, Bonauentura, Ricardus locis supra citatis, negant posse quempiam decedere cum solo veniali, & originali, eo adducti argumento, quod puer cum primum vsus rationis sit compos, aut conuertitur ad bonum rationis, aut non. Si quidem, tunc speciali Dei auxilio iuuatur, & gratiam sibi diuinam conciliat, qua ab originali mundatur. Sin minus, lethale peccatum contrahit, quia Dei præceptum violat, quo tunc temporis vnusquisque compellitur ad bonum rationis diligendum, hoc argumento vtitur S. Th. 1. 2. q. 89. a. 6. & de malo q. 1. a. 1. ad 8. At enim eo tempore, vnusquisque hominem ad bonum rationis præstandum peculiari præcepto, & rationis lege compelli, pauci Theologi tradiderunt. Palu. 4. d. 16. q. 1. a. 2. admittit posse aliquem cum solo veniali, & originali decedere: addit tamen ex liberali Dei benignitate post exitum animæ è corpore, huiusmodi veniale dimittum iri, per aliquem bonum actum, quem potest homo naturæ viribus elicere. Verum hæc absque ratione probabili dici videntur. Tum, quia nihil certi est de ea liberalitate Dei, quam Paludanus futuram diuinatum etiam, quia, vt præmonui, venialis culpa maior est, quàm vt solis naturæ viribus deleri queat. Sotus 4. d. 15. q. 2. a. 4. & eum sequutus Ledes. 4. p. t. q. 28. a. 4. veniale concedit posse hanc vitam cum solo originali: docet tamen perpetuo supplicio puniendum; sed ex accidenti, quia tunc decedens semper manet in culpa, & proinde semper debitam pœnam luit. Probabilius meo iudicio hic auctor, quam Paludanus de hac re loquitur. Quibusdam veluti etiam Durando 4. dist. 21. q. 2. ad 1. non videtur probabile, huiusmodi hominem cum cæteris damnatorum punitum in, qui infelices, & miseri sunt obstinatæ voluntatis & animi, Deum perpetuo odio habent, in ipsum iasciuntur, maledicta semper coniiciunt, demique ipsius leges, & præcepta contemnunt: quæ res de eo homine cum solo originali, & veniali mortuo vix credi possunt. Quare, inquiunt, aut alibi perpetua pœna, & lemon mulctabitur; aut certe (quod ego magis approbo) nunquam bonitas diuina patietur, quemquam cum solo veniali simul, & originali ex hac vita decedere: cum in altero sæculo constituta sint diuinitus loca, in quæ benè, vel malè merentes recipiantur; inter quæ locus ille, quem dixi, minimè reponitur, & numeratur.

Septimo Quæritur, an ad remissionem culpæ venialis sit diuinæ gratiæ infusio necessaria. Sunt qui censeant esse necessariam, at communis est Theologorum opinio eam non requiri, quia veniale peccatum sine lethali iustis hominibus condonatur & infusio gratiæ solùm est ad lethalis culpæ remissionem necessaria. Sanctus verò Bonauentura. Sanctus Thomas, Alexander, & Albertus solùm docuerunt gratiam gratum facientem esse necessariam, vt venialia remittantur, quod est dicere: Quando veniale est vna cum lethali crimine coniunctum, nunquam veniale sine lethali remitti: & hoc negandum non est, verum enim est, vt ante probauimus: at quando venialia sine mortiferis sunt, remitti, & deleri queut sine gratiæ infusione, nisi quispiam velit in peccati venialis remissione, non esse primæ gratiæ infusionem, sed secundæ, quæ est gratiæ incrementum: qua de re statim dicemus.

Octauò Quæritur, An quandocunque extra sacramenta, prima gratia adoptionis infunditur, venialia peccata deleantur? S. Tho. p. 3. q. 87. art. 2. ait quandocunque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. Sic ille ea ratione: quia tunc temporis, primæ gratiæ infusio non est absque legitimo pœnitentiæ actu, quæ dicitur contritio, qua quis ob morem Dei, doler se peccasse, & statuit nunquam amplius peccare, ac vult Deo pro peccatis satisfacere, vt eius gratiam sibi conciliet malefactorum venia impetrata: sed hic actus omnem peccandi voluntatem excludit: ergo omne veniale peccatum expurgat. Alij negant, inde probantes, quòd potest quis primam adoptionis gratiam adipisci, vel per sacramenta, vel per proprium actum, & debitam animi ad sacramenta suscipienda præparationem, & siue hoc, siue illo modo assequatur, potest in peccati venialis studio, desiderio, & voluntate manere, ita vt vel eo delectetur, vel id committere desideret, & decernat. Et contritio expellit quidem omnem peccati grauioris voluntatem, non tamen leuis, seu venialis. Cæterum S. Thomas non loquitur de eo, qui à lethalium criminum labe per primam iustificationem abstergitur cum peccati venialis studio, desiderio & cupiditate, sed de eo, qui cū in gratiam, & iustitiam restituitur, explicitè, vel implicitè omnem culpæ venialis voluntatem deponit, & abiicit, cui quidem homini omne veniale remitti, S. Thomas arbitratur quod est valde probabile.

Nonò Quæritur, An quandocunque veniale peccatum per proprium actum remittitur, amplior gratia conferatur? Sectatores S. Thomæ negant cum ipso S. Thoma, inde cōprobantes, quod actibus charitatis remissiotibus gratia nequaquam augeturat venialis culpa potest per remissiores charitatis actus deleri: ergo non est necesse, vt venialis peccati remissio sit semper cum incremento gratiæ: quam sententiam puto esse S. Thomæ, & veram. Cæterum cùm prædicti Auctores ea ratione, & sententia innitantur, qua putant minus intensis charitatis actibus gratiam nequaquam augeri: ideo hoc aliis minimè probatur: quoniam vt suo loco inferius docebo iuxta aliorum probabilem sententiam, quocunque charitatis actu etiam remissiore, gratia statim augetur, ac proinde quandocunque per proprium charitatis actum veniale dimittitur, gratiæ quoque incrementum confertur. Atque hoc proculdubio, ni fallor, est quod superius nonnulli tradiderūt, remissionem nempe peccati venialis semper esse cum gratiæ infusione coniunctam, non quidem primæ, sed secundæ. At verò lib. 7. vbi de gratia diuina tractabo, S. Thomæ, & aliorum veterum sententiam probabo, gratiam & charitatem actibus tantùm feruentioribus, quos intensiores appellant, crescere, ac proinde existimo actib⁹ charitatis remissioribus, aliquando culpas veniales remitti sine gratiæ incremento.

Decimò Quæritur, An quando venialis culpa per proprium actum deletur, actus pœnitentiæ requiratur? Inter omnes conuenit, actum pœnitentiæ esse necessarium. Pœnitentiæ verò, actum non omnes eodem modo accipiunt. Alij enim quemcumque charitatis actum appellant pœnitētiam,

non quidem expressam, sed implicitam, & tacitam. Alij verò pœnitentiam requirunt expressam: & ideo in præsentia quæritur, an veniale peccatum in homine iusto per quemcūque charitatis actum elicitum, vel imperatum deleatur. Scot. 4. d. 21. q. 1. quem alij sequuntur, præsertim Gab. 4. d. 16. q. 3. art. 1. concl. 4. censet esse probabile, ad venialis expiationem culpæ, sufficere qualecumque opus charitatis: quia plus boni & meriti habet in se quilibet charitatis actus, quàm mali insit in veniali peccato. Præterea, actio quæcunque charitatis cum Deo nos perfectè coniungit, ergo hoc ipso venialem culpam expellit: non existimo Scotum generatim, omnem charitatis actum accepisse, sed eum dūtaxat, quem homo iustus refert, ac dirigit ad remissionem peccatorum venialium obtinendam: hunc enim actum appellat pœnitentiam implicitam. Probabilius esse alij opinantur, non quocunque charitatis opere veniale delictum auferri, quando id proptio actu dimittitur: quia bonum opus quatenus tale, voluntatem peccati venialis non tollit, ergo cum eo peccato minimè pugnat. Culpa verò venialis eo actu expiari, & cōdonari videtur, qui ei aduersatur: nisi respondere Scotus velit, nō se loqui de veniali quod actu placet, sed de eo, cuius, post actum præteritū voluntatem exuimus: tunc enim ad veniale, à cuius voluntate desiſtimus, auferendum sufficit qualecūque charitatis officium. Scotus item respondere potest, nostris actibus veniale peccatum non tolli vi, & natura ipsorum, vt inferiùs dicam, sed tanquam præparationibus Dei institutione requisitis, ad venialem culpam delendam: talem autem esse quemcumque charitatis actum, nec ad hanc remissionem requiri actū peccato veniali contrarium. Sed quicquid velit Scotus probabilior est sententia S. Th. p. 3. q. 87. art. 1. ad venialis culpæ remissionem, requiri, tanquam debitam animi præparationē, eum charitatis actum, qui, si culpa venialis occurreret, omnē eius voluntatem, & studium depelleret: nō quòd in eiusmodi actu lateat aliqua conditio ex futuro pendens, nam ob tales conditiones, nec laudamur, nec vituperamur, & proinde nec benè, nec malè meremur, sed quòd talis sit actus charitatis aliquando, vt in se eam vim & potestatem habeat implicitam, per quam detestamur veniale delictum nostra sponte commissum, quando in mentem cogitationémque venit: tunc enim actus eiusmodi charitatis peccato veniali repugnat, & eius studium, desiderium, & voluntatem excludit.

Vndecimò Quæritur, An per actum feruidum charitatis in Deum, peccata venialia deleantur? Durandus in 4. d. 16. q. 2. num. 9. negat, per actus charitatis in Deum feruentiores peccata venialia expiari, cui assentitur Sotus in 4. d. 15. q. 2. art. 1. Id vterque probat, quia feruentissimus charitatis actus potest simul, cum veniali peccato consistere: quia aliquando vsu venit, vt is, qui feruide Deum amat, habeat veniale peccatum, in quo delectatur, vel quod admittere decernit: nam à viris etiam integerrimæ, & sanctissimæ vitæ peccata aliqua venialia committuntur. Sed videtur Sotus à suo Magistro in hac parte discedere. Profectò S. Tho. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. ad quæstiunculam 2. ad secundum, ad primum sic ait: Feruor charitatis consumit, vel aliqua, vel omnia peccata venialia, etiam sine memoria, & cogitatione illorum, quia eo ipso continet displicentiam aliquorum, vel omnium, nam ei qui feruidè Deum amat, eo ipso displicet omne id, quodtum à Dei amore retardat, & q. 7. de malo, ar. 11. ait: veniale, quantum ad culpam remittitur per feruorem charitatis, mortale verò per gratiæ infusionem. Et paulò inferius sufficit, inquit, ad remissionem venialium quantum ad culpam, & fortassis etiam quantum ad pœnam, si sit intensa dilectio in Deum. Sic etiam Richardus in 4. dist. 16. art. 3. q. 1. ad 2. Ledesmius in 4. part. 1. q. 28. ar. 1. dub. 2. Tabiensis verbo aqua q. 2. Has duas opiniones quidam conciliare contendunt: ita vt prima tantummodo neget dimitti venialia peccata, per actum feruentiorem charitatis, qui virtute nō continet tantum odium venialium culparum, vt si ea memoriæ occurrissent, detestaretur, & execraretur ea: & secunda affirmet per actum charitatis feruidum, venialia peccata deleri, quando ita est feruidus, vt virtute cōtineat dolorem de omnibus venialibus delictis: Et ita tota quæstio eo recuocabitur, an per actum charitatis eo ipso, quòd est feruens, omnia venialia peccata condonentur. Durandus, & Sotus negant, nec S. Th. locis supra citatis videtur oppositum tradidisse, dicens per huiusmodi actum, vel aliqua, vel omnia deleri: ergo non semper omnia expiantur, sed ea duntaxat, quorum odium feruidus charitatis actus cōtineat virtute. Sed hoc idem est, quod Durandus, & Sotus affirmant. Alij & fortassis verius sentiunt omnino Durandū, & Sotū, cum S. Thoma, in hac parte pugnare: eò quòd S. Thomas docere voluerit per actum charitatis feruētem venialia peccata dimitti, dūmodo ea voluntati nostræ non placeant, ita vt eiusmodi actus charitatis, sit lege Dei, certa, idonea, & debita præparatio mētis ad venialiū peccatorum remissionē impetrandā, & sit meritum, quo eam remissionem promeremur. Hinc facile argumenta soluuntur. Nam si obiicias, fieri potest, vt sit feruētissimus charitatis actus, & nihilo minus, vt is, qui ita diligit, aliqua veniali noxa obiectetur, vel eam cōmittere statuat, ergo actus charitatis feruentior cum delicto veniali non pugnat: Respōdeo, si dixeris, per actū charitatis feruidum venialia peccata expiari, quatenus eorum detestationem virtute continet: vt Durandus, & Sotus aiebant: tunc dicas per actum charitatis feruidū, solùm, ea delicta venialia deleri de quibus, vir iustus dolet explicite, vel implicite, virtute vel actu. Si verò aliorum sententiam sequaris videlicet, per actum feruidum charitatis omnia venialia peccata diuinitus cōdonari, non quia feruidus charitatis actus cū veniali peccato pugnet: sed quia Deus feruidum charitatis actū certa lege acceptum, & gratum habeat ad noxarum venialium remissionem conceedendam tunc dicas ea tātùm venialia delicta condonari, quorum obicem vehemens charitatis actus in iusto homine non inueniit: obicē autem inuenit, eū iustus feruidè Deum amans in aliquo veniali peccato, cū voluptate versatur, vel id facere cōstituit. Si secundo opponas, feruidus charitatis actus non est delicto veniali contrarius: ergo non continet virtute pœnitentiā, qua de peccato veniali doleamus. Respōdeo, per huiusmodi actum tolli veniale peccatū, non quidem tanquam per causam efficientem, sed tanquam per debitum, & idoneam præparationem hominis, & tanquā per meritum: ergo satis est, si talis actus sit legitima præparatio cordis ad veniam leuiorum culparum impetrandam: satis est quoque, si quis per eum actum promereatur hanc veniā: at reuera talis est huiusmodi actus, nam qui feruidè Deum diligit, meretur, vt sibi peccatū veniale diuinitus cōdonetur, quod remoratur dumtaxat hominem à feruore charitatis in Deū, & eo ipso, quòd aliquis actus, est iusta, & debita præparatio mentis ad remissionem leuioris culpæ obtinendā, implicitè, vel virtute continet pœnitentiam, si eo actu vtamur, vt idonea, & debita præparatione, & vt remedio ad veniam peccati assequendam adhibito: nobis etenim sic præparatis Deus statim certa lege factus propitius, culpam venialem remittit. Rogabis, quemnam actum charitatis in hac parte, appellemus feruidum. Respondet Ledesmius. par. 1. q. 28. art. 1. dub. 2. talem actum esse, quo quis intenius vult ex animo placere Deo in omnibus, aut quo vult omnia Dei mandata seruare, aut quo vult non offendere Deum vlla in re, aut actum, quo ipsi displicet omne peccatū, aut quo statuit se deinceps singula peccata deuitare, aut se in omnibus emendare. Mihi hoc quidem eius dictū probatur: nam in singulis hisce actibus explicitè, vel implicitè continetur noxarum venialium detestatio; sed præter hos actus, videtur sufficere, si sit actus charitatis intensus, vt dixit S. Tho. de Maio. q. 7. ar. 11. Non est ignorādum, actum charitatis dupliciter feruidum dici, & esse posse, videlicet extensione, aut intensione. Extensione est feruidus, qui se se fundit, & extendit ad plura, vt cum volo Deo in omnibus placere, eius omnia mandata seruare, meam omnem vitam corrigere. Intensione est feruidus, vt cum volo, & gaudeo vehementer tantā, & talem in Deo bonitatem esse, quantā, & qualem ipsum habere, mentis cogitatione, & fidei actu considero. Et feruor charitatis dicitur per metaphoram instar calorisisicut enim caloris feruor talis ac tantus est, vt eo aqua igne subiecto ebulliat, ac proinde multa excoquat, & absumat; sic charitas suis actibus igne Spiritus sancti suppositō, diuinitus accenditur, & tunc quasi ebulliendo erumpit, & venialia peccata eluit, & extinguit: aliquando per peccatorum odium, quod gignit; aliquando per dolorem, quo de peccatis tristatur, aliquando per desiderium, quo vitæ emendationem sibi, vt finem proponit: aliquando per mentis propositum, quo iustus habet in animo omnia diuina legis mādata seruare: aliquando per actum egregium, quo vir iustus de Dei bonitate cogitans, gaudet, quod Deus sit, & habeat in se, quicquid est, & possidet, hoc est, quòd sit omnipotens, sapiens, immensus, iustus, bonus, quòd ametur, & religiosè colatur ab omnibus: quòd sint ipsi vniuersa subiecta, in quæ supremum dominatum, & imperium habeat.

Duodecimò Quæritur, An veniale peccatum possit sine pœnitentia deleri. Respondet S. Thomas tertia parte. q. 87. art. 1. sæpe deleri sine pœnitentia, quæ est sacramentum: at non sine pœnitentia, quæ est virtus. Sciendum est, inter omnes conuenire, non dimitti veniale peccatum, per aliquid, dum voluntati ipsum peccatum placet, ac libet. Item constat etiam inter omnes, non remitti sine actu pœnitentiæ explicito, vel implicito, hoc est, sine actu, quo peccatum veniale, quod nostra sponte contraximus, nobis aliqua ratione displiceat. Sed dubiæ quæstionis est, an sit necessarius expressus actus pœnitentiæ, quo de veniali noxa, quam admisimus, doleamus; an sufficiat actus tantùm implicitæ pœnitentiæ. Durandus, in 4. d. 16. q. 2. num. 9. & d. 21. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad finem, videtur requirere explicitum actum pœnitentiæ, sed communis est Theologorum opinio, implicitum sufficere. Ita docent Bonau. 4.d.21.a.1.q.1. Ricar. 4.d.16.a.5. q.1. Scot. 4. d.21.q.1. Palu. 4.d.16.q.1.a.1.& 2. Gabr. 4.d.16.q.1.a.1. nota 2.& 3. Cai. p.1.q.87.a.1. Sot. 4.d.15.a.1. Atque id quidem ratione concluditur: nam ad peccatum veniale tollendum, solùm necessarius est actus, quo voluntatem in peccato veniali, actu, vel habitu inhærentem mutemus: ergo sufficit qualiscunque actus, per quem ab ea voluntate recedamus spe, & causa veniæ impetrandæ. At, inquies, per venialem noxam rectæ rationis ordinem voluntas deformauit: ergo necesse est, vt per alium actum, illum ordinem voluntas reformet, & corrigat. Item, per veniale peccatum rectum ordinem sponte nostra transiliumus: sed qui certos terminos, & fines transilit, necesse est ad eos reuertatur. Item, quum veniale peccatum admittimus, in eo voluntatem nostram constituimus, ergo oportet, vt eam inde remoueamus: sed id non facimus, quousque per actum voluntatis contrarium ab ea voluntate recedamus. Respondeo, his argumentis solùm concludi, esse necessarium non solum ab actu culpæ venialis cessare, sed etiam aliquem actum facere, quo voluntatem priorem deponamus: at voluntatem priorem in peccato veniali manentem abiicimus, cum opus aliquod præstamus, per quem Deo nos ipsi subiicimus, causa veniæ consequendæ, nam eo ipso, quo aliquid facimus, id tanquam remedium adhibentes ad veniam impetrandam à Deo, volumus, vt veniale peccatum in nobis amplius non sitiergo eo ipso voluntatem, qua illud vltro cõtraximus, per alium actum mutamus,

Tertiodecimò Quæritur, An sufficiat ad peccatum veniale delendum, actus pœnitentiæ, qui dicitur Attritio: hoc est, dolor de peccato cõceptus metu gehennæ, vel spe gloriæ cœlestis, vel odio turpitudinis, quæ est in peccato cum spe veniæ consequendæ. Quidam negant hunc sufficere dolorem, eo quòd talis dolor cũ veniali peccato simul cõsistere queat: sed hæc ratio parum firmamenti, & vitium habet, non enim quærimus, an deleatur per attritionem venialis culpa, dum ea nobis placet: nam hæc nec per ipsa sacramenta aboletur, quoniam placet, etiam dum sacramenta suscipimus, ac proinde remissioni culpæ venialis obicem ponimus: sed id solùm quæritur, an per attritionem prædictam in homine iusto remittatur veniale delictum, quod fuerat antè commissum, & iam amplius voluntati non placet. Sotus respondet, deleri per huiusmodi dolorem, cum is à charitate imperatur. Mihi hoc probatur, sed nondum Sotus quæstionem plenè dissoluit, quoniam non accipit attritionem per se, sed vt à charitatis actu profectam. Et tunc dicere quis posset, venialem noxam expiari, & auferri per actum charitatis ad attritionẽ hominem mouentem, non autem præcisè per ipsam attritionẽ. Et hoc est, quod quærimus. Quare dicendum est, cum Bonau. Scoto, & Gabriele, locis suprà citatis, sufficere in viro iusto ipsam attritionem, ad illud omne peccatum veniale tollendum, à quo voluntas ipsa per huiusmodi dolorem recedit: quia est actus pœnitentiæ, quamuis imperfectæ, quo voluntatem, in peccato veniali quasi habitu manẽtem deponimus. item, licet attritio nõ sit dolor de peccato veniali, Dei amore susceptus, est tamen metu gehennæ, vel spe præmij sempiterni, vel odio turpitudinis, vel amore virtutis conceptus: qui cũm sit actus hominis iusti, & Dei gratia prædити, promeretur apud Deum venialis culpæ remissionem, & est ad eam idonea, & debita præparatio.

Quattodecimò Quæritur, An ad venialis delicti remissionem sufficiat dolor de peccato veniali metu ignominiæ, vel alicuius incõmodi temporalis, vel spe honoris, famæ vel alterius cuiusuis humani præmij susceptus. Respondeo, minimè: nam S.Th. in 3.par.q.87.art.1.sic ait. Vnde sequitur, quòd requiratur aliqua virtualis displicentia, puta, eum aliquis hoc modo fertur secundùm affectum in Deum, & res diuinas, vt quicquid sibi occurreret, quod eum à motu in Deum retardaret, displiceret ei. Hęc ille. Item, dolor de peccato metu dedecoris, vel spe honoris, vel studio, & amore humanæ gloriæ, per se est actus indifferens: nam dedecus, ignominia, & infamia, & alia huiusmodi incõmoda temporalia, nõ sunt mala, & turpia per se. Honor itidem, fama, & gloria, & similia humana commoda non sunt bona, & honesta per se: nec referuntur in Deum, nisi impulsu, & imperio charitatis: ac proinde non sufficit dolor de peccato metu horum malorum, aut spe, & amore huiusmodi bonorũ. At dices: per hunc dolorem voluntatem in peccato, acquiescentem mutamus: at suprà diximus sufficere qualemcunque pœnitentiæ actũ, quo veniale peccatum nobis incipiat displicere: ergo sufficit huiusmodi dolor. Respondeo, debere esse actum, quo peccatum nobis displiceat spe, & causa veniæ consequendæ à Deo. Sed quãdo metu huiusmodi malorum, vel spe, & studio talis bonorum de peccato veniali dolemus, non tristamur spe, & gratia veniæ impetrandæ. Nec dolor hic per se Deum vt finem habet: at dolor de peccato conceptus metu gehennæ, vel spe cœlestium bonorum, vel amore virtutis, vel odio turpitudinis per se, nisi mala alia circunstantia polluatur, in Deum vt vltimum finem refertur. Et ideò hic dolor spe, & studio veniæ obtinendæ susceptus sufficit.

Decimoquinto Quæritur, An sufficiat quicunque dolor idoneus & legitimus, sed remissus & paruus: Respondeo, ad veniale peccatum auferendum, in quo spontaneo actu voluntatis adhærescimus, nõ sufficit quicũque actus, etiamsi fuerit vera contritio intensa, & vehemens, quoniam culpa venialis non tollitur, dum voluntati placet: nam fieri non potest, vt peccatum deleatur, & nihilominus in voluntate permaneat: & quãdiu peccatum placet, in voluntate permanet: & in hoc omnes conueniunt, vt constat ex S.Th.p.3.q.87.a.1. Palu. 4.d.16.q.1.a.1. Gab. 4.d.16.q.1.a.1. cõcl. Sot. 4.d.15.q.2.art.1. Quare ad delendum aliquod veniale peccatum, quod in mẽtem, & cogitationem venit, sufficit contritio, etiam remissa, & parua, qua nobis illud displiceat ob spem veniæ obtinendæ. item, si nos generatim pœniteat omnium delictorum venialium, quãtis nullum speciatim nobis cogitantibus occurrat, sufficit contritio, tametsi fuerit remissio ad omnia peccatorum venialiũ de quibus vniuersè dolemus, culpã abolendã.

Paruus status de inst. facer. c. 28. de pœnit.

Decimosexto Quæritur, An iustus per contritionem meretur peccati venialis remissionem: quod perinde est, ac si quæreretur, an culpa venialis, ratione cõtritionis in homine iusto remittatur ex merito, & ex debito. Quidam videtur negare iustos mereri ex dignitate operis, vel satisfactionis remissionẽ peccati venialis: atque id probãt ex cõcilio Mileuitano, Arausicano, vsu Ecclesiæ, auctoritate Augustini, & S. Thomæ, vt ipsi citãt. Sed cõstans est opinio Theologorũ, in hoc veniale peccatũ à lethali differre, quòd lethale nõ remittatur per cõtritionem ex debito, aut ex vllo hominis merito, quia cõtritio solùm est vltima hominis præparatio, quã Deus requirit in nobis ad peccatũ per gratiã auferendum: sed contritio non tãtùm hominem præparat ad remissionem culpæ venialis, sed etiã iustus per eam meretur remissionẽ eiusdẽ. Hæc videntur apertè docuisse S.Th.p.3.q.87.a.3.ad 3. Scot. 4. d.21.q.1. Palu. 4.d.16.q.1.a.2. cõcl.2. Dur. 4.d.21.q.1.& d.16.q.2. Gab. 4.d.16.q.1.a.2. concl.4. Atque idẽ ratio ipsa cogit fateri: quoniã iustus per actus pœnitẽtiæ, & charitatis satisfacit Deo pro tota pœna tẽporali, quæ peccato veniali debetur, & non solùm pro tota pœna, sed etiã pro culpa: nam per eã satisfactionẽ, pœna delet simul, & culpã: ergo ex iustitia, & dignitate operis per contritionẽ iustus culpæ venialis remissionẽ promeretur. Item, per contritionem iustus gratiæ incrementum meretur: ergo & veniã leuiorum peccatorum. Accedit, quòd per actus pœnitentiæ, & charitatis vitam promeretur æternam: ergo meretur quoque vt tollãtur ea omnia, quibus à consequẽdia gloria cœlesti impeditur. Qui enim finem vltimum meretur, ea etiam mereri potest quibus ad illum perueniatur, nisi fuerit prima gratia, aut principium meriti, aut perseuerantiæ donum. Sed culpæ veniales impediũt quominus vitam sempiternam consequamur: ergo qui meretur vitam æternã, meretur quoque peccatorum venialium remissionem. Posttremò, contritio quatenus gratia, & charitate formatur, magis nos ex iustitia, & dignitate operis, posita Dei lege, & promissione cum Deo ipso coniungit, & diuinæ amicitiæ restituit quàm nos à Deo culpa venialis auertat, quæ simul cum charitate consistit: ergo magis Deo cõtritio placet, quàm ipsi peccatũ veniale displiceat, siquidem per contritionem vitam æternam certa Dei lege meremur, & tamen culpæ venialis solùm per se, tantum temporalis pœna debetur.

Ad ea verò, quæ obijci possent; Respondeo, S. Tho. 3.p.q. 87.ar.4. solùm docere, remissionem culpæ venialis fieri non posse, in homine à Dei gratia, & charitate alieno, non negare in iustis fieri per cõtritionem ex iustitia, & dignitate operis lege Dei constituta. Item solùm docet remissionem peccati venialis non fieri, per solam naturam sine gratuito Dei beneficio. Sed hoc non impedit, quin iustus viator per cõtritionem, culpæ venialis remissionem mereatur: nam tota remissio est gratuita in origine, & causa, quæ est in homine iustis enim non prometetur veniam leuiorum culpatum per contritionem, nisi vt gratia, & charitate formatam. Quare sicut Paulus, ad Romanos ait, gratiam esse vitam æternam, quia nobis confertur, ex merito quidem, & debito, & benefactis nostris, sed quæ non per naturam, sed per gratiam habemus: sic etiam gratia Dei est remissio peccati venialis in sua causa, & origine, videlicet in gratia Dei, non in ipsa sola hominis natura. Eodem modo intelligitur illud ex conc. Mileuit. Arausica. ex Augustino, & vsu Ecclesiæ, quo Deum oramus. Dimitte nobis debita nostra, quod locum habet in peccatis venialibus, hoc solùm probat extra gratiam, remissionem peccati venialis nõ esse. Item, sine gratuito Dei munere nos

cedef. 4. 1,28.a.1. sub,20

Sot,4.d. 15.q.2. a.1.

nos præstare non posse per naturam, & commune auxilium, quod naturæ datur, actum, quo peccata venialia deleantur, & ideo quotidie iusti precantur, vt detur eis auxilium, quo faciant opera, quibus ex iustitia, & dignitate, culpæ venialis remissionem, sicut etiam vitam æternam, & incrementum gratiæ mereantur.

Decimoseptimò Quæritur, An iustus per contritionẽ, non solùm veluti per legitimam, & idoneam mentis præparationem imperret, & mereatur ex iustitia, & dignitate operis, peccatorum venialium remissionem, sed etiam vi, natura, & efficacitate ipsius operis, eam remissionem efficiat. Hanc quæstionem expressim tractauit Palu. 4. dist. 16. q. 1. ar. 2. concl. 2. Animaduertendum est, idem non esse, mereri aliquid, quod, illud efficere, nam vnus meretur præmium, & alter præmium confert tanquam ipsius Auctor; sic etiam nos meremur vitam æternam, & gratiæ incrementum, & tamen Deus solus efficit gratiam in nobis, & vitam æternam largitur. Itẽ, non est idem, materiam præparare ad aliquam formam excipiendam, quod formam in materiam inducere: nam vi naturalium causarum, præparatur corpus, ad animam rationis participem recipiendam, & tamen solus Deus eam creando, in corpus infundit, & inducit: sic etiam homo suis actibus supernaturali Dei auxilio factis præparatur, ad excipiẽdos habitus infusos, & supernaturales, Deus tamen solus eos efficit, & infundit. Quæritur ergo, an iustus per cõtritionem solùm præparetur ad remissionem peccati venialis obtinendam, & eam ex iustitia, & dignitatem operis mereatur: an verò eam etiam efficiat: an potiùs Deus solus sit, qui peccati venialis remissionem faciat. Ait Paludanus loco citato, esse hãc de re duas opiniones, vnam, quæ affirmat, iustum per contritionẽ non solùm mereri, sed etiam efficere peccati venialis remissionem, eo quòd contrito sit actus vi, & natura sua peccato veniali contrarius. Altera opinio docet, iustum per contritionem præparare se, & mereri leuiorum culparum veniam, nõ eam efficere. Huic sententiæ Paludanus, magis accedit: & eam solam veram existimo. Nam Scripturæ passim affirmãt, solius Dei esse remittere peccata, & Glossa. ad Rom. 4. testatur id genetatim dici, & locum habere in omnibus peccatis: ergo etiam interuallo. Item, peccatum non remittitur, nisi Deo facto nobis propitio, & placato: sed ipse Deus sese nobis propitium, & placatum reddit, quia desinit nobis malum velle. His accedit, quòd in scripturis Deus dicitur peccata remittere, nobis ea non imputare, ea tegere, eorum oblitisci. Addẽ, quod 1. Ioan. 2. dicatur de Christo. Ipse est propitiatio, & hostia oblata patri pro omnibus peccatis nostris. Et ex Paulo ad Heb. 9. colligitur. Non sine sanguine ipsius effuso, placuisse Deo quenquam sibi reconciliare. Postremò, quia alioqui sequeretur, veniale peccatum deleri per contritionẽ, etiam in homine ante Dei gratiam infusam: siquidem tollitur, vt docet opposita sententia, vi, & natura ipsius contritionis, quatenus est quidam actus peccato veniali contrarius. Quare longè verius est, per huiusmodi actum remitti, tanquam per legitimam præparationem mentis, quam sua lege Deus requirit à nobis, vt leuiorum culparum veniam consequamur: & tanquam per actum, quo peccati venialis remissionem promeretur, quia est actus gratia formatus, & ideo acceptus, & gratus ad vitam æternam, & ad noxam venialem delendam.

Quomodo, & quando venialia peccata ex opere operato deleantur. CAP. XI.

HActenus explicui breuiter, & dilucidè, vt potui, quemadmodum propriis nostris actibus venialia expientur, quod Theologi appellare solent, ex opere operantis: Reliquum est iam, vt exponam quando nam ex opere operato, vt iidem loquuntur, auferantur. Tunc ex opere operato (vt hoc obiter attingã) peccatum deletur, cùm vi alicuius signi, vel remedij ad id instituti remittitur.

Primò Quæritur, An ex opere operato per omnia sacramenta tollantur venialia delicta? Respondent, nonnulli, tolli quidem per Baptismum, per Pœnitentiam, & Eucharistiam; per reliqua sacramenta non item: quod ea ratione probare contẽdunt. Baptismus enim est regenerationis sacramẽtum, quod omnem culpam delet ac pœnam: Pœnitentia verò, est lapsi hominis reparatio: Eucharistia, est iustorum hominum alimentum. Verùm S.Th.t.p.q.87.a.3. aperte tradit in vniuersum per sacramenta veniales culpas auferri: quod longè verius est: hoc enim de extrema Vnctione negari non potest, quod fatetur S.Th.p.3.q.87.ar.1. cum sit sacramentum ad delendas peccatorum reliquias institutum, vt patet ex Iacobi verbis: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, &c. Et si in peccatis fuerit, remittetur ei: Idem docet expressim S.Th. de Eucharistia. 3.p.q.87.ar.3. Idem & de cæteris sacramentis dicendum puto, quoniam licet ea ad peculiares fines, & effectus sint à Christo Domino instituta, hoc tamen commune habent, vt sint certa quædã & salutaria peccatorũ remedia, & spirituales medicinæ: & per eorum singula sæpe etiam prima gratia confertur, qua lethalia peccata penitus extinguuntur. Obijcies, interdũ euenire, vt qui suscipit sacramentum, peccati venialis studio, & voluntate teneatur. Respondeo, hoc argumentum æquè in omnibus sacramẽtis locum habere: nullum quippe sacramentum, etiam Baptismus id peccatum veniale delet, in cuius desiderio, & voluntate homo persistit. Immo nec ipsa quoque prima adoptionis gratia ejusmodi peccatum expellit: nam ea peccati voluntas impedit, ne sacramẽtum, aut gratia culpam aboleat. Quare sacramenta, ea duntaxat venialia videntur delere & elicere, quorũ desiderium & voluntas est omnino deposita. Item, cum per sacramẽta peccata dilui dicimus, intelligimus, dummodo is, qui ad sacramenta accedit, idonee & legitimè præparatus accedat, alioqui enim impedit, vt sacramentum, quod potest, efficiat. V.G. si venialibus tantum delictis teneatis, & sine vllo penitus dolore confiteatis, impedis, ne sacramentum faciat, quod potest quoniam sacramentum pœnitentiæ cõstat materia, quæ in tribus pœnitentis operibus consistit, contritione, confessione, & satisfactione. Pari ratione si vnum tantùm peccatum veniale, quod habes, confiteatis sine vllo prorsus dolore, veniam, & gratiam non consequeris: quia confessio peccatorum requirit dolorem. Deinde, obijcies, sacramẽtum cum peccato veniali nequaquam pugnat, vti nec prima adoptionis gratia: ergo neque illud tollit. Respondeo, cum peccata venialia nostris propriis actibus eluuntur, tunc tales debent esse actus, quibus homo peccati venialis studium, & desiderium abiiciat, quibusque voluntas, & animus mutetur: non eo quidem, quod vi sua, & potestate peccata expient, & deleant: sed quòd talem in nobis Deus præparationem postulat ad peccati veniam consequendam. At verò quòd veniales culpæ per sacramenta deleantur, inde profectò est, quòd Deus sacramenta constituit tanquam signa, remedia, atque instrumenta, quibus vtitur ad peccata tollenda. Quare mirum non est, si ea cum peccato veniali non pugnent tanquam causæ physicæ, & naturales inter se inuicem cõtrariæ, sed tanquam signa quædam, & instrumẽtariæ causæ, à Christo Domino institutæ ad culparum venialium remissionem.

Secundò Quæritur, An sacramenta per se ipsa deleant veniales culpas, siue peccata, an verò per motum, & actum pœnitentiæ, quem in suscipientibus excitant, & gignunt. Fuêre, qui senserint generatim peccata, siue lethalia, siue etiam venialia non tolli per sacramenta proximè, sed per actum pœnitentiæ, quem in nobis ingenerant sacramẽta ritè suscepta. Et quemadmodum lethalia, inquiunt, per sacramentum pœnitentiæ non tolluntur per se ac proximè, sed quia sacramẽtum tanquam certum Dei signum, & instrumentum generat motum, & actum veræ & perfectæ pœnitentiæ, quo deinde actu mortifera peccata delentur; sic etiam per sacramenta eluuntur veniales culpæ, non quidem per se, & proximè, sed tanquam per certa quædam Dei signa, & causas instrumentarias, quibus actus pœnitentiæ, & charitatis in suscipientibus excitatur, qui actus postea veniales culpas conuellit. Hęc sententia nata est ex ea, de qua paulò ante dixi, lethale peccatum vi contritionis auferri, & veniale delictum deleri nostris pœnitentiæ actibus vi, & natura ipsorum, non tanquam præparationibus ad id diuinitus institutis. Enimuerò hæc opinio nullum videtur firmum ac solidum habere fundamẽtum. Mirum enim est, eorum, qui sacramenta sumunt, adhuc neminem experiri ac persentiscere in se eiusmodi pœnitẽtiæ actum, & motum. Veriùs ergo ac melius alij respondent, sacramenta per se, & proximè tanquam signa, remedia & instrumẽta diuinæ bonitatis venialia peccata delere, cum eam ad rem sint diuinitus instituta.

Tertiò Quæritur, quænam sit iusta ac debita præparatio in nobis requisita ad venialium remissionem vi ac ministerio sacramentorum consequendam? Dubitatio inde oritur, quia vel attritio omnem peccati voluntatem excludens requiritur, vel contritio, & tunc potiùs per talem actum veniã consequimur, quàm vi sacramenti: vel nullus actus est necessarius nisi ipsa suscipientis, & ita sacramenti susceptio, quæ virtute omnia venialia tolluntur, adeo, vt nunquam quis sacramenta percipiat, quin ab omnibus venialibus mũdetur. Opinio est quoniam debitam satis, & idoneam esse præparationem, quandocunque quis deposito, & abiecto peccati venialis desiderio, ad sacramenta accesserit. Mihi tamen magis probatur eorum sententia, qui requiri volunt eum actum in homine, quo sacramentũ suscipere velit, vt remedij diuinitus constituti ad venialium culparũ suarum remissionem, volo dicere, vt ad sacramẽtũ accedat, studio desiderio, & voluntate vtẽdi sacramẽto tanquã remedio ad peccata venialia tollẽda: & loquor in præsentia de eo, qui alioqui debitã attri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem, vel contritionem habens, qua dolet de lethalibus peccatis, ad confessionem accedit animo, & voluntate, vt per eam confessionem venialia quoque peccata ipsi remittantur: vel de eo, qui accedit legitimè dolens de vno peccato veniali, vt cætera omnia per confessionem auferantur: nam alioqui sacra peccatorum confessio necessaria parte careret, nimirum debita contritione: ergo hoc legitimo dolore posito, per confessionem, possunt cætera venialia peccata deleri, si sacra confessione vtamur, vt remedio ad peccatorum remissionem consequendam. Ac proinde qui alioqui legitimè cõtritus, vel attritus confiteatur, veniam leuiorum culparum obtinebit, si confiteatur vtens confessione, vt remedio ad peccata auferenda, tunc enim est in eo pœnitentia implicita, quamuis non explicita: nec est in eo vllus obex sacramenti.

Quartò Quæritur, An per ea, quæ sacramentalia Theologi vocant, veniales culpæ deleantur ex ipsorum opere, an ex opere hominis iusti ipsis vtentis. Exempli gratia, An per aquam lustralem & sacram, quam benedictam dicimus, peccatũ veniale tollatur ipsa actione, per quam aqua illa aspergimur, an verò per actum nostræ pœnitentiæ, quem concepimus ob detestationem, & odium peccati, & per quem aqua perfundimur. Duæ sunt opiniones, altera negat peccata auferi opere eiusmodi sacramentalium: sic opinantur Palud. 4.d. 16.q.1.a.2.concl.2. & d.1.q.1.ar.2.concl.2. Sylues. verbo aqua benedicta.q.1. Angel.q.2. Tabien.nu.2. Gabr.4.d.16.q.1. ar.3. dub.3. Abulen.4.Regum.c.2.q.39. Petrus Sot. tract. de pœnit. sacrimen.lect.19. Man.4.d.21.q.92. & eam sententiam tribuũt Theologis antiquioribus. Alex.p.4.q.15.m.3.a.4.§.2. S. Th.p. 3.q.87.a.3. Bon.4.d.21.p.1.a.1.q.1. Ricar.4.d.16. ar.5. q. 1. ad 2. Vnico argumento hi Auctores mouentur, quia veniale delictum saltem lege communi, & consueta, non tollitur absque actu pœnitentiæ, quo nos peccasse dolemus: oportet enim, vt voluntatem, qua peccato spõte adhæsimus, mutemus: sed hęc sacra opera, & officia pietatis per seipsa sine actu pœnitentiæ voluntatem nostram a peccato non abstrahunt, siquidem nõ sunt peccato veniali contraria. Nam sæpe quis sacra aspergitur aqua nihil de peccatis venialibus cogitans, immo eis interdum se oblectans: ergo huiusmodi opera per se ipsa culpas non delent. Deinde, si eiusmodi aqua per seipsam peccata venialia aboleret, sequeretur, vt quis ea respersus nihil penitus animaduerteret, immo etiam dormiens, aut mortuus à culpis venialibus purgaretur. Altera opinio affirmat, quam sequuntur. Sot.1.d.1.q.4.a.3. Can. reiect. de sacramentis. p.1. ad 6. & lib.12. de locis Theologi.c.13.ad 9. Vualden. tom.3. de sacramentali.tit.4.c.68. Ledesm.4.1.p.q.18. art.3. dub.3. quæ & mihi magis probatur, nam inter opiniones ea est præferenda, quæ magis pietati fauet, dummodo nihil cum recta ratione pugnare videatur: sed hæc talis est, ergo est tenenda. Annotare tamen oportet, aquæ sacræ posse duplicem vsum esse: aut enim eam adhibemus ad communes vsus videlicet, ad purgandas corporis sordes, aut ea vtimur, vt sacra, & instituta ab Ecclesia ad veniam leuiorum culparum assequendam, & hic vsus est religiosus, & sanctus, non profanus: & nihilominus est vsus ipsius aquæ. Cum igitur secũda opinio doceat eas res quæ sacramentales dicuntur, peccata venialia extingui, opus ipsarum rerum accipit, quatenus est vsus quidam sacer, per quem his rebus vtimur, vt remediis ad remissionem peccatorum venialium obtinendam. Hoc posito, secunda opinio probatur decreto Alexãdri 1. quod habetur de consc. dist. 1. cap. Aquam, vbi legimus, aquam sale conspersam in populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Et postea: Si enim cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua sale cõspersa populum sanctificat, & mundat: & si sale aspersio per Eliseum prophetam, sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum auferet humanarum: & inquinatos sanctificat, & purgat. Sic ibi. Et Ecclesia ipsa, quando precationibus adhibitis confecrat aquam sale mixtã, ait: vt sit sumentibus salus mentis, & corporis. Solent quidam respondere, in hoc decreto peccata sumi pro pœnis, quæ venialibus noxis debentur. Sed hi facilè refutantur, quoniam ipsis verbis Alexandri, & Ecclesiæ conuincentur, cum nõ solum dicant, peccata per aquam auferri, sed eos, qui aspergũtur aqua, sanctificari, mundari, purgari: quæ verba nõ de pœnis, sed de culpis intelligenda sunt. Alij respondent, per hæc, quæ sacramentalia dicũtur, veniales noxas aboleri, quatenus mentem excitant in nobis ad pœnitentiæ actum, & odium peccatorum, quo illa expiantur, & ideo nõ ex ipsorum sacramentaliũ opere, sed à nostro actu peccata delentur. Cæterum his primùm opponimus, quod in decreto Pontificio dicitur: si cinis vitulæ aspersus sanctificabat, multò magis aqua sanctificat nos ea aspersos. Deinde, si Propheta Eliseus sale in aquam immisso, sterilitatem aquarum sustulit, multo magis aqua sale commixta, diuinis precibus adhibitis, curat sterilitatem animarum: at cinere vitulæ aspersi ab immunditiis legalibus purgabantur, & sale velut instrumento Eliseus aquas sanauit: ergo per aquam nos à peccatis mundamur. Secundò, si aqua, & reliqua sacramentalia, peccata solùm extinguunt, quia nos ad pœnitentiæ, actum excitant: cur nouem, aut decem tantùm sacramentalia numerantur, cùm sint innumera, quæ nos ad huiusmodi actum incitare, & mouere queant? Respondent Gabriel, & Abulensis, nouem, aut decem tantum referri, quia ea potissima sunt, quibus ad odium peccatorum venialium excitamur, & inuitamur: & quia cætera ad hæc parua reuocantur. At illi profectò falli videntur, tum quia alia non desunt efficaciora remedia, cuiusmodi sunt actus pœnitentiæ expressi, opus feruidum charitatis, sacrificium Missæ: tum quia reliqua cum sint innumera, & maximè ab his diuersa nõ videntur posse commodè ad hæc pauciora restringi, & contrahi. Alij respondent, per hæc, veniales culpas dimitti, quoniam qui his sacramentalibus vtuntur, certa Dei lege mouentur ad peccatorum venialium odium, nisi ipsi impediant, quo minus excitentur, & moueantur: & proinde sacramentalia, non proximè per seipsa, sed per pœnitentiæ actum, quem illa certò in nobis ingenerant, maculã abluunt peccatorum. Sed certè non minus difficile est creditu, hanc legem esse diuinitus constitutam, vt semper pœnitentiæ actum è nobis eliciãt, quàm opere ipsorum sacramentalium peccata mundari. Accedit, quòd ea lex nusquam extat, nec vnquam experimur illum, pœnitentiæ actum in nobis.

Ad argumenta primæ opinionis respondeo, non inficior, quin Antiquiores Theologi Alexãder, Bonauentura, S. Thomas, Ricardus, locis citatis apertè doceant per sacramentalia veniales culpas deleri, & non sine actu pœnitentiæ, sed existimo eos solùm docere, in vsu sacramentalium oportere, vt adsit actus pœnitentiæ alioqui peccata, non remittuntur: sed actum pœnitentiæ implicitum, non explicitum intelliguntur hic autem adest, quoties sacramentalibus vtimur tanquam remediis ad peccata venialia abolenda. Ad secundum respõdeo quidem, venialem culpam tolli non posse, nisi hominis voluntas à peccato, cui hæserat, auellatur: sed nego, per sacramentalia, à peccato voluntatem nos non reuocare, nisi simul illud expressim detestemur. Nam cum sacramentalia adhibemus, vt remedia ad leuiorum culparum veniam assequendam, eo ipso, peccata venialia tacitè, & implicitè detestamur, & odio habemus, quoniam nolumus, ea ampliùs in nobis esse, & hoc sufficit.

Tertiò argumentabantur supra citati doctores. Si culpas sacramentalia delerent per se ipsa, inde fieret, vt qui nihil de peccatis cogitans, aut etiam dormiens aspergeretur aqua, eo ipso, peccatorum veniam obtineret. Respondeo, nihil concludi, quoniam qui ad sacramentalia non accedit tanquam ad remedia ab Ecclesia instituta contra veniales culpas: is vtitur aqua ad vsum communem, & profanum non sacrum: ac proinde suscipit sacramentalia, sine vllo penitentiæ actu explicito, & implicito.

Quarto obiiciunt primæ opinionis Auctores. Si opus est, vt vtamur sacramentalibus, tanquam remediis ad peccata delenda, ergo non conditione, & vi sua culpas extinguunt: sed per actum nostrum, quo ipsa nobis applicamus. Respondemus vsum, quo sacramentalia adhibemus, vt remedia ad peccata expianda, non distingui in hac parte ab opere ipsorum sacramentalium. Et hic vsus tanquam idonea præparatio requiritur, vt nos à peccatis mundemur: causa enim efficiens, & instrumentalis postulat in materia debitam præparationem, vt in eam formam inducat. Pari quoque ratione sacramenta, quibus inest vis gratiam conferendi, eam non efficiunt, nisi qui ipsa suscipiunt, legitimè præparati accedãt. Nec itidem veniales culpas tollunt, nisi ea sumantur, tãquam remedia ad venialia peccata delenda.

Quintò, obiiciunt: Si per sacramentalia datur venia peccatorum, ergo sunt sacramenta, non sacramẽtalia. Negamus, quod infertur: quia sacramenta primam gratiam adoptionis conferunt; sacramentalia non item: sed tantùm remissionem leuiorum culparum. Insistes, in Decreto Alexandri supracitato habetur inquinatos per aquam sanctificari, & mundari, ergo gratia, quæ est sanctitas, confertur. Respondeo, iustos homines culpa veniali tanquam labecula inquinari, licet à gratia non decidant; quoniam ipsa culpa, quamuis minima, quidam actus est à recta ratione, & Dei lege dissentiens, ac proinde ij, quibus peccatum veniale condonatur, labe mundantur, & sanctificantur: quemadmodum enim ipsum veniale peccatum est labes, quamuis leuissima: sic remissio peccati est quædam sanctificatio, licet non prima illa, qua impius redditur iustus. Si vrgeas, in eodem decreto Alexandri contineri, aqua, domus, & loca nostra esse aspergenda. Ecclesia itidem eadem aqua mortuos aspergit: ergo non est ad peccata venialia tollenda. Respondeo; Aquæ lustralis esse mul-

tos effectus, vt ex eodem Alexandri decreto, & precationibus, quibus eam cõsecrat Ecclesia, patet: inter alios sunt duo. Vnus est, quo Dæmones arcet à nobis: alter, quo nos mundat à culpis. Loca igitur, & corpora mortuorum aqua perfundimus, vt Dæmones abigamus, & vt fugati loca nostra, & mortuorum corpora omni oppugnatione libera relinquant.

Sextò, obiicitur: solus Deus peccata remittit, at sacramentalia sunt ab Ecclesia instituta: ergo vim non habent, vlla peccata delendi. Ecclesiæ ehim potestas data non est, vt instituat remedia ad peccata tollenda: alioqui posset Papa legem statuere, vt quicunque hoc vel illud fecerit, leuiorũ culparum veniam consequatur. In hoc argumento controuersia est, vnde habeat Ecclesia facultatem, qua remedia constituat ad remissionem venialium peccatorum assequẽdam. Ad quã respondeo, ex eisdem verbis habere, ex quibus habet auctoritatem à Christo, qua possit extra sacramẽta concedere condonationes peccatorum, quos indulgentias vocamus: videlicet ex illis verbis Ioann. 20. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Obiicies, hæc dixisse Christum, vt suæ Ecclesiæ daret ius, & auctoritatem, qua posset per sacramentum pœnitentiæ à peccatis absoluere, non autem, qua posset extra sacramentum. Respondeo, generatim esse dictũ. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & habere Ecclesiam potestatem remittendi lethalia quidem peccata, per sacramentum pœnitentiæ: venialia, verò siue per idem sacramentum, siue absque eo nam qui totum dicit nihil excludit. Accedit, quòd Ecclesia his verbis accepit, à Christo potestatem pœnas culpis debitas remittendi extra sacramentum: ergo non est, cur negemus accepisse quoque facultatem condonandi veniales noxas extra sacramentum, siquidem non sunt materia necessariò subiecta sacramento pœnitentiæ. Vt egebis etiã, Christum simul dixisse, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinuentis, retenta sunt eis: ergo locutus est tantùm de peccatis lethalibus, à quibus nemo liberatur, nisi per sacramentum pœnitentiæ re, aut saltem voto susceptum. Et propterea si lethalia crimina retineat Ecclesia, hoc est, si ab eis non absoluat, vel re ipsa, vel saltem voluntate, Deus non remittit. At venialibus peccatis etiamsi Ecclesia absolutionem deneget, Deus interdum remissionem concedit. Et ideo potest quisque eorum veniam adipisci, etiamsi nolit illa sacramento pœnitentiæ per sacram confessionem subiicere. Respondeo, in præfatis verbis generalem quidem Christi Domini sententiam contineri, sed intelligendam de peccatis lethalibus, & venialibus iuxta eorum conditionem, & naturam: nam lethalia sunt materia necessaria cõfessionis, ita vt remitti nequeant, nisi illa, vel re ipsa, vel saltem voluntate, & voto pœnitens confiteatur; venialia verò sunt vera quidem materia confessionis, sed voluntaria tantùm, non tamen necessaria: ita vt si illa confiteri velimus, possimus verè per sacramentum absoluti: si autem confiteri nolimus, eorum veniam obtinere possimus absque vllo sacramẽto, re, vel voto suscepto, peractum pœnitentiæ internæ, vel charitatis, vel per aliqua remedia ab Ecclesia instituta. Condonantur enim iustis hominibus veniales culpæ, vel ipsorum hominum, vel Ecclesiæ merito. Nam quemadmodum cum Ecclesia condonationes peccatorum concedit, quas vocamus indulgentias, merita Christi Domini, & sanctorum hominum triumphantium in cœlis nobis impertit & applicat, quibus pœnæ peccatorum nostrorum soluuntur: ita & per sacramentalia communicat nobiscum, & Christi Domini, & sua merita, quibus veniales noxæ eluantur. Vt enim pœnæ ex peccatis relictę, & culpis debitæ ingressum iustorum in cœlestem patriam remorantur, quamuis non in perpetuum prohibeant: sic etiam leuiores culpæ iustos retardant, quo minus statim in cœlum euolent; sed non in perpetuum impediunt, in hoc enim, aut in altero sæculo, penitus expiantur. Accepit igitur Ecclesia potestatem à Christo, qua peccata venialia sine vllo sacramẽto dimitteret, & ideo accepit etiam auctoritatem, vt posset instituere remedia, quibus illa penitus tollerentur. Nec inde tamen cõficitur, vt possit Papa legem suo arbitratu ferre, vt qui hoc vel illud quocũque modo fecerit, ab omni culpa veniali soluatur: nisi ea lex talis sit, vt pium aliquod charitatis, pœnitentiæ, vel religionis, officium præcipiat, hoc enim est quod tradidit S. Tho. p. 3.q.87. ar.3. Scilicet veniales culpas deleri non posse nisi per opera virtutum, videlicet charitatis, pietatis, pœnitẽtiæ, religionis, quibus quis se Deo, vel rebus diuinis subiicit, quæ ad cultum, & honorem diuinum quoquo modo referantur: tunc enim huiusmodi remediis Ecclesiæ auctoritate institutis vteretur iustus ad sua peccata venialia penitus eluenda: Non secus ac modo lustrali vnda perfunditur eandem ob causam.

Quintò Quæritur, quot numero sint sacramentalia, quibus venialia expiari solent? Respõdeo, cum Gloss. in 6. proœmio, in ver. benedictionem, & Hostiensi, esse nouem, quæ sunt, oratio Dominica, pia & religiosa percussio pectoris, generalis peccatorum confessio, iargitio eleemosynæ, Pontificia, seu Episcopalis precatio, qua Episcopus solemni ritu, & cæremonia signo Crucis adhibito, populo bona, & fœlicia precatur, quam benedictionem vocant, ieiunium religiosè susceptum, venerabilis Eucharistiæ perceptio, vnctio sacra, & aqua lustralis, quæ dicitur benedictæ: nos hisce sacramentalibus, quatuor prima non sunt ab Ecclesia instituta. *Host. in c. omnis de pœn. & remiss.*

Circa precationem Dominicam animaduertendum est, eius meminisse Augustinum, non vno in loco, sed multis, videlicet in Epist. 108. ad Seleucianam, in libro quinquaginta Homiliarum, in vltima c. 3. lib. de Pœnitentiæ medicina. cap. 2. & in Enchiridio. c. 71. Concilium quoque Toletanum. 4. c. 9. Item, de pœni. d. 3. c. de quotidianis. Percussionis pectoris, piæ, & religiosæ meminit idem Augustinus in epistola ad Seleucianam prædicta. Item, fit mentio de pœnit. dist. 1. cap. tres sunt autem actiones.

Confessionis generalis peccatorum licet nulla reperiatur apud Patres mentio, ad probandum venialia eius virtute deleri; veteres tamen Scholastici, S. Thomas, Albertus, Bonauẽtura, Ricardus, & alij in quarto, dist. 21. id communiter tradiderunt. Hostiensis in c. omnis. de pœn. Glosa, loco citato.

De eleemosyna, quòd prosit ad peccatorum veniam promerendam, tradit Augustinus in Enchiridio. c. 72. & 73. Item, tractatu 12. in Ioannem, vbi idem dicit de remissione iniuriarum, & generatim id ipsum etiam tribuit operibus misericordiæ, & ieiunio. Et dist. 1. de Pœnitentia. cap. Medicina, & c. Medicamentum, & c. Quamobrem, ex Ambrosio, Hieronymo, & Chrysostomo testimonia proferuntur, in quibus aperte traditur nos operibus misericordiæ pro peccatis Deo satisfacere. & c. sanè cauendum. de pœnit. d. 3. ex Augustino.

De Benedictione (quam vocant) Pontificia, seu Episcopali, iure Canonico nullus extat Canon, nec vlla in Patribus traditio. Communiter tamen Scholastici Theologi. 4. d. 6. & Hostiensis, & Glosa docent per eam venialia deleri: quãuis Palu. 4. d. 16. q. 1. ar. 2. citet caput. Dictum est, & cap. Maledicam, cap. intra. cap. Benedictio. 1. q. 1. in quibus tamen locis, nihil certi hac de re expresse traditur.

Precationem fusam in templis siue in sacris Ædibus, nonnulli Theologi addiderunt, nihil etiam scriptum reperitur in Iure Canonico, & tamen aliqui Scholastici, id etiã tradidere.

De sacra Vnctione habetur integrè, titulus in iure Canonico, licet nihil expressim de venia peccatorum dicatur.

De venerabili Eucharistia pie, & religiose percepta, habetur. c. cum omne, de consecra. distinctione secunda.

De ieiunio, pietatis, & pœnitentiæ, ac religionis studio, & gratia susceptо, legimus. c. sanè cauendum. de pœnit. dist. 3.

Aliqui addunt etiam panem sacrum, quem benedictum vocamus, de quo nihil certi habeo ex antiquis patribus: nonnulla in epist. 31. quæ est Paulini, ad Augustinum tom. 2. operum Augustini, & epist. 34. quæ est Augustini, ad Paulinum, & apud Augustinum libro secundo de Peccatorum meritis, & remiss. c. 26. legimus, videlicet. Panem sacrare consueuisse Ecclesiam pro Cathecumenis: quia enim ab Eucharistia arcebantur, loco eius panis à Parocho inuocatione Dei, crucis signo, & aliis cæremoniis ac ritibus adhibitis sacratus in omnes Cathecumenos distribuebatur. Postea verò cœpit etiam mos in Ecclesia introduci, vt panis singulis quibusque diebus Dominicis, à Parocho sacratus, certa precationis formula subministraretur fidelibus, de quo Pane Thomas Vualdensis de sacramentalibus. tom. 3. tit. 21. c. 167. & 168.

De aqua lustrali, quam dicimus benedictam, extat Alexandri primi epistola prima, quæ refertur de Pœnitentia, dist. 1. c. Aquam, vbi apertè dicitur Aquam benedici, & sacrari, in sanctificationem, & purificationem fidelium: eámque cõparat cæremoniis legis antiquæ, quæ coinquinatos emundabat à maculis contractis.

Sextò Quæritur, An vnum veniale possit absque alio seorsim dimitti? Respondeo, liquido constare, remitti posse: hoc enim discrimen est inter mortiferum, & veniale peccatum, quod lethalia omnia simul delentur, quia per gratiam infusam tolluntur: hæc autem cum quocunque crimine lethali pugnat, & proinde simul vniuersa depellit, & eiicit; veniale autem ad sui expurgationem minimè eget gratia infusa. Illud etiam pro certo statuẽdum, sæpe vnum veniale sine alio dimitti: vsu enim venit non raro, vt quis de vno, non de alio angatur, ac doleat, & statuat vnum cauere, non aliud. Rogabis, an si quis de omnibus doleat, vel omnia deuitare constituat, per eiusmodi actus omnia venialia expientur? Respondeo, expiari omnia. At oppones, ergo iustus poterit ad rẽpus omni prorsus veniali carere, & verè, se omni peccato liberum esse, affirmare: is igitur minimè egebit ea precatione: Dimitte nobis debita nostra. Respondent nonnulli, iustum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominem breui temporis momẽta posse omni veniali culpa vacare,& nihilominus neminem,licet ad tempus breuissimum,planè omnis peccati venialis expertem, absque mendacio,hoc est,absque omni mendacij periculo, posse dicere, se sine peccato esse. Atque huc referendum esse dictum illud Apostoli Ioannis: [Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est.] Eorum tamen sententiæ ego minimè assentior: non enim definitio, vel traditio Ecclesiæ in hoc solummodo cõsistit, quòd iustorum nullus per omnem vitæ cursum, aut certè ad longum tempus possit omni veniali carere, sine peculiari Dei munere,&beneficio,sed nec ad breuissimum etiam temporis momẽtum. Nam quòd quis nullo peccati vinculo teneatur, id diuinæ gratiæ dono,tribuendum est.Sicut enim, cum quis sacro baptismate abluitur, ab omni peccati labe mundatur, quódque ad modicum tempus se in ea animi mundicie, & sanctitate conseruet,in diuinam est gratiam referendum, in quam ipsum quoque Baptisma refertur: ita etiam si quis de omnibus venialibus admissis verè doleat,omnia quidem per eiusmodi dolorem expiabit; sed non solum is dolor, diuinæ gratiæ donum est, sed etiam ipsa vitæ sanctimonia ad breue temporis spatium,ab omni labe peccati aliena, singulare est Dei munus.Illud est verissimum, quod Ioannes affirmauit: Neminem posse dicere, Peccatum non habeo, quia aut veniale aliquod habet, aut non: si nullum, inde profectò est, quia id dimittit, & condonat Deus suæ gratiæ beneficio singulari,aut quia iustum hominem,ita dirigit, ita suis auxilijs gubernat,ac mouet,vt venialia peccata caueat,deuitet ac fugiat,si verò habet aliquod peccatum, soluta est omnis dubitatio.Hoc enim voluit Ioannes dicere, nec posse nos omni peccato carere sine Dei gratia, nec sine ea vnquam posse iustum verè dicere,se esse sine omni peccato.

Septimò Quæritur, An cum venialia peccata per sacramenta deleantur, vnum sine alio tollatur? Respondeo: quandocunque sacramentum aliquod sumitur, & homini suscipienti placet aliquod veniale delictum cui voluntate adhæresceit,cum tamen de alio doleat, tunc sacramẽto deletur veniale,quod displiceat,alio, quod placet, remanente. Si tamen omnia displiceant,tunc vniuersa expurgar ac tollit sacramẽtum. Quæstio tamen est, quãdo nullum affectu vel actu placet,nec tamen de omnibus dolor concipitur, an tunc omnia sacramentum aboleat? Respondeo: si Baptismus sit, vniuersa delet,quia omnem culpam soluit, & pœnam:& idem existimo de extrema vnctione, & de sacramento Pœnitentiæ, & Eucharistiæ,eo modo,quo supra explicaui. De cæteris verò sacramentis minus certum est:fortassis enim venialia delent pro varietate præparationis, qua suscipiuntur; sicut etiam pœnam relaxant, siue remittunt pro vatia suscipientium præparatione.

Octauò Quæritur, An venialia peccata post hanc vitam in homine iusto deleantur. Fuit vetus quorundam opinio id negantium,ita videntur sensisse Hugo,S. Victoris li.1.de sac. p.15.c.11,Alex.p.4.q.3.m.3.a.3.§.5.ea ratione quod in alio sæculo nullum est meritum hominis, nec vlla satisfactio: at culpæ venialis remissio,sine vllo hominis merito, & satisfactione non est. Quare cum quis decedit è vita, aut dolet se peccasse,aut non dolet.Si quidem dolet tunc à venialibus liberatur:si nõ dolet,hoc ipso,lethale peccatum admittit, quia beatitudinem suam remoratur.Sed meritò hæc opinio communi omnium consensu confutatur: nam frequenti vsu venit, vt quis penitus oblitus cum peccato veniali decedat. Deinde,nullo argumento continetur, esse lethale crimen eius hominis,qui venialis culpæ memor, & conscius ex hac vita migrat absque dolore vllo. Alexander censuit similiter omnia venialia extremo huius vitæ tempore deleri. Cæterùm eadem ratione, hæc sententia refellitur: Tum quia sine argumento probabili dici videtur, venialia vniuersa pariter cum vita finiri,& deleri, siquidem potest accidere, vt nulla tunc temporis adsit venialium detestatio:tum etiã quia interdum contingit aliquem hominem hinc decedere cum peccati venialis desiderio,& voluntate.Nec est firmum Alexandri perfugium dicentis eiusmodi affectum, & propositũ tunc temporis esse lethale crimen:aut mentia hominis, in ante acta vita, venialium remissionẽ sub vltimum vitæ exitum impetrare,& assequi,cum nulla id ratio persuadeat. Standum igitur est cõmuni Theologorum sententiæ,aliqua venialia post hanc vitam auferrirum quòd ad culpam:tum quòd ad pœnã attinetvita S.Th.Bonau.Ricar.Scot.Paludanus,Gabriel, Dur. 4.d.21.Aeq; hæc sẽtẽtia videtur aperte colligi ex Aug.Greg. & Isid.Beda.Ansel.Ruperto,Mag.senten.& Gratiano, qui ex verbis Christi apud Matt.c.12. Colligunt esse aliquot peccata,quæ in alio sæculo remittuntur,cũ dixerit esse quædã quæ neque in hoc sæculo neque in futuro deleantur.Greg.4.dial. c.39,perspicuè docet leuiores,& minores culpas post obitum

A condonari:nec est,quòd dicas ipsum loqui de peccatis lethalibus leuioribus:quoniam ibi exempla ponit venialium peccatorum:ficut,inquit, est assiduus otiosus sermo immoderatus risus,vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa,vel ab ipsis agitur,qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt.Aug.lib.21.de ciu.Dei.c.26.ait de illis,qui ædificant lignum,fœnum,stipulã,de quibus Apost.1. Cor.3. loquebatur, inuenient ignem tribulationis tranlitoriæ, cremabilia ædificia,quæ secum portauerunt homines,cremantem. Et aperte Aug.lib.6.contra Iul.c.5.& lib.21.de ciu.c.24.& Greg. lib. cit. Beda.Glossa.Ansel.Ruper.Magist.sent.4.d.31. Gratia. d. 25.c. qualis hinc, de peccatis venialibus interpretantur locũ illum Matt.12.quo dixit Christus esse peccata, quæ nec in hoc sæculo,nec in altero remittũtur. Nam quamuis scripturæ phrasis ea possit esse,quòd nec in hoc sæculo, nec in futuro tollantur,perinde ac si diceretur, nunquam dimittentur: negari tamen non potest quin Patres hunc locum intellexerint eo modo,quo diximus:nam si nullum peccatum in altero sæculo remittitur,nõ dixisset Christus esse aliquod quod nec hic, nec illic dimittitur:sicut non benedixerit quis, vxorem non ducam,nec in hac vita,nec in altera:quoniam in altera vxor non ducitur. Ratio quoque hoc idem ostendit:siquidem potest quispiam decedere cum peccati venialis desiderio, vel eius penitus immemor,præsertim in tot tantisque moribũdi hominis angustiis,& difficultatibus.Nec satisfit dicendo,diuinæ esse prouidentiæ,ne id ita contingat:hoc enim ratione probabili caret,& Patrum auctoritate. Sed obiicuint Hugo, & Alex.Primo,quia teste Dama.lib.2.de fid ort.c.4.quod est in Angelis casus, est in hominibus mors: sed Angelus post casum, à nullo peccato liberatur:ergo nec homo post obitũ. Secundo,Glã illud. 1.Ioan.5. est peccatum ad mortem, ait quod in hac vita non corripitur, frustra post mortem eius venia postulatur. Tertio,ex Aug.habetur.cap.tempus. 13.q.2. omne hic meritum comparatur,quo possit,post releuari quispiam,aut grauari. Quartò, quia post hanc vitam locus pœnitentiæ,aut meritorum non est, quoniam amplius homo in via,& peregrinatione non est.Quintò,quoniam facilius homo in peccato labitur,quàm a peccato surgit, sed post mortem iustus amplius peccare nequit, ergo nec à peccato liberati.Ad hæc omnia respondeo Damasc.Gl.& Aug. intelligete post mortem locum pœnitentiæ in peccatis læthalibus nõ esse:rem,in altera vita non esse meritum, quo vel vitæ æternæ, vel gratiæ incrementum mereamur, aut pœnæ æternæ remissionem impetremus,nihilominus tamen esse remissionem peccatorum venialium. Item faciliùs labimur in peccatum, quàm surgamus ab eo, quoniam surgere nemo potest nisi per gratiam Dei,& peccatũ est ex nobis, sed iustus post mortem confirmatur in bono, ita vt amplius peccare non possit:& quia est in gratia, per actum charitatis obtinet remissionem peccati venialis.

Nonò Quæritur, quo pacto venialia iustorum hominum delicta in futuro sæculo remittantur? Causam dubitandi dedit, quòd post exitum animæ à corpore nec vllum est meritum hominis neque satisfactio: at culpa venialis absque hominis merito,vel satisfactione iusta, & debita non tollitur. Tres sunt Theologorum sententiæ. Prima docet venialia in futuro sæculo condonari propter merita hominis in ante acta vita:quod est dicere,iustos per charitatis,& pœnitentiæ opera,quæ dum viuerent effecerunt,promeruisse, vt veniales culpæ statim post obitum remitterentur, videlicet in primo temporis momento, quo eorum anima corpore soluta transit ad ignem purgatorium: licèt certo tempore pœnas debitas persoluant: sic Scot.4.d.21. q.1. Hoc tamen ratione vlla non comprobat, hoc docuit,vt defenderet venialia peccata non dimitti sine merito hominis in hac vita, quum in altera homo nequeat promereri. Secunda opinio est Gab. Almai.& Maioris.4.d.21.asserentium peccati venialis remissionem esse pœnæ tẽporalis,ex toto vel ex parte relaxationẽ: & ideo in altero sæculo venialis noxa dimittitur:quia hominis iusti anima corpore soluta in igne purgatorio detẽta, ab omni pœna culpæ debita liberatur: sed falsum est quod isti ponunt,in remissione culpæ venialis solùm pœnam temporariam condonari. Tertia sententia est.S.Tho.4.d.21. q.1.a.1. ad 1.& ad 4.culpas veniales iustorum hominum in altero sæculo remitti merito boni operis, quo ipsorum anima corporis vinculis libera,& ad ignem purgatorium translata diligit Deum,& de suis peccatis dolet, & pœnam patienter sustinet sic Sot.4.d.19.q.1.a.3.ad finem.Caiet.1.2.q.114.2.4.ad 2. sensit animam primo temporis momento,quo à corporis vinculis soluitur,nec esse omnino extra hanc vitam, cum adhuc sit in termino,& fine vitæ, nec esse omni peccandi potestate liberam,& ob eam causam bene & male mereri posse. Sed certè hæc sententia probari nulla ratione potest,quia terminus vitæ,aut est extrinsecus, aut intrinsecus:si de extrinseco Caiet.

loqua

loquatur, tunc talis terminus est primum momentũ alterius sæculi intrinsecum,in quo anima est iam corpore exuta, & sic meriti,& satisfactionis capax non est:at terminus intrinsecus huius vitæ esse non potest,quia res naturales per terminum intrinsecum,esse non desinũt. Quare existimo dicendũ venialia, per charitatis actum primo statim alterius sæculi initio deleri,& extingui, & pœnam deinde paulatim relaxari,& solui.Ad argumentum verò respondeo in altero sæculo nullum esse meritum hominis nimirum quo cælestem gloriam mereatur:nam ille charitatis actus, quem dixi, culpæ quidem venialis remissionem teste S.Th.promeretur, nonũ verò beatitudinis gradum non item.Similiter in alio sæculo nulla est culpæ satisfactio, scilicet, quæ tanquam debita, & legitima præparatio primam gratiam conciliet, nólque Dei amicitiæ restituat,quæque beatitudinem,aut eius incrementum promereatur:bene tamẽ potest pro culpa leuiori esse satisfactio,quia venialia delicta nobis diuinitus condonentur.

De septem capitalibus peccatis.
De Superbia. CAP. XII.

AGendum nobis,nunc est de ea peccatorũ distinctione, qua peccata in septem capitalia diuidi solent, de qua re, Alex.p.2.q.135.m.1.& 2.S.Th.1.2.q.84.ar.4.Nau.in Man.c.23.

Primò Quæritur,quam ob causam peccata omnia, in septem potissimum capitalia distribuantur: cùm pleraque alia sint,quæ ad ea septem minimè reuocari queant? Respondeo, Septem capitalia peccata, non ideo dici, quòd sint cæterorũ omnium causæ,& origines: sed quia vnumquodque illorum sit multorum aliorum caput,& causa. Ac licet apud Apostolum Ioannem habeatur,omne quod in mundo est, aut concupiscentiam carnis esse,aut concupiscentiam oculorum,aut superbiam vitæ:vbi tria præcipua peccatorum genera ponũtur,videlicet Superbia,Auaritia, & Libido, eò quòd cæteris frequentiora, & vsitatiora sint in hominum vita: Nihilominus tamen statuendum est è communi Theologorum doctrina, septem esse capitalia crimina, scilicet, Superbiam, Auaritiam,Luxuriam,Iram,Gulam,Inuidiam, & Accidiam, de quorum singulis breuiter,& dilucidè eo,quem possui, ordine,est mihi in præsentia disserendum, vt ita facilè quãdonam ea lethalia sint,quando venialia,internosci queat.

Secundò Quæritur, quot modis Superbia accipi soleat? Respõdeo,ex Greg.lib.31.Mora.c.31.S.Th.2.2.q.162.a.1.& 8. & Nau.in Man.c.23.Alex.p.2.q.136.m.1.2.& 3.Primò eam sumi latius, prout est voluntas violandi legem siue præceptũ: & tunc omne peccatum est superbia,quia est alicuius præcepti seu legis violatio.Dicitur autem omne peccatum, Superbia,quia aliquid cõmune habet, quod est superbiæ proprium. Superbus enim propriam excellentiam concupiscit, & quærit,ac ideo vult,& amat excellere,ac eminere cæteris: & propterea veller,quantum potest,nemini subiici.Omnis autem, qui peccat,hoc ipso,quod legem perturnpit,& præceptũ perfringit,vellet nulli legi,aut præcepto subesse:facto,falsem,licet non affectu.Deinde, accipitur Superbia pressius, & strictius,quatenus.Est quædam legis, & præcepti contemptio, quod etiam solet esse superborum, qui cum propriã excellẽtiam appetant,cæteros homines despiciunt,vt seipsos extollant,& efferant. Tertio modo, accipitur superbia adhuc strictius, prout est immoderata propriæ excellẽtiæ cupiditas, sed in quacunque re siue materia. Sic superbi dicuntur, qui amant cæteris esse,& haberi superiores in doctrina, disciplina,arte,ingenio,facultate,potestate, administratione quarũcunque rerum:ac tales solent esse aliis omnibus odiosi,& infensi. Tandem Superbia sumitur propriè,eo, inquam,modo, vt est immodica propriæ excellentiæ cupido in honoribus, siue iis in rebus,quibus honor,& reuerentia debetur. Quo fit, vt Superbia sic accepta à cæteris peccatis, quæ cum ea affinitatem habent,distinguatur:Nam superbus,vt talis, propriam excellentiam concupiscit in his, quæ reuerentia, & honore sunt digna; honos autẽ,& reuerẽtia debetur iis,qui ætate, sapientia,dignitate,potestate,auctoritate,vel virtute præstant.

Tertio Quæritur,An ad rationem superbiæ pertineat Dei aliorumve despectio,atque contemptus? Cai.2.2.q.162. art.2. & in sum.superbia, id videtur affirmasse. At enim superbus solet quidem Deũ cæterosque despicere: ad rationem tamen superbiæ,non attinet contẽptus,& diuersæ peccatorũ formæ sunt superbia,& contẽptus:vt testatur Nau.c.23. nu.6. superbus enim, personæ suæ excellentiam in honoribus affectat: contemptus autem est deprauatus animi affectus, quo quis alios spernit,infra se ducit,ac pro nihilo putat,& æstimat.

Quartò Quæritur, cuinam virtuti superbia opponatur? Respõdeo,cum S.Th.2.2.q.162.a.2.ad 3.Alex.p.2.q.136.m.11. Humilitati, ac magnanimitati. Humilis enim est, qui se,& alijs subiicere amat,& studet,iuxta rectæ rationis præscriptũ: vnde etiam se pari,& æquali inferiorem præbet, prout ratio

A postulat.Humilis item se à magnis rebus, & excelsis gerẽdis abstinet,quantum potest:primatũ omnem,& excellentia recusat,& fugit.Magnanimus autem est qui magna quidem,& excelsa amat,& appetit:sed iuxta rectæ rationis, & prudẽtiæ regulas:quare licet magnitudinem,principatum,& excellitatem optets non eo tamen animo, vt propriam excellentiam quærat, sed vt magnas res administret ac gerat eo modo, quem recta ratio homini à natura insita, vel etiam lex ipsa diuina suadet, ac præcipit.

Quinto Quæritur,quandonam superbia lethalem culpam inducat:Respondeo,cum S.Th.2.2.q.162.ar. Alex.2.p.q.136. m.5.Nau.c.23.n.8.tunc, quando quis appetit propriam excellentiam immeritam,aut suis meritis maiorem, aut malis artibus,hoc est,modis minimè debitis,videlicet cõtra ius omne,& fas,lege vel præcepto violato,aut cum damno,& detrimento notabili aliorum.Item,quando propriam excellentiã concupiscit,captat,aut quærit ex re falsa,vel vera, sed mala: vel bona quidem,at in malum finem relata.Est verò veniale peccatum,Superbia,quãdo caret plena, & perfecta animi deliberatione,cuiusmodi sunt subiti animi motus,quibus præstantiam propriam quis affectat:atem, quãdo res in qua primatum,& excellentiam appetimus,parua est,& exigua.

B Sexto Quæritur,quot & quæ sint Superbiæ filiæ, hoc est, species siue partes? Respõdeo,cum Greg.li.23.Mor.c.7.S.Th. 2.2.q.162.a.4.Alex.2.p.q.136.m.10.Nau.c.23 n.7.quatuor.Prima est:qua quis putat bona,quæ habet,à se habere,nõ aliunde,siue ea sint naturæ siue gratiæ bona:nam & naturæ quidẽ bona siue sint animi, siue corporis, siue externa, Dei dona sunt.Quoniã quicquid boni in nobis inest,id omne referendum est acceptũ vni Deo bonorũ omnium fonti,& auctori. Altera filia superbiæ est,cùm quis agnoscit quidẽ bona, quæ habet,se à Deo accepisse, sed tanquam suis meritis digna,& debita.Tertia est,cùm quis sibi assumit,ac tribuit bona, quæ habet,aut maiora,quàm habet. Quarta eũ quis alios cõtemnit,aut nõ vult cuiquã subiici. Est tamẽ animaduertẽdũ, superbiã propriè nõ esse iudicii rationis,quia superbia in actu voluntatis cõsistit,supradicta autẽ mentis iudicia dicũtur superbię filiæ,quia ex inflato,& superbo volũtatis affectu mẽs tenebris offusis obscuratur,& talia iudicia fingit,ac format.

De inani gloria. CAP. XIII.

C AD superbiam rediguntur deprauati voluntatis affectus, quibus magnum quidam, & excelsum immodicè concupiscimus: & talis animi affectio, inanis gloria est atque vana gloria nominatur.

Primùm itaque quæritur, in quo consistat inanis gloriæ peccatum?Respondeo,cum S.Th.2.2.q.132.ar.1.Alex.2. p.q. 1.7.m.1.Nau.c.23.nu.9. in eo, quòd sit immoderata gloriæ, laudis,famæ,vel sui ipsius existimationis libido. Nam fama, nominis celebritas,laus, & gloria, mala quidem per se non sunt,nec per se bona,sed media tantùm,&indifferentia: cùm tamẽ ea captamus,aut captare cupimus,vel ab iis rebus,quæ laudem non promerentur, vel ab iis personis,à quibus laus, & commendatio nostra expectanda non est, vel malis artibus,& modis iure vetitis,vel ob finem malũ,vana sunt.Quo fit, vt qui virtutis officium præstat eo animo, vt humanam laudem aucupetur,inanis gloriæ vitiũ cõtrahat. Virtus enim ipsa per se quidẽ laude est,& cõmendatione dignissima: sed eam à Deo solo,& non ab hominibus quærere, & expectare debemus.Præterea,virtus laude humana lõgè maius, & præstantius bonum est,& per se laudẽ habet:ergo virtutẽ in humanam laudẽ tanquam in finem referre,vanum est & inane.

D Secundò Quæritur,quando inanis gloria lethalis sit? Respondeo,cum S.Th.2.2.q.132.a.3.Alex.p.2.q.137.m.2. Nau.c. 23.nu.10.esse tunc quando optatur, aut quæritur ex re valde mala,aut malis artibus,aut ad malum finem relata. Ex quo etiam efficitur,vt sciri possit,quãdo ea venialis sit,sæpe enim irrepunt,& influunt in animum subiti quidam motus, quibus laudem, & gloriam humanam auidè concupiscimus, quos reprimere,ac frænare negligimus.

Tertiò Quæritur,An laudem,& gloriam humanã captare sit malum? Respondent S.Tho.Alex.& Nauar.locis cit.esse,si solam hominum laudem,vel gloriam aucupemur.Apostolus aiebat: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Gal.1. Glossa item Matt.6.Laus hominum(inquit)appeti nõ debet, nimirum sola.Laus enim,& gloria, vt sit rationi congruens, expectari debet ab iis, à quibus oportet:sicut etiam appetenda est in rebus, in quibus expeti debet: à solis autem hominibus,qui labi,decipi,& falli,& alios item fallere, ac decipere possunt,nequaquam est laus,& gloria quærenda,vel expectanda. Potest autem citra vllum vitium humana laus amari,& appeti,quando non sola, sed propter Dei honorem, & hominum salutem expetitur. Nau. c. 23.nu.9. Cai 2.2. q.10.a.4. vers. & confirm. hoc.

Quartò Quæritur, An ob virtutum officia, & opera liceat

huma

Universidad de Deusto
Biblioteca

humanam laudem, & gloriam exquirere? Dubitatio inde oritur, quia virtutis opus per se laudem, honorem, & gloriã promeretur. Item, Matt. 5. dicitur: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Apostolus quoque: prouidentes, inquit, bona, non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus: sapiens etiam nos admonet, vt curã boni nominis habeamus, quin & multi sapientes, & probi viri studio laudis, & honoris plurima præclarè gesserint; vnde ille: Honos, inquit) alit artes, & omnes ad studia accẽdimur gloriæ. Respondeo, Christum Matt. 6. monuisse nos. Nam attendite, inquit, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: ac posteà subiungit de inanis gloriæ cupidis: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Virtus, itaque amanda, & colenda est propter se, honestas enim per se est expetenda. Et cum obiicitur, laude & commendatione est digna: Respondeo, Verùm est, & cum ita sit, virtus proinde est colenda, quia per se laudabilis, & honorabilis, non eo quidem, vt ob eam tas sit humanam laudem, & gloriã venari, sed vt studiosè, & bene agatur, cùm virtuti & honestati laus, & gloria debeatur, eam autẽ expectare debemus à Deo, apud quem virtus, & honestas certam habet laudem, & commendationem, iuxta illud Apostoli de Iudæo, qui verè est circumcisus corde, in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Quintò Quæritur, quot nam sint, & dicantur filiæ inanis gloriæ? Respodeo ex Greg. li. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 132. a. 4. Alex. p. 2. q. 137. m. 10. Nau. c. 23. n. 10. esse septem, & propterea à quibusdam inanis gloria pro capitali vitio ponitur, Superbia excusari autem enim illi, superbiam inter capitalia crimina numerandã non esse, quia est omnis fons, & origo peccatorum, vt docet Greg. li. 31. Mor. c. 31. Cõmunis tamẽ opinio superbiã inter capitalia peccata recenset, & ad eam potius inanem gloriam, & filias eius reuocat. Sunt itaque inanis gloriæ filiæ leprem hæ, quæ sequuntur, test. Greg. loco cit. Iactantia, Nouitatum, vel Nouatũ rerum cupido, Hypocrisis, Pertinacia, Discordia, Contentio, Inobedientia: hæc enim omnia sunt quidam immoderati voluntatis affectus, quibus homo præter modum propriam excellentiam affectat factis, & verbis.

Iactantia, est qua quis se immodicè extollit, & effert. Qui si se laudet ob rem male factam, falsam, vanam vel inutilem, peccat: quòd si cum graui hominis detrimento, lethalis erit culpa. Velut si se aliqua in arte, administratione, vel disciplina peritum & expertum prædicet, cùm tamen sit ignarus, rudis, & ineptus.

Cupiditas nouitatum, aut rerum nouarum, cum nimia est, & immoderata, culpam habet, lethalem quidem, quando grauì damno quemquã afficit, aut finis deprauatus exquiritur: venialem verò, quando est, de re vana, inutili, & leui. Qui igitur noua ciborum, epularum, vestium, ludorum, spectaculorum, & similium rerum genera in ciuitates inuehunt, qui rerum nouarum inuenta, sine causa introducunt, in vitio, & culpa sunt. Qui item nouas opiniones in scholas inducunt, merito notantur, & arguuntur.

Hypocrisis, est vitium, quo, quis factis vitæ integritatem & sanctimoniam fingit, ac simulat, cupiens, & studens bonus haberi, & prædicari.

Pertinacia, vitium est, quo quis suo iudicio adhærẽs, alioqui sententiæ non cedit, is enim dicitur Pertinax, qui suæ sententiæ, & iudicij nimium est tenax: quare pertinacia, voluntas est, & studium vincendi in eo, quòd quis sentit, & iudicat.

Discordia, est qua quis suæ voluntati adhærescens, alienæ voluntati minimè consentit.

Contentio, qua, quis cum alio pertinaciter decertat.

Inobedientia, est vitium, quo quis imperata facere recusat, ac refugit. Quæ aliquando generale crimen est, aliquãdo speciale à reliquis distinctum. Generale est, cùm leges, & iura perfringimus, cum cõtra iussa, & præcepta delinquimus: speciale verò, cùm eo animi affectu peccamus, vt iussa, & impertata violemus: ad inobedientiam enim, vt talis sit, voluntas, & amor non parendi superioris imperio requiritur.

Annotandum est, in his tunc lethalem culpam inesse, cùm proximo graue damnum infertur, aut grande aliquod imminet peccati periculum, aut cùm in deprauatum finem animũ, & mentem intendimus. Deinde, sciendum est, aliqua ex his, quæ diximus, interdum, ex aliis peccatis oriri, talis est Contentio, Pertinacia, & Discordia, quæ vitia sæpe ortum habẽt ex Ira. Præterea, sæpiùs in finem alium malum dirigũtur, velut Hypocrisis, & Iactantia ob lucrum comparandum. At verò siue ex aliis peccatis enascantur, siue in alium finem referantur, semper ex suo genere, & natura sunt species inanis gloriæ, quoniam quidam superbiæ proprium retinent sibi, nimirum propriæ gloriæ, & excellentiæ studiũ, & amorem.

De Ambitione. Cap. XIIII.

PRimò Quæritur, In quonam cõsistat Ambitionis prauitas? Respondeo cum S. Th. 2. 2. q. 131. Alex. 2. p. q. 141. m. 7. in eo, quòd sit immodicus honoris, potentiæ, vel dignitatis appetitus, cupit ambitiosus honores, dignitates, imperia, publicas rerum administrationes, dominatus, & alios honorificos titulos, & gradus. Ex quo fit, vt Ambitiosus à superbo differat, quòd hic cæteris omnibus excellere cupit, ac studet, & proinde nemini subiici: ille verò proprium honorem, & dignitatem, potentiam & dominatum affectat. Distinguitur etiam Ambitiosus ab inanis gloriæ cupido, quòd ille ad potentiam, imperium, dominatum aspirat auide, hic verò amat honorari, & clarus haberi. Quo fit, vt in appetẽdis beneficiis Ecclesiasticis; aut in publicarum rerum administrationibus possit quis diuersis rationibus in superbiam, ambitionẽ, inanem gloriam, auaritiã, & arrogãtiam incurrere. Si enim prædicta concupiscat, vt aliis excellat, est superbus: si vt potentia, & dominatu valeat, ambitiosus: si laudem, & gloriam humanam aucuparur, gloriæ cupidus: si lucrum appetit, Auarus, arrogans verò est, cum vltra vires suas publica officia, & administrationes affectat, & cupide consectatur.

Secundò Quæritur, quando Ambitio sit lethifera? Respõdeo, eodẽ modo esse de Ambitione dicendum, quo de inani gloria diximus. Nam si quis ex re mala, vana, inutili, falsáve honorem aut dignitatẽ cõcupiscat, peccat: item, si malis artibus, ac modis cõtra ius, & fas ea sibi cõparet: si ad malũ finem dirigat, si indigne ea retineat. Indigne autẽ videtur acquirere, vel retinere is, qui contra legẽ naturalẽ, diuinã, vel humanam sibi ea cõparauerit, vel ante quæsita retinuerit. Idẽ planè est dicendum de Arrogantia, quam præsumptionem appellant: peccat enim, qui cùm sit rudis, imperitus, inexpertus, aliqua alia ratione minimè idoneus, rerum publicarũ administrationes appetit, vel assumit sibi, vel suscipit etiam oblatas.

De Auaritia. Cap. XV.

PRimò Quæritur, cui virtuti Auaritia se opponat? Respõdeo, cum S. Th. 2. 2. q. 118. a. 1. Alex. 2. p. q. 141. m. 8. Nau. c. 23. nu. 69. liberalitati, & Iustitiæ: nam iustitiæ est, tribuere cuique quod suum est: auarus autem, aliquãdo etiam quod alienum est, sibi retinet, vsurpat, & occupat. Liberalis viri est ex suis bonis alteri gratis aliquid dare, eo affectu, & animo, aut doner, conuenienter tamen rectæ rationi, nimirum iis, quibus æquum est, & sicut oportet; Auarus verò suorum bonorum nimium est tenax: quo fit, vt ad restituendum compelli debeat, quando contra iustitiam peccat, non autem si contra liberalitatem agat: nam quando agit contra liberalitatem, solum sua alteri denegat, quando verò contra iustitiam alteri eripit, quod suum est, aut quod est alienum, sibi retinet.

Secundo Quæritur, in qua materia & re obiecta versetur Auaritia? Respondet S. Th. 2. 2. q. 118. a. 2. & 3. Alex. 2. p. q. 141. m. in pecuniis, & diuitiis præter modum acquirendis, augendis, conseruandis, & retinendis: vnde auaritia opponitur liberalitati. Est itaque Auaritia, nil aliud nisi immodica lucri cupiditas; lucrum autem maxima ex parte in re pecuniaria consistit, & ex ea comparatur.

Tertiò Quæritur, quot & quænam sint Auaritiæ filiæ: Respondeo, ex Greg. lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 118. a. 8. Nau. c. 23. nu. 72. Alex. p. 2. q. 141. m. 1. & q. 142. m. 5. esse sex vitia, quorum caput, & origo est Auaritia, videlicet, Duritiam cordis, & Immisericordiam, qua necessaria ad vitæ vsus inopi denegantur. Nimiam mentis sollicitudinem, diuitiæ namque auari animum sollicitant, & angunt; earumque curæ velut spinæ pungunt, & cruciant. Tertia filia Auaritiæ, est violentia, quæ sæpe aliis infertur. Quarta est Perfidia, qua fides in promissis, pactis, conuentis, & rebus creditis frangitur, atque violatur. Quinta, Periurium: Sexta, Fraus, & Dolus, qui in negotiis contrahendis sæpenumero intercedit. Et quamuis huiusmodi vitia ex aliis oriantur, frequentiùs tamen ex Auaritia enascuntur. Ex dictis cernere est, quando Auaritia sit lethalis, tunc enim est, quando ea infert alteri graue detrimẽtum, & damnum.

De Luxuria. Cap. XVI.

PRimò Quæritur, Quare Luxuria dicatur capitale vitium. Respondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 153. a. 4. Alex. 2. p. q. 143. m. 1. Naua. c. 23. num. 111. non ideo dici, quia sex vel septem, sub se species habeat, de quibus in sexto Decalogi, præcepto differendum erit, sed quia aliqua vitia tanquam filias quasdam gignat, ac procreet: quæ iuxta B. Greg. lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 153. a. 5. Alex. p. 2. q. 144. m. 7. Nau. c. 23. nu. 113. sunt octo: Cæcitas mentis, Præcipitatio rationis, Inconsiderantia, Inconstantia, Immodicus amor sui, nimius huius sæculi amor, Horror futuri, Odium Dei: quæ omnia ex aliis quoque vitiis licet pullulent, sæpiùs tamen solent esse luxuriæ partus.

Secundò Quæritur, quid sit luxuria, vt est capitale vitium? Respondeo, immoderatam esse rerum libidinosarum cupi-

dinem,

dinem, quæ in eo consistit, quòd sit extra legitimum coniugium. S. Th. 2. 2. q. 153. ar. 4. Alex. 2. p. q. 143. m. 3. & 4. Quo verò pacto luxuria sit in nostris factis, dictis, vel affectibus, in eodem sexto Decalogi præcepto latè explicabo.

De Ira, & Inuidia. Cap. XVII.

PRimò Quæritur, Quid sit Ira, vt est capitale vitium? Respondent S. Th. 2. 2. q. 158. ar. 1. & ar. 2. & ar. 6. Alex. p. 2. q. 139. m. 1. Nau. c. 23. num. 115. nequaquam esse animi affectum, sed deprauatum habitum, vel actum, quo præter modum iniuriæ acceptæ vindictam appetimus: quare mansuetudini, clementiæ, rectæque, ac debitæ vindicationi aduersatur.

Secundò Quæritur, quot sint Iræ species? Respõdeo cum Greg. li. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 158. a. 7. Alex. 2. p. q. 144. m. 3. Nau. c. 23. num. 115. septem, quæ sunt Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa. Addunt quidam his quatuor alias, nempe Maledictum, Seditionem, Bellum, & Vindictam, sed prioribus septem concluduntur.

Tertiò Quæritur, quando Ira sit culpa mortifera? Respondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 158. a. 5. Alex. p. 2. q. 139. m. 5. & 8. Nau. c. 23. num. 113. 116. & 117. ad hoc requiri primò plenam animi deliberationem: Deinde, vt ira sit absque iusta causa, & legitima: alioqui enim peccatum non est. Posteremò, vt sit in re graui, quæ non parum habeat momenti, & ponderis.

Quartò Quæritur, cui virtuti opponatur inuidia? Respondent S. Th. 2. 2. q. 36. ar. 1. & 2. Alex. 2. p. q. 13. m. 8. Nau. c. 23. nu. 118. Charitati, quæ gaudet bonis alterius. Non tamen ita opponitur, vt sit vitium Charitati contrarium; tale enim est odium: sed opponitur charitatis effectui. Charitas enim lætitiam parit, qua delectamur alienis bonis: Inuidia verò est huic lætitiæ contraria: tristatur enim prosperitate aliena, qua ipsi nos caremus, quo fit, vt Inuidia sæpe sit lethalis; quia cũ charitate pugnat, quæ rebus secundis alterius delectatur.

Quinto Quæritur, Quare Inuidia inter capitalia vitia numeretur? Respondeo, cum Greg. lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 36. a. 4. Alex. 2. p. q. 144. m. 2. Nau. c. 23. num. 118. Ideo, quòd gignit quinque alia vitia tanquam filias, Odium (inquam) Detractionem, Susurrationem, Lætitiam de rebus aduersis, & Tristitiam de secundis rebus alienis: quæ omnia ex suo genere, & obiecto lethalia sunt etimsi venialia verò, vel ob materiæ paruitatem, vel ob imperfectionem actus.

De Gula & Accidia. Cap. XVIII.

PRimò Quæritur, in quo Gula, vt est capitale vitium, cõsistat? Respondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 148. a. 1. & 2. & a. 5. ex Greg. lib. 30. Mor. c. 17. Alex. 2. p. q. 142. m. 1. Nau. c. 23. nu. 119. in cibis, & potibus, quibus auidè vltra modum vtimur: quare Gula Temperantiæ, & Sobrietati aduersatur.

Secundò Quæritur, quot sint Gulæ partes? Respondeo ex S. Greg. lib. 31. c. 31. & S. Th. 2. 2. q. 148. a. 6. Gulam ob id esse capitale vitium, quòd pariat alia quinque vitia, Hebetudinem mẽtis, immoderatam lætitiam, Multiloquium, Scurrilitatem, & Spurcitiam, quæ ex aliis quoque peccatis nascuntur, sed frequentius ex Gula.

Tertiò Quæritur, An sint aliquæ veræ, & propriæ species Gulæ? Respondeo, S. Th. 2. 2. q. 148. art. 3. Alex. 2. p. q. 142. m. 6. Nau. c. 23. num. 119. Alex. p. 2. q. 144. m. 6. quinque species enumerasse sequenti versiculo contentas.

Præpropere: Laute: Nimis: Ardenter: Studiosè.

Videlicet, Ante tempus edere, vel potare: Nimis festinanter vel auidè: aut nimio apparatu vel sumptu. Alij verò hæc quinque non species Gulæ, sed modos quosdam appellant, in quibus nõ est lethalis culpa ex genere suo, sed venialis duntaxat: de quibus, & de aliis contra Temperantiam, & Sobrietatem peccatis dicetur cùm de Ieiunio tractabitur.

Quartò Quæritur, quid sit Accidia, vt est capitale vitiũ? Respondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 35. a. 1. & 2. Cassia. lib. 10. de institu. cœno. in principio. & lib. 9. Alex. p. 2. q. 140. Nau. c. 23. nu. 124. esse vitium, quo quis tristatur res diuinas & spirituales. Vnde S. Tho. Accidiam docet esse Tristitiam de rebus diuinis: sed propriè consistit Accidia in quodam animi tædio rerum diuinarum: quo fit, vt Accidia etiam Charitati repugnet: quia aduersatur alacritati, iucunditati, & lætitiæ de rebus diuinis, qua Charitas piorum hominum animos perfundit, & complet.

Quintò Quæritur, An Accidia sit idem, quod Pigritia? Respondeo, ex S. Th. 2. 2. q. 35. art. 1. Alex. 2. p. q. 140. m. 6. Nau. c. 23. num. 124. Græcis Accidiam esse anxietatem, tristitiam, mœrorem, quo quis conficitur: pigritiam, esse ignauiam, & desidiam, qua quis officium deserit. In præsentia tamen pro tristitia sumitur. Nam pigritia res diuinas, aut bonas refugit, & auersatur vt laboriosas, difficiles aut molestas: piger enim timet in agendo laborem, difficultatem, aut molestiam. At verò Accidia res ipsas diuinas, vel bonas fastidio quodam aspernatur, ac respuit, nulla etiam laboris, difficultatis, aut molestiæ habita ratione. Vnde Accidia si latina vox esset, videti posset nomen accepisse ab Acore, eo quòd res bonæ, & salutares velut acidæ nobis videãtur ita vt sicut res, quæ acescunt, fastidimus, & auersamur, sic etiam res bonas, veluti acescentes cum tædio quodam respuamus, & refutemus.

Sextò Quæritur, Quot sint Acidiæ filiæ? Respondeo, ex Greg. lib. 31. Mor. c. 31. Isido. lib. 2. de sum. bon. S. Th. 2. 2. q. 35. a. 4. Alex. p. 2. q. 144. m. 4. Nau. c. 23. num. 125. esse quinque, Desperationem, Pusillanimitatem, Torporem animi, Rancore, & Euagationem mentis; quæ omnia ex genere suo lethalia sunt, quia aduersantur plurimùm charitati.

De magnitudine, & paruitate peccatorum. Cap. XIX.

HActenus explicui modum, quo peccata inter se distinguũtur, reliquum est, vt exponam, quæ peccata sint alia aliis grauiora, quæ leuiora. *S. Tho. 1. 2. q. 73. art. 1.*

Primò Quæritur, An peccata vniuersa sint sibi inuicẽ connexa? Respondeo, non esse: neque enim qui contra vnum aliquod præceptum delinquit, contra alia omnia peccat. Solùm huic rei illud videtur obstare, quod Iacobus Apostolus ait: Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: quæ sententia non paruum quibusdam negotium facessit: quo pacto omnium præceptorũ reus sit, qui vnum tantùm præceptum violauit, nõ enim quisquis fur est, idem homicida, periurus, aut adulter est. Quidam exponunt esse reum omnium, ratione beatitudinis cœlestis amissæ, quia eam amittit perinde, ac si contra omnia præcepta deliquisset. Alij, ratione gratiæ, & charitatis, quæ quocũque graui crimine amittitur. Augustinus, & Beda explicant: Qui offenderit in vno, hoc est in præcipuo charitatis præcepto, quæ est plenitudo legis, est omnium reus, quia illud præceptum violauit, in quo pendent omnia. Alij eadem verba intelligunt de ingrati animi vitio. Alij verò exponunt: factus est omniũ reus, quia legis vniuersitatem, inquiunt, quam implere oportebat, nõ seruauit. Alij demum ratione pœnæ, quam Theologi appellant damni, interpretantur; quia quicunque in vno offenderit, ab omni iure hæreditatis cœlestis excluditur. Sed reuera germana videtur esse sententia Apostoli, quam alij tradiderunt: quam vt plenius, & clarius explicem, animaduertendum puto. Primis Ecclesiæ nascẽtis temporibus fuisse hæreticam quorundam sententiam putantium quocunque lethali crimine Deum minimè offendi: nisi cum quis vniuersam legem perfregisset, aut contra charitatem in Deum peccauisset. Leuia item peccata, aiebant, esse, charitatis officium erga homines, etiã sæpiùs denegare, & deserere. Vnde quidam peccata interiora, non esse peccata arbitrabantur. Contra quos Dominus pronunciauit. Qui viderit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Ita etiam alij censebant vnum, aut alterum legis præceptum dissoluere, nõ esse graue peccatum, quo Deus offenderetur, nisi omnia leges mãdata violarenturnec omne peccatum esse iniquitatẽ: nec vllum esse facinus, aut crimen hominis, qui charitatis officiũ erga alium hominẽ prætermitteret. Cõtra quos scripserũt Iacobus, & Ioan. Apost. vt meritò Iacobus dixerit: Qui totã legem seruauerit, in vno autem offenderit, factus est omniũ reus, quod idem valet, ac si dixisset: Falli, ac decipi, qui putat, eos solùm esse reos legis, qui omnia legis præcepta cõtemnerent: qui enim in vno offenderit, teneri legis: sicut etiã est reus, qui contra ius, & legem omnem peccauerit. Et ideo subiungit Apostolus: Qui enim dixit. Nõ mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd si nõ mœchaberis, occidas autem, factus es transgressor legis: quasi dicat: Deus, qui legem tulit, nõ solùm offenditur, quando tota lex violatur, hoc est, quando ex toto perfringitur, sed etiam quando contra aliquod vnum præceptũ delinquitur: hoc est quando lex ex parte soluitur, quoniam qui vniuersam legẽ condidit, lex ex parte soluitur, quoniam qui vniuersam legẽ condidit, singula quoque eius præcepta constituit. Aduersus eos quoque scripsit Ioãnes dicens: Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas: quasi diceret, qui peccatum facit, etiam inique facit, quoniam peccatũ est iniquitas, & subiicit: Qui non facit peccatum, ex Deo est rursus, qui non diligit fratrem suum, in tenebris est. Quæres, an vitia, qui sunt habitus depraũati, inter se inuicem iuncta, copulataque sint: cuius quæstionis causa est, quòd virtutes inter sese connectuntur omnes, atque colligãtur, ergo & vitia omnia vna cum Imprudentia debent esse mutuò sociata, & colligata. Respondeo, non esse: sæpe enim cõtingit, vt quis certo alicui vitio affuescat, & non aliis. Nec virtutes omnes sibi copulantur, & cohærent, vt tertio libro demonstrauì. *Matt. 5. Exo. 20. 1. Ioan. 3. Rom. 13. Matt. 22. S. Tho. 1. 2. q. 73. art. 2.*

Secundò Quæritur, An peccata omnia sint paria? Cicero

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in tertio Paradoxo docet Stoicorum fuisse sententiam, æqualia esse peccata: de Aug. tom. 6. de Hæresib. hæresi. 82. traditur Iouinianum sensisse cum Stoicis, Peccata esse paria. Verum enimuero non solum absurda, & ridicula, quippe quæ cum omni sensu generis humani pugnat, sed hæretica etiam hæc sententia est. Ait enim Pilato Christus: qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Nec contra hæc illud multum valet ex Stoicis assertum: sid quidem, in quo peccatur, aliud alio maius esse, aut minus, sed peccatum vnum esse, hoc inquam, nihil obstat: nam reuera peccatum est, quatenus rationi contrarium: vnum vero grauius quia magis rationi aduersatur, quàm aliud, qui enim neget magis contra rectam rationem agere, & peccare eum, qui parentem, aut domesticũ, aut principem virum necauerit, quàm qui ignotum hominem, extraneum, aut priuatum? Quis item mihi mentis inops inficiari audeat, odium, & maledictum coniectum in Deũ peius esse, quàm maledictum in hominẽ, aut quàm odium eius, & maleuolentia? quis furtum mille aureorum, dicat minus esse furto aureorum centũ pauciorũm ve? At obiicunt Stoici ad suæ opinionis patrocinium: Peccatum consistit in priuatione debitæ rationis, sed priuationes aliæ aliis maiores, aut minores non sunt: nõ enim recte quis dixerit, magis mortuũ esse, qui multis ab hinc annis decesserit, quam qui tertio ab hinc die: nec minor est gubernatoris inscitia & negligentia, si nauem periclitari sinat nimio auri, argentiue pondere, quàm si immodica arenæ, vel salis grauitate. Item, si peccare est recte rationis metam transilire, ad augendã in transeundo culpam nihil refert, quàm longè progrediaris, cùm iam semel trãsieris. Respondeo, ad hæc omnia, ea facilè dilui: asserimus enim peccatum non esse solam formæ debitæ priuationem, qualia sunt mors, cæcitas, tenebræ, & his similia pleraque; sed etiam esse actum contra rectam rationem factum, vel debiti operis omissionem. Gramus igitur peccatur, cùm magis contra rectam rationem agitur, aut cùm magis debitum officiũ deseritur, & negligitur, aut cùm maius præceptum prætermittitur. Nec vero inmitia dici possunt: Recte rationis metas trãsilire, aut certi loci lineas transgredi, & rectæ rationis normam, & regulam præterire. Nam in transiliendis lineis, tota culpa sæpenumero existit, nec semper grauius peccat, qui cum semel transierit, longius procedit: at verò quo magis metas rationis prætergredimur, eo magis delinquimus, quia peccatum est cõtra rationem agere. Deinde, obiicis: Pœna peccatis debita, quæ damni vocatur, est vna, nec maior nec minor, ergo peccata sunt æqualia. Fuêre, qui senserint, non solùm pœnã sensus malè agentibus debitam inæqualem esse, sed pœnã etiam damni: quia cum peccata non sint æqualia, pœnæ etiam nequeunt esse pares: præsertim cum quisque ea Dei visione, & aspectu priuetur quem obtineret, si bene mereretur. Sed dicendum existimo, pœnam damni esse æqualem, quæ est perpetua hæreditatis, & regni cœlestis priuatio, & sicut peccati macula in eo est sita, vt sit priuatio gratiæ, nec vlla ratio habetur, quanta sit gratiæ portio, à qua quis exciderit, maior ne an minor, sicut non est maior, aut minor cæcitas ex eo, quòd maior, aut minor aspectus oculorum sit amissus; ita nec maior etiã, aut minor pœna damni esse potest, quod maior, aut minor futura esset clara Dei visio, & cœlestis hæreditatis adeptio. Postremò obiicies, peccatum ideo esse malum, quia est priuatio recti, ac debiti ordinis: & priuatio maior, aut minor non est. Respõdet, S. Th. 1. 1. q. 73. ar. 3. Ricar. 2. dist. 42. 2. q. 1. 2. Peccatum non esse priuationem ex toto formam remouentem, sed ex parte: priuationes autem, quæ ex parte tãtum formas excludũt, alias aliis maiores esse, aut minores. Et probat, peccatum nequaquam ex toto rectum rationis ordinem auferre ex Aristotele lib. 5. Ethic. c. 1. dicente, Malum si ex toto malum esset, se ipsum perderet. Quo loco S. Thomas peccatũ accepit ex parte auertionis, nam lethale crimen, nos auertit à Deo, & ab eius societate, gratia, & amicitia ex toto distingit, atque diuellit. Verum, quemadmodum peccata ex conuersione ad obiecta, vnà cum S. Thoma specie, distinguimus: eodẽ modo peccata ex obiectis inæqualia fatemur. Item, leuia & venialia delicta alia aliis maiora, minoráve sunt, & tamen nec nos gratia spoliant, nec à Deo separant. Certe negari nõ potest, multa esse peccata, quibus omni ex parte rationis ordo euertatur, cuiusmodi sunt odium, mendacium, homicidium, furtum, periurium, adulterium: sunt enim actus per se mali. Nec item Aristoteles in eo loco significat, peccatũ non esse malum ex toto: tantummodo docet, eum, qui præter modum irascitur, ideo nimis iratci, quia iracitur, quibus non conuenit, & quando, & quomodo nõ debet, citius nimirum, aut diutius quàm par est. Non tamen (inquit) ita, vt eidem iræ omnes excessus insint, non enim id potest: nam malum etiam se ipsum perdit; & si integrum sit, intolerabile euadit. Quod idem est, ac si dixisset: si eidem iræ omnes excessus inessent, vnus alterum euerteret, quoniam sunt sibi contrarij, & aduersi. Verbi causa, Qui citius irasci solet, citius quoque placari consueuit: vnde qui citius irascitur, hoc ipso, citius iram deponit. Item, si in eundem iratum hominem omnes iræ excessus caderent, essent intolerabiles. Malus item non solùm aliis, sed etiam sibi ipsi nocet, quia sibi contrarius. Si itaque immodicè iratus omnes iræ excessus haberet, cõtra se ipsum quoque irascereturr, & sibi noceret, & sibi quoque intolerabilis esset. Ad obiectum itaque argumentum respondeo, Peccatum non esse solam debiti ordinis priuationem, sed actum contra debitum rationis ordinem & quo actus magis a recta ratione dissentit, eo grauius est peccatum, & magis rectum ac debitum rationis ordinem peruertit.

Tertiò Quæritur, An peccata alia aliis grauiora, & deteriora sint ex obiecto? Respondeo, esse, & eò eam causam peccata per se proximè contra Deum esse maiora his, quæ contra homines admittuntur: & peccata contra præcepta primæ tabulæ Decalogi, esse grauiora iis, quibus violantur præcepta secundæ tabulæ. 1.7h.1.2. 2.73.a.2.

Quartò Quæritur, An peccata sint grauiora quo maiori virtuti opponuntur? Respondeo, esse, sed nomine virtutis accipere oportet etiam virtutem, tum id, quod est virtute maius, qualis est synderesis, & recta naturæ propensio, & amor erga se ipsum: quo enim virtus, vel rectæ rationis præscriptum est maius, eo grauius est peccatum, quod cũ virtute pugnat, vel à recto diffidet rationis præscripto. Obiicies: simplex cũ scorto congressus, qui dicitur simplex fornicatio est peccatum furto maius: at furtum iustitiæ aduersatur, & fornicatio castitati; & tamen iustitia est castitate nobilior, & præstantior virtus. Item, odium proximi charitati repugnat, impietas pietati siue religioni, & infidelitas fidei: at peius est infidelitatis, & impietatis crimen quàm odium proximi; & tamen charitas est virtus fide, & pietate maior, & dignior. Amplius, in rebus naturalibus, visus potior, & nobilior sensus est tactu: & tamen tactu carere multo peius est, quàm aspectu oculorum priuari: ergo peccata non sunt inde grauiora, quòd maiori virtuti aduersantur. Respondeo, non semper maiora esse peccata, quæ sunt præstantiori virtuti contraria: quia gratuitas, vel leuitas peccatorum potest etiam aliunde proficisci, vt in fornicatione, & furto videre est: nam licet furtum iustitiæ repugnet, & fornicatio castitati, est tamen fornicatio peior furto, quia est contra soholem, & bonum prolis, quæ ex fornicatione nata malè educatur, & instituitur. Pari ratione, infidelitas siue impietas censeturpeior odio: nam qui sunt à Dei fide, & religione alieni, ab spe quoque, & charitate procul absunt: hæc enim absque veri Dei fide, & religione esse non possunt, & propterea infideles, & impij in multis peccatis, & criminibus tenentur: sed qui proximum odio prosequitur, non continuò fide, & spe, caret. Cum itaque peccata grauiora, aut leuiora reputantur ex eo, quòd pugnet cum maiori, minorive virtute, id tunc accidit, quando in reliquis sunt paria. Et idcirco etiam in naturalibus, non ideo quod visus sit tactu nobilior, peior est priuatio visus, quàm tactus: quoniam statim atque animal tactu vacat, expers vitæ est, non tamen, quia visus amittitur; ideo animal vita caret. Vni item virtuti aliquando multa crimina opponuntur, vt iustitiæ plura iniustitiæ vitia: quare tũc peccatorum inæqualitas, non ex vna virtute, cui aduersantur, exoritur, sed ex variis obiectis, & circunstantiis. 5.7h.1.2. 3.73.ar.1. 4.

Quartò Quæritur, An peccata sint alia aliis deteriora ex eo, quòd ex causa maiori, vel minori proficiscantur: Respondeo, modò in cæteris sit æqualitas, esse grauiora; nam peius, & grauius peccat, qui ex industria, & dedita opera delinquit, quam qui per ignorantiam: peius item agit, qui scienter, & sponte peccat, quàm qui metu adactus, aut violentia compulsus. Præterea, minus est flagitium, quod vehementi animi perturbatione committitur: quàm quod nullo sensus, & appetitus impulsu. Eadem ratione, maiora sunt crimina, quæ finis peioris gratia perpetrantur. 5.7h.1. 2.9.73. art.7.

Quintò Quæritur, An peccata sint maiora ex eo etiam capite, quòd ex circunstantiis deterioribus oriantur? Respondeo, esse: quod tripliciter contingit. Primo modo, quia vni, & non alteri peccato circunstantia accedit: vt si Titius & Caius adulterium admittant, & Titius sit voto castitatis adstrictus, Caius verò solutus. Secundo modo: quando crimen plurium concursu circunstantiarum augetur: & sic parricidium, teste Cicerone in Paradoxo 3. peius est simplici homicidio. Quòd parentem, inquit, necare, est eum occidere, qui te genuit, qui aluit, qui instituit, & eruditi, qui in domo, & republica collocauit. Quibus verbis non significat in parricidio tot inesse prauitates, quot sunt prædictæ circunstantiæ: sed parricidium ideo maiorie esse deformitatis, quoniam iustitia, & pietas in parentem violatur: quæ duo merito penderauit ex eo, quòd parẽs filiũ gignit, educat, instituit, informat, & in domo, ac republica collocat. Tertio modo: quãdo

circunstantia maior est ex magnitudine materiæ: vt si quis furto surripiat ingens auri, argentiue pondus, alius verò multò minus.

Quod aliunde etiam peccata sint alia aliis deteriora. Cap. XX.

3.7h.1.2. 7.73.a.3. PRimò Quæritur, An peccatorum magnitudo ex dãno, & detrimento illato augeatur? Tho. respondet augeri, sed distinguit in hunc modum. Si damnum est præuisum, & voluntarium, auget directè per se; si verò sit præuisum tantum, non tamen voluntarij, auget quidẽ, sed indirectè. Si autem neque voluntarium sit, neque præuisum, tunc aut ex accidẽti subsequitur, aut per se directo. Si primo modo, non auget, licet præuis iure humano irrogatis subiiciatur, vt si quis rei illicitæ dabat operam, contrahit irregularitatẽ ex homicidio, illud opus, quamuis sine culpa, cõsecuto. Si verò secũdo modo, tunc auget magnitudinem peccati. Hæc feré S. Thom. At contra has S. Tho. regulas est argumentũ. Qui alterũ incitat ad libidinem, & luxuriam nocet ei grauissime, causa enim est, vt gratiam, & charitatem amittat; & tamen deterius est hominem occidere, quàm fœminam ad libidinem, & luxuriam allicere. Item, qui publico verbo, vel facto alios ad peccandum inuitat, & mouet, damno maximo eos afficit, & tamen grauius peccat homicida. Ergo peccatorum magnitudo ex damno nõ pendet. Caietanus, & alij S. Tho. discipuli valde in his argumentis diluendis laborant. Sed horum sententiis omissis, dicendum arbitror: non semper damnũ illatũ nouam peccati speciem adferre. Quod vt plenius intelligamus, animaduertere oportet, quædã peccata opere exteriori, alia verò intentione duntaxat voluntatis affectu, & actu compleri. Quæ exterius perficiuntur, ea nouam prauitatem suscipiunt, quæ operi exteriori inest, siue sit voluntaria directo per se, siue indirectò-tacitè, & implicitè. Et propterea homicidium est sacrilegum, si quis clericum occidere sciẽter, aut per ignorantiam crassam, etiamsi nollet eum esse clericum. Furtum quoque est sacrilegum, si quis scienter rem sacram surripiat, quamuis nollet esse sacram. Et in his peccatis locũ habet id, quod tradidit S. Thomas, peccati prauitatem augeri ex damno, quo alteri scienter, & vltrò nocemus. Ea verò peccata, quæ terminantur, ac perficiuntur interius, non omnẽ prauitatẽ, & speciẽ ab opere sumũt externo, nisi directò per se volũtaria sint. Quapropter qui alterũ attrahit ad libidinem aros luxuriã, haud se scãdali scelere obstringit: nisi eo animo id fecerit vt peccet ille: nec qui publico suo verbo, vel facto alios ad peccãdũ incitat, scãdali peccatũ admittit, nisi eo animi affectu eorũ aliis deliquerit, vt illi ad peccado moueãtur.

Ad obiecta itaque respondeo: grauius homicidam peccare, quàm eum, qui ad luxuriam, & libidinem alium inuitat, ac mouet: is enim in scandali crimen non incurrit, qui allicit ad peccandum alium libidinis explendæ gratia, nõ vt ille à Dei gratia, & charitate excidat, peccando. At inquies: Qui consilio, suasione, prece, aut imperio, aut suo facto alterum ad furandum permouet, & simul cum eo furtum committit, reus est tum furti, quod ipse perpetrat, tum eius peccati, quod alius admittit ipsius cõsilio, suasione, hortatu, prece, iussu, vel facto. Respõdeo, cum duplici furto numero distincto teneri, vt recte argumento probatur: at verò si quis facto suo, aut verbo alium ad furandum alliciat, & moueat: non se peculiari scandali delicto, sed furto duntaxat suo facto vel verbo commisso commaculat: quia scandalum specialem requirit voluntatis affectum, quo quispiã velit peccatum alienum, & alienæ gratiæ iacturam, vt suo loco fusius dicetur. Ex dictis apparet, non augeri peccati grauitatem ex eo, quòd quisque clam lethalem culpam contrahit, & animæ suæ affert interitum, quo à gratia, & charitate excidit: hãc enim animæ mortem per se directo non vult: quamuis si directo per se, vellet, tunc peccati deformitas augeretur. 5.7h.1.2. 7.73.a.8.

Secundò Quæritur, An is, qui directò & per se, verbo, vel facto alterũ permouet ad mortem spiritualẽ animæ, grauius peccet, quàm is, qui alteri mortem corporis infert? Duæ sunt opiniones, prima est Caietani. 1. 2. q. 73. a. 8. asserentis cũ grauius peccare, quia multò peior est mors animæ, quã corporis: ergo si vtraque per se directò inferatur, grauius peccarum erit mors animæ, quàm corporis. Secunda opinio est aliorum, qui asserũt magis peccare eum, qui vitam corporis adimit, tum, quia est integra causa mortis, cùm tamen is, qui suo consilio vel hortatu, vel facto alium allicit ad peccandũ, non sit auctor ex toto alieni peccati, sed ex parte: tũ etiam, quia vita corporis semel erepta restitui non potest: at vero gratia, & charitas amissa potest recuperari. Sed certè probabilior est Caietani sententia, quam eius ratio, & argumentum comprobat. Nec verò rationes secundæ opinionis quicquam efficere videntur: alioqui enim grauius esset homicidiũ, quàm crimen, quo quis populum à Christi fide, & religione alienat, et. Item, maius esset homicidium, quàm odium Dei, infidelitas, hæresis, desperatio: quia per hæc peccata à gratia deicimur, in quam tamen per pœnitentiam redire possumus, & tamen vitam corporis semel ademptam nec recuperare, nec reparare amissam possumus.

Tertiò Quæritur, An qui alterum directò, & per se ad venialè peccatum permouit, grauius peccauerit, quàm qui alterũ interfecit: Quæstionem mouet, quod veniale delictum maius est malum, quàm quodcunque malum pœnæ: ergo maius est damnum quempiam ad veniale peccatum permouere, quàm vitam corporis auferre. Respondeo, eum qui homicidium parauit, hoc ipso, lethale crimen contraxisse: at verò, qui alium hominem in venialem culpam induxit, non hoc ipso, in lethale crimen videtur incurrisse: nam solum se obligauit eo delicto, in quod alter ex eius consilio, & impulsu prolapsus est. 5.7h.1.2. 7.73.a.8.

Quartò Quæritur, quo pacto damnũ alterius hominis præuisum, non tamen voluntarium augeat indirectò peccati deformitatẽ: Nam si præuisum, & cogitatũ est, hoc ipso est voluntariũ, si ex peccato enatetur. Sæpius autẽ admonui, in iis peccatis, quæ externis cõplentur, ex circũstantia etiam indirecto voluntaria, speciẽ desumi: ergo ex ea quoque peccati grauitas augetur. S. Th. plane docuit præuisum ac cogitatum damnum, & non voluntatiũ augere peccati grauitatẽ indirectò: vt puta si quis, inquit, ad fugandũ, vel occidendum domo egressus, aliena sata conculcet, id tamẽ nolens per se, & directo. In hac re negari non potest, quin huiusmodi persona, & furti, vel homicidij cõmissi, & cõculcatæ segetis crimine teneatur, & ad hoc sufficit, si conculcatio segetis indirectò sit voluntaria: nam circunstantia indirectò voluntaria, tribunt actibus humanis bonitatem, vel prauitatem. Quòd autem S. Thomas, damnum ait conculcatæ segetis aggere indirectò furti, vel homicidij cõmissi prauitatẽ ideo dixit, quia Titius furtum, vel homicidium volebat, non autem segetis conculcationem: ea enim solum fuit voluntaria in causa, non per se, & proinde indirectò, ideò, ex eiusmodi cõculcatione indirecto voluntaria, maior effecta est furti, vel homicidij prauitas. Non tamẽ inde efficitur, vt neget S. Th. in facto Titij ineffe peccatũ furti, vel homicidij, & peccatũ conculcatæ segetis. Ibidem.

Quinto Quæritur, An damnũ, quod casu ex peccato alicuius existit, ac surgit, neque præuisum, neque voluntarium irrogatis iure scripto pœnis subiiciatur, absq; hoc quod culpæ detur? S. Thomas docet id verum esse; nam ex iure Canonico irregularitas sæpè contrahitur ex hoc, quòd mors alicuius hominis contigerit ex facto, quo quis rei veritæ operam dabat, etiamsi neque voluntaria fuerit, neque præuisa, sed casu tantum confecuta. Verum hæc tes non est huius loci: ea enim ad materiam de irregularitate referenda est, vbi hoc breuiter, & luculenter tractandum est. 5.7h.1.2. 7.73.a.8.

Sextò Quæritur. An damnum neque præuisum quidem, neque voluntarium, natum tamen per se ex nostri peccati actu, augeat directo, & per se criminis prauitatem? S. Thomas ait, augere: quod probat hoc exemplo: Vt si quis peccet publicè coram alijs, ita vt suo facto ad peccandũ alios inuiter & alliciat. Quod ad hanc quæstionem attinet, negari etiam non potest, quin id detrimenti consecutum, criminis turpitudinem augeat: verum id sane est difficile, quomodo, iccũdum B. Thomam, augeat directò: & per se, cum neque voluntarium sit, neque præuisum. Nihilominus tamen ad id sufficere, si ex nostro malefacto oriatur, & manet, hoc enim ipso videtur præuisum & voluntarium. Quod autem sanctus Doctor asserit, nec esse voluntarium neque præuisum: intelligitur non esse in se, sed in alio voluntarium: nihilõ in nostro malefacto. Obiicies: Ergo Titius, qui publicè eos alios delinquit, & suo facto eos ad peccandum impellit, scandali crimine contaminatur. Negamus id sequi: neque enim peccat Titius eo animo, vt faciat eos delinquere, & à Dei gratia decidere: neque S. Thomas voluit id esse scandalum: sed Titium duplici crimine obligari: & eo, quod ipse per se perpetrat: & eo, ad quod suo facto alios incitat, & mouet: ita vt si ipse furetur, & suo facto alios ad furandum alliciat, duplicis furti scelere se se obstringat, & polluat. Ibidem.

Septimò Quæritur, An crimina eo sint grauiora, quò maior aut dignior est is, in quem peccatur: Respondet S. Thomas esse: quod dupliciter contingit: primò, quando personæ dignitas, aut conditio distinctam tribuit peccato speciem. Et hac ratione parricidium peius est simplici homicidio: illo enim pietas propinquis debita, hoc verò iustitia, non pietas violatur. Item, cædes clerici non solùm est simplex, sed sacrilegum etiam homicidium: & hoc modo in peccatis luxuriæ insunt circunstantiæ speciem mutantes. Secundo modo, dignitas personæ offensæ auget quidem criminis gratuitatem, nouam tamen peccato speciem non præstat. Vt, si quis hominem innocentem, iustum vel sanctũ, vel illustrem 5.7h.1.2. 7.73.a.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& inciſum trucider,aut vulneret,aut puſſet,& verberet.

Octauo Quæritur, An ex dignitate eius, qui delinquit, peccati grauitas augeatur? Reſpondet S. Thom. 1.2.qu.74.a.7. omne peccatum in voluntate ineſſe. Probat, quia omne peccatum eſt volũtarium: ſed omnis voluntarius actus ſedem habet in voluntate, cum ſit actio immanens, quæ in ea animi facultate tanquam in ſubiecto exercetur, ac manet, à qua fit. Obijcies; hæreſis eſt peccatum, & tamen non in voluntate, ſed in ratione inhæret, quippe quæ eſt aſſenſus, vel error intellectus contrarius fidei. Vitia item, & virtutes ſedem habent in appetitu ſenſus, vti temperantia, & fortitudo, hiſq; vitia cõtraria ſed habitus, & actus in eadẽ animi facultate reponuntur. Ad hæc, in ſermone, & locutione, verberatione, & percuſſione, qui quempiam vulneramus, occidimus, pulſamus, peccatum ineſt, & tamen non ſunt actus immanentes, quia in externam materiam tranſeunt. Contradus. & alij S. Thomæ diſcipuli. aiunt S. Thomam non ſentire omne peccatum ſedem habere in voluntate, cùm doceat multa peccata in aliis animæ facultatibus inhærere, ſed ſolùm omne peccatum eſſe in voluntate, non vt in ſubiecto, ſed vt in principio, & cauſa, cui tribuitur, & imputatur. Sed S. Thomæ aduerſantur; qui docet, peccatum ideo eſſe in voluntate, quia omne peccatum eſt voluntarium, & actio immanens. Quæ cum Caietano reſpondemus ad hæc omnia, concedẽdo peccata in aliis quoque animæ facultatibus ineſſe, vt ſtatim oſtendemus: at nihilominus omne peccatum in voluntate, etiã vt in ſubiecto inhærere; quia nequit eſſe peccatum niſi voluntarium: ſed voluntarium nihil eſt, niſi quia voluntas id velit, aut non impediat, cùm tamen poſſit, & debeat impedire. Quare fatemur hæreſim quidem ineſſe in intellectu, & ratione: cæterum hoc ipſo, quod hæreſis eſt peccatum, neceſſario eſt error cõtra fidem voluntarius, & liber: ergo, vt error, in ratione reponitur: vt verò voluntarius, & liber, in voluntate. Eodem modo, peccata contraria virtuti temperantiæ, vel fortitudini, ſedem quidem habent in appetitu ſenſus; verum, quia actus ſunt voluntarij, in voluntate quoq; hærent, & inſident. Pari ratione, ſermo, locutio, verberatio, percuſſio, quamuis ex parte tranſeant in externam materiã; hoc ipſo tamen, quòd ſunt peccata, ſunt neceſſariò voluntaria, quare in voluntate itidem collocantur.

Secundò Quæritur, An peccata inſint quoque in cæteris hominis facultatibus? Reſpondet S. Thom. 1.2.q.74.a.1. ineſſe: quòd perſpicuè colligitur ex paulò antè dictis. Nam virtutes, & vitia in cæteris etiam facultatibus reponuntur, vt fides, hæreſis, imprudentia, in ratione, Fortitudo, temperantia, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, manſuetudo, clementia, ira, triſtitia, inuidia, in appetitu ſenſus. Quæres, quomodo hæc duo ſibi cohærẽant. Omne peccatum inhærere in voluntate, & tamen, multa ineſſe quoque in aliis facultatibus? Sed facilis eſt reſpõſio, vt docet Cai. 1.2.q.74.a.1. hæc ſibi conſtare: quia omne peccatum, quatenus voluntarium, reſidet in voluntate; at quatenus eſt actus quidam ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſedem quoque habet in aliis hominis facultatibus, vt puta hæreſis, cum ſit error in fide, per ſubſtantiam ſuam actus eſt intellectus; ſed quia voluntarius, inhæret iridem in voluntate. Ad eundem modum, intemperantiæ actus, ratione ſuæ ſubſtantiæ inſidet in appetitu ſenſus: ſed quatenus voluntarius, ineſt quoque in voluntate. In hoc enim Caietanum ſequi poſſumus, ita S. Thomam explicantem: niſi potiùs ſequi velimus Conradum, & alios S. Thomæ diſcipulos aſſerentes, non omnia peccata in voluntate, vt in ſubiecto inhærere, ſed aliqua in aliis hominis viribus ineſſe: omnia tamen in voluntatem, vt in originem, & cauſam conferri: ita vt omne peccatum ſit voluntatis tanquam cauſæ, vndè exiſtit ac pendet. Ex his perſpicitur, in ratione hærere peccata duplicia, videlicet ignorãtiam eorum, quæ ſcire, & noſſe, lege aliqua, vel præcepto compellimur; & hæreſim, & cætera, quæ contra Fidem crimina admittuntur, quoniam Fides eſt in ratione, in appetitu verò ſenſus reponuntur peccata temperantiæ, & fortitudini contraria: quia fortitudo, & temperantia in eo appetitu reſidere, dicuntur.

Tertiò Quæritur, An in ſenſibus externis, & membris corporis peccata inhæreſcant. S. Th. 1.2.q.74.a.1.ad.3. concedit quidem in intellectu, & appetitu ſenſus ineſſe peccata, negat tamen in externis ſenſibus, & membris corporis. Quidam putant, non ſibi S. Thomam conſtare: quia qua ratione in appetitu ſenſus, & intellectu peccata reponuntur, poni quoque in ſenſibus debent; omnes enim huiuſmodi facultates, à voluntate mouentur, quamquam per ſe ſunt libertatis expertes. Præterea, ſicut error intellectus, quatenus voluntarius, ſæpè vitio, & culpæ tribuitur; ſic etiam in aſpectu, ſermone, auditione voluntaria frequenter ineſt peccatum. Ad hæc, exteriores actus ſunt ſenſuum, & membrorum functiones, & opera, vt furtum, homicidium, percuſſio, adulterij, detractio: qui tamen actus vitioſi ſunt, & praui ſuapte natura. Dices; actus quidem exteriores tranſire in externam materiam; ſed peccata eſſe ipſos actus immanentes. Sic Cai. Conr. 1.2.q.74. a.1.& 2.& Medi. & alij S. Thomæ diſcipuli; nihilominus hoc facilè refellitur: dicimus enim actus immanentes, eſſe peccata, & eatenus eſſe peccata, quatenus ſunt actiones voluntatiæ rationi contrariæ; ſed idem etiam conuenit actibus exterioribus, quippè qui ſunt voluntarij actus, quatenus peccata. Præterea, S. Thomas videtur ſecum pugnare: nam alibi, nimirum 1.2 q.81.a.1. aperte fatetur actus membrorum exteriorum aliquando eſſe peccata lethalia. Certè diffiteri non poſſumus, in actibus externis peccata ineſſe eadem ratione, qua ſunt in actibus intellectus, & appetitus ſenſus, videlicet quatenus actus voluntarij ſunt. At verò S. Thomas (vt alij quidam interpretantur) ideo negauit in membris peccata inhærere, quia in vniuerſum iam ante tradiderat, nimirum 1.2.q.56.a.4.& 5. habitus ſtudioſos, vel vitioſos in ſenſibus externis, & in membris minimè ineſſe: & quia habitus, & actus in eadem hominis facultate ſedem habẽt, idcircò inficiatur S. Doctor in externis ſẽſibus, & membris peccata reſidere, hoc eſt, habituũ vitioſorum actus: cùm igitur ait S. Th. in corporis mẽbris, & ſenſibus externis non eſſe peccata, nihil aliud dicere voluit, niſi in ipſis non eſſe vitia: nã vitia pro peccatis, & peccata pro vitiis ſæpius ponuntur. Alij intelligunt S. Th. ſententiam in hunc modum, non quòd neget S. Thomas in corporis mẽbris, & ſenſibus externis eſſe actiones, quæ peccato tribuantur & culpæ, quatenus à voluntate exiſtunt, & pendent: ſed quòd neget vlla eſſe peccata eo modo, quo eſſe poſſunt in ratione, & ſenſibus internis, vel appetitu ſenſus; nã in his facultatibus ſolent eſſe peccata venialia, quæ præueniunt plenam, & perfectam rationis, & voluntatis deliberationem, quamuis imperfectam ſequantur: at in membris corporis, & ſenſibus externis non ſolent eſſe talia peccata: quia vt ait S. Th. 1.2.q.74.a.2.ad.3. membra corporis, & ſenſus externi non ſunt principia actionum: hoc eſt non ſe mouent, non ſe excitant ad agendum ſine animo, à quo naturaliter mouentur, & cui naturaliter parent. Nobis tamen (quicquid de S. Thomæ ſententia iudicare velis) probabilius videtur, in ſenſibus, & membris aliquando peccata inhærere: multi enim ſunt ſenſuũ actus immanentes, vt deguſtare, videre, audire, odorari, qui actus, vt ex voluntaris imperio, & impulſu fiunt, peccato, & crimini dantur. Deindè, quamuis membrorum actus ſæpè tranſeant in materiam externam, coniunguntur tamen cùm motu, qui membris ineſt, neque enim locutio fit abſque motu linguæ, nec homicidium, aut furtum abſque motu manuum. Inſuper, vt ſupra docuimus,

Quanam in animæ parte peccata ſedem habeant. CAP. XXI.

PRimò Quæritur, An omne peccatum in voluntate tanquam in ſubiecto, quod appellant, inhæreat? Reſpondet S. Thom. 1.2.qu.74.a.1. omne peccatum in voluntate ineſſe. Probat, quia omne peccatum eſt volũtarium: ſed omnis voluntarius actus ſedem habet in voluntate, cum ſit actio immanens, quæ in ea animi facultate tanquam in ſubiecto exercetur, ac manet, à qua fit. Obijcies; hæreſis eſt peccatum, & tamen non in voluntate, ſed in ratione inhærer, quippè quæ eſt aſſenſus, vel error intellectus contrarius fidei. Vitia item, & virtutes ſedem habent in appetitu ſenſus, vti temperantia, & fortitudo, hiſq; vitia cõtraria ſed habitus, & actus in eadẽ animi facultate reponuntur. Ad hæc, in ſermone, & locutione, verberatione, & percuſſione, qui quempiam vulneramus, occidimus, pulſamus, peccatum ineſt, & tamen non ſunt actus immanentes, quia in externam materiam tranſeunt. Contradus. & alij S. Thomæ diſcipuli. aiunt S. Thomam non ſentire omne peccatum ſedem habere in voluntate, cùm doceat multa peccata in aliis animæ facultatibus inhærere, ſed ſolùm omne peccatum eſſe in voluntate, non vt in ſubiecto, ſed vt in principio, & cauſa, cui tribuitur, & imputatur. Sed S. Thomæ aduerſantur; qui docet, peccatum ideo eſſe in voluntate, quia omne peccatum eſt voluntarium, & actio immanens. Quæ cum Caietano reſpondemus ad hæc omnia, concedẽdo peccata in aliis quoque animæ facultatibus ineſſe, vt ſtatim oſtendemus: at nihilominus omne peccatum in voluntate, etiã vt in ſubiecto inhærere; quia nequit eſſe peccatum niſi voluntarium: ſed voluntarium nihil eſt, niſi quia voluntas id velit, aut non impediat, cùm tamen poſſit, & debeat impedire. Quare fatemur hæreſim quidem ineſſe in intellectu, & ratione: cæterum hoc ipſo, quod hæreſis eſt peccatum, neceſſario eſt error cõtra fidem voluntarius, & liber: ergo, vt error, in ratione reponitur: vt verò voluntarius, & liber, in voluntate. Eodem modo, peccata contraria virtuti temperantiæ, vel fortitudini, ſedem quidem habent in appetitu ſenſus; verum, quia actus ſunt voluntarij, in voluntate quoq; hærent, & inſident. Pari ratione, ſermo, locutio, verberatio, percuſſio, quamuis ex parte tranſeant in externam materiã; hoc ipſo tamen, quòd ſunt peccata, ſunt neceſſariò voluntaria, quare in voluntate itidem collocantur.

Secundò Quæritur, An peccata inſint quoque in cæteris hominis facultatibus? Reſpondet S. Thom. 1.2.q.74.a.1. ineſſe: quòd perſpicuè colligitur ex paulò antè dictis. Nam virtutes, & vitia in cæteris etiam facultatibus reponuntur, vt fides, hæreſis, imprudentia, in ratione, Fortitudo, temperantia, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, manſuetudo, clementia, ira, triſtitia, inuidia, in appetitu ſenſus. Quæres, quomodo hæc duo ſibi cohærẽant. Omne peccatum inhærere in voluntate, & tamen, multa ineſſe quoque in aliis facultatibus? Sed facilis eſt reſpõſio, vt docet Cai. 1.2.q.74.a.1. hæc ſibi conſtare: quia omne peccatum, quatenus voluntarium, reſidet in voluntate; at quatenus eſt actus quidam ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſedem quoque habet in aliis hominis facultatibus, vt puta hæreſis, cum ſit error in fide, per ſubſtantiam ſuam actus eſt intellectus; ſed quia voluntarius, inhæret iridem in voluntate. Ad eundem modum, intemperantiæ actus, ratione ſuæ ſubſtantiæ inſidet in appetitu ſenſus: ſed quatenus voluntarius, ineſt quoque in voluntate. In hoc enim Caietanum ſequi poſſumus, ita S. Thomam explicantem: niſi potiùs ſequi velimus Conradum, & alios S. Thomæ diſcipulos aſſerentes, non omnia peccata in voluntate, vt in ſubiecto inhærere, ſed aliqua in aliis hominis viribus ineſſe: omnia tamen in voluntatem, vt in originem, & cauſam conferri: ita vt omne peccatum ſit voluntatis tanquam cauſæ, vndè exiſtit ac pendet. Ex his perſpicitur, in ratione hærere peccata duplicia, videlicet ignorãtiam eorum, quæ ſcire, & noſſe, lege aliqua, vel præcepto compellimur; & hæreſim, & cætera, quæ contra Fidem crimina admittuntur, quoniam Fides eſt in ratione, in appetitu verò ſenſus reponuntur peccata temperantiæ, & fortitudini contraria: quia fortitudo, & temperantia in eo appetitu reſidere, dicuntur.

Tertiò Quæritur, An in ſenſibus externis, & membris corporis peccata inhæreſcant. S. Th. 1.2.q.74.a.1.ad.3. concedit quidem in intellectu, & appetitu ſenſus ineſſe peccata, negat tamen in externis ſenſibus, & membris corporis. Quidam putant, non ſibi S. Thomam conſtare: quia qua ratione in appetitu ſenſus, & intellectu peccata reponuntur, poni quoque in ſenſibus debent; omnes enim huiuſmodi facultates, à voluntate mouentur, quamquam per ſe ſunt libertatis expertes. Præterea, ſicut error intellectus, quatenus voluntarius, ſæpè vitio, & culpæ tribuitur; ſic etiam in aſpectu, ſermone, auditione voluntaria frequenter ineſt peccatum. Ad hæc, exteriores actus ſunt ſenſuum, & membrorum functiones, & opera, vt furtum, homicidium, percuſſio, adulterij, detractio: qui tamen actus vitioſi ſunt, & praui ſuapte natura. Dices; actus quidem exteriores tranſire in externam materiam; ſed peccata eſſe ipſos actus immanentes. Sic Cai. Conr. 1.2.q.74. a.1.& 2.& Medi. & alij S. Thomæ diſcipuli; nihilominus hoc facilè refellitur: dicimus enim actus immanentes, eſſe peccata, & eatenus eſſe peccata, quatenus ſunt actiones voluntatiæ rationi contrariæ; ſed idem etiam conuenit actibus exterioribus, quippè qui ſunt voluntarij actus, quatenus peccata. Præterea, S. Thomas videtur ſecum pugnare: nam alibi, nimirum 1.2 q.81.a.1. aperte fatetur actus membrorum exteriorum aliquando eſſe peccata lethalia. Certè diffiteri non poſſumus, in actibus externis peccata ineſſe eadem ratione, qua ſunt in actibus intellectus, & appetitus ſenſus, videlicet quatenus actus voluntarij ſunt. At verò S. Thomas (vt alij quidam interpretantur) ideo negauit in membris peccata inhærere, quia in vniuerſum iam ante tradiderat, nimirum 1.2.q.56.a.4.& 5. habitus ſtudioſos, vel vitioſos in ſenſibus externis, & in membris minimè ineſſe: & quia habitus, & actus in eadem hominis facultate ſedem habẽt, idcircò inficiatur S. Doctor in externis ſẽſibus, & membris peccata reſidere, hoc eſt, habituũ vitioſorum actus: cùm igitur ait S. Th. in corporis mẽbris, & ſenſibus externis non eſſe peccata, nihil aliud dicere voluit, niſi in ipſis non eſſe vitia: nã vitia pro peccatis, & peccata pro vitiis ſæpius ponuntur. Alij intelligunt S. Th. ſententiam in hunc modum, non quòd neget S. Thomas in corporis mẽbris, & ſenſibus externis eſſe actiones, quæ peccato tribuantur & culpæ, quatenus à voluntate exiſtunt, & pendent: ſed quòd neget vlla eſſe peccata eo modo, quo eſſe poſſunt in ratione, & ſenſibus internis, vel appetitu ſenſus; nã in his facultatibus ſolent eſſe peccata venialia, quæ præueniunt plenam, & perfectam rationis, & voluntatis deliberationem, quamuis imperfectam ſequantur: at in membris corporis, & ſenſibus externis non ſolent eſſe talia peccata: quia vt ait S. Th. 1.2.q.74.a.2.ad.3. membra corporis, & ſenſus externi non ſunt principia actionum: hoc eſt non ſe mouent, non ſe excitant ad agendum ſine animo, à quo naturaliter mouentur, & cui naturaliter parent. Nobis tamen (quicquid de S. Thomæ ſententia iudicare velis) probabilius videtur, in ſenſibus, & membris aliquando peccata inhærere: multi enim ſunt ſenſuũ actus immanentes, vt deguſtare, videre, audire, odorari, qui actus, vt ex voluntaris imperio, & impulſu fiunt, peccato, & crimini dantur. Deindè, quamuis membrorum actus ſæpè tranſeant in materiam externam, coniunguntur tamen cùm motu, qui membris ineſt, neque enim locutio fit abſque motu linguæ, nec homicidium, aut furtum abſque motu manuum. Inſuper, vt ſupra docui-

mus, peccatum non ſemper eſt actus propriè acceptus, ſed quidquid ſe habet inſtar actus, quod legibus imperari, aut interdici poteſt, laudari, vituperatiue: cuius generis ſunt ſtare, ſedere, ſeu quieſcere, annatum, veſtitum eſſe, in foro commorari, in lecto iacere; hæc enim ſingula præcipi, aut vetari queunt, & propterea in laude, aut vituperatione conſiſtunt, & tamen actus non ſunt.

Quarto Quæritur, An in actibus reliquarum facultatum ſint peccata per ſe, & intrinſecè, an verò ſolum extrinſecè, & per aliud dicta vt in ſola volũtate ſint per ſe, & intrinſecè peccata. Duæ videntur eſſe opiniones: Prima eſt Scot. 1.d.42.q. 4.ar.2.§.ad primum. Dur. 2. d.42.q.1.art.1. Ocham 3.qu.10.& quodl.1.q.20. Gab. 2.d.42.q.1.a.1.& 2. Almai. tract.3. mor.c.18. Bonau. 1. d.42.a.2.q.1. Ricar. 2.d.42.a.2.qu.1. Mai. 1.d.42.qu.1. peccata propriè, & per ſe, ac vt ipſi loquuntur, formaliter ſolummodo eſſe in actu voluntatis interiori, extrinſecus verò in actibus reliquarum facultatum: qui actus non ſunt peccata per ſe, ſed per actum voluntatis, per quem ſunt voluntarij, & liberi: quod hac vnica ratione conantur oſtendere. Peccatum eſt voluntarium, & in genere moris conſtitutum: at ſolus actus voluntatis interior eſt per ſe volutarius, & liber, cæteri verò ſunt extrinſecus voluntarij, & per voluntatem in genere moris poſiti, ſine voluntate enim actus quicunque ſit ille, genus ſolum naturæ, non moris habet: ergo ſolus voluntatis actus interior eſt per ſe malus, reliqui verò extrinſecus per internum actum ſunt mali. Secunda ſententia docet actus externos, qui ex materia, & re obiecta, in qua verſantur, ſunt mali, ſi accipiantur, quatenus ſunt rationis obiecta, eſſe malos per ſe, hoc eſt, ante voluntatem, ex ſe, & in ſe praiuitatem habere, non ab ipſa voluntate: ſi verò ſumantur, vt ſunt facti, ſiue vt in facto conſiſtunt, non ſunt priùs mali, quàm voluntas ſit mala: vnde ſicut à volũtate mala fiunt, ſic per malam voluntatem mali ſunt. At verò omnes actus externi, qui mali non ſunt ex materia, & re obiecta, ſed ex malo voluntatis affectu, & propoſito, quomodocunque conſiderentur, non ſunt mali per ſe, ſed per malum voluntatis, & mentis propoſitum: vt ſi quis inopi eleemoſynam porrigat ob inanem gloriam, priius voluntas eſt mala, quàm largitio pecuniæ, & ex ipſo voluntatis malo affectu opus eſt malum, non ex materia, & re obiectarat ſi quis furetur, peieret, mentiatur, quamuis actus ipſi, vt ſunt facti, à mala voluntate ſint, furtum tamen periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, per ſe mala ſunt, non à malo voluntatis ſtudio, & affectu: quoniam ante voluntatis actum ſunt obiecta rationi diſſentanea: ex ſe, & per ſe ſunt obiecta cum recta ratione pugnantia, & indè eſt, vt malam voluntatem efficiant. Sic S. Tho. 1.2.q.20.a.1.& 2.& de malo q.2.art.3. Hæc opinio mihi magis probatur: tum quia voluntas (verbi gratia) furãdi, ideò eſt mala, quia malum eſt furari, non autem è contrario: tum etiam quia periurium, mendacium, furtum, homicidium, detractio, contumelia, adulterium per ſe ipſa à recta ratione diſſentiunt, ergo per ſe ſunt mala: nam malum in moribus eſt, quod à ratione diſcrepat, & cũ ea pugnat. Obijcies: Peccatum non eſt, niſi voluntarium: at voluntarium nihil eſt, niſi per actum voluntatis internum. Reſpondeo, peccata eſſe quidẽ actus voluntarios, & liberos: Rationem item voluntarij, & liberi requiri ad actus morales quatenus ſunt, ſine qua in genere moris nequaquam eſſent: non tamen vt rationem, per quam ſint in moribus malitiæ propterea in beluis, pueris, & amentibus, actus moris locum non habent, quia liberè non agunt. At verò, quòd actus voluntarius, & liber ſit malus in moribus, inde eſt, quod à recta ratione diſſideat, non autem ideò diſſideat, quia ſit voluntarius, & liber, ſed quia circa obiectum rationi contrarium verſatur. Nam quemadmodum ignis ſuo calore exurit, & ſuo pondere, ac leuitate ſuperna loca petit: ſed nec in ſublime fertur, niſi impedimento remoto, nec vrit, niſi ligno, quod exuritur, propinquo: ſic actus, qui fit, eſt malus in moribus, ſed non niſi voluntarius, & liber. At ſi opus malum ſumatur, vt rationis obiectum, non eſt malum, quia voluntas ſit mala: nam ante voluntatem eſt rationis obiectum, & rectæ rationi contrarium: ergo ante voluntatem eſt malum obiectum rationis. Si adhuc vrgeas: actus rectæ rationis eſt bonus, quia voluntarius, & liber, aliunde enim non eſſet laude, & præmio dignus: ergo actus malus non eſt, niſi volũtarius, & liber ſit. Reſpondeo, in actibus, qui ſunt, requiri omninò voluntarium, & liberum, vt laudem, præmium, vel pœnam mereantur: item, vt ſint in laude, vel culpa: at quatenus opera ſunt rationis obiecta, voluntatem non poſtulãt, vt ſint mala, quoniã omnem voluntatem, furtum, homicidiũ, adulterium, periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, à recta ratione diſcordãt, & diſſidẽt: ergo eo ipſo ſunt malæ: nã malum in moribus eſt, quod cum recta ratione pugnat. Ex quo efficitur primò, vt actus, qui ſũt, in quibus ratio liberi nõ eſt, culpa, peccato omniq; mo-

Aduerſus Quæritur, An in actibus reliquarum facultatum ſint peccata per ſe, & intrinſecè, an verò ſolum extrinſecè, & per aliud dicta vt in ſola volũtate ſint per ſe, & intrinſecè peccata. Duæ videntur eſſe opiniones: Prima eſt Scot. 1.d.42.q. 4.ar.2.§.ad primum. Dur. 2. d.42.q.1.art.1. Ocham 3.qu.10.& quodl.1.q.20. Gab. 2.d.42.q.1.a.1.& 2. Almai. tract.3. mor.c.18. Bonau. 1. d.42.a.2.q.1. Ricar. 2.d.42.a.2.qu.1. Mai. 1.d.42.qu.1. peccata propriè, & per ſe, ac vt ipſi loquuntur, formaliter ſolummodo eſſe in actu voluntatis interiori, extrinſecus verò in actibus reliquarum facultatum: qui actus non ſunt peccata per ſe, ſed per actum voluntatis, per quem ſunt voluntarij, & liberi: quod hac vnica ratione conantur oſtendere. Peccatum eſt voluntarium, & in genere moris conſtitutum: at ſolus actus voluntatis interior eſt per ſe volutarius, & liber, cæteri verò ſunt extrinſecus voluntarij, & per voluntatem in genere moris poſiti, ſine voluntate enim actus quicunque ſit ille, genus ſolum naturæ, non moris habet: ergo ſolus voluntatis actus interior eſt per ſe malus, reliqui verò extrinſecus per internum actum ſunt mali. Secunda ſententia docet actus externos, qui ex materia, & re obiecta, in qua verſantur, ſunt mali, ſi accipiantur, quatenus ſunt rationis obiecta, eſſe malos per ſe, hoc eſt, ante voluntatem, ex ſe, & in ſe praiuitatem habere, non ab ipſa voluntate: ſi verò ſumantur, vt ſunt facti, ſiue vt in facto conſiſtunt, non ſunt priùs mali, quàm voluntas ſit mala: vnde ſicut à volũtate mala fiunt, ſic per malam voluntatem mali ſunt. At verò omnes actus externi, qui mali non ſunt ex materia, & re obiecta, ſed ex malo voluntatis affectu, & propoſito, quomodocunque conſiderentur, non ſunt mali per ſe, ſed per malum voluntatis, & mentis propoſitum: vt ſi quis inopi eleemoſynam porrigat ob inanem gloriam, priius voluntas eſt mala, quàm largitio pecuniæ, & ex ipſo voluntatis malo affectu opus eſt malum, non ex materia, & re obiectarat ſi quis furetur, peieret, mentiatur, quamuis actus ipſi, vt ſunt facti, à mala voluntate ſint, furtum tamen periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, per ſe mala ſunt, non à malo voluntatis ſtudio, & affectu: quoniam ante voluntatis actum ſunt obiecta rationi diſſentanea: ex ſe, & per ſe ſunt obiecta cum recta ratione pugnantia, & indè eſt, vt malam voluntatem efficiant. Sic S. Tho. 1.2.q.20.a.1.& 2.& de malo q.2.art.3. Hæc opinio mihi magis probatur: tum quia voluntas (verbi gratia) furãdi, ideò eſt mala, quia malum eſt furari, non autem è contrario: tum etiam quia periurium, mendacium, furtum, homicidium, detractio, contumelia, adulterium per ſe ipſa à recta ratione diſſentiunt, ergo per ſe ſunt mala: nam malum in moribus eſt, quod à ratione diſcrepat, & cũ ea pugnat. Obijcies: Peccatum non eſt, niſi voluntarium: at voluntarium nihil eſt, niſi per actum voluntatis internum. Reſpondeo, peccata eſſe quidẽ actus voluntarios, & liberos: Rationem item voluntarij, & liberi requiri ad actus morales quatenus ſunt, ſine qua in genere moris nequaquam eſſent: non tamen vt rationem, per quam ſint in moribus malitiæ propterea in beluis, pueris, & amentibus, actus moris locum non habent, quia liberè non agunt. At verò, quòd actus voluntarius, & liber ſit malus in moribus, inde eſt, quod à recta ratione diſſideat, non autem ideò diſſideat, quia ſit voluntarius, & liber, ſed quia circa obiectum rationi contrarium verſatur. Nam quemadmodum ignis ſuo calore exurit, & ſuo pondere, ac leuitate ſuperna loca petit: ſed nec in ſublime fertur, niſi impedimento remoto, nec vrit, niſi ligno, quod exuritur, propinquo: ſic actus, qui fit, eſt malus in moribus, ſed non niſi voluntarius, & liber. At ſi opus malum ſumatur, vt rationis obiectum, non eſt malum, quia voluntas ſit mala: nam ante voluntatem eſt rationis obiectum, & rectæ rationi contrarium: ergo ante voluntatem eſt malum obiectum rationis. Si adhuc vrgeas: actus rectæ rationis eſt bonus, quia voluntarius, & liber, aliunde enim non eſſet laude, & præmio dignus: ergo actus malus non eſt, niſi volũtarius, & liber ſit. Reſpondeo, in actibus, qui ſunt, requiri omninò voluntarium, & liberum, vt laudem, præmium, vel pœnam mereantur: item, vt ſint in laude, vel culpa: at quatenus opera ſunt rationis obiecta, voluntatem non poſtulãt, vt ſint mala, quoniã omnem voluntatem, furtum, homicidiũ, adulterium, periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, à recta ratione diſcordãt, & diſſidẽt: ergo eo ipſo ſunt malæ: nã malum in moribus eſt, quod cum recta ratione pugnat. Ex quo efficitur primò, vt actus, qui ſũt, in quibus ratio liberi nõ eſt, culpa, peccato omniq; mo-

B

C

D

ris deformitate careant. Deinde, vt actus liberè facti, in culpa, & vitio ſint ex eo, quòd à rationis præſcripto recedant. Rurſus obijcies: Genus moris primò conſtituitur per rationem voluntatij. & liberi: Bonum autem, & malum ſunt differentiæ moris: ergo per rationem quoque voluntarij; & liberi conſtituuntur in ſpecie boni, & mali. Reſpondeo, in obiectis, genus moris non conſtitui per rationem voluntarij, & liberi: requiritur quidem libertas in actibus, qui ſiunt, ad genus moris, actus enim, qui vi, & facultate ſola naturæ ſiunt citra reſpectum, & ordinem ad rationem, tantummodo ſunt naturales. Conſtituitur tamen genus moris in obiectis per ordinem ad rationẽ, actus enim, qui rationi obijciuntur, per ſe, eo ipſo in genere moris ſunt, quatenus rationi cõſentanei, aut diſſentanei, medij, & indifferẽtes ex obiecto: Omnis autem actus, qui in genere moris reponitur, neceſſariò eſt voluntarius, & liber, cum ſit, licet non indè genus moris ducat, aut ſaltem rationem boni, mali, vel indifferentis, vt obijcitur rationi, ſed quia per ſe cum ratione conſentit, vel pugnat.

Quinto Quæritur, An in appetitu ſenſus peccata inhærent lethalia, quem appetitum Theologi frequenter ſenſualitatem appellant? quod eſt quærere: an poſſit in ſenſualitate lethale peccatum ineſſe? S. Th. 1.2.q. 74.a.4. veteres ſcholaſticos ſecutus, de venialibus peccatis id conceſſit, de lethalibus negauit, venialia ſcilicet in ſenſualitate, inquit, poſſunt inhærere, lethalia ſolùm in ratione, & voluntate ſedẽ habere queũt. Quæ ſententia, & cognita, & explicata ſane perquàm difficilis eſt. Aut enim peccatum accipitur, vt eſt quidam actus per ſubſtantiam ſuam, & naturam, & hoc modo poteſt eſſe in appetitu ſenſus, vt aperte liquet: aut vt eſt quippiam voluntarij, & liberũ, & tunc, & veniale, & lethale eſt in voluntate, & ratione, cum omne peccatum ſit voluntarium, & ex aliqua mentis deliberatione proficiſcatur. Caiet. 1. 2.q.74. a.4. vt S. Thomæ ſententiam tueretur, nouam aliam, ſed non veram excogitauit; nimirum, appetitum ſenſus in homine per ſe, abſque vllo rationis, & volũtatis actu, hoc eſt, ſine conſenſu explicitò, aut implicitò eſſe libertatis participem, ſed exiguæ, tãæ ſcilicet, quæ ſufficiat ad leue, & veniale delictum, ad lethale nõ item, quod plenam animi deliberationem requirit. Id autẽ probat eo argumento, quòd ſenſus interni in hominibus hoc ipſo, quòd ſunt cum intelligentia, & ratione connexi, & cõiuncti, functiones aliquas obeũt, quas belluæ præſtare, & exequi nequeunt: Et ita, inquit, ſenſus interior aliquando ratiocinatur in homine circa ſingularia. Quæ ſententia communi cæterorũ Theologorum conſenſu rejicitur. Et meritò ſanè: quia ex Auguſtino l.1. retract. c.15.& lib.3. de lib. arbi. c.17.& 18.& philoſophia morali apertè conſtat, nullum eſſe peccatum, quin ſit voluntarium. Deindè, ſi vera eſſet Caietani ſententia, omnes in appetitu ſenſus, actus qui verſantur in malo, & in eo, quod turpe eſt, eſſent peccata: poſſent etiam homines dormientes peccare, quia appetitus ſenſus ſolutus eſt ſomno, licet ratio ſit oppreſſa. Conrad. 1.2.q.74.a.4. vt prædictam S. Thomæ ſententiam tetineret, docuit ad lethale peccatum neceſſarium eſſe expreſſum volũtatis conſenſum: & proinde rationis, & voluntatis actum: ad veniale verò ſufficere implicitum, & tacitum conſenſum, qui ſine vllo actu rationis, & voluntatis eſſe poteſt. Sed hoc fundamentum planè infirmum, & falſum eſt: quia in lethali quoque crimine implicitus, & tacitus ſufficit voluntatis cõſenſus. Dur. 2.d.24.q.5. Medi. & alij iuniores 1.2.q. 74.a.4.& Corduben. lib.1. ſuarum quæſtionum. q.13. aiunt, appetitum ſenſus dupliciter accipi, vno modo ſumitur, vt præuenit plenam rationis deliberationem, & tunc appellatur ſenſualitas. ita vt ea nihil aliud ſit, niſi appetitus ſenſus perfectam animi deliberationem præcurrens. Altero modo, vt plenum rationis ductum ſequitur, & ita vocatur appetitus ſenſus, nõ ſenſualitas: quò fit, vt omne lethale crimen ſit in ratione, & voluntate; quia abſque plena animi deliberatione nõ committitur: Veniale verò poſſit inhærere in ſenſualitate, quæ plenã titur. Veniale verò poſſit inhærere in ſenſualitate, quæ plenã mentis deliberationem anteuertit, & proindè leuiter, non grauiter poteſt delinqueræ. In appetitu tamen ſenſus poſſunt eſſe actus, qui ſint venialia, & lethalia peccata, quippe qui ex plena animi deliberatione aliquando operatur. Quorum ſententia quibuſdam non placet, quia cum S. Thomæ, & veterum Theologorum mente ſentiunt non conuenire: nam S. Th. p.3.q.18.a.1.& 1.p.q.81.a.1. planè, & manifeſtè teſtatur in Chriſto Domino fuiſſe ſenſualitatem, in quo tamẽ appetitus ſenſus rationẽ ſequebatur, non anteibat. Præterea, veteres ſcholaſtici ideò negant in ſenſualitate lethale peccatum eſſe poſſe, quoniã auertit à fine, & à Deo: & rationis eſt, vel in finẽ quippiã dirigere, aut ab eo abducere. Vndè opinantur ſententiam S. Thomæ, & aliorum veterum ſcholaſticorum eſſe, veniale peccatum non auertere hominem à Deo, cum eius amicitiã non diriman, nec gratiam tollat: ſed lethale alienat hominem à Deo, quia ab eius amicitia, & ſo-

Med. 1.2. 1.74. ar. 2. ad 4um.

Mag. 2.d 24. & ibi Theologi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciante vlissungit, & propterea lethale insidet in ratione, & voluntate, quibus mortem, & interitū spirituale affert: Venale verò potest quidem rationi, & voluntati inesse, in quibus saepe existunt, & pullulant subitu, & serpentini superbiæ, inanidiæ, ambitionis, inanis gloriæ, impietatis, iræ, & odij motus: inest tamen sensualitati, in qua inhærent quoq; actus inuidiæ, iræ, & cupiditatis: qui actus licet, quatenus vitiosi, voluntatij sint, & proinde non absque ratione, & voluntate fiant: verè tamen per substantiam suam, actus, sunt appetitus sensus: lethale autem nequit esse in sensualitate, id est, appetitu sensus, non quòd actus lethalis culpæ non sit saepè actus eius appetitus, sed quòd lethale crimen mors est, & interitus animæ & proinde rationis, & voluntatem auertit, & alienat à Deo. Veniale autem, cuius actus est in appetitu sensus, in ratione, & voluntate non ponitur: non quia quatenus est voluntarium peccatum ad rationem, & voluntatē non spectet, sed quia mortem, & interitum gratiæ non infert menti, & proinde eam à Deo non auellit, & abstrahit: cùm tamen appetitum sensus à recto, & bono dimoueat. Et hæc quidē illi, vt S. Thomæ sententiam exponāt. Fortassis sententia S. Th. consistit in his. Primò, lethale peccatum, quamuis aliquando sit actus, qui re ipsa sit in appetitu sensus vt in subiecto, cui inest, sempes tamen est rationis, & voluntatis tanquam mouentis, vel saltem non repugnantis appetitum sensus: quoniā lethale peccatum non fit, nisi mens ipsa expresè, vel tacitè consentiat: vndè menti tanquam mouenti, aut non refrenāti appetitum sensus lethalis culpa tribuitur, potiùs quàm appetitui sensus. Secundò, veniale peccatum saepè est in appetitu sensus præueniente plenam mentis deliberationē, & sequenti semiplenam, & imperfectam rationem: vndè huiusmodi peccatum potiùs in appetitum sensus, quàm in mentē conijcitur, & potiùs est peccatum appetitus, quàm mentis: quia non mens huiusmodi peccatum facere plenè deliberat, sed appetitus seipse mouet ad id, quod turpe, & malum est, perfectam quidem mentis deliberationem præcurrens, sed imperfectam rationem sequens. Quare S. Th. 1.2. q. 74. a. 3. ad. 3. ait illud, quod homo facit sine deliberatione rationis, non perfectè ipse facit: quia nihil operatur ibi, id, quod est principale in homine: vndè non est perfectè actus humanus: & per consequens non potest esse perfectè actus virtutis, vel peccati, sed aliquid imperfectū in genere horum: vndè talis motus sensualitatis rationem præueniens, est peccatum venale, quod est quiddam imperfectum in genere peccati: sic ille. Hinc etiā est, vt idem S. Th. 1.2. q. 74. a. 2. ad. 1. negauerit, peccata esse in membris, aut sensibus externis: quia membra, inquit, corporis non sunt principia actuum, sed solùm organa: vndè, & comparantur ad animam mouētem, sicut seruus, qui agitur, & non agit: potentiæ autem appetitiuæ interiores, cōparantur ad rationem quasi liberæ, quia agunt quodāmodo, & agūtur. Sic ibi, significat S. Thomas, appetitum sensus aliquando perfectam mentis deliberationē præcurrere, & ideò aliquando in eo esse venialia peccata, quæ homo ex plena deliberatione non facit, & ideò potiùs dicuntur esse peccata appetitus, quàm mentis: at cùm membra corporis, & sensus externi feruntur ad malum, in culpa est mens ipsa potiùs, quàm corporis membrum, aut sensus: quia membris, aut sensus corporis non se mouet, sed mouetur ab animo.

Sexto Quæritur, An omne lethale peccatū insit in parte, siue ratione superiori? Augustinus lib. 11. de Trinitate c. 12. 13. & 14. duas partes distinguit in anima, superiorem, & inferiorem. Superiorem vocat, quæ æterna cōtemplatur, & perspicit, aut de temporalibus secundum æterna diiudicat; Inferiorem verò, quæ temporalia tantummodò cogitat, & curat. Potiò partis inferioris nomine, nō intelligit solùm partem sensus, sed totam mentem ratione, & voluntate constantem, temporalibus tamen intentam. Ex qua Augustini doctrina, S. Th. 1.2. q. 74. a. 4. & 5. & Theologi cum Mag. in 2. d. 24. collegerunt omne lethale peccatum sedem habere in parte superiori: quia lethaliter non peccatur, nisi cùm æterna Dei regula directò, vel indirectò deseritur; quia peccatum est dictum, factum, vel concupitum cōtra legem Dei. Quare sicut omne peccatum quatenus est voluntarium, insidet in voluntate: sic omne lethale crimen, cum sit legis æternæ violatio, in parte residet superiori, licet actus, qui est lethalis, per substantiam suam insit in parte inferiori. Obijcies, Ethnicus homo, aut Christianus rusticus, & ignarus saepè lethaliter delinquit, nihil cogitans de æterna Dei lege, quam deserit, & violat, ergo lethale non semper inest parti superiori. Respondeo, Omne lethale peccatū committi cum notitia honestatis, & rectæ rationis, quæ deseritur, ac negligitur: non enim potest esse peccatum, nisi cum scienter contra rationem, & legem admittitur. Omnis autē à lege, & iure declinatio, est hoc ipso à regula æterna aberratio: quia si volumus bona æterna adipisci, oportet nos ipsos in officio virtutis continere. Vt ergo qui, quod est necessarium ad finē deserit, respuitue, eo ipso, à fine deficiti ita qui grauiter neglecta lege, & recta ratione delinquit, in eo, sese abducit, & auertit à Deo. Lethale igitur omne crimen explicitè, aut implicitè est à regulis æternis aberratio, & proindè insider in parte superiori, cuius est, vel æterna perspicere, vel illa deserere, atque contemnere.

Septimò Quæritur, An peccatum, quod est consensus in delectationem, in hoc differat ab eo, quod est consensus in opus, quod hoc sit in parte superiori, illud verò in parte inferiori? S. Th. 1.2. q. 74. a. 6. & 7. Augustinum secutus, hæc peccata ita distinguit, quod consensus in delectationē, ad rationem inferiorem pertineat, ad superiorem verò consensus in opus, quæ sententia est magna difficultate implicata. Nam consensus in delectationem saepè est lethalis, at lethale crimen ad rationem superiorem diximus pertinere. Præterea, multa sunt delectationis morosæ peccata, quæ interius tantummodò perficiūtur, veluti superbia, inanis gloria, odium, ambitio, ira, inuidia: ergò huiusmodi peccata solùm parti inherent superiori. Caietanus respōdet: ideò consensum in delectationem spectare ad partem superiorem, quia suapte natura ad opus refertur, & dirigitur, consensus verò in opus nō refertur in aliud: superioris autem partis est dirigere, non dirigi: cōtra verò inferioris dirigi, non dirigere. Sed certè hoc fundamentū positum à Caietano aliis non placet: quia multa sunt malefacta, quæ minimè in seipsis finiuntur, & desinunt, sed in aliud referuntur; plerāque itē delectationes internæ sunt, quæ in seipsis terminantur, & complentur, vt diximus. Alij videtur intelligere nomine delectationis solùm veniale peccatum. Sed Augustinus etiam de lethali, & mortifera delectatione loquitur, cùm eam dicit ad partem inferiorē pertinere: ait enim propter eam hominem totū damnari, nisi Christi gratia remittatur. Quare nec est, quòd multum laboremus hac in parte de Augustini sententia: nec itē est, quòd Caietani interpretationem facilè refutemus. Nam Augustinus docere voluit, cùm opere, & facto ipso, delinquimus, tria esse, sicut in primo nostri parētis Adæ peccato, tria fuerunt: fuit in illo serpens suggerens malū: fuit mulier malum viro proponens: fuit vir peccatum consentiens: sic cū facto ipso peccamus, saepè vsu venit, vt sit sensus carnis, obijciens illecebras voluptatis, & blandimenta corruptæ libidinis: & sit appetitus animalis, mentē ipsam voluptate deliniens, & alliciens: & sit mens ipsa, quæ in opus consentit. Ergò verū est, quod ait Caietanus: Augustinum scilicet, & S. Thomā locutos fuisse de peccato, quod ex cogitatione, & sensu, & delectatione ad opus peruenit: incipit ex sensu suggerente malū, continuatur in appetitu voluptate quadam hominē inuitante ad opus, & tandem completur in opere, quia mens ipsa consentit. Non loquuntur Augustinus, & S. Thomas de iis delectationibus, quæ in eiūs consumantur in mente, sed de iis, quibus peruenitur ad opus, in quo tota peccati culpa completur, & ipsum opus non refertur in aliud.

De causis peccatorum. Cap. XXII.

Animaduertendum est, multas esse peccatorum causas: alias quidem intrinsecas, vt vocant, ex parte hominis, alias exttinsecas. Inter intrinsecas autem causas censentur ignorantia, animi perturbatio, metus, ira, cupiditas: de quibus suo loco disputatum est: item mala voluntatis electio, & habitus vitiosus, de quibus nonnihil attingam. Inter exttinsecas verò sunt res, quæ nobis obiectæ in sensus incurrūt, peccatorum occasiones innumeræ, impulsus dæmonum mala suggerentis: de quibus nihil attinet disputare. At quia Deus peccati auctor nequaquam est, & tamen sine eo actio, quæ est peccatum, non fit, quo iudice, & vindice peccata puniuntur: itē quia accidit, vt peccatum vnum sit pœna alterius: ideò diligenter explicare, oportet, quo pacto Deus peccati causa, & auctor non sit.

Primò igitur quæri solet, An Deus aliquo modo causa peccati dici queat? Mag. 2. d. 37. ait esse quorundā opinionem peccatum, quatenus actio est, à Deo nō esse: sed ab homine, vel diabolo. S. Th. 1.2. d. 37. q. 1. a. 2. & Ægid. 2. d. 37. q. 1. a. 2. decenter eam sententiam esse errori proximam immò errorem continere; vndè ea opinio communi Theologorum consensu rejicitur. 2. d. 37. nam sicut quidquid est, sine Deo fieri, aut esse non potest, eo quod Deus est prima omnium causa, primum bonum: sic etiam cum Deus sit primus actus, primum agens, primum mouens, nullus actus, nulla actio, nulla motio esse potest, quæ non sit à Deo. Dur. 2. d. 1. q. 5. & 2. d. 37. q. 1. Aureo. 2. d. 37. q. 1. fenserunt Deum cum causis secundis non agere proximè, sed remotè, nam eas conseruat, & finit operari, & efficere per vires ipsis datas, cum fuerunt à Deo initiò procreatæ. At hæc opinio, vt errorem etiam

cum in fide continens communi Theologorum consensu refellitur. Tota huius rei controuersia in eo sita est, cur peccatum in hominem conseratus, in Deum non item: cum tamen Deus, & homo ipsum opus efficiant, cui est primario coniuncta, per quam actus bonitate debita, & conuenienti rationis ordine caret. Quidam ingenuè fatentur, Deum non quidem peccare, sed esse, & mali operis auctorem, & boni: quia quodcunque opus, licet malum sit, actus quidam est, & actus hoc ipso quod est, sine Deo fieri non potest. Quod autem Deus non peccet, inde est, quod peccatum non fiat eius suasione, impulsu, consilio, vel iussu. Sed adhuc argumentum vrget: nam hoc non sufficit, eo quòd cum peccantibus opitet etiam eos non operari, aut cōsentire, ne peccemus. Scotus respondet: Deum auctorem peccati non esse: quia nullis legibus tenetur, & ideò nō debet actum, qui malus est deuitare, homo verò debet. Sed nodum difficultatis plenè non soluit: quoniam peccatum saepè est actus per se malus: ergo fieri bene etiam à Deo nequit. Gab. Ocham, Maior, & alij respondent, Deum facere actum, qui malus est, sed non peccare; & dici non posse Deum esse causam peccati, at non peccare, quoniam peccare non est idem, quod facere actum, qui malus est, sed facere actum malum malè. Deus autem non facit malè, sed homo. Cæterum dici non potest, Deum esse causam peccati, quoniam peccatum, vt peccatum est, contra rectam rationem, & Deum est, sed Deus non facit actū malum, vt malus est: illicet faciat actum, quatenus actus est, qua ratione, mali rationem non habet. Sotus ait, Deum non esse causam peccati, quia non facit actum malum, vt causa moralis videlicet suadendo, præcipiendo, consilium dando, sed vt causa naturalis. Sed contra vrget argumentum, quoniam Deus extra seipsum quidquid facit, sponte sua facit, & hoc sufficit, vt quis peccare queat, si scienter, & liberè operetur. Canus ait, rationem peccati non esse rationem rei, sed intellectus, non placet. Inter Scholasticos igitur hæc controuersia exagitata, variis modis diluitur, quibus prætermissis breuiter dicendum existimo, nihil fieri à Deo, nisi sit à Deo volente: Deus enim non nisi per voluntatem quicquam in rebus efficit. actum verò peccati, quatenus peccatum, non quatenus actio quædam est, Deus voluntate (quam vocant) antecedenti non vult, nec enim suadet vllo modo, vel iubet fieri peccatum, nec consilium dat, vt fiat, nec naturam rationis compotem condidit, aut vires, facultates, auxiliaue vlla præstat ad peccandum, nec vllum momentum sua opera præuenit, hoc est, nemini suggerit cogitationem malam, vt delinquat, sed contra potius omnem actum malū prohibet, ac ne fiat, aptat, & idonea subsidia confert. Solum igitur operatur cum homine peccante, at ea Dei operatio non est qua qui peccat incitetur, vel moueatur ad peccandum, sed est operatio hominis conditæ naturæ conueniens: res enim institutæ, & diuinitus procreatæ, nihil prorsus efficerent, nisi Deo cum ipsis operāte. Quo fit, vt actus peccati, nō quatenus actus quidā est, hoc enim modo nō mali, sed potius boni rationem habet, sed quatenus peccatum est conuenienti, & debito rationis ordine vacans permittente Deo fiat, non tamen voluntate. At inquies: Non permittit, nisi volens: Respondeo, permittere quidem Deum volētem eo, quòd vult permittere peccatum hominis, sed peccatum haud velle, & propterea magnum discrimen est inter operationem diuinā, qua cum hominibus operatur in bonis, & inter operationem eius, qua operatur in malis. Operatur enim in bonis volens, vt ea sint, & fiant, nō solum, vt actus sunt, sed etiam, vt bona sunt, & ad ea cōmodū, & opportunū auxiliū dat, ac mouet, flectit, voluntatē, & facit, vt velit: at verò operatus in malis, vnà cū homine peccāte faciens actū, vt actus est, nō tamē voles aut faciens actū, vt malus est. Et idcirco peccatū in peccātē ipsum, vt in auctorē conferur, in Deum non item: quoniam is, qui peccat, eo ipso perperam & malè vult actum, vult enim contra rectam rationem: Deus eundem actum vult, & facit: sed non malè, quia non contra legem, aut rectam rationem.

Oppones 1. Homo cum peccat, nō vult peccatū, vt malum, quia nemo malum, vt malum velle potest, nec malū, vt malum appeti potest. Ergo homo, cum peccat, etiam malum ipsum vult, vt bonum est. Respondeo, ideò hominem peccare, quia vult, quod turpe, & malum est, licet id velit, vt sibi vtile, vel iucundum: & ideò velit, quod est contra legem, & rectam rationem, quamuis id velit, vt sibi vtile, vel iucundum: Deus verò cum facit actum malum cum homine peccante, non vult, aut facit, quod est turpe, vt sibi vtile, vel iucundum: sed solùm facit vnà cum homine actum malum, vt actus est, ac proinde illum male non facit, aut vult homo, est iucundum, vel vtile, vult tamen, & facit turpiter, & malè, quia contra rationem, & conscientiā: Deus verò vult, & facit cum homine, sed non malè, quia non contra rationem, eò quòd tantùm velit, & facit actum, vt actus est, qui ea ratione sine Deo fieri nequit.

Obijcies 1. Sunt quidam actus per se, hoc est, sua natura mali, cuiusmodi sunt odiū Dei, mendacij, ergò huiusmodi actus fieri bene non possunt etiā à Deo: nihil enim fieri potest sine sua natura: alioqui enim homo fieri posset, & nō ratione præditus. Respondent aliqui, nullū actum ita esse moraliter per se malū, quin fieri bene queatnā quicunq; actus per se malus, actus quidā est, & hoc ipso, quòd actus est, malū rationē non habet, sed ideò est per se malus, quia nō est malus eō, quòd lex aliqua scripta, vel potius ipsū prohibeat: sed quia talis est, vt nemo præter Deum possit cum bene scienter facere, aut velle, quia si scienter, & sponte voluerit, aut fecerit, eo ipso volet, aut faciet contra cōscientiā, aut rectā rationē. Sed certè actus per se malus ideò est, quia bonus esse non potest. Quare aliter dicendum existimo odiū Dei, vt odium est, mendacium, quatenus mendacium, furtum, vt furtū, homicidiū vt homicidiū est, nunquā; aut à nemine fieri potest bene: sed Deus non facit odiū, vt odiū: sed vt est quidam actus, & vt actus est, boni rationē habet, non mali: boni, inquā naturalis, non mali moralis, homo verò facit odiū Dei, vt odiū est, & non vt actus quidā est. Similiter, Deus non facit mendacium, vt mendacium est, furtū, vt furtū, aut homicidium, quatenus homicidiū: sed quatenus actus quidam est, homo verò est auctor mendacij, furti, & homicidij, & ideò homo est auctor peccati, siue mali moralis, nō Deus. Tertiò obijcies, si quis scienter operaretur cum altero peccante, nec cum eo delinquere diceretur, etiāsi nollet actum peccati, nec consilio, suasione, imperio, vel prece peccatum alter cōmitteret. Cur ergò Deus cùm volens operetur cum peccantibus, auctor peccati non est? Propter huius argumenti vim quidā affirmant, in Deū nequaquā peccatū posse conferri ob id, quòd cum peccantibus operetur tanquam causa naturalis, non moralis: peccatum autem quatenus tale, non in causas naturales, sed in morales referendum est, quippe quæ consilio, hortatu, iussu, prece, vel impulsu suo mouent ad agendū. Cæterùm non videtur hoc responsum omnē argumenti vim labefactare, quoniā Deus voluntariè, & liberè extra seipsum operatur, non naturaliter, hoc est, non ex necessitate naturæ: & ingenuè fatemur peccata referri nō posse in causas ex conditione naturæ necessariò operātes: ad peccandū enim conspirant intellectus quidē cognoscendo, & res, quæ obijcitur, mouendo, habitus vitiosus reddendo habilem voluntatē, & animū, quæ suis viribus consociatis agēdo non peccant, cùm naturaliter agant, vel faciantur: at verò Deus libere cū peccāte homine operatur, ideò agitur, si quis libere operaretur cū peccante, delinqueret, & non Deus: Respondent Deum non esse causam mortis consilio, hortatu, mandato, impulsu, vel auctoritate ad peccandum mouentem. Cōtra hoc vrget adhuc argumentum: quia quilibet alius peccaret, etiāsi solùm cum peccante operaretur nihil suadendo, præcipiendo, rogando, auxiliando, vel impellendo. Respondent, Deum non esse auctorē peccati, quia peccatum nulli tanquā auctori est imbuēdum; nisi talis sit in agendo causa, vt possit à recto deflectere. At enim hoc est, quòd in argumēto quæritur, cur potiùs homo, qui cum peccante operatur, à recto deficiat, quàm Deus: nam hoc ipso, quòd Deus cum peccātibus operatur, videtur à recta ratione recedere. Respondens, hominem cum peccāte operante delinquere, & à recto aberrare, quia legibus rectæ rationis in agendo subijcitur, quibus operari prohibetur cum altero peccante: at Deus in natura subsistit omnibus legibus solutus: ipse enim est per se recta ratio, lex, & bonitas. Aliud quippiam, meo iudicio, addi oportet, vndè argumento plenè satisfiat, Deum nempè tantummodo cum peccante operari, quæ quidem operatio omni vitio, & culpa vacat, eò quòd Deus est prima omnis causa, sine cuius operatione nihil omninò naturæ ab eo conditæ, & institutæ facere queat. Inter naturas autem, hominem ratione, & libero arbitrio præditum procreauit, ac sicut reliquas finit iuxta conditiones, ac vires sibi datas agere: & propterea ipsis suam operationem non subtrahit, ita etiam naturam rationis, & libertatis comporem permittit agere iuxta voluntatem, & arbitrium suum: alioqui enim aut operationē suam denegare, aut liberum arbitrium necessitate quadam cogere deberet. Melius autē Deus iudicauit fieri in vniuersum, vt naturæ omnes iuxta facultates, & vires sibi inditas operentur, quàm suā operationem subducere. Quo fit, vt liberum arbitrium in suis actionibus, vt præmij, & laudis capax est, sit etiam pœnæ, ac vituperationi obnoxium. Ex quo etiam perspicitur, magnum esse discrimen inter hominem operātem cum eo, qui peccat, & Deum ipsum: nā homo cum peccante operatur, cū posset, & deberet non operari: eius enim operatio non est peccanti ad agendum debita; at verò operatio diuina

Cap. apud Med. 1. a. 1. 79. a. 2.
Canus apud Medi nam. 1. 2. 1. 79. a. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex ipsa prima rerum institutione, est omni creatæ causæ agenti necessaria & debita. Posset quidem Deus non operari, & proinde voluntarie, & libere operatur: Verùm id agit iuxta modum naturæ iam institutis debitum.

Secundò Quæritur, An Deus præfiniat peccata? Præfinire, est ante statuere, atque decernere, quid sit in rebus agendum. Sunt tres opiniones, quarum prima docet, Deum nullum opus liberum præfiniisse, sed tantùm quicquid ex necessitate naturæ sit, ita vt omnes naturales causas ad suos effectus destinauerit, liberas verò in suo arbitratu reliquerit; quamuis cum ipsis operetur. Quod probat auctoritate Damasceni lib. 2. de fide orthodoxa cap. 30. dicentis, Deum omnia quidem prænosse, non tamen præfinire. Ac subdit rationem: Peccatum enim admitti non vult, nec virtuti vim afferri: quare, inquit, prænoscit quidem Deus, sed non præfinit, quæ sunt in liberi arbitrij potestate. Huius sententiæ fundamentum est, quia si ea, quæ sunt in liberi arbitrij potestate præfinisset Deus, libertatem sustulisset. Diminum enim decretum est efficacissimum, cui resisti non potest. Si enim concesseris posito semel diuino decreto, liberum arbitrium posse contrarium efficere, necesse erit, vt fatearis posse diuinam voluntatem impediri, variari, mutari, tolli. Rursus, in nostra potestate non est diuinum decretum ponere, quia Deus per seipsum sine nobis omnia præfiniuit. Ergò si iam ab æternitate positam impedire, aut mutare non possumus, sequitur, vt ex necessitate operemur: hoc autem dici non potest, ergò Deus nõ omnia præfiniuit. Secunda opinio concedit, Deum omnia bona siue naturalia, siue liberta præfiniisse, sed non peccata. Et certè Augustinus, Prosper, & Fulgentius locis infra citandis videntur id magna ex parte docuisse. Sentiunt enim contra Pelagianos, Deum prædestinasse quidem hominum benefacta, & merita, non tamen peccata. Iuxta hanc itaque posteriorem sententiam præfinitio diuina nihil de libertate voluntatis detrahit: quamuis enim eius patroni fateantur Deum benefacta liberi arbitrij præfiniisse, malefacta tamen ideò inficiãtur præfiniisse, non quia præfinitio diuina nostri arbitrij libertatem tollat, aut minuatsed quia ad malum, nullum præueniẽs auxilium præstat, hoc est nemini malam cogitationem suggerit, cum tamen ad omnia benefacta opem ferat, hoc est bonam cogitationem insti llet. Tertia opinio in vniuersum ait, Deum præfiniisse benefacta, & malefacta hominum. Benefacta quidem omni ex parte, quia sunt: malefacta verò, quatenus sunt quidam liberi arbitrij actus, non tamen quatenus à recta ratione dissentiunt, aut debita bonitate carent: quia vt actus sunt, re ipsa existunt, fiunt, & conseruantur, & ideò boni rationem habent. Id probant vnica ratione, quia diuina voluntas omnium rerum est prima causa, sine qua nihil est, aut fit, siue sit natura, siue res, siue actio, siue motio: ergò ab æternitate voluit, vt esset omnis res, natura, motio, actio, quę processu temporis fit. Inter has opiniones quidam pauci inniores Theologi primam tuentur, vt liberi arbitrij vim, & facultatem in agendo liberam defendant: sed fortassis, vt voluntatem nostram liberam faciant, faciunt sacrilegam, dum negãt Deum libera nostra opera bona præfinire. Forte nihil aliud significare volunt, nisi Deum non præfinire eo modo, quo præfinit effectus causarũ, necessariò se naturaliter agentium. Alij itidem recentiores secundam sententiam acriter tuentur, ne Deum peccati auctorem faciant, & ne cum Caluinistis, & Lutheranis sentire videantur, dicentibus Deum in nobis peccata facere, sicut facit etiam ipsemet bona nostra opera. Existimo autem authores tertiæ sententiæ nihil cum Caluinistis & Lutheranis sapere, quia non eo sensu, quo isti hæretici, dicunt Deum præfinire peccata, quatenus actus sũt. Alij verò tertiæ sententiæ ita adhærent, vt asserant cæteros cum Pelagianis sentire, dum negant actus nostros etiam malos non præfiniri à Deo, vt actus re ipsa sunt. Alijs videtur tertiam sententiam, nescio quid absurdi, & incommodi habere, quòd malefacta nimirum præfiniat Deus, quoniam inde colligi videtur, voluntate, ac decreto Dei mala, & peccata fieri: sat is ante statuere, & deliberare aliquid videtur, qui finẽ constituit, & ea, quæ conducunt ad assequendum finem, destinat ac dirigit: Sed Deus nullum peccatum proponit, vt finem, in quem intendamus, & quem actione veluti cursu petamus, nec aliquid adhibet, vt aliquis peccati actum eliciat: sed tantùm cum ijs, qui peccãt, operatur. Nec obstat, si dicas, præfiniisse quidem Deum actum peccati, vt actus est, sed non vt rectæ rationi contrarius, aut debita bonitate priuatus; quia obiiciunt alij hoc idem de eo, qui peccat, dicere oportere. Qui enim peccat, tantummodò ante decernit facere actum, qui malus est, & solùm vult actum qui est peccatum: neque enim vult, quæ est in actu malo cum recta ratione repugnantiam, nec debitæ bonitatis priuationem: hæc enim, cum in quodam respectu, & ordine consistant, per se, & directò non sunt voluntaria, sed consequuntur actum, qui est peccatum. Prima item opinio nescio quid bonis operibus ac potissimum gratiæ diuinę, & Deo omnipotenti derogare videtur. Verùm de hac ipsa opinione satis superque, nostro quidem iudicio dicemus, cum de gratia disputabimus. In præsentia solùm contra tertiam, & secundam opinionem argumenta proponemus, vt clarius intelligamus, in quo sita sit huiusce rei difficultas. Contra tertiam, videtur omninò, à Deo malefacta præfinita minimè fuisse: nam præfinire, vt prædixi est ante statuere, quid sis, in quibusque rebus acturus, quid vitaturus sit Deus, sicut quia omnium præscientiam habet, ideò quid sit in quaque re futurum, ex omni æternitate certò prænouit: sic quia omnia prouidet, ideireò suo consilio, & nutu ex æternitate de singulis constituit, quid suo tẽpore sit facturus, quid refutaturus. At de peccatis quidem decreuit ea non facere, & propterea fieri prohibuit, ac voluit. Præfinire item, est anteuelle quid sit agendum: at Deus nunquam voluit, vt mali quicquam fieret. Amplius, præfinire, est ante aliquid decernere de fine proposito assequendo, & de commodis, & idoneis remedijs ad eum consequendum opportunè adhibendis; Deus verò nunquam peccatum, vt finẽ præstituit, nec quippiam adhibet, proponit, aut offert, quo quis peccet. Ad hæc, cum quis peccat, Deus non suadet, non præcipit, non excitat, non impellit, non consilium dat, vt faciat actum, qui est peccatum: ergò non præfiniuit malefacta. De bonis ideò longè ante statuisse dicitur, quia decreuit ad ea suadere, hortari, monere, excitare, & impellere. Obijcies S. Thomam 1.p.q.23.a.5. ad 1. asserentem fieri non posse, vt aliqua faciat Deus, quæ non præscierit, & præordinauerit facere: quia ipsum facere subditur præscientiæ, & præordinationi ipsius. Respondent cæteri, nihil fieri, quod non prænouerit Deus, non quia decreuerit omnia facere, quia malũ siue peccatum non facit; sed quia constituerit cum rebus singulis operari. Et negamus, inquiunt, esse à Deo præfinita mala eo pacto, quo sunt bona diuinitus constituta: nam in bonis statuit non solùm operari cum naturis, aut voluntatibus bene agentibus, sed etiam eas ad id commodis auxiljs præuenire: at verò in malis solùm constituit permittere sponte sua, vt quis peccet, & solùm decreuit, operari cum voluntate male operante, non tamen eam ad malum excitare, aut præuenienti aliquo suo auxilio præparare. Deindè, si obijcias: peccatum est actus, & ea ratione est quæ

est quædam res: at quicquid rationem, & vim habet rei, subijcitur diuinæ volũtati, quæ potest efficere nutu suo, & arbitratu quicquid potest esse. Respondent cæteri, peccatum esse actum quidem, sed cum ratione pugnantem: actus verò rationi aduersos, & inimicos Deus non vult, & ideò ex æternitate eos nequaquam præfiniuit; auctores verò tertiæ sententiæ ita colligunt: quia Deus est ipsum primum, quod est, ideò nihil est, quod ab eo non sit, sic quia est primus actus, primum agens, primum mouens; ideo sine ipso esse non potest vllus actus, vlla actio, vlla motio: ergo peccatum, vt est quædam actio sine eo esse, aut fieri nõ potest, sed Deus extra seipsum nihil facit, nisi ab æternitate voluerit, vt id certo tempore fieret. Item, peccatum, vt actio est, masi rationem non habet, sed boni: nã si homo peierando, occidendo peccat, amens tamen, siue furiosus, vel dormiens peierando: vel occidendo non peccat; ergo idem est naturaliter actus, qui in vno est mortaliter bonus in altero malus; & ideò odio peccatum, vt actio est, Deus non habet, nihil enim odio habet naturam hominis, licet in eo, odio habeat, iniquitatem. Item, sicut opus bonum est à Deo, non solum, vt actio est, sed vt bona actio est, eo quod Deus; sicut est primum agens, sine quo nulla actio est, sic etiam est primũ bonum, sine quo nullum bonum est: ita etiam peccatum quatenus actio est, sine Deo non fit, at quatenus malũ est, à Deo non est. Quidquid sit de hisce opinionibus, quæ fortassis si benignius, & minus explicẽtur, secum non pugnãt; quamuis verbo inter se plurimum distare videantur, nihil in præsentia definio, sed solum ostendo, quid viri alioqui Catholici, & docti sentiant, quid doceant, quid dicant, & quid in singulis eorũ sententijs difficilè appareat. Aliorum esto iudicium. Ego quidem primam opinionem in eum sensum accipio, in quem existimo eam accepisse Damascenum, cùm dixit, Deum præscire omnia, sed non præfinire omnia: id dixit Damascenus contra Manichæos, qui omnia dicebant fatali quadam necessitate euenire: & ita cũcta ex suis causis esse decreta, vt suis quæque temporibus necessariò contingant: & proinde liberũ arbitrium è medio iuxta Manicheorum hæresim tollebaturita S. Tho. 1. p.q.23.art.1. ad 1. Damascenum explicuit. Secunda sententia solùm contendit, Deum opera hominum, quæ mala sunt, nunquam voluisse voluntate antecedenti, ita vt Deus nec præceptum, nec consilium de peccato det, nec malam cogitationem suggerat. Tertia opinio tantum docet, opus, quod malum est, vt actio quædam est, boni naturalis rationem habere, & eatenus fieri à Deo, quatenus est actio, & motio.

In hac itaque controuersia concludo cum Augustino libro primo de prædestinatione sanctorum capite decimo: Prædestinatio est, quæ sine præscientia esse non potest; at potest esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus: præscire autem potest, etiam ea quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata; & cum Fulgentio libr. 1. ad Monimum capite 24. Deus omnia hominum opera, siue bona, siue mala præscíuit: sed sola bona prædestinauit, quæ se in filiis gratiæ facturum esse præscíuit. Ité codẽ capite, Non omnia prædestinauit, quæ præscíuit, quãuis omnia prædestinata præscíuerit. Præscíuit enim volũtates hominũ bonas, & malas; prædestinauit autẽ non malas, sed solas bonas, capitul. 16. Quod datum se præscíuit, in æterna bonitatis dispositione prædestinauit: ipsa est enim prædestinatio Dei sempiterna, nempè dispositio futuri operis Dei: in iniquis autem puniturus est, quòd vt essent mali non dedit, nec eos ad iniquitatem aliquam prædestinauit, quia vt iniqua vellẽt, hoc eis daturus ipse nõ fuit. Idem docet capit. 17. 19. & 20. Prosper ad obiectiones Vincentianas in responsione decima: Cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem est: adulteria enim coniugatarum, & corruptelas virginum non instituere nouit Deus, sed damnare, nec disponere, sed punire. Non ergo casus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei, aut excitauit, aut suasit, aut impulit. Idem in responsione vndecima: Nihil ergo malorum negociorum prædestinauit Deus, vt fierent, nec animam turpiter, & malè victuram ad hoc, vt taliter viuceret, præparauit. Sed talem futuram non ignorauit, ac de tali iuste se iudicaturum esse præscíuit: atque ita ad prædestinationem eius nihil aliud referri potest, nisi quod ad debitam iustitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem. Idem quoque tradit in responsione 12. 13. 14. 15. Auctor librorum Hypognosticon libro sexto, statim post initium, ait. Prædestinatio quippè à præuidendo, & præueniendo, vel præordinando futurum aliquid, dicitur. Deus quicquid, antequam fit, præscit, prædestinat: & propterea prædestinat, quia quale futurum sit, præscit. Sed non omne, quod præscit, prædestinat: mala enim tantum præscit, & non prædestinat; bona verò, & præscit, & prædestinat. Quod ergo bonum est, præscientia prædestinat, hoc est, priusquam sit in re, præordinat, hoc enim cum ex ipso auctore cœperit, ordinat, & disponit. Id ipsum asserit auctor Augustini nomine prænotatus, in responsione ad articulos sibi falsò impositos, ar. 10. 11. 13. 14. Et Anselmus in lib. de concordia præscientiæ, & prædestinationis Dei cum libero arbitrio cap. 2. Certè hi omnes Patres videntur sensisse, nihil boni posse nos facere sine Deo præueniente, & adiuuante: hoc est, sine Deo bonam cogitationem suggerente, & sine Deo faciente, vt velit voluntas bonum, quod Deus ipse suggessit: sine Deo incipiente bonum, quod facimus, & sine Deo perficiente nobiscum bonum, quod cœpit: at peccata facit homo sine Deo malam cogitationem dãte, & sine Deo perficiẽte malum, quod ipse cœperit: neque enim cum quis peccat, in eo perficit Deus vllum malum, quod cœperit.

Ex quibus omnibus multi colligunt, Deum peccata non præfinire; quia voluntate antecedenti non voluit, vt quis vnquam peccet, nec statuit Deus præuenire hominis voluntatem ad malum, quia nunquam decreuit malam cogitationem suggerere. Colligunt etiam bona ideò præfiniri à Deo, quia cum fiunt, Dei voluntate antecedente, & præueniente geruntur, Deo hominem mouente, & instigante bonam cogitationem, quam per se ipsum, vel alios suggerit, & idonea, & commoda auxilia ferente, ac deinde hominem opportunis auxiliis excitatum, & motum adiuuante ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum. At verò peccata qui non fiunt Deo auctore, nec fiunt Deo volente, vt fiant, ideo Deus ea prohibuit, non voluit, vt fierent. Benefacta, inquiunt, præfiniuntur à Deo, malefacta non item: quoniam illa fiunt à Deo hominem præueniente, & adiuuante, & faciente, vt fiant: tum quatenus sunt, tum quatenus bona sunt. Hæc verò sunt ab homine, Deo quidem faciente, & volente voluntate consequenti, non antecedenti, vt fiant, etiam quatenus actus sunt. Obiicies, sæpè peccata fieri, aut consilio & suasione Dæmonum, aut hominum prece, & hortatu, aut impulsu rerum in sensus naturaliter incurrentium, aut incitante appetitus illecebra: Sed Deus cum his omnibus causis agentibus operatur, ergo fieri hæc singula hominem peccantem præuenunt: ita etiam Deus. Respondent: quæ mouent hominem peccantem, naturaliter agere, aut liberè: quæ verò naturaliter agunt non efficiunt, vt hominem ad peccandum impellant, & incitent, sed vi, & conditione suæ naturæ agunt, & Deus cum illis operatur, quia debita est rebus ratione primæ creationis diuina operatio: & rursus res naturaliter agentes benè, non malè agunt: homo verò sua voluntate peruersa rebus malè vtitur, ac malè vtendo peccat. Quæ verò liberè mouent ad peccandum, vt dæmones, & improbi, ac perditi homines, ad malum alios impellant, & depraua sua voluntate mouent, non autem Deo auctore. Deus enim cum illis operatur dumtaxat, sicut etiam cum ijs, qui peccato consentiunt: non tamen hos, aut illos impellit, & mouet ad malum faciendum, vel ad malè suadendum. Obiicies: Aliquando Deus quædam ante hominem proponit, ex quibus mouetur homo ad peccandum. Respondeo, ea esse tantum bona, quæ Deus proponit, aut offert, sed homo eis malè vtitur & sua sponte, & voluntate peccat: sic miraculis, & prodigiis tot, ac tantis à Deo editis obstinatior nihilominus in malo erat Pharao. Non igitur Deus mala proponit, sed bona quibus homo malè vtitur.

Victoria in relectis de hom. n. 2. Med. 1. 2. q. 74. a. 2. ad 5.

Tertiò Quæritur, An habitus vitiosus sit à Deo tanquam causa? Quidam arbitrantur in Deum, nec peccata vlla, nec causa: Quidam arbitrantur in Deum, nec peccata vlla, nec habitus vitiosos posse conferri: tũ quia habitus vitiosus nostris malis actibus comparatur, tum etiam quia habitus vitiosus vi sua, & natura mouet ad malum: voluntatem item, & animum sæpè flectit ad praua. Concedunt quidem habitus vitiosos, vt habitus sunt, esse à Deo: negant tamen esse à Deo, vt vitiosi sunt: nam vt habitus sunt, boni naturalis ratione habent. non mali moralis. Quorum sententiam nos etiam probamus. Cæterum non est eadem prorsus ratio de actibus, quæ de habitibus vitiosis: quia peccatum in moribus, est actus voluntarius, & liber, qui à ratione dissentit, ac dissidet: & proinde culpæ tribuitur, & pœna debita vindicatur: at verò habitus vitiosus non est actus, nec rationis, & voluntatis imperio subijcitur. Homo enim à peccatis mũdatus, & diuinæ gratiæ restitutus, vitiosos adhuc habitus retinet, nec propterea culpatur, nec plectitur. Quare habitus vitiosus præsultatem moris non habet in se, quam habet opus malum: sed actus, quibus acquiritur mali sunt: nec tamen quia causa est mala continuò sequitur, vt ipse habitus ex malis actibus comparatus sit malum moris. Ex adulterio enim susceptа proles mala non est: Nec item ideò culpandus est habitus, quia procliuè, & propensum hominẽ reddat ad malũ: ea enim in habitu propensio non est aliquis actus, sed est ipsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

habitus substantia, natura atque conditio: & peccatum in eo est quod voluntas sua sponte consentiens, habitus propensionem sequatur, nō in eo, quod habitus ex naturæ suæ conditione eam prōpte, & facile moueat: quia tamen malus habitus quædam qualitas animæ est, & eius facultatibus inhærens, licet culpa vacans, ex malis tamen actibus genita, & ad malum rationis mouens, & incitans quatenus ex malis actibus comparata, qua ratione in belluis, pueris, & insanis non reperitur, qui agēdo non peccāt: ideō Deus per seipsum proxime habitum vitiosum creare non potest: nam vt vitiosus est, ex malis actibus comparatur. Item, vitiosus habitus ad malum mouet, idcirco à Deo proxime non fit quanquam in habitu peccatum non est, quod ad malum moueat, ad suum enim effectum, & actum naturaliter impellit: non autem suasione, consilio, prece, vel iussu libero: at Deus quidem cum causis naturaliter agentibus operatur, & eas vult iuxta suæ naturæ conditionem factitare: non tamen per se, ipse facit aliquid, quod moueat ad malum.

Quarto Quæritur, An error rationis hoc est falsus intellectus assensus, ex bona fide omni vitio, & culpa carens in Deum, vt in auctorem, & causam referri queat. Simili quoque ratione dicendum existimo, errorem in Deum, vt auctorem falsi coniiciendum non esse: quoniam Deus per seipsum errare non facit: nec errorem immittit: nam licet alia sit ratio de mendacio, & quocunque alio peccato, atque de errore à culpa libero, & immuni. Deus tamen per seipsum nos errare non facit, sed causæ secundæ libere, vel naturaliter operantes nos in errorem inducūt, cum quibus tamen Deus ipse operatur. Mendacium quidem est actus rationi contrarius: & ideō in Deum nec cadere vllo modo, nec conici potest: At verō error sine culpa, est tantummodo falsus rationis assensus, qui sicut à causis liberè, vel naturaliter agentibus existit, sic à Deo non quidem proximè, sed cum ipsis causis operante. Obijcies, inde coneludi, Deum fallere, & decipere: nam si est causa erroris, quo intellectus labitur, & errat, inde fit, vt eiusmodi intellectum errantem Deus ipse fallat. Errare, enim sensum, vel intellectum, est labi, falli, & decipi. Respondeo, Deum non esse causam deli, & fraudis, hæc enim sunt mala, quia rectæ rationi contraria, at error qui omni culpa caret, fraus & dolus non est, cum peccatum non fit, & naturaliter eueniat. Deus igitur fallere nequit, hoc est, testificari falsum, non potest, nec suo testimonio, auctoritate, suasione, consilio, imperio falsum confirmare: operatur tamen cum causis, quæ naturaliter errorem, & falsum assensum in nobis ingenerant, & voluit causas naturales iuxta vim suam, & conditionē actitare, cum tamen nunquā voluerit, vt quispiam peccet, nunquam voluerit, vt perperam faciat: non igitur Deus per se ipsum in errorē quempiam inducit. Sed cum causis naturaliter in errorem inducentibus operatur.

Quintò Quæritur, An peccatum quod est pœna alterius peccati, sit à Deo tanquam auctore. Can. lib. 2. Reg. c. 13. in illa verba, ego suscitabo super te malum, & 2. Reg. c. 16. (quem alij etiam sequuntur) ingenue fatetur, eiusmodi peccatum esse à Deo, quia est pœna alterius delicti, & proindè est iustitiæ peccatorum vindicatrix effectus. Deus enim quosdam in reprobum sensum tradidisse perhibetur, quia peccauerant, itemque alios exorcasse: dicitur quoque 1. Reg 16. Dominus præcepisse Semei, vt malediceret Dauidi: & ca. 12. eiusdem libri ait Dominus ad Dauidem. Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Sed certè Augu. lib. de prædesti. sanctor. c. 10. non concedit peccata, etiam quæ sunt aliorum pœnæ, à Deo fieri: eius enim hæc sunt verba: Etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt pœnæ etiam peccatorum sint: Vnde dictum est: Tradidit illos Deus in reprobum sensum; non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Mihi itaque videtur dicendum, nequaquam Deum esse auctorem peccatorum, licet illa sint aliorum pœnæ, quoniam peccatum à recta ratione, & proindè à diuina lege discordat, ac discrepat: at intelligi, nequit, Deum esse auctorem, & causam eius, quod cum recta ratione pugnat, & à diuina lege dissentit, licet malefacta fōdemnet, ac pœnis meritis subijciat: hoc enim est iustitiæ diuinæ præsula peccata deputantis, & destinantis ad pœnas. peccatum verò est hominis qui à recto, & æquo aberrat, & deficit. Notandum est, quædam esse crimina, quæ pœna aliqua suos auctores afficiunt, nimirum dedecore, ignominia, infamia, dolore, tristitia, cruciatu, anxietate metu, ac interdum etiam amissione liberarum liberorum interitu, rei familiaris spoliatione, honoris & famæ iactura, & huiusmodi pœnarum. & malorum cum Deus est causa, quemadmodum regerè esse potest, dicitur esse causa eorum peccatorum, quibus tales pœnæ debentur, & quæ prædicta incommoda, & damna pariunt. Quare in Deum propriè nequit maledictum

Rom. 1.

Rom. 1.

A coniici, quod Semei in Dauidem peccando conferebat, quod verò Semei maledicta essent Dauidi dedecori, ignominiæ, tristitiæ, & dolori. Deus causa erat. Pari ratione quod Absalon sui patris vxores violasset peccatū erat ipsius Absalonis, non Dei: quod verò parens Dauid ignominiam, & dedecus, ac tantæ calamitatis, & mali dolore sentiret, & sui peccati pœnam debitam sustineret, Deus faciebat. Ex quo licet nobis, colligere, ea, quæ pœnæ solam ratione habent, in Deum esse referenda, non autem quæ culpæ & peccati, cum hæc diuinæ bonitati repugnent. Eiendē animaduertendum est, sacrarum esse litterarum phrasim, qua ea, quæ solo Dei permissu fiunt, ipsi Deo, ac si ipse fecisset, attribui solent; atque hoc modo ex scriptura constat, quosdam à Deo traditos fuisse in reprobū sensum, alios excæcatos, alios deceptos, & seductos. Immò in peccatis etiam vtitur interdū scriptura sacra, modò imperandi, cum de Deo loquitur, ac si malum quod quis facit, ipsius Dei iussu, & auctoritate faceret. Legimus Christum Dominū dixisse Iudæ proditori: Quod facis, fac citiùs, quem tamen infelix ille, Iudæis tradendum, tunc temporis curabat. Fac citiùs ac si diceret. Permitto, id sceleris quàm citissimè facias, nihil obsto, nihil impedio. Licet hæc verba per ironiam dicta esse, intelligi possint. Et in libris Regum, Deus ad malum spiritum dixisse perhibetur: Egredere, & fac ita, & tamen dixerat, Decipies, & prævalebis.

Iosue. 7. Actor. 2.

B

3. Reg. 22.

De peccato, quod dicitur ex malitia.

Cap. XXIII.

C

Theol. 2. d. 42. q. 2. a. 3. 1. 2. q. 73.

THeologi communi consensu tradiderunt, quædam peccata ex malitia committi, alia ex infirmitate appetitus, alia demum per ignorantiam.

Primò Quæritur, Quodnam peccatū dicatur fieri ex malitia? Scot. 2. d. 43. q. 2. esse probabile, censet, malum, quatenus malum est, posse appeti, & deligi; & propterea peccatum ex malitia esse, cum quis malum, vt malum est, eligit. Sed meritò hæc Scoti sententia, quamuis Ochaino, Gabrielli, & alijs 2. d. 43. probabilis esse videatur, aliorum melius iudicantium communi consensu refellitur. Nam quicquid appetit voluntas, appetit, amat, & eligit, vt bonū sibi, videlicet vt vtile, vel iucundum est, & proindè cōmunem sibi propositum finem semper habet, bonum nimirum in vniuersum, aut beatitudinem generatim, quod est bonum habere, & carere malo: ita vt ipsi quoque, qui peccant, in finem bonū intendant generatim acceptum: peccando enim volunt bonū habere, & malo carere, quod est beatitudo vniuersè sumpta: at deficiunt, & aberrāt à vera beatitudine, quæ in Deo, vt in primo, & summo bono speciatim consistit. Præterea, peccando bonum sibi iucundum, vel vtile consectantur, sed ideò peccant, quia ab honesto deflectunt: hoc est, posthabito honesto, vtile, & iucundum perperam prosequūtur. S. Thomas 1. 2. q. 78. ar. 1 peccatum ex malitia vocat, cum quis scienter malū eligit, non quod per se directò vt cōtendit Scotus, appetat, & velit malum, sed quia vult, vt bonum sibi vtile, vel iucundum, sciens tamen esse turpe, & ratione ac lege damnatū. Bonau. 2. dist. 42. ar. 2. quæst. 2. & Duran. 2. quæst. 42. q. 1. meritò adiungunt, peccatum ex malitia esse, cum quis scienter malū eligit, neque ex aliqua animi perturbatione incitatus. Non enim sufficit ad peccatum ex malitia (quod dixit S. Thomas) malum scienter eligere, sed necessarium est quoque, ne appetitus instigante malum eligat voluntas: nam alioqui peccatum ex malitia erit quidem distinctum ab eo, quod per ignorātiam contrahitur, non tamē ab eo, quod ex animi affectu, seu perturbatione committitur.

D

Secundò Quæritur, An peccatum quod fit ex habitu, dicatur fieri ex malitia? S. Thom. 1. 2. quæst. 78. ar. 1. apertè fatetur esse ex malitia, siue id fiat ex habitu in appetitu sensus, siue ex habitu in appetitu rationis inhærente. Probat hac ratione: Habitus mouet voluntatem aut per extrinsecas causas, aut per ipsammet voluntatem: sed quoquo modo id fiat, voluntas neque per ignorantiam mouetur, nec ab vllo appetitus affectu pertrahitur, ergò per se ipsam incitata, & commota delinquit. Hinc fit, vt quis malo habitu affectus possit ex ignorātia, aut perturbatione peccare, etiamsi non ex malitia delinquat: nimirum cum Titius habens vitiosum habitum quidpiam perperam facit, sed non motus ex habitu, sed vel perturbatione inuitatus, vel ignorātione deceptus.

Tertiò Quæritur, An qui ex malitia peccat, ex habitu quoque peccet? Negat S. Thomas 1. quæst. 78. art. 3. & meritò: potest enim plerunque fieri, vt quis citra vllum habitum sciens et eligat malum, nulla animi perturbatione commotus, nullo affectu sensus, & carnis impulsus.

Quarto Quæritur, An qui ex mala naturæ conditione aut deprauato corporis morbo peccat, videatur peccare ex

malitia? S. Thom. 1. 2. q. 78. a. 3. videtur id concedere. Sed non aperte id docet: quia fatetur hæc in naturam verti, & proinde videtur voluntas à seipsa mota, & impulsa delinquere. Probabilius meo iudicio est, eiusmodi peccata fieri ex perturbatione animi, quia morbus corpus immutat, quo mutato variis motibus appetitus afficitur, ac deinde voluntas pro huiusmodi motuum varietate huc illucque ducitur. Pari quoque ratione prauæ conditione naturæ laborat corpus, & appetitum sensitus varie afficere, & proinde voluntatē quoque mouere, & flectere. Cernere est pueros libenter vescentes carbonibus, cinere, terra, & aliis similibus, in quibus depranata humorum infirmitas dominatur. Ex quibus omnibus intelligitur, id peccati, ex affectione, & perturbatione animi fieri, quod perturbationis dominantis impulsu cōmittitur. Quod tripliciter potest accidere: vno modo, quando perturbatio mentem, & rationem distrahit, ita vt non perspiciat, quid fieri oporteret: altero modo, quando perturbatio corpus afficit, & proinde vlountatem variis corporis affectionibus exagitatā, allicit, ducit, & torquet, & mouet ad se. Tertio modo, quando appetitus sensus ita viget, & valet, vt ad se moueat, & flectat quodammodo voluntatem aliquando obluctantem, aliquando sua sponte obsequentem.

A

B

Quintò Quæritur, An possit esse in voluntate peccatum absque vllo errore mentis, siue rationis? quod est quærere, An voluntas possit malum eligere contra rationem per fectē, ac plenè scientem quid agere, oporteat? Fuit communis veterum Theologorum sententia: quandocunque quis spōte sua, & voluntate delinquit, aliquem in eo præcedere, non quitem tempore, sed natura errorem intellectus, ita vt nisi erret ratio, voluntas peccare nequeat. Sic S. Tho. 1. 2. q. 77. ar. 2. Gotfrid. quodl. 5. q. 2. 2. quodl. 8. q. 16. Hen. quodl. 10. q. 16. & qu. 13. quam sequuti sunt postea Dur. 2. d. 39. q. 1. Adrian. quodl. 4. q. 1. a. 1. Burida. lib. 7. Ethic. qu. 7. sic omnes S. Thomæ discipuli. Cai. Contra. Med. 1. 2. q. 77. a. 1. At enim difficilè explicatu est, quisnam sit ille rationis error, quem mala voluntatis electio consequitur. Quidam facilè se expediunt dicentes, errorem intellectus non ad speculationem, sed ad praxim, & actionem pertinere: ita vt perfectè, & plenè ratio perspiciat, quicquid est speculationis, actionis non item; & propterea ante quamcumque malam electionem præire rationis errorem, quo ratio iudicat hoc loco, & tempore, hoc aut illud malum esse amplectendum, vel appetendū, honesto posthabito. Alij verò Scot. 3. d. 36. q. 1. a. 1. Ochā 3. q. 12. & quodl. 4. q. 6. Gab. 3. d. 36. q. 1. a. 2. p. 2. concin. 3. putant tale rationis iudicium minime in intellectu præcedere, eo quod huiusmodi iudicium sine errore contra fidem esse non possit. Fides enim non solū generatim præscribit, omne turpe esse deuitandum, sed etiam speciatim hoc, & hoc turpe esse fugiendū. Deinde, iudicante recta ratione, hoc aut illud non esse faciendum, voluntas aut potest facere, aut non potest facere; si potest, ergo nihil errante ratione, voluntas potest malum eligere: si non potest, ergo voluntas libera in eligendo non est, si quidem actum suum in sua potestate non habet. Adde his, quod extant hac de re tres articuli Parisienses, quorū primus est: Stante scientia in vniuersali, & particulari, voluntas non potest oppositū eligere. Error. Vel, existente maiori in actu, & minori in actu Syllogismo, voluntas non potest oppositum velle. Error. Secundus articulus: Si recta ratio est, recta quoque voluntas est. Error. Tertius: existente voluntate in vltima dispositione, homo nō potest oppositum velle. Error. Qui articuli videntur esse editi contra sententiam prædictorum veterū Theologorum S. Thomæ, Gotfredi, Henrici, qui omnes apertè docent contra rectam rationem perfectè, & plenè scientem generatim, & speciatim quid sit agendum, non posse voluntatem malum eligere. Caietanus, Conradus, & alij aiunt contra iudicium rationis, quod in consultatione, & consilio constitit, posse voluntatem malum appetere, & eligere: non tamen contra rationis præceptum, quo ratio voluntati denunciat. Hoc facias, illud ne facias: In quo actu nihil affirmatur, nihil negatur: & proinde nullus est in fide error, & tamen est error rationis. Alijs non placet huiusmodi sententia, eo quod putant rationis præceptum esse non posse absque enunciatione aliquid aiente, aut negante.

C

D

Tota hæc controuersia videtur facilè expediri posse, si animaduertamus, posse voluntatem aliquid velle, appetere, eligere, prosequi absque vlla rationis enunciatione, vt iā ante annotatis, siquidem puerorum, amentium, & belluarum appetitus ad aliquid prosequendum, vel respuendum mouetur. & tamen eorum sensus enunciationes nō formant. Satis enim est vt voluntas in aliquid feratur, si ratio id proponat tanquā bonum, vtile, iucundum, vel honestum, etiamsi nihil affirmet. Quare ex his duo conficiuntur, quæ tanquam certa mihi videntur: Vnum est nullum peccatum esse voluntatis, quin antecedat rationis error. Alterum est, eiusmodi errorem non esse in Fide, alioqui enim, quoties aliquis delinquit, contra Fidem faceret. Est igitur error rationis absque vlla enunciatione, & proinde in Fide intellectus non errat: sed quia voluntati ratio proponit malum, quatenus maius bonum, vtile, scilicet vel iucundum, quàm si honestum. Nam ibi re voluntati proposita ratio ipsa tres boni rationes obiicit, videlicet vtilis, iucundi, & honestitiat rationem vtilis, vel iucundi efficacius ponit ante oculos: & idcirco tanquam maius bonum voluntas verò ex hypothesi si velit, ad maius bonum fertur, ac ducitur. Neque enim potest, quod minus bonum appareat, eligere, ac prosequi maiori bono neglecto, licet nutu suo possit, nec minus, nec maius bonum amplecti. Et ideò peccatur, quoniam vtile, vel iucundum efficacius mouens eligitur honesto posthabito. Quod autem vtile, vel iucundum vehementius alliciat, & moueat, inde est, quòd non omnia æqualiter ratio perficiat: & propterea aliquantula interuenit inconsiderantia. Error autem est absque vlla enunciatione, cum ratio vtile, vel iucundum proponit ex maiori vi, & efficacia, quam honestum. Ac proinde veissimum est nunquam voluntates in eligendo peccare, quin ratio erret in proponendo. Verum item est, peccantem ideo contra conscientiam agere & id profequi, quod est lege interdictum: quia vtile, vt iucundum eligit honesto postposito. Et quo magis perspicitur turpe, & malum, quod fit, eo maior est conscientiæ accusatio. Nec item sequitur, vt in ratione duo iudicia contraria antecedant voluntatem malè eligentem: nam etiamsi demus rationem iudicando affirmare, vel negare, vnum tamen est iudicium, quo iudicat, hoc esse turpe, siue non faciendum, siue lege vetitum: alterum est iudicium, hoc nempe, idem obiectum corpori, vel sensibus minùs vtile, & minus iucundum esse: quæ duo iudicia de eadē re obiecta contraria non sunt, quamuis diuersa: nam verbi gratia furtum, vel verbum otiosum, ratio non solum dicit, esse malum, esse turpe, esse vitandum: sed etiam proponit illud voluntati, vt corpori, vel sensibus malè affectis tāquam vtilius, vel iucundius, & tunc voluntas eligit, quod vtilius, & iucundius est corpori, vel sensibus, honesto contempto.

De peccati effectis. Cap. XXIIII.

INter peccati affectus Theologi recensent maculam, reatum, & pœnam: de quibus est breuiter differendum.

Primò Quæritur, Quidnam appellatione maculæ accipiant Thologi? Respondeo, quemadmodum in rebus corporalibus priuatio inducta rem priuat forma sibi debita, vt cæcitas priuat oculos aspectu, & proinde priuat etiā re obiecta, & fine quoque debito: cæcus enim priuatus est luce, colore, & omni eo fine, quem propositum sibi aspectus, si adesset, haberet. Ita etiam lethale crimen priuationem quandam affert, qua quis gratia, & charitate nudatur, & eo ipso, peccatū hominem à Deo disiungit, & auertit, qui est finis sibi congruens. Et quia gratia est quidam nitor, splendor, & decor animæ, priuatio eius merito macula nuncupatur.

Secundò Quæritur, Num si homo cum solis naturæ dotibus, ac viribus à Deo procrearetur, & deinde laberetur in peccatum, vllam in animo maculam contraheret: nam macula vti diuinæ est gratiæ priuatio, sed tunc peccatum hominem nulla orbaret gratia, quam nō acceperat. Respondeo, parum aut nihil referre, acceperit quis gratiam necne, quoniam lethale crimen diuinæ gratiæ aduersatur, eamque, aut vi, & efficacitate sua, aut saltem meritō excludit, vbi est, excluderet, si inueniret inductam. Quemadmodum etiam hoc ipso, quod est lethale peccatum hominem à Dei amicitia diuellit: quia quid est rationi contrarium, à Dei amicitia & charitate dissentit, & proptrea illam dissoluit, ac dimisit: etiamsi nulla hominis cum Deo amicitia præcesserit. Ex dictis etiam perspicitur, quo pacto post primum peccatum: secundum, & tertium, quamuis lethale quoque sit, gratiam quidem nō tollit, quia erat per primum sublata, secundum tamen, vel tertium eam penitus repelleret, nisi esset per primum expulsa.

Tertiò Quæritur, An aliquis desistens, & cessans ab actu, qui est peccarum, sit adhuc, & dicatur peccator ob maculam in animo susceptam, & adhuc remanentem? Tres inuenio opiniones: prima censet peccatorem esse, & nuncupari non ob aliquid, quod re ipsa in homine post actum malum permanet: quoniam nihil manet præter quam habitus vitiosus: ob habitus verò peccatores non dicimur, quippe qui per gratiam adoptionis minimè excluduntur: sed ideo dicit peccatorem vult ea opinio, quia in Deo est actus, quo ipsum debitis supplicijs addicit, & subijcit ob id, quod peccatum admiserit. Homo igitur quatenus est obiectum diuinæ voluntatis perpetuum supplicium ob crimen patratum irrogantis, dicitur & est vere peccator. Hæc fuit sen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentia Scot.4.d.14.q.1.a.1.versdicо ergo.Ocham 4.qu.8.& 9. Gab.4.d.14.q.1.a.1.nota.2.Alma.4.d.14.q.1. quam tamen sancti Thomæ discipuli communi consensu refellunt. Sensit ille post præteritum malum actum re nihil in homine manere, à quo & sit, ac nominetur peccator, sed tantum respectum rationis, quo est homo obiectũ diuinæ voluntatis in eos, qui perperam faciunt, pœnam debitam cõstituentis: & quatenus eiusmodi respectus, & ordo reuera est cum damno, & detrimento hominis, per metaphoram macula nominatur: quatenus verò refertur ad pœnam, quam culpa meretur: reatus: Et quatenus terminatur in pœna ob culpæ vindictam, offensa. Deum enim peccatis offendi, nihil iuxta hanc Scoti sententiam aliud est, nisi velle malefactum debitis pœnis vlcisci. Attamen hæc opinio, ideò ab aliis reiicitur, quia diuinæ voluntatis actus cuius peccator ipse est obiectum, est iustitiæ opus, & officium: fieri autem nõ potest, vt quis peccator esse dicatur ab actu, & officio diuinæ iustitiæ. Deinde, in peccatore Scotus nihil aliud remanere putat, nisi reatum: at reatum tantũmodò est cuiusdã obligationis vinculum, quo peccator est pœnis obnoxius, quæ tamen obligatio peccatorem minimè constituit: sed reum, & debitorẽ pœnæ. Nã qui peccauit pœnæ certæ Dei lege subijcitur. At Scotus his facilè respondet, non dici peccatorem à solo reatu, sed ex eo, quod Deus eum subiiciat pœnis ob maleficiũ perpetratum; ita vt peccator sit quis, quia pœnis sit ob suum malefactum obnoxius, vbi, & est respectus, & ordo ad pœnam, cui subiicitur, & ad delictum, quod facit, quãquam Ochamus, & Gabriel volunt dici peccatorem non à respectu rationis, quo homo est diuinæ voluntatis obiectum, sed à peccato præterito: multa enim nominari solent ab actibus transactis, etiamsi nihil deinde reuera permaneat in ipsis. Exemplum sit. Titius à Caio pecuniam mutuam accepit, Titius dicitur debitor, & Caius creditor, quia vterque cum altero cõtraxit, & vnus dedit, alter accepit mutuã pecuniã. Similiter dicitur aliquis peccator, non ob aliud nisi quia peccauit, & nondum est ei peccatũ rẽmissum. Obijcies, ergo perpetuò peccator appellari poterit, si semel deliquerit, quoniã in perpetuũ verum erit dicere eum peccasse. Respondent illi, non dici peccatorem ob actũ transactum simpliciter, sed ob culpam ex actu præterito contractam, & nondum diuinitus remissam, & per contrariam voluntatem Dei beneficio, & munere, reuocatam. Et hæc fuit Scoti, & aliorum sententia, quæ non videtur improbabilis, quamuis à Soto, Caietano, & aliis S. Thomæ discipulis acriter impugnetur. Nam secundum Scotum in peccatore duo respectus insunt, vnus quidem ad actum præteritũ, quo quis deliquit, ratione cuius, in culpa esse dicitur, & proinde peccator: alter ad Deum destruentem hominem ad pœnas, & volẽtem punire eo, quod deliquerit, qua ratione dicitur debitor, & reus pœnæ. Aliis tamen sicut, & mihi magis arridet eterum Scolasticorum opinio dicentium, post actum malum in homine maculam manere, quæ est diuinæ gratiæ priuatio, à qua peccator quis nominatur, & est ita vt peccator sit ideo, quia per peccatum se diuina gratia denudauit. Iuxta hanc pariter sententiam in peccatore duo continentur, videlicet, absentia, siue vacuitas gratiæ, & quod ea sit ob malefactum, siue peccatum contracta.

His quæ iam obiicit Scotus. Inde, inquit, fieret, vt cætera peccata post primum, nullam maculam inducerent, quippè quæ gratiam non tollunt, quam primum peccatum exclusserat. Respondeo, reuera gratiam depellerent, nisi ea per primum peccatum sublata esset. Vnde, omne lethale crimẽ, aut merito, aut sua vi, & conditione hominẽ diuina gratia, & charitate spoliat, ac nudat. Deinde obiicit, fieret, inquit, vt vniuersa peccata sint eiusdem speciei, qui sunt diuinæ gratiæ priuationis. quæ non nisi per formas, & habitus distinguuntur, sed gratia est vna, ergò peccata inter se minimè differẽt. Respondeo, nihil argumento concludi: nam peccatum post malũ actum præteritum, licet sit diuinæ gratiæ priuatio, est tamen voluntaria, hoc eius qui peccet, voluntate suscepta, non naturaliter contracta. Et proinde quamuis naturales priuationes per formas, & habitus dumtaxat specie distinguantur: peccata tamen specie differunt, quia per actus voluntarios specie diuersos contrahuntur. Tertio obiicit, sequeretur, ait peccatores alios aliis non esse peiores; & deteriores, cum priuatio gratiæ non sit maior in vno peccatore, quàm in alio. Respondeo eiusmodi priuationem esse propriũ hominis actu susceptam, vt dixi, quia est propria eius voluntate contracta: in vno autem homine peiori, & deteriori voluntate contrahitur, quàm in alio, eò, quòd, aut pluribus malefactis, aut deterioribus suscipitur, sicut vmbra maior, minorue est eò, quòd maius, minusue corpus opacum sit interiectum. Sic respondet S. Tho. 1.2.qu.86.a.1.ad 3. Quartò opponit, si homo absque gratia, & iustitia conditus peccaret: cessans deinde ab actu, vere esset, & diceretur peccator, & tamen gratiam non amitteret, quia nullam acceperat. Respondeo, peccatum lethale per se gratiæ priuationem meretur: igitur est si in eo hominis status, & conditione peccatum per se gratiam depelleret, si ea in homine adesset. Est enim lethale crimen merito, aut vi, & conditione sua gratiæ aduersum, atque contrarium. Quintò Scotus argumentatur. Gratiam solus Deus efficit, confert, infundit, & conseruat, ergo eam peccatum non tollit, sed solum meretur qui peccat, vt sibi auferatur. Respondeo, posse quidem gratiam absque peccato hominis diuinitus auferri, & tunc absentia gratiæ in homine priuatio non esset, sed sola negatio: qualis fuisset, si Deus hominem sine gratia procreasset: at verò crimen gratiam expellit merito, aut conditione, & vi sua, vt formam sibi contrariam; & talis absentia gratiæ est voluntaria quædam priuatio per quam scilicet aliquis caret forma, quàm habere debuisset.

Quarto Quæritur, An lethale peccatum vi, & natura sua gratiam expellat, an verò solum mereatur, vt Deus gratiam tollat: quod est quærere, an vi, & conditione sua eam eiiciat, tanquam formam sibi aduersam, atque cõtrariam; an verò merito dumtaxat. Duas video Theologorum opiniones, prima affirmat solum merito, non autem vi, & natura sua crimen gratiam excludere. Sic senserunt, Henri. quodl.5.q.23. Scot.1.dist.25.q.1.ad argumenta Ocham quodli. 1.q 7. Dur. 1.dist.17.q.1.c.num.15 Gabr.1.dist.17.qu.4.ar.1.dub. Almain.tract.1.moral.c.5.tribus, vel quatuor adductis argumentis. Primò, quia gratia est forma, & habitus supernaturalis diuinitus infusus, & in animo conseruatus: ergo solus Deus potest gratiam tollere. Vis enim, & facultas naturæ ea, quæ supra naturam sunt, attingere non potest, ergo neque ea delere. Deinde, quia ea, quæ se vicissim naturaliter expellunt, ac perimunt, semper se eiiciunt, ac pellunt: etiamsi per ignorantiam in eodem homine ponantur: vt frigus, & calor, lumen, & tenebræ. At verò non ita se habent peccatum, & gratia: nam si quis ex ignorantia erranter in fide, gratiam non amittit; ergo error in fide non est vi, & natura sua gratiæ contrarius. Adde his, quod multa sunt peccata, non quia per se mala sunt, sed quia humana lege prohibentur: ergo eiusmodi peccata per se gratiam auferre non possunt. Postremò, in omissione sæpe peccati admittitur, & tamen omissio non videtur, nisi merito gratiam excludere: hæc opinio admodum probabilis quibusdam hoc tempore videtur. Secunda docet, peccatum lethale non tantum merito, sed vi, & natura sua gratiam expellere. Ita S. Thomas videtur sentire 2.2.q.24.art.10. cuius ea vnica est ratio, efficax quidem ad id conuincendum, quòniam peccatum per se, & directò est gratiæ cõtrarium: nam gratia reddit hominem dignum amicitia, & consortio diuino, Deo item gratum, charum, & acceptum. Peccatum verò hominẽ alienat prorsus, & auertit à Deo, & proinde facit eum indignum amicitia, & charitate diuina. Hæc autem duo secum inuicem pugnant, dignum, & indignum esse amicitia coniunctione, & societate diuina: item esse gratum, & charum Deo, & simul alienum, & auersum ab eo. Et gratia est efficacis diuinæ dilectionis effectus: ergo lethale peccatũ vi, conditione, & ratione sua Dei & hominis amicitiam dissoluit, ac diiimit: nam contraria se inuicem pellunt. Hæc sententia mihi probatur, de qua libro septimo fusius disputabo: interim dicere sufficiat, peccatum in præsentia sumi, non solùm pro actu, qui est malus, sed pro eo, quod cum recta ratione, & lege diuina pugnat, siue in opere, siue in sermone, siue in omissione, siue in aliquo alio consistat, quòd Dei legi aduersetur. Ita accipitur peccatum, vt est malum in moribus, ac proinde, vt est malum rationis, hoc est scienter, & voluntarie contra rectam rationem admissum: & non quatenus est aliquid naturaliter factum: nam amens rationis vsu carens facit quidẽ malum, sed nõ male facit id, quod est peccatũ, sed non peccat: qui per ignorantiam probabilem, & iustam errat in fide, assentitur ei, quod est contra fidẽ, sed in crimen hæresis non incidit, quia nec volũtarie, nec scienter contra fidẽ credit: ergo res, quæ est peccatum cum gratia, & charitate non pugnat, pugnat tamen, vt peccati rationem habet: & hoc modo peccatũ accipit S. Thomas: quamuis Scotus acceperit primo modo. Quare ad obiecta respondeo. Ad primum quidem, fateor, gratiã esse formã, & habitum supernaturalẽ, quia nulla vi, & facultate naturæ fieri potest nego tamen eã nihil posse habere sibi contrarium. Nã quatenus est habitus quidã reddens hominem dignũ Dei beneuolẽtia, amicitia, & consortio diuino, & regno cæleſti, non autẽ præcisè, absolutè, & simpliciter, quatenus est supernaturalis quædã animæ qualitas ornãs, & perficiens mentem, vi, cõditione, & ratione sua habet tanquam sibi aduersum, atque cõtrarium lethale peccatũ, quod hominẽ reddit tãtis Dei muneribus, ac donis indignum. Nihil igitur, mirum est, si gratia, quæ à solo Deo fi-

& infunditur, peccari intereat prauitate, vtpotè sibi contraria, tanquam priuatione opposita, quandocunque sumitur gratia, vt teddit hominem Deo charum. Nam quod substantias, quæ à solo Deo procreatæ conseruantur, nulla naturæ vis, & facultas perdere possit, inde profectò est, quia nihil habent sibi contrarium, cuius vi intereidere, & perire queãt. Ad secundum respondeo: gratia habere aliquid contrarium, quod eam naturaliter excludas, nimirũ peccatũ, quod per se diuinam amicitiam soluit, ac dirimit, qua subiata tollitur necessariò gratia, quæ reddit hominem Deo gratũ, & charum: pugnat autem ex natura rei gratia, non quidem cũ re ipsa, & substantia, quæ peccatum est, sed cum ratione peccati, videlicet quatenus scienter, & sponte quis lethaliter peccat: nam eo ipso contra Dei amicitiam facit, quòd si peccatũ voluntarium non sit, res quædam erit, peccatũ tamẽ non erit: ac proinde error in fide ex ignorantia prouenieus, gratiã nõ delet, aut perdit, quia nõ est peccatũ. Ad vltimũ respondeo. Quãuis omissio non sit actus, est tamẽ volũtaria expresse, vel tacitè, contra Dei præceptũ, & legẽ. & ita hoc sufficit ad gratiã tollendam, nã vt ante iam dixi, peccatũ, non quia est res aliqua, sed quia est peccatum, gratiæ inimicum, & aduersum est, & proinde vt peccatum est, non quatenus res aliqua, gratiam expellit, ac delet. Et hinc etiã soluitur id, quod est obiectum, multa, fateor, esse peccata, quæ non sunt per se mala: sed quia aliqua lege scripta vetantur: vnde non eorum substãtia cum gratia pugnat, sed quatenus peccati rationem habent, pugnant cum gratia, & charitate, non vt gratia simpliciter est qualitas supernaturalis, sed vt facit hominem Deo gratum charum, & amicum: vt septimo libro explicabo.

Quintò Quæritur, An lethale peccatum vi, & natura sua expellat reliquos habitus infusos virtutum, & donorum, qui semper charitatem cõstanturs: sicut gratiam expellit & charitatem? S. Thomas vnà cum gratia, & charitate cẽset infundi virtutes morales ad communem iustorum hominum vitam necessarias, dona etiam Spiritus sancti. Quã opinionẽ si sequamur, sentire quoque cum S. Thoma oportet, lethali peccato dona Spiritus sancti, & infusas virtutes morales excludi: non quidem quòd omne crimen virtutibus moralibus infusis, aut donis Spiritus sancti, vi, & natura sua aduersetur, sed eo, quòd omnes eiusmodi habitus infusi gratiam, & charitatem comitentur, & cum ea nexu quodam, & vinculo coniungantur. Quare hoc ipso, quòd lethale peccatum vi, & ratione sua hominem gratia spoliat, & orbat, cæteris quoq; habitibus moralibus infusis, & Spiritus sancti donis denudat, ac priuat. Scot. Gabr. & alij videntur docere Spiritus sancti dona peccatorem priuari, non eò, quòd lethale peccatum vi, & subitantia, siue natura sua pugnat cum eiusmodi donis: sed eò, quòd is, qui lethaliter peccat, ea dona, quatenus cum gratia, & charitate sociantur, suo merito amittat.

Sextò Quæritur, An sicut lethale crimen natura sua gratiam, & charitatem excludit, ita etiam peccatũ Fidei, Spemue contrarium, ipsum fidei, vel spei habitum infusum, & supernaturalem vi, & conditione sua depellat? Quæstionem monet, quòd, quemadmodum omne lethale peccatũ est gratiæ contrarium, & propterea vi sua eam eiicit, sic etiam hæresis est fidei contraria: ergo vi, & ratione sua fidem excludit. Est vna opinio, fidei, vel spei habitũ per peccata cõtraria sua natura expelli, alioqui enim si tantum ob meritum hominis exPellerentur, aliis etiam peccatis fides posset amitti. Si quis enim totum populum aliquẽ in errorem fidei cõtrarium induceret, cùm tamen ipse non contra fidem crederet, ac sentiret, fidem mereretur amittere, quam tamen non amittit: ergo fides non amittitur ex merito, sed ex natura peccati contra fidem admissi: & idem inquiunt, sentiendũ est de habitu Spei. Si quis enim aliquos in desperationem adduceret, spei propriam salutem desperet: ergo spei habitus non ob meritum, sed ob naturam, & rationem peccati contrarij depellitur. At multorum fuit Theologorum sententia habitum fidei, vel spei per hæresim, vel desperationem tolli, nõ quidem vi, & natura sua, sed ob meritum peccãtis: nã alioqui, inquiunt, si quis per ignorantiam, probabilẽ & iustam quidpiam contra fidem absque vlla culpa crediderit, habitum fidei amisserit, quod est absurdum. Accedit, inquiunt, quod credere aliquid contra fidem vi, & natura sua pugnat quidem cum actu fidei: & ideo naturaliter fidei actum extinguit, sed non pugnat cum habitu fidei, qui supernaturalis est, & à solo Deo pendet, efficitur, & conseruatur: contraria igitur sunt, rem aliquã fidei credere, & non credere, quare simul esse nõ possunt: non autẽ pugnant naturaliter fidelẽ esse per habitũ diuinitus infusum, & ita aliquis fidei nõ credere: hæc opinio fuit Scot. 3. d.23.q.1.ad arg. Hen. quodl.5.q.21. Ocham quodl. 3.q.7. Dur

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiorescere. Item, vt differentiam constituat, inter merita præcedentia, & opera bona moralia peccatoris: nam hæc, vipoté mortua, & extincta, nequaquam per pœnitentiam, vt illa, reuiuiscunt, nec redeunt amplius.

Octauo Quæritur, An sicut pœna sensus est inæqualis sic & pœna damni inæqualis sit? Conuenit inter omnes esse æqualem per se, alioquin tamé esse inæqualem: inæqualitatem tamen diuersis modis constituunt, & explicant. Quidã enim ideo inæqualem esse arbitrantur, quia de felicitatis amissione vnus magis tristatur, ac dolet, quàm alter, prout grauius, aut leuius peccauit. Sic Abulen. in Matth. c. 25. q. 64. c. Sotan 4. d. 50. qu. 1. art. 4. & ante eos Ricar. 4. d. 50. art. 3. qu. vlt. Hæc tamen tristitia dicitur, inquiunt, pœna damni, non sensus, quoniam eam parit, ac gignit æternæ hæreditatis amissio, non ignis, qui torquet, & discruciat improbos perpetuis supplicijs damnatos. Cæterum hoc solum probare videtur pœnam sensus esse inæqualem, non damni: nam tristitia, quæ concipitur ex æternæ felicitatis iactura, pœna est sensus non damni, quæ in eo solum cõsistit, vt perpetuò quis careat cælesti hæreditate. Alij verò pœnam damni inæqualem esse volunt, non quidem per se, nec ob æternã felicitatem amissam, sed vt ordinem, & respectum habentem tantummodo ad peccata: pœna enim per se peccato deberur quo igitur maius, & deterius est peccatũ eo grauiori, & acerbiori pœna suum afficit auctorem: nam alioqui si quis cælesti præmio sine vlla prorsus culpa careret, pœnam non haberet; pœna etenim non est, nisi ob culpam admissam, ita opinantur Alma. tract. 3. moral. c. 19. ad finem, & Supple. Gabr. 4. d. 20. q. 1. a. 2. propoſit. 4. Hi similiter auctores pœnam damni non sensus meritorem appellant, quem inducit peccati præteriti recordatio, non autem ignis perpetuus: pœnam verò apud inferos eam sensus esse fatentur, quam ignis parit, ac affert. Verum hoc solum argumẽto probatur, pœnam sensus maiorem, aut minorem deberi maiori, aut minori peccato; non tamen pœnam damni oportere esse inæqualem: quia hoc ipso, quòd quis habere sibi videtur plus iuris ad boni aliquid, ad quod aspirat, consequendum, magis dolet, & angitur, cùm se eo bono deiectum, ac detrubatu videt, & animaduertit ab omni spe eius potiundi decidisse. Vt si quis ius ad regnum haberet, & sua culpa illud amitteret: & proinde tanto magis quisque affligitur, & discruciatur de æternæ beatitudinis iactura quanto plus iuris, & meritorum habebat ad eam. Ergò consentiunt omnes pœnam sensus in damnatis hominibus inæqualem, ac imparem esse, quoniam tristitia, & dolor, pœna est animum discrucians, & torquens, siue eam ignis ingeneret, siue peccati præterriti recordatio, siue æternæ felicitatis amissio, siue iuris ad cælestẽ regnum consequendum iactura: Pœna verò damni in eo solum consistit, quòd quis cælesti felicitate careat, quam poterat, & debebat habere. Priuatio vero eiusdem formæ, vna altera maior, aut minor nõ est, enimsi forma, quæ pollet, ac deberet inesse, magnitudinem, aut paritatem haberet: quemadmodum enim cæcus vnus alio magis, aut minus cæcus nõ est, quia vnus alpectum acutiorem, acriorem, & perspicaciorem, alius verò hebetiorem, & tardiorem amisert: sic vnus non est maior peccator, aut minor, eo, quòd à maiore, amplioreue Dei gratia per peccatum excideret: nec vnus item magis æterna beatitudine caret, quòd maius ad eam ius aliquando obtinuerit: sed quia magis affligitur quisque, vel eo, quòd animaduertat, se à maiori iure excidisse vel grauius & deterius peccasse. Apud inferos igitur pœna sensus est vna per se maior, aut minor alia pœna damni per se non item, quatenus in sola priuatione consistit, sed quatenus ex maiori, minoriue causa soluitur: sicut vmbra maior, minórue est ex maiore, minoriue corpore opaco interiecto: pari ratione S. Thom. 1. 2. q. 86. a. 2. ad 1. docet peccata esse alia alijs deteriora, & grauiora, & proinde maculam animæ, quæ est priuatio gratiæ aliam alia esse maiorem minoremue, quia macula, inquit, non est sola priuatio gratiæ, sed quatenus est per peccatũ grauius, aut leuius tanqua per causam inducta. Et Maior. 4. d. 50. q. 2. conel. 1. pœna damni non est, vt est sola præmij, siue gloriæ cælestis priuatio, sed vt est priuatio cum mœrore, & tristitia ob grauius, vel leuius peccato admissum, grauior, leuiórue est.

Nono Quæritur. An possit esse peccatum, quod nulla vnquam pœna sensus sit puniendum? Respondeo, iuxta legem diuinitus institutam in rebus nullum esse, aut esse posse peccatum, propria hominis voluntate contractum, quod aliqua pœna sensus non puniatur. Almain. tract. 3. moral. c. 15. At verò præter rerum solitam legem, & ordinem, esse potest peccatum, de quo nulla vnquam sensus pœna sumatur; nihil enim impedit, quo minus Deus à peccatore pœnas non repetat. Nam lege sua peccata puniuit verò peccatum quamuis Dei nutu impunitum perpetuò maneret, nihilhominus tamen esset supplicio dignum. Peccatum igitur, quatenus

A peccatum est, pœnam, aut perpetuam, aut temporalem meretur. Item, peccato, vt peccatum est, pœna debetur, nec peccatum esse potest, quod non sit pœna dignum. At verò, quod pœna perpetuò, vel ad tempus puniatur, id postulant diuinæ iustitiæ leges in fontes, & perditos constitutæ.

Decimo Quæritur, An possit esse peccatum, quod nec lethale, nec veniale sit? Quidam affirmant esse posse. Almain. tract. 3. moral. cap. 5. testatur Martinum, & Durandum sensisse, id fieri posse, si absolute, & simpliciter loquamur, præter rerum ordinem ac legem, eò quod possit Deus peccatum aliquod nec perpetua nec temporaria pœna punire. Sed tenera, aut lethale, & veniale peccatum vocamus, quod pœna sensus perpetuò, vel ad tempus puniatur aut quod pœna perpetua, vel temporaria dignum est. Si primo modo lethale, & veniale peccatum sumamus; potest quidem esse peccatum, semota Dei lege, quæ est constituta, quod nulla vnquã pœna vel æterna, vel temporaria sit puniendum: at verò si secundo modo accipiamus; non potest esse peccatum propria hominis voluntate commissum, quod non sit lethale, aut veniale, hoc est, quod non, vel pœnam æternam, vel temporaniam mereatur. Peccatum enim est, vel graue, vel leue: Si graue, dignum est supplicio sempiterno; si leue, pœnam temporaniam promeretur. Peccatum itidem, aut hominem à Dei gratia, & charitate disiungit, quippe quod est diuinæ amicitiæ inimicum, & aduersum: & huic perpetua pœna debeturaut Dei gratiam, & charitatem non delet; & hoc temporaniam pœnam meretur.

Vndecimo Quæritur, An actus aliquis voluntarius, ac liber ita per se malus sit, vt nullo modo carere deformitate queat? Sunt, qui censeant, nullũ esse humanum actum per se malum, ac peccatum, qui ab omni prauitate denudari non possitsine quidam iumores. Imò Almain. tract. 3. moral. cap. 5. ait ita sensisse Martinum, & Durandum, & alios, quos ibi citat; Fatentur quidem, actus alios esse lege naturali damnatos, alios scripta lege diuina, vel humana interdictos: & illos esse per se malos, non quia non possint non esse mali, sed quia ante omnem legem scriptam sunt mali; hos verò non esse malos per se, sed tantummodò malos, quia lege scripta vetantur. Cæterum aiunt, eos etiam actus qui sunt iure ac lege naturali damnati, non esse ita per se malos, vt omni prauitate spoliari non possint; quod vnica ratione conuincere conantur. Nam omne peccatum ideo est peccatum, quia diuina lege vetitum: ergo si Deus legem deleat, ac tollat, peccatum non est: vt puta homicidium adulterium, furtum, detractio, periurium, falsum testimonium, ac mendacium sunt peccata, & per se mala, quia legi naturali contraria. Sed finge, non esse Dei præceptum, quod hæc fieri prohibeat, tunc peccata non erunt: at Deus, quicquid iubet, aut vetat, suo nutu, & arbitratu iubet, ac vetat: ergo fieri potest, vt nihil iubeat, nihil prohibeat. Sed longè verior est eorum sententia, qui docent peccata iuri naturali contraria, ita esse per se mala, vt omni deformitate carere non possint, nimirum, odium Dei mendacium, periurij, & cætera huiusmodi, non possunt non esse mala. Greg. 2. d. 35. q. 1. a. 2. Gab. 2. d. 35. q. 1. a. 1. nota. 1. Alma. tract. 3. Moral. c. 6. qui vt hanc sententiam tueantur, & proposito aliorum argumento respondeant, docent Dei præceptum posse dupliciter accipi, aut verbis Imperatiui modi conceptum, & datum, aut verbis Indicatiui modi. Verbi Gratia; mendacium, odium Dei, periurium, dupliciter vetari queunt; Vno modo sic, Ne mentiaris, ne odio habeas Deum, ne pejeres. Aut sic, Non est mentiendum, siue mentiri non licet: Non est peierandũ, siue peierare, nefas est: si primo modo præceptum sumatur, omnia, inquiunt, præcepta etiam legis naturalis, sunt nutu Dei posita, quoniã Deus, quicquid extra se ipsum vult, liberè vult. At verò si secundo modo præcepta accipias, Iuris naturalis præcepta, non sunt à Deo nobis liberè data, quoniam necessariò verum est: furtari, nefas est: peierare, mentiri, non licet: etiamsi enimsis, ex hypothesi, Deum in rerum natura non esse, fingeres, nihilominus esset verum. Mentiri non licet: & peccatũ, inquiunt, quo ius naturale perfringitur, non est peccatum præcisè, quia interdictum Dei præcepto verbis Imperatiui modi dato, sed quia pugnat cum præcepto Dei per modũ Indicatiuum posito. Sed certè quicquid sit de hac distinctione præcepti, negari non potest furtum, homicidium, adulterium odium Dei, periurium, mendacium, & id genus alia, ita esse per se mala, vt non possint, non esse malaata Almain. tract. 3. Moral. c. 6. & ait sic sensisse S. Thom. Bonauenturam, Ochamum, & alios. Nam quemadmodum in his, quæ in natura consistunt, aliqua ita sunt per se vera, vt non possint non esse vera: nec enim vlla ratione, & potestare fieri potest, vt homo nõ sit animal, nõ sit corpus, non sit substantia, quoniã hæc ad hominis naturã spectant, nec rerũ naturæ mutari queunt, vt aliud quippiam sint, quàm illud, quod sunt, vel vt non sint id, quod sunt. Sic etiã in mo-

tibus, quæ sunt per se mala, hãc naturam, & rationem habẽt, vt per id, quod sunt, sint rationi contraria, & aduersa, Adulterium, siue homicidiũ, nec esse, nec intelligi potest, quod nõ sit rationi contrarium. Sicut enim calor esse nõ potest, quin sit aquæ inimicus aduersus, & noxius: sic nec mendacium esse potest neque periurium, quod non sit rationi dissentaneũ. Et hoc est, quod Gregorius, Almainus, & alij docuerunt. Semper esse verũ dicere. Mentiri, peierare, furari non licet: ratio enim si recta est, præscribit non esse peierandum. Dices, ergo furtũ ideo est malũ, quia ratio præscribit, non esse furandum: cum tamen ideo ratio præscribat, nõ esse furandũ, quia furari est malum. Certè hæc duo se inuicem consequuntur, Furari esse malum, & rationem præscribere non esse furandum: & mutuò se ponũt, ac inferunt: sicut si patrẽ dicas, intelligis simul & filiũ, quia pater non est, nisi filij pater & è contrario filius non est, nisi patris filius: sic etiã si furtũ dicas: simul etiã dicis rationi inimicum, & aduersum, quoniã furtũ non est nisi malè rationis. Similiter fi rationi præscribit, non esse furandũ, sequitur, vt furtum sit malũ. Et idem iuris est, in cæteris, quæ sunt per se mala, eo, quòd eum naturali iure pugnent. Sciendum tamen est prædicta peccata esse per se mala ita vt bene fieri nequeant ab homine scienter, & sponte operãte in materia, & re obiecta ex suo genere. & circunstantiis malis nam alioqui extrema necessitate oppressus, re aliena iure vtitur, vt suam vitam conseruet: & bello iusto etiam innocentes, vnà cum aliis iure, necantur, & fontes, auctoritate publica, sine peccato occiduntur, & iussu Dei vitæ, & necis habentis imperium potest innocens absque vllo peccato iugulari.

Controuersia est inter auctores, an quod est per se malũ, saltem à Deo solo, sine homine fieri queat? Verbi Gratia: an odium Dei possit Deus per se facere: nam si id fecerit, malum non erit. Verum lis hæc, & controuersia ad nostram quæstionem nonpertinet: nam in præsentia solum est quæstio, an Adulterium, homicidium, furtum voluntariè, & liberè ab homine fieri queant, ita vt mala non sint: & dicimus, fieri non posse, vt mala non sint. Si obiicias, si nullum sit datum Dei præceptum de non furando, furtum malum nõ erit. Respondeo: sicut furtum esse non potest, quin cum ratione pugnet: sic nec ratio recta esse nequit, quæ non præscribat, non esse furandum. Diuina autem ratio per se ipsam est recta, ac proinde non potest non præscribere, furari esse malum, aut furari, non licere: est enim ratio recta cum rei natura consentanea: at furtum per se est malum, ergo recta omninò præscribit furtum esse malum, esse fugiendum, esse vitandum siue præceptum scripto detur, aut lex promulgetur de non furando, siue secus, furtum semper est malum rationis, semper suapte natura rectæ rationi contrarium.

De peccato originali.

HActenus ea explicui peccatorum genera, quæ in aliqua actione consultunt, quæque propria hominũ voluntate contrahuntur. Superest iam, vt breuiter disputem de Peccato originis, quod singulis hominibus innatum est, eo quòd ab Adamo primo parente, in omne genus humanum communi seminis propagatione peruaserit: ita vt in vno quoque hominum à primo ortu suo, atque conceptu sit vna cum ipsa natura susceptum.

Peccatum originis clarè, & euidenter ex scripturis, Patribus, & decretis Ecclesiæ colligi.
Cap. XXV.

Primò Quæritur, An peccatum originis euidenter ex sacris literis colligatur? In concilio Tridentino, sessione 5. de Peccato originali cap. 1. definitum est; peccatum originis esse in posteros à primo parente, per propagationem traductum: quod olim fuerat contra Pelagianos decretum in concilio Mileuitano, Carthaginensi, & Arausicano 2. quam fidei definitionem concilia collegerunt, ex Paulo ad Rom. 5. vbit ait: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. In hac igitur Ecclesiæ definitione tria continentur: Primum est, prædictum Apostoli locum non esse intelligendum de alio, quàm de peccato originis à primo genitore Adamo, in totam suam progeniem transmisso propagatione, non imitatione. Ita concilium Tridentinum Mileuitanum, Carthaginense, & Arausicanum. Hoc autem ideo definitum est, quia Pelagiani Apostolum interpretabantur de omni peccato transfuso à primo parente, in genus humanum non quidem propagatione, sed imitatione, exemplo, doctrina, & æmulatione: ac si Paulus indicare voluerit factos esse posteros Adæ peccatores: quia paruum sui primi parentis exemplum imitantur, vt filij solent parentum exempla sectari, & discipuli magistrorum vestigijs insistere. Et quemadmodum multi, occasione accepta ex aliorum peccatis, mala sæpe committunt.

Secundo definitum est, Pauli sententiã esse, per peccatum Adæ, non solum morte corporalem, & alias huius vitæ pœnas, in omne genus humanũ permanasse, sed etiam vere & propriè peccatũ, quod est mors animæ, ita concilij Tridentinum, & Arausicanũ: quod itidem est contra Pelagianos decretum, qui contendebant posteros Adæ contraxisse quidem morte corporis, cæteraq; huius vitæ mala, & pœnas, quæ in sacris literis nõnunquam peccata nominantur, ac ideo concedebãt, ex primo parente cõtrahi quidem peccatum, id est, peccati pœnã, non autẽ quod est verè, & propriè peccatum.

Tertiò constitutũ est, Mortis nomine apud Paulum prædicto in loco intelligi debere mortem corporis, quam Deus fuerat Adæ comminatus. Gen. 2. illis verbis: Quacunq; hora comederis ex eo, morte morieris. Sic concilia Tridentinum, Mileuitanum, Carthaginense, & Arausicanum. Quod similiter statutũ est aduersus Pelagium aientẽ, eam comminationem Domini de morte propter peccatũ sustinenda, intelligi de morte spirituli animæ, non autem corporis naturalis. Docebat enim Pelagius, siue peccaret Adã siue non, eum & omnes eius posteros fore morituros: quia mors, aiebat, est conditio naturæ, non pœna, & effectus peccati. Hoc ille concludebat ex ipsa interminatione diuina: In quacunque hora comederis, morte morieris: nec tamen statim Adã est mortuus, ergo talis comminatio ad mortẽ animæ, non corporis, pertinebat: eum primùm enim comedit ex fructu arboris sibi interdicto, gratiam diuinitus acceptam amisit, ac ita in animæ mortem incurrit. At enim Pelagius scripturæ phrasim, & hebraismum minimè didicerat: scriptura enim futuro tempore frequẽter vtitur pro eo, quod fieri solet, debet, aut potest, & è contrario quo modo vsurpauit Dominus cũ dixit: Omnes, qui gladium acceperint, gladio peribũt, indicare volens homicidas mereri, vt gladio pereant. Eodem illud pertinet Prophetæ; Sacerdotes peccata populi mei comedent: significat enim; sacerdotes viuere solent, ac debent ex victimis pro peccatis à populo oblatis; necnon & illudios habent, & non loquentur: pedes habent, & nõ ambulabunt, cuius loci sensus est: os quidem, & pedes habent, loqui tamen & incedere nequeunt, aut non solent. In eandẽ igitur sententiam accipienda est comminatoria illa Domini vox ad Adamum: Morte morieris: id est, Reus eris mortis, aut morti obnoxius.

Secundò Quæritur, An ex prædicto Apostoli loco peccatum originis necessaria consecutione concludatur. Pelagiani negabant: sed certè ex ipso Apostoli contextu satis apertè colligitur peccatum originis, vt terginersari Pelagius nisi temerè, & impudenter non possit: Primò ex illa particula: Per vnum hominem peccatum intrauit. Nam si de transitu peccati, per imitationem loqueretur Apostolus, certè dicere debuerat, Per diabolum peccatum in hũc mundum intrasse: nam Sap. 2. dicitur: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Deinde ex verbo (Mors) quam proponit Apostolus, vt comitem peccati: sed mors pertransijt in omnes, etiã infantes, qui primum parentem peccando nequaquam imitantur, ergo & peccatum. Item, ex illis verbis: (In quo omnes peccauerunt) siue intelligas (In quo) id est, in primo peccato, siue (In quo) id est, in primo parente omnes peccauerit: sed infantes non peccauerunt imitando, ergo ideo, quia contraxerunt peccatum cõmuni propagatione concepti, & nati. Præterea, ex illa particula: (Nam iudicium ex vno in condemnationem,) tanquam id vellet insinuare: Ex vno delicto condemnatum est genus humanum, quoniam in omnem posteritatẽ vnus Adamus peccatum simul cum natura transmisit. Postremò ex illa sententia: (Regnauit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ.) ergo regnauit etiam in omnes infantes: nec alio sensu Apostolum hisce omnibus in locis interpretati sunt Patres Augustino iuniores; Primasius nempe, Sedulius, Prosper, Fulgentius, Leo, Gregorius, Beda, Anselmus, Bernardus, & alij.

Tertiò Quæritur, An ex alijs scripturæ locis peccatũ originis apertè constet. Certè alter scripturæ locus est in Psalmo quinquagesimo (Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea,) quo loco communi consensu vruntur Patres ad peccatum originis comprobandũ Cyprianus, Origenes, Hilarius, Nazianzenus, Basilius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Cyrillus, Leo, Fulgentius, Ruffinus, Cassiodorus, Beda. Quæritur Dauid dixit numero multitudinis, (in iniquitatibus, & peccatis) cùm peccatum originis sit vnum, non plura? Respondet Leo epist. 86. Primò, in illo vno peccato multa commisisse primũ parentem, videlicet superbiã, sacrilegium, homicidium, furtum, auaritiam. Secundo ait, peccatis parentum

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam filios adstrictos teneri. Hæc autem sumpsisse videtur Leo, ex Augustini doctrina in Enchiridio cap. 43. 46. & 47. Nihilominus respondeo: in Hebræa litera vtrobique dici in singulari numero, ן֗ in peccato: in iniquitate. Septuaginta verò interpretes verterunt in numerum multitudinis, & fortasse eum numerum pro singulari vsurparunt: Hebræi enim cum significare volunt vnum aliquid ex pluribus, numero multitudinis vtuntur. Gen. 13. Moratus dicitur Lot, in oppidis iuxta Iordanem; videlicet in vno ex illis oppidis. Ionæ primo. Descendit (Ionas) ad interiora nauis, intellige, ad vnum ex interioribus. Iacobi 5. Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros, id est vnum ex presbyteris. Caute igitur legendus est Euthymius, qui cum Psalmi versiculum ad alium sensum traxit. Natus sum (inquit) ex nuptiis, quæ per peccatum intrauerunt vna cum concupiscentia carnis. Verum est hic auctor: (vt videtur) aliorum Græcorum sententiam dicentium: Si Ada perseueraſſet in prima iustitia, non erant futuræ nuptiæ, nec per nuptias procreatio sobolis: ita senserunt Nissenus de creation. hominis. c. 18. Damas. lib. 2. de fide ortho. c. 30. & lib. 4. c. 15. Chrysost. hom. 18. in gen. Procopi. c. 4. in gen. Quæ sententia ab aliis Patribus merito est reiecta, ab Aug. lib. 9. super Genesim ad literam, a. cap. 3. vsque ad caput. 11. & lib. 14. de ciui. c. 26. & lib. 1. Retrac. c. 10. & c. 19. Th. 1. p. q. 98. & Mag. 2. d. 20. Dauid igitur in eo loco veniam sui peccati precabatur, eo quòd quadam naturæ fragilitate peccasset, & ideo dicebat: Ecce enim fumus in peccato natı, & conceptus & propterea ad peccandum proclives.

Tertius scripturæ locus est apud Iob, cap. 14. vbi latina lectio habet: [Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine] nonne tu qui solus es? Septuaginta verterunt: (Nemo mundus à sorde, nec infans, cuius eſt vita vnius diei super terram,) qua lectione vtuntur passim veteres Patres ad inferendum ex scripturis peccati originis, Dionysius Areopag. Origenes, Cyprianus, Basilius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Prosper, Fulgentius, Cassiodorus. Obijcies; editionem Septuaginta modo vim, & auctoritatem non habere in Ecclesia, quæ vulgatam editionem latinā, vt authenticam approbauit. Respondeo, Ecclesiam hanc approbasse quidem, ita tamen vt illam minimè reprobauerit, quam citauit aliquando Christus Dominus, citarunt Apostoli, quàque vsa est Ecclesia per quingētos, & eo amplius annos, præterquam quod in his locis, quibus communi consensu Patres vtuntur, auctoritatem non amisit suam. Deindè obijcies, Iustinum martyrem in opusculo 146. Quæstionum, quæst. 88. scriptum reliquisse, illud ex Iob, quo dicebatur, Neminē quamuis illius vnius diei vita fuerit super terram, immunem esse à peccato, nullo modo ad infantes accommodari posse. Nam vita (inquit) quæ in Græco dicitur ζωὴ, in eo loco Iob, pro conuersatione & cōsuetudine viuendi sumitur: quasi Iob dicere voluerit: Nemo mundus à sorde, etiam paruulus, cuius conuersatio fuerit vnius diei super terram. Respondeo auctorem illius opusculi, non esse Iustinum martyrem, nā quæst. 81. & 86. citat Origenē, qui tamen fuit Iustino posterior: & quæst. 115. profert Ieiunium martyrem Episcopum Lugdunensem, qui vel fuit Iustino aliquanto iunior, vel saltem æqualis. Non igitur eum auctore hac in parte approbamus, aut sequimur.

Postremus locus habetur in epist. Pauli, ad Ephes. 2. (Eramus, inquit, natura filij iræ sicut & cæteri:) quem tamen locum non æque firmū iudicamus, atque præcedentes ad peccatum originis comprobandum: quippe cuius duo extant apud Patres sensus: primus, Eramus filij iræ, id est, vindictæ, & supplicio obnoxij (natura) id est, origine, & natiuitate per peccatum corrupta. Sic Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 12. quē secuti sunt postea Primasius, Beda, Anselmus, S. Thomas, & sic fere explanant hunc locum, Hieronymus, & Sedulius: (Natura) id est, ab adolescentia nostra. Alter sensus eorum Patrum est, qui verbum: (Natura) accipiunt pro aduerbio reuera, vel prosus & omnino, vt hoc velit Apostolus: omnes: eramus reuera obnoxij vindictæ, & supplicio, eo quod iram Dei prouocauimus. Hunc sensum agnouerunt Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus.

Illo præterea argumento vtuntur frequenter Patres ad peccatum originis concludendum, sumpto ex communi traditione Ecclesiæ, quæ facto ac salutari baptismate abluit infantes in remissionem peccatorū: qua traditione, & consuetudine vsa est semper Ecclesia à primis Apostolorum temporibus: nam profectò falluntur quidam nostris temporis. Hæretici, aientes paruuloram baptismum cœpisse tempore Origenis: cuius tamen baptismi meminit Dionysius Areopagita, capite vltimo, de Ecclesiastica Hierarchia, Clemens Romanus lib. 8. Constitutionum Apostolicarum cap. 11. Irenæus lib. 2. cap. 19. Tertullianus lib. de Anima cap. 19. Cyprianus lib. 3. epistola 8. quæ est ad Fidum, Origenes homil. 8. in Leuiticum, & ad Rom. 6. super illa verba: [Vetus homo noster] quibus locis ait esse Apostolicam traditionem, Ambrosius lib. 2. de Abraham cap. vltimo, Cyrillus Catecheſi mystagogica, Nazianzenus in oratione in sanctum lauacrum, Basilius in exhortatione ad Baptisma, Chrysostomus ad Neophitos, & in Psalmū 14. Hieronymus Dialogo 3. contra Pelagium ad finem. Augustinus lib. 3. de Genesi ad litteram cap. 13. lib. 4. contra Donatistas c. 24. Quòd si obijcias cum Pelagio, infantes debere salutaris aquæ sacramento initiari, vt in Ecclesiæ societatem cooptentur & Christo insiti inter filios Dei censeantur, vt ad regnū cœleste admittantur tanquam filij Dei per gratiā adoptionis ad hæreditatem paternam, sed non vt aliquius peccati remissionem consequantur. Habent quidem paruuli (aliquis alius opponet) solam naturam à peccato, & gratia liberā, sed fidei sacramento imbuuntur, vt armis Christi muniantur contra diabolicos incursus. Insuper objicies alius, si infantibus Baptismatis sacramētum confertur, vt à peccato originis expientur cur dicit Ecclesia eos sacro baptismatis fonte ablui (in remissionem peccatorum: siquidem vno tantum peccato originis tenentur obstricti. His omnibus respondeo, in Ecclesia semper esse creditum, baptismum in remissionem peccatorū suscipi, quia ex Paulo ad Rom. 6. apertè colligitur baptismate nos consecrari in morte Christi, & in eius resurrectione: ita vt baptismus sit sacrum symbolum mortis, & sepulturæ Christi: vt sicut ille mortuus est vita temporali depositā, sic etiam ipsa immersione aquæ, profitemur mori quoque nos peccatis veteris hominis extincti, & obruti: deindè emersione ex aqua profitemur nos vna cum Christo resurgere in nouitate vitæ. Portò baptismus cōfertur in remissionem peccatorum, quia vbicūque sunt multa crimina, expurgat & delet omnia: cùm verò vnum tantùm est, id emundat, & eluit.

Contra hæc omnia opponet aliquis, multos ex Patribus prædictum Pauli locum intellexisse de peccato Adæ in posteros deriuato imitatione duntaxat, & exemplo, non propagatione seminis. In his sunt Oecumenius ad Rom. 1. explicans illa verba Apostoli, [Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi.] In omnes, inquit, primi patentis peccatum pertransijt imitatione, & doctrina. Et postea subiungit: Mortem contraximus, quia omnes peccauimus iuxta similitudinem illius. Photius item Patriarcha Constantinopolitanus, apud Oecumenium in eum locum Pauli: Ex Adam initium peccati, scribens: Quia nos, inquit, sumpta occasione peccamus Theodoretus quoque in eandem Apostoli sententiam ad Rom. 5. & Dauidis illam in Psalmo 30. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, &c. docet, mortem & pœnas ad omne genus humanum transisse, peccatum verò occasione. Idem auctor in Epitome diuinorum decretorum cap. 13. tradit multos sanctorū vixisse iuxta legem, & præscriptionem naturæ, nec fuisse obnoxios peccato Adæ. Euthymius in Panoplia lib. 2. c. 22. asserit peccato primi parenti morbos, & mortem cœpisse, supplicia autē æterna non primæ transgressioni esse constituta, sed singulis hominibus, qui se peccato obstrinxere. Arnobius in Psalmum quinquagesimum super idiecce enim in iniquitatibus, &c. Is autem, inquit, qui nascitur, sententiam Adæ habet, peccatum verò suum non habet. Hieronymus in explanatione epistolæ, ad Romanos expendens illud (Per vnum hominem) Peccatum ait, intrauit exemplo, & forma, dum ita peccant, & similiter moriuntur. Id etiam quòd sequitur: In quo omnes peccauerunt, ita explicat: Exemplo Adæ peccant, & cùm dicit Paulus per peccatum mortem intrasse ait, intellexisse Paulum mortem animæ, iuxta illud Ezechielis: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur, & ad Rom. 7. fine lege peccatum mortuum erat, &c. Insaniunt, inquit, qui de Adam aiunt per traduem ad nos venire peccatum. Ambrosius in commentarijs, ad Rom. 5. illis verbis [Per vnum hominem] scribit: Mors est dissolutio corporis, ac subdit: Est alia mors quæ dicitur secunda, in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, sed eius occasione propriis peccatis accersimus. Chrysostomus homil. 10. 11. 12. & 13. in Epistolam ad Romanos docet intrasse mortē, & effectus peccati, & affectus malos per peccatum primi parentis, & ex eo peccatores omnes esse constitutos, id est, addictos & obnoxios morti, & alijs pœnis corporis. Idem colligitur ex homilia 19. in primam ad Corinth. c. 15. in illud: Sicut in Adam omne moriuntur.] Et ex homilia 17. in c. 5. eiusdem epistolæ. & hom. 14. in Epist. ad Ephesios, super vltima verba capitis sexti. Theophylactus, item dum interpretatur verba Apostoli ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum, &c. eodem modo loquitur quo Chrysost.

Respondeo, ad hæc omnia, in primis, non oportere nos laborare in defendendis, vel interpretandis Oecumenio, Photio, Theodoreto, Euthymio, Theophylacto, & Arnobio. Si quis autem velit eos mitius ac benignius interpretari, id ei facere licebit, vt volet, ac poterit. De Hieronymo vero

verò dicimus Commentarios illos, qui nomine ipsius circumferuntur in epistolam ad Romanos, nequaquā ipsius esse, vt multi viri docti nostra ætate probarunt. Et certè Hieronymus alijs in locis apertè confitetur, & agnoscit peccatum originis: quod egregiè comincit Augustinus lib. 2. contra Iulianum ca. 1. necnon id quoque certo argumento deprehenditur ex ijs, quæ scripsit in caput tertium Ionæ prophetæ, vbi hoc peccatū ex scripturis deducit: & in Dialogo tertio contra Pelagianos probat, primum auctoritate B. Cyprianī, deinde traditione totius Ecclesiæ in baptismate paruulorum in remissionem peccatorum. Accedit his, quòd illum verbum (insaniunt) non videtur tanti Doctoris modestiæ, aut gravitati conuenire. Quod ad Ambrosium attinet; dubitari, non potest, agnouisse eum apertéque docuisse peccatū originis: quòd ex multis hinc inde congestis Ambrosij testimoniis concludit Augustinus libro 2. contra Iulianum cap. 2. Meritò tamen ambigere quis possit, an sint ipsius Commentarij in Epistolas Pauli, nomine Ambrosij prænotari. Verum quisquis auctor eorum cōmentariorum fuerit, is certè ad Rom. 5. paulo ante verba superius obiecta, illa inquam: Per vnum hominem, &c. aperte ait: In quo, id est, in Adamo, omnes peccauerunt. Manifestum est in ipso omnes peccasse quasi in massa: ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes sub peccato generauit, ex eo igitur cuncti peccatores, quia ex ipso sumus omnes. Hæc ille. Portò Chrysostomum Iulianus Pelagij discipulus aiebat cum Pelagio sensisse, nullum esse peccatum originis. Augustinus in libro 2. contra Iulianum cap. 2. multis verbis Chrysostomum defendit ab Iuliani calumniis, & piè interpretatur eos locos quos ex eo Julianus produxerat. Nostra tempestate quidam Monachus in Annotationibus super Chrysostomum, à concilio tamen Tridentino damnatis, tribuit Chrysostomo idem, quod olim Iulianus tribuerat. Iacobus Faber Episcopus Viennen. in Apologia suorum Commentariorum in Paulum, ait peccatum originis Chrysostomo nihil aliud esse, quàm obligationem humani generis ad mortem, & ad alias pœnas corporis. Certè nō est, cur minus modesti & pij simus in Chrysostomum, tantum videlicet Ecclesiæ Catholicæ lumen, quàm fuerit Augustinus, qui commodè ac benignè eius mentem, & sententiam est interpretatus. Præsertim cū homilia 40. in priorem ad Corinth. epistolam, idem dicat apertè Chrysostomus: In regenerationis lauacro mentem gratia tangit, hinc radicale peccatum euellit. Vbi, radicale peccatum quod Baptismus extinguit, videtur intellexisse, quòd est à radice, & origine contractum. Animaduertendum est in primo tomo operum Chrysostomi contineri sermones quosdam in certa quædam capita Geneseos, qui non creduntur esse ipsius: inter eos vnus est ille, qui inscribitur, de Adam, & Eua, cuius initium est: Deus instituror Mundi, in quo operta fit mētio de peccato originis. Sed videtur totius ille sermo compilatus ex operibus Aug. præsertim verò ex certis quibusdam capitibus libri de Ecclesiasticis dogmatibus, qui tribuitur Augustino.

Secundò objicitur cōtra ea quæ diximus, eo quòd in prædicto Pauli loco quædam dicuntur, quæ minus congruenter de peccato originis intelligi queūt. Primo, Origenes, & Ambrosius, tametsi locum Apostoli ex parte interpretentur de peccato originis, bonam tamen eius partē exponunt de peccato imitatione transmisso. Secundò dissident omnino à nostra vulgata editione: nam vbi latina habet: [Mors regnauit ab Adā vsque ad Mosen etiā in eos, qui non peccauerunt in similitudinem prævaricationis Adæ.] ipsi per affirmationem legunt: [in eos, qui peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ.] Tertiò, bis Paulus dixit [multos,] non autem [omnes] vnius, inquit, delicti peccatores constituti sunt multi,] & mox [Per vnius inobedietiam mortui sunt multi] videtur ergo loqui Apostolus de peccato per imitationem traductionam peccatum originis, si detur, omnes infecit, & interitum omnibus attulit. Quartò, Paulus dixit apertè gratiam Christi in plures abundasse quàm peccatum Adæ: at si Adam suū peccatum in omnes effudit, num in plures potuit gratia Christi abundare? Quintò, similitudo Pauli non videtur peccato originis posse accommodari, sed peccato imitatione transfuso. Sicut enim per Christum non omnes gratiam, & iustitiam accipiunt, sed qui ipsum imitantur vitæ moribus: sic non omnes sunt per Adam peccatores, & mortui, sed ipsius in peccando imitatores. Sextò, si peccatum Adæ etiam non peccantibus, nimirum paruulis nocuit: ergo iustitia Christi prodesse quoque debuit nō credentibus. Septimò Paulus 1 ad Corinth. 15. solum ait: [Sicut in Adā omnes moriuntur, sita & in Christo omnes viuificabūtur.] vbi morte per Adamum inuectam in mundum ait, non peccatum: ac ita resurrectionē hominum per Christum futuram. Ad extremum Ecclesiastici 25. solum dicitur: à muliere factum esse initium peccati, & per illā omnes nos mori: quasi dicat illā primum cœpisse peccare, & ex ea deindè introductam esse moriendi necessitatem.

Adhæc omnia suo ordine respōdeo. Ad primū negare nō possumus, in Græcis codicibus olim fuisse variam lectionem, vti Ambrosius, & Origenes annotarunt, & Augustinus similiter Epist. 89. & l. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 11. Et quanquam Ambrosius, & Origenes, lectionem per affirmationem præferunt: regnauit mors ab Adam in eos, qui peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ. Augustinus tamen anteponit lectionem per negationem: (etiam in eos qui non peccauerunt) & certe ipti etiam Græci per negationem legunt sicut & nos, Chrysostomus, Theodoretus, Photius, Theophylactus, Oecumenius. Præterea, ad secūdum respōdeo licet Ambrosius, & Origenes, magna ex parte Paulum interpretantur de peccato imitationis ea tamē verba: (Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.) vsque ad ea (in quo omnes peccauerunt) de peccato originis explanant, sicuti & Concilia ac cæteri Patres. Solū igitur Origenes, & Ambrosius, ab Augustino, & reliquis dissident, quòd cætera Pauli verba illi interpretantur de peccato imitationis, hi verò de peccato originis communi propagatione transfusso. Quare S. Thomas, in Paulum merito dixit, ea verba: (Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.) vsque ad eum locum: (In quo omnes peccauerunt) solum intelligi de peccato originis: cætera verò posse intelligi, tum de peccato originis, tum de peccato imitationis. Ad tertium respōdeo; Paulum interdū dicere (omnes) interdum (multos:) sed vt rectè adnotarunt Ambrosius, Augustinus & Chrysostomus, promiscuè videtur Apostolus vsus vtroque verbo, & multos appellat omnes: & omnes vocat multos, quia multos intelligit totam hominum multitudinem, aut generis humani vniuersitatem. Ad quartum respondeo, cùm Paulus dicit in plures abūdasse gratiā Christi, vt Chrysostomus ac cæteri Græcorum annotarunt, plures sumpsit pro multis, est enim græcismus, quo nomina comparatiua solent pro positiuis frequēter vsurpari. Sensus itaque verborum Pauli est hic, gratia Christi abundauit multo magis, quàm peccatum Adæ: nam licet Christus non mundauerit plures, quàm Adam corruperit, plura tamen bona attulit Christus, quàm mala humano generi Adam intulerit. Item, iustitia & meritum Christi maiorem vim habuit per se ad homines per gratiam seruandos, quàm habuerit peccatum Adæ, ad eos corumpendos. Ad quintum respondeo, in hoc Pauli similitudinem consistere: Vt sicut peccatum Adami in omnes: nimirum communi propagatione genitos peruasit, ita vt si alij essent aliunde procreati, peccatum Adæ minimè contraherent, vt postea apparebit; sic iustitia Christi permanat in omnes, nempe renatos in ipso. Est tamen aliquid discriminis: quòd alij homines non sunt, qui ex Adamo genus propagatione non ducāt; cùm tamen sint aliqui non renascentur in Christo, semper tamen est verissima similitudo: sicut peccatum Adæ deriuatum est ad omnes, qui ab eo procreantur: sic iustitia Christi transit in omnes, qui in ipso renascuntur: sicut enim ad peccatum originis contrahendum, necesse est, vt generentur ab Adamo, sic ad participandam iustitiam Christi, oportet, vt renascantur per Christum. Ad sextum quod Pelagius magnificiebat, respondeo, peccatum Adæ nocuisse non peccantibus, nimirum paruulis, quia sunt ab eo generatione propagati: Acceperat enim Adam iustitiam, & gratiam sibi & suis posteris; qui deindè diuinam legem sibi impositam violando, eandem gratiā atque iustitiā sibi quoque, & posteris amisit: at verò Christi iustitia nequaquā prodest nisi his, qui renascuntur in eo, non autem renascuntur extra baptismū adulti, nisi voto ipsius Baptismi, & fide viua, quæ per dilectionē operatur, ipsi adhęrescāt, & adiūgantur, infantes verò, nisi salutari Baptismatis vnda abluti mūdentur. Ad septimū respōdeo quādo Paulus Corinthijs scribit: (Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo, & reliqua.) ibi sequitur de cōmuni omnium resurrectione futura per Christum, sicut cōmunis mors omnium hominum est per Adamum inducta. Ergo cum ait: (omnes viuificabuntur) non tolum id dicit de vita gratiæ, ad quam non omnes resurgunt, sed etiam de vita corporis: omnes enim (ait Christus Dominus) qui in monumētis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Omnes ergo per Christum iudicē suscitabuntur ad corporis vitam, quam in Adamo genus humanū perdiderat: & improbi ad supplicium æternum dānati secunda morte interibunt, quæ est gehennæ pœna: boni verò ad cœleste hæreditatem admissi, secūda vita donabūtur, quæ est perpetua in cœlesti patria fœlicitas. Hoc est de eo, Pauli loco, quē attulimus, Tho. Theop. Ansel. & S. Th. sententia. Cùm verò opponit aduersarius Apost. ibi solū de morte corporis per Adæ peccatum in orbem terrarū inuecta meminisse. Respōdeo eo in loco Paul. minime

Universidad de Deusto
Biblioteca

sermonem habuisse de peccato Adæ,& de iustitia Christi:de quibus tamen fuit sermo ad Rom. 5. Solum igitur eum Corinthius Paulus agebat de generali resurrectione futura, quã colligit ille futurum ex Christi resurrectione. Ad vltimum concedimus verum esse,per vnam peccatum cœpisse, & per Adamũnegamus tamen vna eademque ratione,sed diuersa. Per vnam quidem peccatum cœpit tanquam per fœminam suggerentem,& incitantem:per Adamum verò tanquam per causam,& originem:quod vtrumque diuina scriptura diuersis locis non obscure indicauit.

Ex his omnibus licet animaduertere,perperam Erasmum in Annotationibus suis in Paulum tradidisse prædictum locum Apostoli,si respiciamus proprietatem sermonis, seriem contextus,& continuationẽ lectionis potius intelligi debere de peccato imitationis quàm originis:quod probat ille,quia vbi latinè dicitur : Per vnum hominem , Græcè habetur, Δι ἑνὸς ἀνθρώπου quod potius significat, Propter vnum hominẽ. Sed reuera fallitur, quia præpositio græca διὰ non minus significat per,quàm propter. Deindè, opponit Erasmus , cum dicitur(in quo omnes peccauerunt, in Græco habeti , Ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον) idest,inquantum, vel quatenus omnes peccauerunt:non autem. ὅτι ᾧ, id est, in quo. Respondeo , Græcam præpositionem ὅτι aliquãdo etiam significare in. Et notandum Augustinum dixisse illud (in quo) referri posse vel ad hominem,vel ad peccatum. Verum ex Græco textu constat, referri potius debere ad hominem, quia in Græco præcesserat vox, ἁμαρτία, id est,peccatum , quod tamen est fœminini generis.Postremò objcit ille,non constare cõtinuationem sermonis,si de peccato originis Apostolus intelligatur. Vndenam,inquit,Paulus intulit,Propterea sicut per vnũ hominem. Respondeo,intulisse ex iis,quæ præmisetat, omnes esse sub peccato, & egere gloria Dei.Præterea ex eo: (Si cum adhuc inimici essemus , reconciliati sumus Deo per ipsum,) & reliq.

In quo sita sit peccati originalis vis, ratio,& natura. CAP. XXVI.

PRimò Quæritur,in quo sita sit peccati originis ratio? B. Augustini tempore,& Scholasticorũ ætate semper difficiles explicatus habuit controuersia de peccati originalis tatione, & natura. Apud Theologos fuerunt quædam opiniones falsæ,& inter Hæreticos quædam sententiæ longè à fide alienæ. Prima fuit Theologorum sententia asserentium esse morbidam qualitatem in anima genitam ab alia qualitate morbida corporis sue carnis. Ponit enim hæc opinio duas morbidas qualitates vnam in carne , quæ communi seminis propagatione genus,& originem ducit ab Adamo , in cuius itidem carne fuit alia genita, vel à venenato flatu serpentis, vel ab esca sibi interdicta , perinde ac si fructus ille venenatus extiterit. Corpus itaque Adæ infectum , genuit posteros secundũ carnem infectos,morbida qualitate:sed hanc carnis qualitatem non esse peccatum,cuius caro capax non est,esse tamen aliam morbidam qualitatem in anima generatam ab ea,quæ est in carne, & hanc esse propriè peccatum originis: ita Henr.quodl.primo quæst.21.Ocham.quodl.2 quæst.11.& quodl.1.quæst.21.Gregorius secundo distinctione 30. quæst. secunda.Gabr.2.d.30.q.1.a. & 3.Magist. 2.d.31.Alexan.p.2. q.106.mem. dicentes animam infici ex carne,sicut liquor cũ infunditur in vasculum immundum , indè polluitur atque corrumpitur , quod ex Augustino hausisse videntur dicente lib.4.hypognosti post initium,vel non longè ab initio.Sicut nunc in peccatore flatu pestifero serpentis venenum infligitur , & per illud mori compellitur ; sic tunc fraudifero flatu diaboli venenosa , & pestifera bibido inficta est , & per illa peccatum & mors.Et contra Pelagium disputans,aliquando ait:l.de nupt. & conc.1.c.15. peccatum originis esse affectionem quandã malæ qualitatis, qualis est languor: non enim, inquit,substantialiter manet sicut aliquod corpus, aut spiritus ; sed affectio est quædam malæ qualitatis sicut languor. Alibi contra Iulianum lib.5. c.9 scribit animam in carne vitiari , sicut liquor mũdus in vase polluto vitiatur,& alibi ait, animam ex carne peccatum contrahere.Et l.1. de bapt.parv. c.9.ait,occulta eriã tabe carnalis concupiscentiæ suæ , tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos,& lib.6.contra Iuli. c.7.8.9.& 10. sæpè dicit peccatum originis non esse substantiam,sed qualitatem seu affectionem malam.Sed hęc opinio quamuis in Augustino fundamentum habere videatur,communi tamen Theologorum consensu iam pridem è scholis est eiecta,& explosa.Primum,quia difficilè explicari,aut defendi potest , quomodo , & à quo hæc qualitas sit genita in carne primi parentis. Deindè, est etiam perdifficile explicatu, quo pacto anima , quæ spiritualis est,infici queat tactu carnis corporisue ; & qua ratione qualitas carnis , quæ tota est corporalis, gignat in anima, quæ spiritus est,qualitatem spiritalem.Præterea,vix intelligi potest,illam qualitatẽ non fieri maiorem,aut minorem, nunquámque intermittere, cum ea tamen sit qualitas corporalis. Demùm, quia quæcunque de peccato originis dicuntur,commodè & dilucidè percipi , ac defendi queunt absque huiusmodi qualitate morbida. Sicut enim indomita bellua ruptis vinculis sæuit vehementius;aut nauis amisso gubernaculo hæc , & illac procellis agitata trahitur:sic homo amissa originali iustitia , in totũ corruptus, innumeris sensus , & appetitus affectibus concutitur , commouetur,perturbatur iactatur.

Secunda sententia docet peccatum originis esse reatum, quo propter primi parentis peccatum, genus humanum cogitur pœnam perferre , excluſum à regno cœlesti in perpetuum , nisi illud Dei gratia remittatur , sic Altisiodoren. in sum.lib.2.tract.18.c.2.Dur. in d.30.q.2.& 3.Maior.2.dist. 31.q. 1.a.1.Et probant ex Augustino, qui multis in locis cõtra Pelagium videtur docuisse peccatum originis esse reatum ; nimirum primo lib.Retractationum cap.13. & primo l.de peccat.merit.& remiss cap. 9.& lib.2.cap.4. item lib.1.de Nupt. & coneup. cap. 26, & 32.quibus locis docet peccatũ originis remitti,quando reatus dimittitur:tandiu verò manere, quãdiu manet reatus pœnæ:& post baptismum manere quidem concupiscentiam actu , sed non reatu , & tunc peccatum auferri.Ambrosius Catharinus,in opusc.de pecc.origin. ait huiusmodi sententiam esse errorem , quia Reatus non est culpa,aut peccatum propriè,sed est obligatio, qua quis ob peccatum se Deo obstrinxit ad pœnam debitam persoluendam. Deindè,reatus, boni rationem habet,& ad iustitiã pertinet: nam qui peccant, hoc ipso se obligant Deo ad pœnas , pro peccatis luendas. Præterea, paruulus reus est pœnæ,ergo aliquo peccato tenetur, aut nullo : Si nullo,igitur addictus , & subiectus est pœnæ sine culpa, quod est absurdum:si aliquo, ergo prior est in paruulo ratio peccati,quam reatus. Ad extremum,per leges diuinitus latas pœnis subjicimur quia deliquimus,ergo peccatum,non in eo consistere potest , quòd quis sit pœnis obnoxius. Cæterum Magister in Secundo d. 30. cum dixisset hanc esse aliquorum Doctorum sententiam, eam minimè damnauit. Et certè communi Doctorum consensu refellitur quamuis tam seuerè damnanda non sit,quia reatus dicitur cum reatus culpæ , tum reatus pœnæ ; vt constat ex Augustino libr. 1. Retract. cap. 15. & Soto libr. 1. de natiu. & grat. cap. 9. Cordub.in quæstio. 1 .lib.1. post opinionem 6.dub. 1.vers. nam nota. Peccatum originis est quidem reatus, sed culpæ. Porrò Catharinus meritò damnauit prædictam sententiam , si ea reatum accepit pro reatu pœnæ non culpæ.

Tertia opinio est asserentium originis peccatum esse cõcupiscentiam mali,sic Hugo sancti Victoris in Tomo tertio de sacramentis Christianæ fidei lib. 1. par. 7.cap.27.& 28. & Magister in secundo distin. 30. cuius sententiæ videtur Augustin. fuisse multis in locis contra Pelagianos disputans, præsertim in l.1.de pecc.mer.c. 6.l.2.de nup.& concup. c. 25. lib.5.contra Iulian c.3. & lib.1.retract. c.15. ait,concupiscentia est reatus originalis peccati. Animaduertere tamen debemus,dupliciter in nobis concupiscentiam accipi:vno modo , vt est quædam propensio ad malum, ex parte inferiorum facultatum Appetitus , & sensus : & hanc concupiscentiam horum opinio,vult potius esse pœnam,quàm peccatũ quippe quæ est cupiditas corporis , & corpus peccati capax non est. Altero modo sumitur concupiscentia prout est ad malum propensio , ex parte voluntatis & mentis , & hanc aiunt esse peccatum originis. Peccatum enim in voluntate sedem habet,& huiusmodi concupiscentia est aliquid mali, quod voluntati,& menti inhæret,quo tamen catere desinente. Quam scientiam multis argumentis refellunt Piglii. in opusc de pecc.orig. Cathar.in opusc.de pecca.orig. Sotus lib. 1.de Natu & Gratia.cap.8.& 9.Primò,quia hęc concupiscentia est naturalis,& esset in homine , qui eum solis naturæ viribus,& dotibus condereturs. Deindè , quia post Baptismum manet in homine,& tamen peccatum originis per salutarem Baptismatis aquam penitus aboletur. Accedit, quod concupiscentia solum habet rationem pœnæ , non culpæ. Postremò,quia peccatum omne est actus,nimirum dictum,factum vel concupitum contra rationem : sed concupiscentia non est actus,sed quædam tantùm ad malum proclivitas:quæ est quædam naturæ conditio,& primi peccati pœna,& effectus non tamen peccatum , & culpa : hoc postremum argumentum infirmum est:nec cætera magnam vim habent.

Quarta opinio , peccatum originis , ait esse priuationem iustitiæ originalis. Sic Anselmus lib.1. de conceptu Virginali cap.22. 26.27.& 28. Ex quo sumpserunt Scholastici

Scotus,Ocham,Bassolis,Gabriel,& Maior,in 2.dist. 30. & 31. & Marsil. 2.q.19.a.1.dub.2.propositã. & 3. Eam tamen refellunt Catharinus,& Sotus,multis argumentis,quorum aliqua satis firma nõ sunt. Primò,quia per sacrum Baptismã nequaquam restituitur iustitia originalis ; & tamen peccatum originale per baptismum eluitur, ergo consistere non potest in eo,quod in paruulis post baptismum permanet:at in illis iustitiæ originalis priuatio perseuerat: Deinde , si quis sola natura præditus à Deo procrearetur, careret illa originali iustitia,& tamen peccato originis non esset infectus. Adde, quòd ipsa iustitiæ originalis absentia,pœnæ rationem habet , non peccati. Deus enim ob delictum Adæ posteros iustitia originali priuauit,orbauitque dato munere. Ad hæc, quia priuatio iustitiæ originalis non est actus,contra rationem , ergo non est peccatum,quod est dictum,concupitum,vel factum contra legẽ Dei.Postremò, huiusmodi priuatio non fuit in Adamo voluntaria: voluit quidem ille fructu sibi interdicto vesci; sed nec in se,nec in posteris voluit priuationem iustitiæ.

Gen.3.

Quinta opinio est asserentium peccatum originis ratione formæ esse priuationem iustitiæ originalis, ratione materiæ esse concupiscentiam.Sic S.Th.1.2.q.82.ar.3.Albertus 2.d.30. & 31.Alex.p.2.q.105.m.2.a.3.Bonau. Aegid.& Ricar.2.d.30.& 31. quæ opinio simul coniungit tertiam , & quartam sententias:& proinde eam Catharinus oppugnat eisdem argumentis,quibus tertiam,& quartam oppugnatat.

Sextam sententiam Catharinus in schelam Theologorum inuexit,peccatum videlicet originis esse idem illud peccatũ, quod Adamus admisit : quod ideo dicitur , originis , quia id cõmisit Adam qui fuit origo,& caput totius generis humani: posteros verò esse , & dici peccatores ab illo actu peccati, quod facit Adam. Cui sententiæ videtur etiam accedere Albertus Pighius in opusc.de pecc. orig. Sed certè præterquam quòd noua est,& à Catharino excogitata: cum decretis concilij Tridentini videtur pugnare:nam concilium definit:hoc peccatũ vnũ origine,propagatione, non imitatione transfusum inesse vnicuiq; propriũ:quod ideo dicit, quia licet sit vnũ secundũ originẽ, multiplicatur tamen in singulis hominibus,propterea quod quisque contrahit suum peccatũ,quod in ipso inhæret. Præterea , hæc opinio occasionem præbere potest hæreticis suí erroris defendendi,quo pertinaciter sentiunt,nos iustos fieri,non per iustitiam nobis inhærentẽ,sed solum extrinsecus per iustitiam Christi nobis imputatam. Deinde,iuxta Catharinum,peccatores essemus ac diceremur extrinsecus,ob peccatum Adæ nobis imputatũ. Adhæc,nonfisi abfurdè dicitur , quemquam peccatorem esse solum ob peccatum,quod est in alio,& non ob aliquid quo ipse teneatur obstrictus,& quod in ipso insit,& hæreat,alioqui enim si nihil est in paruulis vnde sint rei , & nominentur peccatores,nihil erit,quod sacrum Baptisma deleat,ac tollat.

Septima opinio est, quam Sot.lib.1.de nat.& grat.c.8. & 9. & alij modo in scholis Theologorum tuentur,Peccatum,inquit, Sotus , originis est quidem iustitiæ originalis priuatio, non tamen quomodocunque,sed, vt spoliat & orbat hominẽ gratia,quæ illum cum Deo societate , & amicitia copulabat. Obseruandum est , Iustitiam originalem esse domum supernaturalẽ,quod mentem hominis perfectè,& plenè Deo conditori suo per gratiã subiicit,cuius munere, & officio omnes hominis facultates Rationi, & corpus Animæ parent, & obsequuntur. Peccatũ itaque originis est priuatio iustitiæ originalis, nõ prout rectum ordinẽ in corpore,& sensibus consentiabat, sed prout mentem , & animam cum Deo amicitiæ fœdere,& vinculo cõiungebat.Peccatum enim in corpore,& sensibus minimè insidet,sed in mente,& animo, in quo gratia Iustitiæ originalis residebat , & propterea iustitiæ priuatio,in mẽte habet rationem peccati,in corpore verò , & sensibus habet rationem pœnæ , peccati non item. Hæc de opinionibus Catholicorũ.Inter quas hæc postremo loco posita, declarata mihi valde probatur , quam existimo fuisse Beati Anselmi, Scoti, Ochami, Marsilij,& Maioris, vt in quarta opinione indicaui. Nec enim hæc differt à quarta sententia, nisi in eo,quòd plenius, & exactius explicat rationẽ, & naturam peccati originis. Quòd vt faciliorem habeas intelligentiam, nosse oportet. Iustitiam originalem accepisse Adamum sibi, & posteris,ac proinde sibi quoque ac posteris perdidisse peccando. Est igitur peccatum originis priuatio iustitiæ originalis debitæ,cõmuni sanguinis propagatione ab Adamo deriuata. Dicitur (priuatio) quia non est sola negatio , siue absentia iustitiæ,qualis esset,si homo cum solis, & integris naturæ cõditionibus procrearetur à Deo.(Debitæ)quia si Deus iustitiam originalem homini absque vlla illius culpa abstulisset , non fuisset vllum in homine peccatum , propterea quòd non careret iustitia sibi debita : non enim homo debet habere iustitiam , quam Deus suo arbitrio , & voluntate tollit.(Debitæ item) vt explicetur , priuationem iustitiæ esse voluntariam, quam iustitiam si Adam conseruasset, potueri quoque eius susceptuti erant: & proinde iustitiæ priuationem Adam sua voluntate, & culpa contrahit,& contracta effudit in posteros , qui iustitiam deberent, vna cum natura ab Adamo Dei institutione susceperent iustitia per peccatum amissa.priuatio ipsius simul est cum natura susceptaiergo per generationem traducta. In Adamo itaque post præteritum actum,quo ipse peccauit,fuit quidem priuatio iustitiæ debitæ:sed non erat originale peccatum , quia eam ipse propria voluntate contraxerat:at vero posteri per originem, & communem propagationem suscipiunt.

A

B

C

D

His vtcumque explicatis , postremam sententiam vnica ratione confirmo.Peccatũ originis,necesse est, vt sit aliquid, quòd ex Adamo redundant in posteros,at nihil aliud potest esse nisi iustitiæ originalis priuatio:non enim est in primis, vti ante iam dixi,morbida qualitas , nec reatus pœnæ , nec concupiscentia,nec ille actus malus,quo peccauit Adam:ergo est priuatio iustitiæ originalis debitæ: hæc enim post actum malum in Adamo permansit , & ex eo est in posteros transmissa. Et cum peccatũ originis non sit priuatio iustitiæ originalis,quatenus rectum ordinem tenebat,& seruabat in corpore, & sensibus : aut quatenus erat donum iustitiæ re à gratia,& Dei charitate distinctum;sequitur vt sit priuatio iustitiæ,originalis, quatenus erat idem donũ,quod gratia, aut saltem necessario cum Dei gratia coniunctũ, quæ cum Deo mentem hominis charitatis,& amicitiæ nexu & vinculo sociabat.Hinc est, vt sicut iustitia originalis hominem reddebat iustum,rectũ,gratum, & amicũ Deo,sic priuatio iustitiæ originalis debitæ faciat homines auersos , & alienos à Deo, peccatores, & inimicos Dei.Et quoniam eiusmodi priuatio, restituto per sacrum Baptisma diuinæ gratiæ dono, omnino deletur, ideo facto Baptismate ablutis hominibus,peccatum originis penitus condonatur atque remittitur.

Argumenta aduersariorum diluuntur. CAP. XXVII.

QVæritur,quo pacto argumenta aduersariorum diluantur?Primum obijcitur : Per Baptismum peccatum originis aboletur,& tollitur, nec tamẽ restituitur originalis iustitia,ergo post Baptismum manet iustitiæ originalis priuatio,& proindè ea non potest esse vera ratio peccati originis. hoc argumento Sotus , Catharinus, aliique coniuncti, senserunt, vt nos quoque sentimus , peccatũ originis non esse priuationem iustitiæ originalis, sed gratiæ. At veteres Scholastici Scotus,Ricardus,Bonauenturæ, Ægidius,Durandus, respondẽt priuationem iustitiæ originalis per Baptisma tolli, quatenus est priuatio iustitiæ debitæ, manere tamen quatenus est quædã negatio iustitiæ :quia post Baptismũ amplius homo non debet iustitiam originalem habere,licet eam neque recuperet,neque habeat ; & tamen ante Baptismum illã habere debebat. Quæres , vnde ergo fit vt absentia iustitiæ ante Baptismum sit priuatio iustitiæ debitæ , at post Baptismum nequaquam sit priuatio,sed sola negatio?siquidem absentia formæ in re apta ad formã recipiendã est priuatio. In naturalibus,inquit,priuatio solum est absentia formę in re, quæ potest illã habere,& nõ habet:at in morib.priuatio non est sola absentia formæ, quæ pòt inesse, & non inesse,sed debitæ:alioqui enim homo cũ sola natura , absq; vllo alio Dei munere procreatus censeretur priuatus iustitia,& gratia. Secundò obijcies ; Per Baptismũ minimè restituitur originalis iustitia, ergo absentia eius,etiam vt est priuatio, per Baptismum minimè tollitur.Respondent,Iustitiã quidem originalem non restitui,sed gratiam,& charitatem, qua recuperata, non amplius homo debet iustitiam originalem habere. Ante Baptismũ verò ideo est homo iustitia originali priuatus, quia illã deberet habere,vel gratiam.Tertiò oppones; Nulla formæ priuatio excluditur nisi per formam sibi oppositam: ergo priuatio iustitiæ originalis nunquam abijcitur, nisi iustitia originali restituta. Respõdent,in naturalibus priuationem non auferri,nisi per formam oppositam;at verò in moribus non eadẽ est ratio , quoniam priuatio ideo est peccatum,quia est priuatio iustitiæ debitæ,sed qui est restitutus in gratiam , non amplius debet iustitiam habere. Et hæc dicta sint iuxta mentem Scoti,Ricardi, Bonauenturæ, & veterum Theologorum, qui putarunt iustitiam originalem fuisse habitum supernaturalem,& re à gratia diuersum. Nos verò arbitramur iustitiam originalem , & gratiam fuisse vnum , & eundem habitum:nisi quod illa prima hominis iustitia institutione diuina, sibi coniuncta habebat extrinsecã Dei auxilia, quib. mentem,& animum Deo plenè subjiciebat, sensus quoque,& omnes inferiores vires Rationi, & totum corpus animæ:quos effectus gratia adoptionis modò non præstat , sed solum primum illum atque præcipuum, quo mens

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominis cum Deo charitatis,& amicitiæ fœdere,coniungit, & proinde ei grata,& accepta habetur,diuinæ naturæ cõtors atque participes effecta. Quocirca ad argumentũ respondeo, per Baptismum peccatum originis remitti , nec restitui omnes iustitiæ originalis effectusiquia peccatum non est priuatio iustitiæ , quæ omnes malos motus impedit recuperatur autẽ gratia, quæ mentẽ hominis Deo perfectè submittebat, & cuius priuatio alienat,& auertit hominẽ à Deo. Restituitur itaque per baptismum iustitia originalis,prout erat grata,quæ cum Deo hominem amicitiæ vinculo copulabat.

Secundò obijcitur:Priuatio iustitiæ originalis solum habet rationem pœnæ, ergo non est peccatum originis. Deus enim ob peccatum Adæ iustitiam originalem iustulit,quippe quæ erat habitus supernaturalis,quem Deus homini conferebat, & conseruabat in eo. Item, huiusmodi priuatio est effectus peccati Adæ:ergo nõ peccatum Adæ:Præterea, peccatum est culpa,quæ est actus voluntatis:at priuatio iustitiæ originalis non est actus;ergo nõ est peccatum. Insuper,omne peccatum est contemptio,& violatio legis:at priuatio iustitiæ originalis non est contemptio legis, nec enim paruulus ea infectus vllam legem perfringit,vel despicit.Denique, in Adamo,& Eua, fuit priuatio iustitiæ originalis, nec tamẽ fuit in illis peccatum originis. In nobis item,quo pacto potest aliquid habere rationem peccati,quod in illis peccatum non erat? sed in illis priuatio iustitiæ originalis nõ erat peccatum,sed effectus,& pœna peccati. Ad hæc omnia respondeo, iustitiam originalem re ipsa fuisse habitum gratiæ , vt supra sæpe dixi, & licet habitus gratiæ possit à Deo tolli , & iustetur:nihilominus tamen per lethale peccatum , tanquam per aliquid sibi contrarium expellitur. Vnde primo parenti nequaquam Deus,sed peccatum, abstulit iustitiam originalem & non solùm Adamo , sed suis etiam posteris. Deinde priuatio iustitiæ originalis fuit quidem in Adamo , & Eua, sed propria ipsorum voluntate contracta : & propterea in illis non habebat rationem peccati originis,sed peccati,quod actuale Theologi appellant, in quod quisque per proprium actũ incurrit:in paruulis verò huiusmodi priuatio non propria , sed aliena voluntate per originem & propagationem contrahitur.Præterea, priuatio iustitiæ originalis in Adamo non erat peccatum , vnde quis verè est,& censetur peccans, (ab actu enim dum permanet , tales nominamur, & sumus) sed erat peccatũ, vnde quis verè est,& habetur peccator post actum malum præteritũ. Quo fit,vt ex Adamo posteri propagati nascantur peccatores, id est , peccato infecti , iustitia originali debita spoliati,& orbati.Item,priuatio iustitiæ originalis in Adamo erat effectus peccati, id est,effectus malefacti quo ille peccauit Dei lege neglecta,verè tamen,& proprie erat peccatum, vnde quis post actum malum est,& nominatur peccator. Et proindè in paruulis etiam priuatio iustitiæ originalis,si referatur ad opus malũ, quod Adam peccando fecit,effectus eius est,quippe quæ ex eo actu in genus humanum permanauit, nihilominus tamen per se ipsam est peccatum in paruulis innatum,vnde peccatores verè sunt,& nominantur: quoniam huiusmodi priuatio iustitiæ originalis verè,& propriè est mors animæ,auersio à Deo,gratiæ, & charitatis exclusio,à lege, & iustitia declinatio,non quòd sit actus,sed quod instar habitus permaneat.

Tertiò obijcitur:Si homo cum solis naturæ doribus conderetur à Deo,posteros omni iustitia, & gratia priuatos generaret,ergo tametsi ille nõ peccasset,filios procreasset peccato originis infectos, quod cum absurdum sit,sequitur , vt peccatum originis non sit priuatio iustitiæ originalis. Respõdeo:vt hoc demus,non inde tamẽ cõfici in illis fore peccatũ originis,quia tunc absentia gratiæ & iustitiæ non esset priuatio,sed sola negatio,vt sæpè dixi:homo enim nõ deberet iustitiã,& gratiam habere, cum ea,non vi & conditione naturæ, sed Dei beneficio,& munere accipiatur. Cum ergo eam Deus non conferret,homo illam habere non poterat.

Quartò obijcitur,Si homo absque gratia, & iustitia crearetur,peccare posset , & tunc peccatũ etiam in suos posteros traduceret,in quibus tamẽ nulla esset iustitiæ originalis priuatio, & tamen in eis esset peccatum originis propagatione susceptum. Respondeo, dupliciter fieri potuisse id, quod in argumento ponitur.Primo modo:ita vt Deus hominem cõderet eo pacto, & conditione, vt si primam tentationem superaret , sibi & posteris gratiam , & iustitiam acciperet : sin minus,sibi & posteris amitteret : tunc si peccasset,peccatum originis redundasset in posteros, quod fuisset priuatio iustitiæ originalis debitæ. Et cum obijciturziustitiam & gratiam ex hypothesi homo nõ acceperat, ergo priuatione nõ transmisisset in posteros:Respondeo,priuationem non solùm esse formæ antè acceptæ , sed etiam illius , quæ alioqui inesse deberet:nam aliter nullus esset à primo ortu cæcus:tunc igitur ex hypothesi verè esset in posteris priuatio iustitiæ originalis debitæ, quia si homo non peccasset , sed potiùs primam tentationem deuicisset,posteri omnes nascendo,iustitiam,& gratiam suscepissent. Secundo modo potuit accidere, vt primus homo absque gratia , & iustitia crearetur,& sine vllo pacto,& lege eam sibi,& posteris suscipiendi : & tũc si peccaret , peccatum suum minimè deduceret in posteros, quia sibi tantum,& non posteris suo peccato noceret, & per illud sibi duntaxat gratiam,& iustitiam amitteret,aut conferendam impediret.

Quintò obijcitur: Priuatio iustitiæ originalis in paruulis solùm est extrinsecus voluntaria, quia fuit in Adamo voluntaria,ex quo originẽ traxerũt:ergo solùm est peccatũ extrinsecus existens. Præterea,Adã cum deliquit,nõ voluit se,aut posteros iustitia priuare,sed solùm edere fructũ,quo ipsi fuerat diuinitus interdictũ. Respondeo posteà esse tractandũ, quo pacto peccatũ originis sit voluntariũ : modò satis est dicere cũ Augu.l.1 Retr.c.13.& 15.& l.3.contra Iul.c.5.ad peccatũ originis,vt tale sit,sufficere voluntatẽ capitis, ex quo omnes homines genus ducũt:voluntas verò primi hominis nõ est posterorũ ex vi,& conditione naturæ,alioqui enim omnis voluntas parentũ semper esset voluntas filiorum ante adultã ætatẽ,sed ex institutione , & pacto Dei,quoniã Deus Adamũ cũ iustitia,& gratia cõderat, ita tamẽ vt iustitiã sibi,& posteris haberet:quã si conseruaret,eã retineret sibi,& posteris. Vnde effectũ est,vt illã per peccatũ amittẽdo sibi quoque,& posteris amiserit. Insuper etiã vt priuatio iustitiæ originalis esset voluntaria in Adamo,necesse non erat,vt eam per se,& directò vellet:sufficiebat enim, si cũ nosset eã sibi & posteris diuinitus collatam,voluntariè peccasset:peccando enim,sibi & posteris iustitiam sponte sua,& voluntate amittebat.

Ad ea verò quæ ex B.Augustpro prima,secunda,& tertia opinionibus afferebantur,respondeo:musquam Augustinum docuisse,Adamum esse infectum ex flatu pestifero serpentis, aut ex venenato cibo:auctoré tamen opusculi Hypognosticon,quod nomine Augustini circunfertur,id solummodo significasse,ex quo prima opinio morbidã qualitatem inuexit in scholam Theologorum. Præterea, nunquam Augustinus dixit, Peccatum originis esse Reatũ pœnæ : Sed docuit tunc remitti,& deleri peccatum,cum reatus pœnæ æternæ remissione culpæ remittitur pœna æterna , temporaria non item. Insuper,negari non potest sæpè Augustinum tradidisse,peccatum originis esse concupiscentiam. Verũtamen id docuit contra Pelagium,qui asserebat,concupiscentiam,quæ nobis inest,esse naturæ conditionẽ: at Augustinus meritò ex scripturis hoc eius dogma cõfutauit,passim docens esse malum, & peccatum,non conditionem naturæ, quia id contendebat Augustinus contra Pelagianos , vt fateri cogerentur concupiscentiam esse pœnam,& effectum peccati,non naturæ cõditionem:quia nisi Adam peccasset, concupiscentia nõ esset effrænata illa,& indomita , qualis nunc est:non itidem esset tot,& tantorum peccatorum causa,& origo.

Hæreticorum errores de peccati originis ratione,& natura confutantur. CAP. XXVIII.

QVæritur,quinam fuerint Hæreticorum errores in peccato originis ? Zuinglius Lutheri discipulus cum suis asseclis , affert peccatum originis esse mortem corporis , & obligationem , qua totum genus humanum ob peccatum Adæ miserias corporis perferre compellitur. Contra quos Tridentina Synodus sess. 5. de peccato originis canon. 2. definiit : Si quis dicat inquinatum primum hominem per inobedientiæ peccatum mortem , & pœnas corporis tantùm in omne genus humanum transfudisse, nõ autem peccatum, quod est mors animæ; anathema sit:quod idem prius fuerat constitutũ in cõcilio Atausicano secundo.

Secundus error Caluinistarum & Lutheranorum est,sentientium peccatum originis esse totius hominis corruptionem , ita vt quicquid in eo est,à voluntate , & anima vsque ad carnem,sit peccato inquinatũ. Vnde argumentatur, Omne id, quod fit ab homine esse peccatum, licet in renatis baptismate,aut pœnitentia renouatis à Deo,non imputetur ad culpam. Aiunt item hanc hominis corruptionem non esse aliquod accidens;quod homini accesserit,sed esse totã ipsius naturam , & substantiam corruptam:& Scholasticos Theol. reprehendunt eo,quòd dixerint peccatũ originis esse priuationẽ iustitiæ originalis debitæ,quã posteri Adęmalè affecti nascuntur,putant enim illi in hac re Theologos peccati originis prauitatem magna ex parte minuisse,quòd tantùm dicant esse boni priuationẽ , cũ tamẽ sit fons,& scaturigo perpetua erumpentium aquarum corruptarum, & veluti fornax accensa scintillas , & flammas teterrimas semper emittens. Quorum error facilè conuellitur : nam per huiusmodi

totius hominis corruptionẽ ab ipsis confictam , vel intelligunt corruptionem aliquam positiuam , vt passim in scholis vocare solent,vel priuatiuam. Si primum dederint,id nequit fieri , nisi per accessum certæ cuiusdam formæ : de qua tunc quæritmus ex ipsis;vel ea est substantia , vel accidens : si substantia , ergo tota hominis natura est , quòd attinet ad substantiam mutata,quod dicere , stultum est:si accidens , ergo incidunt,velint,nolint,in opinionem Catholicorum ponentium qualitatem morbidam , quæ meritò est reiecta. Si autem secundum dederint , esse videlicet corruptionem priuatiuam,id fieri non potuit,nisi fuerit,vel corruptio substantiæ hominis ex toto,vel ex parte:& tunc sequitur, per peccatum fuisse aliquid homini detractũ ex eius substantia, quod similiter fatuũ est affirmare.Vel corruptio accidẽtis , quod fuerat in homine:& tũc,velint,quoque ac nolint, delabũtur in opinionem Theologorum dicentium peccatũ originis esse priuationem iustitiæ,quam Adamus sibi & posteris acceperat.

Tertius error est aliorum aientium peccatum originis esse in paruulis propensionem voluntatis ad malum in habitu, non actu:ex qua fit,vt paruuli quandiu in eis est peccatum originis,vsu rationis accedente legi Dei repugnent. Ad quem errorem profligandum valet idem argumentum quod paulò antè promulimus.

Quartus error est aliorum Lutheranorum asserẽtium peccatum originis consistere in prauis desideriis , quibus homo inuitus tenetur : quæ volunt esse peccata illo Domini præcepto damnata.Non concupisces:ita vt omnes concupiscentiæ motus sint vera legis contemptio.Ratio eorum est , quia quæcunque fit in mente,& voluntate à recta ratione , & lege aberratio,est peccatum,siue sit in habitu siue in actu,siue voluntaria,siue inuoluntaria. Quorum dogma non solùm cum Patribus,& scripturis pugnat, sed cum tota quoque philosophia,& ratione.Nunquam enim est hactenus auditum , peccatum esse inuoluntarium,& mereri nos pœnam ex eo,quòd inuiti, & coacti facimus patiamurue , & motus omnem prorsus rationem præcurrentes esse peccata. Nec est quòd nobis obijciant Paulum concupiscentiam peccatum vocantem, & dicẽtem etiam;[Quod nolo malum, hoc ago.]peccatũ enim appellat concupiscentiam,quia est pœna, & effectus peccati: & quia ad malum hominem incitat,ac mouet.Et eodẽ modo motus,qui rationem præcurrunt, quoſque inuiti sustinemus, malos vocat,quia ex malo descendunt , hoc est , ex peccato, quod ex Adamo contraximus : & quia ad malum nos alliciunt,flectunt, ac mouent.

Quædam quæstiones de peccati originis natura diluuntur. XXIX.

Primò Quæritur , An peccatum originis sit culpa ? Quidam iuniores putant non esse, sed esse tamen peccatum, iniquitatem,iniustitiam: aiunt enim inter Peccatum, & culpam, hoc esse discriminis , quod omnis culpa est peccatum, non tamen è contrario : peccatum enim potest esse sine culpa,& proinde sunt peccata contra artem,& naturam: velut si quispiam barbarè loquatur ignoratione grammaticæ,vel absurdè canat inscitia musicæ,vel à via deflectat, & proinde ab eo loco , quem cursũ petit. Peccatũ itaque est omnis à certa regula,& norma declinatio,siue ea regula sit naturæ , siue artis, siue rationis & moris. Iniquitas verò est omnis ab æquitate aberratio. Iniustitia,est à iusto,& recto auersio : at verò culpa , est actus,nimirum,dictum , factum, vel concupitum contra legem Dei. Vnde colligunt , peccatum originis esse quidem peccatum,iniquitatem , & iniustitiam , quoniam in eo est aliqua à iustitia,æquitate,& lege declinatio:nõ tamen esse culpã,quia nõ est actus,sed priuatio iustitiæ singulis hominib. ab Adamo propagatis innata.Sed quicquid isti dicãt, differiri non possunt apud Patres peccatum originis dici etiam culpam originalem. Sic enim Gregorius appellat libro nono Moralium capitulo 16. & homil. 39. in Euangelia : sic Augustinus in Psalmum 50.explicãs illa verba: [Ecce in iniquitatibus cõceptus sum]: Sic auctor opusculi Hypognosticon libro secundo , propè finem , sic Prosper ad obiectiones Vincentianas , in Responsione quartarsic etiam Glossa super Exodum capitulo 13 . ibi Primogenitum asini , &c. Sic denique Magister sententiarum in secundo , distinctione 30. Sic ibidem Theologi. Animaduertendum itaque est Peccatum latius patere quam culpam: quia peccatum est tum in operibus naturæ , & artis , tum in actionibus rationis , & moris. Culpa verò solùm est in actibus rationis , & moris. Si tamen peccatum præsius sumatur , prout est in actibus moris, tunc peccatum,& culpa secundum Patres pro eodem videntur accipi : nam & ipsum Peccatum originis , culpam originalem appellant. Ergo sicut peccatum in moribus aliquando vocatur id,vnde quis est , & dicitur peccans,& tunc est actus à regula rationis discrepans: aliquando verò id,vnde quis est,& nominatur peccator:& tunc non est actus, sed aliquid ex actu relictũ,siue id sit priuatio gratiæ , siue respectus quidam,& ordo ad actum præteritum , nec à nobis per pœnitentiam reuocatum , nec diuinitus per gratiam dimissum.Sic etiam culpa potest accipi dupliciter : vno modo , vt est actus voluntarius & liber,qui vitio tribuitur: & tunc peccatum originis non est culpa. Altero modo , vt est id , vnde quempiam post actum malum præteritum dicimus esse , & manere in culpa , & hoc modo peccatum originis verè est culpa.; Vt enim paruulos non dicimus peccantes , sed natos verè peccatores,verè infectos, & corruptos peccato,quod in ortu suo , & conceptu contrahunt , sic etiam eos non culpamus,quòd peccauerint, aut malè fecerint : sed cũ culpa concipi , generari , & in lucem edi , ac in culpa verè esse planè confitemur,& à culpa originali mundari , cum sacro baptismate abluuntur.

Secundò Quæritur , An peccatum originis sit verè , & propriè peccatum:Duran.secundo,distinct.30.q.1.nu.6.videtur docuisse non esse propriè peccatum,quia non est propriè voluntarium, Est enim solum voluntarium voluntate capitis, & originis. Item , quia potius videtur habere rationẽ pœnæ, quàm culpæ.Alij affirmant eodem modo esse peccatum,quo est voluntarium: & quia est voluntariũ in alio videlicet sola voluntate primi parentis , ideo extrinsecus videlicet in alio esse peccatum.Alij verò senserunt esse quidem verè , & propriè peccatum , sed ad peccatum non requiri voluntarium , quia satis est si sit à iustitia , & lege declinatio in natura rationis , & mentis participe. Verum hæc omnia communi Theologorum consensu refutantur, vt constat apud Mag.in 2.d.30.31.32.Peccatum itaque originis absolutè , & simpliciter est peccatum:sic enim id appellant cõcilia, & Patres contra Pelagianos.Præterea,priuatio iustitiæ originalis,quæ debuerat in posteris primi parentis inesse , verè & propriè est peccatum,cum sit mors, qua mẽs ipsa est à iustitia,gratia, & lege Dei aliena:Dei amicitia,& charitate nudata:& proinde pœnis debitis subiecta.

Tertiò Quæritur, An peccatum originis sit peccatum verè,simpliciter,& propriè,an tantum per Analogiam, & similitudinem:Capreolus in 2. d.30.q.1.a.1. vult esse peccatum alia ratione,qua lethale,aut veniale , tum quia non est voluntarium, vt veniale , vel lethale:tum quia non est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Ricardus 2.d.32.a. 3.q.2.planè confitetur esse per Analogiam peccatum, quia vi & cõditione sua habet respectum, & ordinem ad peccatum, quod amisit Adamus.

Quòd ad quæstionem hanc attinet, illud in primis videtur esse compertum,& indubitatum, peccatum originis non vocari peccatum per Analogiam,instar eorum , quæ hac ratione talia esse perhibentur : nimirum extrinsecus propter aliud,ad quod referuntur, sicut vrina , esca , & medecina appellantur sana,non quia in seipsis sanitatem habeant, sed extrinsecus,quia sanitatẽ,quæ est in animante,indicãt, vel efficiunt, vel tuẽtur, & seruãt:peccatum enim originis per se est verè peccatũ,cùm sit priuatio iustitiæ originalis , qua homo præditus esse deberet: Illud etiam oportet affirmare,peccatũ originis non vocari peccatũ per Analogiam,cui modũ eorũ, quæ per similitudinem talia nominantur,propterea quòd ad ea alterius rei nomen per metaphoram , & quandam similitudinem transferatur : sic homo pictus appellatur homo , sic prata cùm viresciunt, & florẽt, dicuntur ridere. Si enim peccatum originis hac ratione solùm diceretur peccatum,pœna & effectus peccati potius esset, quàm peccatum ; haud secus quàm pictura,vel scriptura vocatur manus pictoris , vel scriptoris, quia est eius effectus. Peccatum igitur originis verè, & re ipsa non per similitudinẽ, nõ per metaphoram est peccatum , sed propriè: nimirum priuatio iustitiæ debitæ. Tertiò,ex his omnibus hucusq; explicatis manifestè perspicitur, peccatum originis esse absolutè,& simpliciter peccatũ,si peccatum non accipiatur pro actu,vnde peccantes nominamur, & sumus:sed pro auersione à lege Dei, & iustitia , vnde quis dicitur,& est peccator,& alienus à Deo,etiam post opus malum transactum:sic enim paruuli verè in peccato concepti,& nati sunt,& verè peccatores sunt auersi , & alieni à Deo. Postremò colligitur , peccatum originis quodãmodo per Analogiam peccatum dici , quia cæcera peccata venialia , vel lethalia peccata sunt sine vllo respectu,& ordine ad aliud peccatum: at verò peccatum originis, rationem peccati non habet,nisi cum respectu,& ordine ad peccatum, quod Adamus admisit.Si enim homo gratia,& iustitia careret , absque vllo respectu,& ordine ad actum malum præteritũ, esset quidem absque iustitia,& gratia Dei, vacaret tamen culpa , & peccato,quia careret priuatione ex opere malo contracta , & careret priuatione eius,quam debuisset habere,iustitiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarto Quæritur, An peccatum originis sit habitus? S. Th.1.2.q.82.a.1.obiter docet,esse habitum:& proinde inter eius discipulos est controuersia,vtrum voluerit esse habitum positiuum,an priuatiuum, vt vocant Caietanus. 1.2.q.82.a.1. ad dub.2. contendit iuxta S. Thomæ mentem esse habitum positiuum: At Capreolus 1.d.30.q.1.a.2.conclu.3. priuatiuum. Certe si iuxta S.Thomam peccatum originis est habitus positiuus,necesse est,vt S. Thomas incidat in eam Theologorum sententiam,qui id peccati sentiunt esse morbidam qualitatem. Probabilius ergo est , dicere sancti Doctoris mentem fuisse , Peccatum originis ratione formæ esse habitum priuatiuum,hoc est,priuationem iustitiæ originalis,quæ homini inesse debuerat: quæ priuatio vocatur habitus , quia in ea cessante actu homo permanet,quoniam in modum habitus ducat etiam post actum. Ratione verò materiæ, esse habitum positiuum,nó quidem,qui homini accesserit, aut fuerit natura, & propagatione comparatus , sed qui sit ipsa hominis concupiscentia,quæ instar habitus perdurat,etiam cum ab omni actu cessamus , quæ nihil aliud est nisi hominis propensio ad malum , id est , ipse appetitus ad malum prouius,& primi parentis peccato corruptus:non quòd concupiscentia per se peccatum sit , sed pœna peccati , & quæ ad peccatum nos incitet,alliciat,& moneat.

Quintò Quæritur,An in peccato originis,sicut in lethali, vel veniali,sit aliquid quod se habeat, vt materia , & aliquid quod formæ rationem obtineat. S. Tho.1.2.q.82.a.5. Bonau. 2.d.30.a.1.q.5.Ricar.2.d.31.a.1.q.1. Alex.p.2. q. 105.m.2.a.3.& alij veteres Theologi Scholastici docuerunt esse , nimirum concupiscentiam materiam , formam verò priuationem iustitiæ originalis. Et concupiscentiam accipiunt tannim propensionem voluntatis ad malum,non autem eam,quæ est in appetitu corporis,& sensibus.Alij verò vtramque propensionem ad malum,tum voluntaris, tum Appetitus corporis , & sensus intelligunt. Sed certe nihil oportet in peccato originis laborare de materia , & forma distinguenda , quoniam huiusmodi peccatum non est, actus , in modum cæterorum peccatorum, debita bonitate priuatus , aut contra rationem admissus,sed solum est priuatio iustitiæ originalis , quæ debebat vna cum natura in Adami posteros deriuari.

Sexto Quæritur , An in peccato originis sicut in lethali, sint illa duo,cõuersio ad bonum creaturæ,& Auersio à Deo? Quidam traduntetiam hæc duo in peccato originis distingui debere.Cap.2.d.30. q. 1. at.1. ad argumenta Dur. contra concl.1.hæc duo ponit in peccato originali. At Alex. p. 2.q. 105. m. 1. a. 3. in peccato originis , hæc duo non distinguit. Profectò nulla ratio efficax,& firmæ cogit nos affirmare id, quod Capreolus asserit, quoniam peccatum originis est priuatio iustitiæ originalis, & hoc ipso est auersio à Deo , quæ in modum habitus homini inhæret: nec tamen dicendum est,quod quidam aiunt, esse quidem auersionem à Deo fine supernaturali,non tamen à fine naturali:peccatum enim originis,& est à gratia auersio,& à recta ratione aberratio actu, vel habitu. At si dicas concupiscentiam in peccato originis habere rationem materiæ, priuationem verò gratiæ , rationem formæ , tunc in peccato originis affignari potest conuersio,& auersio vt docent Alex.par.2.q.1. 3.m.2.a.1. S.Tho. 1.2.q.81.art.1.Dur.1.d.30.q.1. Alber. 2. distinct. 30. art. 1. pro tertia via : ad tertium.

Septimò Quæritur, quo pacto peccatum originis sit voluntarium:Hoc ideo quæritur,quia peccatum nullum est sine voluntario.Pelagiani hæretici plurimum Augustinum,& catholicos vrgebant,ac premebant hinc, & inde concludentes nullum esse peccati originis in posteris Adæ: quia quicquid asseratur esse peccatum originis, voluntarium esse non potest,cum id posteri solum nascendo cõtrahant. Nostra verò tempestate Martinus Kemnitius hæreticus, dicere est ausus nihil esse in hac parte de philosophia curandum,quæ ad rationem peccati voluntarij requirit & de voluntarijs actionibus,& hominis officijs solummodo loquitur,sed sentire & dicere nos oportere de peccato originis ex his,quæ per scripturas,& Dei legẽ cognita, & perspecta habemus, in quibus omnis,quæ est in mente,& voluntate,siue in natura rationis compote,auersio à norma diuinæ legis , est peccatum , siue sit voluntarium,siue inuoluntarium, siue actus, siue habitus.

Theologi quibusdam exemplis adhibitis ostendunt, quo pacto peccatum originis sit voluntarium. In primis Sanctus Thomas,prima secundæ,quæstione octuagesima prima, articulo primo:ad id declarandum tribus exemplis vtitur. Primum ex membris,& partibus corporis sumit. Quemadmodum,inquit,partes Collegij, vel Communitatis alicuius dicuntur voluntariè id facere, quod facit is , qui est toti collegio Præfectus:ita homines, qui vnà cum Adamo sunt veluti quædam communitas, & corpus,reputantur id feciſſe, quod fecit Adamus. Hoc tamen exemplum minus videtur esse ad rem accommodatum , quia collegæ in Præfectum suam voluntatem expresse,vel tacitè transtulerint: At verò posteri Adæ nondum nati,nequaquam potuere in Adamum,suam voluntatem transferre. Secundum exemplum Sancti Doctoris tale est:Sicut ex auctoritate Porphyrij , participatione speciei omnes homines sunt vnus homo : sic participatione voluntatis Adæ, voluntates omnium hominum fuerunt , vna voluntas:& proindè,quod fuit in Adamo voluntarium , in posteris quoque voluntarium censetur. Hoc item exemplum non videtur rem propositam satis idoneè,& firmè concludere:quia teste Porphyrio , omnes quidem homines sunt vnus homo,sed communione speciei,sicut communione generis, omnes animantes vnum animal:non tamen inde conficitur, vt voluntate Adæ,omnium hominũ voluntates fuerint vna, & eadem:quoniam illa ab his numero secernitur , & differt. Tertium exemplum:sicuti cum quis peccat , ministerio linguæ,vel manus male loquendo , vel percutiendo , voluntas totius hominis reputatur voluntas ipsius manus, vel linguæ: sic etiam voluntas Adæ habetur pro voluntate omnium hominum,quia omnes homines vnum corpus efficiũt. At enim multa in hoc exemplo continentur,quæ potius obesse negocio,quàm prodesse videantur. In primis , lingua , & manus propriam non habent voluntatem , sed voluntas totius est voluntas partis:at posteri Adæ suis quique propijs voluntatibus constant.Deindè,cur in primo peccato Adæ, & non in cæteris posteri peccasse dicuntur? Siquidem quodcumque hominis peccatũ ministerio manus admissum , manui quoque crimini,& culpæ datur. Præterea,cur cæterorum parentum peccata non contrahimus ? siquidem & ab illis , & ab Adamo naturam humanam nascendo susc epimus,in quibus tanquam in origine continebamur.Ad hæc,cum quis manu, vel lingua abutitur, manum ipsam , vel linguam ad peccandum mouet : sed Adamus posteros nondum natos quanam ratione potuit ad peccandum mouere? hæc tria à S. Thoma exempla proposita,si in bonum sensum interpretemur , non male præsenti negotio conueniunt:nam primus parens sibi, & posteris iustitiam,& gratiam diuinitus accepit,vnde eam sibi,& posteris conseruasset , si à diuina lege non aberrasset, quare peccando sibi,& posteris amisit: Dei igitur institutione totum genus humanum in Adamo, vt in capite, quod sibi,& posteris gratiã acceperat , continebatur , & sicut in illo gratiam acceperat,sic in illo etiam gratiam amisit, & ideo vt huius institutionis diuinæ, totum genus humanũ in Adamo erat velut vnum corpus, vna communitas, velut vnus homo.

Quarum exemplum adfertur ab Anselmo,ex quo Theologi communiter acceperes hoc nempe : Veluti si rex quispiam infimæ conditionis hominem non meritis illius , sed propria tantùm liberalitate,& munificẽtia impulsus,summis opibus,& honoribus afficeret,ea lege & pacto,vt omnia bona sibi,& posteris acciperet,& haberet:is verò deinde in regem delinqueret, ob quod delictum maiestatis læsæ , quicquid bonorum,& honorum acceperat, amitteret , eius quoque posteri, & nascerentur , & viuerent hisce bonis & regis muneribus spoliati,& orbati. In quibus vtique posteris tantorum bonorum priuatio,voluntaria esset , non quidem voluntate propria , sed paterna. Hoc exemplum mirè quadrat proposito.Id verò vt cõmodius,& plenius intelligamus,animaduertere oportet , in paruulis recens natis peccatum originis,non esse voluntarium , voluntate propria : & hoc Augustinus libro 1.Retractationum cap. 13. & 15. apertè tradit: immo libro 1.de peccato.meri.& remissionib. cap.17. refellit quosdam aientes , peccatum originis esse voluntarium voluntate propria paruulorum contractum. Non (inquit) est sic de sensibus humanis desperandum, vt illud nobis persuadeant. Animaduertendum quoque est,quando quippiam est voluntarium in nobis voluntate aliena id posse multis modis accidere.Primò,quia in alium voluntatem,& consensum nostrum expresse transtulimus. Sic , quod procurator agit, voluntarium censetur in eo, qui eum ad sua negocia gerenda procuratorem delegit. Secundo modo, auctoritate legis, voluntas vnius reputatur voluntas alterius : ita voluntas tutoris habetur pro voluntate pupilli , & voluntas magistratuum,& Senatorum pro voluntate plebis. Tertiò , voluntas vnius existimatur voluntas alterius pacto, conuentione, vel institutione rei alicuius : & hoc modo in exemplo Anselmi, & Theologorum superiùs allato , voluntas patris censetur voluntas filij:hoc item modo voluntas Adami fuit voluntas omnium posterorum:acceperit enim Dei beneficio, & munere,non vi,& conditione naturæ, iustitiam & gratiam eo pacto,& institutione, vt si in officio manens conseruaret eam, transmitteret, & deriuaret in posteros. Ex quo liquet, vt,sicut eam sibi, & posteris voluntariè susceperat , vt conseruatam communicaret cum illis , ita voluntariè peccando , sibi & posteris amiserit. Neque verò quicquam refert omnino

Anselm. de concep. originali. 27.

intercesserit nec ne pactum explicitum. Quidam enim arbitrãtur intercessisse. Alij verò distinguẽtur.Basso.1.d.30.q.1.a.3.& Matth.1.d.19.a.1.ad finc.Cath.in opusc.de pecca.orig.c.7.& in gen.c.3.affirmant,Sot.lib. de nat.& grat.c.3. Pighi. in opusc.de peccat. orig. negant. Satis est si dicamus primum hominem ità esse procreatum à Deo , vt ipsa institutione iustitiam , & gratiam sibi & filiis nasciturisi susceperit , & talis institutio diuina nó immeritò pactum vocatur , non quidem explicitum,& expressum,sed implicitum,& tacitum.

Obijcies, adhuc rem ipsam exemplo proposito non plenè explicari:quia ex eo solùm colligitur , filios Adæ contraxisse pœnã,peccatum non item:quemadmodum in exẽplo B. Anselmi,& Theologorum, amissio munerum regalium in filiis illius propositi hominis , quę reũ læsæ maiestatis mentis cogitatione fingimus,non esset culpa,sed pœna. Respondeo,exemplũ non adferri, vt priuationem iustitiæ originalis probemus esse peccatũ: sed solùm,vt ostendamus, esse voluntatiam in posteris tacitè, & implicitè : quod enim priuatio iustitiæ originalis,si concedatur aliquo modo voluntaria, peccatũ sit,aliũde cõstat,quã exemplo. Fatemur itaque amissionem regalium donorum esse tãtum pœnam, nó culpam:id tamen ideo est, quia non est priuatio alicuius iustitiæ siue virtutis moralis,sed iactura tantum bonorum temporalium : at verò voluntaria priuatio iustitiæ originalis debitæ , eo ipso, est peccatum,quia est declinatio à recto,& auersio à Deo,aberratio à lege,& recta ratione,deniq; nó alicuius boni temporalis , aut naturalis , sed diuinæ gratiæ iactura, & amissio, quæ verè est mors animæ.Ex quo etiã efficitur, vt mors corporis,& cæteræ carnis miseriæ,quæ mala ex peccato contraximus,pœnæ,& non culpæ ratione habeãt,quia iacturæ sunt, & priuationes bonorũ pertinẽtiũ ad corpus,& naturã ipsam, non ad mentem,& mores,non ad iustitiam:& sanctitatem.

Ex his etiam intelligitur,meritò in quadam constitutione Pontificia edita à Pio V.& Gregorio XIII. cõdemnari duas propositiones Louaniensis cuiusdam Doctoris : Primã affirmantemiad rationem peccati non pertinet voluntarium:nec definitionis quæstio est:sed causæ & originis, an omne peccatum debeat esse voluntarium.Secunda erat illa:[Peccatum originis habet rationem peccati sine relatione , & respectũ ad voluntatem , à qua originem trahit.] si roges, an dici rectè possit in Adamo peccasse posteros eius? Respondeo, verbum Peccandi in scripturis,& proinde in Patribus,& Theologis dupliciter accipi. Primò, vt significat idem, quod malum opus facere : Secundò , vt valet idem,quod , Peccatum contrahere. Si priori modo sumatur , posteri non propriè in Adamo peccarunt , quia nondum nati non potuerunt opus malum facere : quòd si aliquando Adæ posteros legimus in illo, vt parente comedisse ex fructu interdicto , & sic legem Dei perfregisse, locutio est secundum causam , & originem accipiendã. Comederunt enim in alio nimirum in suo capite,& parente Adamo: nam effectus in sua quidem causa esse perhibetur , sed virture & potestate. Si secundo modo accipiatur,posteri reuera in Adamo peccarunt, id est, in eo,& ex eo peccatum originis contraxerunt. Ita etiam legimus posteritatem Adæ in eo concidisse , quia ipse sibi , & posteris gratiæ & iustitiæ iacturam attulit.

Quomodo peccatum originis traducatur. Cap. XXX.

Primò Quæritur , qua ratione peccatum originis transfundatur in posteros ex Adamo communi lege naturæ procreatos? Pelagiani olim Augustinum aliosque Catholicos hac de re disputando vexabant:rogabat enim Pelagius, teste Augustino libro secundo de Nuptiis,& concupiscentia c.27. & 28. per quas timas hoc peccatum originis latenter intrasset? respondit Augustinus:cum habeat tanuam apertissimam, rogas,per quas rimas sit ingressum.Paulus ait:ad Rom.5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. Certè Pelagianorum ratio,quæ quæstionem mouebat , ea erat : Anima à solo Deo creatur in corpore,Deus autem peccati auctor non est , ergo eam mundam , & ab omni peccato liberam in corpus infundit:nec potest ex corpore maculari, tum quia est spiritualis,spiritus autem tactu corporis nequaquam polluitur , tum quia peccatum in corpore sedem non habet. Nec potuit anima peccatum ex Adamo,hominum progenitore contrahere , quia ex Adamo corpus tantum non animum suscipimus.Potuit igitur morbus , & labes corporis ex Adamo contrahi,non animæ macula. Hoc erat totum Pelagiani dogmatis fundamentum.Augustinus in explicanda Animæ origine , & proinde peccati originalis in posteros traductione ꝛepenumero angebatur, quare tertio libro de libero arbitrio cap. 21. & 22. quatuor opiniones de Animæ origine enumerat,quibus minimè subscribit. Deinde, Orosium virum Hispanum ad B. Hieronymum misit, vti ab eo quid, de hac quæstione sentiret,ediceret, vt cõstat ex epistola vigesima octaua,ad Hieronymum.Præterea,lib. 10. de Genesi ad litteram cap.3.& sequentibus , & lib. 7. per aliquot capita eandem tractat quæstionem : & quatuor libros de Anima scripsit ad Renatum. Tandem lib. primo Retractat. capit.1. adhuc se nescire fatetur , an nouæ Animæ quotidie fiant à Deo per creationem in corpore , an verò aliquo modo veniant iii corpora.Sed quicquid de hac re Augustinus dubitauerit,dogma est Theologorũ communi consensu receptum, quotidie nouas animas hominum à Deo creari in corporibus:& Hieron. in Apologia prima, & secunda contra Ruffinum videtur asserere,hanc esse Ecclesiast.sent. Idem ait,Damasc.lib.2.Fidei orth.c.12.Gennadius in li.de Eccles.dogmatib.c.4.qui liber falsò Augustino tribuitur. Tertull.male audiuit , eo quòd docuerit animas hominum generatione traductas in corpora venire:quod annotauit B.Aug. in lib.contra hæreses,num.86.& 81.idem contra Luciferianos animaduertit.Hieronym.quoque Tertull.& Luciferianos accusat eo nomine, vt videre est in epist. 47. Hoc igitur tanquam certum, & indubitatũ haberi oportet , nouas animas hominum quotidie à Deo creari,& infundi corporibus.

Quo concesso vrget Pelagianorum argumentum , Quomodo peccatum originis in Adami posteros transmittatur, & vnde anima in corpore polluatur. In qua re Augustinus variè videtur esse locutus. Aliquando docet peccatum traduci per concupiscentiam,& libidinem, & videtur insinuare libidinem esse peccatum.Alias verò ait,Adamum suo peccato omnes posteros corrupisse.Interdum,inquit , malum concupiscentiæ,esse affectionem quandam malæ qualitatis , instar languoris. Ex quibus constat secundum Augustinum , concupiscentiam in nobis esse veluti morbidam quandam qualitatem, per quam peccatum transit in animam. Magister iii secundo dist.31.ait cum Augusst. lib.4. contra Iulia.c. 4.& 9. animam ex carne inquinari, & infici , sicut liquor infusus in vasculum immundum ex ea maculatur , atque corrumpitur, idem quoque tradunt Alex.p.2.q.105.m.4.& Henri. quodl.1. q.21.Alber.1.d.10.art.1.pro quarta vita ad 1.ex quibus opinio de morbida qualitate fuit in scholas inuecta.

Cæterum his omnibus prætermissis, res sic se habet, vt rectè explicuit Dur.2.d.31.q.1.nu.8.& 9. Homo generat hominem,non quòd ipse peccatam animam,sed quòd creatam à Deo coniungat cum corpore naturaliter ad eã suscipiendã apte, & conuenienter affecto,& præparato. Quemadmodũ si quis candore ab alio facto parietem afficeret, verè, & propriè parietem album redderet , non quòd faciat ille candorem , aut parietem,sed quod in parietem candorem inducat. Vnde efficitur , vt quicquid naturaliter esset instrumentum ad generandum hominem,hoc est,naturã humanam traducendã,vel ad animam creatam à Deo cum corpore copulandam , esset quoque instrumentũ beneficio , & munere Dei , ad trasmittẽdam iustitiam originalem diuinitus Adæ collatam, si eam ille conseruaret acceptam sibi,& posteris:quia ficuti qui producit naturam, tradueit quoque omnes naturæ dotes , vires, & facultates, ac conditiones : sic etiam qui tanquam instrumentum naturam transmitteret , tanquam instrumentum etiam iustitiam originalem transfunderet. Nisi quod naturalia accidentia traducuntur vi, & conditione naturæ : iustitia verò originalis trasmittenda erat non ex vi naturæ , sed beneficio conditoris.Sic etiã eo ipso , quòd Adam iustitiã originalẽ amisit,eam sibi,& posteris perdidit,& proinde traduxit in omnes posteros naturam humanam iustitiæ originali nudatã,quam suscipere debuerãt:quod est dicere,Adã homo genuit homines,qui si iustus permansisset, iustos quoq; procreasset : peccator effectus generauit peccatores : non quod animam Adamus generando traducat, vel impertiat : immò etiam si corpus nec transmitteret , nec nobiscum communicaret,verè , & propriè priuationem iustitiæ originalis in posteros deduceret ex eo solum, quòd naturam humanam traduceret,& hominem generet,animam cum corpore coniungendo:quia sicut iustitiã originalem acceperat Adam sibi, & posteris,sic peccato suo sibi,& posteris illam deperdidit , & proinde generãdo hominẽ,non potuit eum,nisi peccatorem gignere,& copulando animam cum corpore,non potuit,nisi animam iustitia originali priuatam corpori copulare.

Cum ergo quæritur,quid sit illud , quo peccatum originis traducitur:Respondeo, esse id, quo natura humana ex Adamo deriuatur in posteros,quod nihil aliud est, nisi semen ex Adamo communi generationis lege susceptum.

Ex his omnibus intelligitur manifestè , cur Christus Dominus peccatum originis contrahere nequiuerit ; nimirum quia in vtero Virginis conceptus est Spiritus sancti virtute. Suscepit enim naturam humanam , sed non communi generationis,& naturæ lege ex Adamo propagatã. Obiicies

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christum Dominum fuisse filium Dauidis, & Abrahæ, & proinde filium Adami. Respondeo, fuisse quidem filium illorum, quoniam filius Dei naturam humanam sibi mirabiliter communxit susceptam ex Beatissima Virgine, quæ genus, & originem ex Adamo traxerat, & proinde carnem Christus Dominus ex Adamo deductam suscepit: sed non communi seminis propagatione transfusam. Insistes: Quid igitur Augustinus toties per concupiscentiam, & libidinem inculcat in posteros peccatum originis ex Adamo traduci? Respondeo, nequaquam fuisse mentem, & sententiã Augustini, semper inter coniuges libidinem esse peccatum, licet id nonnulli existiment insinuasse Augustinum: sed sensum eius esse; si Adam in iustitia originali perstitisset, ex eo homines propagatum iri absque vlla carnis libidine, quæ esset peccatũ, aut pœna peccati, aut ad malum inuitans, sed quæ esset quædam naturæ conditio. Nunc vero in natura peccato corrupta, libido carnis licet non sit peccatum in coniugibus, non tamen est sola naturæ conditio, sed est etiam pœna peccati. Augustinus itaque concupiscentiam ideo frequenter appellat malum, & peccatum, quia contra Pelagianos disputabat, aientes eam solum esse conditionem naturæ, non peccatum; nec effectum, nec pœnã peccati: Augustinus autem docet semper esse peccatum: quia vel est malum in se, vt cum ei assensum nostra spõte præstamus, vel peccati pœna ex culpa primi parentis contracta. Quare si homo solam naturam accepisset humanam, in eo esset concupiscentia, & libido carnis, pugna mentis, & sensus, corporis, & animæ, veruntamen vt naturæ conditio, non peccati pœna, & effectus, vti nunc est.

Secundò Quæritur, An cætera peccata primi parẽtis, quæ fecisset, transmitterentur in posteros? S. Thomas 1.2.q.81.ar.1. & cæteri Theologi communi cõsensu tradiderunt, ea transmissum non iri: quod idem aperte Anselmus tradiderat. Sed in huius reddenda ratione quæstio est; cur primum potius peccatum transmissum est, cætera non item. Iidem Theologi respondent primum peccatum fuisse naturæ, cætera vero personæ, non naturæ. At viget adhuc quæstio, cur potius primum fuerit peccatum naturæ, quam cætera: nam si ideo fuit naturæ, quia omnes in Adamo peccante continebamur, pariter etiam eramus in eo, si iterum peccaret. Verius ergo fuerit dicere, rationem huius rei ex ipsa primi hominis institutione fuisse petendam. Est enim procreatus à Deo cũ iustitia originali, quam beneficio, & munere diuino acceperat sibi, ac posteris; & proinde quodcunque primum peccatum lethale eam iustitiã ab eo, ac tota posteritate depelleret. Postea verò Adamus Dei gratiam, charitatẽ, & amicitiam per pœnitentiam recuperauit sibi, non posteris: quocirca si gratiam recuperatam secundo peccato amisisset, sibi dumtaxat, non posteris amisisset. Inimò, si secundò peccaret antequã in diuinam gratiam rediret, peccatũ eiusmodi illi soli noceret non posteris, quia secundum peccatũ esset quidem contra legem, & gratiam Dei, non tamen contra gratiam, aut iustitiam, quam sibi ac posteris accepisset. Hinc perspicitur, quem sensum habeat id, quod Theologi docuerũt primum Adæ peccatum fuisse naturæ: non enim significare volunt naturam humanam peccasse, nec enim natura peccare, aut mereri potest, sed homo. Nec item sensus est, posteros nondum conceptos, & natos voluntate propria deliquisse, aut contraxisse peccatum: Sed ideò fuit naturæ, quia eo peccato iustitiã originalem non solùm Adamus, sed posteri quoque amiserunt, quia eam acceperat Adam sibi, & posteris: quo etiam modo iustitia originalis erat naturæ donum, non quòd esset naturæ conditio, tanquam accidens naturã hominis consequens, sed quòd beneficio, & dono Dei foret in posteros, cum ipsa natura pariter transmittenda. Deinde, etiam cõstat, primum Adæ peccatum non esse traductum in posteros ex eo solùm, quòd fuit esus fructus interdicti, sed quia fuit primum: nam qualecunque aliud lethale crimen perpetrasset Adamus, in suos quoque posteros detriuasset: quia per qualemcunque lethalem culpam, ille iustitiam originalẽ sibi, & posteris amisisset. Obijcies ex scriptura, dictum illi fuisse, Quocunque die comederis ex eo, morte morieris: ergò Deus morte est comminatus, si comedisset fructum arboris interdictum. Respondeo, illis verbis declarasse Deum vim, & naturam iustitiæ, & gratiæ, quam in Adamum contulerat: & quia præcepto dato, vesci primos parentes ex arboris fructu venerat, ideò lethalis criminis admissi pœnam, in ea præcepti violatione expressit. Iustitia tamen, & gratia diuinitus accepta, quocunque lethali crimine perderetur, quia eum eo in vniuersum pugnabat: amissa autem gratia, non solùm Adæ, sed toti posteritati amitteretur, & hoc ipso mors corporis in totum genus humanum, esset pariter peruasura.

Tertiò Quæritur, Cur proximorum parentum peccata non fuerint in posteros traducta, quemadmodum crimen primi parentis? Respondeo, ex his quæ proxime dixi, rationem constare: continebamur quidem nos in proximis etiam post Adamum parentibus: Sed illi gratiæ donum sibi tantum non nobis acceperãt, & proinde sibi, non nobis amiserunt. Et hæc est Theologorum sententia, dicentium proximorum parentum peccata fuisse personarum, non naturæ. Adæ verò peccatum fuisse non solum personæ, sed etiam naturæ, vt ait S. Thomas 1.2.q.81.ar.2.

Quartò Quæritur, An omne peccatum non solùm suum auctorem inficiat, sed etiam posteros? Respondeo, in Pontificia constitutione, quam supra memorauimus Pij V & Gregorij XIII. condemnari propositionẽ, qua Doctor quidam Louaniensis asserebat, omne etiamen ejus esse cõditionis, vt suum auctorem, & omnes posteros eodem modo inficere possit, quo infecit primum Adæ peccatum: quæ sententia mentò est condemnata, quia generatim proponitur, quo modo catholicum sensum nequit admittere: eam enim oporteret distinguere. Nam si quisquam eo pacto, & lege accepisset à Deo gratiam, vt sibi & suis posteris eã, in officio virtutis sese continendo, conseruaret, & postea scelus admitteret, eam sibi, & posteris deperderet, & peccatũ detinaret in posteros, non tamen inde fit in vniuersum, vt crimen omne eius sit naturæ, vt suum auctorẽ, & posteros pariter cõtaminet: quandocunque enim gratiã diuina quis accipit sibi, & non posteris, tunc suo crimine sibi nocet non posteris: & proinde scelus in ipso manens nequaquã redundat in posteros. Sed oppones, Peccator cũ sit gratia Dei orbatus, nõ potest nisi peccatores sui similes filios generare. Respõdeo, si peccator gratiã sibi tantùm accipiat, gignet quidẽ filios gratia vacuos: verum quod illi gratia careant, nullum est ipsorũ peccatum, quia non priuantur gratia vlla, quæ in ipsis inesse deberet; & proindè ablentia gratiæ in ijs propriè esset negatio, non actum priuatio.

Quintò Quæritur, An si quis diuinitus ex humana carne ab Adamo decerpta procrearetur, contraheret peccatum originis? Henrici, quodl. 1. q. 21. fuit opinio, si quis talis formaretur homo ex quauis particula Adami, vel hominis ab eo naturaliter propagati, peccato originis eum fore maculandum. Id ille probat argumento ducto à simili: Si quis, inquit, formaretur ex parte hominis lepra infecti, leprã pariter. & ipse contraheret, ergo homo ex homine per peccatũ originis corrupto formatus, necesse est vt sit ipse quoq; corruptus, & infectus. Ex quo concludebat ille, posse quidem virtute diuina hominem fieri ex Adami particula liberũ prorsus, & purum ab originali labe peccatũ: ita tamen vt Dei potestate, ea particula priùs ab omni macula, & contagione peccati mundaretur: quemadmodum ne ex homine lepra infecto, lepræ vitium trahatur, necesse est, vt priùs fiat mũdus à lepra. Verùm hæc tota Henrici opinatio de peccato originis, in illa sua Morbida qualitate in Scholas inuecta inniteba[illegible]

Verius igitur cum S. Th. 1.2.q.81.a.4. Ricar.2.d.31.a.2.q.1. ad 1. Dur. 2.d.31.q.2. Marsi. 2.q.19. d.5. paulò ante finem. Gab. 2.dist.30.q.1.a.2. concl.1. dicendum, existimo, huiusmodi hominem, quem cogitatione fingimus, nullo originis peccato infectum in 1. quia longè diuersa ratio est de homine, qui è corpore lepra infecto effingeretur: in eo enim lepra, esset infirmitas, & qualitas corporis, quæ in particula ex eo tracta, & excepta, ad formandũ hominem permaneret, sed peccatum originis nõ est morbida corporis qualitas, sed est animæ vitium, quòd cõmuni seminis propagatione transmittitur. Ex quo illud etiam perspicitur, si Eua ex Adæ latere formaretur post peccatũ, eam peccatum originis minimè contracturam, quia non esset ex Adamo seminis propagatione progenita.

Sexto Quæritur, quo pacto is, qui sacro Baptismate à peccato originis mundatur, traducat in filios peccatũ originis, quod ipse non habet: Respondeo, fuisse Pelagianorum argumentum, vt ex Aug. colligitur lib. de peccatorũ meritis, & remissionib. c.8. Peccatum originis (illi aiebant) nemo potest in alium deducere, quòd ipse non habet; sed renatus in Christo non habet illud, ergo in posteros minimè transmittit. Augustinus autem eo loco respondet. Sicuti, inquit, circuncisus generat non circuncisum, & triticũ purgatum à palea, gignit triticũ cum palea: sic mirum non est quod Baptismate renatus in Christo, generet hominẽ peccato originis infectũ. Ex libro primo de Nuptijs, & cõcupiscentia c.19. ait: Sicut ex semine oleastri nõ nascitur nisi oleaster; ex semine tamen oliuæ gignitur aliquando oliua, aliquãdo oleaster: sic ex Adamo peccatore nonnisi peccator: sed ex parente iusto peccator quoq; nõ iustus generatur. Vrgebat Pelagius: cui sicut ex oliua nõ semper oleaster, sed oliua aliquãdo nascitur, ex iusto nunquam iustus, sed semper peccator? lib. 6. contra Iulianum c.3. ait: Aug. vt huic argumento respondeat: Ex homine coeco nascitur homo oculatus, ergo dat homo, quod non habet: & proinde nihil est mirum si iustus peccatorem gignat. S. Th. 1.2.q.81.ar.3. ad 2. aliter huic argumẽto respondet: ait

dert: ait enim per Baptismum, & pœnitentiam peccatum originis condonari, & remitti, ita vt culpa, & reatus tollatur: sed manere concupiscentiã carnis: & quia per hãc homines procreantur, ideo peccatores nascuntur. At enimuero sua adhuc argumẽto vis inest, cur ex iusto homine, in quo peccati culpa sublata carnis permanet concupiscentia, non generatur filius mundus quidem à peccato, quamuis carnis concupiscentia pressus. Simplicius itaque, & facilius respõderi potest: hoc ipso, quòd Adamus iustitiam, & gratiam sibi accepit, & posteris, factum esse vt sibi, & posteris in vniuersum amiserit. Deinde verò, cum Dei beneficio, & gratia à peccato originis expiatus accepit gratiam, & sui peccati remissionem ac veniam sibi soli, & non filiis accepit: & ideo in eos sui peccati remissionem minimè transmisit. Hinc efficitur, vt qui ex Adamo originem trahunt, eo ipso sine iustitia, & gratia nascantur, naturam habentes à proximis; qui eos genuere parentibus alioqui iustis, sine vlla peccati remissione, quia peccati veniam ipsi parentes sibi, & non posteris acceperunt.

Septimò Quæritur, An si aliquis ex posteris Adæ peccaret, ipso Adamo non peccãte, gigneret filios peccatores? Duæ sunt opiniones: vna est asserentium, si ita esset, eos nasciturос cum peccato originis: ita docuerunt S. Tho. de mal. q.5.a.4. ad 8. Scot. 2.d.32.q.1. ad argumenta vlt. quæstionis. Contra 1. 2.q.81.a.2. quia, inquiunt, si Adamus in iustitia permaneret, eam detinaret in posteros: & quia amisit, traduxit peccatum: Ergo si eo non peccante Cainus delinqueret, in filios à se procreatos peccatum effunderet, quia Cainus sicut Adamus iustitiam sibi, & posteris accepisset: ergo sicut retentam in filios transfudisset, sic etiam deperditam. Altera opinio docet filios Caini, absq; vllo peccato originis procreãdos. Sic opinantur Dur. 2.d.33.q.1.n.5. Medi. 1.2.q.81.ar.5. quia solus Adamus iustitiam, & gratiã accepit sibi posteríque suis: & proinde si Cainus illam perdidisset, sibi tantum, & non sobolí nocuisset. Nihil in hac re certi ex scripturis, aut Patribus colligi potest: nisi quod prior opinio maiori est Theologorum auctoritate firmata: posteriorem tamen magis probo: quoniam si iustus ex Adamo filius nasceretur, quamuis iustitiam retinuisset, peccante postea patre, eam in prolem à se genitam minimè deduxisset, vt sequenti proximè quæstione dicetur: ergo nec peccatum proximi genitoris redundasset in filios, si Adamus iustitiam conseruasset acceptam: vnde parentes peccatores tunc iustos filios procreassent, sicut nunc ex iustis parentibus peccatores filij nascuntur.

Octauò Quæritur, An si Adam iustus post aliquot filios genitos peccauisset, suo peccato illis ante progenitis nocuisset: ita vt si Adamus iustitiã originalẽ perdidisset, ipsi quoque pariter perdituri essent. Ambros. Catharin. in opusc. de peccato orig. c.8. distinguit: eos dicens iustitiam quidem originalem amissuros, sed non gratiã adoptionis. Iustitia enim originalis, & gratia erant duo habitus, re penitus à se inuicẽ distincti: & Adamus acceperat iustitiam transmittendam in posteros: Gratiam verò adoptionis solum sibi non posteris acceperat.

Longè tamen verius est, quòd Durandus affirmat. 2.dis. 33. q.1.n.7. eos nec iustitiam, nec gratiam amissuros: quod etiam videtur posse colligi ex Augustino super Psalmum 84. in illum versiculum: Auerte iram tuam à nobis: Vbi sic habet: ea peccata parentum non pertinent ad filios, quæ faciũt parentes natis filiis: nam filij iam nati ad se pertinent, & parentes quoque ad se ipsos: & quicquid accidit ipsi Adæ, secutum est etiam nos, quia eramus in Adamo, quando peccauit. Hæc ille, & Gratianus 24.quæst.1.5. Quòd autem ad finem ait: Peccato Adæ ideo omnes teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proseminatus. Ex quibus verbis videtur colligi, si quis esset ante lapsum Adæ progenitus, eũ iustitiam originalem nequaquam amissurum. Ratio quoque id videtur persuadere. Adultus enim, qui iustus, & amicus est Dei, iustitiam & amicitiam diuinam non amittit inuitus. Deinde, qui Deo carus est, voluntatem habet seruandi, & implendi omnia diuinæ legis præcepta, ergo absurdum est dicere eum tali affectu, & voluntate prædirum, à Dei gratia, iustitia, & amicitia decidere. Obijcies: quid si illi adulti non essent, sed paruuli nondum rationis cõpotes effecti? Respondeo, eos quoque iustitiam minimè amissuros: quoniam ex scripturis, & Patribus solum didicimus peccatum originis communi seminis propagatione in posteros transfundi, eo quod nati, & concepti, iustitiæ originalis priuationem vna cum natura suscipiunt: ergo filij ante lapsum geniti iustitiam originalem nequaquam amitterent.

At contra hæc nobis obijcies. Primò, Adam accepit iustitiam sibi ac toti generi humano, ergo quocunque tempore per peccatum illam amisisset, sibi quoque ac toti generi amisisset: sed filij ante lapsum geniti ad genus Adæ pertinebant, ergo. Respondeo, Adamum accepisse iustitiam transmittendam quidem dono Dei in omnem sobolem, sed ex eo communi seminis propagatione venturam: & proinde non in filios ante iam natos.

Secundò oppones: Si filij iam nati ante peccatum iustitiam retinuissent post Adæ peccatum, eam quoque in suos posteros traduxissent, quia eam beneficio quidem Dei, sed per Adamum acceperant, & proinde sibi & posteris. Respondeo, eam iustitiam post Adæ peccatum non fuetãt transmissuri, quia eorum posteri, licet ab eis proximè generarentur, nihilominus tamen essent veri posteri Adæ, & ab eo profeminati: quare licet ex proximis progenitoribus peccatum originis minimè contraxissent: per generationem tamen ab Adamo peccatore iam facto naturaliter propagati suscepissent. Ad id verò quod secundo loco obijciebatur, progenitores eorum proximos iustitiam accepisse sibi, ac posteris. Respondeo, post Adæ peccatum eos retenturos fore, quam acceperant iustitiam sibi, & non soboli. Vnde quando iustitiam accepissent transmittendam in posteros, id quidem esset Adamo eam retinente, qui eam traduceret per eos: ipso verò Adamo per peccatum amittente, in filiis iam genitis iustitia desineret esse commune totius generis donum, & esset in illis personæ priuilegium, & beneficium.

Tertiò obijcies: Si Rex concessisset militi certum donum, ac minus ea conditione, vt si in officio mansisset, illud sibi, & posteris habuisset: sin minus, sibi, & suæ posteritati perdidisset: tunc huiusmodi milite ab rege deficiente, beneficium, & donum acceptum non solum posteri generandi amisissent, sed etiam filij ante progeniti. Respondeo exemplum ex humanis ductum non semper locum habere in diuinis: quia amissio regalis muneris in militem collati tantummodo potest pœnæ rationem habere: ac proinde filij quicunque ob paternum crimẽ possunt eo priuati: at verò priuatio iustitiæ originalis non est pœna, sed culpa. Deus autem neminem odio habet, vt à se alienum, & auersum, & sibi inimicũ propter alienum peccatum tantummodo extrinsecum.

Quartò oppones, Iustitia originalis, & gratia erant duo habitus re distincti: ergo licet gratia semel accepta, nonnisi propria voluntate amittatur, iustitia tamen originalis potest amitti per alienã voluntatẽ. Respondeo, fuisse quidem multorum Theologorum sententiam, iustitiã originalem, & gratiã esse habitus inter se re ipsa diuersos! Nos tamen probabiliorem existimamus eam, quæ tradit esse re vnum, & eundẽ habitum ratione distinctum: & proinde quodcunque lethale crimen sicut gratiam, ita iustitiam originalem tollere, atque delere. Ex quibus intelligi potest, quid sit dicendũ in ea quæstione, An solo Adamo peccante, Eua nullum peccatum admittens esset iustitiam originalem amissura per peccatum ipsius Adæ? Ambrosius Catharinus affirmat, eam amissuram fuisse iustitiam originalem, sed non gratiam, quia data est Adæ iustitia eo pacto, vt cæteri omnes ex illo, & per illum eam acceptam haberent: sed dicendum existimo, Euam neque gratiam, neque iustitiam originalem amissuram: quod idem dixi de filijs ex Adamo ante peccatum progenitis.

Nonò Quæritur, An si Eua peccaret, & non Adamus peccatum originis posteros quoque foret confecturũ. Respondeo, minimè ex Anselmo lib. de peccato originis c.6. ex quo hausisse videntur S. Tho. 1.2.q.81.ar.5. Alexan. p.1.q.105. mor. 3.ar.2. Dur. 2.d.31.q.2. & alij, quia Adamus, non Eua iustitiam sibi, ac posteris acceperat. Eua enim eam habuit, vt sibi propriam, & peculiarem, non communem.

Decimò Quæritur, An si solus peccaret Adam peccatum eius ad posteros quoq; pertineret: Respõdeo, Maximè, quia ipse Adamus, vt fons, & origo iustitiam acceperat sibi, & posteris, & proinde sibi, & posteris retinuisset, vel amisisset, etiam si solus ipse, non Eua peccauisset. *Ale. p.2. q.105.m. 3.ar.2. ad finem.*

Qua in parte Anima inhæreat peccatum originis.

CAP. XXXI.

QVæritur, Vbinam insit, vt in re subiecta peccatum originis? Tres sunt opiniones: prima asserentium inhærere in ipsa animæ substãtia. Sic opinantur Alber. 1.d.30.a.4. ad 5. Sanct. Thom. 1.3.q.83.ar.2. Aegi. 2.d.31.q.2.ar.1. Argen. 2.d.31. qu.1.a.4. Ratio eorum est: quia putant iustitiam originalem in ipsa substantia animæ sedem habuisse: & peccatum originis est priuatio iustitiæ: sed forma, & eius priuatio in eadem facultate insident. Secunda opinio docet peccatum originis inesse in Appetitu sensus. Ita Durandus sentit 2. dist. 30. quæst. 5. num. 4. quia iustitiam originalem ponit in appetitu sensus, cuius effectus primus erat subiicere appetitum sensus rationi, & Deo. Tertia opinio, peccatum originis in voluntate constituit. Est Scot. 2.d.32.qu.1. vers. quo ad primum. Bonau. 2.d.31.art.1.qu.2. quam putat probabiliorem Ricardus 2.d.31.a.1.q.1. cui etiam quidã nunc iuniores accedunt: si malueris, eam sequere, id probare conatur Scotus

quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoniam peccatum, inquit, originis est priuatio iustitiæ originalis: sed iustitia re erat idem habitus, qui gratia: gratia autem non est habitus re à charitate distinctus: sed charitas in voluntate reponitur, ergò & gratia, & iustitia originalis, & proindè eius quoque priuatio, quod est peccatum originis. Oppones: Peccatum originis est peccatum naturæ, quia iustitia originalis erat naturæ donum: ergò vtrumque pariter est in substantia animæ. Respondet Scotus, iustitiam originalem fuisse naturæ donum, non quia esset in natura, aut quia esset naturalis aut naturæ conditio, sed quia collatum Adæ in commune bonum totius generis humani, & proindè in omnes homines Dei beneficio, & munere transfutum. Eodem sensu peccatum originis vocatur peccatum naturæ, non quia proximè insit in natura, sed quia est peccatum, quo Adam sibi, & omnibus hominibus à se propagandis iustitiam perdidit originalem. Secundo oppones: Peccatum originis totam animam polluit, & inficit, non vnam aliquam eius partem commaculat: ergò ineſt in ipsa animæ substantia. Respondet Scotus, sicut gratia, & charitas inhærens in voluntate totam animam reddit gratam, & acceptam Deo; ita etiam priuatio gratiæ, & charitatis, licèt proximè in voluntate resideat, totam animam alienat, & auertit à Deo, & proindè totam contaminat. Sed certè cum peccatum originis sit gratiæ priuatio, & gratia à charitate distincta, in ipsa anima sedem habeat, recte colligit S. Thomas in anima esse peccatum originis, quamuis cætera peccata in voluntate ponantur, quia non sunt gratiæ priuationes, sed actus rectæ rationi contrarij.

Quænam sint peccati originis effecta.
CAP. XXXII.

PRimò Quæritur, Quot, & qui sint peccati originis effectus? Respondeo, eos ad tria potissimum quatuorue capita reuocari posse. Primus eius effectus est pugna, qua sensus cum ratione, seu mente, caro cum spiritu, corpus cum anima colluctantur: quam pugnam Apostolus explicuit multis in locis, vt cum eam appellauit legem carnis, legē peccati, legem membrorum, concupiscentiam, & veterem hominem: Theologi verò tomitem peccati, & sensualitatē passim appellant. Hæc autem pugna in tribus præcipuè consistit. Primum, in eo, quòd tum appetitus sensus, tum rationis propensus est ad malum: Deinde, quòd ad bonum tardus ac piger: Postremò, quòd ratio sæpè est ignara æqui, & boni. Secundus effectus peccati originalis sunt animæ perturbationes, quas Theologi animales passiones nominare solent, quæ mentem hominis perturbant, & commouent, ratione sæpè præcurrunt, & aliquando obsistentem quodammodo ad se flectunt. De quibus animi affectibus tertio libro à nobis pro instituti nostri ratione fusè disputatum est. Tertius effectus: Omnes corporis morbi, & ægritudines, miseræque innumeræ, quibus sine ciplores, fames, litis, lassitudo: Animaduertendum est, hæc omnia partim esse naturæ ipsius conditiones: constat enim homo ex contrarijs, item ex sensu & ratione. Vnde homo si cū solis naturæ donibus procrearetur, hisce malis foret obnoxius ex ipsa conditione naturæ: partim verò sunt peccati effectus, quia primus homo ex quo omnes sumus procreatique sumus, Dei beneficio iustitiam, & sanctitatem acceperat, quæ totum hominem in officio continebat; quæque, si eam Adamus cōseruaret, derivaretur in posteros: quare ea deperdita, quæ supernis mala cōmemorauit, in hominem irruperunt. Mala itaque, quæ aliquo ex conditione naturæ homine consecutura, sed iustitiæ originalis beneficio repressa erant, tanto Dei munere deperdito, totum genus humanum mundarunt. Lutherani plures alios peccati effectus enumerant, vt ignorantiam Dei, cōtemptum, blasphemiam, inobedientiam, odium, diffidentiā, desperationem, ac similia non pauca; Verum illi profectò magnopere allucinantur. Nam horum appellatione si intelligant actus, & motus subitò erumpentes, tunc erunt perturbationes, & affectus animi: si verò actus plena animi deliberatione elicitos accipiant, tunc sunt lethalia crimina, propria voluntate contracta.

Secundò Quæritur, An mors corporis ita sit peccati originis effectus, vt in omnes sit peruasura? Olim inter Patres duæ fuere sententiæ: Quidā enim senserunt, eos omnes, quos in extremo ad Iudicium aduentu Christus Dominus viuos reperiet, non esse morituros, sed in nubibus obuiam processuros Christo venienti, & proindè transituros citra mortem vllam, ex hoc statu mortali ad immortalem Beatorum cœli habitatorū vitam, omnis corruptionis atque miseriæ expertem. Hoc autem illi probare nitebantur auctoritate scripturæ, ea inquam, quæ habetur in prima ad Thessalonicenses cap. 4. vbi dicitur: [Nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra.] Vbi Paulus se annumerat hominibus tunc temporis victuris: non quòd ipse victurus esset vsque ad nouissimum mundi diem, sed more scripturæ loquitur, quo vsus etiam Dominus noster dixit: Quem occidistis inter templum, & altare. & tamen non illi, quos tunc Christus alloquebatur Iudæi, sed eorum parentes occiderunt. Ita dictum est, ab eodem Apostolo: nouissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio. Illud quoque Pauli testimonium ad idem comprobandum adferebant illius opinionis auctores, quod est in prima ad Corinthios c. 15. vbi quod latina lectio habet: [Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur,] Græci codices legunt: [Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur.] quasi diceret Apostolus: Non sumus omnes morituri, omnes tamen transituri ex hoc statu mortali, ad statū vitæ immortalis. Tertium eorum argumētum erat, quia credimus Christum venturum ad iudicandum viuos, & mortuos, ergo aliqui sunt viri futuri, quando Christus ad iudicandum aduenet, eosque viuos deprehendet. Hæc opinio fuit Chrysostomi homil. 41. in primam ad Corinth. c. 15. Theodoreti. Theophylacti, Epiphanij lib. 2. Tomo 1. Hæresi 64. propè finē, vbi exponit illud primæ ad Thessalonicenſ. 4. [Rapiemur cum illis] Qui rapitur, inquit, non moritur. Tertullianus item lib. de Resurrectione carnis, cap. 42. lib. 5. aduersus Marcionē ca. 10. Hieronymus idem tenet in epistola ad Marcellam, quæ incipit: Magnis nos prouocas quæstionibus quæst. 3. Auctor Commentariorum nomine Ambrosij 1. Cor. 15. ait: omnes resurgemus, qui in aduētu Domini mortui inueniemur: non omnes immutabuntur, qui in corpore sunt reperti, quia sancti soli beatitudinis gloriam consequentur: Augustinus libro secundo de peccatorum meritis, & remissionib. cap. 21. & in libro de octo Dulcitij quæstionib. quæst. 1. idemque sensisse Theodorum, Apollinariū, Diodorum scribit Hieronymus in epistola ad Minerium, & Alexandrū; quam sententiam nostris temporibus sequi maluerunt Erasmus, Faber, Caietanus, Isidorus Clarius, in epistō. primam ad Corinth. cap. 15.

Secunda opinio fuit aliorum Patrum, eos omnes morituros, tam celeri tamen obitu, vt statim vitæ redditi Christo Domino venienti sint obuiam processuri: hanc sequitur Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 20. & lib. 2. Retractationum cap. 34. Auctor etiam Commētariorum in Epistolas B. Pauli, qui Ambrosij nomine prænotantur, in explicatione quarti capitis epistolæ prioris ad Thessalonicenses, cæteri quoque qui post Augustini tempora scripserunt, Primasius (inquā) Beda, Sedulius, Anselmus: ad Corin. 15. & 1. ad Thessalonicen. 4. Hieronymus itidem in epistola citata ad Minerium, & Alexandrū refert ita sensisse Didymum, Alexandrum, & Achatium. Eandem sententiam amplexati sunt Scolastici doctores in Quarto distinct. 43. Albertus, S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Scotus, Durādus. Probant id quoque multiplici diuinarum litterarum testimonio: primum inde: Statutum est omnibus hominibus semel mori post hoc autem Iudicium. Deinde ex illis verbis: In Adam omnes moriuntur; & alibi: In omnes homines mors pertransijt. Eodem pertinet illud Psalmi: Quis est homo qui viuit, & non videbit mortem? Paulus quoque prædicto cap. 15. prioris ad Corinth. loquens de semine: Non viuificatur, inquit, nisi prius moriatur. Denique in Symbolo Athanasij confitemur omnes resurrecturos in suis corporibus: Resurrectio autem non est nisi eorum, qui per mortem ceciderunt.

In hac veterum Patrum discordia sanè grauis componenda, & conciliāda illud prius obseruatione dignum existimo, in eo, quem proximè posui loco, primæ, inquā ad Corinth. 15. Tres fuisse lectiones, vt notauit B. Hieronym. in Epistola ad Minerium & Alexandrum. Prima fuit hæc: Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur, quam frequenter vsurpant latini codices, item Tertullianus, Ruffinus in expositione Symboli, Auctor Commentariorum in epistolas B. Pauli sub Ambrosij nomine, Augustinus atque Fulgentius. Secunda lectio ea erat: Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur: quam lectionem habent Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Origenes, Auctor quæstionū 126. quæ tribuuntur sancto martyri Iustino: Eandem habet, t biblia quoque Syriaca, & Græci ferè omnes codices. Tertia lectio: [Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur:] Hac lectione vsi sunt olim, Didymus, Alexander, & Achatius teste Hieronymo, eamque modo habent biblia Complutensia, & Pagninus in sua versione. Sed hæc lectio nihil differt à prima, quæ est nostra vulgata latina.

Deinde obseruandum est, Ambrosium Catharinum, & Sotum, seueros nimis, & acres fuisse censores primæ opinionis: nam Catharinus 1. Cor. 15. non est veritus dicere Græcam lectionem falsam esse, & periculosam, nec posse, nisi proterue sustineri: Præterea, Chrysostomum fuisse deceptum, nec exactius rem considerasse. Sotus verò 4. d. 43. q. 1. a. 4. saltem ait, post Concilium Tridentinum, quod vulgatam latinam editionem approbauit, primam opinionem non carere aliquantula temeritate, quia cum vulgata editione latina minimè cohærere potest. Catharinus sane de B. Chrysostomo, quod videlicet Ecclesiæ Christi doctore modestius loqui debuerat. Nec prima opinio ceu falsa, & periculosa damnanda est, quam sequuntur tot, ac tanti Patres, quos supra memorauī, & Hieronymus ea, quam retuli superius, ad Minerium, & Alexandrum epistola, relinquit vtramque lectionem lectoris arbitrio, vt eligat, quam maluerit. Auctor quoque libri de Ecclesiasticis dogmatibus in alterutra continēri negat aliquid hæreticum. Augustinus Catholicos esse, inquit, qui hanc vel illam sequuntur, & libro 2. Retractationum cap. 13. minimè retractat, quod antè docuerat, secutus primam opinionem, sed rem totam ait diligentius expiscandam, & tractandam. Magister etiam neutram est ausus improbare, aut damnare: demum S. Thomas vtramque docet esse probabilem.

Postremò est animaduertendum, Græcam lectionem 1. ad Corinth. 15. [Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur,] si sensus cum vulgata lectione conuenire nequeat, esse omnino relinquendam: si tamen possit conuenire, tunc nec esse respuendam, neque primam opinionem damnandam: & licet Sotus, & Catharinus putauerint eam non posse cohærere: nobis tamen contra videtur, verbis quidem differre, sed non sensu à latina lectione in hunc modum: Non omnes dormiemus, [id est, Non omnes moriemur:] nam scriptura non raro mortem somnum appellat: [Sed nihilominus omnes immutabimur:] hoc est resurgemus: ita tamen vt hæc resurrectio latè sumatur pro eo, quod est, de statu vitæ mortalis ad statum immortalem transire siue morte intercedente, siue non intercedente morte. Latina verò editio quę habet: [Nō omnes immutabimur] eam immutationem appellat transitum ad vitam cœlestem, & gloriam sempiternam, quæ erit tantum iustorum. Cum autem Græci codices legunt: [omnes immutabimur] alio sensu immutationē acceperint, pro transitu videlicet ex hoc statu mortali ad immortalem: & proinde vtraque lectio resurrectionem generalem futuram confitetur, sed diuersa ratione. Nam latina lectio habet, eam esse futuram interueniente morte: Græca verò eam futuram insinuat absque morte omnium generali, sed solo transitu aliquorum à mortali vita ad immortalem. Hinc efficitur, vt sola sit differentia circa mortem, an scilicet sit omnium communis futura, an non: quæ res sita est in opinione. Possunt etiam ambæ lectiones conciliari aliter; ita vt sensus Græcæ lectionis sit: Non omnes dormiemus; quasi dicat. Ij qui viui reperientur in extremo mundi interitu, quamuis sint morituri, non tamen dormituri, hoc est non tradentur sepulturæ, nec in ea resoluentur in cineres, & putredinem, sicut mortui, qui iam pridem dormierunt, sed vel in ardentissima terrarum omnium deflagratione, quæ absumet, & depascet omnem hunc mundum, vel in ipso raptu subito interibunt, & rursus breui reuiuiscent, ac resurgent, & viui rapientur in aëra, vt occurrant Domino venienti. Quare prima opinio nihil habet temeritatis, vel periculi contra fidem: nam si opponas scripturæ testimonia quibus generatim asseritur omnes morituros. Respondebitur, si quippiam de hominibus scriptura aliquando generaliter tradit, id esse intelligendū iuxta aliud eiusdem scripturæ testimonium, aliquos excipiens: ita vt significet omnes morituros, nisi quos Domino seruare, ac superstites esse placuerit. Et quoniam in priori ad Thessal. 4. Paulus videtur aliquos excipere, ideò probabiliter opinātur, qui eos excipiunt.

At verò longè nobis solidior videtur esse secunda sententia. Nam difficile creditu est aliquos superstites, & viuos futuros post tristem adeo, ac lugubrē totius huius mundi conflagrationem. Quemadmodum enim olim omnes generali aquarum inundatione perierunt: Sic vniuerso deflagrāte orbe terrarum omnes homines ardore flammarum vndique fermentium arrepti consumentur. Obiicies: sicut olim octo iusti salui euaserunt ex aquis diluuij; ita etiam iusti, qui tunc viui reperientur, erepti seruabuntur ex flammis communis orbis incendij. Respondeo, aquis intactos, & incolumes octo homines euasisse; sed Dei beneficio, & miracula. at verò à generali terrarum omnium deflagratione, nisi miraculum interueniat, seruabitur nullus. Verum de miraculo huiusmodi nihil certi habere, nisi diuinando possumus. Deinde obiicies verba Apostoli: Nos qui viuimus, qui relinquimur, &c. Respondeo, nequaquam significare Apostolum illis verbis eos non morituros; sed aut acerbissimo, quo terræ concidēt, igne extinguendos, aut ipso raptu defunctos statim ad vitam redituros, ac si mortui non essent, & Domino venienti paulo post obuiam processuros: ita vt qui iam præmortui fuerant, ad vitam eo tempore reuocari, eos, qui vna cum mundo ardoribus deflagrante peribūt, viuos reperturi sint. Et propterea iusti, qui tunc erunt, si quid ex peccatorum sordibus purgandum contraxerint, eo tertiarum incendio, aut breuissima in raptu morte expiabunt. Augustinus, Auctor commentariorū in Pauli epistolas Ambrosij nomen præ se ferens, Oecumenius, Beda, Anselmus perspicuis verbis docent eos in ipso raptu citissimè morituros, & statim vitæ redditos, ad immortalem statum transitutos. Postremò obiicies, in symbolo profiteri nos credere, viuos, & mortuos iudicandos, ergo non omnes tunc erunt vitā defuncti. Nonnulli respondent, mortuorum vocabulo intelligi peccatores, & viuorum nomine iustos: verum satis improprie. Quare simplicius, & apertius interpretari possumus iudicandos mortuos, eos scilicet, qui ante iudicium mortui fuerant: & viuos, id est, qui viui tunc inuenientur tempore iudicij futuri appetente, hoc est, sub Christi Domini ad iudicandum aduentum.

Tertiò Quæritur, An sicut proximorum parentum peccata, non transeunt in posteros, quod attinet ad culpam, ita etiā quod pertinet ad pœnam? Quæstionem hanc patiunt duo scripturarum testimonia, quæ videntur secum ipsa pugnare. Nam Ezechiel. 18. propheta plane contendit oltendere, neminem puniri, nisi propter culpam suam: [Anima, inquit, quæ peccauerit, ipsa morietur: filius nō portabit iniquitatem patris:] At verò Exodi 20. & Deut. 5. dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum, in filios in tertiam, & quartam generationem. Quæstionem hāc tractauit Augustinus in Enchiridio cap. 46. & 47. ac ferè insoluta reliquit: eo tamen magis accedit, vt docerat, aliquando puniri filios propter parentum delicta, quod idem multis aliis in locis tradit lib. quæst. super vetus testa. q. 124. in Deut. & q. 7. super Iosue, & lib. 6. con. Iulia. c. 4. & super Psalm. 84. in versiculum: Auerte iram tuam à nobis. Psal. 105. vers. vlt. Peccauimus cum patribus nostris. Psal. 8. vers. In memoriam redeat iniquitas. Idem sensit etiam Leo epist. 86. & desumpsit ad verbum ex Augustino: Ita Gratianus 24. q. 3. §. Quod autem, & c. si habes, & 1. q. 4. §. Item peccato, immò id communi consensu Theologi tradiderunt. S. Th. 1. q. 81. art. 2. ad 1. Bonau. 1. d. 23. art. 1. q. 1. Albert. d. 23. Ægid. q. 1. art. 1. Ricar. art. 1. q. 2. Dur. q. 1. Argen. q. 1. ar. 4. Gabr. q. 1. ar. 1. quorum omnium sententia est, filios etiam innocentes aliquando puniri pœna corporali, vel temporali propter parentum peccata, non tamen æterna, vel spiritali. Et propterea Ezechielis testimonii explanant, ita vt dicant filios nō portaturos peccatum patris, id est, pœnam spiritalem, vel æternam patri debitam. Exodi verò locum illum interpretantur, filios videlicet aliquando puniri, vel ad tempus, vel pœna corporis ob parentum flagitia. Totum hoc hauserunt Theologi ex Aug. epist. 75. Hæc tamen conciliatio aliis non admodum placet. Tum quia toto capite Ezechielis 8. sermo prophetæ est de pœna temporali, & corporali: reprehendit enim eo loco Iudæos captiuos in Babylonem abductos à Nabuchodonosore, eo quòd conquererentur de Domino dicentes: Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupefecerunt, quasi dicerent: Nos captiui misera seruitute premimur propter nostrorum parentum crimina: ipsi deliquerunt, nos eorum pœnas misere sustinere, & perferre compellimur. Quibus Propheta respondet eos esse abductos in captiuitatem, & in seruitutem adactos propter sua ipsorum peccata, quæ ibi enumerat, nō autem propter suorum parentum crimina. Tum etiam quia testimonium Exodi 20. manifestè loquitur de filiis tertiæ, & quartæ generationis peccata parentum imitātibus, vt ex ipso litteræ contextu, ferèque sermonis planum est. Nec aliter B. Greg. lib. 13. mor. c. 22. Chrysost. hom. 77. in 12. cap. Matthæi. August. in quæstionib. super Deuteron. q. 42. hunc locum exponunt.

In hac igitur cōtrouersia probabile mihi videtur, si sermo sit de pœna propriè sumpta, qua Deus culpam punit, & vindicat, ex scripturis nos minimè compelli ad asserendum filios innocentes plecti aliqua pœna, siue æterna, siue temporaria, spiritali, siue corporali ob culpam parentum: nec ob scelus suorum parentum crimen eos grauius puniri, quàm ipsi mereantur: hoc enim ex loco Ezechielis citato colligitur, vbi Propheta ita generaliter ait, vt insinuet vnumquemque ob culpam suam debitis pœnis afficiri & Apostolus ad Gal. 6. generatim quoque docet vnumquemque onus suum portaturum. Verum in hanc sententiam quædam obuiā possunt: Primum, testimonium productum Exo. 20. & Deut. 5. vbi ob peccata parentum filij dicuntur pœnas lucre vsque ad tertiā, & quartā generationē: quod cum allato Ezechielis testimonio videtur pugnare. Respōdeo, sensum eius loci esse: Deum nō solum semel, & iterum, sed etiam tertiò, & quartò pœnas sumere consueuisse de iis, qui vsque ad tertiā, & quartam generationē, parentum malos mores imitantur, tanquā diceret, non semel, aut iterum, sed etiam sæpius puniam improbos. Vel sensus est, per certissem vtique filiorum peccatis, si semel,

Cap. 7.

Gen. 7. & 8. Gen. 7. 1. Pet. 3.

Heb. 9. 1. Cor. 15. Rom. 5. Psal. 88.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut iterum etiam imitari parentes peccauissent: sed cum ter-
tio,& quarto parentum scelera suorum imiteturur id est cum
eo obstinato animo peccent, & eorum peccata sint inue-
terata,debitas pœnas repetam. Cum itaque parentum pecca-
tum tandiu perseueret in filiis,vt imitatione, & exemplo vs-
que ad tertiam, & quartam generationem protendatur, vi-
tionem meam non amplius differam.Deinde obiicitur:mul-
tis exemplis scripturarum constat, filios ob culpas parentum
pœnas temporarias pertulisse. Legimus enim Genes.19. in-
fantes incendio sodomitico periisse, Genes.7. infantes vna
cum adultis generali aquarum inundatione fuisse submer-
sos.Exod.9.Ægyptiorum primogeniti(& veto simile est ali-
quos eorum infantes fuisse) interempti sunt ab Angelo per-
cutiente ob peccatum regis,& parentum recusantium dimit-
tere populum Dei. Num.16. tota familia Core, Dathan, & Abiron, ob principum seditionem contra Mosen interit. 1.
Reg.15. ob peccatum Amalecitarum paruuli iussu Dei sunt
interfecti. Iosue 17. ob peccatum Achan imperauit Domi-
nus, vt domus eius etiam cum paruulis tota penitus dele-
retur.2.Reg.12.constat filium Dauidis mortem obiisse propter
homicidium, & adulterium patris. 1.Reg.4. propter pecca-
tum filiorum Heli, victus est populus Dei, magnaque clade
affectus à Philisthæis.2.Reg.24. ob peccatum regis Dauidis
populus peste infectus diminutus est. 3.Reg.14.Ieroboam ob
peccatum suum in familia punitur.Similiter 3.Reg.16. Baasa
rex Israelis, & 2.Reg.12.Propheta dixit Dauidi: Non rece-
det gladius de domo tua vsque in sempiternum.: Item po-
steri Achab ob peccatum eius pœnas dederunt.Gen.9.Cham
peccante in patrem suum Noë, maledictus est filius eius
Chanaam.4.Reg.5.Giezi peccante, lepra eius transmittitur
ad posteros.Malach.1. Odium Dei in Esau transiit ad filios.
Matth.24.ait Dominus Iudæis: Donec veniat super vos om-
nis sanguis iustus,qui effusus est super terram; & c.27. dixe-
runt Iudæi Pilato:sanguis eius super nos, & super filios no-
stros,Psalmo quoque 108.dicitur: In memoriam redeat ini-
quitas patrum eius.

2.Reg.11.

3.Reg.21.

Verum ad omnia hæc respondeti potest, paruulos aliquã-
do morte periisse,mors illorum tamen corporalis fuit pœna
communis omnium hominum ex peccato originis contra-
cta: adultos verò extinctos fuisse, vel communi hominum
morte,si innocentes erant:si nocentes verò,suorum peccato-
rum pœnas luisse per mortem inflictam. Obiicies ex allatis
exemplis planè deduci sæpiùs parentes in suis filiis puniri,
immò ipsæ scripturæ ita loquuntur. Respondeo, sontes à
Deo aliquando puniri,non solùm in seipsis; sed etiam in re-
bus suis:solet enim Deus greges,& armenta dispergere, fru-
ges absumere,possessiones exurere,vibes delere, prouincias,
& regna vastare propter regum, aut dominorum facinora:
nam,eo ipso, quòd res alicuius damno calamitate pereunt,
maxima ille tristitia,dolore,& pœna conficitur. Nocentum
itaque hominum,atque improborum res,& bona dissipat, &
perdit Deus, vti eorum dominos propter ipsorum flagitia
mœrore,& tristitia afficiat:ita etiam aliquando, vt parentes
doleant, & contristentur acerbo filiorum interitu, aut alio
casu aduerso,& calamitoso rapiuntur filij,extinguuntur, truci-
dantur, & mors eorum est communis hominum pœna ex
peccato originis contracta,&est quoque parentum pœna ob
peccatum suum.Deinde obiicies: Aliquando paruuli, qui è
medio tolluntur, sunt à peccato originis mundati, ergo illi
nequaquam moriuntur propter peccatum originis. Respon-
deo, peccati culpam condonari à Deo, non tamen remitti
omnem pœnam temporariam,sed æternam:hæc enim simul
cum culpa aboletur,illa verò durat,ac permanet,vt sit proba-
tio, & exercitatio virturis, & proinde instrumentum bene
merendi.Postremò obiicies:si testimonii Exo.20.& Deut.5.
intelligitur de tertia,& quarta generatione eorum, qui pa-
rentum peccata imitantur, ergo quid opus erat addere hæc
verba(in tertiam,& quartam generationem?) nam si posteri
ex eo,quòd prauum, ac peruersum suorum parentum exem-
plum sequuntur,puniuntur:etiam dici poterat, vel etiam de-
bebat visitans peccata vsque ad centesimam, vel millesimam
generationem.Aug.q.4. super Deuter.citata respondet, tria,
& quatuor efficere numerum septenarium, qui in scripturis
sæpè pro multis vsurpatur:& proinde sensum esse. (In tertiã,
& quartam generationem) id est, in multas generationes.
Cæterùm potest etiam responderi,esse ibi scripturę phrasim,
quæ insinuet non solùm semel & iterum,sed tertiò,& quartò
filios peccantes puniri diminitus:quemadmodum Amos 1. &
2.sæpè repetitur hæc phrasis:Super tribus sceleribus,& super
quartum non conuertam eum:videsi,non parcam, nec tamen
iis in locis explicantur tria illa scelera,cùm quartum alioqui
exprimatur: quare verisimile est esse Hebraismum, vt hoc
significetur illis Domini verbis: Si ter tantùm peccassent,
ignouissem vtique,sed cùm quater quoque delinquant, non
parcam,sed vlciscar scelera eorum. In Exodo itaque aptè,&
conuenienter dicitur:In tertiam, & quartam generationem:
tum quia patres non solent,vt plurimum nisi ad quartam ge-
nerationem viuere,& proinde vsque ad quartam generatio-
nem dolore,ac tristitia affici ex suorum filiorum calamitati-
bus,& malis: tunc etiam quia posteri vsque ad quartam ge-
nerationem solent ad peccatum induci, & moueri prauo pa-
rentum suorum exemplo.

De peccati originis pœna.

Cap. XXXIII.

Hoc loco ponamus oportet, ob primum Adæ peccatum
genus humanum multis pœnis affici, ac puniri, inter
quas eæ sunt omnium communes, rerum agendarum igno-
rantia benè agendi difficultas,hoc est,ad malum procliuitas,
& ad bonum prosequendum tarditas,Mors corporis, pugna
carnis,& mentis.Nam homo si naturæ integritatem, in qua
fuerat institutus à Deo,conseruaret, nec mortis subiceretur
impetio,nec vllis sensuum vexaretur affectibus.

Primò itaque quæritur, An paruuli sine baptismo decedentes pœnam ignis æternam sustineant? Augustinus de fide ad Petrum c.27.serm.13.& 14.de verbis Apostoli, & 5.libro Hypognosticon tradidit,nullum esse locum medium inter dexteram,& sinistram, sed omnes aut à sinistris Christi futuros, aut à dextris in generali Dei iudicio: & eos, qui à dextris erunt, vna cum Angelis ad cœlestem hæreditatem admittêdos:detrudendos verò in ignem æternum,qui à sinistris, vt perpetuis gehennæ suppliciis torqueantur. Eidem assensit Fulgent.de incarnat.& gratia Christi c.14.& 30.Grego. lib.9. moral. c.16. videtur eidem etiam sententiæ subscripsisse. Ea enim verba Iob explanans,quæ sunt in c.9.eius libri: (Multiplicabit vulnera mea etiam sine causa,) ita scribit: Et hic paruuli ex proprio nihil egerunt,& illuc ad tormenta perueniunt,perpetua tormenta percipiunt, qui nec ex propria voluntate peccauerunt.Ex Theologis scholasticis vnus Grego. 2.dist.33.q.3. huic opinioni maluit accedere; qui idcirco appellari solet tortor puerorum.Driedo. lib.1. de gratia, & lib. arb.tract.3. c.2. scribit hanc sententiam magis cum scripturis conuenire. Cæterum communi scholasticorum consensu recepta est ea sententia, quæ tradit huiusmodi paruulos ab igne minimè cruciari, sed eam tantùm pœnam sustinere, quæ vocatur Damni, qua sunt in perpetuum à cœlesti patria Beatorum spirituum exclusi. Ita Magist.2.d.33. Altisiod. in sum.lib.2.tract.17.c.6.Alex.p.2.q.105.memb.10. §.1. Alber.in sum.p.2.tract.18.q.113.S.Tho.2.d.33.q.3.q.1. Ægid.2. d.33.q.2. a.1.Ricar.2.d.33.a.5.q.1.Henric.quodl.6.q.21. Scot.2. d.33.q.1. Dur.Argent.Basolis,Gab.Maior.2.d.33. Marsil. 2.q. 19. art.5. Bonau.2.d.33.a.3.q.2.& alij:atque hæc opinio est meritò amplectenda, est enim pietati, & rationi magis consentanea,ac tot tantorumque virorum, quos iam retuli, auctoritate sustulta. Eandem habet expresè Innocentius tertius in cap. Maiores,de Baptismo,& eius effectu,vbi ait, peccati originalis pœnam esse carentiam visionis diuinæ:actualis autem, gehennæ perpetuum cruciatum. Auctor commentariorum Ambrosij nomine ad Rom.5.in illa verba; Per vnum hominem, &c.Mors,inquit,quæ dicitur gehenna, quam non patimur peccato Adæ, sed eius occasione propriis peccatis acquirimus,& Apoc.18.2.ad Cor.5.Vnusquisque punitur, prout gessit, & peccauit in corpore:sed paruuli nihil propria voluntate peccauere. Præterea, non videtur diuinam clementiam,& bonitatem decere, vt tam seueras, & graues pœnas de iis paruulis sumat.

Ad ea verò,quæ ex S.Patribus obiiciuntur,Respondeo;In primis de Augustini mente certi aliquid colligi nequit. In Enchiridio enim cap.92. ad Laurentium aperte ait:Quicunque à perditionis massa non liberatur per mediatorem Dominũ,resurget quidem,sed vt cum Diabolo puniatur. Idem cap.95. in eodem libro tradit mitissimam eorum pœnam futuram, qui præter peccatum originis aliud minimè addiderunt. Aliis in locis docet post mortem non esse locum medium iudicandorum inter sinistram,& dextram.Sed enim ex his locis, qui certè sunt Augustini, non colligitur apertè paruulos esse igne torquendos: at quia Pelagiani tradebant huiusmodi paruulos ad cœlestem patriam, & sedem nec recipiendos,nec condemnandos quidem,sed sacro baptismate eos ablui debere,vt possint in cœleste regnum, & Beatorum spirituum domicilium aditum habere,tũ vt à peccato,quod nullum contraxerunt,absolũtur,ideò passim docuit August. inter dexteram,& sinistram nullum medium locũ intercedere;& proinde paruulos decedentes sine baptismo fore damnandos. Et cùm ait eos vna cum diabolo puniendos, reuera

ignis pœnam videtur innuere,sed non clare, & aperte: hoc enim ideò affirmat,vt doceat paruulos esse peccato inquinatos,& propterea tanquam peccatores perpetuam pœnam subituros. De Fulgentio autem haud aegre diffitentur eum in priorem descendisse sententiam: sed eius auctoritati opponimus illam Innocentij Tertij,& Scholasticorum,& Auctoris commentariorum in epistolas Pauli sub Ambrosij nomine. Auctor verò libri de Fide ad Petrum negari non potest, quin fuerit in eadem sententia, qua Fulgentius; eum tamen fuisse Augustinum negamus:nam Isidorus,& Honorius eum librum tanquam regulam fidei editam à Fulgentio citant,& ipse auctor initio eius libri, pollicetur se certam fidei regulam traditurum. Auctor item librorum Hypognosticon eidem sententiæ subscripsit, cui Fulgentius: sed is auctor Augustinus minimè censendus est.

Dubitatur quoque,sint necne Augustini,sermones de verbis Apostoli. Gregorium verò putamus non apertis id verbis tradidisse,sed locutum more Augustini, cum ait; ad tormenta paruulos damnãdos:ac si diceret eos perpetuas pœnas perpessuros. Secundo obiicitur locus Matt.25. vbi in iudicio generali futuro,omnes erunt hœdi, vel oues:omnes item à sinistris,vel à dextris:at paruuli non erunt à dextris, aut inter oues.Matt.3.congregatur triticum in horreum, paleæ autem igni comburuntur inextinguibili, sed paruulus triticum non est.Luc.3. Arbor non faciens fructum bonum in ignem mittitur.Matt.22.Non habens vestem nuptialem in tenebras exteriores detruditur.Apocal.20. Beatus, & sanctus,qui habet partem in resurrectione prima,in his secunda mors non habet potestatem.At c.21.secunda mors dicitur stagnũ ignis,& sulphuris,& qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Hisce omnibus obiectis respõdeo, iis in locis sermonem haberi de adultis, vt ex ipso literæ cõtexto facile iudicari potest. Et cùm scripturæ scripturis non repugnent,Paulum opponimus dicentem.1.ad Cor.5. Vnusquisque referet propria corpotis,prout gessit,siue bonum, siue malum. Tertiò obiicitur:Paruuli dum hac vita fungũtur, plurimas sensus pœnas patiũtur,ergo nihil est mirum,si post obitum perpetuum ignis supplicium perferant.Respondet S. Thom. 1.d.33.q.2.a.2.ad 3. huius vitæ pœnas esse ad tempus, alias verò perpetuas fore.Paruuli autem cum sint in hanc lucem editi,præsentis vitæ malis,& pœnis subiiciuntur;at verò diuinæ iustitiæ leges,perpetua gehennæ supplicia,pueris solo originis peccato pollutis,non irrogant.Insistes; Potuerant paruuli Deo id constituente, dum in hoc mundo viuerent, perpetuò igne torqueri.Respondeo, potuisse quidem Deum id efficere,sed peccatum originis tantùm pœnæ, & supplicij minimè meretur,& proinde talis cruciatus esset quidem paruulorum malum,sed non pœna peccato debita:sid igitur malì Deus infligeret secundum alium suæ voluntatis ordinem. Quartò opponcs, paruulorum absque baptismate decedentium corpora expertia omnino erũt eius dotis,quæ à Theologis vocatur impassibilitas,ergo multis malis,& pœnis erũt exposita,& obiecta. Respondet S.Thomas, eorum quidem paruulorum corpora catitura omne dote, qua beatorum hominum corpora donabuntur; & nihilominus aliena prorsus erunt ab omni pœna sensus,eò quòd,Dei prouidentia impedientur,arcebunturque cuncta aduersantia, ne vi sua,& potestate,ea corpora exerceant;nec tamen inde licet inferre, id factum iri miraculo diuino: nam ante generale iudicium in miraculum meritò refertur, si causæ naturales ab eo, quod naturaliter possunt, diuina operatione subtracta impediatur, quia permittuntur agere iuxta naturas, & vires sibi ab initio datas:at verò post iudicium res,& naturæ operabuntur iuxta positas diuinæ iustitiæ leges,non iuxta naturalem rerum ordinem institutum.

Secundò Quæritur, An paruuli cum peccato originis hac vita excedentes tristitia afficiantur ex hoc, quòd perpetuo Dei aspectu sint cariturì:Duæ sunt sententiæ, prima est asserentium,eos in mœrore,& tristitia futuros,qui eo argumento permouentur, quòd eiusmodi paruuli cognoscent se à regno cælesti exclusos propter peccatum originis ex primo parente contractum; at quotiescunque aliquis nouit se ab insigni aliquo,& eminenti honoris, & dignitatis gradu excidisse,ad quem nisi intercluisus sibi aditus fuisset, haud dubiè fuisset euectus, mœrore conficitur. Hanc autem animi tristitiam aiunt illi non esse pœnam sensus, sed ad pœnam damni pertinere, quippe quæ non nascitur ex aliquo malo, quod paruulis inferatur, sed hoc ipso quòd illi sunt regno cœlesti exclusi, & eiecti tristantur,& dolent: quæ est pœna damni,non sensus ab igne promanans. Sic Abulen. in Matthæum cap.25.q.671. Immò opinantur aliqui paruulos post Christum Dominum natos, & absque baptismate decedẽtes maiorem tristitiam passuros,quàm cæteros, qui ante Christum perierunt. Secunda opinio communi consensu Theologorum est recepta nulla eos tristitia afficiẽdos. Ita Altisiodorensis, Alexander,S.Thomas,Bonauentura,Ricardus,Scotus,Durandus,Gabriel,Marsilius,& alij locis supraertatis,quę opinio longè maiorem,quàm prima, probabilitatem habet, & ideò illi præferenda.Nam tristitia est pœna, & quidẽ grauis,& acerba,quæ voluntati perperam facienti debetur.quomodo autem fieri possit, vt paruuli cognoscant quidem se propter peccatum originis cæleste regnum amisisse, in quod reciperentur,si Adamus sese in officio continuisset; & tamen nulla inde tristitia,& dolore vexentur,difficile explicatu est. Quidam respondent, paruulos sui status,& conditionis nullam notitiam habituros, quod S.Tho. non improbat de malo q.5.a.3. Verùm hoc aliis minimè probatur, id certè S. Th. alibi, & Bonau. videlicet 2.d.33.q.1.a. 3. refutant. Nec enim simile verò est ignorare paruulos se peccatum originis contraxisse, & ob id à cælesti hæreditate, & regno alienos esse. Obiicies, Nemo potest cognoscere se à regno excidisse cælesti,nisi id nouerit,vel ex fide,vel ex notitia supernaturali. Illi respondentes hoc infirmant,& diluunt, quoniam paruuli eiusmodi,in generali iudicio futuri sunt; ergo ex eo falsem tempore fient certiores, vnde exciderint, & quantum boni,& quid iuris perdiderint ob primi parentis peccatum. Alij respondent eos paruulos id quidem simpliciter cogniturros,nullam tamen inde tristitiam, nullumve dolorem habituros.Ad id verò quod est supra obiectum:ex tali notitia tristitiam naturaliter generari. Respondeo eodem modo, quo dixi paulo antè:Quemadmodum eorum corpora nihil mali accipient à contrariis aut causis extrinsecus agentibus: alioqui enim earum vi,& actione possent tandem perire, & esse desinere,sic etiam cuiusmodi notitia nihil mœroris,doloriue inferet,quia Deus suam operationem submouebit,& subtrahet,ita vt eorum voluntas nil tristetur,ac doleat.Ita Marsil. 2.q.19.ar.5.Nec id propterea miraculo tribuendum erit; quia sicut cæteræ causæ naturales, tunc temporis non agent secũdum consuetum in hac vita naturæ ordinem, sed iuxta præscriptas diuinæ iustitiæ leges:Sic etiam mentis notitia, quæ nunc naturaliter solet tristitiam parere,tunc nullum inducet, inferétve mœrorem diuinitus impedita,ita S.Th. Bonauentura,Marsilius locis citatis.

S.Thom. Bonau. Marsil. locis citat.

Tertiò Quæritur, An paruuli cum peccato originis mortui,in generali iudicio sint affuturi? Dur.2. d.33.q.1. id negauit,eò quòd qui non credit,Ioan.3.iam iudicatus est.Medi.1. 2.q.83.ar.4.ad 4.hanc sententiam, vt temerariam condemnat,quia Matt.25.dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes:& ad Rom.14.2.Cor.5.Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,& Apocal.1. Veniet,& videbit eum omnis oculus.Et certè ratio Durandi louis,& futilis est:alioqui enim impij à Christi Domini fide, & religione alieni, qui in adulta ætate non crediderunt essent ab vltimo iudicio absfuturi.Adcunt igitur paruuli,non vt eorum peccata discutiantur,sed vt sententia in eos proferatur, qua ob peccatum originis vna cum corporibus resumptis ipsorum animæ detrudantur in tenebras.

Quartò Quæritur,An eiusmodi paruuli post generale iudicium sint in hac terra habituri? nam ante illud omnes fatentur eorum animas sub terram abditas commorari. Ambrosius Catharinus in opusculo de statu puerorum absque baptismate decedentium sensit, in hoc orbe terrarum habitaturos,& frequenter visitandos ab Angelis,& ab his, qui regno cælesti potientur, à quibus sæpè consolationem accipiẽt: addit,eos pariter in rerum naturalium scientia, & cognitione magnum facturos profectum. Nimius est in hoc Catharinus.Basolis 1.d.33.q.1. ar. 3. ait: De loco vbi erunt nescio, Quidam,aiunt,eos in hac terra habitaturos,in locis amœnis vna cum societate mutua,& iucunda pulchrioti, & delectabiliori,quàm habent quidam peccatores modo,Sic ille.Sotus 4.d.48.q.1.art.4. ad finem, videtur afferere huiusmodi sententiam esse temerariam, quia felicitatem aliquam eiusmodi paruulis concedit, cum tamen Augustinus, & alij Patres contra Pelagianos differentes communi consensu tradiderint,eos in perpetuum ad imum sub terra locum condemnatum iri. Et certè dist. 4. de consecratione cap. Dominus, ex August.lib.1.de peccat.merit.& remiss.cap.23. aperte dicitur eos esse in tenebris futuros:& cap. Ad limina Apostolorum 30.q.1.habetur eos perpetua morte damnandos. Augustinus lib.2.contra Pelagium,& Cælestium cap. 18. & 20. & epist. 106.ait eos æterna morte mulctandos, & lib.1. de origine animæ c.9.& lib.2.c.12.& lib.1.de pecca.meri.c.25. & in Enchi.c.93.& auctor etiam Hypognosticon lib.5.manifestè docet nullum esse tertium locum post generale iudicium futurum, nisi vitam æternam in cœlo,& mortem perpetuam sub terra:idem docent Prosper de voca.gen.lib.2.cap.8. Beda in Ioan.14. Scholastici Theologi fere omnes aiunt eos esse sub terra mansuros in tenebris,ac loco vili,& abiecto,vicinoque

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei, in quo dæmones, & improbi homines ad inferos detrusi sempiterni ignis supplicijs cruciantur. Sic Alex. p. 2. q. 105. mem. c. 8. 1. Alber. in sum. p. 2. tract. 18. q. 115. S. Tho. 2. d. 33. q. 2. a. 2. Bonau. 2. d. 33. a. 3. q. 1. Marsil. 2. q. 19. ar. 5. Gab. 2. d. 33. q. 1. a. 2. concl. 4.

Quintò Quæritur, An iidem paruuli beatitudine aliqua naturali fruentur? Ambrosius Catharinus opusculo citato scribit, eos eam felicitatem habituros. Lyranus ea verba, quæ in Ecclesiaste capite quarto habentur enarrans; Et indicauit vtroque feliciorem eum, qui nec dum natus est: scribit eos potituros vita iucundiori, quàm possit in hoc mundo naturaliter haberi: & hoc, ait ille, dicere omnes Doctores. Ricar. 2. d. 33. a. 3. q. 2. affirmat eos habituros bonum, & gaudium percepturos ex eo, & forte plus gaudij de bonis creatis, quam peccatores habeant in hac vita. Scot. 2. d. 33. q. 1. tanquam probabile censet eos consecuturos rerum omnium naturalium cognitionem longè maiorem, quàm Philosophi habuerint, & proinde aliquantulum beatitudinem naturalem percepturos ex notitia Dei, quam ex ipsa mundi constitutione naturaliter habebunt. S. Thom. 2. d. 33. q. 1. ar. 2. & ad 5. tradit eos non parum participaturos de diuina bonitate, & naturalibus perfectionibus, ac subdit, futuros cum Deo coniunctos quadam bonorum naturalium communione, & proinde gaudij habituros, quod ex rerum naturalium cognitione, & delectatione percipient. Quod perinde est, ac si dixisset, eos lætitiam percepturos ex mundi ornatu, pulchritudine, varietate. Et Marsil. 2. q. 19. a. 5. paulo ante finem, ait eos Deum super omnia amaturos, & eum, vt Dominum veneraturos. Hæc Scholastici Doctores. Ex quibus solùm licet colligere, eos cæteros omni pœna sensus; non tamen id, quod infert Catharinus, eos felicitate naturali potituros, & in hac terra victuros, habituros quoque ira vt post extremum mundi tempus nó sint amplius futuri ad ima, & tenebrosa sub terra loca damnati, & demissi; videtur docere eos tandem ex perpetua damnatione, & pœna liberos euasuros. Ex Augustino constat eos futuros in morte, & damnatione perpetua, & in tenebris sub terra: Sed hæc esse nequeunt cum naturali hominis felicitate. Præterea, beatitudo naturalis naturam requirit, ac postulat rectam, sanam, integram, & puram; at homo peccato corruptus, talem naturam non habet, ergo paruuli cum sint peccato originis obstricti, & infecti, felicitatem naturalem habere non possunt: hæc enim licet Dei gratiam minimè contineat, quatenus præcisè est naturalis hominis felicitas, cum peccato tamen esse non potest, quod est à recta ratione aberratio, & auersio. Insuper, qui peccato tenetur, hoc ipso miser est, & pœnam meretur, animam itidem habet peccati contagione pollutam, & vita gratiæ nudatam: quæ res nequaquã possunt cum naturali hominis felicitate consistere. Ad extremum, paruulus peccato originis maculatus differt à paruulo, qui absque vllo peccato nascetetur: ac in nulla alia re potest distingui, nisi quod hic prorsus est, innocens, & proinde nulli pœnæ obnoxius, & qui possit Dei beneficio, & munere naturalem hominis felicitatem adipisci, cuius est capax: ille verò est peccator, miser, pœnæ addictus, & subiectus, & propterea naturalis beatitudinis expers. Rogabis, an huiusmodi paruuli rerum omnium naturalium, quæ naturæ lumine percipi queunt, notitiam sint comparaturi, habituriue? Respondeo, non multum referre, alterum horum dicamus: illud solum mihi certò dici posse videtur, eos naturali hominis beatitudine carituros; quæ sicut intellectum naturaliter perfectum deposcit, ita & voluntate rectam, ac bene affectam; at peccatoris voluntas talis non est, quanquam intellectus possit esse naturali rerum cognitione perfectus: nam & dæmones sunt omni rerum naturalium notitia prædití, cum tamen miserrimi sint, infelicissimi, & peccatorum ac malorum plenissimi. Deinde quæres, an ij paruuli sint habituri appetitum sensus rationi obsistentem, quem Theologi peccati fomitem appellant? Quidam censent in eis pugnam sensus, & mentis futuram, has ob causas. Primò, quia ea est peccati originis effectus, & pœna; deinde, quia nec dirimitur, componitur, nec tollitur, nisi Dei beneficio, & munere. Secundò, quia ea pugna licet in paruulis sit habitu, & proinde quasi sopita, postea tamen in adultis est actu, & quasi ardens flamma, vnde aiunt, in eis futuros esse motus, & actus contra rationem, & proinde malos, sed pœnis denuò non imputandos: post mortem enim licet quis benè, aut malè agat, præmiis tamen, aut pœnis denuò non afficitur. Verùm communis est Theologorum sententia, in eis non esse futuram huiusmodi pugnam, & luctam. Quare respondeo, post obitum eos, quos dixi, paruulos non amplius peccaturos, & propterea esse eorum appetitus, & sensus non erit rationi perfectè subiectus; hoc enim ex vi, & constitutione naturæ esse non potest; nihilominus tamen motus contra rationem vitiosos, & prauos, qui sint in culpa propria voluntate contracta, minimè pariet, et am

elicietve, Deo generalem operationem suam rebus omnibus conuenientem alioqui subtrahente: & proinde tales paruuli, motibus appetitus contra rationem obrepentibus, aut prorsus carebunt, aut certè assensum suum minimè accommodabunt. Lignum enim (ait Salomon in Ecclesiaste) si ceciderit ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Et voluntas talis post obitum permanet, qualis ex vita decessit. Eccl. 11.

Quintò Quæritur, An peccatum originis sit peccatorum minimum? S. Thom. in 2. d. 33. q. 1. ar. 1. ad 1. aperte docet esse minùs veniali delicto, & propterea esse peccatorum minimum. Quia peccatum, inquit, originis est minus voluntarium, quam veniale, quod propria voluntate committitur. Capreolus distinguit, & ait, peccatum originis ratione pœnæ, & effectus esse multò grauius, quàm veniale, quia gratia, & charitate diuina hominem denudat, & priuat, eumque alienat, & auertit à Deo, ac perpetuis mancipat pœnis: quibus malis sanè ingentibus peccatum veniale prorsus est liberum, & immune. Si peccatum verò, vt voluntarium sumatur, veniale, inquit, est grauius, quàm peccatum originis, quia est magis voluntarium. Sed quæstio est absolutè, & simpliciter vtrum eorum grauius, & deterius sit, peccatum ne originis, an veniale? Respondeo, grauius esse peccatum originis, quia gratiam tollit, & animæ mortem, & interitum affert, & hominem disiungit, & separat à Deo. Si roges an omnium paruulorum cum peccato originis decedentium sit æqualis pœna futura? Respondeo, quoddam sensisse minimè æqualem futuram, sed maiorem minoremve, prout facilius, aut difficilius ab eo peccato liberari potuerant: & proinde maiorē pœnam futuram puerorum post Christi Euangelium absque sacro, & salutari baptismatis aqua morientium, quàm eorum, qui ante Christum cum peccato originis perierunt; quia illi facilius, quàm hi potuerint ab omni peccati contagione purgati. Sed communis est omnium sententia, & vera omnium huiusmodi paruulorum æqualem esse pœnam futuram. Ratio est, quia peccatum est vnum, & omnibus commune; ergo pœna pariter æqualis, nec maior, minórve. Marsil. 2. q. 19. a. 5. Almat. tract. 3. mor. c. 29. Eccl. 11. Hodie mo. in distinxit Mar. 2. q. 19. a. 5. ad 4.

Quomodo peccatum originis deleatur.

Cap. XXXIIII.

INter Hæreticos nostri sæculi quidam errores versantur, quos oportet cognitos habere, vt eos tanquam scopulos deuitemus.

Primus error Lutheranorum est dicentium, in renatis per baptismum non tolli peccatum originis, sed solùm per Christum fieri, vt non amplius destinetur, deputeturve ad culpã, & pœnam æternam.

Secundus error est, Baptismate nequaquam deleri peccatum originis, sed radi, hoc est, minui, & remitti ex parte; ita vt incipiat in hac vita extingui, & auferri, nunquam tamen omni ex parte, nisi in futura euelli, ac tolli. Duo isti errores eo vnico fundamento sanè debili nituntur: quod in renatis manent cupiditates, & motus carnis contra rationem, hoc est motus appetitus animalis, qui rationem sæpè præcurrunt, & aliquando perturbant. Sed ex scripturis, inquiunt, præsertim ex Paulo, & ex Patribus, maximè Augustino perspicuè didicimus concupiscentiam, & motus carnis contra rationem esse peccata. Præterea, Augustinus contra Pelagianos ait: Peccatum deleri, nihil aliud esse, quàm, non imputari ad culpam: immò ipsæ scripturæ eodem modo loquuntur. Nam August. lib. 1. de nupti. & concup. cap. 25. ait: peccatum quidem in baptismo remitti, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur, & in Psalm. 31. legitur, Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ad hæc, Augustinus similiter docet peccatum originis non omnino tolli, nec aboleri, ita vt nunquam simus absque peccato. Nunquam enim Augustinus ait, in hac vita illud præceptum implemus, Non concupisces, sed ex parte nunc in hoc sæculo, & post in futuro perfectè exequemur. Istiusmodi errores Concilium Tridentinum sessione sexta de peccato originis tali sceleres damnauit: Si quis per gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli id, quod veram, & propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantummodo radi, aut non imputari, anathema sit. Hæc Concilium: & August. lib. 1. de nupt. & concup. cap. 25. non dixit; peccatum remitti, non vt non sit, sed vt non imputetur ad peccatum. Sed solùm ait, concupiscentiam remitti in baptismo, nt vt non sit, sed vt non imputetur ad peccatũ. Ac licet scripturæ aliquando dicant, non imputari peccatum frequenter tamen

etiam aiunt, tolli, deleri, remitti, seu dimitti. Paulus præterea 1. Cor. 6. Renatos in Christo appellat mundatos, sanctificatos, ablutos, illuminatos, dilectos, & caros Deo. Nec non Augustinus perspicuis verbis contra Iulianum libr. 6. cap. 7. docet peccatum originis omnino tolli, & deleri; ergo non traditur. Sic enim ibi dicit; Percipitur in baptismo Christiano perfecta nouitas, & perfecta sanitas ab eis malis omnibus, quibus eramus rei, non autem ab eis, cum quibus confligendum est, ne fumus rei. Hæc ille: & quod in lib. de perfect. iustitiæ, respondeo: docet, nunquam nos esse absque peccato, quia nunquam in hac vita sentamus, & implemus duo illa præcepta legis, diliges Deum ex toto corde tuo, &c. Non concupisces intelligit, non quod per gratiam Dei peccatum non perfectè remittatur, sed quòd semper manemus in malis, cum quibus est confligendum, nempe concupiscentia.

Tertius est error Caluinistarum, asserentium per Baptismum in paruulis non tolli, quoniam ab eo mundantur hoc ipso solum, quòd à pijs, & fidelibus parentibus progenerentur, aut ex hoc, quòd sint singulari Dei beneficio ad cœlestem regnum prædestinati, & proinde eorum baptisma nó esse remedium ad peccatum originis delendum conferri tamen ob id, quod sit Christi Domini præceptum, vt paruulis quoque mi[illegible]retur. Putant enim illi filios parentum fidelium iam inde à mundo condito, à peccato originis mundari solùm ex hoc, quòd Deus eos peccatores non habet, quia ex fidelibus parentibus oriantur. Quod probare contendunt ex capite 17. Geneseos, vbi fœdus percussit Deus cum Abrahamo dicens: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Deinde ex Paulo 1. Cor. 7. vbi inquit: Sãctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioquin filij vestri immundi essent, nunc autẽ sancti sunt. Postremò, quia nemo dat, quod non habet: sed parentes fideles sunt à peccato originis mundati; ergo illud nõ transmittunt in filios. Contra istos decernit Tridentina Synodus: Si quis negat paruulos baptizandos, etiamsi fuerint à parentibus fidelibus orti, anathema sit. Eosdem illud manifestè cõuincit, & iugulat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Matt. 28. Ioan. 3.

Ad obiectiones verò Caluinianas respondeo. Ad primam quidẽ, quæ sumpta est ex Geneseos 17. capite; Ero Deus tuus, & quę sequuntur, sententiam in eo loco scripturæ esse: Faciã, vt te mortuo, posteri tui me colant tanquam verum Deum, & eos ego protegam singulari meæ prouidentiæ beneficio. Ad illud Pauli: Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, & reliq. Dicimus iis verbis docere Apostolum non esse matrimonium dissolutũ, eo quòd vno coniuge ad Christi fidem, & religionem conuerso, alter in sua impietate persisteret absque vlla in Christum Dominum iniuria, nõ enim vinculum coniugale ante contractum dispar religionis cultus dirimebat: hoc est vno ex coniugibus ad Christi fidem venienti, non dissoluebatur coniugium, si coniux infidelis, & impius volebat absque omni in Christum iniuria, cum pio, & fideli coniuge viuere. c. gaudemus de diuor. & Theologi cum Magistro. 4. d. 39. nec est alia profectò Pauli mens, atque sententia eo in loco. Tunc enim apud quosdam Corinthios erat scrupulus, existimantes matrimonij vinculum solui relligionis diuersitate, quo videlicet coniugum ad Christum conuerso, & altero infideli manente. Quorum errorem corrigens Apostolus scribit non dirimi tale coniugium; ac ideò subdit hæc verba: Sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, quasi diceret: Ad vsum, habitationem, & congressum coniugalem: quia vxoris infidelitas vinculum matrimonij non tollit, addiditque; Alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt, vult dicere, Vere sancti sunt, ex legitimo matrimonio nati, non autem immundi, quasi non legitimè suscepti. Hic est germanus, & verus Pauli sensus, quem habent Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Anselmus, Ambrosius, S. Thomas, & ex antecedentibus, & consequentibus facilè eruitur. Licet non ignotem ea verba Apostoli in alium sensum accipi à Tertullia. lib. 2. ad vxorem. Hieron. lib. 2. contra Iouinia. & epist. 153. Aug. lib. 2. de peccato. meri. & remissionibus. cap. 26. 1. Cor. 7. Rom. 4.

Quartus error est quorundam, arbitrantium paruulos sine baptismate decedentes, post generale iudicium, singulari Dei beneficio esse à peccato mundandos, & in cœlestem patriam recipiendos. Quem errorem manifestè coarguit illud Christi Domini ad Nicodemum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei.

Porrò inter Catholicos sunt aliquot sententiæ, aut omninò falsæ, aut minùs saltem probabiles.

Prima est Caiet. 3. p. q. 68. art. 2. asserentis paruulis natis, quibus Baptisma conferri non potest, sufficere, vt salui sint, si signo Crucis, & inuocatione Trinitatis muniantur: quam sententiam Sotus in 4. d. 5. q. 5. art. 2. merito conuellit. Nam eiusmodi paruuli, aut certò, & definitè salutem æternam cõ-

sequentur, aut solùm ex pietate, & liberalitate Dei. Primum dici non potest, quia pugnat cum eo, quod Christus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Secundum quoque dici nequit: quia de Dei pietate, & liberalitate nihil certi diuinare possumus in iis, quæ sunt ad vitam sempiternam necessaria, nisi innitamur scripturis, traditione, vel decretis Ecclesiæ, aut Patrum testimoniis, aut saltem certa, & firma ratione. Ibidem.

Secunda sententia est eiusdem Caietani affirmantis idem de infantibus, qui in vtero matrum concluſi, si vita petichtentur: salui, inquit, erunt si nomine Trinitatis inuocato, & signo Crucis muniti decesserint. Quam etiam sententiam, vt temerariam refellit Sotus loco citato, eam tamen aliquos habuisse, testatur Ricar. 4. d. 1. a. 5. q. 3.

Tertia est sententia Magistri in 4. dist. 1. vbi inquit: olim in Circuncisione delebatur peccatum originis, sed gratia adoptionis minimè conferebatur. Quæ sententia cõmuni Scholasticorum consensu refutatur, & merito, quia priuatio non tollitur, nisi per formam contrariam. Magistrum sequuta est glossa in c. quod autem, de consc. d. 4.

Quarta sententia est asserentium: In circuncisione, nec gratiam conferri, nec peccatum originis deleri: quia Circuncisio erat tantummodo signum extremum, quo Iudæi à gentibus distinguebantur. Quod probare se putant ex Paulo, qui eam appellat signaculum fidei, & iustitiæ acceptæ: tum etiam ex Patribus qui videntur innuere eam esse diuinitus institutam ad populum Dei distinguendum à Gentibus. Sed enim hæc opinio nequaquam est recipienda: pugnat enim cum tota Theologorum schola, & cum Augustino, Gregorio, & Beda, qui planis, ac perspicuis verbis tradiderunt circuncisione olim à peccato mundatos paruulos. Magist. & Theologi 4. d. 1. Aug. lib. 2. de nupt. c. 11. ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei iad significationem purgationis, valebat paruulis originalis vetersique peccati, sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est, & Greg. lib. 4. mor. c. 2. & habetur de consc. d. 4. c. quod autem. Quod autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro iis, qui de Abrahæ stirpe prodierunt mysterium circuncisionis. Beda in Luc. 2. idem saluti ferræ curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto, quòd cœlestis regni ianuam nondum intrare poterant circuncisi ante Euangelicam legem, nec non & Innocentius Tertius in c. Maiores. de Baptismo, & eius effectu: Culpa, inquit, originalis per Circuncisionis mysterium delebatur, quasi dicat, Tollebatur per circuncisionem, tanquam per mysticum rerum futurarum signum. Et quamuis inter Theologos duæ sint sententiæ, vna, quæ affirmat, Circuncisionem vim habuisse ex institutione diuina tollendi peccatum, altera quæ tribuit eam vim fidei in Christum venturum, quàm explicitè, vel implicitè profitebantur ij, qui circuncidebantur in adulta ætate, vel ij, qui paruulos circuncidebant: Omnes tamen conuenimus in eo, vt dicant fuisse saltem signum diuinitus institutum, quo ministri circuncisionis, fidem Christi venturi profitebantur expressè, vel tacitè, qua fide, & Christi meritis gratiam circuncisi suscipiebant, & à peccato originis purgabantur. Ibidem. Rom. 4. Theo. ibi.

Quinta est sententia aliorum quorundam dicentium, ante tempora scripturæ legis nullum fuisse à Deo institutum remedium, quo peccatum originis paruulis remitteretur, & eos toto eo tempore fuisse omni remedio ad id peccati delendum planè destitutos, quæ similiter opinatio nullo modo mihi videtur probabilis: primò, quoniam aduersatur August. lib. 5. contra Iulia. c. 9. vbi ait: Nec ideò tamẽ credendum est, & ante datam circuncisionem famulos Dei, quando quidem eis inerat mediatoris fides in carne venturi, nullo Sacramento eius opitulatos fuisse paruulis suis, quamuis quid illud esset, aliqua necessaria causa scriptura latere voluerit: nam & sacrificia eorum legimus, quibus vtique sanguis ille figurabatur, qui solus tollit peccata mundi. Apertius etiam legis iam tempore nascentibus paruulis offerebatur sacrificia pro peccatis. Hæc Augustinus. S. Tho. p. 3. q. 70. a. 4. ad 1. ait, probabile est, quod parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo existentibus aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent, quod erat quoddam signaculum fidei, sicut adulti pro seipsis preces, & sacrificia offerebant: sic ille. Secundò, quia cum omnium Theologorum sententia aperte pugnat. Tertiò etiam, quia nulla auctoritate, aut ratione comprobatur: & certe verisimile non est, tanto tempore, diuinam prouidentiã tam humanę salutis amantẽ, paruulis subsidium ad vitã æternam necessarium denegasse: erat igitur Sacramentum, quo paruuli à peccato ori-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ginis mundabantur:sed quodnam fuerit,&an vnum certum, & definitum fuerit,ignoramus, vt mixit Augustinus. Obijcies, nihil constare de remedio ad peccatum originis delendum, ante legem Circumcisionis. Item, toto eo tempore homines lege tantummodo naturali regebantur,& gubernabantur,ergo nullum erat Sacramentum externum, hoc enim non potest, nisi lege diuina constituti. Respondeo, id temporis quidem non legimus fuisse ex lege diuina aliquod certum, & definitum signum externum, sed fuit, & Deus pro sua benignitate, quibus voluit, gratis, & liberaliter parentibus patefecit, signum fidei, & religionis Sacramentum, quo infantes munirent, vt eos à peccato originis mundarent. At oppones, inde concludi, post Christum natum, aditum in cœlum dithiorem esse redditum, & deteriorem conditionis nūc pueros esse: Siquidem ante Circūcisionem institutam salui esse poterant his illisive symbolis adhibitis, cum tamen nunc nonnisi baptismate suscepto possint. Respondeo, non esse viam salutis factam difficiliorem paruulis, quia tunc erat etiā certa lex diuinitus lata, de remedio salutis paruulorum, sed non scripto, at per traditionem à maioribus accepta. Et quibus volebat Deus, eam viam, & rationem delendi peccati patefaciebat: erat igitur remedium salutis, quod è traditione Maiorum, non è certa scripta lege hominibus innotuit. At verò nunc instituta est lex certa, & in terrarum orbe promulgata: quod verò non omnes eam norint, id ex accidenti est: præsertim cum Deus possit etiam interius, quibus ipse voluerit, inspirare, & patefacere baptismum esse necessarium ad salutem. Pari ratione post legem Circūcisionis latam, remedium contra peccatum originis in fœminis paruulis, & in masculis infantibus ante octauum diem certum, & definitum ex scripta lege, nullum erat: paruuli enim ante octauum diem circuncidi non poterant: quare siue mares, siue fœminæ salui fiebant eo symbolo fidei, & iustitiæ, de quo parentes, vel traditione Maiorum, vel Dei instinctu, & attactu facti erant certiores.

Sexta opinio est aliquorum putantium tempore ante circumcisionem institutam, paruulos à peccato originis mundari solitos ex eo solum, quòd piorum parentum filij essent, & ex piis parentibus nascerentur: hoc enim erat fide parentum saluos fieri. Communi tamen doctrinæ Scholasticorum repugnat, qui docent fide parentum paruulos saluari, quatenus ea fides aliquo actu externo referebatur, & dirigebatur in paruulos.

Septima sententia fuit aliquorum, qui docuerunt, ante circumcisionis legem infantes à peccato originis purgari sola intentione parentum fide, nullo signo exterius adhibito, quod probant: quia Greg. lib. 4. mor. c. 2. aperte scripsit, tunc temporis adultos Sacramentis, vel sacrificiis à peccato mundari, paruulos verò sola parentum fide. Sic Sot. 4. d. 1. q. 1. a. 4. 5. Th. 3. d. 1. q. 1. a. 3. ad 2, Ricar. 4. d. 1. art. 2. q. 3. Magist. 4. d. 1. At communior est inter Theologos Scholasticos opinio, non sola fide interiori parentum paruulos à peccato liberatos fuisse, sed aliquo etiam Symbolo externo accedente, quo parentes suam fidem profitebantur exterius. Cum autem Greg. ait, sola fide, minimè excludit symbolum exterius: sed quod de adultis antea dixerat, nimirum sacramenta, & sacrificia. Signum enim, quod exterius assumebatur, non quatenus sacramentum virtute sua, sed quatenus fidei symbolum, & signum erat peccatum originale delebat. Sic Ale. p. 4. q. 2. m. 3. ar. 1. Scot. 4. d. 1. q. 3. Duran. 4. d. 1. q. 8. Palud. 4. d. 1. q. 3. art. 3. Gab. 4. d. 1. q. 2. a. 3. Mai. 4. d. 1. q. 1. §. contra 1. concl.

Octaua sententia est aliorum aientium, paruulis per baptismum, gratiam, & virtutes minimè infundi, tolli tamen peccatum originis: aiunt enim isti, virtutes esse habitus ad operandum infusos, & ideò infantibus non conferri, cum adhuc per ætatem operari nequeant: concedi tamen gratiā, per quam, à peccato originis mundentur. Quæ sententia, vt dubia inter Theologos: relicta est in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, vt constat ex cap. Maiores, de baptismo, & eius effectu. Postea verò in Concilio Viennensi sub Clemēte Quinto (vt habetur in Clementina, Fidei Catholicæ, de summa Trinitate, & Fide Catholica) tanquam probabilior, & dictis Sanctorum magis consentanea recepta est opinio, quæ affirmat, paruulis in Baptismate infundi gratiam, & virtutes. Tandem in Concilio Trident. sess. 6. can. 10. decretum esse, multi docent gratiam, & virtutes infundi. Si quis, inquit, dixerit hominem iustificari per solam imputationem iustitiæ, vel per solam peccatorum remissionē exclusa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum infundatur, & quæ illis inhæreat; anathema sit. Sed paruulis nō infunditur charitatis actus, ergo habitus qui est virtus ad agēdum: quam virtutem, non puto, eos Theologos (de quibus fit mentio in Concilio Lateranensi, & Viennensi) infundi negasse, quia fatebantur gratiam conferri. Existimabant autem gratiam, & charitatem esse eundem habitum. Solùm igitur differebantur infundi virtutes morales, & Fidem, & Spem de quibus in paruulis, nihil Concilium Tridentinum definiit, quamuis vt testatur S. Thom. p. 3. q. 69. a. 6. falsum omninò sit, paruulos per baptismum non consequi gratiam, & virtutes. Sic quidam philosophātur: sed meo iudicio, hoc post Conc. Trid. teneri non potest, quia sess. 6. c. 7. ait: Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur fidem spem, & charitatem. Vera tandem sententia hæc est, per Baptisma, paruulis gratiam, & charitatem, fidem, & spem infundi, & per gratiam, & charitatem proximè eos à peccato originis mundari. Potest etiam peccatum originis in adultis vna cum lethali deleri, vel per Baptismum vel interdū etiam per cordis pœnitentiam, vel per martyrium, aut verum, & feruentem charitatis actum cum voto explicito, vel implicito baptismatis, vt colligitur ex S. Th. p. 3. q. 69. ar. 4. ad 2.

Secundò Quæritur, An potestate Dei absoluta possit peccatum originis tolli sine gratia, & quocunque alio dono infuso, quod nobis inhæreat? De hac controuersia, quoniam septimo libro tractabo, ideò in præsentia nihil dicam, ne idem bis disputem.

Tertiò Quæritur, Quomodo Beatissima Virgo fuerit à peccato originis seruata, ne vnquā caderet? In hac quæstione illud minimè explicare conabor, fuerit ne illa absque originis labe concepta, cum hæc res ad præsentem locum minùs facere videatur: sed hoc vno posito, eam fuisse citra peccatū originale conceptam, modum, & rationem inquiram, qua id factum sit: nam quæstiones mouet, quod repugnantia quædam apparеat in eo, quod fuerit sine huiusmodi peccato cōceptaliæ nempe. Nam primo temporis momento, quo est concepta, erat filia Adæ communi generatione propagata: ita vt prius naturæ ordine fuerit Adæ filia, nimirum natura ab Adamo suscepta, ergo eo temporis puncto peccatū contraxit, quoniam eo temporis articulo erat per naturam Adæ filia, & ex natura gratiam vtique non habebat, ergo erat gratia priuata, ac proinde cum peccato concepta. Quidam eam seruatam esse à peccato quominus illud contraheret, contendunt in hunc modum: Animam eius antequam infunderetur in corpus, fuisse à Deo creatam vnà cum gratia, & sanctitate: quod fundamentū certè nequit omninò consistere. Quippe cuiuslibet hominis anima eodem temporis puncto, quo creatur, in corpus infunditur nec enim prius creatur, quam infundatur. Secundò, alij volunt esse seruatam B. Virginem hoc modo: aiunt enim carnem eius mundatam fuisse ab omni peccati originalis labe, ac macula, antequā in eam infunderetur anima, & proinde animam in eius corpus infusam, nulla carnis contagione pollutam fuisse. Tertiò, alij dicunt carnem eius in parētibus suis fuisse purgatam ab omni peccati corruptione, priusquam in matris vtero conciperetur. Sed horum fundamentum innititur illi sententiæ, quæ ponit morbidam qualitatem tum in carne, tum in anima, ex peccato Adæ deriuatam in posteros, quam ex communi Theologorum consensu iam supra reieci. Quartò opinantur alij, sic eam fuisse absque peccato conceptam, quia quando peccauit Adamus, & in illo pariter nos omnes, Deus singulari beneficio prouidit, ne Beatissima Virgo in illo peccaret. Sed nec fundamentum hoc satis firmum, & solidum est, quia in Adamo non peccauimus actu, & voluntate propria, cum nati nondum essemus, sed voluntate capitis, & originis, in quo capite omnes posteri continebantur. Deinde, quia in eo suscepimus quidem peccatum, sed tanquam in semine, causa, & origine; postea verò cum concipimur communi generatione ab Adamo procreati, singuli proprium peccatum contrahimus: ac proinde tunc, cum quis communi lege concipitur, aut diuino munere & beneficio seruatur, ne in peccatum incurrat, aut secus, non antea. Catharinus, & quidam alij senserunt Sanctiss. Virg. in Adamo nō peccasse, quia tunc, quum ille peccauit, ea est ab eo peccato singulari Dei munere seruata, ne caderet. Quam sententiam, quatenus docet Virginē in Adamo non peccasse, alij vt temerariam reiiciunt: nam si minimè in Adamo peccauit, non indiguit redemptione facta per Christum, quod cum scripturis non conuenit: nam teste Paulo sicut in Adam omnes moriuntur, ita omnes in Christo viuificantur: item, Christus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui erant in Adamo. Deinde, sacra Virgo ex Adamo pœnam mortis corporalis suscepit, ac traxit, ergo in eo etiam peccauit: nam si ab eo pœnam peccati traxit, consequitur, vt in eo peccauerit, cùm mors Adæ peccatum, vt causam, & originem consequatur. Dicere fortassis Catharinus volunt, in Adamo Deiparam non peccasse, quia tunc singulari Christi venturi merito seruata est, ne cum Adamo cadente decideret alio qui casuca, cum esset ex eo communi lege propaganda: nam Deus cùm primum hominem produceret, ea lege, & pacto teste Catharino eum iustitia, & gratia condidit, vt si peccasset, eam sibi ac posteris amisisset, alioqui sibi, & posteris retinuisset: tunc ab ea lege, quod ad peccatum spectat, Sanctissimam Virginem excepit, ne in Adamo peccante peccaret: & quamuis in eo non peccauerit, quia tamen erat alioqui peccatura, nisi seruaretur diuinitus, & ab ea lege eximeretur: ideò est vere redempta per Christum, cuius meritis est diuinitus ab ea lege excepta, & seruata à casu, & ruina peccati: & pro ea mortuus est Christus, vt seruaretur, ne caderet; & quia erat alioqui cum Adamo ruitura, ideò corporis mortem ab eo traxit, quoniam est quidem à peccato, diuino beneficio seruata, sed non ab omni peccati pœna. Nihil video, quod nos id asserere, & cum Catharino sentire cogat. Caietanus Apostoli verba: Omnes in Adam peccauerunt, sic intelligit, nō quòd omnes ab eo peccatum traxerint, sed quòd necessitatem incurrendi in peccatum suscepterint: ac proinde ex Apostolo non habemus Deiparam ex Adamo peccatum traxisse, sed necessitatem trahēdi peccatum. Alij quoque hanc Caietani sententiam, vt temerariam confutant: nam alioqui certa fide non crederetur hunc, aut alium ex Adamo peccatum traxisse, si tantùm Apostolus significare vult omnes ex eo necessitatem contrahendi peccatum suscepisse, non peccatum traxisse. Fortassis voluit Caietanus asserere, sententiam Apostoli fuisse, omnes ex Adamo peccatum originis trahere, nisi qui singulari Dei priuilegio seruatur, is enim non peccatum, sed necessitatem incidendi in peccatum trahit, hoc autem priuilegium non habet nisi is, cui tale beneficium esset cōcessum, Patrum auctoritas, vel Ecclesiæ testimonium probauerit. Quare vera sententia est, quam explicat Gab. 2. d. 30. q. 1. a. 1. concl. eam esse seruatam à peccato originis, quia in ipso primo temporis momento, quo est concepta, fuit vna cum gratia, & sanctitate: gratia autem simul cum peccato originis esse nō potest, nullum igitur temporis punctum intercessit, quo Beatissima Virgo fuerit sine gratia, iustitia, & sanctitate. Obijcies, eo temporis momento erat naturalis filia Adæ, ergo peccato infecta. Respondeo, futura erat proculdubio vna cum peccato, nisi Dei gratia, & sanctitate repleretur. Deinde oppones, Prius ordine naturæ, & generationis traxit ex Adamo naturam, & ex naturæ conditione gratiam non habebat, ergo susceptit naturam gratia denudatam. Respondeo, negari non posse, quin natura humana prius ordine generationis existat, quam gratiam suscipiat, aut habeat; sed in eo temporis momento non habet, nisi quæ ipsi naturaliter conueniūt, & proinde nec gratiam habet ex se, nec peccatum, sed solùm naturæ dotes, vires, facultates, & conditiones: alioqui enim gratia esset, aut peccatum ex natura. Cum deinde concluditur, ergo tunc erat B. Virgo gratia priuata; id nego, quia ea ratione natura humana suscepta, licet ex se sine gratia sit, priuata tamē gratia non est, quoniam natura sicut ex se gratiam non habet, ita nec eam ex se habere debet. Et cum obijcitur, Erat filia Adæ, ergo gratia priuata, quam habere debebat. Respondeo, solùm inde colligi, ex vi conceptionis fore eam peccatum originis contracturam, nisi seruaretur per acceptam à Deo gratiam, & sanctitatem. Et proinde differt Beatissima Virgo ab eo, qui à solo Deo crearetur: hic enim homo ex vi, & conditione, qua incipit esse in rerum natura, peccatum contrahere non potest; quod quidem peccatum haud dubiè Virgo suscepisset, nisi gratia prævenies obstitisset. Item obijcies, cum Apostolo dicente: In Adam omnes peccauerunt. Respondeo, omnes homines ex vi conceptionis peccatum originis contrahere, nisi diuinitus seruentur. Vnde omnes peccauerunt, quia omnes ex eo suscipiunt, & trahunt peccatum, vel saltem ipsa generatione cōmuni contraherent, nisi essent diuina gratia, & charitate donati. Demū oppones: Quoniam igitur modo Beatissima Virgo fuit redempta per Christum, si expers, & immunis peccati originis fuit? Respondeo illam indiguisse redemptione, quia contractura omnino erat hoc peccatum, at fuisse liberaliter redemptam eximio Christi Domini beneficio, quia fuit singulari Dei gratia, & charitate exornata, antequā peccatum originale cōtraheret. Ac de hac quidē quæstione hæc dicta sufficiāt.

Caiet. 1. 2. q. 81. a. 3.

Rom. 5.

Finis Libri Quarti.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. V.

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIONIBVS.

LEGIBVS ciuitates, & populi gubernantur, actiones humanæ diriguntur: quibus aut permittuntur, aut puniuntur, aut imperantur, aut vetantur. Et ideò de ipsis disputare nos oportet, cùm lex sit certa quædam norma, & regula rerum agendarum, fundamentum libertatis, fons, mens, & consilium æquitatis. Ac primùm de lege Humana, posteà verò de Naturali, ac Diuina breuiter disseremus.

Vnde Lex dicatur, & quid sit. Cap. I.

ANIMADVERTENDVM est in Iure Canonico extare Titulum de Constitutionibus, qui est secundus ordine in Decretalibus, & in Sexto: & in Digestis libro primo Titulus tertius est de Legibus, & Senatusconsultis: & Titulus quartus de Constitutionibus principum; & in Codice lib. 1. Titulus 17. est de Legibus, & Constitutionibus. Theologi in Tertio distin. 37. pauca quædam de Legibus tradiderunt, de quibus tamen S. Thomas vberius, & fusius disputauit. 1. 2. à quæstione 90. vsque ad 108.

Primò Quæritur, Vnde sit dicta Lex? Respondeo dictam esse Latinè iuxta quorundam sententiam à legendo, hoc est deligendo: nam verbum legendi significat etiam teste Varrone deligere: eo quod lex sit certa norma, & regula deligendi rectum: vel quod sit multorum consultatione, & consen-

Var. lib. 5. de ling. lat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cic. lib. 2. de natur. Deorum. Isid. lib. 5. Ethym. c. 3. & c. lex d. 1.

tione delecta. Vel quod ex multis, quæ possent constitui, vna lex sit ad id, quod facto opus est, delecta. Nam vt ait Cicero, lex, est recta præceptio, prauisque depulsio: eo quod recta delegatur, contrariaque reiiciatur: vt alij volunt, lex dicta est à legendo, eo quod sit scripto tradita, vt nota sit omnibus; & ab omnibus obseruata. Leges enim tabulis incisæ parieti affigebantur, vt à populo legerentur. Secundum alios lex dicta est à ligando, eo quod is, qui legem ferit, subiectos ita obstringat, vt agere, cogat iuxta id, quod sua lege constituit; nam lege condita populi tenentur. Græcè lex dicitur νομος απο του νεμειν. quod est tribuere, vt inquit Cicero, eo quod lex suum ius cuique tribuat. Hebraice dicta est thorah ab Hebræo verbo tarah, quod est docere, quia scilicet lex docet quid sit agendum, quid fugiendum, vt lex dicta sit thorah Hebraice quasi Latine doctrina, institutio, præscriptio. Chaldaice dicta est vraiera, à verbo vr, quod significat illuminare, nimirum quod lex veluti splendor, & lux vniuersos illuminet dirigendo. Iuxta multa itaque legis officia, ea variis nominibus est appellata.

Cic. lib. 1. de legib.

תורת
יהוה
אוריתא
אנר

Secundò Quæritur, Quot modis Legis nomen accipiatur? Respondeo multipliciter accipi: Primò, Lex quarumlibet doctrinarum præcepta, & quamlibet conuentionem, & conditionem significat. Secundò idem valet, quod ius, id est, iussum vnde, sicut ius ipsum, diuiditur in legem naturalem, diuinam, & humanam. Tertiò strictius, ac præsius accipitur, vt est idem, quod ius scriptum, quod à consuetudine differt; quæ non est scriptum ius. Præterea, lex hoc modo sumpta aliquando accipitur, vt est quodlibet ius scriptum, hoc est, ius siue iussum cuiuslibet Magistratus, aut Principis, vel alterius potestatem habentis, siue sit ius Canonicum, & Ecclesiasticum, siue Ciuile: & tunc lex comprehendit omnia iura Ecclesiastica, & Ciuilia. Et hæc ciuilia, vel sunt totius populi, id est Senatorum, Patriciorum, & omnium ciuium leges: vel Plebiscita, vel Senatus consulta, vel Principum constitutiones, siue inscripta, vel Magistratum edicta, vel prudentum responsa. Secundo modo accipitur, prout à Canone, id est, Ecclesiastica constitutione, seu decreto distinguitur: & tunc lex solum est ius scriptum Ciuile: quà ratione Legistas vocat vulgus iuris ciuilis doctores, & interpretes: Canonistas verò, Iuris Pontificij, & Ecclesiastici enarratores peritos. Tertio modo sumitur lex, prout est ius scriptum ciuile, distinctum à Plebiscitis, Senatusconsultis, Principum decretis, Magistratuum edictis, & responsis prudentium. & sic vlurpatur distinctione 1. cap. Constant, & cap. lex, & instit. De iure naturali, Gentium, & ciuili. §. constat, & l. Necessarium. §. Ita in ciuitate. ff. de origine iuris. Nam lex est populi iussum rogante Magistratu, hoc est, Senatuque, & populo iubente constitutum. Instit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili. §. lex est, vbi habetur. Lex est, quod populus Romanus Senatorio Magistratu (veluti Consule) interrogante constituebat. Ateius Capito apud Gellium lib. 10. ca. 20. ait: Legem esse generale iussum populi rogante Magistratu; olim enim populo Romano coacto Consul rogabat, quod constituendum esset: & populus iubebat, ac decernebat quid sieri lege oporteat: & huiusmodi iussum constitutum, lex appellabatur. Plebiscitum verò erat Plebis statutum, nam scisscere est statuere: ea igitur quæ Plebs suo suffragio sine Patribus, Senatoribus scilicet, & patritiis viris, plebis magistratu, vtpote Tribuno rogante iubebat, Plebiscita vocabantur, vt ait Gellius lib. 10. cap. 20. & in instit. loco citato. Porrò plebs à populo differt, tanquam pars à toto: nam appellatione populi, vniuersi ciues, & Romanorum ordines significantur, connumeratis etiam Patritiis, & Senatoribus. Gellius lib. 10. capit. 20. & l. Plebs. ff. de Verborum significatione. Senatus consultum, erat Senatus statutum, quod coactus Senatus iubebat, sine comitiis, & sine vllo plebis, aut populi suffragio: quoniam Cæsarum, & Imperatorum potentia factum est, vt penes Senatum, vice populi, leges condendi esset auctoritas. Postea verò constituto imperio, populus omnem suam potestatem in Imperatorem transtulit, & quicquid Imperator per epistolam constituebat, vel cognoscens decernebat, vel edicto iubebat, dici cœpit constituisse, hoc est, Principis placitum, Decretum, & iussum. Instit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili. §. sed eo quod Magistratuum edictum dicitur, quodlibet Prætoris iussum sine populi, vel plebis suffragio. Instit. de iure Gentium, Naturali, & Ciuili. §. Prætorum, & l. Necessarium. §. eodem tempore. ff. de orig. iuris, & l. Ius ciuile. §. Ius Prætorum, ff. de Iustitia, & Iure. Edicebant autem omnes Magistratus, non modò Prætores, aut Ediles Curules, sed & Consules, Censores, & Tribuni plebis, vt constat ex Gellio lib. 13. c. 12. vbi edicunt Censores. Ex Ciceronе Verrina quarta, vbi edicunt Tribuni plebis. & ex oratione Sextiana, vbi edicit Consul. Prætores verò edicebant, quia in album referebant, quomodo anno suo ius dicturi essent. Erant enim Prætores, annui magistratus, & quia variabant in edictis annuis, quæ populo, vel Prouinciæ proponebant, statutum est, ne amplius variarent pro libito, vt eorum edictum esset perpetuū. Responsa prudentum erant sententiæ, & opiniones eorum, quibus permissum fuerat de iure respondere: nam antiquitus constitutum erat, vt essent, qui iura, & leges publica auctoritate à Principe, vel Republica concessa interpretarentur: quibus ab Imperatoribus ius respondēdi datum est, qui propterea Iurisconsulti appellabantur quorum omnium sententiæ, & opiniones eam auctoritatem habebant, vt Iudici ab eorum responsis, recedere minimè liceret. Quæ omnia habentur in instit. De Iure Naturali, Gentium, & Ciuili. §. Responsa. Sed quod dicitur, minimè Iudici licere recedere à responsis prudentum, intelligitur, temerè scilicet, aut facile, aut posteaquam responsa eiusmodi vim legis habere cœperunt, tacito populi consensu, vel auctoritate Cæsarum Imperatorum: & ex huiusmodi prudentum responsis totam Ciuile ius Pandectarum, siue Digestorum constatum est.

Tertiò Quæritur, Qua in re lex à statuto differat, & à sanctione. Respondeo, legem esse Principis supremi, veluti Imperatoris, Regis, & Romani Pontificis, aut totius populi constitutionem: statutum verò esse inferiorum Principum, aut Ciuitatum, & populorum in principis potestate, & ditione degentium: sanctio verò est lex, quæ certam pœnam, præsertim capitis irrogat non obtemperantibus, l. Sanctio, ff. de pœnis, & Glossa dict. 2. c. Rhodiæ. Sed præsius, & strictius Principum ciuilium iura, & constitutiones dicuntur leges. Romanorum verò Pontificum decreta vocantur constitutiones, potius quam leges.

Quartò Quæritur, Quænam fuerit legum, & scripti iuris origo? Respondeo, Demosthenem, Ciceronem, Platonem, & Plutarchum scripsum reliquisse, legem, esse diuinum inuentum, & donum, & propterea omnes legislatores patrios Deos suarum legum auctores dixisse. Cæterum, si legum in vniuersum ongenes, & initia inquirere velimus, ea sunt æterna, diuinaque ratio, & rerum omnium, quæ natura constant, certa prouidentia, dispositio, cura, & gubernatio: naturalis rebus omnibus ingeneratus instinctus, quo suas actiones præstant, & ad fines sibi propositos diriguntur: denique mens, & ratio humana. Ex his quatuor initiis, & fontibus leges apud omnes nationes promanarunt, & propterea iure gentium, aut naturali simpl. esse cœperunt ciuitates, & populi, Reges, & Principes, Magistratus, & Iudices, & leges: hæc omnia tuendæ, conseruandæque iustitiæ, & communis Reipublicæ salutis, & pacis, constituta sunt. Ciuitates quidem, vt mutuo societatis fœdere, & vinculo sese homines tuerentur, & mutuis obsequiis, & officiis iuuarent. Reges, vti populi aduersus hostes protegerentur: Magistratus, & Iudices, vt imbecilliores contra opulentorum potentiam defenderentur; vt boni, & innocentes absoluerentur, contra verò sontes, & improbi meritis supplicijs plecterentur: leges verò, vt tanquam perpetui Iudices semper vna, eademque voce loquentes, ad æqualitatem vniuersa reuocarent. Si verò legum, & scripti iuris Romani initium inuestigemus, id egregiè tradit Pomponius in l. Necessarium. ff. De origine iuris, & omnium Magistratuum, his verbis: Initio ciuitatis Romanæ populus sine certa lege, sine certo iure primum agere cœpit, omniaque nutu, & manu Regis gubernabantur. Sic ille Iurisconsultus, qui quidem hoc ideo dicit, quia populus Romanus sine certa lege, & iure viuebat, hoc est, sine certis legibus scriptis, sed solum more, æquitatis, & rationis præscripto: hoc enim modo cæteri etiam populi, cùm primum coacti sunt, regi cœperunt. Postea, inquit, aucta ciuitate, traditur, Romulum in triginta partes populum diuisisse, quas Curias appellauit: propterea quòd tunc Reipublicæ curam, per sententias earum expediebat, & ita leges quasdam Curiatas, ipse ad populum tulit, & tuleruntcæteri sequentes reges. Sic ibi. Constat ex historiis, vniuersum populum Romanum à Romulo in tres partes primum diuisum, quas tribus appellauit; & singulis præfectos fuisse, qui ob id dicti sunt Tribuni. Singulas verò tribus secundò diuisas in decem partes, quas vocauit Curias; & proinde fuisse triginta, & singulis præfectos esse assignatos, qui dicti sunt Curiones: singulas quoque Curias in Decurias distributas, quarum Præfecti appellati sunt Decuriones: Hos verò omnes Præpositos populi Romani suffragiis viritim in comitiis Curiatis fuisse creatos. Subiungit Pomponius leges à Romulo, & cæteris Regibus ad populum latas, Curiarum sententiis & suffragiis fuisse consentptas, in libro Sexti Papyrij, viri principalis, tempore Tarquinij Prisci Demarati filij: & cum librum appellarunt ius ciuile Papyrianum: non quia Papyrius de suo ibi quicquam adiecerit. sed quia leges sine vllo ordine latas, & sparsas in vnum volumen redegerit. Exactis, inquit, Regibus, iterum cœpit populus Romanus incerto magis iure, quàm scripto vti:

hoc est, iterum gubernari cœpit more, æquitate, & ratione naturali: postea verò, quia Plebs conquerebatur de nimia Patrum potentia, eo quod Magistratus ab ipsis creabantur, & leges ferebantur, videlicet in comitiis Centuriatis, in quibus patritiorum suffragia valebant, cœpit petere, vt Legati in Græciam mitterentur, qui inde leges deferrent ad optimam Reipublicæ gubernationem pertinentes, missi sunt tres legati: qui peracto triennio redeuntes, retulerunt incisas in decem tabulis ligneis Solonis, & Draconis Legislatorum Athenienfium leges, quas in tabulis decem æneis perscriptas pro Rostris Romanis proposuerunt, vt possent ab omnibus perspici, & legi. Sed quia tumor erat in ciuitate, oportere aliqua in iis legibus addi, suppleri, mutari, & corrigi: ideò decemviri sunt electi, quibus eo anno datum est summum ius in ciuitate, vt, & leges corrigerent, & interpretarentur, nec vlla fieret ab eis prouocatio: qui sequēti anno duas alias tabulas ad decem adiecerunt, vnde appellatæ sunt leges duodecim tabularum.

His legibus latis cœpit desiderari, & peti earum interpretatio, & proinde cœperunt consuli prudentes, qui consulti responsa dabant: quæ deinde Iudicibus, & Magistratibus litigantes proponebant, secundum quæ Iudices, sententias in causis pronunciabant. Atque hinc orta sunt, quæ vocantur responsa prudentum.

Eodem etiam tempore, inquit Pomponius, legis actiones introduci cœperunt, vt in causis, ac litibus quisque sciret, qua ratione ius suum tueretur, quo pacto aduersario in foro responderet, quo modo illum vinceret, & causam obtineret. Omnium tamen huiusmodi legitimarum actionum, quæ erant populo in causis necessariæ, interpretatio erat penes Collegium pontificum, ex quibus constituebatur vnus, qui singulis quibusque annis præesset priuatis. Postea verò cum Appius Claudius in formam redegisset has legis actiones, Gn. Flauius Scribæ eius, & Libertinus surreptum librum populo tradidit: qui liber inde appellatur ius Flauianum, cui de suo Gn. Flauius nihil adiecit. Post multum temporis spatium Sex. Ælius alias actiones composuit, & librum populo dedit, qui vocatur Ius Ælianum. Item, cum sæpe plebs (vt est natura leuis, & inconstans) à Patribus discederet, deeis nimirum conquesta; tandem obtinuit, vt sine Patribus ipsa quoque leges ferret, quæ vnà cum populo Patres ipsos tenerent; & huiusmodi leges appellantur Plebiscita: quæ primum quidem Tribuno plebis rogante, & plebe iubente constituebantur, Senatores tamen minimè adstringebant: deinde verò lege Publia, Horatia & Hortensia factum est, vt Senatores quoque, & vniuersum populum tenerent. Insuper, quia Reipublicæ administratio, & cura penes senatum erat, introduci cœpit, vt quicquid Senatus constituisset, obseruaretur tanquam lex ab omnibus, quoniam ratum habebatur à populo.

Porrò Pomponius in l. Necessarium. ff. de origine Iuris. §. Deinde, & Iustinianus instit. de iure naturali, Gentium & Ciuili, aiunt; propter ciuium copiam, populi potestatem esse ad Senatum translatam: Sed verius est, id factum esse Cæsarum astutia, & calliditate, & potentia, qui vt eam tuerentur, Senatus potentiam auxerunt. Ait enim Tacitus libro primo: Tum primum è Campo Martio comitia ad Patres translata sunt: nam ad eum diem, etsi pottissima Principis arbitrio, at quædam tribuum studiis fiebant, neque populus ademptum ius questus, nisi inani rumore: Suetonius in Cæsare: Comitia cum populo partitus est, vt exceptis consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur, pro altera parte, quos ipse dedisset. Idem in Tiberio: Neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici, priuatique negotij fuit, de quo non ad Patres conscriptos referretur. Idem in Caligula: Tentauit, inquit, & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Ex his constat Cæsarum potentia, populi potestatem esse ad Senatum translatam, & ob id Senatum iura, & leges populo dedisse, quæ dicuntur Senatus consulta.

Præterea, est etiam more introductum, vt quæ iura Prætores reddebant, obseruarentur pariter ab omnibus: & ea iura dicta sunt edicta Prætorum: quæ, quia sicut Senatus consulta, & Plebiscita, cœperunt omnes ciues tenere, & ligare, dictæ sunt leges. Tandem populus omnem suam potestatem, & auctoritatem in Imperatorem transtulit: potestas autem ferendarum legum erat penes populum, ideò est in Imperatorem deducta, & transfusa. Sicque Imperatorum iussa, Constituiones, & leges dici cœperunt. Atque hæc quidem est, qualem breuiter descripsi, totius Iuris ciuilis origo.

Quintò Quæritur, Quot modis lex diuidatur? Respōdeo, multis modis.

S. Tho. 1. 2. q. 91. a. 1. 2. & 3.

Primò quidem diuiditur à S. Thoma, in quatuor quasi species, & partes, in legem æternam, naturalem, Humanam, & diuinam. Æterna sumitur, aut sub iis, & latius, aut pressius, & strictius. Latius sempta est mens, & ratio diuina, quæ cuncta sapienter, & rectè disposita, constanti, & certo ordine gubernat, vt constitutos, ac præfixos sibi fines assequantur: cui legi vniuersa, quæ sunt ex nihilo condita, subiiciuntur. Pressius vero, lex est ratio diuina, recta, & bona præcipiens, praua, & mala prohibens: & ab hac vna lege vniuersæ aliæ legis, scilicet, naturalis, & humana proficiscuntur: & hoc modo sumpta est, cùm dixit Augustinus: Peccatum est concupitum, dictū, vel factum contra legem æternam: quoniam quicquid iustè humana lex, vel naturalis vetat, aut imperat, id quoque lex Dei æterna præcipit, & prohibet. Naturalis lex, est rectè rationis præscriptum in bonis agendis, malisque fugiendis. Humana lex, est certi alicuius hominis potestatem habentis iussum, quod est, vel Canonicum, & Ecclesiasticum, quod consistit in rebus ad bonam Ecclesiarum administrationem pertinentibus, vel Ciuile, quod constat ex rebus, quæ ad ciuilem Reipublicæ gubernationē attinent. Diuina lex, est quam Deus per seipsum ad homines tulit. Atque hæc quidem duplex est, Vetus, & Noua. Vetus triplicis generis præcepta continebat, Cæremonialia videlicet de rebus sacris ad diuinum cultum pertinentibus: Iudicialia, quæ erant de rebus ciuilibus, ad rectam populi curam, & administrationem spectantibus, & Moralia quæ erant ad singulorum mores, iuxta rationis præscriptum componendos. Lex noua constat quadruplicis generis præceptis: habet enim præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Sacramentorum.

Lib. 12. contra Faustum c. 27.

Secundò diuiditur Lex, sicut & ipsum Ius, in legem naturæ, gentium, & ciuilem. Lex naturæ est id, quod ratio hominis naturaliter præscribit: cuius tamen aliquod quasi vestigium est quoque in animantibus, vel cæteris etiam rebus: qui est instinctus à natura insitus; qualia hæc sunt, quæ sequuntur: Vim vi repellere: seipsum tueri: sibi salutaria quærere, & curare: noxia, contrariaque fugere, & vitare: prolem generare, educare, & alere. Lex gentium est, quod ratio naturalis præcipit, vel prohibet: hoc est, quod recta ratio omnes gentes docet: cuius vestigium nullum est in brutis animantibus, qualia sunt religio, & cultus Dei, honor, vel obedientia patentibus præstanda, ac cætera Decalogi præcepta. Hac lege sunt introducta rerum dominia, bella, captiuitates, seruitutes hominum: constituti reges, creati magistratus, sancitæ leges, ciuitates fundatæ, & erectæ, legati, fœdera, commercia, & contractus depositi, mutui, & commodati, locati, & conducti, empti, & venditi, pignoris, societatis. Ciuilis lex, quæ est Ius ciuile scriptum, constat sex partibus: Legibus nempe, Plebiscitis, Senatus consultis, Edictis Prætorum, Constitutionibus Principum, Responsis prudentum: vt colligitur ex l. Ius ciuile. ff. de Iustitia, & Iure, & ex l. Necessarium. ff. de origine Iuris. §. Ita in ciuitate, & instit. de iure naturali, Gētium, & Ciuili. §. Constat autem. Quamuis in l. Necessarium, septem partes connumerentur: quoniam sex prædictis adiicitur alia, videlicet, legis actiones, & in l. Ius gentium. ff. de Pactis. §. Prætor, solum recensentur quinque partes, vbi respōsa prudentum prætermittuntur: de quibus omnibus infra seperatim agemus.

Tertiò diuiditur lex ratione administrationis, qua Respublica gubernatur. Aut enim gubernato est Democratia, quæ est penes populū vniuersum: aut est Aristocratia, cum pauci, & optimates gubernant: aut Monarchia, cum solum vnus rerum potitus dominatur, qui est regius principatus: aut est gubernatio ex his omnibus mixta. Leges igitur, aut sunt totius populi auctoritate conditæ; aut paucorum, & optimatū consilio, & gubernatione constitutæ, aut vnius Regis, aut Principis potestate sancitæ.

Quarto diuiditur à tabulis, in quibus scriptæ, vel incisæ sunt: quales fuere apud Romanos duodecim tabularum leges, & apud Græcos præsertim Athenienses, decem tabularum, quæ fuerunt Draconis, & Solonis, hæ fuerunt in tabulis ligneis, illæ in tabulis æreis descriptæ, sic suas leges Carthaginenses in tabulis ebumeis conscripserunt: & Moyses diuinas leges in duabus tabulis lapideis digito Dei scriptas accepit. Exod. 31.

Quintò diuiditur ab eo, quòd imperatur, aut vetatur, sic apud Romanos fuerunt leges Agrariæ ab agris; Sumptuariæ, à sumptibus: frumentariæ, à frumento; fœnebres, à fœnore & vsuris; Munerales, à muneribus; Ambitus, & Maiestatis, & alię id genus plurimæ.

Sextò diuiditur lex ex loco, vbi ferebantur ex auctoritate eius, à quo promulgabantur: ex modo quo sanciebantur: vnde aliæ fuit leges Curiatæ, aliæ Centuriatæ, aliæ Tribuniticæ, aliæ consulares, aliæ sacratæ. Curiatæ sunt quæ in comitiis Curiatis; Centuriatæ quæ in comitiis Centuriatis; Tribuniticæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ in comitiis Tributis ferebantur, vel quæ à Tribuno plebis promulgabantur, vel quæ rogante Tribuno plebis, & iubente plebe sine Senatoribus condebantur, quæ alio nomine Plebiscita vocantur. Consulares verò dicebantur, quæ à Consulibus promulgabantur, vel quarum consules auctores erãt, iubente tamen, & decernente populo: Sactatæ verò, quæ in loco sacro editæ fuerunt, quibus teste Liuio, lib. 2. sancitum erat, vt si quis aduersus eas fecisset, facer alicui Deorum cum familia, pecuniaque esset.

Apud Romanos porrò tria erant Comitiorum genera, Curiata, Centuriata, Tributa. Comitia dicebantur, quia vniuersi ciues coibant, vel ad magistratus creandos, vel ad leges sanciendas, vel ad tes, belli pacisve decernendas. Hæc enim tria ad vniuersum populum pertinebant. Cum autem conuocati Ciues curiatim, hoc est, per curias diuisi suffragium ferebant, dicebantur comitia Curiata. In Centuriatis verò suffragia centuriatim populus ferebat, in Tributis tributim. Est autem ab Romulo illud sane, & sagaciter inuentum, & prudenter constitutum, quod alij quoque reges eum insecuti seruarunt, vt virtim omnes suffragium eadem vi eodémque iure ferrent. Populus quidem fuerat in triginta Curias diuisus: at quoties ad tria, quæ diximus, comitia coibant, eutiatim colligebantur suffragia, & tantundem, teste Dionysio, valebat pauperrimi, quantum ditissimi calculus: cumq; pauci essent diuites præ multitudine pauperum, vincebantur suffragiis, quæ populus ferebat per curias: quisque in sua Curia suffragium inibat, & quicquid plutibus curiis visum erat, id ratum, & firmum habebatur: & ideo hæc comitia Curiata vocabantur, & leges in eiusmodi comitiis constitutæ, Curiatæ leges dicebantur. Hoc institutum ab Romulo primùm in Romanam Rempublicam introductum; deinceps à sequentibus regibus seruatum est.

Primus autem Ser. Tullius sex gradus suffragiorum fecit, & pro Curiatis Centuriata comitia introduxit, vt neque exciusus quisquam suffragio videretur, & vis omnis penes primores ciuitatis esset. Distinxit enim populum in sex classes, iuxta æstimationem bonorum, & facultatum cuiusque: & classes in centurias diuisitata vt ditissimum quemque prima classis contineret, vltima tenuissimum quemque: & in prima classe octoginta centuriæ peditum, & decem, & octo equitũ censerentur: qua etiam in classe, teste Liuio, erant duæ quoque fabrorum Centuriæ, & proinde prima classis constabat Senatoribus, & Patritiis viris, qui centum millibus æris censebantur. Secunda classis continebat viginti centurias, decem seniorum, decem iuniorum, quorum census erat septuaginta quoque millium æris. Tertia classis erat census quinquaginta millium æris, & constabat centuriis viginti, decem seniorum, & decem iuniorum. Quarta erat census viginti quinque millium æris, & in ea erant viginti centuriæ, decem seniorũ, & decem iuniorum. In quinta classe census erat vndecim millium æris, & cõtinebat triginta centurias, quindecim seniorum, & quindecim iuniorum. Additæ sunt tres aliæ centuriæ, eodem teste Liuio, Tibicinum, & Comicinum. Opificum census autẽ minor vndecim millibus reliquam ciuium multitudinem habuit, quæ erat maior populi copia, quam in vnam Centuriam redegit à militia, & tributo immunem, ac liberam: & hæc erat sexta classis. Centuriæ itaque, non solùm censu, sed ætate etiam censebantur. Fecit enim Rex alias Centurias seniorum, qui quadragesimum quintum annum excedebãt, alias iuniorum à decimo septimo anno vsque ad quadragesimum. In comitiis igitur centuriatis ciues suffragia ferebant, prout censu, & ætate distincti: & ita ciues primæ classis, prima suffragia inibant. Quibus consentientibus reliquæ classes ad suffragia minimè vocabantur: sed id decernebatur, quod visum fuerat primæ classis centuriis: quæ sæpe vincebant: his verò variantibus ad suffragia vocabantur centuriæ secundæ classis: quòd si nec tunc quidem, calculi conuenirent, tertia classis vocabatur, & deinceps quarta: idque fiebat, donec septem, & nonaginta centuriatum conuenirẽt suffragia. Vnde cum in curiatis comitiis ante Seru. Tullium paria suffragia essent pauperum, & locupletum: quia pauperes plures erant, pauci verò locupletes, omnia tunc tempotis erant in magistratibus creandis, & legibus ferendis, & bello ac pace decernenda penes pauperum potestatem: ac proinde in huiusmodi comitiis plebs, nõ Senatores valebant: id cum sustuliisset Seru. Tullius, factum est, vt in comitiis centuriatis Senatores, & Patritij valerent, non plebs. Id verò plebs ægrè ferens, à Patribus secessit, & non solum magistratus proprios creauit, sed etiam leges constituit, & comitia sine Senatoribus. Et hæc comitia dicebantur Tributa; & leges, Plebiscita. Et quia à Tribunis plebis promulgabantur, Tribunitiæ leges vocabantur. Tandem id obtinuit plebs, vt plebiscitis suis Senatores quoque tenerentur: inde Plebiscita leges dici cœperunt, eo quòd vniuersos ciues penitus alligarent.

Lib. 2. & 4.

Lib. 1.

Dion. lib. 4. Polyb. lib. 6.

Aliæ quæstiones de eadem re diluuntur.

Cap. II.

PRimò Quæritur, An lex sit Rationis, an voluntatis? Duæ sunt inter Theologos sententiæ: prima legem ait ad voluntatem pertinere; ita vt nihil aliud sit nisi voluntas Principis ciuibus, & populis sibi subiectis proposita, & denunciata. Sic opinantur Henr. quodl. 9. q. 6. Bonau. 3. dist. 17. a. 1. q. 1. nu. 12. Scot. 3. d. 36. q. 1. art. 2. Dur. 2. d. 14. q. 2. & d. 37. q. 2. Gab. 2. d. 39. q. 1. a. 1. nota. 3. Almain. tract. 1. Mor. cap. 2. Maior. 3. d. 33. q. 7. Medi. q. 2. de oratio. Cast. de lege pœna. lib. 1. c. 1. Probant hoc auctoritate B. Anselmi libro de conceptu Virginali, cap. 4. Deinde, quia imperare, est mouere, & impellere ad agẽdum, sed voluntas est quæ mouet cæteras hominis vires, & facultates ad opus faciendum. Item, quia imperantis est mouere dicendo, fac, vel, ne facias: at huiusmodi actus intellectus, & rationis, esse non potest. Postremò, quia in l. 1. ff. de Constitutionibus Principum legimus. Quod Principi placuit, legis habet vigorem: & Instit. De iure Naturali, Gentium, & Ciuili. §. constat, dicitur: Principum placita, & arbitria esse leges, & constitutiones.

Secunda opinio docet, legem esse Rationis: quod tradidit S. Th. 1. 2. q. 90. a. 1. Ricar. 3. d. 37. a. 2. q. 6. ad 3. & alio in loco S. Th. 1. 2. q. 17. ar. 1. generatim scripsit, Imperium esse actũ Rationis: quæ opinio mihi magis probatur, secundùm quã Lex est actus rationis, quo Princeps suis ciuibus denunciat, ac proponit voluntatem eos compellentem, ad aliquid faciendum, vel fugiendum. Aristoteles enim ait, lib. 1. c. Eth. c. 9. legem esse λογον id est, rationem siue sermonem à prudentia mente, vel intellectu profectum. Cicero lib. 1. de legib. testatur legem esse rationem à diuina mente cõstitutam, quæ recta suadet, vel imperat, prohibetve contraria. Præterea, Lex est certa norma, regula, & lux rerum agendarum: est illuminatrix, & directrix populorum, sapiens gubernatrix ciuitatũ, magistra vitæ, præceptrix æquitatis. Postremò, legis est præscribere, quid faciendum, quid fugiendum: at ratio præscribit non voluntas: legis est cuncta ordinare, sed ratio non voluntas ordinat, hæc itaque omnia rationi per se: non voluntati conueniunt. Animaduertendum tamen est, ita legem esse rationis, vt contineat etiam voluntatem monentem ac obligantem sibi alios. Nam tria ad legem requiruntur, scilicet motus, & impulsus voluntatis, non qualiscumque, sed Principis obligantis subditos sibi ciues, & mentis præscriptũ res agendas ordinans, & denunciatio Rationis motum, & impulsum voluntatis proponens, & patefaciens. Ex quibus tribus prima opinio censet esse in lege præcipuum volũtatis impulsum, & motum per rationem præscriptum, & denunciatum. Secunda verò sententia ait, præcipuum in lege esse rationis præscriptum impulsum voluntatis denunciãs, quod probabilius videtur, & verius.

Argumenta verò contrariæ opinionis facili negotio diluuntur: nam ad primum respondeo, nouum non esse, res per causas definiri: quare Anselmus cum dixit, Imperiũ esse voluntatis actum, causam explicuit, non formam: Imperium enim natura, & vi sua est rationis præscriptum denuncians, quod voluntas volendo, aut nolendo præcipit, aut vetat. Ad secundum argumentum. Respondeo, legem mouere, & impellere per id, quod habet à sua causa, & origine, at per formam esse rationem, quæ facienda præscribit, atque denunciat: ratio enim est, quę præscribit, hoc vel illud est faciendũ; hoc vel illud est fugiendum: & hoc rationis præscriptum, est lex. Ad tertium respondeo, Imperium, siue præceptum legis esse rationis actum, quo denunciatur quid sit agendum, quid fugiendum. Et sicut Prudentiæ præceptum, siue præscriptum non est fac, vel, ne facias, sed iudicium rationis, scilicet, faciendum est, aut non faciendum: sic etiam legis imperiũ est, hoc agendum est, illud vitandum. Quarum argumentum obiiciebatur: Quod Principi placuit, habuit legis vigorem: verùm est, sed hoc nimirum, cum est per rationem ciuibus promulgatum, & denunciatũ. Item, placita, & arbitria Principum sunt leges, scilicet, vbi denunciantur: & certè Iurisconsultus in his legem per causam, non per formam definiuit.

Secundò Quæritur, An lex sit habitus, an actus? Nam vis ipsa, & facultas animæ esse non potest, ergo esse est, vt sit habitus, vel actus: at videtur esse habitus: quoniam omni actu cessante lex permanet, etiam cum dormimus, leges extant, quibus tenemur. S. Thomas, respondet nec actum esse, nec habitum, sed quiddam per rationis actum constitutum, quod dicitur rationis præscriptum, siue principis iussum, prout ratio iubet, aut prohibet, aut princeps vetat, aut imperat.

Cæterum simplicius, & facilius dici potest: aut enim loquimur de lege, scripta, aut de naturali: si de scripta, est id, quod Princeps, vel Respublica iubet, quod aut scripto traditur, aut ciuibus verbo denunciatur, & inde memoriæ inpressum inhæret. Si de naturali loquamur, lex est id, quod ratio ipsa naturalis iubet, vel prohibet, quòdque aliquãdo actu est, aliquando verò habitu manet in mente concepta, & recentis rerum agendarum imaginibus, & simulacris: ante omnem verò actum, & habitum lex naturalis elucet quatenus lex dici potest: ipsa Rationis facultas, legis seminarium, fons, causa, & origo. Lex naturalis sæpius vocatur ipsum naturalis rationis lumen, quo bona, & honesta, prava item, & mala perspicimus, & discernimus, quo agenda & fugienda diiudicamus. Item, legem naturalem appellamus ipsa prima rerum agendarum, & fugiendarum principia: bonum est amplectẽdum, malum est fugiendum: quod tibi non vis, alteri ne feceris: quæ sunt per se nota, & ex quibus alia iura deducuntur.

Tertiò Quæritur, quid sit lex? Papinianus in l. lex est. ff. de legib. Demosthenem secutus ita definit: Lex est, inquit, commune præceptum, virorum prudentium consultum; delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio: ispõsio denique Reipublicæ communis. Quæ definitione, quatuor legis propria officia exprimuntur. Debet enim lex coli, & seruari ab omnibus generatim debet quoque prudentium virorum consilio sanciri, & promulgari: supplicia item malefactis, præmia verò benefactis proponere. Marcianus in l. nam & Demosthenes. ff. de legi. Chrysippi Stoici definitionẽ commendat. Lex, inquit, est diuinarum humanarumque rerum regina, dux Princeps, & præses bonis, & malis, & regula iustorum, quæ docet agenda, & fugienda compescit. Cicero verò legem definire tentauit libro primo de legibus: Lex, ait, est summa ratio insita in natura, item ibidem, rectam rationem, & à numine deorum tractam, legem appellat, recta imperantem & contraria prohibentem, & lib. 1. de natu. Deorũ, inquit, Lex est recti præceptio, pranique depulsio. Rursus li. 1. de legib. Lex, est æternum quiddam quod vniuersum mundum regit, ac temperat. Item, sapientia, & ratio ad iubendum & prohibendum idonea. Sed his definitionibus Tullianis videtur lex naturalis, & æterna describi, nõ humana & scripta. Apud Gellium, quem quidam Agellium appellãt, Capito Iurisconsultus: Lex, inquit, est generale iussum populi, aut plebis, rogante Magistratu. Hæc autem definitio solum conuenit legibus à Romano populo, vel plebe constitutis. Lex est, inquiunt alij, inuentio, & donum Dei, & communis constitutio ciuitatis, & correptio vtrinque erratorum.

Gel. lib. 10. noct. att. c. 19.

Gabr. 3. dist. 37. q. 1. a. 1. Almain. & Maior. eo. lib. & dist.

Theologi Gabriel, Almainus, & Maior Gersonem secuti definiũt ad hunc modum: Lex est signum verum, angelo, vel homini denunciãs præscriptum alicuius obligans ad aliquid agendum, vel fugiendũ. Dicitur (Signum verum,) quia quod falsum est, vim legis habere non potest: nam si conscientia errans suo nos præcepto compellit ad aliquid faciendũ, non per se, sed ex accidenti, habet nempe ex ignorantia, qua decepti putamus teneri nos lege. Dicitur (obligãs) quoniam ad legem non satis est si velit Princeps, vt ciues quippiã efficiãt, sed etiam necesse est, vt velit eos sua lege, quam decernit, adstringi & obligari: ad naturam, & rationem legis pertinet, vt vim habeat, obligandi, si nos non teneat, & alliget, lex non est. An verò leges, quæ pœnales vocantur conscientiam, & animam ligent, & an leges consilium dantes, vel aliquid permittentes sint propriè, & simpliciter leges, dicemus infertius.

Quartò Quæritur, An ad legis substantiam, rationem, & vim scriptura pertineat: quod est quærere, An oporteat, legem humanam esse scriptam, vt nos liget, ac teneat, & quæstio intelligitur tantùm de lege, quæ est à consuetudine, vim legis habente, distincta, & intelligitur, an vim legis sine scriptura habeat etiam in foro iudiciali. Hanc quæstionem latè pertractarunt Felinus, & Aug. Beroius: presse verò, & paucis Panormitanus in Rubrica de constitutionibus. Sunt duæ opiniones: prima affirmat scripturam requiri ad legem humanam. Sic Albericus, Salicetus, Glossa, & Archidiaconus citati à Felino, & Beroio. Immo hanc opinionem esse communem, Iuris ciuilis interpretum tradit Beroius. Secunda opinio negat ad legis substantiam scripturam esse necessariam, sed sufficere si tantùm testibus comprobetur. Sic Ioan. Andreas, Speculator, Antonius Imola, Abbas, quos referunt Felinus, & Beroius, & communem esse inter Canonici iuris doctores, ait idem Beroius. Cui sententiæ magis accedo, tanquam probabiliori. In foro itaque conscientiæ, immo etiam iudiciali ad substantiam vel rationem legis humanę scripturam minimè requiritur, satis est, si aliunde constet, saltem iure canonico communi: nam multæ leges primò fuerunt vsu receptæ, deinde verò scripto mandatæ, leges item primo conduntur, feruntur ad populum, voce publica promulgantur, deinde verò in scripturam rediguntur, vt ex scripto leguntur ab omnibus. Præterea, cap. in istis. distin. 4. habetur: Tunc leges constituuntur, cum solemniter promulgantur. Sed sæpe fit, vt lex primo publicè promulgetur, deinde verò literis confingetur. Accedit, quòd dicitur in cap. Consuetudo, dist. 1.

S. Th. 1. 2. q. 90. a. 1. ad 3. & 1. 2. q. 97. a. 3. ad 2.

Consuetudo pro lege susci pitur, cum deficit lex. Nec differt scripturane, an ratione constitat: quoniam ratio legem commendat. Hæc ibi. Et capitulo. Institutionis, vigesimaquinta, quæstione secunda, legimus. Institutionis nostræ decreta, siue quæ scripto decreuimus, siue quæ in nostra præsentia videntur esse disposita. Et capit. 1. de Iureiurando in 6. scriptum est: Nisi iuramenta, statuta, & consuetudines Ecclesiarum, scripta, aut non scripta inuiolabiliter obseruate, &c. Ex quo efficitur, vt etiam in foro iudiciali ad legis substantiam, scriptura iure canonico minimè necessaria sit. Immo in iure etiam ciuili communi, non videtur scriptura requiri: nam Instit. de Iure Naturali, Gentium, & Ciuili. §. sed & quod constitutum est. Quodcumque ergo Imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit, legem esse constat.

Verùm contra hæc obiiciuntur nonnulla: Primùm est, quod cap. lex. dist. 1. ex Isidoro refertur: Lex, est constitutio scripta. Augustinus Beroius laborat plurimùm in hoc argumento diluendo. Sed facilius est dicere, Isidorum locutum fuisse de eo, quòd in legibus sæpe contingit, frequẽter enim, ac vt plurimum scripto mandantur: non tamen inde conficitur, vt ad legis substantiam scriptura pertineat. Secundò obiicitur: Lex à consuetudine differt: quòd consuetudo est ius non scriptum, ergo Lex, vt à consuetudine distincta, est ius scriptum. Respondeo, hoc legem à consuetudine differre, quòd consuetudo approbata vim legis habeat, ita vt consuetudo per se nunquam sit ius scriptum: at verò lex plerunque in scripto consistit. Tertiò obiiciunt nonnulli, Instit. de Iure Naturali, Gentium, & Ciuili. §. constat: sic haberi, Ius scripto, aut non scripto consistit: scriptum autem, est lex, Plebiscitum, Senatus consultum, Principum placita, Magistratuum edicta, Responsa prudentum. Et §. sine scripto, subiungitur: Sine scripto ius venit, quod vsus comprobauit. Et dist. 1. cap. Ius generale, dicitur: Ius autem legibus constat, aut moribus. Et deinde sequitur: lex, est constitutio scripta: Mos, est longa consuetudo ex moribus vtentium tantummodo tracta. Et cap. Consuetudo, concluditur: Quæ in scriptis redacta est, vocatur constitutio, lex siue ius: quæ verò in scriptis redacta non est, consuetudo appellatur. Respondeo, hæc omnia ideo esse dicta, vt intelligeremus, hoc inter consuetudinem, & legem distare, quòd consuetudo vsu tantùm, nõ scripto constat; at verò lex sæpe scripto constat. Postremò obiicitur, quòd in l. Humanum. C. de legibus legitur. Si in posterum noua Lex statuatur, eam ab omnibus proceribus tractari debere: & si vniuersis placuerit, tunc dictari: & collectis omnibus recenseri: & cum omnes consenserint in sacro imperatorio consistorio recitari. Et subiungitur, non aliter in posterum legem promulgandam, nisi fuerit prædicta forma seruata. Respondeo, in ea lege nihil contineri, quo probetur, scripturam ad legis substantiam esse necessariam, nisi quatenus scribebatur, vt ex scripto coram omnibus recitaretur, & esset omnibus nota.

Quintò Quæritur, an sit necessaria scriptura ad substantiam, & rationem Priuilegij, & facultatis à Principe concessæ? Hanc quæstionem fusè quoque tractarunt Felinus, & Augustinus Beroius in Rubrica de Constitutionibus; breuiter autem perstrinxit Abbas in cap. Cùm nostram de rescriptis. De hoc sunt duæ opiniones, prima ait scripturam requiri, ita vt omnis facultas à Principe concessa ante scripturam, vi & robore careat. Qui sint huius opinionis auctores referunt Felinus, & Beroius. Secunda opinio tradit, omnem facultatẽ, & Priuilegium solo verbo à Principe concessum esse perfectum, & proinde quamlibet facultatem à Romano Pontifice, datam vim habere statim atque supplicationi, quam vocant, hoc est, petitioni signatæ, & ipsi oblatæ respondet Pontifex subscripto verbo. Placet, vel fiat. Hanc sententiam sequuntur Panormitanus, Felinus, Beroius, & Baldus in l. vltima. C. De legibus, & Glossa cap. Institutionis 25. Quæst. 2. Ex quo deducunt Abbas, & Baldus: Si Romanus Pontifex solo verbo compellaret Titium Episcopum, vel Abbatem, continuo ea sola compellatione Titius esset creatus Episcopus, vel Abbas, hoc est, eo ipso iurisdictionis potestatem, non tamen ordinis acciperet, aiuntque hãc esse opinionem communem, præsertim Pontificij iuris interpretum. Et probant ex cap. Institutionis 25. Quæst. 2. & Clemen. Dudum. §. Nos enim, De sepulturis.

In hac controuersia annotandum est, hanc iuris canonici doctorum sententiam intelligi debere secundum commune ius Canonicum, aut Ciuile, quoniam ex more, & consuetudine, vel peculiari statuto, vel vsu saltem Curiæ Romanæ potest aliud esse introductum. Secundò sciendum quoque est, Beneficiariorum, id est, Clericorum Beneficium Ecclesiasticum habentium, inter alias obligationes, quibus sunt Ecclesiæ obligari, vnam hanc esse, vt post Beneficium obten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ium concessu & munere Romani Pontificis, decreto, & lege compellantur ad literarum Pontificiarum expeditionem, quotiescumque Beneficium Ecclesiasticum est à Romano Pontifice collatum, confirmatum, vel vnitum. Vnde inter Extrauagantes communes de electione extat constitutio edita à Bonifacio, huius nominis octauo, quæ incipit, Inuestæ, in qua præcipitur, vt si Episcopatus, vel Superiores Abbatiæ, vel Prioratus fuerint à sede Apostolica collati, confirmati, vel vniti, nemo possit ante litteras expeditas possessionem apprehendere: alioqui totum sit irritum. Et quia huiusmodi constitutio in vniuersum non loquitur de omnibus Beneficiis, ideo, qui succedere, Pontifices idem ius protendisse legimus ad omnia quoque Beneficia inferiora. Extat Pauli Tertij constitutio, quæ incipit: Cum nobis, alia Iulij Tertij, quæ incipit, Sanctissimis: in quibus Pontificum Constitutionibus comprehenduntur omnia inferiora Beneficia sedis Apostolicæ concessu impetrata. Extat item alia à Iulio secundo edita, cuius initium est, Romani Pontificis, quæ complectitur omnes Episcopatus, Abbatias, Prioratus siue in Titulum, siue in Commendam, siue in administrationem datos. Et ex Constitutione Iulij secundi citata constat ad omnia Beneficia, quæcumque sint a sede Apostolica accepta, vel per collationem, vt vocant, vel per confirmationem, vel vnionē, vel dispensationem de retinendis Beneficiis post promotionem ad alia Beneficia, requiri litteras expeditas, ita vt qui sine huiusmodi literis, Beneficia apprehenderint pro intrusis, & violentis possessoribus habeātur, nec faciant fructus suos, sed in conscientia ad restituendum ipso iure adigantur: nec iuuari queant Regula Cancellariæ de Annali, biennali, triennalive possessore; & ipso iure priuantur Beneficiis obtentis, quorum possessionem apprehenderunt ante litteras Apostolicas, & inhabiles redduntur ad alia beneficia consequenda. Ex quo perspicitur, nullam vim habere, quod docet Nauarrus in c. accepta de reitit. spoliat. Oppositū. 8. nu. 24. reprehendens Felinum, & alios, asserentes, huiusmodi Beneficiarios ante litteras expeditas beneficia apprehendentes, esse pro intrusis habendos. Nam quamuis sententia Nauarri id negans vera sit secundum communem ius, & secundum prædictam Bonifacij constitutionem, quæ incipit immutæ, non tamen iuxta nouum Pontificiarum constitutionum ius, & secūdum morem in Romana curia receptum.

Tertiò animaduertendum est, aliud esse de Beneficio Ordinariorum concessu, & auctoritate collatis. Nam si quis post impetratum beneficium Ordinarij auctoritate, ante litteras expeditas Beneficij possessionem adeptus fuerit, nullis iuris pœnis afficitur, quia supradictę Pontificiæ constitutiones solum loquuntur de Beneficiis à Romano Pōtifice impetratis.

Quartò sciendum, extare Regulam 25. ordine Cancellariæ, vt Gratia Apostolica informis censeatur, id est, imperfecta ante litteras expeditas, & ne iudicetur iuxta formam supplicationum signatarum, super quibuslibet impetrationibus, & concessionibus subscripto verbo placet, vel fiat, ex quo quidam deducunt, omnes impetrationes, & facultates Pontificias robore carere, ante litterarum expeditionem. Alij vetius existimant, quòd ait Felinus in cap. Cognoscentes. de Constitutionibus num. 6. exceptis causis beneficiariis, impetrationes Apostolicas absque litteris expeditis, in foro quidem conscientiæ vim habere, licet in foro iudiciali robore careant. Regulam porrò Cancellariæ citatam, de foro tantummodo iudiciali esse intelligendam: im ipsa enim Regula legitur. ¶ Vt non iudicetur ¶ quibus verbis innuitur sermonem, esse de foro iudiciali tantummodo, ego tamen arbitror id esse tenendum, quòd in hac parte, cuiæ Romanæ vsus habuerit.

Quinto sciendum est, ad facultatem non residendi in Beneficiis curam animarum habentibus requiri præter iustam causam etiam facultatem impetratam, ab Ordinario in scriptis, ex Tridentino Concilio sessione 23. c. 6.

Sextò est animaduertendum, Glossam in c. 1. de censibus in 6. verbo, In scriptis, enumerare triginta quatuor casus, in quibus ex iure scriptura requiritur; quos in præsentia silentio prætermitto, cùm facilè apud Glossam legi possint.

Ex his omnibus colligitur, quid sit dicendū de multis priuilegiis, facultatibus, indultis, & dispensationibus, vt vocant, quæ passim à Pontifice Romano impetrantur: Vt si alicui facultas conceditur eligendi Presbyterum, qui possit eius confessiones excipere, vel ingrediendi clausura sacrarum puellarum, vel virginum, vel faciendi, & offerendi hoc, aut alio modo sacrosanctum Missæ sacrificium, vel non seruādi ieiunium temporibus ab Ecclesia indictis, vel suscipiendi sacros ordines ante legitimā ætatē, vel extra tēpora, vel iuris interstitijs minimè obseruatis, hæ & id genus Pōtificię facultates, vim habere videtur in foro cōscientiæ, statim atque eas Romanus Pōtifex concesserit subscripto verbo Placet, vel, Fiat.

A

B

C

D

Vltimò Quæritur, An ad substantiam, & rationem legis requiratur, vt teneat ac liget conscientiam? quod est quærere, An si lex neminem alliget, legis vim, & naturam habeat: Respondeo non habere, alioqui enim consilia Christi Domini in Euangelio data, leges & præcepta fuissent: Mutuum date: Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi, & alteram. Obijcies, communem esse sententiam Canonici iuris interpretum, quam docet Felinus, legem cōsulentem tantum bono ciuium, quam consultoriam appellant, esse legem, licet ea nemo teneatur obtrectns. Item, iuris Ciuilis doctores in l. legis virtus. ff. de legibus, communi consensu tradūt, legis aliquando esse consilium dare, & aliquæ tum in iure Ciuili, tum Canonico leges continentur, quæ tantum nobis consilium dant, obligationem non inducunt. Respondeo, legem vocari consilium, quia legis similitudinem, & modum obtineat, non tamen quia præcipiat aliquid, & iubeat: consilium enim propriè dirigit, ac docet, quod est ipsi cum lege commune, non tamen imperat, & ligat, quod est proprium legis. Proinde cōsilia ab Iurisconsultis, nomine quidem non re, & substantia leges appellantur, & tanquam normæ quædam, & regulæ directrices in agendo inter leges recensentur, vnde quamuis notum sit nobis, vt ait, Gab. 3. d. 37. q. 1. a. 1. nota. 1. velle Principem, vt aliquid faciamus, lege minimè tenemur, nisi velit nos obligare.

Quæres, An Lex, cuius cōtemptor, aut violator pœnę reus tantùm est, non culpæ, vim & rationem legis obtineat? quod est quærere, An Lex, quæ non obtemperantem quamuis a culpa liberum, pœnæ tamen obstrictū teneat, sit propriè Lex? quidam aiunt non esse propriè legem, sed conuentionem inter Principem legislatorem, & subditos initam, vt pœnam luere debeant non obedientes, licet culpam minimè contraxerint: at probabilior est sententia eorum, qui putant esse verè, & propriè legem: quoniam licet nō ita liget conscientiam, vt qui eam non impleat sese culpa obstringat: sic tamen ligat, vt contemptor, aut violator ipsius pœnam debeat sustinere, & id quidē non est ex voluntate, qua subditi sese pœnæ subiecerunt, sed auctoritate legislatoris, non obtemperātes adigentis ad pœnā perferendā: ad legis autē rationem satis est, si hoc aut illo modo liget, ac teneat ciues Principi subiectos.

Quæres deinde, An quando Religiosorum institutum decernit in vniuersum, ne regulæ, & Constitutiones conscientiam ligent, hoc modo: Nullumus per aliquod nostrum statutum aliquem obligare ad culpam, ab ea generali Constitutione intelligere oporteat exceptum esse statutum illud speciale, quo superior apertissimis verbis ostendit se obligationem inducere ad pœnam perferendam, dicendo: Volumus, & declaramus, vt Constitutiones nostræ non obligent ad culpam, sed ad pœnam subeundam. Caietanus cum quæreret, an reus non seruans statutum obligans ad pœnam non ad culpam, peccatum incurrat, si pœnam non dederit, Respondet: Vbi eiusmodi generale statutum est de non obligando ad culpam, qualia sunt, inquit, statuta Dominicani instituti, nullam culpā contrahi, quamuis quis pœnā statuto irrogatā non soluat. Sicut enim, ait, non peccat, si quis statutum de silentio seruando perfringatsine nec culpa vlla se maculat, si pœnam ob silentium violatum, vi statuti debitā non luat. Quod probat, quia generalis est Constitutio, ne Dominicani ordinis statuta obligationem inducant contrahendi culpam: sed species sub genere cōtinentur, & qui totum dicit, nihil excludit: ergo silentij contēptor, sicut violando silentium non peccat, ita nec peccat, si pœnam violati silentij non perferat. Alphonsus Castrensis Caietanum cōfutat eo vno argumento, quod S. Thomas apertè testatur Dominicanos, licet in nullam culpam incurrant vi suarum Constitutionum, si eas non seruēt, compelli tamen ad pœnam persoluendam. Item, statuti conditor aperte dicit se obligare ad pœnā, quamuis culpam non contrahant, qui statutis non parent, & obtemperant: at vbi obligatio est, ibi præceptum esse oportet, & præcepti, ac obligationis omissio in culpa est. Obijcies: Vbi culpa nō præcessit, pœna nō debetur: pœna enim ob culpam irrogatur. Item, statuto non parens pœnam luere debet, vi ipsius statuti, at statutum aperte habet, culpæ eos non esse, qui ipsum nō seruant: ergo nec vlla culpa tenentur, qui statutum violant, & pœnam non soluunt. Respondeo, posse quemlibet sese alteri obligare ad pœnam luendam, quamuis nihil delinquat. Item, superior ius, & potestatem habet obligandi inferiorem sibi subiectum ad pœnam sustinendam, etiamsi nō deliquerit: tum pœna potest constitui sine peccato, dummodo iusta causa subsit, vnde regula iuris in 6. habetur: sine culpa, nisi subsit causa, nō est aliquis puniendus: & pœnam propriè acceptam esse peccati effectum: aut fusius, & latius sumpta pœna vocatur, quicquid molestum, & acerbum quis absque vlla etiam culpa cogitur sustinere. Hæc opinio mihi magis proba-

Lac. 6. Matth. Exhibent. Felix. in Exhibit. constitut.

Caiet. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 1. ait.

Castrens. lib. 9. adu. hæ. fi.

turnam S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 1. ait, tale statutum non obligat ad culpam, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam. Nec obstat, quod Caietanus opponit speciale statutum cum generali pugnare, si est obligatio ad pœnam subeundam. Nam generale statutum, quo dicitur: Nolumus nostras Constitutiones ad culpam obligare, intelligitur ea exceptā Constitutione, in qua conditor eius exprimit se obligare ad pœnam statuto irrogatam patiendam, quamuis nulla sit, in violatione statuti, culpa contracta.

De promulgatione ad legis substantiam, & rationem necessaria. CAP. III.

PRimò Quæritur, An Promulgatio ad legis naturam, & substantiam sit necessaria: Respondeo, ex cōmuni omniū, tum Ciuilis, tum Canonici iuris interpretū, & Theologorum sententia, eam requiri: quod naturalis ratio manifestè cōuincit. Nam lex, est iussum populi, Principis vel alterius potestatem habentis ciuibus patefactum, ac denūciatū, at no potest iussum alteri esse notum, nisi ei sit indicatum, & promulgatū. Item, ex iure Canonico cōstat promulgationem ad legem opus esse. Nā in cap. In istis. distin. 4. dicitur: Leges instituuntur, cùm promulgantur. Præterea, idem est in iure ciuili constitutum: nam in C. de legibus, L. leges, habetur: Leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debēt. Et in Authentica, Vt factæ nouæ Cōstitutiones, decernitur tunc valere leges, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. Olim apud Romanos primum lex à Magistratu scribebatur domi suæ priuatim, & de ea cū viris prudentibus consultabat: ne lex absurdi, vel incommodi aliquid cōtineret. Deinde, Magistratus in comitiis curiatis, vel Centuriatis, vel Tributis populum, aut plebē rogabat his verbis: Velitis, iubeatis hoc aut illud constitui. Populus, vel plebs si improbabat, respōdebat, A, id est, Antiqua, quasi diceret, Antiqua proba, noua non item: si probabat, respondebat: V. R. id est, Vti rogas, quasi diceret, Probo, & decerno vti rogas: & hæc apud scriptores Romanos dicebatur Rogatio legis. Postea Magistratu rogante, Populo vel plebe iubente, & decernente, hoc vel illud statui debere, Lex ipsa scripta promulgabatur trinis nundinis, hoc est, publicè proponebatur: nam vt ait Festus, promulgari idem est, quod proponi, vt proposita in publico loco legi posset ab his, qui in Vrbem ex agris, ac rusticis tribubus, ac municipiis veniebant. Nūdinæ, dicebantur rusticorum feriæ, quibus nono quoque die intermisso ruris labore, quo per octo dies opera faciebant, in Vrbem mercandi, & vendendi gratia conueniebant. Vnde leges trinundino die promulgari dicebantur, hoc est, tribus continuis nundinis, & lege Licinia, & Didia statutum est, vt trinis nundinis proposita lex esset, antequam ferretur ad populum, & in tabulis æneis incideretur post tertias nundinas: nam ipso nundinatū die ferre legem, non licebat teste Macrob. lib. 1. Saturna. c. 16. Magistratus in eum locum, vbi legē laturus erat populum conuocabat. Ibi cum legū præco sufficiente scriba recitasset, is qui legem promulgarat, populo suadebat, vt rogationem, & legem acciperet, & deinde cæteri, vel suadebant, vel dissuadebant: & tandem si quis tribunus plebis vellet intercedere, hoc est, impedire, nē lex staureretur, id faciebat: tandem Promulgata lex, in ære incisa ad populum ferebatur pro rostris. Si roges, an aliquando Lex absque promulgatione vim, & auctoritatē habeat: ex his, quæ dicta hactenus sunt colligit Nauar. cons. 1. de constitu. nu. 3. sequutus Decium. c. 1. de postulatio. num. 19. Falsam esse Abbatis sententiam in cap. 1. De postulatio. num. 10. Constitutionem ligare etiam antequam publicè promulgetur, dummodo, inquit, solemniter fuerit edita, in publico populi cōuentu: quod si non sit solemniter lata, non alligare, donec publicè promulgetur, quod probat ex eo, quòd eo capite definitur, cōstitutio, cum solemniter editur, aut publicè promulgatur. Sed hæc Abbatis opinio cum communi omnium sententia pugnare videtur: & certè S. Th. 1. 2. q. 90. a. 4. & Theologi in. 3. d. 37. ad rationem legis promulgationem requirunt.

Secundo Quæritur, qualis debeat esse promulgatio legis, vti legitima censeatur? quod est quærere, Vbinā oporteat legem promulgari: & promulgata Lex quādo ciues omnes incipiat alligare? Respōdeo, ex iure Ciuili Authentica supra citata, manifestè constare, legibus promulgatis omnes teneri post duos menses à solemni, & publica promulgatione. Et deinde subiūgitur, legem promulgari debere in singulis prouinciis. Ergo lex incipit omnes ligare post duos menses elapsos ab ea, in singulis prouinciis publicè promulgata. Vnde cōmunis est iuris ciuilis, & Canonici doctorū, & Theologorum opinio particularibus populorum, ciuitatum, aut inferiorum Principum statutis omnes teneri statim atq; in ipso populo Republica, vel curia Principis promulgantur, quoniam huiusmodi populorum, Ciuitatum, aut Principum iurisdictio solet esse perangusta: neque enim ita ample, & latè patet atque supremi Principis potestas. Quare leges Imperatoriæ, vel Regiæ, cùm ad diuersos populos, & prouincias ferantur, promulgari solent, & debent in singulis prouincijs, nisi aliud ipsi Imperatores, vel Reges decreuerint. Conuenit quoque inter omnes, Quotiescunque lex supremi Principis certum tempus constituit, à quo incipiat ciues adstringere, statim ab eo tempore, & non antè, ciues ea lege obligari: & propterea Authentica supra citata solummodo intelligitur de legibus supremi Principis, & quæ certum tempus non exprimunt. Ex quo efficitur, vt si lex Imperatoria, vel Regia ita feratur: Volumus hac nostra sanctione, post tres menses, aut sic; Volumus statim atque fuerit hæc lex in nostra curia publicè promulgata, omnes teneri: indicandum sit omnes ea lege alligari post tres menses, aut statim iuxta præscripta legis verba, & secundum tempus in ea lege decretum.

Tertiò Quæritur, An Romani Pontificis Constitutiones, quæ Bullæ Pontificiæ, aut Diplomata vocātur, nec in corpore iuris cōtinentur, requirant iure cōmuni duorum mensium spatium, & promulgationē in singulis prouincijs: ita vt non antea incipiant omnes tenere, & ligare: An vero statim, vt in Curia Romana, solemni more propositæ denunciantur, omnes obstringant, etiam antequam in singulis promulgentur? Duas opiniones inuenio; prima docet iure communi, non sufficere promulgationē in Curia Romana publicam, & solemnem, nisi etiā in singulis prouincijs promulgentur. Item, non ligare, nisi post duos mēses exactos à promulgatione in prouincijs. Abbas in c. Cognoscentes, de Constitution. n. 7. primùm dubitat, sed tandem hunc sentē tiæ videtur accedere: quamuis in c. Nouerit de sentētia ex cōmunic. oppositum dixerit: Sic etiā Antonius Butrius, Ioannes Imola, Ioannes Lignanus, Cardinalis Zabarella in c. Cognoscētes, de constitutionibus, n. 4. q. 6. qui tamē oppositū tradit in Proœmio Clementinarum, verbo vniuersitati, q. 4. Sic etiam Felinus, & Beroius, c. cognoscētes, de constit. Hanc sententiā inter Theologos secuti sunt, Sot. lib. 1. de iusti. q. 1. ar. 4. vers. at vero de summo Pontifice Ange. lex. q. 12. & Med. 1. 2. q. 90. a. 4. vers. sed quæritur, qui citat etiam Caietanum, sed falsò. Probāt etiam multis. Primò, quia eadem videtur esse ratio de Pontificijs, quæ est de Imperatorijs Constitutionibus: nā Ius ciuile, vbi lum Canonico, non aduertatur, seruan ab Ecclesia solet, vt deducitur ex c. 1. de Noui operis nunciatione, vbi dicitur: sicut leges non dedignantur sacros canones imitari; ita sacrorum Canonum statuta, Constitutionibus Principū adiuuantur. Idem habetur in cap. si in aduitorū, dist. 10. & ibi Glossa ait: Vbi desunt Canones, leges citari possunt: sed ius Ciuile in hac re non est Iuri canonico contrarium, ergo seruari debet. Item, Lex ideo dicitur communis quia vbique promulgatur, vbique lit nota. Deindè, quia in cap. Cùm infirmitas, De pœnitentijs, & remissionibus, planè statuitur, lege Medicos non teneri, nisi postquam eam Prælati promulgauerint, & cap. Proposuisti, dist. 82. habetur: Si ad aliquos forma Ecclesiasticæ vitæ, quæ ab Episcopo Siricio ad omnes prouincias commeauit, non probatur peruenisse, ignorantibus venia non negatur. Præterea, cap. Quod dicitis, distinct. 16. decernitur non posse excusari ignorantiam, cùm Sardinense Concilium ab omni Ecclesia fuerit receptum. Item, quia nimis onerosum est, vt statim atque Pontificiæ leges Romæ promulgantur, omnes Christiani nominis, & religionis, per vniuersum terrarum orbem sparsas prouincias alligent.

Secunda opinio, docet iure ipso cōmuni sufficere promulgationem in Curia Romana publicam. Sic Ioannes Monachus in cap. in Generali, de Regulis iuris in 6. Francus, super data, in sexto. n. 13. & Henr. in c. cognoscentes, de constitut. Paul. de Eleeza. in proœmio Clem. Ioan. Andre, cum Glossa, Paul. de Eleeza. in proœmio Clem. Ioan. Andre, cum Glossa, super data, Sexti. vers. anno quarto. Aegi. c. 1. de consti. Anchar. c. 1. de consti. Silu. Lex. q. 6. Rosel. lex. nu. 8. Gome. de regul. Cancella in prob. æ. q. 1. lit. d. e. f. Nau. cons. 1. de consti q. 4. n. 14. & q. 9. n. 32. Quòd probant, quia alioqui Decretalibus, & Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus non teneremur, quia nunquam fuor in prouincijs promulgatæ. Deindè, quia contrarium est in more positum. Nam Regulæ Cancellariæ in Prouincijs non promulgantur, & tamen iuxta earum præscriptum, causæ omnes ad quoslibet Christi cultores, qui in toto terrarum orbe versantur, pertinentes definiuntur. Accedit his, quod nusquam ius Canonicum statuit, vt Pontificiæ constitutiones in singulis prouincijs promulgentur: nec iure ciuili Romani Pontifices tenentur. Item, Pontificiæ Constitutiones, quæ vocantur Bullæ in Cœna Domini, non solent nisi Romæ publicari: & tamen secundum eas vbique iudiciales sententiæ pronunciantur. Postremò, quia alioqui Concilij Tridentini Decreta, non vbique omnes ligarent, cum non sint adhuc in singulis prouincijs promulgata.

In hac quæstione distinguendum esse, quidam existi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mant. Si enim inquiunt, ius scriptum sequamur, prima opinio magis est iuri consentanea; si autem secundum consuetudinem usu receptam loquamur, secunda opinio est verior, ac ita amplectenda. Vnde primæ opinionis auctores secundum ius scriptum loquuntur: Auctores verò secundæ sententiæ, secundum morem, & consuetudinem approbatam. Antonius enim Butrius, Ioannes Imola, Felinus, & Franciscus qui primam sententiam sequi videntur, subiungunt aliter esse iudicandum secundum consuetudinem: & Nauarrus, qui secundam sententiam tuetur, aperte docet primam opinionem magis cum iure scripto congruere, secundam verò esse tenendam propter consuetudinem, usu confirmatam, sed ego non video quo pacto, prima opinio magis cum scripto iure conueniat nam vel intelligitur ius ciuile, vel canonicum: si ciuile, Pontificiæ constitutiones non sunt ad ius ciuile contrahendum canonicum, certe nullum extat, quod magis pro prima sententia faciat quàm pro secunda. Et reuera conuenudine receptum est, vt quamuis nulla sit in prouincijs publica denunciatio, iudicetur secundum pontificias constitutiones in Romana Curia promulgatas: ac propterea primæ sententiæ argumenta facilè diluuntur.

A

B

C

D

Ad primum respondeo, licet non videatur esse iuris cõmunis, vt Pontificiæ constitutiones statim, vt in Romana Curia promulgantur, omnes vbique teneat, sed more, & consuetudine receptũ esse videmus, vt sola sufficiat promulgatio Romæ, situ, & more solemni facta, vt omnes vbique alligentur.

Ad secundum respondeo, id, quod habetur in cap. Cum infirmitas, esse speciale illius constitutionis ius, non tamen esse ius generaliter constitutum.

Ad tertium respondeo, graue nimis nõ esse, vt statim omnes teneantur. Nam qui legem ritè promulgatam bona fide absque culpa ignorant iustam ex cusationem habet, si contrà fecerint, vt hanc igitur controuersiam plenè dirimam, in primis sciendum est, Caietanum pro prima opinione non fiteri 1.2.q.90. art.4. vt falsò quidam putarunt, quoniam solum dicit hæc verba. Quod si Romæ noua Lex promulgatur, & nec cuiq; ipsa procurat, vt promulgatio ad Ecclesias Cathedrales deueniat: nec prælati, qui ibi sunt, insinuant suis Ecclesijs, accusati nec apud Deum; nec apud homines ignorantiæ possunt absentes nescij: quibus verbis significat Caietanus constitutiones Pontificias Romæ publicè promulgatas omnes vbique obligare, & tenere, sed ignorantes eas iustam excusationẽ habere, quoniam nesciunt, sintne, necne promulgatæ. Item, Sotus loco citato, ideò putat necessariam esse promulgationem constitutionis Põtificiæ in prouincijs, quia creditur, inquit, Pontifex non aliter velle obligare omnes, & vbique nisi constitutio in prouincijs promulgetur ergo si vsu, & more nobis constat Ponuficem velle obligare vbique, suis constitutionibus Romæ publicè promulgatis, non est cur aliquis dicat generatim Sotum docuisse Pontificias constitutiones, non vbique obligare nisi in prouincijs singulis promulgentur. Præterea, Animaduertendum: est, ad Constitutiones Pontificias, quæ continentur in iure, vel quæ sunt vbique more vsuque receptæ, opus non esse promulgationem in Prouincijs: quales sunt leges contentæ in Decreto Gratiani, aut in Decretalibus, aut in Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus, quæ corpus iuris efficiunt. Præterea, in constitutionibus Pontificijs, quæ antiquo vsu Romæ tantùm proponi, & denunciari solent, & non alibi, non est necessaria promulgatio in prouincijs: cuiusmodi sunt constitutiones, quæ dicitur Bulla in cœna Domini, & quæ Romæ publicè recitari, & promulgari in hebdomada sancta solet. Item, in his constitutionibus, in quibus Pontifex exprimit velle se, vt omnes teneantur ea lege ex eo tempore, quo fuerit Romæ solemni more promulgata, non requiritur alia promulgatio in Prouincijs: Et in hoc Sotus, etiam cum secunda opinione consentit. Vnde Tridentinæ Synodi decreta, quæ pertinent ad reformationem, & ius Canonicum ceperunt omnes adstringere Kalendis Maij, anno 1564. Sic enim declarauit Pius Quartus in sua constitutione, qua eam Synodum confirmauit, quæ incipit: Sicut & sacrorum. Postremò, iuxta quorundam sententiam annotandum est, de alijs Pontificijs constitutionibus, quæ nouæ quotidie sanciuntur, in foro conscientiæ, si quis sequeretur primam Soti, Angeli, & Panormitani opinionem, posset à peccato aliquando excusari, vt affirmare quidam nõnunquam audiui, eo quòd probabili aliquorum Doctorum sententia, fese tueri queat, licet in iudiciali foro damnetur. Ego tamen eorum excusationem accipiendam esse non arbitror, nisi quando Pontificiæ constitutiones, vsu receptæ non sunt, quæ vim, & auctoritatẽ, aut non retinent, aut non sumũt: non quia in prouincijs promulgatæ non sint, sed quia consuetudine sunt abrogatæ, vel vsu non receptæ. nõ enim video, quo pacto sit probabilis Angeli in hac parte sententia, cùm nullũ sit canonicum ius, quod requirat, & postulet, vt Pontificiæ cõstitutiones, in prouincijs singulis promulgentur: nec probabiliter credi potest, quod Sotus existimauit, non aliter Pontificẽ velle, vt ipsius constitutione vim habeant vbique obligãtiã: ideo dixit Ioãnes Monachus Pontificem pedes plumbeos habere, nec posse per prouincias discurrere, sed immobilem dare, vt cuncti alij moueantur.

Quartò Quæritur, An constitutio Canonica liget statim post duos menses à promulgatione exactos? Glossa in cap. Propositi, dist. 82. ver. Non probatur: docet secũdum leges siue ius ciuile, Canonicas cõstitutiones obligare statim post duos menses à promulgatione elapsos: at secundum Canones non ligare ante sex menses à promulgatione transactos, sed hæc opinio meritò communi consensu reijcitur, vt aiunt, Abbas, Felinus, Beroius in cap. cognoscentes, de constitutionibus.

Quintò Quæritur, An priuilegia suã vim, & auctoritatem habere incipiant, cum primum conceduntur à Principe, An verò postquã nota sunt ei, cui cõceduntur. Duæ sunt opiniones: prima docet à die notitiæ, non à die priuilegij dati, acquin ius ei, in quẽ priuilegiũ confertur. Sic Glossa, sic Ioãnes Monachus, Ioãn. Andreas Anchiaranus. Dominicus in c. 1. de concess. præben. in 6. Sic etiã Cardinalis, Abbas, Decius, Albericus, & Iason, quos omnes citant, & sequitur Felinus, & Beroius, in c. cognoscẽtes, de consti. eo quòd beneficium, priuilegium, & fauor auctoritate Principis cum alicui concedimur, videmur dari tacita conditione, si ipse illud ratũ, & acceptum habeat. Opinio secũda tradit, à die dati priuilegij, statim antè notitiam acquiri ius absenti, cui conceditur priuilegium, sic Bartholus, Innocentius, Hostiensis, Archidiaconus, Paulus, Vitalinus, quos in mediũ producunt Felinus, & Beroius, loco citato: nam legatum adquiritur absenti. l. Magis puto, §. Fundum. ff. de rebus eorum qui sub tutel. & l. 1. Legatũ ita. ff. de legat. 2. & l. eum pater. §. fundo. ff. de lega. 2. libertas quoque statim acquiritur, si seruus absens ex testamento Domini manumittitur, & testitutio deportati statim absenti acquiritur: ergo & priuilegium, nam gratia æquiparantur legatis. In Decisione 14. p. 2. n. 2. definitum, aut iudicatum est in Rota, priuilegium interpretatum per nunciũ, vel procuratorem, vel literas ad id missas statim vim suã trãsferre ad absentem, à die quo datum est, quamuis illud ipse repudiare queat, cum rescierit sibi datum: vt si Titium absentem Princeps in suũ familiarem admittat. Itẽ si tibi absenti cõceditur priuilegium, vt sis à tributo, vel alio onere immunis, ac liber. Item, si tibi conceditur ne possis ab Episcopo pœna aliqua puniri. Vnde communis est ciuilis, & Canonici iuris interpretum opinio, quam referũt Ioannes Imola, & Felinus, in cap. Cognoscentes. de constitutionibus, statim suam vim Priuilegia sumere, à die quo sunt auctoritate Principis concessa: citatque Felinus, Innocentium, Hostiensem, Archidiaconum, Abbatem, Ioannem Andreã, Geminianum, & alios plures. Verum nonnulli, hanc sententiã intelligunt hoc sensu: Priuilegium confestim atque est à Principe concessum absenti, & ignoranti, vim suam habere, ita vt nequeat reuocari ante consensum eius, cui conceditur, qui absens, & ignorans continuò, acquirit ius ad rem, non tamen acquirit semper ius in re: ad hoc enim comparandum requiritur consensus absentis, quo acceptum, & ratum habeat priuilegium sibi concessum: vti deducitur ex capite. Si tibi absenti, de præbendis in 6. quod & annotauit Decius in c. cognoscentes, de Constitutionibus. Cæterùm, in eo capite solùm agitur de beneficio Ecclesiastico, quod Ornatius in absentem clericum confert. Non video cur Princeps supremus non possit reuocare priuilegiũ, quod absenti, & ignoranti concedit, antequam priuilegiarius per se, vel procuratorem, vel nuncium, vel literas ratum, & acceptum habeat. Duo ex Doctoribus colliguntur, vnum est, quando princeps motu suo, & motu priuilegiũ concedit alicui absenti, & ignoranti, prodest illi, à die quo datum est, in eo in quo alius potest priuilegiario nocere: vt si Romanus Pontifex concedat Titio, ne in eũ Episcopus possit anathematis sententiã ferre: vel si rex concedat Caio, ne cogi possit tributa soluere, nec in carcere mitti, nec torqueri, non tamen prodest absolutè in cæteris, nisi postquã priuilegiarius consenserit. Alterum est, quando quis auctoritate Principis impetrat priuilegium per literas ad id missas, vel nuncium, aut procuratorẽ ad id destinatũ, gaudet priuilegio à die, quo datum est: secus verò quãdo absens, & ignoras aliter impetrat: tũc enim eo nõ gaudet, donec ad ipsũ pernenerit. Sed de hac quæstione iterum agã infensus, cũ de priuilegijs disputabo.

Sexto Quæritur, An leges abrogantes priuilegia, aut facultates, habeant suam vim statim, vt latæ sunt; an verò postquam solummodo denunciatæ, aut notæ fuerint ijs, quibus erant priuilegia, & facultates concessæ? communis est quoque ciuilis, & Pontificij iuris doctorum sententia, vt constat ex Felino, & Abbate, non habere vim quousque

denunciatæ

denunciatæ fuerint ijs, quorum priuilegia, & facultates erãt. Idem quoque tradidit Sotus. Sed fcienũ est, aliquando priuilegium concedi certo loco pio, vel Collegio, vel Seminario adolescentum, aut sodalitati, siue Confraternitati, quam vocant, aut toti diœcesi: aliquando toti certo regno, eth subiacent multæ prouinciæ: aliquando certo populo, aliquando certo homini priuato. Quæritur ergo quomodo de his omnibus, sit communis sententia intelligenda. Respondeo. Si priuilegium est priuato homini datum, non intelligitur sublatum donec lex id abrogans sit ipsi denunciata, vel manifesta. Si verò priuilegium concessum fuerit ob certi pij loci, Seminarij, vel Collegij commodum, non desinit quousque lex id tollens sit denunciata, vel nota Collegio, vel ijs qui ipsi præsunt, & curam eius habent. Quòd si priuilegij beneficium sit in totam Diœcesim vel Prouinciam collatum, non finitur, donec abrogatio sit in Metropoli denunciata, vel scita. Si priuilegium sit in totum regnum collatum, non videtur extinctum, donec eius abrogatio in locis sit nota, quæ sunt capita prouinciarum. Appellatione denunciationis, accipimus notitiam certam, qua priuilegij abrogatio sit illi nota, cuius est priuilegium. Ex his colligitur, acta valere Procuratoris absentis, & ignotantis, donec reuocatio sit ipsi nota, Felin. in c. ex parte Decant. de resci. Gloss. in c. vlt. de procura. ver. ignoraret in 6. & colligitur ex l. si forte præses. ff. de offi. præs. si forte præses prouinciæ manumiserit, vel tutorem dederit priùs quàm cognouerit successorem aduenisse, erunt hæc rata. & ex l. si mandassem. ff. manda. si mandassem tibi, vt fundum emeres, post scripsissem ne emeres, tu antequam scias me vetuisse emisses, mandati tibi obligatus ero. Sic ibi. At procurator ad nuptias cõtrahẽdas si reuocatus à Domino cõtraxerit, irritum est, quod facit, etiam si ignoret se esse reuocatum. l. si pœnituit. ff. de ritu nupti. & c. vlt. de procura. in 6. constat etiã esse firma acta executoris, Nuncij, vel legati Apostoli, quousq; certior sit actus se esse à Põtifice reuocatũ Calderi. cons. 4. de of. legati, quæ itẽ facit Vicarius donec sciuerit se esse reuocatũ. Calderi. ibidem. Præterea colligitur indulgentias (quæ sunt peccatorũ cõdonationes) non finiri, donec de earum reuocatione certiores facti sint illi, quibus fuerint Pontificũ beneficio concessæ, præterquã cùm suspẽduntur accessu anni quinquagesimi, sui vicesimi quinti, in extrau. quemadmodum. de pœni. & remiss. inter communes.

Gemin. c. 1. de cõce. præb. in 6. Sot. d. 1. de iust. q. 1. a. 4.

Septimò Quæritur, An nouæ constitutiones, quæ abrogãt antiquas, incipiant vim, & auctoritatem habere statim atque sunt ad populum latæ atque promulgatæ? Quidam è iumoribus docuerũt, huiusmodi leges, quæ derogant antiquis ante iam latis, vim suã habere quam primũ fuerit interior Principis voluntas, quã velit, leges à se ante iam latas nullã vim retinere: quod est dicere, legem antiquam cessare statim, vt Princeps vult eã esse abrogatã. Id inde probant illi, quòd lex neminem tenet, & alligat nisi ex voluntate Principis, ergo quando definit Principis voluntas, finitur, ac desinit quoque tota vis legis. At enim longè verius est, leges eiusmodi, quæ tollunt alias, incipere suã vim habere statim, vt sunt legitimè promulgatæ. V. G. ante Concilium Tridentinum, omnis sacerdos, etiam minimè approbatus ad confessiones peccatorum audiendas, poterat more, & consuetudine excipere confessiones aliorum sacerdotum: sed in concilio Trident. sess. 23. cap. 15. de Reformatione, constitutum est, vt nullus etiam regularis possit audire confessiones sæcularium, etiam sacerdotum: neque ad id idoneus reputetur, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis approbationem accipiat. Priuilegiis quibuscumque non obstantibus. Vnde si quis Sacerdos post promulgationem Concilij Tridentini, audiret confessiones peccatorum, cum non sit alioqui approbatus ad eas excipiendas, posset quidem à culpa excusari, sed absolutio esset irrita, & proinde repetenda. Item, ponamus aliquod esse peccatum, cui ex Constitutione Pontificia sit excommunicatio constituta: & deinde alia constitutione Põtificia abrogetur excommunicatio: tũc si incidat quis in id peccati, post eam censuram abrogatam excommunicatione non afficitur. Si tamen ante derogationem in peccatum incurrerat, excommunicationis vinculo tenetur, quoniam abrogatio ad excommunicationem præteritam trahi, & protendi non potest. Rogabis, Quid sit dicendum, si illa excommunicatio erat Pontifici reseruata: at deinde alia Constitutione tollitur prorsus reseruatio? Respondeo, post reseruationem sublatam, excommunicationem quidem manere, sed non esse amplius reseruatam. Quæres etiam, Quid dicemus, si antequam reseruatio è medio tollatur, incidat quis in excommunicationẽ, & nunc reseruatione per legem remota petit absolutionem, an is possit absolui per quemlibet Sacerdotem approbatũ ad confessiones peenitentiũ audiendas? Quibusdã videtur in vniuersum absolui posse, quia excommunicatio nunc temporis, quando quis ad sacram peccatorum confessionem accedit amplius reseruata non est Pontifici, licet esset ante reseruata, quando fuit peccatum admissum. Sufficit autem, si modo cum quis à peccato, & censura absolutur, excommunicatio amplius reseruata non sit. Alijs verò hoc non probatur absolutè, & simpliciter. Nam distinguunt in hunc modum: aut reseruatio tollitur tum solum in peccatis, quæ in futurum committuntur, & tũc ab excommunicatione reseruata, quæ contrahitur antequam reseruatio tollatur, nequit absoluere quilibet legitimus Confessarius, quia reseruatio, inquiunt, non est sublata in delictis antè commissis: aut reseruatio tollitur simpliciter etiam in delictis antè patratis, & tunc quilibet Confessarius idoneus potest absoluere, etiamsi excommunicatio erat reseruata tempore, quo fuit delictum admissum: quoniam Constitutio, quæ reseruationem tollit, ad præterita peccata protenditur.

A

B

C

D

Quod si quæras ab illis, quando constitutio, quæ tollit reseruationẽ, ad præterita trahatur? Respõdent, tunc trahi, cùm constitutio sequẽs statuit, ne amplius excõmunicatio etiam antè contracta Pontifici sit reseruata: quãdo verò constitutio sequens solum omittit excõmunicationem reseruatam non numerãs eam inter excommunicationes reseruatas, aut non numerans inter excommunicationes, ea constitutio non trahitur, inquiunt, ad præterita. Exemplum vtriusque sit. Pius V. in Constitutione publicè legi, & recitari solita in die Cœnæ Dominicæ Anathemate percussit eos, qui haberent, aut legerent libros Magorum, etiam si hæretici non essent; & voluit eam Excommunicationem esse Pontifici reseruatam: postea verò Gregorius VIII. & alij, qui successere Pontifices, eam Excommunicationẽ omiserunt nihil de ea statuentes. Hæc Constitutio Gregorij XIII. & aliorum Pontificum ad præterita non trahitur, & ideo, si quis inciderat tempore Pij V. in eam Excõmunicationem non poterit absolui nũc per quemlibet approbatum Confessarium: quoniam adhuc reseruata est. Præterea, Sixtus V. Excommunicationem tulit in eos, qui abortum aliquo modo faciendum curassent, & eam Pontifici reseruauit: sed Gregorius XIIII. eam sustulit, & statuit ne amplius ea Excommunicatio, videlicet etiam ante contracta, esset Pontifici reseruata: hæc constitutio ad præterita protenditur, ita vt ij, qui tempore Sixti V. abortum faciendum curarunt, quamuis in excommunicationem reseruatam incurrerint, possint nunc post tẽpus Gregorij XIIII. absolui ab ea per quemlibet legitimum Confessarium. Cæterum dicendum puto quandocunque Constitutio sequens decernit, nè excommunicatio sit amplius reseruata, posse ab ea absoluere Confessarius legitimus, & idoneus: quoniam hæc constitutio, non hoc ipso trahitur ad præterita facta, sed absolutionem ab excommunicatione libertam tribuit: & statuit de absolutione futura post ipsam constitutionem, ne sit reseruata: quod perinde est ac si constitutio diceret, antea absoluere non poteras, nunc potes: & Confessarius qui nunc absoluit, non absoluit ab Excommunicatione reseruata: & cùm dicimus, casum hunc, vel illum, peccatum hoc vel illud, censuram hanc vel aliam esse reseruatam, nihil aliud significare volumus, nisi absolutionem esse reseruatam: ergo si cùm absoluitur quis, absolutio non est reseruata, certè iure, & tuta conscientia absoluitur, nec refert, quòd fuerit antea excommunicatio reseruata: quoniam is, qui incidit in excommunicationem reseruatam, non absoluitur tunc, cùm incurrit in eam, sed absoluitur postquam excommunicatio reseruata esse desijt.

Octauò Quæritur, An promulgata lege, & duobus mensibus nondũ elapsis, ab eius promulgatione, scientes eam promulgatam eo ipso, statim ea lege adstringantur, ante duos menses exactos: & quæstio proponitur de lege principis, quæ nullum certum tempus constituit, quo incipiat populum sibi obligare. Duas video esse opiniones, Prima est communis Ciuilis, & Canonici iuris interpretum, vt constat ex Abbate cap. 2. de Postulat. Prælatorum, & Felino in cap. Cognoscentes de Constitutionibus num. 7. Verũ. secundò limita. statim omnes scientes teneri lege ante duos menses elapsos, quando lex tempus nullum constituit, quo incipiat omnes in vniuersum cines alligare. Et in hãc sententiam citat Felinus plures vtriusque iuris doctores. Sic Gloss. in c. hoc consultissimo. de reb. Eccle. non alie. in 6. verb. hactenus. & c. cum singula. de præb. in 6. verb. pertinerit. Barth. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. q. 7. Bal. Hostien. Paul. Cardi. Imola. Dominicus quos refert, & sequitur Felinus loco citato. Sic etiam Abbas in c. cognoscentes de constitu. n. 7. & c. 1. de postula. prælat. n. 11. Ioannes Ligna. in c. cognoscentes de consti. Sic etiã Sylu. verbo, lex. q. 6. ad finem. Ange. lex. q. 12. Rosel. lex. num. 7. Secunda opinio docet, quando lex nullum tempus præscribit, quo Princeps ciues incipit obstringere, scientes legem promulgatam, ea nequaquam ligari ante duorum menbum tempus exactum. Sic Antonius Butrius, Decius, & Paulus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eleazarus,& Francus quos citat,& sequitur Nauarrus in cōſ. t.de conſtitut.nu.17.quam probat Primò.Nam ex Authentica; vt nouæ factæ Conſtitutiones,§.1.collat.6. videtur planè dedisse tempus duorum mensium de sinitu, & conſtituisse vt post eorum elapsum incipiat populares omnes lege teneri, & adstringi.Rursus,duorum mensium tempus,tacitè,& implicitè conſtituisse videtur, veluti inducias tempus,quo Princeps liberos à lege ciues relinquit.Præterea, hoc duorum mensium tempus conſtitutū tacite intelligitur, vt vno eodémq; tempore omnes æqualiter incipiāt lege alligari,& non hi, priusquam alij.Si quæras quid si lex Principis certū tempus constituit,an scientes,ea lege teneanturante illud elapsum.Respondeerpiocaldoio non teneri in foro conſcientiæ : de hoc enim inter le auctores non dissidēt.nec dubitari potest,quin lex ante certum illud tempus populum non teneat, quia id circo certum tempus præscribitur, vt ab eo tempore lege obligemur, non ante:aut enim lex sic fertur, nolumus ante duos menſes hac lege subditos alligari, & hæc non obligat, ante fertur sic, volumus post duos menſes exactos hac lege vniuersos astringi,aut sic volumus, vt post duos mēſes cunctis incipiant hac lege teneri, & siue hoc, siue illo modo ponatur,non habet vim obligandi ante certum tempus conſtitutum, vt docet idem Nau.de conſtit.conſi.1.q.4.n.19, Hoc autem sciendum est,primam sententiam,quam dixi esse communem,in iudicio apud ipsos magistratus , & iudices plurimum valere:vnde in foro exteriori, vt annotauit Nauarrus, consuetudine est receptum,præsertim Romæ,vt omnes contra legem promulgatam , quæ nullum certum tempus conſtituit,scienter agentes,etiamsi nondū sint duo menſes elapsi à promulgatione, secundum eam, iudicentur, & puniantur, nisi iustam suæ ignorantiæ excusationem habeant.

A

Ex his apparet quid sit dicendū secundum Nau.in multis, quæ possunt accidere. V. G. si lata lex , vt frumenti modius certo quodam pretio vēdatur,& non maiori,& in ea nullum certum,& definitū tempus præscribatur,ex quo incipiat omnes tenere, Titius sciens legem promulgatam ante elapſos duos menſes,pluris vendidit frumenti modium,nimirum iusto pretio ante legē consueto,non compellitur secundū Nauarū in foro conſcientiæ Titius ad restituendū incrementum pretij lege taxati,quāuis in foro iudiciali compelli possit,auctoritate,& sententia Iudicis ad restituendum id, quod amplius accepit.Constat enim apud omnes,si lex certū tempus designet,ex quo legislator velit ciues teneri,nō obligari ea lege etiam in iudicio,ante conſtitutū tempus scientes. At contra Nauarrū obijcies in quod in cap.Eum,qui de Regulis iuris,in sexto dicitur, eum, qui certus est, certiorati vlterius non oportet,& ex c.Cū contingat,de officio Iudicis delegati.Regula generalis elicitur:frustra expectatur euentus,cuius nullus est effectus:ergo si Titius legē promulgatam nouerit etiam ante tēpus lege præscriptum, eo ipso obligatur, siquidem opus non est, vt certior fiat.Respondet ex his locis nihil sumpta argumenta concludere. Non enim in vniuersum id, quod de vno ius decernit,est ad similia trahēdum.Vnde duæ prædictæ iuris Regulæ : licet in certis quibuddā rerum euentibus locum habeant,nō tamen generaliter in omnibus. Lex enim neminem adstringit,ac tenet, nisi ex voluntate legislatoris,at verò ante duos mēſes exactos à promulgatione non est Principis voluntas.vt Ciuitates ac populi lege teneantur. Deindè,oppones cōtra eundem Nauarrum,scientes promulgatam legem,& non obtemperantes , in foro iudiciali condemnantur , & puniuntur, tametsi contra eam fecerint ante duos menſes elapſos, ergo lege promulgata , neque exactis duobus menſibus scientes ligantur. Respōdet,non idem esse de foro iudiciali , quod est de foro conſcientiæ. Vrgebis: Quando forum iudiciale non ducitur ſolis coniecturis, quæ præsumptiones vocantur , forum quoque conſcientiæ,cum eo oportet conuenire.Respondet,in re hac, de qua nunc agimus , potest forum conſcientiæ à Iudiciali discrepare : fieri enim potest,vt sit in foro iudiciali mos introductus puniendi scientes,quam conſuetudinem possunt Iudices tuta conſcientia retinere.Item,fieri potest, vt in foro iudiciali Magistratus,& Iudices primam opinionem sequantur , quæ cum sit communi Ciuilis,& Canonici iuris interpretum conſensione comprobata,tutò in iudicio seruatur:& contra eiusmodi legem facientes , quamuis non delinquant , nihilominus pœnæ legis subijciuntur, quia huic periculo & damno sese, obiecerunt.Profectò licet admodum probabilis sit opinio secunda , quam est Nauarrus sequutus : verior tamen prima opinio videtur , quæ communi omnium conſensu recepta est:nam si Princeps legem condit , & publicè promulgat , & nullum tempus certum conſtituit , ex quo velit vt incipiat obligare,eo ipſo,velle videtur,vt simpliciter,& sitarim scientes teneat ac liget.Si dicas,cur igitur duorum menſium spatium datur. Respondeo, vt toto eo temporis spatio iudices

B

C

ignorantiæ excusationem , vt probabilem, & iustam accipere possint.Si roges,an opinionem secundam tuta cōſcientia sequi possimus.Respondeo, quamuis prima opinio in foro iudiciali sit amplectenda , in foro tamen interiori tuta conſcientia secunda teneri potest : nam Imola in capitulo secundo de conſtitu.& Franens super data in sexto.num.11. aiunt,eam etiam secundum iura posse defendi.

Nonò Quæritur, An lex afficiat ignorantes post tempus elapſum ab eius promulgatione?Abbas in cap.cognoſcentes. de conſtitutionibus num.6.docet lege non affici ignorantes. Sic etiam Felinus. Idem tradit Glossa in eo loco:immo hæc est communis vtriusque iuris doctorum sententia. Sotus & quidam inniores ipsum secuti,reprehendunt iuriſconſultos, eo quòd asserant post tempus promulgationis exactum legibus non teneri ignorantes:Ipſi verò contra censent ignorantes obstringi.& alligari,quia propter ignorantiam excusantur à culpa,ergo etiam lege tenebantur : alioqui enim si non erant lege adstricti,non est,cur excusari dicatur.

50. lib.1. de inſtit.ſt. l.2.4.Bal. l.1.2.ſi 90.n.4.

Cæterum nihil est,quòd in hac parte iuriſconſulti reprehendi meritò queant:non enim aiunt ignorantes,non ligari legibus sed,non affici,quod est diuersum.

Animaduerteudum est , legibus tria contineri : Primùm quidem lex obstringit conſcientiā:ita vt lege ipſa compellatur quisque ad parendum ei,& seruandam eam:& legis contemptor sit secundum conſcientiam reus violatæ legis. Secundò.Lex pœnam irrogat delinquentibus. Tertiò solet lex actus aliter factos rescindere. Quod attinet ad primū,Ignorantes legem bona fide,in foro conſcientiæ liberi sunt à culpa:quòd si ignorantia fuerit affectata vel crassa , quam vocant,in foro quidem conſcientiæ contra legem facientes iustam excusationem non habent,in foro verò exteriori datur actio quoniam admittitur probatio,& exceptio ignorantiæ, vt docet Abbas in capitulo Cognoſcentes de Conſtitutionibus num.9. Quòd attinet ad pœnam legibus conſtitutam, ignorantes bona fide,& probabiliter liberi sunt,& immunes à pœna:nam propter culpam pœna quis afficitur : ergo qui culpa caret,pœnam sustinere non cogitur. Si verò ignorantia sit crassa,pœna legis afficitur in foro Iudiciali,qui contra legem delinquit : si autem ignorantia orta sit ex culpa leui, vel leuiſſima , in eō foro violator legis arbitrio Iudicis, non autem pœna legis ordinaria punitur. Quòd ad tertium legis actū pertinet, animaduertere oportet,inter Canonici,& Ciuilis iuris interpretes,quæstionem esse, an cùm lex iure ipſo rescindit,quod fuerit contra eam factum, sit pœna,an potiùs damnum.Mihi certè probatur id, quod docet Abbas,nō esse propriè pœnam,sed damnum, vt proindè mirum non sit, si quis legem etiam ignorans,& contra eam faciens,huiusmodi damnum incurrat:quare elapſo tempore promulgatæ legis,ignorantes,quam eorum ignorantia est bona fide probabilis,& iusta,excusantur quidem à peccato, & pœna legis, si qua tamen fecerint , contra legem ea rescindentem, irrita sunt etiam secundum conſcientiam. Claebit exemplo quod dicimus:Sit lex præscribēs,non valere certum quendam contractum post duos menses ab eius promulgatione : tunc si Titius contractum ea lege interdictum inierit,bona fide per ignorantiam, liber erit à culpa, & à pœna , irritus tamen & inanis erit contra eam legem initus contractus , & in foro conſcientiæ si quid lucri sibi acquisierit, ex eo contractu,restituere omnino debebit.

B

C

D

An oporteat legem vsu recipi,vt ea omnes teneantur.
Cap. IIII.

QVæstio est inter Theologos, An lex promulgata si moribus vtentium recepta non fuerit, ciues teneat? Hanc quæstionem tractauerunt Pontificij iuris doctores , præsertim Felinus, capitulo primo de Treuga,& Pace,& capitulo In istis,distinctione quarta:quæstionem autem mouet, quia non videtur ad vim legis necessarium, vt vsu recipiatur:nam populus condendi leges auctoritatem,non habet,quando est Principi subiectus,in quem suam,quam habebat,transtulerit potestatem:ergo si Princeps ad populum legem aliquam ferat,eo ipſo cum sibi obstringit,& obligat,& proindè peccat populus ea lege non vtens. Rursus, Princeps promulgata semel lege,iuste potest populum adigere ad legis obseruationem,& iure etiam in eos animaduertere,qui legem perfringunt : ergo populus lege non vtens delinquit : alioqui enim ex vtraque parte tum populi , tum Principis iustum bellum esset,quod fieri nequit. Si enim Princeps iure legem conſtituit,promulgat,& compellit ad obseruationem eius , ac punit delinquentes,sequitur, vt Populus ius non habeat contra legem faciendi.

Nihilominùs communis est Canonici , & Ciuilis iuris interpretum opinio , vt testantur Abbas & Felinus,

capitulo primo de Treg. & pace legem vsu non receptam vi carere,quamuis sit auctoritate Principis conſtituta , & legitimè promulgata:quæ sententia,& iuri canonico,& Ciuili est consentanea.Nam in capitulo,In istis, distinctione quarta perspicue Gratianus ait : leges instituuntur cum promulgantur:approbantur,cum moribus vtentium recipiuntur. Hoc idem docent ibi Archidiaconus, Dominicus , Præpositus , & Turrecremata. Idem tradunt capitulo primo de Tregua , & Pace Innocentius,Hoſtienſis.Ioan.Andreas. Item , in l. De quibus,ff.de legibus dicitur : Nam cum ipſæ leges nulla alia ex cauſa non teneant , quàm quod iudicio populi receptæ sunt. Et paulo inferius : Illud receptum est , quod leges non ſolum ſuffragio legislatoris,sed etiam tacito conſenſu hominum , per desuetudinem abrogentur. Porrò hæc communis opimio locum habet siue lex vsu recepta non sit ab ijs , qui scisunt eam esse latam , & promulgatam , siue ab ijs , qui id ignorant,vt probat Nauarr. conſi. 1. de conſtit. quæstione 6. num.15.

A

Annotandum est,magnum esse discrimen inter hæc duo: legem non vsu receptam ciues nō tenere,& ligare, & legem semel vsu receptam conſuetudine contraria abrogari. Non vsum legis auctores appellāt Desuetudinem,in l. De quibus, ff.De legibus , & capitulo primo. De Tregua & Pace , & distinctione quarta capit. In istis. Secundum verò vocare ſolent conſuetudinem legi contrariam.Desuetudo, vel nō vsus legis est,quando promulgata lege, & elapſo promulgationis tempore populus perseuerat in faciendo, quod factitare ante legem ſolebat : & de hoc Non vsu , siue desuetudine legis in præsentia disputamus.

B

Secundò scire oportet iuxta quorundam sententiam,inter leges Imperatorias,aut quorumlibet aliorum ciuilium Principum,& Pontificias, hanc esse differentiam : quod illæ tolli possunt per desuetudinem siue non vsum,hæ verò non item. Aiunt enim,in desuetudine legis à ciuili Principe latæ,adesse tacitum Principis conſenſum , & propterea legem desinere , hoc tamen de Pontificiis conſtitutionibus dici nō posse: quod probant,quia Principum sæcularium leges hac conditione tacita ferri videntur,vt vim habeant , si vſu fuerint receptæ;sin minus,vicarent:nam vt habetur in Inſtitut.de iure Naturali,gentium,& Ciuili,§.Sed & quòd , Populus transtulit suam potestatem in Principem : ergo Princeps non obligat sibi populum , nisi ex tacito ipſius populi conſenſu : at verò Romanus Pontifex suam potestatem proximè accepit à Christo Domino,& proinde suis legibus Christianum populum adstringit absque vllo ipſius populi tacito conſenſu, sed ſola Christi Domini auctoritate accepta,cæteri Ecclesiarum Præſules suis ſtatutis plebes, sibi commissas alligāt Romani Pontificis auctoritate. Sed hæc differentia nihil facit ad rem,quoniam , vt dixi, iure etiam Canonico conſtitutum est, vt leges Eccleſiaſticæ vim non habeant , nisi fuerint vſu receptæ.Et capitulo vltimo,de conſuetudine , apertè dicitur, tolli leges conſuetudine rationabili,& præscripta: sicut ergo abrogantur semel receptæ conſtitutiones per vſum contrarium , sic impediuntur , ne vim habeant per desuetudinem, quia vſu non recipiuntur.

C

Ad obiectiones verò initio propoſitas respondeo , legem promulgatam,& vſu minimè receptam extingui , & desinere , non quod populus ius habeat tollendi leges à Principe sanctas,sed quia leges cum inſtituuntur,& promulgantur,ea conditione condūtur, vt omnes teneant , si vſu recipiantur: sin minus , neminem ligent.

D

Secundò Quæritur ; An vt lex vſu non recepta vi sua careat , expreſſus Principis conſenſus necessariò requiritur. Quidam senſerunt (quos refert Dominicus capitulo In istis distinctione quarta) requiri expreſſum Principis conſensum, quo scilicet Principes dicat,scribat,vel innuat desuetudinem legis se toleratē.At verius mihi videtur, quod docent Abbas, & Felinus capitulo primo de tregu. & pace. Dominicus in capitulo,in istis , distinct. quarta sufficere tacitum Principis conſensum : cui sententiæ Baldus accedit , quem illi citant. Quæres quidnam requiritur vt tacitus Principis conſensus adesse probabiliter credatur ? Respondent quidam permoti auctoritate Abb. in capitulo primo de Tregua. Zabatell. in procem.clement.Ioan.Andreæ.cap.r.de Tregu. Syluest. Ver. Lex quæſt.6. verſ. 4. requiri scientia Principis , hoc est , vt Princeps nouerit legem vſu non recipi , & nihilominus toleret , cum tamen possit commodè punire non seruantes legem.Probabilius tamen Dominic.dist. 4.cap.In istis.§.leges. Felinus capit.de Tregua.n.11.verſ.considera secundo, vbi citat Caldennum , Imolam,& Antonium Butrium , & hos ſequutus Nauarr.conſi.1. de conſtitut. quæſt. 5. num. 23. opinantur tacitum Principis cōſenſum esse ipſam tacitam conditionem,qua leges ponuntur:nam hoc ipſo , quod leges feruntur,eo pacto condi videntur, vt omnes obstringāt , si vſu recipiantur,& proinde non requiri Principis scientiam : ſufficit enim hæc implicita conditio,qua leges initio sanciuntur.Item,Princeps ſtatim atque legem conſtituit,& promulgat,potest miniſtros adhibere,qui populum compellant ad obseruationem legis:ad hoc enim habet ius & potestatem: quod si non faciat, & ob id lex vſu minimè recipiatur , sibi imputet,non populo,& proterea, eo ipſo, tacitè conſentit: Siquidem potest commodè efficere , vt lex vſu recipiatur, nec id faciendum curat.

Tertiò Quæritur, quando lex censeri possit non vſu recepta? Respondeo,cum Felino, Dominico, & Nauarro, non ſufficere,si quidam legē seruent, alij verò non seruent. Tunc itaque lex dicitur vſu recepta, quando tota communitas, vel maior pars eam obseruat,& proindè minor pars cum contra legem facit , delinquit,ac peccat. Si igitur lex lata fuerit ad certum populum , & totus populus , vel maior pars ipſi paruerit, recepta vſu censetur. Eadem ratio est, quando lex ad certam Prouinciam,vel Regnū, vel Collegium fertur. Quare ea lex non est vſu recepta contra quam vel tota Respublica,vel eius maior pars factitat.At verò multæ leges Pontificiæ,Imperatoriæ,aut Regiæ sunt licet à maiori Prouinciarum parte,vſu receptæ sint,in alijs tamen Prouincijs vim non habent,quoniam in illis non sunt vſu approbatæ. Videmus multos Canones in Italia, Hiſpania, & alijs Prouincijs vſu receptos,qui tamen in Gallia,vel Germania,vel Polonia, nullius sunt firmamenti, & auctoritatis:quia ibi non sint vſu recepti,vel ſaltē, quia eos conſuetudo abrogauit. tem quando variæ ac multæ Prouinciæ,vni Principi subiectæ sunt,diuersarum gentium sæpe diuersis moribus , ritibus , cæremonijs,& legibus vtuntur,ac proinde tunc non sufficit,si legem maior pars Prouinciarum recipiat , vt in alijs quoque prouincijs vſu receptā habeatur.

Quartò Quæritur, An vt lex per non vſum vi, & auctoritate careat,neceſſaria sit aliena præscriptio, vt vocant recentiores legum,& canonici iuris interpretes. Quidam opinantur præscriptione opus esse , & addunt legitimum præscriptionis tempus esse decennium , quod in iure ciuili longum tempus vocatur : Et in hoc non vſum , vel desuetudinem à Conſuetudine legi contraria differre , quòd conſuetudo , vt legem vſu receptam aboleat,& abrogetidebet continuari vſque ad quadraginta annorum spatium:at verò non vſus legis ſiue desuetudo,vt vim, & auctoritatem habeat,ſatis est si vſque ad decennium continuetur, vt testatur Couarru.libro ſecundo Varia.resolut.Capit.16.n.ſexto ex Imola, Felino capitulo primo de treg. & pace.num.11. Calderi. Abbate , & Iaſon , & alijs,quos ibi citat,& ſequitur.Et sufficit decennium, vt desuetudo vim habeat, hoc est, vt Canon , vel lex per decennium vſu,& more non recepta,vi, & auctoritate careat etiam Principe ignorante ipſam desuetudinem : vt docent Felinus Imola,& Couarruuias,vnà cum Calderino, Abbate, & alijs.Sic etiam docet Nauar. de conſtitut.conſil.1.quæſt.5. num.24.

Porrò quidam alij ſentiunt leges ciuiles , & quæcunque ſtatuta Municipalia,per non vſum siue desuetudinem decennij tempore confirmatam vim amittere ; Canonicas verò Conſtitutiones , nonnisi per desuetudinem quadraginta annorum ſpatio continuatam finiri. Alij verò ſentiunt, ad desuetudinem nullam requiri præscriptionem : quamuis ad conſuetudinem contra legem præscriptio sit neceſſaria.

Dicendum iuxta primam ſententiam mihi videtur,legem ſaltem Canonicam vſu receptam, per conſuetudinem contrariam non tolli,nisi ea conſuetudo per quadraginta annos confirmata continuataque sit,quamuis legem ciuilem conſuetudo contraria, decennij tempore possit auferre:lex verò promulgata quæcunque sit , Canonica siue Ciuilis,vi & potestate non caret per desuetudinem, nisi illa per decennium fuerit continuata. Ex quo efficitur,vt Princeps habeat intra decennium ius,& potestatem adigendi pœnis etiam conſtituris,populum ad seruandam legem legitimè promulgatam: nec opus est intra id tempus , vt legem denuò conſtituat, etiamsi non fuerit recepta,quia cum non sit ante decennium per desuetudinem ſublata, sufficit,si Princeps imperet populo , ne contra eam faciat. Si tamen non vſus, siue desuetudo continuetur per decennium lex amplius non valet, nec iure potest Princeps punire ciues non implentes legem, nisi legem redintegret , ac renouet. Quæres , quam igitur vim habeat ante decennium desuetudo siue non vſus ? Respondeo , vim habere impediendi , ne promulgata lex incipiat valere : non enim abrogat legem , cum nondum ea caperit vim habere ; ſed impedit , ne valeat : ita tamen impedit intra decennium, vt intra id tempus possit lex vſu recipi,& possit quoque Princeps populum compellere ad recipiendam eam.

Quinto Quæritur,quid discriminis sit inter desuetudinem

Universidad de Deusto
Biblioteca

siue non vsum legis,& consuetudinem legi cõtrariam? Respondeo, testantibus Dominico in capitulo. In istis,§.leges, ad finem. Distinctione quarta. Felino in cap.primo de 1 regu.& pace.num.12.versic.Intelligite quarto;Nauar.consi.1.de constitution. quæstione quinta num.24. primò ea differte, quòd primi,qui consuetudinem contra legem inducunt, delinquunt;nisi ex aliquo accidenti excusentur: & successores non peccant,quia bona fide possunt legem negligere secuti primos,qui contra legem fecerunt. At verò quando lex non est vsu recepta, etiam primi, qui frangunt, non peccant,id sciente legislatore,& non puniente, cum possit commodè punire quamuis peccent ignorante Principe desuetudinem,aut sciente,& non puniente, quia punire commodè nequit, vt docent Imola, Felinus,& Couarruuias, & Nauarrus,locis citatis,quoniam bona fide moueri queunt, vt præter,aut contra legem agant, quia videnr legem nondum esse vsu receptam cum videant principem non punire, cum possit, & hoc solum possit eos à culpa excusare præter alias causas. Secundò, contra legem receptam consuetudo per errorem, aut ignorantiam introducta præscriptionis vim habere non potest:nam consuetudo introduci non potest, nisi ab ijs qui possunt & volunt eam introducere, vt suo loco dicetur: at verò lex vsu non recepta, vim & potestatem habet, etiamsi per errorem,vel ignorantiam ipse Non vsus, vel desuetudo introducatur,vt tradidit Nauarrus. Tertiò, Consuetudo legi contraria vim,& auctoritatem non obtinet, nisi per præscriptionem continuata:& præscriptionis tempus, non incipit à primis, qui peccant, consuetudinem contra legem inducentes,sed à successoribus, qui primos bona fide sequentes, in consuetudine ante iam cœpta perseuerant.Et interrumpi potest præscriptio, quæ interrupta nequit amplius continuari, sed erit alia,quæ denuo inceperit, si iterum renouetur.At verò non vsus siue desuetudo, statim ab initio vim incipit habere in primis lege non vtentibus;& starim desinit,si lex incipit seruari. Quartò, consuetudo legem tollit, & abrogat, quæ erat vsu recepta,& omnes obstringebat.Desuetudo verò siue Non vsus legem non tollit, sed impedit, ne vim,auctoritatem, & potestatem assumat. Nam quamuis lex sit instituta.& promulgata,non tamen ciues alligat,donec vsu recipiatur;ergo per Non vsum siue Desuetudinem lex minime abrogatur, sed impeditur, ne vi sua populum teneat, vt Abbas,& Felinus,locis supra citatis tradiderunt.

Sexto Quæritur, quam vim habeat Desuetudo siue Non vsus contra legem legislatore sciente, & non puniente, cum possit.Respondeo: Tunc Non vsum siue desuetudinem potius habere vim abrogandi legem, quoniam hoc ipso,quod scit legislator desuetudinem,siue non vsum, nec punit cum possit,tacitè videtur legem abrogare.Item, duo actus,vel tres sufficiunt contra legem, quando sunt legislatore sciente, & non puniente cum possit,vt tradit Abbas loco citato. At verò ad Non vsum siue desuetudinem requiritur decennium, vt ante iam dixi : videlicet cum legislator nihil nouit de ijs, qui legem non seruant.

Septimò Quæritur, quomodo intelligi debeat desuetudo, vel non vsus legis?Respondeo:quandocunque casus legis non accidit,non censetur non vsus, siue Desuetudo, etiamsi per centum, vel mille annos lex non seruetur,quòd idem est, ac si cum iuris vtriusque doctoribus dicas,appellatione non vsus,vel Desuetudinis non accipi actus simpliciter negatiuos. Pono exemplum, si per centum annos nullus natus est hermaphroditus,& propterea populus,vsus non est lege aliquid constituente,vt puta,l. Quæritur,ff.De statu hominum, vbi decernitur hermaphroditum magis eius sexus æstimandum,qui in eo præualet : talis non vsus vel desuetudo nihil inducit contra legem,quia est actus simpliciter in negatione consistens. Quare Desuetudo siue non vsus is accipitur,quo casus legis accidit, & tamen lex non impletur à tota communitate,vel maiori eius parte.Et hinc liquet,quomodo intelligendum sit,quod docent Ioannes Andreas in c.Ioannes, de cleri.coniuga.& Felinus c.1.de tregua,& pace,videlicet legem non tolli per non vsum, hoc est, nihil continentem contra legem, vt rectè dicit Naua. consi. 1. de constit.q.6. num.25.

Octauò Quæritur, quando priuilegium impetratum à Principe amittatur per non vsum ? Respondeo,si per decennium priuilegio non vtamur,illud nos videmur amittere.l.1. ff.de Nundinis,dicitur. Nundinis impetratis à Principe non vtendo,qui meruit,decennij tempore vsum amittit.Hæc ibi. Vt si ciuitas vel populus impetrasset facultatem celebrandi nundinas, & per decennium eas non fecisset : Item,si Princeps ciuitati vel populo concessisset priuilegium scholas erigendi ob studium literarium generale, & decennij tempore non erexisset, priuilegium perdidisset. Præterea,si quispiam beneficio Principi liber esset,& immunis à tributis pendendis,vel soluendis decimis, vel militibus hospitio excipiendis, priuilegium amitteret per non vsum,aut contrarium actum. At sciendum est oportere desuetudinem, vel non vsum esse voluntariumnam si sit necessarius,priuilegiũ non amittitur.Verbi Graria, si quis non est vsus priuilegio, quia non potuit,aut quia sic occasio non obtulit,l. Vnus ex socijs,§.Ultimo,& l.sequenti,ff.de seruitutibus rusticorum prædiorum, vbi habetur, non amitti seruitutem mihi debitam de aqua ducenda in fundum meum, si ideo non vtor, quia fons exaruit : item,si aliqua ciuitas obligata sit Principi, ita vt compellatur ad militum exercitum cogendum, quando Princeps cogit, & centum annorum tempore Princeps non cogit, non desinit ciuitas esse obligata,eo quòd occasio non se obtulit.Item,si Princeps non vocauit populos sibi obligatos ad certum aliquid faciendum : quia alij quorum ministerium,& opera sibi sufficit præsto fuerunt,nequit Principi tribui desidiæ,& negligentiæ, si non vocauerit populos sibi ad id deunctos. Vnde ciuis libertatem non recuperat contra dominum,si Dominus non vtatur eius ministerio, & obsequio, quia nunquam fuit oblata occasio, in qua esset opus vti. Præterea, vt priuilegium amittatur per Non vsum siue desuetudinem necesse est, vt simpliciter detur facultas aliquid faciendi. Nam si princeps Titio priuilegium concesserit, vt eo possit vti,si velit,aut non vti, prout sibi libuerit,non perdit illud,etiamsi multo tempore eo Titius non vtatur. Vt si Imperator, vel Rex facultatem concederet Caio extruendi molendinum in communi, & publico flumine, eo adiecto, vt faciat,aut non faciat,vt sibi libuerit,non idcirco quod molendinum non extruit,Caius priuilegio suo cadit. At verò si quis facultatem impetret à Romano Pontifice Missæ sacrificium faciendi,& offerendi,tempore,aut loco sacris interdicto,& decennij spatio sacrum non faciat, priuilegium amittit,quia est simpliciter data facultas, vt sacrificare queat, non autem vt immolet,aut non immolet arbitratu suo. Pari ratione, si quis Principis arbitrio priuilegium impetrauerit, ne coram Iudice ordinario conueniri possit, & sinat se conueniri, aut iudicari, & ab eius sententia ad principem non prouocet,suum priuilegium deperdit.

Qualis debeat esse Lex. Cap. V.

PRimò Quæritur, quot & quæ requirantur, vt iusta sit lex?Respondeo,in hac re non esse Isidori regulam contemnendam, monentem, vt lex sit honesta, iusta,& eorum, quibus imponitur,moribus accommodata,vt fert natura hominum,& patriæ consuetudo : loco & tempori conueniens, necessaria, vtilis, manifesta : hoc est, non obscura, non captiosa ob nullum priuatum commodum, sed communem ciuium salutem, & vtilitatem conscripta. Hæc ille; à quibus non longè absunt, quæ scripsit Quintilianus : lib. 2.c.4. Vitium legis, inquit, aut in verbis, aut in rebus est. In verbis quæritur,an satis significent,an sit in his aliquid ambiguum. In rebus,an lex sibi ipsa consentiat, an in populum ferri debeat : an in singulos homines : maximè verò commune est quærere, An sit honesta, an vtilis. Nec ignoro plures fieri à pleraque patres;sed nos iustum,pium,religiosum, cæteráque his similia Honesto complectimur. Iusti tamen species non simpliciter excusi solet. Aut enim de re ipsa quæritur, vt digna ne pœna,vel præmio sit : aut de modo præmij pœnæue. Qui tam maior quàm minor,culpari potest. Vtilitas interim natura discernitur interim tempore. Quædam an obtineri possint,ambigi solet : ne illud quidem ignorare oportet, leges aliquando totas, aliquando ex parte reprehendi solere. Hæc Fabius dilucidè de vitijs virtutibusque legis.Isocrates in Panathenaico laudat leges, quæ sunt faciles cognitu, claræ, manifestæ, vtiles, inter sese congruentes, ad publica, non ad priuata commoda constitutæ.

Sed in hac re duo potissimùm consideranda esse videntur:primùm, An leges,de quibus ferendis agimus, de totius Reipublicæ salute,& vtilitate sanciantur, an verò vnum atque alterum articulum contineant : nam in illo primo legislatorem oportet omnia genera rerum publicarum, omnes qualiscunque populi mutationis,& conseruationis modos diligenter perscrutari, Ciues & totam Rempublicam probe nosse,& ad illum statum perducere, qui ad bene viuendum quam maximè accedit, & quantum humano ingenio,& prouidentia fieri potest,quàm diutissimè in bono populus conuersetur. Quæ omnia, Aristotelis præcepta sunt lib.1.Rheto.capit.4.lib.3.Politi.capitulo septimo,libro quarto,capitulo primo. libro quinto, cap.9.& lib. 6.cap.5.& lib.7. cap.1.lib.10.cap.9.Ethicor.

Secundò Quæritur, An leges oporteat omnes ad virtutem referri. Respondeo:omnes, quam maximè fieri potest esse debere virtutum officijs accommodatas, quoniam è hoc ciuili salus, Reipublicæ incolumitas, libertas, pax, concordia, gloria, decus,& rerum omnium abundãtia nascitur,ac pendet. Quo fit, vt eorum non sit probanda sententia, qui putant leges potissimum esse constitutas, vt eorum merū hominum comprimatur audacia.Contra enim Plato lib. de legibus & Cicer.lib. de legibus,legis putat esse persuadere,nõ autem omnia vi ac minis cogere.Et Diod. li. biblio. Barbarorum leges reprehendit, quæ magis punire, quàm docere videantur;& Xenophon.lib. de Cyri vita.Persarum institutа plurimum laudat, quòd non,vt cæteri, de pœnis criminibus ex lege constituendis solliciti sint : sed multò magis caueant,ne qua apud ipsos crimina perpetrentur.

Animaduertendum est, leges quæ aliquid fieri præcipiũt, id in aliquo virtutis officio reponere;etiamsi alioqui nõ esset ex natura sua per se bonum. Vt cum Ecclesia ieiunia certis temporibus indicit,ea ad Temperãtiam referuntur: fructuum decimam partem solui sacerdotibus lege imperat, id ad Iustitiam pertinet : sic etiam cum Principes iubent, sibi pendi tributa. Item, præcipit Ecclesia, vt in diebus festis singuli fideles,& pij Christi cultores Missæ sacrificio intersint. Item, presbyteri certis quibusdam cæremoniis Sacramenta ministrent.Prohibet templa,vasa,altaria, & res alias pollui, aut à laicis tangi, tractariue.Hæc omnia ad Religionem, & diuinum cultum spectant.

Tertiò Quæritur,An legis sit vitia prohibere?Respondeo, esse,præsertim ea,quibus Iustitia ciuium violatur,incolumitati,& communi Reipublicæ saluti nocetur;pax, concordia, societas,& amicitia humana dissoluitur.Vt rectè Demosthenes dixerit,vt refertur li.&2.ff.de legibus,legis esse coercere delicta,quæ sponte,vel ignorantia contrahitur. Scire tamen oportet, legis humanæ non esse omnia ea mala vetare, quæ prohibet ratio naturalis : leges enim aliquando permittunt mala,vt grauiora,& deteriora alia,vel plura deuitentur. Permittunt,verbi causa,leuiores vsuras, vt à longe maioribus vsuris ciues abstineant;concubinatum,& meretrices : vt adulteria,& alia his turpiora crimina caueantur.

Quartò Quæritur,An legis sit benefacta præmiis afficere:& cõtra,malefacta pœnis debitis punire:Respõdeo,esse,ne impunita crimina delinquẽdi cupiditate,&audaciã improbis,ac perditis hominibus addant,& augeant. Vnde Cicero lib.1.de legib. meritò scripsit,Noxæ pœnam parem esse debere,& in suo vitio oportere quemque plectis ita vt vis alteri illata, capitis pœna:auaritia, pecuniæ multa: ambitio, & immodica honorũ cupiditas,ignominia,& dedecore sanciatur. Platone etiam teste lib.9. de legib, vt ciues ad bene agẽdum alliciantur, oportet quoque legibus præmia benefactis constituì : & ideirco milites,quorum strenua opera, duces & imperatores victoriam consequuntur,muneribus, & præmiis donare Respublica consueuit. ité, Nobilibus immunitas multorũ onerum dari à Principibus solet.Præterea, Magistratibus atque Iudicibus, ne illi ob quæstum, & lucrum potestatem exerceant,& iura reddant & sententias pronuncient: stipẽdia debita tribuũtur.Denique,vt ait Cicero in epist. ad M.Brutum, his duabus rebus præmio, & pœna Rempublicam in officio contineri Solon,& Plato docuerunt. Extat Martiani elegans admonitio in l.reſpiciendum.ff. de pœnis, in leuioribus causis prõniores ad lenitatem iudices esse debere : in grauioribus pœnis seueritatem legum aliquo benignitatis temperamento leniendam mitigandam,& exequendam.

Quinto Quæritur, quot & quinam sint legis actus ? Respondeo, quatuor enumerari à Modestino Iurisconsulto. in l.legis virtus, ff. de legibus, vbi ait : legis virtus hæc est: Imperare, Vetare, Permittere, Punire. Imperat Lex,vt cum iubet Lex Iulia, de Adulteriis, Accusantem, & Accusatum, & aduocatos esse præsentes quando serui torquentur in causa adulterij. Item, Præcipit Lex, vt cum iubet seruos publicari,l.si postulauerit, §. Quæstione, & §. Iubet, ff. ad legem Iuliam, de Adulteriis. Vetat verò Lex ; vt cum prohibet res immobiles minorum sine decreto alienari : Item, cum prohibet, ne res Ecclesiasticæ distrahantur, L. Iubemus sacundа. C. de sacrosanctis Ecclesiis. Permittit Lex, qualis est illa quæ militi, etiam post sententiam vti permittit exceptionibus suis, l. 1. C. De iuris,& facti ignorantia. Punit maleficia Lex; quales sunt illæ leges, quæ pœnas irrogant delictis : vt constat in toto Titulo de Pœnis in Digestis,& Codice. Obiicies,Legis esse quintum actum, Consulere : Vt cum extraneis Lex consulit,ne impẽdant agendo querelam, in l.1.ff.de inoffic.testam. Item, quando consulit Lex, commodius esse possessorio, quam petitorio iure tem, & causam agere. l. Is qui. 1. ff. De rei vind. & consultius esse transactioni pœnam addere,l.Pacto,ff.De Transa.Respondeo, Verbo Permittendi etiam verbum consulendi contineri.

Sexto Quæritur,An legem oporteat ferri de his, quæ frequenter accidunt : Respondeo,ex Theophrasto, qui citatur in l.iura.ff.de legibus.Quæ semel,aut bis contingunt,legista-

tores contemnere. l. Quoniam, ff. de legibus, & l. Nam ad eam,ff.De legibus dicitur:Ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter, & facile,quam quæ perraro eueniunt. Et l. Neque leges,ff.de legibus,cauetur : leges non ita scribi possunt, vt omnes casus,qui quandoque inciderint, comprehendant, sed sufficit ea,quæ plerunque accidunt,continere.L.ex his,ff. De legibus,statuitur:ex his, quæ forte vno aliquo casu accidere possunt,iura non constituuntur.

Septimò Quæritur, An legum deceat esse multitudinem, & frequentiam:Respondeo, minimè, vt docuit Isocrates in Areopag.& vt ait Thucydides apud Stobeũ c.41.Arcesilaum dixisse ferunt:Vbi plurimæ leges, & medicamenta forent illic morborum,& iniustitiæ;ac criminum plurimũ esse.Item, vbi plurimæ leges conduntur,facilè contemni solẽt,eo quòd ciues onerati grauiter videantur. Isocrates loco citato dicebat, legum multitudinem signa esse mali status Reipubl.cæ, propterea quòd dum delicta quasi aggeribus coercere nitimur,leges cumulantur.Nõ sunt,inquit, legibus porticus implendæ,sed ciuium animi iustitia, & virtute imbuendi : homines bene instituti paucis legibus facilè diligũtur: improbi omnes facile contemnunt: bonis igitur paucæ leges sufficiunt:malis innumeræ latis non sunt.

De vi & potestate legis humanæ. Cap. VI.

PRimò Quæritur, An les humana habeat vim alligandi ciuium conscientias?De hac quæstione illud est certum, & compertum omnibus, penes Ecclesiã esse potestatem sanciẽdi leges,quæ hominũ conscientias obstringãt. Hoc enim definitũ est in Concil.Constan sess. 8. & 15.cõtra Ioan. Vvicleff.& Ioann.Hus,& in constitutione Pontificia Leonis X. cõtra Lutherum,ar.27. idem statuitur : quod facile etiam ex scripturis colligi potest.Nam ad Rom.13. Omnis anima, ait B. Apostolus, potestatibus sublimioribus subdita sit. Infrà: Qui potestati resistit:Dei ordinationi resistit:(vnde deducit.) Qui autem resistunt,ipsi sibi damnationem acquirũt. Præterea, ibidem: Ideo necessitate subditi estote:non solũ propter iram, sed etiam propter conscientiã. His planè affinia tradit B. Petrus Apostolus: subditi, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, & quæ sequuntur, Matt. 18.si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus Luc. 10.Qui vos spernit,me spernit.

Præterea,conuenit inter omnes, penes Ecclesiam esse potestatem,& ius,condendi Canones,siue leges,& iura quæ alligent conscientias,etiam ijs in rebus, quæ scriptæ non sunt in sacris literis. Nostræ enim tempestatis Hæretici contendunt ostendere,Ecclesiarum Præsules, ac Romanos Pontifices nõ posse eiusmodi leges,Canones, vel cõstitutiones ferre,nisi de ijs,quæ in scripturis continentur, ad maiorem, & pleniorem eorum obseruationem. Sed profectò illi apertè conuincuntur ex eo,quòd refertur Actorum 15. vbi Apostoli scripserunt ad Gentes nuper ad Deũ conuersas, in hæc verba:Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris,quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum,& sanguine, & suffocato, & fornicatione,à quibus custodientes vos,bene agetis.Hoc est : vt abstineatis vos à sanguine,& iis cibis, qui sunt Deorum simulactis immolati, & ab omnibus quoque animantibus, quæ suffocata moriuntur.Quæ tria erant quidẽ veteris legis præcepta, sed omnino Christi Domini morte abrogata,ea tamẽ Apostoli gentibus imposuerunt ad tẽpus,vt vna cum Iudæis possent interim commodè societatem coire,& inter sese cohærere : Fornicationis autem meminerunt in ea lege, quoniam licet sit in vniuersum iure naturali damnata, erat tamen eius apud Gentes magna ignorantia. Potest igitur Ecclesia aliquid nobis præcipere, quod non sit sacris literis imperatum. Monet item Apostolus, vt obediamus præpositis nostris, & subiiciamur eis, qui sunt pro nobis Deo rationem reddituri.

Præterea,consentiunt itidem omnes, posse Principem ciuilem, aut Rempublicam profanam, legibus ciuium conscientias adstringere. Nam Apostoli Paulus, & Petrus locis supra citatis in vniuersum de omni potestate tum ciuili,tum Ecclesiastica loquuntur.

Contra hæc obiiciuntur nonnulla. Primò, ex B. Augustino lib. 22. contra Faustum cap. 27. Peccatum est factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei : ergo is, qui facit contra legem humanam, non peccat. Respondeo, Peccatum esse, quia est rectæ rationi contrarium; Augustinus autem, vt omne peccatum comprehenderet, definiuit peccatum esse contra legem æternam, seu contra legem Dei, quoniam lex Dei, est æterna eius ratio, quæ per naturam suam est recta. Vnde quicquid est contra rationem naturalem, vel contra quamcunque legem huma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam,est contra legem,& rectam rationem diuinam, remote quidem,non proxime. Si enim lex humana sit, eo ipso, est quoque recta ratio aliquid iubens,vel vetans:& proinde qui legem humanam contemnit, & violat, rectæ rationi aduersatur,& eo ipso,legi quoque,& institutioni Dei, quæ in lege naturali,& humana implicite continetur. Secundo obijcitur id,quod 1.ad Timotheum.1. dicitur: Iusto Lex non est posita:ergo qui Dei beneficio iustitiam adeptus est, non est amplius humanis legibus subiectus. Respondeo, plurimũ hallucinari Lutheranos interpretantes hunc Apostoli locum, ita vt dicant, iustum per fidem esse omni lege solutum, etiam naturali,& diuina:quoniã etiamsi cum scorto, inquiunt, iustus rem habeat,culpam ei Deus nõ imputat, hoc ipso,quod credit in Christum. Putant enim illi,omnia nostra opera esse mala,sed iustis per fidẽ Christi, culpæ,& damnationi minimè imputari. Præterea, vehementer errant alij quoque Hæretici docentes iustos liberos esse ab omni humana lege, quamuis lege naturali,& diuina teneantur. Sensus itaque catholicus, & germanus eius loci esse potest triplex. Primus quidem ille, vt Lex iusto non sit posita,quasi dicat, Non est lata Lex propter iustos,sed propter improbos, vt coerceatur à malis,vt subinducta Apostoli mox verba declarant: Sed iniustis,& subditis,impijs & peccatoribus, &c. confirmatur ex illis etiam verbis ad Galat.3.Lex propter transgressiones posita est:sed quamuis sit constituta propter nocentes, semel tamen posita alligat,& tenet omnes,& bonos,& malos,iustos, & iniustos. Accidit enim,vt etiam leges humanæ sint conditæ propter aliquas hominũ causas,quæ frequenter eueniunt: attamen leges semel positæ omnes in vniuersum astringũt. Secundus sensus esse potest: Lex non est posita iusto; quasi hoc velit Apostolus:iusti per Christum amplius nõ sunt sub lege Mosis,& veterum cæremoniarum, sub qua lege Iudæi antea concludebantur. At verò Iusti nomine, tunc accipere oportet eum qui adeptus est beneficio Dei iustitiã per Christum. Iusti enim ante Christi aduentum apud Hebræos veteri lege tenebantur. Tertius sensus est:Iusto non est posita Lex,vt sub ea,nimirum tanquam sub pedagogo quoda contineatur. Nam Paulus ad Gala.3.testatur:Iudæos esse sub lege veteri custoditos tanquam sub pedagogo, quo dirigerentur in bonis,& abducerentur à malis:donec patefacta Christi fides esset. Iusto igitur,inquit, vt significet, iusto per Christũ, amplius lex, quæcumque sit illa, non est veluti pedagogus coercens,& deterrens à malo, & ad bonum impellens, quoniam spiritu charitatis per Spiritum sanctum infusæ, in bonum iustos dirigitur, & à malis studijs, & actibus auocatur.

Tertiò obijcitur dictum Apostoli, ad Galatas 5. Si spiritu ducimini, non estis sub lege, quod Hieronymus exponit in hunc modum: liberi estis à iugo legalium cæremoniarum. Sed mihi magis probatur Augustini sensus,qui appellatione legis,omnem legem in vniuersum intelligit,vt videtur Paulus accipere,cum ait,Non estis sub lege,tanquã diceret:Non tanquam serui metu pœnæ,quod bonum est, præstatis, sed spiritu charitatis:nam sub lege esse apud Paulum, est idem, quod vrgeri, premi, & adigi legis pœna ad aliquid faciendum:at iustum ad bene viuẽdum,non pœnæ metus,sed charitas allicit,inuitat,flectit,ac mouet. Alij verò interpretantur: Non estis sub lege,nimirum accusante, & cõdemnante vos, eo quòd per gratiam Christi salui facti estis, & vires consequuti estis ad bene agendum. At verò Paulus 1. ad Cor.9. illud sub lege,aliter accipit,cũ ait: factus sum ijs, qui sub lege sunt:quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant,lucrifacerem. Est periphrasis qua vtitur Paulus ad Iudæos nominandos, eos enim esse dicit sub lege:sicut cõtra,eos,qui sunt sine lege, vocat Gentes. Postremò,obijcitur id,quod Deuteron.4. habetur: Non addetis ad verbũ,quod vobis loquor,nec auferetis ex eo:& Prouerb.30. Omnis sermo Dei ignitus, &c. Ne addas quicquam verbis illius,ne arguaris.ad Gal.1.Sed licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis,anathema sit. Respondeo: illud dicitur addi, & adijci quod est Dei legi cõtrarium:at verò id,quod dicitur ad maiorem, & pleniorem diuinæ legis obseruationem, explicationemue,minimè censetur illi contrarij, quoniam ad rem, & intelligentiam ipsius legis conducit.

Secundò Quæritur, An lex humana possit conscientias hominum alligare, ita vt eius violatio lethalẽ culpam inducat:Gerson tract.de vita spirituali.lect.4.to.seu parte.3.tradidit nulla lege humana,immo nec etiã naturali ita conscientias hominum teneri, vt lethale peccatum sit, si contra eam fiat,nisi ea lex eorum habeat à lege diuina, cuius solius violatio lethali culpæ tribuitur. Cuius auctoris sententia est aliquantulũ obscura:& propterea quidam existimant eam solo nomine differre, à communi cæterorum theologorum sententia. Sotus verò lib.1.de iust.q.6.art.4. putat parũ, aut nihil distingui à refutata paulo ante hæreticorum sententia. Enim verò si recte expẽdatur,cum hæresi Lutherana minimè conuenit. Gersonis enim sententia est, lege humana non adstringi conscientiam,nisi in his, quæ constituit declarãdo legem diuinam, vel certum definiendo tempus,aut locum, & certas alias circunstantias, quas lex diuina absolutè, & simpliciter non determinat. Si autẽ sint res simpliciter se aliter habẽtes, tunc lex humana non habet vim, & auctoritatem alligandi conscientiã. Ex quo Gerson colligit primo,præceptum ieiunia seruandi certis temporibus ab Ecclesia indicta, & colẽdi religiosè dies festos, & in his sacrum audiendi, & quotannis sacerdoti confitendi peccata, & in Pascha:te sacrosanctã Eucharistiã suscipiendi, & fructuum collectorũ decimam partem Ecclesiæ ministrãdi, & excommunicatorũ consortium deuitandi, & pendendi debita Regibus atque Principibus tributa,& id genus alia, adstringere hominum conscientias, quoniam hæc singula originem ducunt à Lege diuina. Secundò,ait,omnia præcepta Ecclesiæ, cæteras & pœnas Ecclesiasticas irrogantia in ijs rebus, quæ pertinent ad cultum,honorem,venerationem, & administrationẽ rerum spiritualiũ,habere vim alligãdi conscientias. Tertiò:excommunicationes, quibus Ecclesiarum Antistites homines sibi subiectos afficiunt ob peccata, in cõmodis ac bonis temporalibus admissa:quales,inquit,multæ sunt,nulla auctoritatem habere alligandi conscientias. Hæc omnia Gerson, conatur ostendere ex eo,quòd iuris diuini est absolutè & simpliciter Diuinis obsequijs studere aliquo tẽpore vel loco. Et quia ius Diuinum nullum ad id certũ tempus cõstituit, liberum reliquit,vt Ecclesiæ auctoritate statueretur. Pari modo, iuris diuini est temperato cibo,& potu vti,peccata sacerdoti confiteri, Ecclesiæ ministros alere, Reipublicæ Magistratus, & Principes tueri. At verò Ecclesia, vel Respublica in his omnibus,vel tempus,vel locum,vel personam, vel alias circunstantias definit. Præterea, data, inquit, est Ecclesiæ potestas contumaces arcendi à sacris,& ab Ecclesiastica communione excludendi,ab officio remouendi, dignitate priuandi, nimirum in ijs, quæ ad salutem spiritualem animarum pertinent:non autem in ijs, quæ ad lites temporales dirimendas, & terrena bona recuperanda spectant.

Verum quicquid velit sibi Gersonis opinio,cõmuni Theologorum consensu refellitur,eorũ nẽpe, qui post ipsum scripserunt. Eam enim refutant Gab. 4. d.18.q.1.art.1.nota.6. vbi citat S.Th.Bonau.Io.And.Dominicum Abbat. Barthol.& ait oppositã sententiã esse irrationabilẽ, & periculosam. Almai. de potest.Eccles.c.12.& Mai.3.d.37.q.10.Adria. quodl.2.cõcl 2.Victo.relect.de potestta.ciui.n.15.& seq.Sot.li.1.de iust. q.6. a.4.Cast.li.1.de lege pœna.c.4. & profectò iure optimo reijciturquia omnis lex hoc ipso,quòd est iusta, cũ recta ratione conuenit, & proinde ea teneмur, & ligamur. Rursus in matrimonijs,& sponsalibus aliquos consanguinitatis,& affinitatis gradus Ecclesia intercidit,qui tamẽ iure diuino damnari non erant. Præterea, lex humana, si iusta sit, communi bono,& saluti prospicit; ergo omnis lex iusta ortum habet ab eo,saltem iure diuino, quo salutem Reipublicæ communem priuato nostro commodo præferre debemus.

Cæterum his,quæ dicta sunt,quædam obijcit Gerson:Legislator,inquit,qui non potest pœnã constituere, nequit aliquid imperare: ita vt eius præcepti violatio eã pœnam mereatur. Verbi causa ciuilis Princeps, quia non potest excommunicationis pœna quẽpiam afficere; proindè nihil potest iubere,pœna excommunicationis in eos, qui non paruerint constituta. Ecclesiastici item Antistites nequeunt capitis pœna nocentes plectere; & propterea statuta sancire non possunt pœna capitis contemnentibus irrogata. Sed nulla hominum auctoritas potest pœnã æternã imponere, aut diuina gratia quempiã spoliare:ergo non potest conscientiã ita ligare suis legibus,vt earum violatio sit lethale peccatum. Respondeo, potestatẽ humanã ex institutione Dei habere, vt quempiam ita teneat & alliget,vt si cõtra fecerit, sit æternæ pœnæ reus, non quidẽ directò,proximè, & per se,sed quia potest iustam legem ferre:& Lex eo ipso,quòd est iusta,cum recta ratione congruit, & proinde cum diuina quoque ratione: quo fit, vt eiusmodi legis violatio sit grauis, & proindè culpæ lethali detur,& mereatur eo ipso,pœnã æternam, quam Deus ipse exposcet,ac sumet. Princeps verò ciuilis, neq; per se directò, neque indirectò potest quempiam pœna excommunicationis afficere, neque Ecclesiæ Præfectus pœna capitis aliquẽ punire. Secunda Gersonis obiectio est: Quoniam Ecclesia, inquit,non potest voluntatis actus internos cognoscere,eo ipso nequit eos prohibere, aut punire: Sed potestas humana non cognoscit pœnam æternam, & proindè eam non potest imponere. Respondeo,pœnã æternam non imponi ab homine. Sed is legem iustam condit, cuius violatio culpa grauis est eoque ipso,pœna æterna digna: hanc autem sumit Deus à

ijs omni-

ijs omnibus, qui sese lethali peccato obstrinxerunt. Tertia obiectio:Quemadmodum ægroto medicus dicat hunc,vel illum cibum esse mortiferum, ægrotus debet eo cibo abstinere, non quòd medicus eius conscientiam liget, nec quòd ægrotus medico id sibi imperanti, vt superiori parere cogatur, sed eo, quòd quisque iure naturali debeat suam vitam tueri,& seruare:at lex humana instar medici ostẽdit, quid sit agendum, quid fugiendum: non autem habet vim alligandi conscientiam. Respondeo,exemplum à Gersone productum nihil probare:quia medici solum est docere,quod in cibo, & potu sit salutare,quod nexium: & deinde ægrotus iure naturali compellitur noxia deuitare: at verò Legislatoris est non solum ostendere,docereue quid sit agẽdum,quid vitandum, sed etiam leges iustas ferre,quæ eo ipso quòd iustæ sunt,hominum alligant conscientias.

Tertiò Quæritur, An Lex ciuilis à Principe, vel Republica sancita,habeat vim obstringẽdi cõscientiã,ita vt eius violatio sit lethalis? Respõdeo, habere vim,& potestatẽ, quãuis quidã id negent. Nam siue Ecclesiastica siue ciuilis sit lex,eo ipso quòd est iusta,eiusmodi vim, & auctoritatẽ habet. Animaduertẽdũ tamẽ est aliquas esse leges ciuiles, & statuta auctoritate Magistratuũ inferiorũ edita, quæ ciuiũ cõscientias minimè ligant:nõ quia ad id vim,& potestatẽ non habeant, sed quia ratione probabili credimus, Legislatores nõ eo animo,& volũtate condidisse, vt tenerent,& adstringerent: quales multas esse inferius apparebit. Obijcies,Magistratus ciuilis solum est consulere communi pacis,& tranquillitatis cõmodo,& saluti:ergo non habet vim alligandi conscientiam, ita vt eius violatio sit mortifera. Nihil argumento, concluditur:quoniam directò, & proximè, per se Magistratus ciuilis solum rationem habet salutis, & boni communis:& inde efficitur,vt legem communi saluti necessariam constituant. Ex quo deinde fit, vt qui ciusmodi legẽ pertingit grauiter contra rectam rationem delinquat. Secundò oppones: Multæ leges ciuiles sunt à Iuris peritis, vel Principibus Ethnicis constitutæ, qui hominum conscientias obligare non poterant: nihil enim de lethali peccato nouerant. Respondeo, Vt leges hominum conscientias teneant, & alligent, satis esse, si sint iustæ,& Reipublicæ salutares. Tertiò obijcies, Ethnicos Legislatores non eo animo,& voluntate leges sanxisse, vt conscientias ligarent. Respondeo, hoc esse ex accidenti: at quæstio præsens non est facti quæstio, sed Iurisnec enim tractamus,an ciuiles leges cõscientias obstringant, sed an habeant vim,& potestatem alligandi:ita vt alligare queant.

Quartò Quæritur, An lex humana pœnam constituens, conscientiã ita adstringat, & teneat, vt eius violatio sit peccatum. Tres opiniones inuenio: prima in vniuersum docet, nullã legem ciuilem pœnam irrogantem, ita conscientiam tenere, vt eius violatio culpæ tribuatur. Ita sensit Imol. in c. cum contingat de iureiur. Feli.in c.1.de sponsali. Calder. quẽ citat Abbas in rubri.de obseru.ieiun. Nau.in manual.c.23.nu. 55. Secũda opinio distinguit: Aut lex,inquit, quam pœnalem appellãt, Ecclesiastica,siue Ciuilis,est absolute, & simpliciter pœnalis,aut mixta. Si mixta sit,ita conscientiam tenet,vt qui contra facit,culpam contrahat. Si verò sit simpliciter pœnalis, violator eius nullam in culpam incurrit pœnam tamen à lege irrogatam meretur. Sic olim sensit Henricus, cui accessit Angelus,& post Angelum,Alphonsus,Castrensis:id docet Henr.quodl.1.q.22.Angel.in obedientia q.1.Alphon. Cast.li. 2.de lege pœn.c.9. Ad quam rem pleniùs intelligendam,animaduertendum est, iuxta hanc opinionem, duplices esse leges pœnales: alias quidem mixtas,eas nimirum, quæ primo aliquid fieri iubent,aut prohibent,& deinde pœnam constituunt in eos, qui ipsis non obtemperauerint. Alias verò esse simpliciter pœnales,quæ nihil præcipiunt,aut vetant, sed solum pœnam irrogant eis, qui certum aliquid fecerint. Sit eiusmodi lex statuens esse in Religiosorum ordinibus, vt qui fuerit locutus post certã horam, recitet quinque Psalmos: huiusmodi (inquit Henricus) statutum, est simpliciter pœnale,quia nihil fieri iubet, aut prohibet. Si verò in hunc modum statuatur: Præcipimus,aut prohibemus, ne quis post certam horam loquatur:quod si fuerit locutus,quinque Psalmos recitet:Statum,est mixtum pœnale, quia prohibet post certam horam loqui, & deinde loquenti pœnam imponit, qua in eum animaduertitur. Sic in l.1.C.de mendicis vali.lib. 10. Lex simpliciter pœnalis constituitur in mendicantes ex otio,vel cupiditate citra egestatem. Tertia opinio in vniuersum ait,omnem legem humanam pœnalem,siue Ecclesiasticam,siue ciuilem.conscientiam constringere, ita vt eius violatio sit culpa,siue sit lex pœnalis simpliciter, siue mixta. Ita S.Thom.1.2.q.96.a.4.Sot.lib.de iust.q.6.a.4.Mai.3.d.37.quæst. 16.Adria.quodli. concl.2.Panor.in rubri.de obseruat. ieiun. Atchid.Ioan.And.Gemini. citati à Silu.inobedientia num.3. qui ita hanc sententiam probat, vt affirmet distinctionem Henrici de lege simpliciter pœnali, & mixta,esse puerilẽ, & verbalem,vt ille ait,& non hominum sapientum:ratio huius opinionis est,quoniam lex eo ipso,quo iusta est,cõscientiam tenet,ac ligat, nisi legis conditor aliud voluerit. Rursus, mercium,& rerũ aliarum pretia lege taxata, cum eo ipso, iusta sint, seruari debent:ergo & leges si iustæ fuerunt, violari, & perfringi tuta conscientia non possunt: nec sufficit, si dicas Principum, & Legislatorum ciuilium mentem non fuisse, vt leges hominum conscientias ligarent:nã satis est,si leges iustas ad populum ferant, & expressim non dicant, nolle se conscientias obstringere. Nec item satis est,si dicas, eo ipso quo pœnam tantum temporariam constituunt in eos,qui legi non paruerint, significasse, se nihil aliud voluisse, nisi vt pœnam soluant:quoniam sufficit,si lex iusta sit,siue pœnalis, siue secus:nam,eo ipso,hominum conscientias tenet.

In hac controuersia sane graui, & difficili, quædam sunt omnibus comperta, quædam verò in opinione consistunt. Primum constat inter Theologos,si leges, siue sint simpliciter pœnales,siue mixtæ ex contemptu, vel cum scandalo, & offensione aliorum violẽtur:lethalem esse culpam, quia ipsa legis contemptio,vel offensio aliorũ per se mortiferam continet culpam. Secũdò,certum illud est, & exploratum omnibus,leges Canonicas,siue Ecclesiasticas,quæ irrogãt pœnam excommunicationis, suspensionis, interdicti, depositionis, degradationis,irregularitatis,aut infamiæ, ita conscientiam alligare,vt earum violatio culpæ tribuatur. Hoc autem intelligitur de irregularitate, quæ ex delicto contrahitur, & de suspensione,qua,quis ob delictum afficitur. Tertiò, id etiam cuique persuasum est, nullam legem humanam ligare conscientiam,si absit Legislatoris animus,& voluntas obligandi ciues sibi subiectos:nam vt paulò ante dixi, ad vim, & potestatem legis requiritur Legislatoris animus, quo velit ea lege sibi ciues obstringere. Quartò,similiter in eo omnes conferuntur, leges humanas,tum Canonicas, tum ciuiles, si ob solam suspicionem,vel vt aiunt,præsumptionem delicti,sint latæ,non habere vim obstringendi cõscientiam:præsumptio enim,siue suspicio ad forum tantum iudiciale pertinet, non conscientiæ. Quintò, id etiam,compertum est, & indubitatum,leges,quæ solum sint conuentiones,& pacta, quas alioqui conuentionales leges appellant, non alligare conscientiam,ita vt eius omissio sit in viuo,& culpa. Obijcies:cõuentiones, & pacta inter homines inita obligant conscientias: ergo & leges cum conuentione,& pacto latæ. Respondeo, aliud esse,si conuenta,& pacta non ferues: aliud si facias contra legem sub cõditione latã: verbi gratia Titius maritus reliquit bona sua Semproniæ vxori ea cõditione, ne alteri nuberet. Sempronia verò alteri nupsit, in nubendo non peccauit: at si nupta retineat bona mariti demortui, peccat, quia conuenta violat, pactũ non seruat. Item conuenit tecum, vt centum ex meis annuis reddijtibus habeas quotãnis,si in Capitolium singulis annis Calendis Augusti ascenderis: si non ascendas,non peccas,at si conditioni nõ stans tibi sumas, & retineas centũ quot annis ex meis annuis redditibus, peccas, quia conuenta non seruas. Quæres:quænã leges, conuentiones,& pacta censeantur: Respondeo, eas esse, quæ solent ex mutuo contrahentium consensu in contractibus apponi, & adnici. Item, quotiescunque aliqui legis condenda potestate carentes, inter sese de re aliqua pacisc untur: cuiusmodi sunt leges earum Sodalitatum,quæ Confraternitates vocantur,& aliquorum Collegiorũ,quæ extruuntur,& dotantur ad communem multorum vitam sustentandã, aut studia literarum promouenda,tales etiam sunt testatorum conuentiones,quibus certis hominibus quædã bona ex testamẽto relinquunt, si certum quid effecerint:sin minus,amittant ea bona. Sextò, si certum quid effecerint,vt lex conscientiam alliget, ita vt eius violatio sit in culpa, eo ipso, eiusmodi legem vim habere, quoniam lex humana potest conscientiam adstringere. Ergo si Legislator suam mentem,& animum declaret expresse,vel tacite,eo ipso,conscientiam tenet,ac ligat.

Quæ verò in opinione Doctorum consistunt, duo sunt: Primum,An quando Legislator suam mentem expresse, vel tacitè non exprimit, & pœnam temporariã lege constituit, eo ipso, eiusmodi lex ita conscientiam adigat ad parendum, vt eius violatio sit in culpa. Secundum est, An lex humana, quæ nihil fieri iubet, aut vetat,sed solum pœnã docernit his verbis:si quis hoc illudue fecerit, hanc illamue pœnam luat, subeat,aut contrahat ita conscientiam alliget, vt qui ei non paret,se peccato commaculet. De quibus duobus mihi longè probabilius videtur, leges humanas mulctam, & pœnam interponentes, conscientiam ligare. Nam quòd leges eos, qui illas non seruant, pœnis afficiant, non est, quod Legislator nolit legis violatorem culpam contrahere, sed eò, quòd metu pœnæ velit omnes in officio continere. Nihilominus

tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen si quis in his duobus opinionem contrariam sequutus fuerit, non videtur esse omnino condemnandus, cum eam sententiam graues alioqui Theologi, & canonici iuris interpretes sequantur. Et Cai. in sum. præceptum, verſ. Hinc etiam hanc quæstionẽ tractans, tandem concludit: Transgressio, inquit, iuris positiui humani, si non fiat ex cõtemptu, sed ex ignorantia quadam licet culpabili, aut ex apparenti quadam excusatione, non videtur esse lethale peccatum. Hæc Caietanus. Præterea, multæ sunt leges Regiæ, vel Imperatoriæ, multa item statuta aliorum Principum, Ciuitatum, populorum, quarum legũ violatio non videtur esse peccatum; huiusmodi sunt leges de lignis communibus non cædendis, de non venando, de non piscando, de non capiendis uolucribus, vel feris, de non pascendis animantibus in communibus Reipublicæ pascuis, de non deferendis noctu armis: de non vtendo hoc, vel illo genere vestium, hac, vel illa pompa funebri, & id genus aliæ constitutiones, quæ ferri ad populum solent pœna in eos, qui non paruer[illegible]nstituta.

Quinto Quæritur, Ex quibus verbis [illegible]ferri lege humana, ita conscietiam adstringi, vt eius [illegible]or in lethalem culpam incurrat? Hanc quæstionem a[illegible] Anto. p. 2. tit. 4. c. 2. Panor. in cap. nam concupiscenti. [illegible]nsti. Cai. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 2. Silu. præceptum nu. 2. Am [illegible]ceptum n. 6. & 7. Tabien. lex. q. 28. Nauar. in Man. c. 23. nu. 50. adde etiã Gab. 4. d. 16. q. 1. a. 1. nota 2. & 7. & sensus quæstionis est, ex quibus verbis præcise, & per se etiam si nihil aliud lex ipsa contineret, colligatur eum, qui contra legem facit, lethaliter peccare. In qua difficile est certam aliquam regulam præscribere. Nihilominus tamen triplici ex capite possumus eam elicere. Primo, ex materia eius, quod lege imperatur: Secundo, ex verbis, quibus lex vtitur: Tertio, ex pœnis, quæ lege irrogantur iis, qui non obtẽperauerint. Primo igitur, ex materia rei imperatæ; vt si fit res grauis nam si leuis sit, & exigua, legis violatio lethalis esse non potest, quamuis velit Legislator, vt qui non paret, contrahat lethale peccatum. Porro, legis materia grauis, aut leuis censetur ex ratione, qua ad salutem Reipublicæ communem refertur. Verbi gratia, Veget Rempublicam fames, & penuria annonæ ciues laboraut & propterea lex fertur, vt ciues, quibus abunde suppetit annona, iusto pretio vendant, ne populus fame pereat: tunc materia legis ciusmodi, grauis reputatur. Similiter lege solet constitui, ne medici seu fugere peste absint ab oppidis: Item vt hostili premente bello, ciues vrbis portas, & muros defendãt, & contra hostes se muniant: ne iidem arma ad externos deferantur: ne extra prouinciam equi extrahantur. Item materia legis magna, vel parua habetur, pro varietate virtutũ, in quibus actus imperati reponuntur: Vt si lex feratur de ijs, quæ pertinent ad charitatem, aut iustitiam, pietatem, & religionem tuendam, & seruandam. Abba. in c. clerici. officia de vit. & hone. cleric. Ioan. Andr. in c. relatum ne cleri. vel mona. Gemi. in c. perpetuæ de elect. in 6. Silu. præceptum nu. 3. Secundo, ex verbis, quibus lex vtitur, deduci potest, quãnam vim lex habeat. Porro in iure Canonico quædam verba sunt cõmunia, quæ obligationem grauem non cõtinent, cuiusmodi verba sunt, Decreto, Statuo, Innouo, Ordino. Alia item sunt, quæ absolute, & simpliciter, nisi aliquid aliud addatur, grauem obligationem minime significant: vt Volumus, Intendimus, Mandamus. At verbum Præcipio, Iubeo, Impero, Edico, ex communi omnium sententia, grauem obligationem continent: tale etiam est verbum Prohibeo, Inhibeo, Interdico, Veto: quamuis Caietanus de ijs etiam verbis dubitet & Nau. in man. ca. 21. nu. 50. doceat, nullum esse latinum verbum, quo significetur, si solum in lege ponatur, violatorẽ legis humanæ lethaliter peccare. At probabilius est, grauem, vt diximus, obligationem hisce verbis significari: id enim colligi videtur ex Clementina, Exiui. de verborũ significatione. Verbum, Debet, & Tenetur, Obligetur, Caietanus, & Nauarrus aiunt significare obligationem legis, cuius violatio sit lethalis, vel venialis culpa. Verum alij sentiunt his verbis grauem obligationem contineri: verbum, Debet, in legibus grauem obligationem significare testantur Siluester, Armilla ex Glossa in Clem. attendentes de stat. regular. & Glos. in c. proposuit. de appella. & Bart. in L. 3. C. de pigno. & in L. fæpe. ff. de offic. præsidis, quanquam aliquando consilium, non præceptũ designat. Item hæc verba: In virtute sanctæ obedientiæ, quibus verbis ius Canonicum, & Religiosorũ ordinum Præfecti vti solent, grauem obligationẽ inducunt. Hæc item verba: Vi, aut virtute præstiti iurisiurandi, aut voti facti, significant obligationem, cuius violatio sit lethalis. Eandem vim habent hæc verba strictè Mandamus, Iniungimus, Ordinamus, Decernimus. Tertio, ex pœnis lege cõstitutis perspicitur grauis nec ne sit obligatio: Vt si in iure Canonico excõmunicationis sententia lata, vel ferenda, & comminatoria, aut pœna depositionis, degradationis, Interdicti, infamiæ, maledictionis æternæ, vel indignationis omnipotentis Dei, statuatur. At suspensionis pœna aliquando ob venialem culpam imponitur teste Caie. in sum. Suspensio: immò quãdo fertur interdicti sententia in Vniuersitatem, Communitatem, siue Collegium, afficit etiã absentes, qui nihil peccauere, & præsentes pariter insontes: vt docent Ioannes Andr. & Calderinus quos citat, & sequitur Silu. interdictum 2. n. 13. & Rosel. interdictum 1. n. 6. ad finẽ, & colligitur ex cap. si sententia, de senten. excom. in 6. verſ. cum vero. Irregularitas cum ob delictum constituitur, nonnisi ex lethali peccato cõtrahitur. Nisi ex homicidio fiat quis irregularis, eò quòd der operam rei vetitæ, & interdictæ: nam tunc quamuis homicidiũ casu sequatur ob culpam nostrã leuem, vel leuissimam, multorum est opinio, irregularitatem contrahi Silu. homicidium 2. n. 2. & q. 23. Ange. irregularitas 1. n. 3. & 20. Tabien. irregularitas 1. nu. 5. Abb. cap. quæritum, de pœnit. & remiss. Cai. 2. 2. q. 64. a. 8. & hoc fortassis ideò est, vt videtur colligi ex c. suscepimus. c. de cætero. ca. tua nos. de homicidio, quia contrahitur ob defectum lenitatis. In iure autem Ciuili pœna capitis, seruitutis, aut perpetui carceris, aut publicationis bonorũ, aut amissionis publici ministerij, & muneris, aut infamiæ, vel amputationis membri grauem denotat obligationem.

Sexto Quæritur, An lex humana habeat potestatem aliquandi conscientiam cum periculo mortis? Duæ sunt opiniones: Prima ait legibus humanis obstringi conscientias etiam cum vitæ discrimine. Adria. 4. de clauib. q. 4. 8. octaua excepti. Cai. 2. 2. q. 96. a. 4. ita sensemunt: cuius quoque sententiæ videntur esse Canonici iuris interpretes in ca. Sacris, De ijs, quæ vi metusue cauſa fiunt, Innocẽtius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas, & alij. Eo argumento ducuntur, quod sumitur ex cap. Sacris, vbi dicitur, non excusari à peccato eum, qui excommunicato sese adiungit quocunque metu: excusari tamen, si per vim eo vtatur in vitæ officijs. Et subiungitur ratio: quia ob nullum, inquit, metum est lethale peccatũ, committendum. Quasi dicat Princeps, vel Respublica potest aliquid iubere etiam cum mortis periculo faciendum. Secunda opinio docet, legem humanam posse quidem conscientiam ligare etiam cum mortis periculo; nunquam tamen ita seuere obligationẽ inducere. Sic Gab. Mai. Almai. Soc. Angel. Sil. Rosel. Naua. supra citati lib. 1. c. 11. q. 1. Vtra opinio sit probabilior, & verior, primo libro docui. c. 11. q. 1. vbi de hac tota controuersia fusius disputaui.

Septimo Quæritur, An Monachus Carthusiensis possit, & debeat vesci carnibus, vt euitet mortis periculum, quod alioqui citra dubitationem incurreret? Hanc quæstionẽ tractauit Gerson in tract. de abstinent. Carthus. Mai. 4. d. 18. q. 4. Martin. in quæst. de abstinen. Victor. in select. de temperan. nu. 8. attigit Medi. in tract. de ieiu. q. 15. in 4. argumen. Ioannes Andreas in c. consillum de obseruatione ieiuniorum. Antonius Butrius, Petrus Ancharanus, & Cardinalis in eodem ca. consilium. Occasione propositæ quæstionis, Gerson, & alij quidam Theologi duo in dubium vocarunt. Primum, An liceat constitutionem edere, qua cuipiam carnium vsu in vniuersum interdicatur, qualis fertur esse Carthusiensis instituti Regula. Secundum, An Monachis carnis vsu in vniuersum lege, & constitutione interdicto liceat eas edere, certo mortis periculo imminente? Quorumdam fuit opinio non posse de ea re legem generatim, & vniuersè constitui, & ea lata nihilominus iure naturali singulos compelli ad vescendum carnibus, si id ad vitam tuendam remedium necessarium iudicetur. Vtrumque probant: quia lex humana ferri nequit contra id, quod naturale ius præcipit; at iure naturali vitam tueri, & conseruare debemus, ad quam rem vsus carnium aliquando est necessarius. Deindè, si, cùm vsus carnium remedium est ad vitam tuendam necessarium. Titius id negligeret, aut respueret, seipsum videretur occidere. Cõtra alij censent, & posse lege humana in vniuersum carnium vsum vetari: & ea lege constituta, licere cuique, etiam cum probabili vitæ discrimine à carnibus abstinere. Eo tempore, quo Ioannes Andreas viuebat, quidam Stanium Carthusiensium penitus improbabant, vt iuri naturali contrarium: quam sententiam, inquit idem Andreas, quidam medicus, & philosophus insignis, vt falsam, temerariam, & hæresim sapientem, edito opusculo confutauit. Medicum, & Philosophum nominat Arnaldum Villanouanum. Sed scitedum est Arnaldum Villanouanum medicum tunc temporis, vt quorundam aliorum librorum auctorem, in quibus hæreses iam ante damnatæ continebantur, diuorum iudicum sententia condemnatum fuisse in Catalonia Aragoniæ prouincia teste Lymetico in Directo. Inquisit. p. 2. q. 11. & q. 28. à quo accepere Bernardus Lutzemburgus in Catalog. hæret. lib. 2. verbo. Arnaldus, & Prateol. de vitis, & sectis hæreti. lib. 1. cap. 69.

In hac controuersia primò animaduertendum est, legem

iustam eam non esse, quæ expressim prohiberet vesci carnibus, eo etiam tempore, & rerum euentu, quo eiusmodi cibus esset remedium ad vitam tuendam necessarium: nã eiusmodi lex aperte cum naturali iure pugnaret. Deinde, fas esse legem statuere, qua vniuersè certo personarum generi vsu carnium interdicatur: & talis est Carthusiensium Monachorum regula: ea enim generatim tantùm non speciatim carnium vsum vetat, ac tollit. Hoc autem posse iusta conscientia per legem constitui, ratio ipsa videtur ostendere, quoniam propter corporis macerationem, castigatio nemque sensuum: ad vitæ itidem ante malè actæ pœnitentiam salutarem agendam, & propter libidinis illecebras reprimendas: denique propter virtutum religiosarum exercitationem, licet Religionis constitutionem, siue legem præscribere, qua carnium vsus in totum abdicetur: hoc enim non est vitæ tuendæ curam abiicere: sed virtutis, & vitæ spiritalis profectum curare. Sic enim plerique religiosè, & sanctè à vino, & aliis suauioribus, & à quocunque meliori vitæ vsu etiam morbo laborantes, ac infirma, & incommoda valetudine afflictati abstinuerint, & abstinent in perpetuum, vt in virtutis studium incumbant. Item iure, & tuta conscientia inuisti durius vitæ genus sectantur, & retinent, vt religiosè viuant. Obiicies contrà, perinde esse, si tibi subito vitam adimas, aut paulatim diminuas. Respondeo: Quando quis hæc, & alia similia eo animo faceret, vt se paulatim vita priuaret, malè proceldubio facti tareturs ibi enim mortem consciscceret. Item, si eo etiam casu hæc susciperet, quo certò, & euidenter constaret, paululum aliquando relaxati animum debere, vt vitam cõseruet, benè ageret: malè itidem faceret, si ob nullum bonum finem sibi propositum hæc, & alia similia sustineret. At verò nihil mali est, si hæc quispiam faciat ob virtutis officium obeundum: tunc enim non directò, & proximè sibi vitam ex toto, vel ex parte adimit, sed se in virtutum studio, & cura exercet. Tertio, dubitandum non est, quin iusta sit, & rationi quoque consentanea Monachorum Carthusiensium Regula, qua in eo religiosæ vitæ instituto edendarum carnium vsus in totum est interdictus: id enim cũ viuendi professione, & more suscepto maximè conueniens est: præsertim cum non pauca mirabilia diuinitus effecta referantur, quibus talis Regula comprobatur.

His prænotatis, dicendum mihi videtur: cuicumq; Monacho Carthusiensi licet carnibus abstinere etiam cum probabili vitæ discrimine, quotiescunque id fecerit ob aliquius virtutis officium tuendum, retinendum, aut iam antè intermissum reuocandum: videlicet ad euitandum scandalum, & offensionem aliorum, ad conseruandam religiosæ disciplinæ consuetudinem, institutum, & Regulam. ne relaxatione paulatim languescat, decidat, ac pereat. Solet enim vitæ religiosæ (quæ humana fragilitas est) disciplina, sensim minui, & eneruari, & sæpè instituti, & Regulæ relaxatio ad casus etiã iure veritos extenditur, & trahitur. Cuique item licet ob virtutis officium permittere, vt sibi ad vitæ vsus necessaria subtrahantur. Præterea, iuxta cõmunem Theologorũ sententiam, licet singulis vitam periculo exponere pro amico tuendo, item fas est cuique tabulam in naufragio relinquere, vt patris sui, vel Principis, vel egregij viri vitam conseruet, vt Sotus docet Victoriam sequutus, lib. 5. de iust. & iure q. 1. ar. 8. ad 1. si nondum filius tabulam cœperit: cum posset eam commodè capere: licet & nobis manere in carceribus cum probabili vitæ discrimine, vt amicos tueamur: ergo licet etiam nobis à carnibus abstinere ob multa virtutum officia.

Si verò nullum sit huiusmodi virtutis opus, mihi videtur, Carthusiensem Monachum adstringi: ita vt iure ipso naturali compellatur ad vescendum carnibus imminenti certo, & euidenti, aut etiam probabili vitæ periculo. Vt si solus sit in deserta solitudine, nec quid aliud ad edendum habeat præter carnes, & fame laboret, ac pereat, debet tunc carnes edere, ne intereat, nam ih similibus aliis casibus id quoque dicimus. Exemplum sit: Præceptum mihi est, ne domo exeam: Si verò non exieto, domus incendio absumar, debeo egredi, ne incendar, ac peream. Item, si alius incurrat periculum incidendi in foueam, in quam lapsus interibit, nec adsit alius, qui illum possit ab eo periculo liberare, nisi ego: charitatis lege compellor ad eum eripiendum, etiamsi mihi sit domo exeundum. Postremò, votum, & iusiurandum factum, aut præstitum interpretamur obligationem non parere, cùm certum, & euidens, aut saltem probabile vitæ periculum immineat: ergo lex humana vi, & potestate cartet, quando impendet videt discrimen, nec est vllum virtutis officium, ob quod obseruari possit, ac debeat. Victoria quem sequitur Ledesm. 4. pag. 2. quæst. 17. art. 6. dub. 5. docet etiam in hoc casu Carthusiensem monachum tuta conscientia posse carnibus abstinere: vt legem seruet.

De potestate legis humanæ pœnam in reos constituentis. CAP. VII.

PRimò Quæritur, An lex pœnam irrogans, ita alliget in foro conscientiæ reos, vt pœnam ipsam ante condemnationem criminis debeant sustinere: hoc est an ipse reus legis pœnam à seipso repetere, & sumere, siue an ipse per se tacita conscientia luere iure cogatur. Alphonsus Castrẽsis, vel propter hãc vnam quæstionem ediditduos libros, De lege pœnali. Hanc item controuersiam tractarunt Sotus libro primo de Iustitia, & Iure. qu. 6. art. 6. Cordubensis in suis quæstionibus lib. 1. q. 36. Couarruuias de Matrimonio p. 2. c. 6. §. 8. nu. 10. Tiraquel. loco infrà citando.

De hoc sunt duæ opiniones. Prima dicit, quandocunque lex continet pœnam ipso facto, vel ipso iure latam: ita obligationem inducit: vt eam pœnam reus persoluere cogatur in foro conscientiæ, etiam ante vllam criminis declarationem, & condemnationem, ita vt criminosus statim in pœnã ipsam incurratur: at verò quando lex pœnam nõ latam ipso facto, vel ipso iure, sed dumtaxat continet inferendam post criminis condemnationem, reus in foro conscientiæ ante Iudicis sententiam eam pœnam non contrahit, ita vt sibi ipse infligere nullo iure compellatur, nec ipsam soluere debeat. Quam opinionem multis argumentis tueri, & probare nititur Alphonsus Castr. lib. 1. de lege pœna. c. 8. & 8. vbi citat Abbatẽ, & alios sic etiam Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuo. dona. nu. 265. vbi producit Abbatem, Felinum, & alios. Reuera ante eos idem sensit Abb. in cap. Dilecti, de arbit. & Felinus cap. 1. de constitut. & quidam alij. Secunda opinio docet, non omnem legem etiamsi ipso facto, vel ipso iure pœnam constituat non obtemperantibus, gignere obligationem, qua debeat reus luere, & soluere pœnam in foro conscientiæ, ante Iudicis sententiam. Hanc opinionem esse communem inter omnes Canonici, & ciuilis iuris interpretes, & Theologos ait Siluester, & pro ea citat Ioannem Andream, Archidiaconum, Imolam, Alexandrum, & alios. Silu. assassinus q. 5. Tabi. Armilla. assassinus. Angel. pœna. nu. 3. Sic Ioan. Andr. Gemin. Anchara. & Franc. in c. pro humani. de homici. in 6. Cai. 2. 2. q. 62. ar. 3. Contra. de contra. tract. 1. q. 7. 2. conclusione. Communem esse affirmant quoque Felinus, Sotus, Couarruuias, Cordubensis: quare ea quoque opinio, quia communi consensu receptа, mihi verior videtur, indeq; probabilior etiam apparet, quòd nullo iure probatur, omnem pœnam ipso iure latam contrahi, nec in vniuersum eum, qui legi non paret, pœnam subitò debere in foro conscientiæ, ante delicti condemnationem, vel saltem declarationem, nisi id fuerit lege imperatũ expressè, vel tacitè: quod quomodo accidat, dicemus inferius: & multo minus cogi reum pœnam legis statim persoluere secundum conscientiam, antequam fuerit criminis condemnatus, vel saltem antequam iudicis sententia declaretur, eum cõtra legem peccasse. Et sciendum est crimina quædam esse, ob quæ iure ciuili, vel canonico bona criminosi addicta sunt fisco: primùm est hæresis. c. cùm secundum leges: de hæreti. in 6. Secũdum est crimen, cùm quis contrahit nuptias incestas eodem cap. cùm secundum leges. Tertium est crimen læsæ maiestatis, cum quis hostili animo aduersus rem publicam, vel principẽ est animatus. l. vlt. ff. ad legem Iuliam. maiesta. Quartum est, cùm quis transuehit prohibitas species, seu merces, vt is, qui defert ad Saracenos ferrũ, arma, ligna, & qui rerũ vectarũ professionẽ omittit, c. ita quorundã, de Iude. & l. vlt. ff. de vectiga. §. diuus. Quintũ est, cũ quis Romanæ Ecclesiæ Cardinalem fuerit insectatus, vel percusserit, vel cœperit, aut id fieri mandauerit, vel iuuerit facientẽ, vel ratum factum habuerit, vel Consilium dederit aut facientem defenderit, vel receperit scienter. c. felicis, de pœnis in 6.

Verum contra hæc obiicit non pauca Alphonsus Castrensis. Primò: quia pœna excommunicationis, suspensionis, Interdicti, & Irregularitatis in foro conscientiæ cõtrahitur statim atque commissum est crimen cõtra legem, quæ ipso facto, vel ipso iure hasce pœnas irrogat. Respondeo, non eandem, sed longè diuersam esse rationem in his pœnis. Nam per has pœnas priuat Ecclesia reos suis bonis ipsorum, nimirum suis suffragiis, & beneficiis, & fructibus, suorum ciuium consortio, suis itidem sacramentis: Aliud verò est, quando lex pœnam constituit, per quam nocentes suarum rerum dominio priuãtur: de his enim legibus loquimur in præsentia, quæ tanquam pœnam bonorum publicationem nocentibus irrogant: & dicimus earum violatores non debere sua bona dimittere, & reddere Fisco ante Iudicis sententiam: quoniã id facere, nullo iure coguntur. Secundò obiicit Castrensis, inde fieri, vt nullum sit discrimen inter leges, quæ pœnã continent ipso facto, vel ipso iure latam: & eas, quæ pœnam decernũt Iudicis sententia non obtemperantibus inferendam. Respondeo, magnam esse differentiam: nam iuxta leges,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ pœnam continent ipso iure latam, Iudex sententiam pronunciat, qua crimen cõtra legem esse factum declaratur & proinde reum pœnam legis contraxisse: at verò iuxta eas, quæ pœnam statuunt sententia iudicis inferendam, non solùm sententia Iudicis fertur, vt crimen declaretur, sed etiam vt reus condemnetur ad pœnã legis persoluendam. Præterea, iuxta illas leges auctoritate Iudicis declarato crimine, retinetur habitur sententia, & bona nocentis, siue criminosi sibi vendicat fiscus à die cõmissi criminis: ita vt ab ea die bona eius apprehendantur, etiamsi alienata in alios transferint: At vero iuxta has leges sententia fertur, nec tamen à die sceleris admissi retro agitur, sed ab eo tempore vim suam incipit habere, quo est à Iudice pronunciata. Tertiò obijcit Alphõsus id, quod habetur in ca. Cùm secundum, de Hæreticis in Sexto: ibi enim decernitur, vt Hæretici, & rei læsæ maiestatis, & ij, qui contrahunt nuptias incestas à die admissi criminis sint suis bonis priuati, & eo ipso eiusmodi bona sint fisco addicta. Respondeo, ex eo capite solùm inferri eos, quorum bona sunt ipso iure in reipublicæ potestatẽ redacta, & ad Fiscum principis pertinentia, propter crimen contra legem admissum, esse effectos inhabiles à die cõmissi delicti ad bona sua alienanda: non tamen debere in foro conscientiæ ante Iudicis sententiam ea statim fisco tradere. Quod si obijcias, à die patrati criminis ea bona esse iam fisco principis addicta, ergò transierunt in fiscũ tanquam dominum. Respondeo, patum referre, transierint illa bona in dominium fisci an non: qua de re quæstione proximè sequenti dicetur: solùm negamus reum lege compelli ad ea bona reddenda fisco in foro conscientiæ, ante criminis condemnationem, seu potius declarationem. Fatemur quidem esse iam reipublicæ potestati subiecta, & ad fiscum principis pertinere à die facinoris editi, sed hoc solùm a pacto, vt fiscus publicus ius habeat ea capiendi post condemnationem criminis, vbicumque ea deprehenderit à die commissi delicti.

Quarto arguit plurimas esse leges constituentes tanquam pœnam, vt in foro conscientiæ hoc vel illud restituere debeant, qui contra fecerint: multas item esse Ecclesiæ leges, quæ priuant ipso facto, vel ipso iure reos Beneficijs, aut Beneficiorũ fructibus, etiam in ipso foro cõscientiæ ante Iudicis sententiam. Respondemus, nequaquam negare nos, posse leges aliquas Canonicas, vel Ciuiles constitui interponentes pœnam ipso facto, vel iure in foro cõscientiæ persoluendam, differri tamen eas omnes leges, quæ ipso iure, vel facto bonorum publicationem continent, tales esse, vt adigant reos ad sua bona reddenda fisco in foro conscientiæ ante Iudicis sententiam. Fatemur item, si lex aliqua ita pœnam cõstituat, vt verbis exprimat, debere tentes in foro cõscientiæ, vel ante criminis declarationem hoc, aut illud facere, soluere, tradere, restituere, eam pœnam statim esse in foro conscientiæ luendam: nisi tamen lex hoc explicet, negamus reum in foro conscientiæ lege compelli ad pœnam soluendam ante Iudicis sententiam. Quintò, opponit Castrẽsis, nullam esse repugnantiam, si quis sit reus, & nihilominus ipse de se pœnã sumat: nam auctoritate Magistratus, & Iudicis potest reus cõdemnari, vt per seipsũ pœnã persoluat, sustineat, & in se ipse animaduertat: ergò nihil est absurdi, si lex nocentibus pœnam irroget, quam in foro cõscientiæ soluere debeant. Respondeo, non esse ex rei quidem natura repugnãtiam, si idem ipse, qui reus est, pœnam persoluat, & à se exigat, ac sumat, vt idem sit reus, & vindex, negamus tamẽ volutile leges ad hoc nocentes adigere, vt ipsi per se pœnas in foro conscientiæ luant, atque sustineant, antequam Iudicis sententia, vt criminosi declarentur. Ac licet possint leges ad id faciendum fontes adstringere, haud tamen adstringunt, nisi cùm id verbis expresserint. At dubiæ quæstionis est, an cùm quis ob crimen infamis est ipso iure, necessaria sit criminis declaratio, vt repellatur ab officijs, dignitatibus, ordinibus consequendis, à testimonio in iudicio reddendo in causa criminali, ab accusando, à postulando, quibus omnibus leges, & iura infames prohibent. Respondeo, distinguendũ hic esse: nam ad repellendum, & impediẽdum infamem, ne ea bona consequatur, sufficit, vel criminis declaratio, vel propria cõfessio ipsius infamis in iudicio, vel criminis euidentia, vt docere videntur Archidiaconus, & Anchiranus in c. Felicis, de pœnis. in 6. sed ad amittendum & deponendum officium publicum, dignitatem, beneficiũ Ecclesiasticum, quod ante habebat, necessaria est criminis declaratio, vel propria cõfessio in iudicio, nec sufficit delicti euidentia: quia pœnæ, & odia restringuntur.

Secundò Quæritur, An ij, quos ipso iure, vel facto ob delictum lex humana bonorum suorum dominio priuat, eo ipso in foro conscientiæ ante sententiam Iudicis priuati sint dominio, & propietate bonorum? Duæ sunt sententiæ, vna vult eos esse priuatos: quæ sententia communi Canonici, & ciuilis iuris interpretum, & Theologorum consensu recepta est. Sic enim sentiunt Ioannes Andreas, Dominicus, Petrus, Ancharanus, Philippus Francus, & cæteri in cap. Cùm secundum leges: de Hæreticis in Sexto: Ita etiam inter Theologos. Conr. de contra. tract. 1. q. 7. conclu. 2. Cai. 2. 2. q. 62. a. 3. Medi. de reb. restit. q. 8. post rerum dominium. Castren. lib. 2. de lege pœna. ca. 10. & 11. & alij. Quod probant, quia plane in vtroque iure, Ciuili & Canonico statuitur, esse aliqua crimina, ob quæ criminosi ipso iure amittunt suorum bonorum dominium, vt habetur in cap. Cùm secundum leges: de Hæreticis. Secunda opinio tradit, eos non esse suorum bonorum dominio priuatos: quam sententiam tuentur Victo. in relect. de indif. p. 1. nu. 14. Sot. loco citato. Simam tit. 9. citato nu. 228. Archidia. in c. cum secũdum leges, de Hæreti. in 6. & quidam alij. Qui eo vnico argumẽto nituntur, eò quòd pœna legis in foro conscientiæ ante sententiam Iudicis nunquam contrahitur, nisi quando id lege ipsa fuerit expressum. Deindè, si dominio, vel proprietate suorum bonorum carent, ea retinere tuta conscientia non possent, cùm res aliena sit omninò restituenda. Accedit etiam, quòd eorũ bonorum proprietas, & dominium esset penes fiscum, cui ea ob crimen deferuntur, & proindè compelleretur tacita conscientia ad ea reddenda fisco ante vllam criminis condemnationem. Adde his, quod legitur in Lquæsitum est. ff. qui, & à quibus manumissi, quæsitum est an is, qui maiestatis crimine reus est factus, manumittere possit, quoniam antè damnationem dominus est: & in lege: ex iudiciorum. ff. de accusa. dicitur. Ex quo quis maiestatis crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare, aut manumittere eum posse, vbi lex dicit ex bonis suis. Ergò ante condemnationem criminis dominus est bonorum suorum, quamuis lex impediat, quominus ea alienet.

Ad argumenta verò proposita respondemus. Ad primum negantes nullam pœnã legis ipso iure contrahi in foro conscientiæ ante condemnationem criminis: ostendemus enim inferius, aliquas esse leges pœnam sancitẽtes, in quam criminosi, ipso facto, incidunt ante Iudicis sententiam. Ad secundum respondeo, non cõtinuò sequi, vt peccati rei lege compellantur ad bona sua tradenda, aut relinquenda fisco, quamuis ipsi sint suorum bonorum dominio priuati: quoniam vt quæstione proximè sequenti patebit, leges eos deijciunt à dominio bonorum, à possessione verò, & administratione non item. Ad tertium similiter, fatemur penes fiscũ esse dominium bonorum à die commissi criminis; manere tamen penes ipsos reos possessionem, & administrationem: nam leges adimunt quidem dominium, sed non possessionem.

Tertiò Quæritur, An ij, qui ipso iure ob delictum, bonorum dominio priuantur, debeant in foro conscientiæ reddere bona sua fisco ante criminis condemnationem? Tres sunt opiniones, prima docet in vniuersum ad id eos lege cõpelli. Hanc tuetur Alphonsus Castr. lib. 2. de leg. pœna. c. 10. & 11. vbi alios citat, & ante eum Abbas, & quidam alij tum Ciuilis, tum Canonici iuris interpretes. Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoca. donation. nu. 291. sequitur hanc opinionem, & pro ea citat Abbatem, Felinum, Bartholum, Cotestum, & alios. Secunda opinio respondet aut crimen, inquit, est notorium ob euidentiam facti, aut secus. Si primum, nulla est opus declaratione criminis, vt reus adigatur ad sua bona fisco reddenda, sed is statim in foro conscientiæ lege ipsa compellitur ad ea fisco tradenda. Si secundũ, necessaria est delicti declaratio auctoritate Iudicis. Tertia sententia docet generaliter ante condemnationem criminis nullam esse obligationem in foro conscientiæ, qua reus cogatur reddere bona fisco: quæ opinio est cõmunis inter Canonici, & Ciuilis iuris interpretes, Theologos, & Summistas, & hæc est amplectenda. Sot. Cord. Couar. Sil. Tab. Armil. Ange. locis supra citatis hanc sententiam sequuntur. Primò, quia cõsuetudo est optima legum interpres: sed vsu receptum est, vt leges pœnam huiusmodi statuentes in eum sensum accipiantur, vt ipso facto, nocentes dominio bonorum suorum priuentur, non tamen possessione, & administratione. Deindè, quia iuxta iuris regulam, Pœnæ, & odia sunt restringenda, ergò talis pœna legum, benignius, & mitius exponi debet: nimirum ipso iure, vel facto bona sint publicata, & addicta fisco. eò quod dominium, & proprietas eorũ, non autem possessio à die commissi criminis pertineat.

Verum obijcit Castrensis; In cap. Cùm secundum leges, de Hæreticis. in 6. postquam enumerantur leges aliquæ Ciuiles, & Canonicæ, quæ ipso iure irrogant pœnam publicationis bonorum, statim subiungitur: [Fiscus tamen non capiat, aut apprehendat bona, quousque sententia Iudicis in reum sit promulgata] quibus verbis non conceditur, aut permittitur reo possessio bonorum; sed prohibetur fiscus publicus, ea sibi capere, aut vendicare, antequam condemnatio criminis proferatur. Vtraque enim possunt inter se

constare:

constare: & quòd fiscus nequeat capere bona ante sententiam, & quòd reus debeat tacita cõscientia ante criminis condemnationem ea fisco reddere. Respondeo, more esse receptum, vt prædicta eius capitis verba in eum sensum accipiantur, vt nec fiscus bona sibi capiat, & vendicet, ante sententiam Iudicis, nec reus bona sua reddat ante criminis cõdemnationem. Secundò obiicitur, quod in cap. Euidentiam, de Accusationibus dicitur; Euidentia criminis patrati non indiget clamore accusatoris. Ergo cum ob euidentiam facti notorium est crimen, non oportet condemnationem criminis pronunciare. Respondeo, iuxta Glossam in eo capite, Quando crimen est notorium, euidentiam facti haberi vice accusatoris, nimirum, vt Iudex fungens munere, & officio suo, sine vllo alio accusatore, iure possit in iudicio procedere vsque ad sententiam ferendam. Euidentia igitur facti, est vice, & loco accusatoris, non item sententiæ. Sufficit tamen, si reus suum crimen fuerit in iudicio confessus. Medi. de reb. restit. q. 8. post rerum dominium: tunc ius est fisco capiendi bona. Sed quæstionis est dubiæ, an saltem quando leges, siue statuta ob crimen priuant aliquem non bonis; quæ ante in patrimonio suo habebat, sed ijs tantum bonis, quæ ab ipso principe, vel republica habet, debeat criminosus tacita cõscientia ea bona dimittere, & restituere ante vllam criminis declarationem. Verbi gratia, in academiis, religioforum ordinibus, collegiis, ciuitatibus solent esse statuta, vt qui hoc, vel illud delictum admiserit, careat iure eligendi, suffragium ferendi, item eligi nequeat: item officium, dignitatem, administrationem, beneficium amittat, sit priuatus muneribus, quæ accepetit. Sotus sentit: reum ante declarationem delicti restituere, aut dimittere hæc etiam bona non debere: quoniam licet statuta priuata sint, ea interpretari debemus iuxta iuris communis regulas. Item, fundatorum, & legislatorum mentem probabiliter etedere possumus, cum iure communi congruere, ita vt voluerint ius cõmune in hac parte locum habere. Aliorum tamen est opinio reum ante declarationem criminis tacita cõscientia hæc bona dimittere, & restituere debere: quia sunt data ea cõditione, ne hoc aut illud faciamus. Ergo sunt leges conuentionales, nõ pœnales: item, quia potius impediunt, ne acquiramus, quam priuant, & spoliant acquisitis: certè vtraque sententia est probabilis: prima est mitior, & iuri communi magis consentanea: Secunda videtur probabilis.

Quarto Queritur, An sint aliquæ pœnæ legibus constitutæ, quæ ipso facto, & iure contrahantur in foro conscientiæ ante vllam criminis condemnationem? Sot. lib. 1. de iust. q. 6. a. 6. videtur contẽdere nullas esse eiusmodi pœnas, nisi id leges expresserint. Fatetur enim leges, quæ pœnas irrogant his verbis: Qui hoc, aut illud fecerit, ipso iure, vel facto in foro conscientiæ, vel ante vllam sententiam Iudicis, vel criminis condemnationem, hoc, vel illud facere, aut pati, & sustinere debeat, habere vim adigendi criminosos ad pœnas ipsas in foro conscientiæ sustinendas. Concedit item leges, quæ sunt conuentiones, & pacta, compellere in foro conscientiæ eos, qui contra faciunt, ad pœnam quam irrogãt persoluendam. His exceptis, ait Sotus, in vniuersum nulla lege compelli nocentes, ad pœnam in foro conscientiæ perferendam. Alphonsus Castr. lib. 1. de lege pœna. c. 8. & 9. contra, ex multis legibus conatur ostendere, pœnam legis aliquando deberi in foro conscientiæ ante cõdemnationem criminis. Cai. 2. 2. q. 62. a. 1. legis pœnas distinguit: alias dicens in agendo: alias in patiendo consistere: & eas quidem, quæ in patiendo versantur, contrahi in foro conscientiæ ante condemnationem criminis, tales sunt eæ pœnæ, quæ reum cõmodo aliquo, aut iure, emolumento, aut bono priuant, cuiusmodi sunt excommunicatio, suspensio, Interdictum, Irregularitas, infamia, publicatio bonorũ, amissio beneficij, vel fructuũ, eius inhabilitas ad aliquid obtinendum, vel faciẽdum: nam, eo ipso, irritum, & inane censetur, si quid obtinuerit, vel si quid fecerit: hæc enim pœna nõ spoliat reum iure, quod habet, sed impedit, ne ius adquirat. Eas verò, quæ in agendo sunt, pœnas nequaquã debere reos in foro conscientiæ ante criminis condemnationem luere: cuius generis sunt, quæ sequuntur, pœna capitis, amputatio membri, carcer, exilium, mulcta pecuniaria, condemnatio ad triremes, ad meralla, ad bestias, & id genus similes pœnæ: nam ad illas primas, inquit, nõ requiritur actio, vt executioni mandentur: ad has vltimas verò semper est aliqua actio necessaria, vt suum sortiantur effectum. Neque verò in summa, verbo, pœna statutorum, sibi Caietanus adsentitur, vt quidam existimant, vbi docet pœnam lege statutam, licet non debeat aliquis in foro conscientiæ subire, nisi postquam de crimine est à Iudice condemnatus, hoc tamen, inquit, fallit in duobus casibus, in censuris scilicet, & testamentariis pœnis. Hoc ibi Caietanus: quod minimè pugnat cum primo: quoniam, non negat his verbis pœnam legis, quæ nos aliquo iure, vel commodo, & emolumento priuat, contrahi in foro conscientiæ ante condemnationem criminis; Sed solùm docet neminem lege compelli in foro conscientiæ ad perferendam pœnam, hoc est, ad soluendam, vel exigendam, & sumendam à seipso, quo verbo significat loqui se de pœna legis actionem requirente, vt executioni mandetur: quo etiam modo accipi debet, quod ait Glossa in c. Fraternitas 12. quæst. 2. nunquam lege pœnali reos adigi ad pœnam in foro conscientiæ persoluendam.

Quod igitur attinet ad propositam controuersiam, de ea hæc mihi videntur dicenda. Primò, nequaquam esse dubitandum, aliquas pœnas in foro cõscientiæ ipso iure, vel facto contrahi, quicquid Sotus dicat. Nam vt cæteras pœnas omittam, saltem ij, quorum ob crimen, ipso facto, bona publicantur, & fisco principis addicuntur, pœnã aliquam subeũt, quoniam à die sceleris commissi, si bona alienent, & distrahant, non ita ratæ, & firmæ sunt alienationes, vt rescindi nequeãt: nam si postea eorum flagitium condemnetur, siue declaretur sententia Iudicis, omnes alienationes bonorum à die perpetrati facinoris factæ dissolluntur: quæ certè pœna est, eo quòd alienationes ita fiunt, vt rescindi queant, & facinorosi ipsi quodammodo sunt inepti, & inhabiles, aut impediti ad bona sua distrahenda. Secundò, quando sunt leges, quæ secundum conscientiam ante vllam Iudicis sententiam ipso facto, commodo, vel iure, & actione, vel bono aliquo priuant, in foro conscientiæ iuxta probabilem sententiam contrahuntur huiusmodi pœnæ, quales sunt multæ leges Collegiorũ, Academiarum, Religioforum ordinum, Ciuitatũ, populorum, quibus ob delictũ aliqui priuantur suffragio actiuo, vel passiuo, vt vocant, ita vt nec eligere, nec eligi queant. Tales etiã esse solent constitutiones Principum, vel ciuitatum, quibus Magistratus, Iudices, Notarij, tabelliones, & alij id genus publici ministri, ipso iure priuantur muneribus, si quæ acceperint à litigantibus. Mulctæ item leges Ecclesiasticæ quibus Clerici ipso facto, ante criminis condemnationem spoliantur Beneficijs, ministerijs, officijs, honoribus, dignitatibus, aut suorum beneficiorum fructibus: ita vt beneficia ipso iure vacent, & tanquam vacantia imperrari, & conferri queant ante criminis condemnationem, vt suo loco dicam. Nec est, quod Sotus respondeat, omnes huiusmodi leges potius esse conuentiones, quam constitutiones: non enim negari potest eas esse proprie, & simpliciter leges, cum sanciantur à Principe, vel ab eo, qui ius, & potestatem habet condendi legem, & cum vim habeant compellendi conscientias ad id, quod imperant, exequendam. Non est item vlla ratio, cur dicat Sotus non esse proprie, & simpliciter pœnas, sed potius sententias quibus aliqui inepti, & inhabiles reddantur ad aliquid faciendum, aut quibus tanquam obstaculis quibusdam impediuntur. Non enim dubitari potest, quin pœnæ sint, siquidem ob crimen constitutæ in foro conscientiæ persoluuntur. Tertiò, certum mihi esse videtur, multas esse leges, quæ reos ipso iure bonis quibusdam priuant, quam pœnam in foro conscientiæ contrahi puto: quales sunt, quibus ob crimen aliqui ipso iure redduntur infames, & proinde ad multa inepti, & inhabiles: tales etiam sunt, quibus alij, ipso iure, sua bona amittunt, hoc est, dominio, & propietate priuantur, non è possessione deijciuntur: item, & eæ, quibus aliqui efficiuntur inhabiles ad aliquid in posterum accipiendum, acquirendum, impetrandum, faciendum, testandum, contrahendum, & alienandum: nec non, & eæ, quibus ipso iure aliqui impediuntur, ne dominium eorum bonorum sibi acquirant, quæ donantur eis, vel quæ deuoluuntur, deferuntur, vel transferuntur ad eos. Postremò, dubitari non potest, quin possint leges, & constitutiones sanciri, quibus aliquis in foro conscientiæ restituere cogatur, si quid acceperit: quoniam, eo ipso, leges constituisse videntur, vt is sit inhabilis ad acquirendum, quod est sibi donarum, aut retinendum, quod aliquo modo acquisiuit. Item, mulctam pecuniariam in foro conscientiæ soluendam potest constitutio imperare.

Quinto Quæritur, An fructus, siue extantes, siue consumpti bonorum, quæ ipso iure propter crimina fisco principis addicta sunt, ipsi fisco post declaratum crimen debeantur à die commissi delicti, an potius à die litis contestatæ. Duas opiniones iurisconsultorum inuenio, vt referunt Couarru. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 6. & 7. & Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuocan. dona. ver. reuertatur. n. 268. vna affirmat omnes fructus repeti, & capi à fisco, die commissi criminis, & hanc sequuntur Paulus Castrensis, Salicetus, Alexander, Imolensis, Iason, & alij, quos citat, & sequitur Tiraquellus, hanc dicit esse communem Couarruuias. Altera docet solùm ad fiscum pertinere à die litis contestatæ, quam sequuti sunt ij, quos citant Couarruuias, & Tiraquellus. Sed prima est verior.

Sexto Quæritur, An pœna in foro interiori debeatur, & soluenda sit, quando lex pœnalis addiderit ad pœnam contrahendam nullam requiri sententiam, vt habetur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

c.pro humani,de homic. in 6. Respondeo cum Archidiacono in c.pro humani citato : si lex solum addiderit pœnam contrahi ante sententiam,eam non deberi , nisi post sententiam,qua declaretur commissum esse crimen:quoniam eiusmodi leges,& iura intelliguntur sic , nullam requiri sententiam, qua criminosus ad pœnam perferendam damnetur: hanc sententiam Archidiaconi communi consensu, cæteri receperunt, Ioan.Andr.Anchar.Geminia.Francus in illo capite pro humani citato. Silu. assassinus num.5. & Emphyteosis q.2. Angel.pœna q.3. Tabien. & Armil. assassinus, & citant etiam Alexandrum Imolensem.Quid,inquies,si lex pœnalis dixerit, ad pœnam contrahendam nullam requiri sententiam,qua declaretur crimen esse factum, vt habetur in constitutione Pauli 2.ambitiosæ:de reb. Eccl.nõ alien.Siluester, Tabiensis, Armilla sentiunt, tunc pœnam in foro interiori esse soluendam,ante declarationem commissi criminis,quoniam perinde est , ac si lex edixisset , vt criminosus pœnam soluat in foro conscientiæ. Sed Couarru.in cap.citato.§.8.nu. 10.prope finem contra Siluestrum,docet etiam tunc pœnam non esse soluendam,antequam sententia Iudicis declaratum sit delictum. Sotus lib.1 de iust.q.6.a.6. ad finem dubitat , an opinio Silvestri sit vera. Mihi certe verior videtur , quam sententia Couarruuiæ. At conuenit inter omnes,quando lex dixerit pœnam in foro conscientiæ statim debere,eam esse soluendam ante declarationem criminis.

Septimò Quæritur,An si ij,quorum bona ob crimen sunt ipso iure publicata , & fisco addicta, alienent ea ante delicti condemnationem, culpa careant:& an item tatæ sint, & firmæ eiusmodi alienationes? Respondeo, eos non peccare in alienandis suis bonis, quotiescunque alienant ea, ob aliquid comparandum ad vitæ vsus necessarium : nimirum, si id faciant ob alimenta sui,vel suorum conquirenda. Ita Silu.hæresis.1 q.8.versic.vnde donatio.Angel.pœna.q.3.ex Archidia. Ioan.And.Abbate,Bartholo, & alijs. Præterea, si crimen ita est occultum,vt ad forum iudiciale deferri nequeat,non peccant in alienandis suis bonis , quoniam damno neminem afficiunt:non fiscum,qui in bona eorum nondum ius acquisiuit,eum ei non debeantur , nisi post sceleris condemnationem:non emptorem,cui bona sua vendiderunt, cum crimen nunquam possit in foro iudiciali damnari, nisi sententia Iudicis pronunciata : & cum facinus sit omnino occultum, cognosci, & conuinci in Iudicio non potest. Silu. Angel. locis citatis. Item , etiamsi commissum esse delictum in Iudicio probari queat,non peccant huiusmodi rei bona sua vendendo alteriſi eum nullo vnquam incommodo afficiendum curent,nempè si eo animo parati sint, vt emptoris omne damnum,quod fuerit perpessus, alia æquali te compensent,si crimen fuerit in foro iudiciali damnatum:aut si emptorem moneant de periculo, cui sunt eorũ bona exposita: quemadmodum si quis rem furtiuam,quam bona fide emerat,vendat alteri,& eum certiorem faciat de rei venditæ vitio , & conditione,non peccat,eò quòd ipsum non decipit.Silu. & Angel. & alij locis citatis.Præterea,si tales facinorosi bona sua alienent,solùm gratis,& liberaliter donando alteri,aut cum aliis bonis prætio, & æstimatione æqualibus permutando , in eo minimè delinquunt:neque enim fisco damnum inferunt, siquidem rem æqualem sibi acquirunt : nec ei,cui donant, vel cuius cum bonis permutant:nam si postea crimiris conuicti, condemnatique fuerint,donatarius solus hisce bonis spoliabitur,quæ dono acceperat,aut rẽ suam, quam cum alia commutauerat,sibi recuperabit.Silu.& Angel.Adhæc,si huiusmodi alienationes,factæ sint cum onere,vel damno alicuius alterius, peccatum est in bonis alienandis, vt si vendant alteri, vel si dotis aut nuptiarum causa donent:& tunc non est peccatum iniustitiæ contra fiscum, qui ante criminis condemnationem ius in bonis nondum acquisierat , sed contra emptorem,vel alium,cui damni verisimile periculum imminet. Silu.& Angel.& reliqui locis citatis.

Quòd ad secundum,quod quærebatur, attinet:An scilicet valeant alienationes,dicimus vtriusque iuris doctores communi consensu respondere , eas non valere , hoc est nullius esse ponderis,& firmamenti , præsertim quando crimen est læsæ maiestatis,vel hæresis. Quod probant ex l. Quisquis,§. Emancipatio,& l.vltima, C. ad legem Iuliam maiestatis , in quibus decernitur:Si quis crimen læsæ maiestatis incurrerit, omnia bona eius à die crimini admissi publicari, hoc est in reipublicæ,vel principis potestatem redigi,& omnes alienationes bonorum,manumissiones seruorum, emancipationes filiorum rescindi debere. Dicendum itaque est, alienationes ante condemnationem criminis factas , non esse simpliciter ratas,& firmas, eò quod pendent semper ex conditione futura,scilicet ex condemnatione delicti.Si crimen enim commissum esse probarum fuerit,dissoluuntur omnes, obligationes,si autem nunquam probetur , vim suam habent, & nunquam diruuntur.

A

Octauò Quæritur, Quænam bona, & commoda propter crimina publicentur.Respondeo,ex communi sententia Canonici,& ciuilis iuris interpretum, quam habet Simancas de Catholicis institutionibus tit. 9. propter crimen præsertim læsæ maiestatis, & pari ratione propter hæresim, à die commissi delicti publicari ipso iure omnia bona mobilia,immobilia,& se mouentia : iura quoque, & actiones,quæ dicuntur bona incorporalia. Simancas tit.9.n.7.Vnde serui,& ancillæ, animalia cum cæteris bonis fisco deferuntur. Siman.tit.9.nu. 11.imò si aliqua ex contractu conditionali debeantur reis, ad fiscum quoque pertinent subsecuta conditione. & ius ipsum conditionis implendæ ad fiscum transit ; si modò fiscus commodè conditioni parere possit.Siman.tit.9.nu.12.Quare si vxor criminosa sit, omnia eius bona dotalia , & paraphernalia,& donata,& accepta propter nuptias, quæ alicubi dicuntur arrhæ , & omnia lucra , quæ constante matrimonio, alicubi constitutionibus Principum, vel statutis populorum ad vxorem pertinent,publicantur.Siman.tit.9. nu.12.item, si filiusfamilias sit criminosus , publicatur peculium eius Castrense, & quasi Castrense, & aduentitium : quia huiusmodi peculiorum proprietas, & dominium est penes filium familias , non patrem : & proinde publicato peculio aduentitio, non amplius,pater habet vsumfructum,quia statim vsus fructus proprietate consolidatus ad filium criminosum, & propterea ad fiscum spectat , cò quòd maxima capitis diminutione ius patriæ potestatis soluitur , cui consequens est , vt vsus fructus amittatur, cùm proprietate ad filium perueniat. Si pater sit criminosus, omnia eius bona publicantur peculium quoque profectitium, quoniam eius proprietas est penes patrem:licet sit penes filium administratio.ita quoq; publicatis bonis mariti,publicatur omnia,quorũ dominium,& proprietas est penes ipsum:hæc omnia Siman.tit.9.nu.12.

B

Ex his perspicitur,quæna bona penes reũ criminis inuenta non publicentur;publicatis enim viri boni,dos integra restituitur vxori:bona itẽ paraphernalia , & cætera quorũ proprietas,& dominiũ est vxoris:cuiusmodi sunt accepta propter nuptias,& pars lucrorum constante matrimonio acquisita,& dona accepta ab alijs, præterquam à viro Siman.tit.9. n.67.& sequent. Item patre familias criminoso deprehenso vsusfructus,quem habet in bonis filij aduentitijs, non publicatur;quia ea filius sui iuris efficiatur,consequens est, vt vsus fructus ad eum cum proprietate pertineat. Publicatis bonis filij familias,nõ publicatur portio illa legitima,quæ ipsi post patris obitũ deberur:nec publicatur item peculium profectitium,quia eius proprietas pertinet ad patrẽ. Præterea generaliter publicatis facinorosi bonis,nõ publicantur bona futura,hoc est quæ postea acquiruntur , sed tantùm ea, quæ ipse reus criminis habet,cùm delicti damnatur.Vnde iura conditionalia ex vltima voluntate pẽdentia, si cõditio impleta fuerit post condemnationem criminis,ad fiscum non transeunt, ipsa quoque debita non publicantur.Iré siquid alienum repetiatur inter nocẽtis bona, vtpote depositum,commodatum, conductum ,pignori datum,id omne domino restitui debet. Vnde creditoribus criminosi, qui ante crimen erant , debet fiscus satisfacere ex bonis publicatis:nam id bonorum cuiusque esse intelligitur,quod deducto ære alieno superest.Quæres,quid si Titius pecuniam mutuã dederit Caio criminoso occulto ante criminis condemnationẽ,an eiusmodi mutuum pertineat ad fiscum? Respondeo , si mutuum dederit ad eius inopiam subleuandam,non publicatur.Item si criminis reus pecuniam mutuũ acceptam conuerterit in rem aliquam,vt si horreum necessarium,vel quippiam simile ædificauerit;si aliquid iamiam ruiturum refecerit;si oliueta penè absumpta renouauerit;si vites propagauerit : arbusta coluerit, seminaria fecerit,flumina congestis aggeribus auerterit, aut si in valetudinem suam vel familiæ,aut in fundus suum,& suorum impenderit,tantundem debet restituere. Idem iuris est,quando pecunia mutua accepta in res necessarias,aut vtiles versa fuerit,quamuis postea res ipsæ casu perierint. Exempli causa,si Titius reus frumentum mutuum accepit ad familiam alendam, & id in horreo positum periit, tantundem est restituendum. Similiter ex pecunia mutua accepta seruum necessarium, aut equum emerit , & postea seruus decessit, vel equus interiit , tantundem is,qui mutuum dedit,recuperare debet.Deinde quæres:Quid si criminosus occultus ante condemnationem sceleris vendiderit aliquid, an fiscus post criminis condemnationem debeat emptori pretium restituere? Respondeo,ex communi sententia Ciuilis , & Canonici Iuris interpretũ;pretium emptori non esse reddẽdum, quia res vendita est ea conditione,vt venditio rescindi possit à fisco. Nec refert,si bona fide emptor cũ reo ipso contraxerit, quoniam rem vitium habentem emit,perinde ac is,qui bona fide rem furtiuam pretio cõparauit. Si tamen pretium ab emptore solutum , vel aliud loco pretij esset in bonis ipsius nocentis,id restitui debet emptori,vt docent Ioann. Andr.Archidi. Dom.Petrus,Ancharanus,Philippus in c.cum secundum leges.de Hæret.in Sexto.Idem iuris est,si non totum pretium, sed pars eius in bonis criminosi sit: ea sine dubio est emptori reddendamam quod iuris est de toto,est quoque de parte. Si roges. An quando à lege , vel canone pœna constituta est in criminosum,vt ipso facto sua bona amittat , iure queat post obitum criminosi delictum in iudicio cognosci , & tractari, vt bona ipsius fisceus capiat,non hæredes? Respondeo, posse, vt ait Glossa communi consensu tecepta in l. 3. §. quod autem. ff. quod quisque iuris. Hanc esse communẽ sententiam testatur Bona.in epist.pa.2.c.6.§.8.n.6.vnde c.accusatus.§. penul.de hæret.in c.6.& c.2.de præscription.in 6.hæreticus potest post mortem condemnati , & bona eius , quæ ad hæredes deuenerant , possunt fisco addici. Si rursus inquiras , an bona criminosi possit iure præscriptionis hæres vsu capere contra fiscum ? Respondeo posse , vt docet Couarruuias loco citato communem sententiam sequutus. Vnde hæredes hæretici,si quadraginta annis possederint bona ipsius post mortem eius , ignorantes eum fuisse hæreticum , vsucapiunt ea bona,nec possunt à fisco vexari c. de præscrip.§. si post mortem.Secus est, si sciuerint eum fuisse hæreticum , tunc enim hæredes nullo tempore vsucapiunt, vt habetur in eodem capite.Addit tamen Couarruuias,bona alterius criminosi posse hæredem legitimo tempore vsucapere,etiam cum mala fide, hoc est, etiam si nouerit eum fuisse criminosum , sed de hoc alias dicam.

C

D

Aliæ quæstiones ad eandem rem pertinentes diluuntur. CAP. VIII.

PRimùm Quæritur,an peccet Titius,qui sciens Caio reo læsæ maiestatis, vel Hæretico occulto,donatione,vel testamento relinquit aliquid ex suis bonis?Respondeo,nõ peccare, si bonâ fide per ignorantiam donauerit , vel reliquerit. Item, si aliquid donet ob egestatem Caij , nullum est peccatum : si tamen nulla sit Caij inopia , & certò sciat criminis Caium esse condemnandum tanquam criminosum ipso iure bonis priuatum , peccatum est : siquidem donat ei , quem nouit esse criminosum,& sunt donata ad fiscum deuoluenda: huiusmodi enim criminosi , & sunt ipso iure suorum bonorum dominio priuati , & affecti inhabiles ad aliquid acquirendum. Quare Titius à die commissi criminis nullius rei sibi donatæ,vel testamento relictæ dominium potest acquirere.Post criminis verò declarationem, id,quod testamento habet acceptum , pertinet in foro conscientiæ ad legitimos hæredes eius,qui ipsi legauit : quod verò donatione accepit, debet quoque,vt sit tuta conscientia, restituere ei, qui donauit,vel eius hæredibus.Hæc autem intelliguntur , quando is, qui donauit,vel testamento reliquit,bona fide id fecerit, erminis prorsus ignarus:nam si scienter criminoso donauerit, vel testamento legauerit , fisco deferuntur bona eo modo accepta.Ratio vtriusque est:quia si bona fide donata fuerint, vel relicta:cum donatarius , aut legatarius capax eorum non sit,consequens est,vt eo ipso, redeant ad donantem , qui per ignorantiam donauit,vel reliquit.Si verò scientes data, relictaue fuerint,ij,qui donarunt,ob culpam,suis bonis donatis, vel testamento relictis meritò spoliantur.

Secundò Quæritur , An quando quis ob crimen est ipso iure priuatus administratione publica,beneficio,munere , & officio, quo fungitur , valeant acta eius ante criminis declarationem , quando crimen eius ita populum latet , vt communi errore populus teneatur,aut maior pars eius? Respondeo:Licet quidam dixerint nõ valere:verius tamẽ est omnia vi publicæ administrationis , aut muneris, & communis erroris esse firma , & rata , donec crimen sententia Iudicis declaretur, vel omnibus innotescat. Et proinde si sit Magistratus,valent sententiæ pronunciatæ ,si Tabellio,vel Notarius, instrumenta confecta: Si procurator publicus , valent negotia ab eo gesta.Ita Silvest.verbo Hæresis 1.quæst.8.§. Tertia pœna,ad finem.Angelus.Pœna. quæst.3. & Glossin Authentica,de Tabellionibus vers. Documentis. Atque id ratio ipsa persuadet : quoniam quamuis ob crimen , ipso iure amiserit dominium , vel quasi dominium , titulum,aut ius,quod habet, retinet tamen ante condemnationem , vel euidentiam criminis iuris ipsius administrationem, quæ in agendo consistit. Et in l. Barbarius , ff. de offic. Prætoris rata censentur, quæ facta sunt ab eo , qui Prætor non erat , publicè tamen Prætor habebatur : nam omnia acta publica propter vtilitatem eorum , qui apud eum egerunt communi errore bona fide ducti, vt firma , & rata habentur: nunc enim respublica, Princeps, & Ecclesia ob communem plebis errorem iurisdictionem dare videtur,ne communis pax, & tranquillitas ciuium perturbetur.Secus est,quando crimen est per euidentiã

A

facti,vel propriam nocentis confessionem in iudicio notorium. Secus etiam est in ijs,qui eius crimen, & pœnam nouerunt:& iuxta hoc intelligitur , quod constituit Gregorius. 6.in cu.dudum.1.de electio. & tradit Glossa in eo capite,ver. deceptæ.Secus etiam est in iis, qui secundum leges, vel Canones intrusi dicuntur in beneficium, officium, dignitatem, vel administrationem, hoc est in ijs , qui sine vlla iuperioris auctoritate officium habent Abbas in c.nihil.de elect.Angel. Confessio.4.nu.12.Rosel.Confessio.5.nu.41. Silu. Confessor. 1.q.19.

Tertiò Quæritur , An si Clericus sit ob crimen ipso iure beneficio Ecclesiastico priuatus possit tuta conscientia illud retinere ante condemnationem criminis:cum lex dicat ipso facto priuamus, vel ipso iure sit priuatus Beneficio. Respondeo,eum posse,donec deliquisse in iudicio declaratum fuerit, nisi ipsa lex expresserit , vt ipso facto , vel iure debeat in foro conscientiæ beneficium deponere:vel nisi lex sic habeat vt ipso facto,ante quamlibet criminis declarationem debeat Beneficium dimittere. Sic Silvester , Angelus, Tabiensis,Armilla locis supra citatis. Et ratio id conuincit, quia quamuis Clericus,ipso facto,dominium,vel quasi dominium, hoc est titulum beneficij perdiderit ; non tamen administrationem eius,& possessionem.Ex quo deducitur, si eiusmodi Clericus sit parochus, & crimen eius occultum quoque sit, valere acta eius:ergò si pœnitentium confessiones excipiat, tatæ sunt & firmæ,tum confessiones,tum absolutiones peccatorum. Si sit Canonicus,& suffragium ferat in ipso Canonicorum Collegio,valet eius suffragium ob communem populi, vel Collegij errorem. Idem iuris est, si quis ob delictum sit ipso iure priuatus Collegio, municipio, ciuitate, ante condemnationem criminis, in foro conscientiæ non cogitur Collegium relinquere,municipium, vel ciuitatem, donec sententia iudicis inde excludatur, & ejiciatur : quoniam licet sit ipso facto iure Collegij, vel municipij priuatus ; non tamen è possessione deijcitur; non enim præcipit lex, aut canon,vt in se ipse animaduertat,& pœnam à se sumat.Si tamen quæras,an Clericus ob crimen ali quod , vel factum ipso iure priuatus beneficij fructus faciat suos ? Quidam aiunt sibi tum fructus acquirere,eò quod possessio bonæ fidei sine vero titulo dat fructus possessori. Dicendum tamen arbitror , eum fructus non facere suos,vt alibi fusius disputabo : nam fructus beneficiorum sine titulo non acquiruntur, & sicut hoc locum habet; quum initio titulus non acquiritur ; ita etiam vim habet, cum ob crimen , vel ob factum titulus ad non titulum reducitur. Et quando Clericus , ipso iure,ob crimen, vel ob factum est beneficio priuatus , eius beneficia tanquam vacantia impetrari , & conferri alteri possunt ante criminis condemnationem ; beneficiario , qui non amplius iure , sed facto tantùm possidet, non vocato : quamuis possessio alteri dari nequeat, eo, qui facto possidet,non vocato, capitu.licet Episcopus, de præbdis 6. At verò sæpe fructus ipsos etiam iure conscientiæ debet restituere, quando ob factum aliquod, ipso iure , Clericus est beneficio priuatus , vt quando beneficiarius vxorem ducit,quando Episcopus creatur,quando parochus instituris intra annum ad sacerdotium non promouetur,quando beneficiarius religionis professionem emittit : quando aliud beneficium Ecclesiasticum obtinet, quod simul cum primo possidere iure non potest.in his casibus no solum fructus restituere debet,sed etiam beneficium ipsum deponere ante vllã iudicis sententiam , quoniam non priuatur ipso beneficio ob eiusmodi pœnam , sed ob ipsum factum,& beneficium consequutus est ea tacita conditione, ne aliquid illorum, quæ dixi faceret;ergo non est opus iudicis sententia,vt dicam infernis.

B

C

Quartò Quæritur, An post condemnatum sententia Iudicis crimen,Reus statim debeat in foro conscientiæ sua bona fisco reddere,aut beneficium,& administrationem publicam deponere?Duæ sunt opiniones.Prima docet eum ad id faciendum confessim in foro conscientiæ lege compelli. Sic Abbas,& Felinus, & quidam alij in cap. 1. de constitutionibus.Secunda verò sententia dicit in foro conscientiæ id nequaquam eum facere debere , quousque fiscus eius bona sibi capiat,& vendicet , sed soluum iure compelli ad parendum sententiæ Iudicis,& ministris sententiam exequentibus: his enim obsistere non potest. Ita Couarruuias de Matrimonio part.2.cap.6.§.8.nu.10.vbi etiat Adrianum, Cajetanum,& Decium : atque hæc sententia probabilior mihi videtur, quoniam non condemnatur reus , vt bona sua fisco per se ipse tradat,aut Beneficium dimittat,vel se se administratione publica abdicet:sed solùm sententia fertur,qua declaratur,eum in crimen incidisse,& proinde in pœnã legis ipso iure constitutam ac statim fiscus ius acquirit,vt sibi eius bona vendicet,& continuò ea omnia capit, & omnes alienationes à delinquente factas rescindit:& Respublica similiter confestim

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistratum publica administratione priuat, & Ordinarius Ecclesiæ Antistes Clerico condemnato Beneficium adimit, & alteri confert, & quamlibet Beneficij renunciationem à die commissi criminis dissoluit: & hoc ipso, reus huiusmodi pœnas debet in foro conscientiæ sustinere. Et sciendum est, quando post criminis condemnationem fiscus bona sibi tradenda curat, reum in foro conscientiæ compelli ad ea reddenda, ita vt nihil sibi retinere queat, nihil possit alteri dare. Immò ea bona repetente fisco, quicunque alius ea possideat, occultare tuta conscientia nequit, sed debet in foro conscientiæ fisco reddere.

Quinto Quæritur, An si eiusmodi reus, cuius bona sunt ipso iure publicata, legitimè à Iudice de crimine rogetur, & id denegauerit, vel celauerit, ratione cuius liberatur à condemnatione criminis, compellendus sit in foro conscientiæ ad eam pœnam soluendam, quam solueret, si crimen esset confessus? Duas inuenio opiniones. Vna docet eum esse ad id compellendum. Sic Sotus lib. 1. de Iustitia. q. 6. a. 6. post concl. 4. vers. vnū, hic autē adnotato. Quod probat primo, quia occultando, vel inficiando crimen, impedit sententiā, qua condemnaretur alioqui ad pœnam luendā: Sed qui impedit alterum, ne rem consequantur in foro cōscientiæ cogitur eā restituere, cui debet. Deinde talis reus denegando crimen, de quo legitimè rogatur à Iudice, peccat contra officium suum, quoniā sicut testis legitimè interrogatus ratione sui muneris & officij, & iustitiæ lege cogitur testificari; sic reus legitimè rogatus, debet veritatē confiteri; ergo nisi eā cōfiteatur contra iustitiā delinquit. Item quicunque cōtra fas, & ius omne, est causa damni alteri illati, debet in foro conscientiæ id resarcire; sed eiusmodi reus contra leges & iura, est causa, ne fiscus, vel alius, cui ipso iure sunt bona addicta, ea sibi capiat, & vendicet; ergo debet in foro conscientiæ restituere fisco, vel alteri, ad quam bona ipso iure pertinent. Præterea, nisi Iudex iuxta allegata, & probata in iudicio sontem condemnaret ad pœnam legis sustinendam, deberet in foro conscientiæ eam pœnam soluere; ergo pari ratione reus, qui crimen celat, & denegat, ad pœnam luendam lege compellitur, idem cum Soto quidam alij senserunt.

Molin. de Iust. tract. 2. disput. 25. propè p. uem.

Altera opinio negat cogi reum in foro conscientiæ id facere; eo tamen animo esse debere, vt si iterum legitimè rogetur, vere, & ingenue se deliquisse fateatur; alioqui nisi ita affectus sit, à peccatis absolui in foro cōscientiæ nequaquam potest. Sic Nau. in man. cap. 23. n. 51. Sic etiam Salon. 2. 2. q. 62. art. 3. contr. 2. Rationes huius opinionis sunt hæ: Primò, quia pœna nunquam in foro conscientiæ debetur, quousque Iudicis sententia condemnetur crimen. Deindè quoniam fiscus ante delicti condemnationem non habet ius acquisitum in criminosi bonis: ergo donec reus criminis dānetur, nihil ipse fisco in foro conscientiæ debet. Animaduertēdum est, in Iure, pœnā à damno distingui, ita vt damnū in foro conscientiæ restitui debeat ante iudicis sententiam. Pœna verò non nisi post criminis declarationem debetur. Exēpli gratia. Est lege Principis constitutū, vt qui in vrbem certas merces inuexerit, vendiderit in foro, vel per certa loca transtulerit, certam soluat pensionem, alioqui ipso iure amittat merces, vel quadrupli pœna teneatur. Titius legi. imē rogatus merces occultans lege cōpellitur in foro conscientiæ ad soluendam Principi pēsionem, quia est tributi genus lege debitum: & Titius occultans impedit iniquè, ne Princeps pensionem sibi debitā acquirat. & proinde damno eum afficit; quod verò quadruplū soluere cogatur, pœna est, non damnum. Præsens autem controuersia non est de damno resarciendo, & compēsando, sed de pœna soluēda, de qua inter omnes conuenit; quandocunque lex pœnam continet ferendam à Iudice, reum legitimè rogatum, & se deliquisse diffitentem, non adigi in foro conscientiæ ad eā pœnam luendam, sed debere esse eo animo, vt si iterum interrogetur à Iudice legitimè, suum crimen aperiat, & fateatur. Nam cum lex ipso facto, vel iure pœnam non irroget, sed eam Iudicis officio inferendam decernat; consequens, est vt eiusmodi pœna nunquam in foro conscientiæ debeatur, nisi reus sit criminis condemnatus. Verbi causa, est pœna legis à Iudice imponenda, vt quicunque certum delictum fecerit relegetur, vel ad quadruplum persoluendum condemnetur, vel officio, vel dignitate, vel beneficio Ecclesiastico, vel his, aut illis bonis spolietur si Titius deliquerit, & legitimè rogatus à Iudice se peccasse negauerit, non eo ipso in foro cōscientiæ debet in exilium ire, vel quadruplum soluere, aut officium vel beneficium dimittere, aut bona reddere, antequam delicti cōdemnatus fit. Hoc Nau. in man. c. 23. n. 51.

Tota igitur quæstio est de pœna, quam in delinquentes lex ipso iure, vel facto constituit. De qua itidem probabilius mihi videtur: Si reus legitimè interrogatus crimen occultauerit, aut denegauerit, eum non compellendum in foro conscientiæ ad eam pœnam soluendam: quoniam in vniuersum mihi verius apparet, nunquam pœnā in foro conscientiæ deberi, donec reus sceleris condemnetur sita Nauarrus.

Ad Soti verò argumēta respondeo. Ad primum, non eandem esse rationem de eo, qui impedit alterum, ne rem aliquam assequatur, quæ est de eo se deliquisse neganti: nam is, qui impedit, cōtra iustitiam delinquit, & damno alterum afficit; reus verò, priùs quàm damnetur pœnam soluere nullo iure compellitur. Pœna enim propriè, vt iam probauimus, damnum non est: & post criminis cōdemnationem, tantùm debetur. Ad secundum respondeo, etiam testem, si nocentis crimen occultet, nulla lege compelli ad luendam, siue damdam pœnam; ad quam reus ipse damnaretur, debere tamen in foro conscientiæ in integrum refundere, si alterum damno affecerit. Sic etiam reus se peccasse negans, debet in foro conscientiæ damna reficere, si quempiam læserit; non tamen eam pœnam subire, ad quam damnaretur, si crimem detegeret. Ad tertium respondeo, pœnam non esse damnum, & proinde non est idem iuris de pœna, quod est de damno. Obijcies, Reus crimen occultans contra iustitiam delinquit, & propterea quòd crimen denegat, ad pœnam legis luendam non damnatur; ergò debet in foro conscientiæ eam persoluere; sicut si testis delictum infiteretur, aut celaret, hoc ipso contra Ius delinqueret. Respondeo, tum testem, tum reum in crimine occultando contra officium suum, & ius ipsum peccatesita vt, & ipse testis, & reus sententiam suam reuocare in foro conscientiæ debeat; & proinde eo animo eos esse oportet, vt quandocunque iterum legitimè rogentur, crimen patefaciant, & fateantur ingenuè. Quæres, an lege compellantur ad id, quod dixerunt, statim reuocandum? Respondeo, minimè: nisi ad deuitandum damnum alterius, quod probabiliter ereditur sequuturum. Iudicis enim est eos non semel tantum, aut iterum interrogare, sed sæpius, quòd si iudex eos non amplius interroget, ipsi imputandum est, non resti, aut reo. Ad quartum respondeo, idem quoque iuris esse de Iudice, qui si iuxta allegata, & probata reum minimè condemnet, debet in foro conscientiæ, quicquid damni est consecutum, resarcire; non tamen pœnam legis perferre, ad quam reus condamnaretur, si, vt deberet, legitimam, vellet sententiam ferre.

Sexto Quæritur, An qui contra legem peccant condemnari queant, vt ipsi à seipsis legis pœnam repetant, ac sumant? Sotus lib. 1. de iust. q. 6. artic. 6. probare contendit esse contra rectam rationem, vt idem sit reus, & vindex. Alphonsus Castrensis contra lib. 2. de lege pœna. ca. 10. & 11. multis conatur ostendere id nequaquam cum ratione pugnare. Breuiter dicendum existimo, nullam esse ex rei natura repugnantiam, si reus condemnetur ad pœnam, qua ipse in seipsum animaduertat, & quam sumat de se, prout meretur eius delictum; quamuis id esset in multis alioqui durum, & graue onus. Si pœnæ itaque fuerint de morte subeunda, aut de membro aliquo corporis amputando, reus condemnari nequit, ad mortem sibi ipsi inferendam, vel ad membrum sibi aliquod abscindendum: esset enim huiusmodi lex haud dubiè tyrannica, & iniqua, & propterea nemo ea teneretur. Quæres, Quid si quispiam damnetur ad scindendum sibi venam, & sanguinem eliciendum, vt sic sensim, ac paulatim (vti de Seneca ferunt) intereat: Respondeo, meo quidem iudicio id genus pœnæ esse iniquum, & barbaricæ immanitati proximum. Nec aliter videtur sentiendū esse de lege, aut sententia; qua quispiam condemnaretur ad venenum sponte, ac per se epotādum. Quod si pœnæ fuerint de pecunijs, aut alijs id genus bonis soluēdis; lex potest ita pœnam ipso facto irrogare, vt reus ad eā soluendam in foro conscientiæ compellatur, nihil enim in hoc cum recta ratione pugnare videtur. Si autem pœnæ sint corporales quidem, at non tales tamen, quæ vel mortem adferant, vel membrum amputent, sed quæ dolore tantùm corpus afficiāt, potest quoque lex constituere, vt reus eas debeat in foro conscientiæ sustinere. Huius generis sunt in primis pœnæ verberū, ieiuniorum, vigiliarum, peregrinationis, carceris, quibus corpus maceramus, sensus coercemus, vel aliquid aliud simile perferimus. Postremò, sunt aliæ pœnæ, quæ quamuis in agendo consistant, vsu tamen ita sunt receptæ, vt ipse reus saltem post condemnationem criminis, & postquam fuerit damnatus ad pœnas, eas persoluere debeat; quales sunt pœnæ, quibus quis condemnatur, vt partem relinquat, exulet, certo loco commoretur, & habitet; atque huiusmodi pœnas etiam lex ita potest imponere, vt ipso iure antequam crimen condemnetur, debeat reus ipse persoluere: nō igitur omninò cum ratione pugnat, vt idem, qui est reus, sit etiam in seipso pœnæ vltor, & vindex, vt docet Couar. in epito. p. 2. c. 6. §. 8. nu. 10.

Septimò Quæritur, An pœna mutuo consensu contrahentium constituta debeatur in foro conscientiæ, antequam

quam petatur? Sciendum est, eos qui contrahunt, conuenire inter se aliquando, vt si alter eorum à contractu recesserit, aut in ipso contractu quippiam deliquerit; certam pœnam soluere debeat. Quæstio igitur est, an talis pœna in foro cōscientiæ soluenda sit, antequam ab altero contrahente petatur? Duplex est opinio, prima est dicentium, eam deberi in in foro conscientiæ, etiamsi nunquam petatur, quæ opinio fuit Anchar. in capit. possessor. de regulis iuris, in 6. quæst. 1. Felinj in capitu. 1. de const. it. nume. 43. Dec. in capit. primo, de constitut. numer. 12. eo argumento munita, quod huiusmodi pœna non est lege imposita, sed contrahentium spontaneo consensu, & potest quisque se alteri obligare: ob id enim solet hæc pœna conuentionalis appellari, non legalis, eo quòd ex conuentione contrahentium constituitur. Item, si quis certum aliquid testamento alteri reliquit ea conditione, vt hoc, aut illud efficiat, sin minus, legatum ex testamento acceptum amittat, vim habet in foro conscientiæ, cùm mortuus pœnam amplius exigere, & sumere à socio superstite nequeat. Altera opinio tradit in foro conscientiæ non deberi, quousque petatur: quod docuerunt Coua. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. num. 11. & citat. Corn. & Rebuff. sic etiam Nau. in man. c. 3. num. 67. Probant, quoniam contrahentes tacitè consentiunt, vt pœna statim atque petita fuerit, debeatur in foro conscientiæ. Sin minus, ne debeatur: & proinde sibi quisque imputare debet, qui cùm habeat ius pœnam repetendi, non repetit. Hæc opinio ad veritatem magis accedit, vtpote benignior, & mitior: & pœnæ, & odia restringenda sunt.

Potrò animaduertendum est, non esse eandem rationem de donationibus, vt si patronus liberto donet omnia bona sua, vel bonorum partem, eo quòd se filios non habiturum crediderit, suscepto filio libertus lege compellitur ea bona patrono reddere. l. si vnquā. C. de reuoc. donationib. nō enim id lex præcipit, vt pœnā, sed quia probabiliter putatur patronus ea conditione tacita donasse, vt ait Couarr. de matrim p. 2. c. 6. §. 8. num. 17. Quid si quis omnia bona sua extraneo donauerit, eò quòd putet filios se non suscepturum? Respondeo reuocari donationem item etiam tacita conscientia, quia probabiliter creditur facta donatio, ea cōditione, si qui donauit, filios non susciperet, ergo filiis susceptis locum donatio non habet. Quid si aliquis donauerit, & donatio reuocatur ob ingrati animi crimen à donatario commissum, iuxta id, quod habetur c. vlti. de dona. & l. 1. C. de reuo. dona. an tuta conscientia donatarius ingratus possit bona accepta retinere, si ea donator non repetat. Couar. loco citato respondet, forte retinere tutò posse. Probabilius oppositum iudico: idē iuris est de votis, quæ vocantur pœnalia. Verbi causa, vouet Titius, aut iurat, si amplius luserit, aut si in hac, vel illa re peccauerit, se daturum certam pecuniæ quantitatem pauperibus; eiusmodi pœna in foro conscientiæ debetur statim, vt votum, aut iusurandum fuerit violatum: nam votum sit Deo, & ipsi est gratum, & acceptum: quo fit, vt si non seruetur, Deus confestim velit, vt pœnam constitutam persoluat voti contemptor. Præterea, pœna in testamētis adiecta, in foro conscientiæ absque mora debetur, quoniam in huiusmodi pœnis, inest tacita testatoris voluntas, vt si id, quod vult, non impleatur, hæres vel legatarius hæreditatem, vel legatum penitus amittat, & cum testator decesserit, pœnā amplius, repetere nō potest: ergo cum bona sua testamēto relinquit ea conditione, vt hoc, aut illud faciat hæres, aut legatarius, sin minus, relicta bona amittat, tacitè hæredem, vel legatarium sibi obligasse videtur, ita vt pœnā in foro conscientiæ persere debeat: vt cùm marius relinquit suorum bonorum vsumfructum vxori, si alteri non nupserit, aut si castè vixerit. Nauar. in manu. c. 23. n. 61. Sot. lib. 1. de iust. q. 6. artic. 6. Couar. loco citato, Caie. in summ. pœna. itēij, qui ad certum Collegium admittuntur, solent promittere se hoc, aut illud facturos: sin minus, Collegio tantundem soluturos, quantum in ipsorum alimenta Collegium impenderit post fidem, & promissionem violatam. Quæritur iam an huiusmodi bona in foro conscientiæ debeantur, si ea Collegium non petat? Ratio quæstionis est, quia cū quis aliquid alteri promittit ei, fiuam fidem obstringit: Sed fidei datæ violatio est per se peccatum. Præterea Collegium ea conditione collegam admittit, & alit suis sumptibus: sed datum ob conditionem, vel causam, ea subsecuta repetitur. His tamen nihil obstantibus, probabile quibusdam videtur eiusmodi pœnam in foro conscientiæ non deberi, nisi à Collegio petatur, quoniam de hac idem iuris esse videtur, quod est de pœnis contrahentium consensu constitutis: quare promissio eius, qui in Collegium cooptatur, eatenus vim habet in foro conscientiæ, quatenus pœna petitur: quod si Collegium pœnam non petat, fibi imputet, atque eo ipso iure suo cedere, & pœnam, quam alioqui repetere posset, remittere, & condonare probabiliter creditur. Alijs tamen verius apparet iure conscientiæ hanc pœnam statim deberi, & esse soluendam, quia videtur fuisse mens fundatoris, vt statim deberetur: & lex potius conuentionalis, quàm pœnalis est: & idem iuris est in statuto, si dicamus hoc, vel illud perpetuam fecerit, Collegium amittat: vel Collegij fructibus, sumptibus, vel alimēnis careat. Sic illi. Vtraq; opinio est probabilis. Prima benignior, & mitior est. Secunda videtur probabilis, sed rigidior, & severior, fortassis fundamentorum menti, & voluntati magis consentanea.

Quibus modis dignosci queat lex continens pœnam ipso iure latam, & ea, quæ continet pœnam sententia Iudicis ferendam.

Cap. XI.

HAnc controuersiam fusiùs tractarunt Felinus in c. Rodulphus, de rescriptis, §. qui incipit, Vltimo, Andreas Tiraquellus in l. si vnquam, C. de reuocādis donationibus in ver. reuertatur. à. n. 1. c. vsque ad n. 165. Alphonsus Castro lib. 1. de lege pœnali cap. 5. & 6. Vt dilucide, & explicatè cognoscatur lex continēs pœnam ipso iure, vel facto latam, sunt certæ quædam regulæ tradendæ, atq; obseruandæ. Prima sit: Quando lex ita sancitur: Qui hoc, vel illud fecerit, in hoc, vel illam pœnam incurrat sine vlla alia sententia Iudicis, vel ita, Ipso facto, vel ipso iure pœnam contrahat vel sic: Hoc vel illud in foro conscientiæ soluere debeat: Lex est pœnam continens ipso iure latam, cuiusmodi sunt mulctæ pœniæ in iure Canonico constitutæ, vt in Extrauagante cōstitutione. ambitiosè, de rebus Ecclesiæ non alienādis, & in cap. licet canon, & cap. commissa. de electione, in 6. & in Extrauaganti. execrabilis, Ioannis 22. & c. de multam. de præb. c. pro humani. de homici. in c. Felicis, de pœnis eo lib. in Extrauaganti Pauli. 2. quæ incipit, Cum detestabile, & habetur, inter communes de Simonia: & alicubi extant Regiæ constitutiones, statuta ciuitatum, & populorum, quibus cauetur, ne is, qui sunt Regi, vel Principi à secretis, aut à Consilijs, munera à quoquam accipiant: alioqui debeant in foro conscientiæ quicquid muneris acceperint, restituere. Ne itidem Iudices, Notarij, Tabelliones aliquid vltra stipendia sibi debita accipiant à litigātibus: alioqui debeant accepta in foro conscientiæ reddere. Eadem ratio est, quando lex his verbis pœnam constituit: nullus reum absoluat quousque soluerit pœnam lege sancitam.

Secunda Regula sit: Quando lex in pœna irroganda vtitur verbis præsentis temporis, quibus vti solet Iudex, cùm sententiam pronunciat reum ad pœnam condemnans; continet pœnam ipso iure latam. Vt si lex ita feratur: Aliter facientes excommunico, anathematizo, suspendo, interdico, relego, condemno, primo. Itē, si post huiusmodi verba: Declaro, Decerno, Definio, Iudico, Volo, Denuncio sequatur verbum præsentis, aut præteriti temporis pœnam significans. Verbi gratia. Aliter facientem declaro esse excommunicatum, suspensum, vel in excommunicationem, aut suspensionem incurrere, esse priuatum dominio bonorum, vel beneficio, vel administratione, aut amittere beneficium, dominium bonorum, vel administrationem: Aut esse infamem, vel ad hęc, vel illa inhabilem & ineptum: Aut carere iure suffragium ferendi, vel eligendi. Similiter si lex dicat, Denuncietis, aliter facientes esse excommunicatos, suspensos, priuatos, depositos, inhabiles, vel infames.

Tertia Regula sit, hæc verba: Sit irritū, & inane, vel, careat viribus, aut vires non habeat: item, Non valeat, vel ipso iure non valebit: vel, Nihil agitur, vel agerur: item, nō teneat, vel, nullum sit factum: item, Non possit, aut, Non potest: pœnam significant ipso iure latam. Et parum aut nihil refert prædicta verba singula per se ponantur, an duo, triue coniuncta, aut simul cum aduerbijs vniuersitatem, & negationem significantibus: vt si dicatur: Omninò, prorsus, penitus non valeat. Idem iuris continent nomina quædam vim, & potestatem negantia, Vt si lex dicat, sit incligibilis, intestabilis: nam perinde, est ac si diceret, Eligi non possit, testari nequeat.

Quarta Regula. Verba, quæ nullum hominis ministerium significant, in legibus posita, innuūt pœnam ipso iure latam; qualia sunt subiaceat, subdatur, incurrat, incidat, contrahat, amittat, perdat, cadat, recedat, reuertatur, & alia id genus pleraque. Nec refert, huiusmodi verba dicantur esse imperatiui modi, & præsentis temporis, an futuri temporis, & subiunctiui modi: neque enim est, cur laboret Alphonsus Castrensis in Canonici, & Ciuilis iuris doctoribus reprehendendis tanquam barbaris, & grammaticæ imperitis, eò quòd tradiderint prædicta verba esse futuri temporis, ipse autem contrà potius censeat esse presentis temporis. Imperatiui modi; attamen possunt accipi, vt verba futuri temporis Subiunctiui modi, ita vt sensus sit; si quis hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut illud fecerit, in hanc pœnam incidat.

Quinta regula: Quandocunque vnà cum pœna legibus irrogata ponuntur aduerbia sequentia, Statim, Confestim, Illico, Continuò, Mox, Protinus, incontinenti, extunc, significatur pœna ipso iure lata, vt est communis ciuilis, & Canonici iuris interpretum opinio.

Sexta Regula: Lex pœnam constituens, si verbo præsentis temporis Indicatiui modi, aut præteriti vtatur, pœnam continet ipso iure latam; quod iuris Pontificij doctores communi sententia tradiderunt; Vti si lex ita condatur: Qui hoc, aut illud fecerit, excommunicatur, suspenditur: Vel ita; est excommunicatus, est suspensus. Idem est, si dicatur, Nouerit se suspendi, vel esse suspensum; Vel si dicatur; Sit suspensus, sit interdictus, aut priuatus bonis suis.

Porrò ad cognoscendum, legem pœnam ferendam denunciantem, sit hæc prima Regula: Quotiescunque lex pœnalis vtitur verbo, quod solam pœnæ comminationem exprimit, continet pœnam ferendam, non latam: vt si lex ita sanciatur: Præcipio, aut Prohibeo sub pœna excommunicationis, vel sub interpositione anathematis, aut sub interminatione interdicti, aut sub maledictione pœnæ æternæ, aut sub indignatione Omnipotentis Dei. Ita docent Canonici iuris periti in cap. Dolentes, de celebratio. Missarum, Glossa, Hostiensis, Ioannes Andreas, & alij.

Secunda Regula: Omnis lex, quæ cùm pœnam proponit, vtitur verbo futuri temporis, pœnam continet ferẽdam, non latam. Quẽadmodum si lex dicat: Qui bouem fuerit furatus, quinque restituet. Similiter si dicat: Qui fecerit hoc, vel illud, priuabitur, vel sic. Si hoc, aut illud fiat, factum irritabitur, rescindetur, reuocabitur. Ita etiam, si dicat: excommunicetur, suspendatur, priuetur, excludatur, relegetur, irritetur, reuocetur, rescindatur: hæc enim verba significãt actionem Iudicis. Atq; hæc est cõmunis vtriusque iuris interpretum sententia.

Postremò notãdum est: Quoties de aliqua dictione in lege pœnali posita meritò ambigitur significet, necne sententiam. & pœnam ipso iure latam, indicandum est non sententiam latam, sed ferendam continere. Ita Glossa, Abbas, Felinus, & Philippus Francus: nam iuxta Regulas iuris, odia sunt restringenda. Item, in pœnis benignior, & mitior interpretatio, & sententia esse, reddi, & pronunciari debet.

Quam potestatem habeat lex humana in actus mentis simpliciter internos.

Cap. X.

QVæstio est inter Theologos, An lex humana actus voluntatis interiores impetrare, aut prohibere queat. Hãc quæstionem agitarunt Medina de oratione quæst. 15. quæ est de potestate Ecclesiæ in actus cordis. Cordubensis in suis Quæstionibus lib. 4. quæst. 13. de potestate Papæ. Almainus in tract. de potestate Ecclesiæ cap. 10.

Porrò duæ sunt in hac controuersia sententiæ, vna affirmat legem humanam, præsertim Ecclesiasticam habere potestatem in actus simpliciter internos; quod videtur sensisse Adrian. quodl. 8. art. 1. item 4. de confess. q. 2. §. alij probant. Alberti. de agnos. asser. Catho. & hære. c. 33. nu. 11. citat Glossam, Cardinalem, Ancharanum, Imolam, & idem quoque sensit Alber. Pigh. lib. 6. de Eccle. Hierar. c. 16. sic etiam Rosel. absolutio. 1. nu. 18. & 29. & citat Goffredum, Rainerium, Ioan. Andream, sic etiam videntur docere Abbas c. 2. de officio ordinarij. nu. 11. Feli. c. porrò. de sent. excommunicatio. Eorum argumenta sunt. Primum sumitur ex Clementina de Hæreticis cap. 1. vbi Pontifex edicit, pœna excommunicationis, & suspensionis interposita, vt Episcopi, & cæteri rerum ad Fidem spectantium Iudices, à Romano Pontifice deputari officium Inquisitionis exequantur, absque vllo odio, ira, timore, vel quocunque alio humano affectu. Sed huiusmodi affectus sunt actus interni. Secundum ducitur ex cap. Commissa. de electione in 6. Vbi constitutum est, vt si quis parochialem Ecclesiam obtinuerit, sine voluntate ascendendi ad sacrum Sacerdotij ordinem, beneficium ipso iure amittat, & fructus suos non faciat. Tertium sumitur ex cap. Dolentes, de celebratio. Missarum, vbi statutum est, vt qui lege, vel canone compelluntur ad preces horarias recitandas, Officium diuinum studiosè, attentè, & deuotè dicant. Sed Attentio, & Deuotio, sunt actus interni. Quartum, In multis conciliis decretum est, vt qui hoc, vel illud dixerit, docuerit, aut crediderit, anathemate percutiatur, c. si quis eorum d. 50. ex Concilio Gangrensi, c. si quis nuptias, c. si quis virorum. d. 30. & Concil. Tolet. 1. & Braca. 1. cano. si quis credidederit: Sed credendi actus est internus, hoc enim ipso distinguitur ab actu dicendi, & docendi. Item, in Hæreticos frequenter inquiritur, ita vt interrogentur, an aliquando sic, vel aliter credederint. Quintum, Romanus Pontifex sæpè vota relaxat indulgentiæ beneficio: nã aliquos voti vinculo, & lege soluit, aliquando etiam vota cõmutat, eadem itidem rescindit, quãuis interna sint. Sextum, Ecclesia indixit annuam peccatorum confessionem, & tamen si quis internis tantùm peccatis sit maculatus, debet ea semel ad annũ proprio sacerdoti confiteri. Septimum argumentum: Ecclesia potest peccata interna reseruare, ita vt absolutionem eorum certis presbyteris, non omnibus committat. Postremum argumentum est: Nihil impedit, quo minus Ecclesia actus internos imperare, vetareue possit, quòd eos esse factos in foro iudiciali probare nequeat: nam peccata externa sæpenumero adeò sunt occulta, vt probari nequeat esse commissa; & tamen externa delicta sunt Ecclesiæ potestati subiecta: quòd enim quippiã fuisse factum, probari in foro iudiciali non possit, hoc ideò est, quia desunt probationes, indicia, & testes: non autem quia desit iurisdictio, & potestas: hanc sententiam probabilem putat esse Medina de pœnit. tract. de oratio. q. 15.

Secunda opinio docet, lege humana non posse imperari, aut vetari proximè, & directò per se actus mentis simpliciter internos. Hanc sententiã sequuntur. Dut. 4. d. 16. q. 8. Palu. 4. d. 17. q. 1. a. 2. Cai. 2. 2. q. 11. a. 1. Almai. & Cordubẽsis locis citatis. Sotus 4. d. 21. q. 1. a. 2. & 3. post conclus. 5. & Cast. lib. 1. de iust. hæreti. c. 18. Mat. 3. d. 25. q. 3. §. dubitatur, & Anto. p. 3. tit. 24. c. 4. Silu. excommunicatio. 7. in excommunicatione 2. Angel. hæreticus. n. 2. Nauarr. de pœnit. d. 5. principium, nu. 19. Couar. in regula peccatum de regul. iuris in 6 nu. 7. vnico argumento permotus; quia actus simpliciter interni omninò cognitionem humanam latent, ac fugiunt; ita vt per se cognosci ab homine nequeant; ergò non possunt iurisdictioni, & potestati humanæ subijci nulla enim iurisdictionis potestas iudicare, & ferre sententiam potest, nisi audita, & cognita causa.

In hac itaque controuersia sciendum est, quædam vt manifesta, & certa apud omnes constare. Primum est: Quotiescunque lex, vel constitutio humana est conuentio quædam, & pactio, vim & potestatem habet in actus internos, non quidem quatenus lex humana est, sed quatenus habet conuentionis rationem, & naturam. Vnde Ecclesia ius habet sua Beneficia Ecclesiastica, aut beneficiorum fructus huic, vel illi conferendi, modò hunc, vel illum animum, & voluntatem habeat: & proindè meritò constitutio Ecclesiastica decernit, vt is, cui parochialis Ecclesia confertur, ad sacrum sacerdotij ordinem intra annum promoueatur; quòd si voluntatem non habuerit eum ordinem suscipiendi, tunc fructus non facit suos: quòd si intra omnem non fuerit promotus ad eum ordinem, ipso iure amittit beneficium. Pari modo cum aliqui cooptantur in certum Collegium iure exigitur ab eis, vt hunc, vel illum animũ & voluntatem habeant: alioqui enim omnia Collegij iura amittunt. Similiter etiam Ordinarij Ecclesiarum præsules, qui beneficia conferunt, ius habent inquirendi; An qui ad Beneficium, vel Dignitatem prouehuntur, habeant voluntatem ea statim dimittendi, siue deponendi. Ecclesia enim, & quisque potest sua bona in alterum transferre ea conditione, & pacto, vt hoc, aut illud præstet. Secundò, omnes in hoc conueniunt, legem scilicet humanam hoc ipso, quòd quippiam exterius iubet, aut prohibet, simul etiam præcipere, aut vetare actum internum, qui requiritur, vt actus sit humanus. Verbi causa. Indicit Ecclesia ieiunia, aut dierum festorum obseruationem, eo ipso imperat, vt velimus ieiunia seruare, ac dies festos colere: actus enim humanus, quem lex humana iubet, esse nequit, nisi sit voluntarius, & liber. Tertiò, inter omnes pariter constat, actus externos etiam adeo occultos, vt eos factos esse in foro iudiciali nunquam probari queat, iurisdictioni, & potestati humanæ subijci: quoniam actus externus suapte natura cognitionem humanam non fugit: quòd autem in foro iudiciali probari non possit, ex accidenti est, eò quòd desint testes, & legitimæ probationes: quo fit, vt Hæreticus exterior, quamuis sit penitus occultus, sit ipso iure excommunicatus. Et hoc est, quod probat Glossa ex multis iuris capitibus in Clementina prima, de Hæreticis. verb. eo ipso, & ibi Cardinalis, Imola, & alij Canonici iuris interpretes. Quartò etiam est compertum, & certum, lege humana posse præcipi, vel vetari, ne actus exteriores fiant hoc, vel illo affectu prauo, nimirum ne fiant odio, vindictæ, metu, aut denique causa, & studio amicorum, aut propinquorum: tũc enim lex humana directò, proximè, & per se actus exteriores præcipit; ex accidenti verò prohibet eos voluntaris affectus, qui solent actus externos aliquo modo corrumpere, & depraua re. Obijcies: Affectus animi similiter sunt etiam interni, ergò nequeunt humana lege interdici. Respondeo, inter affectus aliquos esse simpliciter internos, qui sese exterius non produnt, & de his nihil lex humana decernit: alios verò, qui actus externos comitari, consequi, & etiam antecedere solent; immò eos etiam eliciunt, & pariunt, & ciusmodi affectus non sunt simpliciter interni, quoniam sese profetũt, & fundunt exterius, eo quòd sint causæ, origines, modi, & circunstantiæ externorum operum, & proinde coniecturis, signis, & indiciis in foro iudiciali sæpenumero cognosci, & probari queant.

His constitutis longè probabilius, & verius est, cæteros actus mentis simpliciter internos nequaquam iurisdictioni, & potestati humanæ subesse, quia sunt à cognitione humana penitus remoti: non quidem ex accidenti, quales solent esse aliquãdo actus externi occulti, sed per se, & naturæ suæ conditione. Et quamuis oppositum docerent multi iuris pontificij doctores, quod reuera non docent, vt dicam infrà, vnus pro nobis contra illos sufficeret S. Thomas, qui 1. 2. q. 91. ait, necessariam esse aliquam legem diuinam quia de his potest homo legem ferre, de quibus iudicare potest: verum hominis iudicium ad internos motus, qui latent, nequaquã se extendit, & 4. d. 18. q. 2. ar. 2. qu. 1. distinguit inter forũ conscientiæ, & externi iudicij, & ait excommunicationẽ non ad primum, sed ad secundum forum pertinere. Et 2. 2. q. 104. art. 5. in fin, inquit, quæ ad internum motum voluntatis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed Deo tantum. Nec est, quod Albertinus dicat, Canonici iuris interpretes, in hac quæstione cũ Theologis pugnare: nam reuera solum docere videntur Glossa in Clem. 1. de hæreti. ver. eo ipso; & ibi Cardinalis, Imola, & cæteri, hæreticum exteriorem, etiam omninò occultum in excommunicationem incurrere, quod idem Theologi tradiderunt non autem hæreticum interiorẽ. Nam Cardinalis. Clem. 1. de vsu. in principio qu. 1. post Matthæum apertè docet voluntatem, si ad opus non peruenit, ab Ecclesia non puniri. Sic etiam Clem. 1. de pœnis. q. 5. idem tradit Hostien. c. mulieres. de sent. excom. idem Alberi. Iurisconsultus p. 2. statuto. q. 168. Salice. in l. 13, qui cum telo. C. de sica. ex Baldo. in l. si quis dicam rapere. C. de Episc. & Cleri. & hæc sententia colligitur ex iure ipso canonico. ca. sicut tuis. de simon. haberur. Ecclesia non iudicat, de occultis: item c. erubescant. d. 32. Deus secretorum cognitor, & iudex est: idem c. si quando 15. q. 6. confuluisti. 1. q. 1. c. si omnia. 6. qu. 1. c. Christiana. 32. q. 5. idem in Leogitationis. ff. de pœni. vbi dicitur, cogitationis pœnam nemo patitur.

Ad argumenta verò respondemus. Ad primum negamus in ea Clementina vetari actus simpliciter internos, sed quosdam affectus animi, qui tanquam causæ, & origines actus externos solent inficere: & proinde ex actibus externis tãquam ex affectibus solent esse nobis noti, & comperti ad sententiam de ipsis ferendam. Ad secundum dicimus in eo capit. Commissa. de electione, legem esse conuentionalem, quam vocant, inter Ecclesiam conferentem beneficium parochiale, & inter eum, quẽ ad Beneficium admittit, & eligit: & ideò potest Ecclesia constituere, ne is, qui ad Beneficium promouetur, faciat suum, nisi habeat voluntatem ascendendi intra annum ad sacrum Sacerdotium. Ad tertium dicimus, esse inter scriptores quæstionem, in c. Dolentes de celebratio. Missarum, vbi statuitur, vt officium diuinum attentè, studiosè, & deuotè reciteturn An imperetur interior animi attẽtio, & deuotio, an verò solum exterior, ita vt solum sit interdictum opus externum, quod impedit studiosam, attentam, & deuotam recitationem, aut cum ea pugnat, ita vt simul consistere nequeat. Sunt enim duæ opiniones, vt suo loco dicemus: quidam putant satisfacere Ecclesiæ præcepto, de precibus horariis studiosè, attentè, & deuotè recitandis, cum, qui etiam voluntariè in varias cogitationis distractus diuinum officium persoluit, dummodò tamen interim dum recitat, non doceat, disputet, cõfabuletur, legat, scribat, vel aliquod opus exterius simile exequatur, & obeat, cuius opinionis fuere Dut. 4. d. 15. q. 12. nu. 6. Anto. p. 3. tit. 15. c. 4. §. 1. & 8. Medi. de oratione qu. 15. Ioan. Andr. c. dolentes, de cele. missa. Gerson. p. 1. de vita spirituali. lect. 4. corol. 2. Sed opinio est aliorum, quam magis ipse probo, in eo capite prohiberi voluntariam mentis distractionem internam, & non solùm externam: quod docent Gabr. in Cano. missæ, lec. 62. lit. l. Mai. 4. d. 12. q. 7. in argumentis contra conclus. 4. Cai. in sum. ver. festorum violatio. Sot. lib. 10. de iust. qu. 5. a. 2. conclus. 7. sit tunc ad argumentum respondeo, in eo cap. Præcipi actum interiorem, tanquã alioqui iure naturali debitum externo operi, quod imperatur. Nam si preces ad Deum fundimus, precationis ipsa vis, ratio, & natura poscit, vti attentè, piè, & religiosè precemur. Ergo meritò Ecclesia proximè, & per se directò imperat, vt diuinũ officium persoluamus, ac deinde præcipit, vt debito modo preces ipsas recitemus, quem videlicet modum precationis natura, & conditio postulat. Ad quartum respondemus, excommunicari eos, qui hoc, vel illud docuerint, qui dixerint, credideritue. Sed hoc verbo crediderint comprehenduntur ij, qui nutu, vel signo aliquo externo expressérint sententiam fidei contrariam: Vnde meritò tria genera peruersorum referuntur: ¶ Qui dixerint, ¶ quod pertinet ad sermonem. [Qui docuerint]quod ad doctrinam spectat. [Qui crediderint:]quod attinet ad mentis assensum, sed nutu aliquo, aut signo, quamuis nullis verbis expressum. Non igitur hæresis simpliciter interna, & solùm mente concepta excommunicatione afficitur. Ad quintum argumentum dicimus, Romanum Pontificem posse relaxare vota, & commutare, quamuis sint interna: Sed esi eorum relaxatio, aut commutatio peritur, vota ipsa fiunt nota Pontifici, quæ antea actu interiori erant Deo nuncupata. Item, omne votum factum est Deo. Romanus autem Pontifex tãquam Christi Domini Vicarius ius habet, & potestatem id relaxandi, & commutandi, vt suo loco dicetur. Ad textum: cum Ecclesia iubet annuam culparum confessionem, nõ instituit ipsam peccatorum confessionem, sed præscribit tempus, quo facienda est ea peccatorum confessio, quam Christus Dominus instituit: præcipit enim, vt quisque peccata sua quotannis sacerdoti confiteatur: at confessio, quæ est à Christo Domino instituta, debet esse integra omnium peccatorum, & ideò cõfessio, quam iubet Ecclesia, comprehendit etiam interna, quoniam nihil aliud imperat Ecclesia, nisi, vt quotannis semel peccata confiteamur: deinde verò quod confessio ad interna peccata protendatur, id ex iure diuino, ex Christi scilicet institutione descendit. Septimum argumentum diluimus, negando idem esse iuris de seruatione peccatorum, quod est de lege: nam cum Ecclesia crimen aliquod reseruat, subtrahit tantummodò materiam, à qua alioqui poterat sacerdos absoluere: subtracta autem materia, eo ipso, nulla est reseruati criminis absolutio, quæ legitimam, & subiectam materiam requirit: at verò lege aliquid prohibere, & præcipere, est iurisdictione vti, nimirum ius dicere in populos, vel homines nobis subiectos: & ea vetare, vel imperare, quæ cognoscere, & iudicare, ac punire possumus. Iurisdictio igitur, quam exercemus in alios, requirit, & postulat causæ cognitionem, vt quis, vel absolui tanquam innocens, vel tanquam reus condemnari, & puniri possit, & proinde lex humana actus simpliciter internos imperare, aut prohibere, nequit: alioqui enim posset in eos inquirere, & pœnis debitis animaduertere.

Quinam humanis legibus teneantur.

Cap. XI.

PRimò Quæritur, An princeps legibus à se conditis teneatur? Sanct. Thom. 1. 2. quæst. 96. art. 5. ad 3. facilè videtur se expedire ab hac quæstione; distinguit enim, quod attinet ad vim legis dirigentem, Princeps suis legibus tenetur: quod verò ad vim legis cogentem spectat, suis legibus solutus est & ideo concludit, Principem in foro conscientiæ, & in iudicio Dei, debere suam legem seruare, non tamen lege compelli ad pœnam subeundam. Vnde Romanus Pontifex suas Constitutiones non obseruans, peccare quidem potest non tamen excommunicationem ipso iure latam incurrere. Pari modo Rex infamiam non contrahit, quamuis peieret contra leges. Ex quo Cai. 1. 2. quæst. 96. art. 5. ad 3. Sot. lib. 1. de iusti. qu. 6. art. 7. conc. 3. & alij: tanquam certum traditerunt, Principes legibus à se latis in foro conscientiæ alligari.

Sed profectò hæc quæstio difficilem habet explicatum. Nam si Princeps suis legibus obstringitur, id ideo erit, vel quia Deus, vel Ratio naturalis, vel Populus eum sibi legis nexu, & vinculo obligauit, vel quia Princeps lege sua voluit seipsum adstringere. In primis certè à Deo hæc obligatio non ponitur: nam fingamus legẽ Principis aliquid constitui, cuius diuinum ius nihil penitus meminerit: Nec potest à iure naturali hæc obligatio exoriri: ponamus enim legem esse à Principe latam de re nihil ad ius naturale pertinenti. Nec populus item potest Principem sibi obligare, & obstringere, cum sit Populus legis potestati subiectus. Denique, Princeps nequit sibi ipsi imperare, quoniam nemo sibi imperat: ergo nec lex potest legislatorem, & Principem tenere.

Porrò quædam in iure Ciuili traduntur, ex quibus liquidò cõstare potest esse Principem suis legibus solutum: nam in l. Princeps. ff. de legibus, & Senatusconsultis, planè dicitur: Princeps legis solutus est (& subiũgitur:) Augusta autem licet legibus soluta non sit, Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ ipsi habẽt, & l. si de re sua, ff. de receptis arbitris, habetur, In re sua nemo potest esse arbiter, neque iudex, neque enim imperare sibi, aut prohibere quispiam potest. Et in l. ex imperfecto, ff. de legatis, & fidei commiliis, dicitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex imperfecto testamento legata, & fideicommissa Imperatorem vendicare, inuerecundum est. Decet enim tantam maiestatem seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur. Item, in Institut. Quibus modis testamenta infirmentur, ad finem habetur: Diuus Seuerus, & Antoninus sæpissime rescripserunt licet, inquiunt, legibus soluti simus, attamen legibus viuimus, & l. Ex imperfecto C. de Testamentis, ait Alexãder Imperator. Ex imperfecto testamẽto, nec imperatorem hæreditatem vindicare posse, sæpe cõstitutum est, licet lex imperij solemnibus iuris Imperatorẽ soluerit: nihil tamen tam proprium imperij est, quam legibus viuere. Et l. Digna vox. C. de legibus, & Constitutionibus postquam dictum est. Decere Maiestatem imperatoriam profiteri se legibus alligari, subditum: & reuera maius imperium est subdere legibus principatum. Vnde Iulius Capitolinus scripsit de Pertinace Imperatore in Vita ipsius in hunc modum: quòd aperte professus sit nullius se adituram hæreditatem, quæ vel adulatione alicuius delata esset, vel lite perplexa, vt legitimi hæredes, & necessarij priuarentur. Et addidit in Senatu: facilius est P. C. inopem Rempublicã obtinere, quàm ad diuitiarũ cumulum, per dissentionũ atque dedecorũ vestigia peruenire. Hæc ille Imperator prudenter, & sapiẽter. Ex quibus omnibus, vtriusque iuris interpretes colligunt, Principem teneri quidem legibus naturalibus & diuinis, suis tamen constitutionibus esse solutum. Sic Felinus in c. Canonum. de Constitut. n. 31.

A

At vero S. Th. 1. 2. q. 98. a. 5. ad. 3. videtur, has omnes leges interpretatus, dicens Principem esse suis legibus solutum in eo, quòd pertinet ad pœnam legis perferendam: non tamen in eo, quod attinet ad vim legis dirigentem.

In hac itaque Controuersia quæda sunt explorata, & certa apud auctores, in primis. Principem in omni contractu vel quasi cõtractu in ito cum quolibet priuato homine sibi subiecto obligari alteri, cum quo contractum init: id quod communi consensu tum ciuilis, tum canonici iuris doctores tradiderunt. Cynus in l. Digna vox. C. de legibus, & Constitutionibus. Baldus, & Paulus Castrensis in l. Princeps ff. De legibus & Senatus Consultis, Abbas, & Io. Andreas in c. 1. de Probationibus. Idque: Ratio naturalis conuincit: nam ciuis cum Principe cõtrahens vi contractus ei obligatur: sed contractus non potest ex altera parte vim habere, & ex altera prorsus vi carere ne ex vna parte claudicare, videatur. Item, relatorum eadem est ratio: ergo si vi cõtractus, Princeps sibi obligat ciuem, ciuis quoque sibi Principem obstringit. Nam in contractu vel quasi contractu inter Principem & ciuem, Princeps potius habet rationem priuati hominis, quam publici. Secundò etiam, illud constat apud omnes quandocunque statuta sunt populi, Ciuitatis, Collegij, vel Communitatis, singulos ciues ea tenere: nam communitas est persona quædam ficta, & singuli sunt priuatæ quædam personæ, mẽbraque totius communitatis, & proinde singuli ciusmodi statutis tenentur, & ideo quod totum Collegium Monachorum, vel Canonicorum, vel Clericorum, vel Scholasticorum statuit, eorum singulos tenet. Tertio etiam conuenit inter omnes. Quandocunque statuta aliqua condit tota communitas, eis etiam tenetur ea, qui toti Communitati præest, quoniam communitatis præfectus quamuis eo ipso, quòd præsit, habeat ius, & auctoritatẽ conuocandi, & primo loco sedendi, ac primum suffragium ferendi: nihilominus tamen toti communitati in vnum congregatæ subijcitur. Sic enim præesse solet Canonicorum Collegio Decanus, siue Præpositus.

B

Huius igitur quæstionis cardo in eo vertitur. An Princeps sit solutus suis legibus ad totum populum latis? quod est dicere, An legibus ceremoniarum, quæ toti populo Christiano indicuntur, Romanus Pontifex teneatur; & an Imperator suis quoque legibus imperatorijs, & Rex constitutionibus Regijs? Duæ sunt opiniones, vna docet eum teneri, ita vt si eas leges non seruet, sese peccato commaculet, quamuis pœnas legis à se cõstitutas minimè subire, & perferre cogatur. Hanc opinionem sequi videntur Cai. 2. 2. q. 96. a. 5. ad. 3. Sot. lib. 1. de iusti. q. 6. a. 7. quamuis meo iudicio à cæteris re nõ dissentiant, sed verbis. Altera opinio Principem legibus solutũ esse contendit. Ita sentiunt vtriusque iuris interpretes: quæ sententia quibusdam magis videtur cum iure scripto, & Ratione ipsa congruere. Cum iure quidem nam ex legibus paulo ante citatis perspicuè cõstat nequaquam suis legibus Principes teneri. Cum ratione verò, quoniam lex nõ fertur nisi ad subiectos legislatori ciues, vt facile colligi potest ex cap. Quod autem, de pœnitẽtijs, & remissionibus, & cap. A nobis, de sententia excommunicat. Præterea, par non habet imperium in parem, ergo sicut Princeps non potest vi legis succedentem sibi principem ligare, ita nec seipsum. Accedit id, quod dicitur in l. si de re sua, ff. de receptis arbitris: Nemo imperare sibi ipsi, aut prohibere quippiã potest. Insuper Romanus Pontifex habet auctoritatem à Christo non à populo, ergo non

C

potest humana potestate alligari. Obijcies, saltem cæteros principes, vt Imperatores, & Reges omnẽ suam potestatem à populis accepisse: contra hoc inquiunt, viget argumẽtum: nam populus sese auctoritate sua abdicauit, eamque transtulit in Regem, vel Imperatorem: ergo lex Imperatoria, vel Regia populum quidem tenet, principem verò non item. Fateor itaque principem esse suis legibus solutum quatenus ipsius leges sunt: neque enim princeps sibi imperat, aut sibi præcepta, vel leges dat sed iure naturali (quod ipsa æquitas, & honestas rationis, præscribit) princeps suas leges seruare debet: & hoc non est principem suis legibus alligari, sed iure naturali debere id facere, quod ipsa æquitas, & honestas rationis postulat. hoc enim est quod docuit S. Thomas, principem suis legibus ex honestate rationis obstringi. Quapropter exilitimo Sotum, Caietanum, & alios in hac parte nihil, aut parum dissentire à iurisperitis: nam hi nihil aliud volunt nisi leges principis, vt ipsius sunt leges, eum non tenere: illi verò contra volunt principem suis legibus ligari, non vi ipsarum legum, sed ex æquitate, & honestate rationis. Nam recta ratio præscribit, vt seruet princeps leges, quas condit: ita vt graue peccatum non contrahat, si eas non seruet, at ex honestate rationis decet principem id facere, quod lege sua imperat, vt suo exemplo alios inuiter, alliciat, flectat & moueat, ac ne quispiam possit occasionem arripere perfringendi legem: & quia lex eo ipso quod est iusta, decet maxime principem, vt iuxta eam viuat, quamuis ad eam seruandam vi ipsius legis in interiori foro minimè compellatur. Obiciunt his, quæ hactenus dicta sunt aliqui nonnulla. Primum illud vulgarum, & tritum: Patere legem, quam tu ipse tuleris, & illud: Quod quisque iuris in alterum cõstituit, eo quoque ipse debet vti. Quod tibi non vis, alteri ne feceris id quoque Christi Dominj Matth. 7. Alligãt onera grauia, &c. Respondemus, his omnibus locis solum ostendi debere Principem, quadam naturali æquitate, & honestate rationis suas leges seruare, non tamen eis ita teneri, vt si non seruet graue peccatum semper incurrat, quale nimirum priuati contrahunt: nec enim qui cõtra naturalem honestatem rationis agit, eo ipso propterea sese graui peccato obstringit. Item, supra dicta omnia in contrarium obiecta locum habent, cum Princeps contractu, vel quasi contractu seipsum alteri obligat: tunc enim legem pati debet, quam tulit, & ius quod constituit, seruare. Christus Dominus cum dixit: Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt ea super humeros hominum, &c. de Scribis, & Phariseis loquebatur, qui hoc facitabant: Princeps quoque debet iuxta naturalem æquitatem, & honestatem rationis onera alijs impositа mouere eo modo, quo potest. Secundò objeciunt: Princeps est Reipublicæ pars, est enim ipsius caput, & membris præcipuum: at pars debet eum toto conuenire. Respondeo, patrem etiam esse familiæ partem, & Dominum quoque: & tamen pater, aut Dominus non tenetur ijs præceptis, & legibus quibus familia: sic etiam Princeps legibus latis ad populum, minimè alligatur. Certè Arist. 1. ethic. c. 9. testatur, legem esse inter æquales, nimirum inter ciues, & Regem esse legibus solutũ, sicut nec Dominus, nec pater familias legibus adstringitur. Tertiò objeciunt id, quod in Instituta habetur, Populum scilicet transtulisse suam potestatẽ in Principem: sed verò simile est ita transtulisse, vt erat antea penes populum: sed quando penes populum erat, singuli lege lata à populo tenebantur: ergo semper sibi eã populus reseruauit, vt singuli legibus obstringantur. Respondeo, in ea quosdam fuisse sententia, vt dicerent, ante Vespasianum omnes Imperatores fuisse legibus subiectos, ita vt primus ipse fuerit, in quem hoc beneficium populus contulerit, vt suis legibus solueretur: & deinde hoc idem tribuere consueuisse cæteris Imperatoribus iustis, & bonis. Cæterum hoc apertè pugnat cum eo, quòd dicitur in l. Princeps. ff. de legibus, Principem Augustæ tribuisse, vt ipsa quoque soluta esse legibus sed præerat Imperator: ergo sicut Imperator potuit Augustam solucre legibus: ita etiam poterat & se ipsum.

D

Dicendũ itaque est, (quod deduci potest ex Dione historico lib. 51. & Strabone lib. 15. Geographiæ) Augustum obtinuisse animo, quo victus est ab eo M. Antonius, vt esset penitus suis legibus solutus: quod deinde cæteri Imperatores habuerunt, siue id Augustus sibi per tyrannidem assumpserit, siue concessu, & auctoritate populi impetrauerit, siue sua id auctoritate constituerit assentiente, & adulante populo. At inquies, Ecquid opus erat, vt Augustus id obtineret aut decerneret, si ex natura rei ipsius Princeps suis legibus solutus est? Respondeo, id Augustum merito constituisse: vt aperte constaret, quo pacto tota populi potestas esset in Imperatorem translata: potuit enim populus ita transferre, vt sibi hoc vnum reseruaret: sicut etiam cum Reges erat, potest, si velit, eos ea conditione sibi præficere, & tunc Imperator, & rex

suis

suis legibus teneretur: & ideo declarauit Augustus non sic in ipsum populi auctoritatem esse traductam, sed ita, vt legibus esset solutus, & liber: quod deinde imitati, & secuti sunt Reges etiam ij, qui Christianorum populis, & rebus publicis dominantur.

A

Secundò Quæritur, An Episcopi, & cæteri similes Ecclesiarum Antistites statutis à se conditis alligentur? Hãc quæstionem agitauit Ioan. Andreas in cap. Qui licet, de Regulis Iuris in 6. Duæ sunt sententiæ: prima docet eos teneri, quatus lege non compellantur ad pœnas subeundas. Exemplum sit: Statuto interdicit Episcopus Clericis aleæ ludum, alioqui si inferint ipso facto sint excommunicati: ipse deinde contra suum statutum ludit aleam: peccat quidem Episcopus, attamẽ in excommunicationem non incidit. Huius sententiæ auctores aliquos citat Ioannes Andreas loco prædicto: atque hoc illi probare nituntur tribus argumentis. Primò, quia supremi Principis proprium est, vt suis sit legibus solutus: hoc enim ipsi Principi, non aliis tribuit ius Ciuile in legibus supra citatis. Deinde, quia iure communi constitutum est, vt inferiores Præfecti & Magistratus suis statutis alligẽtur. Postremò, quoniam Episcopus statutum cõdit, quatenus personam publicam gerit, at verò vt priuatus homo, vna cum cæteris suo statuto tenetur. Altera opinio dicit non teneri: est Ioannis Andreæ loco citato: quod hac ratione probat, quia sicut Princeps suis legibus est solutus, cum nemo sibi ipsi possit imperare: sic neque Episcopus suis potest statutis alligari, alioqui sibi ipsi præciperet. Deinde, sicut prior Episcopus non potest posteriorem suis statutis constringere, cum par non habeat ius in parem, ita nec in seipsum potest.

B

In hac controuersia primò mihi videtur dicendum, fieri potuisse, vt inferiores Principes suis Cõstitutionibus tenerẽtur, quoniam potestatem à supremo Principe habent: ac potuit supremus Princeps decernere, ne essent suis constitutionibus soluti: & hoc est, quod prima opinio docebat, eos vi iuris cõmunis suis statutis esse subiectos. Verum ego cùm non videam, vbi nam sit hoc iure communi sancitum: propterea secundo dicendũ existimo, eos quoque suis statutis solutos esse, adeò vt si contra fecerint graue peccatum in foro conscientiæ non contrahant, qu. uis ea ex quadam rationis naturali æquitate, & honestate seruare debeant. Et proinde non parum inferiores Principes à supremo principe distant: nam supremus tenetur legibus iuris diuini duntaxat, & naturalis, & solutus est toto iure cõmuni à se vel ab alio sibi pari constituto, inferiores verò principes soluti sunt statutis suis, vel aliorum sibi parium, & æqualium: at verò tenentur, & iure naturali, & diuino, & communi humano scripto.

C

Tertiò Quæritur, An ij, qui non sunt legislatoris potestati subiecti, eius legibus, vel statutis teneãtur? quod est quærere, An externi, hoc est, aduenæ, & peregrini, quos passim vtriusq; iuris doctores appellant forenses, statutis vel legibus alligentur, quibus stringuntur incolæ, & subditi ciues: Hãc quæstionem disputant ciuilis iuris interpretes in l. cunctos populos. C. de summa Trinitate, Cynus, Dinus, & Bartholus, Salicetus, Ponnificij iuris doctores in c. A nobis 1. de sententia excom. Innocẽtius, Hostiensis, Ioan. Andreas, Ancharanus, Antonius Buttrius, Abbas, & Felinus. Item, Syluester excom. 2. n. 5. 7. 8. Aug. excomm. 1. q. 30. Cõmunis omnium est sententia, eos legib. vel statutis minimè teneri, ea ratione quòd legislator ius, & potestatẽ in externos non habet, quisque vero ratione originis suæ est potestati principi subiectus. Nã ciues origo, manumissio, allectio, hoc est, euectio ad honorem, vel dignitatem ciuitatis, vel adoptio facit, vt dicitur in l. ciues, C. de incolis, l. 10. Incola est, quia aliunde veniens, siue alibi ortus hic domicilium collocauit. l. Ciues. C. de Incolis, li. 10. & l. Pupillus. §. Incola. ff. de verb. & rerum significat. Municipem facit, aut natiuitas propria, vel paterna: aut manumissio, vel adoptio. l. Municipem. ff. ad municipalem.

D

Est tamen animaduertendum Aduenas, & peregrinos aliquando ligari legibus principũ, vel statutis populorũ ratione delicti in loco cõmissi: nam ob delictũ alicubi patratum, interdum quis iurisdictioni, & potestati alienæ subiicitur, vt si peregrinus quippiam furetur, tenetur lege, & statuto, & punitur pœna eo loco in fures constituta, & licet ratione: de foro compet. & l. Quæstiones, C. Vbi de criminibus agi oporteat. Et, nonnunquã externi statutis, vel legibus tenentur rei, quã alicubi possident, vt si quis extra patriam suam habeat vineta, oliueta, vel domos, vnde cõtra eo iudice debet agere actor, in cuius prouincia, vel loco sita est res litigiosa. l. Acto. C. Vbi in rem actio, & l. Forma. §. si verò. ff. de cenibus. Glossa in ea. Sane, de foro competenti. Præterea, ratione domicilij, siue habitationis in loco, vbi commorantur: aliquando enim Aduenæ, & peregrini extra patriam domicilium habent: & ita Clerici Beneficia habentes subiiciuntur statutis Ordinarioꝝ in locis, in quibus ad commorandum, & residendum

A

iure, & lege compelluntur: & potest quis in duobus locis domicilium habere, si vtrobique æqualiter se collocasse videatur. ff. Ad municipalem, l. Assumptio. §. Filius, & Glossa. in cap. Dilectus filius, de rescriptis. Insuper externus contractum, vel quasi contractum cum aliquo faciens in locis, vbi contrahit, obligatur. Vnde in eo loco contraxisse quisque creditur, vbi, vt solueret, aut respondere, sese obligauit. l. contraxisse, ff. De actionibus, & obligationibus. Viatores, & peregrini statutis, & moribus eorum, per quorum loca trãseunt, vel ad quorum loca veniunt confestim recessuri, profectuine. nõ subiiciuntur, nisi ex causis supradictis. Sed dubiæ quæstionis est, an Viatores teneantur ijs legibus, statutis, vel consuetudinibus, quæ seruantur circa ieunia, & abstinentiam, & delectum ciborum, & circa obseruationem dierum festorum in locis, per quæ trãseunt, vel ad quæ veniunt. De hac quæstione breuiter Abbas in c. confisilium, de obseruatio. ieiuniorum, & Glossa. in c. quæ contra. d. 8. & c. illa. d. 12. Abbas generatim dicit eos teneri, vnde, inquit, peccant Carhalani in Sabbato comedentes carnes in his locis, ad quæ veniunt, quamuis in ipsorum patria edere soleãt. Nam in c. illa. d. 12. habetur, tu ad quamcunque forte Ecclesiam veneris, eius morem serua: si cuiquam non vis esse scandalum, nec quenquam tibi, & c. quæ contra. d. 8. dicitur. nulla ciuis, vel peregrini libidine violetur cõsuetudo in loco recepta. & c. consilium, de obseruationum legimus, iure Episcopum posse præcipere, vt consuetudo in patria recepta obseruetur ab omnibus. At Glossa citata distinguit, aut viator venit ad locum commoraturus ibi, & tenetur legibus receptis in loco, aut venit confestim recessurus, & non tenetur: quia non fortitur forum in eo loco, vt habetur in l. hæres, §. proinde. ff. de iudi. Exilimo dicendum, ratione scandali, & offensionis vitandæ, teneri viatorem legibus receptis in loco, ad quem venit, etiã si recessurus fit: secus non teneri, nisi ibi moraturus sit.

B

Sciẽdum quoque est, eos, qui literis dant operam, & scholastici vocantur, esse quodammodo externos in eo loco, vbi literarum studiis incumbunt. De quibus illud vnum in præsenti dicimus, eos, quòd pertinet ad crimina, iure communi subesse iurisdictioni Episcopi ciuitatis, vel Rectori Academiæ, siue gymnasij. Glo. in Authen. C. ne filius pro patre. Horat. de priui. Schola, c. 64. Sed consuetudine, quòd ad professores, & Magistros spectat, Magistratus ciuitatis solet esse eorum iudex in criminibus. Denique vsu receptum est alicubi, vt Episcopus sit iudex, quum Scholasticus sit clericus, cum verò laicus, iudex est magistratus ciuilis: consuetudo gymnasij est vbique seruanda: vt ait Iulius Clarus. lib. 5. senten. recep. in pract. crimina. q. 55. n. 23. At scholastici subiiciuntur, quòd attinet ad Sacramenta necessaria, ordinatio loci, vbi literis nauant operam. Quod verò pertinet ad sacramenta non necessaria, suo Episcopo subiecti sunt: quo fit, vt ad ordines promoueri nõ possint, absque sui Episcopi facultate & literis dimissoriis, ac ita etiam eorũ vota, & iusiurandum nec commutari, nec relaxari possunt sola auctoritate Episcopi eius loci, vbi literas addiscunt, vt ait cũ aliis Syluester domicilium. nu. 2. & 3. Milites verò postquã militiam susceperunt iure communi, in militaribus delictis subiiciuntur bellidu cibus, & eorum statutis: mere tamen videtur esse receptum, vt in omni crimine, quod admiserint, à belli Ducibus puniantur. Iulius Clar. lib. 5. recep. senten. pract. crimi. q. 35. nu. 14. & q. 38. nu. 4. Vagantes huc, & illuc, qui nullibi domicilium habent, ob crimina commissa, in quolibet loco, vbi inuenti fuerint, puniri possunt. Glossa. in l. 1. C. vbi de criminibus agi oportet, quam ait Couaruuias esse communi consensu receptam: quamuis ipse putet esse remittendos ad locum, vbi delictum commiserunt, vt ibi puniantur, in practicis qu. c. 11 nu. 7. Iulius Clar. lib. 5. receptar. sentent. in Practica criminal, q. 39. num. 7.

C

Quartò Quæritur, An vsu rationis carentes, legibus teneantur. Cõuenit inter omnes: neque legibus adstringi, nec teneri posse: ratio est, quia non imperamus, nisi ijs, qui præcepta intelligere, & eis parere possunt: & obedientia eorum est, qui vsu rationis, & voluntatis dicuntur.

D

Primum tamen id obiicitur, quòd infantes, & paruuli sepultura sacra in loco diuinis interdicto priuantur, à sacris item arcentur: ergo tenẽtur legibus interdicti. Respõdeo, Interdictũ esse duplex, locale sic dictum, quo certus locus sacris interdicitur: & personale, quo certis hominibus, vel toti Collegio, aut Communitati interdicitur sacrorum vsus. Ob delictum enim capitis, vel tota aliqua vniuersitas hominum, vel certus locus diuinis interdici solet: & tunc interdicto teneuntur etiam paruuli: nõ quòd infantes cõtra leges interdicti delinquant, si sacris intersint, sed quòd peccent ij, qui ad sacra ipsos admittunt: nam ob capitis crimen merito priuantur bonis Ecclesiæ. Innocentes enim nonnunquam propter fontes, & nocentes pœnas perferre coguntur. Secundò

obiicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

objcitur. Infantes lege sacri baptismatis tenentur. Respondeo, baptismum habere vim & legis diuinitus constitutæ, & remedij ad gratiam, & vitam cœlestem consequendam necessarij. Adulti ad baptismum suscipiendum compelluntur, tum ratione præcepti, tum ratione remedij: Infantes vero præcepto, & lege baptismi minimè tenentur ipsis tamen est necessarius baptismus tanquá remedium ad gratiá, & vitam æternam assequédam. Vnde si sacro baptismate non abluantur, illi quidem non peccant, quia legem vel præceptum non violant, á peccato tamen originis nequaquam mundantur, & proinde in cœlestem patriam non recipiuntur.

Quinto Quæritur, An Constitutio Pontificia generatim, & in vniuersum lata teneat quoque ipsos Romanæ Ecclesiæ Cardinales: hanc quæstionem late tractauit Alba. de Cardin. q. 42. priui. 13. Quæstio est de ijs Constitutionibus Pontificijs, quæ Bullæ vocantur, & quæ ab ipso Pontifice cõduntur Cardinalium consilio. Rursus hæc quæstio intelligitur de odijs, & pœnis: nam certum est in ijs, quæ in fauorem, & bonum Cardinalitij cedunt, ad eos quoque Constitutiones Pontificias extendi. Duæ sunt opiniones: Prima negat eos comprehendi Constitutione generatim lata: quia Romanus Pontifex Constitutiones condit vna cũ Collegio Cardinalium, ita vt ipse, & Cardinales constitutiones, & leges ad cæteros ferre videantur. Præterea, eos Romanus Pontifex, cum Constitutiones sancire solet, fratres appellat. Ita senserunt Hostien. Io. Monachus, Pet. Ancharan. cap. 1. de schisma. Barba. c. in nostra, de rescrip. Oldradus consil. 193. Rom. consil. 498. Iaseconsil. 117. volum. 4. Secunda opinio docet eos comprehendi quando id, quod constitutione vetatur, est per se malum, aut erat alioqui iure cõmuni interdictum, vel quando, quod imperatur, est per se bonum, aut erat alioqui communi iure decretum, id tradiderunt Archidiaconus, Ioannes Andreas, Dominicus, & Felinus, quos citat Alba. de Cardina. q. 42. priui. 13. eo vnico argumento permoti: nam comprehenduntur Canone in c. Si quis suadente. 17. q. 4. & Canone in c. Omnis vtriusque sexus de Pœniten. & remiss. & c. Pro humani. de Homic. in 6. & cap. Nemo deinceps de elect. in 6. & Extrauag. Iniunctæ, de elect. inter communes: & Extrauag. Excommunicamus de sent. excõmunicat. inter communes. Item in cap. Canonum de constitutionibus decernitur, Canonũ statuta ab omnibus obseruari debere. Item, quia Cardinales, Regulis Cancellariæ alligantur, quod late ostendit Ludouicus Gomezius in earum Regularũ proœmio, quæst. 4. Nisi quantum in ijs, in quibus Cardinales, vel iure cõmuni, vel iure nouo expresso vel more, & vsu Curiæ excipiuntur. Felinus in cad aures. de rescrip. dicit Franciscum Patinum Auditorem in Rota referentem, in Rota iudicatum sæpe fuisse Cardinales generalibus Romanorum Pontificum constitutionibus alligari. Animaduertendum est, Doctores confuse hanc quæstionem tractare: non enim quæstio est, in Cardinales comprehendantur Canonibus, vel Constitutionibus generalibus iuris communis, hoc est, quæ in iure communi præsertim antiquo continentur: his enim comprehenduntur. item comprehenduntur Canonibus, vel Constitutionibus generalibus editis à Concilio generali. Quæstio solum est, An comprehendantur Canonibus, vel Constitutionibus quas consilio ipsorum Pontifex ponit, & condit. Vnde non quæritur, An teneantur Constitutionibus Concilij Tridentini, aut aliorum Conciliorum generalium. An ligentur Constitutionibus generalibus, quæ in corpore iuris canonici communis continentur. Quare soluti non sunt iure communi circa multitudinem beneficiorum, circa præsentiam assiduam, qua in suis Ecclesijs Antistites commorari, & adesse debent: soluti non sunt Canonibus iuris communis, de simonia: soluti non sunt legibus seruandi ieiunia indicta ab Ecclesia, & dies festos, & sacros diuini: officij preces recitandi, annuam peccatorum confessionem quorannis faciendi, Eucharistiam in Pascha suscipiendi, & aliis huiusmodi Constitutionibus. Quæstio igitur est de Constitutionibus quas condit Pontifex ipsorũ consilio. Existimo autem Cardinales non teneri Constitutione generali edita contra Clericos, vel contra beneficiarios, vel contra eos, qui dignitates gerũtur, quoniam etsi Cardinales sunt Clerici, sunt beneficiarij, sunt dignitates habent tamen aliquid singulare, & eximium in quo præcellunt. Vnde vt comprehendantur, solet addi. ¶ Clerici beneficiarij, cuiuscunque status, conditionis, & dignitatis sint. ¶ Item, si Constitutio vniuersim condatur contra Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, non puto ea ligari Cardinales, etiamsi sint Episcopi, vel Patriarchæ. Præterea si lex feratur de re, siue materia aliqua, in qua Cardinales specialibus gaudent priuilegijs, non tenentur ea lege vniuersè lata, quoniam lex generalis non admittit, & abrogat priuilegia peculiariter alicui concessa, vt est communis opinio. Item, si constitutio generatim comprehendat curiales, non protenditur ad Cardinales. Sed quid dicendum, si Summus Pontifex constituat, vt omnes, qui Ecclesiasticos redditus habent, soluant certum subsidium, siue pensionem ad impensas, quæ fiunt in debellãdis Christiani nominis hostibus. Alban. ait, ea constitutione teneri Cardinales, nisi excipiantur, sed non alligati ijs constitutionibus, quibus interdiceretur aliquis contractus absque certa solemni formula, si damnaretur solum ad euitandas fraudes, at id non videtur satis firma ratione comprobare: nam Cardinales debent in contractibus à fraudibus procul abesse, & non est, cur suspecti nomine fraudis haberi non queant. Probabilis igitur est opinio Hostiensis, in constitutione generali Pontificia, quod attinet ad pœnas, & odia, non cõprehendi Cardinales nisi exprimantur. An cõprehendantur generalibus regulis Cancellariæ, dubiæ quæstionis est. Samen. in proœmio regular. q. 4. & super regulam Cancella. de infirmis resignan. q. 5. affirmat eos comprehendi, & citat pro se Felinũ, & Franciscum Paunum: sed Mandosius super regulam eandem de infirmis. q. 1. negat eos comprehendi: idem ante ipsum senserunt Anchãtanus, & Romanus, vt ait Samensis, & hoc est probabilius, & verius, quoniam, vt dixi, generali constitutione Pontificia non continentur, nisi exprimantur: siue hoc sit, quia, vt ait Hostiensis, Cardinales cum Pontifice cæteros omnes indicant, siue quia Pontifex, non creditur eos velle comprehendere generali sua constitutione, nisi cum id exprimit.

Sexto Quæritur, An Augusta, vel Regina legibus teneatur: Ratio dubitandi est, quoniam in l. Priscos §. Vtinur, ff. de iure Fisci, Augusta dicitur habere eadẽ priuilegia, quæ habet ipse Princeps. Item, Augusta cæterũ eadẽ persona, quæ Princeps: at Princeps solutus est legibus, ergo & Augusta. At verò in l. Princeps ff. de legibus, planè dicitur: Augusta licet legibus soluta non est. Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ & ipsi habent. Dicendum itaque est Augustam legibus teneri, beneficio tamen Principis legibus esse solutam. Vnde expresse nonnunquam eam leges excipiunt.

Septimò Quæritur, An Græci, & Orientales clerici more Græcorum viuentes, teneantur Canonicis Latinorum Constitutionibus: Abbas in cap. Canonum. de Constitutionibus, hanc quæstionem proponit, & lectorẽ mittit ad Glossam in distinct. 10. c. de libellis, sed certè eo loco Glossa strictim, & cursim quæstionem tractauit. Augustinus Beroius ea. Canonum, De constitutionibus. nu. 197. hanc quoque quæstionem mouet, & tandem concludit, eos teneri. Idque probat ex eo, quòd Ecclesia vnum corpus constituit, cuius caput est Christus Dominus, & summus Christi Vicarius, qui est Romanus Pontifex, cuius est præesse cũctis, & cuius auctoritate, & potestate omnes tanquam Christi oues reguntur, atque gubernantur. Canones, & decreta Ecclesiæ confirmantur.

Sed profectò in hac re distinguere nos oportet: nõ enim idem est, quærere, an Græci, & Orientales clerici latinorum constitutionibus teneantur: quod an Romani Pontificis potestati subiecti sint: nam iure diuino, hoc est, institutione Christi, Romani Pontificis tanquá supremi in terra Christi Vicarij potestati subdũtur, vt suo in loco dicam infernus: sed quærimus, an Canones in Latina, & Occidẽtali Ecclesia generatim constituti, & decreti, Græcos, etiá, & Orientales clericos teneant inam etsi vnum tãtum sit Christi ouile, & vnus supremus ipsius Christi Vicarius, nempe Romanus Pontifex, qui totius ouilis sibi commissi curam habet, nihilominus tamen decemi, & constituit Canones, & ferri leges possunt ad Latinos tantum, & Occidentales clericos, non ad Orientales, quia cum feruntur, & constituuntur hi, aut illi Canones, vult Pontifex expresse, vel tacitè, vt Occidentales, nõ Orientales clericos teneant. In primis igitur, iure Canonico communi, quo Ecclesiæ Latinorum viuntur, multi Canones antiqui continentur, quos ediderunt generalia Concilia eo tempore, quo Græci, & Orientales clerici nondum erant à Latinis separati, & disiuncti: & huiusmodi Canonibus, tum Græci, tum Latini tenentur per se: nam ex accidenti fieri potest, vt Græci, & Orientales soluti sint, quoniam apud ipsos vsu & consuetudine multi Canones sunt, vel ex parte abrogati, cùm tamen eos Latini adhuc more, & vsu retineant. Deinde, dubitari non potest, quin apud Græcos, & Orientales multa sint, vel vsu recepta, vel etiam iure antiquo communi introducta longè contraria his, quæ apud Latinos iure, vel vsu antiquo seruantur. Hinc etiam Græci ab ipsis vsque Apostolorum temporibus sabbatum perinde ac Dominicam diem pie, ac religiosè colũt: ex ijs, qui sunt matrimonij vinculo adstricti, aliqui ad ordines promouentur: filij presbyterorum ordinibus quoque initiantur: iter aut quater quorannis quadragenarium ieiunium seruant: in peruigilijs Apostolorum ieiunium non suscipiunt: ante sacros ordines Lectores tantum Clericos præficiunt, non Ostiarios, non Exorcistas, non Acolythos: aliter diuinas preces recitant, aliter diuinum

officij pensum exoluunt: in fermentato pane sactum Christi corpus conficiuntijs, quos presbyteri sacri baptismaris aqua proiiunt, confirmationis sacramentum ministrant: Eucharistiam paruulis etiam infantibus præbent: multa denique alia, tum in Missarum sacrificijs faciendis, & offerendis, tum in sacramentis conferendis, vel etiam suscipiendis obseruant, cùm tamen longè aliis ritibus, moribus, & institutis vtantur. Demum negari non potest, post diuisionem Græcæ Ecclesiæ, & Orientalis à Latina plures extare in Latinorum Ecclesia Canones editos, qui duntaxat ad commune Latinorum bonum tuendum, & retinendum constituti sunt, nimirum de conseruandis Latinæ Ecclesiæ legibus, decretis, moribus, institutis, ac ritibus: & huiusmodi canonicis constitutionibus Græci minimè tenentur: tales sunt plerique Canones editi de electione, præsentatione, promotione, & ordinatione Clericorum, de concessione, institutione, erectione, vnione Ecclesiarum, & beneficiorum, de simonia, de sententia excommunicationis, de suspensione, interdicto, irregularitate. Sunt ergo, vt dixi, Græci, & Orientales Romano Pontifici, vt summo Christi Vicario iure diuino subiecti: vnde eis ius dicendi, leges, & constitutiones, ac præcepta dandi, potestatem, & auctoritatem habet, sed eo iure, & potestate non semper vtitur, nec ad eos leges ferre creditur.

Quo iure Clerici sint ciuilibus Principum legibus soluti adstricti. CAP. XII.

PRimò Quæritur, an Clerici sint iure diuino soluti legibus ciuilibus Principum. Nemini dubium est eos esse à ciuilibus Principum Constitutionibus exemptos, & liberos: sed quæritur est, quo iure soluti sint, diuisione, an naturali, an humano scripto: quod si humano scripto, num ciuili, an vero Pontificio, & Canonico? Duæ sunt opiniones, vna eos docet esse exemptos, solutos, & liberos à ciuilibus Principum statutis iure diuino, & naturali. Quàm sententiam existimo esse iuris canonici interpretum, eã enim habent Innoc. Hostien. cap. 2. de maior. & obed. glossi. in ca. si Imperator d. 96. in verbo. diuino: Ioan. Andr. Dominicus, Archidia. Anchar. Franchus in cap. quanquam de censu in 6. Abb. Fely. Deci. Butrius in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ de constit. Cardina. in c. perpendimus, oppos. 7. de sent. excom. Rota in antiquis decis. 10. de consuet. Auirenius Clem. 1. de offic. Iudicis ord. versic. ad quæstionem. Rom. in singul. 419. Rochus Curtius in ca. vlt. de consue. Rubus. in concordatis. Rub. de protect. Quam sententiam multis argumentis comprobant.

Primò ex diuinis scripturis arguunt Gen. 47. Ioseph, cùm totam Aegypti terram Regi obligasset, & tributariam sue vectigalem fecisset, Sacerdotum terram excepit, quã voluit esse liberam, & 1. Esdræ 7. excepti sunt Sacerdotes, & Leuitæ à lege soluendi tributa Regi Persarum: & Psalm. 104. dicitur, Nolite tangere Christos meos: hoc est, vnctos meos: at Clerici tales sunt: Deo enim consecrantur, & Matth. 17. Cùm obiceretur Apostolis, quare censum Augusto Imperatori, sicut cæteri, non penderent, & cùm Christus Dominus interrogasset Apostolos, Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, & censum, à filiis suis, an ab alienis? dicenti Petro, ab alienis, intulit ipse Dominus, ergo liberi sunt filij: vt autem non scandalizemus eos, tolle: & da pro me, & te. Christus igitur excepit à censu soluendo, & se ipsum, & Petrum, cui suam Ecclesiam gubernandam commiserat. Numerorum quoque 18. dicit Deus, se tradidisse Sacerdotibus decimas, vt ipsi ei in Altari inseruirent, ergo Clerici hoc ipso, quòd sunt rebus sacris, & diuinis addicti, à ciuili Principum potestate eximuntur. Deinde argumentantur ex iure Canonico, nam in cap. quanquam de censu in 6. plane dicit Bonifacius VIII. Clericos, & eorum bona, non solum humano iure, sed etiam diuino à potestate ciuili eximi, & liberari. Idem deducitur ex cap. non minus de immun. Eccl. vbi Pontifex in Concil. Lateranen. sic ait, vt deterioris conditionis, sub eis (videlicet sub laicis) Christianis, Sacerdotium videatur, quam sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam nõ habebat. Ille quidem omnibus aliis seruituti subiectis, Sacerdotes, & possessiones eorum, in pristina libertate dimisit: Et ex cap. si Imperator dist. 96. vbi habetur, Domino instituente ad Ecclesiam pertinere Clericorum, & Ecclesiarum gubernationem, & curam, & paulò post dicitur, non à legibus publicis, non à potestatibus sæculi, sed à Pontificibus, & Sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis Clericos, & Sacerdotes voluit ordinari, & discuti. Hoc idem docere videntur multa c. quæ habentur. 11. quæst. 1. cap. præsertim cap. relatum, & c. placuit 3. & Gratianus in cap. futuram 12. quæst. 1. & in cap. conuenior. 23. quæst. 8. & cap. continua 11. quæst. 1. Item in Historiis legimus apud Ruffinum lib. 1. cap. 2. Histor. Eccl. à quo accepisse videntur Greg. li. 4. epist. 75. Nicolaus I. in epist. ad Michaelem Imperatorem, & Sozomenus lib. 1. suæ Historiæ. c. 16. cum libelli essent oblati Imperatori Cõstantino Magno, in quibus ad eum accusationes deferebantur aduersus Episcopos, Constantinum respondisse, ad se non pertinere de huiusmodi causis sententiam ferre. Quia solius, inquit, Dei iudicio reseruamini. Postremò idem ratione confirmant: nam si solum, inquiunt, iure humano scripto Clerici essent immunes, & liberi à potestate ciuili, possent Principes ex toto, vel ex parte Clericorum immunitatem abrogare, hoc autem maximum Ecclesiæ detrimentum afferret: ergo verisimile est, Christum Dominum eodem iure, quo suam Ecclesiam instituit, Clericos Ecclesiarum ministros, à ciuili laicorum iurisdictione excepisse. Hæc sunt primæ sententiæ argumenta.

Altera sententia negat, Clericos exemptos esse à ciuili laicorum potestate, iure diuino in ijs, quæ ad temporalem gubernationem spectant, affirmat tamen liberos esse, & immunes iure canonico, & non solo ciuili. Sic Mestina de rebus restituendis qu. 15. Victoria relect. 1. de potest. Eccl. qu. 6. prop. 2. Sotus in 4. d. 25. quæst. 2. art. 2. conclus. 3. 4. & 5. Sedesma in 4. p. 2. qu. 2. c. art. 4. versic. Hæc itabis conel. 2. & 3. Palacius in 4. dist. 3. concl. 3. Salon. 2. 2. q. 67. art. 1. controu. 1. conclus. 4. Bannes 2. 2. q. 67. art. 1. Couar. in practicis q. c. 31. num. 2. versic. prima concl. & lib. variar. resolut. 2. cap. 20. Nec hi tantummodo Doctores ita senserunt, sed etiam quidam alij scriptores cum ipsis conuenire videntur, inter quos citat Couarruuias Petrum Ferrariensem in practicis de confessi. §. plenum. Alciar. in cap. cùm ab homine de iud. Innoc. cap. 2. de maio. & obed. potuisset citare Henricum Gandauensem: quamuis ego nihil tale lego in Alciato, & Innocentium video scripsisse, Clericos exemptos esse, vel Imperatorum priuilegio, vel potius iure diuino, vel saltem pontificio: etiam Imperatoribus minimè requisitis, & Henricum inuento dicentem in quodl. 9. qu. 21. Habent Clerici immunitatem exactionum sæcularium statutis Papæ, & Imperatorum, vbi de iure diuino, nihil dixit, nihil affirmauit, nihil negauit. Huius sectiæ sententiæ auctores, eam multis rationibus probare conantur.

Primò, quia primis nascentis Ecclesiæ temporibus: Clerici erant Principibus subiecti, vt constat ex Paulo ad Roman. 13. Dices, eos Principes Ethnicos fuisse, & sibi vsurpasse ius, & potestatem in Clericos. At contra hoc vim habet quod ibidem dicit Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & hoc propter ordinationem Dei, vbi gloss. ait, omnis anima, nullus excipitur, neque excluditur, & Chrysostomus addit, omnis homo siue sit Euangelista, siue Propheta, siue Apostolus, siue quisque tandem sit, & paulò superius dicit, ista imperantur omnibus, & Sacerdotibus, & Monachis non solum sæcularibus: eodem modo exponunt verba B. Pauli, Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius. Item Actor. capit. 23. Paulus ait, ad Tribunal Cæsaris sto, vbi oportet me iudicari. Hoc dixit, quia causa tractabatur apud Præsidem Cæsaris, & fratres ei suadebant, vt Præsidis iudicium recusaret. Insuper 1. Petri 2. legimus debere omnes subiici Principibus, etiam discolis, & Matth. 22. dixit Christus Dominus: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Deinde arguunt, in sacris literis nullum extat diuinum præceptum, quo Clerici à ciuilium Principum potestate soluantur. Præterea Christiana Religio Christi Domini cultores non liberat ab vllo alio ciuili vinculo: non à seruitute, non à coniugio, non ab officio obedientiæ, non à debito pecuniario, siue alieno ære: ergo nec Dominus non soluit, Clericos ab officio parendi Principibus. Adde his nullam esse repugnantiam, si Clerici diuino cultui, & muneri mancipati, sint alioqui Principum potestati in temporalibus subiecti. Accedit, quòd Clerici cum laicis sæpe inire solent ciuiles contractus emptæ, & venditi, depositi, pignoris, mutui, accommodati, permutati, societatis: ergo & possunt coram ciuilibus magistratibus conueniri, vt stent conuentis, vt pacta, & promissa seruent, vt iusta pretia soluant, vt depositam pecuniam, reddat, vt creditori satisfaciat, vt debitum restituant. Quid, inquiunt, si Clericus sit fur, latro, homicida, adulter, pirata, læsæ Maiestatis reus, veneficus, patriæ & reipublicæ proditor, & hostis, parricida, clericaline tonsura, & habitu se defendet, ac proteget? Nonne est Reipublicæ pars: nonne est ciuis vna cum laicis? cur ergo si Ciuitatem prodit, si Principi interitum machinatur, si Reipub. perturbat, non capietur à laicis, non punietur à Principe sæculari? Ad extremum, si iure diuino Clerici essent immunes, & liberi, non posset Romanus Pontifex Clericorum immunitatem restringere, & ex parte minuere, & ramen in multis casibus restringit, & minuit: non posset Clericorũ cau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fas,& lites laicis demandare, vt eorum iudicio cognitæ dirimantur, & tamen ex glossa in ca. valde di. 49. manifestum est, Clericorum, & Ecclesiarum causis posse laicis Romani Pontificis auctoritate committi: legimus itidem Romanos Pontifices suas causas Imperatoribus delegasse cap. non si. 2. q.3. non posset insuper huiusmodi immunitas per consuetudinem tolli, vel minui, cùm consuetudo contra ius diuinum vim,& locum non habeat: & tamè multis in locis plurimum mos,& vsus, contra Clericorum immunitatem valuit. Hæc secunda sententia.

In hac proculdubio graui, & difficili quæstione primum oportet, certa ab incertis, & ambiguis omnino secernere: Conuenit inter omnes, Clericorum, & Ecclesiarum immunitatem esse iure ciuili, & canonico multis in locis confirmatam. De hoc nulla est quæstio, sed quæritur, vtrum Clerici iure diuino à ciuili Principum potestate soluantur. Constat etiam apud omnes Mansilió Patauinum esse meritò ab Ecclesia damnatum, eo quòd asseueret, non solum Clericos, sed etiam Ecclesiarum Antistites, & ipsum Romanum Pontificem Imperatoriæ potestati iure diuino subiici, immo iure quoque diuino Principes habuisse potestatem in Christum Dominum tanquam hominem, quod ostendere nitebatur ex illo Ioannis 19. vbi Christus Pilato dixit, non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. & ex his, quæ supra memorauimus ex Paul. ad Rom. 13. & 1. Petri 2. & Act. 25. & ex glo. & Chrisostomo.

Conuenit etiã inter omnes Theologos, Clericos esse iure diuino à ciuili laicorum potestate in rebus spiritualibus, diuinis, & Ecclesiasticis, immunes, & liberos. Talia sunt, sacramenta ministrare, sacra munera, & officia obire, & exequi, sacras literas interpretari, peccata, quibus in his delinquitur, punire, pœnas Ecclesiasticas sancire, quales sunt excommunicationes, suspensiones, interdicta, irregularitates, depositiones, & degradationes, idoneos Ecclesiarum ministros examinare, eligere, creare, instituere, confirmare, ad ordines promouere, vel alia huiusmodi.

Præterea ius diuini est, vt omnes fateantur, Clericos, sacris vsibus consecratos, profanis, & ciuilibus rebus, & negociis perpetuò implicari non posse. Nec Imperator, Rex, vllusue ciuilis Princeps potest edicere, vt Clerici sacris rebus addicti, arma tractent, militent, bella gerant, aut alia sæcularia factitem.

Illud etiã nemo negat, quicquid iuris, & potestatis habent laici in rebus spiritualibus, habere concessu, seu priuilegio, & beneficio Ecclesiæ: quale est iuspatronatus in nominandis, designandis, & offerendis Clericis, qui præficiuntur Ecclesijs, vel in beneficijs Ecclesiasticis instituuntur.

Item ius sepulturæ, ius exigendi pensiones, beneficiis Ecclesiasticis impositas, ius eligendi aliquos ad beneficia, & dignitates Ecclesiasticas, & alia huiusmodi iura, de quibus priuilegiis alibi tractabo.

His igitur positis tota quæstio in duobus consistit. Primò, An clerici iure diuino sint à ciuili potestate, in his, quæ ciuilia sunt, & temporalia, liberi, & exempti, v.g. si sit Clericus parricida, latro, proditor patriæ, perduellis, vel si ære alieno constrictus, vel ob rem emptam, conductam, vel depositam aliquid creditori debeat, quæritur, an iuris diuini sit, vt coram Ecclesiastico, non ciuili Iudice conuenire queat. Secundò, An Clerici sint iure diuino immunes, & liberi à tributis, censibus, contributionibus, & cæteris omnibus, quæ solent ciuiles Principes laicis communiter imponere. Et in his duobus prædictæ duæ sententiæ versantur.

Ergo profectò existimo prædictam primam sententiam, communi cõsensu canonici iuris interpretũ receptam, cum ratione naturali, & cum iure canonico, & diuino maximè congruere: hæc est, quòd quispiã miretur, me aliàs Theologũ iuris canonici doctorum potius, quam Theologorum in hac parte sententiam amplecti? Nam in primis prima sententia, quam sequor, non solum est iuris canonici interpretum, sed etiam Theologorum, eam enim probabiliorẽ putat. Almaynus tractatu de suprema potestate Ecclesiæ ca. 8. prop. 3. ad finem, Silu. in verbo immunitas 1. q. 4. versi. secundum ad munera. Aug. in verbo immunitas, n. 12. versic. 11. vbi dicunt eam sententiam esse veriorem. Item quia quamuis Victoria, Medina, Sotus, Ledesma, Palatius, Salon, Bannes, & Couar. docuerint, Clericorum immunitatem in ciuilibus, & temporalibus iuris diuini non esse, aiunt tamen esse iure diuino plurimum consentaneum & certè veteres Theologi, vt S. Tho. Bona. Ale. Alb. Scot. Ricar. & alij nihil expressè de hac cõtrouersia tractauerũt, sed solũ Theologi iuniores à me citati insuper apud me maioris est ponderis, & firmamenti, quod in iure canonico lego, quam quod prædicti recentiores Theologi tradiderunt, in capitul. Quanquam de censibus in 6. & ca. si Imperator dist. 96. & capitul. non minus, de immunitate Ecclesiarum, & cap. nimis de iureiuran. apertè dicitur eiusmodi Clericorum immunitatem, de qua tractamus, iuris esse diuini.

Et in dictis capitibus, quamquam, & non minus, fermo est de vacatione Clericorum à censibus, & aliis contributionum generibus, quæ exiguntur à laicis. Accedit itidem quod Innocentius III. in Concilio generali. & refertur in c. nimis, de iureiurando, sic aiunimis de iure diuino quidam laici vsurpare nituntur, cum vitos Ecclesiasticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præstandum sibi fidelitatis iuramenta compellunt. Præterea hoc idem colligitur ex Concil. Lateranen. sub Leone X. sess. 9. in bulla reformationis curiæ, versi. & cum à iure vbi sic legimus. Et cum à iure tam diuino, quàm humano, laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit. Adde, quòd in Concil. Triden. sess. 25. de reformatione c. 20. generatim dicitur sic: Et personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam. Insuper hoc idem mihi videtur ipsa ratio comprobare. Nam Clerici sunt Deo dicati, & diuinis vsibus deputati: ergo eo ipso sunt à ciuili tamquam potestate exempti: Nam in c. semel de reg. iur. in 6. habetur, semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum. Idem dicitur in c. Nulli, c. Prædia, 12. q. 2. & c. Quæ semel 19. q. 1. item in l. summa. ff. de rer. diuisione, & in Instit. eodem tit. 6. Nullius, & in cap. in legibus 12. q. 1. Res sacræ, siue oblatæ Deo dicuntur esse bona Dei, & in nullius hominis patrocinio, siue dominio esse: ergo eo ipso Deo tãummodo, non hominibus subiici, & subesse debent: sed Clerici sunt Deo dicati, & in Dei sortem electi, ergo nihil iuris in eos habet Princeps ciuilis: quid. n. illi cum his, qui sunt in sorte, parte, & hæreditate Dei, vt eos suis legibus adstringat, & cogat, ad sua tribunalia trahat, in eos inquirat, & pœnis animaduertat? Item milites sæculares militant mundo: ergo sacrati milites, quales sunt Clerici, Deo tantum, non hominibus militant, nec est cur se negociis sæcularibus implicent. Accedit, quod vasa, altaria, templa, vestes, & cætera Deo sacra, eo ipso quod diuino cultui sunt deputata, à profano, & ciuili vsu separantur: cur Clerici eo ipso quod Deo sacrati sunt, non sunt ab omni ciuili vsu remoti? Cui si res eo ipso, quo sunt Deo sacratæ longè à profanis sepositæ non tanguntur à laicis: personæ Deo dicatæ, diuinis officijs, & ministerio addictæ, tangentur à laicis? Postremò talis immunitas plurimum conducit ad quietam, & rectam Clericorum & Ecclesiarũ gubernationem, alioquin posset Clerici auctoritate, & iussu Principũ sæcularium, à suis muneribus & officijs frequenter abduci, auocari, impediri, prohiberi, ergo verisimile certè est, eos iure diuino ab omni ciuili potestate esse immunes, liberos. Cæterum videamus quo pacto ad argumenta prædictæ opiniones Auctores respondeant, Medina, Victoria, Sotus, Couar. & alij. Ad primum quidem ex Genes. in cap. 47. sumptum respondent, Iosephum, & Pharaonem Sacerdotum terram excepisse ab onere, & seruitute cæteris Ægyptiis imposita: non quia ciusmodi immunitas, diuini iuris esset, sed quia voluerunt id priuilegij, & beneficij, Sacerdotibus ibi taliter concedere: eodem modo ad id quod primo Esdræ 7. obiectum est, respõdent, fuisse videlicet vsu, & consuetudine receptum, vt Leuitæ essent liberi à tributis, vectigalibus, & alijs contributionibus, & oneribus, & proinde eos, aiunt, excepit Esdras, id permittente, & concedente Artaxerxe Persarum Rege, cuius ditioni, & potestati erant tunc temporis subiecti Iudæi. Sed certè horum responsio mihi non placet. Nam hæc ideo facta esse puto, quia ratio ipsa naturalis præscribere videtur, vt ministri diuinis obsequijs, & vsibus dicati, & ciuilium Principum potestate sint liberi, & exempti.

Ad illud ex Psalmo 104. Nolite tangere Christos meos, respondent, ibi sermonem esse de Abraham, Isaac, Iacob Patriarchis, quos ibi diuinus Psaltes appellat Christos per metaphoram. i. Vnctos, quasi essent diuinitus cõsecrati, sicut vngi, & sacrati solebant Pontifices, & Reges, & eosdem appellat idem Psaltes prophetas, hoc est, diuini verbi nuncios, & interpretes ad populum, quæ omnia, inquiunt, in eo Psalmo dicta sunt propter historias, quæ de ijs sanctis viris in sacris literis referuntur: nec quidem iudicio argumento non satisfaciunt: Nam fateor, dixisse Deum de Patriarchis, Nolite tangere Christos meos. i. vnctos, & nuncios, & interpretes à me missos ad populum: Sed cur idem non intelligemus de Clericis, & Sacerdotibus, qui sunt vncti, hoc est, Deo sacri, diuino cultui mancipati, qui sunt diuini verbi nuncij, & interpretes ad populum: ergo si illi Patriarchæ, quia erant vncti. i. Deo sacri, & Dei nuncij, & interpretes tangendi non erant, tãquam à populo semoti, Clerici etiam Deo dicati ab omni ciuili vsu separantur.

Ad illud ex Matth. cap. 17. vbi dixit Christus Dominus,

ergo liberi sunt filij, respondent iuxta S. Thom. in 2. d. 44. q. 1. ar. 2. ad 3. & Bonau. 2. eadem d. 2. 3. quæst. 1. ad primum, & Durand. 2. d. 44. q. 4. ad finem, id Christum Dominum dixisse de se ipso, non autem vniuersim de omnibus Christianis, vel de omnibus iustis viris, gratiam adoptionis adeptis, qua dixerat, inquiunt, Dominus, Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum, à filiis suis, an ab alienis? respondente Petro, ab alienis, subintulit Christus, ergo liberi sunt filij, quasi diceret: si filij Regum, & Principum naturales tributum non pendunt: ego, qui Filius sum naturalis summi omnium Regis, & Principis, videlicet Dei, nulli hominum tributum debeo, sed ne offendamus eos, solue stater pro me, & tes Pro me quidem, quia etsi non debeam, mea tamen voluntate persoluo, pro te vero, quia possum quidem te quoque à pendendo tributo liberum facere, sed ficut me sponte tributo subiicio, sic etiam te. Cæterum nondum argumentum diluisse videntur plene. Nam Christus Dominus sponte sua tunc soluit, vt ait iure, nec pro se, nec pro Petro debebat, cui suam commiserat Ecclesiam, Origen. Hieronym. Euthym. Theophylactus, & Augustin. lib. 1. quæst. Euangelic. cap. 13. verba Domini intelligunt dicta esse de filiis naturalibus. Cæterum S. Thom. & Bonau. locus supr. cit. interpretantur quidem Christi dictum de ipso, at non solum de ipso, sed de iis etiam omnibus, qui temporalia omnia, & terrena bona propter Christum Dominum reliquerunt, & sic etiam exponunt alij veteres Theologi, Ricard. in 1. d. 44. a. 2. quæst. 1. ad primum Argen. eod. lib. & d. 45. a. 4. & inter recentiores Caiet. 2. 2. q. 104. a. 6. sed Clerici eo ipso quod sunt sors, pars, & hæreditas Dei, ex Altari, & Ecclesiæ patrimonio viuunt, ergo ea ratione tributum non soluunt. Ad secundum argumentum respondent, in iure canonico ius diuinum latius accipi solere: nam sumitur interdum pro omni eo, quod Deus iussit tum in nouo, tum in veteri Testamento. Quidquid item boni factum esse in sacris literis memoratur, ius diuinum canones appellant. Præterea quicquid ab Apostolis constitutum esse in sacris literis legimus, Insuper ius ipsum canonicum dicit glossa in c. Quo iure, in verbo, nam iure diuino d. 8. Ius diuinum aliquando vocari, ac proinde colligunt immunitatem Clericorum esse iuris diuini. i. canonici, & quia eius exemplum ex sacris literis petitum accipimus: sic illi. Sed certè, meo iudicio, Bonifacius VIII. in cap. Quanquam, de censibus in sexto, & Ioannes Primus in cap. si Imperator d. 96. & Lateranen. Concilium in cap. non minus de immunitate Ecclesiarum, & Lateran. Concil. sub Leone X. sess. 9. ius diuinum proprie, & strictè acceptum videntur non dicunt, iure diuino esse Clericos exemptos, quoniam aiunt, Clericos non solum iure humano, sed diuino esse exemptos, & liberos.

Superest, vt ad ea, quæ secundæ sententiæ auctores obiciunt, respondeamus. Ad illud, quod sumunt ex Paulo ad Rom. 13. & 1. Petri 2. & Actor. 25. & Matth. 22. & Ioan. 19. respondeo, primis Ecclesiæ temporibus, Ecclesiam non habuisse plenum suæ potestatis, & iuris vsum, & actum, sed tantum quasi habitum, & originem, & ideo mitium non est, si Paulus Act. 25. ad Cæsar. prouocauit, si dixit ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non quòd iure diuino ciuilibus Principibus Clericos subiiceret, sed quòd interim dum Christiani erant in Paganorum potestate, eorum Principibus patere deberent, ne detrimentum Christi Domini fides, & Religio paterctur. Ad illud Christi Domini dictum ad Pilatum, Ioannis 19. non haberes potestatem aduersum me vllam, &c. Respondeo: locutum esse Dominum de potestate facti, non iuris, nam potestas facti, conuenit etiam Tyrannis, & est in vitio, & culpa, de simili potestate dixit Christus Luc. 22. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, sensus itaque verborum Christi est: nisi tibi (ô Pilate) esset cœlitus permissum, etiam facto ipso, & opere, meam causam non cognoscerres, & iudicares. Cætera secundæ sententiæ argumenta nihil concludunt: Nam quamuis Christiani non eo ipso quo Christiani sunt, libertentur ab omni ciuili vinculo, at Clerici Deo sacrati diuinis vsibus, & ministeriis, ac officiis addicti, eo ipso à ciuili laicorum potestate eximuntur, quia sunt Deo traditi, & in sortem, & hæreditatem ipsius electi, & assumpti, ac proinde iure diuino, & naturali, & canonico, non autem ciuili, Imperatorio, vel Regio obligantur.

Sed dubitari posset, An laici vi consuetudinis longi temporis ius & potestatem in Clericos habere queant. Etenim Couarr. pract. quæst. cap. 35. num. 5. Nauar. in Man. cap. 27. num. 70. Guliel. de Bened. in c. Raynutius in verbo, & vxorem nomine Adelasiam. decis. 2. & quidam alij recentiores Hispani, & Galli plures afferunt eatus, in quibus allegare solere Regia prætoria Clericorum, & Ecclesiarum causas ad sua tribunalia reuocare, quem vsum illorum plerique nituntur iure defendere. Cæterum quicquid hi amboues scripserint, quotidie in Rota, & Curia Romana iudicatur, huiusmodi sententiam esse contra sacrorum Canonum authoritatem: Nam Concilia, & Summi Pontifices expressim prohibent, ne apud laicos Clericorum causæ vlla ratione tractentur, vel iudicentur, vt constat ex cap. inolita, cap. placuit vt quisquis. cap. si Clericus. cap. si quis ex fratribus. cap. peruenit. 11. q. 3. cap. decernimus, de iud. cap. si diligenti, & c. significasti. de for. comp. Vbi neque Episcopo consentiente id fieri potest vt etiam notat glossa. Abb. Felin. & alij ibi, & in c. qualiter, & quando, de iud. vbi etiam Imol. sub num. 4. Barb. nu. 16. Alex. consil. 8. sub num. 1. libr. 1. Sed neque in casu neglectæ, vel denegatæ iustitiæ: & ita nec timore violentiæ licitum cuiquam est Clericos ad iudicium sæculare vocare ex c. qualiter & quando de iudybi id not. glossa. in verbo prohibemus. Hostiens. Abbantiq. & Ioan. And. sub num. 1. But. n. & Imo. num. 3. Anch. num. 3. Beisam. sub num. 1. Collect. Card. & Bald. in fin. Panor. num. 7. Alex. d. consi. 8. sub num. 1. Inde colligentes differentiam inter iudicem sæcularem, & ecclesiasticum. Is enim, cum sit maior, & superior, potest sæcularis negligentiam supplere, & illum corrigere. c. ex transmissa. c. licet, & c. ex oenore. de foro compet. n. Quæ cum ita sint, solus Rom. Pontifex est, ad quem spectat Canones edere, & editos confirmare, declarare, & statuere casus, in quibus Clerici possunt coram laicis conueniri. De spectantibus enim ad Clericos hoc solum possunt, laici quod iure cauetur, vt ait glossa. in cap. vlt. 24. q. 1. Innoc. in c. quanto num. 2. ad finem de consuet. Panor. ibid. num. 12. Felinan c. causam, sub num. 7. de præscr. Dec. in c. 2. num. 164. de iudic. Nec est cur priuati Doctores id muneris, & officij sibi assumant, sed eorum est obedire Summ. Pontificum, & Concil. decretis, sacros Canones seruare, non interpretari, non declarare, non restringere, non detorquere, nec trahere ad suos sensus. Ego igitur existimo non posse laicos vi consuetudinis potestatem aliquam habere in Clericos, quod docet Bald. in cap. Clerici, an fin. de iud. Butr. ibid. num. 2. & 11. Panorm. num. 5. & 6. Dec. num. 38. & in c. 1. eiusdem tit. num. 167. & consil. 150. num. 4. Felin. in cap. 1 sub num. 3. de maior. & obed. & multis probat Rot. decis. 10. de cens. in antiquis, & Bisign. decr. 1. eodem tit. Idem volunt Doct. in c. 2. de præbendis, num. 8. Ioan. Monac. num. 5. Ioan. And. num. 6. Rom. num. 13. Fran. num. 10. Prob. num. 3. & 6. Panorm. in c. quisquis, sub num. 3. de elect. dum docent, in spiritualibus, quæ non cadunt in laicum nil operari consuetudinem: quia hæc non potest illum spiritualium incapacem, reddere habilem, & capacem, vt adnot. Panorm. in c. quanto. nu. 2. de consuetudine. Prob. d. c. 2. de præb. num. 7. Dec. in c. 2. n. 36. de iudic. Probatur autem hæc sententia ex c. Clerici de iud. vbi definitum est, non posse consuetudine aliqua præiudicium generari sacris Canonibus, in quibus generaliter traditur quod de omni crimine Clericus debeat coram ecclesiast. iudice conueniri. Huius vero definitionis eam rationem affert, quoniam Imperator prædictos Canones sequi se professus, licitcet in Auth. vt Clerici apud proprios Episc. primũ conuen. in §. pen. Vnde colligunt ibi Panor. nu. 4. & Dec. n. 31. quòd lege fiori non potest, nec etiam consuetudine: quo argumẽto & de reliquis omnibus Clericorum negotiis, & causis idem cogimur respondere; Nam Imperator Feder. I. I. in constitutione de statutis, & consuet. contra libert. Ecclesiæ editis lib. feud. in §. Item statuimus, vnde sumpta est l. statuimus. C. de Episc. & Cler. recedens ab errore veterum legum (vt ibi inquit Bald.) statuit nullam Ecclesiasticam personam in quacunque causa trahi posse ad iudicium sæculare, vt etiã sacri Canones paulo ante citati generaliter tradunt, vt merito Panor. in d. c. Clerici, num 6. & Dec. num 58. quod de causis criminalibus in eo loco dicitur, respondeant ex sententia Doct. etiam in ciuilibus habere locum. Probatur secundo ex cap. qualiter, & quando, de iudic. vbi ne Clerici trahantur à laicis ad iudicium sæculare omnino prohibetur: quo modo loquendi sublata est insenonibus facultas omnis dispensandi siue per statutum, siue per consuetudinem. Præp. in cap. si quis cum Clerico. 11. quæst. 3. Felin. in eodem cap. qualiter, prope fin. Alexan. d. consil. 8. sub numer. 1. fatent quæ de hac quæstione in simili tradunt Ang. & Imol. in l. fin. quærimus. ff. de testam. Cor. in l. vlt. C. de test. m. Glossa in Clem. 2. in verbo nullo modo, de ætat. & qual. Imol in Clemen. 1. num 20. de seq. poss. Denique cùm huiusmodi consuetudo sit contra id, quod ex iure, vel priuilegio Clericis est concessum, siue à Deo, vt supra est dictum, siue à Christi Vicario, ac etiam ab Imperatore, erit contra libertatem ecclesiasticam: quod in specie notat Bald. in cap. Clerici, in C. de iud. Butr. num. 11. Panorm. num. 6. & colligitur ex doctrina Imol. in c. nouerit. de sent. excomm. quem omnes ibidem sequuntur, Bart. & Bal. in constitutione Feder. cassa & irrita. C. de sacrol.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccl. Idem Bal. in alia constitutione Freder. statuimus, ad fin. C. de Episc. & Cler. quare erit consuetudo omnino irrita ex eadem constitutione, Cassa & irrita, & c. nouerit, de sent. excom. vbi qui eam seruari fecerint, & qui seruare præsumpserint, excommunicantur.

Quod vero de consuetudine dictum est, etiam de præscriptione affirmamus, quamuis tanti temporis cursu sit continuata, vt initij memoria non extet; est enim laicus incapax iuris, & potestatis spiritualis, nec potest illam ciuiliter possidere, atque adeo nec vllo tempore præscribere. c. causam; vti omnes notât de præscr. Io. And. & omnes in c. 2. de præsen. 6. Pan. in c. quanto, nu. 2. de consuet. Dec. in c. decernimus, num. 38. de iudic. qui docent, laicos auctoritate cuiuslibet præscript. non reddi habiles ad spiritualia, & præscriptione ei tantum ius tribui, qui illius iuris est capax; quamuis nec video quo pacto tàm temporis cursus afferri possit, cùm per Bullam, quæ singulis annis in die Cœnæ Domini in capite Regni ecclesiasticis promulgata omnes Ecclesiæ subditos afficit, impediatur omnis consuetudo, & præscriptio, Fel. in c. non liceat, col. penul. vers. 5. Considera, de præscr.

Quæ ad muniendam dictam consuetudinem, vel potius corruptelam à citatis auctoribus afferuntur, facilè tolli possunt: nam text. in c. filiis & nepotibus. 16. q. 7. qui si Metropolitanus bonis Ecclesiasticis abutatur, mandat hoc Regis auribus intimari: quicquid dixerit ibi gloss. quam Couarr. sequitur loco supra cit. his generalibus verbis certè non probat per Regem esse corrigendum contra, cap. qualiter & quando, & cap. Cleriei, de iudic. vt etiam notant Archid. & Egid. ibi Butr. in d. cap. qualiter & quando, ad fin. Panor. num. 7. ad fin. Imol. num. 4. ad fin. Sed cum iisdem auctoribus dicimus intimationis effectum illum esse, vt Rex admoneat Metropolitanum, vel instet coram superiore, vt illum corrigat. Pariter Iouissimum est, quod ex D. Hieron. relatum est in cap. Regum 23. q. 5. dum de Regum officio loquens ait, proprium illorum esse facere iudicium, & iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos. Cum enim ad rationem iudicij iurisdictio sit necessaria, inter eos Regis est iudicium facere, qui ad illius iurisdictionem spectant; quare circa subditos, & qui eius curæ sunt commissi illa præstanda sunt, Clericorum negotiis sicut & aliorum, qui Regibus aliis subiiciuntur, propriis iudicibus relictis; Nisi cùm Ecclesiarum Prælati eorum conuocant auxilium, iuxta. c. administratores ead. q. & c. 1. de offic. ord. Eodem ferè modo loquitur c. Principes sæculi ead. q. vbi quòd Principes sæculi à Christo tuendam Ecclesiam accipiant, cum illa suam disciplinam exercere non præualet, tenentur sua potestate munire, & ita Ecclesiæ patrocinari, vt Bald. annotauit in c. olim. num. 14. de reser. Pan. in c. tua. num. 10. de decim. Auff. tract. de por. sæcu. super perso. Eccl. regu. 1. num. 6. in 3. fallentia.

Ex dictis infertur, sacris Canonibus aduersari, quod Cou. & quidam alij recentiores tradunt licitum esse à iudicibus Ecclesiasticis, cùm censuris opprimunt, adire Regia tribunalia, vt vim afferant, & compellant iudices Ecclesiasticos ab ea inferenda cessare. Etenim præterquam quòd huiusmodi vim afferre, ne iustitia negligatur, seu denegetur, spectat ad immediatos superiores Ecclesiasticos, ad quos eo casu recurrendum est, etiam vsque ad Papam. Egid. in d. cap. qualiter & quando, vers. 1. quæris de iudic. Bur. ibidem num. 2. Imol. n. 1. Joan. de Anan. ante num. 2. Alex. d. consil. 8. sub num. 1. vers. 1. ne pro defectu iustitiæ Clerici tradantur ad iudicem sæcularem contra d. c. qualiter & quando, si praxim per Couar. relatam inspiciamus, constat laicos in hoc negotio esse meros iudices, Ecclesiasticos verò meros executores & ministros, cùm compellantur sub pœnis ad transmittenda omnia acta, & causæ processum ad consilium Regum, & iudices laicos, vt visa illius iustitia declarent, an sit deferendum appellat, & si ei deferendum putauerint, præcipiunt iudici Ecclesiastico, vt illi deferat, excommunicatum absoluat, omniaque retractet, & reponat in eum statum, in quo erat tempore appellationis, & sententiæ, & etiam cognoscunt, an iudex Ecclesiasticus sit iudex illius causæ competens, inhibendo illi cognitionem, & remittendo illum ad iudicem sæcularem: Et his omnibus iudex Eccl. sub pœnis cogitur obtemperare. Quæ omnia improbant sacri Canones, & sub pœna excommunicationis damnantur in Bulla Cœnæ cap. 14. & duobus sequentibus.

Quæri foler, an in his sufficiat tacitus Rom. Pontificis consensus. Profectò nulla ratione probare queo, quod quidam iuniores auctores inconsiderate, & inconsulte scripserunt, ciuiles, & sæculares magistratus, & iudices, multas Clericorum, & Ecclesiarum causas iure cognoscere, & tractare tacito Romanorum Pontificum consensu: Scribit auctor quidam Cædelabri Aurei in explanatione Bullæ in Cœna Domini in casu 74. dicens, Magistratus, & iudices ciuiles, ac Principes sæculares excusari legitimè & non incidere in excommunicationem cum de causis Clericorum, & Ecclesiarum aliqua ex parte cognoscunt, & indicant quia id. inquit, facere consueuerunt sciente, & tolerante Romano Pontifice, & quia nullus iudex Ecclesiasticus habet, vt excommunicatos laicos, qui talia faciunt, immo nec ipse Beatissimus Papa, nec vllus alius euitat illos. Sic ille. Præterea Ignatius Lopez cognomento Salsedo in practica criminali canonica. cap. 102. ait, exploratissimi iuris est, ex tacita Summi Pontificis approbatione, posse Reges de huiusmodi vi iudicare, quæ sit in possessione beneficiorum, & aliarum spiritualium rerum, & id probat, quia ita docet Guido Papæ decis. Delphin. q. 1. & 71. & 85. Francisc. Marchina. q. 196. & 512. vbi scribit eutiam illam sic semper seruatse, idem inquit, Frequentissimè obseruat Curia Burdegal. vt memoriæ tradidit Boet. q. 69. num. 23. idem Neapol. consuetudine receptum esse faretur Afflict. decis. 2. num. 10. & 11. & decis. 24. num. 9. Gram. decis. 78. & in Mediolanensi Senata, vt testatur Andr. Alciat. & in vniuersa Gallia, vt refert Rebuff. in comment. consuetud. Franc. tom. 3. tit. de possess. benefic. num. 8. Gloss. 2. Guliel. Benedict. in cap. Raynutius. de testam. p. v. in verbo, & vxorem, num. 39. & in Senat. Pedemõt. 30. vt tradit Menoch. de recuperan. possess. remed. 15. nu. 2. 10. Osan. decis. Pedemon. 30. idem seruari apud Lusitanos, testatur Nauar. in cap. cum contingat, de rescript. remed. 1. nu. 9. Auendan. de mandat. Reg. p. 1. cap. 1. num. 32. Hæc illi. Cæterum, Primum falsum omnino est, quod isti auctores afferunt in hisce causis subesse tacitum Rom. Pontificis consensum. Si quidem Summi Pontifices, vt notissimum est, quotidie reclamant, conqueruntur, prohibent, pœnas constituunt, & sententias ferunt in laicos, qui talia faciunt: vt patet manifestè ex actis iudicialibus auditorum Cameræ: vbi quotidie expediuntur literæ monitoriæ, vt personaliter compareant ij qui ita conueniunt, atque consentiunt: & contra illos pronunciantur sententiæ condemnatoriæ lata etiam excommunicatione. Id etiam constat ex pluribus decisionibus auditorum Rotæ, & ex sententiis Auditorum Sacri Palatij Apostolici: in quibus omnino improbantur; & damnantur tales recursus, & ij, qui recurrunt, declarantur excommunicati: quod semper seruatur apud Sedem Apostolicam, quando de hac re notitia habetur. Imo quotannis in die Cœnæ Dominicæ Romani Pontifices publicam, & solemnem excommunicationem ferunt in magistratus, iudices, & Principes sæculares, qui in suis tribunalibus causas Clericorum, vel Ecclesiarum tractant, & iudicant: vel ad sua Prætoria reuocant: vel apud se diplomata Pontificia, vel literas Apost. detinent, ne ad effectum deducantur, & in eos, qui ad laicos in prædictis causis confugiunt & recurrunt: quæ omnia apertè ostendunt, & indicant, longè abesse ab his omnibus tacitum Romanorum Pontificum consensum, & præsumptam, quam vocant, patientiam. Nec est, quòd quispiam dicat, constitutiones Pontificias, non esse in hac re alicubi vsu receptas; nam quotannis singuli Romani Pontifices Bullam in Cœna Domini publico, & solemni ritu Romæ promulgant. Nec valet, quod quidam opponunt, non satis esse, si Romæ promulgentur excommunicationes contentæ in Bulla Cœnæ Dominicæ: quoniam verissima est sententia, communi consensu Theologorum, & iuris canonici Doctorum, & Summistarum recepta, sufficere promulgationem Romæ factam; nec requiri, vt in singulis prouinciis huiusmodi excommunicationes pronuncientur. Præterea Nau. in Man. cap. 27. num. 70. verticulo secundo. Quod per præterxum violentiæ, sic ait, loquens de excommunicatione 14. in Bulla Cœnæ Dominicæ, quod etiam video pro re indubitata haberi in Hispania, & Gallia posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia Ecclesiastica, ne absque iusta causæ cognitione deturbentur, vel spolientur virtute literarum Apostolicarum, quod, vt vbique ferè in illis Regnis obseruatur; ita multi iure munire conantur. An verò satis muniant, necne, Sanctissimi D. N. definitioni remitto, sic ille. Sed profectò cùm sacri Canones, & Summi Pontifices semper consuetudinem, quæ est contra Ecclesiasticam libertatem, vt corruptelam improbent, & damnent, non est, cur dubitemus sit necne, eorum improbanda, & reiicienda sententia, quæ est Summorum Pontificum decretis, & sacris Canonibus contraria: Nostrum est patere, & imperata facere, non contra Canones docere, aut docentes tueri.

Vnum est, quod magistratus, & iudices sæculares, in hac re nonnunquam obiiciunt. Nos, inquiunt, Clericor. causas, aliquando ad nostra tribunalia reuocamus, cùm certa, & euidens est consuetudo, vt reuocentur, non cùm incerta, & dubia est, ficta, aut simulata. Item id facimus, inquiunt, vt violentiam manifestam, & certam tollamus, non fictam, & simulatam,

latam, & violentiæ tantum imaginem, & speciem habentem ar Canones, & Summorum Pontificum literæ, vel impiomata, solum prohibent, ne laici ad sæcularia prætoria, & tribunalia, Clericorum causas trahant, prætextu consuetudinis, aut prætextu violentiæ; prætextus verò velamen est, quo moueri se aliquis simulat, ad aliquid faciendum, cum tamen alia causa moueatur, sic enim hac voce vtitur Suetonius in vita Cæsaris, & in vita Tiberij. Sic illi. Sanè hoc nomine, sub prætexto, canones, & leges significant, etiam veram causam, non simulatam, & fictam, aut quæ tantùm causæ figuram, & speciem offert, in l. sub prætextu. C. de transactio. habetur sub prætextu instrumenti post reperti, transactionem finitam rescindi iura non patiuntur, quæ lex confirmatur in cap. inter Monasterium de sent. & re iudicata; vbi dicitur sub nouorum Instrumentorum prætextu, lites non debent instaurari, & in c. suborta eod. tit. dicitur, prætextu priuilegij de nouo reperti non debet sententia retractari: profecto his in locis non solum instrum. aut priuilegium fictum, & simulatum, sed etiam verum, & certum, quod post repertum est, nomine, sub prætextu significantur, & quod in l. sub prætextu. c. de transact. legimus sub prætextu instrumenti post reperti, in l. Imperatores. ff. de re iud. dicitur sub obtentu nouorum Instrumentorum restitui negotia minimè oportet; at reuera hæc lex locum habet in instrumentis veris, & certis denuo repertis, ex quibus negotia expedita, & finita retractari non debent, ergo etiam hoc nomen, sub obtentu, quo vsus est Gel. lib. 10. noct. Actica c. 22. in iure, siue Ciuili, siue Canon. cõtinet causam veram & certam, non solum simulatam & fictam, & l. sub prætextu. c. de hæred. actio. decernitur sub prætextu ætatis pupilli debitoris hæreditarij creditorum exactionem, differri non posse, ergo ætas impuberis debitoris hæreditarij petitionem debiti non impedit, aut differt in tempus pubertatis. Profectò hoc modo, semper Summi Pontifices, quorum est ambigua, incerta, vel obscura verba suarum literarum interpretari, distinguere, & declarare, hanc vocem, sub prætextu, acceperunt. Quare quamuis in literis; aut decretis Sum. Pontificum dicatur, sub prætextu consuetudinis, aut violentiæ, laici causas Clericorum non iudicent, reuera prohibent Pontifices ne iudicent, etiam si vera, & euidens consuetudo sit, aut violentia, quoniam consuetudo est corruptela, & violentia debet ad Ecclesiast. iudices, non sæculares deferri, neque enim Canones permittũt, vt à iure Ecclesiastico ad profanum, & sæcularem appelletur. Si roget aliquis, an in his, de quibus agimus, Magistratus, iudices, & principes sæculares, iustam excusationem habeant, cum id faciant priuilegio Rom. Pontificis: Certè habeant, necne priuilegium Ro. Pontificis quæstio est facti, non iuris, qui tale priuilegium se habere testatur, eius interest id ostendere, cum oportet. Videat itidem num priuilegium personale sit, quod cum persona finitur, & desinit; Videat num sit priuilegium ad tempus concessum, quod lapsu temporis extinguitur. Videat an sit priuilegium ad certas Clericorum causas cognoscendas an his, vel illis conditionibus sit affectum, ita vt sine illis vim, & locum nõ habeat. Videat si tale priuilegium sit nunc Ro. Pontificis auctoritate abrogatum. Bannes. 12. q. 67. a. 1. dub. 2. concluso. 6. sic ait, Rex Hispaniæ habet priuilegium Pontificium, vt possit causas Clericorum ad sua tribunalia tunc vocare, quando sæcularis aliquis conquentur, quod vim patiatur à Iudice Ecclesiastico, quod vulgo dicitur, Por via de agrauio, y fuerza, tunc iudices poterunt iudicare ex ipsa commissione Pontificis, an fiat vis, vel non, quæ res multum reprimit Episcoporum Vicarios ab insolentius. Hæc ille. Sed ego in Curia Romana sæpè à viris fide dignissimis audiui tale priuilegium nusquam repertum neque ab vllo vnquã Romano Pontifice fuisse concessum. Et certè meo iudicio, si tale priuilegium datum fuisset, in tot, tantisque causis, & controuersiis, quæ frequenter ortæ, agitatæ, tractatæque sunt, propter eos, qui ab Ecclesiasticis iudicibus ad ciuiles magistratus prouocant, confugiunt, recurrunt ve, exhibitum aliquando, & productum fuisset, vel à iudicibus ciuilibus, & profanis, vel saltem ab ipsis Clericis ad eos iudices recurrentibus, vt se penitus ab omni culpa excusarent: præsertim in criminalibus causis, & litibus contra eos contestatis, intentis, ac motis: & vt effugerent excommunicationes, & sententias, quæ innumeræ aduersus eos latæ, pronunciatæque sunt. At nunquam tale priuilegium in iudicio citatum apparet. Accedit his, quod Auctores, quos supra citaui, non docent id fieri priuilegio Pontificio, sed iure communi, aut vi consuetudinis longissimi temporis lapsu confirmatæ, aut vi præscriptionis fieri posse contendunt, non ergo priuilegium, sed cõsuetudinem, præscriptionem, aut ius ipsum in medium producunt. Adde, quod priuilegia non valent contra Bullam Apostolicam, quę quotannis in die Cœnæ Domini publicè recitatur, & promulgatur cum amplissima reuocatione quorumcunque priuilegiorum, ex quibuslibet causis ea sint concessa quibuscunque potentatibus.

Sed obiiciunt quidam, consuetudinem longissimi tẽporis decursu firmatam priuilegij vim habere; nam consuetudine fieri potest, quod priuilegio principis fieri solet, cum in l. hoc iure. vers. ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana, & æstiua, consuetudo longo temporis cursu confirmata, priuilegio æquiparetur. Respondeo in duobus casibus plus posse priuilegium, quàm consuetudinem longissimam etiam hominũ memoriã excedentem. Primus casus est quãdo quis non est capax potestatis, & iuris, Io. And. & Dominic. in c. 2. de præb. in 6. Inn. c. 1. de Apost. Anton. in repet. super caput, peruenit, de censibus, Abb. in c. super quibusdam, de verb. significe. & in c. nouit, de iud. & in c. quanto de consue. Bal. in l. si solẽnibus. C. de fide instrum. Et in c. cum contingat de foro comp. Fel. in c. dilecto. de præb. quos omnes citat, & sequitur Ioan. Selua. de benefic. p. 2. q. 2. nu. 13. At laicus capax potestatis spiritualis, & Eccl. non est, vt ante dixi. Secundus casus in quo plus potest principis priuilegium, quàm consuetudo, est quando cõsuetudo à iure ipso scripto improbatur. c. cũ satis, de off. Archid. Io. And. in c. 1. de clerico egrotante, in 6. sed iure ipso damnatur, vt corruptela, consuetudo, qua laicus causas Clericorum & Ecclesiarum cogoscit, & iudicat, vt hactenus ostendi. Ergo consuetudo, quantuis longissima, in hac parte priuilegij vim, & locum non habet. Quidam alij dicunt, quando per longissimũ tempus, cuius initium lõge est ab hominum memoria, facere quidpiam. Laici etiam in causis Eccl. constituerunt, & fama etiam testatur eos semper fecisse, tunc hæc duo: videlicet fama, & tempus longissimum tribuunt ius, & priuilegij locum habere solent etiam in his, quorum capaces non sumus, id probant testimonio Io. Andreæ, & Abb. in c. eum Apostolica, de iis, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli. Sed mihi hæc sententia oõnino displicet. Nam vt testantur Host. & Archid. quos allegat Abb. in c. cum Apostolica, citato, consuetudo, quamuis longissimo tempore cõfirmata, & fama, ius tribuere nequeunt in iis, quorum capaces non sumus. Et Io. And. & Abbas tantummodo loquuntur de speciali casu, videlicet de decimis, quas laicus possedit per longissimum temporis spatiũ, & fama erat eos possidisse ante Conc. Later. generale, tunc enim laicus decimarum ius acquisierat, non quidem ex cõsuetudine, vel præscriptione, sed consensu Ecclesiæ, quæ voluit, vt tũc eas ille possideret, quia crederetur verisimiliter priuilegio Pontificio possidisse.

Si obiicies, qua ratione Rom. Pontifex possit, Clericorum causas laicis committere, & priuilegium ciuili principi cõcedere, vt aliquas Clericorum causas cognoscat, & iudicet, si clerici sunt iure diuino à ciuilium principum potestate, exẽptinam contra ius diuinum Pont. Ro. non habet auctoritatem. Respõdeo breuiter, iuris esse diuini, ne laici, quãuis Imperatores sint, siue Reges, propria auctoritate ciuili quam habent, Clericorum causas tractent, cognoscant, & iudicent; at Ro. Pont. cum illis Clericorum certas causas demandat, non dat ius, vt id propria auctoritate faciant, sed vt id tanquã ministri, & legati Pontificij, hoc est demandata, & commissa sibi potestate, seu nomine, & auctoritate ipsius Pontificis exequantur, ac proinde Pontifex in his ius diuinum non soluit, nec vlla ratione violat, vel abrogat, vel minuit.

Secundò Quæritur, an Ecclesiarum, & Clericorum bona sint iure diuino libera à tributis, vectigalibus, contributionibus, & aliis oneribus, quæ ciuilibus principibus à laicis pendi, & solui solent? Non est quæstio, an huiusmodi bona sint libera, & exempta iure humano scripto, vel ciuili, & Canon. sed est quæstio, an etiam diuino iure eximantur, nam conuenit inter omnes bonorum Ecclesiast. immunitatem esse ciuili. & Canon. iure confirmatam: id patet ex iure ciu. in l. placet. Iubemus. l. priuilegia. C. de sacrosanct. Eccl. & l. cassa. C. eod. tit. constitutio Federici Imp. sic habet, Cassa, & irrita esse denunciari per totam Italiam præcipimus omnia Statuta, & consuetudines contra libertatem Ecclesiæ eiusque personas inductas aduersus Canonicas, & Imperiales sanctiones, & ea de capitularibus penitus aboleri mandat noua constitutio, & de cætero similia attentata ipso iure nulla esse decernit, si quid contra fiat, pœnæ, quæ statutæ sunt imminebunt. Hæc eadem immunitas constat ex iure Canonico, videlicet ex toto titulo de immunitate Ecclesiarum in lib. decretalium, & in 6. & in Clementinis.

Quæritur ergo, an immunitas bonorum Ecclesiasticorum ad Clericos, & Ecclesias pertinentium, quæ scilicet diuinis vsibus, & ministeriis deputantur, sit diuino iure sancita, & instituta.

Iuris Ciuilis Doctores nõnulli, eam aiunt esse Imperatorũ Catholicorũ priuilegio, & beneficio concessam, sed hi solũm rationem habent earum legum, quæ in eod. tit. de sacrosan. Eccl. cõtinentur. Canonici iuris interpretes cõmuni cõsensu

Universidad de Deusto
Biblioteca

tradiderũt,talẽ immunitatem iuris esse diuini,quia id apertè legunt in c.quamquam,de censibus in 6.sic Io.Andr. Dominic.Archid.Anchar.Franchus & glabid. & alij:quos superiore quæst.produxi: Theologi verò iuniores : nam veteres parum,aut nihil expresè de hac controuersia prodiderunt, Victor.Sotus,Medina,Ledes.Palac.Bannes,Salon, & Sotum sequutus Couar.vt superius citaui,senserunt huiusmodi immunitatem,non diuino,sed Canonico tantùm iure constituram fuisse.

Ego sanè,sicut superiori quæst.docui,Clericos iure diuino esse à ciuili principum potestate exemptos, sic in præsenti controuersia sentio,Clericorum,& Ecclesiarum bona diuinis vsibus deputata diuino iure à ciuilium principum potestate esse libera ; & immunia , quia plus valet apud me Canonici iuris auctoritas, quam iuniorum prædictorum Theologorũ sententia:nam in c. quãquam de censibus in 6.lego:eũ igitur Ecclesiæ,Ecclesiasticæque personæ,ac res ipsarum,nõ solum iure humano(vid.scripto)quin immõ& diuino à sæcularium personarum exactionibus sint immunes, & c. non minus de immunitate Ecclesiarum ex Conc.Later.sic habetur,vt deterioris conditionis factum sub eis scilicet consulibus , & Rectoribus Christianis)sacerdotiũ videatur, quam sub Pharaone fuerit,qui diuinæ legis notitiam non habebat ; Ille quidẽ omnibus aliis seruitutis subiectis,sacerdotes , & possessiones eorum in pristina libertate dimisit , isti verò onera sua fere vniuersa imponũt Ecclesiis,& in Conc.Latera.sub Leone X. Sess.9.in Bulla reform.Curiæ,vers.& cum fructuum , sic sẽptum inuenio:Et cum fructuum Ecclesiarũ Cathedralium,& Metropolitanarũ , Monasteriorumque & aliorum quorumcũque beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio, & administratio ad nos,& ad Rom.Pontificem pro tẽpore existentem,& illos etiam qui eiusmodi Ecclesias,Monasteria,& beneficia iure,& canonicè obtinent,solum pertineant, sæculareſq; principes omni etiam diuino iure id prohibẽte,dictis Ecclesiis,Monasteriis , & beneficiis intromittere se nullatenus debeant.Item in c.prædia.12.q.2. dicitur prædia diuinis vsibus tradita quidam humanis vsibus applicant, & Deo nostro,cui tradita sunt,ea subtrahunt,vt sibi inseruiant. In cap. Nulli 12.q.2.ex Bonif,Papa legimus sic;Nulli liceat ignorare omne,quod Domino consecratur,siue fuerit homo,siue animal,siue ager,vel quicquid semel fuerit consecratum,Sanctũ Sanctorum erit Domino,& ad ius pertinet sacerdotis. Accedit quod in eãn legibus 12.q.2.& in Lsumma.ff. de rerum diuisione,& instit.eodem tit.§.Nullius,sic habetur,diuini iuris sunt res sacræ,religiosæ,sanctæ,& quod diuini iuris est,id in nullius bonis est:At Ecclesiastica bona, quia sunt Deo dicata oblata,tradita,diuinis vsibus destinata,eo ipso sancta , & religiosa censentur,ergo diuini iuris sunt,& in nullius hominis bonis numerantur , & à ciuili , & profano vsu secreta , semoraque sunt,siue sint prædia,siue castra,villæ,agri, siue decimæ primitiæ,redditus annui,siue animalia, siue vasa , altaria,vestes,templa,domus, siue aliæ quælibet res oblatæ Deo: nam cum eo ipso sint bona Dei, Deo reddi , Deo reseruari, non Cæsari debent.Postremò Gen.47.Iosephus Sacerdotum terram noluit esse vectigalem,noluit esse tributariam, Dices hoc fuisse priuilegium, quòd Iosephus Sacerdotibus liberaliter concesserit,non quod Dei iussu dedit. Certè Iosephus id fecit,quod recta ratio naturalis suadet : præscribit enim , vt quæ Deo sacra sunt,Dei sint, non Cæsaris , Deo reddantur, Deo resecentur,non Cæsari.

Obiiciet quispiam id quod habetur in c.conuenior.23.q.8. ex Ambrosio,qui,cum Imperator ab eo peteret Basilicã Deo sacratam,respondit,Imperator si à me peteret quod meũ est, id est iuxdum meum,argentum meum,&huiusmodi meum, non refragaret,quamquã omnia,quæ mea sunt,sint pauperũ, absit à me,vt tradam hæreditatem Christi , ea enim quæ diuina sunt Imperatoriæ potestati subiecta non sunt: Ergo fatetur Ambrosius nõ omnia Clericorum bona ab Imperatoria potestate libera esse,& exẽpta : Respõdeo in præsenti quæst. non tractari de bonis patrimonialibus Clericorum de quibus alibi disputabo,sed de bonis Clericorum,& Ecclesiarum,quę diuinis vsibus,& ministeriis deputantur,cuiusmodi sunt,quæ Clerici acquirunt,quia altari,quia Ecclesiæ inseruiunt , quæ acquirunt ratione sui muneris,& officij,quæ itidem Ecclesiæ possident,vt ipsarum fabrica,cultus,ornatus,decus , & ministeria conseruentur.Obiiciet fortassis alius,quod legitur in c. quo iure d.8.ex Augustino,qui sic ait,quo iure defendis villas Ecclesię diuino,an humano,diuinum ius in scripturis diuinis habemus, humanum in legibus Regum:vnde quisque possidet,quod possidet,nõnne iure humano? num diuino? Dñi est terra, & plenitudo eius , iure ergo humano dicitur hæc villa mea est,hic seruus est meus,hæc domus mea est.Ergo fatetur Aug. villas Ecclesiæ iuris humani beneficio esse cõcessas. Respõdeo solùm significare Augustinum,rerum diuisionem iure humano facta fuisse:itẽ quos has,aut illas villas,fundos prædia,redditus habet Ecclesia hæc,aut illa:factum est donatione principũ,oblatione Laicorũ largitione pia,& religiosi multorum hominum. At postquam hæc bona Ecclesiæ dat. sunt, in Christi non hominis alicuius patrimonio computãtur:ergo Christo Domino,non Cæsari subiecta sunt.

Tertiò Quæritur,an ciuilium Principum leges, & statuta Clericos,aut Eccl,teneant.Hanc quæstionem latius tractarũt Abbas,Fel.& alij in c.Ecclesia S.Mariæ de constit.& iuris ciuilis interpretes in l.ad instructiones.C.de sacrosanct.Eccl.& in l.omnes populi.ff.de iust. & iure.l. cunctos populos. C.de sum.Trin.& Fid. Cathol. profectò , si generatim loquamur, leges ciuilium principum,quatenus sunt Imperatoriæ,vel regiæ,& statuta laicorũ auctoritate condita,Clericos,aut Eccl. non obligant,aut tenent,quia ciuiles Principes,& laici ius,& potestatem in Clericos,aut Ecclesias non habent:at Princeps legem ferre non potest, nisi in homines suæ potestati subditos,quoniam leges condere,& statuta ponere , iurisdictionis est.l.nulli.C.de sententiis,& interloquutionibus. Bald. ibi, & Rom.cons.1.18.nu.1.vnde Abbas,Fel. & reliqui in c. Ecclesia S.Mariæ de const. iure optimo tradiderunt , si lex ciuilis expressim aliquid decernit de Clericis,vel Ecclesiis,aut de eorũ rebus,& bonis,tametsi cõtrarium non sit Canonico iure sanctum,non solùm Clericos,vel Ecclesias non obstringit , sed est irrita,& inanis.Card.in c.quæ in Ecel.nu.1.Imol. nu.6.de const.Decius nu.14.Anton.Butrius num.97.etiamsi lex esset de rebus,quæ Ecclesiis,aut Ecclesiasticis hominibus fuerẽt: quia lata esset,& posita ab eo,qui Clericis,& Ecclesiis imperare non potest.Neque enim satis est,si lex sit æqua,& iusta, nisi seratur ab eo,qui ius,& potestatem habet in eos, quibus legem præscribit.Quæ leges in toto tit.de sacrosanct.Eccl.tit.de Episcopis,& Clericis,tit.de Episcopali audientia, Autenticæ constit.de sanctiss.Episcopis,Reuerendiss.Clericis,& Monachis,de Ecclesiasticarum rerum alienatione,& de Ecclesiast. tit.quatenus sunt imperatoriæ,siue ciuiles in foro cõscientiæ Clericos , & Ecclesias non ligant , at verò quatenus aliquid continent,quod est naturali,diuino, vel Canonico iure præceptum in foro conscientiæ Clericos,& Ecclesias tenent,non quia iuris ciuilis leges sunt,sed quia naturali,vel diuino , vel canonico iure confirmantur.Nulla enim lex Laicorum,obligat Clericos,vel Eccl.eo quod deest in Laicis auctoritas , & potestas obligandi,vt est sententia communis , quam docet contra Bart.Imola in c.Eccl.S.Mariæ de const.num.11. Alex. cons.209.210.lib.2.& cons.2.17. & 79. lib.4.Ioan. Lignan.in Apostilla ad Bart.in l.cunctos populos. q.5. C. de sum. Trinpost Bald.in l.cunctos populos modò citata , & alios , quos citat Fel.in c.Ecclesia S.Mariæ supradicto nu.89. Decius nu 233.Abb.in c.qui Clerici nu.18. de foro compet. si verò leges ciuiles,aut statuta laicorum generatim fiant,ponantúrve,ita vt nihil expressim de Clericis,aut Ecclesiis constituãt, vim quidem habent,sed Clericos, & Ecclesias non constringunt,& solùm Laicos alligant,nam Clerici cùm sint à laicorum potestate exempti,& liberi,eorum legibus,quamuis generatim scriptis & conditis,comprehendi non possunt.

Si quæras,quid est, quòd dicimus ciuilibus Laicorum legibus,vel statutis obligari Clericos,& Eccles. non vi , & ratione ipsius ciuilis legis,sed quatenus ciuili lege aliquid continetur, quod est naturali , diuino, vel Canon. iure præscriptum. Respondeo clericos,& Ecclesias iure naturali, diuino, vel Canon.non ciuili teneri.Finge ergo lege ciuili quidpiam præcipi,quod est naturali,diuino , vel Canonico iure imperatum,si Laicus contra fecerit,non solùm naturale,diuinum, vel Canon.ius violabit,sed etiam ciuile,at si contra Clericus egerit,peccatum quidem admittet,contra ius naturale, diuinum, vel Canon. non tamen contra legem ciuilem , quia ea lege non alligatur.Præcipiat Imperator, vel Princeps statuat legem,ne quis arma noctu deferat,ne quis armatus in publicum forum certis temporibus prodeat , ne quis alea ludat ne quis hoc vel illo vestis genere vtatur , ne quis venetur certis temporibus,locis,aut certo retis,laqueì , vel instrumenti genere,si Laicus arma noctu gestat,aut procedit armatus , aut ludit alea,aut venatur tempore,vel loco sibi interdicto,Principis legem infringit : at Clericus si arma deferat,alea ludat, faciet quidem contra Canones,quibus ei interdicitur armorum vsus,vel ludus aleæ , non tamen faciet peccatum contra ciuilem Principis legem,vnde fit,vt Laicus,aliquando duas, aut tres leges perrumpat,cùm tamen Clericus vnam tantum, aut duas,non tres leges infringat,tametsi idem faciat , quod Laicus.Pone,lege Principis prohiberi ne quis infame ex oppido,prouincia,vel regno frumentum exportet, aut ne merces Reip.perniciosas inuehat,ne quis ad hostes Reipub.belli tẽpore arma deferat,esse arma vendat,ne quis patriæ proditoribus,Hæreticisve auxilium,& opem ferat,ne quis Turcis, aliisve Christiani nominis inimicis,secreta sibi cõmissa pan-

dat:

dat:tenetur si Laicus cõtrafecerit legem naturalem,aut diuina simul,& eiusdem perueriet, at si Clericus contra egerit , erit legis naturalis,vel diuinæ violator,non ciuilis. Ex quo duo colligũtur. Primum, Laicum, qui legi principis non paret, incidere in pœnam lege Principis cõstitutam in eos, qui legem non seruauerint,Clericum verò , qui contra lege Principis ciuilem facit, non incurrere in pœnam ciuili principis lege positam,quia est contra legem naturalem peccat , non tamen contra legem ciuilem.Secundum,Laicũ,qui ciuili legi prædictæ non obtemperat , à principe iure mulctatur, cuius legem soluit,ac Clericus legem ciuil. quæ simul est naturalis,vel diuina non seruans,non à Principe,sed à suo Episcopo condemnari, & pœna affici debet:& quia solùm naturalem , vel diuinam non ciuilem legem Principis violauit, pœna arbitraria ab Episcopo punietur , neque enim cogitur tunc Episcopus in Clericum ea pœna animaduertere , quæ est lege ciuili Principis imposita.

Quarto Quæritur,an legibus,& statutis Laicorum,quibus iusta rerum venalium,siue eorum omniũ,quæ vẽduntur pretia taxantur, Clerici,vel Eccl.si frumentum, vinum, vel oleum suum vendiderint,obligentur? Sot.li.1.de iust.q.6.a.7.Nau.in man.c.23.nu.88.Ang.in verb.lex q.5.Silu.eod. verb.q.13. Bannes 2.2.q.67.a.1.dub.2.docet,his legibus Cler.tenen. Ego tamen distinguo aut quæstio est,an Clerici æquè , ac Laici iis legibus ciuilium principum alligentur,an verò Clerici cogãtur suas res vendere iusto pretio,quo Laici coguntur,si quæstio est de primo,non æquè,ac Laici,Eccl. & Clerici obligãtur,quia lex prædicta ciuilis, qua iusta rerum pretia taxãtur, quatenus ciuilis est,Laicos,non Clericos, & Ecclesias tenet: at si quæstio est de secundo, Clerici & Ecclesiæ æquè ac Laici,coguntur res suas vendere,locare,permutare iusto pretio, quia iuris naturalis,& diuini est , vt quisque rem suam iusto pretio vendat,alioqui si quis pluris vendat, quam æstimetur res,furtum admittit,at ius naturale,vel diuinum tum Laicos, tum Clericos, & Ecclesias obstringit : iusta verò pretia rerũ, quæ venduntur,locantur, vel permutantur communi hominum æstimatione,vel Reip.aut principis legibus constituuntur,posita ergo Reip.vel principis lege,vt vinum, vel frumẽtum tanti,non plures vẽdatur,Clericus suum vinum,vel frumentum cogitur iure naturali, non ciuili principis lege tantidem vendere.Laicus verò eodem pretio vendere , non solùm naturali,sed etiam ciuili iure cõpellitur,& hinc est, vt si principis lege pœna sit constituta in eos,qui pluris vendiderint,eius pœnę Laicus sit reus,non Clericus:quod si princeps expresserit, vt ea pœna afficiantur etiam Clerici , qui pluris vendiderint,nihil valet ex ea parte lex : quia pœnam statuit in eos,à quibus eam exigere,& sumere non potest.

Quinto Quæritur quid dicendum, si Statuto Laicorũ caueatur,ne certa bona,quæ in ciuitatibus, aut in finibus agrorum, siue in confinibus sita sunt,externis vendantur , id est iis, qui subditi nõ sunt:atem ne certæ domus, vel ædes ad publicum vsum necessariæ, quamuis sint in priuatorum ciuiũ dominio:transferantur in eos,qui subditi non sunt , inlùper ne mulier,quæ filios habet , contractum inire queat cum extero,nisi vsque ad certam pecuniæ quantitatem:ne itidem possit aliquid testamento relinqui cum detrimento , & damno legitimæ portionis,quæ filiis communi iure debetur,nũ Clerici,& Ecclesiæ huiusmodi statutis teneantur Fel.in c. Ecclesia sanctæ Mariæ de const.nu.88.& 90.docere videtur, teneri,quia talia statuta nihil Clericis,aut Ecclesiis efficiũt& sunt de rebus,quæ ad communem Reip.salutem, & pacẽ spectãt, nam interest Reip.plurimum,ne in agris , & possessionibus finium variatio contingat,quæ solet populis nocere.Item ne filij portione sibi debita fraudentur , ne certe ædes transeant in eos,in quos si deuenerint,non ita facile deiiceps locari, & conduci poterunt,& hoc ille probat testimonio Baldi,Anch. & Card.sed certè non video cur his laicorum statutis,Clerici,& Ecclesiæ alligentur,si quidem lex in eos ferri nõ potest, qui Principis potestati subiecti non sunt:quære dicendũ existimo,hisce statutis,& aliis,quæ Laicorum auctoritate generaliter ponuntur de contractibus venditi,& empti,mutui,cõmodati,locati,& conducti,permutati,depositi,pignoris , societatis,de donationibus,alienationibus,testamẽtis, dotibus, legatis,& fideicommissis,& aliis huiusmodi,Clericos,& Eccles.non ligari,si ea statuta cõsiderentur, vt Laicorum auctoritate condunturiar si aliquid contineant,quod naturale , diuinum,vel canonic.ius imperet, eatenus obligantur:ité frequentiùs contingit , vt ciuiles Principum leges aliquid fieri iubeant. quod naturalis ratio,& æquitas nõ quidem præcipit,sed suadet,ac monet,vt id generatim seruetur ab omnibus,& Clericis,& Laicis , & tunc Episcopi , non Laici erit edicere , vt id Clerici obseruent:vt communis Reip.& pax,salus,& bonum facilè conseruetur,nam esti Clerici,cuius sunt , & Reip. partes,& membra:at liberi,& soluti sunt ciuili Principum potestate. Idem iuris est de statutis Laicorum quibus præcipitur, vt singuli ciues,hoc, aut illo modo ædes construant , aut fenestras,aut limina:aquam deducant , viam ante ianuam domus purgent,& mundẽt:his statutis Clerici , & Ecclesiæ non alligantur quatenus statuta Laicorum sunt.

Quædam laicorum statuta,quibus immunitas Ecclesiasticæ derogatur,discutiuntur.

Cap. XIII.

PRimò Quæritur,An valeant statuta Laicorũ quibus prædia,vel possessiones ad Clericos, vel Ecclesias trasmissæ, subiiciuntur oneribus, vel contributionibus à populo imponendis?Barth.in l.rescripto,§.Sciendum.ff. de muneribus ; & oneribus,cõsilium dedit,quò omnia prædita,quæ sunt in aliquius ciuitatis,vel populi finibus sita,essent tributaria,hoc est in perpetuum obnoxia collectis & contributionibus , vt statutum ea eõditione,& lege cõderetur vt singula prædia prædictis oneribus essent in perpetuum supposita:ita vt ad quoscunque transiterint,cum tributis,& oneribus transmittãtur.Et hoc modo ait,fecisse Perusinos. At consilium huiusmodi reprobatum est postea ab ommibus, vt ait Fel.nu.76. fuit enim consilium in detrimentum Ecclesiast.immunitatis,nimirum vt Clerici,& Eccl.ad collectas,& pensiones , & contributiones statuto laicorum tenerentur.

Est igitur annotandum,tributum,vel onus aliud esse,quid est simpliciter rebus impositum,certum & inuariabiles:veluti si statuto decerneretur,vt omnis possessio certi alicuius oppidi sit obligata quot annis,vt ex ea soluatur pensio certa,definita,& inuariabilis , tunc eiusmodi possessiones transeuntes ad Clericos,vel Eccl. huic onen subiectæ manerent:vt colligitur ex c.Si tributum,& c.Magnum 11.q.1. & c. Tributi 22. q.8. Ratio huius est:quia res cum suo onere transeunt , vt ex vtroque iure,ciuili,& Canon.constat,c.Cum non sit.& c.Pastoralis,de Decim.& c.ex literis,de pignoribus, & l. Alienatio.ff.de contrahen.emptio. Et l.Si diuina.C. de exactoribus tributor.lib.10.Aliud verò est tributum, pensio,& onus, quid aut personis imponitur,aut rebus dũtaxat,non tamẽ certum, & inuariabile , sed variabile, & incertum. Exempli causa, si Resp. statuat vt omnis possessio ad quemcunque deuenerit, obligata sit ad solutionem pensionis quotannis , prout Resp. vel populus contributiones solui decreuerit:tunc si possessiones ad Clericos,vel Eccl.transierint,non sunt eiusmodi contributionibus, & collectis , & pensionibus subiectæ , quia à principio non est certa pensio,& inuariabilis constituta. Sic Abb.communi consensu omnũ,in c.Eccl.S.Mariæ de cõstit.

Secundò sciendum est:Si priuatus,testamento,Clerico legauerit fundum,potest ea cõditione legare, vt debeat in posterum soluere,quas vocant collectas, vel contributiones ob cõmunem vtilitatẽ imponẽdas:& in foro cõscientiæ valebit huiusmodi cõditio:quoniã quisque potest rem suã Ecclesiæ donare iis oneribus subiectas , & iis conditionibus affectas, quas ipse voluerit,Fel.loco citato nu.77.Item,si res erat alioqui obligata ad pensionem in certos annos soluendã, quibus nondum exactis,ad Ecclesiam,vel Clericum deuenit, transit cum suo onere;ita vt Cleric.vel Eccl.debeat tacita conscientia,totum illud pensionis tesiduum persoluere, vt ait idẽ Fel.

Secundò Quæritur , An si statuto Laicorum contineatur, vt Clericus fallum testimonium dicens apud iudicem ciuilẽ, possit per eum falsi condemnari , valeat eiusmodi statutum? testatur Couarr.in Pract.quæst.c.18.num.8.Gloss. Cyn. Bald. Salicet.Feder.quos ibi citat,sensisse , iure posse condemnari, & puniri,quamuis Federic. dicat puniri solùm posse pœna pecuniaria,nõ alia corporis pœna,sed ad Episcopum remittendum , vt eum puniat pœna corporis.Eod.tenet Couarru. scribit Guliel.m.Benedict.apud Gallos esse vsu receptum , vt huiusmodi Clericus per iudicem ciu. apud quem falsum testimonium dixit,condemnetur,& puniatur etiam pœna corporis.Sed verius est,quod tradiderunt Inno. Host. Io. Andr. Anton.Abbas,Fel.Paulus Castr.& Barth.quos ipse Couarr.citat,& sequitur, iure id fieri non posse , eo quod pugnet cum eo,quod generatim dicitur in ca. si diligẽti, de foro compet. nec vis vlla præscriptionis , nec diuturnæ consuetudinis , in hac parte valet, quoniam Laicus huius potestatis & iuris capax non est.

Tertiò Quæritur,quid sit dicendum de statuto Laicorum decernente,vt portio legitima filiorum sit dimidia bonorum pars, an eo statuto Clerici,& Ecclesiæ adstringantur?Exemplum sit , Titius filio suo tantum tertiam bonorum suorum partem reliquit,dato Ecclesiæ reliquo : Quæritur an debeat Ecclesia filio restituere totum id,quod pertinet ad dimidiam partem bonorum. Respondeo , in foro conscientiæ debere, quoniam statutũ prædictum nihil immunitati Ecclesiæ derogat, & proinde eo Clerici,& Ecclesiæ tenentur.Abbas, Felinus,& alij,in c.Ecclesia S.Mariæ de constitut.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarto Quæritur, quid sit iudicandum de statuto Laicorum quo decernitur, ne suis priuilegiis potiantur ij, qui subditi non sunt, an huiusmodi statutum deroget Ecclesiasticæ immunitati? Respondeo cum Barth. quem citat, & sequitur Felin. in c. Eccl. S. Mariæ de const. non derogare, & ideo Clericos priuilegiis huiusmodi non gaudere. Aliud enim est, Beneficium, vel priuilegium non concedere, aliud vero derogare: nam hoc, quod est non concedere, absque vlla iniuria alterius fit: Adimere vero, tollere, aut ex parte minuere, sine iniuria, & damno minimè contingit.

Quinto Quæritur, An statutum Laicorum abrogans aliud statutum suum, quod Ecclesiarū vel Clericorum priuilegium continebat, deroget Ecclesiast. immunitati? Exemplum accipe: erat statutum antiquum laicorū vt singulis annis in certū hominum Collegium pie erogarentur certæ eleemosynę, sed deinde aliud statutum decernit, ne in posterum ea eleemosyna præbeatur. Quæritur iam, an valeat in foro conscientiæ secundum eiusmodi statutum? Respondet Fel. in cap. Eccl. S. Mariæ de const. nu. 97. duas esse opiniones, vnam negantem valere, alteram affirmantem. Sed probabilius est non valere, nam priuilegium cōcessum, postquam ratum habetur ab eo, in quem collatum est, transit in ius, ergo laicus potuit quidē principio priuilegium non concedere Clericis, vel Eccl. at postquam contulit & Ecclesiæ, vel Clerici acceptum habuerunt, deinceps abrogare, & tollere iure non potest.

Sexto Quæritur, An valeat statutum laicorum quo cauetur ne quis apprehendat possessionem Ecclesiæ, vel beneficij sine facultate eius qui dominatur, vel præsidet populo, vel Ciuitati, Prouincię vel loco? Respondeo ex communi sententia Pontificij iuris doctor, quam refert Felin. in c. Eccl. S. Mariæ de const. nu. 96. non valere, quoniam derogat Ecclesiast. immunitati. Ecclesia enim habet ius, & potestatem mittendi Clericos in possessionem Ecclesiarum, vel beneficiorum.

Septimo quæritur, An valeat statutum Laicorū constitues pœnam in propinquos, seu cognatos Clericorum eo quod Clerici ipsorum Laicorum statutis parere refugiant? Profecto non valet, quoniam damno afficit Clericos, & proinde Ecclesiast. immunitati derogat. Fel. num. 99. Idem iuris est de statuto laicorum puniente, opprimente, vel onerante, colonos, vel famulos Clericorum, eo quod ipsi Clerici eorum forum & iuridictionem detrectent, recusent, atque declinent.

Octauo Quæritur, an valeant laicorum statuta, vt Clerici vnà cum Laicis aliquid contribuant ad reficiendum fontem, puteum, pontem, viam, portas, vel muros vrbis communes? Honor. & Theodos. in l. ad instructiones, & Theodosius, & Valentin. in l. iubemus. C. de sacrof. Ecclesiis constituerunt, ad instructiones viarum, & pontium Ecclesias cōtribuere debere, vnde duas opiniones inuenio, quas refert Sil. immunitas. 1. q. 1. §. 4. versus de concementibus. Vnam asserentiū Clericos, & Eccle. debere contribuere, sic Innoc. Vincen. Hostien. glo. Card. Anchar. Philippus in c. non minus de Ecclesia. Immu. sic Alben. in l. ad instructiones, vbi citat Dinū, Cyn. Oldrad. & alios. Altera opinio est cōmunis, vt ait Siluest. Canonici iuris interpretum consensu recepta, non debere contribuere, nisi vbi tanta fuerit subita necessitas, vt ad Rom. Pontificem commodè aditus non pateat, tūc enim sufficeret Episcopi facultas, & consensus: alioqui nisi Rom. Pontifex consuluerit, & consensus petatur, Eccl. & Clerici ad contribuendum cōpelli nequeunt. Sic Abbas. Ioan. Andr. Burrius: & alij in prædicto. c. num minus, de Ecclesia. immu. de quibus opinionibus alio in loco latius agam. Satis est in præsentia dicere iuxta secūdam sententiam, statuta, & leges Laicorū clericos, & Ecclesias nō tenere, etiam quando cōmunis est omnium vtilitas, nisi, vel consulto Rom. Pontifice, vel saltem Episcopo loci. At sententiam primam sententiam eiusmodi leges valent, quotiescunque res sunt, & Clericis, & laicis communes, & alioquit laicorum bona ad communes impensas non sufficiunt: nam secus esset, si sufficerent. Vt pura, cum est fons, vel puteus in vicinia communis, vbi habitat etiam Clericus: est pons, via, vel porta, qua exeundum, vel trāseundum etiam Clericis est, ad negotia, & res suas peragendas. Idem iuris est de his, quæ toti populo soluēda imponuntur ad communem custodiā vrbis, murorum, agrorum, ac similium, tempore pestis, belli, latronum, vel hostium irruentium. Mihi magis secunda opinio probatur: quoniam licet prima sententia sit iuri ciuili cōsentanea, secunda tamen magis cum iure Canonico congruit: & in hac parte ius Canonicum, non ciuile, locum & vim habet. At verò dubiæ quæstionis est, an quando huiusmodi res munitri, & tecti solent tantum ob communem populi vtilitatem, & vrbis ornatum, debeant quoque Clerici contribuere? Resciturur. V. G. via porta, pons, vel forum, solum propter cōmune ciuitatis commodum, & Clericus nihil proprium habet in via, porta, ponte, vel foro præter communem ciuium vsum, & emolumentum. Quæritur, an Clericus debeat tacita conscientia cōtribuere? Duæ sunt quoque opiniones, vna est communi consensu ciuilis iuris interpretum recepta, quam refert Siluester, ita enim sentiunt Salicetus, Cynus, Dinus, Alexander, & alij, in l. Ad instructiones. C. de sacrosan. Ecclesiis, Clericos debere in foro conscientiæ contribuere: quod probant ex iure Ciuili, vbi extant leges id aperte constituentes. l. ad instructiones, & l. iubemus. C. de sacrof. Ecclesiis. l. cū ad felicissimam. C. de quibus muneribus, & præstationi. li. 10. Isi diuina domus. C. De exactoribus tributo. l. 10. l. Ad portus. C. De operibus publicis, l. Nullus penitus, C. De curiis publico, lib. 12. l. Neminem. C. De sacrof. Eccl. Item, ratione id probant: quoniam res est communis, & ob communem Reipvtilitatem, ergo Clerici debent etiam onus sustinere, cū ipsi quoque re, & emolumento cōmuni fruātur. Altera est opinio Pontificij iuris doctorum, asserentium Clericos esse liberos, & immunes ab huiusmodi contributionibus, quod tradiderunt Anton. Butr. Io. Andr. Anchar. Abbas, & alij, in c. Nō minus, &c. Aduersus. De immu. Eccl. Hæc opinio est magis iuri Canonico consentanea, & facilè deducitur ex c. Aduersus. & c. non minus, modò citatis. Et licet prior sententia magis cum iure ciuili conueniat: in hac tamen parte maioris est auctoritatis ius Canonicum, quàm ciuile.

Item, solent esse statuta, vt primogenitus excludat secūdogenitum in bonis paternis: Item vt masculi excludant fœminas: Quæres, an valeant huiusmodi statuta laicorum contra Clericos, vel fœminas religionis voto consecratas? Est constans multorum, & communis opinio, quam refert, & sequitur Felin. nu. 10. 1. valere, quoniam nihil detrahunt Ecclesiasticæ immunitati. Nam ante Clericorum ordinem susceptū ius est alteri acquisitum: proinde si secundogenitus sit Clericus, nihil mirum est si non succedat in bonis, quia lex constituta fuit, antequam Cleric. crearetur. Similiter si fœmina sit sanctimonialis Deo dicata, potest à successione paternæ excludi, quoniam nō excluditur, eo quod sit sanctimonialis, sed quia antequam Religionis votis sese adstringeret, & Deo obligaret, lex fuerat constituta, vt masculi fœminas excluderent, & propterea excluditur. Sicut etiam secundo genitus, ergo eiusmodi statuta nihil immunitati Ecclesiast. derogāt & eo ipso, tuta conscientia firmæ, & ratæ censentur. Nonnulli quærunt, num clericus reus læsæ Maiestatis per iudicem ciuilem puniri iure queat? Hanc quæstionem tractat Iulius Clarus, lib. 5. receptar. sententiar. in Practic. criminal. q. 36. nu. 28. & respondit iure non posse: & ita est, quoniam ex c. Si diligenti. de foro compet. generatim clericus, nō nisi coram Iudice Ecclesiast. conuenitri, condemnarive potest. Nec est, cur alicubi clericus huius criminis reus à laico iudice, vel Magistratu puniatur ob consuetudinem in loco vigentem. Nam in hac parte consuetudo corrupta est, nec vis vlla præscriptionis longæ consuetudinis laico ius dare potest, inquidem in laicum Eccl. potestas non cadit.

Nonò Quæritur, de quibusdam Ciuitatum, Principumve statutis, & Regum etiam legibus, num iustæ sint, cùm Ecclesiast. immunitati, & libertati derogare videantur? Sūt statuta, & leges in quibusdam Christianorū, & Catholicorū Principum Prouinciis, quibus cauetur, ne externi ad Eccl. beneficia admittantur: nec Ecclesiis præsciantur, ac proinde ne literæ Apost. siue Pontificiæ recipiantur, quibus beneficia Eccl. cōferuntur externis ex resignatione, vel permutatione, vel vnione Beneficij. Item ne ex Beneficiis, & præbendis Eccl. soluātur pensiones gratia, & causa extemorum impositæ, & ne literæ Pontificiæ siue Apost. quibus pensio externo assignatur, recipiantur. Item, ne admittatur literæ Apost. quib⁹ derogatur iuri, quod habēt Ecclesiæ ad conferendos Canonicatus in Ecclesiis Cathedralibus Magistris, vel Doctoribus Theologiæ, vel iuris Cano. Item, ne admittantur literæ Pontificiæ, si derogent iuri patronorum laicorum, quale habent comites, Marchion. Duces, & alij, tum illustres, & primarij viri, tum priuati homines: Nec item si derogēt iuri, quod habēt aliquæ Vniuersitates, siue Academiæ in nominādis, offerēdis, & eligendis Clericis, qui sunt in beneficiis instituendi: & multo minus si derogent iure regali, quod habent Reges nominādi, offerendi eligendiue Clericos, ad Ecclesias primarias, vel ad dignitates, vel ad præfecturas Monasteriorum, aut etiam conferendi certa quædam beneficia, quale ius habent Galliæ Reges in certis Ecclesiis. Item solēt esse statuta, & leges, quibus cauetur, ne Legati, vel Nūtij Apost. ad regnum aliquod, vel Prouinciam auctoritate Pontificia missi vtantur facultatibus sibi à Rom. Pontifice concessis, in literis Apo. priusquā facultates, & literæ referantur ad Regia prætoria, & tribunalia, & iudicibus, ac Magistratibus Regiis exhibitæ legantur, recognoscantur, & discutiantur. Item, sunt etiam statuta, & leges, quibus præcipitur in vniuersum, ne quis ex Regno, vel Prouincia pareat literis Apo. priusquam ille in Regio prætorio, & tribunali examinentur, & expendantur.

Hanc quæstionem fusè tractauit Couar. in lib. pract. quæstionum. c. 35. & 36. breuius Diedonius, lib. 2. de liber. Christ. c. 1. & in ea definienda ita cauté, & prudēter est agendum, vt nihil dicatur, quod vel immunitati Ecclesiæ deroget, vel legitimam Regum, aut Principum potestatem tollat, lædat, aut minuat. Meum in controuersia propositum est, non Reges, & Principes, Ecclesiæ alioqui patronos, & defensores, & bene de Christiana, & Catholica Repub. meritos offendere, aut eos verbis, de suo iure, & potestate deiicere: nec Ecclesiæ, quā vt matrem pie, & Religiosè venerari, & honorare debemus, alicquod ius debitum mea disputatione detrahere, vel denegare, sed explicare duntaxat rei difficultatem, ne facilè doctores Catholicos, qui de hac quæstione tractarūt, approbemus, aut improbemus, vel etiam dānemus: quod enim mitiùs, & benignius interpretari possimus, non est cur durius, & seuerius accipiamus, quasi rigidi censores effecti. Primùm breuiter dicam, quid nonnulli de tota hac controuersia senserint, & quid item aliqui scripserint: mox meam sententiam, qua potero breuitate, explicabo cap. proximè sequenti.

Et in primis sciendum est, inter excommunicationes, quæ in Constit. Pontificia, quæ dicitur Bulla in Cœna Domini, promulgātur, vnam ferri solitam ab anno Domini 1586. quæ constituitur in Laicos, & etiam Clericos, qui Ciuilia Principum auctoritate aliquo modo prohibent, impediuntve executionem literarum Apost. mandator. vel aliorū Ecclesiasticorum processuum, vel decretorum pertinētium ad gratiam, vel iustitiam, & in eos, qui suum ad id consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu violentiæ tollendæ, vel iniuriæ depellendæ, vel causa altetius obtēti iuris, seu etiam donec ipsi appellauerint, ad Ro. Pōtificem meliùs informandum, aut ei supplicauerint, nisi supplicationes huiusmodi corā Ro. Pontifice legitimè prosequantur. Quare meritò dubitatur, an huiusmodi excōmunicatione afficiātur iudices, & Magistratus Ciuiles, qui, vim, vel iniuriā repellendi causa literas Apostо. apud se retinent, & impediunt, quo minus executioni mandentur: nec tamen ipsi ad Romanum Pontificem prouocant, nec quippiam aliud ad ipsum referunt, ipsiue significant. Deinde, quamuis fateamur, inquiunt, & scribunt nonnulli, hoc tempore, Reges, Principes, & iudices, siue Magistratus, ipsorum auctoritate delectos, & creatos, ius habere, & potestatem literas Pōtificias ad ipsorum Regna, & Prouincias missas recognoscendi, discutiendi, apud se retinendi, aut aliquo modo impediendi, id locum solum habet in iis, quæ sunt iure ipso naturali, diuinove, aut Canonico concessa, siue permissa, nam in his nihil immunitati Ecclesiast. derogant, eo quòd in huiusmodi Pōtificiis literis tacita cōditio subest: modo ne iuri naturali, vel diuino, vel Canonico ipsæ literæ aliqua ex parte repugnare videantur: & in his literæ, quas multi à Ro. Pontifice impetrant, subrepticiæ mentò censentur. Vnde in cap. Si quando de resc. Pontifex Episcopo Eboracensi rescribit: Patienter sustinebimus, si non feceris, quòd à nobis fuerit prauа insinuatione suggestum, qualitatē negotij, pro quo tibi scribitur diligenter consideraris, aut mandatum nostrum reuerēter adimpleas aut per literas tuas, quare adimplere nō possis, rationabilem causam prætendas. Vbi Gl. quandoque per nimiam importunitatem petentium Princeps nō concedenda concedit. Et inferius ait, vbi etiā per cōstit. rescribit Imperator, non vult, vt suæ responsioni pareatur, si quis nō rectè responsum putauerit. Et c. Cum tenearmur. De prebend. ait similiter Pontifex: si non potest mandatum sine scādalo cōmodè impleri, æquanimiter sustinebimus, si nostrū mandatū nondum duxeris exequendum. Vbi gl. ait, non est necesse mādatum superioris impleri, vbi ratio non adimplendi reddi potest. Et in c. Filius. 16. q. 7. Si Episcopus, & Metropolit. negligat talia gerere, Regis hæc auribus intimate non differant. & gl. in c. Principes 23. q. 5. docet, vbi Ecclesia. potestas deest, princeps ciuilis, licitè ius reddit in causis etiam Ecclesiast. Sic gl. quod accidere potest in Prouinciis Hæreticorū aut Paganorum: vbi Hæretici, aut Gentilibus sibi omnia vsurpantibus, aut retinentibus, Clerici suo iure, & potestate non vtuntur, aut quia non possunt, aut quia negligunt, aut quia nō audēt. Quare prædicti auctores plurima ex dictis colligunt: in primis, aiunt, cum literæ, aut mandata Pontificia euidentē violentiam, iniuriam, damnum, offensionémve aliorum inferūt, patiuntve aut inferre, vel parere vero similiter creduntur, iure ciuilium Principum auctoritate impediri queunt, donec Ro. Pontifex certior fiat. Item, si literæ, aut mandata Pōtificia derogent iuri Regum, Principum, illustrium virorū, vniuersitatum, Ecclesiarum, Collegiorum, possunt impediri, donec ipse Ro. Pontifex admoneatur quoniam ius, quod aliud sibi acquisiuit, sine causa auferri nō potest, tale est ius patronorum, quod habent Laici, vel Clerici, in certis Ecclesiis, talia etiam sunt iura multa, quæ concessa sunt iure Canonico, vel Rom. Pōtificum auctoritate, Regibus, atque Principibus.

Item, ius, inquiunt, habent ciuiles Magistratus, & Principes recognoscendi, & examinandi, num literæ Ro. Pontificis ad eorum Prouincias missæ, falsæ sint, an veræ; subreptitiæ, an legitimę, num aliquid contineant, quod eorum, vel aliorum iuri detrahat, tollatve, aut aliquo damno afficiat alios, aut animos offendat aliquorum. Item, iure, inquiunt, recognoscunt, & examinant: num facultates Legatis, & Nūciis Apost. datæ aliquid etiam habeant, quod aliis nocere queat: & hoc locum habet cum damnum est manifestum, aut cum verisimiliter secuturum esse iudicarur. Secus esset, si nihil de damno, vi, iniuria, offensione aliorum certi constet. Nec item, inquiunt, derogat immunitati Ecclesiast. consuetudo recepta, vel lex, aut statutum, ne ad Ecclesias externi deligantur, nève externis beneficia Ecclesiast. conferantur, ne itidem pensiones in beneficiis constituantur gratia, & fauore exterorum. Item Laici iure, inquiunt, possunt eas causas cognoscere, etiamsi ad Ecclesiast. res, vel personas pertineant, quando id canones, & iura concedūt, quemadmodum Principes, & Magistratus ciuiles auctoritatem habent, & potestatem inclinendi in Conclaue Cardinales, quorum est Ro. Pontificem eligere, ad eum eligendum, vt conceditur in c. Vbi periculū §. Præterea, De electio. in 6. & vbi Clerici schisma in Ecclesia fecerint, aut contauerint, si non possunt ab Ecclesia cohiberi, & sedari, iure communi ciuilium Principum auctoritate coercentur. Glossa in cap. tua. 1. de decimis, & in cap. De iuribus 23. q. 5. Sic etiam ciuiles Magistratus possunt animaduertere in Clericos, qui ob certa quędam facinora omni Clericorum priuilegio, ipso iure spoliantur, vt in Clericum publicum ioculatorem, c. 1. de vita, & honestate Cleric. in 6. Si tertiò ab Episcopo monitus non respiscit, & in Clericos minoribus ordinibus initiatos coniugij vinculo adstrictos, nec Clericorum vestes, & tonsuram gestantes, c. 1. de clericis coniug. in 6. Et in Clericos minores qui bis ad nuptias transierunt, aut viduam fœminam, vel corruptam in vxorem duxerunt. c. 1. de Bigamis. in 6. Et in Clericos macellarios, tabernarios, si tertiò per Episcopum moniti ab eo vitæ genere nō desistant; Clem. 1. De vita, & honestate Clericor. Item, Clerici mercaturæ, & negotiationi studentes, soluere vectigalia, tributa, & alia huiusmodi onera sustinere ipso iure cogūtur, quòd si tertiò ab Episcopo monniti, non se correxerint priuilegio clericorum nudati, laicorum statutis, & legibus subiiciuntur. c. Ex literis, De vita, & honestate Clericorum. Item Clerici falsi crimen admittentes, priuilegio Clericorum orbati, Magistratibus ciuilibus puniendi traduntur, c. Ad falsiatiorum. De crimi. falsi, & Clerici, qui Assassinorum opera Christianum aliquem occidi fecerint, aut Assassinum ipsum defenderint, aut occultauerint, omni Clericorum priuilegio nudantur. c. Pro humani de homic. in 6. Item, aiunt si Clerici, vi aut priuata auctoritate, immo si Episcopi, aut ipsi Ro. Pontifices literis Apostolicis, iurisdictionem Principum, Magistratuumve Ciuilium sibi vsurpare tentauerint, laici iure possunt seipsos contra eos tueri, atque defendere, vt colligitur ex ipso iure communi, quo quisque se, & sua conseruare poterit. Postremò inquiunt, pœnis iuris Canonici non afficiuntur ciuiles Principes, aut Magistratus si aliquas causas Ecclesiasticas cognoscant, vel aduocent ad se, consuetudine longa, & veteri, cuius initium hominum memoriam omnino latet, ac superat: & legitimæ præscriptionis tempore, quæ ius, & potestatem dare potest: hoc enim modo laicus de prædictis causis cognoscere, & iudicare potest. Quare concludunt, non facile laicos condemnare debemus, tanquam in excommunicationem lapsos. Item, aiunt, iure ciuiles Principes priuilegia sibi, aut suis Maioribus Rom. Pontificis auctoritate ullegia sibi, aut suis Maioribus Rom. Pontificis auctoritate concessa defendunt, tuentur, conseruant, donec ex Ro. Pontifex antiquet, abroget, aboleat. Hæc, & alia similia tradiderunt nōnulli, qui hac tempestate nostra scripsere, qui nescio quibus rationibus permoti, magis Principum potestatē tueri, quàm Ecclesiæ auctoritatem illæsam seruare voluerunt. In quibus meo iudicio multa confundunt, & pleróque auctores citant, qui nihil tale ne dum senserunt, sed ne summasse quidem videntur: nec ideo singula distinctè, & apertè cap. sequenti breuiter disputabo.

Quo iure causa quædam siue quæstiones Ecclesiasticæ apud Iudices ciuiles tractari, & iudicari soleant. CAP. XIIII.

PRimò Quæritur, An possessoria causa de rebus spiritualibus, vel quasi spiritualibus, iure queat coram Iudice ciuili agi, cognosci, & iudicari, id perinde est, ac si quæreretur, An quæstio possessoria de rebus spiritualibus, vel quasi spiritualibus sit ciuilis, an Ecclesiast. an mixta: quam quæstionem pertractauit Abbas c. literas, de iuramento calumniæ, & Couarr. lib. Practicarum quæst. cap. 15. num. 1. De re spirituali, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi spirituali: quæstio, siue causa, vt docet Abbas, potest esse simpliciter spiritualis, aut simpliciter ciuilis, aut mixta, simpliciter spiritualis est ea, in qua tractatur de iure, videlicet: An hoc, vel illud matrimonium valeat: An hic, aut alius, sit ex legitimo matrimonio natus: An impetratio, & adeptio beneficij rata fuerit: an hic, aut ille debeat soluere decimam, an potius sit ab hoc onere imunis, priuilegio, consuetudine, immunis. & liber: An penes hunc sit ius nominandi, offerendi, & eligendi Clericos ad beneficia Ecclesiastica: An sit ius sepulturæ, ius exigendi decimam, ius conferendi beneficium, ius petendi pensionem Ecclesiasticam. Et hęc causa apud Iudicem ciuilem agi iure non potest. cap. Tuam. De ordine cognitionum, & c. Later. c. cauſa. an, qui filij sint legitimi. Causa quasi spiritualis ea est, in qua agitur iudicio possessorio: sed quod requisit etiam quadam ex parte petitorium, quo agitur de proprietate rei: vt cum tractatur de restituenda coniuge marito: opus enim est eam etiam causam agere, scilicet legitimum inter eos matrimonium constitisse. cap. Ex translissa, & c. Ex parte, De restitut. spoliat. Et hæc etiam causa, teste Abbate, agi debet apud Ecclesiasticum Iudicem, quia est ei coniuncta causa spiritualis, sine qua expediri non potest. Causa simpliciter ciuilis, & profana est, in qua nihil spirituale tractatur, qualis est causa, in qua agitur de iure succedendi in hæreditate. At mixta est, in qua tractatur, an Titius succedat in regno, vel hæreditate, quia simul etiam agitur, an fuerit ex legitimo matrimonio genitus, vel an fuerit hæreticus, vel an sit vinculo excommunicationis obstrictus. His positis, quæstio est inter auctores, an cum agitur, vt Titius Clericus recuperet Ecclesiæ possessionem, & qua est deiectus per vim vel retinear beneficij possessionem, in qua molestè per alium turbatur, sit causa spiritualis, an potius profana, & ciuilis: vt si Clericus Titius contra laicum Seium agat iudicio possessorio retinendæ, & recuperandæ possessionis Ecclesiæ, siue beneficij, infestat enim, & vexat eum laicus, ne possessionem retineat, aut vi de possessione deiicit: de enim laico Clericus litem intendit, ne eum in possessione turbet, vel vexet, vel e possessione deiiciat. Vnde tunc agitur iudicio possessorio retinendi, vel recuperandi possessionem, & iudex contra Seium reum proredit interdicto, Vti possidetis, vel interdicto, Vnde vi. Et de hac causa est tota controuersia, an ciuilis sit, & iure queat apud laicum Iudicem tractari. Est enim multorum opinio, eam esse ciuilem, & ad Iudicem laicum pertinere, & in Gallia esse consuetudine receptum, vt de ea cognoscant, & iudicent Ciuiles Magistratus, etiam inter Clericos: & de possessione rei spiritualis: quem vsum Forensem inter Gallos defendunt Guido Papæ, Guliel. Benedi. Nicolaus Boerius, Auferius, Thom. Grammaticus, Ioan. Gallus, Carolus Degrassalius, Ioan. Selua: quos omnes refert Couarr. lib. Practica. q. c. 35. num. 1. Et probant, quia huiusmodi causam non esse spiritualem, docent Vincentius in cap. vlt. de iudic. & Glossa in cap. Cùm dilectus, de elect. verb. Iuramento. & in c. literas, De restit. spoliat. in verb, Iuramento. Innoc. in eodem c. Cùm dilectus, & Archidiac. & Io. And. in c. Frequens, de restit. spoliat in 6. Sed Ioan. Lignanus, & alij apud Panormitanum in prædicto c. Literas, sentiunt hâc causam spiritualem esse, vel quasi spiritualem, & ad Ecclesiasticum iudicem pertinere, & probant ex Clementina. 1. de causa possess. & Clement. 1. de sequestr. possess. vbi causa de beneficio, siue iure patronatus, siue possessorio spiritualis censetur. Abbas potius subscribit priori sententiæ, quia in hac causa sola est quæstio facti, non iuris, videlicet, An Clericus possideat, an turbetur, vel deturbetur possessione? Quemadmodum, inquit, ciuilis iudex potest cognoscere de iniuria facta Clerico, altari, templo, calici consecrato. Similiter etiam iudicat de causa, in qua agitur, vt laicus soluat decimam, quâ furatus est. At alij distinguunt: Aut agitur inter Clericos, ita vt tum actor, tum reus sit Clericus, & tunc ea causa penes iudicem laicum agi non potest, quoniam is iudex contra reum Clericum, qui alterum beneficij possessorem, vel turbat, & vexat, vel possessione deturbat, sententiam ferre secundum Canones, & iura nequit: aut causa agitur cõtra laicum reum, qui Clericum beneficio spoliauit, vel etiam nunc infestat, & tunc in laicum ciuilis Magistratus potest animaduertere: Et Clericus cum laicum reum apud iudicem ciuilem secundum Canones, & iura conuenire potest, quia quæstio est facti, non iuris. Couarruuias secundam sententiam approbare videtur. Et certè magis cum ipso canonico iure conuenit, vt hęc causa vtpote spiritualis, vel quasi spiritualis eorum iudici Ecclesiastico, non ciuili tractetur. Quæres, an ob consuetudinem receptam hæc causa possit ad ciuiles iudices pertinere, cum reus est laicus, & actor Clericus? Concedit Couarruuias, & ita in Regno Neapolitano vsu esse receptum, testis est Marthæus de Afflictis decis. 14. vt quieta Respub. sit, & ne fiat alicui violentia vel iniuria: videlicet ne quis contra Canones, & iura rei possessione spolietur. Cæterum, si hæc causa, vt dixi, est spiritualis, vel quasi spiritualis, ad iudicem laicum trahi non potest, nec consuetudo contraria vim, & locum habet. Laicus enim sibi vendicare nequit, quæ sunt Ecclesiastici iuris, & potestatis. Et idem etiam dicendum existimo de legibus Principum, quibus edicunt, vt huiusmodi causa ad ciuilem, & profanum iudicem deferatur, & vt consuetudo recepta seruetur.

Secundò Quæritur, An vbi Episcopi, & cæteri his superiores Antistites, negligenter se gerunt in cognoscendis, & iudicandis causis ad Ecclesiam pertinentibus, aut quia nolint, aut quia non commodè possunt, iudex ciuilis possit iure eas causas ad se deuoluere, ibique vendicare. Hanc quæst. tract. Abb. in c. Qualiter & quando, De iudiciis, nu. 7. & tandè censet id iure non posse, quamuis contra Ecclesiast. Iudex ciuilis Magistrat. vicem, & curam supplere queat, cum suũ officium negligit. Sic etiam senserunt Inn. Archid. & Io. Andr. Panorsbid. Sed ætate nostra nonnulli Couarruuiam sequuti pugnaciter id iure posse, affirmarunt. Primo, vt quiete Resp. viuat, & omnis violentia propulsetur, alioqui, inquiunt, impunita delicta manerent, & innocentes à sontibus, & improbis hominibus vexarentur, & opprimerentur. Secundò, quia in capitulis, vel nepotibus. 16. q. 7. constat, Episcopis, & Archiepiscopis negligentibus punitionem eorum Rectorum, qui bonis Ecclesiast. abutuntur, licere patronis Ecclesiarum Regem adire vt illi malo medeatur, & in 2. Regum 23. q. 5. ex Hieronymo refertur. Regum officium est proprium, facere iudicium, & iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis, pupillisque & viduis, qui facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium & idem colligitur ex c. Ab Imperatorib. 21. q. 3. Tertiò, quia in c. Principes. 23. q. 5. ex Isidori. Gratian. testim. producit, vbi innuitur, sæculi Principes eam potestatem habere, vt superborum ceruices comprimant, & quod fieri non potest per iudices Ecclesiast. ab ipsis iuxta disciplinam Reip. vtilem executioni mandetur. Quartò, quia non est maior ratio cur negligêre iudice ciuili, Eccl. suppleat eius locum, quàm è contrario: sed iuxta Canon. & iura primum cõcedit, vt patet ex c. licet. 1. & c. ex tenore & cap. ex transmissa, de foro comp. ergo, & secundò. Postremò, id probant ex gl. in c. Principes, & c. Filiis, vel nepotibus. & in cap. Administratores 23. q. 5. sancitum est, administratores sæcularium dignitatum, qui ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorũ, ac viduarum protectionem, rapacium̃que retinationẽ constituti esse proculdubio debent, quoties ab Episcopis, & Ecclesiast. viris conuenti fuerint, eorum querimonias attentiùs audiant, & secundum quod necessitas experierit absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. & in c. si quis cum Clerico. 11. q. 1. Auth. & Clerici apud proprios Episc. patrem conueniantur. Collat. 6. plane habetur, Episcopo negligente, aut recusante: quia non vult, aut quia nõ potest, disceptationem pertinere debere ad ciuilem iudicem, & ex c. petimus, & c. illud est. 11. q. 1. idem colligi videtur. Sed longè verius est oppositum, videlicet, id iure non posse, Gofired. Archid. Ioan. Andr. quos citat, & sequitur Abb. in c. Qualiter, & quando de iud. nu. 7. Nec enim Canones, & iura voluerũt, vt spirituales causæ ad profanos iudices deferantur, deuoluãturve nam in c. Qualiter, & quando, de iudi. Inn. 3. sic definiuit. Ne pro defectu iustitiæ clerici trahantur ad iudicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus, & idem constat ex c. Si quis Clericus. & c. Placuit. c. Christianis, c. Clericum. 11. q. 1. Nec propterea sequitur, vt impunita maneant delicta, aut innocentes ab improbis hominibus opprimantur. Nam si Episcopi negligenter se gesserint, Canones præcipiunt, vt causa ad Archiepiscopos deferantur. Quid si illi neglexerint? Primates, & Patriarchæ adnoctur. Quibus minimè curantibus, res tota ad Nuncium, vel Legatum Apost. vel ad ipsum Ro. Pontificem deferatur. Quid si neglexerit ipse etiã Ro. Pontifex? dicam ego. Quid si profani iudices inferiores, simul etiã superiores, & ipse etiam Rex negligenter peccata puniunt? Cur enim diligentiores profanos, & ciuiles, quàm sacros, & Ecclesiast. Iudices fore putemus? Sed demus, sactos Iudices, Canones, & iura cõtemnere; num cõtinuò fit, vt sibi quis ius dicat? Absit, sed superiorem Iudicẽ Ecclesiast. adire debet, qui seruato Canonũ ordine ius teddat. Quemadmodũ ergo nemo potest sibi ius dicere, ita nec iudicem profanum conuenire, qui ipsi in causa spirituali ius dicat. Quid si Clerici cõmoteantur in terris Hæreticorum, vel Paganorũ, in quibus, nullus iudex Ecclesiast. sit, ad quem causa deferatur? Respondeo: si cõmodè Ro. Pontifex consuli posset, consulendum eum esse, & ab eo petendum, vt Canonum rigorem remittat, facultatemque cõcedat, qua tractari huiusmodi causæ possint apud Iudicem ciuilem vel aliud remedium opportunum adhibeat. Quòd si consuli Rom. Pontifex nequeat, tum necessitas legem daret, & id fiet, quod ipsa ratio recta præscribet. Ad id, quod

affertur ex c. Filiis, vel nepotibus, 16. q. 7. respondet Panorm. in prædicto c. Qualiter, nihil obesse, quia solum ibi statuitur, vt Episcopo negligente, vel renuente, ad Regem, causa deferatur, non vt Rex ipse iudicet, atque definiat, sed vt moneat superiorem. Vel respondeo, hoc ius antiquum esse sub latum ab Innocentio III. in c. Qualiter, & quando, superius allegato. vt ipse quoque Abbas testatur, & Glossa. quæ habetur in c. illo. Filiis, merito, inquit Abbas, tollitur. Ad id, quod dicitur ex c. Si quis cũ Clerico. 11. q. 1. & in Authent. Vt Clerici apud proprios. Respondeo, ea decreta, & iura quatenus cõstituunt Episcopo negligenter, disceptationem ad ciuilem iudicẽ deferendam, esse abrogata ab Innoc. III. in cap. Qualiter, & quando, de iudic. vt docent Io. Andr. & Abbas in eod. c. Nec mirum est hoc. nam olim multa fuerunt, vel permissa, vel etiam concessa, quæ postea sunt merito reuocata, mutata, sublata. Ad alia, quæ obijciuntur ex c. Regum, c. Administratores, & c. Ab Imperatoribus. Solutio patet ex dictis.

Tertiò Quæritur, An cum immunitate, libertatéque Ecclesiast. pugnent eæ leges Principum, quibus statuitur, ne beneficia Ecclesiast. conferantur externis, néve illis soluãtur ex beneficiis pensiones: ne admittantur literæ, siue diplomata Pontificia, quæ derogant iuri patronatus Regum, Ducum, Marchionũ, & aliorum laicorum Principũ, ne literæ Apost. siue Pontificiæ exequutioni mandentur, nisi in curia Regia per Regios iudic. prius discutiantur, vel nisi Rex ipse, aut Princeps suum assensum ante præstiterit, quo annuat, vt Pontific. literæ exequutioni tradantur. Teste Couar. de prac. quæstionib. c. 36. extat edictum Caroli V. Hispaniarũ Regis, quo mungitur Episcopis, & Regiis Magistratib. præcipitur, vt diligentissimè curent, ne auctoritate litterarũ Apostolicarum iuri patronatus laicorum derogetur. Et ideò ex ea pragmatica sanctione in supremo Regis prætorio literæ Apost. quibꝰ dicto iuri patronatus derogatur, recognoscũtur, discutiũturque & earum executio suspenditur, ac impeditur, donec per supplices literas ipse Ro. Pont. certior fiat, quantũ detrimenti Hispaniarum Regna patientur, passurâve sint, quam grauis multorum offensio sit exoritura: & tandem, vt velit huic tanto malo occurrere, ne alioqui laici à piis operibus, Ecclesiarum fundatione, constructione, & dotatione deterreantur, & auocentur. Quod quidem ipsum apud Gallos obseruari, testatur Rebuffus in Praxi beneficiorũ 3. par. signaturæ, in verbo, Nec non iure patronatus nu. 12. & 36. Has leges Couar. eod. c. quibusdam rationibus defendit. Primò, quia ante Philippi II. & Car. V. tempora fuerunt longa consuetudine receptæ, & approbatæ. Secundò, quia Canones, etiam præcipiunt, ne in externos Ecclesiast. beneficia conferantur. Tertiò, quia Reges Hispaniarum sunt Protectores, & Patroni Ecclesiarũ, quæ in ipsorum Regno, & ditione fundatæ, vel dotatæ sunt. Quarto, ne contingat aliquos Ecclesiis præfici, qui sint Regis inimici, vel ipsi minus accepti, vel etiam infensi. Quintò, ne in literis Pontific. aliquid concedatur, cum aliorum damno, & incommodo. In hac re, Vnus est omnium consensus auctorum, posse Ro. Pontificem iuri patronatus laicorum derogarum, posse Ro. Pontificem iuri patronatus laicorum derogare, si velit, ac proinde, si deroget, violentiam, aut iniuriã laicis non inferre: quia vtitur iure suo, & solum id ius adimit laico, quod habet ab Ecclesia, & hoc docent Glossa. & Archid. Innoc. Abbas, quos refert Couarruuias loco citato.

Item prædicto iuri patronatus laicorum, Ro. Pont. nõ creditur derogare, nisi expressim id faciat: hoc etiã nemo negat, vt Couarr. ait. Sed quid cum expressim, & apertè derogat: debentne tunc profani, & sæculates iudices literis Pontific. obedire, nihil obstantibus Principum legibus? Debent, quia causa est spiritualis, & Eccl. Quòd si Pontifex excõmunicationis sententiam ferat in eos, qui ipsius literis non parent, ea proculdubio excommunicatione tenentur, nisi id seruent, quod Pius V. in Constit. quæ dicitur Bulla in Cœna Domini, expressit anno Domini 1568. vbi excõmunicationem cõstituit in laicos, & etiam Cleric. qui ciuilis Principum auctoritate aliquo modo prohibẽt, impediúntve executionem & vsum literarum Apostolic. Mandatorũ, vel aliorũ Ecclesiasticorum processuum, vel decretorum pertinẽtium ad gratiã, vel iustitiam: & in eos qui suum ad id consilium, aut assensum præstant, etiam, præter vtx violentiæ tollendæ, vel iniuriæ depellendæ, vel causa alterius obtenti iuris, seu etiã, donec ipsi appellauerint ad Ro. Pontificẽ melius informandũ, aut ipsi supplicauerint. nisi supplicationes huiusmodi corã Ro. Pontifice legitimè prosequãtur. Ex his intelligitur, ciuilibus Magistratibus, siue Iudicibus liberũ non esse, literas Põtificias reiicere, aut excludere, quarum auctoritate beneficia in externos, aut Clericos conferũtur, aut derogatur iuri patronatus laicorum, nulla facta mentione eiusmodi iuris, vel derogationis; sed licitum est, excipere, vel opponere, de talũ literarũ subreptione apud conuenientẽ, & legitimũ Eccl. iudicem: tunc enim id faciunt nõ Regia, vel Imperatoria auctoritate Principũ, quorum ministri sunt, sed quia nõ videtur Pontifex prædicto iuri patronatus velle derogare, aut extremis beneficia cõcedere. Quòd si in literis expressim vtrique iuri derogetur, licebit corã competenti iudice Ecclesiast. iuris ordine seruato ad Ro. Põtificem, appellare & ipsi supplices libellos offerre, & interim impedire, ne literæ Pontificiæ executioni mandentur: dummodo impediant opera, & ministerio Ecclesiast. iudicum, & re ipsa appellationem, & supplicationem, vt ait Põtifex Pius V. prosequantur, aliter enim ipsi, nec propria, nec Regia auctoritate impedire literas Apost. possent, quoniam eorũ potestas est profana, & ciuilis, nõ spiritualis, & Ecclesiast. Idem iuris est de pensionibus: nam si Pontifex in beneficio Hispanienſi pensionem imponat Clerico Italo soluẽdam per Clericum Hispan. & ceniuris compellat prædictum Hispan. Clericum ad eam soluendam Italo, debet Hispan. Pontifici patere, nec licitum est illi ad Regium tribunal perfugiũ. Causa enim soluendæ pensionis spiritualis est, & Ecclesiastica, non profana, & ciuilis, quia in ea agitur de iure soluendi, quod merè est spirituale, vel quasi spirituale.

Quartò Quæritur, Liceatne ciuilibus Magistrat. literas Apost. ad Prouincias, vel Regna directas de causis spiritualibus & Ecclesiast. recognoscere, discutereq; fallæ, necne sint, subreptitiæ, an legitimæ? Idem Couar. loco citato, auctor est, in nonnullis prouinciis esse Regum, & Principum pragmaticas sanctiones, & edicta, ne vllæ literæ Apost. siue diplomata Pont. recipiãtur, & executioni mandentur, quin prius apud prætoria Regia per Regios iud, recognoscantur, & discutiantur. Idem Couar. has Principum leges probat, & defendit, tãquam æquas, iustas, & cum ipso iure congruẽtes, cuius in hac parte sententiam alij comprobarũt. Probat ille, quia id habet, & seruat vsus, & consuetudo in multis Christianorum & Catholicorum principum prouinciis. Deinde, quia id docuit Diuedonius, quẽ ille citat, vir alioqui pius, & insignis Theolog. Sed non video cur hoc iudicium ad ciuiles, & regios spectet magistratus. Verum ergo est, quod Diuedon. senſit, ad iudices Ecclesiast. iure cõmuni pertinere, vel etiam ad Laicos, vt ait ille, sed ad hos non iure, at solo priuilegio, beneficio, & consensu Ro. Pontificis, qui potest, si velit, iusta de causa id Regibus, vel Principibus demandare, atque cõmittere, vt ipsi non auctoritate, & potestate ciuili, tegia, vel imperatoria quã habent, literas Apost. recognoscant, relegant, discutiant, sed auctoritate Pontificia ipsis delegata, ipsis cõmissa, vt tãquam Rom. Pontificis ad id delegati ministri, id faciant; & executioni mandandas curẽt. Quam potestatem habeat necne hic rex, aut ille, quæstio est facti, non iuris ipsi Reges; & Principes videant. Non igitur, negamus literas Apost. recognosci quidem; & discuti debere, cum sunt dubiæ, & incertę, sint falsæ, necne: Item, subreptitiæ, an legitimæ. Sed hęc causa, & cõtrouersia est Ecclesiast. & sacrorum iudicum, non ciuilium, & profanorum, hoc enim iudicium ad Episcopos, vel Archiepisc. Primates, vel Patriarch. vel Legatos, siue Nuncios Pontificios, qui ad Prouincias, & Regna mittuntur, spectat. Nam secundum Canones, non secundum leges iudicari debet, huiusmodi literæ sint falsæ, an veræ, sint subreptitiæ, an secus. Quid si Pontifex contradicat? Quid si prohibeat, quominus id faciant: Debent certè Pontifici patere, aut ostendere, quo iure id faciant: nam cùm Laici sint, iure potestatem Ecclesiasticam nõ habent: nec eam præscriptionis iure habere queũt, quoniam Laicus iuris, & potestaris spiritualis, & Ecclesiasticæ capax non est, nec vi illius diuturnæ, & longæ cõsuetudinis: quoniam consuetudo iure Canonico vim, & locum non habet, nisi fuerit legitimè præscripta, c. nõ est, de consuc. in 6. & Gl. in c. vltimo de consuetud. sed Laicus, vt dixi, iure præscriptionis potestarem spiritualem, & Ecclesiast. cuius capax non est, habere nequit: ergo nec vi consuetudinis, si quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

audito dantur literæ regiæ,quib. tabellioni præcipitur, certa pœna constituta ni pareat, vt intra breue temporis spatium imittat ad Curiam causam & processum : & rogatur Eccl. iudex,vt absoluat excommunicatum ad aliquot dies, qui sufficiant, dum hæc ad Curiam mitturntur, & in ea discutiuntur. Quòd si iudex Eccl.non pareat, dantur ad eum literæ iterũ, & tertiò. Et id facere cogitur pœnis constituris,videlicet, si contumax fuerit,amittat res temporales, quas obtinet in locis,& terris Regi subiectis:& habeatur extraneus, ita vt Beneficiorum,& Officiorum in locis totius regiæ ditionis amplius capax non sit.Discussis verò actis causæ,& processu, id agitur dumtaxat, an iure is Eccl.iudex appellationem reiecerit.Et si compertum sit appellationem esse frauolam, causa ad eundem remittitur:Si autem iusta fuerit appellatio,repellitur ea vis,& iniuria,quæ aduersus sacros Canones,& auctoritatem Apostolicæ sedis sit appellanti ad Ro.Pontificem, & præcipitur ipsi iudici Ecclesiastico, vt iustam appellationem admittat & excommunicatum soluat,omnibq; acta post appellationem reuocet,& ad eum statum reducat,in quo erant, cum reus ad Pontificem appellauit. Item, si Laicus à iudice Ecclesiastico vexetur,cum ipse competens illius causæ iudex non sit,eo quòd reus sit Laicus,& causa,de qua lis est,sit prophana,tunc si Laicus ad Curiam appellet, dantur literæ regiæ, quibus præcipitur,ne iudex Eccl.de ea causa cognoscat, sed eam totã ciuili iudici relinquat,vel mittat processum in Curiam:quo discusso, si causa pertinet ad iudices profanos, iubetur Eccl.iudex à cognitione causæ desistere, & eam ad ciuilem,& secularem iudicẽ remittere. Totum huiusmodi forensem vsum,quo regij magistratus, & iudices in nonnullis Christianorum & Catholicorũ Principum prouinciis vtũtur, Couarr.multis de causis,tueri contendit. In primis, ob cõmunem Reip.salutem,& pacẽ:quia alioqui nisi hoc remedio Reges vterentur,& Principes,aduersus Eccl.iudices,innocentes passim grauissimè vexarentur. Nam Episcopi quoniã procul à Rom.Curia distant, poterlare sua Ecclesiastica sæpius abuterentur.Secundò,quia Regum,& Principum est,vt habetur in c.Regum 23.q.5.ius cuique reddere,& per vim oppressos à manibus violentorum, & calumniantiũ liberare,& iniurias repellere.Tertiò probat ex eo,quod dicitur in c.Filiis,vel nepotibus,16.q.7.Filiis,vel nepotibus,ac honestioribus propinquis eius,qui cõstruxit,vel ditauit Ecclesiam, licitum sit hãc habere solertia, vt si sacerdotem aliquid ex collatis rebus defraudare præsumerint,aut honesta conuictione compescãt,aut Episcopo, vel iudici nuncient:quòd si talia Episcopus agere cernet,Metropolitano eius hæc insinuari procurẽt,si talia Metropolitanus gerat,regibus hæc intimare non differãt,& ex c. Principes,c. Administratores 21.q.5.in quibus habetur, Principes sæculi intra Ecclesiã eam potestatem habere, vt superborum cervices comprimãt,& quod fieri non potest, per iudices Eccl.videlicet, vel quia negligunt, vel quia nequeunt id facere,ab ipsis iuxta disciplinã Reipub.vtilem, executioni mandetur.Vltimò,quia forensis hic vsus apud Gallos,& alias Christiani nominis nationes seruatur.

Sed certè non video,cur huiusmodi vsus à Couarruuia,& aliis tanquam iuri consentaneus probetur:nam cõtra Canones & iura est,vt ciuiles Iudices,& Magistratus de Eccl.causis iudicent,clericos ad sua tribunalia vocent, pœnas constituãt in Ecclesiasticos iudices.Nam si Clericus, vel Episcopus pœna dignus fuerit,à superiori Ecclesiastico iudice iecũdum Canones condemnari, & puniri debet:Clericus corã Episcopo,conuenitur Episcopus coram Archiepiscopo,c. Ad reprimendam.De officio ord.& c.sacro.de sent.excom. Archiepiscopus coram Primate,c.Antiqua,de priuil. Primas corã Ro. Pontifice, vel Legato ab eo ad regua, vel prouincias misso. Dices,procul abesse Episcopos à Curia Romana, & proinde ægrè,& difficile eorum errata,& crimina ad Rom. Pontificẽ deferuntur.Respondeo in Prouinciis,&Regnis adesse Archiepiscopos,adesse Primates, Apostolicos item Legatos, vel Nuncios,qui de Clericorum, & Episcoporum causis cognoscant,& iudicent: Cur ergo si Episcopus delinquit, causa ad Curiam regiam defertur,& non ad Archiepiscopum, non ad Primarem,non ad Nuntium,vel Legarum Põtificum? Cur si Episcopus iustam appellationem non admittit, Regius Magistratus præcipit,vt admittat, etiam pœnis constitutis, nisi parerit? Cur Canones,& iura non seruantur? Cur negliguntur? cur violantur? cur Archiepiscopus, Primas, Legatus, vel Nuntius Apost.nõ præcipit Episcopo,vt sacros Canones seruet,& iustam appellationem admittat? Item, si Episcopus innocentem vexat,opprimit,spoliat iure suo:Si res Ecclesiæ negligitur? vim,& iniuriam faciteam secundũ Canones,& iura propulset iudex Ecclesiasticus Episcopo superior, videlicet Archiepiscopus.primas,vel Legatus,aut Nuncius Põtificius. Quòd si hi quoque deliquerint,res tota ad Rom.Pontificem deferatur.Si dum Ro.Pont. conuenitur,Reip.pax, & tranquillitas perturbatur,tum Regum, & Principum nõ est de causa, si spiritualis sit,cognoscere,& iudicare, sed inspedire, legitimo,Canonico,& recto ordine seruato,ne in Repub. mala sequantur,& causam ad Ro.Pontificẽ referre, vt ipse in Ecclesiasticos præfectos,res Ecclesiarum perperam administrates, inquirat,& animaduertat.Non mihi probatur, quòd Couarr. docet, Regios Magistratus Ecclesiasticas causas iure cognoscere:quum Ecclesiastici Iudices,vel negligunt, vel nequeũt: non enim conseques est,si Episcopi,id non faciant,deesse in Prouinciis,& Regnis,iudices Eccl.competentes,cum sint Archiepiscopi,Primates,cum sint Pontificij Legati,vel Nuncij. Quid si ipse quoque Ro.Pontifex,Canones,legesque & iura negligat:delicta impunita relinquat ? Innocentes opprimat, vim inferat,res Ecclesiæ dissipet,Regum, & Principum iura perueitat ? Respondeo Rom.Pontificem nulli Principum in terris subesse,à nullo,nisi à Deo iudicari,c.Nemo. 9.q.3.cap.si Papa.d.40.c.ipsi sunt.cap.cuncta.9.q.3. Item,superiorem esse qualibet humana potestate,& lege,licet non diuina,non naturali:& quolibet Canone,siue iure Eccl.scripto. Quare si legi ciuili,si Canoni deroget, vel iuri scripto, Regi, vel Principi iniuriam non facit, vim non infert. Et ideo quãvis peccet,id si absque iusta causa faciat,iudicari, aut condemnari a Rege,vel Principe non potest:sed monendus, & orãdus est, ne id faciat : ei sunt proponendæ rationes, & causæ, quibus moueri queat,ne Canones,ne leges,& iura violet, ne Laicorum priuilegia aboleat,& abroget. Item per Cardinales, & alios Ecclesiarum Præsules rogandus est,vt Regum,& Principum paci,& tranquillitati prospiciat.Et hoc est,quod Turrecremata in sum.de Eccl.lib.2.c.106. Silu. Papa q.4. verific. & adde tu,ex Paludano,docuerunt.Et ex his,& aliis,quæ ante dixi in hoc cap.q.2.patet solutio argumentorum, quæ desumpta sunt ex c.Filiis,vel Nepotibus, & c.Principes, c. Administratores,& c.Regum supracitatis. Et cum obiicitur,iuris naturalis esse,vt vim vi repellamus,l. vt vim ff.de iust.ergo Laicus ius habet vim illatam ab Ecclesiastico iudice propulsandi:verum est,vim vi repelli iure posse, sed locũ id solũ habet,cum iudex,vel alius quicunque superior,sit priuata auctoritate extra iudicium vim affert, non autem, cum publico iudicis officio functus procedit.Nam vt rectè Glossa annotauit.in l.vt vim.ff. de iust. iniquè vim illatam ab homine priuato posiumus iure depellere, non illatã ab eo cuius imperio subiecti sumus,quod probat ex Liniuriarum.ff.de iniur. tunc enim cum iudex publica auctoritate agit,si vexet, opprimat, & condẽnet innocentẽ,peccat quidem,sed aduersus eum,secundũ leges Canones, & iura ordine seruato legitimo agendum est,videlicet appellãdum est ad superiorem,recusandus est:contra eum aliquid excipiẽdum,his enim, & aliis modis innocẽs se tueri iure potest apud superiorẽ iudicem. Quid, inquies,si supremus Iudex dãnet innocentẽ? Respondeo, innocentis esse,pœnã patienti,& æquo animo sustinere,nõ iudici manus,arma,& vim inferre.Nec probo sententiã Victoriæ in repet.de potest.Papæ & Cõcilij in 22.propositio, asserentis,vbi mãdata facta,& dispensationes Papæ essent in destructionem Ecclesiæ, potest resisti, & potest impediri exequutio mandatorũ:poterunt gubernatores ipsius Ecclesiæ, & principes resistere in his. Quia vim, inquit, vi repellere iure naturali licet.Sed Papa infert vim huiusmodi mãdatis,& dispensationibus,quia facit iniuriam: ergo licitum est resistere illi. Cuilibet enim est ius ad resistendum iniuriæ, ad impediendũ eam,si se tueatur,& defendat. Et subiungit,nõ solum licere non parere talibus mandatis:sed etiam facto, & vi si opus esset,resistere illis,& impedire exequutionẽ taliũ mandatorum, maximè intercedẽte publica auctoritate principis. Hæc omnia victoria loco citato.Sed certè modum excessisse videtur aliqua ex parte.Nec eo modo loquũtur in hac re Paludanus Turrecr.& Silvester locis supra citatis.Nec vim vllã infert Pontifex,si iuri scripto humano deroget,si publica auctoritate procedat,ceu supremus Iudex,vt dixi. Quapropter ego forensem hunc vsum,quẽ approbat Couarr.existimo secundum Canones,& iura defendi non posse : cum Canones prohibeãt,quo minus Laici,etiã Imperatores,Reges,& Principes,de Clericis, ac de causis spiritualibus, & Ecclesiasticis cognoscant,& iudicent,& cum sacris Canonibus pugnet, vt à sacris,& Eccl.iudicibus ad profanos, & ciuiles appelletur. Colligitur ex c.Qualiter,& quando de iudic.c. Si quis Clericus,c.Placuit,c.Christianis,c.Clericũ 11.q.1. Nec verò obiicias mihi,consuetudinem receptam,qua Laici de certis Eccl. causis sententiam pronunciant. Hanc enim consuetudinem Canones corruptelam appellant:neque enim in præscriptionem vllam venire potest,vt Laicus,vel Clericus ius dicat,vel de causis Eccl. quidquam statuat.sed nec satis est,si cõsuetudo sit temporis diuturnitate firmata, cuius initium nõ appareat,quoniã vt docent Io.And.in c.2.de Præb. in 6. & Abbas in c.Quãto,de consuet. Consuetudo longi temporis decursu

munita, cuius initium in hominum memoria non est, dat quidem ius ei,qui capax est potestatis iuxta id,quod habetur in cap.1.de præscript.in 6. & in l.1.§. ductus aquæ. ff. de aqua quotid.& æstiu.Sed non dat ius vllum ei,qui capax non est, vt sæpè dixi.

Septimò Quæritur an potestas à Rom.Pontifice data Legatis,vel Nunciis,quos solet ad Regna, vel Prouincias mittere,discuti iure queat à ciuilibus Regum, vel Principũ Magistratibus? Couar.c.supra citato nu.4.defendit etiam tãquam iuri congruentem consuetudinem in plerisque Regnis, & Prouinciis receptam,qua Legatorum, vel Nunciorum Apostolicorum facultas in Curia Regia recognoscitur,discutitur, antequam ea vti incipiant Legati, vel Nuncij:ne,inquit, aliqua facultate vtantur,cum ipsius Regni,vel Prouinciæ detrimento,& incommodo, aut cum aliquorum ciuium damno. Cum enim plerunque sint exteri,ignorant, quæ sunt Regni, vel Prouinciæ propria.Sed certe hoc argumento solùm probatur,Legatorum,vel Nunciorum potestatem discuti debere per iudices Ecclesiasticos,qui in Regnis, vel Prouinciis cõmorantur:quales sunt Episcopi,Archiepiscopi, & Primates: facultates enim Pontificias secundum Canones,& per Ecclesiasticos:non secundum leges,& per Laicos iudicari oportet. Quare huiusmodi consuetudinem ego non tanquam iuri consentaneam probo:fateor expendendum esse,an literæ sint verè à Rom.Pontifice datæ,sed ciuilium magistratuũ auctoritate,facultates in literis Pontificiis contentæ examinari iure non possunt,vt non nisi eorum, permissu illis vti non liceat,vt falsò Couar.sensit.Exhibere debent Legati,vel Nuncij Pontificij literas suæ legationis ex mente Pontificis, vt Regi,vel Principi innotescat:legatio:neque enim videtur esse Pontificis mens,vt asserenti se esse Legatum, vel Nũcium Apostol.statim credatur,nisi Pontificias suæ legationis, suarũque facultatum literas ostenderit,vt colligitur ex Glossa in c.Nobilissimus dist.97.& docent Speculator,& Antonius, quos refert Andreas Gambarus in tractat.de Officio, & potestate Legati lib.1.§.Qualiter Legatus se gerere debeat,cum Prouinciam est ingressus.nu.1. Et olim Legati ab Imperatoribus missi,literas ostendebant,vt deducitur ex l.1.C.de mãd. principum, & ingredi in Prouinciam debebãt per loca aliqui consueta:secus enim tanquam Legati non excipiebãtur, quia non credebantur ab Imperatore missi.Lobseruare.§.hoc etiam.ff.de offi.Proconsulis,& teste eodem Andrea, quidam Legatus Pontificius Bononiam missus, cum per portã vrbis insolitam ingredi voluisset, à toto populo est cachinnis exceptus.Sed quid si Pontifex Legato, vel Nuncio priuilegium concesserit, ne cogi queat ostendere literas Põtificias suę legationis,vel suarum facultatum? Respondeo, tunc cogẽdum non esse:ut dices,quo modo constabit veritas? Respõdeo,vel ex testibus idoneis,vel ex aliis literis Pontificiis ad ipsos Reges,vel Principes,vel alios primarios viros,aut Magistratus, & Iudices missis.Porrò animaduertendum est,aliud esse, literis Pontificiis,quas certò constat tales esse,non parere,fidẽ non habere,auctoritatem non deferre,earum vsum prohibere,vel impedire : aliud verò, de literis Pontificiis,qui dubiæ sunt,& incertę,bona fide probabiliter ambigere,disputare,ve, sint,nec ne Pontificiæ, sint nec ne subreptitiæ : hoc enim fas est,nec is,qui dubitat,aut disputat,etiam Laicus, vllam iuris pœnam incurrit.Primum verò nefas est,& is,qui non paret, vel literarum vsum impedit, vel prohibet, iutis pœnas contrahit.

Postremò quæritur, An penes Regem,vel Principẽ sit ius, & potestas,Episcopos,& alios Ecclesiarum Antistites,& præfectos conuocandi,vt Ecclesiarum,quæ in ipsius ditione, & imperio sitæ sunt libertatem,tranquillitatem, & salutem cõseruet,atque defendat?sunt qui censeant, Regem ratione sui muneris,& dignitatis esse tutorem,curatorem,custodem,defensorem,& vindicem Ecclesiarum sui Regni, & propterea ius habere conuocandi Præsules, & cæteros sacros, & Eccl. viros,vt cõmuni Ecclesiarum saluti prospiciat. Addũt etiam, Regem vt rex est,esse Ecclesiarum sui Regni fundatorem,& proinde patronum,& ideo ius habere nominandi, designandi,& offerẽdi eos, qui sunt Ecclesiis primariis, hoc est cathedralibus,& collegialibus præficiendi, ne in Ecclesiis Episcopos institui contingat ipsi Regi inimicos, minùs gratos, & acceptos,vel etiam infensos.Scio Archidiaconum in c. lectis dist.63. virum alioqui iuris Canonici peritissimum, & magnæ auctoritatis dixisse, omnes Reges patronos esse in cathedralibus Ecclesiis,quæ in ipsorum regnis constitutæ sunt. Et Archidiaconum sequuti sunt alij,& ingenio, & doctrina conspicui,Dominicus in c. lectis. dist.63. Card. Alexandr. in eod.c.lectis.Bald.in proœm.Greg.propè finem& in c.Quanto,de iudic.Parisius de Puteo in tractat.Syndic.in verb. ciuitatis c.2. ad finem.Meo iudicio,huiusmodi auctores non docent Reges esse patronos,quod attinet ad ius nominandi, & offerendi,siue præsentandi Clericos ad Beneficia : solùm intelligunt,eos esse patronos, quod pertinet ad protectionem, & defensionem Ecclesiarum.Sed de iure patronatus Regum, & Principum suo loco fusius disputabo.Ego sanè ex iure Canonico colligi non video,ius patronatus nisi ex fundatione, extructione, vel dotatione Ecclesiarum, vel ex priuilegio,& beneficio Rom.Pontificis,vel ex consuetudine , vel præscriptione, quibus rationibus regalia permitti,& concedi videntur in c.Generali,de elect.in 6.

Item non video,cur Rex ratione sui muneris, & dignitatis ius habeat Episcopos conuocandi : potest quidem hortari,inuitare,suadere,vt congregentur:potest à Rom.Pontifice impetrare priuilegium , quo illi in vnum conueniant : præterea,quia Episcopi solent esse Regni proceres, & principes, Regum est præcipere, vt tanquam tales , non quatenus Episcopi sunt,vnà cum aliis conuocentur ob communem Regni salutem,& bonum.

De relaxatione legis,quæ dispensatio vocatur,qua Princeps aliquos suis legibus soluit.

Cap. XV.

ANimaduertendum est, inter hæc quinque magnum esse discrimen:legem interpretari,irritam facere , relaxare,seu dispensare,vt vulgò dicitur,Abrogare, Derogare. Interpretatio legis est,cum declaratur casum, dubium , obscurum,& aliqua ratione incertum, nõ esse lege comprehẽsum; aut cum legis verba ambigua,vel obscura explicantur. Irrita lex fit,cum lex inferioris Magistrat.auctoritate constituta, à superiore rescinditur,& infirma fit,& inanis. Vnde ad legem irritam faciendam sufficit sola superioris potestas , & auctoritas : nam tota vis legem irritam reddendi nascitur ex eo, quòd materia legis sit superioris potestati subiecta. Abrogatio legis est,cùm Princeps , qui tulit legem , eam in totum tollit,& abolet.Olim enim Romanorum leges non ferebantur, nisi Magistratu populum rogante , vt iuberet , & decerneret,& deinde populus iubebat. Sicut igitur lex rogabatur, cùm ferebatur ; sic cùm in totum auferebatur , abrogabatur. Derogatio verò legis est,cùm ex parte lex tollitur,in l.Derogatur.ff.de verbo.signif.dicitur. Derogatur legi,aut abrogatur,derogatur legi,cum pars detrahitur,abrogatur legi , cum prorsus tollitur.Cicero lib.2.de inuention. Indignum est de lege aliquid derogari, aut legem abrogari,aut aliqua ex parte commutari. Relaxatio autem legis est, cum eius rigor remittitur,& mitigatur videlicet, cum Princeps certum hominem à lege excipit,ne ea teneatur:vel cum à lege certum casum eximit,qui alioqui erat lege comprehensius:& is cui hoc beneficium Princeps concedit , lege soluitur:Et quod Latinè dicitur legem remittere,relaxare,mitigare,aliquem lege soluere:iuris interpretes recentiores, dispensare vocant:& secũdum eos dispensatio est rigoris legis, siue iuris per eum , ad quẽ spectat,misericors,& can.relaxatio,vt colligitur 1. q.7.§. multorum,siue §.Nisi rigor, & ibi Glossa , verb. vt plerisque ad cap.Requiritis.

Primò Quæritur,An Princeps possit,vt aiunt,in suis legibus dispensare? quod est , quærere , An possit fieri Principis beneficio,vt quis eius lege soluatur? Ratio quæst.est,quia eo ipso,quòd lex est iusta,videtur esse cõtra rationem, vt Princeps aliquos sua lege soluat:quoniam si lex est iusta, æquum item est,vt pars omnis cum toto consentiat. Communis est omnium iuris Canonici,& Ciuilis interpretum , & Theologorum sententia,auctoritate Principis posse aliquos legibus sohii,quia fieri potest,vt causa iusta sit,ne aliquis lege teneatur.Exemplum adhibeo.Lex est Can.ne Episcopi sine consilio Canonicorum res arduas,& difficiles decernant:Ratio legis est,vt cautius , maturius , & prudentius res ipsi Episcopi constituant,& negotia expediant.Id autem fit, cum res consilio multorum definitur.Item,ne Episcopi temerè, facilè, & leniter aliquid deliberent:& nihilominus iustæ possunt causæ contingere vt concessu,& beneficio Rom.Pontificis Episcopus quippiam decernat sine Canonicorum consilio , quo id statuere possit expeditius citiùs , atque commodiùs. Occurrunt enim casus, in quibus posset mora nocere. Quo fit, vt causa legis sit iusta , & rationi admodum consentiens ; & nihilominus sit quoque iustum,& æquum indulgentiæ relaxationis , siue dispensationis beneficium , quo quidam lege soluantur.Vtrumque est æquum,& bonum ob varias rei, loci,ac temporis circumstantias:quibus variatis res quoque ex parte mutatur.

Secundò Quæritur,An ad soluendum,& eximendum aliquem à lege,causa iusta sit necessaria:quod est quærere , An Princeps peccet,si solo suo arbitratu sine aliqua causa , & le-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gatima, aliquos soluat lege, quam condidit? Duplex est opinio, prima quorundam ciuilis iuris doctorum asserentium, eum minime peccare, quoniam tota vis, & auctoritas legis deriuatur, & pendet ex voluntate Principis, ipse enim voluntate sua legem mulit, & potest eam, vel ex toto abrogare, vel ex parte tollere, prout ei libitum fuerit: ergo pari ratione, idem potest citra vllam culpam aliquos lege suo arbitratu soluere, & liberare: Sic videtur sentire Gloss. in l. relegati. ff. de pœn. verb. ex aliqua causa, vbi ait; magna, & iusta causa est Principis voluntas: quam Gloss. dicit esse singularem Batt. ibid. & Iason. in l. quoniam. ff. de flum. & Feli. in c. quæ in Ecclesiar. de const. num. 6. Secunda opinio est aliorum dicentium eum peccare. Probant, quia lex est iusta, ergo sine causa ab ea quempiam eximere peccatum est: nam pars est, cum toto congruere. Sic S. Th. 1. 2. q. 97. a. 4. infidelis esset, & imprudēs, qui sine causa debita legem, vel ius relaxaret. Cou. de Matri. p. 2. c. 8. q. 9. nu. 7. & 10. Sot. lib. 1. de iust. q. 7. a. 3. vers. in his autem, quæ meri sunt positiui iuris. Cai. 1. 2. q. 96. a. 5. prope finē. Obicies, posse Principem nutu suo legem, vel ex toto, vel ex parte dissoluere: quæ ratio primæ opinionis auctorum fuit. Respondent secundæ opinionis doctores longē diuersam esse rationem de excipiendo aliquem à lege, quam est de abroganda, vel derogandā lege. Quoniam ad aliquem lege soluendum, causa iusta requiritur, ne pars à toto sine causa dissentiat: sed ad legem ex toto, vel ex parte abolendam sola Principis sufficit voluntas, quia initio est constituta. Hæc opinio verior videtur: & mihi ea magis probatur: non enim video cur Princeps in eo non peccet, cum id temerè, & imprudenter, hoc est, sine vlla iusta ratione facere videatur: Sufficit tamen si id faciat qualibet iusta, & rationabili causa. Solùm enim asserimus Principem peccare, si aliquem lege soluat temerè, & imprudenter; temerè autem fit, quod sine debita causa fit, & causa iusta creditur, nisi euidenter iniusta videatur.

Tertiò Quæritur, an exemptus sine causa à lege, beneficio, & indulgentia Principis, peccet ea vtens. Duas opiniones inuenio: vna est asserentium eum peccare; sic Fortun. Bernar. & alij, quos citat & sequitur Couarr. de Matr. p. 2. cap. 6. §. 9. num. 7. & 11. Sic etiam Caiet. 1. 2. q. 96. q. 5. ac proinde iuxta hanc sentēn. & peccat, etiam si motu proprio Principis facta fit iuris relaxatio, qua vtitur, & multo magis peccat, cum petit absque causa iuris relaxatione quia est causa peccati, quod facit Princeps ius ipsum absque causa relaxando. Secunda sent. negat peccare. Sic Fel. in c. ad audientiam 2. de reser. Gigas, de pension. q. 6. num. 13. Sot. lib. 1. de iust. q. 7. a. 3. nisi quando beneficium, quo Princeps soluit aliquem lege, nocet aliis, qui eo ipso plus oneris sustinere cogitur, vel aliquo modo læduntur, aut offenduntur. Certè probabilius est, eum non peccare: propterea quod eiusmodi indulgentia auctoritate Principis facta est, & firma. Sed quid dicendum, si Princeps citra causam, quempiam sua lege soluat, an legis relaxatio sit rata, & firma? Bern. Fortun. Hippolyt. Iason, & alij, quos citat Cou. loco citato. num. 8. aiunt in foro iudiciali valere, sed apud Deum vim nullam habere, eo quòd sit legis, & iuris dissipatio. Cæterum probabilius est, quod dicunt Sotus, & Couar. ratam esse relaxationem. Sic etiam Inn. Abb. Deci. Papinus, quos citat Conar. citat etiam multos Gigas, de pensio. q. 6. nu. 9. & 13. vnde plurimum interest, si indulgentia in iure humano, aut si in naturali, vel diuino concedatur: hoc enim ius si Princeps relaxet sine causa iusta, non solùm indulgendo, & ius relaxando peccat, sed ipsa quoque iuris relaxatio non valet. nec 15. cui indulgentiæ beneficium conceditur, eo potest tuta conscientia vti. Sot. & Cai. & Cou. supra citati: at verò cum suam legem relaxat Princeps, peccat quidem, si absque vlia causa aliquos sua lege soluat, valet tamen in foro conscientiæ indulgentia, & relaxatio. Ratio vtriusq; est, quia Princeps suæ legis est auctor, proinde potest, quem voluerit, ab ea excipere: at verò legis naturalis, vel diuinæ nequaquā ipse auctor, sed minister tantùm est, tutor, & custos. Si quæras, An Episcopus suarum const. possit vigorem relaxare, ob aliquius priuati hominis commodum. Respondeo ei Natua. in Man. c. 23. num. 74. & Prælud. 9. nu. 15. si absque iusta causa relaxet, & imitiget, eum peccare: item, peccat etiam Episcopus, si relaxando, alteri nocet. Peccat item is, qui vtitur indulgentia, & relaxationis beneficio sine iusta causa impetrato, quia pars iure naturali debet cum toto congruere; at relaxatio sine causa facta valet.

Quartò Quæritur, An Ro. Pont. leges Apost. relaxare iure possit? quod est quærere, An possit aliquos soluere legibus, & const. Apostolorum: De quo Turrecr. lib. 3. in summa c. 54. & seq. Alua lib. 2. de planct. Eccl. cap. 11. Aug. de potest. Eccl. q. 60. Gl. in c. Sunt quidam. 15. q. 1. Abb. 15, & alij in c. super eo. de Biga. Coua. de, Matr. p. 2. c. 6. §. 9. nu. 4. & 6. Quæstionem mouet, quia Apostolorum Constit. & Traditi. reputantur, & censentur, diuinæ; quales sunt paruulorum baptisma, & sacrarum imaginum cultus, & vsus, cœlibatus Sacerdotum. Quadragesimarum ante Pascha ieiunium; inter Pascha, & Pent. in precationibus genu non flectere, eodem tempore ieiunium nō colere, Deum versus Orientem vultu conuerso precari: item, in c. super eo. de Biga. Lucius 3. definit. cum Biga. cōtra Apostol. dispensare non licet. Idem etiam tradit Inn. 3. in c. nuper. & c. à nobis. eo. tit. & cap. sunt quidam 2. 5. q. 1. ait Vrban. Papa, vbi aperte Dominus, vel eius Apostoli aliquid definierunt, ibi nō nouam legem Ro. Pont. dare, sed potius, quod prædicatū est vsque ad animam, & sanguinem cōfirmare debet, & c. omne quod, ea cau. & q. constituit Marcellus Papa, nequaquā quod contra Euangelicam, Prophet. vel Apostolicam doctrinam actum fuerit, stabit. Respondeo iuxta communem Theologorum sententiam, Apostolos aliquid tradidisse, vel constituisse, primò quidem, vt ministros Christi Domini, & vitæ Spiritus sancti instrumenta & quicquid hac ratione tradiderunt, constituerūtve, Traditio est, vel constitutio diuina, sic enim scripturas Canon. ediderunt, sic Baptisma paruulorum, cultum, & venerationem sacrarum imaginum, viuorum pro mortuis suffragia, Inuocationem sanctorū habitatorum cœli, perpetuam Deiparæ Virginitatem, Symbolum fidei, & alia pleraque docuerunt: & ab his Ro. Pont. aliquem soluere nequit, quoniam sunt iuris diuini, cuius auctor, & conditor fuit Deus, Apostoli verò tantùm promulgatores. Secundò, aliquid constituerunt Apostoli, vt pastores, præsides, & præfecti Ecclesiarum à Christo Domino delecti, & creati, & hoc modo ediderunt Canones, qui Apostolorum esse dicuntur: quorum rigorem, iure potest Ro. Pont. mitigare, & relaxare: talia etiā sunt multa præcepta, quæ apud paulum commemorantur, de homicida vel ebrioso minimè ad ordines promouendo, de bigamo non ordinādo, de non eligendo Neophyto, eiusmodi etiam sunt quædam aliæ Apostolorū traditiones, vt Quadragesimarum ante Pascha ieiunium, de quo in suo loco dispurabo: continentia sacerdotum, quorumdam festorum dierum obseruatio, Dominicæ diei cultus, trina in aquā mersio eorum, qui sacro Baptismate abluuntur, in quarta, & sexta quaque feria ieiunium, & præceptum itidem, de abstinendo à sanguine, & suffocato. Item Canon contra Apostolum relaxatur. c. presbyter, d. 81. & c. lector. d. 34. Gl. & Abbas, & alij, & criminosus contra Apost. ordinatur. c. at si Clerici, de iud. Sic quæ sunt obiecta soluuntur facile, videlicet nō posse Papam sine causa iusta, & debita relaxare.

Quintò Quæritur, An Ro. Pontifex queat indulgentiæ, & dispensationis beneficium conferre in iis, quæ sunt iuris solius Canonici: cuiusmodi sunt Patrum, & Cōciliorum Canones, & decreta. Constans est omnium opinio, posse. Ita Glos. in c. vbi periculum de elec. in 6. Abb. an c. significasti, de elect. Ioan. And. & alij in eodem c. significasti, Almai. tracta. de potest. Eccl. c. 13. & 14. Obicies ex c. contra 25. q. 1. id, quod Zosimus ait: Contra statuta Canonū, nec huius etiam sedis est dispensare, idem habetur, c. sunt quidā, & c. omne quod ea. cau. & q. Respondeo, intelligi: id deberi non posse dispensare sine iusta causa. Deinde obicies id, quod refertur in c. Non licet Papæ 12. q. 2. vbi dicitur. Non licet Papæ prædium, aut iura Ecclesiæ alienare, sed tantum domos. Respondeo, alienationem rerum Ecclesiasticarum esse quidem iure Canonico interdictam, ita tamen, vt iusta ex causa res Ecclesiæ distrahi possint. Vnde id, quod dicitur: Non licet Papæ, intelligitur, absque iusta causa, & graui Ecclesiæ necessitate. Non probo sententiam Victoriæ in relecti. de potest. Papæ, & Conc. in proposit. 12. dicentis. Si Concilium generale legem aliquam statuisset, quam iudicasset relaxari non debere, nunquam licere Papæ eam relaxare: & lethaliter peccare, dispēsando ex quacunque causa. Sic ille, sed certè probabilius est, & longè verius oppositum, vt dicam, cum de auctoritate, & potestate Romani Pontificis agam.

Sextò Quæritur, an Rom. Pont. possit secum indulgentiæ, seu dispensationis beneficio vti, sicut potest cum cæteris eius potestati subiectis, quod est quærere, an se ipse lege soluere queat, vt puta voti, aut iurisiurandi religione, sicut potest cæteros. Ratio propositæ quæstionis est, quia nemo potest in se ipsum iurisdictione vti, sed aliquos lege soluere, est iurisdictionis actus. Duæ sunt opiniones. Prima negat eum posse se lege soluere, religione, aut vinculo voti, vel iurisiurandi, bene tamen cæteros. Sic sensit Anton. Butrius in c. Canonum de Constit. vbi in Greg. 12. inuehitur, qui tempore magni schismatis, antequam Pontifex crearetur, iurauerat publicè, & solemni ritu se se abdicaturum Pontificia potestate: postea verò Pontifex electus noluit Pontificatum deponere, & plures in Cardinalium Collegium cooptauit. hanc sententiam videtur probare August. Beroius in eod. cap. Hisce autem argumentis mouentur. Primò quidē, quia in cap. vlt. de institutionibus aperte decernitur. Inter dantē, & recipientē debere esse

distinctionē personarū, & proinde inter agētem, & patientem: ergo inter absoluentē, & eū, qui absoluitur, inter indulgētem & eū, cui quis indulget. Item in c. Per nostras, de iure patronatus dicitur, nemine posse seipsū offerre, seu præsentare ad Beneficiū, nec instituere in Beneficio: quia inter instituentē, & institutū, præsentatem, & præsentatū debet esse distinctio personarum. Item, in c. Debitum, de Baptismo, & eius effectu habetur, neminē posse sibi ipsi Baptismū conferre, & c. vl. De pœnitentiis, & remissionibus, conceditur Episcopis facultas eligendi eos, qui possint ipsorum confessiones excipere, & ipsos à peccatis absoluere, quoniam absoluere se ipsos non possunt.

Secunda opinio ait, posse Ro. Pontificē se ipsum à lege soluere in ijs, in quib. potest cæteros sibi subiectos. ita Felinus, & Decius Abbatis auctoritate permoti in c. Canonū de Constit. vbi quamuis nihil explicite Abbas tradiderit, ait tamen, Rom. Pontificem non posse seipsum eximere à voto, & iureiurando, fine iusta, & debita causa. Ex quib. verbis à contrario sensu sumpto argumento concludunt recentiores Canonici iuris interpretes Abbatis sententiam esse, posse Ro. Pontificē ex iusta causa votum, à se factum, & iusiurandū adhibitum relaxare. Id ipsum etiam probant ex l. si consul. ff. de adoptionibus, vbi statuitur: Si filius familias consul fuerit, posse auctoritate alteri cōcedere: quia ipsum adoptet, vel emancipet. Theol. mihi apertè de hac q. tradiderunt quamuis Dur. 4. d. 20. q. 3. n. 6. & Pal. 4. d. 20. q. 4. a. 3. conc. 5. de vi & effectu Eccle. condonationū, quæ indulgentiæ vocantur disputantes, ex eo quòd conētur ostēdere, Indulgētias nō esse iurisdictionis, quinū Rom. Pontifex earum fructu, si velit, potest potiri, & gaudere: cum tamē, si iurisdictionis esset, eis frui nequaquam posset. Sotus verò fatetur, ad indulgentias concedendas, requiri iurisdictionem, & nihilominus Rom. Pontificem posse vti, si velit, Indulgentiis à se concessis: idq. probat, & declarat exemplo. Quoniā si Princeps, inquit, bona Reibublicæ communia in ciues distribueret, posset partem sibi debitā sumere. Rom. item Pontifex alios potest à ieiuniorum legib. soluere, ergo & seipsum. Præterea indulgentiæ vniuersim conceduntur omnibus, qui certum quid effecerint: ergo si Rom. Pontifex id fecerit, quid ni indulgentiarum fructum consequatur? Verum enim verò, adhuc quæstio vim suam videtur habere. Nam nemo potest ius sibi dicere: & quidam Canonici iuris doctores ex hoc colligunt Rom. Pontificem indulgentiis à se concessis nō vti nec fruisquod si ipse eis frui non potest, consequens est, vt nec reliqui Ecclesiarum Antistites indulgentiis à se concessis gaudere queant, quod vtrumque est falsum.

In hac itaque controuersia primò compertum est, non posse Roman. Pontificem in seipsum iurisdictione sua vti in iis, in quibus iure diuino personarum distinctio requiritur. Vnde nemo potest se baptismate abluere, confirmare, à peccatis absoluere, ordinare: nam in his Christus Dominus instituit ministrantem, & dantem à suscipiente distinctum. ratione nequit Romanus Pontifex seipsum excommunicationis, suspensionis, vel interdicti pœnis afficere. Deinde non est iuris diuini, aut naturalis sed tantum Canonici, vt nemo possit seipsum instituere in Beneficio, aut nominare, offerre ad Beneficium, aut sibi illud conferre, aut seipsum eligere, vt docet Felinus in capit. Canonum, de Constitutionibus. Postremò, non videtur negandum, posse Romanum Pontificem se ipsum soluere à voti, & iusiurandi religione, & lege (modo iusta, & debita subsit causa) posse item in indulgentiis à se concessis vti: Licet enim hæc ad iurisdictionem pertineant, potest tamen Romanus Pontifex in his ius sibi dicere, quia non est id iure sibi diuino interdictum: non enim hic vlla personarum distinctio requiritur. Haud tamen inde efficitur, vt Episcopus, vel Archiepiscopus, primas, vel patriarcha potestatem habeat seipsum voti, vel iusiurandi nexu, vel excommunicationis, aut suspensionis vinculo soluendi, sicut alios potest sibi subiectos ab huiusmodi vinculis soluere, ac liberare: quoniam Episcopi, & patriarchæ, ac Primates, Romani Pontificis potestati subduntur, & proinde eorum votum, iusiurandum eadem Pontificia auctoritate relaxari debent, quæ nulli, præterquam diuinæ subiiciatur potestati. Sic etiam Romanus pontifex sacerdotem eligere, cui sua peccata confiteatur, sicut cæteris facultatem dare solet, qua idoneos sibi confessarios deligant.

Septimò Quæritur, An Magistratus, & præfecti inferiores possint aliosà communi iure scripto, beneficio Indulgentiæ, seu dispensationis excipere: quod est quærere, An Ecclesiarum Antistites, vel Legati ius commune Canonicum, & Prætores ius commune ciuile relaxare ex parte queant, ita vt ab eo iure possint aliquos eximere, & soluere. De hac quæstione agit Siluester verbo Dispensatio q. 9. Sotus lib. 1. de iust. quæst. 7. art. 3. Cai. 1. 2. quæst. 97. art. 4.

In præsenti breuiter est dicendum: eos non posse, nisi in certis casibus, quos ipsis leges, & iura cōcedunt: & constat ex c. Dilectus, de temporibus ordina. Atque id etiā ratio cōuincit: nam ius commune Canonicum cōstitutum est Concilij generalis, vel totius Ecclesiæ, vel Romani Pontificis auctoritate: ius item ciuile commune, sanctum, aut confirmatum est auctoritate imperatorum: sed qui minoris, & inferioris est potestatis, ius & auctoritatem contra superiorem non habet: Ergo sicut supremus Princeps nequit à iure naturali, vel diuino aliquos excipere: hic nec inferior Præfectus, vel Magistratus à iure communi scripto, Pontificio, Imperatorio, vel Regio potest aliquos soluere. Ex quo efficitur, non posse quemquam Antistitem suis Constitutionibus vim abrogare, si fine Romani Pontificis auctoritate munitæ, & confirmatæ, quia non potest eam confirmationem ex toto, aut ex parte tollere, similiter si ipse eas constitutiones interpositō iureiurando firmauerit: quia non potest se ipse à iurisiurandi religione, & vinculo soluere.

Porrò si de pœnis iure cōmuni irrogatis loquamur, videndum est, an ius commune inferiori Magistratui concedat, sine permittat, vt eas pœnas possit remittere, & tēe poterit eas pœnas cōdonare: quod si ius commune prohibeat legis pœnam lenire, & mitigare, eam pœnam ille remittere nequit. Si verò nec vetet explicitè, nec expressim concedat, tunc etiam ex iure canonico, potest à pœnis ob delictum contractis reos nonnunquam absoluere. Hoc enim colligitur ex cap. Nupet. de sentent. excomm. in 6. vbi dicitur: Ab excommunicationis sententia, lata à Romano Pontifice, vel iure communi pronunciata, posse Episcopum absoluere, si eam sibi non reseruauit Romanus Pontifex, vel conditor Canonis.

Præterea sciendum est esse aliquas causas, in quibus ob consuetudinem morbus vtentium receptam possunt Episcopi in iure communi canonico indulgentiæ beneficio vti, & aliquos ipsis legibus soluere.

Primò, ratione cōsuetudinis legitimo tempore præscriptæ. Secundò, ratione grauis, & magnæ necessitatis, vel vtilitatis subitò contingentis, ita vt facilè, & commodè non pateat ad Principem adiunsitem ratione alicuius necessitatis celeriò accidentis. Tertiò, ratione leuitatis, & paruitatis materiæ: esset enim difficile in minimis Principem adire, & consulere. Quartò, ratione frequentiæ, vt si crebrò casus eerrus accideret. Hæc Siluest. Sot. & Caiet. locis supra citatis, imò Sot. & Cai. alium quartum casum excipiunt quando lex superioris quidem est, sed pertinet ad proprium bonum ciuitatis, vel communitatis: vt si lege regia statuatur, ne frumentum, vel vinum in oppidum aliunde aduehatur, poterit, qui oppido præest, relaxare. Sed certè hoc ideò est, quoniam lata lex videtur solùm in bonum proprium, non communem: videlicet, vt vendi, & impendi possint propriis priuatorum ciuium fructus ex bonis collecti, & percepti.

Octauò Quæritur, Quæ sint iustæ causæ aliquos legibus soluendi, & eximendi? Respondeo, multas, easque non inepte colligi ex prima. quæst. septima. cap. Necessaria, & cap. Quod pro remedio. Prima est temporum mutatio. Hinc factum est, vt multa ieiunia olim canonibus indicta, in vsu, & more iam esse desierint: Similiter etiam, vt nocturnæ vigiliæ Apostolis & martyribus sacræ, temporum progressu sublatæ fuerint. Secunda: Vtilitas communis, nimirum, vt alij facilius, & citius respiscentes, ad meliorem vitæ frugem conuertantur. 12. q. 4. cap. Ipsa pietas. Tertia: Personarum conditio, & status, si sit aliquis de communi Reipublicæ salute bene meritus: si scientia, & experientia valeat si vita, & moribus præsertim, si generis nobilitate præmineat. cap. Tanta. cap. Didici. 1. quæst. 7. Quarta: Necessitas. cap. Tanta. 15. q. 7. Quinta, Pietas. Sexta: Rei euentus. Septima: multorum offensio, cap. Vt constituerentur, distin. 50. Possent, & aliæ causæ occurrere, quæ iustæ, & legitimæ boni viri arbitrio censeantur.

Nonò Quæritur, An legis, & iuris communis relaxatio causæ cognitionem requirat? Quod est quærere, An, vt quis legibus, vel Canonibus soluatur auctoritate, & beneficio Principis, necessaria sit causæ cognitio? Respondeo ex Innocentio, Glossa, & Abbate, quos citat Couar. de matrim. p. 1. cap. 6. §. 9. num. 12. vbi etiam alios profert Baldum, Alexandrum, Felinum, Ripam, Curtium, si id fiat auctoritate Principis, nullam requiri causæ cognitionem, sed solam eius sufficere voluntatem, quando quis soluitur legibus, quæ solius iuris scripti sunt, non diuini, vel naturalis. Si autem fiat auctoritate Magistratus, aut Episcopi, aut alterius cuiuslibet Præfecti inferioris, necessaria est causæ cognitio: alioqui enim iure potest puniri is Præfectus, vel Antistes, qui legem relaxat. Sed quæres, an valeat eiusmodi relaxatio sine causæ cognitione? Respondent aliqui, quod attinet ad eum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui legem relaxat, valere, ita vt deinceps eam indulgentiam
A reuocare sine causa non possit, & cum eam tribuere potuerit, valuit, si tribuit. Quod vero pertinet ad superiorem Principem posse, quandocunque voluerit, eam indulgentiam, & legis relaxationem rescindere. Sed longè verius est, quod docet Couarruuias, nec in iudicio, nec apud Deum valere, eo quòd data est illis hæc facultas, hac conditione, vt non nisi cum causæ cognitione ius relaxent. Quæres deindè, an is, qui auctoritate Præfecti inferioris lege soluitur, tuté possit vti eiusmodi indulgentiæ beneficio citra iustam causam, sed cognitam, & expressam concesso? Respondeo cum Innocentio & Abbate, & Couarruuia, tuta conscientia eum vti non posse, in quo indulgentiæ, & dispensationis beneficium sine causa iusta non valet, quamuis in foro iudiciali impunè eo vtatur, donec a Principe abrogetur. Num tria sunt necessaria: primum, nec inferior Præfectus ius relaxet absque iusta causa. Secundum, ne relaxet nisi cognita causa. Tertium, ne id faciat, nisi exprimat causam, cur id faciat, alioqui enim in iudicio puniri poterit.

Decimò Quæritur, An Princeps eo ipso videatur aliquem à legibus eximere, quòd eum ad ea scienter admittat, à quibus erat alioqui per leges exclusus? Respondeo, cum Abb. Hostiensi in ca. diuersis fallacijs, de clen. coniu. Nau. in man. prælu. 9. n. 11. & c. 25. n. 74. Si is qui scienter admittit sit Princeps, eo ipso lege relaxare creditur quoia, vt ante iam dixi, vt Princeps aliquem lege sua soluat, ac liberet, & valeat eius indulgentia, sufficit sola eius voluntas, nec alia causa requiritur, si tamen sit inferior Principe Magistratus, non eo ipso, quod scienter aliquem admittit, iure communi, & legibus sol-
B tiuqueniam vt id faciat, & valeat, quod facit, necessaria est causæ iustæ cognitio, & expressio. Silu. disp. 5. actio. q. 12. ex Innocentio, Archidiacono, Abbate, Rogabis, Quis dicendum, si Præfectus inferior ex iusta causa admittat scienter, ac volens aliquem vt legis inhabilem, cui tamen possit indulgentiæ, & dispensationis beneficium concedere. Respondeo, in foro iudiciali animaduerti merito posse in eiusmodi Præfectum, eo quod legē, & ius commune relaxet, absque cognitione causæ, quamuis iusta causa ad id faciendū non desit, etiam si Episcopus sit, vel Archiepiscopus, Legatusue Apostolicus: quoniam nequeunt sine causa relaxare. Respondeo quoque in foro conscientiæ indulgentiam, & relaxationem non valere: in hoc enim foro requiritur, & iusta causa, & causæ cognitio. Sic Nauar. in Manu. prælu. 9. n. 15. & c. 25. n. 74. at verò quoties Episcopus scienter iubet, vel permittit aliquid fieri contra suam constitutionem, vel suorum antecessorum, tacitè, eo ipso, relaxet eam, etiā nulla mentione facta de ea. Naua prælud. dict. 9. n. 11. Dixi scienter: quoniam si per ignorantiam vel errorem id fecerit, tacitè cōstitutionem non creditur relaxare: quoniam quod ita fit, voluntarium non est.

De abrogatione, & interpretatione legis

Cap. XVI.

PRimò Quæritur, Quomodo, & quādo lex vna per aliam tollatur? Respōdeo, legem priorem per posteriorem sibi contrariam tolli, & abrogari, vt deducitur ex cap. 1. de cognatione spirituali, & l. Non est nouum. ff. de legibus, tribus modis priores leges ad posteriores trahuntur. Primò, quando legem priorem posterior corrigit: vt lex. Generali. C. de sacrosanctis Ecclesijs, corrigitur per authēticam ingressi. C. In eodem tit. Secundo modo, quando posterior lex priorem contrahit, & restringit, vt lex 1. C. Quando libellus Principi datus, per secundam. C. eodem titulo, arctatur. Tertio modo, quando lex prior per posteriorem suppletur. Vndè in l. Non possunt, ff. de legibus: perspicuè decernitur: Quia non possunt omnes articuli singulatim, aut legibus, aut senatusconsultis cōprehendi: ideò cum in aliqua causa sententia manifesta est, is, qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, atque ita ius dicere debet. Et in l. Nā, vt ait, ff. eodē titu. subijcitur: Quoties lege aliquid vnum, vel alterum introductum est, bona occasio est, cæteras, quæ tendunt ad eandem vtilitatem, vel interpretatione, vel certè iurisdictione supplere. Verbi gratia, Lex tantummodo statuit, vt pater fame pressus possit filium vendere, potest lex huiusmodi ad similia trahi, vt possit filium alteri quomodocumque obligare, & pignori dare, & locare.

Secundò Quæritur, An lex posterior priorem tollat, tamersi nullam faciat eius mentionem? Respondet Silu. lex. q. 28. §. tertio tollitur. Si vtraque lex sit generalis, & à Principe lata, priorem per posteriorē simpliciter abrogari: quia Princeps suas leges, vel cōstitutiones non videtur ignorare: ergò si posteriorem priori contrariam condident, eo ipso creditur probabiliter priorem scientes sustulisse: cap. 1. de constitutionibus in 6. Rom. Pontif. posteriorem cōstitutionem cōdendo
C priorem reuocare existimaturnam vtraque ex eius voluntate pendet: ergo posterior valet. Abb. in c. cùm accessissent, de constitut. Cyn. & Barth. in Lomnes populi. ff. de iust & iure, & Silu. loco cit.

Tertiò Quæritur, An si prior constitutio Principis clausulam habeat posteriori derogantem, tollatur per posteriorem nullam mentionem prioris facientem? Negant quidam eam tolli, nisi prioris mētionem posterior fecerit, quia prior, inquiunt, clausula derogat posteriori. Sed verius alij sentiunt, etiam tunc priorem clausulam per posteriorem, auferri, nec oportere fieri mentionem prioris: nam Princeps probabiliter suas Constitutiones nosse cēseturergò hoc ipso, quod posteriorem cum priore pugnantem condit, videtur totam priorem abrogasse. Silu. lex. q. 28. §. tertiò tollitur.

Silu. in verbo Constitutio 6. q. 3. fol. 9. 27. b.

Quartò Quæritur, An constitutio abroget etiam consuetudinem priorem generaliter receptam? Respondeo, si est consuetudo generalis abrogatur, alioqui enim constitutio esset supernacanea, & inutilis. Glossa in c. 1. de constit. in 6. verbo, noscatur, ad finem. Si tamen est specialis alicubi, & non vbique locorum recepta, non tollitur. Gloss. ibidem tum, quia Princeps non creditur nosse peculiares locorum consuetudines: tum etiam, quia si in vno loco specialis consuetudo seruatur, in alio non seruatur, ibi constitutio vim habebit, at secus est de consuetudine generali, & quam Princeps scire creditur, & quæ definit omninò per legem contrariam sublata. Barth. in Lomnes populi. ff. de iust. & iure. docet generatim, consuetudinem priorem per legem sequentem tolli, etiam si lex mentionē consuetudinis nō faciat, & ait oppositū doctores canonici iuris sentire. hoc ideo dixit, quia in c. 1. de constit. in 6. habetur consuetudinē specialem in certo loco receptam non tolli per constitutionem Pontificiam sequentem: at vt Glossa ibi annotauit, cōsuetudo generalis aboletur, licet non specialis. Vndè sit, vt si Respublica statutum ediderit contra consuetudinem in ea Respublica receptā, tollat eam, quamuis nullam mentionem faciat; quia ciuitas probabiliter creditur consuetudinem suam nosse eiusdem iuris est in Episcopo.

Quintò Quæritur, An statuta specialia lege Principis cōtraria abrogentur, quando nihil aliud decernunt, nisi quod ius commune. Respondet Glossa in c. 1. De constitutionibus in 6. abrogari, etiamsi eorū expressa mentio non fiat: si Princeps suam priorem legem tollit, & abrogat, multò magis aboliet inferioris Magistratus statutū, quod nihil aliud constituit, & continet, nisi quod ius ipsum commune decernit.

Sextò Quæritur, An si prior lex, sit à Principe iureiurando firmata, per posteriorem vnà cum iureiurando tollatur? Respondeo, Minimè: quia iusiurādum est aliud longè arctius, & strictius vinculū, quo quisque se se Deo obstringit: ergò nisi Princeps iusiurandi mentionem fecerit, & illud relaxauerit, prior lex iureiurando confirmata per posteriorem non tollitur. Obijcies, Quando lex iureiurando firmatur, solùm vim habet ac retinet iusiurandum adhibitum, quandiu, vel donec lex sublata non sit. Item, iusiurandi materia est lex, ergò si lex abrogatur, amplius iusiurandi materia non permanet. Præterea, id, quod accedit ad alterum sequitur naturā eius, c. Accessorium, de reg. iur. in 6. & l. principalis. ff. de reg. iur. Respondeo ergò si lex, cui iusiurandum accedit, finitur, ac cessat, iusiurandum quoque desinit. Respondeo, cum legem cōditam Princeps iureiurando confirmat, inest se id facturum, quod est lege constitutum: quare ni se iusiurandi religione, & l. soluat, non videtur id, quod est lege decretum, abrogare.

Septimò Quæritur, An lege Principis generali tollantur Priuilegia, rescripta, statuta, vel cōsuetudines speciales locorū? Respondeo, Minimè, siue huiusmodi priuilegia, rescripta, vel statuta clausulam habeant derogantem, sine secus, vt facilè constare potest ex c. licet. De constitutionibus in 6. Nam, vt ibi dicitur Princeps probabiliter creditur ignorare priuilegia, rescripta, statuta, & cōsuetudines speciales locorum, & proindè, nisi eorum expressim meminerit, non videtur auctoritatem earum abrogare. Silu. lex. q. 26. §. tertiò tollitur.

Octauò Quæritur, Quid sit dicendum, quando Princeps certo viro, populo, ciuitati, vel collegio priuilegium concedit, clausula adhibita (ne derogatum esse intelligatur, nisi eius ad verbum expressè facta sit mentio, & deinde Princeps legem condit, vel priuilegiō contrariū concedit, clausula subiuncta: Non obstante quocunque priuilegio, rescripto, vel statuto habente clausulā:) ne derogatum esse censeatur, nisi expressa eius ad verbum facta mētione: Quæritur, an prioris priuilegij clausula per posteriorē abrogetur? quotidie enim experimur, huiusmodi priuilegia sibi contraria, Principum auctoritate concedi. Respondeo breuiter, priorem clausulam per posteriorem tolli & abrogari: quoniam verba posterioris clausulæ satis indicant mentem Principis fuisse speciale priuilegium tollere, & abolere. Federicus cons. 25. sensit primum priuilegium non esse per secundum sublatum, sed sen-

tentiam mutauit, vt constat ex cons. 46. & nos de hac quæstione infrà agemus, cùm de priuilegiis differemus.

Nonò Quæritur, Quo pacto legē interpretari, nos oporteat: Respondet Silu. lex. q. 16. ex Abbate, & aliis, & q. 19. ex Bartholo. & q. 20. Ex communi vsu verborum, qui præfert debet omni regon, & significationi vocum. l. librorū, §. Quod tamen Cassius, ff. de legatis 3. & ca. Cum dilectus, de consuetudine. Teste Abba. in c. ad Audientiam, de decim. in legibus diuersitas vocabulorum diuersitatem rerum inducit, alioqui enim lex superfluè vocabulis diuersis vteretur. l. si ijdem codicilli. C. de codicil. Item, si ex lege ipsa constat mens legis, tunc etiam contra propriam significationem vocabuli tenenda est mens legis. l. cùm pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 1. Præterea legem interpretari debemus mitius, & benignius in l. Benignius. ff. de legibus dicitur benignius leges interpretandæ sunt, quo voluntas earum conseruetur. Hoc præsertim locum habet, si aliàs ex ea sensus absurdus nascatur: vel sit necessariò ad incommodum trahenda, vt docet Bartholus ibidem. Exempli causa, Decernit lex, eum, qui occiderit hominem, capite puniendum: interpretanda est huiusmodi lex, ita vt furiosus occidens alium, occidi non debeat: nec si quis seipsum tuendo, interimat eum, qui in ipsum iniquè irruit. Item, quando in lege exprimitur ratio legis, ex ea interpretari, & elicere sensum, & colligere similiter mentem, & animum legislatoris intre debemus. Clement. 1. de electione. Veluti in cap. ex parte, de postulando, interdicitur Monachis aduocare: eadem lex ad Canonicos regulares trahitur: quoniam licet à Monachis Canoni differant: quia tamen eiusmodi legis ratio in Monachis, & Canonicis est eadem, nimirum regularis instituti, & vitæ obseruatio, lex quoque ad Canonicos non immeritò protenditur. Item, quandocumque vna lex per aliam declaratur, in eo sensu eam accipere oportet. Item, in l. In obscuris. ff. de reg. iuris habetur, in obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet. Insuper in l. in ambiguis, ff. de reg. iuris dicitur. In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est, qui eas protulisset. Præter hæc, nisi ratione cogamur, numquam verba legis impropriè sunt accipienda. Vnde Ciuilis, & Canonici iuris interpretes vulgo dicere solent, verba legis non esse improptianda, id est, ad sensus improprios trahenda, & detorquēda: at si ratio manifesta cogit, tunc legis verbū impropriè acceptū esse iure creditur, ne alioqui ex lege sensus incōmodus, & absurdus oriatur. Itē, si de interpretatione legis quæratur, in primis inspiciendū, quo iure ciuitas retro in huiusmodi casib. vsa fuit: nam vt habetur, in l. Si de interpretatione, ff. de legibus, optima est legū interpres consuetudo.

Decimò Quæritur, An lex trahi possit ad casus cōnexos, & similes? Respondet Silu. lex. q. 18. quādo est eadem ratio, eam legē trahi iure posse: quia de cōnexis, & similibus idē ius esse videtur, c. translata, de cōstitutionibus. Hoc tamē licet sæpius sit verum, aliquando tamē locum non habet, præsertim cum casus sunt tantummodo similes iuris fictione, nō re ipsa. Vnde in l. Non possunt, ff. de legibus dicitur: non possunt omnes articuli singulatim legibus comprehendi, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, atque ita ius dicere debet.

Vndecimò Quæritur, An lex in delictis, & pœnis ad similia quoque trahatur? Respōdet. Silu. lex. q. 18. ex Abbate, Ioan. Andrea, & aliis, trahi, quādo est eadem omninò in similibus ratio legis: alioqui illud seruetur, quod habetur in l. interpretatione. ff. de pœnis: interpretatione legum pœnæ mollicndæ sunt, potius quàm asperandæ.

Duodecimo Quæritur. An lex, quæ certū quid nō prohibet, id concedere videatur tacitè? Respōdet Silu. lex. q. 11. in c. Inter corporalia, de translatione duo dicit: primū. [Nōnunquam intelligitur prohibitū, quod non est concessum.] Secundum: [cōcella crediūtur omnia, quæ nō sunt prohibita.] Vbi Gloss. primum, ait, habere locum in iudiciis, & contractibus stricti iuris, vt in arbitriis, priuilegiis, & rescriptis: Secundum, in iudiciis, & contractib. bonæ fidei, in beneficiis, absolutionibus, & in edictis prohibitoriis, in quibus omnes ij admittuntur, quibus non est interdictum. Hostiensis docet, teste Siluestro. Quando constitutio generaliter aliquid concedit, nihil excluditur, nisi id quod fuerit alioqui veritū, quoniā qui totum dicit, nihil excipit. Veluti, lege omnib. conceditur matrimonium cōtrahere: tūc potest quilibet, nisi alioqui sit per aliam legem exclusus. Pari modo si lex quippiā in vniuersum prohibeat, id omnib, intelligitur esse interdictū, nisi alioqui sint lege exempti: vt tametsi lege in vniuersum vetetur, non esse iurandū: non esse occidendū: attamen lege naturali excepti sunt, qui vim vi repellendo occidunt, qui in bello iusto interficiūtur, ergo aliū licet occidere, vt nos ipsos tueamur, & in bello iusto similiter licet alios necare. Tempore item extremæ inopiæ, & egestatis res sunt cōmunes: ergo licet paupertatem extremè indigenti alienum capere, vti seipsum conseruet in vita. Ex quo elicitur, vt si auctoritate Principis aliud imperetur in vniuersum, aut vetetur, nihil sit eximendum, nisi id, quod alioqui exceptum esse constat.

Decimotertiò Quæritur, An lex ad præterita trahatur? Respondet Silu. lex. q. 23. per se legem de futuris, non de præteritis decernere, c. cognoscentes de constit. & proinde lex ad præterita non trahitur: vt si lata sit de testamentis, legatis, fidei commissis, donationibus, contractibus, vel quasi contractibus, delictis, pœnis, censuris, & alijs huiusmodi. Hoc autem locum habet, quando lex nihil expresse de præteritis constituit: potest enim lex voluntate Principis de præteritis ferri, præsertim quando præterita aliquid habent, quod ex futuro pendeat. Vndè in l. leges. C. de legibus, sic dicitur: Leges, & Constitutiones futuris certum est dare formam negotijs, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotijs cautum sit. Hæc ibi. Item, sciendum est, lege aliquando nop nouum ius condi, sed antiquum declarari: & tunc ea lex ad præterita protenditur, quia qui declarat, non nouum ius condit. l. hæredes palam. ff. de testam. Præterea, aliquando lex antiquum ius renouat, pœnis nouis irrogatis, quas pœnas non contrahunt ij, qui ante deliquerunt. Abb. in cap. quoniam simoniaca, de simonia ex Paulo. Sic etiā Cardin. in clem. ex graui. de vsur. Quæres, quid sit dicendum de eo, qui certum aliquid ex loco cœperit extrahere, & deindè statuto, vel lege id extrahere prohibetur? Respondeo, ea lege eum hominem minimè teneri, quia ante legem editam extrahere cœperat: lex autem est de non extrahendo. Vndè in l. Cæsar. ff. de Publicanis, & Vectigalibus cum lata esset Principis cōstitutio: Ne quis post Idus Martias corem ex insula Creta fodito, neue eximito, neue auellito: cuiusdam nauis onusta cotibus ante Idus Martias ex portu Cretæ profecta, vento relata in portum erat: deindè, iterum post Idus Martias profecta fuit: Quærebatur num contra legem Principis post Idus Martias ex insula Creta cotes exisse viderentur. Responsum est nihil contra legem factum esse, propterea quod iam initio ante legem Principis cotes ex insula euectæ fuerant. Quæret aliquis, an lex, vel statutum conditum per verba præteriti temporis, & aliquid concedens ad futura trahatur. Respondeo, cum Abbate in cap. cognoscentes, de constit. minimè. Verbi gratia, sit statutum: Quilibet publicè proscriptus, si soluat decem, liber existat: non intelligitur de ijs, qui imposterum proscribentur, sed de ijs, qui fuerant ante proscripti, ne detur occasio peccandi.

Decimoquartò Quæritur, An lex concedens aliquid, quo possit esse detrimento, & iacturæ alterius, intelligi debeat saluo eo, quod alterius interest? Respondeo ex Baldo, & Abbate, quos citat Silu. lex q. 22. esse interpretandam legem sine detrimento, & damno alieni iuris, si etiam priuilegia sine damno alterius interpretamur, neque enim creditur princeps concedere cum detrimendo iuris, quod alter habet. Glossa in cap. ex tuarum, de auctor. & vsu pallij, ex can. licet, de offic. ordin. & c licet, de translat.

Decimoquintò Quæritur, An cessante fine legis, lex quoque ipsa cessare videatur? Respondeo, legem non cessare, si ratio, & causa legis in aliquo priuato cesset. Si tamen in vniuersum legis, finis, & ratio cesset, desinere quoque lex putatur. Animaduertendum tamen est id locum habere, quando definiit finis, & ratio legis, quæ ad ipsam legis substantiam spectat: non autem si ad finem legislatoris pertineat. Verbi causa, lex corripiendi fratrem peccantem, in eum finem à Christo Domino lata est, vt à nobis admonitus ille resipiscat: eiusmodi cauta est substantia legis: quare emendatum iam corripere non oportet. Similiter indiget Titius cibo, vel potu ad vitæ vsus necessarios, lege misericordiæ, & charitatis compellimur ad ei subministrandum necessaria; Si tamen aliunde sibi prospexerit, eo ipso, sumus lege soluti. Indixit verò Ecclesia ieiunia, vt camis illecebras cohiberemus: non cessat ieiunij lex, quamuis ex sint repressæ, atque per domitæ. Hæc enim non est legis substantia, sed finis, quem sibi Ecclesia proposuit, cum ieiunia imperauit. Præterea, si lex duas habeat suæ institutionis causas, quamuis altera earum cesset, non eo ipso desinit lex. Pono exemplum: Fuit olim Circumcisio instituta, tum vt originis peccatum deleretur, tum etiam, vt eo signo Hebræus insignitus, ab Ethnico distingueretur: & propterea, si quis in vtero matris diuinæ gratiæ beneficio mundatus ab omni peccati labe nasceretur, circumcidi nihilominus deberet, vt tanquam ciuis in populum Dei adscriberetur. Hinc est, vt leges, quæ ponuntur ad euitandas fraudes in contractibus, vel quasi contractibus, si dolus, & fraus non sit, vim, & locum non habeant, contra verò leges, quæ in contractibus solemnem formulam constituunt, valent contra contractus ea formula carentes.

Matt. 18.

Gen. 17.

Exo. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Decimo sexto Quæritur, Cuius sit legē interpretari? Respondeo, in ambiguis, obscuris, & incertis solius esse Principis legem interpretari. Vnde in l. vlt. C. de legib. leges condere soli Imperatori concessum est, leges interpretari solo dignum imperio esse oportet. Cap. Inter alias, de sententexcomm. & Glos. in. c. Contra eum, de reg. iur. in 6. in manifestis vero, & certis non est opus vlla Principis declaratione, siquidem ex ipsius verbis legis sensus eruitur, & constat. Quare Rom. Pont. solius est, ius Canonicum, & diuinum declarare, c. Per venerabilem, qui filij sint legitimi. Imperatorum vero, & Regum, & aliorum Principum superiorem nō agnoscentium, & non habentium est ius ciuile interpretari.

Decimo septimo Quæritur, An quæ facit quis contra legem, rata sint, & firma. vide lex. q. 18. late tractat hāc quæstionem. Respondeo esse Regulam iuris in 6. in c. Quæ contra: vbi dicitur: Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi: & in c. Imperiali 25, q. 1. habetur: Imperiali constitutum est sanctione, aperte, vt quæ contra leges fiunt, nō solùm inutilia, sed etiā pro infectis habenda sint, & in c. Vides, dist. 10. dicitur: Vides fili carissime, quia quicquid contra leges accipitur, per leges dissolui meretur. id ipsum etiam colligitur ex c. Sacrosancta. De electione. Quidam hæc omnia tantum locum habere arbitrantur, vbi leges, & iura non solum aliquid prohibent, sed etiam addunt hoc: Aliter factum sit irritum, & inane. Vel: Nullius sit momenti, vel ponderis, vel: Non valeat. Sed horum sententia manifestè pugnat cum eo, quod decernitur in l. Non dubium. C. de legibus, vbi habetur: Ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta non solùm inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legis lator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est. Sed & si quid fuerit subsequutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est illud quoque cassum, atque inutile esse præcipimus. Et paulò ante: Nullum, aut lex, pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. Et inferius: Secundum prædictam itaque Regulam, qua vbicunque non seruari factum lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem huiusmodi tenere, nec mandatum vllius esse momenti, nec sacramentum admitti. Hæc ibi.

Sed contra hanc Regulam iuris, & legem multa obijcit Glos. in c. Quæ contra, & in c. Vides, Glos. item. in l. contra, ff. de legib. Nam matrimonium in primis post simplex castitatis votum contractum, censetur ratum, & firmum, c. 1. de voto, & voti redemptione in sexto. Deinde, coniugium initum temporibus ab Ecclesia interdictis subsistit, vt constat ex iure, de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. Lege etiam cauet Ecclesia, ne in diebus festis, & sacris res vendantur, & tamen venditio rata est, & firma. Præterea, cap. Per catechismum, De cognatione spirituali in sexto: præcipitur, ne matrimonio copulentur, qui cognationem spiritualem contrahunt per cathechismum: & tamen matrimonium, postea contractum non dirimitur. Sententia itidem sub conditione lata vim habet, c. Biduum, 2. q. 6. Et tamen lex præcipit, ne ita feratur. Item, Ecclesiæ consecratio ab alieno Episcopo facta rata est, & firma, c. Episcopus in diœcesi, 7. q. 1. Est, & Regula vetusque iuris: Multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent. Promisi me fundum venditurum Titio, vendidi Caio, venditio subsistit. Iurauī, me non reuocaturum testamentum, postea tamen reuocaui, reuocatio rata est, & firma. Multa itidem quæ contra leges, & iura fiunt, postea confirmantur. Sciendum est, vt respondeamus, aliud esse facere contra legem, aliud in fraudem legis facere. In l. contra, ff. de legibus, dicitur. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: In fraudem verò legis, qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit. Verbi gratia, lex prohibet, minorem alienare res immobiles absque auctoritate tutoris, & decreto Iudicis. Si ergò, minor res sua alienet non seruata hac legis conditione, facit contra legem. In fraudem verò legis facit, qui verba legis seruat, sed non sensum, ac mētem. Vt puta, præcipit lex ne filijs familias pecunia numerata mutuo detur. Titius non dat mutuo pecuniam sed fundum, vel aliam rem, vt filius familias vendat, & pecuniam mutuo accipiat, factum est in fraudem legis. Item, cauet lex, ne vir vxori donet. Titius mutuo donat aliquid Caio, vt ipse postea id donet vxori ipsius Titij, facit in fraudem legis. Item, Titius ratione priuilegij sibi auctoritate Principis concessi, libet est à tributo, & pensione, si res suas vendat, Caius amicus eius res suas vendit, opera, & ministerio Titij. Et ideò tributum, vel pensionem non soluit, petinde ac si res vendita esset Titij: Caius tunc vendit, ac facit in fraudem legis.

His positis difficile est, quod in Regula, & lege prædictis præscribitur, scilicet ea, quæ contra legem fiunt, nullius esse momenti: quare plurimum negotij facessit huiusmodi Regula tum Canon. tum Ciu. iur Doctor. qui eam ob id varie interpretantur. Quidam aiunt, eam solùm locum habere, quando lex aliquid in perpetuum prohibet, non ad tempus. Verbi gratia, præcipit lex, Ne matrimonia inter certa personarum consanguinearum, vel affinij genera cōtrahatur: Lex in perpetuum id prohibet, ac proinde contractū irritum est, & inane: prohibet tamen quo minus celebrētur nuptiæ certis temporibus, aut quo minus fiant rerum vēditiones festijs diebus. Si contra fiat, factū vim habet: quia lex id ad tempus tantùm prohibet. Verum alij aliter exponunt: sed reuera probabilius est, quod quidā existimant, id, quod fit contra legem, nullius esse momenti, nisi quando ex alia lege, iure, rationeue certa, & manifesta constat illud ratum esse, & firmum. Vndè quæ Glossæ prædictæ obiecerunt, facilè hac ratione soluuntur: quoniam ex alijs legibus, aut certè ratione manifesta patet, ea, quæ sunt obiecta, & facta contra leges aliunde subsistere. Sic etiam rata sunt multa, quæ per metum sunt facta: cum tamen leges, Canones, & iura caueant, ne quid per metum fiat.

De Consuetudine, quæ vim legis habere dicitur.
CAP. XVII.

PRimò de consuetudine pauca Theologi: at Summistæ verbo consuetudo, multa, & iuris Canonici consulti tit. de consuetudine, & iuris Ciuilis periti. l. de quibus. ff. de legibus. Rochus Curtius tractatum edidit de consuetudine super caput vltimum de consuetudine. Quæritur quid sit consuetudo? Certò constat esse ius moribus vtentium inductum, & approbatum, quod pro lege habetur, vbi lex desideratur, ac deficit. c. Consuetudo, dist. 1. Consuetudo dicitur ius non scriptum. Vndè in l. de quibus, ff. de legibus, statuitur, de quibus causis scriptis legibus non vtimur, id custodiri oportet, quod moribus, & consuetudine inductum est, & l. diuturna. ff. eo. tit. habetur diuturna consuetudo pro iure, & lege in ijs, quæ non ex scripto descendunt, obseruari solet.

Secundò Quæritur, Quotuplex est consuetudo. Respondet Abb. in c. vlt. de consuet. nu. 10. cum communi consensu, triplicem esse, aut contra legem, aut præter legem, aut secundum legem: Sic etiam Batthol. in l. de quibus. ff. de legibus, de quibus est nobis singulatim in præsentia disserendum.

Tertiò Quæritur, An consuetudo vim aliquā habeat contra legem naturalem? Communis est omnium vtriusque iuris interpretum, & Theologorum sententia, nullam habere vim. c. vlt. de consuet. & ibi Doctores, & glossa, S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3. ad 2. quoniam quod lex naturæ iubet, aut vetat, est per se bonum, aut per se malum, ergò hominum vsu, & consuetudine tolli, aut abrogari non potest. Quare consuetudo cōtra legē naturalē inducta vocatur in iure Ciuili, cōsuetudo contra bonos mores abusus, & in iure Canonico, corruptela.

At enim contra hoc, quod diximus aliqua possunt obijci. Primum: Contra legem naturalem est, si quis habeat plura beneficia Ecclesiastica; & tamen multis in locis est consuetudine receptum, vt vnus multa possideat. Respondeo, inter Auctores non satis de hoc conuenire, alijs asserentibus esse contra ius naturale; vt simul quis habeat plura Beneficia, quando vnū sufficit ad conuenientia eius alimenta, ex quibus honestè, & commodè sustentari: cōtra alijs dicentibus, id solùm esse contra ius Canonicum quando Beneficia simplicia sunt absque vlla animarum cura. Mihi prima sententia magis probatur, & quidquid dicant Iun. in c. vlt. de cleri. non resi. & in ca. cum iam dudum, de præb. & Glossa in c. gratia, de rescript. in 6. & Cardin. in c. cum iam dudum, vetior apparet opinio Panorm. in c. extirpandæ, §. qui verò n. 35. de præb. consuetudine quidem induci posse, vt auctoritate Episcopi ius commune relaxantis ex causa aliqua iusta, quis simul habere possit plura beneficia simplicia, etiā quando vnum eorum sufficit ad beneficiarium cōmodè sustentandum: at verò nequit cōsuetudine introduci, vt habeat quis plura beneficia huiusmodi absque vlla auctoritate legitima qua superior, videlicet Episcopus ius ipsum relaxet, quia ius naturale prohibet, quominus aliquis simul habeat plura beneficia, quando vnum sufficit ad commodè clericum sustentandum: sed consuetudo contra ius naturale corruptela est, & in præscriptionem venire non potest. Item, ius naturale prohibet, quominus quis simul habeat plura beneficia sine causa iusta, at nihilominus ex causa iusta habeæ potest, vt dicam inferius.

Deindè obijcitur: Iuris naturalis est, vt Beneficiorum propter officium conferatur, vt aperte dicitur in cap. vltim. de Rescriptis, in 6. & proindè sicut omne Beneficium requirit officium clerici: sic etiam eius affiduam in Ecclesia præsentiam, & tamen alicubi est more introductum, vt quis habeat in certa Ecclesia Beneficium, nec tamen ipse in ea commoretur, ac resideat assiduè. Item, sunt alij Clerici Beneficiarij, qui in Ecclesijs, quibus sunt destinati, nec commorari, & residere, nec vllum alium substituere in

sui locum, iure coguntur. In Hispania enim sunt multa beneficia, quæ dicuntur Præstimoniales, vel Præstimoniales portiones, quæ libera penitus sunt ab omni iure, & præcepto residendi, aut clericum alium sufficiendi, & supponēdi. Respōdeo quicquid sit de Beneficijs cura animarum obtrictis, Beneficia simplicia iure tantum Canonico, non diuino, aut naturali residendi legem, & præceptum imponunt: proinde vtì introduci potuit, vt quis Beneficium simplex habeat sine vllo iure, & præcepto residendi, vel sibi alium clericum surrogandi, de quo re proprio in loco fusius disputabo: & consuetudine introduci potest, vt simplicia beneficia habentes tuto redditus, & fructus percipiant, etiam absentes, vt docet ex Glossa, & alijs Couarru. lib. var. resolut. 3. cap. 13. numer. 9. Tertiò obijcitur: Vsuræ sunt naturali iure damnatæ, & tamen alicubi locorum more, vsuque receptum est, vt Iudæi vsuras sibi promissa in foro iudiciali exigant, & ij, qui promiserunt, sententia iudicis cogantur eas soluere: nec deinde datur ipsis actio, si soluras repetant. Item, apud nonnullas gentes Christiani etiam nominis, consuetum est, immo, & Principum legibus constitutum, ne Iudæi exigant vsuras vltra certam pecuniæ quantitatem. Respondeo: Quicquid Silu. vsura. 9. quæst. 12. & Ange. vsura. 2. quæst. 14. Pisa. vsura. 4. §. 3. & Armil. vsura. numer. 54. & quidam alij tradiderint, eiusmodi consuetudines nequaquam cum naturali iure pugnare: non enim illæ approbant vsuras, sed impune permittunt: permittere autem impune aliqua flagitia, quo sic plura alia grauiora, & deteriora deuitentur, non est per se malum. Non igitur ea consuetudo est contra legem naturæ prohibentem vsuras: dummodò vtentium moribus, vel legibus Principum caueatur, ne Iudæi vltra certam pecuniæ quantitatem eas petant: hoc enim non est statuere, vt exigant vsuras, sed ne exigant immodicas. Non est item contra ius naturale, Iudæis concedere, vt vsuras sibi promissas in foro iudic. ali petant: nec etiam contrarium eidem iuri, legiue naturali est: sententiam ferre, vt vsuræ Iudæis promissæ soluantur, vti dictum est: hoc enim nihil aliud est, nisi sententiam pronuntiare, vt pacta, & conuenta seruentur, in quo peccatum non est. Is præterea, qui promisit vsuras, & deinde soluit promissas, nec in promittendo peccat, nec in soluendo. Nam, vt constat ex c. Debitores, de iureiurando, licet Ecclesia non cogat solui vsuras simpliciter promissas, compellit tamen ad soluendum iuratas: ergo nō est peccatū iure naturali damnatum, si in foro iudiciali vsuras simpliciter promissas aliquis soluere, iubeatur, licet iure Canonico in Clementina, Ex graui, de vsuris, id interdictum esse videatur: iuri tamen Canonico potest consuetudo recepta derogare. Quare vbi ius canonicum morbus vtentium receptum est, in excommunicationem incidunt Magistratus, Iudices, & Principes statuta condentes, vel dictantes, vel ministri scribentes ea statuta, quibus decernitur, vt vsuræ soluantur, aut ne repetantur solutæ, aut ne restituātur, de qua re proprio in loco dicemus. Quarto obijci posset: nā sicut iure Ciuili introductæ sunt leges Vsucapionis, & tamen sunt iuri naturali cōtrariæ, sic etiā vsu inducī potest Vsucapio. Item, quemadmodū iure Ciuili innocens, qui deprehenditur secundū allegata, & probata in iudicio reus, capitis dānatur, quod videtur iuri naturali refragari: sic etiā idem iuris, potest consuetudo introducere, & confirmare. Ad hæc tamen planius in proprio loco respondebo: in præsentia sit satis. dixisse, nihil in hac parte ius ciuile, & scriptum contra naturæ leges statuisse: nō potest igitur per consuetudine iure fieri, quod cū naturali iure pugnat. Verbi gratia, vt quis plures simul vxores habeat: vt vxorē repudiet: vt filius alimēta deneget vitę simpliciter necessaria, vt ex mutuo lucrū adquirat: vt inimicū odio habeat, vt primata auctoritate se vlciscatur, & vindicet: sed dubitari potest, an valeāt statuta, vel cōsuetudines, quibus permittitur cōsanguineis, vt cōsanguineorū immunā, & necem vindicent. Itē vt publicè à Principe, vel Republica proscriptus occidi possit impunè. Item, vt homicida pœna tantū pecuniaria multetur: in propriis locis explicabo. Couar. de mat. par. 1. c. 6. §. 9. n. 4. & reg. peccatū p. 2. §. 11. n. 3. nō probat. Iuris cōsultorū sententiā dicētiū ius naturale nō ex toto, sed ex parte posse mutari, de quo dicā infecius.

Secundò Quæritur, An cōsuetudo vim habeat cōtra ius Diuinū. Constans est opinio omniū Theologorū non habere: quoniā ius diuinū est à Deo cōstitutū, quod ipse præcipit, vt seruetur: ergo sicut nō potest humana lege tolli, sic nec cōsuetudine, quæ vim suā ex moribus vtentium sortitur, & obtinet. Sic Doctores, & Glossa in cap. vlt. de consue. S. Thomas 1. 2. qu. 79. art. 1. ad 1. Quare hæc quoque consuetudo contra ius diuinum inducta merito dicitur Corruptela, & contra bonos mores, & abusus. Animaduertendum est, plerosque Canonici, & Ciuilis iuris interpretes docere, ius diuinum posse iustis de causis augeri, restringi, contrahi, minui, & ex parte mutari, distingui cōsuetudine, & constitutione huma-

na. Sic etiam Host. Ioan. Andr. Abb. & Felin. in c. vlt. de consuet. Sic quoque Cyrus & hic est communis consensus inter iuris Ciuili. Doctores. In remissione, ff. de iust. & iure. & l. 1. C. de seruit. Sed hoc ideo docent illi auctores, quia latius ius Diuinum accipiunt, quam Theologi, vt in alio loco trademus, verbis enim tantummodo, non re a Theologis dissident.

His quædam possent opponi. Primo: Iuris Diuini, est, vt ij, qui sunt excommunicatione affecti, à consortio fidelium, & piorum hominum, & Sacramentorum communione arceantur iuxta illud Christi Domini: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. At verò consuetudine, vel potius constitutione Ecclesiastica est receptum, vti tantum duo genera excommunicatorum deuitemus, Notorios videlicet Clericorum percussores, & Nominatim denuntiatos. Respondeo, in excommunicatione aliquid esse iuris Diuini, aliquid tantum iuris Canonici. Iuris Diuini est, vt dum quis excommunicationis vinculo tenetur, à diuinis, & sactis ministeriis, & Sacramentis exclusus, remotusque sit: & contra hoc nullam vim habet consuetudo, vel lex humana: & hoc sensu Christus dixit: (sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus:) ethnici enim, & publicani à diuinis, & sactis diuinarum arcebantur. Iuris verò Canonici est, vt eorum, qui sunt sententia excōmunicationis obstricti, consortium deuitemus, & proinde hoc potest, vel lege Ecclesiastica, vel consuetudine abrogari. Deinde, opponitur illud ex Deuter. c. 17. In ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: ergo iure Diuino sufficiunt in causis duo aut tres testes: & tamen alicubi est in more positum, vt in multis quæstionibus, & controuersijs non satis sit numerus, nisi nouem, octo, septemue testium. Respondeo, Iuris Diuini latè, & fusè sumpti multa esse, quæ tamen non sunt iuris diuini præcisiuè, & strictius accepti. Iuris Diuini esse dicuntur, quæcunque in Sacris literis ad cæremonias, & administrationem rei publicæ pertinentia continentur, quæ modò iuris Diuini non sunt: ergo in lege veteri ad tempus, non in perpetuum præcepit Deus, vt sufficeret in causis, & controuersijs dirimendis, trium vel duorum testium numerus, post Christum id potuit, vel lege humana, vel vsu, & more aboleri. Tertiò obijcitur, Iuris Diuini est, vt quis Eucharistiam suscipiat extremo vitæ suæ tempore: & tamen apud Gallos, & Hispanos in more positum fuisse fertur, ne damnatis ad mortem ob delictum atrox, & immane, cuius pœna diutius differri commodè nequiret, Eucharistia præberetur. Respondeo, talem consuetudinem à quibusdam reprehendi tanquam iuri Diuino contrariam: sed non est cur facilè condemnetur. Sunt enim duæ Theologorum sententiæ, vna affirmat iure Diuino quemque debere sumere Eucharistiam vltimo vitæ tempore, negat altera id iuris Diuini esse, sed Ecclesiastici, & proinde consuetudine introduci posse, ne quis eo tempore Eucharistiam suscipiat, præsertim in ijs Prouincijs, & locis, in quibus seuerius delicta puniuntur. Sed tametsi dicamus id iuris esse diuini, vt probabilior est opinio id asserentiū, potest iustis de causis ea iuris obligatio aliquando desinere, vt in proprio loco fusè dicemus: in præsentia sufficit dicere, de hac cōsuetudine aliquid tractasse Nauarrum de pœnit. & remissio. Consil. 16. & Sotum, 4. d. 12. q. 1. ar. 12. Quartò obijcitur id, quod Act. 15. refertur nam in Apostolorum Cōcilio Hierosolymis coacto clarè dicitur: Visum est Spiritui Sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis onerис, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos, ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: & tamen consuetudine est introductus vsus sanguinis, & suffocati. Respondeo, nūc non esse iuris Diuini ne sanguis, & suffocatum edantur: fuisse tamen Diuinum Veteris legis præceptum, quod quia ad legem veterē iudicialem pertinebat, per legem nouam est penitus abrogatum. A posteà verò ea potestate, qua fuere Ecclesiarum Antistites, & rectores, legem tulerunt, qua ad tempus, fuisse Aug. lib. 32. c. 13. contra Faustum, ne sanguis interdiceretur, vt Genres eius suffocati animalis, & sanguinis interdicerentur, vt Genres facilius, & commodius tunc temporis cōuenirent, ex quibus vnum Ecclesiæ corpus constaret, ac deindè elapsu temporis paulatim eiusmodi præceptum Ecclesiasticum iubilatum est, præsertim in Occidente: nam in Oriente diutius retentum esse legimus. Durauit in Occidente per aliquot annos, vt constat ex Conci. Aurel. 1. can. 10. & Concil. Vorm. can. 63. & ex Pœnitentiario Theodori, Bedæ, & Rabani.

Et certè nihil refert, an in eo Actorum loco, quem retulimus, quatuor præcepta, an tria dentaxat contineri dicamus: nam eius scripturæ diuersimodi olim fuerunt apud Patres lectiones. Iren. lib. 3. cap. 12. Cyprian. adductus Iudæos, ad Quirinum lib. 3. cap. 119. Tertullian. lib. de Pudici. c. 12. & in Apologeti. cap. 9. Pacia. in Paræneti ad pœnitentiam, Gaudentius Episcopus Brixianus tracta. de Machab. & Hieron. in Ezechiel. cap. 44. solùm legunt ab immolatis simulachrorum, sanguine, & fornicatione: ita vt tria tantum præcepta data esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab Apostolis,significet:primum de idololatria, secundum de cæde hominum,tertium de omni impuditicia deuitanda. Et Ambr.ad Gala.1.ait:tria hęc mandata ab Apostolis,& Senioribus data repenuntur,quæ ignorat leges Romanæ, id est,vt seruent se ab idololatria,& sanguine,ilicut Noe, & fornicatione Quæ Sophistæ Græcorum non intelligentes, scientes tamen à sanguine abstinendũ,adulterarunt scripturam,quartum mandato addentes,& à suffocato abstinendũ,quod puto nunc Dei nutu intellectum sunt,quia iam supra dictum erat, quod addiderunt. Aug.lib.32. contra Faustũ c.13. legit ab immolatis, sanguine, & fornicatione: in speculo ex lib. Act. Apost.legit ab immolatis simulachrorũ,& sanguine,& suffocato, & fornicatione. Et huius sectionis sensus potest esse duplex,aut enim appellatione sanguinis possumus intelligere cædem hominis,aut esum sanguinis, & nomine suffocati intelligitur animal,quod moritur antequam eius sanguis effundatur:at omnes codices Græci, & Latini consentiunt, & habent,à suffocato,& sanguine.certè Gen.9.Leuit.17.& Deuteron.12.ex quibus locis hæc desumpta sunt, videtur solum vnum præceptũ constitui, quo prohibentur Hebræi esu animalis ante sanguinem effusum extinctũ.Nam in Genesi dicitur:Excepto,quod carnem cũ sanguine non comedetis:& in Leuitico:(Anima carnis in sanguine est)quasi dicat,Vita,aut spiritus vitalis animalium est in sanguine,hoc est sanguine nutritur,& conseruatur.Nec ratione efficaci cogimur dicere, illud, à suffocato esse additum à Græcis, non ponit ab Apostolis.Vnde dicere possumus,in eo,quod dictum est in Concilio Apostolorum à sanguine, & suffocato, tantum vnum præceptum dari, Nam particula,&, in sacris literis, Hebræorum more plerumque iungitur pro particulâ, id est,explicite quod præcessit,vt sententia fit, à sanguine,idest, ab esu animalis suffocati. Quinto obijcitur,quod habetur c.Parochianos,6.& tua ..& ..de decimis, & c.reuertimini 16.q.1.in quibus locis planè dicitur, decimam fructum patẽ iure diuino debere,& id in his capitibus aperte docent Innocentius,Hostiensis,Ioanes Andreas, Archidiaconus,Ancharanus, Abbas, Butrius,Francus,& Glossa,& tamen alicubi locorum,decima de more soluitur. Respondeo, in vetere Hebræorum populo decimam diuino præcepto Iudæos soluere consuesse:ac licet iuris naturalis sit,vt ministris Ecclesiæ stipendia iusta, & debita reddantur, quibus possint conuenienter alij, atque sustentari:iuris tamen naturalis non est,sed tantummodo Ecclesiastici,vt certa,& definita pars fructuũ, nimirum decima persoluatur,quod docuerunt S.Thom.2.2.q.87.ar..& Henri. quodl.4.q..3.& Soc.lib.de iust.9.q.4.ar.1. Quare licet cõsuetudine effici non possit, quin debita ministris Ecclesiæ alimenta præbeantur,nisi ipsi de suo iure cedãt at verò vsu introduci potest,ne decima fructuũ portio reddatur:cũ aliundè ministri Ecclesiæ commodè sustentantur,vt alio in loco tractabo.Nam quanquã Inn.Host.Archi..oan.Andr.Anch.Abb, Franc.Butr.& Glossa Theologos in hac parte reprehendunt, quod sentiant decimam fructuum partem non diuino, sed canonico iure deberi,sufficit tamen contra eos vnus S.Tho. pro Theologis auctoritas,vt in proprio loco docebo.

Tertiò Quæritur,Quam vim habeat consuetudo,vt loco constitutionis humanæ,& scriptæ legis habeatur:Respõdeo, quadruplicẽ habere vim interpretandi legem scriptam:nam Consuetudo,vti dicitur in l.si de interpretatione, ff. de legibus,& in cap. Cum dilectus, de consuetudine, est optima legum interpres. Secundò, habet vim corroborandi,& confirmandi legem, quod enim lex imperat, consuetudo pariter aliquando munit atque corroborat.Et hæc vtraque consuetudo dicitur secũdum legem. Tertiò,habet vim introducendi legem vbi lex non est: tunc huiusmodi consuetudo dicitur esse præter legem,& ius,non contra. Quartò, habet consuetudo vim corrigendi legem, & abrogandi, derogandique auctoritatem eius,idest,in totum abolendi, vel ex parte tollendi legem vsu receptam, & hæc dicitur esse contra legem.

Quartò Quæritur,An consuetudo contra ius gentium inducta valeat?Respondeo,cũ Rocho in tract.de const.in folio parvo. 46.col,1.nõ valere;quoniam ius gentium est naturale. Vnde non habet vim, & auctoritatem cõsuetudo,quæ alicubi est, ne pretium soluatur ijs, qui priuantur vinea,vel agro suo,vel domo,vt via publica fiat,vel muniatur,vel reficiatur, vel renouetur. Sic Rochus. Quanquam Glossa in l.si locus.ff. quemadmodum seruitu.amit.videtur consuetudinem prædictam approbare.Item consuetudo,qua principes ciuibus suis pecunias auferunt, vt bellum gerãt,quamuis alioqui iustum, vel ob aliquam publicam causam, & eas nunquam restituunt, corrupta est: Rochus loco citato. Valet tamen consuetudo,qua Respublica, vel Princeps ob publicam causam cogit ciuem vẽdere rem suam, videlicet domum,vel agrum. Item,qua tempore famis,siue penuriæ cogit mutuo dare frumentum,vt seminetur. Item,qua vnus cogitur pro alio pecuniarum debitum soluere,vel qua vnus pro alio punitur pecuniaria pœna.Rochus ibidem.Secus tamen est de consuetudine,qua vnus punitur pro crimine alterius pœna capitis, ac fideiussor esset in causa criminali,vt in ciuili.

Quinto Quæritur,An rationabilis debeat esse cõsuetudo, vt legem vsu receptam possit iure abrogare:Respondeo,cum omnibus Canon.& Ciu.iuris Doctorib. Consuetudinem debere esse rationabile:nam in c.Cum tanto, de consuetu.dicitur eam oportere esse rationabilem & legitimè præscriptam. Sed merito aliquis quæret,quænam consuetudo dicatur esse rationabilis:Respondet Glossa eo capite eam esse rationabilem,quam canones,leges,iura non damnant, & improbant. Sed hanc regulam Abb.in c.vlt.de consuet. non omninò approbat:quoniam multæ consuetudines receptæ sunt contra canones,leges,& iura. Aliam regulam Glossa constituit:eam consuetudinem esse rationabilem, quæ non est Canonicis institutis inimica,& aduersa. Sed hanc quoque regulã reijcit Abbas,quoniam multæ sunt consuetudines contra Canones introductæ. Tertiam regulam addit Glossa,eam esse rationabilem, quæ nerum Ecclesiasticæ disciplinæ non impedit, tollit,aut minuit, neo derogat Ecclesiasticæ libertati. Cæterum aliquæ sunt consuetudines receptæ contra hanc Glossæ regulã. Has tres Regulas Glossa colligit ex multis iuris Canonici decretis,in quibus aperte ponuntur.Nihilominus tamen Abb.& multi alij Doctor. Canon. iuris interpretes in c. vlt.de cõsuet.respondẽt id esse arbitrio Iudicis relinquẽdum.

Mihi tamen videtur ea consuetudo esse rationabilis, quæ est sine peccato:Quæ verò est contra ius diuinum vel naturale vel gentium ea dicitur esse corruptela, & proindè rationabilis non est. Ea item,quæ est contra legem, vel canonem à tota Republica,vel maiori parte receptum,dicitur esse corruptela,& præter rationem. Alia verò quælibet, non dicitur corruptela.sed potius consuetudo rationabilis.

Sextò Quæritur, Quantum temporis requiratur, vt consuetudo sit contra legem quasi præscripta,vt vocant:Respondeo cum Glossa, Abbate,Felino,Rocho, Siluestro, Nauarro, & alijs doctoribus.Glossa quidem in c.vlt.de consuet. ver.legitimè,Abbate verò eodem cap.n.11.quando consuetudo est contra ius canonicum,quadraginta annorum spatium requirit,& postulat:& in hoc casu, quando consuetudo est contra ius canonicum necessaria est præscriptio , quoniam consuetudo est contra ius. Ergò vt iuri deroget, requiritur præscriptio:ac proindè in hoc casu consuetudo dicitur præscripta c. vlt.de consuetud.& c.non est, de consuet.in 6.Sic etiam Silu. consuet.Felin.c..de treu.& pace.n.11.& 13. Si verò consuetudo sit cõtra ius ciuile,deposcit longi temporis spatium.Longum autem tempus in iure ciuili est decennium : & proindè ad hoc,vt consuetudo contra legem ciuilem introducta vim, & auctoritatem habeat, necessariũ est,& sufficit decennium: quia decennium in iure ciuili ad præscriptionem , longum tempus censetur.l.vlt.C.de præscript long.tempor.& ita sensisse Barth.& Cyn.ait Abb.loco citato.Sic etiam Silu.consuetudo.q.4.§.2.requiritur.Felin.c.1.de treu.& pace num.11.& 13. Quæres,an ad consuetudinem quasi præscriptam contra legem, opus sit,vt ipsa consuetudo introduci cum titulo incipiat:Respondeo, titelum non requiri,sed quasi titulum,quoniam omnis præscriptio legirima titulum postulat ; at consuetudo non titulum,sed quasi titulum requirit & poscit. Ex quo efficitur , vt à primis, qui contra legem vsu receptam, consuetudinem incipiunt, præscriptionis tempus computari nequeat:quoniam ij primi contra legem facientes delinquunt. Titulus autem, vel quasi titulus iustus esse non potest,nisi omni culpa & peccato vacet. Tempus itaque præscriptionis incipit numerari ab ijs,qui sine peccato incipiunt facere contra legem ; hi autem sunt , qui primis succedunt. Non enim si primi , legi non obtemperantes peccarunt, consequens est , vt delinquant , qui successerunt : ij enim priorum exemplum secuti,bona fide legem non seruant:nec debent existimare priores peccasse , nisi euidenter constiterit eos legi non obtempetando deliquisse. Et tunc quando tempus præscriptionis contra legem incipit computari , incipit quoque consuetudo esse rationabilis , quia est cum bona fide,& iusta causa,& proindè est etiam consuetudo contra legem sine peccato. Hæc omnia Siluest. cõsuetudo q.7. ex Abbate cap.. de treu.& pace num.13. & Rochus ait esse communem sententiam.Animaduertendum est toto tempore,quo adue..sus legem quasi præscribitur,esse ius, & auctoritatem penes Principem cõpellendi populum sibi subiectum ad ipsius legis obseruationem , tametsi populum legem non seruans minimè delinquat. Vnde iure potest ministros constituere, qui iustis,ac debitis pœnis in populũ contra legem facientẽ animaduertãt.at enim quæres,quo iure possit Princeps populares absque peccato legem non seruantes punire?

Respondeò interim,dum consuetudo contra legẽ inducitur, subest tacita conditio inter Principem,& populum,vt ij, qui contra legem factitant,plecti queant , si deprehendantur : elapso vero legitimæ præscriptionis tempore,Princeps nequit populum punire,quod legem non seruet, quia per consuetudinem quasi præscriptum,lex est abrogata,licet denuo possit à Principe sanciri. Deinde obijcies,Bellũ nequit esse iustum ex vtraque parte : ergo si Populus contra legem faciens tempore,quo contra ipsam quasi præscribitur, non peccat , cum suo iure vtatur , & ex altera parte Princeps iure punit ciues legi non obtemperantes : populus , & Princeps secum iustè pugnant,& sibi inuicem obsistunt. Respondeo, dum contra legem quasi præscribitur, ex parte vim amittere , & ex parte retinere: nam desinit habere vim obligandi, ita vt , qui eam non seruat,nõ sit culpæ reus:habet tamen vim obligandi, ita vt,qui ei non paret, iure compellatur ad pœnã sustinendam, eo quod incipiente tempore præscriptionis contra legem, incipit lex ad interitum tendere,& res dum incipiunt interire,incipiunt quoque vim,& firmamentum amittere.Populus itaque contra legem factitans,tametsi non peccet,obiicit,tamen se periculo pœnæ lege sancitæ, si deprehendatur : Princeps verò iure punit,quia nondum est consuetudo contra legem præscripta & metu pœnæ potest Populum in officio, & legis obseruatione continere. Quod si post incœptum præscriptionis tempus populus à pertingenda lege desisterit, ita vt eam iterũ seruet,præscriptio ip sa interrumpitur, adeo, vt sit necessarium ad præscriptionem , tempus ipsius iterum incipere , quoniam præscriptio interrupta nullius est momenti.

Septimò Quæritur,An ius ciuile requirat consuetudinem præscriptam, vt vim , & auctoritatem contra legem habeat. Abbas in c.vlt.de consuet.censet ius canonicum consuetudinem præscriptam requirere,nõ ius ciuile:& ita docent Petrus, Angelus,Cynum sequuti,quia præscriptio dæ ius contra eũ, qui dominium habet:sed consuetudo est ius aliquid constituens. At Rochus in suo tract.de consuet.in c.vlt.de consuet.§. Glo. fin.Abbatis sententiã non probat,ait enim ex Bar.& Bal.sentẽ.in iu.ciu. etiam esse necessariam præscriptionem ad consuetudinẽ,vt vim habeat.Sed certè quæstio est nominis, non rei:nam ius ciuile, licet consuetudinem nunquam dicat præscriptã,& ius Canonicum præscriptam appellet,nihilominus ius ciuile vocat consuetudinem diuturnam,longæuam,tenaciter obseruatam, constat ex l.diuturna. ex l. sed ea quæ. l.si de interpretatione.l.De quibus,ff.de legib.& in. l.vltl.2.&l.1. C.quæ sit longa consuet.at consuetudo longa eadem est,quæ in iure canonico præscripta appellatur.hoc est, cursu temporis inducta,& vim,& auctoritatem habens.

Octauò Quæritur , quotnã sint necessaria, vt consuetudo contra ius siue contra legem recepta,valeat iure præscriptionis:Respondeo,præter ea,quæ paulo ante diximus requiri,vt consuetudo ex certa scientia,non per errorem,& ignorantiã inducatur:hoc est,vt qui incipiũ legem negligere, sciẽter id faciant,non errore, & ignorãtia motiquoniam actus ex quibus consuetudo inducitur,debent esse voluntarij.Voluntarij autem cum errore , & ignorantia esse non potest. Glossa , & Abbas locis proximè citatis.Silu.cõsuetudo.q.4. versi. Quintò requiritur. Secundò , vt consuetudo inducatur ab ijs , qui sunt iure habiles,& idonei ad introducendũ:nec enim pueri, amentes,peregrini,& externi cõsuetudinem inducere queũt. Item,quando lege solum viri tenentur: fœminæ contra legẽ facitantes nequeunt consuetudinem inducere. Pari modo,si constitutio solũ Clericos liget,ac teneat, ex actibus laicorũ, non trahitur consuetudo,ex quo sit, vt quando res nõ est iure talis , in quam leges,& iura præscriptionis cadere queant, consuetudo contra legem etiam per mille annos continuata non valeat,quia præscriptio in ea re locũ nõ habet. Explicabo rem.Laici nunquam possunt cõsuetudinem inducere,qua aliquod ius spirituale siue Ecclesiasticum sibi vendicent , vt docet Abbas cum communi consensu cap. vlt.de consuetu.n. 15.neque enim per vllam consuetudinem etiam longissimam possunt acquirere ius excommunicatione , vel anathemate aliquem feriendi,remouendi ab officio, vel Beneficio, interdicendi sacris eligendi,creandiue ministros Ecclesiæ , beneficia conferendi,exigendi decimam,vel pensionem ex beneficio Ecclesiastico,absoluendi à culpis,& pœnis Ecclesiasticis. Ita presbyter simplex nequit , vlla consuetudine sibi acquirere id, quod est proprium solius ordinis Pontificij : nam non potest consuetudine induci , vt sit ordinarius minister eorum sacramentorum , quæ sunt propria Episcoporum, qualia sunt sacramentum confirmationis , vel ordinis : sicut nec Diaconus potest vsu sibi vendicare ea, quæ sunt propria ordinis sacerdotij. Tertiò requiritur , vt tradidit similiter Glossa.eodem cap.& Abbas ibidem.num.18. vt tota communitas , vel maior pars consuetudinem inducat : neque enim potest à sola minori populi parte consuetudo introduci.

Nonò Quæritur,An consuetudo,quæ inducitur nõ contra legem vsu receptã, sed præter legem, vel canone debeat esse quasi præscripta,vt vim habeat? Respondeo, ex Glossa.in ca. vlt.de consue. verb.legitime.Felin.eo.c.& tit.& c.1. de treu.& pace.n.12.& 13.non debere.Pluriumi enim interest,an consuetudo contra legem receptam inducatur , an verò præter legem.Nam quæ contra legem inducitur, eam non abrogat, donec sit legitimo tẽpore quasi præscripta: at verò quæ præter legem inducitur , quasi præscriptione non indiget : quia lex non est,contra quam sit opus præscriptione , consuetudo enim præter legem inducta ea vocatur , quæ moribus vtentium inducitur , vbi lex nulla est , quæ contrarium imperet, aut vetet.Quæres,an eiusmodi consuetudo vim legis habere queat nisi fuerit vtentium moribus approbata. Respondeo, non posse:& proinde debet induci scienter & animo , ac voluntate obligandi:& ab his,qui possunt legem ponere, nimirum à populo, cuius etiã est præter Principem statuta cõdere. Debet autẽ consuetudo per eos populares induci, qui possunt quippiam statuto decernere : non enim potest induci à pueris,amentibus vel extemis. Item,debet vel à toto populo, vel à maiori eius parte introduci. Deinde,scisitabere,quantũ temporis necessarium sit , vt consuetudo præter legem inducta vim legis accipiat ? Respondeo, quando consuetudo est præter ius hiue Ciuile,siue Canonicum, teste Abbate.c.vlt.de consue.n.11.ex Gloss.in.c.vlt.de consue.in 6.& in c.consuetudo.d.12.teste etiam Felino.c.supra citato, requiri, & sufficere decennũ,quoniam longũ id tempus reputatur : dũmodo tamen in eo decennio actus ex quibus consuetudo inducitur frequenter repetantur,populo id videte: nã,eo ipso,expressè, vel tacitè populus creditur consentire. Si roges,an huiusmodi consuetudo,ex vno tantùm actu gigni possit. Respondeo, cum Syluestro verbo consuetudo.q.4. non posse , quia consuetudo fit ex actibus identidem repetitis:nec dici potest populi cõsensus adesse in vno,aut duob.actibus tantũ,quoniam fortè per errorem,vel ob causam vitandi alterius mali,populus vnũ,aut alterũ actũ cõtra ius permittit impune nisi quando vnus actus,ita cõtinuatur ad longum tempus , vt putinde sit,ac si multi actus toto eo tempore replicarẽtur.V.G. cõfertur beneficiũ regulare clerico sæculari,aut cõtrà, beneficium sæculare clerico regulari,& ab eo annis quadraginta possideturconsuetudo inducitur, & beneficium sæculare sit regulare,& contrà.c.cum de beneficio.de præb.in 6.Pari ratione,sit pons publicus,aut molendinum,& durat ad longum tempus: gignitur consuetudo Silu.loco citato sequutus Abbatem. Ex dictis colligitur consuetudinem optandi præbẽdas in aliqua Ecclesia decem annorũ spatio induci,vt ait Rochus. Itẽ consuetudo de oblationibus faciendis inducitur decennio. Abb cãpit. suam. de simon. Denique , an & in qua re consuetudo ex vno actu possit induci , latè tractat Rochus in tract. de cons.§. Gloss. finalis,in septimo requisito ad consuetudinem.

Decimò Quæritur,An quando lex expressis verbis cõsuetudinẽ improbat,& damnat , videatur improbare tamũ præteritã,an etiã futurã:quod est quærere,An per legẽ,quæ consuetudinem tollit,sublata censeatur præterita tantum consuetudo,an etiam futura, hoc est, An cõsuetudo valeat cõtra legem expressim ei derogantẽ,ita vt denuo induci queat : licet fuerit per legem dãnata,ac sublata. Hãc quæstionem tractat Couar.li.3.var.resolut.c.13. n.3. & 4.& Rochus Curtius. super c.vlt.de consuetu.in parvo fol.52. colum.4.Duæ sunt opiniones , prima est communi consensu iurisperitorum recepta, quam sequitur Sotus.li.1.de iust.& iure.q.7. a.2. putans eiusmodi lege etiam cõsuetudinem futuram, & non solum præteritam tolli:quod probat,quia consuetudo contra legẽ, vim non habet nisi consensu Principis expresso , vel tacito : sed quãdo lex expressim tollit, damnat, aut improbat consuetudinem contrariã,vt si dicat,nihil obstante consuetudine contraria,expressus est Principis consensus , ne consuetudo vim habeat,ergo lex non solum præteritam consuetudinem , sed futuram etiã abrogat.Hoc idem tradidetũt Bartholus. Ioan. Andreas,Antonius Butrius, Ioannes Lignanus, Decius, Felinus,Alexander Imola, Paulus Leazarus citati à Couarru.lib 3.varia.reso.c.13.nu.3.& 4. Quod probant,quia lex eiusmodi semper loquitur,l.Ariani.C.de Hæreti. ergo semper consuetudinem damnat , vel improbat. Secunda opinio docet , denuò posse consuetudinem induci, quamuis sit per legem semel sublata,& extincta: quia potest ex noua causa vetosimiliter non cogitata,aut ex antiqua non cognita,cũ lex ferebatur, introduci. Sic Couarruuias loco citato , qui citat Abbatem,Glossam,Geminianũ, vtrumque Cardinalem, Ioannem Imolam,Petrum Ancharanum, Baldum ,Romanum. Iasonem, Rochum approbantes Glossam in Clem. 1.turum , de elect. verb.consuetudine.Id dupliciter probãt. Primò ex c.Si Episcopus , De pœnit.& remiss. in 6. vbi dicitur nulla consue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudine posse induci, vt quis sine sui superioris cõsensu eligat sibi confessarũ, qui ipsum à peccatis absoluat, & tamen ante Concilium Tridentinum, simplices præsbyteri sibi inuicem peccata confitebantur, à quibus absoluebantur. Deinde, verba legis, quibus dicitur: (Non obstante contraria consuetudine,) non habẽt maiorem vim, quàm ius scriptum: sed contra ius scriptum potest consuetudo introduci, ergo etiamsi ea verba in lege ponantur: Non obstante consuetudine contraria, potest lex ipsa abrogari, ita vt consuetudo in posterũ contra legem possit induci. Mihi itaque videtur dicendum: si lex consuetudinem damnet tanquam iniquam, malam, vel cum iure diuino, aut cum ratione pugnantẽ, aut à bonis moribus diffidentem quamlibet consuetudinem, & præterea, & futuram damnat: quoniam eam consuetudinem eo ipso, quòd vocat iniquam, & contra bonos mores, infinuat esse contra ius gentiũ, Naturale, vel Diuinum, & propterea, tum præteritam, tum futuram consuetudinem damnat, & abolet. Si vero lex solum consuetudinem tollat verbis generatim, aut simpliciter propositis, nimirum Non obstante contraria, vel quacunque consuetudine, vel, Nullo modo contrarij fiat, aut valeat, vel contrarium sit irritum & inane; aut specialim, nihil obstante hac, aut illa consuetudine, ita tũc consuetudo aufertur, & abrogatur, vt possit denuo contra legem induci, & hoc est, quod secunda sententia tradidit: quoniam fieri potest, vt quod certo quodam tempore, tanquam malum lege prohibetur, progressu temporis mutatis rerũ causis, & euentis desinat esse malum. Item, quamuis lex consuetudinẽ tollat simpliciter aut improbet, vel damnet, potest tamen contraria consuetudine antiquari, quoniam cùm lex sit tantum ius scriptum, potest vsu, & more recepto tolli licet expressè, & absolutè lege ipsa vetetur, ne contraria consuetudo vllius sit momenti, aut ne constitutio more contrario abrogetur.

Quædam aliæ quæstiones de Consuetudine diluuntur.

Cap. XVIII.

PRimò Quæritur, quænam consuetudo dicatur esse secundum legem? Respõdeo, eam duobus modis dici, primò, quia legẽ ipsam interpretatur, & declarat. Secundò, quia ipsam confirmat. Consuetudo enim, quando est secundum legem, binas vires habet, vt docet ex Barth. & Baldo, Abbas, in cap. vlt. de consuet. n. 18. videlicet legem interpretãdi, cap. Cum dilectus, de Consuetudine, & in l. Si de interpretatione, & l. Minimè. ff. de legibus: & confirmandi leg. m, cap. Sopite. de censibus, vbi ius consuetudine dicitur adiuuari: sæpe enim in medium producitur lex, & consuetudo.

Secundò Quæritur, An quando consuetudo, & vsus confirmat idem, quod constitutio decernit abrogata constitutione sublata quoque consuetudo censeatur? Respondeo, ex Gloss. in c. 1. de consuet. in 6. Abb. in c. vlt. de consuet. nu. 11. quod supra iam dixi, Quandocunque ius commune abrogatur, tolli pariter statutum, vel consuetudinem, quæ ius illud commune continebat: & qua ob frequentem vtentium morem confirmabatur: nec est necesse, specialem fieri mentionem statuti, vel consuetudinis, vt supra indicaui.

Tertiò Quæritur, An Consuetudo legem præcedentem generaliter abroget, an specialiter? Respondeo, cum Gloss. in cap. 1. de consuet. in 6. Abb. in c. vlt. de consuet. nu. 24. si consuetudo generalis sit, hoc est, vbique introducta, tollit generatim legem præcedentem; si verò consuetudo sit specialis, abrogat specialiter eo loco, vbi viget consuetudo.

Quarto Quæritur, An quando consuetudo præcedit, per legem sequentem tollatur? hanc quæstionem supra tractaui, ad quam in præsentia breuiter etiam respondeo, cum Bartholo. in l. De quibus. ff. de legib. docet, Consuetudinem in vniuersum per legem sequentem aboleri, quod probat ex lege, Prætor ait, ff. de sepulchro violato: aitque Pontificij iuris Doctores contrarium docere in c. 1. de Constitut. in 6. Sed verius est, quod tradit Abb. in c. vlt. de consue. n. 24. Consuetudinẽ priorem, si generalis sit, per legem sequentẽ tolli: non tamen eam aboleri, quæ est specialis, quæ; in certo loco viget, nisi fiat eius specialis mentio: hoc enim aperiè decernitur. in c. 1. De constitutionibus. in 6. Vbi etiam ratio redditur, cur speciales consuetudines, & statuta locorum per legem generalem sequentem non abrogentur: quia Rom. Pont. vel Princeps, speciales locorum consuetudines, & statuta ignorare probabiliter creditur. Vnde meritò deduxit Abbas: si ciuitas certi alicuius statuat cõtra suam consuetudinem, & morem, eo ipso, eam consuetudinẽ tollit, quamuis nihil eius meminerint cives. n. minimè probabiliter suas cõsuetudines nescire creduntur.

Quinto Quæritur, An in ijs, quæ sponte, & vtrò geruntur, consuetudo inducatur vim habẽs ligandi consentientes? Respondeo ex Ange. consuetudo. q. 20. Silu. consuetudo 24. ex Barth. Cyno. Ioan. Andr. Abbate: & alijs: quos citat Syluester. minimè: atque hæc est constans Canonici, & Ciuilis iuris Doctorum opinio. Vnde si quis alteri liberaliter quippiã donet, quamuis per multos annos doner, consuetudo nõ inducitur, qua ei obligetur: vt, si rusticus per decennium pargallinarum obtulit liberaliter Principi quorannis, nunquam Princeps ius acquirit ab eo id exigendi, & potest rusticus, quandocunq; voluerit, voluntate mutata Principi nihil offerre. Ita etiã, si dies diu quotannis certam aliquã eleemosynam in vsus Canonicorum, vel Religiosorum certi collegij sponte sua gratis, & liberaliter eroget, potest arbitratu suo ab ea largienda desistere, nec Canonici, aut Religiosi possunt vi consuetudinis eam eleemosynam postulare. Ex quo deducit Doctores, si quis frequenter quidem, sponte tamẽ sua, ac voluntate soleat ire ad certum molendinum, vel ad certam cuiuspiam officinam emendi gratia, cum vi consuetudinis non compelli ad frequentandum, quamuis eò millies isset. Vnde considerandum est, quod annotauit Sot. lib. 1. de iusti. q. 7. a. 1. quandocunq; populus, vel ciuitas certa ieiunia suscipere, & seruare solet, aut dies certos religiosè colere, an ea obseruet pietatis studio, & affectu spõtaneo, & voluntario: nã ex eiusmodi obseruatione quamuis sæpius repetita nequaquam vis vlla legis existit, ac surgit: at si ea obseruet animo, & volumtate consuetudinem inducendi, tunc vi consuetudinis, tanquã lege populus, ac ciuitas tenentur. Quæres, qua ratione discerni queat consuetudo ab eo, quod sponte, & liberaliter fieri solet? Respõdeo, quandocunq; populus, aut ciuitas dies festos vsu, & more colit, & obseruat. si id vsu recepto à maioribus seruet, consuetudo vim legis habens censetur. Idẽ quoque iuris est, si ita ex more seruet, vt eius consuetudinis memoria non extet, quandonam ea introduci cœperit. Item, si ambiguum sit, consuetudine necne res obseruetur, tutius est eligendũ, & proindè existimandum est, eam esse consuetudinem legis vim, & rationem habentẽ. Quando verò certo, aut verosimiliter constiterit, dies festos celebrari aut ieiunia suscipi, & coli voluntariè pio duntaxat, & religioso affectu, non est consuetudo pro lege habenda. Ex his omnibus perspicitur, si peregrinus, vel alius è longinquo veniens frequenter hospitio ab aliquo viro, certo in loco excipiatur eum nõ acquirere ius, quo sibi hospitium debeatur, quia semper excipitur iure hospitalitatis, & charitatis, & proindè consuetudo vim legis habẽs nequaquam inducitur. Annotandum tamen est, aliquando consuetudine ius acquiri in ijs, quæ sunt liberæ facultatis. Nam vt docet Abbas, loco citato apud Siluestrum indigenæ, & incolæ, qui in vno oppido commorantur, consuetudine possunt ius acquirere ligna cædendi, lapides effodiendi, animalia pascendi, piscandi venandi in prædijs, & agris, & fluuio alterius populi, vel ciuitatis, dummodo cõsuetudo non sit per vim inducta, vt colligitur ex l. Venditor. §. Si constat. ff. communia prædiorum.

Sexto Quæritur, An quando consuetudo contra legẽ inducitur vim, & auctoritatem habeat statim post decennium, si scientre Principe, & tolerante inducta sit per decennium: hãc quæstionem tractant Felinus, & postea Rochus, in qua duæ sunt opiniones. prima docet vniuersim omnem consuetudinem contra legẽ, vel canonem venientẽ valere, si scientẽ Principe, & impune permittẽte per decennium fuerit introducta: quoniam eo ipso, quo princeps sit, & impune permittit, creditur ius ipsum relaxare. Sic Antonius. Philip. Corneus, Oldradus, quos citat Rochus in suo tract. de consuetudine. §. Gloss. fin. Sed Abb. in c. vlt. de consuet. hanc sententiam improbat, quia nullo iure fulcitur, & quia multa per patientiam tolerantur, in quibus consensus deficit. c. cum tam dudum ad finem. de præb. Secunda opinio censet generatim nullam consuetudinem cõtra canonem valere ante quadraginta annorum spatium, & contra legem ante decennium, etiam scientẽ, & patiente Principe, nisi eam expressim approbet, ita vt ius ipsum relaxet. Sic Abb. Felin. & communis opinio, vt retatur Rochus, de consuetudine. §. Gloss. final. in secundo requisito post quæst. secundam. vers. tertio limita.

Septimò Quæritur, An quando consuetudo contra canonem, vel legem est inducta, valeat, si ignoratẽ principe fuerit introducta: hoc est, an vt vim, & auctoritatem contra ius cõmune habeat, necesse sit, vt sciente principe, vel eo, qui ius condere potest, inducta sit. Gloss. in c. vlt. de consuet. ver. legitimè. inter alia, quæ requirit ad consuetudinem, quatrum est, vt inducatur sciente principe, vel eo, qui potest ius condere, sic etiam alia Gloss. in c. Fructus. dist. 8. Oldr. cons. 227. Sed oppositum sentit, ac docet Abbas, Antonius, Alexand. Basba, Philip. Corneus, quos citat, & sequitur Rochus, in suo tracta de consuet. §. Gloss. fin. §. quarum requisitum, & ait hanc esse communem sententiam. Et hæc est vera: quia sufficit generalis principis consensus, quo tacitè vult, vt vim habeat consuetudo, si fuerit rationabilis, & legitimè præscripta. Nam in c. vlt. de consuet. hæc duo necessaria esse dicuntur, & nihil aliud præterea: & huic iuri Princeps consentire debet.

Octauò

Octauò Quæritur, An sint aliquæ leges vel canones contra quos consuetudo nõ valeat, nisi sciente, & patiente principe. Duas opiniones inuenio. Vna docet, quatuor esse, in quibus cõsuetudo induci non potest, ita vt vim habeat, nisi principi nota sit, & ab eo permissa. Primum est, quando consuetudo introducitur in ijs, quæ sacramentalia dicuntur iure cõmuni constituta. Vnde non valet consuetudo ignorante Romano Pontifice, qua secundis nuptijs benedictio nuptialis adhibetur, etiã si vir ducat puellã virginẽ. Itẽ, non valet consuetudo nisi Rom. Pontifice sciente, qua puellæ corruptæ, cũ religionem profitentur, sacrantur. Secundò est, nõ valet consuetudo nisi sciente Principe quando inducitur in ijs, quæ sunt principi, iure cõmuni reseruata. Tertiò, quãdo inducitur contra ius, quod iubet aliquid, quod est vtilitate publicum. Quartò, quando introducitur contra legẽ, vel canonẽ expressim consuetudinem improbantem: & hæc est communis opinio doctorum, vt testatur Rochus, loco supra citato, vbi in singulis his quatuor, citat multos auctores, tũ iuris Canonici, tum ciuilis. Cæterum altera opinio docet, vniuersim nunquam requiri ad consuetudinem cõtra legem, vel canonem, scientiam, & patientiam principis, dummodo sit legitimo temporis cursu confirmata: videlicet, contra canonem, quadraginta annorum spatio: contra legem, decennio. Sic Rochus, & sic etiam Couar. de matri. p. 2. c. 6. §. 10. nu. 119. & probant quia in c. vlt. de consuet. nihil aliud requiritur, nisi vt consuetudo sit, rationabilis, & legitimè præscripta, certè valde probabilis est hæc opinio: & magis mihi placet.

Ad argumentum verò contrarium Respondeo, consuetudinis vim, & auctoritatẽ non ex sola populi voluntate proficisci, & pẽdere, sed ex tacito etiam principis consensu, non quidem eo, quem primæ opinionis auctores requirunt, nimirum vt consuetudinem contra legem princeps sciat, ac toleret, sed eo, qui semper adest in tacita conditione, qua leges seruntur ad populum, & promulgantur. Lex enim ea conditione fertur, vt si vsu recipiatur, vim habeat, & omnium conscientias obstringat: sin minus, neminẽ teneat: similiter, cùm lex est vsu recepta, adhuc tacita conditione pendet, vt nisi contraria consuetudine abrogetur, vim suam retineat: sin minus, amittat.

Nono Quæritur, An vt consuetudo præter legem introducatur, necessaria sit scientia principis: quod est quærere, An ignorante principe, induci queat consuetudo præter legem. Ratio quæstionis est, quia lex non potest constitui sola voluntate populi principi subiecti, ergo nec consuetudo, quæ vim legis habet, à solo populo absque tacito principis consensu, qui eius requirit scientiam, introduci potest. Hoc argumento permoti alij quidam senserunt ad huiusmodi consuetudinem requiri principis scientiam. Sed existimo dicendum, non requiri, vt princeps sciat, ac toleret consuetudinẽ, quoniam principe prorsus ignorante potest consuetudo, quę est præter legem gigni, & constitui: nam iuris communis, & Ciuilis, & Canonici est, vt consuetudo præter ius in rempublicam inuecta vim legis acquirat: nec alicubi est iure decretum ad id necessariam esse scientiam, & patientiam principis. Ad obiectionem verò supra positam respondeo, populum, hîcet suam potestatem in principem transtulerit, posse tamen aliqua sine principe statuta condere, nõ quidem contra ius commune, vel legem principis, sed præter ius, & legem communem: & pari modo potest leges, & consuetudines inducere, quæ si sint cõtra ius commune, aut legem principis, cum tacitum consensum requirunt, quem quæstione præcedenti explicauimus. Si verò præter ius, & legem communem sint, nullum alium principis postulant consensum, nisi, quod iure ipso, tum Ciuili, tũ Canonico introduci queat: & cuius temporis legitimo confirmatæ sint ignorante, sive sciente principe vim, & auctoritatem habent.

Decimò, An statutum vel Canon constituens ipso iure, vel facto pœnam excõmunicationis, vel suspensionis in eos, qui non paruerint, consuetudine abrogari queat? Quidam, vt testantur Silu. verbo consuetudo. q. 1. & Angelus eo. verbo q. 10. Senserunt tolli non posse. Sed verius est, quod Abbas, Antonius, Innocentius in ca. 1. de treugua, & pace, & Cardina. in prolo. Clem. Ange. & Silue. tradiderunt, etiam abrogari posse Canonem quidem, spatio quadraginta annorum: statutum, verò, decennio. Ex quo fit, vt consuetudine præscripta contra facientes, nec Canonem, nec statutũ violentes nec vllã pœnam incurratur; verò, qui ante quàm sit præscripta consuetudo, ius non seruat, sicut peccant, nisi bona fide aliunde excusentur, sic pœnã excommunicationis, vel suspensionis contrahunt, eo quòd sit ipso iure lata, & constituta in eos, qui non obtemperãt iuri. Sed dubiæ quæstionis est, an pœna huiusmodi excommunicationis, vel suspensionis ipso iure lata, cõsuetudine tolli queat, canone ipso, vel statuto non sublato per consuetudinẽ, sed adhuc suam vim, & auctoritatem retinente. Sunt tres opiniones. Prima docet, quandocunque lex ipso facto, vel iure, pœnã cõstituit, cõsuetudine cõtraria minimè tolli posse: quando verò lex pœnam continet, nõ ipso facto vel iure latam, sed à Iudice ferendam, contraria consuetudine aboleri posse: sic quidam, vt refert Io. And. c. 1. de treuga, & pace. Quod probat ex eo, quòd pœna legis ipso facto, vel iure constituta contrahitur, statim atq; lex violatur: ergo si lex abrogata non sit, & pœnam contineat ipso facto lata, consequens est, vt qui legem nõ seruat, eo ipso pœnam incurrat. Secunda opinio distinguit. Si lex (inquit) lata sit in bonũ priuatorum, pœna non contrahitur, etiamsi ipso facto, vel iure sit lata: si verò lex condita sit in honorem, & cultum Dei, vel in communem Reipublicæ salutem, pœna debetur, si ipso facto, vel iure sit constituta; non tamen si est à Iudice inferenda. Sic Anton. c. 1. de treug. & pace, quia lex lata in bonum priuatorum sicut tollì potest pacto, & renunciatione, vt doctores aiunt in l. de quibus. ff. de legi. sic etiam potest consuetudine abrogari. Tertia opinio, absolutè, & simpliciter docet vsu, & more posse pœnam tolli, quãuis lex ipsa, quæ eam pœnam imponit, nõ sit per consuetudinem abrogata, ita vt consuetudo tunc contra pœnam vim habeat, contra legem non itẽ. Ita Glos. in c. cum multæ. 15. q. 8. Abb. Ioan. And. Inno. Host. in c. 1. de treu. & pace. Silu. consuetudo. q. 7. & q. 11. Ange. eod. verb. nu. 16. Hæc opinio est vera: quoniam sicut lex consuetudine abrogatur, sic etiã pœna legis potest consuetudine auferri non sublata lege: potuit itidem lex recipi, non recepta pœna. Ergo potest pœna tolli lege ipsa non abrogata. Probat Glossa: quoniam lege Canonica constitutum est, vt filij Presbyterorum ex sacrilegio procreati ipso facto sint Ecclesiæ serui, cui eorum pater inseruit: & tamẽ quia Ecclesia non punire consueuit, ea pœna filij Presbyterorum afficiũtur. Ex quo fit, vt si Episcopus constitutionem sanciret, ne fœminæ certo quodam vestitus genere vtantur, alioqui ipso facto excommunicationis vinculo tenentur, eiusmodi pœnam non contrahant fœminæ, contra facientes, si non sit vsu recepta, aut si contraria consuetudine sublata sit constitutio. Sed est secundum aliquos animaduertendum: quandocunque canon, vel statutum præcipit aliquid, quod nõ erat alioqui vllo iure imperatum, aut prohibet, quod non erat alio iure communi interdictum, & ipso facto, in eos qui nõ obtemperant, pœnã excommunicationis constituit, pœna contrahitur, quandiu canon, vel statutum vim obligandi habet, & non seruatur. & hoc probat argumẽtum eorum, qui primam sententiam sequuntur, quoniam eo ipso, quod constitutio violatur, pœna contrahitur, at si constitutio per consuetudinem fuerit abrogata, nullam pœnam incurrunt, qui contra faciunt: eo quod constitutio vim, & auctoritatem amittit; si tamen sint aliæ pœnæ quales sunt bonorum iactura, libertatis amissio, non contrahuntur ipso facto, nisi exigãtur, quando vsu receptum est, vt etiam si constitutio vigeat, pœnæ similes non debeantur, nisi petantur. Cæterum alij generatim sentiunt, pœnam, quæcũque sit illa, etiam excommunicationem aliquãdo per cõsuetudinem tolli, lege vel canone non abrogato, quoniam sicut initio potest lex, vel canon vsu recipi, nõ recepta pœna, sic potest pœna per consuetudinẽ contrariam tolli, non sublata lege. Quæres: quid dicendũ, si constitutio ipso facto, vel iure excommunicationis pœnæ subiiciat eos, qui eam non seruant, cũ tamen lex lata sit de ijs, quæ alioqui iure Diuino, vel naturali sunt constituta, vtpotè si lex pœna excommunicationis afficiat ipso facto fures, vel sacrilegos, vel adulteros, an fures incidãt in eiusmodi pœnã? Quæstionẽ mouet ratio à peccato sumpta: nã fures, adulteri, vel sacrilegi delinquũt, eo quòd cõsuetudo ius Diuinũ, vel naturale nõ obrogat, ergo, eo ipso, pœnã excõmunicationis incurrũt, siquidẽ ea, ipso facto, irrogat cõstitutio. Respondeo: sicut lege humana manẽte, pòt pœna quæ nõ sit excõmunicatio, cõsuetudine abrogari: ita etiã pœna excõmunicationis potest vsu, & more tolli, lege naturali, vel Diuina nõ sublata cõstitutio enim, quæ irrogata pœna excõmunicationis furtũ, sacrilegiũ, vel adulteriũ prohibet, potest permanere, vt est diuini, vel naturalis iuris, nõ tamen, vt est humani: ac proinde potest more, & vsu esse receptũ, ne excõmunicationi fures, sacrilegos, vel adulteros subiiciat: quãuis cõsuetudo nihil impediat, quo minꝰ furtũ, adulteriũ, & sacrilegiũ sint diuino, vel naturali iure damnata. Et cũ obiicitur, peccãt fures: ergo in excõmunicationẽ incurrũt. Respõdeo, eos quidem peccare, ius naturale, vel diuinũ perfringẽdo, nõ tamẽ cõsequitur, vt excõmunicatione cõtrahãt, quã cõsuetudo sustulit: quia etiam ipsa cõstitutio, vt est humani iuris, per consuetudinẽ subiata cẽsetur, eo ipso, quo excõmunicatione nõ afficiũtur, qui contra faciunt. Ex his omnib. planè liquet, quid sit dicendum de ea cõstitutione à Paulo 5. cũdo edita, quæ incipit, Ambitiosæ, inter cõmunes: de reb. Eccles. non alien. qua statuitum est, ne res Ecclesiasticæ, vel fructus beneficiorum Ecclesiasticorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum vltra triennium locentur, nisi in casibus iure concessis: alioqui grauissimæ pœnæ,& censuræ irrogantur ijs, qui contra fecerint: de qua Pontificia lege variè auctores scripsere. Breuiter tamen dicendum arbitror, eam cõstitutionem non esse vbique vsu receptam; alicubi verò receptam quidem, sed ex aliqua parte dumtaxat. In ea decernitur, ne vltra triẽnium locario fiat: eiusmodi triennium alicubi vsus interpretatur, vt quando res talis est, vt non soleat singulis annis fructus reddere, sed secundo quoque anno, appellatione Triennij intelligatur sex annorũ spatium. Et quando res nõ nisi tertio quoque anno fructum facere solet, nomine Triennij accipiatur nouem annorũ tempus. Porro sic consuetudo eam cõstitutionem interpretatur, quia mens Pontificia videtur fuisse, vt conductor fruì tribus annuis fructibus comode queat. Item, eandem constitutionẽ vsus declarat, nequaquam intelligi de domibus, quas Ecclesiæ, vel Beneficiarij possidẽt iure sui Beneficij, sed de prædijs, agris, & alijs possessionibus. Patet etiã, quid dicendum sit de alia constitutione Pontificia, quæ incipit, Periculoso, de statu Regulariũ in 6. vbi præcipitur vt sacratæ Deo fœminæ clausuram seruent: quæ constitutio, quia non erat vsu recepta, tenuata est in Concil. Tridentino sess. 25. c. 5. & à Pio Quinto in alia constitutione edita, cuius initium est: Cura pastoralis, & à Greg. XIII. in ea, quæ incipit: Deo sacris: & tamen multis in locis sanctimoniales clausuram non seruant, prætexentes, eiusmodi constitutiones non esse more, & vsu receptas. De qua re suo loco dicemus.

Vndecimò Quæritur, quis possit consuetudinem introducere? Respondeo, eos, qui possunt statuta condere: vnde pueri, amentes, & alij similes nequeunt consuetudinem inducere: nec fœminæ in ijs, quæ sunt virorum. Nonnunquã tamen possunt consuetudinem introducere, etiam qui nequeũt statuta condere. Nam clerici contra canones possunt consuetudinem inducere, cum tamen nequeant statuta componere, vt dicam infernis. Sed dubium est quæstionis, quare clericorum consuetudines contra canones valeant, & non statuta, cum laicorum statuta vim etiam habere soleant contra leges suorum principum. Abbas. c. vlt. de consuetudine, respondet, quia leges ciuiles constitutæ sunt ob bonum commune, vel priuatum ciuium, & ideo principes voluerunt, vt possint ciues statuta condere contra leges, quoniam iure suo, & commodo cedere queunt: at canones sunt instituti ad cultum, & honorem Dei, ad peccatum vitandum, ad conscientias hominum, & mentes dirigendas, quo iure clerici cedere nequeunt, & si contra canones statuta componant, censentur temeraria, & ambitiosa, vt Fel. in. c. super his, de maio. & obe. & Alexandrinus in c. Frustra. d. 8. hanc rationem improbant: nam multi sunt canones constituti ad bonum commune, vel priuatum clericorum quales sunt canones de iudicijs, & limbus, & ideo Felin. & Alexand. & Rochus, in suo tracta. de consue. §. Glossa. finalis, in secundo requisito. Respondent aliter, quia Princeps Ciuilis habet suam potestatem à populo: at Ecclesia habet proximè à Deo. Cæterum, breuius respõdeo, rationem esse, quia leges, & Principes voluerunt, vt ciues ac populi possent contra leges ipsas statuta condere, vt colligitur ex l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. At nusquam ius canonicũ permittit, vt Clerici contra Canones statuta decernant, & ponant: & tamen concedit, vt clericorum consuetudines contra Canones vim, & auctoritatem habeat, hoc autem iura ipsa voluerunt, quia difficilius est, tot populos, quot esse solent in principum potestate, vna lege obligare, quam clericos, & Ecclesias vno Canone tenere. Quæres an Canonicorũ Collegium possit consuetudines inducere sine vllo Episcopi consensu? Respondeo, vt in cap. Cum consuetudinis, de consuetudine, aperte decernitur: Collegium Canonicorum nec posse consuetudines nouas inducere, nec veteres mutare sine Episcopi consensu. Quod locum habet in consuetudinibus, quæ in negocijs magnis, & arduis versantur, qualia sunt in ijs rebus, quæ pertinent ad communẽ Ecclesiæ, cuius sunt Canonici, statum, vel ad ipsius Episcopi iura. In negocijs tamen exiguis, qualia sunt, quæ ad ipsum Collegium spectant, potest, quia in his etiam sine Episcopo solet quippiam statuto decernere, nimirum quando, quo loco, & quo modo debeant Canonici congregari, quo pacto quisque suffragium ferat, quo loco, & ordine sedere debeat, quemadmodum distributiones quotidianæ sint diuidendæ. Abbas in c. Cum consuetudinis, de consuetudine, n. 4. & Glossa. ca. 2. de Verborum significat. in 6. & videtur colligi ex c. Edoceri. de Rescriptis, & ex l. Neque societas, §. Quibus autem. ff. Quod cuique vniuersitatis nomine. Præterea, Principe sciente & tacẽte, immo etiam ignorante, vt dixi supra, omnis ciuitas populusue subiectus potest consuetudinem inducere, nõ solum præter, vel secundum, sed etiam contra ius promulgarum, & vsu receptum, immo contra legem explicitè consuetudini deroganrem, & contra ius, quod tum auctoritate, tum vtilitate est publicum, & contra ea, quæ sunt ipsi Principi reseruata: quoniam vt habet communis opinio, consuetudo, lex tacita appellatur: & à lege siue iure scripto solùm differt, quod lex expresso Principis, aut populi consensu sancitur, consuetudo verò ex similiũ actuum frequenti repetitione, & tacito principis, aut populi consensu existit, ac surgit, & ex c. vlt. de consue. solum requiritur, vt sit rationabilis, & legitimo temporis cursu cõfirmata. Insuper, omnis ciuitas populusue nulli principi subiectus, sicut potest expresso consensu statuta condere, ac ponere, sic tacito potest quoque consuetudinem, siue secundum, siue præter, aut contra legẽ, & ius inducere. Tunc autem est tacitus populi consensus, quãdo similium actuum frequentem replicationem populi aut ciuitatis maior pars nouit, ac tolerat. Item, regio, prouincia, ciuitas, vniuersitas principi subiecta possunt præter, & secundum ius, consuetudinem inducere inscio principe: immo etiam contra ius, & legem: quoniam etiamsi contra legem principis communue ius statuta condere nequirent, vt nequeunt clerici contra Canones statuta decernere: nihilominus, sicut & Clerici cõtra Canones consuetudines introducunt: sic possunt leges, & iura consuetudines inducere, propterea quòd & iure Ciuili, & Canonico cõstitutum est, vt ius siue lex, siue Canon communis, more, & vsu abrogari, & tolli queat. Ad hæc, vniuersitas hominum communiter viuentium principis, vel Reipublicæ auctoritate approbata, siue Scholasticorũ, siue Doctorum, siue mercatorum, & negociatorũ, siue medicorum, siue artificum, vel opificum, potest non quidem contra ius, & legem communem, sed præter, & secundum ius consuetudines inducere. Quo fit, vt inter Magistratus, & Iudices in iudicando soleat mos introduci, qui vocatur stylus; vt stylus Curiæ Romanæ, stylus Cancellariæ. Differt tamen stylus à consuetudine, tanquã species, & pars à genere, & toto. Consuetudo enim vniuersè est ius non scriptũ ex actibus similibus repetitis introductũ: Stylus verò est ius non scriptum, ex actibus iudicialibus inductum, vt docet ex Bartholo, & Cyno Salycetus in. l. Consuetudinis. C. quæ sit longa consuetudo.

Duodecimò Quæritur, An consuetudo Laicorum liget Clericos? Respondeo ex communi Ciuilis, & Canonici iuris interpretum sententia, non ligare. Ita Cynus, Abbas, Antonius Butrius, Geminianus, & alij, & colligitur à contrario sensu ex cap. vlt. de vita, & honestate Clericor. ad finem, & ex cap. vlt. de rebus Ecclesiæ non alienandis. Hoc autem intelligitur eo modo, quo paulò ante dixi: videlicet, statutis laicorum minimè Clericos teneri, in ijs nimirum, quæ libertati, immunitatiuè Ecclesiasticæ nocent, vel incommodant: hoc enim est, quod in c. vlt. de reb. Ecclesiæ nõ aliæn. & in c. vlt. de vita, & honestate Clericorum, iudicatur.

Decimotertiò Quæritur, An consuetudo teneat, ac liget extemos, & peregrinos, non solùm indigenas, & incolas? Respondeo, Consuetudinibus populi, vel ciuitatis extemos non teneri. Ita omnes Ciuilis, & Canonici, iuris Doctores. Hoc autem intelligi debet eo modo, quo supra à nobis dictum est, externos esse libetos, & immunes à statutis videlicet in hunc modum. Viatores ac cæteri iter facientes non tenentur consuetudinibus receptis in locis, per quæ transeunt, vel in quæ veniunt animo, & voluntate recedendi, non ibi commorandi. At verò ratione contractus, vel domicilij, vel rei in loco sitæ, aut ratione delicti commissi, externi conueniri, ac iudicari possunt iuxta speciales receptas in loco consuetudines: cum tamen aliòqui coram Iudice originis, aut domicilij conueniri deberent. Hinc perspicitur quid sit in multis, de quibus dubitari solet, dicendum. Hispani, Galli, Poloni, & Germani veniunt in Italiam, contra Itali aliò extra Italiam se conferunt: singuli quandiu extra patriam alibi commorantur, vel aliò se recipiunt voluntate commorandi in eo loco, tenentur cõsuetudinibus, in eo loco receptis, quales sunt ieiunij, abstinentiæ, diei festi colendi, & aliæ similes, & liberi sunt à consuetudinibus in patria vsitatis. At si extra patriam aliò se conferrant non voluntate commorandi in eo loco, sed statim recedendi, vel illuc transeundi, non ligantur consuetudinibus in eo loco receptis, quoniam non in eo loco commorantur, aut domicilium posuerunt. Hispani igitur vel terrestre iter facientes per Galliam, vel nauigantes, & ad Gallorum portus nauigijs appulsi non tenentur moribus receptis in Gallia. Cæterum Græci, & orientales clerici, vel laici quanuis inter Latinos commorẽtur, aut contra Latini inter Græcos patrios mores obseruant, eo quòd Ecclesia id permittit, ne cogantur nouos mores addiscere, & veteres deponere, quod esset durum, & difficile, cum sint plurimum diuersi. Glossa in c. illa. d. 12. verbo. veneris. & c. quæ contra. d. 8. docet: viatores, cum in aliquem locum veniunt, teneri consuetudinibus in illo loco receptis, si ibi sint moraturi; secus verò si confestim sint ex eo loco recessuri. Ambro. in c. illa d. 12. sic ait: tu ad quamcunque forte Ecclesiam veneris, eius

In l. omnes pop. ff. de iust. c. Eccles. de consti. c. 1. de consue. in 6.

morem

morem serua, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi, & Augusti. in. c. quæ contra. d. 8. dicit, pactum gentis, aut ciuitatis consuetudine, aut lege firmatum nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur. Sic ille. Viatores igitur confestim profecturi, trãsituri, recessurique non tenentur consuetudinibus receptis in loco per quem transeunt, vel ad quem veniunt. Possunt tamen, & debent eas consuetudines seruare, ne alijs causam præbeant offensionis.

Decimoquartò Quæritur, An consuetudo liget subditos, qui extra territorium perpetam faciunt. Respõdeo, Minimè: idem enim iuris est de consuetudinibus, quod de statutis: at statuta subditos, qui extra territorũ delinquũt nõ tenent. est enim in c. Vt animarũ § 2. De constitutionib. in 6. constituũ, ne, si Episcopus excommunicationis pœnã irroget omnibus furtum committentibus, eo statuto comprehẽdantur subditi furtum extra Episcopi territorium perpetrantes.

Decimoquintò Quæritur, An cõsuetudo possit vno tãtum actu generari. Hanc quæstionem superius ex parte tractaui breuiter dicendum. Quosdã putasse, posse: Contra alij id cõmuni consensu refutant, eo quod cum ipsa cõsuetudinis notione, & significatione pugnare videatur. Est enim consuetudo ex pluribus similib. actibus comparata, hoc est, ex actu diuersis temporibus sæpius repetito, cũ quippiã à paucis quibusdam factitatũ, multi postea sequuti, imitatiq; sunt. Dicendum igitur existimo, si proprie de consuetudine loquamur, eam non nisi multis actibus induci posse: at verò ex vno tantum actu potissimum insigni incipit cõsuetudo gigni, & introduci, quia cũ actũ cæteri imitantur, & sequuntur. Item, ex vno actu, eíque populo, aut eius maiori parte sciente, & tolerante, aliquando quidpiam in consuetudinẽ venit, quia populus id sciens expressim, vel tacitè vult, vt pro consuetudine habeatur, atque hoc, opinor, auctores contrariæ opinionis voluisse: sed propriè ea consuetudo non est, sed tacitus quidam populi consensus, quo alius iure possit illud idem effici re, de hac quæstione late agit Rochus in suo tract. de consue. §. Glossa finali, in septimo requisito. Si quæras quot actus repetiti necessarij sint, vt dicatur frequẽtia actuum. Respondet Rochus, esse aliquorum sententiam, quos ibi refert, id reliquit iudicis, vel bonꝰ viri arbitrio, Alios verò sentire, tot actus requiri vt probabiliter credamus, eos in notitia populi venisse, ipse verò ex Glossis, & alijs multis docet, sufficere tres actus, quia quod ter fit, in iure dicitur fieri frequenter, & tres dicuntur plurimi, vel plures, immo etiam satis esse, si quid bis fiat, quia quod fit, bis etiam in iure dicitur sæpe fieri.

Decimosexto Quæritur, quid discriminis sit inter consuetudinem, & præscriptionem? Respondet Silu. consuetudo. q. 21. ex Abbate, Baldo, & aliis in c. vlt. de consuet. hæc duo in multis differre. Præscripto enim primò consistit in rebus immobilibus, tum corporalibus, tum incorporalibus, at verò consuetudo solum locũ habet in corporalibus, vt in seruitutibus, iurisdictionibus, electionibus, & alijs eiusmodi. Secundò, præscriptione acquiritur ius priuatæ personæ: at verò cõsuetudine nõ acquiritur ius priuatæ personæ: item consuetudine nõ acquiritur ius magis vni, quàm alteri, sed toti reipublicæ, & communitati. Tertiò, præscriptio dat ius vni contra ius, quod alter habet, at verò consuetudo dat ius contra legem, vel præter, aut secundũ legem. Postremò, ad præscriptionem requiritur titulus, & bona fides: at verò in cõsuetudine sufficit certus cuiusdam temporis lapsus, non titulus: & ideo verum est id, quod supra explicuimus, consuetudinem non propriè præscriptam, sed quasi præscriptam vocari, quia certi temporis spatio exacto consuetudo locum, & vim habet, ita vt iuris, ac legis potestatem acquirat, & comparet: & tunc in iure canonico præscripta dicitur, in iure ciuili diuturna, longa, tenaciter obseruata, vt antè iam dixi.

Quædam consuetudines contra ius commune inductæ discutiuntur. CAP. XIX.

QVoniam supra tradidimus, consuetudinem aliquando esse contra ius, aliquando præter, vel secũdum ius: in præsenti capite quædam pauca dicemus de ijs consuetudinibus, quæ contra ius inducuntur.

Animaduertendum est consuetudinem, aut in faciẽdo, aut in non faciendo consistere. In faciendo, veluti consuetudo, qua parentes filijs impuberibus testamenta faciunt, l. Moribus, ff. de vulgari, & pupillari substitutione. Item, vt prodigis, qui agnatis carent, bonis suis interdicatur. l. 1. ff. De curatoribus furioso, vel alijs extra minores, dãdis: vt tutor detur inuiti pupilloue, qui cum tutore suo litigare vult: vt arrogatus omnia bona sua faciat arrogantis. In non faciendo verò consuetudo consistit: ut mirum, vt mulieres, & serui ciuilibus officijs non fungantur. l. Cùm prætor. ff. de iudicijs. Vt cognatas quasi, non ducere in matrimonium non liceat. l. Sororis, ff. de ritu nuptiarum. Vt mariti, & vxores nihil sibi inuicem donent. l. 1. ff. De donationibus inter virum, & vxorem. Vt qui non propriam, sed alienam iurisdictionem habet, eam alteri non mandet. l. More maiorum. ff. de Iurisdictione.

His annotatis, in primis cõsuetudo qua Episcopus, vel patronus portioni presbyteris Parochis cõgruẽti, & debitæ aliquid detrahit, cõdẽnatur c. Extirpãdæ, de Præbẽ. quę iure tollitur, quoniã iure naturali, & diuino, Ecclesiarũ ministris cõmoda alimẽta debẽtur: nã dignus est operarius mercede sua.

Consuetudo turpis contra honestatem inducta, corruptela vocatur, & propterea extirpãda est. c. Cùm decorũ de vita, & honestate Clericorũ qualis est cõsuetudo, qua ludos lasciuos in templis, aut in diebus festis, scenicæ personæ, vt mimi, & histriones faciunt, aut qua sententiæ Iudicum venales sunt.

Consuetudo, qua Ludos voluptuosos Clerici committunt, corruptela dicitur, & abrogatur cap. Inter dilectos, de Excess. Prælatorum.

Consuetudo, quæ Ecclesijs grauis est, nimirum quia est incommodo, vel oneri, vel damno, debet auctoritate, & officio Iudicis tolli, ea. r. De consuetudine. Hoc intelligitur, nisi fuerit legitimè præscripta: potest enim processu tẽporis eiusmodi consuetudo in præscriptionem venire, teste Abbate intelligitur de consuetudine, quæ primùm valebat, eo quòd esset inducta ex aliqua causa iusta, & sine magno Ecclesiæ detrimento: & postea incipit graniter Ecclesiæ nocere. Vnde extirpãda est consuetudo, qua rustici decimã fructuũ partem soluere præsbytero recusant, nisi præsbyter ipse prius ipsis aliquod munus dederit, potest tamen, vt idẽ Abbas, ait sequutus Innocentium. c. quod sicut. de elect. consuetudine induci, vt Ecclesia vacãte, hoc est ob sui pastoris obitum destituta, canonici pastorem nõ eligant, nisi Princeps certior antè factus fuerit de morte pastoris, & nisi eius petatur assensus ad alium pastorem eligendum: quoniam hæc consuetudo non grauiter nocet Ecclesiæ, & in c. cum terra. de elect. num. 4. ait idem Abbas, hæc consuetudo non obest liberæ electioni, & potest introduci, quia interest Principis, admoneat, necne Canonicos, vt eligant dignum. & idoneũ, vel ne eligãt aliquẽ sibi inimicum, & consiliorum, & arcanorum proditorem, & vt Ecclesiam tueatur, & seruet illæsam, & vt omnia in eligendo pastore ritè, & legitimè fiant. Idem etiam tradit Archi. in. c. Reatina. d. 63. & probat ex eo capite Reatina, & cap. principali. cap. literas. d. 63. citat etiam Hostiensem.

Consuetudo, quæ canonicis institutis derogat, nullius debet esse momenti. c. Ad audientiam, de consuetudine: & consuetudo sacris Canonibus inimica corruptela in iure cẽsetur, & seruanda non est. c. Cũ venerabilis, de consuetudine. Item, consuetudo veritatis, & legi contraria, & ad versa improbatur, & reiicitur in cap. Cum causa, de sententia, & Re iudicata. hoc locum habet in cõsuetudine, quæ non est legitimè præscripta, vt ait in eo capite Glossa.

Consuetudo item, quæ cum sanctorum Patrum decretis, & constitutionibus pugnat, damnatur vt praua, & absurda. Vnde Archidiaconus vi consuetudinis, absque Episcopi auctoritate, cuiã animarũ cõmittere non potest. c. Cum satis, de officio Archidiaconi: etiam hoc locum habet in ea consuetudine, quæ non est tempore præscripta. Glossa ibidem.

Consuetudo itidẽ, qua Clerici ad Beneficia eligũtur, sine Episcopi, aut eius Vicarij consensu, improbatur, eo quòd sit aliena à sanctorum Patrum institutis, & Ecclesiasticæ honestati contraria, cap. Ex frequentibus, de Institutionibus. Pari ratione, hoc verum est quum consuetudo non est præscripta. Abbas, in eo capite: nam inferiores Episcopis, eiusmodi sunt Abbates, præpositi, & alij Dignitatem Ecclesiasticam habentes; iure præscriptionis possunt acquirere potestatem instituendi clericos in beneficiis.

Præterea, Consuetudo, qua electio Episcopi ad laicos simul, & Canonicos pertinet, corruptela vocatur: propterea irrita fit, & inanis cap. Messana Ecclesia, & in cap. Sacrosancta, de Electione, dicitur esse in detrimẽtum Ecclesiasticæ libertatis: & c. Cum terra, de Electione, statuitur electionẽ ex parte eligentium oportere esse liberam, & idcirco consuetudinem laicorum aliquos ad Beneficia eligentium Ecclesiasticæ libertati derrahentem, tanquam Ecclesiæ noxiam damnari ac tolli debere. Ius eligendi pastores Ecclesiarum in laicos non cadit, vnde cùm huius iuris capaces non sint laici, nec iure præscriptionis, nec vi consuetudinis, nec ratione fundationis, nec auctoritate Episcopi acquirere possunt, nisi concessu, & priuilegio Romani Pontificis. Abbas & alij in cap. sacrosancta. de elect. immò, vt testatur Io. And. in c. 1. de præb. in 6. ad hoc ius acquirendum, non satis est, si laicus vna cum canonicis eligat consuetudine, cuius initiũ in memoria hominũ non sit: At ius tamẽ nominandi, designandi, & offerendi clericos, & Antistites instituẽdos habet laicus ratione fundationis Ecclesiæ: quoniã licet hoc ius sit quoq; spirituale, id tamẽ patrõnis Ecclesiarũ iura canonica cõcesserunt, vt docet

Ioan.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. And. Abbas,& alij locis supra citatis. Item,teste eodem Abbate electione per Canonicos facta potest esse consuetudine receptum vt de ea certior fiat princeps, vel patronus,vt excipiat,si aliquid,quod opponat, habet, non vt electionem confirmet, vel dissoluat, aut irritam faciat.

Consuetudo, qua vis Ecclesiasticæ disciplinæ eneruatur irrita fieri debet,cap. Cum inter, de consuetudine. Hæc quoque accipienda est cum ea conditione, nisi fuerit legitimè præscripta, vel expresso vel tacito Romani Pontificis consensu approbata.

Consuetudo,qua præsbyter simplex ea præstat, quæ sunt ordinis Episcopalis,nec temeritate vacat, nec vllius est momenti.c. Quanto, de consuetudine, vbi Abbas cum cæteris Canonici iuris doctoribus esset,posse quidem præsbyterum præscriptione sibi adquitere, quæ sunt dignitatis, & iurisdictionis Pontificiæ:non tamen quæ sunt ordinis, cuiusmodi sunt ea quæ in c.Quamuis.d.68. numerantur. Quorum sententia quibusdam videtur cum eo,quod in eo c.Refertur,pugnare: nam ibi dicitur: præsbyteros Constantinopolitanos sacramentum confirmationis ministrare cõsueuisse ijs,quos sacra Baptismatis vnda abluebant. Deinde, Abbates non solùm ad primam Clericorũ tonsuram, sed etiam ad quattuor minores ordines eligere, & promouere solent homines sibi subiectos. Et tamen hæc duo non ad dignitatem, & iurisdictionem,sed ad ordinem spectant Episcopalem. Multa item alia,vt constat ex iure communi, ad Pontificium ordinem pertinent,quæ tamen præsbyter potest sibi præscriptione, & possessione longi temporis acquirere. Accedit, quod vt colligitur ex c. Auditis,& cap. Cum olim de præscription. Abbates aliqua ex ijs, quæ attinent ad iura Episcopalia præscriptione sibi adquirere queunt. Canonici tamẽ iuris interpretes communi consensu tradiderunt præscriptione acquirere posse præsbyteros, quæ sunt dignitatis, vel iurisdictionis Episcopalis,nõ quæ ordinis. Sed verius quidam esse putant, quod alij Pontificij iuris doctores tradiderũt,tacito Romani Pontificis,vel Ecclesiæ consensu aliqua etiã ex ijs, quæ pertinent ad ordinem Episcopalem, posse præsbyteros præscriptione,& possessione longi tẽporis acquirere: nam præsbyteri Constantinopolitani vsu, & more tacite in Ecclesia approbato sibi sumpserant, vt Baptismate initiatos confirmationis sacramento muniret:sic teste Ambros.Ephe.4.in Aegypto præsbyteri confirmabant absentibus Episcopis,nec ab eo ille mos improbatur. Ira etiam vt constat ex Greg. lib. 1. epist.26. & epist. 9. eius permissu præsbyteri in Sardinia absente Episcopo confirmationis sacramentum ministrabant. Et hic mos approbatur etiam in concil.Aranfica.1. cano.1. & 2.Tolet.1.cano.20. sub Martino Braccarensi Episcopo cano. 32.& Abbates sibi acquisierunt ius,quo ad quattuor minores ordines possint aliquos promouere. Hoc autem ideo,vim,& locum habere potest, quia licet sacramentorum ordinis, & Confirmationis ordinarius minister sit Episcopus, potestate tamen commissa,& demandata à Romano Pontifice, præsbyter potest esse minister, qui tametsi præscribere nulla ratione potest, vt sit horum sacramentorum minister ordinarius: potest tamen præscribere,sciente id,& tolerante Romano Pontifice,vel Ecclesia,vt sit ex commissa,& delegata potestate minister. Et hoc iuris præscripserũt Abbates in quattuor primis ordinibus conferendis. Idem iuris præscribere potuerunt præsbyteri Constantinopolitani, in sacra Confirmatione ministrãda ijs,quos salutari Baptismate abluebant, quam tamen consuetudinẽ Innocentius Tertius in c. Quanto. supra citato abrogat, quoniam Constantinopolis tunc temporis erat in latinorũ potestate,& ditione. Hæc illi. Cæterum ego veram in hac parte,existimo cõmunem omnium canonici iuris interpretum sententiam dicentium, præsbyterum iure præscriptionis non posse acquirere, quæ sunt ordinis Pontificij, quia capaces non sunt, vnde quæ possunt Abbates in quattuor minoribus ordinibus,ea non habent ratione consuetudinis præscriptæ,sed ipsius iuris canonici permissu siue concessu,quod permittit, vt quattuor minores ordines conferant,non quidem ratione officij,quo funguntur, nec ratione ordinis, quem habent,sed commissa sibi, & demandata potestate à iure ipso,sicut Diaconus habet, vt possit ad populum concionem habere, non ratione ordinis, sed potestate sibi commissa à iure ipso. Pari ratione puto olim commissum fuisse præsbyteris Constantinopolitanis, vt potestate,non quidem ordinaria,sed demandata tantùm sacramentum confirmationis ministrarent ijs, quos sacra baptismatis vnda proluebant: quod valet,dummodo Ecclesia permittat: secus non item.

Consuetudo,qua quis soler Dignitatem deponere sine superioris auctoritate, vt sacris Canonibus inimica, & corruptela, & temeraria censetur, & ideo improbatur c. Cum venerabilis, de consuetu pugnat cum ijs, quæ statuta sunt in c. admonet c.quod in dubijs c.nisi. de renunc. nec videtur hæc consuetudo iure præscriptionis excusari, quia hoc ius per perscriptionem adquiri,nequit.

Consuetudo, qua potest electus Ecclesiam administrare, antequam electionem superior confirmet, & temeraria, & corruptela vocatur: quia sacris Canonibus aduersa, & irrita fit.c.Cum venerabilis,de consuetudine.Aduertatur hæc consuetudo ijs,quæ habentur in cap. qualiter. de electi: & c. vlt. de tenures nec videtur iure præscriptionis excusari nisi consessu, & priuilegio Rom. Pontificis, vt colligi videtur ex Abbate.Ioann. And.& alijs in.c.cum venerabilis, de consue. & ex Archid.in c.eum,qui de præben.in.sexto.

Consuetudo, qua Canonicorum Collegium absque Episcopi consensu statuta,vel cõsuetudines antiquas, aut approbatas mutat,aut nouas inducit,damnatur, cap. Cum consuetudinis,de consuetudine,quod & eodem modo accipi debet, nisi fuerit videlicet ciusmodi consuetudo præscripta.

Nulla consuetudine introduci potest,vt aliquis præter sui superioris consensum, Confessarium sibi eligere queat qui eum possit soluere,vel ligare,cap.Si Episcopus, de Pœnitentijs.Ea consuetudo,qua is, qui iudex non est sententiam pronunciat,nullam vim,& firmamentum habet,cap.Ad audientiam,de consuetudine. Vbi Abbas, & cæteri Canonici iuris interpretes communi consensu docuerunt,nulla consuetudine induci,posse vt sententia ab eo, qui non est causæ iudex, lata valeat.& tamen ibidem tradiderunt,posse aliquem consuetudine iurisdictionem nancisci. Hæc tamen non sibi inuicem aduersantur: nam cõsuetudo iurisdictionem aliquando dat,vt habetur in cap. Cum contingat, de foro cõpetent. & c.Irrefragabi.de officio ordina.& l.1. & vlt.C. de emancipa.& l.Vitos,C.de diuer.offic.lib.12.& Glossa in c.Cum contingat, de foro comp. Quod vt plenius intelligamus scire oportet,contra substantiam,& naturam sententiæ esse,vt feratur in cum,qui non est iudicis potestari subiectus, & proinde meritò constituitur,ne firma sit,& rata sententia ab eo, qui iudex non est, pronunciata. Similiter quia sententia in foro conscientiæ,qua confessarius pœnitentem soluit, ac ligat, iudicialis est,& à Christo Domino instituta; proinde meritò decernitur nulla cõsuetudine introduci posse,vt quis priuatus suo iure,& auctoritate sibi confessarium eligat, qui eum soluat,aut ligat:quoniam sicut est contra naturam sententiæ(vti diximus) vt feratur ab eo, qui non est in causa iudex:sic est contra ius Diuinum,quo est sacramentum Pœnitentiæ constitutum, vt is, qui non est confessarius, soluere possit,aut ligare. At verò cõsuetudine potest iurisdictio comparari,& acquiri quoniam in ea adest tacitus superioris consensus, cuius est iurisdictionem committere, sicut etiam lege,vel statuto,vel voluntate principis impetrari solet. Et hoc est,quod Pontificij iuris doctores docuerunt, dicentes,posse aliquem iurisdictionẽ consuetudine adipisci. Et ita ante concilium Tridentinum, Præsbyteri de more peccata sibi inuicem confitebantur,à quibus soluebantur,vel ligabantur. Eodem modo, cum duæ ciuitates duobus Episcopis subiectæ sibi inuicem sunt vicinæ, incolæ vnius oppidi vsu, & more peccata Præsbytero alterius Ecclesiæ præfecto confitentur,a quibus soluuntur, vel ligantur: id enim fit tacito Episcoporum,& parochorum consensu.

Consuetudo,qua quis in eadem Ecclesia habet plures Dignitates,vel personatus, etiam si curam animarum non habeant,omnino abrogatur,cap. De multa,de Præbẽdis: immo consuetudo, qua quis in eadem Ecclesia habet duos Personatus, Dignitates, Præposituras, Administrationes,aut eorum alterum cum reliquo, hoc est, Dignitatem cum Personatu, Præpositura, Administratione, vel officio,corruptela censetur, vtpote sacris Canonibus inimica; & ideo damnatur,cap.1.de consuetudine in 6.Sed dubia quæstionis est, an consuetudine induci queat,vt quis simul habeat plura Beneficia:hanc quæstionem tractat Abbas, in repeti. ad caput extirpandæ.de præb.§.qui vero.nu.15.& multis rationibus concludit id consuetudine introduci non posse, citra legitimam superioris auctoritatem, qua ius ipsum relaxet, siue beneficia,inquit,habeant curam animarum, siue secus, siue requirant perpetuã beneficiarij in Ecclesia præsentiam, siue non: hoc est, etiam si Beneficia sint simplicia, dummodo tamen vnum illorum sufficiat ad clericum cõmode sustentandum. At Innoc.in cap. vlt. de cleri.non resi. & in cap.cum iam dudum.de præb.censet plura beneficia posse clericum simul habere iure communi. Sic Glosl. in cap.gratia.de restript.in. 6. idem etiam sentit Cardin.in cap.cũ iam dudum. de præben. & ideo iuxta horum sententiam, cõsuetudine iuduci potest, vt quis simul habeat plura beneficia simplicia: & ita docet expresse Glossa.in cap.super eo,de præben.in.6.& in cap.dudum.de elect.verbo vtranque, ad finem. Cæterum, vt supra iam dixi, magis probo in hac parte Abbatis sententiam, in

sola

sola consuetudine excusari non posse, quia consuetudo iuri naturali derogare non potest,& iuris naturalis, meo iudicio, est,ne quis habeat simul plura beneficia etiã simplicia,quando vnum eorum satis est ad eum: commodè sustentandum. Solum fieri cõsuetudine potest,vt Episcopus tutò ius ipsum ex causa iusta relaxet, & vni de plura huiusmodi Beneficia simplicia, sicut etiamsi votum,& iusiurandum iure naturali, & diuino impleri debeant:causa tamen iusta, potest Episcopus aliquos soluere voti,& iusiurandi vinculo,quod non fit Romani Pontificis auctoritate resetuatum. Hinc fit, vt si consuetudo,qua plura Beneficia simplicia possidentur ab aliquo, nota sit Episcopis, & ex causa iusta toleretur, excusari possit:secus non item. Quemadmodũ etiam alicubi est more,& vsu receptum,vt quis habeat vnam Dignitatẽ cum Canonicatu in eodem recto,hoc est,in eadem Ecclesia, vt constat in cap.Eam te, de Rescriptis. Erat enim quidam Archidiaconus,idem & Canonicus sub eodem recto, & æde sacra. Sicut etiam teste Abbate concil.96. volumine secundo. rata, & firma erat ante Concilium Tridentinum,consuetudo,quæ alicubi vigebat, vt quis haberet duo Beneficia simplicia in eadem,aut diuersis Ecclesijs: & tamen iure communi Canonico sancitum est, ne quis simul plura Beneficia possideat, quando vnum eorum sufficit ad congruẽtem clerici victum, c.Sanctorum.dist.70.consuetudo ea erat nota,& tolerabatur.

Præterea, de multis ambigi potest,an more, & consuetudine præscripta iuste fieri queant, nimirum, vt pars decima fructuum Ecclesijs non soluatur. Variæ sunt opiniones,vt refert Rochus in tracta. de consue. folio patuo. 12. col. 3. & Couarru. li. 1.var.resolut.cap.17.nu.8. Sed breuiter dicẽdum, posse,præsertim vbi clerici,vel non petunt,vel non indigent, quia aliunde habent, vnde commodè sustententur. Item, an consuetudine Clerici possint testamentum facere de fructibus,& redditibus ex Beneficio acquisitis? Communis opinio doctorum,hanc consuetudinem damnat, vt testatur Couarr. de testamentis. cap. cum in officiis. num. 9. sed non est, cur damnetur,vt ibi,Couarru. air.An possit consuetudo valere,vt res ad Collegium Canonicorum, vel aliorum quorumlibet pertinentes,non aliter definiantur, nisi ex concordi omnium suffragio? An possint excusari clerici vtentes iuxta patriæ, ciuitatis,vel populi morem pretioso,vel alio,iure canonico interdicto vestitu? Possunt,ita Glosl.in cap. Si quis virorum distinct. 30.& 21. quæst. 4. in sententia. An qui sunt habiles ad matrimonium ineundum,possint iuxta patriæ,vel prouinciæ consuetudinem inhabiles effici? respondeo breuiter, cum Glossa,& Hostien.& Abbate in cap. quod super de conslang. posse. Item, An qui iure Canonico sunt ad matrimonium contrahendum inhabiles, possit vsu, vel more ac consuetudine fieri habiles,& idonei? Glossa,& Hosti.& Abb. loco citato, negant id posse introduci, nisi consuetudo auctoritate Roman. Pont. expresse, vel tacite sit approbata. Couarr. de mat. parte secunda, cap.6.§.10. Item, An consuetudine introduci queat, vt Clerici beneficiarij liberi sint, & immunes à lege,& constitutione, horarias officij diuini preces recitandi, & ab omni præcepto residendi, & loco sui alium substituendi, qui deseruiat Ecclesiæ? Certè prima consuetudo in præscriptionem venire non potest: at secunda potest, vt dicam alibi. Item, An consuetudine portio legitima debita filijs possit,vel ex parte minui, vel etiam ex toto penitus auferri? An alimentã itidem consuetudine denegari possint. Vt testantur Rochus in tracta. de consuet.in fol. patuo. 45. colu. 1.& Couarrunias de mattim. parte 2. cap.8.§.6.num.1. Communis opinio Doctorum habet, posse, alij tamen sentiunt posse ex parte minui,non ex toto adimi. Dicendum est posse id introduci, vt habet communis opinio, sed id locum habet, quando subest causa iusta, & quando filij aliunde habent, vnde commodè sustentari queant: alimenta enim vitæ simpliciter necessaria denegari non possunt. Item, an possit consuetudine induci,vt vsuræ promissæ in Iudicio petantur, & eas soluere is,qui promisit,cogatur,nec detur actio, vt solutæ repetantur? Potest,quia hæc ius canonicum solum, non naturale, vel diuinum prohibet. De hac dicam infernus. An etiam consuetudo valere possit,qua cuilibet priuato facultas libera concedatur occidendi eos,qui sunt publica auctoritate proscripti. An consuetudine clericos possit coram ciuili magistratu conueniri. An vsu ciuiles iudices de causa aliqua spirituali, & Ecclesiastica sententiam ferre queant. De prima multi censent, vt constat ex Abbate cap. vltim. de consuet. num. 3. eam iustam esse, quia potest respublica:, vel Princeps consanguineos ministros constituere. Sed mihi non videtur omni ex parte iusta, quia præbet materiam iræ,odij, vindictæ, offensionis multorum, nam licet respublica possit ministrum creare ad necem sontis; at promiscuè consanguineos ministros constituere, frequenter materiam suppeditat vindictæ, odij, iræ, & aliorum peccatorum. De secunda,& tertia breuiter dicendum, eas consuetudines non valere,quia sunt contra libertatem,& immunitatem clericorum, & Ecclesiarum,& generatim, vt ait Rochus de consuetudine:in fol.patuo. 47.col.1.conclus.5.consuetudo contra libertatem,& immunitatem Ecclesiæ corruptela est,nisi priuilegio Rom.Pont.aut ipsius auctoritate expressa, vel tacita approbetur,tales sunt consuetudines,quibus Ecclesiarum,vel clericorum iura debita perfringuntur ex toto, vel minuuntur ex parte. Item, eæ, quibus Ecclesijs, vel clericis onera imponuntur, & eæ, quibus laici fiunt contra clericos audaciores, vel clerici timidiores,vt multis exemplis propositis, loco citato, Rochus confirmat. De ijs,& alijs id genus consuetudinib.valeant nec ne,suis locis fusiùs disputabo. In præsentia satis sit dixisse,consuetudinis vim, & auctoritatem non leuem,& parùam esse, vt dicitur in c. Cum consuetudinis, de consuetud. vnde multa iuris canonici decreta consuetudo penitus abrogauit. Clerici ieiunium inchoabant septem hebdomadis ante Pascha,c.Statuimus. dist.4 & tamen in desuetudinem abijt. Tribus Rogationum diebus proximis ante Ascensionem Dominicam erat vacatio operarum, & laborum.c.Pronunciandum. de consecr. distin.4.in eis ieiunium celebatur.c.Rogationes,de consecr.dist.4.& tamen neutrum modò seruatur. Tota hebdomada Paschatis,& hebdomada præcedenti proximè ipsum Pascha ab opere seruili abstinebatur.cap.Pronunciandum,de consecr.dist.3.& tamen modò ij,dies festi non habentur. Iusiurandum interponendum non erat nisi à ieiuno homine. cap. Honestum 22.q.1. nec in iudicio exigebatur in diebus Quadragenarij ieiunij, aut Dominicis,aut in quibus Dominicus celebratur aduentus c. Decreuit, 22.q.5. & tamen vtrumque consuetudo abolenit ex parte:item cap.Omnis,de consecr.dist.1. Omnis vir ante sacram communionem à propria vxore, communere se debebat tribus,aut quatuor,aut octo diebus. Nec inter Catholicos haberi,& connumerari merebatur,qui in Pascha,de Pentecoste, & Natali Dominico sacrum Christi corpus non sumebat: nunc hæc consuetudine abrogata sunt. Olim sabbato,& sexta, ac quarta quaque feria hebdomadæ ieiunium seruabatur, quod in desuetudinem abijt; retenta in sexta feria,& sabbato abstinentia,qua abstinemus à carnibus, cùm in feria quarta carnibus vtamur.

Consuetudo, qua laici præbendas, quas vocant, & Beneficia Ecclesi conferunt,non solùm corruptela est, vtpotè sacris canonib.inimica,sed etiam quantocunque temporis cursu in præscriptionẽ venire non potest:quoniã ius cõferendi Beneficia est spirituale, cuius laicus capax nõ est nisi Rom.Pont. cõcessu,& priuilegio.Sed obijcies multos Principes,& reges id iuris,& potestatis habere:nam Speculator in tit.de Præb.§. 2.versi.7.scribit Imperatorem ius habere, vt in singulis Alemaniæ Ecclesijs, vnum canonicum designet,& constituat.& Lambertinus in tract. de iure patro. lib.1.q.11. testatur reges Neapolitanos habuisse ius nominandi Episcopos in quadraginta Ecclesijs primarijs,hoc est,cathedralibus. Bald.air ad l. 7.C.de preci.impera offeren.regis Angliæ & Regis Hispaniæ fuisse potestatẽ conferendi Beneficia.Guymerius ad Pragma. sanctio.tit.Annat.verbo.regalia, scribit Regem Franciæ, ius habere conferendi Beneficia in quibusdam sui Regni Ecclesijs,cum propter obitum pastorum sunt destitutæ,& vacant. Respondeo Reges, Principes huiusmodi ius aliquando habuisse,habere,vel posse habere,Rom.Pont.concessu,& priuilegio,non autem consuetudinis vel præscriptionis iure, vel Episcoporum sola auctoritate:& ita Speculator,Bal.Lamber. & Guymer.non aiunt id iuris prædictos Reges, & Principes habuisse iure præscriptionis, vel consuetudinis, sed priuilegio Rom.Pont.vel saltem consuetudine nota,& tolerata,auctoritate Rom.Pont.in qua adest tacitus eius consensus.

Consuetudo, qua laici nominant, designant, & offerunt clerices Ecclesijs præficiendos; & non ratione fundationis, ædificationis, vel dotationis Ecclesiarum, sacris canonibus aduersatur,qui non concedant laicis huiusmodi ius nisi patronis Ecclesiarum,qui fundarũt,ædificarunt,vel dotarunt. Si obijcias,Archidiaconum in c.lectis.d.73.omnes vrges in Ecclesijs suorum regnorum patronos esse si sint Ecclesiæ Cathedrales,& tamen verisimile nõ est,eas fundasse, ædificasse, vel dotasse: idem, quod Archidiaconus, tradiderunt etiam Bald.in c.quanto. de iud.Domini. & Alexan. in c. lectis.d.63. Paris.in tract.fyndic.in verbo ciuitatis. c.2.ad fi. Respondeo, Reges,& Principes, ius nominandi præficiẽdos Ecclesijs cathedralibus, vel Abbates in Ecclesijs sæcularibus, vel regularibus,aut alios,qui in primarijs post Episcopalem Dignitatibus instituendi sunt, non habere nisi ea ratione,qua patroni sunt Ecclesiarum, ratione fundationis, ædificationis vel dotationis, quia hoc ius, cum sit spirituale laicos non cadit,nec in eos cadere potest ratione præscriptionis, cum capaces non sint, ac proindè nisi habeant priuilegio Romani

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pont.tueri,& retinere nequeunt. Si dicas, Hispaniarum Reges habét ius nominandi Episcopos,& Abbates,& alios primarios Ecclesiarum præfectes in Hispania,India,Sicilia,Sardinia. Rex Poloniæ, in Polonia, Dux Sabaudiæ in ditione sua.Respondeo,habere quidem,sed priuilegio Rom.Pontificum,non iure præscriptionis,nec iure regio,eo ipso,quo Reges,ac principes sumenec ratione cõsuetudinis præcisè etiam diuturnæ,nisi quatenus ea consuetudo nota Rom. Pontifici tacito consensu permittitur: id verò quod Archidiaconus,& Baldus scribũt reges, Imperatores,& principes esse patronos Ecclesiarum Cathedraliũ,& principaliũ quę in ipsorũ regnis, impeno,& ditione sunt. Alij non probant.Boerius in decis. q.32.p.1.Lamber.de iure patro.lib.1.q.1. Curtius de iure patro.verb.Eccl.q.1.Remun.in tract.de potestа. regia q.34.Nec item placet alijs,quod sentiũt Albericus in l.bene à Zenone. C.de quadrien. præscr. & Domin.in c.licet.de præb.in 6.Reges,& principes ex longissima consuetudine posse ius habere conferendi beneficia:falsum est, nisi intelligant consuetudinem notá Rom.Pontif. & ab eo permissam. & syn.Trid.sess. 25.c.9.de deformat.in principibus, communitatibus, vniuersitatibus ad probandum ius patronatus requirit multiplicatas per longum tempus præsentationes, & ita continuatas, vt non nunori quàm quinquaginta annorum spatio authenticis scripturis probentur,& effectum omnem sortitæ fuerint.

Consuetudo etiã,qua reges, & principes Ecclesia vacante administrant, quæ ad eã Ecclesiã pertinent tẽporalia simul, & spũalia,cũ sacris canonibus pugnat, vt in proprio loco dicam:vnde nec ratione præscriptionis,ne iure patronatus,nec iure regio excusantur ij,qui ea cõsuetudine vtũtur, nisi id faciant priuilegio Rom.Pont. vel consuetudine ipsi nota, & ab eo permissa,& tolerata,in qua adsit tacitus eius consensus.

Ciuiles aliquæ leges canonico iure abrogatas, vel correctas esse. CAP. XX.

SCiendum est leges ciuiles, quæ cum Iure naturali, vel Diuino,vel Canonico pugnant,iustas non esse,ac proinde legis imaginem, & speciem, ac nomen quidem habere non vim,& auctoritatem siue rationem legis.

Primò Quæritur,quænã sint leges ciuiles, aut cum Canonico iure pugnãtes,aut ab eo correctæ? Respõdeo esse nonnullas.In primis lex ciuilis concedit matrimonium consistere inter duorũ fratrum liberos,qui patrueles, vel duarũ sororum,qui cõsobrini,vel sororis,& fratris,qui amitini dicũtur, vt constat ex l.Celebrãdis,C.de nuptijs, & Instit.de nuptijs, §.Inter eas. At iure Canonico huiusmodi matrimonium est irritum,c.Quædam 35.Quæst.1.& c.non debet.de consangui.

Lex itidem ciuilis prohibet rapta contrahere matrimonium cum raptore, vt constat ex lege Raptores, C.de raptu Virginum. Sic etiã antiqui Canones capit.Placuit.c.de Puellis.16. Quæstione 1.At iura huiusmodi corrigũntur iure Canonico,capitulo vltimo de Raptoribus, vbi permittitur, vt rapta liberè contrahat cum raptore, etiam priusquam eam restituat his,à quibus eandem rapuerat. Cæterum in concil. Trident.sess.24.c.6.de reformatio.matrimonij,statutum est, inter raptorem, & raptam quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit,nullum posse cõsistere matrimonium,nisi postquam à raptore separata, & in loco tuto,& libero constituta fuerit.Si quæras,an rapta contrahens matrimonium cum raptore amittat bona ipsius raptoris sibi per legem delata:nam l.1.C.de rapt.Virgin & Authentic. de rap. mulie. quæ rap.nubunt coll.9.ad finem, rapta si raptori nupserit priuatur bonis ipsius raptoris, quæ ipsi donauerat? Glossa in c. Cum secundum leges,de Hæreticis in 6.sentit ea bona raptam amittere, quia lex ciuilis eam pœnam constituit, nec canonico iure damnatur,eo quòd,lex ciuilis constituens, vt ea bona amittat,non irrogat propriè pœnam contrahenti,sed impedit potius,ne rapta sibi lucrum ob delictum raptus acquirat. Sed verior est opinio eorum, qui negant ea bona raptam amittere,Sic alia Gloss.in cap.de puel.36.quæst.2. quam sequitur cõmunis opinio,vt ait Couarr.de matri.p.2.c.1.§.9.n.1. Nam cum lex ciuilis prohibens huiusmodi matrimonium, iure Canonico abrogetur, eodem iure pœna iuris ciuilis sublata censetur,siue sit pœna priuans raptam, siue raptorem aliquo iure ante acquisito, siue impediens, ne ius acquiratur, satis enim est si sit pœna contra matrimonium constituta.

Leges omnes ciuiles,quæ secundas nuptias,primis solutis, variis pœnis puniunt, Iure canonico abrogantur vel corrigũntur.Io l.1.C.de secundis nuptijs, pœnæ constituuntur in viduas intra annum luctus secundas nuptias contrahentes, quæ amittunt proprietatem,& vsum fructum bonorum,quæ sibi prior maritus reliquerat, eo quòd, ad secundas nuptias festinent,& prioris mariti vita functi consanguineos,& propinquos contristare videantur. At huiusmodi pœnæ Canonico iure tolluntur,cap.Cùm secundum.de secundis nuptijs vbi iuxta Apostolũ secundæ nuptiæ libere permittuntur. Et quamuis quidam contendant, ciuiles leges, quæ pœnis viduas nubentes intra annum luctus afficiunt, iustas esse;communis tamen opinio, quam sequuntur Inn. Ioan.And.Anto-Abb.Decius,Felin.quos refert,& sequitur.Couarr.de matri.p.2.c.3.§.9.n.4.& 5.habet,huiusmodi leges ac pœnas iure canonico esse sublatas. Si quæras,an etiam ius canonicum locum habeat etiamsi post obitũ mariti intra mensem vidua secundò nupserit:quidam negant locum habere,ac proindè ius ciuile esse seruadum:quod iustam pœnam irrogat viduæ tunc temporis nubẽti,ob periculũ quod instat ex comistione sanguinis primi,& secundi mariti,ex quo proles redditur incerta Bald.& Corneus,vt testatur Conar.ibidem.idẽ sensit Paul. Eleasia.teste Abbate.Abb.tamen Felin.Deci.Quos omnes citat,& sequitur Couarr. loco citato sentiunt etiã tunc ius Canonicum esse seruãdum.Si roges,an leges Ciuiles, quæ constituunt pœnã in viduas secundò nubentes fauore, & gratia filiorum prioris mariti, non autem odio ipsarum viduarum ad nuptias festinantium sint Canonico iure abrogatæ? Respondeo, minimè, sed solum eas, quæ viduas properantes ad nuptias puniunt.Sic Inn.Ioan.And.Henr.Anton.Felin.vt ait, Couar.quanquam Abb.teste Feli.in c.De Francia,de sponsa.lib.opposĩtum docere videatur.Ex quo fit,vt mater tutrix filiorũ secundò nubens,non petito tutore ipsis filijs, nec ratione reddita administrationis bonorum, incurrat in pœnas iure ciuili constitutas l.1.C.de secundis nupt.& in Authent.eisdem.C.de secundis nupt.huiusmodi enim pœnæ,iure Canonico non corriguntur,quoniam gratia filiorũ sunt irrogatæ. Sic Couarr.loco citato.n.6.Ex his etiam efficitur,vt mater secundò nubens,immo etiam pater,ad secundas nuptias transiẽs debeat filijs ex primo matrimonio susceptis reseruare lucra sibi ex illo coniugio delata, vt docet Couarr.ibid n.7.ex communi omniũ sententia iuxta id, quod statutum est in l. Generaliter,C.de secundis nupt.vbi vir reseruare debet filiis ex priori matrimonio natis,si ad secundum transierit,ea,quæ ad ipsum ex dote,vel ex bonis prioris vxoris peruenerunt Et idem dicendum est de lucris, & bonis acquisitis vi alicuius alterius legis,vel statuti,idem iuris est, vt docet Cardin.in c. gẽma.de sponsalibus,& approbat Feli.in c.de Franc. de sponsalibus nu.24.Si pater filiæ promiserit, se certam patrimonij partem doris causa daturum, si nupserit Titio mercatori, si minùs eam partem nõ daturum, valet testamentum,sub hac promissione factum:quia cõditio adiecta non tam pœna est, quàm gratia in Titium mercatorem collata idem est, ac si lex aliqua,vel statutũ deferat superstiti, ex bonis alterius coniugis,aliquam partem ratione,& iure lucri non oneris.Cottarr. ibid.n.8.& 9.Si tamẽ statuto vel lege, dimidia pars lucrorum ad virum pertineat,ea non est filijs ex priori cõiugio susceptis reseruanda,sed redditur pars dimidia,quæ ad vxorẽ mortuam peruenerat. Fit etiam,vt mulier intra annum secundò nubens alenda non sit ab hæredibus mariti, etiã renuentibus doris bona immobilia restituere.Mulier itidem secundò nubens amittit vestes lugubres,ab hæredibus prioris mariti datas:huiusmodi enim pœnas minimè ius canonicũ prohibet. Si quæras an iure Canonico sit correctum id,quod iure ciuili est constitutum in Authent. Cui relictum, C.de indicta viduitate tollenda. Et in Authent.Hoc locum,& in l.si vsum fructum,C.Si mulier secundò nupserit; vbi statuitur,vsumfructum,vel legatum à marito relictum vxori, si viduitatem seruauerit, vel donec secundò nupserit, amittit mulier si secundò nubat.Couarr.ibid.n.10.& 11.iure Canonico non esse correctũsiue proindè legatũ sub ea cõditione relictũ æquum, & iustum esse. Si obijcias conditio cœlibatus, ac viduitatis generatim adiecta in vltima voluntate reijcitur,vt constat in l.Sed si hoc.§.Cùm vir vxori,ff.De cõditionibus, & Demonstrationi.vbi dicitur:Cùm vir vxori,si à liberis non nupserit, in annos singulos aliquid legauit,quid iuris?Iulianus respondit.posse mulierem nubere, & legatum capere, Quod si ita scriptum esset;si à liberis impuberibus non nupserit, legem locum non habere,quia magis cura liberorum, quam viduitas inungeretur.Hæc ibi.Cuius legis sensus est:Titius vxori suæ legauit annua decem,si à liberis non se separauerit secundò nupta, tunc potest nutu suo mulier nubere, & nihilominus legatum capere, eo quòd, sit ei viduitas indicta, quæ conditio pro non adiecta habetur. Si autem prædicti liberi erant impuberes,nõ poterit habere legatũ, si secundò nupserit,quia tunc videtur,vir inisse vxori curam filiorum,nor viduitatẽ.Deniq;si quæras, quid sit dicendũ,si maritus vxori legatum reliquerit, conditione adiecta:si casté vixerit: num vxor legatum amittat,si secũdò nubat? Respondet Couarr ibidem.num.11.amittere. Quòd si obijcias,castè viuere eam quæ vitam coniugalem elegit. cap. Nicæna, dist.31. Barthol. & quidam alij, teste Couarruuia, hoc argumento permot

censent

censent non amittere legatum huiusmodi vxorem. At verò probabilius est,quod dixi ex sententia aliorum,quoniam liset vita coniugalis sit casta,nec mariti tamẽ, qui cõditionem apposuit,si casté vixerit,est,vt viduitatem seruet ad secundas nuptias non trãsiens.Ex quo fit,vt si prædicta conditio:si casté vixerit, adiecta sit ab aliquo alio extraneo, qui non sit prioris mariti consanguineus: tunc non amittet legatum vidua,etiamsi secundò nupserit,vt docet Couarr. ibid. n.12. Secus verò est, si legatum sub ea conditione relictũ sit a patre, filio, vel alio consanguineo mariti prioris: nam in hoc probabiliter mens legantis creditur fuisse, ne secundò nubat: in priori verò casu non creditur talis mens fuisse, sed solum, vt casté vivat,siue matrimonij vinculo soluta,siue adstricta.

Item leges ciuiles, quæ concedunt ex multis causis libellum repudij, & solutionem coniugij, Canonico iure corrigũntur,quamuis apud Græcos locum, & auctoritatem adhuc habere videantur.In l.Consensu.C.de Repudijs Imperatores multis de causis repudium concedunt: Sic enim dicitur:Causas autem repudij hæc salubertima lege apertius designamus. Sicut enim sine iusta causa dissolui matrimonia,iusto limite prohibemus, ita aduersa necessitate pressum, vel pressam, quamuis infausto, attamen necessario auxilio cupimus libertan. Si qua igitur maritum suum adulterum,aut homicidam, aut venificum, vel certè contra nostrum impenium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerits si sepulchrorum,dissolutorem,si sacris ædibus aliquid subtrahentem,si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem,vel plagiarium,vel ad contemptum sui, domi suæ, ipsa inficiente cum impudicis mulieribus, quòd maximè etiam caitas exasperat cœrum inetitem:si suæ vitæ veneno aut gladio, aut alio simili modo insidiantem:si se verberibus, quæ ingenuis aliena sunt, afficientem probauerit:tunc repudij ei permittimus libertatem. Hæc ibi. Quo loco Iustinianus Imperator plus æquo repudium, siue diuortiũ permisit tot causis expressis:quamuis Alciatus li. 6.parerg.c. 20. Imperatoris audaciam tempori,nõ viro tribuat, ac deindè existimet causas illas à Iustiniano positas posse Romani Pontificis auctoritate constitui, & approbari:quam sententiam Couarruuias iure optimo confutauit Romulus Vrbis conditor, teste Plutarcho,in vita eius, legem tulit, qua viro vxorem repudiare permisit,si in veneficio natorum,aut in adulterio deprehensa esset, aut claues adulteraret: quod si aliter quis repudiasset, eius bonorum partem vxori dati, partem Cereri sacram esse iussit. Item testibus Cæli.lib.15. lectio.anti.cap. 16. Plutar. in problem.c.4. Vale.l.1.c.1. apud Romanos veteres passim viros repudiabantur, misso libello repudij per nunciũm. Et primus diuortium fecisse Spec. Cornelius feritur,qui,vt refert Gel.lib.4.c.3.& lib.17.c.21.vxorem dimisit quod sterilis esset, & liberos procreare vellet:& hoc datum ei vitio fuisse:postea veritantibus id Vale.l.6.c.3.Plutar.in proble.c.13. Hunc secutus Sulp.Gallus vxori nuntium remisit, quod eam capite aperto foris versatam fuisse intellexisset.Vnde Valerius sic ait: Horridum quoque Caij Sulpitij Galli,maritale supplicium: nam vxorem dimisit, quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat. Lex enim inquit, tibi meos tantum præbuit oculos,quibus & formam tuã approbes,& placere desideres. Hæ igitur omnes Ciuiles lege antiquatæ sunt, & Canonico iure abrogatæ:ita vt in his locum habeat quod, ex Gregorio habetur in c.funt qui. 27.qu.2.vbi dicitur, sunt, qui dicunt religionis gratia coniugia debere dissolui, verum sciendum est, etsi hoc lex humana, videlicet, Authen.de nup. §. distrahantur.colla.4.concessit:lex tamen diuina prohibuit:per se enim veritas dicit,quod Deus,coniunxit,homo non separet, & in c. lege.d.10. ex Nicolao Pontifice legimus, lege Imperatorum non omnibus Ecclesiasticis controuersijs vtendum est, præsertim cum inueniatur Euangelicæ, & Cath. sanctioni aliquoties obuiare,lex Imperatorum non est,supra legẽ Dei, sed subtus. Sic ille.

Præterea leges ciuiles, quæ prohibent matrimonia inter certa personarum genera,minimè iure Canonico interdicta, non valent,vt testantur Barth.in l.Titia.ff.solu.matri.Federi. cons.35.Ioan.And.in c.vlt.de secun.nup.Anton.Abb.Felin.in cap.de Francia.de sponsalibus Ales.cons.97.n.2.versi.& quamuis.Curtius Senior cons.17.n.3.& sequent.Couarr.de Matrim. par. 2. cap. 6. §. 10. num.16.& Felinus citat Calderium, Archidia.Roman.Baldum,Salycetum. Nempe. l.1.& l. Si tutor. C. De interdicto matrimonio ac l. 1. C. Si rector.constituræ sunt leges, quibus cauetur, ne inter tutorem, curatorem, vel eius filium, & pupillam matrimonium contrahatur, ne item rector prouinciæ ducat in vxorem fœmmam aliquam prouincialem suæ iurisdictioni, & potestati: subiectam. Non valent hæ leges, quamuis sentiant oppositum Cynus in l. vlt.C.de matrimon.inter pupillum,& viduam. Et quo etiam tit, vt multa Ciuitatum statuta vim non habeant: in his

sunt ea, quæ puniunt fœminas matrimonium contrahentes cum exteris,hoc est, cum viris extra ciuitatem, & territorium. Iul.Clarus.lib.5.sententia recepta.§.practica criminalis. q.82.statu.o.3.Curt. Senior. cons.17 nu.3. Couarr.loco citato. & Feli.c.de Francia.de Sponsal.n.20.citat Saldum.Ioan.And. Abbatem,quamuis in dubium vocent quidam,an valeant ea ciuitatum statuta,quibus cauetur,ne fœmine,quibus assignatæ constitutæque dotes sunt in redditibus annuis ciuitatis, nubant viris externis minimè ipsius ciuitatis iurisdictioni subiectis.Est enim quorundam sententia, iusta, & æqua esse huiusmodi statuta Barth.Angel.Cardin.Calde.Rom.quos citat Feli.c.prædicto.n.20.alij verò id iniciantur, eo quòd fœminarum libertatem in matrimonio contrahendo diminuãt. Iul.Clarus,loco supra citato. Bal. Ioan. And. Abbas. quos refert, & sequitur Feli c.citato.Sunt quoque alia statuta quæ in vniuersum prohibent obligationem doris in contractu matrimonij inter eum viro alterius ciuitatis. Quidam approbãt, alij improbant hæc statuta.Iul.Clarus. loco prædicto,& Feli. c.citato agunt de his statutis. Pari etiam ratione in controuersia est,an valeãt ea statuta,quibus amissio doris irrogatur fœminis,quæ nubunt viris indignis sine cõsensu patris. Quidam tanquam iusta recipiunt, & approbant eo, quòd huiusmodi nuptiæ sint parentibus, & consanguineis dedecori, & ignominiæ,& gignere soleant dissidia,& odia,& offensiones multorum,& quod sint cõtra bonos mores. Alij verò ea improbant, eo, quod matrimonij libertati detrahant, iusta & æqua esse statuta sentiunt Bald. Calderin.vt refert Feli.c.prædicto.n.13.At irrita, & nullius momenti, & ponderis esse testantur Hostien.Ioan.And. Anto.Abb.c.1. de desponsa impu. Fede.cons.31.Feli.c.citato.n.13.

Leges Ciuiles, quæ prohibent fœminas nubere sine consensu patris,aut fratrum, iure Canonico sublatas, vel correctas esse testantur Abb.Ancharanus, Ioann. Andr.Butri. Alex. Curt.quos refert Iul.Clar. loco citato. & Feli. cap.citato.Alij verò huiusmodi leges tatas esse docent. Barth. & alij, teste Iulio Clario.loco prædicto.Certe in Authent.Vt cum de Appellatione cognoscitur. Collat.8.§.Causas autem,inter iustas ingrati animi causas ob quas patri liceat ab hæreditate filias excludere,habetur: Si filia, quam pater vult nuptui tradere, non consenserit, sed luxuriosam vitam degere elegerit, abdicari possit. Et subdit: Si à vigesimo quarto anno parentes distulerint eam in matrimonium collocare, & forsan contigerit in suum corpus peccare, aut sine consensu parentum matrimonio se,libero tamen,coniungere,hoc ad ingrati animi vitium filiæ non imputetur,de his legibus Couar.de matri.par. 2.cap. 3.§.8.& Doctos.in c.1.de sponsalibus. Ex quibus colligunt aliqui argumento à contrario sensu ducto; Si filia ante 25. annum inscijs, vel dissentientibus parentibus nupserit, eam ab hæreditate repelli iure posse. Extant alicubi statuta; vt si filia eam præter parentum voluntatem nupserit,liceat parentibus, eam hæreditatis iure spoliare, quæ statuta videntur approbare Anchar. Cardinal.Ioan. Imola.quos refert Felin.cap.de Francia.de sponsalib. nu.13.eo quòd iuxta Glossam in Clem.ne Romani. verbo tolli. de electio. lex superioris,seruari potest iussu,& auctoritate inferioris, pœna adiecta:sed Canones, & iura constituunt, ne filia nubat absque patris consensu: ergo laici possunt statuta concedere etiam pœna constituta in eas fœminas, quæ citra patris consensum nupserint. Hæc Glossam dicit esse singulatem Felinus. in cap.de Francia citato, & Decius in cap. quæ in Ecclesiarum,de consti.Profectò dubitari non,potest, quin Principes ac liberæ ciuitates, & Respublicæ possint fœminas, quæ sic aut aliter nubunt,certis pœnis punire, quatenus Reipub.pacem perturbant, & quatenus inter cõsanguineos odia, & dissidia pariunt,& seminant,cũ ad incestas,infames,indignasue nuptias se transferant. Item,negari non potest quin in puellis nondum satis prouectis, & adultis nonnullum delictum sit,inconsultis parentibus matrimonium contrahere sine iusta,& debita causa: matrimonium enim res est magni ponderis,& momenti& ratio naturalis præscribit, vt filij parentibus obtemperent, eorumque consilio regantur& iura Canonica prohibent clam matrimonia contrahi, & c.Aliter.30. q.5. cap.honorantur. 32.quæst.2. habetur, ne matrimonia filij ineant absque parentum assensu. Ex altero verò capite ius Canonicum liberam potestatem facit filijs matrimonia contrahendi, ac proindè videtur Principibus adempta facultas pœnas irrogandi filijs absque parentum consensu nuptias ineuntibus. Sot.in 4.d.29.quæst.1.attic. 4. post conclu. meo iudicio non malè huiusmodi leges aliquando iustas esse testatur, si non vniuerse ferantur, sed speciatim, ni mirum,ne filiæ magnatum, illustriumque hominum inscijs parentibus nubant. Item, ne puellæ non satis adultæ, scilicet ante decimum septimum annum,vel vigesimum sine consensu parentum vitis se tradant. Item, ne puellæ inscijs parentibus vitis s

Universidad de Deusto
Biblioteca

longè inferioris gradus, & imparis conditionis matrimonio coniungantur. Couarru. de matrimon. par. 2. cap. 6. n. 7. & sequentibus, latè disputat, an statutum lexuè ciuilis valeat, qua, pœna constituitur in filiam sine consensu parentum clandestinè nubentem. Et quamuis hinc inde varias referat sententias, tandem ei subscriberere videtur, quæ huiusmodi statutum, & legem approbat, quoniam licet ciuilia iura mihi possint statuere in ijs, quæ ad matrimonij substantiam spectant: At verò possunt, inquit Couarruuias, pœnas irrogare his, qui contrahunt nuptias iure ipso Canonico damnatas, cuiusmodi sunt clandestinæ matrimonia. Quid ni, inquit, possint Principes pœnis punire eum, qui contrahit incestas nuptias? Item, possunt animaduertere in vsurarios, & periuros, quamuis vsuræ, & periurij crimen sit Ecclesiasticum. Ergo & in filias clam sine parentum consensu nubentes, contrahi debere, nec impediri iure posse, & sæpissimè filias non audere eos, quos cupiunt, maritos accipere, & aliquando iniuria parentum contra fas omne opprimi. Nonnunquam inquies, eas in matrimonium collocare, parentes recusant, aut differunt, vel incuria, vel negligentia, vel auaritia, aut alijs priuatis affectibus, ne eas dotare compellantur. Interdum etiam accidit, vt parentes filias cogant eos maritos assumere, quos ipsæ nollent, aut quos oderunt: & non rarò contingit, vt filiæ legis alicuius vinculo adstrictæ debeât alios maritos sibi adiungere, quàm quos parentes volunt. Respondet Couarruuias, huiusmodi leges, & statuta ciuilia nõ esse tam seuerè sumenda, sed iuxta rectæ rationis præscriptũ, quod varium esse potest pro varietate temporum, locorum, rerum, & personarum.

Sunt etiam leges Ciuiles, in quibus homicidium in multis casibus impune conceditur. Constat ex lege xij. Tabularum, licuisse adulterum in crimine deprehensum perimere. Sic enim habet lex. Moechum in adulterio deprehensum necato: quæ lex teste Plutarcho, Athenis à Dracone, & Solone lata fuit: postea verò licuit maritis vxores in adulterio deprehensas, absque vlla iudicis auctoritate, priuatim occidere. Et lege Iulia, De Adulteriis. ab Augusto posita sicuti refert Vlpianus in l. ex lege Iulia, ff. de Adulterijs, adepta fuit maritis potestas interficiendi vxores adulteras, neq; eis licuit quemlibet adulterum interimere, nisi vilem, aut infamem, eumque domi suæ cum vxore deprehensum. l. Marito quoque, ff. ad legem Iuliam, de Adulterijs. Patri autem permissum fuit quemlibet adulterum necare cum filia etiam in domo mariti deprehensum, immò & ipsam filiam occidere simul. l. Patri, & l. Nec in ea, ad finem, ff. ad legem Iuliam, de Adulterijs, & l. Gracchus, C. ad legem Iuliam, de Adulterijs. Fuit autem hoc ius patri concessum, sed marito denegatum, quia plerumque pietas paterni nominis pro liberis consilium capit: at mariti ira, & impetus facile sequentis cohiberi, & refrenari debuit. Iure etiam Authenticorum, & constitutionum Nouellarum licuit marito quemlibet adulterum trucidare, si eum in suspecto loco cum vxore colloquentem deprehenderet, cum prius eundem propter suspicionem ter scripto admonuisset, ne cum vxore in secreto, aut suspecto loco confabularetur. Authent. Liceat marti, & auiæ, §. ijs quoque collat. 7. Authent. si quis eis ei. C. ad legem Iuliam, de Adulterijs.

Ex his igitur legibus constat licuisse maritis adulteros iugulare non quoslibet, sed vel viles, vel infames, aut eos, quos ob suspicionem ter per litteras, siue in scriptis, admonitos, cum vxoribus in secreto, & suspecto loco colloquentes deprehenderint. Et patri similiter permissum fuisse filiam adulteram simul, & adulterum in crimine deprehensos occidere.

Dubitatur igitur, an huiusmodi leges ciuiles sint canonico iure abrogatæ, hoc est, An maritus, qui propria auctoritate vxorem, & adulterum in crimine deprehensos privatim occiderit, lethale peccatum admittat? Et eadem dubitatio est de patre interficiente filiam, & adulterum deprehensos in crimine. Sunt, qui negent lethale peccatum admittere, quod colligere contendunt ex c. Si verò. 1. de senten. excomm. vbi percutiens Clericum in adulterio cum vxore, vel cum matre, sorore vel filia in turpi scelere deprehensum, liber ab Excommunicatione censetur: cum tamen cæteri Clericorum percussores excommunicatione feriantur, & c. Interfectores 33. q. 2. homicidæ vocantur interfectores vxorum, quando vxores non erant adulteræ: ergo si adulteræ essent, mariti non dicerentur homicidæ. Et in c. Inter hæc, & c. Quicumque, & c. Admonere. lex mũdana refertur, ex quo liceat vxorem adulteræ necare, quibus verbis videtur ius Canonicum approbare prædictas ciuiles leges. Deindè, fas est legem condere, qua pœna mortis in adulteros constituatur: ergo sicut lex potest ministrum constituere, & adhibere, qui pœnam mortis de adulteris, Magistratus imperio sumat, sic etiam potest maritum, aut patrem ministrum destinare, qui pœna mortis in vxorem, vel filiam, & adulterum deprehensos in crimine animaduertant. Præterea, Princeps vel Respublica liberam potest facultatem concedere occidendi eos, qui sunt publicè proscripti, quia eo ipso Respub. singulos ciues, vt ministros constituit ad mortẽ mulctandos huiusmodi criminosos: ergo potest etiam Respublica maritum, vel patrem vt ministrum ascisc ere ad vxorem, vel filiam, & adulterum occidendos. Constans tamen omnium opinio est, absque lethali peccato non licere marito, vel patri, vxorem vel filiam in adulterio deprehensam necare, & eiusmodi ciuiles leges iure Canonico esse sublatas. Nã in c. Inter hæc. 33. q. 2. dicitur, Ecclesiã mundanis hisce legibus minimè teneri, & in c. sequẽti Quicunque, intelfectoribus vxorũ, pœnitentia irrogatur. Et Glosin c. Inter hæc 33. q. 2. docet lethaliter peccare maritum propria auctoritate occidentẽ vxorem, etiamsi eam in ipso crimine deprehẽderit. Sic etiam sentiunt Abb. Anan. Feli. Iason, Tiraq & alij quos refert, & sequitur Couar. de matri. p. 2. c. 7. §. 7. n. 9. sic etiam Theologi, vt constat ex S. Tho. 4. d. 37. q. 1. a. 2. Palu. 4. d. 37. q. 2. a. 1. Ricar. 4. d. 17. a. 3. q. 1. Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 3. Silu. homicidium. 1. q. 1. Ange. homicidium. 1. n. 6. Ad id verò, quòd objcitur ex c. Si verò 1. de senten. excomm. Respondeo, cum Couarruuia, ibi non dici, fas esse marito percutere adulterum cum vxore deprehensum, sed excommunicationis pœnã remitti percutienti propter iustum illum dolorem, à quo pater, aut vir facilè sibi temperare non potest. Nam ex eode capite manifestè cõstat, fratrem percutientem Clericũ cum sorore deprehensum, ab excommunicatione liberum iudicari: & tamen nulla lege ciuili, aut canonica fiatri cõceditur, vt percutiat virum cũ sorore rem habentẽ, etiamsi eum in crimine deprehẽderit. Item, lege ipsa ciuili, non licet marito quẽlibet adulterum cũ vxore deprehensum iugulare, sed vilem, aut infamem, qualis Clericus non est, & tamen in eo c. Si verò, liber ab excommunicatione censetur maritus, qui Clericum percussit deprehensum in crimine cum vxore.

Ad aliud verò argumentũ, respondeo aliud ius esse, quando Resp. liberam alicui facultatem concedit alterum necandi, aliud verò, cùm facultatem non dat, sed impunè permittit delictum. Nam in primo casu ministrũ constituit necis eum, cui liberam occidendi criminosum potestatẽ facit: in secundo verò non item, quia non hoc ipso, quòd pœna non afficit sontes, eis facultatem delinquendi concedit. Si quæras, quid sit iudicãdum de legibus, vel statutis, quibus marito facultas datur, vt si velit, occidat vxorem adulteram publico iudicio de adulterio damnatam, & ob id morte dignam. Respondet, Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 3. huiusmodi statuta nihil cum iure Canonico naturali, aut diuino pugnare, ac proinde esse iusta, quoniam postquam adultera est publico iudicio condemnata criminis, iure, ministro traditur, vt pœna capitis secundum leges, & iura puniatur. At sicuti cuilibet alteri ministro tradi potest, sic etiam marito, qui tanquam iudicis minister debita legis pœna animaduertat, nisi quod maritus in vxore pœna capitis plectenda cõstituitur voluntarius minister, vt si velit, eam occidat, sin minùs delictum condonata venia remittat, cùm tamen cæteri ministri in puniendis criminibus non voluntarij, sed necessarij ministri sint.

De aliis legibus Ciuilibus Canonico item Iure correctis, aut sublatis.

Cap. XXI.

EXtant C. de concubinis, leges, quæ concedunt, siue permittunt Concubinas, quas iura Canonica minimè permittũt. Is enim qui concubinã habet lethali peccato sese obstringit. c. nemo sibi. c. meretrices. 32. q. 4. Cõcubina verò est fœmina omni coniugij, & alio quolibet vinculo soluta, quæ tñ ab alio in domo, perinde ac si propria esse vxor, habetur.

Item, in Authen. Ex complexu C. de incestis nupt. & in Authent. Quibus modis naturales efficiantur sui, §. vlt. & in Authent. licet, C. De natural. liberis. leges ciuiles extant, quibus alimenta denegãtur filijs spurijs, ex incesto aliõue damnato concubitu natis. Concubitum siue coitum damnatum leges, & iura vocant, qui est inter eos, qui matrimonium inire iure nequeunt, tempore, quo ex eo concubitu filius concipitur. Hæ leges iure Canonico corriguntur. Nam in cap. Cum haberet, De eo, qui duxit in matrimonium, quam poll. per adulterium: filijs spurijs ex incesto, & quouis damnato coitu siue congressu suceptis, alimenta præstantur, & eis debentur, etiamsi eorum pater ea dari prohibeat. Quoniam naturali iure, vel saltem æquitate filius procreatus ali, educari, & conseruari debet, ne pereat, quod naturale ius siue æquitatis præscriptum, tum legitimis, tum spurijs commune est filijs, & ex damnato complexu procreatis ac proinde nulla lege Ciuili huiusmodi ius tolli potest. Vnde in foro etiam ciuili secundum ius Canonicum, & non leges de alimentis iudicantur, vt docent Inno. Abb. Barthol. Felin. Deci. Cor-

se. Rip. Alcia. quos refert, & sequitur Couarr. de matri. p. 2. c. 8. n. 6. licet fuerint alij, qui senserint ius Canonicũ in hac causa in terris Romanæ Ecclesiæ temporali potestati subiectis esse seruandum, alibi verò ius Ciuile. Sed prior sententia est recepta. Porro ius naturale intelligitur locum habere, quando filius non habet, vnde possit alimẽta percipere. Et hinc est, vt ijdi dum infantes sunt, necessariò à parentibus nutriri debeãt: filij itidem, qui nec viribus nec arte, nec industria se sustentare possunt, nec alijnde vitæ subsidia habent, debent necessario à parentibus ali, quales sunt filij ceci nati, aut amentes, aut aliqua alia ratione imbecilli, infirmi, & inepti: cæteris verò alimenta quoque naturali quadam æquitate debentur, quamuis iustis de causis possint eis denegari, vt suo loco dicemus. Si quæras, an etiã his alimẽta sint canonico iure præstanda. Respondeo maximè, quia naturali æquitate debetur. Si iterum quæras, an si lex aliqua certam bonorũ quantitatem deñiat loco alimẽtorum, licèat patri eam filio etiã spurio relinquere. Couar. loco citato n. 10. Respondet, licere patri id facere, quamuis ipse filius habeat patrimonium, vel bona, ex quibus possit seipsum alere: ex quo fit, vt vbicunque sit lex aliqua municipalis concedens parenti liberam facultatem vt quintam suorum bonorum partem iure alimentorũ filio, cui voluerit, relinquat, pater possit, filio etiam spurio eam iure alimentorum relinquere, etiãsi is filius sit alioqui ditissimus. Si itidem quæras, an statuta sint iusta, quibus cauetur, ne parentes etiam loco alimentorũ, filijs spurijs aliquid relinquat, si alijnde habeant, ex quibus cõmode sustententur. Respondeo, ea esse iusta, ob communẽ Reipub. salutem: nam ius naturale solum præcipit, vt alimenta filijs, non alijnde habentibus præbeantur: ergo si alijnde ali, queant iustis de causis possunt alimentis spoliari, sicut enim ob vitium ingrati animi, vel ob alia scelera filij alijnde habentes necessaria vitæ subsidia possunt alimentis iure priuari, sic etiam in detestationem, & odiũ damnati concubitus, iure possunt alimenta denegari filijs spurijs ex damnato cõgressu proceatis, si habeant alijnde patrimonium, bona, aut vires, vel artem, vel industriam ex quibus commodè viuant. Et sciendum est, non solum parentes iure compelli ad filios spurios alendos, sed etiam auos, & proauos, ac cæteros his maiores, si parentes eos nutrire nequeant, vt docuerunt Abbas, Bartholus, Cynus, & Socinus, quos refert, & sequitur Couarruuias loco citato. n. 16. Immo etiam parentum hæredes cogũtur filios spurios alere, vt ibi docet Couarruuias. Præterea, alimẽta filijs detrahi iure possunt eisdem causis, quibus filij possunt à parentib. hæreditate spoliari, quod docet Glossa cõmuni consensu recepta in c. Cum haberet, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterũ, & Glossa in l. Si quis à liberis. §. Idem Iudex. ff. de liberis agnosc. vbi similiter Glossa tradit posse alimenta filijs ex prædictis causis denegari, non tamen quæ sunt præcisè necessaria ad vitæ subsidia. Quæres, an his etiam alimentis iure possit filius spoliari ob ea crimina in patrem admissa, ob quæ capitalem pœnã meteretur? Couarruuias loco citato. n. 17. affirmat, quoniã si ob ea delicta mortẽ dignus esset, iure quoque potest subsidijs vitæ necessarijs priuari. Nam cui vitam eripere iure possumus, alimenta quoque vitæ necessaria denegare & adimere similiter possumus. Ea etiam lex ciuilis duodecim Tabularum, qua scriptum erat, è meretrice natus patrem non alito, quæ refert Plutarcho fuit primum à Solone lata, locum in iure Canonico, non habet, nam pietati, quæ patri debetur, repugnat ex parte.

Leges insuper ciuiles, quæ concedunt, vt possessor malæ fidei vsu capiat, seu præscribat, vt vulgò dicitur (quæ colliguntur ex C. de præscriptione. 30. vel. 40. annorum. l. Cum notissimi) abrogantur in c. vlt. de præscript. & in c. Possessor. De Regu. Iur. in sexto vbi dicitur: Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit: ac proinde etiam longissimo tempore triginta, aut quadragita, aut centum annorum nequit iure præscribere, & quamuis Hostien. in sum. tit. de præscript. §. quæ res præscribi possunt. & Barth. in l. sequitur. §. Si viam. ff. de vsucap. & Adria. in 4. de restit. §. hoc supposito inquirendum, & alij quos citat Couarru. in regul. possessor. p. 2. §. 11. & lib. 1. varia. resolu. c. 9. n. 5. putauerint leges ciuiles, non in totũ per ius Canonicum esse sublatas, & præscriptione m in certis casibus etiam cum mala fide iure canonico, & tuta cõscientia valere. Sed verior est opinio Ioan. And. Antonij, Abbatis. Felini in c. vlt. de præscript. & Couarruuiæ loco citato assentium leges ciuiles. ex toto per ius Canonicum esse in hac parte correctas, & sublatas, & præscriptionem cum mala fide in vniuersum iure canonico damnari, nec vllam vim, & locum habere in foro conscientiæ, de qua re dicam, cum de præscript. tractabo. Illæ itidem leges ciuiles, quæ vsuras inpunè permittunt Canonico iure corriguntur. de quibus legibus disseram suo loco, cùm de vsura disputabo.

Sunt etiam leges Ciuiles, quæ licet facultatem non concedant, impunè tamen aliqua permittunt, ita vt nec ea puniant, nec in iudicio dent actionem. V. G. C. De rescinden. venditione, l. 2. permittitur vt res vendatur, vel ematur maiori, vel minori pretio, quàm æstimetur, dummodo pretium non sit maius, aut minus vltra vel citra dimidiũ iustæ æstimationis. At in foro conscientiæ si res plus vendatur, aut minoris ematur, quam valeat, restituendum est, quod vltra iustum pretium venditor accepit, vel augendum pretium ab emptore vsque ad iustam rei æstimationem.

Leges etiam ciuiles, quæ constituunt, vt legatum, siue relictum in testamento non valeat nisi septẽ, vel quinque testium numero confirmetur. l. Si vnus, & l. Vltima, C. De testam. iure Canonico locum non habent in his, quæ legantur, & relinquuntur ad pias causas, in quibus tres, aut duo testes sufficiunt. cap. Cum esset, & cap. Relatum, De testamen.

Præterea secundũ leges, & iura Ciuilia ex promissione pactoue nudo absque solemni iuris formula actio non oritur. l. Iuri gentium, ff. De Pactis. At in foro cõscientiæ promissum simplex, aut nudum pactum seruare quisque debet, cap. 1. De pactis, & cap. Iuramenti 32. q. 5.

Item secundum leges, promissione absenti facta per interpositam personam ius non acquiritur, nisi interposita persona fuerit in alterius potestate constituta, aut eius negocia gerat. Per seruum enim, aut filium familias, aut procuratorem ius patri, & Domino acquiritur. Instit. Per quas personas nobis acquiratur obligatio. & ff. & C. De Procuratoribus, & negociorum gestoribus. At in foro conscientiæ si promitto alicui, promissionem nomine alterius ratam habenti, eo ipso, me absenti obligauit. Silu. lex. q. 9. versic. duodecimo.

Insuper leges Ciuiles cõstituunt, vt hæres legata aliaque cætera in testamento relicta vltra hæreditatis facultates, soluere debeat, si inuentario non facto hæreditatem adierit, & in eam se intulerit, vt constat ex l. vlt. C. De iure deliberandi. At in foro conscientiæ si hæreditas minime sufficiat, non debet hæres contracta à testatore debita soluere, siue ex contractu, vel quasi contractu, siue ex delicto, vel quasi delicto descendant. Sic communis Doctorum opinio, Bartho. Bal. Alex. Iason. Ioan. And. Anto. Abba. Feli. quos refert, & sequitur Couar. de testam. c. 1. n. 16. Silu. hæreditas. 1. q. 1. quãquam Feder. cons. 21. & paul. Castren. teste Couarruuia sentiunt contrarium, eo quòd lex ciuilis iusta esse videatur, ac proinde conscientiam obstringit. Sed communis opinio habet eam legem ciuilem, latam solùm esse ad fraudes tollendas, ergo vbi fraus in hærede non est, ea lex conscientiam non tenet.

Leges item ciuiles Magos, & Veneficos puniuntur, sed qui incantationibus, & veneficijs vtuntur contra imbres, ventos & grandines, non modo non puniuntur, sed præmijs quoque donantur. l. Eorum C. De Maleficijs. At vero secundum iura Canonica his vti non licet. S. Thom. 2. 2. q. 96.

Adhæc, secundum leges fas est, in causa sanguinis accusatorem corrumpere, l. vlt. ff. De Prævaricatori. quod tamen secundum ius Canonicum facere nobis non licet, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 2. ad 1. Porrò an Ecclesia, vel Romanus Pontifex possit leges ciuiles, videlicet Imperatorum, & Regum corrugere, dicam cùm de Romani Pontificis auctoritate, & potestate tractabo.

De Priuilegijs. Cap. XXII.

PRimò Quæritur, quid nomine Priuilegij intelligatur: Respondeo, Priuilegium esse legem ad priuatos homines singulosque pertinentem: nam lex in commune scitur, & ad omnes pertinet. Leges, inquit Agellius lib. 10. c. 20. sunt generalia iussa, & de vniuersis ciuibus: at Priuilegia sunt priuata iussa, & de singulis concepta. quia Veteres priuata dixerunt, quæ nos singula dicimus. Vnde ex Isidoro cap. Priuilegia dist. 1. dicitur: Priuilegia sunt priuatorum leges, quasi priuatæ leges. Vocatur etiam Priuilegium ius singulare, constitutio personalis, Rescriptũ, Beneficium, Diploma, Auxilium, Fauor, Gratia. Et in iure Canonico Priuilegia dici solent Indulta, Immunitates: aliquando verò Priuilegium significat Prælationem, Prærogatiuam, quæ inter actiones personales vertitur, qua in debitis repetitione Chirographarij creditores aliis Chirographarijs præferuntur. Priuilegiarius is dicitur, cui est aliquod Priuilegium concessum. Li. venturi, ff. de Priuil. creditorum. l. Rescriptum, ff. de Pactis. l. sed an hic, ff. Quod cum eo, qui in alterius potestate.

Secundò, Quot modis Priuilegium diuidatur? Hostiensis in sum. tit. de Priuileg. & eum secuti Angelus, & Siluester in verbo Priuilegium. Priuilegiorum genera sic pertiuntur, vt alia sint Realia, alia Personalia. Rursus personalia, alia singulariter Personalia, & communiter quoque Personalia: alia verò singulariter personalia, sed communiter Corporalia, alia tantum communiter Corporalia. Realia vocant quæ certo generi actionis, causæ, vel negotij concedimur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Item quæ in certum locum, vel dignitatem hominis conferuntur. At personalia, quæ certæ personæ: Corporalia quæ certo corpori, hoc est, Collegio, Cõmunitati, vel Vniuersitati hominum dantur: exempli gratia Priuilegium singulariter Personale est, quod conceditur certis personis proprijs nominibus expressis, c. volentes, de offic. legat. Cõmuniter Personale est, quod conceditur personis non expressis, nomínibus earum proprijs, vt Priuilegia minorum viginti annis, priuilegia militum, priuilegia scolasticorũ, Priuilegium singulariter personale, & communiter, Corporale est, quod conceditur corpori nempè Cõmunitati, Collegio: sita tamen, vt singuli illius corporis eo priuilegio gaudeant, qualia sunt priuilegia concessa religiosis ordinibus Prædicatorum, & Minorum. Priuilegium simpliciter Corporale est, quod conceditur corpori, hoc est Vniuersitati, Collegioue: sita tamen, vt eo priuilegio solum fruatur ipsa Communitas, non singuli, & ideò dicitur Corporale: quia cõcernit ipsi corpori Communitatis, non singulis personis. Sed satis est, si Priuilegium in duas partes distribuamus, vt aliud sit Rei, aliud Personæ, nam in l. priuilegia, ff. de regulis iuris. Priuilegia aut sunt Causæ, aut Personæ, & c. Mandata, de præsumpt. aut loco, aut personæ Priuilegia concedi dicuntur. Rei priuilegium est, quod conceditur certo generi actionis, causæ, vel negocij, vel loco, vel dignitati. Personæ verò priuilegium est, quod in certam personam confertur, vel certo generi personarum, seu Vniuersitati, Communitati, vel Collegio hominum conceditur. Genus actionis Priuilegium habet, vt si quis agat pro impensis in funere factis, vel pro pecunia mutuo data ad refectionem nauis: aut si quis ex mora vsuras petat: Quando verò Priuilegium conceditur in vniuersum certo generi personarum certis ex causis, aut ratione loci, vel dignitatis, potius censetur priuilegium rei, quàm personæ. Priuilegium, quo gaudent minores viginti quinque annis, quibus datur restitutio in integrũ, ff. de Minoribus, dicitur personale, sed communiter datum. Alij vocant priuilegium partim personale: quia personis concessum, partim reale, quia datum est ratione ætatis: quod etiam Priuilegium habent maiores absentes causa Reipublicæ, ff. ex quibus causis Maiores in integrũ restituuntur. Tale est priuilegium mulierum, quę beneficio Senatus Consulti Velleiani pro alio fide iubere non possunt. ff. & c. Ad Velleianum, & filiorum familias, qui beneficio Senatus Consulti Macedoniani iuuantur contra creditores in pecunia mutuo accepta, ff. & C. ad Macedonianum. Sic etiam multa sunt Clericorum priuilegia, multa Religiosorum, tum Monachorum, tum Mendicantium, & Canonicorum regularium, multa Episcoporum, Nobilium, & Illustrium hominum, Militum, atque Scholasticorum: quibus Priuilegiis horum hominum singuli iuuantur, non quod singulis illorum sint cõcessa, sed Dignitati, Ordini, Religioni, vel Statui, ac proindè singuli in causis, ac litibus se his Priuilegijs muniunt, ac tuentur ratione ordinis, status, conditionis, professionis, religionis, & aliorum huiusmodi. Priuilegium, aut est ad aliquid faciendũ, aut non faciendum. Ad faciendum, vt si cui facultas concedatur, vt possit ingredi in domicilia sacrarum Virginum, vel vt possit Confessarium eligere. Ad non faciendum, vt si cui detur facultas, ne subeat onera communia.

Tertiò Quæritur, Cuius sit Priuilegiũ concedere. Respondeo, Principium, cuiusmodi sunt Rex, Imperator, ac Romanus Pontifex, & ij etiam Duces, Marchiones, & Comites, qui in temporalium administratione superiorem nec habent, nec agnoscunt: nam Priuilegio, quis à lege siue iure communi soluitur, & eximitur, at leges, & iura non soluit, & relaxat, nisi Princeps, cuius sunt auctoritate sancita. Romanus Pontifex in his, quæ spiritualia sunt, potest Priuilegia dare: in tẽporalibus verò non absolutè, & simpliciter concedit: sed in certis quibusdam causis, in quibus temporalium administratio, & iurisdictio ad ipsum iure defertur, atque deuolutur: quàuis in certis ditioni, & potestati Romanæ Ecclesiæ temporali subiectis possit. Reges verò, & Imperatores in his, quæ tẽporalia sunt, possunt Priuilegia cõferre. In spiritualibus verò non item. Possunt etiã Patriarchæ, Primates, & Episcopi, Magistratus, & Ciuitates absolutè Priuilegia cõcedere, cõtra statuta ab ipsis posita: contra ius verò commune nonnisi certis casibus ipso iure permissis: de quibus suo loco dicemus.

Quarto Quæritur, Quibusnam possit Priuilegium concedi? Respondeo, ijs tantùm, qui in ditione, & potestate illius sunt, qui Priuilegium concedit; nam Priuilegiarij à lege, & iure communi excipiuntur: Sed nemo potest, quemquam lege soluere, nisi Princeps, qui eã tulit. Ex quo fit, vt nec Princeps possit omnibus in vniuersum Priuilegia dare, sed tantùm hominibus suæ potestati, & ditioni subiectis.

Quintò Quæritur, quoniam differat Beneficiũ Principis à Priuilegio? Respondeo cum Abbate in cap. olim, de verbo. significa. n. 7. & ex communi cõsensu, Priuilegium propriè esse facultatem aliquid faciendi, vel non faciendi contra leges, canones, & iuta concessam: Beneficium verò proprie facultatem datam à Principe præter, non contra canones, leges, & iura. Aliquando tamen vnum pro altero sumitur.

Sexto Quæritur, An Priuilegium obitu eius, cui est concessum finiatur? Respondeo esse regulam iuris in 6. cap. Priuilegium, vbi dicitur: Priuilegium personæ personam sequitur, & extinguitur cum persona. Quæ regula sumpta est ex l. Priuilegia, ff. de regul. iuris, quæ sic habet: Priuilegia, quędam causæ sunt, quædam Personæ, & ideò quædam ad hæredem transmittuntur, nimirum ea, quæ causæ sunt: at quæ personæ, sunt, ad hæredem non transeunt, & l. in omnibus causis. 2. ff. de regul. iuris, sic etiam habet: In omnibus Causis id obseruatur, vt vbi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficiũ quoque deficiat. Vbi verò genus actionis id desiderat ibi ad quamuis prosecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij. Ex quibus regulis duo colliguntur. Vnum est, Priuilegia personæ vnà cum ipsa finiri, & extinguinæ proindè ad hæredes, vel successores non transmitti. Alterum est, Priuilegium rei non cum persona desinere, quoniam rei non personæ hæret; ac proindè rem, non personam sequitur, & eo ipso ad hæredes, vel ad eos, ad quos res ipsa deuenerit, transmittitur. Exempli gratia. Priuilegium, quod datur patri, patrono, militi, vt condemnetur solum in eo, quòd facere possunt, cum persona perit. l. sunt, qui in id. l. patronus. l. item miles. ff. de senten. & re iudica. Item, in l. mantum, & sequent. ff. soluto matrim. matiti hæres extraneus condemnatur in solidum, non habita ratione, ne egeat, cum alioqui maritus solùm condemnaretur in id, quod facere potest, habita ratione, ne egeat: quoniam tale priuilegium personæ est, & cum persona extinguitur. Ex quo fit, vt si Priuilegio aliquis potiatur ratione dignitatis, vel muneris, quo fungitur, ad aliam dignitatem promotus, priuilegio vti nequeat. Fit etiam, vt Priuilegium, quod dignitati adhæret, ad successorem transeat: quod verò personæ est, non item. Glos. in c. priuilegium. de reg. iuris in 6.

Septimò Quæritur, An Priuilegiũ cùm reuocatur auctoritate Principis vim amittat statim, atque à Principe reuocatur, an verò quum primum nota est reuocatio Priuilegiario? Respondeo, ex communi sententia Priuilegium personæ, si reuocetur à Principe tunc finiri, quum peruenit ad notitiam Priuilegiarij. Sotus lib. 1. de iust. q. 1. a. 4. Medi. 1. 2. q. 90. a. 4. post concl. 5. quare si Priuilegiarius antequã nouerit abrogatum esse Priuilegiũ, eo fuerit vsus, nec peccat, nec debet factum rescindere. Verbi gratia, Titius Priuilegio, quo eligere potera. Confessariũ vsus, Cõfessarium eligit, à quo est absolutionẽ peccatorum adeptus antequã nosset Priuilegium esse reuocatũ, nec peccauit, nec debet iterũ peccata confiteri. Hoc tamen intelligitur, nisi Princeps Priuilegium velit esse abrogatum statim ab eo tempore, quo ipse reuocat vel à certo tempore elapso, vel ab eo die quo reuocatio Priuilegiorũ fuerit publicè promulgata. Reuocatio condonationũ quibus peccata, hoc est peccatorum pœnæ remittuntur, quæ Indulgentiæ vocantur, antequam veniant in notitiam eorum, quibus fuerant cõcessæ, non nocet. Gemin. c. 1. de cõcef præb. n 6. Sil. indulgentia q. 5. versi. octauũ. Sot. & Medi. locis supra citatis. Porrò si Priuilegium sit concessum Vniuersitati, Collegio, vel cuilibet alteri cõmunitati, satis est, si ipsa Communitas certior fiat de reuocatione priuilegij, nõ est necesse, vt singuli fiant certiores. Si priuilegiũ datum fuerit Prouinciæ, Ciuitati, Parochiæ, vel alteri loco, satis est, si reuocatio promulgetur in Prouincia, Ciuitate, Parochia, vel in loco. Item, si priuilegium fuerit personale communiter corporale, vel personale singulariter, & communiter, satis est, si reuocatio ita promulgetur, vt nota sit ipsi corpori cõmunitatis, vel ordini, dignitati, statui, non oportet, vt singulis denuncietur: at quando priuilegium est datum certæ personæ singulariter tantùm, oportet, vt reuocatio ipsi nota sit, & ipsi nuncietur.

Octauo Quæritur, An Priuilegiũ amittatur, si Priuilegiarius eo per decennium non vtatur? Respondeo: quandocumque Priuilegium est personæ priuatæ, siue publicæ, vt Ciuitati, Vniuersitati, Collegio datũ, & est facultas aliquid faciendi, amittitur, si is, cui est data facultas, per decennium eo priuilegio non vtitur. Glossa, & Cynus, Salicetus, Bartholus, Abbas, ac cæteri Ciuilis, & Canonici iuris interpretes, quos citat, & sequitur Iason in l. falso. C. de diuer. rescrip. quorũ sententia colligi videtur ex l. 1. ff. de Nũdinis, vbi ciuitas beneficium Principis de nundinis faciendis amittit, si per decennium eo non vtatur. Annotat tamen Iason vnà cum reliquis, videlicet Glossa, & Cyn. Salice. Barth. in l. 1. ff. de nundi. item Gloss. & Abb. Felin. in cap. cum accessissent, de constit. huiusmodi Priuilegium amittit, quando per decennium oblata est facultas eo vtendi, & Priuilegiarius non est vsus. Rursus quando Priuilegiarius vti potuit, & non voluit: quare non amittitur si to-

to decẽnio non est oblata facultas vtẽdi, aut si oblata est, impeditus tamen est eius vsus: nam eo ipso, quo quis Priuilegio vti non potuit, in mora, vel culpa non fuit. Exẽpli causa, certæ ciuitati concessum est Priuilegium Scholasticos ad gradus Magistri, vel Doctoris promouẽdi: per decẽnium verò ea ciuitas neminẽ promouit, quia nullus promoueri voluit, Priuilegiũ nõ amittit, nisi ciuitas causam dederit, vt Scholastici alibi promouerentur. Ex quo fit, vt si Dominus per multos annos sibi subiectis ciuitatib. onus nõ imposuerit, quod aliqui Priuilegio poterat, Priuilegium non amittat: si nulla vnquam occasio se dedit id faciendi. Similiter etiam, si ciuitas Oppidis sibi subiectis per multos annos nihil oneris imposuit: quia numquã occasio se obtulit. Pari etiam ratione contra Ecclesiam, Episcopum, Collegium, Monasterium, non præscribitur, si sua iurisdictione, facultate, vel priuilegio non vtitur: quia nunquã vtendi occurrit occasio: quemadmodum lex de hermaphroditis quidquam constituens non tollitur aut desinit, etiãsi per mille annos hermaphroditus non fuerit.

Nonò Quæritur, Quo pacto priuilegium per sententiam iudicis amittatur? Respondeo, in c. Suborta, De sententia, & re iudi. ad finem sic habeni: Si præfati Innocẽtij Priuilegium Alexandro fuit in iudicio præsentatum, & ipse tulit sententiam cõtra illud, intelligitur reprobasse, vbi Gloss. ait: Instrumentum dicitur reprobatũ eo ipso, quòd cùm iudici ostenditur, contrariũ iudicat. Sic etiam testis reprobatur eo ipso, quòd iudex contra eũ iudicat: & quæstio fuit, eo ipso, intelligitur reprobata, quòd iudex cõtrarium indicat. Hæc ibi Glo. Pari ratione si Priuilegium in iudicio fuerit Principi exhibitum, & nihilominus contrariam sententiam tulerit, censetur exclusum.

Decimò Quæritur, Quando quis possit suo priuilegio cedere? Hanc quæstionem tractat Glossa in ca. Si diligenti, De foro competen. verbo. pacto priuatorum, vbi in hũc modum distinguit: Aut ius, inquit, est simpliciter constitutum in fauorem, & commodum alicuius, & is potest suo iuri cedere, l. Pacisci. ff. de Pactis, non obscure traditur, vbi licet iura dent facultatem agendi pro animali morboso, litigantes tamen possunt pacisci, ne agat. Et idem colligitur ex l. Pactum inter hæredes. ff. de Pactis, & l. 1. de seriis, & l. si iudex. ff. de Minoribus. Aut Priuilegium conceditur in bonum quidem, & commodum quorundam, ob publicam tamen vtilitatẽ, nimirum in aliorum odium: & hoc Priuilegio cedere non potest: cuiusmodi est Priuilegium ne Clerici conueniãtur coram Magistratu Ciuili, & Priuilegium Macedonianum filiorum familias: Ne creditoribus obligentur ratione mutui: & Priuilegium Minorum, quibus conceditur beneficium restitutionis in integrum. Aut Priuilegium datur alicui ob publicum bonum, quamuis cedat etiã in bonum eius, cui conceditur: & quamuis in aliorum odium, & pœnam concessum non sit, & hoc Priuilegio nemo etiam cedere potest, quale est Priuilegiũ Clerici, quod est in Canone: Si quis suadente 17. quæst. 4 vbi excommunicatione tetiuntur ij, qui percusserint clericum. Cæterum Abb. c. si diligẽti, de foro competent. n. 7. Bart. in l. ius publicum. ff. de pactis, & in l. si quis in conscribendo. C. de pact. fusius, & clarius quæstioni propositæ respondent. Si ius, inquiunt, est naturale, vel diuinum, nemo potest renũtiare, vt ex l. ius sanguinis, ff. de reg. iuris, & l. ius agnationis, ff. de pactis: Quamuis iure gentium quæsito cedere quis possit: nam quisque suæ rei dominium deponere potest, & hæreditati paternæ renuntiare. C. de repudianda hæreditate: & quisquam potest seipsum vendere, ac proinde libertate priuare, & potest etiam se honore, & fama spoliare. Quando verò ius scripturn certam in humanis actibus formulã præscribit, tum inquiunt, nemo potest huic iuri renunciare: quale est ius, quod certum numerum testium in testamentis, & in vltimis voluntatibus requirit: vel quod in pactis, stipulationibus, & contractib. certum modum constituit, vt colligitur ex l. Nemo potest. ff. de legatis 1. & l. contra iura. ff. de pactis. Quando itidem ius est publicum, hoc est tale, vt ad salutem, & vtilitatem publicam pertineat, nemo potest eo iure cedere. l. ius publicum. ff. de pactis. Quando verò ius ad priuatorum commoda spectat, tunc aut solum continet priuatorum commodum, videlicet eorum duntaxat, quibus priuilegium conceditur, aut ipsorum simul, & alicuius alterius, aut priuatum simul, & publicum. Si tertium, non potest quis huic iuri renuntiare, eo quòd cedit in damnum publici boni: pari ratione si secundum, nempè si continet commodum, non solum eius, qui renunciat, sed etiam alicuius alterius, non enim renunciatio nocere potest alteri, in cuius commodum priuilegium concessum est, vt ibidem docet Abbas. Si verò priuilegium concessum est, vt ibidem docet Abbas. Si verò priuilegium amittit, quando per decennium oblata est facultas eo vtendi, & Priuilegiarius non est vsus. Rursus quando Priuilegiarius vti potuit, & non voluit: quare non amittitur si tomores. Idem quoque dicendum, si renunciatio iuris occasionem delinquendi præberet. Si autem bonis moribus renunciatio iuris non obstet, nec aliquos ad peccandum inducat valet renunciatio. Si specialiter roges, an tata sit renuntiatio, qua mulier iuri Vellejano renuntiat? Glossa, teste Abbate cap. citato, affirmat, eo quod eiusmodi priuilegium est simpliciter in bonum, & fauorem mulierum. Sed Cynus, & Bartholus, quos citat, & sequitur Abbas cap. si diligenti, de foro competen. negant valere, eo quod, tale priuilegium est mulieribus concessum ob earum facilitatem, ne temerè se alijs obligent. Insuper, si quæras de Priuilegio Macedoniano, an valeat renunciatio in filijs familias: Glossa communi consensu recepta, quam citat Abbas loco prædicto negat valere, quia huiusmodi priuilegium non solum est concessum ob bonum filiorum, & parentum, sed etiam in odium creditorum, qui sæpe filios inducebant ad necem parentum, vt pecunias sibi debitas recuperarent. Similiter etiam minores renuntiare nequeunt Priuilegio, & beneficio restitutionis in integrum: non solum, quia sit in odium contrahentium cum minoribus, sed etiam, quia huiusmodi Priuilegium est minoribus cõcessum ob imbecillitatẽ ipsorum.

Vndecimò Quæritur, An pereunte, vel diruta re, cui Priuilegium inhæret, pereat quoque Priuilegium, etiamsi iterum res ea in pristinũ statum restituatur. Verbi gratia dimitur ædes sacra, vel perit ciuitas, an pereant, & desinant omnia quoq; Priuilegia, etiamsi ea ædes iterum exædificetur, aut Ciuitas reparetur? Respõdent Inno. in c. 1. de noui oper. nunciat. Glossa in cap. Priuilegium de regu. iuris in 6. Silu. verbo ciuitas. q. 2. Si Ciuitas aliaue loca siue sacra, siue profana, auctoritate Principis diruãtur, eorum Priuilegia extinguuntur, nec amplius dici possunt illius Ecclesiæ Clerici, aut illius oppidi ciues, vel municipes, vt colligitur ex ca. Placuit. de consecr. dist. 1. & cap. Et hoc dicimus 16. q. 7. Si verò loca quertantur ab hostibus, aut tyranno, vel diruantur, vt iterum exædificentur siue reparẽtur, omnia sua Priuilegia retinent, vt colligi potest ex c. Pastoralis 7. q. 1. & c. Qui semel. 19. q. 3. Item Iuris esse videtur, si auctoritate legitima superiorũ loca mutentur, aut cum alijs coniungantur, vt notatur in c. 1. ne Sede vacante, & c. quia monasterium, de relig. domibus.

Duodecimo Quæritur, Quot modis Priuilegium irritum reddatur, de hac quæstione Glos. 25. q. 2. in principio. Sil. verb. priuilegium q. 10. Respondeo, multis. Primo, si per subreptionem fuerit impetratum, nimirum, quando impetratio falsam causam suggerit, ob quam tanquam vetum Priuilegiũ conceditur, cap. literis, de rescriptis. Secundò, si Priuilegiũ sit contra constitutionem, & de ea nulla fiat mentio vt colligi potest ex cap. constitutus, de rescrip. Idem iuris est, si sit contra consuetudinem, de qua mentio non fiat, cap. 1. de Constitutionibus in 6. Idem etiam est, si sit contra sententiam latam, de qua etiam nulla facta sit mentio, ca. inter dilectos, de fide instrumentorum. Tertiò, secundum Priuilegium, si speciale sit, contra primum aliud speciale impetratum non valet, si de primo non sit facta mentio. Vnde primum suam vim retinet. Si in secundo fiat primi mentio, valet secundum, nõ primum, cap. Cæterum, de rescript. cap. Inter Monasterium de sent. & re iudic. & cap. Cum ordinem, de rescript. Si quæras, Quid iudicãdum, si primum sit generale, & secundum speciale? Respondeo cum Hostiensi, quem citat, & sequitur Siluester contra aliquos alios, valere secundum, etiã nulla facta mentione priuilegij generalis, quia speciale priuilegium, & mandatum derogat generali, cap. 1. & cap. Pastoralis, de rescripe. & cap. Studuisti de officio Legati. Et similiter speciale mandatum, seu Priuilegium non tollitur per generale subsequens, nisi de eo mentionem fecerit, cap. Cum ordinem & cap. Abbatem, de rescript. nam semper species derogat generi, siue præcedat, siue sequatur. Glossa tamen in c. 1. de rescrip. docet, in vniuersum in priuilegijs primum valere, quoties secundum primi mentionem non fecerit, & probat ex cap. Veniens, de præscriptioni. oppositum docet Abbas in cap. 1. de rescrip. n. 14. vt statim fusius explicabo. Quæres, Quid sit dicendum, cum Priuilegium fuerit concessum cum clausula, quod reuocatum non censeatur, nisi fiat mẽtio de eo de verbo ad verbum? Fingamus esse Apostolicum Priuilegium concessum certo monasterio sacratum Virginum, ne cogi possit contribuere aliquid ob Legatorum, vel Nunciorum Apostolicorum procurationem, vel ob bellum contra hostes Christiani nominis, vel ob aliam causam publicam, etiamsi in literis Pontificijs exprimatur, vt omnes cogantur contribuere, tum exempti, tum non exempti, nisi de præcepto Priuilegio fiat mentio ad verbum, & postea Rom. Pontifex concessit aliud Priuilegium, vt omnes exempti, & non exempti cogantur contribuere non obstantibus priuilegiis quibuscunque etiam dicentibus, vt de illis fieri mentio de verbo ad verbum debeat, quæritur, an primum Priuilegium sit reuo

Universidad de Deusto
Biblioteca

catum per secundum,hanc quæstionem tractat Abbas,c.cum instantia,de censib. n.5.& ait Federicum in cons. 225. sensisse primum Priuilegium per secundum non esse sublatum: quia de primo debet heri mentio in secundo , sed postea in cons. 46 sententiam mutauit. Vnde cum Abbate dicendum est, primum Priuilegium per secundum reuocari , eo quod secundum contineat plenissima verba reuocantia omnia priuilegia antecedentia,& quia fieri non potest, vt Rom. Pontifex memor sit omnium Priuilegiorum cùm in facto consistant.

Decimotertio Quæritur,Generatim quando duo priuilegia sunt sibi contraria, vtrum eorum valeat , prius an posterius:hanc quæstionem tractat Glossa 25.q.2. in principio , & alia Glossa vltima in c.1.de rescrip.Abb.in c.1.de rescrip.n.14. Respondeo cum Abbate esse distinguendum, aut vtrumque est generale,aut vtrique speciale , aut prius generale, & posterius speciale , aut prius speciale, & posterius generale. Si prius generale,& posterius speciale,prius abrogatur, & valet posterius etiam nulla mentione prioris facta : nam speciale derogat generali,cap.1.& ca.Pastoralis,de rescrip.Si prius est speciale,& posterius generale,valet prius,nó posterius, quia species derogat generi,siue Præcedat, siue sequatur. Si prius est generale,& posterius itidem generale, tũc aut vtrumque est in iure communi contentum,& posterius derogat priori; quoniam Princeps ius commune nosse probabiliter creditur,sicut etiam lex secunda derogat primæ , quando est illi contraria cap.1.de constit.in 6. aut neutrum est in iure communi , & tunc valet primum , quoniam Princeps iudicatur ignorare,quod non in iure, sed in facto consistit , aut vnum in iure continetur,alterum non item & valet, quod est extra ius:Si verò vtrumque est speciale, idem dicendum est, quod dixi,quando vtrumque est generale.

Decimoquarto Quæritur , Quot modis Priuilegium finiatur, ac desinat : Respondeo multis modis. Primo,elapsu temporis,quod est in priuilegio cõstitutum,l. Quoties C.de precibus Imperatori offerendis. Secundò , si Priuilegiarius faciat contra illud , quod in priuilegio concessum expressum:nam ipso facto priuilegium extinguitur , cap. Porro , & cap.Recipimus,De Priuil. Tertiò , cessante causa Priuilegij, finitur quoque Priuilegium , cap. Cessante , de Appellatio. Quarto , Cum Priuilegium incipit esse alicui pernitiosum, præsertim ei,in cuius bonum est datum, cap. Suggestum,de Decimis,& ca. Quid per nouale.De verb.signif. habet enim regula iuris : Quod ob gratiam alicui conceditur,non est in eius dispendium retorquendum.

Aliæ quæstiones de Priuilegiis dilucidantur.

Cap. XXIII.

PRimò Quæritur,Quisnam possit Priuilegium interpretari:Respondeo cum Hostien.in sum. tit. de priuil. distingui oportere.Nam si verba sunt obscura, dubia, vel ambigua, eius est interpretari , cuius est concedere , & interim negotium,vel causa differtur,l.si imperialis. C.de legibus, & cap.Inter alias,de sententia excom.Si verò nec sint obscura, nec dubia , nec ambigua , Priuilegij tenor debet diligenter inspici,& seruari,cap.Porrò,& cap. Recepimus, de Priuil. Si quæras, an tunc potius sit menti concedentis , quam verbis Priuilegij inhærendum: Respondet Sil. priuilegium q.1. potius esse menti adhærendum,ex c. Marcion. 1. q. 1.c. sedulo, dist 38.& cap.Intelligentia,& c.In ijs,de verborum signif.vbi dicitur,non sermoni res,sed rei est sermo subiectus , & non intentio verbis,sed verba debent intentioni deseruire. Glossa,& Abbas,in cap.Propterea,de verbo.signif.

Secundo Quæritur, Quo modo Priuilegium interpretari debeamus:Respondeo,in hunc modum esse interpretãdum, vt docet Silu.priuilegium.q.1.ex Hostiensi: in primis , interpretatio Priuilegij,sicut & legis,locum habet,vbi verba sunt obscura incerta,siubia,& ambigua.Vbi verò nulla est in verbis ambiguitas,interpretatio non permittitur.l. Ille, aut ille, ff.de legat.3. Vnde longe aliud est Priuilegium interpretari, atque ad aliud trahere, siue prætendere : tunc enim Priuilegium interpretamur , cum quod est in eo positum verbum obscurum,vel ambiguum, declaramus. Priuilegiũ verò protendimus, cum ad aliud quippiam quamuis cognatum , vel simile trahimus. Quando Priuilegium non est cõtra Canones,leges,& iura , sed solùm præter iura debemus plenissimè interpretari:tunc enim potius est Principis beneficium , fauor,& gratia,quàm Priuilegium concessum , & tunc locum habet , quod dicitur in l.Beneficium, ff. de constitutionibus Principum,& cap.Quia circa, de Priuil.& cap. dilecti, ad finem,de donationibus,& cap.olim, de verborũ signif. in quibus locis habetur, Beneficia Principum plenissimè interpretari debemus.Non autem dicitur : Priuilegia Principum auctoritate concessa,& data,ita Innocen.& Glossa,& Ioannes Andreas,Buttrius,& Abbas in c.olim,De verbo.signif.Quando Priuilegium est contra ius commune, strictè interpretari oportet,vt quam minimum iuri communi derogetur:vt colligitur ex l.Quoties. C.de precibus Imperatori offerẽ. & l. si quando, C.de inofficioso testamento, & cap.1. & 2. De iuijs Presbytero,cap.quod dilectio.De consanguinitate, & affinita.& sic Innoc.& Glossa,& Ioannes Andreas,Buttrius, & Abbas in loco supra citato. Item , Priuilegium est strictè interpretandum,si cedat in detrimentum alterius,vt colligitur ex l.1.§.Merito,ff.Ne quid in loco,& sic Innocentius,& alij auctores supra citati.Vnde Romanus Pontifex licet alicui Priuilegium concedat,non tamen vult, vt eo vtatur cum alieni iuris iactura,& damno,cap.Ex tuarum,de auctoritate,& vsu pallij,cap.licet,de officio ordinari) , & cap. licet, de translat. Præterea, Priuilegium in rebus ambitionem sapientibus strictè est interpretandum.Et hinc fit,vt Rescripta, Mandata,& Priuilegia in Beneficijs Ecclesiasticis pressius , & arctius interpretari debeamus : præterim cum concedantur ad plura Beneficia obtinenda: Abbas loco supra citato, & Glossa in c. Quamuis,de præben.in sexto. Ex quo fit,vt cùm conceditur facultas alicui non legitimè nato ordines suscipiendi locum tantum habeat in minoribus,non in maioribus ordinibus:& cum sit illi potestas , vt ad Beneficia Ecclesiastica eligi , & promoueri queat , fieri tantum censeatur ad Beneficia simplicia,non autem ad Dignitates, vel ad Beneficia, quibus est animarum cura coniuncta.

Item,quando Priuilegium est odiosum,quale est Priuilegium ad lites cõcessum,strictè,& præsse interpretamur, quia præbet causam litigandi,& alios vexandi, & frequenter mittunt,restringimus potestatem inferiorum Iudicum, & Magistratuum. Item, si Priuilegium aliqua ex parte peccandi occasionẽ afferat , & præbeat,vel iuri naturali, diuino,vel gentium obstare videatur strictè etiam est interpretandum , vt cum datur alicui facultas eligendi Confessarium , qui ipsum absoluat a casibus,aut censuris reseruatis, solum datur,vt absoluatur à peccatis ante commissis,aut censuris ante contractis,non autem in posterum committendis , aut contrahendis:hæc enim facultas ansam præberet liberius , faciliusque peccandi.Similiter cũ datur facultas , vt lis, vel causa adcertos Iudices deferatur omni appellatione remota , strictè oportet eam interpretari,quia adimit ius,quod quisque habet sese defendendi, ac proinde appellandi , videlicet omni appellatione iniusta,friuola,& inani, non tamen remota iusta, & rationabili. Sic etiam cum cõceditur Priuilegium, ex quo probabiliter aliorum offensio oritura videatur , ad strictam, non laxam interpretationem est reuocandum. Vnde Pontifex in cap. Quod dilectio , de consanguinit. & affinit, non vult,vt Priuilegium à se concessum vim habeat,eo quod loci consuetudini cum offensione multorum , nocere dicebatur. At verò Priuilegium non debemus ita præsse , & strictè interpretari,vt nihil operetur,& prosit,vt est communis omnium sententia in cap.1.& cap. Causa , de rescript.& cap. In his,de Priuil. Præterea,Priuilegium , quod non derogat iuri communi,sed tantum consuetudini,vel statuto in aliquo loco recepto,plenissimè est interpretandum, si nulla inde aliorum offensio existat. Sic Ioannes Andreas in cap. olim, de verborũ signif. Verba itidem Priuilegij Romani Pontificis auctoritate concessi, interpretari oportet secundum Canones,non secundum leges , teste Baldo in l.si quando. 1. C.de bon. vacantib. lib.10. Item, vt ait Bartholus in l. ex militari. ff.de milit. priuilegia sunt interpretanda iuxta cõditionem, & statum personæ cui conceduntur. Præterea , si sint Priuilegia concessa,vel ratione fidei, & religionis, vel gratia Religiosorum , aut miserabilium personarum , sunt etiam plenissimè interpretanda. Postremò , Priuilegium non potest ad aliud , quamuis simile trahi , & extendi , vt colligi videtur ex cap. vlt. de præben.

Tertio Quæritur, Quidnam operetur , & prosit Priuilegium , quod continet ius commune ? Respondeo cum Hostiensi in sum.tit.de Priuileg. aliquando id genus Priuilegia concedi , vt quis ad ius commune restituatur. Verbi gratia, Titio interdictum fuerat, ne appellaret , datur ei postea facultas appellandi.Item,fuerat alicui datum præceptum,ne de suis rebus libere statueret , postea verò libera sit ei potestas sua bona administrandi. Aliquando conceditur Priuilegium ius tantum commune continens,quia conceditur gratia postulantis.Vnde in cap.Quia in causis de procuratoribus,cum vniuersitas Scholasticorum Parisiensis postulasset à Romano Pontifice liberam facultatem agendi , & respondendi in Iudicio per Procuratorem:respondit Pontifex: Licet de iure cõmuni hoc facere valeatis: instituẽdi tamen Procuratorem super his,auctoritate præsentũ vobis cõcedimus facultatem.

Interdum etiam Priuilegium petitur ad faciendum id, quod alioqui iure communi nobis facere licet , ob scrupulos penitus exeuiendos ex animo,cum alioqui de iure communi dubitaretur. Immò etiam aliquando petitur , quia ius commune ignoratur.Præterea,Priuilegium plerumque conferturquia ius commune seruari non solet. Vnde in c. Innouamus,de treu.& pace,ait Pontifex:Innouamus,vt Presbyteri,Monachi,Conuersi,Peregrini,Mercatores,Rustici,euntes, vel redeuntes,vel in agricultura existentes, vel animalia,quibus arant,& semina,quæ portant ad agrum , congrua securitate lætentur.

Postremò,Priuilegium continens commune ius,debet ita intelligi , vt iuri communi aliquid addat : quam sententiam testatur Felinus esse Hostiensis,& omnium : quæ colligi videtur ex cap. In his de Priuil. & ibi ita docet Abbas ex sententia Bartoli, & Innocentij. Vt si Episcopo Priuilegiũ conceditur, vt testari queat , intelligitur de bonis ratione Ecclesiæ,qui præest,quæstitis:non de patrimonialibus,de quib. iure communi Episcopus testari potest. Sic clausula in rescriptis apposita,¶ Omni exceptione, vel appellatione semota : non intelligitur de iusta. Facultas data Episcopo creandi nouam Dignitatem in Ecclesia sibi commissa,censetur data,vt id faciat etiam sine consensu Collegij Canonicorum. Facultas auctoritate Romani Pontificis data Monacho testandi , ita intelligitur,vt testetur de bonis,quæ reipsa possidet. Mandatum Pontificium de conferendo Beneficio in certa Ecclesia, protenditur etiam ad Canonicatum , si in ea non sint alia Beneficia. Si Princeps concedat alicui iudici ius inquirendi, & animaduertendi in aliquos ſontes , de ijs intelligitur , in quos inquirere,& animaduertere alioqui non poterat : quòd si conceditur ius vt cognoscat delicta , quæ alioqui ante poterat,intelligitur,vt in ijs delictis procedere queat, etiam fama publica non præcedente. Satis autem est, si Beneficium, vel Priuilegium aliquid operetur contra , vel præter commune Ius , licet id sit modicum:in reliquis enim restringendum est,non laxandum contra ius , teste Abbate in c.testificari.n.10. de Sepul.& Decio in cap. 1. de rescriptis. Nauar.in Manua.cap.12.nu.79.

Quarto Quæritur , An Priuilegium obitu concedentis finiatur:Ratio dubitandi est, quia mandatum obitu mandantis extinguitur.l.Mandatum.C.Mandati,& cap. Gratum & c. Relatũ,de offi.Iud.deleg. & facultas ab Episcopo data Beneficiario in sua Ecclesia non commorandi , finitur , & definit morte cõcedentis Episcopi,vt ait Glo. in c.pen.de Cleri.non residen.ver.Licentia.Facultas itidem eligendi Confessarium, alicui concessa ab Episcopo, obitu etiam ipsius Episcopi extinguitur:vt docet Abb.in c.pen.de offic. Lega.n.9. Antonin. P.3.tit.17.c.9.vers.vlr.Silu.Confessor.5.q.7. Respondet Nauar. de pœnit.dist.6.c.Placuit.nu.161.& consil.1.de Priuil.Priuilegium obitu concedentium non finiri:nam Priuilegia Principis sunt perpetua 25.q.2.c.1.& 2.Priuilegiũ,est fauor , & gratia:at gratia morte Principis concedentis nõ desinit,vt colligitur ex c.Si cui nulla,de Præben.in 6.& c.Si super gratia, de offic.Iudi.deleg. in 6.Sicut etiam Glossa docet in Clem. Dudum §.statuimus,de sepulturis.Teste etiã Innoc. in c. Quod translationem de offic. legati communi consensu recepto. peccatorum condonationes , quæ indulgentiæ vocantur à Legato concessæ , finita eius legatione non desinunt. Fatemur igitur, Mandatum obitu mandantis extingui : Facultatem verò Gratiam & Priuilegium à Principe concessum, non item: cuiusmodi est Priuilegium ab Episcopo cõcessum Parocho ad septennium , quo possit ab Ecclesia abesse ratione studij. Glossa in cap. Cum ex eo,de elect.in 6. verb. Septennium : & facultas suscipiendi ordines à quocumque Episcopo maluerit. Cardinalis in Clem. vlt. de elect. q.5.& facultas sacrificium Missæ offerendi in domo aliqua priuata. Nec Glossa , aut Abbas contrarium docuerunt: quoniam illi tantum loquuntur de facultatibus , & priuilegijs, quæ Episcopi concedere nequeunt in perpetuum , quia essent cum damno Ecclesiæ, vel alterius.

Quæres quid dicendum sit de Priuilegio , quo Titius auctoritate Rom. Pontificis à iurisdictione Episcopi sit exemptus,donec illud Priuilegium ipse Pontifex abroget. aliudue decernat,an scilicet obitu Pontificis huiusmodi priuilegium finiatur:Respondeo cum Nau.consil.1.de priuil. illud non finiri:tum quia Pontifex non abrogauit , nec aliud constituit: tum quia priuilegium , vt diximus, obitu concedentis non cessat , & desinit. Si secundò roges, an si Priuilegium à Principe concedatur in hunc modum : Sis liber , & immunis à tributo ; aut , facultatem tibi do Confessarium eligendi, vel aliquid aliud faciendi , donec decesseris , morte Principis finiatur?Ratio dubitandi ex vna parte est,quia particula(donec)certum tempus præscribit : At ex altera parte non videtur Priuilegium obitu Principis finiri , cùm sit fauor, & gratia. Respondeo , particulam , donec , frequenter certum tempus , & definitum designare : quamuis interdum solat ideò apponi,vt infinitum tempus significet , videlicet , vt id,

de quo dubitari poterat , tanquam certum habeatur , & reliquum tempus, de quo ambigi non potest , tanquam certum relinquatur. Vt si dicam, Titius hæreticus donec vixit, pœnitentiam non egit , non significo , Titium post obitum suum pœnitentiam egisse ; sed nunquam de suis peccatis doluisse. Cæterum,prædictum Priuilegium,de quo est quæstio , post Principis mortem non durat:quoniam cum dicit,Donec decesserο,significat se concedere Priuilegium,vt duret tantummodo per totum ipsius vitæ tempus.

Quintò Quæritur, An facultas aliquid faciendi per priuilegium data,primo actu finiatur ; videlicet, cùm datur alicui facultas,qua possit in Cœnobium sacratum Virginum ingredi. Quæritur, an possit intrare quoties voluerit?De hac quæstione latè tractat Felinus in c.1.de treugua,& Pace, Rochus de Iure patronа.verbo Honorificum.q.1c. Nauar.in cap. Placuit,de pœnit.q.6.n.166,Respondet Felinus in odiosis,& pœnalib. finiri, & desinere. Nam in l.dotis promissio. ff. de iure dotium.l.Boues.§.Hoc sermone.ff.de verb. signif.sermo simpliciter prolatus videtur primo actu finiri, hinc est , vt dotis promissio de primis nuptiis tantum intelligatur. Cùm datur facultas alicui,vt duo simul beneficia obtinere queat, ad duo tantum prima protenditur.c.Non potest,de Præben. in 6.cum datur facultas,vt veniat in Vrbem is, qui est publicè proscriptus,semel tãtum venire potest.Bartholus l.1. ff.ad legem Iuliam de adul. Potestas arbitrio data in compromisso de prorogando termino compromissi, in prima prorogatione desinit. Potestas ingrediendi in Cœnobium Sanctimonialium, in primo ingressu finitur. Facultas data Patrono laico , qua possit,postquam vnum Clericum nominauit, designauit , & obtulit instituendum,alium nominare, designare, & offerre, ex cap.Quoad autem,de Iure patronа.in prima nominatione finitur.Calderinus consil. 16. de iure patronа. Felinus in cap. Omnes leges, de treugua,& pace. At ijs,quæ odiũ, pœnã,vel onus, aut detrimentum non continent , facultas data non in primo actu finitur,& extinguitur; vt si alicui sit data facultas Confessarium eligendi,vt annotauit Palu. in 4.dist.17.q.1.& Paludanum Nauarrus secutus,quamuis oppositum docet Felinus. Sed Felinus intelligit simpliciter sine priuilegio facultatem,quæ datur alicui,vt confiteatur,cui voluerit: Nauarrus intelligit facultatem eligendi Confessarium datam in modum,& formulam priuilegij, & ita vterque verum docet.Facultas legendi libros , quorum lectio est interdicta : facultas edendi cibos prohibitos in diebus ieiuniorum : potestas sacrificium offerendi in domo priuata primo actu non desinunt. Item quando res aliqua,natura sua , vel more postulat iterationẽ, vt si testator præcipiat hæredi,vt vestiat , vel alat viduam,intelligitur, donec fuerit vidua , nec sufficit eam semel vestire. Si quis legauerit alimenta vxori Titij, intelligitur legasse etiam secũdæ vxori:secus si Titius vxori suæ,nam intelligi tunc creditur Legatum tantummodo relictũ vxori, quam tunc habebat. Si quis instituat posthumum , censetur instituisse plures,si fuerint.Si testator reliquit domum suam, vt in ea habitaret filia sua vidua , intelligitur etiam si postea nupta,secundò in viduitatem deuenerit. Hæc Felinus Item, si facultas data sit ad certum tempus,non finitur in primo facto intra illud tempus: vt si relinquitur , vsufructus alicui, dum vixerit.Si data sit facultas eundi,& redeundi, dum pax, & concordia inter aliquos sit : Si facultas Procuratori detur, vt appellet,dum lis non componitur,& dirimitur. Si facultas detur alicui, vt diuinis , & sacris officijs intereſse queat tempore,quo sacris templum est interdictum.Ex his perspicitur, quid sit dicendum in multis rerum euentis , de quibus dubitari solet. Facultas data Patribus Concilij Generalis , de eligendo loco,in quo Concilium celebretur,intelligitur data ad eligendum semel dumtaxat.Si quis emit fructus, qui ex prædio aliquo percipiuntur , intelligitur emisse primos tantum. Baldus quem sequitur loco citato Felinus.Potestas data arbitrandi,censetur data ad semel arbitrandum. Idem Felinus. Si testator instituit,vt eleemosyna erogetur in die S. Laurentio sacra,semel tantum dãda est.Bartholus cui subscribit Felinus loco prædicto. Facultas data Monacho , vt possit Procurator esse , intelligitur data vt semel tantum sit. Sic etiam facultas data, vt quis abesse à loco possit : si promitto dare in Calendis,videor intellexisse primas proximè venturas. Si Princeps Priuilegium confert tibi, & hæredi , in primo hærede extinguitur Priuilegium.Felinus loco citato. Si promitto me solendinum reparaturum , videor intelligere semel tantum. Si Episcopus Priuilegiũ habeat, cum primum possessionem nactus est Ecclesiæ nominandi vnũ in Canonicũ instituendum, & nominauerit vnum, qui institutus est,sed postea Canonicatum ille depositit , iure Priuilegij alterũ nominare nequit. Locator, qui tacitè censetur iterum locasse,quoniam conductorem scienter in re conducta reliquit , intelligitur locasse iterum sub eisdem conditionibus , sed semel tãtum censetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

locationem renouasse. Abbas, quem sequitur Felinus loco citato. Princeps promisit præmium ei, qui vexillum hostibus eripuerit, creditur promisisse ei, qui primus vexillum detraxerit hostibus. Titius promittit Iudici se exhibiturum hoc, aut aliqd ipsi Iudici, putatur promisisse semel se exhibiturum. Promitto me daturum tibi, quicquid iactu tetis cepero, videor promisisse id, quod primo iactu tetis cepero, hæc omnia Felinus capite prædicto.

Sextò Quæritur, An is, cui priuilegium conceditur ad legendos libros, quorum lectio est interdicta, eo iure cõsciẽtia vti possit extra ditionem, aut territorium concedentis? Respondeo cum Nauar. consil. 15. de Priuil. vti posse: nam is, cui datur facultas peccata confitendi, confiteri potest extra diœcesim, & parochiam concedentis. Gloss. in cap. Placuit. dist. 6. de pœnit. Nauar. loco proximè allegato; Et etiam, cui libera potestas sit dandi operam literis, licet studere extra diœcesim eius, qui concedit. Si quis legitima facultate ieiuniorum lege soluatur, ita vt bis comedere ei liceat, aut in diebus Quadragenarij ieiunij, antè Pascha caseum, lac, & oua edere possit, tunc, & prandere, & cœnare, aut prædictis cibis vti tutò potest extra diœcesim concedentis. Ergo similiter is, cui sit potestas libros prohibitos legendi, ea vti poterit. Obijcies, Iudex dicere ius non potest extra suum territorium, vt habetur in l. extra territorium. ff. de iurisdiction. omnium iudicum. Vnde capite 2. de constitut. in 6. excommunicatio contra fures ab Episcopo lata, non afficit furem extra eius diœcesim furantem: & qui Episcopi facultate concionari ad populum, aut Confirmationis, Baptismi, vel Ordinis Sacramentum ministrare potest, ius nõ habet concionandi, aut ea Sacramenta ministrãdi extra territorium eius, qui potestatem fecit. Respondeo, Iudicem nihil iubere posse vbi iurisdictionem non habet, quando quod iubet, vel statuit causæ cognitionem iudicialem postulat: secus est, si rem expediat citra vllam causæ cognitionem iudicialem, quia eam non requirat, ac proindè sententia excommunicationis ab Episcopo lata, etiam sibi subiectos non tenet extra diœcesim delinquentes. Similiter etiam Episcopus nequit alteri facultatem dare Sacramenta conferendi extra diœcesim ijs, qui sibi subiecti non sunt, nec concionandi in aliena Parochia: hoc enim esset extra diœcesim ius dicere.

Septimò Quæritur, An cum alicui Priuilegium conceditur, ad socium eius trahi, ac portigi possit? Respondeo, cum Abbate in cap. Quam sit. De Iudæis. Quandocumque Priuilegium esset prorsus inutile ei, in quem est collatum, si eo socij minimè gauderent, tunc ad eos iure protenditur, & trahitur, vt colligi potest ex cap. Licet. de Priuil. in sexto. At si secus Priuilegium habeat, ad socium nunquam extenditur, aut trahitur. Verbi gratia, Conceditur Priuilegium certo Presbytero, vt in loco interdicto operetur sacris, eo ipso, concessum intelligitur, vt aliquem aduocet, qui ei sacrificanti ministret, & seruiat. Similiter illustri viro, aut fœminæ datur facultas, vt in loco sacris interdicto rem diuinam audiat, intelligitur etiam data, vt deducat eos, sine quibus pro sui status conditione, sacrum audire non solet. Idem de cæteris similibus Priuilegijs iudicandum.

Octauò Quæritur, An id Priuilegij, quod conceditur familiaribus certi Cardinalis, vel Episcopi, etiali etiam possit ad eos, quos Cardinalis, vel Episcopus per literas ipsis scriptas ad familiaritatem admittit? Respondeo cum Abbate in c. cum dilectus, de clerico non residente, ad eos minimè protendi, quia familiares censentur ij, qui sunt in obsequio, & famulatu alicuius, quales non sunt, qui per litteras tantummodo inter familiares numerantur, & habentur. Et hæc sententia colligi videtur ex c. vlt. De verb. signif.

Nonò Quæritur, an Priuilegium patri concessum transeat etiam in filios? Respondeo cum eodem Abbate in ca. licet, de censib. & Cyno. in l. secunda. C. de Episc. & Cler. Priuilegium aliquando concedi ratione dignitatis, siue nobilitatis innatæ; aliquando ratione muneris; & officij, quo quis fungitur: aliquando causa necessitatis. Si primo modo fuerit concessum, transfertur in filios. Vnde si patri ius nobilitatis concedatur, nobiles quoque filij redduntur. Priuilegium secundo modo concessum deniatur in filios legitimos viuente patre. At concessum tertio modo in filios non transit etiam viuo patre: vt si ratione necessitatis sit liber à muneribus personalibus, & extraordinarijs, non eo ipso filij eius ab eisdem liberantur. Et ius ciuitatis, quo quis donatur, cum hæredibus non communicatur. Romanus in singulãribus ex L. Libertus, §. Patris. ff. Ad municipalem. Hæc Siluest. priuilegium q. 5. ex Abbate & Cyno, & Romano. Quæres quid sit dicendum, si Princeps Titio dicat: Immunitatem concedo tibi, & filijs tuis? Respõdet Bartolus in l. Gallus §. quidam reste. ff. de liber. & posthu. vt citat Siluestr. priuilegium q. 5. ea immunitate filios non gaudere viuo patre. Rogabis etiam, quo pacto intelligatur. si Titius concedat Caio ius hauriendi aquam, aut deferẽdi ad fundum, vel quo voluerit? Respondet Romanus, quem sequitur Silu. loco citato huiusmodi seruitutem, cum sit personalis, ad hæredes minimè transmitti, vt colligitur ex L. Lucius ff. De seruit. rustico. prædio. vbi habetur: Quæritur, an ex hac scriptura: Do tibi vsum aquæ in domum tuam, aut vbicumque volueris, ad hæredes Caij etiam pertineat? Paulus respondet, vsum aquæ personalem ad hæredes Caij quasi vsuarij transmitti non oportere.

Decimò Quæritur, an Priuilegium datum ei, qui factus est ciuis eo pacto, ne munera subeat, nec onera sustineat, sit seruandum: Respõdeo cum Panormitano in c. petuenit. De immunitat. Ecclesiarũ, seruari debere, quia est priuilegium, quod in contractum transiuit, & priuilegium quoties transiuit in contractum vel quasi contractum seruandum est, tecus, minimè. Et est annotandum, Principem huiusmodi priuilegium posse conferre etiam cum damno communitatis: hoc est, si ciuitas centum quotannis Principi soluere consueuerit: & Princeps aliquem eximit ne decem soluat, nihilominus ciuitas centum debet soluere. At vero inferior Magistratus licet aliquem possit eximere, non tamen cum detrimento ciuitatis, vt si Titio priuilegium concedat, vt soluat decem, iure non potest à ciuitate cẽtum exigere, sed tantum nonaginta. Silu. priuilegium q. 9. ex Bartholo & Abbate.

Vndecimò Quæritur, an ad substantiam priuilegij pertineat, vt sit scriptum: quæruntiurisconsulti, an scriptura ad priuilegium sit necessaria? Respondeo cum Innocentio, Archidiacono, Ioann. Andrea, & Abbate, quos refert Siluestr. priuilegium q. 14. non pertinere, nec esse necessarium, vt sit scriptum priuilegium. Vnde post obitum Romani Pontificis, qui priuilegium concesserat, sine literis tamen scriptis facultas concessa non extinguitur: at à successore, iure litteræ petuntur, & impetrantur, ac propterea inficiunt Baldus & Ioan. Calderinus vt idem Siluester citat. Si Romanus Pontifex solo verbo aliquem compellet Episcopum, vel Abbatem statim eum Episcopum vel Abbatem esse, quamuis in foro exteriori Episcopus vel Abbas siue regularis, siue secularis per Romanum Pontificem electus & promotus non habeatur vt talis, nisi literis impetratis, expeditis & receptis: alioqui tum admittentes seu recipientes, tum se ingerentes, graues pœnas incurrunt, quæ habentur in extrauaganti Bonifacij, quæ incipit, inniunctæ. inter communes. De electione.

Duodecimò Quæritur, quandonam priuilegium incipiat vim & auctoritatem habere. V.G. Titius per Caium procuratorem à Romano Pontifice impetrat priuilegium ne à quoquam excommunicari queat: aut impetrat à Rege vel Principe, vt sit à tributo immunis, ac liber. Respondeo cum Innocentio & Hostiensi, quos refert Silu. priuilegium q. 16. Aut Titius absens priuilegium per literas aut per suum Procuratorem, nuncium, vel alium quemlibet ad id destinatum, seu missum impetrat, aut proprio Motu, & arbitratu à Romano Pontifice vel alio principe cõcessum acquirit. Si primo modo, statim à die, quo princeps id concedit incipit valere priuilegium, etiamsi Titius ignoret esse impetratũ. Si secundo modo, Priuilegiũ vim non habet, nisi postquam in Titij potestatem peruenerit, hanc quæstionẽ supra latiùs disputaui.

De Rescriptis Principum. Cap. XXIIII.

PRimò Quæritur, quid appellatione rescripti leges, canones, & iura accipiant? Respondeo: Rescripta Principum olim fuisse dicta, quibus illi vel ad libellos supplices præsentium, vel ad Magistratuum præsentium, vel absentium consultationes, quid sibi de ea re fieri placeret, respõdebant. Vnde rescriptum dicitur id, quo Imperatores vel summi Pontifices consulentibus eos respondent, l. 1. ff. De Appellat. Rescriptum itidem, est statutum Principis, quo præcipitur, aut prohibetur aliquid Motu proprio, vel interpellatione alicuius per Epistolam facta, siue cum pœna adiecta siue secus.

Secundò Quæritur, quot modis rescriptum sumatur? Respondeo cum Panormitano in rubrica de rescrip. rescriptum aliquando latè sumi, & tunc omne priuilegium & beneficium principis rescriptum vocatur: aliquando verò strictè & propriè, & tunc distinguitur à priuilegio & beneficio principis: Nam priuilegium, est facultas alicui à principe data aliquid faciendi, vel non faciendi contra canones, vel leges, & iura: beneficium verò est facultas à principe concessa, præter leges canones, & iura: rescriptum autem, est principis decretum ad iuris communis obseruationem, vt cum princeps per litteras committit causam inter aliquos definiendam, aut rescribit, quid in re aliqua iuxta leges vel canones, & iura fieri debeat. In iure ciuili, videlicet in Codice extat titulus de diuersis rescriptis, & in iure Canonico titulus est de rescriptis lib. 1. decretalium, in quo titulo rescriptum latè sumitur, quatenus priuilegium, & beneficium Romani Pontificis complectitur: & rescripta sunt tum ad lites dirimendas, causasve definiẽdas, tum ad ea, quæ in beneficiis Ecclesiasticis interuenire solent.

Tertiò Quæritur, quæ sint intelligẽda in rescriptis, quæ à Romano Pontifice impetrantur? Respondeo cũ Glossa in cap. ex parte, de rescriptis, multa intelligi. Nã quemadmodum in iureiurando & aliis pactis generales conditiones, quamuis non exprimantur, semper tamen intelliguntur: cuiusmodi sunt, si Rex vel superior alius, quicunque sit, voluerit: si vixerint res in eodem statu permanserit, & alia similia, quæ ipso iure pactis inesse tacitè cẽsentur: sic etiam in rescriptis semper intelliguntur, etiamsi non opponantur conditiones: si preces veritate nitantur, si ita est, c. super literis, de rescriptis, & L. Vniuersa, C. de diuersis rescrip. vbi statuitur: Vniuersa rescripta sub ea conditione proferrisi preces veritate nitantur. Item, clausula more curiæ Romanæ, solita poni, tacitè intelligitur apposita, etiamsi non exprimatur. Illa item clausula (si ita est) debet ad omnia præcedentia referri teste Panormitano in c. 1. requiris. De Appel.

Quartò Quæritur, an Rescriptum principis, quod aliquis impetrat, falsi aliquid exprimens, aut verum aliquod tacens & occultãs, sit irritum? Respondeo ex communi sententia & canonici iuris interpretum distinguendum hic esse: Aut is, qui impetrat rescriptum à Romano Pontifice, falsum exprimit, vel verum tacet dolo, vel culpa, hoc est, scientes, & tunc nihil illi prodest rescriptum, c. super litteris, & c. Ad aures, de rescrip. & c. Non potest, de præben. in sexto. Aut per ignorantiam bona fide falsum exprimit, vel verum occultat, & tunc aut princeps, nimirum Romanus Pontifex, litteras daturus esset, etiamsi verum exprimeretur, & falsum taceretur, & valet, & prodest rescriptum, saltem ad hoc, vt iudex delegatus secundum ordinem iuris causam cognoscat, quamuis non secundum formulam in litteris præscriptam, c. super litteris, c. ex insinuatione, de rescrip. Aut literas alioqui non erat daturus, quia eas canones, & ipsa iura prohibeant, & denegent: & tunc rescriptũ non valet, c. Super litteris. De rescrip. Quæres, quid iudicandum, si Romanus Pontifex non erat alioqui tam facilè literas daturus? Quidam sentiunt, tunc ratum, & firmum esse rescriptum, quia sufficit si Romanus Pontifex esset alioqui literas daturus. Sed Ange. Rosel. Silu. rescriptum q. 6. cum Abbate in cap. super literis hic de rescrip. censent, rescriptũ nõ prodesse, ex c. Postulasti de rescrip. quoniã satis est si veritas occultetur, quæ expressa difficiliorẽ secundum iura redderet impetrationẽ rescr. Quæres itidẽ an eo ipso rescrip. sit irritũ, cũ falsum exprimitur, aut verũ tacetur? Respõdeo cũ Abbate in c. super literis, de rescrip. aut rescriptũ esse ad lites, & cõtrouersias, aut ad beneficia, & alias facultates: si ad beneficia, & alios fauores, eo ipso est irritũ. Nqua in man. c. 21. n. 86. & colligitur ex c. ad audientiã 2. de rescr. & c. 1. & 2. de filiis presbyt. in 6. si tamẽ rescriptũ est ad lites, & controuersias, nõ est ipso iure irritũ, sed rescindendũ per exceptionem, quia se aduersarius potest in iudicio tueri: quod probat Abbas ex c. cæterum, c. Plerunq; & c. Si autẽ, de rescr. Sic Abb. in bas ex c. cæterum, c. Plerunq; & c. Si autẽ, de rescr. Sic Abb. in c. super literis, citato. Gloss. in cap. ad audientiam. 1. de rescrip. Nau. in c. 5. quando, de rescrip. præludio. 1. n. 1.

Quintò Quæritur, An rescriptũ vitietur ex defectu vnius literæ, vel syllabæ: Respõdeo, rescriptũ à Rom. Pont. impetratũ nõ vitiari, c. ex parte, de fide instrum. sicut nec testamentũ vitiatur, quãuis in eo sit erratũ in syllaba. l. errore. C. de testa. & l. in legatis. C. de legatis: nec libertas minus debetur, licet in litera, vel in syllaba fuerit error cõmissus l. Qui habebat. ff. de manumissis testamẽto. Sed quid dicendũ, si literæ à Ro. ff. de manumissis testamẽto. Sed quid dicendũ, si literæ à Rom. Pont. impetratæ manifestũ in grammatica errorẽ cõtineant? Respõdeo ex c. ad audientiã 1. de rescrip. non prodesse. Et idẽ iuris est, ait ibi Glossa, si in rescripto Rom. Pont. cũ vno homine loquẽs, numero multitudinis vtatur, aut si Patriarchas, vel Episcopos filios appellet. Obijcies, testamẽta minimè vitiari, etiam si in eis contra grammaticæ regulas, & leges pectetur. l. qui habebat. ff. de manumiss. testam. Item rescripta Imperatorũ prodesse, etiã si errorem in grammatica contineant. l. Imperator. ff. de statu hominũ. Respõdet Glo. rescrip. Rom. Pontificis non valere, quia nõnisi cõsiderate cõcedunt, & multorũ administratorũ manu scribuntur: at verò testamẽta tabellionũ manu scripta cõficiuntur, qui facilè contra grammaticã peccant. Sed verius alij respondẽt, huiusmodi rescripta Romani Pontificis non prodesse, quia id est iure Canonico expressum; noluerunt enim Pontifices eiusmodi rescripta vim vllam habere: de testamentis verò, & rescriptis Imperatorum nihil ius ciuile constituit.

Sextò Quæritur, Quãdiu rescriptũ duret? Respõdeo, perpetuò durare, nisi secundò impetretur, quo illud prius abrogetur. Sic Abbas in c. plerunque de rescrip. ex l. fallo. C. de diuersis rescrip. Et quo fit, ait ille, vt Priuilegium à rescripto differat, quod Priuilegium amittitur, si is, qui impetrauit, eo per decennium non vtatur, cũ alioqui posset vti: at nisi aliqs rescriptum secundum impetret, non desinit, etiamsi illo nunquam vtatur, is, cui conceditur. Si verò alius impetrat secundum: tũc aut primus vti suo per annum neglexit, & valet secundum, non primum, licet nulla primi facta sit mentio: aut primus per annum vti suo non potuit, quia Iudicem nactus non est, apud quem causam agere posset, & tunc vim suam obtinet primum. Quæres quid dicendum sit si secundus dolo rescriptum impetrauit? Respondeo cum Abbate, primum, non secundum, quia maior culpa committitur, cum dolo rescriptum impetratur, quàm cum quis per dolum non vtitur rescripto legitimè obtento.

Septimò Quæritur, quid rescriptum postuler, vt possit, ac valeat? Respondeo, multa requirere. Nam in primis, nihil in eo prætermitti debet ex ijs, quæ Principem secundum iura mouere queunt ad concedẽdum, vel denegandum. Est enim in eo exprimenda veritas, nec falsi aliquid misceatur. Deinde, series facti est patefacienda, c. super eod. de cohabitat. Clericor. Item, causa litis, siue negocij est referenda, c. inter Monasterium, de sent. & re iudi. Præterea, si contra aliquem rescriptum impetretur, in eo fieri debet mentio indulgentiæ, siue dispensationis, vt vocant, quam aduersarius legitimè impetrauerat. c. ex tua, de filijs Presb. vel compositionis, si qua inter litigantes facta fuerit, c. ex multiplici, de Decimis, vel statuti, c. constitutus, de rescrip. vel priuilegij. c. cum ordinem, de rescrip. vel sententiæ à Iudice latæ. c. inter monasterium, de sent. & re iudi. Silu. rescriptum. q. 7. ex Goffredo, & Archidiacono.

Octauò Quæritur, Quo pacto rescripta interpretari debeamus? Respondeo: in primis ea interpretari oportere secundum commune ius. c. causam, de rescr. & c. licet de præb. Vnde clausulæ omnes in rescriptis contentæ ad iuris communis sententiam reuocari solent, vt tradit Silu. rescriptum. q. 8. 8. ex Ioan. And. Ioan. Monacho, Dominico, Felino, Deinde, in rescripto non ipsa narratio, sed conclusio perpenditur. Bald. in l. Præscriptione, ad finem, C. si contra ius. Insuper, rescr. ad beneficia Ecclesiastica strictè, ac prælse interpretari oportet. cap. Quamuis 1. de præben. in 6. Vnde ad alia trahi minimè debent, nisi, vt docet Felin. in cap. causam, de rescr. literæ Pontificiæ ad beneficia simpliciter fauorem contineant, aut Motu proprio datæ sint, vel pro compensatione damni.

Rescripta itidẽ ad lites pressius, & arctius interpretari debemus, quam rescripta ad beneficia Ecclesiastica. Abb. in cap. Capitulum, de rescr. Postremò, quando in rescriptis constat de mente Roman. Pont. ea tunc plenè sunt interpretanda, etiamsi iuri communi derogent, dummodo tamen interpretationem verborum proprietas admittat, nec vltra Pontificis mentem, rescriptum extendatur. Felinus in c. causam de rescr. Silu. rescrip. quæst. 8.

Nonò Quæritur: Quisnam Iure possit rescriptum à Principe impetrare? Respondeo, in primis excõmunicatum non posse. Vnde, si impetrat, irritũ est rescriptum c. 1. de rescr. in 6. & colligitur etiam ex c. vlt. de Procurat. & c. Post cessionem, de probat. & c. Cum bonæ, de ætate, & qualit. ordinan.

Deindè, lite pendente, nemini litigantium fas est, rescriptum impetrare, quo is, qui possidet, possessione, vel quasi possessione deiiciatur. c. 1. 2. & vlt. vt lite pendente. Nam lite pendente supplicare Principi nobis nõ licet, nisi in certis casibus. l. 2. C. vt lite pẽdẽte. Præterea, intra tẽpus appellationis statuti impetrari rescrip. iure nõ potest. c. sæpe, & c. oblatæ, de cõstitutũ impetrari rescrip. iure nõ potest. c. sæpe, & c. oblatæ, de appell. & c. Bonæ memoriæ, de confirm. vtil. vel inutili.

De statutis, siue municipalibus legibus. Cap. XXV.

PRimò Quæritur, quo differat statutum à lege, vel constitutione, & quid appellatione statuti Auctores intelligant? Respondeo, statuta, dici leges, siue cõstitutiones municipales, hoc est, quas ciuitas aliqua, vel Magistratus, siue Præfectus constituit. Vnde leges, siue constitutiones dicuntur Decreta Principum, nimirũ, Imperatorum, vel Regum, vel Romanorum Pontificum. At verò statuta vocantur, decreta ciuitatum, Magistratuum, & aliorum, quorumlibet Principum inferiorum: quamuis interdum statuta vocentur, ipsæ quoque leges, & cõstitutiones Principum. Nos in præsentia, statuta appellamus Decreta ciuitatũ, Magistratuum, ex quibus non ius commune, sed municipale exiitit.

Secundò Quæritur, An statutum teneat, ac liget subditum eius, qui statutum condidit perpetam facientem extra

Universidad de Deusto
Biblioteca

territorium eius? Verbi gratia, Magistratus certæ ciuitatis, vel Episcopus pœnã in fures, vel sacrilegos constituit. Quæritur, an Titius dicti Magistratus, vel Episcopi potestati subiectus ea pœna afficiatur, si extra diœcesim, vel territorium fuerit, vel sacra violet. Respondeo cum Abba. in ca. à nobis 1 de sent. excomm. Gemin. in cap. vt animarum, de constit. in 6. Silu. excommunicatio. 1. nu. 5. huiusmodi statutis non alligari subditos extra territorium peccantes: quod colligitur ex cã. Vt animarum, de sent. excom. in 6.

At verò in certis casibus aliquãdo ligãtur in primis, quando statutũ ponitur de re subiecta cõditori statuti. Vt si Episcopus statutum condiderit, quo excõmunicationem fert in omnes Clericos, qui in Ecclesijs sibi commissis non residet, eo tenentur Clerici etiam extra diœcesim commorantes, ratione rei, quæ est Episcopo subiecta, hoc est, ratione Ecclesiarum, quæ sunt in eius diœcesi constitutæ. Nam in c. vlt. de foro comper. ratione rei sitæ in aliquo loco, subiicitur quis iurisdictioni illius, in cuius territorio sita res est. Deinde, statuto ligatur aliquis, quando opus cœptũ est in territorio, licet sit extra completum. Vt si quis sagittã mittat ex loco potestati, & iurisdictioni alicuius subiecto, & in loco ab eius potestate exempto aliquem interimat, afficitur pœna statuti condiri ab eo, cuius iurisdictioni subiectus est locus, vnde sagittam proiecit. Præterea, statuto tenetur aliquis, eo quòd non se sistat in iudicio, etiamsi extra territorium delinquat. Verbi gratia, statutum Episcopi, sic habet: Quicumq; furatus fuerit vbicũque sit, nisi intra mensem à die commissi furti, sistat se coram iudice delicti, vel coram nobis, sit excommunicatus. Titius Episcopo subiectus extra diœcesim furatus aliquid, huiusmodi statuto tenetur, non ratione furti, quod est extra diœcesim commissum, sed quia in iudicium non venit, aut coram iudice delicti, aut coram Episcopo.

Tertiò Quæritur, An statuta teneant, ac ligent extraneos, qui delinquunt in territorio eius, qui cõdidit statutum. Quæstionem tractat Abbas in c. à nobis 1. de sent. excommun. 6. & respondet ligare, sic etiam ibi Glossa, & teste Abbate, sic sentiunt omnes iuris ciuilis interpretes. in l. cunctos populos C. de sum. trin. & fid. Cath. & huius ratio est quia lex semper loquitur l. Ariani c. de hæret. ergo quum primum quis delinquit, etiam si sit peregrinus & extraneus subijcitur potestati eius, qui posuit statutum, quamuis tempore, quo condimus statutum est, subiectus non erat. item extraneus subijcitur statuto ratione rei sitæ in loco, vbi est conditum statutum, vel ratione cõtractus in eo loco initi. Nam in cap. vlt. De Foro cõper. his tribus modis pertinet quis ad fori, & iurisdictionem alicuius. Si igitur ciuitas Bononiensis statuta condiderit, ea non ligant ciues Ferrarienses, aut Mutinenses, nisi aliquis Mutinensis Bononiæ deliquerit, vel possessionem in agro Bononiensium tenuerit, vel Bononiæ contractũ inierit. Et idẽ iuris est de peregrinis & aduenis & viatoribus. Vnde Abbas rectè docet: Quamuis verba statuti sint generalia, non protendimur nisi ad eos, qui sunt subiecti conditori statuti. v. g. statuto cauetur, ne quis declinet iurisdictionem certi Magistratus, pœna constituta, eo statuto minimè clerici tenentur, tametsi illius Magistratus iurisdictioné recusent, quia non sunt Clerici subiecti iurisdictioni Principum ciuilium. Et idem iuris est, si statuto cauetur, ne bona stabilia vendãtur ijs, qui non sunt iurisdictioni ciuitatis subiecti, id statutum clericos, & Religiosos non tenet, quamuis eis bona stabilia vendantur.

Quartò Quæritur, An statuto Episcopi teneantur subditi qui delinquunt in loco ab eius iurisdictione exẽpto? Respondeo cum Io. Andr. Gem. Glossa in c. vt animarũ de const. in 6. minimè, quidquid sentiat Inno. & Barth. nam locus exẽptus, & locus extra diœcesim situs æquiparantur. Idẽ docent Abb. in c. à vobis 1. de sent. excom. Silu. excom 2. n. 5. 6. & 7. & teste Abb. sic sentiunt multi iuris ciuilis interpretes. in l. vlt. ff. de iurisd. om. iudic. At verò si statutũ Episcopi præcipiat, ne aliqui se conferant ad locum exemptum, eo statuto ligantur ij, qui contrafecerint. Vnde, teste Bartolo in l. cunct. popu. ff. de sum. Trin. & fide catho. ciuitas potest statuto imperare ciuibus, ne eant ad certũ oppidum. Nam in l. Mercatores C. de Commerciis & Mercato. prohibentur ciues Romani habere commercia cum Persis, qui non erãt Romano Imperio subiecti: Et in l. vlt. ff. De decr. ab ord. facient. statuitur, ne quis eat ad cõmercia extra municipium. Quo fit vt statutis Episcoporum, in quibus pœna excomm. constituitur in eos, qui ingrediuntur, vel accedũt ad Monasteria Sanctimonialium, teneantur ij, qui contrafecerint: huiusmodi enim statuta ponuntur ob cõmune bonũ ciuitatis, & Diœcesis, vel in odium & pœnam eorum, qui in locis exemptis commorantur.

Ex iis, apparet quid sit dicendum de eo statuto, quod excomm. constituit in eos, qui ad aliquam administrationem publicam promouentur extra ordinem vel Religionem nisi, prius libros & cetera quibus vtuntur in ordine, dimiserint.

Quintò Quæritur, An statutis Laicorum clerici teneantur? Hanc quæstionem supra diluimus, cum de legibus ageremus.

Sextò Quæritur, An qui subditi non sunt conditori statuti, & per ignorantiam contra statuta delinquunt in loco, in quo sunt condita statuta, iustam ignorantiæ excusationem habeant? Hanc etiam quæstionem tractant Glossa, & Abbas in c. à nobis 1. de sent. excom. & Silu. excom. 2. n. 6. & nos de ea cum de ignorantia tractaremus.

Septimò Quæritur, quando nam statutum incipiat vim habere? Respondeo: cum primum promulgatione facta incipit eius notitia haberi communiter.

Octauò Quæritur, An statutum, per conditoris obitum finiatur? Respondeo eum Abbate in c. A nobis 1. De sent. excom. minimè, nisi expressim abrogetur ca. vlt. De offic. leg. ex quo fit, vt statutum conditum sede vacante, à collegio canonicorum duret creato etiam successore Episcopo, donec tollatur Episcopi succedentis auctoritate, vt colligitur ex c. vlt. Ne Prælati vices suas. Sic Feder. consi. 16. Sic Abbas loco citato, Silues. statutum. q. 9.

Nonò Quæritur, quo pacto statutum abrogetur, & tollatur, an videlicet sit necessarius temporis cursus certus, vt sublatum censeatur consuetudine cõtraria. Respondeo ex communi sententia: si positum sit ab aliqua hominum vniuersitate antiquatur, ac desinit si ijdem homines, vel eorum successores in vnum coacti scienter semel contra illud faciant, nec requiritur alius temporis lapsus: nec confuetudo præscripta: sic Hostiensis, Ioan. Andreas & Abbas, quos citat Siluester. statutum. q. 11.

Decimò Quæritur, An statutum, quo certa ciuitas Priuilegium concedit externis in hunc modum: Quicumque se receperit ad hoc oppidum, sit immunis & liber ab omni onere, Gabella, vectigali, abrogari possit? Respondeo cum Abbate in c. Nouit. De Iudicijs, quem sequitur Silu. statutum q. 17. Aut loquimur de his, qui iam in oppidum venerunt, aut de iis, qui nondum venerunt. Si de primis, statutum abrogari non potest, quoniam Priuilegium in quasi contractum transiuit, quo etiam ipsi Principes tenentur, vt colligitur ex c. De Probati. Sic Bartho. in l. quod semel. ff. de decretis ab ordine faciendis. Si de secundis, abrogari potest: nam res adhuc est integra. Ex quo perspicitur, verum esse, quod tradit Bartolus in l. priuilegia. C. de sacro. eccle. si laici statutum ponant, vt singuli ciues quotannis certam eleemosynam erogent in vsum clericorũ vel religiosorum, eos laicos non posse illud statutum, abrogare. Bartolum sequuntur Innocentius, & Archidiaconus, vt cit. Silu. stat. quæst. 12.

Vndecimò Quæritur, An statuta contra ius commune condita valeant? In primis, statutum, quod cum iure naturali vel diuino pugnat, nullam habet vim. Quare quod in quæstionem vocatur, est, An aliquius sit momenti statutum, quod iuri communi scripto aduersatur: multa enim statuta poni solent, quæ iuri communi videntur derogare, de quibus singillatim dicemus. Ac primum quidem iuris communis est, ne quis ob delictum alterius puniatur. Vnde Dominus, ob scelus, vel delictum famuli pœnas non luit, vt tradit Bartolus in l. ne quid. n. 1. ff. de incend. ruin. naufc. cum communi sententia, vt testatur Iulius Clarius. lib. 5. recep. sent. in Practi. crimin. qu. 86. n. 2. nisi culpa serui vel famuli aliquo modo in dominum consciatur. Vt si Dominus famulorum opera vtatur, qui sint manifestè scelesti ac perditi, aut si sciente Domino seruus vel famulus perperam faciat, qui alioqui posset ab eo impediri: Quod facit seruus vel famulus causa domini, & eo sciente, creditur in iudicio scisse voluntate Domini, & hæc est communis opinio iurisconsultorum teste Iulio Clario loco citato, non tamen quod facit inscio Domino, aut sciente, sed non prohibente, quia non potuit, vt ait idem Iulius Clarius ibidem. Pari ratione pater ob delictum filiorum soluere pœnas non cogitur, nisi culpa ipsius, filius delictum admiserit. Et eodem modo quod facit filius causa patris & eo sciente putatur in iudicio factum voluntate patris, teste Iulio Clario. Quæritur ergo an valeant statuta, quibus pœna constituitur in aliquem ob delictum alterius, nempe in Dominum ob serui vel famuli scelus: in patrem, ob filij. Respondeo ex communi sententia quam refert Iulius Clarius loco citato. n. 5. ex Anania in ca. 2. de delict. puerorum & Felino in c. cognoscentes n. 2. de constit. huiusmodi statuta valere, quoniam vsu & consuetudine approbantur. Locum tamen habent in pœnis, quæ sunt pecuniariæ. Quamuis etiam quidam iusta esse defendant ea statuta, quæ pœnam infamiæ irrogant alicui ob peccatum alterius, quando crimina sunt immania, & atrocia, cuiusmodi sunt hæresis, proditio patriæ, latrocinium, monetæ corruptio, crimen læsæ maiestatis, & alia similia. Certe meo iudicio conuenit inter omnes, pœnam infamiæ in aliquem ob crimen

alterius iure constitui quando crimina grauia sunt. Sed de aliis criminibus multi dubitant, eo quod apud bonos vitos honor & fama magni habeantur, ac proinde fere ipsi vitæ æquiparentur, vt ait Iulius Clarius loco supra citato.

Communi igitur sententia receptum est, vt vim habeat statutum, quo Dominus pœnam pecuniariam soluere cogitur ob scelus familiæ, etiamsi nihil culpæ in Domino fuerit. vt docet Iulius Clarius in eo loco prædicto ex Alberico in p. 1. statut. q. 50. Sic etiam statutum, quo patres mulctantur pecuniis ob lasciuos filiorum: statutum itidem, quo ad publicam salutem & vtilitatem filij, vel nepotes spolhantur bonis propter crimen parentum, quæ est opinio communis teste Coualr. & Iulio Clario locis citatis, vt pater soluere cogatur legitimam portionem filij ob eius flagitium. At locum habet huiusmodi statutum, quãdo filius fuerit scelestis conuictus. Idem iuris est de statuto, quo alicuius castri, vel oppidi habitatores, vel quælibet aliæ communitates cogũtur pœnam pecuniariam exoluere ob quodlibet maleficium cõmissum, vel damnum illarum intra territorium. Et ita consuetudine seruari in multis locis, refert Angelus, vt citat Iulius Clarius. lib. 5. recep. sent. in pract. crim. q. 82. nu. 1. præsertim quando nescitur, quis fuerit sua culpa auctor damni, aut etiam quando scitur, sed autor sceleris soluendo non est: Quod si damnum fuerit illatum in duorum oppidorum finibus tunc damnum resarciri debet, vt tum hi, tum illi oppidani suam partem exoluant.

Vndecimò Quæritur, An iustum sit statutum, vt quisque impunè possit occidere eos, qui sunt publico Reipublicę edicto proscripti, qui vulgo Banniti vocantur? hanc quęstionem tractat Iulius Clarius lib. 5. recep. sent. § homicidium nu. 46. & seq. Omnes consentiunt iustum esse si loquamur de iis, qui sunt proscripti tanquam proditores patriæ, vel tanquam transfugæ, vel tanquam prædones, vel tanquam cõiurati in Rempublicam aut Principem, nam horum singuli sunt patriæ & Reipublicæ hostes. De cæteris verò dissentiũt auctores quoniam Iulius Clarius refert duas opiniones lib. citato num. 48. quidam enim aiunt, huiusmodi statuta in foro interiori seu conscientiæ nullam vim habere, quamuis in foro exteriori nulla pœna afficiãtur, qui huiusmodi proscriptos interficiũt: ac ideo fatentur lethaliter peccare, quamuis nulla iuris pœna puniantur. Alij verò sentiunt hæc statuta esse iusta, & licere cuique eos occidere; quorum sententia, teste Iulio Clario loco citato, est communis, & meo iudicio est verior: eam enim consuetudo, quam per totam Italiam seruari videmus, approbati & ad salutem, pacem, & tranquillitatem communem videtur maximè pertinere, vt huiusmodi nefarij, & perditi homines hoc necis genere (quando aliter plecti, & puniri nequeunt) è medio tollantur, solent enim tanquam hostes patriæ, communisque salutis, multa mala, & ea quidem atrocia committere, quibus Rempublicam vexant, bonos & innocentes interimunt, aliena bona diripiunt, viatores spoliãt, & vniuersa perturbant, demum iura omnia diuina, & humana peruertunt.

Duodecimò Quæritur, An valeat statutum, solummodo pecuniariam pœnã constituens in homicidas? De hac quæst. tract. Iul. Clarius lib. 5. recep. sent § homicid. nu. 17. Duæ sunt opiniones: quarum vna negat, eo quòd legi Euangelicæ, diuinæ & naturali repugnare videatur. Nam præcipit Deus: Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: Qui percusserit & occident hominem, morte morietur. apud Matthæum quoque: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Deinde ratio naturalis præscribit, vt pro grauitate delicti, crimina vindicentur ad pecuniaria pœna grauitati homicidij minimè respondet. Interest autẽ reipublicæ, vt à cædibus & iniuriosa vita improbi terreantur. Accedit, quod huiusmodi statutum delinquendi occasionem præbet, præsertim diuitibus, qui nullam pœnam pecuniariam pertimescunt, nec vllum scelus formidant, quod redimere se posse nummis existimant. Sic Hostiens. Archidiaconus, Cardinalis, Felinus & alij quos refert Iulius Clarius loco prædicto. Altera opinio docet huiusmodi statutum valere: ea placuit Bartolo, Aretino, Alexãdro, & quibusdam aliis, teste ibidem Iulio Clario. Ait Albericus in p. 2. statutorum. q. 122. hãc sententiam esse communem, & consuetudine vbique seruari, sed fortassis Alberici tempore hæc communis erat opinio, & vsu receptæ sed nunc talia statuta, vt ait Iulius Clarius nec probantur, nec consuetudine seruantur.

Decimoterciò Quæritur, An valeat statutum laicorum, canens ne filij matrimonium contrahant sine consensu patris? de hac etiam quæstione Iulius Clarius lib. citato. q. 82. nu. 2. Duæ sunt opiniones: vna affirmat, quam teste Iulio Clario probat Bart. & alij quidam iuris ciuilis interpretes: qui fatentur quidem, si huiusmodi statutum pœnam in contrahentes

Gen. 9. Exod. 21. Matt. 26.

constituat, eam non deberi, sed statutum valere. Altera opinio, negat ea statuta laicorum vim vllam habere. Ioan. Andr. Host. Anton. Ancha. Abbas. Fel. & alij, vt citat Iulius Clarius, cui sententiæ omnes fere canonici iuris interpretes adhęrent, & meritò, cum ad veritatem propius accedat: vtpote iuri Canonico magis consentanea, quod liberam voluntatem in matrimoniis contrahendis requirit. cap vlt. de secun. nuptiis, quamuis Iulius Clarius doceat à prima sententia nõ esse recedendum, vbi ea fuerit consuetudine recepta. Addit etiam, Alexandrum sequutus, quem citat, quamuis ius Canonicum seruandum sit, & iuxta illud iudicandum, ita vt matrimonia contracta sine consensu parentum valeant; pœnas tamen pecuniarias, quas statuta irrogãt, deberi; vt puta, si statutum decernat, vt sine consensu patris contrahentes, dote priuentur, quod ego non credo: nam huiusmodi pœnæ multum libertatis in matrim. contrahendo derraherent, quam ius Canonicum postulat, vt dixi. Hinc etiam apparet multo minus valere statutum, quod prohibet, sororem nubere sine consensu fratris: quæ est omnium communis opinio, vt ait Alexãder, quem Iulius Clarius citat. Quæres, an vim habeant statuta Laicorum, quæ priuant filiam dote, si viro nubat vili, & indigno, sine consensu patris? Respondet Iulius Clarius Alexãdrum, & Parisium secutus, valere, eo quòd ius Canonicum similia statuta non damnat, nec improbat.

Decimoquartò Quæritur, An alicuius sit ponderis, & momenti statutum, quod prohibet rem stabilẽ, siue immobilem per alienationem transire in aliquem externum: nam id cum iure communi pugnare videtur, quod est cuique liberum, sua bona alienando in quemcũque transferre. Hãc quæstionem tractat Iulius Clarius lib. cit. q. 82. nu. 15. Respondeo ex communi sententia, ejusmodi statutum valere, nam in iure communi exrat lex, ne fundus, vel alia res stabilis ad externos transferatur. l. 1. C. non licet habitato. lib. 11. Si tamen quæras, an eo posito, si res vẽdatur Clerico externo, vel Ecclesiæ, aut Monalteno, venditio subsistat? Communis sententia teste Iulio Clario loco cit. affirmat venditionem valere: quoniã statutum Laicorum Clericos, aut Ecclesias non tenet, & multo minus adstringit Clericos statutũ, quo cauetur, ne quis vendat externis, etiam Clericis, vel Religiosis: nam tunc statutũ expressim cum libertate Ecclesiastica pugnaret. Quæres, an tali statuto posito, vt nemo distrahẽdo sua bona externis relinquat, interdicta censeatur hæredis externi institutio? Glos. in l. 1. C. non licet habita. lib. 11. vel. loca sui, respondet non censeri. Sed cõmunis opinio, Gl. reiecta, contrarium sentit teste Iulio Clario loco cit. Deinde, si quæras, an interdicta videatur locatio, qua quis locat rem suam externo? Respondet Iulius Clarius, si locet ad modicum tempus, non prohiberi. Secus verò, si ad longum tempus: Lõgum verò dicitur, quod est vltra decennium. Tertiò dubitabis, an si Titius testamẽto legauerit externo rem aliquam immobilem, hæres debeat præstare legatario rei illius æstimationem, cùm res immobilis externo legari nõ possit. Respõdeo, debere esse enim habet communis opinio teste Iulio Clario. Quarto quæres, an dictum statutum prohibens rem immobilem alienatione in externũ transferri, videatur quoq; vetuisse præscriptionem? Respõdeo cum Bartolo, & Alexãdro, quos refert, & sequitur Iulius Clarius, eam quoque prohibuisse. Si quinto scisciteris, num si contra huiusmodi statutũ facta sit rei immobilis alienatio, trãseat dominium in externum? Respondet Iulius Clarius, quãuis possessio transferatur, dominium tamen nõ trãsire: statutum enim impedit solum, ne trãseat dominiũ. Postremò si roges, quid sit dicendum, quando 2ũ solum huiusmodi statutũ alienationem prohibet, sed etiam certã pœnam in alienantẽ constituit, An si quis actionẽ ad rem aliquã immobilẽ externo relinquat, in pœnã incurrat? Respõdet Iulius Clarius minimè, quoniã pœna constituitur in alienantẽ, non autem in transferentẽ suam actionẽ in alium. Et sciendũ est, vt ait Iulius Clarius statutũ prędictum solummodo locũ habere in alienatione voluntaria, non autẽ in necessaria. Et hæc est, teste Alberico, quẽ citat Iulius Clarius, cõmunis opinio.

Aliæ quæstiones dilauntur de quibusdam statutis Ciuitatum. CAP. XXVI.

PRimò Quæritur, Quo modo intelligatur statutum, quo certa pœna constituitur in eum, qui fuerit deprehensus cum armis? Et in primis dubitatur, an in pœnam incidat Titius, qui arma detulisse conuincitur, sed non est cum armis deprehensus? Hanc quæstionem tractat Iulius Clarius lib. 5. recept. sent. in practic. crimin. q. 82. num. 24. & vt ibi ait. Duæ sunt opiniones, vna affirmantium, eum tali pœna puniẽdum, quam etiã, aiunt, esse cõmunem sententiam; Altera est negantium, pœna in statuto lata esse in eum animaduertendum: quæ quidẽ communis est etiam opinio, teste Iulio Clario: ac vsu ipso, & consuetudine approbata. Et certè statuti verba eã

Universidad de Deusto
Biblioteca

confirmant. Nec enim dicitur, qui arma detulerit, hanc aut aliam pœnam sustineat, siue persoluat, aut luat: sed qui fuerit cum armis deprehensus. Nec est, cur verbum (deprehensus) trahamus ad eum, quem arma detulisse in iudicio testes probauerint. Vnde, si fuerit pœna statuti, vt qui deprehenditur cum armis, ea amittat, Titius arma non perdit, si non fuerit cum eis deprehensus, etiamsi testes eum arma gestasse conuicerint, vt docet Iulius Clarius: nec licet Iudici in eum inquirere, nisi id expresse statutum, vel publicum edictum cõtineat. Quæres, an appellatione armorum contineatur etiam arma, quæ propriæ defensionis gratia deferuntur? Iulius Clarius, respondet ex communi sententia, minimè: quoniã iuris naturalis est, vt se quisque defendat. Vsu tamen alicubi est receptum eodem Iulio Clario teste, vt hæc etiam arma amittat quis, si cum ipsis fuerit deprehensus. Quæres etiam, an armorum quoque appellatione ijs in statutis fustes, & lapides intelligatur? Respõdet idem Iulius Clarius iure cõmuni hæc etiam intelligi armorum vocabulo, vt constat ex l. Armorũ. ff. de verb. signif. At verò vsu, & cõsuetudine eodem teste statuta, nomine armorum, fustes, & lapides minimè accipiunt, immo neque cultellum ad scindendum panem, aut pennas aptandas. Si roges, an qui defert ad vsum in itinere faciendo, arma interdicta, pœnam statuti debeat sustinere? Respõdeo, minimè; Sic enim consuetudine seruari testatur Angelus, quem citat, & sequitur Iulius Clarius. Quæres etiam, an statuti pœnam incurrat, qui domi habet arma, quæ prohibet statutum. Caula dubitandi est, quia ex l. 1. ff. ad legem Iuliam. De vi publica, videtur in eam pœnam incidere. Sed consuetudine receptum est, teste Angelo, quem citat Iulius Clarius, vt eam pœnam non subeat, & iuat homo ille. Nam verba statuti ad eum, qui domi arma tenet, non porriguntur, sed eum tantum comprehendunt, qui arma defert, nisi in statuto, vel edicto expressim quoque dicatur: qui arma detulerit, vel domi tenuerit. Quod si roges, quid sit dicendum cum hæc statuta ita condantur: Qui de nocte arma detulerit præcisè post sonitum primæ, aut secundæ horæ, hanc, aut illam pœnã persoluat, & Titius in nocte feriæ quintæ, aut sextæ in hebdomada sancta, defert arma, vtrum talem pœnam contrahat? Respõdet Iulius Clarius, Albericum sequutus nequaquam, eo quod illis diebus campanæ non sonãt, ac proinde Titius contra statutum non facit: hisce statutis pœna solet cõstitui, vt qui arma defert post certum campanæ sonitum, ea amittat. ¶ Item solent esse statuta, ne quis arma gestet, cum venit in Palatium imperatoris, Regis, Principis, vel in certum forum publicum. Quæres, an Clericus deprehensus cum armis interdictis, iure possit per magistratum ciuilem puniri pœna ciusmodi statutis, vel edictis ciuilibus in eos, qui non obtẽperant, cõstituta. De hac quæstione agunt Iulius Clarius li. 5. recep. sent. §. practica criminalis. q. 36. nu. 17. Couar. c. 33. practicarum quæstionum, n. 7. Duæ sunt opiniones, quarum vna affirmat, posse puniri, ita vt Clericus deprehensus, iure spoliari armis queat, quamuis nequeat à Magistratu, vel iudice ciuili, & profano, pœna pecuniaria mulctari. Sic Couarruuias, qui quidem hanc sententiam veriorem arbitratur, eámque confirmat tum ex eo, quod similia statuta, & edicta consulũt publicæ, & communi vtilitati, saluti, & paci: tunc etiam, quia vsu armorum iure canonico est Clericis interdictum, alioqui enim Clerici cum armis liberè noctu vagarentur cum ingẽti populi detrimento, & offensione. Iulius Clarius ait hãc opinionem esse communem, & veram.

Altera opinio negat Clericum tabulis statutis teneri, aut eius pœnis subiici, nec à Iudice sæculari pecuniaria pœna puniri, aut armis spoliari posse, sed apud iudicem Ecclesiasticum arma, vel aliam pœnam esse petendã: sic Ioan. Platea, & Ioan. Lupus, quos citat Couar. eo quòd, vniuersim laicorum leges, vel edicta Clericos non ligant. Vnde iuxta hanc opinionem, si Clericus cum armis deprehẽdatur, ad Ecclesiasticum Iudicem est eius delictum deferendũ, eiusq; auctoritate puniendũ, vel ordinaria pœna, vel arbitraria. Probabile quidam existimant Clericos his statutis, vel edictis adstringi: nã licet Laicorũ statuta sint, ad publicam tamen, & communem omnium salutẽ, & pacem spectant. Nihilominus verò probabilius mihi videtur, Clericos horum statutorum, vel edictorũ pœnis non subiici, etiamsi pœna sit tãmodo pecuniaria, vel armorum amissio. Si enim corporalis sit, pro certo omnes habent, Clericos per Magistratum ciuilem puniri iure non posse. In Gallia tamẽ, aiunt Couarruuias, & Iulius Clarius in Clericos arma deferẽtes, Magistratũ ciuilem animaduertere, vel eos armis spoliando, vel ab eis pœnam pecuniariam exigendo: sed id Romanorum Pontificũ concessu obtẽtum esse apud Gallos testantur Faber, Cassaneus, Carolus Degrassalius, Guliel. Benedictus Aufrerius quos citat Couar. ergo non iure, nec consuetudine, sed priuilegio Rom. Pontif.

Secundò Quæritur de statutis Principum, Magistratuum, vel Ciuitatum, quibus præcipi solet, ne quis extra Prouinciã, vel vrbis territorium frumentum exportet, vel alias res similes: alioqui res ipsas amittat, aut certam pecuniæ summã persoluat: Iulius Clarius lib. 5. recep. sent. §. pract. crim. q. 82. nu. 3. hanc quæstionem disputat. Sunt qui eiusmodi statuta, vt iusta defendant: quia nimirum ea condi solent ob publicam, & communem vtilitatem, ne scilicet, sequatur frumenti, siue annonæ penuria, & caritas. Contra, alij hæc statuta improbant, & damnant ob eam causam, quòd Principum, aut Magistratuum auaritiam foueant, & augeant, quoniam ex quolibet frumenti modio, qui extrahitur, certum vectigal exigitur. & Princeps, ac Magistratus quotidie facultatem extrahẽdi concedunt, quibus volũt, dummodo certum illud vectigal persoluant, & ita maiorem pecuniã inducunt, ac proinde etiã maiorẽ annonæ caritatẽ. Sed quicquid sit, negari non potest, quin eiusmodi statuta cum recta ratione, & æquitate conueniãt: quoniam alioqui si libera esset extrahendi facultas, maxima subinde frumẽti penuria Respublica laboraret. Solent enim finitimi, ac vicini populi, annonæ inopiam pati: & idcirco nisi talia statuta conderentur, totum frumẽtum ex vno loco in alium asportaretur, eo quòd, alibi carius vẽdatur. Ergo Reipublicæ bono consulitur, cum cauetur, ne frumentum extra prouinciam, vel oppidum extrahatur. Quòd si deinde passim facultas datur extrahendi, culpa est, vel Principum, vel Magistratuum lucri, & quæstus gratia, liberam multis facultatem concedentiũ. Certè cũ annonæ penuria futura probabiliter creditur, extrahẽdi facultas denegari debet, vel ante data simpliciter adimi, vel ad tempus differri, atque suspẽdi.

Quæres nunquid huiusmodi statuta, quibus vetatur, vinũ, frumentum, vel carnes, vel animalia extra prouinciam, vel locum deportari, ligent etiam externos? Respõdeo, maximè, & ita habet vsus, & consuetudo teste Alberico quẽ citat Clarius. Quæres itidem, an etiam teneant eum, qui exportat in vsum suum? Respondet Bart. nõ renere, quam opinionem ait Iason esse communem: Bartholum, & Iasonem citat Iulius Clarius loco citato. Cæterum quicquid illi opinentur, vsu est receptum teste Iulio Clario, vt exportantes in vsum suũ; his statutis adstringantur, & pœnis, quibus cæteri, puniantur. Quòd si liceret alicui extrahere in vsum suum, tunc eidem quoque fas esset, quando ei quippiam eorum superesset, id promiscuè cui vellet, impune vendere. Item, si aliquid extraheret in vsum suum, & deinde voluntatem mutaret, liceret quoque cuilibet vendere. Sed quia vsus habet, vt exportantes in vsum suum, his statutis teneantur; consequitur, vt nihil ex prædictis facere alicui licitum sit. Quæres itidem an his statutis comprehendantur exportantes siue extrahentes farinã, quando prohibẽt, quominus quis frumentum exportet. Quidam negant, immò ita communi consensu auctores sentire Albericus testatur, quem citat Clarius. Alij verò sentiunt eõprehendi, & Ripa eodem Clario teste scribit hanc etiam esse communem sententiam. Quicquid sit: tradit Iulius Clarius consuetudine receptum, vt extrahentes farinam decreta in statuto pœna, qua cæteri, puniantur. Et certè (quod supra de frumento dixi) si cuique liceret farinam exportare, legi plurimum derogaretur. Rogabis etiam, an si statutum pœnã constituat in eum, qui frumentum exportauerit, quisque in eo delicto fuerit deprehensus, locum etiã habeat in eo, qui deprehensus quidem non fuerit, sed testibus in iudicio delicti conuictus? Respondet Ripa, vt testatur Clarius communem esse sententiam locum non habere; quia verba statuti sic habent: Qui exportauerit, & in eo fuerit deprehẽsus, puniatur. Quòd si in statuto dicatur: Qui exportauerit, pœnam luat, tunc statutum tenet eum, qui asportauerit, & quẽ itidem exportasse in iudicio testimonia conuicerint. Sed vsu est quoq; receptũ teste Clario, vt etiã puniatur ij, quos exportasse, testes in iudicio probauerint. Dubitat etiã aliqui, num qui frumentum extrahit, & in itinere deprehenditur, priusquã prouinciæ, vel loci fines egrediatur, puniri debeat ac si extraxisset? Quidam negant, alij affirmant, vt Iulius Clarius testatur. Sed certè in more positum est, vt in eum pœna in statuto irrogata, qua in cæteros, animaduertatur, dũmodo constet eum, qui in itinere deprehenditur, frumentum velle exportare, & extrahere, ita docet Iulius Clarius. Postremò, quæres quid sit dicendum, quando Titius exportat vnã cum mercibus interdictis merces permissas, nunquid amittat solùm veritas, an etiã permissa? quid item, si non solùm exportet suas; sed etiam alienas prohibitas simul cũ mercibus permissis? Aiũt quidam omnes merces confiscari, siue sint propriæ, siue alienæ, dũmodo mercium dominus scienter consensum præstiterit, vt exportarẽtur. Alij verò sentiunt, solùm merces vetitas amitti, & fisco addici, & ita esse in more positum scribit Albericus: quæ certè opinio teste Iulio Clario est mitior, atque benignior.

Tertiò Quæritur de statutis quatundam ciuitatum, quibus præcipitur, vt si quis, vel in Rempublicam coniurauerit, vel

Iulius Clarus lib. cit. q. 82. nu. 42.

partiam

patriam prodiderit, vel aliquo alio grauiori crimine sese obstrinxerit, sic puniatur, vt vniuersa eius bona deuastẽtur, nũquid locum, & vim habeant, eiusmodi statuta? Respondeo: quamuis iure cõmuni nullius sint pœnæ, & momenti, vsum tamen obtinuisse, vt valeant, vt testatur Albericum, & Parisium sequutus Iulius Clarius lib. cit. q. 82. n. 42. Si queras quid agendum, quãdo Titius tale crimen committẽs habet plures domos cõmunes cum aliis? Respondeo, oportere eas domos diuidi, & tantùm illas euerti, quæ contingat partem nocẽtis, vt cum Alberico docet Iulius Clarius. Sed quid dicẽdum est de eo, quod interdum accidit? Titius verbi gratia habet partem vnã domus superiorẽ, aut inferiorem, & alius habet item alteram, nunquid tota domus est diruenda? Respõdeo, minimè: Sic Iulius Clarius cũ Corsetto. Sed tũc debet pœna commutari, ne socius innocẽs pœnam immeritam sustinere cogatur. Rogabis, num vxor sit audienda dotẽ suam petens. An item sit creditoribus satisfaciẽdum, si vniuersa Titij debitoris bona deuastentur? Quidam teste Iulio Clario aiunt, tum vxorem, tum creditores esse audiendos, & vtrisque esse satisfaciendum. Alij verò sentiunt bona Titij esse excindenda, & perdẽda, si cum tamen de suo, & vxori, & aliis creditoribus satisfacere debere. Ita docet Iulius Clarius loco supra citato.

Quartò Quæritur, Quomodo statuta accipi debeant, in quibus certa pœna constituitur in eos, qui de nocte etiamen aliquod admiserint, quemadmodũ in his statutis (nox) accipienda sit, vnde nimirum incipiat, aut vbi finiatur? Respõdet Iulius Clarius lib. prædicto. q. 82. nu. 48. appellatione (noctis) intelligi tempus ante solis exortum: quamuis alij nocte accipiant totum illud tempus, quod tenebris obscuratur ante diurnæ lucis reditum, & accessum. Ita etiam nonnulli aiunt noctem incipere statim post solis occasum. Alij verò intelligunt tempus, quo vespertina luce recedẽte tenebræ incipiũt. Ita vt tota hæc res Iudicis arbitrio definienda relinquatur. Ac proinde crimen illud de nocte admissum censebitur, quod patratum est eo tempore, quo lux matutina, vel vespertina nondum apparet. Si quæras quid dicendum sit de iis statutis, quibus præcipitur, vt duplicata pœna animaduertatur in eũ, qui de nocte deliquerit; & item dupla pœna condẽnetur is, qui in publico foro crimen admiserit: quando contigerit, vt Titius, & de nocte, & in publico foro crimine sese obligauerit. Quæritur namque an simpliciter duplum debeat, perinde, ac si de nocte tantummodo, aut in publico foro solum deliquerit: an verò qua duplum? Respondeo cum Iulio Clario lib. prædicto, q. 82. num. 36. Titiũ debere simpliciter duplum, non quadruplum. Est igitur ille duplo tantummodo cõdemnandus.

Quintò Quæritur de eo statuto, quo præcipitur, vt ei, qui delictum sponte sua, & voluntate confitetur, pœna minuatur: num si is primum negauerit se delictum commisisse, deinde verò illud sponte confessus fuerit, debeat statuti beneficio gaudere: Bartholus apud Iulium Clarium lib. citato. q. 82. Respondet minimè, & Socinus apud eundem Clarium eodem loco, ait hanc esse communem sententiam: à Bartolo dissentiunt Iason, & Felinus apud Iulium Clarium affeuerantes etiam contra Bartolum Doctores communi consensu sentire. Certè mitior est, & benignior hæc secunda sententia teste Iulio Clario; nam verè is sponte crimen confessus censetur, etiamsi id antè negauerit se illud perpetrasse.

Sextò Quæritur de eo statuto, quo præcipitur, vt quis ob tertium furtũ patibulo affigatur, an si quis, Verbi gratia, duo furta extra territorium, & tertium intra commiserit, suspẽdi debeat perinde ac si primum etiam, & secundum intra territorium admisent. De hoc statuto Iulius Clarius li. 5. recepta. sent. §. furtum. nu. 10. Quidam censent eum esse alligandum ad palum; Alij verò distinguunt: Aut statutum sic habet: Qui tria furta fecerit, assignatur ad palum: aut sic: Ob tria furta fur suspendatur è palo. Si primo modo, suspendi iure non potest, quia non videtur tria furta commisisse, qui duo extra territorium fecit. Si secundo modo, tunc ad palum alligari iure potest, quia statuto tertium furtum punitur, nõ tria furta. Quæres quid dicendum sit, quando statutum sic habet: Famosus, vel publicus fur suspendio pereat, An computari debeãt furta extra territorium perpetrata? Respondet Iulius Clarius, communem esse sententiam, & consuetudine receptam, vt ea furta computentur: is enim fur famosus censetur, qui hic, & alibi furta plura committit.

Septimò Quæritur, An subsistat statutum, quo cauetur, ne is, qui pecunias, quatuor, quinquẽve, aut decem annos debitũ non petierit à debitore, possit illud amplius postulare, vel in iudicio non audiatur. Quidam negant locum, & vim vllam habere; eo quod nemo absque causa potest iure suis bonis spoliari: ergo creditor non est suo iure priuandus. Præterea, possessor malæ fidei vsu capere, aut præscribere, vt vulgo dicitur, non potest, c. vlt. de præscr. & c. possessor de regul. iur. in 6. at debitor etiam per quinquennium, vel decennũ creditore nihil petente, sciente rem alienam possidet; ergo vsucapionis, aut præscriptionis priuilegio gaudere nõ potest. Alij verò contendunt iustum esse huiusmodi statutum, eo quòd sicut leges ea ipso præscriptionis tempore dominum suis bonis spoliant, eorumque dominium in possessorem transferunt: ita etiam statuto decerni potest, vt debitor contra creditorem nihil ab eo exigẽtem intra certum tempus vsucapiat, iure præscriptionis. Nam quemadmodum præscriptionis leges sunt iustæ, quoniam latæ constituteque sunt ad lites dirimendas, pacemque seruandam, & ad negligentiam dominorum puniendam, & ne dominia rerum sint incerta: Sic etiam iusta videntur esse statuta, quibus præcipitur, vt creditor intra quinque, vel decem annos debitum non exigens à debitore, illud amittat, & suo iure cadat. Bart. in l. sequitur. §. si viã. ff. de vsucapionibus approbat ea statuta, quibus cauetur, vt creditor intra certum tempus debitum à debitore suo petat, qui si non petierit iure suo, & actione cadat, vel non amplius audiatur, sed Angel. in eandem legem ait Bartholum in hac sententia improbari, & damnari ab omnibus: & ita reuera eius opinio in hac parte merito condemnatur, quoniam, vt constat ex cap. vlt. de præscr. & c. possessor, de regul. iuris in 6. possessor malæ fidei nullo tẽpore potest vsucapere, siue præscribere; & ita contra Bartholum sunt Ioan. Andr. Antonius, Abbas, Fel. in c. vlt. de præscrip. Couar. in regula possessor. p. 2. §. 11. num. 4. & 5.

Deinde similia quoque condi statuta solent, quibus decernitur, vt qui à Turcis, & aliis Christiani nominis hostibus nauali pugna bona Christianorum occupata etipuerit, sibi retineat, si intra tres dies, quatuor, vel quinque, aut septem dominus non compareat, aut sua bona non repetat. Solent etiam esse statuta, vt bona naufragantium ad fiscum Principis pertineant, si ad annum dominus ea non reposcat. Item alia quibus decernitur, vt ad fiscum deueniant, si intra nauim nulla res viua inuenta sit. Item solet esse statutũ vt stipendiũ, & merces famulis debitum exigi nõ possit post triennium à die, quo à famulatu cessauerint, vel à dominis recesserint, nisi intra id triennium à dominis stipendium petiisse probauerint. Alicubi statutum est, vt famuli mercedem pactam, aut debitam à dominis petant intra annum à die, quo seruire cessauerint: post annum autem famuli salarium petere nõ possint, nisi scripturam producãt in iudicium, qua probetur petitio. Hæc statuta, & similia improbat Castrus l. 2. de lege pœnali c. 10. Cou. in reg. possessor. p. 2. §. 11. n. 3. & 4. & merito, quia vt dixi, nemo, cum est possessor malæ fidei, præscribete potest, sed debitor sciens se esse obligatum ad soluendum, mala fide possidet. Sed de his statutis latius agam, cum de vsucapione, vel præscriptione tractabo. Omninò primum videndũ est, an hæc, & alia similia statuta solummodo creditori denegent actionẽ in iudicio ciuili cõtra debitorem, eo quòd intra certum tẽpus petere debitum neglexerint nã creditori, qui intra annos lege cõstitutos à præsenti debitore suum debitum nõ repetit, fortassis iustis de causis id exigentibus ob publicum bonum, ius denegatur cõueniendi debitorem apud Iudicem ciuilem, & contra eum in iudicio ciuili agendi. Et fortassis eiusmodi statuta sic intelliguntur, vt creditor, qui intra decẽnium non petiit, non audiatur. At toto eo tempore trãsacto, debitor in foro conscientiæ, & iure canonico creditori debet soluere, quamuis in iudicio ciuili nequeat ad soluendum compelli. Quod si statutum absolutè, & simpliciter cõstituat, vt creditor intra certum tempus debitum petens iure suo, & actione cadat, & debitum amittat, omninò damnandum est, quamuis quorundam Bartholum sequentium sententia comprobetur: nam Respublica ad lites quidem dissoluendas, & dominia rerum incerta vitanda, tuendamque pacem, ius habet ex vno in alium bona transferendi: & potest actionem denegare ob aliquam causam, quæ absque vllo dolo, & mala fide contigerit, vel eo quod defuerit solennis stipulationis formula legibus præscripta: non tamen ius habet condendi legem, qua quis occupet rem alienam cum mala fide, vel detineat id, quod scit quis, se alteri debere.

Vnde iniquum etiam statutum videtur, quo cauetur, vt emptor, qui emit rem cum pacto retrouendendi, quãdo venditor pretium obtulerit, eam rem præferibat, siue vsu capiat, si venditor non obtulerit pretium spatio triginta annorum: quamuis quidam hoc statutum approbent, quos citat, & refellit Couar. lib. 1. varia. resolut. c. 9. nu. 5. Non valet etiam statutum, vt creditor pignus vsucapiat, si intra certum tẽpus debitor nõ soluat, teste Couar. loco citato. Nec item vim vllam habet statutum, quo decernitur, vt hæres scienter præscribat rem legatam, si legatarius intra certum tempus non petat, vt tradit contra aliquorum sententiam Couar. loco citato.

Octauò Quæritur de statutis quatundam ciuitatum, quæ præmium constituunt iis, qui fontes cœperint; An minister

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistratus, qui eos capit, constituum præmium mercatur? Respondeo, minime, quoniam sui muneris, & officij ratione id exequi, & obire compellitur. ita Iulius Clarus lib. 5. recepta. sen. in pract. crim. lib. 9. q. 29. num. 8. vbi ait, ita Ioan. Montanum, & alios sensisse, & id ita seruari.

Nono Quæritur, An valeat statutum, quo cauetur, ne contractus fœminarum, vel minorum alicuius sint ponderis, & firmamenti, etiamsi iureiurando confirmentur, nisi interueniat curatoris consensus, & decretum iudicis, vel nisi interueniat duorum propinquorum consensus? Respondeo cum communi sententia iurisconsultorum, quam refert Iason in l. sacramenta puberum. C. si aduersus venditionem: minime, quoniam iuri Canonico in c. quamuis, de pact. in 6. & c. cum contingat, & c. mulieres, de iureiur. & cap. significante, de pignoribus aduertatur, quod præcipit iusiurandum esse seruandum, si absque peccato seruari potest. Vnde multa alia pacta, & conuenta iureiurando munita, & firmata vim habet, etiasi secundum leges irrita, & inania alioqui habeantur absque iureiurando facta.

Decimo Quæritur, An valeant statuta ciuitatum, quibus decernitur, vt si quis alium occiderit, vel puellam virginem, & honestam per vim stuprauerit, bona eius, vel saltem dimidia pars bonorum ad hæredem viriatæ puellæ, aut interfecti hominis peruenant: Respondeo cum Raynerio, & Alberico in repetitione super Lomnes populi. §. in Christi nomine. ff. de iustit. nu. 27. valere, quia homicida, vel stuprator virginis honestæ vitæ, & cōditionis, capitali pœna, vel amissione dimidiæ partis bonorum plecti iure potest: ergo & suis bonis priuari. Stupratoris pœna capitalis erat secundum ius ciuile, si puella honesta per vim corrumpebatur. l. 1. ff. ad legem Iuliam, de adulteris, & instit. de publicis iudiciis. §. item lex Iulia. si erat vilis conditionis stuprator verberabatur, aut relegabatur, & dimidia pars bonorū eius publicabatur instit. de pub. iudiciis. §. item lex Iulia.

Vndecimo Quæritur, An vim habeat statutum, quo decernitur, vt Respublica habens rem communē cum priuato, liberè rem totam vendere queat, cum non possit partem per se commodè vendere. Respondeo vim habere, quia commune Reipublicæ bonum priuato est anteponendum. Et quia id iure communi constitutum est in l. 1. C. de venditione rerum fiscalium cum priuatis cōmunium lib. 10. & l. 2. C. de cōmunium rerum alien. & ita etiam docuerunt Raynerius, & Albericus in repetitione citata: at priuato rem communem cum alio priuato habenti partem suam vendere non licet absque consensu alterius. l. 2. C. de communium rerum alienatione.

Duodecimo Quæritur, Quomodo statuta interpretari possimus? Respondeo, in c. cum dilectus. De consuetudine, de quodam statuto dicitur: Cæterum, cum supradictū statutum ita sane posset intelligi, quod per illud nec iure cōmuni, nec priuilegio derogetur, &c. Vbi Glossa annotat: Vbi aliquid à iure discrepare videtur, ad ius commune reducendum est, si fieri potest, ne pereat: nam testes etiam ad concordiam reuocari debent, ne tanquam penuri damnentur, cap. Cum ru. De testibus, sic Glossa. Ergo statuta ita oportet interpretari, vt nulli sint oneri, damno, & detrimento. Deinde, vt quàm fieri potest, iuri communi consentiant, vt colligi possit ex c. cauſam quæ, de rescriptis, & c. ex ore, de primi. & c. cum olim, de consuetudine. Vbi verò certa, & clara sunt statuti verba, ab eis recedendum non est. Locus enim est interpretationi, quando verba sunt ambigua, vel obscura, vel incerta.

Decimoterciò Quæritur, An statutum sit ad casus fictos trahendum, & protendendum? Tractant hanc quæstionem Abbas, in c. cum dilectus, de Cleri. non resi. & doctores in c. in nostra, de iniuri. & in l. 3. §. hæc verba ff. de nego. gest. Bart. Bald. & Iason in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Sciendum est, iuris tum Canonici, tū Ciuilis interpretes facta, vel alia, quæcunque sint in duo membra diuidere: ita vt alia vocent vera, alia ficta, id est, quæ iuris fictione iudicantur, ac si verè facta essent. Exempli gratia, cognatus propriè dicitur, qui per matrem ex eadem genere descendit. §. 1. Instit. de legit. agnato. succes. & l. 2. §. 1. ff. de suis, & legit. & tamen ius voluit, vt filius sororis, agnatus habeatur, tanquam si per virilem sexū descenderet, & habeat iura agnatorum lege duodecim tabularum, & l. meminimus. C. de legit. hæred. item libertus, ingenuus homo non est, & tamen ius commune aliquādo voluit, vt habeatur ingenuus. Impensæ, damnum propriè non sunt: nam damnum est diminutio patrimonij per alium facta. l. 1. ff. de dam. infe. at impensæ voluntariè sæpè sunt. Item cum homicidium committitur, Caius per seipsum occidit, Titius verò suadet, imperat, hortatur, consilium, auxiliūmve dat: Caius dicitur homicida, Titius verò tantum iuris fictione. Quæritur, an si statutum certum, pœnam contra homicidam constituat, in eam incurrat non solùm, qui per se ipsum alium necat, sed etiam qui cædem hominis suadet, aut imperat? Respondeo ex communi sententia, statuta, quæ sunt contra, vel præter ius, vel odiosa, & pœnalia, protendenda nō esse ad casus fictos. Si enim statutum ediderit: Qui fecerit hoc, aut illud certa pœna puniatur, non censetur fecisse, qui fieri iussit, suasit, rogauit, unus, consiliumve dedit. Si statuto decretum sit, vt repeti damna possint, non intelliguntur impensæ. c. in nostra, de iniuriis. Finge statutum esse, vt agnati excludant matrem in successione filij, non potest succedere filius sororis, ac si cognatus esset, non agnatus. Quando verò statutum continet idem, quod ius commune, tunc casus fictus, qui iure communi excipitur, etiam statuto intelligitur exceptus. Vt si statuto cauetur, Clericum fructus beneficij nō percipere, nisi præsens sit, excipiūtur ij, quos excipit ius commune. Sic Panorm. loco citato.

Decimoquarto Quæritur, An cum statuti verba dolū continent, trahi statutum possit ad id, quod lata culpa contra statutum factum est? Respondeo: quamuis iure communi, lata culpa, & dolus frequenter æquiparentur. at in statutis tamen, si verba dolum significent, ad latam culpam non sunt trahenda. Pari ratione si statutum sic habeat: Qui hoc, aut aliud scienter fecerit non tenet, & ligat eum, qui per ignorantiam quamuis crassam, & supinam fecerit. Hinc quæstio ex superiori quæstione pendet, & eodem modo dissolvitur ex communi sententia Doctorum locis supra citatis.

Decimoquinto Quæritur, An statuti conditores abrogare possint statutum à se conditum, aut ab eo recedere, cum fuerit Romani Pontificis, aut alicuius alterius superioris auctoritate confirmatum? Hanc quæstionem tractant Canonici iuris interpretes in c. Cum accessissent, de constit. & c. Dilecto, de præb. & præsertim Felinus, & Abbas: Iuris verò Ciuilis Doctores, maximè Bartolus in Lomnes populi. ff. de iustitia, & iure, & Baldus, & Fulgosius in l. omnium. C. de testam. Inter eos conuenit, quādocunque statutum pertinet ad vtilitatem, & bonum ipsorum, qui id statutum cōdiderunt, posse eos illud abrogare, & antiquare. & ab eo recedere, quoniā perinde est, ac si priuilegio sibi concesso, vel suo iuri cederēt: potest enim quisque priuilegio non vti, & se iuri communi accommodare. Ex quo fit, vt Titius, vel quilibet alius testator liberè queat reuocare testamentū, quamuis alioqui Principis auctoritate firmatum. Pari ratione Canonici vnius Collegij statutum à se condium de non augendo numero Canonicorum, mutare possunt, quamuis Romani Pontificis auctoritate approbatum. Quandocunque verò statutum pertinet ad ius, & bonum aliorum, vel publicum, & commune, nequeunt eius statuti conditores illud abrogare, si sit superioris auctoritate confirmatum; nam eo ipso, quòd superior auctoritate sua illud confirmauit, perinde est, ac si legem tulisset: at inferior superioris sui constitutionem tollere, vel delere non potest. Præterea, quando statutum ita est superioris auctoritate confirmatum, vt in ea confirmatione clausula hæc contineatur adiecta: ¶ Aliter factum, sit irritum, & inane: ¶ tunc eius statuti conditores nequeunt illud abrogare, nec ab eo recedere, vt apertè dicitur in c. Dilecto, de præb. Et hoc locum habet etiam, quando statutum continet priuatam vtilitatem, & bonum eorum, qui condiderunt: vt aiunt Abbas, & Felinus. Quæres cur ea adiuncta clausula, nequeant conditores statutum abolere, cum sit liberum cuique suo iuri, & commodo cedere, Respondeo: etiamsi ad priuatam eorum vtilitatem spectet, potius nihilominus superior prorsus adimere potestatem omninò antiquandi, & abrogandi, ne importunis precibus, minis, vel fraudibus aliquorum, statutum è medio tolleretur.

Decimosexto Quæritur, An si Ciuitas, vel Collegium Canonicorum statutum à se conditum iureiurando fi. maueriit, possit illud mutare, abrogare vel? Hanc etiam quæstionē agitant Felinus, & Abbas locis supra citatis. Fingamus esse à certis quibusdam Canonicis positum statutum de non augendo numero Canonicorū, cum alioqui iure possent augere: quoniam vbi certus numerus Canonicorum constitutus nō est, Canonici iure possunt numerum augere, quamuis id nequeant, vbi est certus numerus: vt habetur in c. Dilecto, de præb. Fingamus etiam Canonicos statutum iureiurādo munisse hoc posito quæritur, an huiusmodi statutum possint Canonici antiquare, & abrogare. Eos enim illud non posse, aperte constituitur in c. Dilecto, de præben. Respondeo, eiusmodi statutum tripliciter Canonicos iurare posse: Primò, si iurent se nunquam illud statutum abrogaturos. Secundo, si iurent se illud statutum seruaturos, aut nunquam alium in Canonicum recepturos, vt in statuto continetur. Tertiò, si iurent nulla facta mentione statuti, se facturos semper, quod est in statuto contentum. Vt si iurent hunc in modum: Iuramus nunquam nos alium in Canonicum admissuros. Si primo modo iurauerint, periuri sunt, si statutum mutēt, vel abrogent: item, si alium in Canonicum recipiant: nihilominus tamen

tamen receptio valet, quemadmodum, si quis iuret se nunquam testamentum mutaturum, aut certam rem suam alienaturum, aut venditurum domum suam, nisi Titio: si aliter faciat, periurus est: at mutatio testamenti, vel rei alienatio, vel domus venditio, vt rata & firma subsistit. Si secundo modo iurent, tunc similiter contra statutum faciendo peccant, eo quod iusiurandum violant. Contra, solummodo iurarunt se statutum seruaturos; & statutum non seruant, quia illud antiquant, & abrogant, & de medio tollunt: statuto abrogato, Iusiurandum diminitur, tanquam id, quod ad statutum accedit. Fel. Anto. Burr. & Ioan. Lignanus hoc moti argumento aiunt Canonicos tunc temporis minimè peierare. Abb. tamē asserit etiam tunc Canonicos si à statuto recedant, periurium admittere: & hoc est verius, velut si Titius iurasset se testamentum non reuocaturum, aut illud semper seruaturū, aliud faciendo peierasset. Deinde obiicies: Iusiurandum, quo Titius se Caio obstringit, potest à Caio relaxari, & remitti: ergo cùm Canonici iurant se nunquam alium in suum Collegium recepturos, cum iusiurādum in ipsorum vtilitatem cedat, poterunt singuli gratia aliorum, iusiurandi vinculum soluere. Respondeo cum Abbate, quamuis in singulorū bonum, iusiurandum sit statuto adhibitum, nequeunt tamē singuli per sese à iureiurando, alios socios eximere. Id enim fieri nequit, nisi singuli seipsos à Iurisiurandi vinculo absoluāt: at nemo potest iurisdictione in seipsum vti. Si Canonici tertio modo iurent, nequeunt vel statutum abrogare, vel cōtra illud facere, eo quod, non iusiurandum de statuto seruando interposuerunt, sed absolutè, & simpliciter iurarūt se nullum alium, in Canonicum recepturos non facta mētione statuti. Sed quid de eo iureiurando, quo singuli alicuius ciuitatis, Collegij, vel academiæ homines iurare solent se seruaturos semper statuta ciuitatis collegij, vel academiæ? nū hisce hominibus in vnū coactis ea statuta licebit abrogare, & delere? Respondeo, cum Abbate, eis hoc facere licere, quia iusiurandum illi homines adhibuerunt vt singuli, posteà vero statutum antiquant, vt collegium, vt vniuersitas, vt corpus: quare contra iusiurandum non faciunt, nam iurarunt, vt singuli, non autem, vt collegium, vel vniuersitas. Postea vero ab eis, vt ab vno Collegio, vel vniuersitate statutum abrogatur; & ideo ipsi amplius iusiurandum seruare non debent, sublato enim principali, aufertur quoque id, quod accedit.

Decimoseptimò Quæritur, An sublato iure communi per legem sequentem contrariam, intelligatur quoque statutum Iuri communi consentaneum abrogatum? Respondent quidam, minimè: quod colligitur ex c. 1. De constit. in 6. Nam Princeps, cuius auctoritate ius commune antiquatur, non creditur specialia statuta, consuetudines, & priuilegia nosse, & ideo cùm secundam legem primæ legi contrariam cōdit, eo ipso, videtur primam abolere quoniam non creditur ius commune ignorare: at quoniam specialia iura non iudicatur nosse, nō creditur illa abrogare, ergo sublato iure cōmuni, sicut remanet consuetudo iuri communi cōsentanea legitimè præscripta, sic etiam permanet statutum. Ex quo fit, vt qui iurauit seruaturum se statutum, quod ius commune cōtinet, id seruare debeat, etiamsi ius commune sit abrogatum, cum adhuc etiam statutum permaneat. Alij verò distinguunt hūc in modum: aut statutum nihil aliud continet, nisi quod ius cōmune, aut aliquid aliud addit. Si primum, tunc iure communi sublato, tollitur quoque statutum; si secundum, tunc antiquato iure communi, adhuc statutum permanet. Hanc sententiam Felinus, ait esse communem, quam sequitur Petrus Anchar. & Cardinalis. Nam cum statutū nihil aliud continet, nisi quod ius commune constituit, potiùs est iuris cōmunis declaratio, quàm ius aliquod priuatum, aut proprium: quoniam in l. ius ciuile. ff. De Iustitia, & iure dicitur: tunc ius nostrum facimus, cum iuri naturali quippiam addimus, aut detrahimus. Ergo cum nihil iuri cōmuni additur, vel detrahitur, non est ius aliquod proprium, sed cōmune. Dices: Quoniam statutum conditur, si nihil iuri communi addit, vel detrahit? Respondeo: ius commune statuto replicari, siue repeti, quia plus aliquādo terrere facinorosos solet statutū, quàm ipsum ius commune, vt ait Gloss. in c. ex parte, de restr. Hinc etiam est, vt si Titio fiat ab Episcopo potestas ingrediendi semel in sacratum Virginum cœnobia, & posteà Episcopus generatim facultatem det, vt certo die quilibet possit semel ingredi, & Titius eo die ingrediatur, facultas sibi data finiatur, ac desinat.

Decimooctauò Quæritur, quinā possint condere statuta? an populi videlicet, & ciuitates Principibus, vel Dominis subiectæ aliquid statuere queant? Hāc quæstionem fusius agitauit Bart. sed Alber. Iason, & alij breuiùs in l. Omnes populi. ff. de Iustitia, & iure; Hostiensis quoque Ioan. Andr. & Abbas strictim, & cursim attingunt partim in c. Quod Clericis, de foro compet. partim in c. vlt. de consuetudine.

Inter omnes conuenit, populos, & ciuitates statuta condere non posse contra ius, siue cōtra ea, quæ sunt Principibus, vel Dominis reseruata: esset enim irritum, & inane statutum, quo Ciuitas, vel populus ad principem, vel dominum appellare prohiberet: sicut etiam si Magistratus crearet, moneram cuderet, imponeret vectigalia: bellum indiceret. Pro certo item omnes habēt, posse populum, vel ciuitatem statuta ponere, quæ ad bonorum suorum communium administrationem pertinent: habet enim populus, vel Ciuitas etiam superiori subiecta quædam communia bona, quæ nullius priuati sunt ciuis, sed communitatis, videlicet, pascua, siluas, agros, domos, & alia huiusmodi: potest igitur aliquid statuere, quo bona conseruentur, augeantur, defendantur, multiplicentur, vel certè ne deteriora fiant.

Caput igitur propositæ quæstionis ex eo pendet, An omnes ciuitates, populi, villæ, & castra possint statuta condere, quæ spectent ad causas definiendas, litesve dirimendas. Duæ sunt opiniones: vna est Bartoli asserentis, statuta cōdere, eorum tantūm esse, qui iurisdictionem habent: & propterea populi, & ciuitates nullam iurisdictionem habentes, nihil statuere possunt, hoc est dicere, nequeunt statuto cauere, vt masculi succedant, non fœminæ: anta sit & non maior, aut minor, legitima portio, quæ filiis debeatur, testamenta, sic vel aliter facta locum, & vim habeant, aut non habeant: & alia huiusmodi. Altera opinio affirmat, posse populos, & ciuitates statuta condere, siue statuendi potestas iurisdictionem requirat, siue aliter. Sic Iason, Albericus, & alij communi cōsensu docent contra Bartolum, & hæc sententia probabilior mihi videtur, quippe quæ cum ipso iure magis conuenit. Nā in Lomnes populi. ff. De iustitia, & iure, sic est constitutum, omnes populi, qui legibus, & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur: nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est, vocaturq; ius ciuile, quasi ius proprii ipsius ciuitatis. Sic ibi: Nec est quod Bartol. huius legis verba contrahat ad populos iurisdictionem habentes: nam generatim sine vlla exceptione, lex constituit: Omnes populi. & deinde etiam dicit: Quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est. Item; quia omnis populus, & ciuitas etiam Superioris potestati subiecta potest cōsuetudines inducere: nam in l. de quibus causis. ff. De legibus sic habetur: De quibus causis, scriptis legibus non vtimur, id custoditi oportet, quod moribus, & consuetudine inductum est. Sed qui possunt cōsuetudines introducere, possunt etiam statuta ponere, nisi fuerit illis alioqui iure interdictum. Nam Clerici, vel laici quamuis possint recepris moribus contra, vel præter Canones vti, nequeunt tamen condere statuta, quia iura Canonica id prohibent. At verò ius ciuile in l. ante citata Omnes populi, concedit vt ciuitates, & populi seribere statuta queāt: licut etiam in l. de quibus causis. ff. De legib' permittit, vt consuetudines inducant. ergo vtrūque populus potest. Obicies, legem vltimam. C. De legibus, & Constitu. vbi habetur: solius esse Principis leges ferre. Respōdeo, ciuitates, & populos statuta condere, ipsius iuris communis permissu, & ideo tacito etiam Principum concessu. Deinde obiicies, potestatem statuta ponendi, esse iurisdictionis, ergo si populus iurisdictione careat, nihil statuere potest. Respondeo, satis esse, si populus id faciat ipsius iuris communis auctoritate, quam habet ex l. Omnes populi, supra citata. Quæres insuper possit ne populus statuta describere non solum præter ius commune ciuile, sed etiam contra. Respondeo, cum Alberico, & Iasone, & aliis vtrumque posse, quia eam auctoritatem habet à iure communi, ac propterea suis propriis statutis potest ius commune cōtrigere, contrahere, protendere, declarare, quatenus cōmuni populi saluti, & bono cōsulturn erit. Si reges, an collegia possint statuta ponere. Respondet Bart. collegia si principis consensu fuerint approbata, posse in iis, in quibus iurisdictionem habent: Item, posse statuere ea, quæ pertinent ad bonorum communium administrationem. Item, Magistratus, Iudices, Senatores, Prouinciarum præfecti, Rectores ciuitatum, & populorum possunt statuta condere, quoniam habent iurisdictionem. Item, Episcopi, Legati Apostolici, Duces, Marchiones, Comites in iis, in quibus iurisdictionem habere solent. Item religiosorum hominum ordines, & ipsorum ordinum præfecti generales.

Decimonono Quæritur, An iuris appellatione solùm intelligatur ius commune ciuile, an verò etiam statutum. Respondeo cum Baldo, Cyno, Angelo, Alberico, Ioanne Andrea, & aliis, quos citat, & sequitur Iason in l. Omnes populi. ff. De iustitia, & iure: intelligi tum statutum, tum ius commune. Sit exemplum: Testator sic ait: Instituo filios meos in eo, quod iure conuenit, & iure possum: relinquit filium, & filiam: & ex populi statuto cautum est, vt frater masculus excludat fœminam: & ex altera parte communi iure

Universidad de Deusto
Biblioteca

in L. Maximum vitium, C. De liberis præteritis, fœmina pariter cum masculo succedit, seruandum est statutum, similiter factum est compromissum, vt iudicet Arbiter, secundum iura, iudicare debet secundum statuta iuri communi contraria. Item, renunciauit aliquis omni iuris auxilio, intelligitur renuntiasse etiam statuti beneficio. Pari ratione promittit quis se dotem daturum secundum ius: vel petit aliquis à Iudice, vt reus secundum ius condemnetur, intelligitur secundum statutum etiam iuri communi contrarium, quia statutum verè est, & proprie ius, quamuis non commune.

Vigesimò Quæritur. An statutum iureiurando firmatum, abrogetur per clausulam. ¶ Non obstantibus quibuscunque constitutionibus & statutis. ¶ Respondet Glossa in c. Cum non deceat, de Elect. in 6. non abrogari quemadmodum etiã conuentũ, vel pactum iureiurando confirmatum non dissoluitur, aut tollitur per generalem clausulam. ¶ Non obstantibus quibuscunque pactis. ¶ Vt Glossa in cle. Dudum. §. Paulatim, de sepultura, annotauit.

Vigesimoprimò Quæritur, quid sit specialiter dicendum de quorundam statutorum interpretatione: Verbi causa: statuto cauetur, vt qui hoc vel illud non fecerit, certam pœnam luat, & Titius non fecit, sed alius fecit pro ipso, Titius ne in eam pœnã incurreret, quia ipse per se non fecerit: Respõdeo cum Siluest. statutum q. 8. versic. primum, & cum Bartolo in l. cum seruis. ff. De verb. oblig. Titium eam pœnam non contraxisse: quia in pœnis, vt quis liberetur, nihil refert per quem fiat id, quod statuto decernitur, dummodo fiat. l. Si puellam. C. si mancipium. Vnde si testator mandauerit aliquid depingi in certo loco, vel signum, aut monumentum poni, pœna nisi id fiat constituta, pœna non contrahitur, si id factum esse cõstiterit, quamuis per quem factum fuerit, prorsus ignoretur. Dixi (in pœnis) quia secus est in commodis & lucris consequendis. Item, statutum est, vt quiliber aquæ beneficio gaudẽs, decem soluat: & Titius gaudet tali beneficio in pluribus locis, quæritur an soluere debeat plusquam decem: Minimè, quia statutum dicit, Quilibet, non, quoties: & sicut vnius hominis est vnum duntaxat patrimonium, quamuis in multis locis consistat, sic vnum est beneficium & commodum. L. Legisperitos. §. cum otiundus. ff. De excusatio. tutela, & in l. Si is qui ttes, eodem titulo. Silu. statutum, q. 8. versic. secundum si statuto conetur. Insuper statuto decernitur, vt rustici sontem & reum non capientes, damnum rescire debeant, quæritur, an rusticus damnum passus contribuere cogatur vna cum aliis rusticis? Respõdet Bartolus in l. Ab omnibus. §. si Titius. ff. De legatis 1. ad id esse compellendum. Et idem, inquit, si ciuitas certam collectam imponeret, vt suo ciui creditori debitum solueretur: tunc enim ille ciuis vna cum aliis ciuibus contribuere debet. Ita quoque statuto cauetur, vt consiliarius ad concilium ad quod venire deberet, non veniens, certa pecuniæ summa mulcterur, quæ inter cõsiliarios diuidatur, etiam ipse condemnatus suam partem habebit. Similiter statuitur in Collegio canonicorum, ne canonicus ad præbendam quam vocant, admittatur, nisi det canonicis fructus in primo anno ad illum pertinentes, ille etiam qui dat fructus, ad partem eorum est admittendus. Sic Bartolus loco citato insuper statuto cauetur, vt potestas, quam dicunt, hoc est Magistratus & Seniores aliquid facere, vel decernere suo arbitratu possint, tunc Magistratus tantam habet auctoritatem, quantam omnes seniores: & ideo si cum vno ex senioribus aliquid decernat, vel faciat, ratum erit, & alij contradicere non possunt. Sic docent Albericus, Baldus, Iason, Butrius quos citat Silu. statutum. q. 8. versic. quartum si statuto cauetur. Idem iuris est, si pœna constitueretur in Magistratum, & Seniores, Magistratus dimidiã partem, & aliam dimidiam seniores soluere iure debent, nisi aliud consuetudo seruet. Præterea statutum est, vt qui in oppido per tot annos fuerit commoratus, ciuitate donetur, locum habet statutum, etiamsi per eos annos continuos non commoretur; satis est si maiori ex parte eo in oppido habitauerit, vt colligitur ex l. cum de Ianionis. §. Sabinus, ff. De fundo instructo, & ex Bartolo ibidem, & Romano in singularibus. Tandem statuto cautum est, vt quis certo officio præfectus, hac vel illa gaudeat immunitate, is, qui ob incommodam valetudinem nondum primo officio perfunctus ad illud eligitur, & promouetur, gaudet primi officij priuilegio, ac si eo esset perfunctus, vt habetur ex l. Agentes. C. De Principibus agentium in rebus, libro duodecimo ita docet Romanus in singularibus, quem citat Silu. statutum. q. 8. versic. sextum.

De verborum significatione.
Cap. XXVII.

SCiendum est, tum in iure ciuili, & canonico communiter tum in statutis, Priuilegiis, & rescriptis Romanorũ Pontificum, Imperatorum, & Regum, & in aliorum itidem principum constitutionibus nonnunquam aliqua verba contineri obscura, ambigua, & dubia. Idcirco cum hactenus de legibus, priuilegiis, rescriptis, & statutis disputauerimus, operæ pretium est, quædam etiam tradere de quarundam vocum significatione, qua leges, canones, & iura legentibus, docentibus vel audientibus interdum occurrunt. Nam in vtroque iure ciuili, & canonico extat titulus de verborum, & rerum significatione, in quo tum Iurisconsulti, tum Romani Pontifices quarundam rerum, & vocabulorum vim, proprietatem, & significationem declarandam sedulò curarunt.

De coniunctionis disiunctiuæ vi, & significatione.

QVam Philosophi coniunctionem disiunctiuam appellarunt, Iurisconsulti alternationem dixerunt. l. Prætor edixit. §. Quod autem. ff. De iniuriis, Vlpianus ait: Quod autem prætor ait, quid iniuria factum sit, certum dicat, quem admodum accipiendum sit certum eum dicere; Labeo ait: Qui dicat nomẽ iniuriæ, neque sub alternatione, puta illud, aut illud, sed illam iniuriam se passum. Idem Vlpianus in l. si quis seruum. §. Nam qui cum extraneo. ff. de seruo corrup. sic ait: nam qui cum extraneo agit, siue receperit, siue corruperit, agere potest: qui cum socio, sine alternatione, id est, si corruperit.

Porrò de vi, & effectu coniunctionis disiunctiuæ tractant Canonici iuris interpretes, præsertim Abbas, & Fel. in c. Inter cæteras, de rescrip. Dynus & Io. Andr. in c. In alternatiuis de regulis iuris. in 6.

Primò Quæritur, quæ sit vis, & quis effectus coniunctionis disiunctiuæ: Respondeo, eius proprietatem esse disiungere actionem, obligationem, conditionem, vel solutionem. l. plerunque interest. §. si res in dotem. ff. de iure dotium, vbi dicitur: si res in dotem datæ fuerint, quamuis æstimatæ, verùm conueneris, vt aut æstimatio, aut res præstentur, si quidẽ fuerit adiectum, vtrum mulier velit ipsa eligere, vtrum malit petere res, an æstimationem. Verùm si ita fuerit adiectum, vtrũ maritus velit, ipsius erit electio. Aut si nihil de electione adiiciatur, electionem habebit maritus, vtrum malit res offerre, an pretium earum. Et in l. si quis ita stipulatus. ff. De verb. oblig. dicitur. At si sic stipuletur: Dabis, si nauis venerit, aut Titius cõsul factus fit, sufficit vnum factum. Et contrà dabis, si nauis non venerit, aut Titius consul factus non fit, non sufficit vnum factum esse. Idem habetur in l. Generaliter. C. De institutionibus & substitutionibus. Et in l. Si ita quis stipulatur. ff. De verb. oblig. dicitur: Si ita quis stipuletur: Dabis, si nauis ex Asia venerit, siue Titius consul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, stipulatio committitur.

In disiunctiuis igitur sufficit vnam partem esse veram, quando per affirmationem tota concipitur, vt ait Abbas ex sententia Dini, & Ioannis Andreæ. V. G. Dabo tibi decem, si Titius venerit, vel si Caius obierit: obstrictus teneor si alterutrum euenerit. At quando disiunctiua per negationem enũciatur, non satis est, si alterutrum acciderit, sed necesse est, vt neutrum contingat, vt docet idem Abbas, in eod. c. citato, inter cæteras, de rescr. nu. 1. veluti si dixero: Dabo tibi decem, si Titius non venerit, vel si Caius non decesserit, obligatus non sum, si vnum tantùm acciderit: hoc est, vel si Caius nõ obierit, vel si Titius non venerit. Item, si dixi, Dabo tibi decem, si Titius non venerit, vel si Caius non obierit, & nequaquam Titius venit, neque Caius est mortuus, debeo dare, quia neutrum extitit. Quod si Titius venit, & Caius decessit, obligatus non sum, quia nihil euenit ex his, quæ cupiebam, vt probat Abbas ex l. Si quis ita stipulatus. ff. de verb. oblig. & l. is, qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. & Barth. ibidem.

Dialectici, & Philosophi docent, totam disiunctiuam, quæ affirmat, esse veram, si altera pars est vera: totam esse falsam, si neutra pars sit vera. Ita vt ad veritatem vna pars vera sufficiat; sed ad falsitatem vtriusque partis falsitas requiratur. In l. Si ita stipulatus fuero. ff. De verb. oblig. dicitur: Si ita stipulatus fueris, Decem aut quinque dabis, debentur quinque. Quod si ita stipuleris: Dabis post annum, aut biennium, debentur post biennium. Vel, dabis Calendis Ianuariis, vel Februariis, debentur Februariis. In disiunctiuis igitur vbi, aut maior quantitas, aut minor promittitur aut longius, aut breuius tempus constituitur, semper quod minus est, aut quod longius est tempus, sub obligationem cadit.

Secundò Quæritur, in disiunctiuis, in quibus sufficit vnum impleri, & seruari, cum duo disiuncta mandantur, cuiusnam sit electio? Respondeo cum Cyno, & Bartolo, in l. Quicũque C. de seruis fugitiuis, & in l. 1. ff. de effractoribus, & cum Abbate in c. inter cæteras de rescrip. nu. 5. In pœnis, aut verba referuntur ad Iudicem, vel ad reum. Si ad Iudicem, eius est electio, vt si dicatur: sic, aut aliter puniatur. Sic vel aliter cõdemnetur videlicet in exilium mittatur, vel ad triremes. Sic etiã Glossa in cap. Sicut. de Iudæ. cap. Crapula. De vita, & honestate Clerico. c. Fraternitatis dist. 24. Si ad reum, cius est optio, vt si dicatur aut centum soluat, aut ex oppido discedat. Si verò verba nec ad Iudicem, nec ad reum dirigantur, nimirum si statutum dicat: Pœna sit manus amputatio, vel pedis abscissio: tunc secundùm aliquos, in pœnis corporalibus electio est Iudicis. l. 1. §. Expilatores. ff. De effractoribus. In pecuniariis, electio est rei, vt colligi videtur ex l. Plerunque. ff. De pœnis. Sed Abbas generatim, ait tũc electionem esse Iudicis ne reus minorem, & mitiorem semper pœnam eligat. Sciendum est, si vna pœna sit in alteram commutata, siue tranflata, tunc nõ esse electioni locum; vt si statutum sic pœnam constituat, soluat decem: quòd si intra quinque dies non soluerit, verberibus afficiatur, elapsis quinque diebus, non electio, nam pœna pecuniaria est in corporalem permutata. Sic Abbas, & Felinus, locis citatis Bartolum secuti, consuetudine potest induci, vt electio pœnæ sit in vniuersum ipsius rei, non iudicis: nam quamuis de hoc Abbas dubitet, & potius accedat ad contrariam sententiam, meo tamen iudicio, consuetudo potest dare reo ius eligendi: nam consuetudo est, optima legum interpres, vt alibi dixi in hoc eodem lib. 5.

Tertiò Quæritur, cuius sit electio in legatis cum disiunctione relictis? Respondeo, cum Dyno in c. In alternatiuis, De regulis iuris in sexto, & Barth. in l. Lucio Titio. ff. de legat. 2. Aut verba referuntur ad legatarium, & eius est optio; vt si lego tibi fundum, vel vsumfructum, tu vendicare poteris, quod malueris: aut referuntur ad hęredem, & eius est electio. Si verò non magis ad vnum, quàm ad alium verba dirigantur, electio ad legatarium spectat. Nam in l. Lucio. ff. De legatis 2. sic dicitur: Luc. Titio fundum Seianum, vel vsumfructum fundi Seiani lego, potest Legatarius, vel fundum vendicare, vel vsumfructum: quod facere non potest is, cui tantùm fundus legatus est. Sensus legis est: cui legatus est fundus tantummodo, non potest vendicare vsumfructum sine proprietate fundi, vel proprietatem sine vsufructu, quia vnũ tantùm legatum est: & ideo illud diuidere non potest.

Quarto Quæritur, cuius sit electio, debitoris ne, an creditoris, quando quis sub disiunctione est alteri obligatus? Respondeo, cum Glossa in c. Inter cæteras, de reser. & in cap. In alternatiuis. De reg. iuris in 6. Electionem esse debitoris; & colligitur ex Instit. De hæredib. instituen. §. penul. & l. penult. C. De condict. indebiti, & l. Plerunque. ff. de iure dot. §. penul. & l. Si ita. ff. de lega. 2. & c. Deferẽte. De præb. in l. In eo quòd ff. De reg. iuris dicitur: In eo, quòd vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri portiuntis est, durior causa est petitoris. Obticies, quod habetur Instit. De legatis. §. Si generaliter, vbi legimus, si generaliter seruus, vel alia res legetur, electio legatarij est, nisi aliud testator dixerit. Respondet Glossa in c. inter cæteras. de reser. vet. quodcunque istorum, debitoris esse electionem, nisi moram fecerit in eligendo: tunc enim electio ad creditorem pertinebit. Ex quo fit, vt si debitor certo constituto tempore, & loco creditori debitum offerat, & is nolit recipere, liberetur ac proinde si pereat, aut alio modo alienet vnum, quod debitor elegit, non debet alterum, quod extat soluere, siquidem culpa est creditoris. Silu. Alternatiua. q. 1. Si verò neuter in culpa sit, debitor debet disiunctiuè alterum. V. G. Titius debet Caio, aut seruum Pamphilum, aut Stichũ: periit Pamphilus, debet Stichum, qui superstes est. Silu. loco prædicto ex l. datio. §. Si emptor. ff. de actio. empti, & vendi.

Quintò Quæritur, An aliquando disiunctiua coniunctio pro copulatiua in iure sumatur? Respondeo, aliquando sumi. Nam in l. Ita sæpe. ff. De verb. signif. habetur sæpe ita comparatum esse, vt disiuncta pro cõiunctis accipiantur: vt cum dicitur: Quod dedi, aut donaui, aut pro coniuncta accipitur.

Sextò Quæritur, An cum plura sub disiunctione ponũtur, sit inter illa ordo seruandus? Respondeo, aliquando ordinem poni inter distincta, ac proinde seruari debere; vt colligitur ex l. Cum pater. §. penult. ff. De lega. 2. vt si testator constituat aliquid dari libertis, aut iis deficientibus, consanguineis, aut affinibus, aut familiaribus: tunc enim ordo à testatore positus, est seruandus.

Septimò Quæritur, An particulæ siue, seu, ve, sint coniunctiones disiunctiuæ, an copulatiuæ? Quidam aiunt esse copulatiuas. Nam in l. Si quis ita legauerit. 1. ff. De auro, vel argẽto legatis dicitur: Si quis ita legauerit: vxori meæ mundum, ornamenta, seu quæ eius causa parauí, do, lego, placet omnia deberi, nimirum mundum, & ornamenta, & omnia alia vxoris causa parata. Et subiungitur: sicuti cum ita legatur: Titio vina quæ in vrbe habeo, seu in portu, do, lego, omnia deberi, hoc enim verbum, seu, ampliandi legati gratia positum est. Hæc ibi. Ex quo fit, vt Titio debeantur vina, quæ in vrbe, & quæ in portu sunt. Item, in l. Apud Pamphilum. ff. De auro, & argẽto legatis, dicitur: Mulier ita legauerat ornamenta, quæ mei causa parata sunt, erunt ve: iuxta communem omnium sententiam intelligitur legata, tũ quæ parata iam erãt, tum quę postea, quamuis non ea, quę empta sunt post mortẽ eius. Cynus ait, in l. Cũ quidã. ff. de verborũ significat. has particulas copulatiuè sumi, vt si quis ita legauerit: lego Titio vestẽ meam, seu librũ meum, tum vestẽ, tum librum legasse censetur: sed eas particulas disiunctiuè sumi debere, cõstat ex l. Si ita quis stipulatus fuerit, & l. Si ita quis stipuletur. ff. de verb. obli. Barthol. verò in l. Si quis ita legauerit. 1. supra citata docet in his, quæ ad fauorem, & gratiam spectant, has particulas coniungere, & copulare, vt in legatis, in aliis verò disiũgere. Idem etiam Abbas existimat. Glossa verò sentit, has particulas pro coniunctis poni, cum præcedit aliquid vniuerse dictum, vt si quis legauerit vina, quæ habet, vel pecunias, vel seruos, & deinde adiungit: vina quæ habeo in vrbe, seu in portu: aut seruos, qui mihi sunt Romę, seu Neapoli, certè particula, siue, cum ex duabus, si, & ve, compositæ sit, duorum generum vim simul obtinet. Nam, si, continuatiua est, & ve, dehiunctiua: ac propterea aliquando coniunctiua, aliquando disiunctiua est: vt si quis dicat, siue rure sim, plango, siue in vrbe: sensus est, & rure, & in vrbe plãgo. Aliquando, hue, disiungit, vt cum dico, siue veneris, siue non veneris, proficiscar. At verò particula, seu, disiunctiua est, non copulatiua, quatiungimus ea, quorum alterum tantum, non vtrumque affirmamus: vt cum dico, hęc seu rectè, seu peruersè facta fuerint, fateor me fecisse. Similiter etiam particula, ve, disiunctiua est: vt cum dico: quæ in mari, terrave gignuntur. Aliquando tamen est etiam coniunctiua, vt si quis ita legauerit: lego Titio libros, quos mei causa paraui, parabóve, donec moriar.

Octauò Quæritur, cuius sit electio, cum quis sub disiunctione promittit alteri, aut vouet Deo, aut cum Confessarius in pœnam plura onera imponit pœnitenti? Respondeo electionem esse promittentis, vel vouentis, vel iurantis, vel pœnitentis: nã vniuersim electio est debitoris, In l. Si ita distãhatur. ff. de contrahen. emptione, dicitur. Si ita distrahatur illa, aut illa res; vtram elegerit venditor, hæc erit empta. Sic ibi: ergo si Titius vendiderit Caio in hunc modum: vendo tibi agrum Sempronianum, vel Cornelianum, aut seruum Pamphilum, vel Stycum, venditoris est electio.

Nonò quæritur quid sit dicendum, si Titius ita testatur. Hæres meus reddat mille aureos Caio, si vnam ex meis tribus filiabus vxorem duxerit, An electio sit Caij, ita vt quam maluerit ducens, ius acquirat ad mille: Item si vna, vel etiam altera filia recuset ei nubere, cum tamen ipse velit eam vxorem ducere, & etiam sibi in matrimonium iungere renuat, vtrum ius acquirat ad mille? Aiunt quidam, hæredem debere mille Caio soluere, si vnam, quã ipse maluerit, velit in matrimonium ducere, & per ipsum non steterit, quo minus eam duxerit, eo quòd in disiũctis satis est si vnum sit factum: quemadmodum si Titius promittat Caio mille, si in Capitolium ascenderit, vel in montem Cœlium, sufficit, si vnum fecerit: & electio est Caij, cui sunt mille promissa: ergo pari ratione, Caij est eligere vnam ex tribus, quam maluerit, in vxorem: & cum vnam elegerit, & illa recusauerit, nec per ipsum steterit, quo minus illam duceret, ius ad mille acquisiisse censetur, nec propterea debet alteram ducere, sicut si idem Caius, vellet in Capitolium ascendere, sed ab ascensu prohiberetur, ius ad mille acquireret, etiamsi in montem Cœlium nollet ascendere, quoniam per ipsum non stetit, quin in Capitolio conscenderet. Alij verò sentiunt, Caium, si primam, aut secũdam Titij filiam vxorem non duxerit, eo quod vtraque nuptias respuerit, debere tertiam exposcere: secus, ad mille, nullum ius acquirere: nam si antequam primam, vel secundam petijsset, vtraque obijsset, deberet, tertiam postulare, vt sibi mille deberentur. Ergo etiamsi vtraque, Caio petenti, nuptias recusauerit, cogitur tertiam petere, vt sibi mille debeantur. Mihi tamen probabilior prima sententia videtur.

De vi, potestate, & effectu coniunctionis copulatiuæ.
Cap. XXVIII.

PRimò Quæritur, quænam proprietas, & vis sit coniunctionis copulatiuæ: Respondeo, quemadmodum, in disiunctis sufficit vnum esse factum, sic in coniunctis vtrumque esse factum oportet. At verò vt habetur in l. Sæpè. ff. de verbo. significa. nonnunquam disiuncta pro coniunctis, & coniuncta pro disiunctis ponuntur.

Secundò Quæritur, quandonam coniunctio copulatiua pro disiunctiua ponatur? Respondeo: tunc poni, quando coniunguntur duo, vel plura, quæ simul vera esse non possunt. Vt si testator dicat, Testamentum meum valeat iure testamẽti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& iure codicilli:fieri enim non potest, vt valeat tanquam testamentum, & codicillus: nam in testamento requiritur necessario hæredis institutio, in codicillo verò nulla est institutio hæredis, ergo cum ait testator, vt testamentum valeat iure testamenti, & iure codicilli, perinde est ac si dicat, valeat tanquam testamentum, vel codicillus.

Aliius, alia, aliud: dictio est similium repetitiua. l. Quidam relegatus. ff. De rebus dubiis, Glossa in Auth. Qui semel. C. Quomodo, & quando Iudex, in verbo aliud. Archidiaconus cap. vlt. de Regularib. in 6. Aliquando tamen ea vox similia non repetit. l. Non solùm. ff. De Procuratori. §. Quatuor, & ibidem Glossa verb. Creditores. Item, in l. i. ff. De constituta pecunia. §. Debitum. Glossa in c. Cennomanensis d. 56. & alia Glossa in c. Sedes. de reser. in verbo Maiores, ad finem, & Glossa in l. In causæ. ff. De Minorib. verbo Competere, vnde in Auth. de mandatis Principum. §. Oportet. collat. 1. dicitur: Nulla alia actio nisi officium Iudicis; & tamen Officium Iudicis non est actio. In Auth. vt defuncti, seu funera eorum. collat. 5. in principio, sic est: Milites, & seruos alios plurimos: & tamen serui, milites esse non possunt. l. Super seruis. C. Qui militare possunt, vel non possunt lib. 12. Immo in sacris etiã literis nomen (Alius) aliquando non est similiũ repetitiuum.

Luc. 11. Ducebantur, ait S. Lucas, alij duo nequam cum eo, nisi dicas Euangelistam more vulgi locutum fuisse, ducebatur enim Christus ad crucifigendum tanquam improbus, & nequam falsa opinione Iudæorum impiorum.

Modicum siue minimum, sæpè in Iure tum ciuili, tum Canonico ponitur. Legimus enim, de minimis non esse curandum in l. Scio. ff. de Restitutio. in integrum. Modicus excessus non attenditur. l. Continuus. ff. De verb. oblig. Paruum interuallum non obest. l. Duos. §. Duo. ff. de Duobus reis. Modica res Simoniam non inducit. c. Etsi quæstiones, de Simonia. Glossa in c. statutum. §. Insuper de reser. in 6. verb. Consumi, & in c. Reuera, de consecra. d. 1. in ver. Mortui. Ob tem modicam non datur actio. l. Si oleum. ff. De dolo malo. vnde si statuto caueatur, vt qui vulnerauerit alterum in publico foro grauì pœna puniatur, ea puniri non debet, qui leuiter percusserit. Solet item statuto præcipi, ne externus in vrbe, vel oppido domum possit acquirere: non impeditur quo minus acquirat domunculam paruam. Præterea statutum est, ne quis plus debito petat, alioqui puniatur. Si Titius plus æquo quid modicum petat, non est cur pœnam in statuto positam luat. Sed quæri posset, quænam res modica censeatur? Arbitrio Iudicis sæpe relinquitur, quid sit magnum, quid modicum: nam modicum tempus dicitur aliquando, quod est infra decem dies, immo ipsum quoque decem dierum tempus. l. Promissor. §. 1. ff. De constituta pecunia, & ibidem Glossa, & alia item Glossa in l. Si debitori. ff. De Iudiciis: & tamen teste Glossa, in c. Præterea. De æta. & quali. annus habetur interdum tanquam modicum tempus: nempe quia iuxta rerum, & negotiorum conditionem, aliquando modicum censetur tempus vnius anni, aliquando tempus duorum mensium. l. 12. C. De secundis nuptiis. Quandoque tempus triginta dierum. l. 1. ff. De itinere actuque priuato, illis verbis. ¶ Si modo anno, vel modico tempore vsus fuerit est, non minùs quàm triginta diebus. Sic ibi. Aliquando, vnius anni tempus, multum, vel magnum censetur. Abbas. c. Plerumque, de reser.

Sciendum est, minimum vel modicum, aut magnum aliquid, in vtroque iure ad diuersa relatum censeri. In cap. Etsi quæstiones, de Simonia, Pontifex respondet Archiepiscopo Strigoniensi: Cum in accipiendis, & dandis muneribus tria sint maximè attendenda, persona scilicet dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus. Qualitas personarum, vt à quo & cui, videlicet, an à paupere, diuiti, an è conuerso, an item à diuite locupleti datum fuerit. Æstimatio muneris, vt si magni aut parui pretij res data fuerit. Donationis tempus, an in tanta necessitate, an alio tempore conferatur. Si ergo prædictorum Cardinalis, & fratris tui personam, & qualitatem pensamus, non fuit magnum, ab eodè fratre tuo vnum equum Cardinali transmitti, quem etiam ioculatori non petenti vir potens, & tam abundans forte donaret. Verùm si temporis necessitatem perpendimus, nõ alia intentione hoc cõstat factum fuisse, quàm vt Cardinali subueniretur in articulo necessitatis. Hæc ibi. Et Glossa in c. De Appellationibus. de Appellat. verb. Minoris. Causa, inquit, minima dici potest duorum aureorum, quia ob eam causam non datur actio de dolo. l. Si oleum, ad finem, & l. Id est. ff. De dolo malo. At verò in c. ex tuæ. De Simonia, sex solidorum donatio Simoniam inducit, & c. Plerique, & c. Vsura est, 14. q. 3. Vsura est quidquid vltra sortem accipitur ex mutuo. Et instit. de rerum diuision. §. Gallinarum, actio datur cõtra furantem gallinam. Et l. Itinere. ff. De verb. signif. ad conficiendum iter viginti millium passuum, dies vnus integer datur: quod si supersit vnum milliare, quod mille passibus constat, datur biduum, ita vt ad iter vnius milliaris, quod supereſt conficiendum, dies integer detur.

Animaduertendum igitur est, quandocunque certũ tempus, mensura, pondus, vel numerus iure requiruntur ad aliquid faciendum: tunc etiamsi modicum desit ex eo numero, mensura, vel pondere, ratum non est, quod fit. Et hinc est, vt in electionibus Magistratuum, in quibus certus numerus suffragiorum exigitur, si vel vnum suffragium desideretur, minimè subsistat electio. Item, testamentum, in quo vnus testis deest, irritum est, & inane. Præterea, cum statuto cauetur, ne extra territorium frumentum, vel vinum extrahatur, pœna constituta in extrahentes, ea pœna debetur, etiamsi vnam tantùm vini metretam, vel frumẽti mensuram aliquis extraxerit. Cum testator itidem constituit, vt infra decem dies det hæres decem mensuras vini, vel frumenti, alioqui certam pœnam soluturus, debet pœnam hæres, etiamsi nouem dederit mensuras, non decem. Idem iuris est, si lex præcipiat, vt quis faciat aliquid decem diebus, non valet, quod facit, etiamsi nouem tantùm diebus faciat. Item, si præceptũ sit tibi, vt decem nummos solutas, præceptum non obseruas, si nouem solueris, non decem. Statuto caueri soler, vt custodes vinearum, agrorum, & syluarum deferant ad Iudices omnes reos, certam pœnam luituri, nisi id fecerint, in pœnam incidunt, etiamsi vnum tantùm reum omiserint. Hinc etiam est, vt sacramenta rata non sint, si, dum conferuntur, vnum tantùm verbum, quod ad substantiam pertineat, omittatur: immo si vnius syllabæ omissio sensum verborum mutauerit corruperitve, collatum sacramentum non valet, vt si sacerdos non dicat, hoc est corpus meum, sed hoc est, cor meum, quamuis vnam tantùm syllabam prætermittat, quia sensum omnino mutat. Christi corpus non conficit.

Ex his perspicitur, verum esse, quod Theologi docent, ob leuitatem, vel paruitatem materiæ, veniale peccatum, non lethale committi; quale est furtum vnius assis: quanquam Caiet. 2. 2. q. 110. a. 4. & quidam alij contendant, leue mendacium in sacra peccatorum confessione, vel in publico iudicio prolatum, lethalem culpam continere: & idem Cai. 2. 2. q. 89. a. 7. quem sequitur Couarr. lib. 1. var. resolut. c. 1. num. 2. sentiat, eum qui votum rei minimè violat, vel non seruat iusiurandum, quo rem exiguam promisit, lethaliter peccare. Vera tamen est communis cæterorum Theologorum opinio, in his venialem, non lethalem contrahi culpam, vt in duobus primis contra Caietanum defendunt Sot. de ration. reg. & de teg. secretum. m. 2. q. 7. concl. 1. Nauar. in cap. Frattres. de pœnit. d. 5. num. 20. Couarr. lib. 1. varia. resol. cap. 1. num. 2. & in duobus postremis casibus docet Silu. Antoninum sequutus, iuramentum. 4. q. 1. ad finem. Nauar. in Man. c. 12. num. 11. nu. 10. & num. 40. Sot. lib. de iusti. 7. q. 2. a. 1. & lib. 8. q. 1. a. 7. & q. 2. a. 5. secus tamen est, cum quis sacram suorum peccatorum confessionem faciens, solùm conitetur, se peccasse, quòd vnum verbum otiosum dixerit, & in hoc scienter mentitur: tunc enim peccatum lethale committit, non quia in re minima peccat, sed quia scienter absolutionem à peccatis suscipit, cum nullam sacramenti materiam præstet: nam confitetur peccatum, quod reuera non fecit; & nullum aliud peccatum exprimit. Si quis item leue mendacium scienter iure iurando confirmet, lethali se peccato commaculat, quia Deo magnam iniuriam facit, qui eum in mendacij quamuis leuissimi testem accersit, & inuocat. Aliud verò est, cùm fidem non seruat de re minima datam: tunc enim non mentitur, quia eum iurans promisit, in animo reuera habuit, id facere, quod iure iurando promisit. Sed fidelis non est, quia datam fidem perfringit.

Tempus in iure communi duplex habetur, vt ait Silu. in verbo tempus, videlicet, continuum, quòd quidem absque vllo internallo dierum accipitur, ita vt numerentur dies festi siue professi, siue præsens sit, siue absens, reus vel actor, siue sit, siue non sit Iudicis copia. L. vlt. C. De præscriptione longi temporis, & non continuum, & hoc Iurisconsulti vtile vocant, quia in hoc dies festi non supputantur; item quia non habetur ratio dierum, in quibus legitimum subsit impedimentum, vel iusta excusatio absentiæ, vel morbi, vel alterius causæ. C. Ne pro defectu, de elect. & Gloss. in Cle. 1. De restit. in integrum.

Dubiæ est quæstionis de qua agit Silu. ætas, q. 2. quando annus debeat intelligi completus, & exactus: & contra, quando inchoatus, & inceptus. Glossa in Cle. Generalem, de æta. te, & qualit. communi consensu comprobata docet, si Leges, vel Canones tempus statuant cum præpositione. ¶ In ¶ & Ablatiuo, verbi gratia, in anno decimo octauo, solum requirunt annum inchoatum: Si verò Genitiuo vtantur, exempli causa, sit hic vel alius triginta annorum, annum completum postulant. Præterea vt docet Bartho. in l. Si cui. ff. de lega. cum loquitur per Accusatiuum, & præpositione ¶ ad ¶ so-

lùm inchoatum annum intelligunt. l. Qui filium. ff. ad Trebellianũ. Si per Accusatiuum cum præpositione (per) annum complerum accipiunt. l. Non putabam, & l. Si annos. ff. de cõditionibus & demonstrationibus. Alias in odiis, & pœnis Leges, & Canones, annum completum dẽponsent: in iis verò, quæ ad fauorem, & commodum pertinent, annum inceptum.

Esculenta, & poculenta, in iure tum Ciuili, tum Canonico intelliguntur mumuscula ad esum, & potum pertinentia. Iura graniter, & seuerè præcipiunt, ne ij, qui Iudicum, vel Magistratuum officio funguntur munera accipiant, solent enim munera Iudicum animos excæcare, & corrumpere. Nihilominus Leges, & Canones non prohibent, Iudices esculenta, & poculenta gratis data accipere. In l. Plebiscito. ff. de Officio Præsulis, sic est: Plebiscito continetur, ne quis Præsidum munus, donumve caperet, nisi esculentum poculentumve, quod intra dies proximos prodigatur, & c. statutum. §. Insuper. De rescript. in 6. habetur: Insuper vt gratis, & cum omni puritate Iudicum coram ipso procedat, nullum munus, vel quicquam aliud, nisi forsan esculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus. Hæc ibi. Huiusmodi esculenta, & poculenta Xenia vocãtur, & iure permittuntur; quia non videntur Iudicum animos mouere, eo quòd res modica sint ad esum, & potum data. Quæres, quantum temporis spatium intelligant iura, cum dicunt, ea modica esse, quæ intra proximos dies, vel paucos prodigumur. Respondet Glossa in c. statutum, de rescrip. in 6. in verbo paucis, id iudicis arbitrio relinqui. Et nihilominus, inquit, duo saltem dies non videntur excluſi. Vnde videtur Glossa triduum intelligere. Habete etiam est ratio personarum: videlicet, Iudicis accipientis, & dantis: & consuetudinis, loci, vel patriæ, & rei etiam esculentæ, vel poculentæ, quę datur, & accipitur.

De totius Iuris Canonici diuisione.
Cap. XXIX.

Ius Canonicum, quod attinet ad libros, quibus scriptum continetur, in quatuor partes diuiditur, in Decretum videlicet, Decretales, Sextum, & Clementinas. Decretum, in tres Partes est diuisum: prima pars continet centum distinctiones: Secunda, triginta sex causas habet; quarum singulæ in quæstiones diuiduntur, & quælibet quæstio in capita, at verò Qq. est. 3. causæ trigesimæ tertiæ continet tractatum de pœnitentia in 7. dist. per capita diuisum. Tertia pars Decreti continet tractatum de consecratione in quinque distinctiones distributum.

Solet Decretum citari quatuor modis. Primò sic: dist. 26. c. Acutius, ita vt Acutius sit principium capitis, quod in ea distinctione continetur. Secundo modo, sic: 17. q. 1. c. Decimæ. Tertio modo tractatus de Pœnitentia allegatur sic: De pœnit. dist. 1. c. Septies. Quarto, Tractatus de Consecr. ita in medium produci solet: De consec. d. 1. c. Vasa.

Decretales, in quinque libros diuisę sunt: in primo lib. agitur de munere, & officio Personarum Ecclesiasticarum; & propterea agitur, De Summa Trinitate, & Fide Catholica, quam credere, profiteri, & docere debent Ecclesiastici viri.

De constitutionibus.
De Rescriptis.
De Consuetudine.
De Postulatione Prælatorum.
De Electione, & electi potestate.
De Translatione Episcopi, vel electi;
De Auctoritate, & vsu Pallij.
De renunciatione.
De supplenda negligentia Prælatorum.
De Temporibus ordinationum.
De scrutinio.
De ordinatis ab Episcopo, qui resignauit Episcopatum.
De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.
De sacra Vnctione.
De Sacramentis non iterandis.
De filiis Presbyterorum ordinandis, vel non.
De seruis non ordinandis, & eorum manumissione.
De obligatis ad ratiocinia, ordinandis, vel non.
De corpore vitiatis ordinandis vel non.
De Bigamis non ordinandis.
De Clericis peregrinis.
De Officio Archidiaconi.
De Officio Archipresbyteri.
De Officio Primicerij.
De Officio Sacristæ.
De Officio Custodis: De officio Vicarij.
De Officio, & Potestate Iudicis delegati.
De Officio Legati.
De Officio Iudicis ordinarij.
De Officio Iudicis.
De Maioritate, & Obedientia.
De Treuga, & Pace.
De Pactis.
De Transactionibus.
De postulando.
De Procuratoribus.
De Syndico,
De iis, quæ vi, metusve causa fiunt.
De in integrum restitutione.
De alienatione iudicij mutandi causa facta.

LIBRO secundo agitur de iudiciis, & iis, quæ ad Iudicia pertinent: cuius Tituli sunt:

De Iudiciis.
De Foro competenti.
De Libelli, oblatione.
De Mutuis obligationibus.
De Litis contestatione.
Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem.
De Iuramento calumniæ.
De Dilationibus.
De Feriis.
De Ordine Cognitionum.
De plus petitionibus.
De causa possessionis, & proprietatis.
De Restitutione spoliatorum.
De Dolo, & Contumacia.
De eo, qui mittitur in possessionem, causa rei seruandæ.
Vt lite pendente nihil innouetur.
De sequestratione possessionis, & fructuum.
De Confessis.
De Probationibus.
De Testibus, & Attestationibus.
De Testibus cogendis, vel non.
De Fide instrumentorum.
De Præsumptionibus.
De Iureiurando.
De Exceptionibus.
De Præscriptionibus.
De sententia, & re iudicata.
De Appellationibus, recusationibus, & relationibus.
De Clericis peregrinantibus.
De Confirmatione vtili, vel inutili.

LIBRO tertio agitur de rebus, quæ ad Clericos; & Ecclesias pertineant: Cuius Tituli sunt:

De vita, & honestate Clericorum.
De Cohabitatione Clericorum, & mulierum.
De Clericis coniugatis.
De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel Præbenda.
De Præbendis, & Dignitatibus.
De Clerico ægrotante, vel debilitato.
De Institutionibus.
De Concessione Præbendæ.
Ne sede vacante aliquid innouetur.
De iis quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli.
De iis quæ fiunt à maiori parte Capituli.
Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.
De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.
De Precariis.
De Commodato.
De Depositio.
De Emptione, & Venditione.
De Locato, & Conducto.
De Rerum permutatione.
De Feudis.
De Pignoribus, & aliis Cautionibus.
De Fideiussoribus.
De Solutionibus.
De Donationibus.
De Peculio Clericorum.
De Testamentis, & vltimis voluntatibus.
De Successionibus ab intestato;
De Sepulturis.
De Parochiis, & alienis Parochianis.
De Decimis, Primitiis, & oblationibus.
De Regularibus.
De Transeuntibus ad Religionem.
De Conuersione Coniugatorum.
De Conuersione Infidelium.
De Voto, & Voti redemptione.
De statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Religiosis domibus, vt Episcopo sint subiectæ.
De Cappellis Monachorum,& aliorum Religiosorum.
De Iure patronatus.
De Censibus, Exactionibus,& procurationibus.
De Consecratione Ecclesiæ, vel altaris.
De Celebratione Missarum,& Sacramento Eucharistiæ, & Diuinis officiis.
De Baptismo,& eius effectu.
De Presbytero non baptizato.
De Custodia Eucharistiæ,Chrismatis,& aliorum Sacramentorum.
De Reliquiis,& Veneratione Sanctorum.
De Obseruatione ieiuniorum.
De Purificatione post partum.
De Ecclesiis ædificandis,vel reparandis.
De Immunitate Ecclesiarum, Cœmeteriorum, & rerum ad eas pertinentium.
Ne Clerici,vel Monachi Sæcularibus negotiis se immisceãt.
IN LIBRO Quarto egitur de rebus,quæ ad laicos attinent:cuius Tituli sunt:
De Sponsalibus,& matrimoniis.
De Desponsatione impuberum.
De Clandestina desponsatione,
De Sponsa duorum.
De Conditionibus appositis in desponsationibus, vel aliis contractibus.
Qui Clerici,vel vouentes matrimonium contrahere possint.
De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.
De Coniugio Leprosorum.
De Coniugio Seruorum.
Ne Natis ex libero ventre.
De Cognatione spirituali.
De Cognatione legali.
De eo,qui cognouit consanguinitatem vxoris suæ,vel sponsæ.
De Consanguinitate,& affinitate.
De Frigidis,& maleficiatis,& impotentia coeundi.
De Matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ.
Qui filij sint legitimi.
Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.
De Diuortiis.
De Donationibus inter virum,& vxorem,& de dote post diuortium restituenda.
De secundis nuptiis.
IN LIBRO Quinto agitur de delictis siue criminibus,& eorum pœnis:vnde eius tituli sunt.
De Accusationibus,Inquisitionibus,& Denunciationibus.
De Calumniatoribus.
De Simonia,& ne aliquid pro spiritualibus exigatur,vel promittatur.
Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.
De Magistris,& ne aliquid exigatur pro licentia docendi.
De Iudæis, Saracenis,& eorum seruis.
De Hæreticis,& Schismaticis,& ordinatis ab eis.
De Apostatis,& reiterantibus Baptisma.
De iis qui filios occiderunt.
De infantibus,& languidis expositis.
De Homicidio voluntario vel Casuali.
De clericis pugnantibus in duello.
De Sagittariis.
De Adulteriis.
De Raptoribus,Incendiariis,& violatoribus Ecclesiarum.
De Furtis.
De Vsuris.
De Crimine falsi.
De Sortilegis.
De Collusione detegenda.
De Delictis puerorum.
De Clerico venatore.
De Clerico percussore.
De Maledicis.
De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.
De Clerico non ordinato,ministrante.
De Clerico per saltum promoto.
De eo,qui ordinem furtiue suscepit.
De Excessibus Prælatorum,& subditorum.
De Noui operis Nunciatione.
De Priuilegiis,& excessibus priuilegiatorum.
De Purgatione Canonica.
De Purgatione vulgari.

De Iniuriis & damno dato.
De Pœnis.
De Pœnitentiis,& remissionibus.
De Sententia excommunicationis.
De Verborum significatione.
De Regulis Iuris.

Totum igitur Canonicum ius in Quinque Libros Decretalium diuisum, ad quatuor capita potissimum reducitur,videlicet,Ad personas Clericorum,vel Laicorum:Ad res earũdem personarũ: Ad Iudicia,& Actiones:Ad delicta & eorum pœnas.In 1.lib.agitur de personis Cleric. & de modis quibus eliguntur,transferuntur,vel ab officio amouentur.

In secundo libro,agitur de Actionibus, & Iudiciis Ecclesiasticis.In tertio libro de rebus Clericorum, & Ecclesiarum: & proinde etiam de vita, & honestate Clericorum & de Sacramentis,quorum clerici sunt ministri, In quarto libro agitur de statu Laicorum: ac proinde de iis, quæ ad matrimonium spectant,& de iis,quæ ipsum antecedunt, vel sequuntur,vel comitantur. In Quinto libro agitur de Criminibus, & eorum pœnis. In his omnibus ius Canonicum eo modo, quo potuit,Iuris Ciuilis seruauit ordinem. Quod attinet ad Titulos librorum.

Allegãtur Decretales hoc modote.Etsi Iudæos,De Iudæis hoc est in Decretali,quæ incipit, Etsi Iudæos, titulo de Iudæis,vel sic,extra,de Iudæis,etsi Iudæos, hoc est, extra Decretum,tit.de Iudæis in c.quod incipit. Etsi Iudæos.

Sextus liber Decretalium diuiditur etiam in quinque libros,& in eosdem Titulos, in quos libri Decretalium diuiduntur,sed pauciores, nam quinque libri Decretalium continent Titulos centum octogintaquinque:Sextus verò liber Decretalium habet Titulos septuaginta septem. Dictus est sextus,quia editus post quinque libros Decretalium à Bonifacio VIII.ante quem quinque libros Decretalium promulgarat Greg.IX.Hic porrò liber Sextus allegatur sic : c. Si Iudex.De sent.excomm.in 6.

Clementinarum liber diuiditur, & ipse etiam in quinque libros,& in eosdem Titulos, sed pauciores distribuitur:nam solùm continet titulos quinquaginta tres. Dictus est Liber Clement.quia editus est auctoritate Clementis V.

¶ Allegatur sic Clem.si furiosus,De Homicidio, hoc est in Clem.quæ incipit,si furiosus titulo.de homicidio.

Præter has quatuor partes Iuris Canonici, extat Liber qui continet constitutiones à Ioanne 22.editas,quæ dicũtur Extrauagantes Ioannis 22.& quatuordecim Tit.habet vnde allegari solent hoc modo Extrauag. Execrabilis. De Præb. inter Extrauagantes Ioannis 22.

Extat etiam liber Extrauagantium communium, hoc est, constitutionum, quæ à diuersis Pontificibus sunt editæ. Et dividitur etiam is liber Extrauagãtium cõmunium in quinque libros,eosdem titulos sed paucissimos,continentes.

Ita allegari solet.Extrauag. Ambitiosæ, De Reb. Ecclesiæ non alienan. inter communes.

¶ In totum Gratiani Decretum scripserunt,qui sequuntur Auctores.
Guido de Baysio dictus vulgo Archidiac. Bononiensis.
Ægidius de Bellamera.
Dominicus dictus,à S.Geminiano & ideo citari solet Gemianus.
Ioannes à Turrecremata,Cardinalis Sancti Sixti.
Ioãnes Antonius à S.Georgio, alio nomine, Præpositus Mediolanensis,& Cardipalis Alexandrinus.
Ludouicus Bologninus.

¶ In Quinque libros Decretalium,
Innocentius Quartus.
Henricus,aliàs Cardinalis Hostiensis.
Ioannes Andreæ,Bononiensis.
Henricus Boich Leonensis,
Ægidius Bellamera.
Baldus de Vbaldis,Perusinus.
Franciscus de Accoltis, Aretinus.
Antopius de Butrio,Bononiensis.
Goffredus Tranensis.
Petrus de Ancharano,Bononiensis.
Franciscus de Zabarellis Patauinus, Cardinalis.
Nicolaus de Tudeschis,siue,Abbas Panormitanus.
Ioannes de Anania,Bononiensis.
Ioannes de Imola.
Fortunius Garzias,Hispanus.
Andreas Barbatia,Siculus.
Philippus Decius Mediolanensis.
Felinus Sandeus,Canonicus Ferrariensis.
Augustinus Beroius Bononiensis.

¶ In Sextum Decretalium,
Archidiaconus,

Ioannes Andreæ.
Ioannes Monachus.
Petrus de Ancharano.
Dominicus à Sancto Geminiano.
Gulielmus de Monte Lauduno.
Iacobus Fontanus.
Philippus Francus Perusinus.
Ludouicus Gomezius.

¶ In Librum Clementinarum.
Bonifacius de Vitalinis.
Petrus de Ancharano,
Ioannes de Imola.
Abbas Panormitanus,
Franciscus de Zabarellis,Cardinalis.
Gulielmus à Monte Lauduno
Andreas Barbatia.
Iacobus Fontanus.

Alij verò scripserũt in certos aliquot Iuris Canonici Titulos:hi nempe subscripti:
Didacus Couarr. Epitomen in totum quattum libum Dect.
Ioannes Antonius à S.Georgio,idem,qui præpositus Mediolanensis,in eundem librum.
Philippus Francus in Titulum de Appellationibus.
Ioannes Antonius Præpositus in eundem Titulum.
Antonius Burgos Hispanus in tit.de empt.& venditione.
Andreas Alciatus in Titulum de Præscript.& in Titulum de Iureiurando.
Didacus Couarruuias in c.Alma mater. De sent.excom.in 6. & in Clem.Si furiosus,de Homicidio,& in Regulam,Peccatum,de reg.iur.in 6.& in cap.Quamuis. De pactis in 6.& in Regulam possessior malè fidei.de regulis iuris.in 6.Marianus Sozinus senior in titulum de Iudiciis,&in tit.de Foro comp. & in tit.de libelli obla.& in alios quosdam tit.Petrus Paulus Parisius in tit.de probationibus.
De Testibus.
De Exceptionibus.
De Præscriptionibus.
Dynus Mugellanus in tit.de reg.iur in 6. cum Additionibus.
Ioannis Andreæ,Petri de Anchar. & Nicolai Boëtij.

Porrò Ius Canonicum ego sic per libros, & titulos diuidetem:vt in primo lib.de personis ageretur, & tit.essent hi.
De Origine Iuris Canonici.
De Summa Trinitate,& Fide Catholica.
De Libris,& Scripturis Canonicis.
De Iure Diuino.
De Constitutionibus.
De Rescriptis.
De Mandatis Apostolicis.
De Statutis.
De Priuilegiis personarum.
De Consuetudine.
De Iure personarum.
De Summo Pontifice Romano.
De Cardinalibus S.Ecclesiæ Romanæ.
De Patriarchis.
De Primatibus.
De Archiepiscopis.
De Episcopis.
De Chorepiscopis.
De Abbate,& eius Officio.
De Officio Præpositi.
De Officio Decani.
De Officio Archidiaconi.
De Officio Archipresbyteri.
De Officio Primicerij.
De Officio Thesaurarij.
De Officio Personatus.
De Officio Sacristæ.
De Officio Prioris.
De Officio Oeconomi.
De Officio Vicarij.
De Officio Iudicis ordinarij.
De Officio Iudicis delegati.
De Officio Legati.
De Officio Nuncij Apostolici.
De Officio Conseruatoris.
De Syndico,& eius officio.
De iis qui habent dignitates.
De Canonicis.
De Portionatiis,& Beneficiariis.
De Commendatariis.
De Patrocho,& eius officio.
De Capellanis.
De Coadiutore.

De Clericis,qui sunt in sacris ordinibus constituti.
De Presbytero.
De Diacono.
De Subdiacono.
De Clericis in Minoribus ordinibus constituris.
De Acolytho.
De Lectore.
De Exorcista.
De Ostiario.
De Monachis.
De Sanctimonialibus.
De Canonicis Regularibus.
De Religiosis Mendicantibus,
De Religiosis Militibus.
De Procuratoribus.
De Laicis.

¶ In Secundo Libro.
Quomodo Clerici acquirant,conseruent, vel amittãt Dignitatem,Officium,Ecclesiam vel quoduis aliud Ecclesiasticum Beneficium,cuius tituli essent.
De Electione,& Electi potestate.
De Postulatione Prælatorum.
De Præsentatione,& Iure patronatus.
De Nominatione.
De Institutione.
De Collatione.
De Iure ad Superiorem deuoluto.
De Confirmatione.
De Consecratione.
De Translatione Episcopi.
De Renunciatione.
De Vacatione Ecclesiæ.
De Auctotitate,& vsu pallij.
De Supplenda negligentia Prælatorum.
De Vita,& honestate Clericorum.
De Cohabitatione Clericorum,& mulierum.
De Priuilegiis Clericorum.
De Temporibus Ordinationum.
De Scrutinio faciendo.
De ætate,& qualitate,& ordine præficiendorum.
De Hotis Canonicis.
De Clericis non residentibus.
De Clericis coniugatis.
De Clericis peregrinis.
De Clerico ægrotante,vel debilitato.
De Conciliis,& Conuentibus Episcoporum.
De Visitatione per Episcopum facienda.

¶ In Tertio Libro.
De Iudiciis.
De Iurisdictione omnium Iudicum Ecclesiasticorum.
De Foro competenti.
De in ius vocando.
De Libelli oblatione.
De mutuis petitionibus.
De Litis contestatione.
Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem.
De Iuramento calumniæ.
De Dilationibus.
De Feriis.
De Ordine cognitionum.
De plus petitionibus.
De Causa possessionis,& proprietatis.
De Restitutione spoliatorum.
De Dolo,& Contumacia.
De mittendo in possessionem.
Vt lite pendente nihil innouetur.
De Sequestratione possessionum,& fructuum.
De Procuratoribus.
De Confessis.
De Probationibus.
De Testibus.
De Fide instrumentorum.
De Præsumptionibus.
De Præscriptionibus.
De Appellationibus,& Recusationibus,
De Iureiurando.
De Sententia,& re iudicata.
De Transactionibus.
De Pactis.
De iis,quæ vi metúsve causa fiunt.
De in integrum restitutione.
De Compromissis.
De Inducijs,& Pace.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Parendo, siue obediendo Iudici.
De Citando reo.
De iis, quæ potest Collegium Canonicorum Sede vacante.
De iis quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli.
De iis quæ potest Collegium Canonicorum.
De Obligationibus.
De Empto, & Vendito.
De Locato, & Conducto.
De Mutuo.
De Commodato.
De Rerum permutatione.
De Deposito.
De Contractu Societatis.
De Censibus.
De Cambiis.
De Emphiteusi.
De Feudo.
De Pignore.
De Fideiussoribus.
De Solutionibus.
De Donationibus.
De Testamentis.
De successionibus ab intestato.
¶ In Quarto Libro.
De rebus Ecclesiarum, & Clericorum: cuius Tituli esse possent.
De Præbendis, & Dignitatibus.
De Beneficiis.
De Pensionibus.
De Peculio Clericorum.
De Spoliis Clericorum.
De Decimis.
De Primitiis.
De Canonica portione.
De Quotidianis distributionibus.
De Annatis.
De Quindenniis.
De Parochiis.
De sepulturis.
De Fundandis Ecclesiis, & dotandis.
De eisdem erigendis.
De ædificandis.
De reparandis.
De Consecrandis.
De vnione Ecclesiarum.
De violatione Ecclesiarum.
De Immunitate Ecclesiarum.
De rebus sacris, altaribus, vestibus, & vasis.
De alienandis rebus Ecclesiæ, vel non.
De Capellis Monachorum.
De Exactionibus, & procurationibus à Clericis petendis, vel non.
De Sacramentis.
De Baptismo.
De Confirmatione.
De Eucharistia.
De Celebratione Missarum.
De Pœnitentia.
De Extrema Vnctione.
De Reliquiis, & veneratione Sanctorum.
De Obseruatione ieiuniorum.
De Ordine.
De Matrimonio.
De Sponsalibus.
De Cognatione spirituali.
De Cognatione Legali.
De Consanguinitate.
De Affinitate.
De Impedimentis omnibus Matrimonij.
In Quinto Libro.
De Criminibus, & eorum pœnis, cuius Tituli essent, qui sequuntur.
A De Accusatione.
De Inquisitione.
De Denunciatione.
De Calumniatoribus.
De Simonia.
De Iudæis, & Saracenis.
De Hæreticis.
De Schismaticis.
De Apostatis.
De Homicidio.
De Adulteriis.
De Furto.
De Raptoribus.
De Vsuris.
De Crimine Falsi.
De Maledicis.
De Sortilegis.
De Sacrilegis.
De Clerico venatore.
De Clerico percussore.
B De Iniuriis, & damno.
De Censuris Ecclesiasticis.
De Excommunicatione.
De Suspensione.
De Interdicto.
De Cessatione à diuinis.
De Pœnis.
De Irregularitate.
De Degradatione.
De Purgatione Canonica.
De Pœnitentiis.
De Indulgentiis, & remissionibus.
De verborum significatione.
De Regulis Iuris.

De Iuris Ciuilis Diuisione. CAP. XXX.

IVs Ciuile, quod ad eius libros pertinet, in quibus continetur, diuiditur in tres Partes: quarum Prima constat tribus
C Digestis, Vetere Infortiato, & Nouo. Hæc pars cõtinet quinquaginta libros Digestorum in tria volumina partitos, ita vt Digestum vetus contineat viginti tres libros, Infortiatum, quatuordecim. Nouum duodecim. Secunda Pars Iuris Ciuilis, dicitur Codex, continet nouem libros in quibus habentur Constitutiones, & rescripta Imperatorum, nam prima pars tribus Digestorum voluminibus contenta habet respõsa veterum Iurisconsultorum, quæ Imperatorum nutu, & voluntate, legis auctoritatem obtinuerunt. Tertia pars dicitur volumen, quod quatuor partibus constat: Institutionibus nempe Iustiniani Imperatoris, tribus libris Codicis, videlicet decimo, vndecimo, & duodecimo: nam reliquos nouem continet Codex, & Authenticis constitutionibus eiusdem Iustiniani Imperatoris, & libro Feudorum.

Allegatur autem ius Ciuile septem modis. Primo l. si quis ex argentariis. §. 1. ff. De edendo: & significatur, eam legem
D esse in aliquo, ex quinquaginta libris Digestorum, hoc est, in lege, quæ incipit: si quis ex argentariis. §. 1. in titulo de edẽdo. Secundo modo: l. Minimè. C. De Episc. audien. hoc est, in Codice initium est, Minimè in Codice tit. De Episcopali audientia. Tertio modo: C. De Agricolis, & Censitis. l. Cum scimus, lib. 11. & significatur, eam legem non esse in nouẽ libris Codicis, sed in vno ex tribus libris, qui habentur in volumine, in quo Institutiones Iustiniani, & Authenticæ continentur. Quinto modo: Auth. statuimus. C. de Episc. & Cleric. hoc est, in lege, cuius initium est, statuimus, in Codice titulo de Episcopis, & Clericis. Quintò: Authen. De Leno. §. Sancimus, hoc est, in Auth. de Lenonibus. §. Sancimus. Sexto modo: In lib. Feud. de progibita Feud. alie. c. vel l. Quoniam, hoc est: In capite, vel lege, quæ incipit, Quoniam in libro Feudorum, Titulo de prohibita feudi alienatione. Septimò, Institut. De re. diui. §. Item, ea, hoc est, In institutionibus Iustiniani Titulo. De rerum diuisione. §. Item ea.

Finis Libri Quinti.

IOANNIS AZORII LORCITANI
E SOCIETATE IESV
INSTITVTIONVM MORALIVM.
LIB. VI.

DE LEGE NATVRALI, DIVINA VETERI, ET NOVA.

De Lege Naturali. *Cap. I.*

PRIMO quæritur, quidnam sit lex naturalis? quod est quærere, An lex natura is sit habitus mentis, an rationis actus? Respondeo cum S. Th. 1. 2. q. 94. abb. 3. distinct. 17. quæst. 2. art. 2. Richard. 3. distinct. 37. artic. 1. quæst. prima. Sot. lib. 2. de iusti. quæst. 4. art. 2. non esse habitum mentis, sed actum: quia est quædam rectæ rationis præscriptio, qua quid agendum, quid fugiendum, præcipitur, non qualitas ex actibus sæpius repetitis comparata. Sed sciendum est, apud Theologos legem naturalem aliquando dici naturale rectæ rationis lumen, quod semper quasi habitu ostendit, quæ sunt agenda, quæ fugienda, & est ipsa hominis ratio, qua bona, & mala perspicimus, & iudicemus: aliquando lex naturalis vocatur tota communio eorum signorum, siue inraginum in mente impressarum, quibus etiam quasi habitu agenda, & cauenda discernimus, & sunt species & imagines referentes res bonas, & malas, agendas, vel fugiendas: aliquando lex naturalis est ipsum rectæ rationis præscriptum, siue iussum. Obijcies legem naturalem nec obliuione deleri, nec vetustate temporis extingui, nec per peccatũ auferri, nec vnquam animo euelli: ergo huiusmodi lex non est actus. Respondeo, ideo legem naturæ nunquam aboleri, quia manent eius in mente semina, & principia: eiusmodi autem principia non tantum sunt simulachra, & imagines rerum agendarum, fugiendarumque, hæc enim licet post actus maneat in nostris mentibus impressa, attamen vt primum nati sumus, vna cum ipsa natura legem naturalem hausimus, & accepimus. Quia sunt in nobis insita huiusmodi legis semina, nimirum ipsa mentis ratio, quæ sine vllo externi doctoris magisterio perspicit, quid sit factitandum, quid sit eligendum, quid cauendum, quid amplectendum & sequendum: & hoc est, naturale rectæ rationis lumen, quod semper manet, quamuis aliqua ex parte obscuratur, vt dicam inferius.

Ambrof. Epist. 100. lib. 9. Aug. q. 18. in Leuit.

Secundò Quæritur, An lex naturalis lege humana tolli, restringi, aut minui possit? Iuris ciuilis, & canonici interpretum videtur esse sententia, legem naturæ, iure humano scripto posse aliquando tolli, aut ex parte restringi, contrahi, atque diminui. Inde probant, quia legis naturalis est, nemini auferre quod suum est: at leges ciuiles Vsucapionis, quam præscriptionem appellant, adimunt vero Domino, quod suum est: & tamen hæ leges Iure Canonico sunt approbatæ. Secundò, Iuris naturalis est, ne innocentem perimamus; at legibus ciuilibus constitutum est, vt secundum allegata, & probata reus in iudicio condemnetur. Vnde fit, vt is, quem Iudex priuatim nouit esse innocentem, in Iudicio tamen, quæ sunt allegata & probata si reum esse conuincant, iuste non solum pecuniaria pœna mulctetur, sed etiam capite damnetur. Tertiò, iure naturali parentes filiis alimenta debent, & legitimam bonorum portionem: Eodem item iure naturali filij debent parentes alere, & tamen ius ciuile videmus sæpe priuare filios, aut parentes legitima hæreditatis portione, & debitis alimentis. Quartò, iure naturali quisque natus est liber, & tamen legibus humanis aliqui serui redduntur &c. De Rectoribus. 16. q. 1. Raptor fœminæ sit seruus ipsius, vel parentum, nisi velit se redimere: &c. Ad libertandum, & alia quorundam, de Iudæis, deferentes Saracenis arma, vel alia necessaria ad oppugnandos Christianos, fiunt serui capientium. Quinto, teste S. Th. 1. 2. q. 10. art. 10. Ecclesia habet ius, & potestatem priuandi Paganos nondum ad fidem, & religionem Christi conuersos omni imperio, iure & dominio, quod habent in eos, qui facto baptismate abluti Christo se se tradiderunt. Communis est Theologorum opinio, quam habet S. Th. 1. 2. q. 94. art. 5. & quæ colligitur ex Gratian. 9. d. 5. §. Hæc quæ de priuilegiis, vers. naturale ius: legem naturalem nec ex toto, nec ex parte posse lege humana abrogari atque hæc est vera opinio, nam quod lex naturalis imperat, est per se bonum: & id, quod prohibetur est per se malum: rerum autem naturæ, & substantiæ nequeunt hinc, nec potestate mutari. At quoniam in bonis, & malis sæpe circumstantiæ rerum variantur, ideo lex naturalis mutata materia videtur ex toto, vel ex parte mutari.

Nec obiecta, huiusmodi quæ quam officiunt: quoniam in ijs omnibus, & aliis similibus, non lex naturalis, sed legis naturalis materia mutatur, variatis rerum circumstantijs: primum enim solet accidere, vt vel ea, quæ ratio dictabat, leges vsucapionis, aut præscriptionis, vel vsurarum, vel quæquam alia legem, aut ius naturale. Sed ideo esse iusta, quia ad commune bonum tuendum, & conseruandum sunt instituta: nimirum, ne rerum dominia diu incerta maneant, tum vtilites, quæ solent esse alioqui innumeræ, inextricabiles, & interminabiles, dirimantur: & pax in Republica conseruetur. Et propterea commune bonum priuato anteferatur, hoc est, propter salutem, & incolumitatem communem priuati homines iure possunt suorum bonorum dominio spoliari. ¶ Secundus diluitur argumentum. Licet inter Auctores tum Theologos, tum iuris Canonici, & ciuilis interpretes, variæ sententiæ sint de innocente, qui secundum allegata, & probata reus, & nocens esse conuincitur: de ea tamen re alibi commodius disseremus: In præsentia id tantum dixisse contenti, eiusmodi innocentem iure

Universidad de Deusto
Biblioteca

posse capite damnari, non quia ius naturale iure ciuili tollatur, sed quia ob commune bonum in iudicio procedere oporteat ex publicis hominum testimoniis & dictis, non ex priuata Iudicis sententia: alioqui enim ius singulorum hominum affectibus obiectum posset passim, & facile peruerti. Dices, ex hoc solum concludi, non posse innocentem, qui probatur fuisse criminis reus, absolui à Iudice secundum suam priuatam notitiam; non tamen iure posse morte damnari. Respondeo, posse etiam cõtingere, vt commune Reipublicæ commodum, salus, inquam, & pax conseruari non possit, nisi innocens statim capitis cõdemnetur, si ex allegatis, & probatis in iudicio eum deliquisse constiterit. Fieri enim potest, vt totus populus, siue ciuitas perat eius condemnationem, & magno pere offendatur, nisi, pro criminis denunciatione, & probatione sententia pronunciata, damnetur. Quod tertio loco obijciebatur circa alimẽta filiis, vel parentibus debita; id nequaquam nobis aduersatur. Est enim obseruandum, aliquando iis hominibus ita alimenta deberi, vt nunquam ea detrahi, denegarine queant: Verbi gratia, si sit filius, qui nihil habeat, quo vitam suam commodè sustentet, ita vt viribus arte, industria, & spe omni humani subsidij destituatur, nulla lege humana potest alimentis sibi debitis priuari, hoc enim ipsa muta animalia nos docent. Aliquando verò filius potest honestè, & conuenienter aliunde absque bonis paternis enutriri, & vinere, vel quia charitate & munificentia aliorum habet necessaria vitæ subsidia, vel quia ipse per seipsum idoneus est ad alimenta sibi necessaria, & commoda comparanda, & his in causis leges humanæ ciuiles boni communis rationem habentes possunt iustis de causis alimenta filijs denegare: nimirum, propter iniuriam aliquam atrocem parentibus illatam, Immò vt filij in officio erga parentes contineatur, possunt alimentis, vel ex toto, vel ex parte spoliari. Pari quoque ratione possunt leges humanæ concedere filiis, ne suis parentibus alimenta ministrent, & præbeant, quando aliunde queunt commodè sustentari. Secus verò, si nequeant. Eodem modo, leges ciuiles portionem filijs, & parentibus debitam, vel tollunt omninò, vel minuunt. ¶ Quartum erat, quod obijciebatur, Homines, iure humano semoto, nasci liberos, sed nihilominus tamen gratia communis boni, nempè vt delicta meritis pœnis puniantur, ac singuli deterreãtur à malis, & in officio contineantur, captiuitates, & seruitutes introductæ sunt. hoc enim iure exorta sunt bella, & iure belli capti milites fiunt sapientium serui. Sic etiã potest lege humana constitui, vt quis efficiatur seruus alterius. Ad hæc, dupliciter aliquid dicitur esse iuris naturalis: vno modo, id quod fieri lex naturæ iubet, vel prohibet: Et hoc lege ciuili nec tolli, nec minui potest: altero modo, id, quod lege naturæ permittitur, aut conceditur, non tamen imperatur, aut vetatur, siue damnatur. hoc modo, iure naturali homines nascuntur liberi, non serui, & omnia sunt communia: nõ quidem quod ratio naturalis imperet, vt omnes homines sint liberi, vel vt omnia sint cõmunia, sed, quòd nullus nascatur natura seruus, nec ius naturale res fecerit proprias alicuius: & ea, quæ ad ius naturale hoc modo pertinent, possint iure humano mutari, quo sunt inductæ seruitutes, & rerum dominia constituta.

¶ Vltimo argumento respondeo penes Ecclesiam esse ius priuandi Paganos iure, & imperio, quod habent in Christianos: nam hoc est in rem, & bonum fidei, & religionis Christianæ: & proindè ratio ipsa naturalis præscribit, vt commune bonum priuato anteponatur. Ecclesia itaque diu, & sæpius experta, Christianos Paganorũ seruos multa, & magna pericula non solùm corporis, sed etiam animæ incurrere, cum facilè cogantur à fide, & religione deficere, aut alia crimina perpetrare, eos iure potest in libertatem asserere, ne tot, & tantis sint periculis, incommodis, & malis obiecti.

Tertiò Quæritur, An lex naturalis possit auctoritate diuina tolli, id est, quærere: An Decalogi præcepta Dei nutu remitti, solui, & relaxari queant? De hac re, Theologi in 3. lib. sent. dist. 37. & in 1. dist. 48. Tres opiniones inuenio: primam Scoti asserentis, ea quæ sunt iuris naturalis per se nota, non posse relaxari: quæ verò sunt iuris naturalis, deducta tantùm necessario ex per se notis principiis, posse relaxationem accipere. Ex hoc concludit Scotus duo: primum est, indulgentiam diuinam, non cadere in duo prima præcepta primæ tabulæ Decalogi, nempè, de non colendo alio præter Deum cultu, & veneratione latriæ; & de non vanè iurando per Deum. In cetera omnia præcepta Decalogi, siue illa sint primæ tabulæ, siue secundæ, posse cadere relaxationem. hoc idem Gabriel, Marsilius, & Almainus tradiderunt.

Exo. 20.

Secunda opinio est Durandi, concedentis posse voluntate diuina mitigari, & temperari duorum præceptorum rigorem, nimirum, de honorandis parentibus, & de alio homine non occidendo: cetera verò præcepta relaxari non posse. putat enim ille in ceteris esse bonitatem, vel prauitatem intrinsecam, in his verò duobus non item. Dur. 3.d. 37.q.4.

Tertia opinio est S. Thomæ in vniuersum docẽtis, præcepta Decalogi, auctoritate diuina remitti, & solui non posse. Sic quoque Altisiodorensis, Ricardus, Bonauentura, Maior, & alij: atque hæc opinio est verior. Ad quod melius percipiendum, animaduertere oportet, relaxationem legis, quam passim Theologi, & iuris vtriusque periti dispensationem appellant, dupliciter accipi. Primò latius, & latius, & hoc modo quæliber interpretatio, declaratio, vel abrogatio legis ex parte, non ex toto, dicitur relaxatio. Secundo modo sumitur presstius, & strictius, ita vt relaxatio legis sit, cum lege suam vim retinẽte ab ea aliquis voluntate Principis, eximitur, cum tamen ceteri ea lege teneantur: hoc enim modo Princeps aliquos suis legibus soluit, hoc est, excipit à legibus, quibus alioqui tenebatur. Scotus & alij relaxationem latius, & fusius accepere: S. Thomas presstius, & restrictius, & ideò magis propriè Exemplum sit: Dei iussu Abrahamus filium suum Isaac immolauit, quod ad se attinet, neci tradens. Scotus ait, Abrahamum hoc facto, diuina indulgentia, & relaxatione legis solutum esse lege de non occidendo innocente: quia Deo id iubente, non eo ipso sublata est lex, at à lege ea in re exceptus est Abrahamus. Verùm S. Thomas hanc legis exceptionem, relaxationem non vocat, quoniam Deus est Dominus vitæ omnium hominum, & proindè vitæ, & necis habet imperium: quare cum iubet quempiam interimi, legem nec ex toto, nec ex parte relaxat, soluit, aut tollit; & idcirco nec ipsum interfectorem excipit a lege, quoniam quando iussu Dei innocens necatur, nihil prorsus contra legem naturalem admittitur. Vita enim admittitur iussu Dei, penes quem est vitæ, & mortis imperium, & proinde nulla ad id opus est relaxatione legis. Lex enim naturæ nunquam vetuit cædem, & necem hominis, quam Deus ipse iubet. S. Thom. 1. 2.q. 100. art.8. Gen. 22

Hoc igitur cõstituto, probabilior, & verior est B. Thomæ sententia, in legem naturalem, indulgẽtiam diuinam non cadere: inam sicut in rebus ipsis naturalibus id quod per se verum est, non potest non esse verum, cuiusmodi sunt, hominem esse animal, corpus, & substantiam; rerum enim naturæ mutari nequeunt: Sic etiam in moribus ea quæ per se mala sunt, non possunt fieri bona, quia hæc est eorum natura, vt sint rationi aduersa, & contraria: veluti furtum, adulterium, mendacium. Ergo, sicut nulla auctoritate fieri potest, vt homo non sit animal, corpus, & substantia, ita & fieri nullo modo potest, quin adulterium furtum, homicidium, & mendacium suapte natura sint mala.

At enim his quæ diximus, quædam ab aduersariis opponuntur. Primum opponit Dur. Deus, inquit, naturales rerum conditiones sæpe mutat, eius enim potestate fit accidens sine subiecto: & sit natura substantialis, qualis est Humana in Christo Domino, sine propria scilicet hypostasi, persona, & subsistentia. Item, Deo auctore, naturalis rerum cursus aliquando mutatur; quod ostendunt multa sæpiùs à Deo mirabiliter effecta: in moribus potest etiam Deus rei bonæ vel malæ conditiones mutare. Verum id quidem est, naturales rerum cõditiones Deo auctore mutari, sed accidentales quas vocant duntaxat, & extrinsecas, quales sunt quæ in argumento ponuntur, minimè autem intrinsecas; & quas appellant substantiales, quia nequit rei natura mutari absque ipsius rei interitu. Idem planè euenit in moribus: accidentia enim, & quæ ex accidenti existunt conditiones bonitatis, vel prauitatis variari possunt, non autem, quæ per se conueniunt, & intrinsecus, at quod naturali lege est bonum, vel malum, suapte natura est rationi consentaneum, vel dissentaneum. Deinde obijcitur: legislator potest suam legem relaxare, & quos voluerit ea soluere, ergo Deus, qui iuris vel legis omnis naturalis est auctor, & conditor, potest eam si velit, vel ex toto, vel ex parte abrogare. Verùm argumento solùm concluditur, leges sola diuina voluntate sancitas posse nutu Dei vel ex omni, vel aliqua ex parte mutari, sicut cæterorum Principum voluntate leges à se conditæ aboleri queunt. At verò quod est lege naturali damnatum, non ideo malùm est, quia sit lege vetitum, sed potiùs contrà, quia suapte natura cum recta ratione pugnat, lege damnatur. Vt enim in naturalibus hominem esse animal, est res, quæ fieri potest, quia est res per se vera, non autẽ ideo est vera, quia fieri possit à Deo: ita etiã in moribus, siue lex

prohibeat,

prohibeat, siue non prohibeat adulterium, vel mendacium, malum suapte natura est adulterium, quia cum ratione pugnat: ergo leges sola hominis voluntate scriptæ, & constitutæ, ideo abrogari, & deleri possunt, quia imperatæ, aut veratæ non id, quod est per se bonum, aut malum, sed solum, quod bonum est, aut malum vt legis, quia lege imperatum, aut interdictum. Lex verò naturalis id iubet, aut prohibet, quod est per se bonum, aut malũ. Tertiò obijcitur: Si Deus Titio patefaciat ipsum in æternum damnandum, etiamsi Titius suam salutem desperet, non peccat, & tamen æternam salutem desperate, est contra rectam rationem: ergo Deus æternam condemnationem Titio patefaciens, cum eximit ab omni peccato, quod contra spem committi potest.

De hoc argumento tractarunt Theod. in. 1. sen. dist. 48. inter quos aliqui negatunt, posse æternam damnationem Titio diuinitus patefieri, ob absurda, quæ sequuntur in obiecto argumento clara atque perspicua. Plerique verò concedant, posse quidem æternam damnationem Titio patefieri, at comminatoriam tantùm illam esse, non autem absolutam, & irreuocabilem: & proinde Titium nequaquam excusari à lege sperandi æternam salutem. Affirmant nonnulli posse reuelari Titio æternum ipsius interitum necessario, absolutèque futurum, sed Titium nihilominus teneri legis naturalis præcepto, licet non præcepto iuris diuini scripti, quod est, vtium non quidem debere salutem æternam sperare; sed non posse tamen tuta conscientia desperare suam salutem: aliud enim est desperare salutem æternam, quod est rationi contrarium, aliud verò illam non sperare. Mihi tamen videtur facilè argumentum posse aliter dissolui, vt dilui lib. 3. cap. vltim. fateor enim primò, posse Titio diuino nutu innotescere æternam damnationem, & nihilominus eum posse, & debere sperare, & innocare opem Dei, & ipsum precari, vti salutis in æternum sit. Quod vt planius, & apertius intelligatur, sciendum est: tametsi Titio per diuinam reuelationem constaret, se eras peccaturum, non eo ipso eximeretur a præcepto vitandi peccatum: sicut nec liberatus est Petrus lege, & præcepto confitendi Christi Domini fidem, & religionem, etiam postquam prædixit ei Dominus Ter me ergabis: quoniam sicut præuiso Dei, qua futurum aliquid præmouit, nihil necessitatis imponit rei, nec aliquid libertatis homini adimit, eo quod præuidet Deus ex se ipso, & per seipsum futurum, quatenus est futurum: sic etiam prædictio Dei, qua aliquid futurum prænunciat, nihil libertatis homini derrahit, nihil rei futuræ necessitatis imponit: quia ideo à Deo prædicitur futura, quia est futura, & non quia prædicitur, ideo est futura. Ex quo efficitur, vt si Titio, Deo reuelante, sit notum se esse damnandum, nihil aliud sit prædictum, nisi eum cum graui peccato ex hac vita decessurum; & peccatum eius nequit esse peccatum, nisi eo consentiente commissum. Ergo cum Titio prædicitur sua ipsius damnatio, simul etiam ei præmunciatur lethale peccatum ab ipso in vltimo vitæ tempore perpetrandum: quapropter à nullo legis præcepto eximitur, cui erat ante subiectus. Eodem modo, si cuiquam Deus notum faceret ipsum esse afficiendũ aliqua aliqua pœna ob delictum ipsius, liber, & immunis ille non esset a vitando quolibet peccato: quia reuelatio eiusmodi pœnæ non aliunde proficiscitur, quàm a præuiso, & prædicto eius peccato: nec peccatum est futurum nisi eius consensu, & voluntate admittendum. Si verò Deus aliquid patefaciat quod nostrum consensum non requirat, contra illud nos facere non possumus, nam hoc ipso diuinæ voluntati resistere, & reluctari videremur. Quartò obijcitur: Mendacium ideo est malum, quoniam qui mentitur, habet voluntatem fallendi: sed Deo auctore possumus alterum fallere, nam Dei iussu possumus ipsum non solùm bonis spoliare, sed honore etiam, fama, libertate, salute, & vita priuare: & fraus ideo est mala, quia est alteri noxia. Respondeo, mendacium esse per se malum, quia in eo consistit, quod alterendo falsum sciatur, & sponte dicamus. Et hoc dixit Aug. propositum, & voluntatem esse fallendi alterum, ac propterea mendacium ideo est per se malum, siue sequatur hoc non sequatur fraus alterius: quoniam mendacij de formitas est, quod asserendo falsum dicas, siue noceas vlli siue profis. Quintò argumentatur: Genes. 22. Abrahamus Deo imperante, filium suum neci destinauit, Eodem etiam Deo auctore Hebræi retinuerant sibi vasa argentea, & aurea, quæ mutuo acceperant ab Ægyptiis: Samplon item impellente Dei Spiritu seipsum occidit: Oseas quoque, Deo præcipiente, accepit mulierem ineretricis amoribus, & actibus deditam, & genuit ex ea filios fornicationum. item, in Matrimonio sunt duo iuris naturalis præcepta, vnum quidem, vt sit vinculum vnius viri, & vnius vxoris, & tamen in lege veteri, diuinæ Indulgentia beneficio multi viri plures simul vxores duxerunt: alterum est, vt matrimonium, sit vinculum suapte natura perpetuum: & tamen Moles, auctore Deo, libellum repudij concessit, quo dato, sequebatur, vt repudiata fœmina alteri nuberet, & vir alteram duceret. Aug. lib. 1. de ciu. c. 21. Mat. 26. Aug. lib. de mend. c. 3. & 4. Mat. 22. Exod. 11. & 12. Osee. 1. Sot. 4. d. 27. qu. 1. art. 3.

Ad hæc omnia facilis responsio est. Dicimus enim, legem naturalem nec ex toto, nec ex parte esse iubilæam, sed solùm cessare in eiusmodi casibus iam expositis, ob mutationem rei, siue materiæ legi subiectæ, vt hæc firmetur exemplo, Abrahamus ob iussum diuinum, tuta conscientia poterat, ac debebat filium immolare, quia Deus liberam habet vitæ, & mortis potestatem, & sicut potest vnumquemque nostrum per seipsum, vel per causas naturales ad id destinatas occidere, sic etiam opera, & ministerio eiusque perimere. Ad id, quod ex libro Exodi obijciebatur, respondeo, Hebræos diuino consensu, & auctoritate permisse sibi pretiosa vasa Ægyptiorum, mutuo accepta citra vllum iniustitiæ peccatum: Deus enim est Dominus omnium bonorum nostrorum, & proinde nutu, & arbitrio suo potest bona vnius in alterius dominium trasferre. Et quæ uis Deo imperante, Hebræi ab Ægyptiis vasa mutuo petebant, & accipiebant, in eo non peccabant, putabant enim fositan, vt moris est, ea se suis dominis reddituros, verum Deo aliter volente ac melius decernente, postea retinuerunt præter spem omnem: quia eorum bonorum dominium est in ipsius diuino iure ac potestate translatum. Ad illud de Sampsone, qui sibi mortem conscivit, dicimus, nequaquam esse dubitandum, eum absque vlla Dei offensa in se id esse. certe Aug. eum peccato liberat, & Apostolus ad Hebræos, scribens, eundem recenset inter veteris legis patres quos sanctos vocat, atque adeptos esse repromissionem: & ipse liber Iudicum aperte testatur Samplonem ad id operis, & officij præstandum, quò vna cum Philistæis sibi illudentibus seipsum ruinis à se concussæ domus obtriret: quasi aliter id se facere posse diffideret, diuinam opem implorasse, vt sibi adesset tanta molienti, & vt priscinam sibi fortitudinem restitueret: quod & Deus ipse præstitit pro sua bonitate. Diuino itaque instinctu, non temeritate vlla, audacia, & desperatione Sampson seipsum necauit. Ad id de Oseæ, quidam Theologorum, quibus Sotus, & alij subscribunt, respondent, aientes, Prophetam eiusmodi fœminæ vsum fuisse etiam sibi non nupta, nec tamen peccasse, quia potuerit Deus, Prophetæ potestatem concedere vtendi ea fœmina etiam in matrimonium non ducta, Deus enim cum sit Dominus corporis cuiusque, facultatem Prophetæ concessit extra matrimonium in fœminæ corpus. Solunt alij in hunc modum ita dicẽtes, eam fœminam esse in matrimonium sancto illi viro diuinitus collocatam, & inter eos verum coniugium intercessisse, eos copulasse, & coniungente Deo absque mutuo ipsorum consensu: nam consensus viri, & vxoris solum est causa efficiens matrimonij, & proinde, quod vir, & vxor per cõsensum efficiunt, potest Deus suæ illorum consensu supplere. Mihi tamen facilior, simplicior, & planior videtur eorum esse tententia, qui dicunt, eos mutuo consensu fuisse matrimonio cõiunctos ac copulatos, & Deum fecisse, vt ij sabitò contentirent, cum antea nihil de coniugio cogitarent. Illud autem: ¶ Fac tibi filios fornicationum. ¶ Significat, Adopta, siue fac adoptione tuos eos filios, quos ipsa ex fornicatione suscepit, & procreauit: aut, quod probabilius est, ex ea filios generabis, qui impudicam matrem imitari, libidinibus sese multis obigabunt. Sot. 4. d. 27. qu. 1. art. 3. in 4. d. 33. D

Ad alteram obiectionis partem de matrimonio, respondeo inter Thologos, duas esse opiniones: prima est alterentium, multitudinem vxorum esse iure naturali, ex natura matrimonij damnatam, secunda est aientium, non ex natura rei, sed iure diuino Dei voluntate posito esse interdictã. Verùm, quicquid sit de his opinionibus, multitudo vxorũ solum est vetita, nõ quia directo pugnet cum generatione prolis, cum fide primarius coniugij finis, sed quia pugnat cũ pace, & tranquillitate familiæ, qui est finis minus principalis. Deus autem potest concedere, vt vir plures vxores sibi in matrimonio sigat, & habeat, quia potest etiam Deos ipse per se familiam facere, & commode in pace, quiete tranquillitate & officio continere. in 4. d. 33.

Ad aliud de libello repudij, respõdeo etiam inter Theologos duplicem esse sententiam, quibuslam aientibus, libellum repudij Iudæis fuisse permissum impune, vt minus malum, ad id quod est grauius, & longe deterius, eadem scilicet vxoram, deuitandum. Sic Glosa ordinaria, Magister sententiarum, Altisiodorensis, Lyranus, & alij omnibus antiquior Theodoretus: Alijs contrà asserentibus, fuisse tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam bonum diuinitus concessum eiusmodi libellum repudij. Ita Abulensis, Scotus, Durandus, Paludanus, Almainus, Maior. Nam Deuteronomij 24. ait Deus: Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam in oculis eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Et Malach. 2. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israël.] quibus locis videtur libellus repudij diuina auctoritate concessus: quod certè est admodum probabile. Vt proinde quibusdam visum fuerit, perpetuitatem matrimonij non esse lege naturali, sed diuina constitutam, ea nimirum ratione, quia matrimonium est Symbolum, ac signum coniunctionis, qua est natura Humana in Christo Domino cum verbo diuino mirabiliter coniuncta: & Ecclesia cum ipso Christo tanquam sponso copulata. Nam Christus Ecclesiam sibi perpetuo nexu sociauit: & ipsa natura humana cum Filio Dei, perpetuo est vinculo connexa, & consociata. Quam sententiã si admittimus, facili negotio proposítam obiectionem diluemus: ita nimirum, vt dicamus perpetuitatem matrimonij esse diuinitus sublatam, nihil tamen hoc facto legi esse naturali derogatum, sed legi diuinæ. Cæterum potius probamus aliorum responsum, asserentium matrimonij vinculum esse lege naturali perpetuum, & indissolubile: id enim postulat ipsa natura coniugij, quod est institutum ad procreationem sobolis: prolesautem rectè nutriri, educari, & institui non posset, nisi perpetuus esset matrimonij nexus. Et nihilominus libello repudij diuinitus concesso, nihil est legi naturali detractum, quoniam Deo tale coniugis repudium concedenti curæ erat optima prolis educatio: ipse enim facile, & commode poterat proli consulere, etiamsi matrimonium dissolueretur. Cum ergo tota matrimonij perpetuitas esset propter bonam prolis educationem: cessante in vniuersum fine legis, repudio diuina auctoritate concesso, vis quoque legis pariter desinebat. Oppones, repudiata vxor iniuria afficiebatur, quãdoquidem illa in perpetuum sese viro tradiderat. Nego fieri illi iniuriam, siquidem lege semel repudij posita, vxores ducebantur ea conditione, vt certis ex causis repudiari possent: vnde vir dote vxori data, eam quasi emebat: vxor item dote viro tradita, virum sibi quasi comparabat.

Ex dictis etiam perspicitur nihil opus esse, vt dicamus Deum indulgentia fuisse vsum in permittendis vsuris apud Hebræos exigentes, & accipientes lucrum ex mutuo, cum pecuniam mutuam Gentibus dabant. Nam etiamsi fateamur, vsuram fuisse diuina auctoritate concessam tanquam iustam, id Deo tamen auctore factum est, qui tanquam rerum omnium dominus, potuit dominium eiusmodi lucri in Iudæos legitimè transferre: cum tamen alioqui lege naturali restitui Gentibus deberet.

Quartò Quæritur, An lex naturalis possit auctoritate humana relaxari? hoc idem est ac si quæratur, An humanæ indulgentiæ beneficium in ea possit cadere, quæ sunt legis naturalis? Causa quæstionis hæc est, quòd legis naturalis est, votum & iusiurandũ seruare: sed auctoritate Pontificia sæpè hæc duo relaxantur. Præterea vltimæ voluntates testatorum, aut in totum, aut ex parte Principium auctoritate tolluntur: Accedit, quod pater filij, vir vxoris, & Dominus serui votum, & iusiurandum irrita faciunt, & infirmãt, & Apostolum Paulum constat Corinthiis, facultatem dedisse matrimonium dirimendi, quando alter coniugũ conuertebatur ad Christum, & alter in impietate persistẽs nolebat habitare cum coniuge ad Fidem conuerso citra iniuriam Christi Domini saluatoris. 1. Cor. 7.

In hac controuersia, sanè graui, & difficili, communis est omnium Theologorum, & Canonici iuris interpretum sententia, non posse quæ sunt legis naturalis, vllo humanæ Indulgentiæ, Priuilegio, Beneficio, & auctoritate dissolui: quod idem etiam ratio ipsa manifestè concudit. Etenim quæ lege naturali imperantur, aut vetantur, sunt per se, & intrinsecè bona, vel mala, in quibus mutatio auctoritate humana fieri nequit, cum rei natura variari, & mutari non possit. Tota igitur controuersia in eo versatur, quo pacto auctoritate pontificia multi homines voti, & iurisiurandi nexu vinculoque soluantur. Aiunt quidam, hoc ideo fieri, quia quotiescumque se quis voto vel iureiurando obstringit, excepta censetur Romani Pontificis auctoritas, & potestas: quæ mihi sane soluendi ratio minimè satisfacit. hac enim ratione posset summus Pontifex solo nutu votum, & iusiurandum sine causa dirimere: quod dici nequit, cum causam id idoneam, & iustam requirat. Alij arbitrantur, ideo votum, & iusiurandum posse Pontificia auctoritate dissolui, quia humana voluntate sint facta, quæ Pontificiæ potestati subijcitur, quod quidem aliis etiam dictis minimè probatur ob allatam paulo ante rationem, eam scilicet, quòd Romanus Pontifex suo posset arbitratu votum, & iusiurandum discindere. Aliorum responsio est, Pontificem id facere non auctoritate humana, sed diuina, secundum quam est minister, & Vicarius Christi Domini. At hoc quoque responsum eo argumento conuelli videtur: id enim quæritur ab illis, vnde constet hanc Pontificem habere auctoritatem diuinam. S. Thomas docet, ideo votũ, & iusiurandum posse a Pontifice relaxari, quia materia voti, & iurisiurãdi variatur, eo quòd facta sit, vel simpliciter mala, vel vouenti, & iuranti noxia, aut inutilis, vel quia mala vel vouenti, & iuranti noxia, aut inutilis, vel quia maiùs bonum impediat. Cæterum quibusdam etiam hæc sententia minimè probatur ob eam rationem, quoniã si votum, vel iurisiurandi materia talis effecta est, qualem S. Doctor ille describit, eo ipso votum, vel iusiurandum tollitur, non quidem Pontificiæ Indulgentiæ beneficio, sed interpretatione, seu declaratione iuris. Nam quemadmodũ cum iusiurandum adhibetur, aut votum cum fit, vim & locum non habet, si materia sit mala, noxia vel inutilis, aut si maiori bono officiat, ita etiam, quando post votum Deo nuncupatum materia incipit esse talis, qualem depingit S. Thom. votum vim suam habere desinit. Dicendum tamen arbitror S. Thomę, quam diximus, sententiam esse verissimam, cuius nimirum ea mens videtur esse, vt doceat voti, vel sacramenti, hoc est, iurisiurandi religionem siue vinculum, & nexum nunquam posse Pontificia auctoritate solui, nisi ob causam ex ipsa lege naturæ originem trahentem. Hoc vt planiùs intelligamus, sciendum nobis est, indulgentia Pontificia votum, vel iusiurandum relaxari multis in rebus, quæ possunt enenire: Primò, quando non constat an votum, vel iusiurandum in certa materia vim, & locum habeat, siquidem ambigitur num ea res possit esse voti, vel iurisiurandi materia, sit nec ne mala, noxia, inutilis, an meliori bono obsit, an non. Secundò, cum dubitatur de consensu eius, qui vouet vel iurat: ambigitur enim, num consensum legitimum præstiterit: cum quis Deo se voto, vel iureiurando alteri obstrinxit. Tertiò, quando iusiurandum interpositum est, aut votum factum ex quadam animi leuitate, perturbatione, infirmitateue: cuius generis sunt vota, quæ multi solent emittere, aut naufragium passi, aut in graue vitæ periculum, & discrimen adducti, aut Tyranni potentiæ vel latronũ aut hostium incursu perterriti. Quartò, in pœnam eius, qui iusiurandum, vel promissionem extorsit. Sic relaxat Ecclesia iusiurandum, vel promissionem factam latronibus, vel iis, qui vsurariam artem exercent, ne delicta maneant impunita. Quintò, relaxat itidem Ecclesia eiusmodi obligationes in iis causis, quas supra S. Th. enumerauit, in quibus locum habet Pontificiæ indulgentiæ beneficium. Nam si Pontifex non relaxat, valet iusiurandum, valet votum, valent promissiones factæ: relaxata verò vim vllam ampliùs non habent. In iis verò casibus habet Pontifex auctoritatem, quia subest iusta, & debita causa, ortum ducens ab ipsa naturæ lege, ne scilicet votum & iusiurandum, & promissiones, quæ leuiter, aut temere factæ seruari non solent, in periculum animæ eum qui vouit, promisit, aut iurauit addacant. Tum ne improbi & perditi homines per sæuitiam & metum iniectum iusiurandum & promissum extorqueant. Obijciet aliquis, si ad voti & iurisiurandi pontificia relaxationem causa iusta & debita requiritur, quæ ab ipsa naturæ lege originem trahat, ergo nulla iis in causis est Pontificis indulgẽtia, sed solum interpretatio, seu declario iuris. Respondeo: quando votũ, vel iusiurandum aperte pugnat cũ iure naturali, nulla est opus pontificia indulgentia, sed tantũ declaratione, aut interpretatione iuris: at verò in iis casibus, quos supra retulimus, votum, vel iusiurandum cum iure naturali non pugnat, sed ratio ipsa naturalis præscribit iis in causis posse aliquos, indulgente Pontifice, voti & iurisiurandi religione, & vinculo solui. Mouet siquidem, & suadet ratio naturalis, in eiusmodi euentibus posse Pontificem habere potius rationem boni communis, quam iurisiurandi interpositi, aut voti nuncupati Deo, aut promissionis hominifactæ: quia tunc facile solent iusiurandum, votum, & promissa negligi, violari: & proinde iudicat Pontifex, iustius esse solui homines voti & iurisiurandi nexu, quàm eos tanto expositos manere periculo, quo votum, iusiurandum, & promissa perfringant. Quare cum ratio naturalis præscribit, votum, iusiurandum & promissa cum iure naturali, vel communi & melìori bono pugnare, relaxatione legis nulla opus est, sed iuris declaratione: At quando lex naturalis suadet, votum, iusiurandum, & promissum valere quidem, seu posse haberi rationem boni cõmunis, sicque posse votum, iusiurandum, vel promissa

dissolui

dissolui, quia potest commune bonum præferri eiusmodi obligationibus dictis, tunc opus est relaxatione, non declaratione, aut interpretatione iuris. Pari modo, vltimæ testatorum voluntates iustis de causis Principum auctoritate mutantur: non quia ratio naturalis imperet, vt irritentur, sed quia suadet posse eas Principis beneficio mutari, Ita Paulus docuit coniugium inter homines a Christi religione alienos contractum, vno eorum ad Christi fidem conuerso posse dirimi, si alter in impietate persistens renuat in matrimonio citra Christi iniuriam permanere: tunc enim Apostolus & Ecclesia matrimonium dissoluit, ob commune omnium bonum: Non quod ratio naturalis præscribat eo ipso coniugium esse dissolutum, tunc enim relaxandi iuris nulla esset necessitas: sed quod suadeat posse Ecclesiam, boni communis habita ratione, matrimonium dirimere. Denique ratio naturalis quædam vt facienda præscribit & imperat, & in his votum, iusiurandum, & promissa non valent. Quædam verò non præcipit, vt fiant: sed suadet ac monet ea fieri posse: & in his votum, iusiurandum & promissa facta rata sunt & firma, sed pontificia auctoritate dirimi possunt. Sed quanam auctoritate Pontifex votum & iusiurandum relaxat, humana ne an diuina? Auctoritate nimirum ordinaria, qua est à Christo domino tamquam vicarius in Ecclesia relictus, hasce obligationes vinculaque dissoluit. Dices, vnde constat Pontificem à Christo hanc habuisse potestatem, qua votum & iusiurandum dissoluat? Id constat traditione & vsu communi totius Ecclesiæ. Si roges iterum vbinam a Christo Domino Romanus Pontifex huiusmodi potestatem acceperit? Respondeo, eo ipso quo est Vicarius Christi constitutus creditur accepisse potestatem, qua Christi Domini vice votũ & iusiurandum iustis de causis dissoluat. Item, quia dictum est Petro, tibi dabo claues regni cœlorum, & quidquid ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis, & quidquid solueris super terram, erit solutũ in cœlis. ergo quem ipse legitime voti, vel iurisiurandi vinculo soluit, Deus quoque soluit in cœlis.

Quæres deinde, an ciuiles Principes possint voti & iurisiurãdi vinculum relaxare? Si quidè possunt etiã illi vltimas testatorum voluntates mutare. Respondet quidam, Ecclesiam sibi reseruasse voti, & iurisiurãdi relaxationẽ: quomodo etiã reseruauit sibi causas ad matrimonium pertinentes quia matrimonium est sacramentũ. Ecclesia vero nisi hoc ius sibi reseruasset, possent Principes votum & iusiurandum dirimere: quemadmodum & Principes qui Gentibus dominantur, eis subiectos voti & iurisiurandi religione & vinculo soluunt. Sed horum sententia mihi certe minime probatur. Quare dicendum existimo, penes Ecclesiam tantum esse potestatem votum, & iusiurandum relaxandi, & dirimendi, quoniam votum est promissio Deo facta, & iureiurando Deum vt testem adhibemus: at Deo factam promissionem, vel homini iusiurandum interpositum, nemo potest dissoluere nisi auctoritate sibi diuinitus concessa, quam auctoritatem habet Ecclesia a Christo domino instituta, non autem Principes ciuiles, qui a populis iure gentium ereantur: est potestas spiritualis, & Ecclesiastica, non profana & ciuilis, & proinde extra Ecclesiam, & Ecclesiasticos præfectos non est. Vltimæ verò voluntates testatorum, & promissiones factæ hominibus, & ceteræ contractæ inter homines obligationes possunt auctoritate Principum ciuilium mutari, & rescindi, cum hæ non sint promissiones Deo factæ. Ex quo fit, vt matrimonium, quod est inter Christianos contractum, nequeat Principum auctoritate dissolui, quamuis, vt suo loco dicetur, si ratum sit nondum consummatum, possit iustis de causis pontificia auctoritate dirimi: at matrimonia inter Paganos inita, quia tantummodo contractus sunt humani iure naturali facti, auctoritate Principum, si iusta causa subsit, mutari, & variari queunt.

Quintò Quæritur, An quæ sunt iuris, vel legis naturalis, sint absolutè, & simpliciter immutabilia? Planè sunt immutabilia. Sic enim dicitur in instit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, §. Sed & naturalia: & in iure Canonico dist. 5. c. Hæc quæ: & idem docuit Aristoteles 5. Ethi. capit. 7. his verbis: Quemadmodum in naturalibus aliqua sunt immutabilia, quæ nunquam prorsus mutantur, aliqua verò aliquando variantur, exempli gratia, idem, inquit, Aristoteles, naturale est dexteram esse sinistra robustiorem: & tamen aliquando experimur sinistram esse dextra valentiorem. Idem in moribus apparet: nam iuris naturalis est depositum suo domino reddere: quod aliquando mutatur: non enim insano, & furioso reddenda sunt arma deposita.

Quæstio autem proposita in eo præcipuè consistit, vnde fiat, vt aliqua iuris naturalis præcepta sint penitus immutabilia, alia verò mutationi subiecta? rursus, cur eorum præceptorum aliqua relaxari queant, alia non item? nam quicquid est iuris naturalis, per se est bonum, vel malum, & quia suapte natura tale est, ideo præcipitur, aut prohibetur. Sed quod est per se bonum, vel malum, variari non potest, veluti quod est per se verum, nequit non esse verum. Respondeo: inter ea, quæ ad ius naturale pertinent, plurimum interesse. nam quædam sunt, quæ generaliter bonitatis, vel prauitatis materiam continent, nimirum hæc quæ subijciam: Bonum est amplectendum: Turpe fugiendum: Amanda est, & colenda Virtus: Castè, siue honestè viuendum, nemini nocendum. Prudenter agendum: Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. Et hæc quidem, quia generalia sunt rerum agendarum, & fugiendarum principia, sunt prorsus immutabilia, ita vt nullo vnquam tempore, nullo loco, nulloque rei euentu ea mutari queant. Alia itidem sunt penitus immutabilia, quia debitum Dei amorem, & cultum præcribunt, & aliis deferri prohibent: qualia sunt duo illa præcepta primæ tabulæ à Theologis sic dicta, quæ Scotus appellauit omninò indispensabilia. nam hoc ipso quod Deus est, & vnus rerum omnium Dominus supremus, conse quitur esse amandum, & colendum ante omnia, nec diuinum cultum, & honorem esse vlli alteri tribuendum: Nec esse vanè per Deum iurandum. Alia vero sunt iura naturæ mutabilia, quia aliquando, eorum materia cum salute, incolumitate, pace & bono communi, mutato rerum solito cursu & euentu, & variatis rerum circunstantiis pugnat, & proinde ipsius quoque legis naturalis præscripta mutantur, quia commune bonum priuato anteponitur. Hac ratione sontes necantur: parentibus patriæ proditoribus, & hostibus, debita olim pietas, obseruãtia denegatur: introducta sunt bella. quibus pueri, infantes, & ceteri innocentes plerumque trucidantur. Inductæ quoque captiuitates, seruitutes: eodem modo arma furioso deposita denegamus, promissa rescindamus. Aliquando etiam quę sunt iuris naturalis, bono spirituali aduersantur, & idcirco nos tenere desinunt, quia spirituale bonum bono quoque corporali [illegible] anteferetur. Vtar exẽplis: quia Baptismus est simpli[illegible] accessarius ad salutem paruulorum æternã: inde efficitur, vt paruulo de vita periclitante, debeam eum sacro baptismate abluere, etiam cum mea ipsius corporalis vitæ periculo. Ita, & Parocho, cui est animarum salus commissa, facienda propriæ vitæ iactura est tempore sæuientis pestis, vt subditis suis, quibus egent, Sacramenta ministret, nisi officio suo deesse velit, & animarum quæ ipsius fidei, & curę creditę sunt facere iacturam. Qua etiam lege medicus teneretur, curandi scilicet peste laborantes, & ægrot[illegible]isendi, & iuuandi, cum probabili etiam suæ vitæ discri[illegible]e, vt commune Reipublicæ bonum, & cõmodum prin[illegible] anteponeret suo, Ita &, si moriendum mihi esset, vt alios in fide, & religione Christiana continerem, & confirmarem, vel vt alios per ignorãtiam, errorem, vel infirmitatem peccantes docerem, monerem, atque corrigerem, eorum salus æterna, vita mea, & salute temporali carior, & antiquior esse deberet.

Aliqua præterea quæ sunt iuris naturalis, possunt saltem auctoritate diuina relaxari, quia scilicet Deus id potest boni supplere, ad quod eiusmodi iura, & præcepta referuntur: qualia sunt à nobis superius dicta, Perpetuitas coniugij, & vnitas vxoris. Aliqua insuper quæ legis naturalis propria sunt, auctoritate Prontificia mutari, & solui queunt, ob commune bonum facilius tuendum, & conseruandum. Ad eundem quoque modum quædam iura naturæ, Principum ciuilium auctoritate mutantur, ob communem Reipublicæ salutem, & bonum: in iis enim, vt ante iam dixi, non lex naturalis, sed legis naturalis materia mutatur rerum circunstantiis variatis.

Ex his omnibus perspicitur, iura naturalia esse quidem per se immutabilia, hoc est, talia, vt obiecto, fine, & circunstantiis debitis permanentibus, mutari nequeant: iis verò ex toto, vel ex parte variatis, mutari queant. Exemplum sit: Res aliena capi, & vsurpari non potest: cum quis tamen extrema egestate premitur, ne omninò pereat, potest tuta conscientia alienum sibi capere, vti extremam inopiã subleuet suam. Depositum reddi domino debet, ei tamen iam furioso arma deposita minimè sunt reddenda. Nemò sine culpa est suis bonis spoliandus, & tamen lege vsucapionis, & præscriptionis multi absque vllo delicto, rerum suarum dominio priuantur, vt lites, & controuersiæ terminentur, & ne dominia bonorum incerta reddantur. Quare cum duo iura naturalia sibi inuicem aduersantur, quorum alterum arctioris, & strictioris est vinculi, seruandum id est, quod nos arctius tenet, & obligat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sètò Quæritur, An omnia Decalogi præcepta sint legis naturalis? Communis est sententia omnium Theologorum, in 3.d.37.esse legis, atque iuris naturalis præcepta. Nocandum tamen est, tertium Decalogi præceptum, illud nempè: Sabbata sanctifices: partim esse legis naturalis, partim diuinæ, & scripturæ. Et quidem legis naturalis, quia tenus præcipitur nobis, vt aliquo tempore, non temere certo, & definito à ceteris omnibus seruilibus operibus cessemus, & sacris diuinisque rebus studeamus: est verò diuini iuris, & scripti, quatenus imperatur nobis, vt certum diem ad id constituamus: ac proindè eiusmodi præceptum quatenus lege naturali præscriptum, non est veteris legis abrogatione antiquatum, sed quatenus est iuris diuini, & scripti. Sabbato enim dies Dominica successit, dum pro Sabbato diem dominicum pie, & religiosè colimus.

Septimò Quæritur, An fidei, spei, charitatis, & pœnitentiæ præceptũ pertineat ad legem naturalẽ, an vero ad diuinam, & supernaturalem? Sciendum est, præceptum Fidei esse, quo iubemur tanquam vera, & certa credere, quæ ex testimonio nobis diuino sunt Prophetarum, & Apostolorum ministerio patefacta. Præceptum spei est, quo nos expectare, & sperare oportet, quæ ad salutem nostram pertinent sempiternam, quatenus sunt nobis à Deo promissa, & posteà eius munere recipienda, vt præmia laborum, & operum, quæ dum viuimus, diuinæ gratiæ beneficio, & dono præstamus. Præceptum charitatis est, quo debemus Deum propter ipsum, ante, & plusquam omnia tamquam amicum nobis amicitiæ diuinæ vinculo, & nexu coniunctum diligere, ob bonitatem nempè, qua bonus in seipso, & per seipsum est, & noster amicus, gratiæ, & gloriæ autor, & dator. Pœnitentiæ præceptum est, quo debemus Deo pro peccatis nostra commissis satisfacere amore, & charitate ipsius Dei, quem nostris peccatis offendimus.

Theologi igitur quattuor huiusmodi præcepta supernaturalia, & diuina appellant, non solũ quia non nisi singulari Dei munere, & auxilio ea obire, & exequi possumus: sed etiam quia sunt præcepta de rebus, quæ non nisi Deo patefaciente cognoscuntur, & quibus ad finem supernaturalem dirigimur, atque producimur. Quocirca liret iuris naturalis sit, Deo esse credendum, in eo spem ponendam, & eum propter ipsum, ante, & plusquam omnia esse diligendum, eo quod sit omnium bonorum primum, & summum: de peccatis sponte commissis dolere, & Deo satisfacere: attamen iuris est supernaturalis credere, quæ fides Catholica docet, & à Deo expectare, quæ ad spem, vt est virtus Theologica, pertinent, & ea amare, ad quæ nos charitas mouet, & incitat: Deo pro peccatis ipsius amore, & charitate satisfacere. Nam fide credimus, quæ in sacris litteris diuinitus sunt patefacta: & spe expectamus nobis esse reddenda, quæ suis cultoribus, & amicis in sacris litteris Deus ipse promisit: & charitate diligimus, vt amicum nostrum, Deum trinum, & vnum, gratiæ auctorem, & cælestium æternorumque bonorum largitorem, & pœnitentia, de peccato dolemus, & pro eo diuinæ iustitiæ ipsius Dei amore, & charitate satisfacimus.

Octauò Quæritur, Quænam lex fuerit ea, sub qua ante legem Mosis scripram Mundus vixit, & cuiusnam legis obseruatione, tunc homines coràm Deo iusti ac probi effecti sint, & tandem salui? communis est Theologorum sententia, tunc temporis homines sub lege naturali vixisse: quæ sententia quo pacto intelligatur, nonest explicatu difficile. Obijciet aliquis, multa quæ ad legem Mosis scriptam spectant, iustos illius temporis homines pie & religiosè seruasse. Nam eo tempore videtur fuisse Sabbati celebritas. Genes. 2. dicitur: Deus benedixit diei septimæ, & sanctificauit illum. Vbi coniunctio &, non inuitato scripturæ more, aut sumitur pro, id est, vt verbo ¶ sanctificauit ¶ scriptura explicasse videatur quod ante dixerat ¶ benedixit ¶ aut sumitur pro coniunctione causali, ita vt sensus sit: Benedixit diei septimo, nam sanctificauit illum, hoc est, separatum à ceteris diebus & diuinis vsibus destinarum, sanctum ac celebrem haberi voluit. Genes. 4. Abel & Cain obtulere primitias, primos scilicet suorum bonorum fructus. Genes. 7. munda animalia ab immundis distinguuntur, & ex mundis, septena sunt in arcam ingressa, ex immundis bina. Genes. 9. conceditur homini vsus carnium, acsubiungitur: ¶ excepto quod carnem cum sanguine non comedetis. ¶ Ergo id temporis datum fuit præceptum de abstinendo à suffocati animalis, siue sanguinis esu. Genesis 14. Abraham spoliorum, quæ de hostibus bello victis ceperat, decimas obtulit Melchisedecho sacerdoti. Genes. 17. Abrahæ quoque datum est diuinitus præceptum circumcisionis, & Genes. 15. cum Abraham immolasset quadrupedes animantes & turturem & columbam, quadrupedes diuisi, volucres non secuit. Genes 38. mortuo primogenito Iudæ, relictam sine liberis vxorem secundus filius in matrimonium duxit, vt susciteret semen fratri suo. Ibidem Iudæ auctoritate, Thamar condemnatur ad ignem, eo quod cum desponsa esset tertio eius filio, adulterium admisisse putabatur. Atqui, omnia hæc, scripræ legis præcepta fuerunt, & tamen eo tempore obseruabantur: non igitur homines sub sola naturæ lege viuebant. Tunc etiam peccatum originis à primo parente transmissum in posteros, aliquo adhibito remedio expiabatur, quod lege naturali institutum non erat, sed diuina. Postremo, homines ea ætate non sine fide Christi venturi, peccatorum veniam, iustitiam, & sanctitatem consequebantur: ergò non sub lege naturæ tantummodo, sed sub lege etiam Christi viuebant.

Hugo lib. de Sacra. p.9.c.1.

Inter scriptores duæ sunt de Sabbati obseruatione, & de mundorum animantiũ ab immundis distinctione, sententiæ variæ, & diuersæ. Aiunt quidam, Sabbati cultum, & venerationẽ id temporis nullam fuisse, nullam item mundorum ab immundis differentiam. quare quod dicitur Genes. 2. de die Sabbati ¶ Et sanctificauit illum. ¶ Voluit dictum esse per Occupationem, non quod tunc coli coeperit dies Sabbati, sed postea: Pari quoque modo Genes 7. illud de mundis, & immundis animantibus, dictũ esse per eandem figuram Occupationis intelligunt, vt munda dicta sint animalia, quæ posteà lex per Mosem data, ab immundis discreuit. Porrò alij sentiunt hæc ante legem quidẽ Mosis ab illis patribus antiquis obseruata fuisse, at in Aegypto apud Hebræos in oblitionem, & desuetudinem venisse. Sed certè quicquid sit de his duobus præceptis: de ceteris, quæ è scriptura produximus, non est dubitandum, illis temporibus ea fuisse seruata. Quare dicendum arbitror, totum illud tempus ante scriptam legem Mosis, tribui legi naturali: quia etsi multa, quæ posteà lex scripta constituit, eo tempore seruarentur, seruabantur tamen illa non vi alicuius scriptæ ac positæ legis, sed more, & instituto Maiorum. Primi enim homines suis liberis, ac posteris multa exemplo, institutione, ac morte tradiderũt. Ità, quamuis etiam Abrahæ fuerit Circumcisionis præceptum diuinitus datum, nihilominus totum illud tempus dicitur sub lege naturæ fluxisse, non quia nullum aliud præceptũ seruaretur nisi legis naturalis, sed quia nondum erat lex Mosis scripta. Hinc etiam apparet, quo pacto sub lege naturæ mundus tunc temporis vixisse dicatur, cum tamen peccatũ originis in paruulis nõ nisi aliquo remedio, quod diuina instituisset prouidentia, deleretur, & homines, non fierent iusti, & sancti absque fide Christi venturi, quoniam etsi præceptum Fidei fuerit, quo aliquid supernaturale credere homines cogebantur, lex tamen scripta non erat. Dicitur ergo illud tempus fuisse legis naturalis, quia magna ex parte sub ea lege viuebatur, quamuis aliqua diuini, ac supernaturalis iuris præcepta seruarentur, vel instituto, & consuetudine Maiorum, vel iussu etiam Dei. Quare nullo vnquam tempore per solam legis naturalis obseruatione homines facti sunt iusti coram Deo, sed per fidem, gratiã, & merita Christi Domini, quem tunc venturum esse credebant.

De lege diuina veteri, & noua.
Cap. II.

QVæritur primò, quæ lex, Diuinæ nomine intelligatur? Dicimus, Diuinam legem vocari, quam Deus proximè per seipsum imposuit: nam hac ratione à naturali lege destinguitur, quòd hanc Deus taquã naturę auctor cõstituit, vnde eam per naturam condit, ac ponit: at Diuinam legem, non per naturam, sed præter, & supra naturam tradit. Verbi gratia, iuber Deus parentibus honorem deferre, egentium inopiã subleuare, depositum reddere, cuique suum ius rribuere: sed hæc per ipsam rationis, & intellihentiæ humanæ naturam præscribit, ac præcipit: at quod decima bonorum pars Sacerdotibus soluatur, quod octauo die infans circumcidatur, quod sacra Baptismatis vnda abluamur, non per naturam, sed per legem datam, nouam, aut veterem, Deus ipse imperauit.

Act. 7. Gal. 5.

Secundò Quæritur, Quo pacto lex vetus à Deo data esse dicatur, cum tamen etiam in Scripturis legamus esse datam per Angelos, & esse latam à Mose? cum Ezechielis itidem 20. dicatur esse lex non bona? ait enim Deus de Iudæis: Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus nõ viuent: & Petrus iugum appellat, quod nec nos, inquit, nec patres nostri portare potuimus. Dicimus, eam legem esse datam à Deo, ministretio tamen Angeli, qui nomine, & auctoritate Dei cum Mose loquebatur, & quia Deum ipsum

Act. 15.

referens, eius vice, & munere fungebatur, passim in sacris litteris Dominus prehibetur. Et quia deinde Moses legem latam à Deo, ministerio Angeli acceptam, populo promulgauit, tradidit, explicuit, scripsit, ideò dicitur lex Mosis.

Eorum verò, quæ protulimus ex Ezechiele verborum sensus hic est. Comminatur Deus se grauiter puniturum populum suum, eo quod eius præcepta neglexerit, leges, & iura perfregerit: Et ideò, inquit ¶ dedi ¶ præterito pro futuro sumpto, id est, dabo eis præcepta non bona, quasi dicat, Tradam eos in manus, & potestatem dominorum, qui eos dure, & acerbè tractent, & imponant eis tributa, & onera grauia, leges asperas, & intolerabiles. ¶ Et iudicia, in quibus non viuent. ¶ Hoc est dicere, Quia mea præcepta seruare noluerunt, quorum obseruatione hac vita fruerentur, si vellent, ideò subijciam eos seruituti eorum, qui ipsis præcepta dabunt, quorum tamen obseruatio non dabit eis, quam tantopere vitam desiderant. Petrus verò Apostolus iugum ipsam legem appellat: quia quid faciendum, quid fugiendum, docebat quidem illa, auxilium verò, & opem ad bonum faciendum, & malum deuitandum minimè præstabat.

Tertiò Quæritur, Quot genera Præceptorum lex vetus contineret? Tria præceptorum genera, quorum alia ad singulorum vitam, & mores componendos, & formandos pertinebant, & ideo Moralia dicunter: Alia verò ad cæremonias, & ritus religionis, qua debitus Deo cultus honor, & veneratio defertur: & vocantur Cærimonialia præcepta: Alia denique spectabant ad bonam Reipublicæ administrationem ciuilem, quibus humana ciuium salus, pax, & tranquilliras conseruatur, & hæc Iudicialia præcepta nominantur. Quo fit, vt in sacris litteris sæpè hæc tria coniungantur: Præcepta, Cæremoniæ, Iudicia. Primum, (vt diximus) ad mores refertur: Secundum, ad ritus, & cæremonias sacrorum: Tertium ad ciuilem populi gubernationem. Omnis enim benè instituta Respublica tria præceptorum genera continet, alia quidem, quæ ad singulorum ciuium mores, alia, quæ ad Religionem, alia, quæ ad Remblicam pertinent.

Quartò Quæritur, An lex vetus eam colentibus, & seruantibus tantummodo temporaria, siue terrena, vti præmium, & mercedem promitteret? Olim Faustus Manichæus legem veterem tespuebat, quia terram tantùm, non cælum legem promittebat. Cui Augustinus respondet libro quat to contra Faustum, capite secundo: Temporalium quidẽ, inquit, rerum promissiones testamẽto veteri contineri, & ideò vetus testamentum appellari, nemo nostrum ambigit: eo quod æternæ vitæ promissio, regnum que cælorum ad nouum pertinet testamentum: Sed in illis temporalibus, figuras fuisse futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis sæculorum obuenit, non suspicio mea, sed Apostolicus intellectus, dicente Paulo, cùm de talibus loqueretur: Hæc omnia figura nostri fuerunt. Et iterum: Hæc omnia in figura contingebant illis. Non ergò vetus testamentum, ad consequendas illas promissiones, sed ad intelligendas in eis noui testamenti præmutiationes, accipimus. Idem Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei cap. 11. ait, Vetus dicitur testamentum, quia promissiones terrenas habet: & per Iesum Christum futurum fuerat testamentum nouum, quo regnum cælorum promitteretur: hunc enim ordinem seruari oportebat. Sicut in nouo quoque hominẽ, qui in Deum proficit, id agitur, quod ait Apostolus: vt non sit prius, quod spiritale est, sed quod animale, posteà verò spiritale. Hæc ille. Sed hæc veteris, & noui testamenti differentia, non est sic intelligenda, vt vetus testamentum cultoribus suis solùm terrena promitteret, aut tanquam vltimum bonorum operum præmium: Sed quod lex vetus terrena bona promittebat, quibus ad eius obseruationẽ inuitabat, alliciebat, & mouebat hominum voluntates. Solet enim quisque talibus promissis incitari, & flecti. Contra verò, lex noua, potiùs hortatur homines ad paupertatem, & bonorum temporalium abdicationem, ad honoris, dignitatis, & potentiæ contemptionem. Hæc vetus ipsam obseruantibus promittebat vitæ longitudinem, liberorum procreationem, fructum é terra nascentium, vbertatem, & copiam, terram melle, lacte, frumento, vino, & oleo abundantem. At non obtemperantibus legi, comminabatur huius quoque vitæ mala, & incommoda. vt sic detreterentur à malo. Vndè idem Augustinus in libro cõtra Adimantium Manichæi discipulum, capite tertio docet, in veteri quoque testamento apud Isaiam Prophetam promitti spadonibus eadem, quæ in nouo testamento Eunuchis promittuntur à Christo. Nam sicut Christus diuinitus promittuntur à Christo. Nam sicut Christus eis esse quosdam, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, sic Isaias dicit: Hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierint præcepta mea, & elegerint sibi, quæ ego volo, & capaces fuerint testamenti mei, dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatissimum, meliorem multò filiorum, & filiarum nomen æternum dabo illis, neque vnquam deerit. Et subiungit Augustinus: Certis quibusdam vmbris, & figuris rerum ante Domini aduentum, secundum mirabilem, atque ordinatissimam distributionem temporum populus ille tenebatur, qui testamentum vetus accepit. Tanta prædicatio, & præuntiatio noui testamenti est, vt nulla in Euangelica, atque Apostolica disciplina reperiantur quamuis ardua, & diuina præcepta, & promissa, quæ illis etiam libris veteribus desint. Hæc ibi, quæ posteà idem Augustinus libro 1. Retractationum cap. 22. sic corrigit: Quod dixi, vt nulla in Euangelica, atque Apostolica disciplina reperiantur, quamuis ardua, & diuina præcepta, & promissa, quæ illis etiam libris veteribus desint, addendum erat, atque dicendum: vt penè nulla in Euangelica, atque Apostolica doctrina repetiantur, quãuis ardua, & diuina præcepta, quæ illis etiam libris veteribus desint. Quid est enim, quod in sermone Euangelico in monte Dominus dicit: Audistis quia dictum est antiquis hoc. Ego autem dico vobis hoc, si nihil ipse amplius præcepit, quam præcepeum est in illis veteribus libris. Deinde regnum cælorum illi populo fuisse promissum, non legimus in his, quæ promissa sunt lege data per Mosen in monte Sinai. Proindè si figuræ discurantur, omnia ibi Prophetata reperiuntur, quæ sunt præsentata, vel expectantur præsentanda per Christum. Verumtamen propter quædam præcepta non figurata, sed propria, quæ non in veteri testamento, sed in nouo inueniuntur, parcius, & moderatius diceretur, penè nulla hic esse, quæ non sint, & illic. Hactenus ex Augustino. Dubitari non potest, quin in Pentateucho, hoc est, in quinque libris Mosis, spiritualia bona, licet non tã manifestè, quam in nouo testamento promittantur. Nam de Abraham scriptum est: Credidit Abrahã Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & bis, aut ter dictũ est illi: In semine tuo benedicentur omnes gẽtes; quod explicauit Apostolus: In semine tuo, inquit, qui est Christus. Abrahæ quoq; dixit Deus. Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis, quasi dicat, Amplissima te manet tuæ fidei, & obedientiæ merces, qui meo auxilio fretus reges potentissimos deuicisti. Deinde, dubitari nequit, in aliis quoque veteris testamenti libris spiritalia bona promitti, hominẽque eam legem fide, obedietia, & charitate colentes, & seruantes, fuisse donatos gratia Dei, qua iusti coram Deo fierent, & huius mortalis vitę vinculis exoluti, impiorum pœnas euaderent, vt tandem promisso, & destinato tẽpore cum Christo Domino in cœlum cuolarent. Vndè illud regii prophetæ, In memoria æterna erit iustus, & Tobiæ Senioris, Filij Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquã mutant ab eo. Idè supra dixerat: Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Eodem tendit illud Sapientiæ: Strabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & reliq. Eodem quoque illud Sancti Iob: Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Daniel itidem: Multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium, vt videant semper. In Actis etiam Apostolorum Sadducæi perhibẽtur negasse resurrectionem mortuorum, quam cæteri Iudæorum credebant. Differentia itaque, quã inter vetus testamentum, & nouum Augustinus constituit, est, quod Moses in lege à Deo data terrena bona proponebat, quibus incitaretur, ac moueretur populus ille ad eam cultodiendam, & implendam: comminabatúrque huius vitæ mala, quibus à legis contemptione auocaretur. Sub typis verò, vmbris, & figuris spiritalia, & æterna bona lex illa continebat. At in noua lege Christus hos excitat, ac mouet ad eam seruandam, promittendo plane, & aperte sine typis, & vmbris bona spiritualia, cœlestia, & sempiterna.

Matt. 25.
Gen. 15.
Gen. 12.
Gen. 17. 18. 22.
Gal. 3.
Gen. 15.
Psal. 111.
Tob. 12.
Tob. 4.
Sap. 5.
Iob 19.
Dan. 12.
Act. 23.

De legibus, & præceptis Hebræo populo in lege veteri datis, primùm generatim deinde speciatim.
Cap. IIII.

PRimò Quæritur, Quot genera Præceptorum in veteri lege ad religionis, diuinique cultus cæremonias, ac ritus pertinuerint? S. Tho. 1. 2. q. 101. artic. 4. ex omnia præcepta reuocat, & contrahit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad quatuor. Alia, inquit, sunt data præcepta de Sacrificiis, alia de Sacris, alia de Sacramentis, alia de obseruantiis. Sacrificia appellat, quibus res aliqua ad esum apta Deo offerebatur, in qua sacri aliquid fiebat. Sacramenta verò, quæ signa erant rei alicuius sacræ, vt fuerunt Circumcisio, immolatio agni Paschalis, Vnctio, & consecratio Pontificis. Sacra, nominat ille, res vnctione, vel consecratione, sacris, ac diuinis vsibus destinatas: cuiusmodi res fuerunt tabernaculum, templum, altare, arca fœderis, vasa, vestes Pontificum, vel Sacerdotum, dierum festorum celebritates. Obseruantias vocat ea, quæ in aliis rebus obseruabantur, vt erant cibi mundi ab immundis discreti, ieiunia Nazaræorum, vota, & alia generis eiusdem. Sed sanè patui refert his, an illis nominibus hæc, & alia vocentur, modo intelligamus præcepta Cæremonialia dici, quæcumque ad religionem Deo debitam pertinebant, qualia erant sacrificia, & cætera, quæ actione aliqua res sacræ, id est, Diuinis vsibus deputatæ reddebantur, quarum aliæ ad personas, aliæ ad loca, aliæ ad dies certos, & tempora, aliæ ad vasa, & vestes, aliæ ad certas actiones recto ordine spectabant.

Secundò Quæritur, An præcepta veteris legis ad sacras Cæremonias pertinentia, rerum futurarum solùm significationem continerent, an verò etiam causam aliquam historicam, & litteralem? Quidam censent, multorum præceptorum non fuisse causam aliquam litteralem, sed tantùm mysticam: ita vt Deus multa fieri iusserit ob solam significationem rerum futurarum. At S. Thomas 1. 1. quæst. 102. art. 2. docet in huiusmodi præceptis, & fuisse typos, & vmbras rerum futurarum, & etiam causam aliquam literalem, & historicam: nam idem est de his præceptis, quod de ceteris veteris testamenti historiis: at historiæ fuerunt res in illo vetere populo verè gestæ, & fuerunt vmbræ, & figuræ rerum futurarum. Ea item præcepta, præterquam quod data sunt ad res futuras adumbrandas, fuerunt etiam tradita ad Iudæorum populum in vero Dei cultu, & religione debita continendum. Præterea, quamuis aliquorum præceptorum lateat nos aliquando causa literalis, & historica, non continuo tamen inde efficitur, vt nulla sit: multa enim sunt, & fiunt in natura, quorum causas, & rationes ignoramus. Quis enim neget, Circumcisionem esse instituram tanquam signum, quo Iudæi à gentibus discernerentur. Nam etiamsi data sit tanquam typus quidam, & figura Baptismi, & tanquam signum, quo Hebræi fidem Christi venturi profiterentur: nihilominus tamen, quia Deus sibi Hebræorum populum delegerat, voluit pariter eos certo signo distingui, & discerni tanquam milites ei ad militiam obstrictos, & tanquam ciues in suum populum receptos, & adscriptos. Sic etiam voluit sibi sacrificia offerri de animantibus, quæ immolarentur, vt significaretur morte animalium homines sua peccata redimere: animalia enim pro peccatis mactabantur, cùm tamen homines ipsi peccando, non animalia, mortem mererentur. Sanguis igitur animaliũ fusus, typus erat, & figura sanguinis Christi fundendi, & nihilominus erat quoque redemptio sanguinis peccantium hominum, qui fundi deberet, ni eum Deus pro sua bonitate cum animalium sanguine commutasset. Voluit etiam Deus, vt in templo mensa esset, in qua duodecim panes ponerentur, qui octauo quoque die renouarentur, vt nunquam deesset, nec tamen putresceret. Referebant duodecim illi panes, duodecim tribus Israëlis, quas singulari sua prouidentia Deus alebat, & sustentabat, significabant quoque cibum, quo Leuitæ, & Sacerdotes Dei beneficio sustentabantur. Voluit, & in templo Arcam fœderis collocari, tum vt in ea lex ipsa asseruaretur, tum vt esset veluti parata sedes, ex qua Angelus Dei nomine loqueretur. Idem quoque de ceteris dicendum, vt inferiùs explicabo.

Tertiò Quæritur, Quænam veteris legis præcepta vocentur Iudicialia? Ea omnia nimirum, quæ ad optimam Reipublicæ administrationem pertinebant. Res enim publica constat familis, magistratibus, ducibus, & aliis priuatis hominibus, tum liberis, tum seruis: constat etiam hominibus quibusdam Deo consecratis, & aliis profanis. Sunt & in ea aduenæ, externi, & peregrini, & incolæ, indigenæ. Oportuit namque de his omnibus præcepta dari, quibus, & familiæ gubernarentur, & Magistratus suo munere fungerentur, & priuatorũ quisque in suo officio contineretur.

Quartò Quæritur, An causa reddi possit, ob quam singula præcepta iudicialia tradita sint illi populo? Quidam arbitrantur, dictorum præceptorum nullam subesse causam historicam, & litteralem, sed tantùm typicam, siue mysticam. Nam multa, inquiunt, præcipiuntur in veteri testamento, quæ, mystica significatione semota, videntur esse

Leui. 24.

A vilia, & ridicula, in quibus vnum illud est: Non alligabis os bouis triturantis: vt taceam cetera.

Deut. 25.

At S. Tho. 1. 2. q. 104. artic. 2. apertè docet, horum etiam præceptorum causam historicam minimè desuenisse, tametsi ea non tarò nos latere videatur. Nam præcepta fuerunt ad optimè eam Rempublicam gubernandam, ac proindè cum moribus illius gentis congruentia, vt singula tim postea docebo.

Quintò Quæritur, An iudicialia veteris legis præcepta ad certa quædam genera, & capita reuocari queant? Respondeo, posse ad quatuor, nempè ea quæ sequuntur. Etenim bona Reipublicæ administratio partim consistit in Principe, qui præest, cuius est non solùm dominari, sed etiam iura reddere, leges dare, Magistratus instituere, imperare, prohibere, punire, partim in Magistratibus, quorum est singulis ius dicere, lites componere, controuersias dirimere, in sontes animaduertere, innocentes absoluere. Partim in Ciuibus, ad quos pertinet, suo Principi, legibus, & Magistratibus parere, & cum cæteris ciuibus pacem, humanitatem, charitatem, beneuolentiam, concordiam seruare, & suæ familiæ benè præesse: partim etiam in exteris hominibus, cuiusmodi sunt aduenæ, & peregrini. Vnde in lege veteri sunt data præcepta de Rege, ac Principe, de Magistratibus, atque Iudicibus, de priuatis ciuibus, item de externis, nimirum aduenis, & peregrinis. Item de seruis, ac liberis hominibus, de filiis, de parẽtibus, de propinquis, & de contractibus ineundis.

B

PRÆCEPTA.

De Rege eligendo, & creando.

Cap. IIII.

PRimò Quæritur, Quænam fuerit prima, & antiqua gubernationis in Israëlitico populo forma? Respõdeo, nusquã præcepisse Deum populo suo, vt Regem eligeret & haberet: voluit potiùs per Iudices, & Sacerdotes, quàm per reges Rempublicam Israëliticam administrari. Nouerat nimirum Deus, nimiam Regum potentiam facilè in sæuitiam verti, & Reges ipsos à suis Maioribus degenerare, & tyrannos euadere. Gubernauit igitur Deus populum à se electum, primùm ductu Mosis, qui principio sine iudicibus, & Magistratibus volentem populum, ac Senatum ad consilia vocabat, eisdem iura reddebat. Postea soceri sui Iethro consiliis, & monitis elegit septuaginta duos Seniores, & singulis tribubus sex, qui leuiora negotia curarent. Mosi successit Iosue populi dux, & Imperator. Deindè administrauit Deus eandem rempublicam opera, & ministerio Iudicum, hoc est, Gubernatorum, hi enim dicebantur Iudices, quòd penes eos esset auctoritas, & potestas dicendi ius, & Rempublicam moderandi; sed non nisi iuxta ipsius legis datæ præscriptum. vnde eorũ potestas non erat regia, & arbitraria, sed iuxta Mosis leges, instituta. Diademate aut sceptro, sicuti Reges, minimè vtebantur: Hæreditarij non erant, sed partim cõsilio, & auctoritate prudentum hominum creabantur, partim singulari Dei vocatione designati eligebantur: Bella suscipiebant, gerebant, ius dicebant, sed in omnibus Mosis legem sequebantur: tributa non imponebant, vt Reges, nihilque etiã, vt Reges, arbitratu suo iudicabãt, sed omnia, vti lex ipsa præscribit, decernebant, & id circo 1. Reg. 8. cum populus à Samuële Regem sibi flagitasset, ne Gentibus scilicet hac etiã in parte inferiores viderentur, dixit Deus Samuëli: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Iudices enim Rempublicam administrabant ex præscripto legis diuinitus datæ, Reges verò nutu, & imperio suo.

C

Secundò Quæritur, quæ esset ratio Reipublicæ administrandæ, qua per Iudices populus Israëliticus regebatur? Respondeo, eam fuisse mixtam ex Aristocratia, & Democratia: vnus quidem præsiebatur tanquam optimus, sed promiscuè ex populo, qui toti Reipublicæ præerat: at Monarcha, siue rex noa erat, quia, vt dixi, non arbitratu suo, sed ex legis præscripto omnia facere debebat. Et quia isti Iudices electione populi, vel saltem eius cõsensu creabantur, eatenus erat quodammodo Democratia, qua ex populo aliqui præficiuntur, modò hi, modò illi. Et quia non nisi probi viri in Iudices eligebantur, ideo secundum eam partem erat quędam ratio Aristocratię, qua boni, ratione probitatis, & integritatis Reipublicæ præsunt.

Tertiò Quæritur, quænam fuerint præcepta de Rege creando tradita? Nequaquam præcepit Deus vt is Rex Hebræis præficeretur, constituit tamen, vt si quando illi more Gentium Regem sibi præficerent, cum deligerent eum

D

octo,

octo, aut nouem conditionibus, quæ habentur Deuteronomij 17. Prima conditio ea fuit, vt non nisi Dei consilio, & nutu crearetur, nimirum, ne esset in populo seditio, dum Rex eligeretur. Secunda conditio: vt non externus, sed Hebræus rex constitueretur: vt scilicet hac ratione Rex populum sibi subiectum diligeret, & vicissim diligeretur à populo, & ne ciues induceret ad alias leges aliamue religionem. Tertia conditio, vt cum regnum accepisset, non inutiplicaret sibi equos, nec amplum equitatum compararet. Ita fiebat, ne esset bellorum amator, sed pacis, & quietis studiosus, & omnis prorsus Iudæis tollebatur occasio eundi in Ægyptum, vnde equi comparabantur. Quarta, ne multiplicaret sibi vxores, ne hac videlicet occasione nimium ille distraheretur à regni negotiis, & ne filios multiplicando, esset oneri populo. Quinta, ne auri argentiuè copiam sibi pararet, atque cumularet, id autem eò pertinebat, ne Rex populum expilaret, si aurus esset, & ueri cupidus. Sexta vt curaret sibi describi exemplar diuinæ legis quàm castigatissimum, hoc est, ad exemplar eorum, qui erãt legis periti, quales erant Sacerdotes, & Leuitæ, vt sic ille assuesceret Deum suum timere, reuereri, ac discere seruare omnia legis mandata, & quod rectum est, iudicare. Septima conditio, vt exemplar illud legis sic descriptum apud se haberet, & in eo legeret cunctis suæ vitæ diebus: nempe, vt bene præesset, & Rempublicam administraret. Octaua, ne extolleret eor suum. hoc est, ne ciues sibi subditos contemneret, vexaret, opprimeret. Nona, ne, vnquam ab æquo, & iusto deflecteret, vt ita cuique ius suum tribueret.

A

Quintò Quæritur, quid est quod 1. Regum 8. dicitur: Hoc erit ius Regis qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & ponet in curribus suis (hoc est, præficiet) facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. (vult dicere, ex eis faciet sibi fabros ferrarios, & fabros lignarios.) filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, culinarias & panificas, hoc est, pistrices. Agros quoque vestros, & vineas, & olueta optima tollet, & dabit seruis suis, sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit vt det Eunuchis, & famulis suis, seruos etiam vestros, & ancillas, iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit: vosque eritis ei serui. Sunt qui existiment, hæc omnia quæ ibi referuntur, Regibus esse concessa perinde ac si essent iura regalia, & Regis, omnia bona nostra esse, ita vt ipse sit Dominus omnium nostrorum bonorũ mobilium, se mouentium, & stabilium. Sed longè præstat eorum sententia dicentium, ea omnia ibi referri tanquam per ironiã dicta: volebat enim Deus populum suum à Rege petendo, & credo abstterrere, vnde dicebat, Hic erit Rex, quem vobis petitis, & efflagitastis: nimirum ille hæc, & hæc facies: videte ergo quales soleant esse Regis mores, his enim moribus, & hac consuetudine vtentur erga vos Reges: aut ea locum habere, quando publica necessitas postulet, alioqui tyrannica iura sunt, non regia.

B

PRÆCEPTA.

De æquitate, & charitate inter ciues tenenda, & conseruanda.

Cap. V.

PRimo quæritur, ad quænam capita potissimum reuocari queãt Præcepta de ciuibus data? Ad tria reuocantur capita: Alia enim data sunt, vt ciues bene Principibus suis ac Magistratibus parerẽt: Alia, vt inter se communẽ pacẽ, & concordiam, & beneuolentiam alerent, fouerent & conseruarent. Alia, vt bene suæ familiæ præessent, & rem domesticam administrarent. Deut. c. 22. quædam præcepta traduntur ad mutuam inter ipsos beneuolentiam cõciliandam, & tuendam apta, & apposita, hæc nimirum: Non videbis, inquit, bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo &c. duces in domum tuam, & erunt apud te quandiu ea quærat frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inueneris eam, ne negligas eam quasi alienam. Item, illud quod sequitur. Si videris asinum fratris tui aut bouem cecidisse in via, non despicies. Sed subleuabis cum eo. Nimirum charitas, teste Apostolo, considerat quæ aliorum sunt: eius est vis propria vt quisque non quærat quæ sua sunt, sed

C

D

que alterius. Idem præcipitur: vt vir & fœmina distinctis vestibus vtatur: ne vir scilicet fœmineã, nec fœmina virili veste induatur: nimirum vt occasio multorũ malorũ è medio tum in viris, tum in fœminis penitus tolleretur. & pax conseruaretur, & quia apud gentes quasdam erat in more positum, vt viri Diis sacrificantes vterentur fœmineis vestibus, & fœminæ virilibus indumentis, vt testatur S. Thom. 1. 2. quæst. 102. a. 6. ad. 8. Ibidem quoque præcipit lex, vt qui in arbore, vel in terra nidum auis inueniret, & matrem pullis vel ouis incubantem, is caperet sibi tantum pullos vel oua, & matrem liberè abire sineret. Ita fiebat, ne plurimum Reipublicæ, & communi bono noceret: nam si matrem quoque sibi sumeret, procreationem auium impediret rerum etiam quia præsentibus rebus & bonis, ita vti debemus, vt aliis aliquid relinquamus, non nobis omnia sumamus. Fortassis etiam malefici & venefici vrebantur in suis maleficiis veneficiisque matre & pullis eius simul captis, aut etiam augurium faustum credebatur matrem simul & pullos inuenire, & inhumanum, vt idem videtur, matrem nihil sibi metuentem capere vnà cum pullis. Eodem quoque loci fit est: Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum. Scilicet in Palæstina domus habebant tecta plana, in quibus deambulare, prandere, cœnare, saltare, & ludere Palæstini solebant. Vnde Christus dixit: Quod in aure auditis, prædicate super tecta, & paralyticum effosso tecto, per regulas demissum legimus. Vt igitur omne casus & damni periculum summouerctur à proximo, statutum est, vt tecta domorum per circuitum extructo muro fabricarentur. Ibidem hæc lex continetur: Non arabis in bone simul & asino. quod decretum eo quoque spectabat, vt illæsa erga proximum charitas seruaretur, vt æquitas in omnibus teneretur. Aliquando enim ad arandum bos vel asinus conduci solebat, & bouem conductum supponebat quis iugo cum proprio asino, & bouis torum onus imponebat: aut contrà, asinum conductum ad arandum cum proprio boue iungebat: cum tamen asinus infirmum alioqui animal, cum robustiore boue nequaquam conueniret. hujus rei gratia cautum est, ne araretur in boue & asino. Et lex vniuersim intelligebatur, ne asinus cum boue iungeretur ad curum trahendum, aut alia onera deportanda: & generaliter ne diuersi generis animalia ad similia onera iungerẽtur. Item, vt intelligeremus non permiscenda munda cum immundis, nec sacra profanis. Item, onera esse æqualiter diuidenda: rationem esse habendam virium cuiusque.

Mat. 10. Matt. 9.

S. Thom. loco supra citato.

Item: Non seres vineam tuam altero semine: ne & sementis quam seuisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur, id est, polluantur. quorsum hoc? vt omnis prorsus occasio aut malè decimam soluendi, aut partem fructus alteri debitam reddendi tolleretur. quisque enim ex fructibus decimam soluere debebat. Quod si agro & terræ diuersa semina mandarent, aut ex vno fructu tantummodo decimam soluerent, quasi ex fructu ex vno agro collecto, aut saltem decimam mixtam ex diuersis fructibus, ac proinde vitio affectam soluerent. Idem quoque erat, si ex fructu partem alteri deberent. Aut hæc lex ideò data est, quia Iudæi agros conducebant, immo etiamsi emerent, ad tempus tantum emebant ex legis præscripto, nempe ad annum quinquagesimum: ac propterea prohibendum fuit, ne diuersis seminibus agri onerarentur, quibus nempe vt nimium laborantes defatigantur, cum tamen ad suos essent dominos anno quinquagesimo rediturl.

S. Thom. ibi. ad 8. arg.

Eodem loco præceptum datur, ne quis vtatur vestimento, quod ex lana, & lino contextum est. Leuitic. 19. Veste, inquit, quæ ex duobus texta est, non indueris. (id enim poterat esse vel quia, vt ait Ioseph. lib. 4. Antiquit. capit. 8. ea vestis solis sacerdotibus, conueniebat, erat enim vestis sacerdotalis sacerdotum propria, vel fortassis quia apud Gentes suis diis sacrificantes in vsu erat vestis ex lana & lino texta

(Deuteronomij vigesimo tertio præcipitur, vt si quis vineam alterius ingrederetur, vuas libere comederet, pro sui animi voto, sex extra in sporta racemos nullos efferret, vt omnis scilicet occasio nocendi grauiter proximo submoueretur. Ibidem: Si intraueris, inquit, segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes. Loquitur de messoribus lex ad metendum conductis, quibus concedit, vt si quid efferre velint, manu colligant, non falce. Cauit deinde lex, ne segetes falce colligerentur, vt omnem ansam proximo damnum inferendi præcideret. Præcepta charitatis sunt hæc, quibus monemur, vt contenti simus rebus præ

A 5 semtibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

centibus, & quæ supersunt, relinquamus, vt alij quoque habeant, quibus fruantur. Extant & leges similes de beneuolentia, eò pertinentes, vt alter alteri sit commodo & vsui, vt velit amicorum omnia esse communia. Hinc etiam Deuteronomij præceptum est, vt manipuli per oblitionem omissi, vel neglecti, vel oliuæ & vuarum racemi pauperibus, pupillis, viduis, & aduenis relinquerentur. Hinc etiam Exodi vigesimo tertio, præcipit lex, ne septimo quoque anno semineni, aut colant vineas, olineta, aut agros alios: & ideo quæ sponte nascebantur ex terra, eo anno relinquebantur in agro, vt ea ederent pauperes. Et Deuteronomij decimo quarto, constituitur, vt singulo tertio quoque anno ex omnibus quæ è terra quisque colligeret, decimam partem pauperibus viduis, pupillis, peregrinis, & Leuitis reseruaret.

1. Cor. 9. Deuteronomij quoque vigesimo quinto. Lex est: Non alligabis os bouis terentis in area fruges tuas. Quod Paulus Apostolus recte intellexit, ita scilicet, vt quisque ex labore suo viuat, & minister, sui operis & laboris

Mat. 10. Luc. 9. mercedem dignam & stipendium habeat. Hebræi sæpe boues conductos habebant ad suas fruges terendas: præcipit ergo lex, vti eos tametsi alienos benè tractarent, perinde ac suos, ac proinde ne eis necessaria denegarent. Quo docentur Principes, & domini ministris suis necessaria ad vitæ vsus subsidia & alimenta præbere.

PRÆCEPTA

De Alienationibus & venditionibus.

Cap. VI.

LEVITICI vigesimoquinto statuitur, vt agri & domus, ac ceteræ possessiones non nisi ad certum tempus venderentur, ita vt anno quinquagesimo ad venditores rediret. Vnde quò annus quinquagesimus propior erat, eò minoris possessiones vendebantur: & quò remotior, pluris, vt in eodem capite legitur. Quod Lex ideo præcepit, vt hæreditates, quibus & Iudæorum tribus, & familiæ dignoscebantur, separatæ semper manerent. Tum etiam ne aliorum bona alij possiderent, & locupletarentur, aliis in egestatem redactis. Deinde, ne sortes in terra promissionis singulis tribubus assignatæ permiscerentur, si ad alias tribus transirent: nam eo ipso familiæ confunderentur, quæ sortibus internoscebantur, & qui habebat agrum in tribu Iudæ, in ea tribu censebatur, atque ita in reliquis, & properea ad veterem dominum possessione redeunte, quisque etiam ad suam tribum & familiam reuertebatur. Tandiu in tribu Iudæ numerabatur aliquis, quandiu in illius sorte possessionem habebat, etiam si esset ex alia tribu: reuertente verò possessione ad virum ex tribu Iudæ, ipse quoque qui emerat eam, reuertebatur ad suam tribum, nec est, desinebat in tribu Iudæ numerari, & censebatur in sua vera tribu: & possessionem venditam propinquus venditoris poterat redimere ante quinquagesimum annum, quia latius & vtilius erat, vt ipse eam haberet, quam extraneus, eam cum, vt propinquus, melius administraret & coleret. Si quis tamen vendebat domum sitam in vrbe muris cincta, poterat intra anni spatium redimere: ipso verò non redimente, poterat aliquis ex propinquis eius id facere. Quòd si nec ipse, nec propinquus intra annum redimeret, non amplius poterat etiam in anno quinquagesimo, sed ad emptorem, & eius posteros in perpetuum pertinebat: vt habetur in eodem capite Leuitici. Quod ideo factum est, quoniam per possessiones, quæ sitæ erant in vrbibus muro circumdatis, non fiebat distinctio tribuum, & familiarum: nam Leuitis datæ sunt vrbes, vt haberent domos, in quibus habitarent. Numerorum 35. Iosue 21. & tamen, vt constat Numerorum 18. Leuitæ nullas possessiones habuerunt, quoniam loco possessionum assignata sunt eis iura decimarum, primitiarum, & oblationum. Sed si in villis & oppidis muro non munitis, quæ erant in agris, domus vendebantur, etiam si intra annum non redimerentur, postea tamen in anno quinquagesimo vna cum ceteris possessionibus & agris ad dominum redibant, ac ita fiebat, vt pauciores domini domos suas venderent in vrbibus muro circumdatis: & ideo vrbes magna hominum frequentia habitabantur, quoniam domus villarum facile vendebantur cum agris. Quod ideo fuit lege decretum, vt vrbes ciuium frequentia cohonestarentur: nam cum domus villarum facile venderentur, eo quod anno quinquagesimo essent ad venditores redituræ, consequens erat vt ex villis multi ad vrbes commigrarent. Ædes tamen Leuitarum, quæ erant in huiusmodi vrbibus, semper redimi poterant, quod si non redimerentur, reuertebantur ad dominos suos in anno quinquagesimo, vt eodem capite legimus, eo quod Leuitarum omnes voluit Deus, vt ad priuilegij haberent: nam rationi est maxime consentaneum, vt homines Deo sacri & dicati certis quibusdam priuilegiis ornentur & gaudeant.

Præterea in eodem capite hæc lex continetur: Non seretis (scilicet in anno quinquagesimo) neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis ob sanctificationem iubilei, sed statim ablata comedetis. Sensus est: Non seminabitis, nec seruabitis, aut vinum ex vuis facietis, sed quæ colligetis, & auferetis ex nascentibus sponte sua, statim edetis. Voluit Deus, vt anno quinquagesimo post septem hebdomadas completas communes essent terræ fructus sua sponte nascentes, vt eo anno tantundem pauperes colligere possent, quantum diuites. Eodem etiam anno, vt colligi potest Exod. 21. & testatur Ioseph. libr. 3. Antiqu. capit. 10. serui, qui anno septimo seruitutem adhuc non euaserant, quia ipsi noluerant, anno quinquagesimo dimittebantur, ac ita pristinam recuperabant libertatem, & vna cum eis vxores & liberi, quos in seruitute genuerant, libertate donabantur. hoc intelligebatur de seruis Hebræis, nam qui serui erant ex gentibus, perpetua seruitute tenebantur, vt suo loco dicam inferius.

Eodem item capite statuit lex: vt quandocumque aliquis ante quinquagesimum annum redimeret possessionem suam, quam emptori vendiderat, soluere tantùm cogeretur reliquum pretium, quod ab emptore acceperat, computando in sortem, fructus omnes, quos emptor perceperat ex possessione empta. Verbi gratia, Ruben agrum suum vendiderat Iudæ tribus millibus aureorum, ad triginta annos, qui supererant vsque ad annum quinquagesimum iubileum, post exactos verò quinque annos à venditione, redimere volebat agrum suum, solum debebat reddere Iudæ emptori bis mille, & quingentos aureos, quoniam Iudas lege ipsa cogebatur computare in sortem fructus quingentorum aureorum, quos perceperat in quinque annis ex agro, quem emerat a Ruben: nam singulis annis respondebant fructus centum aureorum ex agro vendito ad triginta annos tribus millibus aureis. Lex erat æquissima, quia possessiones non in perpetuum, sed ad tempus vendebantur, & potius fructus agri, quam proprietas emebatur, aut potius pecuniam mutuo dabat emptor, & tanquam pignus agrum accipiebat.

Item, vt memores simus, nos bona, quæ possidemus, aliquando relicturos.

Item, Deuteronomij 19. & Leuitici 19. Lex est huiusmodi: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum. ¶ Lex est hæc iustitiæ & æquitatis plenissima ad cauendas incredibiles nequitias, fraudes & artes in mercibus permutandis, vendendis, emendis, soluendis, siue reddendis. Vnde Salomon: Pondus & statera, iudicia Domini sunt, & opera eius omnes lapides sacculi. Lapidibus in sacculo asseruatis distinguebant Hebræi diuersa ponderum genera. Et rursus: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius, & Michæas: Nunquid iustificabo stateram impiam, & sacculli pondera dolorosa, in quibus diuites repleti sunt iniquitate?

Prou. 16. Prou. 11. Mich. 6.

PRÆCEPTA

De Mutuo.

Cap. VII.

DEUTERONOMIJ 15. Lex erat, vt septimo quoque anno debita remitteretur ciuibus Hebræis, qui scilicet soluendo non erant: quamuis repeti iure possent ab externis, peregrinis, & aduenis. Et ibidem: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, ad paupertatem deuenerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris.

DEUTERONOMIJ 23. habetur hæc lex: Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Permisit Deus Iudæis, vt vsuras ab externis peterent & acciperent: prohibuit tamen eas ab aliis Hebræis exigere. Sed dubiæ quæstionis est, an illis permiserit vsuras à gentibus accipere, vt minus malum ad plura & minora mala euitanda, an vero vt bonum. Duæ sunt opiniones, vna affirmat permisisse vt minus malum: sanct. Thom. Secunda secundæ. quæst. 78. articul. 1. Altera dicit permisisse vt bonum. Gabr in 4. distinct. 15. quæst. 11. artic. 1. notat. 6. & Mar. 4. distinct. 35. quæst. 29. Medin. de rebus restitut. ex vsura quæst. secund. Vtraque opinio est probabilis, vt docet Antonin. par. 2. titul. primo capit. 7. §. secund. Conrad. libr. 3. varia. resolut. capit. 1. numer. 7. Sciendum est, vsuram esse prohibitam iure naturali, & diuino in vtroque testamento, & Canonico, vt in suo loco dicemus. & licet is, qui exigit & accipit vsuras grauiter peccet: non tamen peccat is, qui petit mutuum ab eo, quem nouit non nisi cu m fœnore daturum mutuum. item, peccant grauiter, qui statuto condito, vel sententia lata, vel opera sua, faciunt, vt vsuræ soluantur, vel cum repetuntur, faciunt ne restituantur, Clemen. prima. de vsur. nec vlla consuetudo contra hoc, vim & locum habere potest: cum sit corruptela contra ius naturale & diuinum, vt suo in loco dicam. Secus vero est, si princeps aliquis impune tantum permittat in locis sibi subiectis Iudæis subditis vsuras accipere, aut statuat, ne immoderatas, aut ne vltra certam quantitatem exigant, aut in iudicio non det actionem repetentibus vsuras, quas sua sponte ante soluerunt. De his singulis suo loco plenius disputabo.

Exodi 22. Si quis a proximo suo animal commodato acceperat, vel conduxerat, æstimationem reddere cogebatur, si absente domino debilitatum, mortuumve esset: domino verò præsente, ad id non compellebatur, quamuis mercedem conducti animalis soluere debebat. Ratio huius legis erat, quia si præsente domino perierat, ipsi imputandum erat, eo quod rem suam seruare posset: at si eo absente id mali acciderat, commodatarius vel conductor damnum resarcire cogebatur, quoniam probabiliter credebatur in culpa fuisse.

PRÆCEPTA.

De Pignore.

Cap. VIII.

DEUTERONOMIJ 24. ita iubet Lex: Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi. Præcipit sub exemplo vtriusque molæ necessariæ ad molendum triticum: sine quo homo non alitur, non sustentatur & viuit, ne loco pignoris accipiatur aliquid eorum, quę sunt ad victum necessaria: quia animam suam, inquit, apposuit tibi. quasi dicat, vitam suam periculo obiecit. Ibidem: Non auferes pignoris loco viduæ vestimentum. Et paulo superius: Cum repetes a proximo tuo rem quam debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum. His legibus conceditur repetitio propriorum bonorum: sed omninò interdicitur violentia. nam nisi repetitio propriorum fieret, aleretur & foueretur otiosorum hominum nequitia, & exhaurirentur piorum & bonorum hominum facultates: quæ duo mala & incommoda ferre non debet magistratus.

PRÆCEPTA.

De Locato, & Conducto.

Cap. IX.

DEUTERONOMIJ 24. & Leuitici 19. lex præcipit. Nõ negabis mercedem indigentis, vel pauperis tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris suis ante solis occasum: quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum & reputetur tibi in peccatum.

PRÆCEPTA.

De deposito. Cap. X.

EXODI 20. lex continetur de rebus depositis: Si quis, inquit, proximo suo, animal videlicet, asinum, bouem, vel agnum, vel quodcunque aliud iumẽtum custodiendum commendauerit, & mortuum fuerit, nimirum casu, aut debilitatum, aut captum ab hostibus id nemine vidente, solum iurare cogetur is, cui est animal commendatum, se nullam in eo culpam admisisse, & ei inuranti, dominus rei depositæ fidē habebit. Quod si furto fuerit iumentum ablatum, reddet æstimationem illius depositarius: quoniam tunc probabiliter credi poterat eum in culpa fuisse, quippe qui rem alienam depositam non ea fide & diligentia custodierit, qua suam. hæc enim furto surrepta non est, sicut illa, suo vitio & negligentia. Idem iuriserat, de auro, argento, vase, vel alia qualiber re apud proximum deposita.

Sequitur ibidem alia lex: Si iumentum depositum, raptum à bestia fuerit, dilaniatum, deuoratumue, id depositarius alicuius testimonio probabit, & æstimationem iumenti non restituet.

De Præceptis, ad bella suscipienda, & gerenda pertinentibus.

Cap. XI.

DEUTERONOMIJ 20. leges feruntur quodam & rationem continentes, quo bella susceptā Iudæis, & geri debebant. Illud igitur primum eis erat obseruandum, vt quamuis hostium potentiorem & copiosiorē exercitum viderent, nihil formidarent, sed spem suam & fiduciam in Dei ope & auxilio firme collocarēt. Deinde, vt imminente iam bello, sacerdos accederet & loqueretur ad populum, hortans eum, vti ne animo esset remisso & deiecto, nil metueret neque trepidaret: haud dubiè Deum in medio sui populi ac gentis affuturum, qui eum & ab hostibus eriperet, & omni periculo & malo liberaret. Postea, vt belli ipsius duces a præfecti populum alloquerentur, eique palam & apertè denunciarent, vt qui domum nouam extruxerat, & non dedicauerat, hoc est, in ea nondum habitare cœperat, rediret ad domum suam: & qui vineam plantauerat, & nondum fecerat eam communem, hoc est, nondum vindemiauerat eam, nondum fructibus eius vesci, vti, & gaudere cœperat (siquidem ante quintum annum fas non erat vti fructu cuiusuis rei plantatæ, vt patet ex Leuitici capite 19. Vnde cum incipiebat frui ea re dominus, dicebatur res fieri cõmunis) ad domum suam reuerteretur: Et qui sibi vxorem desponderat, & nondum acceperat eam, hoc est, nondum eam in domum suam deduxerat, rediret ad suos. nimirum hi omnes dimittebantur vt ad bellum inepti, aut saltem vt minus idonei, quia earum rerum studio & amore tenebātur, ac proinde belli ac mortis pericula pertimescere solebant, armis depositis sese fuga proripiebant, ne res, quarum amore capti erant, amitterent. Item, vt qui timido ac pauido animo erant, reuerterentur in patriam, veluti ad bellum inepti: hi enim belli pericula fugiunt, pugnam recusant, ceteros suo exemplo ad fugam inuitant, hostibus animos addunt, tandem illis iter ad victoriam sternunt.

His peractis, lex præcipit, vt duces aciem instruant cum hoste pugnaturi: & cum accesserint ad ciuitatem oppugnandam, pacem primum offerant per legatos & nuncios, hoc est, eam ad deditionem inuitēt: quā pacem si voluerit, omnis populus, qui in eā inuentus fuerit, seruetur, ita vt sit tributarius: at si noluerit, hoc est, deditionem recusauerit, oppugnetur, obsideatur. qua tandem Dei auxilio capta, occidentur omnes masculi, quippe qui probabiliter creduntur arma cepisse & pugnasse contra populum Dei, parcatur tamen fœminis & pueris tamquam innocentibus, & iumentis in ea inuentis, vtpote quæ vobis vsui & commodo esse poterunt: & omnia spolia diuidantur in milites, tamquam bona communia ipsorum labore, industria, opera, & virtute parta. Hæc præcipiebat lex, vt fierent in iis ciuitatibus, quæ plurimum distabant à Iudæis: At de iis, inquit, ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, hoc est, quæ sunt eorum populorum, quos tibi Deus dedit in hæreditatem, nullum fines viuere, nimirum ex Hetheæis, Amorrhæis, Chananæis, Gergeseis, Heuæis, Phæreseis, Iebuseis, hos nimirum populos bello victos iubebat lex necari, quoniam ob eorum delicta, grauia & atrocia sic Deus eos puniebat; tum quòd in medio Hebræorum habitantes, capitali Hebræorum odio numquam erant carituri, sed tamquam sudes in eorum ocu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis futuri. Præcipit quoque lex, vt cum Iudæi ciuitatem multo tempore obsederint, arbores pomiferas non succidant, quia seruiunt victui hominis: incidant arbores siluestres, ex quibus extrui possunt propugnacula, ac machinæ bellicæ. *Iosue 23.*

Deuteronomij 24. præcipitur, vt qui duxerit nouam vxorem, non cogatur ad bellum procedere, nec vllum publicum negotium suscipere, sed domi suæ maneat anno integro immunis & liber a bello, & omni officio publico. Lex est æquitatis & vtilitatis publicæ ciuilis, vt ita Respublica augeatur prole & familiis. quod non fieret, si statim maritus a nuptiis abstractus, bello & periculis obijceretur. nam multa coniugia intermitterentur. Annus ille erat lætitiæ, ad quod Christus alludens: Quandiu, inquit, filij sponsæ cum sponso sunt, lugere non possunt. *Matt. 9.*

PRÆCEPTA.

De vxoribus ducendis, & nuptiis contrahendis.

CAP. XII.

PROHIBVIT lex Deuteronomij 7. ex Gentibus vxores ducere, ne scilicet earum studio, & opera à vero Dei cultu & religione seducti viri, vel vxores auerterentur, & seuerius coniugia cum finitimis gentibus, eo quod facilius poterant ab illis decipi, & peruerti. Permittebat tamen lex Deuteronomij 21. vti Hebræus Ethnicam fœminam in vxorem duceret, si abiecto idolorum cultu, & legem Iudæorum professa, sese illis adiungeret. Vnde (vt prorsus nominato loco dicitur) fœmina Gentilis bello capta, non aliter in vxorem duci permittebatur, nisi prius rasa cæsarie, & præcisis vnguibus & veste, in qua capta erat deposita, & postquam patrem & matrem per integrum mensem deplorasset. Fortassis vt his lustrationibus munda & sancta reddita, ad populum sanctum adiungeretur oblita generis & cognationis suæ: aut ne forte Iudæus ob crinium, vnguium & vestium ornatum temerè mulierem adamasset, & vt per horum spoliationem probaretur, an vanus amor esset, & qui ad perpetuum coniugium vinculum minus idoneus esset: aut fortassis vt ea puella lugubres sordes, & funebrem corporis habitum suscipiens, triginta diebus parentes defleret & amicos, quos in bello perdiderat, & postea vt uti tristitia & luctu satiata, ad epulas, gaudia, & nuptias conuerteretur.

Deuteronomij etiam 25. statuitur, vt si quis, nimirum primogenitus moreretur vxore absque filiis relicta, eam vxorem frater duceret, vt fratris mortui semen suscitaret, ac proinde primogenitus ex ea filius susceptus, fratris sui mortui filius censeretur, & haberetur (& nomine, inquit, fratris mortui vocabitur) hoc est, succederet in nomen eius, ita vt illius filius habeatur, & ad eum ipsius hæreditas pertineat, quod si frater eam in matrimonium non duxisset, statutum lege erat, vt cum sibi vxorem adiungeret propinquus. Causa huius legis hæc erat præcipua: vt hæreditates in ipsis familiis perpetuò manerent; ac proinde, si frater vel propinquus semen fratris mortui non suscitaret, eius hæreditas ad aliam familiam transiret. Item, ne vidua relicta, omni solatio, & subsidio destituta maneret, ac vt luct[us] eius & mœror aliqua ex parte leuaretur, & propinqui eius qui obierat, consolationem acciperent.

Præterea permisit lex Deuteronomij 24. vt marito fas esset vxorem dimittere, & diuortium facere; ita tamen, vt ei repudij libellum scripto traderet, quo fateretur se eam eijcere & repudiare, & dare liberam facultatem abeundi quò vellet. Graue & periculosum est apud te semper habere quem odio prosequaris: hinc enim multa mala oriuntur. Vnde voluit Deus potius diuortium & repudium permittere, quàm mala quæ ex tali odio sequuntur, tolerare: ne viri temere suas vxores occiderent. Quo etiã iure fœminas in officio continuit; quæ modestiores viris suis parebant, ne repudiarentur. Repudiatam fœminam antequam alteri nuberet, poterat vir sibi reconciliare: postquam verò alteri nupsisset, non poterat eam vxorem ducere, etiam si à secundo marito repudiata fuisset, aut vidua relicta, quia cum secundo viro rem habuerat, & polluta fuerat. Æquissima lex, quæ virum simul & vxorem multabat: Vxorem quidem in repudio, quod meruerat, virum verò, quia facile vxorem repudiauerat, & ne mariti temerè vxores abijcerent. Pollutam fœminam hoc in loco Scriptura vocat eam, quam secundus maritus cognouerat: (& abominabilis facta est coram Domino.) Non significat, vt Caietanus annotauit, rem detestabilem fecisse fœminam, quæ repudiata alteri nupserat: sed mariti rem execrabilem facere, qui primum repudiatam a se vxorem duceret, postquam cum secundo marito rem habuerat. Id Deus prohibebat, eo quod repudium simulatum & fictum videri posset: & quia facile mariti vxores repellerent, si fas esset, post secundas nuptias contractas ab vxore repudiata ad primas redire.

Item Numerorum 36. Lex ista continetur: Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient. Erat igitur lex, vt fœmina non nuberet, nisi viro eiusdem tribus, & familiæ, & vir non duceret vxorem, nisi ex eadem tribu, & familia. Vbi annotãdum, in Hebraica lectione dici: ¶ Omnis fœmina, quæ in hæreditate paterna succedit, nubet viro ex eadem tribu, & familia. Vnde non erat legis generale præceptum, vt omnis fœmina maritum acciperet ex eadem tribu, & cognatione, sed quæ esset hæres: fœmina autem hæres non erat, quæ fratrem habebat: filius enim in hæreditate paterna succedebat. Item non solum legi præcipiebatur, vt omnis fœmina, quæ hæres bonorum esset, nuberet viro suæ tribus, sed etiam suæ familiæ.

Objicies, generatim dici in vulgata latina editione: Cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient. Deinde, solùm dicitur (de eadem tribu) non additur, & de eadem cognatione, & familia. Re pôdco immerito latinum vulgatum interpretem hoc in loco reprehendi à quibusdam, nam quamuis vniuersè dicatur (cunctæ fœminæ) statim tamen subiungitur ratio, & causa legis, nempe, vt hæreditas permaneat in familiis, nec simul misceantur tribus, sed ita maneant, vt à Domino separatæ sunt. Ergò subiecta legis ratio indicat, legem non esse generaliter latam, sed de fœminis, quæ hæreditatem à parentibus acciperent. Ea insuper legis causa docet, legem, qua dicitur: (Cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient) esse intelligendam non solùm de eadem tribu, sed etiam de eadem familia, quoniam causa redditur: ¶ Vt hæreditas permaneat in familiis.) præsertim cum prius dixerit: Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua. Ergò, cum dicitur: (Et cunctæ fœminæ maritos accipient de eadem tribu:) repeti debet quod per Eclipsin suppositum: ¶ Et cognatione, ¶ ex quo perspicitur viris ac fœminis ex tribu Leuitica, licuisse coniugia contrahere cum iis, qui erant ex qualibet alia tribu, eo quod tribus Leuitica hæreditates non habebat, & fœminis cuiuslibet tribus, quæ hæredes non erant, licebat viros sibi adiungere ex qualibet alia tribu.

Item Leuitic. 18. lex fertur, qua coniugia inter certa personarum genera prohibentur, nempe, inter matrem & filium, inter vxorem seu concubinam patris, & filium ipsius patris, inter sororem & frattem, inter nepotem & amytam, siue materteram, hoc est, sororem patris, & sororem matris.

Prohibet quoque lex connubium inire cum vxore patrui, cum sorore vxoris: quæ vt commodiùs intelligamus, totam legem referemus.

Vetantur ibidem coniugia inter tredecim personarum consanguinitate vel affinitate coniuncta genera. Primò cum matre in illis verbis: ¶ Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non discooperies. ¶ Vt si diceret, Quam patris tui detexit turpitudinem, ne tu detegas. nimirum, ne ad matrem tuam accedas, ne eum matre rem habeas. Quæres, an hæc lex prohibeat accessum filiæ ad patrem, an solùm filij ad matrem? Quidam opinantur vtrumque accessum interdici, & damnari connubium filiæ cum patre. Primò, quia Scriptura dicit: Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non discooperies. Secundò, quia idem gradus cognationis est inter filium & matrem, qui inter filiam & patrem. Cæterùm B. Ambros. & August. intelligunt hic prohiberi explicitè solùm coniugium cum matre; implicitè verò damnari quoque connubium cum patre, quoniam hoc etiam natura execratur. Et in his verbis: ¶ Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non discooperies ¶ particula, &, ponitur expositionis gratia, vt frequenter accipi solet in Scriptura. & sensus est, Turpitudinem patris tui, id est, turpitudinem matris tuæ, quam pater tuus detexit. Sic Caietanus, Lyranus, Abulensis, Vatablus. Et ex altera parte absurdum est magis connubium filij cum matre, quàm filiæ cum patre, quia mater iure cognationis est filio superior, quæ tamen iure coniugij cum filio subiecta esset in coniugio filiæ cum patre, filia vtroque iure subijceretur.

Secundò cum vxore patris coniugium prohibetur, hoc est cum nouerca, siue repudiata, a patre dum viuit, siue relicta

relicta à patre demortuo, in illis verbis: ¶ Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies.

Tertiò, cum sorore siue ex patre, siue ex matre, quæ domi vel foris est genita. ¶ hoc est, siue extra matrimonium, siue in matrimonio suscepta: vel vt Chaldæus Paraphrastes vertit: ¶ Quæ genita est à patre tuo ex altera vxore, aut a matre tua ex altero viro. Sed cur non dixit lex: Turpitudinem sororis tuæ ex parte & matre non reuelabis? Respondet Aug. quia multo magis, inquit, natura detestatur coniugium cum sorore ex vtroque parente, quàm connubium cum sorore ex altero tantum parente: & ideo lex vetuit explicitè quod minus est malum, vt implicitè intelligeretur prohibitum, quod longè deterius & peius est malum. *Aug. q. 56. in Leuitic.*

Quartò, cum nepte ex filia, in illis verbis: ¶ Turpitudinem filiæ filij tui, vel neptis ex filia non reuelabis, hoc est, neptis ex filio tuo, aut ex filia tua.

Quintò, cum filia vxoris patris, hoc est, cum filia nouercæ, illis verbis: ¶ Turpitudinem filiæ vxoris patris tui, &c.

Sextò, cum sorore patris, hoc est, cum amyta, illis verbis: ¶ turpitudinem sororis patris tui.

Septimò, Cum sorore matris, hoc est, cum matertera, illis verbis: ¶ Turpitudinem sororis matris tuæ.

Octauò, Cum vxore patrui, illis verbis, ¶ Turpitudinem patris tui, &c. ¶ hoc est, vxorem, quam cognouit patruus tuus ¶ non ducas ¶ videlicet, siue relictam eo iam mortuo, siue repudiatam ab eo, dum viuit.

Nonò, cum nutu, hoc est, vxore filij, nimirum, siue relicta post mortem eius, siue repudiata ab eo, dum viuit.

Decimò, cum vxore fratris, nempe vel repudiata eo adhuc viuente, vel cum liberis relicta post obitum eius.

Vndecimò, cum filia vxoris, hoc est, cum matre & filia eius, id est, cum priuigna.

Duodecimò, cum nepte ex filia, vel filio vxoris.

Decimotertiò, cum sorore vxoris, hoc est, cum duabus sororibus, dum ambæ viuunt: nam altera earum mortua, licebat superstitem in vxorem ducere. In toto eo capite est Hebraismus frequens, Turpitudinem, vel nuditatem fœminæ huius vel illius non reuelabis, siue non deteges. Latinè dicerẽtur, verenda huius vel illius fœminæ non deteges, hoc est, cum ea rem non habeas. Nuditatem Hebraica lingua in viro, vel fœmina vocat eam corporis partem, quam natura celauit, & quam occultatam cupimus. Latinus Interpres vertit turpitudinem.

Item ibidem lege prohibetur accessus ad fœminam adhuc in menstruo profluuio videlicet & quia natura, & quia proli plurimum nocet talis accessus ad fœminam: ideo Leuitic. 20. morte punitur, & Ezech. 18. & 22. reprehenditur. Interdicitur etiam accessus ad fœminam nuptam alteri, quia sit proximi vxor, & abenus totus violatur. Item, nefarius cum altero masculo, vel cum iumento, aut pecude congressus, quia terra ipsa polluitur, & tantum scelus execratur, & tam improbos habitatores eiicere studet, cupit, velut stomachus corruptos cibos euomit.

Interdicebatur coniugium cum amyta vel materte-ra. Dubi ant nonnulli an intelligeretur quoque coniugium interdictum cum patruo vel auunculo, hoc est, An licuit lex prohibebat connubium inter consobrinum, & sororem patris, hoc est, amytam, vel matris, hoc est, materteram, sic etiam inter consobrinam, & frattem patris, vel matris, id est, patruum, vel auunculum. Quidam affirmant, quidam negant, quoniam primum expressimitur Leuit. 18. secundum non item. Ambrosius tamen ad Paternum scribens, ait, coniugium cum patruo, vel cum auunculo esse Leuit. 18. interdictum: quoniam lex vetuit connubium cum amyta, vel cum materte-ra: ergo pari ratione implicitè prohibuit matrimonium cum patruo, vel cum auunculo. Deinde etiam, quia lex, inquit, naturæ damnauit vtrumque connubium. At Sanct. Thomas in 4. distinct. 39. quæstion. 1. articul. 1. & 2. 2. quæstion. 154. articul. 9. docet. Leuit. 18. fœminas natu maiores contrahere non posse cum consobrinis, quia sorores patris, aut matris solent in eadem domo cum pueris consobrinis commorari; & ideò si contrahere possent, periculum oriretur incestus: frattes verò parentum cum consobrinis puellis in eadem domo habitare non consueuerunt. Addunt alij aliam rationem: plus naturam horrere, vt consobrinus, qui subiici debet amytæ, vel materteræ, eam ducat vxorem, quæ eo ipso iure connubij ei debet esse subiecta. Si tamen consobrina nubat patruo, vel auunculo, vtroque iure, & connubij, & cognationis subesset. *Arnob. l. 9. Euseb. 66.*

Prohibebatur coniugium cum vxore patris, licet non esset mater: hæc enim est vxor patris; quæ quamuis à patre repudiata posset alteri nubere, non tamen priuigno. Sed dubitant quidam, an mortuo patre, liceret filio eam sibi matrimonio coniungere, quæ fuerat vxor patris, non mater ipsius filij, & putant id licuisse. Et illud Pauli ad Corinthios: Auditur apud vos fornicatio talis, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat: interpretantur de vxore patris adhuc viuentis, sed repudiata. Alij negant id fuisse licitum; quod probabilius videtur. Est etiam quæstio an liberum filio esset vxorem ducere eam, quæ nupserat patri, sed nondum erat ab eo cognita. Et quidam opinantur iure id fieri potuisse, eo quod Adonias petijt Abisag Sunamitem vxorem patris, sed nondum ab eo cognitam; quod si fuisset lege damnatum, proculdubiò non id petijsset Adonias. Verumenimuero magis probo eorum sententiam, qui negant vllo pacto tuta conscientia filium ducere potuisse vxorem patris, siue cognitam ab eo, siue non cognitam; siue eo superstitte repudiatam, siue vita functo relictam. *1. Cor. 6.* *3. Reg. 2.*

Item quidam ambigunt, an fierit inter frattes, & sorores coniugium Leuitici 18. lege damnatum, quando sor non erat ex eodem patre, & matre nata, sed tantùm ex eodem patre. Est quorundam opinio legem omnes sorores excludere, siue ex vtroque parente, siue ex patre tantùm essent. Alij verò sentiunt, legem tantùm intelligi de sorore ex vtroque parente, quoniam Abraham duxit Saram in vxorem, quæ erat sofor eius filia patris sui, & non matris suæ: Et quia Thamar dicebat Amnoni filio Damidis, vt ipsam peteret à patre in vxorem, qui non esset ipsam ei denegaturus. Et primis humani generis temporibus frattres sorores sibi matrimonio copularunt. At præstat prima sententia, nam Scriptura aperte loquitur: Turpitudinem, inquit, sororis tuæ ex patre, siue ex matre, quæ domi, vel foris genita est, non reuelabis, hoc est, siue quæ ex legitimo matrimonio nata est, siue ex vxore patris, nondum tamen ab eo in domum suam deducta; siue ex patre tuo ex altera matre, siue ex matre tua ex altero patre. Ad illud de Abrahamo respondeo, Saram non fuisse sororem germanam ipsius, sed sororem, id est, filiam frattis sui: sicuti Lot fuit frater Abrahæ; sic enim Abraham dixit ipsi Lot: Frattes enim sumus; cum tamen fuit frattis filius esset Thare pater Abrahæ, genuit Aram; hic autem genuit Saram. Et cum Abraham dixit: Filia patris mei, & non matris meæ; ideò dixit, quia Thare pater eius genuerat Aram frattrem Abrahæ ex alia vxore: nam creditur Thare duas vxores habuisse, ex quarum vna sustulerit Aram, ex altera verò Abrahamum. Sensus itaque est: Filia patris mei & non matris meæ, hoc est neptis ex patre & non ex matre: nam nepotes filij dici solent. Ad illud de Thamar; fortassis sofor erat Amnonis non natura, sed adoptione, quia eam in filiam Dauid adoptauerat: Vel si sofor germana erat, illud dixit, Thamar perturbata, vt se à violentia fratris quoquo modo liberaret. Ad vltimum respondeo cum sancto Augustino libr. de ciuitat. decimo quinto capit. decimo sexto illud esse necessitate factum; cum nullæ aliæ essent fœminæ, quas primi illi homines sibi matrimonio copularent. *Gen. 11.* *& 12. & 10.* *2. Reg. 13.*

Quæri etiam solet, an omnes consanguinitatis & affinitatis gradus Leuitic. 18. prohibiti ita iure naturali damnentur, vt Romani Pontificis auctoritate relaxari nequeant. Duæ sunt opiniones, quas refert Sotus 4. distinct. 4. quæstion. 1. artic. 3. vna docet omnes esse iure diuino & naturali damnari, vt Romani Pontificis auctoritate relaxari non possint, & hæc est communi consensu Theologorum recepta, quam suo loco probabo, auctoritate Concilij Tridentini session. 24. canon. 3. Dispensat, inquit, Silvest. in verbo Papa quæstion. 17. Romanus Pontifex in omnibus gradibus præter quàm in gradibus consanguinitatis ex recta linea ascendentium & descendentium, & præter quam in primo gradu consanguineorum collateralium, hoc est præter quam inter frattres, & dispensat, inquit, in gradibus affinitatis præter quàm in primo gradu rectæ lineæ, sed de his omnibus gradibus latius suo loco dicemus, in præsentia patris, aut matris solent in eadem domo cum pueris consobrinis commorari; & ideò si contrahere possent, periculum oriretur incestus: frattres verò parentum cum consobrinis puellis in eadem domo habitare non consueuerunt. Addunt alij aliam rationem: plus naturam horrere, vt consobrinus, qui subiici debet amytæ, vel materteræ, eam ducat vxorem, quæ eo ipso iure connubij ei debet esse subiecta. Si tamen consobrina nubat patruo, vel auunculo, vtroque iure, & connubij, & cognationis subesset.

Prohibebatur coniugium cum vxore patris, licet non esset mater: hæc enim est vxor patris; quæ quamuis à patre

Caius Romanus Pontifex non possit facultatem concedere, vt matrimonia in multis ex illis gradibus celebrentur.

***

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. XIII.

De eisdem Præceptis spectantibus ad nuptias, quædam quæstiones diluuntur.

DVbiæ quæstionis est, an plures vxores simul habere, fuerit Mosis lege permissum vt minus malum; an vero concessum tanquam bonum? Constans est Theologorum opinio in 4. dist. 33. vxorum multitudinem fuisse concessam tanquam bonum ad tempus: & hoc idem senserunt Patres, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophylactus, Anselmus in Matth. c.19.& Ambrosius lib.1. de viduis.c.vlt. August.lib.7. de nuptijs & concupisc.c.9. Nec solum id Mosis lex concessit, sed etiam ante Mosem Patriarchæ more & instituto maiorum, plures simul vxores duxere, vt Abrahæ exemplo docemur, qui post Saram, Agar quoque ancillam Aegyptiam in matrimonio habuit & deinde adiunxit sibi vxorem Ceturam. Et quamuis tunc Sara mortua fuisse videatur, saltem Agar adhuc viuebat: & Iacob quatuor vxores habuit, Rachelem, & Liam ingenuas & liberas: Balam & Zelpham earum ancillas. Et quamuis Faustus Manichæus, & alij hæretici multitudinem vxorum in Abraham & Iacob reprehendere non dubitauerint, perinde ac si hoc feciſſe videantur voluptatis & libidinis explendæ gratias prædicti tamen patres Patriarcharum factum, tanquam iustum & honestum omnino defendunt.

Objicies cum naturæ lege penitus pugnare, vt vir corporis sui potestatem tradat pluribus, quam vni: nec enim fas est rem, quam vni semel tradideris, alteri dare. Sed hoc solum argumento concluditur, virum sine vxoris consensu, alteram ducere non posse: Abraham verò, id Sara etiam peccante ancillam in matrimonio habuit. Iacob autem Liam vxorem assumpsit loco Rachelis suppositam: deinde Rachelem habuit consensu Liæ: hisque assentientibus, postea ancillas sibi matrimonio copulauit. Secundo objicies: Lamech videtur in Scriptura notatus, quod primus omnium morialium plures simul vxores habuerit, quod Nicolaus Pont. insinuauit. c. an non. 2.4. q.5. Respondeo notatum quidem fuisse Lamech, non quia plures duxit vxores, sed quia expiendæ libidinis, non procreandæ prolis causa id fecit: Abraham verò & Iacob, non voluptatis causa, sed sobolis tantum gignendæ, vt gentem suam multiplicarent. Tertio, CHRISTVS dominus docuit, plures simul vxores habere, cum institutione matrimonij pugnare, ait enim. Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit. Propter hoc dimittet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Dicimus, communem Patrum & Theologorum esse sententiam, ex matrimonij institutione & iure, tum diuino, tum naturali vnam tantùm vxorem requiri: veteres verò Patriarchas, & deinde eorum posteros plures simul vxores habuisse diuino quodam impulsu & afflatu permotos ad sobolem propagandam, cum Iudæi, pauciores ceteris populis & gentibus essent. Vnde Innocentius III. dixit, cap. gaudemus de diuortijs. Nec vlli vnquam licuit simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: qui mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quem sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio, sic & Patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Hæc ille Pontifex, cuius quidem sententia videtur hæc fuisse, primos viros iustos sibi plures fœminas simul in matrimonio copulasse cœlesti Dei instinctu & inflatu, vt sobolem procrearet: quorum deinde exemplum posteri eorum secuti sunt: quod & postea in morem & consuetudinem venit, & tandem veteri lege, & scripto iure permissum.

Neque probo quod quidã tanquam probabile affirmant, hanc diuinam indulgentiam, quam dispensationem appellant, concessam fuisse non Hebræis solum, sed etiam omnibus gentibus. Nam Ethnicos simul plures vxores habentes, vel peccasse puto, quia mala fide id fecerint, vel iustam excusationem habuisse, non quia Deus illis facultatem concesserit, sed quia probabili ignorantia decepti, bona fide forsitan factitarunt. Christus Dominus matrimonium ad primam & antiquam sui institutionem, & ad ipsum ius diuinum, & naturale renouauit, præcepit, vt vnus vnam tantùm duceret, non plures simul.

Amb. lib. 2. de Abraham. c. 4.

Postremò obijcitur S. Ambros. qui quidem factum Abrahæ defendens, triplicem eius rei rationem affert. Prima est, quòd eo tempore adulterium nondum erat lege interdictum; secunda, quod amore posteritatis, non ardore libidinis, id fecerit, & consensu vxoris: Tertia ratio, quod id egerit ad aliquid futurum significandum: quæ causæ minimè sufficere videntur, vt Glossa quoque super Gratianum annotauit. 32. quæst. 4. cap. dixit Sara, & in cap. Gaudemus, de Diuortijs S. Augustin. item factum Abrahæ & Iacob vindicans ab omni delicto, eos ait nihil contra naturam, contra morem aut contra præceptum & legem feciſſe. Nullam, inquit, Iacob legitur vxorem petiisse præter vnam: nec vsum plurimis nisi gignendæ prolis officio, coniugali iure seruato, & neque hoc faceret, nisi vxores eius id heri flagitassent, quæ corporis viri sui habebant legitimam potestatem. Et alibi; Pro ingenti crimine Iacob quatuor objiciuntur vxores: quod generali prælocutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præceptum; si naturam consulas, non lasciuiendi, sed gignendi causa, illis mulieribus vtebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus non licet?

August. lib. de civ. 16. c. 38. August. lib. contra Faustum. c. 47.

Propter hæc Patrum testimonia, hæretici contendunt, polygamiã nulla lege, vel rare damnari. At Concilium Trid. ita decernit: Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum; anathema sit. Sunt è Catholicis, qui S. Ambrosi. & August. hac in parte reijciant, ac si minus vere & idonee Abrahæ factum & Iacobi defenderint. Alij verò opinãtur, polygamiam cum diuino Christi Domini præcepto pugnare: non cum iure naturali, vel cum ipsa prima & antiqua institutione coniugij. Ego verò nihil in præfatis S. Ambr. vel August. testimonijs lego, quod reprehensione dignum esse videatur. Nec enim Ambrosi. cum dixit, nulla lege esse tunc temporis adulterium interdictum, intelligit legem diuinam, aut naturalem cum ipsa matrimonij institutione acceptam; nec in vniuersum adulterium videtur accepisse. Et cùm dicit, Abrahamum id feciſſe vxoris consensu; id ideò dicit, ne Abrahamus contra ius naturæ feciſſe videretur, scilicet illud, quo prohibetur qui tradere alteri corpus quod vni alteri iam dederat. Significat igitur sanctus Ambrosius id, quod alioqui esset adulterium, videlicet in eo, qui præter vnam, alteram vxorem duceret, non fuisse adulterium tunc temporis apud Hebræos, quia nulla lege scripta id prohibebatur, si quidem more, & instituto Maiorum, duæ & plures simul vxores ducebantur.

Concil. Trid. sess. 24. can. 2.

Cùm idem sanctus Augustinus ait: Iacobi patriarchæ factum cum quatuor vxoribus non esse contra naturam: se ipse explicat, quia non libidinis, inquit, sed prolis causa fecerat. Porrò plures simul vxores habere ad prolem generandam, non est contra naturam, & primarium finem coniugij, quæ matrimonium instituit, non ad libidinem, sed ad prolem generandam. Non tamen negauit S. Augustinus, contra ius esse naturale, quod verat: Rem quam alteri tradideris, ne alteri des; & quod prohibet iurgia, odia, & dissidia in domo, & familia: quæ mala, & incommoda Polygamia solet afferre, nisi Dei permissu, vel concessu plures simul vxores habeantur. Cùm enim dixit, non esse contra naturam, nec contra præceptum; hoc ideò dixit quia factitabatur more, & instituto Maiorum, suam originem ex diuino impulsu, & instinctu trahente: quod nunc Christianis moribus, & legibus abrogatum est.

Secundò Quæritur, An sacra Scriptura concubinæ nomen in bonam partem accipiat, videlicet pro ea, quæ verè coniux erat. Leo Papa in Epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem: quæ refertur in c. Non omnis 32. q. 2. Concubinam in malam partem accipit: Non omnis, inquit, mulier viro coniuncta, vxor est viri: quia nec omnis filius est hæres patris. Nuptiarum fœdera inter ingenuos legitima sunt, ac inter coæquales. Itaque aliud est vxor, aliud concubina, sicut aliud est ancilla, & aliud libera. Propter quod etiam Apostolus, ad manifestandam harum personarum distinctionem, testimonium posuit ex Genesi, vbi dicitur Abrahæ: Ejice ancillam, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Hæc illi verbi manifestè dicit ancillam Agar, fuisse Abrahæ concubinam, non vxorem.

Epist. 84.

Galat. 4. Genes. 21.

Cæterum constans est tum Hebræorum, tum Christianorum interpretum opinio, Agar fuisse veram vxorem Abrahæ: & concubinam in Sacris literis nonnunquam accipi in bonam partem, videlicet pro ea, quæ erat vera quidem vxor, sed non primaria, nimirum vxor ad vsum tori absque solemni Scriptura, id est, sine contractu dotali, & sine sponsalibus publicis in matrimonium ducta; & ideo non erat principalis coniux, sed principali adiuncta. Et subdita: Hebraice dicitur Pileges, quasi vxor dispertita, vel quasi dimidium vxoris. Dicitur quoque Abraham duxisse vxorem nomine Ceturam; quæ tamen alibi vocatur Concubina, & filij Ceturæ concubinæ. Legimus quoque Ruben, filium Iacob

Vtho Grinæus 2. Part.

dormiuisse cum Bala concubina patris sui; & tamen scriptum est: Dedit que illi, scilicet, Iacob, viro suo, Balam in conjugem. Liber etiam Iudicum, fœminam, quæ aliquando vocatur vxor cuiusdam Leuitæ, etiam illius concubinam appellat. Et in c. Omnibus. Gratianus c. Is qui, concilium Toletanum, & c. Christianos, Isidorus, dist. 34. aperte docent, vocabulum concubinæ in sacris literis tam honestam significare, videlicet eam fœminam, quæ verè est coniux. Vnde illud Genesis: Filiis concubinarum dedit Abraham munera, intelligitur de vxoribus secundarijs, quas Abraham sibi post primariam adiunxit. Leo etiam Papa cum Agar ancillam dicit concubinam Abrahæ fuisse, nõ vxorem, vxorem accepit pro primaria coniuge, & principali.

Tertiò Quæritur, An Lex Mosis repudium vxoris tanquã iustum, & honestum concesserit an verò permiserit tãquam minus malum, ad id, quod est deterius deuitandum? Duas videò Doctorum sententias in 4. d. 33. quas refert Sotus 4. d. 33. q. 2. a. 2. quarum altera, repudium vxoris docet ex lege Mosis, diuino cõcessu permissum, vt bonum, nam quamuis coniugij vinculum sit sua natura perpetuum, potuit tamen Deus eius auctor atque institutor potestate facere dimittendi vxorem vir quas oderant coniuges, enecarent; hanc sententiam S. Thomas dicit esse probabilem. Altera est sententia, repudium vxoris solum fuisse impune permissum, vt minus malum: propter illa verba Christi: Propter duritiam cordis vestri permisit vobis (Moses) dare libellum repudij, & hæc est communi consensu Theologorum recepta. Ego huic secundæ sententiæ magis accedo, de qua re, suo loco latius disputabo. Dubiæ item quæstionis est, an repudiata vxore, vtrique coniugi liberum esset ad alias nuptias transire? Sotus in 4. d. 33. q. 2. a. 2. negat, & ideo matrimonium per repudium non solum, & diritimi contenditata vt repudium solum dirimtij ratione habuerit. Veruntamen non paucorum est opinio, liberum vtrique coniugi fuisse, se ad alias nuptias conferre. Idq; deduci videtur ex illis verbis Deuteronomij: Cumq; egressa alium maritum duxerit, &c. Et ideo vir vxoré repudiare non poterat, nisi dato vxori libello repudij: quod esse non nisi in bonũ dimissæ vxoris cedebat, ne videlicet alteri nupta, adulterij insimulari posset: & ne eam dimittam iã, vir repetendi, & reducendi ius haberet. Ex quo perspicitur, matrimonij vinculum apud Hebræos, per repudium dissolui, & diriimi. At obijciet quispiam cum Soto, prædicto in loco scribi: Nõ poterit prior maritus eam accipere in vxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino, videlicet, quòd alteri nupserit. Dicimus, sensum eorum verborum esse, ¶ quia polluta est, ¶ hoc est, quia secundo viro se adiunxit, & ab eo cognita est. Pollutũ hic phrasi Hebræa non accipitur in malam, sed bonam partem: significat idem, quod latinè dicere-tur, alteri nupsit, & cum eo rem habuit: ¶ Et abominabilis facta est coram Domino, id est, quia eam prior maritus fuerit execratus, & sibi odiosam repudiauerit; hoc enim erat in odium, & pœnam virorum vxores facile repudiantium, ne videlicet eas temerè, & qualibet causa dimitterent.

Leges à Mose latæ de successione ex testamento, vel ab intestato. Cap. XIV.

PRimò Quæritur, quo pacto apud Iudæos, hæredes ex testamento, vel ab intestato succederent? Numerorum 27. Lex est: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiã eius transibit hereditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos, quod si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi sunt, ericque hoc sanctum (id est firmum ac fixum) Israel lege perpetua. Hactenus Lex. Ratio huius legis erat, quia possessiones cum familia transibant, & ideo si quis mares, aut fœminas susceperat ad mares, nõ fœminas hæreditatem, hoc est, agros & alia bona immobilia transmittebat. Inter mares verò duas partes primogenitus obtinebat. Si quis tamen fœminas tantum procreasset, ad eas hæreditatem æquis portionibus transferebat: & idcirco illæ nubere nisi viris eiusdem tribus, & familiæ non poterant: ne possessiones paternæ, in quibus succedebant, ad alias familias transferrentur. Tales fuerunt filiæ Salphaad, de quibus Numero. 27. & 36. & inde factum est, vt filiæ, quæ hæreditatem non habebant, possent nubere viris cuiuslibet alterius cognationis, & tribus, tales erant fœminæ ex tribu Leuitica. Quæritur aliqui, an vlla bona hæreditaria fœminæ consequerentur, cum fratres habebant. Ex bonis immobilibus, cuiuscunque modi erãt agri, fundi, & aliæ id genus possessiones, nihil ad eas transmittebatur: bene autem ex bonis mobilibus, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, poterant fœminæ vnà cum fratribus parenti succedere, quia familiæ per bona mobilia non discernebantur.

Deut. 21. hæc ponitur lex: Si quis duas vxores duxerit, & vnam dilexerit, alteram verò odio habuerit, & liberos ex vtraque susceperit, & fuerit primogenitus ex ea, quam odio habet, non poterit ius primogeniorum transferre ad filium dilectæ. Ita ferè Lex. Primogenito debebatur tanquam ius, sacerdotium; & ideo si ex tribu Leuitica, & familia Eleazaris filij Aaronis erat, summo Pontificatu fungebatur: item bonorum duplicem portionem, & primum in sedendo locum suo iure primogenitus habebat. Hæc autem iura primogeniti non solùm mandato Mosis constituta sunt, sed etiam iamdiu ante Mosem apud Hebræos seruabantur, non quidem lege scripta, sed solo instituto, & more Maiorum. Interea si quis ex concubina, vel ancilla natus erat, hæres patris esse non poterat: & hoc ante legem scriptam more aeque instituto Maiorum apud Hebræos videbat. Et ideo dixit Sara ad Abraham: Eijce ancillam hanc & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Et alibi: Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac filijs autem concubinarum largitus est munera. Sensus est: Transmisit Abraham ad Isaac hæreditatem; filijs verò concubinarum aliqua legauit, ex quibus viuerent, vt Isaac hæredem, eos alendi lege cuique liberaret. Et nihilominus filij Iacob, etiam ex ancillis suscepti, cum cæteris fratribus regnũ, & Terram à Deo promissam acceperunt: quod annotauit S. Augustinus Tract. 11. in Ioannem, & refertur 32. q. 4. c. Recurrat. Eos enim omnes voluit Iacob pro legitimis filijs, & hæredibus habere.

PRÆCEPTA.

De seruis, & ancillis. Cap. XV.

EXodi 21. præcepit Deus, vt septimo anno liberi dimitterentur, hoc est, libertate donarentur, quæ Manumissio in Hebræis seruis, non in ijs, qui ex Gentibus serui facti erant Hebræorum, locum habebat. Leuitici 25. sic loquitur lex: Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non cum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius, & colonus erit. Mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de terra Aegypti, non veneant conditione seruorum. Sciendum est, apud Iudæos duplex genus seruorum extitisse: nam seruus, vel erat Hebræus, vel aliquis ex Gentibus. Si Hebræus, in perpetuum seruire non poterat, & hoc est quod dicitur in lege: Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Si ex Gentibus, perpetua seruitute tenebatur. Seruus, habet lex, & ancilla sint vobis è Nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint, hos habebitis famulos & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Ita lex. Rursus seruus Hebræus poterat esse ex triplici causa: aut quia Hebræus inopia oppressus se vltro alteri Hebræo vendiderat. Leuit. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non cum opprimes seruitute famulorum, sed quasi mercenarius, & colonus erit: aut quia Hebræus furatus aliquid fuerat, & soluendo non erat: nunc enim fur Hebræo vendebatur. Exod. 22. Si non habuerit, inquit, (scilicet fur) quod pro furto reddat, ipse venundabitur. Quæ lex dura, & severa non erat, eo quod non vendebatur ille ad perpetuam seruitutem, cum septimo anno priſtinam esset libertatem recuperaturus. Vendebatur igitur, & quasi locabat operas suas ad tempus, vt ex mercede solueret rei furtiue damnum. Aut seruus Hebræus erat, quia ex seruo Hebræo, & ancilla natus, vt alibi dicitur videlicet Exod. 21. Hebræorum verò serui ex Gentibus, aut erant bello capti, aut pecunia empti, aut domi ex ancilla nati. Ancilla itidem vel erat Hebræa, vel ethnica. Hebræa, aut quia se vendiderat egestate compulsa. Leuit. 25. & hæc septimo anno ad libertatem priſtinam redibat. Aut quia pater ipsius eam vendiderat alteri Hebræo vti eam vxorem duceret Dominus, vel filius eius, Exod. 21. & Deut. 15. vbi hæc sunt verba: Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredientur sicut ancillæ exire consueuerunt, hoc est: nõ exibit, sicut serui egrediuntur: nam serui egrediũtur cum corpore suo soli, si soli in domum Domini venerunt: non sic autem ancillæ Hebrææ, quoniam non solum ad ministerium, sed ad matrimonium saltem, quale erat ancillarum, tradebatur. Si displicuerit oculis Domini sui, cui tradita fuerat, id est, cui vendita fuerat, vt eam duceret vxorem vel Dominus, vel saltem filius eius, si displicuerit, inquam Domino, postquam ab eo cognita est, & non despondeat eam sibi, vel filio suo, dimittet eam: vult dicere; dabit illi pecuniã, qua redimatur, vel remittat illi pecuniam seruituris, sinet eam liberam abire sine vllo pretio redemptionis. Perinde ac si pecuniam redemptionis accepisset. Populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreuerit eam. Sin autem filio desponderit eam, iuxta morem filiarum facier illi: hoc est, dotabit eam, quod est ius filiarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ dotantur à patre, vt nubant, & eam tanquam vxorẽ filius ducat. Quod si alteram acceperit, id significat, si ipse Dominus, vel filius eius alteram vxorem duxerit, erat enim permissum Hebræis plures vxores habere, prouidebit puellæ nuptias, & vestimenta, & pretium pudicitiæ non negabit: sensus est, eam puellam tractabit vt tractari solent puellæ nuptæ. Na illi puellæ ductę in vxorẽ à se, vel à filio non denegabit, quæ dari solent cõcubinis, hoc est, vxoribus non principalibus, videlicet alimenta, victum, vestitum, & pretium ob pudicitiam violatam ab eo. Si tria hæc, non fecerit, egredietur gratis absque pecunia. Est igitur integer legis sensus: si quis filiam suam vendiderit alteri Hebræo in ancillam, vel is eam cognouerit sibi traditam, aut secus. Si primum, aut displicuit postea ipsi puellæ, aut placuit. Si displicuit, cogebatur, eam redimere, hoc est, dimittere ita liberam, ac si esset pretio redempta ob pudicitiam ab ipso corruptam: aut permittere, vt redimatur, ablatis à pretio redemptionis minis ter ij annis, quibus antè seruierat. Si verò placuit, aut ipse, aut filius ipsius duxit eam vxorem. Si filius, debebat eã dotare: si ipsi nupsit, cogebatur eam, vt vxorem habere, & tractare. Si alteram sibi vxorem duxit, non minuat victum, vestitum, & præmium siue cohabitationem cum ea tanquam cum vxore minus principali. Si hæc tria non fecisset, debebat eam dimittere liberam nulla pecunia redemptionis accepta.

Eodem capite paulò ante statuit Lex: Cum quali veste intrauerit (scilicet seruus Hebræus) cum tali exeat. ¶ In Hebræo habetur: ¶ Si cum corpore suo ingressus fuerit, cum corpore suo egredietur. ¶ Phrasis est hebraea id significans. Si seruus Hebræus solus sine vxore venerit in domum tuã, sine vxore exibit. Si cum vxore venerit, vnà cum vxore egredietur. Et hoc est, quod vulgata editio significare voluit, cũ dixit: Cum quali veste intrauerit, cum tali exeat: nam statim subiunxit: Si habens vxorem, & vxor egrediatur simul, ¶ videlicet septimo anno, quo seruus ad pristinam libertatem reuertitur. Et mox: ¶ Sin autem Dominus dederit illi vxorem, & peperetur filios, & filias, mulier, & liberi eius erunt Domini suisipse verò exibit cum vestitu suo. ¶ quod est, Ipse solus liber exibit septimo anno, & vxor ac liberi eius apud dominum remanebunt tanquam serui. Lex æquissima: nã liberi tanquam ex ancilla nati, domini sui erant seruique tam etiam Iura ciuilia constituerunt, vt partus ventrem sequatur, id est, ex ancilla natus, seruus sit quamuis liber sit pater: contra verò natus ex libera sit liber, tametsi pater seruus fuerit.

Porrò septimo anno ita liber exibat seruus vxore, & liberis in seruitute manentibus, vt alteram, quamcumque vellet, posset vxorem ducere. Et postea: ¶ Quod si dixerit seruus: Diligo dominum meum, & vxorem ac liberos, non egrediar liber: offeret eum Dominus Dijs, id est, adducet eum ad Iudices, & Magistratus, quos, Deos hoc in loco Scriptura vocat, & applicabitur ad ostiũ, & postes, id est applicabit eum Dominus ad portam vrbis, vel postem; in portis enim vrbium, quò homines cõfluebant, cõsidebant Iudices, & lites, & causas cognoscebant, perforabitque aurem eius subula, & erit ei seruus in seculum. ¶ id est, in seruitute manebit perpetua ad annum vsque quinquagesimum, iubileum: tunc enim liber exibat etiam cum vxore, & liberis, vt patet Leuit. 25. Hęc lex, dura aliquantulũ, & seueta videtur esse, qua serui auris subula perforabatur. Sed æquitatis est plena: quoniam pluris faciebat seruus vxorem, & liberos, quàm libertatem suam; qua nihil tamen carius post vitam in humanis æstimatur, & habetur, cùm amore vxoris, & liberorum seruitutem eligeret. Et ideo voluit Deus, vt hanc pœnam ac dedecus sustineret seruus ille Hebræus auris perforatæ; vt sic pœnæ grauitate deterritus, seruitutis iugum excuteret. Perforatur auris, tum quia aptior ad hanc pœnam sustinendam auris erat quàm alia corporis pars, cùm minus doloris in perforanda aure sentiatur, quàm si alia corporis pars perforaretur, tum etiã quia aures sunt ad audiendum: perforatur igitur seruus in aures, vt intelligeret se dicto Domini audientem perpetuò futurum. Ex hoc vsu natæ est apud Iudæos phrasis, qua quis dicebat: Perforaui eius aurem, hoc est, eum mihi in seruũ perpetuum addixi. In verbis illis Psalmi: Aures autem perfecisti mihi: hebræa lectio sic habet, Aurem autem perforasti mihi, id est, Me tuum seruum perpetuum fecisti: quem etiam sensum admittit lectio latina, Aures autẽ perfecisti mihi, id est, Aptasti mihi aures, quibus videlicet dicto tuo audiẽs essem, & tua iussa facerem. Et sciendum est, totam hanc legem: Si Dominus dederit illi vxorem, intelligi de ancilla ethnica, non Hebræa: nam hæc secundum legẽ, anno septimo libera necessariò fiebat, ethnica ancilla non item, poterat autem Hebræus vxorem ducere ethnicam ad Iudæorum religionem conuersam.

Leuit. 25. Lex est huiusmodi: Si inualuerit apud vos manus aduenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe eius: post venditionẽ potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum, & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem, & ipse potuerit redimere se, supputatis duntaxat annis à tempore venditionis suæ vsque ad annum iubileum, & pecunia qua venditus fuerat iuxta annorũ numerum supputata: si plures fuerint anni qui remanent vsque ad iubileum, secundum hos reddet, & pretium: & reddet emptori, quod reliquum est annorum. Quibus autem seruiuit mercedibus imputatis, non affliget eum violenter in conspectu tuo. Quòd si per hæc redimi non potuerit, anno iubileo egredietur cum liberis suis. ¶ Hæc ibi. Iustissima lex, qua voluit Deus, vt si Hebræus ad egestatem redactus venderet se Ethnico, ad Hebræorum tamen religionem conuerso, posset redimi à quolibet eius propinquo: seruitus enim eiusmodi propinquis omnibus erat probro, & dedecori, & libertati itidem quoad eius fieri poterat, & erat patrocinandum.

Sed cur septimus annus est recuperandæ libertati diuinitùs destinatus, & quinquagesimus itidem annus: Nimirum voluit Deus, vt seruitus Hebræorũ esset ad tempus seo quod perpetuæ seruitus grauis nimium est, & acerba, adeo, vt Iurisconsulti dixerint eam esse contra naturã. Institu. de iure naturgentium, & ciuili §. ius autẽ gentium: voluit autem, vt septimo quoque anno Hebræi seruitutem euaderent quasi sex annis perfectè seruierint. & septimo, ab omni opere seruili cessare deberent. Rursus, quinquagesimum annum libertati destinauit, quia quadragintanouẽ anni septem annorũ hebdomadas implent, vt quemadmodum post quadragintanouem dies exactos ab exitu ex Aegypto, populus quinquagesimo die legẽ accepit, quasi Aegyptiacæ seruitutis iugo iam penitus excusso, sic etiam serui quinquagesimo anno perfecta libertate donarentur.

Deut. 23. habetur hæc etiam lex: ¶ Non trades seruum domino suo, qui ad te confugerit. ¶ Quæ lex locum habebat in seruo Ethnico, qui à Domino suo quærebatur ad necẽ, vel ad aliquod aliud graue incommodũ, detrimentum, & malum. Item Exodi 21. ¶ Qui percusserit, inquit, seruũ suum, vel ancillam virga, & vno die vel duobus superuixerit; non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est. ¶ Intelligitur ea lex de seruis, quos Hebræi ex Gentibus habebant: nam serui, qui Hebræi erant, non erãt pecunia dominorum, quia non erant in seruitute perpetua. ¶ At verò qui percusserit seruum suum, vel ancillam virga in manibus eius, criminis reus erit, ¶ hoc est, mortẽ condẽnetur, vel sensus est: digna pœna mulctetur, quia certò constabat ex plagis siue verberibus, percussione, vel vulnere suum obijsse: dum verò duos, vel vnũ diem verberatus, vel percussus seruus viueret, quia incertum erat an ex vulnere, siue plagis interiret, Dominus liber erat, & immunis à pœna. Si autem Dominus seruũ videlicet suum ex Gentibus percutias mutilabat, ipso iure seruus libertate donabatur.

Leuitici 25. Si Hebræus inopia pressus se vendidisset aduenæ, vel peregrino proselyto, vel alicui ex gente ipsius, poterat redimi, si aliquis propinquus, vel ipsemet pretium soluisset: & in ea redemptione seruij, habebatur ratio operæ, quæ in ipsa redemptione æstimabatur, quanti æstimari ex æquo, & bono debebat: pretium autem, & merces operarum deducebatur de pretio redemptionis, & quod æstimata opera seruij Israelitæ reliquum erat, persoluebatur ab eo ipsi emptori. Quod si non redimebatur, tunc anno iubilei liber exibat vnà cum filijs suis.

PRÆCEPTA
De Parentibus, & Filijs. Cap. XVI.

Lege concedebatur iuxta quorundam sententiam quamuis id ego in lege expressim non video, vt si aliquis pateer paupertate premeretur, filium, vel filiam venderet suam. Nam cùm apud Hebræos seruus septimo anno manumitteretur, concedebat lex, vt cuique ad extremam inopiam redacto liceret filium, vel filiam vendere. Immo cuuis etiam familia egestate laboranti fas erat seipsum alteri Hebræo vendere, vt declarat liber Leuitici: nam vt supra diximus, seruitus ad tempus tantùm erat, septimo enim anno seruij libertate donabantur, ac proindè cum Hebræus filius alteri Hebræo vendebatur, potiùs locabatur, quàm vendebatur. Cùm item Hebræus alteri sẽ Hebræo vendebat, potiùs locabat se, id est, operam suam, quàm vendebat.

Item Exodi 12. præcipitur patribus, vt filios suos legem ac religionem doceant. ¶ Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, Quæ est ista religio? Dicetis eis, victima transitus Domini est. Deuter. 21. Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam Iudicij dicentque ad eos: filius noster iste protervus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatur malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

PRÆCEPTA.
Circa externos, & Peregrinos. Cap. XVII.

Exod. 12.

Hebræorum populus bipertitus erat: aut enim constabat ex hominibus externis, qui dicuntur Aduenæ, & ex gentibus suum genus trahebant, aut ex ijs, qui genere erant Hebræi ab Israele originem ducentes, qui dicuntur indigenæ. Priores illi vocabantur Proselyti, qui ex Gentibus procreati, ab Idolorum cultu ad Dei religionem traducti, & circuncisi: sacris Hebræorum cæremonijs, & institutis imbuebantur. Si quis, inquit, in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phasc Domini, circumcideretur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ. Si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. Eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud vos.

Leuitici 17. Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum siue victimam, & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxerit eam, vt offeratur Domino, interibit de populo suo.

Leuitici 24. Æquũ iudicium sit inter vos, siue peregrinus, (id est) proselytus: siue ciuis peccauerit. Ezech. 14. Homo de domo Israel, (id est, ex genere Israelis) & de proselytis quicũque aduena fuerit in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & reliqua. In Actis: Iudæi quoq; ait Lucas, & proselyti. Docuit Christus quantum studium ponerent à Iudæis in eo, vt proselytos facerent, id est, vt Gentiles circumciderent, & ad Dei cultum, & religionẽ conuerterent: his verbis, væ vobis Scribæ, & Pharisæi, hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos. 2. Paralipomenon 30. Hilaritate perfusa est omnis turba Iudæ cum seniorum, & Leuitarum, quàm vniuersæ frequętiæ, quæ venerat ex Israel, proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Iuda.

Act. 2. Matt. 23.

Exodi 22. ita sancitur: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis. Et cap. sequenti: Peregrino molestus non eris, scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. Sensus est: Nostis quales sint Peregrinorum affectus: nam anima hic voluntatem, & affectum significat more Hebræo ne suis eis molesti, satis enim pœnarum est, quod sint peregrini: ne addaris eis alias molestias.

Deuteronomij 23. constituitur, vt Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrẽt Ecclesiam Domini. Exodi verò 17. omne cognationis consortium cum Amalechitis prohibetur: Bellum, inquit, Domini erit contra Amalec, à generatione in generationẽ. Deuteronomij etiam 23. Non abominaberis, inquit, Idumæum, quia frater tuus est: nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini. Ergo lex concedebat, vt ex Gentibus quidam tanquam ciues populo Iudæorum adscribererentur post decimam generationem: & ex Aegyptijs, & Idumæis, post tertiam: ex Ammonitis, Moabitis, Amalechitis nulli vnquã, eo quòd hi capitali odio semper Hebræos fuerant prosecuti, & illud nunquam deposituri credebantur.

Ad Iudith. 14. Achior dux filiorum Ammon videns virtutem quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius vsque in hodiernum diem: quod factum est, ob insignem eius viri virtutem, & præclara eius merita in Iudæos.

Quòd autem Deuteronomij 23. dicitur quis intrare in Ecclesiam Domini, perindè est ac si diceretur, admitti vt ciuis, qui patriceps esse possit consiliorum, iudiciorum, honorum, & publicorum munerum. Vnde eodem capite dicitur: Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis testiculis Ecclesiam Domini. Ibidem: Non ingredietur manzer (hoc est, de scorto natus) in Ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationem. Hinc est quod Esaias consolatur aduenas, & Eunuchos, dicens: Non dicat filius aduenæ, qui adhæret Domino: Separatione diuidet me Dominus à populo suo. Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius, à filijs. & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius.

Esai. 56.

PRÆCEPTA.
De Iudicijs. Cap. XVIII.

Apud Hebræos, sicut & apud quamlibet aliam Rempublicam bene institutam, erant publica iudicia, quibus & fontes condemnabantur, & absoluebantur insontes. Porrò condemnatio sæpè Iudicij appellatione significatur; & Absolutio, Iustitiæ nomine. Cum hæc duo simul ponuntur, Iudicium, & Iustitia: sæpè etiam et mentio conciliorum, quæ erant in Republica Iudæorum, vt & in cæteris Rebus publicis. Hinc illud Danidis, Confiteor tibi Domine in toto corde meo in concilio iustorum, & congregationes: & illud eiusdem, Exaltent eum in Ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. Id etiam, Ideo non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.

Ius populo dicere ac reddere Iudices solebant in portis ciuitatum, quia in ea loca conueniebant, non solum ciues, & incolæ, sed etiam exteri, & aduenæ. Deut. 25. Si voluerit, inquit, lex, accipere vxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interrogabit maiores natu. Item, Iosu. 8. & Ruth. 4. Respondit populus qui erat in porta, & seniores. Salomon quoque: Non conteras egenum in porta. Idem rursus: Nobilis in portis vir eius, quando sedent cum Senatoribus terræ. Dauid item: Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta, quasi dicat, cum causam suam aget coram Iudice contra aduersarios. Hinc per metaphoram porta sumitur pro tribunalis potestate, iurisdictione: vnde Christus, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, Ecclesiam scilicet: meam ac si diceret, Tota Dæmonum, iurisdictio & potestas, & regnum.

Porrò iudicijs præerãt Iudices, Magistratus, Seniores: quorum conuentus dicitur Senatus. Numer. 11. Mosi dixit Deus, Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti. Delecti à Mose sunt sex ex singulis tribubus: ac proinde septuaginta duo, quamuis in sacris literis sæpè dicuntur septuaginta minuto numero relicto. Deuter. 1. dixit Moses: Accessistis ad me omnes Principes tribuum, & maiores natu. Iosu. 23. dicitur: Vocauit Iosue omnem Israelem, maiores que natu, & Principes, & duces eius, vt aliqui legunt, Iudices, & Magistratus. Probabile est fuisse septuaginta duos Senatores, & deinde alios duodecim Principes qui erant duodecim tribuum capita & ciuitates singulas suos etiam proprios Senatores habuisse, & alios itidẽ qui erant singularum in quaque tribu familiarum capita. Iudicum 11. Perrexerunt maiores natu de Galaad. Et capite octauo eiusdẽ libri: Interrogauit eum nomine principum, & seniorum Sochoth. Ruth. 4. Tollens Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos. Cùm item Moses ex toto populo delegisset septuaginta duos Senatores, narratur Exodi 18. Ex eis electis constituisse principes populi, Tribunos, & Centuriones, quinquagenarios, & decanos. Tribuni, erant quasi Præfecti mille hominum. Centuriones, centũ ciuibus præerant: Quinquagenarij, quinquaginta: Decani, decem. Item Deuter. 1. Constituit, inquit, Moses, eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Horum verò munus, & officium erat consilijs præsse, & iudicijs, ac proinde populum ilti, & Senatum conuocabant. Erant etiam Scribæ, id est, Iurisperiti, qui legem populo interpretabantur. Alij verò Scribæ erant, qui scribendo, operam suam Magistratibus, Senatui, & populo præstabant. Erant enim Regum, Principum, Magistratuum, vel Iudicũ Scribæ, qui tanquã ministri acta referrent, & scripto mandarent: quos ex tribu Leuitica fuisse, ostẽdit primus liber Paralip. c. 2. vbi monitores, & Scribæ ex tribu Leui nominantur: item Tribuni, Centuriones, & Scribæ nominantur. Item Deuter. 1. Constituit, inquit, Moses, eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Horum verò munus, & officium erat consilijs præsse, & iudicijs, ac proinde populum ilti, & Senatum conuocabant. Erant etiam Scribæ, id est, Iurisperiti, qui legem populo interpretabantur. Alij verò Scribæ erant, qui scribendo, operam suam Magistratibus, Senatui, & populo præstabant. Erant enim Regum, Principum, Magistratuum, vel Iudicũ Scribæ, qui tanquã ministri acta referrent, & scripto mandarent: quos ex tribu Leuitica fuisse, ostẽdit primus liber Paralip. c. 2. vbi monitores, & Scribæ ex tribu Leui nominantur: item Tribuni, Centuriones, & Scribæ nominantur.

Deut. 25.

Diuina itaque præcepta Magistratibus, Principibus, Senatoribus, Iudicibus data sunt. Primo, Exodi 23. Non suscipies vocem mendacij. (hoc est, Non admittes rumorem, testimonium falsum) nec iunges manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Sensus est: Non adinuabis causam improbi falso testimonio, nec munus accipies, quo iudicium peruertas. Ibidem, Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiescies sententiæ, vt à vero deuies. Vult dicere, Non sequeris multitudinem ad maleficiendum: & in lite, iudicio super iures innocẽtem condemnaueritne, ne eorum sententiam sequaris, sed pauciorum, qui innocentem absoluere conantur, ne à vero deflectas.

Deindè, Ne accipias munera, quæ etiã excæcant prudentes, & subuertit verba iustorum. Item, vt causas tam actoris, quàm rei expendant, & examinent, antequam sententiam ferant, semoto omni personarũ respectu, ne quid beneuolentia, gratia, vel fauor, ne quid item odium officiat. Item, Ne in iudicio, etiam pauperis misereicordia moueantur: ne scilicet habeant rationem, & respectũ personæ, etiam pauperis, & licet multo fauore Deus vbique pauperes prosequatur: non vult

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen ratione,& causa pauperis iudicium corrumpi, ergo multo minus causa diuitum, & potentum: mendacium fugies,hoc est, falsam sententiam non feres. Alloquitur enim ibi Iudicem Deus. Insontem, & iustum non occides, quia auersor impium.¶ Sensus est:Innocentem, & absolutum suffragiis,& sententia aliorum non condemnabis:non enim sinam insultum iudicem,qui innocentem morte damnabit.

Præterea,de testibus audiendis,lex præscribit hæc: In ore duorum,aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. Vult dicere; Testimonio duorũ,aut trium interficiatur qui reus est mortis:vnius tantum testimonio nemo capitis pœna mulctetur.

Deuteronomij 17. Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati,& facinoris fuerit,sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.) Significat,testimonium non est recipiendum, qualecumque tandem illud fuerit scelus hominis,qui accusatur:sed testimonio duorum vel trium testium stabilis erit,& firma accusatio, & actio,& causa.Et additur lex de falsis testibus iudicio seuerissimo vindicandis: nimirum, vt falsus testis pœnam talionis sustineat. Animam pro anima,hoc est vitã homicidæ pro vita adempta: ac si dicat:tali pœna punietur,quali pœna affectus fuisset is, in quem dixit falsum testimonium, si conuictus fuisset. Reddet oculum pro oculo, dentem pro dente,manum pro manu,pedem pro pede:vt cæteri pertimescant, & à falso testimonio ferendo deterreantur.

Apud Ioannem c.7.indicat Nicodemus legem præcipere, vt nemo iudicetur,nisi prius eius audita causa,& cognito eo, quod fecerit. Deuteronomij 25.lex fertur de sententia ferenda,iuis verbis:si fuerit causa inter aliquos,& interpellauerint Iudices,quem iustum esse perspexerint,illi iustitiæ palmam dabunt:quem impium condemnabunt impietatis. Sin autem qui peccauit, dignum viderint plagis:prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus,ita duntaxat,vt quadragenarium numerum non excedant:ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus: hoc est,ne pluribus plagis percussus, coram te moriatur frater tuus tanquàm vile,& abiectum animal.

PRÆCEPTA
De diuersis pœnis in improbos constitutis.
CAP. XIX.

DEutero.25. statuitur, vt sit pœna pro grauitate delicti. Porrò in lege illa vetere multa erant pœnarum genera sontibus irrogata:prima pœna mortis:erat autem quadruplex necis genus. Aut enim fontes patibulo siue cruci affigebantur,aut lapidibus obruebantur, aut igni exurebantur, aut iugulabantur.

Leuitici 21.Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris,flammis exuretur.

Leuit.20. Qui supra vxorem filiam,duxerit matrem eius, scelus operatus est, vinus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.Gen.38.Iudas iussit nurũ suam comburi,eo quod cognouerat virũ filium, & postea patrem.

Leuit.24. Maledicus in Deum siue ciuis, siue peregrinus, lapidibus obruitur.Deuter.17.qui Diuinum cultum,& honorem Soli,Lunæ,vel stellis, vel alicui rei cuiuis creatæ defert, eandem pœnam persoluit. Deuter. 22. vxor à viro conuicta violatæ antè matrimonium virginitatis, & ob id odio habita lapidibus obruitur. Puella itidem alicui desponsata, & ab altero in ciuitate corrupta,vnà cum eo lapidatur:puella quidem,quia clamore non se defendit cum posset, in ciuitate existens;violator verò,eo quod cum in ciuitate virginem alterius sponsam stuprasset, infamiã,& ignominiam magnam inferret,& per audaciam crimen admitteret, at in agro violata ab aliquo,necis pœnam non sustinet, sed violator capite mulctatur,quoniam in agro cum sola puella esset,clamare non potuit,& stuprator virginis occasione sibi oblata incitatus in agro,nec tantam infamiam fecerat, nec tam grauiter deliquerat.Adultera deprehẽsa in adulterio, lapidibus opprimitur,vt colligitur Deut.22.& constat Ioan.8.& Num.15.qui ligna in die Sabbati collegerat,idem mortis genus sustinuit. Tertio quoque Regum c.21. maledictum in Deum, & Regem eadem pœna punitur. Leuit.20. vir siue mulier, in quibus Phitonicus siue diuinationis fuerit spiritus, eidem lapidationis subiacent pœnæ.Qui item Idola coluerit:Qui filios suos Dijs Gentium immolauerit,vel Magos,aut ariolos consuluerit,Leuit.20.Lapidibus subijcitur. Ibidem habetur:Qui dormierit etiam cum nouerca sua,vel cum nuru sua,vel cum masculo coitu fœmineo,vel cum fœmina mẽstrua patiente, vel cum amita,vel cum materrera,vel cum sorore filia patris sui,vel filia matris suæ,vel cum iumento, morte condemnatur à Iudice,vnà cum eo,cum q uo rem nefariam habuit.

Pœna itaque mortis irrogabatur criminibus contra Religionem Deo debitam commissis:Item, maledicto,& contumeliæ in parentes, libidinis auersæ peccato, incestui, homicidio per industriam patrato. Nam Exodi 22. sic habetur:Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias,hoc est,vel insidias:coniunctio, & more Hebræo sumitur pro coniunctione, vel,ab altari meo auelles eum, vt moriatur, quasi dicat; Qui sciens, & volens occiderit alterum, nusquam sit tutus,sed etiam ab altari,quò confugerat abstrahatur,& capitali sententia condemnetur.

Exodi 22.Si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus,& accepto vulnere mortuus fuerit, percussor, non erit reus sanguinis, quod si orto iam sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit,& ipse morietur, sensus est: Noctumum furem impunè licet occidere, diurnum non item: fur enim nocturnus magis est Reipublicæ pernicios.Item,Exod.21. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ,morte moriatur.

Pœna talionis certa quædam crimina puniuntur proximè dicto loco Exod. 21. vbi legimus hæc: Qui percusserit, & mors eius subsecuta fuerit,reddet animam pro anima(id est, vitam pro vita)oculum pro oculo, dẽtem pro dente, manum pro manu,pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere,liuorem pro liuore. Pœna item quadrupli, vel etiam quintupli irrogatur certis quibusdam furti generibus.Exod.22.Is qui furatus fuerit bouem,& occiderit:reddere quinque pro vno cogitur:& qui furatus fuerit oue vnam, pœna quadrupli punitur (videlicet, vt soluat quatuor pro vna:) qui verò furatus fuerit quamlibet aliam rem præter hominem,duplum reddere iubetur.

Sed cur furanti bouem, quintupli pœna constituitur, furanti ouem pœna quadrupli; furanti verò aliam rem quampiam,pœna dupli?Respondet Glossa ordinaria:Exod.22. Ex boue,quinque fructus,& commoda prouenient:bos enim tunc immolabatur: arat etiam bos, onera defert,pascit nos carnibus, lac præbet,& pellem diuersis vsibus inseruientem; ac proinde vno pro boue quinque reddebantur, vt quinque damnorum,quæ retulimus,compensatio fieret:fructus verò quatuor ex oue percipiebantur:erat enim ouis apta ad sacrificia,ad cibum,lac item præbet,& lanam; & idcirco pro vna oue quatuor soluebantur;vt quatuor ouibus redditis,quatuor damna fures compensarent.

Verùm S.Thomas 1.2.q.105.a.2.ad 9.respõdet pœnas criminibus irrogari non solùm pro grauitate delicti, sed etiam vt deterreantur improbi à maleficijs. Et quia boues difficiliùs custodiuntur,& liberiùs vagantur in agris quàm oues,& faciliùs abiguntur,& abducuntur quò fur voluerit:ideo grauiori pœna in bouis furem animaduertitur.Rursus,quia oues facilius, & diligentiùs quàm boues custodiuntur, sed non tam facilè,quàm cæteræ res, cum in agris pascantur, & frequentiùs etiam soleant furto abduci; ideo in fures eorum, pœna quadrupli, ac in fures aliarum rerum, dupli pœna est constituta. In lege vetere fur simplex mortis reus non erat, quia vita hominis prestantior est rebus; at nunc fures iure communi,& statutis municipalibus suspenduntur, quoniam passim innumeri fures sunt, vt igitur deterreantur homines à furto,meritò capite puniuntur.

Pœna verberum,aliis leuioribus,& minoribus delictis irrogatur.Deuteron.25.sin autem eum,inquit,lex, qui peccauit dignum viderint plagis, prosternent (criminum Iudices,) & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit, & plagarum modus, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant:ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. ¶ Hinc Hebræi morem illum in suam gentem induxerunt,& diligenter obseruarunt, vt cùm aliquem sontem verberarent,in eum triginta nouem tantùm plagis animadverterent,ne terminum quadragenarij numeri à lege constitutum,& præfixum transiliret, ad quem morem proculdubio Paulus alludens: Quinquies,inquit,quadragenas,vna minus,accepi.

Pœna seruitutis duo tantùm crimina puniebantur:nempe (vti dicitur Exod.21.& Deut.15.) Quando septimo remissionis anno Hebræus, qui seruus erat, nolebat beneficio legis vti, ac libertati pristinæ restitui: eique proinde irrogabatur pœna,vt perpetuæ seruituti esset addictus:quæ tamen seruitus vsque ad annum quinquagesimum durabat,diuinæ quoque legis præscripto,voluit Deus ne seruitus apud Hebræos esset perpetua:immò etiam,vt magni duceret quisque libertatem suam, nec ei vxorem, liberos, nec vllam rem aliam pretiosam,& caram anteponere.

Item,Exodi 22.si fur nihil haberet, quod restitueret creditori suo,seruus fiebat,& venundabatur.

Pœna exilij in lege vetere, consueta non erat. At Deuteron.19.& Num.35. Qui percusserit proximum suum nesciens,

ac nullo

ac nullo in ipsum odio concepto, ad vnam vrbium refugij confugiebat,& ibi manebat vsque ad summi Sacerdotis obitũ:tunc enim ei fas erat ad suos redire:sic interim iræ in ipsũ conceptæ sedabantur,& diffidij,& odij occasio tollebatur.

Pœna exilij in eos fuit constituta, qui aliquem casu occidissent,per errorem,siue imprudentiam.Exod. 21.Qui autem, inquit, non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius,constituam tibi locum,in quem fugere debeat.Deut. 19. & Numerorum 35.præcipit Deus, vt ex vrbibus quæ Leuitis assignabantur,sex constituerentur,tres vltra Iordanem, tres citra Iordanem tanquam asyla siue perfugia,hoc est,tãquam loca sacra, in quibus à vindice tuti essent ij, qui occidissent quempiam per imprudentiam, vel errorem. Hi enim homicidæ fortuiti, quandiu erant in vna illarum vrbium, necari non poterant à propinquis volentibus vlcisci necem eius, qui fuerat per errorem occisus, quare tutò profugiebant eò, & ibi commorabantur vsque ad obitum summi Sacerdotis. Erant vrbes leuitarum,vt perfugia essent, veluti loca quædã sacra,& vt homicidæ leuitarum consuetudine, conuictu, & exemplo,& monitis, ac consilijs meliores euaderent: sciant Dei ministri tales se esse debere,quib. facilè,& tutò improbi committantur,vt eos ad meliorem vitæ frugem conuertant.

Vrbes autem illæ distabant ad se inuicem æqualiter.In loco verò,vbi patratum fuerat homicidium,discutiebatur causa, ad quem locum ex vrbe perfugij accersebatur homicida, qui si volens ac sciens occiderat, statim sententia Magistratus,capitis damnabatur: si verò per imprudẽtiam cædem patrauerat,ad vrbẽ, vnde vocatus fuerat, nullo affectus damno ac tutus remittebatur; & non solum in vrbe, sed intra vrbis terminos poterat euagari, & mortuo summo Pontifice, ad Patriam reuersus,ad omnia muneta,& officia, vt cæteri, admittebatur.Et Numerorũ 35.cõceditur,vt propinquus interimere possit impune homicidam statim vt cum deprehenderit extra fines vrbis perfugij. Si interfector ait Moses, extra fines vrbium,quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus,& percussus ab eo,qui vltor est sanguinis,absque noxa est, qui eum occideri; debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere.Postquam autem ille obierit, homicida reuerteretur in terram suam.Et paulò ante:Propinquus occisus homicidam interficiet,statim vt deprehenderit eum. Sensus est: Liberum sit propinquo occidere homicidam statim vt in ipsum incurrerit, extra vrbes tamen perfugij, voluit Deus, vt propinquus iusto suo dolori, vindicta inimici satisfaceret. Item, vt homicida crudelius necaretur ab inimico altero:vt saltem metu quisque à cædibus absterreretur. Et potest Respublica,vel Princeps ob atrociratem criminum Plures ministros ad puniendos fontes constituere. Nec propterea sequebatur, vt propinquus homicidam interficeret propria auctoritate,sed legis.Cæterum cur præcepit Deus,ne homicida ante obitum Summi Pontificis ad suos rediret? præsertim cum inde fieret,vt optandæ mortis tanti Sacerdotis homicida occasionem arriperet. Diuinæ voluntatis videlicet,& sententiæ fuit,vt ad tempus homicida exularet, non in perpetuum,vt interim inimicitiæ dissidia, odia, & iræ sedarentur, ac deponerentur. Deinde etiam, vt exilij tempus esset incertum, vt spes & amor concupitæ libertatis homicidam suspenso,sollicito,& anxio animo detineret:nec homicida ab exilio liberabatur vsque ad mortem Pontificis erat pro pace,concordia, salute, & vita omnium precati, & ideo execrari,& detestari debebat homicidia etiam inuoluntaria: nec erat occasio optãdæ mortis Summi Pontificis, quia eius quoniam Deus ipse qui legem tulerat, singulari prouidentia omnem optandæ captandæue mortis occasionem submouebat. Sed quid si ille in vrbe perfugij alterum hominem casu, & per errorem pertimeret? tunc liberum erat illi perfugium ad alteram perfugij vrbem.

Hebræi quædã alia fanè memoratu digna,de his sex vrbibus perfugij traduntised ex Scripturis ea minimè probãt, vel confirmant.Aiunt illi,vias, quæ ad eas vrbes dirigebãt omni ex parte fuisse planas,& æquas,quo expeditius, & cõmodius esset iter ad illas:& in biuio,aut triuio,stipitem erecti fuisse, in quo scriptum erat, quà esset eundum, vt fugientem dirigeret in eam viam,quæ ducebat rectè ad vrbem perfugij.

Quæstio verò est,an sex tantùm,an nouem vrbes perfugij essent:nam Deuteronom.19.& Numerorum 35. Scriptura sex tantum vrbes commemorat.Cæterum Catholici quidam interpretes nouem fuisse contendunt,tres quidem vltra,sex verò citra Iordanem, alioqui ab se inuicem æqualiter minimè distarent.Et cum terra Chanaam latior esset,& maior,quàm terra vltra Iordanem:difficile creditur videtur,vt non fuerint plures vrbes huiusmodi in terra Chanaam. Quod ergo (inquiunt) Scriptura refert sex tantum videlicet toridem citra Iordanem,quot vltra:id locum habebat,quandiu Iudæi vniuersam terram olim à Deo patribus promissam citra Iordanem non occupabant:cum autem postea ceperunt, tres alias vrbes refugij cæteris addiderunt: quod completum esse testantur tempore Salomonis. Nouem fuisse colligunt ex cap. 19. Deut. vbi legimus, idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas:quas aiunt esse distinctas à sex illis quas Num.35.Dominus iussit cõstitui. Ego certè ex scripturis non video quomodo nouem colligantur, nam Num. 35.sex iubet Dominus designari, & Deut. 4. tres vltra Iordanem.Moses ante obitum suum constituit Bosor, Ramoth,& Golam. deinde Iosue 20. aliæ tres citra Iordanem sunt designatæ.Cades,Sichem, & Cariatharbe, nulla alia legitur constituta:& quod Deut.19.dicitur,idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se patij diuidas, intelligitur de tribus ciuitatibus vltra Iordanem designandis, nec refert,quod eas Deut.4.Moses iam antè designauerat, nam Scriptura per repetitionem,idem sæpe commemorat.

Præterea Deuteronom.28.multæ maledictiones tanquam pœnæ coniciuntur in eos,qui legi non paruerint,contra verò, benedictiones piis legis cultoribus promittuntur. Maledictionis verò nomine, eo capite intelligũtur incommoda, aduersa & mala; Benedictionis verò, muneta & præmia diuinitùs conferenda. In his autem numerantur vbertas fructuum ventris fœcunditas, vitæ temporalis longitudo, pax, tranquillitas,securitas animi,& alia huius generis bona, non quia pij legis cultores cum vera fide,obedientia,& charitate in Deum,non forent cælestia bona cõsecuturi, sed quòd rudes, & imperfecti bonorum temporalium fructu, quasi esca quadam allecti, ad Diuinæ legis obseruantiam pertraherentur.Hinc est, quòd in lege sæpe promittitur terra lacte, & melle manens: erat enim ea terra in quam introducti sunt Hebræi, liberati ex Ægypto,abundans pecoribus, ex quibus lac:& apibus, ex quibus mel colligebant: abundabat oliuis, vitibus,armentis boum,& agris vbertimis,ex quibus oleum, vinum,frumentum,& butyrum, & alia ad vitæ vsus necessaria percipiebant, & ideo Prophetæ promittebant frequenter copiam olei,vini, & frumenti. Moses itidem Deut. 32, dicebat: Constituit eum(populum scilicet Israeliticum)super excelsam terram,vt comederet fructus agrorum:vt sugeret mel de petra,oleumque de saxo durissimo: Butyrum de armento, & lac de ouibus:in rupibus nimirum, & locis petrosis oliuæ nascebantur,& mel apes conficiebant:vnde mel ex petris, & oleum ex saxis sugere,& colligere videbantur.

Præterea, ob certa quædã crimina lex iubebat ipsa etiam animalia rationis expertia perimi, non quia vllam animalia culpam contraxissent;sed vt eorum Domini in ipsis punirentur,quia animalia non custodierant diligenter, ac vt improbi in ipsa etiam animalia odium concipierent, ac proinde à peccando deterrerentur. Exod.21. Si bos,inquit,cornu pertusserit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur,& non comedẽtur carnes eius. Quòd si bos eorum percutere solitus esset, & Dominus eius admoneretur, nec tamen includeret eum,& occideret aliquem;& bos lapidibus obruebatur,& Dominus eius occidebatur. Postremò lex etiã continetur Num.5.de vxore viro adulterij suspecta,quam lex iubet certo quodam ritu examinari,& examinatam,vel condemnari, vel absolui:lex autem sic habet, viz, cuius vxor erranerit maritúmque contemnens dormierit cum altero viro,& hoc maritus deprehendere nõ quiuerit,sed latet adulterium,& testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam,quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimã partem sati farinæ hordaceæ:non fundet super illam oleum nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium.Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino:assumẽtque aquã sanctam in vase fictili,& pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam.Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta conicecit,adiurabitque eam,& dicet:Si non dormiuit vir alienus tecum,& si non polluta es deserto mariti thoro,non ubi nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta põgesti: Sin autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & conturbasti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis. Det te Dominus in maledictionem exemplumque cũctorum in populo tuo, putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus diffumpatur, ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier,Amen,Amen, scribẽtque Sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit,& dabit ei bibere. Quas cùm exhauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

coram Domino, imponeréque illud super altare: ita duntaxat vt prius pugillum sacrificij tollat de eo, quod offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & cõtempto viro adulterij rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinabit à viro suo, & si polluta fuerit, maritusque spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei Sacerdos iuxta omnia, quæ scripta sunt, matrius absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam: hæc ibi.

Sciendum est. c. 1. 2. & 3. de purg. vulga. damnari purgationes vulgares, quibus quidam ad ostendendam innocentiam suam, cum alicuius criminis infamia laborarent, super ignitos carbones nudis pedibus incedere volebant: aut candens ferrum manibus attrectare, aut per feruentem aquam transire, & nihilominus Deus permisit Iudæis viris, vt cogerent similibus purgationibus vxores, quæ ipsis nomine adulterij suspectæ erant, suam innocentiam ostendere. Hoc permisit Deus Iudæis, vt imperfectis hominibus. Duo sunt mala, quæ omnem Rempublicam perturbare solent, videlicet homicidium, & adulterium: quibus duobus malis obuiam ire voluit in hac parte Dominus: & ideò permisit viris, vt vxorum innocentiam explorarent, ne eas facilè, & temere ex suspitionibus adulterij necarent: & vxores maximum vitæ discrimen subire voluit, vt eas ab adulterio deterreret, cum nossent, scelus suum posse facilè deprehendi. Item, docemur hac lege, Deum voluisse, vt multæ fœminæ sine culpa pœnam, & tormentum sustinerent, sed non sine præmio: nam permisit hoc loco innocentes vxores aliquando adulterij infamia laborare, aquas amarissimas bibere, sed comperta innocentia noua prole donari. Discimus quoque grauia mala esse perferenda, vt malam suspitionem ex proximorum animo euellamus. Significatur etiam hac lege, tristem esse debere peccati præteriti recordationem coram Domino iuxta illud, recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & ideo voluit Deus, vt in hac oblatione offerretur oleū, aut thus, aut sal, cùm alioqui Leuit. 2. in omni oblatione sal, oleum, & thus esset offerendum: oleum exhilarat, corroborat, leuit, tráquillat, thus quoque suo odore delectat: in sacrificijs suffitum gratissimum præbet. Sal condimentum est cibi, sapore palatum excitat.

De septimo quoque anno, qui dicitur annus remissionis. Cap. XX.

Leuitici 25. Lex promulgatur huiusmodi: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbatizet terra sabbatum Domini, (id est, quiescat quiete quadam Domino dicata) sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ex ea: Septimo autem anno sabbatum erit terræ requietionis Domini. Agrum non seres, & vineam non putabis. Quæ sponte gignet humus, non metes, & vuas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terra est: Sed erunt vobis in cibum tibi, & semo tuo, ancillæ, & mercenario tuo, & aduenæ qui peregrinatur apud te. Hæc ibi lex mandat. Non igitur metentur segetes, sed leuiter duntaxat amputabuntur spicæ, & fructus agrorum, vinearum, & oliuarum, & aliarum arborum communes erunt omnibus ob paupertum subsidium.

Exodi 23. Anno septimo dimittes (terram) & requiescere facies vt comedant pauperes populi tui: & quicquid reliquum fuerit, edent bestiæ agri. Ita facies in vinea, & in oliueto tuo. & ne solliciti essent Hebræi, vel anxij, vel remissi ad beneficentiam, Leuitici 25. præscribitur, Quòd si dixeritis, Quid comedemus anno septimo, si non seuerimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionē meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum.

Deindè setui. Hebræi libertate donabantur eodem anno septimo. Exodi 21. Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Eodem quoque anno omnia debita remittebantur. Deuteronomij 15. septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur: Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, vel fratre suo, reperere non poterit, quia annus remissionis est à Domini peregrino, & aduena exiges. Ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem. Et ne autà mutuo dando abstinerent ibidem subijcitur: Caue ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat, mutuum cõmodares: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Ante septimum igitur annum licebat cuique repetere à debitore, quod mutuo dederat: accedente septimo anno, nihil in perpetuum fas erat repetere: & propterea cautiores erant Hebræi in mutuo dando, & in repetendo diligentiores.

Anno item septimo liber Deuteronomij, iussu Domini, legebatur. Deuteronom. 31. post septem annos, anno remissionis in solemnitate Tabernaculorum, cõuenientibus multis ex Israël, vt appareant in conspectu Domini Dei sui in loco quem elegerit Dominus leges verba legis huius coram omni Israël audientibus eis, & omni populo congregato. Voluit Deus, vt omnes legem audirent, qua docerentur quid facere, quidue fugere & cauere deberent.

Dubiæ quæstionis est, quomodo septimus annus computaretur an ab emptione serui, aut à debito contracto, an potius ab altero septimo anno? Numerabatur à septimo anno, ita vt omnibus esset vnus, & idem annus septimus: nam ab eo anno, quo ingressi sunt Hebræi in terram à Deo promissam, computare cœperunt annos per septenarios, & in illo primo anno cœptus est primus septenarius. Leuit. 25. Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbatizet terra sabbatum Domini, sex annis seres agrum tuum, & septimo anno sabbatum erit terræ. Quamobrem quò propior erat annus septimus, eo minoris serui vendebantur, & eò pauciores inueniebantur, qui mutuo darent nam auari à mutuo dando erant alieniores.

De Anno quinquagesimo, quem lex Mosis Iubilæum appellat. Cap. XXI.

Leuitici 25. Lex est talis: Numerabis quoque mihi septem hebdomadas annorum: id est, septies septem, quæ coniunctæ faciũt annos quadraginta nouem, & clanges buccina mense septimo. Septimo die mensis propitiationis in vniuersa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. Ipse enim est iubilæus. In hoc anno possessiones olim venditæ, ad veteres dominos sine pretio redibunt. Ibidem, Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque redibit ad familiam pristinam, quia iubilæus est, & annus quinquagesimus. Hinc fiebat, vt quo magis instaret annus quinquagesimus, eo minoris agri, vineæ, atque olineta venderentur. Ibidem: Quantò plures anni remanserint post iubilæum, tanto crescet, & pretium: & quantò minus temporis numerabitur, tantò minoris, & empti o constabit: tempus enim frugum vendet tibi: ac si dicat: venditor non vendidit tibi ipsam rei substantiam, sed tempus fructuum colligendorum. Deindè, hic annus erat perfectæ libertatis: nam vsu veniebat interdum, vt seruus Hebræus septimo anno ad libertatem pristinam non rediret, quia eam contemnebat & nihilominus quinquagesimo anno vellet, nollet, libertatem recuperabat cum vxore, & filijs. Exodi 21. Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Quòd si dixerit seruus, Diligo dominum meum, & vxorem, ac liberos, non egrediar liberi offeret eum Dominus Dijs, & applicabitur ad ostium, & postes, perforabitque aurem eius subula, & erit ei seruus in sæculum vsque ad annum quinquagesimum. Rationem huius legis iam supra reddidimus.

Hoc loco quæri solet, An quinquagesimus annus numeraretur à die, quo quis possessionem vendebat? Minimè: nam sicut septimo quoque anno, altera annorum hebdomada numerari incipiebat: ita finito quinquagesimo anno, alij quinquaginta anni incipiebant computari. Quare totum tempus apud Hebræos in septenarios annos, & quinquagenarios diuidebatur, ita tamen, vt semper vterque numerus integer esset. Primus annus quinquagesimus succedit ab ingressu in terram à Deo promissam, vltimo septenario hebdomadæ annorum, & vnus annus remissionis alterum consecutus est: deinde annus primus secundi quinquagenarij, qui numerari incipiebat, vt fieret secundus iubilæus, fuit secundus octauæ annorum hebdomadæ, atque ita deinceps in reliquis.

Quæri etiam solet vnde dictus sit Iubilæus annus? Quidam opinantur deductum esse hoc nomen à Iubal, primo musicorum instrumentorũ auctore. Alij verò, à Iobel, quod Hebræis significat cornu arietinum, vel ipsius somitum, & dictum esse, Iubilæum, quòd tali cornu eo anno clangerent Hebræi: nam cùm eo anno quinquagesimo perfecta libertas esset debitorum, possessionum, & seruorum, remittebantur debita, possessiones restituebantur, serui libertate donabantur. ideo in maxima totius populi frequentia, & celebritate buccinis clangebatur: atque id fiebat anno quadragesimo nono mense septimo, in decima die eiusdem, quo celebritas expiationis colebatur; vt notum esset omnibus annum proxime sequentem esse Iubilæum. Et ideo dicitur:

Sanctificabisque annum quinquagesimum, id est, populum præparabis ad cælebritatem anni quinquagesimi, nam sanctificare in sacris literis, aliquando idem est, quod præparare. Vnde apud Isaiam Dominus: Ego mandaui, inquit, sanctificatis meis, hoc est, Medis, & Persis, quos præparaui, vt deleant imperium Chaldæorum. Erat hic annus typus, & figura gratuitæ remissionis, & liberationis peccatoribus annunciandæ per Euangelium Christi Domini.

PRÆCEPTA.

De ijs, quæ lege veteri immunda censebantur, & primum de cibis immundis, siue de ciborum delectu. Cap. XXII.

Leuitici capite vndecimo, & Deuteronomij decimoquarto prohibuit Deus certos cibos, alios verò concessit. Permisit quidem Iudæis, vt vescerentur ex animantibus terræ quadrupedibus, his verbis: Omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis: quicquid autem ruminat, aut ruminat quidem, & habet vngulam, sed non diuidit eam, sicut camelus: & cætera, non comedetis illud. Ac deinde numerat aliquot animalia tanquam immunda, à quibus esset abstinendum: quæ sunt, Chærogrytlus, camelus, & lepus: quæ ruminant quidem, sed vngulam non findunt. Et porcus, qui vngulam diuidit, sed non ruminat. Nam quæ vngulam diuidunt, at non ruminant, non comedetis. Inter Auctores controuersia est quale animal sit Chærogrytlus. Quidam existimant esse cuniculum, alij porcum spinosum, nonnulli hirinaceum: quod probant ijs verbis Dauidis: Petra refugium hirinaciis, nam idem nomen ponitur vtrobique. Postea inter immunda animalia reponit mustelam, mutem, crocodilum, Mygale, chamæleonē, stellionem, lacertam, talpam. Item, generatim immundum est animal, quod sine pedibus ventre progreditur, & reptile dicitur, quod serpit super terram.

Sanctus Thomas, prima secundæ, quæstione 102. articulo sexto, ad primum putat, causam huius esse, partim quia carnes animalium habentium vngulam, nõ tamen diuisam, sunt sicci humoris, ac proinde nõ aptæ ad esum: partim, quia carnes animalium habentium vngulam diuisam, sed non ruminantium, solent rapto viuere: ac proinde sunt animalia rapacia, & carniuora, & ideirco immunda. Item, cùm non ruminent, solent cibos integros, non concisos deuorare. Cibi itidem ex animantibus, quæ vel reptando, vel serpendo graduntur, eo quod sint corporib. noxij, vt immundi, lege prohibentur. Eadem ratione mures, & alia id genus animalia reiiciuntur: nam hos omnes cibos natura ipsa hominum refugit, & detestatur.

Præterea, inquit ille, aliorum animalium carnes vetantur, quia immundis cibis nutriti solent, tametsi huiusmodi carnes nõ sint humano corpori noxiæ. Et propterea iubet Deus Iudæos abstinere à carne suilla, quia porcus volutatur in cœno, & luto, & comedit quicquid in locis immundis inuenit. Aliorum verò animalium carnes prohibentur, quia sunt corporibus noxiæ, & earum esum ipsa hominis natura, (vt de reptilibus dictum est) fastidit ac respuit. Ex piscibus verò, concessit eos, qui pinnulas habent, & squamas: eos verò prohibuit, qui squamas aut pinnas nõ habent. Ex volucribus vetuit carnes earum edere, quæ sunt rapaces, & voraces. Et recensuit aquilam, gryphem, haliætum, mikuum, vulturē, strutionem, noctuam, larum, accipitrem, bubonem, mergulum, ibim, cygnum, onocrotalum, porphorionem, herodionem, charadrium, vpupam, vespertilionem. Sed inter mundos cibos ex volucribus memorat brucum, attachum, ophiomachum, & locustam. Porrò gryphius, animal est Indicũ, pennatum, & quadrupes, omni ex parte leoni, alis verò, & facie aquilæ simile, equis vehementer infestum. Plin. lib. decimo capitulo quadragesimonono, anterius rubrum est, à tergo nigrum albisque alis.

Haliætus, volucris est: huius nulla mentio apud Aristotelem, Eliacum, Plinium: nisi comprehendatur sub decem accipitrum generibus, quæ Aristoteles habet libro non. cap. trigesimosexto, de historia animalium.

Larus, auis est aquatica, colore fuluo, magnitudinem columbæ nõ multum excedens. Quidam fulicã interpretantur: teste Suida. Auis est mirum in modum rapax, & vorax, quæ ab Aristotele Gauia, appellatur libro octauo capitulo tertio, & apud Plin. libro decimo c. trigesimosecundo.

Mergulus, idem qui mergus: de quo multa est mentio apud Aristotelem, libro octauo, c. tertio. Plin. l. 10. c. 32 dicitur esse auis sic dicta, quòd se in aquam cibum captans assiduo immergat, teste Varrone, lib. 4. de lingua latina.

Ibis, duplicis est differentiæ: alia apud Pelusium, nigra in Aegypto, de ea sunt multa in Aristotele libro nono, cap. 26. Alia ciconio non absimilis apud eundem libro decimoquinto capitulo vigesimo.

Onocrotalum, alij vertunt Pellicanum, eius nulla mentio apud Aristotelem. Plinius libro decimo, cap. 47. ait esse volucrem similem Olori: valde rapacem, & voracem.

Porphyrio, forma & pulchritudine omnes aues excedit. Aristot. lib. 8. cap. 8. Aelianus lib. 14. c. 35.

Herodionis nec Aristot. nec Plinius, nec Aelianus meminere. Quidam putant esse falconem.

Charadrius, auis est magnitudine par turturi: colore luteo, fluenta & nemora colens: Suidas in Hipponacte, ait, huic aui inesse vim medicam, vt illius aspectu facilè sanetur qui laborat Ictero siue regio morbo. vide in Chiliad. Charadrium imitans.

Attacus, nec Apud Aristotelem, vel Plinium nec apud alios legitur.

Ophiomachus iridem nescitur, quæ auis sit.

Migale, nonnulli Eritium intelligunt.

In hac lege de ciborum delectu illud voluisse Deum quidam aiũt, vt ea animalia, quæ pro Diis à Gentibus habebantur, passim comederentur: lues verò, lepores, & cuniculos immundos voluit Moses esse, quia hisce vescebantur Aegyptij; cæteris autem tanquam Diis suis, parcebat, forsitan Moses suillæ carnis, & leporis atque cuniculi esum interdixit, quia Maiores suos has carnes cognouerat non comedisse, & quod Maiores in delectu ciborum, more, & vsu obseruarunt, ipse, lege constituit atque præcipit.

Item, lege cauit (de qua Genes. 9. Leuit. 17. Deuter. 12.) ne ederent sanguinem animalium: & ideo abstinere lege cogebantur Hebræi ab esu animalium, quæ suffocata, vel strangulata erant, eo quod vnà cum carnibus sanguinem edere oporteret, si hæc comederentur. Leuit. 19. lex est: Non comederis carnem cũ sanguine: quare non tantum fuit legis præceptum, vti abstinerent à sanguine, sed etiam ab omni animali suffocato, strangulato, & à bestiis discerpto. Leuit. 17. Anima, hoc est, homo, qui comederit morticinum, vel captum à bestia, tam de indigenis, quàm de aduenis, lauabit vestimenta sua, & semetipsum aqua. Voluit Deus, vt ab omni rapina auertamur. In hoc tamen aliud præceptum continebatur, vt abstinerent scilicet ab esu suffocati animantis. Prohibuit verò Deus vsum sanguinis, vt ab omni specie crudelitatis, & ab iniurijs, & cædibus abstinerent. Cuius legis ratio Leuit. 17. redditur: Quoniam anima, inquit, omnis carnis, in sanguine est, quasi dicat: quia spiritus vitalis siue vita animantium, anima sumitur pro spiritu vitali, aut vita, & cato sumitur pro animali, est in sanguine: hoc est, nutritur, & sustentatur à sanguine, nã sanguis est corporis ac vitæ alimentum in animantibus: perinde est, ac si diceret: sicut lychni ignis est in oleo, id est, sustentatur, & nutritur ex oleo: sic spiritus vitalis, siue vita animantis in sanguine consistit, quare qui edit vel fundit sanguinem animalis, fundit, vel deuorat vitam eius. Et subiungitur ibidē: Et ego dedi illum vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, vt si diceret: Præcipio, ne comedatis sanguinem animalis, quia volui, vt peccata vestra sanguine animalis expietis, & vitam vestram eo sanguine redimatis: quare sanguis animalium nonnisi ad altare metum, & per sacerdotem, & tanquam victima pro vestris peccatis fundendus est. Prohibebatur itaque Iudæi edere sanguinem animalium, quia eum sibi Deus ad sacrificia reseruaueiat, & ne occasione vlla inducerentur ad edendum sanguinem animalium immolatorum, generatim præcepit, ne vllum sanguinem animalium comederent, præcidi oportet omnem peccandi, & perfringendi leges occasionem.

Similiter etiam interdixit vsum adipis Leuit. 3. quoniam adipem sibi Deus reseruauerat ad sacrificia.

Item, Exod. 23. & Deuteron. 14. lex est ista: Non coques hœdum in lacte matris suæ, hoc est, Non offeres mihi hœdum minister io Sacerdotum postea coquendum, quandiu, sugit lac matris. Alij sic: Non offeras mihi hœdum mactandum vnà cum matre lactãte, quod etiam præceptum eodem spectare, constat, ab absterrendos scilicet Iudæorum animos ab omni specie crudelitatis, iniuriæ, & cædis. Voluit itidem Deus, vt hœdus iam adultus offerretur quasi iam certò victurus.

De hominibus qui in veteri lege immundi censebantur, & de rebus itidem alijs immundis. Cap. XXIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IMpuri, & immundi homines in lege Mosis ij habebantur,qui arcebantur à sacris, hoc est, prohibebantur ab ingressu, & aditu in templum, quique excludebantur à sacris oblationibus,& sacrificijs. Qui itidem ab aliorum consortio separabantur: & immundi dicebantur dupliciter, vel per se, vel ex alio,nimirum tactu rei immundæ.

In primis Leuit.13.Lata est lex,qua immundi habentur ij, qui sunt lepra infecti; nomen autem hebraicum, quod latinus interpres in lepram conuertit, non solum significat lepram,sed generatim labem, & maculam corporis contagione alios afficientem. Vnde Caldæus paraphrastes transfert in Scabiem. Iudicium,quo lepra cuiusque iudicabatur,erat Sacerdotum. Sed cur potius ad Sacerdotem, quàm ad alium quemuis pertinebat? nam Medicorum est morbos cognoscere,& dijudicare: & Principum etiam, contagione morbi infectos ab aliorum cœtu,& cõsictu secludere. Respondeo, id iudicium esse sacerdoti relictum, vt lepra, & alia quanis corporis labe hominem contaminatum à sacris excluderet: nam sicut sacerdotũ est ad sacra dignos admittere, sic etiam indignos sacris prohibere, & impuros certis cæremoniis lege præscriptis mundare. Manebat autem leprosus extra castra septem diebus. Quæres, cur septem diebus? Respondeo,quia voluit lex,vt integra vna hebdomada,quæ septem dierum circulo concluditur, à castris, & proinde aliorum consortio esset exclusus. Item, septenario numero perfectio significatur: vt igitur leprosus septem dierum,interuallo penitus curaretur,à lepra,iubebatur extra castra septem dierum spatio commorari.

Secundò Leuitici cap.12. Mulier si susceperit semine (hoc est,concepta prole)peperit masculum,immunda erit septem diebus (hoc est, vna hebdomada) iuxta dies separationis menstruæ (hoc est,iuxta numerum dierum,quibus immunda habebatur ob menstruum sanguinis profluuium,) & die octauo circumcidetur infantulus: ipsa verò triginta diebus manebit in sanguine purificationis suæ (vnde quadraginta diebus immunda censebatur) sin autem fœminam peperit,immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, & sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.) Ratio huius legis videtur cum ipsa natura congruere:tradunt Medici ex Hypocrate in libell. de carnibus,& libro de partu septimestri, & ex Arist. lib.de historia animalium septimo,capitulo tertio,semen intra vterum fœminæ susceptum, si ad septem dies formari non cœperit,effluere & euanescere. Infans quoque recens natus si septem dies compleuerit,octauo die extra periculum vitæ constitutus censetur; & ob hanc causam, teste Aristotele libro septimo de historia animalium, capitulo vltimo, septimo die, videlicet exacto infanti nomen imponitur, quasi iam certò victuro. Recte igitur lex constituit, vt quæ masculum peperit mulier, septem diebus habeatur immunda: quia licet frequenter non nisi vsque ad tertium, vel quartum diem solear menstruum profluuium pati; aliquando tamen natura id prorogat vsque ad septimum diem, nam si magis prorogetur,morbus est, non naturæ cursus. Recte itidem octauo die circumciditur infans tanquam iam, & non antea extra vitæ discrimen constitutus: domi autem manet mulier quadraginta diebus; quia iuxta Medicorum placita, sicut infans ad octauum diem peruenies, victurus certo creditur; sic diem attingens quadragesimum, incipit roborari & confirmari. Et ideo quadragesimo die mater iubetur eum in templo offerre, quasi iam robustum effectum, at mulier pariens fœminam, duplicato dierum numero domi recluſa manet: quia fœmina masculo debilior est, vtpote frigidior, & humidior, ac ideo recens nata non creditur certo victura, nisi decimumquartum diem exegerit: nec robustior facta, nisi octogesimum diem attigerit.

Tertiò Leuitici 15. immundus habetur vir,qui patitur seminis fluxum.

Quartò Ibidem,Mulier quæ menstruo profluuio laborat, immo quæcumque ob morbum id patitur, septem diebus habetur immunda.

Quintò Numerorum 19.Omnis qui tetigerit cadauer hominis,ossa eius,vel sepulchrum interempti vulnere, vel alio modo extincti,immundus censetur septem diebus. Item,Leuitici cap.vndecimo. Quicumque tetigerit cadauer animalis,etiam mundi,vel vulnere occisi,vel à bestia discerpti, vel senio,aut morbo confecti, immundus putatur. Numerorum etiam decimonono. Omnis qui immundum aliquid tetigerit immundus habetur. Omnis itidem, qui tetigerit aquas expiationis,hoc est,aquam,qua immundi respergebantur,vt mundi redderentur. Leuitici cap. vndecimo. Qui tetigerit aliquod animal etiam viuum,ex ijs,quæ repunt siue serpunt, immundus erit. Ratio huius legis erat, quia hæc animalia sunt hominibus noxia, cum venenum effundant. Item,

A Num. 19. Omnis qui ingreditur tentorium, in quo exiſlit mortuus, & vniuersa vasa, quæ ibi sunt, polluta habentur septem diebus.

Præter homines, res quædam aliæ immundæ quoque censebantur. Et hoc etiam dupliciter; vel per se,vel contactu hominis immundi. Per se,res ea impura habebatur, quæ suo tactu hominem immundum reddebat.

Leuitici cap.decimoquarto,lex continetur de ædibus immundis. Sic enim dicitur: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus,ibit cuius est domus,nuncians Sacerdoti, & dicet, Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. Porrò lepra in dubio, erat macula, parieti hærens, eo quod lapis putresceret;vel labem aliquam, & maculã quoquomodo contaminaret. Ibidem dicitur: Qui intrauerit domum, (videlicet labe, vel macula infectam) quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperam: & qui dormierit in ea, & comederit quippiam (hoc est,vel comederit) lauabit vestimenta sua,id est,immundus habebitur,donec abluerit vestimenta,post solis occasum.

B Leuitici cap.decimotertio. Lata est lex de veste lanea,siue linea immunda, quæ sic habet: vestis lanea siue linea, quæ lepram habuerit in stamine, siue subtegmine, aut certè pellis,vel quicquid ex pelle confectum est, si alba, vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur, ostenderturque Sacerdoti. Lepra in veste erat labes, vel macula in panno ex qualibet causa contracta, siue vestis esset lanea, siue linea, siue pellicea,siue esset in stamine, vel sub tegmine laneo, vel lineo,vel pelliceo.

Numerorum decimonono, Lex datur de vase immundo. Vas,inquit,quod non habet operculum,nec ligaturam desuper, (hoc est, super quo alligatum non est operculum) immundum erit. Ratio huius legis erat, quia tale vas, cum patulum esset,immunda solebat excipere, & proinde,vt expositum pluribus incommodis,habebatur pro impuro.

Leuitici cap. vndecimo, Omnis cibus quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit. Sensus est: si in cibum alioqui mundum ceciderit aqua, ex vase scilicet immundo, eò quòd exceperit morticinum animal, immundus reddetur.

Subiungitur in lege: Et omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase,immundum erit. Significaturque omnis potus qui bibitur ex vase immundo,fit immundus. Ibidẽ si aliquid ex morticinis immũdis,cadebat in aliquid aliud,id immundum reddebat:non tamen si in fontes, vel cisternas, vel in alias aquarum congregationes incideret, nec item si in semen iam terræ mandatum. Secus verò, si caderet in semen aqua perfusum, & præparatum ad hoc,vt terræ mandaretur.

C Leuitici cap.decimoquinto, Omne stratum, in quo dormierit homo, cui semen fluit, immundum erit, & vbicumque sederit. Si quis item hominum tetigerit lectum eius,vel sederit,vbi ille sederat,immundus erit. Idem statuitur de ijs, qui tetigerint mulierem menstrua patientem. Sed quid verba illa toties inculcata significant: immundus erit vsque ad vesperam? Item, illa Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperam? Respondeo;ij, qui immundi reddebantur tactu rei immundæ, impuri manebant vsque ad solis occasum: vult dicere lex; toto eo die quo immundum tetigerant, immundi erant: at post solis occasum, lauabatur ipsi, & eorum quoque vestimenta immunda tacta.

D Porrò cæremoniæ,quibus immunda purgabantur, continentur Numerorum capite decimonono,& Leuitici cap.decimoquarto. Ij verò, qui immundi erant per se, non tactu rei immundæ, iubentur Numerorum quinto extra castra ejici,& commorari,videlicet,lepra infecti,siue mares essent, siue fœminæ, Item, viri, quibus semen fluebat, videlicet ex morbo. ægritudine, vel alia qualibet corruptione corporis inuoluntaria: non autem qui ex concubitu, siue congressu, vel per quietem nocturnam, vel sua sponte semen nefarie emittebant:nam illi patiuntur fluxum seminis, vt corporis morbum,& ægritudinem,hi non item. Item,viri siue fœminæ in vniuersum causa siue tactu funeris,siue hominis mortui immundi erant. Præcipe,inquit, filijs Israël, vt ejiciant de castris,omnem leprosum,& qui semine fluit,pollutusque est super mortuo. Leprosus ejiciebatur, ne alios inficeret. Item, vir qui seminis fluxum ex aliqua corporis ægritudine corruptioneue inuoluntaria patiebatur, ne tactu ipsius alij immundi passim redderentur.

Deuteronomio vigesimotertio, Lata est lex hæc: Quando ingressus fueris contra hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, hoc est, ab omni turpi, & immunda re, vel actione, & omni peccato. Hebræi cum hostibus pugnaturi solebant Arcam Domini in castra deportare, &

per castra

per castra circunferte. Vnde Dominus præcepit, vt milites in castris,per quæ Arca Domini circumferri debebat, ab omni immunditia, & turpitudine sese cõtinerent. Item, milites temerè,& impudenter multa peccata committunt: vnde fit vt Deus tratus victoriam sæpè deneget. Ideo præcipit, vt ab omni peccato se abstineant, ne suis peccatis victoriam impediant. Putant milites, cùm progrediuntur ad bella, omnia mala impunè sibi licere cõmittere: non sibi temperant à cædibus,nó à rapinis,& violentiis,stupris, & id genus flagitiis & idcirco sæpe vincuntur ab hostibus. Monemur itidem, in omni loco mundi tam esse seruãdam: docemur etiam, in externis, & internis rationem esse habendam Dei vbique præsentis,& cuncta cernentis,qui perspicit occultissimaquæque, etiamsi hominum oculos fugiant, & lateant.

Ibidẽ ponitur hæc lex: Si fuerit inter vos, homo, qui nocturno pollutus sit somnio,egredietur extra castra, & nó reuertetur, priusquam ad vesperam lauerit aqua: & post solis occasum regrediatur in castra.

Item,& alia lex: Habebis locum extra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillũ in baltheo vel ex hebræo,& habebis paxillum cum armis, hoc est, cum ense tuo cũque sederis,fodias per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es, Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te,& tradet tibi inimicos tuos,& sint castra tua sancta,& nihil in eis appareat fœditatis,ne derelinquat te. Viles profecto, & paruæ videntur hæ duæ leges, sed satis salutares & vtiles,ob communem militum salutem, ne castra sordibus polluerentur,& inficerẽtursne itidem aliquid esset immundum coram Arca Domini, quæ in castra deportabatur, & per ea circumferebatur. Admonebantur quoque his legibus Reipublicæ rectores,vt sordes extra vrbes depellendas sollicitè curarent, ne malus illarum odor ciuibus noceret. Quòd si corporis immunditiam rubet Deus abstergi, quanta cura est adhibenda in expurgandis mentis maculis ac sordibus,quæ sunt peccata?

PRÆCEPTA.

De Nazaræis. Cap. XXIV.

NVmerorum sexto lex fertur de ijs, qui Nazaræi dicebantur;hoc est, voti religione, & vinculo Deo consecrati. Porrò Nazaræi,vel ad tempus, vel in perpetuum totos sese Deo dedebant,Diuinoque cultui,& religiosæ vitæ mancipabant,his interdictum erat vsu vini,& corporis deliciis,& voluptatibus:vnde sese abstinebant à sicera, & omni potu ex vuis expresso:esu itidem vuarum recẽtium, siccarum, & passarum:quare nec ipsos vuæ acinos edere poterant, vt omnis illis tolleretur occasio bibendi vinũ. Præterea, quandiu Nazaræorum religione tenebantur,capillos intõsos deferebant, & à funere arcebantur etiam parentum, & fratrum. Si enim vel funeri intererant,vel immundum aliquid tangebant, immundi fiebant. Quod si accideret,vt eorum ipsis quispiam subitò moreretur,eo ipso polluebantur: ita tamen vt ritu legitimo postea mundarentur. Cum immundi reddebantur causa funeris siue mortis, septimo die debebant cæsariẽ siue comam tadere,& octano,duos turtures,vel duos pullos columbarum offerre: & ex eo tempore incipiebat rursus numerari tempus nazaræatus sui, hoc est, tempus quo vouerãt se futuros Nazaræos. Nam dies,qui pollutionem præcesserant, pro nihilo habebãtur. Exacto verò consecrationis tẽpore, Nazaræorũ capilli tõdebantur,ac igni exurebantur: hoc enim fuit legis cõmune præceptum, vt quod supererat ex victima, & hostia immolata, vel qualibet re alia sacrata Deo igni cõureretur: videlicet ne posset à profanis hominib. cõculari,vel ab animantibus brutis comedi, vel in vsus cõuerti profanos.

Nazaræus hebraicè idem est, qui latinè separatus, erat enim à cæteris segregatus vitæ sanctimonia, & voti religione,& abstinentia ãvino, & alijs corporis deliciis,& intonsa capitis cæsarie siue coma,& diuinis rebus, & operibus addictus. Quæ autem erant diuinis vsibus destinata, separata vocabantur, hoc est, à profanis ministeriis, & actionibus signo aliquo sepositа. Hoc vitæ genus Deus per Mosen multis de causis instituit: Primò, vt præter sacerdotes, essent aliqui ex populo, qui se totos piæ, & religiosæ vitæ, & diuino cultui consecrarent. Deinde, vt aliqui sua sponte arctiori melioris vitæ vinculo obstrictos sese Deo offerrent, & suo exemplo cæteros ad meliorem quoque vitæ frugem allicerent, & inuitarent. Postremò, vt ij, qui aliquando vino,& reliquis corporis deliciis liberius,& profusius quàm per erat,indulsissent postea feueriori vitæ generi se dederent. Noluit verò Deus de hoc vitæ instituto præceptum dare,sed consilium, vt cuique liberum esset se Deo Nazaræorum voto obligare.

A Sed cur præcipit Deus, vt Nazaræi comam intonsam deferrent? Teste Cyrillo in eo capite,hoc præcepit Deus, quia apud Gentes hoc erat in more positum, vt qui Dijs ipsorum Gentilium consecrabantur,capillos,& barbam raderent. Hæc ille. Item, quia cæteri Hebræi comam tondebant ornatus gratia: vnde oportuit,vt Nazaræi Diuino cultui, & obsequio mancipati,nihil de eo capitis ornatu curarent, quo testarentur se omnem corporis ornatum,& cultum negligere: quem tam sollicitè cæteri curabant.

PRÆCEPTA.

De Sacrificijs. Cap. XXV.

NAturæ lex, & tatio deposcit, & præcipit, vt Deo sacrificia offeramus, quibus peccata nostra expiemus, eum nobis placeatum,& propitium reddamus, eius opem innocemus,gratias pro beneficijs acceptis agamus. Quare Deus per Mosem certa quædam sacrificia cum suis ritibus peculiaribus instituit.

B Primò Quæritur,quotuplex fuerit sacrificiorum genus in vetere Hebræorum populo? Sanct. Thomas prima secundæ quæst. 102. artic. tertio ad octauum omnia sacrificia veteris legis ad tria genera reuocat: ad hæc nempe, Holocaustum, Hostiam pacificam, & Hostiam siue sacrificium pro peccato. Ex Leuitico à capite primo vsque ad septimum omnia sacrificiorum genera colliguntur, vnum genus erat, quo tota victima comburebatur, sacro igne, & combusta exhalabat fumum ascendentem in cælum: quod sacrificium hebraicè dicitur holah * eò,quòd totum animal ligni exustum,in fumum sublime petentem resoluebatur. Græci vocant ὁλοκαύστωσιν Holocaustum, vel Holocaustoma,quasi totum combustum:quod nomen retinuit semper Latinus interpres. Hoc sacrificium offerebatur ad testandum Diuinæ Maiestatis honorem,imperium, & supremum dominatum in omnia. Et ideò totum sacro igni consumebatur; honor enim Deo debitus, nulli alteri potest iure deferri: ac propterea victima, qua hunc honorem offerens testabatur,tota meritò absumebatur igni,quia in totum Deo debebatur: & idcirco tota sublime petebat, quasi omni ex parte cælesti igne succensa, vt cum hoc sacrificium offerimus, intelligamus, & testemur nos totos in honorem, & cultum Dei consecratos, & obstrictos, & igne Diuini amoris inflammatos esse oportere. De hoc sacrificio agitur. Leuitici primo,& sexto. עולה

Alterum genus sacrificij hebraicè dicitur* Mincha: quod latinus interpres Leuitici c. secundo,tertio, & septimo, vertit in Sacrificium,aliquando Libamen, vel Libamentum. Erat enim munus oblatũ ex reb. vitæ expertibus,sed ad esum, & potum aptis. Et Leuitici cap. secundo numerantur sex genera rerum, ex quibus constabat: videlicet, similia, hoc est, farina purissima oleo commixta, cum qua etiam simul offerebantur thus, & sal. Secundò Panis, hoc est, placenta ex simila clibano siue fornace cocta. Tertiò Panis,id est, placenta in sartagine fricta. Quarto Panis, hoc est, placenta in craticula ad ignem concocta. Quintò, Spicæ tritiæ maturescentes igni tostæ: Sextò, Triticum ex primis spicis contritum. מנחה

Tertium genus sacrificij hebraicè dicitur* Zebach, Selamim, quod Latinus interpres appellat Hostiam pacificam, vel pacificorum,aliquando Hostiam salutarem. In eo offerebatur,vt patet Leuitic.3.victima, hoc est, aliquod animal ex bobus, vel ouibus, vel capris: quodquidem animal gladio iugulabatur:cuius vna pars igni exurebatur, altera cedebat in cibum vsumque sacerdotis, tertia relinquebatur in escam eius qui offerebat. Hoc porrò sacrificium, aut offerebatur ad agẽdas gratias Deo pro beneficiis acceptis, quo testabatur offerens gratum animum suum erga Deum,& totum, quod referuabatur in vsum Sacerdotum, edi debebat eodem die,quo offerebatur: & hoc sacrificium passim in Sacris literis,laudis sacrificium vocatur; quod spõte sua quisque offerre cõsueuerat. Aut offerebatur ad Diuinam opem imperrandam,ratione alicuius beneficij obtinendi, votiua vel spontanea oblatione. Et totũ, quod cedebat in Sacerdotum escam, comedi poterat,vel eodem die, vel proximè sequenti: reseruari tamen in tertium diem nequibat. Leuit.7. שלמים וכח

Quartum genus sacrificij Hebræis vocatur harath.*quod latinus interpres reddit Hostiam pro peccato, erat animal, quod mactabatur pro peccato alicuius scienter admissо, cuius vna pars igni absumebatur: altera seruabatur in cibum Sacerdotis offerentis quando erat in hostia immolata pro peccato Principis,vel priuati hominis: nam erat vnum sacrificium, quod offerebatur pro peccato summi Sacerdotis:alterum pro peccato Principis,vel Magistratus: ter- חטאת

tium

Universidad de Deusto
Biblioteca

tertium pro peccato totius populi: quartum pro peccato principatorum hominum, vt postea dicam.

אשם

Quintum genus sacrificij dicitur hebraicè Asam, quod latinus interpres Leuitici septimo, transfert in Hostiam pro delicto; hoc est, animal immolatum pro peccato alicuius non scientes, sed per errorem, vel imprudentiam commisso: Cuius sacrificij, vnam partem deuorabat ignis: alteram verò sibi in cibum Sacerdotes sumebant.

קרבן

His omnibus sacrificijs commune nomen erat hebraicum Corban, quod latinus interpres semper vertit siue in donum, siue in oblationem: significat enim generatim tum sacrificia prædicta, tum reliquas quaslibet oblationes, etiamsi circa materiam ipsam, quæ offertur, nulla actio sacra fieret. Vnde cum in Scripturis iunguntur sacrificium, & munus, vel sacrificium, & oblatio, priori vocabulo, significatur oblatio rei, per aliquam actionem sacram mutatæ, nempe, vel contritæ, vel mactatæ, vel exustæ, vel cum alio commistæ, vel aliquo conspersæ liquore, vel sale: posteriori vocabulo significatur oblatio rei nulla ratione mutatæ, quia nihil in ea per actionem sacram fiebat.

Secundò Quæritur, quor genera animalium, in sacrificijs iudicis offerebantur? Respondeo: ex quadrupedibus mundis tria tantùm genera animalium sacrificari lege potuisse: sacrificia etenim offerebantur ex bobus, vel ex ouibus, vel ex capris, ex volucribus verò mundis, duo tantùm genera erant sacrificijs apta: aut enim turtures, aut pulli columbarum offerebantur, voluit verò Deus sacrificia offerri ex animantibus, mundis quidem & quæ sunt nostris vsibus deputata, & ex quibus multa ad vitam nostram necessaria percipimus: videlicet, vt ex his, quæ ad vitæ vsus habemus, aliquid detraheremus, & Deo reseruaremus: voluit etiam, vt ex prædictis quadrupedibus, vel volucribus sacrificia offerentur, vt tum pauperes, tum diuites sacrificia possent offerre: habent enim etiam pauperes, vel boues, vel oues, vel capras, vel turtures, vel columbas: voluit itidem Deus ea animalia immolari, quæ in potestate hominum essent, & quæ facilius pararentur & ad significandum aliquid aliud esset aptiora: & quæ essent pariter mitiora, & vtiliora cæteris.

Sed cur edixit Deus oblationem animalium? vt intelligeremus, sanguine animalium immolatorum, quo peccata hominum expiantur, vitam nostram redimi: peccata siquidem eum grauia sunt, mortem promerentur: animalia itaque mactabantur, quorum morte offerentes suam vitam redimebant: & ideo ex quadrupedibus, quæ mactabantur animantibus, Deus sibi sanguinem reseruauit, quia sanguine peccata expiabantur. Item, adipem reseruauit sibi, quò commodiùs victimæ carnes igne facto cremarentur: adeps enim pinguis est, & propterea optimum est ignis alimentum, & cito, quo adoleri victimam oportebat. Porrò volucres non diuidebantur, vt reliquæ victimæ, quia paruæ erant, & ideo commodè secari non poterant: nec volucris Leuit. 1. ferro iugulabatur, vel cædebatur, sed vngue. Pro eo, quod Hieronymus vertit: Et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, in hebræo habetur: [Et vngue secabit caput eius, aut etiam retorquebit.] sic enim volucres occidi solent.

Tertiò Quæritur, quisnam ritus in holocausto offerendo solebat adhiberi legis præscripto? In primis, victima, immaculata esse debebat, hoc est, animal integrum, cui nullum corporis membrum deesset, & in quo nihil deforme cerneretur: hoc est, cui nullum corporis vitium inesset: nam quod Deo offertur, vt ipsa naturalis ratio postulat, debet esse perfectũ, & optimum, quodq; nulla reprehensione notari queat.

Manum capiti victimæ imponebat is, qui offerebat, quasi deprecaturus iram Dei, peteretque, ne in suum, sed in caput victimæ totam conuerteret. Hoc item animal cædebatur, vel de bobus, scilicet vitulus: vel de ouibus, vt agnus, vel ex capris, hœdus, vt constat Leuitic. Agnus autem, vel hœdus anniculus debebat esse: vitulus maior esse poterat teste Iosepho. Annioulus intelligitur, qui annum non excesserat.

Ignis, quo victimæ, vel quælibet aliæ res oblatæ adolebantur, sacer erat, qui mirabiliter de cælo datus fuerat Leuitici. 9. neque enim sacrificia Deo accepta fuissent, nisi igne cælitus demisso absumpta: sicut nec opera nostra grata, & accepta sunt Deo, nisi igne Diuinæ charitatis succensa, atque inflammata.

Pellis immolati animalis Leuitici. 7. ad Sacerdotem pertinebat, in eum finem scilicet, vt ex ea vestimẽti genus conficeretur: neque enim pellis erat ad sacrificium apta, sed ad vestes conficiendas. Et sanguis fundebatur per crepidinem altaris holocaustorum, & decurrebat per parietes ipsius altaris, quò nimirum significabatur, peccatis Deum offensum fuisse, & ideo mensam eius, quod erat altare, polluram peccatis, hostiæ sanguine mandari, quæ alioqui nostro sanguine purgari deberet. Offerebantur quoque ex volucribus mundis, vel duæ turtures, vel duo pulli columbarum: vt pauperes, quibus facultas non erat offerendi vitulũ, vel agnum, vel hœdum, haberent, quod offerre possent. Porrò turtures non pulli turturum: & ex columbis, non columbæ, sed pulli columbarum offerebantur: quoniam in turturibus pluris fiunt, & aptiores iudicatur grandiores, quàm pulli: contra in columbis, suauiores, & meliores sunt pulli.

Cineres mactatæ victimæ, qui ex sacrificiis in imo altari subsederant, igni iterum exurebantur, ne aliqua carnis, vel adipis particula relinqueretur, sed in cineres penitus redigeretur, & in locum mundissimum extra castra proijciebantur, quia, quæ ex sacris victimis supererant, noluit Deus, vt in profanos vsus conuerterentur, vel ab immundis conculcarentur. Eodem ritu ex volucribus immolatis vesica turturis, vt immunda, & plumæ, quia sacrificio inutiles erant, reponebantur in eodem loco, in quo cineres seruabantur. Auem verò eum alis confringebat Sacerdos, nec partem vnam separabat ab altera, sed simul cum alis suis adolebat sacro igni in altari holocaustorum: sic enim auis solet tota simul cremari, non secta neque diuisa, vt reliqua animalia igni torrentur, siue adurantur.

Quartò Quæritur, qui ritus esset in hostia pacifica? Poterat hæc hostia offerri ex bobus, item ex ouibus, vel capris eodem ritu, quo ex bobus, licebat offerre marem, vel fœminam, quia cum non esset necessarium, vt erat sacrificium pro peccato, vel delicto, sed voluntarium, nec totum in Dei cultum, & honorem fieret, vt holocaustum, sed priuatim etiam offerentis vtilitatem respiceret, eius arbitrio relinquebatur, vt pro studio, & affectu piæ, & religiosæ voluntatis plus minusue, hoc est, marem, vel fœminam offerret. Aues non offerebantur, quia necesse non erat, vt pauperes ad sacrificium animalia darent, cum possent ex rebus inanimis offerre: nam vt constat Leuit. 7. poterant offerri panes ex similia oleo conspersi, id est, commixti.

Item Leuit. 2. præcipitur: Omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento fiet. Quidam existimant, hoc in vniuersum esse præscriptum: ita vt fuerit generale præceptum, siue mandatum. Cæterum iuxta subiectam materiam, hoc in loco debet intelligi: placentæ siquidem, siue maiores, siue minores, aut in clibano, hoc est fornace coctæ, aut in sartagine frictæ, aut in craticula vstulatæ, azymæ esse debebant, nam ab his solet abesse fermentum, ne eas corrumpat; alioqui apud Iudæos quotidiani panes quibus vescebantur, ex quibus primitias, & decimas offerebant, fermentati erant. Eædem insuper placentæ Leuit. 2. absque melle, ex legis præscripto offerebantur, quoniam sacro igni adoleri debebant: at non commodè igni mel exuritur, & ideo ibidem habetur. Omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, & mellis adolebitur in sacrificio Domini, & fermentum solet maslam corrumpere, & delitiæ itidem, & voluptates animum emolliunt, eneruant, & corrumpunt. Et mox: Primitias tantum eorum offeretis, ad munera: super altare non imponentur in odorem suauitatis. Sensus est: Ex fermentatis panibus, & ex melle primitias offeretis: nihil tamen ex ipsis exhibebitis, vt super altare igne aduratur. Placentæ oleo commixtæ, vel vinctæ offerebantur, quia absque oleo comedi non solent, nec absque oleo placent. Item, offerebatur thus vna cum ipsis placentis, ne oblatio odore careret: immo potius, vt placentæ essent odoratissimæ, & suffitum gratissimum præberent: Sal quoque cum ipsis panibus offerebatur, ne cibus vacaret sapore: insipidum est, quod sine sale comeditur, sal condimentum est cibi, sapore palatum excitat.

Quintò Quæritur, quid est, quod Leuit 7. traditur, videlicet, cum immolabatur hostia pacifica ad laudãdum Deum pro gratijs agendis: quod sacrificium laudis appellatur, eadem die carnes victimæ edi debebant, nec in crastinũ quidquam reseruari poterat: sed cum sacrificium fiebat votiuum, vel spontaneum, poterant eodem die comedi, & die proximè sequenti, at in tertium diem nihil reseruare licebat. Respondeo, sacrificium laudis fuisse pro beneficio recens acceptо, ac ideo carnes statim comedere oportebat, vt ea cum animi iucunditate ederentur; quæ comitari, & consequi solet recens acceptum beneficium, ne si actio gratiarum differatur, paulatim illa elanguescens euanescat & diffluat. At sacrificium votiuum, vel spontaneum, ad rem aliquam à Deo obtinendam pertinebat: & idcirco voluit Deus, vt carnes, vel eodem die comederentur, vel reseruarentur in crastinum, vt impetrandi, quod petebatur à Deo beneficij, desiderium, quod eius fieri posset, magis effloresceret. Soleut enim dona statim adepta vilescere. Nec tamen quicquam ex sacrificio erat reijciendum in tertium diem, ob corruptionis periculum, & incommodum. Præterea, ex tali sacrificio offerens

comedebat

comedebat, quod non fiebat in hostia pro peccato, aut delicto, quia hoc erat sacrificium necessarium, & debitum ad peccata expianda. Nec est vlla ratio, cur quispiam ex suo peccato commodum reportet: immo, quia peccauimus, in mœrore, & luctu agere pœnitentiam debemus, non epulari, non conuiuantis: sed illud erat spontaneum sacrificium ad gratias agendas pro beneficio diuinitus oblato, & accepto, & ob id iucundè, & alacriter comedebatur.

Sextò Quæritur, Quo ritu, & cæremonia, Hostia pro peccato immolabatur: Respondeo: aut erat hostia pro peccato summi sacerdotis, aut pro peccato populi Principis, aut priuati hominis & vna quæque hostia diuersis ritibus, & cæremoniis immolabant.

Hostia pro peccato summi Sacerdotis. Cap. XXVI.

PRo peccato Pontificis, mactabatur vitulus ex bobus. Leui. 4. Et eam hostiam immolabat, teste Philone, summus Sacerdos: quamuis Abulensis Leuit. 2. docuerit eam immolari ab alio Sacerdote solitam. Quicquid senserint isti, capiti ipsius vituli manum imponebat summus Sacerdos, qui pro suo peccato offerebat. Cædebatur vitulus extra tabernaculum in altari holocaustorum, quod erat ante ostium tabernaculi. Deinde, crateres excipiebatur pars aliqua sanguinis, & inferebatur in tabernaculum: & versus velum, quod pendebat ante Sanctum Sanctorum, aspergebatur septies, hoc est, perfectè, quia peccatum Pontificis grande censebatur, & ideo magna, & perfecta indigebat expiatione. Eademque ratione vitulus, qui est hirco, & oue maior, immolabatur. Eodem sanguine tingebantur cornua altaris Thymiamitis, & totum reliquum sanguinem effundebat Sacerdos ad basim, hoc est, iuxta basim altaris holocaustorum. Adeps omnis, & renes, & reticulum, quod est super eos, incendebantur in altari holocaustorum: pelles, & omnes carnes cum capite, pedibus, intestinis, & fimo efferebantur extra castra, & mundo in loco exurebantur. Locus mundus quærebatur, quia id requirebat vitulus, qui erat Deo immolatus. Porrò extra castra exurebantur, ad significandum, peccatum Pontificis, ita esse igni totum exustum extra castra, vt nihil in posterum populo nocere posset. Lapsus enim Sacerdotis, non est sine offensione populi, & ideo extra castra vitulus incenditur, vt nihil populum laedat, & vt qui populum offendit, exludatur à populo suum peccatum pœna debita expiaturus. Nihil ex hac victima comedebatur, quoniam erat immolata pro tam grandi peccato Pontificis.

Hostia pro peccato Principis. Cap. XXVII.

CÆdebatur hæc hostia videlicet hircus ex capris, id est, tener & optimus, & manum capiti eius Princeps imponebat. Princeps vero intelligebatur, siue militiæ Dux siue Præfectus, vel caput totius ciuitatis, populi, vel familiæ. Non extra castra incendebatur hæc hostia, nec sanguis eius inferebatur in tabernaculum, quemadmodum in priori, & sequenti sacrificio: quare extra tabernaculum sanguis aspergebatur, & eo tingebantur cornua altaris holocaustorum, non altaris incensi: non enim peccatum Principis erat tam graue, quàm erat peccatum Summi Sacerdotis, aut totius populi.

Hostia pro peccato populi. Cap. XXVIII.

LEuit. 4. hæc hostia eodem ritu, & cæremonia, qua victima pro peccato Pontificis, immolabatur; & ideo extra castra tota incendebatur in loco mundo, quia erat pro peccato totius populi: & propterea capiti victimæ seniores populi manum imponebant, quasi totus populus iram Dei deprecaturus, & auerteret à se.

ioel. 13.

Peccatum populi erat, cum omnes, vel maior populi pars peccasset. De his duabus hostiis intelligitur illud Pauli ad Hebræos scribentis: Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra, quod quidem ex Leuit. 6. sumptum est, vbi legimus: Hostia enim, quæ cæditur pro peccato, cum sanguis infertur in tabernaculum testimonij, ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. Sanguis igitur aspergebatur versus velum pendens ante Sanctum Sanctorum, & cornua altaris Thymiamatis tingebantur, & reliquus totus sanguis fundebatur iuxta basim altaris holocaustorum.

Leuit. 16. legem Deus tulit, vt Sacerdos duos hircos à populo susciperet pro peccato expiando, & vnum arietem in holocaustum, & iuberet sortem super vtrumque hircum, vnum pro eo, qui mactandus erat pro peccato, alterum pro eo, qui erat abiciendus in montem. Et cum mactauerit hircum pro peccato, inferat sanguinem eius intra velum, vt aspergat, & expiet sanctuarium ab immunditijs filiorum Israelis. Et postquam mundauerit sanctuarium, tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum alterum viuum, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti eius, emittat illum per hominem ad id paratum in desertum: & portabit hircus omnes iniquitates eorum in solitudinem. ex hac lege alter hirc" immolabatur pro peccato: alter viuus quasi peccata populi portans, in solitudinem mittebatur. hoc est peccatorum pœnas luebat pro populo. Magna profecto Dei benignitas, qui pœnas, quas populus pro peccato soluere debebat, in caput hirci transferebat: & vt eas à populo remoueret, in solitudinem hircum abiici iubebat. Adumbratus est Christus, in quo, vt ait Isaias, Dominus posuit iniquitatem omnium nostrum, hircus dicebatur peccata populi portare, quia eo in solitudinem abiecto, peccata expiabantur, & dimittebantur.

Isa. 53.

Hostia pro peccato priuati hominis. Cap. XXIX.

HÆc victima, Leuit. 4. mactabatur eodem ritu, quo victima pro peccato Principis: nisi quod poterat offerri minor hostia, videlicet mas vel fœmina ex capris. Comedebat Sacerdos, qui offerebat ex hoc sacrificio, nam Leuitic. 6. legimus: Sacerdos, qui offert, comedet eam, victimam scilicet, Sacerdotem intelligit, qui ea hebdomada sacris operabatur. Cum etiam dicitur: Omnis masculus de genere Sacerdotali, vescetur de carnibus eius: non domesticos illius sacerdotis intelligit, sed sacerdotes omnes ex illa familia sacerdotali, quæ secundùm ordinem vicis suæ ministrabat ea hebdomada, quamuis pars melior & maior ad offerentem sacerdotem pertineret: qui propterea dicitur eam comedere, quia præcipuam partem edebat.

Nam Leuit. 7. eodem modo loquitur Scriptura de hostia pro delicto, cum ait: Omnis masculus è genere sacerdotali in loco sancto vescetur his carnibus. Et post paucas: Ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sic enim hæc intellexisse videntur Iosephus lib. 3. Antiquit. c. 11. & Philo. Hostiam porrò, quæ non cremabatur, Sanctum Sanctorum nominat Scriptura, hoc est, valde sanctum sacrificium: Sicut nos, res valde sanctas, dicimus sacrosanctas. Et ideo in loco mundo & sancto comedebatur, hoc est, in atrio tabernaculi, & sanctum esse oportebat, quicquid eam tangebat.

Ioſe. li. 3. antiq. c. 10.

Hostia pro delicto. Cap XXX.

CÆdebatur hæc victima pro peccato per errorem, vel ignorantiam admisso: vel erat pro delicto facto per ignorantiam iuris, contra cæremonias legis, vt si quis vteretur oleo sacræ vnctionis, vel thymiamate Deo dicato, vel ederet sacros cibos, quibus vesci solis sacerdotibus licebat. Vel erat pro quolibet alio delicto per ignorantiam iuris. Leuit. 5. prope finem legimus: Anima, si præuaricans cæremonias (id est, Homo qui cæremonias violauerit) per errorem, offeret pro delicto arietem immaculatum de gregibus (id est, tenerum, integrum, & optimum) qui emi poterit duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij ipsiusmque, quod intulit damnum, restituat: & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo. Et Leuit. 6. iubetur qui deliquerit per errorem, offerre arietem ex grege, iuxta mensuram æstimationémque delicti, quorum verborum sensus est: Maiorem, aut meliorem arietem, pro vt grauior, leuiorque culpa delicti fuerit, offeret. Et teste Iosepho, is, qui peccauerat, sacerdotem adibat, cui suum peccatum confiteabatur, vt ipsius arbitrio arietem eligeret, quem offerret pro delicto. Quod verò in vulgata editione dicitur: Conuicta delicti (scilicet anima) reddet omnia ita intelligitur, conscia sui delicti reddet omnia. Vescebantur itaque Sacerdotes ex victimis immolatis pro delicto, aut pro peccato priuatorum hominum. Vnde apud Oseam legimus; sacerdotes peccata populi mei comedent. Significat: Sacerdotes ali & viuere solent ex hostiis oblatis à popularibus & mactatis pro eorum peccatis & delictis.

Oſee 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quæras, quodnam erat iuge sacrificium? Respondeo: Numerorum cap.28. hanc legem contineri. Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum. Vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini: alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius. Hæc ibi. Porro Ephi erat apud Hebræos rerum aridarum mensura, & erat pars decima Cori, qui erat mensura maxima rerum aridarum. Continebat Ephi tria sata, & capiebat decem Ghomor: nam Exo. 16. Ghomor dicitur pars decima Ephi. Ephi vero continebat Cabos fere viginti sex mensuras Hebraicas reducamus ad Latinas antiquas, & Romanas, & Hispanicas quæ modo sunt in vsu, ephi capiebat tres modios Latinos, decimam partem vnius Rubbij Romani, quinque Hispanicos celemines. Hin erat apud Hebræos mensura liquidarum rerum, erat decima pars Bati, qui erat maxima mensura liquidorum, capiebat Hin duodecim Logim, Log verò continebat vnum Sextarium Latinum antiquum. Vnde Hin continebat duodecim sextarios. Sextarius capiebat sex cyathos. Sextario æqualis est mensura Romana Italicè dicta foglietta, cui fere respondet mensura Hispanicè vocata quartillo, quæ est mensura minima liquidorum. Vocabatur iuge sacrificium siue holocaustum, item sempitetnum: maturinum itidem & vespertinum, quia quotidie offerebatur. Hoc autem sacrificium publicis impensis fiebat, vt tradit Iosephus: nec erat dies, quo non offerretur. Nam & si festi dies inciderent, quibus aliæ victimæ immolarentur, vt Sabbatum, Neomenia, & dies Azymorum; ita tamen illæ cædebantur, vt iuge sacrificium non intermitteretur.

Si iterum roges cur Deus præcepit Deut. 23. ne offerretur pretium scorti, aut canis in templo. Non vult Deus turpia lucra item, ne scortum occasionem haberet sui peccati: si ex mercede eius aliquid offerretur in templo, vt gratum & acceptum Deo. Item, canis erat animal immundum, vile, abiectum, & impudicum.

Vltimò quæri potest, an veteris legis sacrificia gratiam & sanctitatem conferrent, & peccata deferent. Ratio dubitationis est, quoniam Leuit.1. sæpe de holocausto legimus, illud esse sacrificium, quo Dominus placabatur, & eius odorem esse suauissimum, eoque peccata offerentium expiari: & idem Leuit.2. & 3. frequenter repetitur. Leuit. item 4. non semel, aut iterum aperte dicitur: Rogabitque pro offerente sacerdos, & propitius erit ei Dominus & dimittentur ei peccata. Adde, quod hæc sacrificia offerebantur cum fide, spe, charitate, & obedientia in Deum, ergo erant illi grata & accepta. Item, Ecclesia petit à Deo, vt sacrificium Missæ, quod facit & offert per ministrum sacerdotem, sit Deo acceptum, sicut acceptata fuerant sacrificia Abelis, Melchisedech, & Abrahæ, at non minus grata fuerunt Leuitica sacrificia, quàm illa prioa. Postremo, Leuit. 18. & Ezech. 20. habetur; cultores legis victuros in eis, id est, ex eis, & per ea. Magister Sententiarum in 4. dist. 1. existimanit, ea sacrificia, etiam cum vera fide, spe, & charitate in Deum facta, nullam habuisse, vim gratiam, & iustitiam conferendi: ac solùm fuisse diuinitus constituta ad excitandum obedientiæ & pietatis studium; & ad obeunda virtutum officia, in quibus se veteres illi Iudæi exercerent, vt ab idolorum cultu auerterentur: denique vt typi & figuræ essent sacrosancti sacrificij per Christum offerendi, eo quod tota illa vetus lex, nihil aliud erat nisi vmbra & figura nouæ, ac Paulus sæpè ostendit, iustitiam, gratiam, & remissionem peccatorum nō fuisse ex lege. Idem quoque Apostolus: Omnia, inquit, in figura contingebant illis. Augustinus quoque docet veteta Sacramenta promisisse tantùm & significasse, noua verò salutem dedisse.

Sed hæc opinio communi consensu Theologorum reiicitur ex ea parte, qua negat nihil gratiæ ea sacrificia dedisse, etiam cum fiebant ex fide, obedientia, & charitate in Deum nam opus cum vera fide, & charitate factum, est Deo acceptum & gratum. Hugo S. Victoris videtur sensisse, ea sacrificia & typos ac figuras fuisse sacrificij, quod postea Christus instituit & obtulit, & gratiam quoque dedisse, quia erant sacrificia diuinitus instituta, & cum fide & charitate offerebantur. Hugonis hæc sunt verba: Si quis Sacramenta priora effectum sanctificationis habuisse negauerit, non mihi rectè sentire videretur. Rursus: Mediantibus Sacramentis nouæ legis, illa prioris temporis Sacramenta sanctificabāt, vt eadem essent salus & his, qui recta fide signa futurorum in illis venerati sunt, & his, qui in istis effectum salutis percipiunt. Sic ille: Item, vana sunt medicamenta, quæ sanitatem non conferunt: sed Sacramenta sunt diuinitus instituta, vt medicamenta & remedia contra peccatum. Hæc etiam opinio à Theologis refellitur in 4. Sent. distinc. 1. quatenus significare videtur, ea sacrificia per se instar Sacramentorum, sanctitatem & gratiam contulisse: cum tamen Paulus egena & infirma vocet elementa.

Gen. 4. 14. 22.

Rom. 3. C. 7. Gal. 2 & 4. ad Heb. 7. 8. 9. & 10. 1. Cor. 10 Aug. in tit. Psal. 71.

Hugo S. Vic. lib. 7 de Sacr. p. 1. 2. ca. & 2. Cap. 1.

Cap. 2.

Est igitur constans Theologorum omnium opinio, ea sacrificia vi sua & substantia gratiam minimè dedisse, nec peccata deleuisse, eo quòd ea non fuerunt instituta, vt gratia darent, sed vt eam per Christum conferendam significarent, & vt per ea offerentes Christi Domini fidem profiterentur, qui in illis sacrificiis tanquam typis & figuris adumbrabatur. Negandum igitur non est, in illis sacrificiis gratiam dari virtute & merito Christi, qui in illis typicè significabatur; sed non ipsorum sacrificiorum vi, conditione, & efficacitate: ac propterea Paulus ea docet fuisse infirma & egena, videlicet quia per se non ad gratiam conferendam, sed significandam, & ad Christi fidem profitendam offerebantur. Et hoc fortasis est, quod Magister Sententiarum, & Hugo tradiderunt.

Sciendum tamen est, in Leuitico sæpe, immunditias legales vocari peccata, quæ tamen sæpe numero omni culpa carebant. Immundi enim habebantur leprosi, & ij, quibus semen fluebat, & fœminæ menstrua patientes, & Nazaræi, in quorum præsentia quis morte subita corripiebatur; & qui immunda aliqua, veluti morticina, ac similia tangebant, in quibus tamen sæpè nulla inerat culpa. Et nihilominus huiusmodi immunditiæ peccata vocabantur, & ideo iuxta legis præscriptas cæremonias dicebantur à suis peccatis mundari, nempe à legalibus immunditijs. Nam quemadmodum ex legis præscripto, immunditiæ contrahebantur, ita & legis quoque virtute tollebantur. Immundus enim quis erat, quia prohibebatur ab ingressu in templum, à sacrificiis offerendis, à vescendo ex sacris victimis, à cœtu & consortio cæterorum. Cum verò, iuxta legis ritum purgabatur, tanquam mundus factus, ad hæc omnia admittebatur.

Ad id verò, quod ex Leuitico & Ezechiele obiectum est: Respondeo, illis sacrificiis Deum placati, non quidem ipsorum virtute, sed merito Christi, quem cum vera fide, & charitate offerentes typicè profitebantur. In illis autem & per illa viuebant offerentes, videlicet virtute veræ fidei, o bedietiæ & charitatis, cum quibus victimas offerebant.

De diebus sacris & festis apud Iudæos.

Cap. XXXI.

Ratio ipsa postulat, vt certi quidam dies sacri & festi instituantur, tùm, vt in eis honorem & cultum Deo debitum tribuamus: tum etiam vt conueniamus simul, & Dei verbum audiamus, & simul etiam sacras ac diuinas leges & iura discamus, ideo Moses iussu Dei certos dies sacros constituit.

Primò quæritur, quot, & qui legis præscripto fuerint dies festi Iudæorum Leuit. 23. numerantur illi dies, inter quos primo loco nominatur dies Sabbati. Hæ sunt, inquit, feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia Sabbati est, vocabitur sanctus. Quid nomine Sabbati significetur, & Græcumne, an Hebraicum vocabulum sit, alio in loco dicemus. Genes. 2. redditur ratio, quare voluerit Deus, vt Sabbatum religiosè coleretur. Benedixit, inquit, diei septimo, & sanctificauit illum, quia in ipso cessauerat ab omni opere suo. Deuteronom. 5. additur alia causa. Memento, quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxit te Dominus Deus tuus in manu forti, & in brachio extento. Ideò præcepi tibi, vt seruates diem Sabbati. Sensus est: vt scilicet Iudæi beneficiorum Dei memores essent, cuius benignitate, fuerat mirabiliter effectum, vt ab operibus, quibus in Ægypto premebantur, liberi essent & immunes. Exod. 35. lex fertur, qua iubentur ab omni opere cessare die Sabbati; non licebat eis eodem die cibos coquere, aut alio modo parare, & ideo die præcedenti apparabantur. Ibidem præcipit lex ne ignem accendanti & hoc ideo, ne si ignis accenderetur, occasio arriperetur cibos coquendi. Exo. 16. sexta die colligebant Hebræi mensuras duplices mannæ, ne Sabbato colligetent, nec computresceba t, vt alijs diebus, cum pluspluam quod illi diei satis erat, colligebatur. Quod cum nunciaretur Mosi, dixit: Hoc est, quod locutus est Dominus: dies Sabbati sanctificata est Domino cras; quodcūque operandū est, & quæ coquenda sunt, coquite quicquid reliquum fuerit, vsque mane reponite. ¶ Nefas itidem erat Sabbato iter facere, nisi breuissimum. Exod. 16. habetur. Maneat vnusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo. Id quatum esset, ex Scripturis certò non constat, nisi quòd Actium cap. 1. scriptum est: Tunc reuersi sunt Hierusalem, à monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, Sabbati habens iter. Origenes & Oecumenius intelligunt vnum milliare, quòd bis mille cubitos habeat. Beda, Glossa, & Lyranus iter mille passuum esse volunt. Quidam iuniores contendunt esse iter duorum millium passuū. Origenes inde suam sententiam confirmat, quod cum in terram à Deo promissam, per solitudinem peterent Hebræi, tanto interuallo tabernaculum & arca fœderis castrorum ordinem præcedebat, & tanto interstitio tentoria figebantur: quo spatio licebat his, qui castrametati erant, ad tabernaculum Sabbato accedere. Et sosa. 3. legimus: sitque inter vos & arcam spatij cubitorum duorum millium. Sed Hieronymus est Algatiam scribens: Præterea, inquit, qura iussum est, vt diebus Sabbatorum sedeat vnusquisque in domo sua, neque egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat. Si quando eos, iuxta litteram cœpimus arctare, vt non iaceant, non ambulēt, non stent, sed tantum sedeant. Si velint præcepta seruare, solent respondere, & dicere, Rabbi Akiba, & Simeon, & Hillel magistri tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in Sabbato. Hæc ille: At hoc iter breuius est, quàm iter mille passuum: nam mille passus, quinque millia pedum proculdubio continent. Probabile valde est, quod Hieronymus ait, iter Sabbati esse spatium duorum millium pedum, quod paulo plus est inbus stadiis: stadium enim, viginti quinque passus habet, & montem Olueti ab Hierosolyma quatuor fere stadiis abesse tradit Brocardus his verbis: Vltra torrentem Cedron, in latere Aquilonari montis Olueti, est mons alius altus, quatuor stadiis distans ab Hierusalem. Nec multum discrepat Origenes, dicens, Sabbati iter quod facere licebat Iudæ 4, esse spatium duorum millium cubitorum, hoc est, ter mille pedum: cubitus enim pedem cum dimidio continet.

Exod. 16.

Num. 35.

Deut. 5.

Exod. 16.

Act. 1.

Ios. 3.

Hieron. in Isai. 58.

Brocar. in descr. Terræ sanctæ.

Secundò quæritur, quando primum apud Hebræos Sabbatum sanctè & religiose coli cœperit? Quidam existimant, à Mose institutum esse Sabbati cultum, quando iussu Dei legem promulgauit, aut statim post exitum ex Ægypto. Alij tamen arbitrantur, Sabbatum ab ipso mundi exordio coli cœptum à Maioribus, non quidem lege, sed more & consuetudine, ex quibus Hebræi genus traxerunt: sed in Ægypto desisse Iudæos Sabbatum colere, & ideo Mosen Sabbati cultum vsu & more inchoatum, & à posteris obliuioni traditum, restituisse. Sed de hac quæstione supra disserui. Quid verò intellexerit Lucas nomine Sabbati secundò primi, & quot modis Sabbatum in sacris litteris sumatur, suo loco intensus explicabo, in expositione tertij præcepti Decalogi, in lib. 14.

Vnum illud est maximè notandum ex eo, quòd Dominus die septimo cessauerit ab omni opere, quod fecerat, sacras litteras frequētet numero septenario vti, quoties perfectum aliquid, plenum, & consummatum, vel requiem significare volunt. Hinc in lege præceptum est, vt septies certę quędam res, vel homines immundi expurgentur, septies altaria, vel parietes sanguine victimarum aspergantur, hoc est, perfecte. Hinc etiam Eliseus, Naaman leproso consilium dedit, vt se in Iordane septies ablueret. Hinc etiam instituras est in lege septimus quisque annus: quinquagesimus itidem annus tanquam libertatis & remissionis. Leuit. 25. Septenarius igitur numerus in sacris litteris est plenitudinis & perfectionis, teste Hieronymo in Iob. Hinc septies idem est, quod sæpius Luc. 17. si septies in die peccauerit in te frater tuus, & septies in die conuersus fuerit, remitte illi. Matth. 18. non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies, hoc est, non tantum sæpius, sed etiam sæpissime. Gen. 4. septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamec verò septuagies septies; id est, si Deus dixit se, grauiter puniturum eum, qui occiderit Cain, multò grauius est eum puniturus, qui interfecerit Lamec, qui neminem interemit.

4. Reg. 5.

Gen. 4.

De Neomenia, siue Calendis.

Cap. XXXII.

Primus cuiusque mensis apud Hebræos celebris erat, non quod in eo periude, ac in die festo ab operibus necessario cessaretur, sed quod Deus certis sacrificiis solemni ritu coleretur. Hæbræi vocant hunc diem, caput, siue initium mensis: Septuaginta Interpretes semper Neomeniam: Latinus interpres, nunc Neomenias, nunc Calendas appellat. Dicitur porro Neomenia, quasi nouus mensis. Menses verò cum Luna incipiebant, & cum eadem terminabantur. Et dies primus mensis idem erat, qui primus dies Lunæ. Et quemadmodum septimo quoque die hebdomadæ Sabbatum colebatur, vt in memoriam reuocaretur beneficium acceptum à Deo, quo vniuersa sunt ex nihilo facta: sic etiam primo quoque die mensis Deo sacrificia offerebantur, vt memores essent beneficij, quo Deus omnia gubernat. Quemadmodum etiam Deus sibi offerri voluit primos fructus terum è terra nascentium, ita & primos quoque dies mensium sibi seruauit. Denique, vt Deum precibus, & sacrificijs sibi placatum redderent Hebræi ad ipsos menses feliciter inchoandos. Numer. 28. Lex est: In kalendis (id est, in mensium exordijs) offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ oleo conspersæ, hoc est commixtæ in sacrificio per singulos vitulos, & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ, id est, singulas decimas similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos.

Tubis etiam canebatur Num. 10. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, & sint vobis in recordationem Dei vestri. Hinc Dauid: Buccinate, inquit, in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ. Quæret aliquis cur Leuit. 23. Neomenia non numeretur inter sacros dies festos. Respōdet Abulensis, Neomeniam non esse diem festum, in quo quis lege cogeretur ab operibus seruilibus abstinere. Esse tamen diem solemnem & celebrem, in quo lex iubebat certum sacrificium solemni ritu immolari. Vnde apud Isaiam ait Dominus: Neomeniam & Sabbatum, & festiuitates alias non feraminiqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras, & solemnitates vestras odiuit anima mea.

Psal. 88.

Abul. q. 18. in lib. Num. Isai. 1.

De Paschate. Cap XXXIII.

De nomine, Pascha, duo quæri solent. Vnum, sit ne Græcum nomen, an Hebraicum: Alterum, vnde dictum sit nomen, Tertul. lib. contra Iudæos, c. 10. Irenæus lib. 4 cap. 3. Nazianz. orat. de Pascha te, significare videntur esse nomen Græcum; alij sentiunt esse vocabulum Hebraicum. Sed verius est quod alij tradiderunt esse Chaldaicum, quamuis ab Hebraico deductum, quo sunt Hebræi vsi, postquam ex Babylone in patriam redierant. Etbymologiam & significationem nominis, Tertullianus, Irenæus, & Nazianzenus ex Græco deduxerunt, Græcam vocem eam arbitrati, à verbo πασχειν, quod pati significat, eo quòd illo die passus est Dominus. Vnde quod Moses dixit Exod. 12. Est enim Pascha Domini, putant Dominicæ passionis prædictionem fuisse. Vt sensus sit: Est passio Domini, quia eo die moriturus, siue passurus sit Dominus. Hi patres mysticè sunt nominis Paschæ etymologiam interpretati. Verum etymologia petenda est ex lingua Hebraica, quoniam ab ea Chaldæi Paschæ nomen sibi deriuarunt. Paschæ igitur nomen, significat transitum, quia verbum Hebraicum Passach, transire significat. Adhuc tamen dubiæ est quæstionis, quem trāsitum designet. Augustin. & Nazianz. existimant significari transitum illum, quo Hebræi ex Ægypto in tetram olim Patribus promissam commigrarunt, vel quo mare rubrum traiecerunt. Sed verius est, quod ait Hieronymus, designari trāsitum illum, quo Angelus Domini in Ægypto transiliens domos Hebræorum agni sanguine signatas, Ægyptiorum domos primogenitorum cæde tunsitauit.

Exod. 12.

Hieron. in Matt. 26

Ibidem.

פסח

Leuit. 23. Lege sancitur: Mense primo, quartadecima die mensis, ad vesperam Phase Domini est. Hæc celebritas instituta est, vt Hebræi in memoriam reuocarent illud beneficium insigne, quo Dominus primogenitos Ægyptiorum occidendo, domos Hebræorum non tetigit, quarum postes & superliminaria sanguine mactati agni tincta fuerant. Et quoniam id accidit decimaquarta luna primi mensis; ideò præcepit Deus, vt singulis annis eodem die, Iudæi immolarent agnum, & comederent. Nomen accepit hæc celebritas, Phase, quod significet Hebræis transitum, vel saltum: scilicet quia Angelus Domini Hebræorum domos, agni sanguine aspersus intactas relinquens, primogenitos Ægyptiorum necauit. Legimus in Exodo: Et cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis: Victima transitus Domini est, quando transiuit domos Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos vestras liberans. Quod verò in Hebræo scribitur Pessach, Latinus interpres in veteri Testamento id fecit per, e, scilicet Phase. Nomen verò Pascha, quo vti sunt Septuaginta Interpretes, Euangelistæ, & Apostoli, Chaldaicum est; nam post reditum è Babylonico exilio, Iudæi Chaldaica nomina vsurpauerunt. Quod enim Hebræi dicunt * Pessach, Chaldæi addita ad finem littera a, dicunt * Pescha, vel Pascha. Et hoc nomine, vt dixi, vsi sunt Apostoli, & ab eis acceptum Græci & Latini retinuerunt. Vnde Lucas: Venit autem, inquit, dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, id est, Paschalem agnum. Et hæc de nomine Paschatis, & de mense, & die Paschalis celebritatis.

פסחא

נסח

Gen. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundò quæritur, quota hora decimæquartæ Lunæ primi mensis immolabatur agnus Paschalis? Exod. 12. sic est: Immolabitque hædum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Pro his verbis Hebræa lectio habet: ¶ Inter duas vesperas. ¶ Sed quænam sunt duæ vesperæ dici. Lyranus & Abulensis vnam vesperam inchoant à prima hora pomeridiana, quia tùc sol incipit decidere, & vergere in occasum: secundam verò vesperam inchoant à solis occasu. Sed huic sententiæ obstat illud Deuteronomij: Immolabisque Phasc vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. Et ante hæc dictum fuerat: Quoniam in isto die eduxit te Deus tuus de Ægypto nocte. Et in Exodo: Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes. Alij vesperam vnam intelligunt totum illud tempus, quod est interiectum inter solis occasum, & tenebras obscuræ noctis, cùm amplius radij solares non videntur. Et secundam vesperam inchoant ab ipsis noctis tenebris, ita vt agnus statim ab occasu solis parari cœperit, & postea occisus, & ad ignem assatus comedi cœptus sit appetentibus noctis tenebris. At hoc aliis non placet, quia creditu difficile videtur, vt in tam breui tempore agnus pararetur, iugularetur, pelle exueretur, exenteraretur, & assaretur. Sed quid si Iudæorum quisque ante solis occasum, agnum curauerat parandum? Cur paratum iam agnum, iugulare, pelle exuere, exenterare, & ad ignem torrere, statim post solis occasum non poterant? Quare probabilis est prædicta sententia. Aliis placet, primam vesperam statim post nonam incipere, id est, post tertiam horam pomeridianam: secundam vesperam intelligi totum illud tempus, quod est inter solis occasum, & ipsas tenebras noctis: ita vt agnus pararetur in toto eo tempore, quod est inter nonam horam, & solis occasum, quod tribus horis constat, & ad solis occasum ederetur, vel paulò post. Et hæc opinio est valde probabilis.

Deut. 16.

Exod. 12.

5. Tho p. 3. q. 46 q. 9. ad. 1. Abul. & Lyra. in Exod. 12.

Tertiò quæritur, an typicus agnus immolaretur ad vesperam, quæ lunam decimamquartam primi mensis terminabat: an verò ad vesperam, quæ eandem lunam inchoabat. Ratio quæstionis est, quia certo constat eum immolari ad vesperam decimamquartæ lunæ. Sed quia vnusquisque dies habet vesperam, qua incipit, & vesperam, qua finitur & desinit, ideò dubium maximè est, an mactaretur agnus, incipiente decimaquarta lunæ ad vesperam, an potius desinente eadem luna ad vesperam: hoc est: An immolaretur agnus ad vesperam, qua claudebatur luna decimatertia, & incipiebat luna decimaquarta, an verò ad vesperam, qua terminabatur luna decimaquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Duæ sunt opiniones, vna est, quam probant ac recipiùt Doctores omnes Scholastici: agnum immolari ad vesperam, qua finiebatur luna decimaquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Sic Hugo S. Victoris, Lyranus, Abulensisque dicunt accepisse ex Hieronymo, Ambrosio, Anselmo, & Beda, & aliis patribus. Et certè hæc opinio videtur ex ipsis sacris litteris colligi, nam Iudæi eodem tempore nunc agnum immolant, quo eorũ patres in Aegypto immolarunt. Sic enim Exod. 12. legimus: Et habebitis hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum solemnem Domino, sed Hebræi ex Aegypto egressuri posteriori vespera Lunæ decimæquartæ immolauerunt, quoniam decimaquinta luna primi mensis exierunt, vt scriptum est, Numer. c. 18. & illud mane, quo egressi sunt, proximè consecutum est vesperam, qua agnum immolarũt. Sic enim ibi legimus: Profecti de Rameſſe in mense primo, in quintadecima mensis primi, altera die à Phasc, filij Israel in manu excelsa, & Angelus Domini media nocte percussit primogenitos Aegyptiorum, vt scribitur Exod. 12. Factum est, inquit Moses, in medio noctis, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti. Ergo illa nox fuit, quæ proximè consecuta est vesperam, quæ fuerat agnus typicus immolatus, neque enim Hebræi integrum diem ab agno immolato in Aegypto manserunt, & hæc est opinio communi Theologorum consensu recepta.

Altera sententia est quorundam iuniorum asserentium, è quibus sunt Oleaster Leuit 23. in illis verbis: ¶ Et affligetis animas vestras nono die mensis. Stella in Lucam cap. 1. in illis verbis: Venit autem dies azymorum, agnum Paschalem mactari ad vesperam, qua incipiebat luna decimaquarta, & terminabatur luna decimatertia. Id probant primùm auctoritate Iosephi ita scribentis: Illucescente verò quartadecima luna, omnes ad exitum animati sacrificabant, & sanguine domos lustrabant. Vel vt alij vertunt: Cum autem instaret decimaquarta dies. Eodem item auctore, celebritas azymorum per octo dies continuos solemni ritu colebatur. Sed hæc celebritas finiebatur luna vigesimaprima, ergo consequens est vt incideret in luna decimaquarta ineunte: nam aliquo si exeunte decimaquarta luna, & incipiente decimaquinta inchoabatur celebritas azymorum, durare non poterat nisi per septem dies. Deinde, Leuit. 23. legimus: A vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra, ergo celebritas Paschatis, quæ luna decimaquarta colebatur, celebrari incipiebat à vespera exeuntis lunæ decimætertiæ, vsque ad vesperam, quæ finiebatur luna decimaquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Item, quia Hebræi, dies numerare solent à vespera diei præcedentis vsque ad vesperam diei subsequentis, iuxta illud Mosis: Factum est vespere & mane dies vnus, hoc est, Facta est nox, & dies ciuilis ab ortu solis vsque ad occasum: & fuit vnus dies naturalis, scilicet viginti quatuor horarum. Præterea, apud Ioannem legimus: Ante diem festum Paschæ, & quæ sequuntur. Ergo vespera illa, qua Dominus cum discipulis agnum paschalem comedit, erat initium decimæ quartæ lunæ, & huius decimætertiæ. Alioqui enim si erat finis lunæ decimæquartæ, & initium decimæquintæ, falsò dixisset Ioannes, ante diem festum Paschæ: nam edebatur agnus ad solis occasum; sed ab occasu solis in luna decimaquarta incipiebat dies festus Paschæ, de quo Ioannes: Ergo in ipso festo Paschæ Dominus lauit pedes discipulorum, non ante diem festum. Postremò, quia Ioannes de ea die, qua Christus cruci affixus est, ita scribit: Erat autem Parasceue Paschæ, hora quasi sexta; & postea infensus: Erat enim magnus dies ille Sabbati. Ergo in feria sexta, qua passus est Dominus adhuc durabat continuata per eam luna decimaquarta, & dies festus azymorum, qui luna decimaquinta celebatur, nondum aduenerat. Denique, quia alioqui si feria sexta, qua Dominus est in crucem sublatus, dies festus & facer erat, quomodo Iudæi non solùm illi perditi, & impij, sed etiam alij pij & religiosi, tam multa opera eo die facti arunt, quæ nefas erat in die festo facere?

Leuit. 23.

Ioan. 13.

Ioan. 19.

Ioseph. lib. 2. Anti. c. 13.

Hæc quæstio mihi valdè dubia profectò videtur, quoniam ex vna parte est communis Theologorum sententia, typicum agnum immolari vespera posteriori lunæ decimæquartæ: & est eriam constans Patrum opinio, Christum Dominum, iuxta legem mysticum agnum comedisse ad vesperam feriæ quintæ, quæ erat vespera lunæ decimæquartæ, & feria sexta cruci affixum fuisse, quæ erat luna decimaquinta, & primus dies festus azymorum, secundum B. Ambrosium epist. 82. ad Episcopos per Æmiliam constitutos: vbi de Christo loquens: Ipse ergo, inquit, qui legem locutus est, postea veniens per virginem nouissimis temporibus eam consummauit, quia venit non legem soluere, sed impiete, & celebrauit Pascha hebdomadæ, in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Denique ipsa die, sicut superiora docent, Pascha cum Discipulis manducauit: sequenti autem die, hoc est sexta feria, crucifixus est luna quintadecima, Sabbato quoque magno illo sextadecima fuit, ac per hoc septimadecima luna resurrexit à mortuis. Hæc ille: Et certè negari non potest, quin communis fuerit Patrum sententia, Christum Dominum fuisse in cruce actum, in die festo & solemni Paschatis, & in sexta feria. Origenes Tract. 36. explanans illa verba Matthæi cap. 27. Per diem autem solemnem consueuerat Præses. Arbitror, inquit, propter istum diem festum Iudæorum, in quo Barabbas ad vitam electus est, Christus autem neglectus, Dominum dicere per Propheram: Ieiunia, & festas, & dies festos vestros odit anima mea. Et quia magis solemnitatem agere voluerunt, cum latrone dimisso, quàm cum Christo. Idem homil. 2. in lib. Numerorum. Perierunt omnes festiuitates eius, & dies solemnes eius, quoniam in loco sancto, & in die solemnitatis eius Dominum meum Iesum Christum occiderunt. Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 10. disparans, docet, solemnes eorum celebritates fuisse in luctum conuersas, quia in die solemni Paschatis, & primo azymorum sol occidit in meridie, & tenebræ factæ sunt per vniuersam terram. Eodem modo loquitur Eusebius in libro 10. demonstrationis Euangelicæ cap. 8. Clemens quoque Romanus in Constitutionibus Apostolicis libro quinto capit. 14. de Iudæis sermonem habens: In ipso, inquit, die suo festo Dominum comprehenderunt, vt perducerent ad exitum, quod scriptum est: Posuerunt signa, & in medio solemnitatis suæ non cognouerunt. Epiphanius contra Audianos hæresi 7. habet hæc verba: Dicunt enim iidem Apostoli: Quando illi (Iudæi) coniuantur, vos ieiunantes pro ipsis lugete, quoniam in die festiuitatis Christum crucifixerunt. Chrysostomus homilia 87. in Matth. scribens: Per diem autem solemnem; postquam Pilatus, inquit, cogitando, legem quandam inuenit, quæ solemnitati ex condemnatis aliquem condonare iubebat, turbis persuaserunt Pontifices, vt Barabbam omnes vna peterent voce. Et mox: Præposuerunt itaque illum orbis seruatori, nec tationem temporis aliquam habuerunt, quod sanctum erat atque solemne. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 13. loquens de morte Domini, ait, solemnitates Iudæorum esse in luctum conuer-

sas, quia in primo die azymorum & solẽ mulieres ipsorum plangebant & debant, & Apostoli occultati dolebant, quãdo passus est Dominus. Socrates lib. 5. hist. Ecclesiast. cap. 21. dicit festum torem azymorum tempore passum fuisse, cum celebre apud Iudæos ageretur festum. Ve offenderent illi, quod Iudei in diebus festis se cæde & sanguine polluerunt. August. Tract. 55. in illud Ioan. Proximum autem erat Pascha Iudæorum: Illum diem, inquit, festum (scilicet Paschatis) cruentum habere Domini sanguine voluerunt illo die festo occisus est agnus, qui nobis eundem diem festum suo sanguine consecrauit. Glossa item interlineatis, ac ipse etiam Augustinus, dum ea verba Psalmi explicant, Gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ: Tunc, inquiunt, euersa est Hierusalem, quando solemnitas agebatur Paschalis, in qua crucifixerunt Dominum. Scribit etiam Beda in lib. de ratione temporum, c. 46. Nam quod Dominus decimaquinta luna, feria sexta, crucem ascenderit, & vna Sabbatorum, id est, die Dominica, surrexerit à mortuis, nulli licet Catholico dubitare, ne legi, quæ & agnum Paschalem decimaquarta die primi mensis, ad vesperam immolari præcepit, pariter & Euangelio, quod Dominum eadem vespera captum à Iudæis, & vere sexta feria crucifixum, ac sepultum prima Sabbati resurrexisse perhibet videatur incredulus? Eandem sententiam habet Glossa ordinaria in Matth. 27. Anselmus in Matth. 27. S. Tho. in catena aurea, Matt. 27. Alcuinus, Rabanus, quos citat S. Thomas in catena aurea, & Theologi omnes, vt ait Sotus. 4. d. 9. q. 1. a. 4.

Ioan. 13.

Ioan. 19.

Ex quibus perspicitur, Patres sensisse Christum Dominum fuisse in die festo, & solemni Paschatis in crucem sublatum, & in luna decimaquinta, & sexta feria hebdomadæ. Et videtur hæc sententia ex ipsis Euangeliis deduci. Nam eo die, quo passus est Christus, condonata est vita Barabbæ ob honorem & cultum diei festi. Necesse autem habebat, ait Lucas, dimittere eis per diem festum, vnum. Marcus: Per diem autem festum solebat eis dimittere vnum ex vinctis. Matthæus: Per diem solemnem consueuerat Præses populo dimittere vnum ex vinctis, quem voluissent. Non est ergo Christus cruci affixus in luna decimaquarta, & in die profesto suæ profano. Audacter sanè, ne dicam temerè, ille scripsit, qui Græcos dixit & Latinos hac in parte à vero aberrasse. Contendit ille in sextam feriam, qua passus est Christus, diem festum azymorum non incidisse, nec lunam decimamquintam, sed decimamquartam, quæ incœpit à vespera feriæ quintæ, in qua Dominus cum discipulis typicum agnum, iuxta legis præscriptum comedit: sicut etiam cæteri Iudæi in eadem vespera comederunt. Et duravit, inquit, luna decimaquarta continuata per feriam sextam, vsque ad vesperam illius, in qua cœpit luna decimaquinta, & dies sabbati, & primus dies festus azymorum. Quare feria sexta dies profanus fuit, non sacer, nam alioqui quomodo Iudæi, inquit, in illa die opera fecerunt, quæ diebus festis non licebat illis facere, comprehendentes Christum, ad tribunalia varia Magistratuum, & Iudicum ducentes, accusantes, testes supponentes, angariantes Simonem Cyreneum? Et quomodo Iudæi, etiam pij & religiosi, si dies festus erat, Christum cruce deposuerunt, aromatibus condierunt, sepulturæ mandarunt: Quo modo religiosæ fœminæ aromata emerũt, cum tamen si tum siluerint appetente vespera, ob diem sabbati festum.

Luc. 23. Matt. 15. Matt. 27.

Francol. de temp. orarum. Canon. ca. 67. n. 10.

Mihi in hac re nullo modo videtur discedendum à communi Theologorum sententia, ne receptam communi consensu opinionem suo loco leui ratione moueamus; videlicet, agnum typicum immolari ad vesperam lunæ decimæquartæ exeuntis & desinentis, non appetentis & ineuntis. Et Christum Dominum in eadem vespera cum Discipulis agnum Paschalem comedisse, & feria sexta, quæ erat luna decimaquinta, & dies primus azymorum festus, passum fuisse. Ita tamen hanc sententiam veram existimo, vt partem alteram oppositam, aliquantulum probem. Neque enim probo id, quod alius recentior scriptor dixit, toto cœlo aberrasse, & fœdissimè deceptos esse, qui secundam sententiam docuerunt. Rem ille exaggerauit. Nam negati non potest, quin aliqui ex Patribus aperte fateantur Christum in crucẽ actum luna decimaquarta in sexta feria hebdomadæ. Nam vt omittam Græcos id habentes, suam opinionem fortassis sequutos quam in præsentia omnino relinquimus. Euthymium in Matthæi cap. 15. in illis verbis: Vespere autem facto discumbebat cum duodecim, Theophylactum in Matth. cap. 27. super illud: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt, Epiphanium in Hæresim Tessareschædecatitarum, hoc idem fatetur. Auctor quæstionum veteris & noui Testamenti, q. 106. Orosius lib. 7. capit. 4. Anselm. in illis verbis Matthæi capit. 27. Altera autem die. Scio iuniores quosdam horum Patrum sententiam interpretari, ita vt ad priorem opinionem trahant. Ergo iuxta aliquorum Patrum sententiam consequens est, vt Christus Dominus agnum comederit feria quinta, ad vesperam lunæ decimæquartæ ineuntis, & continuatæ per feriam sextam. Deinde etiam, quia Patres illos qui testantur Christum Dominum crucifixum & passum in luna decimaquinta, & agnum comedisse in luna decimaquarta, & in die itidem festo mortuum & sepultum fuisse interpretari commodè, aut saltem non malè possumus, ita vt eorum mens & sensus esse videatur, in luna decimaquarta inchoata, non completa Dominum cœnasse, & in luna decimaquinta in crucem sublatum, appetente videlicet luna decimaquinta, quæ incipiebat à vespera sextam feriam claudẽte: Pariter etiam mortuum fuisse in die festo azymorum, quia passus est in sexta feria, a cuius vespera incipiebat dies festus azymorum. Est enim verisimile, Patres, cùm Græci fuerint, vel Latini, locutos in hac parte fuisse Græcorum more, vel Latinorum, non Hebræorum: dies enim supputasse videntur à parte diei, siue incipientis, siue desinentis: nam cœnauit Dominus feria quinta ad vesperam. Et quia tunc incipiebat, iuxta secundam opinionem luna decimaquarta, verisimile dici potuit cœnasse luna decimaquarta, in crucem actus est feria sexta: quam (etsi per eam luna decimaquarta, iuxta eandem secundam sententiam continuebatur) merito Patres lunam decimaquintam vocare potuerunt, quia à vespera illius diei incipiebat luna decimaquinta. Pari quoque ratione diem festum, & sacrum dixerunt illi Patres, quia à vespera illius diei incipientem, ac proinde verum etiam est quod scribit Dionysius Areopagita in epistola ad Polycarpum, & in altera ad Apollophanem, & testatur etiam Origenes tract. 35. in Matthæum, lunam fuisse plenissimam, quãdo Christus pendebat in cruce. Ita vt post eius passionem lux lunæ statim minui cœperit. Luna erat plenissima, quia à vespera illius diei incipiebat, iuxta prædictam secundam opinionem, luna decimaquinta, id est, plenissima. Et verisimile est olim Hebræos ex Ægypto decimaquarta luna post mediam noctem appetente diuina luce exisse, & toto eo die iter facientes in Socoth peruenisse. Exod. 12. & Num. 33. legimus: Profecti de Rameſſe mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die à Phasc filij Israel in manu excelsa: vt intelligamus luna decimaquarta ad vesperam, hoc est, incipiente, & ineunte luna decimaquarta ad vesperè typicum agnum immolasse, & ad solis occasum comedisse, & post exactam mediam noctem, appropinquante luce orientis solis exisse, iter fecisse toto eo die, & ad vesperam lunæ decimæquartæ desinentis, incipiente luna decimaquinta, ad Socoth peruenisse. Et quod scriptum est: Profecti mense primo quintadecima die mensis primi, intelligatur: appetente siue incipiente iam decimaquinta die non incurrente. Hæc dixi, vt ostenderem probabilem esse secundam sententiam, non vt primam communi consensu Theologorum approbaram, rationibus confutatem, nam primæ sententiæ patrocinabitur, id quod apud Ioannem dicetur: Ante diem festum. Et alibi: Erat Parasceue Paschæ: & quod omnes Euangelistæ prediderunt, die, qua in ligno crucis Dominus pependit, Iudæos multa opera fecisse, quæ in diebus festis interdicta esse videntur; ita interpretantur, vt vim nullam Scripturis meo iudicio afferre videantur: sed facilè & commodè scripturas ipsas concilient, vt in alio loco plenius ostendam, cum de tertio Decalogi præcepto libr. 4. disputabo. In præsentia primam opinionem communi consensu, vt dixi, Theologorum comprobatam arbitror amplectendam.

Ioan. 13. Ioan. 19.

Epistola 7. Cap. 11.

Quærtò quæritur, qui nam fuerint ritus typicum agnum immolandi apud Iudæos? Legimus Exodi 12. Decima die mensis huius, tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas. Sin autem minor est numerus, vt sufficere possit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui coniunctus est domui suæ, iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus. Iuxta quem ritum tolletis & hœdum, & seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius: immolabitque hœdum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Hæc ibi.

Quod iubet Deus agnum decima die tolli, vt decimaquarta immoletur: illius tantum temporis præceptum fuisse videtur, quo Iudæi erant ex Ægypto egressuri, non vt postea fieret teste Abulensi: nam cum sæpè de agno mactando verba fiant in lege, nusquam hoc præcipitur. Tunc autem hoc fieri oportuit, quia cum Hebræi parauri essent, quæ ad tam longum iter erant necessaria, & confestim exituri essent, non possent agnos commodè habere præsertim anniculos, & sine macula, nisi ante iam paratos. Dices, nõ posse vnum agnum magnæ familiæ sufficere. Respõdeo, satis esse, quia non ad satietatem comedebant, cum postea cœtaneæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

consueuissent. Si quis agnum habere non poterat, licebat illi eius loco hœdum accipere, masculum tamen, anniculum, & sine macula. Et propterea dixit: Iuxta quem ritum accipietis hœdum. Sed fis non erat aliud animal immolare pro agno. Et ideo quod scriptum est Deuter. 16. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus; non de agno Paschali intelligitur, sed de honestis pacificis, quæ in singulis diebus azymorum immolabantur, iuxta legis præscriptum. Num. 28.

Quintò quæritur, quo ritu agnus typicus ederetur à Iudæis? Præcipitur Exod. 12. vt soli Hebræi ex eo ederent: alienigenæ non poterant, nisi prius circumciderentur.

Ibidem quoque: ¶ In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis. Hoc præcipitur, quia erant confestim exituri: ac vt omnis occasio tolleretur huc & illuc euagandi. Ossa itidem citò confringi non possunt, quod festinaturis conueniebat. ¶ Et edêt carnes nocte illa assas igni. ¶ Nimirum carnes assæ citius apparantur, quàm elixæ, quare magis festinantibus conueniũt, ¶ & azymos panes. ¶ Quia statim egressuris per tempus non licuit eos in fermento parare. Et Deut. 16. habetur: Septem diebus comedes absque fermento.

Sciendum est ex Iosepho lib. 2. antiq. c. 13. iuxta vnam versionem, iuxta aliam vero cap. 15. celebritatem azymorum per dies octo continuos peragi ab Hebræis solitam: cum tamen Exod. 12. & Deut. 16. præceptum sit, vt per dies septem, panes azymi comedantur. Diuersa est supputatio, sed vtraque veranam à die festo primo azymorum, qui luna decimaquinta colebatur, vsque ad vigesimam primam lunam numerantur septem dies, sed à luna decimaquarta, in qua agnus comedebatur cum azymis panibus, vsque ad lunam vigesimamprimam, octo dies computantur. Atque hinc etiam est, vt Euangelistæ diem primum azymorum lunam decimamquartam appellent. Et primo die azymorum, aiunt Matthæus, & Marcus, quando Pascha immolabant: Lucas verò, Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Sequitur in Textu: ¶ Cum lactucis agrestibus. ¶ Hebraica lectio solum habet: ¶ Cum amaritudinibus. ¶ Vnde Lyranus & alij iuniores non lactucas agrestas, sed herbam quãlibet amarã intelligũt. Verum Septuaginta verterunt. ¶ Cum lactucis agrestibus. ¶ Lactucam agrestem amaram gustatui esse, Dioscorides refert. Hoc nimirum herbarum genus significabat amaritudinem, in qua Hebræi versati erant in Ægypto, duram in operibus lateritiis seruientes seruitutem: vt memores pristinæ calamitatis & miseriæ, vnde erati fuerãt, gratias agerent Deo liberatori.

Dioscor. lib. 2. c. 130.

¶ Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum igni, sed assum tantum igni: quamuis fugam & exitum ex Ægypto Hebræi maturaturi erant, noluit tamen Deus, vt aliquid crudum ex aquo comederent, quia non erat ad cibũ aptum; nec elixum, quia remoraretur eos. Obicies illud ex Deuteronomio: Immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto, & coques & comedes. Respondeo, verbum Hebraicum, quod Latinus interpres reddidit, ¶ coques, ¶ esse ambiguum & anceps, & significare vtrumque, coquere scilicet & assare. Vnde ¶ coques ¶ eo in loco, idem est quod ¶ assabis.

¶ Caput cum pedibus eius, & intestinis vorabitis. ¶ Pendent hæc verba ex proximè præcedentibus, ¶ Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni (& sequitur) caput cum pedibus eius & intestinis vorabitis, significat: Nec pedes, nec caput abscindatis, vt fieri solet, nec aliter hæc ad escam paretis: sed similiter ossa igne comburetis. Educebantur vero intestina, lauabantur, & ablata ipsi agno imponebantur, vt flammis torrerentur, & cum reliquo corpore ederentur.

¶ Nec remanebit ex eo quicquam vsque mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. ¶ Id est ossa & nervos igne statim consumite, ne quid supersit in diem sequentẽ. Quod si quippiam aliqua de causa superfuerit, sine mora die proximè sequenti comburite. Noluit Deus, vt ex agno, qui fuerat ipsi consecratus, quicquam remaneret, ne vel ab hominibus conculcaretur, vel ab immundis animantibus deuoraretur, fœderaterúrve.

Sequitur: ¶ Sic autem comedetis illud: Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes. Est enim Phase, id est, Transitus Domini. Singula mirè profectò ad denotãdam festinationem valent. Nimirum, iter facturus quispiam, præcingit renes, aptat pedibus calceos, & baculum in manibus sumit. Communis est omnium sententia, stantes comedere agnum Hebræos consueuisse: sed id, nec in Hebræo, nec in Græco, nec in Latino textu habetur. Videtur esse desumptum ex illis verbis: ¶ Tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes.

De diebus festis Azymorum.
Cap. XXXIIII.

Leuitic 23. scriptum est: ¶ Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solemnitas azymorum Domini est.

Hæc ibi, & eadem prorsus, & eodem modo habentur in cap. 19. & 28. libri Numerorum, & 16. c. Deuteronomij. Quare decimaquarta dies erat profana, non sacra: at decimaquinta dies erat festa & sacra. In decimaquarta ad vesperam mactabatur typicus agnus, & edebatur; die verò decimaquarta solemnitas azymorum colebatur. Immolatio agni Paschalis decimaquarta die fiebat, vt in memoriam renouaretur transitus Angeli percutientis primogenitos Ægyptiorum, & domos Hebræorum intactas relinquentis, quod earum postes agni sanguine illitæ essent. Celebritas azymorum agebatur in recordationem septem dierum, in quibus post immolationem & esum agni, panes azymos Hebræi comederunt. Et ideo in eodem Leuit. cap. 23. legimus: Septem diebus azyma comedetis: dies primus erit vobis celeberrimus, sanctúsque. Omne opus seruile non facietis in eos sed offeretis sacrificiũ in igne Domini septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior & sanctior, nullúmque seruile opus facietis in eo. Erant igitur dies azymorum septem, si computentur à primo die festo, qui celebrabatur decimaquinta luna, vsque ad lunam vegesimamprimam. Erant verò octo, si supputentur ij à luna decimaquarta, in qua mactabatur typicus agnus, & edebatur cum panibus azymis. Ex septem igitur diebus azymorum, primus erat solemnis & festus, in quo abstinebatur ab omni opere seruili, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent, vt exprimitur Exod. 12. Dies prima erit sancta atque solemnis, & septima dies eadem festiuitate venerabilis. Ergo nefas erat in ea die seruile opus factitare, iis operibus exceptis, quæ ad vescẽdum spectant: qualia sunt, ignem accendere, & cibos coquere, vel alia ratione & modo parare.

Quod igitur scriptum est Leuit. 23. Dies septimus erit celebrior, & sanctior: non intelligitur, si cum primo comparetur, sed cum reliquis quinque inter primum & vltimum intenectis: illis namque dies celebres quidem erant & solemnes ob sacrificia, quæ offerebantur in singulis, sed profani erant, non sacri. Fiebant porrò sacrificia, iuxta legis præscriptum, Num. 28. Sed secundus dies hoc habebat peculiare, quod legimus Leuit. 23. Altero die Sabbati, id est, die azymorum secundo (nam primus quia festus erat & sacer, Sabbatum vocabatur) deferebant Hebræi ad Sacerdotem manipulos spicarum, primitias messis, Sacerdósque vnum eorum coram Domino in altum attollebat, vt ipsi Deo, cui offerebatur, essent grati & accepti. Et eodem die cædebatur agnus anniculus, immaculatus in holocaustum, & offerebatur similæ, & vini, vt eiusmodi munus, sacrificium, & victimam ornaret.

De Iudæorum Pentecoste.
Cap. XXXV.

Leuit. 23. legimus: Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium nouum Domino. In veneratione erat dies hic quinquagesimus, in recordationem videlicet legis diuinitus datæ quinquagesimo die ab egressu ex Ægypto: nam eo die legem accepisse Hebræos, ex Scripturis colligitur. Exod. 19. scriptum est: Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti. In die hac, id est, in die similiter tertio ipsius mẽsis tertij, venerunt in solitudinem Sinai: quoniam si numerabis quindecim dies ex primo mense, qui numerabantur à decimosexto die eius mensis, & ex secundo mense viginti nouem cum tribus diebus tertij mensis, fiunt quadraginta septẽ dies, quibus si addantur alij tres, efficiunt quinquaginta. Sed cui additur isti tres dies? Respondeo, cum dicitur: Mense tertio egressionis Israël de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai, diem hanc sumit Scriptura pro eodem dicta vt sensus sit: Venerunt mense tertio eodem die, hoc est, tertia eiusdem mensis die: ergo peruenerunt die quadragesimoseptimo, & tertio deinde die sequenti, Moses legem accepit. Ergo data est lex die quinquagesimo ab egressu ex Aegypto. Quo fit, vt hæc celebritas dicta quoque sit hebdomadarum, quia ab altero die post primum festũ diem azymorum

compu-

computabantur septem hebdomadæ plenæ, quæ quadraginta nouem dies conficiunt, & die statim proximè sequenti celebritas Pentecostes agebatur. Erat autem hæc celebritas vna de tribus, in quibus omnes viri singulis annis venire Hierosolymam lege cogebantur, vt patet ex Deuteronomio.

Deut. 10.

De die festo Tubarum. Cap. XXXVI.

Leuitici quoque c. 23. de hac celebritate legimus: Mense septimo, primo die mensis erit vobis Sabbatum memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum. Mensis septimus apud Hebræos, qui magna ex parte nostro Septembri respondet, magno in honore erat, quippe qui quatuor dies festos, & sacros continebat, videlicet Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, Cœtus, siue Collectæ. Quemadmodum igitur septimus quisque hebdomadæ dies, sanctus erat, sic mensis quoque septimus erat magna veneratione celebris. In primo die colebatur celebritas Tubarum. Opinantur Hebræi, eiusmodi festum diem coli in memoriam illius beneficij, quo Deus Isaac de gladio patris eripuit, & arietem, eius loco immolandum substituit: & ideo eum diem celebrati cornibus arietinis. Quod certè illi ex sacris literis firmo argumento non colligunt, nec satis efficaci ratione demonstrant. Ego potiùs crediderim, eum diem festum esse institutum, vt tubarum clangore ad celebritates venturas, scilicet expiationis, & tabernaculorum, quæ illo mense celebrabantur, cum iucunditate populus præpararetur. Ibidem præcipitur: [Omne opus seruile non facietis in eo: & offeretis holocaustum Domino.] Numerorum verò 29. legimus sacrificia, quæ eo die offerre oportebat: erant enim duplicia, alia propria ipsius celebritatis Tubarum, alia ipsi cum cæteris Neomenijs communia.

Gen. 22.

De die festo Expiationis.
Cap. XXXVII.

Leuit. 23.

De hac celebritate, scriptum est etiam in Leuitico sic: [Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, afflictisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino.] Tradunt Hebræi, quod etiam Catholici interpretes scripturam reliquerunt, festum hunc diem esse institutum, quia eo die puratur diuinitus dimissum peccatum, quod populus Hebræus, in colendo vitulo ex aureo conflatili perpetrauit. Creditur enim Moses decima die mensis septimi de monte descendisse cum secundis tabulis, in signum culpæ condonatæ, quod Hebræi magis traditione quadam, quàm Scripturæ auctoritate comprobant. Et quia hic dies dicatus Deo erat, & sacer ad peccata per pœnitentiam expianda; ideò præceptum est, vt in eo animas suas affligerent, hoc est, ieiunium sponte susciperent, quo vnà cum precibus & sacrificiis coniuncto, Deus placatus, peccatorum veniam largiretur. ¶ Affligetis animas vestras. ¶ Phrasis est Hebræi id est, ieiunijs vos ipsos macerabitis. Vnde Isaias in persona Iudæorum loquens: Quare ieiunauimus, inquit, & non aspexisti? humiliauimus animas nostras, & nescisti? Et respondit Dominus: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & reliqua. Dauid quoque: Humiliabam in ieiunio animam meam. Ieiunium autem eo die agebatur à vespera diei noni exeuntis vsque ad vesperam decimi desinentis. Et affligetis, inquit, animas vestras die nono mensis.] Ac ne intelligeretur, suscipiendum esse ieiunium in peruigilio ipsius diei decimi; ob id in Hebræo dictũ est: [Affligetis animas vestras in die nono mensis ad vesperam id est, ab occasu solis, nono die iam desinente, vsque ad solem occidentem in ipso decimo die. ¶ Omne opus non facietis in eo. ¶ Id est, in tempore dicti huius. Et Numerorum c. 29. de victimis offerendis, scriptum est, Offeretis holocaustum Domino in odorem suauissimum, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem.

Isai. 58.

Psal. 34.

Leuit. 16.

In eodem Leuitici libro legimus, populi peccata expiari à Pontifice; & expiabantur quoque templum, & Sacerdotes. Expiabit autem Sacerdos, qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ sunt, vt sacerdotio fungatur pro patre suo. Induetúrque stola linea, & vestibus sanctis, & expiabit Sanctuarium, & Tabernaculum testimonij, atque altare, Sacerdotes quoque, & vniuersum populum.

Exod. 32.

De celebritate Tabernaculorum.
Cap. XXXVIII.

Leuit. 23. Num. 29.

IN Leuitici & Numerorum libro ita habetur: [A quintadecima die mensis huius septimi, erunt feriæ Tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus, (id est, erit vobis sacer) omne opus seruile non facietis in eo, & septem diebus afferetis holocausta Domino.] Hæc celebritas erat magna apud Iudæos, & vna ex illis tribus, in quibus omnes masculi ter venire Hierosolymam singulis annis debebant, vt patet ex illis verbis Deuteronomij: Tribus vicibus, inquit, per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, in solemnitate azymorum, & in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum. Dicta est autem hæc celebritas in Hebræo Hag Hasucoth, id est, celebritas Tabernaculorum: in Græco ἑορτὴ σκηνῶν, quod idem est. Dicitur etiam Συνοχὴ, hoc est, structura Tabernaculorum, videlicet à faciundis & figendis tabernaculis, non autem, vt quidam dixerunt commune & publicum epulum. Hæc autem feriæ agebantur ad recolendum beneficium, quo Hebræi ex Aegyptiaca seruitute liberati, & per solitudinem deducti, quadraginta annis in tentoriis habitauerunt, & ideò per septem dies colebantur. Non tamen omnes illi dies erant festi & sacri, ne vniuersus populus, & præsertim pauperes tot dierum festorum numero grauarentur. Erant tamen singuli celebres, quia quotidie ex præscripto legis certa sacrificia solemni ritu & cæremonia fieri, & offerri oportebat. Sed quanam ex materia eiusmodi tabernacula conficiebantur à Iudæis? Abulensis q. 24. in Leuitic. cap. 25. testatur ex ramis arborum fieri solita; quoniam in deserto, inquit, Hebræi non habitauerunt in domibus, sed in vmbraculis sub arboribus. Probabiliùs mihi videtur, talia fuisse tentoria, qualia esse solebant apud veteres, & qualia populus Hebræorum habuit in vsu iter per solitudinem faciens, videlicet è lignis, & linteis, & pellibus confectà, vt commodè æstum, frigus, ventos, & pluuias arcerent. Ligna primum fugiebantur, quæ domicilium constituerent, & deinde pellibus extrinsecus tegebantur. Horum tabernaculorum artifex erat Paulus, teste Luca: Erant autem, inquit, (Paulus scilicet, Aquila & Priscilla) scenofactoriæ artis.

Deut. 16.

Num. 29.

Act. 18.

Porrò de holocaustis & victimis, quæ singulis diebus cædebantur, præscribitur Numerorum cap. 29. At quibus in locis tabernacula figebantur. Cum Iudæi per solitudinem patriam suam petebãt? Respondeo, ea in deserto tendebant, postea verò cum in patriam peruenere, ea figebant extra muros, vel in ipsis domorum tectis, vel in locis extra vrbem patentibus. Præterea lex iubebat Leuit. 23. [Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulásque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino vestro.] Quod Iosephus lib. 3. antiq. c. 10. hunc in modum interpretatur: Et simul cum gratiarum actione sacrificare: manibus interim gestantes ramos myrti, & salicis, palmæ, & mali persicæ. Hæc ille: Arborem pulcherrimam videtur Scriptura appellare malum cytream vel persicam: & arborem densarum frondium, myrtũ. Voluit Deus, vt hunc diem festum cum lætitia & iucunditate Iudæi celebrarent prædictarum arborum ramos in manibus gestantes, quò recordarentur se de sterili solitudine in tertam fertilem, & vberem, aquis irriguam, iuxta quam versantur salices, & optimis arboribus abundantem, y translatos fuisse. Dubiæ tamen quæstionis est, an totos dies septẽ cum lætitia & iucunditate prædicta celebrarẽt, an solum primum diem. Moses Aegyptius, & Iosephus loco citato, Petrus Comestor in Hist. Scholast. in lib. Num. c. 47. testantur eam celebritatem per integros septem dies peragi solitam. Abul. verò q. 18. in Num. censet primo tantum die durare.

Leuit. 23.

In hist. li. Nu. c. 47. Abul. q. 16. & 27. in cap. Leuit. 23

De die festo cœtus, siue collecta.
Cap. XXXVIII.

EOdem Leuitici libro legimus: Dies quoque octauus (videlicet qui proximè sequitur septem dies Tabernaculorum) erit celebernimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustũ Domino. Est enim cœtus atque collecta. Omne opus seruile non facietis in eo. Agebatur igitur hæc celebritas die vigesima secunda septimi mensis post septem dies Tabernaculorum exactos. S. Th. 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10. ait, dictum esse cœtum siue collectam, quia in ea colligebanturé populo, quę erant necessaria ad impensas cultus diuini. Petrus Comestor: Quia colligebantur, inquit, ea, quæ erogabantur in vsus pauperum, vel in alios vsus communes. Lyranus putat, pecunias tunc colligi solitas in sumptus sacrificiorum, vel aliorum, quæ in templo fiebant. Abulensis: quia colligebantur pecuniæ, vel ad reficienda ea, quæ in templo corruerant, vel ad noua vasa aurea, & argentea, & vestes, & alia id genus emenda. Mihi verisimilius videtur, collectam dici, quia relictis tabernaculis, in vnum populus colligebatur ad gratias Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

agendas precibus & sacrificiis, eo quod post longam quadraginta annorum peregrinationem tandem in terram patribus promissam omnes salui & incolumes peruenissent. Festiue igitur tabernaculorum à Iudæis colebantur, quibus illi peregrinationis annos in memoriam reuocabant. ¶ Dies festus collectæ proximè celebrabatur, vt recordarentur beneficij, quo absoluta, & confecta peregrinatione, simul omnes terrani summis votis expetitam & precibus efflagitatam tãdem obtinuerunt. Conueniebant verò, ad hoc scilicet, vt diuina audirent & discerent. Simili de causa dies azymorum extremus, dies festus, cœtus, & collecta dicebantur, quia in eo populus cogebatur, vt rebus sacris & diuinis interesset, & Dei præceptis & legibus informaretur.

De die ignis cælitus dati.

Cap. XXXIX.

LIbro secundo Machabæorum cap. 1. ita legimus: Facturi igitur quinta, & vigesima die mensis Casleu, purificationem templi, necessariũ duximus significare vobis, vt & vos quoque agatis diem Scenopegiæ, & diem ignis, qui datus est quando Nehemias ædificato templo, & altari, obtulit sacrificia. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari, occulte absconderunt in valle, vbi erat puteus altus & ficus: & in eo conturati sunt eum, ita vt omnibus ignotus esset locus. Cum autem præteriissent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Nehemias à Rege Persidis, nepotes Sacerdotũ illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem. Et sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam: & iussit eos haurire, & afferri sibi, & sacrificia, quæ imposita erant, diuisit Sacerdos Nehemias, aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erãt supposita. Vtque hoc factum est, & tempus affuit, quo Sol affulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita vt omnes mirarentur. Hæc ibi.

Hic ignis, de quo Scriptura loquitur, sacer erat è cœlo datus, quo vno vti in altari tas erat ad sacrificia, de quo in Leuitico: Ignis autem in altari meo semper ardebit: quem nutriet Sacerdos subiiciens ligna mane, per singulos dies: quem ignem, cœlestem scilicet, Nadab & Abiu negligentes, aliumque ignem adhibentes, igne diuinitus lapso deuorati & absumpti perierunt. Hic igitur ignis semper in tabernaculo, & in templo seruatus est, donec templum à Chaldæis est igne exustum, & Iudæi in Babylonem captiui abducti sunt. Et de hoc igne intelligitur locus libri Machabæorum proximè allatus. Porrò dies hic dati ignis, siue festus, siue celebris tantam fuit, ex lege Mosis non colebatur: Immo recentiores Iudæi dicunt, in templo secundo semper cœlestem ignem descendisse super sacrificia. Nimirum isti, libros Machabæorum minime, vt canonicos & sacros habent, nec agnoscunt.

Leuit. 6.
Leuit. 10.

De Encæniis. Cap. XL.

PRæter dies festos Mosis lege præscriptos, colebant Iudei diem sacrum vigesimum quintum mensis noni; & hic erat dies festus Encæniorum. De quibus apud Ioannem sic legimus: Facta sunt Encæenia in Hierosolymis, & hyems erat. Sunt autem Encæenia, dies dedicationis templi: Græci namque ἐγκαινίζειν dicunt, quod Latini, renouare, vel dedicare. Templum Iudæorum ter est dedicatum: primò, cum est extructum à Salomone: Secundò, cum est iterum ædificatum post reditum è captiuitate Babylonica: Tertiò, cum ex patre dirutum & pollutum à Gentibus sub Antiocho Epiphane, mundatum & dedicatum est tempore Iudæ Machabæi, de quo ita proditum est in libris Machabæorum. Et ante maturinum surrexerunt, quinta & vigesima die mensis noni (hoc est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octaui anni, & obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum nouum, quod fecerunt secundum tempus, & secundum diem, in qua contaminauerunt illud Gentes. In ipsa renouatum est in Canticis, & cytharis, & cinyris, & cymbalis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia. In huius igitur beneficij memoriam colebantur singulis annis Encæenia: non autem in recordationem primæ aut secundæ dedicationis, nam post ea, quæ attulimus statim sequitur: Et statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa Ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo, à quinta & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia & gaudio.

Fiebant porrò Encæenia diebus octo, quia dies octo Iudæi in illa dedicatione templi lætissimè consumpserunt. Voluerunt autem tot dies in dedicatione consumere, memores celebritatis tabernaculorum, quam Iudæi per octo dies magna cum lætitia colebant. Sic enim secundo Machabæorum libro, scriptum est: Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordãtes quod ante modicum tempus diem solemnem tabernaculorum in montibus, & in speluncis more bestiarum egerunt. Propter quod thyrsos & ramos virides, & palmas præ se ferebant ei, qui prosperauit mundare locum suum. Sic ibi: Quare verisimile est primum, & octauum diem Encæniorum fuisse festos & solemnes: cæteros non item, sed celebres tantum, ob sacrificia, quæ in illis offerri solebant.

2. Mach. 10.

De Sacerdotibus Leuiticis.

Cap. XLI.

TRibum totam Leuiticam Deus sibi consecrauit, vt in tabernaculo, & deinde in templo ministraret, vt in libro Numerorum scribitur: hinc factum est, vt cùm recenserentur viri à vigesimo anno, qui possent ad bella procedere, venerit Deus Leuitas numerare, quoniam non ad militiam, sed ad ministerium in templo erant diuinitus destinati, vt patet ex eodem libro. Erant igitur omnes Sacerdotes, Leuitæ, hoc est, ex tribu Leui; non tamen erant omnes Leuitæ Sacerdotes. Vnde apud Ioannem legimus: Miserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad Ioannem.

Num. 3.
Num. 1.
Ioan. 1.

Leuitarum ætatem docemur Numer. 8. qualem esse oportebat: nam à viginti annis ingrediebantur in templum, vt in eo ministrarent: & cum quinquagesimum ætatis annum impleuerant, à ministerio & officio cessabant. Tantùm custodiebant, quæ sibi committebantur. Sed Numer. 4. legimus, Leuitas numerari à trigesimo vsque ad quinquagesimum annum. Cæterum hoc cum primo non pugnat: nam hoc intelligitur, vt à trigesimo anno onera tabernaculi inciperent deferre, quippe qui erant firmioribus corporis viribus: à vigesimo verò quinto anno Leuitæ consectabantur, vt citò possent priores, & antiquiores sua opera iuuare, ac in eorum locum subsitui.

1. Par. 23.

Leuitarum familiæ, officia, & munera eorumdem, in libro Numerorum cap. 1. & 4. describuntur Sacerdotium soli Aaroni & filiis eius datum est: quorum partes erant victimas & sacrificia offerre, & orare pro populo. Aaron summus Sacerdos fuit, eius filij, minores Sacerdotes erant, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. Duo priores, vt dixi, cœlesti igne perierunt, quod alienum ignem obtulissent, & liberos non reliquerunt. Vnde posteriores duo, Eleazar scilicet & Ithamar, soli cum patre relicti sunt. Eleazar patri successit, & deinde transiit ad eius posteros pontificatus: qui omnes referuntur vsque ad exilium Babylonicum, vt est in lib. 1. Paralipomenon c. 6. Ad primogenitos verò Pontificatus transmittebatur: quare minores Sacerdotes fuerũt omnes alij, qui ex aliis filiis Eleazari, & ex filiis Ithamari genus & originem duxerunt. Posteri Mosis numerati sunt inter Leuitas, vt legimus in lib. Paralipomenon 1. c. 6. & 1. Paralipomenon c. 23, quia Sacerdotium datum est Aaron & filiis eius.

1. Par. 24.
Num. 3.
Num. 26.

Ritum, quo Leuitæ consecrabantur, habemus in libro Numerorum. Cum Pontifex consecrabatur, immolabantur hostiæ, & ad ostium tabernaculi testimonij laubatur aqua, & sacris vestibus induebatur, & caput eius perfundebatur copia sacri olei, id est, aromatici liquoris, qui à barba ad oram vsque vestimenti eius defluebat: cuiusque odore totus populus exhilarabatur. Vnde illud Psalmi: Ecce quàm bonũ, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius.

Num. 8.
Psal. 132.

Minores Sacerdotes etiam ad ostium tabernaculi abluebantur aqua, & sacris vestibus induebãtur, manusque eorum vngebantur, quæ omnia simul cum aliis, in Exodo commemorat Moses.

Exod. 29.

Secundò quæritur, quinam fuerint reditus Leuitarum, & Sacerdotum? Respondeo, Leuiticam tribum in terra patribus à Deo promissa, nullam sortem & hæreditatem accepisse: cum tamen aliæ singulæ tribus, singulas acceperint sortes & hæreditates. Habuit tamen ea tribus Leuitica quadraginta vrbes cum agris suis ad animalium pascuarex quibus tredecim sunt Sacerdotibus assignatæ: quæ causa est, vt non soleat inter tribus duodecim numerari Sacerdotes enim & Leuitæ per omnes dispersi erant, vt cæteros omnes præceptis, institutis, & legibus informarent.

Num. 35.

Præcepit Deus, vt omnes tribus decimas Leuitis solueret, quibus aferentur. Filijs autem Leui, Deus inquit, dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio, quo seruiti mihi in tabernaculo fœderis. Ex his verò decimas Pontifex pendebant. Præcipe, ait, Leuitis atque denuntia: Cum accepe-

Num. 18.

tis à filiis Israëlis decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ: vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum. Sensus est: Vt in hoc etiam pares fitis reliquis tribubus, quæ ex laboribus suis offerunt Deo decimas.

Sed dubiæ quæstionis est, an Leuitæ decimas ex decimis soluerent summo Pontifici, an verò Sacerdotibus omnibus? Lyranus & Abulensis opinantur Summo Pontifici pendere: quia scriptum est, de Leuitis: Tam de arca (hoc est, de frumento, quod colligitur ex area) quàm de torcularibus (hoc est ex vino collecto ex vuis) & vniuersis quorum accipitis primitias offerte Domino & date ea Aaron Sacerdoti. Iosephus tamen scribit, decimas ex decimis Leuitas soluere Sacerdotibus. Nunc, inquit, dicendum quæ sint Sacerdotũ propria. Ex quadraginta octo oppidis præcepit Deus, vt Leuitæ concederent eis tredecim, & decimarum à populo acceptarum decimas penderent. Hieronymus in illud Ezechielis: Et hæ sunt primitiæ, & reliqua. Decada, inquit, hoc est, decimam partem omnium frugum, Leuitæ tribui populus ex lege debebat. Rursus, ex ipsis decimis Leuitæ (hoc est, inferior ministrorum gradus) decimas dabat Sacerdotibus. Et hæc est, quæ appellatur secunda decima. Et in Epistola ad Fabiolam de veste Sacerdotali: Æditui, inquit, & ianitores accipiunt decimas. Et rursus, Decimas decimarum offerunt Sacerdotibus, tantò illis minores, quanto ipsi maiores populo. Sic ibi.

Num. 18.
Ioseph. lib. 4. antiq. c. 4.
2. Par. 31.
Hiero. ep. 126.

Erat & tertia decima, de qua Deut. 14. legimus: Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Veniẽtque Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & quæ sequuntur.

Dubitatur etiam, an populus decimas soluerit Leuitis tãtum, an verò ipsis simul & Sacerdotibus. Abulensis existimat decimas à populo pendi Leuitis, non Sacerdotibus. Sed Iosephus oppositum tradit his verbis: Et insuper à toto populo decimas annui fructus exegit Leuitis simul ac Sacerdotibus conferendas. Et Nehemias: Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis, in decimis Leuitarum, hoc est, Sacerdotes filij Aaron simul cum Leuitis participes erunt decimarum acceptarum à populo. Et hoc est verisimilius. Vnde illud Num. 18. Filiis autem Leui dedi omnes decimas in possessionem: non significat Leuitis tantùm datas esse, sed toti Leuiticæ tribui, quæ Sacerdotes & Leuitas pariter continebat.

Deut. 14.
Ioseph. lib. 4. antiq. c. 4.
Nehe. 10.

Tertiò quæritur, an Sacerdotes redditus alios & prouentus præter decimas haberent? Respondeo, habuisse, nam præter decimas Leuitis & Sacerdotibus communes, Sacerdotibus primitiæ soluebantur, id est, rerum terra nascentium primi fructus: primitiæ verò, nec erant plus quàm fructuũ quadragesima pars, nec minus quàm sexagesima. Nam inter hos duos terminos primitias quisque sua voluntate metiebatur & soluebat, vt scribit B. Hieron. in illud Ezechielis supra citatum. Et hæ sunt primitiæ. Pertinebant etiam ad Sacerdotes munera, quæ Domino offerebantur, & alia, quæ Numerorũ cap. 18. memorantur.

Exod. 23.

Quartò quæritur, quæ munia & officia Sacerdotũ essent? Num. 8. scriptum est de Aarone, Tu, & filij tui custodite Sacerdotium vestrum, & omnia, quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per Sacerdotes administrabuntur. Si quis externus accesserit occidetur.

Num. 18.

Sex erant munia Sacerdotum: Primùm, sacrificia & victimas immolabant, quæ extra Tabernaculum in altari holocaustorum; quod erat in atrio Tabernaculi, & post templum extructum in atrio Sacerdotum, mactabantur & incendebãtur. Secundò, panes, qui propositionis dicebantur, offerebant super mensam, quæ erat in exteriori parte tabernaculi ad Septentrionalem plagam. Tertiò, lucernas quotidie mane, & vespere aprabant & componebant in candelabro, quod erat in eadem tabernaculi parte ad meridianũ latus contra mensam propositionis. Quartò, thymiama offerebant quotidie mane & vesperi in altari aureo, quod erat ante sancta Sanctorum. Quintò, extra castra vitulam rufam immolabant. Sextò, leprosos & alios immundos expiabant: de lepra cognoscebant, & iudicabant.

Exod. 26.
Ibidem.
Exod. 30.
Num. 19.
Leu. 13. & 14.

Quintò quæritur, quæ essent propria munera & officia summi Pontificis? Primùm solus ille in Sancta Sanctorum introibat ad aspergendum sanguinem hirci, idque semel in anno, in die expiationis: quæ celebritas decimo die mensis septimi colebatur. Ingrediebatur itidem in tabernaculum singulis quibusque Sabbatis, Calendis quoque, & diebus festis, teste Iosepho lib. 6. de bello Iudaï. c. 6.

Leuit. 16.

Sacerdotum porrò ministeria obire Leuitis minimè per legem licebat, quamuis essent consecrati: immo nec fas illis erat altaria, vel vasa sacra contingere. Excubabuntque, ait omnino, ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita tamen taxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altari non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.

Num. 18.

Cæterum exædificato tam templo, alia fuerũt Leuitarum munia, prout Dauid rex constituit, dicens: Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Hierusalem vsque in æternum. Nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrãdum. Sic ibi: Inde factum est, vt numerati fuerint Leuitæ à viginti annis & supra. Et cum inuenta fuissent triginta octo millia virorum, ex his electi sunt & distributi in ministerium domus Domini viginti quatuor millia. Præpositorum autem & Iudicum fuere sex millia, quatuor millia ianitores, & totidem psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerant ad canendum. Sic ibi: Sed quale ministerium domus Domini fuit, ad quod delecta fuerunt illa viginti millia virorum? Iosephus intelligit eos esse delectos, vt curarẽt ædificium templi. Abulen. vt Sacerdotibus inseruirent in omnibus, quæ illi præciperent, & in parandis his, quæ opus erant ad sacrificia. Et quia tanta multitudo simul ministrare non poterat; eam Dauid per familias distribuit, vt omnibus hebdomadis per vices suas inseruirent. Et hoc est quod scriptura refert: Et distribuit eos Dauid per vices filiorum Leui, videlicet Gerson & Caath, & Merari. Seruiebant igitur in vestibus, & in exedris (vbi erant gazophylacia & oblationes.) In loco purificationis (in quo scilicet, erat Mare æneum, & alia vasa ad oblationem Sacerdotum, & victimarum disposita, quæ Leuitæ implebant, & euacuabant) in Sanctuario. id est, in loco magis sacro, vt cantores. Diuisit præterea Dauid Sacerdotes, videlicet omnes posteros Eleazari, & Ithamari filiorum Aaron, in viginti quatuor familias; filios Eleazari in sedecim, filios Ithamari in octo; fuerunt enim hi pauciores inuenti: sortite verò vnaquæque familia per vices suas inseruiebat: nam cuius prima sors exiit, descripta est in prima familia, & post hanc secunda, ac deinceps cæteræ vsque ad vigesimam quartam. Hinc est illud quod scribit B. Lucas: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia (quæ videlicet erat octaua familia in illis viginti quatuor, quas Scriptura commemorat, & post:) Factum est autem cum Sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum. Diuisit quoque Dauid Leitarum multitudinem in viginti quatuor partes: & ideò illi quoque sorte diuisi, omnibus hebdomadis per vices suas ministrabant.

1. Par. 23.
Ibidem.
1. Par. 23.
1. Par. 24.
Luc. 1.
1. Par. 24.

De vestibus Sacerdotalibus.

Cap. XLII.

ERant vestes minorum & maiorum Sacerdotum, id est, Pontificum communes, & erant aliæ etiam propriæ Pontificum. Extat Epistola Hieronymi ad Fabiolam de vestibus Sacerdotalibus. Porrò quatuor ad vestium materiam seruiebant: Hyacinthus, hoc est, filum ex lanea materia colore hyacinthorum orientalium: Purpura, quæ erat coloris puniceo, siue maligranati: Coccus bis tinctus, qui imbri erat coloris: Byssus, hoc est, linum Ægyptium, quod erat tenuissimum & fortissimum, & præstantissimi candoris.

Exod. 25.

Primò quæritur, quot, & quæ vestes esant communes? Respondeo, quatuor. Prima vestis, erant linea fœminalia, quę Hebraicè dicitur Michense. Hæc, inquit Hieronymus, vsque ad genua, & poplites veniebant, & verenda & femora celabant, & superior pars sub vmbilico vehementer adstringebatur, vt si quando expediti mactarent victimas, tauros, & arietes, traherent, portarentque onera, ne, si in officio ministrãdi cecidissent, & femora reuelassent, pateret quod natura occultauit. Inde prolubuit etiam Deus, ne gradus ad altare fierent, nimirum, ne inferior populus ascendendum ad altare Sacerdotum verenda conspiceret. Hæc ex Hieronymo. Erãt autem fœminalia facta è byssо retorto.

מכנסי

Secunda vestis erat tunica ex lino; quæ Græcè dicta est ποδήρης, hoc est talaris, ad talos vsque protensa. Hebraicè dicitur Chetoneth. Erat quoque byssina, quæ quidem adhærebat corpori tam arctè, & tam strictis manicis, vt nulla omninò ruga in veste appareret, quo sic expediti essent ad ministerium, vt milites ad cursum, ad iacula mittenda, ad pugnã, & prælium, ad ensem vibrandum, cum opus in bello est.

כתנת

Tertia vestis Sacerdotum cõmunis, erat cingulum, quod baltheum, siue zonam appellant, textura ex cocco, purpura, hyacyntho, & stamine byssino: ac proinde decorum, & polymita arte distinctum. Hebraicè vocatur Abanet. Et hoc baltheo, linea tunica inter vmbilicum & pectus stringebatur. Erat autem cingulum latum quatuor digitis, & ex vna parte ad cruta dependebat, & cum ad sacrificia cursu & expeditione opus erat, in sinistrum humerum retorquebatur.

אבנט

Universidad de Deusto
Biblioteca

מצנפת

Quartum genus vestis erat rotundum, pileatū, vt ait Hieronymus, Hebraicè dicebatur Mitznepheth, quod Græci tiaram vocant, nonnulli galerum, alij cydarim, & habebat acumen in summo, nec totum vsque ad comam caput tegebat, sed tertiam partem à fronte inoperuum relinquens: In occipitio vitta cōstrictum erat, ne facilè laberetur ex capite. Erat byssinum, & sic apprimè opertum linteolo, vt nulla eius vestigia extrinsecus cernerentur. Hæc ex Hieronymo.

בעיל

Secundò quærunt, quot & quæ vestes erant Pontificum, id est, maiorum Sacerdotum propriæ: Erant quatuor, prima dicitur Hebraicè Mail, hyacinthina, vsque ad crura protensa, ex lateribus eiusdem coloris manicas assutas habebat, & in superiori parte qua collo inducebatur, aperta. Vulgo, inquit Hieronymus, capitium vocant. Constabat otis himātijs contextis, ne facilè rumperetur: In inferiori parte, hoc est, iuxta pedes, septuagintaduo tintinnabula habebat, & totidem mala punica illidem coloribus contexta, quibus cingulum: inter duo tintinnabula vnum malum punicum erat, & inter duo mala vnum tintinnabulum. Inde hebbat, vt cum Pontifex in Sancta Sanctorum ingrederetur, totus vocalis incederet, statim moriturus, si hæc non faceret.

אפר

Alterum vestimentum Hebræi appellant Ephod, Septuaginta Interpretes ἐπωμίδα. Latinus Interpres, superhumerale, eisdem coloribus distinctum, quibus cingulum. Et sciendum est, duplex fuisse Ephod, vt Hieronymus annotauit. Vnum, quod erat proprium Summi Pontificis, quatuor prædictis coloribus insignitum, & opere textili confectum. Alterum, lineum tantùm, quo non solum Sacerdotes, & Leuitæ, sed omnes etiam laici & populares vtebantur, cum Domino ministrabant. De Samuele qui Leuita erat, ita legimus. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo. Et de Saule: Iruit in Sacerdotes, & trucidauit in die illo octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo & de Dauide, qui nec Sacerdos erat, nec Leuita. Porrò Dauid accinctus erat Ephod lineo, videlicet, vt saltaret, & curreret ante arcam Domini. Nimirum populares hoc vestimenti genere vtebantur, quoniam eo commode, & religiosè diuino cultui inseruiebant.

1. Reg. 2.
1. Reg. 22.
1. Reg. 6.

חשן

Tertium vestimentum erat, inquit Hieronymus, mensura parium, sed cæteris longe lactatius, vocatur Hebraicè Hosen, hoc est Pectorale, Græcis dictum λογεῖον, à Latino interprete, Rationale. Erat pannus breuis ex auro, & quatuor prædictis coloribus contextus, habens magnitudinem palmi per quadrum, & duplex, ne facilè rumperetur. Erant ei intextæ duodecim gemmæ mitræ magnitudinis & pretij per quatuor ordines, ita vt in singulis tres ponerentur.

Plin. lib. 7. c. 7.

אדם

In primo ordine, primus lapis erat Sardius: qui teste Plinio est perlucidus, & ignis speciem habens. Hic Hebraicè dictus est Odem, à rubro, siue sanguineo colore. Quidam Hebræi interpretantur Rubinum: sed Septuaginta, Iosephus, & Hieronymus vertunt Sardium, siue Sardonicum.

Plin. ibid. cap 8.

פטדה

Secundus lapis erat Topazius, quæ gemma viridis est auctore Plinio, & prælata omnibus eius coloris gemmis cum repertus est. Hebraicè dicitur Pitdach. Omnes interpretantur Topazium.

Plin. ib. c. 8. eiusdem lib.

ברקת

Tertius Smaragdus, qui maximè viridis est, & oculorum aciem mirificè recreans, vtpote gratissimi & iucundissimi coloris, teste Plinio oculos implet, nec satiat. Hebraicè dicitur Bareket à fulgore. Quidam Hebræi putant esse Chrysolithum. Sed Septuagintа, Iosephus, & Hieronymus reddunt Smaragdum.

Plin. ibid. cap. 7.

נפך

In secundo ordine primus lapis erat Carbunculus, de quo Plinius ait, principatum tenere inter gemmas ardentes, quæ sunt in tudine ignem referunt. Hebraicè vocatur Nophech. Hebræi interpretantur Smaragdum, certè peregrinum est nomē. Septuaginta, Iosephus, & Hieronymus reddidere Carbunculum.

Idem c. 9.

ספיר

Secundus erat Sapphirus, qui cœlestis coloris est, & punctis aureis collucet, teste Plinio. Nominatur Hebraicè Sapphir. Omnes interpretati sunt Sapphirum.

Ibid. c. 9.

יהלם

Tertius lapis erat Iaspis, gemma pulchertima, virens, & transluces, & maximè firma, de qua Plinius ait: Etiam si victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinet. In Hebræo nomen accepit à contundendo, siue percutiendo. Iahalom. Vnde quidam Hebræi dicunt esse adamantem.

Idem c. 3.

In tertio ordine primus lapis erat Lygurius, quamquam aliqui Lyncurium legunt. Plinius du hoc lapide ita scribit, De Lyncurio proximè dici cogit Auctorum penuria: quippe etiam si non Electrum id esset, gemmam esse contendunt. Fieri autem ex vrina quidem Lyncis, sed egestam, terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominū vsui. Esse autem, qualem in igneis fulcinis colorem: scalpique: nec soliа tantùm aut ferramenta ad se rapere, sed ætis etiam & ferri laminas: quod Diocles quidam, ac Theophrastus ere-

didit. Ego falsum totum id arbitror, nec visum in æuo nostro gemmam villam ea appellatione. Sic ille. Lyncurius igitur, gemma non est, sed id quod Latinè dicimus, succinum vel electrum. Lygurius vero, gemma est, & ex genere lapidum ardentium cuiusmodi carbunculi sunt. Meminit & eius Plin. Hic lapis Hebraicè dictus est Leshem, quidam Hebræi Iaspidem vertunt: sed fere omnes intelligunt Chrysolithum.

Plin. ead. lib. c. 7.

לשם

Secundus lapis erat Achates. Hæc gemma, eodem teste Plinio, olim in magna fuit auctoritate, nunc in nulla est, & teste Isidoro nigra est, habens in medio circulos nigros, & albos iunctos & variatos. Hebraicè vocatur Sebo, omnes interpretantur Achatem.

Plin. c. 12. Isid. li. 16. Etym. c. 10.

שבו

Tertius lapis erat Amethystus, qui teste Plinio, ad vini rubri colorem accedens, priusquam eō degustet, in violaceum desinit, & fulgor quidam in illa purpuræ, nō ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens. Hebraeū eius nomen est Achalamah, omnes intelligunt Amethystum.

Plin. ead. c. 9.

אחלמה

In quarto ordine, primus lapis erat Chrysolithus, qui aureo colore transluceat, Plinio auctore. In Hebræo dicitur Tharsis, omnes intelligunt Chrysolithum. Græci & Latini, quidam Hebræi Smaragdum.

Plin. c. 4.

תרשיש

Secundus Onychinus, ab humani vnguis similitudine carni impositi sic dictus, eodem Plinio teste. Chrysoliti colorem habet & Sardæ, & Iaspidis. Hebraicè nominatur Saham, quidam Hebræi accipiunt Beryllum, verùm Lxx. Iosephus, & Hieronymus interpretantur Onychinum.

cap. 6.

שהם

Tertius erat Beryllus, viridis gemma, quæ sex anguli forma politur, quoniam hebescit, ni color eius surdus repercussu angulorum exciteretur, vt ait Plinius. Hebraice scribitur Iaspes. Vnde Hebræi intelligunt Iaspidem, at Lxx. & Iosephus, & Hieron. interpretatur Beryllum.

cap. 5.

ישפה

Hi duodecim lapides typum & figuram gerebant duodecim tribuum. In primo ordine, iuxta quorumdam sententiam, primus lapis Sardius referebat Ruben, qui fuit primogenitus Iacob. Secundus Topazius, Simeonem, tertius Smaragdus, Iudam.

In secundo ordine, primus Carbunculus Dan: secundus Sapphirus, Nephthali: tertius Iaspis, Gad.

In tertio ordine, primus Lygurius, Aser: secundus Achates, Issachar: tertius Amethystus, Zabulon.

In quarto ordine, primus Chrysolithus, Ephraim: secundus Onychinus, Manassen: tertius Beryllus, Beniamin. Sed iuxta aliorum opinionem, in primo ordine erant Ruben, Simeon, & Leui: in secundo ordine, Iudas, Issachar, & Zabulon: in tertio ordine, Dan, Nephthali, & Gad: In quarto ordine Aser, Ioseph, & Beniamin. Iosephus scribit, literas in his omnibus lapidibus sculptas fuisse, referētes singulatem tribuum Principes, eo ordine, quo nati esse noscuntur.

Ioseph. li. 3. Antiq. c. 11.

Secundò quæritur, quidnam significetur illis verbis: ¶ Doctrinam & veritatem, ¶ quę erant in rationali summi Sacerdotes: Sciendum est, Dominum Moysi præcepisse: Pones in rationali iudicij, Doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; & gestabit iudicium filiorum Israel in conspectu Domini semper. Vbi Latinè legimus, Doctrinam, in Hebræo est Vrim, id est, lumina, siue splendores, siue illustrationes, siue, vt Lxx. manifestationem, aut demonstrationem, quæ eandem rem significant, doctrina enim sancta, est vitæ nostræ verum lumen; vbi Hieronymus Latinè vertit, Veritatem Hebræa sectio habet Thumim, hoc est, perfectiones: quo verbo significatur singularis morum integritas.

Exod. 28.

Sed illud est in controuersia, vbinam, & quo modo fuerint in rationali Vrim, & Thumim, hoc est, lumina, & perfectiones, siue doctrina & veritas, vtrum videlicet litteris Hebraicis Vrim & Thummim an verò potius aliquid fuerit in illo positum, quod illa verba significarent. S. Augustinus hanc ita solait quæstionem: Quid sibi hoc velit, vel in qua re, vel metallo ponerentur super rationale Demonstratio, & veritas (quoniam talia dicit fieri in veste Sacerdotis, quæ corporaliter fiunt) inuenisse difficile est. Fabulantur tamen quidam, lapidem fuisse, cuius color siue ad prospera, siue aduersa mutaretur, quando Sacerdos intrabat in Sancta. Sic ille: Iuniores Hebræi, ingenuè fatentur ignorare se quidnam designarent illa duo verba Vrim, & Thumin. Quidam tamen eorum opinantur, illis duobus verbis significari ineffabile Dei nomen, quod quatuor litteris constat apud Hebræos. Ita vt eum dicitur, Pones in rationali Vrim & Thumim, sensus sit, scribes in rationali ineffabile Dei nomen, quod intra duos pannos rationalis ponebant: per quam, inquiunt, Scripturam, Deus responsa sua, cum consulebatur, declarabat, hoc est, verba sua lucere, & splendere faciebat, & perficiebat postulata. Quidam Catholicorum sentiunt, Vrim & Thumim, non esse aliqua verba scripta in rationali, sed esse duodecim illos

Aug. q. 117. in Exod.

lapides in rationali intextos; ac si dicere Dominus voluerit, Pones in rationali, id est, inseres, in rationali prædictas duodecim gemmas fulgurantes, ac omni ex parte perfectas. Quod probant, quia vbi Scriptura narrat factum esse in vestibus quicquid Dominus præceperat Moysi, nihil de Vrim, & Thumim scriptum est, quia nimirum id ipsum erat, quod duodecim lapides intexti. Deinde, quia cum Iosephus de rationali ageret, nihil de Vrim, & Thumim scripsit: nihil etiam Hieronymus. Sed probabilius mihi videtur, ea verba esse aliquam scripturam in rationali præter duodecim gemmas, quod inde confirmatur, quia postquam Scriptura duodecim lapides in rationali inferendos dixit, adiecit hoc: Pones autem in rationali iudicij Vrim & Thumim, siue doctrinam, & veritatem. Existimo, hæc duo verba in rationali describi, quibus admoneretur summus Sacerdos, eum oportere summa doctrina præditum esse, quæ lumen, siue illuminatio in sacris litteris sæpe dicitur, vitæ ac morum summa integritate, vt alios & verbo doceret, & vitæ exemplo ad virtutem inuitaret, & moueret.

Exod. 28.

Lyran. & Abulen. in c. 16. Leui.

Tertiò quæritur, cur id vestimenti genus dictum sit rationale iudicij? Quidam volunt, sic dictum, quod summus Sacerdos nunquam dicebat ius in re seria & graui, nisi ea veste indutus. Alij verò, inde appellatum volant, quòd contineret iudicium & sententiant Dei, quæ erat, vt summus Sacerdos summa doctrina, & morum ac vitæ probitate fulgeret.

Exod. 28.

Quartò quæritur, quænam esset quarta vestis propria Sacerdotum? Summi Pontificis proprium erat Thiara, de qua ita legimus: Facies laminā de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris: Sanctum Domino. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super thiaram imminens fronti Pontificis, dicitur Hebraicè Sis zaab, Hieronymus sic ait: Hoc super pileolum lineum, & commune omnium Sacerdotum, in Pōtifice plus additur, vt in fronte vitta hyacinthina constringatur, totámque Pontificis pulchritudinem Dei vocabulum coroner & protegat. Erat in lamina aurea descriptum quatuor literis ineffabile nomen Dei, cum tota hac scriptura: Sanctitas Domini, qua admoneretur Sacerdos, oportere sanctū esse eum, qui sancta Deo sacrificia, vota, & preces offerebat, & qui Deum placaturum sibi, & cæteris esse cupiebat.

ציץ זהב

Exod. 28.

Posttremò quæritur, an Pontifex his omnibus vestibus indueretur, quoties in tabernaculo, vel templo ministrabat Domino? Respondeo, sic in Exodo scriptum continere: vt faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Postea, facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron, & filiis eius, vt sacerdotio fungantur mihi. Vnde perspicitur idem iuris fuisse de sacerdotibus, quod de summo Pontifice, vt enim hic, ita etiam illi sacris vestibus ornabantur, cum sacris eos operari oportebat. Et de tunica hyacinthina legimus: Et vestietur ea Aaron in officio & ministerio, vt audiatur sonitus quando ingredietur, & egredietur Sanctuarium. Lyranus tamen & Abulensis excipiunt tempus, quo ingrediebatur summus Sacerdos in Sancta Sanctorum in die expiationis, quo die, inquiunt, his tantùm vestibus, quæ erant ipsi cum cæteris Sacerdotibus communes, vestiebatur. Verba scilicet Sacerdotibus communes, vestiebatur. Verba scilicet ad Mosen hæc sunt: Loquere ad Aaron fratrem tuum, vt omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est inter velum coram Propitiatorio, quo regitur arca, vt non moriatur nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret & arietem in holocaustum: tunica linea vestietur; femoralibus lineis verenda celabit: præcingetur zona linea: cydatim linеum imponet capiti, hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Sed cur eo die alioqui celeberrimo summus Pontifex, his tantùm vestibus vtebatur: Respondet Abulensis: Quia non lætitiæ, sed mœroris dies erat: in eo siquidem Iudæi corpora sua ieiunio affligebant, & pœnitentia peccata expiabant.

Exod. 28.

Hieron. in Isa. c. 41. & in Ezech. cap. 1. & 10. Exod. 25.

De rebus sacris, quarum vsus erat in tabernaculo, & deinde in templo.

CAP. XLIII.

De arca Testamenti, seu fœderis.

PRimò quæritur, qualis nam fuerit arca fœderis? In primis arca fœderis, fuit facta ex lignis Setim, quod lignū, teste Hieronymo, est firmissimum, & quod non facilè putrescit. Leuissimum pariter, & pulchertimum

Longitudo arcæ hæc fuit, habebat duos cubitos & dimidium: latitudo cubitum & dimidium, altitudo quoque cubitum & dimidium, tanta fuit magnitudo, quanta & decoris ratio, & magnitudo Cherubim, & ea quæ in arca reponenda

Schol. hist. Exod. c. 48. Abul. q. 12. in Exod. 25. Ioseph. lib. 3. Antiq. c. 6. Beda li. 1. de Tabern. cap. 4.

erant, postulare videbantur.

Cubitum Auctor historiæ Scholasticæ, & Abulensis negant fuisse geometricum, vt in arca Noë, sed humanum. Iosephus, quem sequitur Beda, ita scribit: Longitudo arcæ erat quinque palmorum: altitudo verò, & latitudo, trium palmorum: palmus verò apud, Iosephum continet duodecim digitos. Est autem internallum inter medium digitum, & pollicem: cubitus autem vulgaris & humanus est internallum à flexu brachij ad extremum medij digiti, & digitos habet viginti quatuor, & hic est cubitus, de quo loquitur Moses indicans magnitudinem arcæ. Arca tota cooperiebatur extrinsecus, & intrinsecus laminis aureis ex auro purissimo: in summo limbum aureum habebat, quem coronam vocant, quo vndique arca cingebatur, & teste Ricardo, surgebat in duos, aut tres digitos super operculum: in duobus latenbus longitudinis binos circulos aureos habebat in summitate laterum ad angulos, in quibus circulis inclusi semper erant vectes ex lignis Setim, & operti auro, vt quoties opus esset, alio facilè transportari posset, Sacerdotum enim humeris deferebatur arca. Dicta est autem arca Testamenti & fœderis, eo quòd, in ea & lex poneretur, & per legem Deus suam voluntatem testatus est, & pactum, fœdusque iniuit cum populo Hebræorum: cuius veluti quædam conditiones fuerunt, vt ipse Deus singularem illius populi tutelam, curam, & gubernationem haberet, & populus Deo pie ac religiosè honorem, venerationem, & cultum debitum deferret.

Deut. 31.

Secundò quæritur, quidnam fuerit in arca fœderis? Multis quæstio hæc semper non parum negotij facessit, propter illa Scripturæ verba in Regum volumine contenta; In arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuit in ea Moses in Horeb, quæ quidem verba alibi etiam Scriptura commemorat. Sed B. Paulus plura fuisse in arca testatur, ita scribens: Et arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro: in qua erat vrna aurea, habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ Testamenti. Quos quidem duos locos ita nonnulli conciliant, tempore Salomonis negant fuisse nisi duas tabulas lapideas legis; cum autem Paulus scribebat, ea omnia fuisse in arca (siue ea fuerint in arca inclusa ab Hieremia Propheta, captiuitatis Babylonicæ tempore arcam absondente, vt Machabæorum libri testantur; siue à Sacerdotibus vnam, & virgam sacratiori, tutioriue in loco asseruate volentibus.) Aiunt quidam alij, ex tota lege nihil aliud fuisse in arca, nisi duas tabulas, diuinam legem continentes, vt scribitur in libro Regum. Nihilominus tamen fuisse etiam virgam Aaron, & vnam continentem manna, vt scripsit Apostolus: hæc enim duo, primum illud nequaquam excludit. Rursus, alij affirmant, duas lapideas tabulas tantùm in arca fuisse: quoniam etsi cætera in ea erant, quæ commemorat Paulus, ad legem tamen seruandam potissimum facta erat arca. Lyranus, Abulensis, & Caietanus opinantur solas tabulas lapideas intra arcam contineri, cætera verò fuisse in capsula quadam lateri arcæ ipsius adhærenti. Quod probare contendunt ex illis verbis Deuteronomij: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis. Alij respondent ita, vt dicant ea omnia fuisse in arca tempore Mosis: sed cum Salomon templum dedicauit, solas lapideas tabulas fuisse in arca. Iosephus constanter affirmat, nihil aliud in arca fuisse, nisi tabulas lapideas. Verisimilius puto esse quod alij tradunt, Paulum non dicere, illas res fuisse in arca, sed in Tabernaculo: nam in Græco tabernaculum est fœminini generis ἡ σκηνή. Cum igitur Paulus ait. ¶ In qua erat vrna aurea, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ Testamenti, illud relativum [in qua] non refert arcam, sed Tabernaculū, fœminini similiter generis in Græco, quod paulò ante præcesserat, & Scriptura, manna, & virgam Aaron in Tabernaculo fuisse dicit, non in arca. Hinc illud Exodi: Dixitque Moses ad Aaron: Sume vas vnum, & mitte ibi manus quantum capere potest gomor; & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras. Posuitque illud Aaron in Tabernaculo reseruandum. Alibi quoque: Refer, inquit Dominus ad Mosen, virgam Aaron in Tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi. Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus. Et nostet interpres Latinus, sæpè casus & genera, quæ sunt in Græco, seruare consueuit, tametsi Latinitati non congruant: nimirum ille sensus rationem habere maluit, quam verborum. Cuius rei exempla nonnulla subiiciam. Sap. 5. vbi dicitur: ¶ Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. ¶ In Græco, Πνεῦμα, id est, Spiritus, neutrius est generis, & ad illud refertur pronomen, hoc, & sensus est, hic Spiritus Domini, qui cuncta conseruat & continet, ne in nihilum recidant, scientiam, hoc est, notitiam habet vocis: ac si dixisset, Nouit omnia,

Exod. 16.

Num. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ ioquimur. Ioannes quoque in Apocalypsi de Henoc & reliqua loquens: Hæ sunt, inquit, duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes [dixit ¶ stantes] non, stantia, conuenienter nomini Græco, non Latino. Ibidem, Ioanni dicitur, Accipe librum, & deuora illum, & faciet amaricari ventrem tuum: Sed in ore tuo erit dulce, pro dulcis, vt responderet nomini Latino: Sed interpres dicere maluit, dulce, rationem scilicet habens Græci vocabuli. Cum etiam dicitur serpenti: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semen illius, & ipse, vel ipsa conteret caput tuum. Vbi semen, in Hebræo masculini generis est, cuius rationem habuit interpres. Dauid etiam, Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc, videlicet calicem: sed interpres ita posuit, vt erat in Græco, vbi est κεκραμένου. Liber etiam Sapientiæ: Et scilret [Ioseph Patriarcha] quoniam omnium potentior est Sapientia. Et in Euangelio: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum; & in Psalmis, Comprehenderunt in consiliis quibus cogitant. in quibus locis, casus Interpres retinuit, qui erant in Græco.

Apo.11. Apo.10. Gen.3. Psal.74. Sap.10. Matt.20. Psal.80.

Paulus igitur scribit: Post velamentum autem secundum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum aureum habens thuribulum, & arcam Testamenti circumiectam ex omni parte auro: In qua (videlicet, in quo Tabernaculo, non, in qua arca, siquidem in Græco est etiam fœminini generis, erant vrna aurea, & reliqua quæ sequuntur.

Heb.9.

Tertiò quæritur, an liber Deuteronomij fuerit in arca? Plerique opinantur fuisse, iis permoti eiusdem libri verbis: Postquam ergo scripsit Moses verba legis huius in voluminе, atque compleuit præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis. Quidam verò negant in arca fuisse, & Mosen quidem aiunt præcepisse, vt inferretur in arcam; sed postea factum non esse, cum duobus in locis litteræ diuinæ testentur nihil in arca fuisse, nisi duas lapideas tabulas legis. Aliorum est sententia, dicentium librum Deuteronomij intra arcam non fuisse, sed lateri eius adhærentem. Quicquid sit, hic liber non videtur fuisse in arca, sed in Tabernaculo, indeque ad locum thesaurorum translatus, exædificato iam templo. Scriptum enim alibi est: Cùmque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias librum legis Domini, per manum Mosis, & ait ad Saphã scribam: Librum legis inueni in domo Domini. Sic ibi; Hic liber scriptus manu Mosis fuisse perhibetur, & ideò tanquam sacer in Tabernaculo asseruatus.

Deut.31. 1.Reg.8. 2.Par.5. 2.Par.34.

Quartò quæritur, cuinam vsui esset arca fœderis? Respondeo, ad cõtinendam arcam, totum Tabernaculum extructum fuisse: Arca enim erat velut solium Domini in penetralibus Tabernaculi, vt in aula regia constitutum. In eo solio suam præsentiam Dominus adumbrare ostendebat; inde enim responsa dabat. Vnde in sacris literis arca, nonnunquam facies, & gloria Domini vocatur, nimirum adumbrata. Arca item fabricata est, vt in ea Tabulæ legis asseruarentur, vt fœderis monumentum.

Quinto quæritur, An Arca fœderis fuerit postea semper in templo Salomonis seruata. Scriptura alicubi perhibet, eam fuisse in templum Salomonis illatam, vbi mansit, quandiu illud stetit. Iudæis verò captiuis in Babylonem abductis, Hieremias Arcam eduxit, & secum portauit in montem Nebo, & abscondit in spelunca simul cum altari thymiamatis, & ostium obstruxit, vt scriptura testatur. An verò tempore secundi templi inuenta fuerit Arca, & in locum suum restituta, nihil certi constat. Iosephus affirmat, nihil fuisse in Sancto Sanctorum, cum capta Hierosolyma, templum est deuastatum à Romanis. Intima, inquit, templi pars, viginti cubitorum erat: discernebatur autem similiter velo ab exteriori, nihilque prorsus in eo erat positum. Auctor Scholasticæ historiæ refert, arcam fuisse inter spolia à Romanis in vrbem allatam cum mensa, & candelabro, & alio in loco eam tradit in vrbe seruari in Templo Lateranensi, ex quo videtur communis traditio manasse, arcam fœderis fuisse in vrbem in triumpho Titi deportatam. Abulensis tamen hæc omnia, vt falsa cõtutat, & quæ in Arcu Titi exculpta est, non Arca, sed mensa illa aurea est, cuius mẽtionem fecit Iosephus his verbis: Spolia, inquit, alia quidem passim ferebantur; eminebant autem ea, quæ apud Hierosolymam reperta sunt, Mensa aurea, ponderis talenti magni, & candelabrum similiter auro factum: post hæc autem portabatur lex Iudæorum nouissima spoliorum. Hæc Iosephus.

Ioseph.li.6.de bel. iudæ.c.6. Schol.hist. in lib. Iudith.c.4. Abul.q.14.c.25. Exo. Ioseph. lib.7. de bello. cap. 24.

Sexto Quæritur, in quibus locis subsisterit arca, quandiu mansit apud Iudæos? Respondeo, in primis fuisse vnà cum Tabernaculo in Galgalis, quoniam eo loco Hebræi, castrametati sunt. Translata est etiam cum Tabernaculo in Silo, vbi mansit, donec capta est in bello à Philistæis, mansit separata à Tabernaculo apud Philistinos septem mensibus. Restituta à Philistinis fuit in vrbe Cariathiarim extra Tabernaculum, intra quam vrbem erat collis Gabaa, vbi erat domus Aminadab, & in ea domo asseruata est. Inde postea translata est, in domum Obededon Gethæi, quæ erat Hierosolymis, & ibi mansit tribus mensibus. Et deinde transtulit eam Dauid in vrbem suam, quam in monte Sion ædificauerat, in locum, quem ipse præparauerat.

Ios.8. 1.Reg.5. 1.Par.6. 1.Par.13. & 2.Par.1. 2.Reg.6. 1.Par.15. & 2.Reg. 6.Nu.4. 1.Reg.5.

Septimò quæritur, cur Dominus præcepit mortis pœna constituta, ne vlli etiam Leuitæ præter sacerdotes, nudam arcam tangerent, aut viderent? Respondeo, voluisse Dominum, vt arcæ tanquam solio, ipsius Dei debitum honorem Iudæi tribuerent: videlicet vt eam pie & religiosè tractarẽt, & ideo præcepit, ne nisi inuoluta cernerentur, aut tangerentur à Leuitis, ob eam causam e Bethsamitis multi interierunt, quod nudam arcam vidissent, vt Regum narrat historia. Mortis verò pœnam constituit, vt pœnæ grauitate deterriti præceptum implerent: vetuit, ne tangerent, aut viderent, vt omnem occasionem arcam temere tractandi præcideret.

Exo.25.

De Propitiatorio. Cap. XLIIII.

PRimò quæritur, quid Propitiatorij nomine intelligat diuina Scriptura? De hoc legimus ita Dominum præcepisse: Facies, & propitiatorium de auro mundissimo: duos cubitos, & dimidium tenebit longitudo eius, & cubitum ac semissem latitudo.

Secundò quæritur, An propitiatorium esset operculum arcæ fœderis? Quidam existimarunt, fuisse tabulam quandam longitudine, & latitudine æqualem arcæ, separatam tamen & loco sitam eminentiore, ita vt Deus, aut Angelus, qui ipsius Dei nomine responsa reddebat, in ea insidere, vt in solio aureo, & pedes in operculo arcæ figere putaretur. Alij verò probabilius opinantur, fuisse operculum arcæ, eò quòd longitudo eius, & latitudo ipsam arcam æquarent; & nihilominus non fuisse ex eadem materia ex qua erat arca, sed tabulam ex auro solido superpositam arcæ. S. Tho. 1.2. q.102. ar.4. ad 6. dicit fuisse lapideam, nisi codices sint scriptorum incuria vitiati, in tanto Doctore, & Magistro potuit memoriæ lapsus accidere, hoc dixerim ne quis eodicum lectione deceptus erret, aut ne errorem suum tanti viri testimonio, & auctoritate defendat. Nam siue corrupti, & vitiati culpa scriptorum codices sint, siue integri, & sine vitio sint, cõstat manifesto S. Thomam, docuisse propitiatorium fuisse tabulam auream: quoniam in Epistolam ad Hebræos. c.9. lect. 1. sic ait: inter duas autem alas, quibus tangebant se, videlicet Cherubim, erat tabula aurea eiusdem longitudinis, & latitudinis, omnino cuius arca, scilicet duorum cubitorum in longitudine, cubiti, & semis in latitudine, & erat supereminens, quę dicebatur propitiatorium. Sic S. Thomas in eo loco citato. Quæret aliquis, quomodo in propitiatorio sedere Dominus credebatur, si erat operculum arcæ: tunc enim opus erat, vt is, qui sedere putabatur, pedes in terra figeret, non in arca? Respondeo, Cherubinos super Propitiatorium in loco paulò eminentiore alas expandere, & Dominus super illis sedere credebatur, veluti si quis pedibus in arcæ operculo constitutus, vt in scabello, super alis Cherubinorũ obtentis insideret.

Exo.25. Num.7.

Tertiò quæritur, quare dictum est, eiusmodi Propitiatorium operculum arcæ? Sciendum est, dictum esse Hebraicæ Caphoret, à verbo Caphar, quod tegere, & placari significat: & ido Latinè reddi poterat operculum, quòd arcam operiret ac tegeret. Hieron. verò in Propitiatorium vertit, quia ibi Dominus Mosi apparens, & cum eo loquens, populo propitius reddebatur. Vnde illud: Inde præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium: & alibi, Audiebat vocem loquentis ad se de Propitiatorio, quod erat super arcam testamenti, vnde & loquebatur ei. Ac idcirco Propitiatorium Latinè redditur interdum, oraculum, eo quòd Dominus consultus inde responsa dare consueuerat.

כפרת כפר

De duobus Cherubinis obumbrantibus Propitiatorium. Cap. XLV.

PRimò quæritur quo pacto se haberent duo illi Cherubini super Propitiatorium in tabernaculo? Cherubini duo in Tabernaculo fuerunt, & deinde etiam in templo. In Tabernaculo quidem erant aurei ex eodem auro solido facti, ex quo erat Propitiatorium, & vnus eorum erat in vno latere Propitiatorij, alter in altero, mutuo sese respicientes, & suis alis ipsum Propitiatorium vndique tegentes: vnus erat ad Meridiem, alter ad septentrione; Dextera ala vnius alterius sinistram tangebat: quemadmodum

cum

cum duo homines sese intuentur, seseque manibus tenẽt. At ij Cherubini, quos maiores Salomon fecit in templo, nõ aurei fuerunt, vt priores, sed ex lignis oliuarũ, vt scripturæ pethibent his verbis: Et fecit (rex Salomõ) in oraculo duos Cherubinos de lignis oliuarũ, decem cubitorũ altitudinis. Porrò lignum oliuæ, nec tempestate, nec cane, nec vetustate temporis lædi solet teste Vitruuio. Erant operti hi Cherubini laminis aureis, nec mutuò sese aspiciebant, sed vultus ad domum exteriorem habebant conuersos, hoc est, ad Orientem facies, tecta ad Occidentem, & alas quinque cubitorum singulas extensas versus septentrionẽ: ita vt vna ala vnius Cherubini parietem meridianum, altera alterius Cherubini septentionalem parietem templi contingeret. Aliæ verò duæ alæ amborum sese attingebant, quoniam secunda ala vtriusque ad mediam partem Sancti Sanctorum perueniebat, & tangebat extremum alæ alterius Cherubini. Et ita illis duabus alis tegebant Arcam cum Propitiatorio, & cum duobus Cherubinis aureis simul, & vectibus quos fecerat Moses, & in Arca, & Propitiatorio posuerat.

3.Reg.6. Vitruuius li.2.c.9. 2.Par.3.

Secundò Quæritur, qualis forma, & figura fuerit Cherubinorum? De Cherubinis Iosephus lib.3. Antiquit.c.8. sic scribit: Operculo verò impositæ erant effigies duæ, quas Hebræi Cherubin appellant. Ea sunt animantia volucria noua specie, nec vnquam cuiquam hominum visa, quæ Moses in Dei solio videtur figurata. Alibi idem Iosephus lib. 8. Antiqui. ca. 2. Hæ cherubicæ effigies, inquit, quanam specie fuerint nemo vel coniicere potest, vel eloqui. Receptissima est sententia, eos humana forma, & figura factos fuisse. Nam quodam scripturæ loco ita legimus. Ipsi autem stabant erectis pedibus: facies eorum erant versæ ad exteriorem domum: quæ figura videtur fuisse hominis, non alterius cuiusuis animalis, sunt tamen, qui dicant, talem eos figurã humanã habuisse, vt vultum quidẽ humanũ pedes boumos, pectus leoninũ, alas aquilinas haberẽt. Alij, Rabbinos Iudæorum secuti tradiderunt, vnum Cherubinum pueri formant, alterum puellæ faciem habuisse, quod fabulosum mihi videtur. Hinc est, vt ro-ties in scriptura Dominus super Cherubin sedere dicatur. Qui sedes, inquit, Dauid, super Cherubin, manifestare coram Ephraim, Beniamim, & Manasse. Idem quoque, Dominus regnauit, irascantur populi. Qui sedes super Cherubin, moueatur terra. Eandem ob causam cutrus, in quo gloria Dei apparuit, vt narrat Ezechiel, trahebatur ab animalibus, idem, à Cherubinis sub forma animalium.

Psal.79. Psal.98. Ezec.10.

Nec dubitandum est, huiusce Cherubinos, cælestes spiritus referre, sed forma his corporea est efficta, vt cerni possent: sũt enim sua natura incorporei, & spirituales, nec videri corporis oculis queunt, quemadmodum etiam apud nos Angeli depingũtur. Et sicut nos, tales Angelos, pingimus, quales significari, & intelligi volumus: sic etiam Moses, & Salomon tales Cherubinos fecerũt, nõ quales cælestes illi spiritus sunt, sed quales à nobis intelligi voluerit. Pingimus Angelos iuuenes, venustos, alatos: vt significemus eos semper ætate vigere, nulla temporum ætate senescere, mirabili naturæ perfectione, & nobilitate præditos: summa celeritate quocumque velint, se mouere. Ita Moses Cherubinos effinxit, vultu quidem hominẽ referentes, vt eorũ cœlestiũ spirituũ rationem, mentem, consilium, & prudentiam significaret. Quod si cum bouinis pedibus effingebantur, vt quidam putarunt, id ideo erat, vt eorum labor indefessus, & constans semper ac firma virtus in Dei mãdatis exequẽdis denotaretur: veluti etiam in pectore leonino, eorum robur, & fortitudo: & in alis aquilatum, celeritas designabatur, si tales insculpebantur.

De Altari Thymiamatis. Cap. XLVI.

PRimò Quæritur, quale & quantum fuerit Thymiamatis altare? De hoc Altari ita legimus: Facies quoque altare: fait Dominus ad Mosen) ad adolendum thymiama, de lignis setim, habens cubitum longitudinis, & altetum latitudinis (id est, quadratum,) & duos cubitos in altitudine: cornua ex ipso procedent. Hoc altare, maius esse non debet neque enim factum fuit ad victimas in eo immolandas, sed ad incẽdendos odores solummodò. Mox ibidem subiicit Scriptura: Vestiésque illud auro purissimo tam craticulam eius, quàm parietes per circuitum, & cornua. Craticulam vocat tectum eius: erat enim altare cauum, & super hoc tectum odores imponebantur. Cornua, quidam interpretantur radios quosdam sursum erectos in modum obelisci super quatuor altaris angulos, ita vt surgerent è quatuor lignis, quæ altare ipsum sustinebant. Tale fuit altare Thymiamatis, quod fecit Moses in Tabernaculo.

Exod.30.

Secundò Quæritur, An præter hoc Altare, Salomon fecerit alterum in templo? Ratio dubitationis est, quia in Historia Regum ita legimus: Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini altare aureum, & mensam. Abulensis putat, alterum altare à Salomone factum fuisse ex cedro: cum tamen altare à Mose factum, fuerit ex lignis setim. Alij opinantur, idem Altare fuisse, sed à Salomone magnificentius ornatum. Non enim dicitur Salomon altare fecisse ex cedro, sed altare vestiuisse cedro, quod autem vestitur, non fit, quia ante iam erat, sed tegitur. Et paulò post legimus: sed & totum altare oraculi texit auro. Cum itaque Salomon fecisse perhibetur aureum altare, id verum est, quatenus id auro vestiuit, non totum extruxit, sed amplius, & grandius effecit, & ornauit magnificentius.

3.Reg.7. 3.Reg.6.

Tertiò Quæritur, quo in loco Tabernaculi Altare Thymiamitis erat? Duæ sunt opiniones. Nam Origenes hom.9. in Leuit. Augustin. q.173. in librum Exod. & quidam alij, vt ait Theophyl. c.9. in epist. Ad Hebræos, putãt fuisse in parte interiori, quod Sanctũ Sanctorum appellabatur. Legimus enim in Regum historia sed altare oraculi, hoc est, Sancta Sanctorum) texit auro. Et in Exodo: Et deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum in sanguine, atqui sumnus Sacerdos semel singulis annis in Sãctum Sanctorum ingrediebatur. Huc accedit Pauli testimoniũ ad Hebræos scribentis, in Sancto Sanctorum aureum thuribulum fuisse. Sed Iosephus loquens de exteriori parte Tabernaculi in qua erat mensa; & Candelabrum, Inter hoc, inquit & mensam sita erat arcula fumigatoria. Et alibi, de Templo Seimopem habens, cum de Mensa, & Candelabro dixisset, subijcit hæc: Medium autem inter vtrumque locum obtinebat altare illud aureum hæc omnia continebat anterior illa templi pars quadraginta bubitos longa. Et pòst: cãdelabrum autem, & Mensam, & altare aureum statuerunt in templo ante aditum eisdem locis, in quibus in Tabernaculo prius sita fuerunt. Ita Iosephus.

3.Reg.6. Exod.30. Heb.9. Ioseph. li.3. Anti.c.3. Lib.8.c.2.

Idem quoque senserũt Theoph. c.9. in Epist. ad Heb. Bed in lib. de templo c.12. S. Thomas 1.2. q.102. ar.4. ad 6. Auctor in hist. Scholast. c.67. de historia Exod. Lyra. Exod.30. & 3. Reg.6. & ad Heb.9. Abulensis q.6. in c.30. Exod. & q.16. in c.6. lib.3. Reg. Et hoc videtur ex ipsis sactis literis colligi. Nam Moses altare posuit inter mensam, & candelabrum: Posuit, inquit, Scriptura, & mensam in Tabernaculo testimonij ad plagam Septentrionalem extra velum: posuit & cãdelabrum in Tabernaculo Testimonij è regione mensæ: posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum: Et paulo ante, Candelabrum (ait Dominus, stabit cum lucernis suis, & altare aureum, in quo adolebit incensum; coram Arca testimonij. Et alibi: Assumptoque thuribulo, quod de pelnis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, intra velum intrabit in Sancta Sanctorum. Et deinde: cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, otet pro se, & reliqua. Ergo exibat summus Sacerdos è Sancto Sanctorum, & ad altare Thymiamatis redibat, situm in parte exteriore è regione Arcæ. Teste. B. Luca. Zachatias pater Ioannis Baptistæ obtulit incensum in altari thymiamatis, qui tamen erat vnus de minoribus Sacerdotibus, quia erat de vice Abia, octaua sorte sacerdotum: de quibus in libro Paralipomenon: & quia sorte exijt, vt incensum poneret. Sumus autem Sacerdos cùm vnus esset, non sorte ministrabat, sed iure suo.

Exod.40. Leuit.16. Luc.1. 1.Par.24.

Sed quo modo hoc Altare dicitur Altare oraculi? Respondeo, ita dici, non quod in Sancto Sanctorum esset, quod oraculum vocabatur, sed quia in vtibus oraculi secutebat, cum in eo adoleretur incẽsum, & inde odores ad oraculũ perueniret.

3.Reg.8.

Tertiò Quæritur, quo in loco Tabernaculi aureum thuribulum poneretur? Nonnulli opinantur, in Sancto Sanctorum asseruari solitum, quo summus Sacerdos semel in anno ingressurus inde illud sumebat, & exiens, in Thymia matis altari incensum adolebat. Alij verò probabiliùs existimant in ipso altari Thymiamatis reponi. Nec obstat dictum Apostoli, Sanctum Sanctorum habuisse Arcam, & Thuribulum aureum: nimirum id dixit ille, non quòd in eo asseruaretur, sed quòd illius ministerio, & vsui & deseruiret.

Heb.9.

De Mensa, & Panibus propositionis. Cap. XLVII.

PRimò Quæritur, quantæ magnitudinis fuerit Mensa panum propositionis? Legimus in Exodo Dominum præcepisse, vt fieret Mensa è ligmis setim, longa duobus cubitis, lata vno, alta cum pedibus adiunctis, quantum cubitus cum dimidio tollitur, & vndique ductilis auri laminis correcta. Magnitudo fuit tanta, quanta, & panum numerus in ea ponendorum exigebat. Circumdabatur superne limbo aureo, & clausura item aurea, quam latinus inter-

Exod.25.

DD

Universidad de Deusto
Biblioteca

pres teodut coronam interralem : cui deinde clausuræ, hue coronæ, coronula aurea imponebatur ad ornatū, & vt altior esset ipsa clausura siue corona, quo panes ibi præpositi tutius, & commodius continerentur, ne decíderent e mensa. Illa corona trium palmorum formam referebat, & palmo vno, hoc est, quatuor digitis lata erat, crassa vero, quatum coronam, siue coronidem superductam ferre posset.

Quatuor pedibus hæc mensa fulciebatur ; quibus quatuor erāt armiliæ siue annuli additi, in quos vectes lignei inferebantur ad mensam tollendam, & commodius asportandam. Annuli autem illi sub clausura, non magis quam clausura ipsa cum coronide prominebant. Vectes erant ex ligno setim, auro eoque ductili cooperti, qui tantum immittebantur in angulos siue armillas, cum Mensa esset movenda, & alio transferenda. Mensæ vsus erat ad panes perpetuò continendos. Iugis conuiuij symbolum erat, quò typicè significat, & profitebatur Israeliticus populus se perpetuo Dei ministris alimenta præbere ex ijs, quæ singulari ipsius Dei munere, & beneficio quotidie percipiebat. Denique Mensæ vsus seruiebant scutulæ, phyalæ, cochlearia, & cyathi, vt expurgatoria quædam instrumenta, quibus Mensa abstergeretur & emundaretur.

Secundò Quæritur, quomodo, & quot panes in Mensa ponerentur? Ponebantur duodecim panes, sex ex vna parte, ex altera totidem: & alij alijs imponebantur : nam vt ipsa Scriptura testatur, super panes duæ phialæ aureæ collocabantur, vtraque ordini respondentes: ex quibus verbis constat, panes eiusmodi senos, & senos esse dispositos, & alios super alios. Erant duodecim panes, quia duodecim tribus Israeliticas referebant.

Tertiò Quæritur, quare Panes propositionis dicebātur? Lyranus, & Abulensis in c. 25. Exod aiunt, dictos esse in hebræo, Panes facierum, quia duas facies haberent, hoc est, eò quod essent eiusdem figuræ superne, & inferne, & vtraque faciei pars videretur. Sed longe probabilius est, quod alij tradiderunt: dici Panes propositionis, eò quod semper essent coram Domino propositi. Et in hebræo panes facierum, quia semper erant in facie, & in conspectu Domini. Et ideo dicitur Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper. Et alio in loco: Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas: quorum senos altrinsecus super mensam purissimā coram Domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, vt sit panis in monumentum oblationis. Per singula sabbata mutabantur coram Domino, suscepti à filijs Israel fœdere sempiterno: eruntque Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto. Et ita legimus Dominum nostrum dixisse de Dauide, & ijs, qui cum eo erant, quod intrantes in domum Dei panes propositionis comederent, quos non licebat laicis edere, nisi solis. Sacerdotibus. Ergo singulis quibusque sabbatis panes Sacerdotes tollebant, & edebant, & alios recentes in locum priorum supponebant; & thus sacro igni adolentes aliud vnà cum panibus substituebant. Teste Iosepho lib. 3. Antiqui. c. 3. illi panes erant azymi & simila facti, & singuli habebant duas decimas, vt ipsius Scripturæ verba referunt, quo loco decimæ intelliguntur eius mensuræ, quæ Hebraice dicta Ephi, erat omnium vulgatissima. Porrò Ephi. erat decima pars cori, vt alibi tradit scriptura : corus autem triginta modios continebat, & proinde Ephi tres modios capiebat. Ergo singuli panes pōderis erāt circiter octo librarū.

Quarto Quæritur, ad quam partem Mensa cum panibus in Tabernaculo ponebatur? Ad septentrionalem: & deindè exædificato templo eadem Mensa, aut qualis à Mose fuerat fabricata, aut à Salomone magnificentius ornata, in parte exteriori templi ad septentrionem constituta est; ita tamen, vt in templo aliæ quoque mensæ collocarentur. Vnde illud. Fecitque Salomon omnia vasa domus Domini, & altare aureum, & mensas, & super eas (hoc est, super vnam earum) panes propositionis. Et rursus: Nec non mensas decem, & posuit eas in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris.

Quintò Quæritur, quid significent illa verba scripturæ: Parabis, & accepta bula, & phyalas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, & pones super mensam panes propositionis. Abulēsis q. 28. super Exodum. c. 25. contendit, hæc & alia vasa siue instrumenta vtriusque altaris poni solita in mensa panum propositionis. Non est tamen verisimile, vt tam patua mensa, quantam supra descripsimus, tot vasa caperet cum panibus. Hæc igitur tantum, quæ commemorantur, in ipsa mensa ponebantur.

קערות

Sciendum est, vbi noster interpres hoc in loco reddit acetabula in hebræo legi nearoth, quod nomen dubiæ est significationis apud Hebræos. Quidam interpretantur scutellas, latinus interpres acetabula. Porrò acetabulum erat genus vasis, quo acetum excipi solebat: vasa erant cōcava, & lata, in quibus panes ponebantur. Phialas in hebræo legimus Caphoth quidam reddunt cochlearia, noster interpres hoc loco, & alibi vertit [in mortariola] quæ vasa erant concauatæ hebræo dicta sunt caphoth, à vola manus, quæ sit caua, volam cauam imitabantur. Thuribula in hebræo Kesorth, ambiguæ, & incertæ significationis apud Hebræos, quidam reddunt medios calamos, aut semifistulas, alij cantharos siue scyphos. Noster interpres hoc loco, & alibi, thuribula aliquando crateres. Recentiores secuti Hebræos, docent fuisse dimidiatos calamos vacuos scissos per longitudinem suam, in quorum similitudinem facti sunt aurei, qui ponebantur super singulos panes, & diuidebant vnumquemque eorum ab altero, vt inter illos ingrederetur ventus, vel aer, & prohiberet, ne marcidi fierent. Quicquid sit; thuribula vocat noster interpres, quia erant vasa quædam, quibus operiebantur panes, & thus ipsis panibus impositum, cyathos in hebræo Menakijoth, noster interpres secutus septuaginta reddit cyathos. Inter Hebræos varia est opinio. Quida aiunt esse furculas instar palorum aureas, quæ stabant in terra, & attollebantur supra mēsam, vel altiores erant mensa in modum furcarum inflexæ ad fulciendos calamos, ne ponderepanum frangerentur. Sed incerta sunt hæc. Alij dicunt esse calamos dictos Hebraicè Menakijoth à munditia, propterea quod panem mundum seruabant, ne marcesceret. Alij volunt esse instrumenta quædam emundatoria, quibus mensa abstergebatur. Quicquid sit, hæc vasa, phialæ, thuribula, & cyathi, mensæ vsibus seruiebant; conducebant itidem ad libamina, hoc est, vt cum vinum, vel sicera, vel aliquid simile fundendum esset, ea vasa commodè parata præsto essent.

De Candelabro. Cap. LXVIII.

PRimò quæritur, quātæ magnitudinis candelabrum esset. Constat ex libro exodi, candelabrum factum esse ex vno auri talento. Et teste Iosepho, Talentum apud Hebræos erat pondens minatum centum. Eius forma ibidem describitur his verbis: Facies, & Candelabrum ductile de auro mundissimo: hastile eius, & calamos, & scyphos & pharulas ac lilia ex ipso procedentia, hoc est, & hastile, & rami ex hastili procedent. Et scyphi, & sphæruleæ, & lilia sient ex ipso auro solido ductili. Ac si diceret: Lilia, & scyphi, & sphæruleæ non erunt additiciæ, sed ex ipso candelabro siue stipite prodibunt. Deindè sequitur: sex calami egredientur de latetibus: tres ex vno latere, tres ex altero: calamos appellat ramos ex hastili, veluti è trunco prodeuntes. Erant enim in hastilli tres veluti nodi, & ex vtraque cuiusque nodi parte duo rami exeuntes in altum tollebantur. Ac ita erant sex calami, siue rami: ipsum verò hastile vltra tres ramos crescens, & exactum faciebat septimum calamum veluti ramum rectum tres ramos alios habentem. Ait deindè: ¶ Tres scyphi quasi in nucis modum super calamos singulos, phæruslasque simul, & lilia. Sphæruias appellat pomella rotunda: lilia verò, flosculos instar liliorum. Scyphi erant in modum nucis: in hebræo dicitur, in modum amygdali, non enim erant scyphi perfectè rotundi sed instar ou.

Erat igitur hastile rectum vsque ad summum, & ex tribus nodis in eo sex rami vtrinque prodibant, quorum singuli tribus patulis scyphis oblongis ornati erāt: qui scyphi, an ygdali aperte dimidium eorum referebant. Rami itidem singuli vltra tres scyphos sphærulam habebant, id est, pomellum rotundum, & deinde flosculum prodeuntem in modum lilij, quo excipiebantur ibi imponendæ lucernæ. Et ideo in recto hastili quatuor scyphi erant, tres in superiori parte vltra postremum nodum cum pomello, & flosculo: vnus scyphus infra tres nodos ea parte qua hastile ferè cum basi iungebatur. Septem septem lucernæ in candelabro ponebantur, vnaquæque in suo ramo candelabri in medio flosculi, qui scyphum, & pomellum sequebatur. Ad lucernarum vsum erant duo instrumenta aurea; quorum vnum latinus interpres reddit Emunctorium, quo emungebantur lucernæ: alterum (periphrasi quadam,) vbi quæ emuncta sunt, extinguuntur: vocabula hebraica, latinè verti possent, in Præcisorium, & comprehensorium: vnum enim instrumentum erat, quo lucernæ filum præcidebatur; alterum, quod partem præcisam, & abiunctam comprehendebat, vbi extinguebatur. Erat igitur instrumentum forceps parua, acutis ad extremum brachiolis, quibus lucernæ filum trahi, duci, & adaptari poterat, alterum erat, quo exusta iam, & fumigans ligni pars eminens, ignisque lucem minuens, magis quàm augens, extingui facilè, & commodè poterat.

Secundò Quæritur, ad quam partem Tabernaculi Candelabrum esset? Ad meridianam, siue australem, è regione, mensæ panes propositionis continentis: vnde inter candelabrum ad Meridiem positum, & Mensam ad septentrionem erat Thymiamatis altare, de quo antè iam dixi.

Tertiò Quæritumeui vsu candelabrū esset? Iosephus mitice Candelabri vsum exponit: vt esset, inquit, symbolū cæli, siue vniuersi, in quo septem Planetæ collucent. Ad literam, candelabrum in parte exteriori tabernaculi, & deinde Templi lucebat, vt tota ea pars tecto operta, & velo clausa lucem commodam exciperet, & haberet instar solis totum terrarum orbem sua luce complentis.

Quartò Quæritur, quot cādelabra fecerit Salomō in templo. De hoc ita perhibet Scriptura diuino: Fecit autem & candelabra aurea decem secundum speciem, qua iusserat fieri, & posuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris. Hæc ibi.

2. Par. 3.

De duabus Columnis in porticu Templi constitutis. Cap. XLIX.

3. Reg. 7.

PRimò Quæritur, vbinam Salomon duas Columnas cōstituerit: Libri Regum historia sic habet: Et stauit (scilicet Salomō) duas columnas in porticu Templi. Cumque stauisset columnam dexteram, vocauit eam nomine Iachin. Similiter erexit columnam secundam, & vocauit nomen eius Booz. Sic ibi. Vtraque columnæ nomen accepit à fortitudine. Iachin, quasi firme fundata: Booz idem est, quod, In ipso fortitudo. Erant ambæ hæ columnæ symbolum, & signum firmæ stabilitatis, qua domus Domini fundabatur: etantque ex ære factæ. Quæres, quibus hæ columnæ vsibus deseruirent? Ad ornatum templi, quemadmodum ante Principum palatia, & aulas regias solent columnæ constitui: & in ipsis aliquando aquilæ, Gryphes, canes, leones, vel tauri, vel alia similia animalia effingi, & insculpi. Fuerunt autem constitutæ illæ columnæ in porticu templi, siue ante faciem templi, hoc est, in ipso templi vestibulo.

3. Reg. 7. m. 15. 4. Reg. 25. ver. 7. Hier. 52. ver. 21. 2. Par. c. 4. ver. 17. Paralipo. 2. Par. 3.

Secundò Quæritur, quantæ altitudinis essent illæ columnæ? In scriptura duos locos habemus verbis secundum speciem inter se contrarios. Primus locus in lib. Regum sic habet: Decem, & octo cubitos altitudinis habebat colūna vna. Alter verò locus in Lib. Paralipomenō, & Hieremia, hic est: Ante fores templi duas columnas (fecit Salomon) quæ triginta, & quinque cubitos habebant altitudinis. ¶ Quidam hosce duos locos ita conciliant; Ambarum columnarum dicentes altitudinem fuisse tringintafex cubitorū: Et ita quælibet columna decem, & octo cubitos altitudinis habebat, & hoc est, quod prior locus ille commemorat. Et altitudo amborum licet triginta sex cubitorum esset, non tamen apparebat illa nisi tantum triginta quinque cubitorum, quoniam vtraque columna in capite siue capitello semicubitum occultabat: ac ideo ambarum altitudo, quæ cernebatur, erat triginta quinque cubitorum, & hoc est, quod scribitur loco posteriore.

Abulēsis, & Caietanus 3. Reg. 7. hanc probant conciliandi rationem, videlicet columnas quidem solas decem, & octo cubitos tantū altitudinis habuisse, at verò cum capitellis, epistyliis, & basibus habuisse triginta quinque: ita vt capitella haberēt quinq; cubitos altitudinis, & epistylia quatuor in altitudine, bases autem octo. Cui sententiæ vnū obstare videtur, quod posteriore loco cum scriptura dixisset habuisse columnas triginta quinque cubitos, mox subiecit. Porrò capita earum quinque cubitorum erant ergo numerati non fuerant cubiti capitum in illis triginta quinque. Sed respōderi potest fuisse generatim numeratos, & deinde scripturam expressisse cubitos capitum vt intelligeremus quinque cubitos habuisse capitella, & epistylia quatuor ité, cubitos, & bases octo in altitudine qui omnes cubiti cōficiūt decē, & septē, quos si cōtuxeris, cū decē, & octo, quos habebāt solæ columnæ, vt libri Regum, & Hieremiæ expressērunt, faciunt triginta quinq;, quos liber Paralipomenon numerauit. Sic illi. Fortassis etiam sola quælibet columna erat decem, & septem cubitorum, & semicubiti, & proinde ambæ simul triginta quinque cubitorum, vt dicitur in li. Paralipomenon, & apud Hieremiā: ij verò loci, qui in li. Regum testantur vnamquamque columnam fuisse decem, & octo cubitorum: semicubitum videlicet pro cubito numerasse videntur, more scripturis familiarisquo fractū numerum interdum pro integro, & completo accipiunt.

Hier. xlii.

Præterea Hieremias scribit: Decem, & octo cubiti erant in columna vna, & funiculus duodecim cubitorum circumibat eam: & liber 1. Regum cap. 7. Et linea, inquit, duodecim cubitorum ambiebat columnam vtramque: at in eodem loco Hieremias hæc adiungit: Porrò grossitudo eius quatuor digitorum, & intus cana erat. Quæ quidem lucorum discrepantia ita conciliatur à quibusdam. Diameter vnius columnæ duorum cubitorum erat: sed omnis diameter multiplicatus cum septima parte sui, circulum constituit: est enim à peripheria ad diametrum proportio tripla, hoc est, continet ter mensuram diametri, & septimam eius partem, vt se habent viginti duo ad septem. Ergo si diameter vnius columnæ erat duorum cubitorum, sequitur, vt tota circumferentia vnius columnæ fuerit sex cubitorum, & proindè filum ambarum columnarum peripheriam, siue circumferentiam ambiens, & cingens, erat duodecim cubitorum: quia vna columna erat alteri æqualis: & quod legitur Hierem. 52. & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam, exponunt sic (eam:) hoc est non vnam quamque seorsum, sed vnam, & alteram, & quod dicitur 3. Reg. 7 & linea duodecim cubitorum ambiebat columnā vtramque intelligunt sic: quia filum quod cingebat vnam columnam erat sex cubitorum, & altera columna erat æque crassa, sic vt filum duodecim cubitorum posset ambas cingere. Alij tamen conciliant in hunc modum. Diameter vnius columnæ erat quatuor cubitorum: vnde ter multiplicatos facit numerū duodenarium: filum igitur, quod cingebat vnamquamque columnam erat duodecim cubitorum, quia erat columna crassa quatuor cubitis: & ideo dicitur Hierem. 52. funiculus duodecim cubitorum circuibat eam, &. 3. Reg. 7. dicitur ambiebat vtramque, hoc est, cingebat secundam, sicut primam.

3. Reg. 7.

Tertiò Quæritur, quo modo intelligantur, quæ habentur in libro Regum: Duo quoque capitella fecit Salomon quæ ponerentur super capita columnarum: Sciendum est, capitibus columnarum imponi ad earum ornatum coronamenta quædam, vt Architecti vocant: constat autem coronamentum tribus partibus, Epistylio, Zophoro, & Coronide, hoc est, summo apice: Hæc coronamenti membra simul sumpta vocantur vulgari nomine capitella. Cum igitur 3. liber Regum cap. 7. ait: Capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum, intelligit Epistylium vum Zophoro, hoc est, duas partes coronamenti, at cum in libro Paralip. & Hieremia dicitur, altitudinem capitelli vnius fuisse quinque cubitorum, intelligitur de Epistylio vna cum Zophoro, & coronidejta vt Epistylium cum Zophoro fuerit altum tribus cubitis, coronis alta duobus cubitis. Ergo totum capitellum constans ex Epistylio, Zophoro, & coronide, erat altum quinque cubitis. Quæres quantæ altitudinis fuerit Epistylium solum sine Zophoro, & Zophorus seorsum sine Epistylio: Respondeo, nihil in scriptura de hoc dici, verisimile est Zophorum ad Epistylium proportionem quasi duplam habuisse, & ita Epistylium fuisse altum vno cubito, Zophorum verò duobus cubitis.

lib. 2. Paral. 3. Hiere. 52.

Quartò Quæritur, quo modo intelligi debeant illi numeri malorum granatorum qui in libris Regum, Paral. & Hieremiæ ponuntur: nam Hieremias refert, fuisse malogranata nonaginta sex, & posteà ait fuisse centum: at liber Regū omnia esse ducenta: Liber Paralipomenon verò omnia fuisse quadringenta. Sciendum est, ornatum coronidis in vna columna fuisse ex retiaculis, hoc est, ex funiculis reticulatis, & cuiusliber spatij rete septem constabat vertibus siue regulis, hoc est, septem partibus distinctis per circulos, & ex earum qualibet pendebat vnum malum granatum ex duobus ordinibus retiaculorū colligi poterant numeri 96. 100. 104. 400. qui omnes numeri sic computabantur: In quolibet latere ornatus, erant duo ordines seu duo retiacula: in vnoquoque eorum malagranata vigintiquatuor. Si igitur dimidiæ coronæ malagranata numerentur, hoc est, quæ vno obtuta videri poterant, erunt 96. quoniam quafer vigintiquatuor efficiunt 96. quæ primum ponit Hieremias. Strabdas quatuor malagranata, quæ pendebant ex mēdijs flosculis, erant omnia centum, vt ait quoque Hieremias: quæ omnia vno aspectu cerni poterant. Porrò si totum capitellum, vnius columnæ sumatur erunt malagranata ducenta, vt habet, 3. Regum liber c. 7. Si ambarum columnarum capitella accipiantur, erunt malagranata quadringenta, vt habet 2. liber Paralipomenon, cap. 4. Nam corpus sphæricum aspici vndique non potest vno obtutu ergo cum vno obtutu capitellum vnius columnæ cernebatur, videbantur primum 96. malagranata, quatuor autem reliqua visum latebant, vel quia erant minora, vel quia minus pulchra, vel quia latebant in flosculis, vel quia aspectum fugiebant, vt remotiora in corpore sphærico, quod vno obtutu vndique non facilè videri potest, erant tamen centum in vno ordine, & ducenta in duobus ordinibus cuiusque columnæ: & quadringenta in duabus columnis. Si quæras quomodo dicitur, 2. Paralip. 4. fuisse in capitello vnius columnæ duo retiacula, & 3. Reg. 7. leginus fuisse septem retiacula in vnoquoque capitello. Respondeo, fuisse duo retiacula: hoc est duos ordines retiaculorum, & fuisse septem retiacula: hoc est septem vertius retiaculorum.

3. Reg. 7. 2. Par. 4.

De Mari æneo quod erat, in templo Salomonis, videlicet in atrio Sacerdotum. Cap. L.

PRimò Quæritur, quid appellatione Maris ænei intelligatur in scriptura? Respondeo: vt Regum narrat histo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria, in templo factum esse à rege Salomone, vas quoddam maximum, quod magnâ copiam aquæ capiebat, quod propterea nolter interpres Mare æneum appellatiæneum quidem, quia ex ære factum: Mare verò phrasi hebræa, qua omnis aquarum collectio Mare vocatur, iuxta illud: Congregationesque aquarum appellauit maria. Hinc in Euangelio Mare Genezareth, & Mare Tyberiadis, nimirum lacus ex Iordanis aquis collectus: Et ideo vas æneum, quod erat veluti concha magnam aquarum multitudinem capiens, Mare æneum appellatur. *Gen.1. Luc.5 Ioan.21.*

Secundò Quæritur, quot aquæ mensuras Mare æneum capiebat: Ratio dubitationis est, quia in duobus locis videtur Scriptura secum ipsa pugnare. Nam vno loco sic illa loquitur: Et duo millia batos capiebat, & tria millia metretas; Altero verò loco, capiebatque, inquit, tria millia metretas. Quidam respondent, batum capere metretam cum dimidia: & prior Scripturæ locus 3. Reg. 7. Mare æneum dicit capere duo millia batos, ac proindè tria millia metretas, vt posterior locus 2. Paral. 4. tradit. At non verè scriptura in his duobus locis conciliatur: nam metreta tantumdem apud Græcos capiebat, quantum batus apud Hebræos, vt est constans omnium opinio. Deindè, quia in hebræo, 3. liber Regum cap. 7. dicit, capiebat duo millia batos, cum tamen liber Paralip. in 2. cap. 4. dicat. capiebat tria millia batos. Caietanus, & quidam alij respondent, in priori testimonio exprimi totam aquæ quantitatem, quam Mare æneum continebat ad communes vsus: sed in posteriori, declarari totam aquæ copiam, quam poterat capere vas illud, si totum vsque ad summum impleretur, & ideo hic exprimi mensuram, quæ illic fuerat omissa: ad communes enim vsus, & quotidianos duo millia batorum Mare æneum continebat; cum tamen totum vsque ad summum implebatur, ter mille batos capiebat. Et ideo, inquit Caietanus, in hebræo ad verbum habetur: Fortificari facienti. batos tria millia capiebat. hoc est, cum totum vsque ad summum implebatur. Sic ille: Fortassis, vt verissimile est, duplex erat batus apud Hebræos; vnus maior, quò in tabernaculo, & Templo Sacerdotes, & Leuitæ vtebantur; alter vulgaris, & minor qui populo seruiebat. Veluti Siclus etiam dicitur iuxta sententiam aliquorum fuisse duplex, sacer scilicet, & profanus. Et quemadmodum siclus sacer maioris ponderis, & æstimationis erat, quàm profanus, ita & batus vnus erat maioris mensuræ, quàm alter minor, & vulgaris: ita vt batus maior vnum batum minorem, & dimidium contineret, habens ad batum minorē proportionem sesqui alteram. Et prior scriptura cum dicit: capiebat duo millia batos, intelligit maiores: posterior verò dicens; capiebat tria millia batos, loquitur de bato minori, & vulgari, & hic batus minor tantundem capiebat, quantum metreta apud Græcos. Et ideò noster interpres vbi in hebræo legitur, posteriore scilicet loco, tria millia metretas. *1. Reg.7. 2. Paral. 4.*

Tertiò Quæritur, quid significent illa verba Scripturæ de Mari æneo: ¶ Duo ordines sculpturarum histriatarum? Plerique tùm veteres, tùm recentiores putant, histriatarum, dictum esse pro historiatarum, ita vt sensus sit, in Mari æneo sculptas fuisse antiquorum patrum historias. Verisimilius tamen est, non legendum histriatarum eum aspiratione, sed sine illa istriatarum: nam istriata columna, vel sculptura, dicitur, quæ istrijs quibusdam constat, & istrias Architecti vocant canaliculos, aut sulcos per æs, vel lapidē, vel lignū in longū ductos. *1. Reg.7.*

Deindè sequitur in Textu: ¶ Et stabat super duodecim boues: ¶ quoniam videlicet illorū dorsis sustentabatur. Sicut etiam nunc in hortis, palatijs, & aulis Regum, vel Principum passim videmus. Boues erant ærei: terni singulas cæli regiones spectabant, hoc est, tres Aquilonem, tres Orientem, tres Meridiem, & tres Occidentē. Porro vas hoc replebatur aqua, quam Natinei deferebat vsque ad peribolum sacerdotum, & inde eam Leuitæ in Mare immittebant gradibus consensis, & per canales boum ori immissos hauriebant. ¶ Grossitudo autem Luteris, trium vnciarū erat. Luterem vocat, quod hactenus Mare appellauit. Luter, nomen est græcum, Græcis enim λόυω, idem est, quod Latinis abluo: vnde dictus est λουτηρ: erat enim Mare æneum ad ministerium sacerdotum, & vt quidam opinantur, ad victimas etiā abluendas: non quod in eo, hostiæ lauarentur, sed quod ex eo aqua deriuaretur, qua & sacerdotes & victimæ lauabantur, probabilius tamen alij arbitrantur, sacerdotes tantùm ea aqua lauare se consueuisse: quod etiam ipsæ sacræ literæ indicant. *2. Paral. 4.*

Quartò Quæritur, ad quam partem esset Mare æneum in sacerdotum atrio collocatum? Scriptura ipsa locum exprimit his verbis: Mare autem posuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem, id est, ita ad Meridiem vergebat, vt ad Orientem tamen verteretur: erat enim obliquè quodammodo constitutum. Alibi Item, legimus. Fecit quoque (Rex Salomon) conchas decem, & posuit quinque à dextris, & quinque à siniſtris, vt lauarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant. Porrò in Mari æneo sacerdotes lauabantur. *3. Reg.7. 2. Par. 4.*

De Altari holocaustorum. CAP. LI.

PRimò Quæritur, quale fuerit hoc Altare? Respondeo, eius altaris formam, & figuram in Exodo à Deo descripsi. Dictum est, holocausti altare à potiori, & digniori oblatione, quæ in eo fiebat. Omnes enim victimæ in eo offerebantur, tametsi holocausta non essent. Factum est idem Altare ex lignis setim, quod æra tamen vndique tegebatur, ne ligna, ex quibus factum est, ignis absumeret. Erat totum quadratum, cuius quodlibet latus viginti cubitis patebat, & erigebatur in altum decem cubitis: circundabatur fossa seu canali quodam vnum cubitum profundo, per quem immolatorum animalium sanguis effusus, & deindè per canalis foramina immersus, per murum substructionum meridiem versus in torrentem Cedron effluebat, donec tādem Mari mortuo excipiebatur. Fossa siue canalis muniebatur septo vnum cubitum alto, quod Græci χέρωλα appellant, id est, ambitum. In medio fossæ erat etiam erecta quædam crepido quadrata, & alta duos cubitos, super quam erat altare, quod dicebatur Ariel, hoc est, Leo Dei, id est, Magnus leo: nam Hebræi rem magnam dicere solent rem Dei, sic cedri Dei, montes Dei, & similia. Magnus leo, Altare illud vocabatur, ob multitudinem victimarum, quæ quotidie per ignem deuorabat: eratque, quatuor cubitos altum, vel dictum est, Quasi leo Dei, eò quòd Altare Dei esset veluti leo, qui sanguine victimarum maderet: nam leo prædam discerpens sanguinem exprimit, vnde Isaias: væ Ariel, inquit, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid, deplorat Propheta futurum excidium totius vrbis Ierosolymitanæ, & ideo ait væ altari, væ inquam altari, & templo, & væ ciuitati Ierosolymitanæ, quæ altare, & templum habet. Et post: Et erit mihi quasi Ariel, id est, vt in altari victimæ mactantur, vt in vrbe multi iugulentur, & necentur ab hostibus. *Exod.26. & 38. Isai.29.*

Præterea, totum Altare cauum erat, cuius superior pars craticulam ferream habebat, quæ totā Altaris vacuitatem æquabat, & è quatuor Altaris cornibus pendebat, eidem ligna, victimæ, & ignis imponebantur, vbi coquebantur, vel exurebantur: ignis autem in infa decurrens, & per cryptas extractus, ad locum destinatum deferebatur, quem Neemias vocat locum cinerum, quòd craticula ferrea ita erat cauo Altari æqualis, vt in illud posset commodè inferri, & efferri. Beda, Ricardus, & Auctor Historiæ Scholasticæ ponunt in latere huius Altaris ostiolum, per quod carbones, & cineres extraherentur, ligna ad fouendum ignem immitterentur. Sed neque scriptura vspiam, neque Iosephus mentionē eius ostioli fecerunt, neque verò necessarium fuit, quia craticula ferrea poterat sursum extrahi quantum satis videretur, ac tùm ligna imponebantur. *Nem.3. Beda lib. Tabern. 2.c.12. Rich. lib. 2. cap. 6. Tabern. c. 11. Comest. in histor. Exod.38. locis supra citatis.*

Secundò Quæritur, An hoc Altare fuerit totum vacuum, an verò plenum terra vsque ad mediam partem? Ricardus & Auctor Historiæ Scolasticæ, & Abulensis opinantur, fuisse terra oppletum vsque ad medium, propter verba illa Exodi: Altare de terra facietis mihi, & offeretis super illud holocausta. Cæterum ex libro Machabæorum constat. Altare nō terra, sed lapidibus repletum fuisse. Iudas enim, & fratres diruerunt holocaustorum altare violatum, & pollutum à Gentibus, & reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, & acceperunt lapides integros secundùm legem, & ædificauerunt altare nouum secundùm illud, quod fuit priùs. In eodem autem loco illo Exodi subiungitur: Quòd si altare lapideum fecetis mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus, ac idcirco liber Machabæorum, (vt retulimus paulò ante) Acceperunt, inquit, lapides integros, hoc est, minimè sectos. Positum est autem Altare sub dio, non intra Tabernaculum, aut Templum, propter ignem, & faguinis ac victimarum odorem. Salomon fecit altare illo priori maius: legimus enim: Fecit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis: & decem cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis. *Exod.20. 1. Mach. 4. 2. Par.4.*

Tertiò Quæritur, quo modo ad Altare tam altum ascenderetur? Respondeo, Deū Mosi præcepisse: Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua, vnde licet altare emineret, non erat tamen ad illud ascensus per gradus, aut ex lapidibus, aut ex lignis ordine positos, sed erat continuus per terram ipsam, quæ sensim in altum surgebat. *Exod.20.*

Quintò Quæritur, quæ & qualia fuerint vasa ad huius Altaris vsus necessaria? Ita legimus in Exodo: Facieisque in vsus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes atque fuscinulas, & ignium receptacula. Omnia vasa ex ære fabricabis. Liber quoque Regū ita scribit: Fecit ergo Hiram lebetes, & scutras, & aniulas, & posteà: Et lucernas deuper aureas, & forcipes, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro purissimo. Lebetes Hebraice dicuntur Siroth, nostet interpres sæpe vertit in ollas. Erat autem vas in modum ollæ factum, ad cineres suscipiēdos Forcipes in Hebræo dicuntur Iaim. Hieronymus alicubi interpretatur tridentes, nunc verò forcipes. Instrumentum hoc erat, quo ignis capiebatur. Fuscinulæ Hebraicè mizrakoth, solet Hieronymus reddere tridentes verum alibi interpretatur vncinos, alibi loco reddit fuscinulas. Instrumentum erat, quo carnes ex olla, vel alio loco capiebantur. Vnde interdum vocantur Creagræ, à carne capiendo. Phialæ in Hebræo, dicuntur mizlegoth. vas erat magnum, & amplum, ad bibendum accommodatum: eius vsus erat in templo, ad victimarium sanguinem excipiendum. Scutræ in Hebræo latim, vas erat rotundum, quale ad mēsas adhibetur: vnde ex scutra, dicta est scutella. Amulæ Hebraicè mizrakoth: Amulam autem Latini vocant genus vasculi ad aquam gestādam. Thymiateria in Hebræo Mezammeroth, vasa arant, quibus odores incendendi ponebantur. Mortariola, vasa erant parua in modum volæ manus facta, ad thura, & alia similia excipienda. Thuribula, vasa erant veluti cochlearia quædam, in quibus thura, vel panes ponebantur. *Hieron. Num.4. Exod.38. Exod.27. 1. Par.4. 1. Reg.7.*

De Salomonis Templo, eiusque partibus. CAP. LII.

REcta hominum ratio præscribit, vt templa in Dei cultum, & honorem erigamus, non quòd loco Deum includere velimus, aut possimus, sed vt in certum locū pij eius cultores conueniant, vbi verbum diuinum audiant, intelligant, & discant: vbi preces, vota, & sacrificia offerāt, vbi Deo tesse præsentes exhibeā, vbi Deo pro beneficiis acceptis gratias agant, vbi diuinis rebus inseruiant, vbi denique Deus cultu, & veneratione honoretur à cunctis. Ex lignis, & lapidibus, ait Aug. lib. 1. De Symbo. ad Catechiſ. c. 5. dignatus est Deus facere, vbi donum per seruū suum in terra, vbi rogaretur, vbi mōraretur. Sic ille. Conuenientibus in vnum locum destinatum ad Dei cultum pij homines studiosius, & religiosius conuocantur, orant, sacris interſunt, diuinas conciones audiunt, & eo magis audiuntur à Deo. *S. Th. 1. 2. qu. 101. a. 4. ad 1.*

Sed cur vnum tantum templum, & altare voluit sibi Deus à Iudæis exttui, & erigi? Nimirum voluit Deus indicare se vnum Deum esse: voluit Hebræorum populum auertere ab errore Gentium plures Deos crēdentium, ac ideo in multorum Deorum cultum plura templa fabricantium. Sed cur tamen in lege gratiæ id est, Euangelica plura templi vni Deo eriguntur, quia lex Gratiæ ad omnes gentes, & nationes fertur, non ad vnum Hebræorum populum. Omnes autē nunc nationes in vnum locum conueniunt nequeunt. Rursus, per legem Christi omnis est Idolorum cultus damnatus, & eiectus: omnis plurium Deorum superstitio confutata, & explosa: & ideo absque vllo periculo erroris multa vni Deo templa fabricamus. Et quia Iudæi vnum templum tantum habebant: ideo in vrbibus synagogas extruebant, in quibus sacra eorum literarum lectionem audiebant. *Psal.133. Hebr. 9.*

Primò Quæritur, quot partibus Templum constaret? Respōdeo tribus: nā tota domus, quæ Templum dicebatur, tripliciter in sacris literis accipitur. Primo modo, vt continebat etiam atria, ad quæ tantum laicis aditus patebat, & hoc modo in Euāgelio legimus Christū Dominum isse in templū, vel introisse in Templum Salomonis, hoc est, in atrium: quoniam cum esset ex tribu Iudæ, non permittebatur intrare nisi vsque in atrium. Secundo modo, vt cōtinebat etiam porticum, quæ erat ante Templum: Tertiò, vt continebat duas partes interiorem, & exteriorem: quarum interior dicitur Sancta Sanctorum, exterior simpliciter, Sancta. Domus igitur prout continebat etiam porticum, in tres partes erat diuisa: vna versus Orientem sita, Porticus appellabatur, & vestibulum aliquando latinus interpres vocat, Hebraicè Vlam. Post Porticum versus occidentem, erat pars templi hebraicè dicta Echall, latinè Templum, vel exterior domus, aliquando Sanctum. Tertia templi pars omnium intima Hebraicè dicitur Deuir, latinè oraculum, quod inde Dominus respōsa reddebat. vocatur etiam Sanctum Sanctorum, hoc est, Dominus sanctissimus: aliquando etiam per Antonomasiam, Sanctum, vel Sancta: vt ibi: In noctibus extollite manus vestras sancta, Hebraicè in sanctum: id est, conuerso vultu ad locum, siue domum, vbi est Arca propitiatorij, palmis extensis, & in altū subitatis orate, & Apostolus: Introiuit semel in sancta, scilicet, Dominus noster. Templum siue exterior domus, quæ hebraicè dicebatur Echal, lōgitudinis erat quadraginta cubitorum, latitudinis viginti, altitudinis iuxta opinionem cōmunem, centū viginti cubitorū, secundū alios nonaginta, iuxta aliorum sententiam, sexaginta vt dicam inferius. *סיחות עיים מורקות Hieron. Num.4. Exod.38. מזלגות Exod.27. יעים 1. Par.4. מארקות מזמרות אולם היכל דבר*

Secundo Quæritur, quantæ latitudinis, & altitudinis esset oraculum, siue Sanctum Sanctorum? In longitudine, & latitudine omnes conueniunt eam templi partem fuisse viginti cubitorum: nam in historia Regū ita scribitur domus, quam ædificabat Rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, id est, totum spatium, quod continebat domus Domini, sine porticu ante templum erat longitudinis sexaginta cubitorum, & latitudinis viginti. Ergo cum domus exterior in longitudine contineret quadraginta cubitos, sequitur vt domus interior haberet viginti. Et posteà in eodem loco: Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis. In altitudine verò non consentiunt omnes: nam Beda in lib. de templo. c. 10. Auctor histor. Scholastic. in historia. 3. Reg. c. 10. aiunt fuisse triginta cubitorū intrinsecus, quos etiam habebat in altitudine domus exterior, extrinsecus verò centum viginti cubitorum. Ricardus, & Lyranus docent quoque intrinsecus fuisse triginta cubitorum extrinsecus verò centum viginti. At Hebræi sentiunt fuisse intrinsecus viginti cubitorum, extrinsecus verò fuisse centum viginti, & ideo totum oraculum fuisse quadratum certè in eodem loco, quem paulo antè memorauimus, sic est. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis. Ex quibus verbis colligimus oraculum intrinsecus figurā perfectè quadratam habuisse: nam tabernaculum Mosis quadratum quoque fuerat, licet minus, vt enim perhibet Scriptura, in longitudine, latitudine & altitudine decem cubitos habebat. *3. Reg.6. 1. Reg.6.*

Tertiò Quæritur, quid significent illa verba lib. Reg. oraculum autē in medio domus in interiori parte fecerat. nam quomodo est in medio domus oraculum fabricatū, si erat in parte intima Templi? Respondeo, Hebræos in medio domus dicere, quod Latini dicerent, intra domum. Ita dictum est: Domine, opus tuum in medio annorum viuifica illud: id est, intra annos, quos constituisti, & promisisti, & alibi: Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam. *Exod.26. Habac. 3. Psal.100.*

Quartò Quæritur, quantæ magnitudinis fuerit porticus, quæ erat ante templum. In eo conueniunt omnes fuisse illam longitudinis viginti cubitorū, & latitudinis decem: sic enim in Historia lib. Reg. legimus: Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta mensuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem rēpli. Ex quo fit, omnes tres partes, ex quibus diximus Templum constare, fuisse in longitudine septuaginta cubitorum, ex quibus porticus in latitudine decem obtinebat: nam habebat 40. in longitudine: domus exterior hebraicè dicta Echal, & viginti in longitudine pars interior, quæ dicitur hebraice Deuir, & latinè oraculum: ergo Porticus in latitudine decē cubitos habebat: lōgitudo verò Porticus 20. cubitorum erat: nam totidem habebat in latitudine: tū domus exterior, tū interior. Porrò in altitudine Porticus erat centum viginti cubitorum: id enim lib. Paralip. Porticū verò (fecit Salomon) ante frontem, quæ tendebatur in longum iuxta mensuram latitudinis domus, cubitorū viginti. Porrò altitudo centum viginti cubitorum erat: quo loco scriptura Porticus altitudinem expressit, quam liber Regum silentio suppresserat. *3. Reg. 6. 2. Para. 3.*

Quinto Quæritur, quantæ altitudinis fuerit pars Templi exterior supernis dicta Echal? Tres inuenio opiniones, vnam asserentium, altitudinem domus fuisse triginta cubitorum, quoniam in lib. Reg. cubitos 30. in altitudine legimus Domum Domini habuisse. Porticū verò altitudinē centum viginti cubitorum. Vnde quod in Paralip. lib. dicitur: centum viginti cubitorum erat: intelligunt huius opinionis auctores de Porticu tantùm, de qua proximè sermo præcesserat: iuxta quam sententiam Porticus antè Templum erat veluti turris quædam editissima. Secūda est sententia eorum, qui domum exteriorem in altitudine extrinsecus centum viginti cubitos habuisse contendunt, totidem videlicet, quot habebat porticus: at intrinsecus triginta cubitos habuisse: quare illud paulo antè dictum centum viginti cubitorum erat: non ad solam Porticum, sed ad totam domum Templi exteriorem referunt: & illud, quod in 3. lib. Regum legimus, Domū Domini, triginta cubitos in altitudine habuisse, sic intelligunt, vt Domus Domini intrinsecus vsque ad primam contignationem triginta fuerit cubitorum ita Beda in lib. de Templo. c. 8. & 10. & q. 11. in libros Reg. Angelum. 3. Reg. 7. Ruper. lib. 3. commen. in libros Regum. c. 7. Ricardus in lib. de Templo. Comestor: in historia lib. 1. Reg. 9. Lyra. Abulensis. Caietanus. 1. Reg. c. 7. & probant Iosephi auctoritate dicentis: lib. 8. Antiq. cap. 2.: Cuius ædificij altitudo fuit cubitorum sexaginta, & totidem longitudo, latitudo verò viginti. Dixit verò Iosephus altitudinem fuisse sexaginta cubitorum, quia super illud ædificium erat alterum æqualis altitudinis, & proindè *3. Reg. 6. 3. Reg. 6.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tota altitudo Templi extrinsecùs erat centum viginti cubitorum: nimirum quia intrinsecùs ea pars Templi diuidebatur in tres interiectis contignationibus distributas, ita vt vna pars vsque ad primam contignationem triginta cubitos haberet, & totidem altera pars ab eadem contignatione vsque ad secundam contignationé: & vsque ad summum fastigium erant sexaginta cubiti: ita vt extrinsecùs tota altitudo appareret centum viginti cubitorum. Et alibi idem Iosephus lib. 15. Antiquit. c. 14. inducit Herodem his verbis alloquentem Iudæos: Templo huic, quod postliminio reuersi à captiuitate Babylonica patres nostri instaurauerunt, desunt ad priscam altitudinem sexaginta cubiti: tanto enim celsius erat vetus illud Salomonis ædificium. Sed Templum secundum, de quo ibi loquitur Herodes, constat habuisse sexaginta cubitos altitudinis, ex 1. Esdræ, vbi inducitur Cyrus interdicens Iudæis altius templum ædificare. Colligunt igitur nominati scriptores altitudine domus exterioris vsque ad secundam contignationem, sexaginta cubitos habuisse, & totidem ab ea vsque summum fastigium. Tertia sententia est quorundam asserentium, Domum Domini fuisse nonaginta cubitorum in altitudine propter verba illa Domini apud Ezech. 41. versu 12. Paries autem ædificij quinque cubitorum latitudinis per circuitum, longitudinis nonaginta cubitorum, hoc est: crassitudo parietis erat cubitorum quinque, altitudo nonaginta cubitorum,

3. Reg. 6. Sextò Quæritur, quid significent illa verba in libro Regum tertio: ¶ Fecitque Salomon in Templo fenestras obliquas: quomodo scilicet Templum hoc loco sumatur, an pro parte exteriori dicta Echal, an verò pro tota domo, quæ Echal continebat, & oraculum dictum Deuir: Quid itidem sint obliquæ fenestræ? Respondeo, hic Templi nomine accipi totam domum prædictas partes continentem, quoniam in hebræo non ponitur Echal, quæ solam partem exteriorem significat, sed Baiith quæ generatim significat domum. Fenestras verò obliquas plerique intelligunt introrsum angustiores, extrorsum verò latiores, vt multum lucis accipientes in Templum inueherent. Alij verò fenestras intelligunt factas in modum retis, hoc est, reticulatas, quales solent esse cancelli: & hæ fenestræ erant ad Meridiem, septentrionem, & occidentem: nam orientalis pars Templi fenestris carebat.

De Atrijs ante Templum constitutis.

Cap. LIII.

Esdræ. 7. Primò Quæritur, quot Atrijs Templum Salomonis constarent? Cassiodorus, Beda, & Auctor Historiæ Scholasticæ, & Abulensis sentiunt, quatuor Atrijs constitutum esse: vnum erat, in quod solis Sacerdotibus, & Leuitis patebat ingressus. Secundum erat, quò conuenientes orationis causa viri Israelitæ: Tertium, in quo Israelitæ fœminæ orabant. Quartum, in quod ingredi licebat Israelitis immundis, & Ethnicis. Alij verò putant, Templum, quod fuit postea ab Herode extructum, quatuor prædictis Atrijs circumdatum fuisse: Sed Salomonis templum illud verus duobus duntaxat: quod probant ex illis verbis: Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum cedri: ex verbis item illis: Fecitque etiam atrium Sacerdotum, & basilicam grandem, & ostia in basilica, quæ texit ære. Atrium Sacerdotum Scriptura vocat, quod alias appellatur Atrium interius. Et interius atrium rectè nominatur, quia coniungebatur cum porticu, siue vestibulo, quod erat antè domum Domini: Atrium verò sacerdotum dicitur, quia solùm Sacerdotes, & Leuitæ eò conueniebant, quòd si erat atrium interius, fuisse quoque pariter intelligitur atrium exterius, quò populus confluebat. Et quoniam magnam populi multitudinem capiebat, erat longè maius atrio Sacerdotum: & ideò basilicam grandem Latinus interpres illud atrium vocauit, & septuaginta, aulam, nam quodam loco ait Scriptura: Et extraxit altaria (rex scilicet Manasses) vniuersæ militiæ cœli in duobus atrijs templi Domini; ergo in Templo Salomonis duo tantùm Atria constituta fuerãt: & Iosephus tantùm meminisse videtur duorum Atriorũ, interioris, & exterioris. De interiori Atrio sic ait: circumdedit deinde Templo septum quoddam trium cubitorum altitudinis, excelsurum profanam multitudinem, & solùm Sacerdotes admissurum. De Atrio verò exteriori subijcit hæc: extra hoc septum erat fanum porticibus magnis ad latus cinctum, & portis altis patens: quarum singulæ singulos ventos spectabant, & foribus auratis claudebantur. In hoc fanum cuilibet è populo, modò puro ac mundo, & scriptorum leges obseruanti accessus patebat. Dici autem non potest, ac vix etiam oculis credi, quàm mirandum fuerit illud exterius fanum, vallibus enim expletis tam profundis, vt ad prospectum oculi caligarent, & aggesta ad quadringentos cubitos terra, eam vertici montis, in quo Templum extructum est, æquauit: atque ita factum est, vt area cum solo Templi æquaretur: quam cinxit geminis porticibus, quas Columnæ è natiuo saxo sustentabant, & laquearia cedro expolita tegebant: fores verò habebant omnes ex argento fabricatas. Hæc Iosephus. Alij verò probabilius opinantur, in Templo Salomonis tria Atria fuisse: vnum Sacerdotum, & Leuitarum: secundum Israelitarum cancellis in duas partes distinctum ad viros, & fœminas excipiendas: nam à viris fœminas separari decebat, vt factum est in Templo Herodis teste Iosepho: Tertiũ verò, Atrium Gentium, quod Gẽtibus adire licebat, verisimilius esse mihi videtur tria Atria fuisse; vt in Templum Ethnici conuenirent, qui Deum colere vellent.

Secundò Quæritur, An Atria singula cingerent vniuersam Domum Domini.

Tres sunt opiniones: quarum vnã sequuntur Cassiodorus, Beda, Auctor Historiæ Scholasticæ, & Lyranus locis supra citatis, dicentes, totam Domum Domini vndequaque Atrijs cinctam fuisse. Alij verò opinantur, ad partem tantũ Orientalem Templi fuisse Atria constituta. At Abulensis, censent Templũ non fuisse Sacerdotũ atrio cinctum, sed tãtùm alijs atrijs, ita vt atriũ Sacerdotum ex parte tantũ orientali Templi fuerit constitutum, cætera verò ex omni parte. Cæterum, Iosephus de Atrio Sacerdotum loquens, sic ait: circumdedit deindè Templo septum quoddã: ergo atrium Sacerdotũ totam Domum Domini vndique claudebat: & propterea verisimilius existimo, vniuersa atria ex omni parte Templi fuisse. Ioseph. lib. 8. Antiq. c. 3.

Tertiò Quæritur, quænam esset Porticus Salomonis in Atrijs Templi cõstituta. Respondeo, congesta terra impletas valles ita fuisse, vt verticẽ montis, in quo erat Templũ extructum, æquarent, & deindè atria fuisse alto muro cincta: his aggeribus imposuit Salomon porticum, quæ præcipue ab Oriente atrium Israelitarũ complectebatur. Porticus autem, est locus amplus, & spatiosus ambulationibus aptus, tecto clausus: atria enim sine tecto erant, & sub dio; & ideo Salomon Porticum extruxit, quò se populus reciperet, cum pluuiæ è cælo cadebant, vel calores, & æstus vrgebant. Hæc igitur porticus est, quæ à Ioanne Euangelista vocatur Porticus Salomonis. Et ambulabat, inquit, Iesus in templo in porticu Salomonis; & à Luca in Actis; Cucurrit omnis populus ad eos, (Petrum scilicet, & Ioannem) ad porticum, quæ appellatur Salomonis. Dicta est autem Porticus Salomonis, quòd sit à Salomone facta: nam ea Templi area semper mansit, quãuis fuerit à Chaldæis Templũ euersum. Non igitur hæc porticus Salomonis erat illa, quæ domui Domini proximè adhærebat, & quam certò constat fuisse inter Domũ Domini, & Atrium Sacerdotum, quo laicis Israelitis minimè patebat ingressus. Ioan. 10. Act. 3. 4. Reg. 11.

Quartò Quæritur, quinam intelligantur tres illi ordines supra memorati lapidum politorũ, quos constituit Salomon in atrio Sacerdotum. Ricardus arbitratur fuisse tres ordines lapidum vnum post alium, & eiusdem altitudinis: ita vt primus ordo fuerit exterior, tertius interior, secundus verò medius. Abulensis verò putat fuisse murum diuidentem Atrium Sacerdotum ab Atrio populi, & habentem in altitudine tres cubitos, vt laici videre possent. Sacerdotes, victimas, & sacrificia offerentes: & in eo muro fuisse tres ordines lapidũ politorum, quorum vnus alteri erat impositus: & fuit quoque vnus ordo lignorum cedri. Ricardus, & Abulensis putant, murum prædictum intrinsecùs tabulis cedrinis vestitum, & ornatum fuisse. Alij verò tribus lapidum ordinibus fuisse quartum ordinem impositum tabularum cedrinarum, qui ornatus causa lapidibus erat appositus.

Quintò Quæritur, quænã essent exedræ in Atrijs constitutæ? Paral. 1. c. 28 legimus: Nec non & omniũ, quę cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Dei, & in thesauro sanctorum. Exedra, Græcis, est cubiculum columnis fultum ad sedendum, & confabulandum. Erãt igitur cubiculą in ipsis porticibus, partim ad res Templi asseruandas, partim ad Sacerdotes, vel Leuitas excipiendos: nam opus erat, vt haberent, quò se reciperent, & vbi manerent, cùm ministerio Templi vacabant. Et hoc est, illud paulò antè dictum: ¶ Et exedrarum per circuitũ in Thesauros domus Dei, & in thesauros Sanctorũ, nimirum, vt ibi reponerentur, & asseruarentur, quæ pertinebant ad templũ, & ad ministros eius: vnde etiam factũ est, vt Gazophylacia vocentur ea loca, in quibus seruabatur pecunia à populo oblata. Erant autem Gazophylacia in Atrio exterior ad portas, vt populus ingrediens in Templum, facilè posset offerre, quod vellet. Et appellabantur Gazophylacia nominibus eorum, quibus custodienda committebantur: vt Gazophylaciũ Hanan, Gazophylacium Elizama scribæ. Apud Ioannẽ legimus: Hæc verba locutus est Iesus in Gazophylacio, docens in Templo, videlicet in parte quadã atrij exterioris, vbi fortassis erat maximum Gazophylacium, in quod plures dona mittebant, quia per eam portam plures fortãs ingrediebantur in templum. 1. Paral. 9. Ioan. 8.

1. Mac. 4. Sextò Quæritur, quænam vocet Scriptura, Pastophoria Templi. Ratio dubitandi est, quia in 1. Mach. 4. legimus: Et viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas, & in atrijs virgulta nata sicut in saltu, & Pastophoria diruta. Et postea: Et ornauerunt facié templi coronis aureis, & scutulis, & dedicauerũt portas, & pastophoria, & imposuerũt eis ianuas. Teste Hieronymo Pastophorium, est thalamus, in quo quis habitat: παστὸς enim græcè, thalamus est. Erant igitur pastophoria templi, thalami, in quibus habitabant præpositi templi: non autem, vt quidam putarunt, loca foris ad contendendum seposita, & diuisa, in quibus Sacerdotes ederent victimas: quasi Pastophorium sit dictum à pastu, & foris. Est enim Pastophorium, vt diximus, græcum nomen non latinum.

Hier. li. 7. in Esai. c. 22.

Septimò Quæritur, quo modo populus ascendebat ad Templum in sublimi in montis vertice constitutum. Respõdeo ex Iosepho, fuisse gradus, quibus ascendebatur in Templũ. Erãt igitur gradus, per quos populus ascendebat vsque ad murum quo Atria claudebantur: & deinde erant etiam quindecim gradus, quibus ab atrio Israelitarũ ascendebatur vsq; ad atrium Sacerdotum: populus enim scandebat vsque ad murũ, qui Sacerdotum Atrium ab Atrio populi diuidebat: veniebãt enim ab interiori atrio Sacerdotes ad eum vsq; locum, & accipiebant victimas, quas populus offerebat: hos quindecim gradus ascendisse credimus Beatiss. Virgo Deipara, quę tertiũ ætatis agens annum est in Templum oblata: neque enim vlterius transire laicis licebat, sed Sacerdotes prodeuntes quicquid Domino offerebatur à populo, excipiebant.

Lib. 6. de bello Iudaico. c. 6.

Sciendum est Templum Salomonis dirutum, & igni exustum à Chaldæis, & postea rædificatum fuisse à Iudæis ex captiuitate Babylonica in patriã Cyri primi Persarũ regis beneficio reuersis, quod templũ Herodes à fundamentis exornauit, quia illud longè amplius, & maius, & magnificentius effecit, quod octo annis absoluit teste Iosepho in lib. Antiquitatum. Alibi verò sic ait: exterior facies templi nihil quod animus, aut oculi mirarentur, non habebat: crustis enim aureis grauissimis vndique tecta ad primos ortus igneo splendore lucebat, vt cum intuerẽtur oculi, quasi solis radiis auerterentur: hospitibus quidem adeuntibus pro monte niueo similis videbatur: nam vbi deauratum templum nõ erat, candidissimum erat, in summo autem aureis verubus acutissimis horrebat, ne ab insidentib. aquibus pollueretur. Nonnullorum autem saxorum eius longitudo quadraginta quinque cubitorũ erat, altitudo quinque, latitudo sex. Ex quibus omnibus intelligitur id, quod legitur apud Marcum, cum Dominus, inquit, egrederetur è templo, dixit vnus ex Discipulis, Magister aspice quales lapides, & quales structuræ? Respondit Dominus, vides hąs omnes magnas ædificationes? non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.

Ioseph. li. 15. Ant. c. 14. Idē ibi, & li. 8. de Bel. Iud. c. 6. Act. 21. Mar. 13.

Fuit in hoc Templo primum atrium omnium hominum Israelitarum, & Gentilium commune, tribus porticibus constans. Erant enim quatuor ordines columnarum paribus interuallis depositi, quorum quartus coniungebatur cum muro qui totum collem, in quo erat Templũ extructum, lapideo, qui totum cingebat. Columnæ omnes centum sexaginta duæ fuerunt, capitellis sculptis opere Corinthiaco pulchris, singularum longitudo viginti septem pedum præter basim erat: crassitudo tanta, quantam possent tres homines consertis inter se brachiis complecti. Hæc ex Iosepho libro Antiquitatum Iudaicarum.

Erat secundum Atrium Israelitarum, ad quod teste Iosepho, paucis gradibus scandebatur, cancellis quibusdam saxeis septum, vbi æquis interuallis columnæ positæ erant, & literis græcis, & latinis versus quidam, quibus Ethnicis significabatur, ne in locum sanctũ intrarent: Atrium enim hoc, sanctum appellabatur, eò quòd locus esset, in quem conuenire fas erat Israelitis Dei cultoribus, non aliis. Hinc perspicitur illud Lucæ in Actis Apostolorum quid significet, de Paulo dictum: Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Iudæi, cùm vidissent eum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes, viri Israelitæ adiuuate: hic est homo, qui aduersus populum, & legem, & locum hunc, omnes vbique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violauit sanctum locum istum. Hoc dicebãt Iudæi, quia putabant Trophimum Ephesium, quem in ciuitate cum Paulo viderant, in templum, id est, in Atrium Israelitarum introductum fuisse.

Ioseph. li. 15. Ant. c. 14. Idē ibi, & li. 8. de Bel. Iud. c. 6. Act. 21.

De Operarijs, vasis & Impensis, quæ facta sunt in Templi ædificatione.

Cap. LIV.

Primò Quæritur, quantus numerus fuit operariorum in ædificatione Templi? 3. Reg. 5. ita legimus: Elegitq; rex Salomon operarios de omni Israel: & erat indictio triginta millium virorum, mittebatque eos in Libanum: decem millia per menses singulos vicissim, ita vt duobus mensib. essent in domib. suis: & Adoniram erat super huiusmodi indictionem. Fuerunt que Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorũ in mõte, absq; præpositis, qui erant singulis operibus numero triũ millium, & trecentorum, præcipientium populo, & ijs, qui faciebant opus. Et 2. Paral. 2. dicitur: Numerauit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumerauit Dauid pater eius. Et inuenti sunt centum quinquaginta tria millia, & sexcenti: fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris terram portarẽt; & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia, & sexcentos præpositos operum populi.

3. Reg. 5. 2. Par. 2.

Ex quibus duobus locis colligitur summa omnium operariorum Templi Salomonis. Erant enim triginta millia, quorum decem millia per singulos menses vicissim commorabantur in monte Libano ad cædendum ligna cedrina. Et hi erant ex Israelitis, nam 3. Reg. 5. dicuntur electi ex omni Israele triginta millia virorum: ex proselytis verò fuerunt septuaginta millia ad lapides, & alias onera humeris defetenda, & octoginta millia latomorum ad lapides cædendos in monte: & ter mille, & sexcenti præfecti ad opus vrgẽdum. Potrò quod 3. Reg. 5. legitur, præpositos, qui opus vrgebant, fuisse mille trecentos: intelligitur sic, eos qui præerant, & per seipsos opus vrgebant, fuisse ter mille trecẽtos; sed erant alij trecenti, qui rationem exigebant ab ijs, qui erant propositi operariis, & hos trecentos expressit lib. Paral, quos liber Regum omiserat.

Ioseph. lib. 8. Antiq. c. 4. alias 3.

Secundò Quæritur, quot vasa fecerit Salomon ad ministerij Templi. Iosita scribit: Fecit autem vasa ex ære omnia lebetes, & amulas, cœnacula, & harpagones, & reliqua auri fulgorem referentia, sic ille. Inter aurea, & argentea vasa, maxima quidẽ fuere candelabra, & mensę, in quibus sacti panes ponebantur: de quibus subiungit Iosephus hunc in modũ: Candelabrorum item, fecit decem millia, iuxta præceptum Moysis, ex quibus vnum in Templo dedicauit, vt interdiu luceret iuxta legem. Et paulò post subiicit de aliis vasis: Cãtharorum autem vinariorum octoginta millia sex comparauit, & phialarum aurearum decem millia, argenteas verò fecit numero duplicato. Pateras autem aureas ad offerendã in eis similam macerãtam ad altare octoginta mille, & argentea duplicato numero. Crateras quoque, in quibus similã oleo subigebant, aureas sexaginta mille, argenteas numero duplicato. Mensurarũ quales à Mose Hin vocantur, & Asseronum aurearum erãt viginti millia, & duplicatus numerus argentearum: acerræ quoq; aureæ, hoc est, thuribula, quibus odoramenta, & incensum in templo offerri solent, erãt numero viginti millia, & alia, quibus deferebatur ignis à magno altari in paruũ intra templum, 50. millia. Tubarum, quales Moses præscripsit, ducenta millia. Instrumentorum præterea musicorum, quæ Nabla, & cinnyra vocantur in vsum hymnodiarum, ex electro confecit quadringenta millia: quæ omnia Salomon ad honorem Dei magnificè parauit, nullis parcens sumptibus, sed omni liberalitate vsus, hæc in thesaurus Dei cõdidit. Hæc Iosephus, ex quibus cõstat, vasorũ aureorum numerũ, mensis non computatis fuisse ducẽtorum quinquaginta millium: argẽtea verò vasa attigisse numerum nongentorum quinquaginta millium. De vasis verò æneis 1. Paral. 4. legimus: Erat autẽ multitudo vasorũ innumerabilis, ita vt ignoraretur põdus ærtis. Nec huic tãtæ vasorũ multitudini aduersatur quod habetur in lib. Esdræ c. 1. Omnia vasa aurea, & argẽtea quinque millia, & quadringẽta: nã eo capite scriptura loquitur de vasis templi incuntis in Babylone, quæ asportauerant Chaldæi è templo sublata, & quæ retulerũt in templum Iudæi, eõ captiuitate soluti in patriam redierunt: sed ante illud tempus sæpius est ab hostibus spoliatum semplum, & sublata vasa.

Tertiò Quæritur, quantæ fuerint impẽsæ in Templi ædificatione factæ? Dauid 1. Paral. 22. ait: Ecce ego in paupertate mea præparaui impensas domus Domini: auri talenta centum mille, & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine. Et 1. Paral. 29. Ego autem totis viribus meis præparaui impensas domus Domini, aurum, ad vasa aurea, & argentum, in argentea, æs, in ænea, ferrum, in ferrea, lignum, ad lignea, & lapides onychinos, & quasi stybynos, & diuersorum colorum omnemq; pretiosum lapidẽ, & super hæc quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum, & argentũ do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparaui in ædẽ sanctam, tria millia talẽtorũ auri de auro Ophir, & septẽ millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi. Porrò huic numero addendum est, quod polliciti sunt principes familiarum, nam legitur ibidem: Dederuntq; in operi

Universidad de Deusto
Biblioteca

domus Domini auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argentea talenta decẽ millia: quę omnia in vnum collecta conficiunt centum, & octo millia talentorum auri, argenti verò mille millia talentorum, & insuper 17. millia. Et quia talentum auri æstimatur ducatis monetæ Romanæ 14. millibus 981. fit vt tota summa prædicta talentorũ auri contineat, vt vulgi more loquar, mille quingentos viginti duos milliones, 584. millia ducatorũ. Talentum verò argenti æstimatur mille 375. ducatis: ac proinde summa talentorũ argenti continebat 1398. milliones, 375. millia ducatorum. Et tum auri tùm argenti summa in vnum collecta conficit bis mille nongentos viginti milliones, 959. millia ducatorum.

Quartò Quæritur, quanti ementDauid rex aream Ornam Iebusæi. 2. Reg. vlt. & 1. Paral. 21. vbi illi demonstratus est locus, in quo fuit postea templũ exædificatum. Scriptura duobus illis locis prædictis varia est: nam in priori loco dicit: Emit Dauid aream, & boues argenti siclis quinquaginta: in secũdo verò loco: Dedit ergo Dauid Ornam pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos: qui duo loci multorum ingenia non mediocriter torserunt. Quidam Hebræorũ sic conciliant: vna quæque tribus obtulit Dauidi ad agri illius emptionem 50. siclos, & hoc est, quod dicitur in priore loco: ac proindè omnes duodecim tribus soluerunt 600. siclos, vt in posteriore dicitur loco: sed non est verisimile, Dauidem emisse agrum illũ non sua, sed aliena pecunia. Abulensis conciliat in hunc modum In libro Regum; non eximii quanti ementaream Dauid, sed quanti ementboues: videlicet 50. siclis, & proindè esse legendum: Emit ergo Dauid aream, ibi distinctio ponenda: & boues, argenti siclis 50. in lib. verò Paral. expressum fuisse pretium datum pro area, quod liber Regum suppresserat, quod pretium fuit sexcentorum siclorum.

Mihi tamen probabilius videtur aliorum responsum, in vtroque loco idem pretium contineri, quod datum fuit pro agro & bobus. Hoc vt declarem, animaduertendum, exisse mosiclum apud Hebræos fuisse auri, & argenti: item, fuisse tum pondus, tum nummum, siclus qui erat pondus, pendebat semiunciam siue auri siue argenti: quatenus verò nummus erat, siclus argẽti, valebat quatuor drachmas Atticas, hoc est, quatuor Iulios Italicos, vel quatuor Hispanicos nummos argenteos regales vulgo dictos. Et quia æquale auri pondus continet duodecuplam proportionem argenti, hinc est, vt siclus, qui siue auri siue argenti ponderabat semiunciam, si erat auri, æstimaretur 48. drachmis atticis: nam siclus erat pondus semiunciæ, si verò argenti, valeret quatuor drachmas atticas, quia semiuncia auri, quod pertinet ad æstimationem, superat semiunciã argẽti duodecupla proportione; ac proinde semiuncia auri æstimatur 48. drachmis atticis, siue Iulijs Italicis & semiuncia argenti, quatuor. Ergo, Dauid dedit pro bobus siclos 50. videlicet auri, qui siclí æstimabantur, sexcentis siclis argenti, videlicet auro argentum superante duodecupla proportione. Idem igitur pretium lib. Paral. expressit, quod erat ponitum in lib. Regum: perinde ac si diceret: Dedit Dauid sexcentos siclos argenti, quos valebant 50. sicli aurei, juos lib. Reg. expressit. Ex quo perspicitur pretij quantitas quam dedit Dauid, si illam ad vulgarem monetam Italicam siue Hispanicam redigamus, siclus argenteus valet quatuor drachmas atticas: drachma Attica æstimatur vno Iulio Italico, siue Hispanico nummo argenteo regali. Ergo sexcenti sicli argentei valent bis mille, & quadringentas drachmas Atticas hoc est, bis mille, & quadringentos Iulios Italicos, siue Hispanicos regales nummos argenteos.

Quintò Quæritur, intra quot annos tota Templi ædificatio fuerit absoluta? 1. Reg. 6. ad finem legitur sic: Anno quarto fundata est Domus Domini in mense Zio, & in anno vndecimo, mense Bul, ipse est mensis octauus, perfecta est domus in omni opere suo, & in vniuersis vtensilibus suis, & ædificauit eam annis septem. Hæc ibi. Quartò igitur anno regni Salomonis iacta sunt fundamenta Templi, & anno 11. eiusdem regni perfecta sunt omnia, videlicet ipsum ædificium Templi, vasa omnia, & suppellex vniuersa. Videtur perfectũ esse Templum septem annis, & dimidio, quia à mense Zio qui est secundus, vsque ad Bul, qui est octauus, sunt septem menses: at Scripturæ more, annus inchoatus omittitur, non supputatur. Sed quomodo, dices, Templum perfectum est mense octauo cum omnibus vtensilibus suis; cum tamen eodem lib. 1. Regum. c. 8. legamus, dedicatam fuisse Templum mense septimo, vniuerso Israële conuocato: Conuenitque ad regem Salomonem vniuersus Israël in mense Ethanim, in solemni die: ipse est mensis septimus. Respondeo, Templum dedicatum fuisse, cum iam esset perfectum, nondum omnibus vtensilibus omni ex parte absolutis: quæ tandem octauo mense perfecta sunt: ac propterea Scriptura dixit, perfectam fuisse domum Domini in omni opere suo & vniuersis vtensilibus suis. Noluit autem Salomon Dedicationem differre in mensem octauum, quo sunt omnia perfecta, quoniam mensis septimus erat maximè solemnis tribus celebritatibus, videlicet, Tubarum, expiationis, & Tabernaculorum, de quibus Leuit. 23. ac propterea eo mense Israëlticus populus in Domum Domini, conuenire debebat Exo. 23. & 34. ne igitur iterum mense octauo conuenire populus cogeretur, Templum mense septimo dedicauit.

De Tempore, quo Templum Salomonis extructum est, ac perstitit. Cap. LV.

In his, quæ sequuntur, qua potero breuitate complectar annorum summam, qui ab orbe condito præterierunt vsque ad ædificationem Templi, quique fluxerunt ab eius ædificatione vsque ad Christi Domini aduentum. Et sciendum est, chronologos, hoc est, Temporum scriptores sex Mundi ætates constituere consueuisse ante diuini verbi incarnationem. Prima ætas numeratur ab initio mundi conditi vsque ad generalem inundationem aquarum, quæ tempore Noe fuit. Secunda ab ea inundatione vsque ad ortum Abrahami: Tertia, ab eiusdem ortu vsque ad exitũ Hebræorum ex Aegypto sub Mose: Quarta ab hoc egressu vsq; ad Templum à Salomone inchoatum. Quinta à Templo vsq; ad excidium eius. Sexta ab eius excidio vsq; ad Christi Domini aduentũ.

Primò quæritur, quanto tempore Templum Salomonis permanserit? Respondeo, quintam ætatem ab eius ædificatione vsque ad eiusdem Templi euersionem, fuisse annorum secundum aliquos, 440. secundum alios, 430. qui quidem anni ex sacris literis hunc in modum colliguntur: Salomon post Templum inchoatum.

Anno	36	3. Reg. 6.
Roboam.	17	3. Reg. 14.
Abias	3	3. Reg. 15.
Asa.	41	3. Reg. 15.
Iosaphat	25	3. Reg. 22.
Ioram	8	4. Reg. 8.
Ochozias	1	4. Reg. 8.
Athalia regina	7	4. Reg. 10.
Ioas	40	4. Reg. 12.
Amasias	29	4. Reg. 14.
Ozias qui & Azarias	52	4. Reg. 15.
Ioathan	16	4. Reg. 15.
Achaz	16	4. Reg. 16.
Ezechias	29	4. Reg. 18.
Manasses	55	4. Reg. 21.
Amon	2	4. Reg. 21.
Iosias	31	4. Reg. 22.
Ioachaz mensibus	3	4. Reg. 23.
Ioachim qui & Eliachim mensib.	11	4. Reg. 23.
Ioachin qui & Iechonias mensib.	3	4. Reg. 24.
Sedechias annis	11	4. Reg. 24.

Omnium annorum subducta summa est 430. & mensium 6.

Secundò Quæritur, An huius quintæ ætatis anni certò ex sacris literis sciri queant. Sentiunt quidam, eos sciri certò non posse: alij verò opinantur, eos ex sacris literis certò colligi, quia in libris Regum, & Paralipomenon aperte legimus quot annos quisque Regum, quos iam percensuimus, regnauerit vsque ad vndecimum Sedechiæ regis annum, quo anno Templum diruturn à Chaldæis est. Sed Chronologi annos varie supputant. Eusebius in chronico numerat 412. Iosephus 470. Hebræi 483. Ioannes Annius, Lucidus, Naudeus, Diedomus, & alij iuniores, 440.

Tertiò Quæritur de annis, quibus regnasse dicitur Asa. nam 3. Reg. 15. fertur regnasse annis 41. & 16. dicitur: anno 26. regni eius Baasa rex Israelis moritur, & succedit ei filius Ela: cum tamen 2. Paral. 16. legamus anno regni eius trigesimosexto Baasa cœpisse ædificare Rama. Lucidus Annium secutus cum suo Philone, & Caietanus, & Canus aiunt, numerum annorum in 2. Para. 6. esse corruptum vitio scriptorum, & pro anno 36. legendum esse anno 26. quoniam Baasa cœpit regnare anno Asa regis Iuda tertio, regnauitque annis 24. vt apertè habetur 3. Reg. 15. ergo non attigit nisi ad annum vigesimumsextum regis Asa. Sed quia omnes codices hebraici, chaldaici, graeci, & latini, ad vnum, consentiunt, & habent 2. Paral. 16. anno 36. regni eius ascendit Baasa in Iuda, &c. verisimile non est omnes codices esse vitiatos. Gerebrardus alios secutus censet, numerum annorum, qui tribuuntur 2. Paral. 16. esse intelligendum sic: Anno trigesimosexto regni Asa, id est, regni bellorum tumultibus commoti, quia vt legimus 2. Paral. 14. decem annis pacatam rempublicam tenuit, & statim regnum eius bellis agitari cœpit; primum contra Aethiopes, mox contra Baasa regem Israelis

qui quidem

qui quidem decem anni non computantur in libris Regum: & quia omissi fuerant, expressit eos liber Paralip. secundus c. 16. Et propterea semper in libris Regum addendi, vel intelligendi sunt, nimirum cum legimus Baasa cœpit regnare anno tertio regni Asa, debet intelligi anno decimotertio regni Asa: sed tertio ex quo cœpit bellis vexari. Et cum legimus anno Asa vigesimosexto, cœpit regnare Ela, debet intelligi, anno 36. regni Asa: sed vigesimosexto, ex quo cœpit bellicis tumultibus perturbari. Verum contra hanc sententiam facit, quia 3. Reg. 16. legimus, Anno trigesimo octauo regni Asa regnauit Achab ergo deberet intelligi, anno 48. regni Asa, & 38. ex quo cœpit eius regnum cõmoueri bellis: sed Asa regnauit solum annis vno, & quadraginta vt habetur 3. Reg. 15. Quod si dicas, esse etiam intelligendos alios decem annos, qui semper præterierunt in libris Regum, & numerantur solum anni perturbati regni: gratis sanè id dici affirmabo. Alij intelligunt sic: anno 38. regni Asa, regnauit Achab: hoc est, Anno quadragesimooctauo regni Asa iam mortui, vt sensus sit: Quãdo regnauit Achab, erat annus quadragesimus octauus, ex quo cœperat regnum Asa cõcitari bellis: quod tamen regnum filius eius tunc temporis obtinebat. Simplicior, & planior mihi quidem videtur eorum opinio, qui dicunt in libris Regum decem annos regni Asa, non fuisse præteritos, sed numerum, qui ponitur 2. Paral. 16. sic intelligi: Anno trigesimosexto regni Asa: nempe ex quo diuisum fuerat regnum Salomonis, qui annus erat decimus septimus regni Asa, & trigesimus sextus scissi diuisique regni. Nã cum celebris fuisset illa regni diuisio, cœperunt anni regum Iuda ab ea diuisione supputari: & ita verissimè dicitur, anno trigesimosexto regni Asa: hoc est, regni Salomonis diuisi, quod ad Asa iure hæreditario peruenerat.

Quartò Quæritur de annis Ioram, & Ochoziæ regum Iuda, quo modo sint computãdi, Ratio huius quæstionis est, quoniam 4. Reg. 8. dicitur, Ioram triginta duorum annorum fuisse, cum regnare cœpit, & octo annis regnauit, ergo mortuus est, cum esset annorum quadraginta. Et idem legitur 2. Paral. 21. Sed de filio eius Ochozia dicitur. 2. Paralip. 22. fuisse annorũ quadragintaduorum, cum regnare cœpit, & quod regnauit anno vno: ex quo fit, vt filius fuerit suo patre natu maior duobus annis. Itẽ 4. Reg. 8. legimus: Ochozias erat annorum viginti duorum, cum regnare cœpit, quomodo igitur 2. Paral. 22. dicitur fuisse quadraginta duorum annorum? Hæc quæstio visa est Hieronymo inexplicabilis. Quidã affirmant, vitio librariorum esse corruptum textum 2. Paralipo. 22. & legẽdum esse: viginti duorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpisset, vt legitur 4. Reg. 8. & non, quadragintaduorum annorum, vt habetur 2. Paralipomenon 22. quia Ioram pater Ochoziæ dicitur regnasse annos 5. Ioram Israelis 4. Reg. 8. & mortuus dicitur ibidem anno 22. eiusdem regis Israelis, & regnasse pro eo Ochozias eodem duodecimo anno regis Israelis, ergo totum regnum Ioram, patris Ochoziæ vsque ad mortem, non fuit nisi octo annorum. Non mihi probatur, hæc solutio proposita dubitationis: nã omnes codices Hæbræi, Græci, & latini conueniunt, & continent. 2. Paralip. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias. Quidam Hebræorum, teste Genebrardo, sentiunt, annos 42. qui ponuntur 2. Paral. 22. ob ortu Ochoziæ supputandos non esse, sed à tempore quo viguit regnum Amri, & à tempore, quo est ab eo condita Samaria, quo tempore Iosaphat Asæ regis patris sui auctoritate duxit vxorem filiam regis Amri: nam ab eo tempore fluxerunt anni 42. vt patet ex 4. Reg. 16. quia post annum Asa trigesimumquintũ, regnauit Amri sex annis, & Achab, filius Amri viginti duobus annis: & erat annus duodecimus regni Ioram regis Israelis. Et proinde fluxerũt quadraginta duo anni, ex quo regnum Israelis erat penes familiam Amri, sed huic sententiæ repugnare videtur, quod dicitur 2. Paral. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias rex Iuda, cùm regnare cœpisset. Quare simplicior, & probabilior est eorum opinio, qui hanc litem, & controuersiam conciliant in hunc modum: quòd Ioram scilicet regnauerit octo annis solus, & hoc est, quod dicitur. 4. Reg. 8. & 2. Paral. 21. & tũc attigit annum vitæ suæ quadragesimum, & assumpsit, vt socium ad regnum gubernandum, filiũ suum Ochoziam, qui erat annorum viginti duorum, & regnauit vnà cum suo filio Ochozia annos viginti vnum, & ita mortuus est, anno vitæ suæ sexagesimo primo, & Ochozias vnà cum patre Ioram regnauit annis viginti, & solus vnum annum. Vnde cùm dicitur 4. Reg. 8. viginti duorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpisset intelligitur, cum regnare cœpit vnà cum patre suo: & regnauit solùm annum vnum, videlicet post obitum patris. Et cum dicitur 2. Paral. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpisset: sensus est, cum solus post obitum patris cœpit regnare, attingebat quadragesimum secundum annum, quia iam cum patre suo simul regnauerat viginti annis. Et secundum hanc sententiam necesse est in hac quinta Mundi ætate, vt annis regum Iuda addantur viginti anni, ita vt tribuantur, vel regi Ioram, & dicatur regnasse viginti octo annos, qui fertur regnasse octo annos: vel tribuantur Ochoziæ filio eius, & dicatur regnasse annis viginti vno: cum tamen perhibeatur regnasse vnum annum: solus nempe, mortuo iam patre, qui viginti annos cum patre adhuc viuente regnauerat. Vnde fit, vt plures colligendi sint anni ab exordio ædificationis Templi vsque ad excidium eius, quàm Hebræi opinentur, & quàm subduxerunt Annius, Lucidus, Nauclerus, Driedonius, Genebrardus: nam toti summæ annorum quæ constat annis 430. si addantur 20. efficientur anni 450.

Hieron. in Quæstion. super l. Reg.

can. li. 11. de loc. the c. 5. ad 12.

Quintò Quæritur de annis Ioachim, qui & Iechonias: nam 2. Paral. 36. habetur octo annorum erat Ioachin, cum regnare cœpisset: & 4. Reg. 24. Decẽ, & octo annorũ erat Ioachim, cum regnare cœpisset. Quidam existimãt, numerum 2. Paral. 36. esse corruptum vitio scriptorum siue librariorum, & legendum: Decem & octo annorum erat, &c. quia, sic habetur 4. Reg. 24. Et quia natus octo tantum annos, puer admodum erat, vt vnà cum patre regnaret, nec in tam tenera ætate filij assumi solent ad regni gubernationem, nisi cum ob parentum obitum, à populo, vt reges habentur: sic enim cœpit regnare Iosias, cum tamen octauum tantum annum attingeret. Præterea, quia dicitur fecisse malum coram Domino, & plures vxores duxisse 4. Re. 24. quod puero octo tantum annorum conuenire minimè videtur. Sed nequaquam probabile, est omnes codices hebraicos, græcos, & latinos vitiatos fuisse 2. Paral. 36. vbi legimus: octo annorũ erat Ioachin, cum regnare cœpisset. Genebrardus censet, decem & octo annos, qui ponuntur 4. Reg. 24. numerandos esse ab ortu eius: & octo illos, qui referuntur 2. Paral. 36. supputandos esse non ab ortu eius, sed ab imperio ipsius Nabuchodonosoris regis Chaldæorum, cuius beneficio Ioachim regnum obtinebat, & octo anni præterierant, ex quo Nabuchodonosor regnare cœperat, vt colligitur ex 4. Reg. 24. Sed contrà facere videtur id, quod legitur 2. Par. 36. Octo annorũ erat Ioachin cum regnare cœpisset. Simplicior, & probabilior, meo iudicio, est eorum sententia sic interpretãtium: octo annorum erat Ioachin, cum regnare cœpisset, videlicet, vnà cum patre suo, cum quo, & decem annis regnauit: atque ita erat decem, & octo annorum, cum regnare cœpit solus, pater eius regnauit 11. annis, & ipse filius cum patre, decem. Solus verò mortuo patre regnauit tribus mensibus: & decem diebus: quare decem anni regni eius computandi sunt in 11. annis quibus regnauit pater eius. Neque obstat, quòd obiiciebatur, in tam tenera ætate filios à parentibus non asciscì ad regni gubernationem: non enim intelligendum est, eum cum patre rempublicam administrasse, sed voluntate, & nutu patris, regni proceres sacramento, & iureiurãdo eum, vt legitimum regni hæredem agnouisse.

Sextò Quæritur, qua ratione anni Iorã regis Iuda, colligenda sint, hoc idcirco dubitatur, quia 4. Reg. 1. dicitur Iorã frater Ochoziæ regis Israelis, regnare cœpit in Israele anno 2. Iotã regis Iuda: & tamen 4. Reg. 3. legimus: Ioram filius Achab cœpit regnare in Israele anno 18. Iosaphat regis Iuda patris Ioram, qui Iosaphat regnauit in Iuda annis 25. Hebræi hanc repugnantiã ita conciliant 2. Paral. 21. Iosaphat viuens dedit regnũ suum filio suo primogenito Ioram: fuit enim multos liberos, & orta fuerat inter eos cõtentio de eo, qui esset in regno successurus: quare Iosaphat, ne post obitũ suũ, filij inter se de regno certarent, voluit viuens eam litem dirimere: ac proinde filiũ suum primogenitum Ioram in regẽ constituit, & hoc fecit anno 17. sui regni. Atq; ita, cum dicitur 4. Reg. 1. An. 2. Iorã regis Iuda regnare cœpit in Israele Ioram frater Ochoziæ, & filius Achab: verum est, quia cœperat iam regnare cum Patre suo Iosaphat an. 17. regni patris sui, & ita erat secundus annus Ioram regis Iuda, videlicet regnantis vnà cũ patre suo Iosaphat. Et quod legitur 4. Reg. 3. Ioram filius Achab regnare cœpit in Israele anno 18. Iosaphat: est similiter verum, quia Iosaphat regnabat, & regnauit 25. annis: sed anno 17. sui regni sibi adiunxit ad regni gubernacula filium suũ primogenitũ Ioram, propter cõtentionem ortam inter filios suos. Et proinde regno 18. regni Iosaphat, qui erat secundus annus Ioram filij sui vnà cũ ipso regnantis, ab anno sui regni 17. cœpit regnare in Israle Ioram filius Achab, & frater Ochoziæ siue liberis mortui.

Septimò Quæritur, quo modo summa annorum, quibus Reges Israelis regnasse dicuntur in libris Regum, consentiat cum numero annorum regum Iuda, qui eodem tempore regnauerunt. Nam si numerãtur anni regum à diuisione regni Salomonis, quæ facta est ãtatim primo anno Roboham filij eius, vsque ad annum sextum Ezechiæ regis, quo, Samaria capta, euersum est regnũ Israelis, efficiunt an. 260. hoc pacto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roboam	an. 17.	Ioas	40
Abia	3	Amasius	29
Asa	41	Ozias	52
Iosaphat	25	Ioathan	16
Ioram	08	Achaz	16
Ochazias	11	Ezechias	06
Athalia	07		

Annorum omnium summa 260. vel 261. sed apni Regum Israelis si computentur, efficiunt summam annorum 241. vt colligitur ex libris Regum.

Ieroboam	an.	22
Nadab		02
Baasa		24
Ela		02
Zamri dieb.		07
Amri		12
Achab		22
Ochozias		02
Ioram		12
Iehu		28
Ioachaz		17
Ioas		16
Ieroboam		41
Zacharias mensibus		06
Sellum mense		01
Manahem		10
Phaceias		02
Phaceias		20
Osee		09

Omnes anni simul collecti, sunt 240. vel 241. cum mensibus septem, quorum annorum summa maior est viginti annis, quàm summa annorum regum Iuda eodem tempore regnantium.

De hac concordia annorum Regum Israelis, & Regum Iuda scripsit Ricardus S. Victoris 2. parte suorum operum paulò post initium: scripserunt quoque Hugo S. Victoris, Lyranus, Abulensis; & multis modis conciliant. Hieronymus scripsit ad Vitalem presbyterum his verbis: Relege omnes veteris testamenti libros, & tantam annorum repeties dissonantiam, & numerum inter Iudam, & Israel, id est, inter Regnum vtrumque confusum, vt huiusce modi hærere quæstionibus, non tam studiosi, quàm otiosi hominis esse videatur. Dicendum existimo, aliquot fuisse inter regna in Israele, quæ explicata non fuerunt. Nec mirum, interregna fuisse in regno impio, & quod ob factiones, bella ciuilia, & crebras familiarum vicissitudines, & mutationes assidue perturbabatur. Vel fortassis computantur solum anni, quibus aliquis Rex Israelis bene vixit: nam fortassis Zacharias rex regnauit viginti annis; quia tamen sex mensibus bene vixit, dicitur in scriptura regnasse tantum sex mensibus.

De Annis qui fluxerunt ab excidio Templi, vsque ad Christi Domini aduentum,
Cap. LVI.

SVpra iam admonui, Temporum scriptores, sextam Mundi ætatē numerare ab euersione Templi, vsque ad Christi Domini aduentum. Sed dubiæ quæstionis est quot annos hæc ætas contineat. Ego Eusebium, & veteres scriptores secutus, ei tribuo probabiliter annos 590. vel 589. vel certè 588. pro vt numeros integros, vel incœptos computare consueuimus. Quorum summa annotum ita subducitur: Natus est Christus Dominus Olympiade 194. anno tertio eius. Porrò Cyrus primus Persarum rex cœpit regnare Olympiade 55. anno primo. Ab Olympiade 55. ad Olympiadem 194. sunt Olympiades 140. & cōficiunt annos 560. Ab his demè vnum quia ortus est Dominus anno tertio Olympiadis 195. Remanent igitur anni 559. His adiunge ex 70. annis, per quos Iudæi fuerunt in exilio Babylonico, 31. quoniam Cyrus Babylonem expugnauit Olympiade 55. anno primo, quo anno liberati sunt ex captiuitate Babylonica Iudæi, vt secundus liber Paralipomenon, & primus Esdræ tradunt, quod necesse est accidisse anno primo regni Cyri. Simul igitur collecti anni 559. & 31. conficiunt summam annorum 590. vel 589.

Item, summa annorum huius ætatis subduci potest ex annis, quibus Monarchia Chaldæorum permansit; & deinde Monarchia Persarum, postea Græcorum vsque ad Romanorum Imperium.

Chaldæorum Monarchia.

Nabuchodonosor regnauit annis		43. vel 45.
Euilmerodac.	an.	20. vel secundum alios 23
Niriglassar, qui alio nomine dictus est		
Reglassar,	an.	4. vel 3.
Labosardach, qui alio nomine vocatus est ab aliis Nabonidus siue Nebrindus.	an.	7. vel 6.
Balthassar secundum Hebræos, Nabuchodonosoris nepos ex filio.	an.	3. vel secundum alios 10
Summa horum annorum secundum Hebræos, continet annos		70.

De hac Chaldæorum Monarchia.

Primò Quæritur, quomodo intelligatur, quod prædixit Hieremias cap. 27. seruituras omnes gentes Nabuchodonosor, & filio eius, & filio filij eius: videtur enim ex his verbis colligi, duraturum Imperium Nabuchodonosor tantummodo vsque ad tertiam generationem eius, videlicet vsque ad nepotem ex ipsius filio; cum tamen omnes Temporum scriptores constituant plures Reges quàm tres in Chaldæorum Monarchia: quare merito quæritur, quot Reges in hac Monarchia imperauerint. Est Iudæorum opinio, tres tantùm in ea Reges imperasse, scilicet, Nabuchodonosor, deindè Euilmerodac filium eius, & vltimum Balthassar filium Euilmerodac. Hæc opinio retinet quidem Hieremiæ vaticinium, sed pugnat cum communi sententia Scriptorum, qui plures Reges Babyloniorum recensent.

Ioseph. lib. 10. Antiq. c. 13. & lib. contra Apionem.

Berosus, & Megasthenes apud Iosephum Reges Chaldæorum enumerant sic: primum quidem Nabuchodonosor, secundum Euilmerodac; tertium, Nitriglassar: quartum, Labosardac; quintum, Nabonidum. Eosdem Reges commemorant Polyhistor, & Alphæus apud Eusebium lib. 10. de Præparat. Euang. cap. vlt.

Est tertia opinio aliorum, enumerantium Reges Chaldæorum ad hunc modum: Primò Nabuchodonosor seniorem: Secundò, Nabuchodonosor iuniorem: Tertio, Euilmerodac: Quartò, Reglassar: Quintò, Nabosardac: Sexto Balthassar, ita recensent eos Auctor Historiæ scholasticæ. Profecto quamcunque opinionem sequamur, prædictum Hieremiæ vaticinium tueri, & seruare debemus; quare si dixerimus fuisse plures reges, quàm tres Chaldæorum, fatēdum erit tres tantùm fuisse veros, & legitimos reges, videlicet Nabuchodonosor, Euilmerodac filium eius, Balthasar nepotem ex filio; cæteros verò, quos alij recensent, puta, Niri glassar, Reglassar, & Labosardac per tyrannidem siue tumultus in ea gente concitatos regnum occupasse, & tandem è regno expulsos fuisse & Baltasar filium Euilmerodac, & nepotem Nabuchodonosoris autum paternumque regnum recuperasse. Itaque iuxta Hieremiæ vaticinium, in Babylone tres reges fuerunt, veri nempe, & legitimi, Nabuchodonosor, Euilmerodac filius, & Balthasar filius Euilmerodac: cui, Tyrannis eiectis, autum regnum est restitutum. Daniel. 5. Nabuchodonosor dicitur pater Balthasaris, hoc est, auus.

Secundò Quæritur, quandiu steterit Chaldæorum Monarchia? Tres quatuorue sunt scriptorum sententiæ, vna est Iudæorum, annos sic enumerantium.

Nabuchodonosor regnauit annis		45
Euilmerodac.	an.	23
Balthasar.	an.	3

Qui omnes anni conficiunt summam annorum integrorum 70. minimè cōpletam: & hos annos dicunt Iudæi fuisse annos captiuitatis Babylonicæ: quam annorum summam inchoant à primo anno Nabuchodonosor, qui fuit tertius annus Ioacim regis Iuda, qui captiuus abductus est Babylonem vnà cum Daniele, & tribus pueris, & sociis, & aliis. Secunda est opinio Genebrardi in Chronico numerantis reges Chaldææ Monarchiæ, hoc ordine:

Nabuchodonosor regnauit annis		45
Euilmerodac,	an.	23
Balthasar	an.	10
Qui omnes summam efficiunt annorum		78

Et quia putat Genebrardus Iudæorum captiuitatem cœpisse anno octauo regni Nabuchodonosor, quando Iechonias vnà cum matre, & popularibus captiuis in Babylonē abductus est; & terminari anno primo Cyri regis Persarum, detractis octo annis ex annis Nabuchodonosoris, quibus ante captiuitatem regnauerat: cæteros 70. qui restant, attribuit captiuitati iam dictæ. Tertia opinio est recentiorum, quam sequuntur Ioannes Lucidus, Annius, Scultetus, & alij, qui annos ita recensent.

Nabuchodonosor regnauit annis		45
Euilmerodac	an.	30
Reglasar.	an.	3
Labosardach.	an.	6
Balthasar.	an.	5

Qui quidem omnes anni conficiunt summam 89. annorum. Hi nimirum auctores putant Iudaicam captiuitatem cœpisse anno 11. Sedechiæ regis Iuda, cum fuit templū incensum à Chaldæis, & Hierosolyma deuastata, & finiri in anno 1.

Cyri regis Persarum, cuius edicto Iudæi captiuitate soluti, & liberi in patriam redierūt. Et quia annus 11. Sedechiæ incidit in annum 19. Nabuchodonosoris, ideo si ab annis 89. demantur 19. supersunt 70. anni captiuitatis.

Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ, prædictos reges numerat hoc modo:

Nabuchodonosor regnauit annis.		26
Euilmerodac	an.	12
Balthasar.	an.	14
Post quem regnauit Darius Medus	an.	18

Qui omnes efficiunt summam annorum 70. vsque ad primum annum Cyri regis Persarum, qui Babylonijs imperauit vsque ad Darium Medum, & captiuitatem Iudæorum soluit. Numerat Sulpitius annos captiuitatis ab anno 19. Nabuchodonosoris, qui fuit vltimus Sedechiæ regis Iudæ, vsque ad primum annum Cyri regis persarum.

Berosus, & Megasthenes apud Iosephum lib. 10. Antiquitatum c. 13. Regum Chaldæorum annos ita recensent.

Nabucho donosor imperauit annis		43
Euilmerodac.	an.	18
Niriglasar.	an.	4
Labosardac.	mensib.	9
Nabonidus alio nomine dictus Balthasar,	an.	17

Qui omnes anni conficiunt summam annorum 71. Atque hæc opinio mihi magis probatur, quia auctoritate Berosi, Megasthenis, Iosephi, & Hieronymi confirmatur. Quare, iuxta communem omnium sententiam dicendū est, Nabuchodonosor regnasse annis 45. qui etiam colligi videntur ex sacris literis. Nam à transmigratione Iechoniæ vsque ad primū annum Euilmerodac, effluxerunt anni 37. quia 4. Re. 25. & Hierem. 52. dicitur iussu Euilmerodac ipso anno, quo regnare cœperat, qui fuit 37. transmigrationis Iechoniæ, eductum esse Iechoniam ex carcere: ergo imperium Nabuchodonosoris durauit vsque ad annum 37. transmigrationis Iechoniæ. Sed annus, quo Iechonias est in Babylonem captiuus abductus, erat annus octauus Nabuchodonosoris: ergo Nabuchodonosor regnauit annis 45.

Nec obstat quod Berosus, & Megasthenes apud Iosephum dicunt Nabuchodonosorem regnasse annis 43. nam intelliguntur anni integri, & omni ex parte completos 43. Scriptura verò memorat annos tantum inchoatos 45. Iosephus itaque annos captiuitatis numerat ab octauo anno Nabuchodonosoris, quando Iechoniam captiuum abduxit in Babylonem, vnà cum matre & popularibus, & sic computat annos 70. captiuitatis, vsque ad Cyrum regem Persarum, qui bello Babylonem cepit: non quidem anno primo sui regni, sed post aliquot in regno Persarum annos exactos. Et cum in scripturis dicitur, solutam esse Iudæorum captiuitatē anno primo Cyri regis: intelligitur anno primo, quo cœperat in Babylone regnare.

Tertiò Quæritur, quis nam rex ille fuerit Darius Medus, qui in Babylone regnasse, fertur Dan. 5. 6. 9. & 11. Balthassare interfecto. De hoc Dario Medo, nihil legitur apud profanos scriptores. Communis est opinio, qui de Temporibus scripserunt, eum fuisse auunculum Cyri primi Persarum regis, Astyagis nempè vltimi Medorum regis filium, & frattem Mandanes matris Cyri: quam opinionem primus videtur innexisse Iosephus lib. 10. Antiq. cap. 3. Quidam alij censent, Darium Medum fuisse eum, quem Berosus & Megasthenes apud Iosephum lib. 10. Antiquit. cap. 13. & lib. 1. contra Apionem, appellant Nabonidum, vltimum Chaldæorum regem. Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ, censet esse Darium ex genere Medorum, qui ante Cyrum occiderit Balthasarem, & familiam Nabuchodonosoris regno Chaldæorum depulerit, & sibi regnum illud vsurpauerit. Sed non est cur opinionem communem suo loco moueamus. Fuit ergo Darius Medus auunculus Cyri, qui vnà cum ipso Cyro Persa, Balthassaro vltimo Chaldæorum rege deuicto & occiso Babylonem tepit. Ac inquies, si Cyrus & Darius Babyloniam ceperunt, cur Daniel scribit, Darium successisse Balthasari: quo modo item apud Danielem dicitur Darius ante Cyrum regnasse, & Cyrus post ipsum? Quomodo etiam Darius auctoritate regia omnia constituere & decernere videtur? Respondeo, Cyrum quamuis alioqui regem Persarum, Darium auunculo suo, & seni (erat enim annos natus sexaginta duos, vt legitur apud Daniel. 5. ad finē) auctoritatis honorem detulisse. Vt verissimū sit, quod dictum est Balthassari: Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis: fuit enim reuera datum Dario Medo, & Cyro Persæ: & Dario interfecto, remansit solus Cyrus in regno Chaldæorum, qui vnà cum Dario illud bello ceperat.

Quartò Quæritur quomodo historia profana, cum sacra historia in hac parte conueniat? Nam apud Danielem legimus, eadem nocte, qua est Babylon capta à Medis & Persis, splendidum & magnificum conuiuium Balthassarem Babylonis regem egisse: & tamen profani Scriptores literis prodiderunt, Cyrum vibē Babylonē obsedisse, & Euphratē fluuium magnū in multos alueos diuisse, vt commodè milites armati, hostili impetu Babylonios inuaderēt, & vrbem ipsam caperent: quod sanè fieri nequiuit, nisi multo labore, opera, & longo tempore. Respondeo: quamuis Babylon obsideretur ab hostibus, nihilominus Balthassarē Chaldęorū regē putauisse, se in tuto esse, nec periculi suspicionem habuisse: vt mirū nō sit, si tam splendidū, & magnificum conuiuiū celebrarit. Et Herodotus li. 1. & Xenophon li. 7. testātur, eo die, quo capta est Babylō à Cyro Rege Persarū Babylonios diem festum egisse publicis ludis, saltationibus & conuiuiis, & totam eam nocte in maximo luxu & intemperantia transegisse, & ideò illum diem esse à Cyro electum, vt illam spoliarent ac diriperent. Balthassar etiam rex vrbem Babylonem nequaquam expugnari posse credebat, quippè quæ erat munitissima, & quæ hostes vndequaq; ab ingressu prohibebat, eo quod eam flumen Euphrates interflueret. Præterea, fieri potuit, vt hostes quasi longæ obsidionis tædio defessi, fingerent se soluta obsidione decedere, & Balthassar putaret eos reuera receſſisse, ob id quasi è tanto periculo liberum, conuiuium celebrasse.

Persarum Monarchia.

1	Cyrus regnauit annis	30.
2	Cambyses annis	8. vel 9.
3	Magi fratres,	7. mensibus.
4	Darius Hystaspis filius, annis	36.
5	Xerxes, vel Xerzes annis.	24. vel 20.
6	Artabanus.	mens. 7. vel diebus 7.
7	Artaxerges, vel Artaxerses Longimanus, annis	40.
8	Xerxes, vel Xerses II.	mensibus 2.
9	Sogdianus.	mensibus 8.
10	Darius Nothus, annis	19.
11	Artaxerxes, vel Artazerses Mnemon, annis	43. vel 40.
12	Ochus, annis	23. vel 26.
13	Arses Ochi filius, annis	3. vel 4.
14	Darius Codomanus. annis	6. vel 4.

Durauit igitur Monarchia Persarum penes 14. Reges Persicos: secundum aliquos annis 228. vel 230. vel 250. Hi anni ponūtur ab Eusebio, Beda, Adone, Mariano, Othone, Vrspergensi, quos accepērūt ex Herodoto Trogo, Diodoro, Iustino.

De hac Persarum Monarchia.

Primò Quæritur, quot reges Persarū fuerint? Io. Annius, quē multi iuniores secuti sunt ex fictis ac supputitiis auctoribus, Metasthene, & Philone, octo tantum Persarum reges enumerat, hoc ordine: Primum, Cyrum, & Darium Medum simul: secundum Artaxersem priscum, dictum Assuerum, filium Darij: tertium, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum: quartum, Darium Nothum: quintum, Artaxersem magnum, siue Darium Mnemonem, sextum, Artaxersem Ochum: septimum, Arsem octauum, Darium Codomanum. Sed hos reges hoc ordine recēset Annius, vt literas sacras, in quibus fit mentio de regibus Persarū, suo sensu explicaret. Iudæi quatuor tantum reges Persarum constituunt eo quod Dan. 11. legitur: Ecce adhuc tres reges stabunt in Persida, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes. Et cum inualuerit diuitijs suis, concitabit omnes aduersus regnum Græciæ. Surget verò rex fortis & dominabitur, & faciet quod placuerit ei. Sed reuera ex Daniele colligi certo non potest tantum fuisse quatuor reges Persarum: quoniam Daniel eo in loco solum prædixit reges Persarum, qui futuri erant insignes proximè post Darium Medū, vsque ad Xersem, qui erat totam Græciam ingenti militum copia perturbaturus: & deinde subito Daniel, prætermissis aliis regibus Persarum, conuertit sermonem ad Alexandrum Magnum.

Vera igitur sententia est communis Græcorum & Latinorum historicorum, à Cyro primo rege Persarum, vsque ad Darium Codomanum victum ab Alexandro, fuisse quatuordecim reges Persarum, eo ordine, quem supra posuimus: quamuis quidam eorum fortassis per tyrannidem, & bellicos tumultus regnum occupauerint.

Secundo Quæritur, quot annis regnum Persarum duraverit. Iudæi censent vno anno & quinquaginta durasse: Genebrardus 171. Ioannes Lucidus, Annius, & alij 191. Hi omnes eo vno argumento mouentur, quod Nehemias 1. Esdræ capit. 12. Numerat omnes Pontifices Iudæorum, à soluta captiuitate Babylonica, vsque ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

laddum Pontificem, qui obuiam Alexandro Magno venienti Hierosolymam processit. Sed illi Pontifices, qui eo capite numerantur, cum pauci fuerint, longum tempus non excesserunt. Item, Nehemias, qui eos Pontifices numeravit, viuere ad longum tempus non potuit, cum ex his fuerit qui ex captiuitate Babylonica redierunt. Ceterum communis est omnium Historicorum Græcorum, & Latinorum opinio, durasse Persarum imperium annis 224. vel 228. vel 230. nam Cyrus regnare cœpit Olympiade 55. anno primo, & Alexander Magnus, qui Persarum Imperium euertit, fertur cœpisse regnare, teste Diodoro libro 17. Olymp. CXI. anno primo.

Fluxerunt igitur à Cyro vsque ad Alexandrum Magnum, Olympiades 56. quæ efficiunt summam annorum 224. quibus si addideris quatuor vel sex annos alios Alexandri Magni, vsque ad victoriam quam adeptus est Dario vltimo rege Persarum deuicto, conficies annos 228. vel 230.

Tertio quæritur, quis rex Persarum fuerit is, de quo dicitur 1. Esdræ cap. 4. num. 6. & 7. In regno autem Assueri, in principio regni eius, scripserunt accusationem aduersus habitatores Iudæ, & Hierusalem. Sulpitius li. 2. putat fuisse Artaxerxem Longimanum. Sed respondeo cum communi omnium historicorum sententia, quam habet Iosephus libro 11. Antiquitatum capite 2. & Eusebius in Chronico, eum regem fuisse Cambysem Cyri filium. Nam Esdras eo capite postquam dixit, Iudæis, Cyrum dedisse facultatem redeundi in patriam, & reædificandi templum, & ea accepta facultate, Iudæos redisse, & cœpisse Templi ædificationem, sed postea opus fuisse impeditum per terræ incolas; subiungit, impeditum fuisse opus omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij item regis Persarum. Et mox subijcit: In regno autem Assueri, & quæ sequuntur, quibus verbis Esdras reddit causam, impeditæ ædificationis Templi vsque ad Darium: Quia in regno, inquit Assueri, in principio regni eius scripserunt accusationem aduersus habitatores Iudæ & Hierusalem. Ergo is rex Assuerus, fuit Cambyses, qui patri suo Cyro in regno successit.

Quarto quæritur, quis rex Persarum fuerit Artaxerxes, De quo 1. Esdræ cap. 4. num. 7. legimus: Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, & Tabeel & reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum. Sulpitius libro 2. credit fuisse Artaxerxem Longimanum. Est communis opinio, eum regem, fuisse eundem Cambysem, filium Cyri, quem Esdras Iudæorum more Assuerum ante vocauerat, postea nomine Persico Artaxerxem nominat. Nam eo loco Esdras sermonem continuat, & primum generatim dixit: In principio regni Assueri, terræ incolæ (videlicet Samaritæ Iudæis infensi) scripserunt accusationem. [Et mox speciatim. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselã, &c.] vbi particula, & more Hebraico causam significat, quasi diceret Esdras: nam à diebus eiusdem regis Assueri, quem Persæ Artaxerxem vocare consueuerunt, scripserunt Beselam, & reliqui.

Quinto quæritur, quis rex Persarum fuerit Darius ille, cuius meminit Esdras cap. 4. libri primi. num. 6. & 24. quibus in locis ait, impeditam esse ædificationem Templi vsque ad regnum Darij regis Persarum, scilicet, vt ibi dicitur, vsque ad annum secundum regni eius. Sulpitius lib. 2. historiæ sacræ, putat esse Darium Nothum, qui regnauit in Persida inter duos Artaxerxes. Longimanũ, & Mnemonem. Sed communis & vera sententia est, fuisse Darium Hystaspis filium, qui Cambysi, & duobus fratribus cognomento Magis successit. Et idem Darius est, cuius meminit Esdras cap. 5. nu. 8. & capite sexto, num. 1. & 13.

Sexto quæritur, qui reges Persarum fuerint Darius, & Artaxerxes, de quibus dicit Esdras cap. 6. num. 14. Et ædificauerunt & construxerunt, iubente Deo Israel & iubente Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Persarum, & compleuerunt domum Dei vsque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus Darij regis. Sulpitius libro 2. sacræ historiæ, censet fuisse Darium Nothum, & Artaxerxem Mnemonem, & anno sexto Darij esse templum completum: postea verò tempore Artaxerxis Mnemonis ornatum, partes, & porticus templi Iudæos perfecisse. Quidam putant, eo loco Esdram non posuisse tres reges, sed duos illos, Cyrum & Darium Hystaspis filium. Eiusque loci sensum esse: Iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe; qui alio scilicet nomine dicitur Artaxerxes. Canus lib. 11. de locis Theologicis cap. 4. vndecimæ obiectioni respondens, probat sententiam eorum, qui dicunt codices eo loco esse corruptos, & additum esse culpa Scriptorum (& Artaxerxe) sed id verisimile non est. Alij sentiunt fuisse Darium Medum, & Darium Hystaspis filium, & sententiam esse: Aedificauerunt iubente Cyro, & Dario Medo, & Artaxerxe, hoc est, Dario Hystaspis filio. Verum ea communis opinio meritò probatur, vtpote admodum veritati consentanea, esse Darium filium Hystaspis, & Xerxem filium eius, quem Esdras Artaxersem vocat, aut saltẽ Artaxersem Longimanum: nam hic Longimanus, aut Xerses pater eius, dedit facultatem Nehemiæ, vt vrbem repararet: sicut Cyrus & Darius Hystaspis dederant facultatem, vt reædificaretur templum.

At inquies, 1. Esdræ 6. dicitur, Templum esse ædificatum iubente Cyro & Dario & Artaxerse regibus Persarum: at Xerses filius Darij, non dedit facultatem templum ædificandi: nam 1. Esdræ 6. n. 15. absoluta est, & perfecta Templi ædificatio anno sexto Darij: sed post Darium regnauit Xerxes, & post Xerxem Artaxerses Longimanus. Ad hoc dubium respondent quidam, tempore Darij templum fuisse completum, tempore verò Artaxerxis Longimani additum templi ornatum, vna cum portis & porticibus; aut saltem hæc addita esse Templo sub Xerxe filio Darij Hystaspis, & patre Longimani. Aliorum est sententia, quam ego magis probo, verba Esdræ referri ad totam ædificationem Templi & vrbis. Sic enim ibi est: Et ædificauerunt, & construxerunt, iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum; & compleuerunt domum Dei vsque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus Darij regis. Quorum verborũ sententia est, ædificasse Iudæos, Templum scilicet & vrbem, iussu trium regum, Cyri, Darij Hystaspis filij, & Xerxis vel filij eius Artaxerxis Longimani: at Templi ædificationem perfecisse anno sexto Darij regis.

Quintò quæritur, quis rex Persarum fuerit is, qui primo Esdræ 7. dicitur Artaxerxes, cuius iussu & auctoritate Esdras Hierosolymam redijt? Respondeo cum communi omnium sententia, fuisse Artaxersem Longimanum, qui in Persida post Darium Hystaspis filium, & Xersem regnauit. Vel respondeo cum Iosepho, fuisse Xersem filium Darij Hystaspis, & patrem Artaxerxis Longimani.

Sextò quæritur, quis ille fuerit Artaxerxes, cuius iussu 2. Esd. 2. Nehemias Hierosolymam venit, & vrbem reparauit? Sulpitius libro 2. historiæ, putat fuisse Artaxerxem Mnemonem, qui Dario Notho successit. Sed communis opinio est, eum fuisse Artaxerxem Longimanum, qui 1. Esd. 7. facultatem dedit Esdræ, vt legis doctrinam restitueret, & postea anno vigesimo concessit Nehemiæ, vt vrbem restauraret. Quamquam probabile est, fuisse Xerxem filium Darij Hystaspis, & patrem ipsius Longimani, vt ait Iosephus lib. 11. Antiq. cap. 5.

Septimo quæritur, quis Darius fuerit ille, de quo legimus 1. Esdræ 12. num. 22. Leuitæ in diebus Eliasib. & Ioiada, & Ioannam, & Ieddoa, scripti principes familiarum, & sacerdotes in regno Darij Persæ. Sulpit. lib. hist. opinatur esse Darium Nothum. Alij verò contendunt esse Darium vltimum Persarum regem, Codomanum appellatum, quem bello vicit Alexander, eo quod memorantur eo in loco Summi Sacerdotes, vsque ad Iaddum. Sed hic est, qui obuiam processit Alexandro Hierosolymam venienti. Probabilius est eum regem fuisse Darium Hystaspis filium, qui regnauit in Persida ante duos Artaxerses Longimanum, & Mnemonem, & ante Xerxem patrem Longimani: & Esdras eo loco per anticipationem numerat aliquos summos Sacerdotes, qui post Darium prædictum pontificatum tenuerunt.

Octauo quæritur, quis Darius fuerit, qui memoratur 1. Esdræ 5. & 6. & Aggæi 1. & 2. & Zachariæ 1. & 7. Sulpitius opinatur esse Darium Nothum, qui inter Artaxersem Longimanum, & Artaxersem Mnemonem Persis imperauit. Sed communis est omnium sententia, esse Darium Hystaspis filium, cuius anno sexto absoluta est Templi ædificatio 1. Esd. 6.

Nonò quæritur, quis rex fuerit Assuerus, sub quo accidit historia in libro Esther commemorata. Canus libro 11. de locis Theolog. cap. 5. ad 9. argum. & quidam alij in Chronologijs opinantur esse Darium Medum auunculum Cyri, qui vna cum ipso Cyro imperium Babyloniorum cuertit; vel Astyagem auum Cyri regem Medorum, vel Cyaxarem regem Medorum pattem Astyagis. Aiunt enim Astyagem Medorum regem, Balthassare interfecto, Babyloniorum imperium occupasse; cui postea Cyrus & Mediæ, & Babyloniæ regnum ademit.

Hæc tamen alijs sententia non placet, quia Esther 16. dicitur fuisse hic rex, Assuerus de genere Persarum. Iudæi putant esse Cambysem filium Cyri, eo quod 1. Esd. 4. Cambyses, Assuerus appellatur: Et quia Cambyses fuit Iudæis maximè infestus. Ethi, & primi Auctores illi probant sententiam suam inde, quòd Mardochæus fuit ex numero captiuorum: qui sunt Babylonem abducti, ergo non potuit vuere vltra ætatem Darij Medi, vel Cambysis, aut saltem in

in tam prouecta ætate non potuit gerere, quæ in prædicto Esther libro referuntur. Sunt qui sentiant, fuisse Darium filium Hystaspis. Genebrardus in Chronologia vult esse Xersem filium Darij, quintum regem Persarũ. Eusebius in Chronico, & Beda in libello de sex ætatibus Mundi: dicunt fuisse Artaxerxem Mnemonem. Idem quoque censet Sulpitius lib. 2. historiæ sacræ: ex eo argumentantes, quòd alioqui Esdras de ea historia mentionem fecisset. Sed ego probabilius puto esse quod Iosephus libro 11. Antiquitatum cap. 6. & alij opinantur, fuisse Artaxersem Longimanum, quem Iudæi Assuerum appellarunt: quemadmodum etiam 1. Esd. 4. Cambysem etiam Assuerum vocabant. Et in eodem libro Esther capit. 11. 12. 13. & 16. Artaxerxes, nomine scilicet Persico vocatur. At dices, Esther 11. Mardochæus dicitur fuisse de numero captiuorum, quos transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalem cum Iechonia rege Iudæ, ergo Mardochæus non potuit peruenire ad tempus Artaxersis Longimani, aut certè in tam prouecta ætate non ea gessit, quæ in libro Esther memorantur. Respondeo, Mardochæum dici de numero captiuorum, qui fuerunt in Babylonem translati, quia genus duxit ex ijs parentibus, qui fuerant in Babylonem captiui abducti, & genitus fuerat in ipsa captiuitate.

Decimo Quæritur, quomodo intelligatur, quod Iudæi dixerunt Christo Domino, Ioan. 2. Quadraginta duobus annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? hoc enim cum historia parum videtur conuenire. Etenim anno secundo Cyri regis Persarum cœpta est Templi ædificatio, & impedita toto tempore Cambysis regis, & resumpta secundo anno Darij Hystaspis filij, & completa anno sexto eiusdem: sed vsque ad sextum annum Darij non fluxerunt anni quadraginta sex.

Plerique respondent, fallos fuisse Iudæos historiæ ignoratione, cum inter annum, quo, Cyro iubente, cœpit, Templum ædificari, & sextum annum Darij, quo perfectum est, intercedere non potuerint, nisi septemdecim, vel nouem decim, aut viginti anni. Alij verò, annos quadraginta sex sic enumerant. Anno primo vel secundo Cyri cœpta est ædificatio, & viginti annis, aut eo amplius Cyrus regnauit; post Cyrum imperatur viginti annis Cambyses dictus Assuerus 1. Esd. 4. cuius, vtpote Iudæis infensi, toto tẽpore, interrupta est Templi ædificatio, & deinde Darius Hystaspis filius successit, cuius sexto anno completum est Templum. Verum huic sententiæ plurimum obstat quod habet cõmunis opinio, Cambysem octo tantum annis regnasse. Alij tribuunt Cyro 30. annos, Cambysi 9. duobus fratribus cognomento Magis, vnum, annum, & sex Dario, qui efficiunt 46. Annos. Alij opinantur, in primis Herodem templum non ædificasse, sed illud, quod post captiuitatem Babylonicam extructum fuit, exornasse & amplificasse, & id operis absoluisse nouem annis, vt tradit Iosephus libro 15. Antiquitatum, cap. 14. Hoc posito, anni 46. colliguntur in hunc modum. Anni octo, quibus Cambyses opus ædificationis impedierat, & anni sex Darij Hystaspis filij, in quibus tẽpium est completum, & anni nouem, quibus Herodes rex templum exornauit, & amplificauit, efficiunt annos viginti tres, & deinde si ex annis Cyri regis Persarum sumantur alij viginti tres, colliguntur anni 46. nam Cyrus 30. annis regnauit, & septimo sui regni anno Babylonem cœpit, Iudæos captiuitate soluit, facultatem dedit, vt templum reædificarent. Sed deinde cœptæ ædificationis prosecutionem prohibuit ob accusationem aduersus Iudæos factam. Aliis hoc non placet, quia non videtur verisimile, tot annis vinente Cyro, interruptam fuisse ædificationem Templi, & Iudæos non instituisse apud eundem Cyrum, cui grati fuerunt, vti consummaretur interfuissa Templi ædificatio: alioqui haud dubiè impetraturos: Sed incertum est, an tenera Iudæi id præstiterint, ac curauerint, & nihil obtinuerint, calumnijs antibus eos apud Cyrum Samaritis. Alij respondent, post cœptam ædificationem iussu Cyri, vnum aut alterum annum Cyrum vixisse, & regnasse Cambysem octo annis, & deinde sexto anno Darij completum fuisse ædificationem Templi, & eam postea Herodem ornasse & amplificasse triginta annis. Qui omnes anni in vnum collecti, efficiunt quadraginta sex. Sed horum sententia pugnat omnino cum sententia Iosephi, loco citato asserentis, Herodem regem totum opus perfecisse nouem annis. Profectò incerta sunt hæc omnia, & dubia. In primis certum est, Iudæos locutos fuisse, non de Templo quod Salomon ædificauit, quod septem annis compleuit, lib. 3. Reg. cap. 6. & postea dirutum est à Chaldæis. Constat igitur Iudæos fuisse locutos de Templo, quod post captiuitatem Babylonicam ædificatum est, & perstitit vsque ad Christi Domini tempus; illud enim Herodes non diruit, sed vndique ornauit & amplificauit. Secundò, inter omnes conuenit, Iudæos nolluisse figuratiue, Templum esse ædificatum quadraginta sex annis continuis: nec enim hoc dicere potuerunt, sed à tempore cœptæ ædificationis, vsque ad consummationem eiusdem, sex & quadraginta annis fluxisse, quia intermedio tempore cessatum fuit ab ædificatione. Tertio, mihi etiam probabiliter dici posse videtur, hos 46. annos posse intelligi etiam de 15. annis, quibus Herodes rex templum ornauit, & amplificauit: quoniam licet 1. Esd. 6. Legamus completum esse Templum anno sexto Darij regis, id intelligitur fuisse completum, videlicet in ea magnitudine, quam tunc temporis Persarum reges eis permiserunt: quam magnitudinem Herodes postea ampliorem ornatioremque reddidit. Iosephus Iudæi numerarunt 50. annos Cyri, & 9. Cambysis, & vnum duorum fratrum, qui dicti sunt Magi, & 6. Darij, qui conficiunt quadraginta sex annos.

Vndecimo quæritur, vnde nam incipiant computari anni septuaginta captiuitatis Babylonicæ, & vbi nam terminentur? Omissis alijs opinionibus; duæ sunt, eæque celebriores, vna asserentium, eos annos inchoandos esse ab anno vltimo Sedechiæ regis Iudæ, qui fuit annus vndecimus regni eius, & annus decimus nonus regis Nabuchodonosor, & finiri in anno secundo Darij filij Hystaspis. Ita sensit Clemens, Eusebius, Hieronymus, Theodoretus, Augustinus, Cyrillus, Beda, Sulpitius, & alij. Quòd finiantur in anno secundo Darij, inde probant, quia Zachar... legimus, anno secundo Darij Angelum dixisse: Iste est annus septuagesimus. Et capite 7. Cum plangereris per hos septuaginta annos. Eos verò annos computandos ab anno vndecimo Sedechiæ, probant ex verbis Hieremiæ 25. vbi legimus, Terram futuram in solitudinem, & in stuporem septuaginta annis, sed non cœpit esse deserta, nisi ab anno vltimo Sedechiæ, quo anno Chaldæi Templum & vrbem Hierosolymam incenderunt, & reliquias Iudæorum transtulerunt. Item 2. Paralip. vlt. legimus terram Israelis Sabbathum egisse septuaginta annis, id est, quieuisse, iam videlicet in desertum & in solitudinem redactam: at hoc non contigit nisi ab vltimo anno Sedechiæ.

Altera est opinio dicentium, annos septuaginta captiuitatis initium sumere ab eo anno, quo Iechonia vna cum matre & populatibus captiuus abductus est Babylonem, qui octauus fuit annus regni Nabuchodonosor, & desinere in primo anno Cyri regis Persarum, qui primo anno sui regni Babylonem cœpit, & Iudaicam captiuitatem laxauit. Quòd finiantur primo anno Cyri, probant ex eo, quod legimus Hierem. 29. Cum completi cœperint in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & reducam vos ad locum istum. & 2. Paralipom. 36. & 1. Esdræ 1. & Dan. 9. dicitur Hieremiæ vaticinium completum primo anno Cyri regis Persarum. Item Matth. 1. distinguuntur, quatuordecim generationes ante transmigrationem; ab alijs quatuordecim generationibus post transmigrationem. & numerarit transmigratio à prædicto anno octauo Iechoniæ. Desisse autem septuaginta annos captiuitatis in primo anno Cyri probant, quia id plane dicitur in 2. Paralipom. 36. & 1. Esdr. 1.

Animaduertendum est, quatuor clades accepisse Iudæos à Chaldæis, ex quo cœpit in Chaldæa regnare Nabuchodonosor: duas quidem sub rege Ioacim, tertiam sub Ioachim siue Iechonia, quartam sub Sedechia. Anno quarto regis Ioacim, vt dicitur Hierem. 25. Nabuchodonosor, qui vt habetur eodem capite 25. & 46. Hieremiæ, tunc primum in Chaldæa regnare cœperat, venit ad Euphratem bellum illaturus Nechao regi Aegypti, cui tunc Syria parebat. Sed Nechao bello victus abscessit: quare Nabuchodonosor trajecto Euphrate sibi Syriam subiegit, præter Iudæam inde tamen exercitu reducto in Iudæam, Ioachimum regem cœpit, & captiuum in Babylonem abduxit, vna cum Daniele, & tribus pueris socijs, & eum tribus annis detinuit, & postea cum eo conuenit, vt sibi tributum penderet, & ita eum domum suam remisit: quod tributum Ioacim soluit tribus annis. Quibus tranfactis cum videret Nabuchodonosor Ioacim amicitia regis Aegypti sustultum, sibi tributum denegare, rediit Hierosolymam, & iterum cœpit Ioacimum, & occidit eum. Et hæc fuit secunda clades Iudæorum. De prima cla se Danielis nlegitur: Anno tertio regis Ioacim, &c. & 2. Paralipom. vltim. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor, & vinctum catenis duxit in Babylonem, & vasa Domini transtulit. Et 4. Reg. 24. In diebus Ioacim Nabuchodonosor rex ascendit, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis. De nece Ioacim, & secunda clade Iudæorum, Hieremiæ 22. legimus: Hæc dicit Dominus ad Ioacim, &c. & mox: Sed asini sepultura sepelietur: & cum computruerit proijcietur extra portam Hierosolymorum. Et cap. 36. Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid: & cadauer eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

proijcietur ad æstum per diem, & ad gelu, per noctem. A prima clade Iudæorum accepta primo anno Nabuchodonosoris, quidam incipiunt numerare annos captiuitatis vsque ad primum annum Cyri, hunc videlicet in modum. Numerant, quadraginta quinque annos Nabuchodonosoris, viginti tres Euilmerodae filij eius, tres Balthasaris nepotis ex filio: qui omnes anni efficiunt annos septuaginta. Cyrus cœpit Babylonem Balthassare interfecto. At inquies, quomodo dicitur Dan. 1. prima clades Iudæorum fuisse anno tertio regis Ioacim, & Hierem. 25. anno quarto? Respondeo, Hieremiam loqui de anno quarto tantùm inchoato, Danielem verò de anno tertio completo. Alij incipiunt numerare annos captiuitatis à secunda clade Iudæorum accepta vltimo anno Ioacim, qui fuit octauus: annus Nabuchodonosoris: & terminant annos captiuitatis in primo anno Cyri. Tertia clades Iudæorum accidit sub rege Ioachim, siue Iechonia filio Ioacim, qui fecit malum in conspectu Domini, & quia suspicionem dedit, ne aliquando necem patris sui Ioacim vlciscì vellet, Nabuchodonosor post tertium mensem à nece Ioacim, exercitum Hierosolymam reduxit, & cœpit ipsum Iechoniam, & captiuum, vnà cum matre & populatibus Babylonem abduxit. De hac clade legimus Hierem. 22. Viuo ego, dicit Dominus, quia si fuerit Iechonias, &c. & 4. Reg. cap. 24. In tempore illo ascenderunt, & reliqua. & 2. Paral. cap. vlt. Regnauit Ioacim filius pro patre Ioacim, & quæ sequuntur. Hac transmigratione Ezechiel Propheta Babylonem abductus est. Vnde ipse ait primo capite: Quinto anno transmigrationis regis Ioachin, & reliqua. Et capite 40. In vigesimoquinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni decima mensis, quartodecimo anno, postquam percussa est ciuitas. Ab hac igitur transmigratione opinio secunda, quam suprà memorauì, inchoat annos captiuitatis, & terminat eos in anno primo Cyri regis Persarum, quarta clades Iudæorum fuit sub Sedechia rege, de qua Hierem. cap. 34. & 52. & liber quartus Regum cap. vlt. & liber secundus Paralipomenon cap. vlt. Et ab hac transmigratione, qua Sedechias, & cæteri Iudæi sunt captiui in Babylonem abducti, prima opinio numerat annos captiuitatis, & terminat in anno secundo Darij Hystaspis filij. Vnde multis valdè probabilis videtur eorum opinio, qui dicunt, alios esse annos captiuitatis, alios verò solitudinis, id est, desolationis, & vastitatis Hierosolymæ, & Hieremiam cap. 25. locutum esse de annis septuaginta desolationis, qui anni cœperunt ab vltimo anno Sedechiæ, & decimo nono Nabuchodonosoris, & finiuntur anno secundo Darij Hystaspis filij, de quo Zacharias dixit. 1. & 7. cap. Iste est annus septuagesimus, nimirum vastitatis & solitudinis Hierusalem. De annis verò captiuitatis locutus est Hieremias capite 29. ac proinde cœperunt numerari à transmigratione sub Iechonia rege, & desierunt primo anno Cyri regis Persarum. Et est animaduertendum, Cyrum non cœpisse Babylonem primo anno quo regnauit in Perside, sed post aliquot regni sui annos exactos. Sentiunt quidam, captam ab eo rege Babylonem, anno sui regni vigesimoseptimo, & postea tribus tantùm annis regnasse. Alij, vigesimo tertio sui regni anno ab eo captam volunt eam vrbem, & postea eum regâsse septem annos. Alij decimo nono anno regni sui, & regnasse postea vndecim annos. Quare omnes illi anni, quibus Cyrus Persis imperauit ante captam Babylonem, inciderunt in eos annos, quibus reges Chaldæorum in Babylonia prouincia regnarunt. Id verò quod dicitur 2. Paralipom. 36. & 1. Esd. 1. Cyrum regem Persarum primo regni sui anno, Iudaicam captiuitatem soluisse: intelligitur de primo anno, quo cœpit Babylonijs imperare, interfecto vltimo Chaldæorum rege Balthasare. Scriptura enim numerat annos Iudaicæ captiuitatis, & proinde annos regum Chaldæorum, quorum imperio captiui tenebantur: & idcirco ait, exactis Babyloniorum regibus, cœpit Cyrus imperare Chaldæis, & statim vt cœpit regnare in Chaldæa, Iudæis facultatem concessit, vt libere in patriam redirent: & ita soluta est Iudaica captiuitas.

A
B
C
D

Græcorum Monarchia.

Alexander Magnus Persarum Imperiũ euertit, & ita desijt Asiaticum Imperiũ, ad Græcos in Europa translatum. Porrò Alexander regnauit annis duodecim, & anno sexto sui regni Darium Condomanum vltimũ Persarum regem bello vicit.

Post Alexandri obitum, diuisum est Græcorum imperium in multa regna, sed ex ijs, quatuor præcipua hæc fuere, Regnum Ptolemæorum in Aegypto, Alexãdria vrbe, & Africa: Seleucidarum in Syria, & Babylone: Antigoni in Thracia, Ponto, & Asia: Philippi Aridæi in Græcia, & Macedonia: de quorum singulis pauca breuiter attingam, vt temporum ratio, & ordo cognoscatur.

Regnum Ptolemæorum.

De Ptolemæis Aegypti regibus, est epistola Aldi Manutij ad Antonium Carafam Cardinalem.

Ptolemæus Lagi filius regnauit.	annis	40
Ptolemæus Philadelphus.	an.	38
Ptolemæus Euergetes.	an.	26
Ptolemæus Philopator.	an.	17
Ptolemæus Epiphanes.	an.	24
Ptolemæus Philometor.	an	25
Ptolemæus Euergetes II.	an.	20
Ptolemæus Physconis filius, qui & Soter.	an.	17
Ptolemæus Auletes, vel Alexander.	an.	10
Ptolemæus Phiſconis filius iterum.	an.	8
Ptolemæus Alexandri filius.	diebus	19.
Ptolemæus Lathyrus.	an.	8
Ptolemæus Dionysius.	an.	30
Cleopatra.	an.	22

Summa annorum, quibus stetit Regnum Ptolemæorum, est 285. Porrò Strabo numerat nouem Ptolemæos reges Aegypti, Eusebius 12. recensет. Aldus Manutius 14. ponit, quorum numerum colligit ex Strabone, Eusebio, Appiano, Pausania, Iustino. Item à morte Cleopatræ, & à M. Antonio victo, & Aegypto in prouinciam redacta à Romanis, vsque ad Christi Domini ortum, fluxerunt anni 28. nam Cleopatra regnauit annis tribus ante Iulium Cæsarem, & quatuor annis toto tempore Iulij Cæsaris, & quindecim vsque ad annum, quo natus est Dominus, separato M. Antonio ab Octauio Augusto.

Regnum seu Imperium Seleucidarum.

Ex Appiano lib. de bello Syriaco, Eusebio in Chronico, Sulpitio lib. 2. Histo. sacra.

Seleucus Nicator regnauit.	annis	32
Antiochus Soter.	an.	19
Antiochus Θεὸς.	an.	15
Seleucus Callinicus.	an.	21
Seleucus Ceraunus.	an.	3
Antiochus Magnus.	an.	37
Seleucus Philopator, vel Philometor.	an.	12
Antiochus Epiphanes, seu Illustris.	an.	12
Antiochus Eupator.	an.	2
Alexander.	an.	10
Demetrius Demetri filius, dictus Nicator.	an.	3
Antiochus Sidetes.	an.	9
Demetrius iterum.	an.	4
Antiochus Gryphus frater Seleuci.	an.	11
Antiochus Cyzicenus, frater vterinus.	an.	18
Seleucus Gryphi filius.	an.	2

Huic successit Antiochus Cyziceni filius, quem postea regno expulit Tigranes.

Fuerunt Seleucidæ reges 17. secundum Appianum, dempto Alexandro, qui non fuit ex genere Seleuci. Stetit eorum Imperium annis 229. vel secundum Appianum, 270. Syria deinde facta est Romanorum prouincia, ad quam gubernandam Romani Præsidem mittebant, qui Syriæ Præses dicebatur. Hic ad Iudæam regendum Præfectum mittebat, qui Procurator Iudææ vocabatur: & Iudæam procurabat, id est, administrabat sub Præside Syriæ.

Regnum, seu Imperium Philippi Aridei.

Philippus Aridæus ex genere Alexandri Magni, regnauit.	annis	7
Cassander.	an.	18
Antipater & Alexander.	an.	4
Demetrius.	an.	6
Pyrrhus.	mens.	6
Lysimachus.	an.	5
Ptolemæus Cerauunus.	an.	1
Meleager.	an.	1
Antipater II.	an.	1
Sosthenes.	an.	2
Antigonus Gonates.	an.	2
Demetrius II.	an.	10
Antigonus Doson.	an.	12
Philippus.	an.	42
Perseus.	an.	11

Hunc Perseũ Pub. Aemilius Romanus, biennio antè principatũ Iudæ Machabæi bello superauit ac vicit. Durauit imperiũ Macedonicũ post mortem Alexãdri Magni annis 154.

De hoc Imperio Græcorum, multa quæri solent.

Primo enim quæritur, quo modo computentur anni, 1. Machab. 1. num. 11. vbi dicitur: Et exijt ex eis radix

peccati Antiochus Illustris, & regnauit anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. Respondeo: post Alexandrum Magnum, & duodecim annos exactos ab eius obitu, obtinuit Imperium in Babylonia, Syria, & Perside Seleucus Nicanoris filius: & quia Seleucus erat genere Macedo siue Græcus, ideo regnum eius in Syria, vocabatur Regnum Græcorum. Et libri Machabæorum, huiusmodi regnum, appellant Regnum Græcorum: vbicumque in prædictis libris anni Græcorum regni, siue imperij numerantur, intelliguntur anni regni Seleucidarum. Quare cum 1. Machab. 1. dicitur: In anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum, recensentur anni regni Seleucidarum, quod nimirum regnum cœpit duodecim annis post mortem Alexandri Magni, vt testatur Eusebius in Chronico: quamuis Lyranus 1. Machab. 1. dicat, eos annos computari ab eo tempore, quo Alexander Persarum Imperium euertit: qui quidem duodecim anni in libris Machabæorum semper prætermittuntur, quandocumque numerantur anni Regni Græcorum: toto enim eo tempore Duces, qui Alexandro Magno successere, Antigonus, inquam, & Seleucus Nicanoris inter sese bello, & armis de Imperio contenderunt, donec tandem duodecim annis transactis, Antigonus in Thracia, Ponte, & Asia, Seleucus in Babylonia, & Syria pacatè regnare cœperunt.

A
B
C
D

Secundò Quæritur, quo modo 1. Machab. 1. dicitur de Alexandro, eum primò in Græcia regnasse, cum ante eũ alij, in Græcia regnauerint? Respondeo, prophanam historiam nihil in hac parte cum Sacra pugnare. Nam Alexander dicitur in Græcia primus regnasse, quia fuit principium & origo regni Seleucidarum in Chaldæa, & Syria: nec tamen ab eo libri Machabæorum annos regni Græcorum recensent: quia vt prædixi, eiusmodi libri nomine regni Græcorum intelligunt Regnum Seleucidarum, quod in Seleuco anno post Alexandri obitum duodecimo, cœpit pace cum Antigono facta.

Tertiò Quæritur, quo modo 1. Machab. cap. 1. dicitur Alexander vocatis pueris suis, diuisisse illis regnum suum, cum adhuc viueret: & tamen omnes Scriptores profani testantur post mortem eius, Duces prouincias inter se partitos fuisse. Respondeo, credendum esse, dum adhuc Alexander viueret, suis Ducibus dixisse, vt inter sese, sui regni prouincias diuiderent: quod & fecerunt.

Quartò Quæritur, quo modo verum sit, quod 1. Machabæorum 9. dicitur, Iudam Machabæũ mortuum fuisse anno centesimo, quinquagesimo secundo regni Græcorum, & postea 2. Machabæorum cap. 1. idem Iudas fertur scripsisse epistolam anno centesimo octagesimo octauo regni Græcorum. Rupertus libro primo de Victoria Verbi Dei cap. 10. ait Iudam, qui 2. Machabæorum 1. scripsit Epistolam, alium fuisse Iudam, non Machabæum illum, qui 1. Machab. 9. refertur mortuus anno centesimo quinquagesimo secundo regni Græcorum, quæ sententia aliis non placet, inter quos est Canus lib. 2. de loc. Theol. ca. 11. ad 4. quia in libris Machabæorum nullus alius Iudas, nisi Machabæus, filius Sellicet Mathathiæ, memoratur. Vnde magis probant sententiam eorum, qui dicunt 2. Machab. 1. duas epistolas poni, vnam quam scripsit populus, & Senatus Iudæorum, in cuius fine ponitur annus, quo scripta est, nimirum annus centesimus octogesimus octauus regni Græcorum. Et illius Epistolæ finis est tota illa clausula: Anno centesimo octogesimo octauo, populus qui est Hierosolymis, & in Iudæa, Senatusque. Hisque verbis finitur, & clauditur tota illa Epistola: deinde sequitur initium alterius secundæ Epistolæ: hoc nempe: Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regi, & hanc scripsit Iudas Machabæus anno, vt creditur, centesimo quinquagesimo secundo, quo mortuus est, ac propterea dicunt librariorum, siue scriptorum incuria puncta male esse distincta. Mihi magis probatur Ruperti sententia: non enim est verisimile, omnes codices esse Scriptorum incuria, & negligentia corruptos, aut malè punctis distinctos.

Quintò Quæritur, quomodo 1. Machabæo. 4. nu. 52. dicitur Iudas purgasse templum anno centesimo quadragesimo octauo, quod fuerat contaminatum ab Antiocho. & 2. Machabæorum 10. num. 3. dicitur purgasse templum post mortem Antiochi. Hæc enim duo secum inuicem pugnare videtur, nam 1. Machab. 6. fertur Antiochus mortuus anno centesimo quadragesimo nono. Respondeo, 2. Machabæorum 10. non dici Iudam purgasse templum biennio, hoc est, duobus annis à contaminato templo per Antiochum, nam 1. Machab. 1. num. 59. Antiochus templum pollusisse fertur anno centesimo quadragesimo quinto, & 1. Machabæorum 4. num. 52. dicitur purgatum templum anno centesimo quadragesimo octauo, videlicet, exacto integro biennio, ex quo fuerat violatum ab Antiocho.

Sexto Quæritur, quo modo id, quod 1. Machabæorum 4. dicitur, Iudam Machabæum templum mundasse anno centesimo quadragesimo octauo, quod Antiochus polluerat anno centesimo quadragesimo quinto, vt dicitur 1. Machab. 6. conueniat cum eo quod dicit Daniel cap. 8. contaminationem Templi duraturam diebus bis mille trecentis, & postea templum mundandum: nam dies bis mille trecenti, efficiunt sex annos, & tres menses, & viginti dies. Hunc locum plerique difficilem esse arbitrantur. Sed puto esse probabilem sententiam eorum qui dicunt cum Hieronymo Dan. 8. Danielem locutum fuisse de tota ea calamitate, quam Iudæi passuri erant sub Antiocho Epiphane: hæc autem calamitas cœpit anno centesimo quadragesimo tertio regni Græcorum, vt dicitur 1. Machab. 1. nam eo anno venit Antiochus Hierosolymam, & diripuit vasa & ornamenta templi: quæ calamitas duravit, vsque ad annum centesimum quadragesimum nonum regni Græcorum: quo anno mortuus est Antiochus, vt habetur 1. Machab. 6. Porrò ab anno centesimo quadragesimo tertio, vsque ad annum centesimum quadragesimum nonum, sunt sex anni integri, & septem tantùm inchoati, siue incepti, non compleri, & Antiochus mortuus est inchoato, non finito anno centesimo quadragesimo nono. Vnde Calamitas duravit, iuxta Danielis vaticinium, dies bis mille, & trecentos, hoc est, sex annos & tres menses, & viginti dies: quod totum tempus effluxit ab anno centesimo quadragesimo tertio, vsque ad annum centesimum quadragesimum nonum, videlicet ineuntem regni Græcorum. At quomodo iterum Daniel, inquies, cap. 12. prædicit à tempore, quo auferendum erit iuge sacrificium, & ponenda abominatio in desolationem, futuros dies mille ducentos nonaginta, & paulò ante in tempus & tempora, & dimidium temporis: qui dies & tempora efficiunt tres annos, & dimidium anni vnius. Quidam aiunt sub Antiocho calamitatem passos esse Iudæos sex annis & sex mensibus, & hanc prædixisse Danielem cap. 8. Sed contaminationem templi tantùm duraſſe tribus annis, & dimidio; & ita intelligitur, quod prædixit Daniel cap. 12. Cæterum respondeo cum Hieronymo, Danielem capite octauo prædixisse calamitatem futuram sub Antiocho: & capite 12. calamitatem, quam Dei Ecclesia passura est sub Antichristo. Illa duravit per sex annos, hæc duratura est per tres annos, & dimidium, hoc est, per tempus, id est, annum, & per tempora, id est, duos annos, & dimidium temporis, id est, dimidium anni. Nisi etiam quis dicat, sub Antiocho, vt Antichristi typo & figura, duraſſe contaminationem templi tribus annis & dimidio; sed calamitatem sex annis & sex mensibus.

Septimò quæritur, quo modo cohæreant, quæ tribus in locis referre videntur libri Machabæorum de morte Antiochi. Nam 1. Machab. 6. legimus, Antiochum reuersum ex Perside in Babyloniam, decubuisse ptæ tristitia, & ibi mortuum fuisse: at 2. Machabæorum 1. dicitur, Cum esset in Perside, ingressus in templum Nanææ consilio Sacerdotum deceptus, vnà cum sui exercitus duce videtur occidisse: at 1. Machab. 9. legimus: In Ecbatanis dolore viscerum correptum obijsse. Plerique putant, hæc de diuersis Antiochis esse dictas: nihil tamen impedit, quo minus ea ad vnum & eundem Antiochum Illustrem referantur, cuius mors tribus in locis recensetur hunc in modum: Sacerdotum consilio seductus, ingressus est in templum, vnà cum sui exercitus duce, & eorundem Sacerdotum dolo, & insidijs comprehensus est dux, & membratim dilaceratus; ipse verò Antiochus se fuga proripuit, & euasit Sacerdotum insidias; & in Mediam veniens, Ecbatanis ægrotauit, dolore viscerum vehementissimo correptus. Inde profectus, in Babyloniam peruenit, vbi etiam iacuit in lecto, eodem viscerum dolore pressus, vbi & tandem mœrore confectus interijt. Neque 2. Machabæorum 1. dicitur mortuus in Perside, sed in templum ingressus, vbi dux exercitus eius est interfectus: & 2. Machabæorum 9. fugiens turpiter ex Perside, dicitur redijsse in Mediam; vbi cum prope Ecbatana triste nuncium accepisset, valdè iratus ægrotauit: sed non ibi interijt infelix, immo potius iter suum conuertit ad Syriam: at in Babylonia morbo oppressus, iterum in lecto iacuit, vbi ingenti dolore viscerum afflictatus, adeo vt carnes à vermibus exesæ diffluerent, miserabiliter tandem perijt.

Octauò quæritur, quo modo intelligatur quod dicitur 2. Machab. 1. videlicet, Iudæos fuisse in Perside captiuos abductos, cum eam captiuitatem in Chaldæa sint perpessi. Sunt qui opinentur, horum librorum Auctorem Babyloniæ nomine, Perside quoque latè & amplè comprehendisse: quod alijs non placet, cum id ex sacris literis minimè colligatur. Probabilius duco, quod alij tradunt, Iudæos captiuos esse translatos in Babylonem simul & Persidem: cum quia Nabucho donosor eos in Babyloniam transtulerat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed probabiliter creditur multos eorum in Perside vendidisse: tum etiam quia credibile est in exercitu Nabuchodonosor multos fuisse Persas milites, ac duces, quibus in prædam non pauci è Iudæis obtigerunt, à quibus in Persidem captiui sunt abducti. Item, sub Dario Medo, & Cyro rege Persarum plurimi Iudæorum fuere in Mediam & Persidem translati.

Anni vrbis Romæ conditæ, & numerus Olympiadum, vsque ad Christi ortum, quo modo inter se conueniant.

Romulus vrbis Romæ conditor regnauit an. 37
Regnare cœpit Olympiade 7. anno 1. mortuus est Olymp. 16. anno 1, teste Solino cap. 2. & Dionysio lib. 1. post cuius obitum fuit interregnum an. 1.
Numa Pompilius. an. 43
Cœpit regnare Olymp. 16. an. 3. vt testis est Dionysius lib. 2. Antiq. Roma. Obijt, teste Solino, Olymp. 27, anno 1.
Tullus Hostilius. an. 32
Cœpit regnare Olymp. 27. anno 2. teste Dionysio lib. 3. obijt, teste Solino, Olymp. 35.
Ancus Martius. an. 24
Cœpit regnare anno 2. Olymp. 35. teste Dionysio lib. 3, Obijt, vt ait Solinus, Olymp. 41.
Tarquinius Priscus. an. 38
Vt testatur Dionysius lib. 3. Antiquitatum Romanarum, cœpit regnare Olymp. 41. anno 2. obijt Olymp. 50.
Seruius Tullus. an. 44
Teste Dionysio lib. 4. statim initio, cœpit regnare Olymp. 50. an. 4. Obijt Olymp. 61. an. 4.
Tarquinius Superbus. an. 25
Cœpit regnare Olymp. 61. an. 4. teste Dionysio lib. 4. Est regno deiectus Olymp. 68. anno. 1.
Ex his constat, vrbem Romam, sub Regibus fuisse annis 224. vt numerat Dionysius lib. 1. quorum vltimus annus concurrebat, eodem Dionysio teste, cum Olympiade 68. anno 1.

Item Diodorus Siculus, Iosephus lib. 1. contra Apionem Grammaticum Alexandrinum. Eusebius in Chronico, Hieronymus, & alij communi consensu testantur, Alexandrum Magnum obijsse Olympiade 114. anno primo, cœpisse regnare Olymp. 111. anno primo. Iosepho lib. 12. Antiq. cap. 12. teste, Iudas Machabæus renouauit templum, quod Anthiochus Illustris contaminauerat, Olymp. 154. Vnde ab obitu Alexandri, vsque ad Iudæ Machabæi principatum, fluxere Olympiades 40. quæ conficiunt annos 160. & à principatu Iudæ Machabæi, vsque ad Christi Domini aduentum, decurrere Olympiades 40. quæ conficiunt annos 160. Si iungas igitur annos 160. ab Alexandri obitu, vsque ad Iudam Machabæum, cum totidem annis 160. à Iuda Machabæo, vsque ad Christum, colliges summam annorum 320. qui fluxerunt à morte Alexandri, vsque ad Christum, & totidem anni per Olympiades supputantur. Nam ab obitu Alexandri, vsque ad Christi Domini ortum, numerantur Olympiades 80. quæ efficiunt annos 320.

De anno, quo fuit vrbs Roma condita, non vna est omnium opinio. Timæus Siculus eam dixit fuisse conditam annis 18. ante primam Olympiadem, quod tempore tradit Carthaginem quoque fundatam. L. Cincius ait, fuisse conditam Olympiade 12. anno 4. Tertia opinio fuit Fabij Pictoris asserentis, Olymp. 8. anno 1. ædificatam fuisse. Quarta opinio eorum est, qui asseuerant fundatam & extructam fuisse 6. Olymp. an. 3. Sic Pōponius Atticus, M. Tullius teste Solino cap. 2. Quinta est opinio aliorum dicentium conditam esse Olymp. 7. an. 2. Sic Nepos & Lactatius, Polybius auctore Solino ibid. Ex quibus sententijs duæ solum habentur apud Scriptores, vt certæ & veræ: prima, Romam fuisse conditam Olymp. 7. an. 2. Sic Apollodorus, Luctatius, Catulus, Cornelius Nepos, Eratosthenes, Cato, Dionysius Halicarnasseus, Polybius, Diodorus Siculus. Opinio secunda, vrbem Romam ait esse conditam Olymp. 7. anno primo ferè exeunte, qui quoniam concurrit ferè in annum 2. Olymp. 7. ideo posteriores Scriptores partim aiunt esse conditam anno 1. Olympiadis 7. partim anno 2. eiusdem Olymp. Et hæc est opinio communi consensu recepta, quam amplexus est M. Varro, cui postea subscripserunt Velleius, Plinius, Plutarchus, Tacitus, Dion, Agellius, Solinus, Tabulæ Capitolinæ, Clemens, Eusebius, Eutropius, Orosius, Paulus Diaconus.

A prima igitur Olympiade, vsque ad vrbem conditam præterierunt anni 23. vel 26. Porrò sub Regibus vrbs Roma fuit annis 243. vel 244. hoc est, per Olympiadas 61. Deinde Consules rerum dominari sunt in vrbe annis 464. vsque ad annum Dictaturæ Caij Iulij Cæsaris, & mox anni 4. præterierunt, vsque ad annum, qui proximè cœpit post necem eiusdem Iulij Cæsaris: omnes enim supra citati Auctores conueniunt, interfectum esse Cæsarem anno vrbis conditæ 709. vel 710. qui anni sic colliguntur.

Sub Regibus vrbs fuit annis 241. vel 244
Sub Consulibus, an. 464
Sub Dictatura C. Iulij Cæsaris, an. 4.

Hi omnes anni simul iuncti, conficiunt summam anno tum 711.

Conuenit etiam inter Auctores, vsque ad annum, quo Octauius Augustus solus, deiecto ad Actium M. Antonio cœpit imperare, fluxisse annos 11.

Cœpit igitur Imperium Romanum anno vrbis conditæ 721. vel 723. ac proinde cum Christus natus sit testibus Eusebio, Beda, Orosio, Paulo Diacono, Olymp. 149. ann. 3. eiusdem: sequitur vt à prima Olympiade vsque ad Christum anni fluxerunt 776. quos annos conficiunt Olymp. 194. à quibus si dempseris an. 23. vel 24. remanent 753. qui anni præterierunt ab vrbe Roma condita, vsque ad Christi Domini ortum. Item, à prima Olymp. vsque ad Cyrum primum Persarum regem, fluxerunt an. 216. quos conficiunt Olymp. 55. Nam Cyrus cœpisse regnare fertur Olymp. 55. anno primo. Conficiunt igitur Olympiades 54. annos 216. Item, à prima Olympiade vsque ad captiuitatem Babylonicam fluxerunt anni 186. & ab vrbe condita vsque ad eandem captiuitatem Babylonicam decurrerunt anni 162. Captiui verò Iudæi in Babylone fuerunt annis 70. quia variè Scriptores sentiunt, vnde nam sumatur initium horum 70. annorum, & vbi dicti anni terminentur; an videlicet captiuitas Babylonica incipiat supputari anno vndecimo Sedechiæ, quando igni exustum est templum à Chaldæis, & Hierusalem solo æquata: an verò à transmigratione, qua Iechonias in Babylonem captiuus abductus est, vnà cum populatibus, quæ captiuitas accidit annis vndecim ante incendium Templi, & vrbis Hierosolymæ excidium: propterea difficile est, huius ætatis annos certo colligere. Verum quicquid sit, opinio communi consensu recepta est, à captiuitate Babylonica vsque ad Christum, annos interfluxisse 589. & ab anno primo Cyri regis Persarum, vsque ad Christum annos 559. in quam ætatem incidisse constat captiuitatem Iudæorum Babylonicam, libertatem ac reditum eorum in patriam, restitutionem Templi, & vrbis Hierosolymæ; quod templum postea pollutum fuit ab Antiocho Epiphane, rege Syriæ: sed reparatum ac renouatum est à Machabæis. Constat itidem quæ sequuntur omnia, in hac ætate contigisse; seditiones nempe & tumultus Iudæorum, & totam historiam Machabæorum, vniuersa Ezechielis vaticinia bonam partem prædictionum Hieremiæ, omnes visiones Danielis, omnem prophetiam Zachariæ, Aggæi, & Malachiæ: totam quoque historiam duorum, Esdræ scilicet & Nehemiæ, librorum, nec non & memorabiles & celebres illas duas præstantium fœminarum Iudith, & Esther historicas narrationes.

Porrò quantum ex profanis historijs perspici potest, continet hæc ætas Monarchiam Chaldæorum, monarchiam Persarum, imperium Græcorum, res gestas Romanorum sub Consulum potestate, & Dictatura Iulij Cæsaris, & ferè totum tēporum tempus Octauij Augusti Imperatoris, & quæcumque à Philosophis per doctrinam accepta legimus. In hac ætate floruisse perhibētur Græci historici plurimi, Philosophi, Oratores, Poetæ, Pictores, Sculptores Statuarij, Medici, Musici, Mathematici, Astronomi, Astrologi, & ceteri, qui alicuius disciplinæ, artis, vel doctrinæ peruti fuerunt.

De Historicis tantùm illud breuiter in præsentia dicam, quo tempore scripserint. Animaduertendum est, eos omnes, qui à Græcis celebrantur omnium artium, & disciplinarum inuentores, seu potiùs Magistros, professores, & doctores vixisse, & floruisse ferè post Olympiadem 55. in qua nimirum Cyrus primus Persarum rex cœpit in Perside regnare, & in qua Romæ Seruius Tullus imperabat, & apud Medos Astyages. In Lydia Aliactes 8. rex Lydorum: & in Macedonia Alcetas 8. quoque Macedonum rex, cum Iudæorum captiuitas in Babylone soluta est.

Cicero in secundo libro de Oratore, breuiter enumerat aliquot historicos Græcos, in primis, Herodotum, vt historiæ partem ac principem; postea Thucididem, qui omnes dicendi artificio facile vicit. Hunc, inquit, consecutus est Philistus Syracusius, Dionysij Tyranni familiarissimus: otium suum in historia conscribenda consumpsit: maximoque Thucydidem est imitatus. Deinde enumerat Theopompum & Ephorum, Isocratis discipulos, Xenophontem Socratis auditorem, Callisthenem Aristotelis discipulum, qui æqualis fuit Alexandri Magni, cuius eius gestas conscripsit. Subdit etiam ibi Cicero: Natu, inquit, horum omnium minimus Timæus fuit, longè eruditissimus, & rerum copia, & sententiarum varietate abundantissimus, & ipsa compositione verborum non impolitus. Quinctilianus lib. 10. cap. 1. recenset historicos Græcos, Herodotum, Thucydidem, Theopompum, Philistum, Ephorum, Clitarchum, Timagenem, Xenophōtem: & de his iudicium suum, & sententiam profert.

Suidas ait, Cadmum Milesium, primū historicum è Græcis fuisse, & Orpheo paulo iuniorem, quem scripsisse ferunt libros quatuor de ædificatione Mileti, & totius Ioniæ prouinciæ.

Acusilaus Arginus, teste Iosepho libro primo contra Apionem Grammaticum, fuit etiam à primis historicis Græcorum, ipse & Cadmus, de quo ante dixi, scripsisse perhibentur paulò ante expeditionem Persarum in Græcos.

Herodotus, Hellanicus, Thucydides, teste Gellio li. 15. cap. 23. eisdem temporibus fuerunt. Nam Hellanicus, inquit, in initio belli Peloponesiaci fuisse quinque & sexaginta annos natus videtur. Herodotus tres & quinquaginta. Hæc Gellius. Diodorus libro 3. cap. 9. ait Herodotum tempore Xerxis viguisse. Suidas testatur, Hellanicum, & Herodotum vixisse tempore Darij Hystaspis filij, Thucydides verò scribit, se sub Artaxerse Longimano viuere. Plinius libro 12. cap. 4. testatur, Herodotum scripsisse historiam suam Thuriis in Italia anno ab vrbe condita 310. Suidas: Hellanicus, inquit, Mityleneus vetustus est cum Herodoto apud Amyntam regem Macedonum temporibus Sophoclis & Euripidis poetarum, & cum Hecateo Milesio congressus est, qui fuit tempore Persici belli, quinque paulò ante, vsque ad Perdiccæ tempora peruenit.

Hecatæus Milesius, teste Suida, Græcorum primus historiam scripsit: quem æmulati sunt Herodotus Hellanicus, & Thucydides. Vixit tempore Darij Hystaspis filij, auditor Protagoræ Sophistæ. Hæc Suidas.

Xenophon Atheniensis Socratis discipulus, scripsit lib. 8. de institutione Cyri iunioris, & de rebus Græcorum lib. 7. descripsit primus vitas Philosophorum, & eorum memorabilia dicta & facta.

Xenophon alius historicus, teste Suida, scripsit res Babyloniacas, tempore Ptolemæi Lagi.

Xenophon Ephesius, vt ait idem Suidas, scripsit libros 10. de rebus Ephesiorum.

Xenophon Cyprius, scripsit de rebus Cypri. Suidas.

Theopompus Chius natus Olympiade 53. Isocratis discipulus, vt auctor est Suidas: Theopompus item, vt ait Diodorus lib. 16. Philippi res gestas conscripsit: & vt Suidas refert, eas scripsit libris 72. scripsit etiam libros 11. de ijs, quæ Græci gesserunt, incipiens à rebus, quæ acciderāt post historias à Thucydide conscriptas. Edidit tres libros, teste Diodoro libro 16. de ijs, quæ facta sunt in Sicilia, exorsus à tyrannide Dionysij senioris, & continuans historiam per spatium annorum 50. vsque ad casum Dionysij iunioris, qui è regno deiectus est.

Philistus Syracusanus, scripsit res Aegyptias libris 11. & res Siculas libris 11. & res Dionysij tyranni, libris sex, Aegyptiorum Theologiam libris tribus. Hæc Suidas.

Nearchus sub Alexandro Magno militauit, & de eo historiam scripsit, & de rebus Indicis. Suidas.

Magesthenes (nō Metasthenes, vt finxit Ioan. Annius Viterbiensis) teste Plinio lib. 6. cap. 17. à Ptolemæo Philadelpho missus in Indiam, ritus, mores, vrbes, porentiamque Indorum descripsit.

Ctesias Gnidius, vt ait Diodorus li. 3. c. 1. 4. & 6. scripsit res Nini & Semiramidis: medicus fuit Artaxersis Mnemonis, & scripsit de rebus Syriacis, & Persicis lib. 23. teste Suida.

Clitarchus Aristotelis discipulus, cum Alexandro Magno in Asiam profectus, teste Diodoro libro 3. cap. 4. res eius conscripsit.

Hecatæus Abderita historicus, sub Alexandro Magno vixit; & cum Ptolemæo Lagi filio commoratus, vt ait Iosephus libro primo contra Apionem.

Berosus, nō ille quem finxit Annius, sed ille, cuius meminit Iosephus, germanus & verus Chaldæus, Beli sacerdos, tempore Alexandri Magni, & Ptolemæi Philadelphi Lagi filij, & Seleuci Nicanoris de rebus Assyriorum, & Chaldæorum tres libros conscripsit, & deduxit historiam vsque ad Darium vltimum Persarum regem, ab Alexandro deuictum. Dicuit opus suum Antiocho Syriæ regi, Seleuci Nicanoris filio, vt ait Genebrardus in Chronico, ex Taciano in oratione contra Græcos: & quamuis genere Chaldæus, Græcè scripsit.

Ephorus Cumæus, Isocratis auditor condiscipulus Theopompi, teste Diodoro lib. 16. Græcorum, & aliorum res gestas annorum fermè septingentorum quinquaginta, descripsit libris triginta, exorsus ab Heraclidarum reditu.

Diyllus Atheniensis, vt ibidem scribit Diodorus, sequentium temporum res litteris mandauit, & principium scribendi sumpsit, vbi Ephorus finem fecerat. Scripsit libros viginti septem, de ijs, quæ in Græcia & Sicilia acta sunt, vsque ad Philippi Macedonum regis obitum.

Callisthenes eodem tempore de Græcorum rebus scripsit, teste Diodoro lib. 16.

Callias Syracusanus, scripsit res gestas Agathoclis, Siciliæ tyranni: in quibus multa falsa confinxit, teste Suida.

Timæus Siculus, scripsit res Siculas, & Italicas libris octo, & de Syria, & eius vrbibus, & regibus post Agathoclis Syracusiorum, & Siciliæ regis mortem, tempore Ptolemæi Lagi filij, & Ptolemæi Philadelphi. Multa mentitur cum scribit de rebus Agathoclis. Hæc refert Suidas.

Polybius Megalopoli Arcadiæ vrbe, Scipionis Africani, vnà cum Panætio præceptor, Romanam historiam conscripsit libris 40. Cuius postea historiam continuauit Possidonius Olbiopolita Sophista.

Possidonius Alexandrinus, post Polybium scripsit historiam libris 52. Suidas.

Timagenes Milesius scripsit historiam de Heraclea Ponticа, & de viris doctis eiusdē vrbis libros quinq; vt ait Suidas.

Demophilus Ephori filius, teste Diodoro lib. 16. bellum quod Græci sacrum vocant, & gestum est per vndecim annos, conscripsit.

Manethon res Aegyptiorum scripsit post Berosum: quas teste Eusebio in Chronico scribendo deduxit, vsque ad Artaxersem Ochum 12. Persarum regem, qui Aegyptum subegit.

Agatharchides Gnidius, scripsit de Regibus post Alexandrum Magnum in Syria regnantibus, vt tradit Suidas: cum itidem scripsisse de rebus Asiaticis, auctor est Diodorus lib. 4. cap. 1.

Crateres Macedo ex Alexandri comitibus fuit, qui res ab illo gestas conscripsit.

Onesicritus scripsit res Alexandri Magni, Suida teste, fuisse classis Alexandri præfectum, ait Plin. lib. 6. cap. 21. scripsit de rebus Indicis, in quibus multa mentitur, vt ait Strabo lib. 2.

Hieronymus Cardianus genere Thrax, teste Suida, sub Ptolemæo Lagi filio, teste Iosepho lib. 1. contra Apionē, scripsit historiam de ijs, qui Alexandro Magno successerunt, & vt ait Suidas, scripsit res gestas Alexandri.

Phlegon Tralbianus libertus Augusti Cæsaris, scripsit Olympiades libris 16. quæ vsque ad Olympiadem 229. res vbique gestas continent. Suidas.

Nicolaus Damascenus familiaris Herodis regis Iudæorum, & Augusti Cæsaris, scripsit historiam generalem libris octoginta, fuit Peripateticæ disciplinæ studiosus.

Dionysius Milesius scripsit res Persicas post Darium gestas libris 1. teste Suida.

Dionysius Halicarnasseus res populi Romani Græcè scripsit vndecim libris, vixit tempore C. Iulij Cæsaris.

Callimachus, astricta & soluta oratione plurima scripsit: sunt eius libelli plures quam 800. vixit tempore Ptolemæi Philadelphi. Suidas.

Strabo Amasseus sub Augusto Cæsare, historiam Romanam post Polybium continuauit 47. libris.

Philochorus fuit Atheniensis, scripsit de Attica, & de rebus Atheniensium libros 17. vsque ad Antiochum tertium Syriæ regem, cognomento Theon, vixit tempore Eratosthenis. Hæc Suidas.

Eratosthenes vixit tempore Ptolemæi Euergetis I. vsque ad Ptolemæum Epiphanem, scripsit philosophicas historias, & poemata, de sectis Philosophorum, de Astronomia. Hæc Suidas.

Diodorus Siculus, sub Augusto Cæsare conscripsit libris 40. generalem historiam, quam Bibliothecam nominauit. Suidas.

Pherecides Syrus historicus, floruit tempore Artaxersis Longimani Olymp. 81.

Charon Lampsacenus, tempore Darij Hystaspis filij, & Xersis Olym. 75. floruit. Scripsit Aethiopicas & Persicas res libris duobus. Res Græcorum gestas libris quatuor. Lybicas itidem quatuor libris. Origines vrbium libris duobus. De Lampsaco duos libros edidit Suidas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Charon Carthaginensis, descripsit tyrannos, quotquot in Asia & Europa regnarunt; de illustribus viris composuit quatuor libros, totidem de illustribus fœminis, Suidas.

Charon Naucratita descripsit sacerdotes Alexandrinos & Aegyptios, & reges cuiusliber gentis, quorum res gestas veteres scriptores literis prodiderunt. scripsit etiam res Aegyptiacas. Suidas.

Xanthus Sardianus, scripsit libros quatuor de rebus Lydorum. Teste Suida.

Vixerunt quoque & floruerunt in hac ætate veteres Poetæ Græci & Latini, præter Homerum & Hesiodum, qui fuerunt antiquiores. In primis fuerunt illi nouem Lyrici Poetæ, tanquam nouem Musæ Græcæ. Pindarus Thebanus Olymp. teste Eusebio in Chronico 76. quo tempore Xerxes regnabat in Perside, & Romanorum rex Tarquinius Superbus, erat vrbe exactus & pulsus.

Simonides Cæus fuit eodem tempore, quo Pindarus, teste Eusebio, quod etiam Suidas tradit.

Stesichorus Siculus, vixit ab Olymd. 37. vsque ad Olympiadem 57. Eusebius, Suidas.

Ibycus fuit Olymp. 55. quo tempore Crœsus regnabat in Lydia & Cyrus in Perside.

Aleman fuit Olympiade 43. vt testatur Eusebius, refert quoque Suidas.

Bacchylides Olympiades 81. teste Eusebio in Chronico, fuit Bacchylides genere Lydus. Ibycus Rheginus, Aleman Lydius.

Anacreon Teius Olympiade 61. secundum Eusebium in Chronico.

Alcæus Mitylenæus Olympiade 45. eodem tempore quo Aleman.

Sapho Lesbia Olymp. 44. Hi omnes nouem Lyrici poetæ Græci fuerunt fere æquales: nam vixisse perhibentur ad Olymp. 57. vsque ad Olympiadem 81.

Hypponax Ephesius vixit Olympiade 60. Suidas. Plin. lib. 36. cap. 5. fuit poeta Iambicus, à quo Hipponacticum carmen Iambicum.

Glycon, à quo Glyconidum carmen. Asclepiades, à quo carmen Asclepiadeum.

Phalæcus, à quo carmen Phaleucium.

Fuerunt & alij septem Græci poetæ, numero Pleiadum dicti poetæ Pleiades, quasi septem stellæ Pleiades, eo quod eré eodem tempore vixerint. videlicet Theocritus Syracusanus, Nicander Colophonius, Callimachus Cyreneus, Apollonius Rhodius, Homerus iunior Myrus. Aratus Cilicus. Lycophron Chalcidensis. Hi omnes floruerunt sub Ptolemæo Lagi filio, & Ptolemæo Philadelpho, & Ptolemæo Euergete, huius nominis primo.

Moschus Siculus scripsit post Theocritum Bucolica, & ita Bucolicis secundus locum tenet.

Sion Smyrneus post Theocritum & Moschum Bucolica scripsit, & ei in Bucolicis tertia palma defertur.

Fuerunt quoque sub Ptolemæo Philadelpho, vt ait Hæphestion Grammaticus in Enchyridio Sositheus, Alexander, Antiades, Sosiphanes poetæ Græci.

Heroici poetæ fuerunt Tirtæus Athenensis Olymp. 35. Empedocles Agrigentinus, Panyasis Halicarnasseus Olymp. 78. Theognis Megarensis Olymp. 60. Phocylides Milesius Olymp. 60. Antimachus Colophonius Olymp. 90. Chœrillus Samius Olymp. 75.

Pysander Rhodius Olymp. 33. Lesches Lesbius Olympiade 30. Alemeon Olympiade 30. Prodicus Phocæus tempore Ptolemæi Philadelphi. Hippias Eliensis Olympiade 85.

Fuerunt etiam in hoc ætate Græci poetæ Tragici & Comici. Tragici quidem Sophocles Athenensis, antiquior Socrate, Olympiade 75.

Æschylus Athenensis, vixit Olympiade 70. secundum Eusebium in Chronico, tempore pugnæ Marathoniæ, vt ait Gellius lib. 17. cap. 21.

Euripides Salaminus Olymp. 75. auditor Anaxagoræ.

Aristarchus, scripsit Tragœdias 70. teste Suida, vixit Olympiade 82.

Achæus Eretriensis, scripsit Tragœdias 44. Olympiade 34. Suidas.

Aristophanes Comicus Athenensis, vixit eodem tempore, quo Xerxes regnabat in Perside.

Menander Comicus Athenensis, scripsit Comœdias 208. vixit sub Ptolemæo Lagi filio.

Eupolis Comicus Athenensis, Olympiade 38. scripsit Comœdias 17.

Cratinus Comicus Athenensis, composuit Comœdias 22. floruit Olymp. 81.

Archilochus Iambicus Poeta, vixit Olympiade 28. secundum Eusebium in Chronico, & vt ait Gellius lib. 17. c. 21. re-

gnante Tullo Hostilio Romæ.

Inter Latinos fuerunt Poetæ Comici, Livius Auedronicus, C. Nævius Campanus, M. Actius Plautus Vmber, Statius Cæcilius. P. Terentius Afer. Tragici M. Pacuuius Brundusinus, L. Actius. Heroici, Q. Ennius, T. Lucretius. Hi omnes floruerunt iis temporibus quibus Romani, punica bella gesserunt, & aliqui eorum paulò post.

Fuerunt quoque Latini scriptores historici in hac ætate, quorum tamen scripta perierunt. M. Varro, Sulpitius Gallus, Q. Tubero, L. Piso, Cornelius Nepos Cato Censorius, M. Agrippa, Higinus, Fabius Pictor, Atteius Capito.

Fuerunt etiam plurimi Pictores insignes, quos enumerat Plinius lib. 35. cap. 10. inter quos excelluisse perhibentur Apelles, Protogenes, Zeusis, Parrhasius, Polygnotus, Aglaophon, Timagoras, Mycon.

Floruerunt Sculptores celebres, de quibus Plin. lib. 36. cap. 4. inter quos nobiliores fuerunt Phidias, Praxiteles, Polycletus, Lysippus, Bryaxis, Myron, Pamphilus.

Floruerunt Mathematici, Astrologi, Musici, Imperatores, & duces belli, quos omnes silentio in præsentia prætereo.

Omnis Philosophorum Schola, cœpit etiam hac ætate, & feré post quinquagesimam, vel saltem post quadragesimam Olympiadem: quoniam temporibus Crœsi Lydorum regis, & Cyri regis Persarum, Romæ regnante Tarquinio Prisco, vel Seruio Tullo, floruisse dicuntur, vt constat ex Laertio lib. 1. de vit. Philoso. & Agellio. lib. 7. cap. 11. septem Græciæ Sapientes, qui fuerunt omnium Philosophorum primi videlicet Thales Milesius, qui viuebat, teste Plinio lib. 2. cap. 12. Olympiade 48. anno vrbis conditæ 170. quamuis August. lib. 18. de ciuit. cap. 24. dicat eum fuisse Romulo regnante, Solon Athenensis, Chilon Lacedemonius, Pittacus Mitylenæus, Bias Prienus, Cleobulus Lydius, Periander Corinthius. Horum æquales ex eodem Laertio, fuisse etiam dicuntur Pherecydes Syrus, Pisistratus Athenensis, Epimenides Cretensis, Anacharsis Scytha, Mysson Chenæus. Olympiade quadragesima, Draco Athenensibus leges tulit, Romæ dominante Anco Martio, teste Eusebio in Chronico. Quos subsecuti sunt Philosophi duplex Philosophiæ genus professi, teste eodem Laertio, teste quoque Augustino lib. de ciuit. 8. cap. 2. Ionium, & Italicum. Ionica philosophia cœpit à Thalete Milesio & ab Anaximandro itidem Milesio, qui fuit Thaletis discipulus. Eodem tempore cœpit Italica philosophia à Pythagora Samio, qui fuit Pherecidis auditor, & viuebat vt ait Plinius lib. 2. cap. 8. Olympiade 42. & teste Dionysio lib. ... docuit in Italia post Olympiadem 50. Nam sicut Thales Milesius, Myleto vrbe Ioniæ multos docuit: sic Pythagoras in ea parte Italiæ, quæ dicta est Magna Græcia, Italicam philosophiam ferrur docuisse quam plurimos, ex quibus sunt Telanges, Xenophanes, Epicharmus, Architas, Parmenides, Melissus, Zeno Eleates, Heraclitus, Leucippus, Democritus, Empedocles, Nausiphanes, Naucides, Alemæon, Hipassus, Philolaus, Eudoxus, Protagoras, Diogenes, Apolloniates, Anaxarchus, Pyrrhon, Timon: quos omnes refert Laertius.

Ionicè philosophari sunt post Thalem, teste Laertio, Anaximander Thaletis discipulus, cui successit Anaximenes Milesius, & huic Anaxagoras Clazomenius, quem audiuit Archelaus, qui Athenas ex Ionia Philosophiam transtulit, & huius discipulus fuit Socrates.

Porrò cùm ceteri omnes Philosophi, de natura potius quàm de moribus disputassent, vt ait Cicero lib. 1. Academ. quæstio. Socrates primus totam naturalem illam philosophiam ad mores conuertit: quo factum est, vt diuersæ Philosophorum sectæ prodierint, prout variè ipsi Philosophi de Finibus bonorum & malorum disputare cœperunt. Ex Platone Socratis discipulo nati sunt Academici veteres, inedij, & noui.

Platoni in Academia successit, teste Cicerone, Speusippus, Xenocrates, Chalcedonius, Polemon, Crantor, Crates Athenensis: qui omnes fuerunt ex Academia vetere, quos deinde subsecutus est Arcesilas mediæ Academiæ inuentor, vt testatur Cicero. lib. 2. Academi. quæstio. post hunc Lacides Cyrenæus nouæ Academiæ auctor & magister: tum Euander, Egesinus, Carneades, Chitomachus Carthaginensis, Philo, Antiochus, Socratis item auditor fuit Antisthenes, Cyniæ sectæ institutor, vnde Stoici nati & profecti sunt, Antisthenem audiuit Diogenes Cynicus, & hunc Monimus Syracusanus, Onesicritus, Metrocles Menippus, Menedemus, Crates Thebanus: hi omnes Cynici fuerunt. Porrò Cratem Thebanum audiuit Zeno Citticus, à quo dicti sunt Stoici, eo quod Zeno ab Academicis diuisus, in Stoa pœcilu docere cœperit. Inde Cleantes, Chrysippus, & Panatius Rhodius, cuius auditor fuit Possidonius. Et Romæ sub Augusto Cæsare multi Stoicorum dogma se-

quebantur.

quebantur: quamuis eodem etiam tempore multi quoque in vrbe erant Epicurei, ex quibus non pauci prodierunt Athei. Socratis præterea discipulus fuit Aristippus Cyreneus, vnde impura, vel potius belluina Epicureorum secta orta manauit, quæ ab Epicuro, tempore Alexandri Magni, tanquam præcipuo & insigni eius patrono nomen accepit. Item Aristoteles Socratem & Platonem audiuit: at sectam per seipse constituit, nam post Platonē Speusippus in Academia docuit, Aristoteles verò in Lyceo altero gymnasio, qui quoniā deambulando docebat, fecit vt eius disciplinæ sectatores, Peripatetici dicerentur. Aristotelem audiuit Theophrastus Ephesius. Hunc audiuit Strato Lampsacenus, Lyco Troadensis, Demetrius Phalereus, Heraclides Ponticus. Omnes huiusmodi Philosophorum sectæ, vsque ad Augusti, & aliorum Imperatorum proximè sequentium tempora perseuerarunt, ita vt inter Romanos ipsos alij Academici, alij Stoici, alij Epicurei, alij Peripatetici fuerint: plures quidem Epicurei, multi Stoici, non parui Academici, sed rari Peripatetici.

Secundò Quæritur, quo pacto breuiter redigi possint in ordinem ea omnia, quæ in vetere Hebræorum populo contigerunt à captiuitate Babylonica vsque ad Christi Domini aduentum. In primis Dei populus seruiuit Babyloniis regibus Nabuchodonosor, Euilmerodach filio eius, & Balthasar nepoti ex ipso Euilmerodach, vsque ad Cyrum ipsum primum Persarum regem, annis 70. 2. Paralip. 36.

Primo anno Nabuchodonosoris, qui incidit in annum tertium, regis Ioachim, ductus est captiuus Daniel adhuc puer in Babyloniam, vnà cum aliis tribus pueris, Anania, Misaele, & Azaria: quibus in Babylonia captiuis acciderunt quæ primo capite Danielis referuntur: & per idem feré tēpus contigerunt ea, quæ narrantur Danielis capite decimotertio de iudicio, in quo Susanna diuino Danielis adhuc pueri consilio à falso testimonio & calumnia iniquorum senum liberata est. Annum quidem eiusmodi incertum puto, factum tamen id à puero Daniele, ex ipsa historia compertum est.

Anno secundo Nabuchodonosoris, somnium, quod ipse Nabuchodonosor viderat, interpretatus est Daniel. Viderat rex statuam capite aureo, brachiis argenteis, ventre, & femoribus æreis, cruribus ferreis, quæ in pedes partim ferreos, partim fictiles desinebat: sed quod ferreum, cum eo quod fictile erat, coire non poterat, ad extremum, statuam & omnia, de monte abscissus lapis sine manibus, contriuit, quæ in puluerem redacta, plane euanuerunt.

Anno alio (non constat quotus ille fuerit regni Nabuchodonosoris annus) contigerunt quæ narrantur capite Danielis tertio.

Deinde euenerunt, quæ capite Danielis quarto recensentur: nam in insaniam deueniēs Nabuchodonosor ob iactantiam & superbiam suam, qua virtutem sibi diuinam arrogabat impius, è sceptro & regno deiectus, & ab hominum frequētia remotus, herbis, bellarum more, vitam suam septennio sustentauit. Donec sibi ipsi pristinæque menti restitutus, agenique pœnitentiam, diuino nutu seruatum suum regnum recuperauit. Regnauit Nabuchodonosor annis quadraginta quinque, & post eum Euilmerodac filius eius viginti tribus annis, cui postea successit Balthasar filius ipsius Euilmerodac, neposque Nabuchodonosoris.

Anno primo Balthasaris, Daniel vidit id, quod habetur c. 7. suæ prophetiæ, de quatuor bestiis sibi succedentibus, leæna, vrso, pardo, & alia quædam bestia vultu formidabili & mirabili, cornua decem habenti, è quibus prodibat aliud paruum cornu, quod tria alia cornua cōtriuit, quodque esse audacter contra Deum erexit: quod quidem visum, fuit figura, & typus quatuor regnorum potentissimorum, sub quibus erat Dei Populus multa mala passurus, videlicet, sub regno Chaldæorum, Medorum, Persarum, & Græcorum, ex imperio enim Græcorum ortus est Antiochus Epiphanes, qui populum Iudæorum vehementer afflixit, vt constat ex Machabæorum libris.

Anno tertio regni Balthasaris, visum apud Danieli ostensum est de duobus arietibus, quorum vnus contra occidentem, aquilonem, & meridiem pugnabat: quæ visio significabat, regnum Persarum, & regnum Græcorum, & ex regno Græcorum oriturum Antiochum, qui erat Dei populum persecuturus.

Cap. 5. refert propheta visum, quod diuinitus est ostensum Balthasari de digitis in pariete scribentibus: quod deinde ipse Daniel est interpretatus.

Capite 6. refertur quomodo Darius Medus, qui Balthasari regnum expuerat, Danielem toti suæ ditioni, & regno præposuerit, quemadmodum & Nabuchodonosor fecerat: & Balthasar veste purpureā, & torque aureo donatum, tertium regni principem constituerat. Sed apud regem Darium Daniel accusatus ab æmulis, coniectus est in lacum leonum, propterea quod noluit diuinos honores regi deferre: inde tamen diuinitus liberatus est, & accusatores eius misere à leonibus laceratī petiere, & rege iubente,

Anno primo eiusdem regis, visum quoddam est Danieli diuinitus ostensum, quo patefactæ sunt lxx. hebdomadæ, idque cap. 9. refertur. Conficiunt porrò illæ hebdomadæ annos quadringentos, nonaginta: harumque initium quidam accipiunt, à primo anno Cyri, quo soluta est Iudæorum captiuitas: alij, à sexto anno Darij Hystaspis, quo perfecta est templi ædificatio: plerique ab an. 20. Artaxersis Longimani, cum data est Nehemiæ facultas, vt vrbem restauraret. Finiunt verò quidam hebdomadas in baptismo Christi, alij in monte eius: alij in excidio templi, sub Vespasiano & Tito.

Anno tertio Cyri regis Persarum, contigerunt quæ narrantur Dan. c. 10. & deinde Dan. c. 12. refert quæ ventura sunt, quæque patietur Ecclesia Dei sub Antichristo, in nefario & impio Antiocho Epiphane, typice adumbrato per tempus & tempora, & dimidium temporis, hoc est, per annum & duos annos, & dimidium anni: siue, per dies mille ducentos nonaginta, hoc est, per tres annos & sex menses: cuius Antichristi præcessit typus & figura in Antiocho Epiphane, sub quo profanatum est templum tribus annis, & mensibus sex, vt significauit Dan. cap. 12.

Tandem Dan. cap. 14. narrat quo pacto ipse coram rege Cyro Beli sacerdotes falsi conuicerit, mentientes Beli simulacrum ijs cibis vesci, quos populus offerebat, & apponebat in templo.

Ezechiel vnà cum Iechonia rege captus est, & translatus in Babyloniam octauo anno Nabuchodonosoris, vbi futura præuidit plurimaque quibus illud est in primis, quomodo esset obsidenda à Chaldæis Hierosolyma, capiēda, & templū igne exurendum: quæ omnia ad vnum postea euenerūt anno 11. Sedechiæ regis, qui fuit annus 19. Nabuchodonosoris.

Cap. igitur 1. Anno 5. transmigrationis, & 30. ætatis Ezechielis, vidit Ezechiel Dei Maiestatem in magnifico curru venientem: hoc est, vidit Deum venientem tanquam iudicem, vt sui populi peccata puniret.

Deinde cap. 2. 3. & 4. prædicit vrbem obsidendam. Cap. 5. eam capiendam: à ca. 6. vsque ad 12. vaticinatur contra montes Israelis, hoc est, contra principes & primarios viros, in quos populi rum peccata referuntur.

Cap. 13. & 14. contra falsos Israelis prophetas, hoc est contra falsos diuini Verbi interpretes & nuncios, qui cū populi peccata reprehēdere deberēt, eis cōniuebāt. Ca. 15. cōtra ipsum Iudæorū regem, eo quod populum in officio continendum non curabat, grauiter inuehitur. A cap. 16. vsque ad 19. contra omnes Hierosolymitanos cines. Cap. 20. vsque ad 24. agit contra seniores Israelis, quorum etiam erat cōmuni populi saluti consulere. Cap. 25. contra filios Ammon. Cap. 26. 27. & 28. contra regē Tyri. A c. 29. vsque ad 32. contra regē Aegypti: contra hos, inquam, omnes, videlicet Ammonitas, Tyrios, & Aegyptios vaticinatur, admonens ac denuncians eos mala passuros, eo quod Dei populum persequerentur, deque eius calamitatibus & malis gauderent. Cap. 33. iterum vaticinatur contra ciues & habitatores Hierusalem, quod esse multis peccatis & sceleribus obstringerent.

Cap. 34. vsque ad 36. aduersus pastores Israelis, hoc est, contra sacerdotes, vt qui officium sibi commissum negligenter, & malè gererent. Ca. 37. restitutionem & reditum Iudæorum captiuorum in patriam, prædicit futurum instar generalis omnium hominum in fine sæculi resurrectionis: ita vt sicut mortui mirabili Dei virtute & potestate reuicturi sunt, sic Iudæi, qui in Babylone captiui & pene mortui erāt, essent ad patriam quasi ad vitam læti, atque alacres rediturī: Ca. 38. & 39. vaticinatur contra Gog: & Magog. Quos verò intelligat Ezechiel his nominibus, dubiæ quæstionis est, quidam putant locutum esse Ezechielem de Turcis & Saracenis Christiani nominis & religionis hostibus. Alij totū prophetæ vaticinium ad Antichristum, & eius asseclas referunt: alij, ad Romanos, qui sub Vespasiano & Tito, Hierosolymitanum templum diruerunt, & Iudæos per totum terrarum orbem dispergendo plurimum afflixerunt ac vexarunt. A c. 40. vsque ad 48. prædicat quām præclarè esset templum iterum exædificandum.

Porrò, vt ad Cyrum Persarum regem reuertamur, hic anno primo, quod videlicet Babylonijs, siue Chaldæis, Medis, & Persis, & Assyriis imperare cœpit, facit potestatem Iudæis in patriā redeundi, & ædificandi Hierosolymis templum, quod fuerat à Chaldæis igne exustum: nita tamen, vt in ditione sua & imperio essent, & ei tributum in annos singulos penderent. Remisit igitur in Iudæam populum, duce Zorobabele.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæis in patriam reuertis, erat summus sacerdos Iesus filius Iosedec, ex genere & familia Aaronis: qui Iesus pontificatum gessit annis 36. Hoc igitur pontifice, populo Hebræorum Cyri permissu, in Iudæam reducto, altare primum est Domino erectum mense 7. ab eorum reditu in vrbem Hierosolymam, vt scribitur 1. Esd. 3. Anno secundo, templi fundamenta iacta sunt: sed ne eiusmodi ædificatio perficeretur, vicini hostes impedierunt, qui Samariam incolebant. Impeditum est opus toto tempore, quo vixit Cyrus, quo mortuo, illud opus repetitum fuit. Sed Cambyses Cyri filius, qui 1. Esd. 4. num. 6. vocatur Assuerus Hebræorum more, sed Persico, nu. 7. dicitur Artaxerses, eorumdem hostium dolo & malignitate inductus, prohibuit continuati & absolui. Quare impedita est ædificatio templi toto tempore Cambysis regis, vsque ad annum secundum Darij regis Persarum, vti dicitur ad finem cap. 4. in lib. 1. Esd. Tandem, eodem Iesu pontifice, eodemque duce Zorobabele, data est Iudæis potestas à Dario Hystaspis filio, qui cap. 6. lib. 1. Esd. dicitur Darius. & Cambysi, post Magorum fratrum interitum succedat, ac tum demum perfecta est, & completa templi ædificatio, anno 6. Darij regis Persarum. 1. Esd. 6. nu. 15. Dedicatum est templum Domino Deo, & solemne pascha celebratum. 1. Esd. 6. Iesus porrò vita functus est, cum pontificarum annis quinquaginta sex gessisset: cui successit filius eius Ioachim.

1. Esd. 2. & Nehe. 12.

Ioachim pontificatum gerente, Iudith illustris fœmina, de Holoferne duce exercitus Nabuchodonosoris, qui regnabat in Ninive, nobilissimam illam victoriam, qualem in libro eius descriptam legimus, reportauit. Nam quamuis Genebrardus in Chronico putet hanc historiam Iudith contigisse tempore Nabuchodonosoris magni regis Babyloniorum, & Sulpit. lib. 2. hist. sacræ, existimet accidisse in tempore Artaxerxis Ochi regis Persarum: constans est tamen omnium opinio, accidisse tempore quo dixi. Scribit Augustinus, lib. de ciuit. 18. cap. 26. imperante Cyro, aut iam Cambyse regnante in Perside, gesta esse, quæ in præfato libro Iudith commemorantur: quæ fuit veterum scriptorum sententia: quæ duobus argumentis, potissimum confirmari videtur: vnum est, quod Achior, vt in ipso libro legimus cap. 5. loquens ad Holofernem de Iudæis, dixit: Nuper autem reuersi ad Dominum Deum suum ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Hierusalem, vbi sunt Sancta Sanctorum. Alterum argumentum est, quòd in eadem historia dicitur pontifex esse Ioachim. Sed post reditum Iudæorum in patriam, nullus alius fuit pontifex nomine Ioachim, nisi filius Iosedec. At eo tempore, inquies, nullum erat Templum extructum: cuius tamen sit mentio in libro Iudith. Respondeo, fuisse iam altare Domino erectum, & Templi fundamenta iacta. Deinde, ex quæ narrantur cap. 4. & 5. Iolum indicant orasse Iudæos conuertos ad faciem Domini, quod ideo dictum est, quia orantes sese conuertebant ad locum, vbi stetterat arca Domini: & quia ædificatio templi cœpta erat, & erat Domino erectum altare. Si secundò dicas, Reges Persarum tunc Chaldæis & Babyloniis imperabant, quo modo igitur in Chaldæa regnabat Nabuchodonosor? quo modo item Nabuchodonosor dicitur rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive ciuitate magna? & quo modo vicerat, & sibi subiecerat Arphaxad regem Medorum? & quo modo misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, vt ipsi parerent, cum hæc omnia loca & prouinciæ essent sub ditione regis Persarum? quo modo item res gerebatur consilio & imperio pontificis, non ducis Iudæorum? Respondeo, nihil hæc obstare, nam Iustino teste, Assyrij iam defecerant à Persis, & Babyloniam occupauerat: quod forte accidit, dum Cyrus bello Scythico, & Cambyses Ægyptio detinerentur. Assyrij enim cupientes rem suam in pristinum statum reducere, defecerunt à Persis, & bello Babyloniam ceperunt, & ibi regem ex genere Chaldæorum sibi crearunt, qui dictus est Nabuchonosor, vel quia nomen hoc erat eius gentis regibus commune; vel forte quia eo nomine rex ille appellabatur. Fortassis etiam genus ex primo Nabuchodonosore Babyloniæ rege ducebat, qui tempore Ioachim regis Iuda Assyrios sibi subiecerat. Dum vero Assyrij defecerunt à Persis, defecerunt & Medi, constituto sibi rege Arphaxad: qui quidem duo reges de iure & potestate regnorum, inter se armis decertarunt, sed victi Medi Assyriis cessere: & tunc Nabuchodonosor rex Assyriorum parta victoria, misit ad omnes gentes in Cilicia, Damasco, & Palæstina, vti ipsum Dominum suum, & regem agnoscerent, paulò verò post Darius Hystaspis filius opera Zopyri, Babyloniam in suam potestatem redegit, & deuicit Assyros, teste Augustino, Orosio, & aliis. Nec mirum est, rem totam gestam esse imperio pontificis, quoniam dux Hebræorum creditur probabiliter abfuisse tunc temporis à Iudæa. Non probo sententiam Cani lib. 11. de locis Theol. c. 6. dicentis historiam Iudith accidisse tempore Manassis regis Iudæorum: tunc enim rex ipse, non pontifex, communi populi salute prospiceret: rex enim rempublicam regebat.

Iudith. 4.

Ioachin gessit pontificatum annis octo absente patre: eo mortuo, annis quadraginta octo: cui postea successit filius eius Eliasib.

Esd. 3. & Nehe. 12. & 13. Ioseph. lib. 11. antiq. cap. Nehe. 2. & 13. Ioseph. 11. 16. cap. 7.

Huius pontificis tempore, Nehemias missus est ab Artaxerxe Longimano rege Persarum Hierosolymam, vt vrbem restauraret: qui intra 12. annorum spatium absoluit opus. Ab Artaxerxe videlicet Longimano, missus quoque fuerat Esdras, vt Dei legem restitueret, vt refert idem 1. Esd. cap. 7. Sed in dubium vertitur, quis fuerit Artaxerxes Persarū rex. Constans est veterum opinio, eum fuisse Artaxerxem Longimanum. De quo 1. Esd. 7. & 8. & 2. 5. & 13.

Eliasib, Ioachim filius, pontificatum gessit annis vno & viginti, & duces fuerunt Resaiah filius Zorobabelis, & Ioanam filius Resah.

Nehe. 12.

Eliasib mortuo successit in pontificatu Ioiada filius eius, & tunc temporis populus Iudæorum per totum Persarum imperium dispersus, liberatus est à cæde, quam molitus apud Assuerum fuerat Aman. Accidit igitur tota ea historia, quæ refertur in libro Esther. Sed dubiæ quæstionis est quisnam fuerit rex ille Assuerus, de quo in libro Esther: quis item fuerit Artaxerxes ille, de quo fermo est in eodem libro cap. 11. 12. 13. & 16. Canus li. 11. de locis Theolog. cap. 6. ad 9. censet illum regem fuisse, vel Astyagem Medorum regem, auum Cyri regis Persarum, vel Cicxerem regem Medorum patrem Astyagis. Sed communis fuit semper veterum & recentiorum Scriptorum sententia, eum regem Assuerum fuisse Artaxerxem Longimanum regem Persarum, quem profani Scriptores vocarunt Artaxerxem: Hebræi vero Assuerum. Vnum obstare viderur, nam Esther 11. Mardochæus dicitur fuisse de eo numero captiuorum, quos transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalem, cum Iechonia rege Iudæ: ergo Mardochæi ætas, & res ab eo præclarè gestæ dissentiunt omnino cum sententia communi: nam vel non potuit ad tempus Artaxerxis Longimani Mardochæus peruenire, vel in tam prouecta ætate non potuit ea gerere, quæ in libro Esther memorantur. Respondeo, Mardochæum dici esse de eo numero captiuorum, qui fuerunt in Babylonem translati, quia genus duxit ex ijs parentibus, qui fuerant translatæ gentis: fuerat in Babylone, & eius parentes fuerant captiui abducti in Babylonem. Quidam putant Assuerum illum fuisse Artaxerxem Mnemonem: sed mihi magis probatur communis, quam dixi, sententia, & existimo quoque Artaxerxem illum, de quo in libro Esther cap. 11. 12. 13. & 18. fuisse Artaxerxem Longimanum, cuius tempore vixit Mardochæus.

Nehe. 13.

Fuit in pontificatu Ioiada annis viginti quatuor, eique successit filius eius Ionathan: qui totidem annis gessit pontificatum.

Nehe. 12.

Iaddus successit in pontificatu patri suo Ionathæ, & dux erat Iudas Hyrcanus filius Ioannam ducis, cuius Pontificis anno octauo, Alexander rex Macedo deuicto Dario vltimo rege Persarum, venit in Iudæam: cui obuiam processit, vna cum populo ipse Iaddus pontifex, teste Iosepho lib. 11. Antiquit. cap. 8. Sub ditione Græcorum fuit populus Iudæorum annis 189. eadem conditione, qua fuerat sub imperio Persarum: videlicet regibus Græcorum tributum annuum soluebat, sed Reipublicæ administratio erat penes pontifices ac duces, ac suis legibus & institutis viuebat.

Iustin. li. 2.

Onias Iaddi filius in pontificatu successit, & fuit sub Ptolemæo Lagi Aegypti rege post obitum Alexandri: hic rex Ptolemæus Iudæam armis occupauit, & multos Iudæorum in Aegyptum captiuos abduxit. Vixit autem Onias in pontificatu annis 27.

Simon nepos Oniæ successit, & pontificatum gessit annis 23.

Eleazarus Simonis frater in pontificatu succedens, eum pontificatum gessit annis 20. quo tempore Ptolemæus Philadelphus Ptolemæi Lagi filius, populum Iudæorum soluta captiuitate in patriam remisit, & Sacra Bibliain Græcum sermonem conuertenda, per septuaginta duos Interpretes curauit.

Manasses Eleazari patruus pontificatum rexit annis 27. partim sub Ptolemæo Philadelpho, partim sub Ptolemæo Euergete.

Simon Iustus honoratus à magno Antiocho, successit in pontificatu: vixit sub Ptolemæo Euergete, huius nominis primo, & sub Ptolemæo Philopatore: quo tempore Antiochus ille magnus, & vi. Syriæ rex Ptolemæum Philopatora spoliauit Iudææ regno, sed illud rursus recuperauit Ptolemæus Epiphanes, quem Iudæa iterum spoliauit Antiochus

Sed data demum in matrimonium Cleopatra Ptolemæo Epiphani, Antiochus partem tributorum, quam pendebant Iudæi, dotis nomine, Epiphani tribuit, & partem sibi retinuit: at verò Iudææ possessio penes ipsum Antiochū mansit. Ex quo tempore Iudæorum populus fuit regibus Syriæ subiectus. Simon verò cùm in Pontificatu vixisset annis 28. successorem reliquit Oniam filium.

1. Mac. 13. 14. 15. & 16.

Onias pontifex vixit sub Seleuco Philopatore Antiochi Magni filio, & Antiochi Epiphanis, seu Illustris patre: quo tempore turbari cœpit pontificatus, ortis seditionibus ob quosdam, qui ad pontificatum ambitiosè aspirabāt, nam Iason Oniæ pontificis frater & Menelaus Simonis iusti frater, pontificatum auidè cupiebant, Iason deturbato à pontificatu Onia fratre suo, tributū quod regi Antiocho Epiphani solebatur, auxit: nam in singulos annos promisit talentorum tria millia sexcēta sexagima: pontificatum obtinuit, Deique populum nefariè & impiè ad Gentilium ritus trāsferendum curauit, vt pontificatum, quem malis artibus acquisierat, conciliatis sibi plurimis, qui ad ritus Gentium aspirabant, confirmaret magis. Qua in re plurimum est adiutus ab Antiocho Epiphane, qui vrbem Hierosolymam antè vastarat, gentem deleuerat, templum diripuerat, atque polluerat, & Iudæos Dei leges, patriaque & auita instituta deserere, & Gentium more viuere compulerat. Tunc sacerdos Matthathias dictus Assamonæus, ab Assamonæo proauo, cum ea damna, & iniurias ferre non posset, diuinæ legis studio & amore inflammatus, arreptis armis, vnà cum quinque filiis, propinquis, & alijs, eas iniurias vicisci constanter & fortiter cœpit. Post cuius obitū vniuersi, qui se illi & filijs adiunxerant, designatum iam ante à patre Iudam cognominatum Machabæum ipsius Matthathiæ filium creauerunt populi ducem ad gerenda cum hostibus bella.

2. Mac. 4. Ioseph. l. 12. antiq. c. 5.

1. Mac. 2. Ioseph. l. c. 7.

Post Iasonem pontificatu pulsum, fuit pontifex frater eius Menelaus, qui in pontificatu vixit annis duodecim.

1. Mac. 7.

Iudas Machabæus Mathatiæ filius, dux & princeps tantum populi fuit, cui annis quinque præfuit. Ac multa quidem ille bella constanter, præclarè, ac feliciter confecit: primum cum Apollonio duce Antiochi, quem vicit, & interemit. 1. Machab. 3.

Secundum bellum gessit Iudas contra Seronem, vt ibidem commemoratur.

Tertium contra Lysiæ duces, & exercitum: quos etiā prodigauit, ac vicit, 1. Machab. 4.

Quartum cum ipsomet Lysia Antiochi duce: quem tiam debellauit: idem postea templum mundauit, quod Antiochus ille Epiphanes tribus annis, & sex mensibus antè polluerat.

Quintum eius bellum fuit contra Idumæos, quos etiam debellauit, 1. Machab. 6.

Sextum cum Ammonitis, quos etiam superauit: eodem lib. & cap.

Septimum, cum Timotheo, & Galaaditis, de quibus victoriam reportauit. Ibid.

Octauū contra Gentes, quæ erant in Samaria, quas omnes sibi subiecit.

Nonum, iterum cum Lysiia, quem etiam victum, turpiter fugere coegit.

Decimum, cum rege Antiocho Philopatore, & eius exercitu: quod bellum, eodem, quo diximus, capite narratur.

Vndecimum cum Demetrio rege Syriæ, & cum ducibus Bacchide & Alcymo, de quo bello 1. Machabæorum 7.

Duodecimum cum Nicanore duce Demetrij. Ibid.

Decimumtertium, cum eodem Bacchide & Alcymo Iudas bellum cōmisit: in quo & cecidit, postquam strenue & acriter decertarat. 1. Machab. 9.

Sub Antiocho Epiphane passi sunt septem Machabæi fratres: qui omnes cum Dei legem, & maiorum instituta violare, multis supplicijs & tormentis cogerentur, mori maluerūt, & ad extremum mater, quæ fuerat filios ad supplicia fortiter pro patrijs legibus ferenda, virili plane animo cohortata, eodem cum illis supplicio affecta & consummata est, vt 2. Machab. 7. perhibetur. Hi fratres Machabæi appellati sunt, siue quòd ex genere Machabæorum genus & originem duxerunt: siue quòd eorum supplicia, & mortes Historia Machabæorum retulerit, atque commemorarit.

1. Mac. 10. 11. & 12.

Ionatham fratrem Iudæ Machabæi, populus Iudæorū, in fratris locum, principem ac ducem creauit. Fuit hic, princeps simul & pontifex appellatus ab Alexādro Antiochi Epiphanis filio, rege Syriæ: remissionē tributorū à Demetrio iuniore impetrauit: sed tandē dolo Tryphonis regnum affectantis, Ptolemaide captus, cum duob. filiis interfectus est. Gessit pontificatum, & principatum annis decem & octo.

Simon, Ionathæ frater, princeps simul & pontifex, successit: atcem Hierosolymæ, ab hostibus recepit: Iudæos in veterem libertatem vindicauit, propagatis sui principatus finibus, renouata amicitia cum Spartiatis & Romanis, cum annos octo in pontificatu & principatu vixisset, dolo interemptus in cōuiuio est à genero Ptolemæi, qui principatum ambitiosè affectabat, in quo tamē Ioannes Hyrcanus, ipsius Simonis filius successit.

1. Mac. 16. Ioseph. li. 13. cap. 17. Ioseph. li. 14. cap. 18.

Ioannes Hyrcanus, princeps simul & pontifex fuit: Idumæos deuicit, Samariam cepit.

Aristobulus Ioannis Hyrcani filius, idem & princeps & pontifex fuit, hic primus post captiuitatem Babylonicā, sibi diadema regium imposuit, & rex est appellatus, mortuus est anno primo sui regni.

Ioseph. li. 13 cap. 20.

Alexander Ianneus Aristobuli frater, rex ipse quoque & pontifex fuit, Sadducæus & crudelis, pios & religiosos Iudæos occidisse, & Pharisæos sexcentos cruci affixisse ferunt: vnde totam vrbem Hierosolymam Pharisæorum cædibus repleuit: regnauit annis 27. reliquit duos filios, Hyrcanum & Aristobulum: sed administrationem regni Alexandræ vxori commisit: quæ dicta à Græcis Alexandra, à Iudæis Salome vocatur.

Ioseph. lib. 3. cap. vlt.

Alexandra regnum administrauit an. 9. Pharisæos in amicitiam recepit. Pontificatum Hyrcano filio natu maximo tradidit, dum vixit: cui moriens, regnum est pontificatu coniunctum, testamento reliquit.

Hyrcanus Alexandri Iannæi filius, rex simul & pontifex fuit: & post tres mēses ab Aristobulo fratre pulsus, ad Pompeium Magnum tunc Romanam rem in Asia gerentem, se recepit.

Aristobulus Hyrcani frater, sex annis regnauit pulso fratre è regno, capta Hierosolyma à Pompeio, in ipsius potestatem deuenit, vinctusque Romam missus est: & restituto solum pontificatu Hyrcano, Iudæa iuris Romanorum facta est, ita vt Romanis tributum pendere cœpent anno 691. ante Christi Domini ortum, suis tamen institutis & legibus regebatur, quanquam per Romanos Syriæ præsides, cuius pars erat Iudæa, administrabatur. Syriæ autem gubernatio primum Pompeio, mox Scauro deinde Gabinio, & post Crassi demandata est, & Pompeius Antipatrum Iduma:o genere Ascalonitam procuratorem in Iudæa constituit, Hircano pontificatum gerente.

Ex eo tempore solum præfuerunt pōtifices in ijs, quæ ad Dei cultum & cæremonias pertinebantiius vero & potestas in cæteris penes Romanos erat. Interim Hyrcanus pontifex obsiderur à Parthis, quos adduxerat Antigonus ipsius Hyrcani nepos ex fratre Aristobulo: & vrbe expugnata, captiuus abducitur: & iterum regnū Iudææ, eiecto Hyrcano vna cum Antipatro, redit ad posteros Assamonæorum, seu Machabæorum, nempe ad Antigonum filium Aristobuli.

Antigonus Aristobuli filius, rex & pontifex factus, Parthorum auxilio, præfuit annis tribus: sed deinde eiectus è regno, & interemptus est ab Herode Antipatri filio, Hyrcani genero: qui Herodes Romanorum ope, factus est rex Iudææ, & tunc Iudæa, quæ penes pastores Machabæorum fuerat an. 122. ad Herodem alienigenam transiit.

Ioseph. li. 13 cap. 22.

Herodes hic Antipatri filius Ascalonita, cum videret Hyrcanum socerum quondam regem & pōtificem, reuersum ex Parthis, vt regem à populo salutari, anno 26. sui regni interfecit cum tota familia, ne quis stirpis regiæ superesset: & tc nutu & arbitratu suo cœpit pontifices creare, mutare, confirmare: qui mos deinde ad Romanos transiit vsque ad Christi Domini aduentum, post multas cædes tandem Iudæi inuiti eum pro rege acceperunt an. 31. à se occupati regni, regnauit an. 37. & miserabili vitæ exitu decessit, relicto regno Iudææ Archelao filio, & Galilæa iure Tetrarchiæ Herodi filio, qui dictus est Antipas: Iturea & Trachonitide Philippo, Abylina Lysaniæ filiis.

Archelaus Herodis Ascalonitæ filius, rex Iudææ, cum an. 8. regnasset, apud Cæsarem Augustum perduellionis accusatus, Romæ priuatus est regno, & Viennam Galliæ relegatus: & inde Iudæa cœpit per Procuratores Romanos gubernari, cæteris Herodis filiis in suis Tetrarchiis, quæ ipsis assignatæ erant, remanentibus.

Tertiò Quæritur, quo ordine sibi inuicem Prophetæ successerint, qui sacros suorum vaticiniorum libros reliquerunt.

Primus est Isaias: qui tempore Oziæ, Achaz, & Ochoziæ regum Iudæ, vaticinatus est. Isaiæ 1.

Secundus, Hieremias, Anathotites Sacerdos, à diebus Iosiæ regis Iuda vsque ad Sedechiam regem prophetauit. Hier. 1.

Tertius, Ezechiel, & ipse sacerdos quinto anno Transmigrationis regis Ioachim apud vrbem Babylonem, mœstis ob captiuitatem Iudæis, & in captiuitate detentis, suum edidit vaticinium. Ezec. 1.

Quartus, Daniel, ipse quoque in eadem Transmigta- Dan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione Babylonem abductus, vixit vsque ad annum quintum ex quo Cyrus rex Persarum Babyloniis cœperat imperare.

Et hi quidem quatuor, Prophetæ maiores appellantur: minores verò, duodecim, qui sequuntur.

Primus est Oseæ, qui sub Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia regibus Iuda, & Hieroboam filio Ioas, rege Israelis, est vaticinatus, fuit æqualis Esaiæ. *Oseæ 1.*

Secundus Ioel; qui sub eisdem Regibus creditur vaticinatus.

Tertius, Amos; sub Ozia rege Iuda, & Hieroboam filio Ioas rege Israelis. *Amos 1.*

Quartus, Abdias: hic eodē tempore creditur prophetasse.

Quintus, Ionas: qui etiā putatur vixisse, sub Hieroboam rege Israelis.

Sextus, Michæas; sub eisdem regibus Iuda, quibus Osee, & Isaias, vaticinium suum edidit. *Michæas.*

Septimus, Nahum: hic sub Ezechia rege Iuda prophetauit.

Octauus, Habacuch, sub Ioachim rege Iuda

Nonus, Sophonias, sub Iosia rege Iuda.

Decimus, Aggæus, anno secundo regni Persarum, reuersis in patriam Iudæis, nunciat impletum esse tempus instaurandæ domus Domini, & vrbis Hierosalem.

Vndecimus, Zacharias; qui sub idem tempus cœpit vaticinari.

Duodecimus, Malachias, omnium scilicet vltimus prophetarum, & putatur esse Esdras sacerdos & Scriba, hic creditur vaticinatus sub Dario, & Artaxerxe Longimano Persarum regibus.

Iesus filius Syrach Ptolemæi Lagi filij tempore creditur scripsisse Librum, qui dicitur Ecclesiasticus.

Ioachim Pontifex filius Iosedech, & qui ei in Pontificatu successit, putatur scripsisse Historiam Iudith.

Mardocheus (vt plerique opinantur) fuit auctor Historiæ Esther, & iuxta aliquorum sententiam, scripsit sub Artaxerxe Mnemone Persarum rege, qui in eo libro vocatur Assuerus; iuxta alios vero, sub Artaxerxe Longimano, Itaque Anno primo quo Babyloniis Cyrus imperare cœpit, Iudæi in patriam redierunt, & anno secundo ab eorum reditu iacta sunt fundamenta Templi, & anno sexto Darij Histaspis filij, qui erat annus à reditu Iudæorum vigesimus septimus reparatum est Templum, & regnante Cambyse post Cyrum in Persida contigit celebris illa victoria Iudith sub Ioachim Pontifice filio Iosedec: deinde anno septimo Artaxerxis Longimani post reparationem Templi anno ferè quinquagesimoseptimo restituta est lex per Esdram Sacerdotem, & vrbis reædificatio per Nehemiam re sumpta anno eiusdem Regis vigesimo, ab ipsius verò Templi reparatione anno ferè septuagesimo. At Iudæorum liberatio in regno Persarum à cæde Aman per Mardochæum, & Esther secundum aliquos accidit anno duodecimo Artaxerxis Mnemonis, à reditu verò Iudæorum anno centesimo quinquagesimo: sed iuxta communem sententiam, quam hactenus sequutus sum contigit regnante Artaxerxe longimano.

De tempore quod inter Egressum Hebræorum ex Aegypto duce Mose, intercessit, vsque ad Templi exstructionem.

Cap. LVII.

PRimò Quæritur, quot annos contineat ea, quæ dicitur quarta Mundi Aetas ab exitu Israelitici populi vsque ad templi ædificationem.

Respondeo 1. Reg. 6. numerari annos 480. qui ex sacris literis ita colliguntur.

Moses ex tribu Leui tempublicam		
Iudæorum administrauit annis	40	Deut.29.
Iosue de tribu Ephraim.	an. 28. vel 18. secundum alios.	
Othoniel ex tribu Iuda.	an. 40	Iudic.3.
Aiod ex tribu Beniamin.	an. 8	Iudic.3.
Debbora ex tribu Ephraim, & Barach, ex tribu Nephthali	an. 40	Iudic.5.
Gedeon aliàs Hierobaal ex tribu Manasse.	an. 40	Iudic.8.
Abimelech filius eius spurius.	an. 3	Iudic.9.
Thola ex tribu Issachar.	an. 23	Iudic.10.
Iair ex tribu Manasse.	an. 22	Iudic.10.
Iephthe ex tribu Manasse.	an. 6	Iudic.11.
Abessan ex tribu Iuda.	an. 7	Iudic.12.
Aialon ex tribu Zabulon.	an. 10	Iudic.12.
Abdon, ex tribu Ephraim.	an. 8	Iudic.12.
Samson ex tribu Dan	an. 20.	Iudic.16.
Eli de tribu Leui.	an. 40.	1.Reg.5.
Samuel è tribu Leui, & Saul è tribu Beniamin.	an. 40	Act.13.
Dauid regnauit.	an. 40	3.Reg.5.
Salomon eius filius cœpit ædificare Templum anno regni sui quarto.		3.Reg.6.

Summa igitur annorum, quos diximus, est 480.

Secundò Quæritur, quo modò sint computandi anni, quibus in lib. Iudi. Israelitæ dicuntur seruisse Gentibus? Respondeo, eos esse numerandos partim in annis subsequentium partim in annis præcedentium: iudicium non enim seorsum computandi sunt, vt nonnulli falsò putant: nam sic habet communis sententia omnium ferè scriptorum, Eusebij Orosij, Isidori, Bedæ, Lyrani, Abulensis, eodémque pacto numerant omnes Hebræi. Si enim interregna seorsum computentur, efficientur anni plures, quàm qui 3. Reg. 6. numerantur, quinginti nimirum, & eo plures.

Mosis anni ex sacris literis ita colliguntur: nam Exod. 7. dicitur eduxisse populum ex Aegypto anno vitæ suæ octogesimo, & 40. annis præfuit in deserto, vt patet Deuter. 29. & vixit annos 120. vt scribitur in fine Deuteronomij. *Exod.7.*

Iosue anni, quibus præfuit Populo Dei ex scriptura non constant, & ideo varia est annorum eius supputatio. Iosephus putat eum præfuisse annis 25. Eusebius 27. vel 28. totidem plerique Hebræorum, sic Sulpit. lib. 1. sacræ histor. Aug. lib. 18. de ciuit. Dei. cap. 11. Sed vt Lucidus, & Genebrardus aiunt, ex conuenienti suppurationē annorum, qui 3. Reg. 6. ponuntur, colligitur eum præfuisse annis 17. vel 18. nam Iosephus, Eusebius, & Hebræi præfecturæ Iosue annos tribuit 25. vel 27. vel 28. quod ideo faciunt, quia sequuntur Græcos 70. interpretum codices; in quibus deest Alalon, qui Iudicum 12. perhibetur iudicasse Israelem annos 10. quos tribuerant Iosue, vt conficerent summam annorum 480. quæ 3. Reg. 6. ponitur. Item, videtur ex scriptura colligi, Iosue septem annos consumpsisse in terra Chananæorum expugnanda, & totidem alios in ea diuidenda. Et ideo quidam Hebræorum tribuerunt ei 14. annos. Sed verisimile est, Iosue tres alios, vel quatuor annos superuexisse, & ita rempublicam gubernasse annis 18. vel 17.

Ab obitu Iosue vsque ad Othonielem, qui Iudicum 3. dicitur iudicasse Israelem 40. annis, quidam existimant fluxisse spatium 40. annorum, quia vlt. cap. Iosue legimus longo tēpore vixisse post Iosue seniores, qui ipsius tēpore fuerant. Genebrardus putat, eos seniores vixisse post Iosue 17. annis, qui numerari debēt in annis 40. quibus iudicauit Othoniel. Mihi tamen probabilius videtur, eos vixisse plures annos, quoniam Othoniel fuit vnus ex illis senioribus & vnus ex his, qui in Terram sanctam ingressi sunt, & vna cum Iosue Terram diuiserunt. Sed sue illi vixerint 20. annis sue 10. saltem vltra 40. non vixerunt & quotquot illi anni fuerint, in annis Othonielis computandi sunt. Quod autem dicitur Iosue vlt. illos seniores vixisse longo tempore, intelligi potest, multis diebus; nomen enim Hebræum tum annum, tum diem potest significare.

Octo illi anni, quibus primùm Israelitæ oppressi sunt sub ditione Chusan regis Mesopotamiæ Iud. 3. numerandi quoque sunt in annis quadraginta Othonielis: itaque post obitum Iosue, toto illo tempore quo vixerūt seniores Hebræorum, qui ipsum Iosue nouerant, Israeliticus populus pié & religiosè Deum coluit: quod tempus fuit secundū Hebræos, annorum septendecim, & fortassis fuit etiam viginti, vel viginticuinque annorum. Mortuis verò senioribus, populus Israeliticus cœpit Dei leges contemnere, & corrūpere, quare traditus est in potestatem prædicti regis Chusan, fortassis anno Othonielis vigesimo, vel vigesimoquinto, & octo annis, regis eiusdem tyrannide oppressus est, à qua per Othonielem multis antè annis Iudicis officio fungentem liberatus est. *Sic Hebræi. Hebdomadarij.*

Anni duodeuiginti quibus Hebræi seruierunt Elon regi Moabitarum Iudic. 3. computandi sunt in annis octoginta, quibus Iudæorum rempublicam Aiod administrauit. Iud. 3.

Sangar quidam existimant Israelem iudicasse: id est, Hebræorum tempublicam gubernasse: communis est omnium Hebræorum, sententia, Iudicem nō fuisse: meminisse tamen eius Scripturam tanquam clarissimi viri, quippe qui multam hostium stragem ediderat extremis annis Aiod iudicis. Iud. 3. ad finem legimus. Post hunc nempe Aiod fuit Sangar filius Anath, quasi dicat Scriptura, vltimis huius Iudicis diebus vixit clarissimus ille vir Sangar, qui pro Israele fortiter pugnans, sexcentos homines interfecit vomere, Chaldeu

stimulo boum: & ita ipse quoque defendit Israelem. Eusebius non numerat in Chronico, sed Sulpitius recenset inter Iudices, sic etiam cæteri Latini: quod si Iudex fortè fuit, eodem anno, quo mortuus est Aiod, cœpit Israeliticam rempublicam administrare: & eodem anno obisse creditur, siquidem nullos ei annos tribuit Scriptura.

Anni viginti, quibus seruierunt Hebræi Iabin regi Chanaan, Iud. 5. comprehenduntur sub annis quadraginta, quibus Debbora vnà cum Barac rem Israeliticam gubernauit. *Eusseb. & Hebræi.*

Anni septem, quibus Hebræi sub potestate Madianitarum fuerunt. Iud. 8. censetur in annis quadraginta, quibus Gedeon iudicauit. Sic Hebræi, & Eusebius.

Anni duodeuiginti quibus subiecti fuerunt Hebræi Ammonitis, & Philistinis, numerantur in annis viginti duobus Iudicis Iair, vsque ad secundum annum Iudicis Iephte, qui secundo fuit principatus anno Ammonitis bello victis, Israelem liberauit. Iud. 11.

Anni quadraginta, quibus Israelitæ seruisse dicuntur. Iud. 13. Philistinis, numerandi sunt in hunc modum: Integris viginti annis quibus Sampson iudicauit, seruierunt: & ideo scripturæ de eo non dicit, quod populum suum Hebræum ab hostibus liberauerit, sicut de cæteris Iudicibus dicit. Fuit igitur Respublica Hebræorum toto tempore, quo Sampson præfuit, bello à Philistæis vexatus: reliqui viginti anni, quibus Hebræi fuerunt à Philistinis oppressi, pertinent ad tempora, quibus Heli populum gubernauit. Non est igitur cur Sampsonem è numero Iudicum expungamus vti expungit Andreas Masius in Commen. in librum Iosue viginti eius annos, quibus Israelem iudicasse memoratur: attribuens principatui Heli iudicis. Neque est, cur dicat Canus li. 11. de locis Theolog. c. 5. ad 12. argumentum prædictos quadraginta annos, quibus Hebræi Philistinis seruierunt, cum annis alicuius Iudicis computari nō posse: nam rectissimè numerantur in viginti annis, quibus Sanson populum iudicauit, nec eum à seruitute liberauit. Et proinde in primis viginti annis Heli in Philystiim potestate manserent Hebræi.

Tertiò Quæritur, Historia Idoli Michæ quæ refertur Iudicum c. 17. & 18. Item, Constupratio uxoris Leuitæ, & cædes vniuersæ ferè tribus Beniamiticæ, quæ cap. 19. & 20. eiusdem libri memoratur, quo tempore, & sub quo Iudice contigerit? Hebræi, & Iosephus arbitrantur ea omnia accidisse tempore magistratus Othonielis: ac proinde quatuor vltima capita libri Iudicum sequi deberent iuxta eorum sententiam proximè secundum caput eiusdem libri. Sed mihi probabilius videtur, quod alij tradiderūt, ea accidisse eo tempore, quod inter principatum Samsonis, & Præfecturam Heli sacerdotis intercessit: & recto ordine ad finem libri ponuntur.

Quartò Quæritur, an illi anni, quibus Samuel iudicauit, simul iungi debeant cum annis, quibus Saul regnauit? Hebræi Samueli seorsim attribuunt annos vndecim, & Sauli annos duos: quia 1. Reg. 13. legitur: Duobus autem annis regnauit super Israel. Iosephus tribuit Samueli soli post obitum Heli, annos duodecim, & ei vnà cum Saule annos decem & octo, & Sauli post Samuelem annos decem: Et ita omnes anni sunt quadraginta. Communis est Latinorum opinio quam habent Eusebius, & Sulpitius, Samuelis annos comprehendi sub annis, quibus Saul regnauit. Sauli autem Paulus tribuit in Actis Apostolorum quadraginta annos. Testantur Hebræi, Saulem post Samuelem vixisse mensibus quatuor: sed nostrorum plerique sentiūt, duobus dūraxat annis vixisse.

Quintò Quæritur, quo pacto intelligatur locus ille 1. Regum 13. Filius vnius anni erat Saul, cū regnare cœpisset: duobus annis regnauit super Israel, & elegit sibi Saul tria millia. Canus li. de locis theolo. 11. ca. 5. ad 12. censet, numerum hoc loco esse deprauatum vitio scriptorum, & legendum esse: Filius viginti unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset. Sed certè verisimile non est, omnes codices esse corruptos, hebræos, græcos, & latinos: omnes enim cōsentiunt, & habent: Filius vnius anni erat Saul. Chaldæus paraphrastes interpretatur hunc locum, subintelligens particulam, quasi, quæ per eclipsim solet sæpe in hebræo deesse. Ita vt sensus sit: Erat cum regnare cœpisset, quasi filius vnius anni, hoc est, erat vir simplex, & innocens, quasi puerulus vnius anni. Quidam exponit sic, filius vnius anni erat Sauli, cùm regnare cœpisset, hoc est, cum regnare cœpit, habebat iam filium vnius anni. Mihi non placet hæc sententia. Fortassis huius loci sensus est: Transactus iam erat vnus annus ab electione, de qua 1. Reg. 10. cum regnare cœpit Saul. Filius vnius anni erat Saul mole Hebræorum, cum dicitur filius tot, vel tot annorum: est perinde ac si diceretur, vir erat vnius anni Saul ab electione, qua fuerat per Samuelem iussu Dei creatus, & vnctus in Regem, vir, inquam erat vnius anni, ex quo regni administrationem susceperit. Id est, exactus iam erat vnus annus, ex quo gubernacula regni susceperat. [Duobus autem annis regnauit super Israel.] hoc est, Præterierunt deinde duo alij anni regni eius. [Et elegit sibi Saul tria millia] id est, Tertio anno, quo iam erat regnum eius confirmatum, elegit sibi tria millia satellitum, ad sui corporis custodiam. Cur, dices, scriptura tanto verborum circuitu hanc historiam narrauit? voluit nimirum scriptura tria tempora distinguere, ex quo Saul electus est rex, sed nondum benè in regno confirmatus. Deinde initio secundi anni cœpit eius regnum confirmari: vnde vnus, & alter annus præterierant inchoati regni, & confirmati. Et hoc est, quod dicitur: Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpisset: & duobus annis regnauit. Et postea tertio anno, vtpote iam confirmatus in regno, elegit satellites, qui corpus eius custodirent. Aut iam fortassis non inepte sic: Exactus erat vnus, ex quo electus fuerat rex: & initio secundi anni cœpit confirmari: & transierunt duo alij anni ab hac confirmatione in regno. Et quarto anno firmato, & stabilito iam regno, elegit sibi satellites sui corporis custodes.

Sextò Quæritur, quomodo trecenti illi anni, de quibus Iudicum 11. prædictis annis Iudicum consentiant? Sciendum est, Iud. 11. Iephte dixisse, trecentos annos fluxisse à regnis Seon, & Og occupatis, vsque ad suum dominatum: at videntur solum interfluxisse anni ducenti septuaginta. Hoc argumento conuicti quidam censent, annos inter regnorum numerandos non esse in annis Iudicum priorum, & vel posteriorum, sed seorsim ac per se, vt conficiant summam trecentorum annorum quam posuit Iephte. Alij verò existimant, annos interregnorum in libro Iudicum positos comprehēdi debere sub annis Iudicum præcedentium, vel sequentium: id verò quod dicit Iephte, locum habere, quia iam ferè trecenti anni præterierant, nā fluxerāt ducenti septuaginta & minorē numerum Septuaginta annorum sumpsit, vt fieri solet, pro numero completo centum annorum: & ideo rectè dixit: Serò venis ac postulas, cum iam elapsi fuerint anni trecenti. Nam profectò si anni interregnorum seorsim, & per se numerentur, plures colligentur, quàm quadringenti octoginta, quos Scriptura ponit 1. Reg. 6.

Septimò Quæritur, quemadmodum huius ætatis anni consentiant cum eo, quod Paulus ait Act. 13. Et sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos, & quinquaginta annos. Quidam opinantur eum locum Actorum esse corruptum negligentia librariorum, & legendum esse post trecentos quinquaginta annos, vt sensus eius loci sit: Et per quadraginta annorum tempus, mores eorum sustinuit in deserto. Et post sequantur illa verba: Et post hæc dedit Iudices vsque ad Samuel prophetam, postea legātur illa: Et destruens Gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post trecentos quinquaginta annos: Ac si diceret Paulus: Post Mosen dedit Iudices vsque ad Samuel: quo toto tempore annorum trecentorum quinquaginta expulit ac perdidit Chananæos, & sorte diuisit terrā ipsorum Israelitis. Sed non est, cur dicamus omnes codices Græcos, & latinos esse corruptos. Act. 13. locus igitur Apostoli nequaquam intelligitur de numero annorum, quibus Iudices præfuerunt: sed prædicta Pauli verba referuntur ad locum exodi, vbi dicitur: Habitatio filiorum Israel in Aegypto, fuit annorum quadringentorum triginta. Est enim Apostoli sensus: Post quadringentos, & quinquaginta annos: ex quo tempore promiserat Deus Abrahæ se terram Chananæorum eius posteris daturum, sorte diuisam esse terram illam inter Hebræos.

Deinde Sciendum, vt sacra cum profanis coniūgamus, in hac quarta Mundi ætate contigisse illud tam celebre apud scriptores profanos Troiæ excidium: quod videtur concurrisse teste Eusebio in Chronico, quem cæteri quoque Temporum Scriptores secuti sunt, cum anno tertio præfecturæ Abdonis Iudicis, quam proximè Samson est consecutus, & postea Heli, & deinde Saul. Ante bellum Troianum accidisse dicuntur, quæ narrantur de Triptolemo longa nauigatione Eleusim venisse, & ibi frumenta distribuēre. Item, & ea, quæ referuntur de Proserpina rapta ab Orco Molossorum rege, & de Perseo, qui Gorgonem occidisse fertur, & ea, quæ memorantur de Danaō per 50. filias interficiente 50. filios Aegysti fratris, euadente solo Linceo, qui post eum regnauit, & quæ dicuntur de Asterio rege Cretensium, qui ex Europa filia Phœnicis genuit Minoem, Rhadamantum, & Sarpedonem, & quæ memorantur de Progne, & Philomela, de Phrixo, & Helle sorore eius, de Tantalo Phrygiæ rege, de Troe, & Ganymede filio eius. De Mida, qui regnauit in Phrygia.

Paulò ante Troiam captam, & euersam, (nisi fabulosa sit) contigit nauigatio Argonautarum duce Iasone Aesonis filio, & tota historia de Vellere Aureo in Cholcide.

In idem quoque tempus inciderūt (si veræ sunt) res gestæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Duodecim labores Herculis: & res gestæ Thesei regis Athenienſium.

Ab excidio Troiano vſque ad primam Olympiadem, quæ concurrit cum anno quinquageſimo regni Oziæ regis Iuda, fluxerunt anni quadringenti, & ſedecim, & ad vrbem Romam conditam, quadringenti, & quadraginta ſecundum Euſebium, & alios in Chronicis. Heraclidarum deſcenſus in Peloponeſum fuit iuxta aliquorum ſententiam paulò poſt excidium Troiæ: fuit verò ſecundum alios anno fere centeſimo poſt Troiam euerſam Saule regnante apud Hebræos.

Codrus rex Athenienſium ſe neci tradens interimitur in bello Peloponeſiaco, cum cœperat Dauid regnare in Iſraele.

Homerus in hac ætate vixiſſe perhibetur: Et teſte Solino cap.53. vixit poſt captum Ilium: anno ducenteſimo ſecundo, ante Vrbem verò conditam, centeſimo ſexageſimo, Agrippa Tyberini filio Albæ regnante: quamuis teſte Euſeb. in Chronico Eratoſthenes, & Ariſtarchus ſcripſerint eũ fuiſſe anno centeſimo poſt Troiam captam. Philochorus anno 180. Apollodorus anno 240. poſt bellum Troianum, & alij tradiderint eum floruiſſe paulò ante Olympiadem primam, vt delicet anno quadringenteſimo poſt excidium Troiæ. Plin. lib. 6. cap. 18. attamen verò ante annos propè mille vates ille Homerus.

Heſiodus vtrum fuerit natu maior Homero, an minor, an verò eius æqualis, varia ſcriptores tradidere, vt refert Gellius lib. 3. c.11. Sed Solinus loco citato ait: Inter Homerum, & Heſiodum poetam, qui in auſpiciis Olympiadis primæ obiit, centum triginta octo anni interfuerunt: & Cicero in Dialogo de ſenectute referens Catonis ſententiam: At Homerus, inquit, qui multis, vt mihi videtur, ante ſæculis, quàm Heſiodus fuit.

Lycurgus, qui legcs Lacedæmoniis tulit, teſte Plutarcho in vita eius, ſecundum aliquos, fuit Homeri æqualis ſecundum alios, vixit paulò ante Olympiades: ſecũdum alios, ferè Olympiade prima. Euſebius in Chronico ait: eum fuiſſe ante primam Olympiadem annis centum, & decem cum apud Iudæos regnabat Ioas, & apud Latinos Agryppa Syluius Tiberini filius.

Linus Thebanus, Zetus, & Amphiõ itidem Thebani Muſici, & Poetæ floruiſſe perhibentur eo ferè tempore, quo Othoniel Iſraeliticum populum gubernabat: & poſtea Orpheus genere Thrax, & eius diſcipulus Muſeus, Poetæ, & Muſici vixiſſe dicuntur cum Gedeon adminiſtrabat rempublicam Iſraeliticam, teſte Euſebio in Chronico. Hi omnes Poetæ, & Muſici vocati ſunt Theologi.

De annis, qui inter Mundi exordium, & Templi ædificationem effluxerunt. CAP. LVIII.

PRimò Quæritur, quot anni fluxerint ab ortu Abrahami vſque ad Templi ædificationem? Reſpondeo, ſummam annorum totius huius temporis, duas Mundi ætates continere. Tertiam, & quartam. Porrò quartam iam diximus ab egreſſu Hebræorum ex Aegypto vſque ad incœptam Templi ædificationem continere annos 480. Tertia ætas cœpit ab ortu Abrahami vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, quæ ſecundum Hebræos, & communem Græcorum, & Latinorum ſcriptorum ſententiam, complectitur annos 505. quæ ſumma annorum ita ſupputanda eſt.

Ge.18.21. Iuſtra 26.

Abrahamus genuit Iſaac ætatis ſuæ	an.	100
Iſaac genuit Iacob ætatis ſuæ	an.	60
Iacob deſcendit in Aegyptum, ætat. ſuæ	an.	130
Iſraelitæ manſerunt in Aegypto.	an.	215
Qui omnes anni ſimul collecti efficiunt prædictos annos		505

Sed dubiæ quæſtionis eſt, quot annis Hebræi manſerint in Aegypto. Duas inuenio opiniones, vnam communẽ quam videntur ſecuti Græci, & Latini Euſebius, Zonaras, Beda, Marianus, Hermannus, Otto, Veſpergenſis, Hebræos in Aegypto manſiſſe annis 215. Altera opinio, quã ſequitur Genebrardus, cenſet manſiſſe annis 430. Probat multiplici ratione. Primò, quia Exod. 12. ad finem dicitur: Habitatio filiorum Iſrael, qua manſerunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Deinde, Act. 13. Paulus ait, poſt annos quadringentos quinquaginta datã eſſe Hebræis terrã Chanaæorum ſorte diuiſam. Tertiò, Geneſ. 15. prædixit Deus Abrahæ: Quarta generatione reuertuntur huc. Quartò, non eſt veriſimile, tam paucis annis Hebræos in tantam ſobolem excreuiſſe, quanta egreſſa eſt ex Aegypto: legimus enim in eodem capite, exiſſe ſexcenta millia armatorum, exceptis pueris & fœminis innumerabilibus. Peſtremò, Gen. 15. prædictum eſt Abrahæ, ſemen eius ſeruituti ſubiiciendum in Aegypto quadringentis annis, donec liberarentur.

Mihi tamen probabiliùs videtur prima opinio, vtpote communis. Primò quidem, quia ad Gal. 3. ait Paulus, annis quadringentis triginta poſt factam promiſſionem Abrahæ Geneſ. 12. datam eſſe legem Moyſi. Deinde. Exo. 6. inter Leui, & Moſen tantum Scriptura connumerat duas generationes, ſcilicet Caath, qui vixit annis 133. Exod. 6. & Amram qui vixit annis 137. quæ duæ generationes ſolum etiã connumerantur 1. Par. 6. & Caath fuit vnus ex deſcẽdentib. in Aegyptũ, Gen. 47. Tertiò, quia ex quo facta eſt promiſſio Abrahæ Geneſ. 15. vſque ad exitum Hebræorum ex Aegypto, fluxerunt anni 430. qui poſiti ſunt Exo. 12. & Act. 13. vt rectè numerant Euſebius, Lyranus, Abulenſis, & alij.

Vnde ad primum argumentum reſpondeo: eum Exod. 12. dicitur, fuiſſe manſionem Iſraelitarũ in Aegypto annis 430. alludit ſcriptura ad id, quod fuerat Abrahæ prædictum Gen. 15. peregrinum futurum eius ſemen, & ſeruiturum annis quadringentis, & quarta generatione rediturum? ergo illi anni 430. poſiti Exod 12. computantur ab eo tempore, quo eſt facta Abrahæ promiſſio: nam vnus Scripturæ locus paulo obſcurior, non raro per alium eiuſdem ſcripturæ clariorem explicatur atque illuſtratur. Paulus verò ad Gal. 3. dicit datam eſſe legem Moyſi annis 430. poſt factam promiſſionem Abrahæ. Ergo cum dicitur Exod. 12. Fuit manſio Filiorũ Iſrael in Aegypto annis 430. intelligitur eum numerum eſſe ſupputandum à promiſſione facta Abrahæ. Ad ſecundum reſpondeo eodem modo. Ad tertium cũ dicitur Geneſ. 15. Generatione quarta reuertentur huc, & ſeruitutũ ſemen Abrahæ annis quadringentis totum intelligitur a promiſſione facta Abrahæ. Nec mirum eſt in tantũ numerũ excreuiſſe Hebræos intra annos 215. quia illi genti ſupra modum Deus fauebat. Et certè cũ duobus locis, ſcilicet Exo. 6. & 1. Par. 6. duas tantum generationes ſcriptura ponat inter Leui, & Moſem, abſque ratione dici videtur, fuiſſe alias plures, quas ſcriptura prætermiſerit. Nec eſt quod dicas, etiam Matth. fuiſſe quaſdam generationes omiſſas: quia quas Matthæus prætermit, in alijs Scripturæ locis apertè continentur; & ideo ſcimus eas Matthæum omiſiſſe, & tres illi reges, qui à Matthæo relinquuntur, habebantur quaſi capite diminuti apud Iudæos, & ideo numerari non ſolebant in Catalogis Regum.

In hac Mundi ætate omnes Temporum Scriptores ex Euſebio in Chronico, conſtituunt Aſſyriorum Monarchia, cuius hiſtorici Græci vix meminerunt. Huius Monarchiæ primum regem commemorant Ninum Beli filium, & deinde alios reges vſque ad Sardanapalum, teſte Diodoro Siculo lib. 3. cap. 1. 2. 4. & 6. De Imperio, & rebus Aſſyriorum aliqua literis mandauit Cteſias Gnidius: quæ omnia refert ide Diodorus Siculus in ſua Hiſtoria lib. 3. à c. 1. vſque ad 16. Dicitur hæc Monarchia cœpiſſe eo tempore, quo natus eſt Abrahamus, vel ſecundum alios, paulò ante: & duraſſe annos mille ducentos quadraginta vſque ad annum ſextum Oziæ regis Iuda teſte Euſebio, Beda, Adone, Hermanno, Othone, Veſpergenſi. Diodorus loco citato Cteſiam Gnidium ſecutus ſcribit perſeueraſſe annos mille trecentos ſexaginta, vſque ad Sardanapalum vltimum regem Aſſyriorum.

Euerſo Aſſyriorum Imperio, ad Medos tranſlata eſt Monarchia eiſdem teſtibus: & Medorum regem aiunt fuiſſe potentiſſimũ, ſed apud Babylonios, & Chaldæos mãſiſſe reges longè minores, & Regi Medorum ſubiectos, & tributarios. ſiquidem ſcriptura in libris Regum, & Paralipomenon poſt Oziam regem Iudæ, ſæpe meminit regum Aſſyriorum.

Omnis profana Gentium hiſtoria initium eiuſmodi Monarchiæ à Nino primo Aſſyriorum rege ſumit, vt videre eſt apud Herodotum, Trogum, Iuſtinum, Diodorum, Cteſiam: vt etiam annotarunt Tertullianus, & Oroſius, quos citat Genebrardus in Chronologia.

Porrò ab Adamo ad Ninũ regem ferè bis mille anni fluxerunt, qui ab vniuerſis ſcriptoribus profanis ignorati, & omiſſi ſunt.

A Nino autem vſque ad Cæſarem Auguſtum, cuius tempore natus eſt Chriſtus Dominus, colligitur plus quam duo millia annorum, in quibus ſcriptores profani verſati ſunt, vt ſcribit Paulus Oroſ. lib. 1. c. 1.

A Nino vſque ad initium Olympiadum, tota hiſtoria profana habetur fabuloſa: ita vt ab initio Olympiadum tantum Gentilium hiſtoria vera cenſeatur. De hoc Aſſyriorum imperio pauca admodum legimus apud Euſebiũ, quæ ex Diodo. Sicul. lib. 3. à c. 1. vſque ad ſeptimum videntur eſſe deſumpta. In hac igitur ætate fuiſſe memorantur res geſtæ Semiramidis, quæ Nini fuit vxor.

Sicyoniorum in Achaia ſiue Peloponeſo Regnum dicitur cœpiſſe Abrahæ tempore, & habuiſſe reges viginti ſex, & duraſſe annos 862. vſque ad tempus, quo Iſraelem iudicauit

Heli. Sicyon autem, teſte Pauſania in Corinthiacis, eſt vrbs vetuſtiſſima Peloponenſi, non procul à Corintho ſita. Sicyoniorum etiam res Græci ſcriptores ignorauerũt, præter pauca, quæ apud Pauſaniam, & Euſebium leguntur: qui etiã nuda regum nomina percenſere contenti, nonnulla addiderunt, vt quiſque legere per ſe ipſe poteſt apud Pauſaniam in Corinthiacis.

M. Varro cœpit ſcribere ab Aegialeo, primo Sicyoniorum rege, & peruenit ad Athenienſes, mox ad Latinos, ait Auguſtinus lib. de ciuit. 18. cap. 2.

Aegyptiorum regnum dicitur etiam cœpiſſe Abrahæ tempore: cuius primum Regem ſcriptores profani teſtatur fuiſſe Vexorem, qui in Pontum vſque victor arma protendiſſe perhibetur.

Scytharum regnum eodem item tempore ortum fuiſſe narrant ijdem ſcriptores profani: primumque regem conſtituunt Tanaũ: qui Vexorem Aegypti regem, & omnem pene Aſiam ſuo imperio, & ditioni ſubiecit.

Argiuorum regnum Iacobo Patriarcha trigeſimum ætatis annum attingente, cœpit cuius primus Rex dicitur fuiſſe Inachus, cui ſucceſſit filius Phoroneus. In Peloponeſo eſt Inachus, cui ſucceſſit filius Phoroneus. in Peloponeſo eſt vinus Argolicus ad Myrtoum mare, vbi eſt Argolis, quæ Argos, Mycenæ vrbes, Inachum, & Eraſinum fluuios, tum etiam Laconiæ partem continet.

Secundo Quæritur, quot anni fluxerint à generali aquarum inundatione, quæ fuit tempore Noe, vſque ad Templi ædificationem: Reſpondeo, annos à prædicta aquarum inundatione eſſe annos ſecundæ, tertiæ, & quartæ ætatis.

Porrò annos tertiæ, & quartæ ætatis iam ante computauimus, & eorum ſummam collegimus. Numerandi, & addendi præterea ſunt anni ſecundæ ætatis, quæ fuit à Diluuio vſque ad ortum Abrahami. Hæc autem ætas ſecunda, iuxta Hebræus codices, & vulgatam editionem latinam, continet annos 292. & dies 10. At ſecundum 70. Interpretes, continet annos 1072. quoniam 70. Interpretes addiderũt 780. in hunc modum.

Diluuium durauit annum vnum ſecundum ſeptuaginta	1
Cainan genuit Arphaxad anno à Diluuio	1
Arphaxad genuit Sale anno ætatis ſuæ	35. ſecundum 70. 135.
Sale genuit Heber anno ſuæ ætatis	130. ſecundum 70. 130.
Heber genuit Phaleg anno ætatis ſuæ	34. ſecundum 70. 134.
Phaleg genuit Reu anno ætatis ſuæ	130. ſecundum 70. 130.
Reu genuit Sarug anno ætatis ſuæ	132. ſecundum 70. 132.
Sarug genuit Nachor anno ætatis ſuæ	130. ſecundum 70. 130.
Nachor genuit Thare anno ætatis ſuæ	129. ſecundum 70. 79.
Thare genuit Abraham anno ætatis ſuæ.	70

Annorum ergo ſumma à Diluuio vſque ad Abrahamum eſt 292. At ver. ſecundum 70. 942. Nam in prima generatione vtrique codices cõueniunt, & in nona: at in 2. 3. 4. 6. 7. 70. ſemper addiderunt 100. annos: in octaua addiderunt 50. & inter Arphaxad, & Sale poſuerunt generationem Cainam cui annos 130. tribuerunt.

Magna eſt quæſtio de hac generatione: nã & codices hebræi, & latina verſio vulgata prætermittũt eã generationem, quã tamen expreſſerunt 70. Interpretes, cui vt dixi, aſcripſerunt an. 130. Quoniam 70. habent ſic: Arphaxad genuit Cainan anno ætatis 135. Cainã genuit Sale anno ætatis 130. cum tamen hebræi codices, & vulgata æditio latina nulla facta mentione Cainan, habeant: Arphaxad genuit Sale.

De hac generatione Cainan addita à ſolis 70. Interpretib. variæ ſunt Auctorum ſententiæ: prima eſt, aſſerentiũ Cainan, & Sale, eſſe vnum, & eundem hominem duobus nominibus vocatum. Et cum illis obiicitur, quod legitur Lucę 3. Qui fuit Sale, qui fuit Cainan: reſpondent, textũ apud Lucam eſſe corruptum, & legendũ eſſe ſic: Qui fuit Sale, qui & Cainan: quaſi dicat, quia alio nomine dicitur Cainam. Sed his repugnat lectio 70. Interpretum Gene. 5. ex quibus Lucas hanc generationem accepit. Secunda ſententia eſt quorundã, qui aſſerunt 70. interpretes ex ſito addidiſſe hanc generationẽ, quæ in hebræo nõ extat: & Luc. 7. Interpretum ſententiã ſecutũ fuiſſe: quæ ſententia temeritate non caret. Nam 70. addendo illam generationem, vel erraruut, vel non. Si primũ Scriptura ignoruit corruperuntur: at hos eſt Lucas Euangeliſta ſecutus, ergo hunc quoque erraſſe neceſſe eſt: quod vel cogitare nefas eſt & impium. Quod ſi addendo non erraruut, vt dicere nos oportet, ponendi igitur ſunt in hac ætate anni illi 130.

Dicendum igitur exiſtimo 70. interpretes addidiſſe generationem Cainan, vel aſſumptu, & inſtinctu Spiritus ſancti vel viua traditione à Maiotibus quaſi per manus accepta, & ita Lucam eam quoque poſuiſſe. Vnde Ioannes Lucidus Anmus, & Nauclerus, qui hanc generationem prætermittunt, non rectè, & fidelitèr huiuſce ætatis annos computaſſe cenſent: quoniam licet fuerit à Moſe prætenta, vere tamen accidit: & quod eſt à Moſe, ſic Deo volente prætermiſſum, Spiritus ſanctus per alios exprimendum curauit. Neque nouum eſt, & inuſitatum in Scriptura alicubi ſupplere, vel declarari, quod eſt alibi, vel obſcurius dictum, vel omiſſum. Exteri & profani ſcriptores nihil de huius ætatis annis, vel rebus attigerunt.

Tertiò Quæritur, quoto anno ab orbe terrarum condito fuerit Templum à Salomone ex ædificatum? Vt hoc ſciamus, apponendi ſunt anni primæ ætatis. Prima igitur ætas fuit ab initio Mundi conditi vſque ad Diluuium, quod accidit tempore Noe: Anni verò huius ætatis ita colligantur.

Sex diebus conditus eſt Mundus. Dies 6.

Adam genuit Seth annos ætatis ſuæ	130. ſecundum 70. 130.
Sem genuit Enos anno ætatis ſuæ	105. ſecundum 70. 105.
Enos genuit Cainam anno ætatis ſuæ	90. ſecundum 70. 190
Cainam genuit Malaleel anno ætatis ſuæ	70. ſecundum 70. 170.
Malaleel genuit Iared anno ætatis ſuæ	65. ſecundum 70. 165.
Iared genuit Henoch anno ætatis ſuæ	162. ſecundum 70. 162.
Henoch genuit Mathuſalem anno ætatis ſuæ	65. ſecundum 70. 165.
Mathuſalem genuit Lamech anno ætatis ſuæ	187. ſecundum 70. 167.
Lamech genuit Noe anno ætatis ſuæ	82. ſecundum 70. 182.
Noe in Diluuio erat annorum	600. ſecundum 70. 0.
Summa annorum à mundo condito vſque ad Diluuium iuxta hebraicos codices fuit 1656. & dierum ſex; ſecundum 70. interpretes fuit annorum 2242.	

In generatione prima ſeqẽda, tertia, quarta, & quinta diſſentiunt 70. ab hebraica lectione: nam in ſingulis hiſce generationibus addiderunt 100. annos: in ſexta generatione vtrique codices conſentiunt: in ſeptima addiderunt 70. 100. annos. In octaua detraxerunt annos 230. in nona addiderunt ſex annos: in decima conueniunt.

In ſex igitur generationibus 70. interpretes addiderunt 600. annos, & in nona addiderunt ſex. Et ita omnes anni ſunt 906. Sed quoniam à generatione octaua detraxerunt 230. fit vt omnes anni Mundi conditi ſint 586. qui ſimul iuncti cum annis 1656. efficiunt annos 2242.

Sed grauis eſt quæſtio vtrũ in hac ætate ſequi debeamus Hebraicos codices, an potiùs græcos. Duas inuenio opiniones: vnam aſſerentium, Hebraicos codices eſſe in hac ætate ſequendos. Primò, quia Eccleſia latina vulgata editionem approbauit, ſed hæc Hebraicos codices ſequitur in computatione huius ætatis annorum. Secundò quia Græcorum ſupputatio, manifeſtum errorem continere videtur: nam ex ea planè colligitur, Mathuſalem poſt Diluuium vixiſſe annis circiter quatuordecim: vt annotarunt Auguſt. lib. 18. de ciuit. Dei c. 11. Hieron in quæſtionibus Hebraicis in geneſim. Ira Io. Lucidus, Annius, Nauclerus, & Genebrardus, in ſuis chronicis. Altera opinio affirmat græcam computationem eſſe amplectendam. Primò, quia approbatur in 6. Sinodo Generali Actione 6. vbi habetur, anno à Mundo condito vſque ad Chriſtum natum fluxiſſe 5508. Deinde, quia editio 70. interpretum vſu totius Eccleſiæ fuit olim per 500. annos approbatæ: cuius auctoritate vſus Chriſtus Dominus eſt, Apoſtoli, & poſtea Græci, & Latini patres ante Hieronymum.

Quicquid ſit de iſtis opinionibus, neutra Computatio temerè eſt reijcienda: vnde quamuis hebraicam computationem ſequamur, non eſt propterea græca ſupputatio tanquam falſa, improbanda. Sed vndenam, dicat aliquis Hebræorum, & Græcorum codicum tam diuerſa Computatio? Ioannes Lucidus, Annius & alij arbitrantur Græcam interpretationem eſſe vitio ſcriptorum corruptam, & depraua tam. At credibile non eſt, omnes codices, cum Græcos, tum Latinos deriuatos à Græcis, eſſe vitiatos. Obijcies

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex Augustin.lib.15.de ciuitate Dei,cap.13,hanc annorum differentiam irrepsisse in Græcos codices vitio illius scriptoris, qui primus ex originali 70. interpretum translatione transcripsit,ac ita facile in alios omnes codices emanauisse. Verum, neque hoc sanè probabile est: Primò, quia hæc tanta variatio videtur facta potius studio,& industria ipsorum 70. interpretum, quàm data opera, vel negligentia ipsius scriptoris,quia non in omnibus generationibus facta est annorum additio,nec semper eodem modo:nam in octaua generatione detrahuntur anni viginti, & in sexta addũtur sex anni.Secundò,quia inter generationes secundæ ætatis, vt ante iam dixi,addiderunt 70. vnam integram generationem, nempe Cainam. Sunt, qui putent hanc annorum additionem à 70. Interpretibus factam fuisse eam ob causam, quòd Aegyptij aliquando vterentur annis menstruis, vel anno semestri, vel quadrimestri: ne ergo putarentur annorum supputatio, quæ erat in hebraica lectione,à veritate aliena: ab hominibus videlicet in puerili admodum ætate generatos fuisse filios,facta est additio centum annorum ante singulas generationes. Sed neque hoc satisfacere videtur,quia non erat, cur in prima,& secunda generationibus 100. annos adijcerent, siquidem in hebræo dicebatur genuisse Adam anno ætatis suæ 130.& Seth genuisse anno ætatis suæ 105. Deindè, quænam ratio fuit,cur in generatione octaua dettraherent annos 20. Posttremò,cur in secunda ætate vnam integram generationem apposuerunt? Quare in eorũ potius sententia acquiescò, qui dicunt,hãc lectionum varietatem inde natam esse, quòd ante 70. Interpretes Hebraica exemplaria in computatione annorum variarent, ea verò exemplaria, quæ nacti sunt 70. interpretes,haberent sicut ipsi transtulerunt:quæ posT 70. interpretes intercidерunt Hebraica exemplaria, quæ secuti sunt ipsi,& permansit ea hebraica lectio, quam nos modò habemus. Nec nouum est, & inusitatum, in hebraicis codicibus duplicem esse lectionem:nec lectionum varietas arguit codicum depravationem. Quæres posttremò, an certò sciri queat numerus annorum ab orbe terrarum condito vsque ad Christum natum? Philaster inter Hæreses numerat sententiam eorum, qui dicunt hunc numerum esse incertum: Quoniam certò inquit,colligi potest ex sacris literis. Alij tamen existimant, hunc annorum numerum certò ex Scriptura haberi non posse:scriptura dicente: Arenam maris, & pluuiæ guttas,& dies seculi quis dinumerauit? Deindè,quia pro certo non habemus sequinè debeamus Græcos, an Hebraicos codices. Alij verò censent vtramque Computationem retinendam esse Græcam, & Hebraicam: Hebraicam quidem,quia eam sequitur Latina editio vulgata, quam Ecclesia approbauit: Græcam verò,quia olim secuta est Ecclesia, nec postea improbauit, quoniam licet Latinam editionem approbauerit: Græcam tamen non damnat, aut reijcit. Vnde quemadmodum in alijs scripturæ locis aliquando duplex lectio reperitur,sic etiam in hac ætate duplex annorum computatio,Græca scilicet atque Hebraica inuenitur.

Ecclꝛ.1.

Quartò Quæritur, quot, & quænam præcepta siue leges fuerint de Templo, partibus,& Arcus eius. Primò, præcepit Deus,vt Iudæi eum Deum orarent,terga cõuersa ad Orientem habentes,vultum verò conuersum ad Occidentem:quoniam Arca fœderis,vbi se veluti præsentem Dominus exhibebat,ad occidentalem plagam sita erat, & ostium Templi in Orientem patebat,& ex Oriente in Templum venire Dominum populus putabat.Vnde illud Psalmi: Psallite Domino,iter facite ei, qui ascendit super occasum, (Iter facite ei) hoc est, viam munite,& parate: (qui ascendit)hoc est,qui equitat, qui insidet. Super occasum. Nomen hebræum, quod latinus interpres 70.sequutus vertit, in occasum est ambiguæ significationis: aliquando enim significat vesperam,& occasum:aliquando solitudinem,& desertum: aliquando supremum cælum. (Qui ascendit super occasum.) vt 70. interpretes, & Latina versio habent hoc est,Qui in tenebris habitat:Qui posuit in tenebris latibulum suum, quia in luce habitat immensa, vel sicut dixi,Qui sedet in medio Arcæ ad occasum constitutæ. Nos verò cum Deum oramus extra Templum, Orientem respicimus:quia ex Oriente nobis Salus aduenit: Inde enim primùm lex Euangelica annunciari, & promulgari cœpit,iuxta illud Isaiæ De Sion exibit lex,& verbum Domini de Hierusalem.

Psal.67.

Psal.17.

Isai.2.

Secundò, præcepit Deus vt in vno tantùm loco Templum extrueretur, videlicet, quem ipse sibi elegisset, & Hierosolymam elegit,vbi erat Mons,dictus Moriah: qui mons, pars quædam erat montis Sion, in quo Salomon Templum exædificauit.

Tertiò:in domũ Domini, quæ hebraicè dicebatur Echal, soli sacerdotes ingrediebantur secundum ordinem vicis suæ:& quotidie bis,videlicet manè,& vespere, ad thus adolendum in altari Thymiamatis,& singulis quibusque sabbatis ad panes recentes in mensa propositionis inferendos, remotis prioribus atque veteribus: & ad lucernas componendas,quæ in candelabris ardebant.

Quartò in oraculum,quod hebraicè dicitur Deuir, & Latinus interpres reddit Sanctum Sanctorum, solus summus Sacerdos intrabat, & semel tantum in anno, & non nisi per sanguinem, hoc est, non prius quam victimam immolasset, & sanguinis sacrificium obtulisset.

Quintò:in Atrium Gentiũ omnes intrabant,etiam Ethniciin atrium Israelitarum, soli Israelitæ: in atrium internus, soli Sacerdotes,& Leuitæ.

Sextò:præcipit Deus, vt ter singulis annis Iudæi Hierosolymam conuenirent gratia orationis, & oblationis in templo.Deut.16.habetur: Tribus vicibus per annum omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui apparebit in loco,quem elegerit,in solemnitate Azymorum, & in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum, & Deuteronomij.31. Cùm terram Chananæorum possederitis,ea facietis,quæ Deo placita sunt. Sit vobis vna ciuitas sancta in loco optimo,& præclaro, quemcumque Deus sibi elegerit: & Templum vnum in ea sit, in alia verò ciuitate nec templum nec altare sit. Deus enim vnus, & genus Hebræorum vnum. Conuenientque in illa ciuitate ter in anno à finibus terræ,quatenus Deo pro illis,quæ possident, gratias referant. Omne masculinum apparebit coram Domino: bonum est enim vt inuicem contribules se non ignorent, sed sua studia sibi cõmunicent.Illuc venietis,& offeretis in loco illo holocausta,& victimas ac sacrificia vestra,primitias,vota,& donaria: primogenita quoque, ibi epulabimini coram Domino Deo. Caue ne offeras in omni loco, sed in eo tantùm,quem elegerit Dominus.Sic ibi.

Animaduertendum est,antequam Tabernaculum fœderis esset extructũ à Mose,Hebræos consuesse sacrificia Domino offerre in omni loco, in quo Dominus suam præsentiam declarabat te aliqua mirabiliter effecta: post Tabernaculum verò extructum,illis non licuit extra Tabernaculum offerre, quia in Tabernaculo Arca fœderis cõtinebatur.Et postquam in terram Chananæorũ deuenerunt, Tabernaculũ mansit in Silo quadraginta quatuor annis, vbi victimæ mactabantur, & sacrificia offerebantur. Deinde tempore Heli Sacerdotis capta est Arca fœderis à Philistæis, & per aliquot annos fuit à Tabernaculo separata & tunc licebat Iudæis Domino hostias,& sacrificia immolare, & offerre, vbicumque erat Arca fœderis,donec tandem illata est in Templum à Salomone.

1. Reg. 6.

Numerorum primo præcepit Deus vt totus populus Hebræorum numeraretur per cognationes, & familias suas, & nomina singulorum: ita vt omnis masculus à vigesimo anno,& supra, numeraretur tanquam aptus,& idoneus ad bellum. Et numerata sunt sexcenta tria millia virorum quinquaginta,Leuitis non numeratis: De quibus locutus est Dominus ad Mosen: Tribum Leui noli numerare,neque pones summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet.Ipsi portabunt Tabernaculum, & omnia vtensilia eius: & in ministerio ac per gyrum tabernaculi merabuntur. Cum proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum: eum castra metanda, erigent. Et numerauit Moses omnes masculos ex tribu Leui per cognationes,& familias. Et inuenti sunt filij Leui, Gerson,& Caath,& Merari.De filijs Gerson,septem millia,quingenti: de filijs Caath, octo millia, sexcenti:de filijs Merari, sex millia,ducenti.

De Præceptis nouæ legis, & Euangelicæ.

Cap. LIX.

ANimaduertendum est, Theologos in 3. distin. 40. legem Nouam in tribus distinguere à veteri:in præceptis,sacramentis, & promissis. In Præceptis quidem, quia in veteri lege data fuerunt multa præcepta, quæ ad iudicia,& cæremonias pertinebant, hoc est, ad ciuilem populi administrationem, & ad ritus cultus diuini: præter quæ erant Præcepta Decalogi, quæ spectant ad mores cuiusque componendos. In lege noua Christus Dominus pauca præcepta, quæ ad Iudicia, & cæremonias attinet, constituit,retentis eisdem præceptis Decalogi, quæ in lege tum naturali, tum etiam veteri seruabantur. Quoniam præcepta moralia, vel continent ea, quæ per se bona sunt: vel prohibent ea, quæ per se mala sunt: & ideo quamuis lex vetus, quod pertinet ad iudicia, & cæremonias, abrogata sit, quoad mores tamen spectat, non est abrogata, quia præcepta moralia,

talia,licet ex lege veteri vim non habeant, habent tamen ex lege naturali,quam lex Euangelica non tollit, non abrogat, sed perficit. Hinc est, vt multa præcepta moralia in lege noua expressius,& clarius quam in lege vetere,explicentur. Lex enim vetus repudiũ vxoris impune permisit:Noua tamen non item.Lex vetus, ab extremis vsuras exigere, & accipere permittebat,non tamen Noua. In lege veteri, nuptiæ comendabantur:in Noua, virginitas potissimum laudatur. In veteri, vxorum multitudo permittebatur,in noua,non item.

In Sacramentis lex vetus à Noua differit,quia legis veteris sacramenta gratiam non conferebant, sed significabant per Christum conferendã:at Sacramenta legis Nouæ,& gratiam significant,& simul etiam continent,& conferunt.

1. Rom. 3. & 4. a. 1. q. 1.

In Promissis multum interest etiam inter legem veterem & Nouam. Nam teste Bonauentura, lex vetus pœnas temporales in fontes constituebat: & temporalia bona legem seruantibus promittebat:at Noua,iustis æterna bona promittit, & supplicia perpetua in improbos constituit. Quæ differentia legis,vt superius explicui,est ita intelligenda, quod noua lex sine vllis typis, & figuris cœlestia, & æterna bona bene merentibus promittit, & pœnas perpetuas male merentibus: contrà, lex vetus expressim temporalia promittebat bona, sub typis verò,& figuris,æterna. Vnde Paulus: vmbram, ait habens lex futurorum bonorum:alibi, omnia in figura contingebant illis.

Heb.10.

1. Cor.10.

2. Cor.3.

His positis,Primò quæritur,quare de lege veteri ait Apostolus:litera occidit:& de Noua,Spiritus viuificat? Respondeo cum Bonauentura 3.d.40.a.1.q.1. & Gabr.3. d.40.q.1.art.1.& 1. hoc ideo esse, quia Sacramenta Nouæ legis gratiam conferunt:quam non conferebant, sed adumbrabant, & significabant Sacramenta veteris legis:& ideo ex parte, lex Noua vnificat,non vetus. Deinde, veteris legis præcepta prohibebãt carnis cupiditates,& ex altera parte gratiam non dabãt, qua desideria carnis cohiberentur: ac proinde malum, quod est fugiendum, ostendebant quidem: sed non præstabant gratiam,qua malum vitaretur:& ideo quasi per occasionem occidebat.Crescit enim libido & desiderij, vbi gratia, & charitas deest: quemadmodum si alicui famelico, vel sitibundo cibum, vel potum ostendas, nec tamen des, occasionem ei præbes,qua fames exardescat magis.Præterea, lex vetus expressim temporalia promittebat:ac propterea,non eo modo ad bene agendum, & viuendum excitabat, quo modo noua lex,quæ apertè bona sempiterna promittit.

Gal. 2.

Secundò Quæritur,quare lex vetus dicitur lex timoris, & non lex amoris:Respondeo cum S.Tho.3.dist.40.q.4. art.1. hoc ideo esse,quoniam in lege Noua, cum primum promulgata est, Spiritus sanctus descendit in igneis linguis, diuinam charitatem ostendens, qua corda hominum succenderentur. Cõfirmata item Noua lex est effusio Christi Domini sanguine, quod fuit ardentissimæ in humanum genus charitatis indicium:at lex vetus data est in mõte Synai, descendente Domino cum magna maiestate, tonitruis scilicet, & fulguribus, quibus est totus populus Iudæorum valde perterritus,ita vt diceret Moysi: Non loquatur nobis Dominus: ne forte moriamur. Præterea lex vetus pœnas expresse commĩabatur iis, qui eam non seruassent: Lex noua, præmia, & multa bona eam seruantibus promittit. Lex igitur noua, spe bonorum inuitat, & allicit ad sui obseruationem: at vetus metu pœnarum, eius professores, & cultores in obseruatione continebat.Vnde lex illa etiam dicitur seruorum, Noua verò,filiorum,seruorum est, metu pœnæ parere: filiorum verè, amore patris, & spe bonorum virtutis officium præstare.

Exo. 19. & 20.

Act. 15.

Matt. 11.

Tertiò Quæritur, cur lex vetus,graue iugum à B. Petro Apostolo dicatur:Lex noua à Christo Domino,suaue iugum appelletur? Respondeo: ideo sic vocari, quia lex vetus innumera iudicia cõtinebat: nam teste Genebrar.in Chronico,& ipsi quoque Hebræi testantur, præcepta quæ in affirmatione consistunt, hoc est, quibus aliquid fieri imperatur tot habebant,quot sunt in hominibus ossa:hoc est bis centum, & quadraginta octo: tot enim ossa hominum à Medicis numerantur.Præcepta verò,quibus aliquid fieri prohibetur,tot continebant quot sunt in singulis annis dies videlicet ter centum, & sexaginta quinq;ita vt omnia præcepta legis veteris simul collecta,sexcentorum numerum excederent.

Rom. 8.

Quartò Quæritur,lex noua cur dicatur Lex libertatis? Respondeo ideo sic dici, quia liberat à iugo seruitutis, quæ à peccato descendit, & exitit: nam dat gratiam, & charitatem: liberat item à graui onere veteris legis. Insuper quia cultores Nouæ legis Spiritu Dei aguntur,& amore ipsius,diuina seruant mandata, non vt serui,sed tanquam filij,qui amore ducti parentum iussa exequuntur.

De quibusdam legibus principatum Rerumpublicarum, quæ apud Ethnicos fuerunt.

Cap. LX.

VT appareat discrimen inter leges, qua Deus ipse tulit, & eas,quas apud Gentes, homines antequi doctrina,& sapientia prædicti condiderunt,ieferam in præsentia nonnullas earum gentium leges.

In primis animaduertendũ est, multos fuisse legislatores, qui vel Reipublicas fundarunt, vel præcepta de ferendis ad populum legibus tradiderunt.Etenim primus omniũ Minos Cretensibus leges tulit,teste Aristotele lib.2. Poli.c.8.Strabone lib.12.& Diodoro, lib.2.c.1.& lib 6.cap.15. Zoroastres Bactrianus,vt ait Plinius, & Iustinus.Plin. li.1.6.cap.16.& lib.30. cap.1.Iusti.li. 2.Charondas Chalcidicis,& aliis ciuitatibus,quę sunt circa Italiam, & Siciliam secundum Diodorum, & Valerium Maximum:& Aristotelem, Diodo. lib. 12. Val. lib. 6. cap.5.de Iustitia.Zaleucus Locrensibus,vt testatur Aristoteles lib.2.Poli.cap.16.Zamolxis Scythis,vt est apud Herodotum,Strabonem,& Diodorum Herodo. lib. 4. Strabo. lib. 7. Diodo.lib.1.cap.5.Mennas Aegyptiis, teste Diodoro: lib.1 cap.5.Dracon,& Solon Athenienſibus; Plutarchus, Laertius, in Solone,& Gell.lib.12. cap.18. Lycurgus Lacedæmonijs: vt ait Plutarchus in Lycurgo: Romulus, & Numa Pompilius Romanis,vt testatur Dionysius lib.2.

Arist.lib. 2. Polit.c. 10.

Aristoteles in Politicis multa reprehẽdit in Rebus publicis fundatis,& in Legibus datis à magnis alioqui viris, & sapientiæ laude præstantibus.Primum reprehendit Rempublicam à Socrate institutã,eo quòd voluerit omnes vxores, filios,& facultates,& possessiones esse communes:quia ciuitas sit;vt Socrates arebat veluti vna magna domus, & vt omnes ciues maiori necessitudinis vinculo tenerentur.Posttea c.3.reprehendit Lacedæmonios, quod voluerint omnes seruos,iumenta,& possessiones esse cõmuniacum profecto,quę communia sunt(inquit Aristoteles)à singulis negligi solẽt. Carpit deinde c.4.& 5.alios Legislatores, & statuentes, vt fœminæ quemadmodum,& viri pugnarẽt,& publicis officijs fungerentur:alios item cap.6.quòd decreuerint, patrimonia ciuium esse æqualia,ita vt alij alijs nec ditiores essent,nec pauperiores:tantæque essent singulorum facultates, quantæ sufficerent ad honestè, & commodè viuendum. Alios quoque eodem c.6. vituperat, quòd Rempublicam diuiserint solum in Milites, Agricolas, & Artifices, & bonam ac præcipuam Reipublicę partem neglexerint,videlicet Patritiorum,& nobiliorum hominum. Alios verò,quod nihil statuerint de fœminis,aut de filiis, aut seruis, vel aduenis,& peregrinis:cum reuera in Republica magna pars sint fœminæ, filij, serui, & peregrini. In alijs quoque improbat; nihil ab ijs esse decretum de sacris, hoc est, de Templis, Sacerdotijs, & sacrificijs, in quibus Diuini cultus religio consistit. cum in omni Republica bene,& sapienter instituta potissimum habenda sit ratio religionis,& sanctitatis. Denique cap.7.etiam in Rebus publicis tum Lacedæmonijorum, & Cretensium, tum Athenienſium quædam non probat. Nihil porro Aristoteles de Romanorum Republica,& Legibus scripsit.

Aristot. lib. 2. Polit. c. 2. & seqq.

Porrò inter Gentilium Respublicas tres,aut quatuor fuere cæteris celebriores; Carthaginenſium, Lacedæmoniorum, Athenienſium, & Romanorum: è quibus duæ potissimum habentur insignes, & inclytæ, Athenienſium, & Romanorum. Athenienſibus leges dederunt Cecrops seuior,& deinde Theseus: sed de eorum legibus nihil certi habetur, solùm referuntur tres leges à Cecrope latæ, Prima, ne vnquam mulier in Senatum ingrederetur. Secunda, vt nulla proles mæremum nomen acciperet. Tertia, ne quis mulieres Atticas siue Athenæas siue Athenienses diceret. Tandem anno quarto Olympiadis 39. vt Clemens, & Eusebius memoriæ prodiderunt, Athenienses Draconi Rempublicam commiserunt; vt latis suo arbitratu legibus eam temperaret. Narrat Gellius lib.11.cap. 18. eum Athenienſem ciuem virum probum fuisse,& multa prudentia prædituin, iuris diuini,& humani peritum, primum omnium leges scripsisse, quibus Athenienses vterentur, verum, vt inquit Plutarchus in vita Solonis vsque adeo graues, & acerbas,vt noxis,& delictis omnibus pœnam capitalem adscripserit:quippe qui in eos,qui vagi,& ignaui essent, & desidiæ cõuicti fuissent capitalis pœnam constituerit:item,in eos, qui olera, poma aliosue fructus in alieno prædio legissent,æquè ac in sacrilegos, & homicidas videlicet capitali supplicio animaduerti voluerit.Vnde vox illa Demadis profecta est,Draconis leges sanguine,non atramento fuisse descriptas. Cuius rei causam cum Dracon à quodam rogatus esset, cur videlicet plurima delicta capite plectenda statuisset, respondisse ferun: Parua quidem noxas capitis pœna dignas censuisse:magnis

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò, quas maiores pœnas constituerat, nullas habuisse. Vsi sunt Athenienses his legibus per annos viginti septem vsque ad annum tertium Olympiadis 46. teste Eusebio in Chronico. Quam Solon Rempublicâ intestinis discordiis afflictam, & tumultuantem, nouis legibus, & institutis, & stabiliuit abrogatis iis, quas Dracon tulerat. Et in primis ea lex placuit, vt populi essent conciones, comitia, & conuentus, & iudicia, sed Magistratus, & Sacerdotia solis viris patritijs paterent.

Ciuitatem census æstimatione in ordines distribuit. In primis ij fuere, quibus quingentorum Medimnorum census esset. Secundo loco adscripti fuerunt, qui trecentis censi forent, & equos alere possent. Tertius equorum alendorum onere adempto pari censu æstimatus est. Ex his fere ordinibus Magistratus creabantur: qui infra fuerunt, Mercenarij nuncupati concionis habendæ, iudicandique munia cæteris excluti magistratibus obibant.

Concilium in Areopago ex annuis Magistratibus constituit ex quatuor tribubus, quæ Athenis erant quadringentos viros delegit, centum ex singulis: his permissum est, vt quæ Areopagitæ decreuissent, si æqua, & iusta visa forent, probarent; si minus placerent, pari potestate rescinderent. Et ita velut duabus anchoris nixa ciuitas aduersus omnes fluctus immobilis permansura esse videbatur. Statuit, vt qui vnius corporis, & collegij essent, vt Mercatores Nauicularij, opifices, possent statuta condere quæ ad eorum collegia pertinerent, dummodo ne quid in publicis Tabulis prohiberetur.

Patricidij, affectateque tyrannidis conuicti, & damnati ne magistratum capere possent, lege vetuit.

Non solum hos ab honorum petitione prohibuit, & exclusit, sed eum quoque, qui ortu in populo seditione neutram partium sequutus esset, mali ciuis esse rarus, cum propriis rationes in tuto collocarit, nulla communi cura solicitudineue teneri.

Constituit, vt fœminæ, quæ viros parum ad rem coniugalem idoneos sortitæ essent, vnum, quem mallent ex mariti propinquis impunè prorsus admitterent.

Pecuniarias dotes è medio sustulit, vt panca vestimenta, & vasa quædam patuo empta pretio paterna domo ferret mulier: testabatur coniugij societatem non pretio, sed liberorum amore, & charitate iungi oportere.

Si quis in sacro, aut in iudicio in ciuem conuicium contulisset, quinque drachmis mulctaretur.

Legatiæ pecuniæ, cæterarumq; rerum facultatem testari volentibus permisit, quum prius patrio instituto in familia esse deberent, ad familiamque pertinerent: vnde amicitia in hac parte propinquitati, & gratia necessitati prælata est.

Ploratus, eiulatus, & lamentationes lugubres in alieno funere sustulit; constituit quoque, vt subdita alimentaue filius patri denegaret, à quo non esset arte aliqua ad vitæ vsum institutus.

Lege cauit, ne plures decem tibicinibus ad funerum pompam adhiberentur.

Voluit etiam, vt qui illegitimo essent toro procreati, parentes non alerent. Nam qui mercenio congressu non abstinet, videtur non liberorum procreationi, sed libidini, & voluptati studere.

Mœchum in adulterio deprehensum impunè necari permisit. Qui vim ingenuæ virgini intulisset, decem drachmis mulctari, decreuit.

Ius vendendæ filiæ sororisue sustulit, nisi in stupro deprehensæ.

Qui lupum viuum attulisset quinque drachmas accipereet ex publico: qui lupam, drachmam vnam: Athenienses hanc belluam infectabantur, quippe quæ non solùm pecuariæ rei, sed etiam agrorum cultui est infesta & noxia.

Præcepit, vt eorum liberi, qui in prælijs occubuissent, publicè nutrirentur, & instituerentur, quo sanè animati singuli in bellis fortiter, & strenuè dimicarent: voluit itidem, vt & is, qui in bello oculum amisisset alueretur ex publico.

Lege vetuit, ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitum substantia, & hæreditas pertineret. Cauit item, ne liceret annulario venditi annulli sigillum seruare.

Lege sanxit, vt qui alteri vnum oculũ eruerret, ipse ambos amitteret, vel saltè alterum. Statuit, vt canis, qui cuipiam nocuisset, trunco quatuor pedũ longitudine alligatus dederetur.

Legem tulit, vt quæ non possiti, ne tollas: si quis secus fecerit, capitali pœna mulctetur.

Principem, si ebrius deprehensus esset, voluit, morte mulctandum.

Statuit, vt Athenienses, dies secundum lunæ cursum numerarent.

Ex omni genere frugum mel, & ceram extra fines Atticos exportari permisit.

Nullũ ciuitate donari, nisi opificẽ, qui cũ tota domo Athenas se cõtulisset, aut perpetuo exilio pulsus esset è natali solo.

Has leges teste Plutarcho in vita Solonis, Solon ligneis tabulis inscribendas, & in centum annos sanciendas curauit. Earum præceptricem Mineruam fuisse dixit: & in verba sua iurare in foro ad lapidem Senatum, & populum induxit.

Cæsos in bello in hunc modum sepeliebant, facto ante triduum tabernaculo mortuorum ossa proponebantur, & propinquorum quisque reliquiis, si quid luberet imponebat: cum funera efferebantur, singularum tribuum, ex singulis tribubus quæliber, suæ tribus ossa continens portabat in vehiculis. efferebant simus promiscue voluntarij quinque, vel ciues, vel hospites, fœminis propinquitate coniunctis ad sepulchrum astantibus, & condebant in publico monumento extra vrbem apud suburbana: & postquam mortuum humauerant, aliquis à ciuitate delectus vir ad id idoneus super eum orationem habebat, qualem decebat, de eius laudibus, & deinde cuncti discedebant.

Lycurgi leges quas Lacedæmonijs tulisse fertur teste Plutarcho in vita eius.

Cap. LXI.

PRimum omnium Lycurgus seniores è republica viginti octo delegit, qui regibus assiderent, & vna cum eis de rebus consultarent, atque decernerent, vt is seniorum ordo velut arbiter esset inter regiam potestatem, & vim populi: ne aut rex potestate abuteretur, & tyrannicum quidpiam moliretur, ne item imperio excuiret: aut ne multitudo in contumaciam, & ferociam procederet, paucos è multitudine elegit, ne nimium Democratia inualesceret.

Volunt, vt quæ ordo seniorum vna cum regibus decreuisset, reliqua multitudo sciret.

Agros diuisit, nam persuasit multitudini, vt solum omne Laconicum in medio positum æquis portionibus in singulos diuideretur, oportere ratus ciuem ciui, ingenio, virtute diligentia, & industria, non luxu, non diuitijs, & opulentia præstare. Diuisa igitur est vniuersa terra in triginta nouem millia sortium, vrbanus ager in nouem millia: paganicus, & municipalis in duplo, & amplius maiorem numerum. Portio quælibet ea fuit, quæ viro frumenti medimnos septuaginta, fœminæ duodecim annuos ferret.

Omnem auri, & argenti vsum è medio sustulit: & ferreum nummum induxit ignitum ferrum, ex quo nummum percussit, aceto extinxit, vt ad nullam rem amplius ob mollitiem vtile redderetur.

Omnes artes, quibus aliquid ex auro, argento, ferroue conflatur, ex vrbe eiecit: vnde artifices se aliò contulerunt.

Publica voluit esse conuiuia, vt diuites promiscuè, & pauperes simul epularentur, vt omnem ex ciuitate luxum tolleret: hunc conuiuandi morem Philias dixerunt, quòd essent publicæ, & communis amicitiæ & humanitatis argumentum. Permisit, vt qui sactificij, aut venationis causa, conuiuio abfuissent, domi cænarent, reliqua multitudo conuiuio adesse debebat, conferebant ad hoc conuiuium quotannis singuli farinæ medimnum, vini coros octo, casei quinque minas, inde fiebat, vt quisque parsimoniæ affuesceret. Frequentabant id pueri etiam velut temperantiæ, & omnis ciuilis disciplinæ Gymnasium, ibi virbanis sermonibus assuescere & iocari discebant, ac sine scurrilitate cauillari.

Virgines cursu, palæstra, iaculo, disco exercebãtur, vt otio, & mulierbribus delitijs subtilatis robustiores ad tolerandos partus redderentur.

Nudæ, vt pueri in publico versabantur, saltabant, & cantabant in sactificijs, & festis ac sacris diebus.

Nubebant virgines raptu maturæ iam viro, & eas fine dote nubere præcepit, vt vxores non pecuniæ causa eligerentur: seueriusque viri suas vxores coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.

Non prius sponsus sponsam aspiciebat interdiu, quam ex illa factus esset pater, nocte tantũ interim ad eam accedebat.

Qui cælebs vixisset Gymnicis, & publicis spectaculis arcebatur. nudusque hyeme forum circuibat: nec vt cæteri senes, in honore apud iuuenes erat.

Licebat seniorum cuique honestum ac probum aliquem ex iuuentute ad vxorem procreationis causa admittere: & vbi eam alieno semine implesset, suum habere quod nasceretur, nec id probro dabatur: Ridicula profecto lex, & cum ipso naturæ iure pugnans, quam cæteræ quoque gentes ridebant, & detestabantur.

Ius alendi partus nullum parentibus erat: natus infans in publicum deferebatur ad certum locum: vbi magno effecto puero, si eum cæteri probabant, ex nouem millibus sortium, in quas diuisus fuit vrbanus ager, vnam illi ascribendam

bendam curabant: sin minus, vt reipublicæ inutile reiiciebant, iniqua quoque lex quæ, parentes iure suo in filios orbabat.

Pueri à septimo anno in æqualium cœtu exercebantur, literasque pro necessitate addiscebant. Ad cutem rondebantur, nudis pedibus incedebãt: duodecimo anno tunicam vnicam patrio instituto sortiebantur: neque balneæ, neque fomenta vlla sciebant, natu grandiores lignari imperarunt, minores onera ferre, furta quærere, furtum, vt honestum permisit. Qui deprehensi erant in furto, flagris cædebantur, non quia nefas esset furari, sed quia parum prudenter, & ingeniosè furati essent.

Iussit, vt omnes quæstuosæ artes ex vrbe pellerẽtur, bellicæ tantum exercitationis studio omnes ciues tenẽti voluit. Permisit in vrbe cadaueta sepelirì, tum etiam circa templa monumenta sortiri. Nec viri nec fœminæ nomen liceb at cuiquam sepulchro inscribere, nisi eorum, qui in bello fortiter perissent.

Lugendi tempus vndecim dierum spatio præscripsit.

Non permisit ciuibus peregrinari, ne alienos mores in vrbem, & patriam importarent. Immo, & peregrè delatos nisi qui reipublicæ vtiles essent vrbe exclusit: ne quid peregrinæ disciplinæ Lacedæmonios imbiberẽt: inhumana profecto lex, quæ cum iure naturali pugnat.

Iuuenibus non amplius vna veste toto anno vti permisit, nec vnum cultius quam alterum.

Emi singula non pecunia, sed mercium permutatione, & compensatione iussit.

Maximum honorem non diuitibus, & potentibus, sed senioribus deferri voluit.

Voluit, vt sine muris vrbes ædificarentur, ratus bellica ciuium virtute non muris vrbes defendi.

Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos non in luxuria, sed in omni labore, & opere agerent: nihil eos somni, & quietis causa subsistemere, sine pulmento cibum sumere, nec prius in vrbem redire, quam vin facti essent, constituit.

Voluit, vt Lacedæmones graui oratione vterentur, & sententiis breui sermone comprehensis: ita vt res in prouerbium abierit facilius philosophari homines posse quam Laconicum sermonem imitari.

Regibus potestatem, & ius indicendi, inferendi, & gerendi bellum, Magistratibus iudicia, Senatui custodiam legum, populo creandi, & deligendi Senatum, & quos vellet magistratus constituendi concessit.

Harum legem dixit Apollinem Delphicum auctorem fuisse, & eius præcepto se eas detulisse, & promulgasse. Deinde, vt æterni tatem suis legibus daret iureiurando ciues obstrinxit, nihil eorum, quæ sanxisset, mutaturos, priusquam ipse reuerteretur: dixit enim se ad Oraculum Delphicũ profecturum, vt consuleret quid mutandum, addendum, detrahendum ve suis legibus Apollini videretur. Profectus est autem Cretam, ibique perpetuò mansit: & moriens præcepit, vt ossa sua in mare proiicerentur, ne Lacedæmonem delatis Spartani se à iureiurando de non mutandis legibus absolutos esse existimarent.

Leges Regiæ Romanorum. Cap. LXVIII.

INter omnes Respublicas gentium, Romanorum Respublica legum tractatione sapienter olim, & laudabiliter instituta esse perhibetur: quæ primò administrari ac gubernari cœpit Regis legibus: mox legibus 12. Tabularum: postea multis aliis legibus à populi seu plebis Magistratibus constitutis, deinde multis Senatus consultis, Plebiscitis, Prætorum edictis, Iurisperitorum responsis, & postremo Cæsarum placitis, siue Imperatorum constitutionibus, Regiæ leges latæ esse traduntur à Romulo, Numa Pompilio, & cæteris deinceps succedentibus Regibus: quas leges in vnum collegisse Papirius fertur l. Necessitatium. ff. de orig. iuris. & inde dictum esse Ius Papyrianum: non quidem quod Papirius condidem illud ius, sed quod collegerit, inque vnum veluti corpus contraxerit. Hæ leges dicuntur fuisse sequentes.

1 Ne quid inaugurato faciunto.
2 Patres, sacra Magistratuũque sacerdotia petagunto, ineuntoque, iusque dicunto.
3 Sacrorum omnium potestas sub Regibus esto: Sacra Patres custodiunto.
4 Plebeii agros colunto.
5 Populus Magistratus creanto: Leges sciscunto: bella decernunto.
6 Deorum fabulas ne credunto.
7 Deos peregrinos præter Faunum ne colunto.
8 Nocturnas in templo vigilias ne habento.
9 Nequis præsentibus fœminis obscena verba facito.
10 Quisque demissam ad talos togam in vrbe habeto.
11 Patricidas omnes capite puniunto.
12 Ne quis, nisi per portas vrbem ingreditor, neue egreditor. Mœnia sacrosancta sunto.
13 Mulier viro legitimè connicta fortunarum, & sacrorum socia illi esto: vbique domus ille domina, ita hæc domina.
14 Filia vti Patri, ita defuncto viro hæres esto.
15 Adulteri, conuictam vir, & cognati, vti volent, necanto.
16 Si vinum biberit, domi vt adulteram puniunto.
17 Parentum liberos omne ius esto relegandi, vendendi, & occidendi.
18 Monstrosos partus sine fraude cædunto.

Has leges Franciscus Balduinus, & Paulus Manutius recensent: aliàs addit Pãdulphus Pratejus in veteri iurisprudentia.

19 Virum vxor ne deserito. Vxorem, si in venetitio natorum, adulterioue deprehensa, clamme marito fuerit, repudiandi ius esto. Qui præter has causas repudiarit, rerum suarum pars vxori dator, pars Cereri sacra esto.
20 Deprehensi in homicidio, statim puniuntor.
21 Plebei, quem sibi ex Patritijs patronũ volent, diligunto.
22 Iudicijs fraus ne adhibetor.
23 Maximarum iniuriarum iudicium penes Reges esto: minorum, penes Senatores.
24 Anni mensis decimus esto.

Franciscus Balduinus iurisconsultus testatur se inuenisse primas duodecim leges in antiquissima tabula ex quibus etiam aliqua Paulus Manutius in suo de legibus libello recenser: sed eiusmodi legibus multi docti viri auctoritatem, & fidem abrogãt. Iacobus Cuiacius affirmat eas leges esse confictas, alij, veras esse contendunt, eo quod ex Cicerone, Dionysio, Liuio, & Plutarcho videantur esse collectæ. Primæ namque legis coniectura sumpta est ex Cic. lib. . de Diuinatione, & ex Dionys. lib. 2. antiq. Romana. vbi ait. At Romulus, confirmatus in regno diuinitus, aduocata concione, & indicatis auspicijs, Rex declaratur consensu omnium, & moretn instituit in posterum, nequis inauspicato regnum assumeret, magistratumue iniret.

De secunda, & quarta legibus ita Dionys. lib. 2. Romulus porrò postquam discrenit potiores ab inferioribus mos laris legibus præscripsit, quid vtrisque faciendum vt Patritij sacra curarent, Magistratus gererent, ius redderent seu Rempublicam administrarent: Plebeij vero ab his negocijs, quippe qui talium imperiti essent, vacarent propter inopiam, agros colerent, pecora alerent, opificia quæstuosa exercerent.

De tertia lege idem Dionys. lib. 2. sic: Honores, & potestates (Romulus) distribuit sic: Regis quidem, eximia munera fuerunt hæc: Primò, vt sacra curaret atque sacrificia, per eumque gereretur, quicquid ad placandos Deos attinet. Deinde, vt legum ac morum patriorum haberet custodiam, & iuris siue naturalis, siue eius, quod scripta, & pacta continet: vtque Senatum cogeret, populum in concionem vocaret, & primus sententiam diceret, quod pluribus placuisset, ratum haberetur. Regi denique attribuit summum imperium in bello.

De quinta lege, ita Dion. lib. . scribit: Plebi tria hæc commisit: Magistratus creare: leges sancire: de bello, referente Rege, decernere: ita tamen, vt Senatus quoque in his auctoritas accederet.

Sexta Lex ex eodem Dionys. lib. 2. sumpta est. apud quem ita legimus: Fabulas à Maioribus de Diis traditas, probra eorum continentes, & crimina, turpes census, & inutiles, ac ne probis quidem viris dignas, nedum Diis superis repudiatisque his omnibus, ad bene, & præclarè de immortalibus sentiendum, & loquendum, ciues suos induxit, nihil his adhuc tiendum, & loquendum, ciues suos induxit, nihil his adhuc tiendum, & loquendum, ciues suos induxit, nihil his adhuc t

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum diuisione mentionem facit, cum ita scriptum reliquit Si quis violauerit muros, capite puniturrticuti si quis transcendent scalis admotis, vel alia qualibet ratione. Nam ciues Romanos alio quam per portas egredi non decet: cum illud hostile, & abominandum sit. Nam & frater Romuli Remus occisus traditur ob id, quod muros transcendere voluerit. Sic ille Plutarchus in Quæstionibus Romanis, q. 27. quærit cur omnem murum sacrum habent portas non item: An vera est Varronis sententia, muros propterea sacros habendos, vt pro iis ciues pugnent & mortis periculo se committant? Portæ vero sacræ esse non possunt, quia per eas, & alia necessaria & cadauera, & stercora efferuntur. Sed melius Pomponius: Muri, inquit, sacri existimantur, quia hostiũ est muros transcendere, & per muros in vrbem intrare: Ciuium verò est per portas ingredi, & egredi. Item, muri sunt vrbium propugnacula ad custodiam eorum: ac proinde intacti esse debent: Portæ verò sunt ad ingrediendum, & egrediendum.

Legis xiij. & xiiij. apud Dion. lib. 2. testimonium extat: Mulierem legitime nuptam, voluerunt sacratæ leges, ita cum viro conuenire, vt particeps esset possessionum; & sacrorum omnium. Legitimas nuptias antiqui Romani Farratia vocabant, quia coniuges eodem farre vescerentur. Et paulo post: Mulieres nuptæ non habebant, quò se alio verterent, quia lex cogebat vxorem mariti se accommodare moribus: & virum hic vxorem habere, vt rem sibi necessariam putaret: vxor enim pudica, & marito semper obsequens: atque ac ille, domus est domina, in mariti defuncti bona succedit vt hæres, sicut parentis filia, ex asse quidem, si is liberis carens ac intestatus decedat; quod si prolem habeat, ex æquo cum liberis.

xv. Legis sic meminit Dionysius lib. 2. Si aliquid contra pudicitiam peccasset mulier, pœnam iubebant ex mariti iussi arbitrio: de quo crimine vna cum eo cognati cognoscebant.

xvj. Legis sic idem meminit Auctor. lib. 2. Damnauit Romulus in mulieribus, & adulterium, & vinolentiam. Si deprehensa vxor vinum bibisset, vt adultera puniebatur. Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. Vini vsus, inquit, olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Plinius lib. 14. cap. 13. Non licebat vinum fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecennij vxorem, quod vinum bibisset e dolio, interfectam fuisse à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Agellius lib. 10. c. 23. adducit M. Catonis orationem de dote, in qua erat scriptum, in adulterio vxores deprehensas ius fuisse maritis necare, & ex eadem oratione subiungit. Si quid peruerse, tetreque factum est à muliere, mulctatur, si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecerit, condemnatur. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit Matronam, quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ resignauisset, à suis inedia mori coactam.

xvij. Legis testimonium etiam extat apud Dionysium: nam Libro secundo scribit, Romulum potestatem patri dedisse in filium, idque toto vitæ tempore, siue in carcerem eum mittendi, siue flagris cædendi, siue vinctum ablegandi ad opera rustica, siue necandi, etiamsi filius tractaret Rempublicam, & generet magistratus maximos. Immo dedit potestatem eum vendendi etiam ter, si primo, aut secundo venditus redimeretur: quæ lex tametsi iniqua esse videretur, tamen filios in officio continebat, & cogebat esse parentibus obsequentes.

xviij. Legis etiam meminit idem Dionysius libro secundo, cum ait. Quicquid esset masculum, & e filiabus primogenita, educari voluit: nullam prolem necari permisit minorem triennio, nisi forte si quid mutilum, vel alioqui prodigiosum esset: tales enim fœtus exponi à parennibus non vetuit, sed indicatos prius quinque viris vicinis proximis, si illis quoque exponendos esse visum fuisset. Contra hanc legem commitentium, præter alias mulctas, etiam dimidium bonorum addixit ærario.

xix. Lex sumpta est ex Plutarcho in Romulo, vbi legimus: Leges etiam quasdam tulit Romulus, inter quas vehemens est illa, qua mulieri maritum relinquendi potestas adimitur, viro autem repudiandi vxorem conceditur, si veneficio circa prolem vsa fuisset, aut alienam clam pro sua supposuisset, aut adulterium commisisset: si quis alia de causa repudiasset vxorem, eius bona partim vxori cederent, partim Cereri sacra forent.

xx. Est eadem, quæ vndecima, de qua iam dixi.

De 21. Lege sic Dionysius libro secundo. Commendauit Romulus plebem Patritijs, optione cuique è vulgo data, vt quem vellet, patronum sibi deligeret. Et Plutarchus in Romulo. Romulus, inquit, potentiores à vulgo seiunxit, Patronos eos appellans, vulgus autem clientes: eaque mirificam beneuolentiam mutuo excitauit, & eam iura inuicem magni ponderis confecura sunt.

De xxij. & xxiij. sic est apud Dionysium libro secundo. Statuit Romulus, vt Rex de iniuriis grauissimis causas ipse decernet, Senatui leues permitteret.

xxiiij. Legis meminit Macrobius libro primo Saturnaliorum cap. 12.

Mihi videtur incertũ, an hæ leges scriptæ fuerint eo tempore, quo Reges Rempubliceam tenebant: nam Latini sermonis stylus cum illis temporibus antiquissimis non videtur admodum conuenire. Fortasse tunc vsu, & consuetudine & mandato ac iussu Regum verbis, non scriptis traditò seruabatur, quo in his legibus continetur: ita vt postea scriptæ sint leges, vel quod verisimilius puto, hæ leges coniectura quadam sumptæ sunt ex aliquibus Dionysij Halicarnassei, Plutarchi, Livij, Ciceronis, & aliorum scriptorum locis, quos adscripsi.

Leges XII. Tabularum. Cap. LXIII.

Leges xij. Tabularum Cicero plurimum commendauit: quare cum sex libros De optimo genere Reipublicæ scripsisset, & animadvertisset Platonem de Republica, & de legibus multa literis prodidisse, eius imitatione, & exemplo maximis laudibus prosecutus est leges, quibus optimus Reipublicæ status vteretur: & libro secundo multa ex veteribus illis legibus commemorat. Et libro primo de oratore loquens de legibus: 12. Tabularum, ait: Fremant omnes licet, dicam, quod sentio, bibliothecas mehercule omnium Philosophorum vnus mihi videtur 12. Tabularum libellus, si quis legum fontes, & capita viderit, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare. In libro secundo de legibus, pueros Romanos discere solitos ait. 12. Tabularum leges, vt carmen necessarium. Vnde quidam putarunt 12. Tabularum leges esse versibus conscriptas: quod ipse non probo. Romani Decemuiros constituerunt, quibus legum ferendarum auctoritatem dederunt nam tres legatos in Græciam miserunt: qui anno tertio reuersi ex Græcia, in decem Tabulis descriptas leges ex Dracone, Solone, & Lycurgo attulerunt: quibus alias duas Tabulas Legum, Decemuiri ad id à Populo delecti addiderunt: in quibus aliqua suppleuerunt, mutarunt detraxerunt, & declararunt. Harum porrò 12. Tabularum leges multi variis modis enumerant Antonius Augustinus Tarraconensis Archiepiscopus 15. refert, alij plures recensent. Porro, meo iudicio, leges 12. Tabularum partim erant de iure sacro, partim de Iure publico, partim de Iure priuato.

Prima Lex xij. Tabularum.

Sacra priuata perpetuò manento. Huius legis meminit Cicero in oratione pro Mruæna, & lib. 2. de legibus, sententia legis est hæc: vt quæ sacra gens aliqua, coleret siue illa patritia, siue plebeia esset, ea deinceps ab iis, qui eiusdem stirpis futuri essent, colerentur, & conseruarentur: vnde etiam illud institutum constat, vt & mulieres in virorum, & adoptati in patentum, & hæredes in defunctorum sacra transirent.

ij. Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito.

Refert hanc legem Cicero libro secundo de legibus, & explicat eam: Ideo statuum id esse, ne locus publicus priuata religione obligaretur. Forassis lex prohibuit in vrbe sepelin cadauera, ne vrbs contaminari videretur. ¶ Neue vrito ¶ Credo, inquit Cicero, propter ignis periculum. Legimus tamen Imperatores sepultos esse in vrbe, quia erant legibus soluti. Virgines vestales licet viuæ ob crimen, intra vrbem tamen cremabantur: sic etiam quidam alij ob eximiam virtutem in vrbe sepulti fuerunt.

iij. Ne funerum sumptus fierent, nisi in tribus riciniis, & clauis purpureis, & decem tibicinibus.

Legis sententia est: Ne plures quàm tres vestes cum mortuo, vel conderentur, vel vterentur. Hanc legem refert Cicero libro secundo de legibus, sumpraque est ex legibus Solonis. Apud Athenienses Solonis lege cautum erat, ne plures decem tibicinibus ad funerum pompam adhibetentur. Ricinium, ait Festus, erat omne vestimentum quadratum, vel toga, qua mulieres vtebantur, prætexta clauo purpureo In more apud Veteres erat, vestimenta quædam cum mortuis condere, vel vrere. Vnde Virgilius Aeneid 6.

Purpureasque super vestes, velamina nota,
Inijciunt.

Et Suetonius in Cæsare: Scænitici artifices vestem, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem vsum induerant, detractam sibi atque discissam iniecere flammæ. Quidam alij ricinia putant fuisse vestes lugubres, quibus mulieres in funeribus vterentur.

¶ Et

¶ Et decem tibicinibus, ¶ Teste Seruio lib. 5. Aeneidos, apud Antiquos consuetudo fuit, vt mortui maioris ætatis ad tubam proferrentur: minoris, ad tibias. Lex ergo præscribit modum funeris.

iiij. Rogum ascia ne polito.

Sententia legis est: vt e rudibus, & impolitis lignis pyra conficeretur, ad cremanda mortuorum cadauera. Solebant Romani nimio quodam fastu, & nimio sumptu sepulcra exornare: vnde lex remouet è funeribus sumptus iminoderatos, vanos, & inutiles, fuit quoque lex Solonis, ne quis faceret rogum ascia, nec politet.

v. Mulieres genas ne radunto: neuè lessum funeris ergo habento.

Hæc lex desumpta est à Solone: qui prohibuit, teste Plutarcho, in funeribus corpus laniare, lamentationem que meditatam edere, Testatur Seruius in illud Aeneid. 12.

"Et roseas laniata genas,

Moris fuisse apud veteres, vt ante rogos humanus sanguis effunderetur, vel captiuorum, vel gladiatorum: quorũ si forte copia nõ fuisset, mulieres laniantes genas vnguib. eas cruentabant, & ora lacerabant, vt cruore effuso inferis satisfacere viderentur. Hoc igitur vetuit lex 12. Tabularum, vt ait Plinius lib. 11. cap. 37.

Lessum funeris. ¶ Ex Cicerone secundo libro de legibus, videtur esse aliquid genus vestimenti funebris, vel lugubris eiulatio. Prohibuit itaque lex, ne aliquid in funeribus abiecte, timidè, seruiliter & muliebriter fieret, vt ait idem Cicero in Tusculanis quæstionibus. Vnde Plato lib. 12. de legibus: Flere, inquit, mortuum, iubere, aut vetare absurdum est: plangere verò & voces ac lamenta extra ædes mittere, vetandum.

vj. Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus fiat: extra quam si militia, aut peregrè mortuus sit.

Extat apud Ciceronem libro secũdo de legibus. Legisque sententia hæc est: vt postea quam crematum cadauer est, ossa è cineribus legerentur, statimque loco proximo in terrã conderentur: ne is alium in locum sepeliendi causa deportarentur, luctus duplicaretur, & sumptus. Excipitur autem ab hac lege, qui aut in militia, aut peregrè mortuus fuisset, vbi scilicet funus ei fieri non liceret. vnde in l. Etsi, §. Impensa, & l. Diui fratres, ff. De Religiosis, & sumptibus funerum, is sumptus funeris probatur, cum peregrè mortuus in suum sepulchrum transfertur. Alij legem sic interpretantur:

Homini mortuo ne ossa legito: id est, ne adimito, & auferto, legere enim apud Antiquos, idem erat quod auferre: vnde dictus est sacrilegus: qui aufert res Deo consecratas. Et quia mortuis digitus, vel aliquod aliud membrum detrahebatur, reliquo corpore combusto, ideo hoc fieri vetuit lex.

vij. Vti sertilis vnctura, omnisque circumpotatio tollatur.

Solebant olim mortuorum corpora vngi odoribus, & vnguentis: quare lex prohibuit id fieri in corporibus seruorum sepeliendis: neque enim prohibet lex, quo minus liberi homines mortui vngantur: nam in l. funeris. ff. de religiosis, & sumptibus funerum, ij sumptus probantur, qui vnguento pro mortui corpore comparato, facti sunt.

viij. Vti ne sumptuo sit espersio fieret: néve murrata potio mortuo indaretur: néve longæ coronæ: néve acerræ adhiberentur.

Moris fuit apud Veteres, vt cadauer rogúsve liquoribus quibusdam pretiosis perfunderetur: quod ne amplius fiat, hac lege prohibetur.

Murrata potio, siue mirrina. ¶ putatur fuisse quædam potio arte confecta, & magni sumptus.

Néve longæ coronæ. ¶ longæ coronæ dicuntur: vt distinguantur à rotundis, quibus busta, sepulchra, sellæ ornules, theatra, & currus triumphales exornari solebant.

Néve acerræ. ¶ Festus scribit acerram esse aram, quæ ante mortuum poni solebat, in qua odores incendebantur. Alij verò putant esse arculam, in qua thus reponebatur. vetuit ergo lex, aras prope sepulchra fieri cum thure incensisque odoribus.

ix Qui coronam parit ipse, pecuniaue eius, virtutis ergo arduitor, ipliue mortuo, parentibusque eius, dum intus positus erit, forisque feretur, sine fraude imposita esto.

Senssus legis est: vt permittatur adhiberi ad funera eas coronas, quas quis vel per se ipse, vel per seruos, equosve suos virtutis ergo in publicis ludis & certaminibus sibi peperisset, quasi dicat, Tãquam præmium virtutis victoribus proponantur coronæ in sepulchris eorum, qui eas consecuti sunt.

Pecuniæ nomine intelliguntur equi, & serui.

Arduitor. ¶ Antiquum est verbum, ab arduo siue ad duo: idem significans quod addo. Recitat hanc legem Plinius lib. 21. cap. 3.

x. Vti plura funera ne vni fierent: néve lecti plures inferrentur.

Gloriosum fuerat apud veteres Romanos funera plurimis lectis efferri: pauperes capulis siue pheretrix efferebantur: ditiores, & potentiores lectis. Vnde Sylla sex millia lectorum habuisse fertur.

xj. Néve aurum addito: ast quoi auro dentes vincti erunt, im cum illo sepelire, & vrere, se fraude esto.

Vetat lex sepulchris aurum inijci: nam moris erat apud Antiquos vt in rogum vna cum mortuo pretiosa multa iniicerentur. Excipit verò lex eos, quibus dentes, qui exciderant, aut euulsi fuerãt, auro incrustati essent, ita vt liceret eos cum mortuo sepelire sine fraude.

Ast quoi. ¶ Idest: At cui dentes, qui exciderint vel euulsi fuerint, auro erunt vincti, idest incrustati.

Im cum illo. ¶ significat eum cum illo auro cremari, vel sepelire licet per legem.

Se Fraude. ¶ Id est, sine fraude, se pro sine, antiquè dictum est teste Festo.

xij. Rogum bustúmve novum ne propius ædes alienas 60. pedes inuito domino adiicito: néve forum sepulchri, bustúmve vsu capito.

Præscribit lex ambitum sepulchrorum. Cicero Philippica 9. Maiores, inquit, nostri statuas multis decreuerũt, sepulchra paucis, sed statuæ intereunt tempestate, vi, vetustate: sepulchrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moueri, neque deleri potest.

xiij Dominum esse omnium rerum ac moderatorẽ Deum.

Hanc legem recitat Cicero libro secundo de legib. quamuis more Gentilium dicat, Deos esse rerum omnium dominos, & moderatores.

xiiij. Ad diuos adeunto castè: pietatem adhibento opes a mouento. Qui secus faxit, Deus ipse vindex erit.

Cicero libro secundo de legibus.

xv. Constructa à Patribus delubra habento. Lucos in agris habento, & Larum sedes.

xvj. Diuos, & eos qui cælestes semper habiti, colunto: & ollos, quos in cœlo merita vocauerint.

xvij. Nulla vitiorum sacra solênia obeunto: ast olla, propter quæ datur homini ascensus in cælum, virtus, pietas, fides, colunto.

xviij. Feriis iurgia amouento: easque in famulis, operibus patratis, habento.

xix. Certas fruges, certasque baccas sacerdotes publicè libanto: hoc certis sacrificiis ac diebus. Itèque alios addes, vberratem lactis fœtusque seruanto.

xx Cursus annuos sacerdotes siniunto.

xxj. Diuis alijs, alij sacerdotes: omnibus Pontifices, singulis flamines sunto. *cic. lib. 2. de legib.*

Atque hæ quidem leges vt prædiximus, ad ius sacrum pertinebant: ad ius verò publicum, sequentes.

1. lex. Iussus populi, & suffragia sunto. Quodcumque postremum populus iussit, id jus ratumque esto.

Sic ex Liuio li. 7. & 9. Decadis 1. & hinc est, vt Iustinianus Inst. de Iure naturali, & Gentiu. §. Lex, dixerit: lex est, quod populus Rom. cõstituebat Senatorio magistratu, veluti Consule interrogãte. Rogabatur autẽ Populus in hũc modũ, quẽ Cicero in oratione pro Domo sua expressit: velitis, iubeatis vt M. Tullio aqua, & ignis interdicatur. Sed postea lege, regia potestate in Principem translata, is solus legislator censetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suffragia sunto.¶ Suffragium,est vox illa;quæ dabatur in Domitijs,& in tabellis describebatur, qua quisque declarabat suam voluntatem de aliquo magistratu creando, aut reo capitis damnando. Initio palam ferebatur: postea latæ sunt tabellariæ leges,quæ voluerunt,vt suffragia tabellis describerentur, cum Senatus, & Populus multa iubebat tandem id vim habebat,quod iubebat Populus.

2. Lex. Priuilegia ne irroganto.

Huius legis meminit Cicero libro tertio de legibus;cuius sententia est, Ne de priuatis,hoc est singulis hominib. leges ferrentur, cum æquitatis ratio postulet, vt omnes homines summi cum infimis pari iure teneantur, & iura non in singulos,sed in omnes generatim ferantur.

Ne priulegia.¶ Hoc est, Ne iura sint singularia, ne in gratiam,aut fauorem certi hominis iura constituantur.

Irroganto.¶ Irrogare propriè significat insigere, vt irrogare pœnam,iniuriam hoc in loco videtur posiisi pro simplici,roganto,quasi diceret, Ne iura in singulos introducantur.

3. De capite ciuis nisi per maximum Comitiatum, ollóſque quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto.

Hanc legem commemorat Cicero libro tertio, de legibus.& in Orat.pro Sestio. sententia legis est: De capite ciuis nisi centuriatis comitiis Sententiam ferri Romani noluerit. Vnde scribit Pomponius, non potuisse Consules iniussu Populi de capite ciuis Romani iudicare; ideóque secures Consulibus aliquando ademptæ,ea lege, & conditione à Largio Dictatore restitutæ dicuntur,ne iis in caput Romani iniussu populi animaduerterent. Posterioribus tamen temporibus, constitutis quæstionibus publicis non ipse Populus de omnibus criminibus capitalibus iudicauit, sed quæsitores patricidij, vel Prætores publicarum quæstionum delegit, iisque illa iudicia commisit.

Per maximum Comitiatum. ¶ Hoc est, per centuriat. Comitia,in quibus populus descriptus censu,ordinibus ætatibus plus adhibebat in suffragium consilij,quàm fusè,& generatim in tribus conuocatus.

4. Vt si iudex arbiterue iure datus pecuniam ob rem iudicandam accepisset,capite pœnas lueret.

Damnat lex Iudicum perfidiam.

5. Vt qui falsum testimonium dixisset, è saxo Tarpeio deiiceretur.

6. Ne quis hominem indemnatum occideret : hominisue occidendi causa,cum telo esset.

Sententia legis est, Post patrata facinora, neminem sine Iudicis sententia puniendum. Petita est hæc lex ex legibus Lycurgi,quæ id prohibent. Nam si absque iudicio,& sententia hominem fas esset occidere,multis daretur occasio ad cædes pro libidine patrandas.

Hominisue occidendi. ¶ Huius partis legis meminit Cicero in ora.pro Milone,sic inquiens: Cùm lex vetat esse cum telo hominis occidendi causa; eadem tacitè permittit, esse cum telo sui defendendi causa.

7. Ne quis in Vrbe cœtus nocturnos agitaret.

Fit huius legis mentio in Declamatione Portij Latronis in Catilinam apud Sallustium. Prohibebantur nocturni cœtus, ne facinorosi homines aliquid cõtra Rempubliçam nocturno moliuntur. Hinc alia lex 12. Tabularum: Sol occasus suprema tempestas esto. Hoc est: Post solis occasum nullum sit agendi tempus.

8. Vt siquis hostem concitasset, ciuemve hosti tradidisset, capite pœnas lueret.

Recitat hanc legem Marcianus in l.3.ff. Ad legem Iuliam, Maiestatis. Prima pars legis,teste Francisco Balduino, significat: Si quis iniussu populi,vel Principis bellum gereret,delectum haberet,exercitumve compararet,tanquam reus Maiestatis,capite puniretur. Secunda pars: Si quis exercitum Populi Romani hostibus traderet, capite puniretur. Tertia: si quis hostem arcere nollet, aut exercitum desereret, vel ad hostes profugeret,capite plecteretur.

9. Vt qui ædes alienas aceruumve frumenti iuxta ædes positum,dolo malo combussisset: vinctus,verberatus igne necaretur: at si casu id fecisset, noxiam sarciret,prætorisue arbitratu castigaretur.

Huius legis testimonium extat apud Caium iurisconsl. in l.Qui ædes.ff. De Incend.ruin.& apud Callistratum in l. Capitalium §. 6.ff. De pœnis,& apud Paulum lib.5.sentent. c.4.

10. Ne quis fruges excantassit.

Meminit huius legis Seneca libro quarto Naturalium quæstionum,& Plinius libro 28.cap. 2. & libro 1.cap. 1. Alij hanc legem sic recitant.

Qui fruges excantassit:& qui malum carmen incantassit,coercetor.

11. Neue alienam segetem pellexeris.

Sententia legis est: Ne satas segetes aliò transtuleris.

12. Sanatibus idem quod forctibus ius esto.

Extat hæc lex apud Festum, qui Sanates dictos vult eos, qui supra,infráque Romam habitauerunt: qui cum à Romanis defecissent breui post redierunt, quasi sana mente. Legis sententia est: Vt idem iuris illis sit quod forctibus, id est,bonis,qui numquam defecerunt à Populo Romano.

Tertia pars legum 12. Tabularum erat,de Iure priuato.

I. Lex, De Patria potestate.

Vt ijs qui ex patre,matréque familias eius nascerentur,in sui patris familias manu, potestate, mancipióque esset: haberétque pater familias ius in eum vitæ, ac necis,tétque filium venundandi potestatem. Hoc ius fuit proprium ciuium Romanorum, vt ait Iustinianus institit.de patria potestat.

ij. De testamentis ac tutoribus.

Paterfamilias vti legassit super pecunia, tutelâve suæ rei,ita ius esto.

In l.Verbis legis,ff.de verbo significa. habetur, amplissimam potestatem hac lege tributam esse patribus familias testandi,hæredes instituendi,legata, & libertatem dandi,tutores quoque constituendi:ita vt etiamsi Pretorem aut Consulem suis liberis tutorem instituerent, eos ad hoc onus suscipiendum obligarent.

Vti legassit.¶ Idest,vti statuerit,siue decreuerit.

iij. Parentibus tutorum liberis in potestate dandorum testamento ius esto.

Meminit huius legis Caius l. 1. ff. De testament.tutel. Et addit,etiam posthumis filiis posse tutores, parentum testamento dari, eò quod posthumi pro iam natis habeantur.

iiij. Vt si paterfamilias intestato moreretur. agnatorum, gentiliúmque in ipsius pupillis, eorúmque pecunia potestas esset.

Vlpianus l.1. ff. De legitim.tutori. Ratio legis erat; vt ij,qui sperare poterant hæreditariam successionem tuerentur bona tanquam legitimi tutores, ne dilapidarentur. Agnati dicuntur,qui ex eadem familia nascuntur, & idem cognomen habent: Gentiles verò,qui ex eodem genere nascuntur,& simili nomine appellantur, Item, Agnati dicebantur,qui erant per patris cognationem coniuncti, veluti frater ex eodem patre natus,fratris filius, nepos, & alij posteri ex eodem patruus. & patrui filius,& nepos ex eo.

v. Si furiosus existat,agnatorum gentiliúmque in eo, pecuniáque eius potestas esto.

Huius legis meminit Cic.lib.de Inuentione, & Tusculana sexta: vt qui prodigus existeret, si Prætor, causa cognita bonis suis interdiceret,inque ipsius pecunia,agnatorum, gentiliúmque potestas esset. Huius etiam legis meminit Vlpianus l.1.ff. De Curatorib.furioso. Testatur Balduinus ex lege Solonis,infamia notari eum,qui patrimonium decoxisset,& foro,& concionibus arceri.

vij. Mulieres orbæ, innuptæ in fratris agnatiúe proximi tutela esto.

Huius legis meminit Cicero in oratione pro Muræna: nam propter infirmitatem consilij voluit lex, vt fœminæ essent in potestate parentum,fratrum,vel virorum. Vnde dicta est seruitus muliebris,quia dum viuunt parentes,fratres, vel viri,eorum potestate solutæ non sunt. Filiæ familias, in matrem suarum potestate: nuptæ,in virorum manu: orbæ, innuptæ,in fratrum, vel agnatorum tutela erant: vt ostendit M. Cato differens de lege Oppia apud Liuium Decadis 4. lib.4.

viij. De suspectis tutoribus.

Vt si quis doli mali culpæue in tutela gerenda suspectus videretur:eum cuiuis apud Prætorem suspecti arguere,ius esset: vtque dolo damnatus,infamis fieret.

Hanc legem Cicero lib.3.Officiorum commemorat.

ix. Vt qui per tutelam pupillum fraudasset, eiusque rem furatus esse conuinceretur, infamia notatus, dupliionis pœnam subiret.

Extat huius legis testimonium apud M.Tullium in oratione pro Cæcinna,& pro Roscio Comœdo.

x. Patronus si clienti fraudem fecerit,sacer esto.

Apud Romanos, vt dicit Agellius lib.20. cap.1.& li.5.c.13. moribus comprobatum fuit, vt clientem in fidem receptum, cariorem patroni haberent,quàm propinquos, eumque etiá aduersus hos tuerétur:nam licebat patronis testimoniu contra propinquos dicere: aduersus verò clientem pro cognatis non item.

Sacer homo dicebatur, teste Festo, quem populus ob maleficium iudicauit, quemque immolari fas non erat; sed qui eum occidebat,impunitus relinquebatur.

xj. De legatis & hæredibus.
Vt quisque legassit,ita ius esto.

Memorans hanc legẽ Pomponius in L.Verbis,ff.verbo.sign. ait Liberũ erat Rom. simpliciter hæredem instituere quem vellent,ita vt etiá bona suis seruis relinqueret. Seruus autem eo ipso quod hæres instituebatur, liber fiebat; & hoc erat vnum genus manumissionis,videlicet per testamentum.

xij. Vt cum paterfamilias super familia sua legaret, nexum faceret, perque æs & libram familiam manciparet: ac præcer libripendem ciues Romanos pubetes ne minus quinque adhiberet.

Apud Romanos testamentum per æs & libram appellabatur cum paterfamilias ei, quem veller successorem relinquere,familiam suam,& vniuersum ius patris familias,mancipio vendebat,& simul hæredes mancipabat: & quinq; adetant testes,omnes ciues Romani, & puberes,& ipse libripes, & emptor. Huius legis argumentum suppeditabat Agellius lib.15.c.13.

xiij. Cum nexum faciet,mancipiumque, vti lingua nuncupassit,ita ius esto.

Sensus legis est: Cũ pater familias per æs & libra familiã vendet,vti nominauerit,videlicet hæredem,& vti de suis bonis decreuerit,id ratum sit. Huius legis reliquiæ extant apud Ciceronem libro primo de Oratore,& apud Festum.

xiiij. Qui se scierit testarier, libripensve fuerint, in testimonium fatiatur,id est,feriatur improbus,intestabilisque esto.

Sententia legis est: Qui de testibus ad testamenta adhibitis, quales quinque ciues Romani puberes cum libripende ex lege supradicta erant, rogati, iure voluerint testimonium dicere,& fateri testamentum ita conditum fuisse,séque testes à testatore fuisse adhibitos, pœna mulctentur. Extat hæc lex apud Agellium lib.15.c.13.

Qui se scierit testarier.¶ Id est,qui se interesse vocari passus fuerit. Scieret pro sciuerit, vetustè dictum. Intestabilis in hac lege dicitur is,cui testimonii dicendi ius non est:siue is, cuius testimonium iura non recipiunt.

xv. Vtique filijfamilias bonorum paternorum suorum, suæque hæredes essent.

Tria erãt apud Romanos hæredũ genera: Aut enim erant hæredes necessarij,aut sui & necessarij, aut extranei. Necessarius,erat seruus hæres institutus, quia siue vellet, siue nollet,omnino post mortem testatoris protinus liber & necessarius hæres fiebat. Hæredes sui & necessarij erant filius, filia, nepos,vel neptis ex filio,& deinceps ceteri liberi, qui in potestate testatoris,cum obiit,fuerint.

Dicãtur sui hæredes,quia sunt in potestate testatoris. Necessarij verò hæredes,quia siue velint,siue nolint,tum ab intestato,tum ex testamento,lege xij. Tabularũ, hæredes fiunt. Ceteri,qui testatoris iuri subiecti non sunt, extranei hæredes vocantur. Vnde hæc lex ab aliis recitatur in hunc modum: intestatorum hæreditates, primo suorum hæredũ, velint nolint ve sunto.

xvj. Vt si qua mulier post viri mortem in decem proximis mensibus pareret:qui,quæve ex ea nasceretur, suus,suave in viri familia hæres esset.

Primæ legis pars inuenitur apud Agellium libro 3. cap.16. Altera pars habetur apud Vlpianum l. 3.ff.de suis & legiti. & apud Iulianum l.6.& 7.eodem titulo.

xvij. Si pater familias intestato moritur,cui suus nec extabit hæres,agnatus proximus familiam habeto.

Huius Legis fit mentio apud Iustinianum institu. de hæredita.quæ ab intesta.§. Intestatorum,& apud Paulum. ff. de liberis & posthu.L.9.

xviij. Intestato liberto mortuo,primùm sui succedunto: si hi non fuerint,patronus.

Meminit huius legis Iustinianus Institt, de successione libertorum.§.Nunc de Libertorum bonis. Et Vlpianus in l. intestato.ff. de suis & legiti. poterat tamen libertus etiá extraneum in testamẽto scribere, & patronum impunè præterire, l.is autem.ff.de iure patro.l.liberto.ff.de bonis liberto.

xix. Vti ceteratum rerum,si hæredes partem quisque suam habere mallent, familiæ herciscundæ arbitriũ sumerent,cui totius rei ius,arbitriumque permitterent.

Habetur hæc lex apud Caium L. 1.ff. Familiæ herciscũdæ. Nomine familiæ, intelligitur res hæreditaria. Herciscei veteres dicebant pro diuidere. Id significat lex: Vt arbiter, hoc est, iudex compromissarius familias herciscũdæ id est,diuidundæ additus,primum singulas res, si commodè fieri possit singulis adiudicet. Si non possit,& vnius pars præponderet, tunc eũ alteri in pecuniã certã condemnet. Quod si vnus aliquis solus fructus percepit,remq; hæreditariam corrupit,aut consumpsit,tunc eũ in certam quoque pecuniam condemnet.

xx. Inter hæredes pro hæreditariis portionibus, obligationes hæreditariæ diuisæ sunto.

Sententia legis est: Vt obligationes testatoris,hoc est,quæ à testatore ad hæredes veniunt,inter hæredes diuidantur pro hæreditarijs portionibus. Verbi gratia: Si testator votum aliquod fecit, aut centum alicui debet, tunc solutio illius voti vel pecuniæ debet fieri, non per vnum hæredem, sed diuidi in singulos hæredes,ita vt omnes conferant ad illius solutionem,pro hæreditaris portione. Vnde creditores demortui debitoris nequeunt agere contra vnum hæredem, sed benè tamen possunt contra omnes. Pari ratione, si quis testatori aliquam pecuniæ summam debeat: nec soluat ante obitum testatoris, tunc hæredes eius omnes, non vnus tantum contra debitorem actionem habent.

xxj. Vt quæ mulier cum iuris esset, annũ vnũ apud virum matrimonij causa fuisset, ea mulier, ni trinoctium vsurpatum isset,pro vsu capta haberetur.

Habetur hæc lex apud Agellium li. 3. c.11. & Macrobium li.Saturn.ca.2. Præcipit hæc lex, vt quæ mulier annum vnum matrimonij causa apud virũ fuisset, ea mulier anno exacto, in eius viri manu esset; at si ante finem tres noctes ab ea vir abfuisset, dat potestatem lex mulieri interrumpendi vsucapionem,siue possessionẽ viri. sicut res mobiles anno vno,vsucapiuntur,sic etiam vxor,si anno integro cũ viro fuerit, manet in potestate viri. Et sicut iure ciuili rerum vsucapiones infringuntur:ita vxor si ante annum exactum tres noctes vir ab ea abfuerit, non manet in potestate viri tamquam vsucapio eius sit interrupta.

xxij. Ne connubium Patribus cum Plebe esset.

Scribit Dionysius lib. 10. Decemuiros legem posuisse, vt connubia non essent inter patritios & plebeios. Abrogata est hæc lex postea per legem Canuleiam: Canuleius enim teste Liuio lib.4.Decadis 1. Tribunus plebis legem tulit, vt deinceps Patribus cum Plebe,connubij ius esset.

xxiij. Vt Si è coniugibus alter alteri nuncium mitteret, eumq; suas res sibi habere iuberet,diuortium esset.

Extat hæc lex apud Caium in lege penultima, ff. ad leg. Iuliam. de adul. Cicero in 2.Philipp. scribit,diuortia ex 12. tabulis permissa fuisse. Noli, inquit, credere: frugi factus est Antonius: mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex 12. tabulis, claues ademit, exegit. Sic ille. Sed etsi diuortia ex 12. tabulis permissa fuerint, intra quingentos tamen viginti annos nullum Romæ diuortiũ factum esse, Dionysius li.2.&

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gellius lib.17. cap.21. scriptum reliquerunt: primusque omnium Spur. Seruilius diuortium feciſſe dicitur ob vxoris ſterilitatem:eo quod iurasſet ſe liberorum quærendorum cauſa vxorem duxiſſe.

xxxiij. De in ius vocando.
¶ Si in ius vocato morbus, æuitasue vitium eſit: qui in ius vocaſſit, iumentum dato: ſi volet, arceram ne ſternito.

Extat apud Agellium lib.20.cap.1. Vult hæc lex, vt in ius vocato homini paupertimo, qui aut pedibus forte æger eſſet,aut aliquo alio incommodo ingredi nequiret, arcera daretur, hoc eſt,plauſtrum tectum vndique, & quaſi quadam arca concluſum: ne cauſatio ægri corporis perpetuam daret fidem detrectantibus,iuriſque actiones declinantibus, vacationem. Phauorinus apud Agellium loco citato,improbauit hanc legem tanquam inhumaniter ſcriptam:videlicet ſi homo in ius vocatus,aut ætate æger, ad ingrediendum inualidus eſſet,arcera nō ſterneretur,ſed ipſe auferretur,& iumento impoſitus,ex domo ſua ad Prætorem in Comitium,noua funeris facie efferretur. Quam ob cauſam, inquit Phauorinus, morbo affectus, & ad reſpondendum pro ſe non idoneus,iumento adhærens,in ius deportatur? At Sex. Cæcilius hanc legem dicit eſſe humaniſſimam, quæ iumentum dari iubet ægro, aut ſeni in ius vocatone quis ob excuſationem morbi, inopiæ, vel ſenectutis lites & controuerſias ſubterfugeret & declinaret.

xxv. Si iudex, vel alter ex litigantibus morbo ſontico impediatur,dies iudicij diffeſſus eſto.

Extat apud Agellium lib.20.ca.1.& apud Feſtum,ad hanc legem referuntur verba Iuliani Iuriſconſulti in l. quæſitum. ff.de ſenten.& re iudicata. Vult hæc lex,vt ſi Iudex, vel alter ex litigantibus graui morbo correpertur, atque ſic impediretur,vt in iudicio apparere,vel præeſſe non poſſet, actio illa in alium diem differretur. Morbo Sontico. Id eſt, vehementi,& habente vim grauiter nocendi,vt explicat Sex.Cæcilius apud Agel. lib. 20. cap. 1. Nam quia Sontes dicuntur nocentes,inde Sonticus morbus dictus eſt,qui nocet,vt habetur in l.morbus.ff.de verb. ſignifi. & in l. vlti. ff. de ædilit. edicto. Diffeſſus eſto. ¶ Id eſt, Diffiſus, quaſi dicat, diffundatur:vt explicatur apud Agellium lib. 14. cap. 2. & diem eſſe diffiſum,idem eſt quod iudicium differri oportere.

xxvj. Si in ies vocet,atque eat.
Si vis vocationi fuat, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.
Si caluitur,pedemvè ſtruit,manum endoiacito.

Mentio huius legis eſt partim apud Ciceronem libro 2. de legibus,partim apud Feſtum in verbo ſtruere Sententia legis eſt: Vti ciuis Romanus in ius vocatus, illico nulla mora interpoſita vocantem ſequatur: & hoc eſt quod dicitur: ¶ Si in ius vocet [Atque eat. ¶ Antiquè dictum eſt, atque, pro ſtatim, vt docet Agellius libro 16. cap. vlt. Qui ſi ſequi nolit,adeò vt vi cogi oporteat,actor præſentes aliquos cies anteſtetur,] id eſt, in teſtes vocet: quod ſi adhuc ſequi nolit, aurem anteſtati capiat. Si fugiat reus, actor ei manum injiciat,atque in ius rapiat.
Si vis vocationi fuat.]
Hoc eſt,ſi aduerſarium in ius vocauerit, & is vi reſtiterit. ¶ Fuat ¶ Veteres dixere, pro, fiat, teſte Nonnio Marcello. ¶ Anteſtaminor ¶ id eſt, Teſtes aliquos aduocato.
¶ Aurem capito anteſtati.] Mos erat in anteſtatione, vt memoriæ cauſa actor auriculam imam tangeret anteſtati, cum hoc verbo,Memento. Hinc Plinius libro 11.cap.45. Eſt in aute ima memoriæ locus,quem tangentes anteſtantur.
Si caluitur,] Id eſt,ſi fruſtratur, teſte Nonnio. ¶ Pedemve ſtruit. ¶ hoc eſt dicere,ſi retrorſum it,aut fugit, vel, ſi remoratur, ait Feſtus. ¶ Manum endoiacito, ¶ antiquè dictum eſt,pro,manum injicito.

xxvij. Si teſtatus dies ſit cum hoſte,venito.

Refert hanc legē Cicero lib.1.Offic.& hoc ſignificat lex:Is qui in iudicio ſe ſiſtere promiſerit aduerſario ſecundū ſuam, vel fideiuſſorum promiſſionem, ſe ſiſtat ad diem ſtatutum.
Cum hoſte. ¶ Antiquo more dictum eſt pro aduerſario, vel peregrino.Hoſtis apud veteres, inquit Feſtus, dicebatur peregrinus:& qui nunc hoſtis,tunc dicebatur perduellis.

xxviij. De Iudicijs.
Rem vbei pagunt,oranto:nei pagunt ante meridiem in foro, aut in Comitio cauſam coniciunto:poſt meridiem,præſente ambobus, ſeitem addicito,ſol occaſus ſuprema tempeſtas, eſto.

Legis ſententia eſt,vt litigantes, ſi de re controuerſia paciſcerentur, vel litem inter ſe componerent, orarent, id eſt, id oratione peragerent. Quod ſi non paciſcerentur,tunc ante meridiem in foro, aut in comito (in quibus locis ius dicebatur)cauſam conijcerent. Id eſt, breuiter narrarent: noti integra,& prolixa oratione exponerent: & eo facto Prætor, poſt meridiem,litem, id eſt, tem controuerſam, ei, qui cauſam obtinuiſſet, addiceret,ambobus præſentibus: & poſt ſolis occaſum nullum à Prætore ius diceretur; quod ſi diceretur,irritum eſſet.
Præſente ambobus. ¶ Antiqua locutio eſt, pro eo, quod eſt,præſentibus ambobus.
Sol occaſus. ¶ Venuſte etiam eſt phraſis,pro eo vſurpata, quo dicimus,ſol quando occidit.
Suprema tempeſtas eſto. ¶ Id eſt,diei nouiſſimū tempus. Vbei, ¶ Idem eſt quod,vbi.
Pagunt. ¶ Pago,pag.is,pagere idē ſignificat quod paciſci.

xxix. Si qui in iure manum ſerunt, vtreique ſuperſtitibus præſentibus,vindicias ſumunto.

Lex hanc habet ſententiam: Si qui de domo,vel agro,vel alia quapiam re contendunt, & ſuper ea re feſtucas inter ſe, quaſi haſtas, dicis cauſa committunt, [vtreique ſuperſtitibus præſentibus,vindicias ſumunto] Id eſt, vtrique litigantium præſentibus teſtibus feſtucas illas inter ſe committunt, & manus conſerunt. Videtur lex intelligere appellatione vindiciarum ipſam manuum conſertionem. Quid Vindiciæ ſignificent,explicat Feſtus in voce, Vindiciæ.

xxx. Si vindiciam falſam tulit, rei, ſiue litis,arbitros tres dato: eorum arbitrijs fructus duplione damnum decidito.

Recitat hanc legem Feſtus in verbo Vindiciæ. Vult lex eum, qui falſō ſibi rem alienam vendicauit, duplos fructus reſtituere debere.
Si vindiciam falſam tulit.] Vindiciam ferre, eſt ſententia & decreto rem poſſidere. Vindiciæ appellantur res illæ, de quibus eſt controuerſia,eo quod vindicarentur.

xxxj. Vt Si quis ē libertate in ſeruitutem aſſereretur,Prætor Vindicias,ſecundum libertatem daret.

Sententia legis eſt: Vt non ſolum liber homo, qui ſtatus controuerſiam pateretur, relinquatur ſuæ libertati, & eius poſſeſſionem retineat, dum quæſtio ſtatus,cauſæque liberalis penderet,ſed etiam vt ſeruus, qui in libertatem ab aliquo legitimo & iuſto vindice aſſeritur,interea pro libero habeatur,& aſſertori libertatis,dominus ſerui poſſeſſione cedat.
Vindicias ſecundum libertatem daret.] Id eſt, Prætor poſſeſſionem eius,de cuius libertate,vel ſeruitute diſputatur, ei daret,qui libertatem defendit,non ei,qui ſeruitutem quærit. Vindiciæ etiam hoc loco, poſſeſſionem ſignificant. Et ſtatuit lex,vt liberi, vel ſerui hominis poſſeſſio defendatur, dum cauſa diſputatur: ita vt ſi liber homo ſit, cuius tamen ſeruitutem actor quærit, ſuæ libertati relinquatur; ſi verò ſeruus ſit, & ab aliquo in libertatem vindicetur, ei poſſeſſio detur,non domino ſerui.

xxxij. Ne quis rem litigioſam in ſacrum dedicaret.
Qui dedicaſſet,dupli pœnam ſubiret.

Extat hæc lex apud Caium in l. vltima. ff. de re litigioſa. Duplum aduerſario præſtandum erat, vt id veluti ſolutum haberet,pro eo quod potentiori aduerſario traditus erat.

xxxiij. Cui teſtimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum obuagulatum ito.

Extat apud Feſtum in voce Portus. Significat lex:Si ei qui litem habet, teſtis defuerit, ei licet die tertio ante domum eius,cuius teſtimonio vti volebat,liberè conqueri, & implorare teſtimonium,& conuicium recuſanti facere.
Ob portum.] Portum,inquit Feſtus pro domo in lege 12. Tabularum poſitum eſſe,omnes ferè conſentiunt.
Obuagulatum.] Obuagulationem, dicit Feſtus eſſe quæſtionem cum conuicio,& deducitur à vagulo, quod dematur à vagio.

xxxiiij. De re iudicata.
Aeris confeſſei,rebuſque iure ioudicatis, triginta dies iuſtei ſunto: poſtidea indu manus iacito eſto, in ious ducito. Nei ioudicatum facit. Aut quips endo ioure vindicit. Secum ducito. Vindicito,

cito,aut neruo,aut compedibus quindecim pondo,ne minore: aut ſi volet, maiore vincito. Seu volet, ſuo viuitio. Nei ſuo viuit, qui eum vinctum habebit.Libras farris in dæ dato Sei volet, plus dato.
Habetur hæc lex apud Agellium lib.20.c.1. Legis ſententia eſt,vti eam explicat Sex.Cæcilius apud Agellium loco citato.Confeſſei æris]id eſt,pecuniæ quam per confeſſionem adueſtaſi in iudicio factam conſtiterat eſſe debitam.
Rebuſque iure iudicatis.] Alij legunt,
Aeriſque debiti iudicatis.]
Poſtidea,]id eſt,poſtea.
Indu manus iactio.] Id eſt,manus iniectio. Quaſi dicat, Poſt illos triginta dies, niſi tibi ſatisfecerit, licet tibi in eum manus inijcere,& in ius ducere.
Nei iudicatum facit.] Id eſt,Niſi ſoluerit id, quod ſententia Iudicis concinet.
Aut quips endo ioure vindicit.] Id eſt, Niſi quis eum in iure vindicet.

xxxv. Ni cum eo pacit, ſexaginta dies in vinculis retineto. Trinis nundinis continuis in comitium procitato,æriſque æſtimiā prædicato. Tertiis nundinis capite pœnam luito, aut trās Tiberim peregre venum ito. Aſt ſi plures eſunt rei, tertiis nundinis parteis ſecanto: ſi plus, minúsve ſecueſunt,neſi fraude eſto.
Memorant hanc legem Agellius lib. 20. cap.1. Senſus eſt: Erat ius interea paciſcendi inter creditorem & debitorem: & niſi pacti fuiſſent, habebantur in vinculis dies ſexaginta. Interea eos dies tribus nundinis continuis ad comitium producebantur,quantæ pecuniæ indicati eſſent,prædicabatur. Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant,aut trans Tiberim peregrè venundabantur. Quod ſi plures eſſent creditores, quibus reus eſſet iudicatus,permittebat lex,vt ſi vellent creditores,corpus debitoris ſecaretur,& cuilibet creditori pars diſſecti corporis addiceretur.
Neſi fraude eſſet.] Antiqua Phraſis hæc eſt, pro eo quod dicitur,ſine fraude. Quinctilianus li.5.cap.6.ita ait:Sunt quædam non laudabilia natura,ſed iure cōceſſa, vt in duodecim Tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit,quam legem mos publicus repudiauit. Phauorinus apud eundem Agellium li.20.cap.1.Nihil,inquit, profectò immitius, nihil immanitius (videlicet huius legis pœna)niſi (vt reipſa apparet)eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam vnquam peruueniretur. Addici namque tunc, & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam detertimi homines contemnunt. Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neque legi, neque audiui, quoniam ſæuitia iſta pœnæ contemni non potuit.Reſpondet Sex. Cæcilius: Grauitatem pœnæ eſſe decretam, non vt debitorum corpora ſecarentur: ſed vt debitores, legis pœnam pertimeſcerent, & acerbitate pœnæ conterriti non auderent pacta & conuenta perfidè rumpere.Sic etiam,inquit, Decemuiri ſtatuerunt, vt qui falſum teſtimonium dixiſſe,conuictus eſſet,è ſaxo Tarpeio deiiceretur. Acerbitas plerumque vlciſcendi maleficij, bene atque cautè viuendi diſciplina eſt.Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ.Horat.

xxxvj. Aſſiduo vindex aſſiduus eſto.Proletario,ciui, quiuis volet, vindex eſto.
Refert hanc legem Agellius lib.16.c.10.Statuit, vt aſsidui, vel locupletes ciues creditoribus addicti, ab aſſiduis vel locupletibus vindicentur: hoc eſt, ſi ita res ferret, aſsibus redimerentur: non autem à Proletariis:ne, cum ſint tenuioris fortunæ,quàm vt aſſes poſſent dare,quibus aſsiduos è vinculis liberarent, ipſi pro aſsiduis & ſe,ſuoſque liberos, familiamque totam in diſcrimen adducerent,néve corpus liberum aſsidui hominis liberandi gratia,ſemituti, capitiſque pœnæ, aut ſectioni ſubiceretur.Proletario autem ciui quemuis vindicem eſſe permiſit lex, quia eius debita non ſolent eſſe maiora quàm quæ ære exiguo ſolui poſsint.
Aſsiduo.]Veteres dixere pro locuplete ab aſsibus dandis.
Vindex eſto.] Antiqui vindicem appellabāt, qui vinctum, ſiue addictum alteri, ſiue prehenſum liberabat.
Proletarius ciuis dictus eſt ab officio prolis edendæ: nam qui rem familiarem paruam habebant, Rempublicam adiuuabant,liberorum copia.

xxxvij. De emptione,venditione,& vſucapionibus.
Venditæ & traditæ res nō aliter emptori acquiruntor,quàm ſi is venditori pretium ſoluerit,vel alio modo ſatisfecerit.
Declarat hanc legem Iuſtinianus Inſtit.De rerum diuiſione,§.Venditæ. & Inſtit.de empt.& vendit.§.item pretium.

xxxviij. Vſus & auctoritas fundi biennis, ceterarum rerum annuus eſto.

Extat hæc lex apud Ciceronem in Oratione pro Cęcinna, & in Topicis ad Trebatium, & apud Iuſtinianum Inſtitut. de vſucapionibus§. iure ciuili. Legis ſententia eſt: Adeptio dominij per continuationem poſſeſſionis, temporis annui eſt in rebus mobilibus: biennij verò in rebus immobilibus. Hanc legem Iuſtinianus loco citato correxit, voluit temporā vſucapionis eſſe longiora ſcilicet, vt res quidem mobilis per triennium vſucaperetur: immobilis verò inter præſentes,decennio inter abſentes,viginti annis,
Vſu capere,eſt vſu & poſſeſſione rem facere ſuam.
Auctoritas ſumitur hoc loco pro iure, quod poſſeſſione, tempore,& loco definito acquiritur. Fundus generatim accipitur pro omni eo quod ſolo adhæret, hoc eſt,pro rebus immobilibus.

xxxix. Aduerſus hoſtem æterna auctoritas eſto.
Extat apud Ciceronem lib.1.officiorum.
Noluerunt Decemuiri alios quàm ciues ſuos poſſeſſores tueri, & vſucapionis iure donare. Eſt igitur legis ſententia: Perpetuum ſit ius cuilibet ciui Romano vindicandi rē ſuam à quolibet peregrino poſſeſſam, ita vt nullus peregrinus vllo tempore poſſit vſucapere rem ciuis Romani.
Hoſtis]in hoc loco ſumitur pro peregrino:vt explicat Cicero lib.1.Officiorum,& varro lib.4.de lingua Latina.

xxxx. Rei furtiuæ æterna auctoritas eſto.
Apud Agellium lib.17.ca.7.ſic habetur. Quod ſubreptum erit,eius rei æterna auctoritas eſt.Hoc eſt:Perpetuum ſit cuique ius vindicandi rem ſuam furto ſublatam: ita vt non ſolum denegetur furi vſucapiendi poteſtas, ſed etiam cuilibet alteri,quamuis à fure bona fide emerit, vel alia de cauſa acceperit. Extat hæc lex apud Iuſtinianum Inſtit. de vſucapionibus.§.furtiuæ.

xxxxj. De Collegiis.
Vti ſodalibus,qui ius coeundi haberent,poteſtas eſſet,pactionem quam vellent,ſibi ferre:dum ne quid ex publica lege corrumperent.
Extat huius legis teſtimonium apud Caium Iuriſconſultum in l.vlt.ff.de Collegiis.
Tranſlata eſt hæc lex ex legib. Solonis,in quibus ita erat: Si qui eiuſdem corporis, aut ſi quis tribules, aut Sacerdotes Orgionum aut Nauicularij,aut Sodales,aut eiuſdē ſepulchri, religionisve conſortes,aut ad pecorum coemptionē, aliiſúdve negociationis genus ſimul proficiſcentes,pactionem inter ſe aliquam inierint,ratum id ſit, dum ne quid in publicis tabulis prohibeatur.
Teſte Plutarcho in vita Numæ: Numa Pompilius diuiſit multitudinem plebis ſecundum artificia, vt ſuum peculiare corpus haberēt tibicines,ſuum artifices,architecti, tinctores, ſutores, coriarij, fabri ærarij,& figuli:& inde orta ſunt certa collegia, quæ Senatus conſulto & Conſtitutionibus ſunt approbata. Quibus autem permiſſum eſt corpus habere collegij,fas erat in modum Reipublicæ res habere communes,áream communem, & actorem ſiue ſindicum, per quem tamquā in republica quid cōmuniter agi & fieri oporteret, agetur & fieret. Poterant hæc collegia manumittere, legatum capere,leges ſibi ferre,hoc eſt,ſtatuta condere,dūmodo nihil ex iure communi corrumperent.

xxxxij. De ſeruitutibus & finibus regundis.
Viæ latitudo in porrectum,octo pedum eſto, in anfractum ſedecim.

Extat hæc lex apud Caium. ff. De ſeruitutibus, l. viæ latitudo:& ſtatuit ius de ſeruitutib. ruſticorū prædiorū. Iuſtinia. Imperat.Inſtit.de ſeruituti.prædiorum, §. Ruſticorū prædiorum,ait:Ruſticorū prædiorum iura ſunt hæc: Iter, actus,via, aquæductus. Iter,eſt ius eundi, & ambulandi hominis, non etiam iumentum agendi vel vehiculum. Actus,eſt ius agendi iumentum, vel vehiculum. Via, eſt ius eundi & ambulandi hominis,& agendi iumentum & vehiculum. Aquæductus, eſt ius deducendæ aquæ per fundum alterius Lex ergo loquitur de ſeruitutibus ruſticis, & præcipit, vt ſi quis ius ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

beat ducendi vehiculi, siue plaustri, siue agendi iumentum per prædium alterius, ea via in porrectum, id est, in directum, sit octo pedum. In anfractum, id est, in flexum, sit duodecim pedum, ad plaustri videlicet circumducendi commodum atem.

xxxxiij. Vt si cui priuato aquæ ductus alterius in publico noceret, ei aquæductus Dominus noxæ nomine caueret.

Vult dicere lex: Si per publicum locum vnus aquæductus priuato nocebit, erit actio, vt dominus aquæ de damno ipsi caueat. Extat hæc lex apud Paulum Iurisconsultum in l.5.ff. ne quid in loco publico.

xxxxiiij. Vt si cui aqua pluuia ex vicini agro noceret vicino, cui ea noceret, eam per arbitrum arcere ius esset.

Extat apud Ciceronem in Topicis hæc lex: Vbi Boetius: Ius, inquit, est aquam pluuiam arceri; id est, vt si in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaque vicini frugibus nocitura concrescat, arceat eam suis finibus ille, qui sua putat interesse, ne defluat. Vlpianus l.1. ff. de aqua pluuia. ait. Si cui aqua pluuia damnum dabit, actione aquæ pluuiæ arcendæ auertetur aqua.

xxxxv. Ambitus parietum sestertius pes esto.

Ambitus, teste Varrone lib. 4. de lingua Latina, dicitur in hac lege, inter vicinorum ædificia locus relictus: quem iubet lex esse duorum pedum, & semipedis, ad circumeundi facultatem.

xxxxvj. Qui sepem in confinio ponet, terminum ne excedito: Qui murum, pedem derelinquito: qui domum, pedes duos: qui sepulchrum, foueamque, quantum id profundum erit: qui puteum, passum: qui oliuam, ficumve, pedes nouem: qui denique alias arbores plantabit, quinque pedes ab alieno loco ponito.

Extat apud Caium l.vltim. ff.de Finib. regun. vbi eam ex Solonis legibus desumptam esse testatur.

xxxxvij. In controuersia de finibus quinque pedum vsucapio nulla esto.

Habetur hæc lex apud Ciceronem libro 1.de legibus. Voluit lex inter confines vicinorum agros spatium quinque pedum non vsu capi, sed medium relinqui, quod liberum semper esset & commune, vt eo ire, agere, & aratrum etiam circumuertere, sine alterius incommodo vterque dominus posset. Vnde postea lege Manilia cautum est, vt quoties de his quinque pedibus controuersia esset, arbiter siue agrimensor eligeretur, qui eos tegeret, atque sua constitueret.

xxxxviij. Eius arboris quæ in alienum agrum impenderet, ramos quindecim pedes altius à terra circumcidere ius esto vicino.

Hoc ideo statutum est, ne vmbra arboris vicino prædio noceret. Extat apud Vlpianum Iurisconsultum in l. 1. ff. de arborib. cædendis.

xxxxix. Glandem suam in alienum fundum procidentem colligendi ius esto vicino.

Huius legis facit mentionem Plinius libro 16. cap. 5. Et glandis nomine omnis fructus continetur. l. vni.ff. de glande legen.& l.qui venenum.ff.de verb.significat.

L. Vt si vicini inter se iurgant. Finibus regundis, arbitros tres darent: eique totius rei ius, arbitriumque permitterent.

Huius legis pars inuenitur apud M. Tullium libro 2. de legib. Fines vocantur agrorum termini ac limites: & regi dicuntur, quoties vnusquisq; ager proprijs finibus terminatur.

lj. De iniurijs, alijsque delictis.
Si quis actitauerit, siue carmen condiderit, quod infamiam, flagitiumve alteri precetur, capite punitor.

Mentio huius legis est apud Ciceronem libro 4. de Republica, & apud Augustinum lib. 2. de ciuitate Dei, cap. 9. constituitur capitis pœna in scriptores libellorum famosorum. Quidam hanc legem sic recitant:

Si quis carmen occentassit, quod alteri flagitium parit, capital esto.

Occentassit.] Antiqui dicebant pro eo quod est conuitium facere. Flagitium item veteres, infamiam appellabant. Flagitium facere, conuicijs aliquem lædere. Apud Græcos ait Augustinus loco citato, fuit lege concessum, vt quod vellet comœdia nominatim, vel de quo vellet, dicerent. Itaque quem illa non attigit? vel potius quem non vexauit? cui pepercit? At contra Cicero.lib.4.de Repub.& Tusculana.4.ait: Nostræ Tabulæ duodecim cum perpaucas res capite sanxissent, in his tamen sanciendam esse capitis pœnam putarunt. Vnde Arnobius lib. 4. carmen malum, inquit, conscribere, quo fama alterius conquinetur, & vita, decemuiralibus scitis euadere noluistis impune.

lij. Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœnæ sunto.

Apud Agellium lib. 20. cap. 1. Phauorinus, philosophus Academicus hanc legem improbauit, veluti mollem & remissam, vbi sic inquit: Quod dixi, videri quædam esse impendio molliora, nonne tibi quoque videtur esse dictum, quod ita de iniuria punienda scriptum est. Si iniuriam alteri faxit, viginti quinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda viginti quinque asses deterreant? Itaque eum eam legem Q. quoque Labeo vestes, in libris, quos ad 12. Tabulas conscripsit, non probaret, inquit: L. Neratius fuit egregie homo improbus, atque inhumani vecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare, cum seruus sequebatur, erumenam plenam assium portitans: & quemcumque depalmauerat numerari statim iubebat secundum 12. Tabulas, 25. asses iubebat. Proterea, inquit Prætores, hanc abolescere & relinqui censuerunt, iniurijsque æstimandis recuperatores se daturos ediderunt. Hæc Phauorinus. Sex. autem Cæcilius legem decendens, ait, non omnes iniurias hac pœna æstimatas fuisse, sed leuiores tantum, & hanc paucitatem assium, graue pondus æris fuisse, cum Populus Romanus ea tempestate librarijs assibus vteretur.

liij. Si membrum rupserit, è pacto talio esto.

Reperitur hæc lex apud Agellium libro 20.cap.1. & apud Festum in voce Talio, & apud Iustinianum Instijur. de iniurijs.§.pœna.

Vult lex, vt de graui & atroci etiam illata iniuria pacisci liceat; sed (è pacto) id est, sine pacto, vel extra pactum, Talionem esse pœnam. Notat etiam Phauorinus apud Agellium, hanc legem, vt iniquam, sic inquiens: Nonnulla in istis Decemuirorum legibus, nec consistere quidem visa sunt. Veluti illa lex Talionis: cuius verba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si membrum rupit meum, è pacto Talio esto. Præter enim vlciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem velit; quæro an effieere possit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primum rei difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consulsus non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Hæc & plura Phauorinus. Sed Cæcilius legem Decemuirorum defendens, ait, Prædictam pœnam esse irrogatam; quia voluerit lex eo metu improborum hominum audaciam coerceri: nec in lege habitam esse rationem, prudens ne an imprudens quis alteri membrum ruperit; quia lex opus ipsum punit, non voluntatem & animum. Nec acerbam esse Talionis pœnam, quia qui ruperit membrum alteri, paciscí potest, ita vt talionem pati non cogatur, nisi eam ipse elegerit. Hactenus ex illo Auctore. Ad Talionem non ante veniebatur, quam is, qui iniuriam fecerat, paciscí nollet: immo & id ad æstimationem iudicis redigi solitum fuit: nam si reus, qui paciscí noluerat, iudici Talionem imperanti non parebat, æstimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat. Talio, inquit Isidorus, est similitudo vindictæ, vt quis talia patiatur, qualiter fecit. De Talione Atheniensis legem habuerunt, & ante Romanos & Athenienses Hebræi. Pœnæ grauitas improbos à maleficijs patrandis, & iniuria facienda deterret.

liiij. Si os fregit æris sunto.

Similiter apud Agellium libro 20.cap.1. habetur hæc lex,

& apud Iustinianum Insti.de iniuriis.§.Pœna. Cæcilius apud Agellium: Iniurias, inquit, atrociores, vt de osse fracto, non liberis modo, verum etiam seruis factas, impensiore damno vindicauerint: Iustinianus autem: Pœna iniuriarum ex L. 12. Tabularum, propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os vero fractum, nummariæ pœnæ erant constitutæ, quasi in magna veterum paupertate.

lv. Si in tuo alienum pecus pascatur, de pastu pecoris actio esto.

Voluerunt Decemuiri concordiam inter ciues tueri, & causas litium & controuersiarum præcidere: ideóque hæc lex in suas tabulas retulerunt. Hæc legitima actio de pastu pecoris tunc competebat, cum in meo tuæ pecudes meum aliquid depastæ essent.

lvj. Si quadrupes pauperiem fecerit: ei, cuius intererit, in eum, qui dominus erit quadrupedis, actio noxalis esto.

Extat hæc lex apud Vlpianum.l.1.ff.si quadru.paup. Voluit hæc lex, aut dari animal quod nocuit, & noxam committit: aut æstimationem noxæ offerri. Noxa, est ipsum delictum: Pauperies, dicitur damnum siue iniuria facientis datum. Animal enim iniuriam non facit, quadrupes verò, est animal nõ ferum & indomitum, sed in potestate, & cura hominis constitutum. Hanc legem Decemuiri ex Solone sumpserunt: qui legem Athenienses tulit teste Plutarcho, vt canis, qui cuipiam nocuisset trunco quatuor pedum longitudine alligato dederetur.

lvij Vt qui alienas arbores iniuria cæcidisset, in singulas æris viginti quinque lueret.

Habetur hæc lex apud Plinium libro decimo octauo c.1.

lviij. De Furtis.
Qui noctu furtum faxit, aut interdiu telo se defenderit, ei domino cum clamore testificanti occidere ius esto. Si neque noctu, neque se telo defendens prehendatur, virgis cæsus, ei cui furtum fecit, addicitor. Seruus verberibus affectus, de saxo deiicitor: impubes arbitratu Prætoris verberator.

Memorat hanc legem Agellius lib.20.c.1.& lib.11.c.18. Extat in l.plebs.ff.de verb.signif.

Draco, teste Agellio, furtum cuiuslibet modi supplicio capitis puniendum sanxit. Solon dupli pœnam in fures constituit. Apud Ægyptios, furta omnia impunita fuerunt; apud Lacedæmonios verò ius & vsus furandi fuit, non ob turpia lucra, neque ad sumptum libidini prædendum, sed ad exercitationem & disciplinam rei bellicæ.

lix. Si adorat furtum, quod nec manifestum erit, dupli nem luito.

Extat apud Agellium lib.11.c.18.
Adorare apud antiquos, idem erat quod agere, teste Festo.

lx. Furta per lancem, liciúmque concepta, sicut manifesta vindicantor.

Apud Agellium, eodem libro, & capite præfato. Quæ sint furta per lancem, liciúmque concepta, explicat Alexander lib.6. Genialium dierum, cap.10. vbi ait sea esse, cum fures in alienas penetrabant ædes, & licium ferebant, quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innotescerent. Alij verò explicant sic: Fures quidam licio se accingebant, vt expeditiores essent ad quærendum quæ furari volebant, & lancem oculis apponebant, vt fœminas deterrerent. Et hæc furta dicebãtur per lancem & licium concepta. Obscura sunt verba, & licet apud Agellium legantur, ea tamen Agellius nõ explicuit.

lxi. Is, cuius ope, consilio furtum factum erit, dupli actione tenetor. Si seruus furtum faxit, noxamve nocuit, sciente eriam domino, serui nomine actio esto: Dominus serui nomine non tenetor. Dr furto paciscí licitum esto.

Prima pars huius legis extat apud Labeonem Iurisconsultum in l.Sæpe.§.vlt.ff.de verb.signif.

lxij. Frugem aratro quæsitam, furtim noctu si pauerit, seuerítve pubes suspensus Cereri necator: impubes verberator, noxæve duplionem præstato.

Descripta est lex ex Plinio lib.18.c.3. constituit pœnam in eos, qui alienas fruges depauissent, aut demessuissent.

lxiij. Tignum iunctum ædibus, vineæque concapes ne soluito.
Qui illud iunxit, Domino duplum præstato.

Extat apud Festum in voce Tignum. Extat etiam apud Caium in l.adeo.ff.de acquir.rerum domi.& apud Vlpianum in l.1.ff.de tigno iuncto. Et apud Iustinianum Instit. de rerũ diuisio. §. cum in suo. Tigni nomine, vt aiunt Vlpianus & Caius locis citatis intelligitur omnis materia, ex qua ædificium constat etiam tegula, lapis, testa, calx, arena.

Legis sententia est. Ne quis alicuius alteris tignum, hoc est, ligna, cæmenta, & alia, ex quibus ædificium constat, suis ædibus iungeret, inuito eo, cuius tignum esset: Ne quis item quæ sunt necessaria alicui ad vinean, alteri surripiat; cuiusmodi sunt pedamenta, perticæ, & quæ sunt generis eiusdem.

lxiiij. Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

Variæ erant vsuræ species apud Romanos. Summa vsura, quæ & vsura centesima, & as vsurarius dicebatur, erat, cum pars sortis centesimæ singulis mensibus pendebatur; id est, cum de centum aureis, singulis mensibus, vnus; & singulis annis, duodecim soluebantur.

Vsura deunx dicebatur, cum singulis annis in centenos, vndecim pendebantur. Dextans, cum decem: Dodrans, cum nouem: Bes, cum octo: Septuns, cum septem: semis, cum sex: Quincunx, cum quinque: Trions, cum quatuor: Quadrans, cum tres: Sextans, cum duo: Vnciaria, cum vnus pendebatur: & de hac loquitur lex.

lxv. Iurisiurandi ad fidem adstringendam præcipua vis esto.

Cicero lib.3.de Officiis: Nullum, inquit, vinculum ad stringendam fidem iureiurando maiores nocti arctius esse voluerunt. Id iudicant leges 12. Tabularum.

Leges Romanorum à diuersis Magistratibus latæ.

Cap. LXIV.

Præter leges à Regibus latas, & præter leges 12. Tabularum quas Decemuiri exactis regibus ex Græcis legibus descriptas dederunt, fuerunt & aliæ leges à diuersis Magistratibus institutæ: quarum quædam ad ius sacrum pertinebant: cuiusmodi fuerunt lex Sulpitia, Sempronia; lex Papiria de Templis, & aris dedicandis & consecrandis; Hortensia, de Nundinis: Publitia, de Cereis: Cornelia, de Feniis; Licinia, Roscia, Iulia de ludis, de spectaculis, de locis siue sedibus ordinum in spectaculis: Cornelia de sumptibus funerum: Sextia Licinia de Sacerdotibus: Ogulnia de auguribus & pontificibus: Manlia de Tiumuiris Epulonum: Clodia de sacerdotiis: Papia de virginibus Vestalibus.

Aliæ leges fuerunt de ciuitate, & iure publico ciuium Romanorum: qualis erat Valeria, vt esset prouocatio Magistratuum ad Populum. Ne quis vllum Magistratum sine prouocatio ne crearet, & qui creasset, iure posset occidíque ea ædes capitalis noxia haberetur. Portia, ne quis Magistratus ciuem Romanum virgis cæderet, necarétve: sed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum cervix inferretur furcum. Semproniæ item leges, ne de capite ciuis Romani, iniussu populi iudicaretur: vt qui Magistratus in dicta causa, in ciuem Romanũ animaduertisset, de eo populi quæstio constitueretur. Papia lex: Vt peregrini vrbe Roma expellerentur: quod etiam postea statuit, & Iunia lex, vt peregrini vsu ciuitatis prohiberentur: quã legem Cicero libro tertio de Officiis, vt inhumanam reprehendit. Fuit item lex Fuluia, vt Itali ciuitate donarentur: & Sempronia, vt sociis Latinis ius suffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis esset: & Seruilia, Vt si quis Latinus Senatorem Romanum accusando condemnasset, is ciuis Romanus esset: Calumnia, vt milites virtutis ergo ciuitate donarentur: Mensia, vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem sequeretur.

Fuerunt & aliæ leges ad ius publicum pertinentes de Comitiis habendis: cuiusmodi sunt Aelia lex, vt quoties cum populo ageretur, Augures de cœlo seruarent. Item, vt Magistratus & obnuntiandi, & legislationi intercedendi potesta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

em haberent: & Fusia, vt certis diebus, qui tamen fasti essent, agi cum populo non liceret: Clodia, vt omnibus fastis diebus legem ferri liceret. Vnde Cicero pro Sestio in Pisonem, & alibi toties queritur Clodium propugnacula, & muros tranquillitatis atque otij euertisse: Curia, vt ante Comitia, Magistratuum Patres auctores fierent: Claudia, ne in Magistratuum Comitiis absentium ratio haberetur.

Fuerunt etiam leges de suffragiis per tabellam ferendis; quæ leges, tabellariæ dictæ sunt. Primum enim Romani per multos annos voce suffragium tulerunt, postea verò, vt quisque libertus suam sententiam proferre posset absque metu periculi, inuentæ tabellæ sunt; idque quibusdam legibus fuit constitutum: Huiusmodi fuerunt Gabinia, Cassia, Papiria, Cœlia, Sempronia, Mariana.

Latæ sunt & aliæ leges de Senatu habendo, & de Senatoribus creandis, Cassia, Claudia, Sulpitia, Ouinta, Sentia, Gabinia, Pupia. Aliæ de Consulibus. Aliæ de Prætoribus. Aliæ de Censoribus, de Dictatore, de Quæstoribus, de Tribunis plebis, de Ædilibus Curulibus, de Triumuiris capitalibus. Fuerunt aliæ de Legum vi & potestate; qualis fuit Horatia: vt quod tributim plebs iussisset, populum teneret, teste Liuio lib. 3. Dec. 1. & Dionysio lib. 2. quam legem postea confirmauit, & extendit Hortensia, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur, cum antea patritij non stringerentur. Teste Agellio lib. 15. c. 27. quam etiam legem confirmauit Publia lex. Fuit etiam lex Cœcilia & Didia; vt in legibus promulgandis trinæ nundinæ seruarentur: quam confirmauit lex Iunia & Licinia: fuit etiam Æbutia, vt xij. Tabularum capita, quæ inutilia essent Reipublicæ, tollerentur.

Fuerunt item multæ leges de Prouinciis gubernandis, de Coloniis deducendis. Fuerũt & multæ, quæ dictæ sunt Agrariæ leges, quod de agris populo diuidendis statutæ fuerint: eiusmodi fuerunt Terentia & Cassia, vti frumenti alteræ decimæ à Prouinciis coemerẽtur, pretio in singulos modios H-S quatuor constituto. Cicero Verrina V. Et Clodia, vt frumentum populo, quod antea semissibus ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.

Fuerunt præterea leges sumptuariæ dictæ, nomen inde sortitæ, quod modum sumptibus in conuiuiis præscripserint. Cum enim à veteri & auita Maiorum parsimonia Romani discederent, & nullum modum luxuria inueniret, legum animaduersione opus fuit. Et ita lata est Orchia, quæ numerum conuiuarum definiebat: deinde Fannia, quæ præscripsit numerum assium impendendorum singulis diebus, & singulis mensibus: & Didia & Licinia, & Cornelia, quæ conuiuiorum magnificentiam moderabantur, ac temperabant.

Latæ quoque leges fuere de iure priuato, & primùm de manumissione & libertis: Manlia, vt ij, qui manumitterentur, fortunarum suarum vi æsimam ærario darent. Liuius lib. 7. Decadis 1. Fusia, Caninia, vt in testamento ex tribus seruis nõ plures, quàm duos manumittere liceret, vsque ad decem, dimidiam partem à decimo vsque ad triginta, tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceret, æque vt ex priori numero: à triginta vsque ad centum, quartam partem, ita vt æquè decem ex priori numero manumitti possent: a centum vsque ad quingentos, partem quintam, similiter & ex antecedenti numero viginti quinque libertate donari posset. Item, ne plures omnino quàm centum ex cuiusquam testamento manumitti possent: præterea, vt libertates seruis testamento nominatim darentur.

Fuit etiam lex Ælia Sentia; vt qui serui pœnæ causa vincti à Domino, quibusve iniustæ notæ fuerant, quive propter noxam torti, nocentesve inuenti, quive traditi ad metalla, aut vt cum bestiis depugnarent, quive in custodia fuissent: si manumitterentur, nõ ciues Romani, sed in deditionum numero essent, hoc est, nec connubium, neque commercium, neque testamenti factionem haberent. Item, vt minorem triginta annis seruum vindicta, aut testamento, nisi causa apud consilium probata, manumittere non liceret. Item: Ne Dominus annis viginti minor, seruum, nisi causa apud cõsilium probata, manumittere posset. Item: vt seruus ab eo domino, qui soluendo non esset, testamento liber esset iussus, & hæres institutus, & si minor esset triginta annis, vel in ea causa, vt Dedititius fieri deberet, ciuis Romanus, & hæres esset. Item: Patronus prohibebatur adigere iureiurando, ne nuberet liberta, neve libertus liberos tolleret. Præterea, si duo, pluresve liberi & hæredes esse iussi fuissent, primo loco scriptus, liber, & hæres esset. Insuper: Vt si patronus libertum inopem non aleret, primum tam ipse, quàm is, ad quem ea res pertineret, multaretur: deinde ipsius hæreditate tum ipse, tum eius liberi priuarentur, nisi hæres esset institutus: postremò, à bonorum possessione remouerentur, præterquam secundum tabulas. Denique prohibebantur patroni libertos obligare, vt mercedem operarum præstarent onerandæ libertatis causa, & vt libertus patrono ingratus in seruitutem redigeretur.

Lex Iunia Norbana fuit vt ij serui, qui neque censu, neque vindicta, neque testamento, sed aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, nõ cives Romani, sed eodem iure, quo Latini coloni essent. Fuit & Papia lex de iure patronatus, vt ex quouis liberti, qui H-S centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, siue is testamento facto, siue intestatus mortuus esset: virilis pars patrono deberetur. Itaque cum vnum quidem filium hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia patrono debebatur, ac si absque filiis intestatus decessisset. Cum verò duos filios relinqueret, tertia pars patrono debebatur: si tres relinquebat, patronus repellebatur.

Fuerunt aliæ leges de iure Connubiorum: prima, Canuleia, vt plebi cum patribus connubium ius esset contra xij. Tabulas. Liuius Decadis 1. Libro 4. Augustinus lib. 5. de Ciuitate Dei c. 17. Iulia & Papia: Ne cœlibes, nisi qui genere essent proximi, quicquam ex testamento ciuis Romani caperent: neve orbi, plusquam dimidium eorum, quæ relicta essent. Item, ne coniux coniugis testamento, nisi decimam relictorum partem caperet, sicus reliquas nouem. Item, feminis lex Iulia à morte viri annuam tribuit vacationem, à diuortio, sex mensium. Lex verò Papia, à morte viri, trienny, à repudio, anni, & sex mensium. Item: Ne qui Senator esset, quive filius, nepos, pronepósve ex filio, vel filia natus, sponsam, vxoremve sciens dolo malo duceret Libertinam, aut eam, quæ ipsa, cuiusve pater, matérve artem ludicram fecerit: fecissetve, nec item cæteri ingenui lenam à lenone manumissam, vel in adulterio deprehensam, & iudicio publico damnatam, aut quæ artem ludicram fecisset. Item: Neque sponsalia rata essent, nisi statim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc est, ne puellæ decem annis minores ducerentur: quia annus ætatis duodecimus, maturus coniugio habebatur. Item: Vt qui liberos, quos haberent in potestate, iniuriaque prohibuissent vxores ducere, vel nubere, à Magistratibus cogerentur in matrimonium collocare, & dotare. Insuper: Vt Patritiis liberum esset vxores Libertinas ducere, præterquam si Senatores, Senatorumve liberi essent.

Lex Papia instituit, ne quinquaginta annis minor fœmina sexagenario nuberet, neve hac ætate iunior vir quinquagenaria fœminam vxorem duceret.

Latæ etiam leges fuerũt de Tutelis, quæ fuerunt quatuor: Atilia, Lætoria, Iulia, Titia, & Claudia: de quibus alibi commodius dicam.

Fuerunt etiam leges de Testamentis, hæredibus, & legatis, hæ nimirum: Furia, Voconia, Falcidia, Cornelia, Iunia, Velleia, Iuliæ tres. & Papia: de quibus etiam suis in locis. Fuerunt aliæ de vsucapionibus, de cessione bonorum, & de Furtis: Atinia, Iunia, Plantia.

Aliæ multæ latæ fuerunt leges de re nummaria, & fœnoratitia: de iudicibus, donis & muneribus, & de iudiciis.

Postremò fuerunt leges de Criminibus publicis & eorum pœnis: videlicet, de crimine læsæ maiestatis quinque, Appuleia, Varia, Valeria, Cornelia, & Iulia. Aliæ de adulterio, vt Iulia. Aliæ de Sicariis, Veneficis, Homicidis, & Patricidis, vt Cornelia & Pompeia. Aliæ de crimine falsi, vt Cornelia. Aliæ de vi illata, vt Plantia, Clodia, Pompeia, Iulia, Pædia, Cornelia. Item de Peculatu, hoc est, furto pecuniæ publicæ, & de sacrilegio, vt Petilia & Iulia. Item de Ambitu, vt Petilia, Bæbia, Æmilia, Mariana, Fabia, Agilia, Calpurnia, Tullia, Aufidia, Licinia, Pompeia, Iulia. Aliæ de pecuniis repetundis, vt Portia, Calpurnia, Iunia, Seruilia, Acilia, Cornelia, Iulia. Insuper aliæ de Lusu, vt Cornelia, ne quis in ludo sponsionem faceret, nisi suscepto virtutis & corporis exercendi causa: veluti si certaretur de hasta, pilaue iacienda, cursitando, saliendo, luctando, pugnando. Eadem legem confirmauit lex Publitia, & lex Titia de lusu. Est etiam lusus aleæ, & talorum legibus interdictus. Denique Pagana lege in plerisque Italiæ populis curabatur, ne mulieres per itinera ambulantes, torquerent fusos, aut omnino detectos ferrent; quoniam aduertaretur id omnium spei, præcipuèque frugum: Plinius lib. 22. cap. 8. De quibus suis locis commodius.

Finis Libri Sexti.

IHS

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. VII.

DE QVINQVE ECCLESIÆ PRÆCEPTIS.

De primo Ecclesiæ Præcepto, quo rem diuinam in diebus festis audire debemus. Cap. 1.

QVONIAM hactenus generatim egi de Legibus, & speciatim diuinas leges in medium produxi, quibus vetus Hebræorum Respublica tenebatur; & humanas, quibus aliqui Gentium populi regebantur: præsenti libro tractabo de quinque Præceptis Ecclesiæ, quibus nos, qui sumus singulari Dei beneficio Christiani, obligamur. Ecclesia statos ac certos dies festos coli & seruari decreto præcepit: ita vt duo simul nobis sint imperata: & ab operibus seruilibus abstinere, & Missæ sacrificio interesse, siue rem diuinam audire: non de illo primo, sed de secundo in præsenti loco tractamus.

Primùm ergo quæritur, An vllum extet Ecclesiæ præceptum rem diuinam in die festo audiendi? Dubitati non potest, quin tale præceptum nobis sit datum; cùm id aperte doceat communis Ecclesiæ traditio, & constans Christianorũ consensio: Sed quæritur, an in iure Canonico præceptum scriptum contineatur. Aiunt quidam, illud contineri in cap. Omnes fideles, de consecrat. dist. 1. vbi Canon Apostolorum habet: Omnes fideles qui conueniunt in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum, & Euangelistarum audiant. Qui autem non perseuerant in Oratione vsque dum Missa peragatur, nec Sanctam Communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commouentes, conueniat Communione priuati. Sed respondent alij expressim eo loco non præcipi, vt omnes fideles conueniãt Missæ sacrum audituri. Alij verò præceptum hoc colligunt ex c. Sacerdote, de consecr. dist. 1. vbi ex Concilio Carthaginensi dicitur. Sacerdote, verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur. Cæterum, aiunt quidam, nec ex hoc loco clarè id Ecclesiæ præceptum constare: non enim imperatur, vt Sacerdote verbum in Ecclesia faciente, omnes Christiani eò se conferant: sed vt excommunicatione afficiantur qui fuerint egressi, eo quòd, contempto Dei verbo, & Sacerdote rem diuinam faciente, exire videantur. Quare alij præceptum existimant contineri in c. Missas de consecr. dist. 1. vbi sunt hæc verba: Missas die Dominico seculatibus totas audire, speciali ordine præcipimus: ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat: quòd si fecerit, ab Episcopo publicè confundatur. Hæc ille.

Tria verò, hîc obiici possent. Primum, non esse id generalis Concilij decretum, sed Prouincialis, nimirum Agathensis in Gallia. Deinde, solùm dici, vt in die Dominico sacrum Missæ, siue res diuina audiatur, nõ autem generatim in quolibet die festo. Postremò, solum præcipitur secularibus, vt hoc præceptum seruent, non autem Clericis & religiosis hominibus. Sed hæc nihil obstant. Nam etsi huiusmodi decretum, est Concilij Prouincialis, tota tamen Ecclesia communi illud consensu postea præcepit. Item, quamuis solius diei Dominici in eo decreto facta fit mentio, Ecclesia tamen ibi, appellatione diei Dominici, vniuersè dies omnes festos intelligit. Pari quoque ratione, tametsi Concilium Decreti verba ad seculares tantummodo dirigat, generalis tamen Ecclesiæ sensus ad omnes eadem verba extendit, etiam ad seculares & religiosos viros. Dicesi: Cum præceptum sit à Concilio Agathensi editum, sequitur vt ante illius Concilij tẽpus, nullum fuerit Ecclesiæ præceptum rem diuinam in die festo audiendi. Sunt qui id ingenuè confiteantur, & propterea dicant, olim, cùm Monachorum instituta in Ægypto, & Syria florebant, multos eorum in desertis & solitudinibus vitam egisse, vbi diebus festis atque Dominicis sacrum Missæ verbum minimè audiebant. Cæterum parum certè aut nihil refert huiusmodi præceptum Ecclesiæ fuerit nec ne, ante Concilium Agathense. Mihi quidem verò similius apparet, à primis nascentis Ecclesiæ, & Apostolorum temporibus more fuisse introductum, vt omnes Christiani diebus Dominicis ac festis, quos tunc Ecclesia colebat, in ædem sacram conuenirent, ad concionem & rem diuinam audiendam: & præceptum esse, vt in hisce dieb⁹ res diuina audiatur à Christiano populo, scriptores semper docuerunt ex illo quod habetur in c. Omnes, de consecr. dist. 1. Veteres autem illi Monachi, cùm diuini obsequij causa in solitudinem sese conferrent, putabant se huiusmodi more & consuetudine minimè teneri, cùm procul ab hominum frequentia remoti à sacris ædibus abessent.

Secundò quæritur, An qui in die festo sine iusta & debita causa rem diuinam non audit, lethale peccatum admittat? Angelus in verbo, Feriæ, numer. 42. Rosella in verbo Missæ num. 18. Astensis lib. 4. tit. 16. cap. 1. q. 1. secuti Ricardum in quodlib. 1. q. 19. censent, ita hac lege Christianos teneri, vt si quis expresso vel tacito contemptu sacrum Missæ officium prætermittat, lethalem culpam contrahat: at verò si citra vllũ contemptum, venialem tantummodo, tametsi absque iusta &

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitima causa omittat nullatenus vetò, si iusta ex causa omiserit. Contemptum autem, Auctores illi, tacitum vocant, cum quis sacrum præmittere consueuit absque iusta & debita causa: vnde aiunt, veniale tantum delictum admittere eum, qui sine causa legitima, ex aliqua animi infirmitate, videlicet perturbatione, libidine, pigritiáve sacrum omittat; dummodo non consueuerit id facere. Idem videtur innuere Turrecremata in c. Missas de consecrat. dist. 1. immo Glossa in c. Omnes de consecrat. in eadem distinctione, ait: qui ex contemptu recusauerit, excommunicabitur. Et postea in verbo: (Non perseuerant) ex consuetudine, inquit, vel superstitiose. Communi tamen omnium consensu receptum est, vt qui tale præceptum absque iusta causa prætermiserit, etiamsi contemptus non subsit, in lethale peccatum incurrat. Paludanus in 4. dist. 15. q. 5. art. 1. concl. 2. B. Antoninus 2. par. tit. 1. cap. 10. §. 1. Siluester in verb. Missa 2. quæst. 1. Caietanus in Summa, verb. (Festorum violatio) Sotus in 4. distinct. 13. quæst 2. art. 1. Nauarrus in Manuali capit. 21. numer. 1. & hæc sententia est vera.

Tertiò quæritur, cuius virtutis & officium sit in diebus festis rem diuinam audire? Respondeo, Religionis: in ea enim virtute ponitur hic actus, siue ex præcepto Ecclesiæ, siue spõte nostra rem diuinam audiamus.

Quinam præcepto teneantur rem diuinam audiendi.
CAP. II.

PRimò quæritur, Quoto ætatis anno Christiani, & quisque incipiat hoc præcepto teneri? Inter omnes conuenit, cum primùm quis factus est rationis compos, eum Missæ sacrificio interesse debere; Et quia pueri cum septennium attigerint, vel saltem excesserint, incipiunt vti ratione; idcirco eo ætatis anno incipiunt hoc præcepto ligari. Antonin. Siluest. Nauar. locis supra citatis. Qui totius familiæ curam habet, curare debet, vt filij, serui, & famuli rem diuinam audiant.

Secundò quæritur, An qui sunt excommunicationis vinculo obstricti, eo ipso ab huius præcepti vinculo eximantur? Id quidam negant, præsertim si absolutionem ab excommunicationis vinculo, & sententia neglexerint. Nec obstat, inquiunt, si excommunicatione alligati, à sacris ac diuinis officiis arceantur: nam sponte sua lethalem culpam contraxerunt, ob quam pariter sponte & culpa sua sunt in excommunicationem prolapsi, nec ea soluti. Alij autem concedunt, eos quidem culpa sua in excommunicationem incidisse, quamdiu tamen ab ea absoluti non sunt, à sacris abstinere debere. Nam qui, V. G. sponte sua morbum contraxit, quamuis peccauerit, cum causam morbi dedit; dum tamen morbo tenetur, à sacro audiendi præcepto liber est. Ergo qui excommunicati sunt, denuo culpam non contrahunt, si se à sacris contineant. Tota igitur culpa in eo est, quod quis se excommunicationis vinculo soluendum non curet, cum commodè absolui possit. Deinde verò denuo peccato non se obstringit, quod excommunicatione nondum solutus, rem diuinam non audiat. Sic Nauar. in Manuali c. 21. num. 3. quæ sententia mihi placet.

Tertio quæritur, An qui priuilegium Pontificium obtinet, vt possit tempore interdicti Diuinis officiis interesse, debeat in die festo rem diuinam audire, tametsi locus sit interdictus? Quorundam opinio est, eum minimè adstringi ad Missæ sacrum audiendum, quoniam priuilegium ei potius obstaret, quàm prodesset, & potius esset oneri, quàm honori. Sotus verò in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. ad finem, putat, oportere eum sacrum Missæ verbum audire quia præceptum Ecclesiæ tenet eos omnes, qui possunt in die festo rem diuinam audire: sed is, cui tale priuilegium est datum, potest audire, ergo debet: quemadmodũ is qui beneficio Principis, ad dies festos è carcere, & vinculis solueretur, sacrum audire hisce diebus deberet: ita qui Pontificis priuilegio tempore interdicti potest Diuinis officiis interesse, eo ipso debet rem diuinam audire. Nec propterea sequitur, vt ei priuilegium noceat, vel sit oneri: non enim ratione priuilegij obligatur, sed vi legis, quæ eos omnes tenet, quotquot in die festo rem diuinam audire queunt. Idem quoque docet Nauarrus in Man. c. 21. nu. .

Quartò quæritur, An quando vrbes vel oppidá interdicto Ecclesiastico subiecta sunt, & in eis aliquod est templum, in quo Pontificis priuilegio Diuina officia celebrati queunt, debeant incolæ eò conuenire, vt in die festo interfint Missæ sacrificio? Respondeo, eò se conferre, vt rem diuinam audiát, debere, si commodè queant: secus verò minimè: vt puta si huiusmodi templum procul absit ab vrbe vel oppido: aut si parum sit facellum, quod plures simul capere non possit, & iam antè alij occuparunt & repleuerunt. Hoc videtur colligi ex prædicta sententia Soti & Nauarri.

Quintò Quæritur, An quando quis Pontificio gaudet priuilegio, vt tempore interdicti audire possit rem diuinam, & ducere secum familiares siue amicos, duos aut tres, quos ipse delegerit, debeat is qui ipsi est familiaritate & consuetudine coniunctus, ei se adiungere, vt vna cum eo in die festo rem diuinam audiat, & is quoque qui ad id fuerit ab ipso delectus, debeat eum comitari, vt interfit Missæ sacrificio, nam cùm interesse possint, eo ipso debent? Respondeo, eos non debere hanc diligentiam adhibere, vt sese ei adiungant: Si tamen ab eo vocentur, deducantúrve, & commode rem diuinam audire queant forte debent audire: secus verò minimè. Auctorem non habeo, sed hoc mihi probabile videtur.

Sextò Quæritur, An qui audit rem diuinam casu, aut nesciens esse diem festum, Ecclesiæ legi ac suo muneri & officio satisfaciat? Respondeo eum satisfacere. Nam dummodo quis sciens ac volens sacrum Missæ verbum audiat, præceptum implet ac seruat, tametsi casu audierit, & putauerit diem esse profestum. Solùm enim præcipitur nobis, vt sponte & voluntariè audiamus. Quo fit, vt is præcepto non satisfaciat, qui per vim rem diuinam audire cogitur, quoniam non sua voluntate, & sponte eam audit: nec is item, qui nescit omnino quod facit, aut quod exequitur, & præstat officium, siquidem ignorantia etiam voluntarium tollit: alioquin enim infantes, amentes, & dormientes legi Ecclesiasticæ de audienda re diuina satisfacerent. Si quæras, an qui audit Missam animo, & voluntate aliam iterum audiendi, causa præcepti obeundi & implendi, præceptum impleße videatur, si nullam deinde aliam audierit? Respondeo, iuniorum quorundam esse sententiam, præceptum implere, si mutata voluntate, postea ratum habeat quod fecit. Immo generatim docent, nos legi aut præcepto superioris satisfacere, si opus externum, quod est imperatum, faciamus, etiamsi in animo habeamus per illud opus externum, quod facimus, præceptum non implere. Crederem sanè, si id probarentur adduci non posse, vt credam te præceptum implere, aut legi satisfacere, cum rem imperatam præstas, & nihilominus vis, per illud opus externum, quod facis, præceptum vel legem non implere. Et huius sententiæ auctores habeo Nauarrum de Oratione cap. 16. nu. 74. & cap. 20. num. 30. Medinam Tract. de Oratione quæst. 16. verbo. De tertio, scilicet, Ledesmam in 4. Par. 1. quæst. 16. dub. 3. ad finem. Non enim implemus præcepta solo facto & operesammo tamen & voluntate contraria: item non est opus & officium virtutis solum factum externus, quando est contraria voluntas: nimirum, cùm leges & iura imperant, vt aliquid faciamus, volunt, vt velimus facere: nam alioqui, cùm quis obedit inuitus, obedire crederetur. Quæres, an qui rem diuinam audit nolens per huiusmodi opus externum legi & præcepto satisfacere, vi præcepti cogatur iterum audire, si possit? Puto eum debere iterum audire, si nondum tempus effluxerit, in quo sacro interesse potest & debet, quia præceptum non implenit, cùm audiuit: ergo si potest, debet implere. Obicies, satis est, si postea ratum habeat, quod fecit, nimirum si ratum habeat opus illud externum, quo rem diuinam audiuit: quemadmodum si Titius debeat centum nummos aureos, aut equum, vel librum Caio, nihil restituere vi præcepti cogitur, si Caius suos nummos, aut suum equum vel librum recuperauit. Profectò non est idem iuris de vtroque, quia Titius debet restituere Caio rem eius; quod si Caius suam rem recuperauit, nihil amplius ei Titius debet: at is qui sacrum quidem audiuit, sed præceptum non impleuit, debet legi & præcepto satisfacere: nam si sacrum audires penitus inuitus, audires quidem, sed adhuc præceptum, si commodè posses, deberes implere, non ergo sufficit si audisti rem diuinam, sed opus est præceptum implere, quod implere noluisti, cùm sacrum audisti. At instas; sacrum audiui non inuitus, sed sponte mea, quandoquidem nolui tunc implere præceptum: ergo satis est si postea volũtare mutata ratum habeam quod feci. Contra est; quia non debes iterum audire, quasi non audieris, sed quia cùm audisti, præceptum non implesti, quia tu ipse noluisti tunc temporis implere: ergo implendum est præceptum, cùm nondum sit impletum, & impleri adhuc possit. Vrgebis: ergo si Titius rem diuinam audiuit voluntate præceptum implendi, & postea mutauit voluntatem, ita vt noluerit ratum habere quod fecit, debet iterum audire, vt præcepto & legi satisfaciat. Id nego: quia Titius, cùm sacrum audiuit, id fecit sponte sua, & voluit tunc præceptum implere: ac ideo nihil obest, si mutet postea voluntatem, & velit iterum audire, vt præcepto satisfaciat, nam potest etiam hanc secundam voluntatem mutare, & primam ratam habere. Secus verò est in Caio, qui cùm sacrum audiuit, noluit tunc præceptum implere; & proinde adhuc debet legi satisfacere,

siquidem nondum satisfecit. Quia etiamsi non debeamus eo animi proposito audire, vt præceptum seruemus: requiritur tamen ne contrariam voluntatem in audiẽdo habeamus. Et idem mihi videtur in similibus. Vt si Titius voluerit vel iurauerit quotidie se precationem Dominicalem recitaturum, minimè votum persoluit, aut iusiurandum seruat, si recitat habens in animo iterum recitare, vt suo voto satisfaciat, nolens tunc cùm recitat, votum, vel quod iurauit, exoluere. Idem iuris est, si iussus his preces fundere, & precatis, in animo habens iterum precari, vt iussa facias.

Septimo Quæritur, An qui Missæ sacrificio non interest in die Dominico, in quem incidit simul dies festus & sacer alicuius Apostoli, duo peccata committat, siue vnum peccatum duas turpitudines habens, ita vt vtramque exprimere debeat in sacra suorum peccatorum confessione. Nauarr. in Manua. cap. 21. num. 4. versic. ex quo colligitur, affirmat, sed meo iudicio, vt aliis in locis ostendi, oppositurum est venius, quia peccata non multiplicantur sola præceptorum varietate, nisi illa mandata ad distinctas virtutes pertineant: nam simplex furtum, & simplicem fornicationem prohibet lex naturalis, Diuina, & Canonica, & tamen furtũ est vnum peccatum, similiter & fornicatio, quia vna & eadem ratione quamuis distinctis legibus prohibetur furtum, & prohibetur fornicatio.

Octauò Quæritur, vnde incipiat dies festus, quod attinet ad hoc præceptum implendum? Respondeo, incipere à media nocte: vnde satisfacit præcepto, qui rem diuinam audit in nocte, quando sit licitè in nocte, vt in nocte Natalis Dominici. Siluest. Missa 2. num. 1.

Quid in Præcepto audiendi rem diuinam, præscribatur.
CAP. III.

PRimò quæritur, quidnam significetur nomine (totas) cum ius dicit: Præcipimus vt totas Missas audiant? Respondeo, fuisse quosdam qui docuerint, omnia Missarum sacra quæ in die festo in aliqua Parochia fiunt, debere singulos Parochianos audire, vbi commodè possunt. Horum autem opinio meritò ab omnibus confutatur. Alij dixerunt, omnia sacra quæ in templo fiunt, debere audiri ab his qui sunt in illud ingressi, si id fieri cõmodè queat: quod ipsum etiam omnium consensu refellitur. Quare alij vocabulum (totas) interpretantur, dicentes nihil aliud significare, nisi audiendum esse sacrum Missæ verbum, in quo duæ Missæ continentur, nimirum Missa Catechumenorum, quæ à principio vsque ad Euangelij finem protenditur: tunc enim voce Diaconi omnes Cathecumeni foras excludũntur, & Missa fidelium inchoatur, in qua Christi corpus conficitur, offertur, & sumitur, quæque ab Euangelij fine vsque ad exitum Missæ producitur. Mihi verò probabilius videtur quod tradidit Glossa in c. Missas, de consecrat. dist. 1. & communi sensu approbatur, Audiri oportere Missas totas, id est, integras: vt singuli singula Missæ sacra in totum, siue in integrum ita vt singula Missæ sacra in totum, siue in integrum audire debeant. Is verò id præstat qui partem Missæ notabilem non omittit: contra verò qui omittit, minimè creditur Missæ sacrum audire Silu. Missa 2. q. 1. Sotus 4. distinct. 13. quæstio. secundo, artic. 1. prope finem. Nauar. in Man. cap. 21. num. 2.

Secundò Quæritur, quæ nam pars Missæ notabilis habeatur? Inter omnes conuenit, dimidiam, aut tertiam partem esse notabilem: quare colligunt, eum qui totum Missæ principium vnà cum Epistola & Euangelio prætermiserit, partem notabilẽ dimisisse; non autem si ab initio Euangelij vsque ad Missæ finem audierit, etiamsi reliquum omiserit, hoc est, principium Missę & Epistolam. Constat etiam, partem notabilem omittere eum, qui principium Missæ & Epistolam, vnà cum his quæ in fine Missæ dicuntur, relinquit: vel si omittat etiam ea quę Sacerdos dicit post sumptum Christi corpus. Quæres, an qui Euangelium, & totum Missæ principium & Epistolam, non audierit, cùm tamen totum Missæ reliquum audierit, præceptum implere videatur, si priuatim postea per se, vel per alium Euangelium legat aut recitet. Putant nonnulli, cum hac ratione præceptum seruare, sic Margarita Confessorum, quam sequi videtur Nauarr. in Man. cap. 21. numer. 2. Verùm alij probabilius ac verius sentiunt, minimè satisfacere Ecclesiæ: non enim priuata illa omissi Euangelij lectio, aut recitatio supplet, quod est prætermissum. Hæc omnia colliguntur ex Antonino 2. par. tit. 9. capit. 10. §. 2. Silu. Missa 2. quæst. 1. Soto in 4. distin. 13. quæstio. 1. artic. 1. Nauar. ex parte, non in totum in Man. cap. 21. num. 2. Deinde, si roges, an saltem in Natali Domini, quo die singuli Presbyteri ter sacris operantur, debeat quisque tribus Missarum sacrificiis interesse? Respondeo, eo etiam die quemque Ecclesiæ præceptum implere, si vnum duntaxat Missæ sacrum audierit: nec enim Presbyteri debent necessitate legis ter rem facere diuinam; nec Laici tria Missarum sacra audire, sed liberum est illis vnum tantùm sacrum eo die facere & audire. Antonin. Silu. Nauar. locis citatis.

Tertiò quæritur, An præceptum & legem seruet, qui dimidiam partem vnius Missæ audierit, & reliquam dimidiam alterius? Quidam existimant, hoc modo præceptum minimè seruari, eo quod sunt partes diuersarum Missarum, quæ in vnam totam conuenire nequeunt. Deinde, quia alioqui is, qui in ædem sacram ingressus duos Sacerdotes audiret, sacris operantes, vnum rem diuinam incipientem, alterum à dimidia eius parte continuantem vsque ad finem, Ecclesiæ satisfacere crederetur, si priorem audiret vsque ad eam partem peruenientem, à qua parte alterum audit Sacerdotem sacris operantem. Sed alij censent verius esse quod Maior in 4. distinct. 43. quæstio. 1. Sotus 4. distinct. 13. quæst. 2. art. 1. Nauar. in Manua. capit. 21. num. 2. Medina in sua Instruct. Confesso. capit. 14. §. 9. tradiderunt, eum Ecclesiæ præceptum implere, præstat enim quicquid in præcepto continetur: nec enim præcipit Ecclesia, vt ab eodem Sacerdote totum & integrum Missæ sacrum, sed simpliciter vt Missam totam audiamus. Quare non est necesse, vt duæ partes vnum Missæ sacrum eiusdem Sacerdotis efficiant, satis est si in vnum totum coire queant, alioqui enim, si Sacerdos dimidia parte sacrificij facta moreretur, alius Sacerdos inchoatum perficeret Missæ sacrificium, minimè indicarentur astantes integrum sacrum audisse. Nec tamen inde consequitur, vt quis Ecclesiæ satisfaciat, si duas partes Missæ diuersas simul audiat: eò quòd non potest commodè eis simul attentas aures præbere. Mihi sanè hæc secunda sententia magis placeret, si in aliqua firma ratione & argumento niteretur. Neque enim video, quo pacto rem diuinam totam & integram audiat, qui eam per fragmenta & partes audit: qui interrumpit ac diuidit: qui ab vno sacro incœpto recedit, & postea ad aliud accedit ex parte. Deinde, si vera est secunda sententia, liceret cuique sine iusta & debita causa rem diuinam per partes audire. Non enim quæstio est, an præcepto satisfaciat qui totum Missæ verbum iusta & legitima causa per partes audit: sed an præceptum impleat, qui suo arbitratu rem diuinam interruptam audit. Item, non video, si verum est, quod secunda opinio docet, quin satisfaciat præcepto, qui in ædem sacram ingressus, duos Sacerdotes rem diuinam facientes audit simul per partes: Nam quod pertinet ad attentionem, potest ad vtrumque animum intendere. Quare secunda sententia solùm mihi probatur, quia tantorum virorum est auctoritate, non efficaci ratione suffulta.

Quartò Quæritur, Quid nam illo verbo audire, intelligatur: Præcipimus audire totas Missas? An qui è longinquo Missæ sacrificio præsentes adsunt, præceptum impleant? & rursus, An surdi qui nihil audiunt, Missæ tamen sacrificio interfunt, præceptum seruare credantur? Respondeo, audiendi verbum non sumi præsè & strictè: audire enim hoc loco voluerianam alicuius in loco præsentiam significat: ita vt is rem diuinam audire iudicetur, qui sponte Missæ sacrificio intereſt: nam sæpè contingit, vt Missa priuata ita renui & exili voce à Sacerdote dicatur, vt nihil ab astantibus audiatur: & tamen Ecclesiæ & legi satisfaciunt adstantes. Aliquando item adeo magna est populi frequentia, vt res diuina non ab omnibus audiatur & tamen qui præsentes adsunt, præceptum Ecclesiæ seruant. Hæc omnia Antonin. secunda part. tit. 9. capite decimo, §. primo Silu. Missa 2. q. 1. Sotus 4. distinct. 13. quæst. 2. artic. 1. Nauarr. in Manua. capit. 21. num. 8.

Quintò Quæritur, An qui sacrum Missæ verbum ritu Græcorum, Syrorum ve more factum audiunt, Ecclesiæ legi & præcepto satisfaciant? Respondeo, satisfacere. Sotus 4. distinct. 13. quæst. 2. art. 1. neque enim præceptum est datum, vt rem diuinam audiamus Romano, & non alio ritu & more factam. Nam si quis ritu Ambrosiano in Mediolanensi diœcesi, & ritu Isidoriano in iis Ecclesiis, in quibus Missæ sacrificium fieri iure solet, rem diuinam audierit, præceptum implet ac seruat. Quare quamuis sacrificium Græcè, vel Syriacè fiat, est tamen verum Missæ sacrificium, cuius ritus sunt à Sanctis Patribus Basilio, Chrysostomo, & aliis instituti, & Græcorum vel Syrorum Presbyteros, quamuis non ritu, vel more Latinorum sacris initiatos, tanquam veros tamen & legitimos Sacerdotes agnoscit & habet Ecclesia Latina. Seeus verò est de eo, qui Dominicæ cœnæ, quam nostri temporis Hæretici faciunt, interest, in qua nec verum Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus conficitur,nec veri & legitimi Sacerdotes sunt.

Sexto Quæritur, An diebus festis alias quoque sacras, & diuinas preces Ecclesiastici officij audire debeamus? Respõdeo, nullam extare Ecclesiæ legem de aliis Diuini officij precibus audiendis:quanquam Nauarrus in Manua. capit.23. num.1.asserat,alicubi consuetudinem esse introductam, vt vespertinis precibus debeat quisque interesse: vt in Gallia, inquit, & Nauarra, vbi Parochiani in suis Parochijs, diebus Dominicis & festis frequentes preces vespertinas audiunt. Palu.quoque 4.distinct.15.quæstio.5.artic.1.concl.2.ait, idem videtur de vesperis & completorio dicendum propter consuetudinem. Nihilominus tamen, vt ipse Nauarrus subiungit, Nusquam puto consuetudinem esse, vt quis aliis Diuinis officijs,præterquam Missæ sacrificio debeat interesse; ita vt sit lethalis peccati reus, si id non faciat:hoc enim peccati genus confiteri non solent, qui suorum peccatorum confessiones faciunt.

Septimò quæritur, An saltem diuinam concionem, quæ ad populum diebus Dominicis & festis habetur,audire præcepto coganur? Inde hæc quæstio mouetur, quod Tridentina Synodus sess.24.capit.4. de Reformatione ait: Moneat Episcopus populum diligenter,teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, vbi commodè id fieri potest ad audiendum verbum Dei. Et Palu.4.distinct.15.quæst.5.art.2.concl.2. dicit. Est autem Ecclesiæ Conuentus ad Missam,& ad vesperas,& ad sermonem quando sit in diebus festis; vnde ad illum etiam tenentur. Communis est sententia: Tali præcepto credentes non cogi. Vnde dicendum est, Concilium cum ait, (ad audiendum verbum Dei) posse intelligi de sacris concionibus, vel de Euangelio, quod in Diuino Missæ officio recitatur vel cantatur. Ruisus docet Concilium, Parochianos,si ad verbum Dei audiendum,aliquò se recipiant, oportere eos se ad suas Parochias conferre, vbi id commodè fieri potest; non tamen simpliciter & absolutè debere sacris concionibus interesse,sed in suis Parochiis, vbi possunt id commodè facere. Item sess.22. in decreto de obseruandis, & euitan.in celebrat.Missæ,ait.Moneant Episcopi, eundem populum, vt frequenter ad suas Parochias, saltem diebus Dominicis,& matoribus,festis accedant. Vbi non dixit,cogant, iubeant,sed moneant.

Quibus diebus vi præcepti rem diuinam audire debeamus.

Cap. IIII.

PRimò Quæritur, Quibus diebus vi præcepti Missæ sacrum audire debeamus? Compertum omnibus est, nos audire illud oportere diebus Dominicis ac festis. Sed dubiæ quæstionis est,an audire oporteat his diebus festis,quos sola consuetudine,& more populus colit. Respondeo in hunc modum: Aut ea consuetudo est Episcopi auctoritate inducta, approbata,confirmatiue,aut secus. si primum, Missæ sacrificio interesse debemus, quoniam sunt dies festi Episcopi auctoritate constituti: Si secundum,sacrum audire non cogimur,cum populus auctoritatem non habeat dies festos instituendi:quamuis imperare queat per suos Magistratus & Rectores, vt à publicis operibus abstineamus. Idem prorsus dicendum est,de iis diebus festis,qui gratia Principum sunt instituti. In iis igitur tantummodo diebus festis,qui causa Dei, & Sanctorum cœli ciuium agi & coli solent,debemus Missæ sacrificio interesse.

Secundò quæritur, An sint aliqui professi dies, in quibus Missæ sacrum audire præcepto cogamur? Sunt qui putent esse præceptum audiendi tempore Quadragenarij ieiunij, quod proximè ante Pascha suscipitur: eo quòd in cap.solent de consecrat.distinct.1. ex Concilio Cabilonensi dicitur:Solent plures, qui se ieiunare putant in Quadragesima,mos vt signum audierint, ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint, quàm vespertinum officium celebretur. Concurrendum est enim ad Missas:& auditis Missarum solemniis, & vespertinis officiis, ad cibum capiendum accedendum est. Sed melius Siluester verbo,Missa 2.q.1.& glossa & alij in eo capite, solent, citato tradiderunt, id quod in eo capite dicitur, esse vsu & consuetudine abrogatum: præsertim cùm mens Concilij tãtùm fuerit eorum mores improbare, qui Quadragenarij ieiunij tempore ante horam debitam cœnantes ieiunium soluebant. Et ideo,inquit, nullatenus ieiunare credendi sunt,si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium; quod olim hora nona fiebat,id est,tertia post meridiem:hodie verò hora sexta,id est,paulo ante meridiem. Deinde verò Synodus consilium præbet iis, qui ad horam præstitam ieiunia seruare non poterant. Concurrendum est,inquit, ad Missas,& auditis Missarum solemniis, & vespertinis officiis, & elargitis eleemosynis ad cibum capiendum accedendum est. Queres an tribus Rogationum diebus, qui proximè diem Ascensionis Dominicæ præcedunt, Missæ sacrum audiri debeat: Respondeo hoc modo: Olim, vt constat ex c. Prorantiandum est,& c.Rogationes,de consecr.dist.1. dies festi habebantur,& proinde serui & ancillæ cogebantur ab operibus & omni labore cessare. Sed postea ij dies consuetudine festi esse desierunt; quare nemo amplius hisce diebus rem diuinam audiendi,tali lege tenetur. Quæres postremò, an triduo maximæ hebdomadæ,cui proximè Pascha succedit, Diuinis officiis interesse debeamus: Respondeo, olim quoque tres illos dies veluti festos & sactos agi & coli solitos: quare & diuinam rem audire ex officio quemque oportebat, nunc verò mos & consuetudo obtinuit, vt pro diebus tantùm profestis habeantur. ac ideo Missarum huiusmodi sacra audiendi desiit præceptum;quanquam aliqui dicunt, esse audiẽda saltem fer.5.& fer.6.sic Anton.apud Sil.verbo Dominica.q.1.dicto.7. Sed non condemnarem eos qui non audiunt.

Tertiò Quæritur, An saltem Episcopi diebus professis sacrum Missæ verbum audire debeant? Causam dubitãdi præbet id quod habetur 76.c.Quoniam de priuil. in 6. vbi sic ait Pontifex: Episcopi, cõmunque superiores diuersis ex causis à suis Ecclesiis & diœcesibus frequenter absunt; nec semper possunt ad Ecclesias accedere pro Missa celebranda, vel audienda in ipsis, sine qua eos transire non decet absque causa rationabili vllam diem. Respondeo,in eo c. nullum esse verbum quo præceptum significetur. Non enim dicitur debere Episcopos audire;sed, eos non decere Missæ sacrum vllo die prætermittere.

De Attentione quæ in re diuina audienda requiritur.

Cap. V.

PRimò Quæritur, An qui audit rem diuinam, alias res agens, Ecclesiæ legi satisfaciat? Respõdent quidam, eum satisfacere,quamuis peccet aliud agendo,vt si cum aliis confabulẽtur,nugetur,tideat, vel ludat: Peccatum est, inquiunt, in confabulando,tidendove,quoniam res diuina non decenter,pie & religiosè,vt æquum est,auditur; sed Ecclesiæ præceptum de audienda re diuina seruatur,cum id solum necessarium sit, vt quis sponte sua in Missæ sacrificio præsens adsit. Sic Medina in Tract. de Confessione, in Quæstione, de Pœnit. tempore Missæ implera. Cuius sententiam quidam seueriùs & durius,quàm par est,condemnant:non enim Medina censet,cum præceptum seruare,qui ita alias res facit, vt nequeat commodè animum præstare rei diuinæ intentum: Sed eum qui quamuis confabuletur, animo tamen attento rem diuinam audit: nam hoc idem docet Sotus 4. dist.21.q.4.art.1. Quicquid Medina senserit:verum est quod communi consensu cæteri tradiderunt, non solùm præcipi, vt quis corpore sponte sua præsens intersit rei diuinæ dum fit; sed etiam vt attentum se præbeat auditorem. Ergo, qui ita confabulatur,nugatur,ludit, vel ridet cum aliis, vt prorsus impediatur à re diuina audiendo, præceptum non seruat, alioqui enim præcepto satisfaceret qui tunc temporis legeret, pingeret,scriberet,clamaret, disputaret, aut alios doceret. Nec item sola corporis præsentia sufficit:tunc enim, qui per vim vel ignorantiam, vel dormiens adesset, præceptum impleret. Requirit itaque Ecclesia voluntarium & attentum auditorem:talis non est,qui ita aliud agit,vt perinde sit, ac si præsens ad audiendum non esset. Hæc ex Antonino 2. par. tit.9. c.10.§.1. Caietano in sum. Festorum violatio, Soto in 4.dist. 13.q.2.art.1. Siluestro Missa 2.q.9. Nauarro in Manuali c.13. num.17.& c.21.num.6.

Secundò quæritur, An satisfaciat præcepto is qui rem diuinam audit quidem,sed animo sponte sua aliis rebus intento, etiamsi nihil aliud agat? Duæ sunt auctorum diuersæ opiniones. Quidam negant eum satisfacere, quia cum animus ita cogitatione in audiendo Missæ sacro distrahitur, perinde est ac si abesset: is enim ita affectus si rogetur an rem diuinam audierit, verè respondere potest se illam non audisse. Deinde quoniam Missæ sacrificio non solùm corpore, sed etiam voluntate & animo præsentes esse debemus. Hæc opinio videtur communi consensu recepta. Sic enim sentiunt Angelus Feriæ num.41. Rosella verb.Dominica. numero 7. Caieta.in Summ.in verb.Festorum violatio, Sotus in 4. dist. 13.quæst.2.art.1.& lib.10.de Iusti.quæst.5.art.5.Nauar. in Manua.capit.13.numer.17.Medina in sua Instruct. Confess. lib. 6.c.14.§.9. Ludouicus Lopes in suo Instruct. Conscientiæ c.52.

Alij contrarium affirmant:cuius sententiæ est Siluester Missa 2.q.6.eiusdemque opinionis fuisse quorundam iudicio videntur ij Auctores,qui senserunt, præcepto Ecclesiæ de persoluendo Horatiarum precum officio satisfacere eum qui recitat preces animo vltro distracto, dummodo nullum opus externus faciat, quod attentionem impediat, quod docuerunt Duran.in 4.dist.15.q.12.num.6.Palu.4.d.15.q.5.art.2. concl.4. Antonin.3.par.tit.13.cap.4.§.7.& 8.Angel.Hora.num.28. Rosel.Hora.num.3.Pisan.Hora.num. .Altensis in Summ.libr.6. tit.1.num.6.quæst.1.Idem dixisse Gersonem testatur Hadrianus quodlib.8. art.1. & quidam aiunt sic etiam sensisse Innocentium, Hostiẽsem, Ioan.Andream, Abbatem,Ancharanum in cap.dolentes de celeb. Missa, quod valde probabile putat Medina de Orat.q.16.& eum secutus Corduben.4.lib.suarum Quæstionum,quæst.13.de potestate Papæ,ad finem. Duabus rationibus mouentur:tum quia Ecclesia solum iubet rem diuinam audire, at quamuis quis ad alias res mentem intendat, nihilominus tamen sacrum Missæ verbum commodè audit: tum etiam quia interiores voluntatis actus Ecclesia non præcipit, ergo quamuis rem diuinam quis audiat,mentis cogitatione res in alias dispersa, præcepto satisfacere videtur.

Constat inter omnes, præceptum seruari ab eo, qui non sponte sua in alias mentis cogitationes distrahitur. Solum quæritur de eo, qui sciens ac volens cogitando ad alias res diuertit;qui, si ad res cœlestes atque diuinas animum intendisset,proculdubio præceptum seruat,cùm Ecclesiæ mens sit, vt rem diuinã audiamus, quo rebus sactis vtilius & fructuosius operam demus.

Quod ergo vocatur in dubium,est, An præcepto satisfaciat, qui inter audiendum cogitat sponte sua de rebus profanis,non sacris, siue diuinis? Quibusdam iunioribus videtur secunda sententia verior:quia Ecclesia verbo illo(audire) nihil aliud intelligit, nisi vt Missæ sacrificio præsentes simus sponte & voluntate simul,nihilque agamus, quod rei diuinæ auditionem impediat. Deinde, quia nihil obstat quo minus qui à Missæ sacrificio solà animi cogitatione diuellitur,rem diuinam audiatnam cõmodè quis ad duo, vel tria, vel etiam plura animum aduertit. Sed profectò longè probabilior est prima sententia, quia Ecclesia in hac re non solum voluntatios, sed etiam attentos postulat auditores; nec inde fit, vt præcipiat actum internum per se,sed actum externum ex interno profectum; & huiusmodi actum potest Ecclesia imperare.

Tertiò quæritur, An præceptum de re diuina audiẽda seruet & impleat, qui inter audiendum recitat preces horarias, quas alioqui recitare præcepto deberet? Duę sunt opiniones: Nam quidam negant, quia precum recitatio impedit rei diuinæ attentionem. Sic Angel.in verb. Feriæ.numer.46. Siluest. Missa 2.q.6.Rosel.Dominica.num.7.Armilla Festum num.11. & Missa num.39.Oppositum alij affirmant, Caiet. in Summ. Festorum violatio,& in Opusculis tomo 2.tract.4. quæst. de Valore orationum dictarum ab audiente Missam die festo; Sotus in 4.dist.13.q.2.art.1.Ledesin 4.par.2.q.16.art.6. dub.5. Nauar.in Man.c.11. num.8. & tract.de orat.cap.19. num.128. Maior in 4.dist.12.q.8.Adrian. in 4. de satisfactione, quæst. quæ incipit: Quæritur circa prædicta: Hoc scilicet adducti argumento, quod vtique legi ac præcepto satisfieri commodè potest, modo vnum opus non impediat alterum, nec attentio vni debita tollat alteram.

Deinde,aut neutri præcepto satisfacimus,aut alteutri:non primum, id enim est improbabile:non secundum, quia non est maior ratio,cur vni potius quàm alteri satisfacere credamus. Dices, satisfacere nos illi præcepto, quod cum debita animi attẽtione exequimur. Sed contrà vrget argumentum: vtrumque possumus præstare, siquidem ad vtrũque animum aduertere commodè possumus. Mihi videtur secunda opinio probabilis,non quatenus docet generatim posse nos vtrique præcepto satisfacere, etiam quando vnum opus alterum impedit, sed solum quatenus contendit posse nos simul hæc ambo præcepta commodè implere & seruare, quia vtrique attentum animum,sicut debemus,præbere possumus. Quare non ita bene iudicant ij, qui vniuersim negant vtrumque præceptum nos simul implere posse.

Quod vt intelligas,animaduertere te oportet, primâ opinionem non esse tam improbabilem, quàm aliqui putant: Solum enim sententiæ illius auctores contendunt, eos qui recitant preces quas debent vi præcepti Ecclesiastici, cogitanto animo eas recitare, & proinde, nullum opus externum efficere,quod impediat debitam attentionem; At si audiant rem diuinam, eiusmodi auditio impedit quo minus preces horarias recitent attentè,vt debent. Item qui vi legis Ecclesiasticæ sacrum audit, eo ipso cogitur abstinere se ab omni opere externo, quod impedit debitam attentionem.

Sed qui recitat preces horarias attentè vt debet, opus facit externum, quod impedit quo minus sacrum attente audiat, ergo nequit simul vtrique præcepto satisfacere. Hactenus probabiliter loquuntur meo iudicio. Sed nõ probo quod instituant, non posse nos simul vno eodemque opere duo præcepta complere:aliquando enim id præstamus, nisi adeo diuersa officia fuerint, vt simul obire & exequi non possimus. Quare videndum est, an duo præcepta, videlicet vnum de persoluendo horatio precum officio, alterum de re diuina in die festo audienda, adeo diuersa sint, vt simul implere nequaquam possimus. Et dicendum existimo talia nõ esse. Nam sacrum attentè quidem audire debemus: sed sufficit, vt statim quæstione proxima sequenti dicam, si ad verba quæ Sacerdos dicit,animum intendamus, vel ad verborum sensum, vel ad Deum ipsum, cui sacrificium offertur, vel ad diuina mysteria quæ Missæ sacrificium significat. Item, dum horarium precum officium persoluimus,satis etiam est, si attentum animum præbeamus vel verbis, vel verborum sensui,vel Deo quẽ precamur,vel rebus diuinis,quas petimus vel optamus orando:ergo possumus,dum Missam audimus,& preces horarias recitamus vna attentione vtrumque officium præstare,videlicet si ad Deum ipsum; cœlestes, diuinasque res mentem & animum intendamus. At quis neget, aut dubitet, posse nos id obire & exequi? Rem diuinam audis, vti ad Deũ animum excites: item preces horarias recitas, vt Deo attentum animum præstes: de Deo igitur aliquid cogita, diuinis rebus attendas, & vtrumque perfoluisti. Non igitur est vna attentio,quæ alteram excludat, minuat, impediat: ergo vtrique simul præcepto satisfacere commodè possumus. Fateor quidem difficile esse,vt si,dum rem diuinam audis, & preces recitas, ad verba animum intendas, vtrumque præceptum impleas, & hoc est,quod primæ opinionis auctores docere voluerunt, nec alij firmis argumentis & rationibus confutauerint:sed id necesse non est,quoniam sufficit si ad Deum, vel res diuinas mentem & animum intenderis.

Quartò Quæritur, An vllum peccatum admittat, qui dum sacrum in die festo audit, recitat preces alioqui votiuas, vel præcepto, vel lege aliqua debitas? Caietanus loco citato censet veniale delictum committere; nisi id faciat dum Sacerdos qui sacrificat, nihil intenta, sed submissa voce legit, vel recitat,aut dum non intelligitur aut dum is qui Missæ sacrificio interest, tam longè distat, vel ita surdus est, vt Sacerdotem sacris operantem audire non possit. Nauarrus loco etiam prædicto dicit, cum nullum peccatum facere, dummodo Sacerdotem non impediat. Profectò si Nauarrus loquatur de eo, qui ad Deum,vel diuinas res animum attendit, vera docet, nec ea Caietanus, & alij negabunt, si verò loquatur de eo, qui verba tantùm attendit, non improbabiliter loquitur Caietanus: immo fortassis vtrique præcepto,vt dixi, non satisfaceret ex hac parte (quicquid Nauarrus sentiat & dicat)quoniam difficile est,vt dixi, tam diuersa verba simul attendere.

Quinto Quæritur, Qua attentione animi debeat quis sacrum in die festo audire? Respondeo cum S.Thoma secunda secundæ quæst.83.art.13. cuius sententia communi consensu approbatur:Cum oramus, tribus modis possumus attendere id quod agimus: Aut enim attendimus verba quæ dicimus, ne dicendo erremus: Aut attendimus sensum verborum: Aut attendimus animum ad Deum ipsum quem oramus, vel ad res diuinas,quas orando petimus vel optamus. Et vltima,inquit,attentio est omnium præstantissima. Ex quo sit, vt dum quis sacrum audit, possit attendere vel ea quæ dicit aut facit Sacerdos: vel possit animum intendere ad Deum ipsum cui Sacrificium offertur, vel ad diuina arcana quæ in Missæ sacrificio significantur,vel ad diuina beneficia, quæ per Missæ sacrificium conferuntur.

Sextò Quæritur,An in hac re differant intentio voluntatis,& animi attentio? Ratio quæstionis est:quoniam quidam intentionem cum attentione confundunt. Respondeo, hæc duo in hac parte differre. Nam,intentio, est propositum siue voluntas, qua quis statuit sacrum audire titè ac legitimè, vt debet. Attentio est, qua attendit quod in Missæ sacrificio dicitur,aut fit,aut sensum earum rerum quæ dicuntur, aut diuina quæ significantur:nec sufficit vt velis audire, sed necesse est vt sis etiam attentus auditor.

Septimò Quæritur, An toto tempore quo Missæ sacrificium fit, aut res diuina auditur,debeat auditoris attentio durare? Quidam reprehendunt in hac parte Scotum 1. dist. 9. quæst.1.art.2.& Gabrielem super Canonem Missæ Lect.29. quòd dixerint,toto tempore durare attentionem debere.Sed profectò nec Scotus, nec Gabriel id dicunt, nec si dixissent, reprehendi deberent. Nam quæuis intentio sufficit si initio sit, hoc est, si constituat quis rem diuinam audire, quamuis postea nihil cogitet, quia dum audit, in prima

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntate perstitit,si ab ea non recedit. At vero attentio toto tempore durare debet,nec enim sufficit, si sacrum ex parte tantùm attendas,& ex parte magna animo vltro distracto audias. Necesse igitur est ne ex parte notabili sponte animum diuertas. Sicut totum sactum audire nos oportet, sic in toto sacro attenti auditores esse debemus, ita vt animum vltro non distrahamus.

Quædam aliæ quæstiones eadem de re diluuntur.

Cap. VI.

PRimò quæritur,An præcepto & legi satisfaciat, qui cum peccato rem audit diuinam? Fuere qui senserint, generatim nullum præceptum per actum, qui sit per se malus, impleri. Sed horum opinio communi est omnium consensu refutata. Neque enim ad præceptorum substantiam seruandam requiritur charitas aut bona finis voluntas. Quis enim neget præceptum de honorandis parentibus, vel de eleemosyna egenti erogandâ,impleri & seruari etiam ab eo,qui hæc pietatis officia inanis gloriæ studio præstat? Alij dixerunt, huic
Exod.20. præcepto minimè satisfieri ab eo,qui inter audiendum Missæ sacrum, cum aliis nugatur, vel mali quippiam aliud facit. Cæterùm hoc non ideo verum est,quòd is cum peccato rem diuinam audiat, sed quia dum audit,aliud agit, quod debitam rei diuinæ attentionem impedit. Porrò S.Antoninus 2. par.tit.9.c.10. §.1. & 2.innuere videtur, eum hominem non satisfacere præcepto,qui se confert in templum causa videndi, & concupiscendi libidinosè fœminas, aliàs illuc non iturus, nec rem diuinam auditurus. Immo, inquit, nec is præceptum implet,qui iussu alterius sactum audit,alioqui minimè auditurus, quoniam rem diuinam sponte sua audire nó creditur. Si S.Antoninus id voluit dicere, eiusmodi hominem aliàs nullo modo ad templum accessurum, nisi fœminæ videndæ, & intemperanter appetendæ causa peccare : id verum est, non in eo quòd rem diuinam & præceptum omiserit,sed quòd templum adierit libidinis, & voluptatis gratia, & quòd deprauato animi affectu rem diuinâ audierit. Quare si generatim loquamur, omnino verum est aliorum responsum,hoc præceptum seruari, etiamsi cum peccato res diuina audiatur.

Secundò Quæritur, An sit iuris Canonici, vt diebus dominicis & festis Missæ sacrum publicum & solemne audiatur? Abbas in cap.1.num.8.de vita, & honesta. Clericvult id esse iuris communis : quod demonstrat ex eo quod habetur in cap.& hoc attendendum, de consec.dist.1.vbi habetur : Vt Missæ peculiares quæ per dies solennes à Sacerdotibus fiunt non ita in publico fiant, vt propter eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur, sed Sacerdotes qui in circuitu Vrbis,aut in eadem Vrbe sint, & populus in vnum ad Missarum publicam celebritatem conueniat. Hæc ibi. Quo loco Missarum sacrificia peculiaria, dici videntur priuata, quæ sine populo publicè vocato,& absque vlla signi, aut æris campani pulsatione fieri solent. At verò in eo capite nullum est verbum, quo expressim præcipiatur,vt solemne, & publicum Missæ sacrum audiatur:sed tantùm decreto cauetur, ne in priuatis sacellis ita Missæ celebrentur,vt populus à Parochia auocetur, cùm (quemadmodum ſtarim dicemus) iure communi sit constitutum, vt quisque in diebus Dominicis, & festis propriam Parochiam frequentet, ne proprium Presbyterum contemnere videatur. Rogabis,an saltem consuetudine sacrum Missæ publicum & solemne audire debeamus? Respõdeo:quamuis sit consuetudine receptum alicubi, vt singuli in Parochiâ conueniant,ad rem diuinam, quæ sit ritu solemni & publico,audiendam : non ita tamen legis vim habet,vt is qui priuatim rem diuinam audierit in Parochia, præceptum omisisse iudicetur.

Tertiò quæritur, An iure communi Missæ sacrum audire oporteat,quod est diei Dominici,vel festi proprium? An verò is legi satisfaciat, qui aliud Missæ sacrum audierit? Hoc ideo quæritur, quia in cap. Quidam de celebrat.Missa.dicitur : Quidam Laicorum habent in consuetudine vt per singulos dies audiant Euangelium. In principio erat verbum, & Missas peculiares,hoc est de Sancta Trinitate, & de Sancto Michaele:hoc ideo sancitur, ne vlterius id fiat, nisi suo tempore. Et nisi aliquis velit propter reuerentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia deuotione audire. Sed si voluerint vt sibi Missa cantetur,de eadem die Missas audiant pro salute viuorum,& etiam defunctorum. Sic ibi Concilium Turonense. Vnde Ang.Missa,nu.31.ait, non satisfacere præcepto de audiendo sacrum eum,qui aliud audit sacrum, quàm illud quod est diei festi proprij. Verum constans est omnium sententia,vt patet ex Antonino 2.par.tit.9.c.10.§.1. Siluestro Missa 2.q.4.Rosella Missa,nu.14.& 23.Tabiensi Missa. n.49. præceptum impleri,& seruari, etiamsi sacrum Missæ nõ proprium diei audiatur. In eo verò capite allato, concilium solum improbat superstitionem eorum, qui putabant se rem diuinam non audire nisi illam, in qua recitaretur Euangelium. In principio erat verbum:aut certè reprehendit morem illorum, qui proprio diei festi Missæ sacro contempto, alia priuata sacra curabant audienda.

Quartò Quæritur, An quisque in sua Parochia diebus Dominicis & festis sacrum Missæ verbum audire communi iure cogatur? Nauar.in Manuali c.21.nu.5. Ang. in verbo Missa num.19.Rosell.Missa num.19.Silu.Missa 2.q.5.Tabien. Missa num.31.Armill.num.31.& ante eos Calderi.consil.6.de Religiosis.Antonin.2 par.tit.9.c.4.§.1.negant esse iuris communis præceptum:quia in cap. vt Dominicis de Parochiis, solùm statuitur, vt alienum Parochianum Presbyter è sua Ecclesia eiiciat, volentem in ea Missæ sacrificio interesse proprio Presbytero contempto. Ergo solùm præcipit ius commune, ne quis diebus Dominicis aut festis extra Parochiam sacrum audiat contempto Parocho. At quidam aiunt, sensisse Innocentium in c.vt Dominicis de Parochiis, & ibidem Hostiensem,Ioan.Andream,Abbatem, ac cæteros Canonici iuris interpretes, esse iuris communis præceptum, vt quisque in sua Parochia diebus Dominicis ac festis rem diuinam audiat.Nam in c.vt Dominicis citato de Parochiis,ita decernitur:vt Dominicis, vel festis diebus Presbyteri antequam Missam celebrent,plebem interrogent, si alterius Parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi velit Missam audire:quem si innenerint, statim ab Ecclesia eiiciant.Et in c.Si quis etiam,de consecr. dist.1. ex Concilio Agathensi dicitur : Si quis etiam extra Parochias, in quibus legitimus est ordinatisque Conuentus, Oratorium habere voluerit reliquis festiuitatibus, vt ibi Missam audiat propter fatigationem familiæ, iusto ordine permittimus:Pascha verò,Natali Domini,Epiphania,Ascensione,Dominica, Pentecoste,Natali S.Ioannis Baptistæ, & si qui maximè dies in festiuitatibus habentur,non nisi in Ciuitatibus,aut Parochiis audiant.Hæc in eo loco.Quæ duo,inquiunt alij, iuris communis Decreta, tametsi id non plane monstrarent; in Constitutione tamen Pontificia Sixti Quarti,quæ incipit: Vices illius,quæ habetur inter extrauagantes communes de Treuga & Pace,perspicuè dicitur: Cùm iure sit cautũ diebus Dominicis ac festis, Parochianos teneri audire Missam in eorũ Parochiali Ecclesia.Et Concilium Trid.sess.24.c.4.de reformat.ait:Moneat Episcopus populum diligẽter, teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, vbi commodè id fieri potest,ad audiendum verbum Dei.Sic Concilium;quod tametsi de sacris ibi concionibus fortassis loquatur,quæ in templis ad populum habentur;multò magis tamen locũ habet in Missæ sacro in Parochia audiendo. Verùm prima sententia est vera:nam ius commune solùm vetuit, ne quis prædictis diebus extra Parochiam sacrum audiat cõtempto suo Parocho: & hoc sensu loquũntur Innocentius, Hostiensis & cæteri Pontificij iuris interpretes, & eundem sensum habent verba Sixti Quarti,& Concilij Trid.Quæres,an possint iustæ causæ subesse,quibus quis iure extra Parochiam in diebus festis rem audiat diuinam? Respondeo cum Abbate cap. dicto, vt Dominicis,& Glossa ac Doctorib.ibid.eiusmodi sæpe causas contingere:vt cùm Parochus est interdicto vel excommunicatione deuinctus,vel in irregularitatem lapsus, aut suspensus ab Ordinibus,vel officio; vel quia alibi quispiam religiosius,vtilius & fructuosius Missæ sacrificio interesse solet : nimirum,quia simul & diuino Missæ officio præsens est, & sactam concionem, aut saltem vtiliorem audit : vel quia difficultate temporis,vel loci,vel alicuius alterius rei, ad propriã Parochiam commodè accedere nequit,vel quia ratione consuetudinis alicubi receptæ,vel authoritate priuilegij Pontificij extra Parochiam quis rem diuinam audit. Deinde quæres quando nam quis suam Parochiam relinquit proprio Presbytero contempto? Respondent quidam, eiusmodi contemptum Parochi posse dupliciter contingere : aut enim expressim & aperte desipicitur, aut tacitè ; veluti cùm quis frequentet proprium Parochum deserit. Sed certè non semper in consuetudine inest contemptus:nam ea non raro cum iusta & legitima causa potest esse coniuncta : Quidam alij respondent,tunc tacitè contemni proprium Presbyterum,cum Parochia absque vlla prorsus causa iusta, & legitima relinquitur. Cæterùm nec hoc verum est, quia si quis extra Parochiam sacrum audiat absque vlla alia causa,nisi quia videt esse consuetudine receptum, nequaquam Parochum contemnit. Quare dicendum existimo,Parochum nõ contemni in hac parte,nisi cum expresso contemptu relinquitur,ac planè deseritur Parochia:quamuis in foro exteriori, vt Parochi

contemptor credi & haberi aliquando poterit,qui sine causa debita,aut frequenter Parochiam desert.

Quintò quæritur, An ius commune, quo quisque in sua Parochia rem diuinam audire debet, sit consuetudine abrogatum? Angelus,Rosella,Siluester, Armilla, Nauarrus locis supracitatis respondent, generali in toto Christianorum orbe consuetudine recepta id esse abrogatum, cùm passim vbique locorum, & gentium, videamus Christianos diebus festis extra Parochiam suam sacrum audire. Ego tamen dubito, num ita generalis consuetudo sit hactenus introducta; nam alicubi,vt in quibusdam diœcesibus Flandriæ,Galliæ,& Germaniæ,Parochi contendunt, his in locis contrariam esse consuetudinem, cuius vi cogunt Parochianos ad suas Parochias accedere. Non tamen dubito,quin in multis Prouinciis sit vsu receptum, vt extra Parochiam diebus festis & Dominicis res diuina audiatur.

Sextò quæritur,An Episcopis liceat, Constitutionem ferre,qua iubeant, vt Parochiani in suas Parochias conueniant ad rem diuinam audiendam, excommunicatione, vel aliis multis & pœnis in eos,qui non paruerint,constitutis? Negat Nauarrus,eo quem supra citaui loco, Antoninum & Siluestrum prædictis in locis secutus,id licere facere, quia generali consuetudine contrarium seruatur : & sicut contra ius commune legem ferre nequit Episcopus, ita nec contra generalem consuetudinem potest. Contrarium alij affirmant, inde permoti,quòd iuris communis præceptum sit, vt quisque in sua Parochia Missæ sacrificio diebus Dominicis interesit. Sed Episcopus auctoritatem habet præcipiendi, vt Canones,& communia iura seruentur. Deinde vtilissimum est, vt quisque in propriam Parochiam conueniat, vt ibi audiat Parochum indicentem dies festos,& ieiunia, quæ in hebdomada seruari debent:& vt cognoscat, qui nam excommunicati publicè denuncientur in templo,quos eum oporteat deuitare. Ergo Episcopus potest præcipere Parochianis rem tam vtilem & salutarem. Postremò ,si proprius Presbyter & Parochus contemnatur, iure potest Episcopus imperare, vt quisque ad suam Parochiam accedat : at probabiliter credit Episcopus Presbyterum despici, cùm pancos videat in propriam Parochiam conuenire. Certè si tota, aut maxima pars Parochianorum Parochiam desereret, vel contemneret, aut si res diuina audiretur extra vllam causam, iustam scilicet & legitimam, in priuatis Sacellis & Oratoriis, nullo ad id Pontificio priuilegio munitis, putauerim ego Episcopis licere simplici mãdato præcipere, vt Parochiani ad suas Parochias accedant,non tamen irrogatis pœnis imperare, aut constitutionem ponere,qua ediderent, ne Parochiani diebus Dominicis sacrum audirent in priuatis Sacellis & Oratoriis. Quæ Propter si Constitutione posita,excommunicatio contra eos qui non obtemperant,ferretur,eam non contraherent ij, qui iusta ex causa extra Parochiam sacrum audirent : Immo declaratio Cardinalium Concil. Trid.sess.24.ca.4. de reformat. sic habet. Non potest Ordinarius mulctis & pœnis cogere populum ad audiendam Missam, aut Concionem etiam in casu negligentiæ aut contumaciæ.

Septimo quæritur, An legi & præcepto audiendi diuinum Missæ verbum satisfaciant, qui in Mendicantium fratrum sacris ædibus id audiunt? Vetus extitit controuersia de hac re inter Ecclesiarum rectores Parochos, & Mendicantium ordinum fratres:illi contendebant, præcepto non satisfacere eos,qui audirent. Nam quamuis mendicantes Pontificis priuilegio gaudeant,vt in eorum templis Missa audiatur,& priuilegium Principis amplissimè interpretari debeamus,quando iuri communi non derogat,Doctores in L.Beneficium.ff. de constit. Principum. Veruntamen cùm iuris communis præceptum sit, vt quisque in propria Parochia Missam audiat;consequitur, vt omnia eiusmodi priuilegia intelligi debeant ea conditione,vt iuri & auctoritati Parochi non derogent. Sic enim cætera priuilegia interpretamur. Deinde priuilegium Pontificis habet,vt in sacris ædibus mendicantium Missa audiri queat,modò proprij absit Parochi contemptus: sed tacitè contemnimur, cùm Parochia immeritò deseritur: ergo Pontificis priuilegium mendicantibus concessum locum habet, cùm legitima subest causa, vt in eorum templis Missarum sacra audiantur. Ad extremum, Sixtus Quartus in constitutione quæ incipit ; Vices illius inter communes, de Treuga & pace,abrogasse videtur suorum antecessorum priuilegia,quibus concedebatur, vt in sacris mendicantiũ ædibus Missæ audiri possent. Præcipit enim, ne fratres mendicantes concionentur, non debere Christianos in suis Parochiis sacrum audire:Cùm iure,inquit, sit cautum, in diebus Dominicis,& festis oportere Parochianos Missam audire in suis Parochiis. At verò quicquid nonnulli Ecclesiarum præfecti Parochi tueri conentur;dicendum arbitror, mendicantibus ordinibus concessum priuilegium in hac parte tale esse, vt legi & præcepto satisfaciant quotquot in eorum templis Missam audiunt. Sic enim habet Leonis Decimi priuilegium,quod habet Nauar.in man.cap.21. num.5. Auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus,omnes Christi fideles vtriusque sexus,qui non contempto proprio Sacerdote parochiali in Ecclesiis fratrum ordinum mẽdicantium, Dominicis,& aliis festiuis diebus Missas audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de Missa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis,pœnamve propterea incurrere. Nec obstat, quod dicitur, Sixtum Quartum in sua Constitutione prohibere,ne Fratres mendicantes concionentur, aut publicè doceant, Parochianos non debere in Parochiis rem diuinam audire. Nam Pontifex id solùm vult quia iure communi decretum est, ne Parochiani rem diuinam audiant extra Parochiam proprio Sacerdote contempto,mendicantium verò Ordines priuilegio,& beneficio Rom. Pontificis habent, vt in eorum sacris ædibus audientes rem diuinam satisfaciant Ecclesiæ. Reprehenduntur ergo ea in constitutione Fratres mendicantes,quòd publicè docerent, non esse iuris communis, vt quisque in Parochia Missam audiat, sed libere Parocho contempto quemque posse, vbicunque ipse voluerit, eam audire. Dices: si iuris est communis audire in Parochia, ergo Pontificis priuilegium iuri communi derogare non creditur. Respondeo in hunc modum : quando priuilegium expressim ius commune non abrogat, interpretari non debemus tam ample,vt tollat ius commune. Sed Priuilegium Leonis Decimi Mendicantibus datum, expressim iuri communi,si quod esset,in hac parte derogat. At ius commune, in cap. Vt Dominicis de Parochiis solùm prohibet, ne quis extra Parochiam contempto proprio Sacerdote rem diuinam audiat diebus Dominicis,& Festis. Nec obest quod opponebatur, Alicubi esse consuetudine receptum,vt quisque ad Parochiam accedat : & alicubi itidem Constitutiones Synodales extare, quibus præcipitur, vt singuli Parochiani in suis Parochiis rem diuinam audiant. Nam huiusmodi consuetudines Constitutionesque solùm id habent, aut præcipiunt quòd ius commune constituit ac iubet ; nec item possunt Pontificium priuilegium abrogare : Quare ad eos solos trahuntur, qui contempto Parocho extra Parochiam Missam audiunt ; & qui sine iusta causa, aut legitimo priuilegio, vel consuetudine recepta, se conferunt alio ad sacrum audiendum.

Octauo Quæritur,An qui in Sacello, vel Oratorio priuata auctoritate extructo sacrum audit, satisfaciat Ecclesiæ? Angelus in verbo Missa num.59. negat, & probat ex cap. Si quis etiam,supra citato. Alij tamen affirmant, dicentes nequaquam esse iuris communis, vt in propria Parochia res diuina audiatur,sed,ne extra parochiam, proprio Sacerdote contempto audiatur : nec in eo capite reprehendi morem Laicorum Missas audientium in priuatis Sacellis, sed Clericorum in eis rem diuinam facientium. At verò quicquid sit communi iure decretum, vt quisque in sua Parochia Missæ sacrificio diebus Dominicis,& festis interfuerit;nihilominus tamen,vel generali consuetudine vbique locorum, vel saltem peculiari alicubi recepta,est introductum, vt præcepto satisfecisse credatur is, qui sactum in Sacellis siue publicis, siue priuata auctoritate fabricatis audierit, dummodo id ex contemptu sui Parochi non fecerit.

De causis,quibus excusantur qui rem diuinam non audiunt. Cap. VII.

PRimò Quæritur. Quibus de causis aliqui eximantur à lege Missæ sacrum audiendi : Respondeo : multis : quæ omnes generatim ad hæc capita reuocantur. Velut si quis audire nequeat absque sui vel suorũ, vel proximorum damno,quod sit alicuius ponderis, & momenti: quale est detrimentum animæ,vel corporis,vitæ, salutis,famæ,honoris, libertatis,bonorum,vel rei cuiuslibet alterius, etiam quæstus, & lucri,dummodo sit aliquius põderis & momenti,ita communis opinio. Non quia obedientia, quæ Ecclesiæ debetur, non sit præferenda rebus nostris temporariis:sed quia credimus Ecclesiam non tam graue nobis onus imponere voluisse,nec tam seuerè huiusmodi præceptum dedisse.

Primo igitur loco excipiuntur quotquot sunt excommunicationis vinculo obstricti : Item qui personalis interdicti pœna tenentur: Quotquot item ratione interdicti localis sunt impediti. Angelus Missa.num.57.Siluest. num.1. & Nauar.in Manuali.c.23.num.3.Is quoque,qui in carcere,& vinculis tum priuatis, tum publicis detinetur : vt qui fide data, domi suæ tanquam in carcere sese continere compellitur. Qui præterea graui aliquo, & iusto negotio, quod in aliud tempus differri nequeat,impeditur;quales sunt publici ministri,qui ratione sui muneris, domo egredi, castra dimittere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mulierum portas, quas custodiunt, ac tuentur, & vigilias deserere non permittuntur, Silvester, Nauarr. Tales etiam sunt Magistratus, Senatores ac reliqui primarij viri, qui grauia Reip. negocia in aliud tempus reiicere commodè nequeunt. Silvest. Nauar. Quales etiam sunt, qui ægrotis inseruiut, quos citra periculum, & damnum relinquere non possunt. Nauar. Tales quoque videntur esse matres, vel nutrices, quæ tenelios ac paruulos infantes deserere, nisi cū periculo. & incommodo non queunt. Nauar. Quæ item nubiles filias sine probabili stupri discrimine minimè relinquunt, vel iuxta patriæ consuetudinem domi Ecclesias custodiunt. Silvest. nec non fœminæ nuptæ, quæ sine virorum offensione, & ex alicuius momenti domo exire nequeunt. Nauarr. Cum probabilis item latronum, vel inimicorum metus adest: vel timor periculumue pestis, vel aeris probabilis corruptio, cœliue intemperies, vel difficultas itineris: Tum etiam quando plures iter faciunt, & eorum vnus nisi graui suo damno, & detrimento cæteros dimittere nequit. Nauar. Si item ministri sint, & toto tempore, quo Missæ sacrificium fit, in rebus sacrificio necessariis apparandis occupentur, cùm alij non sint, qui id commodè facere queant. Infirmi itidem, qui consilio Medici commodè Missam audire non possunt: tum serui, & famuli, qui iussu Domini aliquid quod sit magni ponderis, & momenti, facere coguntur eo tempore, quo fit res diuina. Quin si adeo pauper sit quis, vt vestes non habeat quibus tegatur, aut sint quibus pro dignitate, & conditione personæ domum egredi commode non audet. Viduæ insuper, & aliæ mulieres, quæ ob viri, vel parentum, vel fratris propinquine alterius obitum, de more ad certum aliquod tempus domo exire non solent. Si puellæ item sint nubiles & à parentibus cogantur domi se continere. Quæres, an quaiscunque morbus sufficiat ad eximendum aliquem ab huiusmodi lege, rem diuinam audiendi? Respondeo, arbitrio boni viri, vel potius Medici consilio rem hanc esse definiendam ea enim sola corporis ægritudo sufficit, quæ probabiliter & bona fide creditur nocitura grauiter, si quis è lecto surgat, & egrediatur domo. Quæres deinde, an fœminæ prægnantes hoc præcepto liberentur? Respondeo, minime nisi exitus è domo eis probabiliter nocituros grauiter crederetur. item quæres, an serui, & famuli semper à præcepto excipiantur, quum iussu Domini aliquid obire, & exequi compelluntur. Respondeo, conuenire inter omnes, legitimam eis inesse peccati excusationem, si sibi probabiliter, & grauiter nocerent domino non obtemperantes, vt alio loco superius admonui.

Rursus certi iuris est, eos debere Missam audire, si ob Ecclesiæ contemptum, eam omittere Domini iuberent. Verum id dubiæ quæstionis est, An quando Domini imperant famulis aliud facere, iustam peccati excusationem habeant, si iussa Domini faciant, tametsi nullum aliud detrimentum sibi probabiliter timerent præter duriusculam reprehensionem, vel nixam? Aiunt quidam generatim, eos liberos esse culpa, si rem diuinam omittant, vt Dominis obediant: omni etiam metu mali sublato. Verum si eis obiicias, magis esse Deo, & Ecclesiæ parendum, quàm hominibus; Dicent id locum habere, cùm Domini præcipiūt aliquid quod esset contrarium Dei, Ecclesiæve mandatis: at dum Ecclesia præcipit rem diuinam audiri, solum vult, vt serui, vel famuli audiant, cùm iussu dominorum aliud præstare non coguntur: quare serui iustam hac in re excusationem obtendunt, domini non item, qui quidem non tarò in hac parte peccant: tum quod nihil sua interesse putant quòd serui, & famuli audiant rem diuinam, nec ne, salutem illorum spiritualem negligentes, tum sæpenumero leuia aliqua præcipiunt eo tempore quo res diuina eam audiri deberet, omittitur: cui nimirum incommodo, si vellent domini facile possent occurrere. Hæc omnia Rosel. verbo Missa numer. 18. Antonin. 2. p. tit. 9. cap. 10. §. 1. Silu. verbo Missa 2. quæst. 2. Nauarr. in Man. cap. 21. num. 3 & 4.

Secundò Quæritur, An sit mos ille improbandus, quo vidua post obitum viri, causa luctus, & tristitiæ domi se continet ad annum, an saltem ad plures intra annum menses? Rosella in verbo Missa. num. 18. Antonin. 2. part. tit. 9. c. 10. §. 2. Nauar. in man. cap. 21. num. 4. Silue. Missa q. 9. iustam, & legitimam peccati excusationem fatentur esse, si ad breue tempus, nimirum ad vnum mensem, vel etiam duos domi recluſa Missam non audiat, nō tamen si ad annum, vel si ad alia negotia egredi domo solet. Attamen dubitari non potest, quin pro dignitate, & nobilitate personarum maiore, longioréve tempore se viduæ continere, recepta consuetudine, domi queant.

Tertiò Quæritur, An in vniuersum iusta sit peccati excusatio, si nubiles puellæ, & virgines rem diuinam non audiāt domi se recludentes iussu parentum? Respondeo, puellas quidem, culpa carere, cùm, vt parentibus obtemperent, domo non egrediuntur: non tamen parentes, si eas egredi ad audiendum sacrum non permittant, cum ad ludos, spectaculo, & choreas exire patiantur, quod si eas domi includant, non alio exire sinant pudicitiæ, & virtutis tuendæ causa, nulla in peccati labe commaculant.

Quarto Quæritur, An aliquis liber sit à peccato, si per ignorantiam Missam omittat? Respondeo in hunc modum, aut ignorantia est facti, aut iuris. Si primum, iustam dat excusationem, vt qui omnino ignorans diem esse festum, Missam non audiat. Si verò secundum, legitimam, & iustam excusationem non affert, quia ius in diebus Dominicis, & festis Missam audiendi, est, aut esse debet omnibus Christianis notissimum: adeo tamen rudes, & ignari aliqui sunt, vtpote rustici, & pastores inter pecora enutriti, & semper versati, vt id iuris bona fide interdum ignorent. Iusta item, & probabilis potest ignorantia ex aliqua causa contingere: nam serui, famuli, & filijfamilias bona fide aliquando putant se liberos esse à præcepto audiendi Missam, dum iussu Domini, vel parentis aliud obire coguntur. Iuste quoque excusantur, quicunque bona fide putant se esse legitima causa impeditos, etiam si aliquando fallantur. Silvest. Missa 1. versic. 6.

Quintò Quæritur, An qui longè à sacris ædibus distat & quia multæ decidunt pluuiæ, vel niues, & aliæ tempestates oriuntur, Missam prætermittit, liber à culpa sit? Respondeo si absque magno, & notabili detrimento templum adire nequeat, aut domum suam reuerti, liberum esse à peccato; vt fere contingit in rure, aut villis, quæ procul absunt à templis: quod tamen non ita frequenter, immo vix accidit in vrbibus, & oppidis. Item pluuiæ, & tempestates si sint ad breue tempus & solitæ, iustam peccati non præbent excusationem: bene tamen diuturnæ, magnæ, & insolitæ.

Sexto Quæritur, An qui longam nauigationem suscepit, Missam, quam siccam vocant, & quæ aliquando in naugiis celebrari solet, audire debeant, ita vt qui eam omiserint, immunes à culpa non sint? Respondeo, nullum extare præceptum eam Missam audiendi. Ratio in promptu est, quia in ea non conficitur Christi Domini corpus, nec vllum sacrificium offertur, sed epistola, Euangelium, & aliæ preces recitantur.

Tertiò Quæritur, An iustam mereantur peccati excusationem ij pastores, qui ita pauperes sunt, omnique auxilio destituti, vt nullum famulum, aut socium adiutorémve habeant; qui pecora custodiat interim dum ipsi templum ad rem diuinam audiendam adeunt? Respondeo, eos mereri: quia gregem relinquere non possunt absque magno & graui periculo: quando verò socios habent, quibus tuto gregis curam committant, tunc debent se vicissim iuuare, ita vt ex eis vnus ad Missam audiendam accedat, & alter custodię gregis intendat: qui deinde altero redeunte ad culpam gregis audito iam sacro, & ipsi Ecclesiæ præcepto, & legi de re diuina audienda satisfaciat.

Octauò Quæritur, An omni culpa careat Titius, qui die Dominico, vel festo, toto tempore, quo Missæ officium fit, sua peccata Sacerdoti cōfitetur, cùm sciat nullum aliud Missæ sacrificium eo die faciendum? Respondeo in hunc modum si peccatorum confessionem; quam præcepti necessitate facit, in aliud tempus differre commode potest, liber à peccato non est, quia præceptum Missam audiendi prætermittit, cum vtrumque præceptum possit implere. Si tamen peccatorum sacram confessionem præcepti necessitate debitam in aliud tempus commodè prorogare nequeat, tunc tuta conscientia Missam prætermittit, vt faciat præcepti necessitate debitam peccatorum cōfessionem: quoniam lex de peccatis confitendis, videtur esse maiotis ponderis, ac momenti, quàm lex de Missa audienda. Si confessionem peccatorum voluntariam, spōte faciat, potiùs rem diuinam audire debet, quàm peccata confiteri: quia voluntaria confessio est consilij opus, auditio verò rei sacræ est debitum, & imperatum officium.

Nonò Quæritur, An qui exit ante benedictionem (quam vocant) Sacerdotis ministerio in Missæ sacrificio sub finem dari solitam, Ecclesiæ præceptum, & legem impleat? Causa huius dubitationis est id, quod in cap. Missas, de consecr. distinct. 1. dicitur: Ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat. Et subiungitur: Alioqui exeuntes ab Episcopo confundantur. Et in cap. Omnes fideles de consecr distinct. 1. Qui non perseuerant vsque dum Missa peragatur, velut inquietudines Ecclesiæ commouentes, conuenit communione priuati. In cap. item, Cum ad celebrandas de consecr. dist. 1. Populus non antè discedat, quàm Missæ solemnitet compleantur. Respondeo breuiter, præcepto, & legi satisfacere eum, qui egreditur, eo quod partem Missæ

notabi

notabilem minimè prætermittit. Ad obiectum verò illud ex cap. Omnes fideles, & cap. Missas, & cap. Cùm ad celebrandas. Respondeo iis in locis tementatem eorum reprehendi, qui plures simul egrediuntur, ita vt solum pene Sacerdotem, qui sacris operatur, relinquant. Is item reprehenditur, qui exit contempto benedictionis munere, quo Sacerdos Missæ offerens sacrificium populo adstanti bona, & felicia precatur.

Decimò Quæritur, An si simul concurrant Missa, & diuini verbi annūciatio: ita vt vtrumque audiri simul non possit, præferenda sit auditio diuini verbi, auditioni Missæ. Ange. in verbo Feriæ. nu. 45. quem alij quoque nonnulli secuti sunt, ait esse Missæ præferendam sacram diuini verbi auditionem, etiam dum Missam audire præcepto debemus: quod ostendere nititur ex eo, quod habetur in c. Omnes fideles. de consecr. dist. 1. vbi Missam esse audiendam decernitur, vt Scripturæ audiantur: Et in c. Sacerdote. de consecr. dist. 1. dicitur: Sacerdote verbum in Ecclesia facientes, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur: & ex eo quod habetur in c. Interrogo, 3. Quæst. 1. vbi ex Augustino refertur. Interrogo vos fratres, dicite mihi, quid plus videtur vobis, Corpus Christi, an verbum Christi? Si vultis verè respondere, hoc dicere debetis, quod non sit minus Dei verbum quàm Christi Corpus. Et ideo quanta solicitudine obseruamus, quādo nobis Christi corpus ministratur, vt nihil ex ipso de manibus nostris in terram cadat, tanta solicitudine obseruemus, ne verbum Domini quod nobis erogatur, dum aliud, aut cogitamus, aut loquimur, de corde puro non pereat. Quia non minus eit reus, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille, qui Corpus Christi sua negligentia in terram cadere permiserit Hęc ibi. Eiusdem sententiæ fuisse S. Bernardinum testatur Rosella in verbo Dominica, num. 5. Quicquid tamen Angelus, & alij senserint, dicendum est, Missam, quæ præcepto Ecclesiæ audiri debet, esse sacræ diuini verbi auditioni anteponendam: nec enim ea, quæ præcepta sunt prætermitti debent; vt ea, de quibus tantum est datum consilium, obeamus, atque præstemus. In omittendo enim præcepto, cum id à nobis impiè potest, peccamus, in consilio vero omittendo non item. Obiicies, sæpè præcepta Ecclesiæ, & alia scripta iura prætermittuntur, vt quæ sunt nobis data consilia, seruemus. Sit exemplum: verbi diuini concionatores à lege ieiunij eximuntur, vt Euangelium, & diuinum verbum commode enūcient: Deinde vt ægrotis inseruiamus, vt Sacramenta aliis ministremus, etiam cum id nulla lege facere, & exequi cogimur, tuto Missam omittimus: ergo nobis licet Missæ sacram concionem præponere propter multa commoda, & emolumenta, quæ ex sacra concione capiuntur. Respondeo, non esse negandum, aliquando Ecclesiæ præcepta, ob communem aliorum salutem, pacem, & vtilitatem, aut necessitatem iure prætermitti: tum quia commune bonum priuato præfertur, tum etiam quia non est Ecclesiæ mens, nos ita præseuire, & arctè sibi obligare, vt cum graui, & notabili periculo, vel damno nostro, vel alieno eius mandata seruare debeamus. Hinc autem non efficitur, vt quis tuta conscientia possit consilium præcepto anteferre ob priuatum suum commodum. Quæres, an prædicta Angeli, & aliorum sententia sit tanquam temeraria damnanda? Respondeo, esse aliquos, qui eam condemnent; alios verò qui improbent quidem, vt falsam, sed non tanquam temerariam: eo quod Auctores prætati minimè docere cōtenderint, præcepta simpliciter, & absolute esse consilijs posthabenda, sed solùm quando eodem die festo Missa, & sacra concio simul audiri nequeunt, fas nobis esse Missam dimittere, vt sacram concionem audiamus. Quia non vult (inquiunt) vt pié crediamus, Ecclesia, ad Missam audiēdam nos suo præcepto compellere cum tanto damno, quanto afficeremur, si sacram concionem omittere cogeremur. Sed certè id nulla tatione, vel auctoritate confirmant: & ideo temerè meo iudicio loquti esse videntur.

Vndecimò Quæritur, An singuli Parochiani Dominicis, & festis diebus debeant aliquid deferre, quod in templo offerant inter audiendum Missæ sacrum? Respondeo, fuisse opinionem quorumdam id affirmantium, ac probantium ex cap. Omnis Christianus de Consecrat. distinctio. 1. vbi Gregorius Septimus sic ait: Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: Et 61. Quæst. 1. capit. Statuimus, habetur sic: Statuimus, vt si quis oblationes Ecclesiæ, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, communione priuetur. Item distinct. 32. capit. Præter hoc, Alexander Secundus: Præcipientes, inquit, statuimus, vt decim.æ primitiæ, & oblationes, seu viuorum, seu mortuorum, Ecclesiis Dei fideliter reddātur: Vnde colligunt, Parochianos posse cogi, vt aliquid offerant. Sic gloss. Hugo, cum quibusdam aliis in cap. Quinis Christianus, de Consecrat. dist. 1. & in cap. Statuimus 16. quæst. 1. Hostien. in rubric. de Paroch. §. 1. Lapus allegat. 58. num. 1. & 7. Attamen communis sententia est receptum inter Theologos, Canonici iuris interpretes, & Summistas, non exstare huiusmodi præceptum; & hoc late probat Gabri. super Canonem Missæ lect. 6. & Antoninus parte 3. Tit. 12. cap. 11. Abbas, & Anchar. in Rubrica de Parochiis, Angelus, Silvester, & alij in verb. oblatio: Quapropter Sanct. Thomas secunda secundæ q. 86. art. 1. quem alij omnes sequuntur, docet, neminem offerre debere, nisi quatuor decausis: nimirum primo cum quis ratione census, pensionis, aut conuentionis antea factæ aliquid Ecclesiæ dare debet, Deinde cum quis testamento, vel donatione inter viuos est obligatus. Tertio cùm sacerdos indiget: nam minister Ecclesiæ ali, & sustentari debet. Quarto cum alicubi est consuetudine introductum, vt in diebus Dominicis, & festis aliquid offeratur.

Verum illud Quæstionem habet dubiam. An vbi talis fuerit consuetudo Parochiani cogi queant aliquid offerre, vt huiusmodi consuetudinem seruent? Angelus oblatio num. 1. censet non esse cogendos, quia in ijs, quæ gratis, & liberaliter donamus, aut facimus, consuetudo vim leges habere non potest: sed oblationes graris, & liberaliter omnino fiunt: idcirco enim oblationes dicuntur, quia sponte quis offert, quod vult. Sed probandum magis est, quod docet Silvester in verbo Decimæ quæst. 2. cogendos esse Parochianos ad consuetudinem seruandam. Sic enim sentiunt, eodem teste Silvestro, Theologi, & iuris Pontificij consulti. Immo vt ait Panormitanus in capitul. Abolendæ de sepulturis, Bartolum in l. Priuilegia. C. de sacrosanct. Eccles. secutus, vbi ciuitas solita est certum aliquid Ecclesiæ, vel eius ministris dare, & offerre, nequit illud statuto mutare: nisi constet oblationem esse introductam ad tempus, vt si consuetudine introductum sit, vt Parochiani quotannis aliquid offerant causa templi extruendi, eo extructo, consuetudo finitur, ac definit,

Duodecimò Quæritur, An vi præcepti quisque debeat diebus Dominicis ac festis actum elicere, quo peccata, quæ admisit, detestetur, quo nimirum actu doleat se peccasse? Fuit opinio veterum quorundam Theologorum, eutique hisce diebus vt præcepti pœnitendum, & dolendum ex animo esse, quòd suis peccatis diuinam Maiestatem offenderis. Sic Angelus in verbo Feriæ num. 41. Verum communis est aliorum sententia, nullum extare huiusmodi præceptum: quam sententiam probant, ac tuentur Caietanus secunda secundæ quæst. 122. art. 4. & in summa festorum violatio. Sotus lib. 2. de iusti. quæst. 4. art. 4. Rosella Dominica numer. 2. Silvester Dominica q. 8. dicto. 4. Nauarr. in Manuali cap. 13. numer. 17. Dicens: prima sententia est tutior, ergo est amplectenda. Respondeo, vt alibi etiam dixi in pari materia, regulam esse iuris, in dubijs tutiorem partem esse eligendam, at in opinionibus, si quidem sint probabiles Doctorum testimonio communitæ, non semper tutiorem sententiam esse præferendam: ea enim aliquando minus est certa, & vera.

Decimotertiò Quæritur, An qui nullius lethalis peccati est conscius, vi, & tatione præcepti debeat elicere diebus Dominicis, & festis actum charitatis in Deum? Debere censet Scotus in 3. dist. 27. art. 1. versic. Quantum ad secundum dico, & Angelus Feriæ nu. 4. Tabien. charitas. num. 10. id similiter confitentur. Alij tamen supra citati auctores communiter confitentur. Alij tamen supra citati auctores communi consensu tradiderunt, nullo nos præcepto adigi ad præstandum, nec vllum est argumentum validum, & firmum, quod nos id fentire conuincat.

Decimoquartò Quæritur, An si quis diebus Dominicis Missam non audiat, vllo præcepto cogatur id supplere aliis precationibus ad Deum fusis: Fuere nonnulli, qui id crediderint, nec longè absunt ab hac sententia Scotus 3. distin. 9. q. 1. ar. 2. & Angelus Feriæ nu. 43. At verò communis est opinio, nullum eiusmodi præceptum extare, & ita est reuera tenendum: nam certè qui secus opinantur nulla firma tatione nituntur. Nauar. in Man. c. 21. num. 7.

Exod. 16.

Decimoquintò Quæritur, An si non sit alius Sacerdos, qui rem diuinam facere possit, nisi notorius Clerici percussor, aut is, qui est nominatim denunciatus tanquam excommunicatus, interdictus, aut suspensus, audire debeamus in diebus Dominicis, & festis presbyterum notorium Clerici percussorem, aut excommunicatum, interdictum, vel suspensum, & nominatim denunciatum, & sactis operantem. Quæstio inde mouetur, quòd in hoc euentu, & casu, duo Ecclesiæ præcepta sibi inuicem occurrunt: vnum, de re diuina audienda, alterum, de vitandis excommunicatis, interdictis aut suspensis, & nominatim denunciatis. Respondeo, liberos nos tunc esse ab audiendo sacro, quoniam

arctio

Universidad de Deusto
Biblioteca

actions est vinculi præceptum de vitando excommunicatorum consortio,& conuictu, quàm præceptum de sacro audiendo , eo quod id iubeat Ecclesia ob communem eorum salutem , nempe vt hac pœna citiùs resipiscant & vt ad bonam vitæ frugem,vel pudore reuocentur.

Decimosextò Quæritur,An fas sit audire rem diuinã cùm Sacerdos,qui eam facit , notorie concubinam habet ? Finge Titium Sacerdotem concubinarium notorium esse, & sacris nihilominus operari : Quæritur, an liceat nobis audire rem diuinam cum is Sacerdos sacris operatur. Respõdeo,dist.32. cap.Nullus,Nicolaum secundum ita statuisse.Nullus Missam audiat Presbyteri , quem scit concubinam indubitãter habere,aut subintroductam mulierem. Et capite sequenti præter hoc, Alexander secundus constituit:Præcipiendo mãdamus, vt nullus Missam audiat Presbyteri , quem scit concubinam habere indubitanter.Hęc iura confirmata sunt à Lucio tertio cap.Vestra,de cohabitat.Cleric.& mulier , vbi ait:Sine dubitatione teneatis,quod à Clericis,& Presbyteris quãquam fornicariis,quandiu tolerantur , nec habent operis euidentiam licitè diuina mysteria audiantur. Et à Gregorio nono.in cap. Quæsitum est,de cohabit.Clericorum , & mulierum , vbi sic est. Quæsitum est de Clericis in fornicationem prolapsis , si eorum sit officium,priusquam pœnituerint,audiendi,verum suspensi non sunt quantum ad alios , nisi peccatum eiusmodi sit notorium per sententiam , seu propriam confessionem factam in iudicio , aut per euidentiam rei , quæ aliqua tergi versatione celari non potest.

Hoc iure constituto,sunt duæ,vel tres quæstiones: Prima, An huiusmodi Sacerdos,in sacris,& diuinis esset omnino vitandus ante Constantiense Concilium ? De hac re olim duæ fuerunt opiniones;nam quidam asserebant, eiusmodi Sacerdotem esse quidem vitandum , si crimen eius erat notorium per sententiam Iudicis , vel propriam confessionem in iudicio,at si tantum erat notorium per euidentiam facti non esse vitandum donec criminis condemnaretur , aut tanquam suspensus arceretur à sacris,aut legitimè monitus non resipuisset.Contrà sentiebant alij, eum esse vitandum statim , atque delictum erat notorium per euidentiam facti.Et certè horum opinio magis cum iure supra citato conueniebat. Secunda quæstio est,An eiusmodi Sacerdos sit vitandus in sacris post Constantiense Concilium tanquam ipso iure suspensus? Quidam sentiunt , etiam post Constantiense Concilium vitanda esse duo genera excommunicatorum, & suspensorum , videlicet eorum qui sunt notorij excommunicati,aut suspensi,& eorũ, qui sunt tanquam tales nominatim denunciati,similiter sentient eiusmodi Sacerdotem esse vitandum , quando eius crimen est notorium per euidentiam facti,cum sit ipso iure suspensus. At verò, quoniam, vt alio loco dicemus,verior est sententia eorum,qui arbitrantur, post Constantiense Concilium tantum esse vitandos excommunicatos,& suspensos,qui sunt vel nominatim denunciati, vel notorij Clerici percussores:Consequens est,vt veniis multo sit , quem dixi Sacerdotem , quamuis peccatum eius sit per euidentiam facti notorium,non esse vitandum, etiam in sacris,donec tanquam ipso iure suspensus denuncietur nominatim:fas ergo nobis est, eum audire sacris operantem , Siluest. verbo concubinarius, nu.4. Angelus eodem verbo nu.2. & verbo Cleric. 8. num.2. Nec miteris, Nauarrum obscure hanc quæstionem tractantem in Man.cap.25.num.77.& 78. quoniam ipse primam est sententiam secutus,&ideo in ea opinione videtur esse,vt putet omnino vitandum , quando delictum eius est euidentia facti notorium.Tertia quæstio est, Num liceat nobis prædictum Presbyterum inuitare , vt rem diuinam faciat si alius Sacerdos non sit,qui commodè sacris operari queat? Nauarrus loco citato respondet simpliciter, id nobis non licere facere,quoniam est iure suspensus, & nos perperam faceremus vnà cum eo,si ipsum inuitaremus:ipse enim sacris operando delinquit.Verius autem est,vt docet Sotus 4. dist.19.5. art.6 concl.6.id licere facere,si ipse paratus sit ad rem diuinam faciendam,aut si ratione sui muneris , & officij sacrificare , & immolare debeat , vtpote cui est animarum cura commissa, aut si nos lege aliqua vel præcepto debeamus rem diuinam audire:tunc enim iure nostro vtimur,dum petimus ab eo, vt sacris operetur, nec rem per se malam postulamus. Alioqui verò nobis non licet eum inuitare ad sacrificandum. Si roges , quandonam Sacerdos notoriè concubinam habere intelligatur:Respondeo quando eam domi habet, & vnà cum ea habitat, & ea tanquam vxore familiariter vtitur. Sed cur tam seuerè Ecclesia veruit nobis , ne Sacerdotem concubinam notoriè habentem, & ad altare rem diuinam facientem audiamus ? Respondeo causam fuisse, vt constat ex Sigonio lib.9.de regno Italiæ,& Sigeberto,& Marian.Scoto in Chro. ann.1075. tempotibus Nicolai Secundi, & Alexandri Secundi adeo sacri altaris ministri libidini indulgebant,vt permitterentur impunè concubinis , tanquam vxoribus vti : immo putarent , liberè posse vxores se ducere in matrimonium. Et ideo Nicolaus Secundus primum in Concilio centum tredecim Episcoporum , & postea , Alexander Secundus in alio Concilio lege sanxerunt , ne quis eos sacros operantes audiret. Caute,& prudenter legatur,quod scribit Sigebertus Monachus in Chronic.ann.1074.cum ait. Gregorius VII. vxoratos Sacerdotes à diuino officio remouit, & Laicis Missam eorum audire interdixit nouo exemplo , & vt multis visum est inconsiderato iudicio contra SS.Patrum sententiam. Sic ille. Sed certè primum Nicolaus II.& deinde Alexand.II.id ante statuerant,& Greg.VII. anteccssorum Pontificum vestigia secutus confirmauit iustis de causis , vt ab eo peccati genere sacros homines deterrerent.

DE SECVNDO ECCLESIAE PRÆCEPTO.

Quo statutis certisque diebus ieiunium obseruare debemus.

CAP. VIII.

DE Ieiunio tractat Sanctus Thomas secunda secundæ quæst.147. Theologi in Quarto , Distinctione 15. q. 3. ibidem Durand.quæst.9.10. & 11. Palud. q.4. Maior. q.3.4.5. & 6. Gabriel in 4.distinct.16.q.13. Medina Tract. de Ieiunio per 13.quæstiones, Couarruuias lib.4. variarũ resolutionum, cap.20.Antonin.Part.2.Tit.6.c.2.Nauarr.in Manuali,cap.21. numer.21. & sequentibus. Glossa distinct.76. cap. Vtinam,& Tit.de obseru. ieiunio, & ibi Doctores.Summistæ verbo ieiunium.

Ne seorsum de Ecclesiæ præceptis agerem , visum mihi est , ea omnia hunc in locum redigere , vt eorum singula ad presentem librum reuocentur,quoniam duobus superioribus de legibus,tractaui : tametsi iuxta aliorum sententiam ea ad tertium Decalogi præceptum commodè referatur:quare sequitur , vt de ieiunio ab Ecclesia indicto disputem sicut hactenus disserui de Missæ sacrificio quod iubente Ecclesia, diebus Dominicis,ac festis audire nos oportet. Est igitur secundum Ecclesiæ præceptum,vt certis quibusdam diebus ieiunium seruemus,sciendum est,in ieiunio quædam ciborum genera subtrahi,est autem ieiunium duplex vt docet S.Th.2. 2.q.147.a.6.ad 2.vnum,quod dicitur naturæ , alterum Ecclesiæ Primum est, quo tum à potu tum à cibo abstinemus. Is enim ieiunus est,& dicitur, qui nihil prorsus bibit , vel edit, quale ieiunium Ecclesiæ etiam præcepto requiritur ad conficiendum Christi corpus, idémque suscipiendum. Ecclesiæ verò ieiunium est,quo nõ à potione, sed à cibo abstinemus nec à cibo quidem in vniuersum,sed ab eo , qui tanquam cibus capitur, non tanquam medicamentum. Nec enim ieiunium Ecclesiæ soluit , qui medicamentum tuendæ incommodæ valetudinis gratia sumit S.Thomas loco citato.Deinde est animaduertendum ieiunium , esse opus , & officium virtutis,quæ dicitur abstinentia. Et duplex est huiusmodi ieiunium ; vnum iuris naturalis , quod ratio nempè naturalis præscribit.quo corpori escam subtrahimus , vt animo imperanti commodiùs obtemperet, ac vt libidinis impetus refrenetur. Hoc ieiunium, nec numerum epulationum,nec ciborum qualitatem,aut quantitatem, nec edendi certum definitumque tempus continet , sed prout ratio ipsa determinat. Alterum verò ieiunium est,quod iure aliquo scripto, vel voti religione,aut alterius iussu,& impetio, aut sponte , & voluntate suscipitur. His ita constitutis. Primò quæritur quid nomine ieiunium intelligatur? Gost. ex quo cæteri Summistæ & can.iuris Interpretes acceperunt definit sic : Ieiunium est prãdij, & post cœnam cuiuslibet cibi subtractio vsque ad diem sequentem ; & abstinentia à carnibus , & ab iis quæ à carnibus originem trahunt, vt à lacte,caseo,& ouis. Sic ille. Definiuit ieiunium , quod suscipitur in quadraginta diebus proximè ante Paschaiuxta ea , quæ de hoc ieiunio dicuntur in c. Denique dist.4. Dixit. Subtractio prandij , & post cœnam,quia in diebus ieiuniorum,non prandetur,sed cœnatur, vt colligitur ex c.litteras,de Temp.Ord.

Secundò Quæritur, An ieiunij Ecclesiastici præceptum ita seruari debeat , vt qui illud soluerint , se lethali peccato commaculent ? Caietanus in summa, ieiunium capit.4.& 2. 2.quæst.146.attic.3. dub.2. negat , ex Canonico iure colligi huiusmodi legem ita nos tenere , & obstringere , vt lethalem culpam contrahamus:sed solùm , ait ex communi Doctorum consensione , & populi Christiani consuetudine intelligi , in lethale peccatum incurrere eum , qui hoc præceptum non seruat,Alij verò, è quibus est Ioann. Fontanus, vt aiunt Archidiaconus cap.vnum Orarium Dist. 25. §. Alias ea demũ,& Gemmianus ibidem : cuius sententiam nec probant,nec improbant , censent , solum eos lethali peccato se obstringere,qui præceptum ieiunij per contemptum prætermittunt,si ante solitam horam comedant , cæteros verò non item.Sed de hac sententia dicam infernis. Contemptum verò accipiunt expressum , vel tacitum. Verum quis sit tacitus contemptus,non eodem modo explicant Auctores.Quidam, vt Ricardus.Quodlibet 1.q.19. Angelus verbo inobedientia, puncipio, Tacitum vocant contemptum , quo quis assuetudine quadam,& vsu frequenti præceptum omittit : Nemo enim,inquiunt,frequenter ieiunium soluit,quin aliquando illud per contemptum infringat,ac violet.Caldeti.Decision.1. de Constitut.generatim Contemptum , tacitum vocat ,cum quis solo arbitratu,& nutu legem, vel Canonem violat : non tamen si prætermittat aliqua negligentia , cupiditate , aliaue animi affectione,ac si diceret:is cõtemnit legem, vel Canonem tacitè,qui malitia,siue certa electione , non infirmitate, vel affectione animi constitutionem perfringit. Alij contemptum tacitum appellant,quo quis absque iusta, & legitima causa, quod deberet seruare , ieiunium soluit : quæ mihi sententia magis probatur , & colligi videtur ex cap. ieiunia, de consecr.dist.5.

Ex communi itaque opinione Theologorum,& Canonici iuris interpretum,& Summistarum, ieiunij lege,& præcepto ita tenemur , vt si illud absque legitima causa soluamus, lethali peccato obstringamur. Sic concludit Panormitanus in Rubrica de obseruat. ieiuniorum nu. 11. ex Archidiacono dist.76.cap. Vtinam,& Glossa dist. 25. cap. vnum orarium §. Alias ea demũ ver.Ieiunantibus. Sic Gabriel in 4.Dist.16.q.3. art.1.nota 3.Palud.ibidem q. 4.art.1. Et ceteri. Et Armilla ieiunium num. 7. testatur , hanc esse communem Doctorum sententiam,& Couar.lib.4.varia.resolu. cap.20. num. 10.docet ieiuniorum Canones, & constitutiones , conscientias ita obligare , vt qui ieiunia indicta prætermittunt etiam citra vllum contemptum , sed solum quia nolunt ieiunia seruare, cum possint,lethaliter peccent. Id probat ex cap. Non licet, de consec. dist. 3.cap. Non oportet , eadem distinctione cap. Quadragesima,de consec.dist.5.in quibus ponuntur verba significantia præceptum , & Clem. Exiui, de Verb.signif. Vbi Pontifex ait , Monachos propter ieiunia instituta Ordinis & Regulæ inducta , liberos non esse à ieiuniis Ecclesiasticis, quæ Christiani obseruare debent. Clem. Ad nostrũ de Hæreticis, damnatur error dicentium, viros perfectos ieiuniorum legibus non teneri.

Tertiò Quæritur,Quot & quæ,Ieiunium ab Ecclesia imperatum requirat & postulet:Respondeo,cum Ricardo in 4. dist.15.art.3.q.6.& 7.Rosella ieiunium num.11.Siluestro ieiunium q. 1. Caiet. in sum. Ieiunij,& ceteris, tria vt minimum requirere.Nam circa numerum epulationum , quibus corpus reficitur,primum exigit Ecclesia,vt semel tantum in die eíca reficitur,primum exigit Ecclesia,vt semel tantum in die ieiunij comedamus.Deinde ciborum delectũ postulat: quod ieiunij comedamus.Deinde ciborum delectũ postulat: quod ieiunij comedamus.Deinde ciborum delectũ postulat: quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutatur: si verò longè ante meridiem sumeretur, sine dubio solueretur ieiunij lex, cum non solùm tempus, sed & substantia, videlicet quam lex ieiunij Ecclesiastici postulat, mutaretur, substantia enim ieiunij Ecclesiastici secundum Canones requirit, vt nihil in cibum ante horam consuetam, & debitam capiatur. Ceterùm prima sententia tutior & verior mihi videtur, quamuis aliquorum iudicio hæc secunda probabilis esse videatur, & auctorem habeant Iesephum Angles de ieiunio q.9.art.2.difficultate quinta.

Septimò Quæritur, An dum refectiuncula vespertina de more sumitur, liceat pane vti, & vesci. Quidam negant sed solùm paucis fructibus arborum vel herbis volunt esse vtendum, aut aliis leuiusculis ciborum generibus: quod eiusmodi cibi & parum nutriant, nec tam ad nutriendam, quàm ad excitandam cibi, appetitionem, vel ad sitim extinguendam sumi soleant: & ideo ante vel post cœnam aut prandium capiuntur. Panis verò sumitur potissimum ad nutriendum, & famem sedandam: quare sumendus non est, nisi vbi fructus defuerint, vel soli nocuerint, verùm, testibus Nauarro in Manuali cap.21.nu.15. Armil. Ieiunium num.1. Caiet. in Sum. Ieiunium cap.1. communi iam vsu receptum est, vt parum panis etiam edatur, vel seorsum solum, vel vnà cum fructibus, herbis, vel aliis cibis leuioribus, cuiusmodi sunt ficus, vua passa, nuces, pira, poma, vel alia ex saccharo, vel melle confecta, vel pisciculus paruulus: nam consuetudini est in hac parte standum: quamuis olim fortasse soli fructus comedi cœperint. Et cum fructus soli per se sumpti multis nocerent, panis etiam cœptus est adhiberi. Quisque id ex his sumat, quod sibi est vtile. Caiet. in Summa tantum ne modum & morem solitum excedat.

Octauò Quæritur, An vespertina refectiuncula certa, & definita cibi quantitate, & qualitate cõstare debeat? Respondeo, debere, alioqui in cœnam transiret: quare solùm edi possunt quæ ante vel post prandium, aut cœnam aliàs sumi solent, quales sunt fructus arborum, herbæ, & alij quidam fructus leuiores sumi soliti, ea tantum ratione, ne stomacho potus officiat, & in quantitate, quæ modica censeatur, qualis est panis quantitas quæ trium vnciarum, vel quatuor est. Vt proinde corruptela sit, hi ij cibi sumantur, qui potissimum ad nutriendum valent, qualia sunt legumina, & pisces. Vnde qui ijs, dum refectiunculam capit vespertinam, vtitur, cœnat proculdubio, & ieiunium soluit. Deinde certa & definita quantitas fructuum, herbarumve, aut aliorum ciborum leuiorum debet esse, ita vt modica sit: quod si secus fiat, potius cœna ad nutriendum erit, & famem extinguendam, quàm refectiuncula ad sitim sedandam, & somnum commodiùs capiendum, & naturam aliqua ex parte sustentandam. Hæc tamen quantitas cibi pro varietate locorum, & personarum, maior aliquantulo aut minor esse poterit, sunt enim regiones aliæ alijs frigidiores, calidioresue, & personarum aliæ prouectioris, & grandioris ætatis, aliæ infirmioris; aliæ itidem maiore opera, & labore diuturno fatigatæ, aliæ minore. Quæres an tuta conscientia vti possimus duobus tribus, fructuum generibus? Respondeo ea varietate refectiunculam in cœnam minimè mutari; dummodo tamen parua quantitate vnumquodque eorum fructuum genus constet, ita vt duo triaue genera eam quantitatem non excedant, qua vnum genus constaret, si vno tantùm fructus genere vteremur. Rogabis etiam, an pro varietate temporis vel loci citra peccatum, maior minorue refectiuncula sumi queat? Respondeo. id aliquando sine peccato fieri, quàdo est in more communiter recepto positum. Nam in peruigilio Natalis dominici vbique ferè est consuetudine introductum, vt duplo maior soliti refectiuncula sit: ea autem consuetudo inducta cœpta est in Ecclesia, quia omnes ea nocte vigilabant, & in templo Diuinis officijs intererant. Idem iuris est de peruigilio Paschatis, vti fuerit vsu communi receptum, vt refectiuncula tunc paulo maior solito sumatur. Et teste Maiore.4.d. 15.quæst.5. Britanni maiore refectiuncula vti solent, quàm Galli. Quæres insuper, an liceat aliqui iumenti sorbendo sumere loco refectiunculæ vespertinæ? Respondeo, fas esse sumere, dummodo iusculum eum aliquo cibo in diebus ieiuniorum vetito coctum non sit, sed tantùm vel cum pane, vel cum fructibus, aut herbis: & dummodo etiam ea refectiuncula tam modicè, & parcè sumatur, vt in cœnam non transeat, alioqui transitura, si vnà cum ea & alia sumerentur. Sed rogabit aliquis, num iustam habeant viri nobiles excusationem vtentes refectiuncula vespertina maiori ea, qua ceteri vtuntur? Profecto, si modum non excedant, tutò vti possunt paulo maiori: tum quia eos consuetudo excusat, tum etiam quia solent esse debilioris valetudinis: & assueti delicatioribus, & pluribus epulis. Pari ratione in curia Romana, & Pontificia solet refectiuncula sumi paulo maior, & eam Caietanus in Summa, verbo, ieiunium capite primo, non improbat. Armil. ieiunium num. 11. Sic etiam paulo maior est refectiuncula, qua vti solent profani homines, quàm sit ea, qua vtuntur Monachi, & reliqui Religiosi viri.

A

B

C

D

In ieiuniorum diebus semel tantùm comedendum.

CAP. IX.

PRimò Quæritur. An sit iure cautum, ne in die Ieiunij sæpius quàm semel tantummodo comedatur. Quidam arbitrantur, id nullo iure esse constitutum, sed tantum consuetudine, & vsu introductum. Innocent. in cap. 1. de Obseruat. ieiunior. Consuetudine, ait, semel tantùm in diebus ieiuniorum edimus, vbi nihil de iure dixit. Panormitanus in Rubri. de Obseruat. ieiunior. primò videtur asserte id esse iure cautum. Nam in cap. Quadragesima de consecrat. distin. 5. Dies dominici, inquit, in Quadragesima sunt à ieiunijs subtracti: in ceteris verò Quadragesimæ diebus ieiunium seruamus. Sed hæc, ait Panormit. differentia non est, nisi quia in Dominicis diebus non semel tantùm comedimus, cum tamen non alijs cibis, præterquam Quadragenario ieiunio conuenientibus vtamur. Ergo in ceteris diebus ideo ieiunium seruamus, quia semel tantum edimus: ac proinde dominici dies in Quadragesima non qualitate ciborum, sed numero epulationum à ceteris secernuntur. Enimverò hoc Panormitani argumentum, vt Gabriel in 4. distin. 16. quæst. 1. articul. 2. dub. 1. animaduertit, satis firmum non est: quia poterat esse horum dierum discrimen, quod in diebus Dominicis Quadragesimæ liberum fuisset cuique, toties pisces edere, quoties voluisset: in alijs verò diebus non item, sed bis tantummodo: aut forè quòd tunc videlicet diebus Dominicis carnes ederentur, non autem in alijs diebus. Quare probabilius alij plerique tradiderunt, vt Siluester verb. Ieiunium quæst. 3. expressim quidem iure communi canonico cautum non esse, vt in diebus ieiuniorum semel tantum comedatur; consuetudo tamen, quæ est optima legum interpres, habet, vt in die ieiunij, prandere non liceat, sed tantum cœnare. Quare verum est id, quod Innocentius, & Abbas annotarunt, vt qui vrbanitatis, & honoris gratia cibos prægustant dominis ac Principibus ad mensam apponendos, ieiunium non soluant: sicut nec ij, qui necessitatis vtilitatisue causa idem præstant officium, cum ægrotis inseruiunt: ne cibi illis minus bene & aptè parati ministrentur. Item ij, qui parum cibi capiunt ante prandium, vt inter prandendum interim dum ceteri pascuntur escis, aliquid de more, intenta, & clara voce legant: potiùs enim id tantillum ad medendum necessitati, quàm ad nutriendum corpus sumitur. Quærat aliquis, an qui ex vrbanitate quadam, vt non ratò euenit, vel tagatus ab amico cibi aliquid capit, ieiunium violet? Refert Medina in sua Institutione confessor. lib. 1. cap. 14. §. 10. Franciscum Victoriam sensisse, absque vllo peccato id fieri posse, cui ipse quoque assensit. Neque quæstio est de eo, qui modicum quid sumit ad sese reficiendum, ac proinde cum pro nihilo habeatur, lethalem culpam contrahere minimè creditur: sed quæritur an saltem in venialem culpam incidat, qui solum amici causa cibum modicum sumit, ne inurbanus esse videatur. Mihi verius videtur, eum veniali culpa minime liberari; nisi per ignorantiam obliuionemue bona fide id faceret, neque enim iusta alioqui est, & legitima peccati excusatio, si causa amici, ieiunium ex parte soluas, & peccet ieuniet. Palud. in 4. dist. 15. quæstion. 4. articul. 2. Et ibidem Ricard. quæstion. 3. articul. 4. Antonin. 2. Par. titul. 6. cap. 2. §. 6. Caietan. 2. 2. quæstion. 147. articul. 3. & in Summ. Ieiunium Siluest. eod. verbo, quæst. 3. Nauarr. in Man. cap. 21. num. 13. Sed quid de eo iudicandum, qui dum prandet, vocatus ab aliquo, surgit à mensa, & prandium intermittit, ac deinde resumit, ieiunium nec infringit? Respondeo, vnicum in prandium iudicari, quoties quis illud intermittit animo, & voluntate ilarim resumendi; dummodo tamen magnum, & notabile temporis spatium non sit interiectum. Fit enim intermissio causa negotij subito occurrentis. Caiet. in summa, ieiunium cap. 1. Si quæras, quanta interruptio temporis impedit, ne vnica epulatio censeatur. Respondet Mar. 4. 15. q. 1. §. contra conel. id arbitrio boni viri iudicandum esse, habenda est ratio negotij, ob quod intermumpitur prandium, & temporis, & loci, & animi etiam quo à prandio desistimus illud repetituri, aut non amplius ad id redituri.

Secundò Quæritur, An qui ieiunij præceptum pertumpit, eo quod secundò comederit, toties deinde peccet, quoties eo die post secundam cibi sumptionem comederit: Idem est ac

est ac si quæratur, An si tertiò, quartò, & quintò edat, denuò se peccato commaculet? Duæ sunt opiniones, quarũ vna affirmat, eamque tuetur Ioannes e Neapoli oriundus. Maior. in 4. dist. 15. q. 6. Medina tract. de ieiunio q. 5. Couar. lib. 4. variarũ. resolut. cap. 10. nu. 15. quotum prima, & præcipua hæc est ratio, quòd ieiunij præceptum inter ea computatur, quæ aliquid fieri prohibent. Nam idem est præcipere, vt semel tantum in die comedas: ac prohibere, ne sæpius quàm semel edas: sed quæ hoc modo præcepta sunt semper seruari debent. Ergo sicut non solùm peccat qui primum furtum, vel adulterium admittit, sed etiam qui secundum, tertium, & sic deinceps: ita etiam non solum legem ieiunij perfringit, qui secundò comedit, sed etiam qui tertiò, quarto, & deinceps. Deinde qui post votum perpetuæ continentiæ matrimonium contrahit, toties peccat, quoties coniugale debitum exigit: & qui certo die se non bibiturum vinum, aut non esurum carnes promittit, toties delinquit, quoties eo die aut vinum bibit, aut carnes edit. Item, sacerdos, qui citra facultatem sibi datam, & iustam causam sæpius eodem die rem diuinam facit, tot peccata committit, quot sacrificia post primum facit, & offert. Ergo pari etiam ratione toties quis se peccato obstringit, quoties post primam refectionem, vtitur alia. Posttremò sicut lex ieiunij prohibet carnibus vesci, sic etiam sæpius quàm semel edere: ergo quemadmodum toties legem ieiunij labefactat, quoties quis in Quadragenarij ieiunij die carnes edit, aut oua, butyrum, aut caseum: eodem modo toties quis ieiuniũ soluit, quoties comedit postquam semel corpus cibo refecit.

Secunda sententia docet ieiunium minimè violari, nisi si cum secundò quis edit. Sic Durandus in quarto, Distin. 15. quæst. 11. Palud. ibidem quæst. 4. art. 5. Gabriel in quarto, dist. 16. quæst. 3. art. 5. dub. 5. Caiet. secunda secundæ, quæst. 146. art. 8. Angel. Ieiunium quæst. 22. Siluest. ieiunium quæst. 8. versic. Quartum, Rosel. Ieiunium num. 4. Tabien. Ieiunium quæst. 9. ex Antonino Par. 2. Titul. 6. cap. 2. §. 9. Sic Armil. Ieiunium num. 14. Nauar. cap. 21. num. 15. quam sententiam his illi argumentis confirmant. Primum est: Si cui præceptum esset, ne vas aliquod frangeret, aut ne præfixam metam transiliret: vbi vas semel confregerit, aut præfixam sibi transierit metam, eodem recidit, an in multas partes comminuat, an in paucas: multis passibus ne, an paucis limitem constitutum præteruolet. At qui secundò edit, & qui vas semel frangit, amplius ieiunium, aut vas integrum seruare non potest, ergo etiam si tertiò, & quartò comedat quis nihilne ieiunium soluit. Deinde ieiunij lex pœnam continet, at eiusmodi leges restringi solent in iure, & mitius intelligi, & explicari, ergo vis illius legis ad quamlibet cibi sumptionem protendenda non est. Præterea, si Titio præceptum datum esset, ne Caium perueteret, certa pœna constituta nisi pareret, is eam vnam semel tantum pœnam subire cogeretur, etiamsi secundò, tertiò, & quartò percuteret. Et l. si duo. §. vlt. ff. de Arbitris. Qui promisit se sententiæ arbitri obtemperaturum, certa pœna irrogata, si non pareat, primò non obtemperans, in pœnam incidit, non amplius. Ad extremum, cum Ecclesia præcipit, ne in ieiunij die amplius quàm semel edamus, nihil aliud præcipere creditur, nisi, ne bis comedamus: perinde ac si Titio præceptum esset, ne certum pontem, vno passu transiliret, peccaret quidem primo passu, non tamen secundo, aut tertio iterum transiliens. Sunt qui huius controuersiæ solutionem putent ex legislatoris mente, non ex argumentis peti oportere. Si Ecclesia, inquiunt, cum ieiunium indicit, prohibet non solum secundam, sed tertiam etiam & quartam cibi sumptionem, tunc alia quælibet à secunda, culpæ tribuitur. Si verò id vnum à nobis Ecclesia requirat, vt semel tantum comedamus, secunda cibi sumptio sola est in vitio, & in culpa. Cæterum id est quod nos quæritmus: nam de Legislatoris mente disquiritur, num hoc, num illud voluerit, cum præcipit, vt in die ieiunij semel, non sæpius comedamus.

Ego probabiliorem iudico secundam sententiam, tum quia benignior & mitior est: tum quòd magis cõmuni consuetudini consentanea esse videatur. Nemo enim, dũ se violasse legem ieiunij confitetur apud sacerdotem interrogati solet, ter ne, an quater, an bis tantum illo die cibum sumpserit: tametsi tamen alioqui petquirendum foret, si singulæ corporis refectiones culpæ, & vitio tribuerentur.

Argumenta verò oppositæ opinionis facili negotio diluuntur. Etenim præcepta Decalogi, quæ aliquid fieri prohibent, id vetant quod est per se malum: quare toties peccatur, quoties id mali committitur. Rursus votum non bibendi vinum, vel non accedendi ad fœminam, & præceptum non amplius quàm semel in die sacrificandi Deo, absolutè & simpliciter negationem continet: at ieiunij præceptum in die semel tantum edendi, negationem quidem habet, non simpliciter, sed finitam & certam, ne scilicet bis comedamus.

Tertiò Quæritur, An qui est lege ieiunij per Pontificis priuilegiũ ex parte solutus, nimirũ, vt in die ieiunij amplius quàm semel comedat, eo ipso sit ex toto solutus lege ieiunij, ita vt tuta cõscientia possit sæpius quàm bis edere cibos, quibus vti solemus in ieiuniorũ diebus. Duplex est opinio, vna affirmat, altera negat. Primam sequitur Caietanus 2. 2. q. 146. a. 7. versic. in eodem articulo, in responsione ad vltimum. Nauar. in Man. cap. 21. n. 22. & alij, qui, vt vidimus in superiori quæstione tradiderunt in secunda tantũ cibi sumptione peccatum admitti, nõ in alijs. Quo fit, vt si Titio sit priuilegium datum, vt in die ieiunij bis edat, eo ipso sit ei liberum tertiò, quartò, & sæpius, si voluerit, comedere. Medina verò Tract. de Ieiunio q. 3. & alij secundæ opinionis auctores, qui senserunt, non solum secunda cibi sumptione, sed etiam tertia, & quarta ieiunium violari, censent quoque, si cui sit concessa facultas amplius, quàdem, quàm semel edendi, posse quidem tuta conscientia secundò comedere, non tamen tertiò, & quartò, & quoties voluerit: quoniam tametsi beneficio Pontificis bis comedere queat, adhuc tamen poterit ieiunium seruare, à cibis tertiò abstinendo. Sciendum est, vnam esse omnium sententiam, si cui potestas à Romano Pontifice facta fit, sæpius quàm semel edendi in die Quadragenarij ieiunij, non continuò illi esse concessum, vt carnibus vescatur, aut ouis, & aliis, quæ originem trahunt à carnibus: & proinde talis solutus est lege ieiunij, quod attinet ad numerum epulationum, non quod ad qualitatem ciborum. Nam similiter in diebus Dominicis Quadragesimæ prandemus, & cœnamus, at non nisi piscibus vtimur. Eodem quoque tempore rustici ac cæteri opifices laborantes, iure bis aut ter quotidie comedunt, sed non nisi cibos iure permissos. Quæstio igitur in eo versatur, An qui auctoritate Pontificij priuilegij, potest nõ tantum semel edere, videlicet cibos iure concessos, possit eo ipso ter, & quater absque vlla ieiunij violatione comedere? Et in hoc præfatæ sententiæ dissentiunt. Et prima videtur esse probabilior, quia, vt superiori quæstione iã dixi, verisimilius opinantur, qui censent ieiunij legem secunda tantum cibi, scilicet piscium sumptione violari, non tertia. Et communis vsus hoc habet, vt is, cui conceditur legitima auctoritate, vt possit amplius quàm semel cibos iure permissos edere, intelligatur ieiunij præcepto solutus, hoc sensu, vt etiam tertiò, & quarto eisdem cibis vti queat, dummodo non vescatur escis in diebus quadragenarij ieiunij prohibitis: vnde qui die Dominico ter, aut quater comederet pisces, contra ieiunij legem non ageret. Sic etiam opifices, qui ob laborem diurnum ieiunij lege, & præcepto liberi ac soluti sunt, quamuis ter, aut quater piscibus vescantur, nihil contra ieiunij mandatũ faciunt: ergo quamuis piscibus vescamur, si tamen prãdemus, & cœnamus, ieiunij non agimus, alioqui enim ieiunium etiam in diebus Dominicis seruare diceremur, in quibus bis pisces edimus.

A

B

C

D

De genere, & qualitate ciborum quibus in Ieiuniorum diebus vti licet.

CAP. X.

PRimò Quæritur, An solùm carnes Ecclesiastico præcepto in diebus ieiuniorum prohibeatur, An verò etiam lac, butyrum, caseus, & oua, ac cetera, quæ ex carnibus originem trahunt? Respondeo, ex communi omnium sententia in nem trahunt? Respondeo, ex communi omnium sententia in ieiunio Quadragesimæ carnium, & ceterorum ex carne originem ducentium, vsum nobis interdici. Nam cap. Denique, dist. 4. Gregorius scribens Augustino Anglorum Episcopo sic ait: Pars autem est, vt nos, qui diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ouis. Hæc ibi item cum Quadragesimæ tempore Christiani in Armenia, sabbatis, & Dominicis diebus vescerentur ouis, & butyro; Sexta Synodus Constantinopolitana sub Imperatore Iustiniano celebrata in Trullo, lege sanxit in Canone 56. Vt si quis oua, caseum, aut butyrum comedisset, quæ sunt fœtus, & fructus eorum, à quibus abstinemus in Quadragesima, Clericus deponeretur, & Laicus à communione arceretur. In ceteris ieiuniorum diebus lege cautum est ne carnes edantur: sed nihil est expressim constitutum de ijs cibis, qui ducunt originem ex carne, quare in his, mos gentis, ciuitatis, vel populi seruati debet. In quibusdã enim locis de more butyrum editur: in alijs, lac, & oua, in quibusdam tum ab his, tum à carnibus abstinetur. S. Thomas secunda secundæ, q. 147. artic 8. ad tertium, cuius sententia est communi consensu recepta. Palud. in 4. Dist. 15. quæst. 4. art. 4. Ricar. 4. Dist. 15. quæst. 3. quæst. 1. & 7. Duran. in 4. Dist. 15. quæst. 9. Angelus Ieiunium num. 5. Silu. eod. verb. q. 5. Ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuxta communem sententiam in alijs ieiuniorum diebus, præterquam ieiunij quadragenarij, iure communi permittitur vsus ouorum, lactis caſei, niſi contrarium conſuetudo gentis, vel populi ſeruet. Malè Abbas in Rubri. de obſeruat. ieiunio. teſte Conarruuia lib. 4. variarum reſolu. c. 10. n. 15. ad finem, hanc communem ſententiam interpretatur, cum ait, In alijs ieiuniorum diebus poſſe nos eti. his cibis, ſi id fuerit vſu receptum, quaſi tunc etiam hi cibi iure vetentur.

Secundò Quæritur: An eo ipſo quod Canone aut lege interdicitur alicui eſus carnium, intelligatur eſſe prohibitus eſus lactis, ouorum, butyri, & ceterorum, quæ à carne originem trahunt? Quidam aiunt eſſe prohibitum. Sic Couar. lib. 4. variar. reſol. cap. 10. num. 13. & alij, quod probant ex c. Denique Diſt. 4. & c. Presbyter Diſt. 82. vbi ex hoc, quod prohibetur vſus carnium, colligitur prohiberi vſum ouorum, lactis, & aliorum huiuſmodi. Alij contrà negant, è quibus eſt Paludanus in 4. Diſt. 15. q. 4. ar. 4. conc. 2. inde comprobantes. Primùm, quòd feria ſexta, & Sabbato per annum interdictus eſt vſus carnium, non tamen ouorum, & lactis. Deinde in peruigilijs Apoſtolorum, & Quatuor ieiuniorum Temporibus prohibitus eſt eſus carnium, non tamen aliorum ciborum: & vſu, & more multis in locis ac prouincijs oua, butyrum, & alia ſimilia comeduntur. Accedit, quod pœnæ legibus irrogatæ reſtringi debent. Adde his, quod ſi, quod maius eſt, lex prohibet, non continuò ſequitur, vt vetet etiam quod minus eſt, niſi id expreſſerit, vt expreſſum eſt in c. Deniq. diſt. 4. & c. Presbyter, diſt. 82. Fortaſſis, quidam inquiunt, hæc duæ ſententiæ non inepté conciliari queunt: Et prima locum habet, vt, quando eſus carnium eſt lege aut Canone interdictus, ſit quoque prohibitus eſus ouorum, & ſimilium: niſi vſu & more, eſus ouorum, & aliorum huiuſmodi permittatur, vt permittitur in feria ſexta & ſabbato, & in peruigilijs Apoſtolorum. Quando verò eſus carnium ſolum conſuetudine prohibetur, non eo ipſo prohibitus eſt eſus ouorum, & ſimilium: nam conſuetudo vnum vetat, aliud non item. Mihi tamen ſimpliciter, & abſolutè probabiliùs videtur opinio ſecunda; quippe quæ firmioribus eſt argumentis, & rationibus ſuffulta. Si quæras, An cui in die ieiunij interdictum eſt eſu ouorum, interdictum intelligatur vſu carnium. Reſpondeo intelligi. Silu. ieiunium q. 10. n. 17. vnde is, qui votum fecit de ouis non edendis in ſexta feria, votum feciſſe videtur de abſtinendo à carnibus, & proinde licitè nequit carnes edere, cum inciderit Dominicus Natalis in ſextam feriam, in qua illis licitum eſt carnes comedere, iuxta id, quod habetur in c. vlt. de obſeru. ieiun. Hoc autem locum habet in hunc modum, quando is qui vouit, in animo habebat ſe priuare eſu carnium in ſexta feria, aut id deliberaſſet, ſi in mentem occurriſſet. Secus verò eſt ſi ſolum voluit, abſtinere ſe nò à carnibus, ſed tantum ab ouis: vorum enim non extenditur vltra vouentis propoſitum. Quid iudicandum de eo, qui nihil cogitauit, cum vouit, aut non meminit, quid cogitauerit? Reſpondeo, tutò poſſe nos benignè votum interpretari, & ei dicere, non eſſe obligatum voto de non edendis carnibus, ſed ſolùm de abſtinendo ab ouis: nam ſi tale quid memoriæ occurriſſet, ſic ſolùm vouiſſet, Sil. loco citato. Quæres itidem quid dicendum, cum Titius vouit ſe certo die ieiunium ſeruaturum, aut cum ieiunio iuſſu ſacerdotis iniuncto vocare deber, aut ieiunia Romanj Pontificis Iubileum comedentis auctoritate indicta, obſeruanda curat, an continere ſe debeat non ſolùm à carnibus, ſed etiam ab ouis, lacte, & ceteris, quæ carnium ſunt veluti fœtus, & fructus; An potius ſatis ſit, ſi ab eſu carnium abſtineat? Reſpondeo, huiuſmodi ieiunia ſeruari debere eò ritu, & more, quo iuxta populi, ciuitatis, vel gentis conſuetudinem ſeruantur Ieiunia ceteta Eccleſiaſtica, quæ in Quatuor Temporibus anni, & in peruigiliis Sanctorum dierum feſtorum coli, & celebrari ſolent: probabiliter enim creditur, ea ſic iniungi, & imperari, indici, aut voueri & promitti, vt ſunt in more poſita. Paludamus loco citato ait: Cùm imperatum eſt ieiunium ſimpliciter, præceptum impleri ac ſeruari, ſi quis ſolùm à carnibus abſtineat.

Tertiò Quæritur: An cui eſt priuilegium conceſſum ſiue data facultas conſulto medico, vt in die ieiunij carnibus veſcatur, eo ipſo fit in totum ieiunij lege ſiue præcepto ſolutus? Duæ ſunt opiniones, vna eorum qui affirmant; Gabrielis in 4. diſt. 16. q. 1. ar. 3. dub. 1. §. De ſecundo quo frangitur ieiunium, Palacij 4. diſt. 15. Diſput. 8. concl. 6. Medinæ in ſua Inſtruct. Confeſſo. lib. 1. cap. 14. §. 10. Caietani 2. 2. q. 147. art. 7. in reſponſione ad vltimum dubium, & art. 8. Cordubenſis in Summ. caſuum q. 42. Et aliorum quorumdam igniorum, eo præcipuè nitentium argumento, quod ſubtractio carnium, ad naturam, & rationem ieiunij Eccleſiaſtici pertinere videatur: ergo ſi quis carnibus vtatur, ieiunium non ſeruat. Altera eſt ſententia eorum qui negant, ſcilicet Medinæ Tract. de Ieiunio q. 5. dub. 1. ad finem, Nauarri in manuali cap. 21. num. 22. Quorum ratio hæc eſt: Sicut is cui conceditur facultas edendi caſeum, lac, butyrum, & cetera, quæ cum carne cognationem habent, lege ieiunij non ſoluitur; ſic etiam ſi cui conceditur libera poteſtas comedendi carnes, adhuc præcepto, ſiue lege ieiunij tenetur. Quod ſi quæras ab illis, quo pacto is ieiunium ſeruare poſſit, ac debeat? Reſpondent, eum oportere ſemel tantum carnibus veſci; quod ſi ſecundò eas edat, ſoluet ieiunij legem. Quare concludunt, etiam quandocumque ſit poteſtas alicui comedendi carnes extra morbi neceſſitatem vrgentem, ob incommodam, & imbecillam valetudinem, vt fieri ſolet Medici conſilio, illa dari videtur, vt ſemel tantum eas edat. Si roges deinde, quidnam ad naturam & rationem ieiunij Eccleſiaſtici pertineat? Reſpondet Caiet. 2. 2. quæſt. 147. art. 7. verſ. In eodem articulo, in reſponſione ad vltimum. Quatuor ad ieiunij Eccleſiaſticum præſertim Quadragenarium attinere; vnicam cibi ſumptionem, id eſt, vt ſemel tantum edamus; & quod attinet ad certam ciborum qualitatem, vt à carnibus ſcilicet, & ijs quæ originem trahunt à carnibus, ouij, lacte, caſeo, abſtineamus: & quod pertinet ad certam horam edendi, vt ad meridiem, vel ſub meridiem, aut poſt meridiem comedamus. Ex his quatuor, inquit ille, duo prima, nempe vnica tantum epulatio, & ſubtractio carnium ad naturam, & rationem ieiunij ſpectat, & proinde ſecunda cibi ſumptio, aut carnium vſus prorſus ieiunium tollit. Duo verò poſtrema, reiectio eorum, quæ veniunt ex carnibus, & meridiana, aut poſtmeridiana corporis refectio; in præcepto quidem ieiunij continentur, ſed ad illius naturam, & rationem non pertinent. Et ideo ſi cui Romanus Pont. poteſtatem faciat longè ante meridiem edendi, vel ouis, lacte, caſeo, & butyro vtendi, ieiunij legem ſeruare debet, vult dicere, non ei libertum eſt plus quàm ſemel comedere; ſecus ieiunium violat. Idque Caiet. demonſtrat ex eo, quod ieiunij natura, & ratio in aliquo, aut pluribus conſiſtit: alioqui nihil certi ſtatuitur, quòd ieiunij naturam & rationem conſtituat, & erit ieiunium res quædam natura & ratione carens; quod dici non poteſt, & cùm hoc vnum, ex quo ieiunij natura conſtat, non ſit ſubtractio eorum quæ ex carne gignuntur, aut ſiunt, nec ſit meridiana, aut poſtmeridiana refectio corporis; conſequitur vt ſit vnitas epulationis, & ſubtractio carnium. Cæteri tamen auctores, quos nominauit, hanc Caietani ſententiam improbant, dicentes id, quod præcepto Eccleſiæ in ieiunio ſeruari debet, ad naturam quoque & rationem ieiunij pertinere, & ieiunij Eccleſiaſtici rationem in ijs omnibus conſiſtere, quæ lex Eccleſiaſtica præſcribit, ſeruare iubet. Quæ cùm plura ſint, conficitur inde, vt ſi priuilegium concedatur alicui, vt vnum ex illis non ſeruet, reliqua ſeruare debeat. Neque enim qui ab vna lege priuilegio Principis ſoluitur, ab aliis continuò legibus eximitur: quod ſi lex plura præſcribat & imperet, non qui liberatur ab vno eorum alicui, conſeſtim ab aliis excipitur. Poſtremò, cur magis vnica tantum cibi ſumptio, & reiectio carnium, ieiunij naturam & rationem conſtituunt, quàm ſubtractio, & depulſio eorum quæ generantur & ſiunt ex carnibus, & meridiana aut poſtmeridiana corporis refectio? liquidem omnia hæc, lex Eccleſiaſtica præcipit: præſertim cùm ſit etiam probabilis multorum opinio, vt ſuperius dictum eſt, ſi cui libera fiat poteſtas edendi amplius, quàm ſemel, aut veſcendi carnibus, non eo ipſo datam eſſe facultatem comedendi quoties vult, nimirum tertio, quarto, ac ſæpius.

Arbitror igitur in hac re dicendum eum, qui auctoritate priuilegij liberum eſt carnes edere, ſolutum eſſe lege ieiunij tum quia tametſi in ieiunio Quadragenario præcipitur, vt abſtineamus ab ouis, & alijs quæ originem trahunt à carnibus, & ne edendo certam horam anteuertamus; at ieiunij ſubſtantia, & natura in duobus tantum meo iudicio conſiſtit, videlicet, vt abſtineamus à carnibus, & vt ſemel tantum edamus: tum etiam quia vſus & conſuetudo commonis id habere videatur: is enim, cui tale priuilegium hoc eſt, eſus carnium conceditur, non ſolum prandere, ſed etiam cænare ſolet: nec cum ſua peccata Sacerdoti confitetur, hoc confiteri conſueuit, quod ſæpius quàm ſemel in die ieiunij comederit. Nec tamen idem iuris eſt in eo, cui libera facultas conceditur edendi ea, quæ ex carne procreantur, aut eo medendi ante conſuetam horam: nam vſu & conſuetudine eriam receptum eſt, vt is non in totum ſit lege ieiunij ſolutus: nec enim licet ei carnibus vti, ſiue veſci, nec amplius, quàm ſemel ſe cibo reficere, nec meridianam horam longius præuenire.

Quartò quæritur, An cui ſit poteſtas, vt in diebus Quadragenarij oua comedat, tutò poſſit vti caſeo, lacte, butyro: Negant quidam eum poſſe ob eam rationem, quod Principis priuilegium, quando iuri communi derogat, ſtrictius ac præſtius interpretari debeamus: ergo cui vſum concedi-

tur, non

tur, non ſtatim conceditur alterum, quamus minus ſit quare ſit, vt cui liberum eſt beneficio Principis oua comedere, nec poſſit caſeum, lac, vel butyrum edere, nec ijs vti in apparandis, & comedendis ouis. Er è contrario ſi cui priuilegium datur, vt caſeum, aut butyrum edat is, non poteſt tuta conſcientia oua comedere. Contrà alij affirmant: cui data eſt facultas oua comedèdi, poſſe iure vti caſeo, lacte, & butyro, quoniam ex his ſolent oua apparari. Deinde quia hæc omnia eiuſdem penitus videntur eſſe rationis, cum ea ex carne ducant originem: ergo cui vnum conceditur: videtur eſſe alterum quoque conceſſum. Ita quidam iuniores non inepté ratiocinantur: & propterea illorum opinioni libentius ſubſcribo. Sic Medina in ſua Inſtructione Confeſſor. libro primo, capite, 14. §. decimo.

Quintò Quæritur, An cui ex priuilegio licet oua comedere, & alia, quæ carni affinia ſunt, iure etiam vna cum ouis, vti piſcibus poſſit? De hac quæſtione Nauarrus tomo primo Conſiliorum, de Obſeruat. ieiunij conſil. 5. Medina in Inſtr. c. onf. lib. 1. cap. 14. 6. 10. Quidà abnuunt, inde poniſſimum, quod ſi piſces edit ille, ergo piſcium ei vſus non officit: quod ſi non officit, eis vti ſolum debet, ac proinde nequit, vti facultate, oua, caſeum, lac, & butyrum comedendi: eo quòd non iuſta ex cauſa ſit illi ciborum, qui prohibetur, conceſſus vſus. Nauarr. de obſeruat. ieiunior Conſil. 5. fatetur ei fas eſſe in vno die veſci ouis tantum, & alio die piſcibus ſolis: vel eodem die in prandio vti ouis ſolum, & ad cœnam piſcibus, ſi ei libet ſæpius in die comedere, ſed non ſimul in eodem prandio, vel cœna ei licere oua ſimul, & piſces edere. Aliis verò viſum eſt, ei licere piſcibus, & ouis veſci, quia contingit interdum, vt ſi quis ſolum piſces edat, ita vt tota corporis refectio ex ſolis piſcib. conſtet, ſibi noceat: quare per priuilegium pontificij ſit ei poteſtas oua, vel butyrum edendi. Obijcies, ſi oua comedit, cur vna cum eis piſces edit? Reſpondeo, quia poteſt accidere vt oua vni integro prandio, vel cœnæ nò ſufficiant, aut quòd ea, cum plura comeduntur, faſtidit, & reſpuit ſtomachus, aut quia modico paucorum piſciculorum eſu comedendi appetitus excitatur: ac proinde ad comedèdum totum, quod ad vnum prandium, vel cœnà requiritur, vnà cum ouis nonnulli piſces edunnur. Non video equidem, cur hæc poſterior opinio non ſit tanquam probabilior præferenda priori, nec eam Nauarrus firmo argumento confutat, cum ita concludit: Aut piſces ei nocent, aut ſecus: ſi primum, ergo comedendo peccat. Si ſecundum, ergo ſine iuſta cauſa ei vſus ciborum prohibitorum conceditur: Reſpondeo enim, ſi piſces nocent, peccat comedendo, non quia legem ieiunij perfringat, ſed quia vtatur ſibi incommodo ac minimè ſalubri: quod ſi ei non officiunt piſces, non peccat, nec vllam legem violat, cùm priuilegio ſuo vtatur, & priuilegium Principis valeat, quando ſolum ſuæ legi, non iuri diuino, aut naturali, aut alterius ſuperioris Conſtitutioni derogat.

Sextò Quæritur, An carnium vſus fuerit ſemper à ieiunio Eccleſiaſtico excluſus? Reſpondeo ex ſanctis Patribus, Conciliis, & frequenti Eccleſiæ vſu perſpicuè colligi, eos, qui ieiunium Eccleſiaſticum ſeruarunt, à carnibus abſtinuiſſe. Clemens lib. 1. Apoſtolicarum Conſtitu. capit. 17. Sic ait: A carnibus abſtinete vos his diebus: Sunt enim dies luctuoſi, & non feſti: Teleſphorus Pontifex, vt habemus in cap. Statuimus diſtinct. 4. Statuimus, inquit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante Sabbatum Paſchæ à carne Clerici omnes abſtineant. Theodoretus in Epitome diuin. Decret. ita ſcribit: Ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam non ſimiliter vt Hæretici amplectitur Eccleſia: illi enim ab his tanquam ab immundis abſtinendum eſſe cenſent, Eccleſia autem nihil horum diſcreuit. Cyrillus Catechеſ. 3. Ieiunamus à carnibus abſtinentes, non quod bas odio habeamus, ſed quod mercedem expectamus. Auguſtinus lib. 1. contra Fauſtum capitul. 5. & ſerm. 64. de Tempo. Non ſolum à carnibus Chriſtiani, verum etiam à quibuſdam tertæ fructibus abſtinent. Et alibi: Quare enim abſtinemus nos à carnibus, quibus aliis diebus vti ſolemus? & reliqua. Baſilius Homilia prima de ieiunio. Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum. Origenes libro tertio, in Iob: Quando ieiunamus à vino abſtinemus nos, vt non guſtemus carnem. Theophylactus ſeptimone quinto de Paſcha: Nequaquam diebus Quadrageſimæ, ſicut luxurioſi diuites ſolent, carnium edulio delectemur: qui legum præcepta cuſtodiunt, carnium eſum repudiant: non docet ieiunantem tempore agonis veſci carnibus. Daniel, & tres illi pueri docent ieiuniorum tempore à carnibus abſtinendum. Chryſoſtomus homilia ſecunda in Geneſim. Nuſquam hodie tumultus, vel clamor, vel carnium conciſiones, vel coquorum diſcurſus. Ambroſius, vel quiſquis auctor eſt eorum Commentariorum, in capitul. 10. Epiſtolæ ad Romanos: Sunt quidam, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt: Sunt, qui Sabbatis, ſunt item, qui à Paſcha, vſque ad Pentecoſten edant, eſt qui nunquam edat. Eadem hæc diſparitas etiam nunc in Eccleſia Dei obtinet: ſi quidem, quibuſdam in locis non modo Sabbato, & Proſabbato abſtinetur à carnibus, verùm etiam feria quarta: alibi quòd piſces deſint, etiam Sabbato aliquis carnium vſus conceditur. Nonnulli tota vita non ſolùm à carnibus, verùm etiam ab ouis ſe continent Gregorius Magnus ſcribens Auguſtino Anglorum Epiſcopo, & habetur in cap. denique Diſtinctione quarta. Par eſt, nos, qui his diebus à carnibus abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte, videlicet, & caſeo. Iſidorus libro de officijs primo, capite quadrageſimoquarto. Poſtquam Chriſtus, qui eſt principium, & finis apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apoſtolum ſuum: Bonum eſt non manducare carnem. Et iterum: Non quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur ſed quia illarum epulæ luxuriam carnis gignunt: Sunt enim fomes, & nutrimentum omnium vitiorum. Ex ſexta Synodo Canon. Trullanus 56. Accepimus, inquit, in Armenorum regione, & in alijs locis in Sabbatis, & Dominicis Quadrageſimæ oua, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe, hunc ordinem ſequens ieiunium perficiat, & abſtineat ab ouis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus, & fœtus eorum à quibus abſtinemus. Si autem non ſeruauerint Clerici deponantur, Laici ſegregentur. Octaua Synodus Toletana ſic decernit Canon. 9. Quiſquis ſine euitabili neceſſitate, ac fragilitate, & euidenti languore, ſeu etiam impoſſibilitate ætatis, Quadrageſimæ diebus eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiuſdem diei ſanctæ communione. Ex his conſtat, carnium eſum in diebus ieiuniorum fuiſſe omnino prohibitum. Si quæras quid nomine carnium intelligatur. Mai. 4. d. 15. q. 3. ait nomine carnium intelligi eas, quæ ſunt animalium, quæ extra aquam diu naturaliter viuere queunt; piſces dicuntur, qui extra aquam diu naturaliter viuere non poſſunt, aut carnes intelliguntur, quæ communiter apud Chriſtianos pro carnibus habentur. Hinc patet quid iudicandum ſit de limace, & cochlea, rana, locuſta, teſtudine.

Apoc. 22. Geneſ. 9.

Septimò Quæritur, An vini vſus ſit in diebus ieiuniorum lege interdictus? Conſentiès eſt Theologor. & Canonici iuris interpretum opinio, portionem vini, ſiue mane ante prandium, ſiue poſt prandium veſpere ieiunium non ſoluere, ſi in modum potus ad extinguendâ, ſiue minuendam ſitim ſumatur, quamuis etiam pluſquam par ſit, & neceſſitas poſtulet, vnum bibatur: quoniam contra temperantiam quidem peccatum erit, contra ieiunium non item. Cæterum ex Sanctis Patribus qui forſitan obijciat, frequenter aſſerentibus, in diebus ieiuniorum eſſe abſtinendum à vino, & carnibus. Nam Clemens Romanus libro quinto Conſtitutionum Apoſtolicarum, capite decimoſeptimo: A vino, inquit: & carnibus abſtinete vos his diebus. Loquitur autem de diebus Quadragenarij ieiunij. Et Cyrillus Hieroſolymitan. Catechеſ. 4. Ieiunamus à vino, & carnibus abſtinentes Theod. in epiſtol. diuin. Decret. abſtinemus à vino, & eſu carnium, & ab alijs huiuſmodi abſtinentiam amplectitur Eccleſia. Theophilus Alexandrinus ſermone quinto de Paſchate, Nequaquam diebus Quadrageſimæ vini poculum ſuſtinemus. Daniel, & tres illi pueri docent, ieiuniorum tempore à vino, & carnibus abſtinendum, ſumere de terra ſemina, & potandum aquam, quibus comitibus nititur pudicitia. Origenes libro tertio in Iob. Quando ieiunamus, nec guſtamus carnem, nec vinum. Baſilius homilia prima de ieiunio tractans: Carnes inquit, non edis, à vino abſtinens, ſed ab iniurijs tibi non temperas. Auguſtinus ſerm. 64. de tempor. Qui abſtinemus à carnibus, quibus alijs diebus vti licet? & qui abſtinemus à vino, quo moderatè vti licet. Qui ergo iſta vitamus, quæ aliquando licent? In primis peccata fugiamus quæ omnino numquam licent. Athanaſius quoque in vita ſancti Antonij hæc de illo refert: Sumebat panem, & ſal, potumque aquæ: de carnibus verò & vino meliùs tacere puto, quàm quicquam loqui: quoniam nec apud plutinos quidem Monachos iſtiuſmodi eſcæ in vſu habentur. Immo Philo Iudæus lib. de vita contemplatiua: vt refert Euſ. lib. 2. Eccleſ. hiſt. cap. 16. deſcribens Aſceticorum Alexandrinorum viram, qui Marci Euangeliſtæ ætate in vrbe Alexandria viuebant: non ſolùm à carne, & cæteris quæ à carne originem trahunt, ſeſe illos continuiſſe teſtatur, ſed etiam à vino: Potus, inquit, erat illis ſola aqua: obſonium autem, panis cum ſale, & hyſſopo. Ioſephus autem lib. 2. de bello Iudaico. cap. 7. tria deſcribit dogmata Iudæorum

Dan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quorum alij Phatisæi, alij Saducæi, alij Essæi, siue Esseni dicebantur, & hos postremos (similiter vt Philo ille) mirificè commendat, quod & vxoribus, & vino, & carnibus semper abstinerent, & quotidianum ieiunium in naturam conuerterent. Hieronymus lib. 2. contra Iouinian. antiquorum Aegypti Sacerdotum scribit fuisse ieiunia, iis quibus à carnibus, & vino sese continebant. Clem. Rom. lib. 5. Const. Apostolic. c. 19. diebus ieiuniorum solum panem, sale, & oleribus vti concedit. & cap. 21. Scripturæ testimonijs probat abstinendum esse à carnibus, & vino.

Certè negari non potest consueta veterum Christianorum ieiunia carnium vsu, & vini potu carnisse: & hoc est quod Patrum, quæ attulimus testimonia docent. Quare non miror, quod Alexander docuerit p. 4. m. 8. a. 1. §. 3. vini potionem præsertim ante prandium, ieiunium soluere. Et Ricard. in 4. dist. 15. a. 3. q. 7. Antonin. 2. p. tit. 6. c. 2. §. 9. & Rosel. ieiunium n. 5. dixerint, vinum, si ad nutriendum, & præsertim mane ad famem extinguendam sumatur, in fraudem ieiunij esse. At verò in more positum est, vt in diebus ieiuniorum, piscibus, herbis, leguminibus, & fructibus & vino similiter vtamur: & omnes communi consensu testantur, id quod solùm in potum, non in cibum sumitur, cuiusmodi vinum etiam est, ieiunium minimè relaxare. Quæres, an sine peccato interdùm ante potum, qui necessitate ad extinguendam, sed dandamue sitim adhibeatur, parum cibi sumatur, ne stomacho solus potus noceat? Siluester id concedit: dummodo tamen cibus non sit panis, herba, arboris fructus, sed exigua medicamenti portio, siue frustrum.

Sciendum quoque est, potum, qui in cibum pariter sumitur, esse in die ieiunij prohibitum; qualia sunt quædam pocula, quibus est cibus admixtus, & quæ potissimum nutriunt. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. a. 4. concl. 1. Rosel. in verb. ieiunium n. 3. & Tabiena, eodem verbo n. 24. At vinum, inquies, etiam ipsum nutrit. Verum est, nutrire quidem aliquantulum: sed non sumitur præcipuè ad nutriendum, sed ad sitim leuandam, & ideo non in cibum, sed in potum adhibetur.

Octauò Quæritur, An illis diebus, quibus licet comedere ouа, & caseum, liceat etiam vesci sagimine siue lardo vt vocant, Glos. in c. Presbyter, d. 82. in verbo, sagimine, affirmat, immo addit etiam Hostiens. in sum. de obser. ieiuniorum. Cui conceditur vsus ouorum, & casei, intelligitur cõcessum, vt possit vti sagimine, & sic inquit, vtûtur Cluniacenses Monachi, sed Cistertienses, & quidam alij religiosi contrarium seruant. Sic ille. ita etiam Abbas in cap. consuluit. de iud. & Silues. ieiunium. q. 5. n. 16.

Quota diei hora in ieiuniorum temporibus edendum sit.

Cap. XXII.

PRimò Quæritur, an ieiunium Ecclesiast. certam, ac præfinitam horam deposcat, in qua iure ipso comedere possimus? Respondeo, deposcere, & à certa huiusmodi hora ieiunium appellationem habere. Nam dicimur vsque ad sextam, vel nonam horam, vel vesperam, vel vsque ad noctem ieiunium seruare, quasi tota, vel præcipua ieiunij vis in prorogationem inediæ vsque ad tardiorem horam sit posita: & communi piorum hominum sententia eo rectius, ac religiosius. si cætera sint paria, quis ieiunus est, quo tardius prandet. contra, eo minus rectè, minusque religiosè, quo citiùs ieiunium laxat, ac soluit. Hebræi ad initium nochis, siue post solis recessum & obitum, plenumque ieiunia producebant. Vnde Iudic. 20. dicitur: Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, ieiunauerunt que die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt holocausta, & pacificas victimas. Et 1. Reg. 1. Apprehendens autem Dauid vestimenta sua, scidit, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam. Et cap. 3. eiusdem libri: Cum venisset, inquit, vniuersa multitudo ciborum capere cum Dauid, claro adhuc die iurauit Dauid dicens: Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat, si ante solis occasum gustauero panem, vel aliud quippiam. Vnde prisci illi Christiani eundem etiam morem seruare consueuerunt. Athanasius enim in vita S. Antonij. Pernoctabat, inquit, in oratione sæpissimè: edebat semel in die post solis occasum. Hieronym. in vita Hilarionis: Inter mare & paludem, vasta solitudine fruebatur, quindecim tantum caricas; post solis occasum comedens sic ille. Deinde tepescente sensim vetere illo feruore, cœptum est solui ieiunium primò quidem antequam sol occideret, deinde verò etiam paucis horis ante solis absessum: tam cœna sumi cœpit ad horam nonam, hoc est, tribus horis post meridiem exactis, & totidem ante solem occidentem. Dies enim in duodecim horas diuidebatur, & in hora sexta erat meridies: quamuis Quadragenarij ieiunij, quod proximè ante pascha suscipitur, diu retenta est lex & consuetudo capiendi cibum ad vesperam, perfecto nimirum ad horam nonam Missæ sacrificio, & vespertinis precibus decantatis, vt inferiùs ostendam. Vnde Concilium Cabilonense relatum in c. solent de consec. dist. 1. Solent plures, inquit, qui se ieiunare putant, in Quadragesimo, mox vt signum audierint, ad horam nonam manducare, Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint quam vespertinum celebretur officium. Conueniendũ enim est ad Missas: quibus auditis, & vespertinis officijs, & largitis eleemosynis ad cibum accedendũ est. Si quis verò necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat expectata vespertina hora, completa oratione sua ieiunium soluat. Epiphanius hæres. 80. & hæresi 75. Quarta, inquit, & prosabbato statutum est ieiunium vsque ad horã nonam. Basilius item hom. 1. de ieiunio. A vino abstinẽs, sed ab iniurijs tibi non obtemperas: expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis ad tribunalia. Hieronymus ieiunia significans in epist. ad Paulinum. Sit vilis, inquit, & vespertinus cibus. Tertu. aduersus Psychicos c. 14. Quasi respuamus nonam, cui & quarta Sabbati, & sexta plurimum fungimur.

Porrò quantum temporis hæc consuetudo sumendi cibum ad horam nonam in diebus ieiuniorum in Ecclesia duraverit, certò non constat. Sunt qui putent, eam vsque ad Alexandri Alensis, & S. Thomæ Aquinatis tempora qui trecentos, & aliquot annos memoriam nostram anteceserit, fuisse potuisse: quoniam de hora, quo ieiunium ab Ecclesia indictum soluere licet disputans, in 2. 2. q. 147. a. 7. inter cætera scribit hæc: Est autem debita, & communis consuetudo comedendi hominibus circa horam sextam, & ideo vt ieiunans afflictionem aliquam sentiat pro culpæ satisfactione, conueniens comedendi hora ieiunantibus taxatur circa Nonam. Et conuenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora, quando inclinato capite tradidit spiritum. Ieiunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur secundum illud Apostoli ad Galatas: Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. Hæc S. Thomas. Dubitant quidam, vt refert Tabiena, ieiunium q. 5. an de horæ nonæ fine, an potiùs de eius initio loquatur S. Doctor. Crediderim ego sane, eum loqui de horæ Nonæ fine & exitu: Ricardi tempore, qui paucis annis post S. Thomam vixit, videtur consuetudo, quæ nunc est, alicubi cœpisse: quoniam ille sic ait 4. dist. 15. a. 3. q. 8. horam esse vel sextam, vel statim post sextam, vt nunc est in more positum: ergo S. Thomas loquitur de iure, non de consuetudine. Consuetudine postea est introductum, vt ieiunium soluatur ad horam sextam, vel paulò ante illam hoc est ad meridiem, vel sub meridiem, qui mos nunc in Ecclesia seruatur, præsertim apud Monachos, ac cæteros Religiosorum ordines. Seculares enim ieiunium laxant, ac soluunt, hyeme quidem, vna ante meridiem hora: æstate verò, duabus fere horis ante meridiem: Monachi verò, & cæteri Religiosi hyeme, aut semihora, ante meridiem, aut in meridie, aut etiam hora ante meridiem: æstate verò vna hora integra, aut etiam vna, & semihora ante meridiem Ricar. in 4. dist. 15. a. 3. q. 5. Duran. ibidem q. 9. Silu. verb. Ieiunium q. 4. num. 11. Angel. eod. verb. num. 1. Rosel. num. 10. Tabien. num. 5. Caiet. 2. 2 q. 147. attic. 6. Conuenit inter omnes, horam meridianam computandam esse non secundum rigidum Astronomorum calculum, sed secundum horologia vsitata inter homines, & rudi quadam Minerua. Silu. ieiunium. q. 4. num. 12.

Secundo quæritur, An sit iuris Canonici, vt ad vesperam in diebus Quadragenarij ieiunij comedatur? Negant quidam, quia in c. Solent de Consec. dist. 1. simpliciter & absolutè non dicitur, vt ad Vesperam ieiunium soluatur: sed solùm reprehenduntur, qui in Quadragesima putant se ieiunium seruare, & solent mox vt signum audierint, hora nona comedere. Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium. Hæc ibi. ergo iure tantùm cauetur, ne ante vespertinum officium factum edamus. Aliorum est sententia, esse quidem iuris Canonici, ne ante horam nonam ieiunium relaxetur: sed horam nonam volunt tres illas horas complecti, quæ proximè meridiem consequuntur. Dies, inquiunt, in duodecim horas diuiditur iuxta secularium hominum computationem, & in totidem nox, at verò Ecclesiæ more Diuinũ officium, quod ad Clericos pertinet, diuiditur in quatuor partes, Tertiã, Sextam, Nonam & Vesperã, & quælibet pars tres horas complectitur seculares, ita vt quælibet appellationem habeat à principio vsque ad finem trium horarum. Tertia secularium continet totum tempus ab ortu solis vsque ad tertiam horam secularem post ortum solis, sexta continet tres horas seculares, vsque ad sextam secularem quæ in meridiem incidit. Nona totum tempus à sexta hora seculari vsque ad nonam, vespera tres vltimas diei horas habet vsque ad occasum solis. Et cum ius Canonicum statuit, vt ad horam Nonã ieiunium soluatur, illud interpretantur nõ quidem de horæ nonæ fine, sed de toto tempore, quod est à fine sextæ horæ vsque ad finem nonæ, quod tempus tribus horis concluditur, quæ meridiem proximè subsequuntur: ac propterea colligunt, consuetudinem, quæ nunc in Ecclesia seruatur, quaque ieiunium ad meridiem, vel sub meridiem laxatur, nequaquam esse canonico iuri contrariam, eo quod cum in meridie ieiunium laxemus, dicimur hora nona ieiunium soluere, quoniam statim post sextam, & post meridiẽ, incipit iuxta Ecclesiæ computationem hora nona.

Mihi verò hæc minimè probantur. Tũ quia Ecclesiastica computatio, qua horæ diuiduntur in Tertiam, Sextam, Nonam, ac Vesperam, ad officium Clericorum diurnum spectat: Ieiunium autem non solum est Clericorum, sed etiam Laicorum: & Ecclesia itidem inter horas diurnas, quibus Diuini officij preces Clerici recitare debent etiam primam enumerat: ergo non tantum in quatuor horas, & partes diem Ecclesia distribuit. Tum etiam quia c. Solẽt, de Consec. dist. 1. aperte decernitur ne ieiunium soluatur ante vespertinum officiũ, quod ad horam nonam fiebat, hoc est, post tres horas à meridie. Et deinde subiicitur: Si aliquis necessitate ad Missam venire nõ possit, expectata vespertina hora & completa oratione sua ieiunium soluat: Vespertina autem hora non dicebatur Nona, ac multo minus quæ meridiem proximè sequitur, sed quæ inclinãte iam die, & appetẽte solis absessu vergit ad noctem, nimirum totum tempus inter initium duodecimæ horæ & noctem, interiectum. Quo fit, vt iuxta veram aliorum sententiam, iure Canonico cautum sit, ne in diebus Quadragenarij ieiunij ante vesperam comedamus. Et hoc est quod Synodus Cabilonensis in cap. Solent, de Consec. distin. 1. & in Regula S. Benedicti cap. 41. statuitur vt ab initio Quadragesimæ vsque ad Pascha Monachi ad vesperam refician tur, & ipsa vespera sic agatur: vt lumine lucernæ non indigeant reficientes, sed luce diei adhuc perdurante omnia consumentur. Et Auctor Micrologi, ait ca. 49. de Eccl. obseruat. Quadragesimale ieiunium post vesperam tandem soluitur, sicut in Canonibus præcipitur. Sic ille. Ac proinde si nũc hora sexta, id est, in meridie, vel sub meridiem ieiunium laxamus, consuetudinem vim legis habentem, non ius commune antiquum seruamus.

Tertiò Quæritur, An in cæteris omnibus ieiuniorum diebus hora soluendi ieiunium sit Nona? Respondeo, solũ esse Canonico iure cautum, ne in diebus Quadragenarij ieiunij ante vesperam edamus. De hora verò comedendi in cæteris ieiuniorum diebus, nihil est iure communi sancitum. Constat verò olim fuisse in more positum, vt illis diebus edatur ad horam nonam. Consuetudine verò est postea introductum, vt quodlibet ieiunium ad meridiem, aut sub meridiem soluatur. Auctor Micrologi ait c. 49. In alio ieiuniorum tempore, præterquam Quadragesimali, ſtatim post Nonã ieiunium soluitur, cũ & Missa ad Sextã celebratur. In hoc enim Quadragesimale ieiunij differt à reliquis, quod in aliis post Nonam, in hoc post vesperam reficere corpus debemus, cum & Missa ad Nonã peragatur. Est enim Ecclesiastica consuetudo vt ad Nonã reficiamur, cũ ad Sextam Missam celebramus, ad vesperam autem, cum ad Nonam sacrificamus. Sic ille. Et Regula 5. B. Benedicti, præscribit: vt ab initio Quadragesimæ vsque ad Pascha Monachi ad vesperam reficiantur: in aliis verò diebus ieiuniorum, ad Nonam.

Quartò Quæritur, An qui longè ante meridiem absque iusta & legitima causa prandet, ieiunium soluat, & se lethali peccato contaminet, Duæ sunt opiniones: Prima docet, horam ieiunij consuetam ac debitam anteuertere, non esse peccatum, si eius rei iusta causa subsit: si verò nulla, citra cõtemptum tamen, esse veniale, nõ lethale peccatum: Si autem per contemptum, horam quis anteuertat, admittit peccatum lethale. Sic Innocentius, Io. Andreas, Petrus Anchara. cap. 1. de Obseruat. ieiunio. Cardinalis in c. ex parte de obseruan. ieiunio. §. Item. num. 2. Gabriel in distinct. 16. q. 1. art. 3. dub. 1. §. Quando de hora, Archidia. Alexandrin. cap. Vnum orarium. §. Aliàs ea demum, dist. 15. Altera opinio tradit lethaliter peccare eum, qui sine causa legitima horam ieiunij debitam præuenit, tametsi absque contemptu id faciat. Ita Caieta. 2. 2. q. 147. art. 7. Silu. ieiunium quæst. 4. vers. tertium. Nauar. in Manuali cap. 21. num. 27. Couar. lib. 4. Varia. resolut. cap. 20. num. 14. ad finem, Glossa distinct. 15. capit. vnum orarium. §. Aliàs ea demum, verb. Ieiunantibus. Palud. in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 4. At vt aiunt Palud. Silu. Nauar. potest quis præsertim superioris auctoritate, ante horam consuetam comedere causa legendi ad mensam, docendi, iter faciendi, vel suscipiendi, vel ob aduentum hospitum, vel alia iusta ex causa. Hæc est communis sententia, & probabilior ac verior, & videtur colligi ex c. Solent de Consec. dist. 1. aut saltem ex cõsuetudine approbata. Hoc aperte docet S. Thomas in 4. dist. 15. q. 3. art. 4. ad q. 3. Idem tradit ibidẽ Ricar. q. 9. Quæres quis notabiliter intelligitur anteuertere horã debitam ieiunij: ita vt lethale peccatũ admittat? Respõdeo, eũ qui per vnam horam integram anteuertit, sed qui præuenit per quadrantem horæ, lethaliter non peccat, quamuis leuiter delinquat sine iusta causa horam debitam præueniens: Qui anteuertit per semihoram, fortassis etiam leuiter tantum peccat. In his tribus singulis, quæ sequar, Auctorẽ nõ habeo, quia nihil de his exprimũt Auctores, sed ratione videtur hæc singula confirmari. Nimirum, hora vna integra, pars est temporis notabilis, quadrans non item: Et fortassis etiam semihora, pars notabilis in hac parte minimè censetur. Si tu melius iudicaueris, ego tibi assentiar. Ego dixi, quod sentio.

Quintò Quæritur, An prandium in diebus ieiuniorũ iure differatur, etiam absque iusta causa vsque ad vesperam, vel noctem? Respondeo, non esse dubitãdum, quin arbitratu suo quisque possit ieiunium ad vesperam vel noctem producere: quo enim tardius prandium prorogatur, eo est inedia producti or, & longior corporis afflictio; quod est legislatoris menti magis consentaneum. Sic Nauar. cap. 20. num. 27. ex Antonino in 2. par. tit. 6. c. 1. §. 2. Sic etiam Ricar. 4. dist. 15. a. 3. q. 8. Siluester in verb. Ieiunium q. 4. Caiet. 2. 2. q. 147. a. 7. & in Summa verb. Ieiunium, & alij quoque Auctores communi consensu. Dices: Consuetudine est introductum, vt in meridie, aut sub meridiem edamus, ergo est consuetudini standum: nam cur magis horã præuenire, quam prorogare inhibemur? Profectò consuetudine cogimur. Nonam vel meridianam horam expectare, nec eam anteuertere fas est: non tamen iure vllo & lege compellimur tardius ieiunij protractione, ne inedia nimiũ producta noceret. Quo fit, vt vere dixerit Goffredus in Summa tit. de obseruat. ieiuniorum, Ieiunium Ecclesiasticum esse, quo prædium subtrahimus atque submouemus: quoniã ieiunium potest ad vesperam vel noctẽ produci: ac propterea ieiunij dies, cœna constat, non prandio. Obijcies fas esse debitori soluere ante tempus constitutum. Respondeo: quando dies siue certum tempus adiicitur, quo soluere debeo, aut hoc fit ob bonum debitoris, & licet soluere ante tempus: aut fit ob bonum creditoris, & non licet præuenire tempus. Sic Glossa in c. Solent. de Cõsec. dist. 1. & probat ex L. Si ita. ff. de legat. & fideicommiss. 2. & L. eum qui, §. Pegasus, ff. de Annu. lega.

Sexto Quæritur, An qui Pontificis priuilegio potest horam ieiunij debitam præuenire, eo ipso fit lege ieiunij solutus? Respondeo ex communi omnium sententia, nequaquam: ratio est in promptu, quia qui ex parte, ieiunij lege soluitur, non ex toto solutus est, cum ieiunij lex plura contineat, non secus ac is, qui Principis beneficio ab vna lege eximitur, non continuò eximitur à cæteris.

Septimò Quæritur, An qui sine iusta causa horam comedendi in die ieiunij anteuertit, ieiunium obseruare debeat? Quæstionem mouet argumentum quod obiici posset. Nam qui vas integrum seruare deberet, & illud frangeret, non amplius peccaret illud in plures partes comminuens, cum semel fractum, amplius integrũ seruare nequeat: ergo pari ratione, qui semel ieiunium frangit, deinceps non peccat, cum amplius integrum ieiunium seruare non possit? Respondeo, non esse idem iuris in eo, qui vas integrum frangit, quod in eo qui ieiunij soluit anticipata cibi sumptione. Nam præcepto de integro vase seruando, solum cauetur, ne illud frangamus: at verò præceptum ieiunij seruandi multa complectitur, nimirũ ne cibis vetitis vtamur; deinde ne sæpius quàm semel edamus; postremò, ne horam comedendi anteuertamus. Ac propterea quemadmodum qui ante horam præfinitam comedit, continere adhuc se debet à carnibus, sic etiam oportet vt non amplius eo die comedat, ne aliud denuò peccatum admittat. Sic haber communis opinio, quam refert Caietanus 2. 2. q. 147. art. 7.

Quibus diebus ex Iure communi sit Ieiunium seruandum: & primum Ieiunij Quadragenarij institutio quænam sit.

Cap. XXIII.

PRimò quæritur, Quibusnam diebus iure communi constitutum sit, vti ieiunium seruemus? Respondeo ieiuniorum alia esse communia, alia verò priuata & propria. Communia vocantur ieiunia, quæ in tota Ecclesia seruantur, & hæc vel iure communi, vel consuetudine totius Ecclesiæ generali sunt constituta. Priuata verò ieiunia sunt, quæ vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprij voti Religione; vel Sacerdotis pœnitentiam iniungentis præcepto, vel peculiari Superioris mandato, vel speciali gentis, ciuitatis, aut populi statuto, vel consuetudine, suscipiuntur. Nobis autem agendum est de communibus Ecclesiæ ieiunijs: Inter quæ primum omnium & antiquissimum occurrit ieiunium quadragenarium, quod proximè quotannis ante Pascha celebratur & colitur. De quo primum quæri solet, An sit iure Diuino, an potius Canonico institutum. Quidam iuniores censent esse iure diuino sancitum: & id probant, quia aliqui veteres Ecclesiæ patres videntur docuisse, illud esse iuris diuini, quoniam Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunium seruauit. Ambrosius Serm. 3. Si ignorans, inquit, Ionathas indictum à patre ieiunium, quia soluerat, morti addicitur: qui sciens indictum à Christo Domino ieiunium soluit, quid meretur? & Serm. 34. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Et paulo inferius: Quisquis ergo Christianus consecratum ieiunando non impleuerit Quadragesimam, præuaricationis & contumaciæ tenebitur, quod legem diuinitus datam prandendo resciudit. Et Serm. 36. Ante dies deuotionem sanctæ Quadragesimæ prædicantes, sacrarum litterarum exempla protulimus, quibus approbauimus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione inuentum, sed cœlesti maiestate præceptum. Sermone item 34. Quod abstinente, inquit, toto populo, vel soli contra præceptum Domini deuoratis: (loquitur Ambrosius contra eos, qui Quadragenarium ieiunium comedendo soluebant.) Et B. Maximus in Homilia de Quadragesima: Quadragenarium ieiunium, inquit, non tam ab hominibus institutum, quàm à Deo consecratum, & cœlesti maiestate præceptum. Augustinus quoque scribens in Psalmum 100. paulo post initium, sic ait: Præcipitur nobis quadragenarium ieiunium, & ex lege, & ex Prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & Prophetis. Idem etiam ait Beda in Homilia in Dominica Quadragesimæ: necnon & Isidorus lib. 1. de offic. Eccl. cap. de ieiunio. Item Leo in Serm. 4. de Quadragesima scribit, ieiunium Quadragesimæ esse prouisum magna diuinæ institutionis salubritate: & Sermo. 2. de ieiunio Pentecostes ait ieiunia esse diuinitus instituta. Hieronymus in Esaiæ cap. 29. in Ezech. 41. & in Ionæ, cap. 1. scribens, ait: Christus ieiunauit quadraginta dies, vt nobis hæreditarios totidem solemnes dies relinqueret. Ita Patres.

Matth. 3.

1. Reg. 14.

Matth. 4.

A

B

C

At communis est Theologorum Scholasticorum opinio, Quadragenarium ieiunium, non iure diuino, sed Apostolica traditione siue mandato, & iure canonico, & generali Ecclesiæ consuetudine coli & celebrari. Ita Duran. in 4. dist. 15. q. 4. art. 5. concl. 3. Ibidem Maior q. 4. concl. 1. Gabriel in 4. distin. 16. q. 1. artic. 1. notab. 1. Adria. in 4. de confess. q. 1. §. Alij probant confessionem, versic. Nec videtur tertium. Angelus ieiunium nu. 7. Silu. eod. verb. q. 1. versic. Quibus autem diebus ex Mandato Ecclesiæ. Nauar. in Manuali cap. 21. num. 12. Medina tract. de ieiunio q. 2. Ledesm. in 4. par. 2. q. 17. art. 1. dub. 1.

Item aliqui patres testantur, hoc ieiunium esse ab Apostolis constitutum. Quòd perspicuè satis Hieronymus in Epist. ad Marcellam tradit his verbis: Nos vnam Quadragesimam secundum Apostolorum traditionem toto anni tempore nobis congruo ieiunamus. Leo duobus in locis, videlicet Serm. 6. & 9. de Quadragesima. idem tradit, Quadragesimam nempè esse ab Apostolis institutam. Cassianus Collat. 21. cap. 30. scribit, eandem esse à Sacerdotibus fixa lege sancitam. Rabanus quoque lib. 2. cap. 18. de Iustitu. Clericorum, ait: statio est statutorum dierum, vel temporum: Dierum, vt quarta, aut sexta feria ieiunemus: Temporum, vt observatio Quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe Christianorum, institutione Apostolica seruatur circa confinia Dominicæ passionis. Extat Canon Apostolorum, numero sexagesimus octauus, vbi Quadragenarium ieiunium ante Pascha sancitur. Augustinus Epist. 86. ego, inquit, Euangelicis & Apostolicis litteris, totoque Instrumento, quod appellatur Testamentum Nouum: animo id reuoluens video præceptum esse ieiunium: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apostolorum non inuento definitum. Theophilus item, vt citat Medina loco citato dicit: Habemus Quadragesimam ab Apostolis institutam.

D

Ij verò patres, qui (vt superius indicaui) insinuare videntur, Quadragenarium ieiunium iuris esse diuini, illud mea sententia tantummodo significare contendunt eiusmodi ieiunium tum ex noua, tum ex vetere scriptura auctoritatem habere; eo quod Christi Domini, Eliæ & Mosis exemplo quadraginta dierum ieiunium consecratum seruamus. Nec tamen quicquid Christus fecit, nos quoq; facere iussit. Exemplum Christi nobis relictum, aliquando vocatur à Patribus præceptum nobis diuinitus datum. Sunt etiam qui dicant Niniuitas Ionæ Prophetæ Sermone permotos, quadraginta totos dies ieiunium seruasse. Nam etsi primo triduo, cuius solius scripturæ meminerunt, fuerit ieiunium rigidius & durius solito (abstinebant enim homines ac pecora ab omnibus) sed reliquis tamen triginta septem diebus cõmuni lege vsitatum & solitum ieiunium retinuerunt, vt magis diuinam iram placerent & auerterent; Deique gratiã sibi facilius conciliarent. Et ita Hieronymus ait supra Ionam c. 3. Trium numerus, qui ponitur à septuaginta, non conuenit pœnitentiæ: Quadragenarius numerus conuenit peccatoribus, ieiunio, orationi, sacco, & lacrymis, & perseuerantiæ deprecandi: ob quod Moyses, & Elias quadraginta dies ieiunasse leguntur. Ipse quoq; Dominus verus Ionas missus ad prædicationem Niniue, ieiunauit quadraginta dies: & hæreditatem nobis ieiunij relinquens ad esum corporis sui, sub hoc numero animas nostras præparat. Hæc Hieronymus. Nam si Niniuitæ triduo tantum ieiunium seruassent, alijsq; pœnitentiæ officijs sese occupassent, parũ omnino ad rem fecissent, quæ de quadragenario pœnitentialium dierum numero, & Moysis, & Eliæ, & Christi veri Ionæ illic affert Hieronymus: constat enim hos omnes non tres tãtùm, sed quadraginta totos dies ieiunium seruasse. Probabilis est horum sententia, sed ex Ionæ vaticinio & verbis certo colligi non potest.

Exo. 34. 3. Reg. 19. Matth. 12.

Secundò quæritur, vnde inchoetur ieiunium quadragenarium: Respondeo, conuenire apud omnes, inde Quadragesimam inchoari à feria quarta Cinerũ, quæ vulgo appellatur quarta feria in capite ieiunij. Sic Auctor Micrologi. cap. 49. Sed quæstionis est dubiæ, an inceperit olim ante Gregorium Magnum in eadem feria quarta. Duæ sententiæ sunt, vna docet, olim non incipere solitã in Feria quarta Cinerum ante Gregorium Primum: quæ cõmunis est scriptorum opinio: eo quòd in c. Quadragesima, de Consue. dist. 1. aperte dicitur, quatuor dies an te Dominicam primam in Quadragesima esse adiectos, vt omnes planè ieiunium quadraginta dierum obseruent: quod caput desumptũ est ex Gregorio Homilia 16. in Euãgelia. Altera opinio tradit, semper quadragenarium ieiunium olim etiam ante Gregorium Primum inchoari solitum in feria quarta Cinerum: quod probat; primò, quia in c. statuimus dist. 4. Telesphorus constituit, vt Clerici ieiunent plenas septem hebdomadas. Dicit (plenas) quia cæteri ieiunium incipiebãt à feria quarta septimæ hebdomadæ ante Pascha. Deinde quia apud Augustinũ extat inter Sermones de Tempore, Sermo qui inscribitur, in feria quarta in capite ieiunij, & sequuntur Sermones in feria quinta, sexta, & Sabbato eiusdem hebdomadæ. Postremò, quia si ab ea feria, Quadragesima non sumit initiũ, non sunt quadraginta dies ieiunij vsque ad Pascha: nam demptis Dominicis sex, remanent solùm triginta sex dies ieiunij. Probabilius tamen est, Quadragesimã olim ante Gregoriũ 1. semper de more incœpisse à Dominica die, quæ dicitur prima Quadragesimæ, vt aperte Ambrosius Serm. 34. qui est de Quadragesima, Cassianus Collat. 21. c. 24. 27. 28. Gregorius Hom. 16. in Euang. testantur. Vnde Alcuinus Lib. de Diui. offi. c. de Quadragesima: ait: Quadragesima incipit à sequenti Dominica post Quinquagesimam. Et Liber qui dicitur Ordo Romanus similiter habet, in capite de Septuagesima: Quadragesimã incipere à Dominica die post Quinquagesimam: idem testatur Auctor Micrologi c. 49. Ecclesiastica item officia, quæ toto tempore Quadragenarij ieiunij celebrãtur, ab ea Dominica incipiunt.

Cum ergo obijcitur cap. statuimus de Consec. dist. 4. ex Telesphoro, vbi decernitur: vt septem hebdomadas plenas ante Sanctum Pascha omnes ieiunent: Respondeo, non id præcepti Telesphorũ cuuctis in vniuersum dedisse, sed Clericis duntaxat, qui sunt (ait idem Pontifex) in sortem Domini vocati: Quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à Laicorum conuersatione; ita & in ieiunio debet esse discretio. Hæc ille, cuius decretum postea in Gallia Synodus Aurelianensis 4. abrogauit. Ait enim Canone 2. Id Sacerdotibus omnibus est decretum, vt ante Paschæ solemnitatem, non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur. Et idem habetur in Concilio Aurelianensi 1. Can. 12. Cum deinde obijcitur, à die Cinerum, Quadragesimam inchoari, ac propterea dies illos quatuor, qui Dominicam primam Quadragesimæ proximè antecedunt, ad Quadragenarium ieiunium pertinere: Respondeo, ieiunium Quadragenarium esse duplex, plenum, & semiplenum. Plenum est, cum interdiu semel tantum edimus: semiplenum verò, quando amplius quàm semel comedimus, sed à carnibus, & à cæteris, quæ ieiunium habent à carnibus, nos ipsi continemus: à Dominica prima in Quadragesima vsque ad Pascha, sunt dies quadraginta duo ieiunij, non quidẽ pleni & perfecti, quoniã diebus Dominicis ieiuniũ plenum non agitur, sed ieiuniũ semiplenum,

& imperfectũ, & hoc sufficit. Cùm tertiò obijcitur, apud Augustinum extare Sermonem in feria quarta in capite ieiunij: Certè quamuis ob id quidam existiment eos falli, qui sentiunt, quatuor eos dies Gregorium Magnum adiecisse. Verius tamen est, quod & paulò antè dixi, olim ante Gregorium Quadragesimam à Dominica post Quinquagesimam incœpisse. Cùm vrgent, extare Sermones Augustini, & aliorum veterum patrum habitos ad Populum in feria quarta Cinerum in capite ieiunij, & aliis tribus diebus proximè sequentibus: Profectò verisimile admodum est, eiusmodi Sermones habitos ad illis Patribus fuisse initio Quadragenarij ieiunij: & postea quatuor illis diebus esse attributos. Incertum esse quidam aiunt, an Sermones illi sint B. Augustini, sicut etiam dubitatur, An titulus Sermonis in feria quarta in capite ieiunij sit ab Augustino appositus, an ab alio postea adiectus. Sermones illi videtur mihi esse Augustini de Tempore, sed ab aliquo post Augustinum ad Gregorianum Quadragenarij ieiunij morem & rationem accommodati. Fateor quidem in c. Quadragesima de Consec. dist. 5. Gratiani esse verba, non Gregorij Magni ea omnia, in quibus dicitur, esse adiectos Quadragenario ieiunio quatuor dies: quamuis Gratianus, vt alloquar, ea verba retulerit, tamquam ex Gregorio Primo accepta. Verisimile quidam existimant, quatuor illos dies esse additos à Gregorio 1 I. nam vterque Ecclesiastica officia ad certam rationem & methodum dicitur reuocasse: sed parum refert, an Gregorius Primus, an potius Secundus eos quatuor dies adiecerit.

Tertiò Quæritur, Quo die ieiunium Quadragenarium finiatur: Duæ quoque sunt septẽtiæ: vna illud terminari vult in Sabbato, quod proximè Pascha antecedit. Id enim planè docent Ambrosius, Cassianus, & Gregorius Magnus locis supra citatis. Altera opinio docet, finiri more antiquo in feria quinta maximæ hebdomadæ; quæ vocatur feria quinta in Cœna Domini: sed recentiori iure & more in Sabbato terminari, quod Pascha præcedit. Et hæc probabilior videtur opinio: si sermo sit de prima huius ieiunij origine & institutione, & computatione veteri. Sic enim ait Alcuinus in Lib. de Diuinis offic. cap. de Quadragesima, tendit vsque ad diem in Cœna Domini. & alibi: Quadragesima incipit à sequenti Dominica post Quinquagesimam, & finitur quinta feria ante Pascha Domini, quando canimus: In nomine Domini omne genu flectatur. Et Liber dictus Ordo Romanus, hunc in modum loquitur in cap. De septuagesima: Quadragesima currit cum sua Dominica, à qua incipit vsque ad mysterium Paschæ Hebræorum; quod Dominus noster cum Discipulis suis celebrauit, & nos dicimus Cœnam Domini. Amalarius quoque Lib. 4. de Ecclesiast. offi. cap. 4. ita scribit, qui quadraginta dies studuerit sub disciplina constringi, quæ in Quadragesima peragitur, nõ est dubium, quin in Cœna Domini possit annumerari cultui munditiæ. Auctor Micrologi cap. 2. ait. Diem in Cœna Domini fidem esse Quadragesimæ. Idem quoque Rabanus Lib. 2. de Instit. Cleric. ca. 2. Vnde passim aiunt, olim eo die, qui dicitur feria quinta in Cœna Domini perfecto Missæ sacrificio, omnes Eucharistiam suscipere, ac tunc ieiunium aliquas Ecclesias soluere consueuisse, exemplo eorum, de quibus loquitur Paulus 1. Corinth. 11. Et quia ea consuetudo alicubi recepta fuerat, Ecclesia postea in vniuersum prohibuit, ne eo die ieiunium solueretur. Nam cum is dies finis Quadragesimæ censeretur, non videbatur rationi consentaneum, vt eo die Quadragenarium ieiunium solueretur, vt ait Auctor Micrologi. cap. 52. Concilium Laodicenum Can. 50. & habetur ca. Non oportet, de Consec. distin. 1. ita statuit. Non oportet in Quadragesima quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissoluere, & totam Quadragesimam inhonorare, sed per totps dies Quadragesimæ ieiunare. Idem decernitur in cap. Non liceat, de Consec. dist. 3. ex Concilio Martini Episcopi Bracaren. Idem in Concilio ad Trullum coacto, Can. 29. Obijcies Ambrosium dicentem loco citato, Quadragesimam vsque ad Pascha habere quadraginta duos dies. Et Gregorium similiter loco prædicto asserentem Quadragesimam habere sex hebdomadas ante Pascha, & quadraginta duos dies vsque ad Pascha: Respondeo Patres varie Quadragenarij ieiunij dies supputare consueuisse: nam à prima Dominica in Quadragesima vsque ad feriam quintam Magnæ hebdomadæ, computantur integri quadraginta dies, qui quidem dies, Quadragesimam efficiebant, & ieiunium in vltimo die, nimirum in feria quinta terminabatur: sed deinde feria sexta & Sabbato proximo ante Pascha ieiunium resumebatur: Illud tamen ad Quadragesimam non omnino olim pertinebat, quoniam erat totius anni commune ieiunium: nam per totum annũ Christiani Latinæ Ecclesiæ feria sexta & Sabbato cuiuslibet hebdomadæ seruare ieiunium solebãt, vt dicam inferius. Ac proinde Ambrosium, & Gregorium fateor hoc ieiunium in feria sexta ac Sabbato proximè Pascha præcedentibus, vna cum ieiunio Quadragenario coniunxisse & annumerasse, cum scripserunt: Sex hebdomadas & quadraginta duos dies ante Pascha ieiunium seruamus. Deinde obijcies; si Quadragesima finitur in feria quinta Magnæ hebdomadæ; consequens est, vt dies Quadragenarij ieiunij quadraginta non sint, sed tantum triginta quatuor: nam detrahi debent sex integræ Dominicæ, in quibus ieiunium non semabatur? Respondeo, vt paulò ante dixi, Quadragenarium ieiunium esse duplex, plenum, & semiplenum, perfectum, & imperfectum. Plenum ieiunium est, (vt ibidem definimus) cum interdiu semel tantùm edimus, & à carnibus, ouis, & cæteris huiusmodi abstinemus. Semiplenum verò ieiunium est, cùm solum abstinemus à carnibus, & ijs quæ initium & originem ducunt à carnibus etiamsi amplius quàm semel edamus. Vnde quæritur ipsemet Ambrosius prædicto Sermone de Quadragesima, qui incipit: Sancta Quadragesima, cur Quadragesima habeat duos & quadraginta dies? Respõdet, quia populus Israeliticus per quadraginta duas mansiones introductus est in terram Promissionis: sic nos ad requiem Paschæ: nam ieiunia nostra sunt quædam mãsiones. Item, sicut quadraginta duorum annorum spatio Israel peruenit ad fluenta Iordanis: sic nos à Baptismo in Pascha. At Cassianus Collat. 21. cap. 25. In septem, inquit, hebdomadibus si dies Dominici & Sabbata subtrahantur quinque & triginta dies supersunt ieiuniis deputati. Et cap. 27. Qui putant die quoque Sabbati ieiunandum, sex in hebdomada ieiunia persoluunt: & ita sex & triginta diebus ieiunant, sextes reuoluta hebdomada. A prima igitur Dominica Quadragesimæ ad Pascha, sunt quadraginta duo dies: ex quibus, sex detractis Dominicis scilicet, in quibus non ieiunatur, remanent triginta sex dies, qui sunt decima pars dierum trecentorum sexaginta quinque, ex quibus annus constat. Cùm ergo triginta sex diebus ieiunamus, decimas totius anni Deo persoluimus, iuxta legem, quæ Leuit. 28. & Exo. 22. iubet decimas solui. Hæc ex Cassiano. Similiter Gregorius Homil. 16. in Euangelia docet, ieiunium Quadragenarium quadraginta duobus diebus cõstare. A prima, inquit, Dominica Quadragesimæ vsque ad Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet quadraginta duo dies sunt: ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta sex remanent. Dum verò per trecentos, sexaginta quinque dies annus voluitur, deinde per triginta sex affligimur: quasi anni nostri decimas Deo damus. Hæc ille. Et in c. Quadragesima, de Consec. distinct. 5. quasi ex eodem Gregorio Primo Gratianus adiungit: Sed vt facer numerus quadraginta dierum implearur, quem Saluator noster sacro suo ieiunio consecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ, ad supplementum quadraginta dierum adduntur, id est, quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta feria, & Sabbatum. Nisi enim illos dies quatuor, triginta sex superioribus adiunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non haberemus. Iubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Hæc apud Gratianum loco citato. Augustinus itidem Epist. 118. quæ est ad Ianuarium, & Lib. 2. de Consen. Euangelista. cap. 4. & Lib. 83. Quæstionum q. 81. mysticum. Quadragenarij ieiunij numerum sic exponit, dicens: Quia virtus Decalogi per quatuor Euangelia impletur: nam denarius quater ductus, in quadragenarium surgit: Tunc Decalogi mandata perficimus, cum Qua-

Matth. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuor Euangelia custodimus. Ait item, ex quatuor elementis subsistimus: quia per carnis quatuor humores, vel quatuor elementa, vel quatuor præcipuas animi passiones, vel per Quatuor anni Tempora decem Decalogi præcepta contempsimus. Hactenus ex Augustino. Ex quo, & ex Hieronymo super Ezechiel 29. & Ionam 3. & ex Chrysostomo Hom. 61. ad Populum Antioch. & Hom. 1. in Genesim & Leone 1. Serm. 1. 1. & 5. de Quadragesima: constat hoc ieiunium in quadraginta dierum numero consistere.

De ieiunij porro Quadragenarij dierum numero & initio magna fuit olim apud Christianos varietas, quam etiam Irenæus Lib. 3. cap. 25. significauit ita scribens: Quidam, inquit, se vnum diem ieiunare existimant, alij duos, non pauci plures, multi quadraginta, atque diurnis nocturnisque horis diem suum metiuntur & statuunt, atque eiusmodi eorum qui hæc obseruabant ieiunium, varietas & discrepantia, non nostra modo ætate cœpta est, verum etiam longe ante apud Maiores nostros, qui vt coniectare licet, non accurate consuetudinem illorum, qui vel simplicitate quadam, vel priuata auctoritate aliquid in posterum tempus statuissent, obseruarunt. Sozomenus item Lib. 7. cap. 19. à quo Nicephorus Lib. 12. cap. 34. accepit, hunc in modum scribit: Iam illam quæ hinc processit, quæque appellatur Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex dierum septimanis computant, vt Illyrij, & qui ad Occidentem siti sunt, necnon & vniuersa Libya, & Aegyptus cum Palæstinis. Alij in septem, vt Constantinopolitani, & nationes circumiacentes vsque ad Phœnices. Alij sparsim tres inter sex aut septem istas ieiunant. Alij tres. Pascha immediatè præcedentes continuant. Beda item, & ante eum longe multo Cassianus in Collat. 21. cap. 25. & 27. inter alia commemorat, Diuerso more, id est, sex, vel septem hebdomadibus per nonnullas Prouincias Quadragesimã celebrari. Sic ille. Constat igitur, alios Quadragesimam à Septuagesima auspicari solitos, alios à Sexagesima, alios à Quinquagesima, alios à Quadragesima, alios tandem à die Cinerum, hoc est à feria quarta ante Dominicam Quadragesimæ. Si quæras, quo pacto omnes Quadragenarij ieiunij tempus Quadragesimam appellauerint, cum tamen alij octo, alij nouem, alij septem, alij sex, alij tres, alij duas, alij vnam tantum hebdomadam ante Pascha ieiunio consecrauerint, vt Sozomenus, & Nicephorus locis citatis tradiderunt? Respondeo, Apostolos, quadraginta dies proxime ante Pascha ieiunio deputasse: deinde vero consuetudines varias esse introductas. Alij enim eos dies perfecto & pleno ieiunio celebrabant, in die non amplius quàm semel edentes: Alij verò imperfectum ieiunium seruabant, abstinentes quidem à carnibus & cæteris carnium fructibus per totos eos quadraginta dies, sed sæpius interdiu comedentes, & vnam hebdomadam, aut duas, aut tres perfecto ieiunio seruantes: Alij plures quàm quadraginta dies perfecto ieiunio sua sponte consecrabant, & ideo omnes Quadragesimam ab Apostolis institutam ætenere se & obseruare proximè ante Pascha profitebantur.

Quæres, quid est quod Irenæus ait, aliquos vnum tantùm ieiunare diem: Altos, ieiunare duos dies: & alios, plures? & Basilius Homil. 2. de ieiunio hortans populum ad ieiunium Quadragesimum, videtur significare, esse ieiunium colendum diebus quinque duntaxat: & Leo agens de ieiunio septimi mensis Sermone 1. 4. & 9. ait: Ieiunemus secunda feria, quarta, & sexta, & Sabbato apud sanctum Petrum pariter vigilemus: Et Socrates Lib. 7. Histo. Eccl. ca. 8. quem sequitur Nicepho. lib. 12. c. 34. refert Romanos ieiunare solites tantùm tres hebdomadas ante Pascha: Respondeo, Irenæum loqui de ieiunio, quod quidam seruant in certis diebus hebdomadæ nihil prorsus edentes nec inter diu, nec noctu, exemplo, & imitatione Domini: ita vt quidam vnum diem, alij duos, alij tres, alij plures dies obseruet nihil edentes. Et ideo subijcit: Quadraginta horis diurnis & nocturnis diem suum metiuntur. Basilius verò loquitur de quinq; dierum ieiunio, quod in singulis hebdomadis Quadragesimæ Græci seruabant, nam illi diebus Dominicis & Sabbatis ieiunium videlicet plenum & perfectũ non colunt. Leo videtur similiter loqui de ijs, qui ieiunium plenum & perfectũ exemplo Christi seruabant nihil prorsus edentes per totum diem ac noctem: & eiusmodi ieiunium susciebant feria secunda, quarta, & sexta; cæteris verò diebus hebdomadæ, ieiunium commune vnà cum alijs colebant, nempe cœnantes, nihil autem prandentes. Socrates verò loquitur de quibusdam Romanis, qui male in Quadragesima ante Pascha alternis tantùmodo hebdomadis ieiunium agebant. Nam Ambrosius reprehendit quosdã, qui alterna quoque ieiunia, Quadragesimæ tempore Mediolani seruabant. Is igitur mos non erat omnium Romanorum communis, sed aliquorum duntaxat perperam ieiunium quadragenarium colentium.

A

Quinto quæritur. An eadem ieiunij ratio fuerit in Ecclesia Latina & Græca feriata? Respondeo, Græcos Quadragenarium ieiuniũ à Dominica Sexagesimę inchoasse & proinde per octo hebdomadas ante Pascha seruasse ieiunium. Latinorum verò alij, à Dominica Quadragesimæ, alij verò, à feria quarta Cinerum incipiebant quamuis, vt paulò ante dixi, ante Gregorium Primum, vel etiam ante Secundum, Latini omnes à Dominica Quadragesimæ inchoabant. Item Græci in Quadragesima dies Dominicos & Sabbata, vno dempto, quod Pascha proximè antecedit, à ieiunio Quadragesimæ excipiebant. Sic enim habet Canon 55. Synodi in Trullo cõgregatæ: Quoniam intelleximus in Romanorum Ciuitate, in sanctis Quadragesimæ diebus in eius Sabbatis ieiunare præter Ecclesiæ traditam consuetudinem: Sanctæ Synodo visum est vt in Romanorum Ecclesia Canon inconcusse obtineat, qui dicit: Si quis Clericus inuentus fuerit in sancto die Dominico vel Sabbato ieiunans præter vnum & solum, deponatur. Si autẽ Laicus, segregetur. Hæc ibi. Hic Canon, qui Romanam Ecclesiam omniũ Ecclesiarum matrem reprehendit, non recipitur. Canon autem Apostolorum 68. Sic habet: Si quis Dominicum diem & Sabbatum, vno solo dempto, ieiunate deprehendatur, deponitor; si Laicus, è Communione eijcitor. His accedit S. Ignatius in Epistola ad Philippenses: Quadragesimam, inquit, nolite pro nihilo habere: imitationem enim cõtinet Dei conuersatio. Quicunque Dominicam aut Sabbatum ieiunauerit præter vnum Sabbatum Paschæ, ipse est Christi interfector. Sic ille. At verò Romanorum Ecclesia, Sabbato solita est ieiunium seruare. Vnde Innocentius Primus scribit in Epist. ad Decentium Episcopum cap. 4. Quod ritè omni Sabbato ieiunetur, quia feria sexta & Sabbatum, ambo dies tristitiam Apostolis, vel ijs qui Christum secuti sunt, induxerunt. Qui die Dominico exhilarati, non solum illum festiuissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt. Vnde verò hæc Græcorum, & Latinorum fit exorta diuersitas, suo loco inferius explicabo.

B

De ieiunio, quod in pernigilijs Sanctorum Apostolorum suscipitur & colitur.

CAP. XXIIII.

PRimò quæritur. In quibus Sanctorum cœlestium pernigilijs, sit nobis, iure communi, ieiunium seruandum? Respondeo, id planè constare ex 5. Ex parte de obseruat. ieiuniorum. Indictum est enim ieiunium in pernigilio Dominici Natalis, & Assumptæ in Cœlum Virginis. Et ex c. Consilium de Obseruat. ieiuniorũ. seruandum est ieiunium in singulis pernigilijs Apostolorũ, præterquam in pernigilio Sanctorum Philippi & Iacobi, & B. Ioannis Euangelistæ, quia illud incidit inter Pascha & Pentecostẽ, quod tẽpus generali Ecclesiæ traditione, immune & liberũ est à ieiunio: & hoc, quia cadit intra dies Natalis Dominici. In ca. verò, Ex parte, ante dictũ fuerat: In pernigilio S. Matthiæ, esse ieiunium colendum, quia fuit duodecimi Apostolorũ numero adscriptus.

C

Quæres, an in pernigilio S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, & Celebritatis omnium Sanctorum debeat ieiunium iure communi seruari? Respondeo, nihil esse de hoc ieiunio iure communi expressè constitutum: generali tamen consuetudine Ecclesiæ Latinæ, quæ vim legis habet, seruandum est. Et ideo Innocentius Hostien. Ioan. Andreas, Abbas, & cæteri in Rubrica de Obseruat. ieiu. hos dies cum reliquis connumerant. Ita Angel. Ieiunium num. 7. Sylu. eodem verbo. nu. 4. Scire autem oportet extare Epistolam Nicolai Primi ad Consulta Bulgarorum, vbi cum rogaretur, Quot temporibus & diebus esset ieiunium seruandum? Respondit capite 4. Quadragesimale ieiuniũ, quod est ante Pascha ieiuniũ post Pentecosten, & ieiuniũ ante Solemnitatem Assumptionis Sanctæ Dei Genitricis, & ieiuniũ ante Natalem Domini. Quæ ieiunia Sancta Romana susecpit antiquitas, & tenet Ecclesia. In sexta verò feria omnis hebdomadæ, & in cæteris vigilijs insignium festiuitatũ, à carnium esu cessandũ est, & ieiunijs incumbendum, vt verè cum Psalmo dici valeat: Ad vesperũ demotabitur fletus, & ad matutinũ lætitia. Hæc ibi. In Concilio itidẽ Oxoniensi in Anglia coacto ab Stephano Archiepiscopo statuitur: Volumus, vt vigilia Natiuitatis Domini, Paschæ, Pentecostes, vigilia S. Ioannis Baptistæ, Apostolorum Petri, & Pauli, S. Laurentij, Assumptionis B. Mariæ. S. Bartholomæi, S. Matthæi, Apostolorum S. Simonis & Iudæ, Omnium Sanctorum, S. Andreæ, S. Thomæ Apostoli in obsequio, & laude Domini celebrentur. Hactenus Concilium. Sed hæc duo Decreta, in corpus siue volumen communis iuris non sunt relata: indicant tamen communem Ecclesiarum morem in ieiunijs seruãdis. Et inter Sermones ad Fratres in Eremo, qui nomine Augustini circumferuntur, est Sermo 15. sic habens: Scitote fratres, quod antiquitus Patres nostri fideles

D

Isai. 38

stris fideles ieiunare consueuerunt in vigilijs magnarum solemnitatum, vsque ad noctem: quod laudandum erat, & bonum. Aliquod tamen est ieiunium deuotionis: vt ieiunare vigiliam Sanctorum Cypriani compatriotæ nostri, & Gerualij, & Protasij, & similium. Aliud est ieiunium institutionis, vt Assumptionis B. Mariæ, Natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ, Apostolorum Petri, & Pauli, Simonis & Iudæ, Matthæi & Andreæ, & Iacobi Maioris. Istorum vigilias ieiunare semper debemus: vt sicut ieiunando cum ijs patimur, & ita & in futurum cum eis pariter glorietur. Et paulò inferius subijcit: Iacobus Zebedæi Apostolus apud quosdam vigiliam non habet, eo quod occisus fuerit in diebus Azymorum, ne diem mortis celebremus, sed translationis. Bartholomæus etiam vigiliam non videtur habere, eo quòd vna dierum fuerit deconatus, & sequenti die obiit: & sic si haberet vigiliam, oporteret quod esset in tertia die: quod est contra normam aliorum ieiuniorum. Thomas quoque vigiliam non habet, eo quod tempore Aduentus venit. Barnabas ieiunium non habet, eo quod de Duodecim non fuit. Matthias ieiunium non habet, eo quòd tempore ieiunij sit. Ioannes Euangelista ieiunium non habet, eo quod Gloriam in excelsis Deo cantare debemus. Hæc Auctor ille. Quo fit, vt mirum non sit quod Paludanus in 4. dist. 15. q. 4. attic. 3. conclus. 1. tradiderit, in pernigilijs Bartholomæi, Iacobi Maioris & Matthiæ, ieiunium vim præcepti non habere, nisi vbi fuerit vsu & consuetudine receptum. Sed Innocentius Tertius, vt patet ex c. Ex parte, respondit, in pernigilio Matthiæ, & omnium Duodecim Apostolorum ieiunium obseruari oportere, præterquam in pernigilijs Apostolorum Philippi & Iacobi, & Ioann. Euangelistæ.

Secundò Quæritur, An in pernigilio Pentecostes ieiunium sit communi iure institutum? Respondeo, in cap. Scire, dist. 76. §. necessario, Gratianum ita asserere: Necessariò ergo Ecclesia instituit, vt post diem Pentecostes ieiunia celebrentur. Sed quòd in illis quinquaginta diebus ieiunandum esse negatur, ex obseruantiæ necessitate intelligitur, & c. Ieiuniũ. §. Hanc autem, eadem distinctione: Non autem videntur ieiunia quarti mensis posse celebrari ante diem Pentecostes: à die enim Dominicæ Resurrectionis vsque ad diem Pentecostes non indicuntur obseruanda ieiunia. Significat Gratianus his verbis, in pernigilio Pentecostes, nullum ieiunium iure communis esse sanctum. Et reuera ex c. Scire debet, & ex c. Ieiunium, & ex c. Post Pascha, & ex c. Vtinam distinct. 76. perspicuè colligitur esse Ecclesiæ traditionem, & morem, vt inter Pascha, & Pentecostem nulla ieiunia indicantur. Nihilominus tamen, in eadem distinct. ea. Nosse. ex Ambrosio habetur: Nosse, credo, vos fratres non minori lætitia celebramus diem Pentecostem, quàm diem sanctum Paschæ celebrari curauimus: tunc enim, sicut modò facimus, ieiunauimus, Sabbato vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes instituimus. Vnde necesse est, vt similem obseruantiam sibi lætitia subsequatur. Et Glossa ibidem: In vigilia, inquit, Pentecostes necessariò est ieiunandum. Angel. verbo ieiunium, num. 7. ad finem ait. Verius videtur, ex necessitate præcepti tale ieiunium esse seruandum. At ex altera parte est S. Thomas 1. 2. quæst. 147. art. 4. ad 3. vbi apertè docet, ieiunium exultationis, quale inter Pascha & Pentecostem seruatur, non esse præceptum: Ieiunia, inquit, quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, sunt magis ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt diebus lætitiæ: propter quod non est ieiunium ab Ecclesia institutum in toto Paschali tempore, nec etiam in diebus Dominicis, in quibus si quis ieiunaret contra consuetudinem Populi Christiani, quæ vt Augustinus Epist. 86. dicit, est pro lege habenda, vel etiam ex aliquo errore, sicut Manichæi ieiunant, quasi necessarium tale ieiunium arbitrantes, non esset à peccato immunis. Hæc ibi Sanct. Thomas.

In hac controuersia dicendum existimo, in pernigilio Pentecostes iure communi non esse ieiunium inductum generali tamen Ecclesiæ Latinæ consuetudine, quæ legis & præcepti vim habet, eo die seruari ieiunium debet. Et hoc est Scotadis, quod Glossa locis citatis docuit. Sic Siluester ieiunium numer. 4. Caietanus 2. 1. quæst. 147. articul. 4. Quare quod Gratianus & Sanct. Thomas tradiderunt, id de iure communi, non autem de consuetudine, quæ in legem & præceptum transiuit, est intelligendum. Porrò, vt in cap. Consilium, & in c. Ex parte de Obseruat. ieiuniorum statuitur, Quando dies festi Sanctorum in secundam hebdomadæ feriam incidunt, ieiunium, quo eorum pernigilia consecrantur, in Sabbato proximè antecedente sematur.

***

Exod. 32. Num. 13.

4. Reg. 24. Ibidem.

De ieiunijs, quæ in Quatuor anni Temporibus seruantur.

CAP. XXV.

PRimò Quæritur, Quo iure sint ieiunia in Quatuor anni Temporibus instituta? Respondeo in hunc modum. Etsi iure tantum Canonico ab Ecclesia indicta sint: attamen, vt rectè Leo Primus in Sermonibus de Ieiunio Septimi mensis, Serm. 7. & Serm. 9. & Isido. Lib. 1. de offic. Eccles. c. De Ieiunio Quatuor Temporum tradiderunt, huius Quatuor Temporum ieiunij veluti quidã typus ac figura in veteri Hebræorum populo processisse memoratur. Verba Leonis hæc sunt: Quod ex veteris prædictione doctrinæ ad purificationem animorum, & corporum nostrorum ieiunium septimi mensis assumimus, non legalibus nos oneribus subiicimus, sed vtilitatem continentiæ quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur. Isidorus quoque, Ieiuniorum Tempora secundum scripturas, quatuor esse definit, in quibus per abstinentiam, & lamentum pœnitentiæ, Domino sit supplicandum. Hæc ille. Cæterum hoc nostrum ieiunium, non habet eandem rationem, quam Iudæorum ieiunium. Neque enim eisdem anni temporibus, nec eodem dierum numero, neque eodem ritu, & modo, neq; eisdem de causis suscipitur. Iudæi enim mense quarto, quinto, septimo, & decimo (Zachariæ 8.) ieiunium colebant, hoc est, in mense Iulio, Augusto, Octobri, & Ianuario: nos verò, Quatuor anni Temporibus ex æquo pene diuisis: vt primum sit, ieiunium vernum in mense Martio: secundum æstiuum in mense Iunio, aut Maio, tertium, Autumnale, in mense Septembri: quartum, Hybernum, in Decembri. Iudæi itidem septem dies ieiunio consecrabant de vespera ad vesperam; nos verò, tres tantum dies vsque ad Nonam, vel Meridiem solum. Illi, ieiunio studebant propter contractas legis tabulas, aut propter raptos ab hoste Vrbis Hierosolymæ murossiue propter obortam ex narratione exploratorum in populo seditionẽ, diuturnamq; in solitudine peregrinationem, aut propter diuinum & euersum à Nabuchodonosore Chaldæorum rege templum: aut propter tribus Iudæ reliquias vnà cum duce suo Godolia miserabiliter dissipatas. Nos verò Quatuor Temporum ieiunia suscipimus, vt debita quæ negligentia nostra contraximus, & quæ contraximus, peccata exoluamus, & Deo bonorũ omnium largitori, operum nostrorum primitias consecremus. Et verisimile est Hybernum ieiunium quod in Decembri de more seruatur, esse ab Apostolis institutum. Vnde Auctor Micrologi cap. 18. ait. Et norandum omnes Apostolicos à B. Petro vsque ad Simplicium Papam ordinationes tantum in ieiunio Decembris celebrasse, vt in Romano Pontificali legitur. Sic ille. Etenim in libello, in quo vitæ Romanorum Pontificum breuiter scriptæ, nomine Damasi referuntur, legimus quotics singuli Romani Pontifices in Mense Decembri sacros ordines contulerint. Id enim in cuiusque illorum vita annotatur. At, vt rectè Leo Primus in Epist. ad Dioscorum Alexandrinum Episcopum, quæ est 81. cap. 1. scriptum reliquit ex Apostolica nouimus venire doctrina; vt factæ ordinationes præmisso ieiunio consecrentur. Nam Act. 13. dixit Spiritus Sanctus: segregate mihi Saulum & Barnabã in opus ad quod assumpsi eos. (Et mox subditur:) Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et de ieiunio æstiuo Clemens Romanus Lib. 5. Apostolic. Constitut. cap. 13. ait: Post festum Pentecostes celebrate hebdomadam: post quam & ieiunate alteram, æquum est enim & lætari de Dei dono, & ieiunare post hilaritatem. Leo I. Serm. 2. de Pentec. ait, vt ieiunij quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus; & Serm. 8. de ieiunio septimi mensis, scribit illud ieiunium Apostolicis & legatibus institutis electum. Auctor Micrologi cap. 18. ad finem ait. Sciendum autem, Sanctum Callixtum Papam & martyrem huiusmodi ieiunia quater in anno celebrari constituisse, quæ prius per in anno celebrata sunt: licet idem Apostolicus ad Benedictum Episcopum scribens, testatur. Sic ille. Hoc Callixti decretum Episcopum scribens, testatur. Sic ille. Hoc Callixti decretum est in Epi. 7. Decretali, tom. 1. concil. & refertur. d. 76. cap. ieiunium, sunt qui dicant, ibi cum dicitur, ieiunium, quod quater in anno apud nos celebrari didicisti, legendum esse, quater in anno, quia non videtur Callixtus primus instituisse Quatuor Temporum ieiunia, cum Leo I. instituet ea esse Apostolicæ traditionis, sed certè Micrologi Auctor legit ter, non quater, & omnes codices apud Gratianum dist. 76. cap. ieiunium, & Tom. 1. Concil. in Epist. 1. Callixti legunt ter. Et hæc lectio magis congruere cum ipso literæ contextu videtur. Verisimile est quatuor Temporum ieiunia vel ab Apostolis, vel saltem statim post ipsos esse instituta, imitatione & exemplo veteris populi qui, vt habetur Zachar. 8. mensis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quarto,quinto, septimo , & decimo , ieiunio sese affligebat. Posteà verò Gelasius Primus cõstituit , vt sacræ Clericorum ordinationes , quæ ante in mense Decembri solùm fieri solebant,in Quatuor anni Temporibus , quæ iam erant ieiunio deputata,in posterũ fierent;vt præmisso ieiunio, Clerici ad sacros ordines promouerẽtur eodẽ ritu & more,quo Apostoli Paulus & Barnabas.Epist..Gelasij.ca.13. & c.vlt.dist.75.

Secundò quæritur , quo modo Temporum ieiunia olim in Ecclesia colebantur? Respondeo, hæc Quatuor Temporum ieiunia non in omnibus prouincijs eodem modo seruata esse. Nam in Concilio Maguntino sub Carolo Magno, Anno Domini 815. in Canone 14.dicitur. Constituimus , vt Quatuor Tempora anni ab omnibus cũ ieiunio obseruentur,hoc est,mense Martio hebdomadæ primæ, & feria quarta, sexta & Sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum Letanijs ad Missarum solemnia.Similiter in mense Iunio,hebdomada secunda,feria quarta,sexta,& Sabbato ieiunetur vsque ad Nonam. Simisiter in mense Septẽbri hebdomada tertia,& in mense Decembri, in hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini sicut est in Romana Ecclesia traditum. Et in Concilio Moguntino tẽpore Henrici Secundi coacto,& habetur in c. De ieiunio dist. 76. decernitur sic: De inceno ieiunio Quatuor Temporum , hanc certitudinem statuimus : quod si Calendæ Martij in quarta feria siue ante euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur.Si autem Calendæ Martij in quintam aut sextam feriam,aut Sabbatum distendantur,in secũdam hebdomadam ieiunium differatur.Simili quoque modo , si Calendæ Iunij in quartam feriam , vel ante inciderint , in sequenti hebdomada ieiunium peragatur. Et si in quintam feriam , aut sextam, aut Sabbatum contigerint, in tertiam hebdomadam ieiunium seruetur. Et hoc sciendum est , quod si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes , secundum prædictam regulam euenetit , non ibi celebrandum erit , sed in hebdomada solemni Pentecostes.Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum sit : vt si Calendæ in quarta feria, vel ante euenerint , ieiunũ in tertia hebdomada celebretur. Et si in quinta,aut sexta feria,aut Sabbato cõtigerit,in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruandum est,vt proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium : quia si vigilia in Sabbato euenerit simul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit. Hæc ibi. Conueniunt igitur inter se , hæc duorum Conciliorum decreta ; cum quibus tamen non conuenit Gerundensis Synodi decretum in Canone 2. Expleta , inquit , solemnitate Pentecostes in sequenti septimana à quarta feria in Sabbatum per triduum abstinentia celebretur:secunda Letania facienda est Calendis Nouembris:ea tamen conditione seruata, vt si ijsdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada,secundum prioris abstinentiæ obseruantiam,à quarta feria incipiatur , & in Sabbati Vespera Missa finiatur. Et in Concilio Oxoniensi in Anglia celebrato , ita statuitur: In Martio,prima hebdomada ieiunandum est feria quarta,sexta, & Sabbato:In Iunio,in secunda hebdomada:quod dupliciter obseruatur à pluribus in prima hebdomada post Letanias,aut in hebdomada Pentecostes. In Septembri , in tertia hebdomada:In Decẽbri, in proxima septimana integra ante Natalem Domini.Refert Isidorus Lib. de Diuinis offic.c. de ieiunio: Ieiunium æstiuum à pleriſque ante Pẽtecostem, post Ascensionem Domini auctoritate Euangelij obseruari, illud Domini testimonium ad litteram recipientibus : Nunquid possunt filij sponsi ligere , quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies,quando auferetur ab eis sponsus , & tunc ieiunabunt : aiunt enim illud tempus expectum , quo Christus aduolans ad cœlos,præsentia corporali discessit:Et ideo tunc indicendum est ieiunium, vt per cordis humiliratem,& carnis abstinentiam , Spiritum Sanctum mereamur accipere.Hæc Isidorus.

Verumtamen huic tantæ ieiunij Quatuor Temporum diuersitati,finem imposuit Vrbanus Secundus in Cõcilio Placentiæ coactocuius Decretum habetur in c. Statuimus dist. 76.quod sic habet:Statuimus , vt ieiunia Quatuor Temporum hoc ordine celebrentur : Primum, in initio Quadragesimæ:secundum, in hebdomada Pentecostes:tertium vero in Septembri more solito fiat. Et in Concilio Claramontensi idem Vrbanus 2.dicitur sic constituisse:vt primum ieiunij, semper fiat prima hebdomada Quadragesimæ : secundum, in hebdomada Pentecostes absque genuum flexione , cum Alleluya,& Gloria in Excelsis Deo , & vestibus solemnibus fiat:tertium,in hebdomada ante Aequinoctium Autumnale: quartum , plena hebdomada ante Natalem Domini vigilia eiusdem accepta.Et longe ante hos Pontifices Leo 1. Serm. 8.de Ieiun.decimi mensis ait.Siquidem ieiunium vernum in Quadragesimæ æstiuum in Pentecoste:autumnale in mense septimo hyemale autem in decimo celebramus , Auctor Libelli qui dicitur Micrologus,postquam reprehendit cap.14. Concilium Moguntinum sub Henrico 2. coactum : cuius Decretum paulò ante protulimus,ait,Gregorium 7.statuisse, vt ieiunium vernum fiat in prima hebdomada Quadragesimæ hoc est, post Dominicã primam in Quadragesima : & cap.50.Quoniam inquit Leo Primus,Gelasius Primus, Gregorius Primus,& Gregorius Secundus & Gregorius Septimus sic constituerunt : Aestiuum , infra Octauam Pentecostes,quia sic ijdem Pontifices statuerunt ; Autumnale in Septembri,in quo iuxta consuetudinem Ecclesiasticam , fit in tertia hebdomada.Nam secundum prædictos Pontifices nõ est designata peculiaris hebdomada : Hyemale verò in tertia hebdomada in Adventu Domini,secundum institutа Patrum,& vsum Romanum.Hæc ille.Obijcies Callisti Decretum in Epist.1.decretali ad Benedictum Episcopum , tomo. Concil.Et habetur in c.Ieiunium,dist.76.vbi decernitur, vt quater in anno ieiunium agamus,non ter vt antea : sic enim habet:Ieiunium,quod ter in anno apud nos celebrari didicisti,conuenientibus nunc per Quatuor Tempora fieri decernimus:vt sicut annus per Quatuor volitur Temporum ita & nos Quaternum solenne agamus ieiunium per Quatuor anni Tempora:Respondeo,ante ipsum Callistum non quater,sed ter tantum per annum ieiunium fuisse seruatum , videlicet in Pentecoste:mense Septembri,& mense Decembri, & eum Pontificem instituisse vt Quater in anno ieiunium celebraretur : addidit ieiunium vernum in Quadragesimæ hebdomada prima.

Secundò quæritur , Quo pacto in hebdomada Pentecostes celebretur ieiunium vnum ex ijs, quæ in Quatuor anni Tempotibus colantur,cum eiusmodi hebdomada incidat in Paschali tempus,& Canones prohibeant ieiunium toto tempore Paschali,eo quod id tempus sit lætitiæ & quietis , & ieiunium sit tristitiæ & laboris. Caietanus 2.2.q.147. art. 5. Et Silu.ieiunium,num.4.respondent ex sententia S. Thomæ in 4.dist.15.q.3.art.3.q.1.ad 5.hoc ieiunium esse lætitiæ & exultationis,non mœroris & afflictionis, & consuetudine , non iure communi seruari.Et S. Thom.2.2.q.147. artic. 5.ad 1.ait. Propter quod non est ieiunium ab Ecclesia indictum in toto Paschali tempore.Sed contra hoc facere videtur id quod habetur in c.Statuimus distin. 76. vbi præcipitur , vt huiusmodi ieiunium agatur in hebdomada Pentecostes. Quare dicendum existimo,tempus Paschale quod attinet ad vacationem,& immunitatem ieiuniorum,id conseri , quod est à Pascha te vsque ad Pentecostem,in quod tempus ieiunia inte communi non cadunt.Et hoc puto voluisse S. Thomam locis citatis,cùm dixit,toto tempore Paschali non esse indictum ieiunium ab Ecclesia. Porro hoc ieiunium , quod in hebdomada Pentecostes suscipitur,dicitur ieiunium exultationis,quia lætitiæ tempore seruatur , absque genuflexione, cum Alleluya,Gloria in Excelsis Deo , & vestibus solemnibus,in Missæ sacrificio.

Tertiò quæritur. Quibus de causis ieiunia in Quatuor anni Temporibus sint instituta ? Respondeo , primum esse institutа,vt ea offeramus Deo ad expianda peccata, quæ per anni,vel solis in anno cursum admittimus.Secundò,vt Deus ipse sicut anni,& solis motum & cursum moderatur ac regit:sic vitæ nostræ actiones & studia clementer,prosperè , & feliciter dirigat,& absoluat.Tertiò,vt veluti Quatuor Temporum primitias Deo offeramus.Sed quæres,cur in vnoquoque Tempore tribus diebus ieiunium colamus? Respondeo:vt tribus cuiusque patris in anno mensibus respondeant nostra ieiuniа:ita,vt toto anno duodecim dies ieiunio consecremus , qui vtcumque exprimunt duodecim mensium initia.Ieiunium autem suscipimus feria quarta,sexta, & Sabbato, quia Christus Dominus traditus , & venditus est feria quarta,occisus feria sexta,& Sabbato in Sepulcro quieuit.

De ieiunijs quæ in Sabbato,quarta,& sexta feria,& aliis diebus suscipiuntur.

Cap. XXVI.

PRimò quæritur , an in Sabbato cuiuslibet hebdomadæ sit iure communi indictum ieiunium ? Hanc quæstionem Hieronymo in Palæstina commorauit,per litteras proposuit Lucinius Boticus ex Hispania : & responsum Hieronymi habetur in capit. Vtinam distinctio. 76. Extat Epistola Hieronymi ad Lucinium , vbi ait. De Sabbato , quod quæris,vtrum ieiunandum sit,& de Eucharistia,an accipienda quotidie,quod Romanæ Ecclesiæ,& Hispanæ obseruare perhibentur:Scripsit quidem & Hippolitus vir disertissimus, & carptim diuersi auctores è variis auctoribus edidere. Sed

ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ Fidei non officiant,ita obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt , nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Atque vtinam omni tempore ieiunare possimus : quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes , & die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes feciste legimus. Nec tamen Manichæ hæreseos accusandi sunt , cum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali. Et paulo infernus , ait : Nec hoc dico , quod Dominicis diebus ieiunandum putem , & contextas quinquaginta diebus festas auferam : sed vnaquæque Prouincia abunder in sensu suo , & præcepta Maiorum leges Apostolicas arbitretur. Hæc Hieronymus. Et in cap. Illa , distinct. 12. quod caput est desumptum ex Epistola 118. quæ est ad Ianuarium , refert Augustinus : Mater mea Mediolanum me secuta,inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem : cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego consului de hac re beatissimæ memoriæ Ambrosium Episcopum. At ille ait : Cum Romam venio , Sabbatum ieiunõ: cum Mediolani sum , non ieiuno. Sic & tu ad quamcumque forte Ecclesiam veneris , eius morem serua , si emiquam non vis esse scandalo,nec quemquam tibi.Hoc cum matri renunciasset, libẽter amplexa est.Hæc ibi. Extat etiam Augustini Epistola 86. ad Casulanum.Vnde Tertul. Lib. aduersus Psychicos cap. 15. ait. Nec totas (videlicet Quadragesimæ hebdomadas) exceptis scilicet Sabbatis & Dominicis offerimus Deo.Ideinque colligimus ex c. Illa. distin. 12. paulò ante producto.Mediolanensis verò Ecclesia Græcanicum morem retinuit.Vnde Ambrosius in Lib.de Elia & Ieiunio capit. 10. ait : Quadragesima totis , præter Sabbatum & Dominicam, ieiunatur diebus. Et ideo idem Ambrosius Augustino ipsum hac de re interroganti respondit id , quod paulò ante retulimus.

Secundò Quæritur,vnde nata sit de ieiunio Sabbati Latinorum & Græcorum varia consuetudo ? nã Græci videntur cum Iudæis sentire , quippe qui Sabbatum tanquam diem festum obseruent : ac ita Vbicus ille, contra quem Augustinus ad Casulanum Epistolam 86.misecat,scripsit, in Sabbato ieiunium esse seruandum: Ne Iudaicæ, inquit , superstitioni & perfidiæ consentire videamur. Respondent quidam , natam esse eam consuetudinem ex varia diuersorum Apostolorum traditione. Nam Apostoli, qui per Orientem tantum, Christi Euangelium annuntiarunt , tradiderunt , Sabbatum esse colendum,tum vt eos qui ex Iudæis ad Christum venerant , vnà cum Gentilibus ad Christum quoque conuertis aliqua ex parte conciliarent : tum etiam vt eos Hæreticos confutarent, qui in Oriente docebant.Sabbatum esse ieiunio deputandum, vt ab omni Iudaica superstitione nos alienos esse profiteamur. Quod ideo præcipiebant,quia Deum veteris Testamenti,tanquam auctorem mali,damnabant.Et quia eandem hæresim posteà secuti sunt Marcionistæ vereitarus Epipha. Hæresi. 42. Item Manichæisideo per multa secula Orientis Ecclesiæ, Sabbatum coluerunt : quem morem Græci quoque iuniores suos Maiores sectari, etiam nunc ex parte retinent. Nec tamen, vt ait Augustinus Epistola citata ideireo Iudaicæ superstitionis Græci sunt accusandi. Nec enim ritu & more Iudæorum , Sabbatum obseruant, sed in eo ferianter , quia Dominus omni labore & pœna perfunctus requieuit. Romæ verò Petrus & Paulus Dei Euangelium promulgarunt, qui Sabbatum ieiunio consecratse creduntur , ob tristitiam & luctum Apostolorum, quo ex Domini passione, morte, & sepultura fuerant affecti. Ipse tamen verisimilius esse crediderim , veteres Græcos, Sabbatum vt festum coluisse , tanquam Symbolum quietis in cœlesti patria sempiternæ, vbi est omnis miseriæ, & maldepulsio : Romanos verò Sabbatum ieiunio deputasse , ob mœrorem & luctum Apostolorum , quem propter Domini mortem, maximem pertulerunt. Vnde Augustinus loco citato:Hinc exorta est ista in regia veste diuersitas,vt alij,sicut maximè populi Orientis , propter requiem significandam æternam,malint in Sabbato relaxare ieiunium. Alij,propter humanitatem mortis Domini ieiunare , sicut Romana, & nonnullæ occidentis Ecclesiæ. Quæres deinde, quare Græci vnum Sabbatum , cui proxime Pascha succedit , ieiunio consecrent? Respondeo, quia in memoriam ieuocant Apostolorum tristitiam, dolorem, & luctum, quem in Sabbato sustinuerunt: quem mœrorem assumunt vno tantùm Sabbato,& vno ieiunio, non pluribus esse replicandum. Contrà verò Innocentius Primus in c. Sabbato de Consec. distinct. 3.ostendit singulis Sabbatis esse ieiunium seruandum. Nam si diem Dominicum, inquit, ob venerabilem Domini nostri Resurrectionem , non solum in Paschate celebramus. verumetiam per singulas hebdomadas ipsius diei imaginem frequentamus& sicut sexta feria cuiusque hebdomadę propter passionem Domini ieiunamus,nullum Sabbatum prætermittere debemus , in quo tristitiam Apostolorum ieiunio non iteremus.Quod si putent , semel, atque vno Sabbato ieiunandum:ergo & Dominica & sexta feria semel in Pascha erunt vtique celebranda. Hinc Augustinus,ait Epistola citata 86. Quod autem vno die quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam , quia Discipuli humanitus, mortem Domini doluerunt , sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam Orientales, Sabbati ieiunium deuotissimè celebrent. qui cæteris per totum annum Sabbatis prandent : vtrumque videlicet significantes , & in vno anniuersario die ; luctum Discipulorum; & cæteris, quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem, & omni miseriæ finem sperati faciunt,Mors & Resurrectio mortuorum.Et hinc factum est, vt horum duorum vtrumque significandum putaretur.Quæres tertiò, cur S.Ignatius in Epistola ad Philippenses scribat Christi esse interfectorem eum , qui in Sabbato,& die Dominica ieiunium seruat ? Respondeo id dictum ab Ignatio fuisse contra Hæreticos,qui in Oriente docebant,in Sabbato & Dominica esse ieiunium suscipiendum.Et quia Orientalis Ecclesia tunc credebat hilce diebus esse lætandum, eo quod Christus die Dominica resurrexit, & in Sabbato omni labore & malo vacauerit , ideireo dixit : Qui his diebus ieiunat, Christi est interfector , quasi diceret , ipsò ieiunio ; quippe quod est pœnæ,afflictionis, & mœroris ac tristitiæ signum; profiteretur esse Christum occisum , nec tamen resurrexisse, nec à mortis malis & pœnis eesslasse , nec à tormentis liberum & solutum fuisse.

Ex his omnibus colligimus,iuris esse Canonici ieiunium, quod in Sabbato cuiuslibet hebdomadæ seruatur ; vt habetur c.Sabbato de Consec. dist.3. & olim quidem reor, eos apud quos Sabatum erat ieiunio destinatum , semel tantum in eo, ad horam nonam comedere consueuisse : nunc tamen non est ieiunium perfectum quo semel interdiu edimus,sed imperfectum, quo à carnibus abstinemus, quamuis sæpius comedamus : vt colligitur ex cap.Quia dies, de Consecrat. distinct.5. quod non ita multò ante ex Gregorio 7. citaui.Vnde,vt ait,Silu. ieiunium , quæst.10.num.28.lethaliter peccat, qui in Sabbato vescitur carnibus , sine iusta & debita causa, vbi , consuetum non est carnes edere. Obijcies, Glossam capit. Quia dies , de Consecrat. distinct. 5. dicentem , hoc ieiunium non esse præcepti , sed consilij. Respondeo, hoc dixisse Glossam , quia in quibusdam locis præfatum ius est consuetudine abrogatum. In Francia siquidem , vt Paludanus in 4. distinct. 5. quæstion. 4. articul. 4. concluf. 2. ait. A Natali Domini vsque ad Purificationem B. Virginis carnes in Sabbatis eduntur,quia B.Virgo nullum in partu

Universidad de Deusto
Biblioteca

dolorem sustinuit: & apud nonnullas Hispaniæ Prouincias in singulis Sabbatis totius anni, præterquam in iis quæ sunt Quadragenario ieiunio, & pentecostes Sanctorum in cœlo cum Christo regnantium, & Quatuor anni Temporum consecrata: quamuis nō vniuersim carnes, capita tamen animalium, pedes, non curatis cute, pulmones, viscera, & incestina de more comeduntur.

Tertiò quæritur, An iure communi ieiunium obseruari debeat in sexta & quarta feria curiosius hebdomadiæ? Dubitandum non est, esse Apostolorum Traditionem, vt sexta feria & quarta ieiunio consecretur. Martyr Ignatius Epist. 3. ad Philippenses. Quarta, inquit, & sexta feria ieiunate. Idem colligitur ex Clemente Romano tribus in locis Constitutionum Apostolicarum, lib. 5. c. 16. c. 19. Et c. vlt. Tert. Lib. aduersus Sychicos. c. 14. Clem. Alex. Lib. 7. Strom. Epiph. in Compendio doct. Eccl. Cyril. Alex. Lib. 10. in Leuit. August. Epist. 86. Ait quoque Origenes Homil. 10. in Leuit. Habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus ieiunamus. Hieronymus: Si dies, inquit, obseruare non licet & menses, & tempora, & annos nos quoque simile crimen incurrimus quartam Sabbati obseruantes, & Parasceuen. Sic ille in Epist. ad Galat. super illa verba. Dies obseruatis & menses. Et apud Palladium in Vita Apollonij, ex dictis eius habetur id, quod refertur in c. Ieiunia, de Consec. distin. 3. Ieiunia sine legitima in quarta & sexta feria non sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Iudas traditionē Domini cogitauit, & sexta feria crucifixus est Saluator. Videtur ergo qui his diebus sine necessitate soluerit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. Sic ibi. His accedit Canon. Apostolorum 68. qui sic habet, Si quis Episcopus, Presbyter, ac Diaconus, aut Lector, aut Cantor sanctā Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceuem non ieiunauerit; deponatur si Laicus sit, communione priuatur. Sic Canon. Atque hæc fuit veterum consuetudo quam etiam nunc Græci retinent, & ijsqui ritu & more Græcorum viuunt.

In occidente autē Ecclesia videtur quidem aliquando ea feriam Christiani populi consuetudo viguisse, vt constat ex c. De Esu carnium, de Consec. distin. 5. vbi Leo Quartus ita loquitur: De esu carnium vetustissima, & non improbanda traditio semper est tenenda, vt à cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ feriæ, quæ lucescit in quarta feria vsque in diluculum quintæ feriæ: & similiter à cœna noctis sextæ feriæ, quæ lucescit in sexta feria, non imperite ieiunatio vsque ad sabbati lucem, quantum de diei parte, aliquis ieiunare maluerit, vel debuerit, protendatur. Hæc ibi. Vt eo loco ait Glossa, ieiunium in sexta feria, præcepti vim nunc habet: in quarta verò feria, consilij tantum. Et olim Nicolaus Primus ad consulta Bulgarorum respondens capite 5. cum rogatus esset, an quarta feria esset ieiunium seruandum, insinuare vi-etur esse cuique liberum: nam tunc temporis consuetudo eo tie ieiunium agendi desierat. Sciendum quoque est, arbitrari nonnullos, ieiunium, quod suscipi, & seruari solebat sexta, & quarta feria, non fuisse perfectum & plenum, quale est Quadragenarium, quo semel tantum edimus, & a carnibus, ouis, & cæteris huiusmodi abstinemus, sed imperfectum & semiplenum: quo carnium esum abdicamus. Mihi tamen verius videtur, olim Christianos in quarta & sexta feria absq; prandio ieiunium seruare consueuisse, semel tantum interdiu edentes. Ait enim Epiphanius Hæresi 80. & Hæresi 71. Et per totam annum ieiunium seruatur in Catholica Ecclesia. Nam quarta & pro Sabbato vsque ad horam nonam excepta Pentecoste per quinquaginta dies ieiunium est imperatum. Sic Epiphanius. Quod idem colligitur apertè ex c. De esu carnium, quem locum paulo ante ex Leone Quarto produxi, de Consec. dist. 3. Quæres cur feria quarta sit ieiunio deputata? Respōdeo ex Clemente Romano Lib. 5. Constit. Apostoli. c. vlt. ex Abbate Apollonio in c. Ieiunia de Consec. distin. 3. ex Epiphanio Hæresi 80. quia eo die Iudas proditor cum Iudæis conuenit de Domino eis tradendo, & feria sexta Dominus in crucem est actus: vel ex Augustino Epist. 86. quia in feria quarta consilium iniere Iudæi de Domino occidendo: quem feria sexta impiè, & crudeliter sustulerunt. Lethale peccatum admittit qui in sexta feria carnes comedit sine iusta causa Silu. ieiuniorū. q. 10. n. 27. Quæres an lethaliter peccet, qui sine priuilegio, & causa necessitatis vescitur ouis, & alijs cibis similibus, qui trahunt originem ex carne, in sexta feria per annū, præterquam in sextis quibusque ferijs Quadragesimæ & Quatuor Temporū, & pernigilijs Sanctorum Apostolorum & aliorum? Respondeo, seruandā esse consuetudinem gentis, vel populi: vbique videtur vsu receptum, vt in sextis fecijs totius tēporis Paschalis eiusmodi cibi comedanturnin alijs verò per annum, ego vt reum lethalis peccati non condemnarem eum, qui hisce cibis vteretur, quia videtur esse consuetudine introductum, vt his cibis vescamur in his diebus, & abstinemus à carnibus. Si tamen aliquibi vigeat contraria consuetudo, vim legis habet, & absque peccato lethali ibi huiusmodi cibi edi non possunt. Quando dies Dominici Natalis incidit in sextam feriam, licitè carnes eduntur, nisi ab eis, qui vel voti vinculo, vel regulari instituto, ab esu carnis abstinere coguntur, c. vlt. de obseruat. ieiun. Et idem iuris est, si Natalis Dominicus venerit in Sabbatum. Silu. ieiunium. q. 10. nu. 27. Si quis fuerit legitima auctoritate solutus abstinentia votiua carnium, licitè comedit carnes in sexta feria, in quam incurrit Natalis Dominicus, idē dicendum de Monacho soluto regulæ vinculo superioris auctoritate, qui possit regulæ vinculum relaxare. Silu. loco citato.

Quarto quæritur, An iure cōmuni sit ieiunium indictum in tribus diebus Rogationū, qui proximè Domini in cœlos ascensum antecedunt: Respondeo. In c. Rogationes de Consec. dist. 3. ex Concilio Aurelianensi sic esse constituti: Rogationes & Letanias ante Ascensionē Domini placuit celebrari, ita vt præmisso triduano ieiunio in Dominicæ Ascēsionis solemnitate soluatur. Hæc ibi. At sciendum est, quosdam hoc tridium Rogationum ieiunium reprehendere, eo quōd videatur introductum extra veterem Ecclesiæ Traditionem. Nam in c. Scire debet dist. 76. apertè dicitur. Scire debet sanctitas vestra, quòd per hoc quinquaginta dies nobis est iugis & continuata festiuitas: ita vt hoc anni tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Dominum genibus procumbamus. Instar ergo Dominicæ Resurrectionis, tota quinquaginta dierū curricula celebrantur: & omnes isti dies Dominici deputātur. Non ergo ieiunamus in hac Quinquagesima, quia in his diebus nobiscum Dominus commoratus est. Ibidē Gratianus in §. Necessario, eadem dist. ait: In illis quinquaginta diebus ieiunandum esse negatur ex obseruantiæ, necessitate. Et in c. Ieiunij. §. Non autem dist. 75. A die Dominicæ Resurrectionis vsque in diem Pentecostes non indicuntur obseruanda ieiunia. Dicendum est, nullum extare generale Ecclesiæ præceptū, vt tres Rogationum dies ieiunio deputētur. Sed Mamertus Episcopus Viennensis, cum ea ciuitas immanitate luporum, vrsorum, & aliarum ferarum vehementer premeretur, & ipsius oppidi ædificia, tetris motibus quaterentur assiduis, & absumerentur incendijs, publicas supplicationes, quas Græci Letanias appellant, id est, Præcationes siue Rogationes, simul & ieiunia, publica indixit tribus illis diebus ante Dominicā Ascensionem, vt oratione & ieiunio publicè susceptis, Dei ira placaretur: ac factum est, vt etiā in Germania, Anglia, & Hispania Rogationes & triduanum ieiunium pio quodam religionis studio coli & obseruari cœperint: eo quod verno tēpore solent populi multis morbis vexari, & gemmatarū vitium & arborum fructus excindi, & auferri. Et idcirco huiusmodi Rogationes & ieiunia in consuetudinem abierunt: cuius consuetudinis alicubi adhuc vestigia permanent: nam in quibusdam Prouincijs eo triduo à carnibus abstinetur, quāuis amplius quàm semel edatur, in alijs abstinetur à carnibus tantum in feria secunda, & in pernigilio Ascensionis Dominicæ, & in alijs eodem pernigilio tantū ieiunium etiamnum retinetur, in alijs verò per totū illud triduum carnes comeduntur, sed publicæ nihilominus Supplicationes & Rogationes celebrantur. Ieiunium itaque inter Pascha, & Pentecostem iure cōmuni non est indictum: potest tamen consuetudine induci, vel voluntate pia & religiosa suscipi. Vnde pernigilium Pentecostes, vt supra dixi, Consuetudo ieiunio consecrauit. Et Isidorus in c. Post Pascha dist. 76. Post Paschā autem, inquit, vsque ad Pentecostem licet traditio Ecclesiarū, abstinentiæ rigorem prandijs relaxauerit; tamen si qui Monachorum, vel Clericorum ieiunare cupiunt, nō sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus, & cæteri patres antiqui etiam his diebus in eremo legūtur abstinuisse, neque solsisse abstinentiam nisi tantùm die Dominico. Hieronymus ad Lucinium Beticum, vt refertur in c. Vtinam dist. 76. ita scribit: Vtinam omni tempore ieiunare possimus: quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes, die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus.

Quintò quæritur, vnde nam originem traxerit id quod de more à multis obseruatur. Ter enim quidam in hebdomada ieiunium colunt, nimirum, in feria secunda, quarta, & sexta? Animaduertendum est, quosdam asserere, Clementem Romanum ex Apostolorum doctrina prohibere, ne quis feria secunda, & feria quinta ieiunium suscipiat. Ieiunia, inquit Clemens Lib. 5. Constitut. Apostol. loco supra citato, vestra, ne sint cum hypocritis communia; ieiunant enim secunda feria, & quinta. Vos autem diebus quinque ieiunate, aut quarta, & sexta feria. Quibus verbis aiunt, insinuare Clementem, eos Phariſæorum ritu, ieiunium seruare, qui feriam secundam & sextam abstinētiæ deputant. Phariseus enim dicebat: Ieiuno bis in Sabbato, hoc est in hebdomada, & Epiphanius Hæresi 16. Theophylactus in Lucam c. 18. Et Rabanus Lib. 2. de Instit. Clericor. c. 18. interpretatur (bis) feria scilicet secunda & quinta. Nihilominus tamen est vsu receptum alicubi, vt qui ter vel quater in hebdomada ieiunium colunt, illud obseruent in feria secunda, quarta, sexta & Sabbato. Vnde in Concilio Tutonensi 1. Can. 13. statuitur, vt Monachi post Quinquagesimam totā hebdomadam exactè ieiunent: postea vsque ad Calendas Augusti ter in septimana, secunda, quarta & sexta die. Et in Concilio Matisconensi 1. Cano. 8. præcipitur, vt à die festo S. Martini vsque ad Natalem Dominicū secunda, quarta, & sexta feria ieiunetur. Item in c. Qui compulsus 22. quæst. 5. Si quis compulsus à domino scienter peierauerit, tres legitimas ferias pœniteat. Et in c. Presbyter 87. Omni tempore vsque ad expletionē septimi anni, exceptis Paschalibus diebus, tres legitimas ferias in vnaquaque hebdomada, in pane & aqua ieiunet. Hæc ibi. Quibus in locis Glossa communi consensu approbata, tres legitimas ferias interpretatur secundam, quartam, & sextam. Atque hæc consuetudo videtur inducta, non imitatione & exemplo Phariſæi, qui secundā & quintam feriā ieiunio deputabant: sed congruenti ratione, vt triduanum in hebdomada ieiunium inter alios lætitiæ dies intercedat. Nā dies Dominicus vt festus colitur, & in feria secunda ieiunium interponitur, quod in feria tertia relaxatur, & feria quarta renouatur, & feria quinta soluitur, & deinde feria sexta tertio repetitur. Quæres cur triduanum ieiunium, aut voluntate suscipi, aut lege publica indici in hebdomada soleat: Respondeo, id factum esse imitatione, & exemplo Niniuitarū: qui publico regis edicto, vt Deum sibi placarent, triduo ieiunium susceperunt: ac proinde in diebus Rogationum triduanum est ieiunium vsurpatum: & in Iubileis Romanus Pōtifex solet triduum ieiunio deputare: idem & in Quatuor anni Temporibus inducitur. At Ecclesia Romana cum huiusmodi triduanum ieiunij. At Ecclesia Romana cū huiusmodi triduanum ieiunium præscribit, ei feriam quartam, sextam & Sabbatum destinat: quia vt paulo ante dixi, Dominus feria quarta à Iuda venditus Iudæis est, feria sexta cruci affixus, Sabbato in Sepulcro iacuit, Discipuiis tristitia & mœrore affectis.

Sexto Quæritur, vnde nam incipiant dies ieiuniorū quod ad abstinendum à carnibus, & aliis cibis tali tempore prohibitis attinet? Respondeo, incipere à media nocte vsque ad mediam noctem. Silu. ieiunium. q. 10. num. 28.

De ieiunio quod in Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima & Aduentu Domini, suscipi & cols olium est. CAP. XXVII.

PRimò Quæritur, An ieiunium in hebdomada Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimæ obseruari debeat? Respondeo cum Beda in Libello quodam, quem de officiis, scilicet Ecclesiasticis, inscripsit. Vbi, Telesphorus, inquit, Romanus Pontifex constituit, vt per septem hebdomadas ante Paschā Clerici ieiunium obseruarent; quod adhuc multi faciūt: quod tempus placuit Quinquagesimam appellari. Idem scribit Albinus de Diuin. offic. ca. de Septuagesima. Liber qui dicitur Ordo Romanus, ita loquitur, de Septuagesima agens. Telesphorus Papa instituit, vt Clerici septem hebdomadas ieiunarent ante paschā, & inciperent à Quinquagesima. Græci Sexagesimam sanctificant suo ieiunio. Quadragesimam Christus suo nobis dedicauit exēplo, Septuagesimā instituit Ecclesia, propter institutionem eorum, qui in Paschā Baptizarentur. Hæc ille. Albinus Libello de Diuin. offi. in c. de Septuagesima, hūc in modum scribit: Telesphorus, Nonus post B. Petrum, constituit, vt per septem hebdomadas ante Paschā Clerici ieiunarent. Postea Melchiades Papa natione Afer, trigesimusquartus post Petrum, præcipit, vt nemo in prima, vel quinta feria ieiunaret: in prima, propter Dominicam Resurrectionem: in quinta, quia in ea Dominus cœnauit cū Discipulis suis, & in ea ascēdit in Cœlos. Et hinc placuit fidelibus, vt octo hebdomadæ ante Paschā ieiunio cōsecrarētur, & ieiunium inchoaretur à Sexagesima, ne quicquam detraheretur de Quadragenario ieiunio, nam octo Dominicis, & totidem quintis feriis, in quibus non agebatur ieiunium, ab octo hebdomadibus subtractis, manent quadraginta dies tantum ieiunio deputati. Sic ille. Ambrosius in Sermone quodam, qui nunc Romæ inter opera eius typis excusus est: Vnde qui iam, inquit, Septuagesimam celebrastis, & hodie Sexagesimam celebratis, & deinde Quinquagesimam, & Quadragesimam, Deo propitio celebraturi estis, istorum nominum mysteria vobis manifestare debemus. Quadragesima enim sex septimanas habet, cui addidit Telesphorus Pontifex septimam hebdomadam, & vocatum est hoc tempus Quinquagesima. Deinde his addita est octaua septimana, & vocatum est ipsum tempus Sexagesima: postmodum verò addita est nona septimana, & dicta est Septuagesima. Et paulo infernus: Quadragesima igitur seruatur, quia Moses, Elias, & Saluator quadraginta dies & noctibus ieiunasse leguntur. Quinquagesima ideo à quibusdā seruatur, in qua sunt quinquaginta dies: quia si subtraxeris ab his septem Dominicos dies, non amplius remanent in abstinentia nisi quadraginta-duos dies, & in ipsis duobus diebus alij ieiunant, alij non in cœna Domini & in Sabbato Sancto. Sexagesima ideo celebratur, in qua sunt octo hebdomadæ, hoc est, dies quinquaginta sex, si subtraxeris octo Dominicos dies, & octo quintas ferias, quadraginta dies solē modo remanent ieiunij. Septuagesima verò, à qua vsque ad Paschā sunt nouem septimanæ, id est, sexaginta tres dies, ideo ab aliquibus celebratur, quia si subtraxeris nouem dies Dominicos propter Dominicā Resurrectionem, & nouem quintas ferias propter Dominicam cœnam, & totidem Sabbata, ne sabbatizare videamur cum Iudæis, non amplius quàm triginta sex dies remanent ad ieiunandum. Sic ibi.

Hac eadem ratione Orientales plerique, septem vel octo vel nouem hebdomadas ante Paschā ieiunio dedicant. Teste Amalario Lib. 1. de Eccl. offic. c. 1. Orientales nouem hebdomadas ante Paschā ieiunio colunt: Græci octo: alij, vt Latini septem. Ratio huius varietatis potuit esse, quoniam si de septem hebdomadibus septem Dominicos dies detraxeris, qui sunt à ieiunio liberi, remanent quadraginta duos dies, à quibus si duos itidem abstuleris, nimirū feriam sextā, & Sabbatū proximè ante Paschā, in quibus ieiunij quidē suscipitur, sed quod eſt totius anni commune, remanēt quadragintas dies. Item si de octo hebdomadibus subtrahas octo Dominicas, & totidem Sabbata, in quibus Orientales ieiunium non colunt, manent integri quadraginta dies. Si itidē de nouem hebdomadibus sustuleris nouē dies Dominicos, & totidem Sabbata, & nouem quintas ferias, in quibus aliqui Orientales ieiunium non celebrant, remanent dies triginta sex, quos Deo ieiunio consecrabant vt decimam totius anni partem.

Ex his omnibus colligitur, quare dicatur, semper Quadragesima, siue sex hebdomadæ, siue septem, siue octo ante Paschā ieiunio fuerint deputatæ. Nam Apostoli, qui Quadragesimam instituerunt, auspicabantur eam à prima Dominica in Quadragesimasā qua vsque ad feriam quintam Magnæ hebdomadæ, in qua propter cœnam Dominicam omnes ad sacram Communionem accedebant, & Quadragenarium ieiunium terminabant, numerātur quadraginta dies, in quibus abstinetur à carnibus. Telesphorus addidit septimam hebdomadam, quia in diebus tantùm Dominicis ieiunij non agebatur. Propter sex igitur Dominicos dies, qui ieiunio detrahebantur, additi sunt sex dies Quinquagesimæ, vt Clerici quadraginta diebus integrum & perfectum ieiunium seruarent. Et quia postea, vt testantur Auctor Micrologi c. 50. & Albinus loco supra citato: & habetur in c. Ieiunium. de consec. dist. 5. Melchiades detraxit etiam de ieiunio Quadragenario quintam feriam addiderunt Romani octauam hebdomadam, quæ dicitur Sexagesima, quam etiam addidetant Orientales, quia dies Dominicos & Sabbata ieiunio Quadragenario detraxerant. Deinde Romani nonam hebdomadam, quæ dicitur septuagesima adiecerunt, propter pleniorem & maiorem institutionem eorum, qui sacri Baptismatis aquis in Sabbato Sācto abluuntur. Et ita sunt in Ecclesia Romana tres hebdomadæ ieiunio Quadragenario adiunctæ, cum initio sex tantùm hebdomadæ fuerint deputatæ.

Quintò quæritur, Cur dicta sit Septuagesima, Sexagesima, & Quinquagesima? & quænam fuerit harum trium Dominicarum, & hebdomadarum origo & institutio? Respondent quidam, de his apud Ecclesiasticos auctores ante Gregorium Magnum nullam mentionem esse factam: sed in Antiphonario & Sacramētario Gregorij, vt ait Beda, expressim harum trium Dominicarum Ecclesiastica officia annotari. Vnde earum, inquiunt, meminere scriptores Gregorio Magno posteriores, Beda, Alcuinus siue Albinus, Amalarius, Iuo, Rupertus, & alij. Alijs verò hæc sententia minimè probatur. Nam in cap. sancta Romana Ecclesia dist. 15. Gelasius Primus, ita loquitur: Quidam in Septuagesima ponunt Pentateuchum vsque ad vndecimum diem ante Paschā: at Gelasius Primus centum fere annis Gregorium Primum antecessit. Cæterum hoc argumentum vim magnam non habet, quia prædicta verba videntur esse Gratiani, non Gelasij. Item Telesphorus inquiunt, vt habetur in cap. Statuimus dist. 4. addidit septimam hebdomadam, vt in ea Clerici ieiunium seruarent. Ergo verisimile est, tunc eam hebdomadam in Romana Ecclesia dictam esse Quinquagesimam. Deinde Melchiades, vt dicitur in c. Ieiunij de Consec. dist. 1. de ieiunio Quadragenario detraxit feriam quintam cuiusque hebdomadæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

in qua notum, vt ieiunium coleretur, sicut nec in diebus Dominicis agebatur. Et ideo verisimile est quod tradunt Beda & Albinus, Am. Iarius, & Auctor Micrologi, locis supra citatis, tunc in Ecclesia Romana, additam esse Quadragesimæ octauam hebdomadam, quæ dicitur Sexagesima, ac tuc dici cœpisse Sexagesimam. At Teleſphorus & Malchiades ante Gregorium Primum, Ecclesiæ præfuerunt. Et Gratianus 33. quæstion. 4. c. Non oportet, ex Concilio Ilerdensi citat Canonem dicentem: Non oportet à Septuagesima vsque ad Octauam Pascha nuptias celebrari. Item opera Ambrosij sunt Romæ typis excusa inter quæ Sermo. 22. qui incipit: Redimire vos. & Sermo 23. cuius initium est: Adest tempus, sunt de Septuagesima, Sexagesima, & Quinquagesima.

A

Ratio vero nominum eiusmodi Dominicarum, varia ab Auctoribus tradita est: quidam Bedam sequuti dicunt ieiunio Quadragenario esse additam vnam hebdomadam, quæ dicta est Quinquagesima: quia à prima Dominica in Quinquagesima vsque ad Dominicam Paschæ sunt quinquaginta dies: ex quibus si septem Dominicos dies, & diem Paschæ simul abituleris, in quibus ieiunium seruare nobis non licet, superſunt quadraginta duo, ex quibus duobus quinta feria & Sabbatum Magnæ hebdomadæ, qui Quadragenarium numerum excedunt, apud quosdam ieiunio detrahuntur. Illud enim nmiunt & terminant, & soluunt in feria quinta proxime ante Pascha, propter cœnam Dominicam, qua Dominus cum Discipulis cœnauit, & Sabbato Sancto corpus pretioso reficiunt, propter Dominicæ Resurrectionis inchoatæ lætitiam. Addita igitur est septima hebdomada, vt plenum quadraginta dierum ieiunium seruaretur. Et dicta est Quinquagesima, quia ab ea Dominica vsque ad diem Paschæ, vt diximus, quinquaginta dies computantur. Rursus quia Melchiades constituit, vt nemo in quinta feria ieiunij ageret, decretum est, vt octo hebdomadæ ieiunio celebrarentur, & prima Dominica Sexagesima nominata est, quia ab ea vsque ad Pascha cu octo hebdomadæ numerentur, si à singulis Dominicam diem, & quintam subtraxeris, & ipsum pariter Paschæ diem, quadraginta dies remanent Christi ieiunio consecrati.

Septuagesima verò dicta est, quia ab ea vsque ad Pascha sunt nouæ hebdomadæ, quæ faciunt sexaginta quatuor dies: ex quibus si de vnaquaque hebdomada tres dies subduxeris, Dominicam & quintam feriam, & Sabbatum, qui ieiunio detrahuntur, remanent triginta sex dies, in quibus ieiunium seruatur, vt Deo totius anni decimas persoluamus. Hæc Beda in libello de officijs. Cuius opinio est valde probabilis. Alij vt Albinus Lib. de Diuin. offic. cap. de Septuagesima: Amalar. Lib. 1. de Eccl. offic. c. 12. 3. & 4. Et Raban. Lib. de Instit. Clericor. 2. c. 34. volunt Septuagesimam, Sexagesimam, Quinquagesimam, & Quadragesimam vocari à numero dierum, qui sunt vsque ad primam temporis Paschalis initia: Septuagesimam, quia ab ea vsque ad Sabbatum in Albis: vbi qui sacro Baptismate renati fuerunt, vestes deponunt, & induuntur albis, & Confirmationis Sacramento inuiuntur, sunt septuaginta dies. Sexagesimam dici, quia sunt dies sexaginta, ab ea Dominica vsque ad feriam quartam Paschæ proximè subsequentem: Quinquagesimam, quia ab ea Dominica vsque ad diem Paschæ dies quinquaginta numerantur. Quadragesimam, quia ab ea Dominica vsque ad feriam quintam proxime ante Pascha, in qua pœnitentes Ecclesiæ reconciliabantur, & expleta pœnitentia, ad Eucharistiam admittebantur, & ieiunium Quadragenarium finiebant. sunt quadraginta dies. Sic probabiliter quoque liber dictus Ordo Romanus, quem admodum Beda, Alcuinus, Rabanus, Amalarius: quam tamen sententiam improbat Rupertus Lib. 4. de Diuin. c. 1. 2. & 3. cum quia non iteratur certus quidam dies, in quo istæ Dominicæ terminentur, tum etiam quia Symbolo septuaginta dierum volunt isti Auctores significatum esse spirituale captiuitatem, qua peccatores sub Diaboli potestate detinentur: cuius typus & figura fuerat captiuitas Iudæorum, quia septuaginta annis sub rege Chaldæorum fuerant vexati & oppressi. Sed absurdum est, inquit Rupertus, intra dies captiuitatis includere Dominicæ Resurrectionis diem, qui est dies perfectæ libertatis. Alij vt ipse quoque Rabanus Lib. 2. de Instit. Clericor. cap. 34. tradunt, has omnes Dominicas à Paschate nominari, propter numerum dierum, non quidem integrum, sed per synecdochen acceptum, nam à Septuagesima vsque ad Pascha sunt septuaginta dies, nimirum per synecdochen, quia sunt septuaginta quatuor, & numerus minutus videlicet quaternarius non supputatur. A Sexagesima vsque ad Pascha sunt sexaginta dies, quia sunt quinquaginta septem: à Quinquagesima vsque ad Pascha, sunt quinquaginta dies: à Quadragesima vsque ad Pascha, sunt quadraginta duo, & tamen passim nominantur quadraginta, quia minuti numeri ratio nō habetur. Rupertus verò loco citato has Dominicas testatur, nō à numero dierum, sed à numero Dominicarum esse vocatas, quia à Septuagesima vsque ad Dominicam in Passione, sunt septem Dominicæ: & ideo prima, dicta est Septuagesima: secunda, Sexagesima: tertia, Quinquagesima: quarta, Quadragesima. At secundum Rupertum requeretur, vt secunda in Quadragesima, dici deberet Trigesima: & tertia Vigesima: quarta item, Decima.

C

Mihi verò similius apparet, Quadragesimam esse primum ab Apostolis institutam, vt imitatione & exemplo Christi quadraginta diebus Christiani ieiunium seruarent, & peccatis mortui vna cum Christo morerentur, & deinde vna cum eo resurgente, ad nouam vitā reuocarentur. Et propterea ante Pascha, & ante mortem & sepultura Christi Domini quadraginta dies sunt ieiunio consecrati. Hi verò dies computantur à prima Dominica in Quadragesima, vsque ad feriam quintam proximam ante Pascha, in qua Christiani ieiunium claudebant, & terminabāt propter cœnam Dominicam, quia pridie quam passus est Christus Dominus vnā cum suis Discipulis cœnauit: deinde verò feria sexta ieiunium resumebant, non tanquam ad Quadragenarium pertinens, sed tanquam cōmune, quod illo die cuiusque hebdomadæ per anni cursum suscipi & coli solebat, sed propter Domini mortem & ad Sabbatum vsque producebant, propter Apostolorum mœstitiam, & luctum. Dicta igitur est Dominica in Quadragesima, quia ab ea incipiebat ieiunium quadraginta dierum, qui tunc vsque ad feriam quintā in Cœna Domini protendebantur. Deinde verò post Apostolos, Teleſphorus septimam hebdomadam Quadragesimæ, quæ sex tantum hebdomadas cōtinet, addidit, postea verò Melchiade decemente, ne in feria quinta ieiunium susciperetur, adiecta est à Romanis octaua hebdomada. Postremo Ecclesia Sabbatū Sanctum publico baptismati eorum, qui se Christo adiūgebant, deputauit & propter eorum institutionē, nonam hebdomadam Quadragesimæ adiecit: instituitque vt toto hoc tempore qui erāt Sabbato Sācto salutaribus Baptismi aquis iustrandi, assiduè sacra Christi doctrina imbuerentur. ac propterea per id tēporis crebrè ad populū habentur Ecclesiasticæ conciones; tum propter pœnitentium disciplinam., qui in feria quinta Magnæ hebdomadæ reconciliari Ecclesiæ solebant: tum propter regenerandorum institutionem, qui in Sabbato Sancto salutari lauacro purgabantur. Vnde Dominica, quæ proximè præcedit Quadragesimam, dicta est Quinquagesima, non à numero dierum vel hebdomadarum, sed quia ea, quam ipsa præcedit, dici consueuerat Quadragesima. Et Sexagesima dicta est, quia sicut quadragenario quinquagesimus numerus, sic sexagenarius quinquagesimo succedit. Eodem modo dicta est Septuagesima, quia proximè Sexagesimam præcedit, sicut Sexagesima Quinquagesimam. Quemadmodum si nunc Ecclesia ante Quadragesimā vnā cum tribus hebdomadibus addidisset quartam quam coli à fidelibus & obseruari iussisset, eam meritò Octogesimam vocare potuisset. Ambrosius in Sermone suprà citato sic ait: Dicta est Septuagesima, quoniam sicut à quatuor, Quadragesima, & à quinque, Quinquagesima, à sex, Sexagesima; ita à septem, Septuagesima dicitur. Vnde si quis modo adderet decimam septimanam, non eam vocaremus Decagesimam, sed Octogesimam, seruato numeri ordine, quia post septem, à quo Septuagesima, sunt octo. Sic etiam Albinus loco citato.

D

Tertiò quæritur, An in diebus Aduentus Dominici, qui in Ecclesia anniuersaria celebritate recoluntur, sit ieiunium seruandum: Rodulphus Tungrensis, ita scribit Libello de obseruantia Canon. propos. 16. Aduentus Domini, apud Romanos, incipit prima Dominica post diem craſtinum Sanctæ Catharinæ, Ambrosianus Aduentus habet sex septimanas, & incipit Dominica post festum S. Martini. Et subiungit: Apud Romanos etiam in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Sic ille. Idem etiam constat ex Epistola Nicolai Primi ad Consulta Bulgarorum. Innocentius III. in c. Consilium de obseruat. ieiuniorum. Ieiunium etiam apud nos, inquit, in Aduentu Domini agitur. In Concilio Matisconensi. 1. Canone 6. habetur: A feria S. Martini vsque ad Natalem Domini, secunda, quarta, & sexta Sabbati ieiunetur; in quibus diebus Canones legendos esse, speciali definitione sancimus: vt nullus se fateatur per ignorantiam deliquisse. Hæc ibi. Certè dubitari non potest, quin olim, præsertim apud Romanos in diebus, in quibus Ecclesia Dominici Aduentus memoriam recolit, ieiunium seruaretur. Ac non solum Christiani corpus ieiunijs castigabant, sed etiā, vt ait Amalarius lib. 3. Eccle. offic. c. 40. sese multis pijs operibus, & religiosis officijs in Aduentu Domini præparabant. Quo factum est, vt apud Monachos & Religiosos ieiunium manserit, qui partim proprijs institutis, partim vsu & more id retinuerunt: Hinc etiam in Aduentu Domini ad populum sacræ conciones habentur.

Quartò quæritur, An ab omni superstitione alienus sit mos, qui apud nonnullas Prouincias etiamnum viget, quo earum Prouinciarum incolæ triplex Quadragenarium ieiunium per annum seruare consueuerunt? Quæstionem affert id, quod scribit Hieronymus ad Marcellam contra Montani sectatores: Nos vnam, ait, Quadragesimam, secundum Traditionem Apostolicam tempore nobis congruo ieiunamus. illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quas tres passi sint Saluatores: Respondeo cum Amalario lib. 1. de Ecclesiast. offic. c. 16. His verbis S. Hieronymus vnam Quadragesimam ponit in obseruatione: nos vero obseruamus tres Quadragesimas: vnam ante Paschā, secundam, ante diem festum S. Ioannis Baptistæ, vel Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, tertiam ante Natiuitatem Domini, & sic apud nos à pijs frequentatum est. Idem eodem in loco paulo inferius, ita scribit: Non negat Hieronymus, posse nos per annum ieiunare tres Quadragesimas ex pio affectu, & studio: sed negat esse tres Quadragesimas ex necessitate ieiunanda, vt putabant & faciebant Montanistæ. Hæc Amalarius. In Cōcilio Turonensi I. I. Cān. 15. dicitur: De ieiuniis antiqua à Monachis instituta seruentur; vt de Pascha vsque ad Quinquagesimam, id est, Pentecosten, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur: post Quinquagesimam, tota hebdomada exacte ieiunent. Postea verò, vsque ad Calendas Augusti, ter in septimana ieiunent, secunda, quarta, & sexta die, exceptis ijs, qui aliqua infirmitate constricti sunt. In Augusto, quia quotidie Missæ Sanctorum sunt, prandium habeant: in Septembri toto & Nouembri ter in septimana ieiunent: in Decembri vsque ad Natalē Domini omni die ieiunent. Et quia inter Natalem Domini & Epiphaniam omni die festiuitates sunt, prandeant: post Epiphaniam verò vsque ad Quadragesimam ter in septimana ieiunēt. Hæc ibi. Apud Monachos & Religiosos aliquos solet Quadragenarium ieiunium ter in anno seruari. Eandem morem Græci etiam retinent. Prima Quadragesima ab omnib. proximè ante Pascha semper, est obseruata: qui secundam Quadragesimam seruant, eam inchoant ac finiunt duobus modis, vt inquit Amalarius. Quidam inchoant ītatim elapso die Dominicæ Ascensionis, & includunt in ea dies decem proximos ante Pentecostem, ac includunt in ea dies decem proximos ante Pentecostem, ac terminant eam in die festo S. Ioannis Baptistæ: Alij verò auspicantur post elapsam Pentecostes hebdomadam, & finiunt in die festo Apostolorum Petri & Pauli, vel post aliquot dies exactos. Hanc Quadragesimam ieiunio consecrant propter illud Christi: Cum auferetur sponsus ab eis, tunc ieiunabunt filij sponsi. Tertia verò Quadragesima obseruari consueuit, proximè ante Natalem Domini: vt quisque ad Dominum excipiendum studiosius pijs religionis officijs se præparet. Ac solet hæc Quadragesima inchoari à die S. Martino sacro. Hactenus ex Amalario. Quidam verò secundum Quadragesimā incipiunt à die sexto Iulij & protendunt eam vsque ad pernigilium diei assumptæ in cœlos Virgini sacrum.

Quintò Quæritur, An cum lex Canonica ob certa quædam crimina irrogat delinquentibus pœnitentiam trium Quadragesimarum, accipiat tres Quadragesimas in eodem Anno: an verò potius vnam Quadragesimam trium annorum: Hanc quæstionem tractat Antonius Corsettus in singulis in verbo Quadragesima. Duæ sunt opiniones: Prima docet, quandocunque Canones imponunt pœnitentia trium Quadragesimarum, intelligere tres Quadragesimas in eodem Anno, vnam ante Natalem Dominicum, alteram ante Paschā, tertiam ante festum diem. S. Ioannis Baptistæ. Sic Glossa in cap. Qui compulsus 22. quæst. 3. quam sequuntur Archid. aconus & Turrecremata ibidem. Idem sensit ante Glossam Hugo ibidem. Secunda est eorum opinio, qui volunt intelligi vnam Quadragesimā, quam Christiani seruant ante Pascha solēni ieiunio consecratam: ita vt quando Canon ait, tres Quadragesimas pœniteat, intelligatur de vna Quadragesima in singulis tribus annis. Sic Antonius Corsetus loco citato, quod probat quoniam Glossa pro se nullum ius aut legem citauit. Deinde quia Quadragesima debet accipi propriè: at Quadragesima propriè sumpta significat, eam, quam solemni ritu ante Pascha obseruamus. Accedit huc, quod vbi Ius nihil distinguit, nec nos distinguere debemus: sed Ius nihil de Quadragesima distinguit. Mihi tamen probabilior videtur prima opinio. Nam Canones non videntur ieiunium pœni tentibus iniungere, quod alioqui Ecclesiæ præcepto omnes seruare debemus: Ergo constituit pœnitentiam Quadragesimæ voluntariæ. Et ita intelligitur quod dicitur in capite, Qui Compulsus, & cap. Qui peiurat, & in cap. Si quis coactus 22. quæst. 3. Tres Quadragesimas pœniteat, & in c. Accusasti. de Accusat. Tres debes Quadragesimas pœnitere. Alij, tres Quadragesimas interpretantur, vnam statim post Pentecostem, vsque ad Natalem S. Ioannis Baptistæ: secundam à festo die Iulij vsque ad diem assumptæ in cœlos Virgini sacrum: tertiam, ante Natalem

Domini; de quibus tribus Quadragesimis videtur locutus Nicolaus Primus, cum ita respondens Bulgaris quærentibus: Quot temporibus & diebus esset ieiunium obseruandum. Quadragesimæ, inquit, ieiunium, quod est ante Paschā & ieiunium post Pentecostem, & ieiunium ante festiuitatem Assumptionis Sanctæ Dei Genitricis, & ieiunio ante Natalem Domini, quæ ieiunia, Sancta Romana suscepit antiquitus & tenet Ecclesia. Hæc ille. Vbi præter Quadragesimam, in qua proximè ante Pascha ieiunium lege seruatur, alias tres Quadragesimas videtur insinuare, in quibus ieiunium voluntate de more suscipitur.

A

Sexto quæritur, An sint aliqui alij dies per annū ieiunio deputati? Sciendū est ex Concilio Turonensi 2. Can. 17. & Isidoro Lib. 1. de Eccl. offic. c. 40. olim Christianos in Calendis Ianuarijs diem ieiunio consecrasse: quod factum est contra superstitiosam Gentilium consuetudinem. Nam Gentiles in Calendis Ianuarijs victimas multiplicabāt publicæ schoreas ducebant, epulas faciebant. & nefanda & cruenta spectacula populo dabant, vt commentitium & inanem Deum Iunonem superstitiosè venerarentur. Item dies prima Ianuarij erat celeberrima Romanis: nouis enim Consulibus Magistratum ineuntibus nouum etiam annū Romani inchoabant. Contra Christiani eum diem pijs ac religiosis operibus ac studijs transigendum curarunt: ac propterea publicas triduanas letanias, ac triduanum ieiunium instituerunt. Vnde Ambrosius serm. 17. de Kalen. Ianuarijs. Tunc, inquit, nos simus sobrij atque ieiuni, quò intelligant lætitiam suam nostra abstinentia condemnari. Et Augustinus in Psal. 98. Per istos dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus: ieiunij hoc tempore seruari soliti meminerunt Alcuinus lib. de diuin. Offic. c. 4. Cone. Toler. 4. can 10. & liber, cui nomen est Ordo Romanus c. 10. Letaniarum ac supplicationū mentio est apud Synodum Turonensem 11. Canone. 13. cum ait: excipitur triduum illud quo ad conculcandam Gentilium consuetudinem, Patres nostri statuerūt, priuatas in Kalendis Ianuarijs fieri letanias, vt in Ecclesia obseruatur: & hora octaua in ipsis Kalendis Circumcisionis Missa Deo propitio celebratur. Coneil. Tolet. 4. Can. 10. dicitur, In temporibus vero reliquis id est, Kalendis Ianuarij, quæ propter errorē gentilitatis agūntur, omnino Alleluia non decantabitur, in quibus etiam præter piscem, & olus, sicut & in illis quadragintæ diebus exteris carnibus abstinetur, & à quibusdam etiam vinum non bibitur. Et in concilio Altisiodorensi. can. 1. statuitur: Non licet Kalendis Ianuarij væcolo aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare: sed in ipso die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus. Hæc ibi. Porro quænam fuerint strenæ, & eur sic dictæ, declarat Festus in verbo Strenæ: Introductæ sunt ab Imperatoribus, ac temperatæ à Tiberio Cæsare teste Suetonio c. 34. ac demū à Maiorano Imperatore prohibitæ, vt colligitur ex Nouella constitut. de curialibus. Martinus Bracarensis Episcopus refert in capitulis collectis ex variis synodis Græcis can. 73. vetitum esse Christianis, ea Kalendarum die viridi lauro, vel alijs virentibus arborum ramis domos ornare: de quo in cap. Non licet 26. quæst. 7. quamuis Gratianus citet eum Canonem nomine Martini Papæ. Extant sermones Maximi Taurinensis, & Petri Chrysologi contra illum superstitiosum ritum & diem festum Gentilium in Kalendis Ianuarij. Et homilia Chrysostomi habita in Kalendis Ianuarij. Et hom. 1. de Lazaro, laudat auditorum pietatem qui diem Kalendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. He

B

lendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. He

C

lendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. He

D

lendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. Helendarum spiritualibus officijs transegissent: ait enim. He

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod est Isidori dist.76. Traditio est Apostolorum, ne inter Pascha, & Pentecosten vllo die ieiunium indicatur: quod tempus dicit solet Quinquagesimã, quoniam à die Paschę vsque ad diem Pentecostes, dies quinquaginta numerantur: qui omnes propter Dominicam resurrectionem, sicut omnes totius anni dies Domini, lætitiæ deputantur, non luctui & pœnitentiæ; ac proinde in eis nec genua flectimus orantes, nec ieiunia colimus: hoc enim est pœnitentium atque lugentium. Inde factum est, sicut respondet Innocentius Tertius in c. Ex parte, de Observat. ieiuniorum, vt si Natalis Domini, vel dies festus Assumptæ ad cælos virginis, aut alicuius Apostoli inciderit in secundam feriam, ieiunium in sabbatum proximè præcedens transferatur, ne illud in die Dominico seruetur.

A

Octauo quæritur, An inter Paschа & Pentecosten, quarta feria, & sexta olim à ieiunio essent immunes & liberæ? Respondeo, liberas fuisse: nam sicut omnes Dominici dies toto Quadragesimæ tempore erant lege ieiunij soluti & liberi, sic etiam toto tempore à die Paschæ ad Pentecosten feria quarta, & sexta ieiunio carebant. Epiphanius Hæresi 80. Per totum, inquit annum seruatur ieiunium in Sancta Catholica Ecclesia quarta, & prosabbato vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste per totos quinquaginta dies, in quibus nec genua flectuntur, nec ieiunium imperatum est. Et Amalar. lib. 1. de Eccle. offic. c. 36. Sunt, qui edunt à Pascha vsque ad Pentecosten. Sic etiam lib. 1. de Eccles. offic. cap. 42. Rogabis an saltem à carnibus abstineretur feria quarta, & sexta, toto tempore Quinquagesimæ? Respondeo, verisimilius videri, hisce diebus Christianos non fuisse vsos carnibus. Nam Isidorus in cap. Post Pascha distinct. 76 Post Pascha, inquit, vsque ad Pentecosten, Traditio Ecclesiarum, abstinentiæ rigorem prandijs relaxauit. Sic ille, ergo toto Paschali tempore abstinebatur à carnibus in quarta etiam & sexta feria: ac ieiunium relaxabatur quidem, quia Christiani prandebant, sed carnes non edebant: Quemadmodum in tempore Quadragesimarij ieiunij, diebus Dominicis ieiunium soluimus, quia prandemus: sed nec carnibus vtimur, nec cibos alios eo tempore prohibitos ad mensam adhibemus: Et huiusmodi ieiunium dicitur semiplenum, quia imperfectum.

B

Nono quæritur, An si quis ieiunium illis diebus, in quibus nobis est interdictum, susciperet, peccatum admitteret? Respondeo, dubitari non posse, quin ijs diebus tutò ieiunium colatur. Ait enim Isidorus in c. Post Pascha supra citato: Siquis Monachorum, vel laicorum tempore Paschali ieiunare cupit, non est prohibendum: quia Autoritas & ceteri patres antiqui etiam ijs diebus in eremo leguntur abstinuisse. Objicies id quod eodem capite subijcit Isidorus, eos patres tempore Paschali seruasse ieiunium, sed non die Dominico, & illud in c. Ieiunia de consec. dist. 3. Die autem Dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum id etiam quod habetur in c. Ne quis de conse. dist. 3. Ne quis ieiunet die Dominica, timoris aut persuasionis causa. Respondeo, in die Dominica nequaquam esse ieiunium obseruandum, nisi magna & graui ex causa, & absque vlla aliorum offentione: & ideo dicitur: (Ne quis eo die ieiunet causa timoris, aut persuasionis.) hoc est, Ne quis persuasus, aut perterritus ab alio, ieiunij susceptiat; Ne item superstitionis gratia, nec per contemptũ Ecclesiastici præcepti, at vero si quis valetudinis tuendæ, aut periculi, vel mali alicuius grauis euitandi causa ieiunio eo die studeat & vacet, ei peccato, & vitio nõ datur.

C

De causis, quibus aliquis à ieiunij lege eximuntur.

Cap. XXVII.

D

PRimò quæritur, quot & quæ sint causæ, quibus ij qui indictum lege ieiunium non seruant excusantur? Respondeo, ex communi omnium sententia quam habet S. Thomas in 2. 2. q. 147. art. 4. multas esse. Nam si qua sit rationabilis causa ieiunium soluendi, iustam & legitimam ea præbet excusationem. At verò sæpe contingit, vt qui legem ieiunij iusta aliqua ex causa liberatur, continere se debeat ab esu carnium, & aliorum ciborum, quos leges & iura vetuerunt. Porrò causæ iustæ, quibus aliqui legibus ieiuniorum soluuntur, ad quinque vel sex capita reuocantur. Hæc nimirum sunt: ætas, infirmitas, vel aduersa & incommoda valetudo, Labor, Pauperies, Pietatis officium, & Maiorum, vel superiorum auctoritas: quorũ singula suis quæstionibus explicabo.

Secundò quæritur, Quænam ætas iustam habeat excusationem ieiunij? Respondeo: quamuis Innocentius in Rubrica de obseruat. ieiuniorum, Angelus in verbo ieiunium num. 13. & 15. Supplemen. in verbo ieiunium teste Siluestro, eod. verb. q. 6. & quidam alij tradiderint, pueros, si sint doli capaces, legibus ieiuniorum teneri eo quod statim atque aliquis peccare potest, alijs Ecclesiæ præceptis, 6. legibus alligatur, id tamen ab alijs confutatur: fortassis Innocentius dicere voluit eos legibus ieiuniorum obstringi, hoc est, eos debere a carnibus abstinere vt inferius dicam. Quidam, teste Angelo, pueros, aiunt, obligari legibus ieiuniorum, anno ætatis expleto decimosexto; alij, exacto anno decimo octauo; alij, anno vigesimo, Alij, anno vigesimoquinto. Cęterum S. Thomas secunda secundæ, q. 147. a. 4. cuius sententia est communi consensu recepta sentit, ante vigesimum primum annum exactum, quod est tertium septennium ætatis expletum, neminem ieiuniorum legibus adstringi: non quod ante eam ætatem pueri & adolescentes non sint doli, & peccati, ac meriti capaces; sed quod frequenter accidat, vt vsque ad eã ætatem soleant pueri adolescere, & sæpius indigeant cibo: hoc est, cibo modicè quidem, sed frequenter sumpto. Et Ecclesia noluit eos sibi suis legibus obligare eo quod multo indigeat alimento, propter caloris vim in eis abundantem, quo facile cibus omnis absumitur: tum etiam quia cibus in eis non solùm operatur vt nutriat, sed vt incrementum naturæ debitum præstet. Sic cum S. Thoma Paludanus, vt citat Siluester in verb. Ieiunij q. 6. Sic Rosella in eod. verb. n. 14. Durandus 4. dist. 15. q. 10. Antoninus secunda par. tit. 6. c. 2. §. 4. & Nauarrus in Manuali cap. 21. num. 16. Ita vt pueri legibus ieiuniorum obligentur in ea ætate, in qua solent militiæ legibus teneri. Consentaneum tamen rationi est, vt pueri ante tertium septennium completum esse ieiunij exerceant, teste S. Thoma loco citato, plus minusue, pro maiori minoriue eorum ætate. Immo eodem auctore, pueris quandoque ob communem Reipublicæ salutem, in magna aliqua calamitate, ieiunia indicuntur, Ioanne tertio rex Niniue ieiunium omnibus Niniuitis indixit; Homines, inquit, & iumenta non gustent quicquam, nec aquam bibant. Quæres, an saltem adolescentes, si Religiosi sint, Nouitij, vel Professi, ieiunij Ecclesiastici legibus obstringantur ante annum ætatis vigesimum primum expletum? Respondeo, non obstringi. Gabriel. in quarto dist. 16. q. 3. ar. 1. Rosella in verb. Ieiunium. n. 14. quia eadem est ratio in illis. Notandum est, id quod dixit Innocentius, pueros quamprimùm sunt rationis compotes, legibus ieiuniorum teneri, sicut etiam aliis Ecclesiæ præceptis tenentur, locum habere in hoc, quod debent in diebus ieiuniorum abstinere à carnibus, & reliquis cibis interdictis. Vnde & ipsi peccant edendo, & peccant qui ipsis tales cibos ministrant.

Tertiò quæritur, An Religiosi ante eam ætatem professi debeãt seruare ieiunium, quod ipsius Religionis institutum, & Regula præcipit, vt ab omnibus seruetur? Exempli causa, Regula S. Francisci imperat, vt quisque sexta quaque feria cuiusque hebdomadæ ieiunium obseruet: Quæritur, an eo præcepto teneatur, qui ante vigesimum primum annum, Franciscani instituti professionem emisit? Respondeo, tenere. Sic Siluester verb. Ieiunium q. 6. Rosel. eod verb. num. 14. Ledesm. in quarto, par. 1. quæst. 17. art. 3. Corduben. in expositione Regulæ Franciscanæ cap. 1. q. 2. Nam Regulæ præceptum, & lex tenet omnes Professos: & quemadmodum adolescens potest sponte sua votũ Deo facere de ieiunio seruando, sic etiam sese Religioni obligare, vt eius præceptis ac legibus teneatur obstrictus: posset quoque Respublica vel Princeps ob communem omnium salute ieiunium indicere, quod seruare etiam adolescentes oporteret. Nihilominus Medina in sua Institutione confessorum lib. 1. c. 14. §. 10. censet tales professos minimè obligari; quia Regula non videtur arctioris esse vinculi, quàm lex Ecclesiastica. Mihi tamen hæc sententia non placet, quippe quæ nec vllum alium auctorem habet, nec vlla firma ratione confirmatur. Quo fit, vt nulla ratione sit dubitandum, huiusmodi pueros & adolescentes seruare debere ea ieiunia, quæ solent Romani Pontifices publicè indicere, cùm ob communem vtilitatem Iubilæum, quod vocant, denunciant, si priuilegijs in Iubilæo concessis, potiri velint: neque enim ea ieiunia imperantur simpliciter, sed auctoritate Pontificia, peccatorum remissiones, quas appellamus Indulgentias, & alia multa priuilegia conceduntur, eo consilio, vt qui tali beneficio vti velit, certa ieiunia suscipiat, & seruet, & alia præstet pietatis officia. Si roges, num liceat ministrare, & præbere paruulis nondum vsu rationis præditis ante septennium cibos in diebus ieiuniorum prohibitos? Respondeo, cum Cai. 2. 2. q. 147. ar. 8. dub. 1. ad finem, Corduben. tractat. de casibus conscientiæ. q. 20. licere ministrare iuxta patriæ consuetudinem receptam, nam fas est ministrare carnes in diebus ieiuniorum Paganis & alijs, qui alieni sunt à religione Christiana, & nobis non subditi; item & iis, qui perpetuò amentes sunt, vbi fuerit consuetudo recepta, licitum est, ministrare ova tempore ieiunij Quadragesimarij: Nam quamuis infantes & amentes in loco sacris

eo sacris interdicto sepeliri nequeant, præceptis tamen alijs Ecclesiasticis, aut vllis legibus ieiuniorum, nonnisi qui sunt rationis compotes tenentur obstricti omni ex parte: à sepultura verò Ecclesiastica arcentur lege interdicti, eo quod locus interdicto subiicitur.

A

Quartò Quæritur, An senilis ætas liberet senes à lege ieunij? Respondeo, ex communi omnium sententia, quam referunt Caietanus in 2. 2. q. 147. art. 4. Et ij summa, Ieiuniũ Antoninus secunda parte, tit. 6. c. 2. §. 6. Ricar. in 4. dist. 15. ar. 3. q. 4. Siluester in verb. Ieiunium q. 6. Rosel. eod. verbo. num. 15. Nauarr. in Manuali c. 21. num. 16. Tabiensis in verb. Ieiunium num. 8. nihil esse de hac re lege, & iure constitutum. Quare dum senes firmo ac valido corpore sunt, ieiunium seruare debent: vnde ea ætas, iustam excusationem non præbet, nisi adsit etiam aliqua senilis ætatis infirmitas. Quare plerique docent, post septuagesimum ætatis annum expletum, senes legibus ieiuniorum esse solutos, quia in ea ætate infirmi & imbecilli sunt: & in l. vltima C. Qui ætatem lib. 10. is qui septuagesimum annum excesserit, ab oneribus personalibus eximitur: ac proinde videtur etiam à legibus ieiuniorum immunis, cum ieiunium sit onus non parum, nec leue. Et certè qui eam ætatem excedit, ferè, quantum apparet, non solum imbecillo corpore, & viribus esse, sed valetudine vti solet incommoda. Et teste Angelo in verb. Ieiunium, num. 15. quidam sentiunt, post annum quinquagesimum quintum legibus ieiuniorum senes solutos esse Nauarr. in Manuali cap. 21. nu. 16. ait, iuxta communem sententiam, sexagenarios esse à ieiuniis exemptos, fortassis voluit dicere septuagenarios, quia communis opinio septuagenarios, non sexagenarios excipit: vt constat ex Siluestro in verb. Ieiunium q. 4. Rosel. num. 13. Gabriele in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. Tabiensi num. 18. quod probant ex illo Psalmi 89. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Caietanus etiã in Summa, verb. Ieiunium, dicit, eos qui sunt sexaginta annorum, plerumque senes esse, & probat, quia scriptum est: Dies annorũ nostrorum septuaginta anni. Vnde videtur, sicut & Nauarrus, Sexagenarios à ieiuniis excipere. Probabilis est opinio, quippe quæ benigna est, & senibus fauet, quoniam senectus ipsa, infirmitas quædam censetur, & cum Caietano Sexagenarios excusat, Armilla Ieiunium. num. 3. Medina in sua Institutione Confesso. li. 1. ca. 14. §. 10. Obijcies illud Basilij de Ieiunio serm. 2. Nemo ieiunantium numero se subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus, ætas, & ordo includuntur. Nonnulli opinantur, olim apud Græcos durius, & seuerius fuisse ieiunium, quàm apud Latinos; eo quod Basilij testimonio, etiam pueri & senes ieiuniorum lege tenebantur. Ego tamen potius crediderim, hoc dixisse Basilium, quia nemo à ieiunio Quadrageuatio imperfecto excludebatur: omnes enim etiam senes, & pueri sibi debent à carnibus, ouis & aliis huiusmodi temperare, etiamsi prandeant simul, & cœnent.

B

Quintò Quæritur, An ægroti & alij qui sunt infirma valetudine, & ij, qui dolores capitis, vel stomachi, vel oculorum vertigines patiuntur, sint ieiuniorum legibus soluti? Respondeo, solutos esse, quando notabilis est eorum infirmitas: eorum enim valetudini magis expedit, vt bis, aut ter modico cibo, quàm semel tantum in die vtantur immodico: quando verò dubitatur an infirmitas talis sit, quæ iustam excusationem det, medicus consilio, vel superioris indulgẽtia, & auctoritate res est definienda. sic S. Thom. in quarto dist. 15. q. 3. art. 2. q. 4. Antoninus 2. par. tit. 6. c. 11. §. 6. Rosel. Ieiunium num. 18. Angel. eod. verb. num. 15. Silu. q. 5. Tabien. 22. Nauarr. in Manuali c. 21. num. 15. Caietanus in sum. Ieiunium.

C

Sextò Quæritur, An fœminæ prægnantes, aut nutrientes lactẽtes paruulos sint à ieiuniis liberæ, & immunes? Respondeo, ex communi sententia liberas esse: siquidem necesse est, vt cibo reficiantur, non sua ipsarum tantum, sed fœtus etiam nutriendi & educandi causa. Deinde sæpe inordinato quodam desiderio nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt: atque id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, fœtus de vita periclitari videatur: Caietanus in sum. Ieiuniũ. Angel. ibidem. num. 15. Siluester ibid. q. 9. Rosel. num. 17. Tabien. nu. 21. Nauarr. cap. 21. nu. 16. Imino vt ait Rosel. si ad longũ tempus ieiunia susciperent, præcipiendum est illis, ne id faciant.

D

Septimò Quæritur, An etiam excusentur medici? Respondeo, eos, qui mendicant ostiatim victum, solutos esse legibus ieiuniorum, cùm non quando illi, & quantum volunt, edere queant, similiter illi, quibus alius cibus non suppetit, nisi interdictus, lege ieiunij minimè alligantur: non enim vult Ecclesia, vt quis vitæ vel valetudinis periculum, & discrimen incurrat. Sãct. Thomas in quarto, dist. 15. q. 3. ar. 2. q. 4. ad 2. Ricar. 4. di. 15. ar. 3. q. 4. Duran. in 2. dist. 15. q. 10. Angel. ieiunium. num. 15. Silu. eod. ver. q. 9. Rosel. num. 20. Caiet. in sum. Nauar. cap. 21. num. 16.

Octauò Quæritur, An ij qui laborant, cuiusmodi sunt agricolæ, & plerique artifices; iustam etiam ieiunij excusationem habeant? Respondeo, eos habere: tales sunt fabri siue ferrarij, siue lignarij, siue cæmentarij, agrorum cultores, & cæteri huius generis operarij, & artifices: his enim cibus non sufficit semel tantum in die sumptus, ob immodicos & nimios corporis labores. Rosel. Ieiunium nu. 19. Angel. num. 15. Silu. q. 9. Tabien. num. 19. Et addit Rosella, Eugenium IIII. cõcessisse aut potius declarasse: vt opifices, qui laboriosas artes exercent, & agrorum cultores, siue diuites, sint, siue pauperes, liberi sint à lege ieiunij. Et Siluester ait, se audiuisse à viris doctis, id Eugenium Quartum concessisse aut declarasse, vt dixi. Et Tabien. & Nauarr. cap. 21. num. 16. testantur id quosdam asserere. Item, annotant Ricardus in quarto, dist. 15. ar. 3. quæst. 4. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 1. Gab. in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. Rosel. Angel. Silu. Tab. non excusari à peccato eos, qui conducunt operarios ea conditione, vt ieiunium non agant: nisi fortè necesse sit, vt operarij citius opus absoluãt. Addunt etiam, laborem manuum iustam excusationem non dare operariis, qui opus differre in alium diem commodè possunt. Sed reuera dubiæ quæstionis est, An peccet conductor, si operarij mercedem minuit ex eo quod operarius ieiunium seruans, minus solito laboret. Respondet Caiet. 2. 2. q. 147. art. 4. vers. In eodem articulo circa operarios, non peccare: quia non debet maiorẽ mercedem promittere, aut soluere, quam mereatur operarius.

Item quæstio est, an lege ieiunij teneãtur operarij eo die, quo diurnum laborem & operam intermittũt? Quæstionem mouet, quod huiusmodi operarij minimè ieiuniis assueti, solent nimium afflictari, si ieiunium seruare cogantur, cum labore solito supersedent. Deinde labore diei præcedentis ita fessi ac defatigati sunt, vt si semel tantum in die proximè sequenti comedant, grauiter diuexentur. Respondent quidam, arbitrio boni viri esse rem decernendam, ita vt tutò aliquando, ieiunium soluant, ne inepti ad labores, & operas in posterum reddantur, aut quia ex labore præterito nimium defatigati sunt. Probabilis est opinio.

Quæres etiam, An sint legibus ieiuniorum soluti sculptores, sutores, figuli, argentarij, aurifices, & id generis alij qui eum se suis solitis operibus exercent, magnos labores sustinent? Respondeo, id etiam boni viri arbitrio relinquendum, & pro laboris paritate, aut magnitudine iudicãdum. Omnibus his etiam prodest prædicta declaratio Eugenij IIII. sutores, Argentarij, aurifices, textores, pelliones, fullones, lanarij, cæmentarij, pistores, qui item fumariam artem exercent, qui panes, coquunt, & similes, meo iudicio excusantur: non autem sartores, pictores, barbitonsores, aduocati, scholastici, notarij, scribæ, & alij similes, qui multo minus quam primi supradictis laborant, dum suas artes exercent. Quamuis Ledesma in 4. Par. 2. q. 17. excuset sartores, barbitonsores. Sed Abulen. in Matthæum cap. 6. q. 145. Eos non excusat, & hæc opinio verior esse videtur.

Medina de instru. confess. li. 1. c. 14. §. 10.

Nono Quæritur, An Cursores, muliones, agasonésve, item an cæteri, qui peregrè profecturi sunt, aut toto die pedibus iter faciunt, ieiunium seruare debeant? Respondeo, ex communi omnium sententia, quam habent S. Thom. secunda secundæ, q. 147. art. 4. ad 5. Duran. quarto dist. 15. q. 10. Ricar. Palud. Gab. Antoninus, Angelus, Rosel. Silu. Tabien. loeis antè citatis, videndum esse, an sponte, an necessitate iter suscipiant: deinde an profectio, vel iter in alium diem commodè differri queat, an secus: Item, an ieiunium citra incõmodum seruari possit, an non: inuper an pedibus, an equo sit iter faciendum, his enim per spectis res est definienda. Nam si iter necessitate non voluntate siue sponte, suscipimus, & pedibus non equo iter facimus, quod nec prorogari commodè, nec fieri queat, si ieiunium seruare cogamur. Si etiam iter facimus, quod quindecim, aut duodecim milliaria Italica compleat ordinariè minimè legibus ieiuniorum tenemur. Quæstio verò est, An si qui culpa sua ita sit labore fessus, vt ei necesse sit amplius quàm semel, edere, ieiunij lege teneatur? Quidam absolutè negant cum teneri sicut non tenetur is, qui culpa sua grauem in morbum incidit; aut qui culpa sua iter facit, aut qui contra leges, & iura ludendo nimium est defatigatus, aut qui contra Superioris mandatum peregrinationem suscipit, quàm, si ieiunium seruet, persicere commodè, aut ab ea desistens domum redire sine difficultate non potest. Dicendum est, dubirandum non esse, quin is, de quo quæritur, ieiunium tutò soluat, si adeo est labore defatigatus, vt cibo indigeat, quamuis culpa sua in eum laborem deuenerit, quod si in fraudem legis se labore defatigauerit, peccatum quidem est in eo quod data est causa frangendi ex lassitudine ieiunij legem, ea tamen data, non amplius peccatur in ieiunio soluendo. Rosella in verbo Ieiunium num 21. Paludanus in quarto dist. 15. q. 4. ar. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliæ quæstiones de eadem re diluuntur.

Cap. XXIX.

PRimò quæritur, An pietatis, misericordiæ, vel charitatis officium iustam mereatur excusationem à lege ieiunij? Respondeo, si eiusmodi officium aut lege, aut præcepto Maiorum, aut ob communem salutem obeamus, legibus ieiuniorum soluti sumus. Ita diuini verbi concionatores, ac similes alij Ecclesiæ ministri, liberi sunt à ieiuniis, si munus suum præstare cogantur, & simul commodè ieiunium seruare nequeunt. Eadem quoque ratione excusantur Magistri, & Doctores, qui publice alios docent. Hoc colligitur ex S. Thoma secunda secundæ, q. 147. ar. 4 ad tertium; & traditur à Gabuele in quarto dist. 16. q. 1. ar. 1. Rosel. ieiunium nu. 11. immo Tabien. ieiunium num. 6. excipit etiam eos, qui assiduè pœnitentium confessiones audiunt. Sed iidem Auctores annorant, hoc locum habere, quando concionatores, vel Doctores, qui Lectores dicuntur, & Confessarij suum officium faccre, & ieiunium simul seruare commodè nequeunt. Si res sit dubia, Superioris auctoritate, ieiunij lege soluantur.

Sed quæstio nobis est, An fas sit ieiunium soluere socij vel amici gratia inuitantis nos ad prandium; aut infirmi alicuius consolandi, vel peregrini excipiendi causa? Narrant Sozomenus lib. 1. cap. 11. & Nicephorus lib. 8. cap. 42. historiam quandam in hæc verba: Venit ad Spiridionem Episcopum ex itinere quidam, instante iam Quadragesima, in qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, & intermediis diebus ieiunus perstitere solebat. Cum autem peregrinum illum admodum de via fessum cernerct; Age, inquit ad filiam, laua viri pedes, apponeque quod edat. Respondente virgine, nec panem superesse, nec farinam, quod talia propter ieiunium parari non soleant; præmissa oratione, ac petita condonatione præcepit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: quibus coctis, peregrinum vna secum ad mensam sedere fecit, & appositis carnibus vesci cœpit; & virum hortatus est vt ipse quoque suo exẽplo ederet. Recusanti, ac se esse Chri- 1. Tim. 4.
stianum dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes. Mundis enim omnia munda, diuinus sermo pronunciauit. Hactenus historia. Prosper quoque Aquitanus Episcopus lib. 2. de vita Contemplatiua cap vlt. Verumtamen hic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi, & abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes, ieiunio intermisso refició, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Ceterum si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia in ea, non est vitrus dicenda sed vitium: quoniam ipsa abstinentia, & ieiunij continuatio, nisi fuerit quando res exigit, prætermissa, & me inflari & frattem meum, cui charitas iubet inseruire, contristat. Addamus his Ioannem Gersonem in tomo 4. serm. 1. Dominica 1. Quadragesimæ, qui de fratre quodam refert, cum ieiunaret, accessisse ad domum quendam, cuius dominus cœnabat, quem rogauit dominus, Ob amorem Dei, inquit Gerson (vt illius verbis vtar) & charitatem, vt vellet cœnare: Fecit ille, & comedit optimè, plusquam hospes voluisset, & remansit hospiti patua parsein discessu, dixit hospiti frater, qui excusabat se, dicens charitatem comedisse. Redeas alias, inquit hospes, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Hæc Gerson. Quibus exemplis constare potest, ieiunium aliquando sine fraude prætermissum, omni culpa vacare, eo quòd bona fide, amici, vel peregrini causa soluatur. Spiridion ille Episcopus sanctus nihil habebat, quo peregrinum de via lassum reficeret, nisi carnes porcinas, comedit ipse, tatus, peregrinum ad se diuertentem, & corporis refectione indigentem, non aliter cibum sumpturum, nisi ipse simul ederet. Prosper verò videtur locutus de ieiuniis voluntate, non legis necessitate susceptis: de quibus etiam forta sis Gerson agebat. Queri solet, An vxores excusentur, si iussu mariti ieiunium soluant, item, serui, si ieiunium non seruent, vt domino suo pareant: Ad hæc infernus respondebo in hoc capite quæstione 7.

Secundò quæritur, An quis superioris auctoritate possit lege ieiunij solui? Respondeo, sicut vota, possunt auctoritate superiorum redimi pecunia, vel in aliud pietatis officium mutari, vel ex toto, aut ex parte relaxari: sic etiam ieiunia, Ecclesiæ legibus indicta. Quæres cuiusnam superioris auctoritate, solui lege ieiunij quis possit? Respondeo, ex Innocentio, Hostiensi, Ioanne Andreæ, & Abbate in capite 1. & ca. Consilium, de Obseruat. ieiunior. quando iusta causa non subest, nullius superioris, nisi Romani Pontificis auctoritate, A posse ieiunium ab Ecclesia indictum relaxari, quoniam in ea quæ suot iuris Canonici communis, nullus alius præterquam Romanus Pontifex, potestatem habet, quando causa legitima non subest, eximendi aliquem à lege. Quando autem iusta causa est id faciẽdi, tutò aliquos ieiunij lege Episcopus soluit. Dices, Episcopum non habere potestatem in Ius commune. Respondeo, Episcopum non posse ius commune ex toto abrogare vel ex parte tollere, posse tamen hunc vel illum, à lege vel canone eximere iusta de causa, nisi expressa id lex vel canon prohibeat. Et ideo in ieiuniorum canones, quando legitima subest causa, Episcopus habet potestatem hos vel illos soluendi canone siue lege, cum id non sit illi prohibitum. Et sciendum est, si causa iusta sit certa, & euidens non indigere aliquem Episcopi auctoritate, vt à lege ieiunij eximatur. Si verò dubia, & incerta sit, necessaria est Superioris auctoritas. Hæc omnia docet communis omnium opinio. S. Thomas secunda secundæ, q. 147. art. 4. Angelus Ieiunium num. 20. Rosel. num. 25. Nauar. cap. 21. nu. 20. & 21.

B Tertio quæritur, An sufficiat sola Parochi, siue proprij Sacerdotis auctoritas, vt quis lege sine præcepto ieiunij soluatur. Hostiensis, & Butrius in cap. Consilium de Obseruat. ieiuniorum. Angel. ieiunium nu. 20. Tabien. eo. verbo. nu. 15. docent, illam non sufficere, sed requiri Episcopi auctoritatem, tametsi iusta subsit causa, dubia tamen, & incerta. Hoc inde probant, quod Parochus solum habet auctoritatem in ijs, quæ ad interius forum spectant: sed quempiam eximere à lege ieiunij, pertinet ad eum, qui in foro exteriori potestatem & iurisdictionem habet. Alij verò sentiunt, huiusmodi facultatem Parocho conuenire non quidem iure, sed consuetudine. Sic multi iuniores sæcti & pij viri, sic Silu. Ieiunium q. 7. Rosella nu. 16. Caietanus secunda secundæ, q. 147. ar. 4. & in sum. Ieiunium. Nauar. in Man. cap. 21. Medina in sua Institutione Confessorum lib. 1. cap. 14. §. 10. Ceterum vtraque sententia facilè conciliatur. Nam quod docent Hostien. & Butrius, id tantùm locum habet quando facilè, & commodè patet ad Episcopum aditus; secus autem, Parochus tutò aliquem ieiunij lege soluit, & hoc est vsu & consuetudine receptum. Quæres an tunc etiam temporis requiratur Medici consilium? Respondeo: Si Parochus certò, & euidenter iudicet, causam iustam non subesse, Medicus C consulendus est; cuius consilium Parochus sequi, & amplecti potest, & sic legem ieiunij relaxare: quod si Parocho dubia, & ambigua causa esse videatur, potestatem ipse habet à lege ieiunij quem voluerit eximendi, quando ad Episcopum facilis non patet accessus: tunc enim Parochus Episcopi vice & munere fungitur; ac proinde Medici consilium non est necessarium.

Sed dubiæ est quæstionis an id iuris habeat Patochus præsente Episcopo, ad quem facilis aditus patet? Caietanus, & Nauarrus aiunt habere absente Episcopo. Sed quidam alij conentunt habere præsente etiam Episcopo. Certè iure communi talem potestatem non habet Parochus: at vsu videtur esse receptum, vt id possit concedere, quia in hoc euentu non ad Episcopum, sed ad Parochum solent homines ire. Palatin. 4. d. 15. dispunct. 8.

Quarto quæritur, An solius Medici, vel Confessarij consilium sufficiat, vt ieiuniorum legibus liberemur? Respondeo, posse nos quidem Medici, vel confessarij, vel alterius boni viri iudicium & sententiam sequi, quandocumque in causa nobis dubia & incerta ipsi senserint nos lege ieiunij esse solutos: eo quod causa, de qua nos ambigimus, ipsis euidens & certa videatur: tunc enim legem non relaxant ipsi, sed declarant: at verò quando causa ipsis est dubia & incerta, auctoritate Superioris indigemus, quia necessaria est iuris relaxatio, ad quam Medicus, vel Confessarius, vel alius vir bonus potestatem non habet. Sic Angelus ieiunium nu. 19. & 20. Rosel. nu. 21. Silu. q. 7.

Quintò quæritur, An auctoritate Superiorum ieiunia ab Ecclesia indicta transferri in aliud tempus, aut pecunia redimi, aut in aliud pietatis opus commutari queant? Respondeo cum Innocentio, Hostiensi, Io. Andrea, Butrio, & Abbate in c. consilium, de Obseruat. ieiunio. sine causa, videlicet iusta & legitima, nihil horum Superiorem posse præter Romanum Pontificem: ea verò causa si fuerit, hæc omnia Episcopum posse. Quare si dies festus in secundam feriam incidat, iure communi transfertur ieiunium, quod alioqui pridie illius diei seruari deberet, in Sabbatum, quod proximè præcedit. Et proinde in Francia, vbi sunt templa S. Quintino dicata, ieiunium, quod in pervigilio omnium Sanctorum est obseruandum, translatum est auctoritate Episcoporum ex iure communi sumpta, in diem tertium præcedentem: quia dies festus S. Quintini, qui est in Francia admodum solemnis, & celebris, colitur pridie Omnium Sanctorum.

rum. Ieiunia itidem vel ab Ecclesia indicta, vel voto susceptа, potest Episcopus vel Confessarius commutare, vel relaxare eadem auctoritate, qua cætera vota, vel Ecclesiæ præcepta. Ieiunia etiam iussu sacerdotis confessarij iniuncta potest commutare vel superior, vel alius, qui auctoritatem ad id habeat legitimam: & non alius. Ea verò ieiunia, quæ tamquam pœnæ, auctoritate Superioris imponuntur, inferior mutare non potest: quia ius non habet in id, quod Superior imponit.

Sextò quæritur, Cuiusnam auctoritate Religiosi legibus ieiuniorum solui queant? Respondeo auctoritate Superiorum iurisdictionem quasi Episcopalem in Religiosos sibi subiectos habentium. Hi autẽ sunt nõ tantùm Præfecti Generales, aut Prouinciales, sed etiam Priores, Præpositi, Rectores, denique ij, qui toti Collegio, Monasterio, vel Conuentui præsunt; qui sunt præfecti locorum: nõ autem alij, qui in horum cura & potestate sunt: videlicet subpriores, subministri, siue Ministri Rectori subiecti: hi enim in Iure, Prælati minimè censentur, quoniam non toti Collegio præsunt. At verò Vicerectores, & alij, qui vi statuti, constitutionis, vel auctoritate superiorum funguntur vice & officio Præpositorum absentium, eandem auctoritatem, & potestatem habent. Hanc autem facultatẽ habent Prælati ratione sui muneris, & officij quo funguntur, non vi priuilegij. Sed quæras, an huiusmodi Prælati, & præfecti possint iusta ex causa seipsos lege ieiuniorum soluere in ijs casibus, in quibus possunt alios tibi subiectos? Respondeo, posse, id enim colligitur ex Siluestro in verbo lex, q. 4. & ex Soto in 4. dist. 18. q. 1. ar. 5. & li. 7. de Iusti. q. 6. ar. 1. ad finem, Caiet. Prima secundæ q. 96. ar. 5. dub. vlt. Nam quamuis nemo in seipsum alioqui iurisdictione vti queat, in hoc tamen vti potest, quia sibi permittitur, ne sit deterioris conditionis quam alij. Quid dicendum est quærenti, An valeat semper iuris relaxatio, si Episcopus vel alius eo inferior Prælatus aliquem lege ieiunij soluat? Respondeo: quando Rom. Pontifex etiam sine causa iusta legem ieiunij relaxat, valet relaxatio, quãuis fieri possit, vt peccet ipse Põtifex, nam Princeps in ius scriptum quod dicitur positiuum humanum, auctoritatem habet. Ita communis opinio. Quando Episcopus, vel alius inferior Prælatus sine iusta, & debita causa aliquem lege ieiunij soluit, non solum peccat, sed etiam relaxatio iuris est inanis, & irrita, quia ius commune sine causa relaxate non potest. Sic docent omnes Canonici iuris interpretes, & colligitur ex Glossi. l. ... ff. de postulando, in verbo. ratus. Item si Prælatus bona fide aliquem lege ieiunij soluit, putans iustam causam subesse ad id faciendum non peccat, & relaxatio prodest, quia facta est bona fide insuperis qui lege ieiunij soluitur auctoritate Superioris, vel consilio Medici, aut Confessarij, tuta conscientia ieiunium soluit, quando certò, & euidenter sibi non constat causam iustam deesse: quia in dubiis melior est conditio superioris, Cõfessarij, vel Medici: & proinde eorum iudicio stándum est, non nostro. Vltimò Prælatus in hac parte scrupulosus non sit nec rem in subditi conscientiam reiiciat, nec eius arbitrio relinquat: sed subditum lege ieiunij soluat, quando id subditus petit, & dubia & incerta causa videtur, nam si soluit, nulli se periculo peccati obiicit, quia potestate sua vtitur relaxando. Si autem subditũ lege ieiunij non soluit in causa dubia, & in certa, sed rem subditi arbitrio relinquit, ipsum subditum exponit periculo peccati, & erroris, & fraudis. Hæc Caietanus in secunda secundæ quæst. 147. ar. 4. dub. 1. Nauar. in Manuali cap. 21. nu. 20.

In Compendio Priuilegiorum aliquorum ordinum regularium vobis Ieiunium, habetur: Possunt nostri per facultatem factã omnibus qui sunt Congregationis S. Iustinæ de Monte Cassino, dũ in Quadragesima, & vigiliis, in quibus ex præcepto ieiunatur, iter equo faciãt, manè sumere aliquid instar refectionis consuetæ, & vespere cœnare. Itẽ habetur Per facultates Minorum possunt nostri sine violatione ieiunij, maximè concionatores, cũ actu concionantur, prout maiori, minorine consolatione afficientur, anticipare, vel postponere horam cœnæ, & vespertinam refectiunculam. Deinde habetur, Hãc facultatẽ ex causa cõmunicare poterunt omnes Superiores. Itẽ in verbo Dispensatio habetur. Præpositi loco tui, ac Doctores possunt dare licentiam consilio Medici, vel sine eo, si commode nõ possit haberi, vt nostri familiares Domorum, infirmi, seu debiles possint comedere carnes, ova, & alia sanis interdicta in Quadragesima, & aliis ieiuniis Ecclesiasticis, sine licentia Diœcesani: vel vt sint soluti à lege ieiunij in prædictis temporibus, etiam sine consilio Medici.

Septimò Quæritur, An metus alicuius mali legitimam det excusationem ieiunij? Respondeo, metum iustum dare: si iusta verò formido non sit, non liberat quemquam à lege ieiunij. Iustus porrò metus dicitur is, quem leges & iura approbant: qualis est qui in virum constantem cadit, A Ex quo fit, vt si quis periculum mortis, seruituris, captiuitatis, carceris, tormentorum, iacturæ bonorum, vel ex toto, vel magna ex parte incurrat, solutus ac liber sit à lege ieiunij. Caiet. secunda secundæ, q. 147. ar. 3. & in sum. in verbo Ieiunium, finge vxorem virum habere durum, seuerum, imperiosum, qui si viderit, aut nouerit eam ieiunium seruantem, indignatur, male tractat eam, rixas excitat, odio dissidio, discordia alienatur ab ea, tunc vxor talis ieiuniorum legibus non tenetur. Finge fœminam viro hæretico nuptam, quam tamẽ finit Catholicos ritus seruare, & tenere: at non patitur eam ieiunia colere, non quod id faciat odio, & contemptione religionis Catholicæ, sed quod dicat ea ieiunia esse cum detrimento, & incommodo suo, & familiæ, tunc vxor eiusmodi liberta est à lege ieiunij, vt maioris boni iacturã deuitet, nempe communem familiæ discordiam, & perturbationem. Et ita vxores à ieiuniorum legibus excipiunt in his casib. Angelus verb. Ieiunia num. 17. Rosel. nu. 27. Silu. q. 9. Nauar. in Man. c. 21. nu. 19. Innocent. Abbas in Rubri. de obseruat. ieiunio. Palud. in quarto dist. 15. q. 10. Antonin. par. 2. tit. 8. c. 2. §. 6. Item finge Christianum, siue virum Catholicum, per prouincias Turcarũ, Hæreticorum, Paganorum transeuntem, cui vel in ipso itinere, vel in hospitiis, vel in comitatu sociorum, cibi prohibiti offeruntur, quos si reiiciat & respuat, prodit se ipsum Christianum, vel Catholicum, & ob id periculum subit, aut mortis, aut amissionis bonorum, aut carceris, aut tormentorum, hic vel ille non cogitur lege Ecclesiæ se ab ijs cibis tũc abstinere: nisi vel sit aliorum magna offensio, aut nisi exploretur & tenetur eius religio auctoritate publica: vel inde religionis nostræ despectio oriatur, aliter enim nisi hæc aut alia similia mala eueniant, vterque eorum liber est à lege ieiunij: quia hoc non est, eorum falsam, & vanam sectam & superstitionem profiteri, aut veram deserere fidem & religionẽ, nã multis de causis põt quis cibis vti, de proinde etiã sublatũ videmus. Olim etiã feria quarta cuiusq; hebdomadæ ieiunio erat deputata quod quamuis alicubi locorum, vt in Græcia & quibusdam locis Poloniæ regno subiectis, & teste Maiore loco citato, in Scotia, & Britannia retentum sit: alibi tamen nequaquam seruatur, ita vt etiam carnes comedantur. Et in cap. Consilium, de obseruat. Ieiunio. refert Innocentius III. apud Romanos quo tempore Aduentus Domini celebrabatur, ieiunium agi: quod tamen post vsus & consuetudo deleuit cap. Ex parte de Obseruat. ieiunio. habemus ieiunium seruari in pridianis festo-

Quam vim habeant consuetudo in ieiuniis vel obseruandis, vel violandis. Cap. XXX.

DE hac Quæstione Maior in quarto di. 15. q. 1. Medina q. 8. de Ieiunio.

Primò Quæritur, An contra ieiunium lege & iure indictum valeat consuetudo? Hostiensis in Rubrica & c. 2. de obseruat. ieiunio videtur innuere, eam consuetudinem non valere. Abbas verò ibidem distinguit: Cõtra substantiam ieiunij consuetudo, inquit, non valet cõtra modum verò ieiunij valet, hoc est: Ex toto ieiunium consuetudo abrogare nõ potest: at verò horam edendi potest mutare. Itẽ potest aliquos dispensare ab ieiunio, vt maioris boni iacturã deuitet, nempe communem familiæ discordiam, & perturbationem. Et ita vxores à ieiuniorum legibus excipiunt in his casib. Angelus verb. Ieiunia num. 17. Rosel. nu. 27. Silu. q. 9. Nauar. in Man. c. 21. nu. 19. Innocent. Abbas in Rubri. de obseruat. ieiunio. Palud. in quarto dist. 15. q. 10. Antonin. par. 2. tit. 8. c. 2. §. 6. Item finge Christianum, siue virum Catholicum, per prouincias Turcarũ, Hæreticorum, Paganorum transeuntem, cui vel in ipso itinere, vel in hospitiis, vel in comitatu sociorum, cibi prohibiti offeruntur, quos si reiiciat & respuat, prodit se ipsum Christianum, vel Catholicum, & ob id periculum subit, aut mortis, aut amissionis bonorum, aut carceris, aut tormentorum, hic vel ille non cogitur lege Ecclesiæ se ab ijs cibis tũc abstinere: nisi vel sit aliorum magna offensio, aut nisi exploretur & tenetur eius religio auctoritate publica: vel inde religionis nostræ despectio oriatur, aliter enim nisi hæc aut alia similia mala eueniant, vterque eorum liber est à lege ieiunij: quia hoc non est, eorum falsam, & vanam sectam & superstitionem profiteri, aut veram deserere fidem & religionẽ, nã multis de causis põt quis cibis vti, de proinde etiã sublatũ videmus. Olim etiã feria quarta cuiusq; hebdomadæ ieiunio erat deputata quod quamuis alicubi locorum, vt in Græcia & quibusdam locis Poloniæ regno subiectis, & teste Maiore loco citato, in Scotia, & Britannia retentum sit: alibi tamen nequaquam seruatur, ita vt etiam carnes comedantur. Et in cap. Consilium, de obseruat. Ieiunio. refert Innocentius III. apud Romanos quo tempore Aduentus Domini celebrabatur, ieiunium agi: quod tamen post vsus & consuetudo deleuit cap. Ex parte de Obseruat. ieiunio. habemus ieiunium seruari in pridianis festo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum Apostolorum diebus: & tamen nonnullis in locis ieiunium non colitur in perugilijs Iacobi Zebedæi, Matthiæ, Bartholomæi, & Thomæ: vt referunt Paludanus & Antoninus locis citatis, & dicitur in sermone 24. apud Augustinum ad Fratres in eremo; si tamen eiusmodi sermonum auctor est Augustinus: Maior eo in loco, quem paulo ante allegaui. Gallos, ait, solum ieiunium seruare in perugilijs Apostolorum, quæ enumerat Glossa in cap. Consilium, de observat. ieiunio. his verbis contenta:

" Petrus & Andreas, Paulus, cum Simone, Iudas
" Vt ieiunemus, nos admonet, atque Matthæus.

Secundò quæritur, An in ieiuniis, Monachi, vel alij Religiosi, moribus Clericorum sæcularium teneantur, & Clerici moribus laicorum? Paludanus in quarto dist. 15. q. 4. ar. 3. Antoninus secunda par. tit. 6. cap. 2. §. 6. Rosella ieiunium nu. 16. Silu. eod. verb. q. 2. id negant: Consuetudo, inquiunt, Laicorum, Clericos non tenet, nec Clericorum sæcularium, Religiosos: quia sunt varij modi abstinentiæ inter hos tres personarum status, & plura ieiunia seruant Clerici quàm Laici & Religiosi quàm Clerici Seculares. Vnde eorum ieiuniis non ligantur, quorum moribus à suis ieiuniis non soluuntur: iuxta Regulam Iuris: Quem non honoro, nec onero. Hæc ex illis: quæ non in omnibus locum habent. In primis si aliqua plena, vel semiplena ieiunia consuetudine generali sint in aliqua prouincia, oppido, vel loco recepta, ea quoque in Monasteris, & Religiosorum Collegiis intra eum locum constituris seruari debent: sunt enim ea ieiunia omnium communia, quippe quæ moribus omnium in eo loco commorantium sunt approbata. Nam pari ratione si dies festi in aliquo loco consuetudine, & vsu omnium communi coluntur, obseruantur etiam in monasteriis intra eum locum positis. At si consuetudo in ieiuniis solùm sit laicorum, clericos non ligat: sicut si tantùm sit laicorum, & clericorum sæcularium, monachos & alios religiosos non tenet: & hoc est, quod Paludanus & alij docuerunt. Quæres, an si aliqua ieiunia Diœcesani publica auctoritate indicantur, ea Constitutione Monasteria quoque intra diœcesim sita teneantur: non enim videntur teneri, quia Monachi auctoritati & iurisdictioni ipsorum subiecti non sunt. Sed tamen ex altera etiam parte alligari videntur: quia si Episcopus dies festos indixerit, aut loci interdicto ciuitatem subiecerit, Monasteria seruare illud debent, ergo & ieiunia, si quæ indixerit. Negant quidam idem esse iuris de legibus iuniorum, quod de interdictis & diebus festis: quoniam iure communi constitutum est, Vt Religiosi seruent interdicta, & dies festos auctoritate Episcoporum indictos: nihil tamen est de ieiunijs sancitum. Cum ergo Religiosi sint ab Episcopi potestate exempti, non videntur adstringi hisce ieiunijs quæ indicit Episcopus: ve-rumtamen ne alios offendant, ea seruare debent. ¶ Quod itidem Paludanus & alij tradiderunt, in hoc locum habet: quod laici, & Clerici etiam seculares in quibusdam diebus ieiuniorum carnibus, vel ouis, butyro, & alijs huiusmodi de more vescuntur, quæ tamen Consuetudo eos Monachos vel Religiosos non comprehendit, qui instituto & Regula his diebus, vti prædictis cibis non possunt. Et hoc ideo est, quia talium ciborum vsus instituto, & regula monachali prohibetur. Pari ratione, si canone aliquo vel lege sit cautum, ne Ecclesiastici certo die carnes edant, quamuis consuetudine laici eo die carnibus vescerentur, ea consuetudo ad Clericos minimè traheretur, nisi ea quoque sit apud Clericos recepta. Quo fit, vt in Hispaniæ prouincijs, in quibus Laici, & Clerici singulis quibusque sabbatis totius anni, præterquam in Sabbatis Quadragesimæ, & Quatuor Temporum, & Pentigiliorum sanctorum, more & consuetudine edunt extremas cæsorum animalium partes, capita nimirum, pedes, iecur, pulmones, & intestina Monachi, S. Benedicti Regulam professi, qui in illis partibus commorantur, eiusmodi cibis vti nequeunt, quia ad eos consuendo trahi nequit, eum instituto & Regula talium ciborum vsus sit interdictus: nisi apud eos recepta quoque laicorum consuetudo locum & vim habeat.

Tertiò quæritur, An consuetudine apud Monachos, & Religiosos induci queat vsus ouorũ, casei, butyri, aut etiam carnium, tametsi eorum regula, vel instituto prohibitus sit? Respondeo consuetudinem aduersus ea, quæ ad Religionis substantiam pertinent, aut quæ iure communi Monachi, & religiosi præstare, & exequi iubentur, nulla consuetudine contraria obstante, non valere: & talis est Consuetudo inducta contra aliquid eorum, quæ ad tria vota spectãt aut etiam fortassis contra habitum Monachorum, vel Religiosorum proprium, & peculiarem: nam vt ait Abbas in c. Super eo. de regular. Religionis substantialia sunt tantùm tria vota: ex c. Cum ad Monasterium in fine. de statu Monac. At verò consuetudo inducta aduersus ea, quæ tantùm Regula præcipit aut prohibet, valet, si fuerit impune permissa. Hinc est, vt in Hispania, si apud ipsos Monachos S. Benedicti Regulam professos, sit inducta consuetudo in Sabbatis extremas animalium partes edendi, ea valeat, non quia laicorum consuetudo ad Monachos protendatur, vt Superiori quæstione iam dixi; sed quia sit consuetudo, Monachorum vsu approbata, quæ licut legem humanam ex toto, vel ex parte interdum abrogat. Sic etiam Religiosi instituti Regulam ex ea parte, qua tantùm est iuris humani, non diuini, vel naturalis, vel communis.

Quarto quæritur, An aduenæ & peregrini in ieiunijs, indigenarum & incolarum consuetudinibus teneantur? Respondeo, è communi omnium sententia teneri consuetudinibus, apud quos commorantur & habitant: vel si ad eos venerint, causa habitandi apud eos: & hoc non solùm ne ceteris præbeant offensionem, sed absolutè etiam & simpliciter citra vllam offensionem: vt si clam & occultè comedant, satis enim est, si domicilium in loco habeant, aut in eo commorentur: vt patet ex l. Hæres absens ff. de Iudicijs, & colligitur ex ea. Illud, & c. Illa dist. 12. vbi Ambrosius Augustino respondit: Ad quantumcumque Ecclesiam accesseris, eius consuetudinem serua. Idem etiam constat ex c. Quæ contra dist. 8.

Verùm illud dubiæ quæstionis est, An viatores teneantur consuetudinibus eorum, per quorum loca transeunt, quia non in his locis commorantur, nec ad ea se conferunt habitandi gratia. Hanc quæstionem breuiter tractauit Glossa in cap. Illa, dist. 12. & c. Quæ contra dist. 8. & ibi Geminianus, Præpositus, & Archidiaconus, & Turrecremata. Duæ sunt opiniones: prima negat absolutè eos teneri, sed solùm causa vitandæ alienæ offensionis; quare si priuatim, & occultè edant, possunt vti cibis, quibus vtebantur in patria. Sic Præpositus, Archidiaconus, Geminianus, Turrecremata, cum Glossa in c. Quæ contra dist. 8. Ita Paludanus in quarto dist. 15. quæst. 4. art. 3. Antonin. secunda par. tit. 6. cap. 2. §. 2. Rosel. Ieiunium nu. 6. Silu. Ieiunium quæst. 2. nu. 1. & q. 10. nu. 18. ad finem. Id probant ex cap. Illa, dist. 12. Nam Ambrosius respondit Augustino consuetudinem esse seruandam ad quamcumque Ecclesiam quis accesserit, ne alijs offensio præbeatur: ergo vbi nulla est aliorum offensio, mos nostræ gentis, ciuitatis, vel populi seruandus est. Et in l. Hæres absens. §. Proinde. ff. de Iudicijs statuitur, vt aduena, qui certo loco domicilium habet, tabernam, vel officinã conductam, eo loco conueniatur. Si verò sic venit, vt confestim discedat quasi viator, durissimum est, vt tot locis conueniatur, quot quis nauigans vel iter faciens delatus est. Et in l. Debitor, ff. De Pignoribus, solùm obligantur legibus ciuitatis perpetuò habitantes, dicitur enim ibi: Quæritur, an & Stichus villicus & ceteri serui ad culturam missi & Stichi vicarij obligati essent? Respondit, eos dumtaxat, qui hoc animo à domino inducti essent, non temporis causa accommodatentur, obligatos. Secunda verò opinio affirmat, viatores, & eos, qui iter faciunt, etiam absque domicilio, gentis, vel populi, ad quem veniunt, consuetudinibus teneri. Sic Couarruuias lib. 2. varia. resolutio. cap. 20. num. 8. prope finem, vbi citat Bonifacium, Cardinalem & Abbatem. Sic etiam Maior in quarto dist. 15. q. 5. contra Præpositum & Paludanum. Sed reuera durissimum est, viatores & iter facientes ligari in ieiunijs, consuetudinibus eorum, per quorum loca transeunt, vt tot ieiunia seruare cogantur, quot sunt loca gentis, per quæ deferuntur, & ad quæ veniunt non voluntate commorandi, sed alio transeundi. Prima igitur opinio est verior, aduenas ratione domicilij, tabernæ, vel officinæ, perguiæ, vel horrei conducti consuetudinibus gentis vel populi teneris item viatores si aliquò venerint voluntate habitandi, ligantur consuetudinibus, quæ in eo loco seruantur. Dum tamen iter faciunt, absolutè & simpliciter non alligantur consuetudinibus eorum, per quorum loca deferuntur, deducuntur, pergunt, & transeunt. Nihilominus tamen si his in locis prandeant vel cœnent, cibis quibus vtuntur incolæ, vesci debent ad vitandam offensionem aliorum. Et hæc omnia puto primam opinionem dicere voluisse. Quæres, an viator, qui per loca transit, in quibus de more carnes comeduntur, possit tutò carnibus vesci in illis locis, quamuis eo tempore consuetudine, vel statuto suæ gentis, sit carnium esus interdictus? Respondeo, posse eum vti carnibus: nam est viator in ijs, quæ ad pœnas, odia, & onera pertinent, non obligetur cõsuetudine gentis, per cuius loca transit, in ijs tamen, quæ gratiam, fauorem, & honorem continent, potest gaudere, & vti consuetudine gentis, vel populi, per cuius loca transit: sicut Nouitius gaudet priuilegijs Ordini, vel Religioni, cuius nouitius est, concessis: quamuis non teneatur legibus & statutis ordinis, vel Religionis. Non habeo Auctorem hoc asserentem: sed hoc mihi probabile videtur.

De

De peccatis quæ Ieiuniorum violatione committuntur.

Cap. XXXI.

PRimò Quæritur, An omnia ieiunia sint libera, an potius quæ sunt ab Ecclesia indicta, seruari necessariò debeant? Nostri reputis Hæretici sentiunt, omnia generatim ieiunia esse libera: vnde ieiunia non damnant, nec tollunt, sed aiunt illa cuiusque arbitratu esse suscipienda: quam hæresim olim tradiderunt Aeriani, vt refetunt Epiphanius hæreſi 75. Philaster, & Augustinus de eodem. Hoc autem probare, & ostendere illi se putant primùm ex illo Apostoli prima ad Timotheum primo, Iusto lex non est posita. Deinde quia liberi sumus à iugo veteris legis in libertatem vocati. Præterea Augustinus Epist. 86. ita scripsit ad Casulanum. Si meam sententiam quæris, ego in Euangelicis, & Apostolicis litteris, totoque Instrumento, quod appellatur testamentum nouum, omnino id reuoluens, video esse ieiunium præceptum: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non video definitum. Hæc Augustinus. Denique adferunt Hæretici historiam Spiridionis Episcopi, quam supra ex Sozomeno lib. 1. Ecclesiast. Histor. cap. 11. & Nicephoro lib. 8. c. 41. reculimus; & historiam de Attalo Illustri Martyre, & Alcibiade, quam inferius producemus ex Euseb. li. 5. Ecclesiast. Histor. c. tertio & Nicephoro libro quarto cap. 18.

Cæterum Catholica est sententia, ieiunia ab Ecclesia indicta obseruare nos oportere: alioqui violata, animæ noxam asserre. Quamuis autem, vti superius indicaui, quorundam fuerit Catholicorum sententia, lethalem culpam eum non admittere, qui hæc ieiunia prætermittit, nisi quodam animi contemptu negligat: attamè communis & certa est omnium opinio, lethalis, vel venialis saltem peccati labe animam polui, si absque iusta causa, etiam quæ nullum contineat contemptum, violauerit. Canone 68. Apostolorum, anathemate feiuntur laici, qui Quadragesimarum numerum non seruauerint, nisi corporis imbecillitate fuerint impediti. In Concilio Gangrensi cap. 69. habetur: Si quis eorum qui exercentur, ab sque corporali necessitate se insolentes gerunt, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, anathema sit. Concilium Toletanum 4. Cano. 7 Sic statuit. Quicumque in die Passionis Dominicæ, præter pauculos senes, & languidos, ante peractas Indulgentiæ preces ieiunium soluent, à Paschali gaudio depellantur, nec in eo Sacramentum Corporis, & sanguinis Domini percipiat, qui diem passionis eius per abstinentiam non honorauit. Concilium Carthaginense 4. Can. 64. Clericum quendam propter violatum ieiunium, è Superiori gradu ad inferiorem deiicit. Ambrosius itidem Serm. 25. Quisquis Christianus, inquit, consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur. Ibidem: bis dicit non esse leue peccatum: & demum: Quantum sit peccatum, ieiunium Ecclesiæ temere violare, ostendit exemplo de ieiunio à rege Saule vniuerso populo indicto, & à Ionata, filio eius per errorem præteremisso. Augustinus serm. in Sabbato ante Quadragesimam. Alius diebus, ait, ieiunare, remedium est, ac præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui non ieiunet, sentiet pœnam. Hæc illi patres. Ameni etiam, cũ in sabbatis tantum, & Dominicis diebus in Quadragesima vescentur ouis, & butyro, Synodus, sub Imperatore Iustiniano, in Trullo coacta can. 56. lege cauit, ne quis ova, ac butyrum ederet in Quadragesima: Alioqui, inquit, Clericus deponatur: Laicus à Communione arceatur. Octaua, item Synodus Toletana Capite nono grauissimis verbis Quadragenarij obseruantiam ieiunij præcipiens: Quisquis, inquit, absque inuitabili necessitate atque fragilitate, vt euidenti langore, sic etiam impossibilitate dieb. Quadragesimæ vsum carnis præsumpserit attentare, nõ solum reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus à sancta eiusdem diei communione. Et hoc illi cumuletur in pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat, quia sactis diebus abstinentiæ, obliuius est disciplinam. Illi verò quos aut ætas incurnat, aut necessitas arctat: non ante prohibita violate præsumant, quàm à Sacerdote permissum accipiant. Ita Synodus. Quanto sanius olim Byzantini fecerint, ita refert Nicephorus lib. 17. Eccles. Histor. cap. 32. Cum fames Byzantij increbuisset: Iustinianus Imperator præcepit, vt secunda statim, ieiunij Quadragenarij hebdomada, carnes in foro venales exponerentur. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, inquit Nicephorus, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat, mortem sibi potius subeundam ratus, quàm quicquam de patriis moribus, & traditionibus mutare. Et certè Augustinus in Epist. 86. ad Casulanum, & Hieronymus in Epist. ad Lucinum Boeticum de Ieiunijs agentes, Maiorum instituta & consuetudines docent esse pro legibus habẽdas. Id verò quod principio est obiectum, ex Apostolo: Iusto legem non esse positam: Patres communiter interpretantur, Quia Iustus sponte sua præstat quod lex iubet, nec ad id pœnæ formidine mouetur, aut trahitur. Ad historiam verò Spiridionis & Attali, commodiori loco infernus respondebo.

Secundò Quæritur, An certis diebus & temporibus ieiunia seruare, sit Iudaicæ superstitionis ritus? Id Hæretici asserere non dubitant: immo, in Nouo etiam Testamento aiunt esse prohibitum certis diebus ieiunia colere. Nam ad Roma. 14. scribit Apostolus: Alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem: & ad Galatas quarto. Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Deinde quia Christus & Apostoli, vt aperte Augustinus Epi. 86. testatur, nullos dies certos constituerunt, qui ieiunio deputarentur.

Cæterum quicquid Hæretici deliriunt, conuenit inter Catholicos, ieiunium certis diebus ac temporibus suscipi & agi debere, quia id præcipiat Ecclesia, aut cõsuetudo recepta seruet. Nec tamen inde continuò sit, vt vsu Iudæorum dies, menses, & tempora colamus. Nam vt ex Hieronymo super Epist. ad Galatas cap. quarto illis verbis. Dies obseruatis & menses, manifestè colligitur, illi obseruabant dies & tempora in memoriam, & recordationem præteritorum, & vt vmbras ac figuras rerum futurarum. Nos verò, ob tristitiam & luctum Apostolorum ac Martyrum, & ob imitationem & exemplum Christi Domini. Non igitur, vt isti nugantur, nos dies obseruamus, qua lex antiqua præceperit: sed quia Ecclesia iussit, ac Maiorum nostrorum mos & consuetudo quasi legem præscripsit. Et licet Augustinus dixerit, in Nouo testamento ieiunium præcipi, sed quibus diebus sit ieiunium seruandum, & quibus non obseruandum, nec Christum, nec Apostolos instituisse: parum tamen refert: tum quia solum videtur locutus de præcepto scripto, non autem viua voce tradito: tum etiam quia alibi sæpe docet has esse Apostolorum Constitutiones. Et quamuis tales non essent: ait tamen ille, Maiorum consuetudines & instituta pro legibus habenda.

Tertiò Quæritur, An abstinere à certo ciborum genere, Iudaicam sapiat superstitionem & ritum? Hæretici ieiunia quidem admittunt, sed libera dumtaxat & voluntaria, vt dixi: ita vt quando cuique liberum fuerit ea suscipere, fas sit, non lex, & præceptum. Sed ciborum delectum in ieiuniis condemnant: ita vt ieiunium nihil aliud esse fateantur, quàm temperantiam, qua quis in mediocritate quadam, quoscumque cibos voluerit, sumat: ac propterea censent esse contra Christi Domini præceptum, & Apostolorum institutum, in ieiuniis certa ciborum genera prohiberi. Nam Matth. quinto Dominus ait: Non quod intrat in os, coinquinat hominem. Item Luc. 10. In quamcumque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Actorum decimo dictum est Petro: Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris: Genes. etiam primo & nono dixit Deus, Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt; Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia dedi vobis omnia. Ad Titum 1. dicit Apostolus: Omnia mundis: coinquinatis autem & infidelibus, nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum mentes & conscientiæ, 1. ad Corinthios decimo: Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes, propter conscientiam. Domini enim est terra, & plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur, manducate: 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciatur, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: ad Coloss. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi. 1. ad Timoth. 4. Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidem à Fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus: & ijs qui cognouerunt veritatem. Præterea, veteris legis fuit, inter cibos distinguere, alios mundos, alios immundos. Postremò apud Eusebium lib. quinto cap. tertio Histor. Ecclesiast. & Nicephorum lib. quarto cap. 18. narratur historia de Attalo martyre, qui cum videret Alcibiadem quendam eadem ex causa, ac se, nimium vt Christum confiteretur, in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo cum liber adhuc à vinculis esset, vsus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & aliis præterea offensionis occasionem reliqueret, per-

suasit

Universidad de Deusto
Biblioteca

siuatit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, ac proinde Alcibiades postea nullo discrimine omne genus cibi, citra satietatem tamen cepit, & gratias Deo egit, qui quod ei defuerat, ita expleuisset.

Verumtamen vna est, & concors omnium Catholicorum sententia, nullum cibum esse per se malum, ac proinde Ecclesiam in diebus ieiuniorum à certis cibis abstinere: non quo eos damnet ac iudicet esse per se detestabiles, & naturali iure damnatos, sed eo tantum, vt corpus castiget & domet, ac contineat se à delicatis ciborum generibus. Fuit hæresis Manichæi, Priscilliani Marcionis & aliorum, qui à certis quibusdam cibis abstinebant, tamquam natura sua malis, & immunditiæ idcirco editi ab Ecclesia Canones sunt, quibus ea hæresis damnatur. In primis extat Apostolorum Canon 22, qui sic habet: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus non propter mentis exercitationem, sed propter abominationem festis diebus vino, & carnibus non vtitur, deponatur. In Synodo Ancyrana Can. 14. Sic decernitur: De ijs qui in Clero sunt Presbyteri, vel Diaconi, & abstinent a carnibus, hoc placuit statui, vt non tamquam immundas contemnant, sed contingant: à quibus qui se continere volunt habeant potestatem, ita tamen vt eas pollutas esse non iudicent. Synodus Toletana prima: in assertione fidei, ad finem. Si quis dixerit, aut credident carnes auium seu pecorum, quæ ad escam datæ sunt, non tantum in castigationem corporis abdicandas, sed tamquam immundas execrandas esse, anathema sit. Concilium Bracarense 1. Can. 14. Si quis immundos putat cibos carnium, quos Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem corporis, sed quasi propter immunditiam earum, abstinet ita vt nec olera cum carnibus cocta gustet, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Iure itaque naturali nullus est cibus per se malus: iure vero diuino in veteri Hebræorum populo disceteri sunt cibi ita vt alij immundi haberentur, alij mundi: sed præceptum fuit quod ad illius populi cæremonias pertinebat, quæ Christi Domini morte sunt abrogatæ. Quare Paulus Apostolus in locis paulo ante productis ostendit, Christiano non esse abstinendum à cibis tanquam natura sua malis, quod fuit Hæreticorum dogma, quos in spiritu prædixit esse venturos. Item docuit non esse abstinendum a cibis, more & ritu Iudæorum, quorum cæremoniæ tamerant sublatæ & extinctæ, numquam amplius vi legis seruandæ. Et hoc dictum est Petro, ne scilicet cibos amplius ex Mosis lege discerneret. Numquam tamen Apostoli docuerunt non esse à certis cibis abstinendum vt corpus castigetur, & sensus retrenentur, & mens ad cœlestia contemplanda promptior, & expeditior reddatur. Et Christus dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem: quia reuera cato, quæ in die ieiunij comeditur, non per se animũ commaculat, sed voluntatis affectus, Ecclesiastici ieiunij præceptum negligentis: Attalus etiam Martyr merito Alcibiadem admonuit: quia nimirum illa nimia quam seruabat abstinentia, occasionem offensionis aliis præbebat: credebatur enim à cibis abstinere tamquam per se malis & immundis, aut quòd ritu Iudæorum putaret legem veterem cibos discernentem seruare oportere. Ecclesia itaque in suis ieiunijs præcipit esse abstinendum à carnibus ad carnis lasciuiam comprimendam.

Act. 10.

Matt. 15.

Quarto quæritur, Cuius virtutis sit opus ieiunium? Respondeo, esse officium Temperantiæ: quare qui ieiunium ab Ecclesia indictum violat, intemperans est. Et quamuis sint qui doceant, cum inobedientiæ crimen admittere, qui imperata ieiunia negligit: nos non negamus id ita esse, si ea prætermittat, quia parere legi tenetur: Nihilominus tamen quandocumque sine iusta & legitima causa ieiunium quis indictum prætermittit aut soluit, contra temperantiam, crimen admittit.

Quinto quæritur, An si quis ieiunium in certo die indictum violet, aut quia non potest, aut quia non vult id seruare, debeat alio die ieiunium suscipere? Quidam senserunt non quidem in vniuersum ieiunium prætermissum, esse alio die seruandum quia si quis, inquiunt ob corporis imbecillitatem ieiunium non seruat, non debet in alium diem transferre. At is qui eo die ieiunium solueret, quia vel horam edendi anteuertit, vel quia amplius quàm semel edit, debet alio die ieiunium seruare, vt præcepto satisfaciat. Id ostendunt primùm, quia in cap. Ex parte de Obseruat. ieiunio. Sic habetur: Vt ieiunium, quod in Sanctorum pernigilijs seruari debet, in alium diem transferatur, quando pernigilia in diem festum inciderint. Deinde in l. Celsus §. sed ipse. ff. de Receptis arbitris dicitur: Si cui præcipiatur vt soluat intra Calendas Ianuarias, & non soluit, debet deinde soluere: quia duo mandata in vno continentur, nimirum, vt soluat, & soluat intra Ianuarias Calendas. Et in cap. Cum dilecti, de

A Dolo & Contumacia: Si cui imperetur vt intra certum diem se in iudicio sistat, nisi id fecerit, debet elapso eo die venire: ergo à simili cum præcipitur nobis certo vt die ieiunium seruemus, duo præcepta continentur, nimirum ieiunij, & certo die ieiunium suscipiendi. Ceterum Abbas in cap. De Obseruat. ieiunio. expresse docet non esse alio die ieiunium seruandum: Et probat à simili: quia si quis die festo rem diuinam non audiuerit, non debet eam alio die audire. Et si quis sacerdos certo die Diuinum Officium omiserit, id persoluere seque ati die non cogitur. Si mihi reliquitur vsus fructus ad biennium proxime futurum, & impeditor, petere non possum vsumfructum alterius biennij, quia non est idem vsusfructus. l. 31 vsusfructus mihi. ff. de vsu, & vsufructus legatis. Atque hæc est communis opinio, & vera, Palud. quarto distinctione 15. quæstione quarta, art. 3. ad finem. Silu. in verb. Ieiunium quæstione octaua, num. 12. Angelus num. 21. Rosel. num. 24. & Tabien. num. 14. Addit verò Palud. loco citato: qui vouit se bis aut semel in hebdomada ieiunium susceptuum, & diem certum non constituit, si in vno die ieiunium ceptum violauerit, quia voluit culpa sua violare, vel quia legitimè impeditus ieiunium seruare non potuit, debet in alio die eiusdem hebdomadæ ieiunium colere, vt suum votum impleat, ante quàm hebdomada elabatur. Sic intelligo, quod dicit Palud. eo loco: alij putant secus Paludani esse: eum debere ieiunium suscipere in alio die etiam alterius hebdomadæ.

B

Vt argumenta verò obiecta diluantur, annotandum est, duplicitèr aliquid ad certum tempus imperari: Aut enim imperatur in cultum, & honorem certi temporis, Aut ne res diutius prorogetur. Primo modo, quando quippiam præcipitur, si constituto tempore non fiat, eo transacto, amplius fieri non debet, & talia sunt præcepta ieiunij seruandi certis temporibus, & factum audiendi diebus festis, & quotidie Diuinum officium persoluendi. Pari ratione qui debet operas certi diei, & impeditur, non debet operas alterius diei quia non sunt eadem operæ hodiernæ, & craslinæ. l. Si non Sortem. §. libertas. ff. de condict. indebi. Posteriori modo quando aliquid imperatur, nisi fiat tempore statuto, fieri debet eo elapso: & tale est præceptum, vt Titius soluat intra Calendas Ianuarias: item, vt in iudicium ad certum diem veniat: tale itidem, vt semel quorannis quisque Sacerdoti sua peccata confiteatur: talia etiam erant olim mandata, vt in Paschate & Pentecoste baptisma susciperetur. Palud. quarto dist. 17. quæstione secunda art. 5. vertic. Secundus casus. Nec obstat quod Ecclesia sustenet, ieiunia, quæ in Perusiinis sanctorum seruari nequeunt, in diem proximè præcedentem transferri: quoniam id peculiare est in eiusmodi ieiunijs. Sic enim Ecclesia sua auctoritate constituit.

C

Sexto quæritur, An si duo ieiunia ab Ecclesia indicta in eundem diem inciderint, debeat eorum alterutrum in alium diem transferri. Respondeo cum Archidiacono in cap. De ieiunio distinctione 76. & Ioanne Andrea in cap. Cum in cunctis. §. 1. de elect. non esse transferendum, generalis enim Ecclesiæ consuetudo habet vt vbique præcepto satisfaciamus vnico ieiunio.

Septimò quæritur, An qui ieiunium violat, cum duo ab Ecclesia indicta ieiunia seruari deberent, duplex peccatum admittat: vt si pernigilium S. Matthiæ in Quadragesimam, aut pernigilium S. Matthæi in Quatuor anni Tempora incurrerit. Nauar. in Manuali cap. 1. num. 4. vertic. ex quo colligitur, respondet, duplici peccato scipium obstringere, quia duo præcepta perfringit, quippe qui duas leges, & iura conculit. Sed verius est quod alio loco dictum & ostensum est à me, non committi nisi vnum peccatum tantummodo: quia peccata non multiplicantur specie vel numero nisi ratione rei obiectæ, vel finis propositi, vel alicuius alterius adiuncti, hoc est, circumstantiæ adhibitæ, vel quia actus peccati repetitur, non autem sola distinctione præcepti: alioqui enim factum lege naturali, diuina, Canonica, & ciuili veritum, quatuor turpitudines haberet. At in præsenti quæstione nihil horum contingit: neque enim est species rei obiectæ diuersa, neque finis, vel alia circumstantia distincta, neque actus replicatur. Dices peccatum numero distingui, quia præcepta diuersa violantur. Hoc nihil efficit: quia actus peccatorum numero non differunt, nisi quia res obiecta distinguitur, aut quia actus geminatur, & neutrum in præsenti locum habet. Præcepta verò quamuis multa sint, nisi ad diuersas virtutes pertineant, nouam peccati speciem nulla ratione conficiunt, vt suo loco fusius comprobaui. Quemadmodum si quis millies idem votum confirmet, quamuis illud postea perfringat, vnum peccatum admittit. Quare Monachus, qui ratione voti quod fecit, & ratione regulæ & instituti monastici certo die ieiunium debet suscipere, si omittat duplicitèr peccat, quia duo illa præceptorum vincula quibus

D

tenetur, ad diuersas virtutes spectant: vnde quatenus facit contra votum, sacrilegus est, vt verò facit contra suam regulam monachalem, peccat vel contra temperantiam vel contra regulæ præceptum.

Octauo Quæritur, An qui initio Quadragesimę deliberat toto eo tempore ieiunium soluere, tot numero peccata, siue vnum peccatum tot deformitatum committat, quot sunt Quadragenarij ieiunij dies? Respondeo, committere, perinde atque is, qui statuit rem diuinam omittere tribus diebus festis, triplici peccato sese polluit: & similiter sacerdos, qui in animo haberet tribus diebus Diuinum Horatiarum precum officium prætermitteret. Quoniam peccata numero, quod attinet ad peccati turpitudinem siue deformitatem, distinguuntur, quando res voluntati obiecta numero differt, siue vno simul voluntatis actu siue pluribus approbetur & placeat. Vt si tibi in animo sit tres quatuórve homines occidere, aut verberibus cædere, aut tria furta, vel periuria, vel sacrilegia committere.

A

Nonò Quæritur, An ieiuniis debeant adiungi eleemosynæ, preces, vigiliæ, & alia huiusmodi pietatis officia? Respondeo, olim quidem, vt constat ex Patribus præsertim Ambrosio, Augustino, Leone, ieiunia cum eleemosynis, precibus, vigiliis, & aliis id generis operibus de more coniungebantur. Vnde in cap. Solent, de consecratione. distinctione prima, ex Concilio Cabilonensi dicitur: Auditus Missarum solemnis & vespertinis officiis, & largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Præterea pridianis Apostolorum, & aliorum primariorum Martyrum diebus Christiani ieiunia seruabant: & deinde pernoctantes, & ad sacras ædes conuenientes, vigilias agebant. Postea verò vsu & more sunt vigiliæ sublatæ, & ieiunia remanserunt, ac vigiliarum nomen ipsis ieiuniis attributum est. Consuetudine quoque factum est, vt ieiunia nostra cateant illis comitibus, quos antea solebant habere, nimirum precibus & eleemosynis, quorum tamen aliqua adhuc vestigia permanent in iis ieiunijs, quæ publicè Romanus Pontifex in communem omnium salutem sæpe constituit, cum subileum, quod appellant, promulgat, indicit enim triduanum ieiunium, & decernit etiam, vt in eo triduo eleemosynæ erogentur, & vt fiant solemnes & publicæ supplicationes, & vt quisque priuatim preces fundat ad Deum: ac in ea hebdomada suorum faciat peccatorum confessionem: & Dominico die proximè sequenti Eucharistiam omni expurgata criminum labe percipiat.

B

Decimò Quæritur, An superior, cuius consensu & beneficio quis lege ac vinculo ieiunij soluitur, debeat ieiunium in aliud pietatis officium commutare? Respondeo, ex Patrum doctrina, Ambrosij, Prosperi, Augustini, & aliorum, cui iusta ac legitima causa ieiunium relaxabatur, in aliud pium opus permutabatur. Nunc verò sæpenumero superior aliquem ieiunij vinculo soluit, nec tamen vllum aliud pietatis opus imponit: quamuis in Iubilæis soleat facultas concedi, vt qui ieiunium suscipere nequit, in aliud pietatis officium arbitrio Confessarij commutet.

C

Vndecimò quæritur, An peccet famulus vel ancilla mensam sternens & parans, ac ministrans cibos Domino, quem nouit ieiunium soluere? Respondeo cum Caietano in secundæ secundæ 147. art. 4. vertic. Occurrit hoc in loco dubium, minimè, quoniam munere suo fungitur, quod aliis quoque diebus ac temporibus obire cõsueuit. Dices: Dominus prandendo aut cœnando peccat: ergo famulus quoque aut ancilla, siquidem eum eo simul operari videntur. Respondeo, famulum nequaquam operari pariter cum domino in malo & peccato, se præstare officium & ministerium, quod alioqui suo domino debet. Deinde, obijcies: Cum dominus imperat famulo: Para mihi cibos, & sterne mensam, iubet quod malum est, ergo famulus ei obtemperando peccat. Respondeo, si dominus imperaret rem per se malam, famulo non liceret, domino imperanti parere, cum rem sibi imperatam neutiquam posset bene obire & exequi. Cum verò Dominus petit a famulo rem sua natura per se indifferentem, tuta conscientia famulus obtemperat, quamuis deprauatus sit domini affectus, famulus enim facit id, quod fieri iure potest. Cùm dominus itaque iubet parati sibi cibos, non iubet rem per se malam, ac proinde famulus suo muneri satisfaciens non peccat. Est quidem domini affectus, vti paulò antè dixi, malus, in quo famulus minimè consentit, sed solitum officiũ famuli dominus perit, quod malum non est, & ideo famulus iure consuetum suum officium domino præstat.

D

Duodecimò Quæritur, An lethale peccatum committat is, qui inuitat ad cœnã in die ieiunij eum, quem nouit alioqui cœnaturum: De hac quæstione Caietanus in secunda secundæ, quæstio. 147. articulo quarto Mai. 4. distinctione 15. quæstione quarta §. Dubitatur. Nauarr. in Manuali capit. 21. numer. 24. Respondeo, in primis lethaliter peccare eum, qui inuitat, si is, qui inuitatur, cœnet, cùm alias si inuitatus non esset, ieiunium seruaret: tunc enim qui inuitat, causam dat vt ieiunium soluat is, quem ad cœnandum inuitat. Et hoc locum habet in eo qui inuitat, quem certo nouit, vel probabiliter credit, vel dubitat esse obligatum ad ieiunium seruandum, nam secus est de eo qui inuitat quem nouit, aut probabiliter credit esse à ieiunij lege solutum ac liberum. Colligit Maior loco citato, peccare patresfamilias, & dominos ministrantes filijs, seruis, & famulis cibos, quorum vsu, sciunt aut dubitant probabiliter eos ieiunium violaturos, de quo dicam quæstione proximè sequenti. Sed quid dicẽdum, si inuites ad cœnandum alterum, qui est ad cœnam paratus, cum tamen seruare possit ac debeat ieiunium? Respondeo cum Caietano loco citato, te lethaliter peccare, qui inuitas alterum ad peccatum continuandum, & exequendum quia scilicet nemini fas est ad malum exequendum inuitare, vel allicere quemquam etiam paratum ad malum faciendum. Nam peccatum est, nõ solùm velle malum facere, sed etiam facere malum, & complere. Quid si inuitas aliquem ad cœnandum tecum, qui erat cum alio, vel alibi cœnaturus? Caiet. loco citato. & Nauar. in Manuali c. 21. num. 25. Respondent te non lethaliter peccare, quia non peccant, qui hospitio viatores excipiunt alioqui etiam ad ieiunium seruandum obstrictos, & inuitant, vt domi suæ potius quàm alibi cœnent, eo quod non inuitant simpliciter ad cœnandum, sed ad cœnandum ibi, & non alibi. Probabilis est opinio, quoniam non offeris cœnam, sed dolorum & locum cœnæ. Item cum inuitas alterum, cum alio cœnaturum, vt tecum cœnet, non offeris illi simpliciter cœnam, sed offeris te tanquam socium in cœna, cum tu iure cœnare queas.

Sed peccat ne qui alterum inuitat vtbanitatis, hospitalitatis, amicitiæ ve gratia ad cœnam simpliciter in die ieiunij? Nauar. in Manua. cap. 21. num. 24. respondet, eum non peccare, si solùm inuitet ad cœnam tanquam ad cibum, quo vitam sustentamus: cibum enim sumimus vt nos alamus, & nutriamus. Probat quia is tunc non inuitat alterum ad malum, sed ad bonum. Probat etiam à simili, nam fas nobis est mutuum petere ab eo, quem scimus non nisi ad vsuram daturum. Item iure quis Sacramenta petit à Parocho, quem probabiliter nouit nonnisi cum peccato sacramenta ministraturum. Tuta conscientia petimus à Pagano iusiurãdum, quem nouimus per falsos deos iuraturum. Item meretrici domum iure quis locat ad habitandum: iure quis vendit rem suam alteri, quamuis nouerit ea re illum perperam vsurum. Sed hęc exempla solùm probant nos non peccare, cum rem petimus ab altero per se bonam, vel indifferentem, qua ille si velit, bene vti potest, non tamen si rem per se malam petamus, & qua alter benè vti non potest. Nos item non peccamus, si in bonis iure nostro vtimur, quamuis nouerimus alios deprauato suæ voluntatis affectu peccaturos. At cùm inuitamus ad cœnam simpliciter alterum, quem certò, vel probabiliter credimus contra ieiunium facturum, non inuitamus ad rem bonam, & qua ille si velit, vti benè possit; & ideo meo iudicio non sumus à peccato liberi.

Duodecimò Quæritur, An patersfamilias ministrans cœnam suæ familiæ, vt filiis, famulis, seruis, cum tamen ieiunium illi seruare deberent, lethale peccatum admittat? Duæ sententiæ sunt, vna simpliciter ait, eum grauiter peccare. Medina Tract. de Ieiunio, Quæstione de his, per quæ ieiunium soluitur. Mai. quarto distinct. 15. quæstione quarta §. dubitatur. Altera docet non semper peccare. Dicendum existimo in primis, eum lethaliter peccare, si in die ieiunij compellat familiam, quæ ieiunium agere debet, ad opera, quæ cum ieiunio stare non possunt, si in alium diem differri commodè queunt. Sic Gabr. secundo distinct. 17. art. 3. Deinde patersfamilias debet, si commodè potest, ministrare & præbere familiæ alimenta commoda, & licita siue iure permissa in die ieiunij, vt ita familia sustenteretur, & simul ieiunium seruare queat: debet enim impedimenta remouere, & curare, ne familia debitum ieiunium omittat aut violet cibis prohibitis vtendo. Mai. loco citato. Verùm non cogitur vllo præcepto familiam per vim compellere ad ieiunia seruanda: sed tanquam bonus pater aut dominus lege charitatis, & correctionis fraternæ cogitur familiam monere, & curare, vt ieiunia indicta ab Ecclesia seruet, & debet eos cibos tantùm ministrare, qui in diebus ieiuniorum iure aut consuetudine præscripta permittuntur. Ledesm. in quarto Par. 1. quæst. 17. art. 6. dub. 4.

Decimotertiò Quæritur, An peccent qui in diebus ieiuniorum cibos prohibitos venales exponunt? Respondeo, Magistratuum esse prohibere, ne tales cibi venales exponantur, vt sic multorum peccata deuitentur. An verò peccent priuati homines qui huiusmodi cibos vendunt occultè, duæ sunt opiniones. Prima negat ea ratione, quòd non videantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

simul operam cum iis qui mala fide emunt, quippe qui depraua-
to voluntatis affectu peccant. Deinde multi sunt, quibus fas est præ-
dictos emere cibos, nec venditores vlla lege coguntur explorare emptorum causas, emát ne iure, an contra ius. Præterea nemo malus credi potest, nisi id certò &eui-
denter constiterit: ergo si venditor certò non nouerit emptorem in emendo peccare, vendendo non peccat. Oppositum affirmat opinio secunda; tum quia inde multorum peccato-
rum occasiones oriuntur, ea enim data occasione multi ieiu-
nia soluunt ac violant, & lege charitatis debet quisque alium monere, & impedire ne peccet: item quia occasionem pec-
candi debet quisque præcidere: & hæc opinio videtur qui-
busdam esse probabilior & verior. Nam ideo Respublica ve-
tat ne tales cibi publicè vendantur. Dicendum existimo: Si quis priuatim & occultè vendat, non videtur peccare, si ne-
sciat, verum bona fide, an mala emptor emat: secus tamen est, si probabiliter nouerit aut dubitauerit emptorem emendo peccare. Nemo malus existimatur & creditur, nisi certò vel probabiliter constiterit eum malum esse.

Quænam alia in diebus ieiuniorum sint iure Canonico & ciuili prohibita.

Cap. XXXII.

PRimò Quæritur, An etiam sint alia, quæ olim Ius Canonicum vel ciuile vetuerit in diebus ieiuniorum? Respondeo, alia esse, ea nempe quæ sequuntur. Nam in Cõcilio Laodiceno can. 51. & refertur cap. Non oportet de consecratione dist. 3. quæstione quarta est constitutum sic: Non oportet in Quadragesima Martyrum natalitia celebrari, sed eorum in Sabbato & Dominica tantùm memoria fiat. Idem habetur in cap. Non licet, eadem distinctione, & Quæstione ex Synodis Græcanicis, quas Martinus Bracarensis Episcopus collegit. Olim Ecclesia Latina hunc morem seruauit. Et maxime Ambrosius in Ecclesia Mediolanensi. Vnde Episcopi Hispanienses diem festum Annuntiationis Dominicæ transtulerunt in diem 18. Decembris vt habetur in Concil. Toletano 9. anno salutis humanæ 655. & sacra anniuersaria B. Ambrosij celebritas colitur non in die obitus eius, is enim incidit in Quadragesimam, quarta die Aprilis: ordinatio verò eius in mensem Decembrem septimo die. Dies quoque festus S. Benedicti olim agebatur in mense Iulio, non Aprili. Nunc verò huiusmodi Canon non est vsu & consuetudine in Ecclesia receptus.

Secundò Quæritur, An in diebus ieiuniorum iudiciales actus sint iure Ciuili, aut Canonico prohibiti? Respondeo in l. Quadraginta. c. de Feriis, Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus ita lege lata sanxerunt: Quadraginta die-
bus qui auspicio cæremoniarum paschale tempus anticipãt, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæstionum. Hæc tamen lex, tam consuetudine est abrogata.

Tertiò Quæritur, An nuptiæ sint in diebus ieiuniorũ prohibitæ? Respondeo, in Synodo Laodicena can. 51. qui Canon refertur in cap. Non oportet 31. q. 4. statutum esse, ne in Quadragesima, aut nuptiæ, aut quælibet natalitia celebrentur. Natalitia Synodus intelligit dies natales Principum, vel virorum insignium, in quibus epulæ & conuiuia fieri solent. Nuptias verò accipit, prout significant solemnes eas quas Theologi Nuptiarum benedictiones appellant, quibus coniuges si sacris ædibus à Sacerdote inter Missarum solemnia sacrati solent. Eodem modo intelligitur quod respondit Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum, & habetur in c. Nec vxo-
rem. 31. q. 4. vbi dicitur: Nec vxorem ducere, nec conuiuia fa-
cere in Quadragesimali tempore conuenire posse vllo mo-
do arbitror. Huc accedit quod ex Concilio Hybernien si in eadem dist. & quæst. nuper allata c. Non oportet, refertur, ni-
mirum: Non oportet à Septuagesima vsque in Octauam Pa-
schæ, & tribus hebdomadibus ante festiuitatem S. Ioãnis Baptistæ, & ab Aduentu Domini vsque post Epiphaniam, nu-
ptias celebrare: quòd si factum fuerit separentur. Hoc decre-
tum continetur etiam in c. Capellanus de Feriis. Quæres, cur his tribus temporibus sint solemnes nuptiæ prohibitæ? Qui-
dam respondent id factum esse, quòd olim ter in anno diui-
nam Eucharistiam Christiani perciperent, in Natali nempe Domini & in Paschate, & in Pentecoste: quapropter vt mul-
to tempore se ad tam salutaris, & diuini cibi sumptionem præpararent, lege cautum est, ne his tribus temporibus fie-
rent solemnes nuptiæ. Ego tamen probabile existimo, inter-
dictas fuisse nuptias propter triplex publicum & solemne ie-
iunium, quod tribus, hisce temporibus suscipi quotannis ac seruari solebat. Primò deputabantur nouem hebdomadæ ante Pascha, ea, quam supradixi, ratione. Deinde consecra-
bantur tres hebdomadæ ante diem Natalem sancti Ioannis Baptistæ, quæ inchoabantur iuxta multorum ritum & mo-
rem, tribus diebus ante festum Dominicæ resurrectionis. Quare in prædicto Canone tres hebdomadæ ante Natalem diem S. Ioannis Baptistæ non intelliguntur proximè præce-
dentes ipsum diem festum, sed cum interuallo trium alia-
rum hebdomadarum: nam accipiuntur tres hebdomadæ, vna-
in quam incidit Dominica ascensio, & triduum Rogation-
num: Secunda, quæ proximè præcedit Pentecosten: tertia, est ipsa Pentecostes hebdomada. Nam triduo Rogationum ie-
iunium celebratur, & post Domini in cœlos ascensum, multi ieiunium agebant vsque ad Pentecosten, vt implerent illud quod dixit Christus. Tunc ieiunabunt, cum auferetur spon-
sus ab eis: & in hebdomada Pentecostes æstiuum Quatuor temporum ieiunium seruabatur: & in Aduentu Domini vt superius suo loco dixi, Romani ieiunium suscipiebant: & post Aduentum succedunt dies Natalis Dominici vsque ad Epiphaniam, quibus diebus diuinis rebus tantùm, non nup-
tiis studendum curauit Ecclesia. Sciendum tamen, in Con-
cilio Tridentino sessione 24. c. 10. de Reformatione Matri-
monij: huiusmodi decretum esse ex parte abrogatum. Sic enim ibi habetur: Ab Aduentu Domini nostri vsque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vsque in Octauam Paschatis inclusiuè antiquas solemnium nuptiarum prohi-
bitiones diligenter ab omnibus obseruari Sancta Synodus præcipit: in aliis verò temporibus nuptias solemniter cele-
brari permisit.

Quartò Quæritur, An bellare in diebus ieiuniorum, sit iu-
re prohibitum? Respondeo in c. 1. de Treuga & pace Alexan-
dri III. in Concilio Lateranensi lege sanciuit, vt pacis fœdus omnino seruentur ab Aduentu Domini vsque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuagesima vsque ad Octauas Paschæ, & à quarta feria post occasum solis, vsque ad secundam feriam in ortu solis: eo quod olim Romani feriã quintam à ieiunio liberam colebant. In ea enim Christus Dominus in cœlos ascendit, & in feria sexta ieiunium seruabant ob necem & se-
pulturam Domini, & in Sabbato ob morrorem, & luctũ Apo-
stolorum: Dominicam diem ob Domini resurrectionem vt sanctam veneramur.

Quintò Quæritur, An in diebus ieiuniorum sit iure vetitum corpus cœna reficere, antequam vespertinum officium fiat? Respondeo: In c. Solent, De consec. dist. 1. constitutum es-
se, ne in Quadragesima ante vespertinum Officiũ, ieiuniam soluatur. Et quia consuetudine nunc in Quadragesima ad meridiem corpus esca reficitur, inde fit vt Clerici vesperti-
num Officium in sacris ædibus solemni ritu decantent post Missæ sacrificium perfectum, antequam cibum capiãt. Quæ-
stionis verò est, An cæteri qui Diuinum Officium priuatim persoluere canonica lege coguntur, id præstare debeant, priusquam cibum in meridie sumant. Quidam affirmant, alij verò negant: de quo commodiùs dicemus suo loco. Cæteris verò ieiuniorum diebus non est iure canonico decretum, vt vespertinum officium ante refectionem corporis persolua-
tur, sed solùm, vt ad horam sextam res diuina fiat, & ad ho-
ram nouam ieiunium relaxetur.

Sextò Quæritur, Quidnam qui olim solemnem age-
bant pœnitentiam, facere debebant in diebus ieiuniorum? Annotandum est, tunc Christianos in duas veluti Classes fuisse diuisos, in fideles inquam, & Catechumenos, Ca-
tachumenis, inquit, Augustinus sermone 46. de verbis Domini, Sacramenta fidelium non produntur: Porrò Ca-
techumenorum duæ erant classes; alij Audientes vocaban-
tur, alij Competentes, siue Electi. Fideles verò etiam ipsi in tres erant Ordines distributi: vnus erat Clerico-
rum, alter Laicorum, tertius Pœnitentium, qui ob cer-
ta quædam delicta, quibus alios publicè conturbauerant, à fidelium cœtu & conuentu segregati, extra Ecclesiam ejecti, suorum peccatorum agere pœnitentiam cogeban-
tur. Hi Pœnitentes singulis ieiuniorum diebus, aut sal-
tem in capite ieiunij Quadragenarij, ad Ecclesiam venire debebant, vt capita sacerdotibus submitterent, qui eis ma-
nus imponerent, & Deum pro ipsis precarentur. Vnde quarta Synodus Carthaginensis Canone octauo statuit, vt omni tempore ieiunij manus pœnitentibus à Sacerdotibus imponerentur. Refert deinde Gratianus distinctione 50. in capite quod incipit: In capite Quadragesimæ, omnes pœ-
nitentes ante fores Ecclesiæ se præsentent Episcopo cilitio-
tis sacco induti, nudis pedibus, vnitibus in terram demissis, teos se esse, ipso habitu & cultu protestantes: & ibi adesse debent Presbyteri, Parochiani, & Presbyter Pœnitentium, qui eorum pœnitentiam, & conuersionem diligenter in-
spicere debent. Posthæc eos in Ecclesiam inducant, & cum

omni Cleto septem Pœnitentiales psalmos in terra prostra-
tus Episcopus cum lacrymis pro eorum solutione decanter. Tunc resurgès ab oratione, manus eis imponat, benedictam aquam super eos spargat: cinerem prius mittat: deinde cili-
cio capita eorum operiet, & cum gemitu crebris suspiriis de-
nunciet eis: Quoniam sicut Adam proiectus est de paradiso, ita ipsi pro peccatis ab Ecclesia eiiciuntur. Postea iubeat mi-
nistris, vt eos extra ianuas Ecclesiæ expellant. Clerus verò sequatur eos cum responsorio: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum De-
canis, & eorum Presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsenten-
tur. Nam vt constat ex Innocentio I. in c. De Pœnitentibus, de Consecratione distinctione tertia, Pœnitentes siue ex gra-
uioribus commissis siue ex leuioribus pœnitentiam agunt, Si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha, remis-
sionem, Romanæ Ecclesiæ consuetudine, accipiant. Singulis igitur annis pœnitentes feria quinta, Maioris hebdomadę ad Ecclesiam conueniebant, reconciliabantur, & Sacrosanctam percipiebant Eucharistiam vt air Glossa eo loco. Quæres, cur eo die potius quàm alio, eos sibi Ecclesia reconciliabat, eisq; Dominicum panem sanctum porrigebat? Respondeo, Eccle-
siam in hac re, Christi exemplum imitari voluisse, qui eo die pedes discipulorum suorum lauit, vna cum eis cœnauit, eis-
que suum corpus & sanguinem impertiuit. Huius antiquæ consuetudinis & moris duo adhuc vestigia cernere licet. Etenim feria quarta Cinerum, quod caput ieiunij vocamus, omnes ad Ecclesiam conuenire solent, & sacerdos eorum ca-
pera sacro Cinere, & aqua item sactata aspergit. Sacræ item fidei Inquisitores aliquos Ecclesiæ reconciliant, eisque ad certum tempus, vel ad vitam etiam pœnitentiam alicubi in-
iungunt: & ideo panuulum quendam saccum eorum humeris imponunt: qui cum ab Episcopo olim Pœnitentibus daretur, cœpit saccus benedictus vocari. Quare nunc saccus ab In-
quisitoribus impositus, vulgari Hispanico sermone dici so-
let sanbenito id est, saccus benedictus, maximi apud Hispa-
nos dedecoris & ignominiæ.

Septimò quæritur, An quis per alium quempiam ieiunium agere queat, vt sic Ecclesiæ præcepto satisfaciat. Hanc quæ-
stionem tractauit Glossa distinctione 82. cap. Presbyter, & de Pœnitentia distinctione tertia, cap. Pœnitentia, & vtrinque rationes & argumenta proponit: ac tandem videtur conclu-
dere, id fieri non posse: probatque ex ca. vltimo de Offic. Iud. deleg. §. Is autem, vbi legimus: Is autem, cui iniungitur, vt personaliter negotium exequatur, potest, dummodo partes consentiant, hoc aliis delegare. Docet itidem (quicquid sit de aliis) per filium posse patrem ieiunium seruare, & è contra: tum quia eadem persona censetur 25. quæstione tertia. §. Hac auctoritate; tum quia patres magis terrentur in filiis, quàm in seipsis. ff. Quod metus causa. l. Isti quidem §. vltimo. Accedit, quod quis potest per alterum satisfacere, ac debitum soluere. Cæterum dicendum est, ieiunium aut imperatur ali-
cui, vt corpus castiget ac domet, & hac ratione nemo potest per alterum ieiunium suscipere & agere cuiusmodi sunt ie-
tunia quę indicit Ecclesia aut Confessarius. Aut ieiunium in-
dicis sententia iniungitur tanquam pœna peccatis debitas & hoc modo, nisi aliquid aliud impediat, potest quis per alium debita ieiunia persoluere: sic etiam viuorum ieiunia mortuis prodesse queunt in modum suffragij.

De Ieiunio, quod ius naturale præscribit.

Cap. XXXIII.

PRimò Quæritur, Qualisnam abstinentia sit Ieiunium, quod est tantum Iuris naturalis? Respondeo, ieiu-
nium naturale, in multis à Ieiunio Ecclesiastico differre: nec enim postulat certum cibi genus; nec definitos & sta-
tos dies, & tempora, nec vnicam corporis refectionem sed tantum est abstinentia quædam, qua nobis ipsi cibum, & potum subtrahimus, prout certa ratio præscribit ac præ-
cipit.

Secundò Quæritur, Ieiunium quantæ sit antiquitatis? Re-
spondeo: si de ieiunio Ecclesiastico Quadragenario, quod nunc est in vsu & more, loquamur, id vna cum Apostolo-
rum institutione & doctrina cœpit: nam ipsi Apostoli, vt ha-
ctenus vidimus, Quadragenarium ieiunium, quod proxime ante Pascha suscipitur, lege sanxerunt. Si verò sit sermo de ieiunio, quod ius naturale præcipit, id vna cum ipso rationis instinctu nobis insitum est & innatum ieiunij præceptũ: nam à natura ipsa cum ratione virtutum semina accepimus; vt propterea abstinentiam, sicut alias motũ virtutes, ratio natu-
talis assidua exercitatione gignat ac procreet. Quod si de iu-
re diuino scripto sermo sit, legimus in scriptura primo no-

stro parenti præceptum certi ieiunij, & abstinentiæ esse da-
tum, cum dictum est illi: Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas. In qua-
eumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et ideo Tertullianus lib. aduersus Psychicos, c. 3. Basil. hom. de laudi-
bus ieiunij. Ambr. de Helia, & ieiunio. c. 4. Auctor sermonum ad fratres in Eremo. serm. 25. & alij patres communiter tra-
diderunt, Ieiunij legem esse ante peccatum in Paradiso san-
citam, ac primum datum homini præceptum, fuisse de ieiu-
nio obseruando, hoc est, de abstinentia à certo cibi genere. Vocatur quidem à quibusdam in dubium, An primis mundi nascentis temporibus fuerit homini concessus carnium esus, & sunt qui sentiant, nullum ante diluuium carnium, aut pi-
scium vsum fuisse. Alij verò ex scripturis eum colligunt fuis-
se. Nam certa illa extat sancti Abelis commendatio, quòd de gregis sui primogenitis, & eorum adipibus, Deo liberaliter obtulisset: at ex iis quæ Domino offerebantur, aliquid sacer-
dotes in vsum sibi sumebant: Noë item ex animantibus im-
mundis bina tantùm; ex mundis autem septena secum assu-
mere, & in arcam inferre à Deo iussus est. Eorum igitur quæ erant ad sacrificandum apta, aliquis erat humanus vsus: hæc quæstio non est mei instituti.

Tertiò Quæritur, quanta & quotuplex sit Ieiunij vtilitas? Respondeo, magnam & multiplicem esse, vti ex Basilio, Am-
brosio, Augustino, Hieronymo, Gregorio, & aliis patribus antiquis facilè constat. Sed in primis Ieiunium conducit ad lasciuiam corporis coercẽdam. Vnde Cyprianus: In ieiuniis, inquit, vitiorum lentina siccatur, petulantia maceti, concupi-
scentiæ languent; fugitiuæ abeunt voluptates; extinguitur Æthnæ ardentis incendium, & flammiuomi fornax Vulca-
ni extincta intus, montes contemninos non adurit. Ieiuniũ si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exornat. Ieiunium extraordina-
rios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos di-
stringit & ligat. Ieiuniũ si humilitate ornetur, seruos Dei mundi efficit contemptores. Tertull. Nos certò scimus, quod qui in carne sunt, Deo placere non possunt, non in substã-
tia, sed in cura, in affectione, in operatione, in voluntate. Macies non displicet Deo, nec datũ est nobis corpus ad pon-
dus, sed ad opus. August. Princeps humani generis Adam quamdiu ieiunauit seruans mandatum, in Paradiso fuit: vbi verò comedit, ejectus est è Paradiso: & qui in Paradiso Dei virgo fuerat, ejectus de Paradiso cognouit vxorem; semper enim saturitati coniuncta est luxuria. Vicina sibi sunt ventet & genitalia. Alibi: Semper caro nostra subdita sit animæ no-
stræ: sicut ancilla famuletur dominæ: non præbeamus vires illicitas animæ nostræ, ne committat bellum aduersus spiri-
tum nostrum. Non incassati permittamus ancillam, ne su-
perbiat in dominam. Domemus vigiliis orationibusque: im-
ponamus frenum equo feroci, ne per præcipitia labamur. Hieron. Ventris ingluuies, tam animæ, quàm corpori mini-
strat materiam; ideo medicinale ieiunium omnẽ auferet lan-
guorem. Et omnem tribuit virtutem & gratiam. Sit ieiunium medicina, frangatur corpus, castigentur membra verberibus, multiplicentur abstinentiæ; etsi adhuc adhit concupiscentia illicita, adhibeantur grauissimæ disciplinæ, quousque eriga-
tur domina, & seruiat ancilla. Chrysost. homil. 8. in Genesim. Abstinentia propter hoc recepta est, vt vigorem carnis refre-
net, & equum moderanti facile parere faciat. Et infrà: Ieiu-
nium carnem comprimit, lasciuias inordinatas cohibet. Leo: Oratione propitiatio Dei quæritur ieiunio verò con-
cupiscentia carnis extinguitur. Post hæc: Quamuis sine ani-
ma, inquit, caro nihil desideret, & inde accipiat sensus, vn-
de sumit & motus: eiusdem tamen animæ est, quædam sibi subditæ substantiæ negare, vt à corporis cupiditatibus libe-
ra, in aula mentis, possit diuinæ vacare sapientiæ: vbi stre-
pitu, in aula mentis, possit diuinæ vacare sapientiæ: vbi stre-
pitu silente curarum, meditationibus sanctis in deliciis delectetur æternis.

Alius item Ieiunij fructus est, quod abstinentia mentem ad Deum attollit & euehit. Est igitur Ieiunij effectus men-
tis ad Deum ascensus. Daniel, ieiunio, quæ suæ genti erant euentura, diuinitus præuidit. Elias, ad Dei visionem, se qua-
dragenario ieiunio præparauit. Moses itidem quadragenario ieiunio purgatus, legis tabulas accepit; quibus Dei voluntas continebatur. Vnde Cyprianus loco citato ieiunium, ait, car-
nes azymas mundat & solidat, & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Scripturarum dulcedis pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nu-
tritur. Basilius: Ieiunium restringit vim ignis, obtundit ora leonum: preces nostras subuehit in cœlum, dum illis alarum vice fit, quo sursum ferantur. Reperies quotquot fuere san-
cti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institu-
tos. Ambros. Ieiunium, vita est Angelorum, fundamentum castitatis: hoc ad Deum gradu facilius pertenitur. Augustin.

Gen. 2.
Gen. 3.
Ibidem.
Gen. 4.
Infra 9.
Gen. 7.
Ioan. 13. Matt. 26.
Matth. 9.
Cyprian. ser. de Ieiunio.
Tertul. li. contra Psychicos. Rom. 8.
B. Aug. ser. 65. de tempore. Gen. 4.
Epist. 3. ad Bonifacium.
Hieronym. in Epist. ad Eustochium.
Leo serm. 6. de ieiunio sept. mensis.
Basil. hom. de ieiunio. Dan. 3. Infra 6. & 14. Ambr. libr. de Helia. c. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. ser. 65. de tempore. Exod. 32. Hiero. lib. 2. contra Iouinia. Exod. 34. Gen. 3. Isido. Ambros. Isido. Athan. lib. de virginit. Tob. 4. Bernar. ser. 4. de ieiun.

Aduertamus, inquit, quanta sit inter ieiunium, & saturitatem distantia inter ventrem vacuum, & pulmones epulis æstuãtes. Moses quia ieiunauit, vidit Dominũ: Populus quia manducauit, & bibit. Idola fabricatus est. Hieronymus: Sed neque securida conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari: quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire ad Paradisum, vnde per saturitatem fueramus erecti. Isidorus: Ieiunium, res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri: quod qui sanctè agit, Deo coniungitur, alienatur à mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro. Diaboli tentamenta vincuntur.

Est tertius ieiunij effectus, quod peccata expiat & deleat. Ex quo Ambrosius: Ieiunium est, inquit, mors culpæ, excidiũ delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, purificatio animæ, reconciliationis sacrificium, incrementum virtutis. Isidorus: Per ieiunium prosternuntur vitia, Diaboli tentamenta vincuntur. Basilius: Ieiunium peccatum extinguit, & elenat, tentationes depellit, ad pietatem vngit. Athanasius: Magnum munimentum est ieiunium; oratio itidem & eleemosyna, cum ex morte hominem liberent. Bernard. Bonum & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia. Nec solùm est ieiunium abolitio peccatorum, sed extirpatio quoque vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm debet peccata præterita, sed repellit futura, quæ committere poteramus. Hæc Patres.

Quæres qua ratione ieiunij peccata tollat ac deleat, cum non raro ieiunia ab iis, qui sunt peccatis obstricti, & vacui charitate, peragantur? Deinde, peccata nonnisi per Sacramẽta abolentur, aut per veram cordis pœnitentiam expiantur. Respondeo, peccata ieiuniis deleri & extingui, tum quia culpæ per charitatem, cuius studio ieiunia suscipimus, expiantur, tum quia culpa diuinæ gratiæ beneficio condonata, pœnę illi debitæ, ieiunio remittuntur, & cum peccati pœna persoluitur, peccatum ipsum tolli & aboleri dicitur, nam peccatorum pœnæ non raro peccata in sacris litteris nominantur. Quæres deinde, quomodo ieiunium, peccatorum veniam promereatur? (Sic enim dixit Bernardus paulò ante) cùm sine charitate Dei nihil apud eum promereri possimus: & ieiunia, nonnunquam animo peccatorum labe polluto, homines suscipiant ac seruent. Respondeo, ieiunia vel spontè suscepta, vel Maiorum auctoritate indicta, vel sacerdotis arbitrio in sacra peccatorum confessione iniuncta, si ex charitate oriuntur, peccatorum veniam promerentur, hoc est, pœnas culpis ante dimissis debitas, remittunt & delent. Rursus ieiunia etiamsi extra Dei charitatem fiant, peccatorum tamen veniam impetrare solent, quia nimirum impetrant à Deo vel veram cordis pœnitentiam, vel idoneam ad salutem sacramentorum susceptionem, quibus peccata abolentur. Demum rogabis, An ieiunia extra charitatem suscepta, certa & firma lege Dei, impetrent veram cordis pœnitentiam, vel legitimam certè sacramenti perceptionem, qua peccata diluuntur. Respondeo impetrare quidem, at non certa semper & rata lege, sed miseratione & benignitate Dei, qui sæpe piis peccatorum operibus & officiis, quamuis extra charitatem factis moueri, flecti, ac placari solet.

Quarto Quæritur, An sit aliquid, quod ius naturæ prohibeat in escam humanam sumi? Respõdeo esse: nam quamuis ex sacris litteris cõstet, nullum cibum videlicet qui in communem vsum hominum assumitur, esse per se immundum ac malum, hoc est, peccati sordibus infectum, negari tamẽ non potest, quin aliquid in rebus sit, quod iure ipso naturali citra noxam & culpam, in hominis cibum conuerti non possit. Omnis enim Dei creatura bona est: non tamen omnis apta & idonea, quæ homini in cibum cedat. Sunt enim quædam, quæ vel solo aspectu naturæ bene institutæ horrorem inferunt: alia, quæ tantùm gustata mortem adferunt: quædam, quæ absque graui valetudinis incommodo edi non possunt. Hæc, & iis similia non magis comedere fas est alicui, quàm sibi ipsi mortem consciscere, aut grauiter nocere. Immo & illa quoque, quæ in communem humanæ vitæ vsum veniũt, non quouis modo citra peccatum comeduntur. Quis enim liberum à vitio & culpa putet illum hominem, qui absque vlla necessitatis causa: crudas & adhuc sanguine imbutas animantium carnes, canum, laporũmve, aut coruorum more deuorat? Quæres, quænam res iure est naturali interdicta, ita vt in cibum absque peccato sumi non possit? Respondeo, eam esse humanam carnem: humanarum siquidem carnium esum, hominis non prorsus deprauati natura planè respuit & detestatur: & vniuersim, apud quos viget, aut viguit vnquam humanarum carnium vsus, ij pessimè apud omnes audiunt, & audierunt semper: & inter præcipua L. Catilinæ facinõra censetur hoc, quod humani corporis cruorem vino permistum circumferret, quem etiam coniuratis sociis non

A

erubuerit propinare. Accedit, quod vitium huiusmodi cum pietate & humanitate omnino pugnare videatur. Etenim sepulturæ iura, quæ humanis cadaueribus debentur, fœdissimè violantur. Quæres deinde, Humanisne carnibus vesci liceat, cum quis extrema inedia cruciatur: hoc est, cum nihil aliud ad manum habet, quo fame pereunti sibi subueniat? Quidam opinati sunt id fas esse. Alij contra nefas esse, dixerunt: illi quidem hoc argumento mouentur: nam is seipsum perimere videtur, qui extrema fame vel inedia laborans, cibo oblato non vtitur. At hoc sanè argumentum causam ipsam, de qua agitur, minimè conuincit. Is enim seipsum occidit, qui cibo oblato non vtitur, quo citra peccatum commodè vti potest: non autem is sibi mortem affert, qui ab obiecta esca se continet, quando ea vti nefas est: perinde enim est ac si cibus sibi oblatus non esset. Rursus illi aliter argumentantur: Carthusiano Monacho si nihil omnino præsto sit, quo vitam tueatur, præter carnes, voto & lege non obstante, carnibus vesci licet: ergo fas quoque est extrema laboranti inedia humanas carnes edere, si nihil aliud suppetat ad vitam sustentandam. Cæterum nec res, vt putant illi, hoc argumẽto conficitur. Carthusianis namque Monachis solùm aut voti professione, aut Religionis constitutione, aut Monasticæ vitæ instituto, carnium vsu est interdictum, cum tamen iure naturali vitam tueri debeant. Est autem arctius iuris naturalis vinculum, quàm iuris humani, vel voti sponte suscepti. Tandem illi primi ita distinguunt: Aut is qui extrema inedia premitur, ad manum habet carnes eorum, qui in prælio occubuerunt, aut nullas habet nisi quis eius alendi causa occidatur. Si primum, inquiunt, vesci carnibus humanis nefas nõ est: Si secundum, nefas est: nec enim fas est, insontes vel alios quoslibet necare ne tu fame pereas: at verò licitum est, eorum cadauera in cibum humanum assumere, qui aduerso prælio ceciderunt, si ad extremam inediam adigamur. Sed neque hoc satis perspicuum & certum est: nam etiam cadaueribus eorum, qui bello perierunt, sunt sepulturæ iura tribuenda. Tota huius controuersiæ difficultas in eo sita est, cum duo iuris naturalis præcepta concurrant, videlicet, vt vitam tuam tueatis, & serues, &, ne carnibus humanis vescaris, vtrum præceptum sit arctioris vinculi, hoc secundum, an primum: nam id nos obligabit; quod est maioris & strictioris vinculi: quidam primum iudicant esse vinculi arctioris: alij secundum. Probabile esse videtur, nec tunc fas esse humanis carnibus vesci. Et nemo condemnaret eum lethalis peccati, qui extrema inedia laborans ab humanis carnibus abstineret. Ex dictis perspici potest, nefas quoque esse carnes humanas bestiis deuorandas obiicere: quãquam sunt qui putent id aliquando licere facere in vindictam publicam, ad aliorum terrorem: nec itidem fas est, aut fuit vnquam, hominem, in sacrificium offerre, nisi mandato Dei, qui vitæ, & necis omnium habet imperium. Dices, id quidem etiam esse si insontes ad aram immolentur, non tamen si sontes, si homines ob admissa scelera, per sententiam & auctoritatem Iudicis, necì iam destinati mactentur? Respondeo, nihil referre si nocentes sint: nam homo quamuis sceleratus, grata Deo victima non est: quemadmodum pleræque etiam animantes, immundæ hostiæ putantur.

B

Quintò Quæritur, An ebrietas sit vitium siue peccatũ iure naturali damnatum. Appellatione ebrietatis intelligitur actus, quo homini ad tempus vsus rationis adimitur, ex immodico potu, siue sit vinum, siue aliud quod potatur immodicè ad voluptatem sensus. Sumitur itaque interdum ebrietas pro actu immoderato potãdi, ex quo rationis vsus amittitur: interdum verò pro eo quod potatur immodicè gratia voluptatis. Constat apud omnes, ebrietatem esse in vitio & culpa quando quis sua sponte sit ebrius, & eo ipso peccatorũ periculum incurrit: ebrij enim frequenter admittunt peccata quamplurima: nam & multa mala committunt, quæ vitare deberent: & multa bona omittunt, quæ facturi essent.

Dubiæ igitur quæstionis est, An ebrietas sit per se peccatum, etiam quando nullum ex ea peccati periculum imminet: aut quia talis est ebrius, vt nihil vnquam mali soleat perpetrare: aut quia idonea pijus adhiber remedia, ne per ebrietatem aliquid mali faciat: an verò solum peccatum sit, quia ebrietas soleat esse cum periculo multorũ peccatorum coniuncta? Sunt qui sentiant, non esse ebrietatem per se hac ratione malam, sed ob periculum peccatorum, quæ ebrij committere & possint, & soleant. Probant hoc: quia non est per se malum, si quis ad tempus se priuet vsu rationis; cum natura ipsa somnum homini concesserit, quo, ad tempus, vsus rationis aufertur. Sed enim hoc improbabiliter dicitur: vt putat Caiet. 2.2.q.150.art.2. Ebrij aliqui sunt qui quamuis non soleant alios occidere vulnerare, vel cædere, vel arma capere, in peccata tamẽ, quæ verbo, vel cogitatione cõmittuntur, incidũt frequẽter: solẽt enim in alios maledicta cõferre, tibi dinosc, &

C

turpiter agere: & quanquam nullius alterius peccati periculum incurrant, vera & certa est eorum sententia, qui docent, ebrietatem esse per se malam. Est enim contra naturam hominis, sicut sobrietas est hominis naturæ consentanea. Deinde, quia ebrietas existit ex immoderato potu ad voluptatem: at contra rectam rationem facit, qui immodicè bibit ad voluptatem. Quare non idem ius est de ebrietate, quod de somno: hic enim est à natura datus quietis causa, quo vires corporis vel amissæ reparantur, vel debilitatæ & imminutæ reficiuntur ac foouentur. At verò ebrietate, vsus rationis ẽripitur, quamuis ad tempus, temere tamen absque vlla iusta & legitima causa, quia nimirum ex nimio & immodico potu ad voluptatem sumpto, & quia ex eo potu plus sumitur quàm necesse est. Sic S. Tho. in 2.2. q.150. art.3. & 2. In hoc ebriorum culpa consistit, teste S. Thoma, quod scientes ex potu plus capiunt quàm necesse est, siue quod immoderato potu ad voluptatem vtuntur. Vnde Augustinus lib.22. Contra Faustum, cap.44. de ebrietate loquens ait. Nam & hanc lex æterna cõdemnat, quia cibum & potum ad ordinem naturalem non nisi gratia consernandæ salutis admittit. Et hinc efficitur, vt ebrius, vsu rationis adempto, neque hominis officia obeat, neque quod bonum est, & æquum, velit, aut præster. Quo etiam fit, vt is quoque peccet, qui per se, vel per alios ebrietatem alicui verbo, aut facto molitur ac parat. Quæres, an ebrietas propria, vel aliena, propter vomitum ex consilio Medici, gratia tuendæ, vel conseruandæ valetudinis fit peccatum? Ang. & Rosel. verbo, ebrietas. num. 2. aiunt esse lethale peccatum. Sic etiam Anton. 2. par. tit. 6. c. 3. §. 2. Tabien. ebrietas, num. 4. & probant, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Item quia ebrietas, cum sit per se malla, nõ videtur esse remedium institutum ad sanitatem recuperandam. Caiet. tamen 2.2. q. 150. art. 2. ad 3. & in Summ. ebrietas. Sylu. ebrietas. q. 1. Armil. ebrietas, num. 5. Sentiunt, nullum esse peccatum propter antiquia S. Tho. 2.2. q. 150. art. 2. ad 3. Respondet in hunc modum: Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, cibus & potus est moderandus secundum quod competit corporis valetudini. Et ideo sicut quandoque contingit, vt cibus vel potus qui est moderatus sano, sit superfluus infirmo: ita etiam potest e conuerso contingere, vt ille qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo. Et hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium Medici ad vomitum prouocandum, non est reputandus superfluus cibus, vel potus. Nec tamen ad vomitum prouocandum, requiritur quod sit potus inebrians: quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum causat: Et ideo propter hanc causam non excusaretur aliquis ab ebrietate. Hactenus S. Thom. Sic etiam Alex. 2. par. q. 141. mem. 12. q. 2. Reuera si ebrietas sumatur, vt est immoderatus vini potus ad voluptatem, peccatum est, etiam si ebrius quis fiat gratia sanitatis ex consilio Medici. Et hoc est, quod docet prima sententia: Si vero sumatur, vt est potus aptus ad vomitionẽ sano quidem immodicus, sed non malè valenti, peccatum non est: & hoc dicit secunda sententia. Si quæras, an si quis ebrius fiat, vt tyranni, vel hostis cruentiam fugiat, peccet. Respondeo, cum Cai. 2.2. q. 150. art. 2. peccare, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona.

A

Sexto Quæritur, An peccata per ebrietatem admissa, culpæ tribuantur? Certi iuris est, eiusmodi peccata ante ebrietatem optata expectatave, vel præuisa, culpæ tribui tunc, cum optata, expectata, vel præuisa fuerant. Quod quæritur ergo est: An cum in ebrietate citra vllum rationis vsum committuntur, culpæ tribuantur? Hanc nos quæstionem suo loco fusè tractauimus: ideo nihil de ea dicendum in præsenti loco arbitramur, nisi illud tantum, quorundam esse sententiam, quæ per ebrietatem mala admittuntur, culpæ tribui, eam ob causam, quòd satis sit ea affectu priori, voluntaria fuisse. Aliorum verò est opinio, ea quidem esse in culpa, cum sunt optata, expectata, vel animo proposita, vel mente cogitata & præuisa: postea verò omni culpa carere: quia culpa esse nequit in eo, quod voluntate non fit; nec vitari cauerive potest cum fit. Nec satis est, si quomodocunque voluntate priori prouenerint, nam proficisci & oriri ex alia re quippiam potest omnino naturaliter: & tunc si ex voluntate præterita profluat, culpam vllam denuo non contrahit, præter eam, quæ in voluntate vt in causa, præcessit. Si tamen ita ex voluntate priori proficiscitur, vt voluntate quoque caueri & vitari possit cum fit, tunc procul dubio in culpa denuo est, si non vitetur. Ang. & Rosel. docent, mala ebriorum, qui rationis sunt impotes, peccata non esse, quamuis fuerint ebrietas in culpa. At Silu. aut esse peccata, sed leuiora, quia sunt minus voluntaria, quã si quis sciens ea perpetraßet.

B

Septimò quæritur, An si ebrius rationis impos aliquem occidat vel mutilet, in irregularitatem incidat? De hac quæstione tractant iuris Canonici Doctores in Clem. Si furiosus, de Homicidio, Summistæ in verbo ebrietas, Couarr. in Cle. si furiosus par. 3. In initio, num. 3. Sunt duæ sententiæ, vna affirmat, eum in irregularitatem incurrere, si sciens factus est ebrius. Et probat, quia dat operam rei illicitæ, videlicet ebrietati, 2 secundò, quia Clem. Si furiosus, solum excipit amentem, infantem, & dormientem, & qui seipsum defendit. Sic Matthæus Zenzelinus, Cardinalis, & Imola in Clem. Si furiosus de Homic. Ricar. in 4. dist. 13. art. 3. q. 7. §. ad 1. ad partẽ aliam. Siluester Homicidium 3. q. 4. ad finem, & ebrietas num. 5. ad finem. Rosel. Homicidium 4. num. 5. Tabienus. Ebrietas q8. vbi citat Glossam. Armil. Irregularitas numer. 8. quamuis in verbo Ebrietas num. 8. Oppositum dicat. Sic etiam Villadiego in Tract. de Irregularitate, Ioan. Calderi. vt citat Nauar. in Manuali cap. 27. num. 236. Maiolus de Irregulari lib. cap. 48. Altera sententia negat, eum irregularitatem contrahere, tameti sua culpa factus sit ebrius. Id probat primò, quia rationis impos occidit vel mutilat alterum. Secundò, quia vt constat ex dicta Clem. Si furiosus de Homic. amens si occidat aliquem irregularis non est, quia rationis est impos, ergo nec ebrius, si vsu rationis careat. Nec valet si dicas, eum ebrium factum esse sua culpa, quoniam etiam amentia potest ex culpa amentis existere. Tertiò, quia teste Augustino lib. 22. contra Faustum, cap. 44. quamuis culpandus est Loth, non tamen quantum ille incestus, sed quantum illa ebrietas meretur. Ita sentiunt Couar. loco citato, Bonifacius in Clem. Si furiosus de Homic. num. 80. Nauar. in Manua. cap. 27. nu. 230. Castren. lib. 2. de lege pœnali cap. 14. Angelus ebrietas. num. 3.

C

In hac controuersia conueniunt omnes, eum, qui absque vlla culpa sua in ebrietatem incidens, irregularem non fieri, quamuis occidat aliquem: vt ait Couarruuias. Rursus fateri nos oportet, vt testatur idem Couarruuias, irregularitatem contrahere, qui se facit ebrium, vt sic interimat aliquem, & reuera occidit. Item etiam fatendum est eodem teste Couarruuia, cum ebrius consueuit arma capere, & homines offendere, & cædere, si culpa sua factus sit ebrius, & aliquem occiderit, eum in irregularitatem incidere. Tota difficultas in eo consistit, An qui sponte sua factus est ebrius, in irregularitatem incurrat, si aliquem occiderit, quamuis arma sumere, & alios ledere non consueuerit: & de hoc sunt prædictæ duæ opiniones contrariæ. Prima in eo innititur, quod dat operam rei illicitæ & periculosæ, secunda in eo, quod in Clem. Si furiosus de Homic. habetur, furiosum non contrahere irregularitatem, etiam si alterum per amentiam occiderit, & culpa sua in amentiam deuenerit. Annotandum est, nihil mirum esse, si ex Alexandro, S. Thoma, Bonauen. & Ricardo, quis probet ebrium irregularem fieri, si occiderit aliquem, quoniam illi Auctores scripserunt ante Clem. Si furiosus, & ita docuerunt, in irregularitatem incurrere etiam eum, qui tuendo seipsum, occidit inuadentem in eum. Præterea Auctores primæ sententiæ ex Clem. Si furiosus sic argumentantur quoniam in ea Clem. ebrius non excipitur. Reuera in iudicio, magis primæ opinioni standum existimo, at in foro cõscientiæ, secunda sententia probabilior mihi videtur: nam Iudices cum videant ebrium non excipi in Clementina, si furiosus, & rei illicitæ ac periculosæ operam dare, vtique iudicabunt cum irregularem esse: At in foro conscientiæ eadem videtur esse ratio de ebrio, quæ est de furioso. Ergo si amens rationis impos, quamuis culpa sua in amentiam incurrerit, irregularis non sit, si alterum occidat: consequens est, vt nec ebrius irregularitatem contrahat.

D

Octauo Quæritur, An ebrius factus rationis impos, & peccata per ebrietatem facitens, sit liber & immunis à pœna legis, constituta in eos, qui hoc aut illud crimen admiserint? Nam ex vna parte Aristoteles lib. 3. Ethico. cap. 5. ait, ebrius duplices pœnas meritò esse irrogatas, & propter ebrietatem, & propter delicta per ebrietatem commissa. Ex altera parte Aug. lib. 22. Contra Faustum cap. 44. ait, Loth culpãdum non quantum incestus, sed quantum ebrietas meretur. Ambr. li. 1. de Abraham ca. 6. & refertur in cap. Sane 15. quæst. 1. Ideoque inquit, si qui per vinum deliquerunt, apud sapientes Iudices venia quidem facta donantur sed leuitatis damnatur auctores. Hieronymus in Epist. de cultodia virginitatis ad Eustochium, ait: Loth amicus Dei in monte saluatus, & de tot millibus populi solus iustus inuenius, incebriatur à filiabus suis, & licet illæ putarent, genus humanum defecisse, & hoc facerent liberorum magis desiderio, quam libidinis, tamen sciebant, vinum iustum hoc non nisi ebrium esse factum. Denique quid fecerit, ignorauit. Et quanquam voluntas non sit in crimine, error in culpa est. Origenes Homil. 3. in Genesim: Vnde videtur mihi (Loth) in parte culpabilis, in parte excusabilis inueniri. Excusari namque potest, quòd à concupiscentiæ & libidinis crimine liber est, & quia nec ipse voluisse arguitur, neque volentibus consensisse, subiacet culpæ, quod decipi potuit, quod vino nimis indulsit, & hoc non *Gen. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

semel, sed iterum fecit. Dicendum est cum S. Thoma 2. 2. q. 150. art. 4. Qui factus est absque vlla culpa sua ebrius, si deinde peccata committat, liber & immunis est à pœna debita peccatis: Si verò culpa sua inebrietatem incurrit, dignus est venia non ex toto, sed ex parte: quia leuius est delictum per ebrietatem patratum, quàm si à sciente fieret, eo quod sit minus voluntarium. Et hoc est, quod dixerunt Origenes, Ambrosius, Hieronymus & Augustinus; nec oppositum docuit Aristoteles: qui non dixit, ebrium grauiori pœna mulctandum, sed duplicem pœnam mereri, & propter ebrietatem, & propter delicta per ebrietatem admissa: hæc tamen delicta leuius puniuntur, quàm si cum scientia patrarentur.

DE TERTIO ECCLESIÆ PRÆCEPTO, NIMIRVM;

De decima fructuum parte soluenda. CAP. XXXIIII.

PRIMÒ Quæritur, Quid appellatione decimæ ius Canonicum accipiat? Respondeo cum Hostiensi in Summa, tit. de Decimis. §. 1. intelligere, omnium bonorum mobilium, siue fructuum iure quæritorum partem decimam, quæ ministris Ecclesiæ quotannis persoluitur. Potrò in decima continentur duo, quæ Clericis & Ecclesiis debentur: Vnum est, Pars fructuum quos percipimus, non tamen certa, definita, & taxata, sed tanta, quanta est necessaria ad commoda Clericorum alimenta, & stipendia iure debita: siue ea sit decima, siue octaua, siue vigesima. Alterum est, pars certa & taxata fructuum, quæ soluitur ad Clericos commodè sustentandos & suo debito stipendio afficiendos: & hæc dicitur decima pars fructuum, quæ Parochiali Ecclesiæ persoluitur: de qua in præsenti loco disputamus.

Secundò Quæritur, An decima ante vllam legem scriptã, præcepto vllo solueretur. Respondet Hugo S. Victoris libr. 1. de Sacramẽtis par. 2. c. & 4. Tempore legis naturalis nullum fuisse præceptum diuinitus datum homini de decima persoluenda, sed tantùm consilium. Abraham siquidem ante legem Mosis de omnibus, quæ deuictis bello quatuor regibus reportauerat, Melchisedech sacerdoti decimam partem solui memoratur: id quod etiam Apostolus his verbis non obscurè testatur. Intuemini autem quàm sit, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarchã. Et Iacob, cum Patris iussu Mesopotamiam peteret, vt ibi vxorem duceret, decimam suorum omnium bonorum se Deo datorum, voti religione promisit: Si fuerit, inquit, Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum quo operiar, reuersusq; fuero prosperè ad domum Patris mei; erit mihi Dominus in Deum; & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Vouit itaque Sanctus ille Patriarcha se decimam soluturum, quam nulla naturæ lege soluere cogebatur. Immo scriptores ethnici tradidere, decimam fructuum partem à suis Maioribus, Diis dari solitam fuisse. Thus, inquit Plinius lib. 19. c. 14. prope finem) collectum Sabotam camelis comuehitur, porta ad id vna patente. Digredi via, capitale leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabin, mensura, non pondere, Sacerdotes capiuntur nec ante mercari licet. Et paulò post: Sunt & quæ Sacerdotibus dantur portiones, scribisque regum certæ. Et c. 19. Sarmenta, inquit, hasta diuidit Sacerdos, Deo partem ponit: reliquum mercator in massam conflit. Et Diodorus lib. 5. Et Plutarchus in Problema cap. 16. referunt, decimas Herculi solutas fuisse. Nec solum dabant, sed se daturos etiã ethnici plerũque vouebant, vt testis est Cicero lib. 3. de Diuinat. Neque, inquit, Herculi quisquam decimam vouit vnquam. Quapropter Lucullum Romani moris & iuris peritissimum, quod decimam vouisset, votumque persoluisset, maximis opibus auctum, veteres existimasse, narrat Plutarchus in Lucullo. Cum Camillus ibidem ob Veios bello captos Delphico Apollini decimam prædæ vouisset, nec in publico aurum soluendi facultas esset, matronas patriæ magis, quam suis commodis consulentes, omnia sua ornamenta, etiam mundum muliebrem in ærarium retulisse, Liuius recenset lib. 5. Deca. 2. Tradit quoque Herodotus in lib. 7. & 9. Cræsum Cyro consilium dedisse, vt ex omnibus hæreis decimus quisque Ioui redderetur. & Æginetas decimam ex spoliis Persarum, qui Platæensi prælio occubuerant, Diis quibusdam dedicasse. Xenophon in Oratione quam edidit de laudibus Agesilai, scribit, ipsum duorum annorum spatio, centum talenta & amplius, Deo apud Delphos in decimam dedisse.

Gen. 14.

Heb. 7.

Gen. 28.

Tertio quæritur, Quotuplex sit decima? Respondeo, cum Hostiensi in Summa, tit. de Decimis. §. 1. cuius sententia communi consensu recepta est, esse Triplicem, Prædialem nempe, Personalem, & mixtam. Prædialis, est decima pars, quæ soluitur ex fructibus qui proueniunt ex prædiis, cuiusmodi sunt vinum, frumentum, olera, & fructus arborum. cap. Pertenuit cap. Pastoralis. cap. Apostolicæ, de Decimis. Personalis, est decima pars fructuum prouenientium ex aliqua industria, vel opera personæ, nimirum ex mercatura, negotiatione, militia, venatione, opificio, vel ex cuiuspiam alterius rei disciplina & arte quam quis exerceat. c. Decimæ, 16. q. 1. & cap. Ad Apostolicæ, de decimis. Mixta, est decima pars fructuum prouenientium ex animantibus, quas in pascuis, aruisue nostris, nostra cura & diligentia nutrimus; quales sunt fœtus pecorum, porcorum, boum, & eorum fructus, vt caseus, lac, butyrum, lana, pellis. Dicitur talis decima, mixta; quia fructus partim ex industria personæ, partim ex ipsis quodammodo prædiis sponte proueniunt: nam in pascendis & nutriendis animantibus requiritur hominis cura, diligentia, & industria, qua animantes custodiuntur; & prædia itidem, in quibus pascuntur, nutriuntur, & viuunt. Vt enim arbor, illius loci & soli censetur, in quo viuit, & in quo radices agit, non illius, in quo videtur consistere. l. Si plures. §. Si radicibus. ff. Arborum furtim cæsarum: Sic & animalia illius fundi vel prædij dicuntur esse, in quo laborant, & in quo viuunt, non illius, in quo morantur. l. Cum quidam. ff. de Fũdo instructo. Glossa Decimam Mixtam ad Prædialem reuocat: duo enim tantum genera Decimarum, Personalium, & Prædialium eo loco Glossa connumerat.

Quartò Quæritur, An Decima iure Diuino an potius Pontificio debeatur? Duplex est opinio; vna affirmat Diuino iure deberi; Altera omnino negat vllo Diuino iure soluendam, sed tantùm iure Pontificio, siue Canonico. Conuenit inter omnes, iure naturali & Diuino deberi Clerico qui inseruit Ecclesiæ, alimenta, quibus commodè sustententur, & stipendia ratione muneris & officij, quo fungitur, & quod præstat. Iure quidem naturali, quia tecta ratio præcipit, vti eum alamus, qui nobis inseruit, & vt demus ministro Ecclesiæ, qui nos spiritualia docet, vnde viuere queat, & quod eius operã cura, & diligentia merentur iure Diuino, quia dixit Christus, Matth. 10. Dignus est enim operarius cibo suo. Quæstio itaque in eo consistit, An decima, hoc est, vna pars ex decem partibus fructuum, quos colligimus, iure diuino, an Canonico Ecclesiæ debeatur? Priorem opinionem sequuntur communi fere consensu iuris Canonici Doctores Innocentius in cap. vlt. de Paroch. Ioan. Andreas in rubr. de Decimis, Host. in Summ. tit. de Decimis. §. 7. Archidiaconus c. 1. de Decimis in 6. Abbas in cap. In aliquibus de Decimis, Antonius in cap. Parochianos de Decimis, Alexander consil. 60. volum. 4. Anchãranus in cap. 1. de Decimis in 6. & Glossa ibidem: & hanc esse communem sententiam, scribit Franchus cap. 1. de Decimis in 6. Posteriorem opinionem amplexati sunt Theologi Alexander 3. par. q. 51. mem. 1. 2. & 3. S. Thomas 2. p. q. 87. art. 1. Quodlib. 1. q. 8. Ricar. 4. dist. 17. art. 2. q. 7. ad 4. Henricus Quodlib. 4. q. 28. Duran. in 4. dist. 1. q. 9. ad 1. Maior. 3. distinct. 37. q. 36. & 4. dist. 15. q. 4. Adrian. q. 5. art. 1. Antoninus 2. par. tit. 4. c. 1. §. 3. Sotus lib. 9. de Iusti. q. 4. artic. 1. Quibus subscripsere Summister, Astensis in Summ. lib. 6. tit. 15. q. 1. 1. & 3. Angel. Decimæ. num. 2. Silu. Decimæ q. 3. & 4. Tabien. Decimæ num. 7. & inter Iuris Pontificij peritos Nauar. in Manuali capit. 21. num. 18. & Couar. lib. 1. Varia. resolu. c. 17. numer. 2. Atque in hac quidem controuersia adeo inter se Pontificij iuris interpretes & Theologi dissident, vt Iurisconsulti Theologos etiam reprehendant & improbent. Immò scribit Antonius, Theologorum sententiam nõ procul abesse ab hæresi: quippe quæ cum iure Canonico aperte pugnate videatur. Innocentius quoque, ait, esse fere hæreticos eos qui asserunt, decimas etiam sub Iege Gratiæ, non iure Diuino, sed tantum humano deberi. Quamuis Hostien. docere videatur, decimas quidem prædiales diuino iure, Personales verò humano tantùm iure persolui, quam sententiam tuetur Henricus in cap. Peruenit de Decimis, & Felinus in cap. Causam de præscript. idque communi vsu esse receptum, testatur Cardinalis in c. de Decimis, & Abbas in cap. In aliquibus, citato, sic ait: Nam licet motiua Theologorum multum stringant; tamen in dubiis, debemus stare interpretationi Ecclesiæ, & Summi Pontificis, & Alexand. consil. 60. prædicto dicit Theologorum sententiam iure Pontificio improbari. Contra verò Theologi Sotus, Maior, & Siluester locis citatis Iuris Canonici Doctores in hac parte tanquam nõ legitimos & idoneos diuini iuris interpretes reiiciunt. Item Butrius scribit, in hac Quæstione potius esse Iuris Canonici Consultis, quàm Theologis adhærendum: propterea quod Ius Canonicum satis perspicuè tradiderit, decimã iure Diuino deberi. At contrà Sotus &

Maior testantur potius esse Theologis credendũ, quòd ipsorum sit scripturas sacras interpretari. Ex quibus, tanquam è fontibus, diuina iura ducuntur & petuntur: nam & ipsi quoque Pontifices ac cæteri Patres, ideo aliquid iuris esse diuini testantur, quia ex sacris litteris eruantur.

Vt hanc controuersiam aliqua ex parte obscuram & perplexam commodius explicemus ac dirimamus, præmittendum ducimus, inter omnes cõstare, Decimam in vetere Hebræorum populo, iure diuino esse solutam, vt constat Exod. 22. Decimas tuas, inquit Moses, non tardabis reddere: & Leuit. 27. Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Omnium decimarum bouis, & ouis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino, & idem præcipitur num. 18.

Quæstionis igitur dubiæ est primùm, vtrum decimæ debeantur nunc in tempore Euãgelicæ legis, iure diuino, quod quidem apertè ex Nouo Testamento colligatur, hoc enim affirmant, vti paulò ante diximus, Iuris Canonici Doctores, Theologi verò negant. Illi verò probant primùm ex illo Matthæi 23. Vbi Dominus dixit: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia decimatis mentem, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Posteà eos reprehendens, quod leuiora præcepta sectantes, grauiora negligerent, subdit: Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Ergo voluit ibi Christus, vt vtraque præstarenturiae proinde decima solueretur. Deinde ex eo argumentantur, quod idem Christus dixit: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum: & paulò ante dixerat: Non veni soluere legem, sed adimplere. Præcepit itidem vt Cæsari reddantur quæ Cæsaris sunt; & quæ sunt Dei, Deo, ergo, quemadmodum tributa, & census Cæsari persoluuntur, ita etiam Deo, cuius sunt decimæ, persolui debent.

Matth. 5.

Secundum, dubiæ etiam quæstionis est, An præceptum datum diuinitus in Vetere Testamento de decima soluẽda, ad mores pertineat, an verò potius ad cæremonias, quibus futura significabantur, An ad ciuilem veteris populi gubernationem? Quod est quærere, An fuerit morale præceptum, an Cæremoniale, an verò Iudiciale? Nam si ad mores pertinebat, Christi morte sublatum non est: Si ad Cæremonias, omnino abrogatum censetur, nec fas est, post Christi mortẽ illud obseruare: Si ad populi gubernationẽ, deletum quidem est morte Christi, ita tamen, vt auctoritate Ecclesiæ denuò constitui potuerit. Iuris itaque Canonici Doctores morale præceptum fuisse censentiae propterea minimè Christi morte antiquatum & extinctum, & ad primum Decalogi præceptum pertinere. Nam eo ipso, quod vnum Deum colere nos oportet, supremum omniũ rerum Dominum ac Principem, aliquid ei offerre debemus, quo profiteamur summum eius dominium ac principatum in omnia, & quo testemur eius esse vniuersa, & quicquid boni in nobis est, ei acceptum referendum. Theologi verò docent, eiusmodi præceptum Dei ad ciuilem veteris populi administrationẽ spectare: & ideo Christi morte fuisse abrogatum; de integro tamen esse auctoritate Ecclesiæ constitutum. Nam ratio quidem naturalis præscribit aliquid esse Deo offerendum; sicut etiam præcipit aliquo tempore seriandum, & Deo diuinisque rebus vacandum: at quemadmodum certum & statutum tempus minimè constituit, quo Deo vacemus, sic nec præcipit certam nostrorum bonorum partem Deo offerri: nec enim magis præcipit decimam, quàm vigesimam, trigesimam, aut quinquagesimam reddi.

In his igitur duabus quæstionibus à me propositis longè probabilior & verior est Theologorum sententia, videlicet, iuris naturalis & diuini esse decimam, vel aliquid, quo ipsa decima compensetur: hoc est, partem aliquam posstrorũ fructuum necessariam ad ministros Ecclesiæ sustentandos & ad soluendum debitum operariis Ecclesiasticis stipendium, sed non definitè partem decimam fructuum: nam in Nouo Testamento, vt docet S. Tho. Quodlibeto 2. art. 8. nullum diuinum præceptum est datum nisi ad Decalogum, & mores, ad fidem, spem, & charitatem, ac Sacramenta à Christo Domino instituta pertinentia: at præceptum de decima soluenda, non est tale, quoniam iuris quidem naturalis est, vt Ecclesiæ ministris aliquid reddatur, ex quo viuant, & debito stipendio afficiantur: sed vt soluamus decimam partem fructuum nostrorum potius quàm octauam, aut vigesimam, iuris naturalis non est, sed scripti, diuini, aut humani. Christus item Dominus in Nouo Testamento non legitur præcepisse vti decima soluatur. Dixit quidem ille, Scribas, & Pharisæos reprehendens, quod ex minutis rebus decimam soluerent, & grauiora legis præcepta negligerent: Hæc oportuit facere, & illa non omittere: sed his verbis, vt S. Thom. Quodlib. 2. artic. 8. Henricus Quodlib. 4. q. 28. interpretantur, Decimam approbauit, quatenus in eo vetere populo diuina lege soluebatur, quasi diceret: Vos, Scribæ & Pharisæi, oportet decimam soluere prout est in lege imperatum, & alia etiam grauiora legis præcepta seruare. Obiiciebant Canonici iuris interpretes, Christũ quoque dixisse: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum Cœlorum. Sed respõdent Theologi, hoc ideo Scribis & Phariszis Dominum dixisse, tum quia illi in exteriora duntaxat virtutis officia incumbebant, interiora verò negligebant, & gloriam apud homines aucupabantur, apud Deum autẽ eam comparandam parum, aut nihil curabant: tum quia minima seruabant, maiora contemnebãt. Nec illud item obstat, quod obiiciebatur: Non veni soluere legem, sed adimplere, nam Christus quoad vixit, legem seruare, & implere studuit, quæ tamen ipsius morte erat aliquoi cessatura, cùm ad id vsque temporis fuerit diuinitus data. Pari ratione nihil impedit id quod est principio obiectum, nempe: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo: his enim verbis significare voluit, tributa Principibus debita soluere nos oportere, & Deo cultum, honorem & obsequium debitum tribuendum: & in illo vetere populo decimam esse reddendam, quia erat de ea soluenda præceptum diuinum constitutum. Nunc verò de ea reddenda diuinum præceptum non habemus, sed Canonicum duntaxat ab Ecclesia datum. Accedit his, vt quidam Theologi argumentantur, quod si decima diuini iuris esset, consuetudine abrogari non posset: at multis in locis tum ex toto, tum ex parte, Consuetudo tale ius abrogauit. Sed hoc argumentum non magnam vim habet contra Canonici iuris Doctores, vt inferius ostendam. Argumentantur alij. Priuilegio, aut beneficio, Romani Pontificis fieri non posse vt decima non solueretur, si iure diuino deberetur: at in quibusdam Prouinciis Romani Pontificis auctoritate & concessu decima non soluitur. Sed nec hoc argumentum magni ponderis est apud me, vt inferius quoque dicam. Adde quod in Euangelio solùm legimus, ministris Ecclesiæ commoda vitæ alimenta & stipendia deberi, iuxta illud: Dignus est operarius cibo suo; &, Matt. 10. Quis militat suis stipendiis vnquã? Atqui diuinum hoc ius non præscribit certam definitámque partem soluendam, sed tantam, quanta sit necessaria ad commodè ministros Ecclesiæ sustentandos & suo debito stipendio honorandos & afficiendos: hoc enim ius ingenuè Theologi fatentur esse diuinum & naturale. Diuinum quidem, quia Apostolus dicit: Dominus ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant: & qui altari deseruiunt, de altari viuant: & ipse Dominus Matth. 10. Dignus enim est operarius cibo suo. Naturale verò, quia naturalis ratio præscribit, vt qui laborat pro nobis, mercedem & stipendium debitum recipiat. 1. Cor. 9.

Quintò Quæritur, Quo pacto intelligi debeat, quod toties ius Canonicum repetit, Decimam deberi iure diuino? Respondeo, Iuris Canonici Doctores hoc vnico argumento esse permotos, quod in iure Canonico quatuor Doctorum, Ambrosij, Gregorij, Augustini, Hieronymi testimonia contineantur, in quibus perspicuè dicitur, Decimam iuris esse diuini. Hieronymus certè vt refertur in ea. vlt. 16. q. 1. Sic habet: Quod autem Beatitudo tua quæsiuit, vtrum vsus decimarum & oblationum secularibus prouenire possit. Nouit vestra sanctitas omnino non licere protestantibus hoc diuinis auctoritatibus paternorum Canonum. Quamobrem si aliquando fuerint ab eis malè detenta, quæ diuini iuris esse noscuntur, & in vsum transierint Monachorum, & Seruorum Dei, & reliqua. Et vt habetur in cap. Reuertimini eadem causa, & quæstione idem Hieronymus ait: Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo reuertemur? Si affiget homo Deum quia vos configitis me. Et dixistis, in quo configimus te? In decimis & primitiis: & ideo in penuria vos maledicti estis, & me configitis gens tota. Inferte omnem decimam in horreum meum, & fit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus, si nõ aperuero vobis cataractas cœli, & effudero benedictionem vsque ad abundantiam. Et post multa dicit: Si quando fames & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mũdum, sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in panperibus, si non accipiant eleemosynam, fraudari se loquitur: & suas possessiones possumus decimas & primitias interpretari. Deinde Ambrosius Sermone primo de Quadragesima: qui Deo, inquit, non vult reddere decimas quas tetinuit, & homini non studet reddere, quod iniustè ab eo abstulerat, non timet adluc Deum, & ignorat quid sit vana pœnitentia, veraque cõfessio. Hæc est Dei iustissima consuetudo, vt si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuoceris. Augusti. vt habetur in cap. Decimæ 16. quæstio. 1. ait: Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatus est recipere, non

Matth. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Et 16.q.7.c.Maiores, dicit: Maiores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia libentius decimas Deo dabant, & Cæsari censum reddebãt. Modo autem quia decessit deuotio fidei, accessit indictio fisci: Nolumus pactiri cum Deo decimas: modo autem tollitur totum: hoc tollit fiscus quod non accepit Christus. Gregorius verò, vt refertur in cap. Quadragesima, de consec. dist. 5. Iubemur, inquit, ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare.

Hoc idem multi Romani Pontifices suis Constitutionibus aperte tradiderunt, quia in primis Innoc. III. scribit in c. Tua nobis, de Decimis: Nimis profectò iniquum videtur, si Decimæ, quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi præcepit, tuas esse decimas & primitias asserentes, occasione præmissa vel excogitata magis fraude diminui valeant. Et in cap. Tua de Decimis ait, neminem posse à solutione decimarum eximi imperiali concessione quamuis generali, quæ diuina Constitutione debentur. Alexãder III. in c. Parochianos de Decimis dicit: Cum Decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ, quasi debitum exigi possunt. Paschalis, vt refertur in c. Decimas, 16.q.1. Decimas, inquit, à populo, Sacerdotibus, & Leuitis esse reddendas, diuinæ legis tanxit auctoritas. Innoc. III. in Concilio generali Lateranensi, & habetur in c. In quibusdam de Decimis: Illæ decimæ necessario soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina. Greg. VII. in c. Decimas 16.q.7. Oportet congruentius nos decimas & primitias, quas iure Sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles, Domino præcipiente offeiunt, iuxta illud vaticinium Malachiæ: Inferte omnem decimã in horreum meum. Vt Banus I. L. Præcipimus vt decimas omnino dari Deo non negligatur, quas ipse Deus dari constituit: quia timendum est, vt qui Deo suum debitum subtrahit, ne forte propter suum debitum auferat ei necessaria. His accedunt etiam Concilia, è quibus Moguntinense sic ait in cap. Decimæ 16.q.6. Decimas Deo & Sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, & Iacob promissis insinuat. Deinde lex statuit, vt omnes Sancti Doctores commemorant. Tridentina quoque Synodus in c. 12. de reformat. sess. 25. Cum decimarum solutio debita sit Deo: qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas inuadunt. Et in Concilio generali Lateranensi sub Innocentio III. vt habetur in cap. In quibusdam de Decimis, legimus: Illæ quippe decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci cõsuetudine approbatæ. Vbi notandum sub distinctione & alternatiue (vt ioqui in iure mos est) dixisse Pontificem (ex lege diuina vel loci consuetudine approbata) ad distinctionem autem sufficit vnius partis veritas, non vtriusque: Quapropter iuris Pontificij consulti in iis verbis interpretandis plurimum laborant, & diffident. Alij enim docent, iuris diuini esse decimam, sed consuetudine genris, ciuitatis, vel populi, aliquando partem minorem solui, nimirum duodecimam, vigesimam, vel trigesimam. Alij dicunt, iure diuino decimam deberi, sed consuetudine alicubi recepta aliquo alio cõpensarium multis enim locis Decimæ vsu & more sunt cum re alia commutatæ. Respondent alij. Decimam prædialem iuris esse diuini, Personalem verò cõsuetudine esse introductam. Vt meritò dictum sit, inquiunt: Decimæ ex lege diuina debentur, vel loci consuetudine approbata. Primum, in prædiali decima locum habet, & secundum, in personali. Ioan. And. & Panorm. dicunt, hoc locum habere in iis decimis, quæ cõsuetudine soluuntur: nam aliquæ sunt quæ hoc modo & iure debentur. Profectò quicquid dicant, velint nolint, in opinionem Theologorum incidunt, nimirum, quod attinet ad partem incertam & necessariam ad ministros Ecclesiæ commodè sustẽrandos, iure diuino decimam deberi, vel aliquid quo decima compensatur quia iuris diuini est, vt populus Ecclesiæ ministros commodè sustẽtet, & eis debitam laboris mercedem, & operæ stipendium soluat ac reddat. Sed Pontifex, & Concilium absolutè, & simpliciter aiunt, decimam deberi ex lege diuina, vel consuetudine approbata. Quare fatendum est, multo veriorem esse Theologorum sententiam, omnia iura superius allegata, triplicem sensum habere posse: Primum, Decimam Deo deberi, &, Deo solui: (his enim verbis Augustꝰ. Ambr. & alij Patres vtuntur) quia tolluntur Ecclesiæ in Clericorum alimentum & victum: & Deus sibi dari dicit, quicquid suis ministris datur: ac propterea suorum ministrorum alimentum, horreum, & domum, appellat suum cibum, horreum, & domum. Deinde, quemadmodum leges, res sacras, ac religiosas dicunt esse iuris diuini, quia sunt à communi hominum vsu sepositæ: eodem sensu Hieronymus & alij Patres decimam aiunt iuris esse diuini, quia nimirum sit res sacra & religiosa, hoc est, sacris vsibus deputata. Tertiò, Pontifices sæpe testantur, Decimam iure diuino deberi, tum quia decimam accipiunt prout est pars fructuum debita & necessaria Clericis ad commodum eorum alimentum & victum, & stipendium debitum, non autem prout est certa & definita pars fructuum; videlicet, decimam vocant illi vel decimam partem fructuum, vel id omne quo decima compensatur, quodque necessarium est ad ministros Ecclesiæ commodè sustentandos. Tum etiam, quia significant, decimam nunc Ecclesiæ solui, quæ lege diuina in vetere Hebræorum populo Leuitis, & Sacerdotibus debebatur. Et decreta Canonica ius diuinum interdum appellant, quicquid in sactis litteris continetur, siue ad vetus id, siue ad nouum spectet Testamentum; siue id quod more veteris legis constitutum est.

Sextò quæritur, an decima personalis iure diuino debeatur? Duæ sunt opiniones; prima affirmat, estque Innocentij cap. vlt. de Paroch. qui infanos vocat, & quasi hæreticos, eos, qui negãt decimas personales reddi debere: & mirantur quosdam Theologos iuniores asserentes, Decimam personalem minimè iure diuino persolui, sed humano, vel gentis, ciuitatis, vel populi consuetudine approbata. Quod probat ille duplici testimonio diuinarum scripturarum, ex capite nimirum 18. Numerorum, & ex c. 11. Deuteronomij, vt omnium bonorum decima soluatur: at vbi leges ac iura nihil distinguunt, nec nos distinguere oportet. Accedit, quòd si ex iis, quæ procreat humus, decima debetur, vt hæc bona Deo accepta referantur: ergo etiam ex iis, quæ opera & industria hominis efficit, decima reddi debet, cum hæc etiam bona à Deo omnium bonorum largitore proueniant.

Secunda opinio docet, huiusmodi decimam iure tantum Pontificio deberi. Extant enim decreta Pontificum, quæ iubent, hanc decimam soluiscuius quidem decimæ lex vetus nihil meminerat. Sic Hostiensis in Summa tit. de Decimis. §. 7. Henricus cap. Peruenit de Decimis, Felinus in cap. Causam de præscript. Cardinalis c. 1. de Decimis, vbi dicit, hanc esse opinionem communem. De Theologis nihil est quod dicamus, quippe qui, vt prædiximus, generatim tradiderint, decimam iure Pontificio, non diuino reddi, & solui; & S. Tho. 2. 2. q. 87. art. 2. ad 1. ingenue fatetur, nullum esse in vetere legedatum præceptum de personali decima soluenda. Et certe quicquid dixerit Innocentius, hoc quod diximus, est longe probabilius. Nam Deus voluit vt Leuitæ & Sacerdotes præ diis & possessionibus caterentiæ proinde lege sanxit, vt cæteri ex prædiorum, & possessionum fructibus, ipsis decimam persoluerent. Quare quamuis vniuersim lex præcipiat, vt rerum omnium decima persoluatur: intelligitur tamen deberi decimam ex fructibus omnium prædiorum & possessionum quas Lex Mosis Leuitis & Sacerdotibus denegarat.

Septimò quæritur, An decima sit res spiritualis & sacra, an temporaria & profana? Respondeo, ex communi omnium sententia distinguendum hic esse. Aut enim sermo est de iure exigendi, aut percipiendi decimam, aut de ipsis fructibus in quibus decima consistit. Si primum, Decima est res spiritualis & sacra, vt docet Abbas in c. Ad hæc de Decimis, nam quoniam est ius exigendi, & percipiendi decimam ob ministerium religiosum & sactum. Nam Sacerdotum est, Sacramenta conferre, Dei verbum nunciare, ac spirituali cibo plebem sibi commissam & creditam pascere: & ideo qui spiritualia seminant, temporalia metunt iuxta verbum Apostoli. Si verò de secundo loquamur, Decima, est res temporaria. Est enim terræ, vel arborum, vel personæ, vel animantium fructus: quo fit, vt eiusmodi fructus, præsertim iam collectus, vendi, locari, & permutari queat, est enim vinum, oleum, frumentum, mel, ouis, vel agnus. Et idcirco etiam cum Clericus pœna pecuniaria mulctatur, sententia solet executioni mandari in fructibus decimarum, in vino nimirum, oleo, frumento, & aliis huiusmodi bonis iam collectis. Hinc etiam fit, vt ius exigendi decimam in Laicum cadere non possit, quamuis fructuum, capax Laicus sit, & qui tale ius sibi vsurpat, sacrilegium admittit, quia rem sacram sibi contra Canonicas leges & iura sumit & arrogat.

Octauò quæritur, An Decima, lege iustitiæ, an verò tãtum lege charitatis & misericordiæ debeatur? Respondeo, Decimam deberi lege iustitiæ, quoniam Ecclesia iubens decimã dari Clericis, eo ipso talem actum constituit in virtute iustitiæ, & tribuit Parochis ius exigendi, & percipiendi decimas. Vt enim lege ciuili tributa Principibus debentur, & qui ea Principi denegaret, & sibi sumeret, furtum committeret: ita qui decimam Parocho debitam sibi retinet, alienum vsurpat ac surripit: item sacrilegus est, quia rem sacris vsibus deputatam sibi sumit.

Nonò Quæritur, An Ecclesia Decimæ dominium habeat, an verò solum ei decima debeatur? quod perinde est ac si quæreretur, qua actione decima petatur, vtrum actione rei vindicationis, quæ est realis actio; An verò solùm petatur tanquam debitum, hoc est, An petatur solùm actione personali? Hanc quæstionem tractant Glossa duobus in locis, videlicet, in ca. Tua 2. de Decimis, & in c. Moderamine 16.q.1. Abbas item in aliis duobus capitibus nempe in c. Commissum, num. 4. de Decimis, & in cap. Tua nobis num. 11. de Decimis. Ac duas referunt opiniones: prima est eorum qui negant, Ecclesiam eiusmodi dominium habere; & ideo ab ea non peti decimam condictione rei vendicationis: nam quisquis rem vendicat, eam petit vt suam; & decima nisi sit separata ab aliis bonis, non definit esse prioris domini. ff. de Pollicit. l. 2. §. vlt. Deinde, frumentum, & alia similia, quando sunt cum aliis eiusdem generis commixta, fiunt communia. Ergo decima, quæ ex frumento debetur, quamdiu est cum alio frumento permixta, adhuc in bonis nostris habetur & computatur. Accedit, quod rei nondum traditæ dominium, in alium minimè transfertur ergo donec decima sit Ecclesiæ soluta, ac tradita, in bonis Ecclesiæ non numeratur. Sic Federicus in consil. 74. Et Rebuf. tractatu de Decimis. q. 3. num. 16. & 17. & q. 9. num. 8. & seq. Quare huius opinionis auctores quidam aiunt decimam peti actione confessoria, qua petimus ius aliquod seruituris, quod in re alterius habemus. l. loci corpus, & l. 1. ff. si seruitus venda. sic Rosse. in tract. & libello. iuris Canonici. p. 4. rubr. qua act. decimæ petantur. Iason. Instit. de actioni. §. æquæ, secundo notabili. Decima verò, est seruitus quædam, quam populus Christi fidelis, Ecclesiæ debet. Aiunt alij decimam peti actione ex Canone, siue actione ex lege siue diuina, siue canonica, siue vsu approbata. Nam vt constat ex l. 1. ff. de condict. ex lege, quandocunque obligatio est ex aliqua lege siue antiqua, siue noua, & lex non exprimit actionem, ex qua nascatur ea obligatio, petitur actione ex lege: & propterea quia diuina lex, vel canonica, vel consuetudo decimam solui decernit, eam petit Ecclesia actione ex lege, siue ex Canone.

Secunda opinio docet, Ecclesiam habere dominium decimæ, & eam petere actione rei vendicationis. Sic Abbas in locis supra citatis, ratus huius quoque sententiæ fuisse Innocentium, Hostiensem, & Ioannem Andream: additque hanc esse veriorem, & magis cum iure Canonico congruentem sententiam. Nam in cap. Tua nobis de Decimis, Deus asseuerat, decimas & primitias esse suas, ergo sunt in Ecclesiæ dominio: nam pronomen (suum) in iure, dominium significat, vt colligitur ex l. Quintus Mutius. §. Argento, & l. cum suæ ancillæ, & l. Scribit Quintus. ff. de Auro & argento legatis, & id non dicitur suum, quod quis in actione habet. Item in c. Moderamine 16.q.1. dicitur Ecclesiam posse vendicare decimas: sed rei vendicatio conuenit dominio tei, vt constat ex l. 1. & ex l. In rem. ff. de rei vendicat. Quo fit, ait Panormit. vt non teneat venditio omnium fructuum facta à domino prædij, vt colligitur ex cap. Pastoralis, de Decimis: nam Ecclesia habet decimam partem pro indiuiso in fructibus, siue collectis, siue nondum collectis. Quod si decima Ecclesiæ tãtummodo deberetur, profectò venditio valeret: & dominus prædij actione tantùm personali esset Ecclesiæ obligatus. Item si quis segeres, oliueta, vel vineta igni exureret, Ecclesia ius haberet perinde ac dominus, agendi, contra ilhiusmodi deuastationem. Nam ex l. Si seruus seruum. §. Si Oliuam. ff. Ad legem Aquiliam: Si quis illicitè colligat oliuas non maturas, debet actione legis Aquiliæ, domino resarcire damnum, etiam si grandine, vel alia tempestate potuissent fructus perire: satis enim est, si non perite quoque potuerint. Hæc opinio est tenenda meo iudicio.

Ad id verò quod est obiectum, respondent Glossa & Panormitanus, quod nimirum dicitur in l. 2. §. vlt. ff. de Pollicit. decimam nõdum separatam à bonis, adhuc esse in patrimonio prioris domini, habere locum in Decima, quæ voto promissa est, nondum soluta, non autem in ea decima, quæ lege debetur Ecclesiæ, aut quæ iure communi persoluenda est. Id etiam quod obiiciebatur, frumentum vnius domini cum alio alterius domini permixtũ, pertinere ad dominũ vtriusque frumenti, quod est permixtum, locum aiunt Glossa & Panormitanus habere, quando commistio fit voluntate dominorum: tunc enim totum pro communi & indiuiso habetur: & vtrumque frumentum commune fit, & vterque dominus habet actionem de communi diuidendo, vt diuidatur, sed si absque voluntate dominorum est permixtum non fit commune: & vterque potest vendicare partem suam. L. si frumentum. ff. de rer. diuis. & Institut. de rer. diuis. §. si duorum. Præterea, priuilegium, inquit Glossa, est Ecclesiæ, quæ rei

nondum traditæ dominium acquirit, vt docent Glossa, Paulus & Iason in l. Vt inter diuinum. C. de Sacrosan. Eccl. & colligitur ex cap. ex litteris ad finem de consuet. Quibusdam iuniotibus magis placet prima sententia, Decimam nondum à bonis nostris separatam, adhuc quidem esse in nostro dominio, & bonis, lege tamen iustitiæ deberi Ecclesiæ. Porrò Canones, inquiunt, & iura, decimam aiunt esse Dei, siue Ecclesiæ, quia debetur, non quia in Ecclesiæ dominium transierit: Sicut tributa etiam nondum soluta & tradita, dicuntur esse Principum, ac Regum, quia ipsis iustitiæ lege debentur. Mihi verò magis secunda opinio probatur.

Decimo Quæritur, Quot, & quibus de causis decima sit constituta? Respondeo, multis. In primis vt constat ex c. Tua nobis, de Decimis, instituta est decima: vt profiteamur, Deũ rerum omnium supremum habere dominium. Deinde, vt ex decima, Ecclesiarum ministri commodè alerentur, & suo debito stipendio afficerentur: & ideo in Scripturis eam Deus suum cibum appellat. Item, vt Sacerdotes omni cura victus soluti ac liberi, Deo diuinisque rebus expeditiùs & commodiùs vacarẽt. Vnde 2. Paralip. c. 13. præcepit Ezechias Rex populo habitanti Hierusalem, vt darent partes Sacerdotibus & Leuitis, quò liberiùs possent vacare legi Dei. Præterea ad Sacrarum ædium fabricam tuendam & conseruandam. Adhæc, vt peregrini, aduenæ, & egentes, vitæ subsidium haberent: & iccirco conditi sunt Canones, quibus præcipitur, vt ex decimis quatuor portiones fiant: quarum, vnam sibi sumat Episcopus: altera Clericorum victui portio destinetur tertia, lacris ædibus seruiat reficienda: quarta pars, in vsus & alimenta pauperum impendatur. C. Vobis. c. Concesso. c. Quatuor. c. de Redditibus. c. Mos est, 12.q.2. Quo etiam fit, vt decimas, Ius Canonicum appellet interdum, alimenta pauperum, cap. Decimæ, 16.q.1. ex Augustino, & c. Quoniam, eadem causa, & quæstione ex Hieronymo, & c. Clericos, c. Pastor Ecclesiæ. 1.q.2. qua de re statim dicemus, inferius. Ad extremum, decima est instituta, vt Parochi multa onera sibi iure Canonico imposita possint commodè sustinere: nimirum vti egenos aliquo vitæ subsidio subleuent: Vt Episcopo Ecclesias inuisenti debitum obsequium præstent: vt Romano quoque Pontifici portionem debitam persoluant: & vt sæpe ex bonis Ecclesiæ, Principum inopiam & egestatem, Romani Pontificis concessu & auctoritate, sustentent.

Malac. 1.

Quinam decimam soluere lege debeant: ex quibus etiam bonis: vbi & quando sit persoluenda.

CAP. XXXV.

PRimò Quæritur, Quis decimam prædialem soluere lege cogatur? Respõdeo ex c. A nobis de Decimis, quemlibet, siue sit nobilis, siue ignobilis, quemlibet etiam, siue Laicus sit, siue Clericus, iuxta id quod habetur in c. Nouum, de Decimis, decimam soluere debere: vt colligitur ex c. Si quis Laicus 16.q.1. Item Iudæi decimam debent ex terris quas colunt Christianorum Principum iurisdictioni subiectis, c. de Terris. de Decimis. Et idem dicendum est de Sarracenis, Turcis & Paganis, qui sub Christianorum Principum ditione & potestate degunt. Idem prorsus etiam de Hæreticis, vt docent Abbas & cæteri Principes, & Imperatores, mercenarij, itidem & famuli, dummodo personæ sint liberæ, ex lucro stipẽdij siue mercedis, decimam debent persoluere. Serui tamen non item, cum nihil proprium habere queant.

Secundo Quæritur, Quam decimam Iudæi, Saraceni & Pagani qui inter Christianos degunt, soluere debeant? Respondeo ex c. De Terris, de Decimis, eos soluere debere decimam Prædialem, ex prædiis nempe, quæ possidentiaut ipsa prædia relinquere coguntur, quoniam cum Decima sit veluti quædam seruitus & onus prædiis annexum, fit, vt decimã debeat is, in quem fuerit prædiũ translatum: res enim vnà cum onere suo in quemlibet possessorem iure transmittitur ex c. Si quis Laicus, & c. Ecclesiæ, c. Quicunque 16.q.1. & clarius in c. Cum non sit in homine, de Decimis, & c. Ex litteris, de Pignori. Glossa in c. Tua nobis, de decimis. in verbo: sic & dominus, & in c. decimæ 16.q.1. in verbo negotio. Sic etiam prædia, ex quibus Principi tributum debetur, in quemcũque possessorem deuenerint, vnà cum tributo Principi debito transferuntur. c. Tributum, 23.q.8.

Quæres, an Iudæus, in quem prædia deuenerunt, soluere debeat decimam, quam per multos annos elapsos primus possessor non soluerat? Respondeo cum Panormitano in c. De Terris, de Decimis num. 6. esse cogendum soluere. Nam in l. Imperatores. ff. de Publicanis ita apertè constitutum est: Quia in vectigalibus, hoc est, tributis, ipsa prædia, non per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonæ obligantur: ideo possessores ; etiam præteriti temporis, tributum soluere debent. Possessor tamen secundus habet actionem contra possessorem primum recuperandi tributa quæ soluit, si ab eo bona fide per ignorantiam prædia recepit. Ergo pari ratione debet Iudæus secundus possessor, decimam præteritam soluere. Deinde quæres, an si Titius prædium, ex quo multis annis exactis decimam nõ soluit, Caio vendiderit, iure Caius emptor conuenire queat, & cogi ad decimam illorum annorum soluendam? Respondeo cum Hostiensi, Ioanne Andrea, Felino, & Abbate in c. de terris citato, & in c. Cum homines num. 6. de Decimis, posse, quia res cum suo onere in emptorem transiuit: c. Ex literis, de pigno. idque aperte colligitur ex l. Imperatores ante citata. Immo testibus eisdem Ioanne Andrea, & Panormitano, ius habet Parochus conueniendi quem maluerit, nempe vel Titium venditorem, vel Caium emptorem. Titium quidem, quoniã fructus percepit, & decimã non soluit; Caium verò, quoniam est nouus possessor, & rem habet decimæ obligatam. Hoc idem sensisse videntur Federicus, in consil. 81. quod incipit: Laicus & Abbas in c. Cum homines citato. Tertiò, si roges, An si aliqua certa regio siue prouincia in Saracenorum ditionem redacta sit, deinde verò ad Christianorum venerit potestatem, ita tamen vt multa prædia quidam Saracenorum Christianis subiecti possideant ex quibus nunquam decima solita est solui, iure cogantur ij Saraceni ex iis prædiis decimam soluere: Hoc ideo dubitatur quia in c. Quantò de vsur. Iudæi compellitur decimam soluere, ex domibus & possessionibus, ex quibus Ecclesia percipere consueuerat, antequam ad Iudæos transirent. Ergo, à contrario, ex iis prædiis, ex quibus Ecclesia solita non erat percipere, decima minime debetur. Huc accedit, quod si Turcarum, aut Saracenorum Prouincias Græci aut recuperarent, aut caperent; omnes istiusmodi homines à religione nostra alieni, iure cogi possent, decimam soluere ex omnibus prædiis, quæ penes ipsos, qui iam in Christianorum potestatem venerunt, manerent. Panorm. in c. de Terris de decimis num 5. secutus Oldradum in consil. 25. hæc omnia concedit hac ratione permotus: Quia Deus inquit, tibi omnium rerum in toto terrarum orbe existentium decimam reseruauit. Sed reuera, ex iure Canonico id minimè colligitur: quoniam ex c. de Terris, de Decimis, & ex c. Quanto de vsur. solum habetur, Infideles ex iis prædiis debere decimam soluere, ex quibus solui solebat, antequam in eorum dominium transirent: quoniam res cum suo onere in possessorem transfertur. Ergo, si nullum onus res habet, possessorem nulli oneri & obligationi subiicit.

Tertiò Quæritur, An Iudæus iure cogatur decimam soluere personalem? De hac quæstione, Glossa in c. De Terris, de Decimis & 16. q. 1. cap. Decimæ sentit cum Tancredo & Bernardo, eum ad id non esse adigendum. & c. De Decimis docet, debere Iudæum decimam prædialem, non personalem soluere: & c. Tua nobis, De Decimis, testatur, oportere eum soluere quandam decimam personalem: idque probat ex c. Quanto, de Vsur. vbi sic est: Iudæos, compellendos decernimus ad satisfaciendum Ecclesiis pro decimis & obligationibus debitis, quas à Christianis de domibus & possessionibus aliis percipere consueuerant, antequam ad Iudæos quocunque titulo deuenissent: vt sic Ecclesiæ conseruentur indemnes. Sed certè ex his verbis non deducitur, debere Iudæum personalem soluere decimam, sed prædialem, ex iis nimirum domibus, & prædiis, ex quibus antea decima soluebatur. Abbas autem in c. De terris, de Decimis, nu. 6. prædicta Decreti verba sic intelligit, Iudæum merito cogendum soluere personalem decimam, ratione eius lucri, quod interest Ecclesiæ: nam damnum sustinet Ecclesia ex hoc, quod Iudæus habitat in domo, in qua si Christianus habitasset, decimam soluissent; sed neque hic sensus iuxta quorundam sententiam cum ipsa constitutione congruere videtur, quod patet ex verbis prælegatis. Et minus verum esse quidam opinantur, quod subiungit idem Panormitanus, iure posse Ecclesiam compellere Iudæos ad soluendam simpliciter quamlibet decimam personalem: nam hæc decima ratione personæ soluitur; at Ecclesia nil iuris habet in eos, qui foris extra suum gremium sunt. Sed Panorm. id dixit, quia censet decimam diuino iure deberi, & putauit Ecclesiam posse cogere Iudæum sibi subiectum ad id iuris seruandum. Iudæus itaque, vt ex iure Canonico constat, decimam prædialem debet: de personali, debeat necne illam, in iure expressum non est.

Quartò quæritur, vter decimam soluere ex agro debeat, dominus agri, an conductor, qui solet vocari colonus partiarius siue mediarius, aut Colonus censualis, siue pensionarius: ille dimidiam partem fructuum domino soluit; hic verò certas mensuras fructus, aut certam pecuniam. De hac quæstione Glossa in c. Quæsti sunt, 16. q. 1. & in c. Tua nobis de decimis. in verbo sic & dominus. Respondeo cum Glossa & Abbate in c. Tua nobis de decimis. In primis de domino agri: Aut is locauit agrum, vt reciperet dimidiam partem fructuũ: & tunc vterque partẽ decimæ debet, quia vterque dimidiam partem ex fructibus percipit; ergo ex ea dimidia parte decimam debet: Aut dominus conduxit operas coloni pecunia, vel loco pecuniæ certis mẽsuris fructus, siue colligeretur fructus aliquis, siue nullus: & tunc dominus debet soluere integram decimam, quia omnes fructus percipit ex agro; nec potest deducere id quod soluit Colono, quia debet decimã soluere non deductis impensis, c. Non est, & c. Cùm non sit, de Decimis: Aut dominus locauit agrum colono certis mensuris, aut certa pecunia, ita vt omnes fructus ad conductorem spectent: & tunc dominus non debet decimam ex pensione quam recipit à colono: quia totum onus ad conductorẽ transit, eo quòd dominus propter hoc onus minorem pensionem exigit. Si ferino sit de Colono; aut is est partiarius, & debet decimam ex dimidia parte fructuum, quam colligit: Aut est censualis, qui conduxit prædium certis mensuris, & tunc debet soluere decimam ex lucro suo deductis sumptibus, vt constat ex Glossa in cap. questi sunt 16. q. 1. Aut est censualis, qui conduxit totum prædium, ita vt ad ipsum spectent omnes fructus, & sic debet integram decimam. Hæc ex Abbate & Glossa loco citato.

Quintò quæritur, An Clericus decimã soluere debeat? Hæc quæstionem tractat S. Tho. 2. 2. q. 47. art. 4. & Canonici iuris interpretes in cap. In nouum genus, de Decimis. Inter omnes constat, Clericum non debere decimam soluere ex decimis quas ipse percipit: eum item, soluere decimã debere ex prædiis patrimonialibus sitis in aliena Parochia. Sic Glossa, Innocentius, & Abbas: nam talis decima est onus quod ipsis prædiis adhæret. Siluester in verbo decima q. 7. ait, hoc locum habere, nisi Clerici inseruiant Ecclesiæ, cui debetur. Dubia verò quæstionis est, an Clericus soluere decimam debeat ex prædiis, quæ pertinent ad Ecclesiæ dotem, hoc est, ex prædiis, quæ ratione Ecclesiastici beneficij Clericus possidet. Negat Glossa: negat etiam S. Thomas loco citato, Clericum debere decimam ex prædiis Ecclesiasticis. Innocentius verò vniuersè docet, Clericum debere soluere decimam prædialẽ. Expressim Panorm. fatetur, huiusmodi quoque decimam esse à Clerico soluendam: nam etsi dotalia sint Ecclesiæ prædia, sunt tamen ei oneri subiecta, & ea seruitute affecta: tum quia prædium aliter non potuit in Ecclesiam transferri, nisi cum onere: tum etiam, quia vna Ecclesia non potest cum alterius Ecclesiæ damno extrui, fundari, dotarive & ex c. Ecclesiæ, & c. Quicumque 16. q. 1. & c. Nuper de Decimis, colligitur, prædia collata ad monasterium fundandum, nequaquam liberari à lege & obligatione decimæ persoluendæ. Si verò prædia sita sint in propria Parochia, hoc est, in ea, in qua Clerici inseruiunt, negat Panormit. Innocentium secutus, quem citat, debere Clericos soluere, quia cum in ea Parochia inseruiant, sibi ipsis soluere decimam videntur. Obiicies, ex iis etiã prædiis à Clericis decimam debere solui: siquidem potest quis tanquam priuata persona sibi ipsi tanquam publicæ personæ obligari: quemadmodum tutor tanquam debitor pupillo, soluit sibi ipsi tanquam tutori. l. Quoties. ff. de administ. tutelæ: & Rex potest filios suos legitimos efficere non tanquam pater, sed tanquam Rex. Eadem enim ratione in l. Si Consul. ff. de adoptionib. Cõsul tãquam priuatus manumittit seruum suum, apud seipsum tanquam magistratum. Respondeo. Clericos ideo decimam soluere non debere Ecclesiæ, in qua inseruiunt, quia ipsi in ea Ecclesia sunt Parochi adiutores: vnde solum decimam debent quando se habent vt Laici, qui in aliena Parochia prædia patrimonialia possident. De personali verò decima si sermo sit, tunc distinguit Abbas: Aut Clerici sibi ipsis & non Ecclesiæ acquirunt, hoc est, nõ communiter viuunt: & tunc decimam debent Parocho, in cuius Parochia domicilium habent, & diuina audiunt: aut communiter viuunt in vna Ecclesia, & Sacramenta recipiunt ab alterius Ecclesiæ rectore, vt olim Monachi accipiebant à Parocho, in cuius Parochia situm erat Monasterium; & tunc debent decimam illi soluere. Aut non recipiunt ab alterius Ecclesiæ Parocho, & propterea personalem decimam soluere non debent ex Lucris Ecclesiæ quæ percipiunt.

Sextò quæritur, An qui combussit segetes, vel conculcauit sata, vel incendit vites, vel rupit retia, quibus capiuntur pisces, volucres, vel feræ, non solum, debeat arbitrio boni viri damnum resarcire, quod passus est dominus, vel piscator, aut venator, sed etiam Ecclesiæ restituere debeat, decimã, quam verisimiliter haberet, nisi id damni euenisset. Quidã negant, eum debere Ecclesiæ decimam reddere. At Innocentius, Abbas, Ioan. Andr. in c. Commissum de Decimis, docent, adueršis eum Ecclesiam actione habere, quia decimæ dominium habet Ecclesia. Vnde sicut dominus habet actionem in eum, vt reddat æstimationem damni, sic Ecclesia vt restituat æstimationem decimæ arbitrio boni viri. Et ita idem docuit Couarruuias in regula peccatum, par. 2. §. 8. nu. 12. ad finem. Hoc tamen locum habet, vbi decima solui solet ex prædiorum fructibus, & ex venatione, aucupio, & piscatione.

Septimò Quæritur, An Canonicus audiens extra Ecclesiam, cuius est Canonicus, diuina, decimam soluere debeat, ex iuxta præbendæ (quam appellant) fructibus tanquam ex lucro? Antonius Butrius, & Petrus Ancharanus in cap. 2. de Decimis, affirmant debere, quia Canonicus fructus præbendæ facit suos, ergo tanquam ex lucro debet personalem decimam soluere. Abbas tamen Innocentium secutus, in eodem capite, censet non debere: putat enim ille Beneficiarium fructus beneficij non facere suos, quia beneficium Clerico confertur, vt inde sumat quod est sibi ad victum necessarium, & reliquum in vsus pauperum impendat. Enimuero id quod Antonius & Ancharanus tradidere, longè probabilius est, vt suo loco docebimus; nam Beneficiarius fructus beneficij facit suos, vt alibi docebo. Animaduertendum autem est, nostris temporibus Sacerdotes Sacramenta, vt olim, ab aliis Parochis non percipere, nec audire diuina in aliena Parochia: ipsi etenim per se cantant, offerunt & sacrificant, & Sacramenta à se inuicem recipiunt, ac proinde decimam prædialem non soluunt. Et personalis decima, quæ ex lucro & artificio debetur, in desuetudinem abiit: Inferiores verò Clerici, quales sunt primam tonsuram habentes, & alij minoribus ordinibus initiati, cum Sacramenta à suis Parochis accipiant instar Laicorum, iure communi decimam soluere coguntur: & qui beneficia habent, ex beneficiorum fructibus consuetudine decimam non soluunt. Clerici itidem matrimonio coniuncti à decima soluenda liberi & immunes non sunt, vt patet ex c. a. de Clericis coniug. in 6. ad finem, eámq; debent Parocho, in cuius Parochia Sacramenta suscipiunt, & rem diuinam audiunt.

Octauò Quæritur, An Legatarius, Donatarius, & hæres debeant decimam ex rebus per donationem, legatum, aut hæreditariam successionem acquisitis. Quidam teste Syluestro in verbo. Decima, q. 6. sentiunt non debere. Sed dicẽdum est quod ait Siluester ex Glossa in c. Pastoralis de Decimis, in verbo, quasi de lucro. Legatarium, & Donatarium debere ex fructibus per legatum, vel donationem acquisitis, quamuis vt dicam infernis. q. 11. non ex rebus immobilibus, cuiusmodi sunt prædia, vel domus ex quibus postea colligunt fructus, vel pensiones sed ex fructibus Decimam soluunt. Item debẽt decimam ex rebus mobilibus per donationem acceptis: hæres itidem extraneus debet decimam ex rebus per testamentum patris, non autem hæres legitimus, qui necessariò ab intestato succedit, qualis filius est, nam bona patris ad filium legitimum iure pertinent: & filius vel hæres necessarius & pater, pro vna persona habentur. Hæc omnia Glossa in c. Pastoralis, in verbo, Quasi ex lucro, de Decimis. Et c. Decimæ, verbo. negotio. 16. q. 1.

Nonò quæritur, ex quibus bonis sit decima persoluenda? Respondeo, prædialem decimam ex omnibus terræ fructibus, vt colligitur ex c. Non est, & c. Ex parte, de Decimis: Personalem verò, ex omni personæ lucro, nimirum negociatione, opificio, venatione, arte & industria; ac proinde ex omni peculio Castrensi, vel quasi Castrensi, aduentitio, vel profecticio. Hæc omnia probãtur ex iure ipso Canonico. Primùm, de Prædiali decima in c. Ex transmissa, de Decimis, sic est: Fidelis homo ex omnibus, quæ licitè potest acquirere, decimas debet soluere. In c. Non est, de Decimis, habetur, ex frumento, vino, & leguminibus decimam esse soluendam. Vide cum palea etiam numeretur in fructibus. L. Adeo. §. Cũ quis. ff. De acquir. re. dominio. etiam ex ea iure decima debetur; & ex fructibus arborum decimam esse præstandam dicitur in c. Non est, &, cap. Cum homines de Decimis: ex lucro quod ex molendinis percipitur. c. Peruenit, de Decimis: siue lucrum in frumento, siue in pecunia consistat. Item ex fructibus quamuis minutis, qui prouenium ex hortis, in quibus ad victum herbæ & olera nascuntur: ex oleribus enim etiam decima iure debetur, cum sit fructus terræ: Item ex leguminibus. Vnde ex croco, & fœno decima iure præstatur: Vt si fœnum in fasciculos redigatur, ex his decimus debetur. De mixta decima etiam ius Canonicum dicit, eam esse soluendam: vt ex piscibus, qui in stagnis & aliis piscinis nutriuntur, & inde capiuntur in escam: Secus si voluptatis gratia tantum piscinæ habeantur: tunc enim ex illis lucrum non existit. Ex animalibus, vt ex gregibus ouium, & armentis boum, & ex fœtibus ipsorum: nec non & ex fructibus, quales sunt pelles, lanæ, ova, lac, butyrum: ex apibus quoque, nimirum ex melle, & cera. c. Nuncios de Decimis. Quæres an de ipsis quoq; apum examinibus sit decima soluenda, ita vt retentis nouem, decimum debeatur? & ex decem apum aluearibus, vnum sit iure præstandum? Respondeo, hac de re nihil esse in iure expressum: consuetudine tamen talis decima non soluitur. Item ex aucupio exoluitur decima: nam etsi expressim nihil sit iure Canonico statutum: tutissimum tamen in l. Item si fundi, §. Sed si insula. ff. De vsufructu dicit, Aucupiorum vsumfructum, sicut piscationem, esse fructuarij. Ergo si ex aucupio fructus prouenium, decima debetur. Non tamen si voluptatis gratia volucres, vel feræ in aliquo loco includuntur. Item decima personalis iure communi debetur. c. Cum homines, de Decimis: ex militia, negociatione, opificio decima debetur. c. Decimæ, 16. quæst. prima, vt ex venatione, cap. Non est, de Decimis. Insuper Doctor & aduocatus, & cæteri ex mercede, siue ex lucro. Glossa in c. Decimæ. in verbo. negotio. 16. quæst. prima, & in cap. Pastoralis de Decimis in verb. Quasi de lucro, ad finem. ex spoliis item, & prædis quæ in bello iusto acquiruntur; Et quia Aduocati dicuntur militare. l. Aduocati. C. de Aduocatione diuersorum iudicum: ideo ex lucro, quod inde percipiunt, decimam debent. Item ex domibus decima præstatur, id est, ex pensione annua, qua domus ipsæ locari solẽt. Sic etiam ex pascuis, hoc est, ex pretio, quo pascua locantur, siue venduntur quotannis. Abbas in c. Commissum de Decimis: non tamen si ex eis nostra animalia nutriantur. Ex lapidicinis item, vel aurifodinis, nimirum cum ex ipsis lucra nobis proueniunt. Siluester, Decima, q. 6. Rosella num. 5. Angelus num. 5. Item ex lignis sylvæ ceduæ: hoc est, ex decem lignorum fascibus, decimus debetur; vel si ligna venduntur, decima pars pretij. & ex fumis itidem: ita vt decima pars commodi siue consistat in pane, siue pecunia, debeatur. Sciendum autem est, si pisces, vel volucres, vel feræ capiantur, decimam deberi personalem, quia sunt fructus, qui ex industria & labore personæ prouenium: at verò si in loco certo includantur citò causa, non voluptatis: Prædialis, siue Mixta decima debetur, quia est fructus ex nostris animalibus prouenium. Animaduertendum etiam est, eiusmodi decimas, quæ sunt hactenus à nobis explicatæ, iure quidem communi deberi, sed consuetudine tamen, magna ex parte solui desisse. Etenim decima personalis in desuetudinem iam abiit: Prædialis quoque ex multis fructibus præsertim minutis alicubi non soluitur, vt ex herbis, oleribus, leguminibus. Quare vbique est gentis, ciuitatis, vel populi consuetudo seruanda, cum est vsu ipso legitimè præscripto recepta.

Decimò Quæritur, An si dominus conditionem suæ rei mutet, decimam soluere debeat: scilicet in agro, qui aratri, & seri solebat, Titius vineã plantauit, aut in area, vel platea arbores seuit, vel domos extruxit, aut ex vinea agrum ad seminandum fecit. Quæritur an decimam debeat? Respondeo ex Abbate, & ex communi sententia omnium in cap. Commissum, de Decimis, dominum quidem liberè posse sui agri, prædij, vel possessionis conditionem siue qualitatem absque vllo Ecclesiæ consensu mutare, nihilominus tamen rei qualitate mutata debetur decima ex fructibus, qui ex ea re colliguntur. Quare, si prius ex re decima nõ soluebatur, quia nullos ea fructus reddebat, annua decima debetur, quia ex ea fructus percipiuntur. Item, si prius ex re minor decima præstabatur, quia erãt fructus pauciores, vel minores; nunc qualitate mutata, quia res facta feracior vberiores fructus reddit, maior decima debetur.

Vndecimò Quæritur, An decima debeatur ex Pascuis, prædiis, domibus, & aliis bonis immobilibus, quæ donatione, vel testamento in alicuius extranei dominium, transferuntur? nam eo ipso quod quis donatione alterius acquirit, lucrum sibi comparat. De hac quæstione tractaui ex parte in hoc capite octauo. Respondeo ex communi sententia pie quæstione octaua. Respondeo ex communi sententia pie quæstione octaua. Respondeo ex communi sententia pie quæstione octaua

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis non debetur ex iis, quæ sunt domino restituenda. Ex cæteris verò, si fuerint lucra ex peccato notorio patta, vt ex meretricio quæstu, Ecclesia decimam non recipit: quamuis ipsi qui acquirunt, debeantsà quibus per pœnitentiam veram conuertis poteſt Ecclesia recipere decimas præteritas. Si lucra fuerint ex peccato occulto, quamuis noto Parocho siue Prælato, Ecclesia recipere poteſt decimas. Hæc omnia Siluester verb. Decima quæst. 6. partim ex Hostiensi, Innocentio, & partim ex S. Thoma secunda secundæ, quæstio. 87. art. 2. ad 2.

Decimoquartò Quæritur, Vbinam sit decima persoluenda? Respondeo, Prædialem quidem, in loco, vbi situm est prædium, cap. vlt. de Parochijs: nisi consuetudo aliud habuerit, cap. Cùm sint, & cap. Ad Apostolicæ, de Decimis: alicubi est in more positum, vt pars decimæ soluatur parochiæ, vbi constitutum est prædium & pars Ecclesiæ, vbi dominus prædij domicilium habet, vel vbi audit diuina, & recipit sacramenta. Personalis verò, in loco, soluenda est, vbi quisque Sacramenta suscipit, & vbi audit diuina toto anni tempore, aut maiori ex parte. ea. 1. de Sepultu. in 6. & cap. vltimo de Parochijs. Quod si aliquis in vna Parochia rem diuinam audit, aliquando verò in alia, vtpote hyeme in vna, æstate in altera: tunc personalis decima æqualiter diuiditur auctoritate superioris, si æquale sit tempus: alioqui pro rata portione temporis. Si quis itidem in pluribus Parochijs domicilia habeat, soluet in ea Parochia decimam, in qua præcipuum domicilium habet: nam in ea Parochia, in qua est situm domicilium, quisque diuina audire debet. Item personalis decima, si quis mutauerit domicilium, non debetur primæ Parochiæ, sed secundæ, si in ea audiat diuina, & sacramenta suscipiat, cap. Ad Apostolicæ, de Decimis. At Scholastici & Mercenarij in ea Parochia censentur, in qua habitant. Glossa in Clementina prima, de Priuileg.

Decimoquintò Quæritur, Vbinam decima prouenientes ex fructibus animalium, solui debeat? De hac quæstione Nauar. consil. 2. de decim. Glossa in cap. Ad Apostolicæ de Decimis, sentit hanc decimam ad Prædialem reuocari. Et ideo deberi Parochiæ, in qua animalia commorantur, & pascuntur, quod si hyeme pascantur herbis in vna Parochia, æstate, in altera, in alia verò iaceant. & dormiant, decima diuidi debet inter eas Parochias. Glossa in cap. Ad Apostolicæ, de Decimis. Nauar. consil. citato. numer. 10. quia censet decimam huiusmodi esse mixtam, prædialem, & personalem, ait si dominus animalium domicilium habeat alibi, quam vbi animalia pascitur debet partem decimæ parochiæ, vbi habet domicilium, quia ibi audit diuina, & suscipit sacramenta, & partem Parochiæ, in cuius agris animalia morantur, aut pascuntur. Sed meo iudicio, communis est sententia eiusmodi decimam ad prædialem referri, vt dixit Glossa loco citato. Notandum est autem, triplicem esse, animalium fructum: primus, consistit in fœtu; secundus, in lacte, & iis, quæ ex lacte conficiuntur; tertius, in pellibus, & lana. I. In pecudum. ff. de vsuris, & Instit. §. In pecudum, de rer. diuis. Ex fœtibus, is qui decimo loco natus est, debetur, quamuis consuetudine soleat pro eo, pecunia solui. Ex lana, decima quoque debetur, cum detonsæ sunt pecudes, ita vt nouem vellenibus retentis decimum persoluatur, ex lacte similiter, aouem mensuris, decima præstatur, & ex caseis decimus. Consuetudine alicubi receptum est, vt decima ex lacte in ea Parochia soluatur, vbi ex vberibus, siue mammis hauritur & fugitur. & ex caseis, vbi caseí fiunt: & ex fœm, in ea, vbi pulli nascuntur. Quæres, An in vineis, vel agris, vbi fructus colliguntur, solui decimæ debeant; an verò deferendæ sint ad Ecclesiam, cui debentur? Respondet Hostiensis, teste Siluestro in verb. Decimæ q. 9. esse consuetudini standum.

Decimosextò Quæritur, quandonam Decima sit persoluenda? Respondeo, prædialem esse soluendam, quando sunt collecti fructus: Personalem, quando est lucrum ratione personæ acquisitum. Decima ex fœtu animalium soluitur, quando pulli nascuntur: ex lana, & pellibus, quando tondentur pecudes, aut paratæ sunt pelles: ex caseis, quando facti sunt. Si quæras, an decima prædialis, fructibus collectis, statim solui debeat? Respondeo, debere solui. cap. Cum homines, de Decimis, & sufficit, esse perceptos, quamuis nondum sint perfectè collecti. l. Si eius. ff. De rei vendic. vbi dicitur: Perceptionem fructus accipere debemus, non si perfectè collecti, sed etiam cœpti ita percipi, vt terra continere fructus desiderit, veluti si oliuæ, vel vuæ sectæ fuerint, & nondum ab aliquo vinum, vel oleum factum sit, statim ipse fructum accepisse existimandus sit. Sic ibi. Deinde quæres, an decima personalis statim atque est acquisitum lucrum, sit persoluenda? Glossa in c. Reuertimini in verbo. Annus 16. q. 1. censet solui posse ad exitum anni. Sic etiam Abbas in c. Peruenit num. 1. de Decimis. At Cardinalis in eo c. Peruenit, docet statim esse soluendam, quoniam ius, inter prædialem & personalem decimam, nihil distinguit: & Parochus intra annum, sæpe rebus ad vitam necessarijs indigere consueuit. Sed mihi magis Glossæ & Abbatis sententia probatur.

Decimoseptimò Quæritur, An decima antequam petatur, iure communi solui debeat? Respondet Cardinalis in c. Peruenit, de Decimis, non esse soluendam, nisi petatur: quod probat ex eodem cap. Peruenit, de Decimis. At communis sententia verior est, eam solui debere iure communi, antequam petatur, vt Ancharanus & Abbas in eo cap. Peruenit, tradiderunt. In c. Cum homines de Decimis aperte statuitur, eam statim esse soluendam collectis fructibus: nam Decima, est quædam oblatio: & oblatio sponte datur, antequam petatur. Obijcies quod habetur in c. Peruenit, requiri admonitionem. Respondeo, eiusmodi admonitionem requiri, vt antequam is qui decimam retinet, excommunicatione feriatur: nam excommunicationis sententia non fertur ob delictum tantummodo, nisi contumacia præcesserit: non autem eo capite significatur opus esse admonitione vt decima non petita soluatur. Tertio obijcies Paulum attestantem, nihil se à Corinthijs petiuisse, neque recepisse, vt testatur ipse in priori ad Corinthios Epistola cap. 9. & refertur in cap. Prædicator 16. q. 1. Ergo si decima non petatur, solui non debet. Respondeo: quando Ecclesia expresè, vel tacitè decimam remittit, solui non debere, nisi Ecclesia denuò eam petat: quando verò ea non remittitur, solui debet antequam petatur. Cæterum vbi fuerit consuetudo recepta & præscripta, vt decima non nisi petita soluatur, non debetur, vt ibidem docet Panormitanus.

Decimooctauò Quæritur, Quid sit dicendum, quãdo Titius vendit Caio agrum suum, ex cuius fructibus per aliquot annos Titius decimam non soluerat, poteritne Ecclesia conuenire Caium emptorem vt soluat omnes decimas præteritas, quas Titius non soluit? Respondeo cum Hostiensi, Ioanne Andrea, & Abbate in c. Pastoralis de Decimis, iure posse, quia res transit cum suo onere ad emptorem, siue possessorem. Nam in l. Imperatores. ff. De publican. possessor cogitur soluere tributa præterita, quia res transiuit ad eum cum eo onere, & res, non persona est obligata. Immo addit Ioannes Andreas, posse Rectorem Ecclesiæ conuenire recentem, aut veterem possessorem. Et idem aiunt Archidiac. 16. q. 1. c. Si quis Laicus, Federicus consil. 74. & Abbas in capite citato Pastoralis.

Quo modo Decima peti, ac exigi debeat.
Cap. XXXVI.

PRimò Quæritur, Coram quibus Iudicibus sit decima petenda & exigenda, & apud quem Iudicem agenda causa de Decimis: Respondeo ex communi sententia, quam habet Glossa ad Summam 10. quæst. 1. Calderinus in consil. 19. an Iudex, tit. De foro compet. Iason in consil. 23. volum. 1. Rebuffus de Decimis q. 1. num. 38. non coram Iudice, vel Magistratu ciuili, sed coram Ecclesiastico decimam petendam esse. Nam causa decimarum, est spiritualis, siue Ecclesiastica cap. Parochianos, de Decimis, & docent Glossa in cap. Ex tenore, de foro compet. Cuman. in consil. 38. Fulgosius in consil. 166. causa verò spiritualis & Ecclesiastica, ad Iudicem Ecclesiasticum tantummodo pertinet. Clc. Dispendiosa de Iudiciis, & cap. Decernimus, de Iudicijs. Ita vt Iudex ciuilis simul etiam cum Ecclesiastico de causa spirituali cognoscere & iudicare non possit, etiam ratione compromissi, &c. contingit, de Arbitris.

Secundò Quæritur, An quando tribunal siue prætorium Regis vel Principis cõstat ex Laicis & Clericis, possint eiusmodi Iudices causam decimarum cognoscere, & de ea statuere & iudicare? Respondeo; Nisi Iudices Clerici à Romano Pontifice dati fuerint, non posse: quia ratio habetur eius, à quo est iurisdictio mandata. Quare cum eorum iudicum potestas, & iurisdictio à solo Rege, Imperatore, vel Principe fluxerit, ad causas spirituales trahi non potest, in quibus Rex, vel Princeps iis & potestatem non habet. Rebuff. de Decimis. q. 10. num. 36.

Tertiò Quæritur, An quando Decima est Laicis nomine & iure feudi data, Iudex ciuilis ius habeat eius causam cognoscendi & iudicandi? Animaduertêdum est, Principibus & Regibus aliquando decimas Ecclesijs debitas, Romani Pontificis auctoritate dari nomine & iure feudi: aliquando dati, vel ad tẽpus ad tertiã vel quartã generationem, vel in perpetuũ, ea lege, vt ipsi eas alia re maiori vel æquali compensent: hoc est, vt Ecclesiæ ipsorum cura & opera, dotem idoneã habeant: & Rectores Ecclesiarum ac cæteri rebus Ecclesiasticis præfecti cõmoda vitæ subsidia aliunde percipiant, ex quibus alãtur. Et ita datæ sunt Rom. Põtificis concessu Regi Hispaniæ

næ Catholico Ferdinando, huius nominis Quinto, Decimæ in toto Regno Granatensi, vt testatur Couarru. in Practicis quæst. cap. 33. num. 2. quoniam suis impensis, sumptibus, & magnis laboribus Regnum illud Saracenis eripuit: & decimæ quoque datæ sunt Hispaniæ Regibus in ijs Prouincijs, quæ Hispanorum nauigatione nostris temporibus inuentæ sunt, quas vulgo Indiarum nomine vocant. Philippo item Pulchro Francorum Regi, Gallici scriptores referunt, teste Rebuf. in tract. de Decimis q. 1. num. 19. datas esse decimas in Francia Romani Pontificis concessu: & olim annuentibus expresè, omnibus Franciæ Præsulibus, Carolus Martellus Caroli Magni auus, decimas Ecclesiarum impetrauit, easque nobilibus Francorum proceribus assignauit, eo quod duobus præliis innumeram Saracenorum multitudinem fuderant, qui ex Hispania in Galliam irruperant, templa diripuerant, & agros vastauerant, qui Rex sancte iurasse fertur, eas decimas Ecclesijs redditurum se, aut re alia maiori, vel æquali compensaturum: quod tamen postea non præstitit; quapropter apud inferos perpetuo supplicio dãnatus perhibetur. Scribit etiam Paulus Æmilius Lib 2. de Rebus gestis Francorum in Childerico. ex Eucherio Aurelianensi Episcopo eius cadauer sepultum in æde S. Dionysij, post aliquot annos inuentum non esse, sed serpentem magnum in eius sepulcro repertum, & credidisse tunc multos, eum corpore & animo esse ad inferos damnatum: quia Eucherius Aurelianensium Episcopus vir magnus tunc testatus est se per quietem vidisse eius animam sempiternis supplicijs destinatam. Hoc idem narrat Guaguinus Historicus, & refert Rebuffus tractatu de Decimis q. 10. num. 1. Caueant sibi Principes, ne in similia sacrilegia prolabantur.

Hoc posito, aut decimæ Laicis in feudum vel alio nomine dantur absque vllo Romani Pontificis assensu, etiamsi in eo dantur absque vllo Romani Pontificis assensu, etiamsi in eo Ecclesiarum Antistites consentiant: aut Romani Pontificis auctoritate conceduntur. Si primum, eas Laici iuste non retinent, nec possunt ad hæredes trãsmittere, cum sint Ecclesiarum bona. Si secũdum, tunc & tuta conscientia eas possident, & ad hæredes transfundere, aut alijs relinquere queunt, prout fuerit in Pontificio Priuilegio expressum, & non aliter: eo quòd id fiat Romani Pontificis auctoritate. Vtrum verò causa hæc talium decimarum, coram Iudice ciuili agi queat, duæ sunt opiniones: vna est eorum, qui id negant iure posse fieri, ob id quod Pontifex non videtur talium decimarum causas in ciuiles Magistratus, aut Iudices transtulisse. Non enim si vnum priuilegium benefico Principis conceditur alicui, eo ipso alterum datum esse creditur: Deinde, quamuis priuilegium Principis plenissime interpretari debeamus, cum iure communi non derogat, non tamen si deroget. Accedit, quod Decimæ quamuis in feudũ datæ sint, nihilominus ipsum feudum ex iure Decimarum oritur: at ius decimarum Ecclesiasticum est, non ciuile, & profanum. Ita sentit Federicus in Consil. 14. 4. Rebuf. de Decimis quæst. 10. num. 3. Altera est opinio affirmantium id iure posse fieri, eo nimirũ argumento, quia si decimæ laico in feudum datæ Rom. Pontificis priuilegio, causa cotã Ecclesiastico iudice agi deberet, multum iuris laicorum detrahi retur: sic enim iudices Ecclesiastici facilè laicos eluderent, & qua possent ratione id priuilegium labefactarent atque conuellerent, cùm illud vel ex toto, vel ex parte abrogare niterentur. Ita opinantur Ioann. Rupellius in lib. 1. Fotenilium institution. cap. 23. Gulielmus Benedictus in cap. Raynutius de Testamen. in verb. Si absque, num. 43. ad cap. Raynutius de Testamen. in verb. Si absque, num. 43. Castillensis in Consuetudin. Burgun. §. 6. num. 150. Couar. in Practi. quæstio. cap. 5. num. 2. Ego autem primam sententiam veram esse, & tenendam existimo: & secundam opinor nec cum iure congruere, nec sola consuetudine defendi posse, absque priuilegio expresso Romani Pontificis. nec sufficit in hoc, si Romanus Pontifex tolerat id quod fit in Curijs, vel Prætorijs Ciuilium Principum secundum postremam sententiam quia aut nõ tolerat, quippe qui sæpius reclamat: aut si tacet ac tolerat id solùm facit, quoniam id commodè impedire nequeat, aut ignoret illud, quod laicorum auctoritate vel consensu fit.

Cæterum si decima sit auctoritate Romani Pontificis in ciuiles Principes translata, contractu permutationis videlicet, quia ipsi Principes eam re alia vel maioris æstimationis, & pretij, & vtilitatis, vel æqualis compẽsantitune causa de decima, quæ Principi debetur, coram ciuili magistratu cognosci, & tractari iure poterit, quoniam amplius spiritualis non est: eo quod decima ratione permutationis legitimè Factæ, Principi debetur, & Ecclesia suum ius integrum retinet in re, cum qua decimam permutauit, & in quam fuit decima subrogata: quod enim sufficitur & substituitur in locum alterius, sortitur conditionem, & ius eius, in quod subrogatur.

Quarto Quæritur, An cum contra præscriptionem, vel consuetudinem, cuius initij memoria nõ extat, decimas Clerici petunt à laicis, fas sit laicis coram ciuili iudice eam causam agere, ita vt auctoritate Ciuilis magistratus tueri se possint aduersus Clericos decimam exigentes? communis est inter Canonici iuris interpretes sententia id non licere laicis facere. Primũ quia causa spiritualis, cõsuetudine vel præscriptione à Iudice Ecclesiastico auocari nõ potest: quem à præscriptione ius spirituale laicus nequit acquirere, cap. cautam, quæ de præscript. & cap. Prohibemus de decimis, nec consuetudo quamuis longissima, vbi quis iuris capax non est. facit eum capacem. Ioann. And. Abb. Glossa & alij in cap. causam, quæ, de præscript. Secundò quia quando quis capax iuris non est, iuxta communem sententiam consuetudo plus auctoritatis, & iuris non dat, quàm Romani Pontificis priuilegium: sed priuilegium tale non extat, quod der eiusmodi ius & auctoritatem, ergo neque consuetudo dare potest. Quidam verò, in quibus est Couarruuias loco citato, & Carolus Degrassalmus. lib. 2. Regalium Franciæ in Iure septimo, sentiunt id iuris conuenire laicis. Nam in Francia edicto Philippi Pulchri Regis. & in Hispania Catoli Quinti Cõstitutione, talis decimarum causa coram Ciuilibus iudicibus agitur & Episcoporum iussa & mandata, si ad eos causa deferatur, inhibentur. Et cùm id fit vsu & consuetudine receptum, merito, inquiunt, improbari damnarique nequit. Ego primam sententiam veram existimo quia causa de decimis est spiritualis, de causis verò Spiritualibus laici iudicare non possunt, vt Canones omnino prohibent. Nec vsus, si alicubi est, contrarius, probari vlla ratione potest, cùm sit corruptela.

Quintò quæritur, An decimarum causa tutò coram ciuili iudice agatur, quando quæstio est facti, non iuris? Sciendum est, quæstionem esse facti, cùm quæritur, soluerit ne Titius debitam decimam, an non? Debeat ne Caius decimam soluere, an alius? hoc est, sit ne decima soluta, an non? Sit ne soluenda potius à Titio, quàm à Caio? Cùm item Caius furto decimæ tenetur, & agitur, vt eam restituat. At verò Quæstio iuris est, cùm agitur, cuius sit decimarum ius: item, cũ agitur de priuilegio, exemptione, immunitate, & excusatione decimæ. Cum igitur quæstio est iuris, causa decimarũ coram Ecclesiastico iudice solummodo agi debet, quoniam est spiritualis. Cũ verò quæstio est facti, est quorundam opinio, posse tractari causam coram Iudice ciuili. Sic Couarruuias loco citato, sic Rebuff. de Decimis. q. 10. n. 19. quæ sententia videtur esse, vt quidam aiunt, multorum cõsensu recepta, ita Federic. Consil. 243. Gomez in Repetito. ad caput, si annuum. n. 16. ff. de Iud. Ripa ad c. Decernimus q. vlt. de Iudic. Petrus Belluga in Speculo Principum, Rubri. de Decimis. §. Restat. n. 4. Ego primam sententiam tenendam arbitror, quia causa decimarum siue sit facti, siue iuris, est spiritualis, vel saltem spirituali connexa, & ex spirituali prouenions. Quæres, an quando quæstio est facti, causa decimarum liberè etiam possit agi coram Iudice laico, & Ecclesiastico: hoc est, an sit mixti fori, ciuilis, & Ecclesiastici. Federi. in Consil. 245. scribit, quosdam sensisse, eiusmodi causam ad Iudicem ciuilem tantummodo pertinere. Sed hoc Couarruuias in Practicis quæstio. c. 35. n. 2. meritò confutat. Nam vbique videmus Episcopos Ecclesiasticis censuris & pœnis adigere laicos ad decimam quæ vel soluta non est, vel furto ablata restituendam: quare si lis, & causa apud Iudicẽ Ecclesiasticum cœpta est, non est ad ciuilem deferenda. Potest igitur agi coram vtroque Iudice, Ciuili & Ecclesiastico: ita vt iure possit vnus alterum præuenire. Sic Couar. Meo iudicio, eiusmodi causa solùm ad iudicem Ecclesiasticum pertinet: nam est spiritualis, vel ex spirituali descendens, videlicet ex iure decimarum.

Sexto quæritur, An decimæ conductor laicus conueniri debeat coram Iudice Ecclesiastico? Quidam negant, quia causa non agitur de decima soluenda, sed de pretio conductæ decimæ reddendo. At verò Couarruuias loco citato, suam sententiam sequutus distinguit: Aut Clericus cùm decimæ fructus locauit laico, cum eo conuenit, vt si pretium non solueret, eum ad Iudicem Ecclesiasticum deferret: aut contrà cum eo pactum inijt, vt eum conuenire non posset, nisi coram Iudice ciuili. Si primum, standum est conuentioni, & laicus conueniri debet coràm Iudice Ecclesiastico. & non ciuili. si secundum, seruari quoque pacta & conuenta debent, & causa ad ciuilem iudicem referenda est: tum quia causa simplicitèr non est de decima, sed de pretio locatæ & conductæ decimæ persoluendo; tum etiam quia hæc quæstio, inquit Couarruuias, potiùs est facti, quàm iuris: non enim causa agitur, vt debitor decimam soluat, nam eam omnes debitores soluerunt, sed vt conductor decimæ, qui iam percepit eius fructus, pretium conductæ decimæ soluat. Sic ille. Ego, vt dixi, causam decimarum in vniuersum puto esse tractandam coram Ecclesiastico iudice, non laico. Eodẽ modo respondeo ad quæstionem, quam idem Couarruuias proponit: videlicet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid dicendum est, si decimæ conductor nihil cum Clerico conuenit, nec se expresse submisit iudicio Ecclesiastico? Respondet ille suo more, tunc posse causam tractari apud Iudicem Ecclesiasticum, & Ciuilem, ita vt vnus alterum possit iure præcurrere: quare si lis cœpta est coram iudice Ecclesiastico, nequit Ciuilis iudex eam ad se auocare. Dicendum est, eam esse coram iudice Ecclesiastico, non laico, tractandam. Quia ex iure decimarum ortum habet: quod ius Ecclesiasticum & sacrum est, non ciuile, & profanum.

Septimò quæritur, An cum laici contendunt, decimas ab ipsis exigi, quas longissimi temporis præscriptione, cuius initij memoria non est, soluere non consueuerunt, & quando conqueruntur decimas peti contra consuetudinem longo tempore receptam, & contra Principum laicorum leges prohibentes ne petantur, aut ne laici soluere cogantur causa cognosci & tractari iure possit apud ciuiles magistratus? Carolus Degrassal. lib. 2. Regal. Franciæ in iure 7. & Couar. lib. 1. Variarum resol. c. 17. n. 8. versi. 9. & in Pract. q. c. 15. n. 4. docent, posse tractari, & defendunt morem, quo huiusmodi causa in Hispania, & Gallia coram regijs magistratibus discutitur & pallim, inquiunt, dantur litteræ à supremo Regio senatu, quibus liberantur laici contra Ecclesiasticos iudices à decimis, quæ exiguntur, vel contra consuetudinem, vel præscriptionem. At verò Rebuf. tract. de Decimis. q. 10. n. 14. censet, hoc iure non fieri, quia causa decimarum spiritualis est, nec in spiritualibus, præscriptio, aut consuetudo, ius Laicis dat, cum ipsi eius iuris capaces non sint. Ego huiusmodi consuetudinem supradictam, corruptelam esse puto, & proinde locum non habere, quia cum Canonico iure pugnat: quare nisi vel Priuilegio Romani Pontificis, vel expresso eius consensu approbatur, non valet; nec sufficit, si dicas, eam permitti: nam permittitur certe, quia commodè impedire non potest: aut permittitur inscio Pontifice, aut inuito, & reclamante.

Octauò quæritur, An causa de fructibus decimarum agi queat coram Iudice ciuili? Respondeo ex communi omnium sententia: Quando fructus sunt percepti, collecti, ac soluti, coram Iudice ciuili peti queunt, si fuerint furto à Laico subtracti, aut alia ratione subtracti. Nam fructus decimæ, vt superius dixi, non est quid spirituale, sed temporale.

Ex his colligit Couarruuias quandonam Decimarum causa ad Magistratum & Iudicem ciuilè deferri possit. Nam primum, inquit, tuto ea causa defertur, quando decima est in feudum Laico legitima auctoritate tradita, & priuilegium à Romano Pontifice concessum est, vt feudi nomine & iure habentur. Deinde quando Laici coguntur à Clericis soluere decimam cõtra præscriptionem, vel consuetudinem, cuius initium non extat, & priuilegio Romani Pontificis Iudex ciuilis id potestatis habet, vt hanc causam cognoscat & iudicet. Tertiò, quando quæstio est facti, non iuris. Quartò quando Laicus conductor decimæ init cum Clerico pactum, vt coram ciuili Iudice conueniri possit. Quintò, quando causa agitur contra Laicos fures de fructibus decimæ soluendis, reddendisue, non de ipso decimæ iure seruando, & tuendo. Meo iudicio in his omnibus casibus, causa Decimarum coram Iudice Ecclesiastico, non Laico tractanda est: quia est causa de Decimis, aut ortum habens ex iure Decimarum. Quæres quomodo sit decima soluenda iure communi? Respondeo, prædialem reddendam esse non deductis impensis etiam factis in fructibus colligendis c. Cum sicut homines, & cap. Pastoralis de Decimis. Item, non deductis impensis factis in domibus, aut molendinis reficiendis. Abbas in cap. Pastoralis. Decima personalis soluitur ex lucro; & litterum non est nisi impensis deductis.

Nonò quæritur, Quibus solui iure decima debeat? Respõdeo Clericis, siue Ecclesijs, ex Paschali Pontifice. c. Decimæ 16. q. 1. vbi ait: Decimas à Populo Sacerdotibus ac Leuitis esse esse reddendas, diuinæ legis sanxit auctoritas. Verùm dubiæ quæstionis est, quibus Clericis decima sit iure soluenda? Respondeo, generatim Parochis decimam iure deberi: deinde prædialem Parocho, in cuius Parochia prædium est situm, etiamsi dominus prædij in alia Parochia audiat diuina, & sacramenta percipiat. c. vlt. de Parochijs, c. Cum sint, de Decimis. Personalis verò decima debetur Parocho, in cuius Parochia debitor decimæ audit diuina, & percipit Sacramenta. Quæres an Episcopo iure decima debeatur? Respondeo, deberi primùm quando prædium situm est in Parochia Ecclesiæ Cathedralis, & ad eum proximè pertinet ipsius Parochiæ cura: vt colligitur ex cap. Tua de Decimis. At si alius Præsbyter illius Parochiæ curæ præficitur, ipsi decima debetur. Deinde, quando prædium in nulla est Parochia situm, cap. Quoniam de Decimis, & cap. Decimas 16. quæst. 7. Tertio, quando non sunt distinctæ Parochiæ, quia tota Diœcesis est Parochia Episcopo subiecta. cap. Omnes Basilicæ 16. q. 6. Postremo quando decimæ sunt Ecclesiæ Cathedrali datæ. Rogabis deinde, An decima debeatur Parochis, tametsi opibus & rebus temporanijs abundent? Respondeo deberi: non enim soluitur decima ratione personæ, sed causa diuini ministerij, quod Parochus præstat. Nec quis ob diuitias suo potest iure spoliari: neque enim Regi, aut Principi opulento tributa detrahuntur, nec creditori copioso debita pecunia denegatur. Non item refert, si Parochi & Clerici sint improbi, aut si decimarum fructus in malos vsus impendant; quoniam decima debetur præcisè ratione muneris & officij Ecclesiastici, quo fungitur Clericus, vel Parochus.

Decimò quæritur, An lex Ecclesiastica iubens decimam solui, cum iuris æquitate conueniat? Quæstionem hanc mouet Caietanus 2. 2. q. 147. art. 1. Et ratio dubitandi est, eo quòd duplici ratione æquitas in hac lege deesse videatur. Tũ, quia constituta est instar veteris legis, quæ decimam solui iubebat, tum quia decima personalis nunc lege debetur, quæ lege vetere non soluebatur. At lex vetus æquitate constabat, quoniam decimam præstari Leuitis præcipiebat. Tribus autem Leuitica erat totius populi Israelitici duodecima pars, ac proinde parum reliquum populum excedebat: nunc decima, lege soluitur Parochis, qui vix (inquit Caietanus) quinquagesimam partem Christiani populi constituunt: quare cum tam exigua sit Parochorũ pars, non videtur cum iuris æquitate congruere, vt decimam partem accipiant Parochi ex quadraginta nouem populi Christiani partibus, vt Parochus quinquaginta fructuum portiones habeat, cum tamen ex reliquo populo singuli nouem tantùm portiones sibi retineãt: ergo plus æquò Parochis defertur: præsertim quod Leuitæ & Sacerdotes Iudæorũ, vxores, & familias alebant, quibus subsidia vitæ necessaria suppeditare eos oportebat: at Clerici nouæ & Euangelicæ legis, vxoribus & familia carent, ergo plus illi, quàm hi accipere iure poterant, & debebant.

Ex his colligit Caietanus, decimam Ecclesiastica lege, deberi, propterea quod eam solui Ecclesia præceperit, non solùm vt Clerici sustẽtarentur, sed etiam vt pauperes alerentur. Ita vt decimæ institutæ fuerint in Pauperum subsidium: nam Parochi non solùm diuinis ministerijs mancipantur tanquam minister à Deo electi, sed etiam ad pauperum indigentiam subleuandam tanquam egenorũ patres. Atque hinc est, quod iure Canonico præcipitur, vt decimæ in quatuor partes distribuantur, ita vt quarta pars in vsus pauperum impendatur, & Episcopi, ac Parochi patres pauperum, & quasi tutores ac curatores appellantur. Tandem concludit Caietanus his verbis; si decimæ in subsidium tantùm ministrorum dandæ essent, vt in veteri lege mandatum erat, nescirem ego oppositas obiectiones soluere, libenterque solutiones aliorum auditrem, qui scirent tam excessiuam distributionem ad æqualitatẽ deducere. Sotus Lib. 9. de Iusti. q. 4. ar. 1. in Cajetanum inuehitur, eo quòd ram leui argumento ductus, ad singularem (sic enim putat Sotus) sententiã deuenerit: quod Decima non solum in Clericorum subsidium, sed etiam in pauperum vsus fit instituta. Ex quo fieret, vt pauperibus sua quoque portio decimarum iustitiæ legibus deberetur; quod Sotus putauit incommodum, quia decimæ debentur Ecclesiæ ministris ob diuinum ministerium & officium quod obeunt, & exequuntur. Hanc quæstionem Caietanus & Sotus, quos supra retuli Auctores, alió trahunt, videlicet, An Episcopi, Parochi, & Clerici, iustitiæ legibus in pauperũ vsus cogantur impendere quicquid ex beneficijs Ecclesiasticis superest præter id, quod necessarium est ad commodum suum victum. Caietanus enim in ea est opinione, vt censeat eos esse iustitiæ legibus adstrictos. Sortis contrà, misericordiæ & charitatis tantummodo legibus alligatos.

De hac cõtrouersia suo loco fusius disseremus. Quod præsentis est instituti, illud breuiter dixisse sufficiat, legem Ecclesiasticam de decimis soluendis, omni æquitate constare. Nam decima, onus quidem est impositum populo Christiano, sed vt par est, nulla ratione leges æquitatis transgrediturs dum nouem partibus retentis ex fructibus quos quisque colligit, decimam partem soluere lege compellitur, multo plus sumit sibi, quam soluat: sed quia ex multis rebus paruis in vnum collectis, magnum aliquid efficitur; ideo decimarum cumulus magnus quidem in seipso est; verùm si comparetur cum eo quod quisque soluit, & quod sibi relinquit, longè plus sibi singuli retinent, quàm soluant. Sic etiam in vetere Hebræorum populo sibi quisque ex suis fructibus, nouem partibus perceptis, decimam soluebat: & Leuitica tribus sola in vniuersum cũ vndecim tribus collata, in duabus decimarum partibus exceedere, videbatur, quia reliquæ vndecim tribus nouem partibus donabantur, & ipsa Leuitica tribus nouem partes habebat: at verò singuli Iudæorum sibi nouem partes retinebãt, & soluebant vnam. Nulli igitur fit iniuria, nulli graue onus imponitur, si ex decem, sibi nouem assumptis partibus, vnam dare lege cogatur. Quocirca nec Caieta-

no assen-

no assentior, totam fere huius legis Ecclesiasticæ æquitatem in eo ponenti, quòd decimæ sunt quoque in pauperum vsus institutæ. Fateor enim decimam Ecclesiæ lege deberi, ac solui tanquam debitam mercedem laboris, quo Clerici diuinis rebus insterunt; quamuis postea Ecclesia suis decretis sanciuerit, vt quarta decimarum pars in pauperũ necessitates impendereretur. Nec soto item alientior, neganti Parochorum & Clericorum numerum cum reliquo populo cõpositum, minimum esse. quid enim refert, si minimus esse cõcedatur: siue enim paruus sit, siue magnus, æquissima est Ecclesiastica lex decimarum, qua quisque vnum quid soluit ex decem, sibi nouem partibus asseruatis.

Obijcies: maximam esse decimarum portionem: cùm tamen pauci sint Parochi, quibus decimæ soluuntur: at paucis pauca sufficiunt vitæ subsidia, & paucis operatis pauca stipendia debentur. Hoc argumentum quibuldam facessit negocium. Sed fateor Parochos esse paucos, quibus decima ex lege debetur ac soluitur, ac multi sunt Parochorum adiutores, socij, & administri, quibus sua merces iure debetur. Item multa sunt templa & sacella, quæ subinde reficiuntur, & muniuntur. Deinde Ecclesia decimam quidem instituit: sed postea temporis decursu ex fructibus decimarum, quos vidit, & animaduertit esse longè vbertimos, lege sanxit, vti quarta pars reseruaretur in pauperum vsus. Denique, quid dicendum, si ex decimis inuitæ hospitales domus extructæ sunt, multa Religiosorum domicilia constituta, multorum indigentium inopia subleuata, Seminaria, & Collegia iuuenum instituta?

Vndecimò Quæritur, An decimam laicus possidere queat? Respondeo: in capit. Adhæc de Decimis, præcipit Pontifex, vt Laicus qui iure hæreditario possidere decimam contendebat, anathemate fetiretur, nisi decimam ipsam libere Ecclesiæ restitueret. Et in c. Quamuis de Decimis probatur ne quis laico in seculo manenti Ecclesiam, decimam, oblationemue concedat. Demum in cap. Causam, de Præscriptioni. Alexander Tertius, scribit Episcopo, laicos decimas nec detinere, nec vlla vsucapione præscriptionem possidere posse.

Quæ decreta vt intelligamus, scire oportet, appellatione decimæ aliquando intelligi ius exigendi, & percipiendi decimam, aliquando verò fructum, qui ex prædio, vel persona percipitur: Deinde ius percipiendi decimam potest alicui tripliciter conuenire. Aut etiam quis decimam exigit & percipit nomine Clerici, à quo conductam illam habet: & hac ratione laici decimarum conductores exigunt atque percipiunt, vt etiam feudatarius quibuset: Aut quis decimam exigit, quia ipsi Pontificia auctoritate est data, quòd ille sit de Ecclesia bene meritus, videlicet quia Ecclesias Catholicorum ab Hæreticis defenderit; aut Christianorum prouincias à Saracenorum manib. & potestate eripuerit, aut bellum suis sumptibus contra Paganos susceperit, & feliciter gesserit: & hoc modo Romani Pontificis beneficio, multæ decimæ Imperatoribus, Regibus, Principibus, aliisq; viris primarijs datæ sunt. Aut decimam quis exigit ob Ecclesiasticum munus, & officium, quo fungitur in Parochia, cui præest: & eorum hucusmodi ius est spirituale & sacrum. Intelligũt ergo Canones iusmodi ius esse spirituale & sacrum, vnde decimæ iure communi tutò possent laico concedi intra decennium. Sed vbi est vsu receptum Constitutio Pauli II. quæ incipit Ambitiosæ de Rebus Eccles. non alien. decimæ laico auctoritate Episcopi vltra triennium locari non possunt. Sed quæstio est, An iure communi Episcopus laico decimas dare possit iusta ex causa, vel eas locare, vel vendere ad vitam ipsius laici? id concedit Glossa in cap. Quamuis de Decimis, ea ratione confirmans, quod vita hominis cùm sit dubia & incerta, potest esse breuissima: proinde tanquam modicum tempus habetur. Cum item decima ad vitam laici consertur, non videtur in perpetuum dari, quippe quæ ad hæredes transmitti non possit. Sed venus est, quod tradit Abbas in eo cap. Quamuis, id Episcopo non licere facere: quod enim ad vitam vnius datur, non dicitur ad modicum tempus dari, cùm vita hominis ad multos annos produci queat.

An decima denegari aut tolli ex toto vel ex parte possit.

CAP. XXXVII.

PRimò quæritur, Quot modis Decima tolli queat, ita vt Clericis, siue Ecclesijs solut non debeat. Respondeo, multis modis, nimirum cõsuetudine, præscriptione, compensatione, transactione, exemptione, siue priuilegio Romani Pontificis. Rebuff. tract. de Decimis. q. 13. n. 15 & sequentibus. Secundò quæritur, An consuetudine Decima tolli pos-

III. celebratum anno Dñi. 1179. id omnino esse prohibitum, decimas nempe in feudum perpetuum laicos dare: quare sola Romani Pontificis auctoritate id fieri tuto potest. Ita Ioan. Andreas, Antonius, Cardinalis in c. Cum Apostolica de Decimis, Couarr. lib. 1. Variarũ resolutionum. c. 7. n. 3. Cum enim sit communi iure interdictum, sola Episcopi auctoritate fieri nequit. Olim tamen ante huiusmodi Lateranense Concilium, sola Episcopi auctoritate decimæ laicis bene de Ecclesia meritis in feudum, siue emphiteusim perpetuam dari solebant: quare si quis laicus decimas in feudum perpetuum acceptas ante dictum Concilium obtineat, tutò possidet.

Decimoterrio quæritur, An decimas in feudũ perpetuum ante Lateranense Concilium acceptas tuta conscientia Laicus Episcopi concessu in alium transferat? Respondeo: Aut eas transfert in aliquam Ecclesiam, Monasterium Religiosumue locum, idque tuto facit, vt constat, ex cap. Cum Apostolica. De ijs quæ fiunt à Prælatis: Aut transfert in alium laicum, & sunt duæ opiniones, vna eorum, qui absolutè & simpliciter fieri posse negant solo Episcopi consensu & auctoritate, quæ fuit sententia Abbatis in cap. Prohibentus de Decimis, vbi ait, sic in eo capite Doctores sentire, sic enim censet Hostiensis in c. Cum Apostolicæ De ijs quæ fiunt à Prælatis, Archidiac. Ioan. Monachus in cap. 1. de Decimis in sexto eo in primis argumento, quod in cap. Prohibemus de Decimis, vniuersim decernitur, ne laici decimas in alios laicos possint aliquo modo transferre. Deinde si Laicus decimas sibi in feudum perpetuum datas habens, sine legitima prole & hærede decedat, decimæ ipso iure ad Ecclesiã reuertuntur, ergo in alium iure transferri nequeunt. Altera est sententia, id tutò fieri posse Episcopi auctoritate, quam sententiam Glossa, Cardinalis in cap. Prohibemus, Io. Andreas in cap. 1. de Præscript. in sexto, & in c. Super quibusdam, de verbor. significa. Silu. Decima. q. 10. probauere, eam confirmantes primum ex cap. Prohibemus nuper allato, vbi generaliter non prohibetur, ne laici decimas in alios laicos transferant, sed ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos transmittant: quod Decretum habet locum in laicis decimas facto, non iure possidentibus: quæ si, dum viuunt, decima Ecclesiæ non restituunt, saltem cum decedunt, iubet Pontificis debent Ecclesiæ decimas reddere, vt saltem eos sui peccati mortis tempore pœniteat. At verò laicus qui ante Concilium Lateranense decimas in feudum accepit, iure illas, non solùm facto possidet. Certe prima sententia videtur verior. Etenim quamuis laicus iure feudi decimas possideat, nequit in alium laicum transmittere, etiam Episcopi auctoritate: nam transferri non possunt, nisi in feudum denuò dentur: at eas in feudum dare, Concilium Lateranense prohibuit; nisi dixeris, non vetuisse, ne solitæ dari dentur more soliti; sed ne dentur, quæ alioqui dari minimè solebant. Sed Concilium generatim præcipit, ne dentur.

Decimoquarto quæritur, An Episcopi auctoritate possint decimæ laico ad breue tempus concedi, locari, vel vendi iusta aliqua de causa? Respondeo ex communi omnium sententia, posse. Nam in Clem. 1. de Rebus Eccles. non alienan. dicitur posse res Ecclesiæ ad modicũ tempus alienari. Sciendum autem est, iure communi modicum tempus haberi, quod est intra decennium: vnde decimæ iure communi tutò possent laico concedi intra decennium. Sed vbi est vsu receptum Constitutio Pauli II. quæ incipit Ambitiosæ de Rebus Eccles. non alien. decimæ laico auctoritate Episcopi vltra triennium locari non possunt. Sed quæstio est, An iure communi Episcopus laico decimas dare possit iusta ex causa, vel eas locare, vel vendere ad vitam ipsius laici? id concedit Glossa in cap. Quamuis de Decimis, ea ratione confirmans, quod vita hominis cùm sit dubia & incerta, potest esse breuissima: proinde tanquam modicum tempus habetur. Cum item decima ad vitam laici consertur, non videtur in perpetuum dari, quippe quæ ad hæredes transmitti non possit. Sed venus est, quod tradit Abbas in eo cap. Quamuis, id Episcopo non licere facere: quod enim ad vitam vnius datur, non dicitur ad modicum tempus dari, cùm vita hominis ad multos annos produci queat.

An decima denegari aut tolli ex toto vel ex parte possit.

CAP. XXXVII.

PRimò quæritur, Quot modis Decima tolli queat, ita vt Clericis, siue Ecclesijs solut non debeat. Respondeo, multis modis, nimirum cõsuetudine, præscriptione, compensatione, transactione, exemptione, siue priuilegio Romani Pontificis. Rebuff. tract. de Decimis. q. 13. n. 15 & sequentibus. Secundò quæritur, An consuetudine Decima tolli pos-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit ex toto vel ex parte? Respondeo, inter iuris Canonici Doctores, cum sentiant decimam diuino iure deberi, varias esse sententias. Quidam enim asserunt, decimam prædialem nulla consuetudine tolli posse ex toto, vel ex parte: cum diuini iuris sit personalem verò posse consuetudine ex parte, vel ex toto denegari, quoniam Canonico tantum iure positiuo tribuatur. Hanc sententiam tuentur Hostiensis, Archidiaconus, Cardinalis, Paulus Parisius, Felinus, & alij plerique, quos refert Couarruuias lib. 1. Varia. resol. c. 17. n. 8. & eā testatur Rochus Curtius, quem etiā ibidem Couarruuias, esse cōmunem inter Canonici iuris interpretes. Alij verò vniuersim docent, nullam decimam prædialem, vel personalem tolli consuetudine posse siue ex toto, siue ex parte: propterea quod sit vtraque iuris diuini, non Canonici. Sic Innocentius, Glossa, & alij iuniores in c. fin quibusdam, de Decimis. Sunt qui dicant, Decimam siue prædialem, siue personalem ex toto auferri, vel denegari, non posse, bene tamen ex parte: quod idem est, ac si dicant, tum consuetudine posse, vt pars minor soluatur, nempe duodecima, vigesima, vel trigesima: quod non obscurè S. Thomas significat, secunda secundæ q. 87. ar. 1. & Quodlib. secundo art. 8. Turrecrem. in c. Reuertimini 16. q. 1. in 7. q. & idem multi alij Theologi tradidere. Omnes iuris Pontificij Doctores hāc quæstionem sunt admodum explicati, cum sentiant illi, decimam iuris esse diuini: At contra ius diuinum Consuetudo non valet: Et tamen ex altera parte vident in multis prouincijs Christianorum decimas Clericis vel Ecclesijs non solui nec enim in Italia, nec in Græcia soluuntur, nec olim soluebantur. Vnde Antonius Butrius in cap. Parochianos de Decimis scribit. Nescio quid dicā, nisi quod omnes damnantur non soluendo.

Attamen tanquam firmum fundamentum iaciendum est quod supra posuimus, Decimā quidem, vt est pars fructuum necessaria ad victum Clericorum, diuina & spiritualia bona ministrantium, item vt est merces laboris ipsorum, insuper, vt est aliquid quod Deo offerimus, vt ipsum agnoscamus tanquam summum rerum omnium dominum iuris naturalis & diuini esse: vt verò est certa & definita pars fructuum, videlicet decima, & non maior, aut minor, non esse iuris diuini, vel naturalis, sed Canonici. Ac propterea quemadmodum contra quodlibet ius aliud Canonicum, vel ciuile concedendo magnam vim ac robur habet: sic etiam contra ius Decimarum, quod rectè Couarruuias & Turrecremata locis supra citatis Theologorum sententiam secuti, annotarunt. Et in primis dubitandum non est, quin decima consuetudine in totum tolli queat, si te alia maiori, vel æquali compensetur. nam cetera debita etiam iusta, alterius rei compensatione soluuntur. Deinde certum est, ius ipsorum Decimarum, quatenus est naturale, vel diuinum, consuetudine nec ex toto, nec ex parte tolli posse, quatenus verò est canonicum posse. Vt meritò S. Thomas secunda secundæ, q. 87. art. 1. dixerit, potuisse Ecclesiam decernere, vt pars minor, loco decimæ solueretur. Certum quoque est, potuisse Ecclesiam suo iuri cedere, nimirum decimas non petendo, vti eas laicis remitteret, quamuis non potuerit ius diuinū relaxare, quo Deo aliquid offerimus, vt agnoscamus supremum eius dominium in res omnes, quod ius diuinum seruamus, si aliquid etiamsi decima sit minus, offerimus. Nam decima est instituta ad clericorum victum, & ceteros vitæ vsus necessarios: potuerunt igitur Ecclesiæ & Clerici sibi aliunde alimenta, & ceteros vsus vitæ necessarios conquirere, & laicis decimam condonare. Hinc perspicuum est, quam vim consuetudo in decimis habeat. Quemadmodum enim Pontifex potest decimam remittere, si aliunde Clericis suppetant bona, ex quibus commode sustententur, sic & Consuetudo.

Ex his multa colliguntur, in primis, vbi consuetudo recepta est, & præscripta legitimè, vti decima nō solnatur solui non debere, tametsi à Clericis petatur: stādum enim est consuetudini receptæ, quæ legis vim habet. Hinc etiam existit, vt si ex quibusdam fructibus, & bonis nō soleat decima solui, ea minime debeatur: in multis enim locis solui non solet ex minutis rebus, vt ex fœno, herbis, oleribus, & alijs fructibus plerisque. Valet etiam consuetudo, vbi non integrè decima soluitur, sed minor, nempe vigesima, trigesima, & quinquagesima. Consuetudo itidem ea valet qua nulla decima soluitur, sed aliquid aliud, quod est in locum ipsius subrogatum. Quæres vnde factum sit, vt in quibusdam prouincijs nulla decima soluatur? Respondeo, ex diuersis causis id potuisse fieri. Aut enim olim Pontifices Romani sponte sua, & voluntate remiserunt decimas, quia laici certa quædam bona assignarunt ad Ecclesiarum & Clericorum vsus & alimenta, quod ego quidem factum existimo in Italia. Aut Romanus Pontifex decimas Regibus, Principibus, & alijs primarijs viris optimè de Ecclesia meritis attribuit, ea lege, vt dotarent Ecclesias, & necessaria vitæ subsidia Clericis præberent: ac ita

A

B

C

D

concessæ sunt Hispaniarum Regi decimæ, quæ in certis suæ ditionis prouincijs colliguntur. Tales etiam decimæ sunt quibusdam Religiosorum Ordinibus attributæ. Ex quibus tamen decimis detractæ sunt certæ portiones, & Ecclesiastica quædam Beneficia constituta, vnde sustententur Clerici, qui ex ipsis Ordinibus ad Ecclesiarū præfecturam & gubernationem deliguntur, aut certè Ecclesiarū Antistites expresso vel tacito Romanorum Pontificum, vel totius Ecclesiæ consensu, suo iure omnino cesserunt, laicos à decimis soluendis liberantes, & ita factū esse reos in Orientis Ecclesijs, in quibus decima non soluitur: fortassis enim eius regionis Episcopi Paulum sunt imitati qui noluit Corinthios adigere ad decimam soluendam, vel quippiam aliud vitæ vsibus necessarium suppeditādum, ne quemquam eorum grauaret, sed suarum vt ipse testatur, manuum labore, victum sibi quæritabat. Nisi forte dixeris, decimas Ecclesiarum Orientis Saracenos, & Turcas, aliosque Tyrannos per vim rapuisse, ac sibi vsurpasse. Illud potius verisimilius videtur, eiusmodi Ecclesias à multis annis petere decimas non consueuisse.

1. Cor. 8.

2. Thes. vltim. & 2. Cor. 12.

Ex his etiam facilè colligi potest, non esse continuò damnandum, si quis laicus vsu & consuetudine se exemptum à soluendis decimis contendat, cum probat diuturno vsu eas se non numquam soluisse. Deinde multo minus esse dubitandum de quibusdam alijs consuetudinibus. Valet itaque consuetudo, qua Clerici rectores Ecclesiarum ex prædijs etiam patrimonialibus decimam sibi retinent: ea item consuetudo, qua laici sibi decimam personalem non soluunt: nec non ea, vt decima vni Parochiæ iure debita alteri Parochiæ soluatur. cap. Ad Apostolicæ, & c. Cum contingat, & c. Quoniam, de Decimis: illa itidem consuetudo, vt decimæ ne defetantur in Clericorum horrea, sed vt soluantur in area, agro, vel domo: dummodo Collector decimæ admoneatur. Rata demum, & firma est etiam Consuetudo alicubi, id est, vt dicitur, apud Venetos recepta, vti personalis decima non soluatur, nisi ad finem & exitum vitæ: nam sicut Ecclesia damnum pati, sic etiam lucrum facere potest: eo quod ad finem vitæ quisque sicut pauperior, sic etiam locupletior esse potest. Valet etiam Consuetudo pari ratione, vt personalis decima non nisi ad exitum anni soluatur. Ea quoque vim habet, vt Colonus certas mensuras quotannis soluat Ecclesiæ, fiat nihil ex agro, siue multum collegerit: quia Ecclesia & damnum & lucrum habere potest.

Tertiò quæritur, An vim vllam habeant statuta Ciuitatum, Constitutiones & leges Regum & Principum, quibus prohibent decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem solui non solent. Tria hic quæruntur: primum est, An æquum sit & rationi consentaneum, vt non exigantur decimæ, quæ per longam consuetudinem solui non solent. Secundum est, An valeant statuta, leges, edicta laicorum, quibus vetant, ne hæ decimæ exigantur à laicis. Tertium est, An apud ciuilia laicorum prætoria iure tractari queat causa de decimis non exigendis à laicis, quas de more non soluebant. De primo videtur æquum esse, vt huiusmodi decimæ minimè exigantur, quia Canones, leges, & iura voluerunt, vt consuetudines moribus vtentium receptæ seruentur: atqui ea consuetudo corruptela non est, cum non repugnet iuri naturali, aut diuino: ergo seruari iure potest. De secundo, Couarru. in Practi. quæstionibus cap. 35. nu. 2. vers. 4. & lib. 1. varia. resol. c. 16. n. 8. vers. 9. Gallos secutus, censet, quæ dixi statuta, leges, & edicta laicorum valere, & cum Iure ipso congruere, quia solùm præcipiunt, vt consuetudo recepta seruetur. Alij verò, quibus ego magis assentior, vt superius dixi, docēt, hæc nullam vim habere, nisi fiant priuilegio Romani Pontificis, vel consensu expresso, aut eius auctoritate confirmentur. Quoniam de decimarum iure, cùm sit spirituale, nihil laici statuere possunt. At dices, solùm præcipere laicos, vt consuetudo recepta seruetur, & omnia iura constituunt, vt approbatæ consuetudines vim legis habeant. Respondeo, argumento tantùm concludi, æquum esse, ne talis consuetudo violetur, sed præcipere, ne contra eam Clerici faciant, laicorum non est, sed Ecclesiasticorum iudicum, videlicet Episcoporum, & Romani Pontificis.

De tertio idem Couarruuias loco citato dicit, eiusmodi causam iure diseuti apud tribunalia ciuilia laicorum, quia solum causa tractatur, vt consuetudinem receptam Clerici seruent, sed teneta, vt superius ostendi, iure tractari nequit apud laicos iudices nisi priuilegio, vel cōsensu Romani Pontificis: quia causa est spiritualis, videlicet, de iure Decimarū.

Quartò quæritur, An Decima præscriptione ex toto, vel ex parte tolli queat? Hæc controuersia ex superiori quæstione non difficili sanè negotio dissoluitur: quare si cūt ea quæstio iuris Pontificij consultis negocij plurimum facessit, sic etiam hæc. Præscriptio enim & consuetudo inter se maximè conueniunt: hoc solo discrepant, quòd

per Consuetudinem, ius communitari, non priuatis acquiritur. Præscriptione verò ius & dominium priuatis acquiritur. Cùm igitur Canonici iuris interpretes communiter asserant, consuetudine decimas, præsertim prædiales tolli non posse, defendunt quoque præscriptione auferri nequire.

Ceterum aliter dicendum est, & in primis scire oportet, non idem esse, laicos præscriptione liberari à decimis soluendis, quod, Præscriptione sibi decimas acquirere: nam certum est, non posse sibi laicos vlla præscriptione decimas vendicare, hoc est, ius nullū acquirere, vt sibi decimæ soluantur: hoc enim ius est spirituale, & Ecclesiasticum, ac proinde in laicos cadere nulla ratione potest, nisi nomine, auctoritate & consensu Romani Pōtificis: quod verò laici liberi sint, & immunes à decimis Ecclesiæ soluendis, sicut consuetudine fieri potest, sic etiam præscriptione: eo quod potestate, & auctoritate pares sint cōsuetudo, & Præscriptio. Atque hęc est Theologorum opinio, quam etiam est Couarruuias amplexus. Et quicquid hac de re Iuris Canonici periti dubitauerint, vniuersi tamen sentiunt, vnam Ecclesiam contra aliam, & vnum Clericum contra alium, posse sibi præscriptione, ius decimarum acquirere: quia, inquiunt, tametsi decima iure diuino Clericis, & Ecclesijs debeatur, iure tamen humano potius vni, quàm alteri debetur, ac soluitur quia Parochias non ius diuinum, sed humanum distinxit atque diuisit. Dummodo item decima Clericis, & Ecclesijs soluatur, minimum interest, eas vnusnē Parochus, an alius acquirat.

A

B

C

D

Quinto quæritur, An translatione, vel compositione, vti iura loquuntur, tolli decima possit? Sciendum, inter Compositionem, & Transactionem hoc interesse, quod Compositio, est gratis, & liberaliter facta conuentio, & fieri solet inter amicos: Transactio verò, est de re dubia, & lite incerta, aliquo dato, vel retento pacto. l. 1. ff. De transactio. & l. Transactio. C. de transactione & cap. super eo de Transactionibus, vnum tamen sæpius pro altero ponitur. c. Veniens de Transactionibus.

Quæstio in præsenti est, An compositione, Transactioneue decima tolli queat? In eo omnes conueniunt, compositionem valere inter Clericos liberaliter factam, vt vni, non alteri decima soluatur. cap. staruimus, de Transactio. & cap. Dilecti de Decimis. Et hæc Compositio si Episcopi auctoritate fiat, ad successores quoque transmittitur: si verò priuata sola summodo auctoritate, tunc contrahentes soli, non successores eorum obligantur.

Deinde, compositio, Episcopi auctoritate fieri nequit, qua laicus decimam Ecclesijs, vel Clericis non soluat: bene tamen auctoritate Romani Pontificis iusta, & legitima de causa. Hoc quidam Iuris Canonici doctores diffitentur: sed imerito, cum decima iuris diuini non sit, vt ipsi putarunt, & nos supra eorum opinionem confutantes ostensum reliquimus. Valet itidem Compositio, vt laicus non soluat integram decimam, sed minorem, vtpote vigesimam, trigesimam &c. At non sufficit in hoc sola Episcopi auctoritas, nisi Romani Pontificis consensus accedat. Nam cùm decima ex toto, vel ex parte remittitur, ius commune relaxatur, quod præcipit integram decimam solui, vt superius ostendi. Valet item Compositio, vt laicus non soluat decimam ex certis quibusdā fructibus, aut bonis modò fiat auctoritate Romani Pontificis: siquidem hæc etiam in parte ius cōmune remittitur. Rata nihilominus, & firma est Compositio, quæ sit auctoritate Episcopi, vt decima soluatur quidem Clericis, vel Ecclesijs integra, sed certo loco, & tempore, nimirum in area, vel agro, vel domo: item vt post certos dies à collectis fructibus tum etiam, ne soluatur decima, antequam peratur à Clericis. Insuper, vt non soluatur decima nisi ad finem vitæ.

Sextò quæritur, An Priuilegio Pontificis decima tolli possit? Animaduertendum, hic in tria dubiō vocari. Primum, an auctoritate Romani Pontificis decima in totum tolli queat? Deinde, An priuilegio Pontificis fieri possit, vt decima Monasterio, vel pio alicui Collegio, aut seminario Clericorum soluatur: Postremo, An priuilegio Pontificio possit aliquis fieri immunis, & liber à decima soluenda. Notandum itidem est, Religiosorum Ordinibus inter cetera priuilegia, hoc etiam concessisse Pontifices, vt sint à decima persoluenda exempti. Vnde in Priuilegijs quibusdam sic habetur: De Domibus, Monasterijs, & Collegijs, & eorum prædijs, hortis & alijs locis quæ habere possumus: aut de ijs, quæ pro eisdem emendis, nobis pro tempore legari aut donari contigerit, & denique de alijs bonis, per ordinem suæ Religionem nostram possessis, & obtentis, non tenemur soluere aliquam decimam, etiam Papalem, seu Canonicam portionem exhibere: nec ad præstationem procurationum, aut exactionum, collectarum, vel prouisionum quarumcunque: nec ad id etiam per litteras Apostolicas compelli, nisi eiusmodi litteræ de hoc indulto de verbo ad verbum, ac de ordine nostro fecerint mētionem. Item aliqui Romani Pontifices solent Religiosorum, siue Monachorum Ordinibus Priuilegium concedere, quo ipsos eximunt, & eorum prædia à quibuluis decimis etiam Papalibus, prædialibus, personalibus, quartis, medietatibus, & alijs fructuum partibus, subsidijs, etiam charitatiuis, & alijs Ordinarijs oneribus, etiam pro expeditione contra Infideles, defensione patriæ, & alias quomodolibet, etiam ad Imperatoris, & inferiorum Principum instantiam impositis. Et quamuis in ipsa impositione caueatur, vt nulla prorsus exemptio cuiquam aduersus illa suffragetur. Et solent derogare Constitutioni quæ incipit: Nuper, de Decimis, vbi constitutum est, vt Cistercienses Monachi ex fructibus prædiorum, quæ acquisierant post Concilium Generale Lateranense sub Innocentio tertio, decimam soluere debeant, etiamsi huiusmodi propriis manibus, vel sumptibus excolant, si ex illis prædijs antea decimæ solui solebant, quod Decretum comprehendit, vt ibi dicitur, alios Regulares, qui similibus priuilegijs potiuntur. Ité, concedunt aliquando Romani Pontifices Religiosorum Monasterijs absolutè, ne decimas soluant ex prædijs, quæ habent: Aliquando in Priuilegio dicunt, ne soluant decimas ex prædijs suis.

His positis, dicimus in primis, certi iuris esse, priuilegio Pontificis Romani, posse aliquos eximi à decima soluenda: quod asserit Glossa, Hostiensis, Ioann. Andreas & Panormitanus in c. Licet, cap. Ad audientiam. c. Ex parte tua nos, de Decimis. An verò Pontificia auctoritate decima tolli ex toto queat, in dubio est. Nonnulli canonici iuris interpretes cum, vt diximus, decimam, saltem prædialem, diuini iuris esse defendant, pariter negant id fieri posse. At verò communis est opinio, tum iuris Pontificij Doctorum, tum Theologorum hoc posse iure fieri, nam quemadmodum decima consuetudine, vel præscriptione tolli potest, non quidem vt laicis soluatur, quæ clericis, vel Ecclesijs, debetur, sed vt simpliciter decima non soluatur. Sic etiam auctoritate Pontificia fieri potest, vt decima in totum non soluatur, quoniam, dummodo Clericis & Ecclesijs aliunde subministrentur, quæ sunt simpliciter ad vitæ vsum, vel victum necessaria: quod iuris naturalis, & diuini est, & dummodo aliquid Deo offeratur, vt agnoscatur supremus rerum omnium Dominus, quod ius diuinum, & naturale præscribit, reliquum, cùm sit tantum iuris Canonici, auctoritate Pontificia tolli potest. Dubitatur itaque, an si prædictum Priuilegium nuper à me productum, alicui Monachorum ordini concedatur, eo ipso, Ordo sit immunis ac liber simpliciter atque absolutè à decima prædiali, quæ Parochis deberur. Oldradus in consil. 268. Quæstio est, vtrum censet, quandocunque huiusmodi priuilegium Monasterio, vel cuilibet Religioso ordini conceditur, locum habere tantummodo in decima agri noualis: non autem esse trahendum ad decimam prædialem, quæ antea Parocho soluebatur. Hanc sententiam ita confirmat: priuilegium enim Principis quamuis sit plenissimè declarandum, quando solum est præter commune ius: non tamen cum communi iuri derogat: nam interpretari Priuilegium debemus, vt quàm minimum fieri possit, iuri alterius nocet. l. Præter ait, §. Merito, ff. Ne quid in loco publico. Et capit. Ex tuarum, de Auctoritate & vsu pallij, & cap. Cum Cappella de Priuileg. ergo priuilegium Pontificium solùm intelligitur de decima agri nouallis, qui nunc primùm proscinditur ad culturam redactus, ex quo antea decimæ non soluebatur. Ceterum longè probabiliùs est opinio contraria, quam habet Abbas in cap. Dudum de Priuil. nam prædictum priuilegium eximit à decima non solum personas, sed etiam bona quælibet: ergo non solum agros, qui colli non solebant, sed etiam eos, qui erant sub hominum cultura. Nec pro Oldrado quicquam facit id, quod habetur in cap. Dudum, de Priuil. Nam in eo Capite solum agebatur de Priuilegio, quo quidam erant exempti à decima nouali, & decernit Pontifex eiusmodi Priuilegium non protendi ad decimam tempore priuilegij impetrati possessam ab aliis, nisi de possessione alterius, facta fit in Priuilegio mentio. Nam vt ibi ait Panormitanus: Priuilegium, in quo fit mentio de possessione alterius, non nocet possessori, quod intelligi, inquit, quando impetratur circa decimas Noualium. Secus, vbi Priuilegium est impetratum simpliciter ne decimas quis soluat: quia tunc valet, etiamsi mentio non fiat de possessione alterius. Et rario diuersitatis est, quia decimæ ab aliquo possidentur. Vnde cùm Pontifex concedit priuilegium ne decimæ soluantur, eo ipso vult derogare possessoribus, quia tacitè mentionem facit de possessione. Aliud verò est in decimis Noualium, quia Priuilegium

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt intelligi de agris, qui nondum ſunt ad culturam redacti, proinde nullus poſſidet decimas illorum. Hæc ferè ex Abbate, in eo cap. Deinde in dubium venit, An præfatũ Priuilegium, Religioſis ſiue Monachis conceſſum, vel aliud ſimile, eximat eas ſolum à decimis perſonalibus, an etiam prædialibus? Atque hæc dubitatio inde oritur, quod decima prædialis Parochijs, & Eccleſijs debetur, quorũ iuri non cenſetur Pontifex derogare. Sed certum mihi videtur eſſe, tali Priuilegio Pontificis eximi Religioſos, à Decima prædiali: nam generatim Priuilegium habet: (A quibuſuis decimis) quæ verba vniuerſim dicta nihil incipiunt. Deinde etiam in Priuilegio dicitur: (A decimis prædialibus.) Obijcies, primũ in Priuilegio dici, A quibuſuis decimis, etiam Papalibus, prædialibus, perſonalibus: Ergo verba illa (prædialibus, & perſonalibus) referuntur ad proxime præcedens verbum (Papalibus) ita vt ſenſus ſit, eximi Religioſos, à decimis prædialibus ſiue perſonalibus, quæ Romano Pontifici debentur, non autẽ ab ijs, quę debentur Parochijs. At enim dubitari non poteſt, Priuilegium eſſe ſimpliciter intelligendum. Verba enim ſic habent: (A quibuſuis decimis, etiam Papalibus) quæ nimirum ſolent eſſe extraordinariæ: ac ne quis dubitaret de his, additum eſt (etiam Papalibus) ac deinde ſubiungitur (prædialibus perſonalibus, & alijs ordinarijs oneribus) quibus verbis priuilegium extenditur ad omnem decimam, prædialem, inquam, perſonalem & ordinariam.

Tertiò vocatur etiam in dubium, An prædictum Priuilegium ſolùm eximat eos, quibus datur, à decimis ſoluendis ex ijs prædijs, quæ eo tempore, quo Priuilegium impetrarunt, poſſidebant, an etiam à decimis ex prædijs, quæ poſtea in ipſorum dominium deuenerentur. Oldradus enim loco citato, putat ea Pontificia priuilegia tantum modo locũ habere in primis, non in ſecundis, duplici argumẽto permotus: primum ſumit ex cap. Dudum, de priuileg. cui argumento paulò ante reſpondi. Secundum ſumit argumentum ex c. Si quis laicus, & c. Eccleſiæ, & c. Quicumque 16 q. prima, & c. Cum non ſit in homine, de Decimis, & c. Ex litteris, de Pignoribus, vbi dicitur, Rem, in quemcumque poſſeſſorem deuenerit, cum ſuo onere tranſire: ergo ſi prædium in Religioſos tranſlatum decimam ſoluebat, manet ſicut antea obligatum. Attamen longè probabilius eſt, quod dixi, Priuilegium vniuerſum extendi ad quælibet prædia ſiue ante, ſiue poſtea acquiſita, ratio huius eſt, quia tale priuilegium non ſolum eſt perſonale, quo perſonæ à decimis eximuntur, ſed etiam reale, quo generatim quælibet prædia, & bona excipiuntur, & liberantur à decima: & vbi Priuilegij verba nihil diſtinguunt, nec nos diſtinguere debemus. Id verò quod obijciebatur, Rem tranſire cum ſuo onere in poſſeſſorem, locum habet in priuilegijs perſonalibus, quibus perſonæ ſiunt immunes ab onere: ac proinde ſi res oneri ſubiecta ad eas perſonas deuenerit, obligatur ſicut antea. Exemplum ſit: Titio eſt perſonale priuilegium conceſſum, vt ipſe immunis ſit à tributo ſoluendo, donatione tamen rem tributo ſubiectam acquiſiuit, debet eiuſmodi tributum ſoluere non ratione perſonæ, ſed rei tantùm, quæ eſt in ipſum Titium donatione tranſlata.

Septimò quæritur, An Coloni, qui prædia huiuſmodi Religioſorum conducunt vt ea excolant, parte vna fructuum ſibi retenta, & altera ipſis Religioſis ſoluta, ſint liberi & exempti à decima ſoluenda? In cap. Licet, de Decimis, videtur eſſe planè cõſtitutum, Priuilegium Monachis, aut Regularibus conceſſum vt à decima ſoluenda liberentur, non trahi ad eos qui ipſorum prædia excolenda conduxerint. Nihilominus tamen dicendum eſt, Quandocumque Priuilegium conceditur alicui Religioſorum ordini, vt ſit immunis & liber à decima ſoluenda, ſi ſit perſonale tantùm, non ſe extendere ad conductores prædiorum: ſi verò ſit priuilegium reale, protendi ad conductores agrorum. Sic Gloſſa in Clem. 1. de Decimis, in verbo, excolenda. Sic ibi Ancharan. Imola, Cardinalis ibidem, q. 23. Abbas in c. Ex parte, de Decimis, 1. nu. 5. Quod probant, quia agri ac prædia à decima eximuntur, ergo etiam eorum conductor ſoluere decimam non debet: ex quo ſit, vt cum prædictum Priuilegium non ſolùm ſit perſonale, ſed etiam reale, trahatur quoque ad eos, quibus prædia ſua ipſe Religioſorum ordo locat, quomodocumque ea locet, nimirum, ſiue eo pacto, vt conductor ſibi dimidiam partem fructuum acquirat, & alteram dimidiam relinquat ipſi Monachorum ordini, qui tunc dicitur partiarius colonus, ſiue locet eo pacto, vt quotannis ipſi ordini certa, & taxata pars fructuum in omnem euentum reddatur, & reliquum ſibi conductor acquirat, qui tunc dicitur colonus vel conductor cenſualis. Ad id verò quod obijciebatur ex capitulo, Licet, de Decimis reſpondeo, ibi ſennonem eſſe de Priuilegio, quod fuerat conceſſum Ciſtercienſibus, Templarijs, & Hoſpitalarijs ne decimam ſoluerent ex prædiis quos propriis manibus, vel ſumptibus colerent: ac proinde Priuilegium dictum minimè trahendum fuit ad conductores qui ſibi fructus vel ex toto, vel ex parte acquirunt: at verò Priuilegium illud generalius eſt, nam in vniuerſum concedit, vt prædia certi ordinis regularis ſint libera & exempta à decima.

Octauò quæritur, An etiam prædia ſi quæ ipſe Monachorum ſiue Religioſorum Ordo in emphiteuſim habeat libera quoque ſint à decima, ea item, quæ ab aliis conducta habet. In cap quidem, Dilecti, de Decimis, præcipit Pontifex vt Regulares decimam ſoluant ex prædijs, quæ ſibi laici locauerant, & ex quibus antea decima ſoluebatur. Dicendum tamen eſt, etiam ad huiuſmodi prædia antedictum Priuilegium protendi, vt quidam volunt, quoniam in Priuilegio excipiuntur generatim quæcunque prædia & bona ipſe Religioſorum ordo habet: ſed quæ in emphiteuſim accepit, verè, & proprié in bonis Ordinis numerantur, igitur ea quoque ſunt à decima exempta. Et cum Emphiteuſis ſit quædam ad longum tempus locatio atque conductio, fit, vt prædia quoque ipſi Ordini Religioſorum ad bręue tempus locata, ſint libera à ſolutione decimæ: nam locatio ad longum vel bręue tempus, rei ſubſtantiam non mutat. Obijcies, Agri conductitij qui vocantur, non ſunt proprij, ergo Priuilegium de decima non ſoluenda ex agris proprijs, trahi non debet ad conductitios. Reſpondeo: Si Priuilegium conceſſum alicui, tantum habeat, ne decimam ſoluat ex proprijs agris, vel ex ſuis agris, nequit extendi ad conductitios, cap. Dilecti de Decimis. At quando hoc Priuilegium ſimpliciter, & abſolutè conceditur, ne quis decimam ſoluat ex prædijs quæ habet, comprehendit etiam proprios, & conductitios fundos & agros, quoniam vtraque habentur. Ad id verò, quod ex c. Dilecti, de Decimis, obijcitur: Reſpondeo, Priuilegium Pontificis non fuiſſe ſimpliciter conceſſum; ſed eatenus dumtaxat, ne Regulares illi decimas ſoluerent ex fundis, quos propijs laboribus, vel ſumptibus colerent. Et ideo reſpondit Pontifex eiuſmodi Priuilegium ad agros conductitios minimè protendi.

Nonò quæritur, Quænam pœnæ in eos, qui decimas non ſoluunt, communi iure ſint conſtitutæ? Reſpondeo in c. ſtatuimus 16. quæſt. 1. & in Concilio Matiſconenſi 2. eſſe conſtitutum: Vt omnes cuiuſcumque gradus & conditionis ſint, decimas integras ſoluant ijs, quibus iure debentur: alioqui excommunicationi ſubijciantur. Vnde Synodus Triden. ſeſſ. 25. cap. 12. de Reformat. eandem pœnam confirmat his verbis. Qui decimas aut ſubtrahunt, aut impediunt, excommunicentur. Nec ab hoc crimine, niſi plena reſtitutione ſoluta, abſoluantur. Hæc ibi. Quæres, an remiſſio decimæ, facta ab eo, cui debetur, ſufficiat, vt quis tum à peccato, tum à pœna Iuris liberetur? Reſpondet Nauarr. in Manuali cap. 21. num. 12. Gloſſa in cap. Peccatum de Regulis iuris in ſexto in verbo Reſtitutio, eam ſufficere. Clem. 1. de Decimis excommunicatione feriuntur Religioſi quicumque ſint, qui decimas Eccleſijs debitas, & ad ipſos iure aliquo vel cauſa legitima non pertinentes, ſibi vendicare tanquam proprias audent, aut qui dolis & malis artibus vſurpant: & ij, qui non permittunt, vel prohibent Eccleſijs decimas ſolui ex animalibus ſuorum familiarium, vel paſtorum, vel ex alijs animalibus, quæ ſuis permiſcentur, vel ex animalibus, quæ in Eccleſiarum fraudem emunt, & committunt venditoribus vel alijs, vt ea teneant, & cuſtodiant aut ex terris, quas colendas alijs committunt. Si admoniti ab ijs, quorum hoc intereſt, intra menſem, ab his non deſiſtat; aut ſi id, quod ſibi auſu temerario vſurparunt, non reſtituerint intra duos menſes Eccleſijs, quibus iure debentur, quæ excommunicatio nulli communi iure reſeruatur. Item in Clem. Cupientes, de Pœnis, excommunicatione afficiuntur omnes Religioſi, qui ſuis concionibus vel aliàs aliquid proferunt, vt auditores auertant a ſoluendis decimis eis Eccleſijs, quibus iure debentur. Item omnes Religioſi, qui in ſacris peccatorum confeſſionibus, quas audiunt, nullum animæ ſcrupulum injiciunt ijs, quorum confeſſiones excipiunt, de ſoluendis decimis, tamdiu ipſo facto ſuſpenduntur, donec eos, quorum confeſſiones audiuere, admonuerint, ſi commodè poſſunt, vti decimas debitas ſoluant. Alioqui id non facientes, ipſo facto in excommunicationem incurrunt, ſi concionari audeant prædicta negligentia non expiata eo modo, quẽ diximus. Hęc ibi.

De Primitijs, & Oblationibus.

Cap. XXXVIII.

PRimò quæritur, Quid nomine Primitiarum Ius Canonicum accipiat? Reſpondent quidam. Primitias, dici,

dici, non ſolùm primos fructus ex terra ſuſceptos, ſed etiam præcipuos, & optimos. Mihi tamen verius videtur quod alij tradunt, Primitias, eſſe primos fructus ex agro perceptos, qui Deo, & Eccleſiæ offeruntur. Priſci Romani, teſte Plinio li. 18. cap. 2. non guſtabant nouas fruges, aut vina, antequam Sacerdotes primitias libaſſent.

Secundo Quæritur, An primitiæ iure communi, debeantur? Quidam, teſte Panormitano in cap. Decimam de Decimis, ſenſerunt, eas minimè iure deberi. At verior eſt oppoſita ſententia Innocentij nempe, Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, & Abbatis in eo cap. Decimam, & in Rubri. de Decimis. Nam in cap. Decimas 16. quæſtione ſeptima Gregorius Septimus, Oportet, inquit, congruentius nos decimas, & primitias quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere, quos fideles, Domino præcipiente, offerunt, iuxta vaticinium Malachiæ: (inſerte omnem decimationem in horreum meum.) Et cap. Reuertimini 16. quæſtione prima manifeſtè Hieronymus teſtatur, decimas & primitias deberi tanquam pauperum eleemoſynas. Item cap. Decimam de Decimis, vt ex eodem Hieronymo habetur, ſpecialiter definitur propter Sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitijs offerendis. Vbi gloſſa communi conſenſione recepta tradit, primitias iure exigi, ſicut etiam decimæ exiguntur.

Tertiò Quæritur, An Primitiæ lege diuina ſcripta olim deberentur? Reſpondeo, eas fuiſſe debitas: ſiquidem Malachiæ tertio cap. Conqueritur Deus de Iudæis, eo quod decimas, & primitias non ſoluerent: & Tobiæ primo commendatur ſenior Tobias, quod omnia primitiua ſua, & decimas ſuas fideliter offerret. Demum Deuteronomij 26. & Exod. 23. Lex Domini continetur, qua primitiæ ſolui debebant. Sed oppones illud Exod. 34. Loquere filijs Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Reſpondeo, ibi Primitiarum nomine intelligi ea, quæ populus offerebat ad tabernaculi fabricam, & ornatum. At verò vſu, & conſuetudine, Primitiæ ſunt magna ex parte ſublatæ, & lex de illis ſoluendis ferè vbique antiquata: & vbi huiuſmodi lex extat, minimè primitiæ ſoluuntur, niſi à cleticis petantur.

Quartò Quæritur, An certa & definita quantitas Primitiarum iure communi debeatur? Innocentius, & Panormitanus locis citatis negant eam deberi, ſed arbitrio offerentium aiunt eſſe relictam. Hoſtienſis verò antedicto loco docet, iure quidem ſolui non poſſe minorem partem quàm ſexageſimam: maximam verò quæ ſoluitur, eſſe quadrageſimam. Inter quadrageſimam verò, & ſexageſimam arbitrio offerentis, partem Primitiarum ſolui. Vtitur ad id probãdum Hoſtienſis teſtimonio Hieronymi in cap. Decimam de Decimis, vbi ſic ait: Qui plutimum ſoluebant, quadrageſimam partem ſacerdotibus dabant: qui minimum, ſexageſimam. Et ſic inter quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerre quodcumque voluiſſent. Sed probabilius eſt, quod tradidit Innocentius in eo loco quem ſupra retulimus certam partem Primitiarum non eſſe iure ſancitam: quare arbitrio offerentium relicta eſt: & vbique ea pars ſoluenda eſt, quæ vſu & conſuetudine præſtatur. Id verò quod ab Hoſtienſi allatum eſt ex c. Decimam, non eſt definitio legis, & Iuris, ſed ſola magiſtrorum traditio, vt ipſe Hieronymus confitetur.

Quintò Quæritur, An iure naturali Primitiæ debeantur? Reſpondeo cum S. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 86. art. 4. partim naturali, partim Canonico iure deberi. Quemadmodum enim decima iure naturali debetur ac ſoluitur, quandocumque neceſſaria eſt ad cõmodum Parochi victum: vel ad profitendum ſupremum Dei in res omnes dominatum, & imperium: ſecus verò non naturali, ſed Pontificio iure debetur: ſic etiam primitiæ quatenus ſunt ad vſum ſacrum, & honorem, ac cultum diuinum, naturali iure ſoluuntur, ſecus verò iure tantum Pontificio. Item, ſicut decima, quod pertinet ad certam & definitam quantitatem, iuris eſt Pontificij, non naturalis: ſic etiam certa, & taxata pars Primitiarum Pontificio tãtum iure debetur, quamuis iuris ſit naturalis, vt aliquid in Dei honorem referamus. Hinc eſt, quod ſacræ literæ teſtantur de Abele, & Caino longè multo ante legem datam, eos Deo, hunc quidem de tertæ frugibus, illum verò de animalibus, primitias obtuliſſe. (Obtulit, inquit Abel, de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum) quorum verborum ſenſus eſt: Obtulit Abel ex ouibus ſuis primas atque pinguiſſimas. Primogenita ſolent nobis eſſe cariora, & gratiora, & proinde in maioti pretio apud nos: & ideo gratum maximè eſt Deo, ſi noſtra primogenita offeramus. Vel ſignificant ea verba: obtulit Abel primas oues & omnem adipem earum: Præſtitit ſanè hic vir iuſtus ac pius Dei cultor, quod lex iuſſit multis poſt ſeculis data diuinitus Moſi. Nam Leuit. 3. dicitur: (Omnis adeps Domini eſt iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis veſtris: nec ſanguinẽ, nec adipem omnino comederis.) Quaſi dicat: Omnis adeps ſacer eſt Domino ritu, & more perpetuo, idque ſeruabitis quoad vixeritis, & vbicũq; habitaueritis. Interiora quæ Deus videt, ſibi ipſe reſeruauit, & ſibi offerri voluit. Volait item, vt ab adipis & ſanguinis eſu abſtineremus: ac ſi dixerit: A vitijs & peccatis carnalibus, quæ nomine adipis intelliguntur, & ab omni ſpecie ſæuitiæ, & crudelitatis alieni eſtote. Sed dices, Abel, & Cainus ſub lege naturæ viuebant, at certa, & definite pars primitiarum non eſt iure naturæ præſcripta: quomodo igitur illi primos terræ fructus, & gregis fœtus, & adipem obtulerunt, quæ poſtea lex Moyſi diuinitus data, offerri imperauit? Reſpondeo, Ante legem Moſis conditam ſub lege naturæ viuebatur, necdum erat ſcriptæ legis poſita præcepta: at verò inſtinctu Dei viri quidam iuſti & ſancti ſponte ſua, ac voluntate, non neceſſitate legis, quædam præſtiterunt, quæ poſtea lex diuinitus conſtituta, mandauit. Sic ante legem, iuſtus Noe inter munda, & immunda animantia diſtinxit, & ab his illa ſecreuit: Abraham ſpoliorum decimas Melchiſedechio dedit: Iacob promiſit Deo ſe decimas omnium redditurum. Sic Cainus, & Abel vel diuinitus inſtigati, vel ſuis à parentibus inſtituti, & admoniti, vel naturæ inſtinctu & impulſu moti, primitias obtulerunt. *Gen. 6. & 7. Infra 14. Infra 28.*

Sextò Quæritur, Quonam Primitiæ differant à Decimis, & cur offerantur? Reſpondeo, decimas deberi & ſolui ſacerdotibus, vt ex eis commodè ſuſtententur: At verò primitias Deo potiſſimùm offerimus, vt teſtemur, cum eſſe noſtrorum bonorum largitorem: ac proinde primitiæ ſunt in honorem, & cultum Dei: quamuis deinde cedant in alimenta ſacerdotum.

Præterea, vt ſæpe dixi, decimas potiſſimum ſoluimus; vt agnoſcamus ac profiteamur hiſce muneribus, Deum eſſe ſupremum rerum omnium Dominum, cuius imperio ſumus ſubiecti. Deinde, vt quas Deo poſſumus gratias debitas referamus, ſicut gratum animum noſtrum beneficiis declaramus ijs, qui ſunt de nobis benemeriti: & Principibus ac Regibus non ſolum tributa pendimus, ſed etiam munera offerimus, tamquam eorum imperio, dominationi, & poteſtati ſubiecti: tributum enim & munus ipſis oblatum, noſtræ eſt ſeruitutis indicium, & argumentum, & teſtimonium. Primitias offerimus, vt teſtemur Deum eſſe noſtrorum bonorum datorem.

Septimò Quæritur, quibus iure Primitiæ debeantur. Hoſtienſis in cap. Decimas, & in Rubri. de Decimis reſpondit eas Eccleſiæ Rectori eſſe ſoluendas. Aliis tamen viſum eſt, eas deberi ijs Clericis, quibus ſoluere conſueuimus. Hoſtienſis opinio magis videtur cum Iure ipſo congruere: ſed alteram ſententiam vſus, & conſuetudo approbauit.

Octauò Quæritur, Quidnam iura nomine Oblationum intelligant? Reſpondeo. Oblationes dici quæcumque à piis fidelibuſque Chriſtianis Deo, & Eccleſiæ offeruntur, ſiue res ſoli, & ſtabiles, ſiue mobiles ſint. Nec refert teſtamentone legentur, an aliter donentur. cap. Qui oblationes cap. Clerici 13. quæſt. 2. Cùm igitur aliquid homini datur, dicitur Donatio: ſed facta Deo, & Eccleſiæ donatio, in Iure Oblatio nominatur. Quamuis conſuetudine ſit receptum, vt oblationes ſpecialiter dicantur, quæ altari, cum res diuina fit, ab ijs qui Miſſæ ſacrificio præſentes adſunt, offeruntur.

Nonò Quæritur, Quonam differat oblatio à Decima, Primitijs, & ſacrificio? Reſpondeo: à Decima quidem in eo quod mitiis, & ſacrificio? Reſpondeo: à Decima quidem in eo quod mitiis, & ſacrificio? Reſpondeo: à Decima quidem in eo quod decimæ ſolummodo tamquã Clericorum commoda alimenta, tamquam merces laboris, & tamquam debita miniſterij Eccleſiaſtici ſtipendia, & tamquam obſequium debitum Deo vt ſupremo rerum omnium domino. At oblatio dicitur quicquid ad diuinum cultum, honorem & vſum Dei, & Eccleſiæ datur: A Primitijs verò, quia Primitiæ vocantur Primi fructus ex agris percepti, & Deo vt largitori bonorum, & Eccleſiæ dati: At Oblatio generatim dicitur quicquid Deo offertur. A ſacrificio autem differt, quoniam oblatio latius patet quàm ſacrificium: res enim, quæ ſacrificari dicitur, offertur quidem, ſed primum conſecratur, quia in ea ſacri aliquid fit, & Deo offertur: prius enim ſacra redditur, & Deo poſtea datur: quemadmodum fit, cum animalia immolãtur, cum res vna alteri commiſcetur, vel cùm res conteri, frãgi, vel igne torreri, & abſumi ſolet in Dei cultum & honorẽ: oblatio verò eſt, cùm res quæ Deo offertur ſalua, integra & immunis permanet. Sic pecuniæ, oleum, vinum, herbæ, fructus, & cæteta huiuſmodi, quæ de more offeruntur. *Genes. 4.*

Decimò Quæritur, An in diebus feſtis atque Dominicis, cùm publicum, & ſolemne ſit Miſſæ ſacrificium, aliquid offerre communi iure cogamur? Hanc quæſtionem ſupra diſſuimus, cum de ſacro in diebus feſtis audiendo egeremus, in cap. 10. q. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vndecimo quæritur, An oblationes ceteris temporibus iure Canonico debeantur? Quidam arbitrantur minime deberi, quia Oblationis nomine id significatur, quod quisque sua sponte, & voluntate gratis, & liberaliter offert. Et in Concilio Cabilonensi, sub Carolo Magno cap. 6. Sic habetur: Animarum salutem inquirere Sacerdos, non lucra terrena debet: quoniam fideles ad res suas dandas, non sunt cogendi neque circumueniendi: oblatio namque spontanea esse debet, iuxta id quod ait scriptura: Voluntarie sacrificabo tibi. Et illud, omnis populus mente deuota obtulerunt donaria Domino. Porrò aliis videtur, oblationes communi iure deberi; quod ostendunt ex cap. Statuimus, 16. quæst. 1. vbi dicitur: Si quis oblationes Ecclesiæ, vel decimas, quas populus dare debet, & cap. Præter hoc. distin. 32. Alexander secundus sic ait: Præcipientes statuimus, vt decimæ, primitiæ & oblationes viuorum, & mortuorum Ecclesijs Dei fideliter reddantur à laicis. Alij verò ita distinguunt: Aut Ecclesia oblatione indiget ad diuinum cultum, & ministerium, & tunc solui iure debet: aut non indiget, & tunc ea arbitrio cuiusque relinquitur. Item debetur oblatio si Ecclesiæ, seu Parochiæ rector non habeat vnde sustenteur. Hæc opinio magis cum Iure congruit. Porrò quandoniam, & quibus de causis oblationes alioqui iure debeantur, superius explicuimus in dicto capite decimo, quæst. 19.

Psal. 53. & xcv. 35.

Duodecimò quæritur, An vbi oblationes de more soluuntur, voluntatie sint, an potius necessario præstandæ? Respondet Angelus in verbo oblatio n. 1. etiam tunc oblationes esse voluntarias. At probabilius Siluester docet in verbo, Decima, quæst. secunda, eas esse necessario soluendas, quia Consuetudo vim legis habet: hoc tamen verum non est, quando manifestè constiterit, oblationes studio pietatis & religionis in Deum liberaliter fieri. Ex quo fit, vt si in certa Republica receptus sit mos quotannis aliquid Ecclesiæ cuipiam offerendi, eius Reipublicæ statuto mutari, abrogari, tolliue nequeat, vt Panormitanus in c. Abolendæ, de sepult. ex sen. Bar. in l. Priuilegia C. De sacrosanct. Eccles. tradidit, cuius rei hæc est ratio, quia laici in causis, aut rebus pijs nullum ius & auctoritatem habent.

Decimotertio quæritur, Quibusnam oblationes iure debeantur? Respondeo, Clerico, Ecclesiæ Rectori, siue Parocho. Vnde fit, vt etiam si quippiam offeratur in certo sacello, quod situm est intra Parochiam, Presbytero Parochiæ rectori debeatur, testibus Abbate, & Antonio in cap. Pastoralis, De his, quæ fiunt à Prælatis. Idem iuris est, cum offertur quippiam in cultum, & honorem alicuius Imaginis in Parochia, vel sacello depictæ. Cùm quid etiam offertur priuato Clerico vel Sacerdoti inseruienti in altari, vel rem diuinam facienti in Parochia, iure, illius Ecclesiæ Rectori debetur; nisi id fuerit Clerico datum, tanquam sui laboris & ministerij debitum stipendium. Quæres, an quæ offeruntur à fidelibus Christianis in sacris Religiosorum ædibus intra ceram Parochiam constitutis, ipsius Parochiæ Rectori iure debeantur? Respondeo, deberi, nisi Pontificis priuilegio ipsis Religiosis attributæ fuerint eiusmodi oblationes, & nisi contra Ecclesiæ Rectorem Religiosi præscripserint.

Decimoquarto quæritur, An oblationes iure naturali debeantur? Respondeo, si Ecclesiæ, vel Ecclesiarum Rectores indigeant, naturali iure deberi; secus vero minimè. Et iure naturali offerri tantum debet, quantum necessarium est ad Ecclesiæ vel Rectoris indigentiam sublenandam, & ad declarandum Deum esse summum rerum omnium dominum.

Decimoquintò quæritur, An Laici ius habeant, vel acquirant in oblationes? Respondeo: eum oblationes, sicuti & Primitiæ, & Decimæ, res sacræ & diuinæ sint, ex in Laicos cadere iure non possunt, quæ si propria auctoritate sibi vsurpauerint, Sacrilegij pœnis sese obstringunt: vt colligitur ex cap. Decimas 16. quæst. 7.

Decimosexto quæritur, Quæ pœna in eos, qui debitas oblationes non soluunt, sit iure constituta? Respondeo, in cap. Qui oblationes 13. quæst. 1. hæc haberi: Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesijs, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. Et in cap. sequenti: Qui oblationes defunctorum retinent, & Ecclesijs tradere demorantur, vt infideles, ab Ecclesia sunt abijciendi. Et in cap. Clerici eadem causa, & quæstione statuitur: Clerici vel seculares qui oblationes parentum, aut donatas, aut testamento relictas retinere pertiterint, aut ipsi quod donauerint Ecclesijs, vel Monasterijs crediderint auferendum, sicut sancta Synodus constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, ab Ecclesijs excludantur. Quibus locis annotat Glossa. Primum, huic sacrilegio, non esse ipso iure excommunicationem irrogatam. Deinde, hæc iuta locum habere tantummodo in oblationibus alioqui debitis, non voluntarijs. Qua ratione, inquit Glossa intelliguntur etiam inta in cap. Præter hoc distinct. 32. & cap. Statuimus 16. quæst. 1. In Concilio Tridentin. sessione 22. de Reformat. cap. 11. habetur: Si quis Clericorum, aut Laicorum &c. alicuius Ecclesiæ, seu cuiusuis secularis, vel Regularis beneficij, & c. Iurisdictiones, bona, census, ac iura, etiam feudalia, & emphiteotica, fructus, emolumenta, seu quascunque obuentiones, quæ in ministrorum & pauperum necessitates conuerti debent, per se, vel per alios vi, vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas Clericorum, aut Laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, in proprios vsus conuertere, illosque vsurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur: is anathemati tamdiu subiaceat, quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus, & redditus, quos occupauerit, vel qui ad eum quomodocunque, etiam ex donatione suppositæ personæ, pernenerint, Ecclesiæ, eiusque administratori, siue beneficiato, integrè restituerit, ac deinde à Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. Sic ibi. Hoc tamen locum non habet, quando Clericus beneficiarius cædit arbores frugiferas, vt eas sui commodi gratia vendat; aut sibi assumat, & vendicet: benè tamen locum habet in extraneis, si arbores cædant & vendant, aut eas sibi retineant, quamuis hæc non faciant vlla iniuria illata, sed tantùm animo & voluntate furandi. Sic declaratuit Congregatio Cardinalium.

Decimoseptimo quæritur, Quas oblationes voluntarias minimè Ecclesia recipiat? Glossa in cap. Oblationes dist. 90. communi consensu approbata, respondet, eas, quæ ipso iure eximuntur. Neque enim Ecclesia quorumliber hominum peccatorum oblationes excludit: Non recipit oblationes fratrum dissidentium, si notorij sint, cap. Oblationes, distin. 90. Nec raptorum hominum, cap. Super, de Raptorib. Nec vsurariorum, cap. Quia in omnibus, de vsur. Nec Sacrilegorum. cap. De viro 12. quæst. 2. Nec eorum, qui per vim extrahunt seruos suos ad sactas ædes confugientes. cap. Mitor 16. quæst. 3. Nec pœnitentium, qui aliquando oblationes facere prohibentur. cap. Eos, de Consec. distin. 4. Nec meretricum argumento sumpto ex Authen. de Lenonibus in principio. Hæc omnia iura intelliguntur de prædictis peccatis notorijs, ac manifestis.

DE QVARTO ECCLESIAE PRÆCEPTO, NEMPE:

De sacra peccatorum Confessione quotannis semel facienda. CAP. XXXIX.

IN cap. Omnis vtriusque, de Pœnitentijs & remissionib. continetur Decretum editum in Concilio Generali Lateranensi sub Innocentio III. Vt quicumque est, siue vir, siue fœmina, Christi fidem & religionem professus, vsus rationis compos effectus, omnia sua peccata saltem semel in anno, confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat totis viribus implere.

Primò quæritur, An in huiusmodi decreto præceptum detur, an solummodo consilium? Quidam rati sunt, solum consilium dari, non præceptum, & pœnam eo capite constitutam, videlicet. Alioqui & viuens, ab ingressu Ecclesiæ coerceatur, & moriens Ecclesiastica careat sepultura irrogari 135, qui in Pascha hæc Eucharistiam non suscipiunt. non autem 135, qui semel quotannis sua peccata non confitentur. Et Durandus in 4. distin. 17. q. 14. quamuis dubius dicit tantum esse consilium, non præceptum, vt semel quotannis peccata confiteamur. Quos vnicum illud argumentum permouit: Quoniam Ecclesia occulta non iudicat, ac proinde de occultis præcepta non dari sed sacra peccatorum confessio sit occulte Sacerdoti, ergo Ecclesiæ constare non potest, quisnam fuerit sua peccata confessus. Cæterum vna & constans est omnium sententia, in eo capite, præceptum esse constitutum. Ita S. Thomas in 4. dist. 17. q. 3. art. 1. in q. 3. Bonauen. eodem Lib. & dist. par. 2. distin. 15. artic. 2. q. 1. Et quamuis id ita se habere Decreti verba non planè comprobarent, satis deberet esse communis omnium intelligentia & recepta consuetudo, quæ est optima legum interpres: Quin etiam Ecclesiæ constare potest, hunc vel illum non esse confessum, ex eo quod Parochus testificatur, eum id non præstitisse, eum confessarij testimonium non extet, ex quo pateat annua eius hominis confessio.

Secundò quæritur, An qui nullius est peccati lethalis, aut venialis conscius, debeat semel quotannis confiteri? Alexander 4. par. quæst. 18. memb. 4. artic. 1. §. 2. Sensit, eiusmodi hominem debere se sistere coram Sacerdote, & confiteri generatim

generatim se esse peccatorem. Cæterum meritò eius sententia reiicitur communi Theologorum consensu, S. Thomæ in 4. dist. 17. q. 3. artic. 1. in q. 3. ad 3. Scoti q. 1. art. 3. Durandi q. 9. Maioris q. 2. Siquidem Ecclesiæ præceptum manifestè habet (omnis fidelis sua omnia peccata confiteatur) ergo qui nullo peccato tenetur obstrictus, confiteri præcepto non cogitur: nam vbi tota præcepti & legis materia & substantia deest, nulla legis vis & auctoritas locum habet.

Tertio Quæritur, An huiusmodi præcepto venialia peccata confiteri debeat, qui eis tantummodo tenetur? Bonauen. in 4. distinct. 17. par. 2. distinct. art. 2. q. 1. Ricardus ibid. art. 2. q. 4. ad 1. & distinct. 16. art. 3. q. 1. Supplemen. in verb. Confessio 2. nu. 6. Silu. Confessio 1. quæst. 13. & Innocent. in cap. Omnis vtriusque sexus, de Pœnit. sentire, qui lethali simul & veniali peccato obstrictus sit, præcepto non cogi ad veniale peccatum confitendum, sed ad lethale tantummodo. Si tamen solis venialibus teneatur, debere annuam confessionem facere, non quidem ita, vt omnia confiteri debeat, sed aliqua eorum dumtaxat. Qui quidem inde permouentur, quòd in eo Decreto Ecclesia decernit, vt omnis fidelis, singulo quoque anno sua peccata confiteatur: Sed veniale, est verè & propriè peccatum, ergo qui est venialibus obnoxius, confiteri semel in anno debet. At verò communis est recepta sententia, vt constat ex S. Thoma, Scoto, Durando, Maiore, & cæteris in 4. dist. 16. hoc Ecclesiæ præcepto non tenen eos, qui sunt solis venialibus peccatis obstricti: Id enim præceptum Ecclesiasticum videtur iuris diuini tempus certum, ac definitum taxasse, constituisseque. Iure siquidem diuino confiteri peccata debemus: sed quia præter necessitatis tempus, nullum aliud tempus certum lex diuina decreuerat, Ecclesia definiuit, vt semel quotannis confiteremur. Ergo Ecclesia hanc legem indixit de ea Confessione, quam iure diuino alioqui facere debemus. At is, qui solis venialibus tenetur, ea confiteri, iure diuino non cogitur, ergo nec eorum annuam confessionem facere hac lege compellitur. Deinde in Decreto Ecclesiæ aperte præcipitur, vt omnis fidelis rationis compos semel in anno omnia sua peccata confiteatur: at non est credibile, vt Ecclesia iubeat nos confiteri omnia venialia peccata; ergo quia Ecclesia præceptum dedit de lethalibus confitendis, ideo dixit, (omnia) Dices, satis esse illi, qui venialium solum est conscius, aliqua venialia confiteri. Contra hoc manifestè facit argumentum: quia non est maior ratio cur hæc, & non illa confiteri debeamus, si venialia sunt; & tamen Ecclesia præcipit, vt omnia peccata confiteamur.

Quarto Quæritur, An Ecclesia, siue Romanus Pontifex præcipere queat, vt qui solis venialibus peccatis tenetur, ea confiteri certis temporibus debeat. Sotus Bonaventuræ & Ricardi opinionem refutans in 4. distin. 18. q. 1. art. 3. videtur asserere id non posse Ecclesiam imperare: Non enim, inquit, potest Ecclesia Sacramenti materiam nouam facere, & inuitare veterem à Christo Domino constitutam. Sed veniale peccatum quamuis sit apta, idonea & legitima confessionis materia, est tamen voluntaria, non necessaria, cum possimus pœnitè & liberè venialia confiteri: neq; enim eiusmodi peccata sunt necessariò confessioni subiecta, quæ potest quisque in sacra cõfessione reticere: ergo Ecclesia nõ potest præcipere, vt ea confiteamur: nam eo ipso necessariò confessioni ea subiiceret, quod esset materiam nouam confessionis inducere. Idem ante Sotuin tradiderunt Paludanus in 4. distinct. 17. quæst. 2. artic. 4. conclus. 2. Antonin. 3. par. tit. 9. c. 13. §. 14.

At meo iudicio longè verius est oppositum, quod docuerunt Siluester Confessio. 1. q. 13. Caietanus in Opuscul. Tomo 1. tract. 5. q. 1. Nauarrus de Pœnit. dist. 5. cap. Placuit. num. 110. Nam quisque potest voto promittere se venialia confessurum peccata, tametsi nulla sit lethalis peccati labe pollutus: Cur igitur Ecclesia præceptum dare non posset de eo, quod vouere quis potest? Deinde venialium confessio delictorum est opus, & officium virtutis, est enim actus religionis, est vtilis & salutaris Sacramenti vsus, ergo potest Ecclesia id officij præcipere. Accedit, quod multa alia opera, de quibus solum est consilium datum, posset Ecclesia imperare, & eo ipso essent nobis præcepta quæ erant antea solum consilia data. Adde quod in Clem. Ne in agro dominico §. sanè, de statu Monacho. est præceptum Monachis Benedictini instituti, vt singulis quibusque mensibus ad sactam peccatorum confessionem accedat. Et quamuis Sotus putet, ea lege solum teneri Monachos, qui lethalibus sunt peccatis obstricti; alij tamen probabilius existimant, absolutè & simpliciter omnes teneri, siue lethalium, siue venialium sint conscij. Et licet fateamur, ac daremus, ab Ecclesia legem non posse constitui, quæ ad venialium peccatorum cõfessionem faciendã omnes in vniuersum compelleret: tamen quid impedit quò minus Ecclesia legem ferat de venialibus confitendis, qua Monachi teneantur, qui vitam perfectiorem, quàm cæteri hominum profitentur, cuius vitæ perfectioni studere debent: Postremò, quamuis Ecclesia venialium confessionem iuberet, non tamen eo ipso, vt putauit Sotus, Sacramenti materiam mutare videretur. Non enim consequitur, vt veniale peccatũ sit materia necessaria cõfessionis iure diuino: ea enim lege posita, adhuc veniale posset extra confessionẽ deleri, & aliis remediis expiari. At inquies, eo præcepto constituto, deberemus veniale peccatum confiteri: id quod esset venialia necessariò confessioni subiicere. Respondeo, negando illud inde consequi: siquidem adhuc posset veniale peccatum extra confessionẽ remitti: sed solum Ecclesia præceptum daret de ea re facienda, de qua erat antea nobis datum consilium. Lethale peccatum, fateor, est materia necessaria confessionis iure diuino, & extra confessionem re, vel voto suscepram nõ dimittitur: at venialis noxa iure diuino necessariò confessioni minimè subiicitur, attamen Ecclesiæ præcepto adstringi possumus ad eam confitendam: nec video, vt paulò ante dixi, cur hoc Ecclesia imperare nõ possit. Ac tametsi contra Sotum teneamus, Ecclesiam præcipere posse, vt fideles venialia confiteantur minimè tamen arbitramur id cõtinuò expediteq; sia si lex, præsertim in vniuersum ferretur, ita vt omnes & singulos tenet, seuera lex & grauis ea videretur, cùm non æquè facile omnes venialia, vt lethalia peccata discernãt, nec defini qui passim se in leues noxas incurrere putet. Minus tamẽ difficilis lex esset, quæ certũ tãtũmodo gen⁹ personarũ teneret: nec coge ret nos omnia peccata venialia, sed aliqua cõfiteri.

Quinto Quæritur, An qui solum internis cordis lethalibus peccatis tenetur, debeat ea semel in anno confiteri. Ratio dubitandi est, quia huiusmodi præceptum de annua peccatorum confessione facienda, est Ecclesiasticum: at Ecclesia ius & potestatem non habet in actus simpliciter internos: ergo nequit præcipere, vt peccata cordis interna confiteamur si ea solum commisimus, & non externa. Ad hanc quæstionem respondeo capite proximè sequenti, q. 8.

Sexto Quæritur, Qua ratione annus computari debeat, cùm imperat Ecclesia prædicto Decreto, vt semel in anno confiteamur? Tres sunt opiniones: prima est, annũ esse computandum ab eo tempore, in quo quis semel est confessus: Verbi gratia, Titius confessus est hoc anno prima die mensis Maij, annus cõputatur ab ea die vsq; ad primam diẽ mensis Maij anni proximè sequentis: Vnde quo die anni quisque semel confiteri cœperit, toto deinde suæ vitæ tempore debet semel confiteri intra annum à die, qua confiteri cœpit. Ita Sotus in 4. distin. 18. q. 1. art. 4. conclus. 1. Secunda opinio censet, annum computari prout est in vsu & consuetudine hominum, nimirum à prima die mensis Ianuarij vsque ad vltimam diem mensis Decembris. Cuiquidem opinioni, tanquam probabiliori quidam iuniores assentiuntur: inde comprobantes, quòd Ecclesiæ præceptum habet, vt semel in anno confiteamur: at Canones, leges & iura, nisi quid aliud expressim addiderint, annum accipiunt, vt communiter ab omnibus computatur. Deinde si verum esset, quod dicit Sotus, dicere Ecclesia debuisset: Vnusquisque confiteatur intra annum à die confessionis. Nam priuilegia, leges, & iura cum aliquid constituunt & præcipiunt, vel vetant, solent expressiùs in adiungere hæc verba: Intra annum à die publicationis: ac proinde cum simpliciter statuunt, vt certum aliquid fiat singulis quibusque annis, annum accipiunt prout computari solet ab initio Ianuarij vsque ad finem Decembris. Finge item Præsidem, vel Prætorem Prouinciæ alicuius, quibusque annis semel det populo spectacula, ludosue publicos, nisi Imperator, Principesue aliud expresserit. nempe à die quo fuerit Prouinciam ingressus, accipiendus est annus simpliciter, vt communiter computatur à cæteris. Mihi hæc sententia non placet, quoniam inde fieret, vt Titius saluo & intentia non placet quoniam inde fieret, vt Titius saluo & integro Ecclesiæ præcepto, posset viginti, immo viginti tres menses, hoc est, duos fere annos transigere sine sacra peccatorum confessione: quod ego ita ostendo. Fingamus Titium hoc anno 1597. confessum fuisse prima die mensis Ianuarij, poterit, si vera est hæc opinio, sequentem confessionem annuam differre vsque ad vltimum diem mensis Decembris anni 1598. & deinceps eodem modo annuam confessionem prorogare. Respondent, nullum planè id esse incommodum: quoniam Ecclesia noluit nos sibi aliter obligare: si enim voluisset, citra dubium dixisset: Quisque confiteatur intra annum à die confessionis semel factæ. Sed certè ego tertiam opinionem magis probo, quæ censet, in prædicto Decreto annum sumi, vt computatur ab vno tempore Paschali Resurrectionis dominicæ vsque ad Paschale tempus proximè sequens. Sic enim annus censetur Ecclesiasticus, quod pertinet ad annuam confessionem peccatorum faciendam: quamuis annus profanus vulgo computetur à mense Ianuario vsque ad finem mensis Decembris proximè sequentis, & ita vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

detur consuetudo populi Christiani in prædicto Decreto annum accipere, vt incipit ab vno Paschate, & finitur, ac definit in altero Paschate proxime sequenti. Et meo iudicio id dicere videntur Durandus in 4. distin. 17. q. 1c. Antonin. Tertia parte titul. 14. cap. 19. §. 3. Siluester Confessio 1. quæst. 2.

Septimò quæritur, An vi præcepti Ecclesiastici quisque certo, ac definito tempore anni debeat confiteri? Duæ sunt opiniones, vna docet, ratione huius præcepti nequaquam cogi nos ad confitendum certo anni die, ac tempore, atque ita satisfacere nos legi & præcepto, si annuam confessionem quolibet anni tempore faciamus. Sic Medina tract. de Confessione, q. 14. Sotus 4. distin. 18. q. 1. art. 4. Ledesma in 4. 2. par. q. 1. artic. 5. dub. 6. Adrianus in 4. de Confess. q. 1. & ante eos Paludanus in 4. dist. 17. q. 2. art. 5. Ricar. eodem Lib. & distin. artic. 3. q. 6. Nauar. in Manuali cap. 2. nu. 9. Addunt isti Auctores, nec esse præceptum de annua confessione facienda in Quadragesima, quod inde comprobant: quia in Decreto Ecclesiæ solùm dicitur: Et quisque fidelium sua peccata semel quotannis confiteatur, vbi nullum certum anni tempus ipso iure præscribitur. Altera opinio affirmat, esse præceptum confitendi peccata certo anni tempore, nimirum in Quadragesima, quæ proximè Pascha præcedit. His ea opinio nititur argumẽtis. Primum, vbique est vsu receptum, vt singuli in Quadragesima confiteantur. Deinde multis in locis Synodales extant constitutiones, quæ præcipiunt, vt omnes in Quadragesima confiteantur. Non raro itidem Episcopi Parochis imponunt, vt statim post Pascha sibi exhibeant conscriptos catalogos eorum, qui sunt in Quadragesima confessi: quod qui non fecerint, excommunicatione tenantur. Accedit quod habetur in Constitutione Sixti IIII. quæ incipit: Nos illius, quæ refertur inter extrauagantes communes de Treugua, & Pace, vbi Mendicãtibus præcipitur, ne doceant, Parochianos minime obligari saltem in Paschate, ad confitendum proprio Sacerdoti: cum iure communi debeat Parochianus quotannis in Paschate proprio Sacerdoti confiteri. Adde his Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 5. ad finem de Confessione sic loquens, vnde cum in vniuersa Ecclesia cum ingenti animarum fidelium fructu obseruatur mos ille salutaris confitendi sacro illo, & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maximè probat, & amplectitur, tanquam pium, & merito retinendum: vt præceptum Confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur. In Concilio Agathensi (vti refertur in c. Quadragesima de Consec. distin. 1.) præcipitur, vt initio Quadragesimæ pœnitentia iniungatur, & absolutio concedatur tempore Paschatis.

Equidem in hac quæstione certi iuris videtur esse, præceptum confitendi semel quotannis, certum & definitum anni tempus non continere, si quidem ius ipsum solum spectemus. Nam Ecclesiæ decretum habet, vt quisque semel in anno confiteatur. Quæstionis tamen dubiæ & incertæ est: An saltem ratione consuetudinis, vel specialis iuris alicubi constituti, certo anni tempore sit annua peccatorum confessio facienda. Et quidam existimant, nec consuetudinis, vi, nec vllo iure speciali Synodalium Constitutionum oportere confessionem facere in Quadragesima, siue tempore Paschatis, sed satis esse, si quouis anni tempore quisque confiteatur; quoniam consuetudo confitendi in Quadragesima, aut in Paschate, ob id solùm est inducta, vt quisque idoneè se præparet ad dignè Eucharistiam in Paschate suscipiendam: non autem, vt præcepto annuæ confessionis faciendæ in Quadragesima, vel in Paschate satisfaciat: nam quolibet alio tempore, confitendi præceptum impleret: Verumtamen probabile admodum est, quod dicit Medina quæst. 14. de Confess. ratione consuetudinis, vel iuris specialis alicubi recepti, oportere confessionem annuam tempore Paschatis facere: nihil enim impedit, vt id quod ius commune iubet semel quotannis esse faciendum, confiteri videlicet sua peccata Sacerdoti, cõsuetudo, vel speciale ius alicubi receptum, interpretetur, ac declaret, confessionem annuam peccatorum esse tempore Paschatis faciendam. Atque huc, meo quidem iudicio tendit, quod in sua Constitutione Sixtus Quartus dixit, cum iure debeat Parochianus, saltem semel in Paschate, proprio Sacerdoti confiteri. Non enim significat, in cap. Omnis vtriusque sexus, annuam confessionem esse indictam in tempore Paschatis, cum solùm ibi dicatur, semel in anno esse confitendum: sed inquit Pontifex, ius commune in illo cap. præscriptum, consuetudine vbique recepta, declaratum fuisse, nempe, vt annua confessio peccatorum tempore Quadragesimæ & Paschatis fieret.

Octauo quæritur, An si Titius anno superiore, verbi gratia 1596. sua peccata confessus non fuerit, vi præcepti illius præteriti debeat confiteri quauis die anni præsentis 1597. vbi primum commodè poterit? Duplex est opinio Doctorum: prima quidem B. Antonini 2. par. tit. 9. cap. 9. §. 1. Siluestri in verbo Eucharistia. 3. q. 15. Tabien. in verbo, communicare præcepti anno proximè elapso prætermissi, existimant fuisse, ac proinde Titium non cogi vi illius præcepti hoc anno peccata confiteri, qui vnico eo argumento mouentur, quia quando obligatio est ad tempus, eo elapso tempore, finitur & cessat. Non enim qui ieiunium certo die non seruat, in alio die id seruare debet: nec qui preces horarias vno die non persoluit, eas in alio die recitare compellitur: nec qui in die festo rem diuinam omisit, in alio eam debet audire. Secunda est sententia Medinæ Tract. de Confess. q. 14. Soti in 4. distin. 18. q. 1. art. 4. Victoriæ in Sum. de Sacrament. de Confess. num. 134. alias 147. Nauarri in Manuali cap. 21. num. 43. Elapso anno confessionis annuæ obligationem manere, ita vt Titius, qui anno præcedenti confessus non est, præsenti anno confiteri debeat, cum primum commodè poterit: & hæc opinio veritati magis est conuentanea: solent enim, qui annuam confessionem neglexerunt, excommunicatione affici, à qua non prius absoluuntur, quam fuerint confessi. Deinde, lex Ecclesiæ de annua confessione facienda, ideò sancita est, ne quis peccatorum confessionem vltra annum audeat protogare, vt dicit Pala. 4. dist. 17. q. 2. art. 5. versic. Secundus casus est. Vbi sic ait. Papa statuit, ad minus semel in anno confiteri. Vnde vltra non licet differre: sicut nec olim statuta tempora baptismi, in Paschate & Pentecoste licebat prolongare. Viderut hoc loco Paludanus secundam sententiam tenuisse. Item, vt quis frequenter sua peccata confiteatur. Sciendum autem est, obligationem ad certum tempus, dupliciter contrahi: aut enim est obligatio ad quippiam faciendum in cultum & honorem illius temporis, aut absolutè & simpliciter, vt res fiat quamprimum potest, & ne diutius differatur. Prior obligatio desinit elapsu temporis constituti: tales sunt obligationes ieiunium seruandi certis temporibus, dies sacros colendi, rem diuinam festis diebus audiendi, Diuinum officium quotidie persoluendi, vel votum susceptum, vel lata lege mandatum. Obligatio verò secundi generis, elapsu temporis minimè finitur: & talis est obligatio annuæ confessionis. Hoc enim est quod Iurisconsultus tradit in l. Celsus ff. de recept. arbitris. §. sed ipse, & habetur in cap. Cum dilecti. de dolo & contumacia. Si Titius ad Calendas Ianuarias soluere aliquid debet, duo præcepta sunt mandata sunt, vnum, vt soluat ad Calendas Ianuarias, alterum, vt soluat absolutè & simpliciter: ac proinde si ad Calendas Ianuarias non soluerit, non est à soluendo liber. Nec enim, si vna obligatio desinit, secunda quoque desinit. Patet ratione cum nobis præcipitur, vt ad annum confiteamur, duo præcepta dantur, vnum, vti ad annum, alterum, vt absolutè & simpliciter confiteamur: ac proinde qui in vno anno confessi non sunt, proximè sequenti, vbi primum commodè possunt, confiteri ipso iure coguntur; talia etiam erant olim Ecclesiæ mandata, cum statuit, vt in Paschate, & Pentecoste Catechumeni Baptisma susciperent: hoc est, ne vltra Pascha, vel Pentecosten baptisma differrent: quod si impediti, tunc non fecisserent, quum primum commodè possent, ad hæc ipsum accederent: vt dixit Palu. 4. dist. 17. q. 2. art. 5. in secundo casu. Sic etiam olim in vetere Hebræorum populo, qui legitimè impediti primo mense Pascha non celebrabant, non differebant celebrandi officium & opus vsque ad primum mensem anni proximè sequentis, sed celebrate Pascha, secundo mense cogebantur.

Nono quæritur, An præceptum annuæ confessionis sit datum causa Eucharistiæ suscipiendæ, an verò potius absolutè & simpliciter per se, ob maiorem videlicet ipsius confessionis sacræ cultum & venerationem. Quidam sensisse videntur, nullum esse præceptum annuæ confessionis per se, sed ratione Eucharistiæ: ad quam legitimè, & idoneè percipiendam, requiritur sacra peccatorum confessio. At communi est sententia receptum, esse per se præceptum de annua confessione facienda. Sic docet S. Thomas in 4. distin. 17. q. 3. art. 1. ad quæst. 3. Bonauentura 4. dist. 17. par. 11. distin. art. 1. q. 1. & cæteri: quæ nimirum vera est sententia, & maximè probanda. Nam in c. Omnis vtriusque sexus, vtrumque præcipitur, & vt quisque semel in anno confiteatur, & vt in Paschate Eucharistiam sumat. Dices primum, non præcipi absolutè ratione fui, sed ratione & causa secundi. Sed profectò repugnat id, quod in Decreto dicitur: (Quisque semel in anno confiteatur:) nam si annua confessio ratione Eucharistiæ præciperetur, præceptum non daretur simpliciter de confitendo semel in anno, sed de confessione facienda, quo tempore Eucharistia nobis est Ecclesiæ lege seruanda. Quo fit vt vtrumque præceptum per se seorsum aliquando violetur,

tur, si quis enim semel in anno est confessus & deinde lethalis peccati conscius in Paschate ad Eucharistiam accedit, in præcepto & lege seruanda de Eucharistia, peccatum perpetrat, quippè sacrilegium admittit eam indignè suscipiens, & tamen præceptum annuæ cõfessionis faciendæ sine vllo peccato impler & seruat, cum alioquin eo anno fuerit integrè, & legitimè confessus. Item qui facta, quam debebat, annua confessione, Eucharistiam in Paschate nõ percipit, Eucharistiæ præceptum negligit, confessionis non item. Deinde, qui in Paschate Eucharistiam sumeret, nulla confessione peccatorum præmissa, quia videlicet nullius culpæ lethalis reum & conscium se agnosceret, Ecclesiæ præceptum de Eucharistia accipienda impleret, & tamen si eodem anno, postea in lethale peccatum lapsus, id confiteri negligeret præceptum annuæ confessionis omitteret.

Quædam aliæ quæstiones de eodem præcepto annuæ confessionis diluuntur. CAP. XL.

PRimò Quæritur, An Monachi sæpius quàm semel in anno, peccata confiteri debeant: Non est dubitandũ Monachos S. Benedicti institutum professos, debere amplius quã semel in anno ad sacram peccatorum confessionem accedere. Nam in Clem. Ne in agro dominico §. sanè, de Statu Monachorum, ita statuitur. (Singulis mensibus tam in Monasteriis, quàm extra, sublata occasione quacunqiad confessionem, saltem: semel, accedant omnes, ac singuli Monachi.) Quod Decretum, vt Cardinalis, Imola. & alij eo in loco communiter interpretantur Monachos tũ atro, tum candido amictus genere vtentes cõprehendit: immo moniales quoque S. Benedicti, quas vocant obseruantes. Nec mirum videatur, Monachos singulis mensib. ad semel confitendum præcepto & lege compelli: quoniam illi perfectionis vitæ genus profitentur, ac idcirco arctiori quoque viuendi norma & regula sunt alligati. Illud ergo in dubium & quæstionem vocatur, An si solùm venialibus illi noxis teneantur, eas confiteri singulis mensibus debeant. Lethalium enim criminum confessionem eis esse faciendam, nemo ambigit. & lethale peccatũ cõfessi, venialia, si se hisce culpis obstrinxerint, confiteri minimè compelluntur. Duas inuenio hac de re opiniones; vna quam Sotus probauit in 4. dist. 18. q. 1. art. 5. Monachos eiusmodi nequaquam adstringi ad venialia confitenda, si omnis culpæ lethalis expertes fuerint. Hoc ille probat, quia Ecclesia venialis culpæ confessionem imperare nemini potest: cum ea non sit confessionis materia necessaria. Altera opinio affirmat, Monachos debere confessionem venialium facere vnoquoque mense, tametsi eos nulla omnino lethalis premat conscientia: quam sententiam Nauarrus de Pœnit. dist. 6. c. Placuit, nu. 12. & Caietanus in Opusc. Tom. 1. tract. 1. q. 1. vt probabiliorem & veriorẽ amplexati sunt. Et meritò. Nã in Clem. nuper memorata simpliciter & absolutè præcipitur, vt Monachi singulis mensibus confiteantur: at vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus. Obicies Ecclesiam in c. Omnis vtriusque sexus, de Pœn. & remiss. sanxisse, vt omnes fideles semel in anno sua peccata confiteantur, & tamen, vt superiori capite à nobis est dictũ, probabilior est opinio, ea lege fideles minimè teneri, qui se solis culpis venialib. alligarunt: ergo nec Monachi singulis mensibus venialium peccatorum confessionẽ facere, Clementina lege coguntur. Respondeo negãdo esse idẽ iuris de Monachis, quod de cæteris fidelibus Christianis. Iam enim superius contra Sotũ ostẽdi, esse penes Ecclesiã potestatem statuendi, vt fideles venialia peccata confiteantur: non tamen expedire, vt huiusmodi lex generalis feratur, quæ obliget vniuersos. Potuit tamẽ meritò ea lex cõstitui, quæ Monachos teneret, quippe qui arctius & perfectius vitæ institutũ sectantur, magisq; a cæteris peccandi, occasionibus remotum. Nec Soti nos ratio conuincit; negantis, venialia peccata necessariã esse cõfessionis materiam. Non enim diffitemur, iure diuino venialia peccata nõ esse ex necessitate confitenda: cùm Christus id nusquã mandauerit: præcepto tamen Ecclesiastico veniales noxæ cõfessioni subiici iure possunt: quod enim Christus solummodo tanquam consilium nobis reliquit, id potuit Ecclesia præcipere, præsertim si vtile & salutare sit, & quod à nobis præstari commodè possit. Talis est frequens confessio venialium in Monachis solitariæ vitæ addictis. Quamuis autem, Ecclesia iubente, Monachi prædicti singulo quoque mense confiteri peccata coguntur consuetudine tamen vsu recepta, eiusmodi lex potest alicubi abrogari.

Secundò Quæritur, An ea lex adeo Monachos obstringat, vt si aliquo mense absque vlla causa legitima venialiũ confessionem omittant, in lethalem culpam incurrant? Sotus loco citato negauit, posse Ecclesiam præcepto sola venialia confitendi, tantam obligationem imponere: quia venialium, inquit, confessio non videtur esse res tanti ponderis & momenti. Alij tamen, vt Nauarrus & Caietanus suprædictis in locis, probabilius affirmant, eiusmodi præcepto tantam obligandi vim, & potestatem inesse. Nam qui voueret peccata venialia se cõfessurũ ter, vel quater in anno, eiusmodi votum eũ grauiter alligaret: at non minoris est leuis & parua; at sacra præceptum Ecclesiæ, quàm votum propria voluntate susceptum. Et tametsi venialis noxa res est leuis & parua; at sacra venialium peccatorum confessio, non est res parui momenti, quia est Sacramenti vsus, quo gratia nobis diuina confertur, & quo vitam emendamus atque corrigimus: quo item peccatorum sordes, ac maculæ eluuntur.

Tertiò Quæritur, An per quamlibet peccatorum confessionem, coram proprio Sacerdote factã, satisfaciamus annuæ confessionis legi Ecclesiasticæ? Hoc nihil aliud est, nisi quærere, An Titius si semel in anno sua peccata confiteatur, non tamen omnia, aut confiteatur quidem omnia, sed sine legitima cordis pœnitẽtia, aut citra debitam cõscientiæ discussionem, præceptum obseruet contentum in Canone, Omnis vtriusque? Duæ sunt opiniones planè diuersæ: prima docet satisfieri præcepto, etiam si integra confessio non fiat, aut legitimus peccatorum desit dolor & detestatio, aut idoneũ propositum cauẽdi peccata in futurum, aut diligens peccatorum discussio: dummodo nihil horum in confessione dedita opera, aut per negligentiam, siue ignorantiam affectatam, quam vocant quamuis per crassam à pœnitente fuerit admissum, quod est perinde, ac si diceretur. Tametsi culpa Titij in confessione, Sacramenti effectum impediat, nimirum gratiam, dummodo tamen non de industria, aut per affectatam negligentiam gratiæ aditum intercludat, valet confessio, nec Titius illam eodem anno repetere debet: quamuis de culpa commissa dolere cogatur per veram cordis pœnitentiam, Ita Sanct. Thomas in 4. distinct. 17. quæst. 3. art. 4. ad quæst. 1. Duran. eod. Lib. & distinctione q. 13. Paludanus q. 8. Capreol. quæst. 2. artic. 1. Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 5. Siluester confessio 1. q. 22. & 23. Tabien. confessio 2. num. 42. Caieta. in Opusc. Tom. 1. tract. 5. q. 5. & in Summa verbo, absolutio 3. Sotus 4. distin. 18. q. 3. art. 2. & 3. Canus in Relect. de Pœnit. par. 5. Victoria in Sum. de Confessio. nu. 144. alias 157. Nauar. in Manuali cap. 7. num. 13. & de Pœnit. dist. 5. cap. Fratres, num. 30. & 33. Ledesm. in 2. 1. par. q. 8. art. 1. Couar. in cap. Alma mater. par. 1. §. 4. num. 13. & videtur hæc sententia esse communis. Hi omnes auctores sunt ea ratione permoti, quod quamuis cætera de Sacramentis præcepta cum lethali peccato impleamus, tata tamẽ est & firma eorum obseruatio: ergo pari modo quamuis annuæ confessionis præceptum cum peccato obbeamus, quia videlicet nõ confitemur omnia lethalia peccata, aut si confitemur omnia, absque debito animi dolore id facimus præceptum tamen obseruamus, & Ecclesiæ satisfacimus: Ecclesia enim interiores actus non imperat. Item quia nimis scrupulosum esset, tot peccatorum cõfessiones, vt inanes & irritas repetere, & iterare. Secunda opinio tradit, Titium eo, quo diximus modo, confitentem, Ecclesiæ præceptum nequaquam implere: ac proinde eodem anno iterum confiteri debere. Hæc est opinio Maioris in 4. distin. 17. q. 9. Adriani in 4. q. de Confess. dub. 5. Bonauenturæ in 4. distinct. 17. 2. par. dist. artic. 2. q. 3. Gabrielis ibidem q. 1. art. 3. dub. 2. Angel. Confessio 1. num. 4. Rosel. Confessio 1. num. 3. & 4. Medinæ tract. de Confess. quæst. 2. qui id oppinantur ob eam rationem, quod Ecclesia, cum annuam confessionem præcipiat, eam fieri iubet, quam Christus instituit: quoniam nil aliud præcipit, nisi frequentem Sacramenti diuinitus instituti vsum: at Confessio à Christo Domini instituta debet esse omnium peccatorum integra, & debito ac legitimo cum eorum dolore coniuncta, ergo talem confessionem Ecclesia imperauit. Neq; aliorũ inquiit, ratio cõuincit, qui dicunt Ecclesiã actus interiores nõ posse præcipere. Nãque Ecclesia annuã confessionẽ indicẽs, nequaquã imperat nobis actus interiores, sed exteriores, cõfessionis nẽpe, & Eucharistiæ Sacramẽtorũ vsum adeo vtile nobis atq; salutarẽ. Cũ autẽ cõfessio Christo instituta, debeat esse integra omniũ peccatorũ est à Christo institutã, debeat esse integra omniũ peccatorũ est à Christo institutã, debeat esse integra omniũ peccatorũ vt est à Christo instituta, debeat esse integra omniũ peccatorũ est à Christo institutã, debeat esse integra omniũ peccatorũ vt est à Christo institutã

Universidad de Deusto
Biblioteca

teatur,eam tamen confessionem annuam omittit,quam Ecclesia præcipit. Cum vero illis obijcitur. Cætera Sacramentorum præcepta ac ipsa seruantur, quamuis cum lethali peccato impleantur, ergo idem iuris est de præcepto annuæ confessionis faciendæ. Respondent, diuersam esse rationem de annua confessione, atque de cæteris: quippe annua confessio constituit in hoc, vt omnia peccata confiteamur, & cum legitima eorum detestatione: at vero substantia aliorum Sacramentorum tala minime requirit & postulat, & ideo eorum præcepta, etiamsi peccando implecamus, re ipsa tamen seruamus. Cæterum quicquid isti dicant, mihi magis probatur prima sententia S. Thomæ, & aliorum, quos supra memoraui. Et substantia huius præcepti in eo consistit, ne dedita opera, siue scienter aliqua peccata omittamus, aut per negligentiam, siue ignorantiam affectatam: ne item scienter, aut ex ignorantia affectata debitam conscientiæ discussionem, aut contritionem cordis missam faciamus. Sic enim benignus & mitis huiusmodi præceptum interpretantur primæ opinionis auctores: & merito, ne pœnitentes, & suorum peccatorum confessionem facientes crebris scrupulis grauiter diuexentur.

Quarto quæritur, An si Titius proprio Sacerdoti confiteatur, & culpa sua à peccatis non absoluatur, annuæ confessionis legi satisfaciat, veluti si publicus vsurarius, aut meretrix ad confitendum accedat. Sunt qui id asserant ex eo quod habetur in c. Quod quidam, de Pœnit. & remiss. vbi Pontifex rogatus, respondet, eorum, qui quamuis confiteri velint, si tamen à peccatis abstinere non posse dicant, confessionem esse recipiendam. Quia tamen, inquit ille, non est vera huiusmodi pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris ac salutaribus monitis pœnitentia indicenda. Ita videntur sentire Ricardus in 4. distinct. 17. art. 2. q. 8. ad 3. Canus de Pœnit. par. 5. Victoria in summa de Confess. nu. 170. alias 163. Verum mihi magis placet, quod alij censent, quos dixi paulo antea, annuæ confessionis præcepto nequaquam satisfacere: non quia à peccatis illi non absoluantur, sed quia sua culpa non absoluuntur. Nam quamuis Ecclesia solum præcipiat, vti semel quolibet anno confiteamur, non tamen præcipit, vt absoluamur, ac proinde satis est, si culpa nostra absolutionem non impediamus: vt enim constat ex cap. Omnis vtriusque sexus de Pœnit. & remiss. licitum est ab Eucharistia in Pascha te abstinere ex proprij Sacerdotis consilio, ergo vere quis annuæ confessionis præceptum implet, etiam si à peccatis minime absoluatur, quando absolutio in aliud tempus Sacerdotis consilio, absque pœnitentis culpa differtur. Attamen qui suo vitio à peccatis non absoluuntur, aut quia sunt publici peccatores, aut quia asserunt se de peccatis non dolere, aut non posse se à peccando in posterum abstinere, annuæ cõfessionis præceptum minime seruant. Sic Durand. in 4. distinct. 17. q. 1. ad 1. Paludibidem q. 7. in quinto modo ad 2. Silu. Confessio 1. q. 22. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 2. Tabien. Confessio 2. nu. 42. Sotus 4. dist. 17. q. 3. art. 3. conclus. 2. Pontifex verò in eo cap. Quod quidam, solum significat hosce pœnitentes ad confessionem esse admonendos: videlicet, vt dirigantur, corripiantur, & moueantur salutaribus documentis & consilijs; quo fiet, vt paulatim illi, Deo adiuuante, ad confitendum idonei atque legitimè præparentur.

Quinto quæritur, An qui semel est in anno confessus, si denuo in eodem anno lethale peccatum admittat, confiteri eo anno iterum debeat: Respondeo, minime, satis est, si illud peccatum anno proximè sequenti confiteatur, iam enim antea ille Ecclesiæ præceptum seruauerat, cum annuam fecit peccatorum confessionem, nec amplius quàm semel in anno confiteri quis Ecclesiæ lege compellitur. Quæres, an qui semel in anno confitetur, & statim post confessionem meminit se certum peccatum hocisse, quod bona fide per oblionem inter confitendum prætermisit, debeat eo anno id, quamprimùm commode potest, confiteri? Respondeo, minimè, & tuta conscientia potest eius peccati confessionem in annum proximè sequentem reijcere & prorogare, quoniam integram omnium peccatorum, quorum tunc meminerat, confessionem fecit & idcirco Ecclesiæ de annua confessione præceptum implenit. Silu. Confessio 1. q. 2. casu 1. Sotus 4. dist. 18. q. 1. art. 4. Nauar. in Manuali cap. 21. num. 10. Ledesm. in 4. 1. par. q. 5. art. 5. dub. 2.

Nexto quæritur, An pueri lege annuæ confessionis teneantur? Respondeo, eos teneri statim atque sunt rationis compotes. Hoc enim præcepto Ecclesiæ planè statuitur: Omnis fidelis, siue vir, siue fœmina, cum ad annos discretionis peruenerit, sua peccata confiteatur. Obijcies, pueros legibus humanis minimè alligari, vt infra tit. 2. cap. 1. de Delictis puerorum. Respondeo, pueros tum demum esse rationis compotes legibus humanis adstringi non posse, compotes verò rationis posse, cum sint boni æquè, ac mali capaces. Prædicto autem capite 2. de Delictis puerorum. Solum dicitur, pueros quamuis rationis compotes, si contra leges & iura delinquant, posse legis solita & vsitata non esse puniendos, sed arbitrio Iudicis, qua propter pueri cum rationis vsum attingunt, lege annuæ confessionis tenentur: verum si eam neglexerint, puniendi à Iudice non sunt pœna constituta in cap. Omnis vtriusque, de Pœnit. & remiss. Neque enim sunt (vt ibi dicitur) ab ingressu in ædem sacram prohibendi, nec Ecclesiastica sepultura priuandi, nec excommunicatione feriendi, nisi cùm aguntduodecimum, aut quartum decimum ætatis annum: vt aiunt Sotus 4. dist. 18. q. 1. art. 2. Corduben. in Summa Casuum q. 60. Cæterum falsum mihi omnino videtur, quod eo loco tradit Sotus: ait enim: Ecclesia suis præceptis & censuris non vult pueros ante duodecimum, vel quartumdecimum annum cogere, sed relinquit eos in iure diuino. Hoc Corduben sis, loco citato merito confutat. Nam est expresse contra verba Canonis, cum ad annos discretionis peruenerit. Est contra morem in Ecclesia receptum: pueri enim ante duodecimum annum confiteri solent, & rem diuinam, in diebus Dominicis, & festis audire: & si beneficium Ecclesiasticum habent coguntur diuini officij preces Horarias recitare, & in iciuniorum diebus à cæmibus abstinere: & si scienter ex ita Clericos peruertiunt, ab excommunicatione absoluuntur, ergo legibus Ecclesiasticis tenentur, vt capite proximè sequenti iterum dicam. c. Pueris, de sent. excomm. dicitur Pueris, qui in Canonem inciderunt sententiæ promulgatæ siue ante, siue post pubertatem: & Glossa ibi ait intelligere pueros doli capaces. Quæres, quando pueri censentur rationis compotes? Respondeo, in ea ætate, in qua cognoscunt se grauiter peccare: in qua discernunt bonum à malo, honestum à turpi: nam tunc quando lethaliter delinquunt, incipiunt hoc Sacramento tanquam remedio post Baptismum indigere, in quibusdam pueris citius, in aliis tardius incipit rationis vsus: in plerisque contingit ad finem septennij, vel ad octauum ætatis annum. Sic Glossa in cap. Omnis vtriusque, de Pœnit. Ricar. 4. distin. 17. num. 2. q. 4. ad 6. Gab. q. 1. art. 2. Sotus 4. dist. 18. q. 1. art. 2. Nauar. in Manua. cap. 21 nu. 88. At Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 8. §. 2. dicit, masculos pueros hoc præcepto teneri, quando habent ætatis annos decem, & dimidium, & aliquantulum vltra: puellas verò, quando habent ætatis annos vndecim, & dimidium, & aliquantulum vltra: quod probat testimonio Ancharani, & quorundam aliorum dicentium, tunc obligari hac lege pueros, cum sunt futuræ pubertati magis propinqui & vicini, quàm infantiæ præteritæ, sed prima opinio communis est verior.

Septimò quæritur, An qui semel in anno confitentur Religiosis Mendicantibus, quibus est Pontificium priuilegium concessum, vt annuam pœnitentium confessionem, si velint, excipiant, Ecclesiæ præcepto, & Canoni, omnis vtriusque sexus satisfaciant? Hanc quæstionem supra diluimus, cum de Priuilegijs fratrum Mendicantium tractaremus, vbi in vtramque partem argumentis productis breuiter ostendimus eos satisfacere, id Pontificia Constitutione Leonis X. declarante, eos felicer pœnitentes Ecclesiæ præceptum ac legem de sacra semel in anno confessione faciendæ seruare.

Octauò quæritur, An præceptum annuæ confessionis sit iuris diuini, an verò solum Canonici? Quidam asseruerunt esse iuris diuini, alioqui enim, si solum esset Canonici iuris, rursi & potestati Ecclesiæ minimè sint subiecta. Item qui lethalibus tantummodo internis peccatis teneretur obstrictus, ea confiteri lege, ac iure minime cogeretur, cum Ecclesia actus mentis internos præcipere non possit. Adrianus in 4. q. de Confess. §. Alij probant confessionem, quamu. censere videatur, annuam confessionem absolutè & simpliciter esse iuris humani, at pariter quoque concedit, peccata Ecclesiam ius esse, & potestatem in mentis interna peccata. Verumenimverò communis Theologorum recepta sententia est, vt tomo 1. lib. 5. c. 20. q. 1. notatum à nobis est, Ecclesiam iurisdictione non habere per se simpliciter in interna mentis delicta, propterea quod actus interni sua natura, humanam cognitionem latent ac fugiunt. Quare dicendum est, annuam confessionem vt annua est, hoc est, vt certo tempore fit, esse quidem iuris Canonici, cum solum tempore necessitatis, quale est mortis periculum, confiteri diuino iure debeamus: at verò quod quisque fidelium quotannis confiteatur, Ecclesia imperauit. Cum autem illa inserit, confessionem fieri quotannis, qualem Christus instituit: ideo confiteri debemus interna etiam peccata, quoniam integram peccatorum confessionem iure diuino facere nos oportet. Præterea, tametsi etiam quis sola interna habeat peccata, ea semel in anno confiteri debet: non enim Ecclesia aliquem

actum

actum mentis internum, sed frequentem confessionis à Christo Domino institutæ vsum, quod exterius est virtutis officiis sua lege præcepit, & imperauit, vt confessione qua Christus Dominus fieri iussit ad reparandū post baptismū lapsum, semel facteremus quotānis. At per quodnis lethale peccatum siue exteriorum, siue internum à gratia decidimus ac labimur. Quæres an confessionem annuam Ecclesia impetrauerit ob periculum obliuionis peccatorum? Sotus in 4. dist. 18. q. 1. a. 2. post conclus. 6. affirmat, vt etiam Maior 4. dist. 17. q. 2. Marsil. eod. lib. & dist. q. 12. ar. 2. dub. 4. Medina tract. de Confess. q. 14. Sed alij probabilius negant, ea ducti ratione, quod nullo iure diuino cogimur confiteri nisi peccata, quæ debita & legitima adhibita diligentia in memoriam venerint. Ergo indixit annuam confessionem Eccles. a, quia voluit huius Sacramēti frequentem esse vsum ex quo videlicet manant in nos vtilitates, & emolumēta quamplurima, & maxima. Silu. confessio 1. q. 1. casu 5. Caieta. in Summa, Confessio, in conditione 13. Victoria de Sacram. Confess. q. 121. alias 131. Nauar. in Manua. cap. 21. num. 31. Canus de Pœnit. par. 5.

Nono Quæritur, An legem annuæ confessionis possit Ecclesia abrogare? Respondeo, Ecclesiasticam legem posse quidem ab Ecclesia ex parte, vel ex toto antiquari, & deleri, cum iusta & debita subest causa: ac proinde cum lex annuæ confessionis sit canonica, potest Ecclesiæ auctoritate, qua etiam est sancita, tolli: At vero quoniam iuris est diuini, vt tempore necessitatis confiteamur, nequit Ecclesia confessionem in perpetuum abrogare. Sic enim alioqui ius diuinum tolleretur. Quare solum potest annuam confessionem Ecclesia abolere ad tempus, minium ad certos aliquot annos: nihilominus vbi necessitas confessionis intra id temporis occurreret, quale esset probabile mortis periculum, confiteri quisq; deberet. Hæc colligunrur ex S. Thoma in 4. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 1. Ricar. eod. Lib. & distinct. artic. 2. quæst. 7. Palud. quæst. 2. art. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 9. §. 1. Sotus in 4. dist. 18. q. 1. art. 5.

Decimo Quæritur, An auctoritate pontificia possit quis eximi à lege annuæ confessionis? Respodeo, posse eximi, instar tamen & legitima ex causa. Nam principis indulgentia potest quis humanis legibus solui. At verò quia iuris diuini est, vt quisque tempore necessitatis confiteatur, nemo potest ita in perpetuum (vti diximus in superiori quæstione) auctoritate Pontificis, à confessione lege excipi, vt liber sit penitus à confessione peccatorum tempore necessitati facienda.

Vndecimo Quæritur, An lex annuæ confessionis ipsum Romanum Pontificem teneat? Respondet Nauarrus de Pœnit. distinct. 5. circa primam partem Glossæ nu. 32. Si sequamur opinionem Theologorum, dicentium Pontificem esse Concilijs Generali superiorem, dicendum est, Pontificem hac lege non teneri, cum ea sit à Concilio Lateranensi Generali sub Innocentio III. constituta. Si verò eum ijs sentiamus, qui Generale Concilium volūt esse Romano Pontifice superius, dicere oportet hac eum lege teneri & adstringi. Sed ad rem nostram nihil facit sententiarum diuersitas: quoniam tamen si ex hypothesi daremus, Concilium esse maioris auctoritatis quam sit Pontifex Romanus, quod verum non est, adhuc tamen Concilij legibus minimè teneretur, donec Concilium pontificia auctoritate ratum & firmum, ipse Summus Pontifex haberet. Quare simpliciter dicendum est, Romanū Pontificem Concilio Generali superiorem esse, & hac lege minimè alligari, sic, vt ipsius legis pœnis subiciatur nec æquo tamen & bono subiectum esse. Hac enim ratione, cum de legibus in vniuersum tractaremus, diximus, Principem suis legibus teneri, iuxta illud: Patere legem, quam tu ipse tuleris.

Vltimò Quæritur, An quis debeat lethalia peccata confiteri oblata opportunitate cõfessarij, si probabiliter credit futurum, vt intra annum copiam Confessarij habiturus nõ sit? Communis videtur esse sententia, debere eū id facere. Ricar. in 4. dist. 17. art. 3. q. 6. Antoni. 1. par. tit. 14. cap. 19. §. 1. Gabriel. 4. dist. 17. q. 1. art. 3. dub. 1. Maior ibidem q. 2. Nauar. in Man. c. 21. nu. 10. Silu. Confessio 1. q. 2. Medina de Confess. q. 14.

DE QVINTO ECCLESIÆ PRÆCEPTO ID EST,

De sacro Domini Corpore in Pascha te sumendo.

CAP. XLI.

PRimò Quæritur, An Canonico iure in Paschate Eucharistiæ sacramēum Christiani fideles suscipere debeant? Respondeo, in cap. Omnis vtriusque de Pœniten. & re. miss. sic esse sancitum: vt singuli Christiani fideles suscipiant in Paschate Eucharistiam, nisi proprij Sacerdotis cõsilio ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eiusmodi perceptione duxerint abstinendū. Alioqui viui ab ingressu & aditu Ecclesiæ arceantur, & mortui, Christiana carcant sepultura. Hæc ibi. Teste S. Thoma 2. par. qu. 83. art. 10. ad 5. semper à principio Ecclesiæ nascentis fuit Ecclesiasticum præceptum, vt fideles Christiam Eucharistiam susciperent. Olim primis illis Ecclesiæ temporibus, singuli quotidie sacrum Christi corpus suscipiebant: vt refert videtur Anacletus Epist. 1. & refertur cap. Episcopus, de Consec. dist. 1. postea vero Fabianus, vt habetur in cap. Etsi non frequentius, de Consec. dist. 2. præcepit, vt singuli saltem sacram communionem acciperent, ter in anno, videlicet, in Natali Domini, in Paschate, & Pentecoste. Soter in cap. In Cœna Domini. de Consec. dist 2. videtur statuisse, vt singuli Corpus Domini susciperent in die Cœnæ Dominicæ.

Secundò quæritur, Quid nomine Paschatis ius Canonicum intelligat? Respondeo: Ante declarationem huiusmodi iuris editam ab Eugenio Quarto, dubitabant Doctores, an præcise solus dies dominicæ Resurrectionis, an verò cum duobus proximè sequentibus, nomine Paschatis accipi deberet. Vnde Panormitanus in cap. Omnis vtriusque, de Pœnit. & remiss. dicit, nomine diei Paschatis significari ipsum diem Dominicæ Resurrectionis cum duobus diebus proximè sequentibus. Quamuis, inquit, qui in die sancto Dominicæ Cœnæ communicaret, præcepto satisfaceret ob consuetudinem receptam, quæ sic præceptum interpretatur. At Eugenius Quartus declarauit continerī & ipsum diem Paschatis, & octo præterea dies, qui ipsum proximè præcedunt, ac totidem, qui ipsum cõsequuntur. Ita referunt Maior in 4. dist. 17. q. 2. Siluester in verbo Eucharistia 7. Caiet. in Sum. Communio, Tabien. verb. Communicare num. 7. & Nauar. in Manuali cap. 21. num. 45. Ledesm. in 4. q. 14. art. 1.

Tertiò quæritur, An qui sunt excommunicationis vinculo obstricti, aut interdicto subecti, excusentur ab huiusmodi præcepto? Respondeo cum Nauarro in Man. c. 11. n. 45. eos ab hac lege excusari, nisi per ipsos steterit, quo minus ab excommunicatione & interdicto absoluantur. At quando ita sunt impediti, vt absolui nequeant, excusantur. Quæres an idem iuris sit de eo, qui est pœna siue vinculo suspensionis obstrictus. Respondeo, vniuersim non esse idem iuris, de suspensis, quod de excommunicatis & interdictis: nam hi generatim à Sacramentis prohibentur, illi verò non item. Si tamen suspensi arcētur vel specialim ab Ecclesia, vel generatim à Sacramentis, aut à sacra Communione, tunc idem iuris est de vtrisque. Nauarr. loco citato.

Quarto quæritur, An hoc præceptum implere intelligatur is, qui quolibet quadragenarij ieiunij die, quod proximè ante Pascha seruatur, suscipit Eucharistiæ diuinum epulum? Respondet Nauarr. in Manuali c. 21. num. 45. non implere, nisi aliud fuerit vsu & consuetudine legitima & præscripta receptum, aut nisi Pontificio Priuilegio id fuerit concessum. In quibusdam diœcesibus dicitur esse vsu præscripto legitime receptum, vt præcepto satisfaciant, qui in diebus Quadragesimæ id seruant. Laurentius Episcopus Præneſtinus Cardinalis quatuor Coronatorum testatur, Clementem VII. declarasse, vt in quolibet die Quadragesimæ possint fideles in Hispaniæ partibus sacrum Christi corpus sumere, vt Ecclesiæ præcepto satisfaciāt. Declarationem hanc habet compendium priuilegiorum fratrum Minorum & aliorum Mendicantium & non Mendicantium impressum Neapoli Auctoribus seu collectoribus Alphonso Castrubio, & Hieronymo à Sorbo instituti Capuccinorum.

Quinto quæritur, An qui in Paschate Eucharistiam non susceperit, iure ipso debeat eam statim post Pascha percipere? Duæ sunt opiniones, vna docet, Eucharistiæ perceptionem tuta conscientia ad alterum vsque anni proximè consequentis Paschæ posse differri. Ita S. Antonin. par. 1. tit. 9. cap. 9. §. 5. 1. Silu. est. Eucharistia 5. quæstion. 5. dicto 5. Tabien. in verb. Communicare num. 6. Armil. Communio num 6. Medin. tract. de Pœnit. quæstione de Confessione semel in anno faciendo. Alter Medi. in Instruct. Confessio. lib. 1. cap. 14. num. 42. Sotus in 4. distin. 18. quæst. 1. art. 4. & Victoria in Summa numer. 148. & Ledesma in 4. part. 2. quæst. 2. articul. 5. dub. 2. qui quidem eo argumento mouentur, quod qui rem diuinam certo die audire, aut ieiunium seruare, aut diuinas preces recitare lege compellitur, eo die elapso est lege solutus ac liber. Altera est opinio, cum hominem post Pascha Eucharistiam sumere oportere, quandocumque commodè potest. Hæc opinio placuit Nauarro in Manuali cap. 21. num. 45. Maiori in 4. dist. 17. quæst. 2. §. Contra tecidiuum, ad finem, Paludano in 4. dist. 12. quæst. 1. artic. 1. conclus. 1. etiam placet mihi. Idem enim iuris est de huiusmodi præcepto, quod de confessione annua peccatorum facienda: nos verò supra docuimus, qui semel annuam confessionem omitteret, post

Universidad de Deusto
Biblioteca

annum illum exactum, confiteri peccata debere, cum primum dabitur occasio. Vtrumque enim præceptum, quamuis præcise per solam affirmationem datum esse videatur, id tamen tacitam continet negationem, ne videlicet vltra annum peccatorum confessionem, & ne vltra Pascha sacrani Eucharistiæ communionem differamus. Cuiusmodi præcepta fuisse olim data nouimus, videlicet, vt Cathecumen in Paschate & Pentecoste baptisma susciperent: id est, ne vltra protraherent, & Iudæis fuit olim mandatum, vt primo mense anni, Pascha colerent hoc est ne vltra differrent: quod si primo mense impediti non celebrassent, id secundo mense facerent. Palud. 4.d.17.q.2.art.5. in secundo casu, & d.12.q.1. art.5.concl.1. Deinde ex c. cum Delicti de Dolo & Cõtumacia, & L.Celsus.§. sed ipse. ff. de Receptis arbitris colligitur in hoc præcepto, vt Calendis Ianuarijs Titius se in iudicio sistat, & in hoc item, vt idibus Augusti certam pecuniam soluat, duo præcepta contineri vnum, vt ad diem præstituta se sistat, ac soluat alterum, vt nisi id præstiterit debeat statim atque commode potest, mandatum implere. Pari ratione, cum iubemur in Paschate corpus dominicum percipere, duo mandata accipimus, vnum, vt eo tempore faci amus alterum, vt nisi eo die faciamus, id præstemus prima opportunitate nobis oblata.

Sextò quæritur, An idem præceptum de quo loquimur, in propria Parochia secundum commune ius implere debeamus, ita vt à proprio Parocho Eucharistiam accipiamus. Respondeo, in prædicto cap. Omnis vtriusque sexus esse decretum, vt quisque à proprio Sacerdote Corpus Dominicum in Paschate percipiat. Cum igitur sit ad proprium Sacerdotem adeundum, eo ipso ad propriam Parochiam accedere oportet: quare, aut à Parocho sumenda est Eucharistia, aut ipsius, vel proprij Episcopi, aut Superioris consensu ab alio Sacerdote. Nauarr. in Man. cap. 21. num. 32. & Cardin. Clem. 1. de Priuil. q. 11.

Septimò quæritur, Quo pacto priuilegium pontificium intelligatur Religiosis Mendicantibus concessum, scilicet, vt absque vlla alia facultate Eucharistiæ Sacramentum ministrare queant omni tempore, dempto die Dominicæ Resurrectionis, omnibus qui ad ipsos accesserint: Respondeo, tale Priuilegium primo quidem Mendicantibus datum esse à Nicolao Quinto, confirmatum verò à Sixto Quarto, & tandem à Leone Decimo, vt habetur in Compendio priuilegiorum fratrum Minorum & aliorum Mendicantium & non Mendicantium auctore Alphonso Casarubio, & Hieronymo Sorbo in verbo. Communicare. §. 4. 5. & 9. Est autem id Priuilegij à Summo Pontifice collatum, quia in Clem. de Priuil. erat interdictum, ne Religiosi Clerici, aut Laicis Sacramentum Extremæ Vnctionis, vel Eucharistiæ ministrare absque Parochialis Presbyteri licentia speciali auderent: alioqui ipso facto in excommunicationem inciderent contrarium facientes à Summo Pontifice duntaxat absoluendi: Quare illud priuilegium, iure Clementinarum abrogato, concedit Mendicantibus vti Eucharistiam ministrent tum Clericis, tum Laicis, etiam sine Parochi, aut proprij Episcopi consensu. Hoc autem Priuilegium Pontificis Nicolai V. Et Sixti IIII. locum habebat solum in Confessarijs legitimè deputatis ad audiendas seculatium confessiones, vt possent omnibus, quorum confessiones audierint sacrum Domini corpus conferre; Sed Leo X. concessit: vt quamuis audire confessiones seculatium non possint, nisi legitimè ad id deputati, possit tamen quilibet Religionis Sacerdos Eucharistiæ Sacramentum ministrare omni tempore, præterquam in die festo Dominicæ Resurrectionis. Illud autem non caret dubitatione, quid nam Priuilegium sibi velit in his verbis: Quocumque tempore, excepto die Paschatis, siue Dominicæ Resurrectionis. Vbi nempe duo, vel tria dubitantur, primum, An nomine diei Paschatis intelligatur totum illud tempus, quod diximus continere octo dies proximè præcedentes, ac totidem sequentes sacrum diem Paschatis: An verò præcisè solus dies Paschæ. Alterum, quod dubitatur, illud est, An generatim dicta exceptio sit intelligenda? Videlicet, Num excipiantur ij, qui nondum in suis Parochijs Ecclesiæ præceptum impleuerint. An verò generaliter excipiantur omnes, siue illud impleuerint, siue non impleuerint. Nauarrus in Manuali cap. 21. num. 32. vtrique dubitationi respondet, & de prima quidem ait, excipi ijs verbis tantum modo ipsum diem festum Dominicæ Resurrectionis, & non totum tempus eam continens hebdomadam, quæ proximè Pascha præcedit, & simul eam, quæ illam statim consequitur. Quoniam etsi (inquit ille) Nicolaus Quintus his verbis exceptionem expressit, nempe (præterquam in festo Paschæ Resurrectionis Dominicæ) & nomine festi celebritatem Paschæ Dominicæ Resurrectionis intellexisse videatur: attamen Sixtus Quartus, & Leo Decimus in suis Constitutionibus sic habent (Præterquam in die Resurrectionis Dominicæ) quibus verbis non ipsa Paschæ celebritas, sed præcise dies Resurrectionis accipitur. De secunda dubitatione ait Nauarrus quem sequi videtur Sarnensis de Visitat. Lib. 2. cap. 3. num. 16. generaliter ijs verbis excipi tum eos, qui in proprijs Parochijs præceptum nondum impleuerint, tum eos qui impleuerint: videlicet, exceptio (inquit ille) generaliter habet: (Præterquam in die Dominicæ Resurrectionis:) quibusdam tamen visum est, excipi duntaxat eos, qui in proprijs Parochijs nondum Ecclesiæ legi, & suis Rectoribus satisfecerint, iuxta horum sententiam, Pontifex hoc Priuilegio videtur excipere ipsum diem Dominicæ Resurrectionis, ad comprehendendos eos, qui adhuc eo die suæ Patochiæ, & Rectori satisfacere iure debent, vt sic Pastor, iuxta consilium Sapientis, suæ quis vultum agnoscat. Quare ijs, inquiunt, qui iam suum Rectorem adierunt, Ecclesiæ præceptum impleuerunt, liberum videtur relinqui, vt ibi voluerint, in die Paschatis ad diuinam mensam accedant, & sacrum Christi corpus percipiant. Ego probabiliorem & veriorem existimo Nauarri sententiam, videlicet generatim excipi omnes, tum eos, qui sponte sua pio voluntatis affectu, tum etiam eos, qui Ecclesiastici præcepti necessitate in die Resurrectionis Dominicæ sacrosanctum Domini corpus sumere student, ita vt in eo die Corpus Domini sine consensu Parochi accipere iure nequeant, ij etiam, qui alioqui in sua Parochia sacram Communionem acceperunt. Nam priuilegia quando iuri communi derogant, strictè, non laxari debent. Vnde Declaratio in Compendio priuilegiorum Societatis in verbo Eucharistia. §. 2. sic habet. Quamuis in Societatis Constitutionibus part. 7. cap. 4. D. exponatur festum Paschæ iuxta communem consuetudinem, intelligi eam hebdomadã quæ ipsum diem Resurrectionis præcedit, & simul eam, quæ subsequitur, excipi verò eos, quos ius ipsum excipit, necnon qui iam suis Parochijs satisfecerint, per priuilegia tamen Minorum restringi potest prædicta expositio ad ipsum diem Resurrectionis: enim solus dies excæptus est Minoribus de obseruantia, per Nicolaum V. & Sixtum IIII. iuxta id quod in §. sequenti dicitur, in quo habetur sic: Possunt nostri Sacerdotes ministrare Sacramentum Eucharistiæ omni tempore, præterquam in die Resurrectionis Domini, immo etiam dicto die licebit, sed tunc non nisi accedente Parochi, aut Diœcesani licentia.

Octauò quæritur, An qui in aliena Parochia Paschatis tempore commoratur à sua procul absens, iure in ea, vbi moratur, sacram Eucharistiam accipiat? Respondeo, dubitari non posse, quin id liceat facere peregrinis, viatoribus, & ijs, qui extra Parochiã suam ad certum tempus vel domicilium habent, vel commorantur: eos verò, qui in ipso tempore Paschatis in aliena Parochia degentes, ad suam accedere commodè nequeunt, Eugenius Quartus declarauit iure posse in Parochia in qua degunt. sanctissimum Christi Corpus accipere. Caietan. in summ. Verb. Absolutio. Sotus in 4. distin. 18. quæst. 4. art. 2. Nauarr. in cap. Placuit, de Pœnit. distin. 2. num. 27.

Nonò quæritur, An si Parochus quibusdam sibi subiectis liberum relinquat, vt à quibus maluerint sacram communionem percipiant in die Dominicæ Resurrectionis; tutò à Mendicantibus illam accipiant? Respondeo, tutò eam accipere, quia Parochus generaliter liberam eis potestatem tacuit, ita vt nullum excludat: quamuis Mendicantes peculiari quodam iure Clementinæ iam antè productæ, huiusmodi Sactamentum conferre prohibeantur. Nec obstat, quod in Clem. prædicta dicitur, sine Parochialis Presbyteri speciali licentia. Quia vt Glossa ibi ait, requiritur specialis licentia, quod attinet ad Sactamenta quæ ibi Religiosi prohibentur conferre, videlicet Eucharistiæ, Extremæ Vnctionis, & matrimonij: hoc est, requiritur, vt exprimatur Sacramentum ad quod suscipiendum Parochus licentiam dat, non autem requiritur specialis nominatio, vel Parochianorum, quibus detur licentia, vel Religiosi cui datur facultas vt possit conferre: satis est si Parochus suis Parochianis concedat, vt eo die Dominicæ Resurrect. Eucharistiam sumant à quibus maluerint.

Decimò quæritur, Quando quis incipiat lege sactæ Communionis in Paschate suscipiendæ obligari? Respondeo, omnes in hoc conuenire, legem Ecclesiasticam generatim loqui de confessione facienda quot annis, & de Eucharistia in Paschate suscipienda, & obligare omnes, cum ad annos discretionis peruenerint, S. Thomas 3. par. quæst. 80. art. 9. ad vlt. & 4. dist. 9. quæst. 1. art. 5. ad quæst. 4. Alexand. 3. par. quæst. 11. memb. 2. art. 3. §. 1. dub. 6. Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 9. §. 2. Palud. in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 3. conclus. 1. Siluest. Eucharistia 3. quæst. 5. dicto 6. Tabien. Communicare num. 6. Sotus in 4. distin. 12. quæst. 1. art. 9. ad finem: Caiet. in Summa in verbo, Communio, Armilla in eod. verbo, num. 3. Sed consuetudo in

Populo

Populo Christiano recepta, legem interpretatur, vt prius pueri incipiant alligari lege de annua confessione facienda, quam lege de Eucharistia in Paschate susciprenda. Rogabis, quandonam paruuli rationis vsum consecuti, cogendi sint, in Paschate sactum Christi corpus accipere? An, scilicet statim vt doli capaces sint, hoc præcepto teneantur, an verò potius cum annos pubertatis attigerint, vel exegerint? Item, An, sicut confiteri peccata debent cum primum sunt doli capaces, ita etiam cogantur Eucharistiam suscipere, statim atque lege annuæ confessionis obligantur? Glossa in c. Omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss. videtur docere, pueros, cum sunt doli capaces, videlicet cum ad septennium peruenerint teneri lege annuæ confessionis, & Eucharistiæ in Paschate suscipiendæ. Sic declarat Palud. in 4. dist. 12. q. 1. art. 5. conclus. 1. & probant, quia lex in cap. Omnis, de Pœnit. generatim de vtroque præcepto loquitur, & dicit omnes obligari, cum ad annos discretionis peruenerint, ac vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Certè hoc est contra morem in Ecclesia receptum: nec enim omnes pueri, qui confitentur semel ad annum, in Paschate Eucharistiam suscipiunt. Sotus loco citato ait, pueros incipere hoc præcepto obligari à decimo vsque ad duodecimum ætatis annum & dist. 18. q. 1. artic. 1. ait Ecclesiam pueros non cogere ante duodecimum ætatis annum præcepto confessionis annuæ, quo tempore incipiunt homines obligari legibus alijs & censuris Ecclesiasticis. Sed profectò hoc est contra communem sententiam Theologorum. Primò quia S. Thomas, Siluester, Tabiensis, Paludanus, Caietanus locis præallegatis, pueros aiunt his præceptis obligari ante duodecimum ætatis annum. Secundò, quia falsum est omnino pueros incipere teneri legibus Ecclesiasticis duodecimo ætatis anno. Nam lege annuæ confessionis alligantur quamprimum sunt doli capaces. Item cibis prohibitis, videlicet carnibus in diebus ieiunijorum abstinere cogũntur, etiam ante eum ætatis annum. Tertiò ieiunium agere præcepto Ecclesiæ non coguntur statim vt duodecimum ætatis annum attigerunt: Lege item audiendi item diuinam diebus Dominicis & festis tenentur ante duodecimum annum ætatis. Et vt tradit Silu. homicidium 1. q. 1. §. 1. & q. 2. §. 1. puer, qui est doli capax si occidat aliquem, irregularitatem contrahit. Clem. furiosus, de homici. Si scienter & ex ira Clericum percutiat incidit in excommunicationem Canonis in c. Si quis suadente. 17. quæst. 4. Præterea interdicto populo sacris, interdicti sunt pueri, si sunt doli capaces, teste eodem Siluestro interdictum 2. q. 17. Et hæc omnia habet communis opinio. Pugnat igitur Sotus in hac re cum communi sententia, præsertim cum in c. Pueris, de sent. excomm. expresè habeatur, pueros siue ante, siue post pubertatem in sententiam Canonis incurrere: & ibi Glossa ait, intellige pueros doli capaces. Dicendum existimo, pueros cum primùm peruenium ad annum decimum vel vndecimum, si rationis compotes fuerint, huiusmodi præcepto obligari. Sic S. Thomas, Siluester, Tabiensis prædictis in locis. Porrò in hisce pueris non solum consideranda est ætas, sed etiam consuetudo, quæ est optima legum interpres: non enim solent pueri sacram Communionem suscipere, nisi parentum & consanguineorum iudicio, vt Caietanus & Armilla à nobis supra citati tradiderunt. Considerandum itidem est rationis iudicium, quo sacrum Eucharistiæ cibum à communi & profano discernant, & quò tam admirabilis Sacramenti idoneam cognitionem & gustum habeant, vt sic iusta & debita animi veneratione & cultu ad tantum diuinæ communionis Sacramentum accedant, & illud piè, ac religiosè suscipiant. In quo tamen vitanda est aliorum offensio, ne admodum paruulis, quamuis alioqui iudicio pollentibus, publicè conferatur.

Vndecimò quæritur, An aliqui sæpius quàm in tempore Paschatis, diuinum Eucharistiæ panem sumere, iure communi, debeant? Respondeo, in Clem. Ne in agro de Statu Monacho. §. Sane, hoc esse constitutum. Et Monachi in prima Dominica cuiuslibet mensis in Monasterijs semper communicent, nisi ex causa forte, quam Abbati, Priori, aut Pœnitentiarijs Monasteriorum non differant intimare: eumque iudicio vel abstineant, vel accedant. Hæc ibi. Et in Concil. Trid. sess. 25. de Regularib. & Monialib. c. 10. habetur. Attendant diligenter Episcopi, & cæteri Superiores Monasteriorum sanctimonialium, vt in Constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, vt saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & Sacrosanctam Eucharistiam suscipiant: vt eo se salutari præsidio muniant ad omnes oppugnationes fortiter superandas. Nauar. in Manua. cap. 21. num. 59. Tabien. Communio. num. 14. Armilla eod. verbo, num. 12.

Duodecimò quæritur, An qui in die Paschatis Eucharistiæ Sacramentum accipit indignè, videlicet, aut sua peccata non legitimè confessus, aut alio quolibet modo lethalis peccati conscius, Ecclesiæ præceptum impleat? Respondeo, eum implere: enim licet ius diuinum frangat, ac violet malè ad Sacramentum accedendo, legis tamen Ecclesiasticæ substantiam seruat. Nimirum Ecclesia nihil aliud sua lege sanxit, nisi vt in Paschate ad sacra Eucharistiæ misteria accedentes, eius participes efficiamur. Rogabis, an idem sit iudicium de eo, qui excommunicatione, vel interdicto adstrictus ad hoc Sacramentum accedit: Respondeo, cum quidem peccare, ac non solum contra ius diuinum, sed etiam contra ius Canonicum siue Ecclesiasticum facere. Ius enim diuinum, prohibet, ne malè quis accedat, & ius Canonicum in vniuersum excommunicatos & interdictos à Sacramentis excludit, ac prohibet: attamen ab eo susceptum indignè Sacramentum, est ratum, & ipse Ecclesiæ legem, siue præceptum implere videtur. Lex enim Ecclesiastica, qua excommunicati à Sacramentis arcentur, ipsum accessum, & aditum ad ea cum peccato condemnat quidem, at factum non semper irritum reddit, vt suo loco fusius explicabo. Sciendum est, Durandum in 2. dist. 28. q. 4. Capreolum in 2. dist. 41. q. 1. art. 3. sentire, hoc præceptum implen non posse sine gratia sanctificante: immo generatim aiunt, præcepta Sacramentorum supernaturalia seruari nequire sine gratia. Sed illi fortassis solum loquuntur de præcepto diuino, non Ecclesiastico. Solùm itidem significant, eum, qui peccati lethalis conscius, suscipit Sacramentum, denuo sacrilegium committere, quia indignè Sacramentum accipit; eum verò, quia lethalis peccati reus, sed bona fide putans se legitimam peccati contritionem habere, ad Sacramentum accedit, implere quidem præceptum diuinum suscipiendo Sacramento, sed non sine gratia adoptionis comitante, quamuis lethaliter peccet, qui indignè suscipit Eucharistiam. Sotus lib. 2. de Iustit. q. 3. art. 10. Couarru. in c. Alma mater, de sent. excomm. in 6. par. 1. §. 5. Corduben. in Sum. Casuum q. 15. Nam cætera præcepta implentur, tametsi ea quis peccãdo impleat, vt si quis rem diuinam audiat, ieiunium colat, Baptismum, aut Confirmat Sacramentum suscipiat, votum, vel iusiurandum seruet.

Vltimò quæritur, An si quis præuideat futurum, vt intra illos quindecim Paschales dies, Eucharistiam accipere non possit, debeat præuenire tempus, & ad sacrã Communionem accedere? Respondeo, ad id faciendum præcepto non cogi, quia id nullus (quod sciam) hactenus dixit: nec id habet vlus Ecclesiæ: Nec is præuenire debet diem ieiunij: nec ante diem festum rem diuinam audire: nec hodie recitare Diuinum officium, quod die crastino recitare non potest.

Finis Libri Septimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. VIII.

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

De his, quæ ad Fidem pertinent. CAP. I.

PRIMO quæritur, quidnam primum Decalogi præceptū complectatur? Respondeo, primo præcepto prohiberi, & damnari omnē Idolorum cultum, superstitiones, & vanas obseruationes, omnem artis Magicæ diuinatoriæ vsum: Deinde, præcipi, quæ spectant ad Religionem, quæ virtus vni Deo vero cultum, honorem & venerationem iustam, ac debitam tribuit. Est enim Deus summo honore, cultu, & veneratione dignissimus. Imperat ergo, ne vllam prorsus rem creatam, quamuis excellentem pro Deo habeamus: vt soli vni Deo æterno, immenso, & omnipotenti singularem, & summum cultum, quem Græci *Latria* appellant, tribuamus, ipsi soli sacrificium offeramus, ipsum super omnia diligamus, vt Optimum, & Maximum, Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, hoc est, omnis naturæ auctorem, gratiæ, & gloriæ largitorem.

Secundò Quæritur, Quid aliud ad primum Decalogi præceptum reuocetur? Respondeo, ad hoc præceptum redigi, quæcumque pertinent ad tres virtutes quas Theologorum schola Theologicas vocat, Fidem nempe, Spem, & Charitatem: nam fide, spe, & charitate Deum colimus, & venerамur: quia teste Augustino in Enchirid. capit. 2. Si quæritur, quo colitur Deus. Respondeo, fide, spe, & charitate. Non tractabo hoc in loco eas fidei quæstiones, quæ potius in cognitione, quàm in actione sunt positæ: eas reijcio ad secundum tomum: vbi ante omnia de numero, ordine, vi, & natura trium virtutum Theologicarum breuiter disputabo: in præsentia de ijs solum agam, quæ potius ad actionem spectant.

Tertiò quæritur, Quid fidei nomine accipiatur? Respondeo, in præsentia, fidei appellatione intelligi virtutem diuinitus infusam, qua illustratus homo certò, & firmiter assentitur, & adhæret ijs, quæ, vt credantur, sunt à Deo patefacta, & ab Ecclesia nobis proposita. Quare, fides non spectat ad naturæ ordinem, non innititur sensuum experientiæ, non potentiæ, sapientiæ, aut rationi humanæ, sed virtuti, testimonio, & auctoritati diuinæ, quæ nec fallere vnquam, nec falli potest: subijcit omnem intellectum, & mentem in obsequium Christi Domini. Est lumen animæ, donū Dei, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ, iustificationis initium.

Quartò quæritur, Quænam sint diuinitus reuelata, & ab Ecclesia proposita ad credendum? Respondeo, in primis ea esse, quæ in libris sacris, & canonicis continentur, sed quorum sunt, & qui libri Canonici? Respondeo ex Concilio Tridentino Sessio. 4. esse, qui sequuntur. Testamenti quidem veteris, quinque Mosis Legislatoris, hoc ordine, Genesim videlicet, Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomium: Iosue quoque librum, & Iudicum, Ruth; quatuor Regum libros duos Paralipomenon, Esdræ primum, & secundum, qui dicitur Neemia, Tobiam, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmis comprehensum, Parabolas, seu Prouerbia Salomonis, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, Sapientiam, Ecclesiasticum, Esaiam, Hieremiam, Baruch, Ezechielem, Danielem, Duodecim Prophetas minores, id est, Oseam, Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michæam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, & Malachiam, duos Machabæorum, primum, & secundum: Testamenti verò Noui Quatuor Euangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Actus Apostolorum à Luca Euangelista descriptos, quatuordecim Epistolas Pauli Apostoli: mirum vnam ad Romanos, duas ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses duas, ad Timotheum duas, ad Titum vnam, alteram ad Philemonem, postremam ad Hebræos: Petri Apostoli duas, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vnam, Iudæ Apostoli vnam, & Ioannis Apostoli Apocalypsin.

Quintò quæritur, Qui libri Canonici sint ij, de quibus olim Ecclesiastici aliqui scriptores dubitarunt, tales ne essent? De hac quæstione Canus lib. 2. de loco Theolog. cap. 9. Medi. de rect. in Deum fide. lib. 6. cap. 7. Respondeo, libros, qui in Bibliis Græcis, vel Latinis haberi solent, esse triplicis ordinis: alios quidem, qui apud Patres semper habiti sunt pro sactis, & Canonicis, nimirum quinque libros Mosis, seu Pentateuchum; item Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duos Paralipomenon, Esdræ primum, & secundum, Iob, Psalterium, centum quinquaginta Psalmis contentum, Prouerbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, quatuor Prophetas maiores, quos vocant, Isaiam nempe, Ieremiam, Ezechielem, Danielem, & Duodecim minores, Oseam, Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michæam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, Malachiam, Quatuor Euangelia, Acta Apostolorum, Epistolas Pauli tredecim præter eam, quæ est ad Hebræos, primam Petri, & primam Ioannis.

Libri porrò, de quibus aliquando scriptores Ecclesiastici dubitarunt,

dubitarunt, sunt hi: Liber Esther, Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch, Machabæorum primus, & secundus, Epistola ad Hebræos, Epistola Iacobi, secunda Petri, secunda item, & tertia Ioannis, Epistola Iudæ, Apocalypsis Ioannis Apostoli. Alij verò libri semper habiti sunt in Ecclesia, & etiamnum habentur apocrypbi, hoc est, canonicam auctoritatem non habentes: siquidem liber tertius, & quartus Esdræ in Latinis Bibliis, Oratio Manasse Regis in fine secundi libri Paralipomenon annexa, Appendix in fine libri Iob in græcis Bibliis. Psalmus centesimus quinquagesimus in græcis Codicibus: Appendix præfixa Threnis Hieremiæ in quibusdam latinis Codicibus: tertius, & quartus libri Machabæorum in græcis Codicibus.

Sextò quæritur, An omnes libri Canonici integri cum omnibus suis partibus pro sacris, & canonicis habeātur? Respondeo ex Concilio Tridentino Sessione quarta, pro sacris haberi. Verba Cōcilij sunt: Si quis autē libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legis cōsueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habētur, pro sacris non suscepertis anathema sit. Hæc ibi. Vnde etsi olim Ecclesiastici viri de quibusdam partibus librorum Canonicorum, quos supra retulimus, dubitauerint, nunc tamen nobis ambigere non licet. Quæres, quænam sint huiusmodi partes? Respondeo, esse sex vltima capita libri Esther, Orationem Azariæ, & Hymnum trium puerorum in capite tertio Danielis, Historiam Susannæ in c. 13. eiusdem: Natrationem Belis draconis capite 14. eiusdem Danielis: Vltimum caput Marci Euangelistæ: Historiam mulieris in adulterio deprehensæ apud Ioannem capite 8. Historiam sudoris sanguinei, & Angeli Christum Dominum consolantis, Lucæ 22. & illud quod habetur 1. Ioannis 5. ¶ Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. ¶ De his partibus nihil est amplius hæsitādum, quoniam in Ecclesia Catholica legi solent, & in veteri vulgata Latina editione habentur, non vt appendices, sed vt partes Canonicorum librorum.

Septimò Quæritur, An tres versus in Psalmo decimo tertio. ¶ Sepulchrum patens est guttur eorum: Linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum. ¶ Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. ¶ Contritio, & infelicitas in vijs eorum: & viam pacis non cognouerunt, nō est timor Dei ante oculos eorum. ¶ An inquam, hi tres, versus pertineāt ad Psalmum decimum tertium. De hac quæstione Canus lib. 2. de loc. Theolog. c. 15. in concl. 3. Duæ sunt opiniones, prima est dicentium nosce tres versus ad prædictum Psalmum, tamquam partes eius pertinere, quia videlicet eos Paulus ad Romanos c. 3. citauit. Deinde, quia ante Augustini, & Hieronymi tempora in vulgata editione latina Psalm. 13. legi soliti fuerant. Postremò, quia Augustinus, Ruffinus, Beda, Remigius, & alij complures interpretes Latini eos legunt, & interpretantur in Psalmo 13.

Secunda opinio est aliorum aiēntium, hos tres versus non spectare ad Psalmum decimū tertium tamquam partes eius. Quod sic illi probant: quia in nullis hebraicis codicibus legūntur, nec apud septuaginta interpretes. Item, quia ab antiquis Psalmorum interpretibus prætermittuntur, ab Athobio inter Latinos, Chrysostomo, Apollinari, Theodoreto, Euthymio inter Græcos. Haymo præterea exponit eos: sed ait, non esse à Prophetā editos, sed ex loco Pauli ad Roman. 3. acceptos, in Psalmum decimum tertium vsu esse inuectos. Cassiodorus scribit non esse in hebraici exemplaribus: Sed quia in vsum, inquit, longa Ecclesiæ consuetudine recepti sunt, singulos exponemus, prout nobis concessum fuerit. Hieronymus testatur eos versus Apostolum citasse, & in vnum veluti contextum, & seriem coniecisse ex diuersis Scripturarum locis. Hieronimum secutus est Beda Actorum primo, hoc idem ante Hieronymum tradiderat Origenes ad Rom. 3. & post Hieron. Theophylactus, & Oecumenius.

Mihi magis probatur prima sententia, quia Ecclesiæ vsu semper in vulgata editione Latina Psalmi 13. legi soliti fuerunt. Ex existimo olim aliquos fuisse codices Hebraicos, in quibus legerentur 13 versus, licet amplius non extent. Adde his, quod alia sunt, quæ tamquam Canonica, & sacra habentur: cum tamen in Codicibus Hebræis minimè legantur. Nam LXX. Genesi 1. habent generationem Cainan, quam deinde Lucas Euangelista capite tertio probauit: sed in Hebraicis exemplaribus non est. Item Psalmo 131. Septuaginta, & vulgata editio Latina legunt integrum versiculum: ¶ Fidelis Dominus in omnibus verbis suis; & sanctus in omnibus operibus suis: quem versiculum in Hebraicis Codicibus deesse, & proinde eos esse mancos, ex eo constat, quod is Psalmus hebraicè conscriptus sit, & iuxta numerum, & ordinem litterarum alphabeti, & in Hebræo codice desideratur versicu-

A lus incipiens à littera Nun, hebraica: & tamen versiculus, quem Latina editio vulgata cum LXX. legit, ¶ Fidelis Dominus, &c. [Si hebraice reddatur, erit integer Psalmus, constans toto ordine, & numero litterarum hebraicarum, nam, vox, fidelis hebraicè dicitur * neeman, quod nomen incipit à littera Nun. ¶ Item in Psal. 36. qui etiam totus hebraice est compositus secundum ordinem, & numerum litterarum, Septuaginta interpretes, & Latina vulgata editio legunt: ¶ Iniusti punientur, & semen impiorum peribit, vbi hebraica lectio manca omnino videtur, cum desit versus incipiens à littera Ain: & tamen hemistichium, quod Latini cum Septuaginta habent: [Iniusti punientur, &c.] Si hebraicè reddatur, explet in Psalmo totum ordinem, & numerum litterarum hebraicarum. Iniusti enim hebraice dicuntur * ausim, quod nomen incipit à littera Ain.

* נאמן

* עולים

Octauò Quæritur, An septē postrema capita, quæ habentur in libro Esther, videlicet, à decimo, vsque ad vltimū: sint in numero Scripturæ Canonicæ, vt partes veræ libri Canonici, an potius sicut apocrypha scriptura? Sixtus Senensis libro 1. & 8. Bibliothecæ, sic ait: Septem postrema capita libri Esther sunt extra sacram Scripturam, vt apocrypha. Et cùm sibi obijciat Decretum Conc. Trid. quod iubet recipi omnes libros integros, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata editione habētur. Respondet Decretū intelligi de veris, & germanis partibus, quę ad librorum integritatē spectant, non autē de facetijs quibusdam appendicibus, & pannosis additamentis à quouis auctore incognito temere appositis, & vtcumque assutis: qualia sanè sunt huiusmodi vltima capita. Hæc ille. Quæ certè scribere non debuisset post Concil. Trident. decretum. Nam satis indicat Concilium, hæc capita esse illius libri Canonici partes, non appendices: Siquidem ea legi solent in Ecclesia Catholica, & habentur in veteri vulgata editione, vt capita illius libri Canonici: alioqui cuique dubitare liceret de partibus aliorū librorum Canonicorū, vtrum sint partes, an appendices, vt ille dixit, assutæ. Nec pro Sixto facit, quod Hugo, Lyranus, Dionys. Caiet. dixerint, hæc capita esse apocrypha, quoniā id sctipserūt ante Conc. Trid. decretū. Nec Hieronym. ea dixit esse apocrypha, sed nō habeti in hebraicis codicibus: immo dixit ea contineri in veteri vulgata editione. Et hoc sufficit: nec enim hebraici codices sunt nobis certa regula Canonicorum librorum, & Origenes in epistola ad Iulium Africanum, ea capita tradit non in hebraicis, sed in vulgatis codicibus contineri.

B

Nonò quæritur, An Tituli Psalmorum, Prophetarum, & Euangelistarū sint Tituli Canonici, & sacri? Respondeo esse, nam licet inter Ecclesiasticos auctores nonnulli aliquid fidei, & auctoritatis Titulis Psalmorum detraxerint, docentes eos aliqua ex parte esse adulterinos, & suppositicios Titulos: mihi tamē magis probatur eorū opinio, qui censent, eos esse Canonicos, & factos Titulos, siue sint ab auctore ipso Psalmorum editi, siue postea ab Esdra sacerdote, & doctore legis additi, siue ab Ecclesia adiecti: hoc enim vtcumque se habeat, Tituli Psalmorum, Prophetarum, Euangelistarum, vel Apostolorum, sunt Canonici, & sacri Tituli: nam etiamsi partes non sint eius scripturæ, cuius tituli sunt: sunt tamen veri germani, & sacri Tituli, vtpote à Canonico, & sacro auctore appositi, & adiuncti, vel saltem communi Ecclesiæ vsu approbati.

C

Decimò quæritur, penes quem, vt iudicem, sit auctoritas definiendi quinam sint libri Canonici, & internoscendi, ac discernendi inter Scripturas Diuinas? Respondeo, penes Ecclesiam quam voluit Christus Dominus esse Apostolo, esse columnam, & firmamentum veritatis: quæ tanquam magistra, custos, & interpres veritatis fidem, & auctoritatem inuiolabilem obtineat: pro qua rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius nunquam deficeret: cui promisit, & fideliter reliquit doctorem, præsidem, & rectorem Spiritum sanctum, qui doceret nos omnem veritatem ad sciendum, & credendum necessariam: quamque fundauit supra firmam petram vt staret immobilis, & inconcussa contra portas inferorum, hoc est, (vt haec videlicet Scripturæ phrasis) contra omnem munitionem, robur, potentiam, & oppugnationem aduersariorum.

D

1. Tim. 3.

Luc. 22.

Ioan. 16.

Vndecimò Quæritur, An Canonici libri ita sint Spiritu sancto dictante conscripti, vt non solum ipsas res, & sensus Spiritus sanctus dictando suggesserit, sed etiā singula verba atque voces? Fuit quorundam sententia, Scripturas ideo esse sacras, & diuinas, quia eatē scriptoribus ita Spiritus sanctus astiterit, vt res, & sententias duntaxat subministrauerit, vel de integro reuelādo, quæ erāt scriptori penitus occulta, & ignotaiel in ijs, quæ scriptori manifestō, & euidēter constabant, ita eius mentem, & animū dirigendo, ne in scribendo, lapsu memoriæ etiā minimo, aut errore, vel malitia prolaberetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

in vlium sensum falsum, non tamen, quod sic asserit, vt singula verba dixerit, sed liberum scriptori reliquerit, vt sensum, quibus vellet, verbis exprimeret. Mihi tamen hæc sententia minime probatur nec tutò posse defendi videtur nam tanquam certissimum existimo id, quod alij tradiderunt, Scripturas Sacras ita esse cõditas, vt Spiritus sanctus, non solùm res, & sententias dictando, vt Spiritus sanctus, non solùm res, & sententias dictando suppeditauerit, sed etiam singula quæque verba initillarit, ac ministrauerit ita, vt Scripturæ verbum non tanquam hominis verbum, sed tanquam Dei verbum accipiendum sit. Sic enim Scripturæ vocant, & Gregorius in prolo. in Iob aitipse Spiritus sanctus, hæc scripsit, qui hæc scribenda dictauit. Et Ambr. in procemium Lucæ ait: Euangelistæ diuino spiritu vbertatem dictorum retumque omnium ministrante sine vllo molimine cœpta compleuerunt, & prophetæ sæpè aiunt verbum Domini, quod locutus est Deus, per prophetam suum, denique scriptura dictata est à Spiritu sancto: ergo eius verba dictata sunt ab eo, sicut dicitur Epistola dictata à Principe, cuius non solùm res, sed verba a Principe dictantur.

Duodecimò quæritur, An in minimis etiam scripturarum rebus, & verbis possit admitti sensus aliquis falsus: Respondeo, minimèquoniam sicut maxima, ita etiam Scripturæ minima Spiritu sancto dictante conscripta, sunt, Deus autem absolutè, & simpliciter, nec fallere, nec falli potest. Quæres, an etiam in ijs hominibus, quos Scripturæ introducunt loquentes Spiritus sancti afflatu, & instinctu, nullus error, vel lapsus memoriæ sit admittendus? Respondeo nequaquam esse admittendum, quoniam per huiusmodi homines Spiritus sanctus loquebatur, qualis fuit B. Stephanus protomartyr, dum haberet ad populum concionem. In ijs vero hominibus, qui in sacris literis inducuntur loquentes, non Spiritus sancti numine, & afflatu, potuit, error esse, tales fuere tres amici Iob, qui licet sapientes, non tamen in omnibus sapienter, & verè locuti sunt: vti apud Iob extremo capite, ipsius Domini verba declarant.

Act. 7.

De eadem re, aliæ quæstiones soluuntur.

Cap. II.

PRimò quæritur, penes quem sit auctoritas interpretandi Scripturas, iuxta verum, & germanum earum sensum. De hac quæstione Canus lib. 2. de locis Theolog. c. 7. Medina lib. 5. de recta in Deum fide, c. 11. & sequent. Respondeo ex Concilio Tridentino, sessione quarta, esse penes Ecclesiam, ait enim: Decernit sacrosancta Synodus, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus cotorquens, contra eum sensum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarũ, interpretari audeat. Hactenus verba Concilij sunt. Scripturæ enim sacræ aliquãdo sunt obscuræ aliquando ambiguæ, aliquando etiam videntur sibi inuicem contrariæ, & aduersæ. Et ideo Ecclesiæ sensus, & interpretatio est certa norma, & regula. Nam exẽpli gratia, Scriptura inquit: Ego & Pater vnũ sumus, (& alio item loco ait, de Apostolis: Vt sint vnum, sicut nos vnum sumus,) Ecclesiæ magisterio didicimus primũ testimoniũ intelligi secundum vnitatẽ in natura, & substantia, secundũ verò, (vt sint vnum) de animi, & voluntatis consensione, esse accipiendum. Similiter Christus Dominus dixit: Pater maior me est: Et de eodem Ioãnes Baptista, Qui ante me factus est. Ecclesiæ interpretatione docemur, primũ illud: Pater maior me est, secundum humanam naturã assumptam intelligi debere, non item secundum diuinam, porrò verbum illud, Qui ante me factus est, id tantùm significare; Qui ante me fuit, vel, Qui me antecessit. Præterea dubitari non potest, obscurã esse scripturam multis in locis: ergo nisi Ecclesia sensum declaret, certi esse non possumus: legimus, Christum Dominũ tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ fuisse: neque enim facilè explicari potest, quo pacto inter mortẽ, & resurrectionem dominicam tres dies, & tres noctes interceſſerint. Nec est item explicatu facile id, quod S. Marcus ait: Hora tertia erat, & crucifixerunt eum; cùm tamen ex Ioanne constet, hora quasi sexta fuisse Christũ cruci affixum: quę duo pugnare secũ videntur, nisi recte explicentur, nisi Ecclesiæ, vel Sanctorum patrum magisterio rectam eorum locorum intelligẽtiam discamus.

Ioan. 10. Infra 17. Ioan. 14. Ioan. 4. Matt. 12. Mar. 15. Ioan. 19.

Secundò Quæritur, An interpretari liceat alicui sacram Scripturam contra vnanimem Patrum consensum? Profectò quicquid dixerit Caietanus in Procemio in Genesim, cõstat ex Concilio 6. Generali Act. 17. & Conc. Vien. vt habetur in Clem. 1. De summa Trinitate, & Fide Cath. communem sanctorum patrum sententiam, vel Scripturarum interpretationem seu intelligentiam in docendo aliquid ad rectam fidem spectans, pro catholica auctoritate habendam esse, & contrariam sententiam, vt hæreticam damnandam.

Respondeo itaque, Concilium Tridentinũ sess. 4. in hunc modum definiuisse: Decernit, inquit, sancta Synodus, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus cõtorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarũ, interpretari audeat: Hactenus verba Concilij sunt. Scripturæ enim sacræ aliquãdo sunt obscuræ aliquando ambiguæ, aliquando etiam videntur sibi inuicem contrariæ, & aduersæ. Et ideo Ecclesiæ sensus, & interpretatio est certa norma, & regula. Nam exẽpli gratia, Scriptura inquit: Ego & Pater vnũ sumus, (& alio item loco ait, de Apostolis: Vt sint vnum, sicut nos vnum sumus,) Ecclesiæ magisterio didicimus primũ testimoniũ intelligi secundum vnitatẽ in natura, & substantia, secundũ verò, (vt sint vnum) de animi, & voluntatis consensione, esse accipiendum. Similiter Christus Dominus dixit: Pater maior me est: Et de eodem Ioãnes Baptista, Qui ante me factus est. Ecclesiæ interpretatione docemur, primũ illud: Pater maior me est, secundum humanam naturã assumptam intelligi debere, non item secundum diuinam, porrò verbum illud, Qui ante me factus est, id tantùm significare; Qui ante me fuit, vel, Qui me antecessit. Præterea dubitari non potest, obscurã esse scripturam multis in locis: ergo nisi Ecclesia sensum declaret, certi esse non possumus: legimus, Christum Dominũ tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ fuisse: neque enim facilè explicari potest, quo pacto inter mortẽ, & resurrectionem dominicam tres dies, & tres noctes interceſſerint. Nec est item explicatu facile id, quod S. Marcus ait: Hora tertia erat, & crucifixerunt eum; cùm tamen ex Ioanne constet, hora quasi sexta fuisse Christũ cruci affixum: quę duo pugnare secũ videntur, nisi recte explicentur, nisi Ecclesiæ, vel Sanctorum patrum magisterio rectam eorum locorum intelligẽtiam discamus.

Iudic. 11.

Tertiò Quæritur, An interpretari liceat Scripturam sacram, nõ quidem contra vnanimem consensum Patrum, sed præter illum dũtaxat, quod est quærere, An si quis Scripturæ sensum reddiderit, qui non sit vnanimi Patrum consensui contrarius, licet diuersus, pugnet cum Tridentini Concilij Decreto? Respondeo: minime, sic enim docet Bannes prima parte q. 1. ar. 10. dub. 6. Quoniam Synodus non prohibet, quo minus alios Scripturarum sensus eruamus; sed ne tales sint, vt vnanimi Patrum sententiæ repugnẽt. Vnde Augustinus lib. 12. de Genesi ad literam c. 18. ait: Si qua inde scripta, etiam diuina legerimus, quæ possint salua fide, qua imbuimur, aliis atque aliis parere sententijs, in nullam earum nos præcipiti affirmatione proijciamus, vt si fortè diligentius discussa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus, non pro sententia diuinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, vt eam velimus scripturarum esse, quæ nostra est: cùm potius eam, quæ scripturarum est, nostram esse velle debeamus. Sic ille. Scriptura enim est admodum fœcunda, plures sensus sæpius habẽs. Sit Exemplum. Illud Isaiæ 53. Generationem eius quis enarrabit? Patres intelligunt siue generationẽ æternam ex Patre secundum diuinitatem, siue temporalem iuxta naturam humanam ex Virgine: at alij generationem accipiunt pro ætate, & sæculo: ita, vt velit dicere Propheta: Illius ætatis homines, aut gentes quis enarrabit? hoc est, Quis poterit verbis exprimere prauitatem hominum temporis illius, quo Christus viuet? Generationẽ item eius quis enarrabit? id est, Quis exprimet homines, qui sunt in Christum crediturí, qui per Baptismum renascẽtur in eo: hi sensus si recipiuntur, non est tamen sensus Patrum reijciendus.

Quartò quæritur, An nefas sit Scripturarum sacrarum, verba ad profanam, & vanam interpretationem conuertere? Respondeo, ex eodem Concilio Tridentino sess. quarta quilo modo licere id facere. Sic enim ibi Concilij definit: Posthæc, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque conuertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacræ Scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana adulationes, detractiones, superstitiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosissimãdar, & præcipit ad tollendam huiusmodi itreuerentiam, & contemptum, ne de cæteto quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines temeratores, & violatores verbi Dei, iuris, & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur. Hæc ibi.

Quintò quæritur, quot sensus possit habere vnus Scripturæ locus? Respondeo, ex communi Theologorum sententia, quam habet S. Thomas 1. parr. quæst. 1. art. 10. & quæ ex Patribus, & Scripturis sanctis videtur esse desumpta, posse habere duos sensus vnum literalem, alterum mysticum, ita Greg. lib. 20. Moral. cap. 2. Augustl. lib. de vtilita. creden. cap. 3. & Hieronym. ad Hedebiam q. 12. Literalis sensus est, quem

ipsæ voces proprié, aut translatè sumptæ proximè significant. Scriptura enim voces, quibus vtitur ad aliquid significandum, aliquando proprié, aliquando metaphoricè vlurpat, vt docet Aug. lib. 1. de doct. Christia. c. 5. 10. 11. 29. Clarent hæc exemplis: Leo, agnus, ouis, petra, mons, in Scripturis proprié accipiuntur sæpenumero; aliquando verò improprié, & metaphoricè, significant fortem, innocentem, mansuetum, constantem, superbum: quod idem dicere possumus de multis aliis Scripturæ vocibus. Quare duplex est Scripturæ literalis sensus, vnus proprius, & genuinus, quem voces proprié sumptæ significant, alter metaphoricus, & figuratus, quem voces per translationem acceptæ designant. Quod si roges, quando Scripturæ voces proprié, quando Metaphoricè siue tropicè interpretabimur? Respondeo, esse vtendum regula Augustini in hac parte, qui lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10. & 11. docet, voces Scripturæ semper proprié interpretari debemus, nisi quando inde absurdi aliquid colligetur, absurdum intelligit, quod sit alteri scripturæ loco contrarium, vel quod cum recta ratione manifestè pugnet. Mysticus verò sensus est, quem non voces primò, & proximè significant, sed res vocibus significatæ, nimirum quando res vocibus significata est typus, figura, & vmbra alterius rei. Explicabo rẽ: ad Heb. 5. & 7. Apostolus multa per typum, & Allegoriam explicat, & illud Deutero. 25. non alligabis os boui trituranti, Mysticè explanat. 2. Cor. 9. Totam historiam duorum filiorum Abrahæ, Isaac, & Ismaelis, Paulus scribit esse per allegoriam, typum, & vmbram duorum Testamentorum, veteris, & Noui: & duas vxores Abrahæ, ancillam, vnam, alteram liberam, esse figuram duarum ciuitatum, terrestris, & cælestis. Idem ad Corinthios, post enarratas multas veteris Testamenti res gestas, subiunxit. Omnia in figura contingebant illis, scilicet Iudæis: vbi & petram diuinitus è silice scaturientem, ex qua Hebræorum populus bibit, ait fuisse Christum, nimirum per allegoriam. Typum fuisse Baptismatis, historiam Noe & filiorũ eius, qui sunt per arcã seruati, ne vnà cũ aliis perirent, docet Petrus Apostolus. 1. epist. 3. Ionam tribus diebus, & tribus noctibus in ventre ceti figurã fuisse Christi Domini triduo in ventre terræ sepulti, & serpentem æneum, quem Moses erexit Domini in cruce pendentis typum fuisse ipse Christus Dominus explicuit. Matth. 12. & Ioan. 3.

Deut. 25. 1. Cor. 9. 1. Tim. 5. Luc. 10. Matt. 10. Gen. 16. & 21. Gal. 4. 1. Cor. 10. Luc. 14.

Sextò Quæritur, quotuplex sit scripturæ Mysticus sensus, & quotuplex item literalis sensus: Respõdeo, cum S. Thom. 1. par. q. 1. a. 10. de communi Theologorum mente atque doctrina, Literalem seu historicum, vt paulò antè dixi, esse duplicem: Proprium nempe, & Metaphoricum. Metaphoricus verò est duplex, quoniam Metaphora, aut ineſt singulis verbis, aut toti sermoni, & orationi. Talis est ea Christi oratio, & sententia: Nemo mittens manum suã ad arattum, & respiciens retro, aptus est regno Dei, tales sunt parabolæ, prouerbia, & multæ aliæ scripturarum sententiæ, quæ tùm in vetere, tùm in nouo testamento continentur. Mysticus verò sensus est triplex: Allegoricus, cùm res veteris populi, accipiũtur tanquam vmbræ, & figuræ eorũ, quæ ad Christũ, & Ecclesiã pertinẽt. Tropologicus est, cũ res veteris Testamẽti sumũtur tanquã figuræ, & imagines eorũ, quæ ad vitæ mores spectãt. Anagogicus verò sensus est, cum res veteris, & antiquæ reipublicæ accipiuntur tanquam typi, & vmbræ supernæ, & cœlestis patriæ. Hoc vno tantùm exẽplo declato, vox vna Hierusalem, habet quadruplicẽ sensum, literalem siue historicũ, & significat vrbem illam totius Orientis celeberrimã, Iudææ totius metropolim, in qua fuit templũ Domini extructum, pulchertimum, magnificentissimumque, & Regum Iudæ regia aula constituta. Allegorico sensu vrbs illa typus, & figura fuit Ecclesiæ à Christo Domino fundatæ. Tropologicè verò vrbs eadem est figura, & vmbra piæ, & religiosæ mentis, in qua tanquam in ciuitate Deus templum, domicilium, & sedem habet. Secundum Anagogiam, Hierusalem est imago cœlestis, & supernæ patriæ. Hieron. ad Hedibiam. q. 12. triplex, inquit, in codice nostro descriptio scripturarum est, & regula. Prima, vt intelligamus eas iuxta historiam, secunda, iuxta Tropologiam: tertia iuxta intelligentiam spiritualem, in historia eorum, quæ scripta sunt, ordo seruatur, in Tropologia de litera ad maiora cõsurgimus: & quicquid in priori populo carnaliter factum est, iuxta moralẽ interpretamur locum, & ad animæ nostræ emolumenta cõuertimus. In spirituali Theoria ad sublimiora transimus: terrena dimittimus: de futurorum beatitudine, & cælestibus disputamus, vt præsentis vitæ meditatio, vmbra futuræ beatitudinis sit.

Octauò Quæritur, An quilibet Scripturæ locus sensum habeat literalem? Quidam putant Scripturam aliquando sensu literali vacare, solo mystico intellectu contentam. Mihi tamen videtur, omnem Scripturæ locum sensu aliquo literali constare, vel proprio, vel metaphorico. Metaphoricus est in parabolis & in multis, quæ per tropos scriptura continet, ac refert, siue describit. Scriptura enim vocibus vtitur ad aliquid proximè significandum: quamuis res vocibus significata, sit typus, & vmbra aliarum rerum. Obiicies, multa in scripturis contineri, quorum non videtur esse ratio aliqua, literalem sensum præ se ferens, quale illud videri possit: Non alligabis os boui triturãti; item illud, Non arabis in boue, & asino, hæc enim, & similia videntur propter mysticos duntaxat intellectus esse conscripta. Respondeo, minimè esse negandum, in his & similibus, mysticas, & spiritales latere intelligentias, & quidem elegantes admodum, & pulchras, nimirum, Dignum esse operarium cibo, seu mercede sua, vt explicauit Apostolus. Item munda cum immundis non esse miscenda. Item, in simoribus, & robustioribus iuxta proportionem onera esse imponenda: at negandum non est, in his, & similibus Scripturæ locis sensus literales contineri, quamuis aliquando lateant, siue illi sint proprij Metaphorici: nam non semper scriptura vtitur vocibus proprié sumptis, sed Metaphoricè: & hoc est, quod Hiero. ait cap. 8. & cap. 11. in Zachar. non vbique esse historiam, hoc est, non semper scripturæ voces accipi proprié, sed aliquando translatè. V. G. si manus tua scandalizat te abscinde eam. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, significat solum Dominus quamlibet occasionem peccati quamuis proximam nobis, & charam præcidendam, & amouendam. Eodem modo intelliguntur Greg. lib. 22. Mora. c. 23. & 4. Moral. cap. 1. & Orig. lib. 4. Periarchon. cum dicunt, aliquando historiam deficere, & vbi deficit historia, ad Mysticum sensum recurrendum. Iudæi fortassis cum ad triturandas segetes boues cõdudcere soleront, eorum ora obstruebant, ne inter triturandum quidquam ederent, quo fiebat, vt ea misera iumenta malè haberent, & tractarentur. Et idcirco iubebat lex, Nõ alligabis os bouis triturantis. Rursus cum Iudæus asinum tantùm, aut bouem tantùm habebat, bouem, aut asinum forsitam conducebat, & deinde vtrumque ad arandum iungebat: ex quo nascebatur id incommodi, vt asinus conductus, vtpote boue infirmior, plusquàm par erat, in arando pateretur: bos itidem conductus, malè quoque tractabatur, vnà cum asino ad agros atatro scindendos, & eolendos iugatus, eo quòd plus oneris ea ratione boui imponeretur. Quocirca lege cauebatur: Non arabis in boue simul, & asino.

Nonò Quæritur, An quilibet scripturæ locus sensum mysticum habeat? Quidam arbitrantur omnẽ scripturæ locum sensu mystico constare, quoniam Pauli vox est: Omnia figura contingebant illis: & Aug. lib. de Mendacio ad Cõsentium c. 15. ait, omnia vetetis legis pertinere ad figurativs prænunciationem. Mihi tamen videtur dicendum, leges veteris Testamenti, quæ cæremoniales, & iudiciales vocantur à Theologis, habere duplicem sensum, literalem scilicet, & Mysticum. Rursus, res gestæ veteris populi, quas scripturæ commemorãt tanquam bene gestas, typi fuerunt eorum, quæ ad Christi Ecclesiam spectant. Acta item, & miracula Christi Domini, non solùm continent narrationem rei gestæ, sed etiam figuram, & imaginem eorum, quæ sunt à nobis agenda. Aug. lerm. 44. de verbis Domini ait, Dominus noster Iesus Christus ea, quæ faciebat corporaliter, etiam spiritualiter volebat intelligi: neque enim tantum miracula propter miracula faciebat, sed vt illa quæ faciebat, mira essent videntibus, & vera essent intelligentibus. Idem existimo de rebus gestis iustorum, & sanctorum hominum, quæ tanquam bene gestæ in scriptura referuntur. At verò præcepta, & consilia morum non solent passim, nisi sensum litteralem habere: qualia sunt præcepta Decalogi, & præcepta Fidei, & ea, quæ in libro Prouerbiorum, Ecclesiastes, Sapientiæ, Ecclesiastici, contẽta, normam, & regulam rectè viuendi præscribunt. Hieron. in Matt. 23. ait, nunsta in lege scripta sunt, quæ typos præferunt futurorum: alia verò aperta sunt, qualia sunt præcepta morum, non furaberis, non falsum testimonium dices, & August. capitul. 3. ad Galat. & lib. 6. contra Faustum capitul. 2. & lib. 10. capitulo secundo: Alia, inquit, sunt quæ pertinent ad fatementa; alia, quæ ad mores, illa sunt præcepta vitæ fidamentaque agendæ. Hieronym. in Isai. capitul. 3. ait, non vbique historia, neque vbique allegoria seruanda est: sunt quædam in figura, alia non item: talia sunt præcepta morum, idem Greg. lib. 21. Moral. in procemio Orig. hom. 11. in Numer. Augustin. lib. 16. de ciuit. capit. 2.

Decimò Quæritur, An ex Mystico sensu argumentum efficax sumatur ad res Fidei comprobandas? Respondeo, ex communi Theologorum sententia, quam habet S. Tho. 1. pag. q. 1, a. 10. ad 1. quæque sumpta est ex Augustino epist. 48. ad Vincentium Donatistam, & Hier. in Matthæum. 13. Minimè; sed solum ex literali sensu, quod ipsum, & ratio conuincit: quia literalis sensus vocibus primò, & proximè

Universidad de Deusto
Biblioteca

significatus. Mysticum autem voces non significant, sed res vocibus significatæ. Quod autem res vocibus significata sit rei alterius figura, & vmbra, plane ex scripturæ vocibus non constat, etiamsi compertum nobis sit significatio vocum. At verò literalis sensus ex ipsa vocum significatione propria, vel metaphorica constare potest: & ideo dixit Dionys. in Epist. ad Titum, Theologia Symbolica, hoc est Mystica, non est argumentativa. Quidam tamen, inter quos est Medina lib. 6. de recta in Deum fide. cap. 25. negant ex literali solummodò sensu argumentum efficax colligi ad Fidei dogmata confirmanda, sed etiam, aiunt, ex mystico multa argumenta efficacia desumi. Si quæras, An in rebus malè gestis, quas scriptura refert contineatur Mysticus sensus præter literalem. Ratio dubitandi est, quia Gre. lib. 3. Moral. c. 21. Allegoricè exponit adulterium à Dauide commissum: vbi videtur innuere in peccatis, quæ scripturæ recensent, allegoriam latere. Eucherius lib. 2. in libros Regum c. 7. allegoricè interpretatur idem adulterium. Angelomus quoque. 2. Reg. c. 11. & Ambros. lib. de Apologia Dauidis. c. 3. & 4. Cassiod. in Psal. 50. Item hom. 1. in Matth. nomine Chrysostomi. Et apud Hieron. in epist. ad Ruffinum allegoricè exponitur id, quod de duabus meretricibus narratur. 3. Reg. c. 3. Insuper Aug. lib. 22. contra Faustum, c. 83. Enchir. lib. 2. in Gen. c. 30. & Amb. in apologia Danidis ca. 3. allegoricè exponunt congressum Iudæ cum Thamar. & Aug. in Psal. 37. & lib. 22. contra Faustum, c. 83. Encher. lib. 2. in Gen. ca. 30. & Amb. in apologia Dauidis cap. 3. allegoricè exponunt congressum Iudæ cum Thamar. & Aug. in Psal. 37. & lib. 22. contra Faustum ca. 42. allegoricè quædam alia interpretatur. Cæterum Hieronymus in Oseæ cap. 10. in Ezech. cap. 12. in Ifai. c. 45. reprehendit eos, qui allegoricè explicant res malè, & turpiter gestas, & August. lib. 2. de sermone Domini in monte. Sic etiam Orig. hom. 1. in Genesim. Dicendum existimo in primis, impios in eo, in quo impij fuerunt, typum, & figuram Christi non fuisse: & hoc est, quod dixerunt Origenes, Hieronymus, & Augustinus vlr. loco citati. Deinde, homo bonus, qui in vetere populo præcessit, in re aliqua, quæ verè mala non fuit in eo, potuit typum & figuram continere Christi, sic Abel interfectus à fratre fuit figura Christi. Ioseph à suis fratribus venditus. Christum adumbrauit. Sampson ingressus ad alienigenas, significauit Christi ingressum ad gentes; tale est illud, quod Lucæ 11. narratur de amico importuno: & cap. 18. illud de iudice, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Præterea, nobis non licet passim malefacta quæ scriptura narrat, allegoricè siue Mysticè explicare. At si auctoritate sanctorum Patrum quis ea Mysticè interpretetur, reprehendi iure, nec debet, nec potest. Nam Aug. lib. 22. contra Faustum. cap. 42. & cap. 82. Aliquando, inquit, factum in scriptura narrati, cum refertur, prophetia est, cum factum fuit, flagitium fuit. Aliud enim cum factum est, intenderunt ij, qui fecerunt, aliud Deus, qui hoc fieri, permisit, vt aliquid inde monstraret pro significatione futurorum. Et exemplum ponit de Loth, & filiabus eius cum eo rem habentibus; idem docet Eucher. lib. 1. in Genes. c. 30. Greg. lib. 3. Moral. cap. 21. Angelo. lib. 2. Reg. cap. 11.

A

Annotandum itidem est, Mysticum sensum aliquando ad Fidei dogmata confirmanda valere, nimirum quando mysticus sensus ex aliquo scripturæ loco planè constat, quales sunt mystici sensus, quos Paulus, & alij Apostoli explicauerunt. Item, quando mysticus sensus aperte ex traditione Christi Domini. & Apostolorum liquet, certam etiam fidem facit. Præterea: si constet etiam communi totius Ecclesiæ consensu: nam sensus mysticus si verus sit, & germanus, à Spiritu sancto Scripturarum auctore efflatus quæ enim sensum, litteralem, & Mysticum Spiritus sanctus voluit: sed mysticus sensus ab auctore Canonico declaratus, aut Traditione diuina aut communi Ecclesiæ consensu receptus, verus est, & germanus, ergo eo ipso certam fidem facit. Ex quo efficitur, vt mysticus scripturæ sensus concordi Patrum consensu explicatus reijci nequeat. Tale est illud Isaiæ 14. ¶ Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris: iuxta litteram quidem de rege Babyloniorum Nabuchodonosor vaticinium esse, quidam existimant: mysticè verò secundum vnanimem Patrum consensum intelligitur de casu miserabili superbi dæmonis è cælo: mysticus ergo sensus proprio cuiusque ingenio, & studio ex scripturis erutus, certam fidem non facit.

Vndecimò quæritur, An eiusdem litteræ in scripturis possint esse duo, & plures sensus literales? Quidam, è quorum numero est Medina lib. 6. de rect. in Deum fide. ca. 25. sentiunt, non posse esse: qui non dissentiunt multa esse in scripturis, quæ ex multiplici significatione vocum propria, vel translata hunc aut illum possint sensum habere, aiunt tamen Spiritum sanctum scripturarum conditorem, vnum tantùm sensum voluisse, licet voces propriè, vel Metaphoricè acceptæ multa significent. Et proinde quando scripturæ locus ex significatione vocum multiplicem reddit intelligentiam, ex eo loco firmum argumentum sumi non potest ad res Fidei comprobandas, quia nobis non constat, hunc, an illum sensum voluerit Spiritus sanctus, nisi ex alio scripturæ loco, aut traditione diuina, aut Ecclesiæ sensu fuerit patefactum. Communis tamen Theologorum opinio, quam habet S. Tho. 1. p. q. 1. art. 10. ex Augustino accepta est lib. 12. Confessio. cap. 20. 24. 26. 27. 28. & 31. & lib. 1. de doctrina Christiana cap. 27. & lib. 11. de ciuit. cap. 19. eiusdem literæ posse plures literales sensus esse. Hinc est, vt si vocum significatio sit multiplex, omnes eiusmodi sensus quos voces designant, sint admittendi, non quidem per disiunctionem hic, aut ille, sed per copulationem hic, & ille. Si dicas ergo quid sit dicendum, cum quæritur, an in sacrarum litterarum intelligentia, sit recurrendum ad Hebraica, vel græca exemplaria. & an vulgatæ latinæ editionis codices sint per Hebraicos, vel Græcos corrigendi. Olim cum multa essent latinorum codicum varietas, Patres dicebant ad Hebraicos, vel Græcos codices recurrendum esse. Sic Hieron. in lib. aduersus Heluidium in epist. ad Marcellam ad Damasum, & cap. 8. Zachar. Sic Aug. lib. 2. de doctri. Christiana ca. 15. Sed postquam tam longo vsu vulgata latina editio est in Ecclesia approbata, & Concilij Trident. auctoritate confirmata, & Romanorum Pontificum testimonio munita, non est, quod ad Hebraica, vel Græca, exemplaria recurramus, aut quod vulgata latina editio per Hebraicos, vel Græcos codices emendetur: ipsa per se satis est, ad fidei dogmata stabilienda.

B

Tertiò quæritur, An ex huiusmodi approbatione vulgatæ, & latinæ editionis damnentur exemplaria hebraica, vel Græca ex quibus tamquam ex fontibus latina editio fluxit? Respondeo concilium nihil decreuisse de hebraicis, aut græcis exemplaribus, quæ nunc extant, sed inter latinas editiones veterem vulgatam tamquam authenticam recepisse: quare hebraica, vel græca lectio in concilio damnata non est. Sed quæres, an suam fidem, & auctoritatem etiam nunc retineant exemplaria Hebraica, & Græca, quam ante habebant? Respondeo, retinere quidem vbi incorrupta, & integra fuerint, ita tamen, vt si cum sensu vulgatæ latinæ editionis omnino pugnant ea, quæ nunc extant Hebraica, siue Græca exemplaria, pro canonica scriptura sit nobis habenda vulgata latina editio, posthabito contrario sensu hebraicæ, vel græcæ lectionis: nisi quam enim in rebus Fidei, & morum dubius sensus est eligendus, aut sequendus, reiecto certo, & indubitato: sed Ecclesiæ decreto vel vsu approbata est latina vulgata editio: ergo sensus, quem certo, & euidenter reddit nobis, est certus, & indubitatus: at quem reddit hebraica, vel græca lectio, quæ nũc extat dubius est, & incertus, quoniã nihil certi de ea lectione Ecclesia constituit, ergo tenendum est certum, relinquendum incertum, & ambiguum. Quæres deinde, Quid si sensus hebraicæ, vel græcæ lectionis non sit vulgatæ contrarius sed solum ab illa diuersus: Respondeo, quotescunque cum sensu vulgatæ latinæ editionis aliqua ratione stare potest, eum à Concilio minime damnari, improbatiue: vnde permissum est nobis alios sensus diuersos quidem, non tamen vulgatæ contrarios ex hebraicis codicibus eruere, ad aliorum in vita, & moribus profectum iuuandum, & promouendum.

C

Quarto Quæritur, An vulgata latina editio tantæ sit auctoritatis, vt omni careat errore? Respondeo, pro certo habendum apud Catholicos, eam omni errore vacare in Fide, & moribus. An verò in reliquis extra Fidē, & mores, aliquem errorem contineat, inter Catholicos dubitatum est: quibusdam asserentibus, eam esse à Concilio approbatam tanquam immunem, & liberam ab omni Fidei & morum errore; non tamen ab alijs: & proinde aliqua in ea esse vitia, item aliqua, quæ clariùs, significantiùs, proprius veriùs, & meliùs verti possunt. Item, aliqua esse male traducta, aliqua in contrarium, & alienum sensum conuersa, id probant testimonio Catholicorum virorum, qui post Concilij Tridentini decretum scripserunt, videlicet Veg. super Conc. Trident. lib. 15. cap. 9. prope finem, Sixti senensis lib. 8. ad finem. Cani lib. 2. de locis Theologi. cap. 13. Paynæ lib. 4. defensionis fidei Tridentinæ Catholicæ, Lindani lib. 2. de optimo genere interpre. c. 12. & lib. 1. c. 10. 11. 12. Si omnes fatentur aliquos esse in latina vulgata editione errores, non solum vitio scriptorum, sed etiam ipsius interpretis incuria, vel ignorantia. Mihi tamen verior videtur esse eorum sententia, qui opinantur, vulgatam editionem latinam, non solum in rebus Fidei, & morum omni errore carere, sed in cæteris quoque omnibus: quare licet aliqua clariùs, significatiùs, & proprius, & latinius reddi potuerint, non tamen verius, aut simpliciter certius. Non est quod nobis multa obiiciant quidam ad id probandum: quale est illud Psal. 73. Non est creditus cum Deo spiritus eius, pro eo, quòd diceretur, non est firmus: non fuit Deo adhæsit Spiritus eius: & illud Psa. 76. Scopebam spiritum meum, & illud Sap. 4. Spuria vitulamnia non dabunt radices altas, hæc & multa alia similia solùm probant aliquid transferri potuisse latinius, proprius, vel clarius.

D

Sciendum item est, aliqua fuisse olim in vulgatis latinis codicibus, quæ non fuerunt interpretis, sed scriptorum, & typographorum vitia, quæ ex varia ipsorum latinorum codicum collatione internosci potuerunt, & debuerunt. Aliqua item latinus interpres addit, & suppleuit interdum ex aliis scripturæ locis transposita: nonnunquam etiam aliqua adiecit ad etymologiam vocabulorum exprimendam, vel ad aliquid clarius, expressius ac distinctius significandum vel ad emphasim, energiam vim & efficaciam in hebraicis vel græcis verbis contentam, aptius & commodius explicandam, vt singula exemplis probare poteram, sed non est huius loci, & instituti.

Quintò Quæritur, An vulgatus latinus interpres in Scripturis vertendis Spiritum sanctum sibi peculiariter assistentem habuerit, qui ipsi verba suggesserit, vel saltem sensum & sententiam dictauerit? Id affirmant nonnulli ea ratione permoti: quia alioquin, inquiunt, in Ecclesia non esset scriptura canonica, cum primaria originalis scriptura intercideret. Deinde, alioqui interpres in conuertendis scripturis decipi, & errare potuisset. Negant alij esse necesse, vt fateamur, interpreti Spiritum sanctum adstitisse, singula verba, vel etiam sententias suggerentem, sed adstitisse Ecclesiæ in vulgata interpretatione approbanda, & proinde in huiusmodi approbatione Ecclesiam, nec fallere, nec falli potuisse. Quod si alicubi interpres decepisset, Spiritus sanctus numquam permisisset, vt Ecclesia eam interpretationem sua auctoritate confirmaret. Vnde aiunt. Interpretationem ab originali scriptura differre, quod Spiritus sanctus scriptori Canonico, & verba, & singulas sententias suppeditauerit: at verò interpreti non item, & nihilominus interpretationem Ecclesiæ vsu, vel decreto approbatam esse scripturam canonicam non quod interpres ipse, aut Ecclesia eam canonicam effecerit, sed quod Ecclesia Spiritus sancti instinctu & afflatu deprehenderit eam in omnibus cum originali scriptura congruere, & proinde sicut originalis est canonica scriptura: ita vulgata latina editio Ecclesiæ auctoritate approbata, canonica itidem est Scripturæ sacræ interpretatio, tanquam Spiritus sancti magisterio cum primaria, & originali consentiens.

Sextò Quæritur, An Græca 70. interpretũ editio sit etiam authentica? Respondeo, fuisse suo tempore authenticam, quamdiu incorrupta permansit. Nam Christus Dominus, Euangelistæ, & Apostoli nonnumquam vsi sunt in scripturis citandis: eam quoque vsus Ecclesiæ per multos annos approbauit: Patres itidem, vt latissimè probat Leo Castrus in Isaiã, communi consensu tradiderunt, Septuaginta singulari Spiritus sancti dono, & munere scripturas interpretatos fuisse, quamuis Hieronymus aliquantulum repugnet. Nunc verò dubitant nonnulli, vtrum sit authentica: immò quidam alij dicunt, eam authenticam non esse, quia planè non constat, sit nec ne corrupta, nec Ecclesia de hoc certi aliquid constituit, nisi in ijs, quæ vnanimi consensu Patres testantur, aut Ecclesiæ vsus habet, vel eius auctoritas confirmat: vel Romani Pontifices approbarunt. Sicut etiam originalis scriptura fuit, inquiunt, suo tempore authentica, sed nunc non est, non quia originalis, authentica esse desierit, sed quia Ecclesiæ vsu, aut decreto, aut certe euidenter nobis non constat, sit postea vitiata nec ne.

Cæterum animaduertendum est, auctoritate, & iussu Sixti V. Pontificis Romani editũ esse vetus Græcum Testamentum iuxta Septuaginta interpretum editionem, ad emendatissimorum codicum fidem correctum, de quo idẽ Sixtus V. in Rescripto ipsis Græcis Bibliis veteris testamenti præfixo sic ait. Cùm itaque superiorib. annis piæ recordationis Gregorius XIII. Papa prædecessor noster, nobis suggerentibus, Græcum vetus Testamẽtum iuxta Septuaginta interpretum editionem, qua ipsi etiam Apostoli nonnumquam vbi fuerunt, ad emẽdatissimorum codicum fidem expoliendũ mandauerit, eius rei cura dilecto filio nostro Antonio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, & ad id per eam delectis eruditis aliquot viris, demandata, & iam expolitio huiusmodi permultis exemplaribus ex diuersis Italiæ bibliothecis, & præcipuè ex nostra Vaticana diligenter collatis, matureque examinatis, absoluta sit, volumus, & sancimus ad Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem, vt vetus Græcum Testamentum, iuxta Septuaginta, ita recognitum, & expolitum ab omnibus recipiatur ac retineatur, quo potissimum ad latinæ vulgatæ editionis, & veterum Sanctorum patrum intelligentiam vtantur, prohibentes, ne quis de hac nona Græca editione audeat in posterum, vel addendo, vel demendo quicquam immutare. Hæc ibi Pontifex.

De vulgata Latinæ editionis auctoritate.
CAP. III.

PRimò quæritur in qua lingua sacri, & Canonici libri habeant auctoritatem in rebus Fidei, & morum comprobandis? quod est quærere: An ad res Fidei confirmandas sit recurrendum ad primarias linguas, in quibus editi sunt, & conscripti libri Canonici? Respondeo, ad id sufficere vulgatam editionem latinam, qua vtitur Ecclesia, quoniam Spiritus sanctus Ecclesiam gubernat ac regit: & proinde, cum per tot annos Ecclesia, editione vulgata latina, vtsa in rebus Fidei, & morum, confirmandis, consequens est, vt scriptura, quam habet vulgata latina editio, sit pro sacra, & Canonica habenda. Nec refert, si scriptura sit condita in alia lingua, ex qua sit deinde in latinam conuersa. Nam etiamsi interpretis auctoritas vulgatam editionem latinam, non fecerit esse scripturam canonicam: Ecclesiæ tamen consensus, & vsus sufficit ad eam authenticam, vel canonicam declarandam. Vnde etsi per hypothesim concedamus, interpretem in interpretando labi potuisse; non tamen potuit Ecclesia in approbanda latina editione errare, & decipi, quoniam habet Spiritum sanctum, sibi assistentem in approbandis, dijudicandis, & declarandis Scripturis in latinum etiam sermonem conuersis: sicut etiam adest Spiritus sanctus eidem in decernendo hos, & non illos esse libros canonicos: in definiendo hoc, & illud esse Euangelium Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis.

Secundò quæritur, quantæ auctoritatis sit vulgata latina editio? Respondeo, Concilium Tridentinum, sessione quarta ita definiuisse. Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans non parum vtilitatis accidere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit, & declarat, vt hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum vsu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus, pro authentica habeatur, & vt nemo illam rejicere quouis prætexto audeat, vel præsumat. Hinc colligitur, quid sit dicendum, cum quæritur, an in sacrarum litterarum intelligentia, sit recurrendum ad Hebraica, vel græca exemplaria. & an vulgatæ latinæ editionis codices sint per Hebraicos, vel Græcos corrigendi. Olim cum multa esset latinorum codicum varietas, Patres dicebant ad Hebraicos, vel Græcos codices recurrendum esse. Sic Hieron. in lib. aduersus Heluidium in epist. ad Marcellam ad Damasum, & cap. 8. Zachar. Sic Aug. lib. 2. de doctri. Christiana ca. 15. Sed postquam tam longo vsu vulgata latina editio est in Ecclesia approbata, & Concilij Trident. auctoritate confirmata, & Romanorum Pontificum testimonio munita, non est, quod ad Hebraica, vel Græca, exemplaria recurramus, aut quod vulgata latina editio per Hebraicos, vel Græcos codices emendetur: ipsa per se satis est, ad fidei dogmata stabilienda.

Tertiò quæritur, An ex huiusmodi approbatione vulgatæ, & latinæ editionis damnentur exemplaria hebraica, vel Græca ex quibus tamquam ex fontibus latina editio fluxit? Respondeo concilium nihil decreuisse de hebraicis, aut græcis exemplaribus, quæ nunc extant, sed inter latinas editiones veterem vulgatam tamquam authenticam recepisse: quare hebraica, vel græca lectio in concilio damnata non est. Sed quæres, an suam fidem, & auctoritatem etiam nunc retineant exemplaria Hebraica, & Græca, quam ante habe-

bant? Respondeo, retinere quidem vbi incorrupta, & integra fuerint, ita tamen, vt si cum sensu vulgatæ latinæ editionis omnino pugnant ea, quæ nunc extant Hebraica, siue Græca exemplaria, pro canonica scriptura sit nobis habenda vulgata latina editio, posthabito contrario sensu hebraicæ, vel græcæ lectionis: nisi quam enim in rebus Fidei, & morum dubius sensus est eligendus, aut sequendus, reiecto certo, & indubitato: sed Ecclesiæ decreto vel vsu approbata est latina vulgata editio: ergo sensus, quem certo, & euidenter reddit nobis, est certus, & indubitatus: at quem reddit hebraica, vel græca lectio, quæ nũc extat dubius est, & incertus, quoniã nihil certi de ea lectione Ecclesia constituit, ergo tenendum est certum, relinquendum incertum, & ambiguum. Quæres deinde, Quid si sensus hebraicæ, vel græcæ lectionis non sit vulgatæ contrarius sed solum ab illa diuersus: Respondeo, quotescunque cum sensu vulgatæ latinæ editionis aliqua ratione stare potest, eum à Concilio minime damnari, improbatiue: vnde permissum est nobis alios sensus diuersos quidem, non tamen vulgatæ contrarios ex hebraicis codicibus eruere, ad aliorum in vita, & moribus profectum iuuandum, & promouendum.

A

Quarto Quæritur, An vulgata latina editio tantæ sit auctoritatis, vt omni careat errore? Respondeo, pro certo habendum apud Catholicos, eam omni errore vacare in Fide, & moribus. An verò in reliquis extra Fidē, & mores, aliquem errorem contineat, inter Catholicos dubitatum est: quibusdam asserentibus, eam esse à Concilio approbatam tanquam immunem, & liberam ab omni Fidei & morum errore; non tamen ab alijs: & proinde aliqua in ea esse vitia, item aliqua, quæ clariùs, significantiùs, proprius veriùs, & meliùs verti possunt. Item, aliqua esse male traducta, aliqua in contrarium, & alienum sensum conuersa, id probant testimonio Catholicorum virorum, qui post Concilij Tridentini decretum scripserunt, videlicet Veg. super Conc. Trident. lib. 15. cap. 9. prope finem, Sixti senensis lib. 8. ad finem. Cani lib. 2. de locis Theologi. cap. 13. Paynæ lib. 4. defensionis fidei Tridentinæ Catholicæ, Lindani lib. 2. de optimo genere interpre. c. 12. & lib. 1. c. 10. 11. 12. Si omnes fatentur aliquos esse in latina vulgata editione errores, non solum vitio scriptorum, sed etiam ipsius interpretis incuria, vel ignorantia. Mihi tamen verior videtur esse eorum sententia, qui opinantur, vulgatam editionem latinam, non solum in rebus Fidei, & morum omni errore carere, sed in cæteris quoque omnibus: quare licet aliqua clariùs, significatiùs, & proprius, & latinius reddi potuerint, non tamen verius, aut simpliciter certius. Non est quod nobis multa obiiciant quidam ad id probandum: quale est illud Psal. 73. Non est creditus cum Deo spiritus eius, pro eo, quòd diceretur, non est firmus: non fuit Deo adhæsit Spiritus eius: & illud Psa. 76. Scopebam spiritum meum, & illud Sap. 4. Spuria vitulamnia non dabunt radices altas, hæc & multa alia similia solùm probant aliquid transferri potuisse latinius, proprius, vel clarius.

B

Sciendum item est, aliqua fuisse olim in vulgatis latinis codicibus, quæ non fuerunt interpretis, sed scriptorum, & typographorum vitia, quæ ex varia ipsorum latinorum codicum collatione internosci potuerunt, & debuerunt. Aliqua item latinus interpres addit, & suppleuit interdum ex aliis scripturæ locis transposita: nonnunquam etiam aliqua adiecit ad etymologiam vocabulorum exprimendam, vel ad aliquid clarius, expressius ac distinctius significandum vel ad emphasim, energiam vim & efficaciam in hebraicis vel græcis verbis contentam, aptius & commodius explicandam, vt singula exemplis probare poteram, sed non est huius loci, & instituti.

C

Quintò Quæritur, An vulgatus latinus interpres in Scripturis vertendis Spiritum sanctum sibi peculiariter assistentem habuerit, qui ipsi verba suggesserit, vel saltem sensum & sententiam dictauerit? Id affirmant nonnulli ea ratione permoti: quia alioquin, inquiunt, in Ecclesia non esset scriptura canonica, cum primaria originalis scriptura intercideret. Deinde, alioqui interpres in conuertendis scripturis decipi, & errare potuisset. Negant alij esse necesse, vt fateamur, interpreti Spiritum sanctum adstitisse, singula verba, vel etiam sententias suggerentem, sed adstitisse Ecclesiæ in vulgata interpretatione approbanda, & proinde in huiusmodi approbatione Ecclesiam, nec fallere, nec falli potuisse. Quod si alicubi interpres decepisset, Spiritus sanctus numquam permisisset, vt Ecclesia eam interpretationem sua auctoritate confirmaret. Vnde aiunt. Interpretationem ab originali scriptura differre, quod Spiritus sanctus scriptori Canonico, & verba, & singulas sententias suppeditauerit: at verò interpreti non item, & nihilominus interpretationem Ecclesiæ vsu, vel decreto approbatam esse scripturam canonicam non quod interpres ipse, aut Ecclesia eam canonicam effecerit,

D

sed quod Ecclesia Spiritus sancti instinctu & afflatu deprehenderit eam in omnibus cum originali scriptura congruere, & proinde sicut originalis est canonica scriptura: ita vulgata latina editio Ecclesiæ auctoritate approbata, canonica itidem est Scripturæ sacræ interpretatio, tanquam Spiritus sancti magisterio cum primaria, & originali consentiens.

Sextò Quæritur, An Græca 70. interpretũ editio sit etiam authentica? Respondeo, fuisse suo tempore authenticam, quamdiu incorrupta permansit. Nam Christus Dominus, Euangelistæ, & Apostoli nonnumquam vsi sunt in scripturis citandis: eam quoque vsus Ecclesiæ per multos annos approbauit: Patres itidem, vt latissimè probat Leo Castrus in Isaiã, communi consensu tradiderunt, Septuaginta singulari Spiritus sancti dono, & munere scripturas interpretatos fuisse, quamuis Hieronymus aliquantulum repugnet. Nunc verò dubitant nonnulli, vtrum sit authentica: immò quidam alij dicunt, eam authenticam non esse, quia planè non constat, sit nec ne corrupta, nec Ecclesia de hoc certi aliquid constituit, nisi in ijs, quæ vnanimi consensu Patres testantur, aut Ecclesiæ vsus habet, vel eius auctoritas confirmat: vel Romani Pontifices approbarunt. Sicut etiam originalis scriptura fuit, inquiunt, suo tempore authentica, sed nunc non est, non quia originalis, authentica esse desierit, sed quia Ecclesiæ vsu, aut decreto, aut certe euidenter nobis non constat, sit postea vitiata nec ne.

Cæterum animaduertendum est, auctoritate, & iussu Sixti V. Pontificis Romani editũ esse vetus Græcum Testamentum iuxta Septuaginta interpretum editionem, ad emendatissimorum codicum fidem correctum, de quo idẽ Sixtus V. in Rescripto ipsis Græcis Bibliis veteris testamenti præfixo sic ait. Cùm itaque superiorib. annis piæ recordationis Gregorius XIII. Papa prædecessor noster, nobis suggerentibus, Græcum vetus Testamẽtum iuxta Septuaginta interpretum editionem, qua ipsi etiam Apostoli nonnumquam vbi fuerunt, ad emẽdatissimorum codicum fidem expoliendũ mandauerit, eius rei cura dilecto filio nostro Antonio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, & ad id per eam delectis eruditis aliquot viris, demandata, & iam expolitio huiusmodi permultis exemplaribus ex diuersis Italiæ bibliothecis, & præcipuè ex nostra Vaticana diligenter collatis, matureque examinatis, absoluta sit, volumus, & sancimus ad Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem, vt vetus Græcum Testamentum, iuxta Septuaginta, ita recognitum, & expolitum ab omnibus recipiatur ac retineatur, quo potissimum ad latinæ vulgatæ editionis, & veterum Sanctorum patrum intelligentiam vtantur, prohibentes, ne quis de hac nona Græca editione audeat in posterum, vel addendo, vel demendo quicquam immutare. Hæc ibi Pontifex.

De Apostolicis, & diuinis Traditionibus.
CAP. IIII.

PRimò Quæritur, An sicut Fide creduntur, quæ Scripturis Canonicis continentur, sic etiam Fide credere oporteat, quæ sine scripto traditiones habent? Respõdeo, in Concilio Tridentino, sessione quarta definiri, Fidei & morum veritatem, & disciplinam contineri in libris script. s, & sine scripto Traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos vsq; pernenerunt: traditiones ipsorum tum ad fidem, ad tum ad mores pertinentes tamquam, vel ore tenus à Christo, vel ab Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conseruatas pari pietatis affectu, ac reuerentia, cũ libris suscipit, & veneratur ipsa synodus. Et postea. Si quis autẽ traditiones prædictas sciens, & prudens cõtempserit, Anathema sit. Idem definierat synodus septima generalis, Act. 7. & Paulus scribens ad Thessal. epist. 2. c. 2. dixit, tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per Epistolam nostram.

Secundò Quæritur, quid nomine Traditionis accipiatur? Respondeo, Traditionem esse doctrinã Fidei, vel morũ, verbo, non scripto, quasi per manus à Maioribus acceptam.

Ego in præsenti loco Traditionem Diuinam late voco, videlicet eã, quę in scripturis non continetur expressè, quamuis adhibito communi Patrum, vel Ecclesiæ sensu, vel quamuis certa & necessaria consequutione ex sacris literis colligatur, vt parebit exemplis, quæ in medium certa verborum formula adducam.

Tertiò Quæritur, Quotnam sint Traditionum genera? Respondeo, esse tria. Bannes 2. 2. quæst. 1. art. 10. dub. 6. concl. 6. Ayala. de Diui. tradi. pag. 1. in principio: nam Traditiones aliæ sunt Diuinæ, aliæ Apostolicæ, aliæ Ecclesiasticæ. Diuinæ Traditiones sunt, quas ab ipsius Christi ore Aposto-

Universidad de Deusto
Biblioteca

li acceperunt, vel quas Spiritu sancto dictante, & iubente, vel Christo Domino imperante promulgarunt. Apostolicæ sunt, quas ipsi Apostoli tamquam Ecclesiarum præfecti, Doctores, Magistri, & Rectores instituerunt, hac enim ratione canones, qui dicuntur Apostolorum, condiderunt. Ecclesiasticæ verò sunt, quas ipse Ecclesiæ mos vsusque constituit, & obseruat.

Quarto Quæritur, quam auctoritatem habeant omnes huiusmodi traditiones? Respondeo, non penitus eandem, sed diuersam habere magna ex parte. Nam quemadmodum in Iure ciuili consuetudines moribus vtentium receptæ, quæ sunt iuxta quædam, non scripta, sunt tantæ auctoritatis, quantæ, & leges, & iuxta Principum; ita etiam in Ecclesia traditiones diuinæ tantam habent auctoritatem, quantam ipsum verbum diuinum scriptum, & hoc est quod Synodus Tridentina definiuit, & longè ante Synodus 7. Generalis, & quod Apostolus dixit scribens 2. Thessalonic. 2. tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Traditiones Apostolicæ eiusdem sunt auctoritatis, cuius sunt Constitutiones Apostolorum, scriptæ. Ecclesiasticæ tanta firmitudine constant, quantam habent scriptæ ipsius Ecclesiæ constitutiones. Ex quo efficitur, vt traditiones diuinæ ad ius diuinum spectent, & proinde sunt immutabiles: Apostolicæ verò ad ius humanum, sed Apostolicum: & propterea Ecclesiæ auctoritate mutabiles sunt, sicut & scriptæ Apostolorum constitutiones. Ecclesiasticæ, ad ius humanum Ecclesiasticum, & Canonicum pertinent.

Porrò animadnertendum est, nonnumquam hæc tria genera traditionum secundum vocabula confundi: nam Ecclesiasticas, & Apostolicas, interdum Diuinas appellamus. Non quia Christus, aut Spiritus sanctus per seipsum proximè instituent, aut dictauerit, sed quia vel Apostolorum, vel Ecclesiæ auctoritate, aut magisterio communi, & consuetudine, quod dicitur ordinarium, tradiderit. Rursus Diuinas aliquando vocamus Apostolicas, vel Ecclesiasticas: non quia Apostoli, vel Ecclesiæ eas constituerint; sed quia à Christo, vel Spiritu sancto institutas Apostoli, vel Ecclesia suo ministerio promulgauerint. Bannes 2.2. q. 1. art. 10. dub. 6. conclusione 6.

Quintò quæritur, An exemplis possimus Diuinas traditiones ab Apostolicis, vel Ecclesiasticis discernere. Respondeo, Diuinas esse Fidei, vel morum, nimirum Perpetuam Deiparæ virginitatem; Descensum Christi Domini ad inferos, vt sanctorum animas inde erutas in cælum deduceret; Baptismum paruulorum; conuersionem per transubstantiationem panis in verum corpus, & vini, in sanguinem Christi; hos, & non illos, esse sacros, & canonicos libros: hunc, non alium esse scripturæ sensum verum, & germanum Sanctorum Martyrum, & aliorum in cælo regnantium auxilium inuocandum; eorum memorias celebrandas, eos pro nobis orare, nostra vota, precesque cognoscere: cineres eorum, reliquias, sepulchra, & Basilicas religiosè colendas, sacrarum Imaginum, & rerum cultum, & venerationem retinendam: Sacramenta Baptismi, Ordinis, & confirmationis minimè iteranda: Episcopum à simplici presbytero ordinis potestate, & functione distingui: sacrificium Missæ esse verè, & propriè pro peccatis propitiatorium; esse quoque pro mortuis offerendum; viuorum pro mortuis suffragia, locum Purgatorium, vbi ante ingressum in cælum expiantur animæ eorum, qui dum in hoc mundo vixerunt nondum pro peccatis suis plenè satisfecerant. Sacram peccatorum confessionem coram sacerdote proprio secretò faciendam; Communionem sub vtraque specie, vel sub altera tantùm laicis sufficere ad salutem, esse pro peccatis satisfaciendum etiam post culpam dimissam. Matrimonium esse verè, & propriè sacramentum nouæ legis, gratiam conferens. Extremam quoque infirmorum vnctionem verè, & propriè sactamentum esse gratiam conferens. Sacræ confessionis secretum esse omnino seruandum. Posse Ecclesiam extra sacramenta per indulgentias, vt vocant, peccata, hoc est, peccatorum pœnas condonare, & remittere. Processionem Spiritus sancti à Patre, & Filio, tamquam ab vno principio: & vna spiratione, ex omni æternitate procedentis. Trium personarum diuinarum in vna substantia æqualitatem, earundem per relatas proprietates distinctionem. Apostolicæ traditiones sunt, Ciborum delectus, Ieiunium Quadragesimæ, & quinquæ, & quartæ feriæ in vnaquaque hebdomada; Ministrorum Ecclesiæ, Episcoporum, Sacerdotum, & Diaconorum cœlibatus, & continentia; Crucis in fronte, & pectore signatio, confessatio Virginum, continentiam perpetuam Deo voto promittere. Monastica professio, lucernæ, & cerei in templis ardentes, & lucentes; Precatio ad Deum versus Orientem; Inter Pascha, & Pentecosten stando orare, & ieiuniis abstinere; Aquam vino in consecratione permiscere, in Baptismo diaboli pompas, & negotia dimittere. Certorum dierum festorum obseruatio nimirum Dominicæ diei, Paschatis, Pentecostes, Ascensionis, Natiuitatis, & Epiphaniæ Dominis. Post decimamquartam lunam Martij, prima Dominica die, Pascha celebrandum: Symbolum Fidei, quod dicitur Apostolorum; Trina immersio, cùm quis sacro Baptismatis fonte proluitur.

Descensum Christi ad inferos, vt Sanctorum animas inde erutas in cœlum deduceret, traditionem esse diuinam, non expressum in sacris literis verbum, testantur Canus, lib. 3. de locis. cap. 2. in fundam. 2. & lib. 1. cap. 4. in regula 2. Ayala, de traditionibus diuinis & Apostol. in assert. 2. Bannes 2.2. q. 1. art. 10.

Communionem sub vtraque specie, vel altera tantùm laicis sufficere ad salutem, traditionem diuinam esse, testatur Ayala de traditionib. p. 3. cap. de communione sub altera specie.

Pro peccatis satisfaciendum esse, remissa culpa, traditionem esse diuinam, dixit Ayala de tradit. p. 3. concluf. 3. verficuloſed quia.

Confirmationem, Matrimonium, Extremam Vnctionem esse Sacramenta nouæ legis verè, & propriè, & confertentia gratiam, traditionem esse diuinam, ait Canus lib. 2. de locisicap. 5.

Processionem Spiritus sancti à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, & vna spiratione, ab omni æternitate procedentis, esse diuinam traditionem, testatur Canus lib. 2. de locis, fundamento 2.

Trium diuinarum Personarum æqualitatem in vna substantia, eatumdemque per relatas proprietates distinctionem, diuinam esse traditionem, habet Canus li. 2. de locis, cap. 2. fundamento 2.

Ecclesiasticæ traditiones sunt, Mores, & consuetudines quas obseruat Ecclesia, nimirum illa consecrat altaria, calices, vasa, templa; vestes, quibus omnibus vtitur in Missæ sacrificio faciendo, & offerendo, solet vota dissoluere; iusiurandum relaxare, matrimonium ratum non consummatum, per votum solemne Religionis dirimere, aliquos in sanctorum cæli habitatorum numerum referre. Religionum instituta approbare: Instituit Beneficia, quæ Ecclesiastica dicuntur; coniungit, annectit, diuidit, & extinguit: pensiones super Beneficijs imponit: cantus, instrumenta musica, preces horarias, & alios ritus, & cæremonias in faciendo, & offerendo Missæ sacrificio, & in ministrandis Sacramentis constituit: asseruat Eucharistiam pro ægrotis: eam populo exhibet venerandam: circumgestat in solemni, & publica processione: paruulis olim eam porrigebat in quibusdam locis, & panis, & vini vtramque speciem dare populo solebat; nunc iustis de causis alteram tantummodo præbet. Distinxit Episcopos, Archiepiscopos, Primates, Metropolitanos, Patriarchas. Constitutiones sancit, indicit ieiunia, peruigilia sanctorum Martyrum, instituit; pœnas delinquentibus irrogat, dies festos & sacros obseruat ac celebrat; dominicæ passionis, & mortis memoriam anniuersaria celebritate colit.

Animaduertendum est, inter traditiones Apostolicas, vel Ecclesiasticas, alias esse ab omnibus Apostolis acceptas, alias à quibusdam tantùm, vel ab vno. Vnde diuersæ Traditiones ab Apostolis promanarunt. Per Orientem enim traditione ab Apostolis deriuata, sabbatum, sicut dies Dominica, pie, & religiose colebatur: & tamen per occidentem sabbato ieiunium seruabatur traditione, vt ego existimo, à Petro Apostolo accepta. Vnde diuersi ritus, & mores per Orientem, & Occidentem retenti, & obseruati sunt.

Sciendum quoque est, Apostolicas traditiones, sicut etiam constitutiones eorum scriptas, aliquas fuisse ad tempus, alias in perpetuum: item alias vsu, & consuetudine potuisse abrogari, alias non item. Vnde Ieiunium quatuor feriæ desijt esse in vsu multis in locis, quamuis adhuc alicubi seruetur: alias esse liberas, alias verò necessitatis; hoc est, alias vim constitutionis tantummodò habere, alias vim, & obligationem præcepti.

Postremò animaduertendum est, hoc etiam esse, vt certum tenendum, quemadmodum Ecclesia in ferendis legibus scriptis errare non potest, ita vt contra Fidem, & rectos mores nihil iubere queat; sic etiam in traditionibus, & obseruationibus Fidei, & morum labi vllo modo ac decipi non potest.

De Fidei articulis credendis.

Cap. V.

PRimò quæritur, An præter libros canonicos, & traditiones Diuinas, Apostolicas, & Ecclesiasticas sit aliqua breuis

breuis Fidei complexio ad summa omnium credendorum? Respondeo, esse illam, quam duodecim Apostoli Symbolo Fidei edito tradiderunt, quamque in duodecim breues sententias, quos Articulos appellamus iuxta numerum Apostolorum aptè distinxerunt: quod quidem symbolum est veluti nota quædam, & signum, quo Christiani homines ab impijs, & infidelibus, qui vel nullam, vel non rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac internoscendi sunt. Symbolo Apostolorum sunt addita alia duo symbola, vnum dicitur Symbolum Athanasij, alterum symbolum Nicænum ab Ecclesia editum ad vberiorem, & pleniorem explicationem fidei, & ad hæreses confutandas.

Secundò Quæritur, quot & qui sint symboli Apostolici articuli? Respondeo, cum S. Tho. 2.1.q.1. art.9. & 8. iuxta numerum Apostolorum, & ordinem, quo in Symbolo continentur, esse duodecim.

Primus est: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli, & terræ.

Secundus: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.

Tertius: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.

Quartus: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Quintus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

Sextus: Ascendit ad cœlos: sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Septimus: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.

Octauus: Credo in Spiritum sanctum.

Nonus: Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.

Decimus: Remissionem peccatorum.

Vndecimus: Carnis resurrectionem.

Duodecimus: Vitam æternam. in 3.d.23.

At iuxta Theologorum vnanimen sententiam, articuli Fidei ratione rerum creditarum, in quatuordecim aptè diuidentur. Nam de Deo, vel credimus, quæ ad naturam ipsam diuinam spectant, & ea sunt septem: vel quæ pertinent ad naturam humanam assumptã, & mirabili nexu, & vinculo cum verbo Diuino coniunctam, & ea itidem sunt septem.

In Deo etenim, vel considerare possumus naturam, vel personam, vel operationem ipsius propriam. In natura est vnitas, in personis Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. In affectibus, quos solus Deus in nobis præstare potest, est tium bonorum communicatio. Nam vel impertit nobis naturæ bonum, & secundum hanc rationem est creator: vel gratiæ bonum, & sic est Redemptor, & iustificator, vel gloriæ cœlestis bonum, & hoc modo est Saluator, siue æternæ felicitatis largitor: quæ actiones vni tantum Deo conueniunt. Solus enim ille creat aliquid ex nihilo condendo: solus iustificat peccata condonando: solus hominem, & Angelum donat gloria cœlesti, vitam æternam conferendo. Et proinde sunt septem articuli ad Diuinam naturam pertinentes.

Sunt alij septem ad naturam humanam assumptam spectantes; nimirum conceptio ex Spiritu sancto, qua incarnatum est Verbum diuinum: Natiuitas ex incorrupta Virgine: Passio, quæ complectitur Christum cruci affixum, mortuum, & sepultum. Descensus ad inferos, Resurrectio ex mortuis, Ascensus in cœlũ, Aduentus ad iudicandos viuos & mortuos.

Tertiò Quæritur, quid primus articulus contineat? Respondeo, Deum esse in natura, & substantia vnum, æternum infinitum, immensum, & maiestate summum, vbique non solum potestate, vi, & efficacitate, sed etiam re ipsa verè præsentem: qui vitæ, & mortis potestatē, & imperium obtineat, qui sit supremus rerum omnium Dominus, qui possit suo nutu, & arbitratu cuncta facere, quæ velit, qui vniuersa cognoscat, videat, curet, & moderetur.

Quartò Quæritur, quid habeat secundus articulus? Respondeo, primam in natura, & substantia diuina personam, nimirum Patrem, qui est principium duarum personarum diuinarum, & proinde genitorem Filij, & spiratorem Spiritus sancti eum profitemur, & credimus; & pari ratione ingenitum, id est, à seipso, & per seipsum subsistentē, non accipientem, & habentem suum esse ab alio.

Quintò Quæritur, quid habeat tertius articulus? Docet secundam in natura diuina personam, verum Deum, qui ex solo Patre sit genitus ex omni æternitate, naturalis Filius Dei, consubstantialis, & per omnia ipsi æqualis, Verbum vnicum, & expressa imago Patris, eum perfectissimè representans, & exprimens.

Sextò Quæritur, quid profiteatur quartus articulus? tertiam in natura diuina personam Spiritũ sanctum, qui ex Patre Filioque ab omni æternitate procedens, verus, vtrique coæternus, coæqualis, consubstantialis Deus est, & proinde eadem fide, ac pari cultu, & veneratione colendus.

Septimò Quæritur, quidnam compleliendat quintus articulus? Deum esse rerum omnium conditorem, qui solo suo nutu, & verbo, tùm visibilia, tùm inuisibilia, siue vniuersam mundi machinam initio temporis ex nihilo produxerit: producta conseruet, dirigat, curet, & gubernet summa cum bonitate ac sapientia: qui sicut est omnium creator, à quo cuncta ex nihilo condita in tempore fluxerunt, sic est omnium finis, ad quem omnia referuntur.

Octauo Quæritur, quid credendum proponat sextus articulus? hoc nimirum: Deum esse omnis iustitiæ, sanctitatis, & gratiæ datorem, ipsum peccata dimittere, & peccatores in suam charitatem, & amicitiam per gratiam adoptionis restituere.

Nono Quæritur, Quid tradat septimus articulus? Respondeo? Deum esse gloriæ æternæ, & viuæ cœlestis largitorem, in quo summa beatarum mentium felicitas consistit.

Vltimò Quæritur, quid credendum proponãt cæteri articuli ad humanam naturam assumptam pertinẽtes? hoc nempe, profitemur Dei Filiũ propter nos e cœlis sese ad ima demisisse, descendisse, & humanã naturam assumpsisse, sibi mirabili nexu, & vinculo copulasse, ita, vt post illã coniunctione, fuerit vna persona ex duabus, & in duabus naturis, diuina scilicet, & humana subsistens, ac ideo in tempore conceptus sit, sine patre, ex incorrupta Virgine, operante in illa sic Spiritus sancti virtute, vt Verbum caro, & Deus homo fieret.

Secundus verò proponit eundem Dei Filium humana natura assumpta ex illibata Virgine, nascendo prodiisse, ita, vt Maria simul Dei Mater, & Virgo fuerit.

Tertius articulus ostendit, Christum Dominum præclare docendi munus, & miracula patrasse: obiisse, finẽ fecisse sub præside ac iudice Pilato, sub eoque iniquam sententiam pertulisse, ac Crucem, probrosissimũ tunc supplicij genus subiisse, mortem pro nobis acerbissimam sustinuisse, & sepulturam in alieno etiam monumento sibi delatam non recusasse.

Quartus monet, Christum postquam mortuus esset in Cruce, secundum animã quidem ad inferos vsque penetrasse, tùm, vt mortis, & dæmonis deuictorem, tùm vt patrum ibi detentorum liberatorem sese declararet: Secundum corpus autem, triduo in sepulchro iacuisse.

Quintus articulus profitetur, Christum tertio die victorem ex inferis redeuntem, ad vitam immortalem, & gloriæ plenissimam, suaui, & potestate ex mortuis resurrexisse.

Sextus ostendit, Christum absoluto humanæ redeptionis opere, quadragesimo à resurrectione die, in cœlum propria virtute ascendisse, vt secundum naturam humanam super omnia eucheretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur; qui sedet in cœlis ad dexteram virtutis Dei, parem, & æqualem, vt Deus cum Patre potestatem exercens, ac diuina maiestate resplendens.

Septimus proponit extremum Iudicij diem, quando Christus in humana carne iustus, à summo cœlo descẽdet, & tremendum agens iudicem totius orbis terrarum palam vniuique reddet, prout gessit suo in corpore, siue bonum, siue malum: ante cuius tribunal omnes homines, tum probi, tum improbi cõsistent: siue quos illa iudicij dies viuos adhuc in carne, vel antea mortuos offenderit. 2. cor. 5.

Si quæras, quomodo inter articulos fidei reponatur Deum esse, cum ratione naturali cõcludi possit, atque cognosci euidenter, Deum esse, & vnum esse. Respondet S. Thomas, secunda secundæ, quæstione prima articulo octauo, ad primũ, multa per Fidem nos de Deo credere, & profiteri, quæ naturali ratione inuestigare Philosophi, non potuerunt: puta circa ea prouidentiam eius, & omnipotentiam, & quòd ipse solus sit colendus, quæ omnia continentur sub articulo vnitatis Dei: Hæc ille. Sic etiam Richardus tertio distinctione vigesimaquinta, articulo primo quæstione secunda. At Durandus tertio distinctione vigesimaquinta, quæstione secunda ait, articulum, Deum esse vnum, omnipotentem, Creatorem, & quædam alia his similia, non credi sola Fide, quia possunt vera demonstratione cognosci. Cæterum verius est, quod ait S. Thomas, Deum esse vnum, esse articulum Fidei, quia articulus Fidei, non solum continet Deum esse vnum, vt Philosophi ratione naturali cognouerunt, sed vt ipsa fides docet, & profitetur, videlicet Deum esse vnum quidem substantia, & natura, sed tribus personis distinctum, & hoc ratio naturalis non attingit.

Si iterum quæras, cur inter articulos Fidei numeretur Deum esse rerum omnium Creatorem: siquidem Philosophi sola ratione naturali ducti cognouerunt Deum esse rerum omnium opificem. Respondeo, in hoc articulo non solum contineri Deum cuncta ferisse, aut cuncta à Deo, vt ab artifice pendere, sed etiam, Deum cuncta ex nihilo

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihilo initio temporis condidisse, vt dicitur in cap. firmiter de summ. Trinitate, & Fide Catholica, & hoc ratio naturalis non demonstrat, vt ait, Sanctus Thomas, prima parte quæst. 46. art. 2.

Si tert. ò quæras, quomodo inter articulos fidei, Apostoli retulerunt Christum Dominum passum mortuum, cruci affixum, sepultum fuisse, siquidem ipsi, hæc oculis corporis conspexerunt. Respondeo, ipsos vidisse Christum cruci affixum, passum, mortuum, & sepultum, sed non oculi corporis, sed fide cognouerunt, eum qui in cruce actus est, passus, mortuus, & sepultus, esse verum Deum, æternum Dei Filium, cruci affixum, passum, mortuum, & sepultum: quemadmodum Thomas Apostolus vidit, & tetigit Christi vulnera, sed credidit Fide, Dei esse plagas, & vulnera.

Insuper, cur inter articulos, inquies, non ponitur Deum cuncta præsentia, præterita, & futura intueri, cunctis rebus prouidere, cuncta suo nutu, & arbitrio moderari, vbique non solùm vi, & potestate, sed etiam re ipsa verè præsentem, esse spiritum ex se, & per se subsistentem, ex se, & per se bonum, primum ac summum, omnia complentem. Respondeo, cum Ricardo, tertio distinct. 25. artic. primo, quæstione secunda ad quintum, ea omnia includi, & contineri in primo articulo, quo credimus vnum Deum esse omnipotentem.

Præterea: dices cur inter articulos Fidei non recenseatur, venerabile Eucharistiæ sacramentum, in quo credimus, & profitemur esse reuera Corpus, & sanguinem Christi, siquidem in cap. firmiter de summa Trinitate, & Fide Catholica, inter alios articulos fidei, numeratur articulus de venerabili Sacramento Eucharistiæ, & articulus de Sacramento Baptismi. Respondeo, cum Sancto Thoma, secunda secundæ, quæstione prima, articulo octauo, ad 6. & cum Ricardo, tertio, distinctione 25. artic. primo quæstione prima ad 4. eos articulos contineri, & ineludi in articulo fidei, quo credimus vnam Sanctam Ecclesiam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, nam per sacramenta peccata remittuntur à Deo.

Posteremò objcies cum vna tantùm sit Fides, quo pacto sint edita tria symbola Fidei? Respondeo, tria esse symbola fidei, videlicet symbolum Apostolum, Nicænum, & Athanasij, quæ quidem symbola non diuersam, sed vnam, & eandem fidem continent magis, aut minus, verbis pluribus, aut paucioribus explicatam, ad hæreses clarius, & distinctius confutandas. Apostoli breuem fidei, & spei, professionem composuerunt, vt Christi anæ fidei formulam, & credendorum regulam, quam symbolum appellarunt siue, quia ex variis sententiis, quas singuli in commune contulerunt, constata est, siue, quia ea veluti nota, & tessera quadam vterentur, qua desertores fidei, & subintroductos falsos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab iis, qui vere Christi militiæ sacramento sese obligarent, facile internoscere possent atque discernere. Processu temporis in Concilium Nicænum, conuocati Patres, symbolum ediderunt, in quo pluribus verbis Fidem Apostolorum, professi sunt: & Patres deinde in Concilium Constantinopolitanum, primum, coacti, aliqua fidei dogmata clarius tradiderũt. Insuper in Symbolo Athanasij, quòd Ecclesia ex ipsius Athanasij Fide, & doctrina recitat, quædam Fidei dogmata vberius, & distinctiùs explicantur.

Quædam quæstiones circa ea, quæ quis credere debet, diluuntur. CAP. VI.

PRimò Quæritur, An sufficiat ad salutem, si quis priuatus imperitus, & rudis implicitè, & generatim credat quicquid credit Sancta Mater Ecclesia, tametsi nihil prorsus credat explicitè, & specialiter? Respondeo, Minimè. Quidquid dicere videantur Directo. & Rosel in verbo, fides. nu. 1. & 2. quos confutant merito Silu. fides. q. 3. Nauar. Man. c. 11. num. 22. propè finem: quoniam est præceptum Fidei, quo quisque cogitur expressim credere articulos, vt est communis Theologorum, & Canonicis iuris interpretum opinio.

Secundò Quæritur, An vulgatis homo, & rudis expressim credere debeat omnes Fidei articulos? Respondeo, cum communi Theologorum Schola, tertio, distinctione 25. & S. Thoma, eum hominem explicitè credere debere eos omnes Fidei articulos, quos publico ac solemni ritu, aut verbo docet, aut vsu, & more proponit Ecclesia, ita S. Thomas secunda secundæ, quæstione secunda, articulo 5. 6. 7. & 8. Bonauentura, Richardus, Scotus, Durandus, Gabriel, tertio distinctione 25. & inter Summistas Angelus, Syluester, Tabienasis, Armilla verbo. fides, verbo, credere. Quo fit, vt quisque fidelium credere explicitè debeat omnes articulos Fidei, vel qui iuxta numerum Apostolorum duodecim, in Symbolo continentur: vel qui iuxta Theologorum sententiam, quatuordecim proponuntur, quoniam omnes eiusmodi articulos publicò, & celebri more credendos proponit Ecclesia: vel publicè docendo, & cantando, vel solemni ritu, & cæremonia colendo, & celebrando: nam Trinitatem professemur, dum vsu, & more nos Crucis signo munimus.

Tertiò Quæritur, An quisque etiam vulgaris, & rudis credere explicitè debeat aliquid aliud, præter prædictos Fidei articulos. Sunt qui id affirmant ea ratione permoti, quod vnusquisque expressim credere debeat, immortalè esse animam hominis. Item, esse peccatum originis, quod quisque communi generatione ex Adamo procreatus contrahit. Baptismum esse simpliciter ad salutem omnium necessarium: & sacramentum Pœnitentiæ necessarium esse ad remissionem peccatorum, quæ quis post Baptismum susceptum læthaliter admisit. Insuper in venerabili Eucharistiæ Sacramento re ipsa, & verè Christi Domini corpus, & sanguinem esse. Sed retinenda est communis sententia Theologorum asserentium sufficere, si quisque explicitè credat prædictos Fidei articulos: quoniam reliqua credenda in his, aut explicitè, aut implicitè continentur. Nam qui credit Deum esse gloriæ datorem, eo ipso, explicitè quoque credit iustos cæsteresque, & sempiternâ gloriam consequuturos: improbos verò perpetuis apud inferos supplicijs puniẽdos: vnde eo ipso credit animam rationis participem esse immortalẽ nunquam interituram. Qui credit Deum esse sanctificatoré hominum, in eo articulo explicitè quoq; credit salutem homines consequi, per sacramenta à Christo Domino instituta, vt remedia contra peccata: vnde eo ipso credit Baptismũ esse omnibus adultis, & paruulis necessarium ad salutẽ: & credit quoq; singulos Baptismum debere suscipere, vt à peccatis soluantur, ac proinde, vt mũdentur ab originis peccato, quod ex primis parentibus contraxerunt: vel necessarium esse pœnitẽtiæ sacramentũ ad lethalia peccata delenda, quæ post Baptismum committuntur: similiter credimus explicitè eum ad venerabile Eucharistiæ Sacramentum accedimus, sumere nos corpus Christi domini, quod re ipsa in eo Sacramento est.

Quartò Quæritur, An sufficiat ad salutem, si quiuis hominum credat explicitè quatuordecim articulos Fidei prout Theologi eos enumerant, ac tecẽsent: Ratio quæstionis est, quia plures articuli in Symbolo Apostolorum continentur, ergo vel quilibet fidelium compellitur præcepto ad credendum, quæ in Symbolo proponuntur; & proinde non sufficiet vnicuique ad salutem credere quatuordecim articulos, prout à Theologis proponuntur, aut si quidẽ satis sit, expressè quatuordecim credere Fidei articulos, consequens erit, vt nemo præcepto cogatur credere explicitè totum Symbolum Apostolorum. Quorundam est opinio vnumquemque fidelium debere credere, quicquid expressè in Symbolo Apostolorum continetur; & ob id minimè sufficere, si singuli credant explicitè quatuordecim dumtaxat articulos Fidei, quoniam quisque præcepto ac lege compellitur ad credẽdum expressim descensum Christi Domini ad inferos, vnam, Sanctam, & Catholicam Ecclesiam, sanctorum communionẽ peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, perpetuam Deiparæ virginitatem: de quibus singulis nihil explicitè quatuordecim articuli Fidei præscribunt. Mihi tamen videtur dicendum, satis esse ad salutem cuique fidelis credere explicitè quatuordecim articulos Fidei, vel Symbolum Apostolorum: hoc enim habet communis Theologorũ sententia: & idcirco quiuis credens quatuordecim Fidei articulos, non est, cur obligatus esse censeatur ad aliquid aliud nominatim, & expresse credendũ, si homo sit vulgaris, & rudis. Obijcies. Quilibet etiam rudis, & imperitus debet addiscere, & nosse Symbolum Apostolorũ: ergo non satis est, si credat explicitè quatuordecim articulos Fidei. Respondeo, negãdo esse idem de obligatione, & præcepto addiscendi Symbolum Apostolorum, quod est de præcepto credendi explicitè res Fidei. Nam præceptum addiscendi Symbolum Apostolorum est Ecclesiasticum, de quo præcepto postea disseremus; præceptum verò explicitè credendi res Fidei, est diuinum, ad salutem cuiusque necessarium: & hoc præcepto dicimus compelli etiam rudes, & imperitos, ad credendum explicitè articulos Fidei, siue, vt in Symbolo Apostolorum continentur, siue, vt à Theologis proponuntur, iuxta numerum quatuordecim sententiarum: quoniam qui hoc, aut illo modo res Fidei explicitè credident, eo ipso, expressim credit, quæ ad illarum pariter, & humanam Christi Domini naturã pertinent. Hæc autem est vita æterna (ait ipse idem,) vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Et qui credit Deum esse Saluatorem, eo ipso credit vnam, Sanctam, Catholicam Ecclesiam, & Sanctorum communionem, & peccatorum remissionem. *Ioan. 17.*

Quintò Quæritur, quænam sit substantia singulorum articulorum fidei credendorum, prout absolutè, & simpliciter credi debent à quouis etiam rudi, vulgari, & imperito homine? Quidam arbitrantur, in substantia singulorum comprehendi ea, quæ sequuntur in quatuor primis articulis ad diuinam naturam attinentibus contineri, vt credendas in vnitate naturæ diuinæ, esse distinctionem trium personarum, & Spiritum sanctum à Patre, & Filio procedere. In articulo quinto, quo credimus Deum esse creatorem, ad substantiam credendorum pertinere, quod Deus visibilia omnia, & inuisibilia ex nihilo condiderit, & in certo quodam tẽpore, & quod ea omnia conseruet, gubernet, & curet. Et in articulo sexto tanquam credendum proponitur, Deum peccata remittere, gratiam adoptionis conferre, peccatores sibi reconciliare. Ad substantiam item articulorum de conceptione, & natiuitate Christi spectare tanquam credendum, eum esse conceptum virtute Spiritus sancti, absque vlla hominis operatione: eundem natum ex Virgine incorrupta semper permanente; descendisse ad inferos corpore in sepulchro iacente, & diuinitati coniuncto; secundùm animam verò etiam naturæ diuinæ coniunctam, ad inferos penetrantem, & sanctorũ patrum animas illinc eruentem, propria deinde virtute ad cœlos ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, ei per omnia secũdùm naturam diuinam æqualem; secundùm humanam verò naturam, gloriam, potentiam, & maiestatem super omnes cælestes spiritus habentem.

Sed mihi probabilius, & verius videtur, quod docet Gabriel in tertio dist. 25. quæstione prima articulo secundo conclus. 5. debere quidem explicitè credi substantiam singulorum articulorum; sed nomine substantiæ intelligi id, quod simpliciter, licet confusè, & generaliter, significatur vocibus in articulo contentis. Hoc explico in hunc modum: substantia articuli Trinitatis est, Deum esse, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & hos nequaquam esse tres Deos, sed vnum Deum: hoc enim satis est, si fiat confusè, & generatim rudis, & vulgaris homo credat. Nam in Deo esse vnitatem naturæ, & reuera distinctionem personarum, ad explicationem eius articuli pertinet, quæ doctorum est, non rudium hominum. Eodem modo substantia articuli, quo credimus vnam sanctam, & Catholicam Ecclesiam, est, neminem posse saluum esse extra congregationem hominum, qui Christi Fidem, & religionem profitentur susceptam: & posse salutem obtineri intra hanc ipsam congregationem hominum pionum, & fidelium.

Sextò Quæritur, An si quis adeo hebeti, & obtuso sit ingenio, vt ipsos articulos secundùm substantiam capere nequeat, fidei præcepto satisfaciat, si aliquos clariores articulos explicitè credat reliquos verò, quos non assequitur, credat implicitè, credens generatim quicquid credit Sancta Mater Ecclesia? Respondeo, satisfacere; si autem nullum articulum explicitè crediderit, ei non sufficit credere implicitè, & generatim quicquid credit Sancta Mater Ecclesia. Quanquam Rosel. & Directo. verbo, fides. num. 1. & 2. & Inn. Host. Ioan. And. & Abbas, c. 1. de summ. Trinit. & fide Cathol. docere videantur, sufficere, si explicitè credat, Deum esse, & benefacta debitis præmiis afficere, malefacta suppliciis punire, & reliqua credat implicitè. Quare si quis Trinitatis articulum nequeat percipere, satis est, si credat explicitè alios clariores, nimirum Christum Dei Filium natum ex Virgine, passum, crucifixum, mortuum, & sepultum, ex mortuis resurrexisse, & in cœlos conscendisse.

Septimò Quæritur, An possit in quempiam piorum, & fidelium hominum cadere ignorantia iusta, & probabilis, quâ inuincibilem vocant, omnium articulorum fidei? Respondeo, difficile esse crediru, posse id euenire. Nam cum fideles, & pij homines inter Christianos nutriantur, instituantúrque, sæpius audire solent articulos Fidei Christianæ, cum eos de more proponat Ecclesia. Fieri tamen potest, vt quis in puerili ætate ad aliquod tempus ignoret probabiliter absque peccato articulos Fidei, eò quòd malè sit à puero educatus, absque vlla prorsus cura, & studio sciendi res Fidei: vel quòd parentes non habuerit, vel certè, quòd negligentes, aut ignaros fuerit sortitus, vel quòd in agris, & syluis tanquam inter pecora, & animãta fuerit educatus, vel denique, quòd apud gentes à fide, & religione Christi alienas, ac veri Dei ignoratione cæcas fuerit commoratus. Fieri item potest iisdem de causis, vt quis etiam adultæ, & prouectioris ætatis multas res fidei ignoret absque peccato, ac proinde in culpa non sit. Nam præcepti, & legis ignoratio probabilis, & iusta excusat à peccato. In hominem itaque Christianum à patentibus fidelibus ac piis progenitum, & inter Christianos nutritum, & institutum, ignorantia probabilis omnium articulorum vix cadere potest. Aliquorũ tamẽ, quos nõ ita publico, & solemni ritu celebrat, & decãtat, ac docet, & tradit Ecclesia, potest.

Octauò Quæritur, An si quispiam laicus, rudis, & ignarus credat falsa, nescio, quia ratione permotus, Patrẽ in diuinis, esse Filio maiorem, seniorem, antiquiorem, vt in humanis contingit; aut credat tres personas Diuinas esse loco distinctas, excuserit per ignorantiam, dummodo credat implicitè quicquid credit Ecclesia. Innocentius, Host. Ioan. Andreas, Panormitanus in Rubrica de Sum. Trinit. & fid. Carbol. docent huiusmodi hominẽ non solùm ab hæresi excusari, quia nihil pertinaciter contra Ecclesiam credit, sed etiam à peccato, quia eius ignorantia est probabilis, & iusta: Idem tradit Gabriel tertio dist. 25. quæstione prima articulo secundo conclusione quinta, Rosella, Fides. numer. 2. Nauarrus tamen in Manua. c. 11. num. 22. putat, eum hominem libeum quidem esse ab hæresi, quia credit, quicquid tradit Ecclesia; non tamen esse à peccato immunem, ac vacuum: quia ignorat, quæ scire debet; & proinde eius ignorantia peccatum est, cum sit eorum, quæ ad suum statum, & officium pertinent, in eo tamen error contra Fidem, quia pertinacia caret, hæresis nequaquam est: quamuis si res hęc ad forum externus deferatur, puniri tanquam hæreticus possit ob hæresis suspicionem. Hæc Nauarrus. Idem planè de rusticis, & imperitis hominibus iudicium est, qui de vnius Sanctæ Ecclesiæ articulo rogati, respondent se nomine Ecclesiæ Catholicæ intelligere templum corporale, quod in hoc, vel illo oppido est extructum. Pari ratione, si qui homines credant, mentis cogitatione ducti, Deum esse magnum quẽdam Principem, seu Regem humana effigie prædium, in excelso corporali solio sedentem, excusantur ab hæresi, modo credant implicitè, quicquid credit Ecclesia.

Nonò quæritur, An rusticus, & imperitus homo, qui suo Parocho fidem habens, credit aliquid contra articulum fidei, quem antea explicitè credebat, excusetur ab hæresi, & à peccato? Scotus, & Gabriel. Tertio dist. 25. quæstione prima videntur docere, eum posse ab vtroque excusari: ab hæresi quidem, quia credit implicitè quicquid credit Ecclesia, corrigi paratus: & proinde pertinax non est: à peccato verò ignorantiæ, quoniam antea nouerat, & crediderat explicitè: nunc verò Parochum audiens, bona fide putat se antea deceptum, cum existimet magis esse credendum suo Parocho contrarium tradenti, & docenti. Nauarrus loco citato, iuxta prædicta docet, eum quidem ab hæresi esse libeum, non tamen à peccato ignorantiæ, cum is explicitè nosse, & credere fidei articulum debeat. Sed verius est, quod Scotus, & Gabriel tradiderunt. Potest enim nunc obliuisci actu id, quod habitu antea nouerat, & crediderat: ac proinde potest, sequi bona fide sui Parochi sententiam, quam non putat esse fidei contrariam.

Decimò Quæritur, quidnam laici adulti rationis vsum consecuti explicitè credere debeant: quid item Clerici? Innocentius Hostiensis, Ioan. Andreas, & Panormitanus in Rubrica de Sum. Trinit. & fide Catholica, & capitulo primo eo. tit. Directo & Rosel. Verbo. Fides num. 1. & 2. docent, laicos explicitè credere oportere, vnum esse Deum remuneratorem iustorum omnium: & bonorum operum, & vindicem malefactorum, alios verò fidei articulos implicitè: Clericos porrò, quibus est cura animarum iniuncta, aut qualecunque præceptum impositum docendi alios, quæ sunt necessaria ad susceptum impositum docendi alios, quæ sunt necessaria ad sacerdotium, debere explicitè credere omnes articulos fidei: Episcopos autem oportere eosdem fidei articulos ita nosse, vt possint eos explicare, distinguere, defendere, & eorum omni poscenti rationem reddere. Cæteros porrò Clericos nullam animarum curationem habentes, aut præceptũ alios instituendi, solùm lege compelli ad id sciendum, & credendum, quod laici sciire, & credere debent dumtamodo tamen sciant ministrare altari, & inseruire Ecclesiæ, secundùm eum ordinem, quo sunt initiati. Verius tamen est id, quod tradit communis Theologorum opinio nimirum S. Thomas, Bonauenrura, Ricardus, Durandus, Scotus, Gabriel, tertio dist. 25. laicos debere explicitè credere articulos fidei, saltem eos, quos publicè celebrat, cantat, proponit, aut docet Ecclesia; qualis est articulus summæ illius individuæ Trinitatis: quales item sunt articuli, qui ad humanam naturam sancto, natum ex Maria Virgine, passum, cruci affixum, & sepultum, è mortuis ad vitam rediisse, & in cœlum ascendisse. Si quæras, quid sit explicitè quippiam credere, & quid credere implicitè. Respondeo, cum Gabriele tertio distinct. 25. quæstione prima articulo primo not. 2. eum credere explicitè aliquid, qui assentitur alicui rei sibi dictæ, vel quam cogitatione concipit: is verò credit implicitè, qui credit aliquid generatim, & in eo credit multa alia, quæ in eo continentur, vt cum credit quis omnia, quæ credit Ecclesia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De numero præceptorum Fidei, æque obligatione, qua fideles tenentur.
CAP. VII.

PRimò Quæritur, quot sint præcepta Fidei? Respondeo, ad Fidem tria præcepta reuocari: primum est præceptum sciendi res Fidei: secundum, credendi eas: tertium, confitendi debito, & opportuno tempore Fidem. Duo prima consummantur, & perficiuntur actu mentis interno ex piæ voluntatis studio, & affectu: tertium, opere externo completur.

Secundò Quæritur, præceptum sciendi res Fidei, quandonam incipiat nos obligare? Respondeo, in hunc modum statim atque aliquis rationis est compos, siue Christianus sit, siue à Christi religione alienus, incipit hac lege, & præcepto teneri, quoniam est iuris diuini præceptum, & ad salutem æternam necessarium. Nam teste Paulo, sine fide impossibile est placere Deo: ergo quisque, cum primum vsum rationis consequitur, incipit lege diuina obligari ita, vt res Fidei scire debeat, cum oportet eum in hoc studium, curam, & operam suam collocare, vt assequi possit, vitam æternam. *Hebr. 11.*

Obijcies: lex vim obligandi non habet, nisi promulgetur: at lex Fidei nō est vbique promulgata, nam multæ sunt gentes, quæ nihil adhuc de Fide penitus audierunt. Respondeo, eos quibus lex Fidei non est promulgata, excusari à peccato contra Fidem propter ignorātiam: quamuis, (vt rectè docuit S. Tho. 1. 2. quæstione decima, art. 1. ad 3.) possint in æternum damnari propter alia crimina scienter contra legem naturæ commissa: nec aliquis cum sola naturalis legis notitia, & obseruatione salutem, iustitiam, & gratiam adipisci potest: nam sine fide impossibile est placere Deo.

Tertiò Quæritur, An singuli fidelium lege, & præcepto compellantur ad sciendos omnes Fidei articulos? Respōdeo compelli, vel ad sciēdum articulos Fidei, vti Theologis proponuntur, qui sunt quatuordecim supra, iam expositi, iuxta numerum eorum, quæ de Christi Domini natura Diuina, & humana creduntur, vel prout in Symbolo Apostolorum cōmentur, duodecim sententiis comprehensi, iuxta numerum duodecim Apostolorum: licet multi aliquando à peccato excusentur, aliquos articulos ignorantes, vel quia adeo sunt hebeti ingenio, vt eos capere non possint: vel quia nihil vnquā de huius præcepti vi, & auctoritate audierint; vel quia nacti doctorem non sint, à quo possent instrui, vel quia huius rei sunt penitus obliti.

Quartò Quæritur, An singuli Christiani vi præcepti Diuini debeant Symbolum Apostolorum, vel quatuordecim Fidei articulos discere, aut memoriæ mandare, aut memoriter nosse? Respondeo, Ecclesiastici quidem præcepti vi, non diuini, vt dicam infernus, debere discere. At eos excusari ab articulis Fidei discendis, & in memoriam redigendis, eo ordine, quo vel in Symbolo Apostolorum continentur, vel à Theologis traduntur. Satis enim est, si de singulis articulis rogati rectè respondeant. Non enim idem est, Fidei articulos addiscere, aut memoria tenere, aut memoriter referre, quod scire: multi enim sciunt, quæ ad suum officium munusque spectant, qui tamen ea memoriter narrare non possunt, cum tamen de singulis rogati probè nouerint hæc esse facienda, illa non item: hoc esse credendum, illud verò minimè, vt statim dicemus. Ergo articulos Fidei scire debemus, non autem memoria tenere, aut memoriter recensere.

Quintò Quæritur, An singuli fidelium præter articulos Fidei, scire, addiscere, & memoriæ tradere debeant alia doctrinæ Christianæ rudimenta, & principia? veluti precationem dominicam, salutationem angelicam, Decalogi præcepta, & quinque Ecclesiæ mandata, & septem demum sacramenta à Christo instituta, & modum, quo quisque signo crucis saluari, se signare, & munire debeat? Duæ sunt opiniones, prima est quorundam iuniorem asserentium singulos fidelium præcepto, & lege compelli ad hæc omnia sciēda, discenda, & memoriæ mandanda: quia quisque debet scire, quæ ad suum statum, officium, munusve pertinent: sed ad statum vniuscuiusque Christiani spectat explicitè credere articulos Fidei, & Deum precari, eius auxilium, opem, & gratiam innocare, & seruare omnia Decalogi præcepta, quinque item Ecclesiæ mandata, & sacramenta suscipere, per quæ gratiam consequimur. Secunda verò opinio negat singulos fidelium lege compelli ad hæc omnia perdiscenda, ratio eius est, quia nullus extat eiusmodi præceptum; Neque enim est diuinum, vt planum cuiuis, & perspicuum est, quoniam non omnia prædicta sunt iuris diuini: nec est naturale, cum non omnia ad naturæ ius spectent: nec Ecclesiasticum, quia nusquam legitur constitutum.

In hac controuersia illud primo loco dicendum est, nequaquam iuris esse diuini, vti hæc omnia discantur, aut memoriæ mandentur, vel memoria teneantur. Siquidem Ecclesiæ præcepta iuris diuini non sunt, nec item Salutatio Angelica. Deinde, iuris naturalis non est, vti hæc omnia addiscantur. Nam licet iure naturali debeamus Deum precari, & orare, eiusque diuinam opem in difficultatibus, & periculis implorare, haud tamen præcepto cogimur, certa, & præscripta verborum formula vti ad Deum inuocandum, & obsecrandum. Item, licet iure naturali à furto, homicidio, adulterio, periurio, detractione, falso testimonio abstinere debeamus; non tamen consequitur, vt vi præcepti Decalogum memoriæ commendemus, satis enim est, si quiuis fidelium rogatus, An sit furandum, peierandum, mentiendum, adulterandum, occidendum, detrahendum, & falsum testimonium contra aliquem dicendum, respondeat, minimè, quoniam furtum, periurium, mendacium, homicidium, adulterium, & fallum testimonium suapte natura sunt mala, & sic cætera quisque scire debet, non tamen memoriæ mandare, aut memoriter referre, quæ ad suum officium, & statum pertinent.

Præterea planè constat, in Ecclesia fuisse præceptum longo vsu, & consuetudine confirmatum, vt singuli fidelium discerent, & memoriæ mandarent Symbolum Apostolorum, Precationem dominicam, & bene ac Christiane agendi institutum, & regulam. Nam in cap. vos ante omnia, de consecratione distinctione quarta, ex Augustino refertur: vos ante omnia, tam mulieres, quam viros qui filios in Baptismo suscepistis, moneo, vt vos cognoscatis fideiussores apud Deum exstitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere: deque semper eos admonete, vt castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant: ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam, & vos ipsi teuete, & illis, quos in verbis expresse nihil appatet, ex quo præcepti obligationem aperte deducere possimus, qua compellamur ad prædicta omnia addiscenda. Nauarrus in Manual. capite vndecimo, num. 22. & in capite, quando, de consecratione distinctione prima. Paludanus in quarto distinctione 15. quæstione quinta secutus, ait, esse præceptum, sed cuius transgressio sit tantum venialis culpa, non lethalis. Medina verò nullam vult esse præcepti obligationem addiscendi prædicta. Angelus, Syluester, Tabienus, Armilla, in verbo, fides, docent singulos fidelium præcepto cogi ad discendum articulos fidei seu Symbolum Apostolorum, precationem Dominicam, Decalogi præcepta, & modum se Crucis signo muniendis & nihil aliud tradiderunt. Attamen negare non possumus, eos auctores postea seipsos explicuisse, dum addunt, sufficere quidem, si hæc omnia sciantur: licet non memoria teneantur: sufficere item, si quis rogatus de singulis credendis, & agendis, nouerit ad interrogata respondere. Obijcies, in Concilio Moguntino sub Carolo Magno capit. 45. esse constitutum, Symbolum, quod est signaculum Fidei, & orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum: volumusque, vt disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur. In concilio etiam Forojulien. sub Carolo, & Pipino post Symbolum fidei recitatum dicitur: Symbolum, verò & orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis ætas, omnis sexus, omnisque conditio, masculi, fœminæ, iuuenes, senes, serui, liberi, pueri, coniugati, innuptæque puellæ: quia sine hac benedictione nullus poterit in cælesti regno percipere portionem: Item, in concilio Remensi sub eodem Imperatore, capitulo secundo decernitur, vt omnes orationem, quam Dominus noster, Iesus Christus discipulos suos orare docuit, verbis discerent, & sensu bene intelligerent: quia illam ignorare nulli Christiano licet. Denique in Concilio Toletano quarto capitulo nono dicitur, orationem Dominicam quotidie Sacerdotes dicere deberent, quia eam Saluator noster docuit, & præcepit: quia sine intermissione orandum est, quotidie dici debet, quod quotidie dici iubetur. Sed hæc tantum probant fuisse Ecclesiarum olim præceptum, vt singuli discerent Symbolum Apostolorum, & precationem Dominicam, nimirum, vt quisque sciret, quid esset petendum à Deo, & quid de Deo credendum. Fatemur igitur, iure tantum naturali, & diuino debere nos Deum precari, eius auxilium implorare, siue hac, siue illa verborum præscripta formula vtamur. Monendi tamen sunt singuli, vt precationem Dominicam addiscant, & memoriæ tradant: licet satis sit, si quisque sciat petere ea, quæ in precatione Dominica continentur. Item, qui obtusiores sunt ingenio, non sunt cogendi, vt præcepta Decalogi tecitent memoriter, aut memoriæ mandent eo ordine quo in lege continentur, vti iam dixi satis est, si de singulis eorum rogati, an hoc sit faciendum an fugiendum; an illud sit bonum, an malum, recte ac vere respondeant; hoc enim est scire Decalogi præcepta. postremo monendi sunt, vti Ecclesia

Medina de restit. in 9.10.

Matth. 6.

Luc. 11.

sacramenta perdiscant neque tamen condemnandi sunt tanquam præcepti violatores, si non didicerint: dummodo id sacramentum nouerint, quod suscipere lege, & præcepto coguntur: hoc enim est singulos scire, quo ad ipsorum statum, & officium pertinent: Negari profectò non potest, in magno periculo versari eos qui fidei articulos, & decem diuinæ legis præcepta non discunt. Et magna est parentum, & pastorum Ecclesiasticorum negligentia, qui hæc à suis, quorum curam habent, discenda non curant: Sed quæres, qua lingua, & sermone prima Christianæ doctrinæ, & fidei elementa quisque discere debeat? Quidam aiunt, vernacula lingua, & sermone ea esse singulis perdiscenda, quò facilius capiantur: & certè id videtur commodius, & vtilius, & moti ac vsui Ecclesiæ congruentius. Cæterum, & Latina, & vernacula lingua ea quisque discere iure potest, vt Nauarrus insinuat: nam sufficit vnicuique, cùm de singulis rogatur, si verè, & rectè respondeat.

Sextò Quæritur, quandonam credendi præcepto, & lege singuli teneantur? Respondeo: si de iis loquamur, qui nōdum sunt ad Christi fidem, & religionem conuersi non eos præcepto compelli ad credendum, confestim atque fidem Christi sibi promulgatam audierint; non enim prudentis est statim audita credere: sed cum primum prudentia, & ratio incipit præscribere, esse credendas auditas res fidei, incipiunt lege, & præcepto teneri, ita vt eas credere debeant, qui audierint: vt cum res fidei proponuntur tanquam admodum credibiles, miraculis, testimoniis, exemplis, rationibus, signis, & dubibiles, miraculis, testimoniis, exemplis, rationibus, signis, & coniecturis non paucis confirmatæ. Si verò loquamur de fidelibus, & pijs hominibus qui iam fidem Christi susceperūt; præceptum credendi vim habet obligandi eos, ita vt actum credendi explicitum, vel implicitum elicere debeāt eo tempore quo charitatem, quam ante peccando amiserunt, recuperare per veram cordis pœnitentiam lege, & præcepto coguntur: nam actus charitatis, & pœnitentiæ, quo peccator ad diuinam gratiam redit, est coniunctus cum actu spei, quo, secundum Dei promissionem, veniam peccatorum speramus. Spes autem non est sine fide. Sed quæres, an fidelis, qui est gratia, & charitate Dei præditus, ita præcepto fidei teneatur, vt debeat certo aliquo tempore fidei actum elicere? Respondeo, actum fidei esse nobis impetratum à Deo tanquā remedium necessarium ad iustificationem impij, tùm fidelis, tùm infidelis. Et proinde mandatum credendi tunc inducit obligationem, cum impius lege, & præcepto compellitur ad iustitiam adipiscendam: qua obtenta, præceptum fidei non habet amplius vim obligandi, vt remedium ad iustificationem ita, vt certo tempore fidei actum elicere debeamus, sempet tamen eo præcepto tenemur, ne aliquid contra fidem credamus, & habet vim obligandi, vt est præceptū virtutis Theologicæ, quamuis facilè non sit, vt ait Bann. 2. 2. q. 22. attic. 1. dub. 2. designare tempus certum, quo obligat præceptum credendi, vt est actus virtutis satis probabiliter dicitur, speciale tempus, quo quis credere debet, esse quando tentationes insurgunt, quibus tentatur fides hominis. Et idem iuris est de præcepto spei & charitatis.

Septimò Quæritur, quandonam præcepto confitendi fidem obligemur? Respondeo, quandocunque præcepto compellimur ad excitandos alios ad fidem, ad iuuandos eos in fide susceptaiad confirmandos eos, ne à fide deficiant: item, quandocunque præcepto cogimur alios docere res fidei, & religionis Christianæ, & Catholicæ: Item, quandocunque debemus offensionem aliorum deuitare, ne si fidem celemus, nos Christianos esse, negare videamur. Præterea, quandocunque nobis imminet probabile periculum, ne fidem abnegemus, præcepto compellimur ad fidem confitendam. Insuper, quandocunque ita obligamur, vt religionis actum præstare nos oporteat, hoc est, debitum cultum, honorem, & venerationem vni vero Deo tribuere, eo ipso tunc præcepto cogimur fidem saltem implicitè profiteri, verbo nimirum, vel facto, vel signo: nam ipse religionis cultus quædam est fidei implicita professio.

De peccatis, quæ contra fidem admittuntur.
CAP. VIII.

PRimò Quæritur, quod sit primum peccati genus, quod contra fidem committitur? Respondeo, esse ignorantiam rerum credendarum: nam vt paulo ante iam dixi præcepto, & lege compellimur ad articulos, & prima fidei rudimenta, & principia sciēda.

Secundò Quæritur, An ignorantia rerum credendarum sit per se peccatum? Quidam opinantur nō esse, sed tantum esse causam peccati: sicut, inquiunt, ignorantia rerum agendarum non est per se peccatum, sed solum ideo est mala, quia est causa peccati, qua in agendo peccamus. Eodem modo, ignorantia rerum credendarum non est mala per se, sed quia causa est, vt in credendo labamur. Sed mihi verius videtur, quod alij senserunt asserentes ignorantiam rerum credendarum esse per se peccatum, quia est omissio eius, quod scire debemus: omnis autem omissio iusti ac debiti præcepti, est per se peccatum. Ex quo efficitur, vt si quis res fidei ignoret, quas scire debet, hoc ipso peccato se se commaculet, siue postea credendo erret, siue non erret.

Tertiò Quæritur, An ignorantia credendorum sit per se peccatum, an verò ratione negligentiæ in rebus fidei sciendis? Duplex est opinio, prima, communi consensu Theologorum receptа, docet solum esse peccatum ratione negligentiæ, quod ea ratione probat, quia nullum est peccatum nisi sit voluntarium: at ignorantia credendorum, nisi sit cum negligentia coniuncta, voluntaria non est. Secunda opinio affirmat ignorantiam rerum credendarum esse per se peccatū: quod sic colligunt, quia negligentia in sciendis rebus fidei ideo est mala, quia res fidei scire debemus. Deinde omissio iusti, & debiti præcepti per se est mala, & non ratione negligentiæ: quin potius negligentia censetur mala, quia mala est ipsa omissio præceptі: sed ignorantia rerum credendarum, est iusti ac debiti præcepti omissio, ergo est per se mala. Hæc opinantium varietas nata est ex alia controuersia, qua quæritur. An actus exteriores, id est, alterius facultatis, quam voluntatis, quando sunt ex re obiecta mali, sint per se peccata, an verò, quia voluntarij sint, ideo sint in culpa, & vitio? de qua q. 1. lib. tractaui c. 12. q. 1. & 4. Porrò cum multorū Theologorū opinio doceat huiusmodi actus esse malos, quia sunt voluntarij, ideo in præsentia similiter ignorantiam credendorum plerique volunt, non esse per se peccatum, sed tātum ratione negligentiæ, vnde est voluntaria. Ego verò in eo libro tradidi, requiri quidem ad rationem culpæ voluntarium, & liberum, tanquam conditionem sine qua nulla culpa, peccatum ve est, sed rationem, qua aliquid est per se malum, non ex voluntario, & libero sumi, sed ex ordine, & respectu rationis, nimirum, quia sit rationi dissentaneum, vtpote regulæ moris contrarium. Nec enim (Verbi Gratia) furtum in culpa, & peccato esset, si voluntario careret: At verò non quia voluntarium, ideo est malum rationis. Sed quia per se à ratione dissentit, & cum ipsa ratione pugnat: & ideo potius voluntas furandi habetur mala, quia furtum est malum rationis. Furtum verò ideo est malum rationis, quia est obiectum, quod cum recta ratione pugnat: furtum enim per se fiue fiat, fiue non fiat, est rectæ rationi contrarium, quando cum ipsa ratione comparatur: nam ratio præscribit ac præcipit non esse furandum, siue furtum esse fugiendum. In præsentia igitur, dicimus, ignorantiam credendorum requirere voluntarium, & liberum, vt in culpa, & peccato sit, & proinde negligētiam requirere: sed nihilominus, esse per se peccatum, hoc est, malum rationis, quia est omissio iusti, ac debiti præcepti, & proinde à recta ratione dissentit: quæ etiam, antequam velis res fidei ignorare: & antequam negligas rerum credendarum scientiam, à recta ratione dissentit: nam recta ratio præcipit, vt scias ea, quæ nosse debeas me ignores, quæ te scire oportet.

Quartò Quæritur, An si quis per ignorantiam voluntariam in errorem contra fidem inciderit, videlicet in hæresim, duplex peccatum admittat, nimirum hæresis, & ignorantiæ? Respōdeo, si ita incidat in errorem fidei contrarium per ignorantiam voluntariam, credens tamen implicitè, quicquid credit Ecclesia, paratus corrigi, nullo cum hæresis crimine maculari: quia non est, in credendo pertinax, & proinde solùm in culpa est, quia res fidei quas nosse deberet, sua sponte ignorat. Si verò ita in fide labatur, vt suo errori scienter contra Ecclesiam adhæreſcat, tunc se se hæresis scelere obstringit, cum sit in credendo pertinax, & proinde hæreticus est, non autem rerum credendarum ignarus. Non igitur sunt duo peccata simul, ignorantia fidei, & hæresis, sed alterum duntaxat.

Quintò Quæritur, quo pacto se gerere debeat is, qui pœnitentium confessiones excipit, quando eos, qui ad confitendum accedunt, fidei articulos ignotare, cognouerit: & an pœnitentes omnes interrogare, debeat, num fidei articulos nouerint; & an à sacramento pœnitentiæ repellendos curabit, qui eos ignorauerint, an item ignaros, & rudes docere debeat fidei articulos. Respondeo in primis, eos nequaquam esse à Sacramento reiiciendos: nam vel nunquam admoniti fuerūt se ad articulos sciendos lege, & præcepto compelli, vel si aliquando hac de re sint admonitī, aut commodè addiscere non potuerunt, quia doctore, & magistro caruerunt: aut quia aliis negotiis, & curis distenti, in iis addiscēdis articulis studium, & operam ponere nequiuerunt: vel quia eius rei fuerūt penitus obliti: & in his casibus excusantur à peccato, eòquòd ignorantia probabilis, & iusta esse videatur. Item, si semel

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantùm, aut iterum de hoc fuerint admoniti, licet id non præstiterint, haud sunt tamen à Sacramento excludendi, si eos suæ negligentiæ pœniteat, seque exhibeant promptos, & paratos ad articulos in posterum addiscendos. Præterea, si fœpè de hac re certiores facti, eam neglexerint, tunc illorum confessio non est audienda, sed ad tempus differenda, vt interim fidei articulos perdiscant, si id commodè præstare possint. Quod si id fieri nequeat, tunc presbyter, aptiori, quo potuerit modo, eos instituat, ac postea eorum confessiones exigat. Secundo, confessarius debet rogare eos, qui ad confitendum accedunt sciant necne fidei articulos, quoties probabiliter iudicauerit, aut dubitauerit ignorare prædictos articulos, quales sunt inulti rustici vulgares homines, rudes, & imperiti. Non tamen cogitur ad roganduin eos quos probabiliter crediderit scire: vt fere sunt nobiles viri, aut alij bene à pueritia educati, & instituti, & ij, qui solent præceptoribus in re literaria operam dare, & ij, qui crebrò Sacerdoti sua peccata confiteri consueuerunt.

De Hæresis crimine. CAP. IX.

PRimò Quæritur, quid sit hæresis? Est error intellectus siue mentis voluntarius ex electione, & pertinacia contra aliquam sententiam fidei. Dicitur [error] hoc est, assensus falsus, [intellectus, siue mentis] quia sicut actus fidei intellectu consummatur, cùm sit assensus rationis verus, & certus, licet obscurus, sic etiam error fidei contrarius, intellectu siue mêre completur, [voluntarius verò,] quia sicut assensus fidei oritur, & existit ex pio voluntatis affectu: ita etiam hæresis est assensus rationis contra fidem ex voluntatis electione protectus. Vnde hæresis Græcis dicta est, quasi electio, optio, secta, quæ hæreticos à Catholicis, quibus est summa in fide, & religione concordia, distungit, ac segregat. Quo fit, vt assensus contra fidem, si deliberatione careat, non sit hæresis, tales enim multi sunt motus rationis, qui subitò contra fidem irrepunt, (ex electione, & pertinacia,) quia hæresis non est, nisi cum quis in Fide scienter errat. Et proinde nascitur, existit, ac pendet ex electione voluntatis cum certa scientia, quæ in eo consistit, vt is, qui errat, sciat Ecclesiam contrarium sentire. Pertinacia itaque non significat certam aliquam temporis durationem, & moram, vt quidam existimant inter quos videtur esse Silu. hæresis 1. q. 2. versic. sciendum est. nam vno momento temporis potest quis esse simpliciter hæreticus; sed significat voluntatis electionem cum certa notitia eius, quod credit, & sentit Ecclesia. Vltimò dicitur [cótra aliquam sententiam fidei:] quia error in aliis rebus non est hæresis: ergo potest quis in multis errare, qui tamé hæreticus non sit.

Secundò Quæritur, quot & quæ requirantur, vt aliquis sit hæreticus? hoc est, quæ sint ea, quæ hæreticum constituunt: de qua quæstione. Anton. p. 2. tit. 11. c. 5. Silu. Ange. & alij verbo, hæresis, aut hæreticus, in principio. Canus lib. 11. de locis Theol. c. 8. Respondeo, requiri potissimum quatuor primò, vt sacro baptismate ablotus Catholicam fidem fuerit ipsius baptismatis susceptione professus. Quo fit, vt licet impius Auerroes, & alij huius farinæ homines multos contra Fidem errores tradiderint, hæretici tamen minimè censeantur. Deinde, vt quis voluntarie, & pertinaciter, & contra fidem aliquid credat: non igitur satis est, si per ignorantiam, aut si absque pertinacia erret in fide, vnde illud magni Augustini dictum refertur ex epist. 162. Errare quidem potero, sed hæreticus non ero. Tertiò, vt aliquam fidei sententiam credat, aliquam neget, hoc est, non ex toto omnem fidei sententiam neget, is enim Apostata est, non hæreticus: quoniam à fide penitus recedit. Quartò, vt contra fidem intellectu erret: nam si operæ tantùm, aut sermone tantùm, non mente erret, hæreticus non est.

Tertiò Quæritur, An Cathecumenus sit hæreticus, si postquam semel fidem, & religionem Christianam susceperit animo, & voluntate, aliquid postea contra fidem scienter crediderit. Quidam, inter quos est Alphonsus Castrensis lib. 5. de iusta hæret. punit. c. 8. asserunt, eum esse hæreticum, quia satis esse putant, si sciens aliquid credat contra id, cui mente, & voluntate aliquando per fidem adhæsit. Verùs tamen alij sentire mihi videntur. Simanca. de Cath. inst. tit. 1. Bannes. 2. 2. q. 11. art. 1. eum coram Deo quidem hæreticum esse, non tamen in Ecclesia Dei pro tali habendum, quia nondum est Ecclesiæ iurisdictioni, & potestati subiectus: nondum fidem in Ecclesia professus, quia nondum sacro Baptismatis fonte ablutus in Ecclesia coopertus est: & ideo hæreticorum pœnas non contrahit. Si quæras, an is, qui per errorem putat, se Baptismum suscepisse, cum reuera non susceperit, sit hæreticus, si credat scienter aliquid contra fidem. Respondeo, cum Gabr. 4. dist. 11. q. 1. art. 1. nota. 1. Alphonsus Castr. lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 8. Simanc. de Cathol. instit. tit. 31. numer. 5. esse hæreticum, quia satis est, si se habeat, & gerat tanquam baptizatum.

Quartò Quæritur, An si Deus certò, & euidenter quippiá alicui homini reuelet, is sit hæreticus contrarium credens eius rei, quæ est sibi diuinitus patefacta? Respondeo, cum vere coram Deo hæreticum esse, quia scienter, & voluntarie credit contra id, quod certò, & euidèter nouit sibi esse à Deo reuelatum; at verò in Ecclesia hæreticus, non est, quia nihil credit contra ea, quæ tanquam credenda proponit Ecclesia: nec enim Ecclesia proponit credenda, quæ priuatim alicui à Deo patefiunt, sed quæ Prophetarum, & Apostolorum verbo, aut scripto, aut non scripto tradita suscepit: vnde non est hæreticorum pœnis subiectus.

Quintò Quæritur, An dubius in fide sit hæreticus? De hac quæstione Antoni. p. 2. tertia tit. 12. cap. 5. §. 10. Turrecrem. in summ. de Eccl. lib. 4. parte 2. c. 18. Augustí. Aneona in summ. de potest. Eccl. q. 28. art. 1. Canus lib. 12. de loc. Theolog. c. 9. Alberti de agnoscen. assertionib. quæst. tertia nu. 6. Castrus lib. de iustis hæret. punit. c. 7. Ratio quæstionis est, quoniam qui dubius est, neutri quæstionis parti assensum præstat, nec item ab alterutra parte dissentit: ergo qui dubitat, errore intellectus, & mentis non labitur. Respondeo, in cap. dubius. de hæret. aperte dici, dubium in fide esse infidelem. Vnde quæstio non est, an sit infidelis saltem iuris fictione, hoc est, qui in iure pro infideli, & hæretico habeatur, sed an sit verè, & proprie hæreticus, & hæreticorum pœnis subiectus. Meo iudicio quoties quis voluntarie, & pertinaciter de fide hæsitat, eo ipso, est hæreticus: quoniam fides, est assensus verus, & certus, licet obscurus, sed qui de fide voluntarie, & pertinaciter ambigit, assensum non præstat, quem tamen præstare debet: ergo est hæreticus, aut saltem tanquam talis habendus. At inquies, Hæresis est error intellectus. Respondeo, esse errorem intellectus, vel absentiam assensus fidei, quem tamen præstare oporteret, vel dubitationem, qua quis scienter, & voluntarie ambigit de rebus fidei, quas certò credere debet. Nam fides ambiguum nó habet, hoc est is, qui credit, non dubitat scienter, & voluntarie. Quare si quem in foro exteriori legitimè allegata, & probata probauerint in rebus fidei scienter, & voluntarie dubitasse, arbitror eum, vt verè, & proprie hæreticum puniendum.

Sextò Quæritur, An qui scienter res fidei sola opinione credit tanquam res probabiles, sit hæreticus? Ratio item dubitandi est, quia qui per opinionem credunt res fidei, nullum habent contra fidem errorem. Respondeo, esse hæreticum. Nam quemadmodum is, qui dubius in fide est, censetur verè, & proprie hæreticus: ita, qui rebus fidei sola opinione adhæresit, est reuera, & non solùm iuris fictione hæreticus, quia fides est assensus verus, & certus: at opinio est assensus incertus, ita vt qui opinatur, putet posse esse verum contrarium eius, quod ipse arbitratur. Ergo si quis voluntarie, & pertinaciter res fidei sola opinione crediderit, eo ipso caret assensu certo, & firmo, quem habere deberet.

Octauò Quæritur, An si quis per ignorantiam crassam credat aliquid contra fidem, paratus alioqui suum errorem deponere, quando fuerit admonitus, sit hæreticus? & intelligitur quæstio hoc sensu, an sit reuera hæreticus etiam in foro interiori cõscientiæ. Duæ sunt opiniones. Prima vult eum esse hæreticum.

Quod probat vnica ratione, quia fumum, homicidiũ, adulterium, periurium per ignorantiam crassam admissum, est peccatum eiusdem speciei, cuius est furtum, vel homicidium scienter patratum: ergo error contra fidem per ignorantiam crassam susceptus, verè est hæresis. Sic Sotus in 4. dist. 22. q. 2. ar. 3. post conclus. in 1. casu. Secunda opinio negat eum esse hæreticum, quia ad hæresim requiritur, vt paulò ante iam docui, pertinacia, quæ est electio voluntatis cum certa scientia, & notitia eius, quod credit, & sentit Ecclesia: ergo si quis per ignorantiam crassam erret in fide, dummodo tamé pertinax non sit, hoc est, dummodo paratus sit suum errorem corrigere, & dummodo implicitè credat, quicquid credit Ecclesia, hæreticus non est. Sic Innoc. Host. Ioan. And. Abbas, Cardinalis in cap. Firmiter, de summa Trin. & fid. Cathol. Canus lib. 11. cap. 9. de loc. Theolog. Nauarrus in Manua. c. 11. nu. 22. Simancas de Cathol. instit. tit. 31. num. 30. Et quidam alij iuniores, videlicet Bannes 2. 2. q. 11. artic. 1. Arag. 2. 2. q. 11. art. 1. Silu. hæresis 1. q. 2. versicul. quinto, vt quis. Et hæc opinio est venior, & ratio eius superius allata Sotum conuincit. Aliud verò est de furto, homicidio, adulterio, & periurio: hæc enim, & alia similia fiũ gitia operæ exteriori consummantur. Et proinde, vt sint eiusdem speciei peccata, cuius sunt ea, quæ scienter committuntur, sufficit, si sint aliquo modo voluntaria per seipsa, aut in suis causis, qualia sunt ea, quæ per ignorantiam crassam admittuntur, ac hæresis peccatum requirit, ac postulat errorem intellectus voluntarie, & pertinaciter

susce-

susceptum: & proinde ignorantia crassa rerum credendarum peccatum est, sed error contra fidem per talem ignorantiam contractus, non est hæresis propriè. At in foro exteriori quoties probatum fuerit, quempiam per ignorantiam crassam in rebus fidei errasse, in eũ iudices merito possunt animaduertere, vt in hæreticum, quia qui per huiusmodi ignorantiam supinam erras in fide, saltem iuris fictione hæreticus censetur.

Octauò Quæritur, An qui per ignorantiam affectatam incidit in errorem fidei contrarium, sit hæreticus? Si sit alioqui paratus suum errorem deponere, cum scierit Ecclesiam contrarium credere, & docere. Duo quoque sunt sententiæ, prima affirmat eum esse verè, & simpliciter hæreticum, sicut est verè fur, homicida, adulter, vel periurus, qui per ignorantiam affectatam, furtum, homicidium, adulteriũm, vel periurium admiserit. Secunda opinio negat eum hominem in foro interiori conscientiæ hæreticum esse, quæ verior esse mihi videtur ita sentiunt iuniores quidam S. Thomę discipuli, Bannes 2. 2. q. 11. art. 1. Aragon. 2. 2. q. 11. artic. 1. & Silu. hæres. 1. q. 2. versic. 5. vt quis. Nam potest quis consultò res fidei ignorare, & tamen implicitè credere, quicquid credit Ecclesia: qui si in fide esset per ignorantiam, qua voluntariè neglexit scire tam rerum, quas credere debebat, pertinax non esset cum credat & sentiat, quicquid credit, & sentit Ecclesia, & sit alioqui paratus à suo errore, & assensu falsò recedere. Alia verò ratio est de exteris peccatis, quæ opere externo complentur, in quibus satis est voluntas in causis suis, quibus voluntaria sunt, & proinde peccata eiusdem speciei censentur, cuius sunt crimina scienter commissa: at verò hæresis cum pertinaciam requirat, intellectu consummatur ex electione voluntatis cum certa scientia eius, quod credit, & profitetur Ecclesia. Dixi, in foro interiori conscientiæ: quoniam in iudicio, si certò constiterit Titium per ignorantiam voluntariam aliquid contra fidem credere, iudices in eum tãquam in hæreticum animaduerterent: nam in eo iudicio, vt hæreticus habetur, cum ignorantia probabilis, & iusta non sit.

Nonò Quæritur, An qui metu compulsus affirmat aliquid fidei contrarium, absque vllo tamen interno mentis assensu, quod credat id, quod ore profert, sit hæreticus? veluti si quis verbo tantùm non mente dicat, se hæreticum esse, Sacrificum, Paganum, aut non Christianum: aut Christum non esse verum Deum: quæritur, an eo ipso sit hæreticus, aut infidelis. Hanc quæstionem tractat Simanc. de Cathol instit. 17. num. 36. Albertinus de agnosc. assertionib. q. 8. num. 12. & q. 30. num. 3. & 11. & in repet. de hæret. in 6. q. 13. nu. 67. Respondeo ex communi Doctorum sententia, eum hominem peccare quidem, sed nequaquam esse verè, & proprie hæreticum, aut infidelem peccat, quia ore, lingua, & sermone Christi fidem profiteri debet, cum tamen se esse Catholicum, aut fidelem neget. Agit igitur contra præceptum, & legem confitendi fidem: nec idcirco tamen ille metu mortis excusatur, quia fidem abnegare, quam confiteri debet, est per se malum: hæreticus tamen, aut infidelis non est, quia interius mente non credit, quod ore, & lingua affirmat exterius. Ita Simanc. Alberti. locis supra citatis. Bruus lib. de hæret. cap. 4. Directo. Inquisit. p. 1. q. 9. & ibidem Penna commen. 2. Quemadmodum nec hæreticus est, qui per iocum, vel iram aliquid contra fidem affirmat, id intellectu non credens: nec maledicus, siue blasphemus in Deum est hæreticus, qui maledicti, & blasphemiæ verbum, fidei contrarium, ore tenus tantummodo temerè effutit. At in iudicio tanquam hæreticus meritò punitur, qui fidem quamuis metu abnegat: quoniam hominibus verba patent, non mentis affectus. Deus de animo, & voluntate, homo de sermone, quem nouit, iudicat. Item, negari non potest, quin tanquam suspecti hæreses haberi possint is, qui metu fidem abnegant, præsertim si mortis periculum euadere facile possent, si viri docti, aut magnæ authoritatis essent, si statim, vt constituti extra periculum sunt, non resipiscunt, vt prædicti auctores iure optimo tradiderunt.

Decimò Quæritur, An is, qui verbo tantùm, non mente contra fidem aliquid affirmat leui aliquo metu adactus, incidat in excommunicationem ipso iure, in hæreticos latam: vt si hæreticum se esse fateatur, vel Paganum, vel Iudæum, & non Christianum, aut si Christũ dicat non esse verum Deum. Duæ sunt opiniones; vna affirmat eum excommunicatione affici, & cæteris pœnis, quæ sunt hæreticis ipso iure irrogatæ. Ita Caietanus 2. 2. q. 11. art. 1. ad 2. & q. 94. art. 1. Quem quidam alij sequi videntur. Eius opinionis argumenta sunt. Primum quidem, quia si iure excommunicatio constituta esset in fures, homicidas, adulteros, verè eam excommunicationem incurrisset ille, qui metu mortis furtum, homicidium, adulterium, periurium admisisset, quia verè fur, homicida, adulter, vel periurus fuisset; sed iure ipso excommunicatio imposita est ijs, qui aliquid contra fidem sentiunt, vel dicunt. Ergo ad eam pœnam contrahendam satis est, si quis voluntarie aliquid fidei contrarium dicat, vel credat. In Concilio enim Toletano primo, in Assertione fidei, anathemate damnatur, qui dixerit, vel crediderit aliquid contra fidem. Deinde argumentatur, quia Ecclesia non punit actus mentis internos, sed externos scienter, & voluntarie factos: ergo cum excommunicatione afficit hæreticos comprehendit eos, qui aliquid contra fidem scienter affirmant. Postremò, quia in huiusmodi homines Christi fidem abnegantes, tanquam in hæreticos inquirit, & animaduertit Ecclesia, & absoluit ad melioremmentem redeuntes.

Altera opinio negat excommunicationem in Hæreticos latam eiusmodi hominem contrahere. Sic Antonius, quem citant Angelus, Rosella, Syluester, Tabiensis, Armilla verbo, Apostata, & verbo, hæreticus. Sic etiam Nauarr. in Manua. cap. 11. num. 27. & quidam iuniores scilicet Bannes, Aragon. 2. 2. q. 11. art. 4. quæ mihi videtur verior opinio. Nam pœnæ iuris sunt restringendæ, ergo excommunicatio, qua afficiuntur hæretici, mitius, & benignius intelligi debet, vt contrahi tantummodo dicatur, cum quis voce simul, & animo hæreticus est. Alioqui enim, qui per iocum, vel iram aliquid aduersus fidem ore tenus solummodo dixisset, absque dubio in excommunicationem incidisset.

Ad Caietani obiecta respondeo: ad primum, cum iure excommunicatione feriuntur, qui contra fidem aliquid dixerint, vel crediderint, nomine eorum (qui dixerint,) vel (crediderint,) accipiendi sunt, qui dixerint mente interius id sentiendo, quod ore profitentur exterius, sicut appellatione eorum (qui aliquid crediderint) accipiuntur ij, qui non solum interius mente hæresim concipiunt, sed nutu quoque, signo, vel verbo exprimunt. Item, longè diuersa ratio est de cæteris peccatis, quæ exterius complentur, vt furtum, homicidium, adulterium, periurium: nam si hęc crimina ius ipsum excommunicatione afficiat, eo ipso, quo voluntariè fuerunt admissa, Excommunicationi subiecta censentur. Hæreticus verò, quia intellectu, & mente interius consummatur hæresis, excommunicationem non contrahit, nisi fuerit intellectu hæresis completa.

Secundum argumentum eodem modo diluitur. Ad tertium respondeo, in huiusmodi criminosos meritò Ecclesiam inquirere, & animaduertere, quia probabiliter iudicat, eos id intellectu credidisse, quod ore affirmarunt, & proinde eos etiam meritò absoluit à censuris, in quas lapsos esse probabiliter senserat. Obicies, negari non posse, si Ecclesia excommunicationem irroget iis, qui hoc, vel illud docuerint, scripserint, disputauerint, vel concionando dixerint, eos tali excommunicatione affici, qui contra fecerint docẽdo, scribendo, disputando, concionando, quamuis id mente non credat. Respondeo, verè nos inficiari nequire, quin possit Ecclesia ipso iure excommunicatione punire eos, qui certum quid fecerint, vel scripserint, vel docuerint, vel disputauerint, etiam absque vllo in fide intellectus errore: possunt enim ipsi externi actus contra fidem, quando voluntarij sunt, & liberi, excommunicatione, & aliis pœnis affici. Solum dissitemur, eam excommunicationem, quæ est iure in hæreticos latam contrahi: Verùm causa, aliquis coram venerabili Eucharistiæ Sacramento caput non nudat, & aperit, genu non flectit, quia interius intellectu, & mente credit in eo corpus Christi re vera nõ esse. Duæ sunt opiniones. Prima affirmat eum in excommunicationem incurrere, quia hæresim internam mente cõceptam

Universidad de Deusto
Biblioteca

facto declarat,& prodit. Secunda opinio vult,eum excõmunicatione nõ afficiri:atque hæc est verior opinio, quia factum exterius est sua natura indifferens, ergo hæresim internam non exprimit. Quid, inquies, si quis dum secum mente reuoluit suam hæresim, ore deinde dicat, Ita est, vel, peream, nisi ita sit, vel subridet, aut manibus plaudit, annuit capite, aut vultus, aut totius corporis signo, & nihil aliud eloquatur, an tanquam hæreticus exterior, in excommunicationem incidat? Quidam affirmant, ea ratione permoti, quia ore dicit, & exprimit hæresim, quam mente tenet. Alij verò negãt, quòd putent cum solum esse hæreticum mente, nõ verbo. Ea enim verba: Ita est, vel, peream, nisi ita sit, per se sunt indifferentia, neque enim hoc magis, quàm illud significant, nec si ea quispiam audisset, potuisset vere fateri, eum hæresim protulisse: excommunicatione autem afficitur is, qui verbis exprimit hæresim, quam mente concipit, ac tenet: & hæc opinio videtur esse satis probabilis, quam habet Bannes 2.2.q.11.ar.4.

A

De pœnis Hæreticorum, & primùm, de excommunicatione.

Cap. X.

B

PRimò Quæritur, Quæ sit prima pœna iure canonico Hæreticis irrogata? Respondeo esse excommunicationem, vt patet ex c.cum Christus,& c.Sicut ait,& cap.Ad abolendum,& c. Excommunicamus,de Hæret. Immo excõmunicatio in Hæreticos lata, videtur esse antiquissima omniũ excommunicationum, quæ iure canonico sunt constitutæ, vt insinuatur in c.Acatius,& c.Audiuimos.24.q.1. Et ex quo in Ecclesia concilia cogi, & celebrari cœperunt ad extirpandas hæreses, introductus est mos Hæreticos excommunicandi, qua pœna à Sacramentis arcebantur,& communibus Ecclesiæ suffragiis & officiis priuabantur, repellebantúrq; ab omni fidelium,& piorum hominum consortio. Olim tamẽ non erat hæc excommunicatio Romano Pontifici reseruata: attamen per eas pontificias Constitutiones, quæ quotannis in die Cœnæ Domini publico,& solenni more in Romana Curia promulgantur, cœpit Summo Pontifici reseruari.

C

Secundò Quæritur, An iure diuino hæreticus sit omnino in rebus diuinis euitandus à nobis? Quod est quærere, an excommunicatio in hæreticos constituta, iuris diuini sit. Duæ sunt opiniones, prima, quorundam Canonici iuris interpretum,& Theologorum asserentium esse euitandum,& hæreticum iure diuino, non humano solùm excommunicatum esse, quod probant ex historia Sancti Herminigildi martyris, quam scripsit B.Greg.lib.3.Dialog.cap.31. & refertur cap. Cœpit 24.q.1. qui cum esset à patre Rege Hispaniæ Ariano detrusus in carcerem, ob fidem Catholicam, noluit percipere in Paschate Eucharistiam sibi ministratam ab Episcopo Ariano ad eum misso à patre eius rei gratia: & propterea iussu patris est occisus, quem tanquam verum Christi martyrem colit,& veneratur Ecclesia. Secundò, quia etiam instante mortis tempore nemini licet, vt habetur c. Arianos.1.q.1.& docet S.Tho.par.1.q.82.art.7.ad 2. Sacramenta ab Hæretico ministrata suscipere, nisi Baptisma, quod est ad salutem simpliciter necessarium, & propterea quisque iure potest, dum imminet mortis periculum, à quolibet recipere, etiam Iudæo, vel Pagano. Sic sentit Latomus in assertione determinat. datę contra Lutherum ab Academia Louanien. Sic etiam Echius in Enchirid. loco. commu. contra Lutherum.

D

Secunda opinio negat hæreticum iure diuino esse vitandum, sed tantùm Canonico, quo solo iure est vinculo excõmunicationis obstrictus: & hæc est plurium Theologorum consensu recepta sententia, & mihi sanè longè probabilior, & verior apparet, vt latius ostendam, cum de excommunicatione tractauero. Interim tamen animaduertendum est, Hæreticum in diuinis,& sacris iure diuino esse vitandum, in his, quæ sequuntur. Primò, si ex huiusmodi cum Hæreticis sermonis,& rerum communicatione, aliorum oriatur offensio. Secundò, si periculum nobis immineat nostri spiritalis exitij,& interitus, videlicet perfidiæ, & Christianæ religionis contemptus. Tertiò, si ex hoc, quod cum Hæretico sermonem,& consuetudinẽ habemus, suspitio nascatur, quòd verbo, signo, vel facto. Hæreticorum ritus, mores, aut dogmata probemur. Quartò, si cum hęretico sit nobis commercium criminis,& impietatis, ob quam ipse est excommunicationis sententia constrictus. Extra hos casus iure tantum Canonico, non diuino debet in rebus sacris hęreticus euitari. Ex quo efficitur, vt Romani Pontificis auctoritate concedi queat, vt ab Hæretico extra casus supra memoratos, suscipere Sacramenta possimus, vt fusius in eo, quem dixi, loco docebo. Nam quamuis iurisdictione Ecclesiastica hæreticus careat, eo quòd sit segregatus ab Ecclesia, potest tamen eam habere, si id Romanus Pontifex, siue Ecclesia permittat, aut concedat.

Tertiò Quæritur, An eiusmodi excommunicationem contrahat hęreticus ob solam hæresim internam mente conceptam? Hanc quæstionem tractauit Archidiaconus in cap. Cùm quis de sentent. excomm. in 6. Et in vtramque partem multa iura produxit, & tandem eam liberam disputationi reliquit? Duæ sunt opiniones. Prima affirmat contrahere, sic Glossa in Clement. 1. verbo eo ipso incurrant, de hæret. quam Glossam sequuntur ibidem Imola, Paulus, Stephanus, Zabarella, sic etiam Fel. cap. vlt. de hæret. Tiraqu. in l. si vnquam. C. de reuoc. donatio. verbo, reuertatur, numer. 240. ita quoque Adrianus, Rosel. Albertus Pighius, Medina, quos citaui lib. 3. cap. 10. q. 1. & ante eos omnes senserant Raynerius, Gotfredus, Ioannes Ancona, vti eos citat Archidiaconus. Quod probant. Primò, quia in iure sæpe excommunicatione afficiuntur, qui hoc, vel illud dixerint, docuerint, crediderint: ergo nomine eorum [qui crediderint] intelliguntur, qui solã hæresi interna infecti sunt, alioqui enim quid opus erat dicere: [qui dixerint, vel docuerint?] In Concilijs anathemate damnari solent, qui hoc, vel illud crediderint, aut putauerint. In Concilio item Constantiensi decernitur, vt Hæretici recentur, vtrum hoc, vel illud credant. Item, qui dixerint apud censores, & iudices fidei, quos hæreticæ prauitatis Inquisitores appellamus se hoc, vel illud contra fidem credidisse, aut credere, meritò puniuntur. Deinde, quia in Clementina 1. de hæret. Fidei iudices in excommunicationem incurrunt, qui in aliquem inquisierint odio, timore, vel aliquo carnis, & sanguinis, aut commodi temporalis studio, & amore: ergo actus etiam interior excommunicatione mulctatur. Secunda opinio est ferè omnium Theologorum consensu approbata, vt rectè docet Simanc. de Cathol. Institut. tit. 42. num. 5. & 4neminem propter solam hæresim internam excommunicatione, aut aliis Iuris pœnis affici. Hæc opinantium diuersitas oritur ex alia generali quæstione. An Ecclesia iurisdictionem, & potestatem habeat in actus mentis simpliciter internos, ita vt in eos possit inquirere: qua de re latè disputaui in libro quinto de legibus, cap. 10. p. 1. Et quoniam in eo loco, vt veriorem sententiam sequutus sum eam, quæ negat talem potestatem penes Ecclesiam esse: propterea in præsenti secundam opinionem longè veriorem existimo, videlicet hæresim internam tantum mente conceptam nulla esse excommunicatione, aut pœna iuris affectam. Nam de pœnit. dist. 1. cap. Cogitationis, dicitur: Cogitationis nemo pœnam ineretur, aut patitur, cap. Sicut tuis, & cap. Tua nos, de simonia traditur, Ecclesiam de occultis non iudicare, sed tantùm de manifestis, 2. quæstio. 5. cap. Consuluisti. Occulta, & incognita illi soli relinquuntur, qui solus nouit corda hominum. Idem colligitur ex cap. Erubescant. dist. 32. ex cap. vlt. 32. q. 5. Et ratio id manifestò, & certò concludit: nam actus mentis interni solum Deo patent: nec Ecclesia potest de eis iudicium ferre, cum sint hominibus natura sua penitus ignoti.

Quartò Quæritur, An ob hæresim exteriorem, etiam penitus occultam, excommunicatio ipso iure cõtrahatur? quod est quærere, An si Titius solus res fidei secum mente reuoluens, aliquid contra fidem sponte sua pertinaciter sentiat, & lingua, & ore prodat, & exprimat, nemine audiente, eo ipso in excommunicationem incurrat? Respondeo cum omnibus iuris Canonici doctoribus, & Theologis, vt testatur Simanc. de Cathol. institut. tit. 42. num. 7. cum statim incurrere. At, inquies, hæresim esse penitus occultam, nec posse vnquam in iudicio probari Titium aliquid contra fidem dixisse. Respõdeo, hæresim exteriorem eo ipso, quod talis est, iurisdictioni, & potestati Ecclesiæ subiici, quoniam non est per se occulta, qualis est hæresis mentis interna, sed ex accidenti tantùm, nempe, quia desint testes, quibus probari possit, Titium hæresim protulisse.

Quintò Quæritur, An si quis hæresim suam internam, in qua olim fuerat, & à qua iam recessit, amico aperiat, nõ quidem studio, & voluntate hæresim asserendi, sed gratiæ petendi tantummodo consilium ab eo, sit hæreticus exterior, & eo ipso in excommunicationem prolabatur? Verbi Gratia, Titius dicit Caio amico, tribus ab hinc annis hoc, aut illud mente interius credidi, quamuis iam meum errorem deposuerim. Duæ sunt opiniones: Prima affirmat, quoniam eo ipso, quod consilium petit, suam hæresim prodit internam. Secunda opinio negat, quæ quibusdam videtur probabilior. Victoria, vt testatur Siman. de Cathol. institut. tit. 42. num. 9. Sensit nullam excommunicationem incurrere: cui sententiæ, ait Simancas, vehementer assentior. Nam quando quis consilij petendi, & sibi cauendi causa, amico hæresim suam internam narrat, ac refert, non id facit verbis hæresim exprimentibus, quia solùm declarat ei, se interne aliquid contra fidem sensisse; & propterea consilio ipsius indigere, quid sit sibi facto opus. Hæreticus autem exterior est, qui hæresim, quam mente retinet, verbis declarat, & exprimit. Veluti si Titius dicat, Credo Christum nõ esse verum Deum. Ex quo efficitur, vt idem sit penitus dicendum de eo, qui hæresim suam internam ad sanctorem mentem reuersus, sacerdoti, cui omnia sua peccata confitetur exponit, cum sui eum peccati pœnitet: tunc enim non dicit se contra fidem sentire, sed fatetur se mente contra fidem aliquid credidisse, & eius criminis magnum modò dolorem perferre: ita quoque docet Simancas loco citato. Quo fit, vt si, vel consilium ab alio petendo, vel sua peccata confitendo dicat, se contra fidem credidisse, & nunc etiam credere, eo ipso excommunicationem contrahat, quia est hæreticus exterior.

Sextò Quæritur, An si Titius dicat alicui per iocum. Ego olim mẽte credidi hoc, vel illud contra fidẽ, nunc tamen amplius non credo, sit hæreticus exterior, excommunicatione iuris affectus: Simancas loco citato scribit Fræiscum Victoriam etiam sensisse, Titium non esse hæreticum exteriorem, eo ipso, quòd ita loquitur, quia nullam hæresim præsentem, quam mente retineat, verbis exprimit, sed prius tantum dumtaxat, in qua olim fuit, & à qua iam voluntatiè recessit. Ipse verò Simancas ait, se in hac opinione, & sententia subsistere. Et proinde in excommunicationem nequaquam incidere: Quidam censent, Titium esse hæreticum exteriorem, & in excommunicationem incurrere, quia eo ipso hæreticus interior cœpit verbis, & sermone se prodere. Sed prima mihi sententia magis probatur: non enim quælibet verba sufficiunt ad hæresim exteriorem, sed ea, quæ hæresim internam præsentem declarant, & exprimunt, ita vt animus, & sermo consentiant, & id, quod mente concipitur, verbum exprimat: hoc enim idem de cæteris similibus asseueramus. Non enim peieras, aut maledicis, vel detrahis, cùm dicis: Peieraui, maledixi, detraxi: Ita planè, non ideo nunc credis aliquid, si dicas. Ita olim credidi; sed si ita dixeris, ita nunc credo, ita sentio.

Sic etiam Cordub. in suis quæstionibus lib. 4. q. 13.

Septimò Quæritur, An qui legendo, narrando, disputando, vel alienos libros, aut tabellas transcribendo hæresim suam, quam mente conceptam ante tenebat, lingua, & ore pronunciat, non quidem voluntate confirmandi, declarandi, exprimendi ve errorem, quem mente conceptum habet, sed tantùm gratia legendi, disputandi, transcribendi, & narrandi, eo ipso, tanquam hæreticus exterior excommunicatione afficiatur? Respondeo cum Cordubensi, non affici, quia hæresim suam ille non sermone prodit, non lingua, & ore declarat, sed solùm aliorum libros legit, vel transcribit, vel disputando aliorum factum, vel errorem, vel sententiam recensẽt.

Cordub. in suis quæstionibus lib. 4. q. 13. in opus.

Octauò Quæritur, quisnam possit hæreticum absoluere à peccato, & excommunicatione, quibus tenetur obstrictus? Respondeo, absolutionem esse Romano Pontifici reseruatam, & proinde neminem posse ab ea absolui, nisi auctoritate, & facultate Romani Pontificis; vt constat ex constitutione Pontificia, quæ quotannis Romæ publico ritu, & vsu legi solet in die cœnæ Domiaicæ.

Nonò Quæritur, An Episcopus possit hæreticum sibi subiectum absoluere? Respondeo, in Concilio Trident. Sess. 24. c. 6. de Reformatione, concessum fuisse Episcopis, vt possint absoluere ab hæresi occulta, per seipsos, non autem per Vicarios suos. Appellatione autem hæresis occultæ, intelligitur ea, quæ non est notoria per euidentiam facti, vel per sententiam Iudicis, vel per propriam hæretici confessionem in iudicio, & quæ item testibus probari nequit. Ita vt occultum eo loco sumatur, vt à notorio, & publico distinctum.

Decimò Quæritur, An hæc talis facultas in Concilio Episcopis concessa, abrogata sit per clausulam, quæ à Pio V. & Gregorio XIII. & cæteris Pontificibus solet nunc adiici in constitutione Pontificia, quæ Bulla in Cœna Domini vocatur: in ea siquidem ad finem addi solet: [A casibus & censuris in ea contentis neminem absolui posse ab alio, præterquam à Romano Pontifice, vel ab eo, cui specialiter fuerit concessum: non obstante quocumque priuilegio, & clausula Concilij generalis.] Hanc quæstionem tractat Nauar. cõs. 15. de sent. excomm. & breuiter attigit in Man. c. 27. num. 160. & num. 275. Duæ sunt opiniones, vna negat esse derogatum facultati in Concilio Tridentino concessæ, ita docet Bannes 2.2.q.11.art.4. quod probat primò: Solùm enim generaliter dicitur: Non obstante clausula Concilij generalis: nec vlla sit expressa mentio Concilij Tridentini, sed ex Archidiacono, & Felino, quos huius opinionis auctores citant, non intelligitur derogatum per clausulam generalem facultati, & priuilegio alicuius certi Concilij generalis, nisi ipsius specialis facta sit mentio. Item, quia lex specialis non creditur per generalem sublata, siue præcedat, siue sequatur. Glossa communi consensu recepta in Auth. offeratur. C. de litis contest. & docet Decius in regula. 1. ff. de reg. iuris. Deinde, cum eiusmodi facultas concessa sit à Concilio Tridentino, tam recenti memoria conuocato, & celebrato, & ob graues, & iustas causas sit data, non videtur verisimile, tam facilè, & tam citò à Romanis Pontificibus eam esse sublatam. Postremò, quia in constitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cœnæ Domini, solùm videtur abrogari facultas concessa hominibus priuatis, etiam per clausulam Concilij Generalis, qua possunt absolui extra mortis articulum: non tamen consequens est, vt facultas in Concilio Generali Episcopis concessa auferatur: hæc enim facultas non conceditur priuatis hominibus pœnitentibus, vt absolui queant, sed Episcopis, vt possint absoluere. Et hoc tempore quidam scripserunt, ita docuisse viros grauissimos, & Theologiæ, & vtriusque iuris peritos Salmaticæ de hac controuersia rogatos. Immo aiunt ita absoluere cõsueuisse Episcopos in multis prouinciis consilio grauium Theologorum, & iuris Canonici doctorum. Et auctor Candelabri testatur Salmanticæ in Hispania viros, & Theologiæ, & iuris Canonici peritos, sensisse, non esse Episcopis abrogatam, in Expositi. Bullæ in Cœna Domini, casu vlt. §. Cæterum, immo etiam num ita cẽsere plurimos Episcopos, tùm in Theologia, tùm in Canonico iure versatos.

Secunda verò opinio docet esse derogarum facultati datæ à Concilio Trid. Ita Nauarrus loco citato, & Simancas de Cathol. institut. tit. 1. num. 8. inde comprobantes, quia expresè in ipsa Bulla dicitur: ¶ Non obstante clausula Concilij generalis, ¶ & addit Nauarrus ita declarasse Gregorium XIII. viuæ vocis oraculo. Mihi profectò magis hæc secunda sententia probatur, quippe quæ plurium auctoritate, & validiori ratione confirmata, probabilior, tutior, & verior est. Primò, quia teste Nauarro locis supra citatis Pius V. & Greg. XIII. de hac re consulti ita declararunt. Secundò, quia etiam ita declarauit Congregatio Cardinalitij super locum prædictum Concil. Trid. Tertiò, quia auditi à viro religioso, & docto, & fide digno, idem respõdisse Sanctiss. D.N. Clementi VIII. Quartò, quia ita intelligit stylus, & vsus Curiæ Romanæ: ita docet Nauarr. locis supra productis, quamuis obscurè idem tradit Maiol. de irregul. lib. 5. c. 46. & Penna in Direct. inquis. p. 3. q. 98. comm. 141.

Vndecimò Quæritur, An, si prædicta facultas data à Concil. Triden. vim suam, & locum haberet, Episcopi possint semel, aut iterum, aut etiam sæpius alicui Sacerdoti facultatem sibi à Concilio Tridentino datam, committere iustis de causis, vt hæreticum absoluat, eo quòd vel hæreticus ad Episcopum accedere commodè nequiret, vel quòd Episcopus hæretici hominis confessionem, negotiis impeditus, audire non posset. Respondeo, eum, qui potestatem ordinariam, & iure suo absoluendi aliquem habet, posse absolutionem, & iurisdictionem alteri mandare, vt colligitur ex cap. vltimo, de officio ordinarij: eum verò, qui habet potestatem, & iurisdictionem vi Priuilegij sibi commissam absoluendi aliquos, non posse eam alteri delegare, vt docet Glossa in cap. vlt. §. Cæterum, de Officio deleg. Ex quo efficitur, vt non possit Episcopus constituere Vicarium, vel Delegatum generalem ad absoluendum hæreticos: ita vt Vicarius, vel Delegatus haberet potestatem absoluendi eos omnes, quos absoluendos iudicaret. Nihilominus tamen posset Episcopus absolutionem hæretici semel, aut iterum, aut etiam sæpius alteri mandare, qui hæreticum absoluere: mandato ipsius Episcopi: hoc enim non esset alterum constituere, vt tanquam delegatus alteri committere, vt in casu occurrenti hæreticum iussu, & nomine Episcopi absoluat: tunc enim Episcopus non absolueret per illum tanquam per Vicarium, aut iudicem delegatum, sed tanquam per ministrum nomine, iussu ve Domini aliquid facientem: ita Nauar. consil. 15. ad 3. quæstionem, de sent. excom. Quo etiam sit, vt qui legitimè impediti ad Episcopum accedere nequirent, Confessarios adire possent, aut alios, vt nomine, vel mandato Episcopi per alios absolueretur: si reuera Episcopis prædicta facultas concessa à Concilio Tridentino abrogata, vt dixi, non esset.

Duodecimò quæritur, An quando generalis conceditur facultas absoluendi, à quibuslibet casibus, qui in constitutione Pontificia, quæ in die Cœnæ Domini publicè legi solet, continentur, eo ipso intelligatur, dati facultas absoluendi etiam ab hæresi, vt cum datur eiusmodi generalis facultas vi alicuius Iubilæi, vel Diplomatis Pontificij, vel alicuius alterius priuilegij? Duæ sunt sententiæ: Prima, affirmat facultatem dari absoluendi ab hæresi. Primò, quia qui totum dicit, nihil excludit, sed genetalis facultas conceditur absoluendi à quibuslibet casibus, & criminibus in ea constitutione Pontificia contentis: ergo etiam ab hæresi. Deinde, quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

interdum solet concedi generalis facultas cum exceptione tamen hæresis, nimirum, vt quis possit absolvere, & absolui ab omnibus delictis in Bulla Cœnæ Domini expressis, præterquam ab hæresi: ergo quando clausula generali non excipitur hæresis, eo ipso comprehendi videtur. Sic Sot. 4. dist. 22. q. 2. art. 3. in primo casu, immo cum Soto sensisse grauissimos Theologos, & Iurisperitos, nonnulli hac ætate scripserunt. Auctor quidam in Candelabro, in explanat. Bullæ in Cœna Domini, casu 20. §. Quod si forte. num. 141. & de Absolutione num. 15. & 16.

Secunda opinio censet, in clausula generali minimè comprehendi hæresim. Ita Couarruuias in cap. Alma mater, de sent. excomm. in 6. par. 1. §. 11. num. 15. Siman. de Cathol. instit. tit. 3. num. 2. & Nauar. in Manua. c. 27. num. 275. Eorum argumenta sunt. Primum, quia hæresis est grauissimum delictum, & verbis generalibus, nisi specialiter exprimatur, nequaquã comprehenditur, propter specialem prauitatis rationẽ, quam habet. Deinde, quia Pontifex non videtur generali clausula complecti, id, quod specialem rationem habet. Et Anton p. 3. tit. 24. cap. 77. §. 1. annotauit, commissionem generalem absoluendi ab excommunicatione, non comprehendere illam excommunicationem, cuius absolutionem verisimili coniectura ipse, qui committit, nequaquam specialiter cõmisisset. Item, est regula iuris, quæ docet, in generali concessione non venire ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, c. in generali. de reg. iuris in 6.

Quod attinet ad hanc controuersiam quidam sic aiunt, si secundum iura, & rationes vtriusque opinionis iudicandum esset, probabilior prima sententia apparet, quoniam idem censeri solet de cæteris similibus. In odiis enim, & pœnis, appellatione (clausulæ generalis) non intelliguntur, quæ specialem habent rationem: nam nomine Clericorum, Beneficiatorum, Dignitarum non accipiuntur Episcopi, aut Patriarchæ: nec nomine Curialium in Vrbe intelliguntur Cardinales: nec voce Clericorum, aut Beneficiariorum comprehenduntur Regulares, quamuis ipsi quoque sint, & Clerici, & Beneficiarij: In priuilegiis tamen, & fauoribus, nomine, & clausula generali comprehendi censentur, quæ specialem etiam rationem habent. Ergo si priuilegio aliquo facultas datur absoluendi à quibuslibet catibus, seu criminibus in Bulla Cœnæ Domini comprehensis, videtur etiam concedi facultas absoluendi ab hæresi. In hac re simpliciter dicendum existimo, secundam sententiam esse veram, & magis esse stylo, & consuetudini Romanæ Curiæ adhærendum, quàm auctoritatibus, aut rationibus. Et proinde, quia stylus, & vsus curiæ Romanæ habet, vt sub huiusmodi clausula generali, hæresis nõ comprehendatur, ideo vsu, & more, secunda opinio præferri debet. De hoc stylo, & vsu sic ait, Mandosius in praxi signaturæ gratiæ in verbo, absolutio ab hæresi. Absolutiones ab hæresi extra Curiam, committuntur inquisitoribus illarum partium: si in curia, nemo se intromittit, nisi sancta inquisitio, ac illius Præfecti. Vnde mihi est magnum argumentum ad secundam sententiam probandam, videlicet, si inquisitoribus est priuilegium concessum, vt ipsi facultatem habeant absoluendi ab hæresi, ergo per clausulam generalem, non videtur Pontifex huiusmodi facultatem aliis concedere, nam derogaret magnã ex parte priuilegium inquisitorum, & Pontifex non solet per concessiones generales sic derogare. Aiũt quidam ita esse declaratum à Gregorio XIII. anno salutis 1576. & à Pio V. anno 1571. si ita est, bene est. Sed huiusmodi viuæ vocis oracula sæpe nobis certò non constant; cum tamen certius constare soleat stylus, & mos curiæ, quem in hac parte sequendum existimo, vt paulo ante dixi.

Decimotertiò Quæritur, An quando aliqui datur expressè facultas absoluendi hæreticum vi Pontificiæ Constitutionis, aut priuilegij, intelligatur eiusmodi facultas data solummodo in foro interiori conscientiæ, an verò etiam in exteriori foro? Respondeo, tantummodo intelligi concessam in foro interiori. Sic Sotus, Couarruuias, Nauarrus & Simancas locis citatis, & Ledesm. 4. p. 2. q. 26. art. ad finem. Nam huiusmodi facultates concedi solent ob spiritualem tantummodo animorum salutem, vt quis in foro pœnitentiæ possit ritè sua crimina confiteri, & alia Ecclesiæ Sacramenta percipere: non igitur conceduntur cum iactura, & detrimento Ecclesiasticæ disciplinæ: & proinde in foro exteriori vim non habent, ne Ecclesiasticæ censuræ eneruentur, & Iudicum mandata, & sententiæ contemnantur. Hinc est, vt quamuis Titius hæreticus vi eiusmodi facultatis expressim datæ, absoluatur in foro conscientiæ; in foro tamen Ecclesiæ exteriori adhuc possit accusari, denunciari, citari, capi, torqueri, & puniri, Glo. in c. Gaudemus, de diuor. verbo, poterit, Paulus, in l. cunctos populos. C. de summa Trinit. & fide Cathol. & Gloss. in cap. 2. de schismat. Abbas, Cardinalis, & Glossa in c. de his, de accusat. Glossa in c. vlt. q. 25. item Glossa, & Imola, & alij c. 2. de empt. & vend. Item, in foro cõscientiæ absoluitur quis, vt particeps fieri possit suffragiorum communium Ecclesiæ: & vt occulte, vbi, & quando eius crimen, & excommunicatio comperta non sunt, aut vbi nulla existit aliorum offensio, possit cum cæteris Catholicis, sermones, & commercia habere, ad Sacramenta, & cætera diuina accedere: ac eo ipso, quod non est in foro externo absolutus, debet publicè, aut vbi nota sunt eius excommunicatio, & crimen, se gerere tanquam excommunicatum, ab aliorum consortio, & à Sacramentis, & diuinis abstinere, alioqui si presbyter sit, & publicè Missæ sacrificiũ faciat, & offerat, irregularis habebitur, & tanquam irregularis iure, ac merito punietur.

Decimoquartò Quæritur, An hæreticus imminente mortis tempore, aut periculo, absolui queat à quouis Presbytero? Respondeo, posse: Ratio huius est, quia eo temporis momẽto plenam, tum à peccatis, tum à censuris absoluendi facultatem voluit Ecclesia Presbytero confessionem excipienti, concedere. Cæterum, qui tunc absoluitur, postea si mortis periculum, & discrimen euaserit, debet præsentem se exhibere ei, cui hæresis absolutio erat reseruata, alioqui nisi id fecerit, in excommunicationem relabitur: vt colligitur ex c. Eos, qui, de sententia excom. in 6. Et Presbyter eius confessionem excipiens, & cum absoluens, debet de hoc, ipsum admonere.

Quos hæreticos, & quibus in rebus vitare debeamus.

CAP. XI.

PRimò quæritur, An omnes hæreticos, eo ipso, quòd sunt excommunicationis vinculo obstricti, vitare debeamus. Olim omnem excommunicatum deuitare oportebat: publicum quidem, tùm occultè, tùm publicè. Occultum verò, secretè, non tamen publicè. Postea verò edita est ab Ecclesia constitutio, qua decretum est, vt non omnes excommunicatos vitare deberemus. Constitutio huiusmodi incipit ad euitanda, & teste Nauarro in Manua. c. 27. num. 34. & de pœnit. dist. 6. cap. laboret, num. 10. edita est à Martino V. Sed est adhuc controuersia, an omnes excommunicatos publicos vitare oporteat, occultos nõ item. Duplex opinio est: Prima sentit, debere nos deuitare omnes publicos, & notorios excommunicatos, quoniam ita est in Concilio Basilien. Sess. 20. constitutum, vbi promulgata constitutio est, vt vitentur excommunicati, tùm denunciati, tùm notorij, & manifesti. Quam constitutionem Concilium Lateranẽse sub Leone X. Sess. 11. recepit. Ex qua sententia colligitur, vt vitare nos oporteat omnem hæreticum, tùm expressim denunciatum, tùm publicum & notorium. Ita Nauarrus in Manua. c. 27. nu. 34. & 35. Adria. q. 3. de Clauibus in 4. Couar. in c. Alma mater p. 1. §. 2. nu. 7. & seq. Medi. de Pœnit. tract. 2. q. 22. Abbas, & Felinus, vt refert Couarruuias.

Secunda opinio docet, tantummodo nobis esse vitandos excommunicatos nominatim denunciatos, & notorios Clericorum percussores, qui nulla tergiuersatione celari possunt, quoniam in Concilio Constantiensi edita est constitutio, vt hæc duo solum excommunicatorum genera vitari deberent. Sic B. Anton. p. 1. tit. 25. c. 3. quem sequũtur sunt Ang. excommunicatio. 8. num. 3. Rosel. excommunicatio. 6. num. 44. Silu. excommunicatio 5. q. 3. Caiet. in sum. adhortationis impedimenta, & c. excommunicatio minor. Mai. 4. dist. 18. q. 3. Sotus 4. dist. 22. q. 1. art. 3. Ledesmius 4. q. 23. ar. 1. Victo. in summ. de Sacramen. tract. de excommunic. Tabien. interdictum 3. q. 9. Armil. excommunicatio. num. 30. Et hæc sententia est vsu recepta. Ex qua deducitur, posse tuta conscientia Catholicum, Sermones conferre, & ciuilia commercia inire cum hæreticis, qui sunt in Anglia, Gallia, Germania, & Polonia: quoniã licèt publicè sint hæretici, & proinde notoriè excommunicati, non sunt tamen expressim, & nominatim denunciati, neque notorij Clericorum percussores. Ex qua etiam opinione multa alia, de quibus solet passim quæri, diluuntur; de quibus in præsentia sigillatim dicemus.

Secundò Quæritur, An Catholicis liceat cum Hæreticis simul orare, & precari Deum, & rem diuinam cum eis audire, & conciones sacras, funus item hæretici comitando ad sepulturam deferre, & aliis huiusmodi diuinis, & sacris rebus interesse? Respondet Nauarrus, quando hæretici non sunt expressim, & nominatim denunciati, aut notorij Clericorum percussores, id licere facere: dummodo id fiat citra vllam Catholicorum offensionem, & communicationem rituum, & cæremoniarum hæreticarum. Nauar. consil. 15. de hæret. nu. 2. & 4. & consil. 16. nu. 8. eod. tit. Secus, quando sunt denunciati.

Tertiò Quæritur, An liceat in templo, in quo sepulti sunt hæretici, rem diuinam, & sacram facere? quod est quærere, An profana facta sit Ecclesia, in qua sepultus est hæreticus?

Respondet Nauarrus, Minimè, si hæreticus non sit nominatim denunciatus, nec notorius Clericorum percussor: & proinde in eo templo posse tuto, ac citra omnem scrupulum, & suspicionem mali, diuina, & sacra fieri. Nauar. consil. 5. nu. 4. de hæret. Nam Ecclesia violatur, & polluitur, cum in ea sepelitur paganus, Iudæus, Infidelis, Excommunicatus, cap. Ecclesiam 3. c. Ecclesiam 2. de consecr. dist. 1. c. Sacris de sepult. c. Consuluisti, de consecrat. Ecclesiæ c. ad hæc, de priu. Clem. de sepult. Sed hoc intelligitur de Excommunicato denunciato, quoniam quẽ dum in vitis erat, vitare debebamus, mortuum quoque deuitare debemus: hoc autem locum habet in eo excommunicato, qui est publicè denunciatus. Nauar. consil. 15. num. 4. de hæret.

Quartò Quæritur, An vbi hæretici manifesti sunt, & notorij, sed expressim minimè denunciati, aut notorij Clericorum percussores, liceat Catholicis eorum templa adire, ingredi, & in eis preces fundere, rem diuinam, & cõciones hæreticorum audire, ad eorum postea errores confutandos, & hæreticam impietatem euertendam. Respondeo ex sententia Nauar. consil. 15. num. 3. & 4. de hæret. id esse licitum facere sub triplici conditione. Prima, ne in Catholicorum animis vlla offensio generetur. Secunda, ne vlla sit communicatio ritus, cæremoniæ, ac impietatis hæreticæ. Tertia, ne vllum periculum immineat propriæ perfidiæ, subuersionisque, & Catholicæ religionis contemptus.

Quintò Quæritur, An Catholicus liceat matrimonia contrahere cum hæreticis, qui non sunt expressim denunciati, nec manifesti Clericorum percussores? vt in Germania, Gallia, & Polonia, vbi Catholici cum hæreticis permisti viuere solent? Respondeo, certò apud omnes constare, esse canonico, & Ecclesiastico decreto interdictũ matrimonium Catholici cum hæretico, cap. caue, & seq. 28. q. 1. licet contractum valeat: iuxta Glossam in c. non oportet. 28. q. 1. & iuxta Theologos in 4. dist. 29. Sed caput quæstionis est, an iis in locis, in quibus Respublica ciuilis est ex hæreticis, & Catholicis commixta, ita vt inter amicos ipsos, consanguineos, & affines alij sint Catholici, hæretici alij, liceat Catholicis cum hæreticis sibi, aut amicitiæ vinculo, aut cognationis necessitudine alias non interdictis inire matrimonia? quoniam sit consuetudine receptum facere quæstionẽ moueat ex vna parte, quòd huiusmodi coniugia Ecclesia prohibeat; ex altera verò, quod matrimonium sit ciuilis quidam contractus, & quòd eiusmodi coniugia cum hæreticis contrahantur non quidem propter hæresim, sed propter amicitiæ leges, & iura, aut cognationis, & generis necessitudinem conseruandam, aut ad communem Reipublicæ statum, & conditionem tuendam: quia cætera humana, & ciuilia commercia sunt Catholicis cum hæreticis communia. Quidam sentiunt licere Catholicis id facere, non quidem iure, sed consuetudine recepta, quæ iuri Canonico derogat: modò tamen Catholicus, siue vir, siue fœmina, cum hæretico matrimonium cõtrahens, sua sponte omnino, & tutò fidem, & religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur: alioqui enim iure diuino interdictum est Catholici cum hæretico coniugium. Vbi fuerit id consuetudine præsertim scita, & tolerata à Romano Pontifice receptum, tuta conscientia fieri, potest, nam consuetudo moribus vtentium tecepta vim habet contra leges, & Canones: hoc colligi videtur ex Nauar. consil. 1. de constitutionib. num. 59. & 60.

Sexto Quæritur, An iis in locis vbi hæc matrimonia contrahuntur, ea pacta sint inire permissa, vt suscepti liberi, si masculi fuerint, patris sectam hæreticam profiteantur; si fœminæ, Catholicam matris religionem teneant, & colant: Aut, vt Primogenitus hæreticæ patris impietati adhæreat; secundo genitus matris fidem, & religionem Catholicam sequatur, & sic vicissim in cæteris hoc ordine seruato? Respondeo, cum Nauar. consil. 1. de constit. num. 63. pacta eiusmodi esse turpia, nefaria, & impia, tum contra ius Ecclesiasticum, tum contra ius diuinum. Nam Ecclesia constituit, vt ex alterutro parente Catholico suscepta proles Catholicæ Religionis sacris initietur. c. ex literis, de conuer. Infideli. & c. Iudæi 22. q. 1. Pugnant verò cum iure diuino eiusmodi pacta, quoniam parentis vsu rationis carentibus cura parentum ministrare, & præbere debet remedia ad salutem necessaria: ergo filij parentes instituendi sunt in fide, & religione Catholica, vt in ea salui fieri queant.

Septimò Quæritur, An vbi Catholici sunt cum hæreticis commisti, liceat Catholicis à suis Parochis, & Episcopis, qui denunciati non sunt, hæreticis, Sacramenta recipere? Respõdent quidam, fas esse, recipere, vt docet Nauar. consil. 5. de hæret. numer. 1. cum his conditionibus. Prima, ne vlla inde hæret. nutriatur Catholicorum offensio. Secunda, vt in Sacramentis ministrandis, & recipiendis legitima Ecclesiæ forma seruetur, & ministri vere sint Sacerdotes, vere Episcopi. Tertia, ne vlla sit communicatio ritus, cæremoniæ, & hæreticæ prauitatis. Quarta, ne vllum immineat Sacramenta percipienti periculum erroris in fide. Denique dummodo Parochi, vel Episcopi non sint publicè, & nominatim denuncian, tanquam excommunicati. Sed certè mihi hæc sententia valdè dubia videtur: nam licet nemo vitare debeat hæreticos, quatenus excommunicatos, nisi nominatim denũciati fuerint, vel notorij Clerici percussores, at ab eis Sacramenta recipere prohibemus, non solum, quia sint excommunicati, sed quia hæretici, non quidem sola voluntate, & animo, sed verbo, vel sermone: quoniam hæretici, teste S. Tho. 2. 2. q. 39. art. 1. omni iurisdictione carent, & eodem teste p. 3. q. 82. art. 7. ad 2. conferre nequeunt Sacramenta.

Octauo Quæritur, An filij hæreticorum, vbi sunt cum Catholicis commisti, possint admitti ad scholas Catholicorum, quando in adulta sunt ætate, & parentum errore decepti? Respondeo cum Nauar. consil. 1. de constit. num. 64. Posse tuta conscientia admitti: quoniam quamuis sint hæretici notorij, non sunt tamen expressim denunciati, aut notorij Clericorum percussores.

Nono Quæritur, An Catholico in prædictis locis liceat de sacro Baptismatis fonte suscipere filium hæretici, ita vt Catholicus sit susceptor eius, & an contra liceat hæreticum admittere, vt filium Catholici è sacro fonte suscipiat. Respondeo, Catholico quidem latere hæretici filium de sacro fonte suscipere, quoniam non debet hæreticos vitare, vt hactenus sæpe iam diximus. Et hoc locum habet solum, vbi Baptismus ritu, & more Catholico ministratur; non autem si ritu hæretico, aut schismatico detur, Nauar. consil. 1. de constitu. nu. 66. Sed quæstio est, an liceat Catholico hæretico in sui filij susceptorem ascisceere. Respondeo, fas illi non esse, cum ascisceretur: nam licet factum teneat, peccatum tamen est in hæretico ad hoc admittendo. Est enim Ecclesiæ lege, siue præcepto interdictum, ne hæreticus sit in Baptismo susceptor: nam qui è sacro fonte aliquem suscipit, iuxta Ecclesiæ Canones, decreta, & mores, debet susceptum prima fidei, & religionis Christianæ elementa, & præcepta docere. Nauarrus loco citato.

Decimò Quæritur, An Catholici tuta conscientia possint interesse Missarum factificiis, quæ faciunt, & offerunt Græci, Armeni, & Ruthani. Vbi vna cum Latinis permissi commorantur Græci, & cæteri, qui ritu, & more Græco rem diuinam faciunt; & an Latini eiusmodi Missas & Græcanica sacra audientes, Ecclesiæ præceptum obseruent de Missis in diebus festis audiendis. Respondeo, eos tuto posse interesse, & Ecclesiæ præcepto satisfacere: quoniam Græci, licet sint notorij schismatici; non sunt tamen vitandi, quia nec sunt notorij schismatici; nec manifesti Clericorum percussores. Ritus etiam Græcanici, in re diuina, & factificiis faciendis, sunt Catholici, à sanctis patribus traditi, Basilio nempe, Chrysostomo, & aliis: & proinde, qui Græcanica sacra audiunt, suo officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Nam Græci legitimo suo more, & instituto sacris operantur. Et Ecclesiæ præceptum non est, vt rem diuinam audiamus, hoc, aut illo ritu, sed simpliciter, vt diebus Dominicis, & festis rem sacram audiamus.

Vndecimò Quæritur, An cuique ab hæresi reuertenti, liceat ab excommunicato Catholico presbytero in extremo vitæ periculo Sacramentum accipere? Respõdeo iuxta prædicta, si non sit expressè denunciatus, aut notorius Clerici percussor, fas esse percipere, quoniam huiusmodi presbyter excommunicatus vitari non debet, nec ei abrogate creditur Ecclesia iurisdictionem in tanto vitæ periculo penitentis. Sed dubiæ quæstionis est, An liceat percipere, quando est nominatim denunciatus, vel notorius Clericus percussor, quem vt vitemus, Ecclesia præcipit. Duæ sunt opiniones, quarum vna affirmat, id licitum esse facere. Siluestri verb. Confessor. 1. q. 20. & Confessor. 3. q. 6. Maior. in 4. dist. 19. q. 1. Sotus in 4. dist. 8. q. 4. art. 4. Antoninus par. 3. tit. 14. c. 19. in 15. conditione. Paludanus 4. distin. 25. q. 1. art. 3. ad 3. Canus de pœn. par. 5. fol. 81. Tabienus verb. Absolutio. 1. num. 31. Et Asponsalib. Caietanus in sum. Absolutio pœnitentialis, & Nauarrus in Manuali capitulo vigesimosexto, numero vigesimosexto, & cap. 27. num. 172. Altera sententia negat id iure fieri posse, quam tuetur Ledesmus 4. quæstio. 21. art. 6. Pisana verb. Confessio. 1. num. 9. & Couarruuias in cap. Alma mater. par. 2. §. 6. num. 8. Ratio eorum est, quoniam caret omni iurisdictione excommunicatus nominatim denunciatus. Sed prima sententia est verior, vt ex sequenti quæstione patebit apertius.

Duodecimò quæritur, An iure possit Catholicus pœnitentiæ Sacramentum percipere ab hæretico presbytero, in extremo vitæ periculo. Duas hac de re opiniones inuenio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

earum vna negat,id iure facere posse, quæ videtur esse communis opinio Theologorum,& Canonici iuris interpretum: ita docet S.Tho.par.3,q.81.art.7.ad 2.& in 4.dist.19.q.1.art.2. ad 7.& dist.17.q.1.art.3.q.2.ad 2. Idem sentiunt Innocentius, Hostiensis,Ioannes Andreas, Abbas, Ancharanus, Butrius, Felinus,Philippus contra Glossam in cap.Non est vobis, de sponsalib.ita quoque Sotus in 4.dist.18. q.4. art.4. Siluester Confessor.v.q.10,Nauarrus in Manuali c.26.num.26. Pisana verb.Confessio.3.§.9.Gloss.in c.Ad hoc verb. Malus, Couarr. in c.Alma mater,par.1.§.6.num.8.vbi citat Adrianum,& Mediniam.

Altera opinio id licitum esse facere affirmat,quam sequitur Paludanus in 4.dist.25.q.1.art.3. ad 3.Antoninus par.3. tit. 14.c.19.conditio.14.& 16.Maior.in 4.dist.19.q.1.Angelus cõfessio 3.num.2. Tabien.absoluno 1.num.32. Armilla.verb.Absolutio,num.12.Rosella confessio 3.num.35. Canus de pœnit. p.5.fol.83.cum Glosia in c.Non est vobis, de sponsalib.verb. Baptismum. ¶ Ratio primæ opinionis est,quia hæreticus,siue sit denunciatus,siue secus,eum sit ab Ecclesia semotus, & absciss us,omni iurisdictione caret Ecclesiasticaiad absoluendum autem necessaria penitus est Ecclesiastica iurisdictio. Item 1.q.1.c.Arrianos,dicitur:Arrianos, cæteraſque eiusmodi pestes detestamur,laicos eorum sub imagine pœnitentiæ suscipimus:non videntur clerici eorum cum tacerdotij, aut cuiuspiam ministerij suscipiendi dignitate esse, quibus solum Baptismum ratum esse permittimus.Insuper,in extrau.Vnam sanctam,de maiori.& obed.habetur, extra Ecclesiam remissionem peccatorum non esse.Idem colligitur ex c. Verbum, c.Potest fieri,de pœnit.dist.1. Sed auctores secundæ sententiæ sic argumentantur.Inter omnes conuenit, posse aliquem recipere Baptisma ab hæretico, eò quòd sit Sacramentum ad regenerandum hominem simpliciter necessarium:sed pœnitentiæ Sacramẽtorum est etiam necessarium ad eos,qui post Baptismum sunt in lethalia peccata prolapsi, repatandos, & renouandos per gratiam, & charitatem, ergo potest aliquis ab hæretico eiusmodi Sacramentum suscipere. Sed obijcies, Baptisma esse simpliciter,& absolutè necessarium: quia sine eo nemo potest in Christo renasci, & propterea illud potest quisque à quolibet suscipere etiam Iudæo,Pagano, & hæretico: at verò ad recuperandam gratiæ vitam, per peccatum post Baptismum amissam, pœnitentiæ Sacramentum nõ est simpliciter re ipsa necessarium, quia potest recuperari per veram cordis pœnitentiam, ergo satis est, vt quemque sui peccati pœniteat instante mortis periculo. Respondent auctores secundæ opinionis hoc esse argumentum contrariæ sententiæ,sed certe infirmum, ac debile:quia pari ratione, si Baptisma suscipi nequiret, valeret proculdubio ad salutem interna cordis pœnitentia cum voto Baptismi coniuncta: Sed quemadmodum, quia potest aliquis illud ab hæretico recipere, præcepto compellitur ad recipiendum,sic etiam sufficeret ad salutem ei,qui per veram cordis pœnitentiam resipiscerer cum veto confitendi sacerdoti peccata,quãdo commode posset. Et ideo debet,cum possit, hæretico sacerdoti confiteri peccata: neque enim est,cur dicas,eum non posse tunc hæretico confiteri. Obijcies deinde, iamiam morituro periculum imminere,ne ab hæretico,à quo petit, & recipit pœnitentiæ Sacramentum,seductus, & peruersus,in perfidiã, ac impietatem adducatur. Respondent iidem secundæ opinionis auctores,se de eo loqui,cui tale,ac tantum periculum non impendet. Et Concilium Tridentinum ab hac sententia non videtur procul abesse,nam Sessione 14.c.7. decernit. In articulo mortis omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis,& censuris absoluere possunt. Tertiò obijcies,hæreticum sacerdotem extra Ecclesiam,esse omni iurisdictione Ecclesiastica priuatum, quæ tamen iurisdictio ad absolutionem peccatorum requiritur,& extra Ecclesiam peccatorum remissio non est.Respondent cæteri, hæreticum sacerdotem carere quidem iurisdictione, sed eam illi non denegat Ecclesia in articulo mortis, in quo est peccator pœnitens constitutus, propter communem eorum, quos suorum peccatorum pœniteat,salutem.Quarto obijcies,quod habetur in c.Arrianos. 1. q.1. & quod legitur in c.verbum,& c. Potest fieri.de pœnit.dist.1. solum baptismum hæreticos posse conferre. Respondent cæteri, extra mortis articulum non posse ab hæreticis percipi reliqua Sacramenta, quia non sunt necessitatis, sed voluntatis Sacramenta: at in mortis articulo etiam pœnitentiæ Sacramentum est necessarium, præsertim si pœnitens solùm sit attritus,non contritus.Certè valde probabilis est secunda sententia ob argumenta iam posita: nisi aliqua declaratio obstet.

Duodecimo quæritur, de secũda hæreticorum pœna quænam sit.Respondeo,eos irregularitatem contrahere. Videlicet,inhabiles effici ad quodlibet officium publicum, vel Beneficium Ecclesiasticum,vt aperte decernitur.c.1.§. Hæretici, de hæret.in 6.Sed quæres,vtrum hanc pœnam hæreticus iure ipso contrahat,etiam si sit occultus,cuius hæresis non sit merè solùm concepta,sed etiam exterius prodita. Item,an hæreticus etiam ad meliorem mentem conuersus, & in foro conscientiæ ab excommunicatione in quam ob hæresim incidrat absolutus, sit irregularis, ita vt ad ordines promoueri non possit absque legitimæ dispensationis beneficio.Respõdeo,Angelum,Syluestrum in verbo,irregularitas.Nauarrum in Manua.c.17.n.105.generatim docere, omnem hæreticum iure ipso irregularitatem cõtrahere, & ad Catholicam fidem per pœnitentiam reuertlum, & ab excommunicatione,& peccatis absolutum,adhuc dispẽsatione indigere, vt ad ordines admitti legitime possit. At vero magis cum iure congruere aliis quibuldam videtur in hanc pœnam tantummodo incurreie hæreticum notorium,qui sit manifestus, vel per euidentiam facti, vel per iudicis sententiam, vel per propriam in iudicio cõfessionem:talis enim hæreticus etiam ad fidem Catholicam reuersus, & ab omni excommunicatione solutus,& liber,absque legitima dispensatione nequit ad ordines prouehi,sed reuera magis cum iure conuenit id, quod dicit prima sententia:vt colligitur ex c.Salubertimum.1.q.7.Item, hæreticus reconciliatus Ecclesiæ,abiurata hæresi, ad laicam tantum communionem admittitur.1.q.6.c.1. Cæterum, dispensatione permittitur in Ordinibus ante hæresim susceptis ministrare,1.q.1.c.Si quis hæreticæ. Nonnunquam dispensatione conceditur,vt possit sacris ordinibus initiari, & creari sacerdos,1.q.7.c.Conuenientibus.

Decimoterriò Quæritur, An qui publicè professus est se esse hæreticum,non Catholicum; aut qui palam Turcarum, vel Saracenorum sectæ,aut Iudæorum perfidiæ adhæsit, aut qui manifestè Idolis cultum, & veneretionem detulit, irregularitatem contraxerit, etiamsi exterius tantum absque vllo mentis errore hæc fuerit professus?Respondeo, eum irregularitatem contraxisse, non quidem eam, qua afficitur is, qui est hæreticus, cum nullo in fide mentis errore sit lapsus: sed eam,quæ contrahitur ob crimen notorium, dignum ea pœna, quæ in iure Canonico dicitur depositio, qua Clericus ab officio amoueretur: nam prædicta peccata sunt crimina digna eiusmodi Ecclesiastica pœna, quamuis omni interno fidei errore careant:& propterea cum manifesta, & publica sunt,eo ipso,irregularitate suum auctorem afficiunt. Quæres,an qui prædicta professus fuerit publicè,sed metu mortis, irregularitatem contraxerit?Quæstionem mouet ex vno capite, quoniam leges humanæ non tenent conscientias cum probabili mortis periculo;ex altero verò capite, quia Ecclesia istiusmodi peccatores ad ordines non promouet sine indulgentiæ,& dispensationis beneficio. Dices, nullo mortis metu tales homines à peccato contra confessionem fidei excusari,quia iure diuino ad fidem confitendam compellimur. Contra hoc viget obiectio, quia licet sit peccatum cõtra ius diuinum,irregularitas tamen iure tantùm Ecclesiastico contrahitur:at metus mortis ab Ecclesiastici iutis pœnis excusat. In hac quæstione probabilius quibusdam videtur, eum hominem irregularitatem contraxisse: hanc enim pœnam videtur Ecclesia constituisse generatim in eos omnes, qui diuino iure violato,à Fide,& Religione Catholica ex toto, vel ex parte deficiunt. Contra veto aliis videtur eum quidem à peccato non excusari, sed irregularitatem non contrahere, quia non creditur Ecclesia eum grauì vitæ periculo hanc pœnam irrogare.Sed de hac re suo loco dicam, cum de irregularitate tractabo.

De aliis hæreticorum pœnis. Cap. XII.

PRimò quæritur de tertia hæreticorum pœna, quænam sit.Respondeo,hæreticorum bona ipso iure esse fisco addicta.c.Cum secundum leges,de hæret.in 6.De hac pœna direct.Inquisit.p.1.q.109.& seq.& ibidem Schol.151.Simanc.de Cathol.instit.tit.9.Zanchi.de hæret.cap.25. Alphonsus Castr. lib.2.de iusta hæret.punit.c.5.Brun.lib.3.de hæret. c.6. Antonius Gomez tom.3.var.resol.c.14.

Secundò Quæritur, An hæreticus sit ipso iure ante vllam in iudicio sui delicti condemnationem suorum bonorũ dominio in foro conscientiæ priuatus?Duæ sunt sententiæ, quarum vna negat,altera affirmat.Verum de hac quæstio.5.libro disserui c.7.q.1. cum vniuersim de lege humana breuiter disputarem, vbi tanquam probabilior mihi magis placuit opinio, quæ affirmat,eum esse priuatum.

Tertiò Quæritur,An hæreticus,ipso facto,debeat in conscientiæ foro bona sua fisco tradere ante sui criminis condemnationem?Duæ sunt opiniones, è quibus vna affirmat, altera negat:de qua controuersia,eo, quo diximus libro, disputauimus,c.7.q.1.& 3. vbi magis eam sententiam probauimus,quæ negat eum ad id vllo iure,aut lege compelli.

Quarto Quæritur, An hæreticus post sui criminis condemnationem, statim in foro conscientiæ debeat sua bona fisco reddere,antequam ea fiscus sibi vendicet,& capiat?Duæ sunt opiniones,de quibus etiam dixi loco citato,quarum prima affirmat,eum ad id obligari,altera negat; quam etiam eo loco magis approbaui,prima relicta.

Quinto Quæritur, An hæreticus legitimè à Iudice rogatus,& negatus se id commisisse,& propterea absolutus, tanquam innocens possit sua bona retinere, quæ fiscus alioqui cepisset, si in iudicio fuisset suum delictum confessus? Duæ sunt opiniones, vna earum asserit,tuta cum posse conscientia retinere.Altera negat.De hac quoque controuersia, superius indicato sæpè iam loco,tractaui, vbi & probabilius esse sensi,eum lege adstringi ad crimen confitendum, quoties fuerit de eo rogatus legitimè: alioqui si ipsi talis animus non sit, peccatorum absolutio denegari debet: nec tamen interim eum vllo iure compellit,ad sua bona fisco reddenda.Quòd si nunquam iterum de crimine rogetur, nec lege adstringitur ad id,quod antea dixit,reuocandum, nec ad bona relinquenda fisco.ei enim imputati amplius non debet, si crimẽ suum non prodat, siquidem nunquam amplius de eo legitimè à iudice rogatur.

Sexto Quæritur, An bona hæretici ab eo die, quo in hæresim incurrit,ad fiscum pertineant.Respondeo, lege Pontificia in cap. Cum secundum leges, de hæret.in 6. nihil aliud constitui,nisi,bona hæreticorum iure ipso esse confiscata, id est,actionem, & ius fisco acquisti ad ipsorum bona. Verùm communi omnium consensu receptum est, vt exemplo eius, qui crimen læsæ Maiestatis patrauit, à die commissi criminis bona hæretici omnia publicetur, post declarationem delicti in iudicio factam. Sic interpretes omnes, Archidiaconus,Ioan.Andreas, Imola,Paulus in cap. Cum secundum leges,de hæret.in 6.& ciuilis iuris interpretes in l.vlt.& l.Quisquis,C. Ad legem Iuliam Maiestatis.Ex quo efficitur, vt donationes ab hæretico quamuis occulto factæ,à die commissi delicti, post sententiam iudicis, & condemnationem eiusdem rescindantur: immo dotes etiam filij datæ à fisco vendicantur, quamuis ad onera matrimonij subleuanda dentur. Simanc.de Cathol.instit.tit.9.nu.25. Dotes pariter à parentibus sanctimonialibus datæ,vt vitam monasticam profiteantur,fisco similiter deferuntur.Siman.de Cathol.instit. titul.9. num.24. Emancipationes filiorum nullius sunt momenti,l. Quisquis.§.Emancipationes. C. Ad legem Iuliam Maiestatis,& c. Quicumque.§.vlt.de hæret.in 6. quia filij à die, qua pater in hæresim incidit,sui iuris redduntur,sicut alij liberãtur,qui iure dominij,& obsequij erant hæretico obstricti, c. vlt.de hæret. Omnes denique quarumlibet rerum alienationes à die criminis admissi factæ,post sententiam Iudicis, & condemnationem delicti rescinduntur: vt colligitur ex eadem l.Quisquis,& l.vlt.C.Ad legem Iuliam Maiestatis.

Septimò Quæritur,An serui, siue mancipia hæreticorum hæresim dominorum, vnà cum aliis bonis publicentur, ob hæresim dominorum? Hanc quæstionem tractat in Direct.Inquisit par.3.q.119.Scholiastes cõment.168. & Alphonsus Castrus lib.2.de iusta hæret.punit.cap.7. Respondeo: Si serui Catholici fuerint,vel, eorum dominis in hæresim prolapsis, ad fidem Catholicam esse cõtulerint dominorum impietatem detestati,& fortassis etiam si Cathecumeni sint,aut infideles quidem, sed qui dominorum hæresim studio, & amore Catholicæ religionis ad Inquisitores detulerint, iure communi ciuili libertatem acquirere, & sui iuris fieri ex l. Manichæos.8.vlt.C.de hæret. vbi dicitur:Seruos quoque extraneos esse volumus,id est,vt interpretatur Accursius, liberos fieri volumus, si dominum sacrilegum euitantes, ad Ecclesiam Catholicam seruitio fidelioie tranlerint. Et in Direct. Inquisit.Scholiastes commen.supra citato,ait,esse ita constitutum per instructionem quandam Hispalensem, anno Domini 1434.ca.24.vbi sic habetur:Domini,Rex,& Regina,humanitate, & clementia vtentes,voluerũt seruos quorumcunque hæreticorum libertate donari, si in eorum potestate existentes, Christiani essent. Sic ibi. Hæc idem docet Simanc.de Cathol.instit.tit.61. num.8. Quòd igitur serui hæreticorum Christiani libertate donentur, cum domini labuntur in hæresim,benigna est Principum humanitas; alioqui enim ad fiscum, vnà cum aliis bonis deuemissent: seruus enim quædam est possessio domini.Ex quo fit,vt cæteri serui à fide,& religione Catholica alieni, sui iuris minimè efficiantur,& proinde vnà cum aliis bonis publicari debeant, & ad fiscum pertineant.Vnde in l.vlt. C. Ad legem Iuliam Maiestatis, statuitur, manumissiones à die commissi criminis, nullius esse momenti, quoniam si serui Christiani fuerint, sui iuris effecti sunt,libertate acquisita: si Christiani nõ fuerint, à fisco vnà cum aliis bonis post sententiam iudicis, & condemnationem criminis vindicantur. Alphonsus Castren. lib.2.de iusta hæret.punit.c.7.generatim docet seruos statim atque eorum domini sunt in hæresim prolapsi,sui iuris fieri, & libertatem acquirere,eò quòd cap.vlt.de hæret. serui, ob hæresim dominorum, eximuntur ab omni seruitutis vinculo,quo dominis tenebantur: sed ex eo capite solùm colligitur seruos non amplius suis dominis obligari, non autem sui iuris fieri.Immo generatim docent Ioan.Andr. Gemmianus, Franciscus,& alij in c.Quicũque.§.vlt.in 6.Et Anania, & Marianus Soc.in c.vlt.de hæret. Seruos hæreticorum,sicut & alia bona ad fiscum trahere:serui enim numerantur,& habentur in patrimonio,& bonis dominorum,id rem in bonis.ff.de acquir.rerum dominio.& l.vlt.§. vlt.C.de verb.significat.

Octauò Quæritur, An hæreticus à die, quo in crimen incurrit,sit capax bonorum sibi ex aliorum donatione, vel testamento,legato, aut fideicommisso obuenientium? Respõdeo,nihil eorum posse ab eo die sibi acquirere, l. Diuinam. C.de hæret. Quæres, an hæreditas post hæresim obuenieus hæretico, pertineat ad fiscum, an vero ad hæredes propinquiores deuoluatur:Respondeo,esse distinguendum:aut hæreditas,siue quæcumque alia donatio sit,per ignorãtiam hæretico relicta est,cum is,qui reliquit,hæresim penitus nescierit aut scierit. Si per ignorantiam, ad fiscum non pertinet, sed hæredi legitimo tanquam debita defertur.Si scienter, fiscus ob pœnam eius,qui donauit,aut reliquit, sibi vendicat. Idem iuris est de legatis, & fideicommissis. Simanc. de Cathol.instit.tit.46.num.16.ex Bald.Anchar.Imol.Anania,Felino,Bruno,quos ille refert,& sequitur.

Nonò Quæritur, An ius patronatus Ecclesiasticum,quod habebat hæreticus,publicatis eius bonis ob hæresim,ad fiscũ transeat? præsertim cùm ius patronatus transeat ad hæredes extraneos.De hoc Innoc.& alij in Rubr.de iure patron. Decius consil.149.Respondeo,esse vsu introductum, ne ius patronatus trãsferatur ad fiscum,sed vt Ecclesia, sui iuris libertatem acquirat,ficut libertatur cæteri,qui aliquo iuris vinculo hæretici erant obstricti.Simanc.de Cathol.instit. tit 9. n.m.96.Lamberti lib.3.de iure patrona.q.8.num.8.

Decimo Quæritur,An feudum, quod erat penes hæreticum,vna cum cæteris bonis,ob hæresim publicetur,ita vt ad fiscum transeat:Respondeo, non publicari, sed ad Catholicum dominum redire, vt colligitur ex c.Excommunicamus, §. Moneantur,de hæreticis.Simanc.de Cathol. instirut. tit.9. num.120.

Vndecimò quæritur, An Emphiteusis, vna cum cæteris bonis,ob emphiteoræ hæresim à fisco vendicetur:Respõdeo in hunc modum:Si res emphiteotica sit hominis priuati, in bonum,& rem fisci cedit cum cæteris bonis emphiteotæ:sed integrum ius ei,qui directum habet dominium conseruatur, Siman.loco citato.nu.97.At quæstio est,quando emphiteusis est Ecclesiastica, an ob hæresim emphiteotæ ad fiscum quoque transferatur?Quæ controuersia pendet ex alia,videlicet, Num res Ecclesiæ in emphiteusim data,possit ad hæredes extraneos trãsire:nam si non possit,neque ad fiscum perueniet, qui extraneus successor est.Multorum est opinio (quos referunt Couar.lib.2.varia.resol.c.17.num.5.& Simancas loco citato,nu.99.& nu.100.) ad hæredes extraneos transire nõ posse.Contra alij censent,posse peruenire.Sed verior est opinio dicentium, rem Ecclesiæ in perpetuam emphiteusim datam, seruatis omnibus necessariis iuris solemnibus formulis, ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitis,posse transire ad extraneos,siu minus,non posse. Hanc opinionem dicit re ad extraneos,siu minus,non posse. Hanc opinionem dicit re ad extraneos:siu minus,non posse.Hanc opinionem dicit esse communem.Siman.loco citato,nu.101.Quo fit,vt possit esse communem.Siman.loco citato,nu.101.Quo fit,vt possit quoque ad fiscum deuenire:sed optio datur Ecclesiæ, vt intra biennium deliberet,an velit habere fiscum in emphiteotam,an verò rem suam recuperare malit,quam in emphiteutam,an verò rem suam recuperare malit,quam in emphiteutam dederat.Siman.loco citato,nu.105. Sed dubium quæstionis sim dederat.Siman.loco citato,nu.105. Sed dubium quæstionis sim est,an Ecclesia recuperet rem suam emphiteoticam vnà cum est,an Ecclesia recuperet rem suam emphiteoticam vnà cum emolumentis in ea factis ab hæretico,ita vt nihil soluere deemolumentis in ea factis ab hæretico,ita vt nihil soluere debeat.Respondet Simanc.loco citato,num.107. Si emphiteobeat.Respondet Simanc.loco citato,num.107. Si emphiteota rem Ecclesiæ meliorem fecit antequam incideret in hæreta rem Ecclesiæ meliorem fecit antequam incideret in hæresim,Ecclesia recuperat omnia emolumenta:non tamen si fesim,Ecclesia recuperat omnia emolumenta:non tamen si fecit melioiem,postquam est in hæresim lapsus. cit melioiem,postquam est in hæresim lapsus.

Duodecimo Quæritur,An res censui obligata,&subiecta, vnà cum cæteris bonis,ob hæresim publicetur, & fisco deferatur?Respondeo, eam à fisco vendicari, sed integrum ius, quod in ea dominus census habet,ipsi conferantur: nam res, ficut ad hæredes cum suis oneribus transit,sic etiam ad fiscũ. Simancas loco citato,num.98.

Decimoterriò Quæritur, An bona primigeniorum, quæ vulgo alicubi Maioratus vocantur, ob hæresim primogeniti ea possidentis ad fiscum pertineant? Hanc quæstionem Siman.tractat loco citato,numer.151. Respondet Alphonsus Castren.lib.2.de iust.hæret.punit.cap.7. generatim eiusmodi bona non publicari, sed ad successorem transire. Sed meius meo iudicio Siman.de Cathol. instirut.tit.9. numer.151.

Universidad de Deusto
Biblioteca

distinguit. Nam huiusmodi bona possunt tripliciter constitui: Primo, concessu, & priuilegio Principis, vt cum Rex cōcedit alicui, vt eius bona perpetuo ad primogenitos successores pertineant, cæteris exclusis. Secundò, legis beneficio, & auctoritate; sicut cum lege Principis decretum est, vt possit quisque de suis bonis statuere, vti perpetuo ad primogenitos succesores perueniant. Tertiò, iure successionis, vt cum in bonis perpetuò primogeniti succedunt ab antiquo tempore, cuius initij memoria non extat.

His expositis, sunt duæ opiniones. Prima, ita distinguit: Si primigenia concessu, & priuilegio Principis constituta sunt, bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ Maiestatis publicantur, & ad fiscum spectant, etiamsi Regis priuilegium clausulam contineat, nè ob ralia crimina à fisco vendicentur: & idem iuris est de bonis primigeniorum, quæ vel legis auctoritate, & decreto, vel iure successionis alicui deferuntur, ita vt etiam si fuerit de eiusmodi bonis clausula, ne ob hæresim, vel crimen maiestatis offensæ, publicari queant, sed eo ipso, ad propinquiorem cognatum deuoluantur, nihilominus tamen à fisco vendicentur. Secunda opinio docet bona primigeniorum nequaquam publicari ob hæresim, vel crimen læsæ Maiestatis, quando sunt constituta, vel legis auctoritate, vel iure successionis ab antiquo tempore, vel beneficio Principis, cum expressa clausula, ne publicari queant. Quod probat primò, quia quisque potest de suis bonis constituere, vti ea propinquiori cognato deferantur ob flagitiū, & indignitatem possidentis. Deinde, quia interdum primigeniorum bona ad aliquem transeunt per contractū, nempe ob matrimonium initum. Sed siue eiusmodi rationes, siue oppositæ plus ponderis, & virium habeant, hoc certum est, magis esse vsu receptū, vt huiusmodi bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ Maiestatis à fisco vendicentur.

Decimoquarto quæritur, cui fisco bona hæreticorum deferantur: Respōdeo, bona hæretici secularis, fisco Principum lecularium, deferri extra prouincias, & loca Romanæ Ecclesiæ ciuili administrationi, & iurisdictioni subiecta: nam in locis Romanæ Ecclesiæ fisco Romani Pontificis deferuntur: bona verò Clerici hæretici Ecclesiis applicari, à quibus stipendia clericus recepit. c. Excommunicamus. §. Damnati, de hæret. Animaduertendum est, bona Ecclesiæ qualia sunt prædia, domus, possessiones, & similia non publicari, cum bona Clerici hæretici, sed Ecclesiæ, cuius sunt bona, restitui. Cle. 1. de hæret. & Directo. Inquisit. par. 3. q. 112. & ibi Scholiastes comment. 61. vbi Doctores citat. Quæres, an fisco deferatur fructus, quos Clericus hæreticus ex beneficio Ecclesiastico acquisiuit: nam videntur esse bona illius, cuius est beneficiū. Ancharanus, Felin. & alij censent, Ecclesiæ deberi huiusmodi fructus. Citat eos auctores Simancas loco citato: ipse tamen respondet, non deberi illi Ecclesiæ, sed vnà cum cæteris bonis Clerici à fisco, præsertim in Hispania, vendicari. Quia licèt in opinione Doctorum situm sit; An Beneficiarij huiusmodi fructuum dominium, aut quasi dominium acquirant, an verò solum vsum, & administrationem habeant: est tamen receptum consuetudine in Hispania, vti Clerici simplices de huiusmodi fructibus testari queant, tanquam de suis bonis, ergo cum cæteris bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus connumerantur. In hac re, id seruandum est, quod fuerit vsu receptum; vt ait in Directo. Inquisit. Scholiastes Comment. 161. Sed quid dicendum, vbi non est vsu receptum, vt Clerici ex fructibus Beneficiorum testentur? & quid item de fructibus, quos perceperat Episcopus, vel alius dignitatem habens, qui nusquam testatur de illis? Respondet Scholiastes in Direct. prædicto in loco, eos fructus, si pertinent ad portionem debitam Clerico, siue Episcopo, confiscari posse. Quod mihi quidem non placet, quoniam puto eos omnes fructus tanquam spolia Clericorum, ad Cameram Apostolicam pertinere, vt dicam alibi. Sciendum quoque est Religiosi hæretici, qui 3. Francisci institutum fuerit professus, suppellectilem, libros dico, vestes, & cætera huiusmodi, quæ in bonis habet, non Monasterio deferri, sed publicari debere: quia ad Monasterium nequaquam horum bonorum dominium pertinet. Simancas loco citato, num. 88.

Decimoquintò Quæritur, An quando pater familias sit hæreticus, & per sententiam condemnetur, publicetur vsusfructus, quem habent in bonis aduentitiis, filij? Respondeo cum Simanca eo, quem supra citaui loco, num. 81. non publicari, sed ad filium vnà cum proprietate pertinere, quia filius factus est sui iuris, ex cap. 2. §. vlt. de hæret. in 6. cùm primùm pater hæresim admisit: quare cum ex eo tempore fuerit patria potestate solutus, ad eum pertinet vsusfructus vnà cum proprietate. Quid, si filius familias hæreticos damnetur, num publicari debeat vsusfructus, quem pater habet in bonis aduentitiis eius? Simancas loco citato, num. 18. docet publicari: & ideo vnà cum proprietate ad fiscum transire. Aliis probabilius videtur, non publicari: quia filij crimen non potest nocere iuri patris ante acquisito, de hoc dixi libro 3. cap. 7. quæst. 8.

Decimosextò Quæritur, An hæredes hæreticorum possint, aliquando iure præscriptionis contra fiscum, vel Ecclesiam, etiam Romanam, sibi bona retinere, quæ possident? Respondeo, posse, si quadraginta annorum spatio illa possideant, tūc enim actio, & ius competens fisco, excluditur legitima præscriptione, c. 1. de Præscript. in 6. Idem iuris est de iis, qui bona fide, res hæreticorum emerunt, & per quadraginta annos possederunt, vt ex eo capite colligitur. Bona fides censetur, si hæredes, vel emptores nesciernt eum hæreticum fuisse. Sed dubiæ quæstionis est, an hæreticus ante criminis declarationem, tuta conscientia possit aliqua donare: De hac quæst. li. 5. tractaui. c. 7. q. 7.

Decimoseptimò Quæritur, An regnū regis hæretici confiscari queat? quæstionem mouet, quia Rex superiorem in ciuilibus rebus, & causis non habet. Alphonsus Castr. lib. 1. de Iusta hæret. punit. ca. 7. docet, eo ipso regnum illud ad filium Regis Catholicum peruenire, perinde ac si Rex vita functus esset. Quod si filius, & cæteri propinquiores consanguinei hæretici quoque essent, tunc penes Regni proceres, si Catholici essent, fuisset ius, & potestas eligendi, & creandi Regem Catholicum. Si autem & illi hæretici etiam essent, ius eligēdi ad Romanum Pontificem pertineret. Hanc sententiam approbat Simancas de Cathol. instit. tit. 46. num. 75. & addit, posse rune Regnum illud à Catholicis occupari: idq; probat ex c. Vergentis, de hæret. vt alio in loco dicam. Mihi certum videtur, posse tunc Romanum Pontificem, cum Regem per sententiam regno priuare, ne populos sibi subiectos corrumpat, & religionem Catholicam labefactet, vt suo loco commodiùs dicam.

De quarta hæreticorum pœna, qua suis dignitatibus, honoribus, publicis officijs, & Beneficijs priuati sint, vel priuari merentur.

CAP. XIII.

NOrandum est, in cap. vlt. de hæret. eos omnes, qui erant hæretico aliqua obligatione obstricti, iurisiurandi, siue fidelitatis, siue obsequij, siue alterius pactionis, & promissionis, liberari. Ibi enim sic decernitur: Absolutos se nouerint a debito fidelitatis domini, & totius obsequij, quicunque lapsis manifestè in hæresim, aliquo pacto, quacunque firmitate valato tenebantur adstricti. Sic ibi. Vnde filij, sui iuris efficiuntur & proinde pater hæreticus non potest pro filio impubere testari, nec eum hæredem substituere: Catholica vxor hæretico viro debitum reddere non cogitur, c. vlt. de hæret. cap. Compelluntur, c. de illa. de diuort.

Sed illud dubitationem habet, An vxor, quæ recessit à marito ob hæresim eius, cogatur ad illum redire, si resipuerit, hæresi per pœnitentiam omnino deposita. Glossi. in c. de illa. de diuort. respondet generatim, esse cogendam ad reddēdam debitum, siue recesserit iudicio, & sententia Ecclesiæ, siue priuata sua auctoritate. Abbas tamen, & alij docent eam teneri debere, si priuata auctoritate discessit ab eo, vt dicitur in c. de illa: non tamen si iudicio Ecclesiæ separata est, & in Religionem ingredi velit c. vlt. de conuert. coniug. Famuli etiam & liberti non amplius vllo iure compelluntur ad famulatū suo domino præstandum. Præterea, custodes arcium, & vasalli eximuntur à Sacramēto fidelitatis. Si quis aliquid debet hæretico ratione depositi, pignoris, mutui, commodati, vel alterius contractus ad diem præscriptum soluendum, nō potest ei soluere, sed fisco, vel differre debet solutionem: quia interdictum nobis est cum hæretico sermones, & commercia cōferre. Quare si quis pœna aliqua constituta obligatur ad aliquid hæretico certa die soluendum, licet præstituto tempore non soluat, pœnam constitutam non contrahit, vt ibi Gl. testatur. Simanc. de Cathol. instit. tit. 46. n. 73. Alphonsus Castr. lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 7.

Primò Quæritur, An huiusmodi pœnis hæreticus afficiatur, etiā si sit occultus? Duæ sunt opiniones: Prima docet eas pœnas solummodo contrahere hæreticum notorium, qui est manifestus, vel per euidentiam facti, vel per sententiam Iudicis, vel per propriam confessionem in iudicio. Quod probat, quoniā in c. citato dicitur: [Lapsis manifestè in hæresim.] Secunda opinio testatur hæreticum etiam occultū, dummodo probari possit eum in hæresim incidisse, dictis pœnis affici. Sic Philippus in eo capite, Io. And. ait intelligi de hæretico, cuius hæresis, & probari in iudicio potest, & cœpit probari delata ad iudicium. Alphonsus Castrus, Abbatem sequutus intelligit, de quolibet hæretico etiam occulto, ita vt sicut hæreticus occultus, eo ipso, suorum bonorum dominium amittit, licèt possessionem retineat, sic à die commissi criminis incurrit in prædictas pœnas, quātis in iudicio crimen probari debeat, vt hæreticus ab omni exceptione, & allegatione repelli in iudicio possit. Alij aiūt, nūc post Concilium Constantiēse prædictas pœnas intelligi tantūm de hæretico expressim denunciato, aut notorio. Clerici percussore: hūc enim solūmodo deuitari oportet, vt sæpe iam dixi. Sed dicendū existimo omnes obligationes, quib. alioqui sunt hæretico obstricti, statim cessare, ita vt hæreticus ius non habeat, ficut nec habet suorum bonorum dominium: at possessionem retinet, donec crimen iudicis sententia declaretur.

Secundò Quæritur, An si Caius aliquid Titio debeat, & Titius in hæresim incurrat, obligetur ad id soluendum Titio: an verò potius reddete in fisco debeat. Abbas, quē sequitur Alphonsus Castrus, censet eum debere id fisco reddere: quoniam hæreticus ob hæresim, suorum bonorū dominium amisit. & quia vlt. l. C. Ad legem Iuliam maiestatis, dicitur: [Neque ei debitorem posse iure soluere.] Sed hoc ideo sensit Abbas, quoniam putat hæreticum in foro conscientiæ iure ipso compelli ad sua bona reddenda fisco. Nos verò, quia supra docuimus, ad id minimè obligari, nisi post sententiam iudicis, & condemnationem criminis; ideo in præsentia dicimus, debitorem non posse hæretico soluere, quando post criminis condemnationem fiscus hæretici bona vendicat sibi; tunc enim fisco capienti bona hæretici, debitor nec potest ea bona denegare, nec celare, sed ante sententiam Iudicis, debitorem oportet hæretico soluere.

Tertiò Quæritur, Quæ sit quinta hæreticorum pœna: Respondeo, eos omnibus dignitatibus esse ipso iure priuatos, honoribus omnibus, item Ecclesiasticis beneficijs, ac officiis, & publicis functionibus, iuxta id, quod habetur in c. vt commissi. §. priuandi. de hæret. in 6. vbi sic dicitur, priuandi: præterea, vel priuatos nunciandi dignitatibus, ac alij beneficiis Ecclesiasticis, & officiis publicis, ac honoribus quibuscumque eosdē hæreticos. Et colligitur ex c. si Papa, d. 4 c. & c. qui contra pacem 24. q. 1. Aduocati, Tabelliones, aut Procuratores esse non possunt: nec publicum aliquod officium acquirere, quia infames sunt, item quia excommunicati: item, quia se, ab Ecclesia diuiserunt, ac nulla officia, d. 54. At enim quæstio est, quo pacto sit hæc pœna interpretanda: an videlicet in hæretico Presbytero maneat potestas consecrandi, & conficiendi Eucharistiam? Respondeo ex communi sententia Canonici iuris interpretum, & Theologorum in 4. d. 13. contra Magistrum Sentent. in 4. d. 13. & cōtra Gratianum in cap. Magistrum Sentent. in 4. d. 13. & cōtra Gratianum in cap. audiuimus. 24. q. 1. manere, quia hæc potestas, est Ordinis, nomine, & institutione Christi, vim suam habens, & suum effectum producens. Obiicies Canones multos esse, qui videntur asserere, nihil huiusmodi potestatis hæreticos habere. Respōdeo, eos Canones intelligi debere, ita vt non habeant eam potestatem facto, scilicet & functione, siue vsu debito, ac iure permisso: nam interdictum est eis, consecrare, & conficere: habent tamen habitu, & potestate.

Quartò Quæritur, An in hæretico sacerdote permaneat potestas faciendi, & offerendi Missæ sacrificium pro viuis, & mortuis? Respondeo ex communi omnium Theologorum consensu contra Magistrum in 4. dist. 13. & præcipuè ex S. Thoma p. 3. q. 82. art. 7. & 2. 2. q. art. 1. manere, quia verè consecrant, & offerunt nomine, & institutione Christi, qui dedit omnibus Presbyteris potestatem consecrandi, conficiendi, & offerendi corpus Domini pro omnibus viuis, & defunctis: ergo talem eis potestatem Ecclesia nō abrogat. Et hoc planè colligitur ex cap. Romanus, cap. Si qui, cap. Si reuera, de consecr. distinct. 4.

Obiicies, sacerdotes, nomine Ecclesiæ offerre sactificium: Sed hæretici sunt extra Ecclesiam, nec ipsa vult per eos sacrificium, & preces offerre, ergo nihil offerūt. Respōdeo cum S. Th. 3. p. q. 82. a. 7. ad 1. Sacerdotem in Missa, dū orat, loqui nomine Ecclesiæ: sed dū consecrat, loqui nomine Christi, cuius vicem gerit per Ordinis potestatē. Et ideo, inquit S. Thom. sacerdos ab vnitate Ecclesiæ præcisus, si Missam celebret, quia potestatem Ordinis non amittit, consecrat verum corpus, & sanguinem Christi, sed quia est ab vnitate Ecclesiæ separatus, orationes eius efficaciam non habent. Hæc ille. Sacerdotes ergo non solum nomine Ecclesiæ offerre dicuntur, sed Christi etiam nomine, institutione, & auctoritate: & hac ratione Sacerdotes, quamuis hæretici, verè offerunt, dummodo Christi, & Ecclesiæ in offerendo formam integram, & debitam seruent. Obiicies quod habetur in cap. Intra Catholicam Ecclesiam 1. quæst. 1. ex Augustino dicente, extra Ecclesiam Catholicam non esse locum veri sacrificij, & capit. in Ecclesia. 1. quæst. 1. ex Leone, qui ait, Aliter scilicet quàm in Ecclesia, quæ corpus Domini est, nec rata sunt sacrificia, nec sacerdotia, & in cap. Non oportet, ex Concilio Laodiceno. 1. quæst. 1. legitur: Non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniam magis sunt maledictiones, quàm benedictiones. Hæc, & similia, vt dicit S. Tho. loco citato, intelliguntur in hunc modū. Extra Ecclesiam non rectè sactificium offertur, quia nō fructuosè offertur. Vnde est quidem sacrificium, veritate Sacramenti, non veritate fructus. Secundò obijcies, quod habetur in c. Arrianos. 1. q. 1. ex Innocentio dicente, hæreticos sacerdotij, aut cuiuspiam alterius muneris dignitatē non habere: solum apud ipsos ratum esse Baptisma. Respondet S. Tho. p. 3. q. 82. art. 7. ad 2. ideo hæc dixisse Pontificem, quia in extrema necessitate possunt baptisma conferre, non alia Sacramenta.

Quintò quæritur, An penes Episcopum in hæresim lapsum maneat potestas Ordinis quæ est propria Episcoporum, nimirum consecrandi, & conficiendi Chrisma, & duo Sacramenta conferendi, Confirmationem nempe, & Ordinem? Respondeo, manere: quia omnia fiunt nomine, institutione, & auctoritate Christi: & hinc est, vt Episcopi redeūtes ab hæresi non iterum ordinentur. c. Conuenientibus 1. q. 7. & ij, qui sunt ordinati ab Episcopis hæreticis seruata forma Ecclesiæ, non iterum ordinantur, cap. Ordinationes. 9. q. 1. Si obijcias, quod habetur in cap. Daibertum. 1. q. 7. vbi legimus, Daibertū, qui fuerat à Nezelone hæretico ordinatus iterum ordinari debere, quia Nezelon nihil habuit, eò quòd fuerat ab hæreticis ordinatus, & proinde nihil dare potuit. Respondeo, fuisse ordinatum non seruata Ecclesiæ forma, & ideo est iterum ordinatus.

Sextò quæritur, An potestas Ordinis, qua potest Episcopus multa, quæ Sacramentalia dicentur, confiteere, nimirum consecrare altaria, templa, siue aras, Ecclesias, & calices, & vestes, & alia huiusmodi sacrare, maneat in Episcopo hæretico? Negant quidā, inter quos videtur esse Alphonsus Castrus lib. 2. de Iusta hæretic. punit. c. 21. permanere; eò quòd hanc potestatem Episcopi habeant acceptam auctoritate Ecclesiæ, quæ eiusmodi sacramentalia instituit. Sed Episcopus hæreticus, est extra Ecclesiam, ergo eā potestatem habere non potest. Alij verò affirmant eā ratione adducti, quod Ecclesia vsum tantūm, & functionem tollat, minimè autem ius, & potestatem. Ita videtur sentire Glossa in c. Ecclesijs, de consecr. d. 1. vbi docet, Ecclesias ab hæreticis consecratas, non esse iterum consecrandas, si Episcopi hæretici in cōsecrandis Ecclesijs seruauerint, & tenuerint formam, quam seruat, & tenet Ecclesia: alioqui esse iterum consecrandas, & ita exponit illa capita, Ecclesijs, & Ecclesias, &, Arrianorum, de consec. dist. 1. Et hæc videtur verior opinio. Nam licet huiusmodi potestatem possit hæreticis Ecclesia abrogare, quoniam eam non habent iure diuino, sed auctoritate Ecclesiæ; non tamen eam abrogat Ecclesia.

Septimò quæritur, An sacerdos hæreticus, item & Episcopus in hæresim prolapsus, eo ipso sit omni iurisdictione priuatus: nam si priuatus sit, consequens erit, vt quæ sunt ratione publici muneris, & officij, tum è Presbytero, tūm ab Episcopo, non valeant: & proinde peccatorum cōfessiones, quas parrochus præsbyter excipit, erunt prorsus irritæ & sententiæ, censuræ, leges, siue constitutiones, ac pœnæ ab Episcopo latæ, nullius erunt pōderis, ac momenti. Respondent quidam distinguentes. Si sit hæreticus occultus, valere omnia ea, quæ ratione publici muneris præstat, ac facit sacerdos, & Episcopus: quia non eo ipso, quo incidunt in hæresim, publica administratione, aut muneris functione priuantur, quòd attinet ad possessionem, non ad titulum, & ius: sunt enim titulo priuati, possessione non item. Si verò manifestus sit hæreticus, quæ facit, inquiunt, non valent: atque hanc esse communem Canonici iuris Doctorum, & Theologorū sententiam, affirmant, quæ, inquiunt, ante Concilij Constantiensis tempora ideo locum habebat, quia tunc omnes manifesti hæretici, & notorie excommunicati vitari debebant. At verò, quia post Concilium Constantiense tantummodo euitandi sunt nominatim, & expressim denunciati, aut notorij Clericorum percussores; ideo dicendum existimant, valere, quæ faciunt hæretici Presbyteri, vel Episcopi, nisi sit aliquis eorum, vel manifestus Clerici percussor, vel expressim, aut nominatim denunciatus. Et idem iuris esse dicunt de quolibet alio Ecclesiastico, vel sæculari viro publicam administrationem, functionem, vel officium gerente. Non enim ij publici magistratus, vel Reipublicæ administri hoc ipso, quò in hæresim incurrerunt, sunt publici officij, & muneris functione, & vsu priuati, nam adhuc possessionem habent, & retinent: sed damnato crimine per sententiam Iudicis, administrationem, & officium deponere, & omni se auctoritate publica abdicare cogūntur. Ego tamen aliter dicendum puto, nimirum aliud esse, dubitare, An hæreticos euitare debeamus, tanquam excommunicatos: aliud verò, An hæreticus ob hæresim, non quidem intentam, & mente conceptam, sed ob externam verbo proditam, omni iurisdictione careat. De primo verum est, nos non debere eui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tare quoslibet hæreticos, sed tantum eos, qui sunt nominatim denunciati, vel notorij Clerici percussores. De secundo verò puto hæreticos, ob hæresim extentorem, iurisdictionem Ecclesiasticam amittere, quia excommunicatus etiam occultus, licet vitari à nobis non debeat, iurisdictione tamen caret, vt colligi videtur ex S. Thoma 2.2. q.39. art.3. Vnde suspensus est ab officio, & Beneficio, & ideo nec ligare, nec absolvere potest. 24. q.1. c. Auuiqui: nec Beneficium conferre potest. c. Tanta, de Concess. præben. nec eligere potest, Glossa in c. Nos. 9. q. 1. Valent tamen, quæ faciunt hæretici, quamdiu in publico munere, & officio tolerantur, ex cap. Nonne. q. 4. Silvester verb. excommunicatio 3. vers. 10. & 11. Voluit enim Ecclesia, vt valerent.

Octauo quæritur, An Sacerdos hæreticus eo ipso Beneficium Ecclesiasticum, Dignitatem, vel Officium amittat, ante omnem Iudicis sententiam, qua eum in crimen incurrisse declaretur? Respondent quidam cum Simanca de Catholinstit. tit. 46. n. 72. Alphonso Castrensi lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 9. ex Felino, Ancharano, & Bernardo Diaz, & alijs, quos citant, minimè esse priuatiu quare si Canonicus sit, inquisitor, & suffragium ferat in eligendo alio, suffragium est rarum, & firmum, licet ipse eligi nequeat. Alijs verò probabilius videtur, esse ipso iure priuatum, id enim videtur dicere in c. Quo iure. dist. 8. Geminianus Præpositus, & Glossa, & in c. Vt commissi, de hæret. in 6. Ioannes Andreas, & in c. Inter dilectos, Abbas, & Felinus in cap. 1. de Referip. Saltem quicquid sit de iure anti. quo, iure nouo priuatus est à die commissi criminis. Extat enim Pontificia Constitutio Pij V. quæ incipit: Cum ex Apostolatu, vbi statuit, Beneficia, quæcumque fuerint, ob delictum hæresis, vacare, & reseruat ea Sedis Apostolicæ ordinationi. Ita hæc sententia defenditur in Direct. inquisit. 3. par. q. 1. Schol. 162.

Cæterum mihi videtur secunda opinio nihil à prima differre, si vtraque bene intelligatur. Prima enim non negat, hæreticum à die patrati criminis esse priuatum iure, & titulo Beneficij; sed non concedit eum possessione carere; & hoc idem dicit secunda sententia: nec enim illud dimittere cogitur, antequa crimen eius iudicis sententia declaretur. Quæres, an vllius sit momenti abdicatio Beneficij ab hæretico, causa alterius ante condemnationē criminis facta? Respondeo: Si beneficium deponat, dimittatue gratia, & causa alterius, vt illi conferatur? vel cum alio commutet, penitus eiusmodi Beneficij abdicatio, aut commutatio rescinditur post hæresis condemnationem: quia, vt antè dixi, quarumlibet rerum alienationes ab hæretico factæ dissoluuntur post criminis damnationem, quia retrotrahitur sententia vsque ad diem commissi delicti: quare ante criminis declarationem ita valet abdicatio, aut permutatio Beneficij, vt rescindi, & dissolui queat, & Beneficium auferri ei, cuius gratia hæreticus deposuit, aut permutauit. Nam antè iam dixi, quemadmodum hæreticus à die patrati sceleris, fuorū bonorum dominiū amittit, possessionem non item, & per declarationem Iudicis non priuatur dominio, sed declaratur crimen: & declaratione facta, retrotrahitur sententia, & capit fiscus omnia bona à die cōmissi delicti, & rescindit, ac dissoluit omnes alienationes: sic etiam hæreticus ob hæresim priuatus est iure, & titulo Beneficij: & cum crimen declaratur, Beneficium ei adimitur, dissoluitur abdicatio, aut permutatio, si quam fecerat à die commissi delicti, & iure nouo Beneficium vacatis, non nisi Rom. Pontifex conferre potest. Ex dictis perspicitur, hæreticum esse inhabilem multis ex causis ad Dignitates, Beneficia Ecclesiastica, honores, & officia publica, quæcumque tandem sint illa: nam est excommunicatus, est infamis, est irregularis, est hæreticus; & proinde extra Ecclesiam. Quare si ei Beneficium, vel officium publicum conferatur, irritum est, quòd sic, & fructus, si quos percipit, restituere in foro conscientiæ debet: nec capax est iuris patronatus, nec pensionis Ecclesiasticæ. Scholiastes in direct. inquisit. q. 113. par 3.

Sexta hæreticorum pœna, est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Vnde in c. Quicumque, de hæret. statuitur, sic: Quicumque Hæreticos, Credentes, Receptatores, Defensores, vel Fautores eorum scienter præsumpserint Ecclesiasticę tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere: nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publicè extumulent, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetua careat sepultura. Hæc ibi. Quæres, an Ecclesiasticæ sepulturæ priuatio, sit propria hæreticorum pœna, an omnium excommunicatorum cōmunis? Respondeo, eo capite ante Clementinas editas huiusmodi pœnam specialiter esse in hæreticos constituram: sed postea in Clementina 3. de sepult. introgatam esse omnibus excōmunicatis. Ibi enim dicitur, eos, qui propriæ temeritatis audacia excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, scienter sepelire præsumunt, decernimus, ipso facto, excommunicationis sententiæ subiacere: à qua nullatenus absoluantur, nisi prius ad arbitrium Episcopi diœcesani, cis, quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactionē exhibuerint competentem. Hæc ibi. Rogabis secundò, an sufficiat ad hæreticos, vel excōmunicatos Ecclesiasticæ sepulturæ mandandos, si idoneam satisfactionem reddiderint? Respondeo, minimè nisi eam satisfactionem sequatur iusta, & debita absolutio: qua non solum in foro conscientiæ, sed in foro etiam exteriori sint absoluti. Nam cùm publici, & manifesti hæretici, vel excommunicati fuerint, constare debet, eos esse absolutos, vt ad sepulturam Ecclesiasticam admittantur.

Quod autem ibi dicitur, eorum ossa esse è sepultura effodienda, sine cruenda, intelligitur, quando possint ab aliorum ossibus commodè discerni, vt ait Glossa.

Septima hæreticorum pœna est infamia. nam in cap. Excommunicamus. §. Credentes, Receptatores, Defensores, & Fautores hæreticorum excommunicatione afficiuntur: qui si satisfacere neglexerint intra annum, ipso iure sed quntur infames: ergo ipsi quoque hæretici ob hæresim, cum sit publicum crimen, infamiam contrahunt. Si percunctēris, an huiusmodi infamiam contrahat hæreticus ante condemnationem criminis, & iudicis sententiam? Castrus lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 9. ait, eam contrahere, quia est ipso iure irrogata. Deinde, quia hæc pœna, in priuatione, nō autem in actione consistit: sed pœnæ, quæ priuationem tantùm, non actionem continent, ipso facto, ante vllam Iudicis sententiam contrahuntur. Demùm, quia eadem est ratio de infamiæ pœna, quæ de priuatione bonorum: sed hæreticus ante condemnationem criminis amittit suorum bonorum dominium: ergo pariter infamiam incurrit.

Sed veritis est, hæreticum hac pœna non affici, nisi post sententiam Iudicis: nam infamia iuris nunquam contrahitur, nisi post condemnationem criminis, vt colligitur ex lib. 1. De iis qui notantur infamia: idque apertè docent Dynus in cap. Infamibus. de reg. in 6. Abb. in cap. Testimonium, de testib. & cap. exceptionem, de except. Si obijcias, infames esse ipso iure: istiusmodi infamia est iuris, ergo ipso iure contrahitur. Respondeo, infamiam iuris dici, quia statim vt per Iudicis sententiam crimen est declaratum, reus est infamis, nec enim opus est, vt iudex condemnet reum, vt infamem, sed tantum, vt crimen declaret. Sicut bona hæreticorum ipso quidem iure sunt confiscata, sed requiritur Iudicis sententia qua crimen declaretur. Verum animaduertendum est, si crimen hæresis fuerit notorium per euidentiam facti, hæreticus infamiam etiam contrahit facti, non iuris: infamia facti per contrarium factum aboletur.

Octaua pœna hæreticorum continetur in c. Quicumque. §. Ad hæc de hæret. in 6. vbi dicitur: Quoscumque viros Ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi personarum (nimirum hæreticorum, vel credentium, receptatorum, defensorum, vel fautorum eorum) dignitates, personatus, & quæcumque alia Ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc, priuamus talitei acquisitis, volentes quòd tales, & habitis careant perpetuò, & si receperint illa scienter (hoc est, vt Glossa interpretatur, sciendo eos, qui preces offerebant esse tales) ad alia, vel similia nequaquam in posterum admittantur. Item, filij hæretecorum, credentium, Receptatorum, defensorum, & fautorum eorum vsque ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admitti possunt. cap. Quicumque. 8. Hæretici, de hæret. in 6. Et locum constitutio habet in omnibus filijs, siue legitimis, siue naturalibus tantùm, siue spurijs, siue ex adulterio, incestu, aut sacrilegio natis. Anchar. Archidiac. Ioan. Andr. Franeus in c. statutum 2. de hæret. in 6. Si quæras, an comprehendar non filium filios, qui nati sunt postquam parentes delictum admiserunt, sed etiam eos, qui antea geniti, ac nati fuerant. Respondeo omnes comprehendere, vt multorum doctorum testimonijs probat Scholiastes in Direct. Inquisitorum. p. 3. q. 114. commen. 163. Si roges, an sicut eiusmodi filij inhabiles redduntur ad beneficium Ecclesiasticum, vel officium publicum, sic etiam priuentur beneficijs, vel officijs antè obtentis. Respondeo, minimè. vt rectè probat in Directorio inquisitorum loco citato Scholiastes: quamuis dicat oppositum douisse Ioannem Andr. Geminianum, Henricum, Ananiam, Imolam, Præpositum, quos ille citat.

Quod autem dicitur de filijs vsque ad secundam generationem in capit. Statutum secundo, de hæretic. in 6. declaratur, primum, & secundum gradum per lineam paternam comprehendere: per maternam verò ad vnum tantummodo gradum protendi. Exempli gratia, fingamus Titium fuisse hæreticum, credentem, receptatorem, defensorem, vel fautorem hæretici, & habuisse filium, & filiam: vterque redditus est inhabilis ad officia publica.

Quòd si filius filium susceperit, ipse quoque nepos ex filio est effectus inhabilis. Quòd si filia filium genuerit, nepos ex filia non est factus inhabilis. Item si fœmina in hæresim incurrent, & filios gignant, sunt inhabiles filij, sed non ex filijs susceepti nepotes. Quæres, an filij, & nepotes quorūliber Hæreticorum, Credentium, Receptatorum, Defensorum, vel Fautorum eorum, à publicis officijs, vel beneficijs Ecclesiasticis sint excluti. Respondeo, in eodem cap. statuti, decerni, eam pœnam tantum intelligi de filijs, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum his similium qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & Ecclesiæ reconciliatos. Si roges, an filij, & nepotes relaporum, qui sine misericordia traduntur cutiæ sæculari, sed dolent, & resipiscunt, & Catholici vsque ad obitum perseuerant, afficiantur prædictis pœnis. Hanc quæstionem mouet in Directorio inquisitorum. par. 3. q. 115. Scholiastes cōmen. 164. & refert duas sententias, s nam, quæ negat, quam sequitur Geminian. & alij, quos ille citat. Alteram, quæ asserit, quam tenet Ioann. Andr. Francus, Simancas, & alij, quos ibidem refert, & sequitur: & hæc videtur probabiliot, quia telapsi, quamuis per pœnitentiam resipiscant, non habentur pro reconciliatis, eo quòd curiæ sæculari traduntur.

Deinde quæres an huiusmodi, quam diximus, pœna afficiantur filij hæreticorum, vel aliorum, quos commemorauimus, qui tales sunt occultè, vel tales occultè decesserunt? Respondeo, minimè; quia in eo cap. Apertè dicitur: [qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur.] Tertio rogabis, an eam pœnam contrahant filij hæreticorum, vel aliorum huiusmodi, qui tales sunt manifestè per euidentiam facti: an verò tantummodo eorum, qui sunt tales manifestè per sententiam Iudicis, vel per propriam confessionem in Iudicio? Respondeo, ad eam pœnam contrahendam sufficere, si fine filij eorum, quos tales esse constiterit, siue per euidentiam facti, siue per sententiam Iudicis, siue per propriam confessionem in iudicio. Item satis esse, si eos tales esse manifestum sit in ijs locis, in quibus eos viuere, aut vixisse, constat.

Vltima pœna hæreticorum, est capitis supplicium.

Olim iussu Imperatorum Catholicorum hæretici pecuniaria mulcta damnabantur. l. Cuncti hæretici. C. de hæret. Item, exilio puniri solebant, vt patet ex l. Arriani. C. de hæret. Postea à Theodosio lege condita, priuari cœperunt omnium bonorum dominio, vt constat ex l. Manichæos. C. de hæret. Sicut ij, qui crimen læsæ maiestatis admittunt. Deinde, capite puniri cœperunt. l. Arriani. C. de hæret. Vnde gladio alicubi necantur in Flandria, & alijs inferioris Germaniæ locis capitis obtruncatione puniri, testatur Alphonsus Castrus lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 12. Alibi ligatis pedibus, & manibus proiiciuntur in flumen, vt absorpti, & aquis obruti pereant, quo modo in Gelidria multos interisse tradit idem Alphonsus. Per Italiam, Galliam, & Hispaniam igni exuruntur, Scitaberis, an iusta sit hæreticorum pœna capitalis? Respondeo, esse iustam, quamuis Lutherani eam, vt sacris litteris repugnantem reprehendant. Nam Leuit. 20. & Num. 25. qui ad Magos declinauerant, capitis supplicio plectebantur. Item Leuit. 24. blasphemi: Deut. 13. falsi prophetæ. Et Greg. lib. 1. Dialog. c. 4. scribit, fuisse Basilium quendam Magnum, qui tandem in Vrbe Roma exardescente zelo Christiani populi crematus est. Et Athenienses, quos impietatis damnabant, lapidibus obruebant, Aelia. lib. 3. variæ historiæ. Nec mirum est, si tam grauiter in hæreticos animaduertatur: cum adulteratores monetæ, & perduellionis rei, capitis pœnam sustineant. Li. 2. & 3. de falsa moneta, & l. Quicūque, & l. lege Cornelia. ff. ad lege Corneliā, de falsis, & l. Lex xij. tabularū. ff. Ad legē Iuliā Maiestatis. Obijcies, Christum Dominū Petro dixisse: Si Ecclesiānō audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus] Respondeo, ibi tantūmodo fuisse Christo Domino sermonem de pœna, quam potest Ecclesia delinquentibus irrogare.

Deinde obijcies Christum Matth. 13. in Parabola de zizanijs, & tritico vemisse zizania eradicari, ne simul, & triticum euelleretur, & tandem subiecisse: Sinite, aientem, vtraque crescere vsque ad messem] sed appellatione zizaniorum hæretici intelliguntur secundum Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, Theophylactum, & Euthymium. Respondeo, ex parabolis non semper argumentum efficax sumi. Præterea, zizaniorum nomine eos generaliter accipi, qui inter triticum, id est, bonos, verbo, exemplo, vel facto corrupta semina, id est, pravos mores, falsaque dogmata spargunt, ac seminant. Nec etiam Christus Dominus vetuit simpliciter eradicari, sed ne tunc eradicentur, quando vnà cum ipsis triticum sit euellendum.

Item obijcies, fidem spontaneam, & voluntariam esse debere, & proinde neminem ad credendum cogi oportere.

Respondeo, eos, qui nunquam nomen Christo dederunt, esse propria voluntate ad fidem conuertendos, qui verò sacro Baptismate abluti fidem, & religionem Christi Domini susceperunt, iure cogitur id præstare, & exolucre, quod promiserunt, quoniam à fide, & religione suscepta defecerū t. Obijcies postremò Chrysostomum in Matth. cap. 13. asserentem hæreticos non esse occidendos, sed tolerandos. Eius enim in Parabolam de tritico, & zizaniis hæc sunt verba: Non prohibet Dominus conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi præcidere? Verum prohibet eos interficere, & trucidare. Euthymius quoq; & Theophylactus Chrysostomum secuti, aperte inquiunt, non permittit Dominus hæreticos necari. Hieronymus item, & Augustinus zizaniorum vocabulo, quæ non finit Dominus euelli, intelligūt hæreticos, ac vt refert Sulpitius lib. 11. Sacræ historiæ, prope finē. 5. Martinus apud Treuiros constitutos, assiduè increpabat Ithacium, vt ab accusatione in Priscillianum, & alios hæreticos desisteret, & Maximum Imperatorem vehementer orabat, vt sanguine hæreticorum abstineret, sufficereque, si eorum vt Episcopali sententia iudicati Ecclesijs pellerentur. Et quamdiu Martinus Treuiris fuit, dilata cognitio est: & mox discessurus, à Maximo spontanee elicuit, nihil crimentum in hæreticos constituendum. Qui cum postea didicisset sententia Iudicum Priscillianum, & alios capite damnatos fuisse, nolebat sermones, & commercia habere cum ijs Episcopis, qui Priscillianum, & alios hæreticos morte damnandos curauerant. Respondeo, Chrysostomū, Euthymium, & Theophylactum, vt ex eorum in Matthæum commentarijs aperte colligitur, id solùm docuisse, hæreticos non esse interimendos, cum inde bella, & cædes hominum, & Reipublicæ, & pacis perturbatio oriuntur: & hoc esse, inquiunt, quod Dominus iussit: Sinite vtraq; crescere vsque ad messem, &c. Postquam dixerat: [Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul, & triticum.] De Augustino ingenuè fatemur, eū prius in ea fuisse sententia, vt hæretici, nec punirentur, nec cogerentur: quam sententiam ipse postea mutauit. Sic enim scribit Epist. 48. ad Vincentium: Mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos nouerāmus. Sed hæc opinio mea non contradicentiū verbis, sed demonstrantium superabatur exēplis. Nā primū mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cū tota esset in parte Donati, ad vnitatē Catholicam timore legū imperialiū cōuersa est: & ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur. Et in Epist. 50. ad Bonifacium Comitē, ita scribit: Verumtamen antequam istæ leges (Imperiales scilicet, quarum paulò antè meminit,) quibus ad conuiuiū sanctum cogūtur intrare, in Aphricam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur, in quibus, & ego eram, quamuis Donatistarum rabies vsquequaque sęuiret, non esse petendum ab Imperatoribus, vt ipsam hæresim iuberent omnino non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent: sed hoc potius constituerent, vt eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam, vel prædicarent loquendo, vel legerent consistendo. Hæc B. Augustinus.

Ex his intelligitur B. Augustinum primum sensisse Hæreticos pœnis, nec esse punjendos, neque cogendos. Postea verò cum legisset Catholicorum Imperatorum leges, quibus Hæretici pœna pecuniaria, & exilio plectebantur, mutata sententia censuit eas pœnas æquissimo iure esse in Hæreticos constitutas: sed non esse capitali supplicio Hæreticos damnandos, vt fertunt Imperatores, & Principes Catholici etiam cum ingentes Christianam mansuetudinem: non quòd iniuitia indignos Christianam mansuetudinem: non quòd iniuitia eam pœnam existimaret, sed quòd ea nondum ab Imperatoribus irrogata esset Hæreticis, & quòd non videretur lenitati Christianæ congruere: quam tamen etiā postea perspexit, & tradidit esse iustam, vt videre est apud Augustinum lib. 3. contra Epistolam Parmeniani, capitulo secundo.

Ad illud verò Seueri Sulpitij de S. Martino respondetur, id fuisse, quæ S. Martino minimè probabatur. Primum, quia nouum & insolitum erat, vt causam Ecclesiæ, iudex sæculi cognosceret, & iudicaret. Deinde, nondum nouerat legibus Imperatorum pœnam capitis esse in hæreticos constitoram. Demùm minimè probabat, quod vulgo ferebatur, Ithacium, & socios accusationem contra Priscillianum, & alios Hæreticos persequi magis vindictæ causa, quam Ecclesiæ, & veritatis tuendæ, & quòd verosimiliter ex ea damnatione, reipublicæ Christianæ pax, & tranquillitas perturbanda crederetur. Rogabis, vnde originem traxerit pœna, qua Hæretici in Christiana Republica igni exuruntur? Hostiensis, Ioann. Andreas, Abbas in cap. Ad abolendam de Hæreticis, docent hanc pœnam colligi ex eo, quòd Christus Dominus dixit Ioann. 15. [Si quis in me non manserit, mittetu

Universidad de Deusto
Biblioteca

foras sicut palmes,& arescet,& colligent eũ,& in ignem mittent,& ardet. Sed ibi,nec Dominus loquitur de huius sæculi igne,sed de igne inferorum æternone;nec loquitur tantùm de Hæreticis,verũ de peccatoribus in vniuersum, qui excidentes à gratia,& charitate,in Deo manent. Quare, hæc pœna vsu,& more peruntiquo primùm est introducta, deinde vsu etiam,est confirmata,& tandé iure quoque scripto cõprobata. Nicephorus certè lib.18.c.1. prodidit, Anatolium quẽdam vnà cum suis populatibus Idola coluisse:& cum Anatolij socios captos, Iudices, ostracismo, hoc est,quindecennali, vel decennali exilio puniendo,non iugulandos cẽsuissent, plebs Constantinopolitana diuino ardore succensa, eos captos, & piscatorijs nauibus impositos igni viuos cõbussit. Anatolius verò postea bestijs obiectus,& in Crucẽ actus est:quẽ deinde è Cruce sublatũ lupi deuorarunt. Gregorius etiam,(vt superius annotauimus)tetert lib... Dialog.c.4. Basilij magnum Romæ,zelo Christiani populi exardescẽte fuisse conclamatum. Et Zonaras in vita Alexij Conueni scribit, Basilium hæreticum communi suffragio Iudicum fuisse combustum:testantur item auctores, Antonin.pat.3.tit.21.c.8.§.3. Bion.lib.9. deca.2. Plat.in vita Clem.3. Aemil.lib.8.de gestis Francorum. Templarios ob impiam disciplinam,fuisse per Galliam igni exustos. Denique Numerorum c.16.in seditione contra Mosen, Core, Dathan,& Abirom, vnà cum suis tentorijs,& vniuersa substantia vivos terra deuorauit. Sed & ignis diuinitus immissus ducentos quinquaginta viros, qui ipsorum partes sectati incensum osferebant exussit:sicq; consumpti penitus, tanquam Schismatici, qui à suo capite desciuerant. Hac autem pœna ignis puniuntur hæretici relapsi, pertinaces, & ijquos sacræ hæresis non pœnitet:nam alij omnes hæreticj Ecclesiæ gremio,recipiuntur iniuncta pœnitentia salutari.

A

B

De Relapsis in hæresim CAP. XIIII.

PRimò quæritur, quisnã in Iure Canonico Relapsus hæreticus censeatur? Respondeo, ex Archidia. Ioann. Andr. Gemin. Ancha. Franco. & alijs in c. accusatus, de hæret. in 6. eum,qui postquam hæresim publicè coram Iudice abiurauit, hoc est,iureiurando dãnauit,& execratus est, in eã iterum incurrit. Vnde etiã millies quis in hæresim,à qua per veram cordis pœnitentiam recessit,relabatur, Relapsus nõ habetur, nisi eam hæresim coram Iudice abiurauerit. Porrò de relapsis in hæresim agit Siman. de Cath. instit. tit. 17. Alphon. Cast. lib. 2. de iusta hæretico. punit. c. 2. Zanchi. de hæreti. c. 16. Directo. inquisito. par. 2. q. 4. 55. 58. & ibidẽ Scholiast. commen. 83. Si quæras, an qui vnam solùm hæresim abiurauit, si postea in aliam diuersam labatur, relapsus habeatur. Ioan. And. loco citato negat relapsum haberi, Archidiaconus verò quem sequuntur Geminianus, Franeus, & alij, sentiunt, eum relapsum esse. Profectò iuxta ætymologiam, & proprietatem vocabuli relapsus non est, at secundùm ius relapsus est.

C

Secundò quæritur, An vno modo tãtùm Relapsus in Iure Canonico dicatur? Respondeo, ex cap. Accusatus, de Hæretic. in sexto, Relapsum quatuor modis dici: primò proprie, eum, qui postquam in Iudicium vocatus, & ob hæresim accusatus, convictus eam abiurauit, & deinde rursum in eandem incurrit. Secundò eum, qui coram Iudice damnatus, vt vehementer suspectus de hæresi, eam abiurauit, in quam iterum labitur. Tertiò, cum, qui certa aliqua hæresi infectus, abiurauit coram Iudice simpliciter, ac generatim omnem hæresim, & postea in aliam longè diuersam incidit. Quartò, eum, qui coram Iudice damnatus ob hæresim, abiurauit eam, & deindè Hæreticos alloquitur, reueretur, inuisit, se se illis adiũgit, cum eis commercia, iuxe consuetudinem habet, eos muneribus afficit, laudat, prædicat, commendat. Hodie qui reuertuntur ab hæresi, licèt in vnam tantùm inciderint, omnem hæresim abiurant, vt testantur Siman. lib. de Cathol. institut. tit. 1. num. 12. Directo. inquisito. par. 2. q. 40. Schol. 65.

D

Tertiò Quæritur, An qui damnatus ob vehementem hæresis suspicionem, eam abiurauit, & deinde hæreticis adhæret, eos comitatur, & honore prosequitur, Relapsus censeatur? Respondeo, eum pro Relapso haberi. Sic Archidiaconus, Ioan. Andreas, Ancharanus, Geminianus, in c. Accusatus, de Hæret. in Sexto, Simancas de Catholi. institut. tit. 67. n. 4. & 5. & 6. Aphon. Cast. lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 2.

Quartò quæritur, An qui abiurauit hæresim certam, & postea communione sermonis, & rerum vtitur cum Hæreticis certa alia hæresum dogmata sequentibus, tanquam Relapsus puniri debeat. Alphonsus Castrus libro citato, negat eum esse relapsum: affirmat Simancas, loco prædicto, nu. 6. & 7. sed tandem fatetur, non esse tanquam relapsum puniendum, quia pœnas iuxta Iuris regulam restringere, & mitigare hoc est, benignius interpretari debemus.

Quintò quæritur, An qui abiurauit hæresim, & detrusus in carcerem inde aufugit, è custodia, & vinculis, sit pro relapso habendus: Respondet Simancas non esse.

Sextò quæritur, quæ sit hæretici Relapsi pœna: Respõdeo, eum curiæ seculari tradendum, sine vlla spe veniæ, & misericordiæ, quamuis sui peccati pœnitentiam egerit, et tamen non denegantur Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, c. super eo, de Hæret. in 6. c. ad abolendam, de hæreti.

Septimò quæritur, An Hæreticos per veram pœnitentiam redeũtes excipere suo gremio debeat Ecclesia? Respondeo, Hæreticos relipiscentes benignè ab Ecclesia excipi, si relapsi non fuerint, & salutarem eis pœnitentiam iniungi, pertinaces vero, qui renuunt ad saniorem mentem conuerti, hæresim exuere, & deponere, primùm monet vti resipiscant, & hæresim abiurent: deinde lata sententia qua declarantur Hæretici pertinaces, Iudici sæculari relinquitur; qui confestim eos iustis, ac debitis pœnis condemnare debet: si clerici sint, omni Clericorum gradu, honore, & priuilegio spoliantur, c. Excommunicamus §. Denunciari, De Hæret. Relapsis verò, quamuis acta pœnitentia, spes omnis veniæ denegatur, vt diximus & deinde eos Iudici sæculari tradit Ecclesia, vt in eos secundùm leges animaduertat. Vtrique verò, tum relapsi, tum alij, quando pertinaces sunt, viui igne exuruntur: si verò pertinaces non sint, prius strangulari solent, & postea comburi. Quare ante relapsum, vtitur Ecclesia misericordia cum redeuntibus ab hæresi, vitam eis concedendo, pœna mortis in pœnam carceris perpetuè commutata: publicatis tamen bonis, cap. Vt commissi, de Hæret. in Sexto. Post relapsum verò, vtitur Ecclesia, seuero iure, scilicet, spe veniæ denegata, etiamsi eos sui peccati pœniteat. cap. Ad abolendam, §. Illos quoque, de Hæret. vbi dicitur, sine vlla pœnitus audientia, sæculari iudicio relinquendos decernimus.

Obijcies, in l. vlt. C. de summa Trinit. & fid. aperte dici, Gremium suum redeuntibus nunquam claudit Ecclesia. Item, in Quæstio. 4. cap. Duo, habetur peccatores nunquam deferendos, quia homines sunt, persequendam in eis propriam iniquitatem, sed miserandam, & subleuandam communem naturam. Respondet Glossa in c. super eo, de Hæret. in Sexto, Ecclesiam gremium suum redeuntibus non claudere: quia quamuis illis bona, & vitam etipiat, non tamen denegat Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ. Sed certè in duobus locis productis insinuari videtur, Ecclesiam redeuntibus parcere, præsertim in vita, cùm dicatur, communem naturam subleuandam, nec vnquam peccatores deferendos, quia homines sunt. Respondeo, esse naturam subleuandam subsidijs salutem animæ necessarijs. Vel dicendum est, legem supra citatam tunc temporis editam fuisse, quando omnes in vniuersum Hæreticos ad saniorem mentem reuersos excipiebat Ecclesia. Et eodem modo respondetur ac cap. Duo. 23. q. 4. Postea verò longo experimento didicit Ecclesia, à relapsu, iure spem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne qui relabuntur in hæresim, alios inficiant, & corumpant, ne minè alij facilius in hæresim iam abiuratam recidant. Præterea, quia Relapsus in hæresim ex magna, in Fide, & religione inconstantia, & leuitate nasci, & proficisci, solet.

Octauò quæritur, An Hæretici lata sententia ab Ecclesia condemnati, iure possint intra gremium Ecclesiæ excipi, si post eam sententiam ad meliorè vitæ frugem redire voluerint? Ioan. Andreas, Glossa, & Archidiaconus resstantur in c. accusatus, de hæret. in 6. secundùm iura quidem eos excipi posse, & debere, quia iure Canonico solum Relapsis spes veniæ denegatur. Alij verò censent, secundũ iura nec posse, nec debere admitti, quia in c. Ad abolendã, §. Illos quoq;. de Hæreticis, in vniuersum statuitur, Hæreticos post latam sententiã ab Ecclesia de crimine, Iudici sæculari eos esse relinquendos. Verùm prima sententia tãquam mitior, & benignior, videtur secundæ præferenda. Sciendum est, Paulum 4. constitutionem edidisse, quæ incipit, cũ quorundam hominũ, vbi statuit, pro relapsis haberi, & tãquam relapsos curiæ sæculari tradendos etiam post primũ lapsum eos, qui asseuerint, vel dogmatizauerint, vel crediderint aliquem ex infrascriptis erroribus: videlicet, vel Deũ omnipotentem non esse Trinum in personis, & incomposita omnino, indiuisaque vnitate substantiæ, & vnum vnamer simplici Diuinitatis essentia. Aut Dominum nostrum Iesum Christum, non esse verum Deum eiusdem substantiæ per omnia, cum Patre, & Spiritu sancto. Aut eundẽ secundùm carnẽ, non esse conceptũ in vtero Beatissimæ, semperque Virginis Mariæ de Spiritu sancto, sed sicut cæteros homines ex semine Ioseph. Aut eundem Dominum, ac Deum nostrum Iesum Christum non subijsse acerbissimã crucis mortem, vt nos à peccatis, & ab æterna morte redimeret, & Patri ad vitam æternam reconciliaret. Aut eandem Beatissimam Virginem non fuisse veram Dei Matrem, nec perstitisse semper in Virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu, & perpetuò post partum. Hæc ibi.

Nonò Quæritur, quomodo Hæretici ad Fidem redeuntes sint recipiendi ab Ecclesia? Respondeo, oportere eos prius hæresim abiurare, hoc est, iureiurando damnare, aut simpliciter, nimirum generaliter omnem hæresim, aut specialiter eam, ob quam sunt condenati, aut suspecti vehementer Glos. in c. Accusatus, de Hæret. in Sexto. Deinde scripto promittere, se deinceps firmè creditutos quicquid Catholica fides Ecclesiæ, profiteatur postea verò absoluti debere solemni ritu sertatis 133, quæ Canones, & iura postulant, ad solemnem absolutionem, & imposita pœnitentia salutari.

A

De Credentibus, Receptatoribus, Defensoribus, & Fautoribus Hæreticorum.

CAP. XV.

DE his omnibus tractans Archidia. Ioan. And. Ancha. Geminianus, Francus, & alij in c. quicumque. §. 1. & §. hæretici autem, de hæreti. in 6. Zanchinus, de hæretic. c. 3. Siman. de Catholi. institut. tit. 15. Alphon. Cast. de iust. hæreti. punit. lib. 2. c. 17. Direct. inquisit. pat. 2. q. 50. 51. 52. 53. & ibid. Schol. 75. 76. 77. 78. Silu. hæresis 3. q. 10. Tabien. hæreticus n. 2. c. 21. Btunus lib. 1. de hæret. c. 4. Illud primò quæritur, quinam intelligantur nomine Credentium? Et quomodo à Suspectis de hæresi, & à Fautoribus Hæreticorum differnantur? Respondeo, eos intelligi credentes, qui specialiter nulla quidem hæresi sunt infecti, sed verbis tamen, vel factis id profitentur se credere, quod Hæretici credunt. Veluti, qui verbo, vel facto declarat, se cum Lutheranis, & Caluinistis sentire, vel si dicat, se velle mori cum eorum erroribus, vel se credere, eos nihil contra Fidem Catholicam docere. Præterea, qui ritus hæreticos officiosè coleret, obseruaret, & veneraretur, censetur credens. Item, qui morbo laborans, aut calamitatibus, & malis pressus, hæreticos suos consolatores vellet, peteret, vocaret, & exciperet, aut aliquid eorum, quæ ad ritus, & cæremonias Hæreticorum spectant, efficeret. Animaduertendum est, eos facto esse proprie credentes Hæreticorum, qui ea faciunt, in quibus ritus Hæreticorum continentur. Qui verò ea perpetrant, in quibus ritus Hæreticorum non sunt, suspecti de hæresi censentur, non tamen credentes hæreticorum oportet enim distinguere credentes à suspectis, quoniã non eisdem pœnis Iuris vtrique afficiuntur.

B

Quæres, An credentes censeantur, qui cũ Hæreticis vtuntur aliqua cõmunione sermonis, vel rerum, vt si eos inuisant, aut indigentes subleuent? Respõdeo, tales potius esse Fautores, quàm credentes: nam credentes vocantur, qui factis quidem opem, & auxilium petunt, & capiunt ab Hæreticis, communione rituum vtentes: Fautores verò, qui opem ipsis, & auxilium præstant. Quæres deinde, an censeantur credentes, qui Hæreticorum conciones audiunt semel, & iterũ, aut frequentes: & qui eorum libros apud se habent, accipiunt, legũt: qui eos tamquam bonos viros prædicant? Respondeo, eos in foro exteriori iudicandos esse tanquam credentes, & reuera tales esse, & merito puniendos, si ea scienter, & serio, & bis, aut sæpius faciant: at in foro interiori, non esse credentes, nisi putent eorum conciones, libros sermones esse vtiles, & salutares. Si enim eorum cõciombus interint, libros legant accipiant, habeant & cum Hæreticis sermones conferant, vt eorum confutent errores, credentes minimè censendi sunt: sed in ijs locis, in quibus soli Catholici cõmorantur, vt in Hispania, Italia, Sicilia, Sardinia, pro credentibus, vel suspectis de hæresi haberentur ij Catholici, qui etiam semel tantum occulta hæreticorum conuenticula adirent, nisi Episcopo, vel inquisitori denunciarent: at in prouincijs, & locis, in quibus Catholici vnà cum hæreticis viuunt, nõ eo ipso, quòd semel, aut iterum hæreticorum conciones audiuerint, tãquam credentes censentur, nisi cum frequentauerint. Item, si Hæreticis inferuiant, eos committentur, ducant, & reducant aliquò, non sunt habendi pro credentibus: sed potius censeri debent Fautores, eò quod opem illis ferant, nisi id præstent tanquam famuli, serui, vel mercenarij stipendio conducti.

C

Secundò Quæritur, Quinam Receptatorum nomine intelligantur? Respondeo, hac in re, secundum leges, Canones, & iura, nomen esse accipiendum: nam licet nomen Receptator iuxta Grammaticæ regulas, frequentiam significet, in vtroque tamen iure Ciuili, Canonico, pro simplici nomine accipitur: & in Iure ciuilis Receptator, aut Receptor appellatur qui clam excipit, & celat aliquem, vt manus Iudicis euadat. lib. 1. ff. De Receptatoribus, & l. Congruit, ff. de officio Præsidis. At verò Ius Canonicum nomine Receptatorum Hæreticorum eos accipit, qui hæreticos excipiunt: alicubi, siue sæpius, siue semel tantùm, siue publicè, siue occultè: dummodo tamen eos scienter recipiant. Quæres, An Receptatores censeantur, qui Hæreticos domi excipiunt tanquam sibi societatis, propinquitatisve le

D

ge, vel beneuolentiæ amicitiæue necessitudine coniunctos? Respondent quidã, eos nõ esse pro Receptatoribus habẽdos, ita Gaiet. in sum. Excõm. c. 1. quem alij inter quos est Nauar. in Man. c. 17. n. 5. sequuntur: quoniã iuxta eorum sententiam, duo requiruntur. Primò vt scienter excipiant, hoc est, nouerint esse hæreticos. Deinde, vt tanquam hæreticos recipiant. Existimo tamen id locum habere in foro cõscientiæ, non autem in foro exteriore, vt dicam in Quæstione proximè sequenti.

Tertiò quæritur, An qui recipit scienter Hæreticum, vt sibi alioqui amicissimũ, exeuletur à pœna Receptatoris? Respondent nonnulli è quorum numero est Tiraquel. de pœnis temper. aut remittent. causa. 4. & 22. eũ excusari. Alij sentiunt, cum Glossa c. excommunicamus, de hæreti. eum puniri debere. Sed dicendum arbitror, in foro conscientiæ excusari, si reuera solùm tanquam sibi amicitiæ iure deuinctum excepit, non tanquam hæreticum: in foro tamen exteriori haberi tanquam Receptatorem, & proinde tanquam excommunicatum, & in alias iuris pœnas proiapsum.

Quartò quæritur, An si Filius Patrem hæreticum, aut vxor virum, aut frater fratrem scienter exceperit, sint pœna Receptatorum puniendi? Aliqui censent, eos esse Iuris pœnis plectendos. Alij verò volunt puniri quidem debere, sed mitius, quod probant ex eo, quòd l. 1. ff. De Receptatoribus dicitur: eos apud quos affinis, vel cognatus latro conseruatus est, neque absoluendos, neque seuerè admodum puniendos: non enim pat est, eorum delictum, & eorum qui nihil ad se pertinentes latrones recipiunt: ergo à simili, idem iuris est in præsentia. Verius tamen putò, quod tradidit Simanca. de Catholi. institut. tit. 15. n. 21. aut eos, non esse puniendos, aut leuissima certè pœna coercendos, quoniam naturæ iura, non sunt Hæreticis deneganda, neque enim ea facilè possimus exuere. Obijcies, Denegantur hostibus, ac proditoribus patriæ, & ijs, qui sunt publicè proscripti, ergo etiam Hæreticis denegari debent. Respondeo: non tam grauiter in Rempublicam, aut in Reipublicæ communem pacem, & tranquillitatem Hæreticos semper peccare, atque hostes, & proditores patriæ: nisi pater hæreticus filium, aut maritus vxotem, aut frater fratrem studeat corrumpere. Idem puto dicendum de ijs, qui recipiunt reos læsæ maiestatis, tanquam cognatos, aut affines.

Quintò quæritur, An qui hæreticum excipit metu mortis, ne ab eo occidatur, in Iuris pœnas incurrat? Respondeo minimè: quia, vt alibi diximus lib. 5. c. 6. q. 6. & lib. 1. c. 11. q. 1. leges humanæ conscientiam non obstringunt cum certo, & probabili vitæ discrimine. Qui item metu mortis Hæreticum recipit, non tanquam hæreticum recipit, sed vt vitam suam tueatur, & seruet.

Sextò quæritur, quinam Defensores Hæreticorum in Iure censeatur: Respondeo, eos, qui quomodolibet impediunt capturam Hæreticorum, condemnationem, animaduersionem, supplicium ac pœnam: qui quauis ratione student, & curant, ne Hæretici in manus Iudicis deueniant, aut ne denuntientur, accusentur, vel ne deficiantur ad Iudices eorum hæreses pranaque dogmata: ne examinentur, interrogentur: denique tales iudicentur, qui quauis ratione Inquisitorum munus, & functionem impediunt. Quæres, an Defensor censeatur, qui Hæreticum defendit, ne ab aliquo priuato homine lædatur, aut qui ipsi patrocinium fert in causa iustæ litis, aut, quæ iusta probabiliter creditur? Respondeo, minimè, quoniam est iusta defensio hominis illatam vim, aut iniuriam sustinentis. Quæres deinde, an pro Defensore haberi debeat, qui Hæreticum defendit tanquam sibi cognatione amicitiaue coniunctum? Respõdeo, solùm eum Defensorem censeri in foro conscientiæ, qui Hæreticum scienter tanquam Hæreticum defendit. Sic Caietanus in summa excommunicatio cap. 1. cuius sententiam sequitur Nauarr. in Man. cap. 27. num. 55. Secus est in foro iudiciali.

Septimò quæritur, Quinam Fautores Hæreticorum reputentur? Respondeo, vt constat ex Directo. inquisito par. 2. q. 53. Schol. 78. Fautores dici dupliciter, omissione, aut commissione. Omissione quidem eos, qui cum publica administratione fungantur, & publica auctoritate valeant, si contra Hæreticos facere negligunt, quod iure deberent: qui nimirum Hæreticos lata sententia ab Ecclesia damnatos non exterminant, expellunt, eijciunt, puniunt, vt debeant: vnde priuati homines si eos expellendos, aut puniendos, non curent, Fautores Hæreticorum non censentur. Commissione verò omnes, tum Magistratus, ac cæteri qui publico Iudicum munere funguntur, tum etiam priuati homines, Fautores reputantur, si verbis Hæreticos, quatenus hæretici sunt, excusent, prædicent, laudent, cõmendent dumniodo id scienter, & serio fecerint. Item, Fautores cẽsentur, qui quomodolibet hæreticis scienter opem, & auxilium tulerint, eis subministrando, quibus egent, vitæ subsidia, nisi ea officia præstiterint non

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam hæreticis,sed tanquam sibi iure propinquitatis,vel A
amicitiæ fœdere, & vinculo coniunctis: tunc enim in foro
conscientiæ fautores hæreticorum non sunt, at in foro iudi-
ciali tanquam tales habentur,& merito puniuntur.

Octauo quæritur, An Receptator, & Fautor,vel Defensor
Hæreticorum iure cogatur, vt pœnas euitet, ignorantiam
suam probare:an vero potius accusatoris interfit,probare,ab
eo, non per ignorantiam, sed scienter, Hæreticos receptos,
aut defensos fuisse? Alphon.lib.1.de iusta Hæret.punitione c.
17.censet Receptatorem debere se innocentem,& à culpa li-
berum ostendere, si per ignorantiam id fecerit. Alij putant,
quos refert Simancas lib.De Cathol. institut. tit. 15.num. 18.
id onetis receptatori incumbere, quandocumque probabili-
ter creditur, eorum, quos recepit, hæresim nouisse, vt quia
erat palam, ac publice notum, eos esse hæreticos,& non erat
amici, vicini, consanguinei. Sed verius existimo, quod alijs
videtur, videlicet Simanc. loco citato, vbi citat Accursium,
Bartholum, Romanum, Decium, & alios, etiam in hoc Re-
gulam Iuris tenendam, nimirum:In facto alieno, probabili-
ter ignorantiam credi, & onus probandi contrarium ad ac-
cusatorem pertinere, & ad eum, qui in Receptatore, aut de-
fensore Hæreticorum scientiam fuisse contendit: & creden-
dum,arbitor, receptatori, si suam ignorantiam iureiurando
confirmet.Ex quo perspicitur,iure optimo nautas,caupones,
stabularios,& similes qui nec lege,nec alio iure compellun-
tur ad mores aduentantium perscrutandos l. 1. ff. De furtis,
uersus nau.caup.stabu.excusari à pœna Receptatorum.

Nono quæritur,quæ sint huiusmodi hominũ pœnæ? Res-
pondeo, eos omnes esse excõmunicatos.c. Nouerit,De sent.
excomm.& c.excommunicamus.§.Credentes, de Hæreticis:
quorum excõmunicatio non erat olim Rom.Pont.reseruata.
Hodie tamen, vt constat ex constitutione Pontificia, quæ
quotannis publicè legitur in die cœnæ Domini, Romano
Pontifici reseruatur. Item,puniuntur alijs consuetis Hæreti-
corum pœnis, vt compertum, & notum est ex multis Iuris
Canonici capitibus. Ac præter cæteras pœnas,Receptatores,
postquam sunt excommunicati, & iij huiusmodi pertinacia
perstiterunt, proscribuntur, in perpetuum relegantur, & bona
confiscata amittunt.Zanchi de Hæreticis.c.17.nu.4.

De legentibus, aut retinentibus apud se libros Hæreticorum.

CAP. XVI.

PRimo loco id in quæstionem venit, an legẽtes,vel apud
se retinentes Hæreticorum libros eorundem hæresim
continẽtes,vel de religione tractãtes, aliquam Iuris pœnam
contrahant:de hac re tractant Doctores in c. fraternitatis, de
hæret. & in cap.damnamus de sum.Trinit.& fid.Catho Zan-
chin.de hæret.cap.7.Alphonsus Castrus lib.1. de iusta hæret.
punit.cap.15.16.& 17.Bannus.lib.6.de hæret.cap.6.Albertin.de
agnoscen,assertion.q.12.n.13.& q.18. Simanc.c.4. Direct.in-
quis.p.1.c.4.& ibi Schol. com. Respondeo, ipso iure eos in
excommunicationem incurrere Romano Pontifici reseruatam,
vt constat ex Constitutione Pontificia legi solita quo-
tannis in die Cœnæ Domini,quam habet Nauarrus in Man.
cap.27.num.55.& sequentibus. Sed hoc intelligendum est de
ijs,qui scienter,vt in ipsa constitutione dicitur,legunt,vel re-
tinent,hoc est, de ijs, qui notunt eorum librorum auctores
esse hæreticos: qui item talium librorum lectionem esse ab
Ecclesia interdictam,non ignorant.

Secundò quæritur,An qui habẽt, vel legunt libros Catho-
licorum continentes ad verbũ, Hæreticorum errores ad eos
confutandos,incidant in prædictã excommunicationẽ? Res-
pondeo:minimè,quia hoc non est,retinere apud se,vel lege-
re libros Hæreticorũ. Sic Nauar.in Manuali c.27.n.56.Quæ-
res,an qui legunt eiusmodi libros Catholicorum, eo tantùm
animo,vt sciant Hæreticorum falsa dogmata, eorumque ar-
gumenta,& rationes,contrahant huiusmodi excommunica-
tionem?Respondeo,cum Nauar.loco citato,non contrahere:
quia hæc pœna non propter solum affectũ, & studium con-
trahitur sed ob factum, & studium retinendi libros Hæreti-
corum,quales,Catholicorum libri minimè censentur.

Tertiò quæritur, An qui legerit in huiusmodi libris Hæ-
reticorum vnum,vel alterum tantùm versiculum, aut pau-
cula quædam verba tantùmodo, incurrat prædictam excõmu-
nicationem: Respondeo, excommunicatione neminem affici,
nisi ob lethale crimẽ,quod admiserit.Vnde si lata esset ex-
communicatio in eos, qui furantur, ea non teneretur is,qui
paruam pecuniæ quantitatẽ surriperet:Ita,si in legendo vno,
aut altero versiculo , veniali duntaxat culpa sit ob materiæ
paruitatem,excommunicatio ob id,minimè contrahitur.

Quartò quæritur, An famulus qui iussu Domini hæreses
volentis audire, legit librum hæretici alicuius,hæresim con-
tinentem,vel de religione tractantẽ, quem talem esse nouit
prædicta excommunicatione afficiatur? Respondeo, affi-
ci,quia licet iussu Domini legat, reuera tamen legit scienter
librum hæretici hominis , hæreses continentem, vel de re-
gione tractantem. Sed quæres, an Dominus eam lectionem
iubens,eiusmodi excommunicatione afficiatur cùm ipse non
legat: Respondeo,affici,quia etsi non per se ipsum legat,legit
tamen per famulum suum, cuius opera, & ministerio vtitur
in eius libri lectione. Quare non contrahit excommunica-
tionem ex eo,quòd legentem famulum audiat, sed quia per
famulum legat,quod perinde est omnino,ac si ipsemet lege-
ret. Quo fit,vt cæteri, qui solùm audiunt, nec tamen librum
eiusmodi legendum cutarunt, in excommunicationem mi-
nimè labantur , quia nec retinent librum apud se , nec per
alium quempiam legunt.

Quintò quæritur,An qui legũt libros Hæreticorum, hæ-
reses non cõtinentes,& nihil ex instituto de Fide,& religio-
ne tractantes,sed de rebus alijs,excõmunicationi subijcian-
tur: Respõdeo,eos subijci, quia in vniuersum interdictũ est
legere libros Hæreticorũ.Sed est animaduertendum,eos,qui
legerint,vel habuerint libros hæreticorum,hereses non con-
tinentes,& nihil ex instituto tractantes de fide, & religione,
incidere in excommunicationem latam, in Indice librorum
prohibitorum , cuius absolutio Romano Pontifici reseruata
non est:non autem incurrere in excommunicationem con-
stitutam in ea,quæ dicitur Bulla in cœna Domini:quoniam
hæc excommunicatio solùm fertur in eos,qui scienter lege-
rint,vel habuerint vel impressérint libros hæreticorum hæ-
reses continentes,vel de fide,& religione tractantes.

Sextò quæritur, An Catholici, qui in Anglia , Germania,
Polonia,Gallia,ac similibus in locis,legunt libros Hæretico-
rum continentes hæreses , vel de religione tractantes , inci-
dant in prædictam excommunicationem , si legerint studio
cognoscendi,& confutandi eorum errores? Respondeo, hanc
quæstionem ex alia pendere, An scilicet in iis prouincijs lo-
cum,& vim habeat constitutio Pontificia,quæ Bulla in Cœ-
na Domini, vocatur. Nam,vt aliàs dicemus , aliquorum est
opinio,eam constitutionem non esse vbique receptam,quia
nec vbique,inquiunt,promulgatur,nec vsu,aut iure commu-
ni confirmata est. Quidquid sit de hac opinione,de qua suo
loco tractabo, saltem vbicumque eiusmodi constitutio re-
cepta vsu est,dubitare fas non est quin prædicta excommu-
nicatione afficiantur ; quoniam eos studium religionis con-
tra Hæreticos defendendæ non excusat.

Septimò quæritur,An iure Episcopus facultatem legendi
libros hæreticorum hæreses eorundem continentes, de reli-
gione tractantes, concedere queat ijs in locis, & prouincijs,
in quibus Catholici cum hæreticis promiscuè commorantur,
& viuunt. Respondeo, eam Episcopum dare non posse:
quoniam eiusmodi sanctio Romani Pontificis auctoritate
est constituta. Inferior autem potestatem , & ius non habet
in ijs,quæ supperioris lege,aut decreto sancita sunt.

Octauò quæritur , An qui scienter legerit libros Græco-
rum, Armenorum,& aliorum huiusmodi, qui Græcanicos ri-
tus , non latinos continent , excommunicatione teneantur?
Respon.deo,minimè,quoniam ij ritus,non sunt hæreticinec
Græcorum,& Armenorum cæremonias, & ritus Latinæ Ec-
clesiæ mos,& vsus,pro Hæreticis habet.

Nonò quæritur , An iustè ab Ecclesia libri Hæreticorum
damnẽtur ? Respondeo:Non solùm Catholicos,& Christia-
nos,sed etiam Ethnicos, libros noxios , & contra receptam
religionẽ editos damnare consueusse.Plato enim Poëtarum
libros,qui de Diis suis parum modestè,& religiosè loqui vi-
debantur,tepudiandos,exterminandos,& explodendos cen-
suit. Athenienses Protagoræ libros , in quibus,de Dijs malè
sentiebat,eò quòd dubitauerit,vtrũ Dij essent, in foro com-
busserunt,& præconis voce à singulis, qui illos haberent,sibi
exhiberi mandarunt. Augustus Cæsar supra duo millia fati-
dicorum librorum Græcè,& latinè conscripta concremauit:
& Liuius lib.39. quoties,inquit,hoc patrum auorumque ætate
negotium est Magistratibus datum , vt vaticinos libros
conquirerent , atque comburerent ? Idem lib.25. tradit edi-
xisse senatum,vt quicumque libros vaticinos, præcationes-
ue,aut artem nouo,& externo ritu sacrificandi conscriptam,
haberet , eos libros omnes , litteraſque ad se deferret. Rex
quoque Antiochus Epiphanes , ratus veteris Testamenti li-
bros esse noxios suę superstitioni,& impietati,edicto,omnes
ab eorum lectione prohibuit : eiusque milites euentos libros
igni cõburserũt.Pari impietate, & errore mẽtis Diocletianus
imbutus nefarijs edictis imperauit,vt sacra omnia volumina
igni mandarẽtur.In sexta Synodo Generali historiãs ab Hæ-
reticis confictas,igni tradendas curarunt Patres.Cõstantinus

Plato lib. 7.delegit. Cicero. de Nat. Deor. Lactan.lib. De fals. Dijs.9. sum.in.de gest.c.13. Dion.Cass. fini.lib.54. fl.1.Math. rep.1. Euseb.lib. Eccle.hist. 2. & 9. Sozom.lib. 7.cap.3.

Magnus Arrij libros, Theodosius, & Valentinianus libros A
Nestorij, Valentinianus, & Marcianus libros Eutychetis, &
Apollinaris,Honorius,& Theodosius libros Mathematicos,
hoc est,Magicos,Arcadius, Honotius , & Iustinianus libros
omnes Hæreticorum publicè comburi iusserunt, hæc con-
stant ex l.damnato.l.quicumque C.de hæret.l.vlti.tit.16.lib.9.
& l.14.tit.4.lib.16.C.Theodos. Syno.5.generali.actione. So-
crat.lib.2.hist.tripartitæ.Niceph.lib.historiæ Ecclesiast.8.cap.
25.lib.17.cap.9.Et vt auctor est Grego.Nazian. oration. 19. S.
Cyprianus libros Magicos palam exussit , Gelasius, Symma-
chus , & Hormisda Manichæorum libros flammis dedide-
runt.Teste item Athanasio in lib.de incarnat. verbi,ad Chri-
stianam religionem conuersi impiæ vanitatis libros incen-
diis tradebant.In his,primi illi Christiani fuere,de quibus B.
Lucas Actorum 19.scribens: Multi, inquit ex eis , qui fuerant
curiosa sectati , contulerunt, libros , & combusserunt coram
omnibus: & computatis pretijs illorum inuenerũt pecuniam
denariorum quinquaginta millium.

Decimò Quæritur , An qui apud se libros Hæreticorum,
continentes hæreses,aut de religione tractãtes,aut de hæresi
suspectos,& prompte damnatos retinuerint,hæretici censean-
tur,si eo in crimine fuerint deprehensi ? Archidiaconus in c.
sane proficetur 24.q.2.& in c.filij,de hæret.in 6.& Ioann. An-
dreas,in eodem capite filij.Roman.singulari.326.Hippolitus
Marsilius Consil.32.nu.34. Castaneus ad Consuetudines Bur-
gundiæ Rub.1.& Carrer.de hæret.nu.120.respondent sufficere
ad condemnandam eum,vt hæreticum, si libri Hæreticorũ
damnati apud aliquem repertiantur. Verum ex cap.litte-
ras.De Præsumption. falsam esse eorum sententiam facilè li-
cet colligere:quoniam præsumptiones, indicia , & coniectu-
ræ,non faciunt crimonosum aliquem: & ita contra eos sentit
in Director.inquisit.par.2.c. 4. commenta. 3. Scholiastes , &
Simanca.de Cathol.institut.c.38.nu.13.Sed quid , si apud Ti-
tium liber hæreticus reperiatur ab eodem compositus,erit ne
propterea iure,vt hæreticus condemnandus? Respondeo,hoc
dupliciter posse contingere : vno modo , si huiusmodi liber
hæresim contineat, quam Titius nequaquã ex instituto pro-
bat,aut docet,sed obiter aliud scribens,tradit,& tunc iure ne-
quit,vt hæreticus cõdemnari , sed tanquam per ignorantiam
in hæresim lapsus : Altero modo , si liber sit hæresi infectus,
quam Titius ex instituto comprobat scienter contra Eccle-
siam:& tunc,tãquam hæreticus , Titius potest iure damnari,
tametsi in eo libro profiteatur,se credere,quicquid docet Ec-
clesia , & paratum se esse ad emendandum , & corrigendum
errorem.Quoniam,vt quis sit hæreticus, satis est , si scienter
ille aliqua contra sensum Ecclesiæ doceat: licèt quando per
ignorantiam erret in Fide,hæreticus non sit , modò pertina-
citer suæ sententiæ non inhæreseat. Quæres deinde , an qui
libros Hæreticorum damnatos penes se retinent, suspecti de
hæresi merito censeri debeant? Respondeo,eos homines pro
talibus habendos,atque puniendos : hoc enim perspicuè tra-
dunt,& testantur Pontificiæ Constitutiones.

Vndecimò Quæritur , An quilibet possit propria auctori-
tate libros Hæreticorum omnino prohibitos , & damnatos
igni comburere , vbi ad ipsum illi quomodocumque perue-
nerint ? Quorundam est opinio , id iure facere vnumquem-
que fidelium posse. Campegius apud Zanchinum, de hæret.
c.7.ait,tutius erit libros hæreticos, aut quomodolibet ob hæ-
resim suspectos inquisitoribus tradere. Mihi tamen videtur,
eiusmodi libros esse Fidei Inquisitoribus tradendos , neque
sufficere,si quisque eos per seipsum igni cõburat.Extat enim
constitutio Pontificia Iulij III.quæ incipit:cum meditatio,
vbi post alia ita decernitur:Qui vero tales libros habuerunt,
contignare debeant tealiter,& cum effectu Inquisitoribus ci-
tatutum,in quibus eiusmodi libri extiterint, alioqui tãquam
hæretici possint publicari. Ita ibi , hoc locum habet , quum
quis id facere potest absque magno,& graui suo detrimento
suę periculo.

Duodecimò Quæritur , An sacri Inquisitores dare possint
facultatem libros Hæreticorum legendi:Respondeo, si libri,
aut hæreses cõtineant,aut de Fide,& religione tractent, non
posse,quia per pontificias constitutiones nequaquã eis com-
mittitur eiusmodi potestas. Quorundam tamen Hæretico-
rum libri , qui nihil prorsus de fide, & religione ex instituto
differunt , nec hæreses continent , aut qui conscripti sunt ab
ipsis,dum Catholici erant rectiusque de Fide sentiebant, aut
postquam resipuerunt ad Ecclesiæ gremium reuersi , exami-
nati diligẽter & approbati ab Inquisitoribus,iure permitun-
turiuxta ea,quæ præscribuntur in secunda Regula Indicis li-
brorum prohibitorum auctoritate Cõcilij Tridentini editi,
à Pio IIII. Confirmati,& nunc recens auctoritate , & iussu
sanctissimi Domini nostri Clementis VIII. renouati : so-
lent tamen , & debent Inquisitores , cum liber hæreticos ad
ipsos defertur interrogare deferentem , vnde illud habuerit,

C

D

vnde acceperit, vt sciant,num eo libro forsitan male sit vsus,
num ab aliquo acceperit,qui prodi,& accusari debeat.

Decimotertiò Quæritur, An Episcopi, & his maiores alij
Antistites propria auctoritate possint libros Hæreticorũ, hæ-
reses eorundem continentes , hæc de religione tractãtes siue
libros hæreticos , seu de hæresi suspectos legere , & habere.
Respondeo,minimè.Extat enim pontificia Constitutio Iulij
III. quæ incipit:Cum meditatio, quæ habetur in Directorio
Inquisitorum inter litteras Apostolicas diuersorum Roma-
norum Pontificum,& alia Pauli IIII.incipiens:Cum in futu-
rorum,& tertia alia Pij IIII.cuius initium est:Cum pro mu-
nere,quam habet Director, Inquisitorum loco citato in qui-
bus constitutionibus abrogant prædicti Pontifices omnes
facultates legendi , vel habendi libros Lutheranos , aut alios
hæreticos,vel de hæresi suspectos, à se,vel à suis antecessori-
bus,siue à Sede Apostolica,siue ab eius legatis etiam à latere
missis , aut à maiori Pœnitentiario datas quibusuis personis,
tam clericis sæcularibus,aut regularibus,quã laicis cuiuscun-
que status,gradus,ordinis,& conditionis sint , etiãsi Episcopi,
Archiepiscopi,aut his maiores fuerint, & etiamsi quauis alia
sæculari dignitate præfulgeãt,exceptis Inquisitoribus,& Cõ-
missarijs,super hæretica prauitate,à Sede Apostolica deputa-
tis eo officio commisso tungentur.Sic ibi.

Decimoquartò Quæritur, An libri Hæreticorum , qui de
religione,non tractant,iure damnentur,& prohibeantur:Ra-
tio quæstionis est, quia sæpe ad alia piurima sunt vsui , cum
de rebus ad vitam humanam , & rerum cognitionem perti-
nentibus conscripti sint.Respondeo, merito esse prohibitos,
quoniã id auctores ipsi promerentur. Quare communis est
auctorum sententia in cap. Fraternitatis,de Hæreticis , quod
est desumptũ ex Gregorio li.7.Registi,Epist.47 dãnato au-
ctore tanquã hæretico,libros quoq; eius, & scripta damnata
censeri.Rectè etiã Gelasius in c.Sãcta Romana Ecclesia,dist.
15.§.Cæterum,ait:Quæ ab Hæreticis conscripta,vel prædicta
sunt,nullatenus recipit Catholica,& Apostolica Ecclesia Ro-
mana.Sic ille.Vnde in hisce libris retinẽdis,aut legendis seu-
andæ sunt Regulæ indicis librorum prohibitorum in Con-
cilio Tridentino editi,iussu Pij IIII. vna cum observationi-
bus, & declarationib. additis in Indice nouissimè edito iussu
S.D.N.Clementis VIII.

In Regula secunda statuitur in hunc modum Hæresiar-
charum libri,tam eorum qui hæreses inuenerunt,vel suscita-
runt , quàm qui Hæreticorum capita ducésve sunt , vel fue-
runt , cuiuscumque nominis tituli , aut argumenti existant,
omnino prohibentur.Aliorum Hæreticorum libri,qui de re-
ligione ex professo tractant , omnino damnantur , qui verò
de religione non tractant, à Theologis Catholicis , iussu Ep-
iscoporum,& Inquisitorum examinati,& approbati permit-
tuntur.Libri etiam Catholici conscripti tam ab illis, qui po-
stea in hæresim lapsi sunt, quàm ab illis , qui post lapsum ad
Ecclesiæ gremium redierc, approbati à Facultate Theologi-
ca alicuius vniuersitatis Catholicæ, vel ab Inquisitore Gene-
rali permitti poterunt.Hæc ibi.

Regula tertia sic habet : Versiones scriptorum , etiam Ec-
clesiasticorum,quæ hactenus editæ sunt , modò nihil contra
sanam doctrinam contineant , permittuntur. Librorum au-
tem veteris Testamenti versiones,viris tãtum doctis,& piis,
iudicio Episcopi prudentimodò huiusmodi versio-
nibus tanquam elucidationibus vulgatæ editionis ad intelli-
gendam Sacram Scripturam , non autem tanquã sacro textu
uantur. Versiones verò noui Testamenti ab auctoribus hæ-
reticis,aut de hæresi suspectis factæ,nemini concredantur.Si
quæ verò annotationes eum huiusmodi , quæ permittuntur
versionibus,vel cum vulgata editione circunferuntur,expun-
ctis locis suspectis à facultate Theologica alicuius vniuersi-
tatis Catholicæ, aut Inquisitione Generali , permitti eisdem
poterunt,quibus,& versiones. Quibus conditionibus totum
Bibliorum volumen,quòd vulgo dicitur,Biblia Vatabli , aut
partes eius concedi vtiis piis , & doctis poterunt. Ex bibliis
verò Isidori Clarij Brixiani Prologus, & Prologomena præ-
cidantur. Eius verò textum nem.o textum vulgatæ editionis
esse arbitretur.Sed in Indice nouissimè editio iussu S. D. N.
Clementis VIII. sub Littera B. in appendice sic habetur. Bi-
blia hæreticorum opera impressa , vel eorundem annotatio-
nibus,argumentis, summariis, scholis , & Indicibus referta
omnino prohibentur,donec expurgentur.

In Regula quinta, sic habetur : libri illi,qui hæreticorum
auctorum opera aliquando prodeunt , in quibus nulla , aut
pauca de suo opponunt,sed aliorũ dicta colligunt Cuiusmo-
di sunt Lexica, Concordantiæ, Apophthegmata, similitudi-
nes,Indices,& huiusmodi,si quæ habeant admixta , quæ ex-
purgatione indigeant,illis Episcopi,& Inquisitoris,vna cum
Theologorum catholicorum consilio sublatis, aut emenda-
tis permittantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regula octaua sic habet: Libri, quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresim seu impietatem, seu diuinationem, siue superstitionem spectant, à Catholicis Theologis, Inquisitionis generalis auctoritate expurgati, cõcedi possunt. Idem iudicium sit de Prologis, Summariis, Annotationibus, quæ à damnatis auctoribus, libris non damnatis appositæ sunt: sed posthac nonnisi emendati excudantur. Item, alia obseruanda sunt in his, quæ dixi, quæ continentur in Indice nouissimè edito iussu S.D.N. Clementis VIII.

Decimoquinto Quæritur, An libri Hebræorum, qui post Christum natum conscripti sunt, & Rabinis, qui vulgo appellantur, sint prohibiti? Quæstionem mouet, quia Rabbinorum commentarij multa impie, & nefariè contra Christum, & Christianam religionem continent. Respondeo, in primis de libris Rabbinorum, in quibus nihil aliud tractatur nisi id, quod attinet ad scripturæ explicationem: hoc est, qui nihil de religione tractant, sed solum sunt Commentarij in Scripturæ Sacræ libros, quibus litteralis Sanctarum Scripturarum sensus, iuxta Hebraici sermonis, & linguæ leges, & regulas explicatur, iure aliquo Pontificio Canonico eos non esse prohibitos, siue sint hebraicè conscripti, siue in Latinum Sermonem conuersi: permittuntur etenim quoniam conducunt ad plenioremⁱ, & linguæ, & artis Hebraicæ cognitionem: eiusmodi sunt Commentarij in sacros libros Rab. Dauidis Kimchi, Rab. Salomonis Iarchi, Rab. Abraham Auenestæ, Rab. Leui Gersonis, & alij plerique Commentarij, quos hic nominare non est necesse. Similiter etiam libri Arabum Philosophorum Aristotelem interpretantium, aut de Philosophia, aut de Medicina tractantium, & nihil de impia Saracenorum secta continentium, minime interdicti sunt, siue Arabicè scripti, siue in linguam Latinam conuersi, qualia sunt opera Auerrois, Auicennæ, Algazelis, Albumazaris, Auicembrom, Auenpace, Alphatabij, & his similium. Verùm in Indice iussu Pij III. edito sub litera T. habetur Thalmud Hebræorum: etsuæ glossæ, annotationes, expositionesque omnes prohibentur: si tamen prodierint, sine nomine Thalmud, & sine iniurijs, & calumnijs in religionem Christianam, tolerabuntur. At Indice edito nouissimè iussu S.D.N. Clementis VIII. in obseruatione circa 9. regulam legimus. Sanctissimum Dominum Nostrum Dominum Clementem Octauum, specialiter, & expresse statuisse, & voluisse, vt huiusmodi impij Thalmudici, Cabalistici, aliique nefariorum Hebræorum libri omnino dãnati, & prohibiti maneant, & censeantur, ita vt etiam sub illis conditionibus non permittantur, aut tolerentur. Sic ille. Eodem item vtroque Indice sub littera A. habetur. Alchoranus Mahometis Basilææ impressus, & similes cum Scholiis, & impijs Annotationibus, & Præfationibus prohibetur. In vulgari item lingua non nisi Inquisitorum concessu haberi potest.

Decimosexto Quæritur, An Origenis, & Tertulliani libri sint prohibiti? Causa dubitationis est, quia Tertullianus in hæresim lapsus est; Origenes à conciliis Generalibus, & Romanis Pontificibus, tanquam hæreticus damnatur. Respondeo, olim apud Patres magnam fuisse cõtrouersiam, an Origenis libri legi possent, quibusdam negantibus, aliis verò affirmantibus. Gelasius in cap. Sancta Romana Ecclesia Distinct. 15. habet, hæc verba: Origenis illa opuscula, quæ vir beatiss. Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus: Reliqua autem omnia, cum suo auctore dicimus esse renuenda. Hæc ibi. Talia opuscula, quorum lectio permittitur, sunt, quæ passim vsu recepta circumferuntur.

De Tertulliano verò fatemur, cum quidem in hæresim prolapsum, sed eius tamen opera permitti in Ecclesia, vt putatim legantur, quia Gelasius in eo c. habet. Opuscula Tertulliani apocrypha. Obijcies sufficere, hoc vnum, quod à Gelasio sunt pro apocryphis habita, quia similiter etiam ibidem dicit: Opuscula Iouiniani apocrypha. Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ apocrypha: & Opuscula Fausti Manichæi apocrypha: fed omnes eiusmodi auctores, hæretici fuerunt, & proinde omnia eorum Opuscula damnat Gelasius, ergo pari ratione scripta Tertulliani. Respondeo, Gelasium eo cap. etiam apocrypha censuisse opera Lactantij, & Historiam Eusebij Pamphili, scripta Clementis Alexandrini, Iulij Apritani, Cassiani, & Arnobij: qui tamen omnes Catholici scriptores censentur, cum tamen omnes lapsi fuerint in aliquos errores. Apocrypha igitur opera eo c. late, & ample Gelasius accepit, nimirum, vt eo nomine comprehenduntur tum ea, quorum auctores damnati sunt, tum ea, quorum auctores sunt incerti, quæque certos licet auctores habeant, non tamen publicæ in Ecclesia legebantur, sed priuatim, & talia sunt opera Cassiani, Clementis, & aliorum. Opera verò Tertulliani, licet auctor fuerit hæreticus magna tamen ex parte, sunt Catholicè conscripta, & ideo semper in Ecclesia priuatim legere ea Catholici consueuerunt. Quæres, quo pacto Gelasius inter apocrypha commemoret quorundam Hæreticorum scripta, cum apocrypha priuatim legerentur à Catholicis, Hæreticorũ libri non item: Respondeo tunc temporis nondum fuisse vsu receptum, vt Catholici à legendis Hæreticorum libris in vniuersum arcerentur, licet consilium salutare passim à multis daretur, vti Catholici ab insana, & impia librorum hæreticorum lectione abstinerent. Vnde longè ante Gelasium Dionysius Alexandrinus, testibus Eusebio libro 7. Ecclesiast. histor. cap. 6. & Nicepho. lib. 6. cap. 8. & Godofredo, in I. damnato. C. de hæreticis, scriptum reliquit: Ego & tractatus Hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiamsi videat ad horam, verbis eorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum quidam ex fratribus, & compresbyteris prohiberent, ne hæreticorum lectione tanquam cœni alicuius fœtore polluerer: visio mihi quædam à Deo ostenditur, quæ me confirmauit, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: lege omnia, quæcumque in manus tuas venerint, quia probare singula quæque, & discernere potes: quandoquidem ex initio, hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum visionem, quia & Apostolicæ sententiæ congruebat dicenti: Omnia probate: quod bonum est, tenete. Hæc ille.

Post Gelasium verò frequentiori more receptum est, vt à lectione Hæreticorum Catholici sese continerent. Donec Romani Pontifices, eiusmodi lectionem omnino interdixerunt. Vigentibus enim Ioannis VViclef, & Martini Lutheri, nefariis dogmatibus, nec sine magno Christiani populi detrimento, Paulus III. edita Constitutione prohibuit, ne quisquam Hæreticorum libros legeret, irrogata quoque non obtemperantibus excommunicationis pœna: quod postea qui successere Pontifices salutare documentum, & exemplum diligenter secuti sunt. Vnde Regula prima Indicis librorum prohibitorum editi, decreto Concilij Tridentini, habet Libri omnes quos ante annum millesimum quinquagesimum decimum quintum, aut summi Pontifices, aut concilia Oecumenica damnarunt, & in hoc Indice, non sunt, eodem modo damnati esse censeantur, sicut olim damnati fuerunt.

Decimoseptimo Quæritur, An propria Hæreticorum nomina expungi, & deleri debeant ex ijs libris, qui legi permittuntur? Respondeo, vsu esse introductum, vt omnino deleantur, & proinde expungenda sunt: nisi in libris Catholicorum Hæretici nominentur per ignominiam, & contemptum, vt confutentur prauæ eorum dogmata. Cum vsu eiusmodi conguit maxime, quod litteris Plutarchus, & Gellius, tanquam egregiè factum à Lacedæmonijs tradiderunt. Quidam enim puritanæ vitæ turpitudine notatus, bonum consilium, in Senatu dedit, quod Lacedæmonij tanquam honestum quidem consilium probarunt, sed auctorem respuerunt. Vnde consilium alteri adscriptum, qui eiusdem fuerat sententiæ, sed longè melioris vitæ. Quare concludens Gellius: Sic bona, inquit, sententia manfit, turpis auctor mutatus est.

Quæres, an propria auctoritate expungi possint, quæ sunt depravata in ijs libris Hæreticorum, qui legi permittuntur? Respondeo, eos libros non permitti, nisi prius sint examinati, & expurgati auctoritate Inquisitorum, & Episcoporum Consilio Catholicorum Theologorum, quod si contigerit, aliquem locum non esse expurgatum, tutius est, vt is liber ad Inquisitores deferatur, aut saltem is locus minimè expurgatus deleatur iuxta legitimè factam expurgationem aliorum librorum, & locorum similium. Porro in Indice nuperrimè edito iussu S.D.N. Clementis VIII. quædam habentur tit. de Correctione librorum, quæ obseruanda sunt circa correctionem librorum prohibitorum. Item, in eodem Indice tit. de impressione librorum §. 7. habetur sic: Liber auctoris damnati, qui ad præscriptum Regularum expurgari permittitur, postquam accurate recognitus, & purgatus, legitimèque permissus fuerit, si denuo sit imprimendus, præferat titulo inscriptum nomen auctoris, cum nota damnationis: vt quamuis quoad aliqua liber recipi, auctor tamen repudiari, intelligatur. In eiusdem quoque libri principio, tum veteris prohibitionis, tum recentis emendationis, ac permissionis mentio fiat: exempli gratia: Bibliotheca à Conrado Gesnero Tigurino, dãnato auctore, olim edita, ac prohibita, nunc iussu superiorum expurgata, & permissa. Hæc ibi.

Vltimò Quæritur, An Imagines, & statuæ hæreticorum, permitti, hoc est, depingi, erigi, & constitui queant: Respondeo, nullo modo posse, etiam priuatos intra parietes: aliquin, vt suspectos de hæresi, aut Fautor, aut credens hæreticorum censeretur, qui domi suæ eas haberet. Ad ignominiam verò, contemptum, & infamiam hæreticorum, liceret alicui eorum imagines habere: velut qui Lutheri effigiem

apud inferos ardentis, aut ventri indulgentis, & præ immodico cibo, & potu exalantis animam apud se retineret.

De imprimentibus, Transcribentibus, vel Asportantibus aliunde libros Hæreticorum.

Cap. XVII.

Quæritur in primis, quid sit de Impressoribus, seu Typographis circa libros hæreticorum prohibitos, & damnatos iure constitutum? Respondeo, in Concilio Lateranensi, sub Leone X. Sess. 10. extare Pontificium decretum, in hunc modum habens: Statuimus, & ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporibus nullus liber aliquem, seu aliam quamcumque scripturam tam in Vrbe nostra, quàm aliis quibuslibet Ciuitatibus, & Diœcesibus imprimere, seu imprimi facere præsumat, nisi prius in Vrbe per Vicarium nostrum, & Sacri Palatij Magistrum: in aliis verò Ciuitatibus, & diœcesibus, per Episcopum, vel alium habentem peritiam scientiæ libri, seu scripturæ huiusmodi imprimendæ, ab eodem Episcopo ad id deputandum, ad Inquisitorem hæreticæ prauitatis, ciuitatis siue diœcesis, in quibus librorum impressio huiusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum, manu propria, subscriptionem, sub excommunicationis sententia gratis, & sine dilatione imponendam approbentur. Qui autem secus præsumpserint, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, & pœnam pecuniariam, & anno continuo exercitij impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodati existãt. Hæc concilium. Synodus quoque Tridentina sessione 4. decernit. Nulli liceat imprimere, vel imprimere facere quosuis libros de rebus sacris sine nomine auctoris: neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati, probatique fuerint ab ordinatio, sub pœna anathematis, & pecuniæ in concilio nouissimo Lateranensi constitutæ. Et subiicit cõcilium: Si regulares fuerint, vltra examinationem, probationem huiusmodi, licentiam quoque à suis superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris iuxta formam suarum ordinationũ. In Synodo quoque Salsburgensi cap. 5. pie statutum est, vt quotannis typographi, & bibliopolæ eorum ab ordinarijs locorum deputati, Fidei Catholicæ professionem facere debeant, simulque obedientiam sanctæ sedi Apostolicæ, cũ renunciatione, & abnegatione omnium hæresum, policeri.

Secundò Quæritur, An non solùm libri, sed omnis etiam alia scriptura, cuiusmodi sunt theses ab aliqua publicè defendendæ, carmina, vel poëmata aliqua, aut orationes in laudem, & commendationem alicuius compositæ, examinari prius, & approbari debeant, quàm typis mandentur? Respondeo, debere: nam in Concilio Lateranensi citato dicitur. Quicumque liber, aut quæcumque alia Scriptura, tam in vrbe, quàm in aliis ciuitatibus.

Tertio Quæritur, An vt liber, vel scriptura alia typis excudatur, sufficiat, si nomen certi collegij, conuentus, vel vniuersitatis apponatur: nam Concilium Tridentinum ait, sine nomine auctoris non posse libros de rebus sacris excudi. Respondeo, sufficere: nam in iure, Collegium, conuentus, Ciuitas, vel Communitas, persona ficta censetur. Et sicut cum personis priuatis contractus inimus, sic etiam cum Collegio, vel communitate: Et sicut in priuatos iure potest inquiri, & animaduerti, ita etiam in collegium & communitatem. Ex quibus colligi, videtur, sufficere, si liber vel scriptura typis mandetur cum nomine certi Collegij alicuius, Conuentus, vel vniuersitatis, siue illius Præfecti.

Quartò Quæritur, An priuatas orationes, conciones, prælectiones, annotationes, obseruationes de rebus sacris, possit quis tuta conscientia scripto cum aliis communicare, etiamsi examinatæ, & probatæ non fuerint ab ordinario? Fuere, qui putauerunt, non posse, iis Concilij Tridentini verbis permoti, quod, vbi constituit, ne libri de rebus sacris imprimantur, antequam sint examinati, & approbati ita subiecit: Qui autẽ scripto, inquit, eos communicant, vel euulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem pœnis subiaceant, quibus impressores: & qui eos habuerint, vel legerint, nisi prodiderint auctores, pro auctoribus habeantur. Hactenus Concilium. Verius tamen quibusdam videtur, quod alij arbitrantur, ea verba Concilij solùm intelligi de iis libris, de quibus sermonem fecerat, statuerat enim libros de rebus sacris absque nomine auctoris non esse typis excudendos, nec vendẽdos, neque retinendos, neque legendos, nisi priùs examinatos & probatos ab ordinario. Et posteà subiungit: [Qui autem scripto eos communicant, vel euulgant, &c.] quorum verborum, (vt viri docti, & pij opinantur) sensus est: Qui tales libros transcribunt, & transcriptos cum aliis communicant, aut euulgant, & quę sequuntur. Aliquando enim libri, vel nõdum typis mandati, vel antea excussi, solent de integro transcribi, & impertiri aliis. At verò quidquid sit, vbique locorum vsus habet, vt orationes, prælectiones, & alia similia, quæ paulò ante retulimus, sine nomine auctoris scripto cum aliis communicentur.

Quinto Quæritur, Quibusnam pœnis subiiciantur, qui libros hæreticorum damnatos trãscribunt, & scripto cum aliis communicant? Respõdeo, eos esse puniendos tanquã de hæresi suspectos, aut tanquã Hæreticorum Fautores, & vt minimum, tanquam Retinentes vetitos libros Hæreticorum.

Vltimò Quæritur, Quibus pœnis oporteat afficere eos, qui aliunde asportantes libros Hæreticorum prohibitos in Catholicorum prouincias, & ciuitates occultè inuehunt? Respondeo, tanquam suspectos de hæresi, & Fautores Hæreticorum, & tanquam libros Hæreticorum damnatos, apud se retinentes, eos esse habendos atque puniendos.

De Sacris Apostolicis Inquisitoribus.

Cap. XVIII.

In primis Quæritur, qua de causa, & quo tempore cœperit institui, & committi Inquisitorum sactum munus, iurisdictio, & potestas? Respondeo, communem esse sententiam, quam habet Simanc. de Catho. institut. tit. 25. nu. 3. & tit. 54. & Albertin. de agno. assertionib. q. 11. num. 11. Inter alia Episcoporum munera, & functiones, illud esse proprium, & præcipuum, vt greges sibi commissos Fidei dogmata doceant, & eos ab impiorum hominum, & Hæreticorum prauis & venenatis doctrinis diligenter custodiant, atque tueantur. At, vt testatur Simanca, de Catholi. institut. tit. 25. n. 4. ob varias Episcopalis officij curas, & negocia, quibus sæpenumero implicatur Episcopus, ita vt par eis esse non possit, vel propter Episcoporum absentiam, vel etiam aliquorum ignauiam, vel imperitiam, commissum est ab Sede Apostolica munus inquirendi, & animaduertendi in Hæreticos, certis quibusdam iudicibus, quos ad id negocij Rom. Pontifices deputarunt, quos ob id sactos, & Apostolicos Inquisitores appellamus. Et ex historijs Ecclesiasticis didicimus hoc muneris quædã ex parte primũ B. Dominico fuisse mandatũ circa annum Domini, millesimum ducentesimum octauum. Is enim suum Episcopum, ex Hispania comitatus, contra Albigensiũ, & aliorum pestiferorum hominũ errores, qui tunc sensim in Ecclesiam ex inferorum latebris irrepere cœperant fidem Christi in Tolosanis partib. egregiè promulgauit: cuius crebris concionibus, & Catholica doctrina, vitæque exemplo mirabili, multi ad Ecclesiæ gremium, per veram cordis pœnitentiam redibant: & ideo, vt salutaribus pœnitentiis impositis eos redeuntes posset absoluere, plenam ad id facultatem à Romano Pontifice impetrauit, quod munus posteà S. Petrus vitæ sanctitate, doctrina, & martyrio clarus instituti Dominicani alumnus egregiè & intrepidè (quod eius martyrium declarauit) per Longobardiam præstitit. Vnde factum est, vt deinde per Italiam, Hispaniam, Siciliam, & Sardiniam, Inquisitorum munere Dominicani Fratres, qui vitæ moribus, & litterarum scientia florebant, functi fuerint: quod etiammum maiore ex parte per Italiam exequuntur, & obeunt. In Tuscia enim auctoritate Romani Pontificis, Franciscanæ familiæ fratribus, hæc prouincia demandata est. In Hispania verò tota, Ferdinandus Aragoniæ, & Castellæ rex Catholicus eius nominis quintus, circa annum Domini millesimum quadringentesimum octagesimum quartum, aut sextum, postulauit, vt Inquisitorum munere sese Dominicani Fratres abdicarent: ac ita Romani Pontificis auctoritate commissum est clericis sæcularibus Canonum, & legum peritis. Quare iussu Regio, & Pontificio concessu, demandata est eura cõstituendi Sacræ Inquisitionis officium Illustrissimo Cardinali Mẽdozio: qui adhibito multorum doctorum hominum cõsilio leges composuit, ordinem præscripsit, quem singuli Inquisitores in Hispania obseruare deberẽt: quem seruant etiamnum ij Inquisitores, qui ad Siciliam, & Sardiniam, & Indiam, Hispaniarum Regi subiectas insulas, & prouincias destinantur.

Secundò Quæritur, Quinam sint iure communi Iudices ordinarij, qui de Hæresi cognoscere, & in Hæreticos, inquirere, & animaduertere queant? Respondeo, id muneris iure communi Episcopis conuenire, nam, eo ipso, quòd Episcopi sunt, salutaria Dominico gregi sibi commisso ministrare pabula debent, lupos à caulis ouium arcere, extirpare hæreses, Hæreticos conuincere, denique omne bonum Christiani gregis, ac populi promouere. Vnde iure canonico bis in anno concilia Episcopalia in Ecclesia cogi, & ce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lebrari deberet, vt inter se inuicem Episcopi dogmata pietatis conferrent. Et in Conc. Lateranen. sub Innocen. III. statuerunt Patres: si quis Episcopus super expurgando de cap. tertio de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, cum id certis iudiciis apparuerit, Episcopali munere priuetur: & loco ipsius alter substituatur idoneus, qui velit, & possit hæreticam confundere prauitatem. Quæ longè ante sancita fuerant in Concil. Milenit. cano. 15. & concil. Toleta. 11. cano. 2.

Crimen igitur Hæresis est Ecclesiasticum, id est, tale, quod nonnisi Ecclesiastici præfecti cognoscere queant, & in quod nullus nisi Ecclesiasticus Iudex possit inquirere, olim itaque iure commum Canonico Inquisitorum munus conueniebat solis Episcopis, qui in omnes Hæreticos nō exempros tanquam ordinarij iudices inquirebant; in exemptos verò, tanquam iudices à Romano Pontifice delegati: quorum munus hodie quoque præstant in ijs prouinciis, in quibus non sunt Inquisitores Apostolici, Speciali auctoritate Romani Pontificis constituti, vt in Gallia, Germania, Polonia: vbi verò locorum Inquisitores Apostolicos Romani Pontificis auctoritas creauit, non in vniuersum Episcoporum ordinaria iurisdictio est abrogata, quia vtrique possunt simul, aut seorsim de hæresi cognoscere. Nam Clem. 1. § propter quod, de hæret. quilibet eorū sine altero, potest hæreticum citare, capere, in carcerem mittere, manicis ferreis, vel compedibus ligare: & subiungitur ibidem. Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur, vel tormentis exponere, vel ad sententiam procedere Episcopus sine Inquisitore, aut inquisitor sine Episcopo Diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante, Capituli super hoc delegato, si sui ad inuicem coram habere valeant, intra octo dierū spatium, postquam se inuicem requisierint, non valebit. Et si secus præsumptum fuerit, nullum vt. & irritum ipso iure. Sic ibi: & sic Imola, Cardina. Bonifa. ibidem. Siman. de Catho. Instit. tit. 34. nu. 18. Sed cum seorsum in Hæretis inquirunt, debent secum iudicij acta communicare, & per vtrosque simul sententia proferenda est, siue innocentes absoluant, siue pœnitentes ad Ecclesiæ vnitatem admittant, siue cōtumaces condemnent. Clem. 1. § 1. de hæret. c. vt commissi §. priuandi, de hæret. in sexto, In Hispania teste Simanca de Cath. instit. tit. 25. nu. 4. Cum Episcopi & inquisitores non conueniunt, tota causa defertur ad Senatum inquisitionis. Quod si Senatores in pronuncianda sententia secum minime consentiant, tota causa, vt testatur Siman. de Cath. instit. 25. nu. 4. ad Romanum Pontificem deuoluitur.

Tertiò Quæritur, Cuius conditionis Inquisitor Apostolicus esse debeat, an Theologus, an verò potius Iuris Pontificij, & Canonici peritus? Sunt, qui sentiant Theologos ad id muneris esse eligendos: quoniam Theologi est Fidei dogmata nota habere, & perspecta, hæreticos oppugnare, conuincere, hæreses discernere, & confutare; ita Canus lib. 8. c. 7. de loc. Theolog. Conra. Brunus de hæret. lib. 4. cap. 1. Alij verò censent, iuris Pontificij consultos creari oportere, quia ius canonicum probè callent, & ea scientia præditi sunt, qua possint in causis, & litibus iuxta leges, Canones, & intra pronunciare sententiam, hoc sentit Simanc. de Cathol. instit. tit. 41. num. 3. In Italia quidem, maiori ex parte Inquisitores, Theologi constituuntur, in Hispania verò, & ceteris prouinciis Hispaniæ subiectis, Iuris canonici consulti. Et certè ob lites, & controuersias dirimendas apti magis, & idonei videntur esse Iuris Pontificij periti. At verò ad hæreses, ac cetera dogmata discernenda, in quibus ineſt aliquid periculi, tementatis, vel offensionis, impietatisue, aptiores multo videntur esse Theologi: quare mutua vtrique indigent opera, Theologi quidem Iurisconsultis, propter litium, & causarum notitiam, & scientiam: Iurisconsulti verò, Theologorum consilio, ad internoscendas hæreses. Vtrum autem horum in Inquisitore præponderet alteri non est facile iudicare. Mihi certè, quamuis alioqui Theologo, videtur esse maximi ponderis litium, & causarum cognitio, quæ Iuris intelligentiam, & doctrinam requirit, dummodo tamen Theologorum consilium adhibeatur, ad errores, & suspecta de hæresi dogmata iudicanda.

Quarto Quæritur, quotum ætatis, annum agere oporteat Apostolicum Inquisitorem? Respondeo, eum debere annum quadragesimum attigisse. Clement. Nolentes, de Hæreticis, vbi dicitur. Statuimus nullis ex nunc, nisi qui quadragesimum ætatis annum attigerint, officium Inquisitionis committi Quæres. cur in Episcopo, qui iure communi est Inquisitor ordinatus, solum annus trigesimus requiratur, ca. Cùm in cunctis. §. 1. De Elect. in Inquisitore autem, qui est delegatus, quadragesimus? Respondet Panormitanus in c. Cum in cunctis nu. 6. de elect. dicens, Id forte propterea contingere, quia promouendi in Episcopos, transeunt cum magna inquisitione: nam recipiuntur testes, & discutitur prius promotio in Consistorio Papæ, cum Collegio Cardinalium. Item, quia promotus ad Episcopalem dignitatem, creditur, & habetur ex omni parte idoneus: sed officium Inquisitionis, cum tanta indagatione committi non solet, & ideo Canones, & iura voluerunt, vt sit ætate maturus. Hæc ille. Glossa verò respondet, hoc esse, de arbitrariis, quorum rationem reddere non cogimur, vt ait Iurisconsultus. l. Non omnium, ff. De legibus. Verùm non ineptè Panormitanus respondit. Arin Hispania teste Simane. de Catholi. instit. tit. 34. nu. 11. auctoritate Romani Pontificis concessum est, vt possint eligi Inquisitores, si trigesimum ætatis annum attigerint. Quæres deinde, quotum ætatis annum debeat attingere Commissarius, siue Vicarius Inquisitoris? Ioannes Andreas, cum Glossa in Clement. Nolentes, ait, debere eum ætatis annum quadragesimum agere, siquidem hanc ætatem ius in ipso Inquisitore deposcit. Cæterum hæc controuersia, vt habetur in Director. inquisitor. par. 1. q. 16. commen. 65. hodie sublata est per Rescriptum Clementis VII. quod incipit: cum sicut: vbi habetur: Decernimus insuper, vt vestros Vicarios, siue Commissarios instituere possitis viros vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos; dummodo trigesimum ætatis annum attigerint.

Quinto Quæritur, A quonam Inquisitor eligi, & creari debeat: & A quonam accipiat potestatē, & iurisdictionem? Respondeo, certò constare, eam accipere Inquisitorem à Romano Pontifice, quia ab eo ad id munus, & officium obeundum specialiter deputatur. At verò Inquisitores aliquando instituuntur proximè à Romano Pontifice, vel viuæ vocis oraculo, vel litteris Apostolicis conscriptis. Aliquando verò, vt dicitur in Directo. inquisit. p. 1. q. 1. committitur Cardinali, vel Apostolico legato, vt Inquisitores constituat. Olim tamen in Italia committebatur Magistro, & Prioribus Prouincialibus Instituti Dominicani: Generali ac Ministris Prouincialibus familiæ Franciscanæ, vt in Prouinciis, quibus præsunt, ex sui Instituti fratribus Inquisitores eligere, & instituere possent: vt constat ex Pontificiis constitutionibus: vna Innocentij III. quæ incipit: Licet ex omnibus; altera Alexandri IIII. cuius initium est: Olim præsentiens. Et hæ quidem ad Dominicanos pertinent: Ad Franciscanos verò, alia Clementis IIII. sic incipiens: Licet ex omnibus, & alia Alexandri IIII. quæ habet initium similiter, Licet ex omnibus, quæ citantur in Directo inquisitor. p. 1. q. 3. commen 52. & ibi subiungitur: Hodie in tota Italia Apostolici inquisitores, non eliguntur à prælatis ordinum prædictorum, sed à Reuerendissimis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus, in vniuersa Republica Christiana: qui diligenti inuestigatione facta, eos eligunt. Sic ibi: At verò in Hispaniis auctoritate Romani Pontificis creatur Inquisitor Generalis, siue Præses Inquisitionis, vt passim vocatur, quem Rex nominat, siue eligit, & Pontifex approbat, & confirmat, eique plenissimam tribuit potestatem inquirendi in omnes Hæreticos. Eius verò munus est Inquisitores, & omnes alios ministros eligere, Visitatores ad Inquisitorum prouincias mittere: cum pœnitentibus, & eorum filiis nonnumquam beneficio dispensationis vti, & de rebus grauioribus deliberare. Hæc omnia Simanca. de Catholi. institut. tit. 34. nu. 6. Auctoritate item Romani Pontificis Rex Catholicus Ferdinandus V. supremum Senatum totius Generalis Inquisitionis constituit, cuius consiliarij, ac Senatores ab Inquisitore Generali nominantur, & Regi offeruntur, & ab ipso Hispaniæ Rege eliguntur, seu confirmantur, penes quos est summa iurisdictio, & potestas, quia illi videlicet causas appellationum excutiunt, Inquisitorum dissidia, & lites componunt, animaduertunt in minist rum delicta, & crimina: vnà cum Inquisitore Generali de arduis Inquisitionis negociis consultant. Simanc. loco citato. nu. 7.

Sexto Quæritur, An Inquisitorum auctoritas sit ordinaria, an delegata? quod perinde est, ac si quæratur, An Inquisitor sit Iudex ordinarius, an verò delegatus? Archidiaconus in cap. Ne aliqui, de Hæret. in Sexto, ad finem ait, Inquisitores esse Iudices ordinarios: quod probat, quia suas vices Vicariis committunt, & mandant, nec eorum munus officium, & iurisdictio finitur obitu Romani Pontificis, qui ipsos instituit; & quia constituuntur à Principe, nimirum Romano Pontifice ad vniuersitatem causarum. At Io. Andr. Gemin. & ceteri in c. Ne aliqui, de Here. in 6. Lapus Allegat. 52. Federi. consil. 145. Abbas in. cap. causam matrimonij. nu. 7. de offi. deleg. & c. vlt. de senten. & re iudic. communi consensu docent, Inquisitores esse Iudices delegatos. Hanc esse communem sententiam, testantur Syluester in sum. hæresis. 2. q. 1. Alciat. in Rub. de offi. ord. num. 19. Simanc. de Cathol. instit. tit. 14. num. 11. Quam & ipsa Ratio confirmat: nam Iudex ordinarius is est, qui ad vniuersitatem causarum constituitur: at Inquisitores dantur solum ad specialem hæresis causam cognoscendam, & iudicandam. Possunt quidem Inquisitores in omnes prolapsos in hæresim inquirere: non tamen de omnibus delictis præter hæresim, & ea, quæ ad hæresim reuocantur cognoscere: nec de omnibus causis, præter eas, quæ ad Fidem pertinent, iudicare. Præterea, in cap. Ne aliqui, de Hæreticis, in sexto, satis dilucidè officium Inquisitionis dicitur ab Apostolica sede Commissum. Negari tamen nō potest, quin aliquid, quod est Iudicum ordinariorum proprium, Inquisitoribus conueniat: quoniam id ob cōmune Fidei Catholicæ, & Religionis Christianę bonum, ita Pontificum sanctiones, & iura voluerunt.

Septimo Quæritur, An Inquisitoris potestas, & iurisdictio, Romani Pontificis, qui eam concessit, atque commisit, obitu finiatur? Respondeo, minimè: quoniam licet sit iurisdictio delegata, ius tamen Canonicum voluit, vt maneret ob Fidei, & religionis bonum, & vtilitatem. Vnde in c. Ne aliqui, de Hæret. in sexto dicitur: Ne aliqui dubitatione sollicitam excitantes, in dubium reuocent, An officiū Inquisitionis hæreticæ prauitatis solicitudini vestræ, intra certos limites ab Apostolica sede commissos, expiret per mortem Rom. Pontificis, qui commisit, præsenti declaramus edicto, ipsum officium post committentis obitū perdurare. Sic Pontifex. Quæres, an Inquisitoris officium post obitum Romani Pontificis, qui illud concessit, protendatur etiam ad negocia, & causas nondum incœptas, & denuo exortas? Respondeo, ex eodem c. Ne aliqui, ad ea etiā protendi, nam in eo c. perspicuè habetur eiusmodi officium manere, non solum quantum ad negocia, viuente mandatore incœpta, sed etiam quantum ad integra, & non cœpta, & quod plus est, quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserant: & vtrumque dicitur esse Inquisitoribus datum causa Fidei, & religionis tuēdæ. Quæres deinde, an cesset Inquisitoris auctoritas, quādo non est simpliciter constituta, sed cum clausula adiecta: ¶ Ad beneplacitum Romani Pontificis ¶ Ioann. Andr. in cap. Ne aliqui de Hære. in sexto distinguit: aut enim Inquisitor, inquit, est simpliciter constituta, & eius auctoritas obitu Romani Pontificis non cessat: aut cum clausula. ¶ Ad beneplacitum Rom. Pontificis, ¶ & tunc obitu Pontificis delegātis, & concedentis finitur, iuxta id, quod traditur in c. Si gratiosè, de Reser. in sexto, vbi constitutum est auctoritatem à Rom. Pontifice, demandatam alteri cum clausula: ¶ Ad beneplacitū Romanæ, vel Apostolicæ sedis, non finiri morte Pontificis, quia Rom. vel Apostolica sedes nō moritur. Cum Clausula tamen: ¶ Ad beneplacitum Rom. Pontificis, ¶ morte Pontificis concedentis finiri. Hæc ille. Sed verius est, quòd alij tradiderunt, vt dicitur in Director. inquisit. p. 1. q. 7. comm. 56. Inquisitoris demandatam auctoritatem, non finiri morte Pontificis delegantis, quocumque modo is fit constitutus, siue simpliciter, siue ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, siue ad beneplacitum Rom. Pontificis: hoc enim ad commune Fidei, & religionis, Catholicæ bonum facit, ne causa eueniat, in quo, aut in Hæreticos nequeat inquiri, aut eorum punitio diutius, quàm par sit differatur, aut impediatur, aut penitus desetatur, vt habetur in Director. inquisit. par. 1. q. 7. com. 16. vbi dicitur siue ab hoc, siue ab alio inquisitores eligantur, quia semper ab Apostolica sede auctoritatem habent, eorum munus, & potestas, non finitur, & desinit obitu eligentium. Nec obstat auctoritas in cap. Si gratiosè: de rescriptis, in sexto, quia inquisitorum auctoritas, & potestas semper censetur esse ab Apostolica, & Pontificia auctoritate. Vnde colligitur, falsum esse, quod ait, Geminian. in cap. ne aliqui, de hæret. in sexto. num. 4. morte Pontificis Inquisitorum officium nō finiri, quando sunt proximè ab ipso Pontifice delecti, & creati: secus verò esse, quando sunt à Cardinalibus, vel ab aliis electi. Certe nihil refert, ab his, vel à Pontifice deligantur.

Octauò Quæritur, An Inquisitoris auctoritas in conquirendis, & puniendis Hæreticis sit maior, quàm Episcopi? Respondeo, distinguendum hic esse: nam quando inquisitor, & Episcopus in aliquos Hæreticos ab Episcopo exemptos inquirunt, auctoritate delegata, vterque est potestate pari, quia vterque eam habet à Rom. Pontifice demandatam: quando verò Episcopus de Hæresi cognoscit, & Hæreticum inquisit, auctoritate ordinaria, maior est auctoritas inquisitoris: quoniam auctoritas à Principe cōmissa, & delegata est maior quàm sit ordinaria, quam habet inferior cap. sanc. 2. De offic. Deleg. l. 1. ff. de officio eius, cui mandata est, iurisdictio, vbi legitur. Qui mandatā iurisdictionem suscepit, propium nihil habet, sed eius, qui mandauit, iurisdictione vtitur. Hæc ibi. Vnde si Episcopus, & Inquisitor citent aliquem, vt coram ipsis se sistat de Fide, & religione respondsurus, citatus, coram vtroq; se exhibere debet. si diuersa sint in ipsa citatione tempora: quod si eadem fuerint, sistere debet coram Inquisitore, vt probat Panorm. in cap. Significasti, nu. 1. & 5. de offi. Deleg. & in cap. vlt. nu. 6. De consuet. & in cap. Si quis contra. num. 1. de Foro compet. & in c. Pro illorum. nu. 15. de Præbend. hæc omnia colliguntur ex Direct. inquisit. p. 3. q. 5. Ratio verò huius est, quia Delegatus gerit vicem Romani Pontificis in causa sibi speciatim demandata, ergo ei, velut Pontificis locum sustinenti, obtemperandum est, quolibet alio Iudice posthabito. Quæres itidem, an idem iuris sit de inquisitorum Commissariis: ita vt si Episcopus, & Commissarius aliquem citent in causa Fidei, & religionis, citatio Commissarij præferri debeat, an verò Episcopi? Respondeo, si Commissarius sit ab Inquisitore cōstitutus, anteferri debet Episcopi citatio: nam Vicarij non gaudēt ea immunitate, auctoritate, & priuilegiis, quibus fruuntur ij, quorum sunt Vicarij, l. Filius, & l. Vicarius, l. Filio, ff. De iegatoribus. Si verò Commissarius inquisitoris sit nominatim auctoritate Romani Pōtificis creatus, anteponi debet eius citatio, quoniam Vicarij ab vniuersitate, vel Principe instituti, eisdem priuilegiis potiuntur, quibus Iudices Ordinarij, l. vlt. C. Vt dignitatum ordo seruetur. lib. 12. Et l. Suggerente, C. de officio eius, qui vicem alicuius Iudicis obtinet; quæ fuit sententia Bartholi. in l. Suggerente, prædicta, communi aliorum consensu recepta. Sic Abb. c. Sanè, De offic. ordinarij. Alex. in Rubrica de officio eius, cui mandata est iurisdictio. Decius cap. sanè, de offi. ord. Rom. singul. 367. Zabarel. Cle. 1. opposit. 6. de offi. Vicarij. Felin. Rubrica de Maiorita. & obed. Bal. in l. Aliquando. ff. de officio Procōsulis. In Hispania verò, cum Episcopi, nec secretū carcerem, qualem iure postulant, nec ministros idoneos ad inquirendum, & animaduertendum in Hæreticos habeāt, ferunt non possunt ordinem, qui est Inquisitoribus iure præscriptus: & propterea in Hæreticos, vel de hæresi suspectos tantum inquirunt, & compēdiariam probationem Inquisitoribus secretò mittunt, aut si fontes deprehendetint, ne fugerent, confestim ad Inquisitores deferēdos curant: quod si non fecerint, cùm ad id iure Pontificio minime adigantur, Rex scribit ipsis, vt causas ad Inquisitores referant, & fontes ad eosdem remittāt, ne iustæ ac debitæ Hæreticorum punitioni via aliquo modo præcludatur, nequit enim Episcopus Inquisitoris semel cœptas Fidei, & religionis causas, & negocia impedire, aut quanis occasione præcidere. Hæc omnia Simanc. de Cath. instit. tit. 25. num. 5.

Nono Quæritur An solus Rom. Pontifex possit Inquisitorem suo munere, & officio priuare? Respondeo, olim Magistros siue Ministros Generales, & Priores siue Ministros Prouinciales auctoritate Apostolica potuisse Inquisitores ex suis ordinibus assumptos ab officio remouere, vt habetur apud Direct. Inquisi. p. 1. q. 9. super Practica officij Inquisitionis: id enim aperte statuitur in priuilegiis instituti Dominicani, quæ habet Eymericus in Direct. inquisi. p. 1. q. 9. super practica officij inquisit. vbi dicitur illos verò ipsius ordinis fratres, qui ad prædicandum crucem, vel inquirendum contra hæreticā prauitatē, seu ad alia huiusmodi negocia sunt, vel fuerūt vicibusque à sede Apostolica deputatiu sili Magister, cuique successores remouere, ac reuocare, penitus trāsferre, ipsisque, vt superseideant, iniungere, aliosque substituere, cum expediret, videritis, licite ac libere valeatis: & in eos si cōtraueniunt, censuram Ecclesiasticam exercere. Et quilibet Prior Prouincialis, vel eius Vicarius eiusdē ordinis in sua prouincia circa fratres ipsius ordinis, quib, ab eadem sede similia contingeret in illa cōmitti, facere possit. Hæc ibi: Si quæras an Magister generalis, & Prior Prouincialis solo suonutu potuerit Inquisitorem ex sua familia institutū ab officio amouere? Respondeo, non potuisse nisi iustis de causis. Deinde Rogabis, quæ iustæ fuerunt causæ eius amouendi? Respondeo, eas ad tria potissimū capita reuocari: nimirum: Si Inquisitor ob virium imbecillitatē nō posset cōmode suū munus, & officium obire, & exequi, vel quòd morbo laboraret, vel quòd senectute grauaretur, vel quòd esset imperitus. Deinde si in eo negligēs esset. Postremò si iniq; & dolosè suū officiū faceret. Hodie tamen, vt in Direct. Inquisi. habetur p. 1. q. 9. com. 58. nullæ sunt horū Prælatorum partes. Nam reuerendiss. Card. Inquisi. Generales in vniuersa Republica Christiana, ex causa, te maturiùs considerata, per Italiam, Inquisitores remouent, mutant, ac de vno loco cum expedit in alium transferunt.

Decimo Quæritur, An Inquisitor possit sibi Vicarium instituere, cui mandet vices suas? Respondeo, id olim controuersum fuisse: sed amplius de ea re dubitari non potest: nam aperte colligitur ex capit. Ne aliqui, de Hære. § Inquisitoribus, & §. Notarij, & Clementina, Multorum, de Hæretic. extat etiam, vt legimus in Director. Inquisitor. par. 1. quæst. 13. in Commen. 62. de ea re Pontificia Constitutio Pij II. quæ incipit: Cùm iamdudum, & alia Clementis VII. incipiens cùm sicut, vbi habetur: Decernimus insuper, vt vestros Vicarios siue Commissarios instituere valeatis, viros

Universidad de Deusto
Biblioteca

vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos dummodo ætaris trigesimum annum attigerint: sic ibi. Obiicies; Delegatum iudicem non posse alteri suam iurisdictionem mandare, l. Mandatam. ff. De officio eius, cui mandata est iurisdictio: sed Inquisitor, vt iam ante dixi, habet iurisdictionem delegatam, ergo non potest alteri suas vices committere. Respondeo, Primum, ex cap. quæstionum, de Officio Iud. Deleg. posse Romani Pontificis iudicem delegatum, causæ cognitionem alteri demandare. Deindè, satis esse, si id perspicuè Constitutionibus Pontificiis declaratum sit. Quæres etiam, an possit vices suas Inquisitor Vicario plenè demandare? Respondeo, ex Director. Inquisit. par. 3. q. 15. & 16. Comment. 64. posse ei committere, vt denunciatos, siue accusatos, siue suspectos citare queat, testes examinare, condemnare reos, etiam relapsos siue eos, quos suæ hæresis non pœnitet: & tunc plenè ei vices committuntur. Aliquando tamen solùm ei iurisdictio demandatur, vt possit citare denunciatos, examinare testes, reos in carcerem detrudere; non tamen, vt sententiam pronuntiet, qua fontes condemnet in consulto Inquisitore: aut si etiam committitur, vt condemnet, non tamen, vt sententiam ferat contra Relapsos, aut eos, qui ob suam impietatem, aut peccatum non dolent. Quæres insuper, an Commissarius ab Inquisitore constitutus possit sibi alium Commissarium substituere? Respondeo, cum omnibus iuris canonici doctoribus, non posse: Glos. in. cap. super quæstionum. §. Porrò, verb. transfert de offic. delega. Glos. in cap. cùm causam, ver. delegatus, de Appella. Archidiac. Ioann. And. Abbas Alexan. Albericus, & alij, quos citat Penna in Directo. Inquisit. par. 3. q. 15. Comment. 64. quia alioqui esset in infinitum progressus. Item, quia Inquisitor, cùm sit delegatus, non potest alteri suas vices delegare, ita, vt ille possit in sui locum alium subrogare: hoc enim est personæ priuilegium, quod in alterum non tranfit. vnà enim cum persona, cuius est extinguitur, ac desinit cap. Priuilegium, de Regu in Sexto.

Vndecimo Quæritur, An Commissarium ab Inquisitore Dominicano, vel Franciscano institutum, possint officio amouere Dominicani, Franciscanive Præfecti, qui ipsum Inquisitorem elegerunt, vt olim eligere solebant. Respondeo, minimè: quoniam Commissarius instituitur ab Inquisitore, tanquam Romani Pontificis delegato, non autem tanquam à sui Instituti Præfectis vllam iurisdictionem habente: & proindè Inquisitor, non autem Præfectus ordinis ab officio remouere Commissarium potest. Obiicies; Qui potest, quod maius est, & quod minus est, potest; sed Religiosorum ordinum Præfecti possunt Inquisitorem officio priuare, ergo & Commissarium. Respondeo, in iure non semper valere Regulam: Qui habet potestatem in id, quod maius est, habere quoque in id, quod est minus, nisi quando minus sub maiore continetur tanquam pars in toto, vel species sub genere.

Duodecimò Quæritur, In quos iure Inquisitores inquirant, quando fuerint in hæresim prolapsi? Respondeo, eis non licere in Nuncios, siue Pontificios administros, quos vocant Officiales Romani Pontificis, inquirere: horum enim causa ad Romanum Pontificem defertur. Director. Inquisit. par. 3. q. 25. Nec possunt item in Episcopos inquirere, cap. Inquisitores, de Hæret. in Sexto. Sunt tamen, qui sentiant posse Episcopum in carcerem mitti ab Inquisitore, si fuerit ob hæresim de fuga suspectus, aut si hæreses verbo docuerit, & multos seduxerit. Sed alij in vniuersum id inficiantur, & aiunt Episcopi causam Rom. Pontifici, duntaxat renunciari debere. Penna in Directo. Inquisitor. par. 3. q. 27. commen. 76. Quæres, an Inquisitores possint inquirere in Religiosos hæreticos exemptos? Respondeo, hanc quæstionem tractari in Director. Inquisitor. par. 3. q. 28. Commen. 77. Constat, vt ibi refertur, olim fuisse diuersas Romanorum Pontificum constitutiones. Alexander enim 4. Anno Domini 1260. constituit, vt Inquisitores in omnes Religiosos hæreticos inquirerent. Sed Pius II. Generali Vicario Franciscanæ familiæ concessit, vt ipse in sui Instituti fratres de hæresi suspectos posset inquirere. Innocentius VIII. omnibus Inquisitoribus interdixit, ne in Fratres Franciscanos inquirerent. Sixtus IIII. sanciuit, ne Dominicani Inquisitores contra Franciscanos agerent, nec Franciscani contra Dominicanos. Clemens VII. in Constitutione, quæ incipit: Cum sicut, statuit, vt Inquisitores, & eorum Vicarij inquirant in quoslibet Religiosos de hæresi suspectos, non obstantibus quibuscumque priuilegijs. Tandem Pius III. Constitutionem edidit, sub hoc initio: Pastoris æterni, vbi decernit, vt Inquisitores possint agere contra quoslibet Religiosos exemptos, hæreticos, seu quouis modo de hæresi suspectos, dummodo, vt ibi dicitur, a suis superioribus, & Præfectis præuenti non fuerint; ac vt possint eos punire iuxta Canonica instituta, non obstantibus quibuscumque contrariis Constitutionibus: Sic ibi, Iuxta hanc Pontificiam Constitutionem, hodie Inquisitores, in omnes Religiosos, vel ob hæresim, vel ob hæresis suspicionem inquirunt.

Scisciteberis: Quid si Religionum Præfecti hac in re præueniant Inquisitores? Respondeo, satis dilucidè, & apertè in Constitutione prædicta haberi, non posse Inquisitores agere, quando eos Religionum Præfecti præuenerint nihilominus tamen Inquisitores in vniuersum inquirunt, siue eos præueniant Religionum Præfecti, siue non. Aiunt enim, esse quidem hoc Priuilegium Religiosos cõcessum à Pio Quarto, ne in ipsos Apostolici Inquisitores inquirant, quando Religionum Præpositi præuenerint Inquisitores: sed hoc Priuilegium Religiosos amisisse, quia eo nunquam sunt vsi & priuilegium, si quis eo intra decennium non vtatur, finitur, ac cessat. Item, quia Constitutio illa Pij IIII. non videtur esse vsu recepta. Item, siue recepta fuerit, siue secus; sanctæ Inquisitionis stylus, & consuetudo contrarium obseruat: nulli enim Superiores, Religiosos sibi subditos in hac causa iudicant, aut puniunt, sed totam causam ad Inquisitores existimant deferendam. Deindè quæres, an in denunciandis Religiosis hæreticis, aut de hæresi suspectis, aliquis certus ordo seruari debeat, ita vt prius ipsi Religionis Præfecto hæresis crimen denuncietur, qui deinde causam ad Inquisitores deferat? Respondeo, crimen esse ad Inquisitores, non ad alios deferendum. Sciendum est, apud aliquos Religiosorum præscriptum ordinem esse, vt Religiosus ob hæresim, seu hæresis suspicionem aliquam suo Priori denunciet, & Prior Prouinciali, Prouincialis verò Generali, & Generalis Ministet Inquisitoribus; refert Penna in Direct. Inquisit. p. 1. q. 18. Comm. 77. Constitutionibus Fratrum B. Mariæ seruorum, in Rubrica de Prædicatorib. & in Rubri. de Visitatorib. §. 30. statutum sic esse: Si qui fratres de Fide suspecti inueniantur, vel libros habeant in Indice prohibitos: Prior conuentus, Prouinciali, & Prouincialis Generali, & Generalis sanctissimo Officio Inquisitionis denunciet. Cæterùm vsu receptum est, vt statim crimen ad Inquisitores, non ad alios deferatur: quod obseruandum est, ne Fidei causa differatur, & aliquo modo impediatur.

Decimotertiò Quæritur, An Inquisitores auctoritatem habeant inquirendi ob hæresim, vel hæresis suspicionem in Læculares Principes, Comites, Marchiones, Duces, & alios Principes, & Reges? Respondeo, de hoc esse Canonico iure constitutum in c. vt officium, §. Denique, de Hæret. in 6. vt procedant contra Hæreticos, cuiuscumque sint conditionis, dignitatis, vel gradus. Eymericus tamen in Direct. Inquisit. p. 3. q. 31. ait: Consulerem, vt contra Reges, & Regales personas publicè non procederent Inquisitores, nisi consulto Romano Pontifice, vt cautiùs, & tutiùs negotium fidei agatur. Sic ille. Cum autem Episcoporum causa, quæ ad Fidem pertinet ad Romanum Pontificem, communi iure deferri debeat: pari quoque ratione videtur eadem Principum causa ad Romanum Pontificem referenda. Sed animaduertendum est, Comites, Marchiones, & Duces esse in duplici differentia. Nam alij sunt supremi Principes, qui nullum in temporalibus superiorem agnoscunt: alij sunt Regibus subiecti, siue qui in temporalibus Superiorem habent. In hos, Inquisitores inquirunt, & animaduertunt, quia supremi Principes non sunt in illos verò, non item, nisi speciali Romani Pontificis mandato, Ioan. Andreas in cap. Inquisitores, de Hæret. in sexto ait, prædictum c. Inquisitores, quo prohibentur Inquisitores procedere contra Episcopos; prohibere quoque, ne procedant etiam contra laicos, inconsulto Romano Pontifice, quoties, vel magnæ sunt personæ, & dignitate conspicuæ, vel tanta est Hæreticorum multitudo, vt si contra eos procederent, aut ingens periculum, aut grauis populo turbatio subsecutura probabiliter crederetur. Sic ille.

Decimoquartò Quæritur, An Episcopus habeat ius inquirendi in Inquisitorem hæreticum, vel suspectum de hæresi? Zanchinus, & alij, quos citat Penna in Directorio Inquisitor. p. 3. comm. 79. opinantur, eum ius habere, quando crimen est manifestum, id probant ex eò, quòd Episcopus est Iudex ordinarius, Inquisitor verò, delegatus. At veriùs alij tradiderunt, eum non habere ius: quoniam sicut Inquisitor nequit in Episcopum inquirere ob reuerentiam, quæ Episcopo debetur: ita nec post Episcopus contra Inquisitorem agere, quoniam auctoritate Romani Pontificis, delegatam habet potestatem, ac proinde auctoritatem Pontificiam dedeceret hæc actioni ta. Eymericus, & alij in Directo. Inquisito. p. 3. q. 30. & commenta. 79. Quæres, an vnus Inquisitor in alium possit inquirere? Respondeo: minimè, quia est Romani Pontificis delegatus, ac vt paulo ante dixi, Inquisitores nequeunt in nuncios, vel administros Apostolicæ sedis inquirere, sic Eymericus loco citato.

Decimoquintò Quæritur, An liceat Inquisitoribus inquirere in eos, qui postquam in sua Prouincia deliquerant, ad aliam se contulerunt? Respondeo, licere inquirere, hoc enim colligitur ex c. vt commissi de Hæret. in sexto, vbi legitur. Et cõtra illos, quos in Prouincia, in qua vobis Inquisitionis Officium est commissum, hæresis crimẽ constiterit commisisse, licèt ad alias partes se transferendos duxerint, procedendo. Idem colligitur ex c. Cum contumacia, de Hæret. Quomodo autem in absentes inquiratur, exponitur in Concilio Narbonensi c. 19. vbi sic habetur: Si qui verò culpabiles, vel suspecti ad vestram pertinẽtes inquisitionem, præsentes nec sint, nec fuerint, & infrà cõpetentem terminum eisdem à vobis peremptoriè assignatum, & per Ecclesias publicatum, non curauerint comparere, vel se legitimè excusare, contra eos tamquam contra præsentes sine dubio procedatis. Et c. 20. Ad inquisitionem quippe vestram eos intelligimus pertinere, qui vel infra eiusdem Inquisitionis limites deliquerunt, vel domicilium ibi habent, seu habebant, quando Inquisitio cœpta fuit: vel cum ibi morarentur ratione officij cuiuscumque, publici seu priuati: vel certũ domicilium non habentes, ibidem inuenti, citari fuerũt à vobis, siue illis per quamcũque cautionem adstrictis, siue non, inquisitionem contra eos facere incœpistis, vel eis purgationem fortitan indixistis: siquidè contra tales præsentes, vel absentes potestis procedere, ac debetis, nisi forte ratione delicti maioris seu minoris commissi alibi, vel ratione domicilij, vel causa alia de prædictis, Inquisitores alij procedere cœperint cõtra illos. Etenim cum in locis diuersis, & per Inquisitores diuersos Deo auctore Inquisitio celebretur tutius, & salubrius est, vt quisque culpabilis in quocumque loco deliquerit, vni, & illi Inquisitori remaneat obligatus, à quo primo, ex aliqua de causis præscriptis, sine fraude, & sine periculo negocij, animarum fuerit occupatus. Etc. 21. subiicitur. Ita tamen, vt Inquisitores cæteri quicquid de illo nosse poterunt, inquirant nihilominus, & seruent Inquisitoribus illis, quibus idem culpabilis sit adstrictus. Sic enim quasi vir vnus pugnabitis, & vincetis. Hactenus verba Concilij sunt. Hæc omnia in Director. Inquisit. par. 3. q. 42. & Commen. 91.

Quæres, An Hæreticus, qui alibi deliquit præsertim qui prava sua dogmata seminauerit, aut docuerit, possit capi, & puniri ab Inquisitore, in cuius Prouincia nunc commoratur? Respondeo, regulam esse generalem, Delicta ibi puniri oportere, vbi committũtur, nisi auctor delicti alibi habeat domicilium, cap. vlt. de Foro compet. & cap. 1. De Raptorib. & in l. Qua in prouincia, C. Vbi de criminib. agi oporteat. Nam in quo loco quis ob delictũ alios offendit, ibi debet iustas luendo pœnas satisfacere. Hæc tamen Regula cùm in multis aliis deficiat, vt supra quinto libro docui, in Hæresi tamen locum non habet, quia Hæretici vbique possunt capi, & in carcerem detrusi puniri, vt est communis omnium sententia Bal. in l. & si excepta. C. de Malefi. & Mathemat. Cardin. in Clem. 1. §. denique quæst. 9. de senten. & re iudi. & Siman. de Catholi. Institut. tit. 2. nu. 12. Quo fit, vt in Hæreticos ex Anglia, Germania, Polonia, vel Gallia in Italiam, vel Hispaniã venientes, possint Inquisitores inquirere, & animaduertere: præsertim si suas hæreses scripto, vel verbo antè docuerint, aut sese palam tamquam hæreticos gesserint.

Decimosextò Quæritur, An Episcopus sine Inquisitore, & contra, Inquisitor absque Episcopo possit in causa hæresis sententiã ferre? Respondeo, sententiã posse esse multiplicem: Aut enim est sententia, qua quis absoluitur, aut qua condemnatur, aut qua canonica purgatio criminis indicitur, aut qua præcipitur, vt quis hæresim generatim, aut specialim abiuret: hoc est, iureiurando condemner. & detestetur. Si ergo sermo sit de sententia, qua quis absoluitur, multorũ est opinio, posse Episcopũ seu Inquisitorẽ seorsim eã proferre. Sic Ioan. And. Episcopũ seu Inquisitorẽ seorsim eã proferre. Sic Ioan. And. Pan. Card. Abbas, & alij, quos citat Penna in Direct. par. 3. q. 48. comment. 97. Aliorum tamen eo opinio, minimè eum posse, quam tuentur Ancharanus, Aretinus, Socinus, Siman. & alij, quos refert, loco citato Penna. Et licet prima opinio congruere, cum Iure videatur; Secunda tamen est tutior. Si verò de sententia, qua quis condemnatur, loquamur, inter omnes conuenit, non posse, vt testatur Penna loco citato. Quòd si de sententia, qua canonica purgatio, vel abiuratio hæresis indicitur, sermo sit, licèt quidam cõtendant, posse ab Episcopo, vel Inquisitore proferri: ius tamen magis receptum, tuta, & magis cum Iure consentiens opinio est eorum, qui negant, posse: vt docet idem Penna loco citato.

Decimoseptimò Quæritur, de quibus criminibus Inquisitor cognoscere queat, ac debeat? Respondeo, eum iure communi inquirere in Hæreticos, in Credentes, Receptatores, Defensores, & Fautores Hæreticorum: in eos, qui legunt, vel qui apud se retinent, vel qui Typis mandant libros Hæreticorũ prohibitos siue damnatos: in diffamatos quoque, aut suspectos de Hæresi: in Schismaticos, Apostatas: in Christianos, qui transeunt, vel qui redeunt ad Iudæos, Saracenos, Paganos. Item, in Blasphemos, siue maledicos, qui proferunt verba hæresim continentia: in Sortileges, & Diuinatores, qui vel ritibus Hæreticorum, vel verbis vtuntur, quæ, aut hæresim continent, redoleant, aut sapiant: in Magos, & eos, qui Dæmones inuocãt, cum eis colloquia, & coniuetudinem habent: de quibus singulis suo loco disseremus. Denique, in excommunicatos, qui per annũ in excommunicatione pertinaciter perseuerant. At iure nouo peculiari, & priuilegio de quibusdam aliis criminibus cognoscunt, sciendum est Excommunicatos esse in duplici differentia, quidã ob cõtumaciam in causa fidei, & religionis, alij ob cõtumaciam in alijs causis. Prim: generis illi excõmunicati sunt, in tribus casibus. Primo, quia citati ad iudicium, vt responderent de fide, & religione, vel vt se sisterent, id facere renuerunt. hi excommunicantur à Iudice, c. Cum contumacia, de Hæret. in sexto. Secundò, quia directò, vel indirectò Inquisitionis officium impedierunt, siue impedientibus auxilium, opem, consilium dederunt: qui quidem sunt, ipso Iure, excommunicati, c. Vt Inquisitionibus, §. Prohibemus, de Hæret. in Sexto. Tertiò, quia Credentes, Receptatores, Defensores, vel Fautores Hæreticorum fuerunt: qui sunt etiam ipso Iure excommunicati, c. excommunicamus. §. Credentes, de Hæret. In omnes huiusmodi excommunicatos, si in excommunicatione ad annum pertinaciter perstiterint, tanquam in Hæreticos inquiritur, & animaduertitur, vt ait Archidiaconus, c. Accusatus, de Hæret. in Sexto. Hoc est, huiusmodi excommunicatus, sicut Hæreticus, quem sui peccati pœnitet, hæreses abiurate, & idoneam satisfactionem reddere compellitur; & deindè absolutus Ecclesiæ reconciliatur. Si verò refipiscere nolit, Iudici seculari traditur, iusta, & debita pœna plectendus; ita etiam excommunicatus ob contumaciam in causa fidei, si de suo peccato doluerit, abiuratis erroribus, & idonea satisfactione reddita, absoluitur, & in Ecclesiæ gremium admittitur. Quod si ad saniorem mentem redire noluerit, traditur Iudicibus sæcularibus capite multandus, hoc est, pœna merita puniendus. Cæteri excommunicati ob contumaciam in alijs causis, qui in excommunicatione pertinaciter ad annum permanent, puniuntur solùm tãquam suspecti de hæresi. Ita docuerunt Innocentius, Hostiensis, Abbas, Felinus in cap. excommunicamus. 1. §. qui autem de hæreticis. Archidiacon. Ioann. And. Gemimia. & Francus in cap cum contumacia de hæret. in sexto. Denique quando inquisitor possit inquirere in excommunicatos, tractatur in Direct. inquisit. p. 3. q. 47. & commen. 72. Et in Concilio Tridentino sess. 25. cap. 3. de Reformat. legimus sic: Excommunicatus verò quicumque, si post legitimas monitiones, non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium; ac familiaritatem non recipiatur; sed si obdurato animo censuris annexus, in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tamquam de hæresi suspectum, procedi possit. Hæc ibi. Adinaduertendum est, auctoritate Romani Pontificis Illustrissimos, & Reuerendissimos Cardinales ex toto Collegio deligi, & constitui Generales Inquisitores in tota Republica Christiana: quos per litteras consulunt, cæteri omnes Inquisitores in singulis vibibus, & prouincijs constituti. In Hispania, Inquisitores singulis vtribus præfecti, Generalem Inquisitorem Regno Hispanienſi præpositum, per litteras cõsulunt: is verò consulit Illustrissimos, & Reuerendissimos Cardinales totius Sanctæ Inquisitionis Præfectos.

De Absolutione ab hæresi. Cap. XIX.

Antequam id explicem, nempe per quem, & quomodo possit quis ab hæresi absolui, referã Priuilegia, quæ aliquando Romanorum Pontificum beneficio, solent religiosis ordinibus concedi, tùm in libris Hæreticorum legendis, tùm etiam in Absoluendo ab hæresi.

In primis igitur circa libros Hæreticorum prohibitos solet concedi facultas, qua possit Generalis totius ordinis Magister siue Minister, re maturè considerata, & consultata cum 2 15, qui ei sunt à consilijs, date potestatem legendi libros hæreticos & alios prohibitos, ad oppugnandos, & conuincendos Hæreticos, ad hæreses confutandas, ad fidei, & religionis nostræ dogmata comprobanda; & defendenda. Et hoc Priuilegium concedi solet, in commune fidei bonum, & in ijs Prouincijs, in quibus fidei Inquisitores, specialiter à Romano Pontifice constituti non sunt.

Aliquando conceditur Priuilegium, quo datur facultas Religiosis, vt legant quoque libros, qui hæretici non sunt, licèt habeant Annotationes, & Scholia auctorum hæreticorum: vel quamuis auctores ipsi mali sint, si libri non sin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

editi ad stabiliendа dogmata hæretica; dummodo nomen auctoris, si sit hæreticus, aut in Indice prohibitus; & si quid inter legendum, impium occurrerit, deleatur. Hæc item Facultas dari non solet Religiosis, nisi ijs, qui morantur in locis, in quibus Inquisitores fidei non sunt.

Conceditur etiam aliquando Religiosis hominibus privilegium, vt qui à superioribus specialiter deputati fuerint habeant facultatem emendandi libros, quorum auctores pij quidem sunt, sed habent prava Scholia, vel Annotationes; aut quando auctores, aut Impressores sunt impij, non tamen libri; aut cum auctores sunt Ethnici, sed habent scholia, Annotationes, vel quid huiusmodi, propter quod, prohibiti sunt, donec expurgẽtur, dummodo auctores, & nomina malorum auctorum, vel Impressorum deleantur. Hæc similiter Facultas dari solet Religiosis, qui commorantur in ijs Prouincijs, vbi speciales Fidei Inquisitores constituti Romani Pontificis auctoritate, non sunt.

Dari quoque Priuilegium solet, vt qui à Magistro totius Ordinis Generali deputati fuerint, habeãt facultatem emendandi, & corrigendi libros Ethnicorum, propter scholia, Annotationes, Commentaria Hæreticorum, vel Impressorum, in Indice prohibitorũ, modò errores, & nomina auctorum aut aliorum auctorum prohibitorum penitus deleantur, & expurgentur.

Item, concedi solet Priuilegium, quo datur facultas, qua possit Minister totius ordinis Generalis per se, & non per alios absoluere ab hæresi quoslibet, in foro conscientiæ duntaxat hoc Priuilegium, nõ datur Religiosis, nisi ijs, qui commorantur, & viuunt in locis, in quibus Inquisitores specialiter à Romano Pontifice deputati non sunt, quales sunt in Hispania, Italia, & alijs Prouincijs Hispaniarum Regi subiectis. Vnde Priuilegium conceditur sine vllo Inquisitorum detrimento, & incommodo.

Conceditur quoque aliquando facultas Religiosis absoluendi quoslibet, ab excommunicatione ob lectionem librorum prohibitorum, ijs in locis, vbi potest Religiosi Ordinis Generalis Præfectus absoluere ab hæresi in foro conscientiæ. Verũ, si libri prohibiti sint, quia ad stabilienda dogmata hæretica cõponi sunt, nõ solet huiusmodi facultas cõcedi alijs, quam Inquisitoribus, nisi in causis particularibus, perfectis circumstantijs, discussis, & ponderatis. Aliquãdo concedi solet facultas Religiosis Ordinibus, per quam ij, qui mittuntur ad triremes, possunt absolui à quibuslibet peccatis, & casibus, eodem modo, quo in articulo mortis, solent pœnitentes absolui. Hæc facultas ideo amplissima dari solet, quoniam ij, qui ad triremes perpetuò ob maleficium condemnantur, in maximum vitæ discrimen, sæpe deueniunt.

Solet etiam facultas dari Religiosis Ordinibus; vt ij, qui sub Obedientia, & potestate Religiosi ordinis degunt, possint absolui per eum, qui toti Ordini præfectus est: & per alios, quos ipse deputauerit, ab omnibus peccatis, & casibus antè, vel post ingressum in Religiosorum ordinem commissis, & ab omnibus Ecclesiasticis, & secularibus sententijs, censuris, & pœnis à Iure, vel ab homine latis; præterquam ab ijs quatuor, quæ in Bulla Sixti Quarti cõtinentur, quæ sunt, Relapsus in hæresim, Schisma, litterarum Apostolicarum Falsificatio, & Delatio rerum prohibitarum ad Infideles. Volentes tamen ingredi in Religiosorum ordinem, & absolui, recidunt in pristinas sententias, nisi mox ingredi, & peractis Probationis, & tyrocinij experimentis, iuxta constitutiones ipsius ordinis, ad vota solemni ritu emittenda parati sint, etiamsi super hoc induciæ eis à Præfectis ordinis concedantur.

Facultas quoque concedi solet Religiosis ordinibus, vt eorum Præfectus Generalis, & Prouinciales possint Religiosos sibi subiectos in Prouincijs, in quibus Inquisitores specialiter deputati non sunt, absoluere à Relapsu in Hæresim, aut in Apostasiam, & eorum pœnas à Iure cõstitutas commutare, augendo, aut minuendo, consideratis qualitate, & quantitate, alijsque debitis circumstantijs: dummodo talium Relapsorum crimina publica, & notoria apud seculares nõ sint, ita vt ex hoc scandalum, & aliorum offensio oriri possit.

Sed quæres, an huiusmodi Priuilegia, & facultates abrogentur vi constitutionis Põtificiæ, quæ in die Cœnæ Domini, publico, & solẽni ritu de more legitur? Respondeo, abrogatiuis concedatur, cum clausula expressa, vt abrogata esse, noũ censeantur per eam constitutionem Pontificiam.

His positis, Primò quæritur, à quo absolui possint in foro conscientiæ Hæretici, Credentes Hæreticorum, Receptatores, Defensores, Fautores, aut qui legerunt, retinuerunt, vel typis mandarunt libros Hæreticorũ damnatos? Respondeo, eos non posse absolui nisi à Romano Pontifice, aut ab eo, cui Pontificia auctoritate fuerit specialiter commissum: qua ratione Inquisitores Apostolici Hæreticos pœnitentes absoluunt.

Secundò quæritur, An sacerdos ad peccatorum confessiones excipiendas electus, vt litterarum Apostolicarum, siue Pontificiarum, quæ vulgo Bullæ Cruciatæ appellantur, aut vi iubilei, quo conceditur facultas simpliciter absoluendi ab omnibus peccatis etiam contentis in Bulla Cœnæ Domini, possit absoluere ab hæresi, & à ceteris criminibus supradictis? Ad hanc Quæstionem supra respondi ac dixi c.10.q.12. iuxta stylum, & vsum Romanæ Curiæ, non posse: quoniam absoluendi facultas specialiter committitur Inquisitoribus fidei. Vnde cùm generatim datur potestas absoluendi ab ijs casibus, qui continentur in ea Constitutione, quæ Bulla in Cœna Domini vocatur, non eo ipso, datur facultas absoluendi ab hæresi: quoniam hæc facultas est specialiter commissa Inquisitoribus fidei, & generales concessiones specialibus non nocent.

Tertiò quæritur, An Episcopi vi facultatis in Concilio Trid. concessæ sess. 24. c. 6. possint absoluere ab hæresi, & ceteris supradictis criminibus, quando sunt occultæ? supra quoque respondi c.10.q.10. ac dixi, eos non posse, & hanc facultatem esse abrogatam per clausulã Bullæ in Cœna Domini, quæ reuera est nimium generalis, & quæ protenditur, tam ample, vt eam facultatem abroget: nam ita declarauit congregatio Cardinalium, vt supernis iam dixi c.10.q. 9.

Quartò quæritur, An quilibet (scilicet approbatus, & idoneus ad peccatorum confessiones audiendas, iure possit absoluere ab hæresi tantummodo mẽte conceptã? Supra etiam admoni, quosdã credidisse, interiorem mentis hæresim esse excommunicatione affectã, & hæc quidem excõmunicatio, cùm sit Rom. Pont. reseruata, cõsequès esse, inquisit illi, vt solus Romanus Pontifex quempiam possit absoluere ab ea hæresi. Sed quia nos longè verius esse arbitramur, per solam mentis hæresim, nullam contrahi excommunicationem: dicimus, absolutionem eius nemini esse reseruatam; & proinde quemlibet idoneum Confessarium, hoc est legitime approbatum, ab eo absoluere iure, & tuta conscientia posse.

Quintò quæritur, An hæreticus cùm morti proximus est, possit absolui à quolibet Sacerdote? Respõdeo, posse, si Episcopus, & fidei Inquisitores desint, quia præsentes non sunt. Nam in Concilio Arausicano 1. Canone 2. de hac re constitutum est in hunc modum: Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderent, si desit Episcopus, à Presbyteris cum chrismate, & benedictione consignari placuit. Idem colligitur ex c. His, qui in tempore, & c. Si Presbyter, & c. Agnouimus, & c. Presbyter. 26. q. 6. & tandem Concilium Tridentinum Sess. 14. cap. 7. De casuum reseruatione, sic habet, prope finem: In eadem Ecclesia Dei, pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis, & censuris absoluere possunt. Quæres, an etiam possint absolui hæretici, & Ecclesiæ reconciliari post mortem, si signa pœnitentiæ dederint, & absolutionem petierint, nec per eos steterit, quo minus ante obitum absoluerentur? Respondet Siman. de Cathol. instit. tit. 3. num. 4. esse receptum vsu, & iure communi, vt in foro exteriori ab excommunicatione, ac ceteris censuris absoluantur. capit. A nobis 2. De sententia excommunicat. ex Concilio 4. Carthaginensi canone 76. Absolunntur autem post obitum in foro exteriori, vt Ecclesiasticæ sepulturæ mandari, & tradi possint, hoc est, in loco sacro sepeliri, & pro eis preces, & sacrificia de more, & consuetudine offerri: nam secus non possunt in locis sacris sepeliri.

Sextò quæritur, An hæreticus postquam fuerit in foro interiori absolutus ab hæresi sit liber, & immunis à pœnis, quibus in foro exteriori alioqui subijciebatur, ita vt in eum amplius inquiri, & animaduerti nequeat, & ipse se hac exceptione tueri possit, dicens se esse in foro pœnitentiæ absolutum? Respondeo, minimè, Zanchi. tract. de hæret. c. 34. Directorium Inquisit. p. 2. in Commen. 25. Vnde hæreticus, siue ab Episcopo, siue ab Inquisitore, aut ab alio absoluendi facultatem habente, absolutus in foro pœnitentiæ, potest nihilominus accusari in foro exteriori, citari, capi, & in carcere trudi, torqueri, & puniri, siue canonica, siue ciuili pœna. Nam sententia, & pœna lata & imposita à Confessario in foro pœnitentiæ, quantumcumque magna sit, nequaquam liberat criminosum à pœna, siue canonica, siue ciuili in foro exteriori luenda. Glossa communi consensu recepta in c. Gaudemus. de diuort. verbo, Poterit. Sic etiam Abbas, Imola in cap. 2. de empt. & vendit. Paulus Castrẽsis in l. Cunctos populos. C. de sum. Trinit. & fide Cathol. Cardinalis, & alij in c. de his. de accusat. Quod & ratio ipsa probat, & euincit: quia pœna per Confessarium imposita in foro pœnitentiæ, constituta est, vt is, quem sui peccati pœnitet, per eam Deo, quem offendit, satisfaciat; at verò iuris ciuilis, vel canonici pœna in foro

exteriori

exteriori imponenda, spectat ad punitionem corporis, & vindictam publicam, vt etiam criminis reus, legitimè Reipublicæ satisfaciat, quam delinquendo nimis offenderat. 3o quæritur, quid si pœnam in foro pœnitentiæ impositam, pœnitens publicè persoluerit? Respondeo, etiam tunc, non tolli pœnam in foro externo perferendam, vt tradidit Abbas in c. de his, de accusationibus quo fit, vt hæreticus manifestus, legitimè per Sacerdotem in foro pœnitentiæ absolutus ab hæresi, nequeat in loco sacro sepeliri, quia quod Ecclesiastica sepultura careat, est pœna iuris, & proinde, donec in foro exteriori hæreticus absoluatur, eam pœnam perferre, & sustinere debet.

Septimò Quæritur, An Sacerdoti asserenti, à se hæreticum esse absolutum in foro pœnitentiæ, sit in foro exteriori credendum, si eum, vel innocentem esse testificetur, vel sui criminis idoneam egisse pœnitentiam? Hæc quæstio tractatur in Direct. Inquisit. p. 2. in Comment. 25. Quæstionem mouet. Primò, quia notario creditur ratione officij in ijs, quæ ad suum munus spectant. c. Ad audientiam, de præscriptionibus. Ergo videtur etiam Sacerdoti credendum. Rursus, vni testi spectatæ fidei, & probitatis, creditur, ergo credi debet Sacerdoti. Præterea, propensiores nos esse oportet ad obsoluẽdum, quam ad condemnandum. Postremò, in Sacramẽto Confessionis non est verisimile aut pœnitentem mentitum fuisse, aut Confessarium aliud, quàm audierit, affirmare: ergo credendum est, si testificetur reum esse innocentem, vel idoneè satis de peccato doluisse, & quia ita videtur sentire Glossa in satis de peccato dolu. & quia ita videtur sentire Glossa in cunper nobis in verbo, nisi iuratus, & cap. testimonium, in verbo, in hoc casu, de testibus. Respondeo, in foro exteriori non oportere fidem habere Sacerdoti, qui peccatorum confessionem excepit: Iudex enim in foro exteriori secundum ea, quæ sunt legitimè, in iudicio probata, sententiam in reos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non potest: quomodo de eo alium accusare debet, quod probare nequit? Respondeo, nihil hoc impedire, nam licèt olim secundum ius ciuile commune accusator testes dare, ac probare crimen debebat: modo tamen aliud est vsu receptum. Nam delicta ad Iudices deferuntur, siue per accusationem, siue per denunciationem iudicialem, quæ parum ab accusatione distinguitur, eaque Fiscalis (quem vocant) administer scripto excipit. Quòd si testes accusator, vel denunciator dederit, eos quoque in charta describit. Si verò nullos dederit, scribit tantùm nomen accusatoris, vel denũciatoris, ac deinde: Fiscalis crimen Iudicibus denunciat, & accusator, vel denunciator tanquam testis in iudicium vocatur, fiscalis accusatoris, denunciatorisue munere, & officio fungenti: & tunc accusator, vel denunciator, quia tanquam testis rogatur, totam rei veritatem, quam nouit, profiteri debet. Postrò, quando accusator, denunciatorue est testis omni exceptione maiorstunc Inquisitores non solùm ius habent citandi eum, qui criminosus est, sed etiam capiendi, & in carcerem detrudendi, torquendi, & interrogandi, vt ipse suum crimen fateatur. De hac tamen controuersia in explanatione octaui Decalogi præcepti, plenius disseremus.

De Schismaticis. Cap. XX.

ANnotandum est de Schismaticis ius Canonicum multis in locis tractare. 24.q.1. per plura capita. Et eadem causa q.3.& Decretalibus in sexto, & Clementinis tit. de chismat. S. Thomas agit. 2.2.q.39. Antonin. p.2. tit.3.c.11. Simanc. de Cathol. instit. tit.38. Direct. inquisit. p.3.q.48. Summistæ in verbo. Schisma. Turrecrem. in sum. de Ecclesia. lib.4.p.1. per quindecim capita.

Quæritur in primis, An schismatici sint hæretici? Respondeo ex communi Canonici iuris interpretum, & Summistarum sententia, hæreticum à schismatico differre, quòd omnis hæreticus est schismaticus, non tamen è contrario. Quod probant, quia appellatione schismatis, diuisio significatur: Omnis autem hæreticus sese ab Ecclesia auertit, separat, & diuidit: & proinde schismaticus ab Ecclesia, quæ vna est, sese disiungit: non tamen dogmata contra Ecclesiæ sensum confingit, aut docet, & propterea hæreticus non est. cap. alienus. 24.q.1.

Secundò quæritur, Quomodo schisma ab hæresi differat? Respondeo, hæresim esse dogma fidei contrarium: Schisma verò, esse crimen, quo quis ab vnitate Ecclesiæ recedit: & proinde cum fide hæresim pugnare, schisma non item, vnitati tamen Ecclesiæ aduersari. B. Hieronymus, vt refertur à Gratiano 24.q.1.c. Inter hæresim. Inter hæresim, ait, & schisma hoc interesse arbitror: quod hæresis peruersum dogma habet, schisma, post Episcopalem discessionem ab Ecclesia pariter separat. Et sanctus Augustinus lib.20. cõtra Faustum, cap.1.& lib. contra Cresconium Grammat. cap.7. Schisma, inquit, est eadem opinantem, ac eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio. Et alibi lib. quæstion. Euangelica. secundum Matthæum, q.11. Inter hæreticos, ait, & malos Catholicos hoc interest, quòd hæretici falsa credunt; illi autem vera credentes, non ita viuunt, vt credunt. Solet autem quæri, schismatici quid ab hæreticis distent? Et hoc inuenio, quod schismaticos non vna fides diuersa facit, sed communis disrupta societas. Hæc B. Augustinus.

Tertiò quæritur, An Schismaticus sit pars, vel membrum Ecclesiæ? Ratio quæstionis est, quia schismaticus hæreticus non est, nam fidem tenet, & seruat. Item baptismum habet, & per baptismum quis in Ecclesiã ingreditur. Item, licet schismaticus sit excommunicationis sententia, & vinculo ligatus, non eo ipso, extra Ecclesiam est: nam excommunicatio ab Ecclesia non segregat, sed à Sacramentis, precibus, & suffragijs communibus, & conuictu piorum, & fidelium. Respondeo, Patres perspicuè tradere, extra Ecclesiam esse, schismaticos. Cyprianus, vt habetur 7.quæst.1.cap. Scire debes ita loquitur: Scire debes Episcopum in Ecclesia esse, vt Ecclesiam in Episcopo: Et si quis in Episcopo non sit, in Ecclesia non esse. Idem colligitur ex eodem Cypriano, vt habetur in cap. Loquitur Dominus 24.q.1.B. Augustinus lib. de fide, & symbolo, c.10. Credimus, inquit, sanctam Ecclesiam, vtique Catholicam. Nam & hæretici, & schismatici congregationes suas etiam Ecclesias vocant. Sed hæretici falsa de Deo sentiendo ipsam fidem violant: Schismatici autem discissionibus inquis à fraterna charitate dissiliunt; quamuis ea credant, quæ credimus: quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam diligit Deum: nec schismaticus, quoniam diligit proximum. Et B. Hieronymus scribit, vt legitur in cap. Inter hæresim. 24.q.3. Schisma à principio aliqua in parte potest intelligi diuersum ab hæresi. Cæterum iam inueteratum, siue continuatum nullum schisma est, nisi sibi aliquam hæresim confingat, vt recte ab Ecclesia recessisse videatur. Hæc patres. Et hoc videtur colligi ex ipsis exemplis, quæ in Scriptura legimus, schismatici enim sunt similes Chore, Dathan, & Abiron, qui se à Mose duce Israelis, & ab Aaron summo Sacerdote diuiserunt, Num. 16. Sunt item similes decem tribubus Israelis, quæ contempto Rege Roboam, alterum sibi Regem Hieroboam delegerunt 3.Reg.12.

Breuiter itaque dicendum est: Si Ecclesiam accipiamus, vt est fidelium congregatio sub vno capite Christo Domino, atque eius in terris Vicario Romano Pontifice viuentium, schismaticus, sicut & is, qui est hæreticus, verè extra Ecclesiam est, quia quamuis dogma non sequatur fidei Ecclesiæ contrarium: at verò iure extra Ecclesiam esse dicitur, quia ab Ecclesiæ vnitate, & communione recedit, cum Ecclesiæ capiti, quod in terris est, ac cæteris membris sese coniungere renuat. Item, quatenus excommunicationis vinculo tenetur obstrictus, communibus Ecclesiæ suffragijs, & bonis priuatur, à Sacramentis arcetur, & à consortio fidelium, & prorum hominum repellitur, & proinde extra Ecclesiam quoque est, ea tatione, qua is, qui est anathemate, siue excommunicatione affectus; extra Ecclesiam dicitur constitutus: hoc est sententia Ecclesiæ à fidelium hominum cœtu segregatus.

Quartò quæritur, An Romani Põtificis reculare præceptum, sit schisma peccatorum? Respondet Caietanus 2.2.q.39. art.1. tripliciter posse contingere, vt quis Summi Pontificis præceptum reculet, & negligat. Primò, quia non paret illi in ea re, quam sien iubet, aut prohibet; vt si præcipiat arma deponere, alienum restituere, & quis id præstare renuat: qui propriè schismaticus non est, sed inobedientis hominis crimen contrahit. Secundò, si quis Romano Pontifici non obtemperet, eò quòd sibi sit eius persona infensa, & odiosa: Schismatis quoque propriè peccatum non perpetrat. Tertiò, si recuset quis Pontifici subesse, & obedire tanquam Christi vices in terris gerenti: & hic est, & dicitur verè, & propriè schismaticus, quoniam à capite generali, quatenus caput est Ecclesiæ, recedit. Idem est si nolit sese cũ Ecclesiæ membris coniungere, quatenus Ecclesiæ membra, & partes sunt. Quæres, an schismaticus censeatur, qui se à quolibet alio Episcopo, quatenus talis est, abstrahit: Respondeo, B. Cyprianum, vt legimus in cap. Scire debes. 7.q.1.& c. Loquitur Dominus. 24.q.3. Schismaticos appellare eos, qui sese à suis Episcopis segregant. Et profectò olim isti schismatici appellari solebant, quia se à Catholicorũ Ecclesijs separabant. Nunc verò ptelius, & strictius schismaticus accipitur, nimirum is, qui sponte, vel à Romano Pontifice, vel a Romana Ecclesia se diuidit, disiungit, & subtrahit. Deinde scisciteberis, quo pacto schisma, quo se quis ab Ecclesia segregat, contingat citra vllum intellectus errorem? Respondeo ex S. Thomæ sententia. 2.2.q.39.art.1.ad 1.& ex Caietani oplnione id explicantis, eo loco, & in summa: c. Schismatis crimen, inde accidere, quòd fieri possit, vt quis Romani Pontificis, vel Ecclesiæ imperium recuset, obtendens sui criminis rationem, & causam, videlicet dicens, Romanum Pontificem non esse legitimè creatum, aut eum ob sua delicta, potestate, & auctoritate Pontificia priuatam, atque spoliatum.

Quintò quæritur, Quibus pœnis sit schismaticus addictus, & ipso iure damnatus? Respondeo, eum esse excommunicatione affectum, cuius absolutio Romano Põtifici reseruatur. Nam in Constitutione Pontificia, quæ in die Cœnæ Domini legitur, prima excommunicatio in hæreticos, & schismaticos fertur, quæ habet à tempore Pij V. & Gregorij XIII. hæc verba: Necnon schismaticos, & eos, qui in animarum suarum periculum, se à nostra, & Romani Põtificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt. Hæc ibi.

Animaduertendum est tempore Caietani hãc excommunicationem ferri solitam esse, his verbis: ¶ Excõmunicamus, & anathematizamus illos omnes, qui in animarum suarum periculum, se à nostra, & Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt: & qui per se, vel alium, seu alios, directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur. ¶ Quibus verbis plures, quàm nunc excommunicatio afficiebat. Sciendum quoque est (quod & Caietanus in Summa verbo, Excommunicatio. c.7. annotauit) Hanc excommunicationem non contrahere eos, qui Romani Pontificis imperium quomodolibet etiam per contemptum detrectant, & subterfugiunt, sed eos tantùm, qui ab ipso, tanquam Christi in terris Vicario, pertinaciter recedunt; quos paulò antè dixi, esse propriè schismaticos.

Sextò quæritur, An olim ante huiusmodi Constitutionem Pontificiam schismaticus fuerit ipso cõmuni iure pœna excommunicationis obstrictus? Quidam existimant fuisse, quod probant ex cap. 1. de schismaticis, & c. Nulli fas dist. 15. Verum, vt rectè monuit Abbas in Rubrica, de schismaticis, nu. 2. nihil tale ex illis capitibus colligitur. Nam in cap. Nulli fas, & aliis, quæ citari solent, solum habetur schismaticos esse excommunicatione expellendos. Quare idem auctor censet, schismaticos ipsos iure excommunicationem contrahere, eo quòd in cap. Licet, de electione, decernitur: Si Romanus Pontifex à duabus partibus Cardinalium consentientibus fuerit electus, & receptus, & aliquis ex tertia parte sibi nomen Pontificis assumpserit, tam ipse, quàm ij, qui eum admittent, excommunicationi subiaceant, & totius sacri Ordinis priuatione mulctentur. Hæc ibi. Verum nec ex hoc capite colligi aliis videtur, schismaticos absolutè, & simpliciter, hoc est, in vniuersum, excommunicationem incurrere, sed solum eos Cardinales, qui post electum Pontificem communi duarum partium consensu, alium Pontificem receperunt: & eum qui post prædictam electionem, contra electum se habet, ac gentiperinde, ac si Romanus Pontifex esset. Et in c. De ligunobos, 2.3.q.5. solum statuitur, vt schismaticus excommunicetur, & damnetur. Vnde colligunt, nullquam ius Canonicum commune excommunicationem generaliter schismaticis irrogasse. Olim igitur, inquiunt, ante Constitutionem in Cœna Domini legi solitã, in schismaticos sententia excommunicationis ab homine ferebatur quidem, lata tamen à iure non erat.

Verumtamẽ alijs videtur, olim iure communi excommunicationem esse in schismaticos constitutam: nam iure communi statutum fuit, vt schismatici deuitarentur, vt constat ex cap.1.& 2.de schismaticis, & cap. Ordinationes 9. q.1. decernitur, vt ordinationes factæ à schismaticis Episcopis, pro irritis habeantur: hoc est, vt ordinati scienter à schismaticis, ab Ordinum officio, munere, functione, & vsu, ipso iure sint remoti, & exclusi. Quidquid sit, saltem olim schismatici excommunicari solebant.

Septimò Quæritur, An schismaticus in vniuersum sit vitandus à nobis: præsertim in Sacramentis recipiendis, & diuinis ministerijs exercendis. Respondeo, aut quæstionem intelligi de schismaticis euitãdis, quatenus sunt vinculo excõmunicationis obstricti: aut quatenus schismatici sunt, etiam si nulla excommunicationis sententia ipso iure tenerentur. Si quæstio secundo modo intelligatur, tunc in vniuersum à consortio schismaticorum abstinere debemus, hoc est, ab eis Sacramenta suscipere iure non possumus cap. Ordinationes 9.q.1. Si autem primo modo quæstio intelligatur, quamuis omnes schismatici sint ipso iure excommunicatione affecti, non tamen propterea sunt à nobis vitandi, vt excommunicati: quia ob Constitutionem in Concilio Constantiensi, vel à Martino V. editam, vsu receptum est, vt duo tantùm Excommunicatorum genera deuitare debeamus: eos nimirum, quæ nominatim, vel expressim sunt denunciati: vel sunt notorij Clericorum percussores. Schismatici igitur, nisi nominatim denunciati sint, non sunt vitandi in communi conuictu ciuili.

Octauò Quæritur, An schismaticus, eo ipso, quod talis est, sit irregularis: hoc perinde est, ac si quæreretur, An schismaticus per pœnitentiam, abiurationem, & absolutionem criminis, fiat habilis ad Beneficia, Dignitates Ecclesiasticas, & Ordines? Cravetta in consil. 293. num. 10. censet, sublato schismate per pœnitentiam, & abiurationem posse iure schismaticum eligi, ac si numquam schismaticus fuerit. Cæterum contraria sententia est communi consensu iuris Canonici interpretum recepta, videlicet schismaticum etiam postquam ad Ecclesiam per veram pœnitentiam redierit, esse irregularem, & ad Beneficia, & Ordines promoueri iure non posse ex cap. Quia diligentia, de elect. & ex Hostiensi, Ioann. Andrea, Abbate, & Antonio ibidem, & ex cap. Nos consuetudinem, distinct. 12. & c. Conuenientibus 1. quæst. 7. Quidam sentiunt, schismaticum occultum excommunicationem quidem contrahere irregularitatem non item: quapropter, inquiunt, ab excõmunicatione, legitimè absolutus, potest ad Ordines Ecclesiasticos, Beneficia, & Dignitates promoueri. Si tamẽ schisma sit manifestũ, vel euidẽtia facti, vel propria cõfessione in iudicio, vel sententia iudicis, cũ sit crimen depositione dignum, & infamia notarij, inducit irregularitatem. Quare manifestus schismaticus incurrit irregularitatem, tum quia schisma est crimen dignum depositione, tum etiam, quia infamia suum afficit auctorem. At verius existimo, schismaticum, eo ipso, quo schismaticus est, irregularitatem cõtrahere, quia extra Ecclesiam est. Ita Speculator in tit. de Dispensat. §. 1. vers. 14. Raymundus in Sum. verb. schisma 2. vers. vlt. Maiolus de Irregular. lib. 3. c. 46. nu. 2.

Nono Quæritur, An in schismaticis Episcopis, vel Clericis maneat Ecclesiastica potestas? Quæstio inde oritur, quia schismatici extra Ecclesiam sunt constituti, ergo nihil ionis, & potestatis habent. Item, non tarõ in iure Canonico legimus, schismaticos nihil potestatis spiritualis habere. cap. Nouatianus 7. quæ. 1. ex B. Cypriano dicitur: Qui nec vnitatem spiritus, nec communionis pacem obtinuit, & se ab Ecclesiæ vinculo, atque Sacerdotum Collegio separat, nec Episcopi potestatem habere potest, nec honorem. Et c. Didicimus. 24. q.1. idem B. Cyprianus: Didicimus, inquit, omnes omnino hæreticos, & schismaticos nil habere potestatis, & iuris, & c. Alienationes. 12.q.11. dicitur: Alienationes factas ab intrusis, & Ordinationes Clericorum sine communi consensu irritas esse. Respondet S. Thom. 2.2.q.39.art.3. schismaticos iurisdictione carere. Non possunt, inquit, absoluere, nec excommunicare, nec indulgentias concedere. Sic ille. Et ita nequeunt eadem ratione eligere, Beneficia cõferre, leges, siue constitutiones dare, vel ponere. Vnde si quos absoluant, vel eligant, absolutio, siue electio rata, & firma non est & proinde iterandã habere tamen, ait S. Thomas, potestatem factam Ordinis; quare Episcopus schismaticus vere conficit, & conficerat Eucharistiam, vere confirmat, vere ordinat, cum aliquos ad Ecclesiasticos Ordines eligit, ac mouet, ab eo vere ordinis characterem recipiunt: non tamen Ordinis vsum, & functionem, quoniam sunt ipso iure suspensi, si scienter ab schismatico Episcopo ordinentur. Pari, aut simili ratione, si Episcopus schismaticus altaria, vasa, aut templa, aut vestes consecret, ratum est, & firmum, quod facit: quia hæc sunt Ordinis, non iurisdictionis, quamuis Episcopo ex Ecclesiæ auctoritate conueniant. Si quæras, vtrũ hæc pœna, qua schismatici iurisdictione priuantur, locum habeat generatim in omnibus schismaticis. Quidam aiunt, hanc schismaticorum pœnam, qua iurisdictione priuantur, locum habuisse ante Concilium Constantiense, in omnibus manifestis, & notorijs schismaticis non occultis: modo verò post illud, solum locum habere in ijs, qui sunt expressim, & nominatim denunciati, aut manifesti pereussores Clericorum. Alijs probabilius videtur, vniuerse schismaticos, quatenus tales sunt, iurisdictione Ecclesiastica priuatos esse, eò quòd sint extra Ecclesiam, quia ipsi se ab Ecclesia diuiserunt.

Decimo quæritur, An Græci, Armeni, & cæteri Orientis similes Christiani, qui Romani Pontificis imperium recusant, sint solum schismatici, an verò etiam hæretici? Quidam existimant, Græcos non solum schismaticos, sed etiam hæreticos esse, quia aliquid cõtra Romanæ Ecclesiæ sensum profitentur, & credunt. Sentiunt enim Spiritum sanctum ex Patre solum, non etiam ex Filio procedere. Deinde, Romanum Pontificem non esse totius Ecclesiæ generalem Pastorem in vniuersam Ecclesiam, ius, & potestatem habentem. Præterea, non esse purgatorium ignem, quo animæ solutæ corporibus ante ingressum in cœlum, à peccatorum reliquijs, & pœnis expiãtur. Postremò, iustorum animas in cœlũ admissas, ante generalis iudicij diem, clarè Dei faciem non cernere. Alij verò opinantur, eos solum esse schismaticos, non hæreticos. Schismaticos quidem, quia à Romani Pontificis iurisdictione, & potestate se subtrahunt, hæreticos non item, quoniam in prædictis fidei articulis potius nomine, quam re, à Romanæ Ecclesiæ sensu dissentiunt. Inficiantur enim illi, Spiritum sanctum à Patre, & Filioque procedere, rati Latinos sentire à Patre, & Filio procedere tanquam à duobus principijs. Item, Procedere à Filioque, ac ex Patre cum tamen Latina docet Ecclesia procedere à dualbus personis tanquam ab vno principio, & spiratore: & procedere à Filio, quia Filius per generationem accipit a Patre, quicquid Pater habet, præter relationem, & originem, qua tanquam Filius a Patre distingũitur: & proinde sicuti Filius ex Patre per æternam generationem habet, quòd sit Deus, sic etiam ex Patre accipit potestatem, & vim, qua Spiritum sanctum vna cum Patre spirat, & producit. Et ideo ad hoc significandum Græci dicunt: Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate.

Præterea eo etiam à Latinis Græci dissident, quod contendant, Latinos male fecisse, eruasse, eo quod sine ipsis, & absque totius Catholicæ Ecclesiæ Concilio generali additerior particulam ¶ Filioque ¶ in Symbolo, quod à Concilio Generali secundo Constantinopolitano editum fuerat: & postea Concilium Ephesinum, & Chalcedonense vetuerant, ne illi Symbolo aliquid aliud adderetur. Et propterea oportebat (inquiunt) totam Catholicam Ecclesiam conuocati eius partieutæ Symbolo apponendæ gratia, cum res esset fidei ad omnes generatim spectans.

Nec dissentiunt omnino Romanum Pontificem Petri successorem in Ecclesia primatum à Christo Domino accepisse. Sed nihilominus profitentur totam Ecclesiam cum in generalem est Synodum coacta, maiorem potestatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

habere in rebus Fidei, & cæteris, quæ ad generalem Ecclesiæ statum pertinent, dehinc iendis: quæ fuit etiam sententia Gersonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia tanquam hæretica generali decreto damnata.

Neque verò Græci Purgatorium ignem prorsus è medio tollunt, verè enim sacrificia, & preces offerunt Deo pro mortuis: non beatis certè, neque damnatis ad interos, quod plane esset absurdum, & impium: sed pro iis, qui cum fide, & pietate hinc decesserunt, nondum tamen plenè pœnas peccatorum debitas persoluerunt. Solum id inficiari videtur, certum videlicet, & determinatum quendam locum expiandorum crimi jnum, & certam ignis corporei pœnam.

Ad extremum, si fatentur Græci, iustorum animas tam in cælum receptas, clare Dei faciem non videre, errant illi quidem, quèadmodum & aliqui ex veteribus Patres, qui id quoque tradiderunt. Sed error est is absque pertinacia, cum nequaquam sibi persuadeant contrarium Ecclesiam Catholicam profiteri. Quicquid autem sit de hisce Fidei articulis, in quibus multi Græci, & alij Orientales fortassis mala fide errant, & proinde hæretici sunt: Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos passim vocamus, quia morem loquendi pristinum retinemus: nam initio Græci per schisma fese à Romana Ecclesia sæpius diuiserunt, & processu temporis hæreses in Ecclesiam inuexerunt. Objcies, Græcos in Sacramentis à Latinis plurimum differre. Respondeo, hæreticè quidem esse, qui aliter, quàm Romana Ecclesia de Sacramentis sentit, & credit. c. Ad abolendam, de hæret. Sed Græci de numero Sacramentorum idem plane, quod Romana Ecclesia, profitentur, & sentiunt: at verò dissident à Latinis, in ritibus, & cæremonijs conferendi, & recipiendi Sacramenta: neque eos ritus Ecclesiæ Latinæ damnant, vt constat manifestè.

Vndecimò quæritur, in quam pœnam iuris incurrant, qui ad Ordines Ecclesiasticos, & Beneficia à schismaticis promouentur. Respondent quidā ex c. 1. & 2. de schismaticis, eos excommunicatione affici, & Beneficijs obtentis priuari, si scienter, & sponte ab eis Ordines, & Beneficia receperint, vbi dicitur, Ordinationes ab hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis iritas esse censemus, adijcientes, vt qui dignitates Ecclesiasticas, seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careant impetratis. Irritæ esse dicuntur ordinationes, non quod ijs, qui ordinantur characterem ordinis non recipiant, sed quod vsum, & functionem Ordinis iure non habeant. Alij tenuunt schismaticos olim ipso iure excommunicatos non esse, sed excommunicandos, & eos item, qui ordinantur ab eis, nō esse excommunicatos, sed suspensos ab vsu, & functione Ordinis: de quo dicam alibi. Animaduertendum itidem, est, hoc esse ius antiquum, iuxta quorundam sententiam: inquiunt enim, post Concilium Cōstantiense non omnes schismaticos deutare debemus, nisi nominatim, vel expressiūs denūciatos, aut manifestos Clericorum percussores: ac propterea si quem alij schismatici, vel ad Ordines, vel ad sententia prouehant, is pœnas iuris prædictas non contrahit. Alijs probabilius videtur, generatim quotquot scienter ordinantur à schismaticis manifestis, esse, ipso iure suspensos, ab vsu, & functione ordinis, de quo alibi dicam.

Duodecimò quæritur, An valeant, quæ publicè faciunt schismatici? De hac quæstione Abb. Ioannes Andreas, Innocentius, Hostiensis, & alij in c. 1. de Schismaticis. Quæstio intelligitur de ijs, quę schismaticus facit ratione publici officij, & muneris, quo fungitur. Innocentius respondet: Si schismaticus Sacramenta ministret, quæ charactērem imprimunt, & formam Ecclesiæ seruet, valere quidem Sacramenta, quæ conferūt, sed eum, qui recipit, eorum vsu, & functione priuari, quatūdo ordines suscipit: Si verò alia Sacramenta det, ea simpliciter valere. Qua etiam ratione cætera, quæ ratione publici officij, & muneris publici præstat, rata sunt, & firma, quandocumque occultus est schismaticus, non tamen quando est manifestus. At verò alij dicunt hoc, quod Innocentius, & cæteri docuerunt, locū habuisse in schismaticis ante Concilium Constantiense: post Cōstantiense Concilium, inquiunt, cūm schismaticos non oporteat vitare, quamuis sint manifesti, consequens est, vt ea, quæ faciunt ratione publici muneris, & officij valere censeantur, nisi fuerint nominatim, vel expressim denunciati, aut percussores Clericorum notorij.

De Apostatis. CAP. XXI.

PRimò quæritur, Quid significetur nomine Apostatæ? Respondeo, Apostatæ nomen esse Græcū, quo significatur is, qui recedit ab institutо vitę prioris, quod tuendum publica, & solemni professione susceperat. Vnde Apostata Græcis idem est, qui Latinis Desertor vel Trāsfuga, is nimirum, qui à principe, vel duce suo ad hostes tranfugit, qui à Christianis ad Ethnicos, Iudæos, vel Saracenos se confert.

Secundò quæritur, Quotuplex sit Apostata? Respondeo: cum Apostata sit instituti prioris suscepti desertor, consequi, triplicem esse Apostatam, nimirum susceptæ religionis desertorem, & eum, qui à Clericorum statu recedit: & qui à susceptæ fidei, & religionis Catholicæ professione deficit. In præsentia tamen Apostata accipitur pro nefario, & impio Catholicæ fidei desertore.

Tertiò quæritur, An Apostata sit idem, qui hæreticus? Duæ sunt opiniones: Prima est, quorundam asserentium, Apostatam non esse hæreticum; & proinde Apostasiam esse peccatum infidelitatis, seu impietatis, specie ab hæresi distinctum. Quod probant primò, quia hæretici, teste Augustino lib. de ciui. 18. c. 1. sub nomine Christiano doctrinæ relisunt Christianæ: sed Apostatæ nomine Christiani non sunt. Secundò, quia docet S. Thomas 2. 2. q. 12. art. 1. ad 3. Apostasiam non esse speciem infidelitatis distinctam à cæteris, sed habere circumstantiam augētem infidelitatis prauitatem. Tertiò, quia hæreticus ex parte tantùm deficit à Fide Catholica. Apostata verò Fidem ex toto deserit. Præterea, Apostata aliquando ad Paganismum, aut Saracenismum, aliquando ad Iudaismum transit; & tamen hæreticus, nec Iudæus, nec Saracenus, nec Paganus euadit. Sic videntur sentire Silues. verb. Hæresis. 1. quæst. 11. Turrecremata in summa lib. 4. par. 1. cap. 13. Canus lib. 12 de locis Theolog. c. 9. ad 2. Simanca. de Cathol. institut. tit. 7. num. 5. Secunda opinio docet, Apostasiam non esse peccatum ab hæresi specie distinctum, sed esse dumtaxat circumstantiam augentem deformitatem, & turpitudinem criminis: nam ab hæretico solum distinguitur Apostata, quòd Apostata ex toto recedit à Fide Catholica, hæreticus ex parte: at maior, aut minor recessus à Fide, quam quis semel est professus, speciem non mutat. A Paganismo verò differt Apostasia, quod Paganus contradicit Fidei, quam nullo modo ante susceperat: Apostata repugnat fidei, quā fuerat ante, ipsa professus: Iudæus verò contradicit Fidei, quam in typis, vmbris, & figuris ante tenuerat. Ita docet Alphonsus Castren. lib. 1. de iusta hæretic. punit. cap. 17. Caietan. 2. 2. quæst. 1. . articul. 15. & quæst. 11. articul. 1. & Bannes 2. 2. quæst. 12. artic. 1. Hæc opinio magis mihi probatur, nam S. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 5. docuit tantùm esse tres species Infidelitatis, Paganismum, Iudaismum, & Hæresim. Deinde, quia ibidem species infidelitatis distinxit ex eo, quòd infidelis reniteretur, & contradicit Fidei: at tribus tantùm modis ratione formæ, non materiæ potest quis reniti Fidei. Aut enim contradicit Fidei, quam antè re ipsa fuerat professus, & hic est hæreticus: aut repugnat Fidei, quam in typis, vmbris, & figuris receperat, & hic est Iudæus: aut obsistit, & reluctatur Fidei, quam antè nequaquam susceperat, & hic est Paganus. Tertiò, quia Infidelitatis species non distinguuntur ex hoc, quod sint varij, & distincti contra Fidem errores: alioqui enim hæreticorum essent species diuersæ. Item, Pagani inter se specie differrent, quoniam diuersi sunt eorum errores. Quartò, quia hæreticus, & Apostata non differunt, nisi quia hæreticus Fidem quam antè susceperat, negat ex parte, & Apostata negat ex toto.

Ad argumenta verò primæ sententiæ facilè respondetur. Nā hæreticus, & Apostata, nomine, & accidenti tantùm differunt, nō specie: & hinc est, vt Apostatam, hæreticū non vocemus, quia hic retinet Fidei ex parte, ille ex toto. Hinc etiam est, vt S. Tho. dixerit Apostasiam non esse Infidelitatis speciem distinctā à reliquis, quia reuera Apostata est idem, qui hæreticus. Pari ratione Apostata, quia ex toto Fidem deserit, dicitur fieri Paganus, Saracenus, vel Iudæus, cum Paganismum, Saracenismum, vel Iudaismū profiteatur: non quia non sit hæreticus, sed quia à Fide ex toto deficiens sit professione Paganus, Saracenus, vel Iudæus: at reuera non desinit esse hæreticus, quia reluctatur Fidei, quam fuerat antea reipsa professus, quod in Pagano, vel Iudæo locum non habet.

Quartò quæritur, Quot, quibusque modis possit quis esse Apostata? Respondeo, tribus. Primò, quando quis mente sola recedit à Fide Catholica: & hic iuris pœnas nō contrahit, quia est peccatum internè tantùm patratum. Secundò, quando quis extemè verbis, & factis fidē Catholicam deserit: & hic potest esse penitus occultus, ita vt crimen eius nemo noverit: vel manifestus, quia id plures alij compertum habent. Quomodocumque autem crimen sit, siue occultum, siue manifestum, excommunicatione, iure ipso, auctorem suum afficit. Tertio modo potest quis esse Apostata solùm exteriori qualis est, qui verbis, vel factis, non tamen animo deseiscit à Fide Catholica.

Quintò quæritur, An Apostata exterior, qui metu malorum videlicet mortis, seruitutis, perpetui carceris, tormentorum, Fidem Catholicam abnegat absque vllo in Fide mentis errore, pœnas mereatur Apostatæ? Respondeo, in foro exteriori eum Apostatam censeri, & proinde

tanquam talem puniri: In foro tamen interiori, siue conscientiæ, non esse propriè Apostatam, quia voluntate, & animo non recedit à Fide Catholica. Quæres, quod igitur peccatum est hæc Apostasia? Respondeo, esse quidem peccatum lethale, quamuis metu mortis Fidem quis abneget: est enim per se malum, fidem, & religionem Christianam verbo, aut facto deserere. Vnde peccatum est non quidē contra Fidem, sed contra confessionem Fidei: nam & animo credere, & ore profiteri Fidem Catholicam debemus. Porrò, qui ore tenus Fidem tantum abnegat, quamuis metu mortis, sponte tamen abnegat, & proinde grauiter peccat: neque enim mortis metus iustam excusationem dat in ijs, quæ sunt per se mala, vt est communis omnium sententia.

Sextò Quæritur, An Apostata exterior in excommunicationem incurrat, si verbo tantùm, vel facto, non animo metu pœnarum, & mortis, à Fide deficiat? Duæ sunt opiniones: Prima est quorundam asserentium eum excommunicationem contrahere Apostatis, siue hæreticis à iure irrogatam. Ratio eius triplex est. Primò, quia Ecclesia eum tanquam Apostatam punire cōsuetit. Deinde, quia Ecclesia pœnas constituit ob exteriora crimina, quoniam habet ius cognoscēdi, condemnandi, & vindicandi huiusmodi delicta. Postremò, si Ecclesia excommunicationem ferret in fures, homicidas, adulteros, sacris esset ad eam contrahendam opus exterius scienter factum.

Secunda opinio communi est consensu recepta, eum in foro conscientiæ non affici excommunicatione, quam contrahunt hæretici, & Apostatæ: in foro tamen exteriori censetrahunt hæretici, & Apostatæ: in foro tamen exteriori censeri Apostatam; & proinde meritò tamquam hæreticum, & Apostatam puniri. Ita in Direct. Inquisi. p. 1. q. 9. commen. 24. & citantur Simancas de Cathol. institut. tit. nu. 36. Albertinus in reper. Rubr. de hæret. lib. 6. q. 13. nu. 67. & Conradus Brunus, de hæret. lib. 1. cap. 1. Sed clarius Silu. Apostata q. 1. Angel. Apostata q. 9. Tabien. Apostasia. q. 1. Rosel. Apostasia. nu. 1. Hæreticus nu. 4. Et hæc est veriot opinio: quoniam hæreticus, aut Apostata nemo est, nisi scientes, & sponte animo à Fide, & Religione Catholica discedat. Punit verò Ecclesia eum tamquam hæreticum, vel Apostatam, quia probabiliter credit eum mente, atque animo à Fide recessisse. Eadem ratione delicta externa condemnat, & plectit, vel quia sunt peccata, quæ opere, & facto externo complētur, qualia sunt homicidium, adulterium, sacrilegium, cuiusmodi non est hæresis, vel Apostasis: vel quia probabiliter iudicat Ecclesia voluntate, & animo delinquere eos, qui scienter externis aliquid admittunt, quod cum Fide Catholicæ confessione pugnat.

Septimò Quæritur, quæ pœnæ in Apostatas à iure sint constitutæ? Respondeo, eisdem pœnis Apostatas subiici quibus subiiciuntur hæretici. Ita Hostiensis, Ioan. And. & Abbas in c. 1. de Apostatis: quoniam vtrique à Fide Catholica, quam sunt re ipsa professi, recedunt. Vnde recte docet Raymundus tit. de Apostatis, §. Reuertentes, redeuntes ab Apostasiæ perfidia puniri debere tamquam hæreticos. Idem Silu. Angel. Tabien. & Rosella in verbo Apostata, siue Apostasia.

Octauò Quæritur, An irregularitatem contrahant Apostatæ? Respondent aliqui, eum, qui talis exterius est occultus tamen, in excommunicationē incidere, & proinde quamdiu ab excommunicatione non soluitur, ad Ordines, & Beneficia Ecclesiastica promoueri non posse: à sententia tamen excommunicationis absolutum posse, & Ordines, & Beneficia recipere, quia nullam irregularitatem contraxerat. Quando verò est Apostata manifestus, siue facti euidentia, siue propria confessione in iudicio, siue sententia Iudicis, est irregularis effectu: quoniam Apostasia est crimen depositione dignum: & proinde quando est notorium, infamiam, & irregularitatem inducit. Sed dicendum existimo, Apostatā, cum reuera sit hæreticus, irregularitatem contrahere ipso iure, etiam si fuerit occultus: nā, vt supra dixi, hæretici, & schismatici ipso iure fiunt irregulares: quare Apostata etiam per veram mentis pœnitentiam, & abiurationem absolutus à crimine nequit ad Ordines, aut Beneficia promoueri citra Romani Pontificis auctoritatem. Quæres, an prædictam etiam irregularitatem contrahat, qui est Apostata solo verbo, vel facto metu pœnarum, vel mortis, non voluntate, & animo? Respondeo, non cōtrahere, nisi fuerit manifestus: quoniam vt paulò antè dixi, hic non est vere Apostata: & ideo non contrahit irregularitatem, qua Apostatæ afficiuntur ipso iure, sed ex alio capite fit irregularis, quatenus crimen admittit, ob quod aliquis, iure ipso, fit infamis, aut ab officio amouetur. Nam non solùm Apostasia proueniens ex animo irregularem, ipso iure, suum efficit auctorem, sed etiam Apostasia, quæ in solo verbo, vel facto consistit, quando est manifesta: vtraque enim Apostasia, depositione, quam vocant, dignum est crimen. Quæres deinde, quid si Titius tanquam de Apostasia suspectus, abiurauerit, hoc est iureiurando execratus fuerit & damnauerit omnem hæresim, an eo ipso, factus sit irregularis, ita vt nec ad Ordines, nec ad Beneficia possit promoueri? Respondeo, idem iuris esse de huiusmodi Apostata, quod est de eo, qui vt suspectus iureiurando detestari in iudicio cogitur omnem hæresim. Vterque post abiurationem, ob suspicionem vehementem Apostasiæ, vel hæresis, irregularitatem contrahit, aut saltem tamquam irregularis habetur.

Nonò Quæritur, an Apostata ad Fidem, & Religionem Catholicam ex animo rediens, recipi debeat: an verò potius capite puniri? Sunt enim, qui sentiant, inter quos est Arelatanus in tract. de hæret. notab. 44. & Mat. in Const. Siciliæ tit. 3. eum non esse ad veniam criminis admittendum, sed morte mulctandum, quia id ius ciuile iubet, & contrarium: non est iure Canonico constitutum. Respōdeo: quod attinet ad pœnas Apostatæ, ius ciuile non omnino cum iure canonico conuenire, sed in duobus differre. Nam primùm l. hi qui sanctam, C. de Apostatis, statutum est ab Imperatoribus Theodosio, Valentiniano, & Arcadio, ne vnquam in statum pristinum Apostatæ reuertantur, nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia. Lapsis enim, & errantibus subuenitur: perditis verò, hoc est, sanctum Baptisma polluentibus, nullo remedio pœnitentiæ (quæ solet cæteris criminibus patrocinari) succurritur. Hæc ibi. Quibus verbis lex, Apostatas etiam pœnitentiam redeuntes excludit, & repellit à venia peccati. At verò ius Canonicum quoslibet Apostatas, si eos sui peccati pœniteat, ad Ecclesiam redeuntes, admittendos esse, concedit. Concilium Elibertinum c. 46. de Apostatis ita constituit: Si quis, inquit, fidelis Apostata per infinita tempora ad Ecclesiam non acceserit: si tamen aliquādo redierit, nec fuerit idololatra post decem annos, placuit eum ad communionem admittere. Concil. item Arelatense 1. c. 1. de ijs, qui apostatarant, & postea infirmitate correpti petiūt communionem placuit eis non dandam, nisi reualuerint, & egerint fructus dignos pœnitentiæ. Et cùm Apostasia sit crimen Ecclesiasticum, de eo Ecclesiæ Canones, & Decreta, ac Constitutiones sequi debemus, non leges ciuiles. Director. Inquisit. par. 2. q. 49. commen. 74. Siman. de Cath. inst. tit. 7. nu. 4. Alphon. lib. de iusta hæret. punit. c. 13. Deinde, lex, eos qui C. de Apostatis, constituit, Clericos, & Monachos, qui relicto orthodoxæ regionis cultu sunt hæretici effecti, omnino esse extra Romani Imperij ditionem repellēdos. At verò cùm hæresis, vel Apostasia sit crimē Ecclesiasticum, id est, de quo solus iudex Ecclesiasticus cognoscit, vt constat ex cap. Vt inquisitioni, de hæret. in 6. Consequitur, vt in Clericos, & Monachos, immo etiam in Laicos hæreticos Ecclesiastici, & sacri tantummodo Iudices inquitere, & animaduertere queant. Olim verò Imperatores Catholici (quales fuere Constantinus, Arcadius, & Honorius) leges sanxerunt in hæreticos, & Apostatas, tùm Clericos, tùm Laicos, quia nondū Ecclesia suo iure pleno, & libero vtebatur: hoc est, nec Clerici erāt omni ex parte exempti à iurisdictione, & legib. principū ciuilium, nec quorundam criminum causæ ad Iudices Ecclesiasticos deferebantur: & ipsi Principes leges de Clericis, & Ecclesijs ferebant.

Decimo Quæritur, An Episcopi, & Inquisitores ius habeant inquirendi in eos, qui Religiosorum institutum, & regulam, quam sunt professi, deserentes, publicè matrimonium contrahunt: Respondeo, eos ius habere in istiusmodi homines tamquam in suspectos de hæresi, vt tradunt Ioannes Anania, Abbas, Calderinus, & alij, quos omnes refert Simanc. de Cathol. inst. tit. 40. num. 8. atque hoc locum habet, tùm in ijs, qui in excommunicatione, qua sunt affecti ex c. Vt perculosa, ne Clerici, vel Monachi, in sexto, obdurato animo per annum insorduerint, tùm etiam in ijs, qui antequam annum in excommunicatione compleuerint, ad nuptias transierunt.

Vndecimò Quæritur, An etiam Episcopi, & Inquisitores possint animaduertere in Clericos sacris Ordinibus initiatos se matrimonio copulantes? Respondeo, posse in eos tamquam de Fide suspectos inquirere, & animaduertere. Simancas de Cathol. institutionib. tit. 40. nu. 11. & Bernardinus Diaz in sua Practica criminali. cap. 17.

Duodecimò quæritur, An hoc ius inquirendi in Regulares, & Clericos, conueniat Episcopis, & Inquisitoribus in eos solum Monachos, vel Clericos sacris Ordinibus initiatos, qui publicè matrimonium contrahunt, an etiam in eos, qui occultè? Abbas, Ananias, Felinus, & communis opinio teste Simanca loco citato, sentiunt tantùm agere posse in eos, qui publicè contrahunt, quoniā hi, eo ipso, suspecti fiunt de hæresi. At Simancas de Cathol. institut. tit. 40. num. 9. contendit, etiam in eos, qui occultè contraxerunt. Opinio prima magis cum iure congruit: Secunda verò, vsu est recepta; præsertim in Hispania.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De obstinata Iudæorum perfidia, & iis, qui è Christianis ad Iudæos nefariè, & impiè transeunt, vel redeunt.

Cap. XXII.

PRimùm illud quæri solet, in quot, & quibus casibus sit interdicta Christianis communio rerum cum Iudæis? Respondeo, ex cap. Nullus, & cap. Omnes. 28. quæst. 1. colligi decem casus. Primò, prohibentur Christiani habitare simul cum Iudæis. Secundò, ad eorum conuiuia accedere, vel eos ad nostra inuitare conuiuia, & vna cum eis cibum capere. Tertiò, simul cum eis in balneum intrare, & in eo se lauare. Quartò, eos vocare infirmitatis causa, hoc est, Iudæos, vt medicos accersere ad Christianorum morbos curandos. Quintò, ab eis medicinas recipere. Sextò, eorum filios in suis domibus nutrire. Septimò, eis famulatum præstare. Octauò, seruitutis vinculo eis subijci. Nonò, eos publicis officijs fungi inter Christianos. Decimò, Velut eorum azymis. Vnde in c. Nullus. 28. q. 1. sic habetur: Nullus eorum, qui in sacro sunt Ordine constituti, aut Laicus azyma Iudæorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorum in infirmitatibus suis vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo se lauet. Si verò quisquam hæc fecerit, si Clericus est, deponatur: Si Laicus, excommunicetur. Et in cap. Omnes. 28. q. 1. dicitur: Omnes Clerici, siue Laici Iudæorum conuiuia vitent: nec eos ad conuiuia quisquam excipiat: quia cum apud Christianos communibus cibis non vtantur, indignum, atque sacrilegum est, eorum cibos à Christianis sumi, cum ea, quæ Apostolo permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda, ac sic inferiores incipiant esse Christiani, quàm Iudæi, si nos, quæ ab illis apponuntur, vtamur, illi verò à nobis oblata contemnant. Hæc ibi.

Secundò Quæritur, An Christiani grauiter peccent, cum Iudæis communionem prædictorum habendo? Respondeo, eos peccare grauiter, nisi ex leuitate materiæ peccatum excusetur: quoniam in cap. Nullus, dicitur: Si Clericus est, deponatur: Si Laicus, excommunicetur: quæ pœnæ non nisi ob grauem culpam delinquentibus infliguntur. Præterea hæc Christianis interdicuntur ob periculum perfidiæ, quod imminet ex frequenti, & assidua familiaritate cum Iudæo.

Tertiò quæritur, An cibum cum Iudæo sumere, sit absolutè, & simpliciter lethale? Angelus, & Rosella in verbo, Iudæus. Sentiunt esse quidem lethale, quando Iudæus interedendum cibos discernit: quod ostendere conantur ex cap. Omnes, citato. Siluester vero in verbo Iudæus: absolutè, & simpliciter, ait, esse lethale, etiamsi Iudæus manducet absque vllo defectu ciborum: & postea citat Innocentium, Ioannem Andream, Gosfredum, Raynerium, Beatum Antoninum, & auctorem supplementi, & Pisanæ. Probat ratione: quia non interdicitur Christianis cibum cum Iudæo sumere ob discrimen, quod in cibis seruat Iudæus, sed ad vitandam familiaritatem, ex qua peccati periculum creatur. Sed profectò in cap. Omnes, potius habetur ratio delectus ciborum, quàm familiaritatis, & periculi. Si quæras, an Christiano liceat à Iudæo accipere eos cibos, quos ipsi discernunt, abijciunt, & aspernantur, vt postea absque vllo Iudæorum consortio ijs vescatur? Respondeo, non licere: quoniam tametsi canones, & iura vetent, cum Iudæo cibos sumere ad vitandam eius familiaritatem: nihilominus tamen etiam id prohibent, ne Iudæi Christianis superiores esse videantur. Hoc autem sequatur, necesse est, si Christiani eos cibos accipiant, & edant, quos Iudæi reijciunt, respuunt, atque contemnunt. Porro non solum interdictum est Christianis ad Iudæorum epulas accedere, sed etiam ad eorum nuptias, dies festos, synagogas, & cum eis ludere, & quod detestabilius est cum eis choreas agere: videlicet interdictum est eorum synagogas frequentare.

Quartò quæritur, An fas sit Christianis in mercibus emendis, & vendendis, cum Iudæis contractus inire? Respondeo, non esse iure interdictum aliquid Iudæis vendere, vel ab eis emere, ficuti nec cum eis colloqui. Nam in cap. Post miserabilem, de Vsuris, statutum est, vt Iudæi possint compelli ad vsuras restituendas Christianis, à quibus acceperant, easrepetentibus. Quòd si non reddant, arceantur à consortio Christianorum. Ergo antequam hæc pœna plectantur à Iudice, non est eis iure interdictum cum Christianis colloquium, aut mutua inter ipsos mercium venditio, vel emptio. Sic Abbas in cap. Post miserabilem, de Iudæis. Iure tamen prohiberi potest, ne Iudæi emendi, vel vendendi gratia domos Christianorum ingrediantur, aut ne Christiani Iudæis aliquid vendant vel emant ab eis in eorum domibus, ne aliqua inter Christianum, & Iudæum familiaritas intercedat, ne in diebus festis Christiani cum Iudæis emptionis, venditionis, vel alio nomine contractus ineant.

Quinto quæritur, An Christianus iure possit medicinas emere à Iudæo? Ius enim prohibet accipere medicinas à Iudæo, nihil tamen statuit de emendo, quoniam donatio suapte natura solet benenolentiam, & amicitiam conciliare inter homines, venditio, & emptio non item. Iura verò familiaritatem Christiani cum Iudæo vetant, ac dirimunt. Angelus respondet ius esse Christianis emere à Iudæis medicinas, non quidem ex toto, sed ex parte tantùm, videlicet iam præparatas. Siluester Glossam secutus absolutè concedit fas esse emere, quia ius ad familiaritatem vitandam, prohibuit ne Christiani à Iudæis medicinas accipiant, nimirum vitro oblatas, vel datas.

Sexto quæritur, An Christianus tuta conscientia vendat agrum Iudæo, quem nouit emere ad eum finem, vt ritu, & more suo Iudaico eum in Paschate macter, & edat? Arbores item ramusculos, quibus scit Iudæum in suis festis diebus esse vsurum? Quidam censent nefas id esse, quoniam occasio datur Iudæis suos ritus iudaicos seruandi, & colendi, in quibus modò peccant. Præterea, quia is, qui consentit in peccatum alterius, aut operatur cum altero in eo, in quo peccat, eo ipso, delinquit. Postremò, quia alioqui fas esset, vendere gladium, aut venenum furioso vel amenti, quando venditor sciret eum, vsurum gladio in necem alicuius, aut etiam in sui ipsius perniciem, & interitum.

Contrà alij sentiunt id libecum esse cuique facere, quoniam non eo ipso, Christianus, qui vendit, consentit in peccatum Iudæi, aut operatur quisquam cum eo re empta, macte, & perperam vtenti. Nec item peccanti ei præbet occasionem, quia Iudæus alioqui certo statuerat emere ad suos iudaicos ritus, agnum, atque ramusculos arborum. Mihi quidem videtur id in primis dicendum, nefas esse Christiano ea vendere Iudæo ad iudaicas ceremonias peragendas, hoc est, in eum finem, vt eis abutatur: tunc enim is vendentis affectus esset deprauatus: & de hoc nulla est controuersia. Deinde, ius est Christiano ea vendere Iudæo, cum ignorat, sit necne eis abusurus Iudæus, & de hoc etiam nihil dubitatur. Ad extremum, non licet Christiano vendere Iudæo rem, cuius vsus est per se malus, aut quæ per se ad ritus iudaicos refertur, aut in eum finem, vt iudaicis ritibus inseruiat. Vnde nefas est, Christiano, vt facilè colligitur ex S. Th. 1. 2. q. 169. 2. 2. ad 4. & Caiet. ibi, & Maiore 4. d. 15. q. 15. §. 3. vers. arguitur, vendere Iudæis lapides, ligna, calcem, & similia, ad eum finem, vt synagogæ ædificentur, nam sicut per se malum est idolorum fana, aut Saracenorũ delubra constituere, sic etiam abrogata per Christi mortem lege Mosis, malum est synagogas Iudæorum extruere ad ritus, & cæremonias iudaicas seruandas: & nefas est Christiano suam operam locare ad synagogas extruendas, in quibus iudaici ritus obseruentur. Item, res prædictas vendere Iudæis, vt synagogas ædificent, nobis non licet, quia essi res sunt indifferentes, quæ venduntur, malum tamen efficax verè dicere, vt synagogæ extruantur. Vnde liberum Christianis est vendere ad alias domos ædificandas, etiamsi nouerint Iudæos eas emere ad synagogas construendas. Nec item, vendere licet ad synagogas veteres reficiendas, aut fulciendas, vt quæ ruinosæ iam sint, quoniam eth hæc Ecclesia reficere, ac munire permittit, ne collabantur, ac ruant, peccant tamen Iudæi, tum veteres reficiendo, aut muniendo synagogas, tum nouas extruendo, aut penitus collapsas, vel diruitas denuò exædificando. Ergo Christiano non licet ea vendere in eum finem, vt Iudæi veteres synagogas reficiant, aut muniant, & fulciant. Omnis igitur præsens controuersia in ijs duobus consistit. Primo, an peccet Christianus, si res per se indifferentes vendat Iudæo, quem scit male eis vsurum? Et probabilius existimo cum secunda opinione, eum non peccare, quia rem vendit sua natura indifferentem, qua liberum est Iudæo, bene vti, vel male: nec ad male vtendum, inducitur verbo, vel facto, quoniam Iudæus sponte sua male vti constituerat illa re sibi vendita. Deinde, ex eo quoque præsens quæstio pendet, Debeat ne Christianus exquirere, ad quos vsus rem emant emptores. Et quidem ego crediderim ad id minime Christianum adstringi: ad hoc enim faciendum venditor nulla lege, vel iure compellitur: dummodo rem vendat per se indifferentem, & mediam, quoniam liberum sibi est rea suas, alioqui bonas, vel indifferentes vendere. Quòd si eam diligentiam adhibere venditorem cogeremus, sanè graue nimis, ac molestum id onus ei videretur: quemadmodum multis in locis, de alijs id genus rebus idem planius apparebit. Obijcies, falcem Christianus lege charitatis debet peccare volentem proximum à peccato, quo ad eius fieri potest, auertere. Respondeo, nihil

argumen

argumentum conficere: cum Iudæus ex deprauato animi affectu peccet, & Christianus iacturam, & detrimentum patiatur, si res suas, quas venales habet, non vendat, nulla obligatione, etiam charitatis, cogitur emptoris peccatum impedire. Aliud verò est, si Christianus vendat gladium, aut venenum Iudæo, quem nouit ijs vsurum ad suam, vel alienam perniciem, & exitium, tunc enim lege charitatis impedire debetet, id damni, & incommodi.

Septimò Quæritur, An Christianis liceat seruire, & famulari Iudæis extra eorum domos? Putat Hostiensis id fas esse Christianis, eo ductus argumento, quòd in cap. Iudæi, de Iudæis: Solum interdicitur Christiano seruire Iudæo in eius domo. Negat verò Abbas id facere licere Christianis, si familarus sit assiduus, aut diuturnus: inde persuasus, quoniam in c. Ad hæc, de Iudæis, interdicitur Christiano simpliciter omni familiaritate frequenti, & assidua cum Iudæo. Alijs tamen visum est, absolutè non licere Christiano id famulatus, & obsequij præstare Iudæo, siue in domo, siue extra domum, siue frequenter, siue raro: quia, duplici de causa hoc iura pie, & prudenter vetuisse videntur, tum ne familiaritas contrahatur: tùm etiam ne Iudæi Christianis superiores esse videantur. Ne, inquam, filius liberæ seruiat filijs ancillæ, vt eum iure ipso canonico ex Pauli doctrina loquantur: Et huic sententiæ ego libentius subscribo.

Octauò Quæritur, An Christianus mercede conductus possit citra peccatum, suas operas locare Iudæo? Respondeo, per Canones, & iura non posse, quãdo Iudæi sunt præsentes, quia sic illis quodãmodo inseruitent Christiani, id quod iura vetuerũt. Quando verò sunt absentes Iudæi, iura permittunt, c. Multorum, de Iudæis: vt si Christianus colat agros Iudæi. Vnde colligit Siluester ex eodem cap. Multorum, esse Iudæo permissum, habere Christianum hominem colonum adscriptitium, vel originarium, non tamen seruum.

Non est item iure interdictum Christiano, res suas locare Iudæo, nimirum currus, boues, vel iumẽta ad onera transportanda, & ad aliquid aliud faciendum.

Nonò Quæritur, An Christianis fœminis liceat nutricum officium obire in Iudæorum infantibus educandis extra eorum habitationem? Id affirmat Zabarella ex c. Ad hæc, de Iudæis: vbi solum prohibetur, ne nutriant in domibus eorum. Ioann. verò Andreas, Anton. Butrius, & Abbas id fas esse simpliciter negant, siue in domibus, siue extra domos ipsorum: quod puto probabilius: id enim iura vetant, tùm ob familiaritatem cum Iudæis cauendam, tùm ne Christiani eis inseruire videantur, & vt inferiores famulari.

Decimò quæritur, Quænam Iudæis Christianorum Principum potestati, & imperio subiectis, tùm iure ciuili, tùm canonico sint interdicta? Respõdeo in c. Ex speciali, & c. cũ sit, de Iudæis, interdicitur Iudæis, ne aliquo officio publico fungãtur inter Christianos. Immo, in eod. c. Ex speciali, cõstituit Greg. IX. scribens Asturicensi, & Lucensi Episcopis, vt si forte illustris Portugalliæ Rex redditus suos Iudæis vendiderit, vel Paganis: Christianum deputet grauaminibus inferendis Clericis, & Ecclesiis minimè suspectũeunus opera Iudæi, siue Sarraceni, sine vlla Christianorum iniuria, iura regalia consequantur. Et l. Hac valitura. C. de Iudæis. Sãctum est, ne Iudæi apud Christianos, honorem, dignitatem, val administrationem aliquam obtineãt. Quòd si obiicias legem, Generaliter. §. Et is qui. ff. de Decurionibus, vbi statuitur, vt qui iudaicam superstitionem sequuntur, honores adipisci permittantur. Respondeo, Glossam has duas leges conciliare, dicendo, per legem Codicis esse correctam legem Digestorum. Sed facilè nos argumentum diluimus. Nam in l. Generaliter. Iurisconsultus affirmat id constitutisse Imperatores, videlicet I.. Verum, & Antoninum, quos, cũ Ethnici essent, mirandum non est ad honores admisisse Iudæos. At verò legẽ Codicis, Hac valitura, Imperatores catholici Theodosius, ac Valẽtinianus condidere, qui propterea ab nonnullis, dignitatibus, ac administrationibus eos exclusos esse voluerunt. Deinde, prohibentur Iudæi nouas synagogas extruere, c. Consuluit, & c. Iudæi, de Iudæis, & l. Hac valitura. C. de Iudæis. Permittitur tamen eis, antiquas retinere, easq; reficere, quæque ruinam, & casum minitantur, fulcire: dummodo tamen eas solummodo in pristinum statum restituant, non autem ampliores, capaciores, magnificentioresue reddant, & ornatiores, eodem cap. Consuluit. Quod si penitus synagogæ corruerint, nequeunt eas iteram exigere, quia hoc esset nouas exædificare. Præterea, in cap. In nonnullis, de Iudæis, dicitur: Statuimus, vt Iudæi cuiuscumque sexus sint, in omni Christianorũ prouincia, & in omni tempore, qualitate habitus publice ab alijs populis distinguantur. Dicitur: ¶ In omni tempore ¶ videlicet interdiu, & noctu. ¶ publicè ¶ ne si tantum occultè distincto vestimenti genere, & signo vtantur, Christianos esse simulent, & simulent: & vt omnis occasio præcidatur quoquo modo sese Christianis adiungendi, atque cum eis consuetudinem, & familiaritatem contrahendi. Iudæi quoque in cap. Quia super his, de Iudæis, generaliter prohibentur ostia, & fenestras in die Parasceues apertas habere: Immo tota die clausas tenere coguntur, ne eo die in contumeliam Christi Domini, & Redemptoris nostri Christianos deridеant. In c. verò In nonnullis, de Iudæis. Præcipitur Iudæis, ne in diebus lamentationis, & dominicæ passionis in publicum prodeant. Solebant enim infelices illi, & miserabiles, in contemptum, & odium Christianorum hisce diebus cultiores in publicum prodire, & lætiores, ac hilariores procedere. Amplius, in cap. Multorum, de Iudæis, & l. Deo nobis. §. His ita. C. de Episcopis, & Clericis, non licet Iudæo habere Christianum seruum, siue mancipium: quate seruus Iudæi, etiam vernaculus ex eius ancilla natus, & Christianus effectus, statim fit liber nullo pretio persoluto, cap. Fraternitatem, distinct. 54. Nec in seruitutem redigitur, etiamsi dominus eius postea sacro baptismate proluatur. l. Deo nobis, citata. Item si Iudæus seruum Christianum emerit, vel quolibet alio iure eum acquisierit, confestim, nullo pretio numerato liber efficitur. cap. Mancipia, distinct. 54. Quòd si seruum non Christianum emerit, vt sibi seruiat, & is Christianus fieri voluerit, cum primùm hoc eius propositum innotescere cœperit, hoc ipso, acquirit sibi libertatem nullo pretio dato, capit. Fraternitatem, eadem distinctione: Si autem emerit negotiationis causa, & intra tres menses venalem minimè exposuerit, eo ipso statim redit ad libertatem. Si autem exposuerit, vel per eum non steterit, quin venderetur, liber non fit. Conceditur tamen ei, vt possit se redimere, & in libertatem vendicare: duodecim solidis, quos ipse, vel pro ipso alius poterit soluere c. Præsenti, & c. Nonnulli, de Iud.

Vndecimò Quæritur, An Iudæi puniri possint auctoritate Principum Christianorum? Quæstio intelligitur de ijs Iudæis, qui Christianorum sunt imperio, ditioni, & potestati subiecti. Et causa quæstionis est, quia Ecclesia iudicare non potest de ijs, qui foris sunt. Respondeo, posse. Nam quemadmodum planè compertum est, Iudæos in spiritualibus Ecclesiæ non subiici, vnde excommunicari nequeunt: ita inter omnes etiam conuenit, posse eos pœnis iuris puniri ob crimina, quæ in Rempublicam, aut Principem, aut alios priuatos homines perpetrant. Vnde si Iudæus Christianum mancipium circumcidat, aut cogat circumcidi, plectitur pœna capitis, id est, perpetuo exilio, vt interpretantur Accursius li. 1. C. Ne Christianum mancipium: & eo ipso, seruus sibi comparat libertatem. Si item Christianum circumcidat, aut mandet circumcidendum, proscriptione bonorum punitur l. Iudæi 2. C. de Iudæis. Iudæi insuper, si fidem, & religionem Christianam oppugnent: si res sacras proterant pedibus, & conculcent, si in Christum maledicta conficiant, in eos animaduertitur proscriptione bonorum, leg. Hac valitura. C. de Iudæis. Quin & illi, si Iudæum ad Christi Religionem, & cultum conuersum saxis, aut aliquo alio furoris genere infectentur, flammis traduntur cum omnibus suis participibus. Lege, Iudæis. C. de Iudæis. Denique, si Iudæus in Clericum manus violentas iniecerit, pœna pecuniaria, aliaue mulctatur. Quòd si puniri non possit, interdicitur ei Christianorum commercio, donec iniuriam passo satisfecerit. cap. Postulasti. de Iudæis. Quidam id etiam probant, quia legimus in historiis, Iudæos ob crimẽ læsæ maiestatis grauiter punitos fuisse in Hispania: nam in Concilio 17. Toletano c. 8. vt citat Simancas de Cathol. inst. tit. 25. nu. 5. decretum est: Quoniam Iudæorum perfidia non solum tunicam sacri Baptismatis Christiani quam susceperat, maculauit, sed etiã contra Regem, regnumq; coniurauit, suis omnibus rebus spoliari, & priuati Iudæi, tum viri, tum vxoris eorum, ac filij, & posteri per cunctas Hispaniarum prouincias seruituti perpetuæ subiaceant, manentque vsque quaque dispersi, & filij eorum septennes à parentibus abstracti Christianis hominib. educandi, instituendiq; tradãtur. Et illi, qui eosdem Iudæos in seruitutẽ acceperint, in nullo eos permittant rituum suorum cæremonias colere. Hæc ibi. Sed hoc argumentum nihil probat, quia Iudæi illi sacro baptismate absoluti Christi fidem, & religionem professi fuerant, vt ex verbis ipsius Concilij in prædicto decreto constat: & prodendæ Hispaniæ, & aduersus Regem rebellandi cum Iudæis Africanis consilia communicauerant. Moral. lib. 12. cap. 62. de rebus Hispaniæ. Marian. lib. 6. c. 18. de rebus Hispaniæ.

Duodecimò Quæritur, An Ecclesiastici Iudices, & Apost. Inquisitores possint inquirere, & animaduertere in Iudæos contra vetere legẽ diuinam peccantes, aut Christianum hominem ad Iudaicam superstitionem inducentes, aut circumcidi, vel fidem Christi abnegare cogentes? Simancas de Cathol. inst. tit. 25. num. 11. Oldradi sententiam refellit asserentis in consil. 56. id posse. Sed certè ea sententia à vero non mul-

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum abest. Nam & si iure communi id potestatis Episcopi, & Inquisitores non habeant, at certe constitutionibus Pontificijs aliqua ex parte habent. Extat enim constitutio Pontificia Gregorij XIII. quæ incipit: Antiqua Iudæorũ, vbi sic habetur: Statuimus Inquisitores hæreticæ prauitatis libere posse procedere in omnibus causis & casibus, qui sequuntur.

Si quis Iudæus, aut Infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis sunt communia, veluti vnum Deum, & æternum, Omnipotentem, Creatorem omnium visibilium, & inuisibilium, & similia, non esse asseruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui intimauerit.

Si Dæmones inuocauerit, cõsiluerit ive, aut eorum responsa acceperit, ad illorũ sacrificia, aut preces ob diuinationem aliamue causam direxerit: aut quid eis immolauerit, vel thuris, aliarumue rei fumigationes obtulerit, aut alia quæcunq; impietatis obsequia præstiterit.

Si Christianos verbo, facto, vel exemplo, aut alio quouis modo nefaria huiusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda perduxerit, aut perducere attentauerit.

Si Saluatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum purum hominem, vel etiam peccatorem fuisse, Matremque Dei non esse Virginem, & alias huiusmodi blasphemias, quæ per se hæreticæ duci soleant, in Christianæ fidei ignominiam, contemptum, aut corruptionem impie protulerit.

Si cuiuslis eorum opera, auxilio, consilio, vel fauore aliquis Christianus à Fide defecerit, quamq; semel susceperat, abnegauerit, vel ad Iudæorum, seu aliorum Infidelium ritus, cæremonias, superstitiones, vel impias sectas tranierit, vel redierit, seu in hæresim aliquam incidens, aut qui vt Christi fidem abneget, seu in hæresim incidat, opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodocumque præstiterit.

Si quis Cathecumenum, vel quemcunque ex Iudæis, aut Infidelibus Deo inspirante, ad fidem Christianam venire volentem, post declaratam nutu, verbo, facto, aut quocumque alio modo eius voluntatem, à Fide, vel Fidei institutione, aut à sacri Baptismi susceptione retrahere, auertere, vel deportare, aut ne ad Fidem veniat, neue Regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.

Si quis Apostatas, hæreticosue scienter domi suæ receptauerit, aluerit, commeatu iuuerit, seu quouis modo eis cibaria vbicunque præbuerit, aut dona, vel munera dederit, vel miserit; aut de loco ad locum eos deduxerit, vel associauerit, vel deducendos, aut associandos curauerit, aut sumptus ministrauerit, duces, comitesue illis adiunxerit, vel ne ab eis perpetrata deprehendi, aut inuestigari queant, fecerit quique dictos Apostatas, aut hæreticos scienter occultauerit, defenderit, aut eis opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit.

Si libros hæreticos, vel Thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alias prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumque loca detulerit, aut ad eam rem, operam suam accommodauerit.

Si Christianos deruerit, redemptionisque nostræ hostiam salutarem in ara Crucis immolatam, Christum Dominum ludibrio, & despectui habens, quandocumque, maxime vero in sacro Parasceues die agnum, siue ouem, aut quid aliud Cruci affixerit, aut appenderit, in eamque conspuent, siue quid aliud contra ipsam fecerit.

Si putrices Christianas contra sacrorum Canonum statuta, diuersorumque Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum sanctiones adhuc retinuerit, aut eas retinens die, qua sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserit, lac vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.

Et subiungitur: In quibus casibus vniuersis, & singulis Omnes Inquisitores omnium regnorum, prouinciarum, ciuitatum, dominorum, & locorum vniuersi orbis Christiani, contra Iudæos, & Infideles quoscumque diligenter inquirant, & procedant: & quos culpabiles deprehenderint, in eos pro culpæ modo, & pro criminum numero, multiplicatione, aut consuetudine delinquendi, flagella, remigia etiam perpetua, rerum quoque publicationes, exilia, & alia atrociora decernant. Hactenus constitutio.

Item communis est opinio, posse Episcopos, & Inquisitores inquirere, & animaduertere in Iudæos, & cæteros Infideles, qui aduersus Catholicã fidem, & religionem delinquunt: præsertim cum delicta committunt coram Christianis, quos ad similia facinora prauo suo exemplo excitant, mouent, & perrahunt. Qua ratione permoti Gregorius IX. & Innocentius IIII. iusserũt libros thalmudicos igni comburi. Sic enim quidam scripto prodiderunt, Gregorius IX. circa annum Domini 1230. cum vidisset blasphemias, & impietates aduersus Religionem Christianam in libris Thalmudicis contineri, iussit eos libros comburi. Quod factum est per Cancellarium Parisiensem, & extat Rescriptum ipsius Innocentij IIII. quod incipit: Impia Iudæorum perfidia; vbi id factum confirmat, & denuo imperat, vt cæteri similes libri, si qui superessent, diligenter perquirerentur, & flammis traderentur. Anno Dom. 1553. illustrissimi Cardinales totius Reip. Christianæ Inquisitores Generales Romæ auctoritate Iulij III. omnes libros Thalmudicos, quos inuenire potuerunt, igni combusserunt: & cæteris Inquisitoribus imperarunt, vt diligenter libros Thalmudis Hierosolymitani, & Babylonici perquirerent, & igni cremandos curarent. Præceperunt insuper, nequis Hebræorum tales libros, aut aliquas eorũ partes penes se retineret, sed Inquisitoribus traderet: neue in posterum similes libros transcribi, aut typis mandari, aut ex terris Infidelium ad Christianorum prouincias asportari faceret: alioqui eius bona publicentur. Anno item Dom. 1554. idem Iulius III. constitutione edita, quæ incipit: Cum sicut, sanciuit, vt libri Hebræorũ, in quibus blasphemiæ, siue maledicta in Christum Dominum, aut in Christianam religionem continentur, in eorum synagogis, & primaris etiam dominibus perquirantur: & qui deprehensi fuerint tales libros habere, pœnis pecuniarijs, & publicatione bonorum, & contumaces etiam vltimo supplicio puniantur.

Ex quo liquet quam falsa sit Petri Galatini lib. 1. de arcanis Cathol. verit. c. 7. sententia, qui conatur ostendere, Thalmud Iudæorum à Christianis recipi debere, & in Latinum sermonem conuerti, publicè in scholis christianorum explicari, idque probare contendit ex decreto Concilij Viennẽsis, quod refertur in Clem. inter solicitudines, de Magistris. Sed certè falsus est: nec enim Concilium de libris Thalmudicis loquitur, sed de alijs libris Hebraice, Arabice, vel Chaldaice cõscriptis. Nec Thalmudici libri iure permitti queunt, & indignum Christiano viro est, eos libros allegare, & anagogice interpretari, vt contendit Galatin. lib. 1. de arcan. Cathol. verit. c. 6. Sed obijcies, Iudæos extra Ecclesiam esse: ergo nec iure eos posse ab Ecclesia puniri. Respondeo, nequire Ecclesiam contra Iudæos agere, pœnas spirituales in eos constituẽdo, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ, posse tamen pœnis temporalijs eos afficere, quippe qui prauo suo exemplo Rempublicam aliquando perturbant. Deinde obijcies, inde colligi, vt in eos ipsi etiam Principes ciuiles inquirere possint, & debeant, non tamen Episcopi, & Inquisitores, qui tantummodo ius, & auctoritatem habent contra hæreticos, & de hæresi suspectos agendi. Iudæi autem cum facto Baptismate initiati non sint, hæretici esse non possunt. Respondeo, eos hæreticos quidem, vel de hæresi suspectos non esse; attamen cum ea, quæ diximus, crimina perpetrant Christianos, apud quos cõmorantur, verbo, facto, vel exemplo, quod ad se attinet, inficiunt, atque corrumpunt; ac proptera ratione delicti merito puniuntur.

Decimoterrio quæritur, quid Ecclesia Iudæis permittat, vel interdicat circa vsuras? Respondeo, in Clem. 1. de Vsuris, statutum esse, vt quarumlibet Communitatum, Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, Consiliarij, aut alij quiuis Officiales, qui condiderint, scripserint, vel dictauerint statuta, quibus vsuræ aliqua ratione approbari videntur, eo quòd non solum cõcedunt, aut permittunt, vt vsuræ exigantur, sed etiam præcipiunt, & compellunt, vt eas debitores soluant, & prohibent, ne soluta, cum repetuntur, restituantur, ipso facto sint excommunicati. Insuper, qui scienter iudicate præsumpserint, iuxta huiusmodi statuta, vt vsuræ soluantur, aut ne restituantur, cum repetuntur, ipso facto, in excommunicationem incurrant. Quæritur, an hæc constitutio vim, & locum habeat in Iudæis, quibus Principũ Christianorum concessũ vsuræ soluuntur, ex quibus ipsi tributum, vel certam pensionem accipiunt, quod est quærere, An Rex, verbi gratia, Imperator, vel alius Princeps ciuilis non agnoscens, & habens in temporalibus superiorem, cui sit subiectus, peccet, impune permittens Iudæos vsuras à Christianis exigere, & accipere? An item peccet, si auctoritate sua permittat, concedat, aut etiam præcipiat, vti vsuras permissas Iudæis Christiani soluant, qui mutuo ab eis acceperant pecunias, fide data de vsuris soluendis: Insuper, an peccet Princeps, si in iudicio suo ciuili deneget Christianis actionẽ repetendi vsuras, quas ob promissionem factam, Iudæis soluerant: aut si onera imponat Christianis, aut pœnas constituat in eos, qui vsuras solutas Iudæis, repetunt coram Ecclesiastico Iudice. Item, an peccet, si statutum condat, quo præcipiat Iudæis sibi subiectis, ne vltra certam quantitatem vsuras exigant, vel ne immodicas, sed leniores, & minores accipere queant, siue vt tot denarios, & non plures extorqueant. De his quæstionibus pauca quædam dixi supra lib. 2. ca. 10. Sed in hoc loco fusius disputabo, de quibus etiam aliqua tradiderunt Silu. vsura 9. q. 12. Angel. vsura 2. q. 14. Tabien. vsura. 1. q. 5. Et excommunicatio. 5. casu 50. Armilla, vsura. nu. 14.

Nauar. consil. 3. de Vsuris, & in Manua. c. 17. nu. 143. Caiet. in summ. excommunicatio c. 51. & Rosel. excommunicatio 1. in excommunicatione 47.

In hac quæstione, quæ profecto, vt ait Nauarrus consil. 3. de Vsur. difficilis videtur, tria, aut quatuor continentur. Primum est, An Christianus Princeps tuta cõscientia Iudæis sibi subiectis vsuras permittat? Ad quod breuiter respondemus: Vsuras exigere, & accipere, esse iure naturali, & diuino prohibitum: Et proinde peccare, tum qui exigunt, & accipiunt, tum qui aliquo modo consentiunt in peccatum eorum, qui eas iniquè exigunt, aut qui aliquo modo operantur cum eis in vsuris exigendis, vel accipiendis. Non idcirco tamen peccant Principes, si Iudæis vsuras impune permittant, hoc est, si in Iudæos vsuras à Christianis exigentes nõ animaduertant. Non enim ideo Princeps peccat, qui in republica aliqua mala non punit, cum possit nam quædam mala permitti queunt ad alia deteriora, & grauiora, aut plura euitanda. Meretrices respublica permittit, & synagogas Iudæorum antiquas, & aliquos ritus Iudaicos. Item, spectacula, & ludos publicos, in quibus aliqua peccata committuntur. Insuper impune in requibus aliqua peccata committuntur, in quib. etiam publica Comœdiæ, & Tragœdiæ permittuntur, in quib. etiam sæpè populus peccat. Hæc enim mala tolerare, & in Republica sine pœna relinquere, non est sua natura malũ, sed res est media, & indifferens: & proinde peccatum non est, quamdiu minus malum permittitur, vt quod peius est, & grauius caueatur. Sic Nauarrus in consilio citato. Occurres, quia ius in Clementina citata, excommunicationem ijs Principibus irrogat, qui suis statutis, vel consuetudinibus, aut legibus vsurã concedunt, permittunt, vt exigantur, vel accipiantur. Respondent aliqui eam Clementinam locum habere, quando Principes permittunt impune, vt Christiani vsuras accipiant à Christianis, non autem quando Iudæi eas à Christianis exigunt, & accipiunt, quas ipsi Christiani promiserunt se soluturos. Sic Tabien. & quidam alij, quod mihi non placet: Vnde aliter respondeo: permittere impune Iudæis vsuras, non est per se malum, vt paulo ante dixi: & proinde quamuis demus eas Iudæis permissas Clementinam prohibere, non tamen consequens est, vt consuetudo nequeat Clementinæ in hac parte derogare: præsertim id sciente, & tolerante Rom. Pontifice, quoniam quod in ea prohibetur, ex hac parte, videlicet ne vsuræ permittantur impunè, iure tantùm canonico prohibetur, & scripta iura possunt consuetudine contraria abrogari, vt non semel fuo loco tradidimus.

Altera quæstio est, An peccet Princeps, si vel statutũ condat, vel cõsuetudinẽ cõfirmet, quia iubetur Christiani soluere vsuras, quas se soluturos promiserãt Iudæis? Siluest. & Angel. citatis ea ipsa putant peccare, & pœnã prædictæ Clementinæ cõtrahere: quod idẽ ante eos senserãt, teste Silucstro. Io. Imola, Ioan. Anania, Franciscus Zabarella, Alexander, Iason. Idq; probant ex Clementina, quæ perspicuè excõmunicationem constituit in eos, qui talia præcipiunt. Itẽ, quia in c. Post miserabilẽ. de Vsur. statuitur, vt Magistratus, & Principes impediãt Iudæis, vt vsuras restituant. Alij verò opinantur, eos minimè peccare. Nauar. consil. citato. Petrus Anchar. & alij multi, quos refert Silucster: eo argumento perducti, quòd sicut Christianus non peccat promittendo vsuras Iudæo, & promissas soluendo; sic nec Princeps, aut Magistratus delinquit Christiano præcipiens, vt quas promisit Iudæo, soluat vsuras, quia hoc non est, nisi imperare, vt promissum exoluat, fidem datã seruet, & stet pactis, atq; conuentis, quod malũ non est. Præterea c. Debitores, de iureiu. statuitur, vt is, qui iureiurãdo promisit vsuras, eas soluere cogatur, nisi iurisiurandi vinculũ auctoritate Ecclesiæ relaxandũ curauerit. Ergo promissio vsuræ soluendæ non est, suapte natura mala, alioqui enim non posset iureiurando confirmari. Ergo sicut Ecclesia præcipit, vt vsuræ iureiurãdo promissæ, soluantur: sic auctoritate Principum, vel consuetudine introduci potest, vti vsuræ saltẽ Iudæis simpliciter promissæ soluãtur. Nec prædicta Clemẽtina, inquiunt, loquitur de vsuris, quas Christiani promittunt, & soluunt Iudæis; sed de ijs, quas Christiani Christianis promittunt, & soluunt. Itẽ, quia licet Princeps ciuilis præcipiat Christiano, vt Iudæo soluat, quas promisit vsuras, liberum est eas repetere coram Iudice Ecclesiastico: hoc enim Princeps impedire, aut prohibere iure non potest. Mihi tamen in hac parte probabilior videtur prima sententia: non enim video causam iustam, ob quam id præcipiat Princeps, videlicet, cum pœnis constitutis imperat Christianis, vt Iudæis soluant promissas vsuras. Nam si Ecclesia cogit vsuras, quas iurauimus nos soluturos, Iudæis soluere; id facit, quia dat ius eas solutas repetendi, quod ciuiles Principes non faciunt.

Tertia dubitatio erat, An peccent Principes, qui deneganti Christianis in iudicio repetitionẽ earũ vsurarũ, quas Iudæis promissas soluerant? Silucst. Angel. & alij auctores paulò ante citati existimant, eos peccare, & in prædictæ Clementinæ pœnas incurrere. Negant verò alij, ea ducti ratione, quod Clementina illa non loquatur de Iudæis vsuras à Christianis accipientibus, sed de Christianis, quibus alij Christiani, vsuras persoluerunt: quod vt paulò ante dixi, mihi non placet. Quare aliter respõdendũ puto: si Princeps nihil aliud faciat, sed tantùm neget ius repetendi iudicio vsuras solutas, per se peccatũ nõ est, dũmodo Princeps pœnis cõstitutis, aut lege posita, aut præcepto dato, non imperet Christianis, vt vsuras solutas nõ reperãt coràm Iudice Ecclesiastico. Nec enim vllum est peccatum contra ius diuinũ, aut naturale, si Princeps deneget actionẽ in iudicio ciuili, repetẽdi vsuras solutas, quoniã hoc solũ est, actionẽ repetendi in iudicio ciuili nõ dare: nõ autẽ impedire, vel prohibere, ne Iudæi vsuras sibi solutas restituãt, cũ repetũtur: aut ne Christiani eas repetãt apud Iudicẽ Ecclesiasticũ: hoc enim manifestè, aut iuri naturæ repugnat, aut saltẽ Clementinæ aduersatur. Quemadmodum enim Iudæi eas restituere naturali iure cogũtur: sic etiã quotquot aliquo modo, arte, vel ratione curant, aut faciunt, ne Iudæi eas reddant, cũ repeuntur, cõtra ius naturale grauiter delinquunt, & ad restituendũ lege naturali compelluntur, quia impediunt, aut prohibent alienum suo domino restitui.

Quarto quærebatur, An peccent Principes Christiani statuta cõdentes, quib. præcipiũt Iudæis, ne vltra certã pecuniæ quantitatẽ maiores vsuras exigant? Gioslin Clem. 1. de Vsur. verb. Facere, cõmuni vsu approbata censet, eos non peccare: quoniam hoc non est statutum ponere, aut præceptum dare, vt vsuræ exigantur, sed ne immodicæ accipiãtur. Et hæc sententia est vera: dummodo Principes non concedant, vt Iudæi has, aut alias maiores vsuras exigant, & accipiant.

Decimoquarto Quæritur, An Christiani, qui locãt domos Iudæis vsurariis, peccent, & pœnas incurrant constitutas in c. de Vsuris, in sexto, cõtra eos, qui manifestis vsurariis alienigenis, hoc est, non oriundis ex eodẽ loco, domos locãt, aut eas conductas habere, aut in tertis suis habitare permittunt. Duplex opinio est: Prima eos asserit ea lege, ac pœna cõprehendi. Ita Geminianus in c. 1. de Vsuris, in 6. Angelus, excommunicatio 5. In excommunicationib. non reseruatis, casu 31. Rosella, excommunicatio 2. In excommunicatione 35. Silucster, vsura, 9. quæst. 22. & excommunicatio 9. in excommunicatione 31. vbi citat Cardinalem, Paulum, Baldum, & alios. Sic etiam Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 136. Secunda opinio, eos comprehendi negat. Ita quidam, & citant Trãcischum Aretinum in consi. 158. Et hanc putat Tabiensis, verbo, Vsura. 1. q. 5. in octaua pœna, esse sententiam probabiliorem, quam vt veram, siue vt tutam, dicit esse declaratam ab Eugenio Quarto, & eam secutum fuisse Felinum. Sed quia nihil certi constat de Eugenij declaratione: Prima sententia, quia communis est, præferri debet.

Decimoquinto Quæritur, An Constitutio edita in capit. Quamquam, de vsu. in 6. cõtra vsurarios manifestos, protendatur etiam ad Iudæos manifeste vsurarios Principib. Christianis subiectos? hoc est, An testamentum Iudæi vsurarij manifesti, sit irritum ipso iure, quod constitutum est in prædicto cap. Quamquam. Putauere quidam, ad eos quoque protendi. Sed Rosella verb. Restitutio 9. num. 34. cum Franciscõ Aretino sentit Iudæos ea lege minimè comprehendi. Quam sententiam ego certè probabiliorem, & veriorem existimo: quam etiam sequitur Silucster verb. Vsura. 9. quæst. 8. Tabien. Vsura 1. quæst. 5. in octaua pœna. Nam de ijs, qui foris sunt, non videtur ius in eo cap. Constitutum, decernere, vt eorum testamenta sint irrita.

Decimosextò Quæritur, An notarijs Christianis liceat instrumenta vsuraria inter Christianum, & Iudæum conscribere? Negant quidam licere, id facere: nam syngrapham vsurariam cõscribere peccatum est, siquidem per eam vsurarius exigit vsuram à debitore. Medina de vsura. q. 4. ad 4. propè finem, existimat eos non peccare, quia huiusmodi, ait, Scriptura, solùm est testificatio rei gestæ, hoc est, mutui dati, & accepti. Veluti si quis verbo testificaretur inter Christianum, & Iudæum fuisse initum contractum vsurarium certo anno, & die. Præterea, cum ex Scriptura ipsa manifestè constet, vsurarium fuisse contractum, per eam syngraphan debitor non adigitur ad soluendum, sed cõsuetudine loci, vel auctoritate Magistratus ad id compellitur. Mihi hac in re videtur distinguendum, ita nimirum: si notarij à Iudæo vocati, in gratiam eius, syngraphan vsurariam conscribant, peccant, quia cum voluntate Iudæi vsuram exigentis consentiunt, & vnà cum eo operantur in vsuris exigendis. Si verò à Christiano vocentur, & in gratiam eius conscribant, culpam non contrahunt, quoniam stant à Christiano, faciuntque pro illo vsuras promittente: & proinde sicut Christianus minimè peccet in promittendis, & soluendis vsuris Iudæo: ita nec notarij, non enim tunc cum Iudæo exigenti vsuras operantur, nec cum eius voluntate consentiunt, sed Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

istiano promittenti fauent, & hoc puto voluisse Medinam.

Decimoseptimò quæritur, An Iudæo ad Christum sese transferenti possit Ecclesia remittere obligationem, qua ad vsuras restituendas lege naturali compellitur? Respondeo: Si certi, & noti essent ij, quibus vsuræ restitui deberent, iure non posse, quia esset cum illorum damno, & detrimento: & mala (iuxta Apostolum) non sunt facienda, vt veniant bona. Rom.3. Si autem incerti sint, & ignoti creditores, iure potest Ecclesia remittere, quoniã vsuræ deberent in pios vsus conuerti, Ecclesia verò ius habet ea commutandi in alios vsus, qui in cõmune quoq; bonum cedunt, atqui ex huiusmodi remissione facilior ad Christum Iudæorum conuersio redditur.

Postremò quæritur, An Episcopi, & Inquisitores possint in eos inquirere, qui è Christianis ad Iudæos transierunt? Respondeo, in c. contra Christianos, de hæret. in sexto, esse constitutũ, vt in tales ipquirant, & animaduertant tamquam in hæreticos, & similiter contra Fautores, Receptatores, & Defensores ipsorum, veluti contra Fautores, Receptatores, & Defensores hæreticorum: Et ad crimen talium hominum probandum satis esse Christianorum, vel Iudæorum quoque testimonium. Seiedum est, Inquisitores posse procedere, non solum contra Christianos, qui consilium, auxilium, vel opem præstant ijs, qui ad Iudæos transeunt, vel redeuntsed etiam contra Iudæos, qui inter Christianos commorantur, & viuunt. Si prædictum consilium, vel auxilium dederunt, vt habetur in constitutione quadam Nicolai 4. quæ refertur ad literam in Director. Inquisitor. p.2. quæst. 44. Item, possunt in eos inquirere, qui ad Iudæos redierint post Baptismum susceptum, etiam si huiusmodi redeuntes, vt ibi dicitur, dum erant infantes, aut metu mortis, non tamen absolute, aut præcise coacti, baptizati fuerint. Redire ad Iudæos illi dicuntur, qui prius fuerant Iudæi, postea Christiani effecti sunt, ij verò, qui nunquam fuerant Iudæi, sed semper Christiani, dicuntur ad Iudæos transire. Sic ibidem Glossa in verbo, Redierint.

De Saracenis, & ijs, qui è Christianis ad eos transeunt, vel redeunt.

CAP. XXIIII.

PRimò quæritur, Quo pacto in iure Canonico Saracenorum nomen accipiatur in toto titulo de Iudæis, & Saracenis? Respondeo, id nomen, & esse gentis, & esse etiam impiæ, & nefariæ sectæ. In iure Canonico, sicut etiam in præsentia, non accipitur primo modo, sed secundo. Porro teste Iosepho lib. 1. Antiq. cap. 20. quem postea secuti sunt Eusebius, Hieronymus, Socrates, & Theodoretus, Sozomenus, & Nicephorus, quos citat in hanc rem Couar. lib. 4. c. 9. var. resolut. Agareni se Saracenos nominarunt ad ignominiam declinandam, & contemptum fugiendum; nam cum genus ducerent ab Ismaele Abrahæ filio ex Agar ancilla suscepto, mendaciter finxerunt se è Sara originẽ traxisse. Videm igitur sunt Saraceni, quando est nomen gentis, qui Arabes, Agareni, Ismaelitæ. Verius tamen videtur esse, quod scripsit Stephanus Græcus auctor libro de Vrbibus, Saracenos esse populos post Nabathæos in Arabia, tales dictos à Saraca Vrbe Arabiæ. Nam si à Sara Abrahæ vxore dicerentur, potius Sarani, quam Saraceni vocarentur: Et Ammianus Marcellinus lib. 25. tradidit in Asia esse Albanos, Mare Rubrum, Scenitas, Arabas, quos, inquit, Saracenos posteritas appellauit. Ex hac Saracenorum gente, vt scripsit Paulus Aemilius li. 7. in Francorum Historia, delecta militum manus sub Heraclio imperatore Christiano militabat, quando ille Regem Persarum Cosroam Paganum vicit, & cœpit. Cumque stipendium peteretis ad quem ex ijs pertineret. subiratus respondit: Vix est, vnde Græco, & Romano militi soluatur, & hæc canum turba impudenter stipendiũ efflagitat? Ad quam vocem ira succensi, ab Heraclio, & Romano imperio defecerunt; & in Syria aucti Damascum occuparunt: & inde aucto ex his, qui domi remanserant exercitu: Aegyptum ingressi, facile ea potiti sunt, vicinorum Arabum commeatu, & auxilijs aditi. Qui deinde Mahometi falsi prophetæ præceptis, & institutis imbuti, Persas bello potitos deuicerunt. Vnde factum est, vt nomen gentis in nomen sectæ Mahometanæ transierit.

Secundò quæritur, An Episcopi, & Inquisitores ius habeant inquirendi in eos, qui è Christianis ad Saracenos transiere, redierenue? Respondeo, iure Canonico expresse solum esse constitutum, vt inquirant in Christianos transeuntes, vel redeuntes ad Iudaicam perfidiam, c. contra Christianos, de hæret. in 6. Sed ex ratione in eo c. reddita manifestè colligitur, vt dicitur in Direct. inquisit. p. 2. q. 45. ius habere Inquisitores, & Episcopos animaduertendi in Christianos transeuntes, redeuntesue ad nefariam Saracenorum impietatem.

Nam quemadmodum, qui transeunt, vel redeunt è Christianis ad Iudæos, à fide, & religione Christi deficiunt; & proinde tamquam apostatæ puniuntur: ita etiam verè sunt apostatæ, qui è Christiana fide transeunt, vel redeunt ad Saracenicam perfidiam, & impietatem. Talium item Receptatores, Fautores, vel Defensores puniri oportet tamquam Receptatores, Fautores, & Defensores hæreticorũ. Et hoc locum habet tũm in his, qui cũm Christiani sunt, cõsilium, auxilium, fauoremue præstant prædictis hominibus, tũm etiam in ijs Saracenis, qui cum inter Christianos commorentur, & viuant, prædictum consilium, auxilium, vel fauorẽ dare solent, vt habetur in quadam constitutione Pontificia Gregorij II. quæ incipit. Admodum dolenter, & refertur in Direct. inquisit. par. 2. q. 45.

Tertiò quæritur, Quæ sunt interdicta Christianis cũ Saracenis: Respondeo, in ca. Ita quorundam, de Iudæis, (quod est Alexandri III. in Concilio Lateranensi) sancitum esse, vt Christiani Saracenis arma, ferrum, & lignamina deferentes galearum, dum ad impugnandos Christianos ea subministrant: & qui in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent, excommunicationi subiaceant, & rerum suarum per Principes Catholicos, & Consules ciuitatum, priuatione mulctentur, & ipso iure capientium serui fiant. Idem fere decernitur in ca. Quod olim, c. Significauit, c. Ad liberandam, de Iudæis: & in constitutione Ioannis XXII. quæ incipit Copiosius, de Iudæis, & in alia Clementis V. cuius est initium: Multa, inter communes, de Iudæis: de quibus singulis in præsentia, eo quem proposuimus, ordine breuiter differemus. Porrò hæc excommunicatio olim non erat omni ex parte Romano Pontifici reseruata: hodie verò reseruatur in constitutione Pontificia, quæ Bulla Cœnæ Domini vocatur. De hac excommunicatione tractant Angel. excommunicatio 6. casu 1. Rosel. absolutio .nu. 77. & sequentibus. Silu. excommunicatio 7. casu 21. Tabien. excommunicatio 1. Caiet. in sum. excommunicatio, cap. 16. Nauar. in Manua. c. 7. nu. 63.

Quarto quæritur, Quinam appellatione Saracenorum in his iuris communis capitibus accipiantur? Respondeo, eos omnes accipi, qui impiæ, & nefariæ Mahometi sectæ, atque perfidiæ inhærent siue sint Turcæ, siue Tartari, siue Persæ, siue Arabes, siue Aegyptij, Africani, & Mauri. Præterea, non solum comprehenduntur Saraceni, qui actu Christianos oppugnant, sed etiam, qui habitu, id est, qui oblata occasione eos oppugnare solent, aut possunt. Quæres, an nomine Saracenorum comprehendantur etiam Iudæi: Respondeo, ex iure communi Christianes arma ad Iudæos deferentes, non esse excommunicatione affectos, quoniam Iudæi nomine Saracenorum minimè significantur. At verò in Constitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cœnæ Domini, excommunicatio comprehendit etiam Christianos, qui ad Iudæos arma deferunt: quoniam excommunicatio fertur in eos omnes Christianos, qui ad Turcas, Saracenos, & alios Christi nominis inimicos arma detulerint. Iudæi autem sunt Christiani nominis inimici. Quæres deinde, an excommunicatio protendatur etiam ad Christianos deferentes arma ad Paganos, siue Ethnicos: Respondeo, ex iure antiquo communi ad eos non extendi: ex nouo verò Bullæ in cœna Domini, ad eos quoque protendi, dummodo tamen sint Christiani nominis inimici, qui actu, vel habito bella cum Christianis gerant. Quæres insuper, an etiam excommunicatio comprehendat Christianos arma deportantes ad hæreticos, præsertim ad eos, qui Catholicos oppugnant: Respondeo, nõ comprehendere, nec ex iure communi, nec speciali Bullæ in Cœna Domini, quæ promulgari publicè in Curia Romana solebat ante tempora Gregorij XIII. Nam hæretici, appellatione Saracenorum non continentur, nec significantur vocibus inimicorum Christiani nominis. Sunt etenim hæretici, Catholici tantùm nominis inimici, non Christiani. Nam, vt ait Augustinus lib. 18. de Ciuit. c. 51. hæretici sub vocabulo Christiano doctrinæ resistunt Christianæ. At verò post tempora Gregorij eiusdem XIII. Bulla Cœnæ Domini, sic habet: Excommunicamus, qui equos, vel arma deferunt ad Saracenos, vel Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos, vel hæreticos, per nostras, vel huius sanctæ Sedis sententias expresse, & nominatim declaratos. Quibus verbis excommunicatio fertur in eos etiam Christianos qui arma bellica deferunt ad hæreticos, non quoslibet, sed à Romano Pontifice lata sententia expresse, & nominatim denunciatos.

Quinto quæritur, An hæc excommunicatione afficiantur, qui arma vendunt Christianis in Saracenorum terra habitantibus, vel negociantibus, & eorundem imperio subiectis. Respondeo, eos affici, quoniam eiusmodi Christiani sunt Saracenorũ, vel Turcarum imperio, & potestati subiecti, & proinde cum voluerint Saraceni, vel Turcæ, eadem promptu habent:

habent: præsertim cum ea arma eiusmodi Christiani Saracenis, apud quos versantur, vendere, ac tradere soleant.

Sexto Quæritur, An etiam in excommunicationem incurrant, qui arma donant, vel vendunt Christianis, verbi gratia, Græcis, vel Armenis, vel Venetis Constantinopoli commorantibus, vt ea occulta teneant in perniciem, & interitum Saracenorum, Turcarũm ve? Respondeo, minimè, quoniam non tradunt Saracenis ad oppugnandos Christianos, sed potius Christianis in exitium, & necem Saracenorum.

Septimò quæritur, An comprehendantur, qui donant, vel qui vendunt arma Saracenis in terris Christianorum habitantibus sub imperio, & potestate nostrorũ Principum? Respondeo, nequaquam, tametsi eiusmodi Saracenis nostrorum Principum legibus sit interdictum, arma possidere. Comprehenderentur tamen, quando Saraceni probiliter crederentur arma emere, vel accipere in eum finem, vt illa deferrent ad alios Saracenos extra nostrorum Principum ditionem, & imperium viuentes, vel commorantes, vel vt asseruarent occulte in perniciem Christianorum: tunc enim isti Saraceni, quamuis non actu, habitu tamen Christianos oppugnarent.

Octauò Quæritur, An etiam comprehendantur dicta excommunicatione, qui arma deferunt ad Saracenos, qui bello Christianos contra alios Saracenos, vel Paganos, aut hæreticos defendunt, & adiuuant? Respondeo, minimè: quia licet Saraceni sint, & Christiani nominis inimici, Christianis tamen contra alios quosuis infideles, & impios, opem, & auxilium ferunt: & proinde si Christianis est liberum Turcas, vel Saracenos contra alios in sui auxilium vocare, (de quo infra dicemus) libetum quoque erit, eis arma ministrare, & equos tradere, quibus nobis auxilium præstent.

Nonò Quæritur, An hæc excommunicatio afficiat eos, qui emunt à Saracenis equos, & deinde alijs Saracenis donãt, vel vendunt: eos item, qui arma, vel alia quælibet prohibita ex vno loco Saracenorũ, vel donatione accepta, vel emptione acquisita, ad alium locum Saracenorum, aut Turcarum transferunt? Respondeo, Angelum, Siluestrum, Tabiensem locis citatis, & alios asserere, eos non affici. Quod probant, & confirmant ex declaratione Gregorij IX. in Constitutione, quæ incipit, Postulastis licet ea fuerit abrogata, vt constat ex Procemio Bonifacij VIII. in sexto Decretalium. At Nauarrus censet, eos omnes hanc excommunicationem contrahere, quia reuera equos, vel arma deferunt ad Saracenos. Obuicies, eos eiusmodi arma emisse ab aliis Saracenis, & proinde alios Saracenos, quibus vendiderunt, non esse effectos potentiores, validioresve contra Christianos: quia si ij, quibus Christiani arma, vel equos, vel alia prohibita vendiderunt potentiores euasserunt; alij à quibus emerunt, minus potentes, & valentes sunt redditi. Respondet Nauarrus, hoc nihil referre, quia per emptionem arma in Christianorum ius, & potestatem deuenere; & proinde quando venditione, vel donatione transeunt in alios Saracenos, eo ipso, arma, quæ facta fuerant Christianorum, censentur ad Saracenos deferri.

Mihi tamen distinguendum videtur. Si enim Christiani equos indomitos, infirmos, & male valentes emunt, & valiores, robustioresve redditos ad alium locum Saracenorum transferunt, in excommunicationem incurrũt, quoniã opem, & auxilium aliquo modo inimicis Christiani nominis ferũt. Idem igitur est, si arma, & alia prohibita transferant effecta meliora, & ad bellum aptiora. Si tamen hæc ex vno loco ad alium transferunt penitus in eadem substantia, quantitate, & qualitate permanentia, non mihi videntur in excommunicationem incidere.

Decimò Quæritur, Quid nomine armorum intelligatur? Respõdeo, non intelligi omnia artium quarumliber, sed militaris tantùm artis instrumenta, quæ varia sunt, & multiplicia, vt ex Vegetio lib. 2. de re milita. cap. 25. & lib. 4. cap. 44. & ex Plinio lib. 7. cap. 56. planè colligi potest. Comprehenduntur autem arma, tũm ea, quæ ad defendendum sunt, tũm etiam, quæ ad offendendum, & pugnandum idonea, & apposita, vt scuta, galeæ, loricæ, gladij, hastæ, sagittæ, tela, & alia id genus multa. Item fustes, & lapides, non ad ædificia, sed ad machinas bellicas comparati, ceu pilæ, siue globi lapidei, seu ferrei, qui vi tormentorum bellicorum solent excludi. Quæres, an armorum etiam nomine contineantur cætera ad vsus alios, quàm ad militares, parata instrumenta ferrea? Respondeo, quàm minimè: tales sunt cultri ad panem scindendum, ad pennas aptandas, ad secandas carnes; tales etiam sunt secures, falces, ligones, rastra, pertice, nouaculæ, fibræ, acus, claui, & similia. Nisi hæc ad Saracenos, vel alios Christiani nominis inimicos deferantur, quatenus aliquo modo vtilia esse possunt ad machinas vsusve militares: tunc enim licet armorum appellatione minimè contineantur, deferre tamen Christiani prohibentur, quatenus sunt materia, & res, quæ potest Saracenos iuuare ad Christianos oppugnandos.

Vndecimò Quæritur, Quid fieri nomine prædicta iura accipiant? Respondeo, ex communi omnium sententia, in iure canonico, ea voce significari id, quod intelligit ius ciuile in l. Nemo, C. Quæ res expottari non debeant. Vbi ad inimicos Romani Imperij deferri iure non poterat ferrum, tũm factum, tũm infectum. Sed dubiæ quæstionis est, quid significet ferrum factum, quid infectum? Siluester nomine ferri facti intelligit ipsum ferrum, infectum verò, ait esse eam terram, & venam ex qua ferrum elicitur. Caiet. verò, factum dicit esse, tũm ferrum ipsum, tũm omne genus armorum ex ferro cõfectum: Infectum verò, omnem cuiuslibet alterius metalli materiam, vt aurum, argentum, æs, plumbum, stannum. Sed melius alij, nomine facti ferri intelligũt, quicquid est ex ferro fabricatum, & potest vtile esse ad bellicos vsus; nomine verò infecti, ipsam ferri laminam seu massam ex porrectam, vel conglobatam, impolitam, ac rudem: & propterea ferrum infectum vocatam. Et quia appellatio ferri siue facti, siue infecti non adeo latè patebat, vt omne metalli genus comprehenderet: ideo in Bulla Cœnæ Domini, quæ nostris temporibus promulgari solet, explicatè dicitur, ferrum, filum ferri, stannum, chalybs, omniaque alia cuiuslibet metalli genera, atque bellica instrumenta.

Duodecimò quæritur, Quid ius canonicum appellet, ¶ Lignamina galearum? ¶ Respondeo, in primis, vtrumque nomen esse barbarum, sed quia vulgus eo vocabulo vtebatur, eo quoque vti ius Canonicum voluit, vt vulgus melius, & clarius quid probiberetur, intelligeret. Quo fit, vt malè quidam correxerint iuris canonici in eo capite Codices, qui ¶ Lignamina galearum in locum lignaminum substituerunt. Deinde (vt quæstionem soluamus) Lignamina sunt, & dicũtur ligna, ex quibus fieri solent, aut possunt triremes, & aliud quodlibet genus nauigij oblongi. Si quæras, an hoc nomine significentur tantummodo ligna ad ædificandas triremes, & naues apta, & idonea, an verò etiam quælibet alia materia, ex qua confici possint instrumenta bellica? Respondeo: vbi ius canonicum solùm prohibet lignamina galearum, eo nomine dũtaxat intelligi ligna, materiam scilicet triremium, & nauium. Et propterea alia iura absolutè prohibent quælibet lignamina: qua voce generali intelligitur omnis materia lignorum, ad quasuis alias machinas bellicas accommodata. Quin, vt omnis in vniuersum comprehenderetur materia, qua possunt Christiani ab hostibus oppugnari, additum est in prædicta Bulla Cœnæ Domini, ¶ Canapen, funes, tam ex ipso canape, quàm alia quacumque materia, & ipsam materiam, aliãque huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnãt. Sic in Bulla.

Decimotertiò Quæritur, Quid eorum verborum appellationes, ¶ deferunt, transmittunt, subministrant, ¶ veniat in iure Canonico? Respondeo, his verbis comprehẽdi omnes, qui tum per seipsos, tũm per alios prohibita deferunt ad Saracenos. Abbas in c. significauit, nu. 4. de Iudæis. Deinde, his verbis comprehenduntur, non solum ij qui exportãt prohibita, sed etiam ij, qui vendunt, qui permutant, & qui quouis alio modo prohibita Saracenis tradunt, immò omnes ij, qui maligno animo curant ea ad Saracenos aliquo modo transferenda: & proinde etiam ij, qui permittunt prohibita ad Saracenos transmitti, cum tamen ratione sui officij, & muneris id prohibere deberent. Hinc est, vt hanc pœnam incurrat is, qui ad sui defensionem arma defert ad Saracenos, eáque postea recepto pretio eis vendit, vel donat: & qui etiam suis armis munitus, & instructus Principem Saracenum aditu à quo postea rogatus, vel munere donatus, ea illi dono tradit, ne ingratus esse videatur. Si quæras, quid de Christianis dicẽdum, qui arma ad sui defensionem delata, cum aliis armis Saracenorum commutant? Respondeo, eos etiam iuris pœnas contrahere: nisi Saracenorum arma essent meliora, cõmodiora, & vtiliora ad bellicos vsus; tunc enim Christianus sua communtãs, potiùs arma Saracenis eriperet, quam traderet: quemadmodum etiam si Christianus miles, equum suum cum alio Saraceni equo ad bellum aptiore commutaret. Non tamen comprehenduntur, qui arma, aliáve prohibita ad Saracenos detulerunt, sed pœnitentia ducti eis minimè tradiderunt, sed repottarunt, at verò comprehenduntur ij omnes, qui arcem, vel oppidum armis instructum, vel nauem armis onustam, & munitam tradunt Saracenis. Sed quid de iis, quæres, qui pecunias, vel merces ad Saracenos deferunt pro captiuis redimendis? Respõdeo, ex c. Significauit, de Iudæis, eos iuris pœnas non incurrere, dummodo prohibita Saracenis nõ tradãt, nec plus dent, quàm sit præcisè necessarium ad captiuos redimendos. At verò qui ad eam rem, nihil aliud haberet, nisi ferrum, vel arma vel equos, meo iudicio non incideret in iuris pœnas ea instrumenta Saracenis vendendo, dummodo belli tempore non traderet. Præterea, non comprehenduntur, si qui fame, vel vi compulsi, arma aliáve res prohibitas ven-

Universidad de Deusto
Biblioteca

derent Saracenis: vel si qui sauciente bello se dederet Turcis, aut Saracenis, ne vnà cum suis armis perirent, vel si qui depositis, relictisve armis fugerent saluris, & libertatis causa. nam, vt alias docuimus, leges humanę hominum conscientias minimè obstringunt, & tenent cum probabili vitæ, aut libertatis discrimine. Nec item comprehensi creduntur, qui ex prohibitis aliquid ita paruum, & modicum deferunt ad Saracenos, vt lethalem culpam non contrahant: vt qui Sataceno admodum pusillum pugionem, vel gladiolum dono daret, qui parum, aut nihil ad bellicos vsus conduceret.

In lib.5. c.6.q.6. & lib.2. c.21.q.2.

Decimoquarto Quæritur, Quid intelligant iura vocabulo necessariorum ad impugnandos Christianos, quid item nomine prohibitorum, quæ vetant ad Saracenos deferri, & quid ilemuni voce bellicorum instrumentorum: Respondeo, Necessaria intelligi, non solum ea, sine quibus Saraceni contra Christianos simpliciter pugnare nequeunt, sed etiam sine quibus non ita commodè, & feliciter pugnarent: immo, & ea omnia, quæ Saracenos etiam aliquo modo iuuant ad pugnãdum, velut commeatus, pecuniæ, & munimenta. Vnde in pœnas incideret, qui arma deferrent ad Saracenos, etiamsi plus armorum possiderent, quam quibus opus haberent ad pugnandum: licet Tabiensis aliter senserit.

Prohibita verò intelliguntur, quæcumque speciatim, vel generatim sunt interdicta. Porro in c. Ita quorundam, Quatuor expressim, & nominatim prohibentur: Deferre arma, ferum, lignamina galearum, & gubernare galeas, & piraticas naues Saracenorum. In c. Ad liberandam, additur quintum, videlicet, vendere galeas, & naues Saracenis, aut exercere gubernationem machinarum bellicarum. In extrauaganti, multa, sextum, adiicitur deferre, portare, vel mittere equos, victualia, & alia quæcumque mercimonia Alexandriam, vel in alia quæcunque loca terræ Ægypti, vel extrahere, aut permittere, vt extrahantur prohibita ex portubus Christianorũ ad Saracenos deferenda. In Bulla cœnæ Domini à temporibus Gregorij XIII. adiungitur aliasnumirum, deferre ad Saracenos, vel Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos, suum ferri, stannum, chalybem, omniaq; alia metalli genera, atque bellica instrumenta, canapen, funes tam ex ipsa canape, quàm ex quacunque alia materia, & ipsam materiam: & excommunicatur, qui per se, vel per alium seu alios de rebus ad Christianæ Reipublicæ statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, Saracenos, Christianæ Religionis inimicos certiores faciunt, illisq; ad auxilium consilium, vel fauorem quomodolibet præstãt. A Pontificatu verò Sixti V. additur: ¶ Qui prædicta defecit ad Christiani nominis inimicos, vel Hæreticos per nostras, siue huius Sanctæ Sedis sententias expresse, & nominatim declaratos, &c. [& deinde: ¶ aliaque huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant.] Demum additur: ¶ Qui certiores faciunt Christianæ Religionis inimicos, neenon Hæreticos in damnum Catholicæ Religionis. Generatim verò prohibentur, quæ verbis tantum generalibus interdicuntur. In c. Ita quorundam, vnum illud est. ¶ Subministrare necessaria ad impugnandos Christianos, quatenus sunt talia, hoc est, quatenus in eum finem dirigunturut Christiani oppugnentur. Alterum in cap. Quòd olim, scilicet, ¶ Deferre ad Saracenos quaslibet merces belli tempore, vel per se, vel per alios eis aliqua rerum subsidia præstantes. Tertium est in c. Ad liberandam, auxilium ferre, aut consilium dare quomodolibet in damnum Terræ Sanctæ. Quarum habetur in Extrauaganti, multa, de Iudæis, inter communes. ¶ Victualia, & mercimonia deferre ad loca Saracenorũ Ægypti. Quintum est in eadem extrauaganti, multa. ¶ Opem, vel fauorem præstare quomodolibet Saracenis Ægypti. Sextum, ¶ in Bulla cœnæ Domini: ¶ Deferre prohibita, aut certiores facere Christianæ Religionis inimicos, aut Hæreticos de rebus ad statum Christianæ Relp. pertinentibus in damnum Christianorum, vel Catholicæ Religionis, vel illis ad id auxilium, cõsilium, vel fauorem quomodolibet dare. ¶ Nomine autem bellicorum instrumentorum intelliguntur litui, tubæ, cornua & alia similia, quibus solet vti ars militaris, & bellica.

Decimoquinto Quæritur, Quomodo intelligatur excommunicatio irrogata in c. Ita quorundam, iis, qui in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curã gubernationis exercent? Animadvertẽdum est, nomen ¶ galeis, ¶ omitti in c. Ad liberandam, de Iudæis. Item, totam hãc clausulam prætermitti in Bulla cœnæ Domini. Et quamuis Ioan. Andr. Anton. Butr. & Ioan. Anania insinuent, omnes Christianos, qui in Saracenorum nauibus quomodolibet inseruiunt, comprehendi: Abb. & Fel. omnes Christianos, qui in prædictis nauigiis remigant: Caiet. omnes, qui earum nauium cutam habent: verius tamen est, eos solos & omnes includi, qui regimen, vel cutam gubernationis exercent in galeis Saracenorum, siue piraticæ sint, siue secus: & qui id præstant in piraticis eorum nauibus. Quo fit, vt naues Saracenorum oneratæ excludantur. Neque hæc excommunicatione afficiuntur omnes, qui nauigant, nec qui Saracenis inseruiunt in rebus mere bus, vel piraticis nauibus eorum ad alios vsus à gubernatione distinctos: nec remiges, qui tãquã serui capti, vel mercede conducti in remigãdo Saracenis insecuiunt. In excõmunicationem autẽ incurrerent, si eos iuuarent in pugna contra Christianos, vel remigãdo, vel arma tradẽdo, aut subministrando alia prohibita, vel auxilio, vel consilio quomodolibet dando.

Decimosexto Quæritur, An tempore inducirum liceat Christianis prohibita, vel alias merces ad Saracenos importare: Respondeo, ex communi omnium sententia, id esse interdictum. Inducię enim sunt ad tempus, in quo cessatur à bello ad certum diem inter hostes ex couento, & pacto: quare quæ Christiani prohibentur ad hostes deferre tẽpore belli, prohibentur quoque tempore induciarum deportare, vt colligitur ex iure ipso communi. Sciẽdum est iure ciuili eos, qui arma deferebant ad Barbaros, hoc est, ad alienigenas, qui in Romano Imperio non erant, capitali sententia, & publicatione bonorum damnari solitos fuisse. l. vlt. C. quæ res exportari non debeant: puniebantur itaque huiusmodi homines, vt rei maiestatis. Leuissque. ff. ad legem Iuliã maiestatis.

Decimoseptimò Quæritur, An Christiani à Turcis capti, vel à Saracenis, & serui effecti, & remigio mancipati, & addicti lethalem culpam, & proinde excommunicationem contrahãt, cùm iussi remigant in bello contra Christianos metu mortis, verberum, aliorumve cruciatuum, quæ mala alioqui sustinerent, si à remigãdo desisterent? Nauar. in Manua. c.27. nu.63. versic. Septima, quòd Christiani. existimat eos quidem in excommunicationem non incurrere, sed tamen lethalem culpam contrahere, & proinde absolui non posse à peccatis, nisi remigandi mentem, & voluntatem exuerint. Prioré patem probat: quia verisimile, inquit, non est, Ecclesiam excõmunicatione eos ferire in tanto periculo constitutos, eos verò à lethali culpa non liberat, quia putat contra Christianos remigare esse per se malum, & proinde, nec iussu dominorũ, nec metu mortis à culpa excusari: non secus, ac si Saracenus seruo Christiano imperaret, vt furaretur alteri, vel aliquem hominem occideret. Deinde, quia Saracenorũ bellum contra Christianos est iniquum: ergo eis etiam metu mortis insistere Christiano seruo non licet. Præterea, quia huiusmodi remiges, qui operam suam in remigando ponunt, Saracenos aliquo modo contra Christianos iuuant. Hęc Nauarrus.

Mihi tamen aliud videtur: puto enim, remigare, in eo, qui tanquam seruus est remigio addictus, & traditus, esse rem per se indifferentem. Est enim proprium, serui ad id destinati, nimirum. Vnde, sicut Naaman non peccabat, tametsi suo Principi inseruiebat in templo Idola colenti, dum Regis imbecillitatem suis manibus sustentans, vnà cum eo sese inclinabat, suo enim munere fungebatur: nec ancilla peccat, si dominam Ethnicam, & gentilem comitetur gestando caudam, & simul cum ea, in templo Idolorum genu flectat, non quidem, vt Idolum veneretur, sed vt suum officium præsterita etiam Christiani in seruitutem redacti, & destinati remigiis, nequaquam peccant in remigando.

4. Reg. 5.

At dices, remigant contra Christianos. Fateor. Sed hoc illi faciunt, vt suo officio, & munere satisfaciant: nec enim illi sua voluntate, & arbitrio sunt remiges effecti, neque eis præcipitur solum, vt remigent contra Christianos, sed vt absolute, & simpliciter remigent, quod non est per se malum opus. Quare cum remigare duro dominorum imperio, & iussu cogantur, minimè adiguntur ad id præcisè contra Christianos præstandum, sed simpliciter, & promiscuè contra omnes, vt ita suum officium exequantur, & obeant. Aliud verò esset, quando iuberentur arma capere, & pugnare contra Christianos, aut furari, aut innocẽtem hominem occidere: hoc enim sunt per se mala, & proinde nullo metu etiam mortis facienda.

Ad id verò, quod obiiciebatur, nimirum, Christians in remigando Saracenis opitulari: respondemus, eos per se solum, quod debent officium, & ministerium, præstare, ex accidenti verò consequi, vt in eo Saraceni iuuentur, qui non est eorum propositus finis: nec tamen inde efficitur, vt iure possint cõtra Christianos remigare, etiam quando ad id nullo metu adigerentur: tunc enim cum omnis metus, & periculum abesset, lege charitatis desistere à remigando deberent, cum possent citra vllum incommodum, Christianorum libertati, saluti, & vitæ prodesse. At verò tanto cum suo detrimento, & malo, nulla lege compelluntur ad consulendum aliorum vitæ, & bono. At commune bonum, inquies, iure naturæ debet priuato præferri. Non diffitemur id lege charitatis Christianos præstare oportere, vbi Saracenis, vel Turcis, pugna esset contra certam Christianorum Rempublicam, aut cõtra Regem, vel Principem: sed in præsentia sermo tantum est de seruis Christianis, qui remigant in triremibus, vel nauigiis Saracenorum

cenorum contra priuatos Christianos pugnantium.

Decimoseptimò Quæritur, An Saraceni Christianorum Principum iurisdictioni subiecti puniri queant ob delicta contra legem naturæ commissa, aut contra Deum in iis, quæ sunt illis nobiscum communia? Respondeo, posse: vt si furta, adulteria, patricidia, vel homicidia perpetrant, quoniam sunt crimina contra communem Reipublicæ salutem, cuius ipsi quoque sunt participes. Si item Idola venerentur, si Deũ negent vnum esse, si in Christum religionẽm ve Christianã maledicta coniiciant: si Christianos in Christi, aut Christianæ Religionis odium, ignominiam, aut contemptum male habeant: Si Sanctorum imagines conculcent, reliquias proterãt, si cruces prosternant, rẽsve alias sacras impiè, & nefariè polluant, violent, aut tractent. Vnde meritò à Christianis Imperatoribus pię sanctæ sunt leges, vt Idolorum templa clauderentur, & impia sacrificia cessarent, quod iussit Constantinus Magnus. l. placuit. C. de Paganis: & vt euerterentur, quod est Magnus. l. placuit. C. de Paganis: & vt euerterentur, quod est postea à Theodosio imperatum: nam ait Nicepho. lib. 9. hist. eccl. c. 25. primus Constantinus sacrificare Dæmonibus prorsus prohibuit, aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, vt deorum fana clausa essent, ne ab aliquo adiri possent, idem filij eius fecere: sed Theodosius legem tulit, vt deorum fana diruerentur. Teste igitur Nicephoro, simulacra, & statuę deorum deiiciebantur, frangebantur, & comminuebantur. Editæ quoque sunt imperatoriæ leges, quibus Pagani in Christum, & Christianam religionem contumeliosi, & in iurij pecuniariis pœnis, atque etiam bonorum publicatione iurij mulctarentur.

Decimoctauò Quæritur, An liceat Christianis Principibus impunè permittere Saracenorum ritus? Respondeo, ex parte licere, ex parte verò non licere. Si ritus sint ita superstitiosi, vt nec eorum sectæ, quam superstitiosè profitẽtur, congruentes sint, nequaquam eos tolerare Christianum Principem decet: quia, & à Christiana religione, & ab eorummet secta, quamuis impia, sunt alieni. Si tamen sint ipsorum proprij, nec à veteri, & antiqua professione discrepent, permitti, & tolerari possent ad plura, & deteriora mala euitanda; nimirum ad communem pacem Reipublicę tuendam, ad dissidia, & odia profliganda, ad expeditiorem eorum conuersionem. Nam cum eorum vana, & superstitiosa secta, tota vndique erroribus scateat, ac fœteat, facilius, citius, & commodius possunt hac ratione confutari.

De Paganis. CAP. XXIV.

PRimò Quæritur, quosnam Ecclesiastici scriptores Paganos appellent? sciendum est, Hebræos Gentium nomine appellare consueuisse omnes eos, qui erant alieni instituti, & aliorum morum, & rituum, alterius legis, & generis: quo modo item Græci erãt soliti vocare Barbaros quotquot Græci natione non erant. Sacri igitur Scriptores Paganos appellare cœperunt omnes Idolorum cultores. Quæres quãdo Paganorum nomen cœperit in Ecclesiam introduci, & quare Idolorum cultores sint dicti Pagani. Dubitari nõ potest, Paganorum nomen in Ecclesia vsurpari cœptum esse temporibus Christianorum Imperatorum, Constantini, Iouiniani, Valentiniani, Theodosij, Gratiani, Arcadij, & Honorij. Vnde apud Augustinum, Optatum Mileuitanum, Orosium, Arnobium, Philastrium antiquos scriptores frequenter legimus Gentiles hoc nomine vocatos. Porrò Philaster lib. de Hæresibus c. 3. Paganos dictos fuisse putat à Pagano quodam hu sibus c. 3. Paganos dictos fuisse putat à Pagano quodam husius nominis, quem ait fuisse filium Deucalionis, & Pyrrhæ, tegémque potentem, & inclytum, & proinde tanquam Deum habitum. Sed mirum profectò est, si ab eo rege sint dicti Pagani, quo pacto ante tẽpora paulo ante commemorata Idolorum cultores nusquam gentium legamus dictos esse Paganos. Isid. lib. 8. c. 10. Etymologiarum: Pagani, inquit, dicti sunt ex Paganis Athenien sibus ex quibus orti: ibi enim in locis agrestibus, & villis Gentiles, Lucos, Idolaque sua, & delubra constituerunt; & ideo Idolorum cultor cœpit appellari Paganus. Cæterùm hæc ab Isidoro ratio etymologiæ tradita mihi non placet, eadem ratione, qua Philastrij sententia displicuit. Beda, in Cant. lib. 6. c. 30. & in Marc. c. 15. in Luc. lib. 6. cap. 23. & hom. in Fer. 3. palm. dictos esse Paganos voluit à villis, quas pagos Latini vocare consueuerunt: à villis verò tales dictos esse contendit, quòd longè distent à superna, & cælesti ciuitate. At enim mystica est hæc etymologia: nos verò propriã, historicam, & quam vocant litteralem perquirimus, nec dubitamus plures simul rusticas domos, hoc est, villas vocari Pagos, & inde Paganum, hoc est, rusticum, qui ruri natus, & educatus sit, & Semipaganum, hoc est, semirusticũ; sed quæcumque rusticana, eam Gentiles dicti cœperũt Pagani, quamuis vrbani essent. Alciatus Parerg. lib. 1. c. 13. misticè quoque hoc nomẽ exponit, cum ait, Idolorũ cultores dictos esse Paganos, eò quòd non sint adscripti Christianæ militiæ, qua quis aduersus Diabolum arma capessit. Connanus etiam lib. 9. Comment. c. 13. Pagani, inquit, dicti sunt Gentiles, eò quòd nõ essent milites Christi, qui solus dignus est, cui militemus. Legimus enim Latinè dictos esse Paganos, quotquot à militia, erant immunes, & liberi. Apud Iurisconsultos contraria sunt miles, & Paganus, vt constat ex Marcello l. quædam ff. de Pœnis, & l. 1. C. de milit. testa. l. si ignoras. ff. locat. l. ius nostrum. ff. de regulis iuris. Mihi tamen eorum magis sententia probatur, qui putãt à temporibus Christianorum Imperatorum, Gẽtiles, nomine Paganos vocari cœpisse, eò quòd Imperatoriis legibus claudi cœperant Idolorum fana, & delubra, & sacra Gentilium prohiberi in oppidis: quare pagos, villas, & agros adire cogebantur, & illic suos deos colere, & superstitiosa sua sacra facere. Vbibi igitur excluși, in pagis, & villis suos inanes deos colebant, & venerabantur, vnde & Pagani dicti sunt. Scribit Theodo. lib. 3. hist. c. 3. Constantinum Magnum pugnaturum contra Magnentium tyrannũ, milites omnes lic voluisse patratos ad bellum difficillimum, videlicet, vt sacro omnes baptismate initiarentur. Gentiles autem, qui id facere recusarẽt, immunes à militia domos suas rediret. Ex quo verisimile etiam est, cœpisse Gentiles Paganos dici ea significatione, qua Paganos Latini eos nominabant, qui erant à militia immunes, & liberi. Quidquid sit, certum est, Gentiles vocari Paganos. Aug. lib. 2. retract. c. 43. Deorum falsorum cultores vitato nomine Paganos vocamus.

Secundò Quæritur, An Pagani Christianorum principum potestati, & iurisdictioni, subiecti cogi queãt, vt fidẽ Christi recipiant. Minimè, vt colligitur ex c. de Iudæis. c. qui sincera. d. 45. & c. sicut, de Iudæis, & docet S. Th. 2. 2. q. 10. art. 8. cuius sententia est, communi consensu recepta, cùm enim credendi actus sit voluntarius, ac liber, quempiam ad fidẽ adigi minimè patitur. Nec solùm Christiana fides à vi omni atque coactione debet esse aliena, sed etiã absque metu mortis, seruitutis, carceris, supplicioruim, aut similium malorum suscipienda est, nec enim vsquã legimus cuiquam hæc mala ideo incussa fuisse, vt ad fidẽ, & religionẽ Christianã traheretur.

Quæres, An muneribus, & donis, officiis, & obsequiis infideles ad fidem allici possint? Respondeo, iure posse, cùm id nihil humanæ voluntati deroget, aut libertati. Ex quo infertur posse fidelem fœminam, remoto quolibet iure humano scripto, cum Pagano conuenire, ea conditione: Te in vitum accipiam, si sacro baptismate initiabere. Princeps item, tuta conscientia suam fidem obligat, ea conditione, vt qui baptismum susceperint, à certis tributis, vectigalibus, & oneribus sint immunes. Præterea, si qui fuerint rei capitis, eadem conditione, & pactione possunt vita donari. Neque enim in his vlla vis infertur. Nec Simoniæ crimen contrahitur, quoniam temporale commodum pro re spirituali non datur, sed officiis, Pagani voluntatem, & animum conciliamus, & ad id, quod alioqui iure diuino præstare deberet, nobis deuincimus, & ad suæ salutis studium, & amorem inducimus.

silu. in verbo Iudeus q. 6. & c. caue. 8. q. 2.

Tertiò Quæritur, An iidem Pagani iure compellantur ad Euangelium audiendum? Quidam arbitrantur, eos minimè ad id posse compelli, eam ob causam, quòd Euangelij auditio ad fidem amplectendam per se directo tendit: sed ad credendum adigi nequeunt, ergo nec audiendum compelli. Cæterùm alij putant, eos cogi ad audiendam iure posse, quoniã eo facto tantùm curatur, & efficitur, vt sacris diuini verbi cõcionibus intersint, nec enim rectè inde cõcludas, eos proinde ad eredendum compelli. Mihi sanè hoc probabile apparet: atque huic sententiæ fidem faciunt, quæ extant pontificiæ constitutiones, quibus præcipitur Iudæis, vt certo quodam hebdomadæ die conuocati, aliquem Theologum doctorem, aliũm ve idoneũ virum audiant. Id iussit Greg. XIII. in constitutione, quæ sic incipit: Sancta Mater Ecclesia, & ante eum Nicolaus tertius aliam ediderat, qua iubebat, nunciari Euangelium Iudæis, & eos ad audiendum conuocari.

Simancas de catho. inst. 35. num. 6.

Quarto Quæritur, An Pagani, Iudæi, vel Saraceni ex oppidis, omnique Christianorum ditione iure expelli, & eiici queant, ea tamen lege, & conditione, vt si remanere velint, Christi Domini religione, & sacris imbuantur, & sancto baptismate regenerentur, datis induciis, & deliberandi tempore constituto: sin minus relictis sedibus propriis ad alienas confestim sese conferant? Respondent aliqui, posse. Nã quãquis Oldr. Alexander Imola, & Soc. Corsettus, Albericus, quos citat Simancas de Cathol. institit. tit. 35. nu. 6. docere videantur, Principem Christianum, non posse è terris suis expellere Iudæos quietè, & pacificè viuẽtes, propterea, quod eis iure naturæ charitas, æquitas, & misericordia debeãtur, & nullus innocens suis rebus, & præsertim domicilio sit spoliãdus: & ius canonicum veret, eos vlla molestia affici: Attamẽ id inquiũt, sub nostram fermè ætatem in Hispania à Rege Catholico Ferdinando huius nominis quinto factum fuisse legimus, vt tradit Simancas, de Cathol. institit. tit. 15. num. 7. ex multorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominum doctissimorum consilio, & sententia. Iussit enim Saracenos, & Iudæos quoq; ab Hispaniis discedere, quo vellent intra quadrimestre temporis spatium, vt vel ad fidem, & religionem Christianam conuerterentur, vel bonis suis omnibus venditis ab Hispania decederent eis tamen, qui sacro baptismate imbui cuperet, remanere concessit. In hoc enim vis simpliciter nō infertur, sed libera optio datur, vt vel Christianorum prouincias deserant intra certum tēpus, vel Christiani fiant. Hinc Iustinianus Imperator, vt Paulus Diaconus auctor est in vita eius, tertio sui imperij anno legem tulit, qua ex suæ ditionis terris Paganos, & Hæreticos exclusit datis inducijs trium mensium, vt conuerterentur ad Christum, si vellent. Et in Concilio Toletano 6.c.3. teste L. Marineo Siculo lib.19.& Albertino in Rubr.de hæret.in 6.q.3.& Simāca. de Catholinstit.tit.35,nu.9. constitutum est in hunc modum Inspiratmine summi Dei, Excellētiss.& Christianiss. Princeps ardore fidei inflammatus, cum regni sui Sacerdotibus, precationes, & superstitiones Iudæorum eradicare voluit funditus, nec sinit degere in regno suo eum, qui non sit Catholicus: & vt quisquis succedentiū temporum regni sortitus fuerit apicem, non antè consecendæ regiam sedem, quàm inter reliqua conditionum Sacramenta pollicitus fuerit nullū non catholicum in regno suo se permissurum. Sic ibi: Nec desunt iustæ, & debitæ causæ, cur eiiciantur: nam multa impiè, & nefariè peccant cōtra Christianam. Porrò Principibus minime licebit Iudæos, Saracenos vel Ethnicos suis finibus eiicere, fortunis, tebus, ac bonis priuatos: tūc enim bonorum illi suorum venditā factam, ad Christi fidem compelli viderentur.

A

B

C

D

Quinto Quæritur, An etiam Pagani adigi possint à Principe Christiano, in cuius ditione versantur, ad deorū suarum cultum abiiciendum, ad legem naturæ seruandam, ad idolorum aras, delubra, & fana deserenda, ad ritus superstitiosos respuendos, ad omnem demum impietatem sactilegā repudiandam: Respondeo, Christianos Principes, & Imperatores olim leges sanxisse, quibus hæc abolerentur. Nam, vt constat ex Codice Theodosiano. l.1.& 4.& 6.& sequenti. Tit. De Paganis sacrificiis, & templis, Constantinus Magnus præcepit l. 4. vt Idolorum fana clauderentur. Et l. vltima Theodosius, & Valentinianus imperarunt, vt omnia fana, & delubra diruerentur, & alij Imperatores interdixerunt Paganis sacrificiis, & ritib. vanis, & superstitiosis. Et in Conc.5. Carthag. can.15. decretum est, vt patres peterent ab Imperatore, vt quæcūque residuæ essent superstitiones gentilium, omnino delerentur, siue in lucis, siue in arboribus, siue in simulacris. Paulo etiam supra tradidimus Gregorium XIII. Constitutionem edidisse, in qua Iudæis multis rebus interdixit: quæ constitutio nō solùm contra Iudæos, sed generaliter contra infideles quoslibet edita fuit. ¶ Ex quibus omnibus patet, posse Paganos legibus Principis Christianis cuius ditioni, & imperio subiiciuntur compelli, vt vnum Deum reuereantur, Idolorum cultū abiiciant, leges, & iura naturæ custodiant, nihil denique in contemptum Christianorum, & rerum sacrarum audeant perpetrare. Nam hoc ipso, quòd Christiani Principis ditioni subiecti sunt, quemadmodū cogi possunt eas leges seruare, quæ ad commune Reipublicæ bonum, videlicet salutem, trāquillitatem, & pacem pertinent: quoniam interdici eis potest, ne noctu arma deferant, ne tributa denegent, ne pacta perfringant, ne promissa violent, ne frumenta extrahant, ne furta, adulteria, homicidia committant: sic etiam adstringi possunt ad germanum, & verum cultum vni Deo bonorum omnium auctori deferendum, ad Idola è medio tollenda, ad iura naturæ conseruanda. Cæterum Christiani prohibentur in Paganos irruere, aut eorum bona diripere priuata auctoritate. l. Christianis. C. de Paganis, quæ lex lata est, ab Imperatoribus Honorio, & Theodosio.

Sexto Quæritur, An Princeps Christianus, videlicet Imperator Rex, Romanusve Pontifex ius habeat, & potestatem inquirendi, & animaduertendi in Paganos sibi nō subiectos, ea ratione qua infideles sunt? Hanc quæstionem tractat Couarr.in regul.peccatum p.1.§.10.nu.1. Host. Augustt. Anconitanus, Aluarus, Pelagius, Oldr. quibus videntur assentiri Ioan. Andreas, Panorm. Alberinus, & alij Canonici iuris interpretes, quos omnes citat Couarr. loco citato, tradiderunt, Ecclesiam ius habere contra infideles agendi, si generalem eius in totum terrarum orbem sibi à Christo Domino potestatem traditam recusent, & negligant. Censent enim illi Christum Dominum, vt hominem, ius, & potestatem in omnes terrārū nationes & gentes à Deo accepisse, quemadmodum ipse dixit: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: & hanc auctoritatem Petro tanquam suo in terris Vicario, eiusque successoribus reliquisse, & proinde posse Romanum Pontificem Principi Christiano vices suas demandare, vt in Gētes inquirat, & animaduertat, propterea quod Christianæ fidei renuant sese submittere.

Communi tamē Theologorum consensu recepta est sententia eorum, qui negant esse penes Ecclesiam id iuris, & potestatis. Sic Innoc. Cardinalis, Dominicus inter Canonici iuris interpretes, sic etiam S. Thom. Antonin. Silu. Caiet. & alij Theologi, quos omnes refert, & sequitur Coua. in regul. peccatum. p.1.§.10. num.1. proinde Paganos non sine iniuria ad fidem recipiendam compelli. Neque enim eo iure, & auctoritate Ecclesia hactenus est vsa. Christus quoque Dominus præcepit quidem, vt omnes fidem eius, & religionem susciperent, si salui esse vellent; ita tamen, vt quisque ad fidē sponte veniret, non autem, vt traheretur inuitus.

Septimo Quæritur, An penes Principes Christianos sit ius compellendi Paganos sibi non subditos ad audiendū Christi Euangelium? Quidam negant, ea ratione ducti: sicut eis libertum est credere, ac fidem habere, sic etiam, & sacrum Euangelium audire. Alij verò affirmant, putant enim, non idem esse iuris de credendo, quod est de audiendo. Non enim consequens est, vt si ad audiendum adigantur, eo ipso, compellantur ad credendum; quilibet enim potest sponte ac libere audita credere. Equidem negari non potest, quin si viri probatæ vitæ, & spectatæ virtutis mitterentur ad Christi Euangelium Paganis annunciandum, iure naturali digni essent, qui audirentur, nec inter vllus Paganorum Princeps, aut prohiberet, quo minus Pagani, qui vellent, Euangelium audirent, aut idoneos Christi nuncios ac præcones, & interpretes impediret, ne illud annunciarēt. Alioqui enim his, aut illis vim, & iniuriam manifestam afferret, ita Couarr. in regul. peccatū p.1.§.10.num.3. vbi id colligit ex S. Th. Cai. & aliis.

Octauo Quæritur, An Princeps Christianus iure possit Paganos debellare, eo nomine, & causa, quòd Idola, & simulacra inanium deorum, venerentur, & colant? Lyranus, & Abulensis Episcopus, Alphonsus Castrus, Aluarus Pelagius, vt refert Couarr. in regul. peccatum p.1.§.10. num.5. inuituare videntur, id posse: quod probant tūm ex c.Si de rebus 23.q.8. tūm auctoritate diuina: nam Deus iussit Israeli populo Chananæos, aliásque gentes Idolorum cultrices expugnare, concidere, & delere, ac perdere. Alij verò contra arbitrantur id fieri iure non posse: quoniam Pagani licèt Idola colendo grauiter peccent: Principibus tamen Christianis nullo iure subiecti sunt. Nec enim si vnius Reipublicæ ciuis delinquat, alia Respublica ius habet in eum inquirendi, & animaduertendi. Horum sententia mihi certè magis arridet.

Nono Quæritur, An quia Pagani naturę leges, & iura violant, à Christianis Principibus iure puniri possint: ita, vt ad legem naturæ seruandam compelli queāt? Duæ sunt opiniones: prima affirmat, quam probant Innoc. Host. Ioan. Andr. Augustt. Anconitanus, Panorm. Aluarus, Pelagius, Antoninus, Syluester quos citat Couar. in reg. peccatum p.1.§.10. nun.4. Ratio eorum est, quia quisque ex rationis præscripto viuere debet: ergo si naturæ iura labefactet, corripi, ac puniri potest. Altera opinio id prorsus negat, estque Turrecremaæ Cardinalis, Francisci Victoriæ, Soti, vt testatur Couarr. loco citato, ob eam rationem videlicet, quoniam licèt Pagani naturæ leges, & iura perfringant, non sunt ideirco tamen illi Christianis subiecti Principibus. Occurres: Respublica omnis ius habet sese defendendi, ac tuendi: ergo si Paganus Principes iura naturæ perturbat, aut passim à suis populis peruerti impune sinat, regnaréque omnium malorum licentiam; poterit seipsam tueri, ac proinde Christianos Principes ad sui auxilium vocare. Respondeo, auctores tantùm loqui de iis casibus, in quibus Ethnicus Princeps vnà cum gentibus, & populis sibi subiectis iura naturæ, & leges conuellit: non autem de iis, in quibus Princeps ius naturæ violat populo sibi reclamante.

Mihi in hac controuersia respōdendum posita distinctione videtur. Aut enim Pagani id ius naturæ non seruāt, quod debitum Deo cultum, & honorem tribuendum præscribit: aut id, quod cuique homini reddendum, quod suum est, iubet: Si loquamur de priori iure naturæ, nequeunt Pagani iustè puniri, eò quòd diuinum cultum, & honorem despiciant. Si verò de posteriore, quo ius naturæ dissoluunt pernumerū, & negligunt puniri iure queunt: vt si furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falsi testimonia, incestus, stupra, aut perpetrēt ipsi, aut liberam concedant facultatem huiusmodi mala perpetrandi, aut passim in aliis, quos iure suo ab iis malis coercere possunt ac debent, sine vlla pœna suppliciōque permittant. His enim legibus naturæ violatis, plane consequitur, vt innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur. Iure autem naturali innocentum iniurias propulsare, & possumus, & debemus. Item, quia eiusmodi mala communi Reipublicæ saluti, paci, & bono officiunt, & nocent.

Decimò Quæritur, Quibus in rebus Principes Christiani ius habeant contra Paganos agendi? Respondeo, cum Couarruuia, loco citato, num.3. Primò in eo, ne aditum præcludant idoneis Euangelij nunciis ad eos destinatis, eos exclu-

dendo, aut indigne, & contumeliosè tractando. Deinde ne in Christum eiúsve religionem, & fidem probra, & maledicta coniiciant. Præterea, ne eos impediant ne ve remorentur, qui se ad Christum conuertendi desiderio tenentur. Item, ne eos persequantur, qui Christi Euangelium audire cupiūt, studēt, aut annunciandum sibi, & audiendū curant. Insuper, ne quouis modo ad Christum conuersos infestent, opprimant, vexent. Tum etiā, ne vi, metu, minis, mendaciis, fraudibus alios inducant ad simulacra deorum veneranda, ad thus eis adolēdum, aut ad legem naturæ peruertendam, aut ad susceptam Christi fidem deserēdam: non tamen si exemplo, verbis, monitis, precibus, munenbus ad id eos alliciant, & inuitent. Postremò, ne suos, vel alios vanis suis diis immolēt: item ne eos permoueant, ac incitent ad immolādos homines, vt diis suis seruiant, vel ad eos mactandos, vt vesci queant eorum carnibus more ferarum. Sed quid, si sontes homines alioqui capitis pœna damnati, diis immolari apud eos Ethnicos soleāt? aut mactari: vt eorum carnes edantur? Respondeo, nihil hoc referre: sontes enim iure quidem capite puniuntur, nefariè tamen, & impiè diis immolantur, aut ob humanarū carnium esum necantur.

A

B

C

D

Vndecimò Quæritur, An Ecclesia superstitiosos inanium deorū ritus iure toleret in Paganis Principū Christianorum dictionj, & imperio subiectis? Respondet S. Th. 2.2. q.10. ar.11. aliquando iure permittere, eam scilicet ob causam, vt plura, vel graviora, & deteriora mala vitentur: qualia forent, si Pagani inde grauiter offenderentur: si dissidia, & odia inde orta probabiliter crederentur, si ad fidei, & Religionis Christianæ dogmata amplectenda, aditus difficilior redderetur.

Duodecimò Quæritur, An Ecclesia citra iniuriā Paganos sibi subditos priuet dominio Christianorum seruorū? Respōdet S. Th. 2.2. q. 10. art. 10. Ecclesiam primis Christianæ Reipublicæ nascentis initiis permisisse, vt Pagani ius, & potestatem haberent in Christianos seruos: postea tamen eos omnes in libertatem vindicasse: atque id meritò fecisse; quoniam multis experimentis didicit, Christianos seruos dominorum variis fraudibus, atque artibus seduci, corrumpi, peruerti, à Christianis institutis deficere, ad vitia tādem permoueri, flecti, & pertrahi interdum etiam, in contemptum Christianæ Religionis, contumeliosè tractari. Quibus malis, & incōmodis, vt obviam iret Ecclesia, cōstituit, ne Pagani seruos Christianos haberent, quod ob cōmune fidei, & Religionis Christianæ bonum potuit iure decernere.

Decimotertio Quæritur, An Christiani bello capti à Paganis, & serui effecti ab eis fugiendi ius habeant? Respondeo ex communi omnium consensu si in bello iniquo sint capti, eos tuta conscientia posse fugere, seruitus enim nō nisi iusto bello potest induci. Præterea, Christianis Saracenorum, vel Turcarum bello captis, & redactis in seruitutem, semper licēt fugere, & ad Christianos redire, vt ex communi omnium sententia docet Coua. in reg. peccatum par. 2. §. 11. nu. 6. contra Alciatum, & quosdam alios: quoniam Turcarum, & Saracenorum bellum contra Christianos est iniustum, & iniquum: pugnant enim illi, vt Christianā Religionem disperdant, ac funditus deleant. Christianis item seruis apud Turcas, & Saracenos frequenter periculū imminet pertidiæ, & impietatis. Quæstionis igitur huius nostræ caput est de seruis Christianis Ethnicorū bello captis, qui contra Christianos iure dimicant, & bella gerunt. De quibus primò dicimus, tuta eos conscientia posse fugere, si probabile periculum impendeat impietatis, aut cuiuslibet alterius peccati, solent enim Christiana infidelium mancipia variis modis, & artibus sollicitari, premi, & vrgeri ad Christi fidem deserendam, & ad vitia conscelanda. Deinde, hoc etiam impedimento sublato, ius est eis fugiendi, fesēque præripiēdi à Dominis suis: quoniam, vt suo loco planius constabit, seruus iure belli captus potest bona fide, & tuta conscientia fugere, vt ad suos reuertatur, nō autē, vt intra hostium prouincias maneat, vt docet Couarr. lib. 1. variar. resol. c.1.n.10. ius enim belli interpretari mitius oportet. Milites itaque bello capti in seruitutem redigūtur, ea tamen conditione, vt nulla Domino vi illata fugere possint, causa ad suos redeundi: nō tamen ideò iuris est in seruis, qui spōte sese vendiderūt. Quæres, an Christianis mācipiis apud Saracenos, Turcas aliósve Paganos degentibus, liceat aliquid Domino furari, vt habeāt, vnde in via, dum fugiunt, sustētentur? Respōdent quidam, Principibus quidem Christianis esse ius aduersus Turcas, & Saracenos bellum gerēdi, & proinde eos iure belli rebus suis spoiandi, quia Christianorū Prouincias iniustè occuparunt, & occupāt: at verò priuatis hominibus ius nō est furto eis aliquid subtrahendi: furtum enim est per se malū, nec ius permittit eiūs hosti furari. Quare Christiano seruo nefas est quicquam de sui domini bonis subripiendo, sibi ad fugam prospicere. Quòd si fugæ negotiū absque furto minimè succedat, abstinere tunc tēporis à fuga debet: quoniam perinde est, ac si cōmodam, & opportunam fugiendi occasionem nactus nō sit. Nec enim sunt faciēda mala, (vt nos monet Apostolus) vt veniant bona. In aliud igitur tempus fugam reiciat, vt cum necessaria, per diuinam prouidentiam, vitæ subsidia sibi comparauerit, optatæ libertati per fugam tunc consulat. Rogabis fortitan, Quid si alimenta necessaria vitæ, & iam ante cōparata in fuga deficiant? Respondent, fugienti licebit, quod est fugæ prosequendæ, vitæque tuendæ necessariū vndecunq; cōquirere, & capere, nisi aliunde id suppetat sibi: tunc enim in extremā est inopiam, & egestatē redactus. Aliis tamen videtur probabilius, fas esse Christiano seruo apud Turcas, vel Saracenos capto, auferre domino suo ea omnia, quæ sunt ei necessaria ad fugā, & ad iter faciendum, quo reuertatur ad suos, eò quòd iniquè possideatur à Domino: Item, quia vim patitur, dum detinetur. Item, quia potest iure operas, quas præstitit, cōpensare aliis rebus.

Decimoquarto Quæritur, An Christianus iure eas res Paganis vendat, quib. ad suas superstitiones abusuros certo nouit? Quæstio ex eo pender quòd Ecclesia c. Iudæi. c. cōsuluit, de Iudæis, & l. vlt. C. de Iudæis permittit veteres Synagogas reficere, & quæ ruinam minantur: fulcire ergo licēt Christianis lapides, calcem, & ligna ad eas reficiendas, & muniendas vendere Iudæis. Deinde, Paganorū delubra, cum sint domus, in quibus habitare possimus, videtur esse res mediæ, & indifferentes, quarum bonus etiā vsus esse potest: ergo pari ratione Christianis licēt id vendere Paganis, sine quo eorum fana exædificari nequeunt. Respondeo, opus hic esse distinctione ex S. Th. 2.2. q.169. ar.2. ad 4. & Caiet. 2.2. q.169. ar.2. resp ad 4. dub.1.& Maiore. 4.d.15.q. 5.§.3. arguitur. Aut enim quæ venduntur Paganis, per se ad superstitiosos eorum ritus, & cæremonias spectant, aut sunt res mediæ, & indifferentes. Si primi generis sint, Christiani eas res non bona fide, & conscientia vēdunt, cum sint per se malæ, & proinde eis Pagani benè vti nequeunt. Si verò secundi generis fuerint, sine damno conscientiæ eas eas Christianus vendit Paganis, quāuis prænouerit eis malè Paganos vsuros, quòd enim eæ rēs emptæ in malum finem dirigantur, Paganorum, qui emunt, vitio non Christiani, qui vendit, culpæ tribuendū est. Nec lex charitatis Christianum hominē adeò adstringit, vt abstinere debeat à vendendo: tūm quia Pagani homines ex deprauato voluntatis studio, & affectu delinquūt, tūm etiam quia Christianus, res suas simpliciter venales exponit, nec tanto cum rerū suarum detrimento, Pagani bono cōsulere debet. Cæterum, obiicies, si Paganus ea emeret ad nocendum alteri homini, Christianus sciēter proculdubio vēdendo delinqueret: ergo malè pariter faceret rem vendēdo Pagano, quam præstaret ei non paruo damno futuram. Respondeo, non esse in vtroque casu idem iuris, quoniam in altero tueri nos oportet iustitiam innocentis, cui Paganus desiderat, & conatur officere: in altero verò Paganus vult sibi tantùm obesse, non alteri.

Ex dictis manifestum est, non licere Christianis, quicquā vendere Paganis ad eum finem, videlicet, vt exeruantur, tecticantur, aut fulciantur, aut muniantur Idolorum fana, aut Saracenorum delubra, Mezquittas vulgo nominat, quoniā hæc impio cultui, & superstitioni deseruiūt. Nec ità ad eum finē, scilicet ad Synagogas Iudæorū ædificandas, eò quòd per se, & natura sua ad Iudaicos ritus, & cæremonias dirigūtur. Nec, si veteres Synagogas Ecclesia reparari permittit, aut fulciri ruinosas, atq; labantes, ideo recte deducas, fas esse Christianis vendere Iudæis ligna, cæmentū, & lapides quibus reparētur. nam ea vendere in eos vsus, & ad eum finem, sua natura malum est. Ecclesia autē Synagogas Iudæis reparari cōcedit, ea conditione, vt ipsi per se id efficiant, non autē opera, & ministerio Christianorum. Ergo fiue vendēdo, siue laborando, aut qualibet ratione iuuando, siue operādo, tūm in veteribus Synagogis instaurandis, tūm in nouis erigendis Christiani delinquunt. Quoniā, etsi res, quæ vendūtur, sunt sua natura mediæ, & indifferentes, vendi tamen iure à Christiano nō possunt ad finem nefarium, & impium: secus est si Christianus eas res vendat Pagano, ad finem sua natura indifferentem, quamuis nouerit Paganum eis rebus malè vsurum.

Quædam aliæ quæstiones de Paganis diluuntur.

CAP. XXV.

PRimò Quæritur, An filij infidelium paruuli inuitis eorum parentibus sacro baptismate donari, & ablui queant? Animaduertendū est triplicē esse huiusmodi paruulorū seu infantium differentiam. Aut enim sunt filij hæreticorum, aut Saracenorū, vel Ethnicorū, qui ad Christianā ditionem, & imperium minimè pertinēt: aut eorundem, qui ad eam ditionem attinēt: de quibus singulis suo ordine dicendum breuiter est.

Primum igitur, nemo negat ius esse penes Ecclesiā, hæreticorum infantes inuitis ipsorū parentibus Christianæ Religionis sacris imbuendi, quoniā illi eiusmodi sacra suscipere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad eáque seruãda semperq; retinẽda, sese Ecclesiæ obligarũt: ergo, sicut Ecclesia in eos inquisendi, & animaduertendi ius, & potestatem habet, quo ad eius gremiũ, vnde discesserãt, reuertatur, sic & iure potest eos cõpellere, vt filios suos eisdem sacris imbuãt, & informent, & proinde iure etiã æquissimo eorum filios subtrahendi, & sacro baptismatis fonte abluendi potestatem habet Ecclesia: eo quòd parentes illi, cũ sint hæretici, iure, & potestate, quam habẽt in filios, male contra fidem Ecclesiæ datã vtãtur. Sed quæres, an Ecclesia eorum filios vel subtractos, vel ereptos, iam baptismate renatos in Christo, debeat parentibus suis restituere, si repetant. Respondeo, nec debere, neque vero posse; nõ potest, quoniã haud dubiè à parentibus seducti contra penturpe breui non debet, quia merito hæretici omni patria illa, quam in filios habẽt, potestate priuantur. Et filii sui iuris effecti, curæ Ecclesiæ relinquuntur.

Secundò Quæritur, An infantes Paganorum, qui sub Christianis non sunt, citra peccatum salutari baptismi vnda perfundere possimus, parentibus eorum inuitis? Respondeo, ex cõmuni omnium sentẽtia, quam habet S. Th. 1.2. q.10. art. 12. & 3. par. q. 68. ar. 10, id fieri sine peccato nõ posse, alioqui enim parentibus auferri deberẽt infantes: at parentes illa, quã à natura habent, in filios patria potestate priuari nequeũt. Deinde, vt nemo in adulta ætate constitutus ad fidẽ compelli debet, ita nec paruuli sunt vi ac potentia ad Baptisma rapiendi, ac voluntas infantum censetur suorum parentũ voluntas. Ergo si parentibus ipsorum renitentib. & reclamantibus, baptismate donẽtur, eo ipso, ad fidem videbuntur compelli. Præterea, Christus Dominus, qui baptismũ, vt peccatorũ remedium, & medicinã instituit, voluit, vt vel proprio cuiusq; nutu, & voluntate, vel saltẽ tacito, & expresso parentũ assensu reciperetur, neque aliter ab Ecclesia conferretur. Postremò, nunquam hactenus Ecclesia hoc iure, & potestate vsa est, cũ tot in primis Christiani Imperatores, tãque Pij Pontifices præcesserint. At inquies, Ecclesiã ideo nunquã id tentasse, tum ne Pagani offenderentur, tum etiã ne filij ad parentes redirẽt, à quib. postea pertraherentur. Respõdeo, nihil argumento cõcludi: nam si hæc duo tantùmodo obstarẽt, quo minus Baptisma eis cõferretur, non deberent remedia, quibus hæc, & similia mala caueret, & declinaret Ecclesia. Ergo similius vero est, Ecclesiã id nunquã fecisse, quia simpliciter id ius faciẽdi nõ habet.

Deinde oppones: si pater filio corporis vitã eripere conaretur, posset quisque filium ei auferre salutis causa, sed mors animæ deterior est morte corporis, ergo iure posset quis patri filium eripere, vt vitam ei largiretur æternã. Respõdeo, iure naturæ nos obligari ad vitam innocentis tuendã, & cõseruandam, & proinde ad necẽ, quam pater suo filio machinatur impediendã, præsertim cum pater ipse ob tentatum patricidium, patria potestate iure optimo priuetur. At verò, noluit Christus Dominus, vt baptisma alicui paruulo cõferretur, licet sit ad salutẽ animæ necessarium, contra voluntatem eius, cui est ipsius paruuli cura cõmissa: sicut proiectæ ætatis homini renitenti, & reluctanti nõ possumus ad fidẽ compellere, quem tamen, si morte sibi conscisceret niteretur, possemus iure à tanto facinore impedire, & prohibere. Posthæc obiicies, si pater filium ad furta, homicidia, adulteria, atque alia id genus flagitia conaretur inducere, omni iure posset ei filius auferri, ergo pari ratione si filium à baptismate prohibere contendat: l. Si Lenones, C. De Episcopali audiẽtia sanctum est. Si Lenones patres, aut Domini filiabus, vel ancillis peccandi necessitatem imposuerint, liceat filiabus, & ancillis episcoporũ implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolui. Vnde meretricibus iure optimo filiæ subtrahũtur, si eas prostituerint. Respondeo, imparem esse rationem, quoniam eiusmodi peccata labefactant communem Reipublicæ pacem, & salutem, quam tueri, & cõseruare debemus, at cum pater filium prohibet, & abstinet à baptismo, nihil contra Rempublicam peccat. Deus autem Baptisma in remedium quidem paruulorum instituit, sed parentum tamen cura, diligentia, & opera conferendum.

Tertiò Quæritur, An filij nati ex vno parente Christiano, altero verò Iudæo, vel Pagano, iure possint baptismate donari id annuente, & volente parẽte Christiano, altero verò renuente, & reclamãte? Respõdeo, posse, quod aperte cõstat ex c. Ex litteris, de conuersione infidelium & ex c. Iudæi 28. q. 1. Rogabis: Quid si pater qui cõtradicit, & renuit, sit Paganus, mater verò, quæ vult, & annuit, sit Christiana? Respõdeo, alterutro parẽte Christiano, filius potest iure baptismate ablui, dummodo parens fidelis diligenter curam suscipiat, filij instituendi, caueatq; ne ab altero parẽte infideli seducatur. Dices: Patrus sequitur ventre, filius enim ex ancilla susceptus, è patre liberto est seruus, & contrà natus ex matre libera, & seruo patre, liber est, ergo si filius fuerit ortus ex matre Ethnica, Christianus effici non potest. Respondeo, id secundum leges ciuiles, & iura locum habere in iis, quæ ad libertatẽ, & seruitutem hominum pertinẽtat verò ob commune fidei bonum iure decretum est, vt siue pater, siue mater fidelis sit, filius salutaris baptismatis aqua abluatur. At, secundũ leges, inquies, patrem solùmodo nõ matrem habere patriam potestatem, in filios, ergo matre fideli annuente, & patre ethnico reclamãte, filius nõ potest Baptismatis aqua proluí. Respondeo, vbi de cõmuni fidei bono agitur, nulla haberi rationem patriæ potestatis, quã leges, & iura Romanorũ sanxerunt. Et propterea mater fidelis, quamuis ei ius ciuile patriam potestatem non tribuat, ius habet ad Baptismum filium offerendi. Sed quid si vterque parens tùm fidelis, tùm infidelis, filium prohibeant baptismo, poteritne Ecclesia, contra voluntatem eorũ baptismã filio conferre? Respõdeo, posse, quia aliquando cõtingit, vt parens fidelis abnuat, quia vult infideli coniugi placere, cuiusque sese accommodare voluntati: tunc itaque filius tutò potest baptismo donari: ad hoc enim satis est, si alterutter parens ad fidem conuersus Baptismate recepto sese Christianis adiungit, an filius quoque iure possit ad baptismum offerri, vt in Christo renascatur? Respondeo, eum posse, & debere, quamuis parens infidelis obluctetur, ac repugnet.

Quartò Quæritur, An si parentes infideles longissimè absint, & dissent à filijs paruulis, liceat Christianis, in quorum manus filij deuenerint, eis baptisma conferre? Respondeo, licere, quia perinde est, ac si essent omni parentum, & auxilio destituti: quorum Deus curam demãdauit iis, ad quos aliqua tandem ratione peruenerint. Quare illi siue bello capti, siue furto siue violentia sublati, siue emptionis iure adquisiti, ad Christianum hominem transierint, baptismo ablui, & res fidei, & Religionis Christianæ edoceri debent. At inquies, parentes renitentur, quod verisimilius est. Concedo: sed eorum curæ subtracti iam in Christianorum deuenire potestatem & iurisdictionem, ad quos de eorum salute cura pertinet. Quid si parentes non longè absint, & conueniri, & consuli facilè queant? Respondeo: si filij non sint serui Christianorum effecti, requirendam esse parentum voluntatem, quia nõdum sub cura, & patriæ potestate esse defierunt.

Quinto Quæritur, An Paganorum infantes apud Christianos expositi, iure possint donari baptismo? Respondeo, iure posse, quia parentes eos ab se ablegarunt; & proinde curam, & patriam potestatem amiserunt. Is tamen, in cuius manus, & potestatem inciderint, eos Christianis institutis debet imbuere, & cauere, ne grandiores iam facti redeant siue refugiãt ad parentes, aut ne parentes eos quauis ratione recuperent.

Sextò Quæritur, Quid si parentes Pagani paruulos sponte ad Christianos deferãt in eũ finẽ, vt baptismatis vnde iustificentur, ne eorũ corpuscula fœteãt, aut ne à Dæmoniis vexentur? solent enim Turcæ, & Saraceni nobiles, (vt fertur) suos infantes interdum Christianis offerre, vt eis baptisma conferant, quo ab his malis erepti, bona, & integra valetudine potiãtur. Sunt qui putent id licere, facere, eò quòd parentes sponte eos ad Baptismũ offerant. Deinde, quia magno paruuli beneficio donantur. Si enim ex hac vita decesserintin cælestẽ patriam cõuolabunt, citant Silu. Baptismus 4. q. 7. Sed ibi quæstionis huius meminit, & nihil definiuit. Alij verò negant id esse licitũ facere eã ob causam, quòd statim parẽtib. reddi debeãt, & proinde grandiores effecti, & à parentibus impiis instituti, eorũ negotio à fide deficiscent. Nec refert, si parentes vltrò, & sponte filios offerant: siquidem ab eis statim filios repetitum, & recuperatũ iri, non est dubitandũ. Neque enim Christiani, quibus Turcarum, & Saracenorũ filij baptismi gratia traduntur, vlla ratione impedire parẽtes possunt ab eis repetendis, & recuperandis. Ex quo perspicuũ est, eiusmodi infantes iure donari, & ablui baptismo posse, quoties cõmoda occasio sese obtulerit à patrio eos iure, & potestate liberãdi.

Septimò Quæritur, an infantes Iudæorum, vel aliorũ infidelium, qui sunt Christianorũ mancipia, possint absolui baptismo, inuitis parẽtibus: Duplex est opinio. Prima affirmat, quæ fuit Scoti in 4. dist. 4. q. 9. Dur. 4. d. 4. q. 6. Gab. 4. d. 4. q. 7. ar. 5. dub. 5. & aliorũ: quos ea ratio permouit, quòd dominus potest liberè, aut patrem, aut filium vendere, cum sit vterque mancipium: ergo etiam patrẽ potest in longinquam prouinciam mittendo distrahere, aut filium alicui vendere, siue donare, qui tanquam Dominus iure potent eum offerre baptismo, cum sit iure optimo patris curę subtractus. Altera opinio negat, quæ placuit S. Thomę eiusque discipulis 3. p. 68. a. 10. & 2. 2. q. 10. a. 12. Palu. 4. d. 4. q. 4. a. 2. Sot. 4. d. 5. q. 1. a. 2. Sic etiã sentit Ricar. 4. d. 6. a. 2. q. 1. hanc autem ea vnica ratione comprobant, quòd infantes in iis, quæ pertinent ad salutẽ animæ, paterna cura dirigi, & gubernari debent, quamuis parentes fuerint olim Imperatores, & Principes Ethnicos tolerabant.

Tertiodecimò Quæritur, An fas sit Christianis in auxilio accire Paganos ad bellum? Respondeo, ex natura rei id quidem fas esse, olim enim Machabæi cum Romanis, & Sparta. nis fœdus, & societatem iniere, & Christiani Imperatores, militum ethnicorũ opera passim vtebantur. Præterea, si Christianis bellum sit contra infideles, quid ni iure alios quoque infideles, & impios adsciscant ad eos debellandos? Si tamen Christiani bella gerant inter se, quamuis liceat, non tamen expedit, nec debet ethnicorum ad id auxilium inuocari, præsertim eorum hominum, qui Christianum sanguinem auidissimè sitiunt, & Christi nomen maximè oderunt, Christianam denique religionem funditus perdere, & delere summa vi, atque ope nituntur, quales sunt Turcæ, & Saraceni.

Decimoquartò Quæritur, An omnia opera infidelium, sint peccata? Quæstionẽ mouerunt Theologi ob Augustini sententiam sæpè citatam, infidelium actiones esse peccata: nullas in eis esse veras virtutes: neminem sine fide Christi posse rectè viuere: ad mihil aliud liberum hominis arbitrium valere sine gratia Christi, nisi ad peccandum, id ipsum tradidit Prosper scribens contra Cassianum, idem quoque Fulgetius. In eadem sententia videntur fuisse Origenes, Clem. Alexand. Hieron, Greg. & Bernar. quorum omnium testimonia citant lib. 3. c. 29. q. 5. & q. 4. Inter Scholasticos communi omnium consensu receptum est, quod habet S. Thom. 1.2. q. 19. art. 4. & probat ibi: Cai. & Sot. lib. 1. de natura, & gratia, c. 9. a. c. 21. & Theologi, in primo dist. 41. non omnia infidelium opera esse peccata, quia multa præstare possunt, & præstant, quæ in genere moris, & virtutis bona vndecumque sint. Vnus duntaxat est Greg. Arimenensis in 2. d. 28. q. 1. & 2. qui ne ab Augustini sententia dissentire videretur, pugnacissimè asseuerat, infideles etiam dum parentes venerantur, ac de se benemeritis gratias agunt, habentque, cum indigentibus opitulãtur, pacta seruãt, promissa exoluunt, deposita reddunt, in his, & aliis similibus operibus peccare: non quòd hæc opera sint ex se obiecta, vel fine, vel aliqua adiecta circunstantia peccata, sed eò quòd circunstantia debita careant. Fieri enim causa, & amore Dei deberent, & proinde eum in Deum minimè referantur, sunt mala: possunt tamen esse bona, si (inquit ille) peculiari Dei auxilio in ipsum Deum referantur. Ex quo in Saracenis, Iudæis, & hæreticis fatetur esse multa beneficia, quia non sunt gratuito, & speciali Dei auxilio destituti, quo propter Deum ipsum, ea bona præstentin Paganis, verò illa esse pauciora. Quare Gregor. non eo spectat, vt doceat omnes infidelium actiones esse malas: sed nisi gratuito, & peculiari Dei munere in Deum dirigantur, & referantur, esse peccata.

Hæc controuersia sanè difficilis aliqua ex parte, & obscura est, propter Patrum præsertim verò Augustini, Prosperi, Bedæ, & Fulgentij, contra Pelagianos disputantium testimonia, & quadam ex parte tractata à me est li. 3. c. 29. q. 5. & q. 4. Primò illud tanquam certum, & indubitatum statui debet, quod est à concilio Tridẽtino decretum sess. 6. can. 7. Si quis dixerit opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quæcũque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei meretri, anathema sit. Et Can. 8. Si quis dixerit Gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei, de peccatis dolendo cõfugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, anathema sit. Hæc definita sunt aduersus Lutheranos, & Caluinistas, qui Augustini, Prosperi, & Fulgentij testimoniis quibusdam perperam intellectis persuadere conãtur, omnia peccatoris opera odium Dei mereri, & proinde supplicium æternum. ea tamen Deum pro sua bonitate, nec culpæ imputare, nec pœnę. Nam eo ipso, inquiunt, quòd primus homo Dei mandatum violauit, posteros genuit peccato corruptos: peccatoris autem opera sunt Deo inuisa, quia persona peccatoris est ei infensa, & odiosa: & tanquam inimica, & ingrata Deo, meretur, vt quicquid agit, ad pœnam, & supplicium destinetur. Sed certè absurdum est dicere, impium hominem aliena restituentem, promissa soluentem, depositum reddentem, fidem seruãtem, parentes venerantem peccare, & Dei iram mereri.

Deinde, id bene intelligere oportet, quod Patres tradiderẽt. Et quidem Aug. contra Iulianum, & alius in locis sæpe docet, id, quod initio quæstionis proposuimus, & prosper Augustinum vbique secutus contra Cassianum scribit: Nihil operis ex mortuis, nihil iustitiæ procedit ex impiis. Et deinde: Nullus est bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis affectus, sine fide enim impossibile est, placere Deo, & omne quod nõ est ex fide, peccatum est. Hæc ille. Fulgentius quoque probat, vt dixi lib. 3. c. 29. q. 5. & 4. gentes nonnisi ex fide iustificatas, quia omne quod non est ex fide, peccatũ est: & quia sine fide impossibile est placere Deo. Concilij 2. & Arausicani 2. can. 17. Fortimduc, inquit, Gentilis, mũdana cupiditas: fortitudinẽ Christianorum, Dei

in seruitutem redacti. Mihi profectò magis placet secunda opinio, ea ratione, quòd Dominus, & patrem a filio, & filium à patre iure separare non potest, nisi vendiderit, vel donauerit. Deinde, negari nequit quin iure naturali in patris cura filius paruulus sit etiã Domino inuito siue tenuente, licèt Dominus iure ciuili in vtrumque ius habeat, & potestatem tanquam in seruum: est enim Dominus patris, & filij: ergo salus spiritualis filij ad patris, non ad Domini curam spectat. Postremò, quamuis, tùm filius, tùm pater sint serui, difficile Dominus filio iam Christiano suadere potest, ne intendat fallacijs patris seductoris, & ne imptam patris sectã amplectatur. Quid? quod Ecclesia nunquam huiusmodi filios inuitis parentibus salutari baptismatis aqua perfundere consueuit. At dices, inde totum argumentũ colligi, in Ecclesia nunquã hõc morem fuisse, non autem, non fuisse ius, & potestatem baptismum paruulis eiusmodi conferendi. Sed cur, si ius Ecclesiæ concessum est, quo id facere possit, mos nunquam est in Ecclesiam introductus? Respõdent quidam eorum, qui Scoti sententiæ adhærescunt, quia Ecclesia iure suo, cum posset, vti noluit, ne filij nimio parentum amore decepti, tractiue, baptismo neglecto, a fide resilirent, aut ne parentes suos filios ad impietatem, qua possent, ratione pertraherẽt. ne item Pagani offenderentur: & ne ad lucrifaciendos, & auertendos ab impietate, & errore, quo cæci tenentur, præcluderetur aditus. Sed certè, hæc omnia probant, eiusmodi infantes inuitis parentibus ad Baptismum asserri iure non posse.

Octauò Quæritur, An si infantibus infidelium, coactis patrationis cõpotes possint iure baptismate ablui, si id peterint, etiam si annos pubertatis non excesserint, & licèt renuãt eorum parentes. Respõdeo, posse, quia sunt facti sui iuris in iis, quæ ad suã salutẽ spiritualẽ spectãt. S. Th. p. 3. q. 68. ar. 10. Tab. Baptis. 7. q. 10. Quæres, An iure queãt baptismo donari, si dubitemus sint necne, rationis cõpotes cum petunt baptismum. Respõdeo, in dubio meliorem esse conditionẽ possidẽtis, vnde inuitis parẽtibus qui possidẽt, non sunt baptismo abluẽdi.

Duodecimò Quæritur, An liceat Principi Christiano Paganos cum suis ritibus, & superstitionibus in sua ditione atque adeo in sui Imperij locis permittere? Respõdeo, licere, vt alia plura, vel maiora, & deteriora mala vitenturne cõmunis scilicet Reipublicæ pax perturbetur: ne odia & dissidia generentur: ne Pagani offendãtur, eoq; difficiliores ad Christianã fidem amplectendam, & tardiores euadant: & idcirco Christiani olim Imperatores, & Principes Ethnicos tolerabant.

Tertiodecimò Quæritur, An fas sit Christianis in auxilio accire Paganos ad bellum? Respondeo, ex natura rei id quidem fas esse, olim enim Machabæi cum Romanis, & Spartanis fœdus, & societatem iniere, & Christiani Imperatores, militum ethnicorũ opera passim vtebantur. Præterea, si Christianis bellum sit contra infideles, quid ni iure alios quoque infideles, & impios adsciscant ad eos debellandos? Si tamen Christiani bella gerant inter se, quamuis liceat, non tamen expedit, nec debet ethnicorum ad id auxilium inuocari, præsertim eorum hominum, qui Christianum sanguinem auidissimè sitiunt, & Christi nomen maximè oderunt, Christianam denique religionem funditus perdere, & delere summa vi, atque ope nituntur, quales sunt Turcæ, & Saraceni.

Decimoquartò Quæritur, An omnia opera infidelium, sint peccata? Quæstionẽ mouerunt Theologi ob Augustini sententiam sæpè citatam, infidelium actiones esse peccata: nullas in eis esse veras virtutes: neminem sine fide Christi posse rectè viuere: ad mihil aliud liberum hominis arbitrium valere sine gratia Christi, nisi ad peccandum, id ipsum tradidit Prosper scribens contra Cassianum, idem quoque Fulgetius. In eadem sententia videntur fuisse Origenes, Clem. Alexand. Hieron, Greg. & Bernar. quorum omnium testimonia citant lib. 3. c. 29. q. 5. & q. 4. Inter Scholasticos communi omnium consensu receptum est, quod habet S. Thom. 1.2. q. 19. art. 4. & probat ibi: Cai. & Sot. lib. 1. de natura, & gratia, c. 9. a. c. 21. & Theologi, in primo dist. 41. non omnia infidelium opera esse peccata, quia multa præstare possunt, & præstant, quæ in genere moris, & virtutis bona vndecumque sint. Vnus duntaxat est Greg. Arimenensis in 2. d. 28. q. 1. & 2. qui ne ab Augustini sententia dissentire videretur, pugnacissimè asseuerat, infideles etiam dum parentes venerantur, ac de se benemeritis gratias agunt, habentque, cum indigentibus opitulãtur, pacta seruãt, promissa exoluunt, deposita reddunt, in his, & aliis similibus operibus peccare: non quòd hæc opera sint ex se obiecta, vel fine, vel aliqua adiecta circunstantia peccata, sed eò quòd circunstantia debita careant. Fieri enim causa, & amore Dei deberent, & proinde eum in Deum minimè referantur, sunt mala: possunt tamen esse bona, si (inquit ille) peculiari Dei auxilio in ipsum Deum referantur. Ex quo in Saracenis, Iudæis, & hæreticis fatetur esse multa beneficia, quia non sunt gratuito, & speciali Dei auxilio destituti, quo propter Deum ipsum, ea bona præstentin Paganis, verò illa esse pauciora. Quare Gregor. non eo spectat, vt doceat omnes infidelium actiones esse malas: sed nisi gratuito, & peculiari Dei munere in Deum dirigantur, & referantur, esse peccata.

Hæc controuersia sanè difficilis aliqua ex parte, & obscura est, propter Patrum præsertim verò Augustini, Prosperi, Bedæ, & Fulgentij, contra Pelagianos disputantium testimonia, & quadam ex parte tractata à me est li. 3. c. 29. q. 5. & q. 4. Primò illud tanquam certum, & indubitatum statui debet, quod est à concilio Tridẽtino decretum sess. 6. can. 7. Si quis dixerit opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quæcũque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei meretri, anathema sit. Et Can. 8. Si quis dixerit Gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei, de peccatis dolendo cõfugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, anathema sit. Hæc definita sunt aduersus Lutheranos, & Caluinistas, qui Augustini, Prosperi, & Fulgentij testimoniis quibusdam perperam intellectis persuadere conãtur, omnia peccatoris opera odium Dei mereri, & proinde supplicium æternum. ea tamen Deum pro sua bonitate, nec culpæ imputare, nec pœnę. Nam eo ipso, inquiunt, quòd primus homo Dei mandatum violauit, posteros genuit peccato corruptos: peccatoris autem opera sunt Deo inuisa, quia persona peccatoris est ei infensa, & odiosa: & tanquam inimica, & ingrata Deo, meretur, vt quicquid agit, ad pœnam, & supplicium destinetur. Sed certè absurdum est dicere, impium hominem aliena restituentem, promissa soluentem, depositum reddentem, fidem seruãtem, parentes venerantem peccare, & Dei iram mereri.

Deinde, id bene intelligere oportet, quod Patres tradiderẽt. Et quidem Aug. contra Iulianum, & alius in locis sæpe docet, id, quod initio quæstionis proposuimus, & prosper Augustinum vbique secutus contra Cassianum scribit: Nihil operis ex mortuis, nihil iustitiæ procedit ex impiis. Et deinde: Nullus est bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis affectus, sine fide enim impossibile est, placere Deo, & omne quod nõ est ex fide, peccatum est. Hæc ille. Fulgentius quoque probat, vt dixi lib. 3. c. 29. q. 5. & 4. gentes nonnisi ex fide iustificatas, quia omne quod non est ex fide, peccatũ est: & quia sine fide impossibile est placere Deo. Concilij 2. & Arausicani 2. can. 17. Fortimduc, inquit, Gentilis, mũdana cupiditas: fortitudinẽ Christianorum, Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

charitas facit,quod decretum desumptum est ex Aug.lib. De Patientia c.17. Hiero.ad Gal.3.explicans illa verba : Quia iustus ex fide viuit:castus,inquit,ex fide viuit,sapiés ex fide viuit,& à cæteris virtutum generibus vicinam sententiã proferamus aduersum eos,qui in Christũ non credentes fortes , & sapientes,temperantes se putant esse,vel iustos:vt sciant nullum absque Christo viuere , sine quo omnis virtus in vitio est.Et Greg.2.Mor.c.35.In electorum,inquit,corde prior bonorum sequentium sapientia nascitur:atque hæc per donum Spiritus,quasi primogenita proles profertur. Quæ profecto sapientia,nostra fides est,Prophetæ testãte qui ait:Nisi crediderit is,non intelligetis. In domo primogeniti fratris coniunguntur filij, dum virtutes reliquæ epulantur in fide:quæ si nõ prima in corde nostro gignitur,reliqua quęque esse bona nõ possunt,etiamsi bona esse videãtur. Scriptum quippe est:sine fide impossibile est placere Deo,Bern.Ser.14. in cant. prope finem,sic habet: sed nec opera quãuis recta, rectum cor efficere sufficiũt sine fide.Quis enim rectum dicat hominẽ,non placentem Deo? sine fide autem impossibile est placere Deo, Clemens item Alex.lib.3.Pædagogi,c.6.Bona,inquit,possideri solum possunt a bonis,boni autem Christiani sunt.Homo autem insipiens,vel intẽperans,nec boni sensum habet, neq; possessionis:a solis ergo Christianis bona possũt haberi.Hæc Patres.ved profecto ex his testimoniis non elicitur, eos sensisse , vniuersas infidelium actiones esse peccata. Nam Aug. lib.de spiritu,& littera c.28.aperte testatur:Nihil profunt impio aliqua bona opera,sine quibus difficillimè,vita cuiuslibet Pagani hominis inuenitur.Et Epist.,& alibi nõnullas agnouerit , & fatetur Romanorum virtutes fuisse laudę, & præmio temporali dignas,licèt nõ sempiterno. Deinde Prosper dilucidè tradit , gentiles benefactis præmia,malefactis supplicia constituisse,in quibus,inquit,laude sunt digni. Solùm igitur Patres docere,contra Pelagianos videntur,vitam omnẽ infidelium,& actiones vniuersas,quamuis alioqui honestas , & laudabiles,esse in peccato,vel cũ peccato : quia infidelis quãdiu per Baptismum in Christo non renascitur est,vt minimũ peccato originis infectus:nam Pelagiani, hoc peccatũ è medio tollebant,& proinde opera honesta , quæ per se præstare liberum arbitriũ,arebant, vitam æternã , et præmiũ habitura censebant.Et idcirco Patres peccatum originis ex sactis litteris confitentes,docebãt infidelium vitã, & opera esse in peccato,& cũ peccato:nõ quòd omnia peccata essent , sed quòd omnia, vt minimum ob peccatum originis fœlicitate exclu derentur æterna.Deinde, tradebant similiter contra Pelagiũ, nihil boni,quod vitam æternã mereretur,ex se posse liberum arbitriũ sine gratia Dei : quia Pelagius per omnia benefacta, asserebat,hominem vitam æternam promereri, quia nullum peccatum originis impediebat. Contrà patres contendebant nullum esse in homine huiusmodi bonum,siue magnum, siue paruum sine gratia Dei, quia sine fide impossibile est placere Deo,Insuper Pelagius dicebat posse hominem cogitare, velle,& facere bonum per naturam suam , sine quolibet alio auxilio De .Contrà, Patres contendentes definierunt præter naturam gratis acceptam à Deo , indigete hominẽ communi Dei auxilio ad cogitandum,volendum, & faciendum bonum,quod auxilium licet commune,& generale, gratiã Dei vocarunt, quia gratis datur,hoc est,sine meritis hominũ,sine quo auxilio homo facit peccatum,nõ vt actio est,sed vt peccatum est. Solùm his vnum obstare videtur, quod ait Aug. lib.de Spiritu,& littera cap.3. liberum arbitrium nihil valere, nisi ad peccandum,si latear veritatis via:Et Synod. Arausicana can.22.Nemo habet de sũ nisi mendacium,& peccatum, quæ sunt Augustini verba, Tractatu quinto in Ioannem. Ex quibus verbis Lutherani , & Caluinistæ concludere nituntur omnia impiorum hominum opera esse peccata , nisi ex gratia Dei proficiscantur.At enim August.his locis solùm docere vult, voluntatem hominis propria virtute absque genetali , & communi auxilio Dei gratis mouentis , & adiuuantis, cogitare. velle,& facere bonum non posserita,vt Deus per seipsum bonam cogitationẽ suggerat, vel per alias causas subministret cum tamen peccatum , vt peccatum est , non sit à Deo, sed ab homine , vel diabolo , licèt sit à Deo quatenus motio,vel actio quædam est.

Porrò ex sacris literis perperam colligitur, omnia impiorũ opera esse peccata.Nã illud Pauli ad Romanos.Omne,quod non est ex fide,peccatum est,licèt August. Prosper,& Fulgentius,vt dixi lib.2.c.3.q.1.de virtute fidei interpretentur ; Origenes tamen,Chrysost. Ambr. Theodoretus, Theophylact.& Oecumenius,vt loco citato monui,sic explicant,& interpretantur,omne quod bona fide,& recta conscientia nõ fit, esse peccatum,quasi dicere velit Apostolus:Quicquid agis credẽs id non licere tibi facere,cùm agas,peccatum est:atque hic est sensus eo loco Pauli germanus,& proprius. Nec item officit verbum Christi dicentis: Non potest arbor mala bonos fructus facere; & quod paulo antè dixerat:Nunquid colligũt de spinis vuas,aut de tribulis ficus? rursus : Si oculus tuus fuerit nequam,totum corpus tuum tenebrosum erit:hæc enim , & similia referuntur ad prauum voluntatis affectum , quæ cum finem sibi malum proponit,& ad illum animum intendit,nõ nisi malam electionẽ parit. Nam si prava sit finis optati voluntas,si prauum sit animi propositum , pariter electio eius, quod est ad finem. E contrario Christus Dominus dixit : Si diligitis eos, qui vos diligunt , quam mercedem habebitis? nõne,& Publicani hoc faciunt?& Paulus ad Romanos scribens;Gentes,inquit, quæ legem non habent , naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt.Et paulò antè , gentes reprehendit,eo quod cũ Deum cognouissent(per ea scilicet, quæ facta sunt, vt ibidem declarat Apostolus) non sicut Deum glorificauerunt,aut gratias egerunt:ergo nõ quicquid gentes agũt,peccatum est. Postremò,iure sanè optimo Scholasticorũ communi consensu Greg.Ariminẽsis hac in parte reiicitur, quippe qui conatur ostẽdere ex Augustini, & aliorum quos retulimus Patrum sentẽtia,impiorum opera quamuis bona ex re obiecta,fine,& materia esse peccata,nisi propter Deum fiant: quælibet item virtutis officia,& opera esse mala,si careant ea circumstantia,qua fieri deberent;nimirum si in Deum relata non sint. Certè hoc Ariminẽsis dictum nulla ratione defendi potest:quoniam quicquid honestè fit,hoc est, virtutis cauſa, studio,& amore, eo ipso in Deum tacitè , & implicitè refertur:nisi dicere Greg.velit,primum hominem sic esse cum iustitia,& gratia creatum à Deo,vt mandatum acceperit de referendis in Deum tanquam in propositum sibi finem singulis vitæ actionibus,& operibus, & quia diuina lege neglecta peccauit,fuisse auxilijs,& beneficijs acceptis priuatum,ita,vt auxilium Dei ad honestè operandum , fuerit donum ad bene agendum,propter Deũ datum quidem homini, non vt debitum naturæ ; sed tanquã debitum primæ hominis institutioni,qua fuit cum iustitia,& gratia diuinitus procreatus,ea postea per peccatum amissa tactũ fuisse , vt eiusmodi auxilium non amplius naturæ hominis deberetur , ita vt cuicũque detur,gratis,& liberaliter detur:quib. verò denegatur iustè denegetur:& hãc quidam existimant Gregorij Ariminẽsis fuisse sententiã,sed quidquid illo senserit,meritò id , quod docuit 2.d.28.q.1.& 2.communi,vt dixi,Theologorũ cõsensu refellitur.

De cæteris peccatis,quæ contra fidem admittuntur.

Cap. XXVI.

Illud primò in quæstionem venit,an cuique liceat,de rebus fidei Catholicę disputare? Respondeo,c.Quicumque,§.Inhibemus,de hæret.in 6.Laicis esse interdictum, disputare de fide Catholica publicè,vel priuatim.Sic enim decernitur:Inhibemus quoque , ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè, vel priuatim de fide Catholica disputare. Qui verò cõtrà fecerint,excommunicationis laqueo innodetur.Et c.Cum ex iniuncto,de hæret.laici, prædicatorum officio,& munere fungi prohibẽtur:quoniam est proprium sacerdotum munus.Idem quoque statuitur in cap.Sicut in vnoquẽ hæret. Quæres,quis nomine laici significetur in iure, fieri enim potest , vt laicus sit iuris Pontificij peritissimus , immo etiam vtrusque iuris doctor,& contrà,vt clericus sit rudis & imperitus.Glosin eo cap.Respondet,forte nomine laici significari illiteratum; sic enim interdum literarum rudes , & ignari laici vocantur ; & literati dicuntur clerici dist.88.c. Inutile. Sed verius alij tradiderũt,laicum appellari eum,qui nullo est Ecclesiastico ordine initiatus , nec etiam prima clericorum tonsura insignitus:leges enim humanæ de iis sequntur, quæ frequenter eueniunt,non raro:Et quia frequẽter accidit,vt laici indocti sint, & imperiti;ideo disputare de fide Catholica non debent. At aliquando,inquies,laicus vtrumque ius rectè nouit. Fateor, sed nihilominus est ei iure interdictum de fide Catholica disputare:quia lex licèt,de eo,quòd sæpè contingit,condita sit, attamen in vniuersum ad omnes protenditur , eósque tenet, ac ligat. Nam laicus iuris Pontificij consultus tamen iure naturali alioqui posset de Catholica fide disserere ; iure tamen Canonico prohibetur, ne tudes , & ignari disputandi de fide Catholica ansam arripiant. At dices etiam Clerici, nonnunquam sunt imperiti , rudes , & ignari. Non inficior ; verùm cum iure canonico constitutum fuerit , vt clerici litterarum notitiam , & scientiam haberent,non est eis interdictum de fide Catholica disputare. Quod si cuipiam eorum cognitio, & scientia desit, licet iure quidem canonico disceptare de fide minimè prohibeatur,iure tamen naturali , & diuino prohibetur,ne is,qui fidei decreta,& iura nescit, disputet , & nescius multa disputando peccet.Deinde quæres, quid nomine fidei Catholicæ,in hoc capite veniat? Respondeo , quicquid est in Ecclesia propositũ tanquã fide credendum:quales sunt qui vocãtur articuli fidei,& cætera,quæ sacræ, & diuinæ litteræ tradiderunt; Aut quæ generalis Ecclesiæ consensus definiuit,

niuit;& quæ ex his necessaria,& euidenti consequutione deducuntur.Postremò quæres,an laicus,qui scienter hãc legem violauit in excommunicationem incurrat? Respondeo , minimè, quoniam in ea lege dicitur:¶ Excommunicationis laqueo innodetur. ¶ Pœna autem verbis futuri temporis expressa,non ipso facto contrahitur, sed est per sententiam iudicis imponenda,cum tamen verba , quæ præteriti temporis pœnam exprimũt,significent eam pœnam esse ipso iure latã.

Secundo Quæritur , An liceat clericis de fide Catholica disputare publicè? Respondeo,C.De summa Trinitate, & fide Catholica.L.Nemo,sanctum esse:Nullus clericus,vel militaris , vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis coadunatis , & audientibus , tractet in posterum : nam iniuriam facit Ecclesiæ , si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere , & publicè disputare contenderit. Hæc ibi:sed cum lex sit imperatoria, & ciuilis clericos tenere,& obligare nequit,nisi iure canonico confirmetur.Non licet igitur clerico de fide Catholica publicè disputare;primò, in dubium reuocando, quæ fide creduntur. Deinde , coram rudi,& imperita plebe , quam ad perfidiam aliquis alius conatur impellere.At verò fas est, de rebus fidei publicè disputare coram populo qui ad prauitatem hæreticam est solicitatus,ne Catholicorum silentium audaciores reddat Hæreticos,& populum astantem in fide,ac Religione ancipitem, & dubium. Licèt item , publicè disputare de fide coram peritis, & doctis gratia exercitationis,& vberius , ac plenius cognoscendæ veritatis.

Tertiò Quæritur , An Scripturæ sacræ sint in proprias ac maternas cuiusque nationis, & gentis linguas conuertendæ, vt possint à singulis commodiùs legi,& intelligi. Respõdeo, Lutheranos,& Caluinistas in ea esse hæresi, vt asserant Scripturas sacras transferri debere in proprias , & vulgares omnium gentium linguas.Contra quos in Indice librorũ prohibitorum edito,à Conc.Tridentino quarta Regula constituta sic habet. Cum experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim,sine discrimine permittãtur,plus inde, ob hominum temeritatem detrimenti, quàm vtilitatis oriri: hac in parte iudicio Episcopi,aut Inquisitoris stetur, vt cum consilio Parochi,vel confessłarij, Bibliorum à Catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis cõcedere possint,quos intellexerint ex huiusmodi lectione nõ damnum, sed fidei atque pietatis argumentũ capere posse;quam facultatem in scriptis habeant. Qui autẽ absque tali facultate , ea legere,seu habere præsumpserit , nisi prius Bibliis Ordinario redditis,peccatorum absolutionem percipere non possit. Bibliopolæ verò qui prędictam facultatem non habenti,Biblia idiomate vulgari conscripta vẽdiderint, vel alio quouis modo concesserint,librorũ pretiũ in vsus pios,ab Episcopo conuertendum amittant,aliisq; pœnis,pro delicti qualitate,eiusdem Episcopi arbitrio subiacẽat.Regulares verò non nisi facultate à Prælatis suis habita , ea legere , aut emere possint. Hæc ibi.Et in Indice recẽs edito iussu S.D.N. Cle. VIII.addita est obseruatio circa prædictã 4.Regulam, quæ sic habet. Animaduertendũ est,circa suprascriptã quartã regulã Indicis fel.rec.Pij Papæ IIII.nullam per hãc impressionẽ, & editionem de nouo tribui facultatẽ Episcopis , vel Inquisitoribus, aut Regularibus superioribus cõcedendi licentiam emendi, legendi,aut retinẽdi Biblia vulgari lingua edita,cum hactenus mandato,& vsu Sãctæ Romanę,& vniuersalis Inquisitionis sublata eis fuerit facultas cõcedendi huiusmodi licẽtias.Sic ibi.

Quæres, An Bibliorum partes,nimirum libri,aut librorum capita,in vulgares linguas translata permittantur? Respõdeo, primo aspectu. In prædicta quarta Regula solùm prohiberi, ne sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur legi,emi,retineri,aut vendi. In Hispania tamẽ in Indice librorum prohibitorũ ibi edito,auctoritate Generalis,in illis prouinciis, Inquisitoris Reg.6.sic habet:Prohibentur Bibliis vulgari lingua,cum omnibus suis partibus,ac si dicat,Biblia,& eorum partes, & in Indice recenti edito iussu S.D.N. Cle.VIII.in obseruatione circa quartã prædictam regulã Indicis editi iussu Pij IIII.sic habetur,sublata eis fuerit (videlicet Episcopis, Inquisitoribus, & Regularium Superioribus) facultas concedendi licentiam legendi , vel retinendi Biblia vulgaria,aut alias sacræ Scripturæ, tãm noui, quã veteris testamenti partes quatiis vulgari lingua editas.Deinde quęres, An permittatur integræ sententiæ,clausulæ,& capita Bibliorum inserta in libros Catholicorum,qui ea explicant , aut citant?Respondeo, in Indice Hispanensi id permitti : nam ita expresse habet Regula sexta prædicti Indicis Hispanensis. Item,quæres, an permittantur in vulgarem linguam translata Euangelia, & Epistolæ , quæ per totum anni cursum inter Missarum solemnia publicè leguntur, & decantantur? In 6. Regula Indicis Hispanensis permittuntur,ea conditione, vt separatim,& seorsim minimè typis mandentur, sed vnà cum concionibus,& explanationibus Catholicorum editis , ad fidelium pietatem Christianam excitandam,promouẽdam,& augendam.Quæres,insuper, an permittantur conscripti vulgari lingua precationum horatiarum libelli,in quibus continentur Psalmi,& Cantica ex Bibliis excerpta? In Indice Hispanensi in Regula 6. & 7. omnès huiusmodi lingua vernacula conscripti libelli prohibentur. Et in Indice nouissimè edito iussu S.D.N.Clem.VIII.in obseruatione circa quartam regulam,prohibentur sacræ Scripturę partes,tãm noui,quàm veteris testamenti , quanis vulgari lingua editæ: ac insuper summaria , & compendia etiã historica eorundẽ Bibliorum, seu librorum sacræ Scripturæ , quocunque vulgari idiomate conscripta:quod quidem inuiolatè præcipitur seruandum.

Obijcies,sacras litteras olim vernaculis fuisse linguis conscriptas:nam Moses, & alij veteris Testamenti scriptores sancti,Hebraica lingua,qua tunc temporis vtebantur Iudæi scripsere:Matthæus quoque profecturus ad gentes luce veritatis imbuendas, Euangelium scripsit Hebraicè, in gratiã Iudæorum,& eorũ,qui ex circuncisione erant, teste Hieronymo in Prologo in Matthæũ,ex Eusebio,siue,vt alij prodiderũt,scripsit Syriaca seu Chaldaica lingua,quæ tunc Iudæorum vulgo erat vsitata.Epistola quoq; Pauli ad Hebræos fertur Hebraicè primum edita,quia est ad Hebræos missa.Cæteri verò noui Testamenti libri Græcè sunt conscripti,quia Orientalium gentium,quæ in Romanorũ Imperio,& ditione viuebãt,erat propria lingua:& in Ecclesia Latina sacri , & diuini libri Latine sunt redditi, propterea,quòd omnes tunc tẽporis Latinè loquebantur & intelligebant. Respondeo, tunc hisce tribus linguis scriptores sacros vsos fuisse,quia Scripturæ sanctæ id temporis apud gentes promulgari cœperunt : & proinde in his linguis editæ,ac traditæ fuere, quæ tunc in vsu erãt apud gentium nationes.Deinde obijcies,Paulum prima ad Corin. c.14.reprehendentem eos, qui linguis in Ecclesia loquebantur:vbi inter alia dicit:tamen,quæ sine anima sunt vocẽ dantia,siue tibia,siue cithara,nisi distinctionem sonituum dederint,quomodo scietur,id quod canitur aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem det tubasquis parabit se ad bellũ? Ita & vos per linguam , nisi manifestum sermonẽ dederitis, quomodo scietur id,quod dicitur? eritis enim in aera loquẽtes.Et post hæc:Si ergo,inquit, nesciero virtutem vocis, ero ei,cui loquor barbarus;& qui loquitur mihi,barbarus. Et ad Rom.10. Fides, ait ex auditu; auditus autem per verbũ Christi,at si ij,quibus annuntiatur Dei verbum,nõ intelligãt,perinde est,ac si non audiãt? Respondeo , Paulũ his in locis sermonem habere de iis,qui dono linguarũ prædiți erant , quo multi Corinthiorum tunc temporis diuinitus donabantur,& quo eos vti Apostolus voluit ad aliorum profectũ , videlicet ne publicè loqueretur linguis in Ecclesia,nisi esset,qui interpretaretur,vt omnes intelligendo,ad pietatem inflammarentur ardentius.Adhæc obijcies , Chrysostomum ter quaterve asserentẽ nimirum in hom.de Lazaro, & in hom.10. in Ioãnem,& hom.3.in ep.2.ad Thessal.assiduam Scripturarum lectionem esse singulis necessariã, & proinde omnes in earum studium incumbere debere:neminem sese excusare posse,ob multitudinem occupationum,& negotiorũ, aut ob librorum penuriam,aut sermonis obscuritatem,& difficultatẽ,scripturarum lectionem demùm non solùm Monachorum,seu clericorum,sed etiam omnium laicorum esse oportere. Hieronymus,item ad Paulum,& Eustochium scribẽs,hortatur eas, cum fœminæ essent,ad assiduam sacratum litterarum lectionem,& studiũ.Item, fertur Chrysostomus nouum testamentum,& Dauidicos Psalmos in linguam Armenicam conuertisse,& VVlphilas Gothorum Episcopus dicitur sacros Bibliicos libros in Gothorum sermonem transtulisse.Chrysostomi verba hæretici more suo accipiunt, & detorquẽt ad suæ causæ patrocinium.Nos tamen libenter fatemur, tunc temporis laicos in scripturarum lectione fuisse versatos,quia sacra eloquia erant Græco,vel Latino sermone conscripta, quem sermonem vulgus quoque callebat, nunc verò plebs ferè rudis est,& imperita Latini sermonis:at laici,qui Græcè, vel Latinè nouerunt,Scripturas iure optimo lectitant.

Quartò Quæritur, An expediat, & deceat sacra volumina in matemas,& vernaculas linguas conuerti? Respondeo,Minimè, quia detrimentum inde pateretur fidelium concordia. Deinde,variæ hæresum,& errorum causæ nascerentur. Præterea,magna inscitiæ , & ignorantiæ causa in Republ.Christiana sequeretur.Ex varietate item,incertitudine , & multitudine versionum cõtentiones innumeræ,dissidia,ac infinita propemodum alia incommoda,& mala prouenirent.Ex quo Innoc.III.ad Abbatem Cistercien sem , & eius collegas scribens,eos acriter obiurgat, & increpat,qui canonicos Sanctarum Scripturarũ libros Gallicè translatos,passim laicis,& fœminis permittebãt.Cum olim, ait , venerabilis frater noster Metẽsis Episcop?,per suas nobis litteras intimasset,quod tàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

in diœcesi, quàm in vrbe Metensi Laicorum, & mulierum nõ modica multitudo, Gallicæ cuidam translationi diuinorum librorum intendens, secretis cõuenticulis etiam inter se eructare præsumerent, aliorum aspernantes consortium, & in faciem tedia generantibus Presbyteris resistentes, quorum simplicitatem faltidiunt in suę translationis pertia confidentes; nõ protinus ad vindictam res nos accendit incognita, sed vniuersis tàm in vrbe, quàm in diœcesi Metensi constitutis, sub eo tenore litteras curauimus Apostolicas destinare, qui vobis ex earum trãscripti inspectione poterit patere. Et paulo post præcipiens, vt inquiratur in eos, subiungit: Nuper autẽ idem Episcopus per suas nobis litteras intimauit, quòd quidã eorum, quos notabiles prionbus litteris denotarat, mandatis recusant Apostolicis obedire quibusdam eorum clanculo, quibusdam verò iam publicè, obediendum esse dicentibus solũ Deo: ab occultis etiam conuenticulis non cessantes, officium prædicationis occulte, licèt à nullo mittãtur, prohibita etiam sibi non metuunt vsurpare, aspernantes sibi dissimiles, & trãslationi eidem vsque adeo insistentes, vt se nec Episcopo, nec Metropolitano suo, nec nobis ipsis afferant paturos, si eam decreuerimus abolendam. Licet autem tales in eo reprehendendi merito videãtur, quòd occulta conuenticula celebrãt: officium prædicationis vsurpant, simplicitatem despiciunt sacerdotum, eorum consortia, qui dictam translationem non recipiunt, aspernantur: Ne quid tamen subito facere videamur, discretioni vestrę, de qua planè confidimus, per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad ciuitatem Metensem pariter accedentes, cum eodem Episcopo conuocetis coram vobis talia sapientes, & adhærentes translationi prædictæ: & si fieri potent, quæ in eis reprehensibilia fuerint, auctoritate Apostolica freti, sublato appellationis obstaculo corrigatis. Quod si correctionem recipere forte noluerint, inquiratis in eos. Hæc Innocentius.

Ex his manifestò perspicitur, quot, & quanta mala Gallica illa sacrorum Bibliorum translatio, in Ecclesiam illam Gallicanam inuexerit: qualia in primis erant sacerdotum simplicium, & cæterorum omnium despectio, inobedientia, audacia, temeritas, conuentus occulti, seditiones, schismata. Quis item non videat, quantum malorum acciderit, si passim agricolæ, & opifices sacra volumina versarent, & lectitarent in materna lingua, cum in eis multa habeantur, quæ prima fronte, & aspectu sibi inuicem aduersari videantur? Horum pauca quædam de multis exempla commemorabo. Ecce, ad Romanos 14. dicit Apostolus: Regnum Dei, non est esca, & potus; cum tamen Christus dicat Luc. 22. Ego dispono vobis, vt edatis, & bibatis super mensam meam in Regno meo.

Item, Genes. 1. & 9. dicitur, Crescite, & multiplicamini; contrà, Luc. 23. Beatæ steriles, quæ nõ genuerunt, &c. Et Matt. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter Regnum cœlorũ. Genesi etiam 22. ait: Moses; Tentauit Deus Abraham; cui Iacobus in speciem contradicens, Deus, inquit, neminẽ tentat. Rursus Matth. 15. ait Christus Dominus: Quod intrat in os, non coinquinat hominem: Contrà Paulus dicens, Ebrioſi regnum Dei non possidebunt. Exod. 24. Viderũtque Deum, & comederunt: contrarium primo aspectu, ait Mosi Deus, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet. Matth. 6. Attendite, ait Dominus, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; oppositum in speciem indicat. Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificẽt Patrem vestrum, qui in cœlis est. Psalmo primo ait Dauid: Non resurgunt impij in iudicio: contrà Paulus, dicens: omnes quidem resurgemus, vt alios scripturæ locos prætream, quos recẽsere, nimis longum esset. Non dissimulabo, multa etiã in sacris litteris contineri, quæ rudem, & imperitum hominem grauiter offendere & quæ in speciem vilia, & abiecta, aut etiam ridicula, & absurda censeri possent: vt quæ in Cantico Canticorum de mutuo, & reciproco inter sponsum, & sponsam amore referũtur; plurimæ quoque parabolæ, & similitudines, tùm noui tùm veteris Testamenti; ex quibus incautus, & imprudens lector potiùs vanitatem, quàm veritatem, aut pietatem hauriret, vt meritò dixerit Apostolus: littera occidit, spiritus autem viuificat. Postremò, facta quædam sacræ litteræ commemorant, quæ rudi populo proposita imitanda videntur, vt Gen. 18. fornicatio Thamar Iudith 10. & 11. mẽdacium in speciem apparens, ficta quoque, & simulata Dauidis insania, quando Saulem fugiens mansit apud regẽ Geth; 1. Reg. 21. & 27. illud quoque Oseæ, cum iubetur ad mulierem meretricem accedere, & ex ea filios suscipere. Oseæ 1.

Quintò Quæritur, An prohibeãtur disputationes, & controuersiæ de rebus fidei, & Christianæ Religionis inter Catholicos, & Hæreticos vernacula lingua conscriptæ? Respondeo, in Hispaniesi Indice librorum prohibitorum in Regula 8. prohiberi disputationes, & altercationes inter Catholicos, & hæreticos, immo etiam confutationes Alchorani Mahometani in lingua materna editas, absque facultate expetita, & scripto impetrata, & accepta ab Inquisitoribus. Nam ex huiusmodi disputationibus, controuersiis, & confutationibus vulgari lingua compositis plebs ignara, rudis, & incauta plurimas solet falsitates haurire, & mordicus tenere.

Sextò Quæritur, An sanctum Missæ sacrificium, diuina officia, ac publicæ Ecclesiæ precationes, & Sacramentorũ ministratio fieri, recitari, doceri ac tradi debeant propriis, & maternis cuiusque gentis, & nationis linguis? Lutherani & Caluinistæ contendunt hæc omnia vulgari lingua tradi oportere, vt singuli intelligant quid orent, quid petant, quid audiãt, quid recipiant. Id probare se putant ex eo, quòd Iacobus Apostolus Chaldaicè, aut Syriacè apud Iudæos liturgiam composuit, qua nunc fortassis vtuntur Æthiopes, Armeni, & Maronitæ: Basilius, & Chrysostо. Græcè pro Græcis S. Petrus perhibetur Latinè edidisse pro Latinis, aut saltem eius discipuli. Hieron. perhibetur Dalmatica lingua Liturgiam cõposuisse Dalmatarum: Alexãdrini, & Ægyptij suam quoque Liturgiam Arabicè conscriptam esse voluerunt, sicut Sclauonicè Morauι. Idem præterea confirmant ex eo loco Pauli. 1. ad Cor. 14. Si otem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? orabo spiritu, orabo, & mente, psallam spiritu, psallam, & mente. Cæterum, si benedixeris spiritu: qui supplet locũ idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictiõẽ? quoniã quid dicas, nescit. Nam tu quidẽ benè gratias agis, sed alter non ædificatur. Et ex illo etiam Esaiæ 29. quod Christus Dominus confirmauit: Populus hic, inquit, labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Verum enim verò quicquid Lutherani, & Caluinistæ, sibi velint, & obstrepant, error est intolerabilis asserere, publicas Ecclesiæ ad Deum precationes vulgati idiomate recitari, cãtari, & fundi debere, & neminẽ fidelium earum fructus posse esse participem, nisi intelligat idioma, quò recitantur. Mos enim generalis Ecclesiæ habet, vt non nisi certis quibusdam linguis, Hebraica nimirũ, Syriaca, Græca, & Latina celebrentur: qui mos plurimis ab hinc annis in Ecclesiam inductus, etiam nunc retinetur, & seruatur. Vnde Greg. VII. ante annos quingentos, Duci Bohemiæ petenti totius suæ gẽtis nomine id ipsum, quod Lutherani, & Caluinistæ hodie extorquere contendunt, respondit lib. 7. sui Regῆstri in Epistola ad eum missa, in hunc modũ: Quia verò inquit, nobilitas tua postulauit, vt secundum Sclauonicam linguam apud vos diuinum officium celebrari annuremus, scias nos huic petitioni tuæ nequaquam posse facere. Et hoc nempe sæpe volentibus liquet, non immerito Sacram scripturã omnipotenti Deo placuisse, quibusdam locis esse occultã, ne si ad liquidum cũctis pateret, fortè vilesceret, & pateret despectui; aut prauè intellecta à mediocrib. in errorem inducerẽt. Hæc ille Romanus Pontifex. Accedit Conc. Trid. sess. 22. c. 8. de sacrificio Missæ verba faciẽs: Etsi Missa, inquit, magnã cõtineat populi fidelis eruditionẽ, non tamẽ expedire visum est Patribus, vt vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrẽ retẽto vbiq. cuiusque Ecclesiæ antiquo, & à S. R. Ecclesia omniũ Ecclesiarũ Matre, & magistra probato ritu, ne Christi oues esuriant, nève paruuli panem petant, & nõ sit qui frangat eis, mãdat sanctа sy-nodus pastoribus, & singulis curã animarũ gerentibus, vt frequenter inter Missarũ celebrationẽ, vel per se, vel per alios ex iis, quæ in Missa legũtur, aliquid exponãt: atque inter cætera de sanctissimi huius sacrificij mysterijs aliquod declarẽt, diebus præsertim dominicis, & festis. Similia his præcipit idẽ concilium de iis, quæ pertinẽt ad cõciones Euangelij, & Epistolarum, Catechismi, & reliquorũ, quę sunt necessaria ad salutem, explicationẽ, sess. 5. c. 2. de reform. Et idem fermè cõstituit de sacramẽtorum vi, & vsu c. 4. & 7. & sess. 22. can. 9. his verbis: Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritũ, quo submissa voce pars canonis, & verba cõsecrationis proferũtur, damnãdũ esse, aut lingua tãtùm vulgari celebrari debere Missam, aut aquã non miscendam esse vino in calice offerendo, eò quòd sit contra Christi institutionẽ, anathema sit. Quæres, an expediat præ-dicta publica Officia vulgari lingua celebrari: Respõdeo, ne-quaquã: quia multa hinc incõmoda nascerẽtur, vt paulò ante vidimus. Deinde quæres, an hæreticis petẽtibus, vt prædicta officia materna linguis persoluãtur, permitti, & concedi debeat ob cõmunem pacem tuendã, & cõseruandam? Respondeo, concilia, Patres, & Ecclesiam non consueuisse similibus hæreticorũ postulatis annuere, sic enim olim Ephesinũ concilium noluit Nestorio cõcedere Deiparã Virginem dici, & vocari Χριστοτόκον, licet id verum esset, sed voluit appellari, Θεοτόκον, id est, Dei Matrẽ. Et Synodus Nicæna prima, noluit admittere, quod Ariani libenter dabãt, vt in Symbolo filium Dei profiteremur ὁμοούσιον, id est, similis substãtiæ, sed vbluit appellari ὁμοούσιον, id est, eiusdẽ naturæ, & substãtiæ: neq; vnquam Patres voluerũt Asianis Episcopis cõcedere, vt Pascha

celebra

celebraretur 14. Lunæ Martij, in quemcunque hebdomadæ diem incideret, sed voluerunt, vt Dominica die post 14. Lunam proximè sequenti coleretur. Nec item Ecclesia acquieuit Pelagianis ingenuè confitentibus paruulos non nasci in eo statu, & vitæ conditione, qua fuerant primi parentes ante lapsum, sed voluit, vt apertè fateretur eos cum peccato originis nasci. Verbis enim ambiguis vsi illi hæretici depravati, eludebant Ecclesiam, intelligentes videlicet paruulos nõ nasci, in eadem vitæ conditione, & statu, quia non nascuntur viri adultæ, & perfectæ ætatis, quales erant primi parentes ante lapsum. Quòd si Lutheranis, & Caluinistis permitteretur, vt prædicta vulgari lingua celebrarentur officia diuina, postea prædicarent se obtinuisse, quod volebant, immo Ecclesiam mutasse sententiam, & antiquum morem reliquisse tanquam Scripturis contrarium, errorisque Ecclesiam intimulaturos incredibili lætitia, & gaudio exultarent. At Ecclesia permisit, inquies, vt Alexandrini populi, & Ægyptij Arabice, diuina officia faciant, Armeni Syriacè, & Morauι olim Sclauonicè, Dalmatæ, Dalmaticè, & Russij, siue Ruthenι vulgari sua lingua, & sermone. Concedo: sed id factum est, quia Alexãdrini, Ægyptij, & Armeni, id extorserunt in Græcorum odium, a quibus se iam olim segregarant: Morauι vero id introduxerunt, quia ij, qui apud ipsos Christi Euangelium promulgarunt, videlicet Cyrillus, & Methodius ante sexcentos annos à Romano Pontifice impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua, & sermone Sclauonum vti liceret, quod ea gens ipsis auctoribus in Christum Dominum credere cœpisset, vt refert Æneas Syluius, in historia Bohemiæ c. 13. & Cromerus in lib. 3. de rebus Polonorum: immo, vt ait Syluius, cùm quidam Romæ contradicerent, & peterent, ne id Pontifex concederet, audita est vox è cœlo missa, omnis spiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei. Porrò non idem anus est de priuatis precationibus, quas quiuis fundit ad Deũ, nec de iis, quæ ad Catechismum spectant: quale est Apostolorum symbolum, salutatio angelica, & cætera Christianæ fidei rudimenta: hæc enim licèt Latinè sæpe tradantur, materna tamen lingua proponi, & addisci solent, quia publica Ecclesiæ officia minimè censentur.

Septimò Quæritur, An populo Catholico licet hæreticum hominem, aut infidelem in Regem, aut Principem eligere? Respondeo, primò id iure naturali esse prohibitũ, quia Principum, & Regum mores solent populi imitari. Vnde olim Deus, cum Hebræorũ populo præcepta daret, inter alia prohibuit, ne alterius gentis, quàm suæ regem sibi deligerent. Deinde, si Rex hæreticus à populo crearetur, electio iure canonico esset prorsus inanis, & irrita: quoniam omnis hæreticus ipso iure excommunicationem cõtraxit. excommunicatus autem, publicorũ munerum, & administrationum capax non est, quippe cui interdictum est omni piorum hominum conuictu, societate, & communione. Quæres, an saltem ob commune pacis bonum tuendum, & conseruandum, possit Hæreticus auctoritate Pontificia absolutus, in Regem, aut Principem eligi? Respondeo, videndum esse, an multò magis sit in rem populi hæreticum hominem in Regem non eligi, quàm eligi ob commune pacis bonum. Item, videndum est, an citius, & facilius Reipublicæ salus, & pax labefactata concidat Hæretico regnante, aut dominante, quàm Catholico: insuper videndum est, num quamuis polliceatur, & iuret, se permissurum Catholicos pacatè, & quietè viuere iuxta Ecclesiæ ritus, & mores: sit ei fides habenda. Nam qui Dei fidem temerè nefariè, & impiè perfringit, facilè fidem datam hominibus violabit, vt abundè experimenta docuerunt. Rogabis deinde, an Rex, vel Princeps in hæresim lapsus, sit ipso iure regno, aut principatu suscepto priuatus? Respondeo, minimè, sed regno est amouendus, regno priuandus, ei regia potestas abroganda. Quæres, cuius auctoritate sit regno, aut principatu deiciendus? Respondeo, auctoritate Pontificis Romani primùm fieri debere criminis declarationem: nam Hæresis crimen est Ecclesiasticum, in quod Iudex Ecclesiasticus primùm inquirere, & animaduertere debet: post cognitam ab Ecclesia, & damnatam hæresim lata sententia, populus eadem auctoritate soluitur ab omni vinculo, & nexu fidei, promissionis, & iurisiurandi, quo Regi parere antè debebat, & deinde potest iure populus, vnà cum Procerum cœtu, Regi regnum, & potestatem adimere, ac in sui patrocinium alios Principes Christianos, & Catholicos vocare, si ad hæc omnia Romani Pontificis publica sententia, & auctoritas accesserit.

Octauò Quæritur, An fas sit, & Reipublicæ expediat, Hæreticos impune permittere, & peregrinas, ac superstitiosas sectas tolerare, vt Iudaismum, Paganismum, Saracenismum? Quidam opinantur id fas esse, & expedire, vt Respublicę pacatè, & tranquillè viuant. Nam Helu-tij populi pace fruuntur, & tranquillitate, cum tamen Hæreticos permittant in suis finibus: & olim Christiani, Imperatoribus hæreticis, & Paganis permissi viuebant. At verò dicendum arbitror, innumera mala, & incõmoda omni soluta esse, quando in Republica impunè toleratur eiusmodi hominum consortium, atque conuictus: vti experimento satis euidenti constat in multis prouinciis quod si aliquando factum esse legimus, id minimè non est, quia res, mores, & tempora aliud non patiebantur: & vbi id nunc impunè toleratur, Atheismus, aut Paganismus, paulatim inducitur. At vt plura, & grauiora, & deteriora mala deuitentur, aliquando id Principes Christiani permittunt.

De peccatis, quæ contra fidei confessionem admittuntur.

Cap. XXVII.

PRincipio quæri solet, An qui rogatur ab alio, sit Catholicus, siue Christianus nec ne, eo ipso debeat cõteri, se esse Catholicum, siue Christianum? Animaduertendum est, inter se hæc tria plurimum differre: nam aliud est negare. V. G. Titium se esse Catholicum siue Christianum: aliud simulare, vel occultare fidem Catholicam, siue Christianã: & aliud, sectam, vel superstitionem impietatem profiteri. Deinde licèdum est, posse contingere, vt quis, vel verbis, vel factis, vel signis fidem Catholicam abneget, vel occultet. Et proinde, vt sectam alienam totidem quoque modis profiteatur. Primum quæritur de verbis, & factis, postea de signis.

Profiteri igitur sectam, aut superstitionem infidelium quamlibet, siue verbis, siue factis, est per se peccatum, & quidẽ graue. Quæres, quid si metu mortis quis profiteatur. Etiã tũc est peccatũ, quia est per se, & intrinsecè malum. Vnde metus mortis minuere ex parte eius deformitatẽ potest quidem, sed tollere ex toto non potest. Quid si, inquies, ore tenus tãtummodo quispiã profiteatur, non corde, & animo? Respondeo, cum hæreticum, aut Paganum non esse, quoniam intellectu nihil contra fidem credit: at verò graue peccatum facit, quia Christi fidem verbis abnegat. Præterea, si Titius legitimè auctoritate publica rogatus, se esse Christianum, vel Catholicũ neget, graue peccatũ admittit, tametsi metu mortis, & verbotenus se talem esse negauerit: nam fidem negare, est etiã per se, & sua natura malum. Postremò, si Titius publicè, & legitimè rogatus, sit Catholicus, siue Christianus, an non tacuerit, ita vt talẽ se tacendo esse dissimulet, grauiter delinquit, quoniam tunc temporis fidem suã clarè, & palam prodere, & cõfiteri debet: alioqui enim tanquã hæreticus, aut infidelis censebitur. Et cùm id negotij publicè trãsigeretur, pios Christianorũ animos offenderet. Si tamen Titius clanculum, secretò, vel priuatim ab aliquo togetur, fit ne Catholicus, Christianusve an nõ: non peccat, si tacendo fidem simulet, aut occultet: aut si rogantem verbis ambiguis, aut alio spectatibus eludat: quia is, qui rogat, nullũ rogandi ius habet: & proinde qui respondet, minimè obligatur ad veritatem fatendũ: vsu tamẽ venire interdum potest, ex accidenti aliquo, nimirum, ne alij offendantur, vel ne in periculum perfidiæ deueniant, vt debeat veritatem profiteri, & nequaquam occultare. At verò si Hæreticum, aut infidelem se esse fateatur, peccat, non solùm mentiendo, sed etiam hæreticam prauitatem, aut superstitionem, vel impiam aliam quamlibet sectam verbis profitendo.

Quæres, quid si nomen Christiani, vel Catholici apud aliquot prouincias, solum sit nomẽ nationis, vel gentis, nõ autẽ religionis, an peccet Titius cõtra confessionẽ fidei negãdo se esse Catholicũ, vel Christianũ? Respondeo, minimè, quia solum negat se esse virũ illius nationis, vel gẽtis, de qua rogatur: velut q̃ diffiteret se esse Italũ, Gallũ, Germanũ, vel Hispanũ.

Secundò Quæritur, An qui apud hæreticos rogatus, sit ne Sacerdos, sit Clericus, an nõ? Religiosus, nec ne sit? vtrum audietis rem diuinam? neganerit, se talem esse, vel rem sacram audisse, peccet contra confessionem fidei? Finge aliquem in Anglia commorari, vbi talia passim Hæretici percunctantur ad explorandum, an quis Romanã fidem teneat, & profiteatur? Respondeo, minimè. Nam si quis neget se esse Sacerdotem, vel Clericum, vel Religiosum, non eo ipso negat se esse Christianum, vel Catholicum, vel fidelem, quia sunt etiam Laici, Christiani, & Catholici. Nec refert, quod id Hæretici scisciteter rati tales Romanã fidem teneresquoniam eã quoque Laici profitentur. Quare solùm simplex mendacium in huiusmodi negatione inest: & proinde simulare, vel occultare Clerici, vel Religiosi personam, sine mendacio in verbis, ne quis prodatur, ac capite, & vita periclitetur, nullũ peccatũ est. Immo etiam Titius Clericus, vel Religiosus, si ad vitã tuendam deposita Clerici, vel Religiosi veste se tãtùm, vt laicum in speciem gereret, amictu laicorũ indutus, nõ grauiter peccaret. Præterea, si precationes solitas, & officia Ecclesiastica prætermittat, quia commodè ea tecitare nequeat absque probabili vitæ periculo, non peccat: quia leges humanæ nõ obligant conscientias subditorum, cum graui vitæ discrimine, quamuis in certis casibus obligare possint.

Tertiò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertio Quæritur, An in hospitiis liceat Catholico carnes edere tempore ab Ecclesia interdictis, ne se prodat tanquà catholicum, & in certum vitæ discrimen veniat? Hoc ideo quæritur, quia leges humanæ non asserunt obligationem, quando huiusmodi pericula imminent: ex altera vero parte videtur hic Catholicus omnino peccatum admittere contra confessionem fidei, si ponamus, in huiusmodi hospitiis eos, qui carnibus vescuntur, hæreticos censeri: tunc enim qui carnes edit, facto se hæreticum esse profitetur, at paulo ante diximus, sectam Hæreticorum, vel Paganorum verbis, vel tribus profiteri, esse per se malum, quod metus etiam mortis, non excusat. Respondeo, in primis, à carnibus abstinentem aliquem Catholicum, quamuis ab hospite oblatis, eò quòd tacitè id agat, & simulet aliam causam, & rationem longè à religione diuersam, non peccare, nec cõfessioni fidei repugnare, quia solum religio simulatur, aut celatur. Deinde, in carnibus edendis ob vitæ periculum declinandum, non videtur graue peccatum admittì: nam carnium esus per se non est infidelitatis, perfidiæve, aut prauitatis hæreticæ professio, sed res est per se media, & indifferens: ex accidenti verò Hæretici talem esum trahunt ad signum perfidiæ, aut hæreticæ prauitatis: Catholicus autem nulla lege compellitur, cum probabili suæ vitæ, discrimine, ad abstinendum eiusmodi signis, quæ hæretici maligno animo sibi præstituunt, vt symbola suæ hæreticæ iniquitatis, atque perfidiæ.

A

B

Bannes. 2.2.q.3. art.3.

Quarto Quæritur, An Catholico, vel Christiano per Hæreticorum, vel Paganorum prouincias, atque oppida trãseunti, liceat salutis causa sese occultare, eorum vestes induendo, aut lingua, & sermone vtendo? Sciendum est, vestem, vel signum, quo nationes, vel gentes vti consueuerunt, aliquando symbolum esse nationis, aliquando sectæ, & religionis. Variæ enim gentes vario vestimentorum genere, vti solent. Caiet. 2.2.q.1. art.3. docet, nunquam licere Christiano, etiam metu mortis, vti veste, vel signo infidelium, quandocunque lege, vel consuetudine, vel Principis iussu receptum est, vt qui certam sectam, & religionem profitentur, vtantur eo genere signi. At alij dissentiunt, assefentes id esse licitum facere, imminente mortis periculo, & omni aliorum offensione semota.

Mihi hoc probabilius videtur: Nam quemadmodum licet Christiano per Paganorum loca transeunti, vti sermone, & lingua ipsorum, vt sibi necessaria vitæ subsidia comparet: sic etiam eidem fas est, vti veste, & symbolo infidelium. Nam vti sermone illorum, non est per se sectam eorum profiteri, nec propriam religionem abnegare, eò quòd sermo, & lingua tantummodo nota, & signum nationis, & gentis, non symbolũ religionis est. Præterea, eiusmodi vsus est omnium hominum communis: nam & ipsi infideles, & Pagani, vt se simulent, & occultent, vti solent sermone nostro. Quo fit, vt omnes nationes intelligant alienæ linguæ, & sermonis vsum de more adhiberi ad vitam inter exteros conseruandam, & tuendam. Veste insuper, vel habitu infidelium vti, non est per se eorum sectam, & religionem profiteri, quia res est per se media, & indifferens.

C

Obiicies cum Caietano, saltem secundum morem, consuetudinem, & legem receptam, apud Paganos esse signum religionis, & sectæ: Respondeo, nequaquam inde colligi, esse per se malum, sed ob scandalum, & periculum aliquorum, quo sublato, nullum peccatum est metu mortis impendente: nam alioqui ea veste, & habitu vti, qui vellet, proculdubio peccatum non euaderet. Adhuc oppones, Rogante Principe, vel Republica cuiusnam religionis simus, negare nos esse Christianos non licet. Sed quãdo more, & lege recepta apud Paganos, certum vestimenti genus est eorum superstitiosæ religionis, & sectæ symbolum, perinde est, ac si publica Paganorum auctoritate rogaremur, quam religionem profiteamur? Respondeo, non esse idem iuris de verbis, quod de signis, & vestibus: nam verba, quibus inficiatur quis se esse Christianum, aut se esse Paganum, vel Iudæum, omni ambiguitate careant: at verò vestes, & signa, quæ in rebus, & factis consistunt, non vnam tantummodo rem significant, sed plures: quoniam ad multa vestes, & signa adhibere cõsueuimus. Vrgebis: Quemadmodum voces ex institutione hominum, vnam tantùm rem designant: sic etiam, licèt vestes, & signa per se multa denotare queant, vnum tamen ex more, lege, & instituto Paganorum significant. Respondeo, inter voces, & alia signa magnum esse discrimen. Nam voces postquam hominum placito sunt institutæ ad aliquid significandum, vnum tantummodo significant: at vestes, & alia signa, etiam postquam sunt adhibita ex more gentis, & instituto ad sectam, vel religionem profitendam, sunt adhuc ambiguæ, quoniam sunt symbola, vel religionis, & sectæ, vel nationis, & gentis.

D

Quinto Quæritur, An vbi Catholici, vnà cum hæreticis versantur, licitum sit Catholico adire templa, ad quæ hæretici conueniunt, eorum interesse conuentibus, atque concionibus? Respondeo, si rei naturam spectemus, id non esse per se malum, cum sit res suapte natura indifferens: nam multis de causis potest quis hæreticorum templum ingredi: & cõuentibus eorum, & concionibus interesse, vt facilius, validius, & commodius eorum confutet errores. Ex accidenti tamẽ peccatum est, si id fiat cum aliorum offensione, aut periculo nostro, vel alterius. Quæres, quid si alicubi more, aut opinione hominum communi receptum sit, quodlibet istorũ esse symbolum hæreticæ perfidiæ, an Catholicus ea tunc cuitare debeat? Respondeo, debere, ob scandalum vitandum. Sed quid si Princeps hæresi laboret, & iubeat ciues, tum Catholicos, tum hæreticos templa adire, atque etiam frequentare, an quibus publici hæreticorum conuentus celebrantur, & cõciones habentur, & id imperat Princeps constituta pœna publicationis bonorum, vel mortis? Respõdeo, si id Princeps iubeat, quoniam vult, vt suo mandato omnes obediant, id esse licitum Catholicis facere: nam in eo solum obedientiæ officium Principi debitum præstant. Si tamen id præcipiat, vt eo tanquam religionis symbolo prauitatem hæreticam simul profiteantur, & vt Catholici discernantur ab hæreticis, nequaquam esse licitum parere huis Principis iussis, quoniam cæteri proculdubio Catholici offenderentur: deinde eo ipso tacitè hæreticam perfidiam, seu prauitatem profiterentur. Quæres, an tunc liceat Catholico suo Principi obedire, publicè asseuerando se id solum efficere, vt suo Principi pareat, non autem, vt sectam hæreticam profiteatur? Quidam id licere arbitrantur, ne eius bona publicentur, & ne ei vita auferatur: quod sane probabiliter dici videtur. Ea enim publica testatione, Catholicorum offensioni, & periculo consulit, & iniquam Principis vexationem iure declinat.

E

Sextò Quæritur, An Catholicis, Christianisve cum hæreticis, vel Paganis belligerantibus, fas, iisque sit suis vexillis affigere certa quædam signa, quibus hostes vtuntur, vt sic, vel interitum effugiant, vel eos certè incautos vincant, & capiãt? Respondeo, esse licitum id facere, siue nauali, siue terrestri bello res agatur. Nam hoc nihil aliud est, nisi quoddam insidiarum militarium genus. Et quemadmodum in ludis solemnes esse iustæ certæ quædam fraudes, in eis vsitatæ, & colludentium inter se cõmunes, & proinde absque peccato: Ita etiam in bello militares insidiæ culpa vacant, quia sunt stratagemata æque vtrique parti communia. Rogabis, quid si Paganorum signum, sit sectæ, & religionis superstitiosæ symbolũ? Fateor esse peccatum eo vti, puta si esset signum Martis, Palladis, aut Iouis, quos pro diis stultæ, & insanæ gentes coluerunt. Si tamen signum sit res per se indifferens, ita vt tùm nationis, & gentis, tùm falsæ religionis, & sectæ signum esse queat, nullum erit peccatum eo vti. Quo fit, vt in comœdiis, & tragœdiis, quæ populo exhibentur, liceat vti habitu infidelium, quantumliber sit peregrinus, & vanæ religionis symbolum: quia tunc res agitur non seriò, sed ficta personarum repræsentatione: atque id eo sensu, prudentes quoque spectatores, & auditores accipiunt, & interpretantur. Præterea ex prædictis perspicitur, eum grauiter peccare, qui in gratiam Paganorum, deorum falsorum, & inanium, quos ipsi venerantur, simulacra, vel imagines depingeret, vel statuas faceret, vel delubra, & fana construeret: quia horum singula per se ad probandam superstitionem, & impietatem, cui sunt consecrata, valent.

F

Septimò Quæritur, An seruo Christiano apud Paganos captiuo liceat in eorum templis genu flectere obsequium, & officium suo Domino genua summittenti debitum præstando, quò eum incuruatum sustẽtet: Nam ex vno capite id non esse licitum videtur, quoniam Nahaman opera, & ministerio Elisæi curatus à lepra, ardenter postulauit ab eo, vti Deum suum precaretur. Quo, inquit, mihi ignoscat, si adoraturus in templo Remon, Domino meo adorante. Ex altero capite id videtur licitum esse facere, quia in eo seruus tantummodo suo officio, & munere fungitur. Respondeo, ius esse seruo, id facere: nam, dummodo seruus nullum cultum Idolo tribuat, verò potest suo Domino inseruire: id enim officij præstare solet Domino suo, tùm in templo, tùm extra templum: quemadmodum etiam Christiana ancilla à Paganis capta, & caudam vestis domina suæ gestare solita, tuta conscientia genu flectit, vnà cum domina in templo Idolorum genua flectẽte, & sese prosternente, quia id quoque facere vbique cõsueuit. Quorsum igitur, inquies, si id est licitum facere, petuit Nahaman, vt ipsi Deus ignosceret? Respondeo, dubium fuisse Nahaman, vtrum iure posset, id obsequij genus domino suo Idoli cultori præstare, immo fortassis verebatur, ne id graue peccatum esset, & proinde impensè postulauit, vt Elisei precibus id iuris sibi a Domino concederetur. Elisæus autem uequaquam soluit eum lege diuina, neque enim poterat in eo,

4. Reg. 5.

Tit. 2. Rom. 8. loc. 12. supra 8.

quòd

quòd est per se, & intrinsecè malum lege aliquem soluere: & excipere: sed concessit ei rem sua natura indifferentem, quam tamen ipse anceps animi, tanquam bona mente præditus putabat, aut etiam verebatur esse interdictam. Deoq; proinde odiosam, ac detestabilem: quod Abulensis, & Lyranus prudenter obseruarunt.

A

Octauò quæritur, An certo aliquo tẽpore iustus præcepto compellatur ad eliciendũ actum credendi? Respondeo, semper esse obligationem præcepti, ne aliquid contra Fidem cteslamus, aut profiteamur. Præterea, præceptum Fidei obligationem inducit, vt impius, siue infidelis credat, cùm primum fuerit sibi Euangelium Christi idoneè, & conuenienter annunciatum. Deinde, impius, quo tempore, præcepto cogitur ad meliorem vitæ frugem per veram peccatorum detestationem conuerti; cogitur quoque ad actum Fidei præstandum: tunc enim de peccatis dolere debet, Deum amare, criminum veniam petere: sed hæc efficere nequit, nisi fidei actum eliciat. At verò postquam venia impetrata in Dei gratiam, & amicitiam redijt, interim dum eam seruat, & retinet,

B

minimè obligatur ad actum fidei eliciendum. Nam credendi præceptum est à Deo constitutum, vt præsidium ad iustificationem impij ergo iustitia, & gratia obtenta, cessat obligatio præcepti. At ratione spei, pœnitentiæ, vel charitatis aliquando suam vim habet. Vide quod suprà diximus, cap. 7. q. 6. ibi, qua obtenta &c. 12.

Postremò est animaduertendum, inter peccata, quæ contra Fidem admittuntur, connumeratam esse Blasphemiam, siue maledictum in Deum, eo quòd sit crimen, quo aliquid verbis contumeliosis Deo, vel Sanctis cælestis patriæ ciuibus tribuitur, quod in ipsos minimè quadrat, vel aliquid detrahitur, quod ipsorum est proprium, eisque conueniens. Ex quo colligit S. Thom. 2.2.q.13. art.1. Blasphemiam esse peccatum, quod contra Fidei confessionem perpetratur. At verò nos putamus, blasphemiam in vniuersum Religioni aduersari: quia est peccatum, quo maledicta, & contumeliosa verba in Deum, vel Sanctos in cælo regnantes conijcimus: & ideo de Blasphemia disseremus, cùm de Religione, & peccatis cum ea pugnantibus infra tractabimus.

Finis Libri Octaui.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. IX.

DE SPE, CHARITATE, ET RELIGIONE IN DEVM.

Quid de Spe, virtute nempe Theologica, tenendum sit. CAP. I.

PRINCIPIO Quæritur, Quot modis accipiatur Spes? Respondeo, duobus: Primò, vt pertinet ad appetitum sensus, & sic est affectio quædã animi, qua bona futura, ardua, & difficilia ex certa quadam fiducia cupimus, & expectamus. Vt enim timor, est mali futuri: Sic Spes, boni futuri expectatio. Altero modo accipitur Spes, vt spectat ad appetitum rationis, quæ est voluntas: & tunc, aut sumitur pro re ipsa, quam speramus, de qua Apostolus: Expectantes, inquit, beatam spem: &, Spes, quæ videtur, non est spes. Aut pro actu spectandi, de quo idem Apostolus: Spe gaudentes: rursus, Spe salui facti sumus: Aut pro habitu, quo ad sperandum sumus propensi, quando est actus voluntatis, accipitur etiam dupliciter. Primò sufusiùs & latius, prout est cuiuslibet boni, siue cælestis, & æterni, siue terreni, & caduci difficilis, & ardui, & futuri expectatio: Deinde strictiùs, & præcisius, vt est desiderium cũ certa fiducia futurorum bonorum, cælestium, & æternorum, videlicet diuinæ gratiæ, & gloriæ, & aliorum quæ sunt nobis à Deo promissa.

A

Tit. 2. Rom. 8. loc. 12. supra 8.

B

Secundò quæritur, An spes, vt est habitus, sit verè, & propriè virtus? Durandus in 3. dist. 26. q. 1. quemadmodum censet in 3. dist. 23. q. 6. Fidem non esse propriè virtutem: sic etiam nec Spem. Id probat, quia virtus propriè sumpta, afficit hominem, cui inest, simpliciter, eumque ad optimum actum dirigit, ornat, ac perficit: minimum si est virtus rationis, & mentis, dirigit hominem ad verum, certum, clarum, & euidens. Si est virtus appetitus, est bonũ, quod habetur. At quemadmodum Fides est verum, quod non clare, sed obscurè cognoscitur, ita etiam Spes, est bonum, quod nõ habetur: ergo nec Fides, nec Spes sunt virtutes, siue sint à Charitate seiunctæ, qua s Theologi informes appellant: siue cum Charitate connexæ, quas virtutes vitas, & formatas vocant. Ait tamẽ Durandus Spem esse virtutem late sumptã, vt virtus vocatur, quilibet habitus laudabilis nos ad bonum mouens, ac ducens. Caietanus 2.2.q.17. art.1. existimat Spem sine charitate non esse propriè, & simpliciter virtutẽ, sed cum charitate coniunctam vere esse, & propriè virtutem. Alij sancti Thomæ discipuli censent spem absque charitate esse quidẽ propriè virtutem, sed non simpliciter: cum charitate tamen esse, & propriè, & simpliciter virtutem: quoniam nulla, inquiunt, sine charitate potest virtus simpliciter consistere: cum omnũ virtutũ charitas sit forma, & veluti anima, & vita. Verior tamen est eorum sententia, qui putant Spem esse verè propriè, & simpliciter virtutem, per suam subsistantiam, & naturam, siue sit cum charitate sociata, siue ab illa disiuncta: neque enim ad virtutem requiritur, vt hominem referat, & dirigat ad actum simpliciter optimum, sed ad actũ optimum, quem potest. Et ideo Fides diuina, est virtus, quia semper est veri: fides humana non item, quia potest esse falsi. Spes quoque diuina est propriè virtus, quia semper est boni: & quatenus Dei promissis, & eius gratia, & charitate innixa fulcitur, summum bonum, quod sibi propositum habet, & quod conspiceit, quod expectat, & in quod intendit, certò consequitur, licet cõsecutionem eius homo per peccatum impediat. Spes verò humana, actus, vel habitus esse quidẽ potest, virtus esse non potest: quia non semper est boni. Nam malũ, quod opinione hominum putatur bonum, aliquando sperat, nec certo semper suum, quod optat, & expectat bonum, adipiscitur. Charitas autem non est virtutum intrinsecæ forma, sed extrinsecæ, quæ facit, & studia, & opera nostra bona, vtanti æternam mercantur.

C

Tertiò Quæritur, An Spes sit virtus Theologica? Respondeo, eam tribus de causis virtutem Theologicam dici, vt docet Scot. 3. dist. 26. quæst. 1. versic. Respondeo non omnis. Primò, quia circa Deum versatur, tamquam circa rem, & materiam sibi proximè obiectam. Deinde, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo instituitur tanquam norma,& regula,qua certò dirigitur. Postremò, quia est habitus diuinitus infusus. Virtus igitur Theologica intendit in Deum, vt in obiectum,& finem sibi proxime propositum,& vt regulam, qua certò nititur, atque dirigitur,& vt causam sui effectricem. At verò virtus moris nihil horum habet: nam ipsa etiam religio,quæ circa Deum tanquam rem obiectam versari videtur, non respicit Deum, vt obiectum proximum, sed tantùm, vt eum, cui cultum, & honorem debitum defert,ita vt eius proximum obiectum sit cultus,& honor, qui Deo Optimo Maximo debetur, & tribuitur. Regula itē virtutum moralium,qua dirigūtur,non est Deus,sed prudentia,cuius ductu, & præscripto omnes virtutum moraliū actiones gubernantur, & referuntur in finē debitum rationi. Nā Castitas, Fortitudo,& Iustitia suas functiones exercent,prout Prudentia præscribit,& præcipit. At Fides diuina credit aliquid,quia est dictum, & patefactum à Deo: Spes expectat bona æterna,& cælestia,quia Deus promisit se ea bene merentibus redditurū. Charitas diligit Deū propter ipsum,amat eum ante,& super omnia,& Proximum propter Deum, vt gratiæ,& gloriæ participem,& simul,quia Deus id voluit. Præterea, virtus moralis exercitatione,& assuetudine comparatur: Virtus Theologica non item, neque enim fit, & existit ex nobis,sed diuinitus datur, & in mentem infunditur. Ex quo efficitur,vt scientia Theologica, quam hominum magisterio,industria, & labore discimus: virtus Theologica non sit: quoniam opera,studio,& exercitatione acquiritur,non diuinitus infunditur: & regula ipsius directrix,præceptrix, & magistra est ratio,& ex ratione argumētum,vnde deducitur. Colligitur etiam, Fidem, Spem,& Charitatem nostris actibus acquisitam, non esse virtutes Theologicas: probabile siquidem putamus (vt tertio lib. c. 11. q. 6. tradidimus.) Ex actibus virtutum infusarum habitus generari,quos scholæ passim acquisitos appellant: qui quidē habitus sunt Theologici,quia circa Deum tanquam circa materiam,& rem obiectam occupantur: non tamen sunt virtutes Theologicæ, quoniam non infunduntur à Deo.

Quartò quæritur, An spes sit virtus Theologica,nō solùm ratione,sed re à Fide,& Charitate distincta. Quidam, vt legimus apud Scot.& Gabr.3. dist. 26. q. 1. voluere solùm ratione differre: ita vt spes sit fides,& charitas aggregatione quadam, quoniam spes desiderat, expectat, & amat bona æterna,quæ credit futura. Putarunt alij spem re esse idem,quod fides,ratione tamen distinguiperindē,ac si Fides credat generaliter, quicquid est dictum à Deo, Spes credat bona gloriæ à Deo promissa, & iustorum meritis reddenda. Sed hæc omnia reimentate non carent. Altera est sententia communi consensu à Theologis recepta, Fidem, & Charitatem esse tres virtutes re diuersas,& distinctas,ex re,& materia obiecta,in qua versantur: actione item, & officio, quod præstant,& obeunt: ac facultate,cui insunt. Fides enim in intellectu,siue ratione sedem habet: Spem in voluntate: Charitas in volūtate quidem inhæret,sed eam spe affectam requirit, & postulat. Fidei, est credere: Spei, desiderare,& expectare Charitatis, amare. Præterea, Fides in Deum, tanquam in verum fertur: Spes, tendit quidem in Deum, tanquam nobis bonum: Charitas verò proponit sibi Deum tanquam bonum in ipso, & ex ipso, & propter ipsum.

Quintò quæritur, Spes quem ordinem habeat ad Fidem, & Charitatem? Respondeo, vt docent S. Thom. 2. 2. q. 17. art. 7. & 8. 1. 2. q. 62. art. 4. & Gabr. 3. dist. 26. q. 1. art. 3. dub. 2. eum ordinem habere, quem habent inter se actus, & officia. Nihil boni cupimus, appetimus, & expectamus, nisi prius fuerit mente apprehensum, & cognitum. Vnde origine & causa, Fides est Spe prior,& anterior,speramus enim bona nobis promissa, & nostris benefactis reddenda, fide verò credimus talia bona esse,& nobis à Diuina bonitate gratuitò, & liberaliter promissa, ab eaque nobis bene merentibus conferenda. Vnde actus fidei esse potest sine actu spei, non è contrario: & actus spei aliquando est absque charitatis operesed nō contra. Porrò spes causa quoque,& origine charitatem antecedit: quia prius Deum, vt bonū nobis optamus; deinde verò eum propter ipsum diligimus. Nec refert, quod fides, spes, & charitas simul aliquando in animum infundantur.

Sextò quæritur, Quo pacto per actū spei iustus meritum apud Deum habere queat, cùm spes desideret, & expectet Deum, vt nobis bonum,& commodū, quod est Deum in nos ipsos referre? Respondeo, spem esse duplicem, Mercenariorum vnam, alteram filiorum, & filialem, ideo à Theologis nominatam. Mercenarius enim expectat sui laboris mercedem, & stipendium, nec tam rationem habet eius, qui est mercem reddituras, quàm mercedis sibi reddendæ: hanc etenim, vt scopum,& finem sibi proponit, quia, nisi pactum de ea soluenda interueniret, minimè laboraret. Spes verò filiorum expectat quidem à Deo bona, sed vt à patre recipienda, & proinde ad eum sese conuertit tanquam ad benignum, & munificum bonorum largitorem,& quem, vt datorem boni, quod expectat, amare cœperat, incipit deinde amare propter ipsum. Spes itaque est virtus Theologica, non mercenaria, sed talis, qualis est filiorum, quæ fertur in Deum tanquam commodum,& bonum nobis, sed non propter vltimum finem,& terminum, licèt nec explicitè propter ipsum: quemadmodum honestas appetitur, & diligitur non tanquam vltimus finis, in quem omnia referantur, sed ea ratione, qua honestas est. At virtus,& honestas ipsa sua conditione,& natura implicitè, & tacitè refertur in Deum, quamuis non expresse. Sic etiam Spe appetimus,& optamus nobis Deum,sed totum hoc implicitè,& tacitè,licèt non explicitè dirigitur,& refertur in Deum.

Septimò quæritur, Quare inter virtutes Theologicas ponatur spes: cum tamen in moribus nulla specialis virtus constituatur, quæ spes nostras,& desideria, quæ sunt animi perturbationes, moderetur,& frenet? Quidam existimant, inter virtutes morales esse vnam specialem, & certam, quæ circa affectionem animi, nempe spem, versatur, & eam esse magnanimitatem. Sed certè magnanimitatis solùm est corrigere,& temperare spes, & desideria rerum magnarum, excellarum: & sublimium, ne ea, quæ facultatem, & vim nostram superant,& excedunt, immodicè appetamus. Quare inter virtutes Theologicas rectè spes ponitur, quia, quæ sperantur à Deo promissa,& reddenda, magna sunt, præclara, & excelsa. Præterea infunditur nobis virtus, vt ea, quia sunt diuinitus promissa, speremus, & expectemus. At verò in moribus eædem virtutes, quæ cæteras animi perturbationes componunt, & sedant, cohibent quoque,& temperant spes nostras futurarum rerum. Non igitur ad id specialis virtus, moralis debuit inter cæteras reponi.

Octauò quæritur, An spes, quæ charitate caret, & informis à Theologis vocatur, sit speciale Dei donū? Respondeo, esse: sicut etiā fides à charitate seiuncta. Quo efficitur, vt quemadmodum nemo absque speciali Dei auxilio, quod voluntatem præuenit, excitat, mouet,& adiuuat, credere potest: sic etiam per solas naturæ vires sperare nequeamus, quæ sunt nobis diuinitus promissa, nisi gratuito Dei munere excitati, moti, & adiuti. Et quatenus præmia nostris operibus, & meritis ex Dei gratia prouenientibus reddenda. Insistes, satis esse, si Deo munere credamus, ea esse à Deo promissa, & bene merentibus suo tēpore conferenda. Nam cū primùm hæc quispiam crediderit, poterit per seipsum ea exoptare,& sperare. Respondeo, nequaquam id sufficere, quia sperare nequimus, nisi Deus cogitatione bene sperādi nobis iniecerit, qua excitemur, voccmur,& moueamur: ac rursus nisi post cogitationē iniectam, voluntatem mouendo impulerit, & adiuuerit ad sperandum. Quod est dicere, requiri speciale, & supernaturale Dei auxilium præueniens, quæ est cogitatio bene sperandi voluntatem præcurrens,& quam, Gratiā operantem Augustinus appellare consueuit, quia eam efficit Deus in nobis sine nobis, id est ante nostrum consensum: & præterea auxilium cooperans, siue adiuuans, quæ est gratia, qua voluntas cogitatione excitata, vnà cum ipso Deo operāte consentit appetendo, & sperando. Porrò tū cogitatio bene sperandi, tùm auxilium Dei nobiscum operantis in eliciendo cōsensu, est speciale, & supernaturale, & gratuitum Dei beneficiū, & munus speciale quidem, quia illud his non illis hominibus, & quibus vult, & quando vult, dat Deus: supernaturale, quia ex solis naturæ viribus non existit: gratuitum, eò quòd nec naturæ, nec personæ debitum sit, & proinde gratis, & liberaliter datum.

Nonò quæritur, In quonam, tanquam in re, & materia obiecta spes versetur? Durand. in 3. dist. 26. q. 2. & in 1. dist. 1. q. 2. censuit, proximū spei obiectum non esse rem extra nos constituram, sed actum, quo res extra nos sita nobiscum coniungitur. Vnde Deus, inquit, non est spei nostræ proximum obiectum, sed clatus Dei aspectus, quo nos cum eo coniungimur,& copulamur. Nec enim, ait, speramus Deum, sed speramus ipsum clarè videre, ac eo frui. Similiter non speramus amicum absentē, sed ipsum videre, alloqui, amplecti, ac eius præsentia obiectari. Cæterum communi,& constanti Theologorum consensu eius sententia reijcitur, constat ex Caiet.& S. Thom. 2. 2. q. 17. art. 5. & alijs in 3. dist. 26. & in 1. dist. 1. Nam Sitis, teste Aristotele lib. 2. de Anima, tex. 28. Est appetitus aquæ frigidæ,& humidæ: fames, cupiditas cibi calidi, & sicci. Porrò, qui sitit, non solùm optat bibere, sed etiam aquam ipsam: & qui fame premitur, desiderat non solùm edere, sed etiam escam ipsam: & qui amici desiderio tenetur, & cupit ipsum videre, & alloqui, & ipsius etiam frui conspectu, & præsentia. Spei igitur proximum, & principale obiectum est Deus ipse,& sunt actus, quibus Deus nobis ipse coniungitur, nimirum actus videndi, amandi Deū, eoque fruendi. Obiecta verò minus principalia sunt cætera omnia. quibus tanquam

gradibus

gradibus quibusdam ad supernam, & cœlestem patriam perueniretur, quæ sunt gratia & virtutes, dona, & auxilia Spiritus sancti: quæ omnia nobis Christi meritis conferuntur.

Decimò Quæritur, Qua in anima facultate spes inhæreat? Respondeo, in voluntate, quæ est appetitus rationis, cuius est cupere, optare,& expectare bona futura,& absentia.

Vndecimò Quæritur, quibusnam spes conueniat, & insit: Respondeo, nec in beatis cœli incolis teste S. Th. 2. 2. q. 18. a. 2. neque in ijs, qui sunt perpetuis gehennæ supplicijs deputati, teste eodem S. Tho. 2. 2. q. 18. a. 3 nec in hæreticis spem inesse. Quo modo etiam Fides eisdem non inest. Nam, quum fides sit rei, quæ nec in se ipsa, nec per seipsam videtur, Beatis spiritibus nequit conuenire ita & spes, quia est boni, quod non habetur, in Beatis habitatoribus cœli non permanet. Ac sicut Fides, vi, & natura sua, ipso actu, quo Deus clare cernitur à Beatis spiritibus cessat, ac desinit: sic etiam spes, natura, & conditione sua, actu ipso, quo suprema felicitas habetur, excluditur, ac omnino finitur. Præterea spe, damnati apud inferos carent, sicuti etiam fide. At quæres, quoniam pacto in eis spes, & fides intereant? Respondeo, in illis spei actum per contrarium extingui, & deleri: desperāt enim beatitudinem, certi omnino de sua infelicitate perpetua. Item, in eis desinere fidem, & spem, vt sunt habitus, & virtutes, quia Deus eas non amplius confirmat. A conseruando verò desistit, quia eas in hac vita infundit, vt earum præsidio credamus, & speremus æterna bona, quæ possumus per Dei gratiā assequi. Qui verò apud inferos torquentur, apti amplius non sunt ad superna gaudia cōsequenda. Dantur igitur eæ virtutes, vt huius vitæ præsidia, adiumenta, & remedia, ad cœlestem beatitudinem per dei gratiam promerendam, & ex meritis ex diuina gratia profectis obtinendam. Obiicies, Beati incolæ cœli sperant, & expectant corporum resurrectionem, vitam, & fœlicitatem sempiternam: nobis item optant summam beatitudinē, qua ipsi potiuntur, ergo spem retinent. Respondeo, huiusmodi Beatorum desiderium, siue expectationem, non esse actum, opus, vel officium spei virtutis Theologicæ, vt colligitur ex S. Tho. p. 3. q. 7. a. 4. ad 2. & 1. 2. q. 18. a. 2. ad 4. quæ circa Deum tanquam proximum obiectum versatur, cuiusmodi hic actus nō est: est tamen actus charitatis, vt tradit S. Tho. 2. 2. q. 18. a. 2. ad 3. quo, & sua corpora, & nos ipsos amant. Eodem modo Christus Dominus dum in terris agebat, sui corporis gloriam exoptabat: nec tamen erat in eo Spes, virtus nempe theologica, vt docet S. Tho. p. 3. q. 7. art. 4. In hæreticis verò spes non manet, quoniam sine fide non subsistit spes: eius enim fundamentum est fides, qua tamen hæretici carent. Perseverat verò spes in ijs, qui post obitum ignis purgatorij pœnas sustinent, donec plenè mundati in cœlestem hæreditatem admittantur, vt docet apertè S. Thom. 2. 2. q. 18. artic. 3. Manet quoque spes in peccatoribus, qui per peccatum à gratia, & charitate excidernnt. Rogesan sit virtutis Theologicæ actus, spes illa, qua quis in hac vita exoptat alteri beatitudinem. S. Thomas 2. 2. q. 18. art. 2. ad 3. asserit, eadem virtute spei, qua nobis cupimus, & speramus summam felicitatem, optare nos quoque eandem alijs. Scotus tamen in 3. dist. 26. quæst. 1. versic. Ad argumenta ad finem, id videtur negare, quia beati Spiritus nobis exoptant æternam felicitatem: non tamen sibi, cùm iam illa perfruantur: ergo idem etiam in nobis accidit. Rursus, quia per spem optamus, & expectamus Deum, vt nobis bonum, ergo spes ad bonum nostrum, non ad alterius bonum. Sed non est, cur negemus, eadem virtute spe, desiderare nos beatitudinem, & nobis, & proximis nostris: sicut eadem charitate, & nos, & proximum amamus.

Duodecimò Quæritur, An, & quomodo augeatur spes. Respondeo, iustos homines spem augere suis actibus: non quod ipsi eius incrementum efficiāt: sicut enim spes à solo Deo, vt causa efficiente existit, ita ab eo dūtaxat, vt à causa efficiente augetur: sed quòd moueantur, & animam debitè, & legitimè præparent ad ampliorem, & vberiorem spem excipiendam. Quærat aliquis, an spes peccatorum hominum, in quibus est à charitate seiuncta, suis quoq; actib. creſcat, ita vt peccatores, quo plures spei actus, aut præparationis eliciunt, eo ampliorem spem mereantur? Respondeo, nihil impedire, quin spes, licet informis maior, & cumulatior suis actib. fieri queat: sed per eiusmodi actus id incrementū peccatores non videntur mereri, sed debitè, & legitimè præparant, vt in ipsis spes plenior, & vberior Dei munere, & dono fiat.

Quæres, An spes augeatur per quoslibet actus etiam remissiores? Respondeo, augeri solùm per actus feruentiores, siue intensiores: quia sicut spes non infunditur in mentē, nisi ritè, & legitimè præparatum: sic nec maior, & vberior datur spes nisi homini ampliùs præparato. Sed anima ritè, & legitimè non præparatur, nisi per actus feruentiores, & intensiores spei: quia sicut initio non datur habitus spei, nisi per actum homo præparetur: sic non datur abundantior, & copiosior spes sine maiori animæ præparatione. Si quæras, An quemadmodum per actus charitatis remissiores meretur iustus incrementum charitatis, quamuis id consectum non assequatur, sic etiā per actus remissiores spei, mercatur incrementum spei. Respondeo, non ille eandem rationem de actibus remissioribus spei, quæ est de actibus remissionibus charitatis: quoniam per actus remissiores charitatis meretur iustus incrementum gloriæ, & proinde incrementū charitatis recipiendū in cælo, si hic non receperit, vbi est charitas permansura: At per actus remissiores spei, meretur iustus gloriæ, & gratiæ incrementum consequendum in cælo: sed cum ibi spes futura non sit, non recipiet ibi iustus incrementum spei, recipiet tamen in hac vita, cū se in spei actibus feruentioribus exercuerit, secus incrementum spei non consequetur. Dices, cùm spes augetur per actus intēsiores, creſcit ne eadem iuxta excessum actuū, an vero iuxta totā magnitudinem actuum? Respondeo, ipsam augeri iuxta excessum, vetus gratia, spes erat magna quatuor partibus: actus etiam spei habet item sex magnitudinis partes, creſcit tunc spes, & fit magna solùm sex partibus, quæ erat antea quatuor partium.

Decimotertiò quæritur, An spes, per desperationem, tanquam per causam, vi, & natura sua contrariam expellatur ab homine,& pereat: An verò merito tantùm: Respondeo, inter omnes quidem conuenire, spem per desperationem excludi, ejci,& interire: sunt tamen, qui sentiant, per desperationem excludi, tanquam per formam sua vi,& virtute contrariam. Quod ea ratione confirmant, quia contrarium vi sui contrarij perit,& extinguitur. Sunt enim contrariæ formæ sibi inuicem per naturam inimicæ,& aduersæ. Deinde, quia si merito, non natura spē desperatio deleret, ac tolleret, alia quoque peccata eam nobis auferēt, ac penitus perderēt. Si quis enim in desperationem alios adduceret, spem ipsam mereretur amittere. Alij censent, spem per desperationem ejci ab homine, merito, non vi, & natura: quod ratione comprobant, quoniam spes, est habitus supernaturalis, qui à solo Deo fit, infunditur, existit, conseruatur, & pendet: ergo nulla vi naturali interire potest.

Mihi probabilius videtur, spem per desperationem non meritò tantùm, sed etiam natura tanquam per formam sibi contrariam tolli,& extingui, quoniam per eam tanquam per actum contrarium expellitur.

Obiicies, Si spes natura sua per desperationem tolleretur, ac periret, pariter interiret, quando quis inscienter desperatet futuræ vitæ gaudia: quæ enim se sua natura euertunt, & permunt, eius conditionis,& naturæ sunt, vt qui vnum per oblitionem,& ignorantiam inducit, reliquum cōtinuò extruidat necessariò: qualia sunt calor,& frigus, candidū, & nigrum, sic cum,& humidum, graue,& leue, durum,& molle, asperum,& leue. Respondeo, desperationem, spei esse contrariam dupliciter: Aut enim desperatio cōparatur cum actu sperandi, aut cùm spe virtute theologica. Si cū actu sperandi conferatur, eum omnino tollit: nam, eo ipso, quod quis desperat aliquid, sperandi actum circa illud non elicit, nec præstat. Nec refert, si desperatio sit actus, qui ex naturę vitibus existat, actus verò sperandi sit actus supernaturalis, hoc est, specialis,& supernaturali Dei auxilio elicitus: nā, hoc ipso, quod desperas, actum sperandi non elicis, siue naturalem, siue supernaturalem. Si desperatio conferatur cum virtute theologica spe, tunc non est illi contraria, vt est actus solùm naturaliter elicitus, sed vt est actus quem scienter, & sponte quis elicit, & præstat. In physicis, & in ijs, quæ natura constant, formæ sunt sibi inuicem contrariæ natura, non voluntate: at in moribus, & rebus supernaturalibus formæ non sunt sibi contrariæ, & aduersæ, nisi voluntariæ sint. Fides voluntatem requirit, sic etiam hæresis: Spes absque voluntate non constat: ita etiam desperatio, quæ cum spe pugnat, nonnisi voluntaria est, & libera: quoniam spes est virtus, desperatio vitium, & peccatum, sed peccatum non est, nisi voluntarium sit.

Ad argumentum verò aliorum respondeo: Spem esse desperationi cōtrariam, non quatenus spes est qualitas quædam supernaturalis in mentem diuinitus infusa, sed vt est habitus quidam ad sperandum datus: & dicimus spem per desperationem excludi, non tanquam per causam, quæ vim suam, & potestatem in spem ipsam exerceat: sed tanquam per actum pugnantem cū actu sperandi ad quem datur spes. Deus igitur spem adimit, cum quis desperat, non solùm quia is, qui desperat, id mereatur, sed etiam quia eliciat actum pugnantem cum actu sperandi, ad quem actum, spem dederat Deus.

De peccatis, quæ contra Spē cōmittuntur. CAP. II.

PRimò quæritur, quo pacto Spei, Timor Domini opponatur? Respondeo, ita opponi, quod Spes est boni

Universidad de Deusto
Biblioteca

futuri, magni, & ardui. Timor verò est mali futuri probabiliter impendentis, & quod putamus ægrè, ac difficilè posse nos euadere, subterfugere, & vincere. Deinde, spe animus dilatatur, nã desiderio se fundit, expandit, ac porrigit. Timore verò conculsus contrahitur, constringitur, comprimitur. Timor igitur opponitur Spei, & ratione rei obiectæ, & ratione actuum contrariorum, & effectuum.

Secundo quæritur, Quid in sacris literis Timor Domini significet, præsertim cum dicitur Prouerb. 1. Timor Domini, principium sapientiæ: & Prouerb. 9. Principium sapientiæ, timor Domini. Psalm. 110. Initium sapientiæ timor Domini. Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum. Iob quoque 28. Ecce, timor Domini, ipsa est sapientia. Ité Ecclesiastici 1. Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & corona sapientiæ timor Domini, & sapientiæ disciplina timor Domini. Item c. 19. eiusdem libri, Omnis sapientia timor Domini. Vnde eiusmodi loci, quibus dam ingerunt difficultatem, quoniam potius è contrario sapientia est initium timoris Dei. Sapientia enim est cognitio ex fide progenita, & fides docet, quo modo Deum timeri oporteat. Sed respondet S. Thomas 2.2.q. 19. art. 7. Initium sapientiæ esse timorem Dei, non quòd ex timore Dei sapientia generetur, & existat, cum potius contrà fiat, sed quòd primus Sapientiæ effectus sit timor Dei. Ita vt sensus sit: Initium sapientiæ, hoc est, Primum quod incipit in nobis operari vera Dei cognitio, est Deum timere: vel, primum legis, & Sapientiæ præceptum est de timore Dei.

Cæterum annotandũ est his locis, & toto libro sapientiæ accipi sapientiam non pro nuda, & simplici Dei cognitione, sed pro ea, quæ est cũ bono voluntatis affectu, studijs, & operibus coniunctã. Rursus, Timor Dei sæpè in sacris literis sumitur, non pro metu mali futuri, quo animus perculsus, curis, & molestijs anxiè, & solicitè vexatur, ac premitur, sed pro reuerentia, pietate, & religione in Deum, qua quis summã Dei Maiestatem sibi ante oculos ponens, veneratur, & suspicit, sese illi intimo ex corde subijciẽs, & in omnibus morem gerere studens. Vnde LXX. Timorem Domini aliquando vertunt Θεοσέβειαν, id est, Dei pietatem. Sensus igitur scripturæ citatæ est: Initium sapiendi, & bene agendi, est vera pietas, & religio in Deum: siue, Ad sapientiam vera via, est pietas in Deum, sic etiam Psalmo 17. Timor, ait Propheta, Domini sanctus permanet in sæculum sæculi: quasi dicat, Pietas, & religio in Deum, est munda, & sancta, & quæ perpetuò in ipsis Beatorum spirituum mentibus permanet. Et hoc modo sumitur etiam Timor Domini, quem sacræ literæ Christo tribuunt, & Beatis cæli habitatoribus. Nec enim Beati illi Spiritus, ac cælestis Patriæ ciues, cùm Deum diligant necessariò, peccare amplius, aut mali aliquid pati vllatenus queunt, nec à fœlicitate, quam sunt consecuti, decidere, & proinde mala propriè non timent, reuerentur tamen Deum, vt summum rerum omnium Dominum, Imperatorem, ac Principem immensæ Maiestatis, & potestatis: cui se suppliciter submittunt, parati ad parendum in omnibus.

Tertiò quæritur, Quotuplex timor à Theologis constituatur? Respondeo cum S. Thom. 2.2.q.19. art. 2. triplicé constitui: Primus, est Timor filiorum: Secundus, seruorum: Tertius, mundanorum hominum. Quos timores S. Thom. ita distinguit ac finit. Timor filiorum est, quo quis timet malum culpæ ne Deum communem patrem offendat, instar boni filij, qui timet patri penitus displicere. Timor seruorum est, quo quis metu gehennæ à peccato deterretur, instar seruorum qui metu verberum, ac pœnæ formidine oderunt perpetrare factitare Mundanorũ verò timor est, quo quis, ne subeat ignominiam, & dedecus, ne infamiam contrahat, aut ne sustinere cogatur corporis dolores, vel ne bonorum iacturam faciat, virtutis officium more mundanorum hominum prætermittit, ac negligit. Durãdus in 3. dist. 34. q. 4 & 5. aliter philosophatur. Timor, inquit, filiorum est, quo quis timet æleſtem beatitudinem amittere, modum filij, verentis patrem à se abalienari, aut se à paterna præsentia disiungi. Timores verò alios definit, vt S. Thom. à quo in primo timore definiendo differt, quòd timor, inquit, non est peccati, quod quia propria voluntate contrahitur, non propriè timetur: timemus enim mala, quæ nobis impẽdent, & quæ non nisi cũ difficultate, & labore possumus deuitare, non ea, quę liberũ est nobis propulsare, si velimus. Et ideo colligit Durãdus, omnẽ timorem versari circa malũ pœnæ. At verò cũ S. Thom. docet, Timorem filiorũ esse peccati metũ, nomine peccati non intelligit id, quod scienter, & de industria committitur, sed quod infirmitate naturæ, vel per ignorantiam, vel opera dæmonis mali aliquid suggerentis & ad id incitantis, vel improborum hominum hortatu, precę, suasione, & impulsu cõmittitur. Timore igitur filiorum timemus quaslibet peccati occasiones, quibus ad peccandum allicimur, mouemur, & flectimur.

Quartò quæritur, An timor seruorum sit ex suo genere & natura malus? Respondeo, cum S. Thom. 2.2.q.19. art. 4. nequaquam: neque enim iustus peccat, cum gehennæ supplicia veritus, sese in virtutis officio cõtinet. Est enim rationi consentaneum, vt cruciatus naturæ aduersos & noxios formidemus, & quantum possumus euitemus, ac fugiamus. Nec, quia huiusmodi timor est seruorum, & peccatorum hominum, continuo efficitur, vt sit malus, & vitiosus. Nihilominus, cum hic timor id habet ex parte rei obiectæ, quod est proprium tantummodo seruorum, tunc ratione circumstantiæ adiunctæ, malus est: vt cùm quis à peccato se continet, vel à peccando auocatur, metu gehennæ, aut aliorum pœnarum, & malorum, alioqui omnino peccaturus, nisi hæc mala, & aduersa perhorresceret.

Quintò quæritur, An timor mundanorum hominum sit per se malus? Respondet S. Thomas 2.2.q.19. art. 5. esse: non quòd per se malum sit metu ignominiæ, dedecoris, infamiæ, carceris, supplicij, mortis, iacturæ bonorum, à malè agendo desistere: nam hic timor seruorum quoque est, non mundanorum proprius, & iustorum hominum, similiter hic timor, communis est. Sed quòd metu horum malorum quis perperam faciat, in vitio est, & culpa, quoniam ne in minora mala incidat, maiora committit, & perpetrat, ne in dedecus, & infamiam incurrat, culpam contrahit ne ignominiam, aut bonorum iacturam sustinere cogatur, peccatum facit.

Sextò quæritur, Quibus temporibus spei præcepto, & lege compellamur ad actum sperandi præstandum? Respondeo, Spei præceptũ habere suam vim, cum pœnitẽtiæ præcepto, & lege cõpellimur ad anteactæ vitæ peccata detestãda, vel ad amandum Deum super omnia. Neque enim quis de peccatis dolere, aut Deum ante omnia diligere potest, vt oportet sine spe veniæ impetrandæ, aut simpliciter absque spe. Quæres, an homo post obtentã Dei gratiam, & veniam peccatorum, aliquo certo tempore debeat spei actum elicere, & an absolutè, & simpliciter sit datum præceptum, quo spei actum præstare cogamur, etiã quando nulla alia lege debemus opus alicuius alterius virtutis efficere? Respõdeo, Spei præceptũ esse nobis diuinitus impositum tanquam remedium ad peccatorum veniam consequendã, & Dei gratiam, & charitatem impetrandam: & proinde hoc præcepto, & lege tenemur ijs tẽporibus, in quibus oportet nos reconciliari Deo, quem per peccatum offendimus, in cuius itam incidimus, à cuius gratia, & amicitia cecidimus. Alijs verò temporibus difficilè est definire præcisè, quandonam spei actum præstare debeamus, nisi cùm spes nostra tẽtatur. tunc enim, ne desperemus, spem nostram corroborare, & firmare compellimur. Item, semper eo animo esse debemus, ne contra spem aliquid perpetremus.

Septimò quæritur, Quot genera peccatorum aduersentur spei? Respondeo, ea omnia ad quatuor, aut summũ, ad quinque capita reuocari. Primũ est, cũ quis abijcit spẽ beatitudinis æternæ, vel gratiæ, aut veniæ peccatorũ, aut vitę melioris. Et hoc est desperationis crimen. Alterũ est, cũ quis sibi, hoc est, suæ industriæ labori, viribus, & meritis quippiã boni tribuit, quod Deo acceptũ nõ referat: quòd, præsumptionis peccatum, hoc est, arrogãtię, Theologi vocant. Tertium est, cùm quis spem suam ex toto, vel ex parte in aliquo bono creato constituit tanquã in præsidio, & remedio, quod per se solùm ad salutem adipiscendã sufficeret. Non enim prohibemur in hominibus, aut alijs procreatis rebus spem collocare, tanquam in ijs, quæ nos vnà cum Dei auxilio iuuent, atque promoueant ad finem vltimũ consequendum. Quartum est, cùm quis in rebus aduersis spem in Deo non ponit: cùm quis item suæ vitæ emendationem differendo, & procrastinando ad finem vitæ reijcitin hoc enim, licèt quis lethale crimen non semper admittat; leuius tamen sæpe delinquimus, nisi tempus occurrat, quo malefacta deflere pœnitentiã debeamus. Quintum est, cùm quis Dei bonitatem tentat: quod facit, cũ à Deo petit, vt res aliqua fiat extra cursum, & ordinem rerum, hoc est, insolito, siue non consueto naturæ modo, & ordine. Quare eiusmodi peccatũ ex genere, & natura sua lethale est: petere nimirũ miracula & naturalis ordinis mutationem absque iusta causa, & legitima. Fas tamen nobis est precari Deum, vt suam nobis voluntatem declaret, quamuis occultam; si tamen bene petamus, vt eam scilicet commodius assequamur, & ne eum aliquando offendamus.

Octano quæritur, An si cui Deus patefecerit eum perpetuò damnatum iri, immunis, & liber sit ab omni lege, & præcepto sperandi peccatorum veniam, & vitam æternam? Huic quæstioni plenè satisfecimus, lib. 2. c. vlt. q. 3.

De Charitate in Deum. Cap. III.

PRimùm illud in quæstionem venit, An charitas in Deum sit vere, & propriè amicitia hominis ad Deũ? Respondet S. Tho. 2.2.q.23. art. 1. esse amicitiam. Et certè id ex scripturis apertè colligitur. Ioann. 15. ait Christus discipulis: Non dicam vos seruos, sed amicos, paulò post. Vos amici mei estis. Iac. 2. Abraam dicitur Dei amicus. 2ap. 7. Infinitus thesaurus est hominibus quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Item Psa. 138. Nimis honorati sunt amici tui, Deus. Nam amicitia tria requirit, & connect, vt cõstat ex Arist. li. 8. Ethi. c. 5. & 4. primum est certa quorundã bonorũ cõmunio, in qua tãquam in fundamento fulcitur: vt amicitia condiscipulorũ, consanguineorũ, commilitonum, cõciuium, & similũ. Est enim hominis amicitia, societas in bono aliquo cõtracta. Si in bono vtili, vel iucundo, amicitiæ nomen non meretur: qui enim causa vtilitatis amicitias sequuntur, suis commodis: qui voluptatis causa, amorem sua ipsorum voluptate metiuntur. Non amicos diligunt, quia boni sunt, sed quia vtiles, & iucundi: non amicũ diligunt, sed quæstum, & voluptatẽ. Debet igitur amicitia in honestate, & virtute constitui. Alterum est, vt sit inter æquales: non enim amicitia est filij ad patrem, aut serui ad dominum, aut ciuium ad regẽ. Tertium est, vt amicitia sit amor beneuolentiæ, non concupiscentiæ: amicus enim amicũ diligit propter ipsum, nõ propter se. Hinc efficitur, vt inter amicos sit reciproca beneuolẽtia, & charitas mutuus quidã amor, se etenim mutuo amore amici prosequuntur, & secum vicissim sua bona communicant.

Vsũ igitur impedire videtur, quo minus charitas in Deũ sit amicitia hominis ad ipsum: quod homo, & Deus inter se pares non sunt, sed infinitis partibus distant. Cæterum in hoc est Dei charitas, vt instos nõ tanquã seruos, sed tãquam amicos amare voluerit, sed suorũ cõsiliorum, & bonorũ participes effecerit, cum quibus sua bona cõmunicat. Deinde obijcies, quonã pacto charitas possit esse inter hominem, & Deũ, & infert ipsos homines amicitia: cum Deus homines diligat, & amet, etiã si non redametur ab eis: amat enim omnes, & tamẽ homines improbi, & ingrati Deum minimè diligunt, nec tantũ, vel minimum student reddere amori amantis: amicitia verò mutuo amicorum amore cõstat, pendet, & confirmatur. Item, probi homines amant ex charitate peditos, & improbos, licet nõ redamentur ab eis. Respõdeo, amorem eius, qui tùm beneuolẽ, tùm amicè diligit, sic se habere, quòd vterque est amor, quo vnus alterũ diligit propter ipsum, non autem propter se: amor verò amicitiæ addit mutuam respectum, & ordinẽ beneuolentiæ vnius ad alterũ. Possum itaque ego te amare amore beneuolẽtiæ, tametsi nõ tu mihi in amore respõdeas. Quo fit, vt ex charitate diligamus inimicos, & nefarios ac perditos homines: quia non eos diligimus ob emolumentum, & cõmodũ, ac bonum nostrũ, sed propter ipsos. Sic Deus ex charitate diligit omnes homines, amore scilicet beneuolẽtiæ, licet ipsum homines non redament. Quare cùm mutua intercesserit beneuolẽtia, & charitas inter hominem, & Deum, est, & vocatur amicitia. Si verò alter eorum amet alterum, & nõ redametur, amor est charitatis, & beneuolẽtiæ, quamuis amicitiæ mutuus respectus non sit. Cũ igitur amor charitatis dicitur esse amicitiæ, intelligitur cũ ea conditione, si redamantẽ habeat, sin minus, non ob id definit esse charitatis, quia est amor beneuolentiæ, non concupiscentiæ. Vnde quis seipsum potest charitate diligere, & hominis ad se ipsum charitas, & beneuolentia est, amicitia non item.

Postremò obijcies, Deus eos, quos diligit, propter se diligit, ergo non ex charitate. Respõdeo, amorẽ Dei erga homines, Angelos, differre ab amore hominis in alterum, quòd homo cũ alterũ diligit ex charitate, & beneuolentia, nõ ex se mouetur ad illũ amandum, sed ex bono, quod cernit in illo, quod quando refert in emolumentũ, & commodum suum, illũ diligit amore cõcupiscentiæ: quãdo verò non refert in se, sed alterũ amat propter ipsum, cum diligit amore beneuolentiæ, & amicitiæ, quia diligit eũ sine suo emolumẽto, & cõmodo. At verò Deus cũ nos amat, nõ mouetur ex bono, quod cernat, vel inueniat in nobis, nihil enim boni habemus, nisi acceptũ Deo, sed sua gratuita bonitate, & volũtate nos diligit: amat igitur, quia vult. Et hoc est quod dicitur, eũ nihil amare, nisi propter se, hoc est, nihil esse boni per se extra Deum, quod ipsũ ad amãdũ alliciat, ac moueat. Nihilominus tamen diligẽs nos in charitate sua, bonũ quod nobis impertiit, in nullũ suũ cõmodũ refert, & propterea nõ diligit amore concupiscẽtiæ, quia verè nos amat sine, aliquo suo emolumẽto, & cõmodo: amore cõcupiscentiæ bonũ, quod amamus, in nostra cõmoda dirigimus, sed amat nos Deus propter commodum, & bonũ nostrũ, nimirũ, vt boni, aut melliores reddamur.

Secundò Quæritur, An duplex sit amor hominis erga Deum, naturalis scilicet, & supernaturalis? S. Tho. 1.2. quæst. 113. art. 3. & alij veteres Theologi videntur distinguere duplicem beneuolentiam hominis in Deum: vnam, naturalem appellant, qua ipsum diligimus, vt naturæ, & omnium naturalium bonorum auctorem, & finem: alteram, supernaturalem, qua ipsum diligimus, vt vltimum finẽ, & vt largitorem, & auctorem gloriæ cœlestis, & gratiæ. Alij arbitrantur, vnam esse dũtaxat beneuolẽtiam, & charitatem hominis in Deum, qua ipsum amamus propter ipsum, & nequaquam propter nos: cuius amoris, seu beneuolentiæ ratio, tanquam rem sibi obiectam habet omnem Dei bonitatem, qua est in se ipso, & propter seipsum bonus. Ita vt Deus diligatur æquè vnus, ac trinus, & simul, vt est auctor, & finis naturæ, & naturalium bonorum: & vt est auctor, & finis gloriæ, & gratiæ. Porrò in Constitutione Pij V. & Gregorij XIII. qua certæ propositiones cuiusdam Louaniensis Doctoris condẽnantur, inter cæteras damnantur pariter, & illa, nimirum: diffinctio ea duplicis generis Amoris. Naturalis videlicet, quo Deus amatur, vt auctor naturę, & amoris gratuiti, siue supernaturalis, quo Deus amatur, vt beatificator, vana est, & cõmentitia, & ad illudendum sacris literis, & plurimis veterũ Patrum testimonijs excogitata. Hęc ibi. Retinenda profectò est amoris duplicis distinctio; eam verò non vtcunq; intelligere, & explicare oportet, sicut nonnulli faciunt. Sed in hunc modum Deus quandocũque, siue tanquam auctor naturæ, siue tanquam auctor gloriæ, & gratiæ diligatur, diligitur propter ipsum: tunc amatur super omnia, siue ante omnia, & eiusmodi amor est charitatis, & beneuolẽtiæ, nec absq; gratuito Dei auxilio, & munere esse potest in nobis. Vnde ex hac parte amor est nobis gratuitò, & liberaliter concessus; quippe, quem præstare non possumus sine gratuito Dei præsidio. Dicitur verò naturalis amor quando diligitur Deus, vt autor, & finis naturæ, & naturalium bonorũ, quorũtam liberum arbitriũ per vim naturæ, communi, & generali Dei auxilio adiutũ, & motum, hoc est, adiutum, & motum consueto diuino auxilio, quod cum recta ratione hominis congruit, & quod institutione Dei rerum naturis procreatis dari solet, cum amore producere, & elicere posset, si homo cum sohs naturæ dotibus, aut cũ iustitia originali, sed sine gratiæ dono, & sine alijs virtutibus supernaturalibus conderetur, vt iam libro tertio docui, c. 14. q. 10. Item eiusmodi amor terminatur in Deo, vt in fine, & auctore naturæ, & naturalium bonorum. Cum verò diligitur Deus, vt auctor, & finis gloriæ, & gratiæ, & bonorum supernaturalium, non dicitur supernaturalis amor ea sola ratione, quia is solus singulari, & gratuito Dei munere præstatur, sed quia fertur in Deũ tanquam auctorẽ, & finẽ gloriæ, gratiæ, & omnium supernaturaliũ bonorum. Ité, quia elici, & præstari non potest ab homine sine supernaturali Dei auxilio, quãuis homo sanus, & integer cũ solis naturę dotibus, vel iustitia originali sine gratia crearetur. Duplici itaque ratione dicitur amor Dei super omnia: Naturalis insuper, & supernaturalis. Objicies Deũ nõ posse diligi super omnia solis liberi arbitrij viribus, & cõmuni Dei auxilio naturali, & consueto etiam vt naturæ auctorem, & finem: quia non potest id homo præstare, quamdiu peccator est. Respondeo, hoc esse ex accidenti, quia peccatum obstat, quominus quis Deum diligat super omnia, aut plusquam omnia. At si homo sanã & integram naturã haberet, id posset perficere per auxilium Dei naturale, hominis naturæ conueniens. Dices id fieri nequire, nisi præueniat, & præcurrat hominẽ bona cogitatio ad Deũ super omnia diligendum excitans, & mouẽs, quæ est auxiliũ Dei præueniens: hæc autem cogitatio, nec naturę hominis, nec personæ debetur; & proinde, quibus datur, gratuitò, & liberaliter datur, qua cogitatione eglinis immissa, operatur deinde Deus cũ voluntate hominis in amore eliciendo, quod dicitur auxiliũ cooperans, siue adiuuans. Respõdeo, necessaria quidem esse eiusmodi auxilia Dei ad producendum naturalem Dei amorem super omnia: sed nõ esse auxilia Dei supernaturalia, quia non dantur ad faciendum opus supernaturale, sed ad eliciendum amorem Dei cum ipsa natura hominis bene instituta congruentem, & ipsum hominẽ ad finem naturalem dirigẽtem.

Tertiò quæritur, An charitas sit habitus diuinitus infusus: Respondeo esse: ait enim Paulus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Esse autem habitum infusum, & non actum solum, communis Theologorum schola docet. Et licet olim, tanquam solùm probabilior, recepta fuerit hæc opinio: Concilium tamen Trid. Sess. 6. c. 7. eam opinionem magis approbasse videtur, quòd sit habitus infusus, cum ait: impij iustificatione, meritò sanctissimæ passionis dominicæ, per Spiritum sanctum charitatem Dei diffundi in cordibus eorum, qui iustificantur, atque in ipsis inhærere. Et subiungit: Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo, per Iesum Christum, cui inseritur per Fidem, Spem, & Charitatem.

Quartò quæritur, An præter charitatem infusam sit alia charitas nostris actibus acquisita? Duæ sunt opiniones. Prima docet, quemadmodum ex actibus fidei, & spei infusæ generatur in nobis quidam alius habitus, qui est acquisita fides, & spes: sic etiam ex actibus charitatis infusæ relinquitur quidam habitus, qui est charitas acquisita: non tamen est

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtus theologica, quoniam à Deo nequaquam infunditur. Est tamen habitus theologicus, quippe, qui circa Deum proxime versatur. Ita Scotus, Duran. Gabr. Marsil. Almainus, & alij, quos citaui lib. 3. c. 22. q. 6. Censent enim ex frequentatis cuiusliber infusæ virtutis actibus gigni, & cõparari habitum acquisitum: tum quia operum assuetudine habitus generatur, tum etiam, quia infusis virtutibus per peccatum contrarium amissis, experimur nihilominus nos propensos, expeditos, & promptos ad actus similes eliciendos: ergo aliquis habitus permanet, supernaturalibus exclusis. Nec actus habituum supernaturaliũ, vt actus supernaturales sunt, gignunt habitum, sed vt actus sunt voluntarij, & humani, & idẽtidem voluntarie repetiti: nam eo ipso, quòd mens & voluntas hominis frequenter se exerceat sic, aut aliter operando, fit habilior, & promptior: ac proinde habitum comparat. Altera opinio plane negat habitum charitatis acquisitum: atque hæc est discipulorum S. Thomæ, quoniam ille in 1. 2. q. 51. a. 4. ad 3. percipere tradit ex actibus infusorum habituum nullum habitum generari: non quidem supernaturalem, qui à Deo dumtaxat infunditur: non naturalem quia habitus gignit actus sibi similes: ergo si habitus est infusus, & supernaturalis, actus producit supernaturales, quod si actus supernaturales fiunt, habitum naturalem producere nequeunt. Et proinde concludit S. Thom. ex actibus habitus infusi, solum habitum infusum augeri, & nullum habitum acquiri. Nos verò 3. lib. probabilem multorũ Theologorum diximus esse sententiã eam, quæ asserit, ex actibus infusorũ habituum habitũ acquisitum generari, quia eiusmodi actus sæpe replicati, nos reddũt propensiores, & expediriores ad similes actus præstandos: nec enim fit vt quis expeditior, & promptior reddatur assuetudine, & exercitatione, quin fiat habilior, quo fit habilior, ergo per acquisitũ habitũ. Et proinde nunc probabiliter existimamus esse habitũ charitatis acquisitum, non qui sit aliqua charitas ex solis naturæ viribus, & communi Dei auxilio progenita, vt discipuli S. Thomę vcotũ, & alios voluisse putauerũt: sed qui sit habitus ex actibus charitatis infusæ, peculiari Dei auxilio passim iteratis, & repetitis idẽtidem cõparatus, quem quidem non per seipsum producit habitus charitatis infusæ sed per actus nostros ex habitu profectos, & sæpius repetitos acquirimus. Cætera eo, quem diximus, loco tradidimus, nobis hic minimè repetenda, qui ad alia diuersa properamus.

Quintò quæritur, An charitas infusa sit vna, & eadem erga Deum, Angelos, & Homines? Respondeo cũ omnibus Theologis, esse vnã, & eandem, quia eadẽ ratione Deum, & Angelos, & homines diligimus. Sicut enim fides infusa est vna, & eadem, quãuis multa specie distincta credamus, quia omnia credimus, vt dicta, & patefacta à Deo: & Spes vna est, & simplex, quoniam omnia speramus, vt à Deo promissa, & ab eo reddendaria etiã charitas est vna, quia Deum propter ipsum amamus: homines, & Angelos diligimus, vt diuinæ gratiæ, & diuini boni participes, vt cælestis, & supernæ gloriæ compotes, vt amicos in Deo, & propter Deum: videlicet, quia Deus imperauit, vt eos tanquã amicos, & tanquam diuinæ gratiæ, & gloriæ capaces amaremus. Obijcies: Amor, quo homines, & Angelos diligimus propter Deum, videtur esse amor concupiscentiæ, non amicitiæ, cum amemus eos, quia sunt res Dei: sicut res amicorum diligimus propter amicos. Respondeo, cum amorem, esse amorem benevolentiæ, & charitatis, quia non eos diligimus ob emolumentum, & commodum nostrum, aut Dei, sed ob bonum ipsorum. Dicimus tamen eos diligere propter Deum, non quia diligamus ob commodum, & bonum Dei: hic enim esset amor concupiscentiæ, sed quia eos diligimus ob bonum diuinũ, quòd in seipsis habent acceptum à Deo: eos enim sicut & eos condidit Deus, hæreditaris, & felicitaris supernæ capaces, atque participes. Charitas autem diligit eos omnes, qui sunt summæ beatitudinis compotes, quæ est vna ratio cõmunis omniũ eorum, quæ ex charitate diliguntur: nisi quod Deus sua natura, & per seipsum, non aliunde beatus est: cæteri verò sunt dono gratiæ diuinæ, & iure adoptionis ad beatitudinem admissi. Diligimus itidem eos propter Deum, quia amamus eos, eo quòd præceperit Deus, vt eos ex charitate tanquam amicos diligeremus.

Sexto quæritur, An charitas sit omnium virtutum forma? S. Thom. satis apertè, vbique fermè docet 2. 2. quæst. 23. art. 8. in 3. d. 23. quæst. 3. art. 1. quæst. 1. & de verit. quæst. 14. art. 5. esse formam. Sunt tamen ex eius discipulis nonnulli, qui ita formam eam esse contendunt, vt sine ea cæteras in peccatoribus virtutes doceant non esse simpliciter virtutes, moti auctoritate Augustini, Prosperi, atque Fulgentij, negantium vllas in peccatoribus virtutes inesse. Mihi tamen magis probanda videtur opinio Caiet. 2. 2. quæst. 23. art. 7. & 8. S. Thomam interpretantis in eum sensum, vt charitas sit cæterarum omnium virtutum forma, nimirum extrinseca non intrinseca, hoc est, forma, quæ reddit alias virtutes fructuosas, quia dat eis, vt per opera ipsarum iusti vitam æternam mereantur, cum sine charitate reliquæ virtutes sunt steriles, & infructuosæ, hoc est, vitam æternam non consequuntur. Habent tamen sine ea suum fructum proprium, quia per seipsas producunt, & præstant opera, & officia honestatis, & virtutis. Præterea, fidem, & spem Charitas efficit vivas virtutes, atque efficaces: non quòd det eis vitam intrinsecam: est enim vera fides sine charitate, vera spes absque charitate, sed quæ præter eis meritum, fructum, & officium cœlesti hæreditate dignum. Alioqui sine charitate dicuntur mortuæ, quomodo etiam steriles, & infructuosæ: operantur enim sine charitate, sed æternæ vitæ fructus non ferunt. Aliò verò Augustinus, Prosper, & fulgentius cum Pelagianis decertantes spectauere, dicentes veras in peccatoribus non esse virtutes: quod nos lib. 3. cap. 29. q. 6. & 7. satis explicatum reliquimus.

Septimò quæritur, An Charitas actibus etiam remissioribus augeatur: S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Durandus, Scotus, & alij veteres Theologi, vt citaui lib. 7. cap. 17. quæst. 4. negarunt augeri, sed solùm intensioribus. Ocham verò, Gabriel, Almainus, & Maior fatentur quolibet actu remissiori statim augeri primam sententiam ipse, vt probabiliorem libro septimo comprobaui, cap. 17. quæst. 4. Et quia hæc quæstio eandem tractationem inuoluit, atque eam, quæ est de gratiæ incremento, de qua septimo libro disputaui, cap. 16. q. 4. ideo ea in præsens supersedendum duxi. Tum enim charitas, tum gratia adoptionis feruentioribus actibus crescit: & tum actibus reliquarum virtutum imperio charitatis præstitis, tum etiam actibus ipsiusmet charitatis elicitis. Augetur itidem Charitatis meritum non solùm multitudine actuum, sed etiam magnitudine, difficultate, diuturnitate, & bonitate operum, quæ ex gratia fiunt, & existunt: de quorum singulis suprà dicto libro cap. 18. q. 3. breuiter disputaui.

Octauo quæritur, An charitas in hac vita in infinitum possit augeri? Bonauen. 1. d. 16. part. 2. art. 1. quæst. 4. Ricard. 1. distinct. 17. art. 2. quæst. 4. Henr. quodlib. 5. quæst. 22. Durand. 1. dist. 17. quæst. 9. Argen. 1. dist. 17. quæst. 1. art. 3. censent charitatem ex parte sua, & potestate Dei posse in infinitum augeri, non tamen ex parte hominis, vel Angeli, qui inest: quoniam quæcunque creata rerum capacitas finita est, & suis conclusa terminis. Ocham dist. 17. quæst. 8 & Gabr. 1. dist. 17. quæst. 2. & 3. dist. 1. quæst. 1. sentiunt charitatem posse in infinitum augeri, si Deus eam extra mentem augeat, non tamen posse in immensum crescere, dum in mente aliqua creata inhæret: quamuis probabile putent oppositum. Scotus 2. dist. 13. quæst. 2. & 3. sentit non solùm posse Charitatem in infinitum augeri, sed etiam posse infinitam creari, hoc est, ita magnam, vt alia maior esse nõ possit. Immo reipsa datã esse animæ Christi Domini summam charitatem, qua maior esse non queat.

Veriorem tamen existimo S. Thomæ sententiam 2. 2. q. 24. art. 7. 2. asserentis charitatem posse in infinitum augeri, nec aliquam esse charitatem ita magnam, vt maior esse non queat, quoniam charitatis causa efficiens est Deus, qui eam potest ampliorem, & pleniorem semper efficere, cum infinitæ, & immensæ sit potestatis. Nec impedit ipsa Charitatis natura, & substantia, quoniam & si qualitas est, absolutetamen, & simpliciter per se nullos certos habet suæ magnitudinis terminos, vt ipsi quoque Ricar. Henr. Durand. Ocham. & Gabr. confitentur. Nec obstat etiam creatæ mentis finita capacitas, & potestas, qua potest charitatem suscipere. Quoniam mens in quam charitas infunditur, quo pleniorem, & vberiorem charitatem excipit, eo redditur capacior, & aptior ad eius incrementum. Obijcies, inde colligi, vi huius vitæ charitas, charitatem patriæ possit æquare: nam patriæ charitas finitos habet magnitudinis terminos, ergo tantum poterit viæ charitas augeri, vt patriæ charitati par fiat, & æqualis. Caietan. 2. 2. quæst. 24. art. 7. in hoc argumento diluendo vehementer admodum laborauit, nec tamen plenam eius solutionẽ inuenit, aut reddidit. Sunt qui negent viæ charitatem, & patriæ eiusdem esse rationis: quod quidem, vt verum fatear, non intelligo: quemadmodum defendi queat. Nam si de ratione, & substantiæ loquantur, mihi nullo modo probatur: quia teste Paulo, Charitas nunquam excidit, siue Prophetiæ cessabunt, siue scientia destruetur. Et ratio ipsa manifestè confirmat. Charitas enim, siue viæ, siue patriæ, vna & eadem ratione Deũ diligit, nimirũ propter ipsum. Si verò de ratione accidentis intelligant, fateor libenter ratione differre. Hic enim Deum charitate diligimus, quem clarè non cernimus: beatæ verò mentes diligunt Deum, quem clarè vident. At verò eiusmodi accidens, cum sit sola quædã rei obiectæ conditio, non sufficit ad substantiam charitatis, vt est habitus variandã. Cur igitur, inquies, si charitas, quod ad substantiam pertinet, vna, & eadem est, cum possit in dies crescere semper, & augeri magis, ac magis charitas viæ, nunquam ad supernæ illius charitatis terminos pertenire poterit?

Sciendum est, charitatem vitæ eum charitate patriæ dupliciter posse conferri. Aut enim habitũ cum habitu, aut actũ cum actu cõparamus. Mihi certè nõ videtur dubitãdum, quin habitus charitatis viæ possit in agnitudine æquare, immo etiã superare habitũ charitatis patriæ, vt colligi videtur ex Henr. quodl. 5. q. 22. Quis enim ambigat. Martyrum, aliorumue iustorum hominum charitate in hac vita fuisse maiorẽ, quàm sit habitus charitatis, quem habent in patria paruuli? Et quis negare audeat beatissimã Dei Genitricem ad cum charitatis gradum peruenisse, qui magnitudine transcenderat habitum charitatis, quo sunt præditi Beati cœli habitatores? Habitus igitur charitatis viatorum potest æquare, immo etiam vincere magnitudine habitum Beatorum Angelorum, & hominum: quamuis S. Tho. nihil apperte de hoc tradidisse videatur. Solum 1. p. q. 1. 17. a. 2. ad 3. ait: Dicendum, quod aliqui homines etiã in statu viæ sunt maiores aliquibus Angelis, non quidem actu, sed virtutem: quãtum scilicet habẽt charitatem tantæ virtutis, vt possint meteri maiorem beatitudinis gradum quàm quidã Angeli habeãt, sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius virtute, quam aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu. Sic ille.

Sed quid dicẽdũ de actus charitatis? An amor hominis viatoris possit tantus esse, quantus est amor hominis beati? Nec quæstio est de cõtinuatione, & perpetuitate, sed de intẽsione, & magnitudine amoris. Res hæc sanè ad definiendũ videtur quibuldã difficilis. Nam amicũ, inquisit, absentẽ possumus æquè diligere, ac præsentẽ, & quidem aliquando feruentius, & vehementius. Nonnulli liberrime concedunt, amorem in via ex natura rei, quamuis non ex accidenti, posse æqualẽ esse, & maiorem, quum sit absolutè eiusdem prorsus rationis.

Quicquid sit de amore viatoris, ũ cum amore Beati alicuius cõferatur magnitudine, & intensione perspicuũ est amorẽ viatoris nõ esse perpetuũ, & cõtinuũ, qualis tamen est hominum. si perpetuò viueret, eũ tandẽ gradũ charitatis cõsequerentur, quo maiorẽ habere nõ possent: ac Deus singulis, vitæ cuiusque terminos præfixit, intra quos possunt semper in charitate proficere. Vltimò obijcies contra S. Thom. id, quod dicit Aug. li. 1. Retract. c. 7. Loquens de charitate huius vitæ. Sic itaq; hoc accipiatur, tãquam plena dicta sit, qua maior esse nõ possit, quamdiu ambulamus per fidem. Et in Enchir. c. 121. Minuitur, inquit, cupiditas crescente charitate, donec veniat hic ad tantã magnitudinẽ, qua maior esse nõ possit. Respondeo in primo loco Augustinũ loqui de charitate, cui diuina prouidentia certum terminum constituit; in secundo loco eum loqui de Martyrum charitate, de qua dixit Christus Dominus, maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Maiorẽ dixit, videlicet operẽ, & facto: quia bonum pretiosissimum dat pro amico: nam re, & facto: quia bonum pretiosissimum dat pro amico: nam quoqui intẽsione, & feruore, actus charitatis in hac vita potest maior esse in vno, quàm in altero Martyre: immo in iusto, qui Martyr non sit potest maior esse.

Nonò quæritur, an charitas minui possit? Quibus sensuerint quidã, leuiora peccata, quæ venialia dicũtur, charitatem minuere: communi tamen consensu Theologorũ receptum est, non posse minui charitatem. Nam si veniale peccatum charitatẽ ex parte minueret, posset aliquando in totum auferre. Quod quia alibi, eũ de habitibus disputaremus, li. 3. ca. 23. q. 1. abundè probauimus; ideo hic plura non dicimus.

Decimò quæritur, An lethale peccatũ, vi sua, & natura, an meritò tantum charitatem expellat? Duæ sunt opiniones: vna docet, meritò tãtum expellere, quia charitas à solo Deo, tanquam efficiẽte in mentẽ infunditur, & cõseruatur; ergo solus Deus eã deler, ac tollit. Est enim qualitas quædã supernaturalis. Ita Scotus, Henricus, Ricardus, Durandus, Gabriel, Maior, Almainus, & alij, quos supra citaui, li. 3. c. 23. q. 3. & li. 7. c. 11. q. 7. & 8. Altera opinio vult, merito, & natura per lethale peccatum charitatem excludi, & perire. Ita S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 10. eiusq; discipuli, ea ratione ducti, quòd lethale peccatũ suapte natura charitati aduersatur: sed contraria suapte natura se vicissim excludunt. Hanc quoque quæstionem cum de peccatis lib. 4. c. 24. q. 4. & 5. & cum de gratia lib. 7. c. 11. q. 8. tractaremus, plenius, & fusius, pro eius loci ratione diluimus.

Vndecimo quæritur, Quot, & quæ sint ea, quæ charitate diligi debent? S. Tho. 2. 2. q. 25. a. 12. Augustinũ lib. 1. de doctr. Christ. c. 25. & 26. & Magistrum in 3. d. 28. secutus, ait esse quatuor, Deum, Nos ipsos, Proximum, & corpus nostrũ: quoniã horum vnumquodque est cœlestis beatitudinis capax. Cætera verò diligimus amore concupiscentiæ, ipsam quoq; charitatem, & virtutes, quoniam diligimus tanquam bona nobis vtilia, & commoda, & tanquam apta, & idonea instrumenta ad beatitudinem animæ, & corporis consequendam. In præsentia tamen solùm agimus de Charitate in Deum: posteà verò, cum de quinto Præcepto Decalogi disseremus, de Charitate in Proximum multa dicemus.

Duodecimò quæritur: Quot sint Charitatis actus eliciti? Respondeo, esse vnum internum, nempe amorem in Deum, qui est voluntatis actus. Charitas enim virtus est, cuius actio in voluntate completur. Effectus tamen charitatis sunt multi, hi nimirum: gaudium, pax, animorum concordia, & coniunctio, misericordia, & beneficentia. Porrò misericordiæ, & beneficentiæ sunt ea opera, & officia, quæ ad quatuordecim referuntur, quibus aliorum indigentiam, tùm animæ, tùm corporis subleuamus: de quibus breuiter suo loco tractabo.

De peccatis, quæ charitati in Deum aduersantur. Cap. IIII.

PRimùm in quæstionem vertitur, quo tempore præcepto Charitatis eo gamur eliccre, & præstare amorem in Deũ? Variæ sunt Theologorum sententiæ. S. Th. 1. 2. q. 89. a. 6. videtur asserere, vnũquemq; hoc præcepto, & lege cõpelli eo tẽpore, quo primũ incipit vti ratione. At enim profectò difficilè est credere, hominẽ tunc lege Charitatis astringi ad huiusmodi actum eliciendũ, & longè difficiliùs videtur, quod quidam S. Thomæ discipuli inde deduxerunt, debere homines eiusmodi præcepti omissionem Sacerdoti, vnà cũ cæteris criminibus cõfiteri. Scotus in 3. d. 27. q. 1. insinuat, hoc præcepto compelli nos ad eliciendũ amorem in Deũ dominicis diebus, cuius sententiã sequuntur Angel. feriæ q. 40. & n. 41. Tabien. feriæ q. 46. Charitas. q. 20. sexta conclusione. Verum id, vt Nauar. in Manua. c. 11. nu. 7. cum Adriano, quẽ citat, rectè adnotauit, nulla ratione efficaci probatur. Sotus indicat lib. 2. de iusti. q. 1. a. 10. & li. 1. de nat. & grat. c. 22. obligari nos eo tempore, quo aliquo insigni beneficio afficimur à Deo. At Nauar. hanc quoque sententiã meritò refellit: quia si aliquem actum tunc temporis lege naturæ compellimur, is erit, quo debitas gratias Deo, & agamus, & habeamus, eo quòd in nos beneficium liberaliter contulerit. Docet etiam Sot. hoc præceptum impleri, dum quis in adulta ætate Baptismum suscipit. Sed certè Baptismus tunc ritè suscipitur, si quis attritus, non contritus ad Baptismum accedat.

Sunt, qui docẽt hoc præcepto nos eo tempore teneri, quo patientia, & probitas nostra, ac virtus, grauissimè tẽtatur. Sed neque ad hoc asserendum vlla ratione compellimur. Ad eam etenim tentationem repellendam, alia suppetũt remedia, hæc nimirum, diuinam opem precibus inuocare, incumbere in ea officia, & opera virtutis, quam antiquus hostis generis humani conatur nobis eripere. Alij docent hoc præceptum semel in vita nostra vim suam habere, videlicet in extremo vitæ tempore, aut in mortis periculo. Sed nè hoc vlla ratione efficaci probatur, nec verisimile est, tantum præceptum semel tantùm nos obligare, dum viuimus. Præterea existimant quidam, hoc præceptum teneri nos eo tẽpore, quo ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquod Sacramentum accedimus, vel suscepturi illud, vel ministraturi: quam etiam sententiam reiicit Nauar. quoniam ad Sacramenta legitimè sumenda, vel conferenda satis est, si accedamus attriti, putantes bona fide nos esse contritos.

Alij dicunt: saltè hoc præcepto nos adstringi, cū ad sacro sanctū Dominici Corporis, & sanguinis Sacramentū accedimus. Hoc etiā aliis non probatur: quoniā ad venerabile Eucharistiæ Sacramentum, iusta, & debita est præparatio, qua quis accedit post factam peccatorū confessionem, cū plena male actæ vitæ detestatione, quam probabiliter putat se habere: ad Baptismum verò sufficit, si quē suorum peccatorum pœniteat. Quidā, quos secutus est Tabien. loco citato: putant ligari nos hoc præcepto, cum lethalis peccati conscij, alteri Sacramentum ministrare volumus ratione publici officij, quo fungimur. At verò si probabiliter credamus nos charitate esse præditos, nulla lege compellimur ad cum actū præstandum. Ité, Sacramentorum minister ū solum præcepto cōpelluntur eo tēpore, quo Sacramenta conferunt, ad id lethale peccatū detestandum, cuius sunt conscij. Postrema est eorum sententia, qui volunt extremo vitæ tempore charitatis præceptum suam obligationem indueere. Sic Angel. Tabien. Nauarr. Sot. locis sup. citatis, & alij. Quorū tamē sententiā ea ratio videtur nonnihil posse infringere, infirmare, & euertere, quòd aliquando accidit, vt is, qui vicinus est morti, iustus sit, vir gratia & charitate prædius, aut saltem probabiliter opinetur, se Dei charitatē minimè amisisse. Præterea, quid si aliquot ante obitū diebus, fuerit omnia sua peccata rite confessus, & detestatus? Arbitror sanè, hosce auctores solùm docere voluisse, eo tempore esse ex præcepto, & lege actū charitatis præstandum, quando quis est lethalium criminū conscius. Sed nec hoc omnem ex animo planè dubitationem euellit: quoniā tunc pœnitentiæ præcepto obligamur ad peccata omnia odio habenda, & detestanda: quod quia sine actu charitatis in Deum præstare, vt oportet, non possumus, ideo ad actū charitatis adstringimur ratione præcepti pœnitentiæ, non autem præcisè lege charitatis. Nos autem in præsenti quærimus, quo tempore præcisè præcepto charitatis cogamur elicere amorem in Deū. Profectò videtur (vt quæstionem soluamus) eiusmodi præceptum esse constitutum, eo modo, quo diximus esse datum, & impositum diminutis fidei præceptum, & spei: nimirum tamquam remedium ad iustificationem impij quare ijs temporibus suam obligationem affert, quibus improbum hominem oportet sua peccata per veram pœnitentiam odio habere, & detestari, vt obtenta venia, ad diuinam gratiam reuocetur. Quare quandocunque quis debet de suis peccatis per veram cordis pœnitentiam dolere, vt eorum veniam obtineat extra Sacramentum re ipsa susceptum, ipso iure diuino cogitur actum charitatis elicere, quia sine eo vera, & legitima pœnitentia non est, quæ sufficiat, vt idonea, ad peccata lethalia post Baptismum commissa dolenda extra Sacramentum, quamuis cum Sacramento pœnitentiæ sufficiat is dolor, quem Theologi attritionem appellant, qui actus charitatis non est, cùm sit detestatio peccati, non amore Dei, sed metu gehennæ, vel odio turpitudinis, quæ peccatis inest, vel spe bonorum cœlestium suscepta.

Secundo Quæritur, Quo modo intelligatur charitatis præceptum, quo dicitur diligendum esse Deum toto corde? Animaduertendum est, hoc præceptum in sacris literis contineri, non vno loco, sed pluribus etiam, & diuersis, primum Deuteronomij 6. deinde Matth. 22. tum Mar. 12. Postremò Luc. 10. quibus in locis hisce verbis dictum est nobis. ¶ Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, vel fortitudine tua. ¶ Quid verò his nominibus accipiendum sit, declarat sanctus Thomas 2.2.q.44.art.4.& 5. hunc in modum: Ad efficiendum, inquit, opus, prædirus est homo quatuor facultatibus, videlicet intellectu, vt perspiciat, quid sit agendum: Voluntate, vt velit homo id præstare, quòd debet: Appetitu sensus, & sensibus corporis, vt ipsorum ministerio, & opera id efficiat, quod perspicit esse faciendum, & cæteris corporis viribus, & facultatibus, quib. exequimur, quod facere statuimus. Vnde mentis nomine accipiendus est intellectus: Cordis verò nomine, voluntas: animæ appellatione, appetitus sensus, vnà cum sensibus corporis: Virili autem, vel fortitudinis vocabulo, omnis corporis facultas, quæ inest membris.

Alij verò, appellatione animæ intelligunt vitam corporis, qu æ, si opus fuerit, pro Dei obsequio, & honore fundi ac perdi debet. Nomine autem virium, omnem facultatem, & substantiam bonorum temporalium, quæ si oporterit, impendēda sunt, & in pauperū vsus, vel alios similes eroganda. Toto verò corde diligendus est Deus, hoc est, non in alias res cordis affectu distracto, nimiū, ita vt nihil aliud diligamus ante, vel pluſquam Deum, vel æquè, ac Deum.

A Tertiò Quæritur, Quod Theologi intelligant, cùm docent, hoc præcepto obligari nos ad diligendum Deum super omnia: An scilicet feruentiori, & maiore Deus diligi debeat, quàm cætera omnia? Animaduertendum est, posse vnum a liquid diligi magis, quàm aliud, tripliciter. Primò, quia plura, aut maiora bona vni volumus, & optamus quam alteri. Secundò, quia feruentiùs, ac vehementius, aut vt Philosophi loquuntur, intensiùs vni bonum volumus, & cupimus, quàm alteri. Tertiò, quia pluris facimus amorem vnius, quàm alterius. Verbi gratia si tibi vitam corporis velim, alteri verò honores, vel opes, magis te diligo, quia tibi maius bonum exopto: præterea, si diligo te effectu magno, & feruido ter gradibus, alterum verò tribus, vel quatuor, te vehementius, & intensius diligo. Insuper, cum tibi, & alteri alimentum vitæ necessarium subministrare nequeam, si te præfero, vt te conseruem: tunc æstimatione magis te diligo, quàm illum. Omnes ad vnum consentiunt, Deum esse magis diligendum, quàm cætera, duobus modis: tùm quia ipsi plura, & maiora bona velle debemus: nobis enim placere debet ipsum esse omnipotentem, immensum, æternum, infinitum, denique omne bonum habere, quod habet: tùm etiam, quia si propter bonum aliquod procreatum deponendus, & abiiciendus est amor Dei, potius contemnendus, & negligendus est amor cuiusliber creatæ rei, quàm Dei. Sed quæstio est, an etiam vehementiori, & intensiori amore diligi Deum oporteat? Duæ sunt opiniones. Prima, videtur esse Petri Soti. tract. de institt. Sacerd. lect. 13. de iustific. impij. & Adria. in 4. q. 2. de pœn. & quodl. 5. art. 3. affirmantium intensiùs quoque Deum diligi debere. Quæ sententia quibusdam alijs placuit, ob eam rationem, quod in hac re amor, quo feruentior, & intensior est, eo robustior, & firmior quoque est: sed potius ab amore cuiusliber creati boni abstrahi, & auelli debemus, quàm ab amore Dei, ergo fortior, & firmior est amor Dei. Deinde, quò vnum pluris æstimamus, quàm alterum, difficilius ab eo amando desistimus: & proinde sequitur, vt intensiùs amemus: ergo, eo ipso, quòd Dei amor pluris æstimari debet, difficilius deponitur, & ita intensior est. ¶ Secunda opinio est communi Theologorum consensu recepta, non esse nobis datum præceptum, vt Deum intensiùs, quàm cætera diligamus, quoniam præcepto charitatis in Deum, satisfacimus qualicumque amoris intensione, vel etiam minima: dummodo tamen Dei amorem, vel tenuissimum etiam, cæteris præferamus: ita docent Gab. 3.d.27.quæst.1.art.1.nota.6. Mai. 1.d.17.quæst.2.art.4.Sot.4.d.17. quæst. 2.art. 4. & Nauarr. in Manu.c.11.nu.6. Dubitabis, qui fieri possit, vt amor in Deum sit tenuissimus: & tamen omnis alius amor etiam maximus, prius deponatur, & euellatur ex animo, quàm amor in Deū? Respondeo, id euenire posse, vt frequenti patet exemplo. Amor in Deum sit vno tantum gradu intensus, & feruidus, & nihilominus parentes, vel amicos diligamus magno quatuor gradibus amore, non peccamus: Si tamen eo adducti simus, vt vel contra Dei charitatem sit nobis agendum, vel parentum, aut amicorum amor sit deponendus, aut contemnēdus: tunc quia pluris facimus Dei amorem vno gradu intensum, quàm parentū vel amicorum amorē quatuor gradus intensionis habentem, eligimus potius tenuissimum Dei amorem animo retinere, quàm alium maiorem parentum, vel amicorum. Quo efficitur vt duæ prædictæ sententiæ minimè à se inuicem forte dissentiant: quoniam quotiescunque amor in Deum, & in res al as creatas sibi inuicem repugnant, & obstant: ita vt alter illorū posthabendus sit, tunc amor in Deum non solum pluris est faciendus, sed etiam firmior, fortior, & intensior, altero debet esse: quandoquidem licèt alioqui sit tenuissimus, in eo tamen persistere debemus altero posthabito, & reiecto: ergo eo ipso, est intensior: siquidem Deum amamus, quamuis tenuiter, alterum non item. Quando verò ij duo amores non se inuicem impediunt, tunc amor alicuius boni creati potest esse multorum graduum: cum tamen amor in Deum vnius tantùm gradus magnitudine, & intensione constet, & hoc est, quod secunda opinio sibi vult.

Quarto Quæritur, An præceptum charitatis possit in hac vita compleri? De hac quæstione S. Thom. 2.2.q.27.art.4.& quæst. 44.art.6. Theol. in 1.d.27. Augustinus contra Pelag. disputans, lib. de perfect. iustit. respons. 16. docet duo esse præcepta, quæ in hac vita impleri nequeunt: primùm illud, Non concupisces: alterum, Dominum Deum tuum toto corde diliges. Et cùm sibi ipsi obiiciat: Quorsum ergo sunt ea præcepta nobis data, si nequeunt in hac vita præstari? Respondet: Vt perspiciamus, inquit, quò sit nobis progrediendum: & ob id ea implēda qualicumque modo curemus, quæ plenè præstare non possumus, vt quo modo possumus, currentes, alteram vitam consequamur, vbi ea plenè, & perfectè præstabimus. Ex Augustino Lutherani, & Caluinistæ, more suo, eliciunt, nobis esse data, & posita hæc præcepta, & tamen tum-

quam

Rom. 7.

quam posse in hac vita à nobis impleri: & proinde, velimus, nolimus, necessariò peccare: ac propterea dixisse Paulum: Nō enim, quod volo bonum, hoc facio, sed quod odi malum, hoc ago. Sed Hieronymus in expos. Symboli ad Damasum, execratur, & damnat eos, qui dixerint, præcepta à Deo nobis esse data, quæ impleri nequeunt.

Vt facilius hunc nodum dissoluamus, prius scire oportet, præceptū diligendi Deum, posse tripliciter impleri. Primò, vt semper actu Deus diligatur, nec vllum peccatum vnquā, vel minimū etiam admittatur. Deinde, ita vt nullum veniale delictum cōmittatur, licèt ab actu diligendi cesseret. Demum, ita vt nihil mali fiat, quod Dei charitatem tollat, & amicitiā dirimat. Præceptum ergo illud primo modo sumptum nequit in hac vita compleri, in qua propter corporis indigentiam, & innumeras humanæ vitæ necessitates, actū amādi intermittere sæpe compellimur. Secundo modo absq; speciali Dei munere in hac vita præstari non potest: & vna excepta Beatiss. Virgine, nullus aliorum Sanctorum, teste Augustino in li. de nat. & gratia cap. 36. præstitit, nec vnquam præstabit in li. de nat. & gratia cap. 36. præstitit, nec vnquam præstabit absque singulari Dei beneficio: hoc est, solum confuetis, & cōmunibus gratiæ diuinæ subsidijs nemo vnquam implebit. Tertio modo potest in hac vita impleri: nam is implet, qui omne lethale peccatū deuitat, at iustus ab omni lethali peccato se potest in hac vita abstinere: immo quidam iusti, & sancti viri per omnem huius vitæ cursum, omne lethale peccatum vitasse perhibentur, nō tamen sine speciali Dei gratia, & auxilio supernaturali, quæ gratia Apostolis, & aliis quibusdam insignioribus sanctis hominibus denegata non est.

Quinto quæritur, An iure Deū diligamus propter aliquod præmium, vel commodum, quod expectamus ab eo? De qua quæstione Duran. 3.dist. 29.q. 4.& Mai. in 3.d.29.q.1. Quanquam huius temporis hæretici eum amorem reprehendunt, & damnant, quo Deum diligimus desiderio, spe, & amore alicuius præmij, vel commodi, cōmuni tamen cōsensu Theologorum in 3.dist. 29. receptum est, Deum iure diligi propter præmium, & commodum: ita tamen, vt particula ¶ propter ¶ significetur causa excitans, mouens, & impellens ad Deum diligendum: non autem, significetur finis, cuius gratia Deum diligamus. Tunc autem præmium est causa mouens, quando studio, & causa præmij faciliùs, citiùs, expeditiùs, & feruentiùs Deum diligimus, alioqui amaruti etiam, sed non ita citò, promptè, & expeditè. Item, quando præmium, siue mercedem ita diligimus, vt ipsum in Dei amorem referamus: quādo amamus emolumentum, & cōmodum nostrum, vt Deum ipsum magis amemus: nam quando duo sunt bona, & vnum est minus, & inferius altero, amari iure potest, si referatur ad id, quod potius, & præstantius est bonum. Tunc autem est finis, cuius gratia Deum diligimus, quando nisi præmij, & mercedis spes adesset, Deum minimè diligeremus. Hic autem amor bonus non est, quia in commodum nostrum tanquam in vltimum finem tantummodo refertur: & proinde ex mala circumstantia amor eiusmodi deprauatur, cum Deus non amaretur, si merces non esset.

Sextò quæritur, An Deus possit odio haberi: Duo enim impedire videntur, quo minus quis Deum odisse queat? Primum est, quia cum aliquē odio habemus, volumus, & cupimus ipsum non esse, sine aliquo emolumento, & commodo nostro, eò quòd eius persona nobis displiceat: Sed nemo velle potest Deum non esse, quia eorum, quæ esse non possunt, voluntas non est. Ac quis, vel cœcus non perspiciat, fieri minimè posse, vti Deus non sit. Alterum est, quia dæmones, & cæteri ad inferos dānati, qui Deum summo odio prosequuntur, non videntur eū odio habere, nisi tanquam peccatorum iudicem, & vindicem: at hoc non est propriè odisse eum, sed velle, & optare, vt ipse non esset criminum vltor. In his diuiendis, multa tradidit Caietanus 2.2.q.34.art.1. Sed breuiter dicendum est, posse Deum odio haberi absolutè, & propriè: nam odium, est actus, quo persona alicuius nobis tanquam insensa, & odiosa displicet; & proinde cupimus ipsum non esse, aut volumus ipsi malum sine vllo emolumento nostro. Sicut cum rē aliquam detestamur, & odio habemus, res ipsa nobis non placet, & optamus eam non esse, vel cupimus ei malum sine vllo nostro commodo. Odiū enim tūm personæ esse potest, tūm etiam rei. Non itaq; repugnat, vt quis cogitando de persona Dei, ipsum, tāquam sibi infensum, & odiosum habeat sine vllo etiā suo cōmodo, quia Dei persona sibi displiceat: & potest simul velle, & optare, ne Deus sit. Ad id, quod obiiciebatur: Voluntas non est eorum, quæ esse nequeunt. Respondeo, Aristotelem lib. 1. Ethic. cap. 2. contrarium prorsus docere, de qua re supra dixi li. 1. c. 20. q. 3. posse nos videlicet talia velle, sed non eligere: possumus enim velle non mori, volare per aera, cœlum digito, & manu tangere: sed ad id assequendum, aliquid aliud eligere non possumus. Voluntas enim est simplex quidam animi affectus: quo res absolu-

Exod. 20. Rom. 7.

tè, & simpliciter nobis proposita placet tanquā per se grata nobis, nimirum, vt honesta, vel iucunda, quāuis non sit nobis vtilis, vel cōmoda. Cum igitur quis cogitatione cōplectitur, tanquā bonū sibi iucundū, hoc, quod est non mori, hoc, quod est, volare per aera, vel cœlum manu tangere, gratum sibi habet, & acceptum: & in huiusmodi simplici animi affectu potest quis aliquando mereri, potest etiam grauiter delinquere: Velut si nobis obiecta simpliciter honesta per seipsa placeāt, turpiaue displiceant, mereri possimus, quamuis honesta, & turpia, quæ cogitamus, reuera subsistere nequeant. Sic etiam si malum nobis simpliciter obiectum, quod alioqui esse non possit, nobis placuerit tanquam iucundum, peccatum erit. Quare nihil impedit, quin dæmones cum mentis cogitatione apprehendunt totum hoc, quod est, Deum non esse, tanquam iucundum sibi, id simplici voluntatis affectu velle possint, & eo ipso, peccare.

Quocirca id etiam, quod secundo loco obiiciebatur, rectè diluitur. Non enim dæmones solùm velle queunt Deū non esse peccatorum iudicem, & vindicē: quod esset, nolle Deum esse iustum, sed etiam simpliciter volunt Deum non esse, simplici tamen affectu voluntatis: neque enim aliquid eligunt, vt Deus nō sit, hoc enim vidēri fieri nulla ratione posse. Delectātur igitur eo solo simplici affectu, & actu, quo Deum non esse cupiunt: & ad hunc actum eliciendum sufficit, si hoc quod est Deum non esse, animo concipiatur tanquā iucundum, & gratū. Ex ijs, quæ sunt hactenus dicta colligitur, duo esse peccata, quæ charitati in Deum opponuntur: vnum est, eum non diligere, cùm præcepto, & lege id facere cogimur: quod peccatum in omittendo, aut non faciendo consistit. Alterum est, cùm Deus odio habetur, quod peccatum, in committendo, vel in faciendo positum est, quodque potius dæmonum, quàm hominum videtur esse.

De Pietate, & Religione in Deum.
CAP. V.

ANimaduertere oportet, hanc virtutem ad primum Decalogi præceptum pertinere, quo vnum Deum colere, & venerari debemus.

Primum Quæritur, Quomodo Religio in præsentia sumatur. Respondeo, nomen Religionis accipi posse dupliciter: Vno modo, vt significat eam virtutem morū, qua iustus, & debitus honor, cultusue Deo tribuitur: Altero modo, vt significat statum, & vitæ conditionem multorum hominum speciali modo, & regula colentium Deum. Primo modo, in præsentia Religionem accipimus.

Secundò Quæritur, An vniuersi Religionis actus ad primum spectent Decalogi præceptum? Sciendū est, Religionis actus partim esse interiores, partim exteriores. Interiores sunt duo: Deuotio, vt vocatur, & Oratio. Deuotio, est promptus voluntatis affectus ad aliquid efficiendum propter obsequiū, honorem, & cultum Dei: de quo actu tractat S. Th. 2.2.q.82. Oratio, est actus, quo aliquid à Deo suppliciter petimus. Possumus tamen sermone, & verbo, aut animo tantùm, & mente aliquid à Deo precari: de eo actu idem sanctus Thomas 2.2.q. 83. Inter actus exteriores Religionis alij sunt, quibus aliquid Deo offerimus: alij, quibus Deo quippiam promitti mus: alij, quibus rem aliquam Deo sacram adhibemus ad aliquid faciendum. Inter eos actus, quibus Deo aliquid tribuimus, alius est, quo Deū veneramur certa aliqua corporis inclinatione, vel summittendo, aut aperiendo caput, vel genu flectēdo, vel totum corpus inflectēdo, aut prosternendo, aut pectus tundēdo, & hic actus dicitur. Adoratio de quo S. Tho. 2.2.q.84. Alius est actus, quo aliquid immolatur sacrificatur, aut quolibet alio modo offertur Deo aliqua ratione mutatum, siue eum alijs permistum: de quo S. Thom. 2.2.q.85. Alius, quo aliqua Deo offerimus ad eius ministros alendos, vel ad res diuinis vsibus dicatas, commodè conseruandas: tales sunt decimæ, primitiæ, & aliæ similes pensiones, de quibus S. Thom. 2.2.q.86. & 87. Actus verò, quo promittimus aliquid Deo, est votum, de quo S. Thom. 2.2.q.88. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad ea confirmanda, quæ dicimus, est iusiurandum, de quo S. Tho. 2.2.q.89. Actus, quo nomē Dei adhibemus, vt inducamus homines, vel moueamus res alias procreatas ad aliquid faciendum, vel non faciendum, dicitur Adiuratio: de quo actu S. Tho. 2.2.q.90. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad auxilium ab eo petendum, vel ad ipsum laudandum, est Inuocatio: de quo actu S. Th. 2.2.q.91. Postremus Religionis actus est, quo res Deo sacras adhibemus ad sanctificādos, vel quomodolibet mundādos homines: qualis actus est Sacramenta, & ea, quæ sacramentalia vocātur, cōfertē, vel sumere, signo Crucis fronte, & pectus munire, rem diuinam audire, denique vti qualibet re à Christo, vel Eccle-

sia instī

Universidad de Deusto
Biblioteca

sita institura ad aliquid sacrandum, vel sanctificandum: & de his agit S. Thom. in 3. par. q. 60. & sequentibus.

Inter hos Religionis actus, tres, quatuórve dumtaxat pertinent ad primum Decalogi præceptum, videlicet, Orare, & precari Deum, sacrificare, ipsum venerari, reuereri, & colere, & tandem inuocare.

Tertiò quæritur, Qui cultus, & veneratio Deo debeatur? Animaduertendum est, duo esse vocabula græca, quæ vsu Ecclesiæ cómuni sunt latinitate donata, hæc scilicet λατρεία, & δουλία. Latiæ nomen apud Græcos latè quidem patet, & significat quemlibet, seruitutis cultum, quem seruus domino suo defert, vsu tamen, & accommodatione factum est, vt in sacris litteris, & à Scriptoribus sacris solùm accipiatur, vt constat ex Aug. lib. de ciuit. 10. cap. 1. & lib. 20. contra Faustum cap. 21. & lib. 1. de Trinit. cap. 6. Isido. lib. 8. Etymol. cap. vlt. Beda in Lucam. 4. pro supremo seruitutis cultu, qui Deo rerum omnium Domino debetur ob summum eius Imperiú, & dominatum, eó quòd vniuersa ex nihilo condident, & ea suo nutu conseruet, & prouidentia gubernet, & regat. Latria igitur apud Theologos, est cultus, qui soli Deo debetur, eò quòd sit cultus quidam, quo nos ipsos Deo subiicimus, vt supremo omnium Domino, in eo ipsem, & fiduciam collocamus. Dulia quoque à Græcis fusè, & latè sumitur, significátque honorem, & cultum, quem præstat Domino seruus: sed vsu accommodatum est nomen, apud scriptores sacros ad significandam venerationem, quæ sanctis viris cælestis patriæ ciuibus tribuitur. Et quia inter sanctos vná cum Christo Domino in cælo regnantes, primas obtinet sanctissima Deipara, introductum etiam est vsu, vt cultus ei debitus speciale nomen habeat, qui dicitur, ὑπερδουλία, quasi latinè dicatur, cultus quidam eximius, & excellens inter eos cultus, qui sanctis cum Christo Domino viuentibus, debentur. Deo igitur deberur cultus latriæ, cæteris Sanctis cultus Duliæ, Beatiss. Virgini, cultus hyperduliæ. Ex quibus perspicitur, nomina Græca Latria, & Dulia licet prima sua significatione idem significent, vsu tamen scriptorum sacrorum accipi solent ad diuersa significanda.

Quarto Quæritur, An adoratio solùm sit actus Religionis exterior, an etiam interior. Conuenit inter omnes adorationem esse actum Religionis, & proinde proficisci ab affectu religiosi animi in Deum. Sed dubiæ quæstionis est an sit solum actus exterior ab affectu voluntatis religioso erga Deum profectus. Meo iudicio communis est Theologorum opinio in 2. d. 9. Adorationem esse duplicem, internam, & externam. Interna est, qua hominis, vel Angeli voluntas Deum, vt supremum omnium dominum honorat, colit, & veneratur. Externa est, qua quis ex Religioso voluntatis affectu coram Deo, vt coram primo, & summo rerum omnium Domino sese submittit, genua flectit, corpus prosternit, caput inclinat, aperit. Non video, cur Angeli, & animi exuti, & soluti corporibus non dicantur vere, & propriè Deum adorare, sed tantum per Metaphoram, & tropú: sicut enim ipsa mentis intelligentia Deum supremum rerum omniú Dominum agnoscunt, sic ei se voluntate submittút, & vt summum omnium Principem colunt, & venerantur. Hic enim actus non est fidei, spei, charitatis, humilitatis, vel obedientiæ, vel alicuius alterius virtutis officium, vt constat, est igitur Religionis opus, quò se voluntas coram Deo, vt supremo omnium Domino subiicit. Si quæras, quá ratione Deo cultus latriæ debeatur? profectò debetur, quia vniuersa ex nihilo produxerauit, cuncta suo nutu, & arbitratu conseruat, moderatur, & regit. Si iterum roges, an Deo debeatur vnus latriæ cultus etiamsi, innumera sint eius in nos beneficia, quippe qui nos ex nihilo condidit, nos conseruat, ne in nihilum redeamus: nos gubernat, tuetur, curat, dirigit, nos redimit, & liberat à malis, è dæmonis potestate eripuit, nobis gratiam, & gloriam confert, nos vocat, allicit, mouet, & flectit ad bonum. Item, an debeatur ei vnus latriæ cultus, quamuis in oratione nostra, qua considerantur, multa sint bona: est enim supremus rerum omnium conditor, moderator, & custos, habet vitæ & necis imperium, summum in omnia dominatum. Respondet S. Thomas. 2.2. q. 81. art. 3. ad 1. vnum esse latriæ cultum, qui Deo debetur, vt summæ maiestatis Principi, & supremo rerum omnium Domino, à quo cuncta bona fluxerunt. Nam cultus defertur alicui ob excellentiam eius: ergo quia Deus est excellentissimus, & vnus, debetur ei vnus latriæ cultus.

Quintò Quæritur, An cultu, qui latino nomine Adorationis vocatur, soli Deo sit tribuendus? Sciendum est latinum nomen Adorationis, vt Gabriel. & alij iuniores annotarunt, in sacris litteris ampliè aliquando patere, ita vt de hominibus etiam dicatur. Legimus enim Reges, & Principes, & alios viros singulari sanctitate, sapientia, vel auctoritate præstantes, adoratos: nec solùm à quibuslibet, sed etiam à iustis hominibus. At verò strictius interdum accipitur, ita vt soli Deo conueniat, alteri præterea nemini. Vnde Apocalypsis 22. Angeli prohibuerunt sibi adorationem tribui. Et Petrus Act. 10. & Paulus, & Barnabas 14. capite eiusdem libri non permiserunt se adorari. Adorationis igitur nomen, sacræ litteræ nonnunquam accipiút pro cultu latriæ soli Deo debito.

Sextò Quæritur, An sit aliquis actus venerationis, & cultus externi, qui suapte natura, siue per se, aut saltem ex communi hominum opinione, & institutione soli Deo deferatur? Respondeo, difficile huiusmodi actum posse inueniri: non enim omnes nationes, & gentes conueniunt in signis externis, quibus Deum colunt, & reuerentur. At verò consuetudine introductum apud Christianos est, vt certi quidam venerationis actus soli Deo deferantur: quales sunt, pectus pugno percutere, genua flectere, humi se prosternere, vultum in cœlum conuertere, & palmas in altum attollere: nam licet apud aliquas nationes coram hominibus etiam genua humi ponantur, in Ecclesia tamen vsitatus est, vt id coram Deo fiat, ita vt coram eo in genua procumbamus. Cæterum venia peccatorum, gratia, gloria cœlestis, virtutes, & bonorum operum merita, à Deo tanquam auctore, & largitore bonorum omnium postulantur.

Septimò Quæritur, Quibus rebus cultus latriæ debeatur? Sciendum est, dupliciter latriæ cultum rei alicui dari posse: aut enim datur alicui per se, & propter ipsum: videlicet, quia in eo insit diuinitas, & summa maiestas, potestas suprema, & virtus: aut datur, quia est res cum diuinitate, & summa potestate, & virtute coniuncta vere, & re ipsa, vel saltem cogitatione, & repræsentatione: & ea res colitur honore, & veneratione latriæ, non propter ipsam, quasi in ea sit vere diuinitas, sed quia cũ diuinitate, vel vere, & re ipsa, vel cogitatione, aut repræsentatione coniungitur. Hoc posito. Respondeo, & toti Trinitari, & cuilibet diuinæ personæ deberi per se cultum, & honorem latriæ: nam tribus vnica tantum veneratio tribuitur, quatenus tres personas veneramur, vt vnum Deum rerum omnium conditorem, & summum earum Dominum, & moderatorem, cui nos subiicimus, & in eo spem nostram, & fiduciam ponimus. Potrò sicut Ecclesia dies festos, & solemnes cuilibet personæ sacros instituit: sic etiam quamlibet personam per se nominatim ac distincte possumus colere ac reuereri, sicut vnam sine alia possumus cogitare, sic vnam sine alia venerari, non quòd aliá explicitè excludamus, hoc enim esset nefarium, & impium, sed quòd sicut vnam sine alia, mentis cogitatione concipimus, ita & vnam sine alia colere, & venerari possumus: nam Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus.

Præterea Christo Domino latriæ cultus debetur, quoniam etsi homo sit, est etiam Deus: ita vt sit vna & eadem persona diuina ex duabus, & in duabus naturis scilicet diuina & humana subsistés: & cum eum veneramur, cultus noster in persona, non in natura humana absque persona terminatur, aut terminatur quidem in natura humana, sed vt à Verbo diuino assumpta, & ei mirabili nexu & vinculo coniuncta.

Quæres, an Latriæ cultus humanæ Christi naturæ tribui debeat? Respondet S. Thomas p. 3. q. 25. art. 1. & 2. Christi Humanitatem esse personæ Verbi diuini coniunctam, & propterea Humanitati personaliter Verbo coniunctæ deferri debere cultum Latriæ, quia non Humanitas per se colitur, sed persona diuina in Humanitate subsistens, vel humana natura, vt est Verbi Diuini humanitas: hæc ex S. Thoma, quæ est omnium Theologorum communis sententia in 3. d. 9. Henri. quodlib. 10. q. 6. & definita est in Synod. 8. Constantinopoli. collat. 8. cap. 9. Si roges, an humana Christi Domini natura per se colenda sit veneratione Latriæ, an potiùs Hyperduliæ. Alex. p. 4. q. 1. n. 3. art. 1. ad vltimum, docet esse honorandam cultu Hyperduliæ. Sic etiam Gab. 1. d. 9. q. 1. art. 1. concl. 3. & 4. & in Canon. Missæ. lect. 50. Nec est, quòd hos Theologos oppugnemus: nam humanam Christi naturam accipiunt per se, hoc est, vt dimissam, vel diuisam à Verbo, gratia, & sanctitate plenissimam non, vt diuino Verbo coniunctam. Nam hoc idem docet S. Thomas cum ait. 3. p. qu. 25. artic. 2. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi, vno modo, vt sit eius, sicut tei adoratæ: & sic adorare carnem Christi nihil est aliud, quam adorare verbum Dei incarnatum: sicut adorare vestem regis, nihil est aliud, quàm adorare Regem vestitum, & secundũ hoc adoratio humanitatis Christi, est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarum, & sic adoratio humanitatis Christi, nó est adoratio latriæ, sed adoratio duliæ. Ita scilicet quod vna eadé persona, Christi adoretur adoratione latriæ propter suam diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis. Hæc ibi S. Thom. Idem planè docuerunt Scot. 1. d. 9. q. 1. Alber. 1. d. 9. a. 9.

Bonau.

Bonau. ar. 1. q. 1. Ricar. ar. 1. q. 1. Henri. quodl. 10. q. 6. Duran. 3. d. 9. q. 3. Palud. q. 2. Almai. q. 1. concl. 4. Non significat S. Thom. humanam Christi Domini naturam, vt verbo diuino coniunctam non esse cultu latriæ honorandam, sed solùm docet humanam Christi naturam re ipsa, vel cogitatione seiunctam à verbo, & per se consideratam non esse veneratione latriæ colendam. Dixit enim B. Augustinus serm. 58. de verbis Domini. Si hominem separaueris à verbo, illi nunquam credo, neque seruio: & vtitur exemplo, cùm Rex est purpura indutus purpuram regis honoramus, cum deposita purpura iacet, non honoratur à nobis. Ego, inquit, Dominicam carnem, immo perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quòd à diuinitate suscepta, atque deitati vnita est. Denique si hominem separaueris à Deo, vt Photinus, vel Paulus Samosatenus, illi ego nunquam credo, nec seruio: velut si quis vestem, aut purpuram, aut diadema regale iacens inueniat, nunquid conabitur ea adorare? Cum verò ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum rege aderate quis contempserit. Hæc B. Augustinus. Ex quo etiam fit, vt corpus Christi Domini dum in sepulcro iacebat, coli latria debetur, quia erat diuinæ personæ Verbi coniunctum. Item, ex concilio Tridentino sess. 13. cap. 5. & Can. 6. colligitur. Hostiæ consecratæ, & vino pariter consecrato in sanctissimo altaris Sacramento tribuendum esse latriæ cultum, quia cùm in Hostia, tùm in vino consecratis, est corpus Christi Filio Dei ipsa coniunctum. Quæres, An natura humana Christi per se seorsum accepta, non vt est verbo diuino cõiuncta, siue non vt est diuini verbi natura humana, coli debeat veneratione latriæ? Respondet, S. Thomas 3. p. q. 25. art. 2. eam per se sumptam coli debere non cultu latriæ, sed hyperduliæ eximiæ, & præcellentis, quia cultus tunc temporis in ipsa natura humana. Verùm contra S. Thomá, forsitan quis obiiciat, quod ipse pariter docet p. 3. q. 25. art. 4. ea, quæ Christum Dominum tetigerunt, vel ei sunt aliquo modo coniuncta, latria coli debere, ergo multo magis natura humana Christi, cum semel fuerit Verbo diuino coniuncta, digna quoque est honore latriæ, etiam à Verbo dimissa. Respondeo, S. Thomam non illam ea ratione considerasse, sed solam naturam humanam per se ab hypostasi diuina seiunctam, vt gratia, & sanctitate plenissimã: sic enim accepta, nulla alia ratione habita, digna est cultu hyperduliæ, non latriæ.

Octauò quæritur, An sanguis Christi in triduo mortis, & sepulturæ dominicæ separatus à corpore, cultum latriæ mereretur? Richardus in 3. d. 22. a. 1. q. 1. ad 1. Durandus, in 4. d. 10. q. 1. n. 19. Gabr. in Canonem Missæ lect. 51. Abul. in Paradox. c. 40. putarunt, in illo triduo sanguinem illum à Verbo diuino, fuisse seiectum: & proinde dicerent procul dubio cultum latriæ non mereri, nisi cum S. Tho. 3. p. q. 25. art. 4. ad 2. sentire vellent, latria quoque coli debere, quia tetigerat corpus Domini, quod fuerat Verbo diuino coniunctum. Ego verò tanquam verius, & certius existimo, sanguinem illum non fuisse à Verbo diuino separatum, & diuisum, & proinde dignum fuisse cultu latriæ.

Nonò Quæritur, An ea, quæ Christum Dominum re ipsa tetigerunt, latriæ cultu coli debeant, claui, inquam, lancea, præsepe, spongia, flagella, corona spinea, & alia huiusmodi. S. Thomas 3. p. q. 25. art. 4. aperte tradit coli debere, ea sola ratione, quia Christum Dominum tetigerint, siue quia cum eo fuerint aliquo modo coniuncta. Quidam verò distinguunt hoc modo: Quando res Christum tangebant, tunc coli debebant cultu latriæ, quia erant Christo coniunctæ, & non per se seorsum colebantur, vt erant in Christo. Sic etiam ait, Augustinus sermone 58. de verbis Domini: Quando regem purpura vestitum reuerctamur, eodem honore, & eodé cultu, quo regem, vestem veneramur. Hinc est, vt pari ratione, eodem cultu honoraretur Christus, & præsepe, in quo iacebat: quia colebatur Christus iacens in præsepio. Sic etiam Christus, & tunica qua erat vestitus, & claui, quibus in Cruce transfixus, lancea, cuius cuspide latus eius configebatur. Quando verò ea, quæ Christum tetigerunt, per seorsum coluntur, non debent eodem cultu honorari, quo Christus, sed distincto: & proinde duliæ cultu, non latriæ. Mihi tamen opinio S. Thomæ magis probatur. Nihilominus vniuersi consentiunt, ea, quæ Christum Dominum tetigerunt ignominiosè, nefariè, & impiè, nullo cultum mereri, qualis impia, & sacrilega illa manus eius esset, qui Christum Dominum alapa percussit: Non tamen iniuriosè Christum tangebant, ea instrumenta separata, quibus nefarij Iudæi vtebantur in Christo Domino cruciando, & morti tradendo, nimirum flagella, attundo, lancea, spinea corona, & alia huius generis instrumenta Dominicæ passionis: non enim idem iuris est de instrumentis separatis, quod de coniunctis. Manus crucifigentium, flagellantium, spongiam aceto plenam ori eius porrigentium, spineam coronam capiti imponentium, contumelioseè, & impiè Christum tractabant, sed non claui, flagella, & corona spinea, cum ratione, & sensu careret. Præterea, in eo omnes consentiunt, res intelligentiæ, & rationis compotes, quæ Christum tetigerunt quãuis alioqui religiosè, sanctè, & pie tetigerint, non esse propterea honore, & veneratione latriæ colendas: ratio est, quia cum per se ipsa honorem aliquem mereantur, si cultu latriæ honorarentur, viderentur coli solùm propter ipsa. Quare Sanctissima Virgo nequaquam est cultu latriæ honoranda, nec asina, cui Christus insidens Hierusalem die Palmarum venit, si ea viueret, latriæ veneratione non coleretur, quamuis Christum Dominum suo corpore retigerit.

De cultu, & veneratione sacrarum imaginum.

Cap. VI.

PRimò Quæritur, An Crux, Imago Christi Domini, cultu latriæ coli debeant? Quatuor sunt opiniones Doctorum, vt quidam asserunt: sed eæ meo quidem iudicio videntur ad duas tantùm reuocari posse, vt inferius dicam. Prima negat, ita vt iuxta hãc opinionem cultus latriæ in Christum solum in Cruce, vel imagine cogitatione, & recordatione contentum, tanquam in terminum referatur: Crux verò, & Imago tantumodo sit id, in quo aut per quod Christum colimus, vt verum sit dicere, nõ colere nos cultu latriæ Crucem, aut Imaginem Christi, sed in Cruce, aut imagine ipsum Christum cuius similitudinem crux, vel imago refert. Neque huius sententiæ auctores inficiantur, Crucem, & Imaginem aliqua veneratione, honore, & cultu propriè esse colendam, cuius terminus proprius sit ipsa Crux, & Imago in seipsa, siquidem Crucem, & imaginem Christi osculamur, amplectimur, & religiosè contrectamus, sed solùm negant Cruci, & Imagini cultum latriæ veræ, & propriæ, qui per imaginem transit ad exemplar, quod refert, vt ad terminũ, & obiectum cultus. Huius fuisse sententiæ perhibentur Alex. p. 3. q. 30. art. vltimo. Duran. 3. d. 9. q. 2. Oleoth. in librum sapiẽtiæ, lectione 157. Mirandulanus in sua Apologia q. 3. id hac ratione illi auctores conantur ostẽdere, quia Crux, & quælibet alia imago referés Christum quomodolibet accepta, etiam vt repræsentat, est res creata, semper enim à prototypo, & exemplari, qui est Christus, re ipsa distinguitur, vt res creata à Creatore, ergo cultu latriæ coli iure non potest, nisi solùm tanquam res, qua, vel in qua, vel per quam Christum ipsum, cuius similitudinem refert, colimus, & veneramur, id etiam probant ex septima Syno. Generali Act. 7. vbi in definitione fidei dicitur: Definimus cum omni diligentia, & cura venerandas sanctas imagines & ad modum, & formam venerãdæ, & viuificantis Crucis dedicandas, & collocandas in templis. Et paulò post, quo scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam, & recordationem, & desiderium veniant: illisque salutationem, & honorariam adorationem exhibeãt, non secundùm fidem nostram, latriam, quæ soli naturæ diuinæ cõpetit, sed quemadmodum typo venerandæ, & viuificantis Crucis, & sanctis Euangeliis, & reliquis sactis oblationibus suffitorum, & luminarium reuerentiæ accedimus. Idem habet Adria. in libell. de imaginibus, quod extat Tom. 2. Epistolarum Pontificiarum, inter Epistolas Adriani in responsione ad reprehensionem 9. Idem in 7. Syno. gener. Act. 3. Act. 2. Act. 6. continetur.

Secũda opinio affirmat coli debere adoratione latriæ, hoc est, eodé cultu, honore, & veneratione, qua colitur Christus, cuius est imago: ait enim, in Cruce, vel Imagine posse tria considerari: primum est, ipsa substantia signi, vel imaginis sua natura, & per se, quæ est materia videlicet ligni, aurum, aut argentum, vel saxum. Et hac ratione nõ est capax venerationis, & cultus. Alterum est figura, respectus, & ordo, quo signum, vel imago ad id, quod repræsentat exemplar, refertur. Repræsentans enim, & Repræsentatum, tanquam relata, se mutuò respiciunt: quo etiam modo Imagini cultus latriæ minimè debetur, quia huiusmodi respectus, & ordo est aliquid creatum, re à prototypo & exemplari, qui est Christus, distinctum. Tertium est, Imaginem actu Christum ipsum referre, & repræsentare, & hoc modo, inquit Caietanus 3. p. q. 25. art. 3. cuius latriæ est ei debitus. Ita, vt cultus tum ad Imaginem repræsentantem, tum ad Christum cuius similitudinem gerit, referatur: sed in Christo sistit propter ipsum, & tanquam in obiecto vltimo: in Imagine verò repræsentante terminatur, non propter ipsam, sed propter exemplar, quod refert, nec tamquam in obiecto, & termino vltimo, sed vt in proximo, & primo. Cultus igitur ad Imaginem tendit, nec in ea quiescit, sed per eam, & ex ea transfertur in id, cuius similitudinem refert. Et propterea Ecclesia cum Cru-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem veneratur,& colit,eam salutat,& alloquitur,cum ait:

"O Crux ave spes vnica,
"Hoc passionis tempore:
"Auge pijs iustitiam,
"Reisque dona veniam.

Aristi. li. de mem. & Remi. c.1.

Præterea, Aristoteles docet, eundem esse motum in imaginem,qui est in exemplar,cuius est imago. Et sancti Patres in 7. synodo Act. 7. testantur eodem cultu colí imaginem, quo colitur id, cuius est imago, quoniam honor, & cultus imagini datus,transit ad prototypum, & exemplar, quod refert imago.Hæc sententia communi est Theologorum consensu receptaisic S.Thomas p.3.q.25.a.3.& 4. Alex. p.3.q.30. memb.3. ar.1.§.1. Bona.1.d.9.a.1. q.2.Ricar.3. d.9. art.2. q.2. & 3. Alber. 3. d. 9. art.4. Palud. 3.d. 9. q. 1. Almai. 3. d. 9. q. 1. conclu.3. Marſ.3. q. 8. art.2. dub.2. conclu.2. Mai. 3. d. 9 q.1. Capr. 3. d.9.q.1. ar.1. conclu.2.& 3. Cai. 3.p.q.25. ar.3. & 4. & cetteri iuniores.

Tertia opinio est Gabrielis asserentis in 3. d. 9. q. 1. art.2. cope.1. cultum Crucí, & imagini Christi tribui quidem, sed non esse latriæ proprie,sed improprie, & late, per analogiam quandam, & similitudinem. Nam sicut depictus homo est per analogiam, & similitudinem homo, sic Crux, & imago Christi est per analogiam Christus. Eodem argumento ducitur Gabriel,quo doctores primæ opinionis. Sed meo iudicio idem sentit,quod Durandus, & alij primæ opinionis auctores: non enim negant cultum latriæ improprie, & late imagini Christi tribendum.

Quarta opinio distinguit hoc modo: nam quando imago colitur propter id,cuius est imago cultus est latriæ:quando vero colitur propter ipsam, quia est res quædam sacra, hoc est,sacris vsibus destinata, scilicet ad referendum & repræsentandum id,cuius est imago,cultus est non latriæ, sed duliæ:quia non propter exemplar, quod refert, colitur,sed propter sanctitatem quandam, quam habet in se,qua res est sacra, & sancta, hoc est,sacris vsibus dedicata. Hæc etiam opinio,quantum ego sentio, a prima non differt,quare duæ sunt tantum sententiæ, (vt initio quæstionis prænomeram) vna, quæ negat, cultum latriæ, altera, quæ affirmat Latriæ honorem,& venerationem Cruci,& imagini Christi deberi.

Tota hæc controuersia inde profecta est, quòd in 7. Synodo Generali, quæ est Nicæna secunda, Act.7. cum ex instituto contra Iconomachos disputaretur, de veneratione, honore, & cultu sacrarum Imaginum, definitum est,Crucem,& Imaginem Christi non coli cultu Latriæ,sed alia inferiori honoraria veneratione,qua res sacræ coluntur, nimirum Codex Euangeliorum,& vasa sacra.Ex quo perspicitur, cultum latriæ Crucí denegari. Synodus autem non loquitur de Cruce, vel imagine ex parte, vel ratione materiæ sumptas: hæc enim ratione nullus cultus est capax:& tamen sacrosancta Synodus decernit aliquo honorario veneratione coli debere:ergo loquitur de imagine, vt refert, & repræsentat id, cuius est similitudo. Et cum neges cultum latriæ, quæ soli Deo,inquit defertur:conse quitur, vt solum admittat cultum duliæ Crucí deferendum. Et ex altera parte definit coli debere eo veneratione,qua coluntur cetteræ res sacræ, vasa sacra, & sacer Euangeliorum codex.Ergo non loquitur de cultu Crucí debito propter id, cuius similitudinem refert,ac gestu quidem sacræ alicuius res, quibus Crucem comparat, non repræsentant, cum non sint imagines, vel signa quatenus contineant, vel narrent res sacras: ergo loquitur de Cruce prout est res quædam sacra. Atque ita Synodus insinuat duplicem cultum Crucí deferri,latriæ propter exemplar, quod refert, & Duliæ, propter eam sanctitatem quasi ei inhærentem, videlicet, eo quod sit sacrus, & sanctus cultus in Ecclesiis destinata: Ac ex alia parte constans est Theologorum sententia, imaginem eodem honore, & cultu, honorari, & colli, quo colitur id,cuius est imago: & id videtur significare concilium Trident. sess. 25. in decreto fidei de sacris imaginibus: & idem insinuavit 7. Synodus Act. 7.& in ea synodo sæpe dicitur, ad ipsum prototypum, & exemplar referri cultum imaginis.

Equidem difficile est primò inueri quo pacto cultus latriæ Crucí, vel imagini Christi Seruatoris nostri tribuatur vere, & propriè:nam improprie,& late, & per analogiam, non est dubitandum.Deinde,difficile quoque est, explicare, quemadmodum Crux duplex cultus debeatur, Latriæ ob exemplar,cuius similitudinem refert,& Duliæ ob sanctitatem, quæ ipsi inest, eò quòd sit sacris vsibus dedicata. Primum quidem dixi difficilesquia Crux,& imago ex parte, siue ratione eius, quod habet in se,est aliquid creatum, id quod est perspicuum, nec eget vlla probatione: siue eam consideres ratione materiæ, siue animæ figuræ, & ordinis, siue ratione repræsentationis. Alterum quoque sua difficultate non ca-

guæ particulæ carnis per circumcisionem abscissæ,cultum latriæ meterentur. Si quæras,an caro,vel sanguis,qui aliquando prodigiose siue mirabiliter apparuit, aut apparere potest in sanctissimo altaris Sacramento ad Fidei confirmationem,latria colli debeat? Respondent aliqui, debere, quia vt minimũ ea caro,vel sanguis repræsentat tanquam signum,carnem, & sanguinem Christi. Dixi. ¶ Vt minimum, ¶ quia inter S.Thomã, & alios Theologos sunt duæ opiniones de huiusmodi carne,aut sanguine mirabiliter apparente S.Thomas quodl. art.2.& in 4.d.54.q.1.ar.2. cum neget virtute Dei fieri posse, vt idem numero corpus simul in duobus locis cõsistat, negat quoque in 3. p. 76.a.8.eam carnem,vel sanguinem ex diuino miraculo apparentem vere,& propriè esse Christi, sed demũ creatum à Deo. Alij verò Theologi Scot.Ocham,Gabr.Maior in.4.d.10.quia concedunt virtute,& potestate diuina idem corpus posse simul duobus in locis cõstitui,pari etiã ratione fatentur eiusmodi carnem,& sanguinem non ad longa tempora durãtem,esse vere,& propriè carnem, & sanguinẽ Christi, virtute diuina duobus simul in locis consistentẽ, in cælo nempe, & in Sacramento altaris, vbi præter morem apparet:tametsi necesse,non est,vt sanguis,caro, & ad breue tempus cõspicua, sit vere,& propriè caro, & sanguis Christi, cùm caro,creata diuinitus esse queat: si fuerit vere caro, aut sanguis Christi, coli debet latriasi tamen fuerit demũ diuinitus facta,alium cultum solũm meretur,vt res sacra: & hæc opinio videtur mihi magis rationi,& veritati congruere.

Quarto Quæritur:Quidnam de cultu sacrarum imaginum Hæretici sentiant, & doceant, & quid Fides Catholica profiteatur? Hæretici nostræ tempestatis, Lutherani scilicet, & Caluinistæ,primo docent,vsum imaginum quarumlibet esse è medio tollendum, præsertim è templis, & publicis locis, quia populus, (vt illi calumniantur) ignarus ac rudis imagines pro Deo, & pro sanctis cælestis patriæ ciuibus, quorum sunt imagines,colit.Deinde,argumentantur, omnem imaginum vsum,esse primo præcepto Decalogi prohibitum,atque damnatum.Exodi 20.vbi legimus; Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem,quæ est in cælo desuper,& quę in terra deorsum,nec eorum,quæ sunt in aquis sub terra. Nõ adorabis ea, neque coles. Tertiò: aiunt olim Ecclesiam per trecentos fere annos,tantummodo depingere consueuisse in Cœmeteriis, Templis & aliis locis, historias aliquas veteris, aut noui testamenti ad res gestas Patrum, & sanctorum hominum recolendas,& retinẽdas memorias; quia sicut in Scriptura diuina litteræ,& picturis eadem res præteritas legunt, sic in picturis tãquã in libris rudes,& ignari.Quarto, progressu temporis, aiunt esse introductas imagines Christi, Deiparæ, & sanctorum,non quidem, vt colerentur, sed vt essent ad memoriam rerum præteritarum,ad ornatum,& pulchritudinem templorum,& vt oblectarent animos intuentium,& eos monerent,& accenderent ad virtam,& mores componendos.Postremò,contendunt imagines Dei, & Angelorũ nequaquam esse cõstituendas,quia spiritũ pictutæ,& imagines referre,& repræsentare nequeunt.Hæc hodie Lutherani, & Caluinistæ pugnacissimè docent, & tuentur extinctam videlicet, & sepultã iam pridem Iconomachorum hæresim ab inferis reuocarunt. Nã paulò post annũ ab ortu Christi DCX. Leo Isauricus III. Iconomachus Imperator Cõstantinopolitanus, vt referunt Paulus Diaconus & Zonaras in vita ipsius,bellũ nefarium sacris Imaginibus indixit, easque è templis omnino tolli,& exuri iussit, cui successit paternæ impietatis hæres filius,Constantinus Quintus, Copronymus Imaginum etiam oppugnator, & euersor impudentissimus. Ab anno verò DCCC. imperarunt Constantinopoli Leo III I. Armenius, Michael Balbus,& Theophilus,vt testatur Zonaras, qui suis edictis imagines prorsus abolendas curarunt.Eodem tẽpore, Ludouico Pio Caroli Magni filio Occidẽtis Imperiũ tenente,vt refert Ionas Aurelianẽsis,li.de cultu imaginum, vixit Claudius Episcopus Taurinensis,Felicis Vrgelitani Episcopi discipulus,qui imagines omnes, & Cruces è templis suæ diœcesis iussit: hi omnes vsum sacrarũ imaginum fundirus sustulere;& ideo Iconomachi vocati,hoc est Imaginum oppugnatores:eò quòd Iudæorũ,& Mahometanorum sententiam secuti, calumniabantur Catholicos tanquam Idolorum cultores,quam hæresim,teste Nicephoro lib. 16. histo. Eccle.c. 27. Xenaias quidam tempore Zenonis Imperatoris persuadere contenderat.Hanc hæresim plenam impietatis, temeritatisque damnauit 7.synodus Generalis, quæ est Nicæna secunda contra Iconomachos coacta, & Cõsilium 8. Generale can. 8. & synodus Romana sub Gregorio III. Episcoporum fere mille, anno Domini DCCXXXIII. iuxta Sigebertum, & alia Romana sub Stephano III. anno DCCLXVIII. eodẽ auctore Sigiberto, cuius meminit Adrianus I. in libro de Imaginibus ad Carolum Magnum, Item, Synodus Genti iacensis, sub Ludouico Pio Caroli Magni filio. anno DCCLXVI.

vt idem refert Sigebertus,& narrant Annonius in Annalibus Francorum.lib.4.c.66.Rhegino,& Ado Viennensis in Chronicis;& tandem synodus Tridentina sess.25. vbi de Inuocatione,Veneratione,& reliquis sanctorum, & sacris Imaginibus ita definuit: Imagines potrò Christi, Deiparæ Virginis,& aliorum sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas,eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam. Non quod credatur inesse aliqua in his diuinitas,vel virtus,propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia sit in imaginibus figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis suam spem collocabant, sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur, ad prototypa,quæ illa repræsentant.Ita vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus,Christum adoremus & sanctos,quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur: id quod Conciliorum, præsertim verò secundæ Nicænæ synodi,decretis contra impugnatores est sancitum.Hæc synodus.

Cæterum, Caluinistæ, & Lutherani sententiam Catholicam oppugnant:obijciunt enim Concilium Constantinopolitanum sub Leone III. Imperatore coactum,quod imagines non esse colendas, definiuit: synodum aliam Constantinopolitanam, sub Constantino Copronymo Imperatore quod vtrumque refert Paulus Diaconus lib. 21.& 22.Concilium item,inquiunt, Francofordiense damnauit 7.synodum, quæ imagines venerandas, & colendas decreuerat,vt narrant Ado Viennensis, Abbas Vspergensis, Hincmarus, Auentinus, & Rhegino,& Annonius. Item, synodus Elibertina canon. 36.definit non esse adorandas: idem colligitur ex Irenæo li. 1.cap.24. vbi ponit inter hæreses Carpocratis, & Gnosticorum, quod haberent, coronarent, & colerent imaginem Christi,& Pauli, & ex Epiphanio hæresi 79. dicente hæreticos esse, qui imaginem B. Virginis circumferunt:ex Ambrosio, qui in ratione de obitu Theodosij ait: Helena Crucem inuenit,regem adorauit, non lignum vtique, qui est ertor Gentilium, Hieronymo, qui Daniel.3.ait: Cultores Dei imagines adorare non debent. Augustino, qui lib. de moribus Eccles.cap.34.reprehendit sepulchrorum, & picturarum adoratores: item, obijciunt,quia serpentem æneum,à Mose factum,Ezechias Rex 4.Regum 18.confringi iussit, eò quòd à populo coli coperat, præterea opponunt Gregorium lib. 7.epistol. 53. & 109.& lib.9. epistol.9. vbi ait: imagines non esse adorandas,& epistol.53. dicit nos ante imaginem Christi,meritò prosterni, illum tamen adorantes,quem per imaginem aut natum,aut passum recordamur. Sed nihil hæc argumenta concludunt:quoniam Concilia citata,aut sunt penitus damnata,qualia sunt duo illa Cõciliabula sub Leone III. & Constantino Copronymo Iconomachis: aut non habent certam,& Canonicam in Ecclesia auctoritatẽ: certè non docent id,quod Hæretici contendunt,eiusmodi sunt Francofordiense,& Elibertinum,de quibus dicam inferius, & quatuor libri nomine Caroli Magni,editi contra sacras imagines.Patres verò producti solùm docere volunt imagines non esse colendas pro Deo, sicut Gentes Idola adorabant, & Iudæi Aeneum illum serpentem,paulò ante memoratum.

Quintò quæritur, An eodem cultu, & honore sint sacræ Imagines colendæ,quo sancti cæli ciues,quorum illę typum, & figuram gerunt? Respondeo, quemadmodum paulò ante dixi,quosdam ita philosophari de cultu imaginum sicut electio,inquiunt,propriè eius est,quod est ad finem,ita vt in eo terminetur,tanquam in re obiecta,quæ eligitur,nihilominus tamen est etiam quodammodo finis; non quod finis eligatur,sed sit ratio,qua id,quod est ad finem,eligitur. Vnde electionem terminat id,quod est ad finem,quia est id,quod eligitur:finis verò non terminat,sed est ratio,qua aliud eligitur; vel est id, cuius gratia eligitur id, quod est ad finem. Contrà verò Intentio propriè est finis tanquam obiecti,in quod aliquis intenditur:est verò eius,quod est ad finem, tanquam rei qua in finem intendimus,& proinde intentionem terminat finis,quia est id,in quod intendimus; id verò quod eligimus non terminat Intentionẽ,quia eo & per illud in finem intendimus.Eodem modo, inquiunt, cum sacram imaginem alicuius sancti in cælo regnatis veneramur,honor, & cultus,aut potest terminari in sancto, quem imago refert, ac repræsentat: aut potest terminari in ipsa imagine. Si terminetur in prototypo,& exemplari,ita vt illud exemplar sit id,quod terminat venerationẽ,& cultum,quia sit id,quod colitur,& honoratur,tunc talis est cultus,qualẽ postulat,& requirit exemplar,quod imago refert.Si sit imago Christi,est Latriæ:si Deiparæ,Hyperduliæ:si aliorum sanctorum,cum Christo in cælo viuentium,Duliæ. Sed tunc propriè imago non est terminus cultus,& veneratiõnis nostræ,quoniam eam non terminat vt id,quod colitur, & honoratur, sed est id, quo, vel in quo,vel per quod colimus,& veneramur Christũ,Deiparam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel sanctos cum Christo cælum tenentes. Si verò cultus in imagine terminetur, ita, vt ipsa imago cultus, & venerationis sit terminus: Tũc, inquiunt, generaliter omnis imago honorari, & coli debet propter seipsam, quatenus est res quædam sacra, hoc est, sacris vsibus dedicata, videlicet ad referendum exemplar, sed is cultus, & honor Duliæ est, immò eo inferior, quoniam imago res quidem est vita, sensũ, & ratione carens, sed sacra, hoc est, ad vsus sactos destinata, quia refert, & repræsentat rem viuam intelligentia, & ratione, ac sanctitate præditam, cuius imago similitudinem continet. Id verò eiusmodi probant exemplo: legatus Regis potest honorari eadem veneratione, qua Rex: sed tunc in legato Regem ipsum reuereremur quo modo etiã possumus legatũ Regis alloqui, perinde ac si Regẽ ipsũ alloqueremur. Sic enim in scripturis Angelus locum Dei tenens loquebatur, perinde ac si ipse Deus loqueretur. Ego Dominus: Et homines cum Angelo loquebantur, ac si loquerentur cum Deo. Domine, inquit, Moses, si inueni gratiam in conspectu tuo. Potest item legatus Regis honorari propter seipsum. Pari ratione, quælibet imago aliquid referens, & repræsentans duplici honore, & cultu digna est, & propter exẽplar, quod refert, eodem scilicet cultu, quo id, cuius est imago: & alio honore propter seipsã, qui est cultus inferior eo, qui prototypo, & exẽplari defertur, tũ enim ex loco vili, & abiecto religiose, & pie tollimus, honorifice rãginus cõtrectamus, & mũdamus a puluere, & sordibus, collocamus in editiore loco, exosculamur, denique amplexamur, vt rem quandã sactã sanctis vsibus dedicatã. Si illis opponas: imago est res ratione, & intelligentia vacans, ergo nullo cultu, & honore digna est. Item, imago non colitur, nisi propter exemplar, quod refert, ergo per seipsam, vel propter seipsam non honoratur, ac proinde duplici honore, & veneratione nõ colitur sed vno videlicet propter exẽplar. Respondent, imaginẽ, vt sacris vsibus dicatã esse rem sacram, & ideo honore, & cultu dignã per seipsam, vt res sacra est: at vt colitur eodẽ honore, quo exẽplar, est id, in quo exemplar veneramur. Mihi tamẽ hęc non omnino licet verosimilia putẽ, probantur: nullum enim cultum, & venerationẽ imago meretur propter seipsam, sed propter id, quod repræsentat. Quare imaginem, meo iudicio, vno tantũmodo cultu, & honore dignamur, & eum ipsi tribuimus propter rem, cuius est effigies, & similitudo. Is verò cultus, vel est latriæ, si imaginem Christi, vel cuiuscunque Hyperduliæ, si sit imago Deiparæ: vel Duliæ, si sanctorum in cælo habitantium imagines veneremur.

Quæres, in quonam vltimo is cultus terminetur, & sistat? Respondeo, in prototypo, & exemplari. Quæres etiam, an in imag ne quoque terminetur? Respondeo, imaginem esse sua quoque ratione terminum, nam sactam imaginem vere, & re ipsa exosculamur, amplectimur, honorifice tangimus, & tractamus, coram ipsa caput aperimus, genu flectimus, corpus inclinamus, procumbimus, eam saluramus. Hi religiosi sunt cultus, & honores, quos imagini damus ex religioso animi, & voluntatis affectu, per quem imaginẽ cum exemplari non re, sed cogitatione cõiungimus, & sicut purpuram Regis honoramus cum Rege ipso ex coniunctam, sic imaginem cum suo exemplari: non igitur imago est id, in quo cultus vltimò quiescit, & sistit, sed per quod cultus in prototypum transit, & quo cultus ad exemplar ipsum traducitur. Nã synodus Trid. sessione. 25. definit sacris imaginibus debitum cultum, & venerationem impartiri, quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos cum Christo regnantes, quorum illæ similitudinem gerunt. Et idem prorsus habetur 7. synodo Generali. Act. 1. & 4. Et propterea Act. 7. statuitur Crucem. & imaginem Christi, non Latria coli, sed inferiore cultu, inferiorem cultum appellat eum, qui imagini datur, quoniam Crux, & imago non est id, in quo cultus. Latriæ vltimò sistit, id enim est Christus, sed est in quo, & quo & per quod, & cum quo vna Christum veneramur, & colimus. Exosculor imaginem S. Petri, eam saluto, coram ipsa genuflecto, eam amplector, quia eam cum Petro cogitatione coniungo, ac si Petrum ipsum exosculater, amplecterer, salutarem, quia in sua imagine cogitatione, & repræsentatione contentum osculor, amplector, saluto.

Sextò quæritur, An Exod. 20. illis verbis. Non facies tibi sculptile, &c. Sit interdictus omnium Imaginum cultus? Hæreticorũ Lutherani, & Caluiniani cõtendunt penitus esse prohibitum: inter Catholicos autẽ, sunt duæ opiniones: prima est dicentium, illis verbis fuisse quidem eũ Iudæis interdictum, propterea quod erãt ad Idololatriã propensi, Christianis verò minimè: quoniã non est iuris naturalis præceptũ, sed iuris diuini scripti, quod Christi morte abrogatũ cessauit, quemadmodum & cętera præcepta, quæ iudicialia, & Cæremonialia vocanturita videntur sentire Alex. p. 3. q. 30. memb. 3. a. 3. §.

A 1. Albe. 3. d. 9. a. 4. Bonau. 3. d. a. 1. q. 2. ad 1. Ricar. 3. d. 9. a. 1. q. 1. ad 1. Pal. 3. d. 9. q. 1. ar. 2. Marsil. 3. q. 8. a. 2. ad 2. obiectionem contra 1. conclusionem Henr. quodl. 12. q. 6. Secunda opinio hanc legem, ait, iuris naturalis esse, & nunc etiam nos quoque tenere: quia omnia præcepta Decalogi sunt iuris naturalis. Sententiam verò præcepti huius esse, vt nulla imago, etiam veri Dei pro Deo colatur, ac si in ea re ipsa numen, aut diuinitas aliqua, aut virtus, & potestas inesset. Item, vt nulla imago sine effigies inanium deorum, & falsorum honoretur Gentilium more, & proinde non sequi, vt imagines Dei, & sanctorum, propter id, quod referunt, coli non debeant ita Beda. in lib. de templo Salomonis c. 19. Lyranus, Cai. Exodi. 20. Vual. tom. 3. c. 151. Castrus aduersus hæreses. Verbo, imago. Ipse tamen in primam sententiam libentius inclino. Vt enim tertium Decalogi præceptum, Sabbata sanctifices, continet aliquid quod est iuris naturalis, & aliquid, quod est iuris diuini scripti: ita etiam primum mandatum partim constat ex iure naturali, nimirum: Non coles deos alienos, partim ex iure diuino scripto: Non facies tibi sculptile, hoc est, nullam statuam, aut imaginem ad colendum facies etiam veri Dei.

B Septimò quæritur, An in vetere Iudæorum populo aliquæ imagines colerentur? Quidam arbitrantur, quas Exo. 25. iussit Deus fieri imagines Cherubinorũ super Arcam fœderis, colitisse Iudæos, vt testatur Beda in li. de templ. Salomonis. c. 19. & Damascen. lib. 4. de fide Orthod. c. 17. & Numerorum cap. 21. Deus præcepit serpentem æneum in eminenti loco constitui, in quem omnes Israelitæ à serpentibus ignitis percussi conuertentes oculos, sanarentur ab eorum morbus veneratis 3. Reg. 6. & 7. depicti sunt Cherubini in templo, & constitutæ imagines boum, leonum, & aliorũ animalium sacrum aliquid referentiũ. Matth. quoque 12. constat Iudæos fuisse vsos numismate, in quo erat depicta Cæsaris effigies. Itẽ, Exod. 31. probata est à Deo ars pingendi, & sculpendi: dedit enim spiritum suum, & sapientiam duobus viris, Beseleel, & Ooliab, vt multa pingerent, & sculperent, quæ tabernaculum ornarent atque decorarent. Mihi tamen nullus videtur, apud Iudæos fuisse cultus Imaginum, sed fuere tãtum pictu-
C ræ, & sculpturæ: tum ob ornatum, & pulchritudinẽ tabernaculi, vel templi: tum ob memoriam aliarum rerum, & ad Dei ipsius maiestatem, & gloriam magis declarandam. Nec enim puto Cherubinos fuisse ideo depictos sculptosque, vt colerentur, sed ob eam rationem, quam dixi, scilicet ob ornatum, & pulchritudinem tabernaculi, vel templi, & ad Dei maiestatem plenius ostendẽdam. Nec itẽ illi Cherubini, (vt hoc obiter tangam) erant effigies, vna quidem, quæ puerum referret, altera, quæ puellæ similitudinem gereret, quod sensere nonnonnulli sequuti Rabinos: nec diuersorum animalium quatuor, capita & quatuor facies habentium: sed fortassis erant effigies, in quatuor diuersis corporis partibus, similitudinem gerentes quatuor animalium: ita vt haberent manus, & faciem hominis, pectore verò referrent Leoninæ Iubas: constarent, & quatuor alis aquilarum, quarum duabus volare videbantur, & duabus certã sui corporis partem contegebant: cetera verò, & pedes, bouinos pedes, & crura præsentabãt. Serpens æneus præterea nequaquã est diuino iussu in altum sublatus, vt coleretur à Iudæis, sed vt conspiceretur à cunctis, cuius conspectus à serpẽtinis eos morbus curaret. Quanquam Cathar. in tracta. de adorat. Imaginum cap. 2. & Sanderus lib. 1. de imaginib. c. 3. putant eum fuisse propositum, vt coleretur à populo, quod probãt auctoritate Bedæ loco citato, & Tertull. lib. de idololat. c. 5. & Aug. lib. 3. de Trinit. c. 10. Cæterum Patres solũm docẽt apud Iudæos fuisse imagines, & picturas, non tamen aiunt, eas solitas coli. Et lib. 1. Reg. 6. & 7. constitutæ sunt boum, & leonum imagines ad ornatum, & decorem templi, non ad cultum, & venerationem rei alicuius sacræ, quam referrent, quo etiam modo in Principum aulis, & Regũ palatijs depingi solent. Porrò in numismate descripta erat Cæsaris effigies, tanquam probatæ monetæ signum, non vt imago, quæ coleretur: quod ipsum in nostra etiam moneta obseruare licet. Deniq; duobus illis artificibus perhibet Moses datum esse spiritum Dei, vt multa depingerent, sculperent, & cælarent ad ornatum, & decorem tabernaculi.

Aliæ quæstiones de cultu, & veneratione sacrarum imaginum dissoluuntur. CAP. VIII.

PRimò quæritur, An iure optimo in templis, & alijs in locis publicis imagines depingantur. Caluinus hæresiarcha, impius Iconomachorum assecla, non solũm negat imagines rectè in templis effingi, sed etiam inficiatur primis Ecclesiæ quingentis, aut saltem trecentis annis vllum, fuisse vsum collocandarum imaginum in sacris ædibus, & in templis Christianorũm. Quia in concilio inquit, Elibertino

can. 36. sancitum est: Placuit picturas in Ecclesia esse non debere ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. Et Epiphanius in Epistola ad Ioannem Hierosolymitanum ait, contra scripturæ auctoritatem esse, quod in Ecclesia pendeat imago hominis. Et loqui videtur de imagine alicuius hominis in sanctorum numerum relati. Adrianus quoque Imperator, teste Lampridio in Vita Alexandri Imperatoris, in gratiam Christianorum templa iussit extrui sine simulacris, sine imaginibus. Augustinus etiam in Epistola 59. scribit in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur 1. Ioan. vlt. Ioannes, non solum præcipit, vt abstineamus, siue custodiamus nos à cultu simulacrorum, sed etiam ab ipsis simulacris: appellat autem Caluinus imagines sanctorum, Idola, & simulacra. Postremò, quia fieri, inquit, non potest, vt imagines in templis, & locis editis, ac publicis honorifice ponantur, quin etiam colantur, & adorentur, vt Deus.

Sed multa profectò hic commiscet, & confundit Caluinus: nam apertissimè ex Ecclesiasticis historijs constat iam inde ab Apostolorum temporibus, depictas fuisse in templis imagines in tabellis, in velis, vasis, cubilibus, & alijs publicis in
B locis. Extant Romæ Cœmeteria antiqua, in quibus erãt propemodum innumeræ picturæ rerum gestarum: tum veteris Testamenti: tum Noui. Vide 7. Synodus Generalis Actione tertia, & quarta, multis veterum Patrum testimoniis, & antiquis historijs, & recepta ab Ecclesia traditione ab Apostolorum vsque temporibus deducta comprobauit vsum sacrarum imaginum in templis, ob memoriam rerum præteritarum, ob imitationem, & exemplum, & ob rudium institutionem: atque ob id etiam in vetere Hebræorũ populo Cherubinos depictos esse in Tabernaculo, & templo Salomonis legimus. Falsum quoque est, quod Caluinus docet, in sacris voluminibus, aut Ecclesiasticis scriptoribus idem esse Idolum, & simulacrum, quod est imago, Idola enim, & simulacra, factæ paginæ, & auctores Ecclesiastici nequaquam appellant imagines, sed figuras, & effigies, quæ pro diis colebantur, aut figuras inanium deorũ, quas stulti, & impij Pagani colebant, & venerabantur. Calumnia quoque Caluini est intolerabilis
C sanè, dignaque pœnis debitis, eos, qui sanctorum imagines honorant, & colunt, id facere, quod Pagani idolorum cultores faciebant: quia Pagani, inquit, Idolis cultum non deferebant propter ipsa, sed propter exemplar repræsentatũ in ipsis. At Profecto Pagani Idola reuerebantur pro Deo, putãtes numen aliquod, diuinitatemve, aut virtutẽ re ipsa vere in ipsis inesse, cum putarent res mirabiles ad idolorum præsentiam effici, & se consulentibus oracula, & responsa reddere. Nequè verò tollendus est, aut reprehendendus sacrarum imaginum vsus, quòd vnus, aut alter erret in eatũ cultu, & veneratione: sed Christianis institutis imbuendi, & informandi sunt rudes, & ignari, ne errent in eo: videlicet ne eas colant, ac si in ipsis quippiam diuinum, & efficax lateret, neue propter ipsas, aut ratione materiæ, figuræ, aut colorum, sed propter ea, quæ illæ referunt, & repræsentant, quia earum honor, & cultus ad prototypum, & exẽplar refertur, ad id verò, quod obiectum est ex concilio Elibertino. non est, quod dicamus, vt quidem Catholici respondent, patres in eo concilio conuocatos errasse: nam certè patres illi non vetuerunt simpliciter, ne imagines pingerentur in Templis, sed ne pingerentur in parietibus Templorum, & hoc quidẽ, qua solent imagines in parietibus depictæ deformari cursu temporis: immo tectorio exuto crustis id, quod est in pariete depictum, frędari solet. Ad auctoritatem Epiphanij. Respondeo, eum prohibuisse quominus in templo profani hominis imago coleretur, & hoc dixit esse contra scripturam. Ad Aliud ex vita Adriani desumptum, Respondeo, templa fuisse extructa sine idolis, & simulacris gentilium, non sine imaginibus Christianorum. Ad Augustinum respondeo, eum solum improbare idola, & simulacra, quæ gentiles pro Diis colebant, ac si in eis diuinitas, vel numen inesset re ipsa.

Secundò Quæritur, An citra errorem, Angeli depingantur in Templis, & aliis locis? Hæretici pernegant, ea ratione, quòd spiritus vllo colore, & figura exprimi nequeat. Sic enim rudis, & ignara plebs eos putat esse corporeos, pulchra facie, & vultu decoros, & per aera instar auium, (cum alati depingantur) huc illucque volitantes. Respondeo, in Synodo quidem 7. Generali, Actione 4. & 5. olim disputatum fuisse recte ne Angeli pingerentur: sed communi Patrum consensu receptum est, sine errore depingi. Actione verò 7. definitum est, retinendum esse vsum Angelos depingendi, cuius rei ratio vtrobique redditur: Quia sæpè visi sunt, aiunt Patres ibi, in humana specie. Porrò, quod ad plebem rudem & indoctam attinet: instrui, & informari debet, Angelos figurari, & depingi, non quod reuera Angeli figura, & coloribus cõstent, sed quod se

A (vti paulò ante ex Cõciliis admonui) in corporibus humanis videndos nobis exhibeant: eos iuuenes effingi, non quia tales vere sint, sed vt exprimatur eorum vita perpetua, & ætas, quæ nullo vnquam tempore senescit, & canescit: semper autem virens, ac florens, vigensque, eis alas affingi, non quod illis præditi sint, sed quod sint Dei, à quo mittuntur, promptissimi interpretes, & nuncij, quodque omnia eius mandata, quàm celerrimè exequantur, & obeant, & nostram salutem cuius sint auidissimi, vlla sine mora omni tempore promouendam curent. Depingi item Angelos indutos candidis vestibus, potiùs quàm purpureis, quia candor significat eorum innocentiam integritatem, & munditiam: vt eos agnoscamus innocentiæ putæ, & integræ, ac sinceræ vitæ amatores.

Tertiò quæritur, An interdici debeat, ne pingantur Imagines Dei, Trinitatis. Personarum Diuinarum? Item, ne Christus pingatur in figura agni? Respondeo, esse retinendas imagines, quas vsus Ecclesiæ approbauit: nouas verò, & quas magis pictorum, sculptorum ars depingit, & fingit, quàm vsus, & traditio Ecclesiæ, suspectas esse debere. Spiritus sanctus, in specie columbæ, aut flammearum linguarum recte depingitur: Aeternus item Dei filius in figura corporea humana. Nec probo eam Catholicorum sententiam, qui censent nõ decere vllo modo Trinitati, aut Patri æterno, aut Spiritui sancto figuram, vel imaginem affigere: Nam reuera semper vsus Ecclesiæ prædictas imagines approbauit: nec Synodus item 7. Actione 5. aut, Epist. Adriani in ea Synodo Act. 2. recitata eas damnauit, vel improbauit. Nec item damnari debet imago, qua Pater cęlestis depingitur senex totus capite cano, & Christus Cruci affixus in eius pectore confistens: & Spiritus sanctus in specie columbæ nam Dan. 7. visus est Antiquus dierum sedens, canis capillis. Et Psal. 109 dicitur. Ex vtero ante Luciferum genui te. Depingimus ergo Deum in figura humana, non quòd figura, & coloribus constet, sed quòd in ea figura visus sit Gen. 18. & alibi.

Si quæras, An Christus depingi iure queat in figura agni. Quidã Catholici sentiunt, hãc Christi Domini imaginẽ improbari in Synodo 7. Generali can. 82. & in Epist. Adriani ad Tharasiũ Patriarchã Constantinopolitanũ, recitata in Synodo 7. Act. 2. Respondeo, non esse, cur dãnemus illũ Canonem 82. quoniam non damnat imaginẽ Christi in figura agni, sed solũm cõstituit, vt Christus depingatur in figura humana potiùs, quàm in figura agni, quia in vetere populo adumbratus est in agno Paschali, sed vmbra, & figura cedat veritati. Ex dictis perspicuũ est, quid fides Catholica cõtra Hæreticos de veneratione, & cultu imaginũ sentiat, credat, & profiteatur: quid item sit in Theologorũ opinione constitutum. Nã primo credit Ecclesia vtile esse, sactas imagines Christi, Deiparæ, Angelorũ, & Sanctorum hominũ in cælo regnantiũ animo, quamuis nõ corpore, in templis, & alijs publicis locis depingi, & multa inde cõmoda percipi. Deindè, eas nõ solum retineri ob memoriam earum rerum, quas referunt, sed vere esse honorandas, & colẽdas, quia eas honorificè, & religiosè exosculamur, amplectimur, salutamus, coràm eis genua flectimus, caput aperimus, corpus inclinamus, ex religioso voluntatis affectu, quo ad prototypum, & exemplar animũ attendimus, & honorem ipsum, & cultum referimus. Præterea, eas non coli, & adorari pro Deo, ac si vlla in eis diuinitas, aut virtus esset, & delitesceret: in eis spem, & fiduciam non ponimus: eis sacrificia non offerrimus: omnia Gentes insanæ Idolis, ac simulachris deferebant: præterea, totum honorem, cultum eis delatum in Ecclesia non propter ipsas, sed propter id, cuius typum gerunt, & continent, & eorum ad prototypum referri.

D At verò adhuc sub lite Theologorum est, an imagines vno tantùm, & eodem honore, & cultu coli, vereri, & propitiè debeant, quo exemplaria, an verò duplici cultu, & honore, vno quidem, qui in exemplari terminetur, & sistat: & hic cultus sit idem, qui ipsi exemplari tribuitur: altero verò, qui in ipsis imaginibus, vt in rebus sacris, hoc est, ad vsus sacros destinatis terminetur, & sit hic cultus inferior eo, qui exemplari defertur. Item, An primo Decalogi præcepto fuerit Iudæis omnis imaginum cultus interdictus iure naturali, an iure tantùm diuino scripto. Item, an Cherubini fuerint in tabernaculo, & templo depicti, vt colerentur à Iudæis, an verò tantùm, vt ornarent, & vt referrent, ac repræsentarent per Analogiam quandam aliquid, quod est Angelorum proprium. Postremò, an satius sit nullam imaginem depingere Trinitatis, aut personarum diuinarum, nisi filij Dei in natura, & figura humana apparentis. Quæ seruãda sint in sacris imaginibus effingendis, decernit Synodus Tridentina sessione 25. nimirum: vt nulla imago insolita, aut noua ponatur in loco sacro, aut templo, nisi ab Episcopo approbata fuerint: Deindè, vt in Imaginibus depingendis nihil falsum, nihil profanum, nihil inhonestũ, nihil præpostere, nihil non recte, atque ordine adhibeatur. Illud in primis caueat Episcopus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ue quid pingatur, aut sculpatur, quod scripturarum veritati, aut Traditionibus, vel historijs Ecclesiasticis aduersetur: ne ité cuius lectio prohibetur, eius Imago populo proponatur.

Quarto quæritur, Qua pœna sit animaduertẽdum in eos, qui Sanctorum in cælo viuentium imagines conculcant, aut Christi Cruces deijciunt, confringunt, verberant, huc & illuc ignominiosè trahunt, proterunt, aut qualiber alia ratione conspurcant, sputis fœdant, aut etiam maledictis proscindunt, & lacerant: Respondeo, crimen esse mixti fori, quoniam in huiusmodi reos, tum Iudices sæculares, tum Ecclesiasticos, & Fidei Inquisitores inquirere, & animaduertere queunt. Nam vt dicitur in 1. Manichæos. C. De Hæreticis: Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vnde, vt teste Simanca de Catholi. instit. in tit. 33. nu. 17. docent Ioannes Anania, Felinus, & Hippolytus, sacrilegi, & nefarij huiusmodi contemptores Sanctorum possunt à Fidei Inquisitoribus puniri tanquam ob hæresim suspecti. Contrà hoc crimen non est in iure certa pœna cõstituta: Iudices ciuiles, seu sæculares punire solent arbitraria pœna. Et vt ait Angelus, Si iniuria sit grauis, reus potest capitis pœna multari, aliquando manus amputatione, aliquando exilio, aliquando verberibus. Iniuria enim facta Sacris imaginibus, aut statuis, fit pœnitus iis, quos illæ repræsentant.

Quinto quæritur, cur Deiparam latriæ veneratione non colimus, si quidem filiũ suum sæpe tetigit, & quæ Christum Dominum retigerunt latriæ honore colimus? Item, cur imago Christi latriæ honore, & veneratione colitur, & non Deipara cum Christo Domino coniuncta, quam Crux, vel imago Christi? Insuper eodem honore colitur mater regis, quo rex. Præterea teste Damasceno lib. 4. de fide Orthodo. cap. 15. honor matris refertur ad filium. Respondeo, cum S. Thoma. par. 3. q. 25. art. 5. Deiparam non esse latriæ honore colendam, quia licet filium suum tetigerit, licet sit mater Dei, licet cum filio coniungatur, licet propter filium honoretur, semper est propria quadam excellẽtia dignitatis, & vitæ sanctitate prædita, ratione cuius eximiæ Duliæ, non Latriæ cultum meretur. Atque hæc quidem de imaginibus: nunc de sacris Reliquijs est mihi breuiter disserendum.

De Colendis, & honorandis sacris Reliquijs Sanctorum in cælo regnantium.

CAP. VIII.

QVæritur in primis, quid nomine Reliquiarum sacrarum intelligamus: Respondeo, intelligere nos sanctorum cæli ciuium corpora, quælibet itidem corporum particulas, capillos, ossa, carnes, dentes, cineres, pulueres, vestes, & alia quibus ipsi vti sunt, dum in hac terra viuerent, ea item vela, pannos, & cetera, quæ ad eorum ossa, aut corpora admouentur, vel quæ ipsos tetigerunt, vel ad ipsos pertinent.

Secundo quæritur, An sit genus superstitionis, Sanctorum cæli incolarum Reliquias venerari? Respondeo, hanc fuisse hæresim Vigilantij Barchinonensis, quam Hieronymus egregiè confutauit: quam & hæresim Eunomius in Ecclesiam primus inuexisse fertur, aut sicut alij testantur Eustathius Sebastiensis, in Concilio Gangrensi damnatus, postea verò, Leo Isauricus, Constantinus Copronymus Imperatores Constantinopolitani, omnes Reliquias è medio sustulerunt: easdem è templis exclusit Claudius Taurinensis Episcopus, vt constat ex Iona Aurelianesi lib. 1. de cultu imaginum. Eandem hæresim septima olim Synodo Generali damnatum, & iampridem sepultam, & extinctam, suscitauit Ioannes VVilclef: quem fortiter admodum, ac strenuè, & constanter oppugnauit Thomas VValdensis. Lutherani tamen, & Caluinistæ nostra tempestate eam tuendam, & propugnandam, quo solent ausu nefario post tot sæcula suscipere. Verùm contra dogmatistas istos nefarios, impios, & temerarios, Synodus Tridentina Sessione 25. definiuit, Sanctorum, quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti ab ipso ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda, à fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur. Ita vt affirmantes Sanctorum reliquijs veneration em atque honorem non deberi, vel eas, aliaue sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque coli, opis impertrandæ causa Sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout eos iam pridem damnauit, & nunc damnat Ecclesia. Sic ibi. Olim damnata est hæc hæresis in Syno. septima actio. 7. Concilio Aphrica. quinto can. 14. Bracar. 1. cano. 5. Epaunen. can. 25. Mogun. sub Carol. Magno. can. 41. Lateranen. sub Innocen. 3. c. 62.

At enim isti obijciunt Hæretici; Magnum imminere periculum superstitionis, impietatis, ac Idololatriæ, ex eò quòd rudes, & ignari corpora, & Reliquias Sanctorum venerantur. Deinde, quia Matth. 23. Iudæi reprehenduntur à Domino, quòd sepulchra Prophetarum ornarent. In tumulis item, nec Sanctorum animæ, nec corpora requiescunt, sed cineres ac pulueres soli. Præterea, teste Scriptura Deus Mosis corpus abscondit, ne Iudæi videlicet illud venerarentur, & colerent. Insuper, magna Reliquiarum pars supposititia est: item non raro contingit, vt pro reliquijs Sanctorum ossa latronum ac perditorum hominum, vel etiam animalium rationis expertium colantur. Vnde Augustinus, lib. de opere Monachorum cap. 28. cùm dixisset quosdam Monachos, corpora, vel ossa Martyrum circumferre, & venditare, subiunxit: Si tamen Martyrum. S. Martinus teste Seuero in vita eius, altare, quod in honorem Martyris extructum fuerat, cum ossa, & reliquias cuiusdam latronis esse deprehendisset, submoueri iussit. S. Gregor. ait lib. 5. Epist. 30. Græcos quosdam monachos deprehensos, confessos fuisse se ossa quædam in Græciam pro reliquijs portaturos. S. Gregor. Turonensis lib. 9. cap. 6. de histor. Francorum meminit cuiusdam impostoris, qui colobio indutus, & Crucem deferens prædicabat, se de Hispania aduentare cum reliquijs Martyrum Vincentij, & Ecclicis. Tam multæ item vnius, & eiusdem Sancti Reliquiæ esse reperiuntur, vt necesse sit eiusdẽ hominis fuisse multa capita, manus, vel brachia plura, quam duo: aut certè multas esse Reliquias adulterinas. Postremò, nullum extat Christi, aut Apostolorum instrumentum Sanctorum reliquijs honorandis.

Cæterum hæc, & alia Hæreticorum argumenta nihil prorsus efficiunt. Primùm enim si aliquis irrepserit error, vel abusus in Sanctarum Reliquiarum cultu, is corrigi debet, non autem idcirco damnari vsus, quo Reliquiæ Sanctorum cum Christo regnantium coluntur. Quòd si item rudis, & ignara plebs occasionem arripit superstitionis, impietatis, & idololatriæ, instituì, & informari debet de modo, & ratione eas sine superstitione, & errore venerandi: quippe tale genus hominum veris rerum opinionibus imbui, non à communi vsu, & more per tot iam sæcula in Ecclesia recepto, confirmato, corroboratoq; auocari, & abduci oportet. Falsum item est, & plenum calumniæ, quod isti fidei, & Religionis detestores asserere non verentur adulterinas, & surreptitias Reliquias pro veris, & legitimis honorari, & coli in Ecclesia Dei. Fatemur quidem nos id, quod ex cap. 1. De reliquijs, & veneratione Sanctorum, & ex Augustino, & Seuero in vita S. Martini traditur, aliquando contingere, vt pro Sanctorum reliquijs, ossa, vel corpora impiorum, & perditorum hominum habeantur, & honorentur: sed in locum habere dicimus, cùm Reliquiæ priuata, non publica auctoritate exponuntur. Augustinus verò lib. de opere Monachorum, c. 28. cum ait, esse Monachos quosdam qui huc, & illuc vagantur circumeuntes prouincias, & esse alios, qui membra Martyrum, (si tamen Martyrum inquit,) venditant: solùm loquitur de ijs reliquijs, quas priuatim multi exhibebant, non de ijs, quæ publica auctoritate Romani Pontificis, vel Episcopi exponuntur in Ecclesia ad earum venerationem, & cultum. Ineptissimè item arguunt Hæretici, obijciuntque Catholicis, plura esse capita eiusdem sancti, qui colitur, eò quòd diuersis in locis sint diuersæ Martyrum particulæ, multæ ciuitates, ac populi affirment atque adeo glorientur, apud se requiescere hos, aut illos Martyres: Nam ex quo Reliquiæ cœperunt, ex vno loco in alium transferri, introductum est, vt plurimæ ciuitates affirmare non dubitent, se certi cuiusdam sancti caput habere, vel brachium, vel corpus etiam venerabile: quia scilicet habent certam aliquam particulam capitis, manus, brachij, vel corporis eius Sancti.

Tertiò quæritur, An omni superstitione careat Ecclesiæ ritus cereos, aut lampades accendendi ad sepulchra Sanctorum? Hæretici pugnaciter contendunt huiusmodi ritum superstitiosum esse, & ideo persuadere conantur talem ritum è medio esse tollendum, propterea quod in Concilio Eliberitino canon. 34. sancitum sit: Cereos per diem placuit in Cœmeterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum Spiritus non sunt. Qui hoc non obseruauerint, arceantur ab Ecclesiæ communione. Et Augustinus improbat sepulchrorum adoratores: lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 34. ait, nouimus multos ex sepulchrorum, & picturarum adoratores, quos eum alijs multis in eo loco reprehendit. Hieronymus verò contra Vigilantium testatur Idololatriam esse, cereos accendere in tumulis Sanctorum cereos clara luce, non accendimus, ait ibi Hieronymus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras, hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cœci recum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperitiam, & simplicitatem sæcularium hominum, vel certè religiosarum fœminarum, de quibus dicere possimus verè confiteor, Dei zelum habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore Martyrũ faciunt: quid inde perdis?

Enimuerò, cum ritum cereos, aut lampades incendendi ad monumenta Martyrum, more esse antiquissimo in Ecclesia receptum, manifestum est ex Augustino, lib. 8. de ciuitate, capite vltimo, & in libro sexto Confessionum, in capite secundo, Fortunato in vita S. Martini, Hieronymo in Epistola ad Riparium, & Paulo Diacono de gestis Longobardorum, & ex Gregor. lib. 3. dialog. cap. 24. Quòd autem Augustinus improbat, & reprehendit sepulchrorum, & picturarum adoratores, ad eos pertinet, qui more Gentilium picturas colebant, & cereos, vel lampades in sepulchris quorũuis mortuorum: vel etiam in sepulchris Martyrum accendebãt, eis thura adolebant, super ea luxuriosè edebant, & bibebant: eis offerebant sacrificia, quoniam arbitrabantur eiusmodi luminibus Martyres illustrari. Libertina synodus prohibet, quo minus cerei accendantur videlicet ritu, & more gentilium, qui putabant, defunctorum corpora aliquid sentire, & clausa in tenebris, & sepulchris illuminari. Et cùm dicit, inquietandi enim Spiritus sanctorum non sunt, perinde est, ac si diceret, Sanctos ipsos, vita functos gratum, & acceptum, non habere cieiusmodi superstitiosum ritum ex gentilium errore profectum: vel Sanctos spiritus videlicet fidelium hominum adhuc in terris viuentium inquietari, hoc est, perturbari. Hieronymus verò non improbat morem eorum, qui in sepulchris Martyrum cereos, & lampades accendebãt sed solum significat, si accendebant, eò quod putent Martyrum spiritus illuminari, eos quidem zelum habere: at nõ secundum scientiam, quia Martyres lumine non indigent: sed quamuis nõ egeant, gratum, & acceptum habent opus, quo cerei accenduntur. Quæres cuius rei gratia, his in locis lumina accendantur? Respondeo, ad significandum, lumine Fidei illustratos sanctos decessisse, & modo in superna patria gloriæ lumine splendere. Et vt nos item perfusi lumine diuino delectemur, & nostri animi lætitiam significemus.

Quartò Quæritur, An sit superstitiosum sanctorum cineres, vel pulueres venerari, & colere? Hæreticì, hoc etiam nomine Catholicos rident, cùm nihil ex Sanctis eiusmodi pulueres habeant ex eo tempore, quo eorum corpora sunt in cineres resoluta. Verùm de antiquo etiam more eos Ecclesia veneratur, quicquid isti impietatis cultores, & fautores criminentur. Gregorius Turonensis, in libro de gloria Martyrum, & Confessorum, refert multa miracula edita per pulueres Sanctorum collectos: & Nyssenus scribit in oratione in Theod. Martyrẽ. Si quis pulueré, quo conditorium, vbi Martyris corpus quieuerit, obsitũ est, auferre pro munere puluis accipitur, atque tanquam res magni pretij condenda colligitur. Ambrosius sermone 91. ait: Cineres Martyrum esse honorandos. Nec obstat, quod ossa, & corpora Martyrum in cineres, ac pulueres transierint: nam in eis, vt dici solet à quibusdam, eorum materiam permanet. Verùm (vt ego quidem sentio) parum, aut nihil refert, manent eorum materia proxima nec ne: quoniam cineres, & pulueres Martyrum veneramur, & colimus, quia honos, & cultus ad ipsos Martyres refertur: & quia Deus eos pulueres, & cineres voluit honorari, per quos videlicet efficit mirabilia: sicut etiam Sanctorum vestes, & alia, quæ eorum tactis corporibus passim miraculis consecrant, honoramus, non tam propter ipsa, quàm propter sanctos, quorum ossa, membra, vel corpora aliquando tetigerunt, & quorum precibus, aut meritis Deus tot, ac tanta beneficia, & miracula per eiusmodi res mirabiliter præstat, aut efficit.

Quintò Quæritur, An ex scripturis constet, Reliquias Sanctorum honorari, & coli debere? Respondeo, constare. Nam Act. 19. sacra historia de B. Paulo refert: Virtutesque nõ quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria, vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Et Act. 5. ita vt in plateas efferent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Ecclesiastici 49. legimus Duodecim Prophetarum ossa pullulent de loco suo, nam corroborauerunt Iacob, & redemerunt se in fide virtutis. Et postea de Iosiph dicitur: Ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetauerunt. Deinde, 4. Regnum 13. cadauer hominis cuiusdam, quod fortè illatum in sepulchrum Helisæi fuerat, eius tacto corpore subitò reuixit. Item 4. Regum 2. pallio Eliæ in aquas Iordanis immisso, eas percussas huc atque illuc diuisas fuisse constat, vt Eliæ pariter, & Eliseo transitum præberet. Si igitur vestes, sudaria, semicinctia, si vmbra Sanctorum hominũ priùs quàm è vita migrarẽt, morbos depulerunt, vitæsque amissas restituere languentibus per eos ad Deũ confugientibus: ecquis negare audeat cæteras Sanctorum Reliquias eadẽ mirabiliter efficere? Testes sunt Ambrosius Epistola vltima, ad sororem, & sermo. 91. & 92. & Augustinus lib. 22. de ciuitate capite octauo, & Epist. 119. fide dignissimi Scriptores, qui testantur vidisse se mirabiles res effectas ad sepulchra Martyrum, quas libenter hic commemoratem, si opus esset.

Sextò quæritur, An quid superstitionis habeat is fidelium ritus, & mos, quo Sanctorum Reliquiæ collo dependentes deferunt? Angelus innuit fas non esse eas hoc modo deferre: ad quod persuadendum, citat quædam capita, & Leges, quæ tamen meo iudicio, nihil persuadent. Multo verius est, quod tradidit S. Thomas 2. 2. quæst. 96 art. 4. ad 3. pij, & religiosi hominis officium esse, eas ita deferre, dummodo tamen honorificè, & piè, ac religiosè deferantur. Hoc idem contra Angelum Rosel. Syluest. Tabien. Armil. in verbo Reliquiæ, Nauarr. in Man. cap. 11. num. 35. tradiderunt: & ante eos cum S. Thom. docuit Antonius 3. part. tit. 11. cap. 8. & in Concil. Bracharen. 3. cap. 5. solum reprehenduntur Episcopi, quia in celebritatibus Martyrum Reliquias ad collum ligabant, & sinebant se in sellulis à Diaconis portari. Et ex historiis constat, viros aliquos sanctos eas portare consueuisse. Si quæras, an qui eas deferendo aliquod peccatum at non contra Reliquiarum cultum committit, grauius delinquat quàm si non deferret. Certè, si peccando quippiam contra honorem eis debitum admiserit, grauius profectò delinquit, vt si eas turpiter, & obscenè contrectet: at si eas deferendo peieret, mentiatur furetur, detrahat alteri, in quempiam, maledicta conijciat, aut quid aliud simile peccet, non ob id grauiori se scelere obstringit.

Septimò quæritur, Quid in Iure canonico constitutum sit de modo, quo Reliquiæ Sanctorum recondi, exponi, & populo fideli ad veneration em, & cultum exhiberi, transferri, & asseruari debent? Respondeo, eas in primis asseruari debere in loco honestissimo, in nitidis, & decoris valculis, loculis item honorificis, capsulis, & arcis. In cap. Audiuimus. de Reliquijs, & veneratione Sanctorum statutum est: non licere alicuius Reliquias venerari tanquam Sancti, absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ. Deinde, in cap. Cùm ex eo. De Reliquijs: ex Innocentio tertio, in Concilio Generali Lateranensi decernitur, vt antiquæ Reliquiæ extra capsam nullatenus ostendantur. Ne item exponantur venales, hoc est, Ne pretio aliquo vendantur, cum sint sacræ res. Præterea, vt nouas seu recens inuentas reliquias nemo publicè venerari audeat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis, fuerint approbatæ. Insuper, Ne Prælati permittant eas, ad quas venerandas multi accedunt, quæstus gratia exponi, & ad cultum, & veneration em exhiberi. Quæstus gratia dicuntur Reliquiæ exponi ad cultum, & veneration em; quando populis ostenduntur, vt largiores erogent eleemosynas. In Concilio quoque Tridentino, sessione vigesimaquinta statuitur, Nouæ Reliquiæ ne recipiantur, nisi Episcopo recognoscente, & approbante: qui simulatque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & alijs pijs viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea iudicauerit. Quòd si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpãdus, vel omnino aliqua de his rebus grauior quæstio incidat: Episcopus antequam controuersiam dirimat, Metropolitani, & comprouincialium Episcoporum in Concilio Prouinciali sententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconsulto sanctissimo Romano Pontifice, nouum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur. Hæc ibi. Oportet ergo, vt prænomni, Reliquias Sãctorum in locis quàm fieri potest honestissimis, & præmitidis, ac decoris valculis, aut capsulis recondi, & asseruari: cùm populo ostendantur, lumina accendi debent: non sunt temere omnium oculis exponendæ, nec ex loculis, & receptaculis, vbi conditæ sunt, educendæ, nec per laicos etiam cuiusuis ordinis, & dignitatis homines vllo modo tradendæ, nec eorum manibus tangendæ attrectandæue. Nam teste Gregorio libro tertio, Epistola trigesima, hoc sacrilegium est, ac minus propterea ferendum: nec debent Reliquiæ in Ecclesia reconditæ, è loco vbi asseruantur, ad ægrotos vllo modo, sine iusta causa exportari.

Octauò quæritur, An liceat venerari Reliquias alicuius Sancti sine auctoritate Romani Pontificis? Respondeo, ex capite primo, secundo, paulò antè citatis de Reliquijs, & veneratione Sanctorum, non licere. Sed ea decreta locum habent, quando Reliquiæ sunt nouæ, & publicè exponuntur, & quando proponuntur tanquam Sancti alicuius. Ad hæc enim auctoritas Romani Pontificis requiritur, quoniam nullus tanquam Sanctus publicè coli potest, nisi in sanctorum sit numerum cooptatus, at verò solius Romani Pontificis est, aliquem in sanctorum numerum referre. Reliquias tamen antiquas venerari licet etiam publicè, absque noua Romani Pontificis auctoritate. Rursus si aliquæ Reliquiæ fuerint denuò inuentæ alicuius, qui iampridem fuerit Sanctorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Catalogo adscriptus, coli possunt etiam publice, prius tamen eas recognoscente, & approbante Episcopo: atque hoc Synodus Tridentina constituit loco citato. Præterea, si de antiquis Reliquijs dubitatio aliqua oriatur, Episcopus id facere debet, quod statuit Concilium Tridentinum, eo loco, quem ante citaui in quæstione Superiori. Denique priuatim potest, quis aliquem pie venerari pro Sancto, etiam Sanctorum numero nondum adscriptum, & proinde aliquid ipsius tanquam Reliquias honorare, & colere. Si roges, Quid si vir pius, & religiosus fide dignus mihi tradiderit Reliquias aliquius Sancti, licebit ne mihi eas pro Reliquijs venerari? Respondeo, priuatim id licere, quia tanto viro fides est habenda, at vero publice nequeunt exponi, nisi Episcopo eas primum recognoscente, & approbante.

Sil. in verbo. Reliq. num. 1.

Nono quæritur, An sit sacrilegium, ex loco publico, & sacro, in quo Reliquiæ sanctorũ requiescunt aliquid priuatim extrahere, & sibi sumere, aut alio transferre? Archidiaconus, de consecratione Distinctione prima, c. Corpora, censet eum hominem sacrilegium committere, & sacrilegij pœnam incurrere. Nam in eo cap. dicitur; corpora Sanctorum de loco in locum, nullus transferre præsumat, sine consilio Principis, vel Episcoporum Sanctaq; synodali licentia. Sic ibi. Si tamen, quis facultate Episcopi, vel eius, cui Ecclesia commissa est, Reliquias, aut earum particulas extulerit, non mihi videtur sacrilegij crimen admittere, quod videtur colligi ex c. Quisquis, 8. si quis domum, 17. Quæst. quarta. Quod autem statuit in c. Corpora de Consecratione, Distinctione prima, locum habet in eo, qui furtim Reliquias effert, & aliò deportat. non autem in eo, qui facultate, siue auctoritate vel consensu eius Ecclesiastici Præfecti, cui Reliquiarum locus facet, vna cum ipsis reliquijs commissus est, id facit. Quid verò sit dicendum de iis, qui ex vrbe sacras reliquias efferunt, & alio deportant, sequenti quæstione explicabo.

Decimò quæritur, An in excommunicationem incidat, qui reliquias Sanctorum ex loco sacro in quo reconditæ, aut positæ sunt furatur? Respondeo, in c. Quisquis, §. Si quis domum, 17. Quæst. 4. esse constitutum, si quis Domum Dei violauerit, & aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, donec in conuentu admonitus legitimè satisfaciat, sciat se communione priuatum. Si verò post secundam, & tertiam conuentionem coram Episcopo satisfacere recusauerit, nemini ndelium misceatur. Hæc ibi. Ex quibus verbis deducit Siluester, eum hominem, ante quamlibet admonitionem, excommunicationem minorem contrahere, donec satisfaciat, hoc est, nisi prius satisfecerit, non posse sacramentum altaris suscipere: ter verò admonitum, nisi satisfecerit, esse excõmunicatione maiore mulctãdum. Adnotandũ est hoc, propter eos qui efferunt Sacras Reliquias, vt alio deportẽt Romæ ex cœmeterijs, & alijs locis sacris, vbi Martyrum ossa, mẽbra, vel corpora requiescunt, occulrè absque facultate Generali, vel speciali, expressa, vel tacita Romani Pontificis, vel Vicarij, vel eius, cui est sacer locus commissus, & data facultas, qua possit alijs sacras Reliquias dare. Possunt tamen eorum ordinũm Religiosorum Patres, aut Fratres, Reliquias extra Vrbem mittere, ad eas in altaribus, quæ consecrantur collocandas: immo solent Pontifices concedere religiosis ordinibus, vt quas Religiosi eorum ordinum ab amicis, & studiosis ordinum hominibus impetrauerint, acceperint, habuerint, libere queant extra Vrbem deferre, vel mittere.

Vndecimò quæritur, An mos Ecclesiæ, quo Reliquiæ sanctorum, ex vno loco, in alium honorifice transferuntur, fuerit antiquus? Respondeo, apud Græcos ab Ecclesiæ primordijs morem fuisse, vt ossa, membra, vel corpora Martyrum ex loco in locum transferentur, consensu, & auctoritate Principum, videlicet Imperatorum, & consensu Episcoporum. Constantinopoli translatæ sunt summo cum honore Reliquiæ Sanctorum Andreæ, Lucæ, & Timothei, tempore Constantini Magni, teste Hieronymo, contra Vigilantium. Et regnante siue Imperante Theodosio seniore translatæ sunt, ad eandem Ecclesiam Constantinopolitanam Reliquiæ Sancti Pauli Episcopi, & Martyris, vt refert Tripartita historia lib. 9. cap. 17. item corpus S. Ioannis Chrysostomi, vt testatur Theodoretus lib. 5. cap. 5. & ex Epistola prima Cornelij Romani Pontificis patet corpora sanctorum Petri, & Pauli translata fuisse, & posita vbi nunc sunt. Apud Romanos, verò etiam temporibus Gregorij Magni ossa, & corpora Sanctorum minimè transferebantur: immo Romani Pontifices, tenues etiam Reliquias ex Martyrum corporibus detrahi, vt ad Principes mitterentur, minimè patiebantur: sed tantùm sudaria, & vela ad sacras Reliquias admota, aut clauem Petri corpore tacto sacratam, aut tenuissimas, ac minutissimas catenarum Petri rasuras, hoc est, puluisculos lima detractos & abrasos, pro magno munere ad viros illustres, & Principes feminas mittere solebant. Vnde Gregorius lib. 3. Regist. Epist. 30. ad Constantiam Augustam scribens, quæ postulauerat, vt Sancti Pauli caput, aut aliquid aliud de corpore ipsius ad ipsam transmitteret, quod in Ecclesia in honorem Sancti Pauli Apostoli, suis sumptibus extructa, honorifice collocaret. Respondet, se mœrore fuisse confectum, quod quæ illa petebat, facere nec posset, nec auderet. Nam corpora, inquit, Sanctorum Petri, & Pauli Apostolorum, tantis in Ecclesijs suis conspicant miraculis, atque terroribus, vt neque adorandum sine magno illuc timore possit accedi.

Et paulò infrà: Cognoscat tranquillissima Domina, quia Romanis consuetudo non est, quando Sanctorum Reliquias dant, vt quicquam tangere præsumant de corpore, sed tantummodo in pixide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur: quod leuatum, in Ecclesia, quæ est dedicanda, debita cum veneratione reponitur. Et tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferrentur. Vnde contigit, vt beatæ recordationis Leonis Papæ tempotibus, sicut à maioribus traditum est, dum quidam Græci de talibus Reliquijs dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipsum brandeum allatis fusticibus inciderit, & ex ipsa incisione sanguis effluxerit. In Romanis namque, vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est, atque sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit. Quapropter de Græcorum consuetudine, qui ossa leuare sanctorum se asserunt, vehementer miratur, & vix credimus. Hæc ille, qui ad finem Epistolæ ait, se ad eam sudarium transmittere, quod corpus Pauli tetigerat, & curaturum partem aliquam ex catenis, quas Petrus Apostolus in collo, & in manibus gestauerat, transmittendam: si tamen, inquit, hanc tollere limando præualuero. Brandea, vel sanctuaria vocabantur velamina, quæ ad ossa, vel corpora sanctorum admouebantur, vt eorum contactu sacrarentur, & pro reliquijs colerentur. Ex eo vero tempore, quo Franci Longobardos bello victos ex Italia eiecerunt, cœpit introduci mos, vt etiam per occidentem ossa, & corpora Martyrum transferrentur alio, Francorum enim Reges, ac ceteri Principes à Romanis Pontificibus vehementer, efflagitabant, vti ex vrbe, & alijs locis eiusmodi Reliquias, è terra vbi iacebant sublatas, & erutas, in Galliam, & Germaniam transportari permitterent, vt in templis à se ædificatis honorificentius recondi possent: nec enim altaria, aut Ecclesiæ, sine Reliquijs sanctorum consecrabantur, vt ex Concilio Africano Canone quinquagesimo compertum est.

Duodecimò quæritur, An sanctorum cæli ciuium, & Iesu Christi Domini nostri, siue trium personarum diuinarum nominibus etiam scriptis, aut pronunciatis, siue auditis honos, & veneratio debeatur, sicut sacris imaginibus? Respondeo, deberi. Vnde ad sanctissimum Iesu nomen de more corpus inclinamus, vel caput aperimus, aut etiam genuflectimus: & in sacrificijs, sanctum quoque Mariæ Dei genetricis nomen pio, & religioso cultu, & honore dignamur: non quòd hæc nomina propter ipsa veneremur, non quòd literas, & syllabas, quæ attramento describuntur, vel depinguntur, vel sono proferuntur, cultu, & veneratione prosequamur, vt res sunt sensus, animæ, & vitæ expertes; sed quòd tomus honor, & cultus ad rem significatam referatur. Quare audito, vel prolato nomine Iesu caput denudamus, genuflectimus, aut scriptum nomen piè, & Religiosè exosculamur, perinde ac si persona, quam illud significat, præsens adesset, & osculo, aut corporis inclinatione, aut capitis submissione, honoraretur à nobis, sicut sacram imaginem veneramur, quia refert exemplar, sic sacrum nomen honoramus, & colimus, quia rem sanctam designat.

Quæres, An fas nobis sit, sanctorum nomina inscripta chartis, & collo religata, & appensa deferre? Respondet Navarrus in Manua. cap. 10. num. 35. cum B. Antonio in secunda parte, tit. 12. cap. 1. §. 13. & Sancto Thoma, secunda secundæ, quæst. 96. articulo quarto, fas esse per se quidem: ex accidenti, autem nefas aliquando esse: veluti si eo modo deferantur, in quo periculum probabile sit, ne deformentur, aliquave fœditate, & obscœnitate polluãtur, aut turpi tactu violentur.

Aliæ quædam eadem de re quæstiones soluuntur.

CAP. IX.

ID primùm in quæstione ponitur, an cereis formis, atque imaginibus, quas Agnos Dei, à figura agni scilicet impressa nominamus, honos, & veneratio debeatur? Respondeo, meritò deberi. Namque vetere Ecclesiæ instituto à summo Pontifice, Christi in terris vices gerente, sollemni

precationum ritu, multisque cæremonijs mirè pietatem redolentibus, non solum primo, sed septimo quoque Pontificatus anno, de more consecrantur. Quo in consecrationis munere, sicut ipse Romanus Pontifex, cuius precatio tanto maioris est momenti, quanto eius officium in Ecclesia sublimius, & cum Christo Domino, cuius locum, & vices tenet in terra, coniunctius, multa sanctè precatur à Deo, vt illis concedat, qui animo pio religioso que eos sacros Agnos, seu eum habuerint; ita à piis quoque hominibus pari religionis studio ijdem gestandi sunt; ad eosque vsus duntaxat adhibendi, ad quos sacræ preces antiquo Ecclesiæ instituto referuntur.

Secundò Quæritur, Quid sit constitutum de modo, & ratione, qua eiusmodi cereæ imagines agnum referentes piè sanctè ac religiosè habeãtur asseruentur, deferantur: Respondeo, Constitutione Põtificia à Greg. XIII. edita, quæ incipit: Omni certe studio, sic esse statutũ: statuimus, & ordinamus, ac sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda interdicimus, ne quisquam siue vir, siue fœmina, sæculatis, aut Ecclesiasticus, etiãsi regularis Ordinis ille sit, & quocumque gradu, conditione, statu, nomine, dignitate, & honore præcelat, posthac in perpetuum Agnos Dei per Romanum Pontificem, pro tempore existẽtem depingere, inficere, minio notare, vel aurum, vel colore aliquem illis imponere, aut quicquam aliud super inducere, neque depingi, aut miniari facere, nec illos venales proponere, seu tenere quouis prætextu qualibetve de causa audeat, sed eos albos, & mundos decenter ac reuerenter à cunctis haberi, deferri, & custoditi præcipimus. Et mandat singulis locorum Ordinariis, & eorum Vicariis Generalibus, vt hanc constitutionem in suis diœcesibus, & ciuitatibus statim promulgandam curent.

In concilio verò Mediolanensi, sub Carolo Borromæo Cardinali celebrato quædam statuta sunt, quæ mihi visa sunt digna, vt hìc inserantur. Primò, vt cùm Agni Dei demi asseruantur, sicut piæ consuetudinis est, loculo decenti includantur. Cum autem collo dependentes gestantur, in thecam auream, argenteam, eburneam, crystallinam, aut alterius generis decentis rectè inclusi sint, ita vt tactu violari nequeant, nec ad ornatum habeat quicquam, quod profanum sit, quodque minimè deceat. Thecarum fabri ne vllo modo eas tangant attrectẽtve, ne chirothecis quidem, forcipe, aut vllo alio instrumento: sed ad eos in thecis reponendos Clericus in sacris constitutus adhibeatur. Ne item minimam particulam sacræ illius cereæ è qua Agni figura effecta est, in eis includant, quo pluris opus suum vendant, sed ab eo accipiant, qui thecam Agni causa faciendam locarint. Ne item quisquam sacrum Agnum anulo gestet cum ita parum religiosè gestetur, vt aliqua fœditate turpive tactu violari facile queat. Præterea, qui sacros Agnos gestant, hoc religiosius caueant, ne quid impurè turpiterve agant, aut à sacra eiusmodi re alienum. Nec præterea in agri campum benedicti Agni pronciantur: nec quicquam arbori affigatur, neque in ramis arborum suspendantur: sed quod antiqui est instituti, eorum cera adoleatur ad suffumigationem, in agris vineisque ob imminentem tempestatem, fulgura, fulmina, incendia, & grandinis vim, ras, & syllabas, quæ attramento describuntur, vel depinguntur, vel sono proferuntur, cultu, & veneratione prosequamur, vt res sunt sensus, animæ, & vitæ expertes; sed quòd tomus honor, & cultus ad rem significatam referatur. Quare audito, vel prolato nomine Iesu caput denudamus, genuflectimus, aut scriptum nomen piè, & Religiosè exosculamur, perinde ac si persona, quam illud significat, præsens adesset, & osculo, aut corporis inclinatione, aut capitis submissione, honoraretur à nobis, sicut sacram imaginem veneramur, quia refert exemplar, sic sacrum nomen honoramus, & colimus, quia rem sanctam designat.

Quæres, An fas nobis sit, sanctorum nomina inscripta chartis, & collo religata, & appensa deferre? Respondet Navarrus in Manua. cap. 10. num. 35. cum B. Antonio in secunda parte, tit. 12. cap. 1. §. 13. & Sancto Thoma, secunda secundæ, quæst. 96. articulo quarto, fas esse per se quidem: ex accidenti, autem nefas aliquando esse: veluti si eo modo deferantur, in quo periculum probabile sit, ne deformentur, aliquave fœditate, & obscœnitate polluãtur, aut turpi tactu violentur.

Aliæ quædam eadem de re quæstiones soluuntur.

CAP. IX.

ID primùm in quæstione ponitur, an cereis formis, atque imaginibus, quas Agnos Dei, à figura agni scilicet impressa nominamus, honos, & veneratio debeatur? Respondeo, meritò deberi. Namque vetere Ecclesiæ instituto à summo Pontifice, Christi in terris vices gerente, sollemni quàm si Agnum non haberet, vel Agni materia nõ esset, quo modo etiam simoniam contrahit, qui calicis materiam, aut fundum, in quo est ius Patronatus constitutum, pluris vendit, quàm si nihil tale contineret.

Quæres An liceat Agnos sacros vendere, aut emere præcisè ratione solius materiæ, nimirũ cereæ, aut ratione impensarum, quæ fiunt in sacris Agnis apparandis, & politndis, ita vt tantidem vendantur, quanti valent impensæ, & cera? Respondeo, per se quidem id non esse prohibitum, nec malum, cum sola materia vendatur, & emantur: iure tamen scripto interdictum videri, constitutione Pontificia iam antè citata. Ac meritò quidem Pontifex id prohibere potuit, quia Simoniæ speciem nõnullam præ se fert, & occasio paulatim subotitur res sacras vendit andi. At non puto vetuisse, ne præcisè ratione materiæ vendantur, & emantur ad vsus sacros, quibus sunt dedicati: sicut Calices ratione materiæ venduntur, ad sacros vsus huius, vel illius Ecclesiæ, non ad profanos vsus.

Quintò Quæritur, An laicis sit interdictum Sanctorũ Reliquias quoquomodo tangere contrectarève? Respondeo, Gregorium Magnum lib. 3. Epist. 30. vti supra retulimus, aperte affirmare, in Romanis, vel totius Occidentis partibus omninò intolerabile esse atq; sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit. Sed certè Gregorius de ijs temporibus locutus est, in quibus nulli, etiã Clerico in sacris Ordinibus constituto, licebat Sanctorum corpora, ossa, vel particulas eorum è loco amouere, transferre, gestare. Sed vsu deinde introductũ est, vt erãsferantur, gestentur è collo dependentes, vasculis tamen, aut capsulis honorificè, & religiosè, vt decet, inclusæ, & obtectæ. Et quo non mihi quidem grauis videtur criminis condemnandus ille Clericus, vel Laicus, qui eas Reliquiarũ sacrarum minutias quas tenet apud se, piè & religiosè tangit, aut decenter & honestè in thecas includit, in quibus seruat, si tamen per cõtemptum eas contrectet, aut ita parum honestè, & religiosè includat, & deferat, vt aliqua fœditate turpiue tactu pollui, & inquinari facilè queant, peccare grauiter videtur.

Sextò Quæritur, An vasa sacra Ecclesiæ, vela, pallas, & alias vestes Episcopali precatione sacratas fas sit laicis hominibus attingere, attrectarève? Respõdeo, in capite Nemo, secundo, de consecratione distinctione prima. §. pallas, statutũ esse in hunc modum: pallas Ecclesiæ, & vela, quæ in sanctuario sunt, si sordida fuerint, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium laueut, non eiicientes foras à sacrario: & velamina Dominicæ mensæ abluant, ne fortè puluis dominici corporis malè decidat: Sindonẽ verò non foris abluant. Quid nomine sindonis intelligatur, explicat Glossa, eam esse secundam vestem sacerdotalem, quam Albam vocamus. Alij verò, inquiunt, esse ornamentum capitis, quem amictum appellamus. Et in cap. In sancta Apostolica, de consecratione distinctione prima, decretum ex Sixti Pontificis, vt sacra vasa non ab aliis, quàm à Sacratis Dominoque dicatis hominibus contrectentur: ne pro talibus præsumptionibus Dominus populo suo plagas immittat. Et capitulo sequenti, vestimenta, decernitur: ne vestimenta Ecclesiæ in quibus Domino ministratur, ab aliis contingi, aut offerri possint, nisi à sacratis hominibus: ne vltio, quæ Balthassarum Regem diuinitus percussit, transgredientes apprehendat. in cap. Item, Ad nuptiarum, subsequenti ex Concilio Aurelianẽsi dicitur: Ad nuptiarum ornatum diuina ministeria, id est, quæ Ecclesiasticorum sibi. 6. c. 7. hos Agnos cereos auctoritate Pontificia sacros vim habere contra fulgura, fulmina, grandinem, incendia, & tempestates ventorum, vel imbrium.

Tertiò Quæritur, An fas sit laicis sacros Agnos tangere contrectareve? Respondeo, minimè, quia sunt sacri, & sancti, vtpote consecrati. Si quæras, an laici si scienter eos tangant, sed non sine honore debito, & reuerentia, grauiter peccent? Respondeo, meo quidẽ iudicio, minimè: modo ne ex cõtemptu eos tangant, aut turpiter tactos polluant. Deinde quæres, An liceat Clericis quatuor tantum minores ordines habentibus eos tangere? Prædicto Mediolanẽsi Concilio videtur insinuari, id solum licere Clerico in sacris ordinibus constituto; quoniam huiusmodi Agni non qualicunque ratione, hoc est, non solùm precatione Põtificia sunt sacri, sed oleo etiam sacro, & chrismate consecrantur: Chrisma verò tangere, solis Clericis ad maiores Ordines promotis permitti videtur, nisi ex iusta, vel honesta causa aliquando tangatur.

Quartò Quæritur, An nefas sit, sacros Agnos vendere, & emere? Respondeo, constitutione Pontificia Superiori quæstione posita, excommunicationem ipso iure in eos cõstitui, qui eiusmodi cereos Agnos à Pontifice sacratos venales exponunt, aut tenent. Et reuera cũ sint res sacræ, Simoniæ peccatum admittitur, si emantur, & vendantur. Eodem quoque crimine se commaculat is, qui minimam etiam cereæ particulam ex qua Agni imago effecta, ac figurata est, aut anulum, vel thecam, in qua inclusa est Agni figura, pluris vendiderit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint insigniti, tangere calices, & corporalia tutò queant: immo omnes laici Religiosi possunt tangere Ecclesiastica paramenta, calices, & corporalia, modo non sint debita reuerentia & honore tangant ac eadem corporalia lauare, cum expedierit: quod est Priuilegium Minoribus concessum.

Septimò Quæritur, An sit iure Canonico prohibitum, vasa, ligna, candelabra, vestes, pannos ad vsus sacros, & ministeria Ecclesiastica destinatos, in vsus profanos conuertere? Respondeo, esse prohibitum: vt colligitur ex cap. Ligna. De consecratione, Distinctione prima, vbi dicitur: Ligna Ecclesiæ dedicata, non debet ad aliud opus destinari, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio fratribus: in Laicorum verò opera non debent admitti: nam vt ait ibi Glossa: Quæ semel consecrata sunt, non debent ad Laicorum vsus reuerti. c. Quæ semel 19. Quæstione tertia, & cap. Quæsti sunt, 17. quæstione vltima. Quæres, quo sensu accipiendum sit, quod prædicto cap. Ligna, dicitur, posse ea inferiure in Monasterio fratribus? Respondet Glossa, id non intelligi promiscuè, & generaliter, sed vel in capitulo, inquit, vel in Dormitorio, vel in aliis locis religiosis: non autem in rebus culinæ apparandis, vel in vineis pastinandis, aut agris fodiendis: nam huiusmodi vsus sunt Clericorum, & Laicorum communes, non Ecclesiarum proprij. Deindè quæres, quid fieri debeat de lignis, velis, vasis, pannis, & cæteris rebus, quæ fuerant Ecclesiasticis vsibus dedicatæ, si vetustate consumptæ fuerint, aut ineptæ redditæ ad Ecclesiastica ministeria? Respondeo, ex Clemente Papa, vt refertur in ea. Altaris, de Consecratione Distinctione prima, vbi dicitur, Altaris palla, Cathedra, Candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, quia non licet ea, quæ in sacrario fuerint, malè tractare, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque eorum in Baptisterium inferantur, qua nullus transitum habeat, aut in pariete, aut pauimento sub recto, aut in fossis, vel solo pauimentorum imponantur, ne introeuntium, aut transeuntium pedibus inquinentur. Ex quo patet, etiam imagines sacras diuturnitate consumptas, siue deformatas amouendas esse, & sub pauimento Ecclesiæ, aut saltem sub Cœmeterij solo recondendas, aut in alium locum abditum, & Religiosum includendas: Tabulas quoque imaginibus sanctorum expressas, vetustate consumptas, iure non posse, in vilem, sordidum, & profanum vsum conuerti, sed igni exuri debere, sic olim iubebat Deus Nazaræorum capillos, finito consecrationis tempore in ignem coniici: ossa item ac cetera, quæ ex Agno paschali superarent, igni cremari debebant, ne conculcatentur pedibus transeuntium, neue ab immundis animantibus comederentur.

Octauo Quæritur, An vestes, & panni profani iure possint conuerti in paramenta, vt vocantur, & in alia, quæ in vsus Ecclesiasticos cedunt: Respondeo, minimè, vt docet Siluester in verbo, Corporalia, quæstione tertia. Glossam, & Archidiaconum sequutus, nisi solita Ecclesiæ cõsecratione, siue ritu, & cæremonia prius ab Episcopo legitimè sacretur: quæ enim Ecclesijs inseruiũt, in Ecclesiasticis ministeriis solemni consecratione, (quæ dicitur benedictio,) & statis precibus in Pontificali, vel Sacerdotali libro præscriptis, ad vsus Ecclesiasticos destinari solent, ac debent, ita vt non solum imagines, sed ipsæ quoque tabulæ, in quibus sacræ imagines exprimuntur, & capsulæ, thecæ, loculi, vascula in quibus Reliquiæ sanctorum reconduntur sacrari, & vt dicitur, benedicti solita fuerint. Sicut idolotum fana iure possunt in martyrum templa conuerti, sed prius debent legitima Episcopi auctoritate sacrari. Societas nostra gaudet Priuilegio, quod Minoribus sixtus Quartus concessit: Vt vestes, & panni profani conuerti queant in paramenta, vt vocant, & in alia Ecclesiasticis vsibus destinata, vt habetur in Compendio Priuilegiorum eiusdem Societatis, in verbo Sacra, §. 2.

Nono Quæritur, An fas sit laicis sacrum Chrisma tangere, aut oleum secretum, siue benedictum, vt vocant, ab Episcopo? Respondeo, nefas esse: quia interdictum est eis vasa sacra, aut vestes tangere, ergo pari, aut etiam maiori ratione laici prohibentur oleum sacrum tangere, aut sanctum contrectare Chrisma.

Decimò Quæritur, An sacrosanctum, & ineffabile Altaris Sacramentum, sit cultu Latriæ honorandum ea conditione adiecta, si Eucharistiæ panis sit rite consecratus: an verò absolutè, sine vlla conditione addita coli debeat? Gabriel de Canone Missæ lect. 50. fatentur esse colendum, sub ea conditione tacita, & implicita, non expressa, ad quod probandum citat Sanctum Thomam, Bonauenturam Alexandrum, Albertum, & Richardum, & videtur esse communis opinio Theologorum, in tertio distinctione nona, & Summistarum, Angeli, Siluestri, Tabienfis, Armillæ in verbo Latria, aut in verbo adoratio. At verò Caietanus, secunda secundæ, quæstione prima, articulo tertio, & Ioann. Hasselanus in lib. de Eucharistia, & Claudius Samstes, in lib. de Eucharistia repert. 9. c. 4. docent esse absolutè sine vlla conditione colendum, hoc est, tametsi non exprimatur ea conditio, si panis sit consecratus, colo, alioqui minimè. Quidam existimant esse inter hos auctores opiniones contrarias: sed certè facilè, & leui negotio hæ duæ sententiæ conciliantur. Nam Gabriel, & alij solùm innuunt eiusmodi conditionem in cultu, & veneratione adesse debere tacitè, & implicitè, non tamen expresse, siue explicitè: eo enim animo, & voluntatis affectu esse debemus, cùm ad sacram Eucharistiam accedimus, vt si panis consecratus non esset, minimè veneraremur: verò prudentis viri est, vt putet panem esse ritè, & legitimè consecratum, qui publicè populo ad veneration em, & cultũ exponitur. Nec enim credendum est, aut ministro animum, & voluntatem defuisse consecrandi, & conficiendi corpus Dominicum: aut necessariam, & debitã Sacramẽti formam, vel materiã abfuisse, cum oppositum nobis certò non constet. Nam pari ratione magistratus Reipublicæ veneramur, & colimus: etiamsi fieri posset, vt magistratus falsi sint, & suppositiij, & adulterini.

Vndecimo Quæritur, An absolutè honorari possit, ac debeat imago sacra, per quam nos alloquitur Dæmon, se in bonum Angelum transformans: videlicet si in ea appareat quidam lucis fulgor, & radius, aut species siue effigies hominis è Cruce pendentis. Respondeo, quoties ambigimus, sit Dæmon necne, qui per imaginẽ loquitur, nefas est imagini cultum tribuere, quamuis Christum, Deiparam, vel sanctũ aliquem in cælo viuentem referat, quia dum ambigimus, id quod certius, & tutius est, sequi debemus, eique adhærere, ne periculo erroris nos exponamus, ne scilicet Dæmoni, tanquam Christo, Deiparæ, vel Sancto honorem, cultumque deferamus. Venim tota controuersia ex eo pendet, an cum probabiliter credimus Christũ esse, vel Deiparam, vel sanctum, qui nos per imaginem alloquitur, tuta conscientia absolutè, & simpliciter cultum, imagini dare possimus? Certè Alissio. lib. 3. tracta. 8. capite quarto, quæst. quinta, Alexander parte tertia quæst. 30. m. 3. art. primo §. 1. Bonau. tertio distinct. nona, artic. primo, quæst. sexta, Marsil. in 3. quæst. octaua, artic. secundo ad dub. 3. Gabr. de Canone Missæ, lect. 50. Adrian. in quodlib. 4. art. primo, in 3. puncto principali respondere videntur, non licere id facere, nisi conditione expresse apposita, si tu es Christus, vel Deipara, vel Sanctus, colo, & veneror sin secus, minimè. Idem quoque sentiunt Angelus, Syluester, Tabienfis, Armilla locis citatis. Et meritò quidem, quia nouum fermè est, & insolitum, Christum, vel Deiparam, vel Sanctos in Imaginibus loqui: quod autem præter communem morem est, absolutè, & simpliciter non est tanquam verum, aut bonum statim leuiter amplectendum, cùm falli ac decipi facilè possimus. Non tamen condemnaremus rudem, & rusticum hominem, qui bona fide nihil dubitans in hac parte erraret.

Duodecimò quæritur, An panem Eucharistiæ consecratum, tutò sine peccato laicus tangat, contrectetue? Respondeo, nisi id fiat causa aliqua graui, talem cõtractum esse laicis interdictum, quia in illo pane re ipsa verè Domini Corpus est, vnde ab eo tangendo non solum Laicus, sed etiam Clericus, quamuis sit Subdiaconus, aut etiam Diaconus omnino abstinere debet: nam hoc proprium est Presbyteri. Neque obstat, quod olim Diaconus dominicum sanguinem porrigebat, immo etiam corpus, quando Episcopus, & Presbyter id non poterant ministrare, & Diacono, vti faceret, præcipiebant: nam Diaconus Christi sanguinem in Calice contentum subministrabat, ac proinde calicem tantummodo tangebat, & Corpus pariter dominicum aliquando conferebat. Sed id tunc temporis in more positum erat: nunc verò aliud mores, canones, & iura postulant. Obijcies, priscis temporibus Eucharistiam dari solitam in manibus eorum, qui eius rei gratia ad templum ventitabant; qui eam deinde domum deferebant, ibique sumebant. Respondeo, id ea tempora tulisse, sed nostra nunc id iustis de causis non patiuntur. At quæres, nunquam ne omnino licebit Laico tangere Eucharistiam? Licebit aliquando, tunc nempe, si ausu impio, & nefario (quod Deus malum auertat) deiiceretur in terram, aut casu aliquo decideret, & abesset, qui eam inde tolleret, & eleuaret, Sacerdos, aut Clericus; liceret Laico eam quanta maxima posset cum honorificentia, & veneratione leuare. Sed quid si Laicus grauioris alicuius culpæ conscientia tangeretur? Hostiæne sacrosanctæ dignius, & religiosius eleuandæ, idoneum de peccato dolorem necessariò præmitteret? Respondeo, eum ad id minimè adstringi: sicuti neque, vt quis Eucharistiam videat, nec vt latriæ cultu illam veneretur, & colat, detestari peccata debet: quoniam tales actus non sunt Presbyterorum proprij.

Quenam virtus sit Religio, & qui propry eius actus, & officia.

Cap. X.

Animaduertendum est, primum Decalogi præceptum: Vnum colę Deum, ad Religionem pertinere, cuius est iustum, ac debitum Deo cultum deferre. Vnde Latinis, teste Augustino lib. de vera relig. cap. 55. dicta videtur esse Religio à religando, quòd eius vinculis, diuinis ministeriis simus mancipati, & addicti: & veluti Deo religati, & adstricti. Quãuis Isidorus lib. 10. Etymolog. cap. 7. Religiosi sunt, tales dici videantur, quoniam, quæ ad cultum diuinum pertinent, diligenter pertractent, & quasi relegant. Alij verò putent Religiosum dictum esse à relinquendo, eo quòd propter sanctitatem aliquam seposuum sit, & à nostris vsibus remotum id, quod est religiose consecratum.

Primò Quæritur, An Religio sit virtus Theologica, an Moralis: Respondeo, esse moralem, non theologicam: non enim res, & materia obiecta est Deus, sed honor, & cultus Dei, quem religio diuinæ maiestati tribuit.

Secundò Quæritur, An religio, sit vna dumtaxat virtus speciei: nam videntur duæ esse Religionis species, vna, quæ Deo veneration em, & cultum debitũ defert: altera, quæ Sanctis vnà cum Christo in cælo regnantibus, & sactis imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, aliisq; rebus sanctis iustũ honorem tribuit. Sunt, qui putent Religionem non esse vnam specie, sed genere, ea ratione permoti, & conuicti, quod Religio sit, qua cultum alicui damus, quia dignitate aliqua, aut virtute cæteris rebus excellat, & præstet: ita vt virtus sit, qua alium hominem ob excellentiam aliquam, quam in illo cernimus, honoramus. Sed excellentia, & dignitas Dei, vtpotè infinita, & immensa, specie differt ab ea, quæ est Sanctorum cœli ciuium. Mihi tamen vna tantummodo specie Religio, non genere videtur esse. Quia apud Latinos Religio dicitur eadem, quæ apud Græcos Latria, hoc est virtus, quæ Deo iustum, & debitum cultum, & honorem tribuit. Nec enim Religio est virtus, quæ in genere aliquem ob excellentiam honoret, & colat, sed quæ diuinos honores, & cultus Deo defert: non igitur Religio, quicquid excellit, honorat, & colit, sed quicquid diuinum est, & qua ratione diuinum: quemadmodũ ergo Deus vnus est, sic vna quoque specie Religio est.

Oppones, Sanctos cœli incolas, Imagines Sanctorum, & res alias sacras religiosè veneramur: ergo alia est Religio, qua hæc honoramus, atque ea, quæ Deũ colimus. Respõdeo, sicut vnius virtutis est finem velle, & ea, quæ sunt ad finẽ eligere, quamuis velle, & eligere sint actus re ipsa, & ratione diuersi: sic vna est specie virtus, quæ est Religio, cuius actus possunt specie, & ratione distingui, vt sacrificare, precari, vouere, iurare: Pari etiam ratione cultus, & honores, quos Deo, Sãctis, & rebus sacris præstamus, possunt specie, & ratione differre, licèt Religio sit virtus vnius tantùm rationis. Præterea. Sanctos cœli habitatores, eorum Imagines, & res sacras, nequaquam absolutè, & simpliciter propter ipsas reueremur, & colimus, sed propter Deum, hoc est, quatenus sunt aliqua Sanctitate prædiræ, vel quatenus ad Deum aliqua ratione referuntur, vel quatenus cum Deo aliquo modo, videlicet, aut re ipsa, aut cogitatione nostra coniunguntur. Sãctos quidem, tanquam patronos, & aduocatos apud Deum, quos voluit, ac iussit Deus ipse honotari, & coli. Imagines propter ipsa prototypa, & exemplaria, quæ referunt. Cæteras res sacras, quia totus honos, & cultus earum ad Deum refertur, qui pariter voluit, vt eas pie, & religiosè tractaremus, & coleremus, Deũ cultu latriæ, & religionis veneramur, vt auctorem, & largitorem cœlestium, & spiritualium bonorum, quæ oratione postulamus. Sanctos verò, vt patronos, quorum patrocinio, & precibus Deus nobis eiusmodi bona largitur: res sacras honoramus, vt referuntur ad Deum.

Tertiò Quæritur, Quinam sint adorationis actus, quos Deo diuinisque rebus Religio tribuit? Respondeo, apud Hebræos fuisse quatuor adorationis genera: Aut enim Iudæi caput suum summittebant: Aut crura, & genua flectebant: Aut totum corpus inclinabant: Aut denique sese in terram facie, & toto corpore prosternebant: Vnde quatuor, sunt Hebraica verba, quatuor ea adorationis genera propriè exprimentia: Cadad, quod significat, caput, seu ceruicem inclinare: Cara, est crus, aut genus flectere: Barac, significat inclinare corpus: Sachah, est facie, & toto corpore humi procumbere. Præter hæc verba est etiam quintum Abad, quod propriè significat seruire, apud Græcos codices sacros est λατρεύω, δουλεύω, ὑποτάσσω. Primum verbum vniuersè significat seruire: Sed scriptura eo vtitur ad significandum cultum, qui Deo tribuitur tanquam Deo, summum videlicet, perfectissimum: qui quidem actus dicitur Latria. Vnde dicta est Idololatria, qua cultus, qui Deo debetur, alteri defertur. Δουλία, generatim quoque significat, seruire, & de Deo quoque dicitur, cum colitur tamquam Dominus. Sed Ecclesiastici Scriptores transtulerunt ad significandum cultum, qui Sanctis in cælo cum Christo viuentibus, & rebus sacris tribuitur, ὑπερδουλία, in vniuersum Græcis significat idem, quod Adoro. Portò apud Latinos adorandi verbum, aliquando generatim accipitur, aliquando solum de Deo dicitur: tunc autem Deo soli conuenit Adorationis cultus, quando eum veneramur, & colimus propter ipsum: nam cætera omnia non propter ipsa, sed propter Deum hoc cultu honorare debemus. Alioqui enim, si diuinum religionis cultum alicui alteri propter ipsum tribueremus, Idololatriæ crimen committemus. Quare Esther 13. Mardochæus noluit sese inclinare coram Aman, rationem reddens: Timui, inquit, ne honorem Dei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem (nimirum propter ipsummet) excepto Deo meo. Actuum 10. cum Cornelius Centurio Petrum adorare vellet, ac si in eo diuinum aliquid inesset, dignisque proinde diuinis honoribus, prohibuit Petrus, dicens: Surge, & ego ipse homo sum. Act. 14. Paulus, & Barnabas Lycaonibus præcepetunt, ne adorarent eos. Denique Angelus Apocal. 19. Ioanni, qui eum adorare volebat, dixit: Vide ne feceris: Conseruus tuus sum, Deum adora. Et propterea Athanasius disputans contra Arrianos, ait; neque Angelos, neque homines sanctos esse adorandos. Epiphanius quoque scribit, Marianam non esse adorandã, sed solum Deum. Ambrosius reprehendit eos, qui conseruos adorant. Demùm Augustinus de sanctis hominibus, & Angelis loquens, ait: Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic habentur, vt tales quærant honores: sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes. Quibus in locis Patres de Adoratione loquuntur eo more, quo Scriptura loquitur. Ea portò quatuor adorationis genera, quæ supra retulimus, soli Deo dare consueuit. Aliquado tamen permittit homines aliquos ex illis quatuor generibus adorari: nimirum, vel capitis summissione, vel genuflexione, vel inclinatione corporis, aut quia huiusmodi adorationis genera sint apud eos, de quibus Scriptura loquitur, vtrata: aut quia homines nõ propter ipsos, sed propter Deũ religioso cultu honoramus. Cum verò prohiber Scriptura, ideo prohibet, quia pius, & religiosus honor, & cultus latriæ soli Deo defertur, & tribui debet, aut alteri, sed propter Deum, ita vt potius in eo Deus colatur.

Quintò Quæritur, An religiosus cultus sit sanctis hominibus tribuendus? Sanctorum nomine hoc loco intelligimus eos, qui publica Ecclesiæ auctoritate sunt in Sanctorum numerum relati: & quos tamquam Sanctos cœli habitatores publicè veneratur Ecclesia. Fuit hæresis Eustathij, vt refert Socrat. lib. 2. Histor. Eccle. c. 13. dicentis: Sanctos non esse colendos, sed vnum tantummodo Deum: quia primo præcepto Decalogi Deum colere iubemur, ac prohibemur cultum aliis tribuere: qua hæresi infecti quoque fuere Eunomius, & Vigilantius, Claudius Taurinensis, Vualdenses: & nunc quoque Lutherani, & Caluinistæ. Portò Catholica est sententia, Sanctos pie, & religiosè coli oportere, idque & Concilia definierunt, & communi consensu patres, & Græci, & Latini tradiderunt. Sed animaduertendum est, in quo status huius controuersiæ consistat. Hæretici minimè inficiantur, Sanctos esse honorandos eo cultu, & honore, quo veneramur, & colimus viros virtute aliqua, sapientia, potentia, ætate, nobilitate, vel qualibet alia auctoritate conspicuos: hic enim honos totus est ciuilis, & humanus, & proinde vitis eximis, & excellentibus debitus. Sed Catholicos hæretici criminantur, quòd Sanctos pro Deo reuereantur, & colant, hoc est, quòd diuinos Sanctis honores deferant: & hoc, inquiũt, est, quod Scripturæ prohibent, ne vllum hominem pro Deo colamus. At enim falluntur hæretici: nec enim Catholici Sanctum vllum pro Deo honorant, sed eum propter Deum ipsum veneranrur, & colunt. Vt enim supra diximus: Imaginẽ Dei minimè coli pro Deo, sed propter Deum, quoniam non colimus, & veneramur Imagines propter ipsasmet, sed propter res, quarum similitudinem gestãt. Et iccirco licèt Imaginis Dei cultus sit latriæ, non continuò sequitur vt rei creatæ tribuatur: quoniã datur Imagini, non propter ipsam, sed propter Deum. Tunc verò est Idololatria, cùm Diuinum cultum creatis rebus deferimus propter ipsas: Sic etiam Sanctos non solùm honoramus eo cultu, quo viros virtute, sapientia, potentia, aut qualibet alia dignitate præstantes, sed etiam Diuino cultu, & honore, qui est religionis actus: nam ille cultus, qui vitis primarijs defertur, non est religionis, sed alterius longè inferioris virtutis, quæ obseruantia vocatur, actus, & officij. Sed diuinos cultus, & honores Sanctis non damus propter ipsos, sed propter Deũ, qui eos Sanctos effecit. Nõ igitur est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idololatria, si templa erigamus honorem Sanctorum, altaria consecremus, sacrificia offeramus, dies festos instituamus: Si eorũ opem, & patrocinia inuocemus, si eis vota nuncupemus, deniq; si peregrinationes suscipiamus, vigilias, & ieiunia sustineamus: scilicet hæc omnia propter Deũ ipsum fiũt, in quẽ totus honos, & cultus, qui tribuntur, Sanctis refertur.

Tribuimus autẽ Sanctis eiusmodi honores, quia Deus voluit suos Sanctos sic honorari, & coli. Non igitur cum primo Decalogi præcepto pugnamus, si Diuinũ cultum Sanctis tribuimus: quoniã eo præcepto solũm prohibemur, ne alteri religionis officia, & Diuinos honores impertiamus propter ipsum, cũ religio, & Diuinus cultus Deo propter ipsũ debeatur.

Sextò quæritur, An Sancti sint inuocãdi? Idem, quos antè diximus, hæretici, persuadere conantur, etiã in hoc Catholicos cum Scripturis, & primo Decalogi præcepto pugnare, quod Sanctos orent, & eorũ opem, & auxilium implorent. Quod probant, quia nostræ mentis cogitationes omnẽ humanam cognitionem penitus effugiunt, & latent: ergo Sancti, nostræ inẽtis precationes occultas cognoscere nequeunt. Deinde inter Deum, & homines solus est vnus Mediator, & aduocatus, qui est Christus Redemptor noster: ergo iniuria fit Christo, si alius tamquam aduocatus, patronus, & mediator inuocetur. Præterea probant, quia impiũ, aiunt, esse videtur, Sanctos orare eo modo, quo Deum precamur, ergo nefas est, orare, & precari Sanctos, vti è cœlo respiciant, preces ex audiant, suscipiant vota, fletus, lacrymas, suspiria; denique, vt viuuent, & liberent à malis: quibus modis, inquiunt, Deum ipsum oramus.

Sed certa est, & manifesta Conciliorum definitio, perpetuo ab Apostolorum temporibus vsu, & omniũ Græcorum, & Latinorum patrum auctoritate firmata, Sanctos esse orandos, & inuocandos. Et manifesta hæreticorum calumnia est, Sanctos orari, & inuocari à nobis, eo modo quo Deũ. Nam Deum oramus, vt noxas, & peccata condonet, gratiam, & virtutes conedat, cælestem hæreditatem conferat, nos ab omni malo eripiat, & protegat. At verò Sanctos oramus, vt pro nobis sint apud Deum aduocati, precatores, & fautores. Vnde Ecclesia in suis publicis supplicationibus Deum orat, vt misereatur nostri; at verò Sanctos, vt orent pro nobis: vel suis precibus, & meritis mala à nobis auertant, bona à Deo impetrent, suo patrocinio nos iuuent.

Ad illud verò, quod hæretici obijciunt, Sanctos, mentis nostræ abditas cogitationes nescire: verum est, eos naturę vi, & facultate eiusmodi cogitationes non posse cognoscere; at eo ipso, quod beati sunt, iure, & conditione ipsius beatitudinis habent, vt videant in Deo quæcumq; ad ipsos pertinent: & proinde preces omnes, quæ ad ipsos dirigũtur. Quomodo tamen in Deo videant, duæ sunt Theologorum sententiæ in 4.d.45. Vna, quæ assumat, eos in Deo cognoscere initio ſtatim suæ beatitudinis, hoc est, ab eo temporis momento, quo cœperunt esse beati: ita vt simul & Diuinitatẽ clarè cernant, & omnia cognoscant, quæcumque ad ipsos pertinent, & processũ temporis futura sunt. Altera opinio, Sanctos tradit ea videre, & cognoscere variis temporũ intervallis, prout lapsu & cursu temporis fiunt quæ ad ipsos pertinent: siue hoc, siue illo modo cognoscant, ideo ea vident, quia iure, & conditione beatitudinis, debetur ijs, qui iam sunt cælestem hæreditatem adepti, vt quæ ad eos spectant, ea Deus ipsis patefaciat. Et ideo, cùm Sanctos oramus, non oportet precari Deum, vt preces nostras Sanctis aperiat, & detegat. Præterea, nulla fit iniuria Christo, si Sanctos, vt patronos, & aduocatos inuocemus, quoniam Christus inter nos, & Deum est primarius Mediator, quod Sanctis non conuenit. Præterea, Sancti sunt apud Christũ patroni, & aduocati, & Christus apud Patrem. Deinde, Sancti sunt aduocati beneficio Christi Domini, qui tales eos esse voluit, ac meruit.

Octauò quæritur, Quo modo intelligãtur multa, quæ vsu Ecclesiæ communi recepta, hæretici calumniantur tanquam impia, eo quòd per ea Diuinum honorem, & cultum creatis rebus deferre videamur? Primò enim calũniantur hæretici, quòd Templa, quæ soli Deo dicati, Aug. lib. contra serm. Arianorum, cap. 20. & lib. 1. contra Maximinum Arianorum Episcopum argumento 11. de Spiritu sancto, & lib. 8. de ciui. c. vlt. & alij Patres apertè testantur, Martyribus extruamus. Alioqui enim si templa Sanctis constituuntur, cur etiam non dedicantur eis Sacerdotes, sacra, sacrificia, & victimæ? Sed nihil est, cur calumnientur hæretici: nos enim confitemur templa esse Dei, quoniam templa eriguntur, vt in eis hostiæ offerantur, & sacrificia Deo fiant; at verò dicuntur esse tẽpla Martyrum, quia eædem sacræ domus, quæ sunt templa Dei, continent sepulchra Martyrum, ossa, reliquias, corpora, cineres, vel denique eorum Imagines, & monumenta, vel alia, quæ ad eos aliqua ratione pertineat: & proinde templa Deo dicantur ad sacrificia ipsi offerenda: Sanctis verò templa seruiunt tamquam magnificæ, & amplæ domus, in quibus est aliquid collocatũ, quod ad Martyres aliquo modo spectet. Pari ratione dicuntur templa B. Deiparæ, Sancti Michaelis, & aliorum Angelorum: quia tametsi eorum corpora, vel reliquias non cotineant; habent tamen eorum Imagines, vel monimenta rerum, quas Deus eorum ministerio, & opera mirabiliter effecit, vel aliquid, in quo videndos, & hominibus exhibuerunt. Templa verò Deo dicati in honorem Sanctorum, & eorum nominibus appellari, compro. bat vsus Ecclesiæ à primis Apostolorum temporibus ad nos vsque perpetuò perductus, & auctoritas patrum Ambrosij lib. 1. epist. 5. ad Felicem Episcopum Comensem. Athanasij in epistola ad vitam solitariam agentes. Basilij in Psalmum 114. in principio. Nazianzeni in oratione 1. in Iulianum. Nysseni in oratione in Theodorum Martyrem. Chrysostomi hom. 28. ad Populum. Hieron. in lib. contra Vigilantium. Aug. lib. de cura pro mortuis, c. 1. & lib. 1. de Ciuit. c. 1. Cyrilli in Catechesi. 16. Damasceni lib. 4. Fidei orthod. c. 16. Denique Theodoretus lib. 8. ad Græcos ait; templa olim idolorum nunc Martyrum esse. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 8. testatur à S. Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis conuersa fuisse in oratoria Sanctorum, vnum Martini, alterum Ioannis. Et liber Pontificalis refert Siluestrũ I. dedicasse Basilicas à Constantino magno extructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio: Liberium, B. Mariæ: Damasum, B. Laurentio: Innocentium, Sanctis Gerualio, & Prothasio: Sixtum, B. Mariæ: Symmachum, B. Andreæ.

Deinde calumniatur, & obiicit hæretici, quòd inter rem diuinam faciendam, dum Deo confitemur nos graniter peccasse, cum eo simul Sanctos coniungimus, conhtentes quoque Sanctis, nos verbo, opere, & omissione deliquisse. Respondeo, cõfiteri nos Deo peccata, quibus ipsum offendimus, & quotum à Deo veniã precamur impensè. Confitemur verò Sanctis, tanquam patronis, & aduocatis, quos ascisimus, vt eorum precibus, & meritis à Deo veniam impetremus.

Tertio queruntur, quòd vota Deo simul, & Sanctis nuncupemus. Nam inter profitendam Religionem, Regulares solent continenti oratione vti dicentes: Voueo Deo, & B. Francisco, vel B. Dominico Castitatẽ, Paupertatem, &c. Respondeo, eos etiam calumniari posse, quòd inter emittendam Religionis professionem subiungitur: ¶ Et tibi N. Præposito Generali, locum Dei tenenti. Dicendum igitur est, posse nos Sanctis aliquid promittere, sicut etiam fieri solet homini promissio. Sed tunc Sanctis promittitur id, quod cedit in bonum, hoc est, in obsequium, & honorem ipsorum: Vt cum promittimus nos daturos calices, aut vestes, aut quippiam aliud, quod inseruiat vsibus sacræ ædis, in qua reconditæ sunt Sanctorum reliquiæ, vel Imagines.

Status igitur quæstionis est de Votis, quæ Deo simul, & Sanctis nuncupantur, in quibus vouemus aliquod virtutis officium, quod totum cedit in bonum nostrum; nimirum, castitatem, & paupertatem.

Dicendum est, eiusmodi Vota non fieri Sanctis, sed Deo. Sanctos verò nominamus vnà cum Deo, cũ vouemus, quia significare volumus nos eos, vt voti nostri testes adhibere; item, vt aduocatos adsciscere, vt eorum patrocinio promissa seruemus, & exoluamus. Item, vota facimus Sanctis, vt Dei locum tenent, & Dei vice funguntur. Nec est, quòd obtrudant, continenter nos dicere: Voueo Deo, & B. Francisco: Deus enim inspector est cordium, & mentium, & sententiæ potius eius, qui orat, quàm vocis rationem habet.

Postremò obijciunt nos altaria Sãctis erigere, thura adolere, dies festos instituere, ieiunia consecrare, Missarũ sacrificia offerre: obiiciunt isti calũniatores perfidi, institutas esse Missas huius, vel illius Sancti; peregrinationes nos in Sanctorum cultum suscipere, denique Sanctos nos inuocare, vt morbos depellant, pestes arceant, vt nos saluos, & incolumes seruent, & tamquam certorum locorum præsides, & quorundam morborũ curatores, & medicos. Quæ omnia sapiunt, & pugnant isti, idololatriã, & Gentilitiam superstitionem. Ad horum singula Respondeo: Altaria soli Deo dicantur, quatenus sunt, in quibus sacrificia offeruntur: at verò dicuntur altaria eertorum Sanctorum, quia eorum corpora, reliquiæ, vel imagines in eis collocantur. Thura verò adolemus Sanctis, non tamquam Deo, sed quia templum ipsum, vel altare thure expiatur. Præterea dies festos Sanctis dicamus, vt in ipsis eos honoremus, eorum res gestas prædicemus, celebremus, & eorum patrocinijs inuocemus: eorumque petitijs impanter ieiunio colimus, quia optamus eorũ precibus, & meritis nostra ieiunia Deo grata, & accepta fieri. Missarum potrò sacrificia non Sanctis offeruntur, sed Deo: hæ verò, aut illæ Missæ dicuntur esse huius, aut illius Sancti, quia inter rem diuinam faciendam Sancti memoriam facimus: vt pro nobis oret, & vt sacrificia nostra ipsius precibus, & meritis

Deo gratiora reddantur. Peregrinationes itidem suscipimus, non quòd eas Sanctis offeramus, sed quod sacram ædem inuisamus, in qua sunt corporis reliquiæ, cineres, vel imagines Sanctorum, vt ibi Deum oremus, & Sanctorum opem, & auxilium imploremus. Insuper oramus Sanctos, vt pestem arceant, vt morbos pellant, bella, & alia mala propulsent, nosque seruent incolumes, nimirum suis precibus, & meritis, suo patrocinio, & auxilio apud Deum. Quòd si apud Patres aliquando legamus præces, quæ ad Sanctos fundũtur, in quibus petitur, vt nostri eos misereant, nos respiciant, nos saluos efficiant. Hæc, & alia interpretari oportet, vt patres ipsimet intellexerunt; nimirum, vt causa nostri ea suis precibus, & meritis impetrent.

Quorundam locorum, Sancti, Patroni, & Præsides vocantur, non quòd sint Dij tutelares: sed quod in ijs locis eorum corpora, reliquiæ, cineres, vel imagines cõtineantur, vel quòd Deus eorum precibus ijs in locis aliqua mirabiliter effecerit. Similiter etiam certi Sancti contra certos morbos, aut ad certa quædam opera inuocantur, eo quòd Deus ea beneficia eorum precibus, & meritis in nos conferre voluerit. Ad extremum, cùm nos coram vno Sancto, vel eius imagine precationem Dominicam recitamus, non id facimus, quòd eam precationem ad Sanctũ referamus, aut quòd putemus nos in ea precatione cum Sancto loqui, sed quòd preces nostras ad Deum fusas, & directas opremus Sancti illius precibus, & meritis ipsi Deo offerri; & vt eius patrocinio fiant longè gratiores.

Nonò Quæritur, An precationes publicæ dirigi tantummodo debeant ad Deum Patrem? In Concilio Carthaginẽsi iij. Can. xxiij. decretum est, vt nemo in precibus, vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet. Et cùm ad altare assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio. Ecclesia igitur ad Patrem per Christum solita est suas preces dirigere. Nihilominus tamen æquè, ac Patrem, Spiritum Sanctum, & Filium orat, vt manifestè constat ex Litaniis, & supplicationibus publicis, hymnis, & aliis quibusdam orationibus peculiariter Filio, & Spiritui sancto dedicatis. Obijcies illud Pauli ad Rom. 8. Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: ergo Spiritus sancti est Deum Patrem orare. Respondeo, appellatione Spiritus iuxta Augustinum, Primasium, Sedulium, Bedam, & Anselmum, intelligi Spiritum Sanctum: sed, qui postulet, id est, facit nos postulare. At secundũ Chrysostomum, Theophylactum, & Euthymium, intelligitur spiritus charitatis per Spiritum sanctum nobis infusus, qui postulat pro nobis, &c.

Decimò Quæritur, An fas sit Christum Dominum orare, vt pro nobis ipse oret? quod est quærere, an nobis liceat sic Christũ precari, vt dicamus: Christe, ora pro nobis? Respondeo, nefas esse, Christum vt Deum precari, vti oret pro nobis: nam Christus vt Deus, est Patri per omnia æqualis. Sed quæstio est, an Christum vt hominem orare possimus, vt pro nobis precetur? Respondeo, nulla ratione esse nobis precatione aliqua vtendum contra morem Ecclesiæ receptum: Ecclesia autem numquam publicè Christum precatur, vt pro nobis oret, sed vt nostri misereatur: nam preces non ad naturam humanam, sed ad personam in natura subsistentem diriguntur, at persona Christi vna est, & ea est persona Filij Dei.

Vndecimò Quæritur, An Christus in cœlo pro nobis oret, quatenus homo est: nam certò cõstat olim eum in terris pro nobis sæpius orasse. Sunt, qui censeant, nequaquã esse dicendum, Christum in cœlis pro nobis orare: nam orare est actus alicuius suppliciter sese Deo subijcientis, & vel inflexo genu, vel submisso capite, vel inclinato, aut prostrato corpore aliquid petentis: at Christus in cœlis se hoc modo habet. Respondeo, Christum in cœlis pro nobis orare, petendo aliquid à Patre, & ostendendo illi sua merita, & opera, quæ in terra pro nobis gessit. Nam ad Rom. 8. dicitur: Qui etiam interpellat pro nobis, & ad Heb. 9. Introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nunc cultui Dei pro nobis. Et Ioannes in prima Canonica: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. Et ipse Christus cum dixisset Discipulis suis, ad Patrem se rediturum, ait: Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. Et rursus: Illo die in nomine meo petetis & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis. At verò Christus in cœlis Patrem non orat voce supplicium hominum, qui genu flectunt, caput submittunt, pectus pugno cædunt, corpus prosternunt, & expansas palmas in altum attollunt: hæc enim vel horum aliqua Christo in terris agenti conuenichant, sed non ad Patris iam dexteram considenti.

Duodecimò Quæritur, An Sãcti pro nobis in cœlis orent? Respondeo, dubitari non posse, quin pro nobis orent, quia nos magna charitate, & amore prosequuntur: & vt ante dixi, preces nostras quamuis intra mentem omnino latẽtes exaudiunt; ea quoq; mala, quib. premimur, & bona, quib. indigemus, nota, & perspecta habẽt. Vnde Petrus: Dabo autẽ operã, & frequẽter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. Apoc. 5. describũtur viginti quatuor seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habẽtes singuli phialas aureas plenas odoramentorũ, quæ sunt orationes Sanctorũ. Itẽ Angelos Sãctos in cœlis pro nobis orare, clarè Scripturæ docent, quia testãtur eos nostri curã habere Tob. 12. Zac. 1. Ap. 8. Da. 10. & Mat. 18. Sed quæstio est, An Sãcti orẽt pro ijs, qui pœnis purgatorijs expiantur? Totus in 4.d.45.q.3.a.2.ad finẽ, videtur docere, nõ pro illis orare: Sed est manifestè communis Ecclesiæ vsus comprobatus, quæ in suis publicis supplicationibus sic Sanctos consuevit orare S. Petre ora pro eo, &c. Quanquã arbitror Sotũ eo loco solũm docere voluisse, Sanctos cœli ciues non orare pro illis satisfaciendo, sed impetrando. Nam S. Thom. in 4.d.45.q.3.art.3.ad 6. ait, aliter orare pro mortuis Ecclesiam in terris, aliter Sanctos in cœlo; quia Ecclesia orat pro illis impetrando, & satisfaciendo, Sancti verò orant impetrando, non satisfaciendo.

Quæres, An Sancti, qui ante Christi ascensum in cœlos apud inferos detinebantur, pro viuis orauerint? Respondeo, solitos fuisse orare, vt constat ex 2. Machabæorũ c. 15. vbi Iudas per visionem vidit Oniam Pontificem, & Hieremiã pro populo Iudæorum orantes. & Hierem. 15. dixit Dominus ad me: Si steterint Moses, & Samuel coram me, non est anima ad populum istum. ¶ Secundò rogabis, an iusti, qui ignibus purgatorijs debitas peccatorum pœnas exoluunt, pro nobis orent? Duæ sunt opiniones: Nam S. Thomas secunda secundæ, q. 83. artic. 4. ad 3. & in 4. distinct. 15. q. 4. art. 5. quæst. 2. ad 2. & Alexan. pag. 4. q. 29. num. 3. art. 4. ad 4. censent, eos minimè pro nobis orare licet orent pro seipsis: quia nõdum sunt cœlestem hæreditatem adepti, & acerbissimè cruciantur. Deinde, quia eorum potius est pœnas luere, quàm suorum amicorum patrocinium suscipere. Præterea, quia Ecclesia nunquam eos orare consueuit. Contrà, alij opinantur, & eos pro nobis orare, & posse nos ad eos preces dirigere, quia Dei gratia, & charitate sunt præditi; & vel Angelorum ministros, vel Dei munere possunt preces nostras cognoscere. Nec impedit pœnarum acerbitas quam sustinent, quin pro nobis orent: quoniam Martyres dum sæuissimè torquebantur, pro suis etiam tortoribus precabantur. Postremò, quia refert B. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 40. de quodam Paschasio historiã, cuius anima pœnis purgatorij expiabatur, & nihilominus eius meritis, ac precibus mirabilia quædam efficiebantur. Hanc opinionem sequitur Medina, de oratione, q. 4. §. de animabus etiam: & Sot. in 4.d.45.q.1.art.1. versus finem, ait: Fortasse animæ iustorum, quæ igne purgatorio detinentur, cum charitate sint præditæ, non impediuntur, quin orent pro nobis. Sed hoc est tenuissimus coniecturis agere.

S. Thomas, cuius sententiæ cõmunis Theologorum schola subscripsit, censet eos pro nobis nequaquam orare, quia nondum sunt in eo vitæ statu, & cõditione, in quo pro nobis orator. Et ad illud Gregorij de Paschasio respondet, in 4.d.45.q.4.art.5.q.2. ad 3. ea miracula contigisse ob studium, & pietatem eorum, qui bona fide ipsum precabantur: putabant enim, eum fuisse iã ad cælestes sedes admissum. Voluit tamen Deus edito miraculo ostendere illius vitam sibi gratam, & acceptam fuisse, quãuis adhuc contractas in hoc mundo maculas pœnis purgatoriis eluebat. Paschasius, inquit, in purgatorio non orabat pro aliis, sed oratio ad eum fusa exaudita est propter fidem orantium. Sic ille.

Decimoterciò Quæritur, An eos singulos, qui sunt cælestem hæreditatem assecuti, iure possimus orare, etiam paruulos, qui sacro Baptismate abluti, statim ad supernam patriam conuolarunt? Respondeo, Ecclesiam ad Angelos quidem singulos bonos preces dirigere, at verò non singulorum iustorum, & beatorũ animas, qui sunt in cælestibus collocati sedibus deprecatur: priuatim tamen quisque potest eas singulas animas orare, quas piè credit esse in cœlum receptas ad gaudia sempiterna.

Decimoquartò quæritur, An præcepto obligemur ad Deũ orandum: & quando eiusmodi præceptum obligationem inducat? Respondeo, inter omnes conuenire, esse præceptum orandi, esseq; iuris naturalis: nam recta ratio præscribit, vti Deũ oremus, vt precibus ab eo peccatorum veniã, diuinam gratiam, & charitatem, & cætera, quæ sunt ad vitã æternam necessaria impensè petamus. Vnde Scriptura testatur: Oportet semper orare; Item, sine intermissione, orare. Sed Quæstio est, quibus nam temporibus huiusmodi lege teneamur. Nec in præsentia quærimus, quandonam, iure scripto, quod positiuum vocatur, preces fundere, & orare cogamur. Sed quænam certa tempora orationi ius naturale præscripserit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Silueſter verbo, Oratio, q. 8. cenſet obligari ſingulos ad orandum, cum primi rationis vſum attinguntdeinde, quando probitas, & virtus cuiuſque vehementer hoſtium telis, & incurſibus tentata agitatur. Poſtremò, quãdo proximus grauiſſimè indiget remedio ad vitam ſpiritualem, vel temporalem conſeruandam neceſſariò. Vt ſi duo diſtrictis gladijs dimicent inter ſe acriter, & de capite, ac vita periclitentur. Angel. verbo, orano nu. 1 c. Medi. de oratione q. 11. & Ledeſm, 4. q. 26. art. 3. Nauarr. de horis Canoni. c. 3. nu. 14. docent vnumquemque orare debere vi legis naturalis cum eius virtus, & probitas vehementer tentatur, aut cum graui afflictionum, & calamitatum, & aliorum malorum pondere premitur, aut cum in probabile mortis periculũ incidit. Alij addunt, etiam obligari nos ad orandum, cum ad rem diuinam audiendam diebus dominicis, & feſtis accedimus: putant enim, eadem lege, qua Miſſæ ſacrificio intereſſe debemus, obligari nos ad orandum. Sed ſecundum Duran. in 4. d. 15. q. 12. & Palu. 4. d. 15. q. 5. art. 1. nulla eſt ratio, quæ conuincat, in huiuſmodi temporibus teneri nos orandi lege. Nam cum quis incipit vti ratione, ſatis eſt, ſi omne tunc peccatũ deuitauerit, ac id boni præſtiterit, quod tunc occurrerit. Nec item ſi dæmõ, vel alius quiſpiam nos grauiter tentet, vt à Dei gratia, & charitate dejiciat, continuò ſequitur, vt ad orandũ obligemur: ſunt enim in promptu alia remedia, quibus Dæmonem, & alios hoſtiles incurſus propulſare poſſimus. Nec Miſſæ ſacrum audiendi præceptum adſtringit nos ad orandum.

Quo igitur tempore, dices, orandi præcepto, ac lege teneãmur? Reſpondent Dutandus, & Paludanus multa eſſe iuris naturalis præcepta, quæ certum tẽpus minimè præſcribunt, e quibus eſt ieiunandi, & orandi præceptum. Vnde præſcripto humanarum legum in his certa tempora cõſtituuntur. Quare ſicut ieiunandi lex definita tempora habet decreto Eccleſiæ, voto, vel iureiurando cuiuſque, aut præcepto Superioris: ſic etiam certa tempora conſtituta ſunt Eccleſiaſticis legibus, nimirum Romanorum Pontificum, vel Epiſcoporum, vel aliorum Superiorum præceptis, iureiurando, vel voto priuato ſingulorum, vel præſcripto conſcientiæ propriæ; vt ſi quis exiſtimauerit, ſe nunc ad orandum, præcepto obligari. Mihi probabile videtur, vnumquemque vi præcepti naturalis orare debere ijs temporibus, quæ ſuprà Angelus, Medina, & Nauarrus expreſſerunt. Item, ijs temporibus, quibus debet Dei gratiam, auxilium, & opem inuocare, vt impetret à Deo, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem ſempiternam.

Decimoquintò quæritur, An ſoli Deo ſit ſacrificandum? Reſpondeo ex Auguſt. lib. 8. de Ciuit. c. 27. & S. Tho. 2. 2. q. 85. art. 1. ſacrificare, eſſe religionis opus, & officiũ, & ſoli Deo ſacrificia offerri oportere, quia offeruntur, vt peccata expiemus, eorum veniam impetremus, bona conſequamur, & à nobis aduerſa, & mala tepellamus: ſed Deus auctor eſt, à quo tamquam à fonte eiuſmodi bona promanant. Vnde Concilium Tridentinum Seſſ. 22. definiuit, Miſſæ ſacrificium ſoli Deo offerri. c. 1. ait: Et quamuis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Miſſas Eccleſia celebrare conſueuerit; non tamen illis ſacrificium offerri docet, ſed Deo ſoli, qui illos coronauit. vnde nec Sacerdos dicere ſolet: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, ſed Deo de illorum victorijs gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorũ memoriam facimus in terris. Hæc ibi. Et Canone 3. eiuſdem Seſſionis, ait: Si quis dixerit, impoſturam eſſe, Miſſas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum interceſſione, apud Deum obtinenda, ſicut Eccleſia intendit; anathema ſit. Ac in Decreto de obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ, inter alia conſtituit. Poſtremò, inquit, ne ſuperſtitionis locus aliquis detur, edicto, & pœnis propoſitis caueant (nimirum Epiſcopi) ne Sacerdotes aliis, quam debitis horis celebrent, neue ritus altos, aut alias cæremonias, & preces in Miſſarum celebratione adhibeant, præter eas, quæ ab Eccleſia probatæ, ac frequenti, & laudabili vſu receptæ fuerint. Quarundam verò Miſſarum, & candelarum certum numerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quàm à vera religione inuentus eſt, omnino ab Eccleſia remouendi: doceantque populum, quis ſit, & à quo potiſſimum proueniat ſanctiſſimi huius ſacrificij tam pretioſus, ac cæleſtis fructus. Hæc ibi.

Quæres, quo tempore ſacrificandi præcepto teneamur? Reſpondeo ad eundem modum, quem dixi, de præcepto orandi: nam iure naturali generatim ſolummodo conſtituta ſunt tempora, ſed iure Diuino ſcripto, vel Eccleſiaſtico, vel voto, aut iureiurando cuiuſque, aut Maiorum, ſiue Superiorum certa tempora definiuntur: de quibus ſuo loco dicemus.

De peccatis, quæ contra Religionem committuntur. Cap. XI.

ANimaduertendum eſt, multa eſſe peccata, quæ Religioni aduerſantur: de quibus agit S. Thomas in 2. 2. q. 92. & ſequentib. At præſentis inſtituti tantum eſt, ea attingere, quæ ad Idololatriã, Superſtitionem, Diuinationemque inanem, & vanam pertinent.

Primum quæritur, Quid ſit Superſtitio, & quotuplex? Reſpondeo, ſuperſtitionem dici vanam, & inanem religionem, eam nimirum, quæ Deo venerationem, & cultum rnidebitum defert, aut debitum denegat, & detrahit. Quo fit, vt duo ſint ſuperſtitionum genera. Vnum eſt, quo Deo honor, & cultus indebitus datur. Alterum, quo cultus Deo debitus denegatur, & rei creatæ tribuitur. Primi generis ſuperſtitio eſt, cum quis Deum honorat, & colit falſis, vanis, & friuolis cæremonijs. Deinde, cum quis Deo cultum tribuit inanem, & vanum, ſcilicet, commentitia, & futili aliqua cæremonia cum venerando. Futilis autem cæremonia eſt, quæ nec Dei, nec Eccleſiæ, nec Sanctorum, nec piorum, & doctorum hominum auctoritate, nec certa, aut veriſimili ratione inſtituta eſt: nam temerè illud fit, quod abſque ratione vlla probabili geritur. Porrò in ſecundo genere ſuperſtitionum reponuntur eæ ſuperſtitiones, quibus Diuinus cultus rei creatæ defertur, qualis eſt Idololatria: & eæ ſuperſtitiones, quibus aliquid obtinendum, cognoſcendum, prædicendum curat quiſpiam, quod ſolus Deus dare, ſcire, & pronuntiare poteſt, qualis eſt Diuinatio.

Secundò quæritur, Quæ peccata Idololatriæ nomine ſignificentur? Reſpondeo, Idolum, eſſe falſi alicuius numinis effigiem, & ſimulacrum, quod numen inane, & vanum repræſentat. Vnde Imagines Dei, Angelorum, & Sanctorum cæli ciuium Eccleſiaſtici Scriptores Idola nequaquam appellant, ſed Imagines: ita vt Imago apud eos ſit propriè germana veræ, & certæ rei alicuius effigies, & ſimilitudo; Idolum verò, Imago rei inanis, & vanæ, vel falſæ rei ſimilitudinem referens. Græcis enim, Idola ſunt, quæ Latinis ſimulacra, aut ſpectra. Vnde vanæ mortuorum vmbræ, & falſorum, & inanium deorum effigies, & ſtatuæ, Idola, & ſimulacra nuncupantur. Idololatria igitur eſt, Idolorum nimirum inanium, & falſorum numinum cultus, quum honore, & veneratione diuina rem aliquam creatam dignamur: cuiuſmodi eſt, Idolo thura adolere, ſacrificia offerre, altaria, & templa erigere, corpus humi proſternere.

Quæres, an qui metu mortis hæc, aut ſimilia coram Idolo feciſſet, lethaliter deliquiſſet. Reſpondeo, metu mortis neminem tale quippiam facientem excuſari, poſſe, quoniam eſt per ſe, & intrinſecè malum, diuinum cultum rei creatæ, vel vanæ deferre. Quæres deinde, an Idoli cultus poſſit per ignorantiam excuſari: Reſpondeo, tale crimen adeo euidenter cum recta ratione pugnare, vt in nullum planè hominem quantumlibet rudem, & rerum omnium ignarum, eius ignorantia cadere poſſit. Quæres inſuper, an is quoque grauiter delinquat, qui ficto, & ſimulato animo Idolo cultũ diuinum tribuit, vt probabile mortis periculum euadat? Reſpondeo, grauiter peccare, quia etſi Idololatriæ crimen mente, & animo non perpetret, ore tamen ipſo, vel facto perpetrare cenſetur. At verò opere externo diuinos honores rei creatæ, aut falſæ, & vanæ tribuere, quamuis ficte, & ſimulate, per ſe, & intrinſecè malum eſt, nec poteſt vllo metu mortis à peccato excuſari.

Tertiò quæritur, An Chriſtiano fas ſit operas ſuas locare, auxilium, vel opem præſtare ad extruenda fana, & delubra Idolorum, vel aras, aut altaria erigenda, vel conſuendas veſtes ad Idolorum cultum, & Paganorum ritus ſuperſtitioſos deſtinatas? Reſpondeo, nefas eſſe, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. nam operari cum Paganis in ijs, quæ ad ſuperſtitionem ipſorum ſpectant, eſt conſenſum eorum ſuperſtitioni præſtare, loquitur enim S. Thomas de fanis Idolorum, quatenus in Idolorum honorem, & cultum ædificantur.

Quæres, an nefas quoque ſit eorum fana adire, & ingredi, & inuiſere? Reſpondeo, nefas eſſe, ſi inuiſantur ijs temporibus, quibus ibi ſuperſtitioſa illa ſacra celebrantur, tunc enim pij viri offendi merito queunt: non tamen ſi alijs temporibus inuiſantur ad eum finem, quò eorum ſtructura, ornatus, & pulchritudo ſpectetur; vel etiam, atque id multo magis, ſi opus ſit, vbi occaſio ſe dederit, fas eſt, inuiſere, vt irrideatur, atque cõtemnatur eorum ſuperſtitioſa, & vana religio: item vt eorum impia ſecta commodius confutetur.

Quarto quæritur, An liceat Chriſtiano vendere Paganis, ea, quibus eos vſuros nouit ad ſuperſtitioſos Idolorum cultus, & vanos ſuos ritus, & cæremonias? Hanc quæſtionem ſupra tractaui, vbi aliam ſimilem ſolui, cum nimirum de Paganis, & eorum ritibus, & moribus euitandis agerem.

Quintò Quæritur, An Chriſtiano fas ſit cum Paganis epulari, vel eos ad ſua conuiuia, & epulas vocare? Hanc etiam quæſtionem ſupra diſſolui, cum ea etiam, qua quæri poſſet, an liceat Chriſtianis cum Paganis ſocietatem inire, eorum conſuetudine, & familiaritate vti, cum eis commercia contrahere, eorum auxilium petere in bello contra Chriſtianos ſuſcepto.

De peccatis, quæ per Diuinationem committuntur. Cap. XII.

PRimò Quæritur, Quodnam ſit Diuinationis crimẽ? Reſpondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 1. Diuinationem eſſe prædictionem, ſiue præſenſionem, & ſcientiam rerum futurarum. At Diuinatio, quatenus peccatum eſt Religioni contrarium, eſt prædictio, ſiue præſenſio rerum latentium, ex inſpectione, & notatione rei alicuius petita, vel ducta, & ſumpta. Vt cum quis aſſequendum, ſciendum, prænuntiandum aliquid abditum, & retruſum curat rerum creatarum ſignis notatis, & obſeruatis. Potrò ſoli Deo nota ſunt futura fortuita, hominis internæ cogitationes, & affectus, & quæ libera Angelorum, vel hominum voluntate ſiunt demum ſupernaturalia myſteria, & arcana fidei, & gratiæ. Diuinatio igitur ideo eſt peccatum, quia per eam quis ſtudet prænoſcere, & prædicere fortuitos rerum futurarum euentus, vel alia penitus occulta, quæ hominum cognitionem omnino latent, ac fugiunt.

Secundò Quæritur, Quot ſint Diuinationis genera, vel ſpecies? Reſpondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 95. art. 3. plurimas: nam futura, & penitus latentia prænuntiantur aſtrorum ſignis notatis, aut corporis humani membris, aut aliorum animãtium pattibus, aut elementis, aut ſomniis, aut auium volatibus, vel cantibus, aut mortuorum oſſibus, vel cadaueribus, aut monſtris, oſtentis, ominibus, ſortibus, & aliis huiuſmodi obſeruatis, & inſpectis.

Tertiò Quæritur, An dicti Diuinationem gradus, & modi ſint veræ ſpecies inter ſe diſtinctæ, ita vt in ſacra peccatorum confeſſione explicari debeant? Nam videntur ſpecie differre, cum res ipſæ, quarum obſeruatione quiſpiam diuinat, ſpecie diſtinguantur. Reſpondeo, non eſſe ſpecies ita inter ſe diuerſas, vt eas ob hanc rationem inter confitendum oporteat referre, & exponere. Nam res ipſæ per id, quod naturaliter ſunt, ſpecie diſtinguuntur, vt liquido conſtat: at ſecũdum id, quod ad mores artinet, ſpecie non differunt, non enim ſpecialem contra rectam rationem deformitatem habent omnes diuinationum modi. Vt ſi quiſpiam coniectando diuinet notatis aſtrorum ſignis elementiſve, vel animum volatibus, aut cantibus: item ſi quis diuinet obſeruatis ſignis, quæ videntur in igne, aëre, aqua, vel terra. Nunc ad ſingulas Diuinationis partes veniamus.

De Diuinatione per aſtra. Cap. XIII.

QVæritur primò, Quid mali inſit Diuinationi per aſtra? De hac re in c. Igitur 26. q. 3. ex Iſidoro lib. 8. Etymolog. c. 9. & in cap. Non licet. 26. q. 5. & S. Th. 2. 2. q. 95. art. 5. Reſpondeo, huiuſmodi diuinationem pertinere ad eam Aſtrologiæ partem, quæ Diuinatrix, & Iudiciaria ab Aſtronomis vocatur. Olim ſiquidem Aſtrologi, vt patet ex c. illos. 26. q. 2. & l. 1. C. de Maleficis & l. Mathematicis. C. de Epiſcop. audiẽtia. Mathematici, Genethliaci, & Planetarij dicebantur, qui vanam, & falſam ſyderum, & aſtrorum ſcientiam profeſſi, ex motu ſyderum, & aſtrorum prædicebant futura fortuita, aut præſentia, & præterita penitus hominibus occulta, aut ex hominum ortu, & natali die, aut quauis alia temporum, & momentorum obſeruatione, & notatione iudicabant, & præquntiabant de cuiuſque hominis ſtatu, conditione, vitæ curſu, honoribus, diuitijs, nuptijs, ſobole, ſalute, morbis, morte, itineribus, certaminibus, inimicitijs, ſimulationibus, odijs, carceribus, exilijs, cædibus, aliiſque variis diſcriminibus, & fortuitis rerum euẽtibus aduerſis, vel proſperis. Aiunt enim vim quandam eſſe in ſignifero orbe, qui Græcè Zodiacus dicitur, & eam talem eſſe, vt eius orbis vnaquæque pars alia alio modo moueat, immutetque cœlum: proinde vt quæque ſtellæ in ijs, finitimiſque partibus ſint quouis tempore, eam vim variè moueri ab iis ſideribus, quæ vocantur errantia: Cùm autem in eam ipſam partem orbis venerint, in qua ſit ortus eius, qui concipitur, aut qui naſcitur, aut in eam, quæ cõiunctum aliquid habeat, aut quæ conſentiat cum tempore anni cœli conuerſiones, immutationéſque has, aut illas fieri acceſſu ſtellarum, & receſſu: & has, aut illas tempeſtates cieri, & alia multa contingere, vtcumque temperatur ſit aër: & eo modo infantes, & pueros, qui naſcuntur, & qui concipiuntur fœtus, animari, atque formari, ex eoque ingenia, mores, animam, corpus, actiones vitæ, caſus cuiuſque, euentuſque finiri. Totumque hoc Diuinationis genus à Chaldæis duxiſſe originem: Valuit apud Babylonios, Aſſyrios, Perſas, Ægyptios; deinde apud Arabes, Saracenos, & quoſdam inſanos Iudæos; quos ſecuti ſunt quidam pauci Chriſtiani.

Notandum igitur eſt duplicem eſſe Aſtrologiam: vnam naturalem, quæ Agriculturæ, medicinæ, & nauigationi plurimum conducit, & hæc nimirum eſt, quę obſeruatis ſyderum, & aſtrorum ortibus, occaſibus, motibus, curſibus, acceſſibus, receſſibus, moribus, & variis coniunctionibus, coniectat ea, quæ naturaliter in hoc mundo contingunt, pluuias ſcilicet, nubes, nines, pruinas, grandines, ventos, ſerenitates tẽporum, tempeſtates, frigora, calores, & alia huiuſmodi. Et hęc Aſtrologia non eſt iure Canonico, aut Ciuili damnata. Altera eſt Aſtrologia, quam Iudiciariam, ſine Iudicatricem appellant, quæ ſyderibus, & aſtris varios, ac multiplices influxus adſcribit, quorum obſeruatione, notationeve certò prænũciat fortuitos rerum euentus, & quæ libera hominis voluntate peraguntur: præterita item, & præſentia hominibus penitus incognita, & occulta, vt futura, homicidium clam perpetratum: præterea, quæ obſeruatis die natali, horis, temporibus, & momentis prædicit futuros hominum caſus, totius vitæ curſum, cõditiones, & mutationes. Verbi gratia, Titius, qui certo die, hora, & momento conceptus, vel natus eſt, eo quòd certo fidere Oriente, Occidentéve, accedente, vel recedente eũ alio coniuncto, vel cum alio ab eo remoto ortus fuerit, certo morbo, aut certo tempore, menſe, & die, aut certo loco peribit, vxorem diuitem, ſed deformem, aut vxorem pulchram, ſed pauperem accipiet: certo Principi, aut Regi gratus erit: ad certam dignitatem prouehetur. Atque hæc tota Aſtrologia diuinatoria Pontificio iure damnatur 26. q. 5. cap. Igitur, & c. Non liceat c. 6. q. 5. cap. Illud, & ca. Sed & illud 26. q. 2. & eam, vel ipſi etiam Ethnici Scriptores pugnaciſſimè confutarunt. Cicero lib. 2. de Diuinat. Gellius lib. 14. c. 1. ſcriptam reliquit egregiam orationem, qua Romæ Phauorinus Philoſophus contra vanam Chaldæorum diſciplinam acriter diſputauit. Veſpaſianus cum ægrotaret quibuſdam inter ſe de Cometa colloquentibus dixiſſe, ferturinon mihi, ſed Regi Parthorum mortem protendit. Ille enim comatus eſt, ego ſum caluus. Vana profectò diſciplina, vana ars. Alioqui enim cur Romani tanto odio Aſtrologos iudiciarios proſequuti ſunt? Cur tanto ludibrio habuerunt? Mathematici (ſic enim eos vulgus nominabat:) ait Tacitus, genus hominum principibus infidum, credentibus fallax, à ciuitate noſtra ſemper prohibẽtur, ſed expelluntur nunquam. Omnium ſuperſtitionum vanitates, inquit Varro inter Romanos Scriptores grauiſſimus, ex Aſtrologiæ ſinu profluxerunt. Tiberius, Vitellius, Diocletianus Ethnici Imperatores latis legibus Aſtrologos è Romana Republica eiecerunt, vt conſtat ex Codice de Maleficis, & Mathematicis. Promiſerunt, inquit Cic. lib. 2. de Diuin. Aſtrologi Pompeio, Craſſo, Cæſari lætiſſima omnia, non niſi iam ſenes, domi cum ſummæ gloria, & auctoritate morituros, at quiſque eorum infœliciter, & immaturè periit. Scribit Arianus lib. 8. de reb. geſtis Alex. Apud Indos Gymnoſophiſtas eſſe diuinandi peritos, nec cuiquam extra illos diuinationem permitti: prædicere autem eos illa tantummodo, quæ vel ad anni tempora pertinent, vel ſi qua publica calamitas immineat illic incolis. Si quis eorum tes in diuinando erraurit, ſilentij perpetua pœna mulctatur: nec quiſquam ad interdictũ ſilentium cogere poteſt, vt loquatur. Hæc ex illo. Nec quidquam faciunt pro vana diuinandi arte ex ſtellis, id, quod dicitur Gen. 1. facta eſſe aſtra in ſigna: & id, quod legimus Iud. 5. De cœlo dimicatum eſt contra eos: ſtellæ manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt: & id, quod habetur Pſalm. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Hæc, inquam, nihil iuuant vanos diuinatores. Nam Hiere. 10. Præcipit Dominus à ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gẽtes. Et illud Geneſis: Vt ſint in ſigna, exponit Gloſſa, in ſigna ſerenitatis, & tempeſtatis, & tempora, hoc eſt, veris. Æſtatis, Autumni, & Hyemis. Sint in ſigna, videlicet, inquiunt Baſilius, & Auguſtinus, ad huius vitæ vſus neceſſarios, vt ſeruiant nautis, viatoribus, medicis, & agricolis. Et illud Iud. 5. dimicatum eſt è cœlo, videlicet, vt Gloſſa, Lyranus, Abulenſis, & Caietanus explicãt, fulguribus, fulminibus, grandine, & pluuia: Stellæ pugnauerunt, hoc eſt, vt ait Abulenſis, flammæ ignitæ, quæ contra Siſaram cadebant, & vulgo ſtellæ vocantur, vel ipſi Angeli, qui ſunt velut Stellæ lucidæ, pugnauerunt, vel Stellæ ipſæ videbãtur flammæ, & ignes immittere in exercitum Siſaræ. Stellæ manentes in curſu ſuo, quia à ſolito ſuo curſu non deſtiterunt at Ioſue 10. Sol, & Luna ſteterũt pugnante Ioſue contra Gabaonitas. At verò ſi quis obſeruato natali die cuiuſque, & notatis ſyderum, & aſtrorum ſignis probabiliter con-

Sext. Aurel. in Veſpaſ.

Lib. 2. Hiſtor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iectat, cum certa temperatione præditum, certis animi propensionibus affectum iri: & proinde ingenio, aut corporis viribus, & solorum valitudinum aut certis morborum generibus obnoxium fore. Ecclesiasticos Canones, aut Pontificia iura, aut leges non violat.

De Diuinatione, quæ ex elementorum obseruatione ducitur.

CAP. XIV.

ANimaduertendum est, quatuor esse Diuinationum genera, quæ ex animaduersis, & notatis elementorum signis petuntur, & vocantur Gromantia, Hydromantia, Æromantia, Pyromantia: De quibus ex Varrone, & Isidoro in cap. Igitur 26.q.3. Geomantia est, quæ obseruatione alicuius, quod in aliquo terrestri corpore contingit, futura contingentia, aut alia hominibus penitus incognita, & occulta diuinat. Hydromantia est, quæ notatis iis, quæ in aquis fiunt, futura, & occulta diuinando prænuntiat: vt quidam per vasculum aqua plenum, res clam furto subreptas, & fures ipsos penitus occultos, & latentes produnt, & indicant. Pari ratione est etiam Oenomantia, quæ obseruatis, & notatis iis, quæ in vino, aut vasculis vini plenis accidunt, futura, & occulta diuinando prædicit. Æromantia, variis obseruantis aeris mutationibus abdita, & futura coniectat: qualis etiam est illa, qua quidam signa iumentis imprimunt, ne comedátur à lupis, vel ab aliis bestiis. Pyromantia, obseruatione eorum, quæ per ecsigne accensis fiunt, diuinat, & vaticinatur: vt cum quis per lignum viride in ignem coniectum, & ad læuam, aut dextram ortum, occasum, Meridiem, vel Septentrionem scintillas emittens, occulta, & arcana denuntiat.

Sciendum est, elementorum obseruationes aliquádo esse Philosophiæ naturalis partes, ex quibus ducta signa, & diuturna animaduersione notata res futuras, quæ naturaliter, & frequenter eueniunt, sæpe denunciant. Ex vario enim elementorum habitu, ex circumfusu aeris, maris, & aquæ mutationibus perspectis, & obseruatis prænosci, & prædici queunt pluuiæ, nimbi, pruinæ, grandines, niues, venti, tempestates, serenitates temporum, calores, frigora, & aliæ similes temporis varietates. Et hanc scientiam iura non damnant, vt quæ nimirum medicinæ, agriculturæ, & rei rusticæ, ac militari, & nauigationi plurimum prodest.

Solum igitur Canones, & Pontificia iura cõdemnant Geomantiam, Hydromantiam, Æromantiam, & Pyromantiam. Oenomantiam, quæ descriptis quibusdam circulis, & figuris in terra, cineribus, pulueribus, aquis, igne, aere, quæque obseruatis certis syderum dispositionibus, quibus eæ lineæ, circuli, & figuræ respondere censentur, futura prænuntiat, occulta deprimit: quam diuinationis speciem coluerunt Arabs quidam Almadal, Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, Tundinus, & alij huius farinæ homines, vanitatis amatores, cultoresque. Sunt & aliæ similes vanæ attes vaticinandi Lecanomantia, quum ex pelui, & aqua immissa, nequam dæmon consulitur. Gastromantia, per quam nõ vocibus, sed figuris dæmones respondent. Catoptromantia, quæ diuinat ex speculis nitidissimis. Crystallomantia, vaticinium ex terso, & polito crystallo. Dactylomantia, vaticinium per anulos ad certos siderum situs fabricatos. Onychomantia, per quam quis vaticinatur ex vngue pueri impolluti. Coscinomantia, diuinatio per cribrum. Axinomantia, vaticinium per secures. Botanomantia, diuinatio per herbas. Sciomantia, vaticinium per vmbras, siue ex vmbris. Astragalomantia, diuinatio ex iactu Astragalorum. Cottabomantia, vaticinium per æneam Phialam. Spatulamantia, diuinatio per os lictri recõs occisi. Hæc diuinationum genera colligunt ex c. Illud 26. q.2. ex c. Igitur 61.q.3. ex c. Nec mirum 26.q.5.

De Diuinatione, quæ sumitur ex varia volucrum obseruatione. CAP. XV.

TRia sunt Diuinationum genera, quæ ex multis, & variis peruntur auium signis, Augurium nempe, Auspicium, & Aruspicium. Augurium, est, quo quis obseruat auium garritus, voces, cantus, aut numerum, quib, notatis, futuros rerum euentus prædicit: vt si cornix à læua canat, coruus à dextra: si tor aliter comolent, aut concinant. si corium obuiũ habeas, si aquilam, si vulturem, si picam, credunt Augures sinistrum quid portendi. Auspicium, est, quo quis ex volucrum habitu, pastu, volatu, cursu, & motu futura prænuntiat, velut si passeres, si pulli volucrum cibum respuant. Si columbæ fugiant, ac deserant domum, vel vrbem, in qua sunt: si Grues, si vultures celeri volatu, aut veniant ad loca nostra, aut per loca nostra transeant: si Aquila in capite alicuius insederit: si cornix à læua, aut coruus à dextera canat, hoc aut aliud esse euenturum.

Aruspicium est, quo quis inspectis, & animaduersis exstis, & immolatarum auium, aut aliorum animantium extis, intestinis, fibris, & visceribus, futura diuinat. Teste Cic. lib. 1. de diuinat. hoc diuinandi genus apud Cilices, Pamphylios, Pisidas, Lycios, & Phryges ceptum est: postea apud Hetruscos maxime viguit: deinde transiit ad Vmbros, & ad Romanos, ita vt primi illi vrbis reges nihil vnquam sine auspiciis egerint, & in legibus duodecim Tabularum constitutum sit, vt nihil sine auspiciis agatur. Et in vrbe fuerint Augurum collegia erecta, & constructa. At verò Auguria, & Auspicia Chrysippus, Diogenes, Antipater, Panætius, Carneades apud Ciceronem, & ipse quoque Cicero, & vniuersi Philosophi, excepto Democrito, & Platone, reiecerunt. Multa exempla extãt de auguriis, & auspiciis apud Valerium lib. 1. c. 4. 5. & 6. Platonis in cunis parnulo dormienti cum examen apum consedisset in labellis, responsum est, forcillum singulari dicendi suauitate prædixum, quod scribunt Cic. lib. 2. de diuinat. Vale. lib. 1. c. 6. Plin. lib. 11. c. 17. Midæ Phrygio, cum puer esset, dormienti, formicæ in os tritici grana congesserunt, vt referunt Cic. li. 1. de diuinat. Valer. lib. 1. c. 8. cum diuissimum futurum prædictũ est ab auguribus. Deiotarus rex nihil vnquam, nisi auspicato gerebat: cum ex itinere quodam proposito, & iam constituto reuertisset, aquilæ admonitus volatu, conclauc illud, vbi erat mansurus, ingredi noluit: quod nocte insequenti corruit. Cic. lib. 1. de diuin. Vale. lib. 1. c. 4. Metellus Pontifex Tusculanum petens iter, & comi duo in eo eius aduersum, veluti iter impedientes aduolauerũt, vixque effecerunt, vt domum redirent: sequenti nocte ædes Vestæ arsit: quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume seruauit, hoc refert Valer. lib. 1. c. 4. Aquila capiti alicuius insidens, secundũ augures, significabat eum regnaturum. Galli gallinacei in oppido si ita canãt, vt nihil intermittant, significari augures dicebãt, eius oppidi exercitum cum hoste pugnantem victorem: eo quod auis illa victa silere soleat, contra verò, si vincat.

Sed notandum est, ex quibusdam auium piscis, & aliorum animalium frequentibus cantibus, volatibus, & motibus sæpe posse futura probabiliter intelligi, & coniectari, quæ solent frequenter naturaliter eueníre. Vt ex cõcitato certarum volucrum passu, cantu, aut ex piscis frequenti motu, aut alterius animalis celeri cursu cõiicimus probabiliter futuros imbres, ventum, serenitatem, tempestatem, maris tranquillitatem. Et hanc disciplinam, peritiam, & artem iura non improbant, sed priorem illam, qua quidam fortuita diuinant, aut occulta, & arcana vaticinantur, & patefaciunt. Item Augurium, & Auspicium aliquando latius accipiuntur, ita vt significent quamlibet rerum futurarum diuinationem. Si obicias id, quod in Scriptura Genes. 44. dicit de Ioseph dispensator domus eius. Scyphum, quem furati estis, ipse est, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet. Et ipse Ioseph postea dixit fratribus suis: An ignoratis, quod non sit similis mei in augurandi scientia. Respondeo eum S. Thom. 2. 2. q. 95. ar. 7. ad 1. ex Aug. in lib. quæstionũ super Gen. c. 149. eo loco id Iosephum dixisse, non quod augur esset, sed quod vulgi opinione augur haberetur: eodem modo accipiendum est: id, quod de eo dixit dispensator domus eius. Porrò dãnantur auguria Deut. 18. non inueniatur in te, qui obseruet augúria, & in iure Canonico 26. q. 3. c. Igitur lege S. Th. 2. 2. q. 95. ar. 7.

De Diuinatione, quæ ex corporis humani membris, & partibus ducitur. CAP. XVI.

OBseruandum est, huiusmodi Diuinationem esse triplicem: Chiromantiam, Pedomantiam, Metoposcopiam quidam addunt Onychomantiam. Chiromantia est, qua quis manuum certis quibusdam lineis inspectis, hominis status, & vitæ conditionem, ac fortuitos euentus, tũ felices, & prosperos, tum infaustos, & aduersos prænuntiat. Pedomãtia, est, qua quis obseruatis pedum signis, eadem & similia diuinat. Metoposcopia est, qua quis animaduersis, & notatis frontis, vel totius vultus lineamentis, & signis, hominis futuros casus prædicit. Onychomantia est, qua quis ex vngue pueri impolluti vaticinatur. Et quidam ita sunt audaces, & temerarij, vt id asserant in Scripturis significari, Iob 37. Qui in manu omnium signat, vt noueint singuli opera sua. Certè temeritatis est, ad Chiromãtiam vanam, & superstitiosam, eum Scripturæ locum detorquere: Iob ergo ita loquentis, longè alius sensus est: Natu Dei, & ministerio, ac opera naturali sũ causarum tantam nuis, pruinæ, & imbrium copiam aliquando descendere, vt frigora sæuiant, & manus hominum quasi vinculis

astrictæ ita torpeant, & ita velut sigillo obsignatæ, & clausæ sint, vt recte suo officio fungi nequeant. ¶ Qui in manu omnium hominum signat, hoc est, obsignat, & claudit, nimirum frigus ex nituis pruinæ, & pluuiæ copia prouenies, ¶ vt noueint singuli opera sua, significat. Vt quisque agnoscat se effectum ineptum ad sua opera facienda, sen, vt singuli sciant quando sit operandum, & quando ab opere cessandum. In Concilio Mileuitano c. 8. citatur hic locus iuxta LXX. editionem Græcam: Qui in manu omnis hominis obsignat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam: quasi dicat, tempestatis, nitis, & pluuiæ sæuiens frigus, ¶ Claudit Deus in manu cuiusque, vt sciat imbecillitatem suam. Sensus est, vt sciat frigore se ita torpere, vt nihil nisi Deo iuuante possit efficere: sine, vt sciat, se copia niuium, pluuiarum, & frigorum à suis operib. impediri. Greg. & S. Th. interpretantur: Qui in manu, hoc est, in promptu [signat] id est, instinctum naturalem tanquam figuram impressit, quo quisque nouit tempora, & quid singulis tempotibus fieri expediat: quando laborandum sit, & quãdo aliquid aliud faciendum.

Sciendum quoque est, esse Physiognomiam Philosophiæ naturalis partem, quæ corporis humani membra, præsertim humeros, pectus, manus, pedes, frõtem, nasum, oculos, supercilia, aures, caput, & vniuersam faciem obseruat, & inspicit; quibus notatis probabiliter coniectat naturalem totius humani corporis temperationem, naturales item animorum affectiones, bonam, ac malam hominis valetudinem. Et hanc obseruandi rationem, nec leges ciuiles, nec canones, aut pontificia iura condemnant.

Præter hanc est altera Physiognomia astrologica, quæ tota est commentitia, pontificio iure damnata. Hæc corporis humani partibus, præsertim, manibus, pedibus, naso, auribus, oculis, supercilijs, fronti, facici, capiti respondere confingit, certos planetas, hoc est, errantes Stellas quarum omnium signis inspectis, & notatis, prosperos, & aduersos hominis euẽtus, & casus intelligere se putat, & prædicit audacter.

De Diuinatione per somnia, quæ Græcè dicitur Onirocritica, vel Onyromantia. CAP. XVII.

PYthagoras, Plato, Chrysippus, Iamblicus, Plotinus, Porphyrius, Platonici, & Stoici multum somniis tribuerunt, & ea aliquid diuinitus protendere putauerunt. Contra Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & Epicurei omnes, & Cynici Philosophi, & apud Romanos Cicero lib. 1. de Diuin. vniuersam ex somniis diuinationem è medio sustulerunt, quòd ridiculum putarent somniis aliquid diuinitatis inesse. Peripatetici verò partim probant, partim improbant. De interpretatione somniorum apud gentiles scripserunt Antiphon, Philocias, Artemon, & Scipion Ascalonites. Et teste Suida Artemidorus Daldianus de interpretatione somniorum quatuor libros composuit.

Notandũ est, somnia aliquando diuinitus immitti, vt planè ex sacris literis constat, & non solùm piis, at bonis viris, sed etiam impiis, & impuris, vt patet in Pharaone, & Nabuchodonosore. Præterea somnia nonnunquam à natura continguntnam quæ vigilantes sæpè cogitauimus, egimus, aut facere deliberauimus, per quietem sese nobis offerũt. De hac somniorum naturali specie, ait Macrob. lib. 1. de somnio Scip. c. 3. cura oppressi animi, vel corporis, vel fortunæ qualis vigilantem fatigauerit, talem se ingerit dormienti. Animi, si amator delitiis suis, aut fruentem se videat, aut cætentem: si metuens quis imminentem sibi, vel insidiis, vel potestate personam, aut incurrisse hanc ex imagine cogitationum suarum, aut effugisse videatur. Corporis, si vino ingurgitatus, aut distentus cibo, vel abundantia præfocati se existimet, vel grauantibus exonerari, aut contra, si esuriens cibum, aut potum furiens, desiderate, quærete, vel etiam inuenisse videatur. Fortunæ, quum se quis existimat, vel potentia, vel magistratu, aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Hæc & similia his, quoniam ex habitu mentis quietem sicut præuenerãt, ita & turbauerant dormientis, vnà cum somno aduolant, & pariter euanescunt. Hæc ille. Profectò, qui esurit, somniat interdũ se comedere, qui sitit, somniat se bibere. Interdum etiã somnia prouenium, pro varia corporis temperatione, & dominantium humorum occursu. Nam vbi sanguis dominatur, læta somnia contingunt: redundante semine somniat quis venerea: cui plena est vesica, is somniat lacus, flumina, vbi bilis atra viget tristia, & aduersa dormientibus sese offerunt, vbi Flaua bilis, tunc in quiete, & somnis occurrunt pugnæ, iurgia, lites, ensium, & armorum strepitus. Cum verò Phlegma abũdat, somniamus aquas, fontes, flumina, pluuias, imbres, pratáque virentia. Secundum studia, ait B. Aug. lib. de Spir. & Anima, c. 25. quæ quisque exercuit, somniat: & solitarum artium simulacra in præsentia mentis impressa apparent in somnis. Iuxta etiam infirmitatum diuersitates diuersa accidunt somnia: Etiam secundum mortũ, & humorum diuersitates variãtur, & somnia. Alia namque vident sanguinei, alia cholerici, alia phlegmatici, alia melancholici. Et cum illi vident rubea, & varia: isti nigra, & alba. Sic ille. Aliquandò somnia Dæmonis opera, & ministerio prouenisse: Dæmon enim vim habet humani corporis humores permutandi, & permiscendi: quibus variè commixtis, multa nobis dormientibus visa cõtingunt. Postremò somnia temerè solo animi nostri motu fiẽri accidere. Animus enim hominis suapte natura hue, & illuc cogitãdo distrahitur, capitur, & distractus huc, & illuc fertur, & monstra confingit: apud se etenim rerum imagines, & simulacra conseruat, & alias ex visis, auditis, vel alio sensu perceptis, similis effingit, & inter se commiscet.

Est igitur animaduertendum, ex somniis posse multa naturaliter intelligi. Vnde Medici prudenter aliqua coniectant, qualis nimirum sit corporis affectio, quæ temperatio, qui humores dominentur, qui animi affectus, & perturbationes. Hasce verò somniorum diuinationes iura non improbant, sed eas, quibus temerè quidam fortuitos euentus aduersos, vel prosperos diuinare contendunt. E quibus sunt Artemidorus Daldianus, & Abrahamus Iudæus. Et hæc Diuinatio dicitur à Græcis Onirocritica. Olim Stoici ostendere conabãtur Deum somnia sæpius immittere, & per ea futurum aliquid præsignificare: quod probabant multis hinc inde congestis exemplis, quæ in historiis referebantur, in quibus multa per quietem visa, ita contigisse postea legimus, sicut in quiete, & somnis visa fuerant: qualia quidem somnia non pauca Tull. lib. 1. de Diuinatione commemorat, & refert Valerius. Cæsar, antequã infesta in vrbem inferret arma, per quietem videbatur sibi videre, se matri stuprũ intulisse. & coniectores ad amplissimã imperij spem eum incitarunt. Suet. in vita ipsius c. 7.

Hippias Pisistrati filius, cum regium affectaret imperium, somniauit se cum matre rem habere. Et postea Athenarum dominio potitus est. Herodo. lib. 6.

Astyages Assyriorum rex per quietem vidit ex filia vitem enatam, cuius palmites omnis Asia inumbrabant. Consulti arioli responderunt nepotem futurum, qui tori Asiæ imperaret: hic fuit Cyrus. Herodot. lib. 1. Valer. lib. 1. c. 7. Iusti. lib. 1.

Darius Hystaspis filius in somnis vidit se duas alas habere: quarum altera Asiam, altera Europam tegebat. Herod. li. 7. Instit. lib. 1. Orosius lib. 1. cap. 9. impetauit Persis, & Eutopæis ex parte.

Xerxes, cum in Græciam exercitum duceret, somniauit se olea coronari, cuius ramis tota terra obumbrabatur, at vidit oleam illam confestim euanescere. Hero. lib. 7.

Octauij Augusti mater vterum ferens per quietem vidit sua intestina per omnem terræ ambitum distendi. Suet. in vita ipsius c. 94.

Cæsar per quietem vidit se supra nubem volitare, & vertice ipsum cœlum tangere. Sueto. in vita illius c. 8.

Idem Cæsar, pridie quam necaretur, somniauit se iuxta Iouis solium consistere, sed mox è cœlo præcipitatum. Plutar. in vita eius. Valer. lib. 1. c. 7. Dion. Aurel. Victor.

Sophocles, cum ex æde Herculis patera aurea grauis surrepta esset, per quietem nouit, quis id fecisset, quod semel ille, iterumque neglexit, & quia idem sæpius vidit, & somniauit, ascendit in Areopagum, detulit rem, Areopagitæ iubent comprehendi eum, qui à Sophocle erat nominatus. Is quæstione adhibita confessus est, pateræque retulit. Cicer. lib. 1. de diuinat.

Amilcar dux Carthaginensium, cum obsideret Syracusas somniauit, se proxime die in ea vrbe cœnaturum: Iaetus igitur exercitum comparauit ad pugnam, castris eius subita irruptione hostium oppressis, Syraculani eum cepernnt, & vinctum intra mœnia sua traxerũt. Itaque cænauit Syracusis captiuus, vt non sperauerat, victor. Vall. lib. 1. c. 7. & Diod. l. 20.

Simonides Poëta, cum ignotum quendam proiectũ mortuum vidisset per quietem, & inhumatum corpus iacens sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, habebat enim in animo nauem conscendere, remansit in tetrasti, qui inde soluerant, fluctibus, & procellis in cõspectu eius obruti sunt. Cic. lib. 1. de Diuinat. Valer. lib. 1. c. 7.

Duo familiares Arcades iter vnà facientes Megaram venerunt, quorum alter ad hospitem se contulit: alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, vidit in somnis comitem suum orantem, vt ei subueniret, quòd sibi à cauponе interitus pararetur, primo perterritus somnio surrexit: deinde cum se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuit: tum ei dormienti is ille comes itineris visus est rogare, vt quoniam sibi viuo non subuenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtrum à caupone eſſe coniectum, & ſupra ſtercus iniectum: petere, vt mane ad portam adeſſet, priuſquam plauſtrum ex oppido exiret: hoc ſomnio ille cõmotus, mane bubulco præſto ad portam fuit, quæſiuit ex eo, quid eſſet in plauſtro bubulcus perterritus fugit, & ille mortuum comitem ex plauſtro extulit: & caupo, re patefacta pœnas meritas dedit. Cicer. lib. de diuinat. Valer. lib. 1. c. 7. Hæc & alia ſi vera ſunt, Dei nutu accidunt, vnde non probant ſomniis per ſe eſſe credendum, ac ſi per ſomnia diuinatio ſit certa: quale etiam eſt, quod Cyro dormienti obiectum eſſe ferunt: nam ei Sol ad pedes viſus eſt, & cum ter fruſtra manibus appetiuiſſet, Sol ſe conuoluens elapſus abiit. Et Magi poſtea Cyro dixerunt, ex triplici appetitione ſolis potiendi, cum triginta annos regnaturum, quod ita contigit. Cic. lib. 1. de diuinat. Quale etiã eſt illud, quod idem narrat lib. 2. de Diuin. Somniauit quidam ſe videre ouum pendens ex faſcia lecti ſui cubicularis. Detulit ſommium ad coniectorem, & interpretẽ: reſpondit ille defoſſum eſſe ſub lecto theſaurũ, fodit, inuenit auri aliquantũ idq; circundatum argento, ex vitello oui aurũ declarauit coniector, ex reliquo argentum. Quale etiam eſt illud, quod idem Cicero ibidem refert de Alexandro. Ptolomæus familiaris Alexandri in prælio telo venenato ictus fuerat: eoque vulnere cum dolore moriebatur: Alexander affidens ſomno eſt cõſopitus, & per quietem vidit draconem radiculam ore ferentem, & ſimul dicentem, quo illa loci naſceretur (neque is longè aberat ab eo loco) eius autem eſſe vim tantam, vt Ptolomæum facilè ſanaret. Experrectus eſt Alexander, narrauit amicis ſomnium, & miſſus eſt, qui illam radiculam quæreret, qua inuenta, & Ptolomæus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Hæc Cic. lib. 2. de Diuinat. Illud itidem refert Alcibiadis ſomnium: qui paulò ante interitum viſus eſt in ſomnis amicæ eſſe amictus amiculo. Is cum proiectus eſſet inhumatus, ab omnibuſq; deſertus iaceret, amica corpus eius texit ſuo pallio. Quidam curſor ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomnis curru quadrigarum vehi. Mane ad cõiectorem venit: & ille, vinces, inquit, id enim celeritas ſignificat, & vis equorũ: iuit ad Olympia, & vicit. Concludit eo libro Cic. nihil eſſe ſomniis tribuẽdum, quoniam, inquit, neque Deus effector eſt ſomniorum, neque naturæ ſocietas vlla cum ſomniis, neque obſeruatione inuenire poteſt ſcientia: præſertim cum illi ipſi, qui ea videt, nihil diuinent: ij, qui interpretantur, coniecturam adhibent, non naturam. Quòd ſi ſomnium verum euaſit aliquod, cur non ex multis potius vni fidem detogemus, quàm ex vno innumerabilia confirmemus? Negauit prorſus Cicero vllam eſſe poſſe diuinationem per ſomnia, negauit Deum poſſe eſſe ſomniorum effectorem, quia putauit ille Deum non prænoſſe fortuita futura, quia prorſus ea ignota ſunt. At S. Th. 2. 2. q. 95. ar. 6. docet, ſomniorum aliquando Deum, vel Angelũ, aliquando dæmonem, aliquando naturam cauſam eſſe. Et Ioſeph Gen. 40. & 41. interpretatus eſt ſonia pincernæ Pharaonis, & magiſtri piſtorum, & ipſius Pharaonis. Et Daniel interpretatus eſt ſomniũ regis Babylonis. Dan. 2. & 4. & aliorum quorundam ſomniorum Deum autorem fuiſſe ſacræ literæ tradiderunt. Diuina inſomnia fuerunt, cum Ioſeph per quietem vidit manipulum ſuum conſurgere. & ſtare, & fratrum manipulos coram illo cadere: & cum iterũ vidit Solẽ, Lunã, & vndecim Stellas ipſum adorare. In primo ſignificatũ eſt, fore, vt à ſeptẽ ſuis fratrib. imperaret: in ſecundo, vt ab illis, & patre, & matre adoraretur. Quod multò poſt contigit.

Potro ſomniorum genus in quinque ſpecies Platonici diſtribuunt, quas enumerat Macrob. lib. 1. de ſomn. Scipio. c. 1. & refert Aug. videlicet oraculum, viſionem, ſomniũ, inſomniũ, & Phantaſma. Oraculum, inquit Macrob. cum Platonicis, eſt, cum in ſomniis parens, vel alia ſanctæ, grauiſq; perſona, ſeu Sacerdos, vel ipſa Deus, aperte euenturum quid, aut non euẽturum, faciendum, aut vitandum denunciat. Viſio autem eſt, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, euenit. Amicum peregrè commorantẽ, quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reuerſum videre, & procedenti obuius, quem videbat, venit in amplexus. Depoſitum in quiete ſuſcepit, & matutinus ei precator occurrit, mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ ce landam committens. Somnium eſt, quod tectum figuris, & velatum ambagibus non niſi interpretatione intelligi poteſt. Inſomnium, quando id, quod fatiguerat vigilantem, ſeſe dormienti quoq; ingeſſerit, ſicut ſunt curæ, cibi, vel potus, vel aliqua ſtudia, vel artes, vel infirmitates. Phantaſma eſt viſum, cum inter vigiliam, & adultam quietẽ, hoc eſt, quando qui vix dormire cœpit, & adhuc ſe vigilare exiſtimat, aſpicere videruntirruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas à natura, ſeu magnitudine, ſeu ſpecie diſcrepãtes, variaſque tempeſtates rerum, vel lætas, vel turbulentas. In hoc genere eſt ἐφιάλτης, quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos, ac ſentientes grauare.

Hæc Macrob. ex Platonicis. Quæ ferè eadem refert B. Aug. lib. de Spiritu, & Anima, c. 25. Niſi quod addit, Ephialtes non eſt aliud, niſi quædam fumoſitas à ſtomacho, vel à corde ad cerebrum aſcendens, & ibi vim animalem comprimens. Sed profectò ſuperſtitioſum eſt ſomniis credere, vt perſpicuum eſt ex Leuitici c. 21. vbi dicitur: Nõ augurabimini, neque obſeruabitis ſomnia. Eccl. 34. Vana ſpes, & mendacium vitò inſenſatos: & ſomnia extollunt imprudẽtes. Teſte Caie. in ſum. cap. Somniorum obſeruatio: lethale peccatum committit is, qui ob ſomnium facit aliquid contra leges, Canones, & iuſta diuina: hoc eſt, qui ne contra ſomniũ faciat, legem grauiter perfringit. Item is, qui vt ſeruet, quòd ſomniauit, omittit aliquid eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Item graui periculo peccati ſe obiicit is, qui tantam fidem ſomniis habet, vt paſſim ſomniorũ obſeruatione ducatur, etiam in iis, quæ imperata nobis non ſunt. Naua. in Manua. c. 11. nu. 33. Peccat, inquit, mortaliter, qui propter ea, quæ ſomniauit, omittit aliquid ad ſalutem animæ neceſſarium, vel facit aliquid eidem ſaluti cõtrarium: licèt ſi non eſt tale, ſolùm venialiter peccet.

De Diuinatione per omina. Cap. XVIII.

EX ominibus diuinatio eſt, qua quis obſeruatis, & notatis hominũ dictis, vel factis ob alium finem, & cauſam, fortuitos eorum caſus lætos, ac triſtes, infauſtos, & proſperos certò diuinat. Olim apud gentes frequens, & vſitatũ erat hoc diuinandi genus, cuius apud Chriſtianos quoque aliqua veſtigia manſere. Solent quidam domo egreſſi, ſi pánoſum aliquem pauperem, aut ſi Religioſum hominem primo occurſu, aut ſummo mane offenderint, certò diuinare nihil boni ſibi eo die euenturum. Item ſolent mulierculæ appetente die ſacro Ioan. Baptiſtæ, lecto ſurgere, feneſtras occupare, & primam vocem tranſeuntis hominis attentis auribus expectare: & ſi lætum aliquod verbum audierint, lætà omnia eo annoſi triſte, triſtia omnia ſibi futura certò coniectant. Aliæ fauſtas, aut infauſtas nuptias futuras præſagiunt ex prima aliqua voce humana audita. Aliæ futurorum maritorum nomina diuinãtes: nam ſi prima, quæ audiatur vox Petrus fuerit, virum ſibi futurum Petrum nomine certò credunt. idemque de cæteris nominibus credere ſolent. Alij conſueuerunt ad lectum redire, ſi, dum calceos pedibus admouent, ofcitauerint, aut ſternutauerint. Alij domum reuertuntur, ſi cùm primò mane exẽtes puerum obuiam habuerint, aut pedem offenderint. Alij verò redeunt domum, ſi cum ſummo mane egrediuntur crucis ſignum, aut funus, vel aliquid ſimile inſpexerint, vel ſi veſtem ſortes terigerunt, aut polluerint mures. Alij diuinant ſibi omnia ſiniſtra euentura ſi pedẽ ſiniſtrum priùs caſu domo extulerint. Auguſtus Cæſar teſte Plinio lib. 2. c. 7. lætum ſibi calceum præpoſterè inductum prodidit, qua die ſeditione militari prope afflictus eſt. Sternutamenta apud Gentiles aliquãdo fauſta, aliquando infauſti ominis erant. Themiſtocle ad aras ſacrificante, refert Plutarchus in vita ipſius, à dextra ſternutans homo augurium fecit, quo præcipui captiui immolarentur. Xenophonte ad milites concionante, vt ipſe teſtatur in lib. 6. ſternutans quidam, omen fecit feliciſſimum, ita vt totius dux militiæ crearetur. Hippiæ, dum ſternutat excuſſus dens magnum augurium fecit calamitatis futuræ: vt narrat Herod. in lib. 9. Vnde apud veteres reiigio fuit in ſternutamentis bonum omen, & ſalutem precari, vt ait Plin. lib. 28. c. 2. De omnibus refert multa exempla Valer. lib. 1. c. 4. & quædam commemorat Cicero lib. 2. de Diuinat. Cuiuſmodi ſunt hæc, quæ ſequuntur.

L. Paulus Conſul, cùm bellum gereret cum Perſa rege, & domum è curia regreſſus, filiolam ſuã nomine Tertiã oſculatus eſt, & cum eam triſtem animadueriteret, interrogauit, quid ita eo vultu eſſet, quæ reſpondit: Perſam periiſſe. Deceſſerat autem catellus, quem puella in deliciis habuerat, nomine Perſa. Arripuit igitur omen Paulus, & eo fortuito dicto quaſi certam ſpem clariſſimi triumphi animo præſumpſit. Valer. lib. 1. c. 5. Plutar. in Æmilio. Iuſti. lib. 33. Cicer. lib. de diuinat. Item, narrant Cic. de diuin. & Valer. li. 1. c. 5. aliud omen de Cæcilia Metelli. Cum enim ſororis ſuæ filiã in matrimonium collocare vellet, & ominis captandi gratia, in ſacellum quoddam ſeceſſiſſet: neque, cum aliquamdiu perſediſſet, aliqua vox audita fuiſſet, quæ propoſito deſeruiret; puellã interim longa ſtandi mora defatigata, togaſſet materteram, vt in eius ſella paululum requieſceret, illãque dixiſſet. Ego tibi meas ſedes libenter concedo, omen res ſequuta eſt, nam ipſa breui mortua, virginem in vxorem Metellus duxit. Tiberius Gracchus cum ad res nouas pararetur, auſpicia prima luce petiit: & ianua egreſſus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur: qui deciuſſus Capitolio à Scipione Naſica fragmẽto ſubſellij ictus procubuit. Valer. lib. 1. c. 4. Neroni in expeditionem Alexandrinã profecturo lacinia ſurgenti adhæſit: &

turbat' eſt, & ſuperſtitione, & periculo. Suet. in vita eius c. 19. Craſſi filius contra Partos proditurus in aciem ita pedem offendit, vt humi proſtratus concideret. Plutar. in vita Craſſi. Petilius Conſul in Liguria bellum gerens, cum montem, cui Lethum cognomẽ erat, oppugnaret, inter adhortationes militum, dixit. Hodie ego Lethum capiam: quis inconſideratius præliando fortuitum iactum vocis letho ſuo confirmauit. Valer. lib. 1. c. 5. Vnde Poëta de ſuperſtione ex offenſione pedis Tibul. lib. 1. eleg. 3.

O quoties ingreſſus iter, mihi triſtia dixi,
Offenſum in porta ſigna dediſſe pedem.

Ouidius itidem in epiſt. Laodemiæ ad Proteſilaum.

Hunc fateor, volui reuocare, animúſque ferebat,
Subſtitit auſpicij lingua timore mali,
Cum foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tunc offenſo limine ſigna dedit.
Vt vidi, ingemui.

Hoc diuinationis genus eſt prorſus vanum, & inane, ac idcirco damnatum in c. Illud quod. 26. q. 2. de eo agit S. Th. 2. 2. q. 95. art. 7. Negare tamen non poſſumus, aliquãdo dicta, vel facta hominum talia fuiſſe, vt diuino impulſu, & afflatu futuros rerum euentus præſignificarent: vt Gen. 24. accidit in ſeruo Abrahæ 1. Reg. 14. in Ionatha: Iudicũ 7. in Gedeone: Ioan. 11. in Caipha pontifice. S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 7. ad 3.

De Diuinatione oſtentorum, portentoríumve, & prodigiorum. Cap. XIX.

ANimaduertere oportet, Oſtenta, Portenta, Prodigia atq; monſtra inde nominari, quòd aliquid oſtendant, portẽdant, prædicant, & monſtrent. Natrat Valer. lib. 1. c. 6. Boeum voce humana locutum fuiſſe. Carnis in modum nimbi diſſipatas partes cecidiſſe: quarum maiorem numerum præpetes diripuere aues, & reliquum per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aſpectu mutatum iacuit: purum infantem ſemeſtrem, dicit, in foro Boario triumphum proclamaſſe: alium cum Elephantino capite natum. In Piceno lapides pluiſſe: in Gallia lupum, vigili è vagina gladium abſtuliſſe: in Sicilia ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe. Etiam mentẽtibus cruentas ſpicas in corbem decidiſſe. Cernites aquas ſanguine miſtas fluxiſſe in bello Punico ſecundo boeum dixiſſe. Caue tibi, Roma. Hæc ille.

Talia igitur ſunt, quæ præter ſolitum, & communẽ naturę vſum, & ordinem ſolent accidere, & aliquem hominib. metum incutere: Veluti, cum ſanguis, lac, ranæ, piſces, vnà cum pluuiis, & imbribus decidunt: item, cum igniũ & cometarum imagines inſolitæ apparent: cum in aere pugnãtium militum exercitus videntur, armorum ſtrepitus ſentiuntur, hominum clamores, voces lugubres audiuntur; depictæ in veſtibus, & pannis cruces conſpiciuntur. Si cùm fœmina naſcitur, puella biceps nata ſit, prædici aiebant Ethnici, ſeditionem in populo futuram: corruptionem, & adulterium in domo, vbi nata eſſet. Si mulier leonem peperiſſet, ſignificari id fore, vt ab exteris gentibus vinceretur ea ciuitas, in qua id contigiſſet. Sertio Tullo dormienti caput arſiſſe fertur. Valer. lib. c. 6. Solin. c. 1. Dion. lib. 4. Liu. lib. 1. Et prædictum ei à coniectoribus, ſine diuinatoribus fuit eum fulmine periturum. Alij verò diuinarunt cum ad regium faſtigiũ euehendum. Cræſi filius cum infans eſſet, locutus eſt: quod ſignificaſſe aiunt, regnũ patris, & domum funditus ruituram. Zoroaſtres eodem die, quo natus eſt, riſiſſe perhibetur, vt referunt Plin. lib. 7. c. 16. Solin. c. 4. Aug. lib. 2. de Ciui. c. 14. quo riſu ſignificatum eſſe dixerunt diuinatores eum nihil terreſtria amaturum, ſed cœleſtia. Sed Aug. nihil, inquit, boni ei monſtroſus riſus ille portendit. Nã magicarum artium perhibetur inuentor fuiſſe, quæ quidẽ illi, nec ad præſentis vitæ vanam fœlicitatem contra ſuos inimicos prodeſſe potuerunt: à Nino quippe rege Aſſyriorum, cum eſſet ipſe Bactrianorũ rex, bello ſuperatus eſt. Hæc Aug. & Plin. refert, eidem cerebrum ita palpitaſſe, cum natus eſt, vt impoſitam repelleret manum, futuræ, vt ille ait, præſagio, ſcientiæ. In exercitu Xerxis, quem aduerſus Græciã contraxerat, equæ partu leporem editum fuiſſe ferunt: quo genere monſtri, dicit Valer. li. 1. c. 6. Significatus eſt illius tam magni bellici apparatus euentus. Enumerat Valerius alia multa prodigia, li. 1. c. 6. aliqua etiam habet Cicero in libris de Diuinat.

Potro hæc prodigia, & oſtenta aliquando Dei virtute cõtinguntur, aliquando etiam dæmonum poteſtate poſſunt apparere. Nonnunquam etiam naturæ vi, ac facultate aliqua, ita ratò euenĩunt, vt quædam portenta, & prodigia eſſe videantur. Si atte dæmonum efficiantur, ſæpe res veræ non ſunt, ſed tales apparent: poſſunt enim dæmones intuentium oculos ita deludere, vt putent homines, ſe res veras cernere, & intueri cum tamen veræ non ſint. Vanum eſt ex huiuſmodi oſtentis, portentis, prodigiis, & monſtris, niſi diuinitus eueniant, fortuita, & libera hominum conſilia, euenta, & officia velle præſcire. Si tamen probabiliter cõiectamus, ea naturæ vi eſſe effecta; probabiliter quoque aliquos naturales euentus coniicere, expectare, & prænuntiare poſſumus: ſiquidem vim naturæ non ſuperant.

De Diuinatione, quæ ducitur ex mortuorum vmbris, & cadaueribus. Cap. XX.

PRimùm animaduertendum eſt, eſſe genus Diuinationis, quæ Necromãtia vulgo dicitur, qua quis vmbris, vel cadaueribus mortuorum inſpectis, futuros, aut occultos rerum euentus aduerſos, vel ſecundos diuinat. Dicitur etiã Pſychomantia, quoniam per eam animæ reſponſa, & oracula reddere cenſentur. Præterea, cum quis ex deſcriptis in mortuorum corporibus certis lineis, figuris, & ſignis fortuita futura, vel latentia nititur intelligere. Inſuper cum quis certo cadaueri contactu, futurum aliquid, vel occultum prænunciat, aut indicat. Poſtremò, cum quis præſcripta verborum forma, aut certis carminibus, deſcriptiſque circulis, & figuris literarum, characterũmve notis, mortuos exuſcitare ſe putat, & ab eis accipere reſponſa, quibus fortuitos futuros euentus prædicat, aut omnino occulta patefaciat. Notum eſt, quod ſacræ literæ prodiderunt, in quibus legimus, Pythoniſſam Samuelis animam euocaſſe: de qua re, quæſtio eſt, an is, qui apparuit, & reſpõſum Sauli reddidit, fuerit verè Samuel, an verò Dæmõ, qui Samuelis formam, & imaginem referebat: nam hoc ſecundum, aut primum potuiſſe cõtingere, docet B. Aug. lib. ad Simplician. 2. q. 3. & Auguſtinum ſequutus S. Th. 1. p. q. 89. a. 8. ad 2. & 2. 2. q. 95. a. 4. ad 2. & q. 174. ar. 5. ad 4. De qua controuerſia agam in quinto Decalogi præcepto, vbi tractabo de Magorum operibus, & maleficiis, quibus Reipublicæ ſaluti ſæpe nocent. Hoc diuinandi genus ex Gentilibus originem duxit. Olim ſiquidem oraculorum reſponſis miſerè deluſa eſt cœca, & vana Gentilitas: credidit etenim Idolis, ſimulacris, ſtatuis, & imaginibus mortuorum principum, & regum ineſſe aliquid diuinitatis. Dæmones namque in eis loqui cœperunt, & ad interrogata præbere reſponſa: quo factumeſt, vt mortui cœperint euocari, vt vel futura prædicerent, vel penitus occulta aperirent. Totum hoc diuinandi genus iure diuino damnatur. Deut. 18. non inueniatur in te, qui ariolos ſciſciterur, neque Pythones conſulat, lege S. Th. 2. 2. q. 95. a. 4. Eſt quoque Canonico, & ciuili iure damnatum 26. q. 3. c. Igitur, & l. nemo aruſpicem. C. de malefic. & Mathem.

1. Reg. 28.

De Diuinatione, quæ ſumitur ex ſortibus. Cap. XXI.

OBſeruandum eſt, hoc Diuinationis genus in iure Canonico 26. q. 1. & q. 2. & q. 3. & q. 4. & q. 5. & tit. de ſortilegiis, Sortilegium vocari à ſortibus legendis, hoc eſt, eligendis. Sortilegi dicuntur, qui per ſortes fortuita futura, aut omnino occulta præſentia, ſiue præterita prænunciant, aut patefaciunt. Sorte quippiam eligunt, velut qui fabas, aut feſtucas commiſcendo, aut cribrum chartulis quibuſdam inſcriptis furta latentia deregunt, & produnt fures occultos.

Plin. lib. 2. c. 51.

Eſt etiam animaduertendum, in iure Canonico ſortilegiũ interdum ampliè, & clarè patere, ita vt quamlibet Magicam ſuperſtitionem ſignificet. Sicut etiam apud Plinium lib. 8. c. 4. Sortilegiorum nomine videntur intelligi vanæ omnes Magorum perſuaſiones. Præterea ſciendum eſt, triplex eſſe ſortium genus, vt docet S. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. aliẽ enim ſortes vocantur diuiſoriæ, quibus vtuntur homines, vt ſciant, quid cuique ſit tribuendum, his vtuntur in controuerſiis, & litibus dirimendis, in hæreditatibus poſſeſſionibus, lucris, & aliis bonis communibus diuidendis; in honoribus, dignitatibus, & publicis adminiſtrationibus diſtribuendis, in magiſtratibus eligendis, & aliis rebus diſcernendis; vt ſi duo proponantur æquè idonei, & digni, vel æquè indigentes, & eorum alteruter ſit ius, vel aliud emolumentum, & commodum conferendum, ſolet lis, & controuerſia ſorte componi, & diximi. Et hoc genus ſortiũ, nec iure naturali, nec ciuili eſt interdictũ; quod planè colligitur ex l. Si cum ambo. ff. De iudiciis. l. Si duobus. C. Communia de legibus, & l. Si qui ſunt. ff. Familiæ erciſcundę. De his ſortibus ſcribit B. Aug. in epiſt. 180. ad Honoratum, vbi ait: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſequutionis tempore maneant, ne fuga ſit omniũ, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia, ſi hæc diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantũ mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et in lib. 1. de doctr. Chriſtia. c. 18. ait. Si cui abũdaret aliquid, quod oporteret dari eis, qui non habetent, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi occurrant duo, quorum neuter alium, vel indigen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia,vel vrgente aliqua necessitate superaret, nihil iustius faceres, quam vt sorte eligeres , cui dandum esset , quod dari vtrique non posset. Hæc ille.

At verò in electionibus ecclesiasticis ad dignitates, officia, administrationes,& beneficia Ecclesiastica sortes iure Canonico prohibentur. Nam in c.Ecclesia,de sortileg.ad finem dicitur:Sortis vsum in electionib. perpetua prohibitione damnantes.Damnatur meritò,tum ne ineptus, & minus idoneus cœca sorte eligatur:tum ne sors quæ cœca est,in Ecclesiis locum habere videatur : Sed in electionibus ad dignitates , & administrationes ciuiles sors non prohibetur, neque in iudiciis ciuilibus,neque in litibus , & causis clericorum ad temporalia pertinentibus est interdicta, vt ait Abb.c.Ecclesia, de sortilegiis.Dices:Nonne sorte cœca aliquando continget , vt ineptus,& indignus eligatur?quod cum iure naturali pugnat. Respondeo , in electionibus ciuilibus non prohiberi sortem iure naturali,quando pluribus idoneis petentibus, vnus eorũ sorte eligitur : at quando vnus candidatorum ineptus est , & indignus,tunc fas non est electionem sorti committere,quia iuri naturali aduersatur. Sed in electionibus ecclesiasticis etiamsi multi sint æquè idonei , iure tamen Canonico sors prohibetur.

Aliæ item sortes dicuntur Consultoriæ,quibus Diuina voluntas exquiritur,vt sciatur, quid sit faciendum , quid agere oporteat,quid cauere,& fugere:quo sortium genere sæpe vetus Hebræorum populus vtebatur.Eo item vti sunt Apostoli Act.1. cum Matthiam Apostolum in locum Iudæ proditoris sorte elegerunt,Iosue 7.Iudicio sortium puniuit Achan , qui de anathemate quid surripuerat. Saul quoque sorte deprehendit filium suum Ionatham mel comedisse,vt legimus 1. Reg. 14. Ionas propheta fugiens à facie Domini, sorte deprehensus est,& in mare dejectus , vt habetur 1. Ionæ, Zacharias sorte exiit,vt incensum poneret. Lucæ 1. Vnde in his sortibus non semper peccatum admittitur,vt statim dicam.

Aliæ sortes Diuinatoriæ appellantur , quibus aliqui vtuntur,vt sciant futura occultæ:eum obseruatis , & inspectis sortibus futura prænuntiantur, vel apertiuntur occulta : vtpote,si modo sic,modo aliter tabula,tessera,taxilli,charræ,aut grana triticea,vel fabæ decidant,fortuito rerum euentus aduersi, vel prosperi prædicuntur. Si chartula in vrnam conjecta , aut in cribro posita vnà cum aliis multis, quæ Titij inscriptum nomen habeat,educatur,& inde cõiector diuinet, apud Titium esse rem,quę fuit clam furto sublata. Item,si librum aperienti certa quædam Scriptura occurrat,quæ res lætas, tristelve cõtineat,inde coniector omnia aduersa , vel prospera euentura vaticinari solet. Et hoc genus sortium iure Canonico prohibetur : quod ex Gentilium vana superstitione traxit originẽ. Gentes enim dæmonũ fraude deceptæ, sortibus temere hoc, aut illo modo cadentibus, diuinitatis aliquid inesse credidetunt,aut saltem fortunæ , ac temerariæ sorti multa tribuẽrũt. Teste S.Th.1.2.q.95. ar.8. In sortibus etiam diuisoriis peccatum est,si quis eis vtatur,ac si fortunæ , vel stellarum vi dirigantur,ac temperentur:& in hoc vanitas est. In consultoriis peccatum lethale est,si per sortes à dæmone expectetur euẽtus,si à Dæmone consilium per sortes quæratur. Item,in eisdem quadrupliciter peccare quis potest , etiam quando per sortes Deus ipse consulitur. Primò, si absque vlla prorsus necessitate sortibus vtatur:hoc enim,inquit S. Tho.esset Deum tentare.Secũdò,si absque debito Dei cultu,& honore ad sortes concurrat:& ideo Apostoli ad eligendum aliquem in locum Iudæ fratres conuocarunt,& preces ad ipsum Deum fuderunt.Tertiò,si diuina oracula ad futiles,& vanas res,vel ad tertena negotia adhibeantur.Vnde B.Aug.in ep.119.ait : His, qui de paganis Euangelicis sortes legunt , etsi optandum sit, vt id potius faciant , quam ad dæmonia consulenda concurrant:mihi tamen displicet ista consuetudo , ad negotia sæcularia, & ad vitæ huius vanitates diuina oracula velle conuertere.Sic ille.Quartò,si in electionibus Ecclesiasticis,quis sortibus euentum committat.Hæc ex S.Thoma.

De Diuinatione,qua ex superstitiosis,& vanis quibusdam obseruationibus sumitur.

Cap. XXII.

SCire conuenit , quemadmodum omina sunt fortuita dicta,vel facta hominum, quorum obseruatione quis futura diuinat:sic superstitiones dicuntur fortuiti aliarum rerum euentus,ex quorum notatione quis læta , vel tristia sibi , vel alteri omnia euentura certò coniectat. Exemplum pono. Si quispiam summo mane domo egressus canem,aut felem offendat, funus,sepulcrum , aut crucem videat , diuinat sibi eo die sic,vel aliter cuncta euentura : vana hæc est diuinatio ex inani,& superstitiosa obseruatione ducta. Alij venatum iturí, si primo mane pedem in limine offenderint , aut eorũ vestis deciderit, vel fuerit tacta à soricibus aut lacinia valuis adhęserit,putant & certum apud se constituunt, nihil sibi prosperè,& feliciter eo die euenturum. Si cum primum domo exierint,sternutauerint, si corrigiam abruperint, si in porta caput offenderint,si corruerint,infausti omnis esse arbitrantur. Putant nonnulli certorum animalium occursu,prosperos rerum euentus præsignificari:aliorum verò animantium , aduersos. Certos itidem hebdomadæ dies esse sibi fastos , alios infastos. Hęc omnia ex vana Gẽtilium obseruatione initium duxerunt. Tib. Gracchus quo die ciuili seditione oppressus est, domo egredieus ita pede limen offendit,vt nõ parua vis sanguinis effluxerit.Plutar.in Tib.Grace.Valer.lib.1.c.4. Neronem in expeditionem Alexandrinam profecturo, lacinia surgenti adhæsit.Crassi filius contra Parthos profecturus in aciem, ita pedem offendit,vt humi prostratus concideritt qui deinde in bello cæsus occubuit.Plutar.in Crasso,Bruto,& Cassio prodituris in aciem obuium Æthiopem calamitatẽ præsignificasse , vulgo creditum est. Hadrianus Cæsar ex Mauri occursu futuram sibi mortem suspicatos esse perhibetur. Annibali ex Italia Aphricam petenti,sepulchrum diruptum in via, omen ingessit infaustum. Reperias certum genus hominum,qui inbi putent aduersum diem Martis , aut diem Veneris : contra verò fœlicem,& prosperum diem Iouis,& diem Lunæ:Vnde nihil,quod sit alicuius ponderis,& momenti , aggrediuntur, nisi certis quibusdam diebus,aliis verò libenter , & audacter negotia tractanda suscipiunt. Hæc, & his proxima superstitiosa,& vana sunt,& vt dixi,à Gentibus accepta, quæ cũ aliquando experiẽtur certis quibusdam rerum euentibus lætum,vel triste sibi aliquid accidisse, in eis aliquid diuinitatis continen censuerunt, & deinde dæmõ sese in illis rerum eãsibus immiscebat,vt sic Gentes delusæ tenerentur. C. Flaminius cum apud lacum Trasimenum cum Annibale pugnaturus conuelli signa iussisset, lapso equo super caput eius humi prostratus est:nihilque eo prodigio inhibitus signiferis signa moueri sua sede posse negantibus,malum ni ea continuò effodissent, minatus est:& deinde ipse in bello occubuit , & in ea acie quindecim millia Romanorũ cæsa , sex millia capta, viginti millia fugata sunt.Hæc Valer.lib.1.c.6.Liu.lib.1. belli Punici.Vulpem in via occurrentem,figuim mali ominis putabant.Sic etiam canis prægnans si occurreret,credebatur infausti omen:Porcus,aut mustella à sinistra veniens, infensis ominis erat.Si quid item mures corroserant , tristia prænuntiare creditum est.Quæ quidem omina, vt vana damnãrũt,c.Illud 26.q.2.ex Augustino.Negari non potest , vt supra dixi aliqua dicta,vel facta in Sanctis Scripturis fuisse,quę rerum consequentium euentum non ab humano , sed diuino impulsu profecta,significauerint , vt Gedeon Iudi.7. Ex eo quod audiuit narrationem , & interpretationem cuiusdam somnij, omen captauit.Et seruus Abrahę Gen.24.omine etiã vsus legitur.Et Ionathas Saulis filius 1. Reg.14. omen etiam obseruauit. Præterea narrat Paulinus in vita Ambrosij. Probum Iudicem , cum Ambrosium ad Liguriam , & Æmiliam gubernandas misisset,ei dixisse:Vade,& fac,non vt iudex,sed vt Episcopus, & postea Mediolanensis Ecclesia eum in Episcopum elegit. Et ipse Ambrosius adhuc adolescens cum sororis osculandam manum dedisset , ludens dixit , se futurum Episcopum:& ita fuit.

Suetonius in vita Iulij Cæs. Isabel. Ennea. 6.lib.8. Isabel. Ennea. 5.lib.5.

De Diuinatione,qua ex inuocatione dæmonum petitur.

Cap. XXIII.

SCiendum est,Dæmones dupliciter euocari:expressim,aut occultè,siue vt vulgo dicitur,tacitè.Expressim euocantur, cùm quis pacto cum eis inito petit , vt sibi futura prænuntient, aut aperiant occulta.Tacitè verò,& occultè euocantur, cum vel aliquid fit,in quo latet pactum cum Dæmone contractum, vel cum quis vtitur ministerio , & opera hominis, qui cum dæmone societatem in eo ministerio contraxit. Præterea,scire oportet , ad hoc genus Diuinationis reuocari eas quoque diuinationes, quas Cicero appellat, Vaticinationis,& furoris.Olim enim,qui futura apud gentes vaticinabãtur,aut occulta indicabant,dicebantur Arioli, qui furore correpti, dæmonis instinctu futura prædicebant. In hoc etiam genere includuntur omnes Magorũ artes, quibus solet inesse fraus maxima dæmonum.Potrò duplex est Magia,altera dicitur naturalis,aut Mathematica,altera verò est dæmoniaca. Naturalis est , qua quis coniunctis multarum rerum naturalium viribus,& facultatibus occultis,quædam mirabiliter efficit:quæ quidem res veræ sunt , & vi naturæ productæ , sed earum causæ nos latent : ideo mirabiliter eas fieri putamus.

Hac ratione fructus arborum aliquando ante tẽpus nascuntur,procreantur hyeme rosæ,vuæ,fabæ.Item arte,hoc est , vi naturæ recondita,& abstrusa facit quis, vt intra paucas horas planta excrescat.Et cum dæmones latentes, & abditas rerum naturalium vires perspectas habeant , plurima edere subitò possunt; quæ cæteri admirantur. Mathematica verò Magia est , qua quis sola Mathematicarum artium , aut disciplinarum scientia imbutus , absque aliis rerum naturalium actionibus aliqua mirabiliter præstat:qua ratione quidam exacta numerorum cognitione prædixit multa videtur diuinare,quæ quidem additis detractisve numeris,& sæpius subductis , vel adiunctis ea ratiocinando colligunt. Eiusdem etiam Mathematicæ scientiæ,& causarum naturalium,& mechanicæ artis præsidiis teste Medina lib.1.de recta in Deum fide c.7. quosdam legimus fecisse æneos boues mugientes,angues sibilantes,passeres cantitantes,statuam lapideam in mensa , vel tabula saltitantem,aut deambulantem. Archimedes Syracusanus Mathematicus opera fecisse perhibetur , tam mirabilia, vt homines, qui ea intuebantur, stupuisse , in historiis legamus. Et huiusce modi artem Canones,leges, & iura nõ damnant.Magia Dæmonis est, quæ notato situ,ortu , occasu , & coniunctione syderum, & astrorum,describit anulos, imagines,circulos,& figuras,quibus expressè, vel occultè includũtur dæmones, qui deinde multa efficiunt.Sic etiam in vasculis dæmones solent ineludi,qui expressè, vel occultè vocati, sese sponte in ea vascula abdunt, aut superiorum Dæmonum imperio coguntur se in ea confetre , & recipere. Atque hæc dæmonum Magia est quadruplex. Vna dicitur Præstigiatoria,qua fit,vt oculis res aliter appareant,quàm sunt:nam cum res nullæ sint,speciem tamen rerum ostendunt : ita vt homo speciem lupi,& contrà lupus hominis speciem,& imaginem referat. Altera dicitur Venefica,siue Incantatoria,quæ certis verbis,carminibus,suffumigationibus,& aliis similibus videtur quædam mirabiliter efficere,in quæ Dæmon sese occultè infert,& intrudit.Tertia Magia Dæmonis dicitur Cabalistica:Cabala Hebraice idem significat, quod Latinè , Traditio. Omnis enim doctrina humana non scripto,sed verbo, quasi per manus accepta,vocatur Cabala. Porrò duplex est Cabala apud Hebræos:Vna, qua sacrarum litterarum mystici sensus cognoscuntur:putant enim illi,Moseu in monte Sinai legem à Deo accepisse,& literalem eius sensum , ac mysticum ; & postea senioribus legem scripto tradidisse, verbo autem mysticos eius sensus:qui seniores eodem modo aliis legem scripto dederunt,& sensus mysticos solo verbo: & ita mysticum Scripturæ sensum apud maiores Hebræorum sola traditione susceptũ perpetuo viguisse. Quicquid sit de huiusmodi sententia:hæc Cabala damnata non est. Est autem altera , quæ docet,in Hebraicis nominibus,punctis,apicibus, lineis , accentibus , & spiritibus innumerabilium rerum affectiones, conditiones,vires,& facultates contineri:ita vt si quis totam Hebraicorum nominum,literarum,accentuum,ac spirituum vim probè calleret,posset multa mirabiliter efficere. Atque hæc Cabala est vana, & superstitiosa:ac ideo merito iure dãnata.Quarta est Magia,quæ Pythagorica vocatur ; fortassis, quia à Pythagora cepit initium:qua quidam Magi docẽt nomina cum naturæ actionibus, ac viribus certam habere affinitatem,quæ nos omnino latet, quam si perspectam haberemus,admirabilia multa præstare possemus: secundum quam aiunt multos hominum casus felices,aut infelices posse prænosci. Vt si duo homines bello,lite,disputatione,aut ludo decertent,eum sæpe victurum,cuius nomen syllabarum numero,virtute,aut potestate aduersarij nomẽ superauerit. Et hac ratione fuisse Patroclum ab Hectore victum , Hectorem ab Achille superatum. Hæc quoque est vana , & commentitia Magia,in qua Dæmon occultè sæpè adest , vt mentes hominum deludat.Nomina enim,& literæ suat hominum inuẽta, & sunt ad mentis sensa depromẽda institutа. Vnde sunt meræ nugæ eorum,qui persuadere conantur in eis aliquid diuinitatis inesse,aut rerum naturalium conditiones,& affectiones virtute contineri.Sunt enim pro varietate nationum , & gentium varia nomina,& literæ.Et orioforum hominum est nomina , siue Hebraicæ , siue cuiusliber alterius linguæ pro varietate,& numero literarum,syllabarum,apicum, spirituũ, & accentuum permutare,disponere,transmutare, vt ea , quæ sunt penitus abdita,& occulta cognoscant,& futura , prospera,vel aduersa præsentiant. Hinc etiam apud Romanos originem habuerunt aliquæ nominum superstitiosæ obseruationes:nam cum quis coloniam deduceret , cum Censor populum,Imperator exercitum lustraret:eligebatur is , qui diis hostias immolaret,cui bonum nomen esset impositum.Cum Consules milites deligerent,obseruabãt, vt primus miles fieret,qui bono nomine vocabatur.

Neque tamen inficiamur, ex nominibus , præsertim Hebraicis animaduersis,& notatis literis apicibus, & spiritibus, & syllabarum numeris posse mysteria , aliqua & arcana probabiliter,& verosimiliter elici , quæ audientes , vel legentes, & doctrina pia, ac religiosa, & probabili imbuant, ac etiam voluptate perfundant ; vt id productis in medium exemplis, si opus esset,facilè à me posset ostendi.

Quædam quæstiones de diuinatione.

Cap. XXIV.

PRimò quæritur, An vlla sit Diuinatio,hoc est rerũ futurarũ præsentio,& prædictio. Epicurei omniũ diuinationum genera deridebant , censebant omnes diuinationes esse meras hominum nugas , & omnes diuinatores esse impostores ad continendos homines , & populos in religionis officio. Hi etenim cũ negarent, aut Deũ non esse,aut nihil res humanas curare , aut futura fortuita non cognoscere, quippe quæ sunt per se,& suapte natura penitus ignota, omnem diuinationẽ è medio tollebant. Contra Stoici,asserebãt vera esse omniũ diuinationũ genera, quibus gentes vtebantur,auspicia,auguria,oracula, sortes, omnem denique iudiciam Astrologiam,quã scientiam Chaldæorum,& Ægyptiorum vocabant.Nã Deus est:quod illi multis argumentis probabant,qui rebus humanis prospicit, ergo hominibus futura prænũtiat,& prædicit, est enim in homines beneficus,& benignus.Nec est,cur eum dicamus futuros rerũ euentus nescire,cũ omnia à Deo pendeant,existant,& fiant.Sic colligebãt Stoici.Peripatetici , vt refert Cicero in libris de Diuinatione omne genus diuinationũ , quod artis alicuius particeps erat, sustulerunt, cuiusmodi sunt auspicia, auguria, obseruationes portentorũ,prodigiorũ, vaticinationes,ex astris , ex elementis, per sortes, ex partibus,& membris humani corporis. At concesserunt id diuinationis genus, quod nulla arte constat, qualia sunt insomnia,oracula,& vaticinia furentiũ,& eorum, qui morti proximi sunt, aut iam vita functi, & responsa Pythonum.Platonici vtrumq; diuinationis genus recepisse creduntur:nam alterius causam in Dæmones , alterius in ipsam naturam reiecisse videntur, vt constat ex Platone in dialogo de conuiuio seu amore,& in dialogo de natura, & in Apologia idem Plato Socratis nomine ait,eos, qui sunt morti vicini,diuinitate solitos esse.Pythagoras, vt testatur Laertius diuinatione per auguria vtebatur , & inter symbola scripsisse fertur,Diuinationẽ omnem honora. Omnes igitur Philosophi præter Epicureos, & Cynicos , aliquã esse diuinationem crediderunt.Est reuera diuinatio aliqua:nam cum Deus omnia futura præsentiat, vt sacræ literæ docent, multa suis prophetis prædixit : & eo reuelante prophetæ longè ante quam euenirent,præuiderunt, & ceteris prænunciarunt.

Secundò quæritur, An Vaticinatio siue Diuinatio sit naturalis, an supernaturalis tantùm,quod est quærere , an Vaticinatio ex causa naturali existat , an solùm ex Deo, hoc est,ex causa supernaturali:inã S.Greg.lib.4.dialog.c.16. ait ipsa aliquando animarũ vis , subtilitate quadã sua aliquid præuidet. S.Tho.1.2.q.172. ar.2.& de verit.q.12.ar.3.& 4. quæstionem mouet,an Prophetia aliqua sit natutalis,& cõcludit,Prophetiã propriè sumptã, naturalem non esse, sed supernaturalem ex Deo:& id sacra Scriptura manifestè nos docetinã 2. Petri. 1.legimus, non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia,sed Spiritu sancto inspirãte locuti sunt Sãcti Dei homines.Dixit S. Tho. Prophetiam propriè acceptã naturalem non esse,quia si Prophetia, hoc est vaticinatio fuisus, & latius accipiatur, quatenus est præsensio quædã,& prædictio futurorũ ex prudentia,solertia experientia, & cõiecturis, naturales causas habet,ex quibus mẽs hominis ratiocinatur, & colligit futura:sicut Imperator in bello, & ciuilis moderator in administranda republica, & medicus in morbis curandis, & agricola in mittẽdis seminibus,plantãdis arbustis, & nauta in soluenda à portu,aut terinenda naui, ex diututna experiẽtia, multa rerum obseruatione,magna solertia,& prudentia rerum secundùm naturam contingentium futuros euentus coniectat. An naturalis Vaticinatio esse nõ potest earum rerum , quæ certas in natura causas non habent , nec habere possunt,quoniam sunt fortuito euenturæ , videlicet quod filius ab hinc annis Romam vẽturus,quòd filius rex, aut Pontifex futurus , quòd post quinque annos exactis , filius quartanam febrem passurus:quod post decem annos sit morituras. Item ea,quæ ex libero hominis arbitrio pendent , in naturalibus causis non sunt ; ergo non nisi diuinitus prænosci, præsentiri, & prædici queunt.Insuper abditi,& occulti humanæ mentis cogitatus, & affectus per naturales causas certo cognosci non queunt. Fallum igitur est , Diuinationis seu Vaticinationis vim naturalem humanæ menti inesse. Nonnulli, inquit,Beatus Augustinus lib.12.de Genesi ad literam cap.13. sentiunt , vim quandam diuinationis esse in anima huma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nasse falsum id esse, multa demonstrant. Stoici quibusdam argumentis, concludere nitebantur animam humanam vim diuinationis habere in seipsa.

Primùm, sic colligebant, naturaliter tributa est animæ humanæ vis quædam sentiendi, & videndi præsentia, quæ dicitur sensus, quo præsentia perspicimus: & alia sentiendi præterita, quæ est memoria, qua præteritorum recordamur: ergo tributa est naturaliter alia vis, qua futura præsentiamus, & hæc est vis diuinandi, infirmum sanè argumentum: quoniam præterita sui imagines, & simulacra in anima impressa reliquerunt: & præsentia per seipsa constant, vel in alio subsistêt, & ideo præsentia perspicimus, præterita meminimus: at futura, nec per se, nec in certis, & definitis causis sunt, si fortuita sint, ergo certò ea præsagire non possumus.

Secundùm Stoicorum argumentum erat: Anima humana externis rebus relictis per se mouetur, vt in somno, & in raptu, cum extra se ad sublimia rapiuntur. nec enim quasi vinculis soluta euagatur, & per sese etiam nullis rebus obiectis res alioqui occultas, & futuras cognoscit: ergo in seipsa anima humana rerum etiam futurarum simulacra, & imagines habet, nisi quod corpore impedita eas sæpius nô videt: sed profectò anima alligata est corpori, nec nisi per sensus rerum species, & imagines recipit. Ad illud ex B. Gregorio sumptum respondeo, cum S. Th. de verit. q. 12. art. 1. ad 1. loqui Gregorium de Diuinatione, quæ ex causis naturalibus existit: non de ea, quæ propriè est Prophetia.

Tertiò Quæritur, An sit aliquod naturale temperamẽtum, aliquis corporis habitus, quo anima ad diuinationem seu vaticinationem naturaliter sit affecta, aut naturaliter præparari queat. Quidam existimant esse, aut esse posse: quia dormientes magis diuinant, quam vigilantes. Item, ij, qui atra bile valent, magis vaticinantur, quàm reliqui, & fatui, stupidi, & insani magis diuinant, quam ij, qui sanæ sunt mentis. Insuper furore aĕri quidam multa diuinant: ij, qui morti sunt proximi, sæpe futura prædicunt S. Th. 2. 2. q. 172. ar. 3. & de verit. q. 12. ar. 4. cum prædictam quæstionem moueret, respôdit, nullam esse naturalem animæ præparationem ad Prophetiã propriè sumptam, quoniã eam dat Deus, quibus vult, & quando vult, & quomodo vult, & B. Greg. homil. 30. in Euangelia ait. Implet, videlicet, Spiritus sanctus Cytharædum puerum, & Psalmistam facit: pastorem armentorum sycomoros vellicantem, & propheram facit: ergo quem vult Deus vatem facit, de quo dicit Apostolus 1. Corint. 12. Hæc omnia operatur vnus, & idem spiritus diuidens singulis prout vult. Non ergo est aliqua naturalis mentis humanæ dispositio, seu præparatio, quæ sit causa necessaria vaticinationis, qua præsente necessariò existat diuinatio, aut sine qua existere nequeat.

Quartò Quæritur, Cur qui dormiunt, magis ac sæpius diuinant, quàm qui vigilant? Respondeo, in quiescentibus à sensibus animo magis per species, & imagines, res ipsas repræsentari, quàm in iis, quibus sensus externi abundãt rebus obiectis: sicut in aqua quieta facilè imprimitur, quælibet figura, in aqua continuo motu agitata non item. Cum somnus placidus est, neque multis, crassisque vaporibus conturbatus, tunc meliùs simulacra, & imagines rerũ, quarum sunt similitudines, referunt. Nam anima intrò se colligens, & nullis externis rerum in sensus incurrentium motibus distracta melius ipsas rerum imagines conspicit. Vnde qui de rebus maximis consultant, & decernere quippiam volunt, eligunt silentium, quietem, & tenebras, sese abdunt in secreta cubilia, fores claudunt, immo sæpe oculos occludunt. Nimirum subtrahunt se ab externarum rerum sensu, vt faciliùs, & commodiùs cogitationi studeant, & vacent. Eadem de causa fit, vt minutæ quædam affectiones animi, & corporis, quæ dum vigilamus, nos latent, dum somnum capimus, sentiamus, & videantur nobis multò, quàm sint, maiores. Habet somnus ad vigiliam eandem rationem quam nox ad diem, silentium ad clamores, tenebræ ad lucẽ. Constat noctu, & silentibus effectis strepitus etiam exiguos videri magnos: at interdiu, & vbi est magnus strepitus, magnos etiã latere: adeo vt qui iuxta Nili ortum habitãt, surdi esse dicantur. Non ergo somnus est naturalis animi dispositio necessaria ad recipiendam Vaticinationem à Deo: sed est accommodata: quia in somno, anima rerũ externarum incursibus libera, solutáq; est. Et ideo Deus per quietem hominibus aliquando futura prædicit.

Quintò Quæritur, Cur fatui, & stupidi magis diuinant quàm ij, qui sanæ sunt mentis? Plato, & Aristoteles diuinationem in fatuis, & stupidis sæpius esse dixerunt, in quibus videlicet minimè prudentia est. Respondeo, in fatuis, & rudibus, non esse eam Diuinationem, quæ propriè est Prophetia, & Vaticinatio, sed eam, quæ naturales causas habet: fatui pro prudentia diuinationem naturalẽ habent: contra sapientes siue prudentes habent prudentiam pro diuinatione: sicut brutæ animantes magis diuinatione naturali valent, & præ-

A stãt, quàm homines. Pisces multi solent Nautis incautis tempestates præmonstrare: auiculæ agricolis, armenta bubulcis, & minores, greges aliis pastoribus, & mures in proximã domum confertim abeuntes præmõstrant incolis domus ruinam. Datus est brutis animantibus instinctus quidam naturæ pro prudentia: sic inter homines, fatuis & rudibus, & amentibus data est diuinatio naturalis pro prudentia. Causa huius est, quia sicut brutæ animantes maiorem, habent affinitatem cum causis corporalibus, sic & inter homines, ij, qui fatui, & stupidi sunt. Corporalia sensus afficiunt, & brutorum animæ, cum mente, & ratione careant, magis corporalibus afficiuntur: ita vt futurarum per naturã rerum initia, magis Brutorum animantium sensus afficiant: sicut ij, qui carent oculis, audiunt exactiùs, recordantur faciliùs, sic bruta animalia exactius sentiunt: detrahit sensui diuturna mentis contemplatio: qui interiùs disputant, meditantur, orant, solẽt plurima, quæ coram oculis sunt, aut dicuntur, neque videre, neq; audire: Et aliquãdo sensuum

B functione priuati, immobiles perstant. Socrates, vt narrat Alcibiades in Conuiuio, in medio exercitu diem ac noctẽ steterit vsque ad solis ortum cogitabundus: eadem ratione cõtingit, vt qui exactissimos sensus habent, sint ad effectrices artes aptissimi, ad contemplationem non item: contra verò, qui in contemplatione plurimum valent, sint ad res tractandas parum idonei. In fatuis igitur, stupidis, & amentibus valet multum diuinatio, quæ ex causis naturalibus existit, non ea, quæ propriè Prophetia, & Vaticinatio est.

Sextò Quæritur, Cur ij, qui morti sunt proximi, sæpe futura diuinant, vt Plato, & alij Philosophi obseruantes tradiderunt. Gregor. lib. 4. Dialo. cap. 26. & 27. quædam exempla proponit, quibus ostendit moribundos aliqua futura præsentire, & prædicere. Aliquando, inquit, exituræ de corpore animæ per reuelationem ventura cognoscunt. Aliquando verò tam dum iuxta fit, vt corpus deserant, diuinitus afflatæ in secreta cælestia incorporeum mentis oculum mittunt. Id probat exemplo cuiusdam aduocati, qui paulò ante quam moreretur, vocauit puerum suum, præparari sibi vestimẽsta ad procedendum iussit. Quem dum puer quasi insanire cerneret, eiusque præceptis minimè obediret, surrexit, vestimento se induit: & per viam Appiam ad beati Sixti Ecclesiam se esse processurum dixit: cumque post modicum ingrauescente molestia esset defunctus, deliberatum fuerat, vt apud beatum Ianuarium Martyrem, Prænestina via, eius corpus poneretur, sed quia longum hoc iis, qui funus eius curauerunt, visum est, repente orto consilio exeuntes cum eius funere per viam Appiam, nescientes, quæ ille direrat, in ipsa eum Ecclesia, quam prædixerat, posuerunt. Et postea idem probat in eodem capite quatuor aliis exemplis adhibitis, & quinto adiuncto in capite 26. de Theophanio comite, qui aĕris serenitatem futuram post suum obitum prædixit vxori, cum appropinquante mortis eius tempore grauissima aĕris tempestas obsisteret, ne ad sepeliendum deferri posset. Profectò si moribundi vaticinantur, quæ per naturam sciri non possunt, ea præsentiunt, & prænunciant Deo eorum mentes illustrante diuinitus, & hoc est, quod loco citato, probat Beatus Gregorius, quatuor, aut quinque exemplis in medium productis. Sic Iacob iamiam moriturus vocauit filios suos dicens: Congregamini, vt annunciem, quæ ventura sunt vobis in nouissimis diebus. Multa quoque Moses cum eius mors instaret, Israëliticis tribubus prædixit. Si verò morituri vaticinantur futura, quæ certas causas naturales habent, id faciunt, quia nonnunquam ea hora consopitis sensum motibus, mens intro magis se colligit, ac meliùs, & exactiùs res contemplatur, quia vatio, & multiplici sensuum affectu neque perturbatur, neque distrahitur. Eadem ratione fit, vt morituri faciliùs, & citiùs aĕris, & corporum mutationes, quæ cæteros latent, sentiant, nimirum pluuiæ descensum è cælo, aeris serenitatem, solis æstum, harum rerum, & similium exordia morituri citius aliquando, quam cæteri sentiunt; quia eorum corpora, & sensus magis his rebus afficiuntur.

Genes. 49. Deut. 33.

Septimò Quæritur, Cur furentes sæpè multa diuinent, vt colligi potest ex B. Augustino lib. 12. de Genesi ad litterã cap. 16. vbi quædam exempla proponunt eorũ, qui febre correpti, & furẽtes aliqua futura prædixerunt. Quidam propheticũ furorem, sicut etiam poeticum furorem ponunt: ita vt furentes ad vaticinandum aptiores esse, fateantur. Error est, quem sacræ literæ condemnant, dicere, prophetas esse arreptitios. Arreptitij vocabuntur, qui à dæmonibus rapiebantur: item, error est sacris literis damnatus, dicere prophetas per aperte actos vaticinari, cum Spiritu sancto inspirante locuti prophetæ fuerint. Quid ergo dicendum? cur furentes sæpe diuinant? Profectò, quia loquaces sunt, nonnunquam incidunt in id quod futurum est, velut qui sæpe iaculando, aliquando collimat: loquuntur quidvis, quia imaginationibus densis,

C

D

& crassis, & calore instigantur: item quia insani sunt, non habent, quam prudentia solet afferre, timiditatem: & ideo nihil dissimulant, nihil tacent, omnia effutiunt: nihil mirum, si aliquando dicant, quod futurum est. Item, quia furiunt, & insaniunt, facilius à dæmonibus rapiuntur: quia plus habent imaginationum, & minus prudẽtiæ, & quædam ex illis accipiũt, & prænunciant, & hoc est, quod B. August. loco citato, probat exemplis.

A

Octauò Quæritur, Cur qui atra bile abundant, & Melancholici dicuntur, magis diuinant, quàm cæteri. Respondeo atram bilem non reddere homines magis idoneos ad eã vaticinationem, quæ verè prophetia est, & quæ à Deo existit: sed quia plus imaginationum habent, facilius rapi solent à Dæmonibus, & ea prædicunt, quæ per naturam parata iam sunt, vt eueniant. Item, facilius abstrahuntur à sensibus, ac proinde constantius, & pertinacius eorum mens contemplatur. Insuper faciliùs sentiunt aeris, & corporum cælestium affectiones, & mutationes, & ideo faciliùs rerum futurarũ per naturam contingentium exordia sentiunt.

Nonò Quæritur, An Musicus concentus reddat hominem aptiorem ad diuinandum, & vaticinandum. Quæstionẽ mouet id, quod legimus li. 4. Reg. 3. dixit Eliæus Propheta: Nũc autem adducite mihi Psaltem: cumque caneret Psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait: Hæc dicit Dominus, facite alueum torrentis, & quæ sequuntur: ergo videntur spiritus vaticinationis naturaliter allici concentu sonorum, aut vocum, & anima per cantum ad vaticinandum naturaliter præparari. lib 1. de Diuinat. Q. Frater ex sententia grauissimorum Philosophorum sic ait. Ergo, & ij, quorum animi spretis corporibus euolant, atque excurrunt foras ardore aliquo inflammati, atque incitati, cernunt illa profectò, quæ vaticinãtes pronunciant: multisque rebus inflammantur tales animi, qui corporibus inhærent, vt ij, qui sono quodam vocum, & Phrygiis cantibus incitantur. Sic ille. Respondeo, Musicum concentum non reddere naturaliter hominem magis idoneũ ad eam vaticinationem, quæ verè Prophetia est, & à Deo in mentes hominum infunditur: quamuis ad eam, quæ ex causis naturalibus existit, & verè Prophetia non est, sed latè, & fusè Prophetia nominatur, si cõducere queat, quatenus mentem erigit, & à sensibus abstrahit. Eliseus verò cytharædum vocauit non profanum, sed sacrum: nec profana Musica Eliseus vtebatur ad vaticinandum, sed sacra: nimirum cytharædum accersiri iussit, qui diuinas laudes decantaret, & ipsius animum ad orationem excitaret, & erigeret, & ita oratione vtebatur Eliseus, qua impetraret à Domino spiritum vaticinandi: erat igitur Musicus concentus, teligiosus, & sacer, quo vsus est Eliseus ad orandum Deum: oratione verò vtebatur vt peteret à Domino, quod cupiebat.

B

Decimò Quæritur, An Balaam, & Sibyllæ fuerint vaticinati afflatu diuino? Respondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 172. ar. 6. ad 1. Balaam fuisse quidem ariolum, & magnum, vt docent communi consensu Patres, Aug. in quæst. ex nouo testamẽto. q. 39. & sermo. 105. de tempore. Orig. hom. 13. in Num. & lib. 1. contrà Celsum. Basil. hom. de human. Christi generat. Glossa. Num. 22. Sed nihil dominus diuino afflatu vaticinatus est, cum dixit: Orietur stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel. Vnde Aug. ait: Hęc ergo Prophetia est Balaam, non quia fuit Propheta, sed Deus causam populi sui egit per illum, non voluntarium, sed inuitum: sicut prophetasse inueniuntur missi à Saul ad Dauid capiendum, & sicut Saul, cum dictum est: nũquid Saul inter Prophetas? Sic B. Aug. Prohibuit igitur Deus, quo minus Dæmon, quem ille consulere solebat, & cuius vates erat, responsum præberet, & ipse vsus est eo ad bona procurandum populo Israelis, ad eius laudes prædicandas, & ad vaticinandum: Orietur Stella ex Iacob. Item, Sibyllæ quamuis alienæ à fide, & religione in Deũ, multa tamẽ, quæ de Christo prædixerunt, ait S. Th. 2. 2. q. 172. ar. 6. ad 2. ea prænunciarunt diuino afflatu, & spiritu excitatæ.

C

Erat hoc loco tractandum, de Magorum operibus, & maleficiis, sed de his agam, cum de quinto Decalogi præcepto tractabo.

Quædam aliæ quæstiones de variis superstitionibus dissoluuntur. CAP. XXV.

PRimò Quæritur, An insit vis aliqua fascinationis, in hominibus, qua aliqui aspectu, vel laudatione, & commendatione aliis hominibus, vel belluis officiant? Glossa in Paulum Gal. 3. Explicans illa verba: Quis vos fascinauit? aperte docet, quotũdam oculos esse virulentos, qui alios videndo, præsertim infantes, & pueros, inficiunt, & lædunt, quod qua ratione fiat, S. Thomas, 1. p. q. 117. art. 3. ad 2. & lib. 3. con. Gent. cap. 130. de pot. q. 6. art. 9. ad 7. de Mal. q. 16. art. 9. ad 13. videtur

D

explicare in hunc modum. Ex acri, & vehementi mentis cogitatione, aliquando corporis spiritus, & humores immutantur, ita enim incalescit corpus, & tumore fatigescit. Vnde odio, malevolentia, invidia variè corpora afficiuntur: quibus sic, vel aliter affectis sit quoque magna spirituum permanentium ad oculos permutatio, propterea quod spiritus subtiliores in eos transmittantur, oculi verò malè spiritibus affecti aërem sibi coniunctum ad certum spatium corrumpunt. Porrò aëre malè affecto, specula si terſa, & munda fuerint, contrahunt labem, maculam, & sordes: quod experientia docet in aspectu fœminæ menstruo profluuio inquinatæ. Sicut igitur specula polluuntur ab aëre vicino infecto, sic etiã infantum, & puerorum corpora mollia ac tenera, & proinde ad recipiendum, & patiendum apta, facilè solent infici à circumfuso aëre corrupto. Pari ratione vehementi amore, laudatione, & commendatione tenues corporis spiritus mutantur, variéque afficiuntur, & inde spiritus ad oculos transfusi, sic, aut aliter mutantur. Ex quo fit, vt amantium, vel laudantium aspectus aliis nocere queãt, præsertim si res sint animatæ, molles ac teneræ, cuiusmodi sunt arbusculæ, animalcula, infantuli, pueruli. Et hæc potest esse vis naturalis fascinationis. Scio Medicos aliquos asseuerare pugnaciter, nullas esse fascinationes, sed tantùm vulgi opinione ea credi, quarum meminit etiam vulgi sententiam sequutus Plinius lib. 26. cap. 20. & libro vigesimooctauo capite quarto, & libro decimo tertio, capite quarto. Sæpe, fateor, nullæ sunt fascinationes, sed Dæmonum malignitate subito, vel aër inficitur, aut hominis, vel belluæ corpus aliqua ex parte maculatur, & lædit. Aristot. sectione 20. Problematum dicit, rutam esse facinationum antidotum. Postremò Plinius libro 7. cap. 2. refert in Aphrica esse quosdam ex certis familiis genus dicentes, effascinantes: quorum laudatione interiret probata, cresceret arbores, emorerentur infantes. Et in Triballis, & Illyriis esse homines, qui visu quoque effascinarent, interimerentque quos diutius intuerentur, iratis præsertim oculis: quod eorum malum faciliùs sentirent pueres. Et in Æthiopia fuisse genus hominum, quorum fudor contractis corporibus tabem afferret, & fœminas omnes vbique visu nocere, quæ duplices pupillas habeant. Hæc ille, penes quem fides esto: quæ veterum scriptorum testimonius comprobauit.

Secundò Quæritur, An in hominibus insit vis aliqua, qua solo contactu, aut sermone sanent alios, aut certis morborum genibus medeantur? Plinius lib. 28. cap. 2. Maximæ, inquit, quæstionis, & semper incertæ est, valeant ne verba, & incantamenta carminum ad medendum. Et cap. 2. eiusdem libri scribit: dente hominis vi interempti gingiuas in dolore scarnificari, & oculorum suffusiones fellę hominis sanari, & caluaria interfecti neque cremati, propinatã aquam è fonte noctu, comitialibus morbis prodesse, & hominis suspendio interempti catapotia, contra canis rabiosos morsus valere. Sed piacula sunt, inquit, ista, non auxilia, & remedia. Idem cap. 3. scribit fuisse in Aphrica Psillos, & in Italia Marsos, ex quorum familiis, qui ducebant originem, tales fuisse, quorum opera tactu ipso, fuctuue modico leuabant percussos à serpentibus, & manu imposita corpori venena extrahebant: alios verò fuisse, quorum corpora solo aspectu erant terrori serpentibus: & quendam in dolium serpentium coniectum experimenti causa, circummulcentibus linguis illæsum penitus extitisse, alios item, quorũ sudor medebatur multis morbis: alios, quorum saliua contra ictus serpentium valebat, & vestem à tineis non attingi, quæ fuerit in funere, & serpentes ægrè, præterquam læua manu, extrahi. Idem quoq; lib. 7. cap. 2. refert aliquãdo humanorum corporũ partes nasci ad aliqua mirabiles. Sicut, inquit, Pyrrhi regis pollex in dextro pede tactus lienosis medebatur. Et in Aphrica fuisse Psillos, de quibus paulò ante dixi, quorũ corpori ingenitũ fuit virus extiriale serpentibus, vt cuius odore sopirent eas. Et in Italia esse Marsorum gentẽ, in quibus ineſt eadem vis naturalis, vt ictu saliuæ humanæ, vt feruentis aquæ contactu serpentes fugere: quod si in fauces penetrauerit, etiam mori: idque maximè humani ieiunioris. Item, procul Vrbe Roma, in Falisco-rum agro familias esse paucas, quæ sacrificio annuo, quod fiebat ad montem Soractę Apollini super ambustã, & ardentem lignorum struem inambulantes non adurebantur, stammis parcentibus: quod idẽ Solinus commemorat capite 8. At Varro id non tribuit miraculo, sed ait Hyrpinos ambulatores per ignes, certo quodam medicamento plantas pedum imbuere. Hæc Plinius, & ex parte Solinus: Quæ si vera sunt, certè mirabilia fuere. Quicquid sit, negare non possumus, quin gratis, & liberaliter Deus possit quibusdam hominibus, immo etiam certis familiarum viris vim, & facultate concedere, vt tactus sermone, aspectu, odore, vel habitu medeantur quibusdam morbis, & valeant contra rabiosi canis morsus, aut serpentum venena. Nec ea vis, & potestas

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalis dici potest, quasi sit hominis naturæ, & conditioni debita; sed ea tantum est gratuito Dei munere, & beneficio suscepta. Nec tamen sequitur, vt sit vis aliqua supernaturalis, hoc est, habitus menti infusus: sed est vis quædam præter solitum morem hominibus data, quæ suos præstet effectus, aut causarum naturalium ministerio, & operas aut certe, quod est verisimilius operante Deo, talium hominum, interueniente sermone, tactu aspectu, odore, sudore, vel halitu. Quo fit, vt id etiam virtutis, & efficacitatis, Dei munere, possit inesse in hominibus improbis ac perditis.

Tertiò Quæritur, An mulierculæ, quæ vulgo Stryges siue Lamiæ vocantur, vere, & reipsa Dæmonum ministerio, & opera, per aera in loca remotissima deferantur? Sunt qui id inficientur, asserantque in quiete ac in somnis eas credere se à Dæmonibus per aera deferri. Nam sæpe, inquiunt, huiusmodi mulierculæ dum vapulant, acriter acu, vel cuspide ferrea punguntur, non strinnguntur funibus, immo admoto igne exuruntur, & tamen nihil mali sentiunt: ergo sola per quietem visione deferuntur, non reipsa. Præterea, si re non visione veherentur, facilè è carceribus possent effugere: at hæ infelices includuntur, nunquam tamen è carceribus, aut vinculis soluræ euaserunt. Aiunt insuper nostra corpora non posse Dæmonum opera per aera deportari: quoniã si Christus Dominus à Spiritu malo in pinnaculum templi, & in montem excelsum assumptus dicitur id factum est, non quia Dæmon eum è loco in locum transtulerit, sed quia Christus sponte sequi voluerit, & virtute sua eò se contulerit, quo voluit Dæmon, & Habacuc delatus est in Babylonem ab Angelo capillo eius apprehenso, & Spiritus Domini rapuit Philippum, & inuentus est in Azoto, sed id factum est, ministerio, Angeli, non Dæmonis; & virtute diuina, non propria.

At enim communi est Theologorum consensu receptum posse corpora nostra, potestate Dæmonis, per aera in varia loca deferri. Neque enim negari potest, corpora, quòd attinet ad motum, quo è loco in locum transimus, naturali Dæmonis potestati, & imperio subiici, quo tanquam vero concesso, incertæ adhuc quæstionis est, an mulierculæ, quæ lamiæ, & stryges vocantur, re ipsa, an sola visione mentis, & sensus deferantur. Hæreticæ prauitatis Inquisitores, vt plerique literis prodiderunt, certis experimentis sæpe didicerunt, eas corpore, non visione, & sensu deuehi Sylu. hæres. 3. Simancas de Institutioni. Cathol. tit. 17. num. 6. & Alphon. à Castro. libr. 1. De iusta Hæret. punit. cap. 16. Paulus Grillandus tract. de sortilegis. q. 7. & alij, quos citant in Directi. Inquisit. Scholiastes. p. 2. q. 43. Comment. 68. & Simancas. de Cath. Instit. tit. 37. Attamen negandum non est quin id etiam per solam visionem sæpè contingat. Vnum tantummodo obstat, quod ex Cõcilio Aneyrano in cap. Episcopi, 26. Quæstio. 5. refertur, nimium sceleratæ, inquiunt, Patres in illa Synodo conuocati, quèdam mulieres Dæmonum illusionibus seductæ credunt, & profitentur, se nocturnis horis cum Diana Paganorum dea, & innumera multitudine mulierum equitate super quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis silẽtio pertransire, eiusque iussionibus obedire velut dominæ, & certis noctibus ad eius seruitium euocari, quæ falsa opinione deceptæ, hæc vera esse credunt, & credendo, à recta fide deuiant & errore Paganorum inuoluuntur. Ideo Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo prædicare debent, vt nouerint, hæc omnino esse falsa, & à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem ipse Satanas qui trãsfigurat se in Angelum lucis, cum mentem cuiusque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subiugauerit, illico transformat se in diuersarum personarum species, atque similitudines: & mentem quam captiuam tenet, in somnis deludens, modo læta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per denia quæque deducit. Et cum solus Spiritus hoc patitur, infidelis mens hæc non in animo, sed in corpore existimat euenire; cum Ezechiel Propheta, visiones Domini non in corpore, sed in spiritu videret, & Ioannes Sacramentum Apocalypsis in spiritu, non in corpore: Et Paulus non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publicè annunciandum est, quòd qui talia, & his similia credit, fidem perdit, & qui rectam fidem non habet, hic non est Domini, sed diaboli. Quisquis ergo credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut trãsformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & Pagano deterior. Hæc ibi. Ex quo capite ij, quos supra nominaui, colligunt, nunquam humana corpora à Dæmonibus quoquam deportari. Siquidem Concilium à fide aberrare dicit eos: qui talia crediderint. Vnde Nauarrus dixit in suo Manualicap. 11. nu. 38. vers. hic. Trigesimo secundo, peccare Lethaliter est, qui credit veneficas, aut maleficas, vel stryges corpo-

Pet. Amb. in Tra. de Lamiis. Alciatus lib. 8. Parer. c. 22.

Matth. 4.

Dan. 14. Act. 8.

Ezech. 1. Apoc. 1. 2. Cor. 12.

raliter per aera ad diuersa loca deferri, vt illæ putant: Et statim citat c. Episcopi 26. Quæst. 5. Confestim tamen, quasi seipsum corrigens subiicit: Quamuis credere, quòd aliquãdo, licet raro, Dæmon aliquos de loco in locum, Deo permittente deportet, non est peccatum: quod probat Nauarrus testimonio Caietani, 2. 2. q. 95. art. 3. quem citat. & experientia Iudicum in Germania, & auctoritate libri, qui in scriptus est Malleus Maleficarum, qui id multis rationibus, & experimentis ostendit.

Sed operæ pretium est respondere ad id, quod ex c. Episcopi, citauimus, vbi manifestè contra Fidem errare dicuntur ij, qui talia crediderint. Multa Siluester tradit de supradicti capitis sensu: multa Paulus Grillandus, vt rueantur dictũ suum, mulierculas nẽpe, quæ Stryges, siue Lamiæ dicuntur, re ipsa, non sola visione per aëra in varia loca Dæmonis ministerio transferri. Sed reuera, quicquid isti dicant, non aptè, & cõuenienter ad propositã quæstionem respondent. Ego sanè non video, quis alius sensus sit eius loci, nisi quod ibi cõdemnantur ij, qui credebant eas mulierculas ita à Dæmonibus corpore deferri, vt mutarentur in alia corpora, & quibusdam veras animantibus veherentur. Fuit enim Paganorum error, arbitrantium posse Dæmonis virtute corpora in alia mutari: cum tamen id soliùs sit Diuinæ potestatis. Mulierculæ verò, de quibus Concilium loquebatur, putabãt sua corpora in alia transire, & eos omnes, qui à Dæmonibus per aëra deferebantur, in varias formas commutari. Quæres, quomodo verum sit, quod vulgo fertur, eiusmodi miraculi obseratis ianuis nocte in domos intrare, & infantũ, ac puerorum sanguinem exugere, & suffocare, & occidere, vt absque baptismate decedant? Philostratus scripsit lib. 4. de vita Apollonij cap. 3. Lamias esse mulieres ad amorem, & venerem proclives, & carnes humanas, maximè verò formosorum puerorum, & iuuenum appetere, & ore eorum sanguinem exorbere: Sed fabulosum esse videtur, ac fieri potest, vt earum mandato Dæmones aliquos infantes interimant, & ipsæ putent se eos occidere.

Aliæ quæstiones circa eandem materiam diluuntur.

Cap. XXVI.

PRimò Quæritur, An pocula, vel carmina amatoria, quæ Philtra Græcè dicuntur, vim aliquam habeant naturalem hominis, vel inuitos alliciendi ad amandum hunc vel illum hominem? Sunt, qui id asserant, & probẽt multis experimentis, & testimoniis, inter quæ vnũ est illud B. Hieronymi in vita Hilarionis Abbatis, vbi refert iuuenem quendã, quia Virginem sacram iocis, nutibus, muneribus, quæ solent periturę Virginis esse principia, in turpes amores nõ potuit pellicere, ad magicas artes conuersum, quas apud Memphim Ægypti didicerat, eò amoris Virginem traxisse, vt abiecto amictu capitis crinem rotaret, stridoret dentibus, nomen adolescentis, quem ante contempserat, perpetuò inclamaret. Hæc Hieronymus. Narrat apud Lucianum in dialogo, qui vocatur Philopseudos, Cleodemus Peripateticus Philosophus, Chrisidem mulierem vi magica in amorẽ perttractam. Apud Apuleium lib. 1. de Asino aureo Pamphilia mulier magicæ artis perita, vbi spectabilis formæ iuuenẽ vidit, eum ad sui amorẽ magicæ artis violentia pertraxit. In l. cor6. C. de Maleficis, dicitur. Qui magicis accincti artibus, aut cõtra salutẽ hominum moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur.

De huiusmodi Philtris amatoriis duo mihi videntur posse dici probabiliter. Primum esti constat, (vt alibi latiùs dicam, eum de Maleficis in quinto Decalogi præcepto disputabo) testimoniis Aristotelis, Theophrasti, Dioscoridis, Plinij, Galeni, Pauli, & aliorum, qui eam Medicinæ partem, quæ in Simplicium rerum cõtemplatione versatur, tractarunt, quasdam esse rerum naturaliũ, vt herbarum, & lapidũ vires, & facultates, quæ amoris, & concupiscentiæ flammam possint incendere. Est enim amor, & cõcupiscentia, facultatis sentientis affectio, quę vi spirituũ, & humorum excitari, incẽdi, confirmari, & contrà remitti, minui, & extingui possit. Alterum est nullã esse in rebus naturalibus facultatẽ ingenitã, quæ suapte natura excitet, alliciat, & incendat hominẽ ad amandum, vel odio prosequendum hunc, aut illum certum hominem. Quòd enim excitetur in nobis amor, generatim, siue promiscuè, fieri quidem forsitam naturaliter poterit certo poculi, aut cibi genere sumpto, vt testatur Medina lib. 1. de recta in Deum fide, cap. 7. Quòd verò excitemur, aut inflammetur ad amorem, vel odium huius, aut illius certi hominis vis naturalis nõ est in rebus, quæ eduntur, aut potantur. Quis enim credat esse herbam, aut lapidem, qui naturali sua vi, & efficacitate conciliet nobis amores certorum hominum? At inquies; Nulla igitur est Philtrorum vis? Respondeo in hunc modum, cum naturaliter fieri queat, vt quis amandum generatim excitetur, & incendatur vi alicuius herbæ, lapidis, aut

dis, aut pulueris: vt ad amandum hunc, vel illum hominẽ alliciatur, & inflammetur, ex Dæmonis facultate prouenit, qui hominem aliunde ad amandum in vniuersum excitatum, allicit ad amorem erga hunc, vel illum: eò quod corporis spiritus, & humores potest Dæmon variè commouere, & deinde rerũ imagines memoriæ impressas permiscere, ita vt hũc, vel illum referant. Ex quo fieri potest, vt homine generatim, tam ad amandum impulso, frequens occurrat memoria, & recordatio huius, vel illius, opera, & ministerio Dæmonis; & proinde alliciatur eius animus, & inflammetur ad hunc, vel illum hominem amandum. Hac item ratione tentat Dæmon pudicitiam, & castitatem hominis. Philtra igitur, hoc est, amatoria pocula, siue amatoria veneficia nihil valent ad cõciliandos animos, voluptates, & amores certorum hominum, nisi Dæmone sese etiam ingerente, & tentãte eo modo, quo dixi, virtutem hominis. Multò minùs valent carmina, aut verba ad alliciendos homines inuitos in amorem, vel odiũ, sed Dæmon carminibus, & verbis occultè euocatus adest, & deinde inflammat hominem ad amandum eum, quem ante contempserat; queniam frequentem eius recordationem, ac memoriam inhgit, quæ delectatione pelliciat, flectat, & moueat. Nouit Dæmon, corporis habitum, gestum, dignitatem, aut venustatẽ, ita oculis hominum gratam, vt solo sui aspectu inire gratiam à plutinis possit: & ideo horum, & similium memoriam imprimit, eò quòd rerum imagines, quæ in memorandi facultate seruantur, permiscet, vt hoc, aut illud referant.

Secundò Quæritur, An in hominibus insit vis, quæ Dæmones annulis, speculis, vel vasculis includant, & alligent: Item, qua eos obsessis corporibus excludant, & pellant: nam exemplis, experimentis, multorũmque testimoniis cõprobari potest Dæmones includi, & alligari certis locis, recitatis, & auditis quibusdam hominum verbis, carminibus, imperio, incantationibus, Sacræ item literæ testantur, Dauidẽ cytharam pulsante, malignum spiritum à Saule solitum recedere: musica igitur instrumenta valẽt, ad Dæmones fugandos. Maxime quæstionis, inquit Plinius lib. 28. c. 2. & semper incertæ est, valeantne aliquid verba, & incantaméta carminũ. Traianus lib. 9. c. 4. probat auctoritate Galeni, esse incantaméta verborum, seu carminum. Item, Iosephus lib. 8. Antiquit. c. 2. de Salomonis Sapientia loquens sic ait: Præstitit autem ei Deus, vt etiam contra Dæmones artem ad vtilitatem hominũ, & eorum curas ederet, & incãtationes institueret, quibus ægritudines soleant mitigari. Modos etiam coniurationum, quibus obstricti dæmones, effugantur, nec denuo redeunt, inuenit: & hæc cura hactenus apud nos multum præualere dignoscitur. Vidi enim quendam Eleazarum, de gente nostra præsente Vespasiano, & eius filiis, & tribunis, & alio exercitu simul, cuntem eos, qui à Dæmonibus vexabantur. Modus autẽ medicinæ fuit huiusmodi, intulit naribus eius, qui à Dæmonio vexabatur, annulum habentem subter figuacalum radicem à Salomone monstratã: deinde Dæmonium per nares odoramentis abstraxit, & repente cecidit homo. Postea coniurauit eum, iuramentum obiiciens Salomonis, ne ad eum denuo remearet, id est cantica, quæ ille compoluit edicens super eum. Volenti autem satisfacere atque probare præsentibus Eleazarus, iussit hanc se habere virtutem, ponebat ante eos, aut calicem aqua plenum, aut pelum: & Dæmonio imperabat, vt egressus ab homine hæc exerteret, & videntibus præberet indicia, quod hominem reliquisset. Hactenus Iosephus. Insuper Tob. 6. dixit Angelus Tobiæ, vt retineret sibi iecur piscis capti, cor, & fel. & subiecit. Cordis eius particulã si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum siue a viro siue a muliere, ita vt vltra non accedat ad eos. Et c. 8. eiusdem libri legimus. Recordatus itaque Tobias sermonum angeli protulit partem iecoris de cassidili suo, & posuit eam super carbones viuos. Tunc Raphael Angelus apprehendit Dæmoniũ, & relegauit illud in deserto superioris Ægypti. His positis, Respondeo, in hunc modum: In hominibus, cum sint natura, & potestate longè inferiores, vis naturalis non est ad includendos alligandosve Dæmones, vel expellendos. Vnde cum Dæmones certis locis includuntur, vel alligantur; id fit imperio aliorum Dæmonum superiorum, cum quibus pactum est initum, vt inferiores includant, & alligent: vel ipsi Dæmones sponte se ipsos includunt, & alligant pacto cum eis inito expresse, vel occultè, vt id faciant, cum primum certa quædam verba, & carmina audierint, aut incantamenta, & veneficia mentis intelligentia persenserint. Eodem modo possunt etiam é corporibus eiici, possunt item euocari.

Illud verò, quòd Scriptura de Dauide, & Saule commemorat, sunt qui ita interpretentur, vt dicant, eo loco, spiritum malum qui Saulem corripiebat, non fuisse Dæmonem, sed aurã hilris spiritum, & humorem, qui si magnus sit, vexat, & cruciat homines, præsertim si opera, & ministerio Dæmonis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auguriis: Ab Ecclesia separetur, qui auguriis, & incantationibus studuerit. Ibid. Quæst. 7. Anathema sit, qui ritum Paganorum, & Kalendarum obseruat. Ibidē, C. Admoneant, decernitur: si quis artes magicas, & incantationes exercuerit, clericus gradu suo deijciatur, laicus anathemate feriatur. Hæc omnia ex iure communi canonico colliguntur. At in Directorio Inquisitorum parte secunda, Quæstio. 43, continetur, quædam constitutio Pontificia edita à Ioanne 22. in qua ipso iure excommunicationis pœna iis omnibus irrogatur, qui Sacramentis, aut rebus sacris in diuinationibus abutūtur, aut nefariis precibus Dæmones inuocant, aut sacrificia illis offerunt, aut eos venerantur, & colunt, aut cum eis impia pacta faciūt. Postremò, vt testatur Abb. ci. De Sortilegis, vltra pœnas legis sortilegi infami coronati mithra in publicum produci solent, aut scalis alligati ignominiosè prope fores tēpli siue ædis sacræ constituuntur.

Quarto Quæritur, An Inquisitores hæreticæ prauitatis habeāt auctōtatem, & ius in eos Diuinantes, & sortilegos, inquirendi, & animaduertendi: Respondeo, habere, quotiescumque aliqua admiscēt, quæ manifestè hæresim contineāt, aut sapiant: sapiunt autem hæresim eæ diuinationes, in quib. aliqui imagines baptizant, pueros rebaptizant, vel caput defuncti sustumigant, aut Sanctorum imagines conculcant, proterunt, sputis fœdant, Cruces deiiciunt, atque confringūt, aut sacramentis, aut rebus sacris, aut sactamētalibus nefarie, & sacrilegè abutuntur. Continent verò manifestè hæresim diuinationes, in quibus quidam ipsos Dæmones inuocant, vel consulunt, eis thura adolendo, taeirficia offerendo, cādelas accendendo, venerationem, & cultum tribuendo, genua flectēdo, se humi prosternendo, vel aliquid aliud præstando ob eorum obsequium honorem, & reuerentiam: Qui item eis ipsos deuouent, & tradunt: Qui fidem abnegant: Qui eorū scripta nomina honoris, & cultus causa deferunt. Omnes huiusmodi tanquam hæretici, aut saltem nomine hæresis vehementer suspecti iure possunt ab Inquisitoribus puniri, vt colligitur ex c. Accusatus. §. Licet. De hæret. in Sexto: & iure ipso, affecti sunt iis pœnis, quibus Canones, & iura hæreticos, & de hæresi suspectos subiectos esse voluerunt. At verò iure communi Canonico, & antiquo auctōritatem non habent Inquisitores animaduertendi in Sortilegos, & Diuinantes, vt constat ex eodem c. Accusatus, in Sexto, si prædicta non faciant, quamuis sortibus, & aliis diuinationibus vtantur. Sed quid si Dæmones inuocent, & consulant eo solum animo, vt ex eorum verbis futura fortuita, vel occulta discant, ita vt nihil eorum, quę diximus efficiant, sed solum Dæmonem consulans, vt amicum, & socium more eorum, qui alios se peritiores consulunt: Respondet Caiet. q. 2. q. 95. ar. 4. eos non esse hæreticos, nec inuocationem, qua Dæmones inuocant, hæresim continere, aut sapere: sed subiicit statim, se in hac parte, vt Theologum, & Theologicè loqui, non vt Iuris cōsultum, qui in iudicio procedit. Quidam alij respondent, in eos non habere ius inquirendi Inquisitores, quia nec sunt hæretici, nec de hæresi suspecti, cum nihil præ se ferant, quod sapiat, aut contineat hæresim, quod mihi sanè responsum non placet. Nam etsi in eos iure communi, & antiquo canonico inquirere nequeant, tanquā in hæreticos, aut in eos, qui faciunt aliquid, quod manifestè cōtineat, aut sapiat hæresim: possunt tamen inquirere tanquam in suspectos de hæresi. Nam eò ipso, quod Dæmones euocant, & eos de futuris euentibus fortuitis, aut occultis interrogant, nomine hæresis merito suspecti censentur. Quæres deinde, quidnam iure nouo Pontificio hac de re, constitutum sit: Respondeo, esse etiam cōstitutionem à Sixto V. quæ incipit: Cœli, & terræ: in qua licet excōmunicatio ipso iure, non imponatur, conceditur tamen Episcopis, Prælatis, & aliis ordinatiis locorum, & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis vbique gētium deputatis, vt inquirere, & animaduertere queant in omnes sortilegos, & diuinandi artibus vtentes. Hæc enim sunt eius verba: Apostolica auctoritate statuimus, & mandamus, vt tam cōtra Astrologos, Mathematicos, & alios quoscumque dictæ Iudiciariæ Astrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam, in posterum exercentes, aut facientes iudicia, & natiuitates hominum, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisque casibus, aut actionibus, ab humana voluntate pendentibus aliquid euenturum affirmare audent, etiāsi id se non certò affirmare asserant, aut protestētur, quām contra alios vtriusq; sexus, qui supradictas damnatas, vanas, fallaces, & pernicioſas diuinandi artes, siue scientias exercent, prositerntur, aut docent, aut discunt, quiue huiusmodi illicitas diuinationes, sortilegia, superstitiones, veneficia, incantationes, ac præmissa detestanda delicta, vt præfertur, faciunt, aut in eis se quomodolibet intromittunt, cuiuscūque dignitatis, gradus, & cōditionis existant, tam Episcopi, & Prælati superiores, & alij locorum ordinarij, quām Inquisitores hæreticæ prauitatis vbique gētium deputati, etiamsi in plenissij ex his casibus, antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentiùs inquirant, & procedant, atque in eos seuerius canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animaduertant. Hæc ibi. Ex quo fit, vt vi huius Cōstitutionis, vbi vsu recepta, confirmata: fuerit hæreticæ perfidiæ Inquisitores possint inquirere, & animaduertere in eos omnes, qui superstitiosam quamlibet diuinandi artem exercent, profitentur, docent, addiscunt, aut diuinationibus vanis vtuntur, aut in eis se quomodolibet ingerunt. Cum tamen iure communi canonico antea sancitū esset, quod habetur in cap. Accusatus. §. Licet, De Hæret. in Sexto, vt inquisitores pestis hæreticæ à Sede Apostolica deputati, de diuinationibus, aut sortilegiis, nisi hæresim saperent, aut redolerent, manifestè inferre, & ingerere se non debeant, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis Iudicibus puniendos. Hæc in eo capite.

Quinto quæritur, quidnam sit iure constitutum contra libros, & Scripturas, quæ docent, continentuè superstitiosas diuinationes? Respondeo, in L. Culpa, C. de Maleficis, Valentinianus Imperator sanciuit, ne Magica ars doceatur, aut discatur. Et in indice librorum prohibitorum in Concilio Tridentino edito, Regula nona sic habet: Libri omnes, & scripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Æromantiæ, Pyromantiæ, Oenomantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, siue in quibus continentur sortilegia, Veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ, prorsus reiiciuntur: Episcopi verò diligentes prouideant, ne Astrologiæ iudiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris cōtingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid euenturum affirmare audēt. Permittuntur autem iudicia, & naturales obseruationes, quæ nauigationis, agriculturæ, siue medicæ artis iuuandæ gratia conscripta sunt. Hæc Regula. Et sixtus V. in Constitutione paulò antè producta prohibet eosdem libros cēsutis, & pœnis, quæ in Indice continentur, irrogatis, ne à Christi fidelibus legi possint, aut quomodolibet retineri: sed ait illos Episcopis, & ordinariis locorum, vel inquisitoribus exhiberi, & tradi oportere. Alioqui constituit, & præcipit, vt cōtra scienter legentes, aut retinentes libros, aut scripta huiusmodi, Inquisitores liberè ius habeant, & auctoritatem procedendi, & pœnis debitis coerceant, & puniant. Immo Ioannes 22. in sua Constitutione Pōtificia, cuius mentionem superiùs feci, excommunicatione ferit omnes tenentes libellos, scripturāsue cōtinentes aliquos ex prædictis errores, vel in eis studentes, nisi infra octo dies aboleant, & comburant in totum, vel ex parte. Hæc ibi. Et in indice nouissimo auctoritate S.D.N. Clementis VIII. edito, in obseruatione circa nonā regulam eiusdē Indicis, dicitur ab Episcopis, & inquisitoribus Christi fideles sedulò admonendi sunt, quòd in legētes, aut retinentes contra regulā hanc libros huiusmodi Astrologię iudiciariæ, diuinationum, & sortilegiorum rerumque aliarū in eadem regula expressarum procedi possit, non modo per ipsos Episcopos, & ordinarios, sed etiam per Inquisitores locorum ex cōstitutione fœlicis recordationis Sixti V. Hęc in Indice.

Sexto Quæritur, quænam cauēda, & fugienda sint, ne vana sit, & superstitiosa obseruatio, cùm verba, aut characteres certi describuntur, vt aliquid eueniat, & impetretur? Respondeo, ex S. Tho. 2. 2. q. 96. ar. 4. quatuor cauere oportere. Primò, ne quid scribatur, quod manifestè Dæmonis inuocationem, cultum, & venerationē contineat. Deinde, ne verba, aut characteres penitus ignoti scribāturinam eò ipso, quòd est scriptura incognita, debet nobis esse suspecta, vt quæ erroris, aut impietatis periculō, & occasionē afferat, & præbet. Præterea, ne scriptura illa falsi aliquid contineat. Deus enim rei falsæ testis esse non potest: & proinde falsæ scripturæ ministerio nihil boni diuinitus contingit. Postremò, ne verbis sacris vani aliquid admisceatur. Verbi gratia, si in eis spes constituatur, quòd certo hebdomadæ die cōscripta sint, aut certa dici hora, aut manu fœminæ, non viri, pueri, aut iuuenis, non senis; aut manu sinistra, non dextra, aut duobus digitis, non tribus, aut characteribus rubro colore tinctis, non nigro.

Septimò Quæritur, fas ne sit in floribus, herbis, fructibúsve colligendis, aut animantibus custodiendis, vti certis verbis sacris, aut certas preces adhibere ad eā rem compositas, & accommodatas, vt ab eis morbi, & vitia, & quicquid aduersi & mali habeant, arceātur. S. Th. 2. 2. q. 96. ar. 4. respondet fas esse Apostolorum Symbolū, aut precationem Dominicam, aut alia verba sacra, præsertim cum signo Crucis, recitare, dummodo spes, & fiducia non in literis, syllabis, aut nudis ipsis nominibus, & vocibus, sed in Deo ipso rerum opifice, & liberali bonorum omnium largitore ponatur. Alioqui enim non licere id facere, vt cōstat ex cap. Non liceat. 26. Quæst. 5.

Vltimò Quæritur, An rudes, & imperiti homines graui-

uiter peccent, cum bona fide absque expressa Dæmonis inuocatione, superstitiosa, & vana vtuntur obseruatione? Respondeo, si cum rebus factisque suis superstitiosè aliquid adhibent, id scienter efficiant, aut hæsitent, fas id fit nec ne, eos grauiter peccare, quia licet voluntate careant euocandi Dæmonem, scien er tamē vana, & superstitiosa obseruatione vtuntur, aut saltem dubitant fit superstitiosa nec ne: nam eo ipso, ab ea abstinere debuissent, ne periculum incurrerent superstitionis, vel impietatis. Si tamen bona fide putent nihil superstitiosum, & vanum continere, cū credant id, quod optant, petunt, agūntve, fieri posse vi, & facultate naturæ, vel potestate Dei, vel Angelorum opera, aut quia vident illud idem pios, & religiosos homines facere consueuisse, non peccant, quoniā ob ignorantiam bona fide excusantur. Debent tamen à Presbytero, qui eorum confessiones excipit, admoneri, vt se in posterum ab huiusmodi superstitiosis obseruationibus abstineant, quia cū sint superstitiosę, eo ipso, sunt malę per se, ac proinde omnino cauēdæ, & fugiendæ, vt vanæ, & inanes.

De sacrilegio, quod contra Religionem committitur. CAP. XXVII.

PRimò Quæritur, quidnam sacrilegi nomine intelligatur? Respondeo, si proprię, & prę se ferat vocabuli Etymologia, sacrilegium esse rerum sacrarum furtum. Vnde sacrilegi dicuntur qui res sacras surripiunt, aut qui rem non sacram, in loco tamen sacro depositam, aut commendatam furantur. Postea tamen latius est nomen acceptum, & translatum ad significandum peccatū, quo res sacra polluitur, aut indigne, & impie tractatur. Et hoc modo sumptū sacrilegiū, est peccatū, quo res sacræ indignè tractantur ab aliquo, scilicet non eo honore, veneratione, & cultu, quo deberent. Appellatione autem rei sactæ accipitur ea, quæ sanctitatem aliquam habet, aut Christi institutione, aut Ecclesiæ consecratione, vnctione, benedictione ve, vt vocatur, quæ est precatio, qua Ecclesiæ minister certis ritibus, & cæremoniis Ecclesiasticis adhibitis, bona precatur rei, quam sacrat. Ea item, quam Ecclesia ad sacros vsus, & ministeria destinauit.

Secundò Quæritur, quot sint sacrilegij species, & modi: Respondeo, in vniuersum tria esse sacrilegiorum genera. Aut enim sacrilegium cōtra personam sactam, aut contra locum sactum, aut contra rem sactam admittitur.

Tertiò Quæritur, quot modis cōtingat sacrilegium, quod cōtra personā sactā cōmittitur? Respondeo, huiusmodi sacrilegiū esse peccatū, quo cōtra honorē, & cultū, & sanctitatem personæ sactæ debitā delinquitur, aut quo religio violatur, dū persona offenditur. V.G. si quis tē habuerit cū fœmina voto castitatis adstricta, accessus ad eā totus est sacrilegus, quia est cōtra votū, religionis officiū, & opus. Quo fit, vt quando cumq; quis votū, aut iusiurandū violauerit, sacrilegus sit, eo quod votē, & iusiurādū, quæ sunt religionis actus, nō soluat, & seruet. Præterea, qui Clericū occiderit, aut ei colaphos impegerit, cùm ve pulsauerit, & verberauerit, sacrilegū admittit, quia facit cōtra veneratione, & cultū Clerici sanctitati debitū. Clericus enim Sanctus, & sacer est, nō solū, quia sit ad diuina ministeria destinatus, sed etiā, quia Ecclesiasticis legib. prohibita, ne in loco sacro fiant: Respondeo, sanè multa. Primum est, in loco sacro aliquē occidere. c. proposuisti. de consecrat. Ecclesiæ. Secundum, humani sanguinem per iniuriā enormen effundere, c. citato, proposuisti. Tertium, voluntarie humanū semen emittere. c. Ecclesijs. de consec. dist. 1. c. significasti, de adult. quibus rebus polluitur, & violatur Ecclesia. Silu. verbo. Cōsecr. 2. q. 1. Quartum est: confugientes ad locū sacrum per vim extrahere. c. sicut antiquitus. 17. q. 4. Quintum, Paganum siue infidelē, aut sacro baptismate non imitatum, aut fidelitū quempiā excōicationis vinculo ligatū sepelire, quo etiā casu polluitur Ecclesia. c. Ecclesiā de consecra. d. 1. & c. consuluisti, de consecra. Ecclesiæ. Sextum: loco sacro res commendatas, aut in eo depositas vi, aut clam surripere. c. quisquis. 17. q. 4. & Glossa, ibidē. Septimum, Ecclesia non potest loco arcis, aut propugnaculi inseruire ad vsus bellicos contra hostes. c. 1. & c. eū Ecclesia, de immunit. Eccl. & Doctores ibidē. Silu. verbo immunitas. 1. q. 1. Octauū: non potest ad habitationē, aut alios vsus profanos conuerti. c. ligna. de consecr. d. 1. & c. ad hæc, & alijs capitibus, de religiosis domibus. Nonū: prohibemur omnino, in Ecclesia scenicos, aut turpes ludos facere, & alia spectacula similia hominibus præbere, Clem. eū decorem. de vit. & honest. Clericor. Secus est, si ludi sint honesti, & qui ad pietatē, & religionem moueant spectatores, vel auditores. Silu. immunitas. 1. q. 1. dicto 8. Decimum: prohibemur facere ea, quę officia diuina, aut cultum Ecclesiasticū impediunt. c. decet. de immuni. Eccl. in 6. Vndecimum, nequeunt laici Ecclesijs collectas imponere, neque ab eis exigere. c. quanto, de cenſib. Duodecimum: sacrilegiū est Ecclesias effringere, & spoliare. c. Sacrilegiū. c. Qui rupit. & cap quisquis. 17. q. 4. Decimumtertium, prohibemur placita sæcularia in Ecclesia tractare. c. 1. & c. cum Ecclesia. de immun. Eccl. Hæc sunt, quæ vi Ecclesiasticarum legum seruari debent, vt locis sacris honor debitus deferatur.

Quinto quæritur, quæ loca censeantur esse religiosa, & sacra? Respondeo, ea, quæ iure canonico Religiosa loca siue sacra vocantur. Religiosa verò loca habentur, omnia templa, quas etiam Ecclesias appellamus, Monasteria, Oratoria, Hospitales domus, si immunitate, & libertate Ecclesiastica iure Canonico concessa gaudeant: tunc autem gaudere dicuntur, quando auctoritate Episcopi fundata sunt: secus verò non item. Animaduertendum est, Monasterium, in quo habitant Regulares, aut communem locum, in quo communi capiunt, quod dormitorium appellant, agros item, prædia, & domos, quas possidere, & locare ad habitandum Ecclesiæ solent, non haberi loca sacra in omnibus: quoniam si in huiusmodi loeis semen humanum ex proposito emittat quis, aut cum fœmina rem habeat, non committit sacrilegium, quo locus sacer pollutus, & violatus reputetur, iudicantur tamen loca sacra, quatenus in aliis multis immunitate, & libertate Ecclesiastica gaudent, vt suo loco dicetur.

Sexto quæritur, An qui rem non sactam è loco sacro surripit, sacrilegum furtum admittat: Franciscus Victoria censet non esse sacrilegum furtum. Cōmuni tamen sententia Summistarum, & Theologorum receptum est, esse tria sacrilegi furti genera, quæ superius enumerauimus, nimirum, cùm res sacra è loco sacro auferrur: Aut res non sacta è loco sacro: Aut res sacra è loco non sacro. Sic Glossa communi consensu approbata in cap. Quisquis, 17. Quæst. 4.

In hac quæstione dubitandum non est, esse sacrilegium, si quis è loco sacto auferat rem Ecclesiasticis vsibus, & ministerijs deputatam, quamuis sancta, consecrata, aut benedicta, vt dicitur, non sit, vt si Imagines, pannos, ornamenta, cortinas, pelles, sellas, aut similia quæque surripiat. Præterea negandum non est, furtum esse sacrilegum, si quis laicorum res, in sacro loco asseruatas, abstulerit. Et hoc est, quod habet cōmunis opinio, sacrilegum esse furem eum qui rem non sactam auferè loco sacro: tunc enim contra loci sacri immunitatem, & libertatem delinquit: nam locus sacer

Universidad de Deusto
Biblioteca

immunis est in hoc, vt cõfugiẽtes ad se excipiat, & res etiam commẽdatas, & creditas Ecclesiæ conseruet. Eadem ratione sacrilegus est, qui è loco sacro res etiam laicorum depositas, locatasue, mutuo, vel commodato, aut loco pignoris traditas furatur. Nihilominus tamen probabile est, non esse furtũ sacrilegum, si quis rem Laici, in loco sacro nõ asseruatam, non depositam, non cõmendatam Ecclesiæ, sed casu, in loco sacro relictam inde abstulerit: & hoc fortassis Victoria voluit.

Septimò quæritur, An qui in loco sacro habet voluntatem, & animum occidendi, furandi, vel rem cum fœmina habendi extra locum sactũ, sacrilegium admittat: Respõdeo, minimè, quia actus exterior, quem vt finem sibi propositum habet, & in quem intendit, est quidem in eo voluntarius, sed solùm, vt opus extra locum sactũ faciendum. Si roges, an è contrario, si quis extra locum sacrũ constitutus voluntatẽ habuerit occidendi, furandi, vel cum fœmina rem habẽdi in loco sacro sacrilegij reus sit? Quidam id negant ob eam rationem, quoniam loci sanctitas internis voluntatis actibus non violatur, sed solùm externis. Verius tamẽ est, quod alij sentiunt, talem hominem sacrilegiũ admittere: quia opus exterius, quod est homicidium, vel furtum, vel congressus cum fœmina, vult in loco sacro facere. Sed actus exterior, & interior voluntatis, quando in eadem materia subiecta versantur, sunt eiusdem speciei. Deindè quæres, an is, qui in loco sacro est, cũ mente delectatur in homicidio, furto, vel adulterio cogitato, in sacrilegij crimen incurrat? Respõdeo, si delectatio, quam capit ex adulterio, furto, vel homicidio, terminetur in eis per se absolutè, solùm vt ea mente concipiuntur, sacrilegium non est, quoniam contra loci sanctitatẽ illic non peccat, quamuis in loco sacro peccet: at verò si delectationẽ capiat ex adulterio, homicidio, furtoue, vt in loco sacro perpetrato, licèt quidam existiment sacrilegiũ non esse, quia actus internus loci sanctitatem non polluit. Mihi tamen sacrilega eiusmodi delectatio videtur, quoniam delectatio eiusdem est speciei, cuius est materia subiecta, vt quarto libro dixi. c. 6. q. 3.

Octauo quæritur, quid nomine rei sactæ intelligatur, in qua sacrilegium admittitur? Respondeo, res sacras esse Sacramenta: deinde altaria, vasa, vestes, Sanctorũ reliquias, imagines, in quibus Sancti coluntur; deniq; omnia, quæ pertinẽt ad cultũ diuinũ, & vsibus diuinis, & sacris deputantur: quæ solent esse cõsecrata, aut Episcopali auctoritate certis ritibus, & precibus adhibitis ad diuinos vsus, & Ecclesiastica ministeria destinata. Quandocũq; igitur huiusmodi res furto surripiuntur, Sacrilegium admittitur. Itẽ, si in vsus profanos cõuertantur: si laicorum collectis, tributis, gabellis clerici onerentur: si non dignè, religiosè, & piè tractentur. Quare sacrilegiũ committit presbyter, qui lethali peccato infectus sacramẽta confert, aut laicus, qui culpæ lethalis conscius Sacramenta suscipit. Quæres, An Simonia sit sacrilegiũ? Ratio quæstionis est, quoniã per Simoniam res sactæ venduntur, emuntur, permutantur: ergo tota vẽditio, emptio, & permutatio est sacrilega, cum sit penitus iure canonico interdictũ res sactas vendi, aut emi. Sed ex altera parte Simonia, crimen est à Sacrilegio distinctũ. Respondeo. Simoniã eo ipso, quod est rerũ sacrarum venditio, & emptio, esse sacrilegam, quoniam qui res sacras vendunt, & emunt, non eo honore, & cultu, quo deberent, eas tractant: at verò Simonia, vt peccatum sacrilegio distinctum numeratur, eò quod peculiarem habeat sacrilegij rationem.

Nonò quæritur, An Sacrilegij rationem habeat id omne peccatum, quo res sacras, nõ vt decet, tractamus? Ratio quæstionis est, nã si Sacrilegiũ esset, inde fieret, vt Sacrilegij reus sit laicus, si vasa sacra, reliquias Sanctorũ, ceteos Agnos Dei contrectet: Sacrilegium quoque esset signum Crucis, aut Sanctorum imagines in saxis, & sepulchris humi stratis sculpere, & depingere, cum inde sequatur, vt sæpè conculcentur. Respondeo, sacrilegium in præsentia, vt præmonui, latiùs accipi pro peccato, quo sacra absque debito cultu, & honore tractamus, & proinde fatemur ad Sacrilegium reuocari ea omnia, quibus sacra modo aliquo fœdamus; veluti, si Sanctorũ imagines proteramus, Reliquias cõculcemus, Cruces deijciamus, comminuamusue. Similiter etiam cum sacra tractãt, manuue tangunt laici, quibus hoc est interdictum. Sicut etiam sacrilegium admittitur, si res sacræ in profanos vsus conuertantur. Quæres, an si quis decimam fructuum portionem Ecclesiæ debitam surripiat, furtum sacrilegum committat? Respõdent, quidam committere: quia licet eiusmodi fructus sit res temporalis, est tamen alimentum, & vitæ sustẽtandos destinatum. Qui etiã segetes Ecclesiæ dispergeret, aut deuastaret agros, aut domos locari solitas euerteret, sacrilegium, inquiunt, & graue crimen admitteret. Pari quoq; ratione, qui Ecclesiastica beneficia Ecclesijs erepta sibi vsurparet, aut alia Ecclesiarũ iura sacra sibi vendicaret absque vlla Ecclesiæ facultate sacrilegium ille perpetraret, quia eiusmodi iura sunt spiritualia, & sacra.

Decimò quæritur, An in vniuersum omnes sacrilegi, qui Ecclesiarũ res, & bona furantur, diripiunt, dissipant, ipso iure excommunicationem contrahant? Hæc quæstio inde profecta est, quòd in c. Omnes Ecclesiæ 17. q. 4. & c. Canonica, 11. q. 3. videtur lata esse excõmunicatio ipso iure in huiusmodi sacrilegos. Respõdeo, non omnes sacrilegos, ipso iure cõmuni excõmunicatione esse affectos, sed debere post monitionem canonicam, nisi satisfecerint, excõmunicatione damnari. Sic Abb. in c. vlt. de furtis n. 2. & manifestè liquet ex c. Quisquis, 5. sacrilegium, 17. q. 4. & Glossa in c. Omnes Ecclesiæ 17. q. 4. Quæres, qui sacrilegi ipso iure excõmunicatione afficiantur? Respondeo, quatuor esse sacrilegorũ genera, nimirum: Qui manus violentas in Clericos iniçiunt, occidendo, percutiendo, verberando, aut aliquo alio modo eos indignè tractando, c. Si quis suadente, 17. q. 4. Deindè, laici qui collectas, & quas vocant gabellas, taleas, decimas, præstantias, & alia similia onera Clericis, aut Ecclesijs absque Romani Pontificis facultate imponunt, aut ab eis exigũt, aut etiam imposita à sponte dantibus recipiunt. Item, qui per se, vel alium, directò, vel indirectò ea facere, exequi, procurare, aut eisdem auxilium, consilium, fauorem, votum, aut suffragiũ palam, vel occultè, præstare audent, quæ quidem excõmunicatio continetur in Constitutione Pontificia, quæ Bulla cœnæ Domini vocatur. Præterea: ipso iure in excõmunicationem incurrunt, qui violant immunitatem personarum, vel rerum Ecclesiasticarum, vt cõtinetur in eadem Constitutione: de quibus excommunicationibus suo loco tractabimus. Postremò in Conc. Trid. sess. 22. c. 11. de Reformatione sic statuitur: Si quem Clericorum, vel laicorum quacũque is dignitate, etiam Imperiali, vel Regali præfulgeat, in tantum, malorũ omnium radix cupiditas occupauerit, vt alicuius Ecclesiæ, seu cuiusuis sæcularis, siue regularis beneficij, Montiũ pietatis, aliorumq; piorum locorum iurisdictiones, bona, census, ac iura, etiam feudalia, & Emphyteotica, fructus, emolumẽta, seu quæsũque obuentiones, quæ in ministrorum, & pauperum necessitates conuerti debent, per se, vel alios vi, vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas Clericorũ, aut laicorũ, seu quacumq; arte, aut quocũque quæsito colore in proprios vsus conuertere, illosq; vsurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab ijs, ad quos iure pertinent, percipiantur; is anathemati randiu subiaceat, quandiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus, & redditus, quos occupauerit, vel qui ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppolita personæ peruenerint, Ecclesiæ, eiusque administratori, siue beneficiato integrè restituerit; ac deinde à Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. Quòd si eiusmodi pœnas eo ipso priuatus existat. Clericus verò, qui nefandæ fraudis, & vsurpationis huiusmodi fabricator, seu consentiens fuerit eisdẽ pœnis subiaceat; nec non quibuscumq; beneficijs priuatus sit, & ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur: & à suorum Ordinum executione, etiam post integram satisfactionem & absolutionem, sui ordinarij arbitrio suspendatur. Hæc ibi sancta Synodus.

Vndecimò quæritur, An ipso iure excommunicatione tenentur Incendiarij, qui studio, & dolo ignem in Ecclesias iniçiunt, easque incendũt, & deuastant. Duæ sunt opiniones. Prima affirmatiua Glossæ, & communi consensu Summistarum, & Canonici iuris interpretum recepta in c. Tua. De sent. exc. Secunda verò negat, Sic Caiet. in sum. verb. excom. c. 12. Silu. excõ. 7. casu 7. Nau. c. 18. n. 74. Videtur itaque dicendum. Quamuis non ita manifestò constet, esse iure cõmuni, & antiquo latam excõmunicationem: consuetudine tamen aliud aut saltem Põtifex inc. Tua de sent. exc. vt certũ reliquit, eos esse excommunicatione astrictos, & statuit tanquam notum ius, vt si denunciati fuerint Ecclesiæ sententia, à nullo, præter quam à Romano Pontifice absolui queant: siu minus, ab Ordinario. Et hoc est, quod eo capite Glossa, Abb. & alij Canonici iuris doctores tradiderunt. In c. Pessimam 23. Quæst. 8. dicitur pessimam quidem, & depopulatricem, & horrendam incendiatorum malitiam auctoritate Dei, & Apostolorum Petri, & Pauli omnino detestamur, & interdicimus. Et deinde dicitur. Si quis malo studio, odio, aut vindictæ cupiditate ignem apposuerit, excommunicetur: at si mortuus fuerit indies, carcat sepultura Christiana.

Duodecimò quæritur, An qui effringunt templa, & spoliant Ecclesias, sint ipso iure in excommunicationem prolapsi? Communis est omnium opinio, vt constat ex Glossa, Abbate, & cæteris in c. Conquesti. de sentent. excomm. eos iure ipso excommunicationem cõtrahere. Quia licet in cap. Conquesti. de sentent. excommun. in eos, ipso facto, excommunicatio non feratur, vt verum tamen, & certum relinquitur esse excommunicationem alioqui contra eos constitutam. De qua re suo loco fusiùs disseremus.

Decimoterciò Quæritur, An ipso iure sint excommunicatione damnati, quicunque ex loco sacro rem sactã abstulerint, vt reliquias, calices, vestes, alia, sim. liat? Hoc ideo quæritur, quia in ca. Quisquis, 17. Quæst. 4 dilucide constitutum est: Si quis de mum Dei violauerit, & aliqua inde abstulerit sine licentia eius, cui Ecclesia est commissa, sciat se communione priuatum, donec satisfecerit. Respondeo, multos opinari, eos nequaquam ipso iure excommunicationem contrahere, nisi eadem ipsam sacram effregerint, & rem sacram furati fuerint. Quia in illo cap. dicitur: Si quis domum Dei violauerit, id est, effregerit, & aliquid inde abstulerit. Sic Abbas in cap. Ex literis, de furtis, nu. 2. Alij verò putant, eos ipso facto, excommunicatione affici, si absque facultate eius, cuius curæ Ecclesia committitur, aliquid rapuerint, vel extraxerint. Nam hoc ipsum, quod est aliquid furari, est domum Dei violare. Probabiliùs est prima sententia.

DE BLASPHEMIA.

Cap. XXVIII.

QVæritur primò, cui virtuti Blasphemia opponatur? S. Thomas 2. 2. q. 13. art. 1. censet Blasphemiam Fidei confessioni aduersari, quia verbis blasphemis Deo tribuit, quod in ipsum nõ cadit, aut negat, & detrahit, quod ipsi conuenit: quorum vtrumque Fidei confessioni repugnat. Quidam arbitrantur, Blasphemiam esse peculiarem contumeliosum, vnde eam cum Periurio quadam ex parte confundunt. Alij autem opinantur, Blasphemiam Religioni opponi, quia nihil aliud est, nisi conuitium, quod in Deum maledici conicitur, hoc est, contumeliosum dictum, quod in Deum, vel Sanctos in cœlo regnantes maledicus confert. Præterea, multæ blasphemiæ in Deum, vel Sanctos dictæ nihil falsi continent quod cum Fidei confessione pugnet, sed solùm sunt contumeliæ, & maledicta, quæ conuiciuntur in Deum: nã detestabili blasphemiæ scelere se obstringit is, qui aliquid veri de Deo dicit, sed per contumeliam, seu irrisionem, vt qui per Christi Domini membra obscœnè, & impudenter iurat.

Deindè, in Iure Canonico Blasphemi in Deum, vel Sanctos sub Maledicis continentur: in Titulo De Maledicis. Postremò, blasphemia in Regem, vel Principem, est verbum contumeliose in eum dictum, ergo Blasphemia in Deum, nihil aliud est, nisi conuicium coniectum in Deum: ita ex Hugone Sancti Victoris colligit Couar. in c. Quamuis pactum de pactis in 6. p. 1. §. 6. num. 8. Et hoc mihi magis probatur S. Tho. præsertim videtur Blasphemiam accepisse, prout est verbum, quod in Deum contumeliosè dicitur, continens vel sapiens hæresim. Nec item Blasphemia semper cum periurio, aut Iureiurando coniungitur.

Secundò Quæritur, Quid sit Blasphemia peccatum in Deum? Respondeo, ex communi omnium sententia, esse verbum, quod de Deo, vel Sanctis in cœlo cum Christo viuentibus per contumeliam dicitur. Quare, vel affirmat aliquid, quod Deo non competit: vel negat, quod ei conuenit, vel certè, quæ Dei sunt, abiçi, iusto, & debito honore, cultu, & reuerentia nominat, irridẽdo, aut per ea turpiter, & inhonestè iurando. Quo fit, vt Blasphemia ab Infidelitate penitus distinguatur: nam Infidelitas in mente consistit, est enim falsus mentis contra Fidem assensus. Blasphemia verò in verbo, seu sermone posita est: nec enim credit blasphemus, quod vociferando exprimit, & effutit. Differt etiam, vt dixi à peccato, quod Fidei confessionem euertit: quoniam Blasphemia latiùs se fundit: per blasphemiam enim ea dicuntur, quæ contumeliosè nominantur, quamuis Deo vero conueniant.

Tertiò Quæritur, quot modis Blasphemia contingat? Respõdeo, multis. Primò, si Deo quis aliquid dixerit, quo in ipsũ non cadat, vt si cũ compellet crudelem, vel iniustum, insciũ, & ignarum, vel mendacem, vel inuidũ, vel talem, qui tes hominum non videat, non curet, nõ rectè administret. Deinde, si de Deo deneges aliquid, quod ipsi cõuenit: vt si dixeris cũ, hoc vel illud prohibere non potuisse, vel non debuisse vel nihil hominum casus aduersos, vel prosperos curare. Item, si dicendo rei creatæ tribuas, quod est proprium Dei: quo crimine se cõmaculant frequenter, molles, & lasciui puellarum amatores, quas ita amant ardenter, ita immodicè laudant, & prædicant, vt eas nominibus quibusdam appellent, cœco amoris igne inflãmati ad libidinem, quibus aliquid Dei proprium significatur. Quo etiã se scelere deuincit is, qui per se aliquam creatam, tanquã per Numen, & Deum iurat, qualis est mos Gentilium. Præterea, si Deo aliquid mali imprecaris: nam hoc ipso tuis verbis Deum malo subiicis, quasi Deus possit mali aliquid perpeti. Postremò, si per membra Dei, vel Christi Domini obscenè, & turpiter iures, in quod immane scelus, & horrendũ solent incidere nebulones, muliones, agasones, & origæ, & alij rustici, viles, & abiecti homines, qui quidem cum pauciores, & leues non sunt, mala, quæ sibi eueniunt, Deo tribuunt: & ira, & indignatione correpti, & incensi ira Dei, & Sanctis cum Christo regnantibus succensent, vt impiè, & nefario ore, atque sacrilego multa inhonestè, & impudenter effutiant. In quibus ideo blasphemia continentur, quia fœdè, & inhonestè, & contumeliosè dicuntur.

Quarto quæritur, An Maledictum, quod in Sanctos conijcitur, verè, & propriè Blasphemiæ ratione habeat. Respõdeo, habere, quia quemadmodũ veneratio, & cultus, quo Sanctos reuerentur, & colimus, est religionis actus; non quia ipsos, propter ipsos solùm religiosè honoremus, colamus, sed quia etiam propter Deum honoramus, qui eos sanctitate donauit; sic etiam Maledictum, quod in eis infigitur, est Blasphemiæ peccatum, quia in ipsis Deo maledicitur qui enim maledicit Sanctis, maledicit eis, vt Sancti sunt: ac proinde maledicit in Sanctis ipsi Deo, qui Sanctos effecit, & à quo est Sanctitas: nam hic etiam qui iurat per Sanctos, religiosè iurat, quia iurat per eum, a quo Sanctitas existit, ac pendet.

Quinto quæritur, An Inquisitores hæreticæ prauitatis ius habeant, & auctoritatem inquirendi, & animaduertendi in Blasphemos? De hac quæstione Castr. lib. 1. de Iusta hæret. punit. c. 12. Couar. in c. Quamuis pactum. De pactis, in 6. p. 1. §. 7. n. 12. Siman. de Cath. instit. tit. 2. Respondeo, blasphemias nonnullas esse, quæ manifestè continent, aut sapiunt hæresim: & de talibus cognoscere possunt Inquisitores. Alię verò sunt Blasphemiæ, quæ hæresim non continent, aut sapiunt, & in huiusmodi blasphemias ius, & auctoritatem ordinariam non habent Inquisitores. Quo fit, vt blasphemia sit crimen mixti fori, vt latè probat Soc. lib. 4. consil. 119. & Couar. loco citato. Quoniam de omni blasphemia quam in Deum, vel Sanctos maledici conijciunt, possunt cognoscere, tum ciuiles, & profani magistratus, tum Ecclesiastici, & sacri, & datur præuentioni locus. Is enim Iudex, qui primus blasphemum, siue maledicum deprehenderit, & cœperit, in eum inquirit, & animaduertit.

Sexto quæritur, quibus pœnis Canones, vel leges, & Iura afficiãt eos, qui se Blasphemiæ scelere obstringunt? Respondeo, hoc peccatum adeo esse inimane, atrox, & detestabile, vt aliquando sacræ literæ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine vtantur, per Antiphrasim significantes maledictionem. 3. Reg. 21. Impia Iezabel de Naboth loquens, calumniando dixit: Benedixit Deo, & Regi. Iob 1. Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis, & cap. 2. Benedic Deo, & morere. Et in veteri lege Iudæorum, Dei iussa constituta est pœna mortis in eos qui Deo maledicebãt: lapidibus enim à toto populo obruebantur. Leu. 24. Qui blasphemauerit, inquit, nomen Domini, morte moriatur: lapidibus obruet eum omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Et in Authentica: vt non luxurientur homines constituit pius Imperator legem, qua præcipit, vt blasphemi vltimis supplicijs puniantur. Porro vltimum supplicium in iure ciuili, intelligitur pœna capitis, seu mortis. L. vltima. ff. De Pœnis. Propter talia, inquit, Imperator, delicta, & fames, & terræmotus, & pestes eueniunt. At verò consuetudine recepta, mortis pœna blasphemis per leges imperiales irrogatajam sublata est, vt refert Iulio Claro lib. 5. sententiarum in Practica. verbo, blasphemia. num. 3. communis iuris ciuilis interpretũ tradit opinio. Immò, vt ait Couar. loco citato, olim etiam pœna mortis non puniebantur omnes blasphemi, sed qui ex consuetudine, & absque emendationis, & correctionis spe Deo maledicebant. In his tantum hãbere locum pœnam mortis iure Imperiali constitutam, aiunt Cynus, Baldus, Salicetus, Anania, Alexander, vt citat Couarruuias in c. quamuis pactum, de pactis. in 6. par. 1. §. 7. nu. 8. 9. 10.

In iure verò Canonico, grauissimæ pœnæ in blasphemos sunt constitutæ cap. Itaminus. De Maledicis. sancitum est: vt si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum fuorum, & maximè B. Virginem, linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, per Episcopũ suum pœnis debitis subijciatur; videlicet, vt septẽ diebus Dominicis prę foribus Ecclesiæ palam, dũ aguntur Missarũ solemnia, existat. Et vltimo die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus corrigia manico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum: & sextis quibusq; feriis intra illud tempus contentis in pane, & aqua ieiunet, arceaturq; ab Ecclesiæ ingressu, & tres, si poterit, aliosqui duos pauperes, aut vnum reficiat illis diebus. Quòd si ad hoc ei facultates non suppetunt, in aliam pœnam cõmutetur quam si luere recusauerit, ei interdicatur ingressus Ecclesiæ, & Ecclesiastica carear sepultura, si decesserit. Hæc ibi. Sed hanc pœnam laici tantum non Clerici subire, & perferre debent, vt testantur Innocentius, Hostiensis, Io. Andreas, & Abbas. Clerici verò blasphemi iuxta id, quod habetur in cap. Si quis per capillum 22. Quæst. 1. ab ordine Ecclesiastico, & honore deijci deberent, nisi ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœna esset vsu abrogata: vt docet Hostiensis. Et vtraque eiusmodi pœna, teste Abbate, locum solum habet in ijs, qui maledicunt ex consuetudine quadam, & absque emendationis, & correctionis spe; cum ita grauis est blasphemia, vt magna iniuria Dei maiestatem afficiat. Ita Bernardus in Practica Criminali cap.103. & Couar. in c. quamuis pactum de pactis, in 6. par.1.§.7.nu.10. Abbatem secuti. Quæ quidem iuris pœnæ licet, in desuetudinem abierint, indicant tamen, quam execrabili scelere se polluant ij, qui imputo ore in Deum, aut Sanctos maledicta conferunt. In Concilio Lateranensi sub Leone X. Sess.9.cap. Ad abolendam, & statuitur, vt quicumque Deo palam seu publicè maledixerit, contumeliosisque atque obscœnis verbis Dominum nostrum Iesum Christum, vel gloriosam Virginem Mariam Dei genetricem expresse blasphemauerit, si munus publicũ, iurisdictionemue gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima, & secunda vice dicti officij. Si tertiò deliquerit, illo, eo ipso, priuatus existat. Si Clericus, vel Sacerdos fuerit, eo ipso, quod de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit, fructibus vnius anni mulctetur: & hoc pro prima vice. Pro secunda, si conuictus fuerit, si vnicum beneficium habuerit, eo priuetur: si plura quod Ordinarius maluerit, id amittere cogatur: quòd si tertiò eius sceleris conuincatur, dignitatibus, beneficijs omnibus, quæcumque habuerit, eo ipso priuatus existat, ad eaque vlterius retinenda inhabilis reddatur: eaque libere impetrari, & conferri possint. Laicus verò blasphemans si nobilis fuerit, pœna viginti quinque ducatorum mulctetur, & pro secunda vice, quinquaginta, pro tertia, nobilitatem amittat. Si verò ignobilis, & plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quòd si vltra duas vices publicè blasphemauerit, mithra infami per integrum diem ante fores Ecclesiæ principalis coronatus stare cogatur. Quod si lepius in hoc peccatum lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur. Et qui reliquos Sanctos blasphemauerit, arbitrio Iudicis rationem personarum habituri, aliquantulo mitius puniatur. Et Iudices seculares, qui in tales blasphemiæ conuictos non animaduerterint, nec eos iustis, & debitis pœnis afficerint, quantum in eis fuerit, quasi eodem scelere contaminati, eisdem quoque pœnis subijciantur. Qui verò in illis puniendis solliciti, & seueri fuerint, qualiber vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniariæ habeant. Hæc ibi: quæ & ipsa vsu recepta non sunt. Iulius III. in Constitutione Pontificia, quæ incipit: In multis, præcipit: vt scientes denuncient apud Iudicem de blasphemijs intra triduum, aliosqui in easdem pœnas incurrant: & vt denuncians possit haberi loco vnius testis, si iureiurando denuncier. Conuicti habeãtur infames ad quæcũque beneficia, gradus, honores, & dignitates obtinenda, si bis cõuincantur. Si tertiò cõuicti fuerint, ipso iure priuati beneficijs Ecclesiasticis, officijs, dignitatibus, honoribus, magistratibus quibuscumque, & sint intestabiles actiuè, & passiuè, sint inhabiles ad testimoniũ faciendum. Hæc Iulius III. in ea constitutione: & instituit Iudices huius criminis Inquisitores hæreticæ prauitatis generales.

A

At Pius V. in Constitutione Pontificia, cuius initium est: cum primùm Apostolatus, inter alia sic ait; Ad abolendum nefarium, & execrabile blasphemiæ scelus, quod in antiqua lege Deus mo.te puniri mandat: & imperialibus quoque legibus præceptum est: non autem propter nimiam iudicum in puniendo segnitiem, vel potius detuetudinem supra modum inualuit, Leonis X. prædecessoris nostri in nouissimo Lateranensi Concilio statuta renouãtes, decernimus, vt quicumque laicus Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, & gloriosam Virginem Mariam Dei genitricem expresè blasphemauerit, pro prima vice pœnam viginti quinque ducatorum incurrat: pro secunda, pœna duplicabitur: pro tertia, centũ ducatos soluet: & ignominia notatus exilio mulctabitur. Qui plebeius fuerit, nec erit soluendo, pro prima vice, inanibus post tergum ligatis ante fores Ecclesiæ constituetur per diem integrum: pro secunda, fustigabitur per vrbem: pro tertia, ei lingua perforabitur, & mitterur ad triremes. Quicumque Clericus blasphemiæ crimen admiserit, pro prima vice fructibus vnius anni, omnium etiam quorumliber beneficiorum suorum: pro secunda, beneficijs ipsis priuetur: pro tertia, omnibus etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur. Quòd si Clericus nullum beneficium habuerit, pœna pecuniaria, vel corporali pro prima vice puniatur: pro secunda, carceribus mancipetur: pro tertia, verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur. Qui reliquos Sanctos blasphemauerit, pro qualitate blasphemiæ, Iudicis arbitrio puniatur. Hæc ibi. Et decernit in blasphemos posse inquiriere, & animaduertere quoslibet Iudices competentes.

Sed nec huiusmodi Constitutiones Pontificiæ moribus confirmatæ esse videntur.

B

Septimò quæritur. An eum, qui Deo, vel Christo Domino, vel eius beatissimæ Genitrici palam, seu publicè maledixerit, increpare debeat is, qui audit tametsi eiusmodi reprehensione maledicus ille, & blasphemus emendandus non credatur? Respondet Nauarrus in Man.cap.12.n.83. eum hominem, ad obiurgandum lege compelli, quod probat ex Concilio Lateranensi paulò ante citato, vbi ait: Quicumque blasphemantem audierint, eum acriter verbis obiurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse contingat. At enim Nauarrus non rectè ex concilio deduxit, audientes astringi ad reprehendendum maledicentem Deo, etiam cum nulla tubesset emendationis spes. Concilium enim fortassis, non ius nouum condidit, sed solùm ius naturale confirmasse videtur, quo debemus publicè peccantes arguere, & obiurgare, cùm spes emendationis apparet, vt pudefacti resipiscant. Quod si Concilium ius nouum constituit, quod reuera potuit, nimirum, vt si quem publicè Deo maledicentem audieremus, acriter increpemus, si id fieri commodè queat, non ob emendationem eius, sed potius ob delicti pœnam, & vindictam, vt huiusmodi reprehensione maledici quasi pœna quadam afficiantur, diximus, non esse id vsu receptum.

C

Octauò quæritur, An qui palam Deum, vel Sanctos cœli habitatores maledictis incessunt, ad Iudices deferri debeant? Concilium Lateranense eo. quem indicauimus, loco, decernit, vt qui eos audierint, verbis acriter obiurgare, & coripere debeant, & eorum crimen deferre ad Iudicem Ecclesiasticum, vel secularem intra triduum: quod si plures blasphemantem simul audierint, singuli eum acculare teneantur, nisi forte omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio. Hæc Concilium. Et Iulius III. in Constitutione Pontificia paulò antè citata imperat, vt scientes denuncient intra triduum eum, qui maledixit: alioqui incurrant in easdem pœnas quibus ipsi maledici subijciuntur. Et cap. Si quis per capillum 22. Quæst.1. olim Pius I. constituerat, si quis talem hominem non accusauerit, eum diuina condemnatione coercendum: quod si Episcopus tale delictũ punire neglexerit, eum acerrime castigandum. Quæ omnia iure potuerunt sanciri, quoniam eiusmodi criminis denunciatio non præcipitur solùm ob emendationem eius, qui tantùm nefas admittit; sed id præcipitur ob pœnam sceleris, & proinde etiam ante priuatam admonitionem, & correptionem, immò post emendationem quoque accusari iure potest. Nam, vt suo loco dicemus, accusatio, vel denunciatio iudicialis, non Euangelica, priuatam admonitionem non postulat: quia non ad emendationem eius, qui deliquerit refertur, sed ad publica crimina, & facinora pœnis debitis punienda, vt docet Couar. lib.2. Var.resolut.cap.10.num.3.

D

Nonò quæritur, An qui in Deum, vel Sanctos maledicta conjecit à Sacerdote, qui sacram eius peccatorum confessionem excipit, absolui sine graui pœna pœnitentiæ, iniuncta, & imposita speciatim propter blasphemiæ & maledicti crimen? Concilium Lateranense loco citato, sic inquit. In foro pœnitentiæ, nemo blasphemiæ reus absque grauissima seueri Confessoris arbitrio iniuncta pœnitentia absolui possit. Vnde Nauarrus loco citato censet non licere pœnitentem absoluere absque grauissima pœnitentia imposita. Sed, vt ait Armilla, in verbo, Blasphemia, num.5. huiusmodi Concilij decretum non est vtentium moribus comprobatum, quod attinet ad pœnam in eo constitutam in maledicos: satis enim, si Sacerdos blasphemiæ crimen quàm immane sit, & quantis Iuris pœnis subiectum, ostendat, & exaggeret sceleris grauitatem.

Decimò quæritur, An maledicta, quæ in Deum dicuntur, specie per se distinguantur à maledictis, quæ dicitur in Sanctos? Sunt, qui id asserant: propterea quòd honor, & cultus Deo debitus specie differt ab eo, qui Sanctis debetur, ergo etiam maledicta, quibus Deum incessimus, specie distinguuntur ab his, quibus Sanctos afficimus.

Sed verius docet Caiet. 2.2.q.13.a.1.ad 2. & ad 3. omnes has blasphemias specie conuenire, differre tamen subiectæ materiæ gratitate, & leuitate: quoniam, vt dixi, maledictum, quod in Sanctos conijcimus, est peccatum religioni contrarium: at vna tantùm est religio, quæ Deo cultum debitum tribuit, & Sanctis propter ipsum Deum, ergo vnum etiam est blasphemiæ crimen, qua Deo maledicitur, vel in ipso, vel in suis Sanctis. Sic etiam iusiurandum specie non differt, eò quòd per Deum, vel per Sanctos quis iuret. Non tamen significat Caietanus Blasphemias aliunde specie non differre: nam ex, quæ hæresim continent, specie distinguuntur ab ijs, quæ nullam hæresim habent annexam.

Vndecimò quæritur, An sit vnum numero peccatum blasphemiæ, qua quis simul Deo, & Beatissimæ Virgini, & Sanctis maledicit? Hanc quæstionem quarto libro diluimus,

mus, cùm de Peccatis ageremus capit.4. quæst.5.

Duodecimò Quæritur, An blasphemia manifesta, & notoria sit casus, cuius absolutio iure communi Episcopo reseruetur? Syluester, & Angelus in verbo, Blasphæmia, referũt, multorum fuisse sententiam, eius criminis, absolutionem esse Episcopo iure communi reseruatam, quod probare nitebantur ex cap. Statuimus. De Maledicis, cuius paulò ante fecimus mentionem. Sed verius est quod Syluester, Angelus, Armilla, & Nauarrus locis supracitatis testantur, non esse iure cõmuni reseruatam, quia caput illud Statuimus, locum habet in blasphemiis in forum iudiciale delatis, quæ more antiquo, solemni pœnitentia puniebantur, quam Episcopi imponebant, & postea ex toto, vel ex parte relaxabant. Cæterum priuatis Episcoporũ constitutionibus blasphemiæ absolutio in nonnullis prouinciis, & locis solet Episcopis reseruari.

A

Decimotertiò Quæritur, An si blasphemus in Deum, vel Sanctos in foro pœnitentiæ interiori absolutus, sui criminis pœnitentiam iniunctam egerit, possit nihilominus in foro exteriori à Iudice puniri? Bartolus, vt refert Couar.l.2.Variar. resolut.cap.10.nu.3. respondet, præmisso statuto, quo punitio remittitur ei, qui in auiciriam redierit eius, quem offendebat, non esse reum criminis puniendum, si pœnitentiam criminis egerit in foro pœnitentiæ impositam. Nam criminis acta pœnitentia, reconciliat sibi quis Dei offensi gratiam, & beneuolentiam. Bartolo subscripserunt Perrus Ancharanus, Ioannes Anania, Felinus, & Decius, quos citat Couarruuias loco citato. Sed longè verius est, quod docet ipse Couar. lib. 2. Varia. resol. c.10.nu.3. ad finem, posse blasphemium à Sacerdote criminis absolutum, etiam peracta pœnitentia, in foro exteriori puniri. Lex enim humana, qua remittitur pœna ei, qui offensi gratiam sibi reconciliauit, tantumniodo locum habet in eo, qui ratione iniuriæ illatæ iure poterat in foro exteriori ab eo, quem offenderat, accusari. Secus verò est de eo, qui iniuria diuinam Maiestatem affecit.

B

Decimoquartò Quæritur, An si blasphemus in Deum, vel Sanctos à Iudice Ecclesiastico fuerit in foro exteriori criminis absolutus, possit iterum apud Iudicem ciuilem siue sæcularem accusari, & ab eo puniri? Respondet Couarruuias loco citato. nu.6. posse iterum Iudicem sæcularem in eum inquirere, & animaduertere, & hanc ait esse communem sententiam. Citat enim Abbatem, Baldum, Antonium Butriũ, Ioannem Andream, Petrum Ancharanum, Felinum. Idem probat ex c. Felicis, §. Per hoc, De Pœnis in sexto. Quod si obiicias in cap. De his, De accusation. Regulam Iuris, quæ ait: De quibus absolutus est accusatus, nõ potest accusatione replicari: Respondet Couarruuias, eam intelligi, quando pœna à Iudice Ecclesiastico inflicta, ita iusta ac debita fuerit, vt reus pro qualitate criminis meritas luerit pœnas.

C

Decimoquintò Quæritur, An qui simul plura maledicta in Deum, vel Sanctos conjecerit, vnum tantum crimen blasphemiæ committat, & vna tantùm pœna peniri debeat, hæc quæstionem tractaui lib.4 cap.4.q.5. Respondent quidam, si causa in iudicio exteriori agatur, vnum tantùm peccatum censeri, & vnam pœnam maledicum contraxisse. Idque probant ex L. Inficiando. §. Infans ff. De furtis, vbi dicitur: Infans apud furem adoleuit tam adolescẽtis furtum fecit ille, quàm infantis, & vnum tamen est furtum. Et deinde subiicitur: Si surreptus furi foret, ac rursus à fure altero eum recuperasset, non amplius quàm semel cum eo furti agi posset. Et L. Qui bis ff. De verb. obli. habetur, Qui bis idem promittit, ipso iure, amplius quàm semel non tenetur. Si tamen in foro conscientiæ causa agatur, aiunt iidem auctores eum, qui vno sermone Deo maledicit ter, quatérve, tria vel quatuor numero peccata cõmittere, quoniam nõ minus nefarie, & impie in secundo, tertio, quartove verbo delinquit, quàm in primo: quanquam secundum leges, & iura in foro exteriori vna tantùm pœna mulctatur, licet graniori. Cæterum probabilius mihi videtur, vnum quidem esse peccatum, sed multo grauius, quàm si semel tantùm quis maledixisset, quoniã omnia maledicta sunt partes vnius continuati sermonis, sicut si quis alterum semel, & iterum pugno percuteret, aut gladio cæderet, aut virgis verberaret, absque temporis intervallo? Item, quia secundum maledictum, & tertium nihil aliud est, nisi primi maledicti confirmatio.

D

Decimosexto Quæritur, An qui subito itæ impetu Deo vel Sãctis maledicit, lethalę peccatum admittat? Respondeo: Si adeo subita est ira, vel alia animi perturbatio, vt omnem rationis deliberationem anteuertat, eum hominem in peccatum non incurrere. Si verò aliquantulum rationis iudicium sequatur, pleuam tamen præcutrat, veniale, & leue peccatum committere: si autem plenam deliberationem rationis comitetur, lethalem culpam contrahere. Potest enim temporis momento ex pleno animi iudicio deliberatio exisbere, quæ ad meriti, vel peccati rationem sufficiat.

Decimoseptimò quæritur, An consuetudo in aliqua prouincia maledicendi Deo, vel Sanctis excuset a pœna constituta ipso iure in Blasphemos? Respondeo, cum Couarruuia in cap. quamuis pactum. p.1.§.2.n.12. non excusare, quam dicit ibi idem Couarruuias esse cõmunem sententiam. Si quæras, an Blasphemia ob consuetudinem depranatam maledicendi, in aliqua prouincia iure queat impunita relinqui. Respondeo, cum eodem Couarruuia loco citato, & alijs, quos ille refert, hoc crimen ob consuetudinem depranatam non mereri remissionem pœnæ, quia est immane scelus.

Decimooctauò quæritur, quid iudicandum sit de his, qui in Deum, vel Sanctos conuitia dicunt prana quadam, & inueterata consuetudine maledicendi rapti: & quo pacto is, qui eorum confessiones excipit, sese gerere aduersus eos debeat; videlicet an hoisce maledicos absolutione criminis dignos censere queat, an non? Respondeo, distinguendum esse: nam qui assueti blasphemijs maledicta in Deum, vel Sanctos passim conferunt, simpliciter illi quidem non sunt ab absolutione criminis arcendi, sed ad tempus ab ea suspensi meritò detinendi, vt interim prauam, & peruersam consuetudinem aliqua ex parte deponant, & exuant. Si tamen signa certa, & manifesta dolonis, & detestationis suę illius sacrilegæ impietatis dederint, nec in aliud tempus absolutio commodè differri queat, absolui à peccatis queunt, imposita tamen pœnitentia salutari, ac tanto criminis debita.

Vltimò quæritur, An Blasphemus à testimonio in iudicio dicendo repellatur tãquam infamis? Respondet Couarruuias loco citato repelli, si sit criminis condemnatus.

DE ORATIONE.

Quid sit oratio. CAP. XXIX.

QVoniam oratio, qua Dei opem, & auxilium inuocamus est Religionis officium: ideo est nobis de ea in præsenti breuiter disserendum.

Primò quæritur, quid sit oratio? Respondeo, eam variè à Theologis definiri. Damascenus lib.3. de fide ortho.cap.24. Oratio, inquit, est ascensus mentis in Deum. Cum qua definitione conuenit illa Augustini lib. de spiritu, & anima c.15. dicentis: Oratio, est pius mentis affectus directus in Deum. Illa iudem Hugonis definitio, quam ex eo referunt Alex.p. 4.q.26.m.1.a.1. & Gab. in Canonem Missæ lect.61. est conuersio in Deum per pium, & humilem mentis affectum. Qua ratione Oratio complectitur omnem contemplationis, laudationis, & gratiarum actionis actum. Damascenus item loco citato definit sic: Oratio, est petitio rerum decentium à Deo. Cui definitioni consentit illa etiã Augustini definitio, quam afferunt Alexander, & Gabriel locis citatis, Oratio, est rerum inuisibilium inquisitio: & illa Glossæ: expressio desiderij ad bonum adipiscendum, & malum fugiendum, per verbum externus, vel internus. Has omnes definitiones explicant Alex.p. 4.q.26.m.1.a.1. Gab. in Canon. Missæ lectione 62.

In hisce postremis definitionibus, petenda exprimuntur: illis primis, facultas, qua Deum oramus. Gregorius definiit, vt testantur Alexander, & Gabriel Orare, est amatos ex compunctione cordis gemitus, & non composita verba resonare. Hugo similiter: Oratio, est deuotio ex cordis compunctione profecta. Bernardus quem citant Alexander, & Gabriel, Oratio, est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum Deo, quamdiu licet. Huiusmodi definitiones explicant varios Orationis effectus. Quare Oratio potest sic generatim definiri: est petitio rerum decentium, quę ad Deum dirigitur, vel ad alium propter ipsum Deum. Petitio ponitur tanquam Orationis genus. Est autem vniuersim Petitio, locutio quædam ad alterius animum flectendum, & mouendum, vt vel in bonis iuuet, vel à malis defendat, ac liberet. Qui petit aliquid, eò ipso declarat velle se obtinere quod postulat.

Secundò quæritur, An oratio per seipsam sit virtus? Quidam propter singularem orationis virtutem, ac vim, & excellentiam, qua pollet, & præstat alijs vtutique necessarium, putant eam per se virtutẽ esse, immò esse virtutum maximam. Cæterum virtutis actus, & officium est non virtus, vt docent Alex.p.4.q.26.m.1.a.2. S. Tho. 2.2.q.83.a.3. Ricat.d.15.a.4.q.2. Gabriel in Canon Missæ lectione 61. neque enim est aliqua infusa, vel innata, vel acquisita virtus. Et quamuis virtus esset, non inter omnes tamen primatum obtineret, cum Charitas sit omnium virtutum maxima, & inter omnes arcem tenens ac principatum.

Tertiò quæritur, cuiusnam facultatis humanæ oratio sit opus, vel actus. Conueniunt omnes, esse facultatis in homine, quæ rationis est compos: sed an voluntatis actus sit, an Rationis, & intelligentiæ, inter se dissentiunt. Alij enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

putant esse voluntatis actum ; alij Rationis,& intelligentiæ. A
Qui primam tuentur sententiam, eam ita confirmant, quia Oratio est religionis officium, & opus: at Religio, virtus est in voluntate sedens habens. Deindè, Oratio, est mentis desiderium,& votum. Posteriores verò ea ratione mouentur, quòd Oratio, est ascensus mentis in Deum, vel, vt diximus, est petitio: at Petitio, est locutio, sed interior locutio, rationis est & intelligentiæ, non voluntatis actus, vel opus. Quare S. Thomas 2.2.q.83.art.1. concludit, Orationem esse rationis actum ; nam quamuis in Oratione duo actus requirantur, & voluntatis affectus, desiderium, ac votũ, & rationis ac mentis actus, quo petendo exprimamus, quod cupimus: præcipuè tamen Oratio, est petitio, ac proinde actus rationis, quo mens cum Deo loquitur, & ab eo petit, quod optat. Quæres, quomodo fiat interna mentis locutio ? Respondeo, mente loqui, nihil aliud esse, quàm mentem intra se concipere intelligendi actum, quo exprimit, & declarat, quod cupit : sicut enim externo verbo significamus alteri internos mentis cogitatus, sic mens intra seipsam actum intelligendi, quasi verbum fingit, ac format, quo exprimit suæ voluntatis affectus, desideria, & vota. Nec refert, quod oratio sit Religionis actus, & Religio sit virtus, quæ in voluntate inhæreat : quoniam virtus, quæ in vna hominis facultate inhæret, vel insider, non solùm functiones illius facultatis in qua est, sed etiam aliarum facultatum opera, & officia præstat,

Quartò quæritur, An Oratio sit Religionis opus ? Ratio quæstionis est : tùm quia Religionis est honorem, & cultum Deo debitum tribuere : sed qui orat, aut aliquid petit à Deo, propriè non ei cultum defert, neç aliquid præstat, sed potius ab eo boni aliquid optat, expectat, & petitum etiam, quia Sanctos cælestis patriæ ciues oramus, quos tamen cultu Latriæ, qui est religionis actus, non veneramur. Quanquam Alexand. part.4, quæst.26.m.1.art.2. docere videtur orationem non esse actum specialis virtutis, sed multarum virtutum officium, videlicet Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis. Constans tamen aliorum omnium sententia est, Orationem esse Religionis actum, eo quòd oratione petimus vniuersa bona à Deo, & eò ipso profiteмur Deum esse supremum rerum omnium auctorem, qui omnia condiderit, & condita conservet, tueatur, gubernet, ac regat: qui omnia curet, moderetur, & administret : à quo cuncta bona existant, qui denique omnia possit: ideo enim eius opem, & auxilium in omnibus imploramus, quia vniuersa sub eius ditione, & potestate sunt constituta. Nam quicumque ab alio aliquid petit, ipsa petitione se inopem, & illius ope, & auxilio indigentem ostendit, & illi tanquam superiori, opulentiori, & potentiori sese submittit, & subijcit. Ité, quicumque alicuius opem inuocat, in eo, cuius fidem, & auxilium implorat, potentiam ad iuuandum, promptã animi voluntatem ad amandum, iustitiam ad iniuriam & malum vindicandum, clementiam ad offensam condonandam, si venia petatur, agnoscit. Ex quo sit, vt qui orat Deum, eò ipso Deo latriæ cultum, & honorem tribuat: nam ab eo precatur, expectat, & petit veniam peccatorum, omnis mali depulsionem, cælestia, sempiterna, ac demum omnia bona, ergo Deum agnoscit omnium bonorum auctorem, & largitorem cùm profiteatur eum supremum in omnia dominarum habere. Sic S. Thomas, Ricardus, & Gabriel locis citatis. Nec impedit, quod Sanctorum etiam patrocinium inuocemus: nam orationi ad Sanctos, vnà cum Christo in cœlo viuentes non dirigitur tanquam ad eos, quorum sit omni ex parte præstare id omne, quod petimus: sed tanquam ad patronos, & aduocatos, qui à Deo impetrent gratiam, veniam peccatorum, gloriam cælestem, & alia multa, quæ nos postulamus. Oratio igitur propriè funditur, & dirigitur ad Deum propter ipsum, hoc est, tanquam D
ad eum, cuius est petita plenè, & cumulatè concedere : ad Sanctos verò non propter ipsos, sed propter Deum, apud quem pro nobis precantur, & à quo impetrant, quæ nos precamur, & petimus. Deum item oramus, vt nostri misereatur, gratiam, & gloriam cælestem nobis impertiat: Sanctos verò, vt ipsum pro nobis orent. Deum oramus, vt datorem eorum bonorum, quæ possimus oratione postulamus: Sanctos verò, vt apud Deum patronos, & aduocatos.

Quintò quæritur, quorum sit orare ? hoc est, Quibusnam conueniat orare ? Respondeo, ex dictis perspicuum esse, orare, ijs cõuenire, vt docet, S. Thomas secunda secundæ, quæst. 83. articulo decimo. Alexand. par. quarta, quæst. 26. m. 3. articulo quarto. Gabr. in Canone Missæ, lectione 61. qui ratione, & intelligentia sunt præditi, & superiori, opulentiori, & potentiori subiecti. Ex quo fit, vt orare, sit Angelorum, & hominum: nam sunt rationis, & intelligentiæ participes, ac proinde loqui, ac loquendo petere aliquid possunt, & Deum superiorem, & potentiorẽ agnoscunt, reuerentur, & colunt, à quo petunt, quod cupiunt. Objicies id, quod in Psalmo dicitur: B
Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Respondeo, Inuocationis nomine eo loco non propriè accipi orationem, sed clamorem ab instinctu, & impulsu naturæ profectum, quo pulli animantium esca sibi necessaria indigere, quadam vocis significatione testantur, & Deum ipsum quasi omnium animantium parentem, educatorem, & altorem inuocare videntur. Pari ratione omnia Deo obedire dicuntur, eo quod insito naturæ impetu à Deo rerum omnium factore, & auctore ad suos fines mouentur.

Constat etiam ex dictis, nulli personæ diuinæ orationem conuenire, quia superiorem non habet, à quo aliquid orando petat: nec vna persona diuina rei alicuius est indigens, nam quicquid boni simpliciter, & absolutè habet vna, habet & altera. Nec refert, quòd vna persona diuina ab alia originem ducat, nam tres ipsæ personæ sibi sunt coæternæ, & coæquales, nec vna est altera potestate, vel virtute, vel opulentia maior, vel dignitate, aut natura prior, aut perfectione præstantior, vel magnitudine superior, quamuis verè sit inter eas ordo originis, quo vna est ab altera, non contra.

Sexto quæritur, an Spiritui sancto orare conueniat ? Hoc ideo in quæstionem vocatur, vt explicetur, quod Paulus scribit ad Rom. 8. Quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus : & Damascenus lib. 1. de fide Orthod. c. 10. de Spiritu sancto loquens, vocat eum interpellatorem Paracletum, & vniuersorum deprecationes suscipientem. Gregorius item: Aduocatus, inquit, noster dicitur, quia pro errore delinquentium apud iustitiam Patris interuenit, quique etiam pro erratibus exorare prohibetur. Res est compertissima, de qua tractat Alex. p. 4. q. 26. m. 2. a. 4. §. 2. Gabr. loco citato, Spiritum sanctum non orare. Illud vero Pauli : Ipse Spiritus postulat pro nobis: Augustinus in lib. de bono perseuerantiæ cap. 23. interpretatur: ¶ postulat. ¶ postulare nos docet, aut facit: quemadmodum illud Matthæi 10. quod dixit Christus Apostolis : Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, non quod verè loquatur, sed quod ad verum loquendum vim, facultatem, auxilium & gratiam largiatur. Sic postulat, quia postulandi, & orandi vim, & potestatem tribuit & facit, vt postulemus. Et ita Augustinum secuti explicant Paulum eo loco Primasius, Beda, Anselmus, vt etiam Sedulius. At Chrysostomus (quem secuti videntur Theophylactus, Theodoretus, & Oecumenius) appellatione spiritus intelligit spiritum hominis donatum beneficio, & munere precationis, & orationis per Spiritum sanctum. Vt enim tunc temporis multis tribuebatur donum linguarum, & interpretatio sermonum: Sic etiam, quia nescimus orare, & sæpe inutilia, atque etiam nocitura precamur, conferatur quibusdam donum precationis, quo pro cæteris Deum precarentur, ac peterent, quod prodesset Ecclesiæ ; ac ideo teste Chrysostomo, ait Paulus : Quid oremus, sicut oportet, nescimus sed ipse spiritus (nimirum hominis per Spiritum sanctum munere, & beneficio precationis illustrati, & ornati) postulat pro nobis.

Septimò quæritur, An Christus in cœlo pro nobis oret, quatenus homo est: nam certò liquet: olim in terris eum pro nobis sæpius orasse. Sunt, qui id affirmare recusent, & prorsus dubitent, ea ratione permoti, quòd orare sit actus alicuius esse Deo supplicitet subijcientis, & vel flexo genu, vel summisso capite, vel inclinato, ac prostrato corpore aliquid petentis. Sed Christus se hoc modo nõ habet in cœlo, ergo non orat. Nihilominus tamen respondeo cum Alex. p. 4. q. 26. m. 3. a. 4. §. 1. Christum in cælo pro nobis orare, aut petendo aliquid à Patre, aut ostendẽdo illi sua merita, quibus bona plurima, & maxima nobis promeruit, & opera, quæ causa nostri gessit in terra ; aut exhibendo illi suam naturam humanam assumptam, & quæ in ea sustinuit : quemadmodum pauperum in publicis locis, & vijs expositorum plagæ, nuditas, vulnera, morbi, & miseriæ ipsis etiam tacentibus orare dicuntur. Sic ad Romanos 8. ait B. Paulus : Qui etiam interpellat pro nobis: & ad Hebr. 9. Introiit in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et Apostolus Ioannes. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum : & ipse Christus Ioann. 14. cum suis discipulis dixisset ad Patrem se rediturum, subiecit : Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. Rursus : Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis. At verò Christus in cælis nunc Patrem non orat supplicum hominum more, qui poplitem flectunt, caput demittunt, corpus inclinant, sese humani prosternunt, & expansas in altum palmas attollunt: hæc enim, & similia Christus dum in terris commorabatur, faciebat, tùm, vt humanæ naturæ susceptæ veritatem ostenderet, tùm vt nos suo exemplo inuitaret, & commoueret ad pietatem, honorem, cultumque, & reuerentiam aduersus Maiestatem

tem

tem diuinam; nunc verò ei ad Patris dexteram cõsidenti hæc minimè conueniunt. Glossa super illud ad Hebr. 7. semper viuens ad interpellandum pro nobis ait, repræsentatione sui ex ea natura, qua Pontifex, id est, humana, quam cœlis intulit, interpellat pro nobis.

Octauò Quæritur, An fas sit Christum Dominum precari, vt pro nobis ipse oret: hoc est, quærere, an liceat nobis ita Christum orare, vt dicamus ei, Christe ora pro nobis? Exploratum est, ac certum, nullo modo licere nobis Christum orare, vt ipse quatenus Deus est, pro nobis precetur : nam Christus, qua ratione Deus, Patri est per omnia æqualis. Sed in dubium vocatur, an Christum iure, & tuta cõscientia orare possimus, vt ipse, qua ratione homo est, pro nobis Patrem precetur: Respondeo, nõ esse nobis vtendum aliqua precationis formula contra morem Ecclesiæ receptum : Ecclesia autem nunquam Christum publicè precatur, vt pro nobis oret, sed vt nostri misereatur. Præterea, preces nostræ nõ ad naturã humanam, sed ad personam in natura humana subsistentem diriguntur : at persona Christi vna est, & ea quidem persona diuini verbi, cuius non est orare. Insuper, etiam cum in carne mortali Christus versabatur, eum cuncti inuocabant. Christe adiuua nos ; Iesu fili Dauid miserere nostri : Christe præcepisti, vel Domine salua nos. Postremò, ei data est omnis potestas in cœlo, & in terra: ergo eius magis est imperare, statuere, & dare, quam orare.

Nonò Quæritur, An Angelis, & cæteris Sanctis superiæ patriæ ciuibus orare conueniat ? Respondeo cum Alexan. p. 4. q. 26. m. 3. art. 4. §. 2. Gabriele in canon. Missæ, lect. 61. conuenire : nam Tobiæ 12. dixit Angelus : Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam Domino. Daniel 10. super illa verba : ¶ Et ego veni propter sermones tuos. ¶ ait Glossa: Postquam cœpisti lacrymis, iejunio, & orationibus inuocare manum Dei, ego occasionem accepi, vt pro te oraturus ingrederer in conspectu Dei, & in illa verba: ¶ Nemo adiutor meus, nisi Michael. ¶ habet quoque Glossa in orationibus pro vobis ad Deum : & in Apocalypsi Sancti postulant vindictam à Deo. Demque Ecclesia Angelos, & reliquos Sanctos in cœlo regnantes precatur, vt pro nobis orent. Quæres, an illi orent pro seipsis, an pro aliis tantummodo? Respondeo cum eodem Alexandro, & Gabriele locis citatis, eos orare pro nobis, tùm vt bona assequamur, tùm vt eripiamur à malis. Pro se verò non orant, vti à malis, periculis, & miseriis seruentur, quibus se soluto, ac liberos esse ob certam beatitudinem, quam sunt adepti, cognoscunt. At beati mortuorum hominum spiritus postulant suorum corporum felicitatem, quam futuram cupiunt, & expectant, vt probat Alexander testimonio B. Augustini, li. 12. de Gene. ad literam cap. 33. Item concedunt idem Alexander, & Gabriel, Angelos, & reliquos beatos spiritus orare pro se, hoc est, pro bonis, quæ habẽt semper obtinendis, videlicet, optãt, se in illis bonis, quibus fruuntur, semper esse, & ad id probant auctoritate Gregorij lib. 2. Moral. cap. 6.

Decimò Quæritur, An Dæmones, & reliqui ad inferos damnati precentur? Ratio dubitãdi inde oritur, quòd Matth. 8. Christum dæmones rogabant, dicentes : Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos. Et Iob. 1. & 2. Dæmon postulauit à Domino sibi facultatem dari tentandi Iobi patientiam, & virtutem. Luc. 16. Dines Epulo precabatur, Pater Abraam miserere mei, & mitte Lazarum, & quæ sequuntur. Respondeo cum eodem Alexandro, & Gabriele locis citatis, eos aliqua petere, sed eorum petitio non videtur esse propriè oratio, quia non manat, & surgit ex pio affectu mẽtis in Deum, nec petitio rerum decentium, & salutarium à Deo.

Vndecimò quæritur, An viri sancti veteris testamenti post obitum suum orarent? Respondeo, eos orasse, & verisimile est, eos Christi aduentum, sicut dum in hac etiam vita versabantur, facere consueuerant, precibus postulasse, & suum etiam in cœlos ascensum. Deinde, orabant pro alijs: nam Hierem. 15. dixit Dominus : Si steterint Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Hieronymus etiam, Chrysostomus, & Gregorius significant eos mortuos pro populo orare solitos fuisse: & 2. Machab. vlt. Iudas vidit Oniam, & Hieremiam pro populo Iudæorum precantes.

Duodecimò Quæritur, An ijs, qui igne purgatorio detinentur, orare conueniat? Respondeo, conuenire: quia charitate sunt præditi : nam etsi orando gloriæ incrementum non mereantur, optant tamen, ac petunt à pœnis, quas soluunt, & sustinent, liberari. Quæres, an pro aliis precentur ? Huic quæstioni superius respondi, in hoc lib. c. 10. q. 11.

Quinam sint à nobis orandi. CAP. XXX.

PRimò Quæritur, An precationes publicæ, & solennes ad Deum Patrem tantummodo dirigi debeant ? In Concilio Carthaginensi 3. can. 23. statutum est, vt nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet : & cum assistitur ad altare, semper ad Patrem dirigatur oratio. Hæc ibi. Ecclesia ad Patrem per Christum suas preces fundere, & referre consueuit: ni hilominus tamen æquè, ac Patrem, aliquando Spiritum sanctum, aliquando Filium orat, vt perspicuum est ex Letaniis, & supplicationib. publicis, ex hymnis, & aliis quibusdam precationibus ad Filium, vel Spiritũ sanctum peculiariter destinatis.

Secundò quæritur, An ad Sanctos in cœlo cum Christo Domino viuentes, Angelos nimirum, & beatos hominum spiritus, preces nostras dirigere iure possimus ? Hæretici negant, eo quòd oratio est religionis actus: religio verò debitum Deo cultum tribuit : ergo Sancti non sunt orationibus inuocandi. Deinde, Sancti nequeunt postulata concedere : at nos orationibus peccatorum veniam, gratiæ, & virtutum incrementum, omnium malorum depulsionem, & vitam æternam postulamus : Sancti itidem cum à nobis longè absint, preces nostras audire non possunt. Præterea, mentis nostræ cogitationes, affectus, & vota, cum sint interna, cognoscere nequeunt.

Matt. 28.

B

At certissima est Catholicorum sententia in 4. dist. 45. Sanctos esse nostris precibus inuocandos. Id enim veterum patrum confirmat auctoritas, & Conciliorum Decreta, generalis demùm totius Ecclesiæ consuetudo. Nec propterea debitum Deo cultum detrahimus: neque enim Sãctos precamur, vt ipsi nostri misereantur, aut veniam peccatorum concedant, aut gratiam, virtutes, & vitam æternam largiantur : sed eos inuocamus tanquam patronos, qui pro nobis Deum precentur. Quare religio soli Deo debetur : cum verò sanctis etiam defertur, non in illis propter ipsos dumtaxat terminatur ; ac sistitised per ipsos ad Deum ipsum deducitur, quia ipsos oramus, vt apud Deum aduocatos, ac vt ab eo impetrẽt, quod optamus: ipsos oramus, quia voluit Deus, vt eos patronos apud ipsum haberemus. Denique Sanctos oramus tanquam eos, quorum precibus, & meritis impetramus à Deo, quæ petimus. Deum verò oramus, vt datorem eorum bonorum, quæ postulamus. Nec Christo itidem aliquid derogamus, quòd alios etiam præter ipsum apud Patrem aduocatos, & patronos adhibeamus ; nam ipse Dominus voluit suos quoque seruos à nobis coli, & honorari : vnde ipse hunc eis honorem tribuit, vti à nobis colerentur, & tanquam patroni inuocarentur. Nec item, quòd à nobis procul absint, ideo nos exaudire non possunt: nihil enim impedit loci distantia, cum Dei munere, ac beneficio fiat, vt Sancti nostras preces audiãt. Pari ratione nihil refert, quòd preces nostræ sint penitus interni mentis affectus, & vota: nam nostræ mẽtis arcana, Deo ipsis apetiente, ac patefaciente, Sanctis fiunt nota, & manifesta.

C

1. Pet. 1.

Tertiò Quæritur, An Sancti pro nobis precentur in cœlis? Dubitari non potest, quin Sancti nos magna charitate, & amore prosequantur: & vt antè iam dixi, preces nostras quamuis in mente omninò latentes, & abditas Dei munere, & beneficio audiant. Ea quoque mala, quibus, vexamur, & premimur, & bona itidẽ, quibus indigemus, nota, & perspecta habent. Vnde Petrus in posteriori epistola. Dabo, inquit, operam, & frequenter vos habere post obitum meum, vt horum memoriam faciatis: Et Apoc. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cœlis procidentes coram throno Dei, habentes singuli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum, Angelos item Sanctos in cœlis pro nobis orare, planè Scripturæ testantur, vt colligitur Tob. 12. Zach. 1. Apocal. 8. Dan. 10. Matth. 18. quibus locis docemur eos nostri curam habere.

D

Cæterùm quæstionis est dubiæ, an Sancti quoque orent pro ijs, qui pœnis purgatorijs expiantur ? Sotus in 4. d. 45. q. 1. art. 2. ad finem, id videtur negare. Sed oppositum manifestè communis vsus Ecclesiæ demonstrat, quæ in suis publicis supplicationibus sic Sanctos orare consueuit: Sancte Michael ora pro eo. Sancte Petre ora pro eo. Nec reuera Sotus negauit pro eis Sanctos orare, solùm docere voluit, nõ orare Sanctos pro ipsis satisfaciendo, sed orare impetrando : at iusti, & qui in hac mundo charitate sunt præditi, orant pro eis, non tantùm impetrando, sed etiam satisfaciendo. Docuit igitur Sotus loco citato idem, quod S. Thom. antè tradiderat 4. dist. 45. q. 1. art. 3. ad 6. Sanctos pro illis orare non satisfaciẽdo, sed impetrando. Quæres, an Sancti, qui ante Christi resurrectionem apud inferos detinebantur, pro viuis orarent? Respondeo, eos orasse: id enim aperte secundus Machabæorum liber indicat cap. 15. Vbi Iudas Machabæus per visionem vidit Oniam pontificem, & Hieremiam pro populo Iudæorum orantes. Et Hierem. 15. scribitur: Dixit Dominus ad me: Si steterint Moses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.

Hieron. Hieron. in 31. cap. 1. Ezech. Gregor. 1. Dialog. c. 1. Augustin. 21. de Ciuit. Dei. c. 13. Aug. 1. de cura pro mort. c. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quærtò quæritur, An iusti, qui adhuc purgatorias sustinent pœnas, orent pro nobis? Duæ sunt opiniones, vna negat, eo quòd, inquiunt, illi nondum sunt cælestem hæreditatem adepti, & acerbissimè crucientur: ad preces nostras minimè attendunt, nec vota nostra norunt. Deinde, quia eorum potius est, pœnas luere, atque perferre, quàm suis amicis opem, auxiliumque præstare. Postremò, Ecclesia non solet ad eos preces dirigere.

Altera opinio affirmat, quam sequi videtur Medina de orat. q. 4. 8. de animabus etiam: & eos pro nobis orare, & fas nobis esse eorum patrocinium petere, eo quòd Dei gratia, & charitate sint præditi, & honorum Angelorum ministerio, vel Dei munere possint preces nostras, & vota, quamuis tacita, abstrusa, & occulta percipere. Nec impedit pœnarum acerbitas, quam sustinent, quin pro nobis orent; quoniam Sancti Martyres dum sæuissimè torquebantur, pro suis orabant. Denique, Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 40. & 41. refert de quadam Paschasio, cuius anima purgatorias pœnas luebat, & nihilominus eius meritis, ac precibus Deus quædam mirabiliter efficiebat. S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 4. ad 3. & 4. d. 13. q. 4. art. 5. q. 2. ad 2. & Alex. p. 4. q. 26. m. 3. ar. 4. §. 4. quorum sententiæ cõmunis Theologorum schola in hac parte subscripsit, negant eos pro nobis orare, quia nondum sunt in eo vitæ statu, & conditione collocati, in qua pro nobis orent. Illam verò Gregorij historiam de Paschasio, sic interpretatur. S. Tho. in 4. d. 45. quæst. 4. art. 5. q. 2. ad 3. vt dicat ea opera mirabilia, facta esse diuinitus ob studium, & pietatem eorum, qui bona fide ipsius opem, & auxilium orationibus inuocabant: putabant enim, eum iam ad cælestes Beatorum sedes, & domicilium euolasse, & gaudijs perfrui sempiternis. Voluit tamen Deus per opera mirabiliter effecta ostendere, illius vitam sibi acceptam, & gratam fuisse, quamuis adhuc pœnis purgatorijs teneretur obstrictus.

Quintò quæritur, An singulos eorum, qui sunt cælestem hæreditatem consecuti, iure possimus orare? nimirum; ad cælum peruenere paruuli, qui sacro baptismate abluti, statim ex hac vita migrarunt. Quæritur, an eos iure precari, & orare possimus: ratio dubitandi est, quia ex vna parte in cælo vnà cum Christo regnant; ex altera parte non sunt Sanctorum numero ascripti. Respondeo, Ecclesiam ad singulos quidem Angelos beatos preces dirigere solere, at vero non singulos iustorum hominum spiritus, qui sunt regna cælestia, & beatitudinem consequuti, precari consueuisse: sed eos, qui sunt in sanctorum numerum relati: Priuatim tamen cuique licet eos orare, eorumque auxilium, & patrocinium petere, cum pie credat, eos in beatorum supernæ patriæ ciuium numerum relatos.

Pro quibusnam sit orandum.
Cap. XXXI.

Quæritur primùm, An viuorum preces prosint ijs, qui iam obierunt? Fuit quorundam error negantium, mortuos viuorum precibus iuuari, eo quod 2. ad Corinth. 5. dicitur: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: & 1. ad Corinth. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem: item ad Rom 14. Vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Ad Gal. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Et: vnusquisque onus suum portabit. Dauid quoque: Reddes, inquit, vnicuique secundum opera sua. Denique Apocal. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Huic etiam sententiæ videntur primo aspectu adstipulari Patres. Ait enim Hieronymus (teste Gratiano in c. In præsenti, 13. q. 2.) In præsenti sæculo scimus, siue orationibus, siue consilijs inuicem posse nos adiuuari: cum autem ante tribunal Christi venerimus, nec Iob, nec Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vnumquemq; portare onus suum. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris.

Cæterum & vsus Ecclesiæ, & Traditio ab Apostolis ad nos vsque deducta, & Sanctorum Patrũ auctoritas aperte comprobat preces nostras mortuis prodesse. Nam omnes fumus inuicem membra, corporis verò membra se inuicem iuuant. Dionysius Areop. vt dicam alibi, ritum commemorat, quo Ecclesia pro mortuis orabat. Augustinus: Non patua, inquit, est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, vt in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habeat cõmemoratio mortuorum. Et alibi: Negi negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ erogantur, vel cum preces funduntur in Ecclesia. Ambrosius quoque, vt habetur in c. Quia alij. 13. quæst. 2. Alij tertiũ diem, ait, alij trigesimum, alij septimum, alij quadragesimum obseruare consueuerunt in officijs mortuorum. Vtraque obseruatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Gregorius item in quarto libro Dialogorum multa scribit, ex quibus constat preces nostras esse mortuis fructuosas. Et 2. Machab. 12. Iudas collatione facta duodecim millia drachmarum misit Hierosolymam, vt offertur pro mortuis sacrificium, iustè, & religiosè de resurrectione cogitans. Vbi tandem concludit: Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soloantur. Quæ verò sunt obiecta, facile diluuntur. Ea enim intelligi debent de præmio sempiterno, quod est nostri laboris merces, & operæ stipendium, quod bene merentibus redditur: & de supplicio perpetuo, quo scelera, & malefacta puniuntur. Et Hieron. loquitur de generali, & extremo iudicio futuro.

Secundò quæritur, quibusnam mortuis viuorum orationes prosint? Respondet Augustinus in Enchir. c. 109. & 110. & lib. 1. de origine animæ cap. 9. & 10. & lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1. non omnibus prodesse, sed iis, qui cum viuerent, meruerunt. Est enim quidam viuẽdi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem, nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus in malo, vt nec valeat cum hæc vita transierit, adiuuari. Primi horum dicũtur mediocriter mali. Secũdi valde bonitertij valde mali. Sic Augustinus. Theologi in 4. d. 45. communi consensu valde bonos intelligunt eos, qui sempiterna fœlicitate perfruuntur, valde malos, eos, qui perpetuis suppliciis cruciantur. Mediocriter bonos, & mediocriter malos accipiunt eos, quorum peccata igne purgatorio expiantur. Hinc colligitur, nequaquam esse orãdum pro iis, qui in cælo vnà cum Christo, Domino viuunt: sunt enim soluti, & liberi prorsus, & immunes ab omni malo, nec mali aliquid pati queunt: & facilè habere possunt, omne bonum, quod optant. Vnde in cap. Cum Marthæ. De celebr. Missæ, dicitur: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro eo. Nec orãdum est pro iis, quos certò nouimus perpetuis suppliciis addictos, vt perspicuè docet Greg. lib. 34. Moral. cap. 12. & lib. 4. dialog. cap. 44. Viuorum igitur preces iis mortuis prosunt, qui mediocriter boni, & mediocriter mali sunt: ijs nimirum, qui adhuc in igne purgatorio detinentur: pœnas enim suis peccatis debitas exoluunt, à quibus, vel ex toto, vel ex parte nostris precibus liberari queunt.

Sed quæstionis est dubiæ, an aliquo modo, qui sunt ad inferos damnati, nostris apud Deum precibus iuuentur: & an fas sit, pro ipsis orare? Ratio dubitandi est, quia, teste Damascẽno, in orat. De iis, qui in Fide hinc migrarunt. Gregor. I. pro Traiani Ethnici Imperatoris animæ orauit: & vocem ad se diuinitus delatam audiuit: Vocem tuam audiui, & veniam Traiano do. Cuius rei (ait Damascenus) testis est Oriens, & Occidens. Idem auctor scribit, B. Theclam primum martyrem pro Falconilla fœmina Gentili, & idolorũ cultrice orasse, eique salutem impetrasse. Refert idem etiam ex Lausiaca historia Palladij, vbi de Macario narratur eum consueuisse preces Deo offerre pro ijs, qui è vita decesserant: qui cum ex arido quodam cranio in quod incurrerat, sciscitaretur, num solatij aliquid haberent ij, qui obierant? responsum accepit: Quo tempore mortuorum causa preces, ac vota facis, tunc sanè alicuius solatij sensu afficimur. Aliam etiam historiam eodem Paladio commemorat, in qua refert Damascenus, quẽdam mortuum ab igneis tormentis liberatum cuiusdam sancti viri precibus. Præterea Augustinus in Enchir. cap. 110. aperte testatur, Orationes viuorum mortuis prodesse, aut, vt eorum pœnæ remittantur, aut saltem, vt eorum pœna sit tolerabilior: at eorum, qui sunt perpetuò damnati, pœnæ non abolentur, ergo viuorum preces prosunt eis, vt eorũ tormenta sint minus intolerabilia. Et idem docet Glossa in c. Tempus, 13. q. 1. Insuper Ecclesia vniuersim orat pro animabus omnium fidelium defunctorum: at fidelium aliqui perpetuò condemnantur. Orat item Deum, vt liberet eas animas de profundo lacu, & à pœnis inferni. Iudas quoque Machabæus iussit pecunias offerri pro iis, qui in bello cecidẽrãt, & tamen ex Scriptura colligi videtur, eos ob lethale peccatum in bello victos periisse.

Conueniũt omnes Theologi in 4. dist. 45. cum B. Gregor. in lib. 34. Moral. cap. 12. orandum non esse pro ijs, qui ad inferos detrusi perpetua gehennæ supplicia patiuntur: nã eorum pœnam sempiternam appellat scriptura. Nec impedit, quod quidam aiunt, orationes viuorum non valere ad eorum pœnam remittendam, sed ad solatij aliquid afferendum pœnæ acerbitati, vt tolerabilior sit. Quemadmodum enim eorum pœna nunquam deletur, nunquam finitur, & definitiue nunquam minuitur, aut ex parte remittitur. B. Gregorius etiam lib. 34. Moral. cap. 12. sic ait: Orant iusti pro inimicis suis eo

tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersione saluare. At pro illis tunc non orabitur, quando iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari. Eadem itaque causa est, vt non oretur tunc pro homitibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est, vt non oretur pro diabolo, Angelisque eius æterno supplicio deputatis: quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro infidelibus hominibus, impijsque defunctis. qui, de ijs vtique, quos æterno damnatos supplicio iam nouerunt, ante illum iusti Iudicis conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Hæc ille. Et idem ferè habetur ex ipso Gregorio in cap. Pro obeuntibus 13. q. 2.

Ad ea verò, quæ sunt obiecta. Respondeo, Augustinũ mediocriter bonos, & mediocriter malos appellasse eos, quorum culpæ pœnis purgatorijs eluuntur, & expiantur, vt omnes Theologi interpretantur in 4. dist. 45. & Glossam in ca. Tempus. 13. q. 2. vt falsam reiiciunt. Illud verò, quod refert Damascenus de Traiano à gehennæ incediis Gregorij precibus liberato, dupliciter diluitur. Quidam totum illud opusculum, Damasceni esse, inficiantur, eo quòd in eo auctor referat, multos ab inferis liberatos, qui in Christum Dominum eò descendentem crediderant. Sed hoc non satis firmè concludit non esse id operis à Damasceno conscriptum, cùm ex Græcis patribus alij nonnulli in ea quoque sententia fuerint, vt crediderint aliquos ad inferos damnatos Christi Domini ad eos descensu salutem consecutos, de qua sententia suo loco dicemus. Alij verò fatentur. Damasceni quidem eum fœtum, siue partum esse; secutum tamen illũ fuisse opinionem, quæ tunc vulgo ferebatur. Nã Ioa. Diaco. li. 2. Vitæ Gregorij, cap. 44. in vita B. Gregorij scribit narrationem reperiri apud aliquas Anglorum Ecclesias, sed à Romanis ei fidem non haberi. Et certè mirum est B. Gregorium pro Traiano Ethnico, & impio principe preces Deo obtulisse, qui, vt paulò ante dixi, planè docuit non esse pro infidelibus, & impijs vita functis orandum, S. Thomas, & Theologi communi consensu in 4. d. 45. historiam illam recipiunt quidem: at Traianum negant fuisse ad inferos damnatum, sed certo quodam loco ad tempus detentum, & B. Gregorij precibus ad hanc vitam reuocatum, & per veram cordis pœnitentiam salutem adeptum. Quicquid sit de huiusmodi Traiani historia, de qua in alio loco tractabo. Verisimile est, ab Apostolis Ethnicorum aliquos fuisse è mortuis vitæ restitutos: qui postea cum fide viua, & pœnitentia decesserint, & vitã æternam fuerint consequuti, ita vt ad eam fuerint per eiusmodi miraculum extra legem, & ordinem solitum diuina electione destinati. Et in vita S. Agnetis Virginis, ex Maximo, & Ambrosio legimus, ab ea filium Præfecti è morte excitatum, qui tamen ob scelus suum perierat. Ex historia Palladij item refertur Machatij Monachi precibus, & oratione ad vitam reuocatũ quendam, qui fuerat ad inferorum supplicia condemnatus. Sulpitius quoque in vita S. Martini scribit, eius Oratione mortuum Cathecumenum reuixisse, ac suscepisse Baptismum. Beatus etiam Apostolus Petrus fertur suscitasse affinẽ quendam Cæsaris Ethnicum, & impium. Sed hæc & alia similia facta esse creduntur præter consuetum morem, legem, & ordinem, singulari Dei voluntate, & potestate. Ad id verò de Iuda Machabeo, & de Ecclesia pro omnibus orante. Respondeo, Iudam obtulisse pecunias pro ijs, qui in bello perierant, neque enim constabat eos ad inferos esse damnatos, aut sine pœnitentia obiisse. Ecclesia verò generatim quidem orat pro omnibus fidelibus vita functis, sed pro ijs, quos piè credit in igne purgatorio peccatorum pœnas exoluere, quas in hac vita non plene soluerunt. Et profundum lacum, & inferni pœnas appellat locum sub terram abditum, vbi igne purgatorio expiantur.

Tertiò Quæritur, An sit pro viuis omnibus orandum? Respondeo pro omnibus planè, sine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam siue hostis, sit, siue alienus, siue infidelis, & impius, proximus est, quem Dei iussu amare debemus, & idcirco pro eo precari, quod est amoris, & charitatis officium. Eò pertinet quod hortatur Apostolus; Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Orandum est pro pastoribus, atque præfectis. Monet enim Paulus Colossenses orare, vt sibi Deus aperiat ostium sermonis: & vt est in Actibus Apostolorum, Oratio fiebat sine intermissione ad Deum pro Petro.

Deinde orare nos oportet pro Principibus, non solùm bonis, sed etiam malis, vt tales sint, quales esse debent. Orandum etiam est pro ijs, & iustis, ne superbia efferantur, & intelligãt se inferiorum etiam suffragiis indigere. Iussit præterea Dominus precari pro persequentibus, & calumniantibus nos.

Quarto Quæritur, An sit orandum pro Paganis, & cæteris à fide, & religione Christi alienis? Scribit B. Augustinus in epist. 107. quæ est ad Vitalem, consuetudinem esse ab Apostolis acceptam, qua preces, & vota facimus pro ijs, qui sunt ab Ecclesia alieni; vt infidelibus donetur fides; vt Idolorum cultores ab impietatis errore auocentur: vt Iudæi lumen veritatis accipiant: vt Cathecumeni salutaris baptismatis aqua renati, in Fide confirmentur, ac bonis operibus studeant. Hæc ex B. Augustino: idem constat ex Clemente lib. 8. const. Apostol. cap. 15. & sequentibus ex Epistola Cælestini I. ad Episcopos Galliæ. Et Chrysthom. 5. super epist. 1. ad Timot. 2.

Quintò Quæritur, An sit orandum pro ijs, quorum peccatum est ad mortem? Quæstionem videtur mouere plane, & apertè id, quod Ioannes ait: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis. Sanè videtur Ioannes intelexisse lethale peccatum, quod hominis mortem comitatur, quo quis obstrictus ex hac vita migrauit: nam post obitum pœnitentiæ locus non est, nec item lethalis culpa post huius vitæ exitum condonatur. Ex quo fit, vt orandum non sit pro ijs, quos lethali culpa constrictos decessisse manifestò, ac certò constiterit. Sed de sensu huius loci apud Ioannẽ fusiùs egi lib. 7. cap. 6. quæst. 2. In cap. Placuit. 23. q. 5. Ex Concilio Bracharensi dicitur: Placuit, vt ijs, qui sibi ipsis voluntarie, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deferantur. Similiter & de ijs placuit fieri, qui pro suis sceleribus moriuntur impœnitentes. Et 23. quæst. 8. cap. Quicunque Clericus, statuitur: Quicunque Clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur. Item ex Hieronymo cap. In præsenti sæculo 13. q. 2. habetur: In præsenti sæculo scimus, siue orationibus siue consiliis inuicem posse nos adiuuari. Cum autem ante tribunal Christi venerimus, nec Iob, nec Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vnumquemque portare onus suum Sic ille. Secus verò est, quando dubitatur, vt Glossa annotauit, num hic aut ille cum lethali peccato decesserit.

Sextò Quæritur, An sit orandum pro ijs, qui obstinato sunt animo in malis? Respondeo, orandum esse: quoniam de nullo desperandum est, quandiu vitæ huius spiritum duxerit; & quamdiu hic viuitur, patet reditus de spiritali morte ad spiritalem vitam per Dei gratiam. Et Apostolus Paulus pro omnibus hominibus iubet fieri obsecrationes, orationes, & postulationes. Iacobus itidem neminem ab oratione excludit Orate, inquit, pro inuicem, vt saluemini. Christus denique pro omnibus mortem appetiuit. Et: Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores.

Septimo Quæritur, An pro schismaticis, & hæreticis, & cæteris excommunicatione affectis sit orandum? Causa dubitandi est, quia Ecclesia pro ijs non orat, & eos arcet à communibus piorum suffragijs, & precibus. Respondeo, cuique licere pro iis priuatim, & suo nomine preces fundere: at verò Ecclesia prohibet pro iis orare publicè, palam, ac nomine ipsius. Est autem pro hisce hominibus orandum, vt depositis, & abiectis erroribus, ad Ecclesiæ gremiũ reuertãtur.

Octauo Quæritur, An pro improbis, & sceleratis: pro ijs itidem, qui reprobi, & præsciti vocantur, pro iis, etiam quos bello iusto necare fas nobis est; pro ijs quoque, qui morte damnati iure queunt, orandum sit? Respondeo pro ijs omnibus esse orandum: pro improbis quidem, vt resipiscant, & ad seniorem mentem, melioremque vitæ frugem reuocentur. Nec refert, si aliquos bello iusto, ac morte trucidare, & damnare liceat nobis: quoniam quamuis his vita corporis adimi iure queat, optanda tamen illis est, & petenda Dei gratia, & felicitas sempiterna. Obiicies Dauidem, & alios Prophetas improbis, ac perditis hominibus dira passim imprecari. Respondeo, eas imprecationes potius esse quasdam futurorum euentuum prænuntiationes, quàm absolutas imprecationes: continere itidem tacitam quandam conditionem: nam perinde est, ac si dicerent: Confundantur, ac pereant peccatores, & coniurati Dei hostes, si malè agere, & insontes persequi pergant. Item mala improbis imprecantur Prophetæ, non quidem ad perniciem, & interitum sed ad salutem ipsorum: nimirum, vt malis, quasi flagellis quibusdam cæsi, & afflicti, admoniti, & excitati, ad se redeant.

Nonò Quæritur, An pro ijs, si quos præscitos, ac reprobos esse certò constiterit, liceat nobis orare? Vt si cuipiam Deus patefecisset futurum aliculus damnationem æternam. Respondeo, à Deo reprobatum esse aliquem, dupliciter intelligi posse, vno modo absolutè, & simpliciter, nullus omnino humani operis habita ratione: & contra huiusmodi voluntatem, si certò de ea constiterit, non est orationi nitendum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoniam esset supernacanea, & temeraria. Altero modo Deus reprobat, ac reiicit, nõ absolute, sed ex causa penes reprobatum hærente, nempe propter scelera, quæ in reprobo ad finem vsque vitæ futura præuouit: & hoc modo reprobat quoscunq; reprobat. Nèque enim Deus prius est vitor, quam sit homo peccator. Pro iustusinodi reprobis salubriter pratur, quoniam illorum damnatio ex libero eorum arbitrio pendet, ita vt possint, si velint oblatam Dei gratiam admittere, & de malefactis per veram cordis pœnitentiam dolere: neque qui pro talibus orant, sese Diuinæ voluntati opponunt, qui vult, vt pro omnibus oretur, vt omnes salui fiant. Præsertim quod etiamsi perituri sint, minores apud inferos pœnas luent, si minùs peccauerint: quare cuilibet reprobo dicere iure possumus: Age, fac bonum: de bono opere nunquam condemnaberis.

De partibus, ex quibus constat oratio.

CAP. XXXII.

PRimò quæritur, Quot modis soleat Oratio diuidi? Respõdeo, multis. Primò, alia est Oratio, quæ in mente solum perficitur, atque cõpletur, alia verò, quæ in voce constituit. Prior, internuntius animi votum, affectum, & desiderium exprimit, absque vllo externo signo: posterior verò vocibus internos voluntatis affectus exprimit.

Secundò, diuiditur Oratio in priuatam, & publicam: hæc posterior totius Ecclesiæ nomine pro communi populi salute per publicos ministros, & plurimum in loco publico funditur: illa priore pro se, vel alio priuato quilibet fundit.

1. Tim. 2. Tertiò, Paulus Apostolus videtur quatuor Orationis veluti membra, & partes constituisse, cum ait: Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. ¶ Quæ quatuor Cassianus ita distinguit: Vt obsecratio, sit imploratio, vel petitio pro peccatis: Oratio, qua Deo aliquid offerimus, vel votum: Postulatio, petitio pro aliis: Gratiarum actio, ob suscepta beneficia: Obsecratio, de compunctione peccatorum nascitur: Oratio, de fiducia oblationum, & consummatione votorum prosluit: Postulatio, de caritatis ardore procedit: Gratiarum actio, de beneficiorum Dei consideratione generatur. Prima species pertinet ad incipientes: secunda, ad eos, qui in virtutum profectu consistunt: tertia, ad illos, qui sunt perfectionem assecuti: quarta, ad illos, qui securæ, ac tutæ sunt mentis. Hæc ex Cassiano. Bernardus quatuor prædicta Orationis genera sic explicat: Vt obsecratio sit, cum quis causæ suæ parũ fidens, nõ per se, sed per alium ipsum Deum inuocat: Vt si dicat, Sancte Petre, vel Paule ora pro me. Oratio verò, cum quis per se aliquid petit: Postulatio, cum mullius amplius noxæ sibi conscius, pro se, vel altero gloriã postulat: Gratiarum actio, cum salutaria, vel necessaria securo animo petit. Hugo S. Victoris tres Orationis partes constituit, lectionem, cõtemplationem, seu meditationem, & gratiarum actionem. Ita vt lectio, contemplationis materiam præparet: per contemplationem verò mens ecclestia, & diuina bona consideret. Et tandem succedat gratiarum actio. Alij verò Orationis quatuor partes assignant, lectionẽ, contemplationem, petitionẽ, & gratiarum actionem. Alij quinque, eò quòd prædictis quintam adiungunt voluntatis affectionem, cum ex Dei contemplatione mens tota inflammata exardescit, & voluntas eo modo, quo potest in sublimium, & cælestium rerum desideria assurgens, optat se Deo coniungere, & ei perpetuò adhærere.

In firmare de quatuor modis oràdi.

Teste Gabr. in Can. Miss. lect. 61.

Secundò quæritur, An oratio publica, quæ in precibus Horatiis recitatur à clericis, & quæ iussu Ecclesiæ funditur, vim habeat ex opere operato, vt vocant: hoc est quærere, an cum Clericus vi legis Ecclesiasticæ, siue iussu Ecclesiæ preces Horarias recitat, eiusmodi precibus aliquis effectus respondeat ratione meritorum Ecclesiæ, quamuis nulla merita ipse Clericus habet, vt qui sit lethalibus peccatis obstrictus. Et idem prorsus quæritur de oratione Dominica, quam improbus recitat: quia eam Christus Dominus instituit. Sit, qui id affirmet, ob id quòd eiusmodi preces Ecclesiæ iussu funduntur: quemadmodum si dominus aliquis per seruum improbum eleemosynam erogat, fructu non caret suo, quãuis seruus sit improbus. Deinde, Orationes, quas in Missæ sacrificio offert Deo Sacerdos, fructuosæ sunt, tametsi Sacerdos sit malus: ergo preces Horatiæ, quæ iussu, nomine, & auctoritate Ecclesiæ persoluuntur, suo fructu non carent, quamuis ab improbo Clerico recitentur. In dubium non vertitur, an cum orat Sacerdos, vt minister Ecclesiæ, eius oratio sit fructuosa ob Ecclesiæ meritum, quamuis ipse Sacerdos sit improbus: quia conuenit inter omnes, esse fructuosam, eiusmodi sunt preces, quas in Missæ sacrificio Sacerdos fundit ad Deum. Sed quæstionis est dubiæ, an preces Horatiæ, quas recitat Sacerdos alioqui improbus, sint semper tales, vt per eas Ecclesia aliquid mereatur, & satisfaciat apud Deũ, quamuis malus Sacerdos nomine suo nihil mereatur, nec satisfaciat. Gabriel in Canonem Missæ lect. 47. ait: Sicut sacrificium altaris, & Ecclesiæ Sacramẽta effectum habent ex institutione Christi, non ex dispositione offerentis, vel ministrantis: sic nõ est impium, sentire de oratione Dominica, & de Horis Canonicis & aliis precationibus, quas Ecclesia dicendas instituit, quæ quandam vim accipiunt ex parte diuini, & Ecclesiastici mandati, vt dicit Gerson. Hæc Gabriel, quam sententiam videtur sequi Nauar. de orat. cap. 19. nu. 59. & 60.

Attamen non videtur omnino esse idem iuris de precibus Horariis, & de oratione Dominica, quod de orationibus, quæ in Missæ sacrificio funduntur. Nam Horatias preces recitat Clericus lege, & præcepto Ecclesiæ: Ecclesia enim Beneficiatis fructus beneficij tribuit tanquam operis, ac laboris mercedem: ac propterea voluit, vt laborarẽt, & Horarium pensum exoluerent. Clericis quoq; sacris Ordinibus initiatis præcepit, vt idem precationum Canonicarum officium persoluerent. Oratio verò quam iussu, & nomine alterius ego fundo fructuosa non est, si ego sim malus. Sicuti nullius est fructus iciunium quod improbus homo, quãuis alieno iussu, suscipit, ac suttines: & sicut fructuosa non est oratio, quam meo iussu recitat cæcus, qui mendicato viuit, si eam recitet cum lethali peccato, quo tenetur obstrictus. At verò orationes, quæ in Missa funduntur, reuera ab ipsa Ecclesia, Sacerdotis tamen ministerio offeruntur: ac proinde cum Ecclesiæ merita accepta, & grata Deus habeat, preces quoque, quas Ecclesia per Sacerdotem alioqui malum fundit, ipse Deus acceptas, & gratas habet: quoniam in Missæ sacrificio non solum orat Sacerdos, sed orat etiam Ecclesia. Secus est cùm alius iussu meo orat, & ego vnà cum eo non oro. Et secus est de eleemosyna, quam dominus per famulum improbum dat, ea enim est res domini, non famuli.

Denique in hac quæstione dicendum existimo, quod dicit Couarr. in cap. alma mater, de sent. excom. in 6. pag. 1. §. 5. ar. 8. preces horatias & orationem Dominicam, si nomine totius, hoc est, instituto eius, ab aliquo ministro recitetur, fructuosiores esse, quàm si priuatim ab aliquo, nomine suo tantùm recitentur.

De Orationis vi, & efficacia.

CAP. XXXIII.

PRimò quæritur, Quot, & qui sint Orationis effectus? Orationis vis tanta est, vt neque vllum huius vitæ malum extet tam grande, quod Orationis virtute profligari, & auerti non possit: neque vllum rursus tam illustre bonum, quod eius ope, & præsidio à Dei bonitate impetrare, & assequi non possimus, iuxta Christi Domini promissa Ioan. 15. Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Ite Athen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

In primis, Oratio valet ad noxas animi sanandas. Matt. 18. Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nõne ergo oportuit, & te misereri conserui tui, sicut, & ego tui misertus sum? Est hic sermo de noxarũ debito tamquam in symbolo adsibrato in debito pecuniarum, Dæmones quoque fugat, ac pellit. Luc. 18. & Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi in ieiunio, & oratione. Languores corporis curat, Iaco. 5. Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum: & oratio fidei saluabit infirmum. Fluxam, & caducam hanc vitam prorogat, Isaiæ 38. Clamauit ad Dominum Ezechias, & dixit: Obsecro Domine, &c. Et responsum accepit à Domino. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce ego adiicium super dies tuos quindecim annos. Pacem, & tranquillitatem conciliat. 1. ad Tim. 2. Obsecro primùm omnium fieri orationes pro omnibus hominibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Liberat nos ab hostibus, & inimicis. Baruch 4. Clamate ad Dominum, & liberabit vos de manu Principum iniquorum. Isa. 38. Audiui orationem tuam, de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam, & protegam eam. Victoriam impetrat. Exo. 17. Cũ Moses leuatet manus, vincebat Israel, & de hoc effectu multa exempla in libris Machabæorum habemus. Animi tristitiam, luctum, & ægritudinem sedat. Iaco. 5. Tristatur aliquis vestrum? oret, Æquo animo est, psallat. Terræ vbertatem, & cæli pluuiam obtinet. Iacobi 5. Elias, homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit, vt non pluerct super terram, & non pluit annos sex, & menses tres. Et rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Parit sapientiam, & intellectum. Iacobi 3. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui

3. Reg. 17.

qui dat omnibus affluenter: & 3. Reg. 3. Postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens. Sterili vtero fœcunditatem impertiit. Genes. 25. Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, eo quòd esset sterilis: qui audiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ 1. Reg. 1. Anna Elcanæ vxor Samuelem, & alios liberos à Deo precibus impetrauit. Eruit à probro, ignominia, & morte, vt patet Dan. 13. de Susanna, & Tob. 1. de Sara Raguelis filia. Iratum Deum placat Exo. 32. Et placatus est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum. Cælum, & Paradisum aperit. Luc. 3. Iesu baptizato, & orante, apertum est cœlum. Et Luc. 23. ait bonus latro: Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Hodie mecum eris in Paradiso. Denique nihil est tam arduum, nihil tam difficile, quod oratione impetrari non possit. Est enim Christi verbum Matth. 21. Quæcumque petieritis in oratione credentes accipietis.

Secundò Quæritur, Ad quos, & quos generatim reuocari queant omnes Orationis effectus? Respondeo, ad tres per Orationẽ enim iustus gratia, & charitate diuina prædirus, pleniorem, & vberiorem gratiam, & cælestem gloriam promereturi. Habet item vim satisfaciendi pro peccatis, hoc est, expiandi, & soluendi pœnas culpis debitas. Tertiò habet vim impetrandi omne bonum. Ac proinde Theologi communi consensu docẽt, orationem iusti esse meritoriam, satisfactoriam, & impetratoriam, vt illi loquuntur. Non omnis oratio, quæ vim habet impetrandi, habet vim merendi, & satisfaciendi: nam beati spiritus, qui cum Christo Domino in cœlo viuunt, multa causa nostra impetrant: qui tamen nullum meritum colligunt, nec vllum proprium debitum exoluunt. Iusti item, & peccatores precib. sæpè impetrantes votorum suorum compotes euadunt: qui tamen, quòd charitate sint destituti, neque merentur quicquam, neque satisfaciunt propriè. Oratio itidem vim habet merendi, & satisfaciendi, nec tamen semper impetrat, quod petitur, eo quòd non omnes iusti eas habeant semper conditiones, quas oratio ad impetrandum requirit, & postulat.

Quòd verò oratio iustorum vim habeat merendi gratiam, & vitam sempiternam, inde compertum est, quia Oratio est religionis officium, & in iustis ex Dei charitate profectum. Pari ratione Oratio iusti habet vim pœnas peccatorum delendi, ac proinde satisfaciendi: nam vt opus apud Deũ satisfaciendi vim habeat, sat est, si ex charitate sit ortum, ac carnis sensibus molestum. Vtrumque autem habet iustorum Oratio. Est enim Oratio, res operosa, laboriosaque: neque enim absque labore, & difficultate oramus, vt experientia docet. Si roges, an oratio peccatoris aliquos fructus habeat? Respondeo, suos quoque, & eos quidem varios habere. In primis etsi improbus non promeretur, nec satisfaciat orando, cùm sit charitatis expers, præparat tamen seipsum ad gratiam, & veniam peccatorum, impetrat bona temporaria, imtedit eius oratio peccatum, si erat alioqui oratio inperata, vel debita: gignit bonos mores, & habitus, obsistit vitijs, ijs præcipuè, quæ ipsi magis aduersantur, cuiusmodi sunt superbia, inanis gloria, ambitio, arrogantia, iactantia, ira, inuidia, & alia huiusmodi: conseruat, & retinet Angelorum custodiam, excitat, ac mouet Sanctos cœli habitatores ad precandum pro ipso.

Tertiò Quæritur, Quam vim habeat Oratio, quæ pro aliis funditur? Respondeo, rationem esse habendam, & eius, qui orat, & eius, pro quo oratur: hoc autem discrimen est quadripertitum. Aut enim iustus orat pro iusto, aut iustus pro iniusto, aut iniustus pro iusto. Huic rursus quadripartitæ distinctioni adiungenda est, altera tripertita, iuxta triplicẽ orationis effectũ. Siquidem Oratio, vti diximus, vim potest habere merẽdi, satisfaciendi, & impetrãdi. Est igitur primũ, quod quæritur in hac controuersia, an Oratio iusti alteri iusto prosit ad vitã æternã promerendam ad gratiæ incrementũ, iniusto verò ad priuatam reconciliationis gratiam obtinendam? Sunt qui sentiant ad vtrumque valere, eo quòd Gregorius explicans illud Matthæi 9. Videns Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, ita scribit: Quantùm valet apud Deum fides propria, apud quem tantùm valuit aliena? quibus verbis insinuat Gregorius, offerentium fidem contulisse Paralytico peccatorum veniam, ac proinde primam gratiam. Et Luc. 16. dicitur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum deficeritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sed nemo in cœlum admittitur, nisi præditus gratia, & charitate. Et 1. Ioan. 5. dicitur. Qui scit fratrem suum peccare peccatũ non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Ergo per aliorum preces peccantibus peccatum non ad mortem, vita promittitur.

Cæterùm compertum, & explotatum est, iustum suis precibus alteri iusto non meteri ex iustitia, ac lege, & dignitate operis vitam æternam, aut gratiæ incrementum: nec itè iniusto peccatorum veniam, aut primam reconciliationis gratiã. Solus enim Christus hac ratione alteri gratiam, gloriam, & peccatorum remissionem, ac veniam promeruit. At verò iustus suis precibus impetrat causa alterius iusti gratiæ incrementũ, & causa iniusti hominis veniam peccatorum: quæimpetratio Dei liberalitati innititur. Vnde Paralyticus gratiam, & peccatorum remissionem non obtinuit, sine propria fide, pœnitentia, & charitate: frustra namque dixisset ad illũ Iesus, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, si nullam ille de Christi clementia fidem, & spem concepisset. Impetrat igitur Oratio iusti, vt alter iustus gratiæ incrementum assequatur, quia impetrat Dei donum, quo alter iustus, vel aliquod charitatis officium præstat, vel Sacramentum suscipit, quo in illo gratia robotatur, & crescit. Impetrat itè, vt iniustus à Deo pœnitentiæ donum accipiat, quo ille de peccatis admissis legitimè doleat: ac proinde per veram cordis pœnitentiã in Dei gratiam redit. *Matth. 9.*

Quartò Quæritur, An iustorum preces aliorum causa fusæ, profint ad satisfaciendum pro illorũ peccatis? Et quidem certum est, nõ prodesse, si alij sunt iniusti, & peccatores: nam cùm sint Dei charitate, & gratia destituti, vis orationis ad satisfaciendum impeditur. Quod ergo in quæstionem vocatur, est, An oratio iusti ex iustitia, ac certa promissione, & lege Dei pro alio iusto vim habeat satisfaciendi? Sunt, qui negat, quoniam ex Scripturis nõ constat eiusmodi lex, ea enim sine Dei promissione nõ est: at quod Deus promiserit, & sese nobis obligauerit ad preces iustorum, causa improborum hominum fusas, acceptas, & gratas habendas, nusquam in Scripturis legimus.

Contrà alij censent preces iustorũ hanc habere vim. Nam si Petrus (exempli gratia) id totum pendit, ac soluit nomine Ioannis, quod Ioannes Paulo debebat, Paulus iure nihil amplius potest exigere à Ioanne. Primi contrà respondent, non satis esse, si Petrus soluat pro Ioanne, Paulo, nisi Paulus acceptum, & gratum habere velit id, quod Petrus pro Ioanne soluit: nam cùm Ioannes sit debitor, iure potest Paulus exigere, vt Ioannes per seipsum, & non per alium soluat. Mihi tamen secunda opinio videtur esse probabilior, & verior, atque benignior: quoniam iusti sunt inuicem vnius corporis mystici membra, ac proinde mutuis sese officijs, studiis, suffragiis iuuant: præsertim cum eæ peccatorum condonationes, quæ Indulgentiæ vocantur, non solùm liberali Dei benignitate, sed etiam iustitiæ lege pœnas expient, & eluant.

Quintò Quæritur, Quidnam prodesse iniusto, quidve impetrare queat causa ipsius oratio iusti? Ex Scripturis liquet, Deum quinque ciuitatibus propter decem iustos, si tot forte in his comperti fuissent, parcere voluisse. Ité Pauli precib. ducẽtas, & septuaginta animas esse à naufragio liberatas. Vnius etiã Mosis oratione toti Israeli peccanti Deus peperciisse memoratur: precibus itidẽ Abrahæ Deus vniuersam Abimelechi familiam à sterilitatis vinculo absoluit: & alia multa ob suorum amicorũ preces iniustis præstitit. Quod si qui iusti pro iniustis precantes non audiuntur, causa est, vel iniustorum indignitas, aut aliquid aliud impedimẽtũ occultũ. Quicquid autem iustorum oratio à Deo iniustis hominibus impetrat, id totum illius benignitate, & misericordia potius nititur, quàm vlla iustitiæ lege. Solent autem impetrari non modo tẽporalia bona, vt sunt opes, honores, dignitates, liberi, læti, & prosperi euẽtus, & alia id genus, verùm etiã spiritalia: nimirũ boni cordis motus, impulsus, piæ inspirationes, præsidia contra Dæmonũ insultus, & intidias: quæ omnia Deus munificentia sua, gratis, ac liberaliter largitur, & præstat. *Genes. 18. Act. 27. Exo. 32.*

Sextò Quæritur, Quid valeat oratio, quam iniustus fundit pro iusto, vel pro iniusto? Distinguere oportet: nam vel iniustus orat pro iusto, vel pro iniusto, nomine Ecclesiæ, tanquam minister ipsius orationes fundens ab ipsa Ecclesia institutas; & sic oratio illius efficax esse potest, quoniam non suo, sed Ecclesiæ nomine precatur, & ipsa Ecclesia per suum publicum ministrum orat, & Deus Ecclesiæ per suum ministrum, quamuis iniustum orãtis, precationẽ audit. Tales sunt orationes, quas in Missa Sacerdos fundit. Aut iniustus orat pro iniusto, vel pro iusto priuatim suo nomine: & precatio illius parum plerumque valet, vt quæ sit opus mortui hominis, hoc est, vita charitatis, & gratiæ destituti.

Septimò Quæritur, An vis, & efficacia orationis eo minor sit, quo se ad plures fundit? Sunt, qui censeant, orationem pro pluribus oblatam æquè singulis prodesse, ac si pro vno tantummodo funderetur. Id probant, quia Oratio inter bona spiritualia habetur; spiritus autem, cum partis sit expers, cuicumque datur, totus datur. Deinde, Oratio eo ferè modo ad illos se habet, pro quibus offertur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo lux ad eos, qui illuminantur. & quo vox ad eos, ad quos perfertur: Sed vox, & lux integra ad singulos pertenent, etiam si plures sint, qui illuminantur, & plures, qui vocem auscultant. Denique, in cap. Non mediocriter, de consec. dist. 5. ex Hieronymo refertur nihil minus accipi, dum Psalmus pro multis recitatur, quàm dum pro singulis decantatur. Potrò alij fatentur quidem, Orationem, quòd ad vim merendi, & satisfaciendi spectat, finitum effectum habere, sed quod pertinet ad vim impetrandi, infiniti effectus esse, eo quòd meritum hominis, & satisfactio ex orantis studio, & affectu perpenduntur; impetratio verò ex Dei liberalitate, & munificentia existit, ac pendet.

Cæterum verior est eorum sententia, qui oppositum tradunt, eo quod Oratio, si quidem eius pondus, & orantis affectus, & voli tas spectetur, finiti est finctus, & pretij, ergo fructus eius, dum in plures diuiditur, fit minor in singulis: & hoc locum habet in quolibet orationis effectu, siue de merito, siue de satisfactione, siue de impetratione sit sermo: quoniam generatim omnis effectus orationis ex parte eius, qui orat, finitus est, vt ipsius ponderi, & dignitati, & orantis studio, & affectui respondet. Est enim oratio hominis officiū, at opus humanum certis finibus, ac terminis continetur inclusum. Ecclesia item pro priuatis hominibus speciatim, pro rebus quoque peculiaribus nominatim subinde orat; cum tamen semper esset orandum pro omnibus, si tantum prodesset oratio singulis, dum pro multis offertur, quantum si pro vno solo funderetur. Et hæc est communis sententia Theologorum, & Canonici Iuris interpretum, vt testatur Couarruuias in ca. Alma mater. p. 1. §. 5. nu. 9. vbi citat S. Tho. Scotum, Adrianum, Caietanum, Sotum, Medinam, Innocentium, Ioannem Andream, Abbatem, Imolam, Turrecrematam & Nauarrum.

Nec primæ sententiæ argumenta quicquam contra nos efficiunt. Ad primum enim respondemus, magnum esse discrimen inter spiritum, & spiritale bonum: nam spiritus partes non habet: ac proinde sectionem nullā patitur: at bonum spirituale, saltem quòd ad eius effectum attinet, diuisionem admittit. Ad secundum: Lux, & vox natura sua æqualiter participantur à pluribus: at Oratio vim, & efficaciam habet, & ex affectu orantis, & ex voluntate Dei orationes nostras gratas habentis. Orantis autem effectus certæ est, & finitæ virtutis, & Deus item liberè, vt vult, orationem acceptam habet. Ad tertium: Hieronymus solum loquitur de merito, quod oratio cuiusliber habentnens ergo eius est, non minus mereri nos, cùm pro pluribus orationem fundimus, quàm si pro vno tantùm eam funderemus. Deinde, respondeo, Orationis interpretationem, vt sola Dei liberalitate, & munificētia nititur, non esse minorem, si oratio pro pluribus offeratur: nam æquè facilè est bonum quodlibet impetrare pro centum, ac pro vno solo, si non ex ipsius orationis pondere, sed ex Dei liberalitate rem metiamur.

Octauò quæritur, An orationis effectus sit triplex, vt quidam opinantur minimum, communis, proprius, siue principalis, & medius? Nonnulli philosophantur, in oratione, & pio quolibet opere triplicē effectū inuenisi. Nam sicut quodlibet pium opus primum omniū suo prodest auctori, mox omnibus totius Ecclesiæ membris, iuxta illud Psalm: Participeps ergo sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua postremo illi, in cuius gratiam suscipitur. Sic etiam Orationis proprius, vel principalis effectus est, quo iustus gratiam, & vitam æternam meretur: qui fructus solius est orantis, nec cum alio communicatur, nec in alium transitur. Communis verò effectus est, qui omnibus Ecclesiæ membris impertitur. Medius autem is est, quem participant ij, pro quibus oratio funditur.

De Orationis circumstantijs.

CAP. XXXIIII.

PRimò quæritur de tempore Orationis, An sit orandum omni tēpore: Quæstio inde mouetur, quia Christus dixit: Oportet semper orare, & non deficere; & post illum Paulus: Sine intermissione orate. Dauid quoque: Benedicam Dominum in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. His diuinis testimoniis olim Messaliani permoti, quos Augustinus confutat lib. de hæresib. hæresi 57. & Epiph. hæresi 80. docuerunt semper orādum esse. At Origenes, & Glossa sic has scripturas intelligunt, ideo esse semper orandum, quatenus nunquam à bene operando desistēdum est. Dicit enim solet; semper orat, qui bene semper agit. Vade Alexander: Oratio, inquit, aliquando latè sumitur pro quolibet bono opere, & virtutis officio. S. Tho. 2.2. q. 83. ar. 11. docet ideo semper orādum, quatenus nunquam est, ab orationis causa cessandum. Causa autem orationis est gratia, & vitæ æternæ desiderium. Gerson: Orandum semper, inquit, potestate, & habitu, quatenus is semper orare censetur, qui vbi semel orare cœpit, nunquam ab oratione per contrariam voluntatem recedit, ita vt amplius orare recuset. ita Gerson intellexit eum locum. Veruntamen minuerò Christi Domini, & Apostoli mēs est, monere nos, vt crebrò, ac frequenter Deum precemur, ne si longo temporis interuallo vacemus ab oratione, hostis insidias capiamus, aut in aliud malum & incommodū incidamus. Vitato itaq; Scripturæ more ea dicuntur semper fieri, quæ fiunt crebrò, & statis cuiusliq; diei horis, etiam si intermedio tempore aliud quippiā agatur. Nam sicut Apostolus dixit semper orandum: sic etiā dixit semper gaudendum. Et tamen Salomon ait, suo tēpore ridendum, & luo tempore plangedum. Oratio itidem sine intermissione fiebat ab Ecclesia pro Petro in carcerem cōiecto; & tamē verisimile est, aliquā orantibus à precatione vacatione fuisse. Anna filia Phanuel (ait S. Lucas) nunquam de templo recedebat, die, ac nocte ieiuniis, & obsecrationibus seruiens Domino: & tamen credibile est eam extra templum dormisse, cibum sumpsisse, & cætera vitæ animalis munia obiuisse. Dices, perpetuo Dei auxilio egemus, ne labamur in mala, & vt lapsi resurgamus à malis: ergo semper est orandum. Respondeo, sic esse, si debita loca, & tempora orationis obseruentur, ita vt oremus, quandocumque se nobis orandi commoda obtulerit occasio. Ueber autem esse oratio longa, vel breuis, pro varietate finis: tam diuturna, quantum expedit ad excitandum, fouendum, & promouendum, pium, & religiosum mentis affectum, ne si d utius producatur, incipiat esse tædio. Augustinus probat mortem quorundam fratrum in Ægypto, qui crebras dicuntur fundere preces, sed tamen breuissimas, & cursim, & raptim quodammodo iaculatas: ne scilicet, per productiores horas euanescat deuotio, quæ est prompta quædam, & expedita voluntās ad diuina mandata exequenda, & ad pia religionis officia obeunda. Et partes euanescat animi intentio. Ex Augustino loco citato.

Secundò quæritur, Quandonam orandi præcepto, ac lege teneamur: Inter omnes conuenit, esse præceptum orandi, idque naturalis iuris esse, quoniam ipsa recta ratio præscribit, vt Dei opem, & auxilium inuocemus, peccatorum veniam precibus efflagitemus, Dei gratiam, & cætera ad vitam æternam consequendam necessaria petamus.

Sed illud dubitatur, quandonam iure naturali precari debeamus? quod est quærere, An certa tempora orationi ius naturale præscripserit? Ait Siluester verbo, Oratio. q. 8. singulos hominum præcepto naturali ad orandum compelli, cum primum vsuram rationis accipiunt. Deinde, quando probitas, & virtus cuiusque vehementer hostium incursibus tentata agitatur, hoc etiam tempus dicūr esse necessarium ad orandum. Angel. Oratio. num. 10. Medin. de Oratione. q. 11. Nauarr. de Horis Canon. c. 1. 14. & Ledesm. in 4. q. 26. art. 3. Posteremò, quando proximus indiget grauissimè remedio ad vitam spiritalem, vel corporalem conseruandam necessario: Vt si duo homines districtis gladiis inter se acriter pugnent, ac dimicent, & capite, ac vita, vel alteruter, vel vterque eorum periclitetur. Hoc ipsum docent Angel. Medina. Nauarrus, & Ledesmus locis supra citatis. Imò addunt his alia etiam tempora: nimirum, cum Sacramentum sumere, vel alteri conferre, aut periculosum iter ingredi instituimus, aut grandius cum Dæmone, vel Carne certamen inimus, vel aliquod aliud negocium magni ponderis, ac momenti suscipere, & capessere cogimur. Alij etiam aliud tempus assignant, cum rem diuinam diebus dominicis, & festis audimus: putant enim isti eadem lege, qua Missæ sacrificio interesse debemus, compelli nos ad orandum, quod videtur docere Palu. 4. dist. 15. quæst 1. art. 1. Siluester verbo, Oratio, quæst. 8. Angel. in eodem verbo, Oratio. nu. 10. & Nauarr. de Horis Canonicis. c. 5. nu. 13. & 18. Alijs verò videtur hisce temporibus iuris naturalis lege nos ad orandum non adstringi: quia cum quis, inquiunt, incipit esse rationis compos, satis ei est ad salutem hominum consequendam, si omne, tunc temporis, peccatum deuitet, & id boni præstet, quod ei ipse tunc obtulerit. Nec item si Dæmon, vel alius quispiam improbus, ac perditus nostram virtutem tentet, & à Dei gratia & charitate dimouere, & deiicere non studeat, continuò sequitur, vt ad orationem confugere debeamus; cùm sint etiam in promptu alia remedia, & præsidia efficacia, quibus Dæmonum, & aliorum hostium nostrorum incursus propulsare possimus. Nec rei diuinæ audiendæ præceptum nos ad orandum adigere videtur: ac proinde sentiunt iure naturali tunc nos orare oportere, cum recta ratio præscripserit aliqua necessitate vrgente nos, ac premente, opus esse oratione: sicut etiam ius naturalis præceptum de ieiunio suscipiendo, & seruando, certa, & definita tempora non habet, nisi scripto iure, aut iureimrando, vel voto cuiusque, vel superiorum mandato constituantur:

Eccles. 3. Act. 12.

Luc. 2.

Epist. 121. ad Probā cap. 10.

Psal. 118.

Luc. 18. 1. Thess. 5. Psal. 33.

nihilominus tamen cùm recta ratio præcipit ob necessitatem aliquando ieiunium colendum esse, tunc iure naturali ieiunium suscipere, & agere debemus. Quid mihi in hac re videatur, dixi supra in hoc libro, cap. 10. q. 14.

Tertiò Quæritur, An Oratio in loco certo fundi debeat: Respondeo in hunc modum: communes, & publicæ preces per se quidem vbique vtiliter, ac salubriter olim fundi solebant, & pro rerum necessitate & temporum difficultate offerebantur per agros, per vibes, & vias publicas: in ipsis etiam militum exercitibus, & naualibus classibus, & Martyrū tempore Christiani homines in montibus, in antris, speluncis, & terræ cauernis, & in priuatis ædibus, non sactis, frequentes conuentus habebant, in quibus preces fundebant cum nondum essent extructæ Basilicæ, nec Templa ex ædificata. Postea verò sacræ, & publicæ ædes, Oratoria, & sacella ædificari, & Pontificia auctoritate destinari, & sacrari cœperunt, in quibus res diuina fieret, conciones ad populum haberentur, preces communes, & publicæ funderentur: quo etiam modo in vetere Hebræorum populo extructum est templum Hierosolymitanum ad orationes, & sacrificia deputatum. Nunc igitur in huiusmodi locis Episcopi auctoritate sacratis, communes, & publicæ orationes, more, & Ecclesiæ pariter decreto offeruntur. Et reuera non solum decens est in huiusmodi locis orationes fundi, sed etiam multis de causis vtile, & fructuosum, vt ostendit Sanct. Thomas 2.2. q. 84. art. 3. Nam propter pontificiam consecrationem, & veram Christi in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento præsentiam, sactarum Reliquiarum, & Angelorum præsidium: certam Dei promissionem credimus, quæ dixit: Domus mea, domus orationis vocabitur: Denique ob imitationem, exemplum, & communem orationem, publica templa multò ad orandum, & animi, & voluntatis affectum excitandum sunt aptiora, & ad impetrandum quod petitur, efficaciora, quam alia quælibet loca priuata.

Matt. 21.

At verò priuatæ, & liberæ preces, etiamsi imperatæ sint, nullum certum locum sibi determinantiae ideo vbiuis, dummodo cætere circumstantiæ non desint, fundi possiūt. De his intelligitur illud Christi: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Quæ verba enarrans Isidorus: Oratio, inquit, priuatis locis oppottunius funditur, magisque optatum impetrat, dum Deo tantùm teste deprimitur. Eodem quoque modo intelligitur & illud Apostoli: Volouiros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione, similiter & mulieres. Vbi Glossa. In omni loco, vbicumque sint, non solùm in Ecclesia. In omni loco interpretatur Nauar. tract. de oratione, cap. 4. num. 5. mundo, non immundo, & id probat testimonio S. Ambrosij, Augustini, & Sanct. Thomæ in eum locum Pauli 1. ad Tim. 2. Ambrosius, aut esse orandum in omni loco competenti, non in loco inopportuno, & sordido. Sed hoc intelligitur, nisi necessitas aliud requirat, ac postulet. Illud item regij Prophetæ: In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino, illud quoque Seruatoris nostri apud Ioannem: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate. Vbi Glossa. Non in templo, non in monte hoc, sed in intimo cordis templo, Dei præsentia à nullo loco excluditur: & oratio extremo cùm sit interioris voti, & desiderij interpres, & index, sertur sicut interiori vis animi in Deum sine ordine ad certum tempus, & locum. Quare vbique locorum, siue in domo, siue in agro, siue in loto, mensa, vel lecto priuatim orare licet, secluso aliorum offensione, & modo recte alioqui fiat: Nec aliquis locus, quamuis immundus quidquid Nauarrus dixerit, priuatam orationē dedecet. Satius est, vt ibi etiam Dæmon nos inueniat Deum laudantes, quàm otiosos, & sæpius necessitate cogimur in loco immundo, & sordido priuatim orare, vt res ipsa, & ratio demonstrat in ijs, qui capti, & inclusi tenentur in locis immundis, & in alijs, qui necessitate compulsi ad loca sordida, & immunda sese cōtulerunt, quod etiam ipse Nauarrus concedit.

Matt. 16.

Cæterum, quod ad orantē, attinet, debet is eo loco precari, quo minus impeditur, magisque ad pietatem accenditur. Si quispiam ergo in hominum turba orare nequeat, vel id facere commode non possit, aut sine aliqua inani gloria, vel grandi mentis distractione non queat, oret, is domi, vel loco alioqui secreto, nisi priuatum votum, aut Ecclesia statutum, aut Superioris mandatum aliud postulet.

Matt. 6.

Illud verò Christi: Tu cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & reliqua: nequaquam eos condemnat, qui publice orant; sed stultam Pharisæorum ambitionem: consuetudine illi hypocritæ in synagogis, & angulis platearum stantes orare, vt ab hominibus viderentur, & pij, ac religiosi vulgò haberentur. Confutat etiam Dominus his, & illis verbis: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate, quorundam Gentilium errorem, qui putabant Deum quasi loco circumscriptum, in solis delubris supplicum preces audire, non alibi. Non igitur publicè templa Deo dicata, condemnat Christus.

Quarto quæritur, An sint aliæ circumstantiæ orationis? Respondeo, esse. Nam in quauis oratione duo, ad minimum, se offerunt, nimirum is, qui orat, & Deus ipse, quem oramus: ac propterea orantium gestus, ac motus duo potissimum designant, vnum, quod pertinet ad Deum, qui nostras preces inuocatur; alterum ad nos, qui inuocamus. Propterea Deum vultu ad Orientem conuerso oramus; quo significatur, quemadmodum Sol, & lux, quæ inde oriuntur, quendam inter sui ordinis res obtinent principatum; lux quidem inter corporeas qualitates, Sol verò inter reliqua cæli sidera: ita Deum, ad quem oratio dirigitur, res omnes procreatas immenso interuallo post se relinquere. Cùm ad orationem stamus, ait Augustinus, ad Orientem conuertimur, vnde exlum surgit: non tanquam hic habitet Deus, quasi cæteras mundi partes deserens, qui vbique locorum præsens est, non locorum spatijs, sed præsentia maiestatis; sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem sese conuertere. Et Damascenus ait, Deus Paradisum, non ad Occidentem, sed ad Orientem, vbi hominem finxerat, posuit: quem inde ob peccatum expulit. Antiquam igitur patriam inquirentes, vultum in Oratione ad Orientem conuertimus. Mosis quoque tabernaculum, velum, & propitiatorium Orientem versus habebat, & in Salomonis templo porta Domini Orientem respiciebat. Et Christus in Crucem actus ad Occidentem spectabat: at assumptus in cælum, ad Orientem ferebatur, & sic illum Apostoli adorauerunt. Ipsum igitur spectantes, ad Orientem oramus. Hæc Damascenus. Hugo Victorinus de externis Orationis ritibus, & exemonijs scribens, sic ait: Sunt quædam in Ecclesia Sacramenta, in quibus etsi principaliter salus non consistat, ex his tamen salus augetur, in quantum deuotio exercetur. Et ex his quædam constant ex rebus, cuiusmodi sunt aquæ aspersiones, susceptio cinerum, & quæ dicitur benedictio florum, cereorum, & huiusmodi. Aliqua constant ex factis, qualia sunt signum Crucis, exufflatio, exorcizationes, expansio manuum, & huiusmodi. Aliqua constant ex dictis, vt Trinitatis inuocatio. Signa itidem corporalia, gestus, ac motus, quæ adhibentur, suam significationem habent. Hæc ille. Ad Dei itaque maiestatem designandam pertinet, quod conuerso ad Orientem vultu oramus: quod verò orantes genua flectimus, aut stamus, aut humi prosternimur, caput aperimus, pectus tundimus, palmas expansas, aut complicatas, in altum attollimus, & alia huiusmodi facimus: ad nostri animi affectus significandos, excitandos, permouendos, & inflammandos spectant: his enim motibus nos Deo submittimus, infirmitatem, ac paruitatem nostram agnoscimus, indignitatem profitemur.

Gen. 2.

Quinto quæritur, An prædictæ circūstantiæ sub præceptum cadant: caulam dubitandi præbent sacræ literæ, quæ videntur insinuare aliquid, quod præcepti vim præ se ferat. Scribit enim Paulus: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus: ergo in oratione attollendæ sunt manus. Et alio loco: Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi: ergo inter orandum ponere Deo genua debemus. Respondeo, hæc sub præceptum à Christo, & Apostolis datum non venire: neque enim præcipit Paulus, vt in genua supplices procumbamus, aut manus subleuemus inter orandum: sed verbo, & exemplo monet, vt castas, & humiles preces fundamus. Neque sacri Canones aliud de his rebus constituerunt, quàm vt ad Euangelij recitationem sterur: ad sacrosancti nominis Iesu pronunciationem caput aperiatur, vel genu inflectatur: ad versiculum, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, assurgatur, vel caput inclinetur: vt ad commenem orationem inter Pascha, & Pentecosten stantes, non prosterneremus. Et hæc quidem in publica oratione quilibet Ecclesiæ suæ ritu, & more obseruare debet. In priuata verò oratione sat est, si quis id sequatur, quod in suem, in quem animum intendit, præ cæteris vtilius fore iudicabit.

1. Tim. 2. Ephes. 4.

Sexto quæritur, Quid velit Christus Dominus, cùm multiloquium ab oratione prohibet: ait enim, Orantes, nolite multum loqui. Num hoc ita est accipiendum, quasi diutius, & prolixius orare, aut eadem rem sæpius vrgere nefas sit? Alioqui enim, & Dominus ipse in oratione frequentius pernoctabat; & in agonia constitutus prolixius orabat: & tertiò precabatur, vt a se calix transiret. De quibusdam quoque sanctis hominibus legimus eos diem cum nocte orando transegisse: alij verò eam perhibentur centies interdiu, & noctu quoque cēties orasse: necnon & veteres illi Monachi crebris

Matth. 6. Luc. 6. Iosue 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

orationibus vtebantur, quas iaculatorias vocabant. Respondeo, Christum Dominum prædictis verbis solùm condemnasse inane quoddam, & gentilitium in orando multiloquium. Ethnici enim suos Deos perinde precabantur, ac si essent homines erroribus, perturbationibus, ac cæteris humanæ naturæ miseriis subiecti: quapropter vt duros, aut alias difficiles, blanda oratione inflectere, absentes voce conuentiore aduocare: causæ statum nescientibus aperire; aliud denique agentes adhortatione attentos reddere conabantur; ac proinde multis verbis vtebantur. Vnde Elias Propheta per risum dicebat ad Prophetas Baal: Clamate voce maiore, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se iuxta ritum suum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Dominus itaque non omne multiloquium inhibet, sed tantùm gentilitium, aut illi cognatum, ac simile. Et ideo ait; ¶ Nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt.] Cuius rei causam, cur nimirum illi multa temerè verba profunderent, subijcit: ¶ putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur.] quasi dicat, non alia illi de causa prolixius orant, quàm vt inuitos, aduersosve in sententiam suam pertrahant; vel vt ignatos de causæ vel indigentiæ suæ statu certiores faciant. Ac propterea subiungit: Nolite ergo assimilari eis; scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.] quasi dicat, Vobis, qui causam agitis apud Deum, vbique præsens est, omniaque scit, præsumam fiant, non opus est multis verbis, sed iis solùm, quibus vota vestra, & desideria depromatis, eiusque potentiam, clementiam, & misericordiam vos profiteri declaretis, & pietatis ac religionis studium in vobis ipsis ardentius excitetis. Tunc igitur in nostris orationibus multiloquium erit damnatum à Domino, cùm Deum perinde, ac hominem in nostram sententiam pertrahere conabimur, quasi aliter à nobis flecti non queat. Deinde, cum inter orandum vtemur verbis curiosè, & nimium affectatis. Abiit ab oratione, scribit Augustinus multa locutio, sed non desit multa petitio, si feruens perseueret intentio.

1. Reg. 18.

Epist. 179 ad Probã

Septimò quæritur, An certa, & definita sit verborum formula, qua vti in orãdo debeamus? Non defuere qui crediderint, solis illis verbis, quæ Christus in Euangelio præscripsit, perpetuò esse vtendum in orationibus, ob illa eiusdem Domini verba: Sic ergo vos orabitis. Et Cyprianus: Aliter, inquit, orare, quàm Christus docuit, non solùm ignorantia est, sed etiam culpa. At enim ipse Christus, & Apostoli ab eo edocti, non solùm dominicæ precationis formula vsi sunt inter orandum, sed etiam alia: vt pater ex Euangelio: Pater mi, ait Christus, Si possibile est, transeat à me calix iste. Rursus: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Item: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Apostoli verò sic etiam Deum precabantur: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus vnum. Ecclesia item pro rerum, ac temporum varietate variis de more precationibus vti consueuit. Quare cùm Dominus ait: ¶ Sic ergo vos orabitis] aduertibum, ¶ sic] ad rerum potius petendarum, quàm ad verborum similitudinem referendum est. Vt, sic orabitis, perinde sit, ac si diceretur: Orantes similia petetis, siue his, siue alijs verbis. Et eodem sensu accipiendum est, dixit Cyprianus: ipse enim, & Augustinus docuere, quicquid piè, iustèque peti potest, hoc totum Christum Dominum in sua illa oratione complexum fuisse, ita vt nihil desiderari, aut peti queat, quod ad aliquam Dominicæ precationis partem reuocari non possit.

Matth. 6.

Matt. 26.

Ioan. 17. Luc. 23. Act. 1.

Octauò quæritur, Qua lingua, quoque sermone quisque vti inter orandum debeat, num Latino, num Græco, an vernaculo? Respondeo, eos, qui preces Horarias canonicas ratione beneficij Ecclesiastici, vel Ordinis, vel Religionis publicè decantant, aut priuatim recitant, Ecclesiæ legibus se accommodare oportere, ac proinde in his precibus fundendis, eo sermone vti debent, qui est decreto Ecclesiæ constitutus. Qui verò priuatim, ac liberè orant, consultiùs facetent: illi quidem, si ea lingua, & sermone mentem suam coram Deo effunderent, quam rectiùs callent; affectus enim consequitur intellectum; vbi autem nullus earum rerum, quæ petuntur, vel dicuntur, habetur intellectus, aut generalis tantùm, ibi exiguus assurgit affectus: quare nisi aut lex scripta humana, aut mos gentis patrius obstet, homines literarum rudes, & ignari rectiùs faciunt, si precationem dominicam, & salutationem Angelicam vernacula lingua addiscant, quàm si quamuis aliam externam, vel peregrinam ad eam rem adhibeant.

Vltimò quæritur, An qui lethalibus peccatis obstrictus orat, peccet? Quidam id affirmarunt tùm de eo, qui priuatim orat, tùm de illo, qui publicè precatur, quoniam indignè orat, cùm sit peccato lethali pollutus. Alij verò senserunt eum, qui publicè orat, cum lethali peccato teneri, peccare, sed non eum, qui priuatim precatur: siquidem ratione muneris, quo publicè quis orat, debet orare absque lethali peccato. Alij non in vniuersum id ita censent de eo, qui publicè orat, sed de eo, qui cùm sit lethali peccato publico inquinatus, publicè orat. Sed communi est sententia receptum, nullum eorum præcisè orando peccare, quoniam nec lex vlla scripta, nec ratio firma cogit, nos ita sentire; quod si peccant publicè orando, qui publicis sunt peccatis obstricti, id erit ratione offensionis, quam præbent, non præcisè, quia orent publicè, & publicis peccatis teneantur.

Ioan. 9. Ioan. 15. Ioan. 3. Matth. 3. Matt. 14. supra 4.

De Orationis necessitate.

Cap. XXXV.

PRimò quæritur, Quanta sit Orationis necessitas? Duo in hac re sunt errores extremi; nam quidam Orationis vim, & necessitatem nimium extollunt; alijverò vsum, robur, & firmamentum illius nimium deprimunt. Messaliani, siue Psalliani, teste Augustino, censebant semper esse nobis orandum, ac tantùm virium Orationi tribuebant, vt eam solam, cæteris omnibus exclusis, ad salutem sat esse contenderent, & Diuinam prouidentiam, & ab eo ordinem constitutum precibus mutare posse faterentur. Id probabant primùm inde: Oportet semper orare, & non deficere. Deinde, quia homo ne cadat in mala, aut vt lapsus resurgat à malis, semper egat Diuinæ gratiæ præsidio, quæ sine precibus non impertitur. Item, quia Christus dixit: Quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis.

De haeres. haeresi 17. ex Epiphan. citra haeresi 80. Luc. 18.

Sed errabant isti omnino. Nam quod aiebant de continua oratione semper fundenda, id à ratione prorsus alienum est. Illud verò: Oportet semper orare, & non deficere; &, Sine intermissione orate, vt supra ex Augustino alijsque monuimus, hunc habet intellectum: Vt statis videlicet, ac certis temporibus quotidie diuinam opem inuocemus, siue id mane, siue alia qualiber diei parte faciamus. Quod verò etiam aiebant, cæteris omnibus semotis virtutum præsidijs, vel vnam ipsam sufficere precationem ad salutem: cum ipsis manifestè Scripturis pugnat. Nisi quis renatus fuerit, Christus inquit, ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul perbitis. Item: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Rursus: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, &c. Et: Si non dimiseritis hominibus (peccata eorum) nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Præterea, absurdum est dicere, Deum nostris precibus mutari: neque enim Deum tanquam hominem rogamus, vt eum à sua voluntate reuocemus, sed vt prouidentiæ illius ordinem exequamur: hoc est, vt id precationum nostrarum interuentu fiat, quod orantium opera, & ministerio fieri, & esse, Deus, ab omni æternitate decreuit. Statuit enim Deus hoc, aut illud fieri, voluit tamen, vt id nostra oratione, & precibus assequeremur; constituit facere quidem ille, sed per orationes nostras. Oramus itidem, vt nos ipsos ad pietatis studium excitemus, vt nos dignius præparemus ad impetrandum, quod volumus, & optamus.

Alij verò ad alterum extremum inclinantes, asserebant supernacaneas esse preces nostras: nam Deus scit, qua re indigeamus, nec precibus nostris flecti, aut moueri potest, & siue oremus, siue secus faciamus, illud est omnino euenturum, quod constituit Deus. Cæterùm hi etiam errabant, quoniam multa facere Deus decreuit, sed non nisi huius, vel illius precibus euentura. Oramus igitur, quò id exequamur, & præstemus, per quod Deus ex omni æternitate definiuit, vt hoc, aut illud futurum esset. Præterim, quod etiam oramus non solùm, vt impetremus, sed etiam vt amplius mereamur, & peccatorum pœnas exoluamus. Non ergo Diuinæ prouidentiæ constitutus ordo nostris orationibus mutatur: sed quod est Diuina prouidentia ab infinito tempore decretum, nostræ preces exequuntur. Contingit tamen interdum, vt Diuinæ comminationes, vel denuntiationes non sint absolutæ, sed certæ conditioni adstrictæ: & tunc etiam precibus nostris clades, & mala, quæ Deus comminatus fuerat, aliqui euadunt. Siquidem in comminationibus illis conditio hærebat, ea mala huic, vel illi euentura, nisi eorum preces interueniissent. Oramus itidem Deum, non vt ei quasi nescienti nota faciamus desiderij

sideria & vota nostra, sunt enim omnia ipsi manifesta, & perspecta, sed vt nos ipsos digniores reddamus. Hinc existimare nobis licet, plurimum interesse inter preces eas, quibus Deum oramus, & illas, quibus hominem precamur. Rogamus enim hominem, vt eum à sua sententia reuocemus, & ad nostram flectamus: ac proinde facimus, vt incipiat velle, quod antea non volebat; item, vt incipiat scire, quod antea nesciebat. Deum verò non sic oramus: nec enim precibus nostris incipit, velle, vel nosse, quod prius non volebat, aut ignorabat.

Act. 7.

Obijcies, aliquos ex Patrib. dicere solitos, Deum Sanctorum precibus flecti, moueri, sententiam mutare. Respondeo, eos nihil aliud significare velle, nisi, Deum ob huius, vel alterius orationem facere, vel concedere, quod absque eiusmodi oratione effecturus, concessurúsve non erat. Exempli causa, Deus ab æternitate Paulum ad sese conuertere constituerat, sed non absque Stephani precibus, vt Augustino placet, & alijs. Dici igitur aliqua ratione potest, Stephanum sua prece Deum quodammodo flexisse, siquidem Deum ob Stephani precem id fecit, quod absque illa factutus non erat, & quod per illam facere iam olim ante conditum mundum decreuerat. Non enim tùc primùm cum Stephanus preces fudit, motus Deus cœpit, sed ab infinito tempore id per eas preces præstare statuerat: atque hoc idem de cæteris est similibus iudicandum.

Inser. 1. de S. Stephano. & 2. Tho. 1. part. q. 83. art. 8.

Secundò Quæritur, Quænam sint à Deo oratione postulanda? Ex definitione Orationis, quã Damascenus assignat, perspicuum est, nihil aliud esse à Deo petendum, nisi quod honestè, ac iure optimo peti potest. Ait enim, Orare esse, decentia à Deo petere: porrò decentia omnia, quæ sub iustam petitionem quauis ratione cadunt, vniuersè ad duo capita referri queunt. Ad mali depulsionem, & boni adeptionem: in his enim duabus rebus felicitas perfecta consistit. Bonum autem, quod iustè petitur, generatim est bipertitum: Aut enim est simpliciter, & per se bonum, aut quadam tantummodo ex parte. Hoc, bonum, & malum vsum admittit: illud, bonum tantummodo, absolute, & simpliciter bona sunt, peccatorum venia, vita æterna, fides, spes, charitas, gratia, ac cæteræ virtutes morum, & Spiritus sancti dona, quæ charitatem comitantur. Non sunt verò absolutè, & per se bona, reliqua naturalia, siue ea sint interna animi, vel corporis bona, cuiusmodi sunt agilitas, robur, vires, valetudo, sanitas, pulchritudo, ingenij, perspicacitas, artes, disciplinæ; siue externa, vt sunt amicitiæ, opes, liberi, magistratus, dignitates, honores, potentia, principatus, Principum gratia, ac cætera generis eiusdem. In hoc genere reponuntur etiam quædam supernaturalia dona iustis, & peccatoribus communia, quales sunt gratiæ gratis datæ, donum linguarum, interpretatio sermonum, gratia sanitatum. Prioris generis bona absolutè petenda sunt, vt constat ex Oratione dominica. Nam simpliciter petimus: Sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua, &c. quod idem patet ex aliis Scripturæ locis. Legimus enim: Ostende (nobis Domine) faciem tuam, & salui erimus: Dirige me in sententiam rectam. Item Ecclesia absolutè orat: Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum, & vt mereamur assequi, quod promittis, fac nos amare, quod præcipis. Cætera, quæ sunt quadam ex parte bona, petere quidem licet, sed non absolutè, verum adhibita conditione expresse, vel tacitè, quatenus sunt vtilia, vel necessaria ad ea, quæ sunt per se simpliciter bona, consequenda. Et quia oppositorum æqua fere est ratio, vt duplicis ordinis, & rationis est bonum, ita duplicis quoque generis est malum, vnum simpliciter per se, & omnino malum, alterum, quadam ex parte. Prioris generis, est peccatum: posteriotis verò, pœna, quæcumque tandem sit illa, & vndecumque proueniat, siue ex peccato originem trahat, siue à Deo irrogetur, siue à Dæmone, & aliis hostibus inferatur. Simpliciter petimus à Deo, vt à prioris generis malo nos eripiat: à malo verò pœnæ, ex conditione petimus, vt liberemur. Vnde in Oratione Dominica absolutè petimus: Dimitte nobis debita nostra. Et: Libera nos à malo. Christi exemplo docemur quædam, non nisi ex conditione petere: Qui cum postularet, vt à se calix transiret: rem totam in Patris voluntate reiecit. Verumtamen, inquit, non mea, sed tua voluntas fiat. Dices, Christum inhibere bonorum temporariorum petitionem, cùm ait: Nolite soliciti esse dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt: scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. Respondeo, non prohiberi à Domino illis verbis rerum temporalium petitionem, sed nimiam, & auxiam de huiusmodi bonis solicitudinem, quæ perturbat animum, & viam munit ad certa peccata. Vix enim à fraudibus, dolis, & alijs similibus vitijs, & peccatis sese continet, qui opibus congerendis anxie, & solicitè studet.

Matt. 6. C

Tertiò quæritur, An nobis liceat optare, quicquid petere oratione fas est; & contrà, an ius nobis sit precibus petere quicquid desiderate liberum nobis est. Respondeo, id licere, vel absolutè, vel adhibita conditione. Vnde suam, vel alterius mortem nefas non est desiderare, & petere, si magnæ aliquæ, & iustæ huius desiderij, & petitionis causæ existant, eaque apposita conditione, si Deo ita visum fuerit, vel si moriturì illius hominis saluti id expediturit. Vno, vel altero exemplo rem declarabo. Est quispiam bene sibi conscius, meruit, ne ab eo fecuræ mentis statu decidat, minimè peccat, si cum Paulo dissolui cupiat, & esse cum Christo, vetitus ne si diutius viuat, in Dei offensam incurrat. Similiter audit quis aliquem plurima Ecclesiæ vel Reipublicæ damna inferre, vel quia tyrannus est, vel hæreticus, vel Christiani nominis infectator; petit hic absque peccato, si numquam alioqui ad saniorem mentem est rediturus, sed additurus semper mala malis, vt Deus illum è medio tollat, ne vel pluribus sceleribus sese obstringat, vel pluribus noceat. Sic etiam nouit quis aliquem lubricæ esse vitæ, & peccatis affluentem; hoc tamen tempore per veram pœnitentiam ad Deum conuersum, non peccat, si orauerit, vt Deus prius illum hinc ad se euocet, quàm denuò in pristinas peccatorum sordes relabatur. Pari ratione, quia probabile sit, infantes, qui apud hæreticos, & schismaticos nascuntur, omnino perituros, si apud ipsos adoleuerint, vitæque finem fecerint, non peccat quis cupiens, vel petens, vt antequam rationis vsuram accipiant, hinc abripiantur. Nullo tamen modo ad huiusmodi cædem consilium dare, auxilium afferre licet alicui: nam qui id faceret, Dei auctoritatem sibi vsurparet, & Rempublicam non solùm perturbaret, sed infantium cædibus opleret.

Philip. 1. B

Quartò Quæritur, Cur cùm à Deo aliquid oratione nobis alijsue petimus, Psalmos, & alia ex sacris literis desumpta recitamus, in quibus nullum est verbum, quod ad petitionem nostram pertinere videatur? Verbi gratia, cùm peccatorum veniam postulamus, quid nobis prodest recitare Psalmum, qui incipit: Quare fremuerunt gentes, vel, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam: vel, Attendite populo meus? Respondeo, hæc à nobis recitari, vt vel affectus amoris in Deum, vel propriæ humilitatis, infirmitatisue, vel pietatis, vel alius similis excitetur in nobis, vt sic digniores, aptioresque reddamur, ad id, quod petimus impetrandum. Multa igitur orando recitamus, non quia id, quod cupimus, vel petimus contineant, sed vt bene nos erga Deum afficiant, & excitent. Et quamuis nullam petitionem includant; habent tamen vel audem Dei, vel rerum gestarum narrationem, vel aliquid simile, quo mens accenditur ad alicuius virtutis studium, & amorem, & eo ipso ardentius petit, & citius, quod cupit, impetrat.

Psalm. 2. Psal. 77.

De Conditionibus in Oratione ad impetrandum requisitis.

Cap. XXXV.

PRimò quæritur, Quot, & quæ requirat Oratio, vt impetret, & assequatur, quod petit? Respondeo, vt is, qui orat, mereatur, vel satisfaciat pro peccatis, saris esse, si sit Oratio iusti hominis Dei charitate prædíti: at verò ad impetrandum, quod petimus, non satis est, si ex charitate postulemus. At ex alia parte Christus ait: Amen dico vobis si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Et alibi: Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Rursus: Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. Respondeo, aliquid requiri ex parte eius, qui petit aliquid ex parte Dei, à quo petitur, aliquid ex parte rei, quæ petitur, & denique ex parte eius, pro quo precatur quis. Ex parte petentis, necesse est, vt quis piè & religiosè petat; is verò sic petit, qui cum fide, & animi summissione, & recto voluntatis affectu, & studio petit. Oportet igitur primùm, vt Oratio ex fide, & spe manet, ac furgat: non est autem fides, qua orans credat se omnino impetraturum, quod petit, sed qua credat Deum posse præstare, & velle, quod ipse petit. Opus igitur est, vt credat Deum sapientem, qui cuncta nouerit, & sciat rationes, & modos quibus possit facere, quod petitur: esse omnipotentem, qui possi-

Ioan. 15. Matt. 21. Ioan. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere, quod nouit, esse bonum, qui velit largiri, quod petimus esse iustum, qui nocere nolit, sed potius prodesse cupiat, & velit. Vnde in orationibus sacræ litteræ huiusmodi fidem frequenter requirunt. Iacobus: Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Apud Matthæum ait Dominus: Si monti huic dixeritis: Tolle, & iacta te in mare, fiet. Apud Marcum cuidam petenti liberationem filij sui à Dæmone, dixit Dominus: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Huc pertinet illud Augustini: Si fides deficit, oratio perijt. Et illud Bernardi: Cælesti benedictione indignus conuincitur, qui Deum dubio quæsit affectu. Illud itidem Ignatij: Noli dubio esse animo in Oratione; beatus est, qui non dubitauerit. Vnde Petrus Apostolus, qui precibus à Domino impetrauerat, vt pedibus super aquam aduenitet, cum venti procellam intet ambulandum animadueriisset, statim animo concidit, mergique cœpisset proinde audire meruit eam vocem: Modicæ fidei, quare dubitasti? Contrà Abrahamus, teste Apostolo, contra spem in spé credidit; & non infirmatus est fide: nec considerauit corpus suũ iam emortuum, cùm fere centum esset annorum, &c. Porrò fidem, quæ summam Dei virtutem, & potestatem, sapientiam, benignitatem, clementiam, & misericordiam, ac iustitiam nobis ob oculos ponit, consequitur spes, ac fiducia quædam, qua is, qui orat Deum, omnia bona, quæ iustè petuerit, sese impetraturum sperat: & certam, ac firmam hanc impetrandi spem, atque fiduciam multa faciunt: in primis ipsa propensa in nos Dei voluntas, summa eiusdé in omnibus dictis, & promissis exoluendis constantia; numerus eorum, qui Deum exorarunt, penè infinitus; tum verò summus ille precator, qui nobis semper præsto adest Christus Dominus, de quo Ioannes ait. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Paulus quoque, Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui resurrexit; qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Et deinde: Vnus est Deus, vnus, & Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Idem rursus: Debuit per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum. Denique spem nostram roborat ipse Spiritus Sanctus, qui est nostræ precationis auctor: Accepimus enim Spiritum adoptionis Filiorum Dei, in quo clamamus, Abba Pater. Quod si qua interdum titubatio obrepserit, voce Apostolorum dicamus: Domine, adauge nobis fidem.

Secundò quæritur, Quænam sit alia animi præparatio ad orandum? Respondeo, alium ad orationem gradum esse veré humilem, & demissum animum: qui enim ad Deum orandum accedit, intelligat se non modo dignum non esse, qui quippiam impetrer ab eo, sed qui nec in ejus quidem conspectum veniat oraturus. Vnde illud: Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Et: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Cuius rei duo nobis suppetunt præclara in sacris literis exempla. Est enim Publicanus ille notissimus, qui longé consistens oculos humo tollere non audebat. Est mulier illa peccatrix, quæ cordis dolore commota, lachrymis pedes Christi Domini perfudit, vterque, quantum afferat orationi pondus humilitas, declaranit. Cognata est humilitati delictorum, & scelerum admissorum recognitio, & detestatio: quam sequitur angor quidam in eorum recordatione, vel saltem aliquis dolotis sensus, quem iure capere debemus ob eam causam, quod dolere non possimus.

Tertiò quæritur, Quænam sint scelera, quæ præcipuè, ac specialiter obstant, quò minùs in Oratione Deus postulata nobis concedat? Respondeo, ea ex sacris literis colligi; cuiusmodi sunt cædes, illata vis, rapinæ, insontium oppressiones. Vnde manus continere debemus à cæde, & sanguine, crudelitate, & violentia. Notum est illud Isaiæ: Cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non audiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Fugienda est etiam ira, ac diffidium, quæ magnopere impediunt, ne preces audiantur; de quibus est illud Apostoli: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira, & disceptatione. Cauendum est præterea ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria; nam sic nobis, affectis Deus non ignoscit. Cùm stabitis, inquit Dominus, ad orandum, dimittite, si quid habebitis aduersus aliquem. Et: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater meus dimittet vobis peccata vestra. Videndum quoque est, ne duri simus, & inhumani aduersus egentes; nam in huiusmodi homines dictum est: Qui obturat autem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Est itidem vitanda animi superbia, in quam illud dicitur: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & diuinorum oraculorum contemptio, atque despectus, in quem tendit illud Salomonis: Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quare fide, & spe instructi, & erecti à Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac voluntatem, omnem mentem, actionem, orationem nostram conformabimus. Si manseritis, ait Dominus, in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. Ex quo sit, vt ad impetrandum à Deo, quod petimus, præter fidem, spem, humilitatem, & peccatorum odium, & detestationem, necessaria maximè sit iniuriarum obliuio, beneuolentia, & propensa, ac benefica voluntas in proximos. Est etiam necessaria in orando assiduitas. Sæpè enim Dominus, quæ dare vult, differt, vt ardentiùs petamus. Vnde Augustinus: Ipse Dominus, inquit qui dare vult differt dare, vt amplius desideres, quod differtur, & vt desiderando capax inueniatis, vt cùm venerit, ampliùs impleatis. Et iterum ait: Qui nos horratur, vt petamus, & cui displicet si non petimus, si aliquando tardiùs dat, commendat dona sua, non negat ea, quoniam diu desiderata dulciùs obtinentur: data à Deo citò, contemnuntur, & vilescunt. Notum est illud exemplum Christi apud Lucam de eo, qui rogauit amicum, vt sibi tres panes commodato daret; qui cùm primùm repulsam patereturr, perseuerans tandem obtinuit, quod petebat.

Quartò quæritur, quo pacto Deus exaudit preces clamantium ad se in omnibus, quæ iusta, ac debita animi præparatione deposcunt, cùm tam multi minimè exaudiuntur? Martyres enim medijs in tormentis clamabant, & Paulus itidem orabat, vt stimulus carnis à se discederet, nec tamen audiebatur. Respondet Augustinus eos audiri, non tamen semper ad voluntatem ipsorum, sed ad vtilitatem, quæ est salus hominum, & gloria Dei, quod duplici exemplo declarat. Medicus, inquit, secat, scindit, vrit vulnus, clamat ægrotus, nec medicus tollit manum, nisi secuerit quantum putat expedire: non propterea crudelis est medicus, aut clamantem insitmum non exaudit, quia à secando non cessat. Si enim vulneri parceret, capite, & vita periclitaretur ægrotus. Matres itidem solent in balneis contricate pueros ad eorum salutem: inter eatum manus paruuli clamant, nec tamen à fricando matres manus abstinent. Sic Deus tanquam medicus salutaris, & tanquam benignus pater, petita non concedit, vt sanet, vt in perpetuum ignoscat, vt eruditat, & vt merita nostra auctiora, & copiosiora reddat. Secat, & vrit hic, vt in futuro parcat: denegat postulata, vt longe vtiliora, maiora, & meliora concedat. Putant orantes se non exaudiri, quia petita non impetrant: nesciunt tamen se fructuosiora, magisque salutaria recipere.

Breuis admodum, & simplex Orationis Dominicæ explicatio.

CAP. XXXVII.

PRimò quæritur, An precatio Dominica sit cæteris omnibus precationibus excellentior? Respondeo, cæteris omnibus præstare auctoritate, breuitate, perfectione, ordine, efficacitate, necessitate. Auctoritate quidem, quia est à Christo Domino instituta: breuitate, quia paucis verbis multa complectitur: perfectione, quia nihil est, quod à Deo precari, & petere possimus, quod in hac Domini oratione non contineatur: ordine, quia mirabili quadam dispositionis serie petitiones in ea se inuicem consequuntur. Primùm, cælestia, & æterna bona postulantur: deinde bona temporaria primùm, quæ ad Dei honorem, cultum, regnum, & obedientiam spectant: postea, quæ ad nos pertinent. Efficacitate, quia Patri gratior est, & magis accepta oratio composita à Filio, in quo ipse sibi complacuit. Necessitate, quia quotidie ea vti oportet, cùm, quicquid est nobis ad salutem necessarium, in ea petatur. Vnde Clemens testatur eam à nobis ter quotidie frequentandam: & in Concilio Toletano iiij. cap. 12. dicitur: Nonnulli Sacerdotum in Hispanijs reperiuntur, qui dominicam orationem, quam Seruator noster docuit, & præcepit, non quotidie, sed tantùm die dominica dicant. Et quia sine intermissione, vt oremus, Apostolus docuit: qualiter autem oremus, Christus præcepit, dicens: Cùm autem oratis, dicite, Pater noster qui es in cælis. Quomodo ergo quotidie non dicitur, quod sine intermissione dici iubetur? Nam in tantùm quotidie hæc Oratio dicenda est, quantum & ipso titulo vtitur, dum vocatus Oratio quotidiana. Et deinde testimonijs Cypriani, Hilarij, & Augustini probat, hanc Orationem dici quotidianam: & ex Augustino colligit eam, quotidiana, ac minima peccata delere. Tandem concludit: Quisquis ergo Sacerdotum, vel subiacentiũ Clericorum hanc Orationem Dominicam quotidie, aut in publico, aut in priuato officio præterierit, propter superbiam iudicatus, Ordinis sui honore priuetur. Et in Concilio Rhemensi sub Carolo Magno can. 2. statuitur, vt orationé, quam Dominus noster Discipulos suos orare docuit, omnes discereut, & sensa bene intelligetent: quia illam ignorare nulli Christiano licet. Hæc ibi.

Secundò Quæritur, An septenario numero petitionum precatio dominica constet? Quidam existimant sex tantum petitiones in ea contineri: tum quia in illis verbis: Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à malo, vna tantum petitio comprehendi videtur: si enim duo essent, ac inter se diuersa, coniunctione copulatiua, non aduersatiua ea verba connecterentur: Et ne nos inducas in tentationem: Et libera nos à malo. Tunc etiam, quia idem significate ea verba videantur, & Lucas solum habet: ¶ Et ne nos inducas in tentationem. Sed Augustinus tribus in locis plane docet in Oratione dominica apud Matthæum septem petitiones contineri: in quarum tribus primis æterna, inquit, postulantur, in reliquis quatuor, temporalia: quæ tamen propter æterna consequenda, sunt necessaria: & accommodat etiam septem petitiones septem donis Spiritus sancti & septem quoque beatitudinibus. Euangelista verò Lucas petitiones non septem, sed quinque complexus est, qui tamen, eodem teste Augustino, nequaquam à Matthæo dissensit, sed quo modo iure intelligenda, ipse sua breuitate commonuit. Nam modo iure intelligenda, ipse sua breuitate commonuit. Nam modo sint intelligenda, ipse sua breuitate commonuit: Nam modo sint intelligenda, ipse sua breuitate commonuit. Nam modo iure intelligenda, ipse sua breuitate commonuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

oportet me euangelizare regnum Dei, quia ad hoc missus sum. Hoc etiam regnum posse ea annunciare iussit Apostolos: & illi, qui se ire, ad sepelienduin Patrem suum velle dixerat, respondit: Tu vade, annuncia regnum Dei: idem cum resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus se videndum Apostolis exhibuit, loquebatur de regno Dei. Hoc itidem regnum monuit, vt summo studio quæramus: Quærite, inquit, primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. *Matt.80. supra. 8.*

Cæterum, non satis est vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tanquam instrumenta, ad quærendum illud & inueniendum necessaria. Nam & quinque fatuæ virgines studiosè petierunt, dicentes, Domine Domine aperi nobis: verumtamen quod sua illius petitionis præsidia non habebant, excluſæ sunt. Est enim illa Domini sententia: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. *Matth.6.*

Hoc vocabulo Regni multa significantur. Nam primùm Regnum Dei dicitur id, quo in omni natura dominatur, ratione poreſtatis, quam Deus habet in omnem hominem, rerumque vniuersitatem, qua quidem poteſtate cuncta finxit e nihilo, & ea potest, si velit, suo nutu, & imperio labefactare, & in nihilum redigere, & ratione prouidentiæ qua cuncta regit, & administrat. Vnde Mardochæus dicebat: Domine, Domine, Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit tuæ resistere voluntati, Dominus omnium es nec est, qui resistat Maiestati tuæ. Item Regno Dei significatur regnum Gratiæ, nimirum, præcipua illa ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus iustos & pios homines tuetur, & curat, de qua dictum est illud, Dominus regit me, & nihil mihi deerit; & illud, Dominus rex noster, ipse saluabit nos: quod regnum, ex Apostoli sententia, est iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes internas, fidem, spem, & charitatem: & hoc regnum dicitur esse Gratiæ. Est etiam Regnum Gloriæ, de quo Christus ait: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum. Hoc idem regnum apud Lucam Iatro petebat: Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum; & Dominus ipse de eodem regno loquens; Nisi quis renatus, inquit, fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest videre Regnum Dei. Huius etiam regni meminit Apostolus; cùm ait, Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in Regno Christi, & Dei. Petimus igitur à Deo, vt Regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, vt omnes se se ad Christum adiungant, Infideles, & Iudæi, & Schismatici, & Hæretici ad Ecclesiam, à qua desciuerunt, reuertantur. Petimus etiam, vt ad eos qui se sceleribus obstrinxerunt, veniat regnum Dei, quo illis peccatis abiectis, in pristinam Diuinæ gratiæ dignitatem restituantur. Denique petimus, vt in Dei gratia perſistamus, vt tandem in cœlo regnemus. Neq; enim fieri potest, vt in vllo regnet Dei gloria, nisi eiusdē gratia in illo regnarit. Est enim gratia ex sententia Domini, fons aquæ salientis in vitam æternam. Petimus, vt veniat, ac triumphet Christus: vt vigeant eius leges toto orbe terrarum: vt eius decreta, instituta, & præcepta seruentur: vt tales se præbeant homines, vt in regis Dei conspectum veniat, & paratum illis ex omni æternitate cæleſte regnum consequantur. *Matth.7. Esther.13. Psal.22. & 33. Rom. 14. Matt. 25. Luc.22. Ioan.3. Ephes.5. Ioan.4.*

Octauò quæritur, quid contineat tertia Petitio: Fiat voluntas tua: Respondeo, nos petere, vt ei omnes obedianter ranquam supremo omnium Principi ac Domino. Præcepta Dei, voluntas eius appellantur, quia per ea, dum opere complemus, Dei voluntas impletur in nobis: dum ea seruamus, Dei voluntati paremus. Item, quia per eas Deus voluntatem suam testatur: declarat enim quid velit, vt faciamus; quid item, vt fugiamus. Petimus igitur, vt omnes Diuinis iussis obtemperent, ve ad Dei nutum, & voluntatem omnia faciant. Precamur etiam, vt Dei voluntaris agnitionem totus orbis terrarum accipiat. Propriè igitur hac petitione postulamus, vt vniuersi debitam Deo obedientiam, & obsequium præstent.

Nonò quæritur, quid significetur illis verbis: (Sicut in cælo, & in terra.) Respondeo, illa verba posse ad singulas tres petitiones referri hunc in modū: Sanctificetur nomen tuum, sicut in cælo, & in terra. Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra. Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Petimus igitur, vt cuncti suum officium obeant, & exequantur, & maximè conentur, & studeant Deo in omnibus obedire, quemadmodum beati illi spiritus, qui vnà cum Christo Domino viuunt in cælo, faciunt. B. Cyprianus in hunc modum verba hæc interpretatur, vt dicat, (in cælo) id est, in bonis, & piis: (in terra,) id est, in malis, & impijs. Rursus appellatione cæli, spiritus: Terræ nomine, caro intelligitur.

Decimò quæritur, quid intelligatur illis verbis quartæ petitionis, (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.) Docuit S. Augustinus, in tribus primis petitionibus nos æterna bona deposcere, in hac quarta, & tribus sequentibus temporaria bona. In illis tribus, quæ ad honorem, regnum, & obedientiam Dei pertinent, in his, quæ ad nostrum commodum spectant. Panis appellatione possunt intelligi huius, quam in terris agimus, vitæ subsidia, siue ad cibum, & potum, siue ad vestitum, & habitationē sint necessaria. Quamobrem audiendi non sunt, qui dicunt fas non esse Christianis hominibus à Deo petere terrenæ huius vitæ bona: nam exempla permulta tùm veteris: tùm noui Testamenti huic aduersantur errori. Iacob enim vouens sic orabat. Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad Domum Patris mei: erit mihi Dominus in Deum. Et Salomon precabatur Deum: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, & tribue tantùm victui meo necessaria. Quid quod Christus Dominus iubet illa petere, quæ ad corporis vsum pertinent: Orate, inquit, vt non fiat fuga vestra hyeme, vel Sabbato: Et Apostolus, Obsecro vos, inquit, fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberet ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. *Genes.28. Prou. 30. Matt.24. Rom.15.*

Porrò Panis nomine, vsitato Scripturæ more, intelliguntur omnia victui necessaria, siue panis sit, siue caro, siue piscis, siue quodlibet aliud cibi genus. Eliseus cum Regem Israel moneret, vt præberet panem, id est, victum militibus Assyrijs, data est magna ciborum copia: & Christus Dominus ingressus est in domum cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbato manducare panem. id est, ad cibum capiēdum. Præterea, rectè panem petimus, hoc est, non abundantem & exquisitam ciborum, & vestium copiam, sed necessarium tantùm simplicem victum, & vestitum. Dicimus, (panem nostrum) quoniam illum petimus ad necessitatem nostram, non ad luxuriam, non ad lasciuiam. Item, quoniam illum panem petimus, qui iure est à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, furto, aut malis artibus comparandus. (Quotidianum.) Qua etiam voce frugalitas, & parsimonia significatur: non enim multiplicemi, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat, quique facilè parari queat. In quo condemnatur inexplebilis multorum hominum cupiditas. Quotidianum item panem appellamus, quia vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie vi naturalis caloris absumitur. Præterea quotidianus panis dicitur, quia est à nobis assiduè perendus. (Da nobis) Da, hoc est, liberaliter tanquam pater: da gratis, non redde ex iustitia debitum. Numero multitudinis dicimus, nobis, non autem mihi, quia illud est Christianæ charitatis proprium, non vt quisque sit de se vno sollicitus sed vt præterea proximo laboret, & in cuta suæ vtilitatis, aliorum quoque meminerit; & vt intelligat etiam quisque quæ munera ex larga Dei manu suscipiat, non idcireo recipere, vt solus is ea possideat, vel vt ex illis luxuriosè viuat, sed vt cum aliis communicet, & quæ necessitati superfuerint, in aliorum vsus impendat. Nam vt aiunt Sancti Basilius, & Ambrosius; Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu in arca recludis: miserorum redemptio, & absolutio est pecunia, quam tu in terram defodis. (Hodie) Admonemur hac voce communis infirmitatis: Quis enim in longinquum tempus necessarios vitæ sumptus speret? Petimus etiam panem spirituale, quo significantur omnia, quæ in hac vita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. Quemadmodum enim multiplex est cibus, quo corpora nostra aluntur, & sustentantur: sic varij est generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam auget, fouet, & tuetur. Nam verbum Dei panis est, & cibus animæ: ait enim Sapientia: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Et alibi apud Prophetam dicitur: Emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Porrò, vt est certum mortis signum, cùm non possunt homines, vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cùm vel non quærunt verbum Dei, vel si adsit, non sustinent, iuxta illorum impietatem, qui dicunt: Recede à nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Panis itidem est Christus Dominus: de se enim ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Precipuè autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiæ te ipsā continetur atque suscipitur. Vnde ipse dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: Item, Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Dicitur verò hic *Amb. in Psal. 80. 81. Prou.9. Amos 8. Iob.22. Ioan.6. Ioan.6. 26. 41. 51.*

panis,

panis noster, quia fidelium est hominum, id est, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ Sacramento sordes eluunt peccatorum. Quotidianus autem dicitur duplici ratione; vna, quòd in sacris Christianæ Ecclesiæ mysteriis quotidie consecratur, offertur, & datur piè, & sanctè petentibus. Altera, quod quotidie sumendus est, vel certè ita viuendum, vt quotidie dignè sumere possimus. Vnde B. Ambrosius, Si quotidianus, inquit, est panis, cur post annum illum sumis? Contrà faciunt ij, qui tam salutaribus epulis sentiunt vesci non oportere, nisi longo temporum interuallo.

Vndecimò Quæritur, quidnam contineat quinta Petitio? [Et dimitte nobis debita nostra:] Respondeo, hactenus à Deo non solùm æterna, & spiritalia bona, sed caduca etiam & fluxa, & quæ ad hanc vitam spectāt, commoda petiuimus: nunc verò mala deprecamur, & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ vitæ. Nunc igitur cordis dolore peccata nostra recognoscentes, ad Deum tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugimus: à quo non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia postulamus. Singuli autem verè dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Est enim illud Dauidis verbum: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: & illud Salomonis. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, & illud simul Sancti Iob; Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Et illud Ioannis, si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quaptopter Concilium Mileuitanum definiit: Placuit, vt quicumque dixerit verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus: Dimitte nobis debita nostra, ita à Sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur; anathema sit. Debita verò hoc loco intelliguntur ipsa peccata, quæ commisimus: precamur enim Deum, vt liberet nos à peccatis. Lucas enim pro debitis peccata posuit: nimirum is qui peccat, reus efficitur. & se se pœnis debitis subiicit, quas vel satisfaciendo, vel sustinendo, & patiendo pendit. Dicimus autem debita nostra, non eadem ratione, qua dicimus, [panem nostrum,] noster enim panis est, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt quia illorum culpa in nobis resident, & quoniam voluntate nostra peccata suscipimus, atque contrahimus; & proinde ad expiandum peccatorum sordes, culpas ipsas confitemur, & Dei clementiam imploramus: nec causam in alium transferimus. Nec dicimus, [Dimitte mihi] sed nobis: fraterna enim necessitudo, & charitas postulat à singulis, vt de communi proximorum salute, cum pro nobis preces fundimus, pro illis etiam deprecemur. Addimus verò (Sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris,) vbi particula (sicut) dupliciter intelligi potest: vno modo, vt similitudinis vim habeat: & sic petimus à Deo, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias nobis illatas remittimus his, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. Altero modo, vt sit cōditionis nota: in quam sententiam Christus Dominus videtur, hac verba interpretatus, cum dixit paulò post: Si dimiseritis hominibus peccata eorum dimittet, & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus; nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Quare vrgentur hac precandi formula, qui parati, & prompti non sunt ad ignoscendum. Et apud Lucam iubet Christus, si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi; apud Matthæum quoque: Diligite, inquit, inimicos vestros. Et Salomon scripsit; si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi, hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Et apud Marcumicum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester, qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra. *Psal.13. Iob.20. 1. Reg.8. 1. Ioan.1. Eccl.7. Matt.6. Luc.11. Matt.5. Prou.25. & Rom. 12. Matt. 11.*

Quæres quo modo, qui iniurias non remittunt, hac precandi formula verè vti queant? Respondeo, duabus de causis eos iure dicere, (Sicut, & nos dimittimus;) primùm, quia singuli fidelium precē Dominicam nomine Ecclesiæ fundunt, in qua sunt aliqui pij, qui peccata aliis condonant. Deinde, quia simul à Deo petimus, vt facultatem nobis concedat aliorum peccatis ignoscendi, ac propterea quisque verè dicit: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Duodecimò quæritur, quid in sexta petitione postulemus, cùm dicimus: ¶ Et ne nos inducas in tentationem? Respondeo, magnam esse humanæ naturæ fragilitatem, multis periculis obnoxiam, & innumeris malis afflictā, plurimorum inimicorum telis obiectam, quæ multorum affectuum stimulis aculeis, & facibus lacessitur, pungitur, & vritur: ac propterea iure petimus: ¶ Et ne nos inducas in tentationem. ¶ Præter intimas pugnas, accedunt etiam exterai impetus, & insultus Dæmonum, qui nos quotidie premunt, & vexant, & aliquando gregatim in nos singulos impetum faciunt, quod ille confessus est dæmon, qui rogatus à Christo, quod sibi nomen esset? Respondit: legio mihi nomen est; nempe Dæmonum multitudo miserum illum hominem diuexabat. Et de alio scriptum est; Assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tentatur, vt ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus: qui tentandi modus in Deum non cadit, qui nihil ignorat. Omnia enim nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum tentandi genus, cum longiùs progrediendo, aliud quæri solet in bonam, vel in malam partem: in bonum, cùm ea re tentatur alicuius virtus, vt illa perspecta, & cognita, ijs commodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplum cæteris imitādum proponatur. Quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum, de quo illud in Deuteronomio: Tentat vos Dominus Deus vester, vt palā fiat, vtrum diligatis eum an non. Sic nos Deus tentare dicitur, cùm inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit: quod probandæ nostræ patientiæ causa facit, & vt aliis Christiani officij exemplo, & documento simus. Hoc modo tentatus est Abraham, & ita dictū est, de Tobia: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. In malam partem tentatur is, qui ad peccatum, & exitium impellitur: quod est Dæmonis: is enim eo animo tētat homines, vt decipiat agatque præcipites: quapropter Tentator in diuinis literis appellatur. Dicimur autem induci in tentationem, cùm tentationibus succumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primò, cum de statu dimoti in id tuimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit: & hoc modo nemo à Deo in tentationem inducitur, quia nemini auctor est peccati Deus. Vnde Iacobus Apostolus Nemo cū tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur, nos in tentationem iuducere is, qui etsi per seipsum non tentet, neque operam det, quo tentemur: tentare tamen dicitur, quia cùm posset prohibere, ne tentationes eueniant, vt ne his superemur, nō impedit: & hoc quidem modo Deus bonos, & pios tentari quidem finit, verumtamen sua gratia sustentatos non deserit. Interdum tamen iusto Deo iudicio, nostris in sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti concidimus. Præterea in tētationem inducimur, cum Dei beneficiis, quæ nobis ad salutem dedit, ad perniciem, & interitum abutimur. Nec verò petimus ne omnino tentemur. Est enim hominum vita multis tentationibus obiecta. Et est tentatio res vtilis, & fructuosa hominum generi: nam in tentationibus vires nostras cognoscimus, probamur, humiliamur, vt sic viriliter, decertantes, corona gloriæ donemur. Nā qui certat in agone, nisi legitimè certauerit, non coronatur: &, Beatus vir, qui suffert tentationē, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Petimus igitur ne diuino præsidio deserti, tentationibus, vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti: vt adsit nobis Dei gratia quæ cùm defecerint nos proprię vires, in malis recreet, reficiat, ac muniat. Ac propterea in omnibus tentationibus ad Deum inuocandum cōfugere nos oportet, vt Satanam sub pedibus nostris conterat. Inuocate autem diuinum auxilium debemus, intelligentes quanta sit hominum infirmitas: cognoscentes item vires, quibus Dæmones prosternuntur, & tentationes superantur, dari à Deo, qui ponit, vt arcum æreum brachia nostra, & cuius beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum; ait sanctus ille Rex, & Propheta. Cui vni pro victoria sunt agendæ, & habendæ gratiæ: quo & auctore, & adiutore vincere possumus. Vnde Apostolus: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. In his igitur tentationum victoriis nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, vt se suis viribus hostiles Dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat. Non est hoc naturæ nostræ, non imbecillitatis humanæ.

Decimotertiò Quæritur, quid vltima petitione postulemus: ¶ Sed libera nos à malo? ¶ Respondeo: proxima petitione petebamus à Deo vitationem culpæ: hac, pœnæ liberationem postulamus. Innumeris incommodis, & calamitatibus diuexamur, plurimis repleti miseriis, & molestijs affligimur, quare Dei auxilium imploramus. Et voluit Christus, vt priusquam precatemur Deum, vt nos liberaret à malis, peteremus, vt nomen Dei sanctificaretur: Adueniret regnum eius: Fieret voluntas eius, & reliqua quibus quasi gradibus quibusdam ad hāc petitionem peruenitur. Contrà, quidam faciunt, qui cùm mali aliquid patiantur, aut periculum incurrant, calamitatémve timeant, omissis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, vt ex illis eripian- *Matt. 5. Matt.12. Heb. 4. Deut.13. Gene.22. Tob.2. Matth.4. & alibi. Iac.1. 2. Tim.2. Iac.1. Iob 7. Rom. 7.lt. Psal.17. 1. Reg.2. Psal.143.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur malis. Alij itidem præcipuam spem liberationis ponunt in remediis naturæ, vel hominum industria comparatis: vnde a quouis medicamenta quærunt, & sibi data adhibent etiam sine vlla religione. Sed pionum est, in morbis rebusque omnibus aduersis Deum summum perfugium, & præsidium salutis habere, illum bonorum omnium satorem, auctorem, & largitorem agnoscere. Nec petimus, vt à malis omnibus liberemur: sicut enim quædam, quæ passim aduersa, & mala putantur, sunt tamen illis fructuosa, qui patiuntur. Nam Dei gratia adiuuante virtus in infirmitate perficitur. Ea igitur tantum mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem ferre queunt. Sic petimus, vt turi simus ab aqua, ab igne, à fulgure, & tempestate; ne grando noceat frugibus, ne annonæ charitate; fame, peste, seditionibus, bello laboremus. Petimus à Deo, vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carceres, exilia, proditiones, insidias captiuitates cæteraque omnia incommoda prohibeat; quibus maximè terreri, & afflictari hominum vita solet. Petimus, ne morte subita, & inopinata opprimamur. Nos autem etsi non omnibus malis liberat Deus dum in hac peregrinatione versamur, eripit tamen à multis: & in cæteris ea nobis solatia præbet, quæ instar liberationis malorum omnium esse possunt in rebus aduersis.

1. Cor. 12.

Finis Libri Noni.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV,

INSTITVTIONVM MORALIVM, LIB. X.

DE HORIS CANONICIS, ET Missæ Sacrificio.

De origine, institutione, & numero Horarum Canonicarum, CAP. I.

HACTENVS de Oratione in vniuersum, vt est religionis officium, & opus, breuiter egimus: reliquum est iam, vt speciatim de ijs Orationibus disseramus, quæ Canonicæ nominantur.

Primò Quæritur, quas Orationes intelligamus appellatione Horarum Canonicarum, & cur ita vocentur? Respondeo Horas Canonicas intelligi eas preces, quæ ad Deum laudendum, opemque eius diuinam inuocandam, certis statisque horis, iuxta Canones Ecclesiæ fundi, recitari, aut cantari debent, & solent. Potrò dictæ sunt Horæ Canonicæ: Horæ quidem, non ab orando, vt quidam putarunt, Zenzelinus Zabarel. in Clem. 1. de celeb. Missar. Ioannes Lignanus, & alij tract. de Hor. Canonicis: sed quòd more atque instituto Ecclesiæ præscriptis, definitisq; horis, nocturnis ac diurnis recitari, vel decantari, debeant: Canonicæ verò, quasi regulares, quòd iuxta Ecclesiasticorum Canonum traditionem, & regulam, earum Orationum pensum sit à Clericis persoluendum. Nonnulli Horas Canonicas, opinantur, ideo dictas esse, quòd sint preces, quæ à Clericis Canonicis in templo sunt decantandæ: Sed primæ opinioni magis assentior. Eædem Horæ Canonicæ dicuntur Officium Diuinum, quasi munus, & obsequium, quod Clerici Deo præstant. Item, quia in eo multa recitantur ex diuinis literis sumpta: Vocantur etiam Officium Ecclesiasticum, quasi Cleticorum ministerium, & pensum. Item, quia Ecclesiæ præcepto persoluitur, & quia ab Ecclesia est institutum.

Secundò Quæritur, quot sint Horariæ preces Canonicæ? Duæ sunt opiniones; prima, octo esse contendit, videlicet, Nocturnas vigilias, Matutinas Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vespertinas preces; & Completas. Sic Antonin. par. 2. tit. 9. cap. 12. §. 1. & 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 1. Nauar. De Oratione, & Horis Canon. cap. 3. num. 27. & 28. Archidiac. in cap. Presbyter Dist. 91. Gloss. in Pragm. tit. Qualiter horæ Canonicæ sint dicendæ extra chorum, in verbo officium. Quam opinionem hac illi ratione confirmant, quoniam Horæ Canonicæ institutæ esse videntur exemplo, & imitatione veteris populi, de quo Scriptura testatur: Quater in die legebant in volumine legis Domini, & quater confitebantur, & adorabant Dominum, quem locum ita interpretatur Nauarrus. Quater confitebantur, & adorabant, videlicet de nocte, sicut quater interdiu. Deinde, quia in Psalmis profitetur Dauid: Septies in die laudem dixi tibi. Et eodem Psalmo ante dixerat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi, vbi Propheta diem à nocte in Diuinis laudibus videtur distinxisse. Accedit id, quod habetur in cap. Presbyter Distinct. 91. & in cap. 1. de celebrat. Missarum, allatum ex Concilio Agathensi, vbi dicitur: Presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis, suæ canendo, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vespertamque persoluat. Et subdit, Iuxta Prophetam, septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius sacratus numerus à nobis sic impletur, si Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completorij tempore, nostræ seruitutis officium persoluamus: quia de his dixit Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Nam de Nocturnis vigiliis ipse idem Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Glo. ibi. Idem prorsus habetur in capite primo de Celeb. Missarum, & eisdem verbis id ipsum tradit S. Benedictus in Reg. 16. Olim etiam Matutinæ Laudes per se separatim à Nocturnis vigiliis canebantur, & nostris etiã temporibus in nocte Natalis Domini diuiduntur, & Missæ Sacrificium interponitur. Postremò, nocturnæ vigiliæ, & Nocturnæ Laudes, Hymnis, per se distinctis gaudent, & inchoantur à versiculis illis; Domine labia mea aperies, &, Deus in adiutorium meum intende.

Secunda opinio affirmat septem esse duntaxat Horas Canonicas. Sic Glossa. Et cæteri omnes Canonici iuris interpretes, Innocentius, Hostiensis, Ioann. Andreas, Abbas, Ancharanus, Imola, Antonius, Zabarella, partim in capit. 1. De Celebrat. Missa. & partim in Clem. 1. de Celebr. Missa. Sic etiam omnes Summistæ, Angelus, Siluester, Rosella, Tabien

Universidad de Deusto
Biblioteca

bienſis, Caietanus Atmilla, in verbo. Hora. & Aſtrenſis in ſum. lib.6.tit.1. art.6.& alij. In hac quæſtione negari non poteſt, quin prima opinio magis cõueniat cum ijs, quæ de Horis Canonicis antiquiores ſcriptores tradiderunt. Nam Amalarius lib.de ordin.Antiphonarij, & lib.4.de Eccleſiaſt.Offic.a cap.2.vſque ad cap.11.Nocturnale Officium, quod ſic ille appellat, omnino ſane à Matutinali Officio diſtinguit, hoc eſt, Nocturnas Vigilias à Matutinis Laudibus. Rabanus item, libro ſecundo, De Inſtitutione Clerico.à cap.1. vſque ad cap.9. primis nouem capitibus numerat octo horas videlicet Matutinas preces, Primam, Tertiam, Sextam, Nonã, Veſperam, Completorium, & Nocturnas vigilias. Rupertus docet lib.1. de Diui.offic.à cap.1. vſq; ad cap.8. ſeptem eſſe Horas Canonicas dici, quas enumerat, Primam, Tertiam, Sextã, Nonam, Veſperam, Completorium, Matutinum officium, & poſtea vigilias nocturnas recenſet deinde ſubiungit: exceptis vigiliis nocturnis, ſeptem ſunt Horæ. Raduſphus in libello de Canonum obſeruant. propoſit. 14. Octo itaque inquit, ſunt Horæ Canonicæ: vigiliæ Nocturnæ, & ſeptẽ diurnę ex Scripturis auctoritatem habentes, & ex Caſſiano lib.1. de Inſtituris Monacho. cap. 4. & ex Concilio Agathenſi, quod refertur ca. 1. De Celebr. Miſſa, & Sæculares iungunt vigilias nocturnas cum Matutinis laudibus: at ſunt diſtinctæ Horæ, & diuiſim à Monachis per orationes terminandæ. Hæc ille. Hugo S. Victoris in ſpeculo Eccleſiæ cap.3. & lib.de Eccleſ.offic.2. cap.1. & c.9. Octo, ait, Horas ſancti patres inſtituerunt præ cæteris, ad laudãdum Deum, Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperam, Completorium, & Mediam noctem. Sic ille. Eundem numerum conſtituit Beda lib.1. in Eſdram. cap. 28. & Agathenſe Concilium, vt refertur in cap. Presbyter. Diſtinct.91. & cap.1. De Celebr. Miſſa & Regula S. Benedicti 16. Vnde iuxta hanc ſententiam, illud Dauidis: (Septies in die laudem dixi tibi,) intelligitur de die ciuili, quem artificialem appellant. Id etiam quod paſſim dicitur, ſeptem eſſe horas Canonicas: intẽpretatur prima ſententia, ſeptem eſſe horas diuinas. Nocturnis Vigiliis exceptis.

Pſal. 118

Cæterum communi omnium conſenſu receptum eſt, Horas Canonicas ſeptem eſſe duntaxat, & in Concilio Cabilonenſi 2. Cano. 19. ſub Carolo Magno, Septem tantummodo numerantur, videlicet Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, & completorium, & Caſſiodorus verſiculum illum Pſalmi ſuprapoſitum: Septies in die laudem dixi tibi: Septem, inquit, illas ſignificat vices, quibus ſe Monachorum pia deuotio conſolatur Matutinum, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, (hoc eſt Veſpertinam) Cõpletorios, & Nocturnos, videlicet Pſalmos. Auctor expoſitionis ſecundæ in Pſalmum 119. Enarrans verſiculum: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, qui nomine Hieronymi paſſim citatur, recenſet ſeptem Horas Canonicas his verbis: Horam tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Mediam noctem, Gallicinium, & Mane primum. Iſido.lib.1. de Eccleſiaſt. offic.cap.19. & ſequentibus ſeptem tantùm numerat. Vualfridus, de rebus Eccleſiaſt.cap.25.

Mihi in hac re placet quod docuit Turreeremata tract.71. in regulam S. Benedicti. & in cap. presbyter. diſt.91.q.1. cõcluſione ſecunda. Olim in multis prouinciarum Eccleſijs Nocturnas vigilias diuiſas fuiſſe, & ſeiunctas à Matutinis Laudibus, & in Monachorũ conuentibus planè ſeorſim, & diſiunctim: & per orationes diſtinctas, terminari ſoliras eſſe, & tunc temporis octo Horæ veriſſimè numerabãtur. At verò noſtris temporibus vſu receptum eſt, vt Matutinæ laudes ſimul cum Nocturnis vigiliis decantentur, vel recitẽtur, ac proinde ſeptem tantùmmodo Horæ ſupputantur. Quin etiam olim Eccleſiæ Romanæ vſus obtinuit, vt Nocturnæ preces vnà cum Matutinis laudibus coniungerentur. Scribit enim Amalarius in prologo de ordinatione Antiphonarij, ſe Romæ Magiſtros interrogaſſe, & præſertim Theodorum Archidiaconum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, an inter Nocturnum Officium, & Matutinum, id eſt, Laudes, aliquod interſtitium eſſe deberet; & reſpondiſſe, nullum, ſed continuò inchoandas Laudes per verſiculum, Deus in adiutorium meum intende.

Tertiò Quæritur, cur Septenario Numero Horatiæ preces Canonicæ conſtent? Reſpondeo: ideo eum numerum eſſe conſtitutum, quia ex ſacris literis ſeptem tempora Diuinis laudibus, & precationibus apta, & accommodata colliguntur iuxta illud Dauidis in Pſal. 118. Septies in die laudem dixi tibi, vt ſtatim de ſingulis Horis oſtendemus. Et aptè profectò, & appoſitè ſeptenarius Horarum numerus inſtitutus eſt, vt ſeptem Spiritus ſancti dona precibus impetremus, & ſeptem Petitionibus reſpondeant in precatione Dominica contentis. Vnde Hieronymus: Hoſtis, inquit, ille antiquus ſeptem Spiritus aſſumit nequiores, aduerſus quos præualere non poſſumus niſi ſeptiformi ſancti Spiritus gratia adiuti. Rurſus Prou.24. Septies in die cadit iuſtus, Deuteronomij 7. Septem

Matth.12.

ſunt relictæ gentes, quas debellari oportebat à Iudæis, vt terram ſibi diuinitus permiſſam pacatã haberent. Typicè adumbrantur ſeptem lethalium peccatorum genera in illis ſeptem gentibus. Marci 16. Septem dæmonia ſunt per Dominum expulſa à Magdalena, denique Prouerb. 26. Septem nequitiæ memorantur. Ergo aptè ſunt ſeptem Horæ Canonicæ Diuinis laudibus, & precibus deſtinatæ contra ſeptem lapſus, & ſeptem impias Gentes, ſeptem Dæmonia, & ſeptem nequitias. Nec inepte ſeptenarius hic Horarum numerus dicitur, quaſi adumbratus conuenire cum ſeptem tubis, quarum ſonitu Hiericumtini muri corruerunt Ioſu.6. in ſeptem Aſperſionibus Leuitici 14. & 16. in ſeptem Candelabris Eccleſiæ Apocalyp.1. in ſeptem Lampabibus ſiue Lucernis Exod. 25. & Apocalypſis primo.

Cæterum Septenarius Horarum Canonicarum numerus tribus quatuórve de cauſis videtur eſſe potiſſimũ inſtitutus. Primò, quia, vt dixi, ſeptem illa tempora in ſactis literis Diuinæ laudi, & precationi deputantur. Deinde, vt beneficium: quo cuncta ſunt à Deo procreata, in memoriam reuocemus, & pro tãto munere gratias Deo debitas agamus: nam ſeptem diebus Deus rerum vniuerſitatem è nihilo finxit, & condidit. *Geneſ.1.*

Tertiò, vt redemptionis noſtræ beneficium ad memoriam pariter reducamus: nam ſeptem præcipua redemptionis noſtræ myſteria hiſce horis completa eſſe noſcuntur. Media liquidem nocte, vt Græci patres ſentiunt, Chriſtus ſurrexit ex mortuis; vel potiùs, vt Latini arbitrãtur, ſub auroram de quo dicam infrà. Media item nocte, aut certè paulò poſt, ex Virgine natus eſſe perhibetur. Inſuper, hora matutina in Concilio Pontificum, & Phariſæorum conſilium eſt initum de Chriſto perdendo. Hora prima, ductus eſt ad Pilatum, atque inde ad Herodem, & hinc rurſus ad Pilatum reductus. *Matt.26.* Hora tertia, clamauerunt Iudæi, Crucifige, Crucifige eum: flagellis cæſus eſt, & corona ſpinea caput eius confixum. Hora ſexta, eſt in Crucem actus. Hora nona, ſpiritum emiſit, ad inferos deſcendit, Sataną regnum, & impetum deleuit. Veſpertina hora, eſt è cruce depoſitus item, cum diſcipulis cœnauit, eorum pedes lauit, Euchariſtiæ ſacramentum inſtituit. *Ioan.13.* Hora Completorij, poſt orationem in horto, & ſudorem ſanguineum emiſſum, comprehenſus à Iudæis, ad Annã, & Caiphan ductus, variis modis deriſus, & deſpectus eſt. Vnde Gloſſ. in capite primo. De Celebr. Miſſa. ad hæc myſteria ſignificanda, verſus quoſdam in medium producit, quos hic apponendos duxi; *Luc.22.*

" Hæc ſunt ſeptenas propter, quæ pſallimus Horas.
" Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
" Prima replet ſputis: cauſam dat Tertia mortis,
" Sexta Cruci nectit, latus eius Nona bipertit,
" Veſpera deponit tumulo Completa reponit.

Quartò quæritur, quæ preces Horatiæ in Iure accipiantur appellatione officij Matutini; quæ item nomine officij Veſpertini? Obſeruandum eſt, preces canonicas in Iure, vt antè iam dixi, appellari Officium Diuinum, eò quòd ſit officium, quod Deo omnium bonorum largitori tanquam debitum Clerici perſoluunt, vt eum laudent, eique pro acceptis beneficiis gratias agant, eiuſque opem, & auxilium implorent. Præterea, quia eiuſmodi preces conſtant pſalmis, & canticis. Verſiculis, Antiphonis, & Lectionibus ex ſacra & Diuina Scriptura deſumptis. In cap. Placuit, Diſtin.12.cap.Si quis, Diſtinct. 92.cap.Si quis Epiſcopus in Concil.11. Quæſt.3. Horæ Canonicæ, nomine Matutini, & Veſpertini Officij vocãtur. Gloſſa appellatione Matutini officij intelligit preces antè meridiem recitari ſolitas; Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Matutinas Laudes: appellatione verò Veſpertini Officij intelligit preces, quæ poſt meridiem funduntur, veſpertinas nimirum, & Completas. Ita vt Matutinum officium, & veſpertinum dictum ſit quaſi antemetidianum, & poſt meridianum. Alij verò in Matutino officio Primam, Tertiam, Sextam, & Matutinas Laudes includunt: in veſpertino Nonam, Veſperam, Completorium, & vigilias nocturnas.

Quintò quæritur, quæ & quot Horatiæ preces Canonicæ in cap. Dolentes. de Celebrat. Miſſ. & Clemen. 1. De Celebrat. Miſſa. ſumi debeant voce officij diurni, quæ item voce officij nocturni? Quidam nomine Officij Diurni accipiunt Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperam; nocturni verò officij vocabulo, vigilias nocturnas, Laudes matutinas: & Cõpletorium. Sic Archidiaconus in cap. presbyter. diſtin. 91. & Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas. Abbas in cap. 1. de Celebr. Miſſ. Alij vero Nocturno officio tantùm includunt vigilias nocturnas, & laudes matutinas. Diuino verò Horas cæteras: quod quidem videtur magis cum ipſo Canonico iure conuenire.

Sextò quæritur, quando primùm ſeptem Horatiæ preces Canonicæ fuerint inſtitutæ? Polidorus Virgilius, lib.6. de inuentione rerum cap.2. & quidam alij, vt Maurolicus in Martyrologio

tyrologio die 27. Auguſt. & Supplementum Chronicorum cenſet legem Eccleſiaſticam de ſeptem Horarum Canonicarum officio à Clerico perſoluendo, à Pelagio 1. vel Pelagio 2. latam fuiſſe: quod probare nituntur ex cap. Eluthenus d.91. quod decretum dicitur eſſe Pelagij. Alij verò hanc Horarum precum inſtitutionem Damaſo 1. tribuunt. Alij Gregorio I. Verum, ex hiſtoriis Eccleſiaſticis, & Patribus planè colligitur, iam inde ab Apoſtolorum temporibus, Clericos certis diei, ac noctis temporibus in Eccleſiam cõuenire conſueuiſſe, vt Pſalmos, preces, hymnoſque decantarent. Apud Clementem lib.8. Conſtitutio. Apoſtolic. cap.30. extat Apoſtolica Cõſtitutio hunc in modum habens: Precationes factæ manè tertia hora, & Sexta, & Nona, & veſpere vſque ad gallicantum. Apud Baſilium quoque in Regulis copioſius diſputatis. Interrogatione 37. & ſeqq. 1. de inſtitut. Monachorum. vbi explicat illud Apoſtoli: (ſine intermiſſione orantes,) & illud, (Nocte & die laborantes) habetur: Neque verò, quamquam hanc aſſiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarũ actionem, & lex ipſa præcipit, & nos eam vitæ noſtræ neceſſariam, cùm natura, tùm ratione docuimus, propterea illæ ſtatis tẽporis præſcriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obſeruari in Conuentibus ſolemne eſt, & quotidianum. Et deinde memorat Matutinam horam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completam, & Mediam noctem. Cyprianus in expoſitione orationis Dominicæ circa finem: In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres puetos in fide fortes, & in captiuitate victores, horam Tertiam, Sextam, & Nonam. Et paulò poſt, ſed nobis, fratres dilectiſſimi, præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc, & ſpatia, & ſacramenta cteuerunt. Nam, & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur: recedente item Sole, ac die ceſſante, neceſſariò rurſus orandum eſt. Et infrà: Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Ex Cypriano igitur, & Baſilio habemus ſeptenarium numerum precationum Canonicarum: Ex Baſilio quidem Matutinam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completam, & ad mediam noctem precationem: ex Cypriano verò Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam horam, Completam, Matutinam, & Nocturnam. Hieronymus in Epiſt. 22. ad Euſtochium de Cuſtodia Virginitatis: Horam Tertiam, inquit, Sextam, Nonam, Diluculum quoque, & Veſperas, nemo eſt, qui neſciat. Infra: Noctibus quoque bis, terque ſurgendum. Et in 28. Epiſtola ad eandem De obitu Paulæ. Mane, inquit, Hora Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, noctis medio per ordinem Pſalterium cantabat. Eadem ferè habet in Epiſtola 7. ad Lætam de inſtitutione filiæ, & in Epiſt. 8. ad Demetriadem. Chryſoſtomus in homilia 59. ad Populum Antiochenum deſcribens Monachorum mores, ait: Ante Lucem cùm gallus vocem dederit: omnes ſtatim cum reuerentia ſomnum deponentes exurgunt excitãte, eos Prælato, & conſiſtunt ſanctum conſtituentes chorum: & ſtatim manus extendentes, ſacros hymnos decantant. Infra: Tertiam, Sextam, Nonã, & Veſpertinas orationes celebrant, & in quatuor partes diem diſpertiti, dum ſingulæ partes implentur, pſalmis, & hymnis Deum venerantur. S. Ambroſius lib. 7. in Lucam, in illud, quis veſtrum habens amicum, ait: Si ille Dauid tam ſanctus, & qui regni erat neceſſitatibus occupatus ſepties in die laudem Domino dicebat matutinis, & veſpertinis ſacrificiis ſemper intentus, quid nos facere oportet, qui eo ampliùs rogare debemus, quo frequentius carnis, ac mentis fragilitate delinquimus. Idem libro tertio de Virginibus, ordi ſex tempora recenſet: conſurgimus manè, inquit, cùm eſt prodeundum, ante prandium: poſt prandium, hora incenſi, & cùm pergimus cubitum: quæ tempora videntur ſignificare proculdubio ſex Horas Canonicas, Matutinam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, & Completam. Et extant hymni ab eodem Ambroſio compoſiti ad ſingulas Horatias preces, videlicet Nocturnas vigilias, Matutinas laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, & Completam. Athanaſius in lib. de Virginitate ſiue exercitatione. Habeto, inquit, Pſalterium, & Pſalmos ediſce, ſol exoriens videat librum in manu tua: poſt Tertiam horam peragito communionem: Sexta hora celebrato preces: quoniam hac hora Filius Dei ſublatus eſt in Crucem. Hora Nona rurſus eſt in hymnis, & laudibus Dei, quoniã hac hora Dominus in Cruce pendens ſpiritum reddidit. Et infra: Hora duodecima maiorem & ctebriorem celebra communionẽ cum virginibus tuis. Eodem quoque libro: Media, inquit, nocte ſurgito, & laudato Dominum Deum tuum. Auguſtinus item: Rogo vos, ad vigilias maturius ſurgite, ad Tertiam, & Sextam, ac Nonam ante omnia conuenite. Hilarius in Pſalmum 118. Caſſianus libro 2. Inſtitu. Monacho. cùm eſſet de Vigiliis Nocturnis, libro 3. diſſerit de Diurnis precibus, & c.3. & 4. commemorat Horam matutinam ante ortũ ſoliſ: & rurſus aliam matutinam orto iam Sole, hoc eſt, matutinas laudes, ac Primam: deinde enumerat Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperam. Sanctus quoque Benedictus in Regula 16. His, inquit, Horis referamus laudem Creatori noſtro, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, Completorio, & nocte ſurgamus ad confitendum ei. Caſſiodorus explicans illum Pſalmi verſiculum: ſepties in die laudem dixi tibi: Septem, inquit, illas ſignificat vices, quibus ſe Monachorum pia deuotio conſolatur, Matutinas, Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Completorios, Nocturnos. Et Auctor nomine Hieronymi in ſecunda expoſitione Pſal. 119. explicans verſiculum: (Cum iis qui oderunt pacem:) recenſet Horam Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Mediam noctem, Gallicantum, & Primum mane.

Ex his clarè perſpicitur ſeptenarium Horarum Canonicarum numerum antiquo vſu in Eccleſia fuiſſe receptũ ante Gregorium I. Pelagium II. Geláſium I. & Damaſum I. Ab Apoſtolorum temporibus vſu, & more receptum fuit, vt Chriſtiani in templum ſiue ædem ſactam, ſiue Orationum conuenirent, & Pſalmos, & hymnos cantarent, vt colligitur ex Adone in Martyrologio 5. Idus Ianuarij, in vita Iuliani Martyris, & Baſiliſſæ, & 10. Kalendas Auguſti de S. Apollinare. Sozom. lib 6. hiſt. Eccle. cap. 13. & 34. Socrate lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 8. Theodoret. lib. 2. cap. 13. Fortaſſis Pelagius I. aut II. legem conſtituit, qua Clerici horarias preces ſepties in die perſoluere cogerentur: ita vt quod antea vſu, & conſuetudine antiqua ſeruabatur, lege deinde lata, perpetuò in Eccleſia inſſerit obſeruari. Ethinc eſt, vt in conciliis, & ſcriptoribus Eccleſiaſticis poſt ea tempora frequens mentio habeatur ſeptem Horarum Canonicarum. In conſilio Cabilonenſi 2. ſub Carolo Magno, can. 59. dicitur, horas Canonicas, Matutinam videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completorium pariter celebrent. In Concilio Aquiſgranenſi ſub Ludouico Pio à capite 126. vſque ad caput 130. eædem Horæ ex Iſidoro referuntur, ſicut, & in Concilio Agathenſi, vt habetur in cap. Presbyter De Celebr. Miſſa, & in cap. Preſbyter diſtin. 91. nec non & apud Iſidorum, Alcuinum, Amalarium, Rabanum, Rupertum, & Hugonem S. Victoris, quos ſuprà citaui.

Septimò Quæritur, An ſeptem Horatiæ preces Canonicæ ſint iuris Diuini, an verò Canonici? Docet Abbas cap. 1. de Celebra. Miſſa. eſſe iuris diuini, vt Clericus ſepties, ſingulis diebus oret: quia in Pſalmo dicitur: Septies in die laudem dixi tibi. Modus verò, & formula precandi eſt, inquit, ab Eccleſia conſtituta. Ex quo deducit, Romani Pontificis auctoritate non poſſe Clericũ excipi à lege, & præcepto ſepties Deum precandi: quamuis fieri poſſe concedat, vt ſoluatur lege ſeruandi modum, & formulam orandi. B. Antonin. parte ſecunda. tit. 9. capite 12. §. primo. Angel. Hora. quæſtione ſexta. Roſel. Hora. numer. 13. Tab. Hora. quæſtione 15. Armil. Hora num. 11. Cardin. Clement. 1. de celeb. Miſſar. Turre. in capit. presbyter. d. 91. eiuſdem videntur fuiſſe ſententiæ. At probabilius alij ſenſerunt, ſolum iuris eſſe Canonici, vt Clerici ſepties ſingulis quibuſque diebus orent. Sic Laurentius Rodulphus, Ioannes Lignanus in c. dolentes de celebr. Miſſar. Silueſt. Hora. quæſt. 8. num. 9. & alij. Abbas verò, & alij quidam Canonici iuris interpretes latius quàm par eſt, ius diuinum accipiunt: nam tale ius appellant, quidquid in ſacris literis habetur, aut ex eis deriuatur; cùm tamen reuera id minimè ſufficiat, vt in præſenti negotio planè conſpicitur. Quod enim Dauid ſepties in Die Deum precabatur, factum eſt hoc, ſed non ius conſtitutum; alioquin enim omnes Reges eodem iure nempe Diuino, cogerentur, id officij & muneris obire. Dauidis igitur exemplo, & imitatione, Eccleſia diuinitus edocta legẽ ſanxit, qua Clerici ſepties in die preces fundere, & recitare cogerentur. Quæres an ſaltem Clerici ad Eccleſiaſtica Beneficia promoti, & electi, iure naturali debeant horatias preces perſoluere, vt grati ſint iis, qui de Eccleſia benemeriti bona reliquerunt, ex quibus beneficia Eccleſiaſtica ſunt inſtituta: An itẽ Clerici eo ipſo, quòd ſunt in Sortem Domini vocati, & Eccleſiaſticis ordinib. initiari, ſepties Deum orare iure compellantur, vtrique huic dubitationi infrà commodiùs reſpondebo.

Pſal.118.

De ſeptem precibus horariis, & Canonicis ſpeciatim. CAP. II.

PRimò Quæritur, quandonam noctumæ vigiliæ ſint inſtitutæ? Ex iis, quæ ex Patribus, in capite ſuperiori diximus, liquido cõſtat eas ab ipſis primùm Apoſtolorũ tẽporibus cœpiſſe, & Eccleſiã in huiuſmodi nocturnis precibus ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum infundendis, Regium Prophetam esse imitata, dicentem: Media nocte surgebam ad confitendum tibi: Paulum item, & Silam, qui teste B. Luca, in carcere, & vinculis positi, media nocte orantes laudabant, & benedicebant Deum. Præterea, id temporis aptissimè est orationi deputatum. Etenim media nocte, Ægyptiorum primogenita esse ab Angelo percussa, sacræ literæ testantur. Scit quoque Ecclesia, Sponsum media nocte, esse venturumsic ideo tunc temporis vigilare nobis expedit, ne nos ille dormientes, ac pigritantes inueniat, & puniat. Media item nocte Dominus ex vtero Virginis natus in lucem prodiuit, & media nocte, aut paulò post è mortuis resurrexit.

Secundò Quæritur, An Clerici nocturnas preces olim tribus temporũ intervallis diuisas persoluere consueuerint: sunt, qui id affirmant, & Amalarium in libello de ordine Antiphonarij, & Isidorum lib. 1. de offic. Eccles. cap. 19. Hugonem Victorinum lib. 2. de Offic. Ecclesiast. cap. 9. Sanctum Thomam 1. Corinth. cap. 14 dection. 6. Vvaldensem. libro de Sacramentalibus. cap. 24. & 28. huius rei testes producunt: Clerici, inquiunt, eo tempore, prima Vigilia noctis exacta, id est, post tres horas noctis, in templum conuenire solebant, & primos Nocturnos Psalmos decantabant: deinde verò somnum resumebant, & secunda vigilia, id est, post sex horas noctis elapsas iterum conuenientes in templum, secundos Nocturnos Psalmos canebant. Deinde tertia vigilia, id est, post nouem horas noctis expletas è somno surgentes, tertios Nocturnos Psalmos concinebant. Postremò, quarta vigilia nondũ completa, hoc est, duodecima noctis hora paulo ante solis ortum in ipsa aurora laudes matutinas psallebant: & ita noctu quater Deũ orabant, sicut etiam interdiu quater quoq; Deum precari solebant, videlicet hora Tertia post Solis ortum, hora sexta, hoc est, ad meridiem, hora Nona, id est, post nouem horas ab ortu solis, & vespera, hoc est, hora duodecima diei. More enim Hebræorum dies ciuilis in duodecim horas diuidebatur, iuxta illud Christi. Nonne duodecim sunt horæ diei? ac proinde nox quoque totidem horis constabat. Mihi certò non constat, an Nocturni Psalmi, quas vigilias veteres scriptores appellant, diuisim, ac per tria temporum intervalla canerentur. Illud potiùs existimo, Noctumas preces simul media nocte à monachis; ab aliis verò, vel paulò ante mediam noctem, vel paulò post cantari solitas fuisse. Laudes verò matutinas, vt Amalarius in libello de ordine Antiphonarij ca. 7. Hugo 5. Victoris in libro de Eccles. offic. 1. cap. 1. & 9. & in Speculo Ecclesiæ cap. 3. Radulphus in lib. de Canonum observant. propositi. 14. testantur, Monachi Noctumas vigilias diuidebant, & vtrasque, per tempora terminabant. Clerici verò sæculares alicubi diuidebant eas. Romæ verò simul omnes coniungebant. Nec Isidorus, Amalarius, Hugo, Vvaldensis, S. Thomas tradiderunt expressim, Noctumas preces per tria noctis intervalla cantare Clericos consuesse: solum aiunt noctem in quatuor militares vigilias, vel excubias, siue custodias laicos distribuisse in primam, secudam, tertiam, & quartam, & singulas quasque aliarum tribus horis constitisse, ita vt nox in duodecim horas diuideretur: & quod Ecclesia instar militarium excubiarum cantare consueuerit Psalmos in tres partes dispertitos: ita vt simul cum ternis Psalmorum partibus ternæ Scripturæ lectiones & terna responsoria recitarentur: ac proinde ternæ Psalmodiæ, & Orationes, quamuis continentes decantatæ, responderent tribus militaribus vigiliis. Nam sicut militares vigiliæ ternas horas continebant, sic Clerici tribus distinctis Ordinibus, quamuis sine temporis interstitio Psalmos, Lectiones, & Responsoria concinebãt. Et in prima quidem parte Psalmos, & tres Lectiones, & tria Responsoria conjungebant pro tribus primæ vigiliæ militaris horis: in secunda, cum Psalmis, & Responsoriis tres quoq; Lectiones respondentes tribus horis secundæ vigiliæ: & sic patriter in tertia parte. Deinde verò Matutinæ Laudes respondebant tribus aliis horis quartæ vigiliæ militaris. Noctem diuidi in quatuor vigilias, ex Euangelio colligitur.

Luc. 12. Mar. 13. Matt. 24.

Tertiò quæritur, cur noctumæ vigiliæ duodecim Psalmis constent, aut nouem, aut decem, & octo? cur item tribus interdum Lectionibus, & tribus Responsoriis, aliquando nouem: cur item eribus Psalmorum, & Lectionum, & Responsoriorum distinctionibus concludantur? Respondeo, diebus Dominicis, Noctumas vigilias constare decem, & octo Psalmis in tres veluti classes, & ordines distributis: in aliis diebus festis, nouem Psalmis, in tres Ordines diuisis: in diebus profestis, duodecim psalmis, quibus proximè tres Scripturæ lectiones, cum tribus Responsoriis, succedunt. Tres ordines siue classes, vt tradit Hugo in lib. 1. de Offic. Eccles. cap. 9. & 10. referunt Trinitatem, ob cuius cultum, & honorem Psalmi decantantur: Tria item Mundi tempora, nimirum tempus quo sub lege naturæ homines vixerunt, & illud, in quo sub lege scripta Mosis, & præsens, quo sub lege gratiæ viuimus. Vel potiùs respõdent tribus paulò ante dictis militaribus vigiliis. Quãuis autem in diebus profestis non sint tres ordines Psalmorum, & Lectionum, ac Responsoriorum, recitantur tamen duodecim Psalmi, vt respondeant duodecim noctis horis, vt quasi per totam noctẽ Deum orare videamur: & tres Lectiones respondent tribus militaribus excubiis. Hugo testatur, in duodecim Psalmis significari duodecim Prophetas, aut duodecim Apostolos, in tribus Lectionibus, sanctam Trinitatem, vel tria Mundi tempora.

Quartò Quæritur, Quibus de causis Matutinas Laudes instituerit Ecclesia? Primò, vt in quarta noctis vigilia preces ad Deum funderemus: sicut enim tres Nocturnorũ Psalmorum distinctiones tribus noctis vigiliis respondent: sic etiam Matutinæ Laudes, quartæ vigiliæ, vt nos in ea paratos, & contra hostes armatos, & munitos Dominus inueniat. Deinde, vt pro hostibus in nocte deuictis Deo gratias debitas referamus, more Hebræorum, qui Ægyptijs in mare demersis, diluculo Diuinas Laudes cecinerunt. Item, vt Regiũ Prophetam Dauidem imitemur, qui in Psalmis non raro testatur se diluculo preces ad Deum fundere. Postremò, vt in memoriam reuocemus, quot, & quanta ea hora Christus pro nobis mala pertulerit.

Quintò Quæritur, quare Horam Primam Ecclesia colat, & obseruet? Respondet Rabanus in libro secundo de institutione Clericorum, cap. 1. vt in ipso solis ortu Solem iustitiæ nobis orientem postulemus, vt illius illustrari lumine, peccatorum tenebras, & laqueos mortis effugere, ac deuitare possimus. Et vt ait Amalarius in libello de ordine Antiphonarij, c. 6. Sicut ouibus, quæ noctu custodiuntur in ouilibus inclusæ, manè ad Pascua exeuntibus, illico adest opilio, qui eas dirigat, ducat, & defendat à lupis, ita nobis primo diluculo surgentibus, Sole oriente adsit Dominus verus pastor ac doctor. Rupert. ait lib. 1. de Diuin. Offic. cap. 5. Prima hora Deo laudes referimus, quia primum est regnum Dei quærendum, & ante omnem curam corporis vacandum menti. Item, quia ea hora Dominus noster nefarie, & impiè sputis fœdatus est, derisus, despectus, & colaphis cæsus. Insuper sicut primitias frugum Deus sibi veteri lege offerri iubebat; sic primæ Clericorum cogitationes, & curæ, tanquam quædam lucis primitiæ Deo offerendæ sunt. Præclarè Ambrosius in serm. 41. & in Hexam. lib. 5. cap. 12. & 24. de auibus loquens, quæ Oriente, & Occidente sole æthera cantibus mulcere solent: Quis, inquit, sensum hominis gerens, non erubescat sine Psalmorum celebritate diem claudere, & adorti, cum etiam aues suaui modulatione, & dulci carmine ortus dierum, ac noctium prosequantur?

Sextò quæritur, An primæ horæ sit antiqua, & vetus institutio? Radulphus in lib. de Canonum obseruãtia propos. 14. docet Primam, & Completam aliis Horis longè ante institutis additas fuisse: quod verum esse probat ex Cassiano in lib. 3. de institut. Monachor. cap. 4. qui duas Horas matutinas constituit vnam ante solis ortum ad gallicantum, alteram orto iam sole. Et ait: sciendum est, hanc Matutinam, secundam scilicet, quæ nunc obseruatur in occiduis maximè regionibus, Canonicam functionem, nostro tempore, in nostro quoque Monasterio, Bethleem scilicet, primitus institutam, vbi Dominus noster Iesus Christus ex Virgine natus, infantiæ suscipere incrementa dignatus est. Sic ille. Sed veriùs alij arbitrantur, Primam quoque Horam à primis Apostolorum temporibus, cum aliis Horis simul cœpisse: quoniam Clemens, ait lib. 8. Constitut. Apostolicarum cap. 30. Preces vestras facite Diluculo, Tertia Hora, Sexta, Nona, Vespere, & in Gallicantu. Et Athanasius lib. de Virginita. siue de exercitatione: Sol, inquit, oriens videat librum in manibus tuis. Basilius item in regulis copiosiùs disputatis interrogat. 37. ait preces esse inchoandas à Matutinis laudibus. Hieronymus in Epistola ad Lætã, Assuescat, inquit, exemplo ad orationes, & Psalmos, nocte consurgere, manè hymnos canere Tertia, Sexta, Nona hora. Sed certè nõ improbabile videtur, quod Radulphus in lib. de Canonum obseruant. proposit. 14. tradidit, Primam, & Completam horas fuisse cæteris horis adiectas, vt Cassianus lib. 3. de Institut. Monachorum. cap. 4. non obscurè indicat; quamuis etiam fieri potuerit, vt in quibusdam Ecclesijs, Prima hora cum cæteris vna cœperit, & in aliis fuerit processu temporis institura.

Septimò quæritur, qua de causa Prima, & Completa horæ, in multis sint sibi similes, & affines? Respondet Radulphus in lib. de Canon. obseruan. proposit. 14. esse fere in omnibus similes: nam in diebus profestis, in Prima quatuor Psalmi canuntur, sicut in Completa. Deindè, in Prima, & in Completa fieri solet generalis peccatorum cõfessio, recitatúrque Symbolum Apostolorum: quæ omnia aptè conueniunt diei, ac noctis initio: vt hisce omnibus quasi armis quibusdam muniti, & instructi contra hostes diurnos, & nocturnos constantes, & fortiter pugnemus.

Octauò

Act. 2. Mar. 15. Ioan. 19. Dan. 14. Ex Ioan. 19. Mar. 15.

Octauò Quæritur, cur ad orandum Deum, Tertiam quoque, Sextam, & Nonam, horas instituerit Ecclesia? Respondeo, hora Tertia Spiritum sanctum, super Apostolos descendisse: eadem hora clamauerunt Iudæi postulantes à Pilato, vt Christus Crucifigeretur, ita vt eorum vocibus atque clamoribus cœperit crucifigi hora Tertia: & hora Sexta fuerit verè, & reipsa in Crucem actus. Item, de Daniele in eius historia refertur, quod ter in die Dominum rogaret, Tertia hora nimirum, Sexta, & Nona. Idem etiam in Actibus Apostolorum de Petro & Ioanne commemoratur. Vnde Tertullianus Tertiam, Sextam, & Nonam horas insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negocia distinguunt, quæ publicè resonant, ita & solemniores fuisse in orationibus diuinis, commemorat.

Ex Ioan. 19. Mar. 15.

Nonò Quæritur, quomodo concilientur duo Euangelistarum loci de hora, qua Christum Iudæi in Crucem sustulerunt: nam Ioannes refert horam fuisse ferè sextam, cùm Cruci affixus est Dominus: at Marcus: Erat autem, inquit, hora tertia, & Crucifixerunt eum. Hæc quæstio veterum, & recentiorum ingenia plurimum exercuit. Augustinus tractat. 117. in Ioannem, & lib. 3. de Consens. Euangelist. cap. 13. & in libro quæstionum veteris, & noui testamen. q. 65. Euangelistas conciliat, Christum dicens à Iudæis hora tertia verbo, & lingua Crucifixum, non autem Iudeis sententia facto, & re. Marcus igitur de hora tertia loquitur, in qua Iudæorum clamoribus, & linguis est Cruci affixus; Ioannes verò hora ferè sexta tradit, Christum esse in Crucem sublatum, nimirum Iudicis sententia, & reipsa, Albertus, Lyranus, Carthusianus Marci 15. Gagnæus Ioann. 19. Magister Historiæ Scholasticæ Euang. cap. 166. cum Christus in Crucem ascendisse tempore medio inter horam tertiam, & Sextam; & ideo nunc hanc, nunc illam posuisse Euangelistas.

Non desunt, qui Christũ hora tertia fuisse reuera in Crucem actum affirment: & illud Ioan. 19. (Hora quasi sexta) exponunt: hora Sexta à nona nocturna ab initio diei, quæ hora Sexta erat eadem, quæ Tertia ab ortu Solis. Et ideo aiunt dixisse Ioannem ca. 19. Erat Parasceue Paschæ hora quasi Sexta, hoc est, erat hora quasi Sexta, & hora noctis nona, qua cœperat præparari immolatio agni Paschalis, quem Ioannes, inquiunt, appellat Pascha, & Parasceuen vocat ipsam præparationem, qua agnus Christus cœpit præparari hora noctis nona. Vnde quidam Patres docuerunt, iuxta illud Marci 15. Et hora tertia Crucifixerunt eum: Christũ in Crucem ascendisse hora tertia. Quidam conciliant Marcum, & Ioannem sic: Erat hora tertia, & Crucifixerunt eum, hoc est, Erat elapsa hora Tertia, postquam Crucifixerunt eum: ita vt significet Marcus, tres horas in Cruce pependisse Christum, & coniunctio, & sumatur pro aduerbio, postquam Euthymius in Marcum c. 47. dicit id, quod Marcus aiterat hora tertia non coniungi cum eo quod sequitur: (Et crucifixerunt eum: sed referri ad præcedentia. Ita vt significet Marcus, fuisse horam tertiam, ex quo tẽpore cœpit Christus Dominus multa mala pati vi militum: & postea sequatur: (Et Crucifixerunt eum) hoc est, Post multa mala, quibus eum milites affecerunt, Crucifixerunt. Sic videntur intellexisse Marcum Patres illi, qui sentiunt Christum hora Tertia fuisse in Crucem sublatum. Telesphorus in Epistola quadam, quam refert Gratianus cap. Nocte. De Consecrat. Dist. 1. Damasus in Pontificali, Cyrillus Catechesi 13. Theophylactus, Auctor Commentarium in Marcũ nomine Hieronymi. Ambrosius in Hymno, qui cantatur ad Tertiam in diebus Dominicis in Ecclesia Mediolanensi, V Valfridus in lib. De rebus Eccle. cap. 25. Radulphus in libro de Cano. obseruantia, Propos. vltima. Alij, vt Theophylactus in Ioannem cap. 19. Caiet. in Mar. 15. Canus lib. 2. de locis Theol. cap. 18. ad quintum, Sixtus lib. 6. Bibliothecæ Annotatione 111. tradiderunt, apud Marcum, Codices esse corruptos librariorum vitio, & legendum esse: (Erat autem hora Sexta.) Hanc sententiam S. Thom. p. 3. q. 46. art. 9. ad secundum testatur, quorundam fuisse, quam nec probat ipse, nec improbat.

Mihi verò aliter Euangelistæ conciliari posse videntur. Animaduertendum igitur est, apud Hebræos duplicem olim fuisse rationem computandarum horarum, vnam Sacram, alteram profanam. Sacra erat, quæ dies à Sacerdotibus, & Leuitis in quatuor tantum horas diuidebatur, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vespertinam, quia his Temporibus in Templo Sacri aliquid fiebat: erant enim hæ diei partes Diuinis laudibus, vel orationibus, vel Sacrificiis destinatæ: & ideo his horis Sacerdotes, vel Leuitæ in Templum conuenire consueuerant. Profana verò computatio erat, qua Populus diem in duodecim horas distribuebat. Vnde Christus dixit: Nonne duodecim sunt horæ diei? & Matth. 20. mentio fit horæ vndecimæ, & Ioan. 4. horæ septimæ: Heri, inquit, hora septima reliquit eum febris. Et tum in illa horarum enumeratione Sacra, tùm in profana numerantur horæ, non à fine, sed ab initio: ita vt hora Tertia, sit postquam incipiebat hora Tertia ab ortu solis, & Sexta, postquam aduenerat hora Sexta ab ortu solis, & sic de reliquis. Et quia secundùm illam computationem sacram, dies in quatuor tantùm horas diuidebatur, inde fiebat, vt quælibet pars tres horas profanas contineret. Tertia igitur hora Sacra comprehendebat tertiam profanam, quartam, & quintam: Sexta Sacra, complectebatur sextam profanam, septimam, & octauam: Nona itidem Sacra includebat nonam profanam, decimam, & vndecimam, Vespertina hora dicebatur totum illud tempus, quod est interiectum inter duodecimam, hoc est, vltimam horam diei, & nocturnas tenebras, & manè dicebatur totum illud tẽpus quod est, ab ortu solis vsque ad tertiam horam ab eodem ortu: & ita, quod fiebat post horam nonam Sacerdotes, & Leuitæ dicebant fieri ad vesperam, vel in vespera, & quod fiebat ante horam Tertiam fieri dicebant primo manè, vel prima luce. Marcus igitur dicit hora tertia fuisse Dominum Cruci affixum, nimirũ hora tertia sacra, quæ à tertia hora profana protendebatur vsque ad sextam itidem profanam. Ioannes verò dixit hora fere sexta, Christũ Dominum in Crucem actum, quia loquebatur de hora profana: nam Christus in Crucem sublatus est sub meridiem apperente hora sexta profana, & ideo verè dixit Ioannes: hora fere sexta. Et quia hora tertia sacra, continebat, vt dixi, tres profanas tertiã nimirum, quartam, & quintam, verè quoque dixit Marcus, hora tertia Dominũ fuisse cruci affixũ: quoniam quicquid à tertia hora post solis ortum vsque ad sextã fiebat: hoc est, quicquid fiebat hora tertia, quarta, & quinta profana, verè fieri dicebatur hora tertia sacra. Ergo cum Christus fuerit in Crucem actus, teste Ioanne hora ferè sexta, hoc est, ad finem horæ quintæ profanæ, verè Crucifixus esse dicitur hora tertia, nimirum sacra, non profana. Hora sexta in Crucẽ ascendisse Christum Dominum, vt ait Ioannes 19. testantur Clemen. lib. 5. Constitut. Apostolicarum cap. 16. & lib. 8. cap. 4e. Ignat. in Epist. 2. quæ est ad Tralianos. Cypria. de oration. Dominica, Athana. de Virginita Isidor. lib. 1. de Diuin. Offic. cap 19.

Horam porrò sextam celebrat Ecclesia multis de causis quas Anastasius Sinaita, in lib. commen. in Hexam. 7. commendat. Deus, inquit, hora sexta, visus est Abrahæ in valle Mambre. Eadem hora Ioseph simul cum fratribus suis pransus est. Eadem itidem hora Ruth Moabitis ad ipsum Booz in agro eiusdem accessit, quam ille benignè, & libenter excepit, & mulier Samaritana hora sexta cum Christo Domino sermonem habuit. Hora item Nona in sacris literis celebratur: nam Actorum 3. Petrus, & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam. Eadem hora Cornelius Centurio in precibus perstitebat, & videre Angelum, & ab eo doceri promeruit: ea denique hora Christus Dominus spiritum emisit, & inferos spoliauit.

Decimò quæritur, cur Vespertinam horam Ecclesia colat, & obseruet? Respondeo, Christum ea hora de Cruce fuisse depositum: hanc horam veteres Ecclesiæ scriptores Lucernariam appellant: Cassianus, lib 3. de Institut. Monachor. c. 3. ad finem, Epiphan. contra hæreses lib. 3. in compendiaria vera doctrina prope finem Hieron. in 2. exposi. ad Psalmum 118. Aug. in serm. 1. ad fratres in Eremo. Cassiodo. lib. 9. Tripart. cap. 38. Socra. lib. 3. Ecclesiast. historiæ cap. 21. Nicepho. lib. 1. cap. 24. Radulphus, de Canonum obseruantia propos. 12. cò quod dum lucernæ accendebantur, ad horam nempe duodecimam, Vespertinæ preces persolui solebant.

Vndecimò quæritur, cur, & quando Ecclesia horam Completam instituerit? Radulphus, vt supernis indicauimus, censet horam Primam, & Completam longè post Horas alias fuisse institutas. Sed ex Basilio, & alijs Patribus colligi apertè videtur fuisse eum alijs obseruatas, & Basilius testatur hora Completa recitari solere Psalmum nonagesimum, cuius initium est: Qui habitat in adiutorio Altissimi, qui Psalmus etiamnum eadem hora recitatur.

A quibusnam sint preces Horariæ iure persoluendæ.

Cap. III.

Primò quæritur, quot, & qui iure Pontificio preces Canonicas recitare cogantur? Communis est omnium sententia, ad id adstringi eos, qui sunt sacris, siue maioribus ordinibus initiati; eos itẽ, qui beneficium Ecclesiasticum possidenti denique omnes Religiosos professos, & ad Chorum destinatos: de quibus singulatim est nobis disserendum.

Secundò quæritur, vndenam constet, eos, qui sunt ad beneficium Ecclesiasticum promoti, ad preces Canonicas recitandas iure compelli? Respondeo, Distinct. 91. cap. vltim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœna depositionis Clericis irrogatur, qui certæ Ecclesiæ præfecti, ac deputati non conueniunt in Ecclesiam ad Matutinum, & Vespertinum Officium persoluendum. Sic Abbas, & cæteri in cap. 1. De Celebra. Missa. Sic Cardinalis, & alij in Clem. 1. De Celebr. Missa, & colligitur ex c. Cùm secundum Apostolum De Præben. Item, cap. Quia per ambitiosam de Reseri, in Sexto, dicitur; Beneficium Ecclesiasticum datur propter Officium. Vbi Glossa annotat. Ideo priuatus officio, priuatus quoque est beneficio, cùm sit eius sequela. Dist. 81. cap. eos, & cap. Si quis Sacerdotum Dist 32. & c. Latores De Cleric. excom. Hæc Glossa.

Tertiò quæritur, an quando beneficium est tenue, ita vt eius redditus ad Clericum commodè sustentandum minimè sufficiat, debeat Beneficiarius integrum Officium Diuinum persoluere? Duæ sunt opinionesi prima Soti, qui lib. 10. de iust. quæst. 5. artic. 3. negat, id genus Beneficij talem obligationem inducere: nam paruum, inquit, pro nihilo reputatur: ergo qui tenue, & modicum Beneficium habet, non censetur esse Beneficiarius. Deindè, qui altari seruit, ex eo viuere debet; ergo qui ex Beneficij redditibus non viuit, iure non cogitur Horarias preces recitare. Accedit id, quod habetur in cap Is cui, De Præben. in Sexto, vbi statuitur. Quando conceditur alicui facultas idoneis Beneficia conferendi, non potest ea conferre ijs, qui habent beneficia, quæ sufficiunt ad vitam: potest tamen ijs, qui beneficia non habent, quæ satis sint ad eorum vitam sustentandam. Ergo in Iure beneficium paruum, & exiguum pro beneficio non habetur. Hanc Soti sententiam quamuis cum communi pugnantem iuniores quidam Theologi sequuntur Arag. 2. 2. quæst. 83. art. 12.

Secunda opinio affirmat quodlibet beneficium, etiam paruum, ac tenue esse cum onere, & lege preces Horarias persoeandi. Sic sentit Nauarrus tract. de Oratione, cap. 1. num. 27. & cap. 11. num. 11. Sic etiam Ledesmius 4. par. 2. quæst. 16. art. 4. dubio 5. vbi referens hanc opinionem ait: esse sententiam communem, & reuera ita est. Eam enim habet Glossa ab omnibus Summistis recepta in cap. Clericus dist. 91. Sic Rosci, in verbo Hora, num. 1. Siluest. quæst. 2. Antonin. par. 3. tit. 3. cap. 2. §. 2. Tabien. quæst. 1. in verbo Hora, Armil. in eodem verbo, num. 1. Medin. de oratione quæst. 7. Idem etiam sentiunt Cardinalis, Hostiensis, Abbas, ac Ioannes Andreas, Imola, Turrecremata, Bonifacius, & cæteri Iuris Canonici interpretes, partim in cap. 1. & cap. dolentes de celebr. Missar. & partim in Clement. 1. de celeb Missarum, & partim capit. primo distin. 91. & capit. Clericus distin. 92. In hac quæstione, non est ab opinione communi recedendum, ea enim magis cum ipso Iure communi Canonico congruit, vt manifestum fiet. Etenim in cap. Clericus dist. 91. dicitur: Clericus, qui ab Ecclesia sibi commissa commodè non sustentatur, quærat sibi victum, & vestitum ex artificio, vel agricultura post sui muneris, & Officij pensum persolutum. Deinde, eo ipso, quod quis duxit vxorem inopem, eam alere iure compellitur: ergo nihil mirum est si is Clericus agens, cui Ecclesia pauper committitur, Diuinum officium persoluere cogatur. Accedit, quod qui sponte, ac voluntate sua nomen militiæ dedit, militare compellitur, quamuis non ita commodè ex militia viuat. Adde, quod scienti, ac volenti non fit iniuria: ergo qui sponte sua Beneficium acceptum & ratum habet, se Ecclesiæ obstringit. Præterea, qui beneficium habet paruum tenue, & exiguum, cæteris Beneficiatiorum priuilegijs gaudet, & in Iure, habetur verè, & propriè Beneficiatius: ergo non est cur ab eorum oneribus liber, & immunis censeatur. Postremò, beneficium Ecclesiasticum, vt dicitur in cap. vltimo, De Reseript. in Sexto propter Officium confertur, quod absolutè, & simpliciter dicitur de quolibet beneficio in vniuersum, & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus: & Glossa in eo capite probat, Officium esse veluti assclam, & comitem beneficij: vnde, inquit, priuatus officio, eo ipso priuatus beneficio censetur. Nihilominus tamen si quis Soti opinionem sequatur, non continuò condemnandus mihi videtur: cum & viri pij, ad docti eam opinionem probabilè esse arbitrentur, vt ipse etiam Nauarrus existimat. Nam Sotus libenter fatebitur beneficium tenue, & modicum pro beneficio esse habendum, quod pertinet ad alimenta; at quod spectat ad præceptum, & legem exoluendi pensum Horarum, pro beneficio non habeti, cùm redditus tenues habeat, & parum pro nihilo reputetur.

Quærat quispiam, an interst aliquid inter beneficium, quod à principio est tenue, & exiguum, & illud, quod cum à principio pingue fuerit, est tamen factum deinde paruum, & modicum? Respondeo, cum Glossa communi consensu recepta, multum interesse: quoniam dubitari non potest, quin beneficium, quod à principio vberes reditus ferebat, etiàsi progressu temporis tenues reddat, obligationem afferat, & lege cogat Officium diuinum persoluere: satis enim est, si à principio beneficium dirius, & pinguius fuerit: nam sic vxor, quæ cùm ducta est, inops, & tenuis non erat, postea ad egestatem, & inopiam redacta, à viro suo alimenta ipso iure accipit, & habet. Quare Soti opinio in hoc locum habere non potest, sed solùm in eo beneficio, quod à principio est exiguum, & modicum. Si secundò quis roget, an Soti opinio locum habeat generatim in quolibet beneficio, quod ad Clericum commodè sustentandum non sufficit? Quidam Soti sententiam laxius interpretantur de quolibet beneficio, quod ad vitam Clerici sustentandam non sufficit. Sed hoc certè nullam habet probabilitatem, nec tale quid ille auctor sensisse credendus est. Neque enim beneficiarius, cuius beneficium reddit fructus quadraginta nimirum, vel triginta, vel viginti aureos, liber est, & solutus à lege preces Canonicas recitandi, & tamen quadraginta, vel triginta aurei alicubi non sufficiunt ad commoda alimenta Clericorum. Quare, vt Soti sententia sit probabilis, intelligi tantummodo debet de eo beneficio, quod primum adeo tenue fuerat, vt eius fructus annui sint quatuor, vel quinque, aut sex aurei nummi. Sotus expressit beneficium cuius fructus sunt octo, aut decem aurei.

Quartò quæritur, An qui habet beneficium, quod in Hispania Præstimonium, siue Præstimonialis portio vocatur, iure cogatur preces Horatias recitare? Duæ sunt opiniones prima negat, eo quod eiusmodi beneficium institutum esse creditur ad subsidium adolescentium, qui in studia literarum incumbunt, vel in subsidium eorum, qui contra hostes Christianæ religionis bellum gerunt, vel in subsidium Canonicorum, quorum Canonicatus tenues fructus reddebant. Deindè, quia eiusmodi beneficia omnino à cæteris distinguuntur: quoniam nec requirunt vti Beneficiarij in Ecclesijs suis commorentur, ac resideant, nec vt in illis inseruiant per seipsos, aut per alios in sui locum substitutos: nec talia sunt, vt simul cum alijs haberi iure non possint. Sic Medina de Oratione. q. 7. Palacius in 4. d. 15. disputation. 9. & quidam pro hac opinione facere dicunt Ioannem Andream, in c. 1. de rerum permutat. in 6. Oldradum in consil. 134. Ioannem Seluam de Beneficijs. p. 1. q. 3. nu. 10. Gigantem de pensionib. q. 28. num. 5. Secunda sententia affirmat: hanc sequitur Nauar. de oration. cap. 21. num. 9. Sotus in lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 1. & his antiquior Abbas in consil. 47. par. 1. num. 1. idem sentiunt recentiores Theologi, qui post Nauarrum, Medinam, & Sotum scripsere.

In hac quæstione, dubitandum non est, quin huiusmodi beneficium sit verè, & propriè beneficium Ecclesiasticum: quod rectè probat Abbas ex his, quæ beneficio Ecclesiastico communi iure conueniunt. Nimirum, quia conferri illud nequit, nisi ab Episcopis, vel alijs Ecclesiarum Præfectis: nec conferri potest nisi in Clericos: & datur in titulum, vt Canonica iura loquuntur: item, in perpetuum datur, nec obitu clerici extinguitur, sed vacat, & alteri confertur. Deindè, Episcopus nequit id genus beneficij sibi conferre. Non potest item dari ex pacto vllave conditione absque Simoniæ labe. Adde, quod in c. Quoniam. De Præben. in Sexto, inter Ecclesiastica beneficia recensetur. Postremò, Pius V. in Constitutione, quæ incipit: Ex proximo Lateranensi concilio, postquam præcepit, vt omnes Clerici, qui Beneficia habent, Diuinum officiu persoluant, adiunxit hæc verba. Declarantes, Præstimonia, Præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia etiam nullum omnino seruitium habentia continentes, in prædictis contineri. Sic ibi.

Ad argumenta verò Quæstionis initio obiecta, respondeos etiamsi huiusmodi beneficia, quæ Præstimonia vocantur, fuisse in subsidium adolescentium, vel quorumlibet aliorum, institutà, de qua institutione, & origine nihil certi habetur: progressu tamen temporis omnino in beneficia Ecclesiastica transierunt, quod iure fieri potuit ac propterea nunc dubitari non potest, quin sint verè, & propriè beneficia. Et Ioannes Andreas, Oldradus, Ioannes Selua, & Gigas solùm loquuntur de eo præstimonio, quod datur alicui, vt stipendium, & merces operis profani, non Ecclesiastici, & sacri: at Præstimonia, quæ sunt in Hispania, non hac ratione conferuntur in Clericos, sed dantur illis, quia Clerici sunt, certis Ecclesijs deputati.

Quintò quæritur, An Clericus qui habet Cappellaniam quam vocant, iure debeat Horatias preces Canonicas recitare: sunt enim, qui negent. Sed verius est, quod alij docuerunt, ita distinguentes: aut Capellania per verum, & legitimum ius conferendi datur, hoc est, canonicè iuxta Canonum præscriptum, aut secus. Si datur: Tunc clericus eius possessor iure debet Diuinum Officium persoluere: si non datur, ad id minimè adstringitur. Hâc opinionem tuentur Medina tract. de Oration, quæst. 7. Nau. de Oration. cap. 20. num. 17. Ledesmius, in 4. par. 2. q. 16. 2. dub. 5. ad finem. Primi generis Cappellaniam Collatiuam nominant, quam dicere possumus latam, quam etiam volùt esse vere, & propriè beneficium Ecclesiasticum: Secundam vocant Cappellaniam, non Collatiuam, nos appellemus profanam, no sacram, ac proinde à beneficij Ecclesiastici ratione alienam.

Hoc vt clarius explicem: animaduertendum duco, Cappellanias à Laicis sæpiùs institui ex ipsorum bonis, in quibus Cappellanijs exigendis, si nec initio cùm instituuntur, nec postea ex interuallo temporis vlla Episcopi auctoritas interuenerit, hoc est, si prorsus sine vlla Episcopi auctoritate erigantur, & constituuntur, beneficij Ecclesiastici rationem habere nequeunt. Neque enim laicus ex re profana sacram facere potest: vnde sicut hospitalis domus, Oratorium, sacellum ve extructum à laico absque Episcopi auctoritate, sacer, & Religiosus locus non est; sic etiam nulla Cappellania ex laicorum bonis, & rebus instituta, sine Episcopi auctoritate beneficium est Ecclesiasticum, cùm in ea nullum sit ius percipiendi Ecclesiasticos fructus ex bonis Ecclesiæ. Si verò ex bonis laicorum Episcopi auctoritate Cappellania erigatur, ea veram habet beneficij Ecclesiastici rationem, quamuis in ea laicus auctoritate Episcopi sibi ius Patronatus reseruet, & tunc annui redditus, quos laicus suis ex bonis instituit Episcopi auctoritate, in beneficium Ecclesiasticum transeunt. Et hæc est Cappellania, quam Medina, Nauarrus, & Ledesinius Collatiuam appellant, nos sacram, quoniam impetrati, & haberi non potest, nisi auctoritate Ecclesiæ confetatur, per electionem legitimam, vel confirmationem, vel præsentationem, qua laicus, vel Clericus nominet, & offerat futurum Beneficiarium, & institutionem Episcopi, vel alicuius alterius Ecclesiæ Præfecti, vel per simplicem, quam vocant collationem, instar aliorum beneficiorum, quæ hisce modis conferuntur, & obtinentur. Quærat aliquis vndenam discetni queat, sit nec ne aliqua Cappellania beneficium Ecclesiasticum? Respondeo, in primis inspiciendam esse eius institutionem, in qua si Episcopi auctoritas interuenerit, hoc est, si Episcopi auctoritate erecta, & instituta fuerit Cappellania, pro beneficio Ecclesiastico haberi debet: alioqui minimè, vt quando testator certos annuos reditus nomine Cappellaniæ relinquit, & expressim ait se nolle, vt in huiusmodi bona se Episcopus inferat; aut si nominet, & eligat certum Clericum; ac deinde statuit, vt sui posteri, vel sibi genere propinquiores absolutè per se ius, & auctoritatem habeant sine Episcopo, nominandi, & eligendi Clericum ad Cappellaniam. Præterea, si certo annorum tempore, videlicet quadraginta annorū spatio quater, terve, aut etiam bis Cappellaniam Episcopus contulerit, aut in ea instituerit Clericum nominarum, & oblatum à laico, haberi debet pro Ecclesiastico beneficio, quoniam consuetudine potest Ecclesia contra laicom præscribere. Vnde etiamsi Cappellania prima sua institutione, & origine beneficium non fuerit, progressu tamen temporis, in beneficium Ecclesiasticum transire potest. Si igitur Cappellania, vel Episcopi auctoritate instituitur, vel conferri solet, beneficium Ecclesiasticum censeri debet.

Sextò Quæritur, An qui beneficium Ecclesiasticum non sibi collatum, sed commendatum, hoc est, non iure, & nomine tituli, sed iure, & ratione Commendationis habet, Horarum Canonicarum pensum exoluere debeat? quod perinde est, ac si quæreretur. An qui habet beneficium in commendam, (vt dicitur) non in titulum, persoluere Diuinum Officium cogatur? Respondeo, cum Medina de Oration. quæst. 7. & cum Glossa in cap. nemo, de electione, in 6. ab omnibus recepta, cum ad id adstringi, siue habeat beneficium ad tempus, siue in perpetuum commendatum. Idem quoque docet Nauar. de oration. cap. 20. num. 16. Ledesi. 4. par. 2. quæst. 16. art. 4. 5. Nam etsi, beneficium cum datur, (vt aiunt) in Commendam, hoc est cum commendatur alicui, & non confertur, non habeatur in titulum, nec per collationem, vt vocant, satis tamen est, si is, cui commendatur, habeat veram beneficij administrationem spiritualem, & temporalem, in omnibus, ad tempus, vel in perpetuum: Administratio enim eiusmodi in hac parte idem valet, quod titulus. Obicies, titulum beneficij imponere legem preces Horarias persoluendi: ergo qui titulum beneficij non habet, liber est ab ea lege, sed Commendatarius titulum non habet, ergo nec onus prædictum. Fatemur Commendatarium non habere titulum, sufficere tamen legitimam beneficij, quam gerit, administrationem in omnibus, quæ ad beneficium attinent, ratione cuius administrationis, legitimè quoque fructus beneficij percipit, sicut Beneficiarius ratione tituli: verum qui administrationem haberet temporalem, eadem lege minime teneretur. Sic communis opinio.

Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.

CAP. IIII.

PRimò quæritur, An adiutor Beneficiarij preces Canonicas recitare debeat? Respondet Medina de Oration. q. 7. ijs diebus debere, quibus supplet vices eius, cui est datus Adiutor, alijs verò diebus minimè. Nauarrus de oratione c. 20. n. 87. aliter respondet: adiutorem videlicet solùm cogi ea præstare, ad quæ datus est adiutor, ac proinde si constitutus est ad canendum solùm in Choro, id tantummodo facere debet. Et tandem concludit, adiutorem beneficiarij nullo iure cogi preces Canonicas recitare, quia beneficiarius non est, nec ratione vllius beneficij duos Clericos Diuinum officium persoluere oportet: sed is, cui datur adiutor, est verè beneficiarius, ergo is solum cogitur pensum Horarum exoluere. Idem censet Ledesmius. 4. par. 2. q. 16 art. 4. dub. 1. Dices, fieri posse, vt Beneficiario, quia morbo laborat, adiutor detur, ergo cùm Beneficiarius liber sit à lege, & præcepto preces Horarias recitandi, adiutor eas recitare debebit. Respondet Nauarrus hoc solùm argumento concludi, oportere adiutorem id præstare, & supplere, ad quod est datus. Adiutor verò non datur ad officium Diuinum pro alio persoluendum, sed ad sacrum faciendum, vel ad Sacramenta conferenda, vel ad cantandum in choro, aut alia ratione inseruiendum Ecclesiæ. Queres an aliquis saltem Adiutor beneficiarij preces Canonicas recitare debeat: Quæstionem mouet, quia interdum dari solet adiutor Parocho ob amentiam ipsius, aut ingrauescentem, & decrepitam ætatē, vel ob alium quemlibet morbum perpetuum, quo laborat Parochus. Aliquando datur adiutor cum futura successione in Beneficio, hoc est, cum iure succedendi in Beneficio. Aut is adiutor datur ad supplendum ex toto munus eius, & officium, aut ad supplendum tantum ex parte. Si primum necesse est, vt Horarias preces recitet: alioqui enim non explebit, nec præstabit ex toto Beneficiarij partes. Si secundum, minimè cogitur Horarum pensum reddere, sed tantùm id præstare, ad quod est institutus.

Cæterum ipse magis probo Nauarri sententiam, adiutorem quatenus eiusmodi est, non cogi ad officium Diuinum persoluendum, quia titulū beneficij non habet: nec subrogatur in locum Beneficiarij, vt eius vice preces canonicas recitet, sed vt alias eius partes expleat: aliunde igitur nimirū, vel quia est sacris ordinib⁹ initiatus qualis esse solet adiutor, qui datur Parocho cū futura successione, hoc est, vt ei in Ecclesia succedat, vel quia ita est adiutor creatus, vt sit etiā in beneficiarium electus, lege precationum Canonicarum tenetur.

Secundò quæritur, An qui habet beneficium, quod Manuale vocatur, debeat preces Horarias recitare? Respondeo, debere. Animaduertendum est, beneficium Manuale, siue regulare, illud dici, quod ad nutum eius, qui confert, reuocari potest, dolo excepto, cap. Cum ad Monasterium. De statu Monacho. & Clem. Quia Regulares, De Supplen. neglig Prælator. c. Porrecta, eap. Ad nostram. De Confirmat. vtili, vel inutili. Quia igitur beneficium manuale ad nutum conferentis reuocabile est, non immeritò quæritur an imponat legem Beneficiatio preces Horarias persoluendi. Communi consensu docent omnes, in Clem. 1. de supplen. negligen. prælat Manuale beneficium idem prorsus iuris, & oneris habere, quod cetera beneficia, excepta facultate, qua est reuocabile ad nutum, & voluntatem conferentis, vt colligi videtur ex ipsa Clem. 1. De supplen. Prælato. negligen. Et reuera id ex Iure, & ratione ipsa concluditur. Siquidem, qui est miles ad tempus, etiam cogitur, militiæ onera sustinere, dum militat. Deinde, beneficium Manuale quasi habitu, vt aiunt, & potestate, est perpetuum, cum Beneficiarius id genus beneficij permissu eius, qui confert, possit habere, quandiu viuit. Postremò, perpetuum aliquo modo est, quod certo, & definito temporis interuallo non terminatur, etiam si detur, vel habeatur ad nutum, & voluntatem alterius, cùm possit eius permissu ad vitam haberi. Nam dicitur perpetuum, quod est virtute, & potestate perpetuum Cardinal. in Clem. 1. de reseript. & colligitur teste Siluestre verb. Dignitas. nu. 2 ex c. clericos in verbo perpetuam. de cohabitat. Clericor. & mulier. & Glossa ibidem.

Tertiò quæritur, An qui pensionem Ecclesiasticam habet ex aliquo beneficio sibi soluendam, Horariarū precationum lege teneatur? Communis est omnium opinio, Pensionarium ad id minimè astringi. Hāc opinionem Sotus, lib. 10. de iust. q. 5. art. 3. Medin. de orat. q. 7. Nau. de orat. c. 7. n. 25. Ledesm. in 4. part. 2. quæst. 16. art. 4. sequuntur. Hanc quoque Canonici iuris interpretes probauere sententiam, & firmant ea ratione. quod Pensionarius propriè Beneficiarius non est, nec pensio beneficium, quamuis vlu, & more Curiæ Romanæ, in multis beneficio æquiparetur. Obijcies, Pensionarium ius ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bere percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ,ergo verè est Beneficiarius,cùm beneficium nihil aliud sit,nisi ius percipiendi fructus ex Ecclesiæ patrimonio. Respondeo,in beneficio non solùm ius esse percipiendi fructus, ex redditibus Ecclesiæ,sed ob ministerium sacrũ,& Ecclesiasticum:at pensionarius habet quidem ius accipiẽdi fructus, sed non ob ministerium Ecclesiasticũ:pensio enim confertur alicui, vt vitæ subsidium,& alimentum habeat. Quæres, an Pensionarius preces aliquas recitare iure debeat? Respõdeo,iure communi & antiquo eũ non cogi;at iure nouo qui vt clericus pensionem obtinet,soluere debet paruum,quod vocant sactum B.Mariæ virginis officium.Id enim decernit Pius V,in Constitutione cuius initiũ est:Ex proximo Lateran. Conc.quam Nauar.habet in Man.c.25 n.122.vbi non in vniuersum iubet Pontifex omnem Pensionarium id officij præstare,sed eum duntaxat, cui tanquam Clerico pensio constituitur.Nec est,quod dicas, eam Constitutionem non esse vsu receptam; nam omnes iuniores Theologi, qui post eam scripsere, dicunt eã esse seruandam.Rogabis, quis tanquam Clericus pensionẽ obtinere dicatur? Respondeo,distinguendum esse;nã cùm ad pensionem,quæ reseruatur, & datur alicui,exigitur,vt is prima saltem Clericorũ tonsura initiatus sintúc pensio dicitur ei constituta tanquam clerico : quando verò non requiritur , vt sit Clericus,tunc non habet pensionem tanquam Clericus : aliquando enim quibusdam conceditur pensio ob inopiam eorum, vel senectam,vel infirmitatem,vel eò quòd sint bene de Ecclesia meriti,vel ob spem meritorum etga Ecclesiam , vel ob laborem,& operam rẽporalem:nimirum ad tintinnabula pulsanda,ad aperiendas templi fores, ad horologij curam,ad pueros Ecclesiæ instituendos,vel ad alia huiusmodi ministeria,& officia obeunda.Sic etiam auctoritate Romani Pontificis pensionẽ habent certi quidam milites alioqui matrimonio quidem coniuncti,sed aliquem regularem ordinem professi,in quibus nihil aliud requiritur, nisi illius ordinis professio vnà cum habitu conuenienti susceptо.Quæres itidem, an Clericus sacris ordinibus initiatus, vel ad beneficium Ecclesiasticũ promotus,si simul etiam pensionẽ habeat,exolucre debeat Paruum B.Virginis officium,præter septem Canonicas,& Horarias preces ratione illius Pontificiæ Constitutionis à Pio V.editæ suprà memoratæ:eò quòd vniuersè præcipit,vt omnis Pensionarius,Paruũ illud officium persoluat: igitur ratione beneficij, vel Sacri ordinis cogitur is Clericus septem Horarum precationes Canonicas recitare,& quatenus Pensionarius,Paruum B.Virginis Officium soluere. Respondeo, sufficere, si septenas preces horarias persoluat,quoniam mens Pij Quinti ea videtur fuisse,vt pensionarius alioqui non adstrictus ad aliquas preces perorãdas,Paruum Deiparæ sacrum Officium persoluere cogeretur.

Quartò quæritur, An Titius certæ alicuius Ecclesiæ Canonicus creatus, septem Horarum Canonicas preces recitare debeat primo anno , in quo nullos prorsus ex beneficio fructus percipit, qui consuetudine, vsu, aut priuilegio illius Ecclesiæ debentur fabricæ templi, siue sacræ ædis , vel in aliquem alium pium vsum impenduntur? Respondet Nauarrus in tracta.de orat.cap.7.num.30.eum minimè solui lege Diuini Officij recitandi,etiam illo primo anno,quod probat,quia beneficium cum suo onere transit in eum, in quem conferturssed huiusmodi beneficium ex vsu , consuetudine , & priuilegio habet hoc onus , vt fructus ex primo anno Canonico,non debeantur, ergo Canonicus cum hoc onere beneficium acquirit. Deinde beneficiarius debet Diuinum Officium persoluere ratione iuris ac tituli, quem habet in beneficio ; at huiusmodi Canonicus in primo anno verè habet ius,& titulum beneficij. Accedit , quod Canonicus sibi imputare debet , quod in primo anno fructus , non percipiat: nam sponte sua beneficium acceptum , ac ratum habet:ergo illud suscipit cum oneribus, & obligationibus ipsi beneficio annexi. Sciendum est,in Germania,Gallia,& Hispania multarum Ecclesiarum morem esse , vt Canonici, electi , & recepti nullos fructus in primo anno, immò etiam in secundo ex beneficio sibi acquirant : qui fructus aliquando debentur Canonici demortui hæredibus , vel creditoribus ; aliquando reseruantur, vt impendantur in fabricam templi , aliquando distribuuntur in cæteros Canonicos, pro eorum antiquitate; aliquando in alios pios vsus erogantur. Et nihilominus inter extrauagantes communes extat Pontificia constitutio, quæ incipit, Suscepti, Tit. Ne sede vacante:& eadẽ ponitur inter Extrauagantes Ioannis 22. De Electio , vbi declarat , & decernit Pontifex huiusmodi Canonicis , & Beneficiarijs creatis dimidiam fructuum partem, etiam ex primo anno deberi.Quo efficitur,vt vbicumque fuerit,hæc constitutio vsu recepta , Canonici debeant Diuinum officium primo etiam anno persoluere,quoniam dimidiam etiam saltem fructuum partem percipiendi eo anno ius habent. Vbi verò ea Constitutio non est vsu recepta , aut est consuetudine abrogata consuetudini standum est. quæ Canonicos in primo anno, aut etiam in secundo fructibus priuat. Et tunc quæstio proposita locum habet,An tales Canonici,eo ipso,liberi reddantur ab Horarijs precibus recitandis. De qua re in primis dicimusiì consuetudine,vel priuilegio Ecclesiæ fructus ex primo anno reseruantur Canonici defuncti hæredibus, aut creditoribus:tunc Canonici debent Horarum preces Canonicas recitare etiam primo anno , quo nullos percipiunt fructus,quoniam,cùm,& ipsi è vitis excesserint,soluto commodo fruentur : nam reseruabuntur eorũ hæredibus, creditoribusve fructus percepti ex primo anno Canonicorum succedentium. Idem iudicium de Canonicis est in primo anno fructus beneficij non acquirentibus , eò quòd certæ Ecclesiæ more , vel priuilegio reseruantur alijs canonicis antiquioribus, in quos distribuuntur : siquidem eodem priuilegio, recentes canonici gaudebunt, postea quàm antiquiores euaserint.

Quare tota quæstio est , quando fructus ex primo anno, vel etiã secundo consuetudine , vel statuto Ecclesiæ alicuius in alios pios vsus impẽduntur. Duæ sunt opiniones,quarum prima negat, prædictos Canonicos debere Diuinũ officium persoluere, quoniam nullos eo anno fructus acquirunt sibi, nec verò vnquam eos sunt fructus percepturi : ergo perinde est ac si beneficiarij nõ essent. Deinde qui altari seruit,debet ex altari viuere,& sustentari. Postremò,licet titulũ,& ius beneficij habeant,fructibus tamen spoliãtur, nec per ipsos stat, quo minus fructus percipiant : his enim, velint nolint,ratio ne consuetudinis,priuilegij,vel statuti priuantur.

Secunda opinio affirmat hos Canonicos esse cogendos preces horarias persoluere : eo argumento vtens, quia beneficiarius , propterea quod sponte sua beneficium acceptum, & ratum habet , suscipit in se quicquid oneris inest beneficio,& subijcit se legibus, statutis, consuetudinibusue Ecclesiæ,in qua est situm beneficium. Cæterum quamuis vtraque sententia probabilis esse videatur ; Secunda tamen magis probabilis apparet. Animaduertendum est, hoc, quod dixi, locum habere in eo, qui verè, & re ipsa est Canonicus,ita vt ius habeat in re,& non solùm ius ad rem:nam si tantùm habeat ius ad beneficium, beneficiarius verè, & re ipsa non est sed solùm spe,& iure,quod ad Beneficium habet.

Quintò quæritur,an qui beneficium impetrat à Romano Pontifice,cuius auctoritate omnes beneficij fructus alteri reseruantur,debeat Diuinum officium persoluere. Duplex est opinio. Vna, quæ negat, quam sequi videntur Paludanus in 4.dist.15.q.3.art.5. Cai.in sum. verbo Horæ Canonicæ. Sot. lib.1c.de iust.quæst.3.art.3. Turrecrem. cap. Clericus.d.91.q. 14.Nauar.de oration.cap.7.num.28. Silu. hora.q.2.Ratio eorum hæc est, primùm , quia qui non percipit commodum, nec debet onus sustinere. Deinde,quia per huiusmodi beneficiarium non stat , quominus ex tali beneficio fructus sibi percipiat , quoniam eum Romanus Pontifex beneficij fructibus priuat,cùm eos alteri reseruet.

Secunda opinio affirmat oportere eum pensum horarum Canonicarum persoluere:est opinio Medinæ de oratione q. 7.quam probat ille in primis, quia verè beneficij ius, & titulum habet.Deindè,hic beneficiarius propria voluntate beneficium accepit,& acceptam ratamque habuit reseruationem fructuum Romani Pontificis auctoritate factam : sibi igitur imputet, quòd solùm beneficij titulum habeat, nam perinde est,ac si sponte sua beneficij fructus ipse in alterum transtulisset:perinde itidem est,ac si progressu temporis ipsius consensu fructus beneficij alteri tribuantur.Ledesmius in 4.parte secunda, quæstione 16.artic.4.dub.5. & Cordub.in suis casibus in casu 186.Arag.1.2.quæst.83.artic. duodecimo, ita distinguunt , vt ambas concilient opiniones : aut hic Clericus auctoritate,& iussu Pontificis beneficium suscipere cogitur, aut secus : Si primum , non adigitur septem Horarum preces Canonicas recitare , & sic, inquiunt, vera est prima opinio, quoniam tunc non sponte sua fructibus beneficij caret : si secundùm, tunc, inquiunt, iure compellitur officium Diuinum persoluere , eò quòd voluntate sua in beneficij impetrationem, & adeptionem consentit, ac proinde se subijcit oneri, quod scit Pontificis Romani auctoritate constitui,& imponi : & sic verior est, aiunt, secunda sententia, & ea præcipuè locum habet in eo,qui licet fructus ex beneficio non capiat, habet tamen distributiones quotidianas , quas vocant,ex eò quòd præsens adsit in choro , dum officia diuina fiunt.

Mihi quidem,vtraque opinio videtur probabilitatem habere,præsertim cùm Doctorum testimonio fulciatur:sed Secunda quippe quæ cum veritate magis congruere videtur, mihi magis placet ob rationes propositas.

Sexto Quæritur, An præceptum sit beneficiatio de

Horatijs precibus recitandis ratione tituli,vel iuris , quod in ipso Clericus habet, an verò ratione fructuum , quos ex ipso Clericus acquirit ? Auctores passim sentire videntur , Clericum ad Horarias preces Canonicas adstringi , ratione tituli, & iuris,quod habet in beneficio , quoniam eo ipso , quod est beneficiarius, dominium , vel quasi dominium beneficij habet:locum item in Choro,& suffragium in collegio Clericorum,certum itidem honoris gradum in Ecclesia , multis denique aliis priuilegiis gaudet , & variis de causis solet beneficij fructibus spoliari , & nihilominus lege precationum recitandarum teneatur obstrictus.Quibusdam verò videtur, beneficiarium ad officium Diuinum persoluendum solùm ratione fructuum compelli:quia alioqui, inquiunt , si per vim, iniuriámve impediretur, quo minus , vel beneficij possessionem adipiscatur,vel fructus acquirat,Horarum preces canonicas recitate deberet.

Vna est omnium opinio,quotiescumque beneficiatij consensu per alium beneficij fructus percipiuntur,oportere ipsum Horarum Canonicarum pensum persoluere : ratio est , quia quamuis per se fructus minime percipiat , per alium tamen percipit,vt si beneficiatij parentes, fratres , propinqui, familiares,vel amici ipso annuente percipiant. Quod fieri quotidie videmus. Certi itidem iuris est , quoties per beneficiatium stat, quo minus fructus ex suo beneficio percipiat,eum iure adstringi ad Horarum preces Canonicas recitandas: vt si beneficij possessionem sua culpa non capiat , aut sua voluntate in irregularitatem incurrat , vel ob delictum suum excommunicatione , suspensione , vel interdicto feriatus , vel si sponte sua in Ecclesia non commoretur , & retideat , aut Ecclesiæ non seruiat , cùm commodè possiti & ob id , vel ob aliud crimen , beneficij fructibus priuatur. Illud etiam nemo negat , beneficiarium debere horarias preces canonicas recitare , si distributiones quotidianas beneficiatijs dari solitas acquirat, tametsi beneficij fructus non percipiat.Distinguuntur enim sæpe beneficij fructus à distributionibus:vbi cigo est huiusmodi distinctio, solæ distributiones quotidianæ sufficiunt. Compertum quoque est , quoties per beneficiarium minimè stat,quo minus sibi fructus acquirat,tunc eum solutum,ac liberum esse à lege, & præcepto de Horariis precibus perorandis , vt si per vim beneficiarius suo beneficio spolietur , quod contingit in prouinciis Hæreticorum , qui beneficia Clericorum inuadunt , & occupant. Item,si per Reges, & Principes , qui suum quod habent , ius Patronatus defendere,& tueri cõtendunt, Clerici impediuntur,& arcẽtur à beneficiorum,ad quæ sunt electi, possessione acquirenda. Postremò , his omnibus exceptis , beneficiarius ratione iuris , & tituli in beneficio acquisiti Horarias preces Canonicas recitare compellitur, quando ratione tituli habet sufragium in collegio Canonicorum,& sedem in Choro, & certum honoris locum seu gradum in templo,& fructus expectat,quos tempore debito percipiet.

Septimò Quæritur , An Beneficiarius officium Diuinum persoluere debeat à die collati sibi beneficij , an verò à die possessionis obtentæ? Respondet,Nauar.in tracta. de orat.capite septimo,numero 29. à die collati beneficij, quoniam ab eo die incipit beneficij ius , & titulum habere , & per collationem , vt vocant , sit Clericus quasi Dominus beneficij.Ex eo item tempore etiam antequam apprehendat possessionem,debentur Clerico beneficij fructus,& cum possessionem nanciscitur,& capit,beneficiarius percipit fructus non solùm præsentes , sed præteritos à die collati sibi beneficij. Collationem verò beneficij accipimus in præsentia , vt rata habetur à Clerico , cui beneficium datur : nam antequam in collationem Clericus consentiat , minimè ius in beneficio acquirit , quamuis Episcopus , qui confert , à collatione recedere iure nequeat , cùm consensum Clerici , cui dat beneficium, expectare debeat , capit. Si tibi absenti. de præben. in sexto. At Flaminius Paril. libro primo , de resignat. beneficiorum quæst.9.num.15.censet non nisi à die possessionis apprehensæ beneficiarium debere preces Horarias recitare , & ait id esse vsu receptum in cutia Romana ; & id docere Nauarrum in consil.27. de celebrat. Missa. Cæterum id ibi Nauarrus non dicit, sed solùm ait beneficiarium eiusmodi lege non teneri ratione tituli,si nullos percipit fructus,nec expectat,nec sperat se eos percepturũ.Si verò curiæ Romanæ stylus , & mos id habet , tuta conscientia beneficiarius eum seruare potest. Et certè sæpe contingit , vt quis beneficium impetret , & obtineat, & deinde , cùm per se , vel per alium possessionem nancisci contendit , videt se nihil impetrasse, aut quia beneficium non vacabat , aut quia alius ante impetrauerat, aut multis aliis de causis. Et ideo probabilis est Flaminij Parisij sententia.

Octauò Quæritur, quid dicendum si de eo cui beneficium confertur Romani Pontificis auctoritate, qui cũ idoneus non sit ad seruiendum Ecclesiæ , quòd legitima ætate, ordine,literatura debita , vel natalibus careat , per alterum seruire compellitur ; & ideo vel nullos , vel certè tenues fructus ipse percipit ? Respondeo , sine dubio debere pensum Horarũ persoluere,cùm per ipsum stet , ne fructus percipiat: sibi enim imputare debet , quòd sit ad beneficium electus ætate legitima,aut debito ordine,idonea literatura,vel instis natalibus careus:nec sufficit si per sublitutum sui loco Clericum debitum Ecclesiæ munus expleat,quandoquidem ipse ius,& titulum,& quasi dominium habet beneficij;alter verò quasi stipendio conducto fructus beneficij redditur.

Nono quæritur,An qui de certo aliquo beneficio litigant, debeant Horarias preces Canonicas recitare ? Apud omnes certum, & exploratum est eum , qui beneficij possessionem habet,oportere Diuinum Officium persoluere , quoniam ratione possessionis ius habet in beneficio.Deinde,quando auctoritate Iudicis fructus retinẽtur,apud aliquem tequestrem depositi,is qui ius habet in beneficio, & sperat se futurum in lite,& causa victorem,debet preces Canonicas recitare, quoniam fructus debentur ipsi , & lata sententia à die contestatæ litis recuperabit.Sic Nauar. de Orat.cap.7.nu.28. Ledesm. 4.p.q.16.art.4.dub.5. Quæres, quid dicendum, quando alter litigantium beneficium possidet, & reuera in eo ius non habet,cùm sit in eum per errorem, dolumue collatum.Respondeo,eum in foro externo præter possessionem,quam habet, etiam titulum, licèt non reipsa,in speciem tamen habere. Sufficit autem vnà cum possessione titulus in speciem acquisitus:quem titulum non verum, sed coloratum Canonici iuris interpretes appellant. Sed quid si neuter possessionem beneficij nactus sit,& vterque dubius est de iure , & lite , & causa. Respondeo, non esse, cur alterutrum cogamus preces Horarias persoluere : Si quidem neuter in beneficio ius habet. Quòd si lis,& causa sit dubia, sed vnus litigantium probabiliter sperat se in causa, & lite victorẽ futurum. Quidam aiunt eum debere preces Horarias recitare , quia credit , & sperat se futurum in lite superiorem, & fructus percepturum. Alij probabilius videtur eum nondum lege teneri, quia ius in beneficio non habet,nec opinio,quam animo conceptam habet de victoria , ius illi dat in beneficio : aut cogit eum preces Horarias recitare. Hoc probabilius mihi videtur.

Decimò quæritur , An qui duo beneficia possidet, debeat bis in die Diuinum officium persoluere ? Duæ sunt opiniones ; quarum vna affirmat , eamque probat Nauarrus afferens pro se Gulielmum Parisiensem , & Carthusianum, hisque eam firmare nititur argumentis . Primò,qui fert emolumentum , & commodum , ferre quoque debet onus,iurta Regulam iuris in capit. Qui sentit , de regulis iuris in sexto. Deinde , quia Beneficium datur ad officium præstandum, vt constat ex capit. vltim. De rescript. in sexto. Accedit, quod qui æs alienum duobus creditoribus debet , necesse est , vt vtrique debitum soluat , si vtrique velit satisfacere: sed qui duo beneficia in duabus Ecclesijs habet, preces duobus eorum beneficiorum fundatoribus debet , & duabus pariter Ecclesijs ministrare. Sic enim , qui duabus est Cappellanijs præfectus , sacra vtique debita curat facienda : & qui duplici munere, & officio Reipublicæ fungitur, vtrumque per se , vel per alterum præstat : & si cui impositum est præceptum de audienda bis re diuina , suo officio , & oneri minimè satisfacit,si semel tantùm audiat , non bis. Sic Nauarr. Miscellan. 60. de orat. numer. 2.3. & 4. Et loquitur de eo , qui habet contra , siue præter ius duo beneficia, non de eo, qui legitima Superioris, & legis auctoritate plura possidet. Idem senserunt Gulielmus Parisiensis in tract. de collat. beneficiorum , & Carthusian. in libro contra pluralitat. benefic. artic.1.Secunda opinio negat, quam reuera sequuntur Paludanus 4. dist.15.quæst.5. artic. 1. Turrecrem.in cap.1.dist.91.quæst.13.Mar.4.distin.12.quæst.6.Ioannes Lignanus,de Horis Canonicis, quæst.9.& quod plus est, S.Thomas quodl. 1.art.13. Paludanus enim, quem Turrecremata , & Maior sequuntur , distinguit in hunc modum: Aut Clericus duo beneficia legitimo iure possidet , videlicet legitima Iuris, aut Romani Pontificis auctoritate, & indulgentia : aut contra fas, & ius possidet , & hoc dupliciter, aut vtrumque contra iura,aut vnum contra fas omne, & ius, & alterum dabile, & iuste. Si vtrumque iure possidet, tunc ratione vtriusque debet Diuinum officium persoluere , sed non bis,quoniam si semel tantùm persoluat , vtrique Ecclesiæ,suoque muneri satisfacit, vnus enim sustinet aliquando duorum labores , & fungitur munere , & officio duorum. Item,vno,eodemque opere duo interdum præcepta , immo etiam tria possumus implere. Vt Religiosus , qui ieiunium seruat ab Ecclesia, & Regula Religionis indictum , & voto susceptum , atque promissum. Si verò duo beneficia quis habeat , eaque contra ius, debet vtrumque deponere. Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamuis semel, aut bis Diuinum officium persoluat, sibi beneficij fructus minime acquirit, eosque debet restituere, quia absq; beneficij titulo sibi percipit, ac retinet, ac si quid etiam damni Ecclesia patitur, id totum compensare debet: vt si Ecclesiam debito obsequio, & ministerio priuauit. Quod si vnum beneficium iure tenet, alterum contra ius, illud, quod præter ius habet, debet dimittere, cuius fructus minime suos facit, siue semel tantum, siue bis. Horarias preces Canonicas recitauerit, & omne damnum Ecclesiæ illatum, cuius beneficium præter, aut contra ius possidet, debet refarcire. Hæc ex Paludano, Turrecremata, & Maiore.

Illud verò quæritur, An si Romani Pontificis indulgentia, duo quis simul habeat beneficia, ita vt eiusmodi Pontificis indulgentia, & iuris relaxatio, in foro quidē Ecclesiæ valeat, non tamen coram Deo, suo officio satisfaciat, & fructus ex vtroque beneficio tuta conscientia percipiat, etiam si Horarias preces semel tantum singulis diebus recitet. Prædicti auctores respondent in foro Ecclesiæ talem Clericum suo muneri satisfacere, si semel quotidie preces Canonicas recitet, non tamen coram Deo. Ecclesia enim cum lege sua Clericum soluat, liberat à pœnis iuris, sed non ab ijs, quæ iure diuino, ac naturali debentur. Sentiunt nimirum ij auctores, oportere beneficiarium, non solùm iure Canonico, sed etiam naturali, & diuino preces Horarias ob beneficium persoluere, aut saltem id aliqua ratione compensare, ne eum, qui Ecclesia fundauit, dotauit, vel extruxit, debito fructu defraudet. Cæterùm si hic beneficiarius damnum, si quod Ecclesia sustinet, refarciat, nullos fructus, quos ex vtroque beneficio percepit, restituere iure compellitur: quandoquidem preces Horarias, quamuis semel tantum recitauit. Neque enim, vt ita num dicam, Horarias preces Canonicas naturali, diuino iure recitare debet, aut fructus restituere, etiamsi eas prætermittat, tamesi Ecclesiæ, cui ratione beneficij deputatur, inferire iure diuino, & naturali cogatur.

Ad obiecta verò in principio respondeo, aliud ius esse in eo, qui duobus creditoribus debet, vel qui duauus Cappellanijs præficitur, vel qui bis rem diuinā audire debet. Cogitur enim vtrique oneri satisfacere. At verò, qui duobus est beneficijs præfectus, quamuis ratione vtriusq; Diuinum officium iure persoluere debeat, non cogitur tamen bis preces Canonicas recitare, sicut qui duplici præcepto quippiam facere compellitur, vna, eadēque actione vtrique satisfacere potest, ac solet. Dubitet quispiam, an is, cui Confessarius præcepit, vt audiat duo sacra, faciat satis, si ex vno loco commode duo simul audiat. Deinde, an is, cui iussu alterius constitutum est, vt quinque templi, siue ædis sacræ altaria inuisat quinquies orationem dominicam recitando, debitum soluat, & expleat, si ex eodem loco ad quinque altaria quinquies recitet Orationem dominicam. Et vtrum is, qui duos, vel plures precarios globulos habet Pontificia auctoritate sacratos, debeat totidem preces fundere, quot globulos sactos habet, quorum singuli eo sunt Pontificiæ indulgentiæ beneficio donati, vt qui semel precationem dominicam, & salutationem Angelicam peroranerit, peccatorum remissionem obtineat. Ad primum, & secundum respondeo, cum satisfacere, si ex eodem loco duo sacra simul cōmodè audiat: nisi Confessarius aliud expresserit: aut eo tam quinque altaribus precationem dominicam quinquies recitet. Ad tertium respondeo, peccatorum remissionem obtineri, dummodo bis Oratio dominica, vnà cum salutatione Angelica peroretur. Nam pro numero sactorum globulorum fundi precatio dominica debet.

Vndecimò quæritur, An Beneficiarius, qui legitima auctoritate, videlicet Episcopi, ratione literarij studij, vel iusta alia de causa, absens est ab Ecclesia ei tamen commodè per alterum in sui locum suffecti inseruit, liber prorsus sit à lege, & præcepto precum Canonicarū recitandarum, si Clericus substitutus nomine ipsius eas reciter? Quidam, teste Panormitano in cap. 1. de celebrat. Missarū senserunt esse liberum, dummodo sit Clericus solùm minoribus Ordinibus initiatus. Quod probare contendunt ex eo, quòd habetur in cap. Peruenit. 1. de appellat. & c. Cùm ex eo, de election. in sexto. Archidiaconus in cap. Eleutherius. dist. 91. ait: Abbatem, & Petrū sensisse Clericum Beneficiarium, qui legitimè abest ab Ecclesia ratione studij literarij, si substituat alium, qui officium faciat nomine ipsius in Ecclesia, non cogi preces Horarias recitare: quod, inquit Archidiaconus Theologi non admittunt. At multò verius est, quod docuerunt Ioann. Andreas, Ioan. Ligneanus, Albertus, Probus, Turrecremata in cap. Eleutherius, dist. 91. quæst. 6. Et videtur colligi ex S. Thoma quodl. 6. q. 8. & Henrico quodl. 15. q. 21. Et ipse Panormit. tradit, huiusmodi Beneficiarium ad preces Canonicas recitandas adstringi, quoniam cum absit ab Ecclesia, iusta ex causa, eo ipso, liber est à lege, & præcepto per seipsum Ecclesiæ inseruiendi, non tamen à præcepto preces Canonicas recitandi. Subijcit tamen Ioannes Andreas, rationi consentaneum sibi videri, si, Ecclesia decreueret vti beneficiarij sacris Ordinibus non initiati, nec animarum curæ præfecti, essent liberi, & soluti à lege, & præcepto de precibus Canonicis recitandis, ratione huius literarij, si per Vicarium aliquem iuis Eccles. is inseruiat: quod consilium Panormitanus approbauit.

Duodecimò quæritur, An is qui receptus est in numerum Canonicorum, sed nondum Canonicatum adeptus est, adepturus primum, vel secundum, vel tertium qui vacauerit, preces Horarias recitare cogatur: Respondet Paludanus 4. dist. 15. q. 5. art. 1. cogi, si eo ipso, quod est, vt Canonicus admissus, habet suffragium in collegio Canonicorum, & sedem in choro: & locum in publicis supplicationibus, item si percipit distributiones quotidianas, vt vocant, licet non percipiat fructus. Reuera debet recitare, si ius in Canonicatu habet, non tamen si ius solum ad Canonicatum habet. Is enim nondum est Canonicus, sicut non est Beneficiarius is, quem Patronus nominat, & offert, donec legitime sit institutus: quia ius ad Beneficium, non est Beneficium.

Decimotertiò quæritur, Quo iure beneficiarius Horatias preces Canonicas recitare cogatur. Communis est videtur Canonici iuris interpretum sententia, eum ad id diuino, & naturali iure, hoc est, iustitiæ lege, non Canonico solo iure compelli. Sic sentiunt Abbas, Zabarella, Turrecremata, Antonius, Ancharanus, partim in c. Dolentes, de celebr. Missar. patum in c. 1. d. 91. Aug. hora n. 6. Rosella Hora. n. 13. Tabien. Hora. q. 15. Armill. Hora. n. 1. & Nauar de orat. c. 7. n. 1. eo argumento permoti, quod Laici, pumitias, decimas, ac cæteras oblationes Ecclesijs dederint, vt Clerici Deum pro ipsis precarentur. Deinde, quia beneficium propter officium confertur, cap. vlt. De rescript. in sexto. Insuper, qui ex altari viuit, altari inseruire debet: sicut è contrario Apostolus ait: Qui altari inseruit, de altari viuit; ergo beneficiū non est virutis præmium, sed laboris merces, & operæ stipendium, ac proinde ei, qui non laborat, merces minimè debetur. Silu. tamen Hora. q. 8. d. 9. docet Beneficiarios solo Ecclesiæ præcepto ad Diuinum officium persoluendum adstringi.

Animaduertendum est, Abbatem, & cæteros, quos ante citaui, contendere, iuris esse diuini, vt saltem preces Canonicas Clerici persoluant, quia Scriptura dicit: Septies in die laudem dixi tibi. Beneficiarius item, oratione, & lege iustitiæ, quia ex beneficio fructus percipit, debet, inquiunt, pro Ecclesia precari. Sed profectò, vt supetius vidimus, id non verè, nec aptè ex eo Scripturæ loco deducunt. Deinde, eo ipso, quòd Clericus ratione beneficij certæ Ecclesiæ deputatur, debet quidem ipsi inseruire, ac ministrare per se, vel per alium; non tamen continuò fit, vt preces Horarias recitare cogatur: satis enim est, si eo modo, & ratione, Ecclesiæ seruiat, quam beneficij institutio postulat. Porrò beneficia, quæ sunt institita, interdum exigunt, vt Beneficiarius per seipsum Ecclesiæ inseruiat, interdum vt per alium id faciat, quæstionis tamen est dubiæ, an aliqua sint beneficia, quæ nullum Clerici in Ecclesia ministerium requirant. Item, an Clerici, qui ea habent cogantur iure naturali preces Horarias recitare, vt satisfaciāt ijs, qui eiusmodi beneficiorum reditus reliquerunt: siquidem nullum aliud officium obire, & exequi compelluntur. De primo, equidem cōmunis opinio negare videtur vllum tale beneficium reperiri. At in Hispania videmus esse beneficia, quæ Præstimonia, vel Præstimoniales portiones vocantur, quæ nec exigunt, vt Clerici in Ecclesijs assidue commorentur: nec vt absentes aliquem in sui locum substituant, qui seruiat Ecclesiæ. De secundo, auctores, quos paulò ante citaui, aperte docent huiusmodi Beneficiarios lege naturali cōpelli ad diuinum officium persoluendum, vel saltem ad aliquas preces recitandas. Certe legi naturali satisfaciunt, si qualescunque preces ad Deum pro fundatoribus beneficiorum fundant.

Clericos sacris Ordinibus initiatos ad preces Horarias recitandas, communi iure compelli.

Cap. V.

PRimò quæritur, An ex Iure Canonico colligatur, Clericos ad sacros Ordines promotos oportere Diuinum officium persoluere? nam, vt Glossa refert in cap. vlt. d. 91. quidam dixerunt, Beneficiarios quidem iure ipso cogi preces Horarias recitare, sed non alios, qui nomine, & ratione sui patrimonij sunt ordinibus initiati. Canonici iuris interpretes communi consensu cum Glossa oppositum colligunt ex cap. Presbyter, dist. 91. vbi ex Concilio Agathensi habetur, Presbyterum septem Horas Canonicas perorare debere: quod item statuitur in cap. 1. de celebrat. Missar. Item in cap. Si quis Presbyter, dist. 91. ibi decernitur: Si quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet alius Clericus Ecclesiæ deputatus in quolibet loco fuerit, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à Cleto. Verum obiiciunt quidam, ex his Decretis non colligi id, quod volumus. Nam in cap. Si quis Presbyter, solùm habetur, Presbyterum, Diaconum, vel Clericum certæ Ecclesiæ deputatum, preces Canonicas recitare debere: quod petinde est, ac si diceretur, beneficiarios tantum Clericos ea lege teneri. Deinde in cap. Presbyter, dist. 91. Solùm sancitum est, vt Presbyteri eam legem obseruent: Vbi nulla est facta Diaconorum, & Subdiaconorum mentio. Panormitanus, Glossa, & alij Canonici iuris interpretes sentiunt, in c. Presbyter, nomine Presbyteri contineri, quotquot sunt sacris ordinibus initiati: quod probant ex c. Si quis, de cohabitatione Clericorum, & mulier. Vbi habetur in hunc modum. Si quis confacerdotum, id est, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus de quacumque fœmina crimine fornicationis suspectus. Et capit. 1. 15. quæst. 5. Vbi Diaconus quidam, cuius crimen erat ad iudicium delatum, Sacerdos appellatur. Ergo appellatione Sacerdotis in ijs, quæ ad fauorem, & beneficium spectant, latè accipiuntur etiam Diaconi, & Subdiaconi in sacris Ordinibus constituti, quamuis in pœnis: & odijs non item. At enim hæc non efficaciter concludunt: quoniam etsi Sacerdotis nomine, Canones, & Iura interdum accipiant Diaconos, & Subdiaconos: licèt presbyteri non sint; sed certè sr tantum nominis etymologiam spectemus, is, qui sacra dat Sacerdos dimissi potest, quod in Diaconos, & Subdiaconos quadrat. Cæterùm appellatione Presbyterorum in Iure non venium Diaconi, & Subdiaconi. Vnde Nauarrus tracta. de Oratione, capit. 7. num. 1. planè testatur nullum extare in Iure Canonico decretum, quo præcipiatur Diaconis, & Subdiaconis, vt Officium Diuinum persoluant; id enim licèt de Sacerdotibus generatim constitueretur, dicere merito possemus, Sacerdotes accipi prefiè, & strictè, non latè, & ample. Ex quo fit, inquit Nauarrus in eodem tract. de oratione. cap. 7. nu. 1. vt Diaconi, & Subdiaconi generali totius Ecclesiæ consuetudine, eadem lege teneantur, qua Presbyteri, & Clerici beneficiarij: consuetudo enim vim legis habet moribus vtentium recepta.

Secundo Quæritur, An Clerici ad minores ordines electi, eadem lege alligentur, qua Diaconi, & Subdiaconi? Glossa in cap. Si quis Presbyter, paulò ante citata, videtur affirmare: nec dissentiunt Innocentius, Hostiensis, Ioan. Andreas, & Panormitanus in cap. 1. de celebrat Missar. Censent enim, iure quidem communi eos cogi Diuinum officium persoluere, sed quia consuetudo hoc ius abrogauit, liberos esse à præcepto preces Canonicas recitandi: quamuis Panormitanus subiiciat, consuetudine eos à Iure Canonico excipi, sed non à Iure diuino: nam eo ipso, quod sunt Clerici delectis ad sortem, & hæreditatem Domini vocantur, & sunt à Laicis omnino discreti, & Ecclesiæ priuilegijs gaudent, & eisdem muneribus potiuntur: & idcirco Diuinum officium eis est persoluendum. Sed profectò Panormitanus nullo firmo conficit argumento id, quod contendit. Nam Clerici non nisi iure Pontificio Horatis preces Canonicas recitare debere, quod si iuris Diuini esset, vt huiusmodi preces perorarent, nequaquam consuetudine introductum esset, vt ab eo onere liberi essent, & immunes. Nec quia ad Clericorum gradus quis euchitur, officium Diuinum persoluere debet: ei nimirum satis est, si debito Clerici officio, & munere fungatur inseruiens Ecclesiæ. Si roges, an ea præcisè ratione, qua quis creatus est Clericus, aliquas alias preces debeat ad Deum fundere? Sunt, qui id affirment, nec tamē certas, ac statas preces constituunt. Alij verò definiunt, & determinant eas, dicentes huiusmodi Clericos, si quatuor Minoribus sint Ordinibus initiati, debere quotidie recitare quindecim Psalmos, qui constituunt, quod vocant Canticum gradtum, aut septem Pœnitentium Psalmos, aut Psalmum B. Virgini consecratum Officium. Si verò prima tantùm Clerici tonsura insigniti sint, ab eis quotidie Psalmum quinquagesimum, cuius initium est, Miserere mei Deus, esse recitandum. Ad quod probandum, hanc illi rationem afferunt: quia Clericus, inquiunt, necesse est, vt sit grato animo erga Ecclesiam, quæ eum ad Clericorum gradum, & honorem prouexit: grati enim esse debemus ijs, qui in nos beneficia contulerunt. At Sotus lib. 10. de iust. q. 5. art. 3. & Medina tract. de oratione, q. 7. manifestè negant tali eos iure, & lege teneri: nam gratias ijs, qui bene de nobis sunt meriti, multis alijs modis, si volumus, & habere, & referre possumus: neq; enim ius naturale, vel diuinū certū modū, & rationē huc in parte præscribit. Immo addit Sotus, Episcopum non posse iure eos ad id obligare.

Tertiò Quæritur, An saltem consuetudine tales Clerici adigantur ad preces aliquas quotidie fundendas? Sotus negat vllam esse, huiusmodi consuetudinem, Medina tamen loco citato. Nauarrus, de orat. c. 7. nu. 13. Ledesmius in 4. p. 2. quæst. 16. art. 4. dub. 6. quinque hos præcessit Paludanus in 4. dist. 15. quæst. 5. art. 1. docent, vbi fuerit vsu recepta talis consuetudo, eam ab huiusmodi Clericis seruari debere: nam sicut iure Canonico potest constitui, vt tales preces recitare cogantur, sic etiam consuetudine introduci poterit. Et hæc videtur magis probanda sententia.

Quarto Quæritur, An Episcopi, qui Clericos ad quatuor Minores Ordines, vel ad primam Tonsuram promouent, possint eis hoc onus imponere, vt preces aliquas quotidie recitare debeant? Sunt, qui id affirment, Sotus, vt dixi, planè negat. Sed certè vbi est consuetudo eas preces recitandi, Episcopi suo officio, & munere fungūtur præcipiendo; vt eam seruent. Vbi verò non extat, meritò ambigi potest, an fas sit Episcopis, id oneris, quod dixi, Clericis imungere. Negat Sotus, sed affirmat Nauarrus loco citato. Meo iudicio, si Episcopus solùm præciperet, vti semel tantùm, vel bis, tèrve certos aliquos Psalmos, vel precationes recitarent, præceptum vim, & locum haberet tanquam de re bona, honesta, nec difficili, & grauī datum: at si præciperet, vt quotidie recitent; graue tunc onus imponet, & difficile præceptum dabit, quod proinde Clericos minimè tenebit.

Quintò Quæritur, An si Romanus Pontifex concedat, vt aliquis Subdiaconus vxorem ducat, hoc ipso, eum soluat lege Horatias preces Canonicas recitandi. Item, quid sit dicendum, si fingamus Titium matrimonium ratum cum Catharina contraxisse, & deinde clam ad Diaconi, aut Subdiaconi ordinem, & gradum esse promotum, quem Canonuni iure, & auctoritate ab ordinis officio, & munere deiectum Summus Pontifex ad suam vxorem accedere compellit. Quæritur, an eo ipso liber sit ab Horarum Canonicarum pensi? Respondeo, minimè: nam Græci Sacerdotes matrimonio sunt iuncti, & tamen Diuinum Officium præstare coguntur. Deinde, qui Principis beneficio ab vna aliqua lege soluitur, non continuò soluitur ab alia, & ab vno vinculo solutus, nō soluitur ab alijs: & relaxatio iuris communis beneficio Principis facta, non amplè, sed strictè est interpretanda. Nihilominus tamen iusta subest causa, qua Romanus Pontifex huiusmodi Diaconum vel Subdiaconum soluat lege preces Canonicas recitandi, eo quòd difficile, & graue sit onus Clerico rei familiari, & vxoriæ vacanti.

Sextò Quæritur, An Clerici, siue Beneficiarij, siue sacris Ordinibus initiati debeant Diuinum Officium persoluere, si fuerint excommunicatione, interdicto, suspensione, seu irregularitate affecti, vel omni Clericorum officio, & ministerio priuati, vel etiam ab omni Clericorum gradu, & loco deiecti? Respondeo, ex communi omnium sententia, vt testatur Silu. Hora. q. 1. eos omnes adhuc lege, & præcepto recitandi preces Canonicas teneri, quoniam culpa sua in eas pœnas inciderunt. Idem iuris est in eo, qui per sententiam Iudicis fuerit ad triremes damnatus, aut à Turcis captus in triremes coniectus, & remigandi ministerio addictus.

De Religiosis ad Diuinum officium persoluendum adstrictis. Cap. VI.

PRimò Quæritur, Quinam Religiosi preces Canonicas recitare debeant? Constans est omnium opinio. Religiosos certum aliquem Ordinem regularem Ecclesiæ auctoritate approbatum professos, & ad chorū, & cantum in eo detate approbatum professos, & ad chorū, & cantum in eo detate approbatum professos, & ad chorū, & cantum in eo det

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudanus videtur affirmare, ob id, quod ex eleemosynis viuât, & gaudeant priuilegijs Clericorum. Sed communis est omnium opinio, eos ab hoc onere esse immunes, & liberos: quoniam reliqui doctores solùm docent hoc præcepto obligari eos, qui sunt religionem professi, & ad chorum, & cantum destinati.

Quartò quæritur, An religiosi professi, qui conuersi dicuntur, Horariarum precum lege teneantur? Paludanus, & Antoninus locis citatis, id videntur affirmare, & Augustinus Anconitanus, teste Siluest. Hora. q. 2. dicto 7. quia ex bonis Laicorum viuunt. Sed cæteri communi consensu negant, quoniam vt paulò ante dixi, Religiosi nullo naturali, aut diuino iure exiguntur preces Canonicas recitare, sed consuetudine vsu recepta. At consuetudine huiusmodi Religiosi Conuersi ab hoc onere sunt liberi. Eadem iuris est de Sanctimonialibus religionem professis, quæ conuersæ dicuntur. Ex quo fit, vt Religiosi equites militaris Ordinis institutum, & regulam professi immunes sint à lege, & præcepto preces Canonicas persoluendi. Satis est, si eas preces quotidie fundant, ac recitent, quas eorum Regula præscribit, ac præcipit.

Quintò quæritur, An Religiosus professus, & deputatus ad cantum & chorum, adstrictus sit Horis canonicis, si è Monasterio fugiat? Respondeo, adstrictum esse, quoniam sponte & vitio suo è Monasterio recedit; & propterea nihil refert, si à choro absit, & aliunde, quàm ex Monasterij bonis sustentetur, cum vtrumque sua culpa contingat. Nauarr. de orat. cap. 7. nu. 19. & 20.

Sextò quæritur, An religiosus ob delictum suum per sententiam è Monasterio electus, sit ab Horis canonicis liber. Nauarrus de oratione, cap. 7. nu. 20. negat eum esse liberum, cum sit adhuc religiosus, & ipsius vitio factū sit, vt è Monasterio eiceretur. Sotus verò lib. 10. de iust. q. 1. art. 1. videtur contrarium affererei quoniam Religiosus Horarum canonicarum lege nequaquā simpliciter est adstrictus naturali, aut diuino iure, quatenus talis est, sed consuetudine, quatenus ad chorum deputatus. Sed qui per sententiā expellitur, amplius non est choro addictus: ergo ab Horis canonicis liber est, & immunis. Videtur mihi Nauarri sententia probabiliorque enim par est, vt quis ex delicto suo commodū reportet. Sed quid dicendū de Religioso, qui est cantui, & choro mācipatus, & per sententiam ad triremes damnatus? Respondet Nauarrus eum etiam lege de horis Canonicis teneri, quoniam culpa sua eam pœnam sustinere, & perferre cōpellitur. Aliunde tamen iustam excusationem habere potest eius oneris; vt si horiarum pr. cationum codice careat; aut si habeat quidem preces tamen recitare commode nequeat.

Septimò quæritur, An Religiosus si cum fuerit destinatus ad chorum, ad Conuersorum Ordinem transferatur, superiorum iussu, & auctoritate, ab Horarum canonicarum penso, & lege eximatur? Sotus loco citato affirmat, & inde probat, quoniam ea lex dicta non ontur, aut manat ex vi, & natura Religionis, sed ex consuetudine, & ex eo, quòd Religiosus deputatur ad chorū: ergo qui leg tima Superioris auctoritate liberatur penitus à choro, eo ipso, à lege Horarum canonicarum solutus cēsetur. Deinde, Beneficiarios, si beneficium deponat, ac sacris Ordinibus non sit initi. tus, ab eodem onere excipiatur: ergo similiter Religiosus, qui à choro diuelitur, ab eodem onere liberatur: atque hæc sententia videtur esse satis probabilis. Ex quo fit, vt Religiosus ad triremes damnatus, vel è Monasterio per sententiam electus, liberati queat ab Horarum canonicarum penso, si auctoritate Superioris remoueatur ab eo statu, quo erat ad chorum deputatus, & ad statum reliquorum Conuersorum transferatur, eo quòd sit Religiosus sactis Ordinibus carens.

Octauò quæritur, An eiusmodi Religiosus Romani Pontificis auctoritate, & beneficio extra Monasterium viuens lege Diuinum Officium persoluendi teneatur? Nauarrus affirmat, ea conditione, si à tribus Religionis votis solutus non sit. Contrà alij distinguunt: Aut in perpetuum extra Monasterium viuere permittitur, aut ad tempus solùm: Si primum, eximitur ab onere prædicto, quoniam eo ipso, liberatur à choro ratione cuius consuetudine, & vsu eiusmodi onus existitat si secundum, minimè, quia non est à choro, & cantu in perpetuum liber. Et hæc mihi videtur verior sententia.

De Horarijs precibus Canonicis integrè & perfectè recitandis. CAP. VII.

PRimò quæritur, An precationum canonicarum omissio lethali peccato conscientiam commaculet eius, qui eas preces prætermittit? Quidam senserunt, commaculare quidem, si per contemptum, vel cum aliorum offensione, vel ex consuetudine omittantur: secus verò non item: etiamsi earum omissio sit cum negligentia coniunctā: tunc enim, inquiunt, venialis noxa, non lethalis contrahitur. Sic Angel. in verbo, Hora. num. 10. cenſet enim legem de recitandis priuatim precibus Horarijs conscientias clericorum leuiter, non grauiter obstringere. Cæterum communis est Canonici iuris interpretum, & Summistarum opinio, culpam lethalem committi tamen si Diuinum officium absque contemptu, per solam negligentiam, sine iusta causa omittatur, cùm alioqui recitari commodè posset. Nam siue ratione Canonicæ legis, siue consuetudinis, eas, quis recitare debeat, præceptum est de re graui, ac propterea minimè sine causa iusta prætermittendum: alioqui culpa lethalis contrahitur ab eo, qui omittit sine iusta, & debita causa. Sic Nauarrus de oratione, cap. 7. num. 1. vbi citat Henricum, Paludanum, Turrecrematam, Caietanum, Siluestrum, & alios.

Secundò quæritur, An lethaliter peccet, qui vnius tantùm Horæ officium integrum omittit, videlicet Primæ, aut Tertiæ, aut Sextæ, aut Nonæ? Respondet Nauarrus loco citato, ex communi sententia, cum lethale peccatum admittere, si citra causam legitimam omittat: quoniam quælibet Hora Officij Diuini, pars non modica, sed notabilis habetur.

Tertiò quæritur, An qui vnius Horæ vnum Psalmum scienter prætermittit, in lethale peccatum incurrat? Respondet Nauarrus de oratione, cap. 6. num. 44. eum, qui omittit vnius Horæ vnam partem notabilem, lethali se peccato obstringere: & hæc est communis omnium sententia. Verùm meritò quærat aliquis quænam sit pars notabilis cuiusque Horæ? Respondet idem Nauarrus, in Prima, Tertia, Sexta, Nona, notabilem partem omitti, si totum principium vnā cum Psalmo negligatur, Sed respondet Antoninus, quem refert ipse Nauarrus, singularum Horarum partem notabilem omitti, cum tertia pars prætermittitur: nam quantumcumque ex certum aliquod totum, siue magnum, siue exiguum, & remue, pars eius notabilis censetur tertia. Verum licet tertia pars in quolibet toto sit notabilis, negari tamen non potest, etiam partem minorem tertia, esse notabilem, quando totum aliquod est magnum. Exempli gratia Dies festus constat viginti quatuor horis à med.a nocte, vsque ad alteram mediam noctem, tertia pars est octo horarum; certè si quis in die festo per quinque, aut quatuor horas opus seruile faciſſet, notabiliter, siue grauiter peccaſſet. Et qui trecentos aureos debet, non solùm grauiter peccat, si centum non soluat, sed etiam si triginta, aut viginti deneget, ac sibi retineat.

Quartò quæritur, An qui per totum diem omnium septem canonicarum Horarum officium absque legitima causa prætermittit, septies peccet, an semel tantummodo? Duæ sunt opiniones. Prima docet septem esse omissiones, ac proinde septem peccata re distincta: quemadmodum si quis quadragenarium ieiunium, quod proximè ante Pascha seruatur, negligeret, tot peccata committeret, quot sunt eius ieiunij dies. Sic etiam, quia septies in die orare quis debet, septies peccat, septem Horas, aut tempora orationi destinata negligens. Sic Fabien. in verbo, Hora. quæst. 18. Secunda opinio tradit, vnum tantùm peccatum admitti in omittendo septem Horarum officio: grauius tamen, quàm si pauciores Horæ prætermitterentur. Atque hæc est communi consensu recepta sententia. Sic Nauar. de orat. cap. 7. num. 6. vbi citat Turrecrematam, Zabarellam, Archidiaconum, Antoninum, Sic Rosel. supplementum Pisan. vt refert Siluest. Hora. q. 12. dicto 6. Præcipuum huius quæstionis caput eo vertitur, An omnes septem preces Horatiæ vnum Clerici ministerium, obsequium, & officium constituant, ita vt quælibet Hora illius totius Officij pars habeatur, an verò sint septem inter se diuersæ precationes, quasi septem Officia, septem diei distinctis temporibus à Clerico persoluenda. Prima opinio, septem Officia esse censet. At communis opinio vnum tantùm vult esse Officium, quotidie præstandum à clerico, ex septem partibus constans: quæ sententia meo iudicio, ad veritatem magis accedit. Si quis igitur septē canonicas Horas die vno prætermittat; in vnum tantùm peccatum incurrit, quoniam vnum integrum quotidianum Officium negligit. Qui tamen per mensem, vel hebdomadam, vel annum Officium Diuinum omiserit, tot peccata perpetrat, quot sunt dies, in quibus diuinum Officium prætermittit; siquidem dierum illorum Officia, non vnum totum Officium constituunt.

Animaduertendum est, non esse idem iuris de omissione Diuini officij, quod de actu voluntatis interno, quo quis sæpius per diem secum statuit canonicas preces omittere. Voluntas enim omittendi sæpius repetitur, dum sæpius confirmatur, vt quidam existimant, aut saltem dum sæpius intermissa renouatur, vel sæpius interrupta renouatur. At o missio Officij septem Horarum per diem minimè itera-

tur, sed

rur, sed vna tantùm existit. Nec in præsentia sermo est de eo, qui sciens vnius Horæ officium omittit, cum tamen decernat in Horis cæteris orare, & deinde appetente tempore, quo in alia Hora persoluere Diuinum officium deberet, id quoque tunc temporis scienter omittit: hic enim proculdubio bis peccauit: quoniam quælibet omissio per se in vitio fuit, & culpa. Cùm igitur communis opinio docet, in septem Horarum officio omittendo vnum tantùm peccatum admitti, locum habet in eo, qui vna voluntate simplici omnes septem Horas canonicas scienter prætermittit. Vnde quidam non bene voluntatis actum intremum sæpius in die repetitum, cum ipsa omissione confundunt.

Quintò Quæritur, An Presbyter, vel Beneficiarius suo munere, & officio satisfaciat, si in persoluendo officio Diuino sibi socium adhibeat, ita vt ambo alternos Psalmorum, & Responsoriorum versus, & lectiones recitent. Communis est opinio eum satisfacere, vt testantur Maior in 4. dist. 12. quæst. 6. & Nauar. de orat. cap. 10. num. 16. vbi citat Henricum, Antoninum, Paludanum, sic etiam Siluest. Hora. q. 7. Et id ipsum vsus, & consuetudo confirmat. Quæres, an solùm ratione consuetudinis huiusmodi, Clericus suum munus, & officium expleat: an verò etiam vi, & natura legis? quod perinde est, ac si quæras, an iuris Canonici sit, vt clerici per seipsos preces Horarias recitent integras, & consuetudo induxerit, vt alternis versibus eas persoluant. Sunt, qui putant id solum consuetudine esse receptum. Mihi tamen verius apparet, quod alij tradiderunt, canonica iura tantùm exigere, vt Psalmi, Responsoria, Cantica, & Lectiones in officio Diuino alternatim à clericis recitentur. Refert Augustinus lib. 9. Confession. capit. 6. & 7. introduxisse Beatum Ambrosium in Ecclesiam Mediolanensem, quod in alias deinde Ecclesias Occidentis manauit, vt Psalmi, & Hymni alternatim more Orientalium dicerentur: quod idem tradiderunt Isidorus libro primo, de Ecclesiast. officiis, cap. 7. Raba. lib. 2. de institut. cleric. ca. 50. & Paulinus in vita B. Ambrosij. Et Socrates lib. 6. cap. 8. scriptum reliquit, ab Ignatio institutum esse in Ecclesia Antiochena consuetudinem alternis versibus canendi. Sic etiam Cassiodorus lib. 10. Tripar. histor. cap. 9. Niceph. lib. 13. cap. 8. quamuis eum morem ad Flauianum, & Diodorum, Monachos Antiochenos referri debere, testatur Theodoretus lib. 2. histor. cap. 24. Et Basilius epist. 63. ait, hunc vsum per omnes Orientis Ecclesias vbique seruari: quem retinuit San. Chrysostomus in Ecclesia Constantinopolitana, testibus Socrate in lib. 6. Histor. Eccles. c. 8. Cassiodoro in lib. 10. Tripar. cap. 9. Niceph. li. 13. cap. 8. Ex his perspicitur, à primis Ecclesiæ temporibus Psalmos alternis in Ecclesia cani solitos.

Sextò Quæritur, An clericus Ecclesiæ præcepto satisfaciat, si preces Canonicas recitet alternis versibus cum socio libero, ac minimè ad eas recitandas adstricto? Respondeo, satisfacere: nihil enim refert socius ne sit lege, & præcepto preces canonicas recitandi solutus, an adstrictus: nam Ecclesiæ præceptum clericus seruat Diuinum officium, partim recitando, partim audiendo: nam clerici solent famulorum, aut aliorum familiarium vti ministerio, & opera in penso Horarum canonicarum soluendo.

Septimò Quæritur, An cùm quis Horarias preces Canonicas vnā cum tribus, aut etiam cum quatuor sociis recitat, debeat aures, & animum ad singulos proferentes attendere? Respondeo, cum præcepto facere satis, si attentè audiat verba, quæ à pluribus pariter pronuntiantur, ac si ab vno tantùm dicerentur.

Octauò Quæritur, An cùm quis alternis cum socio Diuinum officium persoluit, vnà cum eo Orationes, Capitula, & Antiphonas recitare debeat? Rosella, vt testatur Siluest. Hora. q. 7. affirmat Antiphonas simul ab vtroque esse dicendas, quia in choro simul dicuntur. Sed verius est, quod Siluester, & Nauarrus de orat. cap. 10. num. 16. cum Paludano tradunt, sufficere, si quis attentè audiat Antiphonas, Capitula, & Orationes, cùm dicuntur à socio.

Nonò Quæritur, Quo modo Diuinum officium sit persoluendum, quando preces canonicæ simul à tribus, quatuor, plurib̄usve recitantur? Respondeo, vsu esse receptum, vt vnus vnum versiculum pronunciet, & cæteri cum plures, sunt, simul alium versiculum recitēt: & cùm tres sunt, vnus primam lectionem proferat, secundus secūdam, tertius tertiam: & vno capitulum dicente, cæteri audiant. Si roges, an cum plures tribus sunt, sufficiat si trium quisque suam lectionem profe rat, cæteris attentè audientibus? Quidam existimant tunc singulas Lectiones à duobus, vel tribus simul dicendas. Sed certè, cum in choro vsus obtinuerit, vt tres tantùm Clerici tres Lectiones decantent, quisque suam, & cæteri canonici eas attentè audiant, negati non potest; quin etiam id extra chorū seruari tuta conscientia queat, vt tres tātummodo Clerici Lectiones efferant, cæteris attentè, & studiosè audientibus.

Decimò Quæritur, An cùm quis voti Religione, vel ratione pœnitentiæ sibi iniūctæ certos Psalmos, vel Ecclesiasticum pro Mortuis officiū, vel patuas sacras B. Virginis Preces, vel Letanias, vel Hymnos, aliāsve quasibet precationes persoluere, aut recitare debet, suo muneri satisfaciat, si hæc vnà cum socio alternis versibus dicat? Respondeo cum Nauarro, de orat. cap. 10. nu. 19. satisfacere: id enim de more seruatur. Ex quo fit, vt cum plures aliquid prædictorum recitare adiguntur, suum munus, & officium impleant, si omnes simul congregati alternè respondeant. Quæres, an idem iuris sit in eo, qui aliqua obligatione deuinctus, eas preces recitare debet, quæ vulgo dicuntur Rosarium, Corona, & Psalterium B. Virginis. Affirmat Nauarrus, de orat. cap. 10. num. 19. Et rectè quidem meo iudicio: nam tuta conscientia huiusmodi pensum interpretari possumus esse reddendum eo more, quo Horarium officium exoluitur: ergo satis est, si eæ preces alternatim fundantur à duobus.

Vndecimò Quæritur, An qui preces canonicas recitat verba diminuens, & detruncans, peccet? In Clement. 1. de celebr. Missar. Clerici, & Beneficiarij quidam reprehenduntur Diuinum officium persoluentes negligēter, eò quòd, vt ibi dicitur, Horas canonicas dicerent, seu psallerent, transcurrendo, syncopando. Iidem quoque reprehenduntur in cap. dolentes. De celebr. Missarum. Vnde in Concilio Basiliensi Sessio. 21. §. Qualiter Horæ canonicæ sint dicendæ extra chorum, ita habetur: Quoscumque etiam alibi Beneficiarios, seu in sacris constitutos, cùm ad Horas canonicas tenēatur, admonet hæc sancta Synodus, vt si Orationes suas Deo acceptas fore cupiunt, non in gutture, vel inter dentes, seu deglutiendo, aut syncopando dictiones, vel verba, sed reuerenter verbis distinctis, siue soli, siue sociati cum aliis, Officium Diuinum, nocturnumque persoluant. Hæc ibi. Dubitandum non est, quin nonnullum peccatum admittat is, qui cùm Diuinum officium persoluit, verba mutila, & decurtata scienter profert. Secus verò si id, vel vitio linguæ, vel consuetudine quadam (vt sic dicam) ingenita, & quodammodo in naturam conuersa faciunt. Preces enim Horatiæ ita distinctè sunt pronuntiandæ, vt is, qui profert, seipsum intelligat, & percipiatur ab aliis, quibuscum simul orat. Quæres, an Clericus, qui in recitandis precibus Horatiis, verba scienter diminuit, syllabis abscissis, & amputatis, eas repetere debeat. Aiunt quidam esse repetendas: propterea quod præceptum Ecclesiæ in cap. Dolentes, & Clement. supra citatis violat, atque perfringit. At verius est, quod alij tradiderunt, Preces, quæ ità recitantur, non esse repetendas: nam etsi non nihil ea in re peccetur, legis tamen substantia retinetur. Et id à simili probari potest. Nam in cap. Retulerunt. de consecr. dist. 4. rogatus Pontifex, an Sacerdos, qui per insciti am linguæ Latinæ, dum baptizaret, nesciens Latinè loqui dixerat: Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta, tatum, & firmum baptismum contulisset? Respondit: Si solus fuit linguæ lapsus, & error, valuisse Sacramentum. Deinde in leg. Quia debet. ff. de manumiss. testamento, sic statuitur: Qui habebat seruum Cratistum, testamento ita cauit: Seruus meus Cratinus liber esto. Quæro, an seruus Cratistus ad libertatem pernenire possit, cùm testator seruum Cratinum non habeat, sed vnum solùm Cratistum. Respondeo, nihil obesse, quod in syllaba erasset. Si ergo Baptismus mutatis syllabis, & testamentum etiam syllaba corrupta valet, cur preces Horariæ etiam cononicæ non ratæ erunt, & firmæ, tametsi erretur in syllabis? Quæres insuper, an peccent ij, qui è choro egrediuntur, antequam preces finiantur? Peccant. Legimus apud B. Gregor. lib. 2. Dialog. cap. 4. Sanct. Benedictum vidisse Diabolum extrahentem quendam Monachum à choro ante precationis Horariæ finem; & tandem Benedicti flagello Diabolum fugatum. Rursus quæres, an peccent ij, qui chorum tardius ingrediuntur? Olim, teste Cassian. li. 3. De Instit. Monach. cap. 7. Monachis, qui ad Horas Diuinas, vtputa ad Tertiam, Sextam, vel Nonam non accedebant, antequam primus Psalmus finiretur, non licebat Oratorium introire, sed Congregationis missam stantes pro foribus præstolabantur: in nocturnis verò precibus Horatiis vsque ad finem secundi Psalmi permittebatur. Vnde nouum videri non debet, quod in Synodo Basiliensi legimus constitutum Sessio. 21. cap. Quo tempore quisque debeat esse in choro, videlicet absentes à choro non censeri, qui in Maturinis ante finem Psalmi, Venite exultemus, in aliis Horis ante finem primi Psalmi: In Missa ante vltimum Kyrie eleyson officio Diuino interfunt. Hæc ibi.

Duodecimò Quæritur, An qui debēt recitare preces Horarias, debeant quoque recitare patuas preces. B. Virgini

sacras,

Universidad de Deusto
Biblioteca

facias,& debeat Defunctorum officium persoluere. Respondet Nauar.tract.de orat.cap.1.num.3.& 4. ex sententia Ioannis Liguani, Alberti, Paludani, Cardinalis, & Turrecrematæ, hæc omnia officia esse persoluenda ab eo,qui recitate Horatias preces cogitur,iuxta consuetudinem,statuta, vel formulam Ecclesiæ, cuius regulam in recitando Diuino Officio seruat: aliquè persoluere hæc officia non cogitur. De hoc dicam infrà.

De Precibus Canonicis continenter, ac sine vlla interruptione recitandis.

Cap. VIII.

PRimò quæritur, An sit iuris Canonici, vt Horatiæ preces sine interruptione recitentur? Respondeo, iure communi in vniuersum, Officia Diuina esse persoluenda non interrupte. De precibus verò Canonicis ius expressim continetur, in cap. Dolentes de celebr. Miss. vbi reprehenduntur Clerici, & Beneficiarij, qui cum Horas, hoc est preces canonicas, vel priuatim recitant, vel publicè decantant, aliqua colloquia intermiscent. De omnibus officiis Diuinis vniuersè ius colligitur ex cap. Nihil. & cap. Illud. 74. 1. & cap. Nullus. de consecr. dist. 1. & nos ipsa ratio naturalis conuincit. Nam qui cum Rege, vel Principe sermonem habet, eum minimè interrumpit, nisi rusticus, & inurbanus haberi velit. Nauarr. tract. de orat. cap. 10. nu. 18. & sequentibus.

Secundò quæritur. Quidnam interruptio Horatiarū precationum significet? Respondeo, Interruptionem dici, cum quis aliquam de precibus Horatiis canonicis cœptam intermittit animo, & voluntate continuandi reliquum illius precationis post finem eius, quod interponit, vt docet Nauarr. tract. de oratione, cap. 16. nu. 66. & seq. Interponūtur verò aliquādo facto, aliquādo verba, vt cū colloquia intermiscentur.

Tertiò quæritur, An aliquādo fas sit preces canonicas interrumpere? Negari non potest, quin iustis de causis liceat nobis eiusmodi preces interrūpere: ita vt eam partem, quam inceperam relinquimus, repetere minimè cogamur, vt statim dicam. Sed specialim quæstio est, quæna sint iustæ causæ? Eas paucis aperiam. Iustæ causæ habentur, in primis cùm opus est, vel eo cognosci audiue, aut haberesem diuinam audire, vel facere, iussu Superioris opus aliquod, & officio præstare: quodlibet itidem virtutis opus efficere, aut aliquid salutari, honesti famæ, aut aliis bonis nostris, vel proximorū necessariis, has causas, & alias similes, vt iustas approbat Nauarr. tract. de or. cap. 16. nu. 68. & 69. Et est animaduertendum, non sufficere iustam causam, & legitimam, sed talem adesse oportere, vt in aliud tempus differi commodè nequeat: quorum alterutrum si desit, precatio Horatia incœpta minimè inte intermittitur.

Quartò quæritur, An tres nocturnæ vigiliæ diuidi iure cōmuni queant à Matutinis laudibus, nō solùm per Horam, sed etiam per totā noctem interpositam? Respōdeo, tuta conscientia diuidi ob quamlibet honestam causam: alioqui sine iusta, vel honesta causa diuidi iure nō possunt, quia habentur tanquam officiū vnius horæ: ac proinde simul cum Laudibus Matutinis, Nocturnæ vigiliæ persolui debēt. Cæterum olim diuidi solebant, vt testatur Francolin. in tract. de Horis canonicis, cap. 2. nu. 1. & cap. 3. nu. 9. ex Durando, & Vualdēsi, quos hi citat: & nunc etiam Eccleha diuidit in nocte Natalis domini: et, quia sacrificiū Missæ interponit, & in quibusdā Religiosorum domiciliis, & cōuentibus media nocte Psalmi nocturni concinuntur, & deinde sub auroram Matutinæ laudes. In hoc consuetudo iuri derogare potest. Dubitabis, an seiungi possint, & diuidi à se tres nocturnæ vigiliæ per Horā vnā, aut duas, plures ve. Respondet Nauar. de orat. cap. 3. nu. 64. iusta de causa fas nobis esse, dividere. Nā alicubi pro Mortuis clerici nō nouem Psalmos, & totidem Lectiones in tres Ordines diuisas decantant, sed tres tantùm Psalmos cum totidem Lectionibus. Si roges, aut quando nocturnæ vigiliæ à Laudibus Matutinis separantur siue iusta aliqua causa, lethale peccatum committatur. Et an oporteat ante laudum initium Orationē dominicam cum salutatione Angelica recitare, iuxta regulas, & præceptiones, quibus statuitur, vt ante cuiuslibet precationis Horatiæ initium, Oratio dominica cum salutatione Angelica recitetur. In primo, non existimo eum lethaliter peccare, qui sine rationabili causa diuidit, sed tantùm leuiter. In secundo, Nauarrus censet esse Orationem Dominicam præmittendam, eò quòd tunc officium Horæ à Nocturnis Psalmis distinctæ inchoatur: ipse enim, vt supeciùs annotauī, putat octo esse Horas, id est, Horatias preces canonicas, ita vt tres Nocturnæ vigiliæ à Matutinis Laudibus distinguantur. At verò, quia vsus inualuit, vt vna tantùm Hora, hoc est, vnius tantùm Horæ officium censeatur, non video cur Oratio Dominica Matutinarum Laudum initium anteire debeat. Quæres itidem, an cum tres Nocturnæ vigiliæ sine Matutinis Laudibus siniuntur, recitari debeat ad vigiliarum finem precatio Dominica? Constituunt enim Canones, cuiuslibet Horæ Officium Diuinum per Orationem Dominicam terminandum. Respondet etiam Nauarrus de orat. cap. 1. num. 6. finiendas esse vigilias nocturnas per Orationem dominicam, quia faciunt Horam per se à Matutinis Laudibus distinctam. At cum sit vsu receptum, vt pro officio vnius Horæ cum Laudibus habeantur, iure non cogimur, eas per Orationem dominicam terminare.

Ex cap. Si tempore. 4. cum seq. dist.

Quintò quæritur, An cuiuslibet alterius Horæ officium, puta, Primæ, Tertiæ, Sextæ, iusta de causa intermitti, interrumpive tota conscientia queat per aliquod temporis interuallum? Respondeo, posse, quia idem iuris est de hariun Horarum officiis, quod de cæteris: nisi quòd officia alia aliis sunt breuiora, nec ita frequenter iusta causa poteſt occurrere, vt breuiorum Horarum officia interrumpantur. Si quæres, an dum quis Primæ, Tertiæ, Sextæ, aut Nonæ officium persoluit, vnum Psalmum inceptum, iure interrumpat per vnum quadrantem Horæ, aut eo amplius: non enim videtur in tam parua interpositione temporis, posse iure interrumpere. Respondeo, si iusta subsit causa, dubitandum non est, quin sit iure permissa interruptio, etiam vnius Psalmi: vt si ingenti malo subito occurrenti, obsistendum sit, aut aliquid aliud faciendum ob rationabilem causam.

Sed dubiæ quæstionis est, an Diuinum officium repetendum sit, si ad longam temporis spatium interrumpatur. Nauar. de orat. cap. 8. nu. 75. & Medina de orat. q. 16. prope finem insinuant esse iteradum, aiunt enim non esse repetendum, si ad breue tempus interrūpatur. Quidam generatim sentiunt, non esse repetendū etiam interruptum ad longum tempus. Sed probabilius videtur, quod Nauar. & Medina docent: quia interruptum ad lōgum tempus, videtur finiti, nō continuari.

Sextò quæritur, An qui Horatiam precationem interrumpit per risum, iocos, aut sermones aliquo otiosos, & varios, debeat eam repetere? Respondeo, minimè, ita Nauar. de orat. ca. 16. nu. 81. nisi quod dupliciter est peccatum inimitum, precationem interrumpendo sine iusta, & legitima causa, & otiosum verbum, aut vanum opus interuiscendo: sed in vtroque veni alis tantùm noxa contrahitur.

Septimò quæritur, An qui preces Horarias interrumpit animo, & voluntate non continuandi reliquū, quod superest, sed repetendi, quod est ante recitatum, Horarium pensum exoluat, si postea continuet, nec repetat? Negant Nauarr. de orat. cap. 16. nu 73. & nu. 74. & Medina de orat. q. 16. vers. De tertio, cum satisfacere suo muneri, & officio quoniam actus vltra mentem, & voluntatē non se protendit, ac fundit. Quidam alij generatim respondent cum suo officio satisfacere, etiam si nihil repetat, quia poteſt, inquiunt, voluntatem mutare, & ratum habere id, quod recitauit animo, & voluntate repetendi. Sed distinguendum est: aut enim is, cùm ab initio cœpit precationem Horatiam recitare, in animo habuerat postea totum repetere, & tunc locū habet Nauarri, & Medinæ sententia, aut initio nō habuerat in animo iterare, sed reliquum continuare, & tamen postea animum, & voluntatem mutauit, quia statuit repetere, quod antea iam recitauerat, & tunc non cogitur repetere: licitum enim est nobis ab ea voluntate recedere, & pristinam reuocare. Verbi gratia, cœpi recitare Tertiæ horæ preces, & eas interrupi animo, & voluntate repetendi, quod dixeram, debeo postea repetere, vt Nauar. & Medina sentiunt. nam legi, & præcepto non satisfacio, cùm in animo est mihi voluntas contraria nō satisfaciendi. Si tamen interrupi, nec fuit in meo animo iterare, & postea cum precationem Horatiam resumo, volo repetere, si hoc est mihi eam voluntatem mutare, ita vt nihil repetam dummodo quod intermissum est, prosequar: nam totum quod est antea recitatum, valet, vt dicam inferius ex sententia Nauarri. Et idem iuris est de sacro, quod quis in die festo audit ratione præcepti, quo teneturnam si initio in animo habet aliud sacrum audire, vt Ecclesiæ præceptum impleat, audire illud debet; siquidem nondum Ecclesiæ satisfecit. Si autem non statuit aliud audire, eo tamen audito, decreuit aliud audire, non cogitur alteri sacro interesse: est enim ei licitum à voluntate recedere, & ratum habere primum sacrum, quod audiuit. Item si quis preces Horatias recitet voluntate legendi eas solùm non orandi, debet eas repetere: quia legere non est orare.

Octauò quæritur, An idem iuris sit de cæteris, qui vel ratione voti facti, vel pœnitentiæ à Confessario iniunctæ, vel Regulæ monasticæ debent aliquas alias preces recitare? Respondet Nauarrus, idem iuris esse, nec immeritò, quoniam preces Canonicæ iustis de causis interrumpuntur, ergo & aliæ preces. Cum item alicui præceptum datur, ergo, vt

quinque templa, vel altaria per vnum diem inuisat, illud obseruat etiam si interruptis Horis, intra eandem diem id faciat. Hinc est, vt ij, qui quotidie recitate debent eas preces, quas vulgò vocamus Rosarium, Coronam, vel Psalterium B. Virginis, eas tuta conscientia persoluant, etiamsi mane certam partem recitent, & aliam sub meridiem, & aliam ad Vesperam ob occupationes, quæ passim interdiu incidere solent.

Nonò Quæritur, An Diuinum officium inceptum, & iusta de causa interruptum, iterari, ac repeti debeat? Respondeo, minimè. Sic Nauar. tract. de orat. cap. 10. num. 42. & cap. 16. nu. 66. & sequentibus: nam legis, & præcepti substantia se. uatur, etiam si interrumpatur preces, sic etiam Medina de orat. quæst. 19. ad finem.

De tempore, quo preces Horariæ persolui debent.

Cap. IX.

PRimò Quæritur, An certis, statisque horis Diuinum officium sit recitandum, vi canonum, siue iuris communis, cùm priuatim à Clerico persoluitur? Respondeo, Clemen. 1. de celebr. Missarum constitutum esse, vt diutnum, & nocturnum officium, in Ecclesiis, publicè temporibus debitis persoluatur, siue sint Ecclesiæ, quas vocant Cathedrales, siue Collegiatæ, siue Regulares, in quibus de more concinuntur Horatiæ preces. Sic Glossa in illa Clementina. Sic Innocen. Hostien. Ioannes Andreas. & Abbas in cap. 1. de celebrat. Missarum. Sed quamuis ius nihil ibi constituerit de ijs, qui priuatim extra Chorum pensum Horarum exoluunt, nihilominus tamen inter omnes conuenit iuris esse communis, vt eæ etiam preces suis temporibus opportunè recitentur, quod videtur colligi ex capit. 1. de celebrat. Missar.

Secundò Quæritur, Quodnam sit opportunum tempus in quo cuiuslibet precationis Horariæ, & Canonicæ pensum est persoluendum? Constans est omnium opinio, Primam recitari debere vna hora antè, vel post Solis ortum: cui consonat Hymnus:

„ Iam lucis orto sidere.
Tertiam, hora tertia à Solis ortu: Sextam, hora meridiana: Nonam, tertia post meridiem hora: Vespertinam, hora duodecima à Solis ortu: Completam verò, hora post Solis abscessum appetente iam nocte: Nocturnas vigilias cum laudibus matutinis ad mediam noctem, aut quarta vigilia noctis, hoc est, vna, duabus, tribusve horis ante Solis ortum. Hæc sunt debita tempora secundùm Canones, & iura. At verò vsu receptum est, vt singularum Horarum officia persoluantur, iuxta consuetudinem prouinciæ, vel patriæ.

Tertiò Quæritur, An satius sit preces Canonicas anteponendo recitare ob negocia, & occupationes sæpius incidentes, quàm postponendo? Conueniunt omnes, satius esse anteponere ob eam causam, quod attentiùs, studiosiùs, religiosiùs recitari soleant. Deindè, quia in capit. Presbyter, de celebrat. Missarum, & cap. Presbyter, dist. 91. consilium datur, vt Clerici variis occupati negociis, mane Diuinum officium, vsque ad Vespertinum persoluanti & deinde suis rebus attendant. Vnde passim traditur ab omnibus, negligentiæ esse Horatias preces postponere, prouidentiæ verò præponere. Obiicies id, quod Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, & Abbas in capitulo primo, de celebr. Missarum, referunt de quodam Eremita, cui cùm ante tempus Diuinum officium persoluabat, Angelus vuas acerbas deferebat, quas ederet; aliquando verò maturas portigebat, aliquando marcentes. Et cū rogaretur Angelus, cur modò acerbas, modò maturas, modò marcentes vuas ipsi afferret, Respondit, quia ipse aliquando tepus Diuini officij præueniebat, aliquando postponebat, aliquando opportunè seruabat. Ergo (inquiunt) Horatias preces præponere iure non licet. Respondeo, iure suis temporibus singulis Horatias preces recitandas: nihilominus tamen tuta cōscientia absque vllo peccato ob negocia, & occupationes communes, & quæ passim occurrunt, vel anteponuntur, vel postponuntur: præstat autem anteponere. Ille verò Monachus, quia solitariam vitam agebat, suis temporibus Diuinum officium persoluere iure cogebatur. Hinc etiam est, vt de quodam Episcopo memoretur ex Petro Damiano in epistol. ad Desiderium de miraculis sui temporis, eum post obitum suum pœnas in igne purgatorio perpessum, quòd in aula Principis versatus, Diuini officij pensum minimè suis temporibus exoluere consueuerat. Videlicet ille, vel plusquam par erat, aulam regiam frequentauerat; vel preces Horarias publicè in Ecclesijs tempestiuè cantandas non curauerat, vel ipse priuatim eas plusæquo, & sine causa iusta anteponebat, vel postponebat.

Quartò Quæritur, Quomodo intelligatur, id quod dicitur in cap. Presbyter. De celebr. Missar. & cap. Presbyter, d. 91. Videlicet, vt Presbyter mane suæ seruitutis pensum expleat, Primam, scilicet, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperam. Quidam è quibus est Siluest. Hora. quæst. 9. existimant eum locum sic esse intelligendum; vt Clericus negotiis implicatus, statim mane omne pensum Horarum exoluat vsque ad Nonam, Vespertina exclusa: quod ita facere solent Clerici, qui in curia Romana commorantur. Sed certè eo loco etiam Hora Vespertina includitur, sic enim dicitur: Presbyter mane, Matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persoluat. Ergo licitum est Clerico negocijs, & occupationibus distento, mane omnes Horatias preces, etiam Vespertinam recitare: nec aliter eum locum Innocen. Hostiensis, Ioann. And. Abbas, & alij intellexerunt. Quæres, quam habeant sententiam ea verba, quæ statim sequuntur: ¶ Ita tamen, vt horis competentibus, iuxta possibilitatem: aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur. Nam si mane omnes Horatiæ preces recitari queunt: quorsum illud: ¶ Vt horis competentibus compleantur? Respondeo, his verbis concedi Clerico, vt priuatim extra chorum mane Horatias preces peroret, & curet in super, vt publicè in templo à cæteris Clericis Minoribus, quos ibi ius scholares appellat, tempestiuè decantentur.

Quintò Quæritur, An Nocturnæ vigiliæ vnà cum Matutinis laudibus priuatim à Clerico persolui queant in Vespera diei proximè præcedentis, videlicet hora vna, duabus, tribusve ante Solis occasum? Quæstionem mouet in primis, quòd non nisi in media nocte, aut ea transacta fundi, & recitari possint. Deinde preces huiusmodi nocturnæ ad diem subsequentem pertinent: ergo sicut diurnæ preces sequentes, videlicet, Prima, Tertia, Sexta, Nona ante mediam noctem recitari nequeunt, ita nec preces nocturnæ: dies enim subsequens, quòd ad Diuinum officium persoluendum spectat, incipit à media nocte, & producitur vsque ad mediam noctem diei sequentis. Sanct. Thomas quodlib. 3. art. vltim ad 1. cùm hanc quæstionem agitasset, respondit in hunc modum: Si aliquis post dictas Vesperas, & Completorium, dicat Matutinas, si hoc faciat propter lasciuiam, vt quietius somno, & voluptati indulgeat, absque peccato non facit: Si verò propter necessitatē licitæ, & honestæ occupationis, absq; vllo peccato facit. Sic ille. Sed multis hoc difficile videtur: nam fieret inde, vt integrum esset Clerico nocturnas preces recitare tribus horis; immo etiam quatuor ante obitum Solis: eo enim tempore, aut paulo ante, precatio Vespertina, & Completa recitari solent, & possunt: cùm tamen passim Romani Pontificis priuilegio, pluribus concedatur, vt & nocturnas, & matutinas preces hora vna ante Solis abscessum perorare queāt. Quod si alioqui, vt ait S. Thomas, iure tribus, aut duabus horis ante Solis occasum recitari possent, Romani Pontificis priuilegio opus non esset, aiunt quidam S. Thomæ locum sic esse accipiendum precationibus Canonicis, videlicet Vespertina, & Completa opportunè, & conuenienter iuri, recitatis, videlicet hora diei duodecima, & occubante Sole, licitum esse Clericis Nocturnas preces, & Matutinas exoluere: tunc enim persoluentur appetentibus iā noctis tenebris. At reuera hic sensus cum S. Thomæ mente non congruit: nam eo loco quæritur, vt ipsius verbis vtar, Vtrum liceat Clerico, qui tenetur ad Horas Canonicas, dicere Matutinas sequētis diei de sero. Et ait: Respondeo: Si hoc faciat ob necessitatem licitæ, & honestæ occupationis: puta si Clericus, aut Magister debet videre lectiones suas de nocte, vel propter quid aliud huiusmodi, licitè potest dicere, & in alijs Horis Canonicis tempus præuenire: sicut etiam hoc idem in solemnibus Ecclesijs fit. Et ad primum respondens, ait: Dicendum, quòd quantùm ad contractus, & alia huiusmodi, dies incipit à media nocte: sed quantùm ad Ecclesiasticum officium, & solennitatum celebritatis, incipit dies à Vesperis. Vnde si aliquis post dictas Vesperas, & Completorium dicat Matutinas, iam hoc pertinet ad diem sequentem. Ita Sanctus Doctor. Ex quo perspicitur sententiam eius fuisse, vt in Vespera dici præcedentis Nocturnæ, & Matutinæ preces, quæ ad diem sequentem pertinent; tuta conscientia persolui queant.

Alij Sanct. Thomam sic interpretantur: Vt statim post Vespertinam, & Completam preces recitatas, iure persolui queant Nocturnæ, & Matutinæ precationes; dummodo Vespertina, & Completa post Nonam suo debito tempore recitatam solutæ fuerint. Et quia precatio Nona recitari debet tribus post meridiem horis; sequitur, inquiunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt Nocturnum officium exolui possit tribus horis à meridie, & tribus, duabusve horis ante Occidentem Solem. Verumtamen ne hoc responsum mihi probatur: neque enim cum iure ipso conuenit, iuxta quod Vespertina, & Completa preces recitari debent duodecima hora diei, & post Solis Occasum, vel paulo ante: Nec item cum Priuilegio Romani Pontificis, qui nonnunquam Clericis indulget, vt vna hora ante Solis occubitum nocturnũ persoluant officium. Doctrina igitur, & sententia S. Thomæ illa mihi simplicior, & planior videtur esse; vt Nocturnum officium non quidem iure communi, sed consuetudine, & vsu pro more patriæ, siue prouinciæ cuiusq; persolui queat à Clericis priuatim, statim, atq; Vespertina, & Completa preces recitatæ fuerint, eo tempore, quo de more persoluuntur, tribus videlicet, duabusve horis post meridiem elapsis. Hoc enim efficiunt S. Thomæ rationes, nempe quod Ecclesiasticum officium inchoetur in diebus festis, ab hora Vespertina: hoc enim in iure locum non habet: quia incipit officium, cum sit quotidianum à media nocte, & durat vsque ad mediam noctem, in qua finitur, & desinit: alioqui ratio S. Thomæ probaret Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam pertinentes ad diem sequentem recitari iure posse, pridie ad Vesperam. Itẽ, quod in celebrioribus Ecclesijs Nocturnæ preces, statim post Vespertinam, & Completã Horas de more publicè decantari soleant. Deinde, quòd melius sit, Deo pensum Horarũ anticipatò reddere. Item, quod debitor si vitio non vertitur, si anticipata solutione creditori debitũ reddat. Ex quo fit, meo iudicio, vt in ætate, iuxta consuetudinem in prouincia, vel patria receptam, Clericus nocturnũ officium persoluat in Vespera, videlicet hora 22. aut statim post 21. secundum horologium Italicum: cui respondet, iuxta horologium Germanicum, Hispanicum, & Gallicum, hora quinta, vel quarta à meridie in ætate. & in hyeme secundum horologium Italicum, statim post horam 22. aut paulo ante vigesimam secundam: & iuxta horologium Germanicum, hora quinta, aut quarta pomeridiana. Hoc enim cõmuni Clericorum vsu, & consuetudine receptum in multis Italiæ, & Hispaniæ prouinciis videmus: & triduo ante Pascha etiam publicè in Ecclesijs, Nocturnæ vigiliæ, vna cum Matutinis laudibus decantantur, tribus, aut duabus horis ante Solis occasum. Et per Hispaniam vsu est introductum, vt in Ecclesijs Cathedralibus Canonici cantent ante Solis absessum in choro Nocturnas preces, & Matutinas laudes per continuos septem, aut octo dies, in quibus recolitur anniuersaria celebritate festus dies Dominici corporis.

His tamen nonnulla opponuntur. Primò, Nocturnæ preces ad diem pertinent subsequentem: ergo nequeunt pridie recitari: alioqui enim omnes aliæ preces vnius diei pridie solui possent. Deinde, quia alioqui Prima, Tertia, & Sexta, iure quoque pridie ad Vesperam recitarentur. Respondeo, in recitandis precibus Horarijs plurimum consuetudinem valere, quæ ius scriptum sæpius ex toto abrogat, aut ex parte tollit. Consuetudo autem alicubi inualuit, vt Nocturnæ preces pridie ad Vesperam soluantur, non autem ceteræ diurnæ. Immo, vbi vsu approbatum non fuerit, vt Nocturnæ preces pridie recitentur in Vespera, recitari debent, tempore iure communi præscripto. Deinde huiusmodi argumentum nullius videtur esse ponderis, & momenti, eo enim conficeretur, Nocturnas preces ante mediam noctem non esse persoluendas, quia iure communi in media nocte recitari debent. Et ideo rectè Sanctus Thomas dixit, Ecclesiasticum officium nonnunquam, videlicet, meo iudicio, iuxta consuetudinem receptam in prouincia, vel patria, incipere à Vespertinis horis: quamuis reuera iure communi, initium sumat à media nocte. Verumtamen consuetudini standum est, quæ initio varia fuisse creditur pro varietate regionum. Et quia consuetudine introductum est, vt Nocturnæ preces ante Solis occasum recitentur: ideo hæ solùm, non aliæ preces recitari possunt.

Secundò obijciunt: Quorsum ergo multis Clericis Pontificium priuilegium conceditur, vt vna hora ante Solis occasum Nocturnas preces persoluant? Siquidem tuta conscientia tribus, aut duabus horis ante Solem Occidentem recitari queunt? Respondeo, priuilegium concedi, vt iuri communi derogetur, quod statuit preces nocturnas media nocte solui. Pontifex enim creditur iura ferre, non speciales consuetudines regionum, aut locorum: & ita iuri derogat, non consuetudini finis enim consuetudines suum locum, & vim priscinam habere: nisi cum eas expressim tollit, & abrogat. Item non vbique vsus obtinuit, vt Nocturnæ preces pridie, tribus, duabusve horis ante Solis occubitum recitentur à Clericis: ac proinde Pontificium priuilegium locum habet in iis regionibus, in quibus huiusmodi consuetudo non viget. Nam ibi Nocturnæ preces iure communi recitari nequeunt, nisi vel ad mediam noctem, aut saltem non nisi post Solis occasum, & priuilegium Pontificium dat facultatem, vt ibi hora vna ante Solis absessum recitari possint. Si quæras vnde factum est, vt nocturnæ preces recitari queant, statim post Solis occasum, & non reliquum officium. Respondeo, quia reliquum officium est diurnum, & nox, non dies, incipit ab occasu Solis cap. 1. de fer.

Sextò quæritur, Vbinam officium Ecclesiasticum finiatur? Communis omnium est opinio, quod ad numerum precationum canonicarũ spectat, totum officium Ecclesiasticum in precatione completa terminari: ea enim, tanquam vltima, omnes septem canonicas preces finit, & claudit. Vnde & nomẽ accepit. Quod verò pertinet ad tempus, vltra quod officium Ecclesiasticum differri, ac prorogari iure nequit, etiam conuenit inter omnes, illud in media nocte terminari, atque desinere ita vt media nocte elapsa, recitari amplius iure non possit, si qua fuerit precatio canonica prætermissa, quæ ad diem præcedentem spectauerit. Sic Antoninus part. 2. tit. 9. ca. 12. §. vlt. & part. 3. tit. 13. cap. 4. §. 4. Siluest. Hora. q. 9. dicto 6. Nauarr. de orat. cap. 5. num. 54. Obijcies, Officium Ecclesiasticum in precatione Completa terminatur, & claudit. Sed tempus huic precationi Horariæ iure conueniens est quod inter Solis occasum, & appetentis noctis tenebras intercedit: ergo Officij Ecclesiastici tempus minime ad mediam noctem vsque producitur. Respondeo, tempus quod Completæ congruit, esse totum illud temporis spatiũ, quod à Solis occubitu ad ipsas vsque tenebras obscuræ noctis protenditur: & proinde cum precatio Completa sit totius Officij Ecclesiastici finis, & terminus fit, vt appetentibus noctis obscuræ tenebris, totum Officium terminetur: quia tunc dies finitur, & desinit: ac proinde tunc Officium diurnum hora Completa claudit ac terminat.

Septimo quæritur, Vndenam Officium Ecclesiasticum incipiat? Respondent passim auctores putantes se S. Thomæ in hac parte sententiam sequi, quodlib. 5. artic. vlt. ad 1. quod pertinet ad Horarum precationum numerum, non esse dubium, quin à Vespertinis precibus sæpius inchoetur, vt reuera incipit in diebus festis solennioribus. Mihi tamen videtur incipere à nocturnis vigiliis, iuxta Canones, & iura: nam Officium Diuinum est quotidianum, & est nocturnum, & diurnum: ac proinde totum viginti quatuor horarum spatio concluditur, & completur: at verò officium in celebrioribus diebus festis habet duas Vespertinas preces diei præcedentis, & sequentis. Sed illud habet dubitationem, à quota diei, ac temporis hora Officium Ecclesiasticum sit inchoandum? Quidam breuiter respondent iure communi initium sumere à media nocte, quoniam præcedens in media nocte terminatur: ergo eo etiam tempore incipit subsequens officium. Et hæc est communis opinio, vt refert Silu. Hora qu. 9. dicto 6. Deinde, numerus Horarum Canonicarum à Nocturnis vigiliis incipit: sed tempus huiusmodi vigiliis iure deputatum, est media nox. His accedit, quod olim Nocturnæ preces media nocte, aut quatta noctis vigilia persoluebantur. Alij senserunt iure communi in festis diebus solennioribus inchoari à Vespera diei præcedentis.

Verum ego assentior ijs, qui asserunt tempus, vnde iure communi debet Ecclesiasticum Officium incipere non esse illud, quod post recitatas Vesperrinas, & Completas preces proximè sequitur. Sed esse mediam noctem, quo tempore nocturnæ preces iuxta Canones, & iura recitari deberent: nisi esset vsu receptum, vt statim post Solis occubitum recitentur. & alicubi, vt vna, vel duabus, vel etiam tribus horis ante Solem Occidentem persoluantur. Quòd si in diebus festis celebrioribus numerus horarum, vt pridem admonui, à Vespertinis Horis sumit exordium, id non est, quia totum Officium ab Horæ Vesperrinæ tempore sumẽ capiat, ac ducat initium: sed quia officia celebriora, & solenniora duabus constant. Vesperrinis precibus, videlicet primis in die præcedenti, secundis in die sequenti, & hoc est quod S. Thomas non obscurè testatur. Quare totum Officium Diuinum iure communi persoluti debet, eo tempore, quod est intersectum à media nocte præcedente, vsque ad mediam noctem subsequentem.

Octauò quæritur, An aliquod peccatum committat is, qui intra tempus iure præscriptum, preces Horarias canonicas, vel anteponit, vel postponit suo nutu, & arbitratu, cum omni careat causa legitima? Nam quòd iustis de causis citra omne peccatum anteponi, aut postponi queant preces predictæ, nemo negat. Vmbertus in expos. Regulæ S. Benedicti, vt testis est Siluest. Hora quæst. 9. dicto 6. lethale ea in re peccatum admitti dicebat. Sed communi omnium consensu eius sententia reiicitur. Siluest. loco citato. Angel. Hora. num. 12. Tota igitur quæstio est, an saltem venialis culpa admittatur? Id quidam affirmant, hoc inde comprobantes, quòd si preces anteponantur, aut postponantur sine causa legitima, tempus singulis precibus deputatum non seruatur. Deinde, verba, quæ recitantur, minimè Officio Ecclesiastico respondent: Vt si quis Primæ Horæ officium, ante Solis ortum persoluat, non conuenit, quod in Hymno dicitur: Iam lucis orto sidere: multò minus, si Primæ Horæ preces longè post Solis occasum appetente media nocte recitẽtur. Similiter, si Completam precationem, quis persoluent tertia, quartáve noctis hora, non congruit id, quod in Hymno dicitur: Te lucis ante terminum. Et sic de cæteris precibus Horarijs. Aliis tamen in hoc nulla culpa esse videtur, nisi per contemptum Clericus id faciat, aut periculum illi sit, ne Horarias preces omittat, aut ne eas parum studiosè, attentè, & religiosè recitet: non quòd contra ius non faciat, sed quia cõsuetudini receptæ, & quę ius scriptum abrogare potest, inseruiat. Est enim vbique ferè in more positum, vt prima absque vllo scrupulo ante ortum Solis recitetur. Teste item Siluestro, tertia statim post primam recitatur; item prima post Matutinas laudes in aurora recitatas persolui soleat in Cappella Romani Pontificis. Et consuetudine, Sexta cum Tertia cõiungitur, aut Nona cum Sexta, aut Vespertina cum Nona, & Completa cum Vespertina: itaque secundum Canones, & iura Horariæ preces suis singulæ certis temporibus recitari debent, at iuxta consuetudinem receptam recitantur, vt dixi. Hæc illi: quorum opinio probabilis est.

Obijcies id non conuenire iis, quæ dicuntur in Hymnis Horarum. Respondent, sicut quotannis in Præfatione, quæ per totam Octauam Paschatis, & Pentecostes recitari solet, dicitur ¶ Hodierna die, &c.] Et nihilominus aptè ea verba dicuntur: sic etiam de iis, quæ dicuntur in precibus Horarijs, idem est iudicium. Ea enim non referuntur ad tempora, in quibus talia verba recitantur, sed ad ea tempora, quæ significari, & ad memoriam reduci, vna cum Ecclesia volumus.

Obijcies secundò, hinc fieri, vt absque vllo peccato Vespertinæ preces, & Completæ ante meridiem, & prandium quotidie recitari queant, tametsi præueniendi tempus iusta desit causa: immo totius Officij pensum simul summo mane cuique liceret exoluere, aut ad noctem vsque differre. Respondeo, id nequaquam ex dictis cõficiunt solùm fatemur. eas Horarias preces simul recitari absque peccato, quando recitantur, prout moris est, etiamsi tempora iure præscripta minimè seruentur. Est enim in hac parte potius consuetudini standum, quàm iuri scripto. In more verò positum nõ est, vt Vespertinæ preces mane, aut ante prandium recitentur, nisi iustis de causis, ac multò minus vsu receptum est, vt totum officium simul persoluatur absque iusta causa. Consuetudo igitur ferè vbique locorum, & gentium viget, vt certæ aliquæ horæ simul coniungantur, ac proinde anteponantur, aut postponantur, non tamen omnes.

Nonò Quæritur, An Vesperrinæ preces tempore Quadragenarij ieiunij, quod proximè ante Pascha suscipitur, ante prandium persolui debeant? Siluester Hora quæst. 9. dicto 5. Caiet. in Summa Horæ Canonicæ. Nauarrus de oratione, capite tertio, num. 41. vt probant ex cap. Solent, de consecrat. distinct. prima, respondent, publicas in Ecclesijs preces iure communi ante prandium decantati debere, nullo tamen iure cogi Clericos eas priuatim ante prandium recitare. At enim potius est vsu, & consuetudine receptum, vt etiam priuatim à Clericis ante prandium recitentur: nihilominus tamen honesta aliqua de causa, & iusta ad pomeridianũ tempus differuntur.

De Ordine, quo preces Horariæ Canonicæ recitari debent.

Cap. X.

PRimò Quæritur, An qui ordine præposttero preces Canonicas recitat, nonnihil delinquat? Conueniunt omnes, vt constat ex Silu. Hora q. 9. dicto 4. & q. 12. dict. 1. eũ nequaquam lethaliter peccare, qui in recitandis precibus Horarijs præposterum ordinem tenet, etiam si id faciat, absque iusta causa: idmodo tamen contemptus absit. Consentiunt itidẽ vniuersi, ex legitima causa Ordinem Horariarum precationum absque peccato inuertis velut qui per obliuionem, aut inconsiderantiam, tertiam primæ, aut Sextam tertiæ anteponit. Ex quo fit, eum minimè peccare, qui precibus primæ non recitatis, tertiæ officiũ persoluit, quòd nimirum ad id recitãdum rogetur, aut inuitetur à socio, amico, vel familiari, cui vt obsequijs præster, facilè postulata concedit. Nec item peccat is, qui post incœptã tertiam recordatur, se primam non recitasse, & nihilominus tertiam prosequitur, animo, & voluntate recitandi postea primam. Qui tamen sine causa legitima Ordinem inuerteret, veniale peccatum non effugeret.

Vult enim, ac præcipit Ecclesia, vt in recitãdis precibus Horarijs ordo seruetur, quò studiosiùs, religiosiùs, & fructuosiùs Diuinum officium persoluatur.

Secundò quæritur, an qui Ecclesiasticum officium Fetiæ conueniẽs exoluit, cum alioqui præstare deberet officiũ certo alicui Sancto destinatũ, aut è contrario, suo muneri, & Ecclesiæ satisfaciat? Fatentur omnes, eum qui scienter, ac dedita opera Ecclesiasticũ mutat officium ex toto, aut ex parte, Ecclesiæ satisfacere, & tantùm veniale peccatũ admittere. Nam iuris est Canonici, vt septẽ preces Horariæ recitentur, quòd verò hoc officium, aut illud persoluatur, non attinet ad substantiam legis, siue præceptis ed ad modũ, circũstantiamque, ac solennem officij cæremoniam, ac ritũ, ac proinde in mutando officio, aut præposterè recitãdo, minimè legis substantia violatur. Silu. vna cũ aliis. Hora. q. 12. dicto 1. Hinc est, vt si per obliuionem, aut inconsiderantiã bona fide ex toto, vel ex parte officiũ mutetur, peccatũ non sit. Quæres, an qui per errorem, aut scienter Officium mutauerit, repetere debeat Officium intermissum? Respondeo cum communi sentẽtia, quam refert Silu. Hora. q. 9. dicto 4. & q. 12. dicto 1. eum minimè ad id faciendum adstringi, quoniam: quæ ad legis substantiam pertinẽt, exoluitq; quæ consilium est repetere, præceptum non item. Obijcies: Si Officium mutare ex toto, vel ex parte, vel preces Canonicas perturbato ordine recitare, ad modum legis, non substantiã spectat, sequitur, vt nullũ peccatum is Clericus committat, qui ordinem mutat: tametsi id scienter faciat. Respondeo, id non sequi, quia quamuis hic modus ad legis substantiam minimè referatur, non ideò tamen est peccati, quia Ecclesia constituit, vt is modus, ratio, & ordo in recitandis precibus Canonicis seruaretur, nõ tanquam id, in quo consistat lex, sed tanquam legis iusta, & debita cæremonia, ritus, & modus. Cæterum Angelus, vt restatur Silu. Hora. q. 12. dict. 1. sensit, Beneficiatium scienter officium mutantem in toto vno die, lethaliter peccare, alios Clericos non item. Sed id Siluester meritò confutat.

Tertiò quæritur, An qui recitat preces canonicas longè ante tẽpus, quàm oporteret, eas repetere debeat? Vna est omnium opinio, si preces Horariæ, quæ ad certũ diem pertinẽt, pridie, aut post, die recitentur, Ecclesiæ non satisfieri. Dices, creditori satisfacere debitorẽ, si ante tẽpus cõstitutum ei debitum soluat. Respõdeo, disparem esse rationem de precibus Canonicis, ac de debito pecuniario creditori soluendo: quoniam preces Horarias persolui quotidie iubet Ecclesia ob cultum, & honorẽ, quem singulis quibusq; diebus Deo, Sanctisue cælestis patriæ ciuibus deferri voluit. Quẽadmodum igitur ieiunij certis diebus seruandum, aut factum certo die festo audiendum, non sufficit pridie, aut postridie seruare, vel audire: Sic Horariæ preces certo, ac præstituto die soluendæ, altero die siue præcedenti, siue sequenti redditi iure nequeunt. Nec est, quòd aliquis mihi opponat, Nocturnas vigilias, & Matutinas laudes certo die destinatas, pridie ad Vesperam Clericos soluere consueuisse: nam, vt prædixi, id consuetudo introduxit; verùm in aliis precibus Horarijs minimè locum habet, quia id consuetudo nõ habet. Asserunt itidem omnes, si preces Horarias, ante tempus ipsis deputatum, Clericus recitet, intra eum tamen diem, ad quem pertinent; Ecclesiæ præcepto satisfacere, nec eas esse iterãdas: ex quo fit, vt etiam si Primæ Horæ officium longè ante solis ortum, post mediam tamen noctem persoluatur, teperi non debeat. Et Vespertina item, aut completa precatio ante meridiem recitata, iteranda ratione præcepti non sit.

Obijcies, primas Vesperrinas preces in diebus festis celebrioribus esse recitandas post mediam noctem, si recitatæ ante non fuerint: siquidem eæ etiam Vesperrinæ preces ad diem sequentem spectant, cum diei festi celebritas à prima Vespera incipiat, quod attinet ad Ecclesiasticum officiũ. Respondeo, Officium Ecclesiasticum celebrius atque solennius binis Vesperrinis precibus constare, primis, & secundis: ita tamen, vt primæ pridie festi diei persolui debeãtur post mediam illius diei noctem amplius solui nequeunt, vt quis Ecclesiæ præcepto satisfaciat: sicut etiam eodem die ad Vesperrinam, vel ante mediam noctem recitari nequeunt Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ preces, quæ ad diem proximè sequentem spectant: quamuis Nocturnæ vigiliæ, & Matutinæ laudes persoluantur: quoniam has preces consuetudo traxit ad Vesperam pridianam, illas verò non item.

Quartò quæritur, An Ordo seruari debeat inter faciẽdum Missæ sacrificium, & preces Horarias recitandas? Communis habet opinio, vt verè docuit Frãcol. tract. de Horis canoni. ca. 12. ante Nocturnas vigilias, & laudes Matutinas petoratas, fas non esse Clerico rem facere diuinam: quia licet ius Canonicum ordinem minimè statuerit, consuetudine tamen hic Ordo est introductus. At solus Sotus lib. 10. de iust. q. 5. art. 4. & 4. distin. 13. quæst. 2. art. 2. ad finem, contra communem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententiam docet nullo iure, aut consuetudine Clericum cogi hunc ordinem seruare; ac proinde Clericis licere nondum nocturnis, matutinisque precibus peroratis Missæ sacrificiũ facere. Hanc nos quæstionẽ infernis diluemus, cùm de Missę sacrificio disseremus. In præsentia satis est dicere, contra Sotam, communem opinionem in hac parte amplectendã esse.

Quintò Quæritur, Liceat ne Clerico, ante primam recitatam lectis operam? Hanc etiam quæstionem suo loco dissoluemus; vbi breuiter dicemus, licere; eum id sit in more positum; immo etiam propter crebras occupationes, quæ sæpius occurrere solent; fas est Sacerdoti summo mane Primæ, Tertiæ, sextæ, & Nonæ officium, priuatim persoluere ante Missæ sacrificium, vt colligitur ex c. Presbyter, d. 91. & c. Presbyter, de celebrat. Missarum.

De modo, quo preces Horariæ sunt à Clericis persoluendæ.

CAP. XI.

PRimò Quæritur, An Clerico liceat preces Canonicas recitare, iuxta formulam cuiusque Episcopi auctoritate approbatam: quòd est quærere, an Clericus debeat in Horanis precibus exoluendis vti formula sui tantùm Episcopi auctoritate confirmata? Tres video opiniones secum distidentes. Prima distinguit sic: Aut Clericus est ratione sui patrimonij promotus ad ordines, aut ratione beneficij certa in aliqua Ecclesia sui. Si primùm, minimè cogitur vti formula à suo Episcopo constituta, sed potest vti libere ea, qua maluerit. Si secundùm, sequi debet formulam eius Ecclesiæ, in qua situm est beneficium, & religiosus eam, qua suus ordo regularis; cuius institutum est professus, vtitur. Sic auctor directorij lib. 1. tit. 8. Angel. Hora. nu. 12. & 14. Siluest. Hora. q. 1. dicto 4. & Tabien. Hora. q. 10. & 16. Secunda opinio docet, vniuersim omnib. Clericis fas esse vti formula Ecclesiæ Romanæ, non autem aliarum Ecclesiarum, sed tantùm suę diœcesis: quia nimirum Ecclesia Romana est omnium Clericorum mater cõmunis, sicut communis etiam omnium patria Roma censetur. Ita Caiet. in Summa: Horæ canonicæ, cap. 2. Attamen tertia opinio negat licere Clerico vti alia formula, præterquam suæ diœcesis, etiam si sui patrimonij ratione sit prouectus ad ordines. Huius sententiæ fuere Nauar. de orat. c. 19. nu. 21. & c. 22. nu. 23. Sot. lib. de iust. q. 5. art. 3.

Nos verò illud dicimus in primis: Iure communi Canonico, quemlibet Clericum secularem in officio Ecclesiastico persoluendo, vti debere formula in sua Diœcesi approbata: sicut alius quilibet Religiosus, sui instituti & ordinis formulam tenere, & seruare iure compellitur, vt colligi potest ex c. De his, & cap. Placuit, dist. 12. in quibus locis constitutum est, vt omnes Clerici, & Ecclesiæ prouinciales eundem in psallendo modum teneant, quem Metropolitanam Ecclesiam habere cognouerint. Diœcesin verò Clerici intelligimus eã, quæ conuenit Clerico ratione originis, vel domicilij, vel beneficij, in cuius Ecclesia commoratur, ac residet. Nihilominus tamen iure nouo auctoritate Pij Quinti constituto, omnes Clerici tùm seculares, tùm regulares, vti debent formula præscripta in Breuiario, iussu eiusdem Pontificis edito, vt dicitur in Constitutione Pontificia eidem Breuiario præfixa. Vbi verò Breuiarium hoc, non est vsu receptum, Clericos iure communi vti oportet.

Secundò quæritur de Clerico, qui in duabus Ecclesiis Ecclesiastica beneficia legitimè possidet, qua formula vti debeat in pensõ Diuini officij reddendo? Respondet S. Thom. cuius sententia communi consensu recipitur: iure communi antiquo, si in illarum altera Ecclesia resideat, & commoretur, debere vti formula, quæ in Ecclesia seruatur. Nouo tamen iure Pij Quinti auctoritate cõstituto, vti debet formula Breuiarij eiusdem auctoritate promulgati. Si in neutra resideat, iure communi debet vti formula, quam tenet, & seruat ea Ecclesia, in dignius, diuitius, & pinguius beneficium habet: iure verò nouo prædicto, seruare debet formulam noui Breuiarij. At quando beneficia sunt paria, & in neutra Ecclesia Clericus commoratur, ex iure communi vti debet formula, quam habet dignior Ecclesia. Quòd si fuerint Ecclesiæ pares dignitate, ex eodem iure communi potest vti liberè formula quæ in alterutra Ecclesia seruatur, & qua ipse maluerit: At iure nouo præfato, sequi debet noui Breuiarij formulam. Hæc ex S. Thoma quodl. 1. art. 13. quem sequuntur Angel. Hora. nu. 12. & 13. Silu. Hora. q. 1. Tabien. Hora. q. 10. Sot. lib. de iust. 10. q. 5 art. 3. præter id, quod addidimus ex iure nouo, edito à Pio Quinto.

Tertiò Quæritur, Qua formula vti debeant Clerici scholastici, dum in studio literarum versantur? Respondeo, secundùm ius commune, eis esse seruandum formulam, quæ vsu est recepta in ipsorum Diœcesi, à quo originem trahunt, vel in qua domicilium habent, vel in qua beneficium possident: iure tamen nouo, quod diximus, eis est tenenda noui Breuiarij Pij V. auctoritate editi formula.

Quartò quæritur, An vox eius, qui recitat priuatim preces Horarias possit esse ita summissa, vt à nemine audiatur? Perinde est, ac si quæreretur, qualis, & quanta debeat esse vocis pronũciato in eo, qui priuatim preces Canonicas recitat. De qua quæstione agit Medi. q. 7. de orat. & Nauar. de orat. c. 21. nu. 14. & ca. 10. nu. 87. Sat. e Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 12. videtur asserere tantam esse debere vocis pronunciationem, vt vel ab alio, si ibi præsens adesset, audiri posset, vel vt seipsum recitando audiat. Medina de Orat. q. 7. distinguit, aut Clericus solus preces recitat, & tunc requiritur, ac sufficit, si ore tantùm, & voce pronuncier, ita vt seipsum possit audire: aut vnà cum alio recitati, & tunc necesse est, vt ita proferat, vt à socio audiri queat. Sanè si quis solus Diuinum officiũ persoluat, satis est, si sic reciter, ac proferat, vt verè dici queat, ore, & voce preces fundere, siue ab alio, vel à se audiri possit, siue non: quoniam iure solùm cogitur voce, & ore, & non tantùm mẽte, & animo precari, & orare. Ac proinde, si renera linguam, & labia moueat, voce orat, non mente duntaxat. Satis igitur est, vt ait Nauar. de orat. cap. 20. nu. 14. si Clericus dum recitat preces, verba ita proferat, linguã, & labia mouendo, vt seipsum percipiat, & intelligat, & non solùm in gutture pronunciet.

Quintò quæritur, An Beneficiarius, cuius est vnà cum aliis in choro preces Horatias cãtare, suo muneri, & Ecclesiæ satisfaciat, si versiculos ad se pertinẽtes summissa, & tacita voce pronunciet, & recitet; ita vt non cantet, & alios audiat, qui cæteros versiculos decantant? Id petinde est, ac si quæras, an Canonici ad chorum, & cantum deputati, Ecclesiæ præcepto satisfaciant, si tantùm choro præsentes adsint, & in eo summissè Ecclesiasticum officiũ persoluant, nec canãt cum aliis, sed tantùm eos, qui cantant in choro, auscultent? Duæ sunt opiniones. Prima, eos satisfacere, affirmat, quæ esse videtur opinio Caiet. in sum. Horæ canonicæ. §. 4. & Tabien. Hora q. 19. quãuis deinde Caietanus eam mutasse videatur in opusc. 1. tract. 1. lt. in respons. 8. Et loquuntur ij auctores secundùm cõmune ius: nam speciali iure, & instituto, & more Ecclesiarum, non est dubitandũ. Canonicos, aut alios Beneficiarios ad Horatias preces in Choro decantandas, per scipsos compelli, & adstringi. Altera opinio negat eos satisfacere, cui Nauar. de orat. ca. 12. Miscell. 79. & ca. 10. nu. 47. & ca. 11. n. 42. adhæsit, aliique complures: & meritò quidem vera enim est, quippe, quæ cum ipso iure cõuenit. In cap. enim Si quis Presbyter. dist. 92. statuitur, vt quiliber Clericus Ecclesiæ deputatus, qui ad quotidianum psallendi Officium Maturinis, vel Vesperinis Horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à Clero. Idem colligitur ex Concilio Basilien. Sess. 21. §. 1. & ea Concilio Aquisgranensi sub Ludouico Pio Imperatore coacto, can. 131. Deniq; ex Concilio Tridentino. Sess. 24. cap. 12. de reform. vbi decernitur, vt omnes Canonici per se non per substitutos compellantur obire, & exequi officia, atque in mẽ reuertentur, distinctè, deuotèq; laudare. Hinc fit, vt nequaquam præcepto satisfaciant ij Canonici, Beneficiarij, si in choro non psallant.

Quæres, an sibi acquirant eos fructus, quos distributiones quotidianas appellant, si in choro non cantent? Respondeo, minimè, quoniam eiusmodi fructus dantur Canonicis ratione cantus in choro, & non ratione solius præsentiæ: at quod datur ob causam, ea non secuta, minimè deberur. Extat quoque Constitutio Pij V. quæ incipit: Ex proximo Lateranensi Concilio: vbi decernit Pontifex, vt Canonicus, qui non psallit in choro, licet præsens adsit, fructus amittat, quos alioqui lucrifeciſſet, si cantasset.

Sextò quæritur, An vbi viget consuetudo, vt Canonici solùm præsentes adsint in choro, nec canant, nisi per Clericos ad id substitutos, tuta conscientia possit acquirere, aut retinere sibi eiusmodi fructus? Quidam negant id posse consuetudine introduci. Est enim contraria iuri naturali: neque enim fieri iure potest, vt quod datur ob causam, sibi quis lucrifaciat ea causa non secuta. Alij tamen affirmant, eiusmodi cõsuetudinem, vbi fuerit moribus vtentium recepta, valere: ea enim non ius naturæ, aiunt illi, sed ius tantum Canonicum tollit, & abrogat. Consuetudo autem, quæ tantùm iuri scripto auctoritatem detrahit, valet, si sit vtentium moribus approbata.

Ad argumentum verò oppositæ sententiæ respondent, fructus præcisè non dari Canonicis, propterea quod psallant in choro, sed præcepisse Ecclesiam, vt cantent, alioqui fructus amittant. Quare totum hoc est iuris Canonici, quod consuetudine tolli, & abrogari potest. Vnde in multis Ecclesiis

clesiis est vsu receptum, vt Canonici non cantent in choro, sed vt id suppleant per Clericos sibi substitutos, quos alicubi Mansionarios, vel Cappellanos, alicubi Assistios appellant, in quos distribuuntur certæ quędam portiones fructuum ex ipsis Canonicorum beneficiis detractæ: atque ideo hac ratione argumentum propositũ plenius dissoluitur: nam cum huiusmodi distributiones ratione cantus in choro conferantur: si Canonici reuera nec per se, nec per alios id præstarent, eos fructus, seu distributiones sibi acquirere iure non possent. Cùm verò id per seipsos non obeant, sed per Clericos in sui locum subrogatos, contra Canones quidem id faciunt, sed ius naturæ non violantes ac proinde consuetudo, qua alij ad cantum in sui locum adhibentur, valet. Si quæras, an ea consuetudo post Concilium Trid. & prædictam Pij V. Constitutionem valeat? Respondeo, valere, vbi moribus vtentium fuerit recepta, siue continuata post Concilium Triden. quoniam in hac etiam parte Concilio Trid. & Constit. Pij V. Consuetudo potest derogare: & hoc duplicitèr, vel quia post ea iura introduci cœperit; & deinde fuerit vsu confirmatas vel quia ante ea iura inuecta fuerat, & deinde etiam contra eadem ipsa iura continuata.

Septimò Quæritur, An Canonicus priuatim domi suæ recitans preces horarias, vel in choro, nec cantãs cum aliis, nec summisse quidem versiculos ad se pertinentes pronuntians, satisfaciat Ecclesiæ legi? Aiunt quidam eum satisfacere iure communi, saltem vbi viget consuetudo, vt Canonici solùm præsentes adsint in choro, & cantus per Clericos alios suppleatur: nam sufficit, inquiunt, si sua præsentia chorum exornent, & cohonestent. Enim verò, meo iudicio, nisi consuetudo approbata eos defendat, minimè suo muneri, & officio eiusmodi Canonici satisfaciunt: quod manifestum est ex iis, quæ præcedenti quæstione tradidimus.

Octauò Quæritur, Vbinam iure communi sint preces horatiæ persoluendæ? Respondeo, Canonicos, & cæteros Beneficiarios ad cantum in choro adstrictos, ibi etiam Diuinum officiũ reddere oportere. Nam in c. Si quis Presbyter dist. 92. præcipitur, vt Clerici in Ecclesiam ad psallendum cõueniant; & idem colligitur ex Clem. 1. de celebr. Missa. Nec Ecclesiæ legi satisfaciunt, si alibi, quàm in choro horatias recitẽt preces, nec sibi fructus, qui ratione cantus in choro debentur, acquirunt. Cæteri verò Clerici Ecclesiasticum præceptũ implent, ac seruant, si Diuini Officij pẽsum alibi, quàm in templo persoluant.

Quæres, an communi iure Clerici cum priuatim Horarias preces Canonicas recitant, satisfaciant Ecclesiæ præcepto, vbicumque voluerint? Respondeo, satisfacere, dummodo locus debitam attentionem non impediat, aut cum religione, quæ Diuino officio debetur, nõ pugnet, nec aliis præbeat offensionem. Nec enim sine offensione aliorum in viis, plateis, aliisve locis publicis, & profanis recitari queunt, nec attentè, studiosè, & religiosè in iis locis, in quibus frequentes sunt hominum conuentus, clamores, tumultus, & strepitus forenses, siue profani.

De attentione, quæ in recitandis precibus Canonicis iure communi requiritur.

CAP. XII.

SCiendum est, in cap. 1. De celebr. Missa. constitui, vt studiosè, & deuotè officium Diuinum, & nocturnum recitetur. Vbi Glossa: verbum, studiosè, ait ad pronuntiationem exteriorem referri: deuotè ad interiorem animi affectum. De hac re agit Nauar. in tract. de orat. c. 13.

Primò Quæritur, Quotuplex possit esse attentio? Respondeo cum S. Th. 2. 2. q. 83. ar. 13. triplicem esse. Prima est, qua ad verba ipsa animum attendimus, ne in illis pronuntiandis erretur: Altera, qua ad verborum sensum animum attendimus: Tertia, qua attendimus mentem ad finem nobis in ipsa oratione propositum: atque hæc postrema in duas diduciturr aut enim est attentio, qua attendimus animum ad Deum ipsum, in quem tota oratio refertur, aut qua attendimus ad rẽ, quam precibus à Deo impetrare conamur. Et sicut mens orãtis potest esse intenta Deo, in quem oratio dirigitur, sic etiã potest tota cogitatione inhærere in sacra Christi Domini natura humana, & in iis, quæ ad ipsam spectant, per quæ mens sese erigit ad diuina, vt docet Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 13. Nau. de orat. c. 13. nu. 35. Attentio itidem, quæcũque sit illa, tripliciter continetur aut enim actu cogitamus, & animaduertimus, aut vi, & virtute alterius prioris attentionis, aut habitu dumtaxat in re aliqua attendimus. Proponã exemplum: Incipit quis Psalmũ recitare, & in animo habet attendere; deinde verò nolẽs vanis cogitationibus huc, & illuc distrahitur; totus tamẽ Psalmus attẽtè recitatur, vi, & virtute primæ illius voluntatis, qua voluit attento animo Psalmum recitare: in ea enim votũtate persistit, quia non sua spõte distrahitur, nec ab ea per actum contrarium recepit. Habitu verò is attẽdere dicitur, qui preces recitat vsu, quo recitare consueuit, nihil cogitãdo de eis, nec ad eas animum aduertendo: Et hæc attentio potest esse in dormientibus, & in agentibus aliquid solius imaginationis impulsu, vt rectè Gabriel in Canone Missæ, lectione 6. explicat. Dormientes enim ob assiduum morem, & vsum canendi, vel instrumenta musica pulsandi sæpenumero canũt, & digitos mouent, ac si fides, vel cytharam, lyramve pulsarent. Sic etiam contingit interdum, vt dormientes loquantur, & sua peccata confiteantur, & preces solitas recitent. Duo primi attentionis modi, ad preces Horarias sufficiunt: postremus minimè, quia absque vllo voluntatis actu non raro contingit, & præcepto, & legi minimè satisfacimus, nisi sponte, & voluntate seruemus, & impleamus.

Secundò quæritur, An prima attentio, qua animum attendimus ad verba, ne in his proferendis erremus, sit omnino necessaria ad satisfaciendum Ecclesiæ præcepto? Quidam affirmant, & addunt non sufficere secundam, & tertiam animi attentionem, si reuera prima desit. At negare videtur S. Tho. 2. 2. q. 83. art. 13. cùm ait, satis esse, si ad verba, vel ad sensum verborum attendamus: cui quidem sententiæ ego magis assentior. Et ita sentit Caie. 2. 2. q. 83. q. 13. Sot. lib. 10. de iust. q. 5. art. 3. Nauar. de orat. cap. 13. nu. 13. & seq. quamuis in cap. 20. nu. 28. contrarium significare videatur. Nam Oratio, quæ ad Deum funditur, magis sententia verborum, quàm in sono ipso, & voce consistit: & Deus potius attendit ad id, quod dicere volumus, quàm ad id, quod ore profertur. Item, Orare ideo iubemur, vt animum ad diuina attendamus. Dices, primam attentionem, qua attendimus animum ad verba, esse veluti fundamentum, & substantiam attẽtionum cæterarum. Item, eo ipso, quòd quis precari voce debet, & attentè, præcepto quoque cogitur rectè proferre: at id facere non potest, nisi aliqua ratione cutam adhibeat, ne in pronuntiando labatur. Respondeo: Si quis expertus esset, se perperam, & deprauatè proferre, curare aliquo modo deberet, ne in profetendo erraret. Qui tamen experimento nouit se in pronuntiando non labi, satis est, si ad sensum verborum animum attendat, vel ad finem ipsius Orationis, vel ad Deum, ad quem oratio refertur.

Tertiò quæritur, Quotuplex sit mentis distractio. Respondeo, duplicẽ esse; Vna est explicitè, siue expressim voluntaria, quæ quis scienter mentẽ ab Oratione in alias res diuertit: Altera est, qua quis quadã iuris fictione distractus esse dicitur, eo quòd alia opera facit, quæ mentem, & animum necessariò distrahunt: Vt si quis dum pẽsum Horarũ exoluit, simul spõte sua, scribat, disputet, pingat, vel legatnam ad duo huiusmodi opera simul attentus esse non potest: ergo quia scienter prædicta facit opera, sua voluntate ab Horatiis precibus, in quibus deberet attendere, animũ diuertit: & tùm prima, tùm secunda mentis distractio impedit, quo minus præceptũ impleamus. Ex quo fit, vt Titius cõtra, aut præter suam voluntatem distractus, cùm recitat, præceptum seruare censeatur.

Quartò quæritur, Num ad satisfaciendum præcepto, satis sit volutias, quę Titius codicem precationum Canonicarum de more manu capit, aut templum petit, suum Horarum pensum redditurus, quamuis postea preces recitet animo præter voluntatem distractus? Respondeo cum Nauarro de orat. cap. 13. nu. 17. & cum Maiore 4. d. 12. q. 7. post conclusionem 4. satis esse: nam eo ipso, quo alterum istorum more solito facit, in animo habet suum munus, & officium præstare, & obire; & proinde debitam animi attentionem Horatiis precibus accommodat.

Quintò quæritur, An sint duo Ecclesiæ præcepta, vnum de recitandis precibus Canonicis; alterum de ijs recitandis attentè? Quidam affirmant. Sed probabilius, & verius, alij negant, dicentes vnũ tantùm esse præceptum: quod enim præcipit Ecclesia, est, vt preces Horatiæ persoluantur; quod verò attentè recitentur, est præcepti modus, & circumstantia. Obiicies, duplex peccati genus in hoc cõmitti posse; vnum, si Clericus Horarum pensum non soluat; alterum, si scienter distractus preces Horatias recitet. Duo sunt igitur præcepta, & de recitando, & de bene, & attentè recitando. Respondeo, hoc argumento solùm effici, vt præceptum de recitandis precibus Horatiis dupliciter violari contingat, & omittendo, & malè eas recitando: quo etiam modo annuæ confessionis præceptum negligi dupliciter potest, videlicet, omittendo, & malè peccata confitendo.

Sextò quæritur, An qui sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem dispersò preces Horatias recitat, lethale peccatum committat. Et an Ecclesiæ præceptum impleat? Hoc idem est, ac si quæreretur, An Decretum Ecclesiæ in cap. Dolentes. de celebr. Missa, interiorem mentis attentionem præcipiat, an solùm exteriorem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita vt solum præcipiat,ne quis dum Ecclesiasticum persoluit Officium,aliquid operis efficiat, quod animi debitam attentionem tollat,vel impediat: Duæ sunt opiniones. Prima tradit,in eo c.solum præcipi exteriorem attentionem,ac proinde nullum lethale peccatum admittere, & præcepto satisfacere Clericum, qui sola cuagatione mentis vltrò distrahitur. vie quidam iuniores, & citant Innocentium, Hostiensem, Ioannem Andream,Abbatem,& Ancharanum in c. Dolētes, citato. Et proferunt Glossam in Clem.1. De celebrat. Missar. Et Anton.par.3.tit. 13.c.4.§.7.Angel.Hora.nu.28.Siluest.Hora q.11.& in Rosa aurea,casu 9.Rosel.Hora.nu.3.Pisan.Horanum.3.Durandum 4.dist.15.q.12.num.6.Palud.4.dist.15. q. 5. art.2.concl. 4.duobus argumentis mouentur: vno, quod in c. Dolentes dicitur, vt Clerici persoluant Diuinum officium attentè,& deuotè, quantum eis Deus dederit: quibus verbis consilium, non præceptum dari videtur. Altero, quòd Ecclesia nec præcipit, nec vetat, nec punit simpliciter actus mentis interiores: ergo nec imperat internam mentis attentionem.

Opinio secunda,affirmat,in eo cap.dolentes,vtrãque præcipi attentionem,interiorem nempe, & exteriorem, ac proinde Clericum lethaliter peccare,& mmimè præceptum implere,qui sua sponte, quamuis sola animi cogitatione,distrahitur:ita Cai.2.2.q.83.ar.15.Maior.4.d.12.q.7.Nau. de orat. c. 13.nu.19.Sor.lib.10.de iust.q.5.art.5.concl.7.Ledesm.4.p. 2.q. 16.ar.6.dub.5.Tabien.Hora.q.3.c.Gabr.in Canon. Missæ lect. 62.& S.Th.4.d.15.q.4.ar.2.q.4.ad 2.Et hęc opinio est vera,& amplectenda.

In hac quæstione tria sunt, de quibus meritò dubitatur. Primum est,an lethali peccato se ille commaculet,qui mente vltrò distracta recitat preces Horarias. Secundum est, an Ecclesiæ præcepto satisfaciat, ita vt preces non debeat repetere. Tertium est,an is fructus beneficij restituere cogetur, ita vt eos suos non faciat,perinde ac is, qui Diuinũ officium omitteret. De primo quidquid alij dixerint,existimo eum lethale peccatum admittere. Nec puto Innocentium, Hostiensem, Ioannem Andream, & Abbatem oppositum docuisse: quoniam licet dixerint,eum, qui recitat preces Horatias animo distracto leuiter,non grauiter peccare loquuntur, de eo, qui imperfecta quadam animi deliberatione distrahitur,non de eo, qui id scienter, & sponte sua facit. De secundo probabile multi putant, eum officium Diuinum repetere non cogi:sic videtur sentire Medi. de Ora. q. 16. & Cordub. in suis quæstionib.lib.4.q.13.ad finem,de potestа. Papæ, quia licet is lethaliter peccet, diuinum tamen officium persoluit: sicut qui debitum soluit,& alienum restituit ex odio, & maleuolentia:& sicut is, qui per contemptum preces Horatias recitat. Item,quia non videtur contra præcepti substantiam,sed tantùm contra modum agere: nam preces recitat, quamuis male.Sed mihi probabilius,& veriùs oppositum videtur. De tertio dicam in c.14.q.8.in præsentia sufficit dicere, aliquos opinari eum non cogi restituere fructus: quia restitutio fructuum est pœna iure Canonico constituta in eos Beneficiatios, qui Diuinum officium omittunt. Si tamen oppositum quis sentiat,cum Soto.lib.10.de iusti.q.5.a.5. concl.6. & cum Nau.de Ora.c.20.num.11.probabiliter loquetur,ac sentiet.Et mihi hoc magis placet.

Si quæris,quid dicendum de eo, qui sponte confabulãdo, iocando,& alia similia faciendo recitat preces Horatias. Respondeo,de eo posse etiam tria dubitari.Primùm, an lethaliter peccet. Secundùm,an præcepto satisfaciat, an potiùs repetere debeat preces. Tertiùm,an restituere cogatur fructus beneficij,perinde,ac si preces non recitasset.Probabilius existimo eum lethaliter peccare,& præceptum non implere, ac proinde fructus suos nõ facere, quoniam existimo eum præcepti, & legis substantiam non seruare: nec enim peccat solùm contra modum legis, sed contra substantiam: lex enim præcipit,vt nihil extetius faciat is, qui preces Horatias recitat,quod debitam attentionem penitus tollat, aut impediat. Secus verò est de eo, qui animo solùm sponte distracto Diuinum officium persoluit: quoniam voluntaria hominis distractio exterior, videtur præcipi directò: at interior solùm videtur imperari,vt modus præcepti indirecto. Fortassis, vt dixi,probabile est, quod Sotus, & Nauarrus dixerunt etiam eum, qui animo solùm distracto scientet, & sponte preces Horarias recitat,præcepto non satisfacere, & fructus debere restituere. Ad argumentum primum primæ sententiæ respõdeo, Ecclesiam præcepisse attentionem internam animi, vt modum,& conditionem præcepti, Ad secundum, verò eiusdem sententiæ argumentũ respondeo, actus interiores mentis esse duplices:alij enim sunt simpliciter, & ex toto interiores,alij verò ex parte tantùm,videlicet, quia sunt modi quidam,vel conditiones,vel circũstantiæ cum actu exterioti conjunctæ. Ecclesia, quidem non præcipit actus interiores, qui simpliciter, & absolutè in animo, & voluntate perficiuntur, atque complentur, imperat tamen illos actus, vt sunt causæ, & origines,aut quatenus sunt modi,vel circũstantiæ actuum exteriorum. Verbi causa: Ecclesia indicendo ieiunium,simul præcipit, vt velimus ieiunium seruare: eodem modo præcipit, ne aliquid dolo,fraude, amore, vel gratia faciamus: ita planè idem cùm præcipit Ecclesia, vt preces Horarias attentè & studiosè persoluamus, est intelligendum neque enim præcipit, vt mente oremus, sed vt oremus voce quidem, ac studiosè & attentè.

Septimò Quæritur,An qui pensum Horarũ exoluit, dum vestibus se induit,vel spoliat,vel facié lauat, vel simile quippiam facit,peccet, & violet Ecclesiæ præceptum? Respondet B.Antoninus.p.2.tit.9. cap.3.§.3. vix huiusmodi Clericũ præcepto satisfacere. At Cajet.Sot.& Nauar.locis citatis negant, eum quicquam,aut saltem non nisi leuiter peccare, ac prorsus concedunt præceptum implere: quippe eiusmodi opera cùm sint leuia, facilia, & consueta, nequaquam animi debitam attentionem impediunt.

Octauò Quæritur, An qui attentè quidẽ, & studiosè recitat preces, sed in animo habet non satisfacere præcepto, debeat eas repetere,vt suũ Horarium pensum exoluat: Respondeo,cum Medina tract.de orat.q.7.Nauar.de orat.c.16.nu.74. & Ledesm.4. p.2.q.16.ar.6.dub.6.eum oportere. Nam si Titius debeat Caio decem aureos,& totidẽ ei liberalitei donet, non vt soluat illos decẽ, quos debet, cogitur eos decẽ reddere, eò quòd liberalis decẽ aureorum donatio non est debitæ pecuniæ solutio: ergo Titius si sponte preces recitet habens in animo eas iterũ recitare, vt Ecclesiæ præceptũ seruet, non soluit pensum,quod debet.Item si Titius donet Caio,decem aureos,& postea recorderur se illi totidẽ debere,nõ satis est, si velit,vt decem aurei,quos antè donauerat,tanquã persoluti habeantur. Si quis etiam voto, vel iureiurando adstrictus quotidie preces recitare deberet, & eas recitaret, animo, & voluntate non persoluendi votũ,vel iusiurandum,eas repetere deberet,vt iusiurandum, vel votum seruaret.Dices, sufficere,si Titius voluntatẽ mutet,& velit,vt decẽ aurei, quos tam ante donauerat,non tanquam donatiõed tanquam soluti habeantur,& preces Horatiæ ante gratis, & liberaliter recitata voto, & præcepto satisfaciant:nam Ecclesiastici præceptum eo solo nititur, vt Canonicæ preces studiosè, & attentè recitẽtur.Deinde dices, alia videtur esse ratio de debito pecuniario,atq; de voto,ac iureiurando soluendo, & seruando,aut de aliquo præcepto Ecclesiæ implendo: nam qui decem aureos debet, & totidem gratis, & liberaliter donat, adhuc debitor est decem aureorum, quia donatio non est debiti solutio:sed qui preces persoluit, præcepto, voto,& iureiurando, videtur satisfacere,etiam absq; animo,& voluntate implendi præceptum,aut persoluendi votũ.Respõdeo, aliquos his argumentis permotos afferere huiusmodi Clericũ, de quo quærimus, Ecclesiæ præcepto satisfacere,sed veriùs est,quod alij docẽt, vt dixi, aiunt etenim eãdem esse rationẽ de eo, qui rem imperatam facit, statuens iterum facere, vt præceptum seruet, atque de eo, qui cum decem aureos debeat, totidem liberaliter creditori donat: quia etsi necesse non est, vt cum præceptum implemus, expressim recordemur, aut expressim velimus illud implere,at oportet, vt contrariam voluntatem non habeamus: quia opus tuum non vltra tuum animum, & voluntatem protenditur. Non enim præceptum exequeris, si contrariã voluntatem habeas, videlicet iterũ faciendi, quod est tibi imperatum: quia nunc non vis præcepto satisfacere: imples tamen si facias,quamuis nihil de mandato cogites.

Nonò quæritur,An qui per metũ, vel per vim, vel per errorem,& ignorantiam preces Horarias soluit, præcepto satisfaciat? Respondeo, in primis, metu voluntarium non tollit: ergo qui metu pensum Horarum soluit, reuera præceptum implet.At quia violentia voluntarium tollit:qui per vim preces horarias recitat,non videtur præcepto satisfacere; sicut si violenter Titius rem diuinam audiret, aut ieiunium indictum seruaret.Qui verò inscius,vel immemor præcepti Horarias preces recitaret, præcepto Ecclesiæ satisfeciſſe, vere censeretur, cum non habeat voluntarem contrariam non satisfaciendi, aut iterum preces recitandi: nec Ecclesia præcipit, vt scienter preces horarias ad Deum fundamus, sed solùm, vt sponte nostra,& voluntate recitemus. Qui verò per errorem,& ignorantiam diuinum officium persoluit,est quidem præcepti inscius,& immemor sed sponte tamen recitat: Si quæras, an qui tantum legit preces Horatias, satisfaciat præcepto.Respondeo,minimè, vt dixi supra c.8.q.7. Sic Nauat.de Orat. c.13.nu.15.nam qui legit,non orat.

Decimò quæritur, An qui preces Horarias fundit, & simul audit rem diuinam in die festo, quo die audire præcepto cogitur, legi, & præcepto de precibus recitandis satisfaciat. Hanc quæstionem infra diluemus, vbi de hac re duas referemus sententias,vnam,quæ negat,alteram quæ affirmat, & nos hanc secundam semper sequuti sumus:quoniã vno, & eodẽ opere duo præcepta simul implere possumus, & attentio,quæ in sacro audiendo requiritur, non impedit eã, quam horatiæ preces requirũt,& postulat:quoniã vtrique præcepto satisfacimus,si animum ad Deũ ipsum, resque diuinas attendamus,etiamsi nihil de verbis quæ dicuntur cogitemus. Rogabis,an aliquo modo peccamus, si vtrumq; eorũ simul præstemus? Caietanus in opus.To.2.tract.4. affirmat veniale peccatum committi,quando id scienter fit, neque vlla subest iusta excusatio ; alioqui nullum esse peccatum. Nauarrus verò in Man.c.11.nu.8.de orat.c.16.n.71.& Maior in 4.d.18.q.8.absolutè negant vllum peccatum admitti. Et hoc est, probabilius,& veriùs.In eo tamen conueniũt omnes, nihil esse peccati,si preces recitentur eo tempore, quo Sacerdos in Missæ sacrificio submissa, & tacita voce Deum precatur.

Vndecimò Quæritur, An in iis precibus, quæ solum pietatis studio,& nõ ratione præcepti funduntur,requiratur mentis attentio, ita vt precemus, si animo vltro distracto recitemus? Gabriel in Canon.Missæ lection.62.negat vllũ peccatũ admitti:quod probat,quia huiusmodi preces vltro recitamus, ergo non iubemur animum ad preces attendere. Hoc tamen Ledesmius in 4.p.2.q.16.ar.9.dub.2.refutat affirmans veniale saltem peccatũ admitti Idem quoq; docent Sot.li.10.de iust. 9.5.art.5.conclus.6. & 7. Nau. de orat. c. 11. & ratio huius est, quia oratio libera quidẽ est,ab ea enim vacare,&cessare possumus,at eo ipso,quod funditur coràm Deo, fundi debet prout ipsius orationis ratio & natura postulat,ac vt decet Diuinam Maiestatẽ.Quemadmodũ liberè quidem Regem,vel Principem aliquẽ adimus & cum eo loquimur:at nihilominus eum adire, & alloqui debemus cõuenienter eius honori ac dignitati:alioqui inurbani,agrestes,& rustici optimo iure censebimur.Illud tamen est animaduertendum, aliquãdo contingere, vt quis recitet aliquas preces non animo quidem, & voluntate precandi Deum,sed secum loquendi, se reficiendi,ac mentem alio diuertendi:& tũc nihil penitus peccat, si preces recitet scilẽt animo cogitatione distracto: quemadmodum si quædam alia secum loqueretur quispiam, vt mentem alio deflecteret,& huc fortassis Gabriel spectauit.

Duodecimò Quæritur, de eo, qui nihil animaduertẽs bonam partẽ Ecclesiastici officij persoluit animo variis cogitationibus distracto,an scilicet repetere debeat.Respondeo.nihil repetere debere:nimirum,quia mentis distractio minimè fuit voluntaria.Sed quid de eo iudicandũ,qui recitat, & postea penitus obliuiscitur id, quod ante recitarat ? Hinc enim existunt,& surgũt multorũ in animis scrupuli, qui cum integrum Psalmũ recitauerint,non recordantur amplius id,quod recitauerant,& ideo repetunt,ac deinde obliuiscuntur, quod repetiuerint. Hisce scrupulosis hominibus mederi oportet suadendo eis,vt nihil repetant : alioqui si semel eis concedatur, vt dicta replicẽt,innumeris scrupulis aditus patebit: nam tertio,& quarto,& sæpiùs iterata à capite recitabunt.

De causis, quæ iustam precationum Canonicarum vacationem, & excusationem dare queunt.

CAP. XIII.

COnstanter omnes docuere, quibusdã de causis Clericos immunes ac liberos esse à lege, & præcepto recitandi preces Horatias:sed quænam illæ sint,inquirendum est.

Primò Quæritur, an sit iusta, excusatio infirmitatis, siue incõmodæ valetudinis ? Respondeo, ex communi omnium sententia, Clericos ob infirmitatem corporis, ex toto, vel ex parte liberari à penso Horarum Canonicarum Sciendum tamen est, nonnullas esse corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere,& penso non soluunt,& eximunt: quia tantummodo incommoda quadam valetudine corpus afficiunt; quales ferè sunt capitis, pectoris, aut stomachi dolores. Deinde sunt aliqui morbi,qui ad tempus tantùm iustam excusationem afferunt: qualis solet esse quartana febris inueterata, aut lenis Terriana non multum vexans, vt docet Nauar.de orat.cap.11.num.1.& in Man. c.13.nu.100. Si quæras, an qui Quartana febri laborat,vel qui credit se aliquo impedimento implicandum, quo minùs suo tempore possit preces Horatias recitare debeat tempus præuenire, & officium Diuinum,ex toto soluere.Meo iudicio si ante vel post impedimentum potest commodè totum officium persoluere, id præstare debet.Secus, non item.

Quæres igitur, qualis, ac quanta infirmitas sit, quæ Clericum ab eo onere liberet ? Respondeo, eam esse, quæ corporis valetudini grauiter nocet.Quæres deinde,quid faciendum,quando,dubitatur, sit nec ne infirmitas grauis:Respondeo.si commodè Præfectus, vel Superior aditi possit, petenda est ab eo Indulgentia, per quam lege soluamur, aut consulendus est medicus, cuius consilio, & iudicio de morbi grauitate, stándum est. Si petas,an cùm de morbi grauitate dubij simus, solùm sufficiat Medici consilium. vt à penso Horarum liberemur, an verò interuenire quoque debeat Superioris auctoritas, qui nos Indulgentiæ Beneficio excipiat à lege? Sotus lib.10.de iust.q.5.a.3. videtur innuere,requiri etiam Superioris assensum,& nutum.Nauar.de orat.cap.11.nu.16.& c.11.n.4. docet solùm Medici iudicium sufficere, quia etiam cùm ambigimus,an ieiunij seruare debeamus, satis est Medici consilium, de grauitate morbi iudicantis, & quia ita est vsu receptum: nam Medici tantùm consilium petitur. Sed enim cum dubium, & incertum nobis est, corporis valetudini nociturane sit precationum Canonicarum recitatio, Medici consilij sequi debemus:qui si iudicauerit eã graue damnum allaturam corpori, liberi sumus à lege : atque hæc fuit Nauarri sententia:non quia Medicorum sit à lege nos soluere,sed quia eorum est, iudicare de morbi grauitate, vel leuitate,quibus, grauem morbum esse dicentibus, corporis valetudini consulere nos oportet. Quemadmodum si Medicus senserit certum quendam cibum esse lethiferum,ab eo abstinere debemus,non quòd Medicus ipse nobis legem constituat,sed quòd cibos salutares, aut è contrario insalubres, & noxios oitendat Si verò cõsilio, & iudicio Medici res adhuc dubia,& incerta sit,tunc requirẽdus est à Superiore assensus, quo à lege eximamur.& in hoc locũ habet,quod dixit Sotus: est enim necessaria Superioris indulgẽtia, cuius est legis immunitatem,& vacationem Horarum cõcedere, non Medici.

Secundò quæritur,An qui morbi causa Diuinum officium commodè persoluere nequit, debeat saltem alium audire illud recitantem? Gerardus,quem proferunt Siluester, Nauarrus,& alij, affirmabat eiusmodi ægrotum audire alium recitantem debere, quoties commode posset audire,& non recitare.Constans est tamen omnium opinio,ea lege minimè teneri:neque enim vllus extat Canon, quo id præcipiatur, neque ratio,quæ id suadeat.Ita Nauarrus de orat. c.11.n.6. Silu. Hora.q.4.ex Innocentio, & Abbate, & alijs in cap.dolentes, & cap.1.de celebr.Missar.

Tertiò quæritur, an cæcus iustam habeat excusationem? Respondeo,in cæco,ex parte, non autem ex toto iustam esse excusationem cæcitatis cùm legere nequeat: at si commodè potest sibi socium adsciscere,qui cum officium persoluat,debet ei se adiungere,vt ait Nauar.de oration.c.11.n.13.

Quartò quæritur,An infirmus eo ipso,quòd est immunis, & liber ab officio Horario ex toto recitando, sit etiam liber ab eodem ex parte persoluendo ? Hanc quæsthonem tractat Nauar. de orat.cap.11.n 6.& sequentibus. Causa quæstionis hæc est,quia qui totũ soluere, aut præstare non potest, quod debet,vel quod vouit,aut quod promisit, iurauitve, debet ex parte implere,si commodè possit. Qui etiam totum quadragenarium ieiunium, quod proximè ante Pascha recolitur, seruare non potest, debet quibus diebus potest,& qui in die ieiunij semel tantùm edere nequit, debet se ab esu carnium continere:qui etiam certo die se in iudicio non sistit,aut debitum non soluit, vti oportet, debet id præstare primo quoque tempore opportuno : ergo, à simili,infirmus, qui totum Officium Ecclesiasticum persoluere nequit , debet partem, quam potest.Respondeo,in primis in hũc modum, aut infirmus potest maiorem sui pensi partem reddere, aut secus. Si primum,debet eam partẽ persoluere,& hoc conficiunt argumenta proposita.Si secundum, tunc liber est à lege recitandi quamlibet Diuini officij partem:neque enim lex omnis,qua quippiam debemus efficere, obligationem affert quamlibet etiam minimã partem faciendi. Veluti si quis lege aliqua cogitur Romam ire,non debet medium iter facere, si ad eã nequeat peruenire : nec qui in die festo rem diuinã audire non potest,debet quamlibet eius partem minimam audire. Sunt autem multa,quæ si ex toto persolui nequeunt,possunt,& debent per partes,quod in debitis pecuniarijs contingit.Alia verò sunt,quæ licet in totum præstari non possunt, debent tamen in partem, quando maior pars solui commodè potest. Denique alia sunt, quæ si omnino reddi nequeunt, nec partim quoque solui debent.præsertim vbi partes sunt minimæ. Sic Nauar.de orat.cap.11.num.16.& sequentibus.

Quinto quæritur, an infirmus, vt cæcus, qui preces Horarias legere non potest,debeat saltem eas recitare, quas memoria tenet. Respondet Nauarrus de orat. cap.11.num.15. Si eæ maiorem partem precationum efficiant, debere ; alioqui minimè,quia cùm memoria teneat,easque solitus sit recitare memoriter,nihil morbo cæcitateve impeditur. Sot.lib.10.de iust.quæstion.5.artic.1.concl.9. debitat, an qui memoria,officium Diuinum teneret,id memoriter recitare cogeretur. Sed probabilius est,cum præcepto, & lege teneri:quia cùm possit

Universidad de Deusto
Biblioteca

præceptum implere,eo ipso debet. Quare si ob morbum, vel ægritatem,nullam partem precum commodè recitare possit, absolutè,& simpliciter est liber à lege:secus,si possit.

Sextò quæritur,An infirmus debeat socium sibi adhibere, qui cum Horarium pensum soluat,si solus sibi ei muneri non sufficiat: Respondet Nau.de orat.c.11.n.19. & n.13 Si facilè sibi socium adhibere queat,debere alioqui minimè,liquidè quod per amicos possumus,id per nos posse meritò censemur.

Septimò quæritur,An infirmus postquam è morbo conualuerit,debeat preces repetere per morbū intermissas. Constanter negant omnes debere:quod quidè ipsa etiam Ratio persuadet,quia quotidianū Horarum pensum,est institutum ob singulorum dierum honorem,& cultum,ergo exacto die, quicunq; sit ille,lex quotidiani eius pensi soluendi extinguitur,ac proinde non amplius reuiuiscitita Silu.Hora.q.4.

Octauò quæritur, an ægrotus supplere debeat Horarias preces per alias,quas citra vllum incommodum, recitare potest dum male valet? Angelus Hora.n.4. insinuat debere. At Silu.Hora.q.4.absolutè,& simpliciter negat. Nau. de orat. c. 11.n.19.distinguit: quòd ad ius quidem Canonicum spectat, ea lege non tenetur; quòd ad diuinum verò ius pertinet, tenetur. Angelus, quia multorum opinionem secutus senserat iuris esse diuini Beneficiatos ratione beneficij accepti debere pensum Horarū reddere,sensit quoq; probabiliter ægrum, qui non potest preces horarias recitare,id alijs debere precibus compensare. At Silu.quia senserat,tantùm esse iuris Canonici,vt pensum Horarum Clericus soluat, meritò quoque sensit,infirmum eo ipso,quod ab eo onere libet, & immunis est,liberari quoque à lege,& præcepto quarumlibet aliarum precum recitandarum,& hoc verius videtur.

Nonò quæritur, An Romani Pontificis auctoritate possit Beneficiarius Clericus absolui à lege preces Canonicas recitandi, quod est quærere an Romani Pontificis Indulgentia, qua Clericum ab Horatio pensо liberat iustam excusationem det: Duæ sunt opiniones,quatū prima negat, & est Angeli Abbatem secuti, Turrecrematæ iudem,aliorumque paucorum,quos id argumentum permouit, quòd Beneficiarius naturali iure cogatur Horarum pensum soluere. Nam beneficium propter officium datur, ergo ea conditione,& lege Clericus beneficiū habet, vt Ecclesiasticū persoluat officium: itē,quia debet orare Deum pro ijs,qui sua bona Ecclesiæ dederunt,ex quibus sunt beneficia fundata, & erecta,& hæc lex est iustitiæ. Insuper, quia iuris Diuini est, vt septies Clericus oret quotidie iuxta illud in Psal.118. septies in die laudem dixi tibi. Quod si eis opponas, tantùm iuris esse Canonici, vt preces Horariæ à Clericis recitentur. Respondent illi,id quidem Iure Canonico esse constitutum videlicet, quod attinet ad modum,& formulam orandi:sed nihilominus etiam iuris esse naturalis officium Diuinum persoluere. Ius etenim scriptum,certum modum, & ritum preces recitandi præscripsit. Sic Abbas in c.1.de celebrat. Missar. Turrecrem.c.Eleuterius, dist.91.quæst.1.Angel.Hora.q.1.Rosel.Hora.n.13.

Secunda opinio affirmat, quæ placuit Siluestro, verbo Hora,q.8.Tabien. Horæ Canonicæ.q.15.Nau.tract.de orat.c 11.n.31.Armil.Hora,n.11.Hanc opinionem,ante eos defendebant Gulielmus de monte Lauduno,Ioa.Lignanus, & Cardinalis in Clem.1.de celebrat. Missarum. Hæc sententia mihi quoque placet. Nimirum, Clericus, quamuis beneficium acceperit vna cum pensо,& onere precum Canonicarum,id tamen oneris est impositum Canonica lege tantummodò,quæ lex Romani Pontificis indulgentia, & auctoritate, ex toto, vel ex parte abrogari,aut relaxari potest:habet enim plenam auctoritatem Romanus Pontifex in ijs, quæ iure tantum Canonico sunt constituta.

Decimò quæritur, An similiter Clericus sacris ordinibus initiatus Romani Pontificis beneficio possit eximi à lege,& præcepto preces Canonicas recitandi? Angelus itē, cum Abbate negat,tatus scilicet iuris esse diuini,vt septies in die Clericus Deum oretiac proinde non posse Romanū Pontificem eiusmodi lege liberare,quamuis concedere queat, vt hoc vel illo vtatur modo precandi Sed verius est,quod Siluester docuit,in verbo Hora.q.4.id non esse iuris Diuini, ac proinde posse Clericum Rom.Pont.concessu excipi à lege iam dicta.

Vndecimò quæritur, an etiam Episcopo ius sit ab ea lege Beneficiatos aliosve Clericos eximendi? Vna est omnium opinio contra Gerardum, vt docet Nauar. de orat.c.11.n.14. ex Innocentio,Hostiensi,Ioan.Andrea,Abbate,& aliis,penes Episcopum id iuris non esse, quippe qui Iuri communi Canonico derogare ex toto,vel ex parte nequit præterquam in ijs,quo iure ipso,aut consuetudine, vel præscriptione permittuntur. Episcopi tamen est hanc, vel illam precandi formulam approbare, vt colligitur ex cap.1. Dist.91. Potest itidem Episcopus Clerico iure communi cōcedere,vt hac vel illa precandi formula approbata vtatur. Dixi (iure communi) quoniam iure nouo à PioQuinto constituto minimè potest.

Duodecimò quæritur,An Episcopus Indulgēs puero septem annos egresso,vti beneficiū simplex habeat,simul etiam concedere queat,ne recitet preces Canonicas? Gerardus item affirmabat. Sed negat communis opinio, vt Nauar. de orat. cap.11.num.14.testatur. Nam Episcopus ius commune relaxare non potest nisi in casibus iure ipso communi permissis aut consuetudine concessis.Porrò est hic animaduertendum, olim iure communi potuisse Episcopum beneficium simplex conferre eiusmodi puero: at post Concilium Tridentinum amplius non potest: eò quod ad quodlibet beneficium simplex obtinendum, exigit in Clerico quatuordecim annorum ætatem, vt habetur Sess.23.cap.6.de reformat. Sed dubiæ adhuc quæstionis est, an si Romanus Pontifex puero Beneficium det,quia rigorem iuris in hac parte vult relaxare, conferendo in puerum ante debitam ætatem Beneficium,eo ipso relaxet etiam ius,ita vt eum puerum liberet, ac soluat à lege de recitandis precibus Horariis. Respondeo, si Beneficium conferat scienter infanti ante septennium siue antequam sit rationis compos, videtur eo ipso, ius remittere,ne ille infans preces Horarias recitet. Item, si conferat puero, quem scit, nescire legere Latinè, videtur eo ipso, relaxare ius, & legem de recitandis precibus Canonicis, quoniam puer ille cum legere Latinè nesciat, recitare preces Horarias non potest:& hoc nouit Pontifex, cum in illum Beneficium contulit:ergo eo ipso,soluit eum à lege de precibus recitandis. Tertio si beneficium confert puero rationis compoti, & septennium egresso,non eo ipso,liberat eum à pensо Horarū Canonicarum:quoniam nō cui vnum priuilegium Princeps concedit, eo ipso concedit alterum, hoc autem in casu,duo sunt priuilegia, vnum, quia confertur beneficium puero nondum iustam, & debitam ætatem habenti: alterum, quia solueretur puer à lege de recitādis precibus Horariis:ergo non eo ipso, quo primum conceditur, censetur secundum concessum. Item, non eo ipso, quo quis soluitur ab vna lege,aut ab vno vinculo, soluitur ab altero:quoniam plus est, solui aliquem à duabus legibus, & vinculis, quàm solui ab vno vinculo & lege. Vnde fit, vt eiusmodi puer debeat preces Horarias recitare,quòd si nescit Latinè legere,debet operam, & diligentiā adhibere, vt discat Latinè legere, vel impetrare à Romano Pontifice priuilegium, quo ab ea lege soluatur. Nec sufficit,si dicat supplicatum esse Pontifici, vt suppleret ætatem pueri,quia hoc solùm est supplicare Pontifici, vt puerum soluat à lege,qua iustam, & debitam ætatem deberet attingere ad beneficium habendum. Ergo nisi Pontifici etiam supplicetur,vt soluat puerum à lege de precibus Canonicis recitandis,& ipse Pontifex id concedat,puer debet Diuinum officium recitare.

Decimotertiò Quæritur, An iuuenis dū literatum studijs operam dat,quique per Vicarium substitutū inseruit Ecclesiæ,liber sit à lege Horarum Canonicarum? Quidam affirmant permoti auctoritate Abbatis antiqui, & Archidiaconi in c.Eleutherius.d.91. Sed communis sententia nequaquam eum tali onere liberat,Nan.de orationе c.11.n.12.

Decimoquartò quæritur, An peregrinatio iustè, & legitimè susceptа ad certa loca pia, & religiosa, iustā præbeat excusationem precum Canonicarum,quando Beneficiarius per alium sui loco subrogatum Ecclesiæ deseruit,in qua est illud beneficium? Quidam affirmant.Sed Nau.de orat.c.11.n.33.negat,& meritò:nam pensum Horarum eiusmodi est personale,ac proinde quisque per se ipsum debet id persoluere.

Decimoquintò quæritur, An grauis aliqua occupatio,quę solet interdum accidere,iustam afferat excusationem? Respondeo,cum Henrico quod.15.q.12. Maio.4.d.12.q.6. Nau. de orat.c.11.n.34.asserte,si absque offensione aliorum ea occupatio prætermitti,aut in aliud tempus commodè reijci, & differri nequeat: vt si opus esset populum, vel exercitum tumultuantem sedare, vel concionem habere ad plebem, vel pœnitentium confessiones audire,aut publicè docere,aut disputare.Illud tamen oportet animaduertere,huiusmodi occupationes aliquando ad breue tempus esse tantùm, aliquando ad longum,& diuturnum tempus.Si primum,minimè Clericum liberant ab Officij Horarij pensо , nam eo elapso tempore Diuinum est officium persoluendum , vel ante quam occupationibus Clericus implicetur debet preces Horarias recitare.Si secundum,sit ita,vt tales occupationes frequentes sint,& assiduæ,iustam dare possunt excusationem.

Decimosextò quæritur, An Clericus codice Horariarum precum carens , absque peccato Diuinum Officium prætermittat? Respondeo, fieri posse, vt quis longum iter suscipiens , per obliuionem domi codicem relinquat, nec postea in itinere commodè illum , aut alterum habere possit: & hic iustam habet excusationem : & idem planè iuris est si iter faciendo codicem amiserit,nec potuerit ad locum pervenire, vbi illum , vel alterum nancisceretur. Quæres , quid dicendum sit de eo,qui culpa sua, vel domi reliquit codicem vel in itinere perdidit? Respondeo , peccasse quidem relinquendo , vel amittendo , sed postea non alio peccato ille se obstringit,cum Officium Diuinum prætermittit , quia codicem eiusmodi,nec habet,nec habere commodè potest.

Decimoseptimò Quæritur , An qui ad subdiaconatum promouetur,debeat eo die, quo sactum ordinem suscipit recitare preces omnes Horarias incipiens à Matutinis Laudibus.Respondeo,satis esse,si incipiat recitare eas preces , quæ conueniunt horæ,in qua est Subdiaconus factus : sufficit igitur,& debet incipere à Sexta,vel Nona,vel Vespertinis precibus iuxta horam,in qua est ordinatus.

Decimooctauò Quæritur , An qui promouetur ad sactum ordinē vel beneficio Ecclesiastico præficitur , peccet id acc ipiens antequam codicē precatium nactus sit; & an peccet accipiēs, antequā didicerit preces Horarias,& Canonicas recitare? Assetit Nauarrus de orat.c.11.nu. 20. eum peccare , licet postea denuo nō peccet minimè recitans,quia nec habet codicē,nec habere potest:aut quia nondū recitare nouit,aut didicit,nec Sociū sibi cōmodè potest adhibere,à quodirigatur, vel adiuuetur,vel doceatur:quod sic probat ille: quia nemini licet id officij,aut muneris suscipere,ad quod ob inscitiā idoneus nō est.Nihilominus fieri etiā potest,vt nihil planè peccet vt si is,qui ordinē Sacrū,vel beneficiū suscipit , bona fide putet,se statim post Ordinē,vel Beneficiū,habiturū codicem pretio emptū, vel cōmodato acceptū , vel donatū ab aliquo. Itē,si bona fide credat se statim opportuno quoque tempore recitaturū preces.Id verò quod Nauarrus dixit, locū habet in eo,qui huius bonæ fidei præsidio destitutus,ad Ordinem, vel Beneficiū accedit.Si quæras,quid dicendū de eo, qui Beneficium impetrat cùm nescit Latinè legere.Respondeo, eū peccare,quia non est ad Beneficium idoneus:& debet statim diligentia adhibita curare,vt discat Latinè legere, si ad discendum fuerit aptus,aut debet Beneficium obtentum deponere, quia est Beneficio indignus,quippe qui est illiteratus.

Decimononò Quæritur , An metus mortis iustam Officij Diuini excusationem mereatur , veluti cùm Clericus transiturus est per medios latrones , aut per medias Hæreticorum prouincias:quod si preces horatias recitet, & deprehendatur incertum, & euidens vitæ discrimen sese obiicit.Respondeo, meterinam quemadmodum ob morbum grauem,& periculosum soluitur,quis lege seruandi ieiunij, aut soluendi Diuini officij pensum, sic etiam metum mortis vero similiter sibi impendentis: nam talis metus nos eximit , ac liberat legibus humanis, eo quòd Ecclesia,vel Respublica nolit nos sibi tam strictè,ac seuerè obligare. Idē iuris est de Clerico apud Turcas,vel Saracenos captiuo , vel in eorū triremibus remigante,de Clerico item in hospitium inimicorum diuertente.

Vigesimò Quæritur,de eo,qui ob cantum ipsum in choro occupatur,& impeditur, quo minus preces Horarias recitare queat.Respondeo,iustam esse huiusmodi occupationē , qualis est in perquirendis Psalmis,Antiphonis,Lectionibus, Responsoriisque , vel libris ex vno loco in alium transferendis, vel in thure ad altare deferēdo,vel in aliis similibus,quæ ante Officium Diuinum fieri commodè, aut præparari nequeunt. Antonin.p.2.tit.9.c.12.§.3.Nauar.de orat.cap.11.num.36.

De Restitutione fructuum ob Ecclesiasticum Officium prætermissum. CAP. XIV.

PRimò Quæritur,An Beneficiarius scienter preces Horarias prætermittens debeat iure naturali,aut communi iure Canonico , & antiquo restituere fructus beneficij? Olim ante Concilium Lateranēse,sub Leone X. coactum duæ fuerunt opiniones; quarum vna affirmabat naturali iure , & communi eum ad restituendum compelli: quam sententiam amplexi sunt Calderinus in cap.1.de celeb.Missa. Anchata.in Consi.228.Geminia.cap.vltimo de rescrip. in 6.Iason in l.penult.C.de testam.Bal.in lib.1.C.de iis , qui vt indigni. Angel. Hora.num.11.Couarr.lib.3.varia.resolut.c.13.num.13.sic etiam videtur sentire Sot. lib.10.de iust. q.5.art.4. Quibus ea ratio persuasit,quod darum ob causam,ea non secuta , iure repetitur: sed Beneficium propter Officium confertur. cap. vlt. De Rescript.in Sexto, ergo Beneficiarius , qui Officium prætermittit,sibi fructus beneficij non acquirit.

Secunda opinio docebat , iure communi Beneficiarium non cogi restituere fructus Beneficij ante Iudicis condemnationem; meritò tamē Iudicis auctoritate ad restituendum condemnari. Ita sensit Abbas capit. 1. de celeb. Missarum, cuius sententiam Siluester in verbo Clericus 4.quæst.23.Rosel. Clericus 4. numer.23. & Tabien in verbo, Beneficium 3. quæst.11. Armil.Beneficium num.69.& in verbo, Clericus nu. 27.Nauar.de orat.cap.7.num.31.& cap.10.num.37.probarunt, qui etiam proferunt Innocentium Hostiensem , Ioannem Andream,Ioannem Lignanum, Butrium,& Zabarellam: atque hæc opinio verior visa est , nam ante Lateranense Concilium prædictum nullo iure communi Beneficiarius restituere cogebatur.Quòd verò obijciebatur,Datum ob causam, ea non secuta,non subsistit : ita soluitur,dicimus enim , iuris tantùm esse Canonici, vt Beneficiarius Horas Canonicas recitet,& vt beneficium propter officium conferatur: ergo fructuum restitutio ob prætermissum Officium , sola Ecclesiæ auctoritate,non iure Diuino, aut naturali debetur. At Ecclesia non constituit , vt Beneficiarius prætermittens officium, ipso facto sit fructibus priuatus, sed vt Iudicis officio priuari queat,& debeat.

Secundò Quæritur, An extet nouum aliquod ius scriptum vt Horarium pensum omittens,eo ipso,debeat fructus beneficij perceptos restituere? Duæ sunt opiniones auctorum, vna docet eiusmodi ius nouum extare , quoniam in Lateranensi Concilio sub Leone Decimo celebrato sess. 9. §. statuimus, edita est Constitutio,in hæc verba: Statuimus , vt nemo beneficium curatum,aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consecutione , sine legitimo impedimento Officium Diuinum recitare omiserit,pro tempore quo non recitauit,fructus suos faciat: immo eos impendere tanquam rem iniustè captam,in fabricam Ecclesiæ , aut eleemosynas pauperum teneatur.Hæc ibi,quam sententiam Nauarrus, in Man. cap.25.num.122.& de orat. cap.7.numer. 32. Couarruuias lib. var.resolut.cap.13.num.10. Cordubensis in summa casuum.q. 33. secuti sunt. Altera opinio negat etiam extante eiusmodi Concilij Lateranensis,Decreto, restitui debere fructus beneficij. Quam opinionem Sotus li.10.de iust. quæst.6.art.6. approbauit , ratus eam Concilij Lateranensis Constitutionem non esse vsu , & more receptam. Et Sotum sequuti sunt in Hispania quidam viri pij , & docti. At enim quamuis Sotus id dixerit,Pius Quintus Constitutionem edidit,quæ incipit: Ex proximo Lateranensi Concilio , quamque Nauarrus in suo Manuali,cap.25.num.122. ponit ad verbum : in qua confirmatur Concilij Lateranensis Decretum;vbi præcipitur , vt Beneficiarius Officium Horarum prætermittens,in foro conscientiæ restituat fructus beneficij perceptos , pro tata officij prætermissi: nimirum , vt qui vno vel pluribus diebus omiserit omnes Horas Canonicas, restituat fructus beneficij,qui illi , vel illis diebus responderent , si quotidie diuidetentur. Qui verò Maturinum tantùm omiserit , dimidiam partem: qui omiserit cæteras Horas omnes,aliam dimidiam: qui verò harum singulas omiserit,sextam partem fructuum eiusdem diei amittat.Hæc ibi Pontifex.Nec est, quod dicas,huiusmodi Constitutionem non esse vsu receptam : quia viri pietate,& doctrina clari censent restitutionem fructuum deberi iuxta eam constitutionem.

Tertiò Quæritur,An Beneficiarius omittēs preces Canonicas,post sex primos menses ab obtēto beneficio,restituere debeat fructus quos percepit,respondentes,illis diebus? Sotus arbitratur, debere illū restituere non quidē fructus integros, & pro tata Officij prætermissi, sed arbitrio boni viri:ac proinde censet prædictum Concilij Lateranensis decretū Libratiorum vitio fuisse corruptū:absurdū enim existimat Beneficiarium,qui vsquad sex mēses ab accepto beneficio,Diuinum Officium non persoluit,nulla restitutionis pœna affici. Quare coniicit legendū non esse,[post sex menses,]sed , [per sex menses,]ita vt ea fuerit mēs Concilij,quòd qui per sex menses,hoc est,quicumque sex mēsium tēpore Officiū Diuinum, non soluerit , solùm debeat fructus restituere pro rata:lapsis verò sex mensibus, si post admonitionem quindecim diebus bis non orauerit,beneficio priuetur.Alioqui , inquit , si legamus[post sex menses ab obtento beneficio ,]& non[per sex menses]duo absurda,& incōmoda sequētur : vnū est; Nimia indulgentia Cōcilij,& Iuris relaxatio , vt Beneficiarius nēpe per sex menses Diuini officij,preces non recitans,nihil restituere cogatur : Alterum est incommodum , quòd verba ipsa Concilij, quæ sequuntur , minimè cohæreant cū ijs,quæ antecedunt cum dicitur : Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit , legitima monitione præcedente,beneficio ipso priuetur;cum propter officium beneficium detur.Ea enim,inquit,verba[in simili negligentia,] apertè significant negligētiam priorum sex mensium fuisse ac proinde eum,qui intra illos sex menses preces Canonicas, non peroranerit,restituere debere.

Quidam alij,contra Sotum , quidem volunt Concilij textum,non esse vitiatum , & legendum esse[post sex menses,] non vt Sotus legit [per sex menses] sentiunt tamen , Beneficiarium intra sex menses ab obtento beneficio non recitantem preces Canonicas , compellī ad restituendum fructus pro tata officij prætermissi. Eo ducti argumento, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

beneficium, est merces, & stipendium laboris, ergo Beneficiarius non laborans, fructus beneficij minimè facit suos. Sed reuera Sotus hac in parte merito reiicitur: nam omnes Codices Concilij constanter legunt (post sex menses,) & ita in prædicta Pij V. Constitutione eadē verba ex Concilio Lateranēsi fideliter referuntur. Neq; vero ea incōmoda, & absurda superius proposita, quæ colligit Sotus, si decretū Concilij Lateranensis legatur sic, post ses menses ab obtēto beneficio, sequuntur, vt statim indicabimus. Præterea, multo probabilius docuit Nauarr. Beneficiarium intra primos sex menses ab obtento beneficio, Diuinum Officium prætermittentem, nulla pœna restitutionis affici: quia huiusmodi pœna nō iure naturali, vti Sotus, alitque putauit, sed Ecclesiæ tantum lege debetur. Ecclesia autem noluit per semestre tempus eam pœnam beneficiatis irrogare, vt primum illud semestre sit Beneficiatio datum tanquam inducię, vt Diuinum Officium bene, & cōuenienter addiscant: quia non est nimia Concilij indulgentia, nec magna iuris relaxatio, non enim relaxat synodus ius aliquod naturale, vel diuinum, sed impune cōcedit primum illud semestre. Hinc etiam efficitur, vt verba sequentia antecedentibus cohæreant: ita vt Concilij sensus sit: Beneficiarius intra sex menses Diuinum officiū omittens, nō cogatur fructus restituere: post sex verò mēses compellatur ad restituendum pro rata: item si post sex menses prius monitus contumaciter in simili negligentia persistat, ita vt 15. diebus bis nō peroret, beneficio spoliari queat.

Quarto quæritur, An qui intra primum semestre ab impetrato beneficio preces Canonicas scienter prætermittit, lethaliter delinquat? Respondeo, lethaliter peccare: nam in Constitutione prædicta Pij Quinti, sic habetur: Item, ille qui primis sex mensibus Officium non direxerinsi legitimum impedimentum eum excusauerit, graue peccatum se intelligat admisisse.

Sed obiiciunt quidā, inde colligi, vt Beneficiarius debeat fructus restituere, aut pro rata officij prætermissi, aut saltem arbitrio boni viri. Nam si grauiter peccat Officiū non persoluens, ideo est, quia non soluit persum, quod reddere iustitiæ legibus compellitur. Respondeo, solùm iure Canonico eum debere, & preces horarias recitare, & fructus restituere si officium omiserit. At Ecclesia intra primum semestre voluit, quidem Beneficiarium compellere ad Officium Diuinum persoluendum: noluit tamen omittentem preces tam seuerè mulctare, & punire, vt fructus restituere cogeretur.

Quintò quæritur, An Beneficiarius Horas Canonicas prætermittentes, posit tota conscientia eam fructuū partem retinere, quam eius labor, quo alioqui inseruiuit Ecclesiæ meretur. Ponā exemplum. Titius est parochus, & pœnitentiū audit confessiones, habet cōciones ad populū, ægrotos inuisit, sacramenta ministrat, ac similia præstat officia pietatis, sed preces Horarias nō recitat. Quæritur, an pro rata officij prætermissi debeat fructus restituere, an potius iure possit eam partem retinere, quā eius labor meretur. Pari ratione Titius est Capellanus, qui debeat ter, vel quater, singulis mensibus cum Diuino facere, quod reuera præstitit, sed Officium Diuinum omisit, quæritur, an in integrū cogatur fructus ex Capellania perceptos restituere pro rata officij prætermissi. Ante Concil. Lateran. cōmunis erat opinio, quā dixi, Beneficiatum, qui non recitabat preces Canonicas, tuta conscientia sibi posse retinere partem fructuū, quam eius labor meretur. qui eam partē sibi retinebat tanquam debitā sui laboris mercedem, cuius opinionis sunt Angel. Silu. & alij. Immo etiam nunc post Conc. Trid. multi censent Parochum posse eam partē sibi tuta cōscientia retinere, vt debitū operæ stipēdium. Sed certe post dictū Lateran. Conc. & Pij V. Constitutione meo iudicio, nisi fallor, amplius dubitare nō licet, quin eiusmodi Beneficiarius debeat fructus omnes restituere, pro rata officij prætermissi. Quoniam hæc restitutio integra fructuum est iure Canonico constituta in eos, qui Diuinū Officium omittunt. Item, quia generatim irrogatur omnibus Beneficiariis, & vbi ius nihil distinguit, nec nos distinguere, debemus. Insuper, quia huiusmodi restitutio, potiùs est conditio secundū aliquos, sub qua Clerico Beneficiū datur quām pœna, quæ imponitur contrarium facienti. Postremò, quia in Constitutione Pij V. planè statuitur, vt quicunq; habet beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses, quàm illud acceperit, Diuinum Officium prætermiserit, Beneficiorum suorum fructus, pro rata omissi Officij restituat.

Sextò quæritur, An qui duo, vel plura beneficia legitimè possidet, nec Diuinum persoluit Officium post sex menses ab illis sibi collatis, debeat restituere pro rata, fructus omnium Beneficiorum? Respondeo, debere, quoniam quemadmodum, qui recitat, omnium fructus Beneficiorum acquirit, & facit suos, ita qui non recitat, omnes amittit, nec potior ratio est, cur huius beneficij fructus perdat quàm alterius: ergo omnes pariter amittit.

Septimo quæritur, quid sit dicendū de eo, qui per multos annos beneficiū habuit, & bona fide putans se nullo iure cogi preces Canonicas recitare, eas prætermisit. Itē, de eo, qui per oblitionē, aut inconsiderantiā bona fide absq; peccato Diuinum Officium prætermisit ex toto, vel ex parte. Et de eo, qui vel Confessarij, vel viri prudentis & docti responso Diuinum Officium omisit, quia dictū est ei, esse liberum ab ea lege, & præcepto. Respondet quidam, patem esse rationē de eo, ac de ceteris, qui tem alienā ad tempus bona fide possederūt: quare talis Beneficiarius, fructus quidē extantes restituere debet: si quos verò bona fide consumpsit, & ex eis ditior factus non est, nihil cogitur restituere. Ex quo deducunt, si nulli fructus exeut, vt qui omnes bona sint ab eo fide consumpti, quāuis ampli illi fuerint, ac vberes, nihil restituere illū debere, si locupletior ex eis effectus non fuerit. Hæc enim Regula seruatur in possessore bonæ fidei. Contra aliis videtur huiusmodi Beneficiarios nihil restituere debere, eò quòd bona fide absque vlla culpa Diuinū officiū omiserint, & restitutio fructuū sit tanquā pœna cōstituta in eos, qui sua culpa Horarias preces non recitāt: at vbi culpa non est, pœna in foro cōscientiæ non debetur. Profectò est opinio hæc valde probabilis, & viris piis, ac doctis nō paucis placet. Aliis tamē prima sententia magis probatur: quoniā restitutio fructuum non videtur tanquā pœna constituī in eos, qui Diuinū officiū prætermittunt, sed videtur esse Conditio, sub qua Beneficia Ecclesiæ in Cleticos conferūt, ita vt legis sensus non sit, punia si Diuinum Officiū omisens, sed hic videlicet, tibi do Beneficij fructus, si Horarias preces recitaueris: sicut cū marius testamēto vxori dat certa quædā bona, si caste vixerit: quemadmodū etiam si Canonicus bona fide absque culpa abesset à Choro, distributiones, quas vocant quotidianas, sibi non lucrifaceret: itemet si lex sit quæ præcipiat, vt Beneficiarius, qui in Ecclesia presens non adest, restituere debeat fructus, certè restituere debet, quāuis bona fide ab Ecclesia absit, videlicet, quia ei Cōsessarius, vel vir pius, prudens, & doctus cōsultus respondit, ipsum lege non cōpelli ad commorādū, & residendū in Eccles. Mihi secūda sententia placet, quia cōstitutio Pij V. habet, qui legitimo cessante impedimento, non dixerit Officiū, restituat, suorum fructus, pro rata omissi Officij restituat.

Si quæras, an qui vno die, vel duobus Diuinum officium omisit, debeat fructus restituere pro rata omissi officij, hoc est fructus respondentes diei, in quo officiū prætermisit. Sot. lib. 10. de iust. q. 5. art. 6. in concl. 4. sentit, eū fructus restituere non cogi, etiam si mala fide, hoc est, lethaliter peccans officium prætermittat. Sed certè, quia Sotus scripsit ante constitutionem editā à Pio V. & quia potuit Lateranensis Concil. decretum non esse vsu receptum: excusari potest eius sententia in hac parte: alioqui enim pugnat cum verbis contentis in Constitutione Pij V. & decreto Concilij Lateran. quibus præcipitur, vt Beneficiarius restituat fructus pro rata diuini officij prætermissi. Alij viri pij, & docti non pauci sentiunt non debere restituere fructus, si bona fide absque vlla culpa omiserit: putant enim (vt dixi) restitutionem imponi, vt pœnam iis, qui officium diuinum omiserint. Cæterùm mihi probabilius videtur debere restituere si mala, non si bona fide omiserit, quia puto restitutionem fructuum esse pœnam, non conditionem sub qua beneficium Clerici confertur.

Octauò quæritur, an Beneficiarius, qui mente vltro distracta persoluit Diuinum officium, restituere debeat fructus beneficij, Nauarrus de orat. cap. 23. num. 32. videtur affirmare, Sotus item lib. 10. de iustitia. quæst. 5. art. 6. concluſ. 4. & 6. videtur idem sentire. Negat tamen Medi. de orat. q. 16. & Cordub. in suis quæstionibus lib. 4. quæst. 13. ad finem de potestate Papæ. Vtraque opinio meo iudicio est probabilis, sed secunda tanquam mitior, & benignior in pœnis, & odiis, quibusdam viris piis, & doctis placet. Nam pœna, inquiunt, restitutionis tota surgit, & contrahitur ex iure Canonico: at iura solùm mulctant hac pœna Beneficiarios, qui Diuinum officium non soluunt, sed qui animo sponte distracto Diuinum officium præstat, illud minimè prætermittit, quamuis malè recitet. Dices, qui sic recitat, grauiter peccat, ergo, pensum debitum, nec soluit, nec Ecclesiæ præceptum implet. Respondent, non omne lethale peccatum, quod in recitandis precibus horarijs cōmittitur, inducere obligationem restituendi, sed illud tantùmmodo quo Horæ Canonicæ prætermittuntur. Alioqui enim, qui per contemptum vel maleuolentiam preces Canonicas recitaret, perinde restituere cogeretur, ac si minimè recitasset. Si tamen cum aliis opposīum sensens, probabiliter reuera senties. Mihi sanè magis probatur opinio prima, quam sequitur, vt dixit Nauarrus, & quā cum Nauarro viri pij, & docti amplectuntur. Ecclesia enim non solùm præcipit, vt recites, sed et iam vt attente recites. Idem etiam iudicio dicendum de eo, qui

scienter, & sponte iocando, confabulando, vel alia simlia, faciendo preces horarias recitat; nam non recitat, vt debet & proinde præceptū non implet, & fructus restituere cōpellunt.

Nono Quæritur, An Beneficiarius, ex excommunicatione, vel suspensione, vel irregularitate affectus Diuinum persoluit officium, fructus beneficij lucrifaciat. Respondeo, minimè, quoniam ob excommunicationem, vel suspensionē vel irregularitatem priuatur quis beneficij fructibus, vt docet Glossa in c. pastoralis. de appellat. cuius sententia est cōmuni consensu receptā: vt docet Abbas, quem citat Nauar. in Man. cap. 23. num. 124. Quare huiusmodi Beneficiarij postquā fuerint ab excommunicatione, vel suspensione absoluti, vel ab irregularitate liberi, opus est, vt à Romano Pontifice Indulgentiam pariter impetrent, qua fructus, quos anteā perceperant, sibi retinere queant. Et hoc quod diximus locum habet in Beneficiario, qui suspensus est à Beneficio, vt ait Nauar. in Man. c. 23. nu. 124. Nota tamen, quòd cum dicitur, irregularem debere restituere fructus beneficij receptos, sermo est de eo qui cum irregularis est, beneficium obtinuit, non autem de eo qui post beneficium obtentum, irregularitatem contraxit: si quis enim est irregularis, beneficij capax nō est, vt probat ex communi sententia Cou. in c. alma mater, de sent. exc. in 6. p. 1. §. 7. nu. 1. & vt regul. Peccatum de regu. iur. in 6o. p. 1. §. 7. num. 6.

Decimò Quæritur, An fructus, quos debet Beneficiarius restituere ob Diuinum officium prætermissum, fint impendendi in vsus Ecclesiæ, in qua situm est beneficium. Respondeo cū Nauarro in Man. c. 23. nu. 122. sufficere, si erogentur in vsus pauperum, aut in alios vsus pios, nisi Ecclesiæ illius statutum, aut mos postulet, vt in ipsius tantùm vsus impēdatur.

Vndecimò Quæritur, quo pacto Canonicus, qui cum aliis, in Choro non interest officio Diuino, aut illud nō persoluit, restituere debeat distributiones quotidianas, quæ in Canonicos dispertiri solent: Respondeo, eas esse omnino restituēdas, vt constituit Synodus Trid. sess. 24. c. 12. de reformat. his verbis: distributiones Canonici, qui statis horis interfuerint, recipiant, reliqui quauis collusione aut remissione exclusa, his careant, iuxta Bonifacij Octani, decretum, quod incipit, consuetudinem, quod Sancta Synodus in vsum reuocat, non obstantibus quibuscumque statutis, & consuetudinib. Sic ibi. Porrò Bonifacius VIII. in c. consuetudinem, de Clericis non residentibus in 6. sic habet: statuimus, vt distributiones ipsæ quotidianæ, in quibuscunque tebus constant, Canonicis, ac aliis Beneficiatiis, & Clericis Ecclesiarum ipsarum, qui essdē officiis in ipsis Ecclesiis affuerint, tribuantur iuxta Ecclesiæ cuiusliber ordinationem rationabilem, tam factam seu etiam faciendam. Qui verò aliter de distributionibus ipsis quicquā receperit, exceptis illis, quos infirmitas, seu iusta, & rationabilis corporalis necessitas, aut euidens Ecclesiæ vtilitas excusauerit, rerum sic receptarum dominium, non acquirat, nec faciat eas suas: mandamus ad omnium restitutionem, quæ contra huiusmodi constitutionem receperit, tenetur. Hactenus cōstitutio. Ex quibus manifestè liquet, distributiones quas Canonicus amittit, in cæterorum ius cædere, & accrescere, & nihilominus adhuc non sufficit, si cæteri liberè remittant, vt dicit Concilium Tridentinum loco assignato: talis quippe remissio solet esse Ecclesiis noxia. Cæterùm, quæ de istiusmodi distributionibus disputari poterant, suo loco dicemus, cum in explicatione quarti præcepti agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, & de obligatione, qua Beneficiarij in suis Ecclesiis commorari, & residere debeat.

Duodecimò Quæritur, An si pensionarius parium B. Virginis officium non quotidie persoluit, restituere debeat perceptos fructus suæ pensionis? Respondeo, Pium V. in constitutione superius memorata, huius initij: Ex proximo Lateranensi Cōcilio, ita statuisse: Quicumque pensionum, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt Clericus percipit, cum modo prædicto ad dicendum Officium parium B. Mariæ decemmus obligatum, & pensionum fructuum rerumque ipsarum amissioni obnoxium. Sic ibi. Quòd verò dixit Pontifex, cum modo prædicto, significat, qui totum Officium vno, vel pluribus diebus prætermiserit, omnes pensionis fructus, qui illi, vel illis diebus respondent, restituere debere: Qui verò Matutinas preces tantum, dimidiam: qui horarum singulas, Sextam partem pensionis eiusdem dici amittat, vt ex eadē constitutione colligitur.

Decimotertiò Quæritur, An Beneficiarius debeat restituere fructus quos percepit dum lethali peccato fuit obstrictus. Angel. verbo. Clericus 8. q. 5. sequutus Antonium Butrium in c. vestra, de cohabitat. Cleric. & multi distinguit, aut lethale peccatum erat notorium, aut occultum: si notorium, debet restituere, quia lethale peccatum notorium inducit suspensionem ab officio, & suspensus Clericus ab officio fructus nō facit suos: si erat occultum, non cogitur fructus restituere, quia non inducit suspensionem. Hanc sententiam merito refutat Silu. Clericus 4. q. 24. & generatim sentit, nō cogit Clericum fructus restituere, licet eos perceperit dum lethali peccato tenebatur, siue occulto siue notorio, nisi aliunde restituere debeat. Sic etiam docet Rosel. Clericus 5. num. 2.

De iis, ex quibus constant Horariæ preces diurnæ nocturnæque.
CAP. XV.

QVæritur primò, quot & quibus tanquā partib. constent preces Canonicæ? Respondeo, tum in diurnis tum in Nocturnis hons recitari Psalmos, Cātica, Hymnos, Antiphonas, Lectiones, Responsoria breuia, Versus, & Orationes.

DE PSALMIS.

Secundò quæritur, quām antiquus sit, & vnde acceptus recitandorum, & canēdorum Psalmorum vsus in Ecclesia Dei? Respondeo, eum esse antiquissimum, & ab Apostolis acceptum. Paul. ad Eph. 5. & ad Colos. 3. Implemini, inquit, Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus. Dionysius Areopagita, c. De Ecclesiastica Hierarchia: Psalmorum, ait, cuncta modulatio, quę omnibus ferè Sacerdotalibus mysteriis iniungitur, & substantiæ rationi cohæret, summo omnū principaliq; mysterio deesse non debet eundem Ecclesiæ morem psallendi indicat Athanasius, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Russinus, atque Nicephorus, quos omnes citat Francol. tract. de tempore Horar. Canonicar. c. 1. & Durandus de ritibus Eccl. Cath. li. 3. c. 1. Legimus in Pontificali Damasum instituisse, vt Psalmi die noctéque, per omnes Ecclesias decantarentur, ex Chrysostomo, Ambrosio, Hieronymo, Basilio, quos refert Francol. tract. citato c. 3. planè colligitur, statis diebus semper die, ac nocte Psalmos per Ecclesias cantari. Amalarius verò ita scribit: Dū cantamus Psalmos, stantes esse solemus. In Concilio Laodiceno Can. 59. constitutum est, ne priuati Psalmi in Ecclesia legantur, hoc est, ne præter centum, & quinquaginta Psalmos, qui Dauidis esse dicuntur, alij recitentur, vt habetur in Concilio Bracarensi 1. Can. 10. & in Concilio sub Martino Bracarensi Can. 68. Fuit enim Hæreticorum mos, exemplo, & imitatione Ecclesiæ, Psalmos componere, & cantare, vt constat ex Tertulliano, Epiphanio, & Augustino. Porrò omnes Dauidis Psalmos Ecclesia per omnes dies Hebdomadæ apto, & distincto ordine distribuit. In Dominicis diebus ad tres nocturnas Vigilias recitantur Psalmi decem, & octo, duodecim ad primam vigiliam, tres ad secundam, & totidem ad tertiam: & loco Inuitatorij recitatur integer Psalmus nonagesimusquartus, Venite exultemus Domino, ac proinde recitantur decem, & nouem Psalmi, & per singulos dies Hebdomadæ recitantur duodecim, repetito semper, tanquam Inuitatorio, eodē nonagesimoquarto Psalmo: qui omnes Psalmi conficiunt numerum nonaginta vnius. *Duran. de ritib. Eccl. cath. lib. 3. c. 13. nu. 9.*

Ad Matutinas Laudes, diebus Dominicis recitātur sex Psalmi: nam repetitur nonagesimusnonus. Iubilate Deo omnis terra, qui recitatur in Sabbatis, & Matutinis vigiliis: & singulis diebus Hebdomadæ vnus Psalmus, & iterantur quinq; ex illis, qui dicuntur Dominicis diebus, & repetitur quoq; Psalmus quinquagesimus: Miserere mei Deus. Ex quo fit, vt Feria secunda, duo Psalmi recitentur, singulis quibusque aliis hebdomadæ feriis vnus, ac proinde omnes Psalmi, qui ad Matutinas Laudes per totam Hebdomadam recitantur, sunt tredecim. Ad Vespertinas preces, tūm Dominicis diebus, tūm cæteris per Hebdomadam diebus recitantur quinque: ita vt omnes connumerentur trigintaquinque Psalmi. Ad Horam Completam recitantur tres, nam quartus, qui est tricesimus, repetitur, quamuis non integer, qui plenè dicitur ad Matutinas vigilias in Feria secunda. Ad Tertiam, Sextam, & Nonā, & ex parte ad primam recitatur quotidie Psalmus cēcesimus decimus octauus: primum quadripertitus, deinde ad primam bipertitus, & ad Tertiam, Sextam, & Nonam, tripertitus, ita tamen, vt quælibet pars contineat trinos octonarios versus. Et ad primam præterea diebus Dominicis recitantur duo Psalmi integri, & singulis Hebdomadæ diebus, excepto Sabbato, recitatur alius Psalmus integer. Ac proinde omnes Psalmi, qui ad Completam horam, primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, recitantur, sunt vndecim. Quare si in summam redigas, nonaginta vnum, qui ad Nocturnas vigilias dicuntur, & tredecim Matutinarum Laudum, & trigintaquinque vespertinarum precum, & vndecim reliquarum Horarum, colliges centum, & quinquaginta Psalmos.

S. Benedictus in Regula cap. 18. aliter per Hebdomadam Psalmos distribuit. Sed tandem ait: Siue hoc, siue alio ordine

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalmi disponantur, hoc omnino attendatur, vt omni Hebdomada Psalterium exintegro numero centumquinquaginta Psalmorum psallatur, quia nimis iners deuotionis suæ seruitium ostendunt Monachi, qui minus Psalterio, cum Canticis Ordinariis per Septimanæ circulum psallunt, cum legamus Sanctos patres nostros vno die hoc strenuè implesse, quod nos tepidi vtinam per Septimanam integram persoluamus. Sic Regula. Refert Cassianus lib. 2. de institut. Monachor. cap. 4. per Ægyptum, & Thebaidem apud Monachos olim diuersum fuisse morem in numero Psalmorum concinendo, cum alij plures, alij pauciores cantarent. Sed Angeli ministerio retentus est postea numerus duodecim Psalmorum, qui ad Nocturnas vigilias quotidie recitantur. Nam eorum Monachis semel Angelus apparens, duodecim Psalmos continenter cecinit; quibus finitis Alleluya cantauit, ac siluit, non amplius visus, nec auditus. Vnde in Concilio Turonico. c. 19. legimus. Ad Matutinum saltem duodecim Psalmi expediantur, quia Patrum statuta, præceperunt, vt ad duodecimam Psalmi dicantur cum Alleluya: quod etiam Angelo ostendente didicerunt.

A

DE CANTICIS.

B

Tertiò quæritur, quàm vetus sit, & vnde acceptus mos Cantica recitandi in Ecclesia? Respondeo, ex veteri Testamento, vsum desumptum fuisse: nam Moses, & alij plerique Cantica in Dei laudem cecinere, & Paulus, vt supradixi, loquentes ait, vobismetipsis in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus. Quæres quonam differat Canticum à Psalmo? Respondeo, cum Isidoro libro sexto Etymologia. capite decimonono, Psalmum ad musicæ instrumenta, Canticum verò sola hominis voce cani. Vnde teste Hilario, in proœmio in Psalmos, & teste Euthymio in præfatione in Psalmos, Cæterum Psalmi dicitur, cum voce humana carmen incipit decantari, & postea subsequitur instrumentum musicum. Psalmus verò Cantici dicitur, cum incipit Psalmum musicum instrumentum, & deinde sequitur vox humana. Porrò Canticum est antiquius Psalmo: nam Moses Canticum cecinit Deut. 32. Et vnà cum eo aliud Canticum decantauerunt filij Israelis Exod. 15. Debora item, & Barac cecinere Canticum Iudic. 5. Anna item mater Samuelis 1. Regum 2. Visis igitur Canticorum fuit à Mose vsque ad Dauidis tempora, qui primus omnium cœpit Psalmos conscribere, quos Cantores ad instrumenta musica concinebant. Ecclesia in Horis Canonicis, per septem dies Hebdomadæ ad Matutinas Laudes septem numero Cantica ex Scripturis deprompta recitat: In diebus Dominicis Canticum trium puerorum, qui habetur Danielis tertio, Feria secunda, Canticum Ezechiæ, Isaiæ 38. Feria quarta, Canticum Annæ. 1. Regum cap. 2. Feria quinta, Canticum Mosis, & filiorum Israelis Exodi 15. Feria sexta, Canticum Habacuc capite tertio. Sabbato, Canticum Mosis Deuteronomij 32. & ad Vespertinas preces quotidie recitat Canticum Beatæ Virginis, Luc. 2. & ad Completam Horam quotidie Canticum Simeonis, item Luc. 2. Quotidie iridem ad Matutinas Laudes Canticum Zachariæ, Luc. 1. ita, vt nullum ferè Canticum ex iis, quę in Scripturis continentur, prætermiserit Ecclesia. Amalar. libr. 4. de Ecclesiasticis officiis, cap. 1. & 11. ait Cantica solùm appellamus, quæ sunt Prophetarum, & in Sacris literis continentur puta, Mosis, Ezechiæ, Zachariæ, Isaiæ, trium puerorum, Sanctæ Mariæ Virginis, & Simeonis: quibus annumeratur Canticum illud Sancti Ambrosij, & Sancti Augustini, Te Deum laudamus, quod etsi non est in sacris literis diuinitus tamen compositum est. Sic ille de hoc Cantico vltimo scribit Dacius Episcopus Mediolanensis lib. 1. cap. 10. sui chronici, fuisse compositum à Beato Ambrosio, & S. Augustino, cum esset Baptizatus Augustinus ab Ambrosio.

C

DE HYMNIS.

D

Quartò Quæritur, quante sit antiquitatis in Ecclesia Hymnorum canendorum vsus? Meo iudicio etiam ex Apostolis, immo ex Christo Domino videtur acceptus hic vsus. Nam ad Colos. 3. & ad Ephes. 5. inuitat Apostolus ad laudandum Deum in Psalmis, Hymnis, & Canticis: & Christum, cœna peracta hymnum dixisse, testantur Matthæus c. 26. & Marcus cap. 14. Sanctum Hilarium hymnos composuisse, auctores sunt Hieronymus in Catalo. de viris illustrib. Rabanus lib. 2. de institut. Clerico. c. 49. in Concilio Toletano 4. c. 12. dicitur: A multis hymni magno studio in laudē Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur: sicut sunt ij, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt. Sic ibi. Et Ambrosium quidem hymnos composuisse, tum ex ipsomet in orat. in Auxentium de Basilicis non tradendis, tum ex Augustino lib. 1. retract. c. 21. constat. Ait enim Ambrosius: Hymnorum quoque meorum carminibus decepti populum ferunt, nimirum Arriani. Aug. verò, Qui sensus, inquit, cantatur ore multorum in versibus Beatissimi Ambrosij, vbi de gallo gallinacco ait:

"Hoc ipso, Petra Ecclesiæ,
"Canente, culpam diluit.

Hymnorum Ambrosij mentionem faciunt S. Benedictus in Regul. c. 9. Isidor. Porro Canticum siue Hymnum, Te Deum laudamus, à B. Ambrosio, & Augustino fuisse compositum, testatur Dacius Episcopus Mediolanensis, in suo Chronico lib. 1. c. 10. his verbis: à B. Ambrosio cunctis fidelis vibis aliisque tibus, & videntibus in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis Augustinus baptizatus, & confirmatus est: in quibus fontibus prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus cantantes, cunctis, qui aderant, audientibus, & videntibus, ediderunt: quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque in hodiernum diem tenetur, & religiosè decantatur. Hactenus auctor ille Dacius, cuius meminit Gregorius lib. 4. Dialogorum, capite 4. Differt autem Hymnus à Psalmo, & Canticis, quod Hymnus semper cani soleat ad laudes Dei, & Sanctorum cœli Ciuium prædicandas: at in Psalmis, & Canticis nonnunquam rerum gestarum historiæ continentur.

Ibid. lib. 1. de diuin. Offic. c. 6.

DE ANTIPHONIS.

Quintò Quæritur, quandónam cœperint Antiphonæ in Ecclesia decantari, & quis primus eas instituerit? Isid. lib. 6. de Eccl. Offi. c. 19. Rabanus lib. 1. De Instit. Cleric. c. 33. Alcuinus lib. Diuinis Officiis cap. de celebrat. Missarum, earum originem reperunt ab eo quòd Isaiæ 6. dicitur: Duo Seraphin clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum. Sed illud est probabilius, auctorem Antiphonarum apud Græcos primum fuisse Sanctum Ignatium: nis enim, cum visus Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alternatim decantatis collaudantium obiecta fuisset, ritum illum alternis versibus canēdi, Ecclesiæ Antiochenæ tradidit: qui deinde ritus in omnes Orientis Ecclesias manauit. Sic Georgius Patriarcha Alexandrinus in vita S. Ioannis Chrysostomi, Socra. lib. 6. Hist. Eccl. c. 8. Cassiodo. in Tripart. lib. 10. c. 9. Nicepho. lib. 13. Hist. Eccl. cap. 8. Amalarius. De Eccl. Offi. lib. 1. c. 7. Vualfrid. De reb. Eccl. c. 28. & Radul. De Cano. obseru. propos. 12. quamuis Theodo. lib. 2. Hist. Eccl. cap. 24. & ex eo Sigebertus, & Radulphus Tungrensis tradiderint, Flauianum, & Diodorū monachos primos apud Antiochiam tempore Constantij Imperatoris, psallentium Choro in duas partes diuiso Psalmos Dauidicos alternis versibus canendos instituisse. Apud Latinos verò S. Ambros. primus Antiphonas in Ecclesiam Mediolanensem inuexit, & deinde Antiphonarum vsus in cæteris Occidentis Ecclesiis inerebuit. Sic Isidor. lib. 1. de Ecclesia. Offic. cap. 7. Sigeber. ad annum 338. Smarag. in Regulam S. Benedicti cap. 9. Raban. lib. 2. De Instit. Clericor. cap. 50. Radulph. De Cano. Obserua. propos. 12. Denique Paulinus in vita S. Ambrosij ait: Hoc tempore primum Antiphonæ, Hymni, ac Vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio non solùm in eadem Ecclesia, verùm per omnes pene Occidentis Ecclesias manet. Augustinus item lib. 9. Confession. cap. 7. Tunc, inquit, Hymni, & Psalmi, vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœrore tædio contabesceret, institutum est, ex illo in hodiernum diem retentum, multis iam, ac pene omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis inuitantibus. Quidam hunc ritum alteris canendi apud Latinos, in Damasum referunt; alij in verò in Cælestinum I. Cæterùm probabilius est, id quod de Ambrosio diximus cuius tempore Damasus floruit, ac proinde fortassis ille ab Ambrosio institutum ritum probauit: Cælestinus verò solùm constituit Psalmos centum quinquaginta Antiphonatim in Missarum initio decantari: ex quibus postea excerpti sunt Introitus, Gradualia, Offertoria, & Communiones ad Missam.

Quæres quid nomine Antiphonæ significetur? Respondeo: Antiphona, Græcè dicitur opposita vox, aut vox contra sonans. Dictæ sunt Antiphonæ, quod alternatim à duobus Chotis canerentur, vsu verò receptum est, vt sententia, quæ Psalmum, aut Canticum antecedit, Antiphona appelletur: Ad eius enim, teste Amalario, lib. 4. de Ecclesiasticis Officiis, cap. 7. sonum, totus Psalmus, aut Canticum à duobus Chotis alternis versibus decantatur, ac deinde simul duo Chori in Antiphona conueniunt.

***

DE LECTIONIBVS.

Sextò Quæritur, quanta sit lectionum antiquitas in Ecclesia? Vsus Lectionum vetustissimus est, ac videtur ab Hebræis desumptus, qui veteri Maiorum instituto statis diebus ac temporibus ex lege, & Prophetis aliqua legere, & recitare consueuerunt. De ordine verò, numero, & tempore Lectionum multa habet Gelasius I. in cap. Sacrosancta distinct. 15. Quærat aliquis, quo differat lectio à Psalmo, Hymno, & Cāntico? Respondeo: Psalmi, Hymni, & Cantica, vocis modulatione concinuntur: at Lectiones tantum simpliciter pronuntiantur. Et animaduertendum est, capitula, & Lectiones esse idem; nisi quod in Nocturnis vigiliis Lectiones sunt paulò longiores, in notis verò diuinis sunt breuiores, & ideo capitula vocantur, quasi breuia quædam capita, in quę lectio, quę ad Missæ sacrificium recitatur, distribuitur in breues partes dissecta. Singulæ igitur Horariæ preces Lectione constāt, sic Psalmis, Hymnis, & Canticis. Et sumitur Lectiones partim quidem ex veteri Testamento, vel ex nouo, partim ex Homiliis, vel historiis Sanctorum. Quando item Lectio recitatur, solemne federe more antiquorum, vel silentio stare, inquit, Amalarius. In fine Lectionum Lector dicere solet: Tu autem Domine miserere nostri. Quibus verbis, vt ait Rupertus, significatur, nec ipsum quidem verbum Diuinum annunciandi munus sine alicuius, vel leuiusculæ noxę puluere fieri, & expleri. Deinde Chorus succinit, Deo gratias. quod eodem Ruperto auctore, non ad vltimam Lectoris precem, qua dixit: Tu autem Domine miserere nostri, sed ad totam Lectionem refertur. Deo namque gratias agimus, quod doctrina sua verbum tanquam panem nobis frangere dignatur. Recitaturus verò Lector Lectionem, dicit: Iube Domne benedicere, quibus verbis indicatur, eodem teste Ruperto, neminem sine permissu maiotis, munus annūciandi verbum Dei vsurpare debere. Quomodo, inquit, Apostolus, prædicabunt, nisi mittantur? At cum capitula inchoamus, non dicimus, Iube Domne benedicere, quia Lectiones Cantor, vel Lector recitabat, at Capitula Episcopus ipse, vel Sacerdos pronunciare solebat.

A

Ad. 4. c. 3. & lib. 3. c. 22. lib. 1. c. 12. ac lib. 4. c. 15.

B

DE RESPONSORIIS.

C

Septimò quæritur, cur dicta sint responsoria? Ait Amalarius, Responsorium dici, quod alio aliquid recitate definēte, alius respondeat. Vnde lectionem siue longam, siue breuiorem, quæ legitur post Sessionem, sequitur Cantus, qui idcirco vocatur responsorius. Dicitur verò Responsorium breue, quia post lectiones siue capitula Chorus versus, sub breuitate quadam decantat: ac proinde illi versus quos absolutis lectionibus quasi respondendo breuiter concinit Chorus, merito breuia responsoria vocantur. Instituta autem responsoria dicuntur ab Italis. Deinde responsoria solent ipsis lectionibus cohærere. Nam aut sumuntur ex Scripturis, ex quibus ipsæ lectiones: aut ex iis, quæ tempori conueniunt: & olim in Nocturnis Vigiliis cuiusli bet diei Dominicæ, vltima lectio de Trinitate recitabatur, & ideo responsorium erat illud: Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, & reliqua: quod totum est de Sancta Trinitate, & etiam nunc recitamus in diebus Dominicis non impeditis, quamuis lectio de Sancta Trinitate sit prætermissa. De responsoriis agit Amala. lib. 4. de Ecclesiast. Offi. c. 7. Raban. 7. Raban. lib. 1. de Institut. Cleric. c. 33.

DE VERSIBVS.

D

Nonò Quæritur, Quare dicti sint versus? Respondeo quia instar versuum concinuntur: recitantur autem post responsoria breuia, & post Hymnos, & ante orationes. De versibus Amala. libro de ord. Antiphonarij, & lib. 4. de Officio Ecclesiast. c. 12. & c. 46.

DE ORATIONIBVS.

Decimò quæritur, quare orationes collectæ dicantur, & quare ante orationes semper dicatur Oremus? Respondeo: in vita Ioannis Episcopi Neapolitani, ita scriptum contineri: Sabbato autem secunda hora diei lætus ad Ecclesiam processit: & ascenso tribunali ex more populum salutauit: resalutatusque à populo orationem dedit: & collecta oratione spiritum exhalauit. Quorum verborum hic videtur esse sensus. Cum ait: ¶ Ex more populum salutauit, ¶ indicat illud, quod Episcopus ante orationem dicere consueuit: Pax vobis, cum subdit. ¶ Resalutatus à populo, ¶ significat, quod populus respondere solet; & cum spiritu tuo. Cum addit: ¶ Orationem dedit: ¶ est illud quod ante orationem præmittitur: Oremus. Et quod sequitur: ¶ Collecta oratione, ¶ idem est, quod recitata oratione. Et ex his elici videtur, cur Collecta, oratio dicatur. Nam cum salutato populo, & resalutatus à populo Episcopus dat, hoc est, indicit, orationem dicendo, Oremus, tunc quasi populus aliquantulum in silentio orauerit, Episcopus communes totius populi preces vnica breui sua oratione colligit, recitat, atque concludit: & tanquam Sacerdos legatione functus apud Dominum nomine omnium suorum, communes preces, & vota Deo offert. Vnde auctor Micrologi. De Ecclesia, obserua c. 1. docet orationem dictam esse collectam, quia Sacerdos omnium orationes in vnam, quam ipse recitat, concludit, & colligit. Idem senserunt Vvalfr. De rebus Eccles. c. 22. Berno. De officio Missæ. Hugo lib. 2. De offic. Ecclesia. c. 16. quorum sententia maximè verbis Cassiani confirmatur, cum ait. Cum autem is, qui orationem collectuus est, è terra surrexerit, omnes pariter eriguntur, ita vt nullus, antequam inclinetur ille, genuflectere, nec cum è terra surrexerit, remoram præsumat, ne non tam secutus fuisse illius conclusionem, qui precem collegit, quàm suam celebrasse credatur. Et deinde aitin alio capite, quàto silentio, & breuitate orationes apud Ægyptios colligantur. Item, in c. conuenit. De consec. dist. 1. ex Concilio Agathensi dicitur: Post Hymnos, Capitula de Psalmis dicantur: & plebs collecta oratione ad Vesperam, ab Episcopo dimittatur cum benedictione.

De aliis quibusdam, quæ vnà cum precibus Canonicis recitari consueuerunt.

CAP. XVI.

PRimò Quæritur, An ad horas Canonicas parum B. Virginis Officium pertineat: Respondeo, Horas Canonicas multo ante huiusmodi officium fuisse institutas. Vrbanus secundus, teste B. Anton. par. 1. tit. 16. c. 1. §. 23. & teste Duran. in Rational. diuinorum officiorum lib. 6. cap. 2. numer. 7. & Radulpho in libello de Canon. obseruant. propos. 20. in Concilio Claramontano in Aruernis anno salutis 1096. instituisse fertur preces horarias Beatæ Virginis, & præcepisse, vt Clerici eas quotidie recitarent; instituisse etiam officium eiusdem Beatæ Virginis, quod in Sabbatis minimè impeditis Clerici persoluant: sicut antea in Concilio Placentino, addiderat nouem præfationibus antiquis decimam: Et te in veneratione Beatæ Virginis collaudare, & reliq. c. Sanctorum dist. 70.

At communis Summistarum, & Canonici iuris interpretum habet sententia, huiusmodi paruas preces horarias non iure scripto, sed vsu tantum, & consuetudine vim legis habente, recitari. Verisimilius est Vrbanum II. in eo Concilio lege sanxisse, vti recitarentur: fortassis tamen non est talis consuetudo vsu tunc temporis, recepta, quæ deinde paulatim in consuetudinem abiit.

Secundò Quæritur, an Clericus, qui iure cogitur preces horarias recitare, debeat etiam persoluere paruum officium Beatæ Virginis? Respondeo: olim ante Breuiarium editum à Pio Quinto, Clericus cogebatur, prædictum officiū paruum iuxta morem, & vsum suæ Ecclesiæ persoluere; illud enim quædam Ecclesiæ in Choro canebant, cæteræ non item. At verò Pius Quintus, Clericos liberauit à penso huiusmodi: paruarum precum, quando priuatim extra chorum preces horarias recitant; quamuis non sustulerit laudabilem consuetudinem Ecclesiarum eas in choro cantantium, vt colligitur ex literis eiusdem Pontificis Breuiario nouo præfixis.

Tertiò Quæritur, An Canonicus eius Ecclesiæ, in cuius Choro cani solent paruæ preces iam dictæ, recitare debeat easdem, cum priuatim extra Chorū persoluit Ecclesiasticum officium? Affirmant aliqui debere, quoniam cogitur Diuini officij pensum reddere more suæ Ecclesiæ: sed suæ Ecclesiæ vsu, prædictæ preces vnà cum officio Ecclesiastico soluūtur, ergo debet eas preces priuatim Canonicus recitare. Videtur tamen probabilius, quod alij docuerunt, non esse ad id compellendum, si formula à Pio V. edita in officio Ecclesiastico soluendo vtatur: eo quod Pius V. immunes, ac liberos ab his precibus beneficiarios, & Clericos reddit, quando priuatim extra chorum, pensum horarum soluunt. Obicies; olim etiam priuatim recitabantur paruæ preces coniunctim cum Ecclesiastico officio. Respondeo, cum vsum esse à Pio V. sublatum; non tamen consuetudinem eas preces in Choro canendi.

Quartò Quæritur, An Clericus certis Hebdomadæ diebus debeat persoluere officium, quod consueuit solus pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mortuis: Respondeo, ante Pium Quintum, Clerici qui officij Ecclesiastici lege tenebantur, debebat etiam priuatim eas pro mortuis preces recitare iuxta morem, & consuetudinem suarum Ecclesiarum: at Pius Quintus, constituit ne hac lege Clerici tenerentur, cum priuatim preces horarias recitare: eosdem etiam solum lege recitandi septem Psalmos, quos Pœnitentiales appellant, & eos quoque quindecim, qui Graduales vocantur: liberauit quoque præcepto, & lege Letaniarum recitandarum, quæ olim cani, ac recitari quotidie consueuerant.

Quinto Quæritur, quomodo officia Ecclesiastica distinguantur? Respondeo, multis modis: aliud enim officium dicitur duplex, eo quod, vt quidam testantur, duplicitatis vespertinis precibus cõstat: vel vt alij, quia Antiphonę, ad Psalmos, & Cantica duplicanturnam integrè ante, & post Psalmos, & Cantica recitantur. Et semiduplex, eo nimirum, quòd precibus accedit ad duplex: vnde Antiphonæ, ante Psalmum, vel Canticum, ex parte finito vero Psalmo, vel Cantico, integrè recitantur. Simplex officium dicitur propterea, quod solemni omni ritu careat: quo modo etiam pactum aut iusiurandum dicitur simplex, aut nudum, quod omni alia iuris celebritate vacat.

B Alia officia sunt Dominicarum, alia feriarum, alia vigiliarum. Officium porrò, quod in perugilius Apostolorum, & Martyrum recitari solebat, erat ex toto officium feriæ destinatumnam in huiusmodi perugiliis ieiunium de more seruabatur, ac proinde totum Officium horarum ad feriam pertinebat.

Missæ sacrificium fiebat de eo sancto, cuius postridie celebritas colebatur: ac proinde Pius Quintus instituit, vt in Nocturnis vigiliis tres lectiones recitatentur ex homiliis in illud Euangelium, quod in Missę sacrificio canebatur, vt preces Horatiæ cum Missæ sacrificio conuenirent. ¶ Item, tempora, quibus Officia Ecclesiastica variantur, sunt Quatuor, vt ait Radulphus in libel. de Canon. obseruan. propositi. 16. nempè Aduentus, Quadragesima, tempus Paschale, & Ordinarium. Nam ante diem Natalem Domini colit Ecclesia aduentum dominicum. Deinde post Natalem Domini, & certas quasdam Dominicas, celebrat Septuagesimam, Sexagesimam, Quinquagesimam, & Quadragesimam. Postea à Pascha vsq; ad Pentecostes hebdomadam, tempus interpositum dicitur Paschale: à Pentecoste reliquum tempus vsque ad Aduẽtum Domini, dicitur tempus post Pentecosten, quod Radulphus appellat quotidianum, & ordinarium.

C

DE ADVENTV.

Aduentus Romano more incipit Dominica prima, post diem Sanctæ Catharinæ crastinum, teste Radulpho loco citato, & habet quatuor hebdomadas, quamuis non semper integras, & quatuor Dominicas. More verò Ambrosiano incipit Aduentus, eodem teste Radulpho, Dominica prima, post diè festũ B. Martini Episcopi Turonensis, sequẽte, & cõtinet sex hebdomadas. Aduentus item tempus est partim lætitiæ, partim luctus, & mœroris: vnde in eo non recitatur Cantieũ, aut Hymnus. Te Deum laudamus, & Gloria in Excelsis Deo, & Ite, Missa est, & deponuntur gaudij, & lætitiæ vestes, retinetur tamen Alleluia. In Aduentu etiam omittuntur cõsuetæ commemorationes Sanctæ Mariæ, & Apostolorum, aut aliorum Sanctorum tutelarium, ne ante Christi Aduentum imploremus opem, & patrocinium eorum, quos ipse Christus suo aduentu gratia, & sanctitate donauit, & qui per Christum nostram tutelam, & patrocinium susceperunt. Nec fit cõmemoratio Crucis, nec pacis, ne videatur Christus ante passus quàm natus, & nobis pacem prius attulisse, quàm venerit. Romani veteres in Aduentu ieiunium seruabant, vt loco citato testatur Radulphus, quod etiam nunc Monachi, & Religiosi mendicantium ordinum fratres colunt: nec Ecclesia nuptias solemni ritu hoc tempote celebrat.

DE QVADRAGESIMA.

In Septuagesima Pentateuchus incipit legi ad Nocturnas Vigilias, vt Gelasius instituit: & Gregor. VII. teste Radulpho, Innocentius constituit, vt Historia de Noe in Sexagesima legeretur, in Quadragesima verò de Abraham Patriarcha. Gregorius quoque Linstituit, vt extra id tempus, quod interiectum est inter Septuagesimam, & Pascha, Alleluya diceretur. Leo IX. vt habetur in c. Hi duos de consecratione distinctione prima. Sic ait: A Septuagesima, quando lapsus protoplasti in Ecclesia recitatur, Alleluya nouem hebdomadas intermittimus, scilicet, vsque in Pascha, vbi Christus resurgẽs à mortuis, tristitiam nostram in gaudium vertit, & Alleluya nobis reddit: similiter etiam intermittimus Canticum lætitię Gloria in excelsis Deo. Hæc ille. More tamen Ambrosiano, & Benedictino, vt ait idem Radulphus, & probat ex regula S. Benedicti capit. 34. Alleluya retinetur vsque ad primam Dominicam in Quadragesima. Ex quo suspicari, & coniecere quidam videntur ante Gregorium I. Septuagesimam non esse institutam; quod ego verum non puto, de qua re suo loco dicemus. Vnde autem, & cur dicta sit Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima, suo item loco explicabo.

Concilia Laodiceno c. 51. constitutum est, ne in Quadragesima Natalitia Martyrum celebrẽtur, sed eorum Commemoratio fiat in diebus Sabbatorum, vel Dominicis. Memoir autem solùm Martyrum, quia eo tempore Ecclesia solum Martyrum memorias colebat, non Confessorum. Ex quo factum est, vt olim dies Sancto Gregorio, & Ambrosio sacer colererur teste Radulpho libello citato, propositio. 16. in tempore ordinationis ipsorum, non obitus, nimirum die tertia Septembris, in quo fuit Sacra Gregorij ordinatio: & in die septima Decembris, cum est Ambrosius ordinatus; dies quoque festus S. Benedicti, in die 21. Iulij, eius Trãslationi sacro. Hispaniarum item Episcopi instituerunt, vt dies festus Annunciationis Dominicæ coleretur in Mense Decembri, die octauo ante natalem Domini: at more Ambrosiano teste Radulpho loco citato, Annunciatio Dominica celebratur solemni ritu, in Dominica, quæ proximè Natalem Domini præceditinec dies vllus festus per totam quadragesimam colitur more Ambrosiano. Diebus item Quadragesimæ (Gregorius ait) pensum seruitutis nostræ augere debemus in precibus, & bonis operibus. Ex quo factum est, vt tempore Quadragenarij ieiunij cum Diuino Officio septem Horarum Canonicarum recitare quotidie, aut certis quibusdam diebus Clerici consueuerint septem Psalmos, qui pœnitentium vocantur, & Psalmos Nocturnos, qui dicuntur mortuorum cum nouem Lectionibus, & his additi etiam sunt Psalmi Graduales, ac Letaniæ siue supplicationes. Nunc verò iuxta formulam Breuiarij editi à Pio Quinto, retinentur preces ad Matutinas Laudes, ad Horas scilicet Vespertinam, completam, & cæteras.

Conc. Tol. 10. c. 9.

DE TEMPORE PASCHALI.

Tempus Paschale totum est lætitiæ, vnde in eo frequentantur Alleluya, ita, vt ad Responsoria, breuis in singulis Horis Alleluya repetatur. Protenditur id tempus vsque ad hebdomadam Pentecostes: Fit commemoratio Crucis quotidie, quia Crux Christi fuit totius nostræ lætitiæ causa. Officia Ecclesiastica eo tempore sunt breuiora. Vnde Greg. VII. in c. In die, De Consec. Distinct. quinta, in die, inquit, resurrectionis vsque in Sabbatum in Albis, & in die Pentecostes vsque in Sabbatum eiusdem, tres Psalmos tantùm ad Nocturnos, totidemque Lectiones antiquo more canimus, & legimus. Deinde reprehendit eos, qui in quotidianis diebus tres tantùmodo Psalmos, & tres Lectiones recitare volunt. Non inquit, ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio, & negligentia comprobantur hoc facere. Romani verò diuerso modo agere cœperunt, maximè à tempore, quo Theutonicis cõcessum est regimen nostræ Ecclesiæ. Nos autem, & ordinem Romanum, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri, sicut superiùs prænotauimus. Superiùs autem dixerat. Omnibus diebus per totum annum, excepta Hebdomada Paschatis, & Pentecostes, si dies festus sit, nouem Psalmos, & nouem Lectiones dicimus: aliis verò diebus duodecim Psalmos, & tres lectiones recitamus. In Dominicis verò diebus decem, & octo Psalmos, excepto die Paschæ, & Pentecostes, & nouem Lectiones celebramus. Hæc ille.

DE TEMPORE QVOTIDIANO.

Tempus ordinarium, & quotidianum, quod est à fine Pentecostes vsque ad Aduentum Domini, aliquando continet vigintiocto Dominicas, aliquando verò tantùm vigintitres. Quando habet vigintitres, tunc loco vigesimæ tertiæ ponitur Dominica vigesimaquarta, in qua Euangelium cantatur secundum Matthæum: Cum videritis abominationem desolationis, & Officium Dominicæ vigesimætertiæ persoluitur in Sabbato proximè præcedẽti, non impedita celebritate diei festi nouem Lectionum: alioqui in feria Sexta, vel alia similiter nõ impedita. Hoc autẽ fit, quia vsu, & more Ecclesię Romanę Ecclesiastica officia finiũtur in Cõmemoratione extremi iudicij futuri, sicut enũ similiter inchoãtur. Et ideo xxiiij. Dominica ponitur loco xxiij. quãdo xxiij. est vltima: & ea suo loco mouet, trãsfertur eius Officiũ in Sabbatũ quod proximè præcedit, nec Officia per totũ anni cursum recto ordine disposita absoluamus absque extremi iudicij memoria. Præterea, quia à Pentecoste vsque ad Aduentum, tantum vigintiquatuor Dominicæ ponuntur: cum tamen possint esse viginti octo: ideo quando viginti octo interueniunt, reliquæ sumuntur ex his, quæ eo anno supersunt ex Dominicis, quæ sunt inter Epiphaniam, & Septuagesimam. Inter Epiphaniam autem, & Septuagesimam aliquando, quamuis raro, possunt esse sex Dominicæ: quarum duæ primæ semper inter Epiphaniam, & Septuagesimam ponuntur, Officium primæ Dominicæ semper inter Epiphaniæ octauas, cuius Euangelij est de puero Iesu duodecim annorum Hierosolymis relicto, & in templo inuento: Officium verò Secundæ Dominicæ, cuius Euangelium est de aqua in vinum mirabiliter conuersa in nuptiis factis in Cana Galilææ, semper fit proximè post octauam Epiphaniæ. Et quia aliquando contingit, vt prima Dominica post octauam Epiphaniæ sit septuagesimà, ideo tunc Officium Secundæ Dominicæ tranfertur in Sabbatum proximè præcedens non impeditum die festo nouem Lectionum: alioqui in feriam sextam, aut aliam similiter non impeditam. Tota huius ratio est, quia Ecclesia Romana à die Epiphaniæ celebrat solemni ritu tria illa Christi Domini opera, mirabilia, nimirum, cum ipse stella duce à tribus Magis agnitus, & adoratus est: & cum à Ioanne Baptista in Iordane baptismate ablutus est: & cum in nuptiis aquam in vinum conuertit. In die Epiphaniæ cantat Euangelium de tribus Magis, qui stellæ ductu ad Christum venerunt: & in die Octaua Epiphaniæ Euangelium de Baptismo Christi: & in prima Dominica post Octauam Epiphaniæ, Euangelium de Aqua in vinum in nuptiis mutata.

Luc. 2.

Mat. 2.

Quidnam Sacrificium sit, & quotuplex. CAP. XVII.

INter actus Religionis externos, vt ante iam diximus, est opus, quo Deo aliquid sacrificamus. Sacrificium autem in noua lege à Christo Domino institutum, Missa est: de qua est nobis in præsentia differendum: sed in primis quædam generatim sunt de Sacrificijs disputanda.

Primò quæritur, vnde nam nomen Sacrificij dictum sit, & quot modis sumatur? Respondeo, dictum esse ab eo, quod Diuinis vsibus, adhibitis certis quibusdam verbis, precibus, cæremoniis, & ritibus destinatur. Et quia nominis etymologia sæpe latius patet, quam res nomine significata: hinc est, vt etiam nominis notatio aliis rebus conueniat, quæ sacrificia propriè non sunt: nam templa altaria, vasa, vestes, & id generis alia, fiunt sacra, quæ tamen sacrificij nomine minimè designantur: neque enim, eis sacrificij natura, & ratio conuenit. Porrò sacrificij nomen dupliciter accipi solet, late scilicet, & stricte. Late acceptum, per metaphoram sumitur multipliciter. Primum enim, vt colligitur ex Aug. li. 6. de ciuit. c. . & 5. & S. Tho. 2. 2. q. 85. art. 3. omne opus, & officium pietatis, & charitatis, quo de aliquo homine causa Dei benè meretur, dicitur Sacrificium: qualis est Eleemosyna in vsus pauperum propter Deum erogata, quam hostium vocat Paulus Hebr. 13. Deinde, sacrificij vocabulo notatur omne opus, quo peccata commissa per veram animi pœnitentiam expiamus: cuiusmodi sunt operosa, & laboriosa quædam officia virtutis, quæ libenti animo præstamus, quibus nostrorũ peccatorũ sordes eluuntur. Sic etiam vera, & legitima cordis pœnitentia, qua culpa detestati lugemus, sacrificium appellatur, iuxta illud Danidis: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: martyrium itẽ ipsũ te, & voluntate susceptum: Et opus illud, quo quis causa Dei, certæ Religioni, votis emissis se addicit, & mancipat, venit appellatione Sacrificij. Strictè verò, & propriè sumptum nomen sacrificij significat actionem, per quam res aliqua corporea primò Sacra facta offertur Deo. Vnde victima, & hostia pro animalibus, quæ macta batur, sumuntur, latè sacrificium dicebantur: nam apud Latinos Victima significabat animal, quod hostibus deuictis cædebatur, in gratiarum actionem: Hostia, animal, quod pro victoria de hostibus reportanda mactabatur.

Vniuersè igitur Sacrificium propriè significat rem corpoream, quæ potest in sensus incurrere, & quæ primùm Sacra facta Deo offertur, cuiusmodi sunt animal, carnes, panis, oleum, vinum, farina, frumentum, thus, vel aliquid simile, quod igni coctum, aut combustũ, aut aliter quomodolibet tritum, aut commolitum, aut frixum, aut varia aliqua aspersione, aut permistione affectum Deo immolatur.

Secundò quæritur, Quidnam sit sacrificium propriè, & stricte sumptum: Respondeo esse actionem, per quam res aliqua corporea, siue ad esum, siue ad potũ apta, primùm sacratur certis verbis, & cæremoniis adhibitis, & Deo offertur à legitimo ministro, ritu debito, ac finis congruẽtem. Dicitur (Actio) quoniam licet sacrificium aliquando dicatur res ipsa quæ offertur, vt hostia, vel victima in præsentia tamen non sumitur pro re oblata, sed pro actione, qua res Deo sacratur, & offertur. Cæteris verbis exprimitur omnis sacri materia, quæ debet esse corporea, & quæ possit sensu percipi, immo, quæ est sæpius edulij, vel potus usus, eo quod tanquam cibus Deo acceptus, & gratus, vel tanquam cibus ministrorum eius dissertur. Exprimitur quoque finis, cuius gratia sit actio, sacrificus, sacrificia, vel Deo, auctore, vel more, & instituto maiorum, vel instinctu naturæ fiunt, & offeruntur, quibus admissa peccata expiantur, vel Dei auxilium in uocetur ad bonum aliquod obtinendũ: vel iustæ, & debitæ pro beneficijs à Deo acceptis gratiæ referantur. Dicitur (primò sacratur, & offertur) quia vt ex S. Thom. 1. 2. q. 86. ar. 1. & q. 85. ar. 3. ad 3. colligitur, differt sacrificium ab alijs oblationibus, quæ Dei causa fiunt, quia sacrificij materia aliquid in se patitur, ac proinde aliqua sui mutatione sacratur: aliarum verò oblationũ materia nullam sui mutationem patitur, sed tantùm adhibetis sub certa quada præscripta forma, verbis, precibus, ritibus, ac cæremonijs, sacerdotis ministerio consecratur, vt panis oliuarum, palmarum, fructus arborum, panis, vinum, oleum, vestes, & quæ talia sunt. Quo fit, vt sacrificium ab oblatione distinguatur: hæc enim tanquam genus, latius patet quàm sacrificium: nam omne sacrificium est oblatio, non contra. In vetere Hebræorum lege offerebantur, qui dicebantur panes propositionis, qui ante altare Dei in mensa tabernaculi, vel templi exponebantur. Decimæ item, & primitiæ, quæ oblationes erant, sacrificia non item. Præterea, sacrificij materia, quæ Deo offerebatur, per aliquam actionẽ in honorem, & cultum Dei transmutabatur, animal immolabatur, igni exurebatur, ex toto vel ex parte, thus, adolebatur, farina, cibano, sartagine, vel craticula coquebatur: panis in frusta, & particulas dissecabatur, spicæ tritico igne torrebantur, frumenti grana conterebatur, sanguis fundebatur, & spargebatur in partes. Oblationes verò erant dona, & munera absque vlla alia transmutatione data Deo. Si quæras, an sacrificium etiam sit signum. Respondeo Augustinus c. de ciuit. ca. 5. dixisse sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signũ esse, & in Epist. 40. q. 3. dicit significationis esse omnia talia sacrificia, & quarundam rerum similitudines. Et cætera cætera sacrificia in lege veteri signa fuerunt sacrificij eucharistici, quod in Cruce Christus obtulit, & sacrificium potest multa significare: nam licet sit actio Sacerdotis, fit ad laudandum Deum, ad gratias ei agendas, ad bona ab eo imperanda, ad nostra peccata abolenda.

Tertiò Quæritur, quot fuerint in vetere Hebræorũ lege genera sacrificiorum præscripta? Respondeo, ex colligi ex Leuitico in primis septem capitibus: Primum genus sacrificij erat, quo tota victima igni comburebatur, & combusta exhalabat fumum ascendentem in cœlum: quod sacrificium hebraicè vocatur Olah, eo quòd animal oblatum ascendebat in altare Dei, totum igni crematum, vel quia totum sonebatur in fumum suffum peruenturum. Græci vocant Holocaustum, vel Holocaustoma, quia voem retinuit semper ijs in locis aute memoratis, Latinus interpres Iuuencus sacrificium offerebatur ad testandum Diuini numinis, & maiestatis honorem, & supremum in vniuersa Imperium, ac dominatum: & ideo totum igni exurebatur: de quo sacrificio Leuitici 1. & 6. Alterum genus sacrificij dicitur hebraicè Minchah, quod Latinus interpres Leuitæ 2. recte sacrificium, & aliquando libamentum, interdum etiam libamen: quod erat munus oblatum, ex rebus vitę expertibus, aptis, tamen esui, ac potioni. Leuit. 2. sex genera materię huius sacrificij memoratur, similia, hoc est farina purissima oleo, & thure conspersa, panis ex simila cibano, vel sartagine, vel craticula decoctus, spicæ tritico, & maturescentes igni tostæ, & tritieum ex primis spicis contritum. Tertium genus sacrificij dicebatur hebraicè Zeba Selomim, quod Latinus interpres Leuit. 3. vertit hostiam pacificam, & alibi hostiam salutarem: in eo immolabatur victima, hoc est, animal, quod gladio iugulabatur, cuiusque vna pars tota igni assumebatur, altera cedebat in cibum sacerdotis, tertia in escam eorum, qui offerebant, vel retinetur autem, vel ad gratias agendas pro beneficijs diuinitus acceptis, aut testandum & declarandum animum gratum, aut sponte, vel ex voto ad Diuinã opẽ inuocandã, & ad auxiliũ implorandum pro aliquo beneficio obtinẽdo. In illo, quod Sacerdoti obueniebat, totũ edi debebat eodẽ die, quo erat oblatũ: In hoc verò, quod Sacerdotib' obtingebat, edi poterat, vel eodẽ die vel proximè sequẽti, necenim in diè tertiũ reuicua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum, aut differendum erat. Hoc genus sacrificij aliquando dicitur in sacris literis sacrificiū laudis, quia offerebatur ad predicandas Dei laudes, & beneficia cōmendanda. Quartū genus sacrificij vocatur hebraicè Chatah, quam vocem latinus interpres Leuit. 4. vertit hostiam pro peccato. Hæc autē erat animal, quod immolabatur per peccato alicuius, cuius pars igni comburebatur, & partem ibi in cibū Sacerdos sumebat, & offerebatur pro peccato summi Sacerdotis, aut pro peccato Principis, vel Magistratus, aut pro totius populi peccato, aut pro peccato priuatorum hominum. Apud Hebræos etiam nomen Sacrificij aliquando sumitur pro ipso peccato, aliquando pro sacrificio quo peccatum expiatur: hinc Paulus ait: Et de peccato damnauit peccatum in carne. Peccatum in priori loco sumitur pro sacrificio, in posteriori, pro ipso peccato, quod est sacrificio deletum, & extinctum. Ita vt sensus sit: (De peccato) hoc est, per sacrificium destinatum peccato expiando: (damnauit peccatum,) hoc est, aboleuit peccatum, (in carne) id est, in hominibus, nam caro videtur hic accipi pro hominibus. Alibi quoque Apostolus: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. (Sic intellige: In quem peccatum cadere non potuit, fecit Deus hostiam & oblationem pro peccato expiando. Quintum genus sacrificij appellatur hebraicè Assam, quod nomen Latinus interpres vertit, hostiam pro delicto, hoc est, pro peccato per errorem siue obliuionem cōmisso. In eo offerebantur agnus, cuius vna pars igni tradebatur, alteram sibi in esam capiebat Sacerdos: & hoc quoque nomen aliquando sumitur pro ipso delicto. aliquando pro hostia, per quā delictū expiatur. Porrò hebraicè est commune Corban, quod Latinus interpres semper vertit munus, donum, oblationē: nā generatim significat quicquid Deo offertur siue in se ipso aliqua siue nulla mutatione vertatur. Ex quo fit, vt Sacrificium in quatuor partes diduci, & distribui cōmode possit: vnum est sacrificium, quod Latreuticon vocare possumus, quod in Dei honorem, cultum, & venerationem offertur, quale erat holocaustum. Alterū vocari potest expiatorium, quod fit, vt Deū nobis placatū, & propitiū reddamus, & vt nostra peccata expiemus, & penitus cluamus. Tertiū dicere possumus impetratoriū, quando Deo aliquid libamus, vt opem nobis, & auxiliū ferat, quō bona, quæ cupimus, & petimus, assequamur. Quartum genus sacrificij non inepte quispiam nominauerit Eucharisticon, quod ideo adhibetur, vt Deo debitas pro beneficijs acceptis gratias referamus.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Quartō Quæritur, An prædicta veteris legis sacrificia per se peccata delerent gratiamque conferrent? Magister Sententiarū in Quarto Distinctione prima sensit eiusmodi sacrificia. etiam si ex fide, & charitate offerrentur, nullam vim habuisse tollendi peccata, & gratiam conferendi, sed tantummodo esse à Deo instituta, & data illi populo in typum, & figuram nostrorum Sacrificiorum, & veluti in onus, & testimonium. Cuius sententia communi Theologorum consensione reijcitur. Fortasse sensit ille, ea sacrificia per se ipsa non aboleuisse peccata, ita vt non negauerit per fidem, & charitatem, quam in illis sacrificijs profitebantur ij, qui offerebant, peccata depelli. Hugo Sancti Victoris de Sacramen. libro primo par. 11. cap. 1. opinatus est, ea sacrificia gratiam dedisse, vt erant nostrorum Typi, & figuræ. Cæterum hanc etiam sententiam Theologi, non admittunt: quia Paulus ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos, perspicue satis ostendit veteris legis Sacramenta fuisse infirma.

Constans est Theologorū doctrina, quā habet Sanctus Thom. in quarto, distinctione prima, quæstione secunda articulo sexto, quæstione tertia. Richard. quartò distinctione prima, articulo tertio, quæstione quarta. Sotus 4. d. prima, quæstione secunda, articulo tertio, eiusmodi sacrificia vi, substantia, & natura sua gratiam, & veniam peccatorū non contulisse: offerentium tamen merito, quatenus ex fide, & charitate ea offerebant, gratiam præstitisse. Vnde ij, qui offerebant, sua peccata expiabant. Dei gratiā obtinebant, pro pœnis culpæ debitis satisfaciebant, nō per substantiam quidem illorū sacrificiorū, sed per merita Christi, quē venturum fide viua saltē implicita credebant, & cuius merita participabant per fidem, obedientiam, religionē & charitatē, quibus ea sacrificia offerebant. Hier. 6. dicit Dominus: Holocausta vestra non sunt accepta, victimæ vestræ non placuerūt mihi. Oseæ 6. Misericordiā volo, non sacrificium: & in Psalmis sæpius testatur se sacrificia & oblationē nō requirere, quippe q eis nō indiget.

Sed obijcies illud Leuitici primo, sæpe inculcatum, de holocausto, sacrificiū esse, quo placabatur Dominus, & odorē eius illi esse suauissimum, & proficere ad expiationem offerentium: quod ipsum Leuit. secundo, & tertio, frequenter repetitur: Item, Leuit. 4. non semel, ac iterum dicitur: Rogabitque pro eo (id est offerētē) Sacerdos, & ei propitius erit Dominus, & dimittetur ei peccatum: idemque Leuitici. 5. & 6. sæpius replicatur, quin, & Apostolus ad Hebræos 9. idem testatur his verbis: omnia pene in sanguine mundantur secūdū legem. Deinde huiusmodi sacrificia erant officia obedientiæ, & Religionis in Deum, ex fide, spe, & charitate profecta, ergo erant gratia, & accepta Deo. Præterea Ecclesia Deū precatur, vt sacrificiū, quod in Missa offert, acceptū habeat, sicut accepta, & grata fuerunt sacrificia Abelis, Melchisedechi, & Abrahæ. Leuitici ité 18. ait Moses, eū, qui custodit Legem, & iudicia Dei, victurū in eis, quod est dicere more hebraico, victurū per ea, siue ex eis. Et cap. Aquam, De Cōsecratione distinctione quarta, ex Alexandro primo dicitur: Cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, item cap. Gloria 12. Quæstione secunda, ex Hieronymo refertur: Quādo Sacerdotes hostias immolabant, sanguis pecudum erat remissio peccatorum.

Gen. 4. Infra 14. Infra 12. Hebr. 9.

Num. 19.

Gen. 4.

Gen. 9. Genes. 14 22. 28. Iob. 1.

Sed certè Paulus ad Romanos 3. & 4. ad Galatas, 2. & 4. ad Hebræ. 7. 8. 9. & 10. perspicuè docet iustitiam, gratiā, veniam peccatorū non fuisse ex lege, siue cæremoniis legis, & vetera sacrificia mundasse tantūm modo offerentes à legalibus maculis, & immunditiis corporis, non mētis. Vnde quidam ad obiecta respondent, cūm in Leuitico toties iteratur, ea sacrificia mundare, & peccata expiare, id locū habere in illis legalibus maculis, & immunditiis, quę ob violatā legē contrahebantur. Polluti enim, præscripto legis arcebantur ab ingressu in templum, ab aliorum conuictu, & confortio, ab esu immolatorum animalium: à quibus immunditijs, & sordibus per sacrificia expiati liberabantur. Sed respondere etiā possumus, illa sacrificia delesse peccata mentis, non vi, & natura, sed fide, ac meritō offerentium: quæ saltem implicitè illis Christum venturum profitebantur dum ea offerebant.

Quintò Quæritur, nam ante legē Mosis datā, aliqua exstiterint sacrificia. Respondeo, apertè ex sacris literis constare, veteres illos patres sub lege naturæ viuentes Deo sacrificia sæpius obtulisse. Vnde B. Augustinus libro decimo, De Ciuitate Dei, capite quarto, ad finem. Quam porrò antiquus sit, inquit, in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres, Cain, & Abel, satis indicant: quorum maioris Deus sacrificium reprobauit, minoris aspexit. Hæc ille. Legimus etiā Noe, Meschisedec, Abrahamum, & Iacobū Patriarchas, & Iobum Deo sacrificasse. Quæres vndenam illi patres peràtiqui deo eas victimas immolauerint, quas postea lex p Mosen data Hebræis præscripsit? nā hostias obtulisse memorātur ex eisdē quadrupedibus, & volucribus, ex quibus, deinde lex iussit offerri: Respōdeo, id eos fecisse, vel Dei afflatu permotos, vel instituto, ac more Maiorū edoctos.

Obijcies, Tūc temporis sub lege naturæ viuebāt, ergo non erāt ea sacrificia, quæ fuerūt legis præscripto constituta: Respondeo, id tempus dici legis naturæ, quia nōdū erant legis scriptæ præcepta, quæ tamen multi ex illis patribus antiquis sæpius præstiterūt: non quidem necessitate legis, sed instīctu, & volūtate dei, aut instituto, & more Maiorū. sic Abraham, & Iacob decimas, Abel primogenita, & adipem animalium, Cainus ex terræ fructibus obtulisse memorantur, Noe inter mundos, & immundos discreuit cibos. Gen. 38. dixit Iudas ad Onan filiū suum, ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo: Ille sciens non nasci sibi filios, hoc est, non suo nomine eos vocandos, sed fratris sui filios habendos, & reliqua, quod totum fuit lege Mosis postea constitutum. Vnde S. Thomas 2. 2. q. 85. art. 1. ad 1. ait: Oblationem sacrificij in communi esse ex lege naturæ, sed determinationem sacrificiorum esse ex institutione humana, vel diuina.

Sextò quæritur, Nū ante circumcisionem institutam fuerrit aliquod sacrificium, quo peccatum originis deleretur? De hac quæstione pauca quædam dixi pro instituti ratione lib. 4. cap. 34. verisculo, septima sententia & latius dicam, cum de Sacramentis disputabo.

Septimò quæritur, An sacrificium sit iuris naturalis, an tantūmodo iuris scripti? Respōdeo, esse iuri naturalis sacrificiū vniuersè sumptū: nā sacrificia generatim lex, & recta ratio præscribit, quoniā naturali ratione cognoscim⁹ esse vnū Deū summū omniū rerū dominū, ac principē omniū bonorū largitorē, ac propterea ei debitas gratias referēdas, eius auxiliū inuocandū, vt nos tueatur, ac seruet à malis, & bonis afficiat: ei etiam nos obtemperare oportere: & idcirco tanquam supremo Domino munera esse offerenda, honorem, & cultum esse tribuendum, eum esse sacrificijs placandū, quē nostra peccata offenderunt. At verò certum, & speciale sacrificium iuris est diuini, vel humani non naturalis:

turalis: quemadmodū ius naturale præcipit orandū esse Deum, sed certa, ac definitæ preces, & præscriptæ precādi formæ, iuris diuini, vel humani sunt: Sic, naturali iure, præscribitur Deo esse sacrificandum: sed hæc, aut illa sacrificanda, lex humana, vel diuina constituit, vt dicit S. Thomas. 2. 2. q 85 art. 1. ad 1.

Octauō quæritur, An soli Deo sacrificia fiant, & offerantur? Respondeo cum B. Augustino lib. 8. cap. 27. De Ciuit. Dei. & S. Tho 2. 2. q. 93 art. 1. Quis audiuit aliquando fidelium, stantem Sacerdotem ad altere, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & martyres fecit, & sanctis suis Angelis cælesti honore sociauit? Sic Augustinus: Vnde Synodus Tridentina Sess. 22. cap 3. definiuit Missæ sacrificium soli Deo offerti: & postea subiecit: Et quamuis in honorem, & memoriam Sanctorū nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit, nō tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui eos coronauit: Vnde nec Sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, sed Deo de illorum victorijs gratias agens, eorū patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc Synodus.

Obijcies vsum, & consuetudinem Ecclesiæ, quæ templa sanctis Martyribus exstruit, & dedicat, at templū exstruitur ad sacrificia in eo offerenda. Respondeo cū eodem B. Augustino loco citato: Nec tamen nos essēt Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed eorū Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorū, tanquā sanctorū hominum Dei, qui vsque admortē suorū corporū pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio. Falsis religionibus, fictisque conuictis. Et paulo inferius: Quæcūque igitur religiosorum obsequia in Martyrū locis, ornamēta sunt memoriarū, nō sacra, vel sacrificia mortuorum tanquam deorum. Hæc Augustinus.

Dices, Quare igitur templa dicimus, esse erecta, & dicata S. Petro, S. Paulo, vel Beatis. Virgini Deiparæ? Respōdeo, proprie quidem templa esse Deo dicata, cum ea exstruantur, & consecrentur, vt in eis victimæ Deo immolentur, sacrificia offerantur: sed nihilominus appellantur etiam templa Martyrum, quia eædem sacræ domus, quæ sunt templa Deo dicata, continent Martyrum sepulchra, ossa, reliquias, cineres, corpora, aut saltē eorum imagines, & monumenta vel aliquid aliud, quod ad ipsos aliaqua ratione pertineat: ac proinde templa Deo inseruiunt, vt ipsi in eis sacrificemus: sanctis verò Martyribus seruunt tanquam ædes amplæ, & magnificæ, in quibus aliquid honorificè cōtinetur, & asseruatur, quod ad Martyres aliqua ratione spectet: vt eorū memoria perpetua celebritate recolatur. Ex quo etiam fit, vt templa Beatæ Dei Genitrici, Sancto Michaeli, & alijs Angelis sacrata esse dicātur: nam tametsi, eorum corpora, vel reliquias non contineat, habent tamen eorum imagines, vel aliqua monumenta rerū, quas Deus coluit, ministerio, & opera mirabiliter effecit. Quæ rū precibus, ministerio, & opera mirabiliter effecit. Quæres quapiā ratione monstretur, sacrificia Deo soli deberi? Respondeo, sacrificiū esse religionis opus, & officiū, at Religio, moralis est virtus, quæ cultū, honorem, & venerationem Deo debitā defert. Deinde, sacrificia facimus, vt pronam exterius, quod interno fide credimus. Dcū sciliceet fiteamur exterius, quod interno fide credimus. Dcū sciliceet esse rerū omniū dominū, regē, ac principem, cui pro tot ac tāris beneficijs acceptis gratias debeamus, cuius diuinum auxilium, & opem inuocare nos oporteat, vt ipso auctore laberemus à malis, & in bono conseruemur. Hæc autem à sanctis Martyribus æquaquam postulamus, sed inter sacrificandū, cotū preces apud Deū, & patrocinia implorare videlicet vt Deū pro nobis orent assidue eorum memoriæ celebramus, vt eorū exemplo, & imitatione ad bonam vitæ frugem excitemur. Vt immeritò proinde hæreticis Catholicos accusent, quod templa ædificent, & consecrēt in honorem Martyrum eorum quę nominibus appellent. Ecclesia profectò vsit, & more à primis Apostolorum temporibus ad nos vsque perducto templa in Dei cultum, & Martyrum memoriam semper exstruxit: Et id veterum Patrum Ambrosij, Augustini, Gregorij, Damasceni, Leonis, Epiphanij, Cyrilli, Nazianzeni, Basilij, & Athanasij confirmat auctoritas, quos vna cum alijs citat Durandus de ritibus Ecclesiæ Catholicæ lib. 1. cap. 1. & 2.

Nonò quæritur, Quibusnam temporibus Deo sacrificare debeamus? Respondeo, certa, ac definita tempora sacrificandi, iure naturali præscripta non esse, nisi generatim tempore necessitatis. In vetere autem Hebræorum populo certa tempora sunt à lege scripta constituta: Ecclesia quoque diuinitus edocta certa Missæ sacrificio tempora destinauit, quæ similiter, vel voto cuiusque, vel Maiorum iussu, & auctoritate aliquando deputantur.

De institutione sacrificij Missæ.

Cap. VIII.

Proprium Christianorum sacrificium est Missa à Christo Domino instituta. Quæritur ergo in primis, an Missa sit nomen Hebraicum, an potius Latinum? Quidam videlicet Rulin. lib. 2 de Hebrat. erudit Alcia. lib. 7. Parerg. c. 10. Xanctes in præfat. in Liturgiam Hector Pintus in Dan. c. 3. Pamel. in Liturg. existimant esse Hebraicum, significareque voluntariam oblationem, quæ Deo offertur, aut tributum quoddam, quod ipsi persoluitur, quamuis alij minus rectè putauerint, designare id, quod in altum tollitur, quæ significationes si veræ sint, rei diuinæ, quæ in Missa fit, aptè cōueniunt. Nam sacrum Domini corpus in Missa offertur, & veluti quoddam tributi genus soluitur, & in altum tollitur, vt id populus debito honore veneretur. Alij tamen, vt rectè ait Durandus de ritibus Ecclesiæ Catholicæ lib. 2. cap 1. nu. 2. probabilius crediderunt, vocem esse Latinā: quod probant, quia si Hebraicum nomen esset, integrum prorsus maneret, & apud Græcos, & apud Latinos, sicut cæteræ. hebraicæ voces, quæ apud vtrosque eædem integræ, nihil penitus mutatæ manserunt, nimirum, Alleluia, O Iamna, Raca, Acheldema, Sabbaoth, Satan, Sabbatum, Amen, Pascha, & id genus aliæ. At videmus alio vocabulo vti Græcos, alio Latinos, alio Syros. Græci enim Liturgiam vocant, hoc est, munus, & ministerium publicū, Syri Quedossa, hoc est, Sanctum, Missam Latini. Deinde, cōstat apud Latinos veteres partes vsurpata esse participia præteriti temporis pro nominibus, quæ verbalia Grammatici appellant. Sic collecta pro collectione, remissa pro remissione apud Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 18. Cyprian. de bono patientiæ, & lib. 3. epist. 8. & epist. 14. Sic videtur dici Missa pro missione.

Quæres, quid Missa, si Latinū nomē sit, significet? Respōdeo, vt colligitur ex Alcuino de diuin. offic. cap. de celebrat. Missæ. Isidoro lib 6. Etymolog. cap 19 Raba. lib. 1. de instituit. cleric. cap. 32. Remig lib. de Officio missæ. Dimissionē populi significare. Olim nāque in fine Missæ, quæ dicebatur Cathecumenorū, publica voce Diaconus clamabat Ite, missa est, vt apertè intimant S. August. term. 237 ad mensen. S. Cyprian. Cōcil. Carthag. 4. cap. 84. & cap. 1 Pilcopus, de cōsecr. dist. 1. Ambros. lib. 5, epist 33. Iuo. in epist. 75. Cōcil, Iliber. can. 4. & Cassia. lib 2. de instituit Monach. ca. 15. & Clem. lib. 8. Cōstitut. Apostol. cap 12. Cōcil. Laodic. can. 19. & Greg. lib. 2. Dialog. cap. 2. quibus verbis ab Ecclesia excludebatur Cathecumeni, Energumeni, Pœnitentes, quibus fas nō erat cōsecrationi corporis, & sanguinis Domini interesse, ac proinde dimittebatur hoc verbo, Ite, Missa est, quasi diceret Diaconus: Vobis iā licet foras abire, iā vos dimittimus, ac proinde abite, est enim vestri dimissio. Nā præcepto Ecclesiæ ad id vsque tempus in templo adesse cogebātur, & quia voce alta, & intēta Diaconus publicè clamabat: Ite, Missa est, cœpit vulgarū hominum vsu integrū Missæ sacrificiū, Missa appellari, sumpto vocabulo à publicis illis verbis, quæ ad omnia assistantiū aures perferebātur. Et sicut tunc Diaconus dicebat: Ite, Missa est, sic etiam nunc perfecto, & absoluto Missæ sacrificio, voce Diaconi, vel Sacerdotis dicitur populo: Ite, Missa est, vt benè annotauit Durandus, vnà cum aliis iuniorib⁹ lib. 2. cap. 1. num. 4. & 5. de ritibus Ecclesiæ Catholicæ. Quare falluntur, qui existimant, malè in Ecclesia ad finem Missæ dici voce Diaconi, vel Sacerdotis: Ite, Missa est, vt olim à Diacono dicebatur initio Missæ fidelium Christianorū. Nec enim tūc eū Diacon⁹ proclamabat: Ite, Missa est, id dicebat propter initiū Missæ fidelium, perinde ac si diceret, Abite, quia incipit Missa fidelium, sed ob ea causā, q erat finis Missæ Cathecumenorū, qui dimittebatur, vt liberè quo vellet, se reciperet. Quod ergo Diaconus in fine Missæ Cathecumenorum dicebat, hoc in eodem rerū sensu solet in Ecclesia dici, quoties Sacerdotes offerunt, toto sacrificio completo: Ite, Missa est, vt affantes intelligant sibi iam ab Ecclesia dimissis fas esse discedere. Quorundam est opinio, his verbis: Ite, Missa est, idem significari, quod, missa iam est ad Deū oblatio, Abite: in regula S. Benedicti vbi cap. 9. 12. 13. de publicis precibus dicitur, compleantur: postea in cap. 17. legimus, Missæ sint, & fiant. Hoc est, cōpleantur, & finiantur, ac sic dicere tur. fiant dimissiones. Aliorum, verò minus etiā probabilis videbitur sententia, fic interpretātis: Missa est, id est, sanctorū Angelorum turba missa est à Deo, q sacrificio adsit, & illud p nos oblatū ad eū deferat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundò quæritur, Quonam pacto in præsentia nomen Missa sumatur. Respondeo, in iure Canonico, Patribus item, atque Conciliis accipi pro missione, id est, dimissione Cathecumenorum In Concilio Carthaginensi 4. can. 74. dicitur: Episcopus nullum prohibeat vsque ad Missam Cathecumenorum, neque Iudæum, neque Gentilem Ecclesiam ingredi, & audire verbũ Dei. In Concilio Illerdensi can. 4. prohibentur quidã in Ecclesia permanere, nisi vsque ad Missam Cathecumenorum. Ait etiam B. Augustinus sermone 237 ad Mensam S Cypriani. Ecce post sermonem fit Missa Cathecumenis, manebunt fideles.

Eodem sensu accipitur Missa apud Cassianum lib. 3. c. 7. & idem alibi Missam orationis, vocat Dimissionem oratione finita, & alio in loco videlicet cap. 8. Missam congregationis, hoc est, Dimissionem congregationis, & Missam Vigiliarum, id est, dimissionem post vigilias exactas. Hinc est illud, vt dixi, quod in Regula quoque S. Benedicti statuitur, vt Missæ fiant, id est. Dimissiones Congregationis post Nocturnos singulos officij Ecclesiastici absolutos.

Aliquando accipitur vocabulum Missæ præcisè pro ea parte sacrificij, in quà Christi corpus conficitur, consecratur, & offertur: Aliquando designat eam partem, in qua Sacerdos preces ad Deum pro congregato populo fundit, ac mittit. Postremò, pro toto Diuino officio, quod ex Missa Cathecumenorũ, & fidelium, & Sacerdotis precationibus constat: & hoc significatu in præsentia sumitur.

Tertiò quæritur, Quàm vetus, & antiquum sit Missæ vocabulum in Ecclesia Latina? Respondeo, hoc nomen legi in primis apud B. Ambrosium. 5. epist. 33. Ego, inquit, mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt subueniret: Deinde apud S. Augustinum serm. 91. de tempore, & serm 251. In lectione, ait, quæ nobis ad Missas legenda est, anduturi sumus. Extat idem vocabulum apud Victorem Vticensem, & apud Cassianum lib. 3. de institutis Monachorum, cap. 11. Item in Concilio Romano sub Silueſtro 1. in Carthaginensi 2. can. 3. & in Carthaginensi 4. can 84. in Mileuitano itidem, cap. 12. Legimus idem quoque nomen in Epistolis Romanorum Pontificũ, qui longè ante Silueſtrum 1. Christi Ecclesiæ præfuerunt, Alexandri, inquam I, Telesphori, Higini, Sotheris, Pij, Fabiani, Eutychiani, vt citat Durantus de ritibus Ecclesiæ Catholicæ lib. 1. cap. 6. nu. 6, quamuis eiusmodi Epistolæ non ita constanter, & certã apud omnes auctoritate habeãt.

Quartò quæritur, An ex sacris literis colligatur, diuinũ Missæ officium, verè, ac propriè sacrificij rationem habere? Hæretici liberè id negant. In Concilio Costantiensi Sessione 8. damnatur articulus inter alios iste: Non est fundatum in Euangelio, quod Christus Missam ordinauerit. Et in Concilio Tridentino Sess. 22. can. 2. definitur: Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, vt ipsi, alijque Sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum, anathema sit. Hoc autem constanter veteres Ecclesiæ Patres tradiderunt Iustin. in Dialog. contra Trypho. Iren lib. 4. aduersus hæreses, cap. 32. Alex. in epist. ad omnes Ortho. Cypria. lib. 2. epist. 3. & in serm. de Cœna. Tertullia. lib. de cultu fœmin. Orig. homil. 13. in Leuiticum. Nazianz. orat. 1. contra Iulian. Ambros. epist. 33. & lib. 4. de Sacramen. Euseb. lib. 1. cap. 10. de demonstrat. Euangel. Hiero. epist. ad Hedibiam. & in epist. ad Euagrium. Augustin. lib. 10. de Ciuit. cap. 20. Athan. q. 34. ad Antiochum. Dionys. de Eccl. Hierar. cap. 3. Ignat. in epist. ad Smirnenses. Ex Catholicis quidã negantur Christum seipsum in extrema cœna sub specie panis, & vini obtulisse in cruente, sed præcepisse tantũ in modo, vt eũ incruẽte Sacerdotes offerrent. At Synodus Trident. Sess. 22. cap. 1. definiuit, quod se in Cœna Christus obtulerit. Et certè hoc idem Patres olim ante tradiderunt. Cypria lib. 1. epist 3. ad Cœciliũ. Hieron. in Matth. 26 Hesych. lib. 6. in Leuit cap. 22. & lib. 2 cap. 8. Leo serm. 7. de Passion. Nissen. in orat. 1. de resurrect. Domini. Orig. in Matth. c. 26. Tertullian lib. 4 contra Marcion, Chrysost. homil. 18. in Matth. Isidorus lib. 6. Etymolog. cap. 19.

Deinde ex Euangelica historia id facilè colligitur. Nam Christus tunc corpus suum, & sanguinem consecrauit, & sublatis in cœlum oculis gratias egit, ergo seipsum obtulit. Deinde post typicum agnum, seipsum vt agnum figuratũ, & significatum suis discipulis dedit, ergo typici agni figuram impleuit in omnibus. Accedit his quòd vt Patres testantur, Christus Dominus Sacerdotium, & sacrificium in Melchisedeco typicè adumbratum compleuit, sed sacrificij Melchisedechi fuerat in pane, & vino incruentũ ergo Christus incruẽtè quoque illud in cœna obtulit. Præterea Christus dixit, Hoc facite, in meam commemorationem, iubens nos facere, quod ipse fecerat: sed nos eius auctoritate, & institutione cõsecramus, & offerimus in cruẽtè, ergo ipse suum corpus, & sanguinem consecrauit, & obtulit.

Luc. 22. 1. Cor. 11

Obijcies, nullum verbum extare in Historia Euangelica, vbi dominica cœna memoratur, quo verbo significetur Christum seipsum obtulisse, & sacrificasse incruentè: nam tantummodo legimus ipsum consecrasse, fregisse, ac deinde impertisse Discipulis corpus, ac sanguinem suum: Ergo illa verba: Hoc facite: solum significant, Consecrate, frangite, & date cæteris meum corpus, & sanguinem. Apostolus itidem: Corinthijs scribens, hoc quod est, Domini corpus, & sanguinem edere, & bibere, ait esse commemorationem mortis illius: at verbum (facite) in Scripturis non significat; Offerte, & sacrificate, Sed hæc nullo ferè negotio diluuntur: quoniam ex hoc, quod Christus confecerauit, Patri gratias agens, fregit, & dedit, satis apertè colligitur seipsum obtulisse, prædicta verba idem valent, ac, suum corpus, & sanguinem consecrauit, obtulit, & deinde Discipulis impertiuit. Deinde verbũ (facio) aliquando tùm apud profanos, tùm apud sacros scriptores significat sacrificare: præsertim cum id ex adiunctis sæpius colligatur: verbi gratia, cum dicitur, Facere vitulam, facere agnos. Cum item Euangelium refert, Christum dixisse: Hoc facite, eo ipso significat, eum præcepisse, Meum corpus, & sanguinem consecrare, gratias agite, & date cæteris Gratiæ autẽ Deo agi dicitur, quia corpus Domini cõsecratur, & offertur Deo, ac deinde cæteris datur.

Matth. 26.

Virgil. in Eclog.

Quintò quæritur, An sacrificij ratio, & natura vera, & propriè Missæ conueniat? Id similiter hæretici pernegant. Primò, quia in sacrificio res, quæ immolatur, fit primùm sacra. At corpus Christi in Missæ officio sactum non facimus. Deinde, res sacrificij mactatur, at hoc de Christi corpore dici non potest. Accedit, quod hostia, siue victima est externa res, quæ aut cerni oculis, aut manu tangi, & cõtrectari potest: at corpus Christi, vt est in Sacramento Eucharistiæ, sẽsibus minimè subijcitur. Postremò, in Missæ officio nihil est, quod sacrificij ratione habere queat, nisi aut species panis, & vini, aut corpus Christi sub illis cõtentum. Non primũ, quia huiusmodi species Deo nõ libantur, nec offeruntur: nõ secundũ, quia corpus Christi nõ mutatur, sed panis, & vinũ in corpus, & sanguinẽ Domini trasĕunt. Suprà ostẽdimus, quidnã vera, ac propria sacrificij ratio, & natura postulet. Diximus enim ad sacrificiũ requiri rẽ externã, & quæ sensibus percipi queat, quæ item sæpe est ad esum, & potũ apta, quæque facta fiat, & certam aliquam in seipsa mutationem patiatur, offeraturque Deo per legitimũ ministrum, & certis quibusdã cæremonijs, ac ritibus: & hoc, vel ad expiãda, & delẽda peccata, eorũ venia impetrata vel ad gratias Deo agendas pro beneficijs acceptis, vel ad eius opẽ inuocandã pro bonis obtinendis, malisque vitandis, vel ad supremũ eius in omnia dominatũ, & imperium profitendũ. Hæc autem omnia Missæ officio conueniunt: in eo siquidẽ in primis subſtantia panis, & vini in corpus, & sanguinẽ Christi præscriptis ab eo verbis, & per Sacerdotẽ prolatis conuertuntur, ac proinde corpus Christi consecratur, offertur, & tamquam spiritalis cibus animæ sumitur. Quare ipsum Domini corpus est hostia, & victima, quæ incruentè ministerio Sacerdotis offertur. Neque obstat, quòd huius sacrificij hostia minimè mactetur: hoc enim sacrificij ratio per se nõ exigit: Erant si quidẽ vetera sacrificia, quibus materia panis, & vini, & alia esculenta, & poculenta offerebantur, Satis igitur est ad sacrificium, si eius materia in se ipsa aliqua cõsecratione mutetur: at in Missæ sacrificio panis, & vinũ re ipse mutãtur, & vi conuertionis corpus Christi incipit esse sub specie panis, & vini, cũ antea nõ esset. Minus item obstat, quod corpus, & sanguis Domini, dũ sunt in hoc sacrificio, sub sensus nõ cadant: sufficit species panis, & vini, quæ corpus, & sanguinẽ Domini continent, res esse sensibus subiectas. Et quando rogamur, an species panis, & vini, an potius corpus Domini sit sacrificij materia, respõdemus, corpus Domini sub speciebus contentũ, esse materiã sacrificij, quia est res, hostia, & victima, quæ offertur, quæque incruentè immolatur. Nõ incõmodè etiã quis respondeat, ipsas species panis, & vini, quatenus Christi corpus, & sanguinẽ continent, esse materiã sacrificij Deo oblatam. Nam Irenæus lib. 4. cap. 32. ait Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane, & vino. Cyprianus lib. 2. epist. 3. & epist. 63. concedit Christum obtulisse Patri calicem vino, & aqua mixtum. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 23. & lib. 4. cap. 55. Omnipotenti Deo, inquit, pro me offer hunc panem. Idem quoque docent Fulgen. de fide ad Petrum, ca. 5. 19. Alexander 1. in epist. 1. ad omnes Orthodoxos. Clemen 1. epist. 2. Hæretici concedunt, in Missa esse quidem pre-

sanctarũ Scripturarũ, ac Fidei in Symbolo Apostolorum professionẽ, ar vllam fieri negant dominici corporis consecrationẽ, vel saltem si eam admittunt, vt quidam eorum faciunt, pugnacissimè tamen inficiantur vllam fieri corporis dominici oblationem: In quo vno potissimum videtur consistere tota controuersia, quæ nostra ætate est Catholicis cum Lutheranis. Isti enim verbum Oblationis in Missa detestantur, ac proinde totam sacrificij rationem, & naturam euertunt, ac tollunt. Catholici verò coniunctim vtrumque, videlicet, corpus Domini reuera, & consecrari, & offerri, & hoc veteres patres, & Concilia communi consensione tradiderunt, hos Patres, & Concilia citat Durandus, de ritibus Eccl. Cathol. lib. 2. cap. 3.

Sextò quæritur, An in veteri Testamento Missæ sacrificium fuerit, aut figuratum, aut significatum, atque prædictum. Hæretici contendunt Missæ sacrificium Genes. 4. in sacrificio Melchisedech nequaquam fuisse typice adũbratum: propterea quod Melchisedec panem, & vinum ex domo sua protulerit tantum modo ad reficiendos milites Abrahæ redeuntes ex bello hostium victores, quasi fame pressos, id enim docuit Iosephus lib. Antiquitatum, c. 18. Deinde, quia Paulus ad Hebræos cum in multis Sacerdotium Christi cum Melchisedechi sacerdotio compararet, minima quæque excutiens, ac persequens, nihil prorsus meminit, Melchisedec panem, & vinum obtulerit, necne. Adde, quod verbum Hebraicum, quod Latinus interpres conuertit, in verbum proferens, solum significat, (Fecit exire panem, & vinum, ac si dicat, Asportarit, vel detulit panem, & vinum. Nihil præterea sacri circa panem, & vinum, feciſſe memoratur, ergo neque sacrificauit. Hebræi etiam docent, eo loco Melchisedecum non dici Sacerdotem Dei, perinde ac si sacerdotio fungererur, sed dici magnum, & insignẽ Principem: hoc enim, aiunt, illi, significat nomen Hebraicum, quod vertit Latinus interpres in Sacerdotem Dei. Postremò, inquiunt, male interpretem Latinum transtulisse in coniunctionem causalem: ¶ Erat enim Sacerdos Dei altissimi) coniunctionem hebraicam copulatiuam, quæ verti debuerat, sic: (Erat autem Sacerdos Dei altissimi.) Hæc Catholicis hæretici obijciunt. Verumtamen eiusmodi sunt, vt facillimè diluantur. Nimirum sacras literas interpretati non licet contra vnanimem Sanctorum Patrum consensum: at omnes patres Græci, & Latini locum Geneſis interpretantur de Sacerdotio, & sacrificio Melchisedechi in pane, & vino, typicè significante incruentum Christi sacrificium sub specie panis, & vini in Missa oblatum: sic Clemẽs Alexandrinus lib. 4. Stromat. Cypria. lib. 2. epist. 3. Euseb. lib. 5. de demonstrat. Euangel. cap. 3. Hiero epist. 17. ad Marcellam. & in epist. ad Euagrium, Ambros. de Sacram. libro 5. cap. 1. & lib. de iis, qui Mysterijs initiantur, c. 8. Chrysost. hom. 55. & 56. in Genes. Theodoret, q. 63. in Geneſim. & in Psal. 109. Epipha. hæres. 55. Damasc. lib. 4. de fide Orthod. cap. 14. Arnob. & Cassiod in Psalm. 109. Photius, Oecum. Theophyla in epist. ad Hebr. cap. 5. Augu. in Psal. 33 & lib. 17. de Ciuit cap. 20. Euthy. in Psal. 109.

Pſal. 109 Geneſ. 14.

Nec obstat, Paulum ad Hebr. 7. non comparasse Sacerdotium Christi cum Sacerdotio Melchisedechi in oblatione panis, & vini: nam eo loco Apostolus solum voluerat ostendere Sacerdotium Christi Leuitico, & Aaronico Sacerdotio esse longè dignius, & excellentius. Quod inde comprobauit, quod Melchisedec (secundùm cuius ordinem Christus erat Sacerdos) benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, ac proinde fuerit Aarone maior. Deinde, quòd decimas spoliorum acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui genus traxit ab Abrahamo. Summus autem Pontifex ab inferioribus Sacerdotibus decimas accipit.

Denique, quòd Melchisedecus quodãmodo fuerit in perpetuum Sacerdos, cuius nec ortum, nec obitum Scripturæ commemorant. Hæc faciebant ad auctoritatem, & dignitatem Sacerdotij Christi: non autem quòd Melchisedechus Domino Deo panem obtulerit, & vinum. Nec item inficiamur, nomen Hebraicum Choem, quod Latinè dicitur Sacerdos, interdum significare in sacris literis Principem, ministrum, ac locum Dei in terris tenentem: nam in libris Regum dicitur: Iairites erat sacerdos Dauidis, quo verbo significatur, eum fuisse magnum Principem, siue primarium virum in aula regia Dauidis: Sacerdos autem nõ est propriè hominis, sed Dei, & de filijs Dauidis alio in loco dicitur: Porrò filij Dauidis erant Sacerdotes: qui locus à Latino interprete alibi in hunc modum transfertur. Erant primi ad manum regis. Sacerdotes enim solũm ex tribu Leuitica creabantur, ergo filij Dauidis sacerdotes propriè esse non poterant. Nihilominus prædictum nomen Hebraicum crebrius significat in sacris literis Sacerdotem, immo hoc est eius proprium significatum, & cum principem significat, non propriũm, sed est nomen potius metaphoricum. Ergo Latinus interpres Geneſis 14. rectè vertit: (Erat enim Sacerdos Dei altissimi.) Nam etsi id vocabulum Hebraicum in Scripturis aliòqui semper esset ambiguum, Ex adiunctis tamen, videlicet antecedentibus, consequentibus, & comitantibus ambiguitas tolleretur. Et certè Geneſ. 14. Ex adiunctis rectissimè colligitur, Melchisedecum propriè fuisse Sacerdotem Altissimi, quia benedixit Abrahæ, quia ab eo item decimas accepit: Et quia cum dictum est, regem cum esse, statim Moses subiecit: (Et erat Sacerdos Dei Altissimi,) quasi diceret Moses, nõ solùm rex erat, sed etiam Sacerdos. Postea subijcitur: (proferens panem, & vinum) quasi dicat: Sacerdos erat Dei, vinum, & panem offerre solitus.

2. Reg. 20. 2. Reg. 8. 1. Par. 18.

Non dissimiliter etiam Melchisedecum, tanquam regem potentẽ, & opulentũ, cibũ, & potũ detulisse ad reficiendos milites Abrahæ victores, & de via lassos: attamen negãdum non est, cum primò panem obtulisse, & vinũ Deo litasse. Ex quo etiam fit, vt optimè Latinus interpres coniunctionem Hebraicam (&) in causalem conuerterit. Erat enim (inquit) Sacerdos Dei Altissimi.) Nã & si apud Hebræos sit sæpè copulatiua coniunctio: aliquando tamen est etiam causalis, vt apud Esaiam cap. 64. Ecce tu iratus es nobis, & peccauimus (hoc est, quia peccauimus Psal. 107. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.) In Hebræo est cõiunctio copulatiua: Et vana salus hominis. Genes. 22. ¶ Nunc cognoui, quod timeas Deũ, & non pepercisti vnigenito Filio tuo propter me) hoc est, quia non pepercisti: Genes. 20. ¶ En morieris propter mulierẽ, quam tulisti: habet enim virũ. (In Hebræo est,) Et ipsa habet virũ Genes. 30. Experimẽto didici, quia benedixerit mihi Dominus. In Hebræo legitur: (Et benedixit mihi Dominus.)

Dices, ex figuris certũ fidei argumentũ non sumi. Respõdeo, quando figuratè sensũ, vel alia Scriptura, vel Ecclesiæ definitio, vel traditio, vel cõstans Sanctorũ Patrũ sententia docet, tunc ex figuris veteris Testamenti firmum, & efficax argumentũ ducitur ad res Fidei cõprobandas, non autẽ quando proprio cuiusque ingenio sensus eruitur. At oblationẽ panis, & vini, quã Melchisedecus libauit, fuisse) Missæ sacrificij typum, & figurã, veterũ Patrũ Sanctorum auctoritas docuit, & Synodi Tridentinæ definitio tradidit.

1. Cor. 10

Septimò quæritur, An Missæ sacrificium sit à Malachia cap. 1. prædictum illis verbis: (A Solis ortu vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.) Id negant Hæretici: At Synodus Tridentina Sessione 22. cap. 1. eo loco Missæ sacrificium esse à Propheta prædictũ, apertè docet. Et certè veteres Patres id ita docuerunt, Iustinus in Dialogo, cum Tryphone. Itẽ. lib. 4. cap. 32. & Tertullia. lib. 3 contra Marcion. Clem. lib. 7. Constit. Apostoli. cap. 31. Euseb. lib. 1. de demonstrat. Euangel. cap vlt. Cypria. lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. Chrysost. homil. in Psalmum 95. Augustlib. de Ciuit. 19. cap. 23. & lib. 18. c. 23. Damasc. lib. 4. de fide Orthod. cap. 14. & Teodore. in Malachiam, cap. 1. Cyrillus lib. de adorat. in spiritu, & veritate. Et eadem Synodus Tridentina subiungit, Apostolum non obscurè hanc oblationem innuisse, cum ait Corinthijs scribens: Non posse eos, qui participatione mensæ Dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri, per mensam vtrobique altare intelligens.

Cæterùm hic clamant Hæretici, eum Malachiæ locum nequaquam intelligi de Missæ sacrificio, sed vel de Euangelij annunciatione, & Gentium conuersione ad Christum in toto terrarum orbe futura, vel de precibus, & orationibus, ac bonis, & religiosis operibus Christianorum hominum, quæ sacrificia per metaphoram sæpe vates appellat. Nam eo loco nominẽ incensi, quod legũt Hebraici, & Græci codices. Hierony in Zachar. cap. 8. & August. lib. 2 contra Epistolam Petiliani, cap. 86. preces, & orationes intelligunt. Verumtamen Augustino, & Hieronymo reliquum veterũ Patrum cœtum opponimus, & Synodi Tridentinæ testimonijs: præsertim cũ ipse Augustinus, quæ protulimus verba Malachiæ de Missæ oblatione interpretetur.

Geneſ. 14 Leuit.

Quæres, an in alijs veteris Testamenti locis sit Missæ sacrificium prænunciatum, ac mysticè significatum. Respondeo, ex Synodo Tridentina Sess. 22. cap. 1. hanc oblationem esse, quæ per varias sacrificiorum, naturæ, & legis tẽpore, similitudines figurabatur. Et ita Tertullianus ait, Sacrificium Abelis, Eucharistiæ sacrificij figuram fuisse. Iustinus martyr scribit: Similæ oblationem fuisse figuram Eucharistiæ, Cyrillus in Ioan. 6. Omnia, inquit, veterum sacrificia nouo superueniente vno cõplectuntur sacrificio. Idem Augustinus, Chrysost. Theophyla. Ioan, & Damas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib.de fide Orthod. cap.14. Cyril. Catechesi 4. Leo serm. 8.de Passio. Domini testantur : Et in agni Paschalis celebritate typice adumbratum esse hoc sacrificium, veteres sancti Patres docuere, Cyprianus, Ambrosius, Nazianzenus, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Leo, Isychius, Gregorius, Beda locis supra citatis. Quidam Catholicorum contendunt illud esse prædictum Psal.71.illis verbis: ¶ Erit firmamentum in summis montium:(quem locum Chaldæus paraphrastes vertit: ¶ Et erit placenta tritici in capitibus Sacerdotum,) & veteres Hebræi intelligunt de quibusdam placentis confectis ex tritico, delicatissimis tempore Messiæ ministerio Sacerdotũ Deo offerendis. Vt proinde verterint nonnulli: ¶ Et erit frumentum.) Alij docent esse prædictum Daniel.12. vbi Propheta auferendum ait esse iuge sacrificium tempore Antichristi per tres annos, & dimidium. Volunt enim iuge sacrificium dici oblationẽ, quæ fit quotidie in Missa. At prima testimonia ex Malachia, & Gen.14,& alijs figuris desumpta,sunt nostræ causæ firmiora, & certiora præsidia.

Octauò quæritur, Quo pacto missæ sacrificium, quod quotidie Deo offertur,nihil pugnat cum ijs, quæ tradit Apostolus ad Hebr.5.7.8.9.& 10.Lutherani conantur ostendere,nos repugnare Paulo, si dicamus, in Missa Deo sacrificari : nam docet Apostolus,in noua lege vnicum tantum esse Sacerdotem,videlicet Christum: Et ideo illum in æternum manere, vnum esse sacrificium, quod est in Cruce factum, & consummatum, quodque peccata omnium sustulit, & nouæ legis Sacerdotium à Leuitico differre, quod in hoc plures erant Sacerdotes,plura sacrificia, quia vnũ sacrificiũ pro omnium peccatis minimè sufficiebat,& idcirco ea quotidie replicari oporteret. Ergo si in Missa quotidie Deo hostiã immolamus,cõtra Apostolũ facimus, dicentem,in noua lege sacrificia minimè iterari, quia vnica Christi oblatio, omnium peccata aboleuit: Alioqui sacrificium nouæ legis, vel erit infirmum instar veterum sacrificiorum : vel si gratiam, & veniam peccatorum conferre dicimus,iniuriam facimus, & plurimum derogamus sacrificio Christi, quod in cruce immolatum est, perinde ac si id minimè sufficeret ad nostra peccata extinguenda.

Cæterùm hæc Hæreticorũ argumenta talia videntur, vt minimum nobis negotium faceſſant. Etenim Apostolus solùm contendit vnicum esse in noua lege sacrificium cruentum, quod Christus in cruce immolauit : nec illud repetitur,quia per se abundè sufficit ad omnia peccata expianda, & tollenda. Vnde Sacerdotes quotidie Deo immolantes,nequaquam illud repetunt. Missæ etenim sacrificium incruentum est, illius cruetæ oblationis commemoratio. Nec tamen sola est commemoratio, sic enim sacrificium non esset, sed est simul etiam oblatio. Ideo verè in Missa, Christi corpus consecratur, & Deo offertur. Cum verò nobis obiiciunt Lutherani, nihil opus esse corporis dominici oblatione, si vna dumtaxat in cruce facta,omnium peccata deleuit : Respondemus, nihil argumento concludi: nam vnus est in mundo Sol, qui per se alioqui sufficit ad omnia terrarum loca illustranda, at si nos ipsos in tenebras abdimus, si fenestram, vel ostium domus occludimus, nequaquam clara Solis luce perfundimur : Eodem prorsus modo, vnica Christi oblatio in cruce facta sufficit, & quidem abundè, ad omnium peccata penitus auferendas sed ea non delet,nisi fructus eius ad nos derivetur : is autem minimè deriuatur, nisi nobiscum, vel per Sacramenta, vel bona opera, vel sacrificia communicetur: Et ideo corpus Christi quotidie in Missa consecrant, & offerũt Sacerdotes, vt quotidie eiusmodi fructum salutarẽ capiamus. Nam pari ratione ad Sacramenta frequenter accedimus,& bonæ vitæ operam damus, vt oblatio Christi in cruce facta,sit nobis quotidie fructuosa,atque salutaris:Id est, vt fructus eius vberrimos nobis Christus impertiat. Hinc etiam apparet, longè multo Missæ sacrificium à veteris legis Mosaicæ sacrificijs distare: nam illa typi erant, & figuræ Christi, & idcirco per seipsa minimè peccatorum maculas eluebant: at nostrum, nouæ videlicet legis sacrificium vera est Christi Domini oblatio,quamuis sit quoque cõmemoratio illius semel in cruce factæ: vnde & per seipsam remittit peccata.Atque hoc est, quod docet Tridentina Synodus Sessione 22. cap.2. illis verbis: Cuius quidem oblationis,cruentæ, inquam,fructus per hãc incruentã vberrimè percipiuntur : tantũ abest, vt illi per hanc (id est,incruentam)quouis modo derogetur.

Nonò quæritur. An vnum idemque sit sacrificiũ, quod quotidie in Missa offertur,atque illud,quod est olim in cruce immolatum ? Quæstionem mouet id,quod legimus in multis Patribus esse idem sacrificium,sic enim loquuntur aliqui ex patribus. Chrysost. homi. 17.in epistо. ad Hebræos, cap. 8. Ambr.ad Hebræos,cap.9. Theophyla.& Primas.ad Hebræos 9. Greg.homil.37.in Euangel.Cyprian. lib.2. epist 3. Fulgen.de fide ad Petrum,cap.18 Augustlib. 20.contra Faustum,cap. 18. Respondeo ex Concilio Tridentino in eodem proximè loco à me citato : Vna,eadem que est hostia, idemque nunc offerens Sacerdotum ministerio,qui per seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Hæc ibi.

Sciendum est, in Missæ sacrificio, & esse hostiam, quæ Deo offertur, & eum, qui offert, & actionem, qua hostia offertur à Sacerdote. Concilium asserit,hostiam esse eandem, quia est corpus Domini : Offerentem principalem esse eundem, eo quòd idem Christus, qui tunc in cruce se obtulit : nunc quoque quotidie Patri se offert, eo quòd ipsius Christi Domini, iussu, institutione, auctoritate,& nomine quotidie Sacerdotes offerant. Ipse igitur est principalis Sacerdos, cæteri Sacerdotes veri sunt ipsius ministri ad sacrificium faciendum,& offerendum, Ecclesiæ auctoritate consecrati, & potestate præditi. Actio verò instrumenti,& administri est eadem, quæ causæ principalis, ac proinde oblatio Sacerdotalis eadem est, quæ Christi se quotidie incruentè per suos Sacerdotes Patri offerẽtis. Sed nõ est eadem, quæ fuit facta olim in Cruce: nã oblatio in cruce, fuit facta semel, & in hac altera in cruenta quotidie replicatur. In cruce Christus se ipsum reuera obtulit,nunc verò in Missæ sacrificio non se per seipsũ offert,sed per Sacerdotes : quia ipse Sacerdotes instituit Apostolos, & iussit ipsos,& ipsorum successores sacrificium facere,& offerre.

In qua actione consistat ratio sacrificij Missæ.

Cap. XIX.

Vm ex multis actionibus constet Missæ sacrificium, meritò quæritur in primis, in quanam actione, sactificij ratio, & natura consistat?Nec in præsẽtia quærimus quot actiones ad sacrificiciũ integrum diuino iure pertineant : nam de hac quæstione statin differemus,sed in qua actione ratio sacrificij sita sit.Res est comperta, eam non esse positam in ijs actionibus,ex quibus constat Missa Catheeumenorũ: nam quiquid in ea fit est ipso sacrificio prius,& ad populi institutionẽ pertinens. Quare etiam si panis,& vinũ ante cõsecrationem verè Deo offerãtur, ea tamen oblatio sacrificium Missæ non est,qui nondum sunt hæ res in Christi corpus,& sanguinem conuersæ.Sũt qui putent, ratione sacrificij totã cõstitui in verbis,precibus,cæremoniis, ac ritibus, qui in consecratione corporis Domini adhibentur : eo quod sacrificij ratio, inquiũt, nequit in ipsa cõsistere,quin è cõtratio cõsecratio ad rationem Sacramenti potius, quã ad naturã sacrificij pertinet:Ergo preces, verba, cæremoniæ, & ritus, hæc,inquam,omnia in ea re adhiberi solita, sacrificij rationem constituunt. Quibus si opponas : Si absque vllis precibus, & cæremonijs corpus Domini consecraretur,rectè sacrificium fieret : ergo in precibus,& cæremonijs minimè consistit. Respondent consecratationem fieri non posse absque vllis verbis, & ritibus. Si illis rursum obieceris: Si nulla fieret corporis dominici consecratio, quamuis cæremoniæ, & preces adhiberentur, nequaquam adhuc sacrificium constaret: ergo nequit in precibus,ac cæremonijs ratio sacrificij collocari. Respondent illi, in sacrificio requiri corporis dominici consecrationem : Verũtamen sacrificij formam, & naturam in verbis, precibus,& cæremonijs ad consecrationem adhibitis positam esse.

Denique obijcientibus, preces, & cæremonias, quibus domini corpus conficitur, esse ab Ecclesia institutas, Respondent, multas illarum precum, & cæremoniarum Ecclesiam constituisse, sed alias Christum Dominum non scripto quidem,at viua voce tradidisse, & in his sitam esse sacrificij Eucharistici substantiam, & naturam. Sotus in 4. d.13.q.1.art.1. existimat, sacrificij rationem ritibus Sacerdotis actibus constare, Consecratione, Oblatione, & Sumptione corporis, & sanguinis dominici. Hanc probat Ille sententiã triplici ratione. In primis, quia sine consecratione, quamuis oblatio esset, sacrificium tamen adhuc minimè subsisteret. Deinde, sola consecratio sine oblatione, sacrificij rationem non haberet, tum quia sacrificium sua natura est oblatio, tùm quia consecratio. Sacramentum quidem facit, sacrificium non item,Demùm ité consecratio simul, & oblatio sine sumptione, minimè ad sacrificij rationem sufficiunt : in veteribus namque sacrificijs res oblata, vel mactabatur, vel cedebatur,vel consumebatur: Ergo in sacrificio etiam Missæ res oblata, quæ

est

est corpus dominicum.& sanguis, consumi aliqua ratione debet.Verumenimuerò quidam Soti opinionem confutãt: non est,inquiunt, cur sumptio ad sactificij rationem pertineat. Nam sumptio nihil aliud esse videtur,nisi Eucharistię vsus.Hostia itidem,aut victima,etiamsi semel oblata Deo, postea nunquam à Sacerdote, vel alio offerente ederetur, non desineret veram sacreficij rationem habere Sed ad hęc argumenta facilè Sotus respondere poterat; nam sumptio Eucharistiæ non sumitur, vt est vsus Sacramenti,sed vt est consumptio victimæ, quæ immolatur, hoc est consumptio sacrarum specierum Christum continentium: & licèt non omnis hostia comedatur: hæc tamen editur in Missæ sacrificio,institutione Domini.

Alij quidam sentere, in quibus numeratur Canus libro 12.de locis,cap. 13.ad 4.ad rationem huius sacrificij, quatuor,immo quinque actiones concurrere,videlicet Consecrationem, Oblationem, Fractionem specierum panis,& vini,earundem Commistionem,& tandem Sumptionem: Idinde comprobantes, quòd omnis ea actio, qua res,quæ offertur,sacra fit, vel qua circa rem oblatam sacri aliquid fit,ad sacrificij naturam spectat, sed per singulas eiusmodi actiones sacri aliquid fit in speciebus panis, & vini corpus Christi continentibus,ergo omnes, & singulæ ad sactificij naturam conueniunt. Sed ab aliis eisdem argumentis conuellitur hæc opionio,quibus illa Soti. Nam fractio specierũ,ellitur hæc opionio,quibus illa Soti. Nam fractio specierum earumque commistio ad sacrificij rationem non atrum earumque commistio ad sacrificij rationem non attinent, quidni igitur sacrificium esset, si corpore Christi consecrato,& oblato,nunquam species panis, & vini frangerentur,commiscerentúrve? Alij rationem sacrificij ponunt in duobus actibus,videlicet in consecratione,& oblatione Sic videtur sentire Scot.4.dist.13.q.2.& Gab.4.d.13. q.1.art.1. quod probant, quia hæ duæ actiones sunt necessariæ,& sufficiunt ad rationem sacrificij perfectam. Alij dicunt totam sacrificij rationem in vna tantùm actione consistere, videlicet in oblatione. Sic videtur sentire Echius libr.3.de sacrificio Missæ cap.9. Clictoueus libr. 2. contra Lutherum cap.16. Ruardus art. 10. contra Lutherum. Alij Lutherum cap.16. Ruardus art. 10. contra Lutherum. Alij constituunt totam rationem sacrificij in vna actione,videlicet consecratione.Sic opinatur Alan. lib. 2. cap. 18. de sacrificio Missæ.

Quare probabilior mihi videtur eorum sententia, qui docuerunt totam Euangelici sacrificij rationem in duabus actionibus,aut,summum, in tribus constitui, nempe, vel in Consecratione corporis dominici, & sanguinis,& oblatione,aut in Consecratione, & Oblatione, & Sumptione: hasenim tres actiones, aut certè duas consecrationem, & oblationem omnino ratio sacrificij,& natura postulat,præterea nihil. Quæres, quo pacto in solis duabus actionibus, nempe consecratione, & oblatione possit tota sacrificij ratio constare: si quidem consumptionem victimæ, vel hostiæ pariter sacrificium requirit. Item, sacrificium sua natura est oblatio, qua Deo offertur res sacratæ consecratio propriè oblatio non est,ergo in sola oblatione tota sacrificij ratio consistit. Denique, consecratio ad Sacramenti rationem spectat,non sacrificij,ergo consecratio ad sacrificij rationem non petinet. Item nulla actio, nisi oblatio accesserit,sacrificium esse potest : ergo sola oblatio sacrificij rationem,& naturam constituit. Sanè negari non potest,quin oblatio expressim, vel tacitè facta, prorsus ad sacrificij rationem pertineat:quare,qui in sola consecratione, sacrificij naturam,& rationem sitam esse volunt, excludunt quidem omnem oblationem expressim factam, sed non eam, quæ sit tacitè,& implicitè,sine virtute: ex hoc enim, quod Sacerdos corpus dominicum consecrat, & illud in altari ponit sub speciebus panis & vini,& oculis in cœlum sublatis, facit quod Christus instituit, & fieri iussit, tacitè inquiunt offert Deo,quamuis postea verbis id exprimat. Itaque horum sententia est, sacrificij naturam sitam esse in consecratione, quæ vnà cum oblatione, aut in oblatione, quæ eum ipsa consecratione coniungitur. Mihi verò videtur Sacrificij ratio solùm in consecratione,& oblatione esse constituta,vel saltem,vt dixi,in tribus actionibus, videlicet,consecratione, oblatione, & sumptione Eucharistiæ. Consecrationem verò accipio,non vt actionem,qua fit Sacramentum, sed vt actionem in Dei cultum, & honorem oblatam ad nostra peccata expianda.& ad agendas gratias Deo pro beneficiis acceptis. Et consumptionem etiam accipio,non vt actionem,qua Sacramentum sumimus,sed vt actionem sacram,qua species panis,& vini Christi corpus, & sanguinem continentes consumuntur : neque enim sacrificium vllum esse potest, quin sit oblatio, nec oblatio corporis Domini potest fieri, quin prius corpus Domini consecretur.

Secundò quæritur. An iure diuino ad sacrificium Missæ, vtriusque specici panis,& vini consecratio requiratur? Duę sunt opiniones, quarum vna affirmat, ac proinde similiter docet, auctoritate Romani Pontificis fieri non posse,vt Sacerdos in sola consecratione panis sine vino sacrificet. Sic Sotus in 4.d.9.q.1.art. 1.ad finem. Silueſt. verbo Eucharistia.1.q.5.opinantur:immo auctor Armillæ verbo, Eucharistia.num.10.& Tabien.Eucharistia.1.num.20.hanc controuersiam testantur,coram Alexandro VI Pontifice fuisse tractatam:& tãdem declaratum esse, nequaquam,in terris,vbi vinum non est, nec eò illud importatur, aut importatum seruari nulla ratione potest, in panis consecratione, & aqua loco vini posse sacrificari, etiam auctoritate Romani Pontificis. Et certè pro hac sententia facere videtur S.Thom.3.par.q.80.art.12.ad 1.& q.82.art.4.ad 3.& q.83. art.6.ad 1.& ad 2.Marsi.4.q.6.art.1.Palud.4.d.11.q.1.artic.1. conclusione 3. Caiet. p.3. q.80. art.12. Gabr.in Canonem Missæ lect.19.in litera D.

Altera sententia, vini consecrationem ait diuini iuris non esse, sed Canonici dumtaxat: Et ex Christi præcepto solam panis consecrationem requiri : Et cum Romanus Pontifex possit ius Canonicum remittere,& relaxare: consequitur,inquiunt huius opinionis auctores, vt, vbi vinum haberi,aut seruari nequit vllo modo, facultatem Pontifex, ius Canonicum relaxando,concedere queat,vt in sola consecratione panis sacrificetur. Hanc sententiam sequitur Maior.in 4.dist.9.q 3.ad 5. & ante eum Gabr.in Canonem Missæ.lect.13.dub.3.Adria.in 4.q 6 de Eucharistia, qui citat Alensem.Sic etiam sentit Angel. Eucharistia.1.numer. 20.Pisana Eucharistia 2.num.12. Tabien.Eucharistia.1. num.20 Summa Confessorum lib.3.tit. 24.q.1.c4. Antoni. 3.p.titu.13.cap.6.§.1. & Gabriel citat Albertum Magnum. Hãc opinionem quidam alij iuniores Theologi approbarunt. Claudius de Eucharistia repetit. 10. cap.3. Alan.lib.2. de Eucharistia capit.20.Ioan. Hessels de commu.sub vtraque specie.tract.1.Ruar. art.13. contra Lutherum. & Palac. 4.dist.11.disputat.3. Cui quidem sententiæ fauet primum id,quod scribit Volaterranus lib.7. cap.de Saxonibus Innocentium VIII indulgentia cum Nouergijs vsum fuisse, vti apud eos Missæ sacrificium siue vini consecratione fieret: eo quòd ob immensa eius regionis frigora, vinum eo importatum acescat. Quamuis sibi Volaterranus, vt quidam annotarunt, aduersari aliqua ratione videatur, cum scribit eiusdem Pontificis concessu permissum Noruegijs sine vino calicem sacrificare,voluit dicere, permissum Noruegijs sine vino sacrificare. Fauere quoque videtur Bernardus in epistol. 69. ad Guidonem Abbatem De Tribus Fõtibus,vbi sic ait : De illo,quod oblitus es mittere vinum in calicem,cuius, & maiorem in hoc æstimamus culpam,si tamen,& tu ita putas,tuo arbitrio derelinquimus.

Deinde, quod comperta, serò licet, negligentia, vinum fudisti in calicem,super hostiæ sacratæ particulam, laudamus, nec sub tanto articulo melius fieri potuisse putamus, arbitrantes liquorem, etsi non ex consecratione propria, atque solemni in sanguinem Christi mutatum, sactum tamen fuisse ex contactu corporis sacri. Aiunt tamen nescio quem alium aliud fuisse scriptorem, non posse videlicet absque tribus,id est,pane,vino,& aqua hoc sacrificium esse, ita vt si quodlibet deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de huiusmodi vnusquisque in suo sensu abundat. Ego autem pro meo fatuo sensu, si mihi idem contigisset, quod tibi, vellem ad remedium mali vnum è duobus egisse,aut ipsum quod fecisti,aut certè ab illo loco,vbi dicitur:Simili modo postea quàm cœnatum est,verba sancta iterasse,& sic complesse,quod restabat de sacrificio. Neque enim dubitauerim de corpore iam consecrato,qui vtique iuxta ritum Ecclesiæ, didici ab ipsa, quod & ipsa accepit à Domino:panem scilicet,ac vinum,& simul apponere: non simul tamen ex his sacra conficere.Cum ergo prius de pane corpus, quàm de vino sanguis more Ecclesiastico cõficiatur.Si per obliuionem tardius, quod posterius sacrandum est, apponatur, non video quid sacris præcedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim,quòd si Domino post factum de pane corpus suum, visit consecrationem placuisset aliquandiu intermittere, aut certè penitus omittere: nihilominus corpus mansisset, quod fecerat: nec factis facienda præscriberent. Hactenus B. Bernardus.Innocentius III.lib.4 de Mysteriis Missæ, cap. 23. vtramque Theologorum opinionem recenset, nes tamen vni magis,quàm alteri adhæret : Sanè vtraq; est valde probabilis, quia vtraque multorum, & magnorum Theologorum auctoritate fulcitur. Nonnulli putant, verè dici nõ posse,Calicis con secrationem esse iuris diuini : nam id iuris,inquiunt, ex Scripturis apertè non constat, nec ex aliqua Traditione diuina,nec Apostolica, nec ex vllo Eccle-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiæ decreto, sanctorúmque patrum doctrina colligitur, è quorum fontibus diuina iura ducuntur.

Luc. 22. Dices id colligi ex facto Christi, qui & panem, & vinum pariter cõsecrauit. Et subiunxit: Hoc facite in meam commemorationem. Sed respondent illi: Multa alia Christum fecisse in cœna, quæ tamen fieri non iussit. Si illis etiã opponas, quod habetur in cap. Comperimus, de consecr. dist. 2. vbi ex Gelasio refertur: Missæ sacrificium peragi non posse sine consecratione vini: quia sine grandi sacrilegio tale mysterium dimidiatum esse non potest: id etiam quod cõtinetur in cap. Nihil. & cap. illud. 17. q. 1. ex Concilio Toletano 2. can. 14. & ex Concilio 7. can. 2. videlicet, non esse integrum, & completum Sacramentum, si panis tantummodo consecretur: Ad hæc rursus illi respondent, vinum consecrari oportere Ecclesiæ lege id iubente, ac proinde esse grande sacrilegium, vnam tantùm speciem consecrari, non quidem sacrilegium contra ius diuinum, sed contra Canonicum. Nam alia etiam sacrilegia committuntur contra Ecclesiæ Canones. Eodem modo sacrificium non consecrato calice dicitur esse imperfectum, ob id nempe, quia Canones vtriusque speciei consecrationem requirunt.

Sciendum est, tria in proposita quæstione contineri. Primum, An sit iuris Diuini, vt Sacerdos in duplici specie, videlicet, panis, & vini sacrificet, an verò sit tantùm Canonici iuris. Nam Adrianus, Maior, & alij contendunt esse tantùm Canonici iuris. Et ideo concludunt in multis casibus posse tuta conscientia Sacerdotem in vna specie sacrificare. At Sotus, Siluester, & alij docent esse iuris diuini, vt Sacerdos in duplici specie sacrificet. Et hoc mihi probabilius, & verius videtur.

Secundum est, An auctoritate Põtificia sacrificari queat sine calicis, hoc est, sine vini consecratione.

Tertium, An Pontificis auctoritate fieri possit sacrificiũ Missæ in consecratione aquæ, loco vini. Sunt enim, qui has duas quæstiones confundunt, cum tamen, meo quidem iudicio, confundi non debeant. Neque enim probabile duxerim, Pontificia facultate concedi posse, vt aquam loco vini consecremus: materiam enim, & formam sacrificij diuinitus institutam Ecclesia mutare nõ potest, quamuis probabilem sententiam esse censeam opinionem dicentium indulgentia Pontificia, absque calicis consecratione posse sacrificari. Nam in secundo, si id fieret, solùm ius Diuinum, hoc est Diuinum præceptum, aut Canonica constitutio de sacrificando integrè in duplici specie panis, videlicet, & vini, relaxaretur ex parte. At in primo, sacrificij materia mutaretur: quod facere Ecclesia non potest. Et hoc est fortasse, quod auctor Armillæ, & Tabiensis dicere voluerunt, coram Alexandro V I. fuisse disputatum, an in sola consecratione panis Missæ sacrificium fieri aliquando possit auctoritate Romani Pontificis, ac declaratum fuisse, id fieri non posse auctoritate Ecclesiæ in solo pane sine vino: hoc est, in consecratione panis, & in sola aqua loco vini. Ex dictis perspicitur, quo pacto auctores in hac parte distinguere debeamus, vt eorum sententiæ intelligantur: nam licet Gabriel, & quidam alij sentiant diuini iuris esse, vt Sacerdos in vtraque specie sacrificet, nihilominus tamen opinantur, auctoritate Romani Pontificis fieri posse, vt in vna tantùm specie sacrificet, videlicet in consecratione panis sine vino, quia putant multa esse iuris diuini, quæ remittere, & relaxare Pontifex queat ob publicam aliquam, & grauem necessitatem, vt videmus votum, iusiurandum, matrimonium ratum non consummatũ auctoritate Põtificia relaxari, & dissolui. Et ita in hac quæstione prima, puto probabilius, & verius esse, vt dixi, iuris esse diuini, vt Sacerdos in duplici specie sacrificet: & nihilominus existimo valde probabile, auctoritate Pontificia ob publicam, & vrgentem necessitatem prædictum ius diuinum relaxari posse. Sed quia nunquam est relaxatum, ego consilium darem, vt nunquam relaxetur.

Maior, & alij, quædam exempla, siue casus recensent, quibus id fieri posse concedunt. Primùm, quando in aliqua Christianorum Prouincia, vel regione vinum non est, nec cò atiùde importatum ob nimiam cœli intemperiem seruari potest. Sed hoc eam dubitationem, ac difficultatem patitur, de qua dixi quæstione superiori. Deinde, quando Sacerdos per errorem, solùm panem consecrauit, & deinde vinum consecrare non potest absque magna astantis populi offensione: vt si per mediam plebem sit aliquis mittendus, qui vinum aliunde ad Sacerdotem in altari manentem, & expectantem deferat, tunc, vt aiunt Maior, & Adrianus, iure Sacerdos Missæ sacrificium perficit absque vlla vini consecratione: id concedi potest Maiori, & Adriano, vt probabile, quia verisimile est præceptum diuinum non tam seuerè obligare Sacerdotem, hoc est, cum tanto periculo, siue detrimento. Tertiò item ex Maiore, si populus Ecclesiæ præcepto, vel rem diuinam audire, vel Eucharistiam in Paschate sumere deberet, nec vinum posset haberi, iure Sacerdos solùm panem consecratet: quia arctioris, inquit, est vinculi præceptum audiendi sacrum simul, & sanctissimum Christi corpus in Paschate sumendi, quàm præceptum integrum sacrificium faciendi. In quo quidem ego minimè assentiot Maiori. Etenim præceptum integrè sacrificandi, aut est iuris Diuini, aut Canonici. Si primum dederis, arctioris est vinculi, quàm reliqua Ecclesiæ præcepta. Si secundum, etiam videtur maiorem vim habere Canonicum præceptum de sactificando in vtraque specie, quã duo illa præcepta, audiendi sacrum, & Eucharistiam percipiendi: nam multis de causis ab vtraque eiusmodi Ecclesiæ lege soluimur, ac liberamur, cum tamen nunquam hac licentia permissum esse videamus, vt in vna tantùm specie consecrata, sacrificium fiat, & offeratur. Nec vnquam Ecclesia permisit, vt sacrificium relinquatur inceptum, & imperfectum. Si enim Sacerdos post consecratum panem, sermonis vsum, vel sensum, vel vitam amittat, præcipit Ecclesia, vt alius Sacerdos inchoatum sacrificium absoluat: vt constat ex cap. Nihil. 7. quæst. 1. Quartò, ex eodem auctore: Si egrotus periculum mortis incurrat, & panis consecratus non sit, nec vinum alicubi reperiri queat, iure Sacerdos panem sine vno consecrabit, ne sine viatico decedat ægrotus. Hoc etiam Maioris exemplum reprehendit, & reijcit Sotus: nec immeritò, cum ægroto ad salutem spiritalem satis esse debeat, si vel sacram suorum peccatorũ confessionem faciat, vel legitimè doleat de peccatis sponte commissis. Quintum S. Thomas exemplum adiungit p. 3. q. 82. art. 4. ad 3. si in specie nempe vini consecrati caro, vel sanguis mirabiliter appareret: tũc enim liceret Presbytero sacrificium perficere absque vlla alia consecratione vini. Et idem iuris est, teste eodem S. Thoma 3. par. q. 83. art. 6. ad 3. si Presbyter in calice consecrato venenum adhibitum, & infusum esse ad sui necem, rescierit ante sumptionem, aut in calice deprehenderit animalculum penitus exitiosum, atque lethiferum. At in hisce casibus, & exemplis non est facta panis consecratio sine vino: siquidem vtrumque Presbyter iam ante consecrauerat, sed solùm est vnius speciei sine altera sumpto. Sextum exemplum potest in dubium vocari: videlicet, quid sit dicendum, si Sacerdos post consecratum panem diutius morari non potest ad vinum consecrandum, sine probabili suæ vitæ periculo ob subitum hostium incursum. Respondeo in hoc casu non videtur diuinum præceptum tam rigidè Sacerdotis conscientiam obstringere, nimirum cum vitæ discrimine. Si roges, quid dicendum, si quis Sacerdoti post consecratum panem necem minaretur, si vinum consecraret. Respondeo, constanter mortem eum perferre debere, si ob contemptum fidei, & religionis tyrannus necem minaretur: at verò si id non faceret in fidei, & religionis despectionem, verisimile est, præceptum diuinum non obligare eum tanto vitæ periculo. Secus esset, si tyrannus imperaret Sacerdoti, vt panem tantùm sine vino consecret: aliud enim est sacrificium imperfectum facere, aliud imperfectum relinquere: hoc enim minoris est vinculi.

Quartò quæritur, An Sacerdos sacrificans sumere corpus Domini consecratum diuino jure cogatur? Duæ sunt opiniones. Prima affirmat iuris esse Diuini, vt Sacerdos sumat, & edat species panis, & vini consecratas: ad quam sententiam S. Thomas videtur accedere in 3. p. q. 80. artic. 12. Secunda opinio tradit, id iutis tantùm esse Canonici, quã Adrianus, & Maior locis supra citatis, sententiam magis probarunt, quam etiam alij sequuntur. Prima tamen illa videtur esse probabilior. Nam in cap. Relatum, de consecr. dist. 2. ex Concilio Toletano 5. can. 5. statuitur, vt modis omnibus, quoties Sacerdos celebrat, toties Eucharistiam sumat: Vnde Ecclesia semper solicitè curauit, vt Presbyter sacrificans suscipiat species, quas consecrauit. Idem constat ex c. Comperimus de consecr. d. 2. Quærens, vbinam extet huiusmodi diuinum præceptum? Respondeo, in illis verbis Christi Domini implicitè contineri: Hoc facite in meam commemorationem. Quasi diceret, Consecrate, offerte, & sumite. Si quæras, an ad rationem sacrificij Missę vtriusque speciei consecratio, videlicet panis, & vini pertineat. Profectò meo iudicio probabilius est, vtramque pertinere, quam solùm alterutram, quia in vtraque significatur, & commemoratur perfectè mors Christi Domini, & sanguinis eius effusio ad remissionem peccatorum, & Christus Dominus vtramque consecrauit. Nec tamen sequitur, vt sint in Missa duo sacrificia, quamuis sint duæ consecrationes, sicut enim Eucharistia est vnum Sacramentum, licet sint duæ sacræ species, quia est vnum Diuinum epulum, in

1. Cor. 11. Luc. 22.

quo

quo e limus, & bibimus, & spiritu, mente, & gratia reficimur, sic est vnum sacrificium, quia Christi necem memoramus.

Quintò quæritur, An verba consecrationis panis suum sortiantur effectum, antequam vinum consecretur? Respondeo ex B. Bernardo in epist. 69. ad Guidonem superius allata, quibusdam visum, non prius consecrari panem, quàm vinum, ac proinde verba Sacerdotis panem consecrantis non efficere, quod significant, antequam sit calicis consecratio: Hoc illi probant, quia missæ sacrificium est vnum, ergo vna forma, ac proinde verba, quibus panis consecratur, non integram formam, sed partem habent, ergo effectum minimè sortiuntur, sicut in aliis Sacramẽtis pars formæ effectum non præstat, donec integrè verbis profatis, tota forma inducatur. Deinde, vbi Baptismus in tribus mersionibus confertur, effectum non assequitur, donec accesserit tertia mersio. Postremò, si verba, cum panis consecratur, suo effectu potirentur ante vini cõsecrationem, panis in corpus Christi sine sanguine conuerteretur, quod est absurdum. Nam in sacrificio vinum Christi corpus offertur, non mortuum, at vinum sine sanguine non est.

Meritò sanè horum sententia communi Theologorum consensione refellitur in 4. d. 8. hæc enim cum ipsius Ecclesiæ ritu, & vsu pugnat, quia statim, atque panis species consecratur, in altum tollitur, quam totus populus supplex veneratur, & colit: quod nequaquam fieri liceret, si in panis specie nondum Christi corpus existeret. Deinde, verba Sacerdotis faciunt, quod significant, ergo statim, atque Sacerdos dicit: Hoc est corpus meum, panis in Christi corpus conuertitur: neque enim horum verborum effectus in aliud tempus differtur, cum ea statim significationem habeant. Sic S. Thomas p. 3 q. 78. art. 6. quod etiam docuit S. Bern. in epist. 69. quæ est ad Guidonem. & Innoc. lib. 4. de officio Missæ c. 17.

Ad argumenta verò respondemus. Quod attinet ad primum argumentum, dicimus vnum esse Eucharistiæ Sacramentum, & vnum Missæ sacrificium, vt stat in apparebit, constare tamen duabus partibus, & duobus signis, videlicet consecratione panis, & consecratione vini, ac proinde sicut quælibet pars seorsim per se suum significatum habet, ita suum etiam effectum. Quòd spectat ad secundum: cum Baptismus in triplici mersione confertur, forma minimè perficitur, nisi in tertiæ mersionis aduentu: simul enim Sacerdos dum ter infantem mergit in aquam, totam, integramque Baptismi formam pronunciat, ac proinde vna est Baptismi forma, siue semel dumtaxat, siue sæpius infans mergatur in aquam. At in Missæ sacrificio, alia est forma in consecratione panis, alia in consecratione vini. Quod ad tertium: Cum panis consecratur, vi verborum Sacerdotis, vinum mutatur in Christi corpus, ac proindè sanguis sub specie panis continetur, non vi verborum, sed quia Christi corpus, quod est viuum, comitatur. Et deinde sub specie vini, sanguis, vi verborum existit, corpus verò Christi sanguinem comitatur, vt docet S. Thomas 3. par. quæst. 76. art. 2. Est itaque totus Christus, tùm sub specie panis, tùm sub specie vini. Si obijcias, in extrema vnctione sunt multæ vnctiones, & tamen effectus Sacramenti, vel fructus non datur in prima, vel secunda, sed in vltima, vt docet communis opinio Theologorum in 4. dist. 23. quam habet Sotus in 4. d. 23 q. 1. art. 1. & q. 2. art 3. Respondeo, diuersam esse rationem, quia diuersæ vnctiones sunt ad eundem effectum instituta: at consecrationes sunt ad consecrandum corpus, & sanguinem Domini.

Sextò quæritur, An Missæ sacrificium sit vnum, an plura? Quidam non verentur asserere, esse duo, quia sunt duæ, inquiunt, consecrationes, duo mysteria, & signa, & vnumquodque per se suum significatum, & effectum peculiarem sibi vendicat. Cæterum constans est Theologorum opinio: Vnum dumtaxat Missæ sacrificium esse. August. lib. 10. de Ciuit. cap. 20. & lib. 17. c. 10. & lib. 3. de baptis. cap. vlt. lt. 20. contra Faustum, cap 18. & cap. 21. vnum ait esse Christianorum sacrificium, quod est Missa. Atque id ratio ipsa demonstrat: siquidem vna tantùm est hostia, quæ immolatur, & offertur: vnus finis, in quem totum sacrificium dirigitur: vnus denique sacrificij effectus. Nec refert, vna, duabusve consecrationibus sacrificium constet: quia sicut duæ consecrationes panis, & vini vnum Sacramentum constituunt, tanquam vnum quoddam diuinum epulum, atque conuiuium, quo anima spiritualiter reficitur, sic etiam tanquam duæ partes in vnum sacrificium conueniunt, quod in cibo, ac potu spirituali cõsistens Deo quotidie immolatur. Negare tamen non possumus, quin aliquando Ecclesia in precibus, & publicis officiis Ecclesiasticis Missam numero multitudinis sacrificia vocet, ob duas nempe species rum panis, & vini consecrationes: nam etiam eadem ratione interdum appellat mysteria, & Sacramenta. Quatenus sunt duo symbola, & signa, quæ consecrantur.

Missam, esse sacrificium propitiatorium simul, atque impetratorium.

Cap. XX.

Primò quæritur, An Missa sit sacrificium propitiatorium, siue expiatorium: Hæretici concedunt quidem esse sacrificium Latreuticon, hoc est, ad Dei cultum, honorem, & venerationem oblatum, propitiatorium autem, siue expiatórium nequaquam, hoc est, quod expiet, ac deleat nostra peccata, ita vt nobis Deum reddat placatum, atque propitium venia peccatorum condonata. Idcirco Synodus Tridentina Sessio. 22. c. 2. definit esse verè propitiatorium sacrificium: quod ipsum etiam veteres sancti Patres tradiderunt. Præsertim August. epist. 59. & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. Cyprian. lib. 1. epist. 9. Ambrof. lib. 1. officiorum, cap. 48. Damas. in serm. de mortuis. Neque verò est, quòd Lutherani nobis obijciant Apostolum ad Hebræos scribentem, per vnam oblationem in Cruce factam, omnium esse deleta, & extincta peccata, nec oportere sacrificium iterari. Nam vt supra docuimus, cruenta illa in Cruce oblatio non reperitur, sed in memoriam quotidie renouatur in Missa. Et post illam itidem incruente Christi corpus offerimus, non quòd de illius cruentæ in Cruce, vi, & efficacia quicquam detrahamus, sed quòd vberrimus illius fructus per incruentum Missæ sacrificium quotidie percipiamus. Nam merita Christi, & fructus per Sacramenta, sacrificia, & bona opera nobis impertiuntur, & in nos abundè deriuantur. Hebr 10.

Secundò quæritur, quàm efficacitatem Missæ sacrificiũ, vt est propitiatorium habeat? Videlicet, an ex vi operis, quod fit, primam gratiam conferat, & veniam culpæ lethalis iis, pro quibus offertur. Animaduertendum in primis est, in Missa duplex opus esse præter illud vnum Christi Domini præceptum, & opus, quo & fieri sacrificium iussit, & quotidie seipsum Patri offert ministerio, & opera sacerdotum. Vnum est opus totius Ecclesiæ, quæ per Sacerdotes, tanquam legitimos sacrificij ministros incruente sacrosanctum Christi corpus immolat, & offert. Alterum est opus ipsius Sacerdotis, qui immolat. Nam Christus Dominus offert, vt Sacerdos superior, & principalis. Offert Ecclesia per suum publicum ministrum, videlicet Sacerdotẽ. Presbyter verò offert, vt inferior Sacerdos, ac vt Christi, & Ecclesiæ minister. Item Ecclesia offert, veluti Communitas quædam, quæ per Sacerdotes tanquam idoneos, & legitimos ad sacrificandum delectos, & consecratos ministros offert hostiam immaculatam.

Deinde sciendum est, opus operantis in præsenti negotio dici, vel id, quod respondet cuique pro suo voluntatis affectu, quo aliquo modo Missæ sacrificium offert, vel id, quod ex bono, pioque, ac religioso Sacerdotis affectu existit. Id verò, quod ex vi ipsius operis sit, duplex est. vt docet Gabriel. super Canon. Missæ. lect. 28. in litera G. aut enim est id, quod respondet Christi Domini institutioni, aut id, quod respondet Ecclesiæ, quæ quotidie offert per suos Sacerdotes: & hunc duplicem effectum Missæ sacrificiũ semper habet, quoniam Christus Dominus semper est Deo Patri gratus, & acceptus: Ecclesia itẽ semper sancta, & immaculata. At primum effectum, qui respondet operi Sacerdotis immolantis, non semper Missa consequitur, cum interdum Sacerdos sit improbus.

Postremò, quod sacrificio respõdet ex vi operis, non est instar eius, quod respondet Sacramento ex vi operis: Sacramentum etenim primam gratiam, & veniam peccatorum confert proximè per seipsum in modum naturæ, quæ in materia sibi subiecta, & commodè præparata suum effectum inducit. Sacramenta enim in suscipientibus, & iusta, ac debita præparatione bene affectis, primam gratiam, & peccati remissionem efficiunt: at verò sacrificium in iis, pro quibus immolatur, & offertur, non proximè per seipsum gratiam, & veniam peccatorum lethalium inducit, sed impetrat pœnitentiæ donum, ac primam gratiam, quibus peccata abolentur. Et proinde Patres semper docuerunt per sacrificium Missæ crimina, & scelera deleri, mortem fugari, vitam concedi: vt colligitur ex c. Omne, de consecr. dist. 1. Sic Cyrillus Catheches 5. Chrisl. lib. 6. de sacerd. Damas. lib. 4. de fide orthod. cap. 14. Origenes homil. 13 in Leuit. & Cypr. in sermo. de Cœna Domini. Ambrosius lib 1. Officiorum. cap. 44. Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 25. & 28. in En-

chiri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

christid.cap.110.& lib.de Triuit.cap.14 Gregor.lib.4. Dialogor.ca.58.& hom.37.in Euang. Quod quidem Concilij Tridentini Sessione 22. capit.2. auctoritate confirmatur: Hums quippe,inquit,sacrificij incruenti oblatione placatus Dominus gratiam,& donum pœnitentiæ concedens, crimina,& peccata,etiam ingentia,dimittit.Id ipsum Sanctus Thomas in 4.dist.12.quæst.1. art.2. quæstion.2.ad 4. longè ante tradiderat his verbis:Sacrificiū nēpe iustificare eos,pro quibus offertur, non vt causam proximam,sed donum contritionis impetrando.Idem docuerunt Durand 4. distinct.12.quæst.4.& Maior 4 dist.12. quæst. 1. Soto 4. distinct.13.quæst.2.art. 1. Ergo sacrificium à Sacramento distinguitur, quod per hoc in modum naturæ proximè tanquam per Christi Domini instrumentum gratia diuina confertur,& peccatorum fordes & maculæ mundantur:& proinde Sacramentum potest infantibus, item dormientibus, & furiosis, & amentibus legitimè alioqui præparatis gratiam dare: per sacrificium verò primò pœnitentiæ donum impetratur iis,pro quibus offertur, quo idonei, & legitimè, vt par est,de peccatis dolent,& ita primam gratiā, & peccatorum remissionem,ac veniam consequuntur.Deinde, Sacramentum solùm in nobis sumentibus operatur in modum naturæ, quæ formam suam in materiam præparatam introducit:at sacrificium,quia impetrando suum effectū consequitur,prodest iis quoque, pro quibus immolatur, licet nihil ex re oblata edendo participent:Sacerdoti verò, qui sacrificat,& offert, prodest sacrificiū,tum quia ipse Sacerdos pro se offert,tum quia rem etiam ipsam oblatam,& hostiam sumit. Sacramentum igitur primam gratiam, & culparum lethalium remissionem confert sumentibus rite,& idonee præparatis,& hoc certa, & firma institutione, lege,& promissione Dei. At verò Missæ sacrificium iis,pro quib is offertur,non proximè dat primam gratiam, & peccatorum lethalium remissionem, sed impetrat pœnitentiæ donum à Deo, qui concedit,quo peccator incitatus de suis culpis legitimè dolet,& primam gratiam assequitur. Quare iniuriā profectò Lutherani Catholicos accusant,tanquam docentes per Missam deleri lethale peccatum coru, pro quibus sacrificatur,sine vllo ipsorum dolore,& pœnitentia.Putant enim ex hoc,quod Catholici docent Missam esse sacrificium propitiatorium,& expiatorium,& pro peccatis immolari, & offerri, pariter docere lethalia peccata proximè in modum Sacramenti remittere. Eodem modo, quo dixi,per Missæ sacrificium conferri peccatori primam gratiam, confertur gratiæ incrementum iusto, videlicet, quatenus per sacrificium impetratur à Deo auxilium, quo iustus bona opera facit, quibus gratia non solùm conseruatur,sed etiam augetur.

Tertiò quæritur, An per Missæ sacrificium fieri queat,vt is, pro quo immolatur, ex attrito, quod aiunt, reddatur contritus:quidam enim Catholicorum, inter quos videtur esse Carhat.in opusc. de sacrificio Missæ & in epist. ad Hebræos,cap.4. id aliquando dixerūt,sed falsò,nisi rectè explicetur:quamuis Ruar. art.16. putet esse probabile. Nam per Sacramentum rite,& idonee susceptum, sit quis ex attrito contritus, quoniam interdum lethali peccato infectus,bona tamen fide putans legitimè se de peccato dolere, ad Sacramentum accedit, per quod primam gratiam, & veniam peccatorum consequitur. Hoc tamen non præstat proximè sacrificium, sed illud, videlicet impetrando facit ex attrito contritum,quatenus ei pro quo sacrificatur,pœnitentiæ donum impetrat à Deo,quo improbus excitatus, ac motus sua peccata legitimè detestatur. Absolutè igitur, & simpliciter Sacramentum facit ex attrito contritum, cum in modum naturæ suum effectum producat: id verò per se,& simpliciter sacrificium non facit, sed impetrando pœnitentiæ donum ei, qui antea nihil de suo peccato dolebat.

At dices, si sacrificium lethalia peccata delet eorum veniam impetrando,ergo impetratorium tantummodo,non etiam propitiatorium sacrificium est.Respondeo,impetratorium dici, quia impetrat multa bona iis, pro quibus offertur etiam nullum in eis peccatum delendo: dicitur tamen propitiatorium, quia impetrat quoque remissionem peccatorum,ac propterea pro peccatis sacrificium sit,& offertur, vt Deum placet, qui placatus, pœnitentiæ donum concedat,quo peccata eluantur

Quarto quæritur, An per Missæ sacrificium leuia peccata, quæ venialia dicuntur, deleantur, & quo modo tollantur. Quæstio intelligitur de venialibus peccatis, quæ delentur in iis pro quibus Missæ sacrificium offertur.Respondeo in primis, venialia peccata per missæ sacrificium non deleri iis,qui sunt peccatis lethalibus obstricti,nisi quatenus pœnitentiæ donum impetratur, quo improbus suum lethale peccatum legitimè detestatur:quia vt docet Sanctus Thomas 3.par.quæst.87 art.4.sine lethali peccato, quum adest in homine,veniale nunquam remittitur. Deinde conuenit inter omnes Missæ sacrificium delere in hominibus iustis, pro quibus offertur, venialia peccata, siue proximè per se, siue per aliud,quod impetrat, ea delete dicatur. Dissident tamen auctores inter se: nam quidam aiunt per Missæ sacrificium venialia peccata tolli proximè sine vllo alio actu pœnitentiæ, quem eliciat is, pro quo sacrificium offertur. Ita sentit Canus libro 12.de locis,cap.13. ad 9.Alij contra sentiunt per Missæ sacrificium deleri, quatenus per illud impetratur donum à Deo, quo ij, pro quibus sacrificium offertur,explicitè,vel tacitè de peccatis venialibus dolent, & ita remissionem eorum peccatorum consequuntur.

Quod est dicere,per ipsum sacrificium deleri venialia peccata, eo modo, quo tolluntur per ea, quæ Sacramentalia vocantur,iuxta eorum sententiam,qui docent, vi,siue virtute Sacramentalium venialia peccata aboleri,& extingui. Aut contrà per Missæ sacrificium venialia peccata remotè expiari, hoc est per sacrificium impetrari Diuinum auxilium,quo de peccatis venialibus dolemus.Sic censent Lindan.lib.4.Panopliæ,ca.51.Pighiliibro 2.de Eccles.hier. Hierar.cap.5.& 6.Ayala de tradit.pat.3: consid. 5. Mihi distinguendum videtur:nam ij,pro quibus Missæ sacrificium offertur,aut offerunt quoque, hoc est, faciunt aliquo modo, vt pro ipsis offeratur ad suorum peccatorum venialium remissionem: aut non offerunt, sed tantùm pro illis sacrificium offertur, cum ipsi nihil meminerint, aut cogitauerint,aut fecerint. In illis primis existimo venialia peccata aboleri,eo ipso,solùm, quo sacrificium offerunt, vt remedium ad venialia peccata expianda, sicut in eo, qui Sacramentalibus vtitur, vt remedio ad suorum peccatorum venialium remissionem,puto,venialia peccata extingui. Neque enim Missarum sacrificia sunt minùs efficacia contra venialia peccata, quàm Sacramentalia: sed per Sacramentalia,eo modo,quo dixi,leuia delicta abolentur:ergo & per Missarum sacrificia. In aliis verò secundis,arbitror, venialia peccata deleri,quatenus per Missæ sacrificium impetratur donum à Deo, quo de suis peccatis venialibus explicitè,vel implicitè dolendo ea detestantur: vel quatenus impetratur à Deo, vt aliquo remedio vtātur instituto ad peccatorum venialium remissionem obtinendam.

Quinto quæritur, An per Missæ sacrificium pœnæ peccatorum deleantur in iis,pro quibus offertur. Communis est sententia, quam habet Sanctus Thomas 3.p quæst.79. art.5. deleri: Est enim hoc sacrificium satisfactorium, & proinde culpis iam ante legitimè dimissis delet temporales pœnas culparum relictas.Si quæras quanta pœna deleatur per Missæ sacrificium. Respondeo cum Sancto Thoma loco citato,in iis,qui aliquo modo offerunt, & non solùm sunt tales,vt pro illis offeratur,tantam pœnam tolli,quantus est eorum affectus,quo offerunt,videlicet maiorem,aut minorem, vt est maior, aut minor eorum affectus. In iis verò,qui nullo modo offerunt, sed tantùm pro illis Sacerdos offert,æqualiter pœna dimittitur, & ea tanta est,quantam Christus Dominus taxauit: sicut Baptismus parulis æqualem gratiam confert, & tantam, quantam Christus definiuit: adultis verò maiorem, aut minorem, vt maior, aut minor est eorum ad baptismum præparatio

Sextò quæritur,An Missa sit sacrificium impetratorium? Constans est omnium Catholicorum sententia, impetratorium simul esse,& propitiatorium: Et hoc quidem, quia non solùm pro expiandis, & delendis peccatis offertur,sed pro obtinēdis a diuina Bonitate omnis generis beneficijs: & hoc habet vsus Ecclesiæ, vt ex Liturgiis, & testimonijs veterum Sanctorum Patrum apertè colligitur.

Septimò quæritur,Quonam pacto in Missa,Ratio sacrificij propitiatorij,seu expiatorij, seu satisfactorij, & meritorij,& impetratorij inter se distinguantur? Nemo Catholicorum dissentit, Missæ sacrificio eas omnes quatuor rationes inesse, quæ à se inuicem distant. In primis est propitiatorium, siue expiatorium, quatenus pro peccatis lethalibus offertur, quotum veniam consequitur, donum pœnitentiæ impetrando à Deo: nam licèt proximè per se lethalia peccata non deleat in iis, pro quibus offertur, delet men per aliud,videlicet per donum pœnitentiæ,quod impetrat à Deo. Item est propitiatorium, siue expiatorium, quia delicta venialia extinguit,& expiat in hominibus iustis, pro quibus offertur, vt paulo ante dixi. Est satisfactorium deinde,quatenus per illud Deo equimur, remissionem pœnæ debitæ culpis iam antea dimissis. Meritorium item, vt vocant,est, quatenus iustis impetrat gratiæ incrementum, impetrando specialia Dei auxilia,quibus homo iustus in bonis operibus se exerceat,& gratiam vberiorem,& ampliorem obtineat.Est denique impetratorium, quia offertur pro bonis cuiuslibet generis consequendis.Hinc videre licet hos effectus esse diuersos. Nec eos omnes Missa semper habet in omnibus, pro quibus offertur. Nam,vt poltea dicemus,in sacrificium pro mortuis, quibus non impetrat lethalis culpæ remissionem:delet tamen, ac tollit ex toto, vel ex parte pœnas culpis antè condonatis debitas, Et ita Missarum sacrificiis mortuorum animæ, quæ igne purgatorio expiantur,à pœnis debitis soluuntur.Est igitur satisfactorium pro viuis, & mortuis, siquidem in vtrisque gratia, & charitate præditis,pœnas peccatorū delet & expiat. Nec impetrat illis gratiæ diuinæ incrementum, quod post hanc vitam non datur, bene tamen viuis impetrat quatuor eiusmodi beneficia. Christus item, qui quotidie seipsum offert per medium Sacerdotem, præstat nobis quotidie diuina beneficia,sed modo nec satisfacit, nec meretur: quæ duo viuens, & morti seipsum offerens, in Cruce præstitit abundè. Hinc etiam fit,vt eodem modo, quo Missa peccatorum remissionem operatur, operetur quoque gratiæ incrementum:neque enim per Missam copiosior gratia conferitur in modum Sacramenti: nam per hoc, tamquam per instrumentum Deus iustis susceptientibus Sacramentis vberiorem gratiam largitur, at verò per sacrificium ea non datur proximè, sed impetrantur à Deo singularia diuinæ gratiæ auxilia, quibus iustus bene operatur, & maiorem gratiam operando meretur. Sicut enim per Sacramentum proximè gratia prima diuinitus infunditur, ita proximè etiam per illud secunda gratia susciptur. At verò per Missæ sacrificium,sicut prima gratia non datur proximè, sed impetratur: sic etiam nec datur proximè secunda gratia, sed impetrantur bonæ vitæ opera, & officia, quorum merito gratia creseit,roboratur,atque perficitur.

Octauò quæritur,Quantæ efficaciæ,virtutis,& ponderis sit Missa:Quod perinde est,ac si quæratur, An per se certū, & taxatum effectum producat,an verò incertum,neque definitum? Duæ sunt opiniones: Prima negat certi esse,& definiti effectus, sed infiniti esse,ait,in iis, pro quibus offertur,& ipsi quoque sunt offerentes, eo argumento,quòd res oblata sit infiniti pretij, cum sit corpus, & sanguis Christi: & offerens principalis sit quoque infinitè gratus. Nam, vt prædixi,Christus est Sacerdos principalis, qui seipsum Patri offert,at minister,vel famulus,per quem dominus eleemosynam erogat nihil detrahit de bonitate, & æstimatione eleemosynæ, alioqui enim minus æstimaretur eleemosyna data per ministrum malum,quàm per bonum Præterea,si Missæ virtus, & efficacia finita esset, minus satisfaceret pro pœna debita decem homines, qui sacrificium offerreut,quàm si duo tantummodo offerrent. Si enim rem quamlibet finitam in decem homines distribuas, non tanta portio singulis obuenier,quanta duobus contingeret, inter duos solummodo diuideretur. Ita planè, si decem homines Missam audirent, fructus distributus in eos, minor in quolibet eorum existeret, quàm si duo tantùm ex illis interessent. Quo item plures ministri sacrificio interuenirent, eo minorem hostiæ fructum participarent,ac proinde,qui post vnum,vel auditor, vel adiutor ad Missam accederet,is partem fructus illi detraheret:quæ videtur absurda. Nam si duo homines Sacerdoti eleemosynam erogent,qui pro illis sacrificiū offerat, non est primus minore ex Christi sanguine vtilitatem percepturus: quemadmodū si iuxta Crucem, quis vna cum Christo sanguinem illum Patri offeret, nihil minus cōsequeretur, si solus ipse,quam si infiniti hominestunc simul a lesicat, qui idem cum illo sacrificium offerrent. Hactenus prima opinio. Quam vt melius assequamur, sciendum est Missam offerri pro quibusdam,ita vt ipsi speciatim non offerant, vtpotè nihil circa Missam cogitantes,quæ pro illis offertur,nec quicquam agentes,ac procurantes,vt pro illis offerretur. Pro aliis verò,Missam nēpe, offerri,ita vt ipsi pariter offerant,vel quia sacrificio inter sunt, vel inseruiunt sacrificanti, vel rem diuinam faciendam aliqua ratione curarunt.

Docet ergo superior opinio, Missam in iis,pro quibus solùm offertur, & ipsi speciatim non offerunt, certum, ac definitum effectum obtinere, & æqualem in omnibus, at verò in iis,pro quibus offertur, & ipsi pariter offerunt,certum,& taxatum non habere effectum,sed maiorem,minorve studio,affectu,& voluntate offerentium:quisque enim tantum ex Missa fructum percipit, quantus est pius in eo voluntatis affectus.Quemadmodum,inquiunt, Baptismus in parulis,certum, ac definitum, & æqualem in omnibus effectum producit,at verò in adultis non item,sed maiorē, aut minorem,pro maiori,minorive preparatione illum suscipientium.Sic Caietanus 3.par quæstio.79. artic.5. & in opusc.tom.2. tract. 3. quæst. 2. Silusester in verbo, Missa, 1. quæst.9.Angel.in verbo,Missa,quæst. 32.Viguer.in suis institutionibus. Theolog. cap.10.§.2. Canus lib.12.de locis Theologorum,cap.13 ad 10.Ruar.art.16.Cordubensis lib. primo,quæstio. 3. Petrus Sot.lectione 7.de Eucharistia.Petrus Nauarra,de restitutione. lib.2.cap.2. numero 208. & sequentibus.

Secunda opinio, absolutè, & simpliciter affirmat, Missam certæ esse,& finitæ virtutis,& efficatiæ, ac proinde certum,& definitum effectum præstare: quæ videtur fuisse constans veterum Theologorum sententia:Sancti Thomæ in 4.distinct.45.quæst.2.art.4.quæstio.3. ad secundum. Bonauenturæ in 4.distinct.45.art.2.quæst.3. ad vltimum.Sic Richardus 4.distinct.45.art.2.quæst.3. Scotus quodlib.20. art.1.& 3.Durandus 4.distinct.45.questio.3.ad 3.Palud.4. distinct.45.quæstio.2.artic.2.concluf.4.Adrian.quodlib.8. art.3.Gabriel.in canon.Missæ lectio.26.& 27. Maior.4 distinct.55.quæstio.2. Soto lib.de iust.9. quæst.2 art.2. nec est sibi contrarius,vt quidam putarunt, in 4.distinctio. 13. quæstio.2.art.1.Couarruuias in cap.Alma mater. par.1.§.1. num 5 & sequentibus.Qui omnes eo sunt argumento permoti. Quia alioqui Missa, quam quilibet Sacerdos offert, sua virtute, & efficacia æquaret sacrificium, quod obtulit Christus in cruce.

Deinde,Si Missæ sacrificium certæ,& finitæ efficaciatis non esset, certum, & taxatum non produceret effectum in iis,pro quibus solùm offertur,quique non offerunt.Id manifestum est:nam cum illi non offerant, nihil est in illis,ex quo Missæ effectus taxetur,definiatur, & terminetur. Cur igitur in illis tantus Missæ effectus existit, & non maior? Accedit, quod si Missæ efficacia nō esset certa,frustra equidem plura Missarum sacrificia ad eandem peccati pœnam delendam, ad satisfaciendum pro eisdem peccatis offerretur: hac enim ratione probatur vnum Missæ sacrificium in cruce factum,nec vnquam amplius repetendum,cum illud fuerit infinitæ virtutis pro peccatis omnium hominum, diluendis. Postremò, si Missæ sacrificium infinita virtute careret,sufficeret vnum procul dubio ad eos omnes liberandos,quorum peccata igne purgatorio expiantur? Cur igitur tot in dies in vniuersa Ecclesia pro illis Missarum sacrificia celebrantur? Sacerdos itidem, qui multis sacrificia perentibus promisit se pro illis rem diuinam facturum, omnibus plenè satisfaceret,si semel pro illis tantùm sacrificaret, quod cum Ecclesiæ communi sensu, & consuetudine pugnat Hæc de opinionibus.

Primùm, dicemus, an Missa sit certi, & finiti effectus in iis,pro quibus offertur,& ipsi non offerunt. Deinde,an certum,& taxatum effectum obtineat in iis, pro quibus offertur,& ipsi quoque sunt offerentes. Neqs enim hæ duæ quæstiones confundi debent,vt quidam confundunt. Item dicendum est,an Missæ sacrificium,vt satisfactorium est,certum,& finitum effectum habeat:infinitum verò,vt est impetratorium,an verò finiti, & certi effectus sit,tum, vt est satisfactorium, tum vt est impetratorium.

Quòd ad primùm pertinet, mihi magis placet secunda sententia, cuius quidem argumēta posita, quod primò loco posuimus, abunde satis ostendunt:nimirum Missam, vt est satisfactoria esse certi,& finiti effectus, hoc est,certæ, & finitæ satisfactionis in iis, pro quibus offertur, & ipsi nullo modo offerūt,quia nihil cogitant, fiat ne, & offeratur Missæ sacrificium,an secus. Oppones id quod obijciebat prima sententia hostia in sacrificiū oblatā,infiniti pretij esse.Cōcedo,si in se quidem ea sumatur: at vt per Sacerdotem offertur,virtutis esse finitæ, qua constat actio Sacerdotis. Vtgebis cum primæ opinionis auctoribus. Actio ministri, & instrumenti æquaqua minuit virtutē, & efficaciam causę principalis: sed in Missa Christus Dominus est principalis Sacerdos,qui offert: quod si Christi quotidie Patri offert in Missa,cū ipse sit ei infinitè gratus,qua ratione Sacerdos,qui est eius minister,efficacia ciusdē definit,ac terminat? Respō deo,quemadmodū per Baptismū deriuantur merita,& fructus vitę,& mortis Christi Domini,quę per se infiniti sunt pretij,& infinitę virtutis, & tamē nō nisi finitè percipiuntur ab iis, cū quibus ea Christus per Baptismum cōmunicat,Ita idem prorsus est de Missæ sacrificio iudicandum.

Insistes, instrumentum naturę, & artis desiuire, ac restringere quidem virtutem & efficacitatem formę naturalis,non tamen instrumentum voluntarium,vt videre it in famulo, per quem dominus eleemosynam elargitur, at Sacerdos,instrumentum est Christi Domini voluntarium, non naturę, vel artis. Respondeo, etiam Baptismum esse instrumentum voluntarium, quo Christus Dominus voluit vti ad gratiam parulis conferēdam, & tamen non nisi finita per illum confertur. Respondeo itaque in hunc modum: instrumentum naturæ, vel artis per se ipsum definit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& restringit causæ principalis efficacitatem: instrumentum verò voluntarium per se nihil habet, quo definiat, taret, ac terminetur: at definit voluntate eius, qui illud adhiberi voluit ad aliquid faciendū. Et ita sicut baptismus in paruulis, voluntate Christi est certi, ac definiti effectus: sic etiā Missa in ijs, pro quibus offertur, & ipsi offerentes non sunt.

Nono quæritur, An Missæ sit certæ, & definitæ virtutis, & efficaciæ in ijs, pro quibus offertur: ipsi tamen sunt quoque offerentes? Superiori quæstione à nobis demonstratum est, Missam certum, & finitum effectum habere in ijs, pro quibus offertur, ita vt ipsi non offerant. In præsentia quærimus, an sit idem pariter iudicandum, quando pro quibusdam offertur, qui & ipsi quoque sunt offerentes, videlicet quia Missæ sacrificio interfunt, vel inseruiunt, vel aliquo modo causa sunt, vt ipsum sacrificium fiat, & offeratur. Duas video esse sententias: Vnam afferentem non esse certi, & definiti effectus, quoniam maior, aut minor ex Missa fructus percipitur, pro maiori, aut minori offerentiū studio, & affectu: alioqui peioris essent conditionis ij, qui vni Missæ sacrificio præsentes interfuut, vel inseruiunt, vel illud offerunt, quām si vnus tantùm adesset, inseruiret, aut offerret. Quando item plures offerunt vnum, & idem Missæ sacrificium, pius & religiosus affectus vnius offerentis, nihil impedit affectum alterius, nihil minuit, nec ei quicquam detrahit: ergo singuli plus, minusue participant prout maior, minorue est eorum affectus. His accedit, quod si plures ab vno Sacerdote baptisma simul suscipiant, quisque tantum ex baptismo fructum capit, quanta est idonea eius ad Baptismum præparatio. Item, si plures de eodem lumine sua lumina accendant, quisque tantum luminis accipit quanta est lucerna, quæ accenditur, & plures eadem lucerna illuminatur magis, aut minus, vt viciniores, remotioresue sint. Si multi itidem eundem Solem aspiciant, eandem vocem auscultent, eundem sonum audiant, vel odorem percipiant, tantùm singuli capiunt, quantum potest cuiusque sensus percipere, nec vnus impedit alterum: sicut ex eodem fonte plures hauriūt aquā, plus minusue singuli, prout maius, minusue vasculū afferūt ad fōtē. Ita Caietanus, Siluester, Cordubensis, Angelus, & alij philosophātur locis supra citatis.

Secunda sententia negat Missæ effectum esse incertum, & infinitum: quæ veterum Theologorum videtur esse cōmuni consensu recepta, Sancti Thomæ, Bonauenturæ, Richardi, Scoti, Durandi, & Paludani, quorum opinioni subscripsere Gabriel, Adrianus, Sotus, Maior, quos omnes superiori quæstione citaui. Qui eo argumento sunt moti. Quòd prima sententia cum Ecclesiæ communi sensu, & vsu pugnare videatur. Nam alioqui si duobus, tribusue promitterem me pro singulis eorum sacrificaturū, singulis satisfacerem semel tantummodo sacrificando. Si vni item promitterem me pro eo immolaturum: & deinde secundus & tertius item peteret à me, vt pro eis sacrificium facerem, eorum neminem debito sibi iure, & fructu priuarem si pro omnibus vnam tantùm hostiam offerrem. & sen el tantùm rem diuinam facerem, quia pro suo studio, & affectu debitum sibi fructum ex vno sacrificio quisque perciperet. Hæc opinio mihi magis probatur, eo quòd cum piorum, ac fidelium hominum pro se multa sacrificia subinde flagitantium, communi consensu magis congruere videatur. Sed obijciunt primæ opinionis auctores: eum Sacerdotem secundo, & tertio sacrificare meritò debere, cum tribus promisit hominibus se rem diuinam facturum: nam hoc ipso, inquiunt, quòd tribus sacrum promisit, ter se sacrificaturū est pollicitus. At eos profectò vrget adhuc argumentum: quia si Sacerdos cum secundo, ac tertio promisit, in animo habuerit facere idem illud sacrificium, quod primo petenti promiserat, neminem damno afficiet: Siquidem nullus fructum alterius impedit, aut minuit, si vnum, & idem sacrificium pro omnibus offeratur. Nec quidquam efficiunt exempla in prima opinione proposita de Baptismo, cum plures simul salutari aqua abluuntur, de lucerna, qua plures illuminantur, de voce, vel sono, quem plures audiunt, de odore, quem multi percipiunt. Nam Baptismus, quem suscipimus, non in actione, sed in receptione consistit. At Missæ sacrificium est actio Sacerdotis satisfactoria nomine Ecclesiæ. Cætera exempla soltim probant eandem rem obiectam posse plures percipere: & eam quemq; suo sensu percipere. At Missæ sacrificium est vna Sacerdotis actio, quę infiniti effectus esse non potest.

Opponunt itidem ijdem auctores, fultam illius petitionem videri, qui petit, vt pro ipso tantùm, & non pro alio Missæ sacrificium fiat: quandoquidem vsu Ecclesiæ, singula Missarum sacrificia, quæ pro se quisque petit, offeruntur pro Romano Pontifice, pro Imperatore, pro Antistite proprio, pro omnibus circumstantibus, & audientibus rem diuinam, pro infirmantibus sacrificio Communi etiam vsu Parochus, tametsi specialim Missam offerat pro Titio, qui sacrificium petiit, offert tamen eam generatim pro tota sua Parochia, ergo stultè petijs, qui vult, vt pro se tantummodo sacrificium offeratur. Respondeo, nequaquam stultè petere: enim, qui petit, vt pro se vno ac solo sacrificium offeratur: nec enim excludit eos, pro quibus suo more, & instituto decreuit, ac voluit Ecclesia, vt sacrificium immoletur, hæc enim esset stulta petitio: Excludit tamen meritò, & iure suo alios quibus specialim Sacernos promiserat se pro illis sacrificaturum.

Quod vt intelligamus, est animaduertendum, ex Scoto quodlib. 20. art. 2. & 3. Adriano, Gabriele, Soto, & Coiubensi locis supra citatis, triplicem esse Missæ fructum, generalem, specialem, & medium. Generalis est, quem vult Ecclesia, vt Sacerdos cum sacrificat, applicet Papæ, Imperatori, Regi, Principi, Episcopo, & cæteris Ecclesiæ fidelibus, & hunc fructum Sacerdos iure non potest non applicare iis, quibus vult Ecclesia, vt applicaretur. Specialis fructus est is, quem participat Sacerdos, dum sacrificium facit, & hunc fructum alteri applicare iure cogitur Sacerdos. Medius fructus est is, quē vult Ecclesia, vt applicet Sacerdos iis, pro quibus sacrificium facit, & offert. Nauarrus in Manuali cap. 25. numero 92. Missarum sacrificia offerentem ex huiusmodi sacrificiorum fructu sibi respondenti partem distribuisse, partem verò reliquisse Sacerdotis arbitrio distribuendam, & ita ipsa Ecclesia per septum in Romanum Pontificem, in Imperatorem, vel Regem, in circumstantes quoque audientes, vel inseruientes, & denique in totum fidelium Christianorum cœtum certas portiones distribuit, quas Sacerdos ratione sui muneris, & officij debet illis assignare, quibus Ecclesia iam ante assignauerat: arbitrio verò Sacerdotis certam portionem reliquit distribuendam his, aut illis, pro quibus speciatim sacrificium offert. & hæc est fructus portio, quam quisque sibi vult à se iure attribui, & applicari, cum à Sacerdote petit, vt pro eo sacrificium offerat: atque hunc in modum primæ opinionis argumenta soluuntur.

De eadem re aliæ quæstiones diluuntur.

Cap. XXI.

PRimò quæritur, An Missa pro pluribus oblata minus prosit singulis, quàm si pro vno tantùm offerretur? Et sermo nunc est de Missæ sacrificio, vt est pro pœnis peccatorum debitis satisfactorium: Consentiunt fere omnes, minus singulis prodesse, quando Missa pro multis offertur, & ipsi non sunt pariter offerentes: Dissentiunt verò, quando Missa ita pro pluribus offertur, vt ipsi quoque sint offerentes.

Duæ sunt enim opiniones: Vna, quæ docet, non minus singulis prodesse, quæ opinio placuit omnibus iis, quos superiori capite dixi sentire Missam in illis non esse certi, & definiti fructus, sed maiorem, minorémve, pro maiori, aut minori pietate, & affectu offerentium: ac proinde cum pietas vnius nihil pietati alterius officiat, sequitur, vt quisque ex fructu Missæ capiat pro suæ pietatis ratione.

Altera est eorum sententia, quos prædicta Quæstione monui, censere, Missam in illis certi, & definiti effectus existere, qui conuenienter suæ opinioni putant Missam pro pluribus oblatam minus singulis prodesse: quæ sententia mihi magis videtur cum ratione, & veritate conuenire. Quoniam Missæ fructus, & effectus, quod attinet ad satisfactionem, de qua nunc loquimur, certus, & finitus est. At quod finitū est, si diuidatur in multos, minus in singulis est, quàm si in vnum tantum modo offerretur. Oppositæ verò sententiæ argumentum solùm probat, eos, qui aliquo modo per Sacerdotem offerunt sacrificium, nihil minus participare, etiam si innumeri sint, quàm si pauciores essent, sed hoc ideo est, quia singuli offerunt. & proinde quisque plus, minusue accipit, prout maior, minorve est eius affectus, quo offert. Secus verò est, quatenus ij, qui offerunt, participant Missæ fructum, non vt offerentes sint, sed vt sunt ij, pro quibus sacrificium offertur.

Secundò quæritur, An Missa saltem vt est impetratorium sacrificium sit infiniti fructus, & pretij: & an pro pluribus oblata, minus prosit singulis, quam si pro vno diuntaxat offerretur? Quorundam est opinio, non solùm Missam, sed quodlibet orationum patrocinium impetratorium, non minus momenti, & ponderis in singulis habere, quam in vno, si pro eo tantummodo precarentur. Ratio est desumpta ex cap. Non mediocriter, de consecr. dist. 5. vbi habetur: Cū Psalmus, vel Missa pro Mortuis dicitur, non minus, quàm si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Deinde, quia res spiritualis tota participatur à pluribus sine vlla sui diuisione. Tertiò, quia vis impetrationis innititur misericordiæ, & liberalitati Dei. Ergo cum oramus, non minus exaudimur, si pro pluribus precemur, quàm si pro vno tantùm oratemus, sed cōstans est veterum Theologorum sententia, Scoti, Richardi, Bonauenturę, Durandi, Paludani, & aliorum locis citatis, minus in singulis valere, quia preces Ecclesiæ sunt finitæ virtutis & efficaciæ: at finitum in plures homines diuisum, fit in singulis minus. Deinde id, quod Sacerdos in Missa impetrit ijs, pro quibus sacrificat, est, vt ante iam dixi, portio quædam quam Sacerdotis arbitrio, Ecclesia distribuendam reliquit: ergo cum illa sit finita, in plures homines distribuenda minor existit in singulis.

De fructu orationis pro pluribus oblatæ, an prosit singulis, æquæ, ac si pro vno tantùm offerretur. Duæ sunt opiniones. Vna dicit æque prodesse, saltē quod pertinet ad vim impetrandi. Altera negat generatim. Hanc dicit Couaruuias esse communem in c. Alma mater. p. 1. §. 5. nu. 9. vbi citat S. Thom, Scotū, Adrianū, Caietanū, Sotū, Medinam, Innocētium, Ioannem Andream, Abbatem, Imolam, Turrecrematam: & Nauarrum. Certæ hæ duæ opiniones, si de vi impetrandi sermo sit, conciliari facilè queunt: nam quod attinet ad vim satisfaciendi conuenit inter plerosque, orationem, quæ pro pluribus offertur, minus prodesse singulis, quàm si pro vno dumtaxat offerretur. Vis igitur impetrandi, aut consideratur ex liberalitate, & misericordia Dei, quem oramus, & cui innititur vis impetrandi & tunc impetratio non eo ipso est minor, quo oratio pro pluribus offertur: nā æquè facile est bonum quodlibet impetrare pro centū orādo, ac si oremus pro vno, quia impetratio innitur liberalitati, Dei, non autem semper certæ legi, & promissioni diuinæ: & Deus liberaliter dat, quod oramus & petimus: & hinc est, vt peccator impetret à Deo aliquando, quod petit, & exaudiatur vbi, & quum vult Deus. Aut consideratur vis impetrandi ex affectu eius, qui orat: & tunc certi, & finiti fructus est, ac proinde quo pro pluribus oramus, minus singulis prosumus quia affectus noster, quia finitus, & certus est, diuiditur in plures: & ita fit minor in singulis. Et hoc est, quod docet opinio secunda, quam Couuarruias loco citato dicit esse communem: Est enim oratio religionis officium, est opus humanum, at opus humanū certis finibus, & terminis concluditur. Item Ecclesia pro priuatis hominibus speciatim orat: & pro rebus peculiaribus obtinendis nominatim orat: alioqui semper orandum generatim pro omnibus si tantùm prodesset singulis oratio, quæ pro multis offertur. Impetrandi, vt consideratur, ex affectu eius, qui orat, tantæ æstimationis, valoris, & pretij censetur, quantus est affectus orantis: sed affectus, certus & finitus est. Ex his patet solutio argumentorum.

Ad id etenim, quod obijcitur ex cap. Non mediocriter. Respondent Glossa ibi. & Theologi in 4. dist. 65. Psalmus, vel Missa, cum pro multis dicitur, non minus accipitur, &c. hoc est non minus meretur, & satisfacit ijs, qui pluribus suffragatur, quam si vni tantùm suam operā, & auxilium præstaret. Item ij, quibus aliqui suffragatur, non minus lę tantur, nec minori consolatione afficiuntur, quàm si vnus tantùm auxilio iuuaretur.

Obijcies non minus exauditur quis, cum pro pluribus Deum precatur quam si pro vno tantùm precaretur: ergo non minus impetrat. Respondeo, quatenus precatio nostra innititur liberalitati, & misericordiæ Dei, non minus meretur, & impetrat, oblata pro multis, quàm si pro vno tantùm offerretur. At verò, quatenus est hominis ăctio ex certo quodam animi, & voluntatis affectu profecta, minor est in singulis, quando pro pluribus offertur. Opus enim, & officium hominis est finitæ potestatis, atque virtutis: & proinde certæ, & finitæ efficacitatis.

Tertiò quæritur, Quo pacto Missæ fructum singuli participent, pro quibus ipsum sacrificium offertur, videlicet, an omnes æqualiter participēt. Quòd si inæqualiter: vndenam fiat, vt vnus ampliorem, ditioremve, & longe maiorem fructum, quam alter capiat ex eo? Et sermo hic est de Missæ sacrificio, vt est pro pœnis peccatorum debitis satisfactorium, non vt est impetratorium, qua ratione, vt paulo ante dixi, innititur liberalitati Dei. Respondeo quando Missa pro duobus, tribus, au etiam pluribus offertur, & ipsi offerentes non sunt: tunc in omnes æqualiter fructus Missæ derivatur. Neque enim verum esse existimo, quod quidam tradiderunt: plus illi impertiri, quia maiori Dei gratia, & charitate sit preditus: charitatis, nō est maior, minorue præparatio ad maiorem, aut minorem fructum iure capiendum, nisi magis pius, & religiosus in sacrificium oblatum voluntatis affectus accesserit: sed isti æqualiter sunt erga Missam affecti, cum nihil cogitent, ergo fructum omnes æqualem percipiunt. Deinde, cum Missa pro quibusdam generaliter offertur: speciatim verò pro alijs, & neutri illorum offerunt, magis prodest ijs, pro quibus specialiter Missæ sacrificium fit: quoniam etiam si illi non sint offerentes, Missæ fructus per specialem Sacerdotis affectum, maior obuenit iftis, quam illis: nam ipsa etiam Ecclesia illis, pro quibus sacrificium peculiari nomine fit, certam, & peculiarem assignat & applicat portionem: alijs verò generalem dumtaxat. Hinc est, vt vsu sit in Ecclesia receptum, vt pro quibusdam specialiter Missarum sacrificia fiant, & offerantur.

Quando etiam Missa pro pluribus offertur, & illi quoque sunt offerentes, singuli ratione sui operis, Missæ fructum percipiunt. Et hoc est, quod docet Sanctus Thomas 3. par. quæstio. 79. art. 5. Sed hic fructus quodammodo dicitur ex opere operantis, qui propter opus aliorum, quamuis essent innumeri, nihil minuitur, neque remittitur. Fructum respondentem merito, & operi Ecclesiæ offerentis, minorem, maioremue participant i), pro quibus sacrificium offertur, quò plures, pauciorésve sunt: quia, vt superius dixi, eiusmodi fructus est finitus: & proinde in plures diuisus fit minor in singulis: ita tamen, vt plus, minúsve deriuetur in singulos, pro ratione maioris, minorisue affectus Ecclesiæ, quo pro illis sacrificium offert.

Quarto quæritur, An Missa in ijs pro quibus offertur, semper suum effectum obtineat, certa, ac firma lege? Sit exemplum: Missæ sacrificium, vt hactenus indicaui, est propitiatorium, satisfactorium, meritorium, & impetratorium, & offertur pro Titio. Quæritur, an certa, ac stata lege Titius oblati pro illo sacrificij fructum percipiat? nam si hac lege Missæ fructus obueniat, rectè inferas, Titio etiā dormienti peccata quoque remitti, & pœnam eis debitam ex toto, vel ex parte condonari: in eo gratiam augeri, si iustus sit. Respondent quidam, certa lege semper Missæ fructum obtineri, sed non statim, atque sacrificium offertur, sed debitis temporibus ad id diuinitus constitutis. Alij verò distinguunt hunc in modum: Missa, vt est propitiatorium sacrificium, culpas remittit, non proximè quidem per se, sed pœnitentiæ donum impetrando, ac proinde impetrat firma lege auxilium diuinæ gratiæ, quo quis de peccatis dolere queat: sed quia huiusmodi auxilij ductum is non sequitur ideo de peccatis non dolet: quare Missa nequaquam suo effectu fraudatur, cum datum sit auxilium, quo quis à peccatis resurgat, quamuis non resurrexerit, quia noluit. Deinde, Missa, vt est satisfactorium sacrificium, stabili lege suum consequitur effectum, nisi eius, pro quo offertur peccatum impediat. Et quoniam, qui lethali peccato tenentur, ijs pœnæ peccatorum non condonantur: ideo si pro his Missa offeratur, nihil illis pœnarum remittitur: at si iusti fuerint, & in gratia Dei constituti, remissionem pœnæ certe lege, vel ex toto, vel ex parte consequuntur, vt docet S. Thomas 3. p. q. 79. art. 5. Hic efficitur, vt Missæ pro defunctis oblatæ, quorum peccata purgatorijs pœnis expiantur, certò aliquid pœnarum remittant. Præterea, Missa vt est sacrificium meritorium, per se proximè nō confert gratiæ incrementum, sed impetrat singulare Dei auxilium, quo is cuius gratia sacrificium fit, ampliore gratiā promereri queat. Et quia non semper Dei auxilia cōsequimur, fit inde, vt per Missam non semper gratia vberior obtineatur: datur tamen diuinum auxilium, quo eam promereri possimus. Demū Missa, vt est impetratorium sacrificium ad cætera bona omnis generis consequenda, certò suum effectum adipiscitur: ea tamen bona nobis sæpe non conferuntur ex accidenti, quia id nobis non expedit. V. G. offertur Missa pro Titio, vt ex morbo conualescat: nec tamen conualescit, Missa nequaquā per se suo effectu frustratur, sed quia Titio minimè conducit, ideo is nō restituitur pristinæ sanitati: nam quemadmodum lethale peccatū Titium impedit, ne oblatum sacrificium peccatorum pœnas remittat, sic etiam, quia morbus ei nunc est vtilis, obest, & impedit, ne Missa ei, quam exoptat, sanitatem restituat.

Quinto quæritur, An Missa quam improbus Sacerdos offert, alicuius sit fructus, ac meriti? Vna est omnium sententia. Missam talis Sacerdotis eū fructum habere, qui ex opere existit ipsius sacrificij, quoniam hic fructus respondet Christi Domini institutioni, qui voluit vt Sacerdos offerret. & ideo Sacerdos, qua ratione facit, & offert nomine, & auctoritate Christi, quamuis improbus sit non impedit quo minus sacrificium, vt institutum à Christo Domino

Universidad de Deusto
Biblioteca

fructiferum,& salutare sit. Item, fructuosum est sacrificiū, meritō ipsius Ecclesiæ: ac proinde talis fructus cum Christo,& Ecclesiæ debeatur,per Sacerdotis improbitatem, nec tollitur, neque minuitur. Preces item, quas malus Sacerdos nomine Ecclesiæ,vt minister fundit in Missa, fructuosę sunt, quia hic etiam publicarum precationum fructus respondet merito Ecclesiæ, non Sacerdotis. Ergo quæstio intelligitur de fructu, qui respondet operi operantis, hoc est ipsius Sacerdotis, qui sacrificat. Quæstionem autē mouet, quod Missa est sacrificium,impetratorium, at impetratio liberalitati,& misericordiæ Dei iamtitur, non meritis hominis: Deus enim aliquando peccatores exaudit. Concors est Doctorum opinio, minus fructuosum esse sacrificium per improbum Sacerdotem oblatum, quoniam hic licet impetrare aliquid possit, tamen Missa ab eo oblata,satisfactorium opus non est,is enim,qui lethali peccato obstrictus est, Deo satisfacere non potest. Item iustus, ac probus Sacerdos plus benefactis, ac meritis suis à Deo impetrare potest,quàm iniquus,& improbus.

Sextò Quæritur, An Missæ sacrificium factum ab hæretico Sacerdote, vel schismatico, vel Catholico, maiori tamen excommunicatione affecto,sit alicuius fructus? Consentiunt omnes prædictum Sacerdotem verè consecrare corpus,& sanguinem Christi: nam id conficit nomine, potestate, & auctoritate Christi, quam Ecclesia non adimit, non abrogat: quamuis olim non defuerint, qui opinati sint Sacramentum ab eo non confici: cuius quidem opinionis fuit etiam Magister in Quarto, Distinctio. 13. quod ideo docuit quia multi Patres affirmasse videntur irritas esse eas consecrationes, quibus Heretici, aut Schismatici conferant,vt citat Gratianus in cap. manus, cap. dictum est, cap. quod quidam cap. Arianos cap. extra Ecclesiam 1 q. 1. & cap. audiuimus. cap. pudenda cap. Schisma. 24. quæst. 1. vetustamen eiusmodi sententia communi Theologorum consensu reiecta est, de qua re dixi libr. 8.

Quæstio igitur est, an Missæ sacrificium aliquid prosit ijs, pro quibus offert talis Sacerdos, expers scilicet gratiæ Dei, nec intelligitur quæstio de opere operantis, sed de opere ipsius sacrificij, Christi,& Ecclesiæ meritis respondente. Negant nonnulli vllius esse fructus, & vtilitatis: nam Sacerdos, inquiunt, sacrificium offert nomine, & auctoritate Ecclesiæ: sed Ecclesia per talem Sacerdotem non offert, quia eum à suo gremio,& cōsortio separauit, ac proinde est extra Ecclesiam electus. Aliis oppositum probabilius est visum sacrificium nempe esse fructuosum: quoniam Missam Christus Dominus per medium Sacerdotem quotidie offert, cuius oblationis effectum Ecclesia non tollit, aut impedit. Item, quia Sanctus Thomas, tertia parte quæstione 82 articulo septimo, perspicuè docet talem Sacerdotem verè consecrare, cum id faciat nomine Christi, & auctoritate: sed eiusdem nomine, & auctoritate offert, ergo sicut consecratio valet, sic valet quoque oblatio: hic enim fructus potius Christi meritis, quam Ecclesię respōdet. Quæres, an saltem preces, quas talis Sacerdos fundit in Missa nomine Ecclesiæ, sint fructuosæ ijs, pro quibus sacrificium offertur: nam maior est de iis dubitatio, quàm de ipso sacrificio: hoc enim Christus instituit, ac proinde illi nempe sacrificio, inest quædam virtus, & efficacia à Christo Domino deriuata, at preces sunt ab Ecclesia institutæ, cuius auctoritate adhibentur,& offeruntur: sed Ecclesia, per Sacerdotes Hæreticos, vel Schismaticos nihil offerre vult, ergo planè nihil efficiunt. S. Tomas 3. p. q. 82. ar. 7. ad 3. videtur asserere, horum quos diximus Sacerdotum preces oblatas in Missa nihil efficaciæ,& fructus habere: quia nomine, inquit, Ecclesiæ funduntur. Vnde Sotus 4. d. 13. q. 1. artic. 7. ad finem. S. Thomæ auctoritate permotus ait, eas nullius esse virtutis & efficaciæ. Sed Alij concedunt ingenuè eas esse fructuosas, quia eas offert Sacerdos, quamuis alioqui Hæreticus, vel Schismaticus, ratione publici muneris, & officij, quo fungitur sed huius muneris potestas non est eis abrogata, ergo valet eorum oblatio.

Obiicies, Hæretici, Schismatici,& Catholici Sacerdotes maiori excommunicatione constricti, ab Ecclesia exclusi iam sunt, ergo nihil offerunt, cum nolit Ecclesia per eos quicquam offerre. Respondent illi, Ecclesiam eos à consecratione prohibere, nō quòd verè non consecrent, sed quod à censeorandi vsu, functione,& ministerio arceantur, ita vt consecrando grauiter delinquant. Sic etiam Ecclesia eos excludit ab oblatione, ita vt si offerāt, peccatum lethale committāt, tamē oblatio per eos facta valet, ac proinde est fructuosa,& efficax. Sed reuera S. Thomas 3. p. q. 82. ar. 7. ad 5 videtur oppositū sentire: quippe qui negat oblatas per tales Sacerdotes preces etiam nomine Ecclesiæ, aliquem fructum habere. Existimo non negare S. Thomam preces Sacerdotis quidem Catholici, sed vinculo excommunicationis maioris occultę obstricti esse fructuosas nominē Ecclesiæ, quia ob commune bonum noluit Ecclesia, vt huiusmodi excommunicatus cuitaretur, vnde licet peccet ipse, Ecclesia tamen per ipsum videtur orare, secus est de excommunicato, quem Ecclesia non tolerat. Si postremo roges, an sacrificium factum ab eo Sacerdote, qui est sententia legitima ab omni Clericorum gradu deiectus, sit fructuosum ijs, pro quibus offertur? Respondeo, cum S. Thom. 3. p. q 83. artic. 8. esse fructuosum quatenus nomine Christi Domini facit, & offert sacrificium. Ait enim S. Thomas ei tantummodo esse interdictum sacrificandi vsum, non autem potestatem ademptā. Alijs verò videtur, si consecret talis Sacerdos, consecrationem quidam valere, quamuis consecrando maximè peccet, nullius tamen fructus oblationem sacrificij, vel precationem esse, eo quòd per eum Sarcerdotem offerre nolit Ecclesia. Sed hoc, quod aiunt solùm potest habere locum in precibus, quas nomine Ecclesiæ Sacerdos fundit in Missa, non in ipso sacrificio Missæ: quia licet Ecclesia nollet, vt huiusmodi Sacerdos sacrificaret, si tamen sacrificet, applicat sua merita Ecclesia: præsertim si bona fide absque peccato eiusmodi Sacerdos rem diuinam faceret: sicut etiam videtur Ecclesia applicare sua merita per Sacerdotem excommunicatum quidem, sed bona fide ex ignorantia sacrificantem.

Pro quibusnam Missæ sacrificium iure possit offerri.

Cap. XXII.

PRimò quæritur, an fas sit Sacerdoti Missam offre pro Turcis, Saracenis, Paganis, & aliis, qui sunt Christianæ fidei, & Religionis expertes? Sensus quæstionis est, an pro huiusce modi hominibus iure Missa offeratur, vt ad Christi fidem & Religionem conuertantur, & sese in Ecclesiæ, Sanctæ gremium recipiāt Nam consentiunt omnes pro eis Missæ sacrificium non esse offerendum, vt est sacrificium satisfactorium, hoc est, vt offertur ad remittendas peccatorum pœnas: impijs enim peccatorū pœnæ debitæ nō condonantur, dū in sua impietate persistunt. Nec item offertur pro ipsis Missę sacrificium, vt alia huius vitæ bona, quæ terrena,& temporalia dicuntur, obtineant: quin potius Ecclesia preces in Missa contra Paganos instituit, in quibus orat Diuinam clementiam, vt dexterę ipsius potentia conterantur.

Docet Ledesma in quarto par. 2. q. 23. artic. 1. licere illi, qui apud Indos Christi Euangelium annūciat, Missam offerre pro Indis, vti Christianam fidem suscipiantia qua sententia non longé abest Nauar. Tract. De oratione c. 19. nu. 72. & 73. quæ si vera est opinio, teneri tuto potest ab ijs Sacerdotibus, qui apud Turcas, Saracenos, vel Indos commorantur, ita vt tuta conscientia Missam offerant pro illiarū gentibus. Regibus, Principibus, ac Magistratibus, vt traducantur ad Fidem, etenim Ecclesia, inquit, Ledesma, nullibi legem constituit id fieri prohibentem: cum tamen vetuerit pro Hereticis, Schismaticis, vel excommunicatis atque interdictis Missam offerre. At inquies: Pro ijs, qui sunt à Christi fide alieni, Ecclesia sacrificium non offert, ergo nec Sacerdos, vt est Ecclesiæ minister, iure offert: nam dum sacrificat, Ecclesiæ munere & officio fungitur: ergo si Ecclesia no offert, sequitur, vt ipse Ecclesiæ nomine, & auctoritate non offerat. Sotus lib. 9. de Iustitia q. 2. artic. 2. ad 3. asseuerat errorem esse Cappellaniam instituere, aut Missas pro Infidelibus: deinde nefas esse pro illis sacrificium offerre, & eis applicare satisfactionē, qui est Missæ fructus. Id conatur ostendere auctoritate Augustini libr. 1. De Anima & Origine eius c. 9. dicentis. Quis offerat corpus Christi nisi pro ijs, qui sunt membra Christi: quam sententiam Augustini S. Thomas 1. par. q. 79 art. 7. ad 2. sequutus ait, corpus Christi non offerri nisi pro ijs, qui sunt membra Christi. Vnde, & in Canone Missæ non oratur pro ijs, qui sunt extra Ecclesiā fidelibus tamē prodest plus vel minus, secundum modum deuotionis eorum Hæc B. Thomas. In hac quæstione compertū mihi videtur esse, Sacerdotibus licere missam offerre pro incremento Fidei, & Christianæ Religionis propagatione, & amplificatione Ecclesiæ in toto terrarum orbe: nam hoc nihil aliud est, nisi in bonum Fidei, & Religionis Christianæ sacrificare: Et Ecclesia Missam instituit ad Schisma tollēdū è medio, hoc est, pro pace concordia, & charitate totius populi Christiani, pro omni Schismate, dissidio, & discordia, ex animis penitus extirpanda. Et hoc modo offerimus pro Anglia, Germania, & aliis Septentrionalibus prouincijs. Dices, Qui sic offert, etiam offert pro conuersione Paganorum, & Infidelium. Respondeo, non offerre per se directō, & speciatim pro hominibus à Fide, & Ecclesia alienis, sed generatim tantum offert, qui hoc modo sacrificat, pro pleniori, & vberiori fidelium Christianorum bono. Deinde, in Missæ sacrificio oramus, vt Calix salutaris in conspectu Diuinæ Maiestatis ascendat pro nostra, & totius mundi salute. Ergo licet Missam generatim pro totius Ecclesiæ, & omnium salute offerre. Item, expioratum est, & certū, fas esse Ecclesiæ, preces etiam publicas, ac etiam in Missæ sacrificio fundere, & offerre nominatim, vt Turcæ, Saraceni, & Pagani à suis erroribus reuocētur, & ad fidei, & Religionis Christianæ veritatem trahantur. Tota igitur præsens quæstio est, an fas sit pro eis Missæ sacrificiū offerre, vt conuertantur ad Christum. Præterea constat, Sacerdotibus nō licere nouas precationes in Missa adhibere priuata auctoritate pro conuersione Infidelium, cū nefas sit aliquid in Missa, vel dicere vel facere præter ea, q̄ publica Ecclesiæ auctoritas approbauit.

Nihilominus tamen non est manifestè interdictum, ne Sacerdos Missam offerat pro Paganorum, & Infidelium conuersione, sed solùm est præter vsum, & morem Ecclesiæ sic Missam offerre: neque enim extat ius, vel lex Ecclesiæ id prohibens, solùm ex Missæ Canone nobis constat, Ecclesiam non orare nisi pro orthodoxis, & fidei Catholicæ cultoribus: nec extat in Ecclesiasticis codicibus Missarū ordinem, & formulā continentibus aliqua Missa pro eōuersione Infidelium instituta. Immo olim Ecclesia Paganos, & Infideles excludebat à templo, cū primū Missa Cathecumenorū absoluebatur, & sacrificiū offerre incipiebat.

Obiicies, Christum suam mortem in Cruce Patri obtulisse pro omnibus: sed sacrificium Missæ incruentum, est illius cruenti commemoratio, ergo pro omnibus debet offerri. Accedit, quod Ecclesia optat, & sollicitè studet etiā Infideles ad Christum conuertere. Adde, Ecclesiam in die Parasceues orare pro Paganis, & Iudæis, vt conuertantur ad Christum. Præterea quamuis non sint bona alia temporalia pro Infidelibus petenda, at nihil impedit, quin oremus, vt diuinitus illuminentur, & trahantur ad Fidem. Nā pro excommunicatis, quos Ecclesia ab omni consortio, & coniuctu fidelium Christianorum arcet, ac prohibet, & suis suffragiis, & precibus spoliat, iure oramus, vti respiscant: iure etiam salutamus illis verbis: Deus vos illuminet, & vos conuertat. His, & aliis argumentis quidam adducti, asseruerunt Ecclesiam olim pro omnibus, etiam ijs, qui sunt à Fide Christi alieni, sacrificare consueuisse, quāuis id modo non faciat. Certè Tertull. ad Scapulam cap. 2. planè testatur: Nos, inquit, sacrificamus pro salute Imperatoris: & tamen Tertulliani temporibus Romani Imperatores Christiani non erant. Scribit quoque B. Chrysost. homil. De Adam & Eua. Cum Sanctæ plebis Sacerdotes per mandata sibi data, legatione funguntur, apud Diuinam Clementiam humani generis causam, totamque simul Ecclesiam aggregantes postulant, & precantur, vt Infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab idolatria, & suæ impietatis erroribus liberentur: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat. Et hæc eadem habet Cælestinus Epistola ad Episcopos Ecclesiæ. Idem Chrysost. hom. 77. in Ioannem. Ideo, inquit, in mysteriis inuicem salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes cum omnibus non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ, & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus. Alibi Idem homil. 6. super Epistolam ad Timotheum. 1. cap. 2. Sed forte quis dixerit, pro omnibus, quod ait, Orationes, & obsecrationes fieri, tantùm fideles intelligi voluisse at id verum non esse, quæ sequuntur, ostendunt. Denique ait, (pro regibus:) neque enim tunc reges Deum colebant, sed multis postea temporibus in infidelitate, quam per seriem successionis acceperant, perstiterunt. B Augst. Epist. 59. etiam explicans illud Pauli 1. ad Timotheum 2. (Obsecro itaque primum omniū fieri obsecrationes &c.) Pro omnibus hominib⁹, pro regibus, & ijs, qui in sublimitate sunt, orandum, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & charitate. Et ne quisquam, sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, existimaret non esse ista facienda pro ijs, ob quorum tyrannidem persecutionem patiebatur Ecclesia, cum membra Christi ex omnium essent hominum genere colligenda, adiungit, & dicit: Hoc enim bonum, & acceptum est coram Saluatore nostro Deo, qui vult omnes homines saluos fieri. Et loquitur bi Aug ustinus de precationibus, quas adhibet frequenter Ecclesia in celebratione Sacramentorum. Clem. lib. 8. Cōstit. Apostolica cap. 15. Similiter docet Apostolos sacrificium Eucharistiæ pro sui temporis regibus obtulisse. Sic enim orat ex eorum doctrina: Reges custodi in pace, Magistratus in iustitia, Mundum in prouidentia omnipotēti, bellicosas nationes mansuefac. In lege veteri sacrificabatur pro vita regis Darii, & filiorū eius primo Esdræ sexto Et in secūdo. Machabeo. tertio pro salute Eliodori Gētilis.

Sed profectō nihil horū perspicuè satis ostendit, Eccl. olim sacrificare solita fuisse pro Paganis, & Infidelib⁹ Illud certè multo verisimilius est, Missam, ua nūc vtitur Eccle. ab Apostolis, & primis, qui eos deinde secuti sunt, patrib⁹ acceptam fuisse: nec tamē eam nunc offert nisi pro omnib⁹ Orthodoxis, & Catholicæ fidei cultoribus. Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 2. & 6. docet offerri Missam pro omnibus fidelibus viuis, & defunctis. Chrysostomus verò, & Augustinus supradictis in locis solùm testantur, Ecclesiā in Missæ sacrificio orare pro Regibus, etiam impiis, & alienis à Fide, iuxta A postolum 1. ad Timotheum 2. Obsecro primùm omnium fieri, &c.

Sed de hoc quæstionō est, an precationes in Missa fundi queant pro Infidelibus: nā totū, quod fit in Missa Officium cōstat ex Missa Cathecumenorū, & oblatione, ac sacrificio fidelium, & gratiarū actione post sacrificium expletum. Dubium esse nulli debet, Ecclesiam in Missa Cathecumenorum, quæ fidelium Missam, & sacrificium præcedebat, pro Infidelibus orare consueuisse, ac fortassis etiam absoluto, & finito fidelium Missæ sacrificio pro omnibus, etiam impiis gentibus. Ecclesiā item in die Parasceues publicè precatur pro Paganis, & pro Iudæis, vt à suo errore, & perfidia reuocentur.

Verum hic tota quæstio est an aliquando Ecclesia Missam, & sacrificium pro Infidelibus obtulerit: quod sanè nō constat. Nam Augustinus loco ante producto apertè testatur precationes offerri pro omnibus in celebratione Sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat consecrari. At licet Tertullianus dicat: sacrificamus, pro salute Imperatoris, viderur tamen verbum sacrificandi latius sumpsisse pro eo quòd fit in Missa, qualis est tota Cathecumenorum Missa. Nam idem quoque Tertul. ad Scapulā cap. 30 Inuocamus, inquit, Deum æternū pro Imperatoribus: & superiore illo, qué protulimus loco, postquam dixerat: sacrificamus pro salute Imperatoris: subiungit: id præcepit Dominus pura prece.

Ad ea verò, quæ sunt initio obiecta, respondeo Christū obtulisse sacrificium, hoc est, seipsum in Cruce pro omnibus in vniuersum: nam erat sacrificium eius ad redimendos omnes, at sacrificium Missæ incruentum offert Ecclesia tanquam commune totius Societatis fidelium sacrificium, ac Symbolum, ac proinde illud fidelium Missam appellat. De secundo, non negamus, Ecclesiam saluti omniū intendere: sed id partim facit precationibus fusis, partim sacrificiis oblatis: his quidē pro fidelibus, illis verò pro omnibus in vniuersum, etiam Gentilibus. De tertio verò, in die Parasceues orat Ecclesia pro Paganis, & pro Iudeis, vt prædixi: vnde negari non potest, quin eade Ecclesia olim, & nuc precetur sæpè Deum generatim pro omnibus, immo etiam speciatim pro Gentibus, & Iudæis: sed in die Parasceues hostiam non consecrat, sacrificium non offert, tātum sumit hostiam pridie consecratam.

Secundò quæritur, An liceat Sacerdoti Missam offerre pro Cathecumenis nondum per Baptismum renatis? Hæc inde exsistit quæstio, quòd Ecclesia sacrificat pro omnibus fidelibus viuis, & mortuis: at Cathecumeni Christi fide, immo etiam aliquando charitate sunt præditi. Pro altera verò parte facit, quòd Cathecumeni nondum sunt Sacramentorum participes, ergo nec Missæ sacrificij: Deinde, olim Cathecumenis solùm fas erat in templo adesse, dum corū Missa celebrabatur: qua finita, publica voce Diaconi, isdē excludebantur à templo. Sunt qui sentiant, Ecclesiam pro Cathecumenis olim sacrificare solitam fuisse: quod aiunt ex Chrysostomo, & Cælestino locis supra citatis confirmare, dicentibus Sacerdotes publicè orare pro Cathecuminis, & ex Clemente, qui testatur Apostolos docuisse, vt pro Cathecumenis in sacrificio Eucharistiæ preces fundērentur: & ex libello, qui dicitur Ordo Romanus, vbi describitur scrutiniū tertiū, quod agitur feria quarta post quartā Dominicam in Quadragesima, & instituitur Missa propria pro Cathecumenis. Deinde, in ea parte Missæ, quæ dicitur (Infra actionē,) in illis verbis: (Hæc igitur oblationē seruitatis nostræ, expressim additur, eā pro cathecumenis offert.

Alijs tamen probabilius videtur, Missam, quæ olim vocari solebat fidelium, & quæ cōstat consecratione, & oblatione, & sumptione corporis, & sanguinis Domini, nunquā vsu, & more Ecclesiæ pro Cathecumenis oblatā fuisse. Nā appellatione fidelium in ea Missa, intelliguntur ij, qui sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Christũ per Baptismũ adiuncti, Cathechumeni verò nõdum Baptismo initiati, intra Eccl. gremiũ nõ continentur.

Ad id verò, quod ex Patribus, & ordine Romano ad ferebatur, respondeo, eos tantùmmodo loqui de Missa Cathecumenorum, & de ijs, quæ in ea celebrantur, quales erant precationes multæ publicæ. Et in altera parte Missæ, sic dicta, (infra actionem) nequaquam dicit Ecclesia, se sacrificium offerre pro Cathecumenis nondum Baptismo, & Christianæ Religionis professione initiatis, sed pro ijs, inquit, quos regenerare dignat⁹ estex aqua, & spiritu sãcto: ergo pro Cathecumenis iam per Baptismum renatis.

Tertiò quæritur, an fas sit Sacerdoti Missam offerre pro Schismaticis, Hereticis, & ijs Catholicis, qui Excõmunicationis maioris vinculo tenentur obstricti, & sunt nominatim denũciati, vel notorij Clerici percussores: nam olim Ecclesia videtur etiam pro hisce hominibus orasse sacrificasseque. S. Clemens loco citato ait, Apostolos id docuisse, videlicet, vt in sacrificio Missæ precaremur pro iis reducendis ad Fidem, qui in errore versantur: & in Liturgia S. Iacobi Apostoli expressim oratur pro extirpatione hæresũ: in Liturgiis item S. Basilij, & S. Chrysostomi offeruntur preces nominatim pro errantibus, vt a suis erroribus reuocentur: & alibi Chrysostomus, loco etiam supra citato, docet Sacerdotes publicè precari pro Hæreticis. & Schismaticis. Id quoque perspicuè testatur Cælestinus Papa: vt supra dixi. Respondeo, ex cap. Sacris, & cap. A vobis secundo De sententent excomm. aperte colligi, non licere Sacerdotibus missam offerre, aut in ea publice proferre, aut in ea pro excommunicatis orare, quoniam eos Ecclesia suis cõmunibus precibus, ac suffragiis priuat, & arcet ab omni consortio, & conuictu piorum. Olim, quidam inquiunt, fortassis Hæretici, & Schismatici ipso iure, maioris excommunicationis pœna affecti, & damnati non erant, ac proinde mirum non est, quòd in Patrum Liturgiis publicæ pro ipsis preces funderentur: præsertim cum huiusmodi preces, eo tenderent, vt ipsi resipiscerent, & suis erroribus depositis, & abiectis, ad Fidei veritatem reducerentur. Cæterum, licet olim esset eriam excõicationis maioris vinculo obstricti, poterat Ecclesia pro illis orare, qua etiam ratione nunc in die Parasceues publicè pro Hæreticis, & Schismaticis orat.

Quæstio tamen est, an in lethale peccatũ incurrat, qui pro iis qui sunt maioris excommunicationis vinculo obstricti, & denunciati Missæ sacrificium offert, non quidem publicè, id enim omnino est interdictum, sed priuatim, ita vt Sacerdos animo tantùm, & voluntate, cum eis Missæ sacrificium communicet? Negat Ledesmus. 4. q. 23. ar. 1. Sed alii probabiliùs affirmant: quoniam Ecclesiæ præceptum, quo vetat, ne quis pro ipsis sacrificet, datum est de re grani. Sed quid dicendum, si Sacerdos, dum generatim pro omnibus fidelibus sacrificium facit, & offert, voluntatem suã ad excommunicatos fideles extendat. Silu. Excommunicatio. 1. n. 1. ait id esse licitũ facere. sic Tabie. Excommunicatio. 1. nu. 5. Armil. excommunicat. 1. num. 9. ex S. Thoma. Queres, an si excommunicatus per veram cordis pœnitentiam resipuerit, & nondum sit ab excommunicationis vinculo absolutus, liceat pro eo sacrificium offerre? Ledesmus in 4. q. 23. ar. 1. opinatur, peccare quidem Sacerdotem pro eo offerentem, sed sacrificium oblatum esse ei fructuosum, cum tile iam sit gratiæ Diuinæ restitutus.

Sed contrà alii opinati sunt, ei sacrificium, vt satisfactorium non prodesse ad remissionem pœnarum, quæ peccatis debẽtur: Nam etsi in Dei gratiam redierit, adhuc tamẽ est excommunicatione deuinctus, in qua quandiu persistit, communion Ecclesiæ fructuosa, & bonorum capax non est. Ita Sotus, in 4. d. 22. q. 1. Attamen aliis quibusdam prima opinio visa est probabilior, quæ ante Ledesmam videtur fuisse quoque a Richardi in 4. dist. 18. ar. 2. q. 2. & Antonini 3. p. tit. 24. cap. 7 6 quam etiam sequitur. Nau. de orat. cap. 19 nu 68. & in Manua. cap. 27. nu 36. & a qua Couar. in cap. Alma mater. p. 1. §. 6. nu. 4. minimè discedit. putant enim isti auctores nequaquam Ecclesiæ mentem esse, vt ex communicatus, qui est per idoneum peccati dolorem Deo reconciliatus, communium Ecclesiæ bonorum particeps non sit, quandiu per ipsum non stat, quominus excommunicationis vinculo soluatur. Et certè hæc sententia est valde probabilis, vt quæ mitior, & benignior est. Oppones id, quod habetur in cap. A nobis secundo, de sent excom. videlicet excommunicatum, quamuis per pœnitentiam de suo peccato dolentem, nondum tamen ab excommunicatione solutum, a consortio, & conuictu piorum remotum esse: quia quibus, inquit Pontifex, viuis non communicamus, nec mortuis communicare debemus. Respondent, in eo cap. solùm significari, talem excommunicatum Ecclesiæ absolutione indigere: nihil verò ibi dici, sit capax, nec ne bonorum, & fructuum Ecclesiæ.

Si quæras, an Sacerdoti liceat offerre Missæ sacrificiũ speciatim quidem, sed secreto pro huiusmodi excommunicato. Nauarrus, & Couarruuias locis citatis sentiunt licere Sacerdoti id facere, quia Ecclesia verisimiliter creditur id non prohibuisse, dummodo publicè non fiat, nec expressim, & nominatim pro eo excommunicato offeratur sacrificium Missæ. Sotus, & Ledesmius negant licitum esse, id facere: primum est probabilius. Quæres quoque, an Sacerdos in Canone Missæ, dum submissa voce occultam commemorationem facit amicorum, tuto absque vllo peccato queat etiam excõmunicati meminisse, & pro eo Deũ precari? Id quidam opinantur Sacerdoti minimè licere facere, sic docent Sotus, & Ledesmius locis supra citatis, in de permori, quòd tota eiusmodi viuorum commemoratio fiat nomine Ecclesiæ.

Si illis obiicias Sacerdotem tutò posse primatim suo nomine pro excommunicato precari. Respondent illi, Ecclesiam non prohibere, ne quis pro excommunicatis priuatim oret, sed iure præcipere, ne id præstet in Missa, aut saltem, ne dum viuorum mentionem facit, pro quibus sacrificium offert, excommunicatos cõmemoret, aut pro ipsis preces effundat. Alii tamen probabilius, & verius esse oppositum arbitrantur: quoniam eiusmodi precatio sit priuato nomine, & auctoritate Sacerdotis, & Ecclesia solùm verat Missam, aut publicas preces, & quæ nomine ipsius funduntur, offerri pro excommunicatis, nunquam tamen impedit ne in Missa priuato suo nomine Sacerdos pro excõmunicato precetur. Sic Angelus in verbo. Missa. nu 51. Silu. excõmunicatio. 1. nu 2. & in verbo. Missa. 1. nu. 8. Tabie. excõmunicatio. 1. nu. 5. Nauar. de oration. cap. 19. nu. 71. & Couar. in cap. Alma mater. p. 1. §. 6. nu. 4. & Maior. de irregularitate lib. 3. cap. 25. nu. 3. quorum ego sententiæ libentius quoque subscribo. Neque enim id vnquam prohibuit Ecclesia. Si quæras vltimo, an fas sit Sacerdoti sacrificiũ offerre pro excommunicato occulto, qui non est denunciatus, nec est notorius Clericus percusor. Nauar. in Manua. c. 27. nu. 36. videtur insinuare fas esse: quia huiusmodi excõmunicatum vitare non cogimur. Sed videtur aliud esse, hoc quod est, excommunicatum non esse vitandum, aliud esse pro illo orandum, vel sacrificandum: nam primum conceditur ob commune bonum aliorum, qui non sunt excommunicati, sed secundum est in bonum ipsorum excommunicatorum, & Ecclesia videtur eos huiusmodi bono, & cõmodo excludere: quare dubia in hac parte videtur esse sententia Nauarri.

Quartò quæritur, An pro mortuis sacrificium Missæ sit offerendum? Negant Hæretici, quamuis fateantur, vsum, & morem Ecclesiæ fuisse, vt in Missa fiat mortuorum commemoratio, qua supplicatur Deo, vt mortuos, Sanctorum cœtui in æterna felicitate coniungat. At verò constans est, & firma, ac certa Catholicorum sententia, non solùm pro mortuis preces offerri, sed etiam ipsum sacrificium, idque contra Hæreticos sacrum Concilium Tridentinum, decimit Sessione 22. cap. 2. & censetur hæc esse Apostolorum traditio, vt ex veteribus Ecclesiæ patrib colligitur Dionysio Areopag. Cypriano, Athanasio, Tertulliano, Nyllено, Chrysostomo, Ambrosio, Epiphanio, Augustino, & alijs, & in Liturgiis sanctorum Patrum, Iacobi Apostoli, Basilij, Chrysostomi satis apertè legimus commemorari in Missa defunctos, & Deo pro ipsis supplicari, & sacrificium, & oblationem fieri. Sed cum multa sint mortuorum genera, disputãdũ est, pro quib⁹ mortuis fas sit Sacerdotib⁹ Missæ sacrificiũ offerre, quod sequẽtibus quæstionibus explicabo.

Quintò quæritur, an pro sanctis cælestis patriæ ciuibus, qui æterna felicitate potiuntur, sacrificari iure possit? Exploratum est omnibus, pro ijs minimè sacrificium offerri ad delictorum expiationem, aut pœnarum remissionem, aut gratiæ, vel sempiternæ felicitatis, & gloriæ incrementum. Hoc sensu verum est illud, quod passim in ore fidelium versatur: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre. Deinde, pro certo, & comperto habetur, in Missa fieri Sanctorum mentionem, vt eorũ exemplo, & imitatione, viui ad bonam vitæ frugem excitentur, & vt Deus viuos cum illis in patria cælesti, consocier. Nec non illud est certum, eos commemorari, vt pro eorum victoria, & rebus præclarè, & feliciter gestis Deo gratias agamus, ac vt ipsi de hac gratiarũm actione lætentur: atque hoc ipsum dicitur cedere in eorum gloriam, adustitiam scilicet, & extrinsecam. Id postremũ ab omnibus conceditur, Sanctis ciuibus in cælo regnantibus sacrificium minimè offerri, sed soli Deo. Ergo illud tantùm in præsenti discutiendum nobis est, An sancti commemorentur in Missa, vt inuocentur honorentur, & colantur a nobis: hoc enim Hæretici pernegant, & Catholicos calumniantur, quod Sanctos in Missa inuocent colant, & venerentur.

Cæterum perpetuò semper in Ecclesia receptum est, vt hac ratione Sancti commemorantur in Missa, Etenim S. Basilius in Liturgia, post consecrationem meminit Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum: vt assiduas, inquit, tibi pro nobis preces offerant: vt quando nobis ipsis parum fidimus, memoria, & legatione illorũ protecti per eos ad te audeamus accedere. Et Cyrill⁹ in Cathechesi V. Mystagogica: Cum sacrificiũ, ait, offerimus, mẽtionem facimus eorum, qui obdormierunt Sanctorũ vt Deus illorum orationibus preces nostras suscipiat. Chrysostomus item in Liturgia: Sanctorum inquit, Apostolorum, & Sancti huius, cuius memoriam facimus, & omniũ Sanctorum⁹ tuorum supplicationibus respice nos Deus. Augustinus: Ideo ad ipsam Missam non sic Martyres cõmemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt videlicet pro ijs oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis precentur. Obiicies, Cypryanũ dicentem sic, lib. 3. Epist. 61. & & lib. 4. Epist. 5. Laurentius, & Ignatius in castris, & ipsi quondam sæcularibus militantes, sed veri & spiritales Dei milites, dum Diabolum Christi confessione prostrauerunt, palmas à Domino, & coronas illustri passione meruerunt: sacrificia pro eis semper, vt ministris, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratio ne celebramus. Græcorum quoque Liturgia sic habet: etiam offertimus tibi pro omnibus qui à sæculo tibi placuerunt Sanctis. Respondent quidem in hunc modum. Cum Cyprianus dicit se pro eis sacrificia offerre: nihil aliud significare videtur nisi, pro eorum patrocinio inuocando sacrificium se facere, & offerre vel (pro eis) id est, pro eorum victoria gratias agendo, siue pro eorum cultu, & honore. Cæterum alij rectius, meo quidem iudicio respondent, Cypriani mentem esse (pro eis) id est, pro eorum commemoratione: nam in alia Epistola scribit ad Presbyteros, & Diaconos fratres, vt eis significent, quinam ad immortalitatem glorioso mortis exitu transeunt, vt celebrentur inquit, hic a nobis orationes, & sacrificia ob commemorationes eorũ. Cyrillus quoque Hierosolymitanus Cathechesi verba illa in Missa Græcorũ. (Etiã offerimus tibi pro omnibus, qui à sæculo tibi placuerũt sãcti sic interpretatur. hoc sacrificiũ tibi offerimus, vt memores sum⁹ primũ eorũ, qui dormierũt Patriarcharũt, Prophetarũ Apostolorũ, Martyrũ, vt Deus orationibus, & intercessionibus eorũ nostrã precationẽ susciptat. Obiicies insuper, hostiã, quæ offertur in Missa, per se sufficere ad omnia bona impetrãda, ergo non est, quod sanctorũ Martyrum patrociniũ imploremus in Missa. Respõdeo, per se quidem hostiam sufficere, cum sit corpus, & sanguis Domini: at nihilominus Sanctorum patrociniũ inuocamus, quia voluit ipse Christus Dominus, vt Sancti honorarentur, & colerentur, & inuocarentur a nobis.

Sexto Quæritur, An Missa prosit mortuis apud inferos perpetuò supplicio damnatis? Fuit veterum quorundam sententia, illis prodesse hostiam illam salutarem, non quidem ad pœnæ remissionem, quæ est in perpetuum duratura: sed ad eam pœnam ex maiori patientia sustinendam, ac vt tolerabilior sit eorum damnatio. Sed vna est omnium Theologorum sententia, hostiam illis plane fructuosam non esse, nec fas esse eam pro illis offerre.

Deo tamen, aut tria nobis obiici possunt. Primum ex Augustino dicente in Enchiri cap. 109. Ecclesiæ sacrificia & suffragiis mortuos iuuari: vt vel pœna sit eorum remissio, vel tolerabilior eorum damnatio. Idem alibi ait, videtur libr. 1. de Origine animæ. c. 9. & 10. & lib. de cura pro mortuis agenda cap. 1 sacrificandum esse pro omnibus baptizatis, mortuis, & oblationes sacrificiorum quibuldam prodesse defunctis, vt illiorum tolerabilior fiat damnatio. Sanctus quoque Gregorius in Dialogis lib. 4 cap. 55 refert, fuisse quendam religiosum, qui contra votum Paupertatis factum furto pecunias abstulerat, quod cum Gregorius resciuisset, imperauit Fratribus, vt illum mortuum vna cum pecuniis in sterquilinio tepelirent, dicentes, Pecunia tua tecum sit in perditionem: & tamen elapsis triginta diebus, eisdem fratribus præcepit, vt per alios triginta dies continuos pro eo sacrificio facerent, quibus exactis, Gregorio est diuinitus patefactum, eiusmodi mortuum sacrificio tum subsidio liberatum fuisse. Respondeo, in primis quidquid dicat Glossa in cap. Tempus. 13. quæst. 2. Augustinum, damnationis nomine tantùm intellexisse ignis purgatorij pœnam: sic enim vsitato more dicimus fontes damnari ad aduerterem ad metalla, ad bestias, ad exilium, quamis aliquin condamnatio perpetua non sit. Deinde ad id, quod ex Gregorio refertur, respondeo eum Monachum ad vitæ exitum de suo peccato doluisse, idque Gregorium cognouisse: iussisse tamen eum in sterquilinio sepeliri, ad aliorum exemplum, & terrorem: quam sepulturam Gregorius voluit, vt perditionem vocarent, quamuis ad tempus tantùmodo futuram: & ideo præcepit, vt pro eo sacrificarentur: nouerat enim eum purgatorias pœnas sustinentem, fore sacrificiorum merito liberandum. Deinde obiicitur id, quod Ecclesia in Missa funebri pro mortuis precari solet: videlicet, vt mortui liberentur de profundo lacu, de pœnis Inferni, & de ore leonis, ne absorbeat eas Tartatus, ne cadant in obscurum tenebrarum: sed signifer Sanctus Michaël reptæsentet eas in lucem sanctam, & in sinum Abrahæ: hæc enim nequeunt intelligi commodè de his, quorum leues noxæ igne purgatorio expiantur, & maiorum criminum pœnæ remittuntur: intelliguntur ergo de iis, qui damnantur ad Inferos perpetuo cruciandi. Respondeo, ea Ecclesiæ verba posse multipliciter explicari, vt statim apparebit. Illud in præsentia dixisse sufficiat, eiusmodi non habere locum in iis, qui sunt perpetuis iam suppliciis condemnati.

Tertiò obiicitur id, quod habetur 1. Machabæorum 12. vbi narratur iussu Iudæ Machabæi, oblata fuisse sacrificia pro iis, qui in bello ceciderant, & tamen ibidem dicitur, eos ob sua peccata ab hostibus fuisse prostratos: Inuenerunt, ait Scriptura, sub tunicis interfectorum, de donariis idolorum, quæ apud Iamniam fuerant, a quibus lex prohibet Iudæos. Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse & omnes intellexerunt iustum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifesta. ergo erat perpetuò apud Inferos damnati. Respõdeo, eos ob sua quidem peccata in bello deuictos periisse, sed in vitæ fine de suis illis peccatis doluerunt, ac proinde pro illis sacrificatum est ad pœnarum non autem culparum remissionem.

Septimò quæritur, An Missarum sacrificia prosint paruulis, cum solo originali peccato decedentibus? Quæstionẽ hãc mouet id, quod tradit Augustinus locis superiori quæstione citatis. Mortuos alios esse valde malos, alios valde bonos: alios nec valde malos, nec valde bonos: Et prima duo genera mortuorum, sacrificiis non iuuari, tertium autem genus multum iuuari. At huiusmodi paruuli videntur esse ij, qui nec valde mali, nec valde boni sunt: cum nec inter eos numerentur, qui ad cælestem iam patriam peruenerunt, nec inter eos, qui perpetuò damnantur apud Inferos, eo quòd nullam culpam sua voluntate admiserũt, ac proinde sunt mediocriter boni. Constans est Theologorum in 4. d. 45. opinio, nihil huiusmodi paruulis sacrificia prodesse, eo quòd cum originali peccato hac vita functi in tenebris iaceant sempiternis. Eos verò, qui purgatorio igne mundantur, Augustinus appellauit, nec valde bonos, nec valde malos, quasi diceret, nec perpetuam superum felicitatem adeptos, nec ad supplicia inferorum æterna damnatos.

Octauò quæritur, An Missa prosit iis, qui pœnas purgatorias sustinent? Communis est omnium Theologorũ doctrina in 4. d. 45. huiusmodi Mortuos intelligi quando Ecclesia pro iis, qui obiere sacrificat: nam eorum leues, & veniales culpæ, quæ nondum in hoc sæculo condonatæ fuerunt, post hanc vitam remittuntur, & pœnæ etiam temporales grauiorum criminum abolentur: quare tales mortui, & Ecclesiæ precibus, & sacrificiis in vtroque iuuantur. Porrò Mortuis prodesse Missarum sacrificia doctrina est Patrum omnium, & Conciliorum quorum testimonia, & decreta citat Durandus lib. de ritibus Eccles. Cathol. 2. cap. 43. Obiicies, vsum Ecclesiæ Deo supplicantis pro mortuis, vt eos de profundo lacu liberet, ac de pœnis inferni, &c. quæ locum nou habentes in iis qui pœnas purgatorias persoluunt. Deinde, Ecclesia certissime nouit animas corporibus exutas, & igne & purgatorio detentas, tandem cælestes sedes consecuturas: quomodo ergo Deum precatur, vt eas Sanctus Michaël representet in lucem sanctam, & in sinu Abrahæ, & vt mortui ad vitam reuocati, Sanctorũ consortio aggregentur? Quidam Catholici fatentur hæc, & alia huiusmodi in officiis Ecclesiasticis, dici non tam propriè, & verè, quàm piè & Religiosè quibus quamuis parum cũ veritate conueniebus Ecclesia suũ in mortuos quem gerit, pium affectum ostendit. In his ergo non tam id, quod dicitur, quàm animus dicentis expenditur. Sed certe non est, quod dicamus aliquid in Ecclesia pie solùm, & non verè dici, neque enim Ecclesia falsi aliquid per errorẽ decepta publicè decantat, aut tradit, absit hæc ab ea, quam Apostolus appellat columnam, & firmamentum veritatis. Longè verius ergo est, quod alij tradiderunt, præsertim verba, aut per metaphoram accipi, vt solent plurima in scripturis contenta, aut in Missis, quas Ecclesia pro ijs qui decesserunt è vita offert. Deo supplicari generatim, non solùm pro ijs, qui iam ex hac vita migrarunt, sed etiam pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

ijs, qui in extremo vitæ periculo constituti iamiam mortẽ obituri videntur. Orat igitur Ecclesia Deum, vt Missarum sacrificiis placatus liberet eas animas, quarum pœnæ igne purgatorio exoluuntur. Expendamus hugula verba, & breuiter explicemus. (A pœnis, inquit, inferni) id est, A purgatorio igne, qui idem prorsus esse perhibetur, atque ignis Inferni. (Et a profundo lacu) A carcere nimirum sub terram abdito, vbi detentæ expurgantur animæ piorum. (Ne absorbeat eas Tartarus,) Hoc significat: ne amplius, & diutius eas profundi illius carceris cauernæ, & vincula remorentur, nec inferni pœnæ tanquam fauces quædam belluæ immanis, fœuæ, ac truculentæ detineant. Ignem purgatorium, cum sit idem, qui ignis Inferni, appellat Ecclesia Tartarum. (Nec cadant in obscurum.) Vult dicere, Ne post hoc sacrificium factum, & oblatum permittas adhuc eas in obscuris terræ carceribus cruciari, & quasi denuò in purgatorias pœnas incurrere. (Sed signifer Sanctus Michael repræsentet eas in lucem sanctam.) Sensus est: Fac, vt per hoc sacrificium pœnas debitas in totum exoluãt, ac proinde eas plenè mũdatas Michael sistat in patria cælesti, què sinum Abrahæ vocat Ecclesia, id est, locum, vbi iusti post huius vitæ fiuẽ excipiuntur Vel eiusmodi verba dicitur de ijs, qui in extremum vitæ periculũ deuenerunt, quibus singula verba iam hactenus expolita nõ inepte cõeuenient.

Nonò quæritur, an Missa prosit paruulis, quicum baptismo ex hac vita excesserunt, nondum rationis vsum conseeuti? Respondeo: nequaquam, cum pro certò, & indubitato habeamus, eorum animas corporum vinculis solutas statim ad cælestem patriam euolare. Quæres, an Missarum sacrificia facienda sint cum his paruuli sepeliuntur? Respondeo, esse facienda: non ita tamen, vt pro illis offerantur: nec item in Missa precationes vllæ pro is fundantur: sed sacrificeia fiunt, pro omnibus mortuis, quorum peccata adhuc expiantur: ergo fiunt, hæc sacrificia ad aliorum mortuorum subsidiũ, & viuorum solatiũ, qui vident Ecclesiam sollicite suis votis, precibus, suffragiis, & sacrificiis eos qui sũt morte deleti, iuuare Hæc ex S. Thoma, in 4. d. 45. q 2. ar. 2. Palu. 4. d. 45. q. 1. ar. 2. & Naua. de orat. c. 19. num. 65.

Decimò quæritur, An Missarum sacrificia mortuis, pro quibus fiunt, certa, ac firma lege prosint? Sotus in 4. d. 19. q. 2. ar. 4. videtur negare sic mortuis sacrificia prodesse, sed liberali duntaxat Dei voluntate, ita vt misericorditer ea Deus accepta, & grata habeat, non autem vllius à se latæ legis necessitate. Nam mortui, inquit, non amplius sunt in ditione, & potestate Ecclesiæ, ergo eos iuuare non potest absoluendo, sed suffragando, suffragia autem prosunt, si Deus, ea acceptа sibi habere dignetur. At in 4. d. 21. q. 2. ar. 1. ait magis piũ esse oppositum sentire. Quare probabiliùs, mihi videtur, quod alij docuere, videlicet Coua. cum aliis in c. Alma mater p. 1. §. 5. nu. 1. certa. & firma lege Dei sacrificia prodesse iis, qui iam obiere: quoniã tùm Ecclesia, quæ pro illis sacrificat, tùm ipsi mortui, pro quibus sacrificia offeruntur, Dei gratia, & charitate præditi sunt: ergo nihil est, vnde sacrificij fructus impediatur, & hæc opinio, cum sit magis pia, & rationi consentanea est amplectenda. Dices, eos mortuos extra ditionem Ecclesiæ iam esse constitutos. Respondeo, inde colligi, eos per Ecclesiam à peccatis non solui, quema modũ viui absoluuntur: nam in hos Ecclesia ius, & auctoritatẽ habet, qua eos ligat, ac soluit: at verò mortuos iuuat, non quòd eos à peccatis absoluat, sed quòd sua ope, & auxilio subleuet, cuius tamẽ subsidia voluit Deus sua certa, quam statuit lege, grata habere, & accepta Hoc autẽ inde colligimus, quia Diuina est traditio Apostolorũ sermone nunciata, vt pro mortuis precemur, & sacrificia offeramus ergo Christus Dominus, qui hoc tradidit, & q̃ hoc nobis nũciari iussit, eo ipso, voluit huiusmodi suffragia pro mortuis tãquã grata, & accepta sibi offerri.

De Idoneo ac legitimo Missæ sacrificij ministro.

Cap. XXIII.

Hoc loco quædam tanquã certæ, & exploratæ veritatis poni oportet: quæ cum de Eucharistia, vt est Sacramẽtũ, agetur, fusiùs ostendẽtur. Ea autẽ sunt huius sacrificij ministros esse Sacerdotes, auctoritate Ecclesiæ rite, & legitimè Sacris Ordinib⁹ initiatos. Deinde eos ministros esse ad cõsecrandũ corpus, & sanguinẽ Domini, & offerendũ, & sumendũ, & aliis impertiendũ. Denique, ministrum, vt legitimo iure, & ritè absque peccato cõsecret, offerat, & det aliis, oportere liberũ esse, & solutum ab omni excommunicatione, suspensione, interdicto, irregularitate, & cæteris Iuris Canonici, vel Diuini pœnis, vel impedimentis. Pari ratione in præsentia nõ est disputandum, an plures Sacerdotes possint simul eundem panem, vel vinum conse rare: nec item, quæ mens, & voluntas in Sacerdote ad sacrificandum exigatur.

His positis, primò quæritur, an quemadmodũ solus Sacerdos iure diuino est legitimus minister Eucharistiæ consecrandæ, & offerendæque, ita solus quoque ipse sit eodem iure Diuino minister in ea aliis conferenda. Nam Luc. 22 solis Apostolis, & Discipulis præcepit Christus. Hoc facite, ideit, consecrate, & offerte, & eisdem videtur quoque dictum: Aliis Eucharistiam ministrate: quæ tria ipse præstiterat: nam, & consecrarat, & obtulerat, ac dederat. At verò ex altera parte olim Diaconi corpus Domini à Sacerdotibus consecratum de more aliis impertiebant. Respondeo in hunc modum, ratione muneris, & officii ordinaria potestate solus Sacerdos iure Diuino aliis Eucharistiã confert, Diaconus verò mandata sibi, & commissa potestate ius, & auctoritatem habere potest Eucharistiam a sacerdote consecratam aliis dandi. Olim in Ecclesia eam Diaconi ad absentes, & ægrotos deferebant, vt constat ex Iustin. in Apolog. Cypria. serm. De lapsis. Clem lib. 8. Const. Apost. c. 28, & in Concilio Carthaginem. 4. Can. 38. habetur: vt Diaconus præsente Presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus eroget. Et c. Diaconus Distinct. 95. ex Pelagio refertur: Diaconi Sacri corporis erogationem sub conspectu Episcopi, seu Presbyteri, nisi his absentibus, ius non habent exercendi Vbi Glossa, annotauit: Vbi necessitas exigit, & Presbyter est absens, potest Diaconus etiam iure suo baptizare, & corpus Christi dare infirmis, si consecratum est, sed in Ecclesia, præsente Presbytero, non potest, etiam si necessitas exigat, nisi iussus a Presbytero, vt puta, cum multi sunt, qui indigent Baptismo, & Presbyter nequit omnibus sufficere: similiter cũ multi sunt, qui volunt Christi corpus accipere, nec Presbyter omnibus sufficit. Hæc Glossa Concilium verò Nicænum. Can. 14. (& habetur cap. Peruenit. 1 Distin. 93.) sic ait: Peruenit ad Sanctum Concilium, quod in locis quibusdam, & Ciuitatibus, Presbyteris Sacramenta Diaconi porrigant, quod neque regula, neque consuetudo tradidit vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, ijs qui offerunt corpus Christi porrigant. Hæc ergo omnia amputentur, & accipiant per ordinem, post presbyteros ab Episcopo, vel Presbytero Sacram Communionẽ. Quòd si non fuerit in præsenti, vel Episcopus, vel Presbyter, tunc ipsi præferant, & edant Hæc Concilium. Irrepserat abusus talis, nempe, cũ Episcopus rem Diuinam faciebat, Presbyteri, ac cæteri Ecclesiæ ministri de manu eius Eucharistiã de more accipiebant: & quia Episcopus aliquando defatigabatur, concedebat Diacono, vt corpus Domini cæteris Clericis porrigeret Vnde factum est, vt conniuentibus, vel dissimulantibus Episcopis, Diaconi Eucharistiã Presbyteris etiam ministrarent: quem abusum tollendum è medio Concilium curauit, quòd hinc Diaconi insolentiores effecti sese audebant Presbyteris anteponere. Procedente verò tẽpore, Diaconis abrogata est facultas corpus Domini cæteris, etiam laicis porrigendi, quamuis sit illis potestas relicta distribuendi sanguinem: hic enim cum ministrauerit in calice, necesse nõ erat, vt à Diacono tangeretur, vt necesse erat corpus Dominicũ ab eo tãgi, cũ illud cæteris ꝓbebat.

In Concilio Arelatensi 2. Can. 15. habetur: In secretario Diaconis inter Presbyteros sedere non liceat, vel corpus Christi præsente Presbitero tradere Diaconi ne præsumant: quòd si fecerint, ab omni officio Diaconatus abscedant. ¶ Ex dictis ceraere licet, Diaconum Eucharistiæ cõsecrandæ, vel offerendæ nullam facultatem habere posse, siue ordinariam, siue mandatam, atque commissam: Eucharistiam verò aliis subministrandi, auctoritatẽ cõmissam habere posse, ordinariam non item, quoniam hæc solis Sacerdotibus ratione sui muneris, & officii conuenit.

Secundò Quæritur, An sicut omnis Sacerdos Eucharistiæ consecrandæ, & offerendæ iure Diuino habet potestatem, sic etiam habeat eandem Eucharistiam alijs distribuendi? Respondeo, hoc esse discrimen inter potestatem consecrandi, offerendique, & inter potestatem dandi Communionis Sacramentum: quod illa est facultas aliquid obeundi circa ipsum Christi corpus, hæc verò est potestas conferendi aliis Sacramenta, quod est proprium pastoris peculium, & munus: ac proinde non eo ipso quod quis in Sacerdotem creatus potestatem habet consecrandi, & offerendi, habet ius dandi aliis Eucharistiam: ad hoc enim iurisdictio requiritur, ad illa verò non item. Nulli igitur Sacerdoti simplici omnis iurisdictionis experti licitũ est Eucharistiam aliis ministrare. Quæres, an fas illi sit eam dare per solam à Parocho concessam facultatem, Respondeo, fac esse, quia cum sit Sacerdos, & sola ei desit iurisdictio, eam accipit Parochi

tochi concessu: Parochus enim, quemadmodum eum sibi subiectis ministrat Eucharistiam, vtitur suo iure, sic eandem per alium conferre, iure suo, & auctoritate potest. Nã ad Eucharistiam porrigendam aliis, non requiritur vltra ordinationem in Sacerdote vlla Episcopi approbatio, vt necessaria est, ad confessiones pœnitentium audiendas, vel ad Diuinum verbum annunciandum.

Quibus diebus sacrosanctum Missæ sacrificium immolare Sacerdotes iure possint, & debeant.

Cap. XXIIII.

Primo quæritur an simplex Sacerdos, cui nulla est animarum cura commissa, nec beneficiũ Ecclesiasticũ collatũ, Missæ sacrificium aliquando offerre, iure, & lege rogatur? Duæ sunt Theologorũ sententiæ: vna docet, in lethale peccatũ incurrere eiusmodi Sacerdotem, si nunquam sacrificet: sic Alexander 4. p. q 5. 1. nu. 1. Bonau. 4. d. 12. p. 2. ar. 2 q. 2. Gab. in Cano Missæ. lect. 87 Victo. in sum. de Sacramen nu. 94. Cai p 3. q 82. ar. 12. Ledesm. 4. p. 1. q. 13. ar. 10. Palacius. 4. d. 13. disput. 2. Hi & quidam alij sentiunt eiusmodi Sacerdotem, etiam si absque causa iusta à sacrificando abstineat perpetuò, minime lethale peccatũ admittere: quandoquidem nullus extat Canon, quo ad illud faciendum adigatur: fateor, qui quidẽ peccare, sed solùm cum contemnit, vel cum aliis offensionis causam præbet. Iuniores quidam putant opinionem hanc esse probabilem, eam multis verbis tuetur Rosella. Eucharistia 3. n. 33. quamuis solùm conteudere videatur huiusmodi Sacerdotem non peccare lethaliter. De quodam Sancto Presbytero historiæ commemorant, nunquam eum religionis, & humilitatis causa sacrificare voluisse.

Altera opinio contrarium omnino docet: S. Thom. 3. p. sic ait: Peruenit ad Sanctum Concilium, quod in locis quibusdam, & Ciuitatibus, Presbyteris Sactamenta Diaconi porrigant, quod neque regula, neque consuetudo tradidit vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, ijs qui offerunt corpus Christi porrigant. Hæc ergo omnia amputentur, & accipiant per ordinem, post presbyteros ab Episcopo, vel Presbytero Sacram Communionẽ. Quòd si non fuerit in præsenti, vel Episcopus, vel Presbyter, tunc ipsi præferant, & edant Hæc Concilium. Irrepserat abusus talis, nempe, cũ Episcopus rem Diuinam faciebat, Presbyteri, ac cæteri Ecclesiæ ministri de manu eius Eucharistiã de more accipiebant: & quia Episcopus aliquando defatigabatur, concedebat Diacono, vt corpus Domini cæteris Clericis porrigeret Vnde factum est, vt conniuentibus, vel dissimulantibus Episcopis, Diaconi Eucharistiã Presbyteris etiam ministrarent: quem abusum tollendum è medio Concilium curauit, quòd hinc Diaconi insolentiores effecti sese audebant Presbyteris anteponere. Procedente verò tẽpore, Diaconis abrogata est facultas corpus Domini cæteris, etiam laicis porrigendi, quamuis sit illis potestas relicta distribuendi sanguinem: hic enim cum ministrauerit in calice, necesse nõ erat, vt à Diacono tangeretur, vt necesse erat corpus Dominicũ ab eo tãgi, cũ illud cæteris ꝓbebat.

In Concilio Arelatensi 2. Can. 15. habetur: In secretario Diaconis inter Presbyteros sedere non liceat, vel corpus Christi præsente Presbitero tradere Diaconi ne præsumant: quòd si fecerint, ab omni officio Diaconatus abscedant. ¶ Ex dictis ceraere licet, Diaconum Eucharistiæ cõsecrandæ, vel offerendæ nullam facultatem habere posse, siue ordinariam, siue mandatam, atque commissam: Eucharistiam verò aliis subministrandi, auctoritatẽ cõmissam habere posse, ordinariam non item, quoniam hæc solis Sacerdotibus ratione sui muneris, & officii conuenit.

Secundò Quæritur, An sicut omnis Sacerdos Eucharistiæ consecrandæ, & offerendæ iure Diuino habet potestatem, sic etiam habeat eandem Eucharistiam alijs distribuendi? Respondeo, hoc esse discrimen inter potestatem consecrandi, offerendique, & inter potestatem dandi Communionis Sacramentum: quod illa est facultas aliquid obeundi circa ipsum Christi corpus, hæc verò est potestas conferendi aliis Sacramenta, quod est proprium pastoris peculium, & munus: ac proinde non eo ipso quod quis in Sacerdotem creatus potestatem habet consecrandi, & offerendi, habet ius dandi aliis Eucharistiam: ad hoc enim iurisdictio requiritur, ad illa verò non item. Nulli igitur Sacerdoti simplici omnis iurisdictionis experti licitũ est Eucharistiam aliis ministrare. Quæres, an fas illi sit eam dare per solam à Parocho concessam facultatem, Respondeo, fac esse, quia cum sit Sacerdos, & sola ei desit iurisdictio, eam accipit Parochi

Nec excusarem eum, qui nunquam per annum sacrificat ob impedimentum, quod ex ipius voluntate existit, ac pendet. Nec item eum, qui ideo nunquam per annum sacrificat, quia frequenter peccare solet: peccatum enim est voluntarij, & proinde id caueto, & cuitare debet, vt dignè Missæ sacrificium facere, & offerre queat. Nec etiam eum, qui cum commode ab excommunicatione absolui, vel ab irregularitate, qua tenetur siue impeditur, liberari possit, id non curat, siue nullam in eo diligentiam ponit.

Quæres itidem quoties per annum talis acerdos sacrificare debeat? Sanctus Thomas, Siluester, Antonius, & Angelus locis citatis, generatim asserunt eum debere in in diebus festis præcipuis, ijs præsertim, quibus laici solent sacrani communionem accipere: sed non explicant quinam sint dies, illi festi præcipui. Paludanus numerat quinque, Natalem Domini. Paschæ, Pentecosten, & diem B. Virgini in cælum assumptæ, & diem Sanctis omnibus Sacrum Sotus solùm commemorat. Natalem Domini, Pascha, & Pentecosten. Maior ijs, quos Paludanus recenset, adiungit alium diem, eum nempe, quo anniuersaria Corporis Dominici celebritas recolitur. Quidam addunt etiam dies Beatissimæ Virgini, & Sanctis Apostolis sacros In cap. Dolentes De celebratione Missarum, videtur Concilium grauiter eos reprehendere, qui vix quater singulis annis Missæ sacrificium offerebant, Synodus Trident sess. 22. capite primo ex Lucæ verbis 22. hoc facite, colligit, Christum Dominum præcepisse Sacerdotibus, vt offerat. Et sess. 23. cap. 14. de reformat. ait. Curet Episcopus, vt presbyteri saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus, Missas celebrent Ego non condẽnarem cũ, vt lethalis peccati reum, qui ter ad annum sacrificat, siue continuato, siue interrupto tempore, si id sit, sine scandalo, & contemptu.

Secundò Quæritur, quoties in anno Sacerdos, qui est curæ animarum præfectus, iure debeat sacrificare? Communis est sententia, eum per se, vel per alterum facere sacrificium oportere in omnibus diebus, quibus populus sibi commissus rem diuinam audire debet. Rogabis an cæteris etiam diebus iure, & præcepto cõpellatur ad operandũ sacra? Sotus censet cum ad id adstringi pro ratione decimarum, aut beneficij, quod possidet, & pro ratione plebis pie, & religiosè rem diuinam frequentantis. Satis probabiliter meo iudicio loquitur. In Ecclesiis, quæ Cathedrales dicuntur, vel Collegiatę, vel Conuentuales, curare debet Episcopus, aut Collegij, Conuentúsve Præfectus, vt quotidie duo Missarum sacrificia fiant, vnum pro Mortuis, alterum pro viuis die festo, aut profesto conuenientẽ. Nam in c. Visum. De consecratione Distinctione prima statuitur, vt quotidie in Missis pro mortuis preces fundantur: & in c. Iteratur De consec. d. 2. Simpliciter decernitur, vt quotidie immoletur, & in c. Creatura De celebratione Missarum præcipit Pontifex, vt pro vniuersariis mortuorum, & pro festo, vel Feria, secundum temporum congruentiam Missarum solẽnia Conuentualiter celebrentur, & id docent passim Doctores in c. cum creatura de celebratione Missarum. Addit Sotus, etiam in Ecclesiis, quæ parochiales vocantur, iussu operáve Episcopi, quotidie esse immolãdum, si populus sit numerosus, & frequens. In Synodo Trident. sess. 23. c. 13. de reformat. legimus, curet Episcopus, vt presbyteri saltẽ diebus Dominicis, & festis solemnibus, si autẽ curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciat, Missas celebrent.

Tertiò quæritur, An liceat Sacerdotibus quotidie sacrificium facere? Hoc ideo in dubium vocatur, quia in c. Visum. De consecratione Distinctione prima, ex Concilio Cabilonensi, dicitur: Sicut nulla dies existit, qua non pro viuentibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominum Ecclesia precetur, ita nulla dies excipi debet, in qua pro animabus fidelium preces Domino, in Missarum solemnibus non fundantur. Et in c. Iteratur. De consecratione, Distinctione secunda, ex Paschasio refertur: Iteratur quotidie hęc oblatio, licet Christus semel fuerit passus in carne. ¶ Ex altera parte in c. Sabbato De consecratione, Distinctione tertia. Ex Innocentio affertur: Traditio Ecclesię habet isto biduo Sacramenta penitus nõ celebrari. Et loquitur de biduo, quod proximè Paschа antecedit, videlicet, de die Parasceues, & Sabbato Sancto.

Richardus, Paludanus, & Maior locis supra citatis expressim testantur, fas esse Sacerdotibus quotidie facere sacrificium, præterquam in die Parasceues: Sotus docet 4 dist. 13. q. 2. art. 2. lethale peccatum admittere Sacerdotem sacrificantem in die Parasceues: quia generalem totius Ecclesiæ consuetudinem, quæ est habenda pro lege, perstringit: Sed in die cœnæ Domini, & in sabbato item sancto licitum, inquit, est Sacerdotibus priuatim Missæ sacrificium offer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re, præsertim superioris concessu. At his omnibus aduerſari videtur Innocentius dicens, Traditionem esse Ecclesiæ, vt biduo ante Pascha Sacramenta penitus non celebrentur: Et ex altero capite videtur cum Innocentio pugnare mos, & vsus in Ecclesia receptus. Etenim in Sabbato sancto publicum, ac solemne fit vnum Missæ sacrificium. Quomodo igitur hæc inter se cohærent? Respondeo in hunc modum: illud vnum solene sacrificium, quod in singulis Ecclesiis sabbato sancto fit, & offertur, olim fieri solebat appetente iam nocte Paschatis, propterea quod Ecclesiastica officia eo die ferè ad noctem vsque produci solebant, quibus expletis, publicum succedebat Missæ sacrificium. Hoc enim dicitur in libello, qui vocatur, ordo Romanus, in Rubrica de ordine in nocte, & in die sabbati sancti. Et ide legimus apud Alcuinum in libello de offic. diuinis, cap. de sabbato sancto, & apud Amalar. lib. 4. de Eccles. offic. cap. 4. Raban de Institutione Clericorum lib. 2. cap. 38. Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 21. & colligitur ex cap quod à patribus distin. 3. Et idcirco dicitur in Missa, Deus, qui hanc sacratissimam noctem: quare verum est, quod ait Innocentius, in illo die sacrificia non fieri: Procedente verò tempore introductus est mos, quo publicum sacrificium hora sexta, aut paulo ante meridiem celebratur. Deinde consuetudine videtur esse receptum vbique, ne præter illud vnicum solemne sacrificium, quod diximus, priuatim aliud fiat. Sed quia hoc Canones, & iura non prohibet, ideo Richardus Paludanus, Maior, & alij generatim docêt quotidie fas esse Sacerdotibus sacrificare, præterquam in die Parasceues, quod negari non potest, tum quia in sabbato sancto singulæ Ecclesiæ prædictum Missæ sacrificium celebrant: tùm quia iure cautum non est, ne priuatim eo die sacrificetur: siquidem, vt dixi, illud sacrificium ad sacra Paschatis noctem spectat, quamuis illud consuetudo ad meridiem traxerit.

Quartò Quæritur, An sabbato sancto liceat cuique Sacerdoti priuatim Missæ sacrificium facere. Nauarr. in Manual. capite vigesimoquinto, numero 88. & Francolinus tractatu de horis Canonicis, capite trigesimo, numero secundo, & nono, negant fas esse Sacerdoti, eo die priuatim sacrificium offerre. Quia vsu receptum non est, nisi vt vnum tantum sacrificium eo die fiat in singulis Ecclesiis publicum, & solemne. Item, quia nullus est ad Missam priuatam introitus, cum tamen in peruigilio Pentecostes, hoc est in Sabbato, quod Pentecostem proximè præcedit, sit peculiaris ad Missam priuatam introitus. Sotus quarto distinct. 13. quæstione secunda, art. 2. scripsit, eo die ius esse Sacerdotibus priuatim immolandi: quia sicut vsu introductum est, vt fiat sacrificium publicum, & solemne, sic etiam tuta conscientia Sacerdos potest priuatim sacrificare. Hâc sententiam sequuntur viri, & pij, & docti hoc tempore. Aliis tamen opinio Soti, non ita generatim probatur, sed ea conditione, & lege, vt Sacerdos priuatim immolet Superioris concessu, & auctoritate. Quod temperamentum ipse quoque Sotus adhibuit. Mihi tamen hæc Soti sententia nõ placet: est enim consuetudo moribus veentium comprobata, ne eo die Sacerdotes priuatim sacrificent. Et c. Sabbato de consec. distinct. tertia, habetur traditionem esse Ecclesiæ, vt biduo Sacramenta penitus non celebrentur. Sed consuetudo introduxit vt in singulis Ecclesiis vnum tantùm Missæ sacrificium publicum, & solemne fiat, ergo priuatim sacrificia fieri non debent: nam seruandum ius est ex ea parte, qua non est abrogatum. Insuper, non est, cur vnus Sacerdos non consentiat cum aliis, qui à sacrificando cessant, non est cur consuetudinem receptam non seruet: non est, cur alios offendat.

Si quæras, an saltem si iusta subsit causa, liberum sit Sacerdoti priuatim immolare. Respondeo, si iusta causa subsit, videlicet, quia multi sunt, qui commodè eo die sacrificio publico, & solemni interesse non possunt, potest superior facultatem concedere, vt vnus Sacerdos priuatim sacrificet in aliquo Sacello secreto: secus fas non est Sacerdoti priuatà auctoritate id facere. Si rogès, quid sit dicendum, quando in Sabbatum Sanctum incidit dies festus, & facet Annunciationis B. Virginis, vt sæpe contingit: & populus commodè non potest, vni tantùm publico & solemni sacrificio interesse, cum sit numerosus, & ex altera parte rem diuinam in die festo audire debet. Respondeo, etiã eo die fas non esse priuatim immolare, sine Superioris consensu, cuius est videre, an expediat id concedere. Cum ait Sotus, licitum esse cuique eo die priuatim sacrificium offerre, id locũ nõ habet, vbi est consuetudo recepta, neque priuatim sacrificet, quod certè, vt dixi, videtur esse vsu, & moribus vbique introductum præsertim eum immolandũ non sit eo die ante sacrificiũ publicũ, ac solẽne, aut ex toto

pauci

absolutum, & perfectum, aut magna ex parte iam factum: nã ante illud, adhuc Ecclesia in luctu, & mœrore versatur.

Quintò quæritur, An fas sit cuilibet Sacerdoti priuatim Missæ sacrificium facere Feria quinta, quæ dicitur in cœna Domini? Sotus, & Nauarrus locis citatis ingenuè fatetur eo die sacro Cœnæ Dominicæ, negandum non esse, quin liceat Sacerdotibus priuatim sacrificare: nihil enim de hoc Canones, & iura constituerunt: nisi quod alicubi est vsu receptum, ne Sacerdotes priuatim rem Diuinam faciant, præsertim in Monachorum, ac Religiosorum Collegiis atque conuentibus, eo quod soleant omnes à superiore eo die Sacram Communionem accipere, exemplo Apostolorum, quibus suum corpus propriis manibus Dominus impertiuit. Idem quoque sentit Angles in Floribus de Eucharist. sacram. q. 8. de valore Missæ. difficultate 4. conclusione tertia, idem etiam censent multi viri huius ætatis, tùm pietate, tùm doctrina clari. Francolin. loco citato contẽdit non esse licitum Sacerdotibus id facere, quia vsu, & cõsuetudine receptum est, vt in singulis Ecclesiis vnum tantùm publicum, & solemne sacrificium fiat, in quo omnes presbyteri, Diaconi, & Clerici Communionem Sacra accipiunt: cuius consuetudinis meminerunt Ordo Romanus in capite de Cœna Domini, & Alcuinus in lib. de Diuin. Offic. cap. de Cœna Domini. Certè vbi ea est consuetudo recepta, seruari debet nec permittendum, vt Sacerdotes priuatim immolent: oportet enim consuetudines moribus vtentium comprobatas obseruare, nec est, cur dicamus eas per errorem, vel ignorantiam introductas, aut pie tantùm, non in modum legis esse seruandas.

Octauò Quæritur, liceatne Sacerdoti amplius quàm semel in eodem die sacrificare? Respondeo, in casu licet. De consecratione distinctione prima, ex Alexandro referre Gratianum, hæc verba. Sufficit Sacerdoti vnam Missam in die celebrare: quia Christus semel passus est. Non modica res est vnam Missam facere: & valde felix est, qui vnam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis vnam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Quiverò pro peccatis, vel adulationibus secularium vna die plures facere Missas præsumunt, non existimo euadere damnationem. Sic ibi. Item, in capite Consuluisti, De celebrat. Miss. ita legimus. Excepto die Natiuitatis Dominicæ, & nisi causa necessitatis suadeat, sufficit Sacerdoti semel in die vna Missam solummodo celebrare. Idem habetur in c. te referente de celebr. Missarum. Vualfridus in lib. de reb. Ecclesiast. capite 21. scribit: Fidelium relatione virorum in nostram vsque peruenit notitiam, Leonem Papam, sicut ipse fatebatur, vna die septies, vel nouies Missarum solemnia sæpius celebrasse: Bonifacium verò Archiepiscopũ, & martyrem semel tantùm per diem Missas fecisse. Hæc ille: Durandus in Ration. Diuin. Offic. lib. 4. c. 21. Legimus, inquit, Leonem Papam septies, & nouies aliquando in eadem die sacrificasse.

Excipiunt tamen auctores Palud. in quarto distinctione 12. quæstione prima, articulo quarto. Antonin. tertia parte titul. 13. capite sexto, §. 4. Durand. in Rationali, Diuin. Offic. lib. quarto, capite primo. Turrecrem. in capit. sufficit, de consecrat. distinctione prima. Siluest. in verbo. Missa 1. quæstio septima Sot. in quarto distinct. 13. quæstione secunda articulo secundo. Nauarr. in Manual. cap. 25. num. 87. septem, vel octo tempora, in quibus amplius, quam semel licet Sacerdotibus immolare, videlicet Natalem Domini, quo die Telesphori decreto, ter Missæ sacrificium fit, cap. Nocte. De consecratione distinctione prima. Deinde ad sepeliendum mortuum, qui post sacrificium expletum repente defertur in templum, in quo mortuus, sine Missæ sacrificio de more minimè sepelitur. Item, cum opus est ægroto sacrum viatieum porrigere, quia Eucharistia confectata non exstat. Deinde, ad peregrinos excipiendos, quos rem diuinam audire oportet, cum in diebus festis aduenerint, & ad nuptias solemni ritu in templo sacrandas, qui ritus sine Missæ sacrificio non fit. Addunt etiam, Siluester, & Angelus ex Abbate in c. consuluisti, de celeb. Miss. quando insignis, & illustris vir aliquis ad ædem sacram accedit, qualis est Episcopus, Rex, vel alius Princeps, quem quotidie rem diuinam audire decet. Sed certè hoc nullo canone, aut iure probatur. Postremò cũ duabus Ecclesiis parochialibus, q̃ vicinæ, & pauperes sunt, ob paucitatem Sacerdotum vnus tãtùm Presbyter præficitur, qui Vicarium habere nõ potest, & opus est in vtraq; vt Missæ sacrificium fiat, vt colligitur ex c. qui plures. 21. q. 1. c. vnic. & 9 3 c. dudũ de ele. Sed vt Sotus annotauit, hæc olim erãt vsu recepta, cũ pauci, ac rari essent Sacerdotes: modo verò in desuetudinẽ abiere ob multitudinẽ, & copiam Sacerdotũ. Primum tamen, & vltimum adhuc vsu retinetur. Et vbi

pauci presbyteri adessent, possent etiam cæteri seruati, præ[illegible] Episcopi consilio. Sed est animaduertendum in præ[illegible] eadem non licere Sacerdoti, bis in eodẽ die sacrificiũ Missæ facere, nisi post primum ieiunus sit: immo si in primo vinũ perfusionis acceperit, & biberit, secundũ sacrificiũ facere iure non potest cap. ex parte, de celebrat. Missarum.

Quæres, An vbi nunc rari sunt Sacerdotes, liceat Presbytero bis in eodem die sacrificare, vt in Anglia, vbi vix Sacerdotes Catholicos reperias. Respondeo, cum Nauarro licere. Nam in cap. Consulisti. De Celebratione Missarum excipitur Necessitas, sed hæc meritò iudicatur raritas Sacerdotum, & Glossa ibidem ait necessitatem, esse vtilitatem non solùm sacrificium facientis, sed etiam personarum rem diuinam audientium. Abbas item ibi docet, necessitatem boni viri arbitrio iudicandam: & quando, aliquid absolutè, & simpliciter, & non certò, ac definitè Canones, vel leges, & iura constituunt, definitio arbitrio boni viri relinquitur l. 1 ff De iur. delib. & capitę. De causis. De offic. Iudi. delega. Deinde si quæras, an licitum sit alicui in eodem die Eucharistiam sæpius, quàm semel sumere? Respondeo, nulli vnquam licere amplius quàm semel in eodem die sacram Communionem accipere. Palud. & Siluest. & alij in locis supra citatis. Quoniam contra, aut saltem præter consuetudinem Ecclesiæ generalem facerer, qui bis eodem die esiam in Natali Dominico sacrum Dominici corpus susciperet.

Septimò Quæritur, An Sacerdos, qui ratione Cappellaniæ, vel Ecclesiastici beneficij ad quod est electus, quotidie sacrificare debet, id non faciendo, peccet? Vno ore omnes fatentur, vt Abbas in capite significatum de præbẽ. Angel. Missa. quæst. 45. Siluest. Missa. prima quæst. septima, versiculo Quintum & Imol. in capite significatum de præben. aliique testantur, huiusmodi institutionem Cappellaniæ siue Beneficij intelligi, seruata Sacerdotis honestate, & desiue Beneficij intelligi, seruata Sacerdotis honestate, & debita deuotione, vt dicitur expresse c. significatum. de præbẽ. hoc est, salua conscientia, & honore ipsius Sacerdotis, & saluo cultu, & veneratione, quæ ipsi Sacramento debetur. Is enim si fuerit legitimè impeditus, aut commodè, diligẽter, & religiosè rem diuinam facere nequeat, iure non cogitur, quotidie sacrificium offerre. At vero si commodè sacris operari queat, absque iusta, & legitima causa non operetur, grauiter peccat, tum quia pacta, & conuenta nõ seruat, tum quia mortuos defraudat, & debito Missæ fructu, & suffragio priuat. Quæres, an eadem ratio sit, quando Cappellaniæ in titulo nõ habet: Sacerdos ad Cappellaniã electus quotidie vel seipsum, vel per alterum rem diuinam faciat. Respõdeo, nequaquam: nam quod hactenus diximus, tantummodo locum habet, quãdo ratione Cappellaniæ institutæ Sacerdos quotidie per seipsum sacrificare compellitur: instam enim excusationem habet, si legitimè impediatur, nec per alterum tunc Sacerdotem sacrificare compellitur. Quando verò talis est beneficij institutio, vt per seipsum, vel per alterum quotidie debeat rem diuinam facere, tunc si legitimè impediatur, debet alterum suo loco substituere, qui sacris operetur. Quæres, ex quibus verbis colligi possit, institutionem Cappellaniæ talem esse, vt Sacerdos quotidie Missæ sacrificium facere debeat? Respondeo, id colligi quando verbis perspicuis exprimitur, aut quando ex adiunctis, antecedentibus, aut consequentibus aperte significatur. V. G. si Cappellanię fundator dixerit: Volo, vt quotidie res diuina fiat in certo templo, oratorio, Sacello, vel altari. Sacerdos huic Cappellaniæ præfectus quotidie sacrificare non cogitur: sed si nolit, aut non possit, debet alterum subrogare, qui id faciat, eiusque vicem explet: nam prædictis verbis electus est locus ad sacrificium, non ipsa persona Sacerdotis: voluit enim institutor vti loeus à se designatus quotidie frequentaretur, & coleretur. Si verò dixerit volo, vt Presbyter ad hanc Cappellaniam electus sacris operetur quotidie, tunc persona Sacerdotis, non locus eligitur.

Octauò quæritur, an Cappellanus institutus ad sacrum faciendũ in certo Templo, Oratorio, Sacello, vel altari quibusdã diebus, tatis faciat fundatori, si alibi diuinam rẽ faciat. Respondeo, ex communi sententia nequaquam satisfacere, eam ob causam, quia electus est locus, quẽ Cappellaniæ fundator voluit frequentari, religiose honorari, & coli, & proinde menti eius, & voluntati satis factum nõ est. Nam de orat cap 5. nu 2 & 13 ex Baldo, & alijs. Silu. Missa. 1. q. 10. ad finem.

Quæres. An si in designato loco ob impedimentum sacrificari non possit, debeat Sacerdos eo die alibi facere? Respondeo. debere, quia vero similiter credimus talem fuisse fundatoris voluntatem, ac mentem, vt si locus impediretur, alibi pro se, vel suis sacrificium offeratur: nam sic plus ipsi, vel suis prodest, si simpliciter sacrificetur, quam si in totum sacrificium omittatur, ob loci designati impedimenta. Rogabis, num si alibi Cappellanus rem diuinam faciat, cum in loco designato id commodè facere possit, ali quid sit fundatori restituendum? Respondent quidam, nihil planè, quoniam sacrificare non desijt, ac proinde eum nullo fructu sacrificii priuauit: peccauit tamen alibi sacrificium faciẽdo. Quia tamen accidere potest, vt mortuis subfidii aliquid subtraxerit, id alijs precibus compensare debet, vt alij opinantur meo iudicio non malè: nam eo ipso, quod certò die in designato, & constituto loco rem diuinã non fecit, aliqui eum locum deseruerunt alio se conferentes, qui si eo conuenirent, ibi preces pro mortuis funderet, & Missæ sacrificium offerrent. Si quæras, an lethaliter peccet, qui in loco certo designato Missæ sacrificium nõ facit, & id omittit, vel in alio loco id facit sine iusta, & legitima causa. Nauarr. in Manua. capite 25. nume. 134. ait lethaliter peccare, quia pactũ, & promissũ, in re grauj, nõ seruat.

Nonò quæritur, An Cappellani, qui certis diebus sacrificare ratione sui muneris debent, nisi id præstiterint, iure mulctentur? solent æditui iussu Episcopi, Abbatis, alteriusue Præfecti in tabella, vbi sunt Cappellani descripti, qui certis Hebdomadæ diebus rem diuinam facere debet, punctis quibusdam notare, quinam suo muneri, & officio desint, vt pœna aliqua mulctentur, & ideo quæritur, quo id iure fiat? quoniam vti diximus, non cogitur Cappellanus sacrificare quotidie. Respondeo id merito fieri ad deuitandas quorundam Sacerdotũ fraudes, qui sordida quadam lucri cupiditate alio se conferunt ad sacrum faciendũ, ob pinguiorem eleemosynã, cuius rei gratia, conducentes interdum. Quæ duo incommoda, & impedimẽta sacrificij, si absint, Capellani cessẽ pœna affici seu mulctari minime debent, cum iusta, & debita causa à sacrificando desistunt, quoniam vbi culpa non est, pœna non debetur.

Decimò quæritur, An laudabilius faciat, qui pie ac religiosè, vt par est, sacrificat quotidie, quàm qui à sacrificando abstinet se, pia etiã quadã in sacrosanctam Eucharistiã religione, & reuerentia retardatus: tractat hanc quæstionẽ Gabr. super Canon Missæ lect 87. dub. 5. Ratio quæstionis est, quia aliquãdo quis sibi à sacrificio temperat eo ipso aliũ diem dilato, quò deinde religiosius, feruentius, & digniùs multo sacrificet, Alter, verò quotidie, aut saltem frequẽter immolat, ne in ipso charitatis feruor repescat paulatim, & deficiat. Quæstio igitur est vter eorum laudabilius faciat? vt exemplo rem explicem: Zachæus gaudens Dominũ excepit in domo sua, at Centurio Domini maiestatẽ reueritus dixit: Domine nõ sum dignus, vt intres sub tectũ meũ, ambo saluatorẽ honorarunt, & coluerunt, sed non eodem modo: hic Domini magnitudinem, & potentiam, & suam paruitatem agnoscebat, ille Domini clementiam, ac bonitatem, & suam in illum charitatem considerabat. Respondeo, per se quidẽ absolutè, & simpliciter laudabilius facere, qui frequentius sacrificat, quoniam sacrificus viui, & mortui iuuantur, Angeli, & reliqui comites exhilarantur, Ecclesiæ res promouentur, diuinus cultus augetur, plenior, & vberior gratiæ fructus suscipitur. Sanctus Augustinus de verbis Domini serm. 28. Sanctus Ambrosius, libro de Sacramentis quarto, capite, sexto, qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Panis iste quotidianus est: accipe quotidie, vt quotidie, tibi prosit. Sic vive, vt quotidie merearis accipere. Cassius Episcopus Narnensis quotidie, teste Gregorio homilia 14. in Euangelia, & lib. 4. dialogor. cap. 56. Missæ sacrificium sæpebat: & per visionem est illi diuinitus dictum: Age, quod agis, operare, quod operaris. Bonifacius quoque martyr, & Germanorum Apostolus, quotidie immolabat. vt refert Vualfridus, libro de rebus Ecclesiast. c. 21.

Adde quod ipsi frequentiori sacrificandi vsu digniores efficimur: canit enim Ecclesia, & orat Deum, vt cum frequẽtatione mysterij crescat nostræ salutis effectus, & Qui nõ est hodie, [vt dixit ille] cras minus apnus erit. Beda, cuẽ citat Gabriel in Canone Missæ Lectione 87. ait: Sacerdos non legitimè impeditus celebrare omittens, quantùm in eo est, priuat Sanctam Trinitatem laude, & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio, & gratia, exiẽntes in purgatorio refrigerio, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, seipsum medicina, & remedio. Nihilominus tamen ex accidenti nonnunquam laudabilius facit, qui abstinet se: nam ad sacrificandum non modica sanè, nec vulgaris animi præparatio requiritur, quam non semper in se experitur quis: Deinde, hoc ipso, quod quis se pietatis, & Religionis studio abstinuit vno die, solet alio die religiosius, & ardentius ad sacrificandum accedere.

Quota

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quota dies hora sit Missæ sacrificium faciendum.

CAP. XXV.

QVæritur à qua sine in quanam diei hora Missarũ sacrificia fieri debeant? Respõdeo, publicem quidẽ, & solẽne Missæ sacrificium in diebus festis fieri debere ab hora tertia, persoluto officio Primæ, & Tertiæ c. Nocte. de conse. d. 1. post Missam verò sit officium Sextę, & Nonæ: In diebus potrò quibus ieiunia communia seruantur, & Clerici ordinibus initiantur olim Missæ sacrificium fieri solebat ad horã Nonã, de conse. d. 1. c solent & c. quod à patribus, & c. Ordinationes d. 75. in cæteris diebus professis, ad horã Sextam: in diebus ieiunij quadragenarij, quod proximè ante Pascha suscipitur, post horã Nonã appetẽte vespera Priuata verò sacrificia fieri debent ab initio lucis diurnæ, & non ante lucẽ. Cõmunis verò sententia recepta est, vt fiant ante solis ortum, ineunte aurora, quoniã ipsa aurora, ad diem ciuilem, quẽ vocant artificialem, pertinet. S. Thomas parte tertia q. 83. ar. 2. Dur. 4. d. 13. q. 2. Palud. 4. d. 13. q. 2. art. 2. Richar. 4. d. 13. art. 2. q. 3. Silu. Missa. 1. q. 6 Sot. 4. d. 13. q. 2. art. 2. Si quæras, an lethaliter peccet, qui ante diem sacrificium facit. Communis est opinio, vt ait Siluester loco citato, & Nauar. in Man. c. 25. n. 85. lethaliter peccare, si sacrificando, lucẽ diurnam notabiliter præuenerit sine iusta, & legitima causa.

Secundò quæritur, An post meridiem ad Nonam horã quis iure sacrificare possit? Communis est omnium sentẽtia, id facere, imo, aut consuetudine esse prohibitũ, eo quòd incruentum sacrificium est commemoratio illius cruenti, quod est oblatum in Cruce, at Christus, vt ex Euangelica historia constat, ferè ad horam Nonam in Cruce spiritum emisit. & ad horam Sextam, est in Crucem sublatus. Deinde post horam Sextam, non nisi Romanorum Pontificum priuilegiis immolari solet, at si iure post meridiẽ ante horam Nonam, sacrificari liceret, vanum, & inane esse Pontificis priuilegium: non enim priuilegia dantur ad faciendũ id, quod facere communi iure possumus. Contra communem omnium sententiam asserit Nauarrus in Manu. c. 25. nu. 85 & tract. de oratione. d. 21. n. 31. & Miscella de orat. 76. sacrificium priuatim fieri iure posse toto eo tempore, quod inter horam Sextam, & Nonam intercedit, dummodo id fiat sine vlla aliorũ offensione, & ex causa aliqua rationabili, nimirũ ne in die festo, qui iter faciunt, Missa priuentur, vel si Missa differatur, ob funus principis, & fatetur se id sæpius fecisse in itinere, cum post horam Sextam, ad ea loca peruenisset, in quibus sacrificare commodè poterat. Confirmat suam seruentiam triplicitèr, Primùm, quia nullus extat in Iure Canon, quo prohibeamur post meridiem ad horam Nonam, sacris operari. Deinde, quia in diebus ieiuniorum olim sacrificia fiebant ad horam Nonam, Demum, quia priuilegia Pontificia (inquit ille) solita concedi ad sacrificandum post meridiem, solùm ad deponendos animi scrupulos valent. Hanc sententiam multis argumentis, & verbis confutat Francolin in tract de tempor. Horar. Canonic. cap. 41. eo quòd sit noua, & singularis hac in parte Nauarri sententia, & quia pugnet cùm communi omnium opinione, & cum generali totius Ecclesiæ cõsuetudine: nec, quod profert, suum exemplum, in hoc imitandum esse videatur. Et quia Priuilegia, Pontificia non rectè Nauarrus interpretetur: non enim ad sedandos, aut remouendos tantùm scrupulos concedũtur, sed etiam, vt iuri communi, aut consuetudini generali, quæ vim legis habet, Pontificia auctoritate derogetur. Nam frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, l. 1. C. de thesau. lib. 10. & priuilegium principis semper ita interpretari debemus, vt aliquid contineat vltra commune eius. c. si Papa de priuileg. Est igitur, inquit Francolinus, opinio communis tenenda, nec ab ea recedendum: quam Ricardus, Paludanus, Durãdus, Maior, Sotus, in quarto distin 13. Antoninus 3. par. tit. 13. cap. 6. § 4. Angelus, Siluester, Rosolla, Pisana, Tabienſis in verbo Missa Hostiẽsis, Antonius, Abbas, Ioan. Andreas, Cardinalis, & cæteri omnes in c. 1. de celebrat. Missarum amplexati sunt. Sed hæc omnia fatetur Nauarrus: quia solùm ipse contendit in primis iure cõmuni non prohiberi Sacerdotes post meridiem sacrificare, sed solum generali consuetudine recepta. Deinde contra consuetudinẽ non peccare eum, qui post meridiem quidem, sed vsque ad horam Nonam sacrificat, ex rationabili aliqua causa, & remoto scandalo, vt si quis iter faciens ad oppidum post meridiem ante horam Nonã perueniret & Missæ sacrificium faceret: aut si Concio sacra, vel publica populi processio duraret vsque ad meridiẽ. Certè nõ admodũ improbabilis est opinio Nauarri, sed mihi non placet.

Tertiò Quæritur, quo modo Pontificium priuilegium A interpretari debeamus, quando conceditur absolutè, & sine plicitè, vt post meridiem sacrificare Sacerdoti liceat? Respondeo, nequaquam esse intelligendum totum tempus post meridiem: nec enim voluntas creditur esse Pontificis, vt ad vesperam, vel post horam Nonam sacrificemus. Meo igitur iudicio solùm facultas conceditur, vt post vnam horam à meridie turò sacrificari possit, tum quia hanc ipsam horam solent aliquando Pontifices exprimere, tùm etiam quia Principis priuilegium, quod communi iuri, & consuetudini derogat, ita interpretari debemus, vt quàm minimũ illi deroget: ergo huiusmodi priuilegium de quo loquimur in præsentia, ita conuenit interpretari. Priuilegio summi Pontificis concessum esse, ait Nicolaus Auriticus in opusculo de cæremoniis Missæ cap. 11. ad finem, vt Venetiis in templo S. Marci prima Missa in die Natali Domini celebretur prima hora illius noctis. Et eodem teste Scnis in templo fratrum ordinis Seruorum, singulis annis, hora, qua vespertinæ preces decantari solent, Missa in sabbato Sancto, concessu Romani Pontificis, celebratur. Sed hæc priuilegia ab rogata sunt auctoritate Pij Quinti, in constitutione, quæ habetur quinto loco inter constitutiones eius: ita Francol. de temp. horar. canon. cap. 29 nu. 11. & 14. B

Quintò quæritur, quo sensu accipiendum sit Pontificis priuilegium, quo conceditur, vt ante diem sacrificare possimus? Respondeo, illud nos ita interpretari debere, vt non trahamus ad totum illud tempus, quod inter mediam noctem, & solis ortum interiectũ est: non enim talis videtur esse Pontificis voluntas: sed solùm, vt hora vna ante aurorã sacrificij fieri tuta conscientia possit: Sic Francol. tract. de tempor. horar. Canon. c. 39. nu. 21. id enim sæpe solent Pontifices exprimere: aliquando verò aliis verbis idẽ ipsum exprimunt, videlicet, vt duabus horis ante solis ortũ liceat sacrificare: nam perinde est ac si diceretur, vna hora ante aurorã, & altera ab hac ipsa aurora vsque ad solis ortũ. Nã vt docẽt Scot. 4. d. 13. q. 2. a. 2. Grb. in Can. Missæ lect. 1. a. & Rosella in verbo Missa nu. 2. aurora cõtinet vnã horã, & quintam partem horæ ante solis ortũ, Fratres Mendicantes, & cæteri Religiosi, & Monachi fere omnes priuilegium Pontificium impetrarunt, vt Sacerdotes Superiorum consensu, sacrificare turò queant vna hora ante aurorã, & vna ité post meridiem, itineris, vel alterius legitimi impedimenti causa. Sixtus Quartus concessit facultatem, vt Fratres Minor. Obseruan. causa necessitatis possint ante & post horam statutam ab Ecclesia, Missa celebrare. Innocentius Octauus cõcessit Fratribus instituti Augustiniani, vt expleto Matutinali officio, etiam ante auroram possint Missarum sacrificia facere. Leo Decimus concessit Fratribus Minor. Obseruant. vt consensu Superiorum, quorum conscientiis remittit, quomodo Fratres debeant vti hoc priuilegio, possint celebrare, statim post Matutinum officiũ, & post Meridiem, præsertim diebus, quando est de audiẽda Missa præceptum, quando Fratres debent iter facere, siue quando ex itinere veniunt, & non possunt ante meridiem ad locum peruenire, vbi possit commodè celebrare, vel audire Missam. Hæc omnia habentur in Compendio priuilegiorum, quæ sunt Mẽdicantibus concessa. Eugenius Quartus concessit Cistertiensibus Congregationis in Hispania, vt causa legitima subsistente, possit Missam in Monasteriis, & extra Monasteria dum iter faciunt ante diem, & vsque ad horã Nonã celebrare, vt habetur in Cõpẽdio priuilegiorũ, Cougregation. regularium, obseruan. Sancti Bernardi Cistertien ordinis in Hispania verbo Missæ. Sed Nauar. in Man. c. 25. nu. 85. ait, Videntur priuilegia Sixti quarti Innocentij VIII. & Leonis X. de dicenda Missa ante horam legitimam sublata per decretum Conc. Triden. quod sess. 22. c. de obseruan. & cuitan. in celebrat. Missæ, prohibet ne Sacerdotes aliis horis quàm debitis Missas celebrent. Idem dicit F. Manuel. in Explicat. Bullæ Crucia §. 9. nu. 31. & § 13. nu. 8. Pius V. in Constitutione, 112. in Bullario, quæ incipit. Quo primum tempore. Sic ait. Neue præsules, administratores, Canonici, Cappellani, & alij quocunque nomine nuncupati, presbyteri læculares, aut regulares cuiusuis ordinis, ad Missam aliter quàm à nobis statutum est, celebrandam tentauerit. Declaratio Cardinalium sess. 22. super Decretum Concilij Trident. de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ sic habet. Ante Diem & horis indebitis celebrare nulli licet, etiam vigore priuilegiorum à Sede Apostolica ante Concilium Tridentinum concessorum, placuit confirmari facultatem Florentiæ confraternitati S. Francisci, & S. Mariæ Magdalenæ, celebrandi Missam ante lucem, sed ita, vt Missa non incipitur nisi duabus horis ante solis ortum. Sic ibi. In compendio priuilegiorũ Fratrum Minorum, & aliorum Mendicantium, & non Mendicantium Collectore Hieronymo à Sorbo Prædicatore or- C D

dinis

dinis Cappuccinorum in verbo Missa, post recitata priuilegia circa sacrificium Missæ faciendum in loco, tempore, & modo non debito ponitur Annotatio, quæ sic habet. Omnia supradicta priuilegia dicendi Missam quoad modũ, locum, & tempus sunt iam per Concilium Tridentinũ sublata, & præcipuè illa Sixti IIII. Innocentij VIII. & Leonis X. quoad tempus, sed celebrari debet secundũ Rubricas Missalis nouiiuxta constitutionem 118. Pij V. in Bullario. Ibidem, tamen subiungit Collector, hęc verba, Greg. XIII. anno ij. concessit Congregationi S. Iustinæ, vt dum in itinere fuerint constituti, possint Missam celebrare ante aurorã, & post mediam noctẽ, vt refertur in Compẽdio priuilegiorum S. Hieron. fol. 50. Postea subijcit idem Collector Pius V concessit Societati Iesu, vt refertur in Compendio Priuilegiorum eiusdẽ Societatis in verbo Missa. §. 3. eandem facultatem plenioręm, vt possint celebrare per horam ante auroram, & infra horam post meridiem causa itineris, vel alterius legitimi impedimenti. Sic ille. A

Si quæras, an si Episcopus dum iter facit, velit rem diuinam audire, vel facere, tuta cõscientia queat audire, vel facere ante aurorã, vel post meridiẽ. Respõdet Glos. in c. vlt. de priu. in 6. turò id posse facere. Sic etiam Silu. verb. Mis. 1. 3. 6. decet enim Episcopum quotidie rẽ diuinã audire: nec est, cur iter eius impediatur, aut retardetur. B

Sextò Quæritur, quota pars temporis sit notabilis, vel ante aurorã, vel post meridiem ita, vt si eam partẽ anteponat, vel postponat Sacerdos sine causa iusta, dum Missæ sacrificiũ facit, peccet lethaliter. Nam si paulo ante aurorã, vel paulo post meridiem sacrificet, lethale peccatũ nõ admittit, vt annotauit. Sot. 4. d. 14. q. 2. art. 2. eo, quòd in moribus, parũ pro nihilo habetur. Meo iudicio tertia pars horæ habetur, vt notabilis pars: & ideo si quis sciẽter & sine iusta, & debita causa, tertia parte horæ ante aurorã, vel post meridiem Missæ sacrificium faceret, lethaliter peccaret.

Septimò quæritur, num ante auroram tuta cõscientia Sacerdos sacrificet ob viaticum ægroto iam iam morituro dandum, vbi Eucharistia consecrata non extat? Respondeo cum Palud 4. di 11 in 13. qu. 2. art. 2. Antonino 3 p tit 13. cap. 6xto §. 4. Silu. Missa 1. q. 6. & Nau. in Manua. ca. 26 n. 85. id esse licitum facere. Superioris tamen consensu, vbi præsens fuerit, alioqui eo absente id simpliciter licet facere. Id verò etiam est intelligendum, ne multo tempore ante auroram sacrificium fiat. C

Octauò quæritur, An post meridiem sacram cõmunionem accipere iure, vel consuetudine prohibeamur? Respõdeo, cum Angelo, in verbo Eucharistia 3. n 35. & Silu. Eucharistia. 5. q 1. vers. 5. non esse: neque enim est idem iuris de percipienda Eucharistia, quod de sacrificio faciendo: vt in Missa quæ ante meridiem cœpta, post meridiem continuatur, laicis fas est Eucharistiã sumere, & in illa itidem, quam Sacerdos priuilegio sibi cõcesso, vna hora a meridie inchoauit: ergo qualibet diei hora potest, qui rem diuinam non facit, Eucharistiam suscipere si ieiunus sit: quia nullo Canone, aut iure sumere prohibetur.

Quibus in locis fit Missæ sacrificium faciendum.

CAP. XXVI.

PRimò quæritur, An iure prohibeatur Sacerdos sacrificium facere in aliis locis, præterquam in locis Episcopi auctoritate consecratis? Respondeo. esse prohibitum iure, vt constat ex c. Sicut. De consec. Dist. 1. vbi ex Felice Papa habetur. Sicut non alij, quam sacrati Deo Sacerdotes, debent Missas celebrare, sic non in aliis quàm in Domino consecratis locis, id est, in tabernaculis diuinis precibus à Pontificibus deliburis Missas cantare ad sacrificia offerenda, licet, nisi summa coẽgerit necessitas. Idem habetur in c. Missarum ex Concilio Triburiẽsi, & c. Hic ergo, ex Clemente, & c. Presbyter ex Silues. De Consec. Dist. 1. D

Secundò quæritur, An Episcopi concessu Missæ sacrificium fieri possit in domibus priuatis, aut in locis, videlicet Oratoriis, Sacellis, quæ nõ sunt ab Episcopo cõsecratamve ad Diuinum cultum dedicata, dummodo tamen fiat sacrificium in altari sacro, quod dicitur portatile, sicut habetur in c. concedimus de consec. d. 1. Respondeo, in hunc modũ, Olim sauiente contra Ecclesiã persecutione, sacrificia fiebant in cryptis, spelæacis, & in ædibus priuatis, quoniã his locis, vi persecutionum, Sacerdotes immolare cogebantur: postea iure communi constitutum est, non esse sacrificandũ nisi in locis auctoritate Episcopi cõsecratis dedicatisve: præterquã tempore necessitatis. Et nihilominus ante Concilium Tridentinũ, concessa Episcopi poterat Sacerdos sacrificare in locis, quæ sacrata non essent. Sic Ioan. And. Ancharanus, Francus, Geminianus in c. vlt. de priu. in 6. A

Tertiò quæritur, An Episcopi permissu absque vllo peccato, nunc etiam in priuatis domibus, quæ Sacræ non sint Sacerdos immolare queat. Respondeo, ante Concilium Tridentinũ id Sacerdoti cõsensu Episcopi licuisse facere super altari sacro portatili: nam in c. Clericos. De Consecr. Dist. 1. illud ex Sexta Synodo adfertur: Clericos qui ministrant in Oratoriis, quæ intra domos sunt, cum cõsensu Episcopi loci illius, hoc facere præcipimus. Et in c. Missarũ. De cons. Dist. 1. ex Conc. Triburiensi habetur: Missarum solennia non vbique, sed in locis ab Episcopo (consecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda: Et in c. Hic ergo De cons. Dist. 1. In aliis locis sacrificari, & Missas celebrari non licet, nisi in quibus Episcopus iusserit, aut quæ fuerint ab Episcopo consecrata. Nunc verò post Concilium Triden. vt docet Nauar. in Manua. c. 25. n. 81. solus Romanus Pontifex id concedere potest. Nam sess. 23. in Decreto. De obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ, cautũ est, ne Episcopi patiantur in priuatis domibus, atque omnino extra Ecclesiã, & ad Diuinum cultum tantùm dedicata Oratoria ab eisdẽ ordinariis designandi, & visitãda, sanctum hoc sacrificium à Sæcularibus, aut Regularibus quibuscumque peragi. Sic Concilium. Et Cardinales, ad Declaratione Concilij Tridentini deputati, declararunt, huiusmodi facultatem Episcopos dare non posse. B

Quartò quæritur, An Synodus Tridentina, in eo quod proximè retulimus Decreto deroget priuilegio Episcoporũ, quod habetur in c. Quoniã De Priu. in Sexto, videlicet vt Episcopi, cũ diuersis ex causis à suis Ecclesiis absint, nec semper cõmodè accedere queũt ad sacras ædes, ad rẽ diuinã audiendã, vel faciendã possint altare portatile deferre, & in eo celebrare per se, vel per alios, vbicumque voluerint, vel celebrare, vel audire diuina? Congregatio Cardinaliũ anno 1586. declarauit, non esse derogatũ: quia Concilij decretũ editum fuit ad extirpãdos abusus, at in Episcopis nequaquã est abusus, si quotidie rem diuinã faciat, vel audiat extra sacras ædes, cum legitima causa absunt à suis Ecclesiis, nec ad templa citra incommodum accedunt.

Quintò quæritur, An Episcopi prædicto priuilegio vti possint, quãdo ob incommodam valetudinem domo exire nequeunt: Eadem Cardinaliũ Cõgregatio primũ insinuat posse: quia ratio, & causa itineris, & incommoda valetudo æquiparari videntur: quamuis altero die eadẽ Cõgregatio oppositũ definisse videatur. Certè ante Cõcilium Tridentinum id Episcopis licebat, præsertim ex c. Concedimus, & c. Missarum. De cons. Dist. 1. C

Sextò quæritur, An post Concilium Tridẽtinum, Missæ sacrificium absque peccato hat extra loca consecrata tempore necessitatis, Episcopi consensu, vbi commode id peti, & impetrari potest, aut etiam siue eo, vbi cõmodè peti non potest? Respondeo, cum Soto in 4. d. 11. q 2. art. 1. & Durand. lib. de ritib Eccl Cathol. 1 c. 6. nu. 8 & Nauarro in Manua. c. 25. nu 81. posse: quia Concilium Trident. solùm voluit abusus è medio tollere: at non est abusus, si ob necessitatẽ in locis, quæ consecrata non sunt, immoletur: si quidẽ in c. sicut. De cons. Dist. 1. id permittitur, & in c. Concedimus. De cons. Dist. 1. ex Concilio Triburiensi eadem facultas cõceditur. Quo fit, vt liceat in bello rem diuinã facere sub tentoriis, aut sub dio, in altari tamen portatili consecrato, quod in c. concedimus citato dicitur tabula altaris consecrata, & alicubi vocatur ara sacra, vt Christiani milites rẽ diuinam audiant, vel Eucharistiam sumant. & se ad pugnã feruentiùs, & ardentiùs præparẽt. Item, quando celebrantur solemnes, & publicæ populi supplicationes, & itur ad aliqua parua Oratoria siue sacella, quæ totum populum nõ capiunt, tuta conscientia sit sacrificium ante fores. Sic Sotus, & Nauarrus. Quãdo item Sacerdotes aliqui solent primas hostias immolare, & adeo magna populi multitudo cõfluit ad sacrã ædem, vt eam capere non possit, turò fit sacrificium præ foribus Sacræ ædis. Ita Nauarrus. Sic etiam cum Christianorum exercitus, aut classis ad multum temporis spacium rem diuinam non audiuit, quia non potuit, & ad locum appulit, vbi sub dio possit cõmodè rem sacrã audire, at in mari, aut in flumine fas nunquam est sacrificium Missæ facere ob periculum effusionis sanguinis, vt est communis omnium opinio. D

Septimò quæritur, vtrum per Concilium Tridentinum, sint sublata Priuilegia Fratrum Franciscanorum, & Dominicanorum, quibus indulgebatur ante Concilii, vt sacrificare possent in quolibet loco priuato, mundo tamen, & religiosè parato, etiam sine alia qualibet facultate, absque detrimento tamen parochialis iuris, & in altari portatili consecrato, c. In his, de Priuileg. Respondet Nauarr. in Ma-

nua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nua.cap.25.num.82.esse sublatam: nisi denuo concedantur, aut cõfirmentur, idem dicit Collector Priuilegiorũ Mendicantium, & non Mendicatium, in verbo Missa, in Annotatione, & Durand.lib.1 de ritib.Eccl.Cathol.c.6.nu.8.

Octauo quæritur, An lethale peccatum admittat Sacerdos, qui Sacris operatur in priuatis locis sine iusta, & legitima causa: Sotus 4.d.13.q.2.art.3.negat, nisi adsit, vel conceptio legis, vel aliorum offensio. Sed probabilior est Nauarri sententia in Man.cap.25.nu.81. eum lethaliter peccare, cui quidem fidem facit grauis pœna, in iure cõstituta contra Sacerdotẽ aliter facientem: nã in c. Nullus de consecr.d.1. legimus. Nullus presbyter Missas celebrare præsumat nisi in consecratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij. Et in cõcil.6 gener.can. 31.videtur cõstitui, vt q extra Ecclesiã ministrat, vel baptizat ab officio amoueatur. Et in c.Clericos.de consecr.d.1.

Nonò quæritur, An Generales Regularium Præfecti tuta conscientia queant Oratoria, Sacella, vel ædes ad Diuinum cultum, & Missæ sacrificium deputare? Respõdeo, auctoritate Pontificia Generalibus, & Prouincialibus, ordinũ regularium Præpositis concedi, vt propria templa erigant, ædificent, & ad Diuinas preces, & sacrificia dedicẽt, & Oratoria in propriis ipsorum Ordinum conuentibus, & collegiis designent, & destinent. Nõnulli verò Religiosi quamuis possint, nolint tamen hoc Priuilegio simpliciter vti, nisi vbi, & quando Episcopus præsens non est, & adeo longè abest, vt cõmode conueniri non possit, & vbi Episcopi difficiles se præbent ad id concedendum.

Decimò quæritur, a quonã consecrari Ecclesia debeat? Respondeo, a solo Episcopo, c. Nemo Ecclesiam De Consecr. Dist.1. & debet esse proprius Episcopus, aut saltem cõsecrari Ecclesia sine eius consensu non debet. c. Tua fraternitas. De consecr. Ecclesiæ, vel altaris. Romani Pontificis auctoritate potest committi simplici Sacerdoti Ecclesiæ consecratio. Innotentius, Glossa, & Doctores in cap. Aqua, De consec. Eccl. Ad id tamen non sufficit sola ab Episcopo demandata facultas: Episcopus enim nequit simplici Presbytero mandare, aut committere, quę sunt Pontificij ordinis propria, nec si committat, & mandet, rata, & firma consecratio est. Nec enim Ecclesia censebitur consecrata, si mandato Episcopi eam simplex Sacerdos consecrauerit, licet ea, quæ ad inrisdictionem spectant, Episcopus delegare possit, c. Aqua, De cons. Eccl Et ibi Glos & Doct.

Vndecimò quæritur, quo tempore fieri iure debeat Ecclesiæ consecratio? Respondeo, quolibet die, siue festo, siue profesto, c. Tua fraternitas. De cons. Eccl. Quæres, vndenã constare possit Ecclesiam aliquam esse consecratam? Respondeo ex literis scriptis, quæ in dotationis instrumento, vel ipsius Ecclesiæ libris habentur. Deinde ex signis consecrationis, quæ in ipsius Ecclesię colũnis, aut parietibus imprimuntur. Item, si id ita esse testes affirment. c. solemnitates. de consec. Dist.1. Insuper si cõsecratio testimonio vnius probetur, qui testetur eius rei veritatem, eo quòd viderit, vel certe audiuerit ita se rem habere: in his enim, & similibus, in quibus nemini damnũ infertur, sufficit vnus testis ad faciendam fidem, vt docet Innocentius, cuius sententia communi consensu, teste Abbate in Rubrica de consecrat. est comprobata.

Duodecimò quæritur, quandonam Ecclesia aliqua sit denuò consecranda, aut quia violata, & polluta fuerit, aut quia consecrata non sit? Respondeo, consecrandã esse, quãdo nescitur, ambigitúr ve sit cõsecrata, nec ne, nec appareat vllum consecrationis indicium siue argumẽtum, c. solemnitates de consec.d.1. Deinde, cum Ecclesiæ parietes, aut ex toto, aut maiori ex parte igni exusti sint, in c. Ecclesias, Dist. 68. & c. Ecclesias. De cons Dist. Item, si casu simul corruerint, vel alio modo, simul, nõ paulatim crustam amiserint: nam teste Abbate in c. proposuisti de consec. Eccl. Consecrationis forma in crusta, & superficie imprimitur. Collapso autem tecto, parietibus tamen integris non est opus consecrationem repetere. c. Ligneis. De consec. Eccl.

At in dubium vertitur, an si parietes paulatim decidant, aut crusta spolientur nudenturve, ita tamen, vt paulatim quoque reficiantur. Ecclesia consecrationis formam amittat. Dux sunt opiniones, quarum prima negat, & fuit Hostiensis, Paludani, Antonini, summæ Confessorum, & Pisanæ, quorum sententiæ subscripsit Siluester in verbo consecrat. 2.q.4. vbi citat prædictos auctores. Nititur ea ratione hæc opinio, quòd eadem Ecclesia permanet, quemadmodũ est eadem nauis, cum paulatim reficitur, eadem ciuitas, idẽ populus, idẽ fluuius, aliis hominibus & aquis sibi cõmenter succedentibus, vt cõstat ex l. Quod in rerum, ff. De legibus, & l. Proponebatur, ff. De Iudic. Secũda verò opinio affirmat, quæ Innocentio in Rubrica de consec. Eccl. & Abbati in c. proposuisti. de consec. Eccl placuit, quãm ita confirmant, quia in rebus spiritualibus potius rei veritas, quam iuris fictio consideratur. Cæterum probabilior est prima sententia: nam Ecclesia, quæ paulatim restauratur, ac reficitur, sicut etiam nauis, quæ reparatur, non solùm iuris fictione, sed reuera eadem censetur, eo quòd partes sibi succedunt.

Decimotertiò quæritur, quot modis Ecclesia polluta, aut violata ipso iure habeatur ita, vt reconciliari debeat nõ denuo consecrari? Hanc quæstionem tractant Doctores in c proposuisti de Consec. Eccl. Summistæ in verbo. consec. Nau. in Manua. cap.27.nu.256. Respondeo, multis modis. Primo, quando in Ecclesia, sanguis humanus per iniuriam effunditur, c. Ecclesiis. Dist.68 & c. Ecclesiis. De consecrat. Dist.1.c. Proposuisti. De consecr. Eccles. Dicimus (effunditur) quoniam non sufficit paucarum guttarum sanguininis emissio. Effusionis enim nomine copia significatur, vt ait Abbas in c.proposuisti, de consecr. Eccl. quòd si sanguis minimè fundatur, licet ossa, vel membra conterãtur, aut frangantur, non idcirco polluitur Ecclesia. (Per iniuriam:) quoniam si aliter, vtpote naturali modo, aut casu aliquo, vel ad iustam hominis defensionem sanguis fundatur, non ideo violatur Ecclesia, vt est omnium communis opinio, in cap. Proposuisti. De consecr. Eccles. & cap. Si Ecclesiam. De cõsecr. Eccles. in Sexto. Et refert Siluest. in verbo consecr. 2. q. 5. Nec item si ioco, aut ludo alioquì honesto, & iusto, vt aut Nauarrus, nec etiam si quis infans, aut quis per amentiam furorémve, alienum sanguinem fundat, vt aiunt iidẽ Doctores.

Quæres. An si effusionis sanguinis causa præbeatur, aut si quis absque vlla effusione sanguinis in Ecclesia occidatur, eo ipso illa violetur? Respondeo, violari: nam sufficit si quis in Ecclesia vulneretur, etiamsi extra Ecclesiam exeat, antequam sanguis fundatur, vt Glossa, & alij annotarunt. Non tamen satis est, vt Ecclesia violetur, si quis extra illã vulnus accipiat. & in templum ingressus ibi sanguinẽ fundat, vt ait Glossa communi cõsensu approbata. Non etiam sufficit, si Iudex in Ecclesia mortis sententiam in aliquem ferat, dummodo nulla in ea sit sanguis effusio. Satis item est ad Ecclesiam polluendam, si quis in illa suffocetur, aut quolibet alio modo interficiatur iniquè, siue iniustè, citra vllam sanguinis effusionem, vt docet Glossa in cap. Proposuisti, etiamsi martyri pro fide, & religione Christi vulneretur, aut trucidetur, iuxta Glossam, & communem omnium sententiam, quam refert Siluester consceratio. 2.q.5. Quæres, an satis sit ad Ecclesiæ violationem, si quis ex æde sacra aliquem extra Ecclesiam constitutum vulneret, aut perimat telo aliquo immisso? Respondeo, minimè, cum tamen contrarium sufficiat, si quis extra Ecclesiam positus iaculum mittat in aliquem, qui in templo commoratur, vt eũ necet, aut sauciet.

Rogabis, An si quis vulneratur per iniuriam, aut occiditur in tecto templi, aut in cauerna, & spelunca sub templo sita, eo ipso Ecclesia polluatur? Respõdeo, minimè, vt Glossa docet. Item, si quis mentis compos ira, vel odio seipsum in Ecclesia interficiat, vel vulneret, Ecclesia polluitur. Siluc. consecr. 2.q.5. ex Geminiano.

Secundò modo polluitur Ecclesia per voluntariam emissionem humani seminis in ipsa, & satis est, si semen emittitur etiam per coniugalem congressum, quamuis quidam è veteribus, quos sequitur Rosella, oppositum senserint, vt notant Glossa, & alij in cap. Ecclesiis. de consecr.dist. 1. & Silu. consecr. 2.q.5. in tertio casu. Necesse tamen est, vt sit voluntaria seminis effusio: fallitur enim Angelus, vt ait Siluester, ratus Ecclesiam pollui, si semen per somnum fundatur.

Tertiò, quando in Ecclesia aliquis excommunicatus sepelitur, cap. Consuluisti. de consecr. Eccl. vbi statuitur, cœmeteria, in quibus excommunicati sepeliuntur, esse polluta. Ergo polluitur quoque Ecclesia, in qua excommunicatus sepelitur: & cadauer eius erui debet, si discerni queat, & extra Ecclesiam proijci, c. Sacris, de sepultu.

Quartò modo, quando in Ecclesia aliquis Paganus sepelitur, c. Ecclesiam, de consecr. dist. 1. Si quæras, an tunc in his casibus auulso corpore parietes abradi debeant, & tigna? Ioannes Andreas concedit in c. Proposuisti, de consecr Eccles & probat ex c. Eccl. 1. de consc. dist. 1. vbi id aperte constituitur. Ait tamen Abbas in eodem capite id fieri non oportere, quando Ecclesia est consecrata: nã consecrationis forma priuaretur, si parietes abraderentur. Quando verò non est consecrata, fieri debet, & ita intelligitur c. Ecclesiam, præcitatum.

Quintò, quando Ecclesia per Episcopum excommunicatum publicè, consecratur. Hic modus in iure expressim non continetur in cap. Consuluisti. de consecrat. Eccles. Ioan. Andreæ. eum inter cæteros recenset. Sic etiam Abbas, & alij Ioannem Andreæ sequuti. Quæres, an quãdo Ecclesia polluitur, Cœmeterium quoque polluatur? Respondeo, polluì, si sit cum Ecclesia coniunctum pollato tamen Cœmeterio non violatur Ecclesia, etiam illi coniuncta: nec vno Cœmeterio polluto, polluitur alterum etiam illi coniunctum per medium parietem, cap. si Ecclesiam. de consecr. Ecclesiæ in sexto. Porrò Ecclesia polluta occultè, non indiget reconciliatione, quamdiu latet. Abbas, & Nauar. & alij locis citatis: at quando incipit publica, & manifesta esse violatio, opus est, vt Ecclesia reconcilietur.

Decimoquartò quæritur, An Ecclesia etiam ea, quæ non est consecrata, violetur, & polluatur? Respondeo, si sit sacrata, siue vt passim vocari solet benedicta, hoc est, sola Episcopi auctoritate consuetis Ecclesiæ precibus, & per solam sacræ aquæ aspersionem ad rem diuinam destinata, etiam pollui eisdem modis, quibus Ecclesia consecrata, vt est communis opinio.

Decimoquintò quæritur, Quo pacto Ecclesia, quæ est consecrata, aut per Episcopum ad res diuinas deputata, quando polluitur, aut violatur, reconciliari iure debeat? Respondeo, Ecclesiam consecratam reconciliandam esse per Episcopum proprium, vel alienum eo consentiente, & per aquam ab Episcopo sacratam: nec potest eiusmodi Ecclesiam reconciliare simplex Presbyter, nisi id Romanus Pontifex committat. Ecclesia verò, quæ non est consecrata, dicata tamen solitis precibus ad diuinos vsus per Episcopum, quæ vulgò dicitur Benedicta, reconciliari potest per simplicem Sacerdotem. Deinde, consecratam Ecclesiam reconciliat Episcopus per aquam cum vino, & cinere sacratam, vt dicitur in cap. Proposuisti. de consecr. Eccles. at Ecclesia, quæ non est consecrata, quæ Benedicta vocatur, reconciliatur solius aquæ sacratæ aspersione. Porrò. Ecclesia consecratur manu Episcopi, at ea, quæ Benedicta dicitur, solis Episcopi precibus, & aquæ sactæ aspersione ad diuinos vsus destinatur.

Decimosextò quæritur, quam pœnam incurrat Sacerdos, qui sacrificat in Ecclesia polluta, & nondum reconciliata? Sensit Hostiensis in cap. vlt. de consecrat. Eccles. cum irregularitatem contrahere. Sed oppositum est in iure decretum: nam in cap. Is qui De sentent. excomm. in sexto, habetur: Is qui in Ecclesia, quæ est sanguinis, aut seminis effusione polluta, scienter celebrare præsumit, licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen, cum id non sit expressum in iure, laqueum non incurrit. Hæc ibi, At verò, vt Angelus, & Siluester in verbo suspensio. q.6. versic. 25. ex Archidiac. Ioan Andrea, & Geminiano, docent, tali Sacerdoti interdicitur ingressu in Ecclesiam, vt colligi videtur ex cap. Episcoporum de priuil. in sexto. Et locum habet in Sacerdote, siue sæculari, siue irregulari cuiuslibet ordinis. An verò solùm comprehendat eos, qui sunt ab Ordinarij potestate exempti, dubiæ quæstionis est. Nam Siluester, & alij aiunt, comprehendere, tùm exemptos, tùm etiã alios: alij dicunt comprehendere solùm exemptos, de quare dicam alibi Quare, si, cum sit ab ingressu in Ecclesiam prohibitus, sacrificium fecerit in Ecclesia, irregularitatem contrahit. Nam in cap. Is cui, de sent. excom. in sexto, apertè dicitur: Is qui est Ecclesiæ interdictus ingressus irregularis efficitur, si contra interdictum huiusmodi diuinis in ea se ingerat suo officio fungens, vt prius. Sic ibi.

Decimoseptimò quæritur, qua pœna afficiatur Sacerdos, qui sacrificat in Ecclesia interdicto suì delecta? Respondeo in cap. Is qui, de sent. excom in sexto. Sic haberi. Is qui scienter in loco celebrat supposito interdicto, irregularitatem incurrit.

De Altari in quo Sacrosanctum Missæ Sacrificium iure fieri debet.

Cap. XXVII.

Vertitur primò, in quonam altari sit sacrificãdũ? Respondeo, in altari auctoritate Episcopi consecrato, cap. Altaria, de consecrat. dist. 1. Altare autem est duplex. Vnum, quod Portatile vocatur, eo quod à loco in locum mutari, & transferri queat. In iure, viaticum appellatur, in c. vlt. de priuil. in 6. & in c. Concedimus, de cõsecr. dist 1. vocatur tabula altaris consecrata: alicubi dicitur ara sacra. Alterum stabile, quod à loco non mouetur: hoc autem altare aliquando est consecratum, & tunc in eo sine altari portatili consecrato superpositio iure sacrificium fit. Aliquando verò non est consecratum, in quo sine portatili altari Missæ sacrificium offerri non potest. Portatile altare semper solet esse consecratum.

Secundò quæritur, Ex qua materia constare debeat Altare consecratum? Respondeo, oportere esse lapidem iure communi non terreum, aut ligneum, cap. Altare. de consecrat. dist. 1. Si verò consecratum non sit, confici potest ex terra, & lignis. Quo fit vt portatile altare sit necessariò lapideum, quia, vt dixi, est consecratum: nihilominus tamen potest esse inclusum, vel superpositum in tabula lignea, vel in aliqua alia materia.

Tertiò quæritur, A quonam altare debeat consecrari? Respondeo ab Episcopo, c. Nullus Presbyter 2. & c. Concedimus de consecr. dist. 1.

Quartò quæritur, An Episcopus possit simplici Presbytero committere, & delegare consecrationem altaris? Respondeo, Romani Pontificis auctoritate id posse committi, quoniam altarium consecratio solùm est iure Canonico instituta. At verò Episcopus id non potest, cum in ius commune Canonicũ auctoritatem non habeat. Ius autem commune altarium consecrationem Episcopis reseruat, cap. Quamuis. distinct. 68. & quæ sunt Ordinis, ne quit Episcopus simplici Presbytero delegare, licet possit, quæ sunt inrisdictionis, in cap. Aqua. de consecr. Ecclesiæ.

Quintò quæritur, An simplex Sacerdos consuetudine, vel prescriptione, ius, & potestatem possit acquirere altaria consecrandi? Vna est omnium sententia non posse, quia quæ ad Ordinem proprium Episcoporum spectant, ea nec Episcopus committere Presbytero, nec Presbyter vllo prescriptionis iure sibi vnquam acquirere potest: quæ verò ad inrisdictionem, vel dignitatem pertinent, & potest Episcopus delegare Presbytero, & Presbyter potest consuetudine, vel præscriptione obtinere. Sic Ioan. Andreas, Abbas, Cardinalis, Angelus. Rosella, Siluester, Tabienfis, Armilla in cap. 1 de consecrat. Eccles. & in verbo, Altare.

Dubiæ tamen quæstionis est, an ius altaria consecrandi conueniat Episcopis ratione Ordinis, an verò ratione inrisdictionis, aut dignitatis? Equidem conuenire illis ratione Ordinis, insinuatur in cap. Quamuis. distinct. 68. vbi ex Leone I. habetur, Episcoporum esse, Presbyteros Diaconos, & Virgines consecrare, altare construere, sacrare, & vngere. Et animaduertendum est ad Ordinem Episcoporum quædam iure diuino pertinere: cuiusmodi sunt Sacramentum Confirmationis conferre, & ad Ordines promouere. Alia verò iure Canonico, vt Virgines, templa, altaria, vasa, vestes consecrare: quorum nullum, potest simplex sibi Sacerdos vlla consuetudine, vel præscriptione acquirere.

Obijcies, ea, quæ spectant ad Episcoporum Ordinem, iure tantùm Canonico, si à simplici Sacerdote fiant, malè quidem fieri, sed valere. Respondeo, quæ conueniunt alicui non ratione quidẽ sui muneris, & officij, sed alterius cõmissione & mandato, nequaquam valere, quandocumquè absque legitima commissione, & mandato fiunt. Quæres, quidnam sit, Altaris consecrationem à simplici Sacerdote factam non valere? Respondeo, hoc solùm, quod huiusmodi altare tale haberur, & tale censetur, ac si consecratum non esset, quia illud vt profanum altare habet Ecclesia: ac proinde qui in eo sacrificium faceret in pœnas Iuris incurreret constituras in eos, qui Missam celebrant in altari, quod consecratum non est. Idem iuris est de consecratione templi, calicis & vestium, quod est de Altaris consecratione: Ea enim Episcopi auctoritate consecrari debent, nec potest ea Presbyter consecrare Episcopi mandato.

Sextò quæritur, Quisnam possit altare construere, destruere? item, ac demoliri? Respondeo, in Ecclesia, quæ consecratæ non sunt, quilibet? Presbyter potest erigere, & destruere altare stabile, quod consecratum non est: in Ecclesiis verò consecratis nullum altare potest erigere, & construere sine Episcopi consensu. In cap. Nullus Presbyter. de consecrat. dist. 1. ita statuitur: Nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci fuerit sanctificatum, vel permissum, vt sit discretio inter sacrum, & non sacrum. & in cap. Quamuis dist. 68. habetur: Presbyteris nec erigere altare, nec Ecclesias consecrare licitum est. Vbi Glossa communi consensu approbata sic annotat. In Ecclesia consecrata non est licitum Presbyteris erigere altaria: nam ante consecrationem licebat. Eodem modo absque consensu Episcopi in Ecclesia consecrata nullus potest altaria destruere, c. Ecclesiæ, &c. Placuit de consecr. d.1. In Ecclesia, quæ consecrata non est, quilibet suo iure potest altaria, quæ sacra non sunt, demoliri Glossa in cap Quamuis distinctione 68.

Septimò quæritur, Quantæ magnitudinis debeat esse altare portatile? Respondeo, tantæ, vt possit capere pedem calicis, & hostiam consecratam. Ita communis opinio. Quod sic debet intelligi, vt ista commodè capiat maiori ex parte: nimirum, vt hostia, & calix maiori ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Partes sint in altari: deinde vt ista duo secundum maiorem partem in altari sint tempore quo fit eorum consecratio: ita vt Sacerdos vere dicatur conficere in altari consecrationem hostiæ. Hæc Silvester in verbo, Altare, numero 1 ex Paludano. Hinc est, vt mitrare portatile, quamuis parum sit capax eo possit consecrationis vtriusque, cum sit quia si modicus sit pes calicis, & hostia quoque modica, commodè vtrumque capiet alicare alioqui parum. Vt enim quidam alij merito annotarunt, ad consecrationem corporis, & sanguinis Domini dum fit, requiritur altare consecratum, & corporale itidem consecratum: sed ad Eucharistiam iam consecratam excipiendam, retinendam, & asseruandam non requiritur, vt consecratum sit vasculum, quod excipit ipsum, ac retinet: in pixide enim, quæ non est consecrata Eucharistia reponi, & asseruari potest, ac solet.

Octauo quæritur, An ad subsistantiam consecrationis altaris pertineat, necea fiat sine reliquiis Sanctorum? Duplex est opinio, Vna dicentium præcipere quidam Ecclesiam ne fiat altaris consecratio sine reliquiis Sanctorum: attamen si fieret consecratio, valeret. Sic Hugo, Altensis, & Angelus. Et probant ex cap. Conecdimus, de consecrat. dist. 1. & ex eo quod in Codicibus Ecclesiasticis antiquis Missarum ordinem & formulam continentibus annotatur in hæc verba: Si reliquiæ non fuerint in altari, consultatur illa particula Orationis, quæ dicitur post confessionem, scilicet: Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic sunt, &c. Idem videtur sentire Sot. in 4. distinct. 13. quæst. 1. ar. 3. vbi ait Canones Ecclesiæ, quibus præcipitur ne altaria sine sacris reliquiis consecrentur nunc non esse seruandos, nisi vbi sacræ reliquiæ haberi possunt. Altera est opinio, non solum Ecclesiæ præcepto oportere in consecratione altaris reliquias poni, sed etiam ad subsistantiam eiusdem consecrationis pertinere: ita vt altare sine reliquiis consecratum, pro altari profano, quod consecratum non sit, haberi debeat. Huius fuerit sententiæ Silvester, Tabiensis, & alij plerique qui aiunt, hanc communem esse sententiam: quæ sane est probabilior, magisque cum ipso iure conueniens. Etenim in cap. Placuit, de consecrat. dist. 1. ex Concilio Africano habetur: Placuit vt altaria, quæ passim per agros, & per villas tanquam memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, & reliquiæ Martyrii conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur, & in capit. de Fabrica, de consecrat. dist. 1. decernitur, Ecclesiam, si diruta fuerit, instaurandam: & si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint: nihil iudicamus officere, cum in ea fuerit Missarum solemnitas celebrata. Quod perinde est, ac si diceretur consecrationem Ecclesiæ sine reliquiis Sanctorum non fieri: quamuis Ecclesia diruta instaurari sine ipsis queat, eo quòd ipsarum loco, sint Missæ ante ibidem celebratæ. Porro vbi sacræ reliquiæ haberi non possent, altaria consecranda non essent, nisi Romani Pontificis consensu.

Quæres an si in certo aliquo loco Reliquiæ Martyris collocatæ sint iure suo aliis Reliquiis, possit altare multò altius superpositum construi? Respondeo, esse distinguendum, aut altare superponitur, ita vt aliqua ex parte coniungatur loco, in quo sunt Reliquiæ repositæ: & tunc nō est necesse alias Reliquias in altaris consecratione reponere: quia eo ipso, quòd superpositum altare cum loco Reliquiarū aliqua ex parte cohæret, vnum cū eo iure censetur: vt si ex loco Reliquiarum eo tumulo erigantur, quibus altare superponitur: aut altare nulla ex parte cum loco Reliquiarū coniungitur: & tunc sine aliis Reliquiis cōsecrari iure oportet, quia est omnino a loco Reliquiarum seiūctū.

Nonò quæritur, An loco Reliquiarum in altari, quod consecratur, licitum sit corpus Dominicū collocare, quando nihil est omnino Reliquiarū? Glossa cum Ioanne in c. Placuit de consecrat dist 1. id iure fieri affirmat, quod ipsum etiam Abbas, & ante eum docuerat Ioannes Andreas in cap. 1. de consecratio. Eccles. Hostiensis autem in sum. tit de consecrat. Eccles. testatur se de hac re Innocentium consuluisse, & responsum accepisse, id nequaquam esse faciendum. Cuius rei Ioannes Andreas hanc reddit rationem: quia corpus, inquit, Christi venitur tamquam cibus animæ, & conseruatur, vt ægrotantibus tamquam viaticum detur: ac proinde ad alios vsus adhiberi non debet. Sic etiam Abbas, & post eos Angelus, Silvester, Tabiensis, & cæteri in verbo, Altare, tradidere. Incertum est autem, quod de Leone prodirum memoriæ est, dedisse eum scilicet partem Eucharistiæ ad consecrationem altaris: & quamuis id verum esse fateamur, nunc faciendum non est.

Decimò quæritur, An liceat Presbytero in altari sacrificare, in quo Episcopus eodem die rem diuinam fecerit? Ratio dubitandi est, quia in cap. In altari, de consecrat. dist. 1. habetur: In altari, in quo Episcopus Missam cantauit Presbyter eodem die aliam celebrare non præsumat. Vbi Glossa testatur, hoc esse cōstitutum ob honorem, qui Episcopo debetur, & intelligi eodem die sacrificare non debere Presbyterum absque Episcopi consensu, vel absque graui necessitate, vt in Episcopis Missæ sacrificium nō perficerit. Huius quoque sententiæ fuere Angelus, Silvester, Tabiensis, & Armilla in verbo, Altare. Verum hic canon videtur desuetudine alicubi abrogatus, & forte olim locum habebat, quando Episcopus in propria Ecclesiis, & in sua Diœcesi, & solemni cæremonia, & religione rem diuinam celebrabat.

Vndecimò quæritur, An Sacerdos volens in aliquo certo altari sacrificium facere, debeat prius inquirere sit ne altare consecratum, corporalia itidem, ac cætera linteola, vestesque sacratæ? Respondeo cum Soto: quando hæc rei diuinæ inseruiunt de more, nihil est inquirendum: quando item hæc a proprio Parocho offeruntur.

Duodecimò quæritur, Quot modis altare consecratum desinat esse sacrū? Respondeo, distinguendū esse, aut altare est stabile, aut portatile. Si stabile consecrationis formam amittit, si eius mensa a stipite, vel columnis, quibus innititur, amoueatur, vel ita frāgatur, vt ad vsus, ad quos est consecratum redditum sit ineptum, vel inutile, aut nimium deformē: quod arbitrio Episcopi iudicari debet. Secus erit, si tantūm modicè frangatur dumodo fractæ nō sint duæ partes vbi facta est altaris consecratio. Deinde consecrationis forma priuatur, si sepulchri signum, & repositorium reliquiarum in quo reliquiæ conduntur, remoueatur, frangatur, minuatur ite. Si verò portatile sit altare consecrationē spoliatur cum remouetur lapis a ligno, in quo est sepulchri signum, & vbi reliquiæ reponuntur aut cum est in ipso lapide signū, & auellitur ab eo: item si lapis ipse notabiliter frangatur. Non autem consecratione nudatur, quando lapis est in ligno, & sepulchrum in lapide, & amouetur lapis a ligno vt rectè tradidit Silvester in verbo, Altare. q. 9. contra Panormitanum, & Angelum.

Decimotertiò quæritur, An eodem die plura altaria eiusdem Ecclesiæ iure conferentur? Respondeo, iure consecrari, quia eodem die tàs est plures Episcopos consecrare. cap. Cum sis, de consecr. Eccles.

Decimoquartò quæritur, An polluta & violata Ecclesia, altare quoque pro polluto, violatóque haberi debeat? Respondeo quandocunque violatur Ecclesia, altare videlicet stabile, non portatile, in ea contentum aut certè positum in loco, qui cum Ecclesia coniungitur, pollui, & violari, & è contrario. Nam si polluitur Ecclesia, violatur ex toto, non ex parte. Item si polluitur altare, quod est in Ecclesia, necesse est, vt Ecclesia ex toco violetur. Syluester in verbo, Altare. quæst. 11. ex Abbate in capit. Proposuisti, de consecrat Eccles.

Quæres an idem iuris sit, quando Ecclesia amittit consecrationem: Respondeo, minime, quoniam Ecclesia amittit consecretione eius partetibus diruris, vel exustis: altari integro permanente, & è contratio, altare fractum, amplius consecratum non est: nec tamen ideirco Ecclesia sua consecratione priuatur. Silvester, & Abbas locis citatis.

De Calice, corporalibus & cæteris vestibus sacris, quibus vtitur Sacerdos, dum Missa sacrificium facit, & effert.

Cap. XXVIII.

Quæritur primò, An ad Missæ sacrificium calix consecratus, & patena similiter consecrata requirantur? Respondeo, requiri, & tùm Calix, tum patena debent à proprio Episcopo consecrari, cap. Vasa. de consecrat. distinct. 1. Patena dicitur Latinè patina: patinæ verò erant vasa, in quibus dapes ad mensam afferebantur: vnde patinæ in Ecclesia, & altari sunt ad corpus Christi recipiendum, continendum, & ministrandum populo: sicut calices sunt vasa, ad Christi sanguinem excipiendum. Patena, inquit Isidorus libr. 20. Etymolog capit. 4. vasis genus à patendo dictum quod dispansis, patentibusque oris sit. Patenarum meminit Columella libr. 12. capitul. 43. inde patellæ, de quibus apud Varronem, Festum, & Isidorum. Patenæ sacræ olim in Ecclesia magnæ erant ex auro argento, ponderis quindecim, & triginta librarum, vt patet in Pontificali ex Damaso: nunc verò sunt paruæ.

Quæres

Quæres, An calix Episcopi mandato a simplici Presbytero consecrari queat? Respondeo, minimè: quia consecratæ vasa, ad Ordinem spectat Episcopi, & proinde consuetudinem, vel prescriptione id Presbyteris, non potest conuenire. Romanus tamen Pontifex potest Presbyteris committere, vt vasa nempe calices & patenas consecrent.

Secundo quæritur: An Abbates, qui Pontificiis insignibus vtuntur, iure, vel consuetudine calices consecrent? Respondeo cum Glossa in cap. Abbates, de priuil. in sexto, id potestatis non habere vlla iuris auctoritate, vel vi consuetudinis, sed solo priuilegio. Sic etiam ibi Franeus, & Ancharanus, Gemintanus Silvester tamen, Tabiensis, & Armilla in verbo, Calix, & in verbo Benedictio, & in verbo Abbas, videntur asserere, id eos habere ex iure, vel consuetudine. Sed hi auctores facilè eò ciliantur, si dicamus eā habere facultatē Abbates priuilegio canonico, hoc est quod in ipso iure expressum continetur, ita vt rectè iuris priuilegium dicatur. Si quæras, quomodo Calicis, & Patenæ consecratio fieri debeat. Respondeo, tùm Calicem, tùm Patenam sacrari manu Episcopi per chrismatis vnctionem.

Tertiò quæritur, Ex qua materia debeat Calix, & Patena confari? Respondeo, in capit. Vasa, de consecrat distinct. 1. scriptum esse: Olim Sacerdotes, non aureis, sed ligneis vasculis, & calicibus, & patenis vitreis vsos fuisse: nunc verò non nisi aureis: vel argenteis, & in cap. Vt calix de consecr. distinct. 1. statuitur: Vt calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino tamen ex argento fiat: Si autem tam pauper est (Sacerdos) saltem stanneum calicem habeat. De ære autem, vel auricalcho calix non fiat, ne ob vini virtutem æruginem faciat, & vomitum prouocet. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat Missam cantare. Hæc ibi. Tertullianus lib. de pudicitia, calices vitreos fuisse, & frangi faciles indicat. Hieronymus verò loquens de Exuperio in epist. 4. ad Rusticum. Nihil, inquit, illo ditius, qui corpus Domini vimineo canistro, & sanguinem portabat in vitro. Zepherinus instituit, vt calices non ex ligno, vt antea, sed ex vitro, vel ex auro vel argento, vel stanno fierent vt testantur Damasus in Pontificali. Vualfrid. de rebus Eccles. capitul. 24. Radulphus, de canon. obseruan. propos. vltim. Platina in vita eius. Tandem Zepherini constitutio antiquata est, & sancitum, vt nec ex vitro fierent propter fragilitatem: nec ex ligno ob raritatem, qua Sacramentum imbibitur: nec ex ære, ob tætrum saporem: nec ex auricalcho, quia æruginem facit, & vomitum excitat. Sic ex Concilio Rhemensi, & Triburien. vt habetur in cap. Vasa, & cap. Vt calix, supra citatis. Vualfridus testatur in lib. de rebus Eccles. cap. 24. Bonifacium martyrem dicere solitum: Olim aurei Sacerdotes ligneis calicibus vtebantur: nunc lignei Sacerdotes aureis calicibus. In vitis Pontificum Siluestri, Dama, & Anastasij Bibliothecarij frequens mentio est calicum maiorum, minorum, & ministerialium, quos Pontifices, & Imperatores Ecclesiæ donabant. Ministeriales dicti sunt, quia in his sanguis Domini populo ministrabatur.

Quarto quæritur, Quandonam calix, consecrationis formam amittat? Respondeo: Si argenteus calix sit, & post consecrationem inaueretur, formam consecrationis amittit: quia in superficiem caliris forma consecrationis inducitur. Ita Silvester, Tabiensis, Armilla in verbo, Calix, ex Paludano.

Quintò quæritur, An calix ex certis quibusdam ictibus qui solent ab aurifice infigi, vt de integro iure inaurari queat, amittat consecrationis formam? Respondeo, minimè: nam est consuetudine receptum, vt huiusmodi ictibus calix afficiatur, cum domùo auro tegitur aurificis opera, & tamen iterū consecrari non solet. Sic auctores supra citati.

Sexto quæritur, An calix formam consecrationis retineat, cum aurum, quod est inauratus, amittit? Exemplum appono: sit calix argenteus, & inauratus, & aurum decidat, an eo ipso consecratione spolietur? Angelus, Silvester, Tabiensis, & Armilla in verbo, Calix, respondent: Vel calix aurum paulatim amittit, ob vsum quotidianum, quo atteritur, & tunc consecratione non denudatur, quia antequam ex toto aurum decidat, reficitur, & instauratur: nam pars consecrata tanquam dignior trahit ad se partem auri non consecrari denuo adiectam: Vel aurum ex toto simul decidit, & tunc calix sua consecratione priuatur: eo quòd antequam pars auri accederet, totum aurum euanuit.

Septimò quæritur, An calix amittat consecrationem, cum eius scyphus in totum a pede separatur, iterumque coniungitur? Respondeo, ex vnanimi omnium consensu, tunc amitterre: quia nimirum scyphus sine pede inferuire amplius non potest, in diuino vsu, ob quem est cōsecratus.

Sed dubiæ quæstionis est, An amittat consecrationem calix, quando ita est à principio arte elaboratus, vt scyphus a pede amoueri, & adaptari iterum, & coniungi pro arbitrio nostro facile queat? Respondeo cum Armilla in verbo, Calix. nu. 2. huiusmodi calicem adhuc consecrationem retinere, quia calix à principio ita factus, vt facilius, & cōmodius, separatim ex loco in locum transferri queat. Sic enim plerunque fiunt vestes, aut mensæ fissiculi, fibulisue colligatæ, & adstrictæ, quæ si deinde sacrarentur, non ideo consecrationis fierent expertes, si annullis, illis funiculis, fibulisue solutis in partes seponerentur: talis enim partium diuisio mensam, aut vestem non scindit, sed vinculis, quibus est alligata, soluti. Idem planè est de calice iudicandum: aliquando enim cum separatur scyphus a pede, calix ipse verè dicitur scindi, & proinde consecratione priuari: aliquando verò separatur, quia nexu, & vinculo solvitur, quo cum pede cohæret, & tunc non scinditur vere, & idcirco seruat consecrationem.

Octauò quæritur, Qualia debeant esse corporalia, & Pallæ quibus Sacerdotem in Missæ sacrificio vti oportet? Respondeo, corporale dici pannum, in quo sacrum Christi corpus reponitur, dum fit Missæ sacrificium: quod quidem corporale iure debet esse ex lino, non serico, purpura aut intincto panno. In cap. Consulto, de consecr. distinct. 1. ita statutum est. In altaris sacrificio, nemo in serico panno aut intincto Missam celebrare præsumat, sed in linco. Ibidem etiam habetur, huiusmodi corporale debere esse ab Episcopo consecratum. Quæstionis est dubiæ, an corporalia esse possint ex cannabe. ratio dubitandi est, quia cannabis a lino specie distinguitur, ergo cum corporalia ex lino esse debebant, ex cannabe esse non possunt. Respondeo rum Tabien. verbo, Missa, quæst. 9. & Armilla verbo, Missa, num. 6. Corporalia esse posse ex cannabe, & id vsu receptum est: nam parum, aut nihil refert, cannabis specie a lino differat. satis est id, quod est in vsu: nam sicut ex lino fiunt chordæ, funes, retia, & vestes intimæ albæ, sic etiā fiut ex cannabe lineæ vestes intimæ, & albæ. Item hæ vestes vsu ipso habentur pro vestibus lineis. Si quæras, an corporalia esse queant ex Gossipio. Respondeo, primū testari lib. 19. capitul. 1. ex Gossipio fieri lina xylina: quod si ex eo fiunt lineæ vestes, hoc sufficit. Dictum est corporale quoniam in eo reponitur, & continetur corpus Domini, inde enim nomen accepit, quasi corporis Christi: in altari indumentum. Et ideo lineum esse debet, ac mundum, vt in cap. Consulto dicitur, quia refert Sindonem illam mundam, qua corpus Domini obuolutum sepulturæ mandarum est.

Porrò quidam corporali etiam totum calicem tegunt: alij verò tantummodo ipsum corporale super altare, siue portatile, siue stabile extendunt, Sub corporali ponuntur, quæ dicuntur Pallæ, quæ etiam lineæ, & mundæ, & ab Episcopo consecratæ esse debent. Palla olim erat honestæ mulieres vestimentum sicut pallium dicebatur vtri indumentum, quod tunicæ superponi solebat. Dicta est Palla, teste Varrone, eo quod sit vestimentum, quod palam, & foris est, ad vestigia vsque demissum. Corporale alij quando dicitur palla, quasi corporis Christi, vt ante iam dixi, in altari indumentum: pallium verò dicitur palla altaris quasi ipsius altaris vestimentum, capit. Altaris, & capit. Nemo de consecrat. distinct. 1. & capit. Sacratas, distinct. 24. Optatus Mileuitanus, libr. 6. contra Donatistas quæritur, quod pallas altaris ceperant, & quasi pollutas abiuerant. Victor similiter lib. 1. de persequut. Vuandal. conqueritur, quod Proculus quidam de pallis per nefas camisias sibi, & fœmoralia fecerat: quem tamen breui frustratim sibi linguam comedentem turpissimè periisse testatur. His pallis superponitur corporale.

Quæres, quoē debeant esse pallæ? Angelus, & quidam alij in verbo Corporalia exigunt tres ob honorem, & cultum Sanctæ Trinitatis. Sed ipsemet Angelus, & communis omnium opinio censet sufficere duas præter corporale. Quæres etiam, an sufficiat vna sola aliquando? Respondeo cum Siluestro, & Rosella in verbo, Corporalia. Si talis, ac tanta sit, vt complicari possit, sufficere, quoniam perinde est, ac si duæ reponerentur: immo quando hæc etiam abesset, ac necessitas faciendi sacrificij postularet, posset vna sufficere. Radulphus Tungrensis in libello de canon. obseruan. propos. vltim. & Durand. in rationa diuinorum offic. li. 4. c. 29. aiunt Romanos, Italos, & Germanos vti solere duobus corporalibus, Gallos verò vno: Et Corporalia videtur intelligere Pallas, quibus corporale superponitur. Postremò quis roget, an aliquando fas sit vti in Missæ sacrificio pallis minimè sacratis? Respondet Silvester in verbo, Benedictio, q. 5. tempore necessitatis sufficere mappas, quas laici suis mēsis imponunt, & quibus deinde ipsimet laici vti possint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonò quæritur, Quales esse iure debeant vestes, quibus in sacrificio Missæ faciendo, Sacerdos induitur? Respondeo, huius generis vestes esse numero sex, quibus Latina Ecclesia vti consuevit, scilicet Amictum, Albam, Cingulum, Manipulum, Stolam, & casulam. Inter omnes convenit, has vestes debere esse ab Episcopo sacratas: quamvis Scotus 4 dist. 13. quæst. 2. Richar. 4 dist. 13 art. 1 q. 4 docuerant cingulum alicubi non sacrari. Attamè communi vsu est receptum, vt sacretur ab Episcopo, vt ait Navarr. in Manu. cap. 23. nu. 84. Hæ item vestes, tùm consecrationis formam amittant, cum ita sciduntur, aut rumpuntur, vt apæ amplius non sint ad eos vsus, ad quos sacrantur: alioqui formam consecrationis retinent, etiamsi aliqua pars, quæ sacrata non est, vna cum filo profano non sacro assuatur.

Dubitabis, an Casula, Manipulus, & Stola seruite ab vtraque parte queant, etiam si vnica tantùm consecratione ab Episcopo sacrentur? Respondeo cum Palud. 4. dist. 13. q. 2. & Silu. Benedicto. q. 6. id tutò fieri posse, vt si gemino colore afficiantur ad varios dies festos Ecclesiæ colendos: nam loco duarum hæ vestes inseruient. Deinde, si Stola, Manipulus, Casula, Cingulum, dum sacrantur ab Episcopo, duplicata fuerint, consecrationis forma non prius antur, tametsi postea diuidantur, vt ex Paludano Siluester loco citato, docet: nam vtraque pars sacrata permanet: Et perinde est, ac si multæ simul vestes consecrarentur. Si roges, an si ex Manipulo stola fiat, & ex Stola Manipulus, hic sit denuò consecrandus? Respondeo cum Paludano, & Siluestro locis citatis, minimè, quoniam non differunt earum vestium consecrationes: nam longitudo, & breuitas vestis formam non mutat: si vestis apta sit ad eos diuinos vsus, propter quos sacra facta est. Stola item erat vestis muliebris ad talos vsque demissa, sicut Toga erat vestis virorum.

Queres, an vestes illustrium, ac nobilium fœminarum iure pro ijs, quas dixi, Altaris sacrificij vestibus inseruiant? Glossa in c. Ad nuptiarum, de consecr. d. 3. negat omnino, eo quòd ibi ita statutum sit: Ad nuptiarum ornatum diuina ministeria non præstentur, ne dum improborum tactu, vel pompa secularis luxuriæ polluuntur, ad officium sacri mysterij videantur indigna. Quam Glossam sequuntur Archidiaconus, Zabarella, Imola, Rosella, & Abbas, vt refert Silu. in verbo, Corporalia. q. 3. qui etiam addit oppositum de more seruari, & male. Angelus tamen, & Siluester in verbo, Corporalia, Glossam, & hanc item opinionem improbant, quia consuetudo contrarium indicat. Deinde Ecclesia Idolorum templa in sacras ædes Christianorum conuertit, ergo profanas fœminatum vestes potest in sacras mutare: nam sicut profana templa, Episcopi consecratione religiosa, & sacra redduntur, aptaue diuinis vsibus, atque ministerijs: ita profanæ etiam vestes ab Episcopo sacrata, sed cur dicta est Casula? Respondeo quia in tat exiguæ casæ totum hominem contegit. Olim enim hoc indumentum erat ex toto consutum, & vndique clausum, ad talos vsque demissum sine manicis: Sacerdos verò ex vtraque parte sinistra, & dextra ipsum complicabat, vt manus, & brachia extraheret, & extenderet, cum opus esset. Dicitur quoque Planeta Græcè ab errore: propterea quod olim vestis erat sine manicis omni ex parte errabunda, & totum hominem circumibat.

Decimò quæritur, An nomine Oratij in iure, stola accipiatur? Respondeo, accipi: nam in cap. Ministrum, dist. 23. ex Concilio Laodiceno dicitur: Ministrum non oportet vti Oratijs, nec ostia derelinquere. Et in cap. sequenti: Non oportet Lectores, aut Ostiarios, aut Psalmistas oratijs vti, & sic legere, aut psallere: & in Concilio Bracarens. 1. can. 27. habetur. Vt Diaconi superposito scapulæ vtantur Oratio Et in cap. Vnum Oratium, dist. 23. ex Concilio Toletano 4 refertur: Vnum Oratium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, hoc est, prædicat. Meminit Ambrosius Oratij in oratione de obitu fratris sui Satiri. Quidam verò putant Oratium dici lineum vestimentum, quo Clerici profanis vestibus superinduntur: sed cum iis, quæ ex iure canonico citauì, non conuenit. Si quæras vnde sit dictum Oratium. Alanus lib. de diuin. officijs, cap. Quid significent vestimenta. Rabanus lib. 1. de institut. Clericor. cap. 19. & Ilerda in collectan. cap. Amala lib. 2. de Eccles. offic. c. 20. testantur, dici ab orando, hoc est, prædicando: Vnde Oratij vsus solum conceditur ijs Clericis, quibus prædicandi Euangelij munus committitur, vt Sacerdotibus, & Diaconis.

Vndecimò quæritur, Quidnam significetur in cap. Monacho, dist. 27. quæst. 1. quo loco dicitur: Monacho, Oratium in Monasterio, vel zonas habere non licebit: Quidam existimant lectionem esse corruptam, & loco Oratij legendum Aurum; ita vt sensus sit: Non licet Monacho in Monasterio aurum, hoc est, pecuniam, aut zonas, hoc est, crumenas, siue marsupia habere. nam zonis, hoc est, cingulis vestem stringentibus, & lumbos, fasciis Monachis vbique, & semper vti: non tamen zonis, hoc est, crumenis in Monasterio, quoniam extra Monasterium, dum iter faciunt, licet vti.

Duodecimò quæritur, An liceat Sacerdoti Eucharistiam sumere sine stola ad collum super humeros pendeoti, quando Missæ sacrificium non facit? In Concilio Bracarensi 3. can. 5. (idque habetur dist. 23 cap. Ecclesiastica) apertè statuitur, vt cum Sacerdos ad solennia Missarū accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis, & sanguinis Domini sumpturus, non aliter accedat, quam oratio vtroque humero circumspectus, sicut tempore suæ ordinationis dignoscitur consecratus. Vbi Glossa docet: Si in ægritudine sumit Sacerdos Eucharistiam, circumdabit stola vtrumque humerū. Vnde quæstionis est dubia, an peccet Sacerdos, siue sanus, siue ægrotus, cum sine stola humeris superposita Eucharistiam sumit? Respondeo cum Turrecremata in c. Ecclesiastica. dist. 23. non peccare: nam decretum Concilij Bracarensis vsu, & consuetudine videtur abrogatum, cū Sacerdotes, tùm regulares, tùm seculares stola vti desierint.

Decimoterrio quæritur, Quidnam præcipiantur in cap. Nullus. 21 quæst. 4. ex Synodo 8. cum dicitur: Nullus eorum, qui connumerantur in Clero, vestimentum indecens habeat, siue in ciuitate degens, siue in itinere ambulans, sed stolis vtatur, quæ concessæ sunt Clericis, & ex Concilio Triburiensi in c. Vt presbyteri. 17 q 4. statutum est, vt Presbyteri non vadant sine stola, aut oratio induti. Glossa respondet, iis locis nomine stolæ intelligi vestem Clericorum ad talos vsque demissam: aut fortassis olim Sacerdotes semper stolam humeris superpositam deferebant, quod in desuetudinem abijt.

Decimoquartò quæritur, An vestes, aut vasa sacrata in vsus profanos conuerti queant? Respondeo, minimè, quoniam quod semel dicatum est Deo, non est ad vsus humanos tranferendum, c. Semel Deo, de regul. iuris in sexto. & c. Quæ semel. 19 quæst. 3. & Vestimenta. de consecrat. d. 1. Queres, quid fiet de vestibus sacris, quæ sunt vetustate consumptæ, aut ita scissæ, & disruptæ, vt in diuinis vsibus amplius inseruire nequeant? Respondeo ex c. Altaris. de consecr. dist. 1. quo loco dicitur: Altaris palla, candelabrum, & velū si fuerint vetustate consumpta, incendio dētur: quia non licet ea, quæ in sacrario fuerint, malè tracta ri, sed incendio vniuersa tradantur: cineres quoque eorū in Baptisterium inferantur, vbi nullus transitu habeat aut in pariete: aut in fossas pauimentorū facientur, ne transeūtium pedibus inquinentur. Sic ibi: Et candelabra intelligit, quibus vtimur in altari, dum rebus diuinis operā damus. Vela, accipit cortinas, quæ pendent, & expanduntur supra, aut ante altare, vt ait Glossa cōmuni cōsensu recepta. Vlus iā obtinuit vti Sacerdotes, & Episcopi vestibus sacris mdati sepeliantur: alioqui hę vestes sacræ esse non deberēt: vt annotat ex Paludano Siluester in verbo, Benedictio. q. 7. Calices etiam, & alia sacra vasa confracta, aut diminuta in vsus profanos conuerti non debent, sed in Ecclesijs seruari ad aliquam earum ministeria.

Decimoquintò quæritur, An ad Missæ sacrificium, lumen iure communi requiratur: Respondeo ex communi omnium sententia requiri: nam in c. Ad literas, de celeb. Miss. reprehenditur quidam Presbyter, qui sine igne, id est, lumine sacrificabat. Quamuis reuera in eo capite ob aliæ etiam crimina puniatur, videlicet, quod aliquando in pane fermentato, & calice ligneo, & absque aqua vino, permista immolare consueuerat.

Queres insuper, an lumen debeat esse ex cera, an sufficiat si sit ex oleo, aut si sit candela sebacea? Respondeo, nihil hac de re in iure fuisse constitutum: vsus tamen cōmunis obtinuit, vt sit ex cera: tempore autem necessitatis sufficit lumen sebaceum. Si quæras, an duæ candelæ sine cerei requirantur, an verò tantùm vna sufficiat? Respondeo, nihil etiam de hoc iura meminisse: fere tamen omnes duabus vtuntur, quamuis vna sufficeret.

Decimosextò quæritur, An Sacerdos nudo capite sacrificare iure debeat. Quidam insinuant, nihil in iure de hoc fuisse definitum, nisi generaliter, quatenus scilicet omnia diuina mysteria pie ac, religiosè celebrare oportet, quod etiam sentit Navar. de celebrat. Missarum consil. 4. nu. 1. Cæterùm in c. Nullus Episcopus, de consecr. dist. 1. perspicuè satis habetur: Nullus Episcopus, aut Presbyter, seu Diaconus ad Missarum solemnia celebranda præsumat cum baculo introire, aut vestito capite ad altare Deo assistere. Quare peccaret Sacerdos, qui sine iusta, & debita causa, tecto capite sacrificaret.

Queres, an liceat Sacerdoti minus bene valenti rem facere alicuius capite certo aliquo panniculo, vel pileolo ob debilitatem capitis, & frigoris incommodum velato? Respondeo ex Turrecremata in c. Nullus Episcopus, citato & Navarro consilio prædicto num. 1. & 2. licere, dummodo id faciat in priuato Oratorio, vel sacello absque offensione aliorum. Quærat aliquis, an fas sit Sacerdoti Missam celebrare capite amictu tecto? Idem Navarrus consilio citato affirmat licere Sacerdoti id facere, quia olim, inquit, Sacerdos sacrificabat capite amictu operto, & vsus obtinuit, vt amictus ad cuilum obuoluatur: quare, inquit ille, licitum est antiquum vsum reuocare. Sed certe vsus in Ecclesia iam introductus est retinēdus, & idcirco nō licet caput amictu tegere, nisi valetudinis incommodæ gratia.

Decimoseptimò quæritur, An liceat Sacerdoti sacrum facere Matutinis precibus nondum peroratis? Sotus in 4. dist 13. quæst. 2. art. 2. ad finem. & lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 4 conclus. 2. censet lethale peccatum non admittere Sacerdotem sic sacrificantē etiam sine causa iusta, & debita, quod probat, quia nullus, inquit, ex at iuris Canon, quo præcipiatur, vt Matutinæ preces ante sacrificiū recitentur. Deinde, quia Missæ sacrificium, & preces, quæ quotidie singulis horis Ecclesiæ lege funduntur nullo iuris communis nexu inter se cohærent. Quòd si illi opponas communem consuetudinem, ait ille, non omnium consuetudinem vim legis habere: nec item omnem consuetudinem ita strictè, & arctè conscientias tenere, vt nisi seruetur, lethale peccatum contrahatur. Siluester verò in verbo. Missa. 1. quæst 6. vers. 4. quamuis non ita generaliter doceat, sentit tamen iusta, legitima de causa fas esse Sacerdotibus aliquando Matutinis precibus non perfolutis sacrum facere, vt si subita necessitas occurrat, veibi gratia, accedit illustris, vel magnus Princeps rei diuinæ gratia audiēdæ, nec adest vllus tunc Sacerdos, qui sacrificet, nisi qui preces nondum Matutinas recitauit: adest etiam populus in die festo sacrum auditurus: Item si superior præcipiat, vt sacrum facias: Si præterea necesse sit, ut sacrificiū fiat ob mortuum subito delatum in templo sepeliendum, ubi de more uita defuncti fine Missæ sacrificio non sepelitūtur. Opinionem Sotj pugnaciter confurat Francolinus in tract. de temporibus Horarum Canonic. cap. 42. Sanè otus in hac controuertia communi omniam opinioni se opponit. Omnes enim, ad unum, Canonici iuris interpretes, & Theologi, & Summistæ censent lethale peccatum committere Sacerdotem, qui ante preces Matutinas sacrificat, nisi id iusta causa fecerit. Sic Hostiensis, Paludanus, Gabriel, Antonius, Gabriel, Summa Confessorum, Astensis, Angelus, Rosella, Pisana, Tabiensis, Armilla: vt cæteros taceam. Quos omnes citat Francolinus loco prædicto. Quæ opinio longè est tutior, ac multò probabilior. Nam præterquā, quod est cōmuni cōsensu recepta, mirificè cū ipsa Ecclesiæ cōsuetudine cōgruit. & cū ipsius Officij Ecclesiastici præceptionibus. & regulis quibus præscribitur, vt Matutinarū precū persoluto penso, Sacerdos paratus ad sacrificandum accedat. Nec est, quòd Sotus pro se Siluestrum citet, quoniā (vt diximus) hic auctor solum docet aliquando licere Sacerdoti iusta de causa ante Matutinas preces sacrificare: at in præsentia quæstio non est, an id liceat quando adest causa legitima, neque enim id communis opinio diffiteur, sed, An lethaliter peccet Sacerdos, qui sine iusta causa ante Matutinas preces sacris operatur. Item alicubi Antistites solent cōstitutiones edere, quibus pœnas irrogat Sacerdotibus, qui Matutinis precibus non peroratis immolant. Mihi sententia Soti non placet, quamuis quidem vir doctus, & pij eam, & sequantur, & tueantur. Neque enim est, cur opiniones communi omnium testimonium, & auctoritate approbatæ suo loco moueantur, nec cur consuetudines moribus vtentium recepras facilè deseramus.

Decimo octauò quæritur, An Sacerdos, qui ob incommodā valetudinem est immunis, & liber à Matutinis precibus recitandis, tuta conscientia sacrum faciat, tametsi eo die preces Matutinas, aut alias non sit recitaturus? Concedit Sotus loco citato, quoniā accidere potest, vt infirma valetudo iustam det excusationem Officij Matutini omittendi, & nihil tamen impediat, quo minus Sacerdos sacrum faciat. Plus enim aliquando male valenti nocere potest, si preces Canonicas recitet, quàm si Missæ sacrificium faciat, & sicut Sacerdos absque sacra peccatorum confessione, cum debito tamen, & iusto peccatorum dolore, iure aliquando sacrificat, quia non est, cui possit sua peccata cōmodè confiteri: sic etiam qui per corporis ægritudinem preces Canonicas persoluere nequit, potest aliunde rite præparatus ad sacrum faciendum accedere.

Decimononò quæritur, An fas sit ante laudes Matutinas Missam celebrare? Sotus similiter concedit. Mihi videtur, si iustæ aliquid causæ adsit, id posse tuta conscientia fieri: secus non item: Certè in nocte Natalis domini de more id facit Ecclesia: nam integro Matutino officio absoluto ante Laudes, primum eius diei sacrū decantat: aliqua item idonea, & legitima se causa offerente, a Matutinis precib' Laudes tuto distinguimus, vt supra dixi in hoc libro.

Vigesimo quæritur, An peccet Sacerdos lethaliter, qui Primæ officio nondum soluto sacrum facit? Respondeo, minimè: id enim pij viri, ac docti faciunt, & in multis Ecclesijs, etiā in illis, quæ Cathedrales aut Collegiatæ vocātur, solent Missæ priuatæ celebrari antequam Primæ officium in choro sit factum, cum tamen publica, & solennis Missa ante Primam horam celebrari non possit. Sic Navar. de Orat cap. 3, num. 70. Siluest Missa. 1. quæstio. 6. nisi hoc sit contra præceptum Superioris, vel naturum, vel consuetudinem alicubi receptam. Angel Missa. nu. 42.

Alia quæstiones ad eandem rem attinentes soluuntur.

CAP. XXIX.

PRimò quæritur, An ad Missæ sacrificium requirantur duo, vt minimum, qui præsentes adsint, & respondere queant? Quæstio hæc mouetur propter id, quod habetur in cap. Hoc quoque de consecr. dist. 1. Vbi ex Sothere Pontifice, statutum est: Nullus Presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, & ipse tertius habeatur, Quia cum plurialiter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, & illud in secretis, Orate fratres, aptissimè conuenit, vt ipsius salutationi respondeatur. Hugo huiusmodi Decreto permotus, duos sensit oportere præsentes adesse in Missæ sacrificio. At Hostiensis, Glossa, & communis opiuio Theologorū, & Canonici iuris interpretum, & Summistarum docent vnū sufficere præsentem, qui respōdere queat, & hoc iam vsus comprobauit: Nam Sacerdos non rarò aliquando sacrificat vno tantùm ministro astante. Ad Sotheris verò Pontificis decretum variè respondent auctores. S. Thomas 3. par. quæst. 85. art. 3. ad 12. putat illud intelligi de Missa publica, & solenni, non priuata. Innocentius III. lib. 2. de Mysterijs Missæ, cap. 25. Aliud est, inquit, necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus, hoc est, ex Decreto Sotheris, nullus enim ex contēptu celebrare debet vno tātùm adstante: at dū vrget necessitas, Sacerdos ministrio vno præsente celebrare potest.

Alexander verò 4 p. q. 76 nu. 5 Quædam, ait, antiquitus statuta erant ob reuerentiam tanti mysterij, quæ postea ob vtilitatem, vel necessitatem antiquata sunt. In hac specie. aucto Presbyterorum numero, ne libertas celebrandi minuatur, necessum fuit & vtile, Missæ sacrum vno astante celebrare. Glossa probat, à simili ducto argumento, vnum præsentem ministrum sufficere: quia in cap. Quæsiuit, de verborum significe. Alexander respondet, Sacerdotem vno tantùm, Clerico præsente posse Sacramentum Extremæ Vnctionis ministrare. Sed certè simplicius, & facilius respōderi potest, Sotheris decreto contrariā consuetudinem vsu receptā derogasse: præsertim cū Sacerdotū nullam plebem sibi subiectam habentium numerus auctus fuerit.

Cæterum adhuc viget id, quod in Decreto Sotheris dicitur: Ideo duos, vt minimum præsentes adesse oportere vt aptè conueniant ea, quæ Sacerdos numero multitudinis, dicit in Missa. Dominus vobiscum: Et, Orate fratres. Quare dubiæ est quæstionis, an postquam introductus est vsus, vt Sacerdos vnò tantum præsente sacris operetur, retinēatur aptè, & commodè ea, quæ olim pluribus astantibus aptissimè dicebantur: Petrus Damianus de hac salutatione integrum librum edidit, quem inscripsit Dominus vobiscum: vbi primū ostendit, ea salutatione etiam vti debere eos, qui preces Canonicas soli recitant. Innocentius III ait verè dici, Dominus vobiscum, eo quod Angeli Dei adsint orantibus, iuxta illud Psalmi 137. In conspectu Angelorum psallam tibi. Quilibet item homo habet Angelum ad suam custodiam depuratum Act. 12. & Matt. 18. Illos igitur, inquit, habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes. Sic ille. At Alexander, & S. Thomas opinantur Sacerdotē ita loquentē, cū Ecclesia sermonem habere, cuius personam gerit minister ille, qui Sacerdoti sacrificanti inseruit. Sanè retenta sunt verba antiqua ob honorem, & venerationem antiquitatis: & cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita loquimur,mentē alio conuertimus ad priſcum illū, & veterem Eccleſiæ morem cuius memoriam renouamus.

Secundò quæritur, An miniſter,qui ſolus præſens adeſt, debeat iure vir eſſe, an non? Reſpondeo , in cap. Inhibendum , de cohabitat. Clericorum ex Concilio Moguntino ſic haberi. Inhibendum quoque eſt, vt nulla fœmina præſumat accedere , aut Presbytero miniſtrare , aut intra cancellos ſtare,ſine ſedere. Et cap ſacratas. diſt. 23. ex Sothete affertur : ſacratas Deo fœminas , vel Monachas ſacra vaſa , vel ſacras pallas penes vos contigere, & inceenſum circa altaria deferre perlatum eſt ad Apoſtolicam Sedem: quæ omni reprehenſione , & vituperatione plena ſunt. Sotus in 4. diſt. 13. q. 2. art. 5. ait : Forſan nec ob vllam neceſſitatem illud auderem citra diſpenſationem permittere propter indecentia,& citius auderē egomet mihi reſpondere, & miniſtrare , quàm fœminam ad id muneris admittere.

Tertiò quæritur , Fas ne ſit Sacerdoti aliquando ſine vllo prorſus miniſtro ſacrificare? Gloſſa in cap. Hoc quoque, de conſecr. diſt. 1. ita ſcribit : Incluſus aliquis, vtpura Eremita , ſolus Miſſam celebrare poteſt. Sic etiam Paludanus in 4. diſt. 13 quæſt. 2. artic. 1.& Turrecrem, cap. Hoc quoque, de conſecr. diſt. 1. Id probant à ſimili, quia in cap. Quæſiuit de verb. ſignific. dicitur : Sacerdos vno præſente Clerico , & etiam ſolus poteſt infirmum vngere. Sed tamen,inquit Sotus 4. diſt. 13 quæſt 2 art. 5. non eſt firma collectio,à Sacramēto Extremæ Vnctionis ad ſacrificium Miſſæ. Quare niſi grauis eſſet neceſſitas, vt in feſto, quando Sacerdos Miſſam audire nequit , niſi ipſe ſolus celebret, nullatenus licet : immo forſan , niſi magnus eſſet dies feſtus,& ſacer , conſultius erit non celebrare. At quia hæc ſunt iuris ſcripti humani,citra dubium poſſet Eremita ſolus celebrare Romani Pontificis conceſſu. Hæc Sotus. Verūm eſt Sacerdoti nullo adſtante miniſtro Miſſæ ſacrificium facere, vt patet Concilio Nannetenſi, cap. 30. apud Brucardum lib. 3. Decreti, cap. 68. & apud Iuonem par. 3 cap. 70.& Concilio Moguntino cap. 43. ac Baſilienſi ſeſſ. 21. c. 8 Vnde Alexander III. in c. Propoſuit, de filijs presbyt. ſcribit : Non enim ſolus Presbyter Miſſarum ſolennia , vel alia Diuina Officia poteſt ſine miniſtri ſuffragio celebrare. Ac propterea S. Laurentius , vt refert Ambroſius lib. 1. Officiorum, cap. 41. Sixto Pontifici , cum ad ſupplicium duceretur, dixit : Tu nunquam ſacrificium ſine miniſtro offerre conſueueras. Sic ibi. Nihilominus tamē,ſi grauis neceſſitas premat,Sacerdos ſacrificare ſolus poteſt. vt gloſſa cōmuni cōſenſu approbata tradidit in c. Quęſiuit de verborū ſignific.& in c. Hoc quoque. de cōſecrat. diſtinct. 1 & Turrecrē. ibi. Alex. 4 par. q. 37. de officio Miſſæ §. 4 & Antonius Butri[a] 1 c. 2. de vita,& honeſt. cleric. nu. 11.

Quartò quæritur. An Sacerdos ſacrificans iure libri habere debeat in altari,qui Miſſarū ordinē & formulā continet. Reſpōdeo, nullū in iure communi hac de re extare decretū. Ratio tamen ipſa docet talē Sacerdotē libro indigere,præſertim eo,qui Miſſæ Canonē cōtineat : Eſt enim hominis memoria admodum fragilis , & infirma. Quare cōmunis opinio docet in lethale peccatū incurrere eum Sacerdotem, qui ſine libro rem diuinam facere auderet, nam ſe grani periculo erroris obij ceret. Hæc ex Beato Antonino par. 3. tit. 14. cap. 6. §. 6. Angel. Miſſa. num. 37. Silueſt Miſſa 1. quæſt. 2. Tabien. Miſſa. numero 11. Nauarro in Manua. cap 25. nu. 84 Sot 4. diſtinct. 13. quæſt. 2. art. 4.

Quintò quæritur, An Sacerdos dum ſe veſtibus ſacris induit ad ſacrificandum , iure debeat preces recitare Eccleſiæ more , & inſtituto præſcriptas? nam in præceptionibus , & regulis , ſiue Rubricis aperte ſtatuitur, vti Sacerdos Officij Eccleſiaſtici formulam ſeruet, at in ea præcipitur , vt eiuſmodi preces Sacerdos,reciter , dum ſingulis ſe veſtibus induit. Deinde vſu receptum eſt vt huiuſmodi preces recitentur. Reſpondeo, dubitandum non eſſe , quin adhiberi debeant. Sed quæſtionis dubiæ eſt , an earum omiſſio Sacerdotem lethali culpæ ſubijciat. Ait Nauarrus in Manuali, cap. 25. nu. 73 & ſequentibus. Si omnes omittantur ſcienter , & ab que iuſta aliqua cauſa,lethale peccatum admitti , omni etiam contemptione ſublata: non tamen ſi vna earum, vel altera, etiam ſi ſcienter , & ſine cauſa omittatur. Alij tamē ram ſeueram non audent ferre ſententiam de hac re , niſi earum precum deſpectio ſubeſſet. Sed certè probabilis eſt ſeatentia Nauarri in hac parte.

Sextò quæritur , An Sacerdos in ſacro faciendo præceptiones , & regulas , quas Rubricas appellant , ſeruare neceſſario debeat? Reſpondeo , debere, & qui per contemptum omitteret , lethaliter ſine dubio peccaret : qui verò iuſtam ob cauſam eas non ſeruaret aliquando, liber culpa foret , vt ſi per ignorantiam , vel obliuionem , aut neceſſariam aliquam feſtinationem omitteret.

Sed dubiam id habet quæſtionem , an lethale peccatum incurrat is , qui eas ſine cauſa iuſta, & probabili prætermittit ſcientes? quod eſt quærere , an tantam vim habeant, vt eum , qui non ſeruat , lethalis peccati reum faciant? Quidā affirmant , alij verò negant. Nihil certi ex ipſis Regulis colligi poteſt. Sed probabilior eſt prima ſententia.

De Miſſæ ſacrificio in vino , & aqua, & per Sacerdotem ieiunum faciendo.

Cap. XXX.

PRimò quæritur, An vino aquam miſcere in ſacris conſecratione debeat Sacerdos? Tria hic quæruntur: Primum, An ſi aqua vino non miſceatur , valeat vini conſecratio? Alterum, An lege, & iure cogatur Sacerdos vinò aquam adiungere? Tertium , An aqua ante conſecrationē in vinum nondū conuerſa , in ſanguinem Chriſti , vnà cum vino mutetur? Primam quæſtionem mouet id , quod habetur cap. 1. de conſecrat. diſt. 2. ex Alexandro I. Non debet in calice Domini , aut vinum ſolū,aut aqua ſola offerri , ſed vtrūque permixtum , quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua legitur profluxiſſe. Et in cap. Sicut, eadem diſtinctione B. Cyprianus ait: In ſacrificando calicem Domini , offerri aqua ſola minimè poteſt , quoniam nec vinū ſolū poteſt. Nam ſi vinū tantūm quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine Chriſto : quando enim vtrumque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulantur, tunc Sacramentum, ſpirituale,& cæleſte efficitur. Et ita tum ſubijcit: Si verò calix Domini non eſt aqua ſola , & vinum ſolum, niſi vtrumque miſceatur, quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe ſola farina , niſi vtrumque adunatum fuerit , & copulatum, & panis vnius compage ſolidarum Et tandem docet , vinum abſque aqua iuxta Chriſti traditionem non conſecrari. Ex quibus omnibus hæc argumenta ducuntur. B. Cyprianus dicit, ex aqua ſola ſanguinē Chriſti non poſſe confici , nec ex vino ſolo. Similiter ait ex farina ſola ſine aſperſione aquæ non poſſe Chriſti corpus conſecrari , igitur nec ſanguis ex vino ſine aqua. Ait autem ſanctus Cyprianus , iuxta traditionem Domini vinum eſſe aqua diluendum , ergo ſignificat materiam calicis eſſe vtrumque , vino ſcilicet aquam mixtam. Et in cap. Cum omnes. de conſecrat. diſtinct. 2. Ex Iulio I. adfertur : Non poteſt calix Domini aqua ſola eſſe , aut vinum ſolum , niſi vtrumque miſceatur. Nam cum in calice vino aqua miſcetur , Chriſto populus adunatur,& credentium plebs ei , in quem credit , copulatur. Quòd ſi vinum tantūm quis offerat , ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis , ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. In cap. Non oportet. Eadem diſtinctione ex Martino I. dicitur : Non oportet aliud aliquid in Sacramento offerri præter vinum , & aquam, & panem, quæ in typo Chriſti benedicuntur : quia dum in cruce Chriſtus penderet , de corpore eius effluxit ſanguis , & aqua.

Conſtans eſt Theologorū opinio , vini conſecrationē valere etiā ſine aqua. Sic Magiſter, ac Theologi in quarto diſtinct. 11. Ad id verò quod obijcitur ex ſanctis Patribus, reſpondeo,eos dixiſſe, ſic non poſſe cōfici ſanguinē Chriſti ſine aqua , quia quod iure fieri non debet , ſæpè dicitur fieri non poſſe : nam id poſſumus , quod iure poſſumus. Deinde, ſimilia illa , quibus aiunt : Sicut panis non fit ex ſola farina , nec ſanguis Domini fit ex vino ſolo ſine aqua, accipiuntur perinde , ac ſi diceretur non fieri legitimè.

Altera queſtio erat , An Sacerdos præceptū habeat aquā vino miſcendi? Negant hæretici oportere vinū aqua temperari in conſecratione calicis : at verò Eccleſia aquam vino apponi debere docet , in Liturgia Iacobi Apoſtoli clarè habetur : Poſtquam cœnauit, accipiens calicem, & permiſcens ex aqua , & vino , & benedicens, dedit. Idem etiam teſtantur ſanctus Inſtinus Martyr in Apologia. 2. ad Antoninum Imperatorē. & ſanctus Irin. lib 4. cap 47. vbi ait : Dominus temperamento calicis ſui ſanguinem conſecrauit. Et lib. 5. calicem mixtum vocat. Cyprianus item totus eſt in vna integra epiſtola, lib 2. epiſt. 3. ad probandū, nec calicem cum aqua ſine vino rectè offerri , nec cū vino ſolo abſque aqua. Baſilius, & Theod. calicem mixtum appellant ,Hieronymus, Epiph. Ambro. Auguſt. Iſidorus, Beda , Nyſſenus , Chryſoſt. Theophylactus , Damaſcenus, quorum teſtimonia citat Durandus lib. de ritib[e] Eccleſ. Cathol. 2. cap. 27. apertè docent vinum , & aquam in calice eſſe miſcenda , quia ſic Chriſtus ſuum ſanguinem conſecrauit. Idem definiunt Concilium Bracarenſe 3. conon. 1. Triburienſe, canon. 19. & Trullanum, canon 32.

Vnde

Vnde quod Innocentius III. & quidam alij dixerunt Græcos in eos eſſe errore , vt credant , in ſolo vino ſine aqua calicem conſecrandum accipiendum eſt non de veris Græcis ſed de orientalibus : aliqui enim ſunt qui Orientales impropriè Græcos appellant : in hoc enim errore Armeni verſabantur, non Græci. Quocirca in Concilio Florentino ſub Eugenio I I. in quo Græci,& Latini conuenerunt, data eſt Armenis formula Sacramentorum conferendorum , & imperatum eſt illis , vt deinceps in calice vinum aqua diſuerunt quoniam omnes aliæ Eccleſiæ Latinorum, & Græcorum ita ſemper fecerunt. Et in Concilio Trullano is error Armenis tribuitur In Concilio Tridētino Seſſio. 22. canon. 9 , contra Hæreticos definitum eſt : Si quis dixerit aquam non eſſe vino miſcendam in calice offerendo , eo quòd ſit contra Chriſti inſtitutionem: anathema ſit. Si roges an aqua in calice vino miſceatur , Chriſti præcepto , an verò Eccleſiæ inſtitutione. Quidam opinantur eſſe Chriſti præceptum , vt vinum aqua temperemus, eo quòd Beatus Cyprianus dixerit eſſe Chriſti Domini traditionem. Sed alij probabilius exiſtimant eſſe Eccleſiæ inſtitutionem Et ſanè Synodus Tridentina Seſſione vigeſima ſecunda, cap. 7. ait : Monet ſancta Synodus præceptum eſſe ab Eccleſia Sacerdotibus , vt aquam vino in calice offerendo miſceant. Hæc ibi. Id verò quod Beatus Cyprianus ait , eſſe traditionem Chriſti : videtur ita intelligendum: quòd Chriſtus Dominus ita fecerit , & in calicem aquam infuderit : ac proinde ſuo exemplo , & facto docuerit vinum aqua permixtum eſſe conſecrandum : non autem quòd id verbo , & lege præceperit. Deinde videtur S. Cyprianus alluſiſſe ad id , quod alij patres , & Concilia tradidetunt : vino ſcilicet aquam addendam : quia ex latere Chriſti aqua & ſanguis fluxerunt . Et præterea,quòd aquæ in Apocalypſi Beati Ioannis populi dicantur, ideò aquæ,& ſic mixtione repræſentatur , vt Concilium Tridentinum vnà cum Patribus docet,ipſius populi fidelis vnio cum ſuo capite Chriſto.

Tertia quæſtio erat, An aqua in Chriſti ſanguinem cōuertatur? Communis eſt Theologorum opinio in 4. diſtinct. 11. non quidem conuerti per ſe ipſam proximè , ſed prius mutari in vinum,& deinde vinum in ſanguinem cōuerti. Nam cum parum admodum aquæ infudatur in vinum , afficitur ipſius vini qualitatibus potentioribus: ac proinde propriam formam amittit , & mutatur in vinum: Sicut etiam ſi minimam viniguttam in magnam aquę copiam inijcias,ſtatim mutatur in aquam. Ex quo fit,vt modica aqua vino permiſceri debeat , vt citius in vinum conuerti queat.& deinde rotum in ſanguinem: & eò minus aquæ eſt infundendum , quò vinum eſt debilius : & quò potentius eſt ,vinum , eò melius fit permixtio. Vt meritò proinde cautè facere videantur , qui aquam vino permiſceant , vel in ipſo ſtatim Miſſæ principio , vel certè ante ante Euangelij lectionem. Sed quærat aliquis quantū aquę, ſit in calicem infundendum? Concilium Florentinum in Armenorum inſtructione , modiciſſimum aquæ admouet eſſe vino adiungendum. In Concilio Turienſi canon. 19. permittitur Sacerdoti , vt duæ partes ſint vini , & tertia ſit aquæ In cap. Perniciouſis. de celebrat. Miſſarum. Honorius III. ſcribit : Perniciouſis in tuis partibus abuſus inoleuit: videlicet , quòd in maiori quantitate de aqua ponitur in ſacrificio , quàm de vino , cum ſecundum rationabilem conſuetudinem Eccleſiæ generalis plus in ipſo ſit de vino, quàm de aqua ponendum. Hæc Pontifex.

Quæres, An lethale peccatum admittat Sacerdos , qui aquam in calicem non miſerit? Reſpondeo , eum graniſſimè peccare , ſi ſcienter id faciat , nam Eccleſiæ præceptum toties datum , ac repetitum expreſſim perfringit.

Quæres inſuper , quid de aqua fiat , ſi propriam ſuam adhuc formam retineat , dum vinum conſecratur? Reſpondeo , aquam minimè in ſanguinem Chriſti conuerti, quia ante conſecrationem non fuit in vinum mutata. Dices , inde fieri , vt Sacerdos non ieiunus Chriſti ſanguinem ſumat, ſiquidē ſumit aquam ſua adhuc in forma permanētem. Reſpōdeo,hoc nihil obeſſe,cùm quia neſcit Sacerdos fuerit aqua necne antea in vinum conuerſa , tùm etiam, quia Sacerdos non ſumit aquam ante ſpeciem vini , ſed ſimul vini ſpeciem , & aquam. Si item opponas, ſi aqua in ſua adhuc forma manet , populus eū Chriſti ſanguinē ſupplex venerauit , aquam pariter ſuā formā retinentem venerabitur , quod eſt incommodū. Reſpōdeo,populi mentem,& animū eò tantū ſpectare,vt colat,& veneretur,quicquid in calice eſt in ſanguinem Chriſti conuerſum.

Secundò quæritur, An Miſſæ ſacrificium iure fiat à Sacerdote , qui ieiunus non eſt ? Lutherani , & Caluiniani nos Catholicos irrident , quòd doceamus , ante omnem priorſus cibum corpus Domini eſſe ſumendum , & lethaliter peccare , qui illud cum ieiunus non ſit , ſumit. At verò præceptū Eccleſiæ datū eſt Sacerdotibus , vt non niſi ieiuni corpus Domini cōſecrent,offerant, & ſumāt. In cap. Sacramenta. de conſecrat. diſtinct. 1. Concil. Carthaginen. 9. can. 29. & 48. decretum eſt , vt Sacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrētur. Idem repetitur in Cōcilio Africano canon. 8. Idem ſtatuitur in Concil. Matiſconem. 2. canon. 6.& Concil. Braccar. 2. canon. 10. quæ duo Concilia pœnam cōſtituunt non obtemperantibus, nimirum, vt ab officio ſuo , & munere amoneantur , & honoris dignitatem amittant. In Concilio Toletano 7. canon. 1. præcipitur, vt nullus poſt cibum , potū que quemlibet minimū ſumptum Miſſas facere præſumat, quod Cōcilij decretū refert Gratianus in cap. Nihil. 7. quæſt. 1. Idem ſtatuitur in Concil. Altiſiodo. can. 19. In Concilio etiam Cōſtantienſi Seſſio. 13. decretum eſt in hæc verba. Hinc eſt, quod hoc præſens Concilium ſacrum generale in Spiritu ſancto legitimè congregatū ſaluti fideliuꝫ prouidere ſatagens , matura plurimorum Doctorū tam diuini , quàm humani iuris prælabita deliberatione decernit , & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit , & ſuis Diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraque ſpecie panis , & vini,hoc venerabile Sacramentum : hoc tamen non obſtante, ſacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit , & ſeruat , quòd huiuſmodi Sacramentum non debet conſici poſt cœnam , nec à fidelibus recipi non ieiunis , niſi in caſu infirmitatis , aut alterius neceſſitatis à iure , vel Eccleſia conceſſo.

Cum his Conciliis Patrum conſentit auctoritas. Tertullianus ad Vxorem lib. 2. Non ſciat, inquit, maritus quid ante omnem cibum ſumas. Hæc ille loquens de Euchariſtia. Chryſoſtom hom. 27. in primam ad Corinth Tu,inquit,prius quàm accipias, ieiunes , vt aliquo modo dignus communicatione videaris. Et ad Cyriacum Epiſcopum ſcribit ſe accuſatum , quod non ieiunis ſacram Communionem dederit: & iurat ſe id non feciſſe. Si id feci, inquit, abijciat me Chriſtus à regno ſuo. Gregorius Turonenſis lib. de Gloria Martyrum c. 86. refert grauiſſimam pœnam diuinitus inflictam cuidam Sacerdoti , qui in die Natali Domini non ieiunus ſacrificium facere, auſus fuit. Iu c. Liquido,de conſecr. diſt. 2. ex Auguſtino epiſt. 118. c. 6 affertur: Liquidò apparet , quando primum acceperunt Diſcipuli corpus, & ſanguinem Chriſti , non eos accepiſſe ieiunos: nunquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quod à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui ſancto,vt in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi : nam ideo per vniuerſum orbē mos iſte ſeruatur. Neque enim,quia Dominus poſt cibos dedit (Euchariſtia) propterea pranſi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent , aut ſicut faciebant , quos Apoſtolus arguit,& emendat,menſis ſuis iſta miſcere. Nāque ſeruator,quò vehementius commendarer myſterij illius altitudinem, vtrimum hoc volait infigere cordibus & memoriæ Diſcipulorum , à quibus ad paſſionem digreſſurus erat : & ideo non præcepit , quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis , per quos Eccleſias diſpoſiturus erat,ſeruaret hunc locum. Hactenus ex S. Auguſtino. Vnde apparet primò , Dominum non præcepiſſe, vt hoc Sacramentum poſt prandium, vel cœnam ſumeretur , quamnis ipſe ſuis Apoſtolis poſt cœnam ſuum corpus,& ſanguinem dederit.

Deinde, Eccleſiam Spiritus ſancti afflatu inſtituiſſe , vt non niſi à ieiunis ſacroſanctā Euchariſtia ſumeretur,idque in vniuerſo terrarum orbe ſeruari ab omnibus Eccleſijs:& huius præcepti cauſam fuiſſe honorem , & veneratiohem, quæ tanto ſacramento debetur: quod idem etiam ex Auguſtino tradiderunt Iſidor. lib. 1. de Offic. diu. c. 18. Amalarius lib. 3. De offic. Eccleſiaſt. c 34. Vvalfrid. li. de rebus Eccleſiaſt. c 19. Hinc eſt, quod Innocentius III. in c. Ex parte. de celebr. Miſſ. interrogatus reſpondet: Semper Sacerdos vinum perfundere debet , poſtquam totum acceperit Euchariſtię Sacramentum, niſi cum eodem die aliam Miſſam debuerit celebrare,ne ſi forte vinum perfuſionis acciperet, aliam celebrationem impediret.

Objices id , quod habetur in Concilio Carthaginenſi 3. capite 29. In die anniuerſario , in quo cœna Domini celebratur , licitè Sacramenta altaris à non ieiunis hominibus ſumi. Reſpondeo , olim fuiſſe quarundam Eccleſiarum morem , in quibus fideles die cœnæ Dominicæ cœnabant , & poſt cœnam ſacrum Chriſti corpus ſumebant , exemplo , & imitatione Chriſti , qui eo die ſuum corpus , & ſanguinem poſt cœnam Diſcipulis impertiu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eodem deinde morem Corinthios retinuisse, ferunt. & iongo post tempore seruarunt Ecclesiæ Alexandrinæ Aegypti, & Thebaidis. Et propterea Concilium Carthaginense præcipiens, vt a ieiunio corpus Domini sumeretur, excipit diem antecessarium cœnæ Dominicæ: quod decretum Synodus Matisconensis 2. Canone 2 postea comprobauit. Sed hanc exceptionem abrogauit Trullana Synodus Canone 25 renouans Canonem 50. Concilij Laodicenæ: eandemquem exceptionem Synodus quoque Bracarensis prima canon. 16 correxit, ac sustulit.

Quæret quispiam, quo pacto accipiendum sit ieiunium, quod Missæ sacrificio præmitti debeat? Dicimus oportere esse ieiunium naturæ, vt nihil scilicet cibi, potusue, aut etiam medicamenti sumatur, vt ei constans omnium opinio. Sic Sanctus Thomas par. 3 quæstio 80 artic. 8. ad 3. Scotus 4. distinct. 8. quæstio. 3. Dur. 4. distinct. 8. quæstio. 4. Gabr. 4. distinct. 8. quæst. 2 art. 3. Antonin. par. 3. tit. 13. cap. 6. §. 8. Aliud 4. distinct. 8. quæst. 2. art. 1. Quare falsa omnino est opinio Godofredi, & quorundam aliorum ante Missæ sacrificium satis esse, si Sacerdos seruet ieiunium non nature, sed Ecclesiastium: quam sententiam refutat Paludanus expresse 4. distinct. 8 quæst. 2. art 2. Deinde ieiunium huiusmodi seruari debet ab initio diei naturalis, in quo Sacrificium fit, aut sumitur Sacramentum. Dies autem naturalis computatur a media nocte: itaque si post mediam noctem cibus, vel potus, vel medicamentum capiatur, impedit, quo minus sacrificet, vel Eucharistiam suscipiat is, qui ceperit. Rogabis, an qui ante mediam noctem aliquid ederit, & postea aut non dormierit, aut si dormierit quidem minime tamen cibum concoxerit, tuta conscientia eo die sacris operati queat? Glossa in cap. Ex parte: de celebrat Missarum. & aliis locis. id negat. Idem videtur docere in cap Nihil 7. quæst. 1. & cap. Si constiterit, de accusationibus. Quia is ieiunus (inquit) non est, in quo cibus non est absumptus. Oppositum Sanctus Thomas affirmat, hoc nihil afferens impedire.

Quæres etiam, An si quis mane os aqua, vel sale, & aceto abluens, casu aliquid aquæ degluriat, abstinere debeat a sacrificio faciendo, vel Sacrameto sumendo? Respondent quidam aut pauxillum illud aquæ prius in saliua coaluerit, & deinde saliua in stomachum transmittitur, & tunc nihil obest, quoniam non aqua, sed saliua in ventrem illabitur: aut reuera aqua nondum in saliuam mutata in ipsum stomachum transitur, & tunc reuera impedit. Sic docent Sotus dist. 12 q. 1. ar. 8. & Gabr. in Canonem Missæ lect. 10. At Paludanus loco citato fatetur, nihil impedire, quia non sumitur, vt potus. Idem quoque tradit Siluest. Eucharistia. 1. q. 6. & hoc est maxime probabile. Si quæras an in hoc locum habeat id, quod in aliis præceptis, & legibus dicere solemus, minimum, siue modicum non considerari. Respondeo, si cibus, vel potus sumptus fuerit, quamuis modicus, impedire, quo minus sacrificet quis, vel sacram Eucharistiam accipiat. Nec in hac parte locum id habet Philosophi: Parũ pro nihilo reputatur: quoniã Synodus Toletana 7. can. 1. aperte definit nullum cibum, potumque, quamuis minimũ esse ante sumendum. At verò reliquiæ quæ supersunt ex cibo antè mediam noctem sumpto nihil obstant, etiam post mediam noctem, aut etiam mane delabantur in ventrem, quia in modum saliuæ traijciuntur, tum etiam, quia cibus ante illum diem est sumptus.

Quæres, an absoluto sacrificio, sumptoq; Eucharistiæ Sacramento, sit a cibo, & potu ad certum tempus abstinendum? In cap Prius, de consecrat distinct 1. ex Clemẽte Romano habetur: Qui reliquias corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne pure ut sanctæ portioni miscere cibum, qui per aquaticulos digestus in secessum funditur. Si igitur mane dominica portio editur, vsque ad Sextam ieiunent ministri, qui eã cõsumpserunt: & si tertia, vel quarta hora acceperint, ieiunẽt vsque ad Vesperã.

Sed vt constat ex 3. Thoma, Antonino, Gabriele, Siluestro, Soto, aliisque locis supra citatis: hic Canon vsu, & consuetudine est abrogatus. Chrysostomus etiam hom. 27. in cap. 11. epistolæ 1. ad Corinth. docet, post dominicum corpus acceptum, etiam esse ieiunium seruandum, & preces ad Deum fundendas, & Hymnos decantandos. At hoc, consilium est, non præceptum. Si roges, an liceat Presbytero pransо Eucharistiæ Sacramentum conficere, vt ægroto vita periclitanti viaticum præbeat? Affirmat Maior in 4. distinct. 9 quæst. 3. ad 5. & probat, quia diuino inte mortis tempore est Eucharistia sumenda: ergo si panis consecratus non extat, consecrandus est, vt tamiam morituro porrigatur. Deinde, quia ægrotis etiam pransis, & cœnatis, vel potu refectis viaticum ministratur.

A At verò Paludanus 4 distinct. 8. quæst. 1 ar. 1. Sotus 4 dist 12. quæst. 1 art. 1. Victoria in Sum nũ 8 1. Navarr in Manuali, cap 21 nu. 53 Gabr. 4. distinct 8. quæst. 1 artic 3 negant fas esse Presbytero pransо Eucharistiam conficere ad viaticum ægroto iamiam morituro præbendum: quoniam etsi diuini iuris præceptum esse faceamur, vt tunc temporis Eucharistia sumatur, id locum habet, quando sumi commode potest, alioqui minimè, & hoc ipsa consuetudo satis abunde declarat. Et ideo ægroto pransо, vel cœnato iure optimo Eucharistia iam ante cõsecrata datur: non est autem consecranda, vt ei ministretur. Siquæras, an saltem a episcopi auctoritate id fieri queat. Quidam concedunt fieri posse. Sed falsum est, quia Episcopus non potest ius commune relaxare, nisi id habeat vi consuetudinis receptæ, qualis in hac parte non est. Si roges, an si Sacerdos pransus conficeret, conficiat vere Sacramentum? Hugo in cap. Quod a Patribus. distin. 75 plane id negauit. Cæterum eius sententia communi consensione refellitur, & Glossa ibi vere docet eum Sacerdotem conficere Sacramentum, sed conficiendo peccare.

B Tertiò quæritur, Quidnam facere debeat Sacerdos, qui per errorem in calicem aquam indit pro vino, & post Communionem id nouit? Deinde, si cum sacris operatus, & panem consecrauit, meminit se non esse ieiunum: Tertio, si idem meminerit, post quam vtramque speciem consecrauit. Respondeo ad vtrumque ex communi omnium sententia, quam habet Sanctus Thomas 3. par. quæst. 83. art. 6. ad secundum: eum oportere sacrificium in secundo casu perficere, quia actioris est vinculi sacrificium inchoatum absoluere, quam non ieiunium absumere Sacramentum. Et ita in secundo illo casu debet Sacerdos speciem vini consecrare: similiter in primo casu debet vinum consecrare, quamuis aquam pro vino per errorem biberit. Quemadmodum autem vinum sit deuo consecrandum, inferius ostendemus. In tertio casu idem iuris est, debet enim Communionem sacram sumere, ne imperfectum sacrificium relinquat. Secus verò esset, si recordatur Sacerdos antequam vllam speciem consecret, tunc enim reste sancto Thoma debet Missam incœptam relinquere: at hoc intelligitur, si id possit facere sine infamia & scandalo.

C Quartò quæritur, an liceat Presbytero, vnà cum vino, quod ad ablutionem sumi solet, suscipere particulas panis consecratis, quas in Corporali, vel etiam Patena, vel Calice inuenerit. Vsu enim venit, vt specie vini sumpta, particula panis consecrati, quæ est in Calicem iniecta, ipsi calici adhæresca, aut in Patena aliquæ particulæ remaneant. Respondent quidam non licere Presbytero eas particulas sumere: id probant auctoritate Palud. 4. dist 9. quæst. 1. ad finem. Antonini par. 3. tit 13. c. 6. §. 9 Rosel. Eucharistia 1. nu 13. Sed verius est, quod alij docent, id licere Sacerdoti facere: & ita Caiet. in summa, verbo, Missa. & in opus. tom 2. tract. 13. de celebrat. Missæ. quæst. 1. Siluester verbo, Eucharistia 3. nu. 8. Sot. in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 8. Victor. in sum. numero 84. Navar. in Manu. cap. 23. 89. sentiunt tuta conscientia huiusmodi particulas sumi, quoniam sacrificium nondum perfectum esse censetur, quousq; omnes particulæ insumantur: Et in die Parasceues particula panis consecrati, vnà cum vino, quod cõsecratum non est, sumitur. Nec impedit, quod vinum in ventrem citius influat. & permet. Idem est iudicium de particula panis, quæ dentibus, linguæ, vel palato adhæret: tunc enim, tuto vini haustus sumitur, vt vnà cum ipsa ea particula in stomachum transeat. & penetret. Particulæ item, quæ solent in Patena remanere, frequenter sunt tenuissimæ, ac iure quoque sumuntur, vt sacrificium totum perficiatur. Et Paludanus, Antonimus, & Rosella non loquuntur de huiusmodi particulis, sed de iis, quæ relictæ sunt ab his, qui sacram Communionem sumpserunt.

Quintò quæritur, Quid sit Sacerdoti faciendum, quando perfecto, & absoluto in totum sacrificio, & ablutione completa, particulæ panis consecrati, in Corporali, Altari, vel Patena inueniuntur? in capite? Tribus, de consecratione distinctione secunda. Clemens p. accipit, vt tot in Altari holocausta offerantur, quot populo sufficere debent: quòd si remanserint, in crastinum non reseruentur, sed cum timore, & tremore Clericorum, & diligentia consumantur. Hæc ibi. Sotus 4. distinctio. 12. quæstio. 1. artic. 8. citat hunc Canonem, & ait in eo statui, vt particulæ, quæ post sacram Communionem acceptam a populo superfuerint, reseruentur in pixide, cum tamen Clemens aperte præcipiat, ne reseruentur in crastinum, sed a Clericis absumantur. Clemens igitur eo loco solùm loquitur de iis particulis, quæ a Presbytero consecra-

secratione

bantur in populum distribuendæ. Hinc olim, teste Eusebio lib. 4 cap. 15 Constantinopoli vetus fuit consuetudo. vt si quando multæ admodum particulæ parti, & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri, impuberes, qui scholas frequentabant, accederentur, & eas ederent. In Concilio etiam Matisconensi 2. canon. 6. habetur: Quæcumque reliquiæ sacrificiorum post peractam Missam in sacrario superfuerint, quarta, vel sexta feria, innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur: & indicto is ieiunio, easdem reliquias, consperſa vino percipiant. Hæc eo loco. Cæterùm, tùm Canon Clementis, tùm hæ consuetudines sunt apud nos abrogatæ.

Ad id igitur, quod quærebatur, respondet Sotus in 4. distinct. 12. quæst. 1. artic. 8. Aut particulæ, quæ in Altari, Corporali, vel patena inueniuntur absoluto Missæ sacrificio, sunt alicuius momenti, ponderis, & quantitatis: & hæ reseruantur in pixide: aut ab alio Presbytero sacrificante insumuntur: aut tales non sunt, enm hoc tenuitatem vix in sensus incurrant: & tunc tutò à Presbytero insumuntur, quam sacrificij portiunculæ exiguæ. Sed certè cum sint tanquam sacrificij reliquæ, parum, aut nihil referre videtur, sint paruæ, an magnæ, vnde poteſt eas Sacerdos sumere, quia sumit, vt reliquias, quæ ex sacrificio superſunt. Secus esset, si essent particulæ ex alio sacrificio relictæ. Si quæras, an Sacerdos iure queat eas particulas sumere post notabile temporis interuallum exactum. Respondeo, minimè, quia post eiusmodi interuallum temporis elapsum, conferur sacrificium absolutum: & proinde particulæ non sumerentur, vt reliquiæ, quia ex sacrificio superfuerunt, sed sumerentur per se, quod facere non licet: est enim sacrificium considerandum, vt vna actio quæ suo tempore finitur ac desinit,

De mundicia tùm mentis, tùm corporis ad Missæ sacrificium necessaria.

CAP. XXXI.

QVæritur primò, An ad Missæ sacrificiũ dignè faciendum, non solùm vera, & perfecta lethalium criminum detestatio requiratur, sed etiam sacra eorundem confessio? Caietanus, qui ante Concilium Tridentinum scripsit, sensit nullo iure peccatorum confessionem requiri: quoniam ex Apostolo solùm habetur, Vt ad dignè edendum corpus., & sanguinem Domini, quisque probet seipsum: sed idonea est, inquit probatio, vera ex animo lethalium peccatorum detestatio, vt Chrysost. hom. 27. in enim locum Apostoli videtur docere. Deinde Ecclesia præcepit, vt in Paschate Eucharistia sumeretur, nunc autem, vt tunc temporis fieret peccatorum confessio, sed semel quotannis: Sic Caiet. par 3. quæst. 80. artic. 5. & in eadem Corti & in sum. verbo Communio. & post eum Armil. verbo, Communio. num. 1.

Cæterum hæc Caietani opinio, cum communi omnium Theologorum, Canonici iuris interpretum, & Summistarum sententia pugnat, & cum generali etiam totius Ecclesiæ consuetudine: quare meritò ab iis, qui post ipsum scripsere refellitur, atque deseritur. Nimirum Soto 4. distinct. 12 quæstio 1. art 4. Cano. de locis Theolog. lib. 5. cap. 4. Petro Sot. de Confess. lect. 12. Corduben. lib. 1 quæst. 16. & Navarro in Manua. cap. 21. num. 10. Synodus Tridentina Sess. 13. Canone 11. decernit, vt sit excommunicatus eo ipso, si quis docuerit, prædicauerit, vel pertinaciter asseruerit, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, non esse necessarió præmittendam Confessionem sacramentalem ad dignè Eucharistiæ Sacramentum recipiendum: Et capite septimo, idem Concilium declarat illud præceptum Apostoli primæ ad Corinthios 11. (Probet autem seipsum homo, &c.) intelligi de probatione nõ solùm per contritionem, sed etiam per Sacramentalem Confessionem, quando quis conscius est alicuius peccati mortalis, & Confessarij copiam habet. Sententia igitur Caietani decreto Concilij Tridentini est reiecta, & exposita. In Concilio Florẽtino Sess. 8. & priuatim cum Græci ad Pontificem Romanum Eugenium Quarcum conuenissent, rogati sunt ab ipso Pontifice inter alia, cur non Pontifices, aut Presbyteri celebraturi peccata sua confiteri soleant. Illi nihil ad hoc responderunt dicentes, se de hoc articulo in Concilio non disputaturos.

Secundò quæritur, An iure diuino sacra peccatorum lethalium Confessio ante Eucharistiam fieri debeat? An verò iure Canonico, an tantùm vsu, & consuetudine? Medina censet tractatu de confess quæst. 4. iure tantùm Canonico præmittendam esse. Idem docere videntur Richar. in 4. dist 17. art 3. quæst. 6. & Palud. 4. distinct. 17. quæstio. 5. Adrianus in 4. quæst. 1. de Eucharistia. Tabiensis verbo, Communio, nu. 10. Abbas in c. de homine. de celebr. Missarum. Communis verò aliorum sententia contendit eam esse iuris diuini à Christo institutam. Synodus Tridentina in Sessione 13. cap. 7. vbi agit de præparatione adhibenda ad dignam sacræ Eucharistiæ perceptionem, sic ait: Communicare volenti reuocandum est in memoriam Apostoli præceptum: Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali Confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Ex quibus verbis videtur colligi, Confessionem ante Eucharistiæ sumptionem, diuino iure adhiberi: quod quidem Domini præceptum declarauit Apostolus primæ ad Corinthios 11. dicens: Probet autem seipsum homo. Quod autem hic locus Apostoli de sacra Confessione, & non solùm de peccatorum detestatione per veram cordis pœnitentiam intelligatur, habemus non quidem ex Scripturis, sed traditione, verbo, non scripto accepta ab Apostolis, quam & ipsi acceperunt à Domino, & quam generalis totius Ecclesiæ perpetuò seruata consuetudo declarauit. *Ibidem.*

Tertiò quæritur, An aliquando ad dignè suscipiendam Eucharistiam, sufficiat sola lethalium criminũ per veram mentis pœnitentiã detestatio. Concilium Tridentinũ, vt paulo ante vidimus, monet adhibendam esse Confessione, quando quis est sibi conscius peccati lethalis, & habet copiam Confessarij, & insinuatur sufficere solam cordis pœnitentiã, necessitate vrgente, si copia Confessarij non adsit. Et communis omnium opinio, quam habet Sotus in 4. d. 12. q. 1. art. 4. & dist. 18. q. 1. art. 4. explicat, quandonam cuique id liceat facere: tunc nempe, cum imminet mortis periculum: deinde, quando quis sua peccata confiteri nequit, citra grauem aliorum offensionem: & tamen ad Eucharistiam accedere alioqui iure debet: cum etiam quis absque dedecore, & infamia abstinere a sacra Communione vix possit. Tùm demùm, quando dies festus adest, quo populus ad rem diuinam audiendã iure ipso cõuenit, nec alius omnino Sacerdos in promptu est, qui confessiones audiat, nisi Parochus.

Quæres, An causa Confessionis faciendæ, quis conferre se debeat ad locum remotiorem? Respondeo in hunc modum: aut locus ille prope distat, aut longè. Si primum, debet cò se conferre, nisi aliquid legitimè impediat, vtpotè notabilis cœli intemperies, aut repentina aliqua sacrum faciendi necessitas. Si secundum, præcepto non cogitur ad eum locum ire.

Quarto quæritur, An quando præceptum sacræ Communionis percipiendæ vim habet. Verbi gratia, quia anniuersaria in die festo Paschatis celebritas recolitur, vel dies festus celebratur, quo res diuina, vel facienda, vel audienda nobis est, an si tunc non adsit, qui Confessionem exciat, sufficiat solus animi dolor de peccatis conceptus? Respondeo, si iis temporibus ab Eucharistia abstinere minimè possimus absque infamiæ nota, vel offensione aliorum, Eucharistiam esse præcipiendam absque peccatorum confessione, cum debita tamen lethalium peccatorum detestatione, quoniam ætioris est vinculi natutale præceptum de infamia, aut offensione aliorum vitanda, quam lex de confessione peccatorum facienda. Si verò solùm instet præceptum Ecclesiasticum de re diuina audienda instet die festo, aut de Eucharistia in die Paschatis percipienda: die festo, aut de Eucharistia in die Paschatis percipienda: tunc potiùs meo iudicio videtur esse ab Eucharistia abstinendum, cum duo præcepta sibi inuicem occurrant, nimirum sacrum audiendi, vel accedendi ad Eucharistiam, & lethale peccatum confitendi: quod quia est iuris diuini, arctius nos tenet, & adstringit, quàm illud prius, quod tantùm est iuris Canonici. Sic videtur sentire Sotus 4. distinctio. 12. quæst. 1. art. 4. licèt quidam oppositum affirmet moti auctoritate Palud. 4. distinct. 9. quæstio. 1. articul. 1. Armil. communio. num. 1. Adrian. in 4 questio. 1. de Eucharistia Tabien. verbo. Communicare. quæst. 30. Siluest. Eucharist. 2. quæst 7. Sed hi. & alij ideo sic sentiunt, quia putant præceptum cõfessionis, ante Eucharistiam esse solùm iuris Canonici. Idè est iudicandũ, quando quis, vel sui, quod fecit, voti teligione, vel superioris iussu percipere Eucharistiã debet. Si enim lethali peccato fuerit obstrictus, nec sit, cui cõfiteatur, ab Eucharistia abstinebit: votũ enim emissũ, & acceptum à superiore mandatũ interpretari debemus in

eum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum sensum, vt cum diuino iure non pugnent.

Quinto quæritur, An Sacerdos, qui peccatis teneretur, quorum absolutio reseruata esset Episcopo, quem adire cõmodè non posset, rata conficiens sacrificaret, aut Eucharistiam perciperet: Respõdeo, si absque infamia, vel offensione aliorum continere se nequeat, iure ad Eucharistiam accedit: aliter verò abstineat necesse est.

Sexto quæritur, Quid sit dicendum, si Titius excommunicatione occulta, suspensione, vel irregularitate teneatur obstrictus, quippe, qui Clericum occultè percusserit, vel quempiam occiderit, qui nisi rem diuinam faciat, vel Eucharistiam suscipiat, alios offendet, aut ipse dedecus, & infamiam, vel etiam mortis periculum incurret: An ab Eucharistia abstinere se debeat? Respondeo, duas esse opiniones: Vna affirmat posse sine peccato ad Eucharistiam accedere. Nauarrus in Manuali, c. 27. n. 239. & de pœnit. dist. 6. cap. 1. §. Laboret. nu. 24. Armilla excommunicatio. num. 9. Tabien. excommunicatio. 1. num. 6. Cordubensis libro 1. quæstio. 45. ad finem. Castr. lib. 2. de lege pœnali, cap. vltimo, hi omnes ita distinguunt: Aut Titius aliorum offensionem, vel infamiam commodè euitare potest, aut nõ potest. Si primum, opus est, vt Eucharistiam omittat. Si secũdum, tuta conscientia ad eam accedit, quia iure naturali alienam offensionem, vel nostram infamiam cauere, fugere, & vitare oportet. Excommunicationes autem, ac cæteræ Ecclesiasticæ pœnæ sunt tantùm iure Canonico constitutæ. At arctiori vinculo nos naturalia, quàm Canonica præcepta constringunt.

Altera sententia est aliorum, qui generatim videntur negare, Titium posse iure ad Eucharistiam accedere. Silue. Excommunicatio 3. in effectu 5. Sotus 4. dist. 12. quæst. 1. art. 4. Couar. in c. Alma mater. par. 1. §. 2. nu. 11. Medina in sua institut. c. 11. ratio eorum est: Ecclesiæ lege Titius est inhabilis ad Sacramenta recipienda, siue ministranda. Certè negari non potest, quin sit valde probabilis prima sententia: neque enim videtur Ecclesia eum tanto periculo, videlicet mortis, vel infamiæ, & dedecoris nos voluisse obligare. Nam Sotus in 4. distinct. 18. quæstio. 2. artic. 5 ad finem idem concedit, cum ait: tunc non licere nobis ad Eucharistiam accedere, nisi grauissima esset aliorum offensio sequutura.

Septimò quæritur, An si Sacerdos nullus adsit, qui confessionem audiat legitimè approbatus, aut adsit quidem vnus, sed qui non sit ab excommunicatione, aliisve similibus pœnis solutus, & liber, iurei confiteri, queat Titius vel rem diuinam facturus, vel Eucharistiam percepturus, ne ad eam accedat absque confessione? Respondeo, nequaquam, quia tunc perinde res se habet, ac si adsit copia Confessarij: vt si tunc temporis grane infamiæ damnum subire Titius cogatur, vel aliis offensionis causam præbeat, tutò ei licet ad Eucharistiam accedere. Confessio autem tunc non est facienda, quia Sacerdos, qui non sit legitimè approbatus audire confessiones nequit, præterquam in mortis periculo. Qui item nominatim excommunicatione tenetur iurisdictionem non habet, qua possit à peccatis absoluere.

Octauò quæritur, An Titius sacrificaturus, vel Eucharistiam percepturus, tuta conscientia, tunc ad Sacramentum, vel sacrificium accedat absq; sacra peccatorum confessione, eo quòd alium Sacerdotem expectet, cui religiosius, & commodius confiteri queat? Richardus in 4. d. 17. art. 1. q. 6. id concedit. Angelus Eucharistia. 2. q. 5. Tabien. communicare. q. 30. & Adrianus in 4. q. 1. de Eucharistia: id quoque fatentur, sed restrictius, videlicet cum quis præcepto cogitur sacrificare, aut Eucharistiam suscipere. Sotus autẽ, Siluester, & Cordubensis locis citatis, negant generatim, id licitum esse facere. Et hoc mihi magis probatur nam satis est, si idoneum Sacerdotem nactus sit, cui commodè sua peccata confiteatur.

Nonò quæritur, An sicut, cum Sacerdos iuxta Concilij Tridentini decretum, necessitate vrgente, absque vlla confessione sacrificium faciẽs, debet, quàmprimum commodè poterit, confiteri, idem etiam sit de laico iudicãdum, ita vt si absque confessione, quam facere non potuit, Eucharistiam percepetit, confiteri cogatur, quàm primum postea poterit. Nauarrus sentit in Manuali, ca. 21. nu. 10. idem iuris esse de Laico, quod de Sacerdote, quoniam eadem ratio videtur esse de vtroque. Cæterum aliis probabilius videtur oppositum. Nam Sacerdos ideo debet quamprimum potest confiteri, quia frequenter Missæ sacrificiũ facit, ideoq; necesse est, vt sit legitimè probatus ad sacrificandum: at verò Laicus, Ecclesiæ præcepto non nisi in Paschate cogitur ad Eucharistiam accedere. Quare si causa offensionis, vel infamiæ vitandæ absque confessione Eucharistiam in Pa-

schate percipiat, non cogitur præcepto, statim atq; potest, confiteri, sed tutò ei licet confessionem differre ad annum proximè sequentem. Mihi magis placet sententia Nauarrinam eadem videtur ratio de Laico, quæ est de Sacerdote, licet Concilium solum meminerit Sacerdotis, de quo sermo erat.

Decimo quæritur, An Sacerdos, qui sibi conscius peccati lethalis circa confessionem Missæ sacrificium facit, eli alioqui posset commodè confiteri, peccatum admittat dupliei deformitate grauatum, videlicet sacrilegi, quia indigne sacrificium facit, & omissæ confessionis, quam ante Missæ sacrificium facere deberet? Quidam, è quorum numero videtur esse esse Canus de pœniten. p. 4. affirmant, eo argumento permoti, quod duo simul præcepta violaueritt. Verùm probabilius alij opinantur, vnius tantùm peccati deformitatem, & maculam contharere, quoniam etsi præceptum est datum de Confessione ante Eucharistiam, vel ante Missæ sacrificium facienda, id ideo est, vt dignè, & idoneè præparati tantum Sacramentum sumamus, aut ad tantum sacrificium accedamus. ergo qui sumit, vel qui sacrificat, cum confessus ante non sit, tu eo solo peccat, quod sacrilegium admittit, indignè accedens ad Sacramentum, vel sacrificium. Pari etiam ratione, qui absq; debito cordis dolore sacram Communionem acciperet, vel Missæ sacrificium faceret, quando commodè confiteri nõ posset, vnum sacrilegij peccarum committeret, scilicet indigne sumendo, vel indignè sacrificando. Nec his obstat, quod duo præcepta frangantur: non enim ob præceptorũ numerum peccata multiplicantur, sed ob diuersitatem præceptorum ad diuersas virtutes pertinentium: at præceptum faciendi cõfessionem ad Eucharistiam sumendam, vel ad Missæ sacrificium faciendum, datum est, vt digna sit tanti Sacramenti perceptio, & digna tantæ hostiæ immolatio, & vbi vnum præceptum propter aliud constituitur, ibi vnus tantùm est præcepti violatio.

Vndecimò quæritur, An Sacerdos, qui cum confessus nõ sit, quando confiteri commodè posset, vel qui de lethali peccato non dolet, quando confiteri nequit, sacrificat, peccatum incurrat multis deformitatibus conflatum, his nempe: quod indignè confecret, indignè offerat, ac indignè insumat corpus, & sanguinem Domini. Quidam putarunt in hoc sacrilegio tres esse peccati prauitates. Sed alij verius dicunt, vnius tantùm peccati esse deformitatem. Nam vnus est tantùm sacrificij, quamuis tribus partibus constet, Cõsecratione, Oblatione, & Sumptione: quare quemadmodum tres eiusmodi partes vnum sacrificium cõstituunt, sic etiam qui indignè sacrificat, vnum tantùm peccatũ admittit, quod tribus in partibus consistit, nimirum, in indigna consecratione, indigna oblatione, & indigna sumptione.

Duodecimò quæritur de corporis immunditia, An qui per quietẽ se noctu polluit, à sacrificando abstinere debeat? Respondet S. Th. 3. p. q. 80. art. 7. cuius sententia communi consensu recepta est, Aut huiusmodi nocturna pollutio est lethale peccatum, vel ex lethali peccato proueniens: & impedit quo minus sacrificare Sacerdoti liceat: aut est prorsus absq; vllo lethali peccato, & nihil impedit sacrificiũ. Quæres, quo modo intelligat S. Thom. nocturnam pollutionẽ esse cum lethali peccato? Respondet ille, talẽ esse, cum quis sua sponte, ac volũtate se polluit, aut se oblectat, dũ vigilat, in pollutione, quæ per quietem accidit, aut cum nocturnæ pollutionis causam scienter, & spõtè præbuit, & causa fuit cum lethali peccato data, aut eam optauit.

Decimotertiò quæritur, An quando nocturna pollutio talis est, qualem S. Thomas describit, impediat Missæ sacrificium eo die, etiam post debitum cordis dolorem, & confessionem peccatorum factam? Quidam, vt Gabriel super Canon. Missæ lect. 10. testatur, videntur asserere, post huiusmodi pollutionem omnino esse sacrificio abstinendum intra viginti quatuor horarum spatium, etiamsi qui pollutus in somno est, legitimè de huiusmodi peccato doleat, illúdque confiteatur. Et certè id asserere videntur grauissimi Theologi. Alex par. 4. q. 47. n. 1. art. 1. Albert 4. d. 9. art. 10. S. Thom. 4. dist. 9. q. 1. art 4. & 3. p. q. 80. art. 7. ad 3. Richard 4. dist. 9. art. 2. q. 3. Palu. 4. d. 9. q. 2. art. 2. & Bonauen. 4. dist. 12. art. 1. q. vlt. Gabr. loco citato. Fortassis olim fuit Ecclesiæ præceptum, vt à sacrificando intra illud tempus abstineretur. Sed quidquid sit de huiusmodi præcepto Ecclesiæ, quod mihi non videtur impositũ fuisse, multò verius est, quod alijdocuerunt, fas esse Sacerdoti eo die sacrificare præmissa confessione cum legitimo cordis dolore: nullum quippe aliud quodlibet lethale peccatũ, modò illud sit dolore legitimo, & confessione expiatũ, sacrificium impedit, ergo nec nocturna pollutio. Deinde, nulla est nunc lex, q̃ id prohibeat. Respõdet aliqui nocturnæ pollutionis peccato

sacrificium impediri, quia sit peccatum cæteris grauius, atque detestãdum, sed quia mentem, & animum cogitationibus perturbat, ac obtenebrat.

Sed quod sit huiusmodi cogitationes minimè in mentem veniant, aut si veniunt, nihil tale efficiant? Accidit, quod ex aliis etiam peccatis similes cogitationes in animo oriuntur, & surgunt. Adde, eiusmodi cogitationes non esse voluntarias quod si voluntarij placuerint, ita vt in vitio, & culpa sint, tunc non nocturna pollutio, sed ipsa animi cogitatio malũ sacrificium impediret.

Quæres, an si pollutio post mediam noctem acciderit, Sacerdoti impedimento sit, ne eo die iure sacrificet? Paludanus affirmat eam impedire, etiamsi per dolorem, & confessionem pollutio expietur, quamuis cum communi opinione fateatur, ante mediam noctem pollutionem contingentem minimè impedire. Sed constat est cæterorum opinio, eã quoq; minimè obstare, quo minus sacrificium fiat. Sotus 4. dist. 12. q. 1. art. 7. Ledesm. 4. d. 2. 1. art. 7. Caiet in suis verbo, Communio, ad finem. Cordub. lib. 1. q. 7. Nau. in Man. c. 21. nu. 51. Angel. Eucharistia. 2. q. 18. & 2. Quæres inquit, an S. Thomas. Bonauentura, Alexander, & Albertus locis citatis, in hac cõtrouersia primam opinionem teneant sequutus? Quidã arbitrantur eos primæ illi opinioni adhærere, sed meo iudicio id aperte non sentiunt: nam Sanctus Thomas solũm habet: Pollutus etiam contritus & confessus ex quadam congruitate, non tamen ex necessitate præcepti debet se abstinere ab Eucharistia. Cæteri verò suprà dicti Doctores tantùm modo id ipsum sic innuunt: Pollutus etiam contritus & cõfessus debet abstinere ab Eucharistia, nisi aliud necessitas exigat. Sed apud eos auctores verbum (debet) non significat præcepti, vel legis necessitatem, sed æquitatem quãdam, & honestatem, quasi dicere voluerint, debet qui sic est pollutus, ex æquo, bono, & honesto ab Eucharistia abstinere.

Dices, eos auctores citare, ac proferre veteris Testamẽti leges Exod. 19. Leuit. 15. Deuter. 23. & 1. Reg. 21. in quibus pollutus iubebatur vsq; ad Vesperam extra castra manere. Respondeo, eiusmodi leges ab illis auctoribus in medium adduci ad indicandum ex æquo, & bono ab Eucharistia sibi temperare debere pollutum.

Decimoquartò quæritur, An saltem veniale peccatum admittat, qui post pollutionem nocturnam etiam confessione cum debito animi dolore præmissa, ad sacrificandum accedit? An item venialem noxam incurrat sacrificans post pollutionem nocturnam absque vllo peccato accidentem: Alexander, Albertus, Bonauentura, & S. Thomas videntur tenere veniale peccatum committi in vtroque. Sed certè probabilius est oppositum, si per se loquamur, non de accidenti extrinseco, quoniam nullo iure, lege, aut ratione firma, & efficaci conuinci possumus, vt id credamus: & suprà dicti Theologi potiùs de æquitate, & honestate, quàm de legis necessitate videntur loquuti.

Quædam alia quæstiones de Missæ sacrificio adiunguntur.

Cap. XXXII.

Rimò quæritur, An lethali peccato se obstringat Sacerdos, qui Missæ sacrificium inchoatum non perficit? Respondeo, consecratione facta, Missam incepta relinquere, lethale peccatum esse: quæ communis est Theologorum opinio, quam habet Nauar de Orat. c. 16. n. 15. Sed dubitæ quæstionis est, an inchoata Missa, nondum facta consecratione, relinqui absq; lethali peccato possit? Profectò, qui citra causam iustam, & legitimam, imperfectum Missæ sacrificium reliquit, vix effugit lethale peccatum: quoniam in c. Nihil. 7. q. 1. & c. Nullus de consec. d. 1. & c. Illud eadem causa. & quæstione, strictè, & leuerè præcipitur, ne sacrificium Missæ imperfectum relinquatur, constituta pœna, vt qui id fecerit, excommunicatione feriatur.

Secundò quæritur, An qui Missam relinquit incœptam, ipso iure in aliquam excommunicationem maiorem, vel minorem incurrat? Quidam affirmant inter quos videtur esse Palud in 4. dist. 12. q. 1. art. 1. quamuis meo iudicio id à parte non illicat: & probant ex Decretis paulo ante allatis. At probabilior est Nauarri in tract. de Orat. c. 16. n. 18. & in Manuali. de Orat. 26. sententia, in nulla in incidere excommunicationẽ, de quorum citata intra solum denuntiant, & statuunt huiusmodi Presbyterum excommunicatione feriendum vel ab officio amouendum ad tempus. Idem quoque sentiunt Angel in verbo, Eucharistia. 2. §. 2. & seq. Silu. Eucharistia. 2. q. 7.

Tertiò quæritur, An Missa incepta iure relinquatur ob eã causam, quod vir aliquis princeps, & illustris, ad rẽ diuinam audiendã accesserit post generalem Sacerdotis peccatorum confessionem, aut etiam post Angelicũ Hymnum, Gloria in excelsis Deo, aut post Epistolã quoque recitatã? Respondeo cum eodẽ Nau. locis supra citatis, tales viri aduentum, iustã esse causam, & probabile iterum Missam inchoãdi: vt si Cardinalis, Episcopus, Dux, Marchio, vel Comes accesserit, & petierit vt Missa incepta repetatur.

Quarto quæritur, An Sacerdos, qui promisit se facturum pro mortuis sacrum funebre, promissis satisfaciat aliud sacrum, quod non est funebre faciens? Respondeo, minimè, quando commodè potest promissum sacrificium facere: nisi licet sacrificium ex parte rei oblatæ æqualis sit finibus, & ponderis: ex parte tamen precationum, quæ Ecclesia constitutione, ac nomine, in Missa funduntur, non est æqualis: in Missis enim, quæ cõstituit Ecclesia pro iis, qui obierũt, sunt propriæ preces, quæ funduntur pro mortuis, quæque tum ipsum Sacerdotem, tum circumstantes excitant, iuuãtque, & mouent ad precandum pro ipsis, quibus fructibus, & commodis mortuos priuat Sacerdos, qui aliud sacrum faciens quare vt promissioni suæ satisfaciat, nunc id aliis precibus & sacrificiis compensabit, vt recte Siluester, Angelus, & alij annotarunt.

Quintò quæritur, An Presbyter, vel beneficio Ecclesiastico præditus, qui quotidie ratione sui muneris pro iis, qui decesserunt, sacrum funebre facere debet, iure faciat sacrum, quod diei occurrenti ab Ecclesia assignatum est? Respondeo, in hunc modum: si in eum diem incidat aliqua celebritas, quæ in Ecclesiastico officio Duplex, aut Semiduplex appellatur, citra peccatum, eiusmodi sacrum dictæ celebritati conuenies facere potest: immo aliquando satius est tale sacrũ offerre vt si fuerit dies Dominica, vel alia aliqua celebritas solemnior: tum quia potius est regulis, præceptionibus, & Rubricis parendum, quàm testaroris verbis, qui mentem suam, & voluntatem Ecclesiæ institutioni accommodare debuit: tum etiam, quia si testator nunc adfuisset, hoc procul dubio voluisset. Ex quo fit, vt si Capellanus institutus sexta quaque feria cuiusliber Hebdomadæ debeat sacrum facere quinque plagarum, aut Sanctæ Crucis, Passionisve Dominicę, & in eam feriam incurrerit Natalis Domini, vel aliqua alia celebritas, facere debeat sacrũ ei celebritati in officio Ecclesiastico destinatum: & idem iuris est de aliis Missarum sacrificiis, ad quæ facienda Cappellani esse adstricti consueuerunt.

Sexto quæritur, An si quis à Sacerdote petierit vti eras certum quoddam sacrũ faciat, quod diei crastino minimè comeniat, satisfaciat Sacerdos ille habens in animo sacrũ, quod diei crastino congruit, facere? Respõdeo, satisfacere: quoniam hæc laicorum postulata, vt rationi sint consentanea, debent cum Ecclesiæ regulis, & præceptionibus congruere: rudes enim homines, & ignari in die etiam Natali Domini, & in ipso Paschate solent petere à Sacerdotibus, vt pro mortuis funebre sacrum faciant, & offerant.

Septimò Quæritur, An in diebus festis præcipuis decantari iure queat sacrum funebre? Respondeo, si finus ad rẽ plum deferatur, vt mortuus sepulturæ mãdetur, licitum est: le pro eo sacrũ funebre solẽni ritu, & cæremonia decantare, dummodo publicum, ac solemne diei festo sacrũ cõueniens non impediatur. est enim consuetudine receptum, vt mortui sine tali sacro manẽ minimè sepeliatur, & luta solùm constituunt, ne in hisce diebus Missa tẽporis congruès prætermittatur. Si quæras, an in diebus professis fas sit Sacerdoti sacrum facere pro sui animi voto, & sententia, eo prætermisso quod tempori conuenit? Quidã opinantur non esse licitum id facere, eo quòd in c. Quidã. De celebr. Miss. reprehẽdantur ij, qui singulis diebus peculiaria sacra Sanctæ Trinitatis, & Sancti Michaëlis audiebant, & sacra tempori congruentia negligebant. Cæterum, vt Glossa, & Abbas, ac cæteri communi consensu docent, in eo capite solũ reprehenduntur, qui id faciebant superstitiosa quadã religione moti, & statuitur ibi, & in c. Et hoc. De cons. Dist. 1. ne sacra tempori conuenienti a absque iusta, & debita causa prætermittatur, quæ verba Panormitanus, & Glossa sic exponunt: In Ecclesiis, in quibus plures sunt Sacerdotes, vno faciente sacrum, quod diei est accõmodatum, cæteris licitũ est abire tuto sacrũ facere, quod ipsi libuerit: In Ecclesiis verò, vbi vnus tantùm est Sacerdos, as sacrũ facere debet, quod tempori conuenit: non igitur relinquendum est sacrum tempori conueniens sine iusta causa.

Octauò quæritur, An Latinus Sacerdos lethaliter delinquat, si in pane fermentato corpus Domini conficeret? Respondeo, grauiter peccare quoniam licet Græci Sacerdotes in fermentato corpus Domini conficiant, latina tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesia in Eucharistia consecranda, pane azymo, non fermentato vtitur, & in Concilio Florentino statutum est, vt vnaquæque Ecclesia suum morem, & vsum sequatur, & seruet. Et in ea. vlt. de celebr. Missa. cuidam Latino Sacerdoti officium abrogatur, & beneficium aufertur, eo quòd in fermentato pane consecrauerit.

De vitiis, & erratis, quæ in Missa contingunt, quemadmodum ea corrigi, & emendari queant.

Cap. XXXIII.

ANimaduertẽdum est, in Missæ sacrificio errores casu, nescio quo, interdum cuenire, quare videndum est, quo modo illi corrigantur: hi autem ad sex potissimum capita reuocantur.

Primò quæritur, quid faciendum sit, quando Sacerdos antequam sacrificium absoluat, morte corripitur, aut morbo graui aliquo, vel alio casu præpeditur? Respondet S. Th. 3. p. q. 83. art. 6. ad 1. cuius sententia ab omnibus recipitur, vel id euenit ante consecrationem, aut post eam. Si primũ, nullo iure, aut præcepto cogitur sacrificium absoluere: si secundum, tunc debet sacrificium per alium Sacerdotem ad finem vsque perduci. Sic olim Concilium Toletanum statuit, quod citatũ est à Gratiano in cap. Nihil 7. quæst. 1. Quærat aliquis, an tunc temporis sit sacrificium consummandum necessitate legis siue præcepti: si quidem in eo c. Nihil solùm habetur, liberum esse Episcopo, vel Presbytero tunc Missam perficere. S. Thomas loco citato, cui ferè omnes adhæserunt, videtur minimare iuris esse diuini, vt tunc sacrificium per alium Sacerdotem expleatur. Quibusdam tamen aliis visum est complendum esse sacrificiũ per alium, vbi populus adesset, alioqui inde causam offensionis accepturus, secus non item, Probabilius est, quod S. Thomas docet. Sed nunquid necessariò ieiunus erit Sacerdos ille, qui Missam eiusmodi inchoatam absoluet, ac perficiet? Conuenit inter omnes, ieiunum esse oportere. Illud maiorem dubitationem habet, quid erit tunc consilij capiendum, quando ieiunus Sacerdos nullus adest. Ait Sotus in 4. dist. 13. q. 2. art. 6 fas esse Sacerdoti non ieiuno sacrificium absoluere, quòd arctioris sit vinculi lex de sacrificio complẽdo, quàm præceptum de Eucharistia à ieiuno percipienda. Verumtamen si in c. Nihil, præceptum non datur de perficienda Missa, tunc si nullus adsit ieiunus Sacerdos, sacrificium non est finiendum, cum in eo capite liberum relinquatur, vt possit absolui. Quòd si sacrificium nõ compleatur, tunc species consecratæ seruari debent in pixide, vel in alio vasculo, vt in die proximè sequenti iusumantur. Deinde quamuis Glossa in eo capite doceat sacrificiũ perfici non posse, si meridies effluxerit, verius tamen est posse, quia Missa post meridiem inchoari quidem nequit, at si ante meridiem inchoata fuerit, iure continuatur atque finitur, vt docet Nau. Misc. 76. n. 6. vbi ait, id omnes confiteri. Sed quid si eo tempore inueniatur tantummodo Sacerdos, aut lethali peccato infectus, aut excõmunicatione, vel irregularitate obstrictus? Ait Sot⁹ ei Sacerdoti licere sacrificium absoluere, si grauis alioqui secutura sit cæterorũ offensio: qua sublata, non item. Si pergas quærere, vndenã incipiet is, qui vicem explet prioris Sacerdotis? Respondeo, inde, vbi alius reliquit, nisi quòd formas cõsecrationis debet integras proferre, si alter inchoatas tantùm reliquerat: nam ex verbis à primo Sacerdote prolatis, & ex his, quę secundus profert, integra consecrationis forma non fit.

Secundò quæritur, Quid sit facturus Sacerdos, qui post sacrificium incœptum, meminit se non esse peccata confessum, vel non esse ieiunum, vel ex cõmuni sententia, quã habet S. Th. 3. p. q. 83. art. 6. ad 2. Si horum aliquid in memoriã venerit post consecrationem corporis Dominici sacrificium omnino esse finiendum: mã arctioris est vinculi præceptũ absoluẽdi sacrificium, quàm cætera, si verò ante consecrationem id contigerit, S. Thomas videtur innuere potiùs esse sacrificium relinquẽdũ, quàm illud prosequendũ. Attamen id solùm docere vult, meo quidẽ iudicio, quando cõmodè sacrificium relinqui potest absq; vllo Sacerdotis, & aliorũ astantium detrimento, & incõmodo, potiùs esse à sacrificio cessandum, quàm vltra procedendum. Si tamen probabiliter oritura credatur adstantium offensio, vel Sacerdotis infamia, tunc præstat sacrificiũ perficere. Hæc est Soti, Angeli, Siluestri aliorũmque sententia.

Tertiò quæritur, Quid facto opus sit, si in calicem consecratum aranea decideri, vel si fuerit venenum infusum, vel aliquid aliud noxium, aut quod vomitum excitet? Vna est omnium sententia, quam habet S. Tho. 3. p. q. 81. art. 6. ad 3. id si ante consecrationem acciderit, aliam hostiam, vel vinum esse consecrandũ relicto, & abiecto priore, si autem post, extrahendum esse id, quod est noxium, & species consecratas sumendas, si vtrumque non incommodè fiat: sint minus, extracto animalculo, vel veneno, species in sacram piscinam sunt proijciendæ, vt statim dicemus, atque eadem ratio est de veneno, vel bestiola, quando separari, & disiungi, à speciebus consecratis nequit. Quærat quispiam, an si hoc acciderit in specie vini, sit aliud vinum de integro consecrandum? S. Thomas affirmat, cæteri verò negant. Liberum est Lectori, quam malit sententiam amplecti: videlicet, an sit iterum consecrandum vinum vnà cum pane, si prior species panis fuerit à Sacerdote cõsumpta, vt sentiũt Palud. 4. dist. 5. q. 1. art. conclu. 5. Silu. verb. Euchar. 2. q. 9. dicto 2. an vinum tantum modò, vt putat Sot. 4. dist. 13. q. 2. art. 6. ad 3.

Quartò quæritur, quid fiet, si sub altera specie mirabiliter diuino nutu, caro, vel sanguis appareat? S. Thomas, 3. parte quæst. 82. artic. 4. ad 3. respondet Sacerdotem minimè cogi aliam speciem consecrare. nam eo ipso, quòd Dei voluntate id contingit, solui tur Sacerdos lege denuo consecrandi aliam speciem, & sumendi. At idem S. Thomas, Sotus, 4. dist. 13. q. 2. art. 4. ad 5. & quidam alij opinantur, non quidem esse præceptum consecrandi, & percipiendi aliam speciem, sed prudenter, & rectè facturum, si denuò consecret, & sumat. Quidam tamen alij simpliciter negant id esse faciendum.

Quintò quæritur, Quæ ratio sit ineunda Sacerdoti, qui cum sanguinem sumit, comperit non fuisse in calicem vinum impositum, sed solam aquam? Sentiunt omnes cum S. Thom. p. 3. q. 83. art. 6. ad 1. cum id perceperit, ante consecrationem denuo vinum apponi oportere: cum post cõsecrationem, verò, alterum vinum esse cõsecrandum, & sumendum, quoniã vtriusq; speciei consecratio in Missa fieri debet, & vtraq; itidem species à Sacerdote sumi. Quæres, quid faciet Sacerdos, vbi nouerit aquam in calicẽ nõ fuisse infusam, aut non fuisse naturalem aquã, sed arte factam, ex herbis, aut alia quauis materia expressam? Respondeo, non esse propterea aliud vinum cõsecrandum: quoniã aqua est quidem vino miscenda, cum id Ecclesia præcipiat, sed ad substantiam consecrationis non pertinet, quare consecratio vini sine aqua rata est, & firma. Et idem iuris est, si non naturalis, sed arte confecta, fuerit aqua in calicem infusa. Hæc S. Thomas loco citato.

Verùm id dubitationem habet, an tunc temporis, cum aliud vinum est denuo consecrandum, consecrari quoque debeat alia species panis denuo, an verò satis sit vnũ tantummodo confecrari? Duæ sunt opiniones, vna docet alia sumpta siue iam consumpta. Alij aiunt non esse denuo panem consecrandum, si prior species nondum fuerit absumpta, at si ea consumpta fuerit, tum denuo consecrari debere. Ita secundum aliquos sensit S. Thomas 3. p. q. 83. ar. 7. ad 4. & alij, quod inde probant, quia sacrificiũ fieri, & offerri integrè debet, at ex panis specie, quæ est sine vino consecrata per se sola, integrum sacrificium non est factum, cum sit sine vino consecrata, & sumpta, quod si vinum denuo rãtummodo cõsecretur sine pane, integrũ etiam sacrificium non fiet, quoniam sanguis Domini sine corpore consecratur, cum hostia ante cõsecrata, & cõsumpta in altari non sit. Si illis opponas, Ante fuerat panis consecratus, ergo ex illo, & ex vino, quod denuò consecratur, constat integrum sacrificium. Contra respondent illi nihil argumento concludi, quia panis, qui fuerat ante cõsecratus, ad aliud sacrificium pertinuit, ergo ex illo, qui non amplius in altari est, vtpote iam ante consumptus, & ex vino denuò consecrato non fit vnum sacrificium.

Secunda opinio est, solùm vinum consecrari oportere: quæ Scoti est in 4. dist. 8. q. 3. ea ratione firmata, quòd nec iure, ne vllo argumento efficaci cõcluditur rursus esse panem consecrandum, sed tantùm suppleri debere, quòd defuit, at sola vini cõsecratio defuit, hæc igitur sola est addẽda. Deinde sacrificium Missæ, duarum specierum consecrationibus constat, videlicet panis, & vini, ergo cum vna sola defuerit, satis est eam adiungere. Sotus aliquoi S. Thom. discipulus, distinguit in 4. d. 13. q. 2. art. 6. ad 4. hunc in modum: Aut Missæ, inquit, sacrificium est publicum, & solemne, & tunc satis est vinum tantummodo consecrare: nam si panis consecretur, notabilis erit populi adstantis offensio. Si autem priuatum sacrificium fiat: tunc inquit, vinum tantùm, & panis consecrari debent. Sed reuera nihil S. Thomas in hac parte distinguit, sed generatim loquitur: nam putat iuris esse diuini, vt sacrificium vtriusque speciei consecratione constet, & simul etiam credit panem prius cõsecratum ad aliud sacrificium, pertinere. Scotes verò censet, ad sacrificium quidem iure diuino vtriusque speciei consecrationem requiri, sed ex pane ante consecrato, quamuis iam absumpto, & vino quod denuò consecratur, vnum fieri sacrificium. Concludit itaque S. Thomas esse aliam panis speciem denuo consecrandam, eo quòd solis verbis consecrationis sanguinis fieri iure non debet ipsius sanguinis consecratio, sed repeti omnia verba necesse est, quæ post calicis consecrationem dici solent, at ea verba aptè, & commodè non iterantur sine speciei panis in altari existente, cum multa de vtraque specie consecrata dicantur. Sanè hac in parte vtraque sententia probabilis est, sed meo iudicio saltem Soti sententia videtur tenenda: nec enim video rationem satis firmam, quæ conuincat ad afferendum aliam panis speciem esse consecrandam: nec sine populi adstantis graui offensione panis consecratio repeteretur.

Sextò quæritur. Quid fiet, si cum Sacerdos viderit non fuisse infusum in calicem vinum, nihil in templo vini reperiatur, ita vt si sit denuò vinum consecrandum, mitti aliquis debeat per medium plebem ad vinum aliunde deferẽdum? Respondeo, tunc temporis vini consecrationem commodè fieri non posse absque notabili plebis offensione, ac proinde parum, aut nihil est incommodi, si tunc sacrificium imperfectum sine vini consecratione maneat: nam arctioris est vinculi ius naturale, quàm diuinum scriptum, aut positum.

Septimò quæritur, quid sit faciendum, si species consecratæ à Sacerdote sumi nequeant, eo quòd Turcarum, vel Hæreticorum, aut Paganorum subitus aliquis incursus imminet? Suadent aliqui, si species igni esse exurendas, si id fieri possit, alij verò, esse in certo loco reponendas, ex quo deinde resumantur, aut eas Sacerdotem secum deferre debere. Si toges, salue sit Sacerdoti non ieiuno eas tunc temporis deferendi cum dicitur Sacerdoti non ieiuno, qui sacrum faciendo, consecrauit species? Respondeo, fas esse, ob hostiũ, quod imminet periculum deuitandum, ne si forte, in sacrilegas eorum manus veniant, impiè, & nefariè ab eis, conculcentur, tractentur, ac pereant.

Octauò quæritur, quid erit de speciebus consecratis faciendum, cum putrefactæ corruptæ ve sunt? Respondeo, eas esse igni comburendas, earumque cineres in sacro aliquo templi loco reponendos, vel certè in sacram piscinam mittendos. Idem dicendum, si animal consecratas species deuoraverit, si enim capiatur, tradendum est igni, & cineres eodẽ modo, vel in piscinam mittendi, vel in alio aliquo tẽpli loco mundo, & cõmodo reponendi.

Nonò quæritur, quid facto opus sit, cum per intemperiẽ frigoris, torpente manu Sacerdotis, panis species delabitur in Calicem siue ante, siue post fractionem eius? Respondet S. Thomas 3. part quæst. 80. art. 6. ad 6. nihil esse tunc iterandum.

Decimò quæritur, de eo Sacerdote, cuius negligentia sanguis Christi effunditur, aut cuius infirmitate Sacramentum sumptum euomitur, qua pœna puniri debeat. Respondet S. Thomas 3. part. quæst. 80. artic. 3. ad 7. id fieri debere quod statuitur in cap. Si per negligentiam, & c. Si quis, &c. Qui non bene. De consec. dist. 2.

De iis, quæ in Missa adhiberi solent, cæremoniis & ritibus.

Cap. XXIV.

PRimò quæritur, Vnde, & quare Introitus Missæ dicatur, & quibus ille partibus constet? Respondeo introitum Missæ inde nominatum, quia cantatur à Choro in ingressu Sacerdotis ad altare, vt Micrologus de Eccles. siast obseruant cap. 1. Ruper lib. 1. de diuin offic. cap. 18. Raban lib. 1. de institut. Cleric cap. 33. annotarunt. Vel iuxta aliorum sententiam, dictus est Introitus Missæ, hoc est, Præmium, & Initium Missæ, sic Conrad. lib. 1. cæremoniar. cap. 1. vel quod alij testantur, vt Renanus apud Tertullianum de corona militis, quia olim canebatur à Clericis, dum conueniebat, & introibat populus in templum. Alijs demum introitus videtur dictus à primo verbo, quo vtitur Sacerdos, in ingressu ad altare: nam sacrificium incipiens, ait: Introibo ad altare Dei, qui versiculus est in Missa peruetustus, vt constat ex Liturgijs Basilij, & Chrisostomi & ex Ambrosio. Sed hic versiculus non ad Introitum pertinet, quia antecedit Introitum. Constat enim Introitus Missæ Antiphona, vno Psalmi versiculo, & versiculo Gloria Patri, &c. Porrò ante Introitum Missæ Institutione antiqua Ecclesiæ, facit Sacerdos generalem peccatorum confessionem: sed quis eam addiderit Missæ, certò nemo quæret, quamuis quidam Damaso tribuant. Vsum verò confessionis ante Missæ introitum antiquum esse patet ex Micrologo, qui pæne testatur præmitti solitam confessionẽ, & Liturgia S. Iacobi incipit à Confessione.

Deinde Sacerdos ingressus ad altare Antiphonam dicit semper ex aliquo scripturæ loco desumptam, & versiculum vnũ ex aliquo item Psalmo accepiũ cum versiculo Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto: nã olim Psalmi in introitu Missæ decantari solebant: postea verò pro toto numero Psalmorum est vnus tantum versiculus ex aliquo Psalmo retentus. Et communis quidem est opinio Cælestinum Primũ instituisse, vt initio statim Missæ, Psalmi cantarentur Antiphonatim, teste Anastasio Bibliothecario, cum antea Epistola tantùm & Euangelium legerentur ante Missæ sacrificium. Sic testantur Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. quid significent vestimenta. Amala lib. 3. de Ecclesiast offi cap. 5. Raban lib. 2. de institut. Cleric cap. 32. Vvalfrid. de rebus Eccles. cap 22. Sigeber. in Chronico anno 426. dum de Celestino verba facit. Microlo. de Eccle. obseruant. cap. 1. Verisimile tamen non est id à Cælestino primum in Ecclesia introduci cœpisse. Nam Dionysius Areop. meminit Psalmorum, qui ante Missæ sacrificium cantabantur. Et Basilius in sua Liturgia ad initium Missæ iubet tres, aut quatuor Psalmorum versiculos decantari. Fortassis Cælestinus in Romana Ecclesia primus eum morem induxit, cum in aliis Ecclesiis seruaretur, aut primus præcepit, vt Psalmi canerentur, cum antea de more solùm, non lege, & præcepto canebantur.

Versiculum porrò, Gloria Patri, & Filio & Spiritui sancto, & reliq. plerique putarunt consilio B. Hieronymi Damasum introduxisse. Cæterum, vt ex Theodoreto lib. 2. cap. 24. & Sozom. lib. 3. cap. 19. Tripartit lib. 4. cap. 33. constat, ad finem Psalmorum hic versiculus in Græcia antea canebatur. Vvaltridus in lib. de rebus Eccles. cap. 25 refert, vsum & morem canendi huiusmodi versiculum à Niceno Concilio esse constitutum. Concilium Vasense Canone V tradit, non solùm Romæ, sed in toto etiam Oriente, & per Africam post Gloria Patri, &c. addere hæc verba Ecclesias, confuesse: sicut erat in principio, & quæ sequuntur.

Secundò quæritur, quantæ antiquitatis sit cantus eius particulæ kyrie eleison, &c. post introitum Missæ: Respondeo, eam Missæ partem esse perantiquam, vt indicant Liturgiæ B. Iacobi Apostoli, Basilij, & Chrisostomi: idem quoque Basilius in Epistola 63. ad N. ocæsarienses de hac precatione meminit. Nec minoris est apud Latinos etiam antiquitatis hæc particula. Nam Gregorius I. lib. septimo Epist. 63. cum accusaretur, quòd eam Missæ partem, nempe kyrie eleison, & alia quædam ex Græcorum cæremoniis, & ritibus accepisset, & in Latinam Ecclesiam inuexisset: respondit se antiquas Ecclesiæ Romanæ, cæremonias conservare, non autem ex Græcis accipere, eo visus argumento quòd apud Græcos kyrie eleison dici soleat simul ab omnibus, at apud Latinos, & in Romana Ecclesia dicitur à Clericis, & à populo respondetur Christe eleison, & totidem vicibus dicitur apud Latinos, Christe eleison, quod apud Græcos nullo modo dicitur, sed simpliciter dicitur kyrie eleison. Deinde in Concilio Vasensi centum quinquaginta annis ante Gregorij ætatem celebrato Can 3. statuitur, vt Sacerdotes in Gallijs ad Missam kyrie eleison decantẽt eo quòd in Romana, inquit, & Apostolica Ecclesia & in omni Italia, ea supplicatio ad Missam caoi soleat. Porrò kyrie eleison Græcis idem est quod Latinis, Domine miserere.

Tertiò quæritur, quando primum in Missa hymnus Angelicus Gloria in excelsis Deo, cœperit decantari? Vvalfridus in lib. de rebus Eccle. cap. 22. Rupertus Amalarius, Rabanus, Berno, & alij hanc institutionem Telesphoro tribuunt. Annotandum tamen in hymno prædicto multa esse adiecta verbis Angelorum, quis verò ea addiderit, non est, admodum certum adhuc, & compertum. Innocentius I I I. credit Telesphorum addidisse omnia; plerique verò totius additionis, Hilarium Episcopum Pictauiensem faciunt auctorem. Quidam aiunt, ea esse addita à Symmacho Pontifice Romanorum. Hoc refutat Berno cap. 25. de officio Missæ.

Quartò quæritur, vnde sumpta fuerit salutatio, qua Sacerdos in Missa sacrificio populum salutat dicens, Dominus vobiscum: Respondeo, ex Hebræorum more, qui salutantes dicere solebant, Dominus tecum, aut Dominus vobiscum, vt constat Iudicum 6. Ruth 2. 2 Paralipom. 27. Lucæ 1. cuius quidem salutationis in Missa vsus est antiquissimus, vt ex Concilio Vasensi, & Liturgijs S. Iacobi Apostoli

Universidad de Deusto
Biblioteca

li, Basilij, & Chrysostomi planè colligitur. Salutat verò sic populum Sacerdos, quoties eum excitat, vel ad precandum, vel ad audiendum. Meminit huius salutationis Soter Pontifex Romanus, vt est apud Bruchar. lib. 3 decreti cap. 74. & apud Iuonem p.2. cap. 127 Edidit libellum de hac salutatione Petrus Damianus.

Quintò quæritur, quare precationes, quæ in Missa cantantur, Collectæ dicantur? Respondeo, propriè Collectam dici Collectionem, & Conuentum populi frequentem. Ita vt dicta sit Collecta, quasi Collectio, sicut Remissa olim dicebatur remissio. Propriè igitur Collecta est cœtus populi in vnum collectus. Leuit. 23. est enim cœtus, Moses inquit, atque collectæ, & Deuteron. 16. Collecta est Domini Dei. Inde translatum est nomen, ad significandos dies festos, ac celebres, in quibus frequens populus cogebatur. 2. Paralipomenon 7. Fecit (Salomon) in die octauo collectam 2. Esd. 8 & In die octauo collectam. Deinde etiam Missa ipsa cœpit quoque collecta appellari, quia ad Missam totus populus conueniebat. Eleemosynæ itidem, quæ in frequenti Christianorum conuentu in commune conferebantur, dictæ sunt collectæ. 1. ad Corinth. vlt. De Collectis autem, quæ fiunt, & paulo post. Tunc collectæ fiant. Ita etiam preces, quæ populo in vnum collecto fundebantur, Collectæ dici cœperunt. De hac re Micrologus de Eccles. obseruan. cap. 3. Vvalfrid. de reb. Eccles. cap. 22. Hugo. S. Victoris. lib. 2. de offic. Eccles. cap. 16. Quæres, cur in Missa precationes certo, ac finito numero constent? Respondeo, nisi id ita fieret, quilibet Sacerdos arbitratu suo eas multiplicaret, quæ res populum fidelem tædio, ac satietate afficeret, eumque à re diuina frequentanda auocaret potius, quàm alliceret. Duran. in Rationali diuin. offic. lib. 4. cap. 15. Sed cur vna, aut tres, aut quinque, aut septem in Missa precationes adhibentur? Respondeo, pro more vetere adhiberi posse vnam, tres, quinque, vel septem: non plures, vt ait Micrologus de Eccles. obseruan. cap. 4. Radulph. de canonum obseruant. proposit. 23. septem quidem, ob septem petitiones, quæ in oratione Dominica continentur, vel ob septem Spiritus sancti dona: quinque autem, ob quinque Christi Domini plagas, & vulnera: tres, ob mysterium Trinitatis, vel quia Christus Dominus ante mortem suam in horto, ter orasse in Euangeliis perhibetur, vnam, ob vnitatis diuinæ Sacramentum.

Sextò quæritur, vnde sumpta sit chori, vel Populi responsio. Amen ad singulas propemodum in Missa precationes Sacerdotis? Respondeo, ex Hebræis, qui finitis Psalmis peractionibusve, subiungere solebant, Amen, quasi dicerent, sit vel, Fiat: hæc enim particula Amen, significat idem quod verè, vel certè. Vnde est, vel affirmantis, vel optantis. Et ideo Christus in Euangelio frequenter dicebat: Amen amen dico vobis, hoc est, verè dico vobis.

Septimò quæritur, cuius sit antiquitatis lectio Epistolæ ad Missam? Respondeo, post Collectam, lectio accepta ex Propheta, Apostolo, vel aliquo alio Scripturæ sacræ libro, sequitur: & vt constat ex Clemente, Iustino, Tertulliano, ac Dionysio Areopagita, quos citat Durand. lib. 2. de ritib. Eccles. Cathol. cap. 18. mos iste desumptus est ex Apostolis. apud Hebræos autem, per omne sabbatum ex Prophetis in Synagogis Scripturæ legebantur Lucæ 4. Act. 13. 15. 17. & 18. Cum autem Lectio petitur ex Prouerbiis, Ecclesiaste, Sapientia, Cantico Canticorum, Ecclesiastico, dicitur Lectio Sapientiæ, quoniam omnes isti quinque veteris Testamenti libri, dici communiter solent sub nomine Sapientiæ: cum lectio ex Prophetis sumitur. Lectio Prophetæ: cum ex Epistolis Apostolorum, lectio Epistolæ. Porrò dum legitur Epistola sedet Episcopus, sedent, & ministri, vt testantur Amalar. lib. 3. de Eccle. officiis, cap. 10. Ruper. lib. 1. cap. 32. de diuin. offic. Innocen. lib. 3. de Myst. Missæ. cap. 54.

Octauò quæritur, vnde Graduale nomen acceperit, quisve illud instituerit? Respondeo, Missæ responsoria, vt à cæteris Responsoriis distinguerentur, quæ in Horis Canonicis dici consueuere, dicta esse Gradualia, eo quòd dum Diaconus quibusdam gradibus ad suggestum ascendebat, Euangelium alta voce annunciaturus, à Choro cantabantur. Vvalfri. lib. de reb. Eccles. cap. 21. Ruper. lib. 1. de diuin. offic. cap. 34 Radulphus de Canon. obseruant. proposit. 12. Responsoria verò nominantur, eo quòd vno incipiente, alij, respondent, vt scribit Rabanus lib. 2. de institut. Cleri. ca. 15. idem quoque dicit Isido. lib. 6. Etymolog. cap. 10. & lib. 1. de Eccles. offic. cap. 8. Ne igitur tempus illud necessario interponendum Epistolæ, & Euangelij lectioni, otiosè trãsigeretur, adhibiti sunt eiusmodi versiculi: qui aliquãdo vocantur Gradualia ob rationem assignatam, aliquando Tractus, aliquando etiam adhibentur prosæ, siue Sequentiæ sic dictæ. Gradualis, institutionem, quidam in Gregorium I. referunt: Sigebertus verò Rupertus, & alij, in Cælestinum I. Alij Gradualium, & Tractuum auctorem faciunt Gelasium I. Tractus verò, appellantur, quòd sint versiculi, & ex imo pectore quædam veluti tractæ voces lugubres, nimirum, cantus quibusdam quasi gemitibus atque suspiriis, lugubis, & aspera voce decantati: non enim Tractus huiusce modi adhibentur præterquam temporibus luctus, & pœnitentiæ, vt in Septuagesima, & Quadragesima, & in sacro funebri, quod sit pro mortuis? Inter Tractum porrò, & Responsorum hoc interest, quod in tractu non vnus incipit, & alij respondent, sed omnes simul cantant: in Responsorio autem, vno inchoante, Corus respondet.

Nonò quæritur, de antiquirate lectionis Euangelicæ ad Missam adhiberi solitæ: Respondeo, eam esse per antiquã: quod Liturgiæ omnes testantur, Concilium quoque Laodicenum cap. 16 Carthaginense 4 can. 84. Valentinũ. can. 2. Idem indicat Epistola Anastasij ad Episcopos Germaniæ, & Burgundiæ, vbi præcipit, vt omnes stantes Euangelium audiant, quam quidem cæremoniam non ipse primus instituit, sed confirmauit, aut obseruari iussit, vbi non seruabatur. Nam Clemens lib. 2. constitut. Apostol. cap. 61. testatur Apostolos constituisse, vt omnes, tum Clerici, tum Laici, assurgant, dum Euangelium legitur. ¶ Lecto Euangelio, Codicem Sacerdos exosculatur reuertitus fœlicem, faustã, bonam Dei annuntiationẽ. Mittitur vero in Missis publicis à Sacerdote Diaconus sicut à Christo sunt Apostoli delegati ad Euangelium promulgandum. Defertur Crux tanquã signum Christi, cuius res gestæ, via, & mors in Euangelio referuntur. Diaconum comittantur Acolyti cereos accẽsos gestantes, qui Fidei cæleste diuinumque lumen referunt. Lecto Euangelio, canitur Symbolum Fidei compositum à 1. Synodo Generali, quod Symbolum Synodus Toletana, singulis diebus Dominicis dicitur iussit, vt in Missa fieret Fidei professio iuxta morem Orientalium. Vvalfridus lib. de reb. Eccle. cap. 22. scribit apud Germanos, & Gallos vsũ Symboli ad Missas cantandi, tempore Caroli Magni potissimum valuisse, contra Felicem Vrgelitanum episcopum, qui tunc est hæræos condemnatus.

Decimò quæritur, vnde dictum sit Offertorium? Respõdeo, cum Dvalfrido de reb. Eccle. ca. 21. Ruper. lib. 1. de diuin. offic. cap. 2. Amala. lib. 3. Eccle. offic. cap. 19. Micrologo de Eccles. obseruan. cap. 10. Isidor. lib. Etymolog. 6. cap. 15. Innocen. lib. 2. de Myster. Missæ. cap. 53. Lecto Euangelio Subdiaconus Diacono, & Diaconus Sacerdoti, & Sacerdos Deo panem conseruandum offerebat: vnde factum est vt populus tunc tẽporis sua munuscula offerret, iuxta illud quod habetur in cap. Omnis Christianus. De consecrat. di. 1. & Paralip. cap. 26. dicitur Dauid instituisse, vt Leuitæ, cum offerrentur holocausta, Laudes Domini cantarent, & clangerent tubis, cymbalis, & Psalteriis. Offertorij verò tempore quinque precationes à Sacerdote funduntur, videlicet, Suscipe sancte Pater omnipotens æterne Deus, & offerimus tibi Domine, & Veni sanctificator, & In spiritu humilitatis, & Suscipe Sancta Trinitas. Micrologus ait huiusmodi preces iuxta ordinem Gallicanum in Missa recitari, sed secundum ordinem Romanum nullas esse precationes institutas inter offertorium, & Secreta: & Vvalfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, & Innocentius harum quinque Orationum non meminerunt. Postea sequuntur Orationes, quæ voeantur secretæ, quæ tot numero recitãtur, quot fuerunt Collectæ ante Lectionem Epistolæ.

Vndecimò quæritur, cur dicta sit Præfatio? Respondeo, eo quòd sit præparatio quædam, & excitatio populi ad eam actionem, in qua propriè, as principaliter sacrificium consistit, videlicet, ad consecrationem, & oblationem corporis, & sanguinis Domini. Incipit verò Præfatio in illis verbis; & salutatione, Dominus vobiscum. Nam ea verba: Per omnia sæcula sæculorum, finiunt solùm Orationes, quas appellamus secretas, quæ quidem verba, licet Orationes ipsæ tacito quodam silentio fuerint recitatæ, alta voce proferũtur, vt populus astans respondere possit, Amen, & priores Orationes confirmate, vt scribit Micrologus. Vsus Præfationum est antiquus, vt ex Clemente Romano, Cypriano, Crysostomo, Basilio, Ambrosio, probat Durand. in lib. de ritib. Eccle. Cathol. 2. cap. 30.

Portò Præfationes, nonem numero sunt, æque antiquissimæ: nam, Pelagius II. consultus ab Episcopis Germaniæ, quæ, & quot essent Præfationes autenticæ? Respondit, esse, nouem, videlicet præter communem, vt habetur in ca. Inuenimus. De cõsecr. dist. 1. Primam, de Natali Domini, Secundam, de Epiphania, Tertiam, de Quadragesima, Quartam, de Cruce, Quintam, de Paschate, Sextam, de Ascensione, Septimam, de Pentecoste, Octauum, de Trinitate, Nonam, de Apostolis. Postea verò Vrbanus II. in Cõ-

silio

silio centesimo circa annum Domini 1080. Decimam Præfationem, quæ est de Beatissima Dei Genitrice adiunxit, & refertur in cap. Sanctorum Distin. 70. extra has præfationes cæteras esse delendas, ait Hostiensis in c. consilium de celebr. Miss. voluit dicere, reliquas non esse iure communi approbatas.

Duodecimò quæritur, Canon Missæ, quantæ sit vetustatis? Respondeo, in primis Canonem ideo dictum, quòd sit regula fixa, & stabilis in Missa à Sacerdote obseruanda: Gregorius meminit Canonis, scribit enim lib. 7. Epist. 63 post Canonem recitari orationem Dominicam: Vvalfrid. de rebus Eccles. 22. vocat Regulam Ecclesiasticam, qua omnes Sacerdotes vtuntur: Optatus verò Mileuitanus lib. 2. & lib. 3. contra Parmenianum appellat legitimum ordinem, qui in sacrificio offerendo obseruari debet, vocat Canonẽ Actionem Microlog. lib. de Eccle. obseruan. cap. 12. Multa contra Canonem Missæ obiiciunt Heretici, sed ea nullius planè sunt ponderis, & momenti. Animaduertendum est, Canonem etiam dici Actionem: sed Canon vocatur, vt iam dixi tanquam regula, & formula in sacrificio vsu, & instituto Ecclesiæ seruanda: non quòd sit omnino ad sacrificij substantiam, & rationem necessaria, nam etiam consecratio Domini verbis adhibitis, siue aliis Canonis verbis rata, & firma esset. Actio verò dicitur, quia in ea parte Missæ est actio, in qua potissimum sacrificium consistit, nimirum cõsecratio, & oblatio corporis, & sanguinis Christi, vnde etiã quædam pars Canonis dicitur Infra actionem, quia recitatur intra eam actionem, ex qua propriè sacrificiũ constat. Item, Canon continet Orationes, tres ante cõsecrationẽ, & totidẽ post. Ante Consecrationẽ fit mentio viuorũ, pro quibus sacrificium offertur: mentioné Sanctorũ cęlestis patrię ciuiũ fit, quorũ patrocinium imploratur: post consecrationẽ fit mentio mortuorum, pro quibus sacrificiũ offerimus.

Porrò quando institutus sit Canon, & quis eũ instituerit, non omnino certo constat. In primis compertũ, & exploratũ est, ante Gregoriũ Lomni ferè ex parte fuisse completũ: nã Alcuinus, Amalarius, & cęteri testantur, prædictũ Pontificem addidisse verba illa: ¶ Dieśque nostros in tua pace disponas, & ita Canonẽ fuisse perfectũ. Et in eo libro, qui dicitur Ordo Romanus, quẽ citant Alcuinus, & Amalarius, nõ procul ab initio, totus Canon extat expressis verbis. Gregorius videtur asserere lib. 7. Epist. 53. Canonem esse compositum ab Scholastico: quis porro fuerit ille Scholasticus, cõpertum non est. Quidam aiunt Scholastici nomẽ fuisse proprium certi cuiusdam viri, qui eo tempore Canonem edidit. Alij putant esse commune nomen significans virum insigni doctrina, & eruditione, & eum fuisse Gelasiũ I. Scholasticum dictum, quòd fuerit doctrina, & eruditione clarissimus. Passim apud Gregorium, Scholasticum sumi pro viro docto constat libro 1. Epist. 3. Paulo Scholastico lib. 3. Epist. 38 Marcello Scholastico lib. 10. Epist. 2. lib. 12 Epist. 30. Immo Scholasticus, aliquando idem est, qui aduocatus 12. C. de lucris aduoca. lib. 12 aliquando idem est, qui Assessor: vt apud Greg. lib. 4. Epist 29. Gregorius Seuero Scholastico Exarchi, hoc est Seuero Assessori Exarchi. Quisquis ille fuerit Scholasticus, certissimũ est, quod Synodus Tridẽtina definit Sessione 22. cap. 4. sacrum Canonem multis ante sæculis editum, & ita ab omni errore putum, vt nihil in eo cõtineatur, quod non maximè sanctitatem, ac pietatem quãdam redoleat, mentéque offerentium in Deum erigat: is enim constat tum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus. Hoc ideo dictum est, quoniam etsi vnus aliquis in certam formulam Canonem redegerit, partem tamen ex Domini verbis, partem ex Apostolorum Traditionibus partem ex Romanorum Pontificum institutionibus accepit. Etenim verba quibus panis, & vinum consecrantur. Ipsius Domini sunt: Inuocatio Sanctorum Martyrum, & commemoratio Mortuorum, sunt Apostolorum traditiones: pleraque alia Romani Pontifices addiderunt. Obiicies, Gregorium dicentem lib. 7. Epist 63. Apostolos ad solam Dominicam orationem Eucharistiam consecrare solitos, ergo nihil eorum, quæ continentur in Canone Apostoli instituerunt. Respondeo, Apostolos primum solam precationem Dominicam ad Eucharistiæ consecrationem adhibere consueuisse, sed deinde alia quædam addidisse, nimirum quam retuli Inuocationem Sanctorum Martyrum, & Commemorationem mortuorum.

Decimotertiò quæritur, quo pacto intelligitur id, quod in prima sacri Canonis precatione orat Deũ Sacerdos primo prò Ecclesia, secundo pro Papa, tertio pro Antistite loci, quarto pro Imperatore vel Rege in quibusdam Ecclesiis, quinto in vniuersũ pro omnibus Orthoxis, sexto speciatim pro iis, pro quibus vult. Respondeo, in omnibus Liturgiis orare Sacerdotem pro Ecclesia. Deinde in Concilio Vasensi sub Leone I. celebrato, Canone 6. statuitur, vt nomen Domini Papæ quicumque Sedi Apostolicæ præfuerit, in omnibus Gallicanis Ecclesiis recitetur. Item, nomina Episcoporum ad altare recitabantur. S. Greg lib. 4. Epist. 37. Concil. Aphrica. c. 48. Concil. Carthag. 4. c. 84. & Aug Epist. 110. Nomen verò Imperatoris, Aut Regis iis in locis, ac prouinciis, quæ in eius imperio, & ditione sunt, vt ait Innocentius III. Illud verò (pro omnibus Orthodoxis) Micrologus scribit esse superfluum, nec haberi in libris correctioribus, habetur apud Alcuinum, Innocentium, & cæteros: nec videtur abundare, nõ enim idem est orare pro Ecclesia vniuersa, quod pro omnibus Orthodoxis, quoniam hoc loco omnes Orthodoxi accipiuntur cæteri omnes à Papa, Episcopo loci, & Rege, vel Imperatore distinctim: pertinde, ac si diceretur: offerimus tibi in vniuersum pro omni Ecclesia, deinde verò speciatim pro Papa, pro Episcopo loci, vel Rege, vel Imperatore, & pro cæteris omnibus Orthodoxis.

Obiicies, saltem superuacanea videri illa, quæ subiunguntur verba: (atque fidei Catholicæ, & Apostolicæ cultoribus:) cum iidem videantur esse orthodoxi, qui Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultores Respondeo: in hunc modum: sicut in sacris litteris crebræ inueniuntur repetitiones eorundem, aut Synonimorum verborum, ad animi affectum plenius, ac vehementius exprimendum, augendum, & amplificandum, sic etiam Ecclesia in suis prædicationibus eadem repetere, aut Synonima adhibere solet ob affectum animi expressius significandum.

Quærat aliquis, quàm aptè dicatur ab Ecclesia: (Quæ tibi offerimus Domine,) cum de pane ipso, & vino loquatur, nec enim panis, & vinum offeruntur, sed corpus, & sanguis Domini. Profecto, panem, & vinum dicit Ecclesia offerre ie tanquam materiam in corpus, & sanguinem Domini mutãdam, & proinde tanquam materiam consecrandam. Quærat insuper quispiam, quid significetur illis verbis: (Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.) Respondeo, cum dicitur (pro quibus offerimus) intelligi illos, qui nihil ad hoc sacrificium contulerunt, nihilque de hoc sacrificio cogitarunt, ac proinde pro illis offertur sacrificium, non ipsi offerunt: nomine autem eorũ, de quibus dicitur (qui tibi offerunt) accipere debemus cæteros, qui aliquid ad sacrificium attulererunt, videlicet, quia aut eleemosynam erogarunt, aut sacrificio præsentes adsunt, aut rem diuinam faciendam aliquo modo curarunt.

De eadem re alia quæstiones breuiter diluuntur.

Cap. XXXV.

Primò quæritur, quisnam sit sensus eorum verborum Canonis: (Communicantes, & memoria venerantes.) Alcuinus in eo celebr. Missæ. Innocen. lib. 2. de Myst. Missæ. cap. 9. Duran. in Ration. lib. 4. cap. 38. & alij, hæc verba referunt ad Communionem cum Sanctis, vt hæc sit sententia: offerimus hoc sacrificium communicantes Sanctorum memoriis, & eosdem venerantes Micrologus refert, hæc verba ad offerentes inter se, perinde ac si diceretur nos communicantes, id est, quadam Societate, & communione coniuncti, & Sanctorum memoriam venerantes, & reliqua.

Secundò quæritur, quo pacto dicatur: (vt accepta habeas, & benedicas,) nam prius est rem sacrari, & eam deinde acceptam, & gratam Deum habere. Respondeo, hæc verba dici de ipso pane, & vino tanquam de materia ſtarim consecranda. Ac proinde duo hic petit Ecclesia, primùm, vt eam materiam acceptam, & gratam sibi Deus Pater habeat tanquam ad consecrationem aptam, & destinatam, & deinde, vt benedicat, id est, eam sacrare dignetur, & conuertere in corpus, & sanguinem Christi filij sui Domini nostri. Panem, & vinum sacrificia appellat: Ecclesia quia sunt symbola, & signa veri sacrificij, & hostiæ, qui est Christus Dominus: sunt signa corporis, & sanguinis Domini.

Tertiò quæritur, cur dicatur: (Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.) cum tamen panis, & vinum non sint sacrificia, quæ Domino offeruntur. Cum item vna tantum sit victima, & sacrificium, cur Ecclesia dicit numero multitudinis, munera, dona, & sacrificia? Respondeo sensum horum verborum obscurum non esse. Panem, & vinum appellat Ecclesia dona, & munera, nimirum conuertenda, & conuertenda in corpus, & sanguinem Domini. Vocat item sacrificia, (vt ad secundum respondeam) non quod sint res ipsa, quæ immolatur, sed quod panis, & vinum sint res, & materia, quæ per consecrationem mutatur in corpus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguinem Christi Domini, qui est vera hostia, quæ in Missæ sacrificio offertur, quare vnum est sacrificium, vna victima, quæ est Christus Dominus, qui hostia increante immolatur in Missa. At verò quia duo sunt Symbola, & signa, videlicet, species panis, & vini, ideo Ecclesia numero multitudinis appellat mysteria, Sacramenta, & sacrificia, munera, & dona.

Quarto quæritur, quomodo verum sit illud in eodem Missæ Canone contentum: (Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ.) Respondeo: oblationem appellari ab Ecclesia panem, & vinum, eo quòd sint materia ad altare allata, consecranda, & conuertenda in corpus, & in sanguinẽ Domini. Quæritur deinde, quid significent illa verba ibidẽ contenta: (benedictam, adscriptam ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris.) Videntur enim subobscura. Respondeo: petere à Deo Ecclesiam, vt eam oblationẽ consecrando, benedictam hoc est, sacram ex profana reddat, & eam approbando faciat adscriptam, hoc est, inter dona, & munera, quæ sunt ipsi accepta, & grata, adscribat, & numeret: & confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, & firmam, quæ nobis fructum certum & perpetuũ reddat, Rationabilé quoque faciat, hoc est, bonam, & rationi maximè cõsentaneam: & denique acceptabilem, videlicet, vt etiam ex parte ipsius ministri offerentis digna sit, quæ Deo accepta, & grata habeatur. ad hæc verba sunt antiqua, nam apud Ambrosium in lib. 4. de Sacramen cap. 5. habentur, & apud Augustinum vt refert Gratianus in c. Verum De consec. Dist. 2. & S. Thomas, 3 p. q. 83. art. 4 ea etiam tribuit Augustino, Quamuis locus hic apud Augustinum nunc non extet, repetitur tamen, ac legitur apud Paschasium lib. de corpore, & sanguine Domini cap. 12. ex quo videtur acceptus.

Quinto quæritur, quo pacto illud ab Ecclesia dicatur: (Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris.) videtur enim id incommodum, cum petere Ecclesia videatur, vt Pater suo Filio sit Propitius. Petit etiam, vt Filium suum acceptũ, & gratum habeat, sicut olim munera Abelis, & sacrificium Abrahæ Patriarchæ grata, & accepta habere dignatus est, quod non videtur satis, aptè, & commodè dici. Petit insuper Ecclesia vt iubeat Deus Pater hæc perferri per manus Sancti Angeli in sublime altare suum,) in quibus verbis tria sunt subobscura: primum quia peti videatur, vti Christus Dominus manibus Sanctorum Angelorum deferatur in cælum. Secundo, quia videtur Sacerdos aliquod altare in cælo collocare. Tertio, quia postulat, vt deferatur in cælum, quod ipse statim est consumpturus. Respondeo: ex Scripturis constare, nos Angelorum patrocinio iuuari, precesque nostras eorum ministerio, & opera ad Deum deferri: ergo verè, & aptè Ecclesia petit, vt Angeli nostrum sacrificium deferant in cælum: non intelligamus ab ipsis Christum deferẽdum in cælum, sed vt quod à nobis offertur, ipsi digeãtur ad Deum deferendum. enim, quæ offertur, Christus Dominus est, ac proinde non indiget ministerio Angelorũ, quo portetur, sed ex parte ipsius ministri, Sacerdotis nempe offerentis petitur Angelorum ministerium, quod idem est, ac si diceretur: Fac vt quod nos munus dignè offerimus, ipsi Angeli dignius offerant. Nec vero vllum in cælis altare corporeum, sed spirituale collocamus, cuiusmodi est ipsum cælum. Nam Ioannes Apocaly. 6. ait vidisse se sub altare Dei animas interfectorum propter verbũ Dei, vbi per metaphoram altare Dei appellat ipsum cælum: nam sicut Martyrum corpora in terra sub altari posita requiescunt, sic animæ eorum in cælo quiescunt. Sic etiam sicut in terra super altare preces, & sacrificia Deo offeruntur: sic in cælo Angeli Deo preces nostras offerunt.

Sexto quæritur, quo modo oremus pro iis, qui dormiunt in somno pacis, & tamen ipsis precamur locum refrigerij, lucis, & pacis? Respondeo, orare nos pro omnibus, quorum precata pœnis purgatoris expiantur, ac proinde etiam pro iis, qui dormiunt in somno pacis: ij enim pacẽ, & quietẽ habẽt ex parte, quatenus pro certo, & cõperto habẽt se æternã felicitatẽ aliquando consecuturos, quatenus itidẽ certò noverunt se nunquã amplius peccaturos. Optant verò illis locum refrigerij, lucis, & pacis, videlicet plenissimæ remissionẽ, vt de bitis pœnarũ periodis, ad sempiterna gaudia conueniat.

Septimò quæritur, cur in secunda Commemoratione, vbi Sanctorum Martyrum mentio habetur, dicatur: (Ioannis, Stephani, Matthiæ, Barnabæ,) cur, inquam Ioannes iterum reperatur, cum fuerit in prima Cõmemoratione inter Apostolos numeratus? Quæritur deinde cur Stephan. Diaconus Matt. & Barnabæ Apostolis præponatur, cum item Matthias, cum fuerit duo decim Apostolorũ numero adscriptus, fuerit in prima commemoratione prætermissus? Quidam Ioannẽ hoc loco intelligunt non Euangelistam, sed Baptistam, ac proinde Ioannem aiunt non bis commemorari. Alij Euangelistam accipiunt, & eum volunt repeti tanquam virginitatis palma cum Stephano coniunctum. Alij vero Marcum Euangelistam accipiunt, cui Ioannis nomen erat etiam impositum, cum & Ioannes, & Marcus vocaretur, teste Luca. Probabilius ergo scribitur, hic Baptistam designationẽ enim verisimile videtur, aut eundem Ioannem Euangelistam bis recenseri, aut Marcum hic nomine Ioannis intelligi, quippe cuius vsitatus nomen erat Marchus.

Obiicies id quod prædixi: ¶ Cum Sanctis Apostolis, & Martyribus tuis: ergo Ioannes Euangelista, non Baptista debet intelligi. Respondeo, hic numerari quatuor, duos quidem Apostolos, & duos Martyres: Apostolos quidem Matthiam, & Barnabam, Martyres verò Baptistam, & Stephanum, & ideo cum præcedentibus sequentia cohærent, (cũ Sanctis Apostolis, & Martyribus tuis, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba.) Rogabis secundo, cur Stephanus sit Matthiæ, & Barnabæ præpositus, nempe Diaconus Apostolis. Rursus cùm prius dictum sit generatim (cũ Sanctis Apostolis, & Martyribus tuis) vbi Apostoli Martyribus præferuntur, vt pat est: cur deinde cum nominatim & specialim referuntur, Apostolis Martyres anteponuntur. Respondeo in hunc modum, cum generatim recẽsentur, habet. Ecclesia rationem dignitatis potestatis, functionis, & officij: & quia Apostoli dignitate, & munere Martyribus præstant, ideo dictum est, (cum Sanctis Apostolis, & Martyribus tuis.) In eis vero nominatim recensendis, habita est ratio non quidem muneris, potestatis, & dignitatis, sed obitus, & mortis. Et quia Baptista primus omnium mortem obiit, primo loco memoratur, deinde Stephanus, qui ante Matthiam, & Barnabam morte occubuit lapidibus obrutus à iudæis.

Octauo quæritur, quid significetur illis verbis: (Per quẽ hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis:) aut enim hæc dicitur de corpore, & sanguine Domini, & vera non sunt, vt patet, aut de ipsis signis, panis nempe, & vini, quibus etiam non apte conueniunt, cum post consecrationem, hæc dona non amplius Domino offerantur. Quidam existimant, hæc verba olim ante consecrationem dici solita fuisse, deinde verò per errorem, post consecrationẽ fuisse posita. Sed reuera apud Alcuinum in cap. de celebrat. Missæ: Amalar. lib. 3. de Ecclesiast. offic. c. 26. & cæteros rerum Ecclesiasticarum scriptores, post Consecrationem leguntur, nec aliquid absurdi cõtinent, vt mox apparebit. Dicuntur enim de ipsa materia, ex qua factum est sacrificium. Ac primò dicimus, per Christum hæc bona, signa videlicet panis, & vini, & in quibus verè repsa Christi corpus, & sanguis fiunt, creari, quia cum cæteris quoq; rebus sunt diuinitus procreata: deinde sanctificari, quia destinata sunt ad sacrificium offerendum: tertio, viuificari, quia verè in corpus, & sanguinem Domini sunt per consecrationem mutata: quarto, benedici, quia ex ipsa consecratione plenissimã bonorum copiam acceperũt: vltimò, præstari nobis, eo quòd consecrata sunt, vt sumamus, omnique bonorum vbertate cumulatissimè repleamur.

Nonò quæritur, quando primũ recitari cœperit Oratio Dominica in Missæ officio? Innocen. lib. 5. de Myster. Missæ. c. 17. & quidam alij iuniores precationem Dominicam sentiunt iuxta factum Missæ Canonem contineri, ita vt ea sit ipsius Canonis finis. At Alcuinus lib. de rebus Eccles. in c. de celebrat. Missæ. & Amalar. lib. 3. de Eccle. officiis ca. 29 ac ceteri Innocentio antiquiores tradunt eã post verba Canonis legi, idque fit mihi probabilius. Habetur autem hæc oratio in omnibus liturgijs: & ex Ambrosio lib. 5. de Sacram. c. 4 Hieron lib. 3 contra Pelagianos. Augustin. serm. 28 de verb Domini, & lib. 50 homiliarũ hom. 42. Greg. li. 7. epist. 63. & Concilio Toletano, quarto Can. 9. constat, eã in Missæ sacrificio esse recitandam. Quot verò petitionibus constet, & quid vna quæque earũ petitio contineat, diximus lib. 8. c. vltimo, cũ generatim de oratione tractauimus.

Decimò quæritur, quid significetur illis verbis: (Hæc commixtio corporis, & sanguinis Domini, videntur enim obscuritatem continere, nimirũm signa tantùm, & species panis, & vini commiscentur, non ipsum corpus, & sanguis Domini. Rursus nulla fit consecratio, cum iam facta fuerit. Respondeo horum verborum sensum esse, sicut corpus Domini dicitur tãgi, teri dẽtibus, manibus sumi, in altũ tolli, eo quod de specie panis, in qua ipsũ corpus est, hæc dicũtur, sic corpus etiam Domini, & sanguis dicuntur permisceri, cum signa, & species panis, & vini commiscentur. Fit autem permixtio mystice, id est, vt quiddam nobis sacrum significetur. Sunt enim corpus, & sanguis per se seorsum consecrata, ad mortem Christi in memoriam renouandam, per quam effusus est sanguis ipsius. Commiscentur species panis, & vini, ad mysterium Dominicæ resurrectionis destinandum, per quam iterum est sanguis corpori coniunctus. Consecratio verò non dicitur simpliciter fieri, sed, vt fiat nobis accipientibus salutaris, & sit nobis vtilis ad æternam vitam, & gloriam consequendam.

Acts 12 & 15.

Vndecimo Quæritur, de antiquitate, qua fiera panis species frangitur, ac in partes diuiditur, antequam Sacerdos eam sumat. Dionisius Areopagita, in cap. 3. de Ecclesiast. Hierar. sanè, inquit, opertum panem, & indiuiduum aperit (Sacerdos) infrustra concidens. Chrysostomus item hom. 24 in 1. ad Corint. Quare addit (Apostolus aempe) (panem frangimus.) Hoc in Eucharistia videre licet, in Cruce autẽ minimè, sed omninò contra. Os enim eius non contererur. Sed quod in Cruce passus non est, id in oblatione patitur: & propter te frangi permittit, vt omnes satiet. Huius etiam diuisioni, & fractionis sacræ Hostiæ meminerunt Augustinus, Beda, Prosper, Haymo, Algerus, Guirmundus, Paschalis: quorum testimonia citat Durãd. lib. 2. de ritib. Eccle. Cathol. cap. 51. Et animadrandum est, olim sacram Hostiam in tres partes diuidi solitam, quarum vna mittebatur in Calicem, alteram statim Sacerdos sumebat, tertia verò pars in altari vsque ad Missæ finem reseruabatur qui mos postea est in Ecclesia mutatus, neque enim tertia pars reseruatur, ob pericula, quæ oriri circa eam possent, pie, & religiosè deuitanda S. Thomas 3. p. q 83. art. 5. ad 8. Bonauen 4. dist. 12. art. 1. q. 3. Gabr super Canon. Missæ lectione 80.

Duodecimò quæritur, quare pax omnibus nuntiatur à Sacerdote in Missæ sacrificio? Meminere, (vt hoc obiter prius dicam) huius cæremoniæ Dionysius Areopagita, Clemens, Chrysostomus, Augustinus, & Optatus Milevitanus. Pax igitur nunciatur à Sacerdote, quia Missæ sacrificium est panis mysterium ad reconciliandos Deo peccatores. Deinde est Sacramentum pacis, concordiæ, & charitatis, vt quoquot id sumunt, tanquam Christi membra inter se sociatæ coniungantur, & in vnum veluti corpus coalescant.

Precationem verò illam, Agnus Dei, institutam esse à Sergio Lante Communionem, testantur Alcuinus, Amalarius, Walfridus, Rupertus, Sigebertus, Micrologos, quos citat Durand. libr. 2. de ritibus Eccle. Cathol. cap. 41. num. 7. Olim portò terà Populo, & Clero dicebatur, Agnus Dei miserere nobis: postea verò auctore Innocentio III. lib. 6. de Myster. Missæ capite 4. irruentibus variis persecutionibus & erroribus, cœpit vbique fieri, cum tertio dicitur, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, addi etiam illud, (dona nobis pacem. In sacrificiis, tamen, quæ pro mortuis fiunt, & offeruntur, nec datur pacis osculum, quia iam è viuis excesserunt, nec nobiscum amplius cõmorantur: nec dicitur miserere nobis, sed dona eis requiem. Deinde ante communionem, post verba Agnus Dei ter repetita, tres Orationes funditSacerdos, quæ scribit Micrologus cap. 17. ex vsu, & more Religiosorum recitantur.

Decimotertiò quæritur, quare precationes, quę ad finem Missæ dicuntur, vocentur. Post communio: Respondeo, ideo venisse, quia olim, postquam Sacerdos corpus Domini sumpserat, Clerus, & Populus sacram Communionem percipiebat, & deinde succedebat precatio, qua Deum pro omnibus Sacerdos orabat: vnde factum est, vt ea oratio dici cœperit Post communio. Processu deinde temporis populus, immo etiam Clerus à sacra ese communione abstinebat: vnde quidam opinantur, loco sacræ communionis esse introductum panis, quem vocant benedicti, vsum qui in diebus Dominicis, & aliis solemnioribus festis datur ad finem Missæ populo solet. Cæterum, panis benedicti vsus antiquior est. Pius enim I. qui M. Antonini Veri temporibus floruit, sic constituit, vt de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationibus, quæ supersunt, vel ex panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase mundo, nitido, & commodo, vt post Missarum solemnia, qui communicare nõ fuerint parati, eulogias omni die dominico, & diebus festis inde accipiant. Nazianzenus in laudem patris sui oratione 19. se panes sacrare, & Cruce fignare cõsueuisse, innuit his verbis: cum mitro panibus, qi in primis candidis pro mea more benedictis. & Cruce consignatis. Extat etiam eiusdem panis benedicti mentio apud Augustinum, & Paulinum. Vnde in Concilio Florentino, quod primum Ferrariæ inchoatum est sub Eugenio Quarto legimus, proxima Dominica quindecim Græcos Sacerdotes Imperatoris iussu, sacrũ clementi rito fecisse, & Marchionem Ferrariensem cum suis ciuibus affuisse, & panem benedictum è manu Patriarchæ constantinopolitani, more Græcorum, accepisse. Et apud Græcos teste Nicolao Cabasila, Sacerdos absoluto Missæ sacrificio, oblatum panẽ, ex quo sacrum panem abscidit, in multa diuisum frusta tradi fidelibus, vt qui sanctus sit, eo quòd templo fuerit dicatus, & oblatus. Illi autem piè, & religiosè suscipiunt, & Sacerdotis dexteram osculantur. Olim portè hic panis in ipso sacrificio sacrari solebat, nunc verò eo absoluto, & perfecto precationibus adhibitis de more sacratur.

Citat Durand. lib. 2. de ritibus Eccl. Cath. ca. 38.

Durant. loco citato.

Decimoquarto quæritur, An sacrum vulgari lingua, & Sermone recitari debeat? Hæretici contendunt id ita fieri oportere. At Synodus Tridentina esse. 22. Canone 9 contrarium sanciuit, his verbis: Si quis dixerit, vulgarem tantùm lingua Missam celebrari debere, anathema sit. De hac quæstione supra suo loco breuiter disputaui.

Decimoquintò quæritur, An vsus Missarum priuatarum è medio tolli, & abrogari debeat, Et an fuerit in Ecclesia peruetustus? Hanc quæstionem tractat Durand. lib. 2. de ritibus Eccles. Cathol. cap. 4. vbi testimonijs S. Ambr. Aug. Chrys. Naz. Prosperi. Iustini vsum priuatarum Missarum. cõprobat Hæretici contendunt, Missas priuatas, quę scilicet absque populi conuentu celebrantur, vel in quibus nullus præter Sacerdotem, sacram communionem sumit, esse abolendas, quia olim Missæ non celebrabãtur nisi cõueniente, & astante populo, & Sacram Eucharistiam sumente. At Synodus Tridentina Sess. 22. Can. 8. definit: Si qui dixerit Missas, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit. & idem decernit c. 6. Aiunt præterea Hæretici, Lutherani, & Caluinani, ante Gregorium 1. non fuisse in vsu Missas priuatas, sed tãtùm publicas. Certè quamuis olim Missæ publicæ coleterentur, priuatæ tamen etiam vsu receptæ, nec quippiam video esse, quod impediat, quo minus Missæ priuatæ celebrentur. Obiiciunt nobis Canonem 1. Apostolorum, & Canonem Anacleti in Peracta De consec. dist. 2. vbi excommunicatione afficiuntur, qui ante discedunt è templo, quàm sacrificium finiatur: & qui sacram Communionem non sumunt: item Canonem Sotheris in cap. Hoc quoque De consec. dist. 1. vbi habetur, illam esse legitimam Missam, in qua adsunt Sacerdos, respondens minister, offerentes astantes, & communicantes. Respondeo, hoc Canones id dicere, quod tunc de more fiebat, at progressu temporis vsu abrogati fuerunt. Obiicient deinde illa sacri Canonis verba: (Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus,) & (Sacramenta, quæ sumpsimus,) ergo in Missa plures debent adesse, & Sacram Communionem percipere. Respondeo, ea verba in Missa dici iuxta morem pristinum: nihilominus etiam nũc verè dicuntur, quia Sacerdos ea dicit publico Ecclesiæ nomine: sicut quando orationem Dominicam priuatim quisque recitat, dicit, Pater noster, &, Dimitte nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris.

Decimosextò quæritur, An vsus Ecclesiæ, quo in Missa quædam alta voce, alia tacitè, & silentio dicantur, reprehendi meritò queat? Hæretici, suo more, reprehendunt: sed eos dãnat Synodus Tridentina sess. 22. Can. 9. Christus Dominus nihil de hac re constituit, sed liberum Ecclesiæ reliquit, vt quicquid vellet decerneret. Græci quidem licet quædam in silentio dicant, alia voce alta pronuncient, verba cõsecrationis alte proferunt: sed Latina Ecclesia, & consecrationis verba, & multa item alia tacite pronunciat iustis de causis, ne videlicet ea ad omnium aures per ferantur, & sæpius audita facilè contemnantur, vulgus enim quæ sæpe repetita audit, despicere consueuit.

Finis Libri Decimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNIS AZORII LORCITANI
E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.
LIB. XI.

DE SECVNDO PRÆCEPTO DECALOGI, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Quidnam hoc Præcepto imperetur. Cap. I.

IVLVD primo loco quæritur, quidnam secundum in Decalogo Dei præceptum imperet, quid vetet? Respondeo, in hunc modum: quando lex aliquid heri prohibet, in eo etiam simul continetur præceptio earum rerum, quas præstare quisque debet. Vnde cum hoc secundo præcepto, quod nomen Dei in vanum vsurpare vetat, connuncta quoque est lex, quæ nomen Dei honorare, & per illud religiose, & sancte iurare præcepit, prohibet igitur hoc Præceptum quo minus quis sacrosanctum Dei nomen contemnat, polluat, vane vsurpet, quominus item per ipsum, aut falsò, aut frustra, aut temerè iuret. Nam adeo omnia iureiurando affirmantur, aut negantur, adeo omnia imprecationibus, & execrationibus, referta sunt, vt nemo fere, vel vendat, vel emat, vel negotij aliquid gerat, qui non iusiurandum interponat. Deique sanctissimum nomen millies, vel in re leuissima, & inani, temerè non ad testimonium adhibeat.

Secundò quæritur, quid Dei Nomine in hoc Præcepto intelligatur? Respondeo, cum iubemur debitum diuino nomini honorem tribuere, non iubemur ipsius nominis literas, & syllabas, aut omnino per se nullum verbum tantummodo attendere, sed in eam cogitationem mentem, & animū conijcere, quidnam valeat, quid contineat, quid significet illa vox. Non igitur nomen Dei honoramus, & colimus propter ipsum vocis sonum, aut propter literas, & syllabas, quibus constat, sed propter inimensam Dei maiestatem diuino nomine significatam. Deinde, hoc Præceptum, quod nomen Dei imperat honorari, non de vno aliquo nomine sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo tribuita ac posita sunt nomina, vt Domini Omnipotentis, Altissimi seu Excelsi, Regis regum, & alia id genus, quæ in scripturis passim leguntur.

Tertiò quæritur, qua ratione diuinū nomē veneremur, & honoremus? Respondeo, nos colere, & venerari Dei nomen in primis, cum laudamus Deū, item cum in hominum conspectu ipsum Deum ac Dominū nostrum confitemur, cum eum sicut bonorum nostrorū auctorem agnoscimus, sic etiam prædicamus: item cum eius sermones, & verba studiosè addiscimus, legimus, audimus, & religiosè, & honorificè tractamus. Deinde, cum de omnibus rebus, tùm prosperis, tùm aduersis Deo singulares gratias agimus, dicentes cum Iob: Sit nomen Domini benedictum. Præterea, nomen Dei honoramus, si fideiter eius opem, & auxilium inuocamus, quo nos scilicet ab aduersis liberet, aut ad eadem, fortiter, & constanter perferenda vires, & constantiam largiatur. Postremò, nomen Dei honestamus, cum fidei faciendæ gratia Deum quasi testem aduocamus, quod est per Deum religiosè, & sanctè iurare.

Iob 1.

Quartò quæritur, quænam hoc Præceptum prohibeat? Respondeo, ea omnia peccata prohibere, quibus Dei nomen polluimus, nimirum ea crimina, quæ comm tuntur contra religionem, qua Dei nomini honorem, & cultū debemus. Rogabis ad quæ capita potissimū ea crimina reuocanda? Respondeo, quæ hoc Præceptum peccata violant, tè digi posse ad hæc capita. Primò, cū quis male iurat. Secundò, cū promissione iureiurando firmata nō seruat. Tertio, cum quis malè votum facit. Quo ircò cum vota actu violat. Quartò, cum quis maledictis, ac conuiciis sanctum Dei nomen insectatur, vel afficit. Sextò, cum quis diuinis verbis in concionibus ad populum habitis abutitur. Septimò, cum precationibus ad Deum, vel sanctos cæli incolas effusis malè vtitur. Quare in hoc Præceptò disputandum nobis est de iureiurando, de Periurio, de Voto, & cæteris quæ ad hæc tria capita referuntur.

Quinto quæritur, quisnam sensus sit Præcepti, quod vetat. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum? Respondeo, sensum triplicem esse posse. Primus est: Non assumes in vanum, hoc est, pro re nullius momenti, pro re futili, & inani. Alter sensus est: Non assumes in vanum, hoc est, frustra, quasi dicat, Ne iures in eius nomine, nisi necessitate compulsus. Tertius est: Non assumes in vanum, hoc est, mendaciter, tanquam diceres: Ne iures per nomen Dei mendaciter, mendacium enim, & quicquid est falsum, & fictum, hebraico more dicitur vanum. Qui sensus mihi valde probatur, & perinde est, ac si dicatur: Nil falsi Deo teste adhibeas, iureiurando confirmabis in vanum, hoc est, pro vano, pro falso.

Quid sit Iusiurandum.

Cap. II.

PRimò quæritur, quo pacto iusiurandum, quod Theologi, Canonici, & Ciuilis iuris interpretes Iutamentum appellant, definiatur? Respondeo, iusiurandum esse affirmationem, vel negationem sacræ rei attestatione affirmatam. Vide Hostien. in sum. tit. de iureiurand. Abbas, Felinus, & alij in rub. de iureiuran. Bald. l. 1 ff. de iureiuran. l. ac reliqui, vt refert Couarru. in cap. quamuis de pact. par. 1. §. 1. num. 1 definiunt esse affirmationem, vel negationem alicuius rei licitæ, & quæ fieri possit, sacra attestatione munitam. Cicero lib. 3. de offic. iusiurandum, inquit, est affirmatio religiosa, quod autem affirmate quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Iram enim non adiram Deorum, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidem pertinet. Sic ille. Alij definiunt esse actum, quo diuinum nomen fidei faciendæ causa adhibemus. Nam cum iuramus, Deum quasi testem eius, quod dicitur, inuocamus.

Deut. 6.

Psal. 62.

Hebr. 4.

Quidam è quibus sunt Selua in tract. de iureiur. quæst. 1. Corset. in rubr. de iureiuran. vt Couarrubias testatur in cap. quamuis pactum, de pactis par. 1. §. 1. num. 1. has Iurisiurandi definitiones oppingāt, eo in primis argumento quod quis cum per Idola, & Simulacra, vt vbique, ac ficta Numina iurat, licet male faciat, iurisiurandi tamen vinculo tenetur, & tamen non confirmat id, quod dicit, nominis diuini, aut rei sacræ attestatione. Deinde, cum per creaturas, inquiunt, iuramus, iureiurando obligamur, & tamen creatura res sacra non est. Postremò, cum per sanctos patriæ cælestis incolas apud Deum regnantes, quis aliquid iurat, sese iureiurando obstringit, cum tamen nec Deum testem adhibeat, nec rem diuini nominis attestatione confirmet.

Sed ad hæc omnia facilè respondeo, ad Iusiurandum sufficere attestationem rei, quæ verè sit sacra, aut quæ apud homines talis habeatur, hoc est, quæ reuera, vel hominum opinione sit sacra. Cum enim homines ethnici per Idola falsòve Deos iurant, verè iurare censentur, quia ea pro veris Diis habentur. Præterea, licet creatura res sacra non sit, per eam tamen iuramus, quia eam adhibemus in testem tanquam aliquid, in quo Dei veritas refulget. Vnde non per creaturam iuramus propter ipsam, sed propter Deum, qui in suis creaturis elucet, & ita creaturam testem adsocamus tanquam aliquid Dei. Eadem ratione iuramus per sanctos cælestis patriæ, & aulæ ciues, in quibus Deus ipse, tanquam in animatis templis sibi dicatis habitat, & collitur. Omne igitur iusiurandum habet Deum, vt testem expressè, vel tacitè, seu occultè, & implicitè. Latinis Sacramentum idem erat, quod iusiurandum cap. Qui Sacramento 22. quæstione quarta: Authent. Sacramenta puberum, C. Si aduersus vend. 1. §. item Sacramenta de pace. teo. teste Festo. id Sacramentum dicitur, quod iurisiurandi sacratione interposita geritur. Hinc militiæ Sacramenta: nam auctore veget. lib. 2. de re militari, milites iurare solent. l. miles agrum. §. ignominiosa. ff. de re militari.

C

Secundò quæritur, An iusiurandum sit aliquando laudabile? Respondeo, esse, nam Diuina lex iubet: Dominum Deum tuum timebis, illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Dauid quoque, laudabuntur, inquit, omnes, qui iurant in eo. Ex Apostolorum Epistolis constat, eos aliquando iurasse. Apocalip. 10. legimus Angelum iurasse per viuentem in sæcula sæculorum: nec non. & Deus ipse, vt ex veteri Testamento liquet, sæpenumero iureiurando vsus est. Item, iusiurandum, religionis est officium, & opus, quo credimus Deum cotus veritatis auctorem esse, qui nec decipi vnquam possit, nec alios decipere, cuius oculis nuda, & aperta sunt omnia, quique rebus omnibus admirabili prouidentia consulat. Hac item religione imbuti homines, Deum veritatis testem adhibent, vt iis iurantibus fidem non habere, impium, & nefarium sit. Denique iusiurandum est maximum remedium expediendarum litium. l. 1. ff. De iureiurando.

Tertiò quæritur, An iusiurandum in Euangelio generatim prohibeatur. Olim quidam Ethnici Christianos calūniabantur, & aliquando ex necessitate iurare solitos, tanquam Euangelij violatores arcessabant. Aiebant enim illi, Christum Dominum in vniuersum iusiurandū interdixisse Matth. 5. illis verbis? Audistis, quia dictum est Antiquis, Non periurabis. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, neque per Hierosolymam, neque per terram, neque per caput tuum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non, quod autem his abundantius est, a Malo est. Idem penitus docuerunt quidam Hæretici Valdenses nominati, Ioann. Vuiclef, & nunc Anabaptistæ.

Sed constans est Theologorum sententia non esse Iusiurandum generatim, & simpliciter in Euangelio damnatum: sed vetrequentis iurandi vsus è medio tolleretur, præcepisse Christum Dominum, ne omnino iuraremus. Item, peruersum iudeorum iudicium eo loco, Dominus coarguit, quo sibi in animum induxerant nihil in iureiurando cauendum esse præter mendacium, quo fiebat, vt de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurarent frequentissimè, & ab aliis iusiurandum exigerent. Hunc ergo morem, & consuetudinem deprauatam, quæ apud eos inoleuerat Dominus reprehendit, & docet, aciubet omnino esse à iureirando abstinendum, nisi ad id nos necessitas impellat. Et quamuis Basi. serm. primo in Psalm. 14. Hieronym. Matth. 5. Theophylac. Euthym. Matthæi. 5. iterum Euthym. in Psalm. 14. Oecumen. capite quinto, in Epist. Iacobi, Chrysostomus, in Matth. 5. & homil. 19. ad popu. Anthiochē. & homil. 15. in Genes. & homil. 9. in Acta Apostol. Auctor operis imperfecti in Matth. cap. 5. homil. 17. & alij quidam ex Patribus docere videantur, iurare, esse per se malum, & in veteri lege Iudæis fuisse permissum, vt minus malum, ne videlicet illi per Dæmones, aut simulacra iurarent in noua lege esse penitus interdictum: Augustinus tamen persæpe docet, & affirmat iusiurandū interponere aliquando licere. Et id quoque docetur, & traditur in iure Canonico, cap. Omne, cap. Non est. cap. In nouo, cap. vt Noueritis 22. Quæstio. 1. ex Augustino, Nam iusiurandum ea tantùm de causa institutum est, vt esset tāquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad fidem faciendā rei, quam dicimus, necessarium instrumentum. Quemadmodū igitur corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem verò frequens vsus solet esse noxius, & perniciosus: ita etiam, nisi cum grauis, & iusta subest causa, iureiurando vti salutare non est, quòd si frequentes adhibeatur, tantùm abest, vt prosit, vt magnum detrimentum, ac perniciem afferat, & Innocentius tertius, in cap. cum Christus, de iureiuran. planè docet, quædam esse per se mala, vt furtum, adulterium, & hæc, quia per se mala sunt, prohibentur, & nunquam sunt facienda: alia verò prohibentur alia ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequēter, tunc multa ex his mala sequuntur, vt vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus ne eos, nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti, & immoderata vini potatione, luxuria generatur. Sic & iramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis, sed tamen prohibetur ea ex causa, quoniam ex frequenti, & incauta iuratione periurium sæpe contingit. Hæc ibi Pontifex.

Nec Christus Iusiurandum malum esse dixit, sed malo existere, nempe iusiurandum cerpit in sermonibus adhibeti ob infirmitatem humanam, cum simpliciter aliquid affirmanti, negantiue, aut promittenti fidem non habeamus, nisi sermonem, aut promissionem suam iureiurādo confirmet. A malo ergo illud dicitur prouenire, eo quòd iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus contumaciam, qui vt credat, aliter adduci non potest: vt interpretatur B. Augustinus, & refertur cap. Ita ergo, 22. Quæst. 1. Illud porro Christi Domini dictum. Sit sermo vester est, est, non, non, hoc tantum sonat, in sermone quotidiano, & familiari omnino à iureirando abstinere.

Quartò quæritur, An verba ad iusiurandi substantiam in iudicio requirantur. Dixi in iudicio, quia constat inter omnes, in conscientia apud Deum sufficere sine verbis solum mentis consensum quomodo libet coram Deo expressum, cui cor, & mentem intuetur. Tres sunt opiniones, prima affirmat verbis opus non esse, cum ea nec ius naturale, nec diuinum, nec humanum postulet: Deinde, meritis posset se alteri iureirando obligare nutibus, & signis tātummodo datis. Præterea, pactum, conuentum promissumue tantummodo datis. Præterea, pactum, conuentum promissumue tantummon um verba minimè requirunt, cum possint signis, & nutibus perfici: & solæ stipulationes inter contractus humanos iure ciuili certa verba deposcūt: ergo Iusiurandum verba non exigit. Sic glossa, & Panormitanus. Cynus. Ancharanus, Antonius Butrius, quos citat Selua in suo tract de iureiur. p. 1. quæst. 2. num. 1.

Secunda opinio tradit, verba ad iurisiurandi substantiam pertinere in ijs, qui loqui possunt: in cæteris verba non esse necessaria: sic Titaquellus, Selua, sic Paulus, Aretus, Alexander quos citat idem Selua.

Tertia opinio docet, in vniuersum verba ad iusiurandum requiri, ita quidam opinantur, quos citat idem Selua, & Couarruuias loco citato, ait ita sensisse Bartholum, Albericum, Fulgosium, & Romanum. Verum prima opinio est vera, vt tradidit Couarruuias in e. quamuis de pact p. 1. §. 1. num. 4. Nam sicut cætera pacta, promissa, conuenta, & matrimonia (vti diximus) nullum verbum requirunt etiam in ijs hominibus, qui fari possunt, cum signis, & nutibus queant inter se conuenire, ita etiam iusiurandum verba non postulat: nam verbum in iureirando nec leges, nec Canones, nec alia iura vsquam requirunt, satis sunt nutus, & signa, quibus iuranris consensus exprimatur, & testes, qui probē nutus, & signa fuisse. Nihilominus tamen ad publica fœdera, & pacta, & ad priuilegia iureirando firmata, & ad probationes in iudico, iureirando testium confirmatas necessaria sunt verba, vt ait Couarruuias, vt iusiurandum fidem facere possit. Si obiicias, in cap. etsi Christus, de iureiuran. ipsum iusiurandum dici sermonem, & in Authen. de Mandat. princip. § sed neque Præsidi interdici, ne verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

id est iusiurandum temere alicui dare festinet. Respõdeo, cum Couarruuia loco citato, in Authentica constitutione citata precipi Magistratui, ne temerè det alicui fidē publicam. Nec obstet, quod habetur in c. Clericus, de iureiur. vbi iusiurandum ex solo iuramentis consensu non extenditur vltra id, quod est sermone expressum. Nam ibi Pontifex solum significat iusiurandum interpositum non protendi, & trahi ad aliam causam nisi expressim iterum interponatur.

Quarto quæritur, quot & quos comites debeat iusiurandum habere: quod est quærere, Quot, & quæ sint ad iusiurandum legitimè requisita? Respondeo, ex communi omnium Theologorum, & Canonici iuris interpretum sententia ab Hieronymo in Hiere. cap. 4. accepta, licet ad iusiurandum: satis sit Deum testem accessere, vt religiose tamen & sanctè iuremus plura requiruntur, quæ Hieremias breuiter enumerat nimirum: Iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia. Quasi dicat, In re seria, & iusta confirmanda, non inuocabis alium, nisi Deum viuentem: (In veritate) hoc est, pro veritate, vel ad veritatem confirmandam: (In iudicio) hoc est, pro seria, & graui, & alicuius momenti re. (In iustitia,) hoc est, pro re iusta, ac debita comprobanda. Primum itaque in iureiurãdo locum habet Veritas, nimirum, vt quod asseritur, ipsum verum sit: & qui iurat ita esse arbitretur non leui coniectura ductus, sed certa, aut verisimili atque probabili. Et qui iureiurando aliquid pollicetur, eo debet esse animo, & voluntate, vt cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet, quod iurando promisit, hoc est, debet in animo habere id, quod iurando promittit, exoluere. Secundo loco iuiusirandum debet cum iudicio coniungi, quoniam nec temere, nec inconsideratè, sed consultò, & cogitatò iurandum est: Ita, vt qui iuraturus est, primum consideret, necessitate cogatur necne, accuratè que rem totam expendat, an huiusmodi sit, vt iureiurando indigere videatur. Tempus præterea, & locum, & alia rebus adiuncta spectare debet, ne odio, amore, aliáve animi perturbatione impellatur, sed rei ipsius vi, & necessitate tractus alioqui præceps erit, & temerarius iusiurandum, cuiusmodi est hominum illorum, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, & consilio, sed praua quadã consuetudine iurant: quod passim quotidie venditores, & emptores facere solēt. Illi enim vt quãplurimo pretio vendãt, hi tursus, vt quam minimo emant, res venales laudãdo, aut vituperando, tertio quoque verbo iusiurandum vsurpant.

Præterea, in iureiuraudo necessaria est Iustitia, quæ maximè in promissis requiritur. Quare si quis iniustũ aliquid, vel inhonestũ promittit, & iureiurando peccat, & in præstãdis promissis crimen crimine cumulat. Tale fuit impiũ, & nefariũ Herodis Regis Iusiurandũ, tale etiam Iudæorũ, qui seipsos (vt est in Actis Apostolorũ) ea conditione deuouerunt, vt nihil gustarent, donec Paulum occiderent. *Act. 23.*

Sextò quæritur, quotuplex sit iusiurandum? Respondeo, multiplex. Primum enim iusiurandum diuidi solet in illud, quod Iudiciale vulgo appellatur, & in illud, qud dicitur Non iudiciale, siue extraiudiciale, quod extra iudicium adhibitũ ab vno defertur alteri. Iudiciale, verò in iudicio coram Iudice, solemni quodam ritu adhibetur. Secundo diuidit or iusiurandum, quoniam aliud per excratationem profertur, & dicitur Excratorium: Aliud, quod interponitur quippiam asserendo, vel negando, quod Assertorium appellant. Aliud quod promittendo adhibetur, & Promissorium vocatur. Per excecrationẽ igitur iusiurandũ adhibetur, cum iurando rem aliquam Deo vltori, ac vindici subiicimus, si verum non sit, id quod iuramus: quale est illud Pauli Apostoli: Testẽ Deum inuoco in animam meã. Tale etiam est, quod frequenter in sacris literis legimus: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si ita non est, quasi dicatur: Mihi hæc, aut illa mala contingant. Talis ea etiam est iurandi formula, qua Sacræ literæ vtuntur: Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Vbi arbitrantur quidam particulam. Si, accipi pro particula negante, non, sed verius est quod alii tradiderunt, esse Ecliptícum Sermone: vt si dicat, Quibus iurauisupplendum est: quod subticetur Non sim ego Deus, aut pro Deo non colar, aut quid aliud simile. Si introibunt in requiem meam. Tale etiam est cum iuramus, Moriar, aut disperiam, aut, me Deus non adiuuet nisi ita sit. Iusiurandum, quod per Assertionem dicitur, est, quo quispiam affirmatur, vel negatur esse, fuisse, foreue: Per Promissionem verò est, cum quippiam iurando promittimus nos in posterum facturos aut non facturos. *2. Cor. 1.*

Tertiò Diuidi solet iusiurandum in simplex, & solemnè simplex est, quod caret omni ritu: & formula solemni iuris. Solenne verò est, in quo aliqua iuris præscripta formula adhibetur, nimirum quod fit in Iudicio aut publicè, aut coràm testibus, coram populo, aut coram tabellione siue notario, aut tacto Euangeliorum codice, Crucifixi signo, aut alia quolibet re sacra, aut in quo Syngrapha fit, aut Chirographum, aut Scedula manu subscripta continetur.

Quarto. Diuiditur iusiurandum: nam aliud dicitur Absolutum, & purum, quod nullam habet conditionem adiectam: aliud vocatur conditionale, in quo interuenit aliqua conditio, vt cum iuro? si ex Asia redieris post tres menses, me tibi daturum centum aureos: aliud verò Pœnale iusiurandum appellant, quod adhibetur pœna aliqua constituta: vt cum iuro, si in hoc vel illud peccatum incurrero, dabo in vsus pauperum centum aureos, differt conditionale à pœnali, nam quamuis pœna adiecta, conditio quædam sit, conditionale tamen est iusiurandum, quod affectum est conditione. quæ pœna non sit, vt si in Capitolium ascenderis, iuro me tibi daturum decem aureos.

Vltimò diuiditur iusiurandum, quoniam aliud est, quo per Deum, aliud quo per bona creata, siue per creaturas iuramus.

Septimò quæritur, An Iusiurandum Execrantorii, Assertorium, Promissorium inter se specie differant? Respondeo cum Cai. 2. 2. q. 89. ar. 1. Soto lib. 8. de iust. q. 1. ar. 1. & Couin cap. quamuis de pact. p. 1. §. 1. nu. 1. specie minimè distingui, quoniam Iusiurandum, religionis est actus, & officium quo Deo tanquam teste vtimur siue per execrationem, siue aliquit asserendo, aut promittendo. Deus enim qui testis adhibetur, vnus est.

Octauò quæritur, An Iusiurandum, quo per creaturas iuramus, specie differat à Iure iurando, quo quis iurat per Deum? Respon. eo minimè, quia quamuis Deo alius honor, & cultus debeatur, quàm creaturæ, quotenus tamen per creaturam iuramus, non propter ipsam, sed propter Deum, qui est auctor omnis veritatis, iuramus. Quare sicut cum Dei imaginem, veneramur, & colimus eam nõ propter ipsam, sed propter Deum omnis sanctitatis datorem, & largitorem honoramus, & propterea eam veneramur eodẽ honore, & cultu, quo Deum, quia in ipsa imagine Deum colimus, & imaginem honoramus, quia Deum repræsentat, & refert. Sic etiã cũ per creuras iuramus, non propter ipsas, sed propter Deum omnis creatæ veritatis auctorẽ iuramus.

Nonò quæritur, An Iusiurandum simplex à solemni distinguatur specie? Respondeo, minimè: quoniã solemne nihil aliud habet præter simplex, nisi iuris humani præscriptum modum, & formulam, quæ iuriiurando accedit, quæque ad eius substantiam non pertinet

Decimò quæritur, An Iusiurandum, quod adnexum habet maledictum, quam blasphæmiam vocant, in Deum vel sanctos cæli habitatores, & ciues, specie differat ab eo, quòd omni maledicto, & blasphemia vacat? Respondeo, ratione Iurisiurandi non differre, specie tamen distinguit ob circunstantiam adiunctam, ob quam periurium aliam accipit speciem. Periurium enim cum blasphemia & maledicto coniunctum duas habet deformitates specie diuersas, quoniam est periurium, & conuicium, ac maledictum in Deum. Periurii est, qua tenus aliquid mendaciter iuratur? Blasphemia verò, quatenus habet adiunctum maledictum in Deum, vt si quis mendacium confirmet iureiurando per creaturam aliquam tanquam per Numen, ac Deum: nam Blasphemus est, qui iurat per creaturam tanquam diuinitatis aliquid habentem, eo quòd tribuit creaturæ, quod solius est Dei proprium: defert creaturæ honorem, & cultum, qui soli Deo debetur.

De variis Iurisiurandi modis, ac formis.

Cap. II.

PRimò quæritur, quot, & quæ sint Iurandi formulæ? Respondeo, eas posse ad tres commodè reuocari. Aliæ sunt, de quibus conuenit, inter omnes eas habere Iurisiurandi vim, & rationem: Aliæ verò sunt, de quibus ambigitur, contineant, necne Iusiurandum: Aliæ demum, quæ sunt eum maledicto in Deum, hoc est, cum blasphemia coniunctæ. Formulę igitur iurandi eæ, tæ, & exploratæ sunt hæ, quibus aliquid asserimus, negamus aut promittimus Dei testimonium expressè, vel occultè, siue tacitè adducendo. Rursus ex loquendi formulæ, quibus aliquid asseueramus cũ particula Per, aut particula In: eam phrasi scripturæ vsitata, Iurare in nomine alicuius, est, Iurare per nomen illius. Iurare in veritate, in iudicio, & iustitia perinde est, ac iurare pro re vera, pro re iusta, & pro re seria vt paulo ante explicani. Eę itidem formulæ, quibus per execrationem aliquid asseueramus, certam iurisiurandi rationem habent.

Continent igitur, Iusiurandi rationem sequentes formulæ: Deum testor, siue testificor, Testem aduoco siue adhibeo: Per Deum iuro: Testis sit mihi Deus: Viuit Deus aut Viuit anima mea, vel tua: Per Euangelium per Cur-

cem, per sanctos. per calum: Per animam, vitam, vel salutem meam, vel heri, patris, ve mei, iuro: Per Sacti Petri caput vestem, vel templum. Item, hoc modo. Hæc vel illa mala mihi, vel meis propinquis, aut necessariis contingant, ita me hi, vel meis propinquis, aut necessariis contingant, ita me Deus amet, iuuet, seruet, liberet, & alia id genus multa.

Formæ verò, de quibus merito ambigitur, contineant, nec ne Iusirandum, sunt, quæ sequitur. Deus scit, Deus videt, vel audit me verum asserere: testor, vel Deo, coràm Deo, Item, in anima mea, in vita, salute, & conscientia mea, in fide mea, aut in fide boni, ingenui, aut Christiani viri, & alię his affines, & proximæ. De quibus primò mihi videtur dicendum, eiusmodi asseuerandi formulas iurisiurandi rationem habere apud eos homines, apud quos in more positum est, vt accipiantur tanquam modi loquẽdi iurisiurandi vim habentes. Item, si iuxta sententiam eorum, qui hudi vim habentes. Item, si iuxta sententiam eorum, qui hudismodi loquendi formulis vtuntur, iurisiurandi rationem contineant. Præterea, si ea, quæ his formulis nominantur, adducantur in testimonium tanquam res, in quibus Deus honoratur, & colitur, vt auctor omnis veritatis. Postremò, si nihil horum adfuerit, tunc is, qui est à sacris confessionibus de his formulis iudicare debet secundum communem bus de his formulis iudicare debet secundum communem Doctorum sententiam, qui inter se dissident: nam Caius le. cunda secundæ, quæstione 89. articulo quinto, & sexto Sor. lib. 8. de iustitia quæstione prima, articulo primo, de his duobus loquendi modis, Deus scit, vel audit, quod dico, vel coram Deo dico, vel, Testis est mihi Deus, distinguũt: vel coram Deo dico, vel, Testis est mihi Deus, distinguũt: si tantummodo in modum enunciationis dicantur, iurisiusi tantummodo in modum enunciationis dicantur, iurisiurandi vim non habent, si autem in modum inuocationis proferantur, iusiurandum continent. Nauarrus vero in Manproferantur, iusiurandum continent. Nauarrus vero in Manuna. cap. 12. num. 3. simpliciter, & absolutè testatur iurisiuna. cap. 12. num. 3. simpliciter, & absolutè testatur iurisiurandi vim contingere. Et certe Sanctus Augustinus epist. 89. quæ est ad Hilarium, in quæstione 5. hæc omnia ad iusiurandum renocat, & vsus hominum tanquam Iusiurandum solet adhibere, & accipere.

De iis verò formulis, In fide mea, aut, Per fidem meã, In fide, vel Per fidẽ boni, ingenui, nobilis, Christiani, Religiosi siue hominis, nisi Christi fides intelligatur, iudicandum est eas iurisiurandi rationẽ nõ habere, vt est communis Doctorum opinio, ita enim docent Caiet. Sotus, & Nauar. locis citatis, idem testantur Angel. iuramentum. 1. num. 4. & 6. Tabien. iuramentum numero primo, & num. 33. Siluest. iuramentum, 1. quæst. 5. & 6. Eorum enim verborum sensus est, Hoc dico, vel refero ea fide, quæ haberi solet vito nobili, ingenuo, Christiano, vel Religioso.

Eas porrò formulas loquendi: In vita, salute, anima mea aut conscientia mea, plerique docent iurisiurandi vim continere: quia particula in, idem volet, quod particula Per, cum dicimus Per animam, vitam, conscientiam meam: sed in his iusiurandum continetur, ergo & in illis.

Eæ verò formulæ, quas inter loquendum frequenter adhibemus, certè, profectò, reuera, ita est, iurisiurandi vim non habent. Cum præterea dicimus, in veritate, aut Per veritatem iusiurandum non continent, dummodo in animo non sit iurare per Deum, qui est prima veritas, aut per veritatem, cuius auctor est Deus, tunc enim per creaturam iuramus. Vnde in illis verbis, quibus Christus Dominus passim, ac frequenter vtebatur, Amen, Amen dico vobis, iusiurandum minimè continetur: nam hebraica vox Amen, nihil aliud significat, nisi vere. Apud Lucam legimus etiam: In veritate dico vobis. Quod iusiurandum non est, quamuis quidam existiment in vtroque illo loquendi modo Christum iurasse, vt videtur significare Innocentius in cap. Etsi Christus, de Iureiuran

Secundò quæritur, quæ sint formæ iurãdi, blasphemiam, in Deum, vel sanctos cæli habitatores dictam continentes? Respondeo, pro varietate nationum, & gentium varias esse huiusmodi iurandi formas. Vt generatim tamen aliquid dicam: blasphemiam continent hæ, in quibus verbum proferetur, quo aliquid Deo denegatur, quod ipsi conuenit, vel affirmatur aliquid, quod in illum non cadit. Vnde blasphemia est per creaturam tanquam numinis, & diuinitatis aliquid habentem iurare, vt per Iouem, Martem, Herculem, Idola. Item, si verbum proferatur, quo quis fidem Christi abnegat, vel a religione Christiana recedat. Item, si aliquid dicatur, quo Deus vel Sancti patriæ superna æ ciues pœnis, malue subiiciantur, neque enim his vsus modo sunt obnexi. Si item per Dei, vel Sanctorum incolatum cæli membra obscænè, & turpiter iuretur. Vnde apud quosdam quinque, vel, sex sunt impia, & netaria verba, quę blasphemiam continent, hæc nempe, Descieo deral, nimirum Deo. Reniego de tal. No creo en el tal, quæ tria significant defectionem a Fide, Alia verò tria sunt, quę execrationem eam tumeliosam continent: nimirum, Por vi da del tal quod est dicere, Per vitam Dei: Voto al tal, id est, Execror, ac detestor Deum Pese al tal aut Malgrado a a Dios, quasi latine diceretur, Doleat Deus, Deum tædeat, aut Malè Deus se habeat, vel malè valeat. No à poder Dios hoc est, Nihil Deus potest. Por vida de Dios, reniego de la fe, ô del crisma, quę recebi. Abnego Fidem, aut Chrisma, quo tum per Baptismum imbutus. His blasphemiis vtuntur homines scelerati, ac perditi.

Aliud alios solent esse aliæ, quales hæ sunt: Al dispecho di Dio, quam atrocem esse blasphemiam secundum communem sent. testantur Couar in c. quamuis de pact. in 6. p. 1. §. 7. n. 9. Clari. lib. 5 recep. senten. in practica crimina. verbo. blasphæmia nu. 2. licet Baldus, quem teste Couarruuia sequuti sunt Angelus, & Felinus, senserit non esse blasphemiam. Maledetto sia Dio. tristo, traditore, gli venga il cancaro, & alia his similia, quibus aut mala Deo nefaria homines imprecantur, aut quæ sunt Dei contumeliosè, inhoneste, ac turpiter nominant, aut impiè detrahunt Deo, quæ ipsi conueniunt: aut quæ in eum non cadunt, tribuunt imprudenter.

Porrò ea est etiam iurandi formula satis ambigua, qua solent aliqui dicere: Sicut Deus est veritas, aut Sicut est filius B. Virginis, ita est verum quod dico: aut, Sicut Euangelia sunt vera, ita verum testor: aut Sicut S. Francisc. est Innocens, sic ego sum mundus, ac purus, quæ verba si significarent, tantam esse veritatem in dictis nostris, quanta est in Deo, aut in Euangelijs, aut tantam integritatem, quanta est in B. Francisco, verba sunt cum blasphemia coniuncta: si verò tantummodo similitudinem quandam continerent, nimirum, Hoc, quod dico, modo quodam est verum, sicut Deus sua natura est verus: tunc manifestè blasphemiam non continent, quoniam nec diuinæ veritati, nec B. Francisci innocentiæ nostram æquamus.

Tertiò quæritur, quid & quantum mali contineat deprauatus iurandi vsus? De hac quæstione Sot. lib. 8. de iust. q. 1. art. 3. Nau. in Manua. c. 12. n. 6. Med. in sua instruct. confess. lib. 1. c. 14. §. 4. Respondeo, ex frequenti iurandi vsu, & consuetudine quendam deprauatum habitum comparari, qui hominem ad iurandum incitat, flectit ac mouet: hic autem genitus, & acquisitus habitus quamuis ex malis actibus procreatus sit, actu tamen peccatum non est, cum non sit actus, sed tantum vitiosus habitus ex malo genitus, & comparatus, & ad malum inducens, actibus autem incremur, aut peccamus, habitibus non item. Deinde, qui huiusmodi praue habitu incitatus, & motus iurat, si quando iurat certo & manifesto nouit, aut credit verum esse quod iurat, lethale peccatum non incurrit, quia nec mendacium iureiurando confirmat, nec se periurij periculo exponit. Qui vero praue illo habitu iurat, si ita subito iuret, vt plenam animi deliberationem iusiurandum præcurrat, lethalis peccati reus censendus non est, vt ex proximè antedictis patet. Quid si ita iuret, vt quamuis subito, plene tamen, & perfectè animaduertat se iurare: Certè lethaliter peccat, quamuis verum iuret, non falsum, quoniam sese periurij periculo obijcit. Sic Sotus, & Nauarrus, locis supra citatis. Præterea, qui ex iam dicto praue habitu iurat nullam rationem habes eius, quod iuraturus est, sit verum necne, lethali se crimine obstringit. si ex animo plene considerante, & deliberante iuret, quoniã totories periurij periculum incurrit, quoties iurat. Postremo qui prauam, ac peruersam passim iurandi consuetudinem habet, & apud se firma deliberatione constituit, nunquam falsum iureiurando confirmare: si iuret verum, venialè tantummodo culpam contrahit, quoniam absque iusta, & debita causa iurat. Si verò falsum iuret, lethaliter delinquit, quoniam periurus est. Sic Sotus: & Medina locis supra dictis

Quarto quæritur, quo pacto se gerat is, qui confessionem audit eius hominis, qui prauam habet consuetudinem iurandi? Respondeo, videndum esse, an antea fuerit sæpè admonitus, vt eam consuetudinem radicitus euellendam, & a se abiiciendam curaret? Deinde, an ea de re admonitus curam, & diligentiam ad eam consuetudinem extirpandam contulerit. Si enim nunquam est admonitus, absolui à peccatis iure potest ea conditione, vt statuat apud se eam consuetudinem velle omnino deponere. Idem iuris est, si alio qui admonitus studij, curæ, & laboris aliquid adhibuerit ad eam depellendam. Si tamen ter quaterue ac sæpius etiam admonitus nihil in ea re studij, & operæ posuerit, & si absolutio simpliciter deneganda non est, videtur tamen ad tempus differenda, vt operæ aliquid interim in id conferat: nisi iusta alioqui causa subsit, qua statim à peccatis absolui debeat. possunt enim iustæ causæ subesse. Medina loco citato.

Quintò quæritur, an fas sit per creaturas iurare? Ratio quæstionis est, quia in c. Clericum 22. q. 1. ex Concil. Carthag. 4. Statutum est, Clericum per creaturas iurantem, acerrimè esse obiurgandum: quòd si pertinerit in vitio, excommunicandum. Et c. Si quis, eadẽ causa, & Quæstione dicitur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis per creaturas iurauerit, acerrimè castigetur, & iuxta id, quod Synodus diiudicauerit pœniteat. Respondeo, Hieronymum in ea fuisse sententia, vt putauerit in Euangelio prohibuisse Christum Dominum iurare per creaturas, non autem, per Deum. Sic enim ait ille, paulo ante dicto loco c. Considera 22. q. 1. Considera quod Saluator non per Deum iurare prohibuit sed per cælum, & terram, & per Hierosolymam, & per caput tuum: & hoc quasi paruulis fuerat lege concessum, vt quo modo victimas Deo immolabant, ne eas immolarent Idolis, sic etiam iurare permitterentur per Deum, non quòd rectè hoc facerent, sed quòd melius est Deo id exhibere, quàm Dæmoniis. Innocentius quoque III. in c. etsi Christus, De Iureiurando, videtur Hieronymi sententiam secutus, his verbis scribens: licet iuramentum prohibuisse Dominus videatur, nunquam tamen per creatorem iurare prohibuit, ne per huiusmodi iuramentum transferretur ad creatoram honorificentia creatoris. Et probat quia cum in Euangelio premittatur: Dico vobis, Nolite iurare omnino, statim subiungitur: Neque per cælum, & terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum. Hæc ille.

A

B

Cæterum communis est omnium Theologorum sententia, Christum Dominum Matth. 5. non solùm Iusiurandum per creaturas, sed etiam per Deum vetuisse: & certè ea sententia ex his quæ Matth. 5. habentur, planè colligi potest. Ait enim ibi Christus Dominus: Sit sermo vester, Est, est, Non, non, quod autem his abundantius est, à malo est, cum generatim prius dixisset: Nolite iurare omnino Obiicies, Quare igitur solùm proposuit exemplum in Iureiurando per creaturas? Respondeo, duplicem erroré in iureiurando Christum Dominum in Scribis, & Phariseis reprehendere, vnum quòd putarent mendaciter iurare per Deum, esse lege prohibitum, non autem per creaturas: & inde deducebat, si quis per creaturas iurasset, eum nõ peccare. si quod iureiurando per creaturas promiserat, minimè præstitisset. Alter error Scribarum, & Phariseorum erat, quod iurare passim, & pro qualibet re leuissima, & nullius momẽti solebant credebant enim solùm in lege prohibitum iurare mẽdaciter, propterea dixit Christus, nolite iurare omnino: id est, In quotidiano, & familiari sermone nullum penitus Iusiurandum adhibeatis, siquidé nulla est iurandi necessitas: nec itẽ per creaturas iuretis, sed satis est, si simplici affirmatione, aut negatione sęper vtamini. Animaduertendũ tamẽ est, per creaturas posse quẽpiam dupliciter iurare: Vno modo per eas tanquã numinis, & diuinitatis aliquid habẽtes: quo pacto Gẽtiles iurabãt per Idola, per Iouẽ, per Herculem, per Martẽ, & huiusmodi Iusiurandum blasphemiã continet, quoniam quod est Dei propriũ, creaturę tribuitur, nimirũ esse omnis veritatis auctorem, testẽ, & iudicẽ, qui nec falli omnino, nec fallere possit: & hoc est, quod ius Canonicũ prohibet in c. Clericum, & c. Si quis paulo ante dictis. Altero modo iurat quis per creaturas, nõ propter ipsas, sed propter Deũ, qui est auctor omnis veritatis, & sanctitatis, quam habẽt creaturæ: & Iusiurandum, huiusmodi tantùm abest, vt blasphemiam contineat, vt sit etiam religionis opus, & officiũ, si iuretur in veritate, iudicio, & iustitia. Hoc itaque Iusiurandũ non simpliciter prohibuit Christus, sicut nec Iusiuradũ per Deum, sed frequentem vsum iurandi, vt ante iam dixi.

C

Sextò quæritur, An liceat Iusiurandũ exigere? Anabaptistę quia censent Iusiurãdũ in vniuersũ esse in Euãgelio prohibitum, inferunt quoque eos grauissimè peccare, qui iusiurandũ petunt, siue priuati homines sint, siue Magistratus, & Iudices. At enim illi vehemẽter fallũtur. Iusiurandũ enim, maximum est remedium expediendarũ litiũ, vt dixit Iurisconsultus in l. 1. ff. de iureiur. & ideo iustissimè sæpius causa cõtrouersiæ & litis dirimẽdæ Magistratus, & Iudices postulãt, & rei vel actores alteri deferũt. Iustè quoq; in pactis, cõuentis & cõmerciis exigitur, & interponitur Iusiurandum, vt contractarum rerum fides sit firmior, & certior.

D

De Iureiurando, cui videtur veritas aliquo modo deesse.

Cap. IIII.

PRimò quæritur, Quodnã peccatum sit, quãdo in iureiurando veritas de fideratur? Respondeo, cõmunẽ esse sententiã: Quotiescumq; iureiurãdo, quo quippam affirmamus, vel negamus, veritatẽ deesse scimus, lethale crimẽ contrahimus, siue graue sit, siue leue, & minimum mendacium, quod iureiurãdo firmamus. Nam pari iniuria Deum afficeis, si eum testem accessas in graui mendacio, aut leui confirmãdo. Sic Theologi, & Canonici iuris interpretes, & Summistæ. Præterea, qui putat, & credit falsum esse, quod iurat, lethaliter deliquit, siue falsum, siue verum sit, quod iurat. Qui item falsum iurat credens esse verum, nisi quam potuit iustam, ac debitam attritio boni viri curam, & diligentiam adhibuerit, vt toram rem prius bene cognitam, & perspectam haberet, in lethalem ille culpam incurrit. Qui etiam iurat, dubitans tamẽ, sit ne falsum, an verum, quod iurat lethaliter peccat, cum se exponat, & obijciat periculo perirũ. Si queras, quando deest veritas iuriurando quod promissorium vocatur? Respondeo: Quando quis promissionem iureiurando confirmat cum tamen animus, & voluntas desit id præstandi, quod iurat, mendaciter iurat, quare lethale crimen admittit. Quæres deinde, an etiam, qui iurando promittit non habens in animo seruare promissum, graviter deliquat, si promissio sit rei leuis, & minimæ? Respondeo etiam communem opinionem esse: quemadmodum in iureiurando, quo aliquid asseritur, quoticscumque veritas deest, lethaliter peccatur, sic etiam cum quippiam aliquis promittendo iurat, nisi statuat promissa persoluere, lethalem contrahit culpam, siue magnum quid, siue parvum polliceatur. Deum enim falsi promissi testem aduocat. Aequalis autem Deo iniuria fit, si eum magnæ, aut paruæ promissionis falsæ testem adhibeas.

A

B

C

D

Secundò quæritur, An qui iureiurando aliquid alteri promittit, cum tamen in animo non habeat ei se obligare, vim habeat huiusmodi iusiurandum? Respondeo, tribus modis posse quempiam iurando promittere: Aut enim iurat non habens in animo iurare, & huiusmodi iusiurandum est fictum, & simulatum: ore enim tantummodo iurat, non corde, ac proinde iurisiurandi vim non habet per se, quia voluntarium non est: aliunde tamen quatenus quidam actus exterior, potest iurantem alteri obligare, aut ratione offensionis, quæ vocatur scandalum, aut ratione iniuriæ, aut damni subsequentis. Aut iurat quis carens voluntate præstandi id, quod iureiurando promittit, habens tamen in animo iurare, & sese alteri obligare: & de hoc iureiurando inter omnes cõuenit, illud obligationem inducere: ita vt is, qui iurat, stare promissis debeat, quamuis peccauerit carens voluntate persoluendi promissum. At denique quis promittendo iurat, nolens quidem se alteri obligare, sed volens nihilominus iurare. Et de hoc sunt duæ sententiæ: Prima huiusmodi iurantem ait esse obligatum ei, cui iurando promittit. Sic opinantur Caietanus 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 4. Sot. lib. 8. de iust & iure. quæst. 1. ar. 7. ad 4. Couarr. in ca. Quamuis. de pactis in 6. p. §. 4. num. 2. Quod probant, quoniam obligatio natura sua ex iureiurando promanat: nemo autem potest, positis rerum naturis, earum necessarios effectus impedire: ergo cum ex iureiurando obligatio necessario nascatur, non est in potestate iurantis eam impedire, aut submouere. Deinde probant à simili: quemadmodum lex, si reuera lata sit à Principe animo, & voluntate condẽdi legem, eo ipso obligationem subditis imponit, sic etiam iusiurandum, si interponatur animo iurandi, nequit sua obligatione priuari.

Secunda opinio docet, huiusmodi iusiurandum nullo obligationi vinculo deuincire iurantem: quod videntur sentire Angel Iuramentum. 5. q. 52. Gabr. 3. distin. 39. q. 1. art. 2. conclus. 5. Silvester. Iuramẽtum. 4. q. 19. Nauarrus in Manua. c. 12. nu. 58. Bonau. 3. dist. 39. artic. 3. q. 1. & 4. d. 38. 2. 1. q. 1 & Richar. 4. d. 88. ca. 3. q. 2. & 3 d. 39 art. 2. q. 1. Glos. in capit. Literaturam. de vot. & vot. redempt. quod probant 2. simili: sicut lex conscientias non tenet, nec ligat, nisi voluntate Principis volentis sibi populum obligare, sic nec votum, nec promissio, nec iusiurandum vllam obligationem parit, nisi vouens, promittens, & iurans velit se Deo, aut homini obstringere, & obligare.

In hac controuersia illud mihi videtur exploratum, & certum in primis, si is, qui iurat, ad iurandum voluntatem habet, & nihil de obligatione cogitat, iureiurando eo ipso se deuincit, & hoc sensu puto esse verissimum Caietani, & Soti sententiam: quoniam ex iureiurando naturaliter, & necessario obligatio prosiuit non impedita aliunde. Si tamen quis iuret voluntatem quidem iurandi habens, non tamen esse obligandi, incertæ, 2c dubiæ quæstionis est, an ex eo iureiurando obligatio maner, & fugat. Caietanus, & Sotus putant oriri obligationem, cæteri negant. Mihi ita probabilis Caietani, & Soti sententia videtur, vt non inficiet oppositam, quam Silvester, Angelus Gabriel, & Nauarrus sequuntur. esse quoque probabilem: quoniam voti, promissionis, & iurisiurandi obligatio proficiscitur quidem natura sua ex voto, promissione, & iure iurando, sed id locum habet in eo, qui cum vouet, promittit, aut iurat, contrariam voluntatem non habet: nam eo ipso, quod

quis se alteri obligare non vult, reuocat voluntatem iurandi, & tunc iusiurandum speciem quidem, imaginem, & similitudinem iurisiurandi gerit, sed reuera iusiurandum non est, quoniam is, qui iurat à iureiurando recedit, ita vt iurando nolens se alteri obstringere, perinde se habeat, atque is, qui iurat nolens iurare. In vtroque enim iusiurandum habet similitudinem iurisiurandi, sed re ipsa iusiurandum non est: non aliter, ac si princeps legem ferat, nolens tamen sibi obligare populũ specie quidem, nomine, & similitudine lex esse censetur, re tamen lex non est.

A

Tertiò quæritur, An qui dubitat, promissionem iureiurando firmauerit, nec ne. Item, an qui certò quidem nouit se promissioni iusiurandum adhuisse, ambigit tamen habuerit nec ne iurandi voluntatem, iurisiurandi nexu, & vinculo teneatur? Sottus in lib. 7. de iustit. q. 1. art. 2. negat ea ratione adductus: Quia in dubijs, inquit, melior est conditio possidentis. Cum igitur Titius, Verbi gratia, hæsitet, iurauerit nec ne, haberi debet tamquam iureiurndo solutus, & liber, ne in dubio libertatem, quam antea habebat, amittat. Idem quoque censet Medina in sua instruct. Confessorum lib. 1. cap. 14. §. 7. Mihi tamen multo verius videtur oppositum, eum hominem scilicet esse iureiurando deuinctum: quoniam in dubijs, quod cutius est, eligere oportet, ne quis se peccati periculo obiiciat. Quemadmodum si quis hæsitet, sit nec ne excommunicatione, vel irregularitate affectus, eo ipso debet se a sacris abstinere: item, si quis dubitet, præuerit nec ne consensum peccato lethali, eo ipso cũfiteri debet, cum sacram suorum peccatorum confessionem eorum Sacerdote facit. Ea vera præceptio, & regula iuris: In dubijs melior est conditio possidentis, locum habet tantummodo in rebus, quæ ad iustitiam pertinent: vt si dubitem, sit nec ne res alicna, quam iampridem possedi, eam possum iure optimo retinere. Aliud verò est de tebus, quæ nihil ad iustitiam spectant? vt secundo libro c. 19 q. 10. abunde, quantum ego quidem existimo, declaraui. Idem iuris est in eo, qui dubio est animo, obligauerit se nec ne, cum aliquid iureiurando promisit: nam aut dubitationem deponere, & abijcere debet, aut alio qui id facere, ad quod fateondum iureiurando se alteri obligasse dubie putat.

B

Quartò quæritur, An iusiurandum, quod frequenter vrbanitatis gratia alteri præstari solet, obligationem pariat? veluti, vnus alteri honorem tribuens, iurat per Deum, Non ibo, nisi tu prærieris, non ingrediar, non bibam, non transibo, non sedebo, nisi tu id primo feceris. Sunt, qui putant eos, qui hac ratione iurant, iusiurandum penitus violare, si contra fecerint. Sed verius est quod Caiet. 2. 2. q. 89. 7. dub. 2. Sot. lib. 8. de iust q. 1. art. 7 Armil. verbo? Iuramentum, num. 11. Tabien. verbo, Iurare, num. 11. tradiderunt, eos iurisiurandi violati reos non esse: tùm quia eiusmodi iusiurandum adhiberi solet sub tacita conditione? ea nimirum, quod ad me attinet, non præcedam, non transibo, nisi tu præcesseris, nisi tu prior transieris: tùm quia iusiurandum cedit in honorem, obsequium, & bonum alterius: ergo si is, cui iusiuraudum præstatur, suo iure cedit, is, qui iurat, liber, & solutus est ab omni iurisiurandi vinculo.

C

Quintò quæritur, De iureiurando dolosè, ac per fraudem in promissionibus adhibito, an qui iurat, debeat vti verbis eo sensu, quo accipiuntur ab eo, cui aliquid iurando promittit? an verò possit ea verba accipere in eum sensum, quem ipse mente, & animo suo concipit. De hac quæstione in cap. Quaeumque arte. & in cap. Humanæ artes. 22. q. 5. Nauarr. in Manna c. 12 nu. 8. & num. 18 & 19. & in comment. de hac re, in cap. humanæ aures 22. quæst. 5. Silvest. iuramentum 3. q. 2. Angel. iuramentum 4. nu. 2. Sot. lib. 8. de iust. q. 1. artic. 7. in 4. argumẽto. Tab. iurare. q. 13. Quidam ex Nauarro, Silvestro, & Angelo regulam generalem proponunt, Non esse mendacium, quamuis verba significationem ambigua non sint, si sermo noster ex aliqua tacita mentis cogitatione verus reddatur, vt puta si mutuam à me petas pecuniam, & eam cum apud me habeam, respõdeo me eam non habere. tacitè animo concipiens, vt eam scilicet tibi mutuò dem: quamuis (inquiunt) sermo exterior nihil ambiguitatis habeat, & absolutè significem me eam non habere, quia tacita mente retineo me eam non habere, vt tibi mutuò dem: ideò (inquiunt) verum est, & nihil iurando peccatur. Quod probant ex cap. Humanæ aures 22. quæst. 5. vbi dicitur: Humanæ aures talia verba iudicant, qualia foris sonant. Diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur: quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni. Hæc ibi ex Gregorio. Ex qua regula multa deducunt partim quidem vera, partim verò falsa.

D

Primò quidem aiunt iurantem, vt à periurio liberetur, non debere accipere verba, quamuis ambigua non sint, in eum sensum, in quem accipit is, cui iusiurandum præstatur, sed eo tantummodo sensu, quem ipse mente tacitè concipit. Deinde, fas esse cuique iureiurando, vt vitam suam conseruet, latroni, tyranno, aut hosti promittere datorum se illi certam pecuniæ quantitatem, cum tamen in animo habeat nullam ei dare, quia tacitus secum dicit, Dabo, si debeo. Item, vxorem quidem adulteram, sed occultam, rogatam à viro de adulterio, posse tuta conscientia iurare se nullum adulterium commisisse, mente concipiendo, quod tibi confiteri, & aperire debeam. Præterea: Scholasticos rogatos, an fuerint collocuti cum aliquo ex candidatis cathedram petentibus, posse circa mendacium iurare se non fuisse collocutos si sermonem, tantummodo habuerint de his rebus, quæ ad subornandum eos nihil pertinebant, nam alioqui veritatem confessi, tanquam inhabiles à suffragio ferendo excluderentur. Sic enim iurantes nequaquam mẽtiuntur, quia mente intelligunt se nihil fuisse locutos, quod statuta prohibeant. Postremò, eum qui venit ex aliquo loco peste minimè infecto, qui falsò habetur pro infecto: aut eũ, qui per locum peste infectum adeo celeriter transiuit, vt nihil eum pestis attigerit, rogatum à custodibus Vrbis, venerit nec eo loco, tutò citra mendacium iurare se ex eo loco non venire, dummodo intelligat se non venire ex loco pestilenti, aut se nihil mali ex pestilentia loci contraxisse. Hæc omnia ex Nauarro quidam collegerunt, quæ ex parte Silvester, & Angelus ante tradiderunt locis citatis.

Meo tamen iudicio illi regulam ad plura extendunt, & trahunt, quàm par sit, & quàm Nauarrus, Silvester, & angelus voluerint. Nihil enim tam falsum esse potest, quod non queat ab omni mendacio liberari, si aliquid arbitratu nostro mente tacitum retineamus. Possemus enim, quicquid à nobis petitur, quamuis id apud nos habeamus, diffiteri nos habere, intelligentes, vt demus: quicquid fecerimus, quicquid viderimus, quicquid cogitauerimus, decreuerimus, de eo rogati, possemus absque mendacio dicere, Non feci mus, non vidimus, non cogitauimus, non decreuimus, eo nimirum sensu, vt tibi dicamus, vel quod tibi dicere debeamus. Quare mihi aliud videtur, quod quibusdam regulis subiectis breuiter perstringam.

Prima Regula sit: Si Sacerdos rogetur de his, quæ in sacris peccatorum confessionibus audiuit: potest simpliciter respondendo iuare se nihil scire, nihil audiuisse: quoniam quæ audiuit, ea audiuit, vt Christi Domini, & Sacramenti minister: nec rogatur à iudice, vt ea prodat, & dicat.

Secunda Regula: Si reus à iudice contra vel præter ius rogetur de crimine occultè patrato, potest tuta conscientia respondendo iurare se illud non commisisse, se nihil penitus, de eo crimine scire. Ratio vtriusque regulæ non est ea, quam aliqui reddunt, quod liceat nobis cùm iuramus, verba accipere nostro sensu, quem facimus ipsi, ac fingimus, non eo, quem audientes intelligunt: sed ea, quia quotiescumque verba sunt significatione ambigua, & contra, vel preter ius rogamur, integrum est nobis eo sensu, quem volumus, & concipimus, ea accipere, licet in alio sensu audientes accipiant. Ambiguitas autem in verbis potest ex multis capitibus inesse, nimirum ex significatione, quia sint ad alia multa, & varia significandum imposita. Deinde ex loco, ex tempore, ex persona. ex modo, & ex alijs rei adiunctis, quibus rogamur: quo sit, vt Sacerdos de cuiuspiam delicto rogatus, iure respondeat se nihil scire, quamuis in facta id pœnitentis confessione cognouerit quoniam etsi generatim respondeat nihil se scire, ex modo tamen quæstionis sibi propositæ intelligitur, se non rogari de his, quæ in facta confessione audiuit. Et proinde cum respondet se nihil scire, in eum sensum verba accipiuntur, extra factam videlicet peccatorum confessionem. Similiter cum quempiam Iudex legitimè interrogat de criminibus, secundum iura, intelligitur interrogare de ijs, quæ ad iudicium venire possunt. Ergo cum reus de occultis rogatus, quamuis simpliciter neget se quicquam feciſſe, aut nosse, intelligitur de ijs, quæ ad iudicem deferri possunt. Ex qua Regula deducitur, debitorem, qui debitum integrum creditori soluit, in iudicio tamen probare nequit, se in totum soluisse, à Iudice coactum, vt iureiurando promittat se soluturum, posse citra mendacium iurare, soluam: & deinde, si non soluat, periurum non esse, quoniam iusiurandum, quo se soluturum promisit, iuxta sententiam à iudice legitimè latam, intelligebatur, nempe, soluturum se, quod creditori debebat: ad hoc enim soluendum Iudex condemnabat. Et proinde quamuis simpliciter respondeat, soluam, intelligitur, quod creditori debeo, non quod iam solui. Item, si Titius mutuò accepit à Caio centum, & ea integrè soluit: iniquè tamen in iudicio conuenitur, & rogatur simpliciter, acceperit necne

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutuo à Caio centum,iurare potest absolute se non accepisse: nam intelligit mutuum esse solutione recissum, & mutuum non debetur, quod est redditum, & solutum,vel quia solùm rogatur à Iudice de mutuo, quod debet. Eodem modo si accepit centum,& soluit quinquaginta,& repetuntur ab eo centum,potest iurare se non accepisse mutuò centum,quia quinquaginta iam soluit, ac reddidit. Pari etiam ratione mulier morti vicina, & Sacerdoti cõfessa,vel ad iudicium deducta, & coacta iurare se cum marito in posterũ victuram: cum tamen id præstare nequeat absque graui sui detrimento ob occultum coniugij impedimentum, quod vel in confessione aperire commodè, aut in iudicio verum esse probare non potest, tuta conscientia iurare faciam: nec tamen postea ad id faciendum vllo iure compellitur: nam cum iurauit,faciam, hunc sensum habuit, faciam, quod debeo: aliud enim eam iurare Sacerdos aut Iudex non cogit.

Tertia Regula: Quoties in conuictu hominum communi,de aliquo rogamur iureiurando adacti, si nobis in eo injuria inferatur,nobis fas est iurando verbis ambiguis vti,& & ea accipere nostro sensu, quem ipsa verba reddere queũt, quamuis ea in audientium animis alium sensum ingenerent. Ob iniuriam enim,quæ nobis infertur, integtum nobis est nostro bono consulere, dummodo ambiguè loquamur,ac possint verba sic arte componi, vt reddantur ambigua. Quare libenter concedimus id,quod paulo ante docebatur de adultera occulta præter ius à viro rogata: & de eo, qui vt te saluum tueatur, promittit latroni, tyranno, hosti, aut ei,qui ipsum iniquè vexat, & de eo,qui ad portas vrbis togatus,venerit nec ne ex certo loco, qui falsò putatur,peste infectus:qui omnes ambiguè respondere queunt, quoniam vel iniustè rogantur, vel verè respondent, prout interrogari iure possunt.

Quarta Regula sit hæc:Si nulla nobis fiat iniuria nefas est verbis vti ambiguis,nisi eo sensu sumantur,quem audientes concipiunt: & multo deterius, ac peius est ea in alium sensum accipere, atque audientes accipiunt, qui iure nos rogant.

Quinta Regula: Si reuera verba, quibus vtimur,significatione sua,& communi hominum vsu ambigua non sunt, nec habent nisi vnicum tantummodo sensum, ea vsurpare debemus eo sensu,quem reddunt,nec licet nobis etiãm contra ius,falsque omne interrogemur aliquid mentis cogitatione concipiendo in aliud detorquere,numquam enim fas est mentiri: at iis mentitur, qui verba aliter accipit, atque ipsa significant.

De Iureiurando, cui iustitia deest.

Cap. V.

PRimò quæritur de Iureiurando per promissionẽ incautam,an iusiurandum, quod promissionẽ incautam confirmat, sit ratum,& firmum. De iureiurando incautè interposito in sermone nostro Angel.iuramentum 5.num.1.& sequentib.Siluest.iuramentum 2.q.7.Tabien.iurare,q.10.11.& 12. Nauar.in Manua.c.12.nu.14.16.17.Sot.lib.8.de iust.q.1 art.7 in 2. argumẽto.Respondeo,hoc loco non tractari de iureiurando, quo quippiam temere,& incõsideratè affirmamus,aut negamus, sed de eo,quo incautè,& temerè aliquid promittimus.

In primis igitur,cum quis rem promittit, quæ aut nullo modo fieri potest, aut saltem is,qui iurat, eam præstare nequit,Iusiurandum est temerarium,& incautum,& is,qui iurat,lethaliter delinquit,quoniam aut voluntatem habet obligandi se alteri,& præstandi,quod iurat, aut non habet. Si nõ habeat,mentitur:& proinde in lethalem culpam incurrit,quia mendacium iureiurando confirmat. Si verò habeat etiam lethaliter peccat,quia iurat se facturum, quod nouit se præstare non posse.

Deinde, qui iurat se facturum aliquid,quod citra lethale crimen fieri nequit,incautè iurat, & letalem culpam cõtrahit,siue in animo habeat promissum exoluere,siue non habeat.Si non habeat,iurando mentitur, & proinde letali crimine tenetur:Si habeat,non quidẽ mentitur, sed nihilominus se lethali sceleri obstringit,quia voluntatẽ habet id præstandi,quod lethali crimine suum auctorem commaculat.

Præterea,qui iurat facturum se aliquid, in quo faciendo, peccatum veniale contrahitur, incautum est iusiurandum: vt si quis iuret se mendacium iocosum, aut officiosum dicturum,bibiturum,cœnaturum, aut prandsurum plus æquo. Quæres quale, qui sic iurat,peccatum admittat in iurando, vel in seruãdo iusiurandum,lethale ne,an veniale:Respondeo,communem esse opinionem, si voluntatem nõ habeat præstandi,quod iurat, lethaliter delinquit, quia in iurando mentitur:si verò habeat in animo id facere, quod iurat,non mentitur. Et licet rari sint quidam,eum lethaliter peccare, tùm in iurando,tùm in seruando iureiurando. Hugo in cap. In malis.22. q. 4.quem ex parte sequitur Angel. iuramentũ 5.q.2. Verius tamen Siluest. iuramentum 2.q. 2.& iuramẽtum 4.q.1.Antonin.part.2.tit.3.cap. 4.§. 1. Tabien iurare, num. 11 Nauar.cap. 12.num 15 Pisan Monaldus,Rhodon. vt citat Siluest.& alij tradiderunt,eum,quo diximus modo, iurantem venialem tantummodo culpam contrahere:quoniam sicut in eo faciendo, culpa tantùm venialis admittitur:sic is,qui iurat se id facturum voluntate illud præstandi,venialis tantùm peccati reus est.

Si item iuret quis aliquid se facturum contra Euangelicum consilium,veniale peccatum incurrit, quod testantur Caiet.2.2.q.89.art.7.ad 2. Sot.lib.8.de iust.q.1 art.3 conclus.5.Nauar.cap.12.num 16.Tabien iuramen.q.10.quamuis Angel.iuramentum 5.num.3 & Siluest. iuramentum 2. q.7.& Bonauen. 3. dist. 39.art. vlt q. 3.existiment, eum in iurando lethaliter,siue grauiter delinquere,vt qui iurat non suscepturum se Religiosum statum,aut sacros Ordines, aut Episcopi munus,& onus,aut factos ordines,aut non auditurum rem diuinam in diebus festis. Hoc tamen ita est accipiendum,vt is,qui hæc iurando promittit,non ita iuret, vt Euangelica consilia contemnat, nec iuret se ea non seruaturum,quando præcepti vim habuerint: tunc enim absque dubio lethaliter iurando peccabit.

Quæres,an iusiurandũ,quo quis iurat se non mutuò daturũ,nunquam fideiussorem futurum,observandum sit? De hoc multa Canonici iutis interpretes loquuntur, Ioannes Andr. Speculator, Archidiaconus, Abbas, Petrus Ancharanus,Oldradus,Antonius,Butr.in cap.Si verò,de iureiur & in cap.Innocens,& cap.Si aliquid 22.q. 4. Seruandum esse affirmat Laurentius. Sed Archidiaconus negat, quia est temerarium,& charitati aduersatur:quam sententiam cæteri sequuntur,quamuis non satis aperte:at meritò Nauar. loco citato,ait, huiusmodi iusiurandi vinculũ non esse obseruãdum,sed propria auctoritate frangẽdum.

Si quis præterea iuret promittendo rem aliquam indifferentem, & mediam,vtpotè nec bonam,nec malam,iurisiurandi vinculo minimè tenetur, quamdiu res illa indifferens est:Vt si quis iuret se certo die ampuraturum vngues, aut exiturum ms aut dextro pede,non sinistro egressurum domo,aut non nisi hoc,vel illo digito purgaturũ aures. Si tamen res illa iuriiurando subiecta bona fuerit,eo ipso iurans iurisiurandi religione, & vinculo astringitur.Ex quo perspicitur,qua ratione de multis, quæ iureiurando firmanus,recte iudicare possimus.Iurat quis,Verbi gratia,se cum hoc aut illo homine non collocuturum:hinc,aut illũ in domum suam admissurum,hospitio non excepturum,de hac, aut illa re non acturũ, ex huius vel illius officina nihil emپturum:hac, aut illac non transiturum. De his enim, & similibus videndum est, an boni aliquid habeant, vt reuera habere queunt:nimirum si quippiam horum quis iurat, vt omne peccati periculum, & omnem mali occasionem præcidat:& tunc iusiurandum est ratum, & firmum, & obligationem gignit. Si verò sint res penitus indifferentes, iurans nullo iurisiurandi,nexu & vinculo tenetur obstrictus.

Secundò quæritur, An iusiurandum quo quis promittit se facturum aliquid ob finem malum sibi propositum sit alicuius momenti,ita vt iurantem teneat, ac liget? Respondeo aliud esse iudicandum de eo,qui iurat se facturum aliquid, vt in lite iniqua, aut ludo iure naturali damnato, aliquid, vt in lite iniqua, aut ludo iure naturali damnato, cuiusmodi est ludus fraudulentus, aut in bello, quod iniquissimodi est ludus fraudulentus, aut in bello, quod iniquè gerit, victor euadat, vel vt beneficium Ecclesiasticum què gerit, victor euadat, vel vt beneficium Ecclesiasticum malis artibus obtineat, vel vt rem turpem habeat cum cermalis artibus obtineat, vel vt rem turpem habeat cum certa fœmina, vel vt bene sibi res contingat in furto, vel homicidio committendo,vel vt is,cuius hereditate expectat, micidio committendo,vel vt is,cuius hereditate expectat, intereat. Aliud verò est de eo iudicandum, qui iurat se aliquid facturum, si ex bello etiam iniquo saluus, & incoluquid facturum, si ex bello etiam iniquo saluus, & incolumis euaserit: si ex adulterio prolem suscepcrit,si furis, vel homicidæ pœnas non luerit, si hæreditatem adierit, si ob litem condemnatus non fuerit,si ex ludo aliquot iure naturali,& diuino permisso, quamuis ratione loci,vel temporis,vel personæ interdicto incurrecerit. In prioribus illis iteris,vel personæ interdicto incurrecerit. In prioribus illis iteris,vel personæ interdicto incurrecerit. In prioribus illis iteris

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum,an iure possit Religionē profiteri, vel ad sacros Ordines promoueri, vel cœlibem vitam amplectu? De ijs,& plerisque alijs huiusmodi promissionibus iureiurando mutuis generatim dictum est, eas nullius esse momenti, quando maius bonū impedunt: nam id, quod est grauius,& maius bonū, leuius,& minori, naturali iure præponitur. Et in hoc etiam locū habet, quod dixit Isidorus: In male promissis rescinde fidem, quod refertur in c. In malis. 22. q. 4. Quandocunque ergo huiusmodi promissa iureiurando confirmantur, tacite ea conditio intelligitur, dummodo cū maiori bono non pugnent. Si quis item promisit se ad certū tempus factuū aliquid causū alterius, iure potest ad Religionem transire, dumodo præter promissionē iureiurando firmata, nulla alia obligatio iustitiæ accesserit, qua restituere aliquid, vel ratione iniuriæ, vel dani illati cogatur.

Contra hoc tamē facere videtur, quod habetur in cap. Commissum. de sponsalibus, vbi decernit Pontifex, vt quidam, qui sponsalia iurauerat,& postea ad melioris vitæ frugem mentem conscicus, in voluntate, & animo habebat iustitutum Religiosorum profiteri,prius eam in vxorem ducat, quam se ductuū iurando promiserat. Quia tutius, inquit, est iureiurando seruato matrimonium contrahere, & deinde ad Religiosorū statu conuolare. Vbi Panormitanus,& alii iuris Canonici doctores: item Palud. 4. dist. 28. quæst. 1. art 3. Sot 4. dist. 27.q.2.art.5.& Couarr. in 4.p.1. cap.5.nu.11 Glossam secuti,sentiunt, eum hominem obligatum non esse ad præstandū, quod iureirando sponderat. eo quod sponsaliorum, hoc est, futuri coniugij promissio in Religiosorum domicilium ingressum, quod est maius bonum, impedire non posit. Id vero quod Pontifex statuit, vt ille puellam in vxorem duceret, & postea ad Religionis statum commigraret, aiunt fuisse Pontificis consilium,non præceptum. Rursus, quod idem Pontifex subiecit, Tutius esse iureiurando seruato nuptias contrahere, & deinde Religionem suscipere, interpretantur, Tutius esse, non quidem reipsa, sed hominum opinione. Innocentius verò, & Hostiensis in cap.citato commissum,& alij, Pontificiæ constitutionis auctoritate conuicti,docent, eum, qui nuptias puellæ iurando promiserat, compelli ad matrimonium contrahendum, nec posse prius ad Religionis statum tuta conscientia transire.

Mihi tamen nec horum, nec illorum sententia probatur, nam priores illi auctores aperte cum Pontificia Constitutione pugnant, in qua Pontifex tanquam præceptum tradit, vt eiusmodi iuuenis prius puellam in vxorem ducat. Cuius quidem rei rationem reddit: Quia tutius est, inquit, iusiurandum seruare: quod petinde est, ac si dixisset:In dubijs,quod tutius est, sequi debemus. Ergo non secundùm hominū opinionem Pontifex loqui videtur, sed secundùm rei vim, & naturam. Posteriores verò mihi minus placēt, quia falsum penitus videtur,eum,qui futuras nuptias iurando pollicitus fuerat,potius a stigi ad matrimonium contrahendum,quam ad Religionem suscipiendam, cum sit hoc longe grauius, & maius bonum, quam illud, & iusiurandum maius bonum impedire non possit.

Videtur itaque dicendum, Pontificem in eo cap. Commissum. locutum fuisse de iuuene, qui post iuram ad biennium nuptias futuras puellæ iurando promiserat,sub biennij finem, hoc est, paulo ante biennij exitum Religionem suscipere cupiebat. Sed non nisi post biennium exactum ingredi in cœnobium Religiosorum constituebat,vt interim fructus ex agris colligere, & debita soluere, & domū maiorem prius in aufugio, & dein vitæ genere, quale Religiosos decet, & quale iuscipere, & amplecti in animo habebat, sese exercerer. Vnde cum in Monasterium ingressum post biennium differret, qui se puellam vxorem ducturam ad biennium iurauerat, Respondet Pontifex tutius esse iusiurandum seruare, quoniam biennij tempus elabebatur,& quid allatura sit futura dies, incertum,& dubiū sit. Sic Innocentius,& Ioan Andreas Pontificium responsum interpretantur. Aut certè dici potest iuuenem illum sub biennij finem suspenso,& incerto animo fuisse, contraherétne matrimonium,an Religiosorum institutum suscipere, & ita tem torum, in tempus differebat: nec enim promissum præstabat, nec ad Religiosorum ordinem transibat: & proinde Pontifex decernit, vt puellam ducat vxorem, & deinde ad Religionis statum se conferat,si velit: quod Pontificis responsum nihil habet, quod cum iure nō congruat. Non enim definit simpliciter promissionē futuri matrimonij iureiurando firmatam potius exolui debere, quam Religionē suscipi sed id definit speciatim in ea causa, de qua rogabatur, cum iuuenis ille dubius esset, hoc ne, an illud præstaret. & biennij finis, & exitus instaret: & ideo respondet Pontifex: Cum in dubijs tutius, & certius sit eligendum, & is iuuenis dubius sit, vtrum ex his duobus agat, & propterea rem totam in dies differat, & biennium constitutum ad nuptias contrahendas interim elabatur, tutius est, vt matrimonium contrahat, & iusiurandum seruet: siquidem post matrimonium ratum nondum consummatum intra duorum iuuenum spatium, quod ius concedit in cap. Ex publico. de cōuers coniug. deliberare poterit, si velit, de toto ad religiosæ vitæ institutum, & ordinem transitu.

Ex his liquet, quid sit dicendum de adolescentibus, qui ad certa collegia admittuntur, vt in eis alantur ob literarum studium, & iusiurando promittunt se in Religiosorum domicilium minime ingressuros ad Religiosę vitæ genus profitendum inscio, & inconsulto eo, cui est commissa cura Collegij, aut se in eo statu perseueraturos ad certum tempus.ac in studio literario progressuros. Existimo enim eiusmodi iusiurandum vim, & locum habere, quoniam cedit in communem Reipublicæ salutem, & bonū, vt sint literatorum hominum seminaria, ex quibus idonei Ministri deligi queant ad Sacerdotia, & Ecclesiastica munera obeunda. Nec huiusmodi iusiurandum impedit ingressum in Religiosorum ordinem: quoniam admissi iureiurando pollicentur non se suscepturos Religiosæ vitæ institutū sine permissu eius, cui curæ est Collegium. Nō ergo iurāt simpliciter eiusmodi iuuenes nō se ad Religionē transituros, hoc enim maius bonū impediret, & iuriurādo vim penitus abrogaret. Quod si illi melioris vitę cupidi Religionem suscipere velint, iure possunt, petita tamen ab eo facultate, cui est Collegij cura concredita, quamuis nō obtenta: quoniā iusiurandum non violāt. cum facultatem petant, nec tamen eam impetrare, sed petere tatummodo coguntur.

Animaduertendū tamē est tuta conscientia ab huiusmodi adolescentibus iusiurandū exigi, quo promittāt se in animo habere in literarum studia incubere,& in his perseuerare. Aliud enim est iurare, se id in animo habere, aliud verò, iurare se non ingressuros Religionē sine concessu, aut sine permissu eius, qui Collegiū gubernat. Vtrūque enim iusiurādi eū ratione æquitate, & iure conuenit,sed diuersum est: nam qui primo modo iurat,facultatē petere, iurisiurandi religione, & obligatione nō cogitur.& quandocūque voluerit, potest ad Religionē conuolare: satis est, si dum in Collegium admittitur, in animo habeat in literarum studia operam,& curam conferre At qui secūdo modo iurauerit,ad petendā facultatē cōpellitur,si velit Religionē suscipere. Quæritur Nauar. cōsil. 1. de Regularib. An iuuenes, qui admissi in Collegiū Angelorū, quod est in Vrbe,vi statuti ipsius Collegij iureiurando promittunt se post absolutā literarū studia profecturos in Angliā ad religionē, & fidē Catholicā publicè defendendā, docendā, & hæreticos cōuincendos,tuta conscientia ad Religiosorum institutum, & vitā transire possint Respōdet illic nō posse, quod probat primo, quia seruus in Religionem ingredi iure nequit absque sui domini cōsensu. secundo,quia si quis iurādo promisit puellæ se illam vxorem ductuum, ad Religionē se conferre non potest, nisi prius cū ea nuptias contraxerit, cap. Commissum, de sponsalibus. Tertio, quia Procuratores, Tutores, Curatores, & reliqui ad curam administrationem, munusve, & officium delecti, & obligationis vinculo obstricti, nequeūt iure suscipere vitam religiosam, quia sui muneris curæ,& tutelæ debēt ratione reddere Quarto, quoniam qui sunt ære alieno obstricti ad Religionem se recipere nō possunt, nisi debita soluant. Mihi hæc Nauarri sententia nō placet, multo minus eius rationes,& argumēta probantur: quoniam qui iusiurandum in melius mutat, peiurus non est: in c. Peruenit. 2. de iureiur. habetur: promissam nō infringit, qui illud in melius cōmutat &c scripturæ. de voto, dicitur: reus fracti voti non habetur, qui tēporale obsequiū in perpetuā nosciturę religionis obseruantiæ commutare. Nec rationes Nauarri aliquid concludunt: nam seruus nō est sui iuris, sed domini possessio. Ité cæteri, quos Nauarrus in medium producit, sunt aliquo iustitiæ vinculo hominibus obstricti,& ingressus in religionē cum alterius damno esse non debet.at prædicti iuuenes solùm sunt iurisiurandi nexu Deo obligati, quod ingressum in religionem impedire iure non potest.

Ex his etiam perspicitur, quid sit iudicandum de iis,qui dum ad beneficium, & ministerium Ecclesiasticum promouentur,iurando interdū promittunt Ordinario loci id exigente, se illud non dimissuros, & depositurus gratia alterius, quod dicere solent se non resignaturos in gratiam, & fauorem alterius, aut cum alio non commutaturos sine consensu ipsius: Eiusmodi enim iusiurandum non impedit, quin ij, quorum animus est se ad Religiosorum Ordinem,& statum recipere, beneficium deponant gratis amicorum: quoniam illud tantummodo adhibetur, ne is, cui beneficium confertur,statim eo se abdicet,& apud Romanum Pontificem per se, vel per Procuratorem gratia alterius deponat,reseruata sibi certa pensione. Sed raro exigere solent Ordinarij eiusmodi iusiurandum: tantummodo is,qui Beneficium impetrat,& obtinet, iurat se in animo habere Beneficium suscipere,vt debitum officium præstet,& Ecclesiæ inseruiat: quod iusiurandum æquissimum est,& cum ipso Canonico iure conueniens, ne quis Ecclesiæ præficiatur ea voluntate,& animo, vt illam statim cum alia permutet, autdimittat gratia alterius,retenta sibi pensione Romani Pontificis auctoritate. Abusus enim est quotundam Beneficia impetrantium,& assequentium vt statim ea cum aliis commutent, vel iis gratia aliorum se abdicent,& sibi pensiones acquirant.

Aliæ quædam de eadem re quæstiones diluuntur.

Cap. VI.

PRimò quæritur, An iusiurandum valeat contra simplicem,& nudam promissionem? Respondeo, Innocentium cap. Veniens. de iureiurand. communi consensu contra Innocentium docuerunt, iusiurandum contra simplex promissum nullius esse momenti, & ponderis. Sic etiam Couar. in 4. de Matrim. p.1. capit. 4. num. 3. sic Henri in capitul. Veniens de iureiur. quamuis Imola in eo capite maluit contra communem sententiam Innocentij opinioni adhærere Exemplum propono. Titius certæ puellæ futuras nuptias simpliciter promisit: deinde alteri futuras quoque nuptias iurando spopondit, rata est, & firma prima promissio, quamuis sic secunda iureiurando inuita. Similiter promisisti Caio te venditurum librum tuum, aut fundum: deinde eundem librum aut fundum te venditurum alteri iureiurando firmasti, valet prima promissio, quamuis simplex & nuda, quoniam iusiurandum in secunda promissione interpositum eo ipso,quod est contra simplicem promissionem, eū bonis moribus repugnat: nam primæ promissioni. & fidei antea datæ aduersatur,& proinde iuri naturali, quod fidem datam secundam esse præscribit. Quo fit, vt qui contra simplicem promissionem, secundam iureiurando confirmat, sit in iurando periurus:ac ruisus peccet, si secundam præstet prima promissione posthabita, quoniam primæ vinculum cum fuerit prius, eo ipso est arctius. At totum hoc locum habet, cum secundæ promissioni nullum aliud iustitiæ vinculum præter iusiurandum accedit.

Secundò quæritur, An iusiurandum secundum valeat contra primum? Respondeo, minimè. si cum secundo nullum aliud iustitiæ vinculum coniungatur, vt si iurasti te locaturum operas tuas, vel domum certam Caio, & deinde idem prorsus iurando promisisti Titio, seruandum est primum iusiurandum. & in secundo fuisti periurus, quoniam contra fidem Caio datam iurasti. Similiter si iurasti te Caio centum daturum: & deinde tandem Titio iurando spopondisti, si non habeas nisi centum ea debes Caio date: alioqui si titio das,iusiurandum negligis. Duo ex iure Canonico pro hac sententia faciunt Primum est quod habetur in cap. Intellecto de iureiuran. vbi habetur Vngariæ Regem quædam bona ad regiam dignitatem pertinentia alienasse. & iurasse nunquam se contra eam alienationem venturum, qui in sua creatione iurauerat nunquam se regni sui bona, aut iura alienaturum. Decernitque Pontifex nullum esse secundum iusiurandum. Alterum est, quod tradit Glossa in cap. Licet, de iureiuran. in 6 communi consensu recepta. Si mulier, inquit, iurauerit se non alienaturam res dorales aut donatas sibi propter nuptias: quod si alienauerit sine Iudicis auctoritate & alienationem iureiurando adhibito confirmauit valet iusiurandum primum. Pari modo Episcopi dum consecrantur, iurant non alienaturos se suæ Ecclesiæ bona absque Romani Pontificis consensu, quæ si postea alienent,& alienationem iureiurando confirment,secundum iusiurandum nullius est ponderis, & momenti. Ita etiam si minor iuret se alienaturum: & deinde alienet,& iureiurando alienationem corroboret, primum iusiurandū subsistit,secundum non item.

Tertiò quæritur, An id quod fit cōtra promissionem iureiurando firmatum,sit ratum, & firmatum? Tres sunt opiniones. Prima, in vniuersum ait, nullius esse firmamenti. Sic Hostiens. Speculator, Archidiaconus, & Gaspar Calderinus, vt testatur.Silvest. iuramentum 4 q. 12 Secunda opinio distinguit, aut id, quod fit, ad temporalia pertinet, & tunc iusiurandum subsistit Vt si tibi iurādo promisi me librum, aut fundum venditurum, & deinde alteri vendidi rata est,& firma venditio.at vero si id,quod fit, pertinet ad spirituualia, tunc non valet id, quod fit contra iusiurandum, vt patet ex cap. Dilecto. de præben vbi Pontifex constituit infirmum esse,& inane.si Canonici augeant Canonicorum numerum contra statutum,quod ipsi ediderunt, & iureiurando confirmarunt. Sic Innocentius, Antonius, Imolain cap. Dilecto. de præb. vt refert Couar. in cap. Quamuis de pactis in 6.par. 1. §. 2. n. 5. Tertia opinio, generatim, ait, id quod fit contra promissionem iureiurando firmatam consistere, nisi in certis casibus iure ipso exceptis. Hanc sententiam Panormitanus inquit in cap. Dilecto. de Preb. esse cōmunem immo asserit distinctionem Innocentij communi consensu improbati, quod idem affirmat Couarruuias, cū Decio,& Alciato loco prædicto. Et hæc est amplectenda, vt ex subiūctis patebit exemplis Si quis certæ puellæ futuras nuptias iurando promisit:& postea cum alia matrimonium contraxit, matrimonium est rātum, & firmum. cap. Sicut ex literis.de sponsalibus. Item, qui iureiurando spopondit Titio se venditurum domum, vel fundum tuum, & postea vendidit Caio, rata est venditio. L. Quoties. C. De rei vindicat. Præterea, qui iurauit non se reuocaturum procuratorem a se constitutum ad matrimonium contrahendum:& deinde reuocat,vim habet reuocatio. Glos. in c. vlt. de procuratorib. in 6 communi consensu recepta: Insuper, qui iurauit se nunquam reuocaturum testamentum a se confectum,& postea reuocat, reuocatio valet, vt late probat Couarr. in rubr. de testa. p. 2 n. 9 contra Hostiensem, & Speculatorem. Si quis item, cuius est Beneficium Ecclesiasticum conferre, iurauit se illud collaturū in Titium:& postea Caio dedit, firma est, & rata collatio, vt vocāt: quod testantur contra Innocentium, Ioan. Selua tract. de benefic. p. 3. q. 27.& Couar. loco citato. Sic etiam Episcopus iurauit se Ecclesiæ suæ bona non alienaturum etiam ex causis iure concessis:& deinde alienauit in causa iure permissa, alienatio subsistit, vt docent Archidiac. Gaspar Calderinus, quos refert Abbas in cap. Intellecto de iureiur n. 6.

Obijcies id, quod habetur in cap. Dilecto, de præben. vbi Pontifex ait, non posse Canonicos numerum Canonicorum augere si statuti ediderint & iureiurando firmarint se nunquam numerum aucturos. Respondeo cum Panormitano, ibi non dici nullius esse momenti noui Canonici creationem,sed Canonicos id facere nō posse,quoniam iurauerunt id non se facturos. Firma est igitur noui Canonici electio, sed Canonici sunt periuri. Hinc etiam efficitur, vt si Princeps legem ferat,& iure se nunquam eam abrogaturum,si postea eam abrogat,abrogatio valeat: ita tamen, vt ipse sit periurus. Eodem modo, si patronus Ecclesiæ iuret se Titium Clericum idoneum nominaturum, & oblaturum Episcopo, deinde verò Caium Clericum æque idoneum nominet.& offerat,periturus est: sed nominatio,quæ dicitur Præsentatio non est irrita,& inanis.

Deinde obijcies id,quod habetur in cap. Intellecto,paulo ante productō,vbi Pontifex decernit inutiles, & irritas esse alienationes a Rege Vngariæ factas contra iusiurandū, quo,dum ille Rex crearetur, promiserat,se nihil eorū, quæ ad regiam dignitatem pertinerent alienaturum. Respondeo, eas alienationes bonorum non ideo rescindi, quia cōtra iusiurandum factæ fuissent,sed quia cum detrimento, & iactura regni quare etiam si nihil Rex ipse iurasset, pariter dissolucrentur tanquam communi Reipublicæ saluti, & bono perniciosæ. Demum obijcies id quod Glosia docet in cap Licet de iureiur in sexto quando mulier iurauit se non alienaturam res dorales, aut sibi donatas propter nuptias, & se reuocaturam alienationē, si aliquando alienauerit, & postea alienauit absque Iudicis auctoritate: Nihil ait Glossa, valet alienatio Respondeo, nihil valere, quia eiusmodi alienatio est mulieribus noxia. & primum iusiurandum est iuri, & rationi naturali consentaneum.

Quartò quæritur, An iusiurandum vim vllam habeat contra bonos mores? Respondeo cum communi omnium, sententia nullius esse momenti. cap Non est obligatorium de reg. iuris in 6. dicitur: Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum. & l. Si vnus. §. illud ff. De pactis, sic habetur: Illud nulla pactione effici potest, ne dolus præstetur. L. Conuenire. ff. De pactis dotalibus, statuitur: Conuenire non potest, nec illa quidem pacta ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uanda sunt, nec ob res donatas, vel amoras agatur: quia A
altero pacto ad iurandum mulieres inuitantur, altero ius
ciuile impugnatur: etsi conuenerit ne ob impensas neces-
sarias ageretur, tale pactum non est seruandum, quia tales
impensæ dotem, ipso iure, minuunt. Et L. sequenti Popo-
nius, dicitur: Pomponius ait maritum non posse pacisci, vt
dolum solummodo in dotem præstet. L. Si vnus. §. Pacta.
ff. de Pactis, habetur: Pacta, quæ turpem causam conti-
nent, non sunt obseruanda: veluti si paciscar, ne furti agã,
vel iniuriarum, si feceris. Expedit enim timere furti, vel
iniuriarum pœnam. Sed post admissa hæc, pacisci possumus.
Item, ne experiat interdicto, Vnde vi, quatenus pu-
blicam causam contingit, pacisci non possumus. Et in sum
ma, si pactum conuentum a re priuata remotum sit, nõ est
seruandum. Hæc ibi. Et cap. Quemadmodum, De iu-
reiuran. dicitur: Illud autem iuramentum est proculdubio
temerarii, si vir iuret vxori, quod eam super nullo crimi
ne accusabit. Quia si mulier fieret infidelis, & nollet co-
habitare cum viro absque contumelia Creatoris, tunc de-
beret illam ad iudicem suum deferre. Hæc Pontifex. Vn-
de Glossa recte ait: Si aliquis iurando promittat se non B
denuntiaturum sontes, non valet iusiurandum: quia ad-
itus patefieret delictis. Similiter si quis iurando promit-
tat se non patefacturum arcanum, suæ fidei commissum,
iusiurandum irritum est, & inutile, si arcanũ sit iniquum,
& præsertim communi saluti Reipublicæ noxium.

Animaduertendum est, bonos mores esse varios, alij e-
nim sunt, quos ius naturale præscribit, & imperat. Alij,
quos scriptũ diuinum ius præcipit. Alij verò, quos ius scri-
ptũ canonicum, vel ciuile constituit. Cũ igitur communis
sententia docet, vim nullam habere iusiurandum contra
bonos mores, intelligit contra bonos mores iuris naturalis,
vel diuini scripti, vel Canonici. Secus autem est, si
iusiurandum sit solummodo contra bonos mores iure ci-
uili institutos, de quibus capite sequenti tractabitur.

Quando, & quomodo iusiurandum contractus, & conuenta confirmet.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An iusiurandum confirmet cõ- C
tractus, qui alioqui irriti essent, & inanes iure
ciuili? Quod est quærere, An id, quod fit, & iu-
reiurãdo firmatur, eo ipso, vim habeat, cum ta-
men alioqui iure ciuile sit irritum? De qua quæstione agit
Pontificij iuris interpretes in cap. Cum contingat. De iu-
reiuran. & cap. Licet, De iureiuran. in 6 & ciuilis iuris do-
ctores in L. Sacramenta. C. Si aduersus vendition. Præser-
tim Barthol. Paul. Alberic. Salyc. Corneus, Iason. Vnde Bar-
th. in L. Si quis pro eo. ff. De fideiussoribus, quasdam præ-
cептiones, & regulas tradit, in quibus quidam conueniunt,
alij non item. De quibus etiam multa Abbas in cap. Cum
contingat. de iureiuran. in cap. Quamuis pactum. de pact.
in 6. p. 2, §. 1. & sequentibus.

Prima est: Quoties contractus est contra bonos mores
iuris naturalis, vel Diuini, vel Canonici, etiamsi iureiuran-
do firmetur, non sit ratus, & firmus Exempli gratia. Pactũ,
inquit, ne dolus in contractibus præstetur, hoc est, Ne si
quid mali dolo fiat, relaturiat, reddaturue: Item: Pactũ vt
quis uxorem expellat vxorẽ, & filios suos: Item, Pactũ, vt quis
venenum præbeat patri, vel alteri innocenti. Pactũ, ne quis
delinquentem occulet, aut ne quis arcanum iniquum, &
noxium Reipublicæ saluti patefaciat ijs, quibus debet.

In hac quidem prima Regula a Bartholo posita conue-
nunt omnes: ea cuim colligitur ex c. Non est obligato-
rium. De reg. iuris in 6. & L. Contractus ff. De reg. iuris. &
ex L. Non dubium. C. De legibus. At verò in huius Regu-
læ confirmatione, aliqua exempla in medium producit
Bartholus, quæ cæteri non probant. Ait enim pactionem
futuræ successionis factam absque consensu eius, de cuius
hæreditate agitur, etiam iureiurando firmatam nõ valere.
Quia, inquit, est contra bonos mores naturales, quoniam
datur occasio optandæ mortis alterius. Sed alij multi, teste
Couar. in c. Quamuis de pact in 6 p. 2 initium. n. 2. docet,
huiusmodi pactionẽ esse quidem iure ciuili interdictam. L.
vlt. & L. Pactum quod dotali. C. De pactis, & L. Pactum dõ
tale. C. De collationibus, sed non iure naturali, siquidem &
fieri potest consensu eius, de cuius hæreditate tractatur, &
auctoritate Principis, & tamen occasio optandæ mortis
etiam in his casibus non tollitur. Secundum proponit
Bartholus exemplum: Vt si quis iurando promittat non
se renocaturum primum testamentum factum, Nul-
lum est, inquit, iusiurandum, quia est contra bonos
mores naturales, vt constat ex L. Stipulatio. ff. De verbor-
significatione, vbi iurisconsultus ait: Stipulatio hoc mo-
do concepta: Si hæredem me non feceris, tantum dare
spõdes: inutilis est, quia contra bonos mores est, nimirũ
contra liberam testandi voluntatem, quam huiusmodi
promissio, & iusiurandum adimit. Plerique tamen, vt
testatur Couar. in rubr. de testam. p. 2. nu 15. hoc exẽplum
non probant, quia tantum modo iure ciuili videtur esse in
terdictum pactum de non reuocando testamento iam fa-
cto. Tertium producit exemplum: Vt si quis, inquit, fa-
ciat donationem omnium suorum bonorum, etiam futu-
rorum, & iureiurando confirmet, ait non subsistere huius-
modi pactum, etiam iureiurando munitum, quia est con-
tra bonos mores naturales: aufert enim liberam testandi
facultatem. Hoc exemplum Bartholi multi vtriusque iu-
ris interpretes approbant, quos citat Couar. in Rubrica de
testam. p. 2. num. 4. Sed alij hoc pariter exemplum impro
bant, quoniam donatio omnium bonorum etiam futurorũ
solũm videtur esse iure ciuili prohibita, vt constat ex L. vlt.
C. de pactis. & L. Hæreditas. C. De pactis conuent.

Secunda Regula Bartholi est: Quando lex ciuilis ob pu
blicum, & commune bonum potissimum lata est, iusiu-
randum interpositum in contractu ea lege interdicto, eum
non confirmat: quia in cap. Si diligenti, De foro compet.
& cap. Ad Apostolicam, de Regularibus, & L. Ius publicũ.
ff. De pactis. plane dicitur, non posse ius publicum pacto
priuatorum tolli. Huius secundæ Regulæ Bartholus exem
pla producit, vt L. 2. & L. Quemadmodũ. L. Omnes pro-
fugi. L. Originarios. C. De agricolis, & censitis sancitum
est, ne quis possit vendere prædium, & retinere colonos a-
gricolturæ prædij adscriptos: quæ lex lata est ob commune
agriculturæ bonum. Ideo, inquit Bartholus: Si quis præ-
dium emendo hoc iure cederet, & iureiurando firmaret, ni
hil efficeret. Item in L. Senatus. ff. De contrahen. empt. &
L. Cætera. De legat 1, Statutum est, ne quis domum, vil-
lamue diruat, quo plus sibi acquiratur. Item, ne quis ren
dat marmora, aliasue res affixas ædibus, eo quòd interfit
Reipublicæ, ne ædificia publica, siue priuata deformentur.
Si quis igitur hoc iure cederet, & iureiurando confirmaret
totum irritum esset. Item L. Prosperãdum. §. Sed etsi qui-
dem. C. de Iudic. Statuitur instantiam litis per triennium
extingui, ne lites immortales fiant. Si quis iurando hoc
iure cederet, nullus esset contractus, ait Batholus. Quod
Felinus, Imola, Alexander, & Couarruuias approbant, vt
videre licet apud ipsum Couar. in cap. Quamuis de pact
in 6. p. 2, §. 1. num. 2. & 3. Similiter in L. 2. C. De donatio-
nibus inter virum, & vxorem. & L. Miles ita. §. Mulier ff
De milit. testam. Statuitur, si quid miles meretrici, aut con
cubinæ donauerit, donatio non valet, idem quoque iuris.
ait Glossa est, si quid Clericus, vel aduocatus donet ei-
dem, quoniam iure Clericus, & aduocatus milites, quãuis
non armati censentur. Quare etiamsi iureiurando firme-
tur non valet, ait Bartholus, & approbant Couarruuias,
Aymon. Ripa, Antonius, vt testatur idem Couar. loco cita
to, num. 4. Item, posito statuto, quo debitor fruenti libe-
ratur, soluendo certam pecuniæ quantitatem pro quolibet
frumenti debiti modio: quoniam interest Reipublicæ ci-
ues, & rusticos plures habere, qui frumentum seruent: Si
quis iurando hoc statuto cederet, irritum totum esset. Bar-
tholus, Couarruias, Alciatus, vt ex eodem Couarru. cõ-
stat loco citato. Similiter valet esse statutum, Ne nobilis
ob æs alienum in carcerem mittatur, si bona nõ habeat, ex D
quibus debita pecunia solui possit. Si quis nobilis iurando
hoc statuto cederet, nihil efficeret: quoniam est statutum
ob publicũ nobilium hominum bonum, Cæterum Imola,
& alij, quos Couarruuias citat loco citato Bartholi, hanc
secundam regulam, & exempla minimè probant.

Tertia Regula Bartholi est: Contractus lege prohibitus
in odiũ, & pœnam eius, cuius gratia fit, si iureiurando fir-
metur, ratus, & firmus non fit, iusiurandum tamen nisi le-
gitima auctoritate laxetur, remittaturue, seruari debet:
Vt si quis iuraut se soluturum vsuras, cap. Debitores. De
iureiur. & cap. Significare, de pignorib. Item, si quis iura-
do promitteret latroni, hosti, tyranno, se daturum centũ,
ne occideretur ab eo: Si quis item iuraut se soluturum
mille aureos, ne iniqué vexetur ab alio, in his vtile est iu-
randum, ita vt seruandum sit, nisi Ecclesiæ auctoritate
relaxetur aut consensu eius, cui est facta promissio, remit-
tatur, contractus tamen, hoc est, si promissum persoluatur,
vim non habet, quoniam qui recipit promissum, & id fa-
cit per vim, aut metum, turpiter recipit, & præterea re-
stituere debet. Et hanc Regulam omnes admittunt: nec
tamen cum Bartholo conueniunt in quibusdam exemplis,

quibus

quibus vtitur. Nam ait ille ex hac Regula colligi, vt si filius A
familias cedat iureiurando, Senatusconsulto Macedoniano,
& creditori soluat post mortẽ patris pecuniã mutuo acce-
ptam, dum pater viueret, non confirmat iureiurãdo contra-
ctum, & tuta conscientia posse solutam repetere, quamuis
mortuo patre debuerit promissum creditori soluere: quo-
niam, inquit, Senatusconsultum Macedonianum constitu-
tum est in odium creditorum, vt constat ex L. 1. ff. ad Se-
natusconsultum Macedonianum. In hoc exemplo cum
Bartolo conuenit Abbas, non tamen Antonius, & Imola,
vt testatur Couarruuias cap. citato. §. 3. num. 4.

Quarta Regula Bartoli est. Quoties contractus, vel pa-
ctum solum iure ciuili prohibeatur, potissimum ob priua
tum iurantis commodum, si iureiurando firmetur, sit ratus,
& firmus. Hanc quoque regulam veram esse cæteri cõs-
tentur: ac exempla quædam a Bartolo adhibita non omnes
approbant. Ait enim contractum a prodigo, cui auctori-
tate Iudicis contrahere est interdictum, iureiurando mi-
nimè confirmari, quoniam non est illi interdictum con-
trahere ob ipsius commodum priuatum, sed eo quòd integ
gro iudicio carere censetur. Hoc exemplum, & rationem B
Bartoli, teste eodem Couarr. cap. citato num. 8. approbant
quoque Baldus, Angelus, Paulus, Iason, Alexander. Ied contra-
ctum eiusmodi iureiurando confirmari, sentiunt Anto-
nius, Imola, Romanus, & Aretinus: quoniam solum prohi-
betur contrahere ob priuatum eius bonum. Sed Couarru-
uias cum Bartolo sentiens ait esse illi interdictum contra-
here, eo quod creditur pleno iudicio carere: sicut prohibe-
tur furiosus, vel amens cõtrahere, nisi vterque cõtrahat cu-
ratoris auctoritate. At verò omnes, vt patet apud Couarru
uiam c. citato n. 3. admittunt aliud Bartholi exemplum, de
femina fideiussionis, contractum ineunte, & eum iureiurã
do confirmante: qui contractus sit ratus, & firmus ob iusiu
randum adhibitum, licet contractus fideiussionis in fœmi
na iure ciuili minime subsistat, vt constat ex Senatus con-
sulto. Vel etiam, nam hic cõtractus lege Ciuili prohibetur,
vt fœmmarum priuato commodo consulatur. Præterea
Bartolus distinguit: Quando lex prohibet contractũ ver-
bis in personam contrahentem directis, non confirmatur
contractus iureiurando, nam qui contrahit, cum prohibea-
tur lege contrahere, lethaliter delinquit, quoniam legem
violat: at verò quando lex prohibet contractum verbis C
non in personam, sed in rem directis, contractus iureiu-
rando confirmatur: quoniam qui contrahit, non peccat,
eo quòd non agit contra legem, cum non sit à contra-
hendo lege submotus. Sed hanc Bartholi distinctionem,
& rationem eius merito plerique tũm Canonici, tũm Ci-
uilis iuris interpretes confutant, Antonius Butrius, Ioan-
nes Imola, Petrus Ancharanus, Abbas, Decius, Iason, Ale
xander, Paulus & Couarruuias docentes, siue verba legis
prohibentis contractum, in personam, siue in rem dirigan-
tur, contractus iureiurando confirmatur. si solum sit lege
prohibitus ob priuatorum bonum, non peccat, qui contra-
hit, & contractum iureiurando corroborat.

Sed concessis prima & tertia Regulis Bartoli cum Imo-
la, ex his vnam efficimus, qua quæstioni propositæ in vni-
uersum respondemus. Quando contractus solum est iure
ciuili interdictus, iureiurando interposito confirmatur, vt
subiunctis patet exemplis. Si mulier res dotales, aut sibi
donatas propter nuptias sine auctoritate Iudicis alienat,
nulla est iure ciuili alienatio, vt constat ex L. Iulianus. ff.
de fund. dotali. & Authen. siue a me. C. ad Velleian. at verò
si alienationem iureiurando confirmet, etiam sine aucto- D
ritate Iudicis, iusiurandum alienationem cõfirmat. c. Cum
contingat, De iureiurando, & cap. licet, De iureiur. in 6.
Item lex ciuilis, vt habetur in l. Pactum dotale. C. de col-
lat & L. Si quando. & L. Pactum quod dotali. C. de pactis.
damnat pactum factum a filia in commodum, & bonum
patris, vt dote contenta in bonis paternis, non amplius suc-
cedat: at verò si filia huiusmodi pactum iureiurando con-
firmet, iusiurandum, pactum reddit ratum, & firmum, cap.
Quamuis. De pact. in 6. Præterea donatio omnium bono-
tum etiam futurorũ iure ciuili inutilis est, & inanis, L. vlt
C. de pact. & L. hæreditas C. de pact. conuent. Verum si
iureiurando firmetur, vim habet. Amplius donatio absque
insinuatione facta, iure Ciuili infirma est, & irrita, at si iu-
reiurando confirmetur, subsistit, vt docet Ioan. Andr. con-
tra Bart. & Salicetam, teste Siluest. donatio. 1 quæstion. 6.
Donatio quoque inter virum, & vxorem, aut inter patrem,
& filium iure ciuili damnatur, at iusiurandum si interpo-
natur, etiam confirmat, vt habet communis vtriusque iuris
doctorum opinio: vt testatur Couarr. in Rubr. de testa-
ment. p. 2. nu. 10. & Silu. donatio. 1. quæst. 4. Pactum etiam
de non reuocando testamento iam facto, iure ciuili non
probatur: at ratum, & firmum est si iureiurando firmetur.
Similiter lex ciuilis prohibet, quo minus à viro fideiusso-
res dentur pro dote restituenda: si tamen dotis restituen-
dæ promissioni fideiussio accedat iureiurando firmata, va-
let. Item minor, nisi auctoritate curatoris, vel tutoris, &
iudicis donare, aut alienare non potest. L. Pupillus. ff. De
acquiren. rerum dominio, at si iureiurando donationem
confirmet, ea vim habet: ita vt repeti non possit, quod fue-
rit per eum donatum, alienatumue, quamuis absque for-
mula solenni iuris ciuilis vt habetur in Authen. Sacramen-
ta puberum. C. Si aduersus venditionem.

Quo efficitur, vt si statutum marito præcipiat, ne arrhas
vxori donet vltra decimam partem suorum bonorum, &
nihilominus si quis vir donando decimam partem exce-
dat, & donationem iureiurando confirmet, iusiurandum
eam reddit, ratam, & firmam: Sic etiam si statutum vetue-
rit, ne pater filiæ, quam in Matrimonium collocat, der
dotem vltra certam suorum bonorum quantitatem, con-
sulter donatio vltra eam quantitatem, si iureiurando mu-
niatur. Sequitur ergo, vt exempla à Bartholo supra posita
ad secundam suam Regulam comprobandam, quamuis à
multis aliis vtriusque iuris doctoribus comprobentur, in-
certa sint, & dubia, & multorum iudicio falsa si tamen con-
tractus iure Canonico sit irritus, iureiurando non confir-
matur. Vnde si clericus iurando cedat canoni, siue consti-
tutioni, quæ prohibet quo minus Clerici coram Iudice Ec-
clesiastico conuenire queant, nullus est contractus. Simil-
iter si pœna appositi promissioni, aut stipulationi ma-
trimonij futuri, licet iureiurando roboretur, est inutilis, &
& inanis quia pugnat cum libertate coniugij, quam in ma-
trimonio contrahendo ius canonicum requirit: & postulat
in c. Cum Gemma. & c. Cum locum, De sponsalibus.

Ex dictis efficitur nudum pactum, & simplicem pollici-
tationem, si iureiurando firmetur, ita confirmari, vt actio-
nem etiam iure ciuili producat: nam licet ex pollicitatio-
ne quæ est vnius alteri præsenti, siue absenti facta promis-
sio iure ciuili non oriatur actio, nec item iure ciuili ex nu-
do pacto, quod in duorum consensu, nulla causa intercе-
dente consistit. L. Iuris gentium. §. Quinimo. ff. de pact. sed
iure Canonico ex eo actio nascitur, vt ait Glossa communi
consensu recepta cap. 1. De pactis: & proinde si nudum pa-
ctum, vel pollicitatio iureiurando muniatur, actionem v-
troque iure, gignit vt ex communi sententia Couarruuias
ostendit in cap. Quamuis de pact. in 6. p. 2. §. 4. num. 13.

Secundò quæritur, An iusiurandum contractus confir-
met iure ciuili, prohibitos, si per metum in eis positum fue-
rit. Communis est sententia, quam refert Couar. in cap. ci-
tato p. 3. §. 4. n. 1. non confirmare. & in cap. Cum contingat.
de iureiu. habetur huiusmodi iusiurandum esse seruandum,
si fierit absque vi, & dolo, & sponte præstitum, sponte in-
terpretatur omnes, sine metu: Si quæras, an sit necessaria
iurisiurandi absolutio, vt quis possit agere contra iusiuran-
dum in contractibus metu interpositus? Duplex est opinio:
Prima negat esse necessariã. Abbas, Felinus, Franens, Alcia-
tus, quos citat Couar. lib. 1. varia. resolut. c. 4. n. 7. & in Epi-
tom. ad 4. lib. Decre. p. 2. cap. 3. §. 5. Secunda affirmat requiri.
Hanc tuentur Ioan. Monachus, Ioan. Andreas, Dominicus
teste, Couarruuia: qui similiter ait Abbatis sententiam esse
usu receptam, licet secunda opinio magis cum iure consen-
tiat: prima sententia mihi magis probatur.

Tertiò quæritur, An iusiurandum contractus iure ciuili
interdictos confirmet, si in eis dolus contigerit? Respondeo
non confirmare, vt patet ex cap. Cum contingat. De iure-
iuran. & cap. Licet, de iureiur. in 6. vbi enim dolose con-
trahitur, is, qui contrahit deceptus, consentire minimè cen-
setur. Si roges, an vt is contra iusiurandum agat, absolutio-
ne iurisiurandi indigeat? Communis est sententia, teste
Couar. in cap. Quamuis de pact. in 6 par. 3. §. 4. num. 2. non
esse necessariam absolutionem.

Quartò quæritur, An iusiurandum confirmet contra-
ctus, in quibus alter contrahentium grauiter læditur in eo,
quod sua interest. Duæ sunt opiniones: Prima negat con-
firmare, quam tuentur, teste Couar. in capit. citato p. 3. §. 4.
n. 5. Ioan Calderinus, Petrus Ancharanus, Antonius Bu-
trius, Abbas: immo Decius eam communem esse testa-
tur: & ratio est, quia deceptus, aut læsus, non creditur con-
sensisse. Secunda opinio affirmat confirmare. Eam ha-
bent Archidiaconus, Francus, Imola, Alexander a Couar-
ruuia producti. Quidam has duas sententias conciliant
contendunt, ita vt prima locum habeat, quando detrimen-
tum & damnum est rei acquisitæ in contractibus. Secun-
da verò, in contractibus, in quibus detrimentum est rei ac-
quirendæ, quos Couarruias confutat, alter concilians, vt
prima locum habeat, quando læsus est quis, huc in re ac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quisita,sine acquirenda, ita grauitet, vt sit damnum euitame: Secunda verò, quando non ita grauitet læditur. Ex quo deducit, vt si Maior iuret contractum venditionis, in quo vltra dimidium iusti pretij decipitur, non posse agere, si deceptio fuerit paulo maior dimidio, cum alioqui si contractus nullum iurisirandi haberet firmamentum, posset agere. Glossa in L. Rem maioris. C. De rescidenda venditione, & Glossa in cap. penul. De empt. & vend. Si verò, inquit Couarruuias, deceptio sit immodica, & enormis, siue in contractu venditionis, siue cum quis cedit iure hæreditatis acquisitæ, vel acquirendæ, iusiurandum non confirmat contractum. Pari ratione Minor simpliciter contrahens iureiurãdo posito, eo ipso, censetur cedere beneficio ætatis, hoc est, perinde cõtrahit ac si maior ætate esset, nõ tamen ex hoc excluditur à beneficio legis concedentis actionem, quando est deceptio vltra dimidium iusti pretij. Sic Glossæ paulo ante citatæ. Hoc tamen intelligitur, nisi promiserit se non facturum contra cõtractum, nec ratione minoris ætatis, nec alia qualibet causa. Ita Glossæ prædictæ, sic etiam si Minor cedat hæreditate acquisita, vel acquirenda, cedit beneficio minoris ætatis, ita vt facere contra contractum non possit.

Quintò quæritur, Quo pacto iusiurandum contractum confirmet iure ciuili interdictum? Quod est quærere, an ita confirmet, vt contractus omnino valeat, an verò ita, vt is, qui iurauit, id præstare debeat, quod iurando promisit, nisi iusiurandum legitima auctoritate relaxetur: nam plurimũ refert, an iusiurandum primo medo contractũ confirmet. Si enim ita confirmet, non solùm is, qui iurauit, debet id, quod promisit, exoluere, aut stare conuentis, sed etiam eius hæredes, aut cæteri, qui ius habent, debent pariter promissum, aut contractum seruare. Præterea etiamsi iurans, inrisirandi vinculo Ecclesiæ auctoritate soluatur, non idcirco potest contrauenire contractui, qui ob iusiurandũ interpositum, est ratus, & firmus. Si verò solũ secũdo modo contractus iureiurando firmetur, is, qui iurauit, debet promissũ seruare, alioqui se periurij crimine obstringit, hæredes verò, & cæteri non debent promissa stare, & promissa persoluere, quia nullo se iurisiuradi vinculo alteri obligarũt, & iurisiuradi vinculum ad hæredes non transit.

Duæ sunt opiniones: Prima affirmat iureiurando ita contractũm confirmari, vt non solùm is, qui iurauit, periurij crimen incurrat, si promissa non seruet, sed etiam contractum valere, ita vt hæredes debeant stare rebus contractis, & ita stase, vt si is, qui iurauit, vel eius hæres aduersus contractum aliquid efficiat, irritum sit, & inane. Ita opinantur tefte ipso Couar. in c. Quamuis. de pactis. p. 2. §. 1. n. 7. Ioan. Monachus, Ioan. Andr. Archidiac. Ioan. Calderinus, Ioan Lignanus, Federicus, Abbas, Petrus Ancharanus, Ioan. Imola, Glossa, Bartolus, Baldus, Cynus, Alciatus, Curtius iunior: immo ait Abbas hanc sententiam esse communem, idem etiam testatur Couarruuias in capit. Quamuis pactum. de pactis in sexto par. 2. §. 1. nu. 7.

Secunda opinio docet contractum iureiurando solum confirmari, ita vt is, qui iurauit, debeat præstare promissum, alioqui periurij scelere se polluet: sed si violato iureiurãdo rem contra conuentũ & pactũ alteri dederit, donatio cõsisteret. Item eius hæredes non oportet conuenta seruare, nec ipse, qui iurauit, debet præstare promissa, si iusiurãdũ legitima auctoritate relaxetur. Ita sentiunt Antonius Butrius, Ioannes Fabet, Cumanus, Fortunius, Iason, Igneus, quos refert Couarr. loco citato: At prima opinio cũ sit cõmuni: Canonici iuris interpretũ, immo legum etiam Doctorum consensu recepta, amplectenda est: mihi enim verior apparet, temque vnico exemplo ex ijs, quæ paulo ante proposui, declaro. Donatio absque insinuatione facta iure ciuili rata, & firma non est, eam tamen iusiurãdũ confirmat hoc sensu, quod is, qui iurauit, nõ solùm vt iusiurãdũ seruet, donare debet, quod promisit, alioqui periurij culpã cõtrahit, sed si non donet, eius hæredes sunt ad donãdum compulsi, & is, qui iurauit, repetere rem donatã iure nõ potest, licet iusiurandum Ecclesiæ auctoritate relaxetur, quoniã donatio iureiurãdo firmata subsistit, & vim habet.

Sextò quæritur, Quo pacto, cum quis iurat se soluturũ vsuras, iusiurandum promissionem confirmet, quæ alioqui, si simplex, & nuda tantummodo fuisset, nihil penitus valuisset? cum tamen paulo ante in tertia Regula Bartholi communi omnium sententia recepta dictum sit, Cõtractum in odium, & pœnam eius, cuius gratia fit, lege interdictum, non confirmari iureiurando. Ratio quæstionis est, quia promissio simpliciter facta vsurario, latroni, hosti, tyrannoue ob metum mortis, aut ei, qui vexat iniquè, irrita est, & inanis, ergo nec iureiurando constabilita, nec rata, & vtilis, quoniam iusiurandum firmare non potest id, quod est alioqui irritum, & inane. Præterea, Regula iuris præcipit, vt id, quod alteri accedit, vim, & naturam sequatur eius, cui accedit: cap. Accessorium. de regul. iuris in 6. & L. Cũ principalis. ff. de reg. iuris. ergo si iusiurandum promissioni accedit quæ irrita est, & inhitna, irritum erit. Nec obstat, quod iusiurandum contractus confirmet, qui alioqui non iure subsisterent, vt patet ex quæstione proxima: hoc, inquam, nihil impedit, quoniã vti iam dixi, iusiurãdũ confirmat contractus, quos ius ciuile non probat: sed ius Canonicum constituit, vt eiusmodi contractus iureiurando firmari, vim habeant. At cum quis latroni promittit se ei centum daturum, ne ab eo occidatur, nulla est iure naturali promissio, ergo non potest iureiurando firmari.

Caietanus 2 2. q. 89. art. 7. in respons. ad tertium. de hac quæstione disputans multa dicit, sed reuera quæstionem non soluit: sicut nec Sotus lib. 8. de iust. q. 1. art. 7. in tertio argumento, propositis argumentis apte respondet: quoniam vtrique auctor tanquam certum concedere videtur, quod mihi non solùm incertum, & dubium, sed falsum etiam appatet. Fatentur enim illi, eiusmodi promissionem simplicem, esse per se irritam, & inanem. Caietanus nullam esse promissionem opinatur: quoniam fit, inquit, promissio homini, & cũ ei sit inutilis, quia restituere debet, si ei promissum soluatur, nullius est momẽti. Sed hoc meritò sotus confutat, satis enim est, si is, qui promittit, in promittẽdo bene agat, si quidem tunc bonum iurat. Sotus verò cẽsetirritam esse per se promissionem, quoniam is, cui fit promissio, exorquecam, & cogit alterum promittere. At nec hoc satis facere alijs videtur, quoniam etsi is male facit, cæterum qui promittit, bene agit: quare si promissio irrita est per se, vt illi volunt, non video quo pacto iureiurando firmetur. Neque enim iusiurandum cõfirmat, quod est per se, hoc est iure naturali irritũ, & inane. Arbitror itaque dicendũ eiusmodi promissionem, quantũ est ex iure naturali non esse irritam, quoniam etsi vsurarius, vel latro turpiter promissum exigit, & turpiter ratũ, & acceptum habet, is tamen, qui promittit, haud male promittit: nam promittit, vt seipsum ab iniqua vexatione liberet, & vt salutem, & vitam tueatur, & seruet. Cum deinde promissum exoluit, non peccat, quoniam peccatum non est in eo, quòd fidem datam seruet, & quòd promissa soluat. Solùm igitur delinquit vsurarius, vel latro, tùm in exigendo promissum, & id ratum habendo, tùm in accipiendo solutum. Vnde cum huiusmodi promissio simplex irrita non sit iure naturli, & alioqui rata esset, & firma, si iura humana, ciuilia, & canonica eam ratam, & acceptam haberent, iureiurando confirmatur, quia ius Canonicum statuit, vt iusiurandum seruetur, cum sine iteritu saluti seruari possit.

Quare simplex promissio vim non habet, quoniam ius humanum noluit, vt haberet ad odium, & pœnam eius, qui turpitur, & iniquè exigit: firmata verò iureiurando subsistit, quia nullum est ius humanum, quod eam inutilem, ina nemque reddat. Est autem hoc sensu rata, & firma, quod is, qui iurauit, debet promissum exoluere, nisi eius iusiurãdum Ecclesiæ auctoritate relaxetur: relaxato tamen iureiurando liber est ab obligatione, quam soluere debebat, vt cum Abbate docet Couar. in cap. Quamus de pactis. in 6. p. 2. §. 3. n. 2. & licet soluerit, ne periurus esset, potest solutum repetere, quoniam non iurauit, se non repetiturum. Dices: Quid si iurauit se nunquam soluturũ? Respondeo, tunc necesse esset petere ab Ecclesia eiusmodi iurisiurandi relaxationem, vt colligitur ex cap. 1. De iureiurã. Insistes: Quidsi iurauerit non se petiturum iurisiurandi ablolutionem? Respondeo, nihilominus posse petere, quoniam tale iusiurandum bonos mores euerteret, vt annotauit loco citato Couarr. Quæres causam, cur iura statuerint, ne simplex promissio vim habeat, & tamen habeat iureiurando firmata: Respondeo, negari non posse, quin etiam iure humano decerni queat, vt eiusmodi promissio iureiurando etiam firmata non valeat, quemadmodum iure quoque humano posset cõstitui, vt ipsa simplex promissio vim & firmamentum haberet, sicut iure naturali rata, & firma habetur: id enim meretur is, qui turpiter promissionem extorquet. Sed ius Canonicum ob cultum, & veneratione iurisiurando debitã noluit promissionem iureiurando firmatam irritam reddere, sed voluit vt is, qui iurauit iusiurandum seruet, aut relaxationis beneficium imperret, aut si promissum exoluerit, officio Iudicis repetat, & ita iurisiurandi cultus debitus retinetur, & sic promittentis bono cõsulitur, & peccatum exigentis turpiter, & iniquè, iusiurãdi debitè punitur. Vnde Regula iuris in cap. Accessorii. De reg. iuris in 6. & Regula in L. Cũ principalis. ff. De reg. iuris in 6. & Regula in L. Cũ principalis. ff. De reg. iuris, vbi dicitur: Cum principalis causa non consistit nec ea, quæ

sequuntur locum habent: nihil obstat, quia iusiurandum, quando principali accedit contra, aut præter leges ciuiles, vim habet, principale non item: vt communi doctorum sententia docuit Couarruuias loco citato.

Septimò quæritur, An iusiurandum ex animi perturbatione, nimirum ira, aut tristitia, interpositum, in promissis sit alicuius momenti. De qua quæstione Abb in c. Sicut ex literis de iureiur. Silvest iuramẽ. 4. q. 9. Angel iuramẽ. 5. n. 8. & Io. Andr, Antonius, & cæteri in c. Sicut ex literis. de iureiur. Si perturbatio rationis vsum nõ adimat, iusiradum vim & locũ habet, quamuis facilius Ecclesiæ auctoritate relaxari queat. Cuiusmodi est iusiurandum, quo quis in naufragij, libelli, pestis, & hostiũ periculo Deo promittit, ac iureiurando confirmat se aliquid facturum, si liber, & saluus euaserit: cuiusmodi etiam est, cum quis graui infirmitate pressus, aut calumnitate deiectus aliquid iurãdo promittit.

Octauò quæritur, An iusiurandum sit ratum, & firmum, quod cũ pœnæ adiectione interponitur, & propterea pœnale vulgo vocatur: vt si Titius iuret se certa pecuniæ quãtitatem loco eleemosynæ in vsus pauperũ daturũ, vel quippiam aliud facturum, si in certum peccati genus incideret? Respondeo eiusmodi iusiurandum vim habere. Animadtertendum tamen est posse dupliciter adhiberi. Primò, vt iuret quis nunquam se certum peccati genus commissurum: & deinde iure similiter se eleemosynam pauperibus erogaturum, si in illud delicti genus incurrerit. In quo duplex est iusiurandum, vt constat: prius enim est absolutum, alterum est cum pœnæ adiectione: nam priũm iurat Titius se nunquam certum peccatum factumm iurat Titius se nunquam certum peccatum factumm iurat: deinde verò se daturum ellemosynam, si in illud incidерit peccatum. Altero modo potest eiusmodi iusiurandum interponi cum adiectione pœnæ tantummodo: vt si Titius inret certam eleemosynæ quantitatem se pauperibus elargiturum, si hoc, aut aliud peccatum commiserit. Non enim iurat se id peccati non admissurum: siue primo, siue secundo modo iusiurandum interponatur, vim habet, ita vt iurans seruare id debeat. Sed si prius modo quis iuret peiurus est, tùm si in peccatum incurrat, tùm etiam si in peccatum lapsus pœnam non soluat. Si verò secundo modo iuret, non se periurij scelerq deuincit, si peccatum admittat: sed si peccato contracto pœnam promissam non perferat. Hoc loco quæri poterat: an pœnale iusiurandum quo quis promittit, si in certum peccati genus incidero, Religiosorũ institutũ suscipia: auctoritate Episcopi, vel alterius relaxati, cõmutariue queat, sed postea hanc quæstionẽ commodius disputabo in hoc li. c. 10. q. 3.

Nonò quæritur, Quo pacto iusiuradum quod sub conditione adhibetur vim habeat? Respondeo, huiusmodi iusiurandum conditionale vocari, quoniam cum conditione interponitur. Notandum est ex Glossa in capit. Quemadmodum de iureiuran. plerumque in iureiurando conditionem tacitè contineri, & intelligi: quales sunt multæ conditiones, nimirum hæc, si Deo placuerit: item hæc, si Romano Pontifici, aut Superiori Præfecto acceptum gratũmque fuerit: hæc etiam, si res in eodem statu permanserit: item si mihi à promittentibus cum iurando fides seruabitur, ea itidem, si à me petatur res honesta, & quæ fieri commodè possit. At verò iusiurandum non dicitur cum conditione, quia tacitè contineat vnam, aut plures ex his conditionibus suprapositis, & alijs similibus, eas enim conditiones iusiurandum suaptè natura requirit: quomodo etiam legata non dicuntur conditionalia, quia tacitè conditione habeant, quas per se ipsa deposcunt. Dicitur itaque iusiurandum cum conditione interpositum, quando quis iurando promittit conditione expressim adiecta, vt si iurando promittas mihi te daturum centum, si cras pluerit, aut si filius tuus ex Asia saluus redierit. Et huiusmodi iusiurandum ante conditionem impletam vim non habet, habet tamen impleta conditione. Hoc autem locum habet, quando totus conditionis euentus impletur: fieri enim potest, vt conditio duas, aut plures partes contineat, vt si iures, Dabo tibi centum, si filius meus ex Asia sanus redierit, non mihi te obligasti, si rediit infirmus. Si tamen iusiurandum ob duas causas adhibeatur, vim habebit etiam si vnius tantũ illarum effectus accideirit. Vt si iures te Romam iturum, vt fratrem inuisas, & sanctorum Apostolorum limina venereris, & tua peccata redimas, tamet si frater tuis in Vrbe decesserit, obligatus es Deo ad eundum Romam, quoniam te iureiurando ei obstrinxisti ob duas causas, quarum altera constitit, & permanet. Animadtertendum est etiam iusiurandum, cũ conditione interponi, siue conditio per particulã, si, siue per particulam, vt, siue per aduerbium, quando, siue per aliquid aliud, quod idem significet, exprimatur: Velut si iures te mihi centũ daturũ, si filius tuus ex morbo cõualuerit, vel quando conualuerit, vel vt conualescat.

Decimò quæritur, An iusiurandũ metu extortũ valeat? Hanc quæstionem dilui libro 1. cap. 11. quæstio. 12.

Vndecimò quæritur, An matrimonium metu quidẽ contractũ, sed iureiurando firmatũ vim habeat? Hanc quoque quæstionem tractaui, quæst. 13. eiusdem libri, & capitis.

Duodecimò quæritur, An sponsalia per metum extorta, sed iureiurando firmata subsistant? Ad eam quoque respondi supradicto libro, & capite, quæst 14.

Decimoterriò quæritur, An iusiurandum per procuratorem, vel nuntium præstari queat, teste Couarr. in cap. Quamuis pactum, de pactis in sexto par. 1. §. 4. numero 7. & 8. Baldus sensit in feudo, cum quis fidem dat, qua promittit se futurum fidelem ei, à quo feudum accipit, iusiurandum, per procuratorem adhiberi non posse. At verò communi Pontificijuris interpretum sententia receptum est, iusiurandum interponi posse per procuratorem ad id speciale mandatum habentem, vt colligitur ex cap. Nullam, De iuramento calumniæ in sexto. sic Glossa, ac Doctores, & ex c. 15. Verum. De statu Regular. in 6. Si obijcias, iurisiurandi obligatio est personæ, quia est vinculum, & nexus, qui ex religione manat, ac surgit. ergo nequit per procuratorem, vel nuncium præstari. Respondeo iurisiurandi vinculo non obligari procuratorem, vel nunciũ, qui non suo, sed nomine domini iurat, sed obligari dominum, qui per procuratorem, vel nuncium iusiurandũ præstat: & proinde iurisiurandi obligatio non nisi dominum iurantem obstringit, ac tenet. Sed quæritio est, an iusiurandum possit per procuratorem interponi speciale mandatũ habentem etiam in iis causis, in quibus lex propriũ iusiurandũ requirit? Alexandum teste Couarruia affirmat etiam tunc posse per procuratorem iusiurandũ præstari. Sed verius est, quod docet Couar. loco citato, quando actus est talis, vt per alium fieri queat, iusiurandũ potest per procuratorem adhiberi, vt est iusiurandũ, quod promittitur fidelitas erga alterum: iusiurandum, quod in contractu, vel lite interponitur: quando verò contractus est eius conditionis, vt per alium fieri nequeat, non potest iusiurandũ per procuratorem interponi, etiamsi peculiare ad id mandatũ habeat: cuiusmodi est iusiurandum, quo quis testificari debet: quod proprium esse eius, qui testificatur, necesse est: & de hoc loquitur c. Licet. De testib⁹, vt in eo c. Abbas, & Petrus Ancharanus tradiderunt. Item quando lex, vel Canon requirit expressim, vt quis propria manu iuret, siue iusiurandum præstet: tunc nemo iure potest per procuratorem, vel nuncium iurare, vt Couar. testatur.

Quo pacto iusiurandum, quo quis se alteri obligat, interpretari debeamus.

Cap. VIII.

PRimò quæritur, An iusiurandũ interpretandum sit iuxta iurantis mentem, & sensum, si is, cui iusiurandũ præstatur, aliter accipiat? Respõdeo, ex communi omnium sententia, in foro conscientiæ semper esse accipiendum, iuxta iuratis mentem, vt colligitur ex c. Quacumque. 22. q. 5. & ex Gratiano in c. Qui peierare, eadem causa, & q. 5. Ex his omnibus & ex c. 1. de iure in 6. In foro tamen iudicali semper est iudicandũ secundum vt iusque iuris Regulas, & communem hominũ vsum, vt constat ex c. Literis. De sponsal. & ex L. Liberorũ. §. Quod autem Cassius. ff. De legatis 3. Si quæras, quid sit agendum, cum dubitamus, iurauerit néene quis, iterũ cum ambigimus, habuerit néene voluntatem se iureiurando obligandi. Angel. iuramentũ 5. n. 10. cẽset, interpretari nos oportere, eum nullo iurisiurandi vinculo teneri. At Sil. iuramentũ 4. q. 7. versi. Quattũ sustun⁹ in dubio, Archid. Abb. & Rosellam sequutus affirmat eiusmodi hominum iusirandũ obseruare debere, ne peccati periculo se se obijciat, quamuis si non seruet pœna periurij puniendus non sit.

Secundò quæritur, An cum quis mihi imperauerit, vt certum puerulum apponam ad ædes alterius, & ego alteri tradam, vt ipse apponat, iurare tuta conscientia possim me non apposuisse? Quod est quærere generaliter, an iusiurandum, quo iuramus non feciss nos aliquid accipiendum sit in eum sensum, quo is aliquid feciss censetur, qui non solùm verè fecit, sed & qui fieri, alteri mandauit? hoc est, qui non per seipsum, sed per alium fecit? Respondeo, iusiurandum non solùm esse interpretandum secundum communem sensum, quem verba verè significant, sed etiam secundum communem eum sensum, in quo Canones, Leges,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Iura voces solent accipere: & secundum leges, & Canones aliquis fecisse dicitur, non solùm cũ per seipsum verè fecit, sed etiam qui per alios fecit, as enim iuris fictione fecisse censetur. L. 1. §. Deiecisse ff. De vi, & vt armata, vbi dicitur: Deiecisse is etiam videtur, qui mãdauit, vel iussit. Et L. Item apud Labeonẽ §. Fecisse. ff. De iniuriis habetur: Fecisse vim conuinci, non tantùm is videtur, qui vociferatus est, sed is quoq; qui cõcitauit alios ad vociferationem, vel qui summisit, vt vociferentur. Hæc ibi lex. Ideo periurij crimen admittit is, qui puerũ ad ædes alterius per alios apposuit, & tamen iurauit se non illum apposuisse.

Tertiò quæritur, Quid dicendum sit, quando Episcopus aliquis facultatem concessit Clerico, vt absens in studia literarũ incumberet, quem absentem ad certum diem redire iussit, Clericus tamen iureiurando creditori suo promiserat non recessurũ se antequam ei debitum solueret: quo pacto eiusmodi Clerici iusiurandũ interpretari debeamus? Nam si ad diem Episcopi iussu constitutum non redeat, sui Episcopi præceptum violat: si verò Episcopo parens reuertatur, iusiurandum quo suo creditori iurauit, nõ seruat. Respondeo, si æs alienũ contraxit ob aliquid ad literarum studium necessariũ, eo ipso videtur sese creditori obligasse tacito Episcopi consensu: nam vno concesso concedũtur omnia, sine quibus illud effectum habere non potest. c. Præterea, & c. Prudentiam, de offic. deleg. & deleg. & L. Ad rem mobilem, & L. Ad legatũ. ff. De Procuratoribus. Vnde Clericus de loco recedere iure non potest: proindeq; iusiurandũ seruare debet. Secus esset, si abiq; permissu Episcopi ad literarum studia se conferret, aut si absq; necessitate, vel causa legitima debitum contraheret. Idem iuris est, si pater filium absentem reuocet, qui iureiurãdo creditori promiserat non recessurum se intra certum tempus. Idem dicendum de famulo, procuratore, & de quolibet alio alterius potestati subiecto. Angel. iuramentum 5. n. 27. Silu. iuramentum 4. q. 16. ex Ioan. Andr. & Abbate.

Quartò quæritur, Qua ratione iusiurandum, quo alteri fidem dam⁹, interpretari oporteat, si is fidem nobis datam non seruet. De hac quæstione Sil. iuramentum 4. q. 13. Respondeo cum Abbat. in c. Peruenit. 2. de iureiur. cuius sententia in hac parte est communi consensu recepta, Quandocunque duo iurisiurandi vincula, & obligationes ad se inuicem referuntur, si vna desit, altera quoq; finitur, & cessat. Sit exemplum: Iurando promisi tibi equum, & idcirco tu mihi iureiurando promisisti centumsti ego, promissum non seruo, tu quoque ab obligatione liberaris. Et hoc modo intelligitur id, quod habetur in L. Si conuenerit. ff. Pro socio & c. Si infidelis. 18. q. 1 & L. Cum proponas. C. De Pactis. L. Si institu. ff. De inofficioso test. Idem iuris est quandocunque tibi aliquid sub conditione promisi: vt si tibi me daturũ centũ promiserim, si Romam ieris, re non cunte nihil dare debeo. Quando verò duæ obligationes minimè ad se inuicem referuntur, tunc etiamsi vna defuerit, nõ idcirco altera extinguitur. Vtputa ego tibi promisi centũ, & tu nõ hac de causa, sed simpliciter mihi promisisti quippiam te facturũ, etiamsi ego non dederim, debes tu id præstare, quod promisisti, quia te mihi simpliciter obligasti. Ex quo perspicitur, quemadmodũ interpretari possimus promissiones iureiurando stabilitas, quibus duo homines alter alteri se solent inuicẽ obligare. Titius (exẽpli gratia) promittit Cato, & iureiurando confirmauit se in Religionem ingressurũ, si Caius ingrediatur: & Caius itẽ iurando promittit Titio se idem facturũ, si ipse Titi⁹ id fecerit. Videndũ est tunc, an duæ huiusmodi promissiones, & obligationes ad se inuicem referantur, an non. Si referantur vno Religionem suscipiente, debet alter quoq; idem efficere: Si minimè, etiamsi vnus promissum non præstet non ob id alter ab obligatione liberatur.

Quintò quæritur, An iusiurandum vnius ad hæredem eius, vel successorem transmittatur? Respondeo ex communi omnium sententia, quod attinet ad iurantem, iusiurandum ad hæredem, & eius successorem non transire: nam iusiurandum est personæ vinculum, & obligatio, vnde vltra iurantem minimè extenditur. Ciues, aut Collegij Canonici ireiurando se, & successores alteri obligarunt, si ij, qui iurarunt promissum non præstent, in periurij crimen incurrunt, successores non item. Sic Ioann. Andr. ca. vltim. De sepult. & Abba. in cap. Veritatis. De iureiur. num. 2. & Couar. in cap. Quamuis. de pact. in 6. p. 1. §. 1. n. 4. & 5. Nihilominus tamen successor, vel hæres potest aliunde obligationẽ contrahere, vt si pater irrãdo promittat se aliquid alteri daturum, quod ante mortem præstare non potuit, filius eius iurisiurandi vinculo non tenetur, sed ratione rei à patre acceptæ et obligatur, ita vt dare debeat. Similiter Ciues iurantes se diem certũ tanquam festum veneraturos, & seruaturos, successores nullo sunt iurisiurandi vinculo adstricti, colere tamen debent illũ diem, & vt festum seruare, si vsu, & consuetudine introductũ sit, vt tanquam festus dies ille ab omnibus habeatur. Ex his sit, vt quamuis laicus ratione iurisiurãdi, quo se obstrinxit, cõuenire queat corã Iudice Ecclesiastico, vt definitur in c. vlt. de foro competen. in 6. non tamen eius hæres, quia iusiurandũ ad hæredem non transit. Item, iuraui non repetiturũ me ate eam rem, poterit eam à te meus hæres repetere, quia non iurauit ipse, & potero eam repetere ab hærede tuo, quonia ei iusiurandum non præstiti.

Quod verò attinet ad successorẽ eius, cui est aliquid iureiurando promissum, iusiurandũ ad successores trãsfertur. Ex quo efficitur, vt quando quis fidem, & obedientiã promittit alteri expresso nomine Dignitatis, in qua est constitutus, aut muneris, & officij, quo fungitur, eo ipso, cæteris in ea Dignitate, & munere succedentibus promisisse censeatur. Secus verò est, si promittat expresso tantummodo nomine proprio personæ: tunc enim denuò fidem, & obedientiam iureiurando promittere successori debebit.

Quæres, an vt iusiurandũ, quod successoribus præstatur, illorũ gratia adhibitum esse interpretemur, necesse sit, vt iusiurandum præsterur personæ in Dignitate, constitutæ, & expresse eius successoribus? Respondeo, teste Abbate in c. Veritatis de iureiur. Goffredo, Hostiensi, & Glossa censerunt non esse gratia successorum interpositum, nisi expressim successores in iureiurando ponãtur in hanc formulam. Iuro tibi N. & tuis successoribus. At verius est quod docuit Abbas, cuius opinio communi cõsensu est comprobata: si nomen Dignitatis exprimatur, siue successorũ expressim mentio fiat, siue non, iusiurandum successoribus esse præstitum intelligitur.

Obijcies, quod dicitur in c. Longinquitate. 12. q. 2. libertos Ecclesiæ Pontificis successori debere suæ conditionis professionem facere. Ex quo etiam fit, vt successori feudi, vel emphitheosis directum dominium habẽti feudatarius, & emphiteota iusiurandum præstare debeat, alioqui periurus non haberur, si debitam pensionem nõ soluat. Respondeo, feudatarium, & emphiteotam iusiurandũ repetere, & præstare successoribus in dominio feudi, vel emphitheosis, vt recognoscat beneficium feudi, & emphitheosis, & nouũ dominum, alioqui necessarium nõ fuit, nam eo ipso, quod iusiurandum adhibitum est, gratia veteris domini, præstitum quoque nouo domino censetur.

Sexto quæritur, An iusiurandum interpretari possimus, ita vt sit cum detrimento, & incommodo alterius: Respondeo ex communi omnium sententia, minimè, vt intelligitur ex c. Sicut nostris, de iureiurando. Sil. iuramentum 4. q. 14. qui citat Ioan. Andr. Goffr. Hostien. Tancre & Glossam. Vtamur exemplis. Canonici iurarunt, si quis eorum eligeretur Episcopus, facturũ se certum quid, quod credit in detrimẽtum eius, quod pertinet ad Episcopi dignitatem: iusiurandi vinculo minimè tenentur. Idem iuris est, si iurẽ Cardinales, eum, qui ex ipsorum Collegio in Romanum Pontificem fuerit electus, facturum aliquid, quod Pontificiam dignitatem non decet. Idem dicendum si alter coniux cæstitatem iurando promittat, exigere enim debitum non poterit, sed reddere tamen debebit. Pari ratione, quæ alienæ est potestati subiectus, si aliquid iurado promittat, quod in eius, cui subest, damnum, & incommodum cedat, vim iurisiurandi non habet. Item, iuraui non patefacturum arcanum mihi commissum, iureiurando non teneor, si id fuerit alteri noxium, & proinde tuta conscientia patefacere possum iis, qui professe queunt non obesse 22. q. 5. cap. Hoc videtur. Idem de similibus iudicandum, vt si iurauit me tibi auxilium daturum, quod si dedero, mihi, vel alijs nocebo, non teneor.

Septimò quæritur, An cum quis iurat seruaturum se statuta certi Collegij, vel communitatis, iusiurandum ad futura quoque statuta protendi censeatur? Respondeo ex communi sententia, quam habent Abbas, & cæteri in cap. Clericus de iureiurand. & Siluest. iuramentum 4. q. 21. si cum iurat, expressim iuret se seruaturum statuta condita, iusiurandum ad futura minimè trahendum est: si verò simpliciter iuret seruaturum se statuta, aiunt Ioann. Andreas, & alij, iusiurandum futura quoque complecti. Sed verius est, quod Antonius Burrius, & Abbas tradiderunt, nisi iurantis mens ad futura sese fundat, ac porrigat, iusiurandum ea non continere. Nam, vt ait Abbas, iusiurandum ob metum, & periculum periurij, & ob detrimentum, quod ignoti potest, strictè est iuris, & interpretationis, ita vt non comprehendat id, quod verba latè significãt. Præterea, sic iurans, nihil de futuris cogitauit, quæ si eius memoriæ, & cogitationi occurrerẽt, verisimile est ipsũ ea non iuraturũ fuisse, cum futura sint nobis incerta, & dubia, & graues, molestos, ac difficiles solent interdum exitus habere.

Octauò quæritur, An cum qui iurat se statuta communitatis seruaturum, ea seruare debeat, si in desuetudinem abierint? Respondeo, minimè: nam iusiurandum interpretari nos oportet de statutis, quamdiu fuerint in more posita: at verò in desuetudinem tunc abeunt, quando aut tota communitas, aut saltem maior pars ea non seruat. Si roges, quid de iis iudicandum sit, qui in Collegium, Ciuitatem, aut Comunitatem admittuntur: & tamen iurant se statututa seruaturos? Respondeo, eorum iusiurandum esse interpretandum eo sensu nimirum, iurare se seruaturos, prout sunt in more posita hoc est, prout solent à toto Collegio, vel maiori parte seruari.

Nonò quæritur, Quid dicendum sit, quando Titius debitor pecuniæ iurauit se Caio creditori eam ad certum diẽ soluturum: postea verò soluendo non est, an fuerit in iusiurando periurus? Respondeo, si, cum iurauit, præuidit se soluendo non fore, periurium admisit, quia promisit iurando, quod facturus non erat. si autem verosimiliter credidit se ad præscriptum diem posse promissum exoluere, periurus non fuit: nec tamen modò promissum præstare debet, quia soluendo non est. Siluester iuramentum 4. quæst. 25.

Decimò quæritur, Quid sit dicendum, quando iurando promisi me tibi daturum decem, & tu mihi alia decem debes, an debeam tibi decem soluere, an verò liceat mihi debem quæ tibi promisi, retinere ob alia decem, que tu mihi debes? quod est quærere, fas ne sit in iurando vti compensatione, hiquidem compensatio est quædam per iuris fictionem debiti solutio: quoniam vt dicitur in L. 1. ff. De compensationibus, compensatio, est debiti, & crediti inter se contributio. Hanc quæstionem late tractat Couar. in cap. Quamuis pactum de pact. in 6. p. 1. §. 4. nu. 9. Duæ sunt opiniones: Prima negat licere nobis in iureturando compensatione vti, eo quòd iureiurando obligatus id præstare debeat, ad quod faciendum se alteri iureiurando deuinxit. Sic Abbas in cap Ad nostram de iureiur. n. 3. secutus Innocentium. Hostiensem, & Ioannem Andream: immo ait esse Canonici iuris interpretum sententiam: Secunda opinio affirmat posse nos in iureiurando vti compensatione. Ita Barrolus in l. Amplius ff. Rem ratam haberi. Siluest. iuramentum 4. q. 17. Tabien. iurare. q. 24. sic etiam Balt. Angel. Cumanus Ioan. Faber, Platea: & ipse Abbas sibi contrarius in cap. Cum dilectus. de ordine cogn. & in cap. Cum inter. de excep. Alexan. consil. 12 lib. 2. & alij, quos refert Couar. loco prædicto. Quæ mihi sententia probabilior apparet. Nam iusiurandum, quo tibi promisi me daturum decem, videtur iaretligi citra conditionẽ, si tu mihi alia decem solueris, quæ debes. Si tamen me tibi iureiurando obligauerim expressim, & simpliciter ad decem tibi dandum etiam si nihil mihi soluente, tunc in iureiurando compensatio locum non habet: Et hoc modo intelligitur id quod collegit prima opinio ex cap. Ad nostram. 1. De iureiurando.

Vndecimò quæritur In quem sensum accipienda sint ea præcepta, quibus plerunque Prælati multa solent iuratis præcepta, quibus verbis (Sub pœna præstiti iurameti) subditis imperare his verbis (Sub pœna præstiti iurameti) quibus verbis significatur subditos periurij culpam cõtractos, nisi imperata exequantur. Hanc quæstionem proponit, & diluit Couar. cap. Quamuis de pact. in 6. p. 1. §. 7. n. 1. 2. ad fin. Respondeo huiusmodi præcepta, siue mãdata non esse, ita semper accipienda, vt periurij culpa admittatur. Soleut enim Academiarum, & Vniuersitatũ Rectores sæpè præcipere, vt Scholastici certæ Congregationi, Missarum sacrificio, sacræ cõcioni, publicæ, & solemni supplicationi interesint sub pœna præstiti iuramenti. Non est (inquiunt) Maio. 3. dist. 38. q. 4. vers. contra quartam cõclus. & Couar. loco citato. Ioan. Driedonium sequuti: verisimile, eorum mentẽ esse, vt scholastici periurii sint rei, si mandata non fecerint. Credendum est potius eos hoc tantum modo voluisse, vt scholastici iusiurandum, cuius vinculo sunt adstricti, ad memoriam reuocent, & ne illud contemnendo violent. Ita vt eo ũm ij lethali se crimine, & scelere obstringant, qui scienter imperanti non parent, quod iussa despiciant, & negligant.

Duodecimò quæritur, An si duo, vel plures cõpromiserint, vt intra certum diem causa definiatur, & iurauerint se obseruaturos sententiæ arbitri delecti, ac deinde cõpromissi dies prorogetur eorum consensu, iusiurandum quoque indies prorogetur eorum consensu, iusiurandum quoque indies prorogetur prorogatũ, etiam si expressim denuò non iurent, telligatur prorogatũ, etiam si expressim denuò non iurent. Hanc quæstionem disputat Couar. in c. Quãuis de pact. p. 1. §. 1. n. 6. Duæ sunt sententiæ: Prima censet, eo ipso, iusiurandum prorogari: vnde si sententiæ non paruerint, periurij censentur. Sic Cardinalis, & quidã alij, quos citat Couar. Secunda opinio docet non, eo ipso, iusiurandum extendi, nisi de integro repetatur. Ita Sotius, Baldus, Decius, quos sequitur Couarruuias: & hæc sententia mihi verior apparet, nam ea congruit maximè cum eo, quod debitum est in cap. Clericus, De iureiurãn. vbi decernit Pontifex, Clericum, qui iurauit se statuta edita in Ecclesia sua seruaturum, promittendo per idem iusiurandum statutum postea editum fideliter obseruaturum, licet præstare debuerat promissum, non tamen vt præstiti iurisiurandi ad id fuisse obligatum. Et Abbas, Antonius Butrius, & alij ibi annotarunt iusiurandum ad noua, aut futura non protẽdi. Vnde si famulus eum domino conuenit, & conuentionem primò iurauerit, & postea id domino exigente iusiurandũ primum ad alia extenderit, non extenditur, vt ait Abbas in cap. Clericus, de iureiur. Archidiaconum secutus. Item, si quippiam aliquis domino iurãdo dixerit, & deinde aliud per iusiurandum antiquum mendaciter affirmauerit, mendax est, periurus non item, vt idem Abbas ait. Præterea si Notario, vel Iudici detur facultas, vt instrumentũ. vel syngraphum, aut Chirographũ extendat ad alia, non, eo ipso, iusiurandum ad alia protenditur, licet instrumentum vnà cum iureiurando ad alia trahatur, vt docent Antonius, & Abbas cap. Clericus, de iureiurãn. nisi in his omnibus denuò iurauerit, aut nisi ex expressim dicatur, Iura per primũ iusiurandum, hoc est, per formulam in primo iureiurando conceptam, aut, Iura per primum iusiurandum, sicut per sacram rem, vt ait Abbas loco citato.

Decimotertiò quæritur, quid dicendum sit, quando Titius debitor iurauit solueturum creditori Caio centum intra mensem, deinde Caius sponte tempus solutioni præfixit, tutum prorogauit, An Titius maneat semper Caio obligatus vi iurisiurãdi primo adhibiti, ita vt si ad tempus prorogatum, nõ soluat debitũ Caio, periurij crimine teneatur. Cardinalis sensit iusiurandũ non extendi, at Baldus, Felinus, Deci⁹, Iason, quos refert, ac sequuntur Couarruuias in c. Quamuis de pact. in 6 p. 1 §. 1 n. 6 censent iusiurandũ prorogari vna cũ solutione debiti ad tempus dilata: quoniam licet tempus differatur, eadem tamen manet obligatio, ergo manet eadem vinculi qualitate affecta. Nec pro Cardinali facit id, quod dictum est, in c. Cleric⁹, quoniam ibi solum decernitur, iusiurandum antiquũ ad alia non trahi: sed in hac causa iusiurandũ in eadem materia, & obligatione, in qua erat initio interpositum, perseuerat.

Decimoquartò quæritur, An interrogatus simpliciter debitor in iudicio, debeatne actori centum, & vere debeat quinquaginta, non centum, iure possit negare, centũ debere, & an sit periurus si totam summam neget? Eadẽ quæstio est, si de fundo interrogetur, & neget esse suũ, cũ tamẽ pars fundi sit ipsius, & pars sit actoris. Eadem itidẽ quæstio est, si rogat⁹ possideat nẽne domũ, neget possidere, eo quòd nõ possideat solus, sed possideat eam vna cum alio, hoc est, eo quòd habeat rem communẽ, non propriã. De hac quæstione Abb. in c. 1. de plus petitionibus. n. 5. Fel. e nam concupiscentiam, de const. Couarr. lib. 1. de var. resol. capit. 2. n. 5. Duas opiniones inuenio, vna est Bartholi in l. 18 qui ducenta §. Vtrum. ff. de reb. dub. vbi docet iure negare non posse totum, quod petitur, sed partem confiteri debere, & partem negare: Bartholum sequuntur Abbas, Felin⁹, Alex. Aretinus, Alciatus, & alij, quos citat Couar. quita qui negat totã, negat quamlibet eius partẽ. Altera sententia docet tuta cõscientia posse negare totã summã, quæ petitur, etiã si partem debeat: quã sequuntur Speculator, Decius, Crottus, & alij, quos refert Couar. & hæc probabilior videtur: quẽadmodũ, si quis rogetur, an comederit in templo: iure potest negare comedisse, quamuis aliquid comederit: quod etiam docet Abbas: sic etiam si rogetur, an debeat viginti, cum solùm debeat decem.

De Iurisiurandi relaxatione.

Cap. IX.

PRimò quæritur, quot modis iurisiurãdi, quod aliquis est ratũ, & firmũ, vinculũ tollitur? Respondeo, quatuor modis. Primò, Superioris absolutione. Deinde, commutatione, siue boni maioris, vel æqualis compensatione. Tertiò, remissione creditoris. Quartò, relaxatione Iudicis.

Secundò quæritur, quemadmodum differat hæc, iurisiurandi vinculum absoluere, Remittere, Rescindere. Commutare? Respondeo: Iusiurandum dicitur relaxari, aut absolui, vel vt Canonici iuris interpretes, & Theologi loqui solent, dispensari, cum eius vinculũ dissoluitur, & qui iurauit, eo eximitur, ac soluitur auctoritate Ecclesiastici Magistratus, quem Superiorem passim vocamus, nimirum Romani Pontificis, aut Episcopi, aut alterius Ecclesiastici

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præfecti. Committatur verò iusiurandum, cum eius vinculum ex vna materia, & re tibi subiecta in aliam trãsfertur. Tunc autẽ remittitur, cũ tollitur voluptate eius, cuius gratia iureiurando sese aliquis obstrinxit. Vt si iurãdo promisi tibi me centũ daturũ & tu deinde iusiurandũ remittas. Rescindi verò, seu etiã rescindi, hoc est, irritũ, & inane reddi, vel vt aiunt vtriusque iuris interpretes, & Theologi, irritari iusiurãdum dicitur, cũ eius vinculũ soluitur auctoritate eius, in cuius potestate, & dominio est is, qui iurauit: vt si seruus, vxor, vel filius iurãdo aliqua promittat alteri in iis, quæ sunt domini, mariti, vel patris potestati subiecta.

Tertiò quæritur, An quis auctoritate Romani Põtificis possit iurisiurandi vinculo solui? De qua quæstione, & Abbas, ac reliqui Pontificij iuris Doctores, & Theologi, etiam Summistæ multa docuerunt. Glossa, Abbas, Fel. & alij in c. Constitutus de rescript. Iason in l. vlt. ff. qui satisd. cogant. Couarr. in c. Quamuis pactum de pact. in 6. 1. par. § 3. Sot. lib. 8. de iust. q. 1. artic. 9. Sil iuramentum 1. q. 1. Communi sententia receptum est, an iurisiurãdum, quo id, quod asserimus, confirmamus, relaxatione cadere non posse, vt ait S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 9. iusiurandum verò, quod promissione munit, ac firmat, non homini, sed Deo factã, potest auctoritate Pontificia relaxari, cum iusta, ac debita causa subest, at sine illa non potest. Si verò iusiurandum homini præstetur gratia ipsius, nequit absque eius consensu Põtifex relaxare, nisi iusta & legitima subsit causa. Quæ verò sint iustæ causæ, vt auctoritate Pontificia quis iureiurando soluatur, siue se Deo, siue homini iureiurando deuinxerit, inferius explicabo in septima quæritione.

Quartò quæritur, An alicuius iurisiurandi absolutio sit, Romano Pontifici reseruata, ita vt nullius alterius auctoritate relaxari queat? Caie. 2. q. 89 ar. 9 & Sot lib. 8. de iust. q. 1. ar 9. asseueranter aiunt omnis iurisiurandi absolutionẽ esse Romano Pontifici reseruatam, si sit iusiurandũ interpositum in iis rebus, in quibus votorum relaxatio Romano Pontifici reseruatur. Et quoniam quinq; eiusmodi vota sunt, nimirum castitatis seruandæ, ingrediendi in Religionẽ, Peregrinationis suscipiendæ ad S. Iacobũ Compostellanum, & ad limina Apostolorũ Petri, & Pauli, in Vrbe, & ad Templũ Domini Hierosolymitanũ: consequens est, vt si quis iurauerit se aliquid horũ facturũ, eiusmodi iurisiurãdi absolutio Romano Pontifici reseruetur. Tabien. in verbo, Iurare. q. 20. aliter cesset, quòd attinet ad relaxationem, absolutionẽm ve, nullum eiusmodi iusiurandũ esse Romano Pontifici reseruatũ, & proinde Episcopos potestatem ordinariam habere omne iusiurandũ relaxandi: Quoniam, inquit, voti vinculũ est arctius, quam iurisiurãdi, teste S. Th. 2. 2. q. 89. artic. 8. ergo non, eo ipso, quod ea quinque vota Romano Pontifici reseruantur, iusiurandũ reseruatũ est. Sed certè probabilior est Soti, & Caietani sententia. Nam iusiurandũ, quo aliquid Deo promittitur, nihil aliud est, nisi votũ iureiurãdo firmatũ, ergo si voti relaxatio Romano Pontifici reseruatur, consequens est, vt absolutio iurisiurandi, quo promissio Deo facta confirmatur, ad Romani Pontificis auctoritatem pertineat.

Quæres, an alicuius alterius iurisiurandi absolutio Romano Pontifici reseruetur? Sotus ait libr. 8. de iust. q. 1. ar. 9. statuta Collegiorũ, Scholarũ, hoc est, Academiarum, Ecclesiarũ, & bonorũ Ecclesiasticorũ iureiurando confirmata, solus Romani Pontificis auctoritate solui posse. Item, iusiurandũ, vt tradit Abbas in capit. Quanto, n. 8 de iureiurand. quo se insignes viri obstringũt solius Romanus Pontifex relaxare iure potest. Cuiusmodi sunt meo iudicio Reges, Imperatores, Duces, Marchiones, Comites, supremam præsertim in temporalibus auctoritatem habentes, Episcopi item, & alij Superiores Ecclesiarũ Antistites solius Romani Pontificis auctoritate, à iurisiurandi vinculo solui queũt. Tale est etiam iusiurandum eorum omnium, qui sunt Romano Pontifici proximè subiecti. Item, iusiurandum, vt idem Abbas ait, quod in rebus arduis, & maximè dubijs interponitur Romano Pontifici reseruatur. Animaduertendum est, iusiurandum aliquando relaxari, & remitti indirectè per naturam rationis consequentis: quemadmodum accidere solet, cum aliquis Episcopus, vel Princeps Episcopatu, vel Regno priuatur, vel cũ quis se publico magistratu, vel munere abdicat. eo ipso, iurisiurandi vinculo soluũtur, qui fuerant illis obstricti. c. Ad Apostolicæ, De sent. & re iud. in sextò cũ aliquis Princeps excommunicatione à sacris, & piorũ hominũ consortio arcetur, iurisiurandi religione soluãtur, quotquot in eius ditione, & potestate sunt, quoties statuta Ciuitatis, vel Collegij Superioris Magistratus auctoritate abrogantur, statim à iureiurando absoluti censentur, qui ipsa iurauerunt, vt colligitur ex Glossis in c. ad Apostolicæ, de sent. & re iud. in 6.

Quinto quæritur, quo pacto cũ iurisiurandi vinculũ sit iuris naturalis, auctoritate Romani Pontificis solui queat, cũ non possint auctoritate humana relaxari, quæ iuris naturalis, vel diuini sunt? Hanc quæstionem sexto libro, qui est de lege naturali, & Diuina dissolui c. 1. q. 4.

Sexto quæritur, An Episcopus possit iurisiurandi vinculũ relaxare? S. Thomas 1. 2. q. 89. ar. 9 ad 3. duo videtur docere. Primum: quando dubitatur, vim habeat nẽne iusiurandũ, sit ne iustũ, an iniquũ, vtile, an noxiũ ex toto, aut ex parte, p. sse illud Episcopũ soluere. Nec excipit aliquod iusiurandũ Romano Pontifici reseruatũ. Deinde, quando certo constat iusiurandũ iustũ, & honestũ esse ratum, & firmũ, locũ ait, non habet relaxatio, nisi aliquid melius occurrat, quod ad communem vtilitatem spectet: & tunc absolutio iurisiurandi ad Romanũ Pontificem videtur maximè pertinere. Hæc S. Thomas. Cuius sententia est aliqua ex parte obscura, licet eam Sotus lib. 8. de iust. q. 1. artic. 9. Sil. iuramentum. 5. q. 3. Tabien. iurare. q. 20. illustrare conentur. Sed dicendũ est ex communi omniũ sententia, Episcopi auctoritate posse iusiurandũ relaxari in iis rebus, in quibus potest, & votũ: in his enim, vt tradit Abbas in cap. quanto. de iureiur. num. 8. cũ cæteris Canonici iuris Doctoribus, non est maior ratio, cur Episcopus possit potius voti vinculũ soluere, quam iurisiurandi. Deinde, omne iurisiurandũ, quod quamuis homini præstetur, sed tamen turpitudinem continet ex parte eius, qui illud exigit, vel extorquet, aut ex parte eius, cui aliquis iurat potest Episcopus relaxare: quale est, cum quis iurauit se soluturum vsuras: ita Doctores in c. Debitores, De iureiur. Tale quoq; est iusiurandũ dolo, vel metu extortũ, vt cũ quis timore mortis, seruitutis, captiuitatis, carceris, tormentorũ iurando promisit latroni, hosti, tyranno, alicuive iniquè vexanti se aliquid facturum. Insuper, si iusiurandũ interponatur in contractu, quo vnus contrahentiũ est grauiter læsus, vt si quis, sit decept' vltra dimidiũ iusti pretij in venditione, vel emptione: Episcopo, verò inferior non potest iusiurandi vinculo soluere, nisi habuerit Episcopalem iurisdictionem, vt tradit Abb. in c. quanto. de iureiur. n. 8.

Si queras, an causa de iureiurando relaxando solũ ad iudicem Ecclesiasticũ pertineat. Federic. consil. 64. ait, si ex parte eius, cui iuratur, certo, & euidenter constet, turpitudinẽ esse, iudex ciuilis potest cogere cũ, vt iusiurandũ remittat, sicut etiam potest præcipere, vt quis seruet iusiurandũ, quo se obligauit: si dubia res sit, causa ad iudicem Ecclesiasticũ spectat. idem videtur docere Abbas in c. peruenit. 1. de iureiurã. n. 3. sed dicendũ est causam de iureiurando, vel seruando, vel relaxando iuris esse Canonici, & proinde ea quoties in iudiciũ venit, apud iudicem Ecclesiasticũ, non ciuilem tractari debet, vt constat ex cap. vlt. de foro compet. in 6. & ex aliis, quæ ibi Glossa cit. Fortassis Federicus & Abbas solũ dicere voluerãt iudicem ciuilem posse præcipere, vt quis, si Laicus sit, iusiurandũ seruet, vel remittat, cum alioqui debet.

Septimò quærirur, quæ sint causæ iustæ, ac debitæ, quibus iusiurandũ relaxari queat? Respondeo, ex S. Thomæ, 2. 2. q. 89. art. 9. & Abbatis in c. quanto de iureiur. n. 8. sententia, multas esse, nimirũ, si turpitudo insit in iureiurando, vel ratione materiæ, & rei promissæ, vel ratione eius qui iusiurandũ iniquè, aut vi, aut dolo, aut metu, extorquet. Item, si dubitetur, Iusiurandũ vim, & locũ habeat nec ne. Præterea, vt aliorũ offensio tollatur. Insuper etiam, si grauius, & maius bonũ faciendũ occurrat. Adhæc, vt peccati periculũ, & occasio præcidatur. Postremò, si temere, & inconsiderate iurauerit quispiam, si quadam animi leuitate, & subita, aut graui perturbatione iuret.

Octauò quæritur, An qui iurando promisit aliquid se facturum ruta conscientia possit, iurisiurandi relaxationem petere? Respondeo, posse in multis casuis. Primò, cũ iusiurandũ turpitudinem continet ex parte eius, cui est aliquid promissum. vt quãdo iuramus nos soluturos vsuras. Deinde quando iusiurandũ est vi, dolo, metuve extortũ. Præterea quando promissionem iureiurando firmamus per irã subitam, mœrorem, vel aliam quamliber magnam animi perturbationem sensum, & iudicij non auferentem. Item, quando iusiurandũ seruari nequit, absq; iurantis graui incommodo, & detrimento. Postremò, quando ambigitur sit ratũ, & firmũ nec ne, iusiurandũ. Quæres, an quandoiusiurandũ est contra bonos mores iuris naturalis, vel diuini, is, qui iurauerit, indigeat absolutione, vt liber sit à iurisiurandi vinculo? Respondeo, minimè, quoniam nullũ est iusiurandum huiusmodi, & in malè promissis, nimirũ contra ius naturale, vel diuinũ, quisque potest promissionem suam quamuis iureiurando firmatam, propria auctoritate reuocare. Vt si iurasti te parentibus debita vitæ subsidia denegaturũ, aut deposita munera redditurũ, aut arcana proditurum, aut venenum innocenti præbiturũ. Obijcies quod habetur in cap. Cum quidam, § illi vero, De iureiurã. vbi dicitur, Illi, qui iurant non inquit, vel matri, sorori, vel fratri, aut eis humanitatis subsidium non exhibere, absoluendi sunt ab illius iuramenti obseruantia, cum illi citum sit, & contrarium rationi, Innocentius, Antonius Butrius, Felinus, & alij in eo capite aiunt in his necessariam esse iusiurandi absolutionẽ, quoties illud seruari possit absque interitu salutis: eam in aliqua causa fuisse peccato potest quis hæc parentibus aut fratribus denegare. Sed hic sensus cum verbis Pontificis pugnat, qui ait iusiurãdum illud esse rationi contrarium, & ideo relaxari, & absolui debere. Quare verius est, quod Glossa & Hostiensis, Abbas, & Imola ibidem tradiderunt, absolui eos à iurisiurandi obseruatione oportere, non quod necessario absolutio requiratur, sed vt res ipsa cautius agatur, an cetè, vt mihi videtur, sensus est absoluendos esse, qui sic iurant: hoc est, declarandum est auctoritate Iudicis, eos esse iurisiurandi vinculo solutos. Deinde quæres. Quid dicendum, si aliquis iurando promisit vsuratio, vel latroni, non petituro se relaxatione iurisiurandi, quo ei promisit vsuras, aut certam pecuniæ quantitatem se daturũ. An indigeat iurisiurandi absolutione? Respondeo, eum indigere, quoniam etsi turpiter vsurarius, vel latro iusiurandum extorquet: qui tamen iurando promittit, non peccat: & potest absque peccato promissũ exoluere: ergo iusiurãdi vim habet, & locũ, & proinde indiget relaxatione. Tertiò quæres: Qui iudicãdũ si is, qui vsuras promittit se soluturũ, pariter iuret se eas solutas nũquã repeticturũ, nec iurisiurãdi absolutionẽ petiturũ, nec absolutione vnquã vsurũ. Respond. eiusmodi iusiurandũ absolutione indigere, quoniã, qui iurauit potest salua conscientia promissum præstare: & is, qui relaxationem petit, nõ peccat quoniam eiusmodi iureiurando nemo potest se alteri obligare cum Ecclesiasticæ potestatis deximeco: Ecclesia enim ius habet & auctoritatem iusiurãdi relaxandi.

Nonò quæritur, An iurisiurãdi absolutio siue relaxatio absque legitima causa impetrata, & obtenta alicuius sit momenti: respondeo, ex communi sententia, iurisiurandi vinculum esse iuris naturalis, & diuini. & proinde qui eius relaxationem citra iustam causam petit, peccat, sicut etiam is, qui relaxat: ipsa quoque relaxatio inutilis est, & inanis, quare peccat etiam qui ea vtitur. Hæc omnia ea vnica ratione corlliguntur, quod auctoritate humana siue iusta & legitima causa non possint, quæ sunt iuris naturalis, vel diuini relaxari, & dissolui.

Sciendum est inultum interesse, cum iusiurandũ sit irritum, aut creditoris voluntate remittitur, & cum quis iurisiurandi vinculo absoluitur. Nam siue causa iusta à nemo, potest iurisiurandi obligatione solui, ut irritum fieri, aut remitti iusiurandum sine causa potest, sed sola voluntate eius, qui remittere, aut irritum facere potest, nimirum ratione materiæ quæ ad liberam alterius administrationem, vel vtilitatem, & commodum spectat. Nam in omni iurando tacitè inest conditio, si placuerit Superiori, ad quem pertinet res, quæ iureiurando promittitur. Et in hoc locum habet id, quod dici solet, In quolibet iureiurando intelligi exemptam Superioris auctoritatem.

Decimò quæritur, an iusiurandum, quo nos facturos aliquid promittimus gratia alterius hominis hoc est, quo iurantes promittimus quippiã huic, vel illi homini posse autoritate Pontificia relaxari? Respondeo, ex communi sententia, non posse sine causa iusta, ac debita, quando iusiurandum vtrinque est manifestè iustum, honestum, & vtile, & postquam ab eo, cui est promissio facta, acceptа, & rata habetur: secus est, ante quam promissionem ratam, & acceptam habeat, aut cum iusta aliqua causa subest. Nam Ecclesia non potest sine causa debita ius alteri acquisitũ adimere: at cum quis promissionem sibi factam ratam & acceptam habet, ius acquirit in rem sibi promissam. Iusta causa est, cum is, cui aliquid promittitur, iusiurandum iniquè, aut vi, dolo, metuve extorquetitem cum ambigitor sit nec ne iusta, & honesta, & vtilis res, quę promittitur. Si queras, quando iusiurandum est gratia, & causa alterius hominis? Respondeo: quando cedit in obsequium, lucrum, vel commodum alterius, quando verò cedit in honorem, & cultũ Dei, nõ est gratia alterius hominis. Vt si Titius iuret se cẽtum Caio daturum, vel ei librum, aut fundum vẽditurum, vel in Capitolium ascensurum, vt Caij negotia gerat, sunt promissiones iureiurando firmatæ gratia alterius hominis at verò si iurando mihi promiseris te in die festo rem diuinam auditurum, aut in Sanctorum Apostolorum, vel Martyrum peruigilijs iejunia seruaturum, aut nũquam amplius peteraturum, aut nũquam alea lusurum, vel Religionem te susceperũ, sunt promissiones ex parte in Dei honorem facta, quia opera charitatis, pietatis, vel religionis promittantur, ex parte verò sunt factæ gratia mei, quoniã iureiurando tuam mihi fidem obstringis, ac promittis, te certum opus pietatis religionisve facturum. Quandocumque iusiurandum in promissione, interponitur gratia alterius, potest ille remittere, quoniam etiamsi Deus vetet adhuocetur, & iusiurandum acceptum, & ratum habeat, habet tamen in commodum, & bonum alterius: & proinde eiusmodi iusiurandum Deus remittit, quando remittit is, cui est promissio facta, & quisque potest suo iure cedere. & rem sibi debitam condonare, siue remittere.

Vndecimò quæritur, Quid sit dicendũ, cũ Titius iurauit se certæ Caij filiæ dotem datorum, vt possit commodè nubere, an Caius, aut eius filia eiusmodi iusiurandũ possit remittere: Sotus lib. 8. de iust. q. 1 ar. 9. distinguit: Aut Titius iureiurãdo se deuouit pietatis ac religionis causa, eo quod filia Caij inopia premeretur: aut promisit gratia puellæ, vel patris. Si primo, dicit, modo iuraverit, nõ potest Caius, & filia iusiurandũ dirimere, est enim votũ Deo factum. Si secundo, potest Caius id iurisiurandi dissoluere, quoniã sibi, filiæ est facta promissio. Idem est, si iures te certo pauperi elecmosynã largiturũ: aut enim promittis, vt profis homini, & proinde causa ipsius, aut promittis Deo videlicet, studio pietatis in Deũ. Si primo modo pauper potest iusiurandam remittere. si secundo modo non idem.

Duodecimò quæritur, quid iudicandum sit, cum duo, videlicet, Titius, & Caius, sese iureiurando mutuò obstrinxerũt, quo vterq; alteri promissi se aliquid facturũ, an vterq; possit iusiurandũ alteri remittere? Respõdeo, si iusiurandi promissionẽ Deo facta confirmet, neuter potest alteri remittere V. G. si pietatis causa vnus iureiurando promisit se ad Religionis statum transiturum, vel ieiunia ab Ecclesia indictum seruaturũ: peregrinaturũ, Diuinam rẽ auditurũ, idem quoq; alter iureiurando promisit. Si verò vtriusque promissio est gratia alterius facta, ob vtilitatem vtriusque, potest vterque alteri iusiurandum remittere, vt si vterque iuret se alteri opem, & auxilium daturum.

De legitima iurisiurandi commutatione.

Cap. X.

PRimò quæritur, An quis propria auctoritate possit iusiurandũ in melius commutare? De hac quæstione Abb. in c. Peruenit 2. De iureiu n. 1. Anto. Butrius, & cæteri ibidem: Respõdeo, in c. Peruenit 2. De iureiur apertè dici, nõ infringere promissum, qui in melius commutat. Et c. Qui bona 17. Quæst. 1. dicitur: Qui bona agunt, si meliora agere desiderant, post deliberata nõ faciunt, licet in bonis prioribus perseuerent, in conspectu tamen Dei ce sẽdẽtur ex deliberatione. Au verò peruiurij reus sit, qui iusiurandum propria auctoritate commutat in melius, dubiæ quæstionis est. nã in c. Peruenit, solùm dicitur: Qui in melius commutat propositum, aut promissum minimè infringit. Sed animaduertendum est, vt docet Abb. in cap. Peruenit 2. de iureiur. ex Innocen. & Ioan. Andr. iusiurandum, aut confirmare promissionem factam Deo, aut factam homini. Si confirmet promissionem factã homini, non potest quis absque cõsensu expresso, vel tacito eius, cui est facta promissio, in melius commutare, quoniam homo non semper sibi gratum, & acceptum habet, quod melius est. Vnde in l. Mutuum, ff. de reb. credi. Si certum petatur, § 1. & Inst. it. Quibus modis tollitur obligatio dicitur: Aliud pro alio inuito creditore solui nõ potest. Ex quo fit, vt si iurueris te aliquid factũrum gratia alterius, commutare in aliud non possis, nisi eo cõsentiente. Quando verò iusiurandum promissionem Deo factam confirmat, potest quispiam auctoritate propria iusiurandum quo temporale obsequium Deo promisit, in perpetuũ ingressum ad Religionem commutare, vt tradidit Abbas, cuius sententia communi consensu recepta est, quod confirmat ex cap. Scripturæ. De voto, & voti redempt. De cæteris verò promissionibus iureiurando firmatis quæstio est. & Antonius Butrius ita distinguendo respõdet. Si dubitetur melius-sit nec ne, id, in quod iusiurandum commutandum est Episcopi, aut alterius superioris Antistitis legitima auctoritas requiritur. Et in hoc omnes consentiunt. Si verò euidenter sit melius: aut id simul cum primo iureiurando seruari potest, aut non potest. si possit, tunc primum in secundum mutari nequit, & iusiurandũ obseruari debet. nisi Episcopi auctoritate mutetur in melius: Et in hoc etiam Abbas, & cæteri conueniunt. Vt si iurueris te ad certum locum pium peregrinationis gratia iturum, & velis ad alium

Universidad de Deusto
Biblioteca

locum sanctiorem, peregrinando ire, non potes propria auctoritate in hoc melius, & perfectius commutate iusiurandum: & proinde quamuis secundum præstiteris, debes primum iusiurandum seruare. Si verò id, quod melius est, seruari patiter cum iureiurādo nequeat, potest, inquit, Antonius, quisque iusiurandum in melius propria auctoritate commutare. At hoc Abbas non probat. Non enim si iurasti, te in certa domo hospitali inseraiturum pauperibus, licet tibi in alia religiosiore inserure: nec ité si iurasti te sub lenaturum inopiam certi pauperis, fas est, eo omisso, alterius pauperioris egestati succurrere. Si iurasti te certæ Religionis regulam suscepturum, tuta conscientia non potes alterius arctioris, & sanctioris institutum amplecti. Et hoc pacto, inquit, Abbas, intelligitur, quod in capit. Peruenit, citato iuramutur. Non se periurij crimine eum obstringere, qui iusiurandum commutat in melius, nam dicitur, Nō propositum, aut promissum infringit, qui in melius commutat. Mihi tamē probabilius videtur, quod scripsit Antonius Butrius is enim loquitur de eo, qui iusiurandum mutat in id, quod est certo, & euidenter manius bonum: nam eo ipso est Deo magis acceptum, & gratum.

Secundo quæritur, An qui facultatem, & auctoritatem habet commutandi vota, idem quoque habeat facultatem, commutadi iusiurandum? Inter omnes conuenit, cum, qui ratione muneris, quo fungitur, ordinariam habet auctoritatem commutandi vota, posse eadem quoque vota iureiurando firmata commutare. Tales sunt Episcopi, ac Superiores Antistites, & cæteri Episcopalem iurisdictionem ordinariam habentes. Sed quæritio est, de iis Confessariis, quibus vi Pontificiæ constitutionis, aut priuilegij facultas cōmittitur in foro conscientię vota commutandi, An eo ipso facultatem habeant commutandi eadem vota iureiurando firmata? Duæ sunt opiniones prima docens, omnes Confessarios, quibus committitur facultas commutandi vota, iusiurandum posse tutò commutare. Hius opinionis quidam putant Sotum auctorem esse lib. 8 de Iustitia quæst. 1. art. 9. ad finem articuli, & in responsione ad tertium. Alij etiam volunt. Caietanum esse eiusdem sententiæ 2 2. q. 89 artic. 9. Sed id sensisse Sotum, aut Caietanum, non puto, vt statim ostendam. Hanc igitur primam sententiam sequuntur quidam iuniores Theologi, vt Arag. 2. 2. quæst. 88. art. 12. quam inde probant, quia teste S. Thoma 2. 2. q. 89 art. 8. & aliis, arctius vinculum est voti, quam iurisiurandi? Sed quando conceditur id, quod maius est, non videtur denegarum id, quod minus est. Deinde sublato voto necesse quoque est, vt iusiurandum cesset, ac desinat, quod votum confirmat: nam subtracta materia iurisiurandi, ipsum quoque iusiurandum diriminitur. Ergo si Confessarius demandata sibi facultate commutat votum Deo nuncupatum, eo ipso tollit iusiurandum, quo votum confirmatur. Postremò, principali remoto, remouetur quoquo id, quod illi est adiunctum, sed iusiurandum vota Deo facta confirmat, ergo si confessarius potest promissiones in aliud conuertere, eo ipso, poterit iusiurandum, quod illas confirmat.

Secunda opinio, quam habet Nauarrus in Manuali cap. 27. nu. 274. censet, huiusmodi Confessarium auctoritatem non habere commutandi promissionem Deo factam, & iureiurando firmatam, quamuis facultate sibi commissa votum cōmutare possit. Hoc verò ille cōprobat, quia in priuilegiis, & facultatibus, quæ gratis, & liberaliter cōcedūtur, auctoritas extendi, & relaxari nō debet, sed potius cōtrahi, & restringi. Præterea, in his ea Regula locum nō habet: Cui conceditur, quod maius est, concessum quoque videtur quod est minus: hæc enim Regula intelligitur, quando, id quod minus est, in maiori continetur tanquam pars in toto, vel species in genere: non autem quando diuersa sunt, licet aliquo modo similia, & affinia. Hic autem, & voti, & iusiurandi vincula aduersa sunt: ergo si facultas ad votum commutandum data est, non eo ipso datur ad iusiurandum. Item, sunt duo vincula, non igitur si datur facultas soluendi vnum, continuò sequitur, vt detur facultas soluendi duo.

Quidam sentiunt, in hac quæstione sic esse dicendum, Promissio, quæ Deo facta iureiurando firmatur, dupliciter confirmari potest, & solet. Primò, aliquando votum Deo nuncupatur absque vllo iureiurando, & deinde temporis interuallo, vel eodem etiam momento iureiurando munitur. Secundo, plerunque iusiurandum firmat nec tamen vllum votum Deo nuncupatur: vt cum quis iurando promittit Deo, se aliquid facturū. Hoc posito respondent, Confessarium, qui potest votum commutare, posse quoque iusiurandum, quod ex interuallo temporis, vel eodem tēporis puncto ad votum accessit. Et in hoc, inquiūt, prima opinio locum habet. Nam sublato principali, quod est votū, auferetur quoque, quod ei est annexū, eique postea accesit: non tamen posse commutare votum secundo modo factū, quoniā non est votum simpliciter factum: sed iusiurandū, quoquis se Deo obligantiæ in hoc animo, est vera secuda opinio, eo quòd non concedatur Confessario facultas commutandi iusiurandum, sed votum, ac voti, & iusiurandi vincula diuersa sunt.

Aliis tamen nō videtur opus esse distinctione: Idem, inquiunt, iuris est, si primum Deo aliquid vouceas, ac deinde interuallo temporis iureiurādo corroborēs, ac si simul iureiurando voueas: Quare si Confessarius vnum potest, potest, & reliquum, quod si nec vnum potest, nō potest, & alterum. Mihi tamen placet prædicta distinctio ex parte, & ex parte displicet. Placet quidem, eo quòd existimo aliud esse, si voueas te aliquid facturum, idque iureiurando confirmes: aliud verò, si iures te aliquid Dei causa factuū. Na in primo sunt duo vincula coniuncta voti, & iusiurandi: & votum est materia iurisiurandi: in secundo, solum est vinculum iurisiurādi, nec enim est vllum votum, quod sit materia iurisiurandi. Nauarrus, hæc non distinguit, sed solum loquitur de iureiurando secundo modo facto. At verò siue iusiurandum fiat primo modo, siue secundo, vt simpliciter dicam, puto veriorem esse secundam sententiam, quia recuera, aut sunt voti, & iurisiurandi duo vincula diuersa, ac proinde cui facultas demandatur vnum soluendi, aut commutandi, non eo ipso potestas committitur tollendi, aut mutandi alterum. Nam difficilius est duo vincula soluere, quàm vnum. Item, promissio, aut votum metu factum, irritum est, & inane, ac iureiurādo roboratū subsistit, vt firmū: ergo non ex hoc, quod votum diriminit, iusiurandum absoluitur: & qui simpliciter promittit se soluturum vsuras non cogitur eas soluere, cogitur tamen qui promisit, & iurauit se soluturum, c. Debitores, de iureiū. Aut est tantum vnum iurisiurādi vinculum: & tunc existimo etiam veram esse sententiam secundam, quia votum, & iusiurandū sunt vincula diuersa, & non cui committitur facultas soluendi vnum, committitur, vt possit alterū soluere. ¶ Dices: Quādo votum est materia iurisiurandi, necesse est, vt qui habet ex priuilegio facultatem soluendi votum, habeat quoque, vt possit soluere iusiurandum, quia sublata materia iurisiurandi, iurisiurandū dissoluitur? Respondeo, non concedi facultatem soluendi votum, nisi quod est simplex, non quod est altero vinculo, videlicet, iureiurando, communitū. Ac proinde meritò Societas nostra, cuius Confessariis Romani Pontificis beneficio erat facultas delegata commutandi vota, Priuilegiū impetrauit commutandi eadem vota etiā iureiurādo firmata. Cōpendium Priuilegiorū, verbo Commutatio. § 1. Sic habet: Cōfessarij Societatis possunt commutare omnia vota, exceptis vltramarino & Petri & Pauli de Vrbe, S. Iacobi in Compostella, Castitatis & Religionis.) quam facultatem à Paulo III. concessam, cum eadem exceptione extendit Gregorius XIII. ad vota iuratadumodo Commutatio non fiat in præiudicium tertij: Et subiungit: Communicatur, hæc facultas omnibus Confessariis approbatis, eodem modo tamen quo facultas absoluendi, quæ habetur in verbo Absolutio. § 1. hoc est: Communicatur omnibus Confessariis à Superioribus deputatis, & ab ordinario loci iuxta formam Concilij Tridentini sess. 23. c. 15. de reformatione approbatis.

Tertiò quæritur, An si Confessarius in foro conscientiæ, facultatem habeat commutandi omnia vota etiam iureiurando munita, exceptis quinque illis, quorum absolutionem diximus Romano Pontifici reseruatam, commutare queat aliquod votum ex illis quinque iureiurando firmatum, si solum sit iusiurandum, & votum cum pœnæ adiectione. Exempli gratia. Iurat quis se certum peccati genus emitaturum: alioqui pœnam certam se soluturū, nimirum Religionem suscepturum, aut limina Apostolorum Petri, & Pauli inuisurum: Quæritur, an commutatio iurisiurandi, quod vulgo pœnale appellatur, sit Romano Pontifici reseruata? Nam si tale sit iusiurandum, non potest Confessarius commutare, quoniam vnū est ex exceptis, sin minus, potest. Hanc quæstionem latius tractabo, cum agam de voto Dnæ sunt opiniones: prima docet, eiusmodi iusiurandum, siue votum, quandocunque pœnale fuerit, posse auctoritate Episcopi relaxari, & facultate Confessorij commutari, etiam post impletam conditionem, hoc est, post pœnam contractam. Sic quidam iuniores inter quos est Medina in sua instruct. Confessariorum cap. 14. § 6. & Couarru. in c. quamuis, de pact. in 6. p. 1 § 4. n. 11. & alij aiunt hāc opinionem esse probabilem: quoniam huiusmodi votum, & iusiurandum, nec fit, nec adhiberur studio, & causa Religionis, aut peregrinationis suscipiendæ. Immo qui sic vouet, ac iurat, eo quòd est animo alieno, & auerso à Religione, aut peregrinatione, promittit, & iurat, vt sese quasi freno quodam ab eo peccato contineat, quod cauere cupit. Romanus autem Pontifex, qui sibi quinque illa vota, aut simpliciter facta, aut iureiurando firmata reseruauit, non censetur ea reseruasse, nisi quando facta sunt studio, & gratia pietatis. At secunda opinio tradit ea vota quomodolibet facta, Romano Pontifici reseruari, & proinde cum post conditionem impletam, & pœnam contractam effecta sint absoluta vota Religionis, aut Peregrinationis suscipiendæ, consequitur, vt ab alio, quàm à Romano Pontifice relaxari, aut commutari nequeant: ita sentiunt Sot. lib. 7. de iust. q. 2. art. 1. ad 4 Nauar. in Manua. cap. 12. nu. 43 Et hæc opinio mihi probabilior videtur, quoniam vsu, & consuetudine, ac partim etiam iure, ea quinque vota, quæ diximus. Romano Pontifici simpliciter reseruantur. Nec enim distinguit vsus, vt quæ fiunt studio pietatis, reseruata sint, alia non item. Vbi autem ius, vel consuetudo nihil distinguit, nos minimè distinguere debemus. Præterea, qui iurat se certum delicti genus declinaturū, alioqui Religionem, vel Peregrinationem suscepturum, sciens, ac volens se Deo obligauit: & sicut iurat se peccatum deuitaturum, ita promittit Deo religionem, aut peregrinationem, si peccatum non cauerit. Et parum refert, si alieno animo necne à Religione, & peregrinatione, satis est si scienter iureiurando promittat Religionis institutum, vel aliquod aliud virtutis officium, si nequaquam se à peccato contineat.

Quartò quæritur, An qui potestatem habet commutandi iusiurandum, habeat etiam illud idem relaxandi? Respōdeo, eos qui ratione muneris, & officij quo funguntur, habent potestatem commutandi iusiurandum, habere ius, & auctoritatem relaxandi: cum ad eorum munus, & officium vtraque pertineat, quales sunt Episcopi. At verò confessarius, cui facultas demandatur commutandi iusiurandum, non eo ipso auctoritatem habet illud relaxandi, quia sunt facultates diuersæ: ergo non eo ipso, quo vna committitur alicui, committitur altera. Imo relaxare iurisiurandi vinculum, amplius quid est, quàm commutare.

Quæres, An è contrario, Confessario, cui committitur relaxatio iurisiurandi, committatur quoque commutatio: siquidem minoris est facultatis commutare, quam relaxare. Respondeo, Iuniores multos affirmare, huiusmodi potestatem committi: quia commutare est qui d minùs quam relaxare. Sed mihi oppositum longè probabilius, & verius videtur: nam commutatio iurisiurandi est in id, quod est æquale, non in id quod est minus: at plus scientiæ requiritur ad commutandum in id, quod est æquale bonum, quàm ad dirimendum iusiurandum ex toto, vt dicam cum de voto tractabo. Obicies, quanquam, sunt facultates diuersæ, & in Priuilegiis facultas ad vnum aliquid faciendum commissa, non debet extendi ad aliud quod est diuersum: quamuis minus id sit: at is, cui conceditur, vt possit iusiurandum relaxare, videtur concedi, vt commutare queat: nam cum possit ex toto iusiurandum dirimere relaxando, cur non potierit ex parte dissoluere commutando? Respondeo, Commutationem iurisiurandi in id, quod minus est, non solùm esse, quod minus, sed etiam in ipsa facultate relaxandi contineri, vt panem in toto. Nam qui relaxat iusiurādum ex toto dirimit: qui commutat in id, quod minus est, dissoluit ex parte. Si igitur mihi conceditur, vt votum tuum, aut iurisiurandi vinculum ex toto soluam, possum ex parte illud auferre. Et proinde, eo ipso, possum in id, quod minus est bonum commutare: & hoc est, quod cæteri iuniores dicere voluerunt: sed hæc non est propriè commutatio, sed relaxatio iurisiurandi ex parte: quia in iureiurando, & voto tunc vinculum obligationis commutatur, quum mutatur in id, quod est æquale bonum, sicut rerum aliarum permutatio quod est æquale bonum, sicut rerum aliarum permutatio quod est æquale bonum, sicut rerum aliarum permutatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ni me iuraui me tibi datorum cētum, sed Iudex id fieri prohibet, liber sum à iurisiurandi vinculo. Idē iuris est, si, postquam iuraui, tu excommunicatione fueris affectus, & vt talis denunciatus, nec enim tibi soluere debeo, cum absolutus non es, quia es à conuictu, & Societate populorum hominum exclusus: ac proinde à tuo commercio prohibeor.

Quintò quæritur, An si quis simulatum ac fictum contractum iureiurando confirmet, ipsum reddat ratum, & firmum, ita vt absque vlla iurisiurandi absolutione contrauenire non possit? Respondeo, cum Panormitano in cap. Cum contingat, De iureiur. quem sequuntur Angel. iuramentum, 5. q. 17. Tabien iurare. q. 14. Si confecratus vnà cum iureiur. vtriusq; consensu tūm eius, qui iurat, tūm eius qui iusiurandum exigit, sit fictus, & simulatus ex iusta tamen causa, & contractus, & iusiurandum simuletur ab eo, qui iurat, nullius est momenti iusiurandum, quia iustus, & debitus consensus non fuit, & iusta de causa est simulatus cōtractus in eo, qui iurat. V. G. si contractus fingatur, qui talis non est, nimirum venditio pignoris causa mutui dati, & accepti, vt vsuræ soluātur, & vt is, qui mutuo dat, lucrum acquirat: is, qui simulato iureiurando promisit se soluturū vsuras, eas soluere nō cogitur. Similiter si quis per simulationem iuratet se centū daturum factori, aut tyranno, ne ab eo inique vexaretur. Si verò contractus vnà cum iureiurando sit consensu vtriusq; fictus ex iniusta causa, nempe in fraudem, aut damnum alterius, V. G. in falso testimonio contra alium dicto, aut in contractu ficto, ne debitū tributum Principi soluatur: periurus est vtrobique, nec alterutter est audiendus, si excipiat postea contractū, & iusiurandum fuisse simulatum, etiamsi vterq; iutauerit se nunquam contra iusiurandum quidpiam facturum. Porrò si cōtractus solūmodo simulatus sit ex parte vnius, & iusiurandum simulatum quoq; interponitur, ne contra eum, qui contractum simulat, agatur, iusiurandum est irritū & inane, at ex contractu surgit obligatio, ac si verus esset: V. G. Titius mutuo dat, & pignus accepit, & fingit se pignus emere: & Caius mutuo accipit datq; pignus Titio, & iurat se pretium solutarum, & nihil vnquam se repetiturū, iusiurandi vinculo non tenetur Caius, at qui mutuo dat, quātis simulet se pignus emere, mutui contractui, non empt ionis, quā fingit, stare debet. Ex quo fit, vt si contractus sit Simoniæ labe infectus, quāuis alius contractus esse fingatur, qui scienter illum iureiurando cōfirmat, lethale peccatum admittat, nec vllo iurisiurandi vinculo tenetur obstrictus. Similiter etiamsi in contractu vsuræ crimen cōmittatur, & alius cōtractus esse simuletur, mutuatarius, qui se soluturū vsuras iurat, eas quidē debet soluere, nam iure potuit promittere se eas soluturū, sed nihilominus potest solutas repetere, si per simulationē iurauit se eas soluturum tanquam pretium rei emptæ, aut etiam si iurauit se nihil vnquam repetiturum, fiqui dem in soluendo non peccat, ac iusiurandū, quod ille præstit, nihil prod. st ei, qui mutuo ad vsuras dedit.

Silu. iuramentum 4. q. 17.

Sextò quæritur, quinam in iudicio à iureiurando prohibentur? Respondeo, in primis pueros ante pubertatis annos, hoc est, ante decimumquartum ætatis annum. Cap. Pueri 22. q. 5. vbi dicitur. Si puer vel puella iurauerit in partis potestate existens, insuper dum est irritum, cum pater statim atque audiuit, contradixit. Arcentur etiam ac repelluntur à iureiurando infames, & ij, qui tanquam periuri damnati sunt. Archidiaconus dubitat de iis, qui infames petitiue sunt notorij per euidentiam facti, at iis verò magis probatur, in vniuersum omnes excludi, qui sunt notorij siue sententia Iudicis conuicti, siue ipsorum met confessione in iudicio, siue per euidentiam facti. Item furiosi ad iurandum in iudicio non admittuntur, c. Meritò 15. q. 5. Præterea, Sacerdotibus iurare non licet in iudicio corā Magistratu, vel Iudice ciuili. c. Nullus 22. q. 1. & l. Cum Clericis. C. De Episcopis, & Clericis. § quod si lis. Quod intelligitur etiam si iusiurandum calumniæ causa præstare cogantur absq; Episcopi permissu: aut Episcopi iurare compellantur, sine Romani Pontificis cōsensu, eius enim permissu fas est Episcopis: & Episcopi consensu, Clericis, iurare. c. 1. de iuramento calumniæ. Quæres, an saltem, vt testes cogi queant iurare coram Ciuili Iudice absq; superioris consensu? Respondeo minimè. c. Statuēs est 2. q. 6. vbi dicitur. Nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cuiuslibet personā cogatur, & c. Quamquam 14. q. 2. dicitur: Sacerdotes in sæcularibus negotiis pro conficiendis instrumentis ad testimonium non rogentur. Sunt tamē quædam causę in quibus iure permittitur Sacerdotibus iurare, vt si sint testes ad iudicium vocati, & adhibiti. Vt si deficientibus probationibus aliquis fortunas, & res suas amittat. Secundò pro communi bono fidei, & religionis tuendo. Tertiò pro communi Reipub. salute, & tranquilitate seruanda. Quartò pro superioris mādato, & imperio obeundo. Quintò cum quis ab excōmunicationis vinculo absoluitur. Sextò cum quis a dedecoris, & infamiæ nota purgare se cogitur. Hæc omnia partim videntur colligi ex cap. Quamquam 14. quæst. 2. & partim ex cap. Significasti, De electione, & c. Le Siracusanæ, Dist. 28 & cap. Ad reprimendam, De offic. Iudic. ordin & cap. Presbyter 2. q. 5. Sed coram Iudice, & Magistratu Ciuili nunquam Sacerdos iurat etiam Episcopi consensu, at cum alij testes idonei in causa desunt, Episcopus facit, vt coram se iuret, vel coram aliis Ecclesiasticis Iudicibus, vel committit Episcopus quibusdam, qui Sacerdotum testimonia excipiant, & ad Iudicē ciuilem referant, vt ait Glossa in c. Quamquam 14. q. 2.

A

B

C

Septimò quæritur, apud quem Iudicem, quis iusiurandū præstare iure cogi queat? Respondeo, apud Ciuiles Clericus id præstare iure non cogitur, vt iam dixi. Laicus tamen potest iure communi, vt in c. 1. & in cap. Dilectorum. De iudiciis cogendis, non tamen apud quemlibet, sed apud Iudicem competentem. Si quæras, an censuris Ecclesiasticis quis compelli possit ad testimonium dicendum. Respondeo aliquando posse, nam si testes odio, vel amore, vel metu se subtrahant à dicendo testimonio, cogi queunt, vt habetur in c. 1. Dilectorum de testibus cogendis.

D

Octauò quæritur, An liceat iusiurādū exigere, accipere, & præstare in iudicio dieb⁹ sacris, & festis? Respōdeo minimè, nisi in bonū pacis, aut piæ causæ. cap. Conquestus, De feriis.

Nonò quæritur, An cum quis in iudicio iusiurandum præstare compellitur, debeat esse ieiunus? Respondeo, in ca. Honestum. 22. quæst. 5. dicitur: Honestum etiam videtur, vt qui in sanctis audet iurare hoc ieiunus faciat cum omni honestate, & timore Dei, & ca. Placuit, de testibus, testimonium debet dicere ieiunus testis, at vt Glossa annotauit, hęc magis ex æquo, & bono, quàm ex iure, & lege requiruntur, & potiùs sunt consilia, quam præcepta.

Decimò quæritur, quid Canones leges, & iura intelligāt appellatione iurisiurandi, causa calumniæ præstandi? Respondeo, in l. Intet cohæredes. §. si familia. ff. Familiæ herciscundæ, dicitur: Qui familiæ herciscundæ, & communi diuidundo, & finium regundorum agunt, & actores sunt, & rei, & ideo iurare debent non calumniæ causa item intendere, & non calumniæ causa inficias ire. Et in li. 1. C. de iureiurando propter calumniam statuitur, vt non omnibus causis, in quibus necessitas probationis incumbet, non aliter hæ probationes recipiantur, nisi prius qui eas exposcit, iusiurandum de calumnia præstiterit, quòd non causa differendi huiusmodi proposuit allegationes, & in l. Principales §. Quod si actor, C. De iureiu. prop. eol. dato: Quod si actor, noluerit Sacramentū calumniæ subire, & hoc legitimè fuerit probatum, nō licet ei penitus ad litem peruenire, sed cadat ab instituta actione quasi improbus litigator, & Iudex cum à iudicio quàm longissimè expellat. Sin autem ipse hoc Sacramentum subire recusauerit, in his capitulis, quæ narratione comprehensa sunt, pro confesso habeatur, & liceat Iudici sententiam proferre, quemadmodum ei, & ipsa rei qualitas suggesserit. Sic enim non lites solùm, sed etiam calumniatores minuuntur, & in §. Sed prædictum habetur, Prædictum Sacramentum in litibus quidem, quæ nec dum sunt inchoatæ, præstari volumus in ipso litis primordio. Sin autē causæ adhuc pendentes inueniantur, vel post litem contestatā, & post solitas iudiciales cautelas iā præmissas, si quidem præfto fuerit vtraq; persona, & in eadē ciuitate, vel territorio eius morātur, & in his litibus Sacramentū locum habere, & in primo post hāc legē ingressu præstari volumus.

Vndecimò quæritur, quot & quæ conditiones iusiurandum, quod causa calumniæ adhibetur? Respondeo, cum Glossa in capit. 1. De iuramento calumniæ. Quinque. Primò, vt litigator existimet se litem iustam intendere. Secundò, vt rogatus à Iudice, veritatem non celet. Tertiò, ne scienter falsas probationes adhibeat. Quartò, ne in fraudem, litem, & causam protoget, & differat in tempus. Quintò, vt iuret se nihil alicui promisisse, nec quidquā deinceps promissurū causa litis, nisi id, quod leges & iura permittūt.

Duodecimò quæritur, An Clerici iusiurandum causæ calumniæ præstari cogantur? Respondeo, cum Glossa in cap. de iuram. calum. Si lites inter dant, & causam propriam agāt, id præstare compellūtur. At si Ecclesiæ causam gerāt minimè, vt colligitur ex ea, Imperatorē, De iuramēto calumniæ. Possunt tamē in sui locū aliquē substituere, qui pro ea petat, agat, & excipiat, & iusiurandū causa calumniæ præster.

De Periurio, & eius deformitate ac pœnis.

CAP. XII.

Primò quæritur, quid sit Periurium? Respondet Mag. 3. sent. dist. 39. esse mendacium iureiurando firmatū. Vnde cū qui nō habet in animo præstare quod iureiurando promittit, in Periurij crimē incurrit.

Atqui apud scriptores Latinos Periurium admittere dicitur is, qui vel falsum iurat, vel iusiurandum, siue fidem datam, & iureiurando firmatam in re iusta, & honesta, non seruat.

A

Secundò quæritur, An in omni Periurio sit mendacium, & falsum iureiur. confirmatum: Quidam aiunt non omne Periurium esse mendacium, quoniam cū quis iurat se facturū rem iniquam, & eius animus est eam facere, Periurium admittit, nec tamen mendacium iureiurando confirmat, si quidem animus eius est id facere, quod iurando promittit. Deinde, cum quis nō implet, ac soluit, quod iurando se facturum promisit, mendax propriè non est, etiam si fidē datā violaurit, & tamen Periurij crimine tenetur. Accedit item, quod si quis temere, & inconsideratè veri aliquid iureiurādo confirmat, periurus censetur, & tamē nihil falsi affeuerat.

Constans est nihilominus omnium sententia, in omni Periurio mendacium inesse, quoniam in eo, aut veritas, aut iustitia, aut iudicium, quæ tria omne iusiurādum postulat, desideratur. Si veritas in iureiurando desit, Periurij admittitur, vt planè constat. Item, si quod iurasti iustū, & bonū te facturū, non facis, veritas deest, non quidē verbo sed facto. Si iustitia, Periurij dicitur, quoniā, etsi is, qui iurando promittit se aliquid facturū, in animo habeat id præstare, vel exequi, quod promittit, qui tñ à faciendo abstinere debet, cēsetur falsum iureiur. firmare. Is autē, qui in cōsultē, & imprudēter iurando aliquid affirmat, aut negat, periurus habetur, quia exponit se periculo periurij, hoc est, periculū incurrit, ne falsum iureiurādo corroboret. Mihi videtur Periurij proprie esse mendaciū, vt dixit Magister iureiur. firmatū: & iusiurā iū, cui deest iudiciū, proprie est iusiurandū temerariū, & incertū, & proinde quadā rō Periurij, quatenus est coniunctū cum periculo periurij; nam si inconsideratè quippiā iuras, periculū est, ne falsum iureiurando confirmes, & iurandum itidē in quo iustitia, non tamē veritas desideratur, proprie est etiam temerariū, & stultum, & ideirco quadam ratione Periurij, quoniam id, quod quis iureiurando promittit, cum malum sit, præmittere iure compellitur.

B

Tertiò quæritur, quotuplex sit Periurij? Respondeo, ex cōmuni sententia, esse quadruplex. Primò, cū falsum iureiurando confirmatur. Secundò cū promissio in re iusta, & bona facta, iureiur. confirmata, nō cōpletur. Tertiò, cū iureiurando iustitia desideratur, hoc est, cū quis iurādo promittit se iniquū aliquid facturum. Quartò cū iuriiurādo iudicium deest, hoc est, cū quis temerè, & incōsideratè iurat. Primum illud, & secundū, vt paulo ante iam dixi, est propriè Periurium: alia duo propriam rationem habent iurisiurandi incauti, & temerarij, Periurij verò rationem habent, quoniam ratione, ac modo quodam ad Periurium reuocantur.

C

Quartò quæritur, An Periurij, quod est mendacij scienter, & spōtè iureiur. firmatū, sit per se lethale peccatum? Angelus distinguit in verbo periurij, in principio. Gofredum sequutus in ca. quod autē ait. 22. q. 2. & in c. vlt. § Episcop. cadē dist. & q. Si quis seriò peierer, lethalē culpā cōtrahit, si autē vt iocū, venialē tantūmodo. Siluester tamē Angelū cōsutat in verbo, periurium. nu. 1. & certè. S. Th. 2. 2. q. 98. ad. 3. ad 2. generaliter ait, lethalis peccati reum esse, qui seriò, siue iocosè peierat, quoniā qui Deū offendis, si eū mendacij, siue seriò, siue iocosè testē scienter arcessas, & aduoces. At ego quidem existimo, Angelū solummodo significare voluisse, non se lethali peccato adstringere eum, qui per iocū falsi aliquid iureiurando confirmat. Per iocū, dixit, nimirū quādo eius animus non est iurare, solent enim aliqui ioci causa iusiurandum, adhibere absque vlla iurandi voluntate: qui peccant quidem, sed non ita grauiter, vt Periurij scelere, & crimine teneantur: aut saltem loquitur Angelus, de eo, qui per iocum absque plena animi deliberatione mēdaciter iurat.

D

Quintò quæritur, An cum quis iurat per hunc igné Dei, per hanc palcā, per hunc iunctū, aut istipē, deniq; per alias res abiectas, & viles, nequaquā habēs in animo iurare, & eo, qui audit, tāquā iusiurandū minimè accipiēte, periurus cēseatur, si falsū iuret, aut si promissū non seruet? Respondeo, cū Angelo, & Siluestro in verb. periurij in principio in eiusmodi iureiurādo veniale, nō lethale crimē admitti, qm nō est in illo, qui iureiurādo vtitur, animus, iutare. Queres qua ratione sit periurus qui per creaturas falsū mēdaciter iurat? quā doquidē creatura res sacra nō est. Respōdeo: Sicut verū iurare per creaturas religionis est actus, quia iuramus per Deū, cuius veritas in creaturis refulget, quippe qui est omnis veritatis auctor. Sic falsum iurare per creaturam, est Periurium, quoniam aduocatur, vt testis, creatura, quatenus est quædam Dei veritas.

Sextò quæritur, An Periurij sit homicidio grauius? Duæ sunt opiniones: prima affirmat est qi S. Th. Quodl. 9. ar. 2. Sor. lib. 3. de Iust. q. 2. a. 3 cōcl. 4. Silu. Periurij q. 2. Tab. Periur. q. 4. Quā colligūt ex eo, quod Periurio violatur præceptū primæ tabulę Decalogi, & religio, ac pietas in Deū. Non omnino cæteros, hęc ratio conuincit: nā alioqui, inquiunt, deterius, ac peius ageret, qui in sabbato opus seruile faceret, quàm qui homicidiū admitteret. Itē, homicida, inquiūt, in iudiciū adductus, si obiectū homicidij crimē deneget, cogi solet, vt iuret, id fecerit necne, ergo Periurij tāquā grauius crimē habetur, siquidē homicida, homicidiū cōfitetur, ne in Periurij labatur. Cęterū, nec hoc argumētū nos penitus cōuincit: alioqui eius Periurij grauios esset hęresi, & Idolatria. Secunda opinio docet homicidium esse Periurio peius atq; deterius. Sic Rich. 3. d. 39. a. 4. q. 1. Gab. 3. d. 39. q. 2. a 3. dub. 4. Maior. 3. d. 39. q. 5. Aug. Periurij n. 8 Sclua de benef. p. 3. q. 2. a. 3. Rebuf. de pacifi posse. n. 2. 2. 5. Mihi verò probabilior videtur S. Th. sent. quā ratiōes paulo ante allatę proba biliter quidē, nō tñ, vt dixi, firmę omnino corroborāt. Oēs tñ cōueniunt, Periurij esse adulterio, furto, & detractione grauius, ac maius malum, minus tamen, & leuius, odio Dei, idolatria, hæresi, maledicto siue, blasphemia in Deum.

Septimò quæritur, quā pœnā Canones, leges, & iura periuris irrogent, Quā q. tractat. Couar. in c. quāuis de pact. in 6. p. 1. § 7. n. 2. & 3 Strabo. li. 15 apud Indos, inquit, qui falsus deprehēditur, & de Periurio cōuictus, & manuū pediq; digitis extremis decurtatur. Apud Scythas Periurij pœna ea pitis amputatio est. Cic. li. 2. de legib⁹, sic ait. Periurij, pœna diuina, exitiū, humana, dedecus violati iurisiurādi esto. Scribit Diod. li. 2. c. 3. Periuri apud Aegyptos capite. mulctabantur tanquā, qui duplici scelere tenerētur, vt & qui pietatē in Deos violarent, & fidē inter hoēs tollerēt, maximū vinculū societatis humanæ. Sed quæstio est, an periurus dedecoris, & infamiæ pœnam ipso iure ciuili cōtrahat. De hac quæst. agit. S. Th. 2. 2. q. 98. ar. 3. ad 3. Abb. in c. de testib. Ang. periurij. quæst. 6. Sil. periu. q. 6. & alij summistę in eodē verb. Couar. loc. cit. Glo. in l. Si quis maior. C. de transactio. ait, periurum esse iure ciuili infamē, nā in ipsa lege dicitur. Si quis promissa, quæ invocato Deo nō se firmauit, nō impleuerit, nō solū notetur infamiia, sed etiā actione priuatus existet. At in l. Lucius Titius. ff. de his, qui notātur infamia, vt statui periuros, non esse infames habēdos: & l. Iurisiurādi. C. de reb. cre. dicitur: Iurisiurādi cōtēpta religio satis Deū vltorē habet, & l. Stellio. ff. de crim. Stellion. iudiciū famosū quidē nō est, sed coercitionē extraordinariā hēt, & in l. de Periu. ff. de crimi. Stellio. dicitur: De periurio si sua pignora esse quis in instrumēto iurauit, crimen stellionatus fit, & ideo ad tēpus exulat. Hæc iura, & leges Glossa cōcilliat sic: Periurus, cuius periurij nocet alteri, infamis est, vt habetur in l. Si quis maior. C. de transa. at qui alteri nō officit, sed sibi soli, infamis non est, vt si quis iurauerit se ieiunū seruaturū, vinū non bibiturū, sacrū auditurū, & iusiurādū non seruet, & in hoc iocū habent cęterę leges. S. Th. loco cit. ait periurij in iureiu. assertorio infamē nō esse nisi post sententiā Iudicis latā cōtra eū in accusatione: periurū tamē in iureiur. promissorio soleniter adhibito esse ipso iure infamē. Abb. loc. cit. inquit periurus secundū Canones est infamis, quia Canones infames appellant, quotquot lethali crimen tenētur obricti: at secundum leges infamis non est periurus in iureiurando assertorio, sed in promissorio. Sic etiā docet Barr. in l. Lucius ff. de his, qui notantur infamia. Meo iudicio, siquis in testimonio dicendo corā iudice, aut in cōtractibus publicē initis, aut in pactis, & fide publicē data iusiurandū interpositū violet, infamis canonico iure cēsetur, a iter non ité. Iure autē Canonico periurus sustinet pœnā infamiæ: rāin c. Infames, & c. Quicumq;, 6 q. 1. periuri, infames habētur. Cęterū quāuis periuri Canonico iure infames sint: quod attinet tamen (ait Silu periur. q. 6. ad finem) ad infamiā irrogandā, & bonorū confiscatione se ipsa exequendā, & pœnā corporis infligendā, necessaria est sentētia saltem generalis: vnde, inquit, licet Tabellio periurus sit, ea tamē, quę facit, rōne publici muneris, & officij, quo fungitur, rata, & firma sunt, donec sequatur iudicis sententia saltem declaratoria criminis: nisi forte esset ita notoriū, vt nulla posset tergiuersatione cælari. Hæc Silu. Item pœna est in iure Canonico constituta in periuros. Quicumque sciens peieraverit quadraginta dies in pane, & aqua, & septē annos pœniteat sequentes, & nunquā sit sine pœnitētia, & nunquā in testimonio recipiātur, cōio nē tamē post hoc recipiat. Hæc in c. Quicūq;. 6. q. 1. Et in c. Prædicandū. 22. q. 1. dicitur. Prædicandū est etiā, vt Periurij fideles caueāt, sciētes hoc grande scelus esse, nec leuē periuris pœnitentiæ modū imponendū, ralē Periurio pœnitentiā imponi debere noterint, qualis adulterio, & homicidio iungitur, & qualis cæteris criminibus capitalibus imponitur. Hæc ex illo capite. Ex dictis soluitur quæstio, qua quæri solet, quinā periuri contrahāt infamiæ pœnā? Respondeo iure Canonico eos, qui mendaciū iureiurando confirmant: eos itē, qui fidē iureiurando firmatam non seruāt. Nec tamē

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes huiusmodi periuri statim ipso facto, infamiæ pœnâ incurrût, ita vt officiû beneficiû, dignitate, vel alia huiusmodi bona dimittere cogantur, donec, vt paulo ante dixit Sil. sententia Iudicis tanquam periuri condemnatur, aut per propriâ confessionê in iudicio habeatur pro periuri, aut ita manifesti, & notorij periuri sint, vt ea quæ publicè faciût, tanquam irrita, & inania in iudicio repellantur. In c. Cum non ab homine. De Iud. dicitur: Si Clericus in quocumq; ordine cõstitutus in facto, vel homicidio, vel periurio, vel alio crimine fuerit deprehensus, legitimè convictus ab Ecclesiastico Iudice deponêdus est, ex quo fit, vt Periurium in Clerico sit crimê puniendû pœna, quâ Canones depositionê appellant.

Octauò quæritur, An infamis censeatur periurus, qui tantummodo fidem alteri priuatim datam violat? Respondeo, tantummodo infamem haberi, qui fidem siue priuatim siue publicè datam non seruat: Si hoc eius crimen, vel per sententiam Iudicis damnatur, vel per propriam confessionem in iudicio constat, vel per facti euidentiam patet.

Nonò quæritur, an Clericus periurus, sit ipso facto priuatus beneficio? Rebuf. de pacifi. poss. no. 218 ait esse priuatû. Respondeo, ex communi sententia, non esse priuatum, sed per iudicis sententiam eum esse priuâdum. Illa sentiunt Io. And. Abbas, Decius, Felinus, Ripa, Glossa, Ioannes Selua, Lâbertinus, quos omnes citat, & sequitur Couar. in c. quâuis, de pact. 1 p. § 7. num. 3 nullum enim decretum Ecclesiasticum exrat, quo beneficio priuatus ipso iure dicatur.

Decimo quæritur, An si beneficium Ecclesiasticû periuro clerico conferatur, sit ratû, & firmum, quod fiet? Duæ sunt opiniones, prima videtur asserere id ratû esse quoniâ Clericus periurus Beneficium, quod habet, non amittit, ergo collatam acquirit. Sic Felin. consil. 10. S. cuiuda opinio negat id vim vllam habere, quam tuentur Io. And. Host. & Abbas, quos referunt Io. Selua, Lambertin. Bernard. Dias, vt testatur Couar. loco cit. Hæc opinio verior est. Hûc enim requiritur, vt quis è beneficio quod habet, deiiciatur, quam vt à Beneficio acquirendo reppellatur. Quare, essi Clericus periurus ipso iur. beneficio priuatus non est, nõ propterea sequitur, vt Beneficij sit capax. Animaduertendum tamẽ est, nullâ esse Beneficij impetrationẽ siue adeptionẽ secundû prædictâ cõmunẽ sententiâ, quando Clericus periurus, in quê beneficiû cõsequitur, tanquã talis per sententiã Iudicis cõdemnatus est, aut per propriam confessionem in iudicio criminis conuictos aut quando per facti euidentiam notorium est crimen: alioqui rata est, & firma: vt ait Couarruuias loco prædicto.

Vndecimò quæritur, An iusurandum per falsos Deos in contractu, vel promissione positû, seruãdum sit, ita vt periurus sit, qui illud non seruauerit? Hæc quæstionem tractat Couar. in c. quâuis, de pact. in 6 p. 1. § 1 nu. 7. Innoc. Abbas in c. essi Christus, de iureiu. Et quidam sentiunt esse omnino seruandum, quod colligunt ex Augustino, quem citat Gratianus in c. Fece dico 22. q. 5. in hæc verba: Fece dico chactiati veitra: & qui super lapidem falsum iurat, periurus est. Vnde hoc dicit? Quia multi, & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneri Periurij. Prorsus periurus es, quia per id, quod sanctum putas, falsum iuras. Sed ego dico, illum Sanctum non pute, Sanctum putas cui iuras. Non enim quando iuras, tibi, aut lapidi iuras, sed proximo homini iutas aute lapidem. Sed numquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem. Hæc ex Augustino. Vbi duo membra distinguûtur, vnũ quidem, eum is, qui iurat per lapidem, hoc est, more Gentilium per Iouem, cui statuę, & simulacra erigebãtur, & dicabãtur, siue per falsos Deos, putat sanctû esse id, per quod iurat cũ id nõ putet. Et in vtroq; censet Augustinus periurum esse, qui falsum iurauerit. In primò quidem, quia falsum iurat per id, quod sanctum existimat, in secundò verò, ex eo, q falsum iurat per id, quod sanctum credit is, cui iusurandum præstat. Idem videtur dicere Augu in epist. ad Publicolam, quæ est 154. & refertur in cap. Mouet te 22. quæst. 1 his verbis: Mouet te cetè vtrum eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet, per Dæmonia iurauerit. Vbi te volo prius considerare, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, non tibi videatur bis peccasse. Si enim tali iurationi promissam custodierit fidem, idem tantûm peccasse iudicaretur: quia per tales deos iurauerit, illud autẽ nemo reprehenderet, quia fidem seruauerit: nunc verò, quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis vtique peccauit. Hactenus Augustinus, ex cuius dictis constat seruandum iusurãdũ, quod per falsos Deos interponitur. Meo iudicio, si iusurandum quis adhibeat per falsos Deos quos veros esse existimat, iusurandum verè interposuisse, & Periurij crimine teneri eum, qui id, quod iurando promisit, non præstat. At verò si quis per falsos Deos iuret, quos prorsus manes & falsos esse putat, periurus non est, si datam non seruet, quia iusiurandum non posuit. Quod autem Augustinus dixit, non ad verum periurium pertinet, sed ad fidei datæ violationem, quæ peccatum est, cum is, cui iusurandum per falsos Deos, qui præstat, grauiter ladatur ita interpretatur Augustinum Couarruuias loco citato.

Duodecimò quæritur, An verum sit quod ait Aug. in prædicto loco videlicet, in Epist. 154. & habetur in c. Monet te. 22. quæst. 1. Minus malum est per Deum falsum iurare, veraciter, quam per Deum verũ fallaciter? Respondeo, hanc Augustini sententiam locũ habere in eo, qui iurat per falsos Deos, quos nullos, & inanes esse putat is enim si fidem non seruet, paccat quidem grauiter proximum decipiendo, sed non peierando. Qui verò fallacit iurat per Deũ verũ, periurus est. Sed qui iurat per falsos Deos, quos veros esse arbitratur, quamuis veraciter iuret, grauissimè tamen peccat, quia cultum verò Deo debitum tribuit Idolis. Vnde in hoc Augustini sententia minimè locum habet: Vt Couarruuias loco citato annotauit.

Decimotertiò quæritur, An liceat Christiano ab homine ethnico iusurandũ accipere, & exigere, quem scit per falsos Deos iuraturũ? Respondeo, ex Augu in c. Mouet te. 22. q. 1 id licere facere, ait enim: Qui vtitur fide illius, quem constat iuralle per Deos falsos, & vtitur non ad malũ, sed ad licitũ, & bonũ, non peccato eius se sociat, quo per Dæmonia iurauit, sed bono pacto eius, qui fidem seruauit. Sic ibi Augustinus, qui licet seruonẽ habere videatur solum de eo, qui pecit ab ethnico, vt quod per falsos Deos iurãdo promisit, seruet ac præstet, ratio tamen in vtroque idem iuris esse concludit: Nã sicut ab Ethnico, & impio non petimus, vt iusurandum per falsos Deos positum seruet, sed promissum exoluat. sic etiam ab eo, non postulamus, vt inter per falsos Deos iurãtum, vt iuret. Vnde petimus id, quo benè, si velit, vt debet, vt potest, vt docet Couarruuias loco prædicto.

DE VOTO.

Quid sit votum, & quidnam ad eius substantiam, & naturam requiratur. CAP. XII.I

DE voto tractant Theologi in 4. d. 38. nempe S. Tho. Bonau. Richar. Palud. Supplemen. Gabr. & Mai. ibid. Canon. 17. q. 1. 2. 3. & 4. & de voto. & voti redempt. Summist. in verbo vorum. Alrisio in Sum. lib. 3 tract. 28. S. Tho. 2. 2. q. 88. Sotus lib. 7. de Iust. & 4. d. 38. q. 1. Abtensis lib. 1. tit. 20. Anton. p. 2. tit. 11.

Primò quæritur, quid sit votum, & quo modo à Promissio ne distinguatur? Respondeo, votũ dici, & esse, quod Deo fit, vnde est proprie actus religionis, quæ Deo iustũ, ac debitũ cultũ tribuit: quoniã ei vota nuncupamus, vt bonorum omniũ largitori, vel pro beneficiis acceptis, vel pro impetrãdis. Promissio verò dicitur, qua aliquid homini pollicemur. Quo fit, vt votum sit promissio, & sponsio Deo facta: pollicitatio, qua fidem nostram homini damus, generale nomẽ fortita, promissio nuncupatur: nã aliquando formæ generis nomen tribuitur. Hinc est, vt teste S. Tho. 22. q. 88. a. 1. promissio fieri, aut consistere nequeat absq; verbis, vel signis, aut nutibus, verborum locum tenentibus: at votũ Deo fieri potest sine vllis verbis, aut signis externis. Promissio indicet, et docet, idem S. Th. 2. 2. q. 88. 2. 5 ad 1. potest esse voti materia, nam si promiseris pauperi aliquam pecuniam, potes insuper vouere Deo te eam pecuniam pauperi largiturum.

Secundò quæritur, quæ, & quot ad voti substantiã, & naturam sint necessaria? Respondent S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 1. Cai. ibi. Sot. li. 7. de Iust. q. 1. a. 1. Nauar. in Man. ca. 12. nu. 24. Antoni p. 2. tit. 11. c. 1. primum opus est, vt votũ ex animi deliberatione fiat: Deinde, vt is qui votũ facit, in animo habeat & constituat promittere, vel se Deo promittendo obligare. Tertiò, vt non solùm statuat, atque decernat promittere, sed reuera promittat. Quartò, vt res voto promissa, & dicata Deo, bona sit, hoc est, quæ fieri iure possit. Postremò vt id, quod vouetur, non solùm bonum, sed melius etiam sit atque præstatius, vt infrà suis explicabo. Votum igitur necesse est, vt sit promissio scienter, & sponte facta. Appellatione deliberationis autores intelligunt notitiã, & iudicij rõnis, cui Propositi accessionẽ voluntarij animi actũ, vt votũ sit promissio Deo facta ex iudicio rõnis, & proposito voluntatis.

Tertiò quæritur, quam, & quantã animi deliberationem votũ requirat, ac poscat? Respondeo ex cõi omniũ sententia quã habent S. Th. Caiet. Sot. locis cit. Richar. 4. d. 38. a. 1. q. 2. & Nauarr. c. 12. n. 24. Antonin par. 2. tit. 11. c. 1. eã postulare, quæ plenũ rationis iudicio continet. Ea aũt talis est, quæ vel ad meritũ, vel ad lethale peccatũ sufficit, vt optime Caietanus explicuit. Nec plena deliberatio in præsentia accipitur ea, qua præmideatur tota promissæ rei difficultas, vt inferius exponã: sed dicitur plena, quia is, qui vouet, sciens, ac volens spondet, ac pollicetur, ita planè videat, & animaduertat, ac velit se vouere. An verò votum ira, mœrore, dolore, aut aliqua subitanea animi perturbatione susceptum sit ratum, & firmum, statim dicemus.

Quartò quæritur, An ad votum præter animi deliberationẽ, voluntatis quoq; propositũ sit necessariũ? Respõdeo, ex cõmuni omniũ sententia, vt constat ex S. Th. Caiet. Sot. Nauar. Anto. locis citatis, id opus esse: Propositũ aũt, est voluntas promittendi aliquid Deo. Vnde Canonici iuris quidã interpretes, videlicet Abbas senior in c. Literaturã, de vot & voti redem. vt refert ibi Abbas iunior: dixerunt votũ primò inchoari, deinde confirmari, post consummari. & perfici. Inchoatur, inquiũt, per deliberationẽ, cũ quis primũ decernit policeri Deo. Cõfirmatur per propositũ, quo quis in animo habet, & statuit, vouere siue promittere: Consummatur per promissionem qua quis suam Deo fidẽ obstringit, sese Deo obligat. An verò is, qui vouet nõ habens in animo efficere, quod promittit, aut nolens se Deo obligare, voti vinculo teneatur, postea dicetur. Quæres, quid significetur nomine Propositi, & quo à Deliberatione distinguatur? Caietanus Deliberationem accipit actũ siue iudicij rationis, quo quis scienter deliberat facere, quod promittit. Propositum intelligit actum voluntatis, quo sponte statuimus id facere, & exequi, quod promittimus, ita vt votum sit promissio Deo facta ex deliberatione siue iudicio rationis, & proposito voluntatis, quum iudicamus nos facturos, quod promittimus & decernimus id nos facere. Cæterùm, Respondeo inquisicati ea voce voluntatis actum, quo vouens certo, & firmo animo apud se statuit promittere siue vouere. Vnde a Deliberatione differt, quoniam qui vouet, primum decernit vouere, deinde vult vouere, vel promittere.

Quinto quæritur, An votum solo animi proposito perfici queat? Canonici iuris Doctores veteres, Hugo, Bernard. Guitred. Laurent. Alanus, Tancredus, & cũ eis Innoc. Host. & Glos. vt refert Abbas in c. Literaturã, De voto, & voti redẽ. docuerunt, ad votũ duo tãtũ sufficere, Deliberationẽ, & propositũ. Hæc opinio tuetur Theologos sequuti sunt. Palu. 4. d. 38. q. 1. ar. 1. § sed quia. Anto. p. 2. tit. 11. c. 2 idq; probare conati sunt ex c. Consulti, De Regulatib. vbi Pontifex ait Si is, qui conuenitur, proposuerit absolutè vitã mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur, decet, vt regulariter viuat, ad laxioré saltem vitã pertinuisse: Hæc ibi. Item, in c. Beneficium, De Regularibus. in 6. Statuitur, vt Nouitij Beneficiũ, nulli cõferatur, nisi eius accedat assẽsus, aut constet eum vitæ rationẽ absolutè mutare voluisse, aut professionẽ expressè, vel tacitè fecerit. Et in c. Qui bona 17. q. 1. dicitur: Qui bona agunt, & meliora agere deliberẽ, post deliberata non faciant. licet in bonis prioribus perseuerẽt, in conspectu tamen Dei ceciderit ex deliberatione. Item in cap Statutmus De Regularibus habetur, Nouitios posse libere ad seculum redire, nisi eminenter appareat eos absolutè voluisse vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino deseruire. Idem colligitur ex c. Non solùm, de Regulatibus in 6. & ex cap consuluit, qui cleri. vel vouẽ. præsertim adiuncta Glossa, verbo habitum, & Luc. 9 ait Dns: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno. Genes. etiam 19. vxor. Loth. liberata ab incendio, & respiciens retro, conuersa est in statuam salis. Item, in Regula Iuris, Quod semel, in 6 dicitur: Quod semel placuit amplius displicere non potest. At verò S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. perspicuè tradit votum tria requirere, Deliberationẽ, Propositum, & Promissionem, & votum promissione perfici, non proposito. Sic etiam Bonau. 4. d. 38. ar. 1. q. 1. Richar. 4. d. 38. a. 3. q. 3 atque hæc est communis Theologorum sententia: cui etiam apertè subscribũt inter Pontificij iuris interpretes Archi. in c. Qui bona 17. q. 1. Abbas in cap. Literaturã De vot & vot. Silues. votum 1. q. 1. Ange. votũ 1. q. 7. Nauar in Man. cap. 12. nu. 26. vers. Sextò infertur, licet qui dam asserant in hoc, Pontificij iutis interpretes à Theologicis dissidere, quòd illorum opinio sit votum proposito perfici, Theologorum verò promissione, nõ proposito. Quę sententia (Theologorum inquam) reuera ex vtroque iure Canonico, & Ciuili, colligitur. Nam in cap. Literaturam de voto, & voti redempt cum rogaretur Pontifex de quodam, qui mortis pauore perterritus, hæc verba protulerat: Non diu hic morabor, proponens in animo, vt ibi dicitur, quod Religionis habitum esset aliquando susce prurus: Respondit, Si plus non est, in voto processum, transgressor iudicabitur. Si non poterit, si non impleat, quod dixit. Hæc ibi. Et ff. De pol icitat l. Si quis rem, & l. Pactum est, aperte dicitur, Pollicitationem esse promissionem offerentis, & pollicitatione quempiam ei, cui pollicetur, obligari. Sed vouere est, aliquid Deo polliceri, ergo votum, est pollicitatio quædam, & sponsio. Quare vt rectè ait Abbas in c. Litteraturam, De voto, & voti redempt. opinio. S. Th. in hac parte multas Theoricas Canonistarum euertit: & oportet, vt cũ iura reflantur, proposito quempiam obligari, intelligant propositum promissione firmatum: Fauorm sequuntur etiam Siluester, Angelus, Nau. locis dictis. Obiicies, si quis ex proposito decernat aliquid facere, & postea id non faciat, reus est violati propositi, item mendax est, ergo solo voluntatis proposito sese obligauit: Respondeo, his verbis, Faciam hoc, nõ significatur in præsenti negotio, hoc tu facies, sicuti prædico: sed, In animo habeo hoc facere. Vnde nullum mendacium admittit is, qui dicit, Faciam, si in animo eius sit facere, deinde verò, si mutata voluntate non faciat, non ideo mendax fuit, cum dixit se facturum. Nec item promissionis, aut voti violator est, quoniam nulla se alteri promissione obstrinxit, vt manifestè liquet ex communi vsu loquentium: nam sæpe dicere solemus, Hoc tua gratia faciam, sed fidem non obligo, non promitto. Sciendum tamen est, apud homines verbũ, faciam præsertim in contractibus vim promissionis, & obligationis interdum habere: ita vt nõ solùm significet, Est mihi animus facere, sed etiam, Promitto me facturum, ad iura verò supra opposita respondeo, præter, id, quod dixit Abbas, fortassis ea voluisse, vt votum, habeatur iuris fictione, non re ipsa, solo animi proposito sine vlla promissione factum, & tunc ea iura locum habebunt in dubio, non cum constat, promissionem penitus defuisse.

Sexto quæritur, An sola Promissio ad votum sufficiat? Io. And. vt refertur Abbas in c. Literaturã, de voto, ait sola promissione rationem voti constituit: quam sententiam Abbas ipse confutat. Si enim quis Deo polliceatur sine vlla animi deliberatione atque proposito, votum non facit, quia nihil Deo vouere constituit. Sed immeritò refutauit: nam quum Ioan. Andr. docet in sola promissione votum consistere non excludit rationis iudicium, siue deliberationem, & propositum voluntatis, quæ duo promissionem naturæ ordine antecedunt, sed excludit alia, quæ solent promissionem comitari, vel consequi: qualia sunt oris pronunciatio, testes, Syngrapha, Chirographum, siue testimonium literis confignatum, & alia similia.

Septimò quæritur, An præter hæc tria, Deliberationem, Propositum, & Promissionem ad voti substantiam requiratur oris pronunciatio, testium præsentia, scriptum testimonij, vel solemnis aliqua iuris formula? Respondeo, non requiri: quia votum Deo fit, nõ homini: Deus autem intuetur animum vouentis, & acceptum, ac ratum habet voluntatis consensum. Apud homines itaq; vt vnus fidẽ suã alteri adstringat, necesse est, vt eius consensus verbis aut nutibus exprimatur: vt Deo tamen nos ipsi voti religione obligemus, satis est, si animo scienter, & sponte ei quippiã promittamus.

Octauò quæritur, cuius facultatis actus sit votũ, Rationis ne, an Voluntatis? Duæ sunt opiniones, prima docet esse actum Rationis: sic opinantur S. Th. 2. 2. q. 88 art. 1. Cai. ibi. Sot. li. 7. de iust. q. 1. a. 2. & alij S. Tho. discipuli, quia imperare, inquiunt, orare, petere & vouere, sunt Prudentię actus, cuius est vnum ad alterum referre, & dirigere. Nam qui imperat, præscribit, & denunciat inferiori, quid sit ex obligatione factum. Qui orat petit a Superiore, quod optat, vt ipse superior efficiat, & petẽdo denuciat ei, quid velit vt ipse superior faciat, qui promittit, declarat, & denũciat superiori vel pari, quid sit ex obligatione ipse facturus in honore, cultũ, vel commodũ ipsius, cui promittit. Secunda sententia ait esse actum voluntatis, cuius est se alteri obligare. Prima opinio putat votum esse actum Rationis, quo quis denunciat, & exprimit obligationem, qua ad aliquid faciendum se obligat, ita vt votum, sit certa Rationis denunciatio cum obligatione voluntatis coniuncta: vel obligationẽ efferens.

Secunda opinio censet Votum esse voluntatis actũ, quo Voluntas se Deo subiicit, & obligat ex Rationis oeliberatione, & denunciatione, ita vt Voti substantia, sit Voluntatis actus ex Ratione tanquam ab antecedente causa progenitus. Conuenit inter omnes, in Voto actũ vtriusque facultatis contineri. Sed lis est, an Votum sit Rationis denũciatio obligationem patiens, vel afferens, an verò potius Voluntatis actus ex Ratione, vt causa profectus. Sed parum refert hanc, aut illam opinionem sequamur: est enim hæc nõ actionis, sed speculationis quæstio. Compertum est omnibus, in voto esse deliberationem, & iudicij rationis, & propositum voluntatis, & obligationem, quæ ex voluntate surgit, ac profluit, & expressionẽ siue denũciationem obligationis, quæ per rationem interius fit. (S. Tho. opinatur votum esse actum rationis, quo quis suæ voluntatis obligationem exprimit, & denunciat interiùs Deo, cui vouet.

Nonò quæritur, An qui Deo aliquid promittit, cum in animo eius non sit se Voto obligare, Voti vinculo adstringatur? Respondeo, cum, qui vouet multis modis posse voue

Universidad de Deusto
Biblioteca

re, Primò promittendo, cũ tũ animus eius sit nihil promittere, & oẽs consentiunt, hunc hominẽ voueriẽ nullo Voti vinculo teneri, quoniã facta est, & simulata tota promissio. Secundò põt quis promittere Deo, habẽs quidẽ in animo promittere, & obligare se Deo, cũ tamẽ animus eius non sit præstare promissum: Et inter oẽs etiã cõstat hunc hominẽ sic promittentem Voto obstrictũ teneri, siquidẽ verè promisit, & sese Deo obligauit. Tertiò, potest quis vouere, habẽs quidẽ in animo vouere, sed non se Deo promissione obligare: Et de hoc tota est quæstio, an Voti vinculo deuinct' sit. Duę sunt opiniones. Sot. li. 7. de Iust. q. 1. ar. 2. & quidã alij iuniores sentiunt huiusmodi hominẽ Voto obligari, cũ obligatio tanquã effectus quidã necessario ex ipsa promissione surgit, ac profluit: nec põt quis Deo promittendo obligationẽ impedire, & prohibere ne ex promissione manat. Alij verò multi, videlicet Gloss. in c. Litteraturam cit. Sil. Iuramẽtum. 4. q. 19. Angel. Votum. 1 q. 7. Nauar. in Man. c. 12. n. 27. & Bonau. 4. d. 38. a. 1. q. 1. & 3. d. 39. a. 3. q. 1. Richar. 4. d. 38. a. 3. q. 3. d. 39. a. 2. q. 1. videntur docere nullum esse huiusmodi Votum, quod probant, quia leges, Canones, & iura planè decernunt neminem se alteri obligare nisi volentẽ, vt colligitur ex l. obligationum, ff. de actionibus, & obligationibus. Deinde, Votũ est veluti quædã priuata lex, quam sibi quisque fert, & qua se alteri obligat: at lex neminem tenet, ac ligat, nisi Princeps qui eã tulit, velit, vt ea teneatur.

In hac quæst. 1. videtur dicendum: Si quis vouit Deo sciens, ac volens, cũ nihil tamẽ cogitet, se obligare, necne, voti nexu, & vinculo tenetur: & hac ratione existimo opinionẽ Soti esse verissimã, quoniã ex ipso Voto obligatio nascitur, ac fluit. Deinde, si qui vouet, nolit se voto obligare, est probabile, quod auctores cęteri tradiderũt, eũ Voto nõ adstringi, quia cũ simul vouet, nolẽs se tamẽ voto obligare, eo ipso, vt voluntatẽ mutare, & à vouẽdo recedere, ita vt petinde sit, ac si vouere nolit: hoc enim est, quod alij auctores videtur voluisse, & hoc eorũ rationes, & argumẽta conficiũt, omnis enim promissio ex alio, & voluntate promittẽtis vim habet, sicut oĩs contractus ex voluntate contrahentium, & lex ex mẽte, & voluntate Principis: ad rationẽ voti videtur pertinere, vt si voues, habeas voluntatem te voto obligandi.

Decimò quæritur, an votum soli Deo fiat? Quæstionem mouet quoniam in Religionũ institutis cũ Religioni regulã solemni titu profitentur, Votũ Deo nũcupãt hũc in modum: Deo, & B. Augustino, vel B. Francisco, vel B. Dominico, vel B. Benedicto, & tibi Priori, vel præposito Prouinciali, vel Generali, & tamen Votum, actus est religionis, quæ Deo cultum, & honorem debitum tribuit. Hanc quæstionẽ supra dissoluimus, vbi diximus Votum Deo fieri, in præsentia tamẽ sanctorum, qui vt testes, aduocati, & patroni adhibentur, vt quæ promittimus, faciliùs, cõmodiusque præstemus. Item, vouemus sanctis cæli habitatoribus, & Religionũ Præfectis tãquam locũ Dei tenentibus, Dei vicẽ gerẽtibus. Sed Deo votũ fit in honoem, & cultũ eius, quoniam ei vota facimus tanquam Votũ, & omnium bonarum cogitationum sãctori, largitori, & auctori. Vota enim nuncupamus Deo, vel vt ab eo boni aliquid impetremus, vel vt pro summis in nos beneficiis debita gratias ei, & agamus, & habeamus. S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 5. ad 3. votũ, inquit, quo quis vouet aliquid Sanctis, vel Prælatis intelligendum est, in hunc modum, vt supta promissio facta Sanctis, vel Prælatis cadat sub voto materialiter: inquantum scilicet homo vouet Deo se impleturũ, quod Sanctis, vel Prælatis promittit. Sic ille. Vorũ igitur Deo fit. Sanctis verò cęli incolis, aut Religionũ Præfectis fit tãquã Dei ministris ipsius locũ tenẽtibus Deo fit iure, & nomine ipsius: hominibus verò fit nomine Dei.

Vere, & materia Voto subiecta. CAP. XIX.

SCiendũ est, omnes conuenire, rẽ necessariã, aut quæ nullo modo fieri potest, non posse in Votũ cadere. Neque enim vouere Deo potes te mori turum, aut te sydera, aut arenam maris numeraturum, aut cælum ipsum manu tacturum: nam siue rẽ necessariam, siue rem impossibilem voueas, votum est stultum, & insanum. Præterea vouere quis nequit id, quod absque lethali peccato fieri nõpotest. Si enim voueas rem, quã circa grauem culpam facere nequis, Votũ est iniquũ & impium: Vt si spõdeas Deo te homicidium, furtum, vel adulteriũ, aut aliud maleficium cõmissurum, Res ità, quæ citra veniale delictum admitti nequit, Voti materia esse non potest: nec item res, quæ suapte natura media est, & indifferẽs Si enim quis voueat se iocosum officiosum verbum dicturum, Votum est iniquum, Stultum verò est, si quis vouerit se sabbato, aut certo alio die ungues præcisurum, aut festucam, vel paleam è terra leuaturum: aut purgaturum aures extremo, & minimo digito.

His positis primò quæritur, an res alioqui vi præcepti debita voueri queat? S. Thom. ac cæteri Theologi, item Canonici iuris interpretes, & Summistæ docent, in votũ cadere non posse, quæ alioqui præcepta sunt. Neque enim vouere quis potest, id, se mutuum, depositum, commodatũ suo domino redditurum: nec item se Deo pro peccatis satisfacturum, aut erogaturum eleemosynam homini, aut extremam inopiam redacto. Præterea is vouet, qui se Deo obligat. Sed qui alioqui est legibus adstrictus, minimè se deuouet, & obligat, hoc videtur colligi ex S. Tho 2. 2. q. 88. art. 2 & 4. d. 38. q. 1. art. 5. Anto. p. 2. tit. 11. cap. 2. Palu. 4. d. 38. quæst. 1. ar. 1. in diuisione voti 5. Mai. 4. d. 38. q. 1. Silu. votũ 1. q. 5. Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 2. Nau. in Man. c. 12. num. 25. Dur. 4. d. 38. q. 1. in 6 Sot. lib 7. de iust. q. 1 ar. 3. Tabien. votum. 5. secundo notandum. Ric. 4. d. 38. ar. 3. q. 2. Bonau. 4. d. 38. a. 1. q. 2.

Cæterum ex altera parte, eorum, quæ huic sententiæ vitam dentur obstare. Primum est, quia sæpe Vota Deo nuncupata renouamus, & potest quis Votum semel Deo factũ millies confirmare. Alterum est, quia nihil impedit, quo minus quis se denuo Voti religiõe obstringat, vt id faciat, ad quod alioqui faciendum præcepto, ac lege compellitur. Possumus enim esse alteri obligati duplici lege, duplici iure, & nomine, & vinculo. Deus enim nos sibi suis legibus deuinxit, & nos ipsos ei pariter Voti nexu, & vinculo obligamus, & Iacob Gen. 27. vouit Domino se eum, vt Deũ veneraturum. Vnde qui castitatẽ Deo promissam adulterio violat, & est diuinæ legis violatæ, & Voti fracti reus, & proinde sacrilegus. Errauit Tabiensis loco supra citato oppositum docens, nam Antoninus, Paludanus, Durandus, Siluester, Maior, Nauarrus, & reliqui expressim id, quod dixi tradiderunt. Negari igitur non põt, quin res alioqui impetrata in Votũ cadere possit, quatenus denuo nos ipsi obligationis nexu obstringimus, vt eã faciamus. Quòd aũt cõmunis opinio tradit, quæ præcepta sunt, voueri nõ posse intelligitur, nõ posse nos ad ea facienda obligari quasi adstricti minimè fuerimus: atqui hoc nihil impedit, quin possimus aliud obligationis vinculũ apponere, quo antea nõ tenebamur: hic cũ obligationis nexus in nostra est potestate, nec in præceptũ cadit. Obiicies S. Tho. dicentẽ in 4. d. 38. q. 1. a. 1. materiam voti proprię non esse rem alioqui lege imperatam, sed tantùm consilium: & votũ de re præcepta nobis, non esse propriè, sed latè votum. Respondeo, non significare S. Thomã eiusmodi votum esse impropriè, siue per Metaphoram, Analogiam, aut similitudinem votum, sed non esse votum proprie, hoc est, non esse solum vorum, sed etiam præceptum: & cum ait rem imperatam non esse voti materiam, significat, non esse solũm materiam voti, sed etiam esse præcepti materiã: at res, quę in consiliũ cadit, est propriè materia voti, id est, soliùs voti est materia, non præcepti, vel legis: propriũ aliquando vocamus, quod non est multorum cõmune, sed quod vni solùm conuenit, licet illi verè conueniat.

Quæres, An qui votum semel factũ postea repetit, redintegrat, & confirmat, nouæ, se obligationis vinculo adstringat: sicut qui rem diuina lege imperatã Voti religione promittit? Respondeo, in hunc modũ: is, qui votũ confirmat etiã centies, ac millies, nullam obligationẽ distinctã suscipit, sed veterem tantùm renouat: vt se ad pristinũ votum soluẽdum promptiorẽ, hilariorẽ, firmioremq; reddat, ac proinde quamuis Votũ millies confirmatũ negligat, vnum tantũ peccatum admittit, at verò qui rem alioqui lege, aut præcepto imperatã, & voto promissam contemnit, duplex peccatũ contrahit, vnum quidem, dum legẽ perfringit, aut præceptũ omittit, aut violat. Alterũ verò, quia votum, quo se obligauit, nõ seruat, qui enim castitatẽ vouit, si rem habeat cum fœmina, duplici se crimine polluit, libidinis scilicet, & sacrilegij prauitate. Quæres deinde, an qui vouerit se eleemosynam pauperibus daturum, & eam dederit Titio in extremam inopiam redacto, Votum persoluerit? Respondeo, persoluisse: quoniam si, cum nouit, nihil aliud expressit, interpretari decet eam vouisse daturum se eleemosynã pauperi, siue ad eam elargiendam præcepto compelleretur, siue consilio moueretur, secus foret, si in animo eius fuerit eleemosynam date iis, quibus erogare, nullo præcepto, ac lege cogebatur. Quæres postremò, Quid iudicandum sit, si Sacerdos pœnitentiam iniunxerit, vti certam eleemosynam largiatur, an officio satisfaciat, si eleemosynam dederit, quam voto erogare debeat? Respondeo, cum Sacerdotes pœnitentias imponunt pœnitentibus, eas solent intelligere, quæ nõ sunt alioqui debitæ, ac proinde Titium Sacerdotis præcepto minimè satisfeciſſe arbitramur.

Secundò quæritur, An votum, quod Deo Iephte fecit Iudic. 11. fuerit stultum, & temerarium, crudele, & inhumanum: quod est quærere, An Iephte vnicam filiam suam virginem Deo cædę immolauerit? Difficilima, inquit, Augusti.

in quæstionib. super librũ Iudiciũ. q. 49. hoc est. li. 7. quæstionũ in vetus testamentũ, est q. de Voto Iephte: & postquam multa tradidit, tandẽ concludit, eũ, & in vouendo fuisse temerariũ, & in soluendo inhumanũ. Ambros. verò li. 3. offic. c. 12. Namquã adducar, ait, vt credã, nõ incaute principẽ Iephte ꝓmissile, vt immolaret Domino quicquid sibi reuertenti intra limen domus suæ occurreret. Dura promissio, solutio acerbior. Nõ possum accusare virũ, qui necesse habuit implere quod vouerat. Sed miserabilis necessitas, quæ soluitur parricidio, Hiero. itẽ in Hiere. c. 7. dicit. Quod si obtulit Iepthe suã virginẽ Deo, nõ sacrificiũ placet, sed animus offerentis. Neq; enim si canis, aut asinus, aut immundũ animal primũ occurrisset patri a cædę hostiũ reuertenti, Deo illud offerre debuerat. Deniq; cõmunis est veterũ Doctorũ sententia, Iephte, vt Votum quod Deo fecerat, persolueret, filiã suã immolasse. Sic Chrysost. hom. 14. ad popul. Antioch. & homil. de Iephte. Orig. tom 9. in Ioan. Tert. li. 3. cõtra Marcion. Iustin. Marty. q. 99. Nazianz. in orat. de laude Macha. quæ est oratio. 22. Isidor in Allegor. in scripturã, & de vita, & morte Sanctorũ. Beda in lib. quæst. super librũ Iudicũ c. 7. Rupert. de Trin. & operib. eius, in lib. Iud. c 12. Aug. Ambro. Hieron. locis supra citatis, & inter Hebræos Iosephus, & alij veteres, quorum sententiæ Scholastici Theologi accesserũt in 4. dist. 38. & S. Tho. 2. 2. q 88. art. 2. ad 2. immo Augustin. in 4. dist. 38. & S. Tho. 2. 2. q 88. art. 2. ad 2. immo Augustinus. & Chrysost. Votum eiusmodi factum Iephte mysticè interpretantur, vt typum, & figuram rei sanctæ.

Vatab. & Arias Monta. non Iud. 11.

Nihilominus tamen Lyranus, & quidã alij iuniores Catholici Rabbinos Iudæorũ recentiores sequuti, tradiderunt Iephte nequaquã filiã suã morte dãnasse: nec eũ in vouendo stultũ, & temerariũ, nec in reddẽdo Voto crudelẽ, & inhumanũ fuisse, aiunt enim Votũ Iephte tale fuisse, vt promiserit quicquid sibi ex bello cum victoria redeunti è foribus domus suæ primũ occurrisset, se illud Domino oblaturũ, videlicet si tale fuisset, quod offerri posset, aut Domino immolaturũ, si res esset talis, quæ immolari posset: & deinde cũ filia eius vnica virgo primũ occurrisset, consecrata est Domino, quia domi inclusa est, vt perpetuò virginitatẽ seruaret innupta, explicabo primũ horũ auctorum Sententiam, mox quid sit de tota hac controuersia dicendum.

In hac quæst. duo continentur. Vnũ est, An ex sacris literis euidẽter, & certo colligitur, Iephte suam filiam Domino immolasse: Alterũ, an Sacras literas oporteat interpretari in eum sensum, vt dicamus Iephte filiam cædę mactasse. Quòd attinet ad Hebraicam lectionẽ, ex ea elici euidenter nequit Iephte filiam immolasse: nam vbi vulgata editio Lat. Iephte Votũ exponit hoc modo: (Si tradideris filios Ammon, in manus meas, quicũque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertẽti cũ pace a filiis Ammon, eũ holocaustũ Domino) Hebraica lectio habet: (Et erit Domino, & holocaustũ offeram Domino.) Vbi videtur Votum Deo factũ fuisse cũ conditione per disiunctionẽ emittum, quicquid è foribus domus meæ mihi primũ occurrerit: vel, (erit Domino) id est, consecrabitur tanquã destinatum ad vsus, & ministeria diuinæ vel in holocaustũ offeretur. Quòd si res fuerit oblatione digna, offeretur, sin minus immolationẽ adtabitur. Multa enim immunda poterãt primũ occurrere, quę tamẽti nec offerri Domino, nec immolari fas esset, poterant tamẽ pecunia redimi, quæ inferretur in templũ: apud Hebræos enim cõiunctio copulans, sæpe est disiungens. Exẽpli causa Exo. 20. in Hebræo dicitur: (Quicumque maledixerit Patri, & Matri, morte moriatur) vbi latinus interpres rectè vertit: (Quicũq; maledixerit Patri, vel Matri.) Deinde cũ Iephte filiæ domo egressæ dixisset, (Heu me, filiã mi, aperui os meum ad Dñm, & aliud facere nõ potero:) respondit filia, Pater mi, fac mihi quodcũque pollicitus es. Hoc solũ mihi præsta, quod deprecor, Dimitte me, vt duobus mensibus circũeam montes, & plangã virginitatem meam cũ sodalibus meis.) vbi tẽpus petiit filia, non vt plãgeret vitã suam, sed virginitatẽ: quod si immolata Domino est, vtiq; petere debuerat, vt vitã suã deploraret. Præterea, sub iugitum: (Et fecit ei sicut vouerat quæ ignorabat virũ.) quasi diceret, Cõsecrauit eam Domino, quia domi inclusa ab omni hominũ conspectu, connubio, & cõmercio sepositã: Et propterea subiicitur: (quæ ignorauit virum.) quod est dicere, mansit innupta: cum tamẽ nuptiæ, & liberorum susceptio tunc tẽporis, apud Iudæos in magna felicitate haberentur. Postremò additur: (Exinde mos increuit in Israel, & cõsuetudo seruata est, vt post anni circulũ cõueniant in vnũ filiæ Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor. vbi verbum Hebraicum quod Latinus interpretes vertit, plangant, ambiguæ est significationis, & significare potest narrare, alloquiri: nã Iudic. 5 idẽ verbũ latinus interpres reddidit: (Ibi narrentur iustitiæ Domini.) ita, vt ob id, quod si lia Iephte Domino consecrata, & in domũ inclusa, in mœro re & tristitia erat, aut saltẽ ab hominum conuictu, & cõsuetudine seiuncta, ac separata, quotannis cęteræ puellæ, ac virgines eam inuiserẽt, apud eam quatuor dierũ spatio cõmutarentur, cum ea colloquerentur ad consolandũ eam. Nam si Domino iã immolata perierat, vnde nam factũ est, vt cæteræ puellæ in vnum cogerentur quotannis, & eam quatriduo plangerent, cum eiusmodi morem nusquã in scripturis legamus. Et cum hac sententia maximè conueniat illud, quod scriptura eodẽ c. 11. paulo ante dixerat: (Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, & circuibat Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, Votum vouit Domino,) quibus verbis innuitur Votum Deo nun cupasse Iephte instinctu ipsius Dei: & ad Hebr. 11. inter cæteros Sãctorum Iephte quoque cõmemorauit Apostolus. Neque vero, hæc opinio cum vulgata editione videtur, inquit Lyranus pugnare: Nam etiamsi in Voto Iephte solùm exprimãtur ea verba: (Eum holocaustũ offerã Domino,) potest tamen is locus per metaphorã accipi, ita vt non de morte naturali, sed ciuili intelligatur, qua is, qui in totũ Deo cõsecraretur, ab omni hominũ vsu, & consuetudine remotus immolari dicatur. Et quod deinde dicitur: (Fecis ei, sicut vouerat.) id significat, eam morte ciuili immolauit. Quod etiã in fine capitis dicitur, Filias Israël quotãnis cõuenire solitas, vt plangerent filiã Iephte: non eo quidẽ tẽdit, vt significet illas desteniſse eã cædę mactatã, sed inuptã, & prolis successione priuatã, ac domi inclusam. Cæterũ quidquid sit de Hebr. lectione, & vulgatæ editionis Latinæ sensu, quę per Metaphorã Lyran. expressit saltẽ negari nõ potest, quin veteres Ecclesiæ scriptores, & Patres tradiderint, Iephte, vt vorũ impleret filiã suã cædę immolasse. Et quia scripturas interpretari debemus iuxta sanctorũ Patrũ vnanimem sententiã, huic potiùs sententiæ adhærendũ existimo, q; is Patrũ in hac parte sensus minimè obstaret, mihi sanè, vt verũ fatear, Lyrani Sententia probaretur, quæ tanti viri votũ, & à temeritate stultitiaque, & ab impietate crudelitateq; liberũ defendit. At constans Patrũ opinio plus põderis, & momenti habere debet, quã Lyrani, & aliorũ iuniorum sententia. Placet mihi quod de hac re scripsit Auton p. 2. tit. 11. c. 1. § 2. vbi postquã Lyrani sententiã proposuit, subiecit. Sed ex quo Doctores communiter tenent, quod corporaliter eam occiderit, & ipsum reprehendũt de parricidio, non debemus sapere plusquam oportet sapere, vt admonet Apostolus ad Rom. 12. quod sit, dũ quia doctrinis ab Ecclesia approbatis, & quæ communiter tenentur, non acquiescit, nouas inueniens, quod prohibetur in cap. relatum d. 37. Sicille.

Tertiò quæritur, An in Baptismatis susceptiõe Votũ verè, & ꝓpriè faciat is, qui vitalib. & salutaribus aquis abluitur, quo Dei, & Ecclesiæ præcepta se seruaturũ promittat? Veteres Theologi vnà cũ Magistro Sẽtentiarũ videtur asserere. 4. dist. 38. cũ quis salutari baptismi vnda mũdatus Christianæ religionis institutis imbuitur, eũ Deo votũ nuncupare, quia solẽni ritu Christi fidẽ, & religionẽ profitetur: & eo ipso, quo baptismũ percipit, sese Ecclesiæ obligat ad eius præcepta seruãda, Cathecumenus enim nullis adhuc Ecclesiæ legibus adstrictus postquã Sacro fonte perfunditur, præceptis Ecclesiæ tenetur. At verò probabilius est, quod Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. dub. 2. Sot. li. 7. de Iustit. q. 1. art. 2 ad 1. Richar. 4. d. 38. a. 3. q. 1 tradiderunt, in Baptismo votũ proprie nõ fieri. Nã qui percipit Baptismum, solum ait: Volo Christo adiungi, volo cum Christianis sociari, Credo in Christum, renuncio Satanæ, & põpis eius: quibus verbis votũ proprie nõ suscipitur. Deinde, quia alioqui Christiani quotidie Dei, vel Ecclesiæ præcepta violant, duplex peccatũ admitteretur, nimirum Dei, vel Ecclesiæ legẽ perfringendo, & votũ quod seruare, violando. Nec is, qui Christi legẽ profitetur, voti vinculo, & obligatione se obstringit, sed Deo ita sese subiicit, & Ecclesiæ obligat, vt in Christo renatus, & ipsius fide, & religione, ac Sacris Ecclesię institutis imbutus, veluti ciuis Christianis adiũctus, iurisdictione, & potestate Ecclesiæ teneatur.

Quartò quæritur, An ratũ sit votum, quo quis Deo promittit se nunquam peccaturũ: Respondeo, ratũ, & firmũ non esse, quia non vouet rem, quæ consueto more, & vitiato ordine, & modo fiat. Singulari enim Dei munere, & auxilio indigemus, vt nunquã peccemus. Sic Sot. li. 7. de Iusti. q. 1. ar. 3. circa Conclus. 3. Nauar. in Manual. c. 12. n. 65. Queres, an vim habeat votum, quo quis pollicetur se nunquam venialẽ peccatum admissurũ? Respondeo, non habere. Nã quod quis omne veniale peccatũ euitet, singulare est diuinę gratię munus. Sic etiam Sotus, & Nau. locis citatis. Deinde quæres, an saltem valeat votum, quo quis spondet, se nullo vnquã tempore lethale peccatum facturum? Respondeo, id esse ratũ, & firmum: quoniã diuinæ gratiæ beneficiũ, quo quis possit ab omni lethali peccato abstinere, nõ est ex insolitis Dei auxiliis, quamuis sit magnũ Dei donum. Sic Sot. & Nauar. locis

Universidad de Deusto
Biblioteca

in locis Nulli tamen consilium est dandū, vt huiusmodi votum faciat, quoniā peccata, quę cogitatione admittūtur, difficile cauentur. Quod si quis hoc votum susceperit, suadendum est ei, vt vel in aliud cōmutandum, vel relaxandū curet.

Quæres insuper, an sit aliquibus momenti votū, quo quis pollicetur se certū peccati venialis genus deuitaturū? Respondeut Sotus, & Nau. ibidē, esse quoniam licet a peccato venialis gratiæ munere egeamus, nō est tamē præter huiusmodi gratiæ auxilium consuluerū & cōmunem Dei morē: quamuis aliqua sint peccati venialis genera, quę difficilē digno scūtur, & declinātur. Nemini est consilium dandū, vt horū aliquid voueat. Ex quo intelligitur, locū habere votū promittentiū se certum lethalis peccati genus semper fugituros: hoc enim Dei beneficiū est ex solitis, & cōsuetis eius auxiliis. ¶ Quid dicendum, si quis vouerit se sacrā confessionē omniū peccatorum facturum coram Sacerdote? Respondeo, ratum, & firmū esse eiusmodi votū, quoniam censetur vouisse confessurū, se omnia venialia peccata, quæ in mentē, & memoriam venerint: quod votū præstare potest. Sed quid, si cōsiteantur omnia peccata venialia, quorū meminit, & post confessionē, aliorum memineritdebet ne statim ea cōsiteri vi voti facti? Respōdeo: huiusmodi votū interpretari debemus benignē, videlicet, vt qui ita vouerit, solum vouisse putetur se cōfessurū omnia peccata venialia, quæ in eius memoriā venerint eo tempore quo sacram suorū peccatorū confessionē facit.

Quintò quæritur, An qui vouit rem aliquā indifferentē, voti vinculo teneatur? Respōdeo, ex cōmuni omniū sentētia, quam habet S. Th. in 4 di. 38 q 1 ad quęstiunculā 2. Sotus li. 7 de Iustitia q. 1 a. 3. in 2 ar. Caiet. 2 2 q. 88 a. 2 . versic. circa indifferentia. Nau. in Manuali c. 12 n. 37 Sil. votum 1, q. 4. Angelus votū 1 n. 5 & votum 3 q 12 Profectò absque dubio huiusmodi votum irritū esse, & inane. Sciendū tamē est, rem alioqui sua natura indifferentē, ratione, & causa nostri vim, & cōditionē boni interdū habere. V. G. quòd Titius Caiū in ludo sociū habeat, res per se media, & indifferēs est: at verò quatenus Titius inde peccandi occasionem accipit, malū est: & proinde Titius potest iure vouere se nunquam lusurū cum Caio, vt omnē peccandi occasionē præcidat. Idē est de similibus iudicandū, qualia sunt plurima, & quotidiana. Rursus, cum res per se indifferens mihi alicuius mali occasio fuerit, iure vouere possum me eā deuitaturū: at si post votum desinat esse occasio mali, desinit quoque esse materia voti, quoniā incipit esse rursus res media, & indifferens.

Quæres quid dicendum, si muliercula votū faciat de non nendo in sabbato ob honorem Deiparæ, vel de non edendis capitibus animalium ob cultum, & honorē B. Ioannis Baptistæ, vel de non edendis carnibus igni assis ob venerationē S. Laurentii Martyris? Respon deo, cum S. Tho. loco citato, & Nau. in Manuali c. 12. n. 37. & aliis, eiusmodi vota esse vana, & superstitiosa, & nullam vim habere: neque enim cultum, & honorē S. Ioanni Baptistæ, vel Laurentio Martyri, vel Dei paræ defert femina si capitibus animaliū, vel carnibus igni assis abstineat, & edat alias carnes coctas. Item, si sabbato nō neat, & tamen alia opera seruilia faciat. Votū valeret, si vouerit femina, se in sabbato ab omni opere seruili cessaturā ob Deiparæ cultum, aut si votum faceret de non edendis carnibus ob cultum S. Ioannis Baptistæ, vel S. Laurentij.

In his sit Regula: Voti materia, necesse est, vt sit actus alicuius virtutis, aut sit res bona, & honestatunc enim ratione voti fit materia religionis. Quòd si ante sit materia per se religionis, tunc ratione voti ad religionem pertinet duplici ex capi. & duplici nomine, scilicet, & per se, & ratione voti. Exempla in omnibus propono. Promittis te peregrinationem susceperum, ieiunium est actuos temperantiæ, & ratione voti fit actus religionis. Voues te peregrinationem susceperū ad loca sancta, & religiosa, vel promittis te quotidie rem diuinam auditurum: peregrinatio ad loca sancta, actus est religionis, at ratione voti fit actus religionis duplici iure, & nomine. Item, rem diuinam audire, opus est religionis. at ratione voti fit actus religionis ex duplici capi. Hinc fit, vt materia voti nō sit res, quæ ita est indifferēs, vt ad nullā virtutem pertineat, vel quæ bona non sit. V. G promittis Deo te non amputaturū vngues, aut non exiturū domo, nisi primùm dextrū pedem mouendo, vanū est votum. Nec sufficit si premittas te hoc, aut illud facturū ob cultum, & honorē Deinam quod vanū est opus, Dei cultū non habet. Ex quo fit, vt si opus, quod voto promittitur, sit opus virtutis, sit verè materia voti, vt si femina voueat, se amictu albo sēper vsurā, votum va et, quia amictus candidus signum est castitatis. Si voueas te vestitu vili, aspero, & abiecto vsurū, votum est ratum, quia vestitus eiusmodi, est signū pœnitentiæ, & imitat adpœnitentiam. Votum similiter, quo promittis numquam te vinum bibiturum, vim habet, quia est opus pœnitentiæ. Præterea, si voueas te obediturū Superiori votum subsistit, quia materia tui voti est actas obedientiæ. Nec obstat si dicas, Superiorem multa præcipere alioqui indifferentia: quoniam licet multa per se indifferentia alioqui essent: at quatenus tibi imperantur indifferentia non sunt.

Sextò Quæritur, An res, quæ cum Consilio Euangelico pugnat, voti materia possit esse? Respondeo ex cōmuni omnium sententia, esse non posse. Dices: posse nos id, quod in consilium Euangelicum cadit, sine peccato prætermittere, ergo, & pollicer, ac vouere. De hac q. Caietanus 2 2 q. 88. a. 2. versicul circa oppositā consiliorū. Sotas li. 7 de Iustitia q. 3. versic. 2. dubium, circa eandem conclusionē. Respondeo: licere quidem nobis consilium Euangelicū omittere, quoniam id Christus Dominus liberū reliquit hominū voluntati: at verò nobis non licet vouere nos id non facturos, quoniam quo i vouemus, Deo gratū est, & acceptū: ei tamē placere nequit, vt nos ipsi voto obstringam⁹ ad nō faciendū id, ad q̄ rāquā meli⁹ ipse nos mouet inuitat, allicit hortatur.

Præterea, voti materia minimè censetur, si quid aduersetur officio pietatis, charitatis, & misericordiæ in proximū: veluti si quis Deo promittat se nihil cōmodaturū, fideiussorem non futurū, vt supra diximus, de iureiurādo. Quæres, an peccet is, qui huiusmodi vota facit? Respondeo, peccare, nisi eum excuset ignorantia, quoniā rē, quæ Deo displiceat, pollicetur. Quæres etiam, quod peccatū, lethale ne, an veniale cōmittat is, qui talia spondet? Respondeo in hunc modum: Si pœnitentis animus sit promissum seruare, etiam quando præcepto cogitur contrarium efficere, letholiter procul dubio delinquit, quoniam promittit se contra Dei præceptum facturum. Si verò in animo suo tantummodo habeat contra Euangelicum consilium facere, non tamen Dei consiliū contemnere, venialem solummodo culpam contrahit, vt Caietanus, & Sotus locis citatis tradiderunt.

Si tertio roges, an liceat alicui huiusmodi promissa seruare, & an voti sit relaxatio impetranda? Respondeo idem planè, quod supra de iureiurando, eū qui vouit, nihil se mutuò daturū, posse quidē tuta conscientia mutuū nō dare, sed nō vt totū seruet, cū nulla voti religione obstringatur. Itē, nulla etiā indiget voti relaxatione, vt votū nō soluat, siquidē nullo voti vinculo tenetur. Quæres insuper: Quid si aliquis voueat, se nullū in posterū votum facturū? Respondeo, nullū esse huiusmodi votū, quoniā cū Dei consilio pugnat. Diuini enim consilij est, vt voucamus, præcepti verò, vt vota reddamus, iuxta illud: Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Quæres demū: Quid si Deo titius polliceatur, se nullū deinceps votū facturū, nisi id verbo, aut scripto expresserit? Respōdeo cū Richar. in 4. dist. 38 ar. 2. q. 3. Siluest. votū 2. q. 7. Ange. votū 3. q. 4 eiusmodi votum, vim, & locū habere: quoniā non vouet Titius non facturū se votum simpliciter, sed non facturū votum, nisi verbo, aut scripto illud exprimat, ne deinceps temerè, & inconsideratè aliquid voueat. At verò quāuis hoc vouerit, si postea animo Deo aliquid promiserit, nec verbo, nec scripto illud expresserit, votū ratū erit, licet in vouendo peccet: ratum, inquā, votum erit, quia animo suo se Deo obligat: quod quidē sufficit, vt is voti religione teneatur: peccabit tamen, quia votū Deo factū violat. *Psal. 75*

Si quæras, an vim habeat votum, quo quis vouet se numquam Episcopum futurum, vel Senatorem, vel aliquo alio magistratu, aut munere, & officio publico minime functurū? De hac quæst. Doct. in ca. Arclud. Florentinum. distinct. 85. Et quia eadem est atque ea, qua quæritur, an iusiurandū, quo quis iurat similia, valeat, in præsentia eam prætermittimus, quia tractanimus supra cap 5. q. 1.

Septimò quæritur, An fas sit rem, vouere, quæ maius bonū impedit? De hac quæst. Caiet. 2 2. q 88. art. 2. Sotus. lib. 7 de Iust. q. 1. art. 1 in 5 conclus. vers. 2. gradus operū est. Paludanus in 4. distinct. 38 q. 1 §. Sexta definitio est. Richard. 4. distinct. 38 art. 3. q. 2. 4 secundum Siluest. votum 1. q. 4 vers. Quarto votū de re minus bona, Ang. votū 4. q 1 Respō deo idē quod supra de iureiur. voti materiā nō esseid, quod Religiosæ vitæ institutum impedit: at verò in votum cadere possunt multa, quibus alia bona sunt longè maiora. Neque enim votū debet esse eius, quod est simpliciter optimū Exēpli causa: Firmū, & ratū vouet est, quo quis Deo promittit, se in domo aliqua hospitali pauperibus inseruiturum, quāuis sit alia multo maior, & pauperior hospitalis domus. Itē, si quis vouerat certā peregrinationē, vim habet votū, licet sit alia fructuosior, religiosior, & laboriosior. Item, multi vouent certæ Religionis institutū, & regulā, cū tamen aliæ sint Religiones arctiores, & sanctiores. Si quis vouerat eleemosynam se certo pauperi daturū, ratū est votū, quamuis alī⁹ sit egentior. Votū enim in materia sibi subiecta, nihil aliud requirit, nisi rei bonitatē, & quæ sit ex numero earū rerū, quæ conducunt, & iuuant ad salutē, & vitā æternā cōsequendam, & de qua, cōstitū est nobis à Christo Domino datum.

octauo

Octauò quæritur, An cōtra promissionē simplicē hominū A
factā, vel cōtra fidē ei datā, & iureiurando firmatā liceat alicui votū Deo nūcupare? Exemplū propono: Titius promisit puellæ, aut etiā iuraui se eā vxorē ducturū, postea verò castitatē vouet, aut Religionis institutū. Quæritur an subsistat eiusmodi votum? Respōdeo, eo modo, quo dixi supra de iureiurādo, subsistere. Ratio est, qm in simplici promissione facta homini, aut etiā iureiurādo firmata, intelligitur exceptū votū Religionis, vel sactorū Ordinū, aut Castitatis. Nec enim hæc bona lōgè meliora, & præstantiora, potest fides data homini, impedire, vt cōtra quorūdā sententiā inferi⁹ demōstrabo.

Nonò quæritur, An Matrimonium sit debita voti materia? q̄ est quęrere: An liceat alicui voti vinculo se obstringere ad coniugiū contrahendū? Caiet 2 2. q. 88 art 2. versic. Circa bona, quæ non sunt. Tabien. votū 1. versic. Quinto notandū, ad finē: Nauarr. in Manu ca. 12. n. 43 vers. 14 peccat, distin. tetia, qm impedit Religionis, sacrorū Ordinū, aut Castitatis votū: aut potius, quia qui huiusmodi votū facit, promittit se ad inferioré probitatis, & cōtionentię gradū, q̄ sit Religionis F
status, aut vita cęlebs, descensurū: Vnde quemadmodu nullū est votū, si voueris, te ad altiorem, vel meliorem virtutis, aut vitæ gradū non ascensurū, sic etiā si pto. miseris ex altiori ad inferiorē vēturū. Si verò sit libidinis remediū, potest in votum cadere. Nā, teste Paulo: Melius est nubere, quā vri. Ergo is, in quo libido dominatur, & cuius castitatis sępè illecebris tentatur, iure potest nuptias vouere. Sot. lib. 7 de iust. q. 1 ar. 3 circa conclus 5 ve. sic in dubiū ergo vertitur. Simpliciter negat Matrimonia esse voti materia: quoniā licet coniugiū sit aliquando libidinis remediū: Votum tamē de nuptijs, aut Matrimonio ineundo, nequaquā est libidinis remediū. Sicut enim, inquit, licitū est cuique, suas pecunias mutuo non dare, ne in ijs recuperandis dāni aliquid patiatur: Sed nō ob id fas est alicui, voto promittere se nunquā mutuo daturū: nam dāoum, quod in mutuo recuperādo aliquādo patimur, cauemus. si pecunias mutuo non demus, nō tamen ni vouemus nō daturos nos mutuo. Ita etiā quis libidini medetur, si matrimoniū contrahat, non autē si vouerat se matrimonium contracturū. Et licet, argumentū hoc Caietani, minimè cōcludat, Soti tamē sententia valde probabilis est. At mihi Cauincat, Soti tamē sententia valde probabilis est. At mihi Cauincat, Soti tamē sententia valde probabilis est. At mihi Cauinc

Universidad de Deusto
Biblioteca

struct. Conf. li. 1. c. 14 § opinatur nullo eũ voti vinculo obstringi. ea fultus Regula iuris: Quia melior est cõditio possidentis: ergo cum quisq; sit suæ libertatis possessor, dũ amittit, vouerit, necne, ea priuari non debet. Dein, innumeris alioqui scrupulis plurimi vexarentur, quoniam sæpe dubitarent, vouerint ne, an secus. Postremò, durũ ac difficile nimis onus imponeretur ei, qui dum de suo voto an, eps animi est, illud seruare cogeretur. Angelus tamẽ votũ. 1. nu. 12. Silu. li. votum 2. versũ 4. & Arch. in c. Non solũ. 23. q. 8. videntur asserere cum voti vinculo teneri, quomã in dubiis, quod tutius, & certius est, sequi debemus. At si homo ille sese habeat, ac si omni voti nexu solutus esset, peccati periculo se obiiceret, eo ipso, q incertæ, ac dubiæ potii inhæret. Mihi hęc opinio probabilior videtur: quod idem à me dictũ est in simili quæst. de iureiur. Nec tamen rectè inferas, duas illas iuris regulas secũ inuicẽ pugnare: nimirũ præstat conditio possidẽtis, &, in dubiis, tutior pars est amplectãda. Prior enim illa, locũ habet in iis, quę ad iustitiã pertinent. Vt si dubites sit necne res tua, quã multo tẽpore possedisti: Posterior verò locum habet in cæteris, quæ ad culpam spectant, & pœnam.

Tertiò quæritur, An sint aliquius momenti vota ob malũ finem facta? De hac quæst. multa tradidit Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 2. versic. Si diligeatius tamen cõsideretur. Sed vt rectè Sotus lib. 7. de iust. q. 1. art. 3. in responsione ad 2. annotauit, multiplici distin. est opus. Nã malũ, aut est voti, aut rei voto promissæ finis: Verbi gratia, Promittit, quis se eleemosynã daturum ob inanẽ gloriam, inanis gloriæ studiũ potest esse finis eleemosynæ voto promissæ, & ipsius votũ: aliud enim est inanis gloriæ causa vouere eleemosynam, nẽpe si id voti faceres corã alijs, vt ab illis videreris, & gloriã quæreres: aliud vouere te daturũ eleemosynam propter inanẽ gloriam vt ex ipsa largitione eleemosynæ gloriã humanã cõparare queas. In hoc enim inanis gloria est ipsius eleemosynę finis. Quãdo igitur malus est rei promissæ finis, Votũ est irritum, quia res mala promittitur: male enim promittit quis eleemosynam, quã laterus est ob inanẽ gloriam: male quoque quis promitteret ferè diuinam factũ, aut concionẽ habiturum studio inanis gloriæ res enim promissa, fine malo proposito inquinatur. Quãdo verò malũ est voti finis, nõ rei promissę, votum est ratũ, & firmum. Ita quidã sacros Ordines susceipere, aut Religionẽ profiteri, præsertim militare, solent ob fines non bonos, sed vanos, & accidere potest, vt Gentiles, vel alij ad Christi religionẽ conuerti, sacro Baptismate abluantur ob inanes fines sibi propositos: & tamen omnes huiusmodi vouentes, Deo, Ecclesiæ, aut Religioni, Voti vinculo obligantur. Votũ enim est quidã actus, & sicut cætera virtutum officia, & opera soleat aliquis interdum ob malũ finem præstare, sic & vouendi actum. Quare qui sic vouet, peccat quidem, quoniam sunum votum finis propositi prauitate commaculat, nihilominus tamẽ se voti religione deuincit.

Deinde opus est, & alia distinctione. Nã malũ, aut est id, cuius gratia quis vouet, aut est finis rei prouenietis ex malo. Sit exemplũ: Vouet quis, vt in bello iniusto, aut ludo per se malo, cuiusmodi est is, in quo dolo, & fraude luditur, aut lite iniqua aduersarium vincat, nullũ est Votũ. Similiter si vouet se elemosynã pauperibus daturũ ex lucro iniquè parto, videlicet ex vsuris, ex furto, ex ludo fraudulẽto, bello iniusto, lite iniqua, hæreditate cõtra ius, & fas obtenta, votũ non valet: valeret tamen si quis voueret se aliquid daturũ ex lucro acquisito per ludum, qui solũ prohiberetur extrinsecus, scilicet ratione personæ, quæ ludit, vel ratione tẽporis, loci, aut finis: nã tunc lucrũ non esset iniquè, & iniuste partũ. Sed primum votũ non valet, quoniã Deo malũ ille pollicetur: Ac si solũ promittit, si ex bello saluus euaserit, se aliquid boni facturũ. Votum subsistit. Deus enim salutis quidẽ auctor est, quia salus per se mali ratione nõ habet, non tamen est auctor iniusti belli, aut litis iniquę, aut victoriæ per se nefariæ, aut ludi sua natura mali. Pari ratione, si fur, vel homicida, vel adulter aliquid vouerat, si ex furti, homicidij, vel adulterij pœna liberatus fuerit, vim, & locum votum habet: nam Deus peccati auctor non est; est tamen liberationis auctor, qua quis fit liber à pœna. Similiter etiam valet votum, quo adulter vouet, si prolem susceperit, se eleemosynam daturum. Sciendum itidem est idem iuris esse in his votis, si quis voueat, vt Deus opem ferat, vel si voueat gratias agens, quòd opem, & auxilium dederit: Verbi gratia, vouet quis, vt Deus auxilium præstet in bello iniusto, vel vouet, quia auxilium dederit in victoria, & bello iniquo, nullam vim votum habet, eo quod Votum fit, ac si Deus fit peccati auctor.

Quartò quæritur, An qui rei alicuius exiguæ, & minimę votũ non seruat, fere aliter delinquat? De hac quæst. Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. ad dub. 1. Sot. lib. 7. de iustit. q. 2. ar. 1. vel sic. Verum ratione leuitatis Nauar. in Manuali. ca. 12. n. 10. & 40. Tabien. iuramentũ, n. 12. Armil. iuramentũ, nu. 12. Couarr. li. 1. variar resolut. ca. 1. n. 2. Philiar. de officio Sacerdotis, li. 3. cap. 3. Ludou. Lopez in suo instr. ca. 42. Huius solutio quæstionis facilè constare potest ex alia simili solutione quæstiõ de iurisiurandi nexu, & vinculo tractauimus: quare idem prorsus, quod de iureiurando ibi diximus, de voto quoq; dicendum putamus, videlicet lethale peccatũ non committere.

Quintò quæritur, An vota, quæ subita quadã animi perturbatione fiunt, rata sint, & firma? Sunt enim, qui metu repentino perterriti, vel ingenti mœrore cõfecti, aut morbo graui correpti, & afflicti, aut naufragio, & tempestate iactati multa vouerant. Angel. votũ 1. n. 6. Glos. in ea. Dudũ, de coniug. verb. Calore. Rosel. votũ 1. n. 1. iurare. n. 4. sentiunt, eiusmodi vota repentina, atq; subita, vim non habere, quia sine animi deliberatione suscipiuntur id aurẽ ita esse ex eo colligunt, quod eos statim sui voti pœniter. & ex ea. Literaturã, De voto: vbi quidã, qui metu mortis perterritus vouerat, liber à voto iudicatur. Sed profectò nec ipsa sententia, nec subiũcta ratio, cui nititur, momẽti aliquid habere mihi videtur. Ita opinantur Silu. votũ 2. q. 13. ex Palud. & Antonio. Sic etiam Tabien. votum 1. n. 2. Armil. votum, nu. 6. & cõtra Glossam sentit Ioannes Andro. in c. Dudum, de coniug. quem ex c. Sicut tenor de regul. & c. Sunt qui opes. 17. q. 4. Ex iure enim Canonico liquẽt, similia vota rata, & firma iudicari. c. Sicut ex literis 2. de Regularibus.

Deinde, id quoque ratio ipsa conficit: eiusmodi enim affectiones animi, perturbant quidem hominem sed rationis iudicium non adimunt. Item, sæpe multa homines similibus affectionibus commoti peccant, ergo rationis vsũ non penitus eripiunt. Quod autem vouentes confestim sui voti pœniteat argumento non est, quod in vouendo omni prorsus careant animi deliberatione. Est enim hominis voluntas natura sua inconstans, leuis, mutabilis, ac flexibilis, vt facilè sequatur quocũque eam ducat affectus. Et in c. Literaturam, non dicitur esse solutus a voti vinculo, qui mortis metu perterritus vouerat, sed qui tantùm statuerat, atque decreuerat ad Religiosorum statum transire, non autem promiserat, sed tantùm dixerat, non diu morabor hic, statuens se ad religionem conferre: & ideo respondet Pontifex, si non vltra in animo processit, liber est voti vinculo, & nexu. Sed quid si aliquis iræ impetu vouet, qui alioqui cõposito, & sedato non vouere? Abb. in cap. Dudũ, citato, respondet, votum non obligare conscientiam, quia Deus militem voluntarium eligit. cap. Non est. 1. q. 1. Sic etiam Antoni. in cap. Sicut ex literis, de iureiuran. Idem Rosel. iurare, nu. 4. Sed reuera sicut ad meritum, vel peccatum, sufficit ea sola rationis, & mentis deliberatio, qua quis dicitur mente sua compos, vt sciens, & sponte faciat, sic etiam ad votum, promissionẽ, contractum, quo quis se alteri, vel Deo obligat. In iudicio tamen, iræ impetus sæpe censetur talis, vt irritum, & inane habeatur, quod subito iræ motu fit. Vnde Gloss. in c. Ex literis de diuort. ait: Confessio facta motu iræ non nocet. nisi sedato motu iræ confirmetur.

Est igitur cum communi sententia dicendum, quoties seũ que tales animi affectiones rationis iudicium non tollunt, id quod aliqui ad meritũ vel peccati rationem sufficeret, satis est, vt vota facta vim habeant. Cæterùm iustam causam, & legitimam habent, vt relaxari facile, commutariue possint, ac debeant. Si verò prorsus omne rationis iudicium præcurrat, irrita sunt, & infirma, atque hoc fortasse alijs Angelus voluit. Et hoc colligitur ex c. Sicut tenor. de regularibus.

Sextò quæritur, An votũ metu factũ ratum, & firmũ habeatur? De hac quæst. Pontificij iuris Doctores, & Theologi multa tradiderunt, quę quadã breuitate cõspectar. Sot. lib. 7. de iust. q. 2. art. 2. ad 2. Silu. votũ 2. q. 12. Angel. votũ 3. q. 19. & verbo, Metus. q. 8. Rosel. Pisã. Sil. verbo, Metus. Nauar. ca. 12. n. 52. & Doctores in c. Perlatum, de iis, quæ vi, metusue causa, & in cap. Sicut ex literis. 2. de regularib. Inter omne conuenit votũ metu factũ, qui in virum constantẽ nõ cadit, ratũ esse, & firmũ. De Voto verò, quod metu sit in constantem virũ eadem; tota hæc quæst. intelligitur. Metus eadem in constantẽ virum quinã ille sit, 1. lib. explicui, & in præsentia breuiter etiã satis est dicere, eũ esse metũ mortis, perpetui, carceris, aut vinculorum, stupri, captiuitatis, seruitutis, acerbi cruciatus, infamiæ, dedecoris, amittendi bonorum. Deinde, apud omnes constat, Votũ firmum esse si fuerit factũ metu mortis intrinsecus, siue diminutus villato, cuiusmodi sunt Vota nũcupata Deo metu grauis, periculosique morbi, vt colligitur ex cap. Sicut ex literis 2. De Regularibus, vbi Clericus quidã, qui graui morbo tentatus Religionem vouerat, Votum cogitur implere. Præterea, consentiunt omnes, Votum factum metu mortis extrinsecus quidẽ, sed ex causis naturalibus venienti locũ habere, cuiusmodi sunt Vota, quę quidam naufragiũ veriti suscipiũt. Itẽ, etiãsi Vota fiant metu mortis ex hominibus existenti, tamen aliquando sunt rata,

Vt si

vt si quis in vincula cõiectus aut condemnatus ad mortẽ Votum Deo nuncupet, vt à tam periculo liberetur. Similiter si quis captiuus abducẽtus, aut in hostiles manus incurrens, aut bello pressus vouerat, vt liber euadat, vim Votum habet.

Quæstio igitur est de Voto, quod ex metu mortis ab homine per iniuriam incusso, nimirum minitante mortem alicui, nisi ille Votum ferret. De quo sunt duæ opiniones: prima censet per se nullum esse huiusmodi Votum. Sic Sotus loco citato, cum aliis quibusdam. Ratio eorum est, quia Votum est opus consilij, & proinde libertatem requirit. Deinde, Votum Deo fit, sed ei acceptum, & gratum non est, quod metu extorquetur. Secunda opinio tale Votum asserit per se iure naturali esse ratum, & firmum, quod sic huius opinionis auctores concludunt metus non tollit simpliciter voluntarium, alioqui enim parum aut nihil referret metus intrinsecusne, an extrinsecus esset in cussus. Mihi hæc opinio verior apparet: quæ consistit in hoc, vt huiusmodi vota, quòd attinet ad ius naturale, irrita non sint, sed auctoritate Ecclesiæ relaxentur: quod statim explicabo. Metus enim mortis, siue intrinsecus, siue extrinsecus, inferatur, siue is ab homine, siue alimate proueniat, per se differentiam non habet, vt vnus metus Votum dissoluat, alius non item, sed Ecclesiæ auctoritas vnum rescindit, non aliud. Nec Soti rationes aliquid cõtra nos efficiũt, quoniã metus voluntatiũ absolutè nõ aufert. Deinde, licet is, qui Votũ metu extorques, Deo non placeat, cũ tamen piter faciat, is tamen, qui metu mortis vouet, bene promittit, & agit, vitã eam Voto redimit & seipsũ tuetur, ac seruat, & agit, vitã eam Voto redimit & seipsũ tuetur, ac seruat tit

Universidad de Deusto
Biblioteca

in non faciendo consistit: hoc est, aut per assimationem, aut per negationem apponitur, vt si vouero me peregrinationem suscepturum, si Titius consul factus sit, aut si capitolium non ascenderit. Si primum, locum habet Votum statim, atque conditio impletur. Rogabis, quid dicendum si voui me factutum bonum aliquod, si Titius Caio decesserit decem? Respondeo, persolui Votum debere statim, atque Titius decesserit, & Caius noluerit accipere: Nam oblatio pro impleta conditione habetur. L. Si ita hæres. ff. De conditionib. institut. quoniam per Caium stat, quo minus conditionem Titius expleat. L. Statu liberos. ff. de statu liberis, & L. Si quis testamento. ff. De cõditionib. institut. Quæres insuper, Quid iudicandum, si Caius absit, cui danda sunt decem? Respondeo, eum esse expectandum donec veniat, aut si item deponenda illa decem. Si tritius vouerat, me ad religionem conferam, si pater meus consenserit, quum primum pater dissẽserit, fit liber à voti vinculo: & mortuo patre ante quam consentiret, voto non tenetur, quoniam conditio sequuta non est. Si verò conditio in non faciendo concepta sit, siue per negationem, vt si voucam certam eleemosynam me daturum, nisi eam Titius dederit, soluendum est Votum statim, atque certum fuerit eam Titium dare non posse. Pari ratione vouisti te Hierosolimam nauigaturum, nisi ego nauigauerim: Votum reddere debes confestim, atque compertum, & certum fuerit me nauigare non posse: non quum nauigare potuerim ex L. Ita stipulatus. 1. §. Sed etsi ita. & §. respondit. ff. De verb. obligat. Similiter vouco, si Turca vrbem non cœperit, si in occidentem non venerit, præstandum est promissum, cum primum certum esse cœperit, eum vrbem capere, aut venire in Occidentem tem non posse. Vouco datum me centum si in capitolium non ascenderis, vel in Hispaniam non ieris, debeo promissum exoluere, cum certum esse cœperit te Capitolium ascendere, vel in Hispaniam ire non posse. Ex L. Eadem. & instit. de verb. obligat §. Si quis ita stipuletur, vbi dicitur: Si quis ita stipuletur, si in capitolium non ascendero dare spondes? perinde erit, ac si stipulatus esset, cum morietur, tibi dari. Hæc leges ciuiles, de stipulationibus, quæ verbis cum hominibus contrahuntur. Sed certè in Voti Deo factis habenda est ratio tacitæ conscientiæ: nam si quis vouerit, dabo centum, si non nauigaueris, videndum est, an se voto Deo obligare voluerit, quum primum alter non nauigauerit cum nauigare commodè potuerit: Similiter si vouerit, dabo centum si Titius non decerit: considerandæ sit vouentis voluntas, num se obligauerit statim, vt Titius dare noluerit, vel non decerit, cum dare potuerit: nam licet quod melius est eligendum esse videatur ac ex altera parte cũ res dubia est, id eligere debemus, quod tutius est: licet leges in miriorem partem interpretentur promissiones, & stipulationes inter homines contractas. Nec quis miretur si ita huiusmodi vota interpretemur, quoniam etiam olim Sabinus iurisconsultus, vt legimus in eadem lege, ita stipulatus, sensit in prædictis stipulationibus, & promissionibus spectandam esse contrahentiũ mentem, & voluntatem, ita vt promissor statim, vt moram fecerit, hoc est, cum non fecerit, quod est conditione conceptum, & facere potuerit, si reus culpæ. Quamuis Pegasus & Papinianus iurisconsulti voluerint omnem obligationem prædictarum stipulationum, & promissionum in eum tantum casum conferendam, quum promissor nullo modo in posterum facere possit. Et hanc sentiam sequuti sunt alij iurisconsulti, & Iustinianus Imperator loco citato.

Si quæras, quid dicendum sit: cum vouet quis se daturum centum, si Titius intra biennium capitolium non ascenderit, vel vouet se intra biennium ædem sacram ædificaturũ, an sit reus voti ante biennium præteritum, cum tantum, tesiduitemporis sit, quo ædificari templum non possit, & cum in capitolium ascendere Titius nequeat. Papinianus in L. Insulam. & Pompeius in L. Veluti §. Si stipulatus & Celsus in L. Quidquid §. Si stipulatus ff. De verb. obligat. aiunt, promissorem reum non esse, nisi præterito biennio: quum immutabiliter verum erit Titium in capitolium ascendere non posse, & templum extrui nequire: sed nihilominus etiam hic erit spectenda mens, & voluntas promittentis.

Tertio, Conditio, aut est impossibilis, aut turpis. Item, aut in præteritum, aut præsens conferrur, aut in futurum. Si est præsentis, vel præteriti conditio, Votum minimè irritum reddit, etiam si turpis sit, quoniam actum nõ suspendit. L. Institutio talis. ff. De conditionib. institut. vbi dicitur nulla est conditio, quæ in præteritum, vel in præsens conferrur. Veluti si Rex Parthorum viuit, si nauis in portu stat. Ratum est igitur votum, si ita promittas: Vouco si futurum admisisti, quoniam nemo ad delinquendum inuitatur. Similiter firmum est votum, Vouco, si heri pater meus vixit. At verò conditio, quæ vel natura sua est impossibilis, vel lapsu temporis effecta sit talis, in foro quidem exteriori pro non adiecta habetur: at interiori nullum est votũ ea ad recta conditione. Vt si Titius vouerat, si cœlum manu tetigeris, si mare totũ ebiberis, aut si promittas, Vouco si pater meus viuit, aut si ad tres menses viuet, aut si intra menses rediderit, qui tamen ante decesserat, votum est irritũ, & inane.

Item si turpis sit conditio in futurum concepta, nullum est Votum. Vt si spondeas. Vouco, si homicidium, vel furtũ committas: hæc enim conditio actum suspendit, & adimquendum mouet, ac trahit. Si per naturam necessaria est conditio etiam in futurum concepta, statim Votum confirmat. Vouesaliquid bonũ, si Soi eras oriatur? statim te Deo obligasti, quia talis conditio pro impleta habetur.

Postremo, Conditio, aut coniunctim, aut distinctim apponitur. Si primò, vtrinque impleri debet, vt ratum sit Votum, vt: Vouco, si pater, & frater meus Ex Asia redierit. Si secundò satis est si alterutrum impleatur: Vt, Vouco, si pater, vel frater meus ex morbo conualuerit, Vouet. dices, Titius se daturum decem, vel quindecim, aut vouet se post annum, vel post biennium religionem suscepturum, an dare debeat quindecim? item, an religiosus fieri post annum debeat. In L. Si ita stipulatus fuero ff. de verborum obligat habetur in huiusmodi promissionibus, quod minus est. & quod longius est, videtur in obligationem deductum Et certè cum mitius, & benignius vota interpretari debeamus. consequens est, vt Titius tantum decem dare debeat & post biennium religionem amplecti. At ex altera parte tenenda est regula iuris, in dubijs tutior pars eligenda est. Quare si Titius vouerat se daturum quindecim, vel decem, spectanda est mens, & voluntas eius, an se obligare voluerit in hunc modum, dabo quindecim si potero, sin minus dabo decem, tunc enim dare quindecim compellitur ratione vori si potuerit, sin minus decem. Pari ratione, si vouerit religionem, suscipiam post annũ, aut post biennium, videndum est, an sententia sit, suscipiã post annum, si potero, sin minus post biennium. Similiter etiam si vouerat, suscipiam religionem, aut Presbyter fiam. Considerandæ est mens eius, & voluntas, an fuerit: suscipiã religionem si potero, sin minus, presbyter ero. Quod si de promittentis voluntate dubij simus, tutior pars est eligenda: quæ in his votis est, videlicet obligatio cõfertur in id, quod minus est, & in tempus, quod, breuius est: si quis vouerat dabo hunc calicem, vel hunc, quem voluero, potquam vnum ex illis elegerit voluntatem mutare non potest: Si verò ita sit votum conceptum, dabo hunc calicem, vel hunc quem volam, potest voluntatem mutare etiam post quam vnum elegerit. Ex L. Si quis stipulatus sit. ff. de verb. oblig.

Decimò quæritur, Quando quis Votum suum persoluere debeat? Respondeo cum S. Thoma 22. quæst. 88. art. 3. ad 3. & Caiet. ibi. & Siluest. Votum. 2. q. 3. & Angel. Votum 4. quæst. 2. Si animus vouentis fuit se Voto obligare ad id statim reddendum, statim debet exoluere, statim, inquam, cum commodè potest. Deinde qui ad certum tempus Votum Deo nuncupauit, expleto debet soluere, si commodè possit. Sed quæstio est de eo, qui voto suo nullum tempus certum præfixit, quandonam promissum præstare iure cogatur? Quidam videntur asserere, tunc temporis compelli, quando mens, & ratio præscribit, vt Votum exoluat. At enim hæc regula fallax est, & incerta: nam scrupulosum hominem statim animos solicitare solet, ac premere: suæ verò salutis immemorem, aut nunquam, aut serò. Alij sentiunt eum tunc obligari, quando arbitrio boni viri iudicatur Votum reddi oportere. Sed ex communi omnium sententia dicendum est, ejusmodi Vota esse persoluenda, cum primum is, qui vouit, ea commode præstare potest. Nam idem iuris est in cæteris, quę alteri nomini debemus ea enim soluere, ac reddere nos oportet statim, atque commodè possumus. Deinde, quia sicut creditor tacitè rei creditæ solutionem petit, cum primum ei restitui satis bene potest, sic etiam Deus exigit à nobis Vota, & promissa cum exoluere, & complere satis commodè possumus.

Vndecimò quæritur, An is, qui vouit ad certum hebdomadæ diem ieiunium, si eo die Votum non reddat, suscipere alio die ieiunium debeat? Abbas in cap. Per tuas, de voto, & voti redempt. respondet, debere, quia ad duo facienda voti religione adstringitur: sicut qui certo die soluere decem debet, si constituto die non soluerit, nihilominus ad soluendum ipso iure compellitur. vt colligitur ex L. Celsus. §. 1. ff. de Receptis arbitris. & L. Traiectitiæ §. De illo ff. de actio. & obligat. & L. Magnam. C. de contrahen. & committen. stipulat. Nam Caius iussus dare decem intra Calendas Septembris, si non dederit, licet postea offerat, verum est intra Calendas non dedisse: nam duo habere præcepta videtur, vnum, dandi decem, alterum, dandi

Iob 1.

intra Calendas Septembris. Idem quoque docet Siluest Abbatem sequutus votum 2. q. 4. Verum vtendum est nobis distinctione: quoniam eiusmodi ieiunium potest dupliciter Deo religiosè & sanctè promitti, aut in honorem, & cultum certi cuiusdam diei, vt si vouecas illud te seruaturũ in priuilegio alicuius Apostoli aut absolutè, & simpliciter, nimirũ vt in vno hebdomadæ die corpus ieiunio castiges. Si primo modo fiat, elapso præstituto die, Voti quoque obligatio finitur. Si secundò, non cessat, & hoc est quod vult lex citata.

Quæres, Quid dicendũ, quando certũ nõ constat hoc, an illo modo factum sit Votũ? Respõdeo rationem esse habẽdam eius qui vouitan vouerit animo certum die religiosè obseruandi, an verò absolutè, & simpliciter: quod si nec adhuc de vouẽtis volũtate cõstiterit quod tutius est oportet eligi, & proinde alio die promissũ ieiuniũ persoluẽdũ.

Duodecimò quæritur, An qui vouit se certam peregrinationem suscepturum intra annum, & ante exitum anni morbo aliquo graui, & periculoso corripitur, liber fiat ab obligatione, an verò potius Votum in aliquid aliud debeat cõmutari? de hac quæstione agit Siluest: votum 2. q. 6. In qua Archidiac. in c. Qui bona 17. q. 1. sequutus S. Tom, quem citat, sentit nihil esse opus commutatione Voti, quoniã quicquid initio impediret votum, cũ sit, impedit etiam post illud iam factum. Eandem sententiam S. Thomæ, & Archidiaconi sequitur Abbas. in c. 1. De voto, & voti redempt. Et quamuis dicat, tutius esse commutare. Votum: idque probat ex c. Quod super his. De voto, & voti redempt. Vbi ob impedimentum contingens fit Voti commutatio. Sed vertum, inquit, est, quod Archidiaconus cum S. Thoma tradit: nam morbus vouentem impedit, ne Votum possit exoluere, ergo illud commutatione non indiget. Nec obstat testimonium allegatum: ibi enim sermo est de eo, qui vouerat peregrinationem longinquam in Terram sanctã, qui licet per infirmitatem, vel paupertatem ire ad bellandum nequibat: alium tamen in sui locum poterat substituere, atque supponere: vt ait Silu. votum 2. quæst ad finem.

Decimo tertiò quæritur. An sublata Voti causa, sublata quoque voti obligatio sit. Hostiensis in c. Magnæ. de voto, & voti redẽpt: putat eã obligationẽ cessare, licet redemptio. aut cõmutatio Voto sit tutior, ex c. Magnæ. §. vlt. De voto, & voti redempt. vbi Votũ peregrinationis, quod Deo Episcopus nũcuparet, pro libertate Trecensis Ecclesiæ assequẽda, quãuis causa cessauerat, in eleemosynas, preces, & ieiunia Romani Pontificis auctoritate commutatur. Goffredus verò simpliciter vt referunt Siluest. votum. 2. q. 8. & Angel. votũ 4. q 5. affirmat voti obligationẽ extingui. Abbas in c. Magnæ, citato. distinguendo respondet: Si causa reuera sit finis, cuius gratia Votum est factũ, ea sublata Votum non consistit, vt colligi potest ex c. Cum cessante. De appellat. Si verò causa solum sit impellens, ac mouens ad vouẽdum, ea si cesset, Votum minimè finitur. Si dubitemus, vtrũ causa, qua votũ est factum, fuerit finis voti, an nõ, iudicare debemus voti obligationem manere, vt colligi potest ex L. Quicquid obstringenda. ff. De verb. oblig. Et idẽ iuris est. si duæ fuerint voti causæ, & vna remota, maneat altera. Velut si voues peregrinationẽ, vt sãcta Apostolorũ limina inuisas, & fratre tuũ in Vrbe cõueniasi, tametsi frater decesserit, voto teneris adstrictus. Siluest. votũ 2. q. 8. Angel. votũ 4. q. 5.

Decimo quartò quæritur, An qui vouit peregrinationem ad limina Apostolorum in Vrbe, vel ad certum diem ieiuniũ: & postea eo die ieiuniu suscipiat, nihil de voto cogitans. vel in Vrbem alia de causa veniens, limina Apostolorũ inuisat sui Voti immemor, Votum exoluisse censeatur? Respondet Maior, Votum persoluisse dummodo postea tarũ habeat, quod fecit: & scienter, ac sponte sua ieiunium suscipiat, vel in Vrbem veniat: nam si per vim à cibi abstineret, vel in Vrbem ad limina Apostolorum venire cogeretur, minimè votum persolueret. Pro hac sententia facere videtur, quod si quis quotidie de more, rei diuinæ interesset, Ecclesiæ præcepto satisfaceret, si certo die festo sacris adesset, quãuis nesciret, dies festus esset necne: nam præceptum, & votum implemus, cum promissa præstamus. & imperata facimus, etiam si nihil de voto, aut præcepto cogitemus.

Animaducrtendum autem est, hanc Maioris sententiam tantummodo locum habere in eo, qui simpliciter se ieiunio. & inedię dat certo die præstituto nihil de voto cogitans, non autem in eo, qui abstineret à cibis animo, & voluntate aliud ieiunium suscipiendi, vt suum votum persolueret: quemadmodum, qui die festo rem diuinam audiret, habens in animo iterum Missæ sacrificio interesse, Ecclesiæ præceptum, & legem minimè seruaret, si sacrum iterum non audiret: vt libro superiori dixi, de præcepto recitandi preces Horatias Canonicas, cap. 12 q. 8.

Mai. in 4. 38. q. 3.

Decimoquinto quæritur, An voti obligatio ad hæredem transmittatur? quod est quærere, An hæres alicuius vita defuncti vota eius persoluere debeat? De hac quæstione tractant Palud 4. distin. 3. 38. q. 1. art. 3. Innocen. Hostien. Ioan. Andr. Abb. in c. Licet. de voto, & voti redempt. Siluest. votum 2. q. 11. Quæstionem mouet, quod sanctum est in L. Si quis rem, ff. De pollicitat. vbi habetur: Si decimam quis bonorum vouit, decima non prius in bonis desijt esse, quam fuerit separata: & si fortè qui decimam vouit, decesserit ante sepolitionem, hæres ipsius hæreditario nomine decimæ obstrictus est. Voti enim obligationem ad hæredem transire constat. Hæc ibi lex. Respondeo, voti obligationem personæ esse, & non rei: Vnde nemo alterius voto adstringitur, ita vt vori reus teneatur, nisi id præstet, Potest tamen aliud obligari, vtpote vel ratione hæreditati obtentæ, vel alio modo, vt quando Ciues, vel Canonici vouent se certum diem tanquam festum obseruaturos, qui successerunt, nulla voti religione obligantur. At verò si in consuetudinem abeat illius diei obseruantia, tanquam legem, eam consuetudinem tenere debent. Item, si vota mortui testatoris realia fuerint, ea debet hæres exoluere. Vt si vouerit templum, sacellum, hospitalemue domũ extructurum, vel certæ Ecclesiæ calicem donaturum, vel certis pauperibus eleemosynam erogaturum, debet promissa præstare, non quod voto ipse teneatur, sed quia defuncti, qui vouerat hæreditatem adeptus est.

Personalia tamẽ vota non debet, vt si mortuus dum viueret, Deo certa ieiunia promiserat. Quod si vota mixta fuerint realia atque personalia, ea reddere oportet, quatenus realia, non quatenus personalia. Vt si testator vita defunctus spopõderat peregrinationẽ ad certũ piũ, & religiosum locũ vt in eo calicẽ aureũ offerret, debet hæres hoc secundũ præstare non primũ. At si votũ est principaliter personale, & aliqua ex parte reale, hæres cum ad personnale reddendum nullo iure compellatur, nec reale cogitur præstare: quoniã principali subiato, auffertur quoque id, quod accedit. Huius rei exemplũ sit: Vouerat testator ante obitũ certã Religionẽ in cuius familia si profiteretur eã, sua quoque bona transtulisset: nõ debet hæres Religioni bona tradere, quia ad religionẽ suscipiẽdã nullo iure cõpelitur. quod fuerat principale testatoris votum. Item pollicitus erat testator peregrinationem, non debet hæres impensas soluere, quasi ille inter eundum, commorandum, & redeundum feciſſet. Hæc ex Paludano, Syluestro, & aliis. Cum igitur lex citata definit voti obligationem ad hæredem trasiend verum est ratione hæreditatis ad eum transmissæ: nam prius dixerat hæreditario nomine hæredem decimam reddere oportere quam testator vouerat. Vnde Innocentius ait, hæredem cogi posse, statuta pœna, vt nisi soluerit, hæreditatẽ amittat. Immo addit Abbas posse anathemate puniri, nisi id fecerit, quoniam eo ipso quòd hæreditatem adiuit, quasi contractum inisse, probabiliter creditur.

Decimo sextò quæritur, An qui per seipsum nequit votum persoluere, id per alium præstare, & implere debeat? De hac quæstione Innoc. in cap. Scripturæ, de voto, & voti redẽpt. Siluest. votũ 2. q. 10. Respondeo, si res promissa eius est conditionis, vt per alium fieri possit, ac nec vouentis animus fuit tantũmodo promissum præstare, debet per alium suum votum implere: cuius generis sunt multa vota realia, vt aiunt Innoc. Siluest. & alij. Vt qui vouerat simpliciter se Christianis Hierosolymis, & in Terra sancta commorantibus auxilium daturũ pecunias largiturum, vel certę Ecclesię calicem, vel quippiam aliud oblaturum, vel pauperibus eleemosynam erogaturũ: hæc enim & similia solemus per nos ipsos, & per alios præstare. Nec his obstat, quod habemus in c Quod super his. de voto, & voti redẽpt. Quando verò talis est res, quam per nos ipsos, non per alios facere commodè possumus, nisi expresè, dum vouemus, in animo habeamus id per nos ipsos, aut per alios exequi, nequaquam ad stringimus ad faciendum per alios, si per nos præstare & obire nequeamus.

Decimoseptimò quæritur, an rei voto promisso dominium maneat penes vouentem? vt si quis vouerat se quippiam certo pauperi donaturum. Respondeo, Voto rei promissæ dominium minimè transferri vnde contra vouentem non est actio realis, sed personalis: potest enim in certis quibusdam causis conueniri is, qui vouet, aut promittit vt votum exoluat, vt alio in aliquo cõmodius dicã

Decimooctauò quæritur, An opus, & officium, quod vi, & ratione voti fit, sit maioris meriti apud Deum, quàm si secus fieret? Respondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 88. ar. 6 cuius sententia est communi consensu recepta, esse maioris, & plenioris meriti & fructus. Nam vouens dat opus, quod facit, & se ipsum: sicut plus dat, qui dat fructus, & arborem,

S. Thom. 4. d. 38. q. 1. a. 3. q. 2. ad 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt dixit Anselmus De similitudinib. cap. 8. Deinde, opus factum ex voto, est duplicis virtutis officium nempe Religionis, cuius actus est votum: & illius virtutis ad quã pertinet res voto promissa. Obiicies: Minoris est meriti, cum quippiã alioquin debitũ reddimus, quam cũ idé ipsum ſponte præstamus. Respondeo, id locum habere in ijs, quæ facimus vi, & lege iustitiæ, quam alteri debemus, vt cũ rei emptæ pretium solumus, cum depositum, mutuumve, commodatumve domino reddimus: non autem in ijs, ad quæ faciendа, vel danda nos ipſi liberaliter obstrinximus. Iterum oppones: Non semper cum quippiam vi, & ratione præcepti fit, vberioris & plenioris est meriti, quam ſi illud sine alicuius consilio fieret, ergo nec opus voto factum, abundantioris, & cumulatioris est meriti, quam ſi esset opus cõsilij. Respondeo: Cum ex præcepto opus efficimus, vt legi, aut imperãti homini pareamus, semper maioris est meriti, quoniam est opus dupliciis virtutis, & obedientiæ feliciter, & illius, in qua res imperata reponitur: cum verò solummodo inpetata facimus, non eo ipſo, semper magis promeremur. At cum votum perſoluimus, eo ipſo, meritum augemus, copioſius præmium commeriti, quia, vt dixi, opus ex voto factum, est duplicis virtutis officium.

Decimononò quæritur: An peccet, quem ſui voti facti pœnitet? Respondeo, quoſdam opinari nos ſen, per peccare, quoties pœnitet nos vouiſſe. Attamen dicendum est, eum peccare, qui votum factum violare constituit: aut qui negligit, vel vltra tempus constitutum ſegnitèr protogat. Enimverò is lethale peccatum non contrahit, quieũ in animo habeat votum reddere, non vouiſſe vellet: peccat verò ſi doleat de eo actu, quo initio vouit: nec enim tibi fas est dolere, quod honeſtatis, ac virtutis opus effecerit: ac proinde tibi non licet dolere, quod votum feceris.

De ijs, qui vouere poſſunt.

CAP. XVI.

PRimò quæritur, Quinam vouere queant? Respondeo, quoſdã iure naturali vouere non poſſe, illos verò iure Canonico à vouendo prohiberi. Quicunque igitur mentis compos non est, iure humano vouere non potest. Item in ijs rebus in quibus aliquis alieno iuri, & potestati subijcitur, votum facere nequit, quia ſui iuris persona non est, aut quia res aliena est.

Secundò quæritur, An Episcopi, & alij Superiores Antiſtites quippiam vouere poſſint? Respondeo, iure Canonico esse constitutum, ne votum ſuscipiant, quo vinculum, per quod sunt ſuis Ecclesijs addicti, & obligati, dirimatur ſine Romani Pontificis consensu: ut facile deducitur ex cap. Miſi cum priùs, De renunciat. &c. Licet, De Regularib & c. Magnæ De voto, & voti redempt. Necire poſſunt quippiam vouere, quod ut graue ſuarum Ecclesiarum quibus præſunt, detrimentum cedat, eodem c. Magnæ, De voto, & voti redempt. quare nequeunt longinquã peregrinationem voto polliceri, quoniam din à ſuis Ecclesijs absentes. Excepтum tamen aiunt Ionocentius, Ioan. Andr. Hoſtien. & Anton. Butrius in c. Ex multa &c. penul. & vlt. de voto, & voti redempt. &c. Quod Dei timorem deſtatu monach. Hieroſolymitanæ peregrinationis votum, quod, teſte Abbate ibidem, poterant olim Episcopi ſuscipere in Terrã ſanctæ ſubſidium, cum omnibus gencratim dabatur aditus in Paleſtinam, nunc verò non poſſunt.

Quæres, An ſi Religionis inſtiturum vouerit, id voti ſeruare debeant, modo, quo poſſunt, nimirum facultatem petendo abeũdi ſe munere Epiſcopali? Palud. & Silueſt. cum ſequutus in verbo, Votum 3. q. 1. & in verbo. Religio. 2. q. 8. aiunt, eos ad huiuſmodi facultatem petendam voto ipſo cõpelli. Et cum quis vouet ingreſſurũ ſe in religionẽ, ſi antequã votũ exoluat, Epiſcopus creetur, debet ſe officio, & dignitate pontificali ſecundũ ius abdicare, & votũ, quod fecit implere: vt conſtat ex cap. Per tuas De voto, & voti redempt. Quoniam licet Epiſcoporum ſtatus ſit Religioſorum ſtatu perfectior, religioſus tamen potest in Epiſcopum eligi, & ideo qui vouit ſe religionẽ ſuſcepturum, & ante ingreſſum in religionem Epiſcopus eligitur, ſuum votum impiere cõpellitur, quia religionis profeſſio non impedit, quominus religioſus ad Pontificiam dignitatem, & officiũ promeatur. At non niſi Romani Pontificis conſenſu, Eccl. cum eſt præfectus in Epiſcopus, imirrere potest. c. Niſi de renum. Deinde quæres, an ſi longinquæ peregrinationis votum ſuceperint, ad aliquid faciendum ipſius voti obligatione adigãtur? Silueſt. locis citatis reſpondet eos ſoluere oportere, impenſas, quas inter eundum, commorandum, & redeundum feciſſent: laborem verò peregrinationis, cum vigiliis, precibus, reliquijs & alijs pietatis officijs commutare debere. Alia verò vota facere queunt, vt dandi eleemoſynas, iejunia ſeruandi, precationes adhibendi, & alia ſimilia faciendi. Sic Innocentius, Hoſtien. Ioan. Andreas, Abbas locis ſupra citatis.

Tertiò quæritur, An Clerici in dignitate Eccleſiaſtica conſtituti, vel animarum curæ præfecti, vel Beneficia habentes, quod reſidentiam Clerici iure communi requiſitã, quales ſunt Parochi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Decani, Præpoſiti, Priores, Canonici, ac ſimiles aliquid vouere poſſunt? Reſpõdent Innoc Hoſtien. Abb. locis citatis, & Silueſt religio. 2. q. 8. fas eſſe cuilibet Eccleſiæ præfecto, vel Clerico præter Epiſcopũ, de poſita cura, vel dignitate, aut Eccleſiaſtico beneficio legitimè & titè abdicato, vel etiam cura, dignitate, beneficio nondũ depoſitis, Religioſam vitã ſuſcipere: & addit S. Tho. 2. 2. q. 189. a. 7. id eis cõcedi etiã Epiſcopo contradicente, pertia tamen facultate, quamuis nõ obtenta. Vtrumque conſligitur ex c. Duæ. 19. q. 2. & c. Licet. De Regularib. Eorumque beneficia nulli conferri iure poſſunt, niſi poſt profeſſionem expreſſam, vel tacitã Religionis, vel niſi euidenter conſtiterit eos intra inſtitutum mutare voluiſſe, c. Beneficium. De Regular. in 6. Finctum autem beneficij ante profeſſionẽ emiſſam, inſtia, ac debita portio tribui debet Vicario in eorũ locum ſuffecto, & Eccleſiæ inſeruienti: reliquum, ut quorunda ſententia docet, cedet in uſum eius, ne religioni ſit oneri, ut ait Silu religio. 2. q. 8. & Angel. Nouitius. q. 12. Quamuis alij doceant, cõſeruari debere, & impẽdi in vſus Eccleſiæ, cui ſeruiebat, id ex eo colligũt, quod habetur in c. Quia ſæpe, De elect in 6. Sed fortaſſis vtraque ſententia nõ inepte cõciliabitur, ita ut prima locũ habeat, quando Monachorũ cœnobiũ cõmodè Nouitiũ alere, & ſuſtentare poteſt ſine alio vtæ ſubſidio, ſe cunda verò, quãdo nihil habet, vnde eum ſuſtentare queat. Sic cõtulit Geminianus in c. Beneficiũ, de Regular in 6. & in c. Quia ſæpe, de elect. in 6. nam in c. Quia ſæpe, ſolũmodo de Eccleſia vacante tractatur. Alia item vota facere nequeunt cum graui Eccleſiæ, cui præſunt, detrimento ſine Epiſcopi conſenſu, cætera vero vouere poſſunt.

Quæres, An ſimpliciter, hoc eſt, abſque vllo Epiſcopi cõſenſu poſſint votum vltramarinum ſuſcipere, hoc eſt, vouere peregrinationẽ ad ſanctũ Templũ Hieroſolymitanũ, in Terræ ſactæ ſubſidiũ? Reſpõdent Hoſtienſis, & Abb. in c. Ex multa &c. vlt. de vot. & voti redẽpt. quibuſdã eſſe viſum, hoc eis licere, quoniã libera a Romano Pontifice facultas conceditur, præterquã Epiſcopis, his omnibus, qui Chriſtianis in Terra ſancta commorantibus aliquid ſubſidij ac vtilitatis afferre queũt. c. Ex multa, de voto, & voti redẽpt. Alij opinãtur id nõ licere, niſi Romani Pontificis, aut Epiſcopi permiſſu, ex c. Fraternitati, de Clericis nõ reſidẽ. vbi habetur: Clericũ alterius diœceſis abſque cõmendatitijs literis ſui Epiſcopi nõ debes recipere. Aut niſi tempore, quo omnibus generatim in Terra ſancta aditus patet. vt docent Hoſtienſis, & Abb. in cap vlt de voto, & voti redempt.

Quartò quæritur, An liceat Monachis aliquid vouere abſque expreſſo, vel tacito ſui Abbatis conſenſu? Duæ ſunt opiniones: Prima negat licere, quia Religioſus proprium voluntatem, qua ſeſe abdicauit, non habet: vt cap. Munacho. 20. q. 2. ex Regula S. Baſilij aperte dicitur. Monacho non licet vota ſuſcipere ſine ſui Abbatis conſenſu: ſi autem quippiam vouerit, ſeruandum non erit. Et tacito reddetur, quia, inquit, proprijs ſe voluntate abdicauit. Et c. Noluit. 33. q. 5. habetur, Religioſum proprium voluntatẽ non habere, quam in Abbate mancipauit. Sic Richardus in 4. d. 38. art. 4. q. 1. Angel. Votum 2. n. 2. Roſel votum. 4. nu. 4. Maior. in 4. d. 3. q. 4. verſic. dubitatur, qui vouere poſſunt. Primũ, quia humana fragilitate, & religioſæ vitæ oneribus bene perſpectis, & cõſideratis nulla poſſit addi nota obligatio ſine periculo, & damno eorũ, ad quæ facienda, regularis obſeruantia Monachum adſtringit. Deinde, quia Religionis votũ eſt eius cõſtitutio, vt illud omnia alia reparata commutetur, iuxta id, quod habetur in cap Scripturæ, de voto, & voti redempt. Secũda opinio affirmat, licere Monacho vota facere abſque, vllius cõſenſu: dummodo vouentis animus nõ ſit prohibita pro tale eius Abbatis voluntate, aut ei eius incõmodo. Ita ex S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 8. ad 3. & ad 4. colligũt Caiet 2. 2. q. 88. art. 8. Sot. lib 7. de iu. 1. q. 3 art. 1. dub 2. Silu. votũ 3. q. 1. Palud 4. d. 38. q. 4. art. 2. cõcluſ. 6. Hæc opinio magis cũ ipſa ratione cõgruit, quo niã huiuſmodi votis ſubeſt tacita conditio, ſi nimirũ Abbati placuerit. Sic etiã opinatur Nauar. in Man. c. 12. nu. 67.

Quinto quæritur, An Monachorum Vota ſine Abbatis expreſſo, vel tacito conſenſu facta, rata, & firma ſint. Et quæſtio intelligitur de ijs votis, quæ ſine regulari inſtituti detrimento perſolui queunt. Richardus, Angelus, Roſella, & maior locis citatis, negant ea vota vllius eſſe momenti propterea argumenta, quæ paulo ante propoſui. Paludanus vero, Silueſter, Caietanus, Sotus, & Nauarrus ſupra citati affirmant eam vim habere, quouſque Abbas ea irrita fecerit: quæ ſententia mihi verior apparet: dummodo vouens non habeat in animo contra Abbatis voluntatem, aut aut Regulæ obſeruationem venire.

Sexto quæritur, Num Monachus, qui quippiã ſine Abbatis conſenſu vouit, Votum debeat Abbati aperire, vt iure id perſoluere queat? Reſpondeo, ſi quippiam vouerit ex numero eorum, quæ Regulæ, Conſtitutioneſue prohibent, debet Abbatẽ de voto certiorẽ facere niſi probabiliter crediderit eum illud acceptum, ac ratum habiturũ: & tunc iure poteſt, quod vouit exequi alioqui minimè: quonium huiuſmodi voto tacita conditio ſubeſt, ſi Abbati placuerit. Si verò vouerit aliquid eorum, quæ nec Regulis, nec Conſtitutionibus, nec vlli præcepto aduerſantur, nulla lege iureſte cogitur id Abbati patefacere: & proinde debet votũ implere, cum poteſt, quouſque illud Abbas reſcindat, & irritum reddat. Sic Caiet. & Sotus locis ſupra citatis.

Septimò quæritur, An Abbates, & cæteri Religionum Præfecti quippiam vouere queant? Reſpondeo, nihil eos poſſe vouere, quod eorum munus impediat. cap. Abbates. 18. q. 2. dicitur: Abbates pro humilitate Religionis in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant. Alia verò vota, quæ niſi hil obſtant eorum publicæ functioni, & adminiſtrationi ſuſcipere poſſunt. Quòd ſi de aliqua re dubitetur, interturbet necne eorum munus, peti debet eorum, quorum ſunt ſubiecti, conſenſus. Olim iure communi Abbates in Epiſcopum poteſtate erant, vt conſtat ex cap. Abbates, cap. Abbas, in capit. Monaſteria. 18. q. 2. nunc verò Romani Pontificis beneficio ab Epiſcoporum iuriſdictione, & poteſtate liberi, ſolutique ſunt.

Octauò quæritur, An ſeruis liceat aliquid Deo pollicẽti? Reſpondeo nihil poſſe, quod debitum domino obſequium, vel ex toto vel ex parte perturbet, vel impediat. Et quoniã quicquid ſeruus habet, domini eſt, ſiue ad perſonã, ſiue ad operas, ſiue ad res pertineat: ideo nec reale votum emittere poteſt. L. Si quis rem ff. de polliciẽt. dicitur: Seruus ſine auctoritate domini, voto non obligatur. Idem colligitur ex c. Si quis ſeruum. 17. q. 4. Poſſet verò ſeruus cætera vouere, quæ nihil prorſus domino incommodant. Verbi gratia, preces caſtitatem; & id genus alia. Innocentius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, Abbas in cap. Scripturæ, de voto, & voti redemp. Theologi Palud. Caiet. Sotus cũ S. Thoma in 2. 2. q. 88. ar. 8. Silueſt. Angel. Roſel. locis ſupra citatis.

Nonò quæritur, An filiofamilias fas ſit, aliquid vouere Reſpondeo, nihil vouere poſſe eorum, quę debitam domus. & familiæ adminiſtrationem impediunt: cætera verò poſſe. Vnum tamen eſt ſimplex Religionis votum, quod libere poteſt facere etiam ante pubertatis annos: pater tamen habet ius irritum illud faciendi. Vnde animaduertendum eſt impuberes, ſolemne Religionis votũ, etiamſi fuerint rationi cõpotes, ac doli capaces, emittere non poſſe c. 1. de Regularib. in 6. vbi ei, qui ante decimũ quartũ ætatis annũ exactum Religionis inſtitutum ſolemni profeſſione ſuſcepere: libera facultas datur ad ſeculum redeundi quod idem prius in c. Ad noſtra de Regul. fuetar cõſtitutũ. Poteſt enim ius Canonicũ eiuſmodi vota irrita reddere, ne adoleſcentes in ea ætate temere, & inconſideratè Monaſticã vitam arripiant, Scire autem oportet ante Conciliũ Tridentinũ iure antiquo poſt decimum quartum annum expletum, iuuenes Religioſorum inſtituta potuiſſe ſolemni voto profiteri: poſtea verò decimus ſextus annus completus ab eodem Concilio Seſſ. 25. c. 15. de regularib. requiritur ad profeſſionem emittendam: alioqui nulla eſt Religionis profeſſio: impuberes tamẽ ſimplex Religionis votum facere poſſunt, ac cætera perſonnalia vota, quæ patris poteſtati non derogant ſi doli capaces, & mentis compotes ſint. S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 8. & cæteri Theologi, & Summiſtæ ſupra citati.

Decimòquæritur, An liceat vxori ſine viri conſenſu aliquid vouere: Reſpondeo ex Auguſtino in quæſtionibus ſuper Numeros (vt refertur c. Noluit, &c. Manifeſtum. 33, q. 5.) non poſſe votum abſtinentiæ facere: & proinde nullum aliud ſi debita, ac neceſſaria coniugij obſequia, & onera impediat, ac turbet. Hoc igitur ita eſt intelligendum, vt quæ maritum offendunt, vel eius auctoritati, & poteſtati aliqua ex parte officiunt, vota rata non ſint ſine expreſſo, aut tacito eius conſenſu: quæ verò nihil viro nocent, vim, & locum habent, nec poſſunt ab illo diſſolui. Gloſſa in ea. Manifeſtum. 33 q. 5. communi conſenſu recepta. Si roges an contrà vir ſine vxoris conſenſu vouere aliquid poſſit? Innocentius, Andreas, Antonius Butrius in c. Scripturæ, de voto, & voti, redempt. aiunt non poſſe, quia vir, & vxor ſunt pares. Sed verius eſt, quod Hoſtien, & Abb. in c. Scripturæ, de vot. & voti redẽpt. & Gloſ. in c. Manifeſtũ. 33. q. 5. tradiderunt, cum poſſe, quoniã vir eſt caput mulieris. 1. Cor. 11. & c. Cum c. 33. q. 5. licet ſint pares coniuges in petendo, & reddendo debito, vt dicitur in c. Gaudemus. de diuortijs.

Quando, & quomodo Vota poſint irrita reddi.

CAP. XVII.

PRimò quæritur, Quot modis vota diſſoluuntur. ſiue quot modis quis à voto ſoluatur: Reſpõdeo: multis, vt docent Sot. li 7. de iuſt. q. 4 a. 2. Sil. votũ 4. q. 1. Ang. votũ 2. & 4. Nau. in Man. ca. 12. nu. 63. Roſel. votũ. 5. Ricar. in 4. d. 38. a. 4. q. 1. Primo, abſolutione. Secũdò, commutatione. Tertiò redemptione. Quartò, relaxatione explico ſingulos breuiter. Tunc voti vinculo quis abſoluitur, quando Eccleſiaſtici Superioris auctoritate voto libertur. Votũ verò cõmutatur, quando eadẽ auctoritate obligatio, ſiue materia voti in aliam materia transfertur: Vt ſi peregrinationẽ voueris, quã Epiſcopus in ieiunia, & eleemoſynas cõmutet. Votũ verò redimitur, cũ eius obligatio pecunia loco eleemoſynę data cõpenſatur. Redẽptio enim voti nihil aliud eſt, niſi peculiaris quædã eius, videlicet in pecuniã cõmutatio. Commutatio enim ſit in quamlibet rem: redemptio verò non niſi de pecunia. Portò votũ irritũ ſit, ſiue vt Canonici iuris interpretes, & Theologi loquuntur, irritatur, quãdo Superioris etiam ciuilem, ſiue profanam poteſtatem habẽtis auctoritate omnino voti vinculum tollitur: aut quando non impleta, qua factum eſt, cõditione, expreſſa, vel tacita, finitur, & ceſſat eius obligatio. Ex dictis perſpicitur, quid interſit, inter hæc videlicet irritum votum facere, commutare redimere, relaxare, de qua re Sotus, Siluester Angelus Nauarrus citatis.

Secundò quæritur, An vota facta antequam ij, qui vouerant, eſſent in cura, & poteſtate alterius, irrita fieri queant ab eo, in cuius poteſtatem deuenere. Vt puta, an votũ vxoris factum ante coniugium, & votum ſerui, quod ante ſeruitẽ fecerat, & votũ Monachi, quod ante ingreſſum Religionem ſuſceperat, maritus, dominus, aut Abbas, poſſint diſſoluere? Inrer omnes conuenit, poſſe huiuſmodi vota irrita fieri, ſi aliqua ex parte officiant ei, in cuius poteſtate, & cura ſunt ij, qui vouerant, conſtituti. Vt apperte colligitur ex c. Noluit 33. q. 5. & docent Richar. Paludanus, Aſtenſis, & inter Pontificij iuris Doctores Innoc. Hoſt. Ioan. And. Abbas, quos citant Sil. votum 4. quæſt. 1. Ang. votum 2. nu. 11. Nau. c. 12. nu. 65. verſic interrogatus autem.

Tota igitur præſens quæſt. eſt de iis votis, quæ Deo ante nuncupauerant, & nunc nihil domino, aut marito, aut Abbati nocent: de quibus prędicti auctores nihil expreſsè meminerunt. Videtur quibuſdam, ea poſſe diſſolui, quoniam ij auctores generaliter concedunt poſſe omnia relaxari. Et ratio id videtur efficere quia eſt voluntas eorũ qui vouerant, dum vota facerent, alteri ſubiecta non erat, modo tamẽ ſubijcitur. Mihi videtur diſtinguẽdum. Nam in primis, aut vota ſunt Monachi, aut ſerui, vel vxoris, vel alterius. Vota Monachi omnia, quæ fecit antequam Monachus eſſet, in votum Religionis perpetuum ipſo iure commutantur, vt infra clarius apparebit. At verò vota aute ſeruitutem, vel coniugium facta, ſi domini, vel mariti debitis obſequiis aliqua ex parte ſint incommoda, diſſolui poſſunt: cætera non item: quia, vt ſtatim dicemus, non omnia vota ſerui, vel vxoris poteſt dominus, aut maritus irrita facere.

Tertiò quæritur, Penes quos ſit poteſtas diſſoluendi. hoc eſt, irrita faciendi vota: Reſpondeo cum Soto lib. 7. de iuſti. quæſt. 3. artic. 1. Sil. votum 4. quæſt. 1. Angel. votum 2. num 11. Nauar. c. 12. num. 55. in Manuali, eſſe penes eos, quorum poteſtati, curæ adminiſtrationi, & gubernationi rei domeſticæ, & familiaris ſubiecti ſunt, qui Deo vota nuncupant: è quibus ſunt dominus, pater, tutor, curator, maritus, Abbas, cõparatione, ſeruorũ, filiorũ familias, pupillorũ, minorũ, vxorũ, & Monachorũ. Ex quo intelligitur, eiuſmodi auctoritatem non eſſe Eccleſiaſticam, aut ſpiritualem, ſed ciuilem & profanam. Deinde hanc poteſtatem non ex iure Canonicõ, ſed ex iure naturali deceudere, quoniam rota in gubernatione, & adminiſtratione rei domeſticę, & familiaris innititur, aut in poteſtate, qua quidam non ſui, ſed alieni iuris eſſe, dicuntur, cuiuſmodi ſunt ſeruus, & filiæ familias. Vnde fit, vt hæc poteſtas vota irrita faciendi ſit etiã penes gentes à Chriſti fide, & religione alienas. Poſtremò conſtat, hoc ius pertinere ad Superioris poteſtatem ratione rei & materiæ voto promiſſæ: quæ cum Superioris poteſtati aliqua ex parte noceat, ipſi ſubiicitur: & proinde votum

Universidad de Deusto
Biblioteca

locum, & vim non habet, nisi ratum id habeat. Hinc etiam efficitur, vt penes Episcopũ non sit talis auctoritas rescindendi uota eorum, quorum spiritualis cura est ipsi cõmissa: nõ enim domsticã eorũ adminestrationẽ, & curam gerit.

Sic etiam Caiet. 2. 2. q. 88. a. 12. & Nauar. in Mãu. c. 12. n. 76. & S. Th. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2.

Quæres, an saltem Romanus Pontifex auctoritatem habeat reddendi irrita, & dissoluendi vota laicorum, seu hominum secularium? Respondet Sotus loco citato, non habere, quia eius cura non est domestica adminstratio, & gubernatio personarum. Deinde, quæres, an saltem Clericorum, Monachorum, & Religiosorum possit vo ta rescindere? Sotus id videtur concedere, lib. 7. de iust. q. 3. a 1. Sed distinguere oportet. Aut enim sunt vota clericorum, qui nullius religionis solẽni professione adstringũtur: aut sunt vota Monachorum, vel aliorum Religiosorũ. Si vota sunt Clericorũ, qui ab omni religionis instituto, & vinculo liberi, & soluti sunt, quamuis in ea plenam potestatẽ simpliciter habere non videatur: at si clericus vouerit aliquid, quod ad gubernationẽ Ecclesiarũ, Beneficiorũ, & retũ Ecclesiasticarũ pertineat, videtur id votũ posse irritũ facere: tũm quia tacita cõditione videtur factum, ea nimirũ si Romano Põtifici placuerit: tũm quia aliqua ex parte eius supremæ potestati obest. At in cæteris votis, quæ ad preces, ieiunia, vel eleemosynas pertinẽt, nõ videtur Romanꝰ Põtifex talẽ potestatẽ habere: licẽt ea possit redimere, & cõmutare, & eorũ vinculo ligatos absoluere iustis de causis.

Monachorum verò, & Religiosorum vota iuxta Caiet. in 2. 2. q. 88. a. 12. & Nauarri in c. 12. n. 76. in Manua, sentẽtiam, potest dissoluere, & irrita reddere, quia hæc vota nõ magis videntur esse subiecta Religionum Præfectis, quàm Romano Pontifici. Ergo sicut illi possunt, potest potiori iure, & ratione Pontifex: nam tacita conditione videntur facta, si ipsi videlicet grata, acceptaque sint. Existimo ea omnia posse libere relaxare, quæ possunt Religionũ Præfecti, & alia multa, quæ nec ipsi Præfecti queunt. Ex dictis perspicitur, posse eam fœminam, quæ cæteris sanctimonialibus præest, earum vota dissoluere, quæ bonæ totius familiæ gubernationi incommodant. Si quæras, an ij, qui vice aliorum Superiorum funguntur, habeant auctoritatem irrita faciendi vota eorum, qui sunt in cura, & potestate Superiorum: videlicet ea subditorum vota, quæ possent rescindere Superiores, si adessent. Respondeo posse, si illam vicariam iutisdictionem habeant auctoritate legis, canonis, vel constitutionis, vel auctoritate Principis, aut alicuius alterius legitimi Superioris, vel auctoritate ipsius Superioris, cuius vice funguntur, dũmodo ab eo demadatam iurisdictionẽ habeant generalem ad omnes causas, & negotia, non contractam, & restrictam ad certas causas.

Quartò quæritur, An vota auctoritate legitima semel irrita effecta reuiuiscant postea, cum ij, qui vouerant, a potestate, & gubernatione alterius eximuntur? Senfit Innocentius in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. filiorũ familias vota impleri, & reddi debere potestate patria soluta. Idẽ fortasis dixisset de votis vxorũ, seruorũ, & Monachorũ. Cui sententiæ adstipulantur Hostiensis, Ioan. Andr. Anton. Butr. ibidem, & Rosel. in verbo, Votũ. 2. nu. 7. & n. 13. vt testatur Siluest. votũ 4. q. 2. Abbas verò in c. Scripturæ, citato, ait, se de hac sententia Innocẽtii dubitare ob ea, quæ dicuntur in c. Quidam, &c. Placet, de conuert. cõiug. vbi, si vir est in Religionẽ ingressus eõtradicente, vel ignoráte vxore, ea repetẽte, cogitur egredi, nec, mortua vxore, ad regrediendũ in Religionẽ compellitur, quoniã quo tẽpore nõ poterat, in eam fuerat ingressus. Ergo idem, inquit Abbas, iuris est in filio. Theolog. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. versic. Vota subditorũ, Sot. lib. 7. de iust. q 3. art. 1. versic. Aliud post dubiũ, sequitur, Siluest. vorum 4. q. 2. Angel votũ 2. q. 13. Nauar. in Man. c. 12. n. 66. ex Palud. 4. d. 38. q. 4. Innocẽtij sentẽtiam refutant, eo quod obligationes extinctæ non redeant, nisi renouentur. Mam in L. Cum ex causa C. de remissione pignoris dicitur: Obligatio semel extincta instaurari non potest. Item: Mortua non reuiuiscunt per naturam. Rosella Innocentium defendit, quoniam ait vota non fuisse extincta, sed suspensa, & quasi lopita: nec enim Innocentius ignorabat semel sublatas, & rescisas obligationes non redire. Profecto Innocentius nunquam docuit uota semel irrita facta reuiuiscere, sed solùm vota filiorum familias patria potestate soluta impleri, ac reddi debere: nam eo quod facta sunt absolutè, & simpliciter, censentur implenda ad tempus, in quo filij familias erunt, sui iuris, & interim viuente patre suspensa. Vt Innocentij sententia intelligatur scire oportet, eos, qui sunt in potestate aliorum, posse vota facere tripliciter: Primo, ita vt vota ipsa expresse referantur ad tempus, in quo erunt sui iuris ij, qui vouent. & hæc vota non semper possunt irrita facere Superiores, vt dicam inferius. Secundo modo, ita vt se-

A ferantur expresse ad tẽpus, in quo ij, qui vouent, nõ sui, sed alieni iuris sunt: & hæc vota, si irrita faciant superiores, nõ qua postea reuiuiscunt: nec Innocentius hoc negauit. Tertiò fieri vota possunt absolutè, & simpliciter, ita vt nec referantur ad tẽpus, in quo erunt sui iuris, qui vouent, nec ad tempus, in quo non sunt sui iuris: & hæc nota si Superior irrita faciat, inquit Innocentius, id locum habet in ea parte, qua potest, non in alia, hoc est, facit irrita toto tempore, quo ipse habet in potestate sua eum, qui vouet, non tamen eo tempore, quo qui vouet, ab ipsius potestate solutus, ac liber erit. Primum enim potest, secundum non item. Hæc est sententia Innocentij, quam nihilominus ex teri, quos supra nominati Auctores, meritò reliquere.

Quintò quæritur, An ad votum rescindendum, iusta causa requiratur, an verò sola voluntas sufficiat eius, qui ad id habet potestatẽ. Non quæritur hic, An si superior absque causa votum irritum reddat, valeat id, quod facit: nam, cõuenit inter omnes, valere: sed solùm quæritur, an peccet. Sũt, qui putent, oportere iustam aliquã causam subesse, alioqui erit opus otiosum. Sed verius est, quod tũm Canonici iuris periti, tũm Theologi, & Summistæ docuerũt, nullã causa requiri, vt ipsa voti relaxatio sine peccato fiat, quoniã vota facta sunt ea tacita cõditione, si ea Superiori placuerint. Præterea in hoc potestas rescindendi vota, distinguitur à potestate absoluendi: quod votorũ absolutio, vt per Superiorẽ absque peccato fiat, causam iustã, ac debitam postulat, vt postea dicemus, at voti abrogatio nõ item. Postremo, quia Superior ideo potest votũ subditi irritum facere, quia est votum in materia, & re ipsi subiecta, & quæ ei incommodat, & nocet, ergo suo iure vti potest. Nec obstat, quod dicitur otiosum esse opus, si Superior votum irritum facit absque causa: nam aliud est votum otiosè Superiorem rescindere, aliud sine causa iusta, sola voluntate rescindere. Non enim in præsentia quæ dirimat, sed an peccet, si votum irritum faciat nutu, & arbitratu suo absque alia iusta causa? Et dicimus, non peccare, quoniam suo iure vtitur. Ita Siluester votum 4. q. 2. versic. 6. Inno. 10. And. Host. secutus, Angelus vorum 2. num. 10. Paludanus 4. dist. 38. q. 4. ar. 2.

Sextò quæritur, An qui habet potestatem dissoluendi vota alicuius sibi subiecti, si ea semel rata, & accepta habeat, possit postea nutu suo absque vlla alia iusta causa, ea dẽrescindere. Respondeo, iustam aliquando posse causam accidere, vt postea dissoluat pro occasionibus nouis oblatis. Si verò semel relaxata fuerint, & irrita facta, siue causa iusta, siue absque illa, ratũ, & firmũ est, quod fit, & nihil peccat is, qui vouit promissa non præstans. Ita Siluester, Angelus, Paludanus, Caietanus locis supra citatis. Ita etiam Canonici iuris Doctores, Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, & Abbas locis item supra relatis.

Quæres, An peccet Superior, cum votum subditi irritũ facit sine causa, postquam illud votũ ratũ habuit? Respõdeo, cum Siluestro votũ 4. q. 2. verficulo 6. Nauarro c. 12. sui Manualis nu. 61. eum peccare, quia postquam votũ semel ratum habuit, non debet illud sine causa rescindere. Item, postquam subdito facultatem dedit, qua votum fecit, non debet absque causa eam facultatem reuocare.

Septimò quæritur de Voris filiorũ familias, An omnia Vota filiorũ familias possit pater irrita reddere? Respondeo in hunc modum: Si Vota videlicet personalia Religionis, aut Castitatis simpliciter facta à filio, sint ante decimum quartum annum, aut à filia ante duodecimũ, omnia possunt à patre dissolui, vt cõstat ex capit. 1. de Regularibus in 6 & cap. Ad nostrã, de Regularibꝰ: & colligi potest ex cap. Si annũ, de iudicijs in 6. Post id temporis verò distinguendũ est: Aut vota filij nihil iuris, potestati, & domesticæ gubernationi patris officiunt, & hæc Vota nequeunt a patre rescindi, qualia sunt vota Religionis, Castitatis, Sacrorum Ordinũ suscipiendorum, certarum precũ recitandarum, certi denique facinoris, siue peccati euitandi: Aut aliqua ex parte potestati patris incommodant, & ea vota potest iure dissoluere, veluti si filius familias uouerat eleemosynas, abstinentias, ieiunia, peregrinationes.

Communis quoque omnium Auctorum sententia est, penes tutorem esse potestatem irrita faciendi voti pupilli: & penes Curatorem ius esse rescindendi vota realia, non personalia minoris: nam sicut filius familias refertur ad patrem, in cuius patria potestate est, sic pupillus ante decimum quartum annum refertur ad tutorem, quando patrem non habet. At minor refertur ad curatorem post decimum quartum annum, vsque ad vigesimum quintum annum: in quo tempore curator solum potest irrita facere vota realia minoris, non personalia: cum tamen tutor ante decimum quartum annum ius habeat rescindendi vo-

ta pupilli

ta pupilli realia, & personalia: quia filius familias ante e um A
ætatis annum plenum rationis iudicium ad faciendum votum habere non creditur.

Animaduertendum tamen est filiosfamilias aliquando bona castrensia, vel quasi castrensia possidere, quorum bonorum dominium, & vsus penes ipsos est, quare sicut ex iis bonis potest filius familias suo iure aliquid in pauperum vsus impendere, ita etiam vouere, aliquid datorum ex eis. Sed quid? si filius familias simplex Religionis votũ, vel aliud quolibet personale fecerit ante decimum quartum annum, & illud votum pater ante id temporis nequaquam rescindit, an postea illud dissoluere iure possit? Pono exemplum: Filius familias vouit Castitatem, vel in Religionem ingressum, cum duodecimum ageret annum: nunc verò annum agit decimum octauum. Quæritur, an penes patrem sit potestas votum illud irritum faciendi: Duæ sunt opiniones: Vna negat, quam tenuit Sotus in libro 7. de iustitia quæstion. 3. articul. 1. Altera affirmat, quam probauit Caietanus 2. 2. quæstion 189. artic. 5. cui sententiæ subscripsit Nauarrus capitul. 12. siri Manualis, num. 71. & ego etiam ipse libentius subscribo. Sed sciendum est, vt bene etiam Caietanus, & Nauarrus annotarunt: si filius familias post elapsum decimumquartum annum votum antea factum denuo confirmauerit, illud nequaquam posse à patre irritum reddi, quoniam perinde est, ac si filius post decimumquartum voueret annum. Neque verò filius votũ denuo confirmasse, censetur ex hoc, quod centies, aut milies credẽs suum votum valuisse, in animum induxerat, & decernat illud tanquam ratum, & acceptum exoluere hoc enim non est votum denuo confirmare, eo quòd per ignorantiam voto consensit, ratus id vim habuisse. cum primum fecerat. Denuo igitur votum confirmare dicitur, cum illud redintegrat, ac repetit, tunc enim voto nouum consensum acccommodat.

Quæres, an idem iuris sit de seruo? Fingamus enim seruum, dum est in potestate domini, quippiam vouere, cuius votum nunquam dominus dissoluit: finge quoque postea seruum domini potestate soluetum, sui iuris esse factum. Quæritur, an penes dominum sit potestas eiusmodi votum dirimendi? Sotus rẽ iuris domino concedit in votũ serui, quod patri in votũ filij, ex quo deduxit suam sententiã, patrem scilicet non posse votum filij rescindere factum ante decimumquartum annum, postquam filius id ætatis excesserit: Quia dominus, inquit, non potest votum serui in seruitute factum dissoluere postquam is effectus est liber. Sed alijs hæc opinio Soti ex parte non placet: & meritò: pater enim in vniuersum potest filij vota Religionis ante decimumquartum annum irrita facere: at dominus non omnia potest serui vota dissoluere, sed ea dumtaxat, quæ aliqua in parte ipsius serui operas & debitum, ac necessarium obsequium impediunt. Iura itẽ patri concesserunt, vt omnia personalia, & realia vota filij ante decimumquartũ annum relaxet, ac dirimat, si velit: quia ante dictam ætatem, filiorum voluntas imperfecta censetur, vtpote pleno rationis iudicio, & deliberatione carens: vt vota seruorum non ita rescindit dominus, quod eorum voluntas imperfecta iudicetur, sed quod eorum actiones, operæ, obsequia, res, & bona domino debeantur. Ex quo efficitur vt filij vota Religionis ante decimumquartum annum necdum a parte relaxata, possit pater dissoluere postquam filius eam ætatẽ excessit, quia voluntas, qua ea facta sunt, imperfecta fuit, & proinde patris potestati subiecta, nisi noua post eã ætatẽ filij voluntas, quæ in iure perfecta censetur, accesserit.

Quæres deinde, an post Concilium Tridentinum, in quo, tempus solemnem Religionis professionem emittendi, protractum est ad annum decimum sextum Sessio 25. c. 19. de Regularib. eo ipso prorogatum sit quoque tempus patriæ potestatis, & iuris in vota filiorum, ita vt pateat ius habeat omnia eorum vota, si Religionis fuerint, rescindendi ante decimum sextum annum? Respondeo, minimè, quoniam Concilium tantummodo professionis tempus ad decimum sextum annum extendit: In cæteris Religionis votis simplicibus, ius commune non corrigit.

Quæres insuper. An mortuo patre iure mater filij vota Religionis ante decimumquartum annum relaxet? Respondeo, nequaquam, quatenus mater est, quoniam mater patriã potestatẽ in filios non habet, filius enim post patris obitũ sui iuris effectꝰ est, quod si mater filiorũ sit tutrix, id poterit iure tutricis, nõ matris. Ita vt patria potestas in vota filij post eius obitum, in tutorem, non in matrem tranferit.

Octauò quæritur, An si filius ante decimumquartum annum vota Religionis, vel alia personalia fecerit animo, & voluntate sese Deo obligandi, eaque persoluendi, postquam eam ætatem excesserit, possit pater ea vota dissoluere. Quod perinde est, ac si quæreretur, an vota personalia, quæ filius familias ante decimum quartum annum fecit & ea refert ad tempus, in quo sui iuris erit, possit pater irrita facere. Quidam negant, eo quòd huiusmodi votorum solutio referatur ad tempus, quod filij erunt extra annum decimumquartum: & hanc putant Innocentij, Hostiensis, Ioannis Andreæ, & Abbatis fuisse sententiam in c. Scripturæ de voto, & voti redempt. Alij verò affirmant, posse ea vota irrita fieri, auctoritate patris, siue tutoris, quia filiorum voluntas, dum vouent, est patriæ potestati subiecta tanquam imperfecta: quoniam Canones, leges, & iura filios familias nondum puberes iudicant pleno rationis vsu carere. Idem iuris est de votis realibus, quæ faciunt filij impuberes, & ea referunt ad tempus, in quo sui iuris erunt omni potestate patria soluti. Quæ sententia verior aliis videtur. Ita sentit Siluest. relig. 2. quæ sbo 1. v. versic. Sed si impubes & citat Rainer. Astensem, & alios. Idem dicit, votum 4. q. 2. versꝰ 5. Nam iura, inquiunt hunc potestatem patri ante decimum quartum annum concedunt quòd ante id tẽpus filiorum voluntas imperfecta meritò iudicatur. Vnde parum refert, si filij, dum vota voti solutionem in tempus libertatis plenæ, ac perfectæ reijciant: Satis enim est, si eorum vota, eo quòd ex imperfecta voluntate facta esse iure creduntur fiat patris potestati subiecta. Nec illi tamen concedunt, idem iuris esse in votis seruorum, vxorum, vel Monachorum, qui dum vouent, vota sua persoluenda in tempus, quæ libertatis, & iuris coniciunt, ac referunt. Innocentium autem, Hostiensem, Ioan. Andr. & Abbatẽ hoc solùm voluisse testantur, licere filijs sine consensu patrum; ita vouere, non tamen negasse, ea posse patria potestate dirimi, ac rescindi. Mihi hæc sententia probatur, nam meritò iura censent, filios ante decimum quartum annum, & filias ante duodecimum annum plena animi deliberatione vota non facere: & ideo voluerunt, vt eorum vota intra huiusmodi ætatem possent irrita fieri auctoritate patris. Si quæras, an possit pater, aut curator irrita facere vota realia, quæ filius, siue minor vouendo refert ad tempus, in quo erit sui iuris, si filius, aut minor excesserit, dum vouerit, pubertatis annos. Respondeo, non posse, quia huiusmodo vota fiunt ex plena animi deliberatione, & referuntur ad tempus, in quo filij erunt extra potestatem patris, siue curatoris: nec iura concedunt hanc auctoritatem patri, vel curatori.

Nonò quæritur de votis seruorum, An Dominus possit in vniuersũ omnia serui vota dissoluere, Sotus loco citato id videtur concedere, Sed cõmuni Canonici iuris interpretum, & Summistarũ sententia comprobatum est, ea tantum vota dominũ posse rescindere, quæ iuri, ac potestati ipsius aliqua in parte officiũt, & obsunt. Serui enim opera, ars, industria, labor, & res vniuersæ in bonis domi numerantur. Hæc sententia colligitur ex Innoc. Hostiensi, Ioan. Andr. & Abbat. in c. Scripturæ, citato: eam verò habent expresse Angelus, Siluester, & Caietanus. Rosella locis supra citatis.

Decimò quæritur, An dominus possit serui votum dissoluere quod fecerat antequam in eius potestatem deueniret? Respondeo, Innoc. Hostiensem, Ioan. Andr. & Abbatem in c. Scripturæ innuere, eum posse, si dominus incommodet: alioqui, minimè. Ratio vtriusque est, quia dominus habet potestatẽ relaxandi vota serui in seruitute facta, si ipsius potestati nocent, cætera verò non item: Ergo habet quoque potestatem ea vota dirimendi, quæ ante seruitutem sunt facta, si ei sint incommoda, alia verò minimè.

Vndecimò quæritur, An dominus ius habeat dissoluendi vota serui, quæ seruus ipse ad tempus suæ libertatis, & iuris persoluenda promittit? Ex dictis Innocentij, Hostiensis, Andreæ, & Abbatis loco citato, deduci videtur, non habere quoniam eorum votorum solutio ad tempus libertatis confertur: & proinde nihil domino obstant. Et ita mihi hoc magis probatur quoniam, vt ex paulo ante dictis colligitur, dominus nequit serui vota rescindere nisi quæ sibi aliquid afferunt incommodi. Sed quid si seruus votum faciat, ad tempus libertatis suæ, & ad tempus quoque seruitutis persoluendum, an dominus possit ipsum facere? Respondet Siluest. votum 4. quæst. 2. dicto 5. posse, quod colligi à simili ex cap. Placet, de conuer. coniugat. idem confirmari potest ex cap. Quidam. eod. tit. vbi habetur responsum pontificium de quodam coniuge, qui in vita vxore religionem susceperat, & ea mortua superstes erat: rogatus Pontifex, an vi voti facti contux superstes ad religionem redire deberet, respondet ad id faciendum vi voti non compelli: quamuis coniugale debitum exigere nequeat: quoniam votum, iuquit, quo est religionem professus, non valuit: & ideo vxor maritum suum iure repetiuit, & religionis votũ irritũ fuit. Et ideo vxore mortua votũ religionis nõ reuiuiscit. Ergo pari ratione votũ serui auctoritate

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitima domini irritum factũ redire amplius non potest. Mihi tamen hæc sententia Siluestri non placet: & vtor simili argumento: si vir religionẽ vouisset, & votum suum retulisset ad tẽpus, quo defuncta vxore superstes esset, vim profecto votum habuisset, nec potuisset vxoris potestate dissolui, quia mihil vxori nocuisset: ergo si seruus faciat votũ, & illud conferat ad tẽpus, quo erit sui iuris, auctoritate domini dissolui nõ potest. Quare dicendũ puto. Seruũ tripliciter vouere posse: aut enim refert votũ ad tẽpus, in quo erit sui iuris, & hoc votum dominus irritum facere nequit: aut refert expresse ad vtrũque tempus, videlicet libertatis, & seruitutis: & hoc potest dominus ea parte, qua sibi nocet, dissoluere, ex altera parte non item, aut non refert ad vllum tempus expresse: & hoc potest simpliciter domini auctoritate dissolui, nec amplius reuiuiscet.

Duodecimò quæritur de votis vxorum, An penes virum sit potestas omnia vxoris vota dissoluendi? Totus loco citato, etiam videtur asserere, tale ius penes eum esse. Sed communis Pontificij iuris Doctorum, & Summistarum opinio negat marito id iuris esse, hoc enim insinuant Innocẽtius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas, Angelus, Siluester: è Theologis verò Richardus, Paludanus, Caietanus locis supra citatis. Vir igitur ea dumtaxat legitime vxoris vota dissoluit, quæ sibi obsunt, & incommodant, vel bonam domus, & familiæ administrationem impediũt: vt si vxor voueat peregrinationes, abstinentias, ieiunia, potest vir hæc vota dissoluere: cætera verò non item, cuiusmodi sunt vota recitandi preces aliquas, largiendi eleemosynas ex ijs bonis, quorum habet liberam potestatem, & administrationem: aut si votũ fecisset vxor, non mentiendi, nõ peierãdi, nou dicendi falsum testimonium, vim habuisset, nec potuisset maritus votũ huiusmodi irritũ facere. Decimotertiò quæritur, An è contrario possit vxor viri vota relaxare? Innocentius in cap. Scripturæ, citato, innuit posse, ita dicens: Sicut vxor nihil potest sine viri consensu vouere, sic nec vir sine vxoris voluntate, quoniam vir, & vxor pares iudicantur, cap. Gaudemus, de diuortis. Verum contra Innocentium, Hostiensis, & Abbas in eodẽ capite, meritò negãt, id potestatis esse penes vxorem. Nam licet, quod attinet ad coniugale debitũ petendũ, siue reddendũ, sint pares coniuges, in quo locũ haber allatũ ex iure testimoniũ, in ipsa tamen domus, & rei familiaris administratione pares minimè iudicantur. Nam vir caput est mulieris, teste Apostolo 1. Cor. 11. & vt habetur in c. Cum caput. 33. q. 5. Vxor igitur sine consensu viri nequit aliquid polliceri, quod viri potestatem aliqua ex parte impedire, aut perturbare possit. Vir tamen suo iure ieiunia, eleemosynas, abstinentias, petegrinationes, & alia id genus musta iurevouet absque vxoris consensu.

Decimoquartò quæritur, An uir ea uxoris Vota iure dissoluat, quæ uouerat ante coniugium? Respõdeo cũ Innocentio, Hostiẽse, Ioã. Andrea, Abbate, Glossa, Angelo, Siluestro, & Rosella locis supra citatis, ea posse uota dirimere, quæ sibi, & administrationi familiæ, reique domesticæ nocent. Quod facilè deducitur ex cap. Nouit. 33. q. 5. at cætera minimè. Ratio huius est, quoniam sicut post cõiugium facta vota, quæ sibi officiũt, iure dissoluit alia verò nequaquam: sic eodem iure potest rescindere uora vxoris, Deo ante coniugium nuncupata.

Decimoquintò quæritur, An si vxor quippiã vouerit implendũ post solutũ matrimoniũ, possit maritus dissoluere? Respõdeo ex paulo ante dictis, non posse: nã nihil uiri potestatam in administrandã re familiari, & domestica lædit, aut impedit.

Decimo sextò quæritur de uotis Monachorum, num Abbas in vniuersum ea rescindere, ac dirimere queat? Duę sunt opiniones: Prima docet ea tantum posse, quæ eius potestatem, & ad ministrationem aliqua ex parte interturbãt, Vt cum Monachi aliquid pollicentur in ijs, quæ sunt Abbatis potestati subiecta. Sic Caietan. 2. 2. q. 89 ar. 8. Quã sententiã videtur docuisse Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, & Abbas in cap. Scripturæ. de voto, & voti redempt. cũ aiunt, nõ licere Monacho quippiam sine Abbatis cõsensu vouere, quoniam eius voluntas Abbati subijcitur. Secunda opinio generaliter tradit posse Abbatem omnia Monachi vota dissoluere, ideo quòd omnem suam voluntatẽ in Abbatem trasfulerit. Sic Angelus, ver. Votũ. 2. nu. 3 Siluest. votũ. 4. q. 1, dicto. 5. Sot. lib. 7. de iust. q. 5. art Rosel. Votum. 2 n. 14. Nauar in Manuali, cap. 12. nu. 65. qui cum esset antea Caietani sententiam secutus, eam postea reuocauit. Vnde Abbatis potestatem in Monachorũ vota fatentur talem esse, qualem habet patet in omnia filiorũ Vota ante decimum quartum ætatis annum in masculo, aut duodecimũ in puella, sicut iura inquiunt, patri cõcedit plenum ius, eo quòd, eo tempore imperfecta sit filij voluntas, sic etiam Abbas plenam potestatem habet in vota Monachi in fauorem, & gratiam Religionis, qua Monachus se omni voluntate abdicauit. Item, ne Monachus noua sibi onera imponat post susceptum Monasticæ vitę institutum. Atque hæc opinio probabilior mihi videtur.

Decimoseptimò quæritur, An Abbas ius habeat, & auctoritatem dissoluendi vota Monachorum facta ijs in rebus, quæ ad Regulas, & Constitutiones Monastici pertinent iusstituti? Negant quidam, quando Abbas non potest Monachos Regulæ, aut Cõstitutionibus Monastici pertinent iusstituti? Negant quidam, quando Abbas non potest Monachos Regulæ, aut Cõstitutionibus vinculo soluere secus, si possit. Sed vniuersè videtur oppositũ esse probabile, quod alij tradiderunt, eo quòd ex proxima quæstione liquet cum talem potestatem habere. Ratio in promptu est, quoniam licet materia uoti ei subiecta non sit, si neminem possit Regulis, & Constitutionibus soluere, Monachi tamen voluntas ei plene subijcitur, ita vt iure prohibere queat, Monachos se nouis Votorum vinculis obstringere. *Sotus. 7. de Iust. q. 3. art. 2.*

Decimooctauò quæritur, An si Monachus transitum ad arctius Religionis institutum vouerit, liceat Abbati eiusmodi votũ rescindere? Caietanus negat loco citato: negat etiam Nauar. consil. 30. de voto, & voti redempt. nu. 2. & hoc ideo, quia putant Abbatẽ non posse Monachi vota dissoluere ijs in rebus, in quibus ille non est ipsi subiectus, qualis est huius voti materia: nam cuilibet Monacho licet ad arctiorẽ Religionis normã, & regulam commigrare. Licet, de regularib. Immo ipse Cai. hoc argumento vtitur ad suã sententiã comprobandã. Nã si Abbati ius esset dissoluendi vota in his, in quibus ei Monachus minime subijcitur, eidem quoque ius esset votum eiusmodi rescindendi. *Sot. loco citato.*

Mihi tamẽ aliter videtur dicendũ, nẽpe id voti nõ posse ab Abbate relaxari, non quod cætera non possit, sed quia ius canonicũ expressim hoc ab Abbatis potestate exceptũ esse constituit. Nã cõcedit Monachis libertũ transitũ ad seuerius, & durius vitæ Monasticæ institutũ, petito saltem, licèt non obtento Abbatis consensu. cap. Licet. de regularibus. Quòd si Abbati tantum iuris esset, & potestatis, hoc Votum scilicet pro nutu suo relaxandi, gradũ profecto, & transitum ad arctiorem Religionem intercluderet, & spem, ac liberam facultatẽ transeundi præcideret.

Decimononò quæritur, An si Monachus voueat aliquid ad tempus, quo erit extra Abbatis, cui sua est, potestatem, persoluendũ, possit is, in cuius nũc est potestate, dissoluere? Quidã id negant, argumento à simili permoti. Supra enim diximus, nequire dominum, aut maritum vota relaxare serui, vel vxoris tempore libertatis implẽda. Verùm mihi certè magis placet aliorum sententia, afferentiũ nõ idem iuris esse in huiusmodi votis Monachorũ, quod iuris est in votis serui, & vxoris. Et Monachũ in hoc potius filio impuberi comparari: ita vt, sicut iure pater vota filij ante decimũquartũ annum rescindit, etiam si filius iusta, & recta cõscientia ea vouerit post annos pubertatis exoluenda, sic etiam Abbas pari ratione, & iure, Monachi similia vota dissoluat. Pater dissoluit vota filij, quia voluntas filij eo tempore imperfecta cẽsetur. Abbas potest vota Monachi irrita facere, quia voluntas manachi est abbati in omnib⁹ subiecta.

Vigesimò quæritur, An vota Nouitiorum ab Abbate tuta conscientia dissolui, & dirimi queant? Respondet Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 65. non posse: quia Nouitij nondum sunt in Religiosorum sodalitatem cooptati. asserit tamen, Abbatem posse ea vota suspendere toto eo tempore, quo sunt nouitij, nam iusta subest causa, ex qua ad tempus eiusmodi vota differantur. Quæ sententia alijs non omni ex parte probatur: Aut enim, inquiunt, vota Nouitij facta sunt ante ingressum in Religionem, & in hæc nihil iuris, & potestatis Superior habet, quod attinet ad facultatem ea vota irrita reddendi, aut post ingressum: quæ rursus, aut Superioris potestatem aliqua ex parte impediunt, & rescindi, ac dissolui queunt ab Abbate: quoniam Nouitius, dum probatur, Religionis Præfecto subijcitur: aut nihil impediunt, & hæc rescindi non possunt. Item aiunt: Si Nouitius votum fecerit, & illud retulerit ad tempus, quo fui iuris extra Religionem erit in Religiosa vita non perseuerans, irritum reddere Superior non poterit, vt ex dictis facile constat. Ego cum Nauarro dicendum existimo, vota Nouitij in vniuersum, siue personalia sint, siue realia, irrita fieri per Superiorem non posse, quia nullum in ea ius Superior habet: sed vel suspendũtur, & differunt ad tempus, eo quòd dum Nouitius probatur, impleri commodè nequeunt: vel in ipso probationis, & tyrocinij tempore exolui debent, eo quòd nihil Nouitio obesse videãtur Siluester votũ 4. quæstione 7. dicto. 3.

Vigesimoprimo quæritur, An vota, quæ aliquis ante

monasticam vitam susceptam fecerat, hoc est, ante ingressum in Religionem, Abbatis auctoritate dissolui queant? Respondeo dum Nouitius est, ea vota ipso iure, quasi sopita esse, & ad tempus dilata, si vna cum Religionis instituto seruari nequeũt, qualia sunt aliqua vota personalia ieiuniorum, vel peregrinationem: secus impleti debere, qualia sunt aliqua vota realia de eleemosynis in vsus pauperum largiendis. Ita Siluest. votum. 4. quæst 7. versicul Tertium secundum Archiepiscopum. Solemni verò professione Religionis emissa, omnia vota personalia finiuntur, & cessant, quoniam in ipsum Religionis votum perpetuum, communi iure commutantur, c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. vt capite sequenti apparebit.

De Votorum commutatione.

Cap. XVIII.

PRimò quæritur An Superioris potestas, & auctoritas requiratur ad commutandum votum in maius, præstantiúsque bonum: Non vocatur in dubium absolutè, & simpliciter, an in commutatione votorum Superioris auctoritas sit necessaria: nam S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 12. aperte, & clare respõdet in hũc modũ: Votum, est Promissio Deo facta de aliquo, quod sit Deo acceptũ. Quit sit autẽ in aliqua promissione acceptũ, ei, cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. Prælatus autẽ in Ecclesia gerit vicem Dei, & ideo in commutatione, vel dispẽsatione votorum requiritur vt prælati auctoritas, quæ in persona Dei determinet, quid sit Deo acceptum. Hæc Sanctus Thomas: Idem etiam docet Bonauentura in 4. distinct. 38. ar. 2. quæst. 2. Quod ergo quæritur est, an ad commutandum votum in id, quod certò, & euidẽter est præstantius, & maius bonum, requiratur Superioris auctoritas? Duæ sunt opniones: Prima docens quando votum reddi, & seruari potest vnà cum eo, in quod commutatur, requiri eiusmodi auctoritatem, licet certò constet esse maius bonum id, cum quo votum permutatur: nisi illud sit votum Religionis perpetuum: quam sententiam videntur Canonicici iuris interpretes tueri, Innocentius, inquam, Hostiensis, Ioan. Andr. Abbas, Imola, Antonius Butrius, Felinus in c. Peruenit. 2. de iureiurand quos citat. & sequitur Siluester votum 4, quæst. 7. verticul. 2 & idem sensit Goffredus, teste Siluestro: Eorum ratio hæc est, quia si quis vouerit seruiturum se in aliqua hospitali domo, nequit propria auctoritate commutare in aliud votum, quo se Deo obstringat ad seruiendum in alia pauperiori domo, & laboriosiori: aut si voueat certam peregrinationem, nequit permutari cum alia licet religiosori, sanctioriquc: aut si voueat datutum se eleemosynam certis pauperibus, ei non licet permutare eum alia quæ detur egenis maiori inopia pressis. Nec item qui vouit ingressum in laxiorem Religionem, potest sua auctoritate mutare in ingressum ad arctiorem. Deindè, nemo potest in sua causa esse iudex. Item, nemo vtitur iurisdictione in seipsum: at votum sine iurisdictione mutari non potest.

Secunda opinio negat eiusmodi auctoritatẽ requiri, quãdo certò, & euidenter patet maius esse bonũ, in quod votũ commutatur. Sic opinantur Angelus Votũ 4. q. 2. ad finẽ. Sotus lib. 7. de Iustitia q. 4. ar. 3. Caiet. 22. q. 88. 2. 12. & in Summa, Votũ. Couarruuias in c. Quamuis pactũ, de Pact. in 6. d. 1. § 3. n. 4. Maiorin quarto dist. 38. q. 3. verfic. Tertio arguitur. Armilla votũ nu. 14. Nauarrus in Manuali cap. 12. nu. 75. Omnes verò conueniunt, necessariam esse Superioris potestatẽ, & auctoritatẽ quandocũque dubitatur, fit ne maius bonum id, in quod votum commutatur, an secus.

Caput igitur propositæ quæstionis est, quando certò, & euidenter constat esse maius bonum, & quod vna cum voto priori, seruari, & præstari potest. Prædicti Auctores omnino interse dissident. S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 12. Richard. in quarto. Dist. 38. n. 8. q. 1. & Bonau. in 4. d. 38. ar. 2. q. 2. generatim docent, in commutatione voti, Superioris potestatem, & auctoritatem requiri, qua decernatur quid Deo sit acceptum, & gratum. Ad cuius rei maiorem intelligentiã annotandum est, vnum esse maius bonum, quàm alterum, dupliciter: Aut quia est maioris virtutis officium, & opus, aut quia continet alterum, & aliquid eo amplius. Exẽpla pono, precatio ad Deum fusa maius bonum est ieiunio, quoniam est religionis officium, ieiunium verò temperantiæ. Item, eleemosyna cum sit charitatis opus, præstat ieiunio. In his verò propria auctoritate non potest quisque votum commutare: quoniam vnum sit maius alterò, ipsi tamen vouenti non est melius Vouisti ieiunum, vt carnis vo luptates comprimeres: nõ bene illud commutabis in eleemosynas, aut preces. Promisisti te daturum in vsus hospitalis Collegij sex tunicas, dedisti mille nummos aureos, dubitari non potest, quin promissum exolueris, vouisti Deo duos trésve cereos, proculdubio si offeras vnum calicem aureum, vel argenteum, promissum omnino persolueres: & ideo quando maius bonũ ita continet id, quod est minus vt totum partem, vel vt genus speciem, vel quia illud, & aliquid amplius valet, certi iuris est posse quemq; suum votum propria auctoritate commutare, & ita quia in voto, quo quis Religionem profitetur, continetur omne votum, quo quis promittit Deo obsequiũ ad tempus, & continetur pariter aliquid aliud: ideo omne votũ commutatur in votum Religionis perpetuum: & nihil refert, contineat re ipsa vel virtute. Verbi Gratia: Promisisti Deo te daturum certæ Ecclesiæ vnum calicem aureum, dedisti duos calices aureos, votũ implesti, quia qui dat duos calices, dat renera vnũ, quem promisit, & eo plus. Promisisti verò te datutum vnum calicem argenteũ, & dedisti aureũ, votum exolusti, quia dedisti aliquid, quod virtute continet primũ promissum, & aliquid amplius. Promisisti te datutũ duos trésve cereos, dedisti pecuniam, qua emi possunt viginti cerei: aut dedisti vnum calicem argenteum, vel aureũ, votũ persolusti, quia dedisti id, quod continet virtute primum promissum, & eo plus. Quare, vt initio dixi, caput Quæstionis est, An simpliciter quisq; possit suum votũ commutare in id, quòd certò, & euidenter est maius bonũ: tum quia sit vouẽti ad voti finem consequendũ maius bonũ: tũ quia Deo sit gratius. In quo quidem probabiliorẽ iudico secundam sententiã, vtpote Iuri magis congruentẽ. Nam in c. Peruenit, secundo de iure. ex Gregorio habemus: Non propositi, aut promissum infringit, qui in melius illud commutat. vbi nulla fit mẽtio Superioris: at vbi ius non distinguit, nec nos distinguere oportet. Deinde, in c. Scripturę, De voto, & voti redempt. ex Alexandro III. refertur: Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequiũ in perpetuam nosciur Religionis obseruantiam commutare. vbi Pontifex tanquam testimonium ex ipsa rei natura sumptã eam reddit: quia longè maius bonũ est perpetua Religiosi instituti obseruatio, quã temporale obsequiũ, & ex c. Sanè de Regul. constat, votũ de religione laxiori, tutò cõmutari in religionem arctiorẽ. Non est etiã dubiũ, id quod est maius bonũ, esse Deo magis acceptum, & gratũ, ergo votũ in maius bonũ commutatũ, est Deo gratius, & magis acceptũ. Postremò, in c. licet, de Pœn. & remiss. Abbas, Cardinalis, & Ancharanus docent, necessariam esse Superioris auctoritatem, vt qui promisit seruaturũ se ieiunĩ per aliquot dies in pane, & aqua, possit vti leguminibus, vel piscibus, aut aliis similibus cibis ad sustentandam naturam. At si hęc necessitas sit certa, & euidens, non est opus vlla Superioris auctoritate. Accedit his quod S. Tho. loco citato, solum, ait Superioris auctoritatẽ in commutãdis votis requiri ad decernendũ, vtrum hoc, an illud sit Deo magis gratũ ergo cũ certò constat magis esse Deo gratum, non requiritur superioris auctoritas.

Sed obijciunt primæ opinionis auctores id, quod dicitur in l. 2. ff. si certum petatur, & Instit. Quibus modis tollitur obligatio. Non liberari ab obligatione debitore soluentem creditori rem meliorem, nisi soluat, quod debet. Respondeo, non esse idem iuris de homine, quod de Deo. Non enim quo melior est res, est hominꝰ vtilior, aut gratior: at Deo, quo res est melior, eo ipso est gratior, & magis accepta. Item, obijciunt id, quod habetur in capit. 1. de voto, vbi Pontifex ait, commutatio voti ab eius, qui præsidet, pendet arbitrio. Respondeo esse necessariam Superioris auctoritatem, quãdo dubitatur, an sit melior voti commutatio. Deinde obijciũt: Si quis professus fuerit certæ alicuius Religionis institutũ, nequit ad arctiorem Religionem transire, nisi petita facultate à Superiori, capit. licet. de regula. Respondeo: cũ quis certam est Religionem professus, se illi iam tradidit, ac mancipauit, & ideo non potest se ad aliam conferre, præsertim cũ Canones, & iura eiusmodi transitũ prohibeant, ne fiat temerè, & quadam animi leuitate: & ne damni aliquid patiatur ea religio, a qua transit religiosus. Tertio illud opponunt, quod habetur in capi. licet, De voto, & voti redemp. vbi decernit Pontifex, non licere alicui sine propriæ salutis dispendio post votũ resilire. Respondeo, à voto non recedere eum, qui illud in rem meliorem commutat Demum, sic arguunt: Nemo est in sua causa Iudex. Item, Nemo iurisdictione in seipsum vtitur. Respondeo, quando certò constat, & euidenter maius bonũ esse, non opus est Iudicis auctoritate, aut sententia, & iurisdictione, in Votis commutandis.

Secundò quæritur, An sit necessaria Superioris auctori-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis ad commutandū votum in id, quod est æquale bonum? Quinta tamen est quibus videtur esse Medium sua instituti. Cōstat ub. c. 1 4.3.7. traditum fuisse nobis esse necessariū, vbi certō, & manifestō constiterit esse bonum æquale: ita eo ipso, id in quod votum commutatur, est Deo æque gratū, & acceptū. At communis est omnium iuris Pontificij Doctorū, & Summistarum opinio, hac voti commutationem Superioris auctoritate indigere, eriā cum certō & euidenter cōpertum est, votum in æquale bonum permutari. Sic opinari videntur Innocentius, Hostiensis, Ioan. Andr. Abbas, Imola, Anton. Butrius, Siluester, Angelus, Couarruuias, Caietan. & alij locis, quæ tione Superiori citatis.

A

Tertiò quæritur, An ad commutanda vota requiratur iusta causa, & legitima? Respondeo: absolutè, & simpliciter ad commutandū, iustam & debitam causam requiri: sed ad commutandum in id, quod certō, & euidenter est melius bonum, non requiri: bene tamen ad committendum in id, quod est minus, aut æquale bonum. Sic Abbas, & alij iurisconsulti in cap. 1. de voto, & voti redemp. Ita Sotus inter Theologos, Siluester, & Angelus, alijq; Summistæ locis ante productis. Quæres, quæ sint iustæ causæ voti commutandi? S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. ad 2. tres in vniuersum assignat, aut enim voti materia effecta est inutilis, aut mala, aut minus bona, talis, inquam, quæ id, quod est maius bonum, impediat. Quo fit, vt Bonauentura in 4. d. 38. ar. 1. quæ. 3. docuit, maiorem vtilitatem, vel voluntis, vel aliorum, iustam esse causam voti permutandi. Si qua item difficultas accideret in voto perficiendo: tum etiam, si probabile periculum immineat peccati, quod nonnulli solent admittere, dum votum sæpe violant. Præterea, si votum factum sit ex subita quadam animi perturbatione, aut leuitate. Hinc est, vt vota sæpe commutentur in aliud bonum, eo quod res voto promissa reddita sit voluenti difficilior, laboriosior, periculosior. Ad extremum, vsu venit aliquando vt res aliqua factu facilis videatur, licet reuera talis non sit.

B

Quartò quæritur, penes quem sit potestas vota commutandi? Respondeo, Romanum Pontificem vniuersim posse omnia, & omnium Christianorum vbiq; degentium vota commutare: Episcopos verò, eorum duntaxat quibus præsunt, nec tamen omnia, sed ea tantum, quorum commutatio non est Romano Pontifici reseruata. Qui item in aliquos Pontificiam, hoc est, Episcopalem iurisdictionem habent, eorum vota commutare queunt. Insuper ij, qui ex iure, vel Principis auctoritate vice funguntur eorū Superiorum, qui ad id potestatem Ordinariam habet spiritualem. Cuiusmodi sunt Vicepræpositi, Vicerectores, Vicepreuinciales & alij huiusmodi in his, quæ spiritualia sunt aliorum locum tenentes. Postremò, ex demandata sibi facultate possunt ij, quibus ad id Romani Pontificis beneficium conceditur. Quæres, quenam vota commutanda Romano Pontifici reseruentur? Respondeo, S. Th. loco citato, generatim docere, perpetua vota ei reseruari: quod ideo eū docuisse puto, quia magnæ causæ Romano Pontifici reseruantur, c. Maiores, De Baptismo, & eius effectu, ac vota perpetua videntur esse ex numero magnarum causarum. Quæ verò perpetua vota S. Thomas appellet, incertum est. Non enim verisimile fit, ipsum credidisse votum peregrinationis, vel ieiunij, vel alterius rei ad vitam faciendæ, a solo Romano Pontifice commutari posse. Quare Caietanus 2. 2. q. 88. ar. 12. ait S. Thomam vocasse vota perpetua duntaxat duo, videlicet, Castitatis, & Religionis: tum quia hęc duo per se, & simpliciter sunt perpetua, cætera non item: tum quia hæc duo semel facta seruari perpetuò debent.

C

Mihi videtur, vota Romano Pontifici reseruata, partim iure, partim vsu, & consuetudine esse quinq; scilicet, votū Castitatis, Religionis, Vltramarinum, Peregrinationis ad sacra limina Apostolorū Petri, & Pauli, in Vrbe, & ad sanctum Iacobum Compostellanū, vt constat ex constitutione Sixti IIII. Etsi Dominici Gregis. de pœni. & remiss inter Extrauagantes communes. Votum Vltramarinū, appellatur votum peregrinationis ad Sanctū Domini sepulchrū, & alia sacra Hierosolymæ in primis, & Palestinæ loca inuisenda. Nauar. de reg. comm. 1. n. 21. ait prædictis quinq; votis hodie additum esse sextum, videlicet votum visitādi gloriosam domū Beatissimæ Virginis Lauretanam. sed illud nō probat Nauarrus vel priuilegio, vel testimonio, vel consuetudine, vel canone, aut iure. Quidam aiūt, inter priuilegia à Romanis Pontificibus in illam religiosissimam, & sanctissimā domum collata, vnū esse, vt huiusmodi voti commutatio, vel relaxatio fiē Romano Pontifici reseruata. De huiusmodi priuilegio nihil certi habeo, si extat, seruandum esset, sed vsu confirmatum non est.

D

Quintò quæritur, An cui confertur facultas permutandi votum, eo ipso conferatur quoque facultas relaxādi, vel absoluendi illud? Respondeo cum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. ar. 3. Concl. 5. minime confert, quia sunt omnino diuersæ facultates. Nam qui votum relaxat, ex toto obligatione tollit sed qui commutat, obligationem voti non aufert, sed in aliam materiam conuertit, quod longè minoris est facultatis. Et hæc est sententia communis.

Sexto quæritur, An cum facultas voti cōmutandi committitur, & datur alicui, intelligatur concedi facultas commutandi in id, quod est minus bonū, an verò tanquam non in id, quod est æquale? Quidam iuniores, inter quos est Medina in sua Instructione Confessionis lib. 1. c. 2. q. 7. volunt concedi facultatem commutandi in id, quod est minus: quia alioqui, inquiūt, parum, aut nihil vtilitatis facultas afferret. Deinde, Priuilegia, cum sint beneficia Principis, ample intelligi debent, non stricte, & præcise. Nam in c. Dilecti, de Donationibus dicitur: In beneficiis plenissima est interpretatio adhibenda. Et in l. Beneficium. ff. de Constitutionibus Principum, Beneficium Imperatoris, quod à diuina fertur eius indulgētia profectum est, plenissime interpretari debemus. ¶ At verum omnino est, quod alij tenentur, non intelligi, demādatam esse facultatem commutandi in id, quod est minus bonum: nam voti commutatio eo ipso, quod fit in id, quod est minus, est voti ex parte relaxatio, ergo qui commutat in id, quod est minus bonum, ex parte voti vinculum soluit: cum tamen facultas commutandi, id minimè significet: quoniam permutatio rerū æqualitatem inter ea, quæ permutantur, requirit. Nec tamen recte inferas, parum, aut nihil conferre facultatem commutandi votum quoniam fieri potest, vt committatur in aliquod, de quo dubitetur, sit nèche æque bonum. Deinde, cum in æquale bonum propria auctoritate commutatio fieri nequeat, non paruum est beneficium, vt in illud possit commutari auctoritate Sacerdotis, ad sacram peccatorū confessionem audiendam delecti. Nec verò semper Priuilegia omni ex parte ampliſſimè interpretari debemus, præsertim cum iuri communi derogant. Nam demandata, & commissa facultas, ad id solummodo restringi, & contrahi debet, quod propriè eius verba significant, nec aliquid de iure communi derogare debet. c. Cum dilectus, de Consuetudine. Aliud enim est, cum priuilegia præter ius commune, aliud verò, cum contra ius cōceduntur.

Septimò quæritur, An cui facultas conceditur vori relaxandi, concedi quoque videatur facultas illud commutandi? Nauarrus in Manuali cap. 17. numer. 79. absolutè negat, quia commutandi, & relaxandi vota facultates, sunt omnino inter se diuersæ, & distinctæ: ergo, cui vna conceditur, non eo ipso, conceditur altera. Adhæc, in priuilegiis, & facultatibus demandatis, & commissis minimè locum habet id, quod dicitur. Qui potest, quod maius est, potest, & id quod minus est. Quidam hanc Nauarri sententiam confutant, eo quòd Sotus lib. 7. q. 4. ar. 3. Siluester votum 4. q. 3. verb. Secundum. Paludanus in quarto Distinct. 38. q. 4. art. 3. Conel. 5. & alij passim doceant, eum qui potest vota relaxare, posse commutare. Cæterum tria mihi probabilius dici posse videntur. Primum est, id quod dicitur. Qui potest vota relaxare posse, & commutare, & è contrario: quia Regulam proponit Siluester, & Sotus locis citatis: locum habere, tantummodo in his, qui iuris auctoritate relaxandi, & commutandi potestatem habent, quales sunt Episcopi, & qui iure, vel consuetudine, vel præscriptione Episcopalem habent iurisdictionem, non autem in iis, qui commissa, & demandata sibi commutandi potestate funguntur. Nam vt proximè dixi, in quibus potestas commutandi vota demandatur, non intelligitur concessa potestas relaxandi ea. Alterum est, cui committitur potestas relaxandi votum ei quoque committitur potestas quodammodo commutandi: quoniam ea Regula iuris: Qui potest quod maius est, potest quoque id, quod minus est, locū habet, quando quod minus est, in alio continetur, tanquam pars in toto, aut species in genere: sed commutatio voti, qua commutatur in id, quod minus bonum est, in relaxatione continetur tanquam pars in toto: qui enim potest ex toto relaxare, potest ex parte, nimirum commutando in id, quod minus est. Sed qui tantummodo commutat, dissoluit ex parte, non ex toto, cum votum ex vna materia in aliam commutet. Ergo, cui demandatur potestas in totum relaxandi votum, conceditur quoque facultas illud idem commutandi, hoc est, in id, quod minus est bonum, transferendi voti obligationem. Tertium est: Mihi simpliciter placet Nauarri sententia. Primò, quia facultates commutandi votum, & Relaxandi sunt diuersæ facultates; ergo cui conceditur vna mandato alterius, non eo ipso conceditur altera. Secundò, quia commutandi facultas suapte natura intelligitur data ad commutandum in id, quod est æquale bonū.

Relaxandi verò facultas est ad votū tollendum, vel ex toto, vel ex parte: at certè ad commutandū bonū in id quod est æquale bonum maior scientia, & cognitio rerum requiritur, quàm ad tollendū simpliciter, vel ad cōmutandū in id quod est minus bonū. Ergo non eo ipso quo tibi datur facultas relaxandi votū, datur facultas cōmutandi. Et hoc est, quod sensit, & dixit Nauar. at ij qui ratione sui muneris habent, vt vota relaxare, & cūmutare queāt, vtrāque facultatē habēt iure suo & æquè possunt vtrumque, non vnum per aliud.

A

Octauò quæritur, An votum, quo quis vouit susceptum se arctius Religionis institutum, possit Episcopi auctoritate in id, quod est laxius, commutari? Quæstione mouet, quia voti Religionis absolutio, & commutatio est Romano Pōtifici reseruata, ergo illa fieri ab Episcopo nequit: præterim cum vsu videatur esse receptum, vt huiusmodi vota nō nisi Romani Pontificis beneficio commutentur. Ex altera parte videtur esse quorundam sentētia, eiusmodi votū posse ab Episcopo comutari: quod ea ratione conficiunt, quoniam non est votum absolute, & simpliciter Religionis, sed cetæ Religionis, nempe arctioris: nec fit cōmutatio, nisi in alterius, licet minus arctæ Religionis institutū. Videtur itaque illis dicendum: Si quis arctiorem durioremque Religionem fuerit professus, nō posse tuta conscientia, ad laxiorem Religionem descendere absque Romani Pontificis auctoritate, quia per solemnē professionē Religio ius acquisiuit in Monachum: quod ius Religioni Episcopus adimere, & auferre non potest: est enim res magni momenti, & proinde ad Romanum Pontificem pertinet, ad quem causæ magnæ, & arduæ referuntur. Si verò quis simplex, solūsæ magnæ, & arduæ referuntur. Si verò quis simplex, solūmodo asperioris arctiorisque Religionis votum fecerit, hoc est, si vouerit se ingressurum in arctiorem Religionem videtur, inquiunt illud iure ab Episcopo commutari posse in id, quod est minus Religionis institutum, eo quod, vt diximus, non mutat votum simpliciter Religionis, nec mutat in aliud, præterquam in Religionem: Et quia in huiusmodi voto promissio tantummodo futuri in Religionem ingressus contineatur, Religio nondum in Monachum promittentem ius acquisiuit. Sic Palud in 4. Dist. 38. q. 4. ar. 3. Concl. 5. ad finem, quā sequitur Antoninus par. 1. 2. Tit. 11. cap. 2. §. 9. Vnde Siluest. Votum 4. quæst. 4. vers. Sexto. Secundum Archiepiscopum Antoninum quem citat, sensit eiusmodi votum posse Episcopi auctoritate commutari, quia non est votum simpliciter Religionis. Sed est attari, quia non est votum simpliciter Religionis. Sed est attendum, Paludanū ita dicere: Si existens in Religione laxiori, voueat Religionem arctiorem, se susceptūrum aut existens in arctiori, velit ad laxiorem transire, posse Episcopum ad vtramque facultatem concedere. Hoc quod dicit Paludanus, locum non habet in Religioso professo, qui est per solemne votum Religioni traditus, in quem Religio ius acquisiuit. Item, locum non habet in Religioso, qui est ab Episcopi potestate, & iurisdictione exemptus. Solum locum habet in Religiosis, qui non sint exempti ab Episcopis, quales olim Monachi erant iure communi, & quales sunt multæ Sanctimoniales locorum Ordinarii, & quales sunt multæ Sanctimoniales locorum Ordinarii, & quales sunt multæ Sanctimoniales locorum Ordinarii

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc in futurum refertur, commutare, nó tamen potest eã pecuniæ partem, quam iussu Pontificis soluere cogitur, ex toto, vel ex parte remittere. Nau. cons. 45 de voto.

Duodecimò quæritur, quidnam facere debeat is, cuius votũ est læsus commutatus? Respõdeo primò, durare semper primi voti vinculũ, si nulla eius commutatio iusta fuit. Ité tenenda est prima commutatio, si iusta fuit, quæ per sequentes, cũ iustæ non fuerint, extincta non est. Postremò, si omnes fuerunt iustæ, fas est ei, qui vouerat, seruare posteriorem, siquidem iusta illa etiam fuit: Liberum etiam est ei fuũ primũ votum exoluere, si velit, vel primam. aut secundam voti commutationem, eligere, reliquis posthabitis.

Decimotertiò quæritur, quid nomine maioris, vel æqualis boni intelligatur, in quod votum de more commutatur? Respondeo, non intelligi omne id, quod est Deo gratius, & magis acceptum per se, hoc est, ex natura operis, quod fit, sed id, quod ei, qui vouit, est melius, cõmodius, & aptius ad Dei gratiã, & charitatem assequendã, & ad votum quod fecit, implendum. Vnde in commutandis votis cõsideranda, & perpendenda est eius, qui voto se Deo obligauit, vtilitas potius, quàm materiæ magnitudo: V. G. vouit Titius, ad domandam sensus, & carnis libidinem ieiunia q̃ sunt opera, & officia Temperantiæ, preces quidem, quæ ad Deum fundi solent, & eleemosynæ in pauperum vsus dari solitæ, quæ sunt Religionis, & misericordiæ actus, maioris vtilitatis sunt opera, non tamẽ ob id, eiusmodi votũ in preces, vel eleemosynas commodè mutatur: quandoquidẽ ad libidinem refrenãdam, & cohibendã non sunt æquè vtiles, ac ieiunia, & aliæ piæ, & Religiosæ corporis castigationes. Pari ratione vouet quis, eleemosynas ad auaritiam comprimendam: dubium non est, quin sint alia opera per se natura sua meliora, sed fortassis ei, qui vouit, minus apta, & opportuna remedia ad eum finem assequendũ. Est igitur consideranda eius, qui vouit, cõditio: id enim quod erit illi melius, erit pariter Deo gratius. Quo fit, vt in votis comutandis expendi debeat difficultas, & labor, qui perferri deberet in promisso præstando: Considerandæ item sunt impensæ, & sumptus, quos facturus erat, qui vouerat: An etiam illa materia magis eius interfit, ita, vt sit ei vtilior, & commodior futura: Exempli causa, Titius ad loca sanctæ peregrinationem pię, & religiosè vouit, videndum est, an pedibus esset iter facturus. nam tunc iter vnius diei (quod attinet ad laborẽ peregrinationis) cũ vnius diei ieiunio commodè cõmutatur: & iter duorũ dierum, cum ieiunio duorum dierũ, & sic deinceps. Quod si non erat pedibus peregrinaturus, tunc iter quatuor, vel quinque dierum iure in vnius diei ieiunium commutatur, & impensæ in eleemosynas, & vsus pauperum. In commutandis deniqi votis oportet seruari æqualitatem, quod tamen non oportet scrupulosè accipere, sed sufficit arbitriũ boni viri, cessante fraude, & lata culpa remota. Sic ait Silu. votum 4. q. 8. ad finem.

Decimoquartò quæritur, An votum, quo quis vouit daturum se eleemosynam in certos pios vsus videlicet, ad sustentãdos Collegij, hospitalisve domus pauperes, possit auctoritate Episcopi commutari. Hanc quæstionem c. proximè sequenti commodius diluemus.

Decimoquintò quæritur, An omnia vota, quæ quis ante vitam Monasticã emiserat, iure ipso in ingressum ad Religionem commutentur, ita vt omnino finiantur, & desinãt, quum primum quis, vt Nouitius in Religionem admittitur, & incipit, vt Tyro in Religione militare: an verò potius per solemnẽ expressam, vel tacitam Religionis professionẽ extinguantur, & cessent? hanc etiam quæstionem tractat Siluester votum 4. q. 7. versi. Tertiũ, secundum Archiepiscopum: & ego eam tractaui ex parte supra hoc lib. cap. 17. q. 20. & 21. & iterum tractabo c. sequenti.

Decimosexto quæritur, An is, cui conceditur facultas commutandi vota, possit iure vota commutare, etiãsi fuerint iureiurando firmata. Hanc quæstionem supra tractaui hoc lib. cap. 10. q. 12. vbi dixi, probabilius esse, nó posse, quia votum, & iusiurandum sunt vincula omnino diuersa, ergo non eo ipso, quòd quis potest ex facultate sibi commissa, & demandata, vnum soluere, potest, & alterum. Quidã putant Sotum lib. 8. de iust. q. 1. ar. 9. ad finem, & Cai. 2. 2. q. 89. ar. 9. oppositum docuisse: sed reuera nihil huius quæstionis meminerunt, solùm illis locis dixerunt, votum esse arctioris vinculi, quàm iusiurandũ: & eum, qui potest voti vinculum soluere, posse quoq; soluere iusiurandi vinculum. Sed loquuntur de eo, qui potest ordinaria auctoritate voti vinculum soluere, cuiusmodi est Episcopus: non de eo, qui à voti nexu, & Religione aliquem soluit priuilegio, seu facultate commissa: vt dixi supra cap. 10. q. 2.

Decimoseptimò quæritur, An is, cui demandatur, facultas commutadi votum, possit per alterum votum commutare. De hac quæstione capite sequenti tractabo.

Decimooctauo quæritur, An cui committitur potestas commutandi votum alicuius, possit commutare pœnas ex voto violato contractas. Hanc etiam quæstionem capite sequenti diluam.

De votorum absolutione.

Cap. XIX.

ANimaduertendum est, in hoc capite absolutionẽ voti non intelligi eã, qua quis absoluitur a peccato, quo votũ violauit, sed eã, qua quis voti Religione, nexu, & vinculo soluitur, quæ à Canonici iuris consultis, Theologis, & Summistis voti dispensatio dicitur. Nam sicut cum quis Principis beneficio à lege soltur, & ab ea eximitur, dicitur dispẽsatus in lege, hoc est, solutus à lege, sic etiam cũ vinculo, & obligatione voti soluitur, dicitur dispensatus in voto, hoc est, liberatus à voto.

Primò quæritur, An penes Romanum Põtificem sit potestas aliquos absoluendi à voti vinculo? Ratio quæstionis est ex vna quidem parte, quòd votum reddere quisq; naturali, & diuino iure compellitur: at in hæc iura Romanus Pontifex potestatẽ non habet: Ex altera verò parte est frequens, & quotidianus Ecclesiæ vsus, quo multi à votis Romani Pontificis auctoritate soluuntur. Sed nos hanc quæstionem libr. 6. dissoluimus c. 1. q. 4.

Secundò quæritur, quinam auctoritatem habeant alios voto soluendi? Respõdeo, in primis Romanũ Pontificẽ, deinde Episcopos, ac cæteros Ecclesiarũ Antistites, qui Episcopali auctoritatem habent, & potestatẽ: & eos, qui Romani Pontificis concessu, & priuilegio comparatã, aut impetratam facultatem habent. Romanus igitur Põtifex potest cũ omni voto soluere, tùm eriã quolibet Christianos vbiq; terrarũ degentes: Episcopi verò minimè, nisi tantùm quibus præsunt. Neq; eorũ omnia vota relaxare, ac soluere queunt, sed ea duntaxat, quorum absolutio non est Romano Pontifici iure, vel consuetudine reseruata. Cæteri, qui sunt Episcopo inferiores iure cõmuni huiusmodi potestatẽ non habent, nisi Romani Pontificis priuilegio, aut Consuetudine approbata. Silu. votum 4. q. 3.

Tertiò quæritur, quæ, & quot sint vota, quorum absolutio Romani est Põtificis propria? Respondeo, iure antiquo communi, expressim vnius tantummodo voti absolutionem Romano Pontifici reseruari: quod votum in iure Canonico Vltramarinum vocatur, cum quis videlicet, vouet iter se facturum Hierosolymã, ad sanctum Domini sepulchrum. At verò quia iure communi ad Romanũ Pontificẽ causæ magnæ, & arduæ pertinent, ideo eodem iure vota Castitatis, & Religionis, cum sint per se res perpetuæ, & magnæ, ita Romano Pontifici reseruantur, vt nemo possit eorum vincula soluere. Quocirca eorum trium votorum absolutio, iure antiquo communi, solius est Romani Põtificis. Votum verò peregrinationis ad Sanctum Iacobum Compostellanum, & ad limina Apostolorũ Petri, & Pauli in vrbe, testatur Abbas in c. ex multa de voto, & vot. redẽpt. non Romano Pontifici reseruatũ, & proinde Episcopũ eo voto posse aliquos soluere. Quæ Abbatis sententia vera est, si secundum ius Canonicum antiquum loquamur, at verò vsu, & more introductum est quod Angel. votum 4. q. 6. Silu. votum 4. q. 3. dicto S. Tabien. dispensatio. q. 9. Sot. lib. 7. de iust. q. 4. art. 1. in concluſ. 1. tradiderunt, vt horum votorum absolutio ad solum Romanũ Pontificem spectet: qui mos quoq; confirmatur in Constitutione Sixti IIII. quæ incipit: Etsi Dominici, De pœnit. & remiss. inter Extrauagantes communes, vbi quinq; suprà dicta vota memorantur, vt Romano Pontifici reseruata: Iure igitur nouo Extrauagantium constitutionum quamuis non antiquo reseruantur. Potrò Nau. in Commen. 1. de Regul. n. 11 ait. votum peregrinationis ad eadem: S. Mariæ Lauretanam esse Romano Pontifici reseruatum: Sic enim ibi, inquit. Omnibus votis potest Episcopus soluere, exceptis quinq; contentis in Extrauaganti. Etsi Dominici 2. de Pœnit & remiss. inter communes: quibus hodie votum adiungitur visitandi domum gloriosam gloriosissimæ Virginis Mariæ Lauretanæ. Sic ille: & non probat. Fortassis extat in domo illa sanctissima priuilegiũ aliquod siue Diploma Pontificium, de hac re, sed vsu receptum non est.

Quartò quæritur, An Episcopus habeat ius soluendi aliquos voto Vltramarino, quod fecerunt studio, & amore pietatis augendæ, non autem gratia auxilij siue subsidij piis, & religiosis terræ Sanctæ habitatoribus conferendi. Abbas, cui Angelus, & alij adhæsere, censuit, huius voti absolutionem non in vniuersum ad Romanum Põtificem pertinere. Docet enim, huiusmodi votum posse fieri dupliciter: Aut enim quis vouet peregrinationem ad Sanctum Domini sepulchrum vt aliquo vitæ subsidio iuuet Christianos in Terra sancta degentes: aut vouet solum suæ pietatis promouendæ gratia. Si primum, eius absolutio Romano Pontifici reseruatur: si verò secundo modo, minime. Et proinde si Episcopus, inquit, à voto sic facto aliquem soluat, rata, & firma est absolutio. At contra Silu. votum 4. q. 3. dicto. 5. ait absolutionem irritam esse, & manẽ. Sed mihi est, quod Abbatis sententia nobis in hac quæstione displiceat: in enim secundum ius antiquum, & commune loquebatur, quod ius votũ Vltramarinũ primo modo factum Romano Pontifici reseruabat. Nam olim cum Francorum bello Palæstina esset Saracenis erepta, & Hierosolymis Christianis reges dominarentur: ex toto propemodũ Christiani imperij, & ditionis orbe pij viri peregrinationem ad Sanctum Domini sepulchrum suscipiebant. Deinde verò, Saracenorum potentia, & armis res Christiana per Orientẽ labefactari cœpit: quo factum est, vt permulti votum Vltramarinum emittendi studio iuuandi Christianos Hierosolymis, & per totam vndique Palæstinam commorantes: quod votum, ius Canonicum appellat Vltramarinum in subsidium Christianorum in terra Sancta habitantium. Et quia erat votum magni momenti, quodque viri primarij Deo nuncupabant, ius ipsum Romano Pontifici reseruatur, ne fi ab Episcopis relaxaretur, multi passim eo voto solerentur, non sine magno detrimento, & incommodo Christianorum in Palæstina degentium. Merito igitur scripsit Abbas, Iure communi votum Vltramarinum, quod fit in terra Sanctæ habitatorum subsidium, Romano Pontifici reseruari. Nihilominus tamen mote, & consuetudine receptum est, vt in vniuersum voti Vltramarini quomodolibet facti absolutio ad Romanum Pontificem tantummodo spectet: & hoc est, quod volunt Siluester loco citato.

Quintò quæritur, An votum nõ contrahendi coniugium, siue abstinendi perpetuò a nuptiis, sit idem, quod votum Castitatis ita vt quemadmodum solus Romanus Põtifex potest aliquem voto Castitatis soluere, sic etiam nemo præter ipsum possit absoluere a voti vinculo nunquam ad nuptias transeundi sed cœlibẽ vitam agendi. Duæ sunt opiniones, prima, quæ Caietano placet in Opuscul. com. 2. tract. 11. q. 1. asserit huius voti absolutionem solius esse Romani Pontificis: idque hac ratione concludit, quia præcipuum quod in voto Castitatis continetur, est Castitas, quæ in cõsilium Euangelicum cadit: sed ea talis est, qua quis vult in perpetuum a nuptijs abstinere: nam reliquum, quod ad Castitatem pertinet in præsepto naturali, & diuino positũ est, ne quis tem habeat cum fœmina sibi non nupta. Secunda opinio negat hoc votum esse Romano Pontifici reseruatum: ratio eius est, quia non est votum simpliciter Castitatis. Nam si quis possit id voti, rem cum fœmina habeat, cõtra vot nõ peccat quoniã voti solum est de matrimonio nunquã iuncndo, ac proinde Episcopi auctoritate, iure eiusmodi voti vincula relaxantur. Ita sentiut Sot. 4. d. 38. q. 2. ar. 2. in concl. 2. ad hoc. Autem quem citat Silu. votũ 4. q. 4. ad fine. Aug. votũ 4. q. 3. Rosel. impedimẽtũ 4. n. 12. Sil. votũ 4. q. 4. n. 3. sum. Nau. in Man. c. 21. n. 76. vbi dicit, se prius tũ 4. q. 4. n. 3. sum. Nau. in Man. c. 21. n. 76. vbi dicit, se prius sententia Caietani sequutũ fuisse, sed postea ab ea recessisse: atque hæc opinio mihi verior apparet propter eius rationẽ prædictam: & quia teste Nauarro loco citato, eam sequitur sacrum Pœnitentiæ prætorium in Vrbe.

Sextò quæritur, An votum seruandi castimoniam ad tẽpus, vt potè ad quadriennium, aut decennium, sit Romano Pontifici reseruatum? Respondeo, non esse reseruatũ: quia non est votum seruandi perpetuam castimoniam. Sic Angelus votum 4. q. 9. Silu. votũ. 4. q. 3 dicto. 6. vbi citat Pagludanum, & Antoninum. Nauar. in Man. cap. 12. num 73. Sot. lib. 7. de iust. quæst. 4. ar. 3. quamuis in 4. d. 38. q. 2 art. 1. dicat forte potest Episcopus. Idem iuris est in voto certæ castitatis, vt si quis vouerat nunquam adulterium, aut certũ immunditiæ, vel libidinis genus se commissurum. Idẽ quoque ius est in altero coniugũ vouente, nõ petiturũ (si debitum coniugale: hæc enim vota non sunt totius, & integræ castitatis, sed partis; ac propterea eorum relaxatio, vel cõmutatio nequaquam est Romano Pontifici reseruata.

Septimò quæritur, An qui simplici voto Castitatis adstrictus matrimonium tantùmodo ratum contraxit, ei possit Episcopus facultatem concedere, vt consummet matrimonium, si probabile incontinentiæ periculum imminear? Sotus in q. d. 38. q. 2. ar. 1 in dubitationibus circa Conclus. 1. & post Conclus. 2. putat post huiusmodi votum iure posse matrimonium consummari, & perfici de cuius sententia inferius disputabo: quare secũdum eam opinionem nulla Episcopus voti relaxatione. Sed mihi videtur relaxatio necessaria, quoniam post simplex Castitatis votum, non solùm peccat quis, cum matrimonium contrahit, sed etiam quãdo consummat, ac perficit: quia qui matrimonium initit, antequam illud consumet, & compleat, potest castitatis votum seruare, si Religionis institutum suscipiat, ac profiteatur: ergo si potest, debet, quod si debet, nec facit, contra votum delinquit. vt postea dicam.

Octauò quæritur, An iure Episcopus facultatem concedat, vt qui simplici castitatis voto obligat matrimoniũ cõtraxit, & consummauit, possit in posterum debitum petere. Quidam negant licere Episcopo id facere, quia est votum Castitatis, a quo neminem Episcopus soluit, & eximit. Sed verius alij affirmarunt, id posse Episcopum cõdere non quidem semper, nec in perpetuum, sed aliquando, & ad certum tempus: videlicet quando ad Romanum Pontificem, non facilis patet aditus, & ob moram impendet incontinentiæ periculum, cum sit imminens is, qui vouerat. Sil. votum. 4. q. 4. vbi citat Cardin. Anton. Abbatem in cap. veniens, qui cler. vel vou. eum. Neque verò Episcopus tunc est in totum a voti vinculo liberat quoniam si contrax. qui Votum emiserat castitatis, alteri coniugi superstes vixerit, castimoniam seruare debebit: quippe matrimonio soluto votum antea factum omnino durat.

Nono quæritur, An votum sacros ordines percipiendi tale sit, vt a solo Romano Pontifice possit absolui, aut cum mutatũ Respondeo, minimè, quia non est ex quinque illis Romano Põtifici reseruatis Nauarr. consil 52. ad quæst. 2. de vot. & vot. redmpt. Obicies, in hoc voto simul etiã Castitatem promitti, qualem vouent, qui ad sacros ordines promouentur. Respõdeo, in eiusmodi voto Castitatẽ promitti futuram, non præsentem, ei sit votum sacros ordines suscipiendi, & proinde præsens Castitas non promittitur. Vnde qui est tali voto adstrictus, si cum fœmina rem habeat, antequam ad Sacros Ordines ascendat, contra votũ nõ peccat, liquidem castimoniam non vouit: & idcirco hoc votum iure Episcopi auctoritate commutari, relaxari, siue solui potest. Quæres, quaonam causæ subesse queant iustæ, & legitimæ, vt eiusmodi votum Episcopi auctoritate in aliud mutetur? Respõdeo, si is qui vouit, beneficium Ecclesiasticum, aut pensionem, aut partimoniũ non habeat, vnde honestè, & commodè viuat, merito Episcopus votum illud commutat. Immo, si Episcopus eum ad sacros Ordines recusauerit promouere, Confessarius habens demandatam siue commissam facultatem commutandi vota, illud iure cõmutat. Item, si aliquod ex prædictis impedimẽtis perpetuum iudicetur, eo ipso is, qui promiserat voti vinculo solutus est, cum nequeat amplius, suum votum exoluere.

Decimo quæritur, quid sit dicendum quum Titius sub distinctione votum fecit seruandi castitatem, vel Religionis institutum profitendi, vel Sacros Ordines capessendi, An huiusmodi votum sit ex quinque illis quorũ commutatio, vel relaxatio ad Romanum Pontificem spectat? Respondeo: cum sic votum sub distinctione factum, Romano Pontifici reseruatum non esse: eo quod tribus partibus constat, quarum vna minime reseruatur. Si tamen Titius nullo modo vetit amplius sacris ordinibus initiari, voti religione obligatur ad castitatem seruandam, vel Religionẽ capessendam. Et cum vtraq; pars Romano Pontifici reseruetur, Episcopi auctoritate a voti nexu liberari non potest. Quamlocunque verò in animo habet castitatẽ seruare, vel ad Religionis institutum transire, vel ad Sacros Ordines ascendere, tuta conscientia votum Episcopi auctoritate commutatur, vel relaxatur.

Vndecimo quæritur, An votum perpetuæ continentiæ iure possit Episcopus relaxare, soluere, vel cõmutare. Speculator & Ioannes Andreas, vt citat Sil. votũ. 2. q. 4. senserut, posse, quod probant: quia vt constat ex c. veniẽs, qui cler. vel vouent Episcopus soluit quãdam fœminam a vinculo voti, quæ promiserat Deo perpetuam castitatẽ. Sed verius est, quod sentiunt in eo capite, veniens, Card. Anton. Abbas, id Episcopum iure non posse, quia est Romano Pontifici reseruata huiusmodi voti relaxatio, siue commutatio fœminæ verò, de qua agitur in c. veniens, citato, Episcopus soluit a voto continentiæ, vel facultate sibi a Romano Pontifice demãdata, vel quia fœmina iuuenis erat, & proinde erat in periculo, ne contra votum faceret. Sic etiam Sil. votum. 4. q. 4. vbi citat Angelum & Rosellam, & alios.

Duodecimo quæritur, An votum dandi eleemosynam certæ personæ indigẽti, vel in pios vsus certæ Ecclesiæ, hospitalisve domus, possit Episcopi auctoritate commutari, relaxarive? Duæ sunt opiniones: prima omnino negat, idque colligit hac ratione: is enim, cui factum est votum, acquisiuit ius in rem sibi voto promissam: non quidem quod ret dominium adeptus fuerit, sed quia ius habet percipẽdi,

vt qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt qui vouit,votum persoluat, vt constat ex. c. ex parte de cens.ib. Deinde,quia in caulis piis lege Canonica ius acquiritur absenti,ita vt actionem contra vouentem habeat:qua possit agere,& petere,vt votum reddat,ac praestet, vt colligitur ex L. illud C. de Sacrosanct. Eccl. Sic opinantur reste Silu. votum. 4. q. 7. dict. 4. Archidia. Ratmum Direct. Roscl. & alij. Secunda sententia affirmat,id posse relaxari, vel cõmutari Episcopi auctoritate. Ita Cai. in opusc. tom. 2. tract. 11. q. 3. Angel. votum. 4. q. 5. & 26. Sil. loco citato. Nauar. in Man. c. 12 n. 78. & haec sententia est verior, & firmiori, ac potiori ratione fulcita.

Annotandum est, non idem iuris esse in voto, quod est in promissione,quae fit homini: nam ex simplici promissione,si rata,& accepta habeatur ab eo,cui fit,actio nascitur,ac surgit saltem iure Canonico,vt alibi dicam. Item,si huiusmodi promissio fiat absenti,sitq; pia actione parit,ita vt is, cui est facta promissio,ius habeat petendi, vt qui promissa praestet. Vnde in hoc loco habet,prima opinio. Si enim Titius certae Ecclesiae, aut pauperi eleemosynã promisit, nequit ea promissio Episcopi auctoritate commutari: secus tamen,si Titius non Ecclesiae, aut egenti homini promiserit,sed votũ Deo fecerit eleemosynam certae Ecclesiae, vel pauperi porrigendi, votũ enim factũ est Deo, & nõ homini:& hoc est,quod secũda opinio contẽdit,posse huiusmodi votum Episcopi auctoritate commutari,vel relaxari.

Decimotertiò quaeritur,An vota, quae dicuntur poenalia quaeque fiunt de re aliqua,& materia Romano Pontifici reseruata,eidem reseruata quoque iudicentur? Exempli causa, Titius votũ facit, coutinebo me à certo peccati genere,alioqui,nisi id fecero,castitatem seruabo,vel ad Religiosum institutum me conferam. Dubitatur,an si id peccati non cauerit,ita ad Castitatem seruãdam, vel ad Religionem capessendam compellatur, vt ea voti obligatio commutari ab Episcopo,relaxarive nequeat: Tres inuenio opiniones:prima docet ante conditionem impletam, ea vota commutari,relaxarive Episcopi auctoritate posse, ea verò impleta,non posse, quia post impletam conditionem vota in absoluta transierunt: & cum sint Castitatis,vel Religionis,eo ipso,Romano Pontifici reseruantur. Ita Sotus lib. 7. de iust. q. 2. ar. 1. ad 4 & q. 4. art. 3 Secunda opinio generaliter docet,talia vota,siue ante, siue post cõditionem impletam in Episcopi auctoritatem,& facultatẽ cadere. Ita Couarruuias in cap. quamuis pactum. de pact. in 6. par. 1. §. 3. n. 12. hanc sententiam sequuntur multi iuniores Theologi. Medina in sua instruct. Confess. lib. 1. cap. 14. §. 6. Philiar. lib. 3. de officio Sacerdot. c. 22. Ludouicus Lopez. in instru. cap. 44. Aragon. 2. 2. q. 88. artic. 12. Palacius super summam. Caiet. verbo. votum. vers. 6. Autor Candelabri tract. 14. in additionib, de voto num 50. vbi dicit, Salmanticae multos Theologos de hac re interrogatos, ita sensisse. Aiunt etiam alij, sic Victoriã docuisse,& Canum. Sic etiam videtur sentire Cordub. in summa. q. 152. vbi ait, quando Cõditio addita, poenę rationem habet, potest Episcopus votum soluere, vel commutare: quando verò solùm est conditio, non poena, tunc voti absolutio reseruata est Romano Pontifici, & pari ratione commutatio reseruatur eidem. Poena est cũ quis vouet, se in religionem ingressurum, si hoc aut illud peccati genus non cauerit. Conditio est, non poena, si vouet, religionem me suscepturum promitto, si filius meus ex morbo saluus euaserit, aut ex Asia redierit. Idque colligunt, quia talia vota non fiunt studio, & gratia Castitatis, vel Religionis, sed potiùs animo ab his penitus alieno: ar Romano Pontifici videntur reseruari tantummodo vota facta amore, & causa, vel Castimoniae seruandae vel Religionis amplectendae. Tertia sententia est Nauarri distinguentis hunc in modum in Man. c. 12. numer. 43. Aut enim Titius votum facit abstinebo à certo peccati genere, quod nisi fecerim, vouco Castitatem, aut Religionem: quo casu Nauarrus ait duo vouisse Titium, Vnum principale, quod est continere se à certo peccati genere, Alterum, quod ad principale accedit, quod est Castitatem perpetuò seruare, vel se ad Religiosorum domicilia conferre: Aut vorum facit hoc modo: si certum peccati genus admisero, Castitatẽ perpetuò seruabo, vel Religionis institutum suscipiã: Quo casu, inquit, vnum tantùm est votum sub cõditione. Si primo modo fiat, potest Episcopi auctoritate commutari, & relaxari non impleta conditione, quoniam principale votum, cum non sit Romano Pontifici reseruatum, iure illud potest Episcopus permutare, vel dissoluere: at subiato, vel commutato principali, secundum, quod ad illud accedit, commutatur, vel relaxatur: expleta verò conditione, Episcopi potestati amplius nõ subijcitur, quoniam votum castitatis, vel Religionis, quod erat cum altero coniunctum, absolutum euasit. Si verò secundo modo fiat, nequit Episcopi auctoritate solui, vel commutari, siue ante, siue post cõditionẽ expletã, quia est Castitatis votũ, vel Religionis. Haec opinio, quae cadẽ fere est atque illa Sotti, mihi magis probatur: vbi enim ius nulla ponit distinctione, nec nos potuere debemus: sed ius, & consuetudo nihil distinguunt in voto castitatis, vel Religionis, sit ne factũ causa, & studio pietatis, an secus: ergo in vniuersum Cõditionale, & poenale votum Religionis, vel Castitatis, Romano Pontifici reseruatur.

Decimoquartò quaeritur, An votum quod quis facit de Virginitate seruanda, sit Romano Pontifici reseruatum? Nam ex vno capite argumenta concludunt hoc votum esse Castitatis, & proinde reseruatum. Ex altero verò, argumentis quoque videtur effici, tale, votum non esse Castitatis: nam qui Virginitatem vouet, perinde est, ac si Deo promittat se nunquam primum contra Castitatem peccatum facturũ, siue virginalem corporis integritatem semper seruaturam, ac propterea amissa virginitate, non videtur amplius voti vinculo adstrictus ad castimoniam seruandam: quemadmodum si quis esset innocens, & ex diuino auxilio innocentiam seruandi votum Deo nuncuparet, perinde facere. ac si vouerit se primum peccatum nunquam admissurum, eo verò commisso, quoniam innocentia perditur, non est amplius obligatio ad pecatum in posterum deuitandũ. Respondeo, Virginitatem posse promitti Deo tripliciter: Aut enim qui eam vouet, in animo, habet castimoniam simpliciter seruare, & tunc Virginitatis votum idem est, quod Castitatis, & idcireo Romano Pontifici reseruatum: Aut in animo eius tantum est sese integrum, & incorruptũ seruare à primo libidinis, & luxuriae peccato & tunc non esset votum simpliciter Castitatis: id quod argumenta primò posita comprobarunt. Neq; enim is, qui vouet virginitatẽ hoc modo, promittit simpliciter castitatẽ, sed tantum eam, quae est virginum propria, videlicet, quae consistit in integro, & incorrupto corpore: & ideo hoc votum non videtur Romano Pontifici reseruatũ, quia solum est votũ de seruanda castitate ex parte, non ex toto. Aut vouet quis virginitatẽ absolutè, & simpliciter nihil cogitans, differatne virginitas aliqua ratione à castitate, an secus. Et existimo, hoc votũ per se, & simpliciter Romano Pontifici reseruari, quia est votũ absolute, & simpliciter castitatis: quoniã, vt inferius docebo votum Virginitatis simpliciter per se est idem, quod Castitatis. S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 3. ad 2.

Decimoquinto quaeritur, An votum nunquam petendi ab alio, quam à Romano Pontifice relaxationem, vel commutationem voti, sit ei reseruatum? Respondeo, non esse: quia non est vnum ex quinq; illis, quorum supra meminimus. Deinde, nemo potest ita aliquid vouere, vt votum ab Episcopi, vel alterius superioris legitima potestate possit eximere, & alteri reseruare.

Decimosextò quaeritur, An si Episcopus, vel Romanus Pontifex aliquem sine causa iusta voti vinculo soluat, subsistat, ac valeat absolutio? Respondeo, ex communi Theologorum, & Pontificij iuris interpretum sententia, quam habet Sotus lib. 7. de iust q. 4. ar. 3 ad 2 prope finem, & habet Nauar. in Man. cap. 12. num. 76. ex S. Thoma 2. 2. q. 88. art. 12. ad 2. irritam esse, & inanem: quoniam iure naturali, & diuino vota reddere quisque debet, & in ea, quae sunt naturalia, vel diuini iuris, ius non habet Pontificia potestas, quando nulla iusta, & debita causa subest. Ex quo perspicitur non solùm peccare Pontificem cum vota sine causa iusta & legitima votum relaxandum curat, & eum itidem, qui praedicta relaxatione voti videlicet absque eiusmodi causa, honesta scilicet, & rationi consentanea impetrata, scienter vtitur: eo quòd vtitur relaxatione voti, quae est inanis, & irrita: Sic Sotus loco citato.

Decimoseptimò quaeritur, quae sint iustae causae relaxandi vota? Respõdeo, eas esse, vel necessitatem, vel vtilitatem publicam, aut priuatam, probabile item peccati periculũ, hoc est, cum probabiliter indicatur, eum, qui vouerat, ita esse affectum, vt credatur votum saepius violaturus. Cum etiam votum est factum ex quadam animi leuitate, perturbatione, ve, vt potè ira, moerore, cũ item mera periculi, dolóve, aut vi: Cum praeterea dubitatur, fuerit ne ne factum votum, sit ne voti materia vtilis, & bonanam vtì venit inrerdum, vt dubiterur, num Titius votum fecerit, an non fecerit: & an tes, quam Deo promisit, sit idonea voti materia, an secus: an facta sit inutilis: an impediat aliud bonũ, quod maius esse videatur. Nau in Man. c. 12. n. 76. & 27. ex Abbate, S. Thoma, & Antonino.

Decimooctauò quaeritur, An potestas commutandi relaxandiq; vota, sit spiritualis à Christo Domino accepta, an verò ex iure naturali profecta? Respondeo esse spiritualem à Christo Domino suae Ecclesiae datam, in hoc enim

eiusmo

eiusmodi potestas distinguitur à facultate rescindendi, & irrita faciendi vota, quod haec à iure naturali originem ducit, & pertinet ad eos qui temporalem, siue ciuilem tarum iurisdictionem & administrationem habent, & proinde est etiam penes Gentiles, apud quos vir, pater, & Dominus iure possunt vota vxoris, filij, & seruã irrita facere, apud quos tamẽ nulla est potestas spiritualis, alios à voti nexu, & vinculo soluendi. Kogabis, vnde constet, hanc potestatẽ Christum Ecclesiae suae tradidisse? Respondeo, ex frequenti, & diuturna Ecclesiae consuetudine, quae multis retro ab hinc seculis obseruatur. Et ego quidem putò Ecclesiam hanc potestatem accepisse à Christo illis verbis Matth. 16. quidquid ligaueris super terrã, erit ligatũ in cœlis, & quidquid solueris super terram, erit solutum in cœlis, eo loco Christus Dominus promisit se daturum Petro claues Regni Cęlorũ, quibus cælum aperiret, vel clauderet: & Ioan. 21. promissum exoluit, cum dixit ter Petro: Pasce oues meas.

Decimonono quęritur, An is cui datur facultas commutandi vel relaxandi vota iure possit relaxare vel commutare vota, etiam si fuerint iureiurando firmata. Hanc quaestionem ante iam dilui, hoc libro cap. 10. q. 2. vbi dixi non posse, quia votum, & iusiurandum sunt duo vincula distincta, & proinde in facultate relaxandi, vel commutandi vota non intelligitur cõcessa potestas relaxandi, vel commutandi eadem vota iureiurando confirmata. Sic Nauarr. in consil. 3. de iureiur. nu. 6. & in Man. c. 17. nu. 175. quamuis vt supra dixi, quidam iuniores oppositum sentiant.

Vigesimò quaeritur, quid iuris, & potestatis habeant Cõfessari nostrae societatis in votorũ cõmutatione, relaxatione ue? Respondeo, in Compendio Priuilegiorũ eiusdem Societatis verbo Commutatio §. 1. haec habeti: (Cõfessarij Societatis possunt cõmutare omnia vota, exceptis Vltramarino, & Peregrinationis ad limina Apostolorũ Petri, & Pauli in Vrbe, & ad S. Iacobũm Cõpostellanũ, Castitatis, vel Religionis) quam facultatẽ, cum eadẽ exceptione extẽdit Greg. XIII. ad vota etiam iureiurando firmata: dummodo commutatio non sit in detrimentum tertii. Et subiungitur. Hãc facultatem communicat Societas cum omnibus Confessariis Superiorum auctoritate deputatis, & ab ordinario loci approbatis iuxta formam Concilij Trident sess. 23. c. 15. De Reformatione. §. 2. dicitur: Ij, ad quos pertinet ius admittendi, eos, qui ingredi volunt in Societatẽ, possunt commutare votũ simplex ingrediendi in aliam Religionẽ, etiã certã, in vota consueta Societatis, quando is, cuius votum est commutandũ, deuotionẽ ad id sentiet, vel Societas, aut qui ipsum admittit, vocationem eius esse potiùs ad Societatem nostram, quàm ad aliam Religionem existimaret.

§. 3. Subiungitur: (Omnes Praepositi Domorum, ac Rectores, seu Visitatores Societatis, sine praedicta limitatione (de qua in §. praecedenti) possunt dispensare cum ingrediẽtibus in Societatem, etiam si in arctiorem Religionem se ingressuros vouissent. Si quis tamen à Societate ante professionẽ recesserit nulla erit dispensatio: Possunt itidem in Societatẽ admitti quicumque aliquam Religionem susciperunt, & ibi permanendi, ex quauis causa votum fecerint.) Deinde verò subiicitur: Hac facultate soli, & admodum cõsiderate vtentur Prouinciales, nisi ipsi eam in casu certò cũ aliquo cõmunicauerint: & cum vti fuerint admoneãt Prępositum Generalem. Et in verbo Dispensatio, §. 9. dicitur: (Possunt nostri Confessarij, si sint viti docti, & iuxta formã Concilij Tridentini approbati, ex cõmissione Prouincialis dispensare ad petendum debitum in his, qui post votũ simplex Castitatis matrimonium contraxerunt.) Et subiungitur: (Communicatur, & facultas Prouincialibus, & aliis Cõfessariis, quibus ipsi per se, vel per alios eam commiserint, admonito poenitente, vt si superstes vixerit, votum seruet.

Sed dubiae quaestionis est, an haec facultas protendatur, etiam ad eos, qui post votum simplex Castitatis solùm matrimonium contraxerint, quod nondum consummarunt: an verò dumtaxat intelligatur de iis, qui contraxerunt, & consummarunt? Quidam putant extendi etiam ad eos, qui tantummodo contraxerunt non consummarunt: quod ea in primis ratione conficiunt, quia facultas generalis est de iis, qui post votum contraxerunt. ergo nos eam non oportet restringere. Deinde, priuilegium, & beneficium Principis plenissimè interpretari debemus: L. Beneficium, ff. De Constitution. Princip. Posiremò, quia est probabilis Soti sententia in 4. d. 38. q. 2. a. 2. post conclus. 2. eos qui post votum simplex Castitatis matrimonium contraxerunt tuta conscientia posse matrimonium consummare reddẽdo debitum, at petendo non item: nec eos esse cogendos ad Religiosorum domicilia transire, vbi Castitatem seruẽt. Quae sententia mihi certè, vt verum fatear, valde incerta, & dubia videtur, quoniam, vt inferius dicam, verius est, huiusmodi voto Castitatis adstrictos obligari ad capessanda Religionem ante matrimonium consummatũ: quia cũ adhuc sint habiles, & idonei ad suũ votum seruandum, id facere, ipsius voti religione coguntur. Quod si ad Monasteriũ se eõferre vi voti debẽt, nõ video, qua ratione praedicta facultas de iis intelligi queat: eã enim puto concessam ob salutẽ, & bonum eorum, qui ita matrimoniũ contraxerunt, vt adhuc sint obligati ad debitũ reddendũ priuati tamen iure petendi quales sunt, qui post votũ praedictum contraxerunt, atque consummarũt. Porrò beneficiũ Principis plenissimè interpretationem recipit, cum versatur in iis quae inti communi nõ derogãt. Ex quo etiã fit vt minus dubitem de eo, quod quaeri posset, An ea facultas meritò etiam trahatur ad eos, qui post votum simplex Religionis matrimoniũ contraxerũt, sed nondũ consummauerunt. Certum enim existimo, ad hos minimè extendi, quia illud Priuilegium solùm loquitur de voto simplicis Castitatis, non Religionis.

Rursus eodem verbo Dispensatio §. 10. habetur: (Per facultatem Benedictinis concessam à Martino V. possunt nostri Confessarij deputati, & legitimè ap, robati dispensare in votis etiam Episcopo reseruatis.) Et subiungitur: (Haec facultas communicatur omnibus superioribus, & aliis Confessariis, quibus ipsi eam commiserint.

Vigesimoprimò quaerirur, An vota Religiosi qui adhuc Tyro & Nouitius est, possit iure Superior absoluere? Supra cap. 19. quaest. 20. & 21. tractani quaestionem, qua quaeri solet, an vota Nouitiorum iure possit Superior irrita facere? & dixi ex sententia Nauarri in manua cap. 12. num 65. non posse eo modo, quo potest vota professorum irrita reddere, quia Nouitius non est religiosus effectus, & ideo voluntas eius à volontate Superioris non pendet. Pari ratione Superiori iure non potest vota Nouitiorum relaxare eo modo, quod potest vota professorum: vnde Nouitj vota, quandiu Nouitius est, aut impleri possunt, sine damno, & incommodo Religionis aut nõ possunt: si possunt, impleri debent cuiusmodi sunt vota realia, quibus Nouitius promitteret Deo, se aliqua daturum in vsus pauperum, si bona habeat, ex quibus dare possit, ea in pauperes erogare debet. Si impleri nequeunt, qualia sunt vota personalia ieiuniorum, peregrinationem, differuntur ad tempus, & quasi sopita sunt, eo quòd impediunt Nouitij probationẽ: & haec postea per religionis professionẽ extinguũtur, & proinde delinunt. Ita Siluest. Palud. & Antoninum sequutus votum, quarto, q. 7. verbo. Tertium secundum Archiepiscopum. Vota enim personalia Nouitij commutantur in solemne votum religionis ipso iure communi c. Scripturae de voto, & voti redempt. & propterea finiuntur. Nihilominus potest Superior vota Nouitiorum absoluere, & relaxare eo modo, quo potest vota Laicorum, qui Nouitij, aut Religiosi non sunt, nimirum id potest priuilegio, vel facultate à Romano Pontifice data Regularibus erga externorum vota.

Vigesimosecundò quaeritur, An iis, qui dentandata sibi facultate potest votorum soluere, vel commutare, possit id facere per alterum. Respondeo non posse: quia ei non demandatur iurisdictionis potestas, sed nudum ministerium. V. G. vt votum commutet, vel relaxet, vel soluat. Ex Silu. delegatus. q. 8. vbi citat. Innocentium. & alios.

Vigesimotertiò quaeritur, An is, cui committitur facultas commutandi votum, vel relaxandi, possit commutare vel relaxare poenas ob violatum votum? Rispondeo, aliud esse commutare votum, aliud commutare, vel remittere poenas contractas. Nau. consil. 35. de voto.

De Votorum interpretatione.

Cap. XX.

Animaduertendum est, vota non solùm aliquando posse nos irrita reddere, & absoluere, sed etiã interpretari. Tunc autem vota interpretamur, cum ex hoc, quod obscuri, incerti vel dubij, & ambigui aliquid continent, declaramus, in quem sensum accipienda sint.

His praecognitis, Primò quaeritur, an votũ amplè, & plenè interpretari debeamus, an potius presè, & stricte? Hostiensis, & Abbas docent teste Silueste. iuramentum 3. q. 5. Iusiurandum strictè nos interpretari debere, vt quoad fieri potest, periculum periurij caueatur, & minus etiam peccetur. Sic etiam dici potest, votum strictè, & presè nos interpretari oportere, vt quam maximè possit fieri, occasionem violandi votum, & omne peccati periculum praecidamus, ac vt minus etiam peccetur. Quo fit, vt ea in votum minimè cadere iudicandum sit, quae verosimiliter quis nõ vouisset, si ea tunc cum vouit, sibi in mentem venissent. Ac quemadmodum Iusiurandum eum, qui iurat, non obligat

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltra animum, ac voluntatem, quam habet: ne etiam votum nequaquam extenditur vltra voluntatem eius, qui vouit ad non cogitata, vel non promissa Silu. intainenium. 4 q. 6. Hostiensem sequutus ex e. quemadmodum, de iureiur.

Secundo quæritur, An Titius V. G qui promisit se caiscem aureum, vel argenteum alicui Ecclesiæ daturum aut equum, vel bouem hospitali domus, debeat equum, vel bouem emere, si omnes sui equi, boues, vel calices perierint: Respondeo cum Silu religio 2. q. 16. nisi expresse spoponderit vnū ex his, quos habet, debere emere alium, quoniā ad id, se voto obligauit. Veluti si promisisses te mihi daturū equum, & tui omnes equi periissent, deberes emere alium equum, eo quòd de equo generatim, non autem specialiter est facta promissio. Pari etiam modo, qui vouit Monasticā vitam, si in vnū Monasteriū nō admittitur debet aliud adire & ibi se admittendum curare. Obicies, quod habetur in I. Titieū, & L. Qui insulam, ff. De verbo. obligationib. Si promitto tibi triticū, nulla oritur obligatio, cū nullū certū tritici genus, aut certa quantitas promissa videatur. Similiter nullū est legatū, si legatur animal generaliter. L. legato generaliter, ff. De legat. 1. nam incertitudo rei, vel quantitatis obligationem vitiat. Respōdeo, cū Abbate in c. veniens, de iureiur. vbi obligationis substantia constat, incertitudo quantitatis non vitiat obligationē. Item, sicut ob fauorem dotis obligatio inducitur, etiamsi dos generatim promittatur, vt si quis promisit dotem, cuius quantitas definiri debet arbitrio hominū, facultatibus, & dignitate personarum inspectis. ita etiam in votis, licet aliquid generaliter vouerit quis, Canonica æquitas ob gratia diuini cultus interpretatur quantitatem rei voto promissæ. Si vouisti te quotannis daturum vnam vini, vel frumēti mensuram: iure potes dare, quam malueris. Hostien. in c. ex parte de voto. Silu. votum. 1. q. 15.

Tertiò quæritur, quid sit iudicandum de eo, qui promisit se ieiunium seruaturum sexta quaque cuiusque hebdomadæ feria, & dies Natalis Dominici incidit in sextam Feriam, quo die iure communi conceditur carnium esus: Respondeo: aut in animo eius fuit sese expressim obligare ad ieiunium eo etiam die seruandum, & sic iure carnibus vesci non potest, quoniam Pontificium decretum permittit quidem eo die carnes edere, sed nō præcipit, præsertim cū ius ipsū excipiat eos, qui peculiari voti vinculo, aut Monasticæ regulæ instituto adstricti sūt ad carniū abstinentiam seruandā. cap. Explicari. De obserua. ieiuniorum. Rogabis, Quid si nihil de tali cuētu cogitauerit is, qui vouit: Respōdeo iuxta Regulā paulò ante traditā votū nos mitius, & benignius interpretari debere. Et cū verosimiliter credi possit, id si eius mēti occurrisset, non se tale votū facturū, tuta cōscientia interpretati possum' cū voti religione nō cogi in natali Dominico a carnib' abstinere, aut ieiunium seruare.

Quartò quæritur, quod sit dicendū, cū Titius ieiuniū vouit in die sacro S. Matthæi, aut S. Laurētij, & dies ille incidit in Dominica, An ieiuniū seruare debeat in Dominica die, an potius in Sabbato: Respōdeo, ieiuniū in die Dominica seruare, cū iure Canonico non cōuenire de Conseerat. Dist. 5. c. Quadragesima, & cap. Si quis Presbyter. d. 30. quā uis Canones, & iura non impernent ne quis ieiunio eo die corpus affligat. Quare si dies ille sacer in Dominicā diem incurrerit, ieiuniū est seruandū in Sabbato, vt se quisque ad Eccl. consuetudinem accōmodet: præstertim etia cū in mentē non venerit Dominica dies, cū factū est votum. Pari etiam modo, si est promissum ieiunium in pernigilio sancti Matthiæ Apostoli, & illud incidat in Dominica, ieiunium est in Sabbatum pridie eius Dominicæ dici transferendum propter consuetudinem, & morem Ecclesiæ, vt constat cap. 1. De obserua. ieiuniorū Silu. votū. 4. q. 16. Idem mihi videtur de eo, qui vouisset quotidianū ieiunium se seruaturum ad aunūmā si expressim dies Dominicos voto non cōprehendit, eos benignè licet excludere, ne contra morem Ecclesiæ ijs diebus ieiunium seruare cogatur.

Quintò quæritur, quo pacto obligetur is, qui duo vota fecit, vnum post alterum, secum ipsa pugnantia? Respōdeo cū S. Tho in 4 d. 38. q. 1. a. 4. q. 1. & Silu. votū 2. q. 17. si sibi minimè aduertentur, vtrumque seruari debere: sin secus, id seruandum esse, quod maius est, videlicet, quod arctioris est vinculi. Hoc tamen debet intelligi, si quod minus est, in maius legitimè cōmutetur, aut in maiori contineatur, aut si quod minus est, maius bonum impediat, vtpotè in Religionem ingressum. Si autē vota sint simæqualia, seruandū est primū, cū quo secundum votum vim, & locum habere nō potuit. Hinc facile intelligitur, quid de eo iudicandum sit, qui votū fecit in hūc modum: nihil coctū, neque panem eriā comedā in pernigilio Sācti Laurētij, cū postea, vel antea vouerit se nihil cibi sumpturū in sexta Feria, nisi panem, ac deinde pernigilium S. Laurētij cadat in sextam Feria? Nā si cum secundo vouit, fuit immemor primi voti, debet primum tantū modo seruare, quandoquidē verosimiliter ille primum fuerat excepturus, si id animo præuidisset. Quod si primi meminit, neque illud excepit, & votū vtrumque par siue æquale est, seruari primum debet: si verò alterum sit maius, illud, quod minus est, auctoritate eius, qui potest, commutetur. Silu. loco citato.

Sexto quæritur, An Titio, qui ad diem certum ieiuniū vouit, ita seruandum ieiunium sit, vt ab ouis, & aliis cibis ex lacte originem trahentibus debeat abstinere? Respondeo, si id ex præsē vouerit, ita esset promissum seruandū, siu secus, se ad patriæ consuetudinem accommodet: nam iure communi in diebus quadragenarij ieiunij ab ouis, butyro, lacte, & caseo abstinetur, c. Denique d. 4. Cætera verò ieiunia pro uario patriæ more, & consuetudine seruantur. Quæres, an qui ieiunium promisit ad certum diem, toties peccet, quoties eo die comedit post ieiunium violatū? Respondeo, inter auctores diuersas esse sententias, an ieiunij præceptum, & legem perfringere cēseatur is, qui postquam bis comederit, comedit tertiò, quarto etiam, & quinto, quibusdam negantibus, aliis vero affirmantibus: de qua quæstione suo loco dicemus, id solum in præsentia dixisse contenti toties contra votum fieri, quoties eo die carnes eduntur: hoc videtur valde probabile, quoniam ieiunium in certo die seruandum, hoc continet, vt nunquam eo die carnes comedantur. Non tamen contra votum agitur, si cæteri cibi in ieiuniorū diebus concessi tertio, quarto, aut quinto etiam, ac sæpius edantur postquam fuerit votum semel violatum, est enim credibile, neminem se voto de ieiunio eo die seruando obligare voluisse, vt post violatū semel ieiunium, eo 9. bis comederit esset sibi eo die ab omni cibo abstinendū. Sil. votū. 2. q. 10. dicto 4. Ang. votū 3. q. 27.

Septimò quæritur, qui dicendum sit, cum Titius vouit nunquam se bibiturū vinum, aut ad certum diem, & deinde cum sit presbyter, Missæ sacrificium facit, & offert, Audumi in altari sacris operatur, in cōsuera ablutione post Dominici sanguinis sumptionem, vti sola aqua debeat? Respō deo, minimè, quoniā votum minus interpretari debemus, ne sit contra communem Ecclesiæ morem: quo presbyteri in ea ablutione vino, & aqua vtuntur.

Octauò quæritur, An is, qui vouit se nunquam vinum bibiturum toties votum violet, quoties vinum spōtè bibit. Respōdet Silu. votū. 2. q. 20. dicto. 5. cum Palud. in 4. d. 38. q. 3. a. 4. toties peccare, quoties biberit, Et idem etiā, inquit, dicendum est de eo, qui vouit se ad certum tempus vinum non bibiturū, toties enim peccat, quoties intra illud tēpus vinum bibit: nisi vouerit se vinum nō gustaturum nisi post certum tēpus elapsum, ita vt solum se voto obligauerit ad abstinēdum semel vino. Sic etiā Angel. votum. 3. quæst 27.

Nonò quæritur, qua ratione intelligatur, quòd in c. super eo, De Regularibus sancitū est, de clericis nimirū, qui Religionis habitum susceperunt, & ante professionē ad priorē vitæ statum sunt reuersi, vbi respōdet Pōtifex, eos cogēdos ad miriorem Religionē transire, si arctiorē perfectē noluerint, ne contra votū, quod Domino fecerunt, venire probentur. Et idem decernitur in cap. Consulti, De iis, qui Religionis habitū susceperunt, eo animo, vt priorem vitæ statum simpliciter mutarent? Innocentius Host. Ioan. And. Antō. Butrius, & alii, in cap. cōsulti, &c. super eo, citatis sētiunt, per habitū Religionis eo animi proposito susceptum, fieri tacitā Religiosæ vitæ, & instituti professionem ex Ecclesiæ decreto, & proinde eos Clericos, etiam si a Monasterio, quod sunt ingressi, recesserint, cogēdos Religionem capessere, quoniā sunt tacitè Religioni generatim acceptæ obligati. Mihi tamen verius videtur, quod visum est Caiet. & Abbati locis citatis, Angel. votū. 1. n. 7. Sil. votū 1. q. 1. hāc esse in capitib', supra citatis sententiā Pōtifices intellouerit, nomine Propositi, & voluntatis simpliciter priorem vitā mutandi vnā cū habitu Religionis suscepto, votū professionis Monasticā vitā, & in ea perseuerādi, & proinde licet prædicti Clerici ab arctiori Religione semel suscepta recesserant aliā mitiorē ampiecti debebāt, vt inferius quoque dicitur.

Decimò quæritur, An qui promisit se cuidā Eccl. daturū aliquot modios frumenti, & vini cados quotannis, votum persoluere debeat in mensuris maioribus, an in minoribus, cū eiusmodi variæ sint, & diuersæ. Hæc quæst. tractatur in c. ex parte, De cēsib'. Hispani enim Deo votū nuncupauerāt, quo promiserāt se soluturos Archiepiscopo cōpostellano in honorē S. Iacobi Apost. certas frumenti mensuras, & deinde votum persoluebāt in mensuris minimis, de qua re Archiepis. cōquerebatur. Cui Pōtifex respondit. Cum non constet, in qua mensura antecessores vota persoluerint videndū est, an habitatores regionis, qui eam continuè per-

soluerūt, iuxta vnam & eandē mensurā votum exoluerint, an iuxta varias, & diuersas: In primo, inquit, casu, iuxta eam communem mensuram sunt cogendi votum persoluere. In secundo verò casu, si iuxta minorem vota reddant: non sunt compellendi maiorem mensuram persoluere: quoniā cum huiusmodi vota fuerint ab initio gratuita, beniguius sunt à viris Ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores videantur lucris temporalibus inhiare. Hæc Pontifex. Ex quibus colligit Abbas, verba in votis ambigua interpretationem recipere iuxta communem patriæ morem, vt etiā ex c. Ex literis, De sponsalibus deducitur, & ex L. Si seruus plurium. §. Si numerus ff. de legatis. 1. vbi dicitur: si numerus nummorum legatus sit, neque appareat, quales sint legati, ante omnia ipsius patrisfamilias consuetudo, deinde regionis in qua versatur est exquirenda, sed & mens patrisfamilias, & legatarij dignitas, & charitas: & necessitudo, ité eatum quæ præcedunt, vel quæ sequuntur summarum seriepta sunt expectanda. Hæc ibi lex. ¶ Item, colligit Abbas, in votis aliquando benignam interpretationē fieri, ita vt minus obligent vouentes: sic etiā in legatis, vt habetur in l. Nūmis, ff. Delegatis 3. Vbi dicitur: Nummis indistinctè legatis hoc receptum est, vt exiguiores legati videantur, si neque ex consuetudine patrisfamilias, neque ex regione vnde fuerit neque ex contextu testamenti possit apparere. Si cōtra obijcias, quod habetur in l Titia. § Sēpronia, & §. Seia, ff. De auro, & argento legato, vbi statuitur, legatum relictū in Ecclesiæ latissimam interpretationem recipere. Vt si quis legauit Ecclesiæ calicem, non est intelligendum esse legatum æneum calicem, sed argenteum: ergo si quis vouit Ecclesiæ aliquas tritici mensuras, maiores debēt intelligi promissæ, nō minores: respondeo, cum Abbate, in legatis fieri latam interpretationem in gratiā piæ causæ, quia interpretatio est contra hæredem, non contra testatorē. At verò in votis cum interpretatio fiat contra vouentem, mitior esse debet, tum ne Ecclesia videatur esse, solicita de temporalibus lucris, & commodis, tum ne cæteri à munificentia in Ecclesiam inocentur. Nihilominus tamen cum quis caliceē promittit certæ Ecclesiæ, intelligi promissus calix aptus, & acōmodatus ad cultū diuinum, & proinde debet aureum, vel argenteum non æneum calicem offerre & dare.

Vndecimo quæritur: cū sæpe vsu veniat, vt quis promittat Deo se aliquid facturum, si eius auxilio, & beneficio aliquod peccati genus euitet, qua ratione interpretandū sit id voti genus, expectādū sit nec ne, singulare aliquod ac peculiare auxiliū Dei? Respōdeo nō esse expectādum singulare: quod sit mai' solito, nisi id in voto quis præsserit, sed tātum cōmune, ac cōmetū: quod tūc datur, cū is debita, & iuxta de more diligentia adhibita illud peccatū deuitat: & proinde votū persoluendū sibi erit, cū iā voti cōditio sit impleta. Sed quid, si nihil in ea re studij & operę collecuit, quo factum est, vt in peccatū incurreret? Respōdent quidam votū nihilominus esse reddendū, quia per ipsū stetit, quominus conditio impleretur: & ideo debet præstare promissū. Sed vernis est, quod Sil. votū 1. q. 2. ait Richar. & Aug. sequutus, si is, qui ita vouit scienter, & sua sponte se in peccatū præcipitat, aut sese peccati periculis obiecit, aut peccati occasiones quærit, voti obligatione tenetur, quēadmodū cū voueres aliquid, si Titius in domū tuā ingrederetur, & deinde Titio sæpius ante venienti fores occlūderes, ne in domū intraret, voti vinculo tenereris, eo quòd per te stat, quominus ingrediatur: secus, si id faceres ex incuria, vel negligentia & oblitione.

De simplici Castitatis siue Continentiæ voto.

Cap. XXI.

RIrimò quæritur, An peccet qui post votum simplex Castitatis Matrimonium contrahit, antequam illud consumat? Duæ sunt opiniones: prima distinguit: Aut contrahit animo, & voluntate consummandi matrimonium, & hic grauiter peccat, quia id facere nequit nisi violando, frāgendoque votū. Aut contrahit voluntate transeundi ad Religiosorum statum antequam matrimonium perficiat, & hic nullū peccatū incurrit. Ita sensit Ang. Matrimoniū 3. impedimentum. 5. n. 1. Mai 4. d. 32. q. 2. concl. 1. Calderi. in c. rursus, qui Clerici, vel vouentes, idē videtur sentire Cai. p. 3. q. 29. a. 1. & in sum. Matrimoniū. Petrus Ledesminus tract. de Matrim. q. 53. a. 1. dub. 1. docet hanc sententiā esse probabilem. Ratio eorum est quoniam post matrim. ratum nondum consummatum, liberū est cuique Cōiugi sese ad Religionē cōferre. Deinde, quia in c. Commissum de sponsalib. sancitū est, vt inuenis, qui irrādo puellæ promiserat se eam vxorē ducturum, priūs qui irrādo puellæ promiserat se eam vxorē ducturum, priūs quam matrimoniū cōtraheret iureiurando seruato: & deinde ad Religiosorum monasteriuū transiret. Secunda opinio generaliter docet, eum peccare, matrimonium contrahendo antequam illud perficiat: & hæc est communi Theologorū Canonistarū interpretum, & Summistarum cōsensu recepta. Ita sentiunt Sotus 4. dist. 38. q. 2. ar. 1. Silu. Matrim. 7. q. 5. Abbas, Glos' & alij in c. rursus, qui Clerici, vel vouc. Richar 4. distin. 38. ar. 7. q. 1. Nau. in Manuali c. 22. nu. 73. quam ratio ipsā concludit: Nam nuptiæ ideo contrahuntur, vt postea compleantur: is enim qui contrahit, debet in animo habere, matrimonium perficere, & consummare: nisi aliunde peculiari in aliquo iure, & ratione impediatur. Et cap. vouentibus, 27. q. 1, ex Hieronymo dicitur vouentibus virginitatem non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est. Id verò quod in c. Commissum statuitur in quem sensum accipiendum sit superius iudicauī, & ex cap. rursus qui clerici, vel vouen & cap. consuluit. de voto colligitur, esse peccatum contrahere.

Secundo quæritur, An qui post simplex votum Castitatis matrimonium peccando contraxit, illud consummādo, peccatū denuo committat. Duæ sunt opiniones, prima distinguit in hunc modum: Aut consummat coniugale debitum petendo, & hic denuo in peccatū incurrit, quia votū violat petendo, & exigendo debitum: aut debitū reddendo consummat, & hic nihil peccat, cum ius alteri coniugi debitum soluat. Sic opinantur Angel. Matrimonium 3 impedimentum 5 nu. 2. Sotus 4. d. 38. q. 1. ar. 2. Opinio secunda in vniuersum docet, eum peccare quando matrimonium consummat, & perficit, siue reddendo, siue exigendo debitum. ita S. Thom. 2. 2. q. 189. ar. 8 in argumento 3. Richar. 4. d. 38. ar. 7. q. 1. ad 2. Anton. p. 3. tit. 1 c. 16. §. 1. Palud. 4 d. 27. q. 1. ar. 5. in casu, 5. & q. 3. ar. 3. conclu. 1. Alfensis in sum. li. 3. tit. 16 q. 1. Rosel. impedimentum. 4 nu. 9. Sil. matrimonium. 7. q. 5 versic. 3. Tabien. impedimentum 2. q. 6. Armil. matrimonium nu. 55. Nau in Man cap. 22. nu. 80. Imo addit Rosella, opositam sententiam periculosam esse: & Nauarrus, Sotum oppugnat. Et certe hæc communis sentētia contra Sotum, & alios quosdam iuniores Theologos aperte probatur testimonio S. Thom in additione ad tertiam partem. q. 53. a. 1. ad 3. Totum huius controuersiæ difficultatis in hoc consistit, An qui post huiusmodi votum matrimonia contraxit, antequam illud consummet, Religionē profiteri cogatur, vt suū votū persoluat? Sotus enim putat ad id minimè adstringi: quam sentiam colligit ex eo, quod votum castitatis non religionis fecerat: quod vt seruet nō videtur vlla lege compelli, ad Religionis institutum capessendum: est enim graue, & durum onus, ac difficile, & arduum vitæ genus nec in voto castitatis, quod susceperat, cotentū, nec cogitatū. At verò secundæ opinionis auctores existimāt, matrimonio cōtracto, & non consummato, vi, & ratione voti antea facti obligari ad Religionem profitendā: quia cū adhuc posset ante matrimoniū perfectum, votum, Castitatis implere vita Religiosa suscepta, id præstare debet. Ad id verò quod Sotus opponit, Religionē in voto castitatis non esse promissam, respondent, non fuisse expressim, & directo promissam, sed impliciē, & tacitè nam qui castimoniam perpetuam vouet, sese Deo obstringit ad eam seruandam omni ratione qua potest: sed contracto matrimonio, & non consummato, eam potest Religionem profitendo, seruare, ergo id vi, & iure voti præstare cogitur. Quidam, inquiunt, nisi tot, tantorumque Theologorum obstaret auctoritas probabilis sanè videretur Soti sententia: eo quòd matrimonio contracto iure debitum coniugale redditur, ob rationem paulo ante propositam. cum grauis admodū, sit ad Religionem suscipiendam obligatio, nec in voto castitatis contenta, nec præuisa esse videatur. Mihi tamē opinio communis magis probatur, & omnino amplectenda videtur, vt quæ firmiori ratione muniatur, & communi Doctorum testimonio confirmetur: quamuis Petrus Ledesma, tract de matrimo. q. 53. at. 1. dicat opinionem Soti esse probabilem: & licet eam sequatur Cordub. in sum. q. 136.

Tertiò quæritur, An qui est simplici voto Castitatis obstrictus, si matrimonium contraxerit, toties votum violet, quoties coniugale debitum exigit? Est duplex opinio. vna docet, eum semel tantūm peccare, cum primum debitum petit, postea verò non ité: alioqui enim matrimoniū esset alteri cōiugi molestū & graue, eo quòd ad eū dūtaxat cutu petendi debitū pertineret. Ita videntur sentire Hostien. & Calderi. in c. rursus, qui Clerici, vel vouen. quorū sentētiam putat Ang. Matrim. 3. impedimentum. 5. n. 3. esse probabilē. Altera opinio tradit eū toties peccare quoties debitū petit, nisi id faciat ad voluntatem alterius coniugis expressam, vel tacitam, ita vt potius reddere, quàm petere videatur. Hæc est communis Theologorū, Pontificij iuris interpretum, & Summistarum opinio, vt constat ex auctoribus Superiori quæstione citatis. Quam ratio comuincit, quoniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoad fieri potest, votū seruare debet is, qui vouit, vnde fit, vt sit omni iure petendi priuatus, eo quòd coniux, quod attinet ad debitū exigendum, sui iuris est: & potuit se voto castitatis obstringere, & suo iure petendi debitum cedere.

Quartò quæritur, An huiusmodi voto adstrictus tuta cō scientia, post matrimoniū contractum, & consummatum, debitū coniugale reddat, & soluat? Respondeo, ex cōmuni omnium sententia id posse iure facere, quoniā eo ipso, quod matrimonium consummauit, ineptus est factus ad Monasticam vitam profitendam absque alterius consensu: ergo si debitū deneget, iustitiæ leges violat, quod est graue peccatū: neque enim ex hoc, quod vnus coniugū sit voto Castitatis adstrictus, alter iure petendi debitū priuatur. Est autem animaduertendū, tripliciter solere debitū peti. Primò verbis expressis. Deinde, signis, & nutibus. Postremò, naturæ conditione, nimirum cum præ pudore coniux à petendo abstinet, & alter scit id eum velle, & appetere, Ita Sanct. Thomas, Richardus, Angelus, Siluester, & alij locis supra citatis. Obijcies, Arctius est vinculum voti, quo tenetur, quàm quo coniugi obligatur, ergo potius debet Castimoniam Deo sanctè promissam, & dicatam seruare, quàm debitum reddere, quoniam voti vinculū, est religionis, coniugij verò, est iustitiæ: at religio, iustitiæ dignitate præstat. Respondeo, votum Deo fieri, Deus autem sibi gratum, & acceptum illud non habet, quando cum legibus iustitiæ proximo debitæ pugnat.

Quintò quæritur, An si vir, & fœmina simplici voto castitatis obligati matrimonium contraxerint, iure pus sint uicissim petere, & reddere debitū? Respondeo, omnes conuenire, verum esse matrimoniū inter eos contractū, licet contrahendo grauiter deliquerint. Votū enim simplex Castitatis solum impedit, ne matrimonium contrahatur, non tamē dirimit contractum. Deinde, cōmuni quo que omnium consensu receptum est, neutri eorum fas esse, aut petere, aut reddere debitum: non primū, quia vterque est iure exigendi priuatus, non secundū, quia cum neuter habeat ius petendi, eo ipso alterutri nō licet reddere. Ita expressim tradiderunt Rosel. loco citato. Sil. Matrim. 7. q. 1. & 9 Sot. lib. 7. de iustitia: quæst. ter. art. 5. Idem iuris est, si vterque coniugum cōmuni consensu post matrimonium contractum, simplex votum Castitatis fecerit: neuter enim in posterum ius habet petendi, vel reddendi debitum.

Sextò quæritur, quid sit dicendum, si Titius simplici voto Castitatis deuinctus, matrimonium contraxerit, & consummauerit, & postea eius vxor præmoriatur, an possit, ad aliud matrimoniū trāsire? Respondeo, ex cōmuni omnium sententia, cum denuo contra votū peccatū admittere, secundam vxorem ducendo: immo non solùm peccare, ad secundas nuptias transeundo, sed etiam illas consummando: quia vt paulo ante dixi, antequā matrimoniū secūdū perficiat, potest, ac debet Castimoniæ votū seruare vitam Monasticā profitendo. Si tamen etiam illud consummet, peccat quidē postea petendo debitū reddēdo tamē, non itē.

Septimò quæritur, An si Titius votum fecerit nunquam contrahendi matrimoniū, deinde, voto neglecto contrahat peccet cōsummādo, siue reddendo debitū. De hac quæst. Paludanus in 4. dist. 38. q. 3. art. 5. conclusione 9. Respondeo, considerandam esse Titij mentem, cum vouit: aliud enim, si de hoc voto loquamur iuxta mentem, illius qui vouet, aliud verò si loquamur per se, & secundum rationem, & naturā ipsius voti. Nam si in animo eius, qui vouit, tantùm fuit non contrahere, peccat quidem contrahendo, consummando non item. Si verò in animo habuit neque contrahere, neque consummare, non ei licet consummare, etiam si contraxerit. Et proinde debet religionem profiteri, vt colligitur ex Paludano quarto. dist. 38. q. 3. art. 5. conclusioque 5. quia religionem professus promissum præstabit, aliter enim suū votū, cuū vxore viuens, quam duxit, seruare vix potest, aut potiùs sine graui periculo seruare non potest. Quæres, quid dici oporteat, si simpliciter vouit, non contracturum se matrimonium, nihil cogitās, cōsummaturus esset necne? Respondeo, quod tutius est, eligi debere: videtur enim voto adstrictus ad nūquam consummandum. Et idem iuris est, cum dubitat an sese Deo obligauerit voto numquam contrahendi, & consummandi. Quod si roges, an qui tale votū fecerit per se, & ex natura ipsius voti cogatur non consummare matrimonium? Respondeo. cogi vi voti, quia nuptiæ contrahuntur, vt compleantur: ex natura ipsius voti cogitur non consummare matrimoniū, ergo qui vouit nunquam contrahere, se simpliciter obstrinxit, vt nunquam consummaret. Oppones. Qui iurat se contracturum, nō, eo ipso, se consummaturum iurat: siquidem post nuptias contractas potest, tuta conscientia, eas non consummare: ergo qui vouit se non contracturum, non idcirco vouit se non consummaturum? Respondet Palud. 4. d. 38. q. 3. ar. 5. Conclus. 6. plus in negatione, quam in affirmatione contineri: hoc est, plus tollere negationem, quam ponat affirmatio, quoniam qui negat matrimonium, negat actum coniugalem: at qui affirmat matrimonium, non eo ipso, affirmat congressum coniugalem: nam matri monium esse potest absque coniugali complexu: non contra, maritalis cōplexus, sine matrimonio.

Quintò quæritur, An idem iuris sit in iis, qui post simplex vorum Religionis, se matrimonio coniungunt, quod in iis, qui simplici voto Castitatis adstricti contrahunt matrimoniū? Respondeo, non esse omnino idem iuris. Nā qui voto Religionis simplici ligatus matrimonij cōtrahit peccat cōtrahēdo, quia peccati periculū sibi creat, ne videlicet tētatus in tentatione succūbat, & matrimoniū cōsummet. Deinde, directò contra votū deliquit, si matrimoniū cōsummet siue reddendo, siue petēdo debitū, quoniā consummando, votū suum seruare amplius non potest. Adhæc, matrimonio consummato, cōtra votū postea non agit, reddēdo, aut petendo debitū. Et in hoc simplex votū Religionis. voto Castitatis distinguitur. Nec enim qui simplex Religionis votū Deo nūcupauit, ad castitatē statim seruanda se se obstrinxit: quod verè tradiderūt. Caietan* 2.2.q.88.ar.3 versus. in responsione ad secundum. Sot. lib 7. de iust. q. 2. art. 1. circa tertium argumentum: Navar. in Man. cap. 12. n. 47. versic. Dixi, vouet intentione. Postremò coniuge vita defuncti vi voti debet se ad Religionem recipere, quoniam, per matrimonium, votum Religionis, antea factum sublatum, & extinctum non est, sed quasi sopitum ad tempus: Vnde si secundo se matrimonio copulet, denuo votū violat, atque perrumpit, quia iterum in periculum incurrit ne suum votum violet consummando. Quòd si illud consummet, certè contra votum grauiter delinquit.

Nonò quæritur, An adstrictus simplici voto, de sacris ordinibus suscipiendis, peccet matrimonium contrahendo? Sotus affirmat, eum contra votum peccare, quia contrahēdo, fit ad sacros ordines ineptus. Si quæras, an post matrimonium contractum, antequam consummet, & perficiat debeat vitam religiosam capessere, vt votum, quod fecerat, seruet. Sot in 4. d. 38. q. 2 ar. 1, respōdet, eum ad id minimè compelli, quia non Religionis, sed sacri ordinis capessendi, votum fecerat: & graue admodum, ac molestum est Religionis institutum ei, qui nullo se huiusmodi voto deuinxit: nec votum ad non cogitata protenditur, nec quis ratione eius plus debet exoluere, quàm vouerit. Mihi tamen longè probabilius videtur oppositum, sicut supra dixi de eo, qui simplici voto Castitatis obstrictus se matrimonio copulauit. Debet igitur Religionem profiteri, quoniam eā profitendo, promissum præstare cōmode potest: quippe Religionē professus, ad sacros deinde ordines proueheretur.

Decimò quæritur, An voto simplici Castitatis sponsalia dirimantur exempli gratia. Titius puellæ promisit se eā vxorem ducturum, deinde verò simplici se voto Castitatis adstringit: quæritur, valeat ne votum, an sponsalia? Hanc quæstionem Scholastici tractant in quarto. dist. 27. & Canonici iuris interpretes in cap. Rursus, & cap. Veniens, qui Clerici, vel vouentes, & Silu. sponsalia. q. 7. vbi multas sententias refert. Tres sunt opiniones. Prima distinguit: Si votum Castitatis sponsalia antecedat; ea dirimit, tametsi ea iureiurando roborentur: quando verò sponsalia votū præcedūt, rim. & locū habent, præsertim iureiurādo confirmata, nec voto dissoluuntur. Ita Innocentius, Hostiensis, Archidiaconus, Ioann. Andr. Abbas, Ancharanus, in c. rursus, qui Clerici, vel vouen. & inter Theologos Palu. 4. d. 37. q. 1. ar. 3 in q. casu prope finem. Antonin. p. 3. tit. 1. cap. 18. §. 2. inter Sūmistas Sil. Spōsal. q. 7. Rosel. impedimentū 4. n. 4. & Tabien. spōsal. q. 10. Armil. Sponsal. n. 12. Nauar. in Manual. c. 22. n. 27. Quod docent duplici ratione permoti: Tum quia Ecclesia auctoritate Iudicis cogit sponsalia, quæ votū antecedūt, impleri, & seruari præsertim iureiurando firmata: Aut cogit saltem eum, qui votum post sponsalia emisit, Religionem profiteri, vel iidem puellæ datam implere. Tum quia votum solemne Castitatis dirimit nuptias sequentes, non præcedentes. cap. Ex parte. & cap. Ex publico. De conuers. coniugat. ergo a simili, votum simplex Castitatis dissoluit sponsalia sequēta, non præcedentia: præsertim cū per spōsalia præcedentia, alter ius aliquod acquisiuit vi deatur. Quod si iusiurandū sponsalia confirmauit, maiorē vim adhibet, siquidem vinculum vnum alteri accedit, cum tamen votum simplex nos vno tantummodo vinculo teneat, ac leget. Secūda sententia generaliter docet voto simplici Castitatis sponsalia dissolui, siue ea illud antecedant, siue sequantur. Quam sententiam tuentur. Sotus 4. d. 27. q. 2. ar. 5. Mai. 4. d. 27. q. 5. ad 2. Richar. 4. d. 27. ar. 3. q. 4. Angel. sponsalia. nu. 40. & citat Ioan. Andr. in c. de illis, de despons. impub. Sic Calder. sic Antō. Butrius, vt citat Rosel. impedimentum. 4. nu. 4. Tertia sententia est asserentium spōsalia dirimi ex parte eius, qui votum non fecit, non autem ex parte eius, qui castitatem promisit: aiunt enim liberum esse ei, qui non vouit à fide data in sponsalibus, recedere, ne sit ei oneri matrimonium, eo quòd alter, qui votū fecit Castitatis, iure non poterit debitum eōiugale petere, ac proinde cogetur debitum petere, quoties voluerit vti coniugio, quod absque onere, & difficultate, non sit: at is, qui votum fecit Castitatis, fidem datam in sponsalibus seruare debet, quia iure cogitur ab Ecclesia in iudicio, aut in religionem ingredi, aut nuptias contrahere. Sic opinantur Paludanus, & Siluester, locis supra citatis. Reuera Sponsalia, iure Canonico, per votum simplex Castitatis, non diminuntur, & hoc est, quod docent primæ opiniones auctores. At verò in foro conscientiæ existimo probabilem esse sententiā, sponsalia quæ publicè contracta non sunt, per votum simplex cōtinentiæ dissoluni: quod secunda opinio tradidit. Etenim Castitatis votum, est egregium virtutis officiū, & opus, quod futurarū nuptiarum spōso impedire iure, nec debet nec potest: ergo siue spōsalia antecedant, siue sequantur, voto simplici Castitatis, aut Religionis, aut sacri ordinis, meo iudicio dirimuntur, ne promissio futuri coniugij meliori præstātiorique bono aditum intercludat. Hoc tamē intelligi mu sea cōditione si spōsalia omni aliæ iustitiæ vinculo careant. Nam si quis priuatim & clam, alicui puellæ nuptias absolutè promiserit, eamque violauerit, aut etiam famam aliqua ratione læserit, aut publicè cum ea sponsalia contraxerit: hæc nisi perfecerit, ei graue damnum, & malum dat: eiusmodi enim obligatio, nec simplici castitatis, nec Religionis nec sacri Ordinis suscipiēdi voto dissolujtur: eo quòd, Deo vota non placent, sīæquitatis, aut iustitiæ legibus aduersetur. Cæterū argumenta primæ sententiæ, contra secūdam opinionem, quam sequor, nihil cōcludunt. Nā Ecclesia cogit quidē sponsalia perficiquando in iudicio cōstat ea esse cōtracta, & de voto simplici Castitatis nihil cōpertū habet. Item quia in iudicio agitur secundum Canones, & iura, & in iure sponsalia non dirimuntur per votum simplex castitatis, nisi per ingressum in religionem: & ideo Ecclesia in iudicio nō dissoluit sponsalia, per votum simplex castitatis subsequēs, vel præcedens, nisi is, qui vouit, ad religionē trāseat: quod si neutrū eorū cōstet, nō simpliciter cogit sponsalia impleri, sed aut perfici, aut Religionē eligi, ne alter, cui fuerant nuptiæ promissæ detrimenti aliquid contrahat. Nos tamen vti diximus, de eo euenta loquimur, quo priuatim & clā futuræ nuptiæ puellæ simpliciter promittuntur. Deinde, non est ide iuris in voto solemni, quod in simplici: nam solemne dirimit nuptias, si sequantur, sola Ecclesiæ institutione: at verò præcedentes dissoluere nequit, cum Ecclesia ius, & potestatem nō habeat Cererum simplex votum castitatis per se vim habet sponsalia soluendi, siue præcedant, siue sequantur, ne futurarum nuptiarū simplex, & nuda promissio nos à meliori, & maiori bono prohibeat. Et miror quosdam ianiores asserere secundam sententiam esse periculosam: quum eam aperte sequatur S. Th. in additionibus, ad p. tertiā, q. 53. art. 1. ad primum: & post eum sequuntur ipsam Richard. Ang. Anton. Butrius, Gaspar Calderinus, Sotus, & Maior. eam esse probabiliorem Petrus Ledesma. de matrimo. q. 42. artic 3.

Vndecimò quæritur, An qui virginitatem vouit Castitatem simpliciter vouisse censeatur: id est, An votum Virginitatis sit idem, quod votum Castitatis? Quidam id negant, quia qui Castitatem simpliciter vouet, hoc ipso promittit nunquam se rem coniugalem, aut etiam veneream cum alio habiturum: qui verò Virginitatē vouet corporis, integritatē tātùmodo pollicetur, quā seruat si omnē primū coniugalem congressum, & venereū itidē concubitū deuitat: is enim vere, & propriè videtur virgo: sicut innocens quoque is dicitur, qui nullum peccatum contraxit. Aliorū est sententia Virginitatis votum prorsus ex mente eius, qui vouit iudicari debere. Aut enim eam aliquis promittit habendam in animo nunquam, vel maritali, vel venereo complexu cum alio iungi, & hoc est, ac dicitur votum simpliciter Castitatis: aut tantùm à primo se concubitu, siue conjugali, siue venereo extra coniugium continere, & hoc non est idem votum, quod Castitatis, minus enim continet: & propterea, qui vouet absolute Castitatem vorum violat, quoties cum fœmina rem habet: qui verò Virginitatem eo modo, quo diximus, vouet, peccat quidem cum ad fœminā primum accedit: amissa verò iam semel corporis integritate, nullo amplius voti nexu tenetur: Mihi tamen magis probatur S. Tho. 2.2.q.88. ar. 3. ad 1. sententia, vbi docet votum Virginitatis idem esse, quod Castitatis. Idem dicit Caietanus, eo loco & 3ot. lib. 7. de Iust. q. 2. artic. 1. circa argumentum. 3. Nauar. ib Manu. c. 12. nu. 43. Ait enim S. Tho. eum qui virginitatē vouit, ea semel amissa adstringi ad Castitatem seruandā: quod non diceret procul dubio, nisi putaret, in voto Virginitatis contineri simpliciter votum Castitatis. Quare mea quidem sententia, votum Virginitatis accipere possumus simpliciter, & per se, & hoc continet votum Castitatis, & hoc est, quod voluit S. Them. aut accipimus in xta mēteм, & voluntatem vouentis, & hoc votum Virginitatis potest à voto Castitatis distingui: Virgo enim potest virginitatem policeri, in animo tantummodo habēs sui corporis integritatem seruare, siue à primo veneréo cōgressu abstinere: & nihil amplius. Et ideo supra diximus, virginitatis votum esse per se Romano Pontifici reseruatū, quoniam per se, & re ipsa, est idem, quod votum castitatis, licet accidenti, nimirum ex animo, & voluntate vouentis, possit esse votum non totius, & integræ Castitatis, sed partis duntaxat, hoc est, certæ cuiusdam continentiæ. Sic Caietanus ait. 2. 2. q. 88. art. 3. citata responsionem. S. Tho. ad 2. & Nau. in Man. c. 12. nu. 43, verific. 10. peccat.

De simplici Religionis voto.

CAP. XXII.

NOn est ignorandum simplex Religionis votum dupliciter fieri posse: Aut enim in futurū conteritur, vt cum quis vouet se Religiosæ vitæ institutum susceturum: & huiusmodi votum Monachum, aut Religiosum non efficit, eo quod solùm in futurā Religionis sponsio. Sicut enim cum Titius puellæ futuras nuptias pollicetur, nō eo ipso, eā matrimonio ducit: sic etiā cū quis Deo in Religionem se ingressurū promittit, nō hoc ipso Religioni se tradit, ac mācipat. Aut votū Religionis in præsens cōfertur, vt cū vouet quis Castitatē, paupertatem, & obedientiam in certa aliqua Religione, sed Religionis professionē nō facit. Primum votū est Religionis futuræ promissio, tecundū, eo quòd in præsens, non in futurum conferatur, est Religiosę vitę præsētis spōsio. In præsēta igitur solū agemus de primo Religionis voto, postea verò de secundo.

Primò quæritur, quid facere debeat is, qui simplex Religionis votum emisit? Respondeo, aut is vouit Religione in vniuersum vel certæ alicuius Religionis institutum, vel incertū Religiosorū domiciliū ingressum. Si primum, debet is in vna earum Religionum nō admittitur, aliam adire: in quo nemo dissentit, vt docent S. Th. 2. 2. q 88. 2. 3. ad 1. & q. 189. a. 3. ad 2. Sil. religio. 2. q. 15 Richar. 4. d. 38. 2. 8. q. 3. Ang. votum. 3. q. 10. Si verò certæ alicuius Religionis institutum vouerit videlicet Dominicanorum, vel Fraciscanorum, illud solummodo petere, & amplecti debet: cuius si fuerit repulsam passus, voti vinculo liber, & solutus est, vt ait S. Th. ibid. & Silu. loco citato, & Aug. similiter. In quo etiā omnes consentiunt. Si autem ingressum in certum Religiosorum domicilium Deo spoponderit, in illud non admissus, solutus est voto: quod expressim docent cū S. Thom. Sotus li. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 3. item Nau in Man. c. 12. nu 48. ar. 3. Silu. religio. 1. q. 16. Quæres, si Titius Religionē generatim vouerit, debet ne ītima tantùm Religiosorum cœnobia adire ac petere, vt admittatur, an verò etiam alia extra Prouinciam, & regionem constituta V. G. Hispanus quispiā vel Gallus vouit generaliter Religionē, nec tamen Hispani, vel Galli Religiosi eum volunt admittere. Quæritur, an debeat Italiam adire, vt in aliquem Religiosorum conuēuentū admittatur? Nauarrus respondet in Man. cap. 12. n. 48. & Consil. 2 n. 5. de voto. Si Religionē vouit, & nihil expressè, vel tacitè, quod ad loca pertinet, restrinxit, à finitimis Religiosis non admissus, debet se ad remotiores extimos externos conferre, si probabiliter credideriit ab illis admittendum fore: quod si tacitè solummodo vouit fuæ regionis, Prouinciæ, nationis, vel linguæ Religiosorum institutum voti vinculo non cogitur externas nationes exquirere, ac pro se Nauarrus, Caietanum citat 2. 2. q. 88. ar. 3. §. in eadem responsione dubium occurrit.

Mihi verò probabilius videtur, quod tradiderūt. Sot li. 7. de iust. q. 1. ar 1. ad 3. Sil. Relig. 2. q. 16. Angel. votum. 3. q. 10 si is, qui vouit, in animo habuit se Deo obligare, vt ad Religiones, etiam extra suam Prouinciā sita adiret, id præstare debet: at si eius animus fuit, tantummodo obligare se, ve finitimæ Religiosorū domicilia & Collegia perlustraret, nō debet petere externa. Quòd si dubitetur quænā fuerit eius mēs, & voluntas, solū debet finitima explorare, quia nihil de remotioribus* extra Prouinciā sitis, cogitauit: quæ si in memoriā venissēt, probabiliter illa à voti obligatione excluisse. Adde, quod fere vsus venit vt nemo voueat se ingressurum

Universidad de Deusto
Biblioteca

In Religiosorum ordinem, à sua Prouincia, & natione distantem: præsertim si fœminæ sint, quæ vouent, aut ætatis teneræ, & delicatæ adolescétu li. Postremò, quia alioqui totũ Christianorũ orbẽ quis perlustrate, & peragrare deberet.

Secundò quæritur, Quot Religiosorum familias is, qui vouit, explorare, aut cœnobia adire debeat, vt se ab eis admittendum curet? Respondeo, si Religionem vouit generatim, satis est, si quinque, vel sex diuersi instituti ordines in sua Prouincia constitutos exquirat. Quòd si certi instituti, nimirum Dominicani, vel Franciscani Religionẽ vouerat, sufficit, si quinque, vel sex Dominicanæ, vel Franciscanę familiæ exploret domicilia. Quòd si in nullum Collegium recipiatur, probabiliter credere potest se à cæteris quoque excludum iri. Ita Sot. lib. 7. de Iust. q. 2. art. 1 ad 3. Quæres, si Prouincialem, aut generalem Præpositum adierit, nec ab eo in Religiosorum ordinem admittatur, solutus ne voto censebitur? Nauarrus respondet Consil. 2. num. 3. de voto, eum minimè à voti vinculo liberari, nisi Prouincialis, aut Generalis Præpositus præceperit Monasteriorum Præfectis, ne eum in suas familias cooptent. Id colligit, quia iure communi, Monachi admisso ad Præfectum cœnobij ex consensu totius Collegij pertinet: ergo non sufficit, si Prouincialis, aut Generalis Præpositus eum excludit cum penes Monasteria sit admitterndi liberum ius, & potestas. Sotus tamen loco citato, insinuat, eiusmodi vouentem solutum esse voto. si à Prouinciali, vel Generali Præposito fuerit repulsus. Cum iure tamen, Nauarri sententia magis cõgruere videtur. Sotum autem de eo locutum existimo, qui à Prouinciali, vel Generali Præposito repellitur, penes quos est totum ius admittendi, & creãdi Monachos, siue Religiosos: aut in eo casu, quo Prouincialis, vel Generalis cœnobiorũ Præfectis imperat, ne aliquos in Religiõis ordinẽ recipiãt.

Tertiò quæritur, Si is, qui vouit Religionem in vniuersum, nullibi recipiatur, nunquid ratione voti ad aliquid faciendum compellitur? Innocentius in cap. porrectum, de regularibus, sensit teste Nauarro in Manua. cap. 12. nu. 48. eum debere se Episcopo offerre, vt ei subiectus iuxta id regulæ institutum viuat, quod ille præscripserit, vt quomodo potest, votum exoluat, nec iure posse matrimonium contrahere: quamuis si contrahat, sit matrimonium ratum, & firmum. Non fideliter retulit Nau. sent. Innoc. nõ enim Innocentius loquitur de eo, qui promittit futurum in religionem ingressum, vt putauit Naua. sed de eo, qui in manibus, vt ait Innoc. alicuius Clerici vouet castitatem, paupertatẽ, & obedientiam perpetuam, & non vouet certam aliquam religionis regulam approbatam. Idem etiam sensit Hostiẽ. in cap. Porrectum, citato. Cæterùm hæc etiam sententia communi consensu reiicitur, vt constat ex Antonio, & Abbate in eo cap. Porrectum, videlicet in hoc sensu, cum qui ita vouerit, religiosum non fieri. Et multò minus, si solùm vouerit futurum in religionem ingressum: eo quòd simplex votum futuræ Religionis in vniuersum quis tacita conditione facit, si alicubi in Religiosorum ordinem recipiatur. Deinde, in voto Religionis futuræ generatim facto non continetur Castitas, aut obedientia, nisi impleta conditione, quæ tacitè subest, scilicet si vspiam admittatur.

Quartò quæritur: Quid præstare debeat, si Titius, aut simpliciter in vniuersum Religionem, aut certi instituti regulam promiserit animo, & voluntate eam profitendi, & ad sacros Ordines conscendendi, & in Religionis Ordinem cooptetur tanquam laicus absque vlla spe ad sacros Ordines ascendendi: Respondet Sotus loco citato. Si verè se voto Religionis adstrinxerit animo, & voluntate ad sacros Ordines perueniendi, cogendus non est Religionem suscipere, si tantùm, vt laicus recipiatur in Ordinem, quoniam votum vltra vouentis animum sese nequaquam extendit, ac fumdit: secus verò est, si absolutè, & simpliciter Religionem promiserit. Sed, quid si Religionem vouit, nihil prorsus cogitans, sitne in Religione Laicorum status distinctus, ab statu, vel gradu Sacerdotum: & non admittatur, nisi in gradum, & ordinem Laicorum? Respondeo, distingui oportere: aut enim iis dotibus, & conditionibus præditus est, quales conueniunt iis, qui tempore debito sacris Ordinibus initiantur. Verbi gratia, si sit iuuenis nobili genere natus, vel aliqua alia animi dote conspicuus, Dialecticæ, Philosophiæ, Rhetoricæ, Grammaticæ, aut aliarum liberalium artium peritus: & hic, si non admittatur, nisi tanquam Laicus, à voti vinculo liber est, quoniam probabiliter iudicari potest, si tali quid, dum vouit, ei in mentem venisset, votum eum minimè fuisse factum. Aut his omnibus conditionibus, quæ proximè memorau, caret, & sic voti lege, aut nexa tenetur, etiamsi admittatur tãquam Laicus, quoniam absolutè, & simpliciter futurum in Religionem ingressum p. misit. Deinde quæres, si vouit etedens se ad sacros Ordines promouendum, & non recipiatur in Religionem vt qui nullam artem mechanicam calleat, eamne addiscere debet? Respondeo cũ Soto loco citato, ad hæc, & alia similia addiscenda, vi, & ratione voti minimè adstringi, si dum vouerat horum impedimentorum non memmerat.

Quintò quæritur, Quid dicendum est, si Titius in certæ Religionis institutum futurum ingressum vouerit, & semel eã Religionẽ petens passus fuerit repulsam, & deinde Religioſi eum volent admittere, an voto teneatur? Respõdeo ita distinguendò: Aut quando petit certo aliquo ad tẽpus impedimẽto tenetur, quo minus admittatur, vt quia morbo laborat, & hic non est à voti vinculo solutus, ac liber; cũ prohibiter videatur excluſus ob solum impedimentũ ad tempus: Aut nihil habet, quo impediatur, & hic semel repulsus nõ amplius voti vinculo tenetur obstrictus, cũ ei satis sit, si quãdo petit, admissus & receptus non fuit, alioqui enim toto vitæ tẽpore ancipiti, & suspẽso animo teneretur.

Sexto quæritur de eo, Qui vouit se ad Religionem relicto sæculo transiturum, an vi voti non solum Religionem capessere, & ſe religioſi tyrocinij experimẽtis exercere cogatur, sed etiam debeat in Religione perpetuò perseuerare, & in ea solemnem professionem emittere? Respondeo, eũ ad ingrediẽdũ in Monasteriũ adstringi, experiendũque, ac tentandũ, sic ne in rem suã eiusmodi vit, an secus. Non autem vi voti compellitur perpetuo in religione perstitere. Sic Sanctus Thom 2. 2. q. 189. artic. 4. Richardus 4. dist. 38. art. 8. q. Sil. religio. 2. quæst. 19. Angel. votum 3. quæst. 18. Nauar. in Manuali, cap. 12. n. 47 Sotus lib. 7. de iust quæst. 2. art. 1. ad 3. Palud. 4. dist. 38. q. 4 art. 1. conclus. 2.

Quæres, quid sit dicendum, promisit se Religionẽ ingressurum non voluntate perseuerandi, nec eam profitendi, nec experiẽdi, expediat ne sibi, an non, sed statim ab ea recedendi. Respondeo cum Paludano 4. distinct. 38. q. 4 art. 1. conclus. 1. Maiore 4. dist. 38. q. 4. §. Dubitatur. ad hæc. Soto, Ricar. Siluest, Angelo locis supra citatis. Huiusmodi votum posse dupliciter fieri: aut enim vouet quis se in Religionem ingressurũ, & statim recessurum ab ea, & hoc votũ vanum est, quia vouet exiturũ se à Religione: aut vouet se ingressurum, non tamen vouet se statim exiturũ: habet tamen in animo à Religione, statim exire, & recedere: & hic test 5. Th 2. 2. q. 189. ar. 4 ad 3. votum non implet, si statim à Religione recedat sed vi voti facti debet voluntatem mutare, & experiri, non sibi religioſæ vitæ institutum conueniat. Sic etiam Richar. Siluest. Angel. locis supra citatis.

Si quæras, An is tuta, & salua cõscientia intra Monasticæ probationis tẽpus ad priorẽ vitæ statũ redeat, eo quòd sibi gratũ nõ sit Monasticę vitę institutũ? Respõdeo, id esse licitũ facere, quæ fuit Nau. sententia loco citato: quãuis Caiet. 2. 2. q. 189. ar. 4 sentire videatur necessariã esse causã iustã, atq; legitimã, ob quã ipsi displiceat eiusmodi vita religioſa. Certè meo iudicio, si absque vlla causa recedat, peccatũ quidẽ esse potest in eo, q temerè, & quadã animi leuitate ab eo quod cœpit, vitę instituto desistat, sed cõtra votũ minimè delinquit, cum secũdum iura, probationis tempus sit liberũ.

Quæres insuper, An si absque vllis probationis experimentis recedat, voto satisfaciat. Resp. vt dixi, minimè quoniam vi voti antea facti experiri debet, an è re sua sit Religioſum institutũ, quãuis nullo se voto obligauerit, quo deberet perseuerare in Religione, aut eam solemni ritu, & ceremonia profiteri. Ita Caietanus, & Siluester ex S. Thoma.

Demum quæres, Quid amplius præstare deberis, qui ex voto Religionis antea facto in eam ingreditur, quam qui ingreditur absque vllo Religionis voto? Caietanus loco citato, ait primum illum vi, & ratione voti ad experiendum compelli, sibine Religioſa vita conducat, nec ipsi fas esse eam sine iusta causa deserere. Alterum verò nequaquã adstringi ad probationis experimenta, nec peccare saltem grauiter, si absque debita causa receſerit. Sed videtur mihi commodiùs respondẽri posse: Primum quoque, si intra probationis tempus, Monasticam vitam expertus ab ea defecerit ad priorem teuersus, contra votũ non facere, si Religionis institutum minimè ipsi probetur, & satis esse, si sibi displiceat id vitæ genus, tanquam minus gratum sibi, vel tanquam incommodum, aut asperũ, & durum, quamuis nulla alia iusta causa, & legitima moueatur, nisi simul etiã vouerit nõ se ab inceepta probatione recessurum absque iusta, & debita causa. Nam, vt colligitur ex cap. Ad Apostolicam. de regularibus. & c. 1. & 2. de regularib. in 6. annus probationis iure conceditur, vt quis experiatur, ita tamen, vt sua sponte, & voluntate possit à Religione recedere.

Septimò quæritur, Quid dicendum, si Titius vouerit non solum se in Religionem ingressurum, sed etiam futurum s. Religioſum, an ingressus in eam, debeat solemnẽ professionem emittere. Caietanus 2. 2. q. 189. art. 4. plus

æquo

æquo in hac quæstione distinguit. Aut enim, inquit, Titius vouet ingressum in Religionem, & sufficit, si ad tempus eam experiatur: Aut vouet sic, Religioſus efficiar: & idem, inquit, iuris est in hoc, atque in illo: satis enim est, si Religionem exploret, ac probet. Aut vouet hunc in modũ, Ero Religioſus: & hic, ait Caietanus, Religionem, profiteri debet: quoniam absque professione nemo Religioſus est. Ergo perinde est, ac si voueret sic Religionem solemni voto profitebor. Sed verè Sotus lib. 7. de Iust. q. 2. ar. 1 ad 3. dixit, distinguit hæc quidem subtiliter, sed non bene. Quare idẽ est votum, Fiam Religioſus, quod, cto Religioſus: ac sufficit, si secundum iura probationis experimenta fecerit.

Octauò quæritur, An si titius vouerit se solemnem Religionis professionem emissurum, debeat profiteri, aut perseuerare: an verò satis sit in eã ingredi, & experiri Monasticæ vitæ regulam, rationem, & formam. Duæ sunt opiniones: Prima docet eum solùm adstringi ad sese in Monastica probatione exercendum, donec tandem didicerit sibi minimè cõgruere eã viuẽdi normã, & regulã. Ita Sotus loco citato, eo argumento ductus, quod quamuis Titius promiserit se perseueraturum, votum intelligi debet secundum Canones, & iura seruãdum: at iura probationis tempus cõstituerunt: ergo Titius ad experimẽta tãtummodo probationis ipso iure compellitur. Secunda opinio tradit vi voti Titium obligari ad Religionem solemni voto profitendã, vel ad perseuerandum in Religione. Ita S. Thom. 2. 2. q. 189. art. 4. Caiet. ibidem Sil. religio. 2. q. 19. Nau. in Man. cap. 12. nu. 43. quæ opinio est verissima: quoniam Titius duo promisit nimirũ ingressum in Religionem, & professionem, siue perseuerantiam in ea, quod eit idem: ergo non satis est, si alterum tantummodo præstet. Deinde, qui vouet se in Religione perseueraturum, aut se in ea professionẽ emissurũ, eo ipso cedit iuri, quod sibi Monasticæ probationis tempus concedit: nam tuta, quæ id temporis tribuerunt, intelliguntur sub ea conditione tacita, si quis eo beneficio vti velit.

Nonò quæritur, Quid dicendum est, si Titius vouerit se ingressurum in Religionem, & culpa sua ei denegatur ingressus: quippe, qui aliquid fecerit eo animo, vt nõ admittatur, num voti obligatione teneatur: Respõdeo, esse teneri, & suo minimè satisfacere, nisi absque dolo, & mendacio eã petierit diligenter. Si roges, an voto Religionis adstrictus, cum eam petit patefacere debeat se Deo Religionem vouisse? Respondeo, eum minimè ad id esse compellendum: satis esse, si se admittendum curet, num solùm vouit ingressum in Religionem, nec vnquam se id voti patefacturum promisit. Votum autem eiusmodi ita intelligitur, si me Religio velit admittere. Sed quid si in Religionem receptus, dum tanquam Nouitius probationis experimentis exercetur, sua quoque culpa excluditur, an voto suo satisfaciat? Respondeo, eum voto suo satisfeciſſe, quia tantummodo vi & ratione voti cogitur in Religionem ingredi, & experiri, an ea sibi probetur, & placeat, an secus.

Decimò quæri ur, Quid dicendum est, si Titius vouit sub disiunctione se Franciscanorum institutum suscepturum, vel in certa hospitali domo egentibus inseruiturum, an si ei denegetur in Franciscanam familiam ingressus, debeat in hospitali domo inseruire? Respondeo, debere: quoniam qui duo disiunctim promittit, debet alterutrum præstare. Cap. In alternatiuis. De reg iuris in 6. habetur: In alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum impleri. & L. In eo, quod plus est. ff. De regulis iuris, dicitur: Vbi verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. Veluti si quis promiserit dotem, vel æstimationem eius satis est, si alterum præstet.

Vndecimò quæritur, Quid dicendũ est, cũ Titius morbo laborans hæc verba ex animo protulit, Votũ facio volendi Religionem ingredi, aut nolendi amplius extra Monasterium ingredi, aut nolendi amplius extra Monasterium viuere, an vero teneatur? Respondeo, sicut aliud est in arborem ascendere, & aliud velle ascendere, vt docet Gloss. in L. In vendendis. C. de contrah. empt. & vendit. & aliud est vendere, aut donare, quam velle vendere, aut velle donare, aliud contrahere matrimonium quam velle contrahere, aliud contrahere matrimonium quam velle contrahere, aliud est vouere Religionẽ, atque velle vouere: sicut aliud est iurare, atque velle iurare: & in Sacerdote aliud est confeerare sanctissimum Christi corpus, aliud velle confeerare, aliud à peccatis absoluere, aliud velle absoluere. Vnde is, qui votũ fecit volendi Religionẽ, non quidẽ vouit Religionem, sed vouit se aliquando in animo habiturũ Religionẽ suscipere, & proinde, nisi eiusmodi votũ commutandũ, relaxãdumue curet, debet aliquãdo velle Religionem capessere. Sed quid si ita promisit, vouco extra Monasterium non moriturum. Respondeo, tacitè his verbis Religionis votum contineri, perindeque esse, ac si vouerit se Religioſum futurum.

Vide Nau. Consil. de voto.

Duodecimò quæritur, An si Titius se susceperum, ar ctiorem Religionem vouerit, tuta conscientia laxiorẽ pe at, & in eam ingrediatur? Respondeo ex communi sente ntia, quam habet S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 8 ad 3. & Angel. votum 3. q. 16. Silu. votum 4. q. 3. dicto. 6. id eum facere iure non posse, nisi fortè ea religio Pontificium nacta fuerit priuilegium, vt tali voto adstrictos possit admittere, quę communis sententia colligitur ex cap. Qui post votum. de regularib. in 6. vbi dicitur: Qui post votum a se de certa Religione intranda emissum, Religionem aliam, etiã laxiorem ingreditur, & profiteur in ipla, potest, voto non obstante priori, cui tanquam simplici per secundum solemne nolcitur derogatum, manere licitè in eadem: pro voto tamẽ non completo erit eidem pœnitentia imponenda. Hæc ibi. Vbi duo dicuntur: Vnum, pœnitentiam esse ei imponendam, quia peccauit primo voto arctioris Religionis posthabito, laxiorem capessens: quod quidem ea quoque ratione conciuditur, quia minus præstat, ac soluit, quam promiserat. Alterum est eum, qui arctiorem, & duriorem Religionem promiserat, si laxiorem solemni voto fuerit professus, voti primi vinculo liberari, ac solui, quoniam per professionem tradit se quis Religioni, ita vt in ipsum Religio sibi ius acquirat. Vnde quamdiu laxiorem non profiterur, debet se ad arctiorem conferre. Si roges, an si Religioſus religionem laxiorem professus voueat se transiturum ad arctiorem, possit Superior hujusmodi votum relaxare, quamuis nequeat irritum facere, vt supra iam dixi. Respondeo, posse, si iusta, & legitima causa subsit, quam semper requirit voti laxatio, siue absolutio. Sotus lib. de iust q. 4. ar. 5. post cõcl. 2. Silu. votũ 4. q. 3. dicto. 6. Palud. & Ant. sententiã sequutus.

Quæres: Quid si post votum simplex certæ Religionis, in aliam æque arctam se quispiam receperit? Respondeo, id etiã priuata auctoritate fieri non licet: at si in ea professio fiat, tata est, & firma. Rogabis etiã, an si vouerit quis nunquam se in arctiorem religionem ingressurum, subsistat, ac valeat eiusmodi votum? Respõdeo, minimè, quia melius, & maius impedit bonum. Præterea (vt habetur in L. Quæ de tota. ff. De rei vend. & c. Pastoralis. §. Item si totum. De officio. deleg.) Idem iuris est de parte, quod de toto: sed votum nunquam in reli gionẽ ingrediendi irritum est, & inane: ergo nec ratum est, nec firmũ votum, quo quis pollicetur se nunquam susceppturum religionem arctiorem. *Nau, cõsil. 74. de voto.*

Deinde quæres, quid dicẽdum sit, cum Titius vouit Dominicanum vouerit institutum, ea conditione, si literarum cognitionem, ac scientiam ad id sibi necessariam adeptus fit: Respondeo, cum votum sub conditione factum sit: ea impleta, promissum præstare debere: quando verò per ipsum non steterit, quo minus conditio impleatur, liber est, & solutus à voto. Vt si morbo præpeditus nihil operæ, ac laboris in literarum studia conferre, aut si eas discere nequeat ob ingegenij tarditatem.

Decimotertiò quæritur, An qui vouit se ingressurum in religionem, si ante ingressum in eam, fuerit in Episcopum electus, prius ingredi debeat? Nonnulli sentiunt quidem, quod verum est, cum prius ingredi in religionem debere, vt votum persoluat: sed id probant rationibus infirmis, videlicet ex c. Commissam, De sponsal. vbi iuueni, qui nuptias puellæ promiserat, volenti se in religionem conferre, præcipitur, vt prius contrahat nuptias, & deinde si velit, ad religionem accedat. Item, qui iurauit se soluturũ vitras, cogitur eas soluere prius: ac deinde cõceditur eas repetere: cum voluerit: ergo pari ratione, qui vouit religionem, & in Episcopum eligitur, debet prius promissum præstare: siquidem Monachus iam factus, iure ipso, potest ad Pontificium prouehi dignitatem. Alij has rationes, & argumenta cõfutãt. Primùm enim iuuenis ille præcepto, ac iure cõpellebatur nuptias cõtrahere, quia nõdũ certo decreuerat se ad religionẽ recipere, & fides puellæ data vltra promissum tempus differebatur. Deinde, quod ad secũdũ attinet, vtutæ interposito iureiurando promissæ, solui debeant, vt iuta ipsa decernunt, quia iusiurandum seruandũ est, quando absque vllo peccato præstari, & impleri potest, quod iurando promisimus. At verò, qui religionẽ vouit, & in Episcopum electus sub assensum accõmodat, nõ videtur votũ violare, si ad religionẽ non trãseat, eo quòd sit ad perfectiorẽ vitæ statũ electus. Quidam alij dicunt eum iure non cogi religionem capessere. Primò, quia Episcopus est in perfectiori vitæ statu, quam religioſus, nec licet aliqui ab altiori vitæ statu

Universidad de Deusto
Biblioteca

descendere. Secundò, quia ob commune Christianorũ bonum multi ex religiosis eliguntur, & creantur Episcopi. Tertiò, quia Episcopus suum Eccle- am deserere iure non potest, vt se ad religionem conferat. Quarto, si quis post votum simplex religionis arctioris professionem faciat in religione laxiori, profectio valet c. Qui post votum. De regul. in 6 Ergo multo magis, qui post votum simplex religionis sit Episcopus, liber est, & solutus a voto. Sed dicendũ est, eum electum Episcopum, votũ suum implere debere: & proinde petere facultatem a Romano Pontifice, qua liceat ei religionẽ suscipere: sic enim definitum est in c. Per tuas. de regularibus. Et Pontifex Romanus, vel facultatem concedet, vel eum retinebit, prout Ecclesiæ vtilius futurum esse iudicauerit. Argumenta vero oppolita nihil conficiũt: quoniã licet Episcopat⁹ sit altior, & perfectior, quam religionis status, non tamẽ pugnat cum eo. Ité, quamuis Episcopus sine Romani Pontificis cõsensu suã Ecclesia deserere, & ad religionẽ transire non possit: id tamen potest facere ipsius Romani Pontificis permissu: quare vt suũ votum impleat, debet Romanũ Põtificem consulere, cuius erit, vel ei facultatem dare, qua suum votũ præstet, vel eum a voti nexu, & vinculo soluere. Doctores in c. Per tuas, citato.

A

B

C

D

De Religiosorum statu in vniuersum.

Cap. XXIII.

VT quę de Voto cœpi dicere, persequar, & omni ex parte institutam a me tractationem expediã, discutienda prius mihi hoc loco sunt, quæcũque ad Monachorum, Canonicorum Regularium, & religiosorũ Mendicantiũ, & sanctimonialium fœminarũ statum spectant: quæ item ad Castimoniæ votũm, quod tacite faciunt ij, qui sacris initiantur ordinibus, pertinent: & quæ attinent ad tria vota, quæ religiosi milites solemni ritu sacram militiam professi emittunt.

Primò illud in quæstionẽ venit, Quid nomine stat⁹ hominum, siue personarum in Ecclesia significetur? Deinde, quæ, & quot, status ipse personarum deposcat, vt probe intelligatur, in quonam vitæ statu Monachi, & Religiosi sint constituti. Quod ad primum attinet, Duæ sunt opiniones, quarum vna tradit, statũ hominũ personarum vi, & natura sua postulare firmã quandã, & immobilem obligationem ad aliquã vitæ opera, & munera exequenda. Ita S. Tho. 2. 2. q. 183. art. 2. Caiet. 2. 2. q. 184. art. 4. Turrecrem. in sum. lib. 2. cap. 73. Sotus lib. de iust. 7. q. 5. art. 2. Vnde tres tantùm S. Thomas personarum status in Ecclesia constituit: Episcoporum scilicet, Religiosorum, & coniugum. Nam Episcopus immobili, ac solemni vinculo, & nexu, Ordinis, consecrationis, ac muneris, cui præficitur Ecclesiæ obligatur: Religiosus quoq; immobili quadam trium Votorum obligatione solemni tenetur obstrictus. Cõiuges etiam sibi inuicem firma, & perpetua matrimonij cõiunctione deuincti obligantur. Altera opinio, ad statum personarum, att, nullam obligationem fixam, & stabilem requiri, sed tantùm voluntarium animi propositum, quo quis in ea vitę conditione perseueret, quam sibi delegit, vt certa opera, quoad facere posset, obiret. Sic Hēric. quodlib. 12. q. 29. senit quibusdam; quæ mox subijciam, argumentis permotus. Quoniam, inquit, in Ecclesia sunt tres status hominũ, Incipientium, Proficientium, & Perfectorum. & tamen nullus horũ in obligatione voto firmata consistit. Et deinde status Viduarum, Virginum, & aliorum castè viuentium, qui tamen omni voti religione, & vinculo soluti sunt. Est item status Clericorum, & Laicorum absq; vlla voti obligatione viuẽtium, Necnon & Religiosorum status, & eorum, qui omni voto soluti, ac liberi sunt. Et licet Religiosi voti nexu alligati, adstrictiq; sint: ceteri tamẽ nulla obligatione extra religionem viuendi tenentur. Similiter est status seruorũ, & liberorũ hominum. Seruũ quidẽ mãcipij iure perpetuò obstringũtur, & tamẽ liberi homines nulla obligatione constricti, sponte suas operas alteri locãt: sese venundant, vel aliquo iuris vinculo alteri se deuinciunt. Postremò, communi sententia Theologorum receptũ est, quatuor esse humanæ naturę status, scilicet hominis innocentiæ munere, & dono prædĩti, aut per peccatum corrupti: aut cœlestem beatitudinem adepti, aut æterno supplicio damnati: nec tamen in horum singulis vllus obligationis nexus existit. Hęc argumenta Caietanus loco citato diluere conatur, nec omni tamen ex parte dissoluit. Inam tandem fateatur, vel hos nõ esse vere, & propriè status hominum, vel S. Thomã non esse vniuerse de statibus personarũ locutũ, sed de tribus dumtaxat, qui ex Euangelio colligi videntur, nimirũ Laborantium in agro, Molentium in mola, Quiescentium in lecto.

Qui laborant in agro, sunt Episcopi Ecclesiis præfecti: Qui molunt in mola, ij sunt, qui matrimonij vinculo adstricti tenentur: Qui recumbũt in lecto, sunt Monachi rerum cœlestium, & diuinarum contemplatione dediti, & sacrarum literarum lectionibus, & ritibus addicti.

Quicquid sit de iis opinionibus, negari non potest, quin status hominum, siue personarum sit certa quædam vitæ cõditio, in qua est aliquis constitutus ad certũ opus, & officium obeundum. Vnde in iure ciuili extat Titulus de statu hominum, quorũ alij serui, alij liberi: & liberorũ alij ingenui, alij libertini dicuntur. Extat & alius Titulus de his, qui sui, vel alieni iuris sunt, id est, de iure, & statu personarum, vbi alij homines dicuntur sui iuris, alij alieni: & hi, vel in dominorũ, vel in patrum potestate sunt, serui nimirũ, ac filijfamilias. At verò licet aliqui hominũ status nulla obligatione teneantur: Monachorum tamen, & Religiosorum status non est, nisi voti nexu, & lege deuinctus.

Secundò quæritur, An Religiosorum status vi, & natura sua firmam voti obligationem postulet? Henr. quolib. 13. q. 14. videtur sentire, non requiri ere eam per se, sed iure tantùm scripto: censet enim per se religionis Ordinẽ posse cõstitui, in quo nullo votorum vinculo religiosi obligentur: sed firmo quodam animi proposito castitatẽ, paupertatẽ, & obedientiã seruent, quoad vna cum aliis in cõmune vixerint. Quia tamen ius Canonicum sanciuit, vt sine tribus votis nulla religio consisteret: ideo censet ad Religiosorũ statum non per se, sed iure scripto trium votorum obligationem requiri. Attamen certa mihi, & indubitata videtur S. Tho. sententia loco supra citato, à qua ceteri nõ dissentiunt, religionis ordinem non solum iure scripto, sed etiã per se intima trium votorũ oblatione cõstitere: hoc enim ipsum Religionis vocabulo significari videtur.

Tertiò quæritur, An religio per se obligationẽ solemni trium votorum professione firmatam expoſcat? S. Tho. vt colligitur ex iis, quæ dicit 2. 2. q. 184. art. 4. & q. 88. ar. 11. & q. 189. art. 2. ad 1. plane, ac perspicuè docet, ad religionẽ requiri obligatione solemni triũ votorũ professione munita, & consecratam. Id quoque Innocentius, Hostiensis, Archidiaconus, Ioan. Andreas, Abbas, ac ceteri omnes Canonici iuris interpreres in Rubrica de regularibus testãtur: ad quorũ sententiam accedunt Summistæ, Angelus, Siluester, Tabiensis, Armilla in verbo, religio, siue religiosus. Quorũ opinio est communi consensu receptaiaunt enim religiosum verè, & propriè quemquam non esse, nisi solemni triũ votorum professione deuinctum. Nam in c. Religioso, De sent. excomm. in 6. §. Quamuis, aperte dicitur: Quamuis autem is, qui religionem ingreditur Religiosus censeri cum effectu non possit, donec sit tacitè, vel expressè professus, & cæt.

Mihi in primis videtur per se, & ex ipsa rei natura ad religionem requiriri obligationem trium votorum promissione confirmatam. Deinde, iure Canonico, communi, & antiquo religiosus non est, nisi solemni trium votorũ professione obligatus, vt constat ex c. Religioso, citato. Oim enim Monachorũ, Canonicorũ regularium: & postea etiã Mendicantium Religiosorum institutа duobus tãtùm generibus personarum constabant, Tytonum nempe, hoc est, Nouitiorum, & Veteranorum, id est, Professorum. Nouitij autem vere, & propriè Religiosi non sunt: Vnde professi tãtummodo iure antiquo cõmuni Religiosi vocabatur. Atq; hoc est, quod S. Thom. & ceteri Theologi omnes, & Canonici iuris consulti, & Summistæ tradiderunt, religiosum nõ esse, nisi post solemnẽ trium votorum professionẽ expressè, vel tacite emissam, sunt enim, illi de iure cõmuni, & antiquo locuti. An verò iure nouo Pontificio fieri queat, vt religio in tribus tãtùm simplicibus votis consistat. Et an tria tantùm vota simplicia religio per se, remoto quolibet scripto iure, possulet, alterius est disputationis.

Quartò quæritur, In quot, & quibus votis religionis vis, & substãtia consistat. Respondeo, ex communi omniũ Theologorum, & Pontificij iuris doctorum, & Summistarũ sententia, eam tribus votis constare, Paupertatis scilicet, Castitatis, & Obedientiæ perpetuæ: quoniã religionis status est quædam hominum conditio, ad perfectam charitatem consequẽdam, curam, omnem, operam, & studium in commune conferentium. Soleat autem tria, huiusmodi studiũ, & conatum impedire. Rerum scilicet mundanarum immoderata cupiditas, Mollis sensuum libido, & Nimi⁹ propriæ voluntatis affectus: quibus malis grauissimis occurrimus per Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ vota, dum nos ipsi rebus omnibus abdicamus, à voluptatum illecebris sensus nostros cõcremus: deniq; voluntatẽ nostrã volũtati alterę, & arbitrio subijcim⁹. Deinde, Religionis status, est vitæ conditio qua animi tranquillitas comparatur: qua

itidem sese totum homo diuinis obsequijs addicit, ac mancipat. Sed tria sunt, quæ maximè mentem hominis vexant, turbant & distrahunt: nimirum facultatum, ac bonorum administratio. Vxoris, liberorum, ac familiæ gubernatio: & immodicus voluntatis appetitus: quæ tria prædictis tribus votis commodè dirigũntur, ac tẽperantur. Adde, quod Deo consecramus quicquid habemus, opes scilicet, sensuum voluptates & propriæ voluntatis affectus. Vnde Christus paupertatem, & vitæ exemplo, & consilio docuit, cũ dixit: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ quæ habes. Castitatem monuit his verbis: Sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerũt propter regnum cœlorum: postea subiungit ad eam veluti adhortans, & inuitans: Qui potest capere capiat. Obedientiam verò insinuauit dicens: (Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.) Cæteræ Religiosæ vitæ aspiritates, & obseruationes adhæc tria vota, veluti ad tria capita reducuntur, nimirum, victus mendicatò quæsitus, labor manuum, vestitus villis, & abiectus: cibus, ac potus parcissimus ad paupertatem: vigiliæ autem abstinentiæ, ieiunia, sacci, cilicia, & corporis macerationes ad Castitatem: sacrarum literarum lectio assidua, precationes, peregrinationes ad pia, & religiosa loca, & cętera misericordiæ, & charitatis in proximos officia ad Obedientiam reuocantur.

Quinto quæritur, An religio Romani Pontificis approbationem requirat? Quæstionem mouet, quod ex Ecclesiasticis historijs constat, religiones vsu tantùm fuisse approbatas. Nam in primis illis Ecclesiæ temporibus Monachorum institutа cœperunt: & tamen nulla Pontificia approbatione constabant. Respondeo, per se quidem, & ex natura rei ad religionem opus non esse expressam Romani Pontificis approbationem, eam religiosæ vitæ ratio a Christo, vel ab Apostolis sit instituta: aut saltem exemplo Christi. Eliæ, Elisei, Ioannis Baptistæ, & Apostolorum fuerit à sanctissimis viris primum susceptа: deinde ab aliis frequentata, & culta. Christus enim in deserto, in solitudinem abdicus solitariam Monachorum vitam adumbrauit, Elias in Carmeli montem sese recipiens, & Ioannes adhuc puer montana petens, Eremiticæ vitæ fundamenta iecerunt: Eliseus, & Prophetæ illi, qui in libris Regum dicuntur filij Prophetarum. Apostoli, & primi eorum discipuli viam Cœnobitis aperuerunt. Tamen iure Canonico constitutũ est, vt nulla hominum in commune viuentium congregatio, etiam tribus votis adstricta, pro religione habeatur, nisi Romani Pontificis auctoritate approbetur, vt constat ex c. Ne nimia. De religiosis domibus. & c. Religionum. De relig. dom. in 6. Quod nouum videri nõ debet. Sicut enim Matrimonium Ecclesia minimè instituit: & tamẽ sancire potest, ne viri, & fœminæ societas contracta, matrimonium sit, nisi certa quadam iuris solemni forma seruata. Item, iure gentium intraducta sunt testamenta, legata, fideicommissa, cõtractus, pacta, & promissiones, & tamen ciuili iure definiri potest, ne rata, & firma habeantur, nisi certa iuris forma præscripta fiant. Sic etiam religiosæ vitæ rationẽ, & formã Christus, vel Apostoli, vel alij viri sancti, aut verbo, aut vitæ exemplo docuere: sed Eccl. auctoritate decerni potest, vt religio nõ habeatur, nisi Romani Pontificis auctoritate, & testimonio confirmetur. In his enim sicis auctoritate, & testimonio confirmetur. In his enim prædictis iuis scriptum, scilicet ciuile, aut Canonicũ, potest aliquid amplius postulare, quàm quod ipsa simplex rei natura depoſcit. Olim singuli Episcopi cõgregationes hominum religiosam vitam profitentium suã auctoritate approbabant: sed ea approbatio in vniuersis Christianorum prouincijs vim, & locum iure habere non poterat: at Romani Pontificis auctoritas, qua religiosum aliquod institutum confirmat, & approbat, vbique iure ipso vim habet. Et ea hominum in commune religiosè viuentium congregatio, quam vt religionem approbat, pro religione in omnibus Christianorum prouincijs haberi iure debet.

Sextò quæritur, Quo modo olim religiosorum instituta confirmare Ecclesia consueuerit ante Romani Pontificis approbationem? Respondeo, publica Episcoporum auctoritate, aut communi vsu, & more. Nam, vt ex Ecclesiasticis constat historijs: Virgines, quæ sese Deo dicabãt, ab Episcopo consecratæ velabantur: Vnde extat libellus Tertulliani, de velandis Virginibus. Extat decretum antiquissimũ Pij I. nimirum editum anno Domini 147. quod refertur in cap. Virgines. 20 q. 1. de ritu, qui seruati debet in Virginibus Deo consecrandis: quem ritum Ambrosius lib. 4. cap. 17. de institutis. Virginis Eusebius in vita Constantini ad prima Ecclesiæ tempora refert: quæ in manib⁹ Episcoporũ votis emissis sese deo cõsecrabãt, quorũ cõsensu cœnobia erigebãtur, auctoritate regebantur, magisterio ducebãtur. Regulæ Monastici instituti editæ sunt Basilio, Aug. Pachonio, Benedicto: quæ publico Eccl. more, & Episcoporũ auctoritate primò sunt approbatæ, deinde cõciliorũ decretis, & Romanorũ Põtificũ sanctionib⁹ cõfirmatę.

Porrò in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. constitutum est id, quod habetur in cap. Ne nimia. De religiosis domibus, nimirum: Firmiter prohibemus, nequis de cætero nouam religionem inueniat, sed quicumque ad religionem conuerti voluerit, vnam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum de nouo fundare, regulam, & institutionem accipiat de approbatis. Hæc ibi. Idcirco S. Dominicus, & S. Franciscus cum noua religionum institutа vellent suscipere, & condere, Romanum Pontificem adiere, vt eius auctoritate approbarentur. Illis etiam temporibus Carmelitana familia, quæ per plures annos in Oriente floruerat, & ob impia Saracenorum Christiani nominis hostium bella ad Occidentem sese contulerat. ab Romanis Pontificibus approbationem studuit impetrare: eadem pariter ab Innocentio IIII. adepta est Augustinianorum Ordo: quoniam licèt sub regula Augustini per multos antè annos plurimi vixerant, non omnes tamen vni Generali Præposito paruerant. Tùc autem omnes in vnum corpus cooptati, & allecti, vnum sibi caput delegerunt. Quod factum idem Innocẽtius III. approbauit. In Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. decretum similiter est (& refertur in cap. Religionum. De religiosis domibus in 6.) in hunc modum: repetita Constitutione districtius inhibemus, ne aliquis de cætero nouũ Ordinem, aut religionem inueniat, vel habitum nonæ religionis assumat: Cunctas affatim religiones, & Ordines Mendicantes post dictũ Cõcilium inuentos, qui nullã approbationẽ Sedis Apostolicæ meruerunt, perpetuæ prohibitioni subijcimus: & quatenus procederant, reuocamus. Hęc Concilij. Præterea in Hispania institutos esse militarium religionũ Ordines ante Innocent. III. literis cõsignatum legimus. Nimirũ S. Iacobi, Calatrauæ, Alcãtaræ, & primi earum religionũ auctores, viri generosi, & nobiles, Romam venerunt, vt ab Romano Pontifice suorum Ordinũ approbationem, & confirmationẽ acciperent, eãmq; ab Alexandro III. impetrarunt: quod probant diplomata Pontificia in ipsis Ordinibus hactenus asseruata.

Septimò quæritur, Qua de causa sancitum sit, ne noua religionum institutа in Ecclesiam inducantur sine Romani Pontificis auctoritate? Respondeo, vt constat ex his, quæ Abbas Vuespergensis in Chronico anni 1212. tradidit (ex quo videntur accepisse Guido Carmelitanus, Abbas Trithemius, & Paulus Æmilius) paulò ante tempora Innocentij III. fuere Vualdenses hæretici, qui vulgo Pauperes de Lugduno vocabantur, & quidam alij, qui sese Humiliatos nominabant. Hi omnes quoddam Monastici instituti genus professi fuerant: quos tamen Lucius III. tanquam hæreticos damnauerat, eo quòd superstitiosis quibusdam ritibus, ac cæremoniis viderentur imbuti, videlicet illi Dei verbum in latibulis, & occultis conuentibus plerumq; fœminabant. Ecclesiæ Dei, & Sacerdotio detrahebant. Et cum Pauperes è Lugduno oriundi nihil proprium se possidere, nullum certum locum, vel sedem habere profiterentur, per vicos, & castella non sine offensione aliorum vagabantur. Tandem apud Romanum Pontificem vna cum Magistro suo Bernardo quodam Lugdunensi ciue contenderunt, vt eorum institutum eius auctoritate cõfirmaretur, ne, quam alij dicti Humiliati à Lucio III. damnationem pertulerãt: ipsi quoq; perferre cogerentur. Cæterùm Innocentius III. superstitiosa quædam dogmata istis hominibus obiecit, vt quod calceos desuper præcidebant: & tamen fingebant: se nudis pedibus incedere. Et cum certas quasdam cappas religionis causa deferrent, comam minimè tondebant. Viri, & mulieres simul per vias ambulabant, & plerumq; in eodem domicilio commorabantur: immo in eisdem lectulis quiescebant interdum: quæ omnia asserebãt se ab Apostolis accepisse. Et quod à Romano Põtifice sui instituti confirmationem sæpenumero petitam impetrare nequiuerãt, schisma in Ecclesiam inuexerunt, ac rursùm prolapsi sunt. Hæc fermè omnia Abbas Vuespergensis. Ex quibus elicio, ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi idcirco fuisse decretum, ne quis nouæ Religionis institutum fundaret.

Quæres, quo pacto intelligatur, quod prohibet idẽ Ponnifex, cum ait: Ne quis de cętero nouam Religionem inueniatinã si est Religio, approbationẽ Pontificiã habet, & inentor, tanquã præcepti violati reus condẽnari nõ potest: si nõ habet, Religio nõ est: ac proinde nullus est Religionis inuentor. Caietanus, hoc argumentũ proposuit 2. 2. q. 118. art. 1. nec satis plenè dissoluit. Dicendum est breuiter cum Glossa in cap. Ne nimia. de religiosis domib. Religionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic appellari eam, qua multi in cōmune viuunt votis adstricti, & vni tanquā capiti, & magistro subiecti sub certa vitæ regula noua, nullibi Ecclesiæ testimonio cōprobata.

Octauo quæritur, quo primum tempore Religiosorum institutum, regula, & vita cœperint in Ecclesia? Hæretici contendunt Constantini Magni temporibus orta fuisse, quo sæculo vixere Antonius, Amon, Serapion, Luagrius, Maichus, Hilarion, Macharius, Pachomius, & alij in Ægypto, Lybia, & Palæstina: & Basilius refert Regulam Monachis scripsisse, & deinde Augustin. Eremitis: & propterea Athanasius, Dorotheus, Hieronymus, Theodoret, & Palladius Monachorum vitas nobis consignatas literis reliquerunt. Sicut Cassianus multa de institutis Monachorum memoriæ prodidit. Quidam Catholicorū censent Religiosæ vitę formulam adumbratam fuisse in Enos, de quo sacræ litteræ tradiderunt: Iste cœpit inuocare nomen Domini, hoc est, vt ipsi interpretantur, cœpit religiosè, & inculpatè viuere. Quāuis mihi simplicior eius loci sensus esse videatur: Cū cæteri homines a vero Dei cultu per Maiores accepto defecissent, hic primus adhibito studio, & diligentia auitam in Deum pietatem, & religionem reuocauit, restituit, atq; cōseruauit, & eam palā, & publicè studuit retinere. Hebręi tamen verbi ambiguitate permoti, sic interpretantur. Tūc cœptum est nomen Dei violari, & polluī, quoniam Idola, & simulacra, tanquam diuinitatis aliquid habētia coli cœperūt, ac proinde Dei nomine appellari. Vnde paraphrasis Chaldaica vertit: Tunc cœpērunt filij hominum inuocare in nomine Domini. Alij adumbratam esse Religiosorū vitam in Nazareis testantur, qui voto ad tempus obstricti, seueriorēs, ac duriorēs vitæ genus profitebatur, de quib⁹ Scriptura tractat Nu. 6. Hieron epist. 4. & epi. 13. eam vitæ rationem ad Eliam, Eliseum, & filios Prophetarum refert: & alio loco in epist ad Eustoch. de Virginitate scribit: Paulū fuisse primum Eremitam. Nazianzenus in orat. in S. Basilium, Chrysost. hom. 1. in Matcum. Cassian. collat. 18. cap. 6. Sozom. lib. 1. hist. c. 12. Iisd. lib. 2. de diuin. Offic. ca. 15. & alij magni viri Ioannem Baptistam tanquam Eremiticæ, ac solitariæ vitæ principem, ac parentem celebrant. Alij rursus, cœpisse a Marco Euangelista vitam Monasticam in Ægypto commemorant, sub quo Christiani, testibus Eusebio lib. 2. hist. Eccl. c. 17. Hieron. de Eccles. scriptor. in vita Marci, Monasticam, & Religiosam vitam pie, & studiosè colebant. Alij totam hanc viuendi rationem ad Christum Dominum referunt, qui adolescenti cōsilium dedit: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Alij demum ad Apostolos trahunt, quos aiunt vota Religiosorum emisisse & idcirco nomine omnium Petrum Christo dixisse: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Apostoli, inquit S. Tho. 2.2.q. 88. art. 4. ad 3. intelliguntur vouisse pertinentia ad perfectionis statum, quando Christum relictis omnibus sunt secuti. Quod eorum fecisse Apostolos docet Augustin. lib. de ciui. 17. c. 4. & probat Vualdeu. lib. de sacramentalibus. rit. 9. c. 83. Profecto quidquid Hæretici calumnientur, negandum non est, Eliæ, Elisei, Prophetarum, & Ioannis Baptistæ exempio Religiosam vitam cœpisse, in isque aliquatenus adumbraram. Deinde Christus Dominus consilium dedisse aperte videtur Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ, vt ex testimoniis, quæ supra ex Matthæo retulimus, perspicuum esse potest. Ex Cypriani itidem, & Tertulliani scriptis manifestè colligitur Virgines sese Deo dicare consuesse. Dionysius etiam in libro Ecclesiasticæ Hierarchiæ ca. 6. & 10. apertam facit, & honorificam Monasticī instituti mentionem. Nec est, quod hæretici, vnà cum Valla, & Erasmo nobis obijciat, illius libri auctorem non fuisse Dionysium Areopagitam Pauli Apostoli discipulum, sed alium quendam Dionysium: hoc ipsi fingunt, non probant, & saltem quisquis ille fuerit, petantiquus auctor habetur, & Apostolorum temporibus videtur fuisse vicinus. Neque vero negari potest, Eliam, Eliseum, Ioannem Baptistam, Christum Dominū, Apostolos, & eorum discipulos Religiosæ vitæ fundamenta iecisse: cum Elias montana Carmeli petierit, & ibi vitā duxerit a cæterorum hominum conuictu, & habitatione semotus. Monastici quoque instituti exemplum reliquit Eliseus, nam Cœnobiticæ vitæ vestigia posuit, Prophetarum cœtus instituēs quasi communē vitam agentium, qui filij Prophetarum, & Prophetæ in scripturis vocantur: filij, inquā, id est, discipuli instar filiorū a Prophetis edocti: Prophetæ verò, id est, more Prophetarū diuinas laudes concinentes, Dei arcana, & occulta mysteria enarrates, quasi quidā diuinorum oraculorū nuncij, & interpretes. Ioannes Baptista in Eremū, & solitudinem secedens, & duriorīs, asperiorisque genus vitæ secutus, quasi Monachus quidam vitam duxisse censetur: & idcirco a Chrysostomo, Hieronymo, & aliis Patribus iocis citatis, Monachorum princeps appellatur. Christus vero manifesta Religiosæ vitæ fundamenta constituit. Nā in desertum secessit, & in eo ad tempus commoratus, ieiunij, & inediæ nobis exemplum reliquit, & deinde per totū vitæ cursum, & verbis, & factis paupertatem, Castitatem, & Obedientiam edocuit. Apostoli relictis omnibus secuti sunt Dominum, in quibus etiam Religiosæ vitę status non obscure est adumbratus: quibus succedere eorum discipuli, quorum vt in Actis Apostolorum refertur, Erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Neque quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Hæc ibi. Quæ viuendi ratio veluti quidam cœnobiticæ vitæ typus, & figura fuit. Nec est, cur hæretici nobis opponant, in iis omnibus locis nullam fieri trium votorum mentionem. Nos enim contra eos nunc non conamur ostendere Religiosæ vitæ formam omni ex parte perfectam, qualis nunc est, in Elia, Eliseo, Prophetis, Ioanne Baptista, ac primis Apostolorum discipulis præcesisse: sed tantūm magna ex parte fuisse adumbratam, ac veluti delineatam in his, quæ pertinet ad cibum, & potum, vestitum, habitationem, & vitę cultum, Paupertatem, Obedientiam, & Castitatem. Præsertim cum Augustinus, vt dixi, apertè dicat Apostolos vouisse. Quare verissimè dixit S. Th. 2.2.q. 188. art. 7. omnis Religio a Discipulis Christi sumpsit originem exemplo magistri. Et ita legimus in Æthiopia Regis filiam esse a Matthæo Domino consecratā, Theclam a Paulo in Græcia, Romæ Domitillam a Clemente, in Gallia Martham post promulgatum Massiliæ Euangelium cœnobium exstruxisse: vbi cum aliis fœminis Deo dicatis religiosè vixit. Et Dionysius Epistolam scripsit ad Demophilum Monachum.

Qualis nam sit Religiosa vita status.

Cap. XXIIII.

PRimò quæritur, An religiosæ vitæ conditio, sit status perfectionis? Respondet S. Tho. 2.2.q. 180. art. 1. cuius sententia communi consensu est recepta, Notandum porrò est, tunc esse rem perfectam, quando eum suo fine arctè contingitur, in eoque conquiescit: quare tunc homo est perfectus, quando cum Deo vinculo charitatis arctissimo copulatur. Potest autem cum Deo quisque sociari, & in hac vita, & in futura: & propterea duplex est hominis perfectio: Vna, quam in hac vita consequi non potest, cum sit alterius vitæ, videlicet cœlestis, propria, vbi cum Deo homo coniungitur, quam arctissime potest: ita vt semper claro, & iucundissimo eius aspectu, & amore suauissimo perfruatur. Hæc perfectio in perpetua Dei charitate consistit, quæ nō solum omnē peccati, tūm leuis, tūm grauis voluntatem excludit, sed etiam Dei amore semper hęret, & acquiescit. Altera hominis perfectio est, ad quā Dei beneficio in hac vita possumus peruenire: & hæc duplex quoq; est: Vna, quæ sufficit ad vitam sempiternam consequendam, & hæc in Dei amore potissimum: deinde etiam in Proximi dilectione consistit. Est enim dilectio Proximi plenitudo legis, teste Apostolo: Est item charitas vinculum perfectionis, hoc est, nexus quidam, qui nos cum Deo perfectè consociat, vt Chrysostomus interpretatur homil. 8. in epistol. ad Colossens. 3. & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Hæc itaque hominis perfectio posita est in Dei charitate, quæ omnem peccati lethalis voluntatem depellit, & vniuersam legem præstat, ac implet. Ipsa quidem Dei dilectio est vitæ Christianæ perfectio: sed diuinæ legis obseruationem postulat, quæ quicquid est charitati contrarium respuit, submouet, expellit, & eijcit: & hæc perfectio potest esse omnium hominum communis. Altera est perfectio, quæ non solum in qualicunque charitate consistit, sed in ea, quæ consilia Euangelica obseruanda, & implenda curat. Et idcirco, qui virginitatem seruat, ac retinet, qui Castitatem, Obedientiam, Paupertatemve studiosè, & diligenter sectatur, & colit: meritò dicitur esse perfectionis studiosus: hæc enim vitæ ratio comparatione prioris propriè dicitur Christiani hominis perfectio: nam prior illa, vtpotè omnium communis, non solet propriè dici vitæ perfectio. Et hoc modo sumitur perfectio, cum de aliqua vitæ Christianæ cōditione quęritur, an ea sit perfectionis status, quo

Aum. 13. Coloss. 3.

nimirum

nimirum plenæ charitatis officiū doceatur, vel adiscatur.

Ex quo intelligitur Religiosorum statum, esse perfectionis: quoniam, vt capite præcedenti iam dixi, status hominum est quædam vitæ conditio firma, & immobilis ad aliqua officia, & opera facienda: sed Religiosis tribus votis adstricti, & diuina mandata obseruanda curant, & pauperatem, Castitatem, & Obedientiam perpetuam profitentur. Ergo hoc ipse perfectæ vitæ institutum suscipiunt. At, inquies: Ergo si qui nulla Religionis regula adstricti eiusmodi vota seruent, & colant: erunt quoque illi in statu perfectionis Respōdeo, eos perfectionis studiosos esse quidē, quod ad eorum personam attinet, sed in statu perfectionis minimè constitutos, eo quòd non certum quoddam, ac peculiare vitæ genus profiteatur, quod tria illa, quæ diximus: firmo voti vinculo amplexatur.

Quæres, an omnis, qui est perfectus, nimirum charitate prędirus, eo ipso sit in statu perfectionis: & è contrario, qui est in statu perfectionis sit perfectus, hoc est charitatis cōpos: Respōdeo, minimè, quoniā in præsenti perfectio Christianę vitę nō dicitur ea, quæ in sola præceptorum obseruatione cōsistit, ad quā profani etiā homines aspirare, & pertenire possunt, & qua Monachi, & Religiosi carere queunt: sed quæ consiliorū obseruantiā colit: intelligit, & tenet. Vnde fit, vt Religiosus, quamuis charitatis sit expers, in statu tamen perfectionis esse vere dicatur, quia tribus votis obstrictus, & aliorum consiliorū obseruationi diligenter intentus vitæ perfectioni studet. Porrò, qui Religiosus nō est, licet consilia implenda curet, & sese Deo votis obliget, ad statum perfectionis nō transit, quoniā vitæ genus non mutatum perfectionis nō transit, quoniā vitæ genus non mutatum, quo perfectionis studiū profiteatur. Quare Abbas Moyses, quo perfectionis studiū profiteatur. Quare Abbas Moyses recte dixit, teste Cassiano collat. 1. capit. 7. Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. Similiter Episcopus licet charitate careat, & consilia non seruet in statu tamen perfectionis est, nimirum docendæ. Est enim ratione sui muneris, quo fungitur, vitæ perfectę magister, institutor, præceptor, & Doctor.

Secundò quæritur, An status Episcoporum sit perfectior statu Religiosorum: Respondet S. Thomas 2.2.q. 184. a. 7. esse perfectiorem. Quod ratio ipsa concludit. Sicut enim (teste Dionysio) in cœlesti hierarchia, capit. 5. Angeli alij aliis sunt perfectiores, quia nimirum alij alios illuminant, purgant, & perficiunt: sic in Ecclesiastica hierarchia, Episcopi suæ cæteris perfectiores, quoniam eorum est illuminare reliquos, purgare, atque perficere. Deinde, Religiosi id vitæ genus suscipiunt, quod perfectioni comparandæ, tedulò, & diligenter studet: at verò Episcoporū munus est Christianæ vitæ perfectionem docere. Vnde Episcopi sunt perfectæ vitę magistri, doctores, & duces, vt pius est perfectionem docere, quam studere perfectioni acquirendæ, quod est Religiosi instituti proprium. Episcoporum igitur munus est quoddam vitæ perfectæ magisterium. Religiosorum Ordines sunt discendæ perfectionis scholæ. Religiosus suo munere, & officio satisfacit, si vitæ perfectionem discat, si ad eam aspiret, si ei studeat. Episcopus suum munus non explet, nisi perfectionem vitæ doceat, ac tradat.

Ex his S. Thomas deducit 2.2.q. 184. art 5. duplicem esse in hac vita perfectionis statū, vnū Episcoporum, alterum Religiosorum: illum esse statum perfectionis docēdæ, hūc addiscēdæ, & cōparandæ: illum docentium, hunc addiscētium: illum quasi ducum ad victoriam hortantium, hunc militum pro victoria pugnantium. Non quòd Episcopi sint perfecti ea perfectione, quę in præceptorum obseruatione posita est, sed quod eam prouinciā suscipiāt, quæ studium, & curā confert ad eā vitæ perfectionē docendam, quæ non solùm præcepta, sed etiā consilia obseruare contēdit. Hinc fit, vt quāuis ipsi prediti charitate non sint, in statu tamen perfectionis cōstituti dicātur, quia Eccl. cui præsunt sūt obligati ad eam illuminandam purgandam, atque perficiendam. Ergo si suo ritè munere fungi velint, coguntur perfectionem docere: sicut etiam Religiosi, licet per peccatum à charitate decidant, in statu tamen perfectionis sunt, quoniam vitæ genus consectantur tribus votis adstrictum, quibus consilia Euangelica profitentur, & proinde ad perfectionem aspirant, licet eam nondum sint assecuti, processerunt, in dies progrediuntur, quamuis nondum peruenerint, nondum perfectionem attigerint, nōdum apprehenderint: ei student, licet eam nondum comparauerint. Et quamuis charitatem magnam non omnes consequantur, in statu nihilominus perfectionis esse dicuntur, quia ex suæ vitæ instituto consilia Euangelica profitētur, in his se exercent, vt ad omnium tūm consiliorum, tūm Præceptorum obseruationem, quoad fieri potest, recta perueniant. Et paulo ante dixi, perfectio Christianæ vitæ in præsentia non intelligitur ea charitas, quæ cum sola præceptorū obseruatione cōiungitur, & quæ potest esse omniū communis, sed quæ in Euangelicis consilijs obseruandis consistit. Quare Religio est quædam virtutum palæstra, pœnitentiæ gymnasium, charitatis schola, perfectæ vitæ instrumentum, diuinorum consiliorum exercitatio, & disciplina morum, quib⁹ Religiosus enititur, & excendit, quā maximè potest, vt perfectā omnium cōsiliorum obseruationem attingat, quamuis ad eam non perueniat. Quare Basilius merito vitā Monasticam Ascēticam vocauit, hoc est, exercitationi rerū diuinarum, & spiritualium addictā.

Tertiò quæritur, an status Clericorum non quidem omnium in vniuersum, sed eorum, quibus animorum cura committitur, sit Religiosorum statu perfectior? Duæ sunt opiniones. Nam S. Thomas 2. 2. q. 184. art. 6. & 8. docet Religiosorum statum esse perfectiorem: quod ille ex eo colligit, quia è statu Clericorum ad statum Religiosorum liber transitus ipso iure conceditur, qui tamen Episcopis denegatur. Vnde in cap. Clerici. 19. q. 1. dicitur: Clerici, qui Monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitā sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopis in Monasteria largiri oportet ingressus, nec interdici præpositū eorū, qui ad contemplationis desiderium transire niteruntur. Sic ibi.

At verò Henricus quodlib. 12. q. 29. & Maior 4. d. 38. q. 7. conantur ostendere, perfectiore esse statum Clericorum animarum curam habentium, quod probant: eorum quippe munus est illuminare, purgare, & perficere eos, quorum sunt curæ præfecti. Deinde, quia sicut Episcopi sunt Religiosis perfectiores, eo quòd perfectionis ducēs sunt, & magistri: ita tales quoq; sunt Clerici, quibus est animarum curatio demandata. Item, quia Episcopus à Presbytero non differt, nisi quod maiori Ecclesiæ præsit, & plura Sacramēta confert: Quòd autem plures vius, pauciores ali⁹ gubernet, ac regat, vitæ statū, aut conditionem non mutat. Ergo sicut Episcopus, ita etiā Presbyter est Religiosæ perfectior. Nec obstat, inquiunt, quod canones, & iura Clericis liberā facultatē concedant ad Religionem transeundi: hoc enim ideo constitutū est, quod is vitæ stat⁹ sit tutior, expeditior, seuerior, asperior, & arctior, non autē quod sanctior sit, atq; perfectior. Qui verò S. Th. sententiā tuentur, aiunt Episcoporū statū, ideo esse Religiosorū statu perfectiorem, quia ratione muneris, quo funguntur Episcopi, quiū sibi creditarū curæ inuigilant, Dei verbum annunciant, & plebem sibi commissam salutari Sacramentorū alimento pascunt, ac nutriunt, Presbyteri verò sunt tantummodo Episcoporum administri, socij, adiutorēsque.

Quicquid sit de hac re, negari non potest à Christo Domino Episcoporū, & Presbyterorum statum, ministerium, & munus institutū fuisse, & vt ait Anacletus, & refertur in c. In nouo. d. 21. Episcopi Apostolis succesērunt, Presbyteri verò septuaginta Discipulis. Item ex c. Hoc nequaquam 7. q. 1. colligitur Monachorum instituta ad obedientiæ, & disciplinæ, non ad magisterij, & præfecturæ rationem pertinere. Deinde, Monachos esse ex eorum numero, qui non alios pascere, sed pasci debeant. Quocirca, qui in pastorum, & Antistitum numero censetur, in Monachorum loca se trāsferre iure non possunt. Et ex c. Admonere 33. q. 2. Astulpho cuidam, qui vxorem suam interfecerat, consilium datur, vt relictis omnibus sese in Monachorum domicilium conferat pœnitentiæ agēdæ gratia, eo quod Monasterium sit quædam pœnitentiæ schola: Et Clerici olim ob certa quædam crimina in Monasteria detrudebātur, vt sese Abbatis impetio subijcerent, & delicta, quæ admiserunt, debita pœnitentia expiarent.

Quare Presbyter, cui animarum cura conereditur, simplici Monacho ordinis gradu, auctoritate, potestate, administratione, & munere maior est. At Monachus tribus votis adstrictius, & vitæ perfectæ studiosius potiorisve est conditionis, quippe, qui tutior, & pluribus sanctitatis acquirendæ præsidiis instructus est. Ex quo fit, vt Presbyter nec potsit ad Monasticam vitam gradum facere: nimirum, vt eo ipsum seruet à malis: & è contrario, si plebs curationi incumberet, ei Monachus posset Romani Pontificis auctoritate præfici, vti eam doceat, & pascat, & commune aliorum hominum lucrem primatis commodis anteponat. Monachorum tamen status ratior est, expeditior, seuerior, arctior, quam Presbyterorū. Vnde S. Gregorius, vt citat Anselmus in epistola ad Goffridum Episcopum Parisiensem, Desiderium cuiusdam, qui Diaconum retinebat, quo minus ad Monasticam vitam se libere conferret, sic admonet: Hortamur, vt eam promptæ deuotioni eius, quā in sancto studet habere proposito minimè vestra sit impedimento fraternitas: magis autē, quibus valetis adhortationibus, pastorali admonitione succendite, vt feruor huius desiderij in eo nō tepescat, vt

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui à turbulento secularium turbarum tumultu se segregans quietis desiderio, monasterij portum appetit, rursus in Ecclesiasticarum curarum non debeat perturbationibus implicari, sed in Dei laudibus permittatur, secure ab iis omnibus remanere, vt postulat. Hæc S. Gregor. lib. 10. Registri Epist. 40. vbi Monasticam vitam portum appellat, quietum, ac tutum. Clericorum verò statum, turbulentum, perturbationibus obiectum, & secularium curarū tumultibus implicatum. Anselmus quoq; in epistol. ad Goffridum Parisiensium Episcopum leniter quidem, sed prudenter eum accusat, quod Clericū ad Religiosam vitam aspirantem impediret, idq; ab eo, nec ratione, nec consilio fieri, pluribus argumentis conuincit, vbi inter alia dicit. Horrendum est auditu, vt quod Christus trahit ad portum de procellis, & tempestatibus mundi, hoc Episcopus rertahat a portu, & exponat multitudini luporum, sic B. Anselmus. In Concil. Tolet. 4. can. 49. dicitur: Clerici, qui Monachorū propositū appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos eis ab Episcopo, in monasterio dari oportet ingressus, nec interdici propositum eorū, qui ad contemplationis desiderium transire niteruntur. Hæc ibi. Quis enumeret eos, qui se è Clericorū statu ad Monasticum iugum alacriter contulerunt, vt sese in loco tuto collocarent? Nónne legimus quoq; fuisse quamplurimos, qui Ecclesiasticos honores etiam vltrò delatos tam constanter, & fortiter repudiarūt, ne à Religiosæ vitæ instituto auocarentur, vt mirabile posteris virtutis documentū tradiderint? Bernardus à tribus opulentis ciuitatibus in Episcopū, à duabus in Archiepiscopū electus, nūquam adduci potuit, vt eam dignitatem admitteret. B. Dominicus quatuor Episcopatus vario tempore oblatos recusauit. S. Thomas Neapolitanam Sedem Pontificiam à Clemente IIII. oblatam reiecit. Vincentius Ferrerius Episcopatū Illerdensem, & Valentinam Cathedram Pontificiam, immo etiam Cardinalatū diuerso tempore sibi delatum inuicta virtute repudiauit. Similem animū prætitit. S. Bernardus Senensis, qui à tribus populis, Senensi, Vrbinate Ferrariensi postulatus, nulli vnquam assensit. Idem quoq; fecerunt multi alij. Item alij reluctantes, è Monasteriis, siue Cœnobiis educti similes dignitates accipere coacti sunt, vt S. Martinus Turonensis Episcopus, Fulgentius Episcopus Rusp ensis, Anselmus Cantuariensis, Antoninus Florentin⁹ Archiepiscopus, Malachias, Archebius, Albertus Magnus, & alij non pauci.

De Archebio Cassia. collat. 11. cap. 2.

Quarto quæritur, Vndenam sit Religiosorū diuersitas? Respondet S. Tho. 2. 2. q. 188. ar. 1. Religionum esse diuersa institura, aut ex Regula, aut ex Constitutionibus Regulæ adjunctis. Aliæ enim S. Basilij, aliæ S. Benedicti, aliæ S. Augustini, aut S. Francisci Regulam seruant. Aliæ rursus licet vnam, & eandem vitæ Regulam teneant: variis tamen constitutionibus discernuntur, Dominicani, Canonici Regulares, Eremitæ Augustiniani, Præmonstratenses, sub vna S. Augustini Regula militant, at diuersis omnino Constitutionibus gubernantur: & hinc fit, vt alij Religiosorum Ordines sint ex Regula Mendicantes, Alij non ex Regula, sed ex Constitutionibus. Franciscani etenim ex Regula à S. Francisco instituta, Mendicantes sunt: Dominicani, Carmelitani, Augustiniani, non ex Regula, sed ex Constitutionibus Regula enim S. Augustini, & S. Basilij, sub qua militant, possessiones in commune habere permittit. Quare licet omnes Religiones eo tendant, vt vitæ Christianæ perfectionem acquirant, ac comparent: variis tamen modis, & rationibus vtuntur ad eam adsequendam. Ita factum est, vt aliæ sint institutæ ad ægrotos subleuandos; aliæ ad redimendos captiuos, aliæ ad peregrinos hospitio recipiendos, aliæ ad pugnandum contra hostes pro fide, & religione Christiana.

Tota hæc porrò Religionum diuersitas potest commodè ad quatuor capita reuocari. Aut enim sunt Monasticæ Religiones ad vitam solitariam, & ad contemplādum fundatæ: quales nimirum instituere S. Benedictus, Basilius, Pachomius, Antonius. Aut sunt Canonicorum Regularium Ordines, quorum est in Choro diuinas laudes pie, & religiosè cantare. Aut sunt Religiosorum Ordines, qui mendicato viuunt ex Regula, vel Constitutionibus, ad docendos alios instituti: eiusmodi sunt Ordines Mendicantiū: Aut contra hostes sanctæ fidei, & religionis Christianæ decertant: quales sunt militares Ordines. Aut sese exercent in aliis misericordiæ operibus, & officiis, redimendo captiuos excipiendo peregrinos, inseruiendo egenis, & ægrotis. Objicies, quod habetur in c. Religionum, de Religiosis domib. in 6. vbi reprehendi videtur Religionum diuersitas. Primò, quòd nimia sit, vnde confusio oriatur. Deinde, quòd generale Lateranense Concil. Religionum multitudinem maturo consilio vetuerit. Præterea, quòd importuna petentiū inhiatio earum multitudinem extorserit. Postremò, quòd quorundam temeritas diuersorum Ordinū Mendicātium immoderatum numerum inuenerit. Respondeo, ibi reprehendi Religionum, quæ approbatæ non sunt, multitudine, non autem eorum Ordinum Religiosorum, quos Romani Pontificis confirmauit auctoritas. Et ideo in capite. Ne nimiæ, De Religiosis domibus, ex Concil. Lateranen. sub Innocentio III. sancitum est, ne nimia Religionum diuersitas grauem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam Religionem inueniat, sed vnam de approbatis assumat.

Quintò quæritur, Religionum quænam sit alia perfectior, & altior: Respondet S. Thom. 2. 2. q. 188. art. 6. vnam esse perfectiorem alia dupliciter, aut ratione finis, aut ratione eorum, quibus vtitur ad finem assequendum. Ratione quidem finis, quia potiorem sibi finem propositum habet, aut quia ad plures bonos fines refertur. Ratione verò eorum, quibus vtitur tanquam instrumentis, aut quia ea meliora adhibet, aut quia plura. Rursus ait: Non hoc ipso, quod arctius est Religionis institutum, hoc est, seuerius, & durius, est sanctius, atq; perfectius. Sed illud est perfectius, quod per aptiora instrumenta, atque præsidia ad propositum sibi finem assequendum procedit. Exempli gratia: Asperior est corporis nuditas, labor assiduus, quam ieiunia: Ad Castitatem verò comparandam, ac tuendam, magis aptum, & idoneum est ieiunium, & maceratio corporis, quæ libidinis incendia temperant, & extinguunt, quam subtrahctio vestium, & corporis nuditas. Sic etiam ad contemplandum magis accommodata est oratio, quam lectio, & fortassis aliquando laboriosior est lectio, quàm oratio. Similiter ad studia literaria aptior est paupertas, qua nihil proprium, nisi communiter possidetur, quàm ea, quæ omnia prorsus etiam in commune abijcit: & tamen hæc illa est arctior, & seuerior. Quis dubitet, aliquos Monasticos Ordines arctioris, & durioris esse vitæ, quam Mendicantium, & tamen Mendicantium Ordines ad docendum fundati, & erecti perfectius, & altius vitæ genus profitentur. Quocirca si duo, pluráve Religionum instituta ad eundem finem dirigantur, id erit perfectius, & altius, non quod arctius, & durius, sed quod aptioribus vtitur præsidiis ad finem illum assequendum. Hæc ferè ex Sancti Thomæ doctrina.

Sextò quæritur, An ea Religio primum perfectionis locum, & gradum teneat, quæ ad docendum, & Dei verbum promulgandum est instituta? S. Thoma 2. 2. q. 188. artic. 6. Primo in loco constituit eam Religionem, cuius est alios docere, conciones ad populum habere, Christi fidem, & religionem propagare. In secundo, eam, quę in vitæ contemplatiuæ studia, & officia incumbit: in postremo, eam, quæ in vitæ actiuæ operibus exequendis, & obeundis versatur. Id colligit, quia triplex est vitæ Christianę ratio. Aut enim est vita simpliciter contemplatiua, aut actiua simpliciter, aut ex vtraque mista, & compositа: & hanc ait esse duabus prioribus perfectiorem: Tum, quia hanc Christus Dominus tenuit, ac in ea sese Apostoli exercuerunt: tum, quia duas priores suo quasi ambitu amplexatur, & continet. Secundò loco contemplatiua actiuam vincit, ac superat præstantia, & dignitate. Vtraque enim est adumbrata in duabus sororibus Magdalena, & Martha: in Lia quoque, & Rachele. Scriptura verò de Magdalena testatur, eam optimā partem elegisse: de Rachele verò, fuisse Lia pulchriorem. Ergo Religio, quæ in cōtemplatione occupatur, perfectior est ea, quæ tota in actione cōsistit. At verò Henricus quodlib. 12. q. 18. omnino diffitetur, vitam, quæ in contemplatione versatur, esse potiorem ea, quæ est in actione posita. S. Thomas Gregorij Magni testimonijs suam sententiam confirmat, meritò comprobare, qui ait homil. 14. in Ezech. Pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, vt etiam pars Marthæ bona indicaretur. Et homil. 3. in Ezech. Duæ sunt, inquit, sanctorum Prædicatorum vita, Actiua scilicet, & Contemplatiua: sed actiua prior est tempore, quàm contemplatiua, quia ex bono opere tenditur ad contemplationem: Contemplatiua autem maior est meritò, quàm actiua, quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa verò sapore intimo venturam iam requiem degustat. Paulo inferius: Quamuis actiua bona sit: melior tamen est contemplatiua. Vnde dicitur: Maria optimam partem elegit. Hæc ex B. Gregorio. Sed Henricus suam quoque opinionem ex eo deducere contendit, quod in cap. Nisi cum pridem, De renunciat. habetur: Maria optimam partem elegit: sed licet vita contemplatiua sit magis secura, actiua est fructuosior: illa est suauior, hæc vtilior, cum in fœcunditate sobolis, lippitudo Liæ, Rachelis pulchritudini præferatur. Hæc Pontifex eo loco: vbi optimam partē, quā Maria elegit, videtur exponere, non, vt B. Thomas, potiorē merito, & dignitate, sed tutiorem.

Lucro. Gen. cap.

Animaduertendum est, vitæ Christianæ perfectionem in charitate consistere: & cum dilectio Dei sit proximi dilectione perfectior, sequitur, vt id vitæ genus, quod in Deo diligendo versatur, sit perfectius, quàm id, quod proximi dilectioni studet. Rursus nomine vitæ contemplatiuę B. Gregorius, S. Thomas, & Patres non intelligunt id vitæ institutū, quod nudam, & simplicem Dei speculationem profitetur, sed quod se exerceat in contemplando Deo, eoque diligendo: ita vt sit positum in rerum diuinarum contemplatione cum Dei amore coniuncta: Nomine verò vitæ actiuæ non solum accipiunt id vitæ genus, quo quis ea virtutum munera, officia præstat, quæ ad se ipsum spectant, sed etiam quo in his virtutibus se exercet, quæ ad aliorum commodum, & salutem pertinent, cuiusmodi sunt opera, & officia misericordiæ, & pietatis in proximos.

Quibus positis, nihil mirum videri debet, quod B. Gregorius, & S. Thomas vitam contemplatiuam actiuæ præferant, merito, & dignitate. Quoniam periade est, ac si diceret id vitæ genus præstare, quod in Deo contemplando, amando, ac perfruendo consistit. Nec id circo negat simpliciter S. Gregor. aut S. Thom. vitam actiuam contemplatiuæ anteponi, hoc est, esse fructuosiorem, vtiliorēmque: sed ideo potiorem contemplatiuam vtērque vocat, quia nequaquam in hac vita desinit, sed durat, ac perseuerat in patria. Deinde, quia vita contemplatiua in hac vita typum, & similitudinē gerit illius, quæ expectatur in cælo futura. Quare vita actiua mihi videtur fœcundior, vtilior, fructuosior, cōtēplatiua tutior, sedatior, & lenior: Actiua operosior, laboriosior: Cōtēplatiua suauior, & iucundior: Actiua humilior, & demissa magis: Contemplatiua superior, & altior. Idem enim Gregorius locis citatis aperte fatetur actiuam filios generare, contemplatiuam non item, Idem Gregor. vt citat S. Thom in opusc. 18. c. 21. nullum esse, ait, sacrificium Deo gratius, quàm salutem animarum. Item in cap. Licet. de regularibus, & transeunt. dicitur, doctrinam, laborem, & solicitudinem Episcopi, Religiosorum silentio, contemplationi & quieti præferri. Adde, quod commune bonū præstat priuato: quis enim negat plus esse illuminare, quàm lucere, calefacere, quàm calere? Non igitur vita contemplatiua omni ex parte est actiua perfectior, nisi quatenus contemplatiua tota in Deo diligendo consistit, & actiua precisè in cōmodis proximi curandis. At verò actiua, quæ ex Dei contēplatione, & amore profecta, saluti proximorum studet, eatenus, contemplatiua videtur esse præstantior: nā & Deum amat & colit, & præterea vtilitati aliorum inseruit

Septimò quæritur, An perfectior sit status Religiosorum communem vitam, quàm solitariam agentium: hoc est, an vita Cœnobitarum sit melior, quàm Eremitarum vita Monastica. De hac quæstione extat apud Cassianum collat. 19. cap. 3 Ioannis Abbatis sententia, qui in Cœnobitarum communitate triginta annos egit, & deinde alios viginti in solitudine, & tandem in ætate illa extrema ad priorem vitæ consuetudinē vltro sese retulit, & cum de vtriusque vitæ instituto rogatus responderet, videtur institutum communiter viuentium solitariæ vitæ præferre. Basilius itidem in Regulis fusius disputatis. q. 7. De hac ipsa quæstione disserens ait se ita sentire, ita intelligere, ad multa vtilius esse, si vno, & eodem in loco plures simul viuant. Et Bernardus de hoc argumento tractans epist. 115. inquit: Malum, quod nemo videt, nemo arguit. Vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In concedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In concedit verò, bona si qua facis, nemo prohibet, malum autem facere si vis, non licet. Mox enim à pluribus deprehenditur, arguitur, emendatur: Sicut è contrario bonum, quod vident plures, mirantur, venerantur, imitantur. Et tandem respondet S. Th. 2. 2. q. 188. art. 8. in Religiosos perfectos vitā solitariā cadere, ita vt perfectorū sit, alieno ductu, & magisterio minimè indigentiū: nā eo ipso, quod est solitaria, aliorum præsidio non eget, sed per se ipsa sibi sufficit. Quare secundum eam partem, perfectorū Monachorū est propria. Sic ille. Cæterùm religiosorum in vnam societatem coeuntium vita commodior est, quia vtilior, fructuosior, & actuosa magis: eo quòd, qui communiter viuunt, alij aliorū consilijs, monitis, & doctrinis iuuantur, bonæ vitæ exēplis accenduntur, instar cadentium carbonum, & more militum sub eodem duce pugnantium, mutuò se excitant, & inflammant. Illa est durior, & arctior vita, hæc mitior, & tolerabiliorilla tranquillior, hæc turbulentior, illa securior, hæc solicitior, illa pacatior, hæc fœcundior.

Octauò quæritur, An perfectio sit Religiosorum status nihil proprium, siue, cōmuniter, siue priuatim habentium, quàm eorum, qui aliquid cōmuniter possidēt? S. Thom. 2. 2. quæst. 188. art 7. videtur asserere, nihil de perfectione paupertatis derogari, etiamsi aliquid in commune possideatur, nempe annui redditus, prædia, possessiones, & alia bona stabilia, quæ immobilia appellantur. Quæ S. Th sententia videtur auctoritate Pontificia fulciri. Nam Ioan. 22 in extrauag. quæ incipit: Quia quorundam. De verb. signific. sic ait: Ne hoc fieri cer in cōmuni & quo ad proprietatem, aliqua habere, derogat, iuxta dictum Gregorij 9. prædicti altissimæ paupertati, qui in quadam sua decretali dicit expressè: Fratres Prædicatores, Minores, in altissima paupertate Christo Pauperi famulari, & tamen constat ipsos Prædicatores habere in communi etiam, quo ad proprietatē, aliqua, quod eorū Regulæ, & statui nō repugnat. Hoc idē confirmat ibi Pontifex auctoritate Alexandri Pontificis, qui dicit Prædicatores, & Minores Euangelicam perfectionem sectari. Sed aliis oppositum probabilius videtur, quoniam paupertatis est omnium rerum abdicatio: at maior est abdicatio, qua nihil proprium priuatim, & communiter possidetur.

Deinde, quia Nicolaus III. in cap. Exiit, qui seminat. de verb. significe. in 6. aperte docet sanctiorem, & fructuosiorem esse paupertatem, qua nos rerum dominio etiam in commune abdicamus, & Christum Dominum vtriusque paupertatis exemplum reliquisse, vt perfectos & imperfectos verbo, & facto doceret. Ait enim Pontifex: Dicimus, quod abdicatio proprietatis omnium rerum non tam in speciali, quam etiam in communi, propter Deum, meritoria est, & sancta: quam & Christus vitam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmauit, quamque primi fundatores militantis Ecclesiæ, prout ab ipso fonte hauserant per doctrinæ, & vitæ exempla in eos derivarunt. Et paulo inferius ait. His non obstare, quod Christus per discipulum loculos habuerit, quia in suis actibus, & hominibus imperfectis, & perfectis, ac infirmis exemplum proposuit: Sic infirmorum personam suscepit in loculis. Egit namq; Christus, & docuit opera perfectionis: egit etiam infirma, sicut interdum patet in fuga, ac in loculis, vt perfectis, & imperfectis se via salutis ostēdere. Hæc ibi Pontifex. Cōstat apertè Christū loculos habuisse, vt imperfectorū personā sustineret, & nihilominus alia perfectionis opera præstitisse. Nā aliquando nihil eum priuatim, neque communiter habuisse sacra Euangelia testantur. Nam Matt. 8. clare dicitur: Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Aliquando verò legimus Iudam habuisse loculos, in quibus ea, quæ mittebantur, portabat. Et Ioan. 4. Discipulos abiisse in ciuitatē, vt cibos emerent. Et Ioa. 6. Christum dixisse Philippo: Vnde ememus panes, vt manducent hi. Item Innocentius V. vt habetur in extrauag. citata, quia quorundam, dixit altam paupertatem esse habere pauca propria propter Deū: altiorem, quæ nulla propria habet in particulari, tamen habet in communi: altissimam, quæ nihil habet in hoc mundo, nec in particulari, nec in communi. Certè negari non potest, quin paupertas sit maior, seuerior, & arctior, qua nihil communiter, aut priuatim habetur, quam ea, quæ rerum dominium priuatim respuit, & abiicit, non communiter: nec hoc vnquam S. Thomas negauit, vt statim dicam.

Obijcies Apostolos, & eorum discipulos aliquid cōmuniter possedisse, vt in Actis Apostolorum cap 4. Lucas commemorat, & nos supra ex eodem retulimus: & tamen religiosam, & perfectam vitam profitebantur. Respondeo, eam vitam decussē primos illos Christianos, quia non solùm erant Apostoli, & discipuli Christi Domini, sed etiam multi, qui ex Iudæis, & Gentibus Christo sese adiunxerunt, & communem vitam agentes omnia sua in commune contulerunt. Deinde obijcies, quod tradit Prosper, & refertur 12. q. 1 c. Expedit. Satis ostenditur, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates, quæ sunt profectò communes, possideri, Respondeo, ibi Prosperum loqui de perfecta vita Episcoporum, & Perfectorum Ecclesiæ, qui sunt in statu perfectionis docendæ, & idcirco non conueniebat eis ratione sui status rerum, & bonorum abdicatio: nec eorum perfectioni quicquam detrahitur, si bona communia possideant: nec inficiatur, arctiorem, & perfectiorem esse paupertatem, quam nihil priuatim, & communiter possidetur, sed docet, nihil perfectioni vitæ detrahere bona, quæ in commune possidentur. Aliud enim est, vitam perfectam tenere, & seruare, aliud arctissimam paupertatem profiteri. Episcopi sunt in statu vitæ perfectæ, videlicet, quam docere debent. At verò Religiosorū status est perfectionis comparandæ, & addiscēdæ, cui plurimū prodest arctissima pauperras, ne ipsi Religiosi solicita tetū acquirendarū, & conseruandarū cura vexentur, nè ve eorum iactura, & amissione contristentur.

Oppones itidem: Sanctus Augustinus, Sanctus Benedi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctus perfectarum Religionum instituta fundarunt: quæ tamen aliquid communiter possidem. Respondeo, eos instituisse perfectas Religiones ratione finis, & aliorum multorum, quæ in ipsis seruantur, licet rationem paupertatis artissimæ non præscripserint. At verò quamuis paupertas, qua nihil communiter possidetur, sit per se arctior, & durior: nihilominus tamen Religio aliqui in commune possidens, ratione sui finis potest esse perfectior, & sanctior, vt potè, quæ finem sibi proposítum potiorem respiciat, ad quem finem assequendum, sit aptius instrumentum, atque præsidium paupertas, quæ aliquid communiter habeat, atque retineat. Vesti sit instituta Religio ad studia literaria, ad docendum alios, ad fidem Christi, & religionem propagandam, accommodatum magis, & idoneum videtur esse instrumentū paupertas, qua aliquid communiter possidetur. Et hoc est, quod docuisse S. Th. m his videtur, nihil de perfectę Religionis statu, & vita detrahi, si aliquid cōmuniter habeat, quoniā ratione finis potest vna Religio esse perfectior altera, cui ad suum finem adipiscendum commodior, & aptior sit paupertas, qua ex facultatibus, & bonis in commune collatis tranquillè, & patcatè viuitur. Nihil ergo S. Tho. docuit, quod cum Nicolai Pontificis decreto pugnet: nam Pontifex solùm desinit paupertatem, qua nihil priuatim, & communiter possidetur, esse artissimam, & perfectissimam paupertatem, & hoc S. Tho. nō negat, sed docet nihil perfectióni Religionis detrahi, si bona in commune possidentur: quia non eo ipso, quo Religio est pauperior, est perfectior.

Postremò obiicies id quod initio huius quæstionis 102 nes 12. in extraag. citata constituit. Respondè, solùm ibi Pontificem docuisse artissimam esse paupertatem Religiosorum nihil proprium habentium, mendicitatemque professionem, non tamen negasse varios esse huius paupertatis gradus, quibus vna medietas sit arctior, & seuerior, seu durior altera. Docet quoque ibi Pontifex Mendicantium Ordinum paupertatem esse cum vitæ perfectione Euangelica coniunctam, sed nihilominus dubitari nequit, quin Euangelicæ vitæ professio vna sit alia longè maior, & altior. Quare duo Pontifices Nicolaus III. & Ioannes XXII. in hac parte sibi non aduersantur.

Nonò quæritur, An Religio, quæ viliori, & asperiori vestimenti genere vtitur, sit perfectior, & melior ea, quæ minus asperum, & vilem vestitum ex instituto defendum præscribit? Respondeo, ex ea parte esse arctiorem asperiorem, duriorem, & seueriorem. Nam Religio est lugentium, pœnitentium, & mundana contemnentium schola, quos decet vilior, abiectior, asperior, & durior amictus. At Religiones sunt etiam institutæ ad docendum ad Christi fidem, & religionem propagandam, & tuendam: & ex hoc capite potest Religio esse perfectior, cum in altiorem, & potiorem finem sibi propositum, se, suāque omnia referat, quāuis iustis de causis vtatur habitu minus, vili, duro, & aspero, sed magis ad suum finem assequendum accōmodato. Et S. Tho. teste 2.2. q. 188. art. 6 perfectior est Religio, quæ ad potiorem finem dirigitur, & quæ aptiora ad eum obtinendum præsidia, & instrumenta adhibet. Nec tamen è conuerso, quo perfectior est, eo debet esse seuerior, asperior, & arctior.

Decimò quæritur, An Religio, quæ alia arctiori obedientiæ voto, & vinculo superat, sit ea perfectior. S. Tho. cuius sententia communi consensu omnium recepta est, docet. 2. 2. q. 186. art. 8 trium votorum, quæ Religionis vis, & natura postulat, potissimū esse Obedientiæ votū, quippe quod vberiorem, & ampliorem materiam amplectitur, eum te in omnia virtutum officia latè fundat. Deinde, quod voluntatem hominis alienæ subiiciat, & obliget. Vnde Gregor. lib. 35. Moral. c. 12. obedientiam victimas anteponit: eo quod per sacrificia aliena caro, per obedientiam propria voluntas immolatur. Ex quo fit, vt Religio, quæ maiori obedientiæ vinculo aliam vincit, ac superat, sit hac ex parte perfectior. Non tamen eo ipso est arctior, & seuerior: nam ab alia vinci potest vigiliis, ieiuniis, abstinentiis, silentio, solitudine, & aliis multis vitæ durioris studiis, & officiis.

Vndecimò quæritur, An Religiosus lege aliqua cōpellatur ad vitæ Christianæ perfectionē ita comparandā, vt in ea procedere, & progredi debeat: S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 2. respōdet, Religiosos non eo ipso, quo sunt in perfectionis statu constituti, perfectā habere charitatē, in qua vitę Christianæ perfectio consistit, eoitendū sibi tamen esse, vt illam assequātur. Vtrūque colligit. Primum quidem, quia sicut Philosophus, eo quòd sit sapientiæ studiosus, non continuo est sapientia præditus, sed in eius studium, & curam incumbit, ita Religiosus, quia vitæ Christianæ perfectioni studet, non ideo vitæ perfectionē comparauit. Deinde, qui aliquo progreditur, vel currit ad metam, nondum eo peruenisse, aut metam attigisse, dicitur: at Religiosorum status est quidam velut progressus, & cursus ad vitam, charitatemque perfectam: ergo nondum ad eam peruenisse censetur.

Sed quæstio est, an peccet Religiosus, si ad vitæ perfectionem progressum non faciat? Caiet. 2. 2. q. 186 art. 2. §. Ad euidentiam horum, & distinguit in hunc modum: Aut Religiosus vitæ perfectioni non studet: Aut in animum inducit ad pertectam vitam non progredi, ita vt secum ipse mente dicat nolo in vitæ perfectione progredi: Aut vitæ perfectionem contemnit. Primum, in opere, & fecto consistit, quo quis opera perfectiora prætermittit. Secundum, in actu voluntatis interiore posium est, quod est nolle in vita Christiana proficere. Tertium, in quadam contemptione, & despectione sirum est, qua vitæ Christianæ perfectio Dominico Consilio nobis proposita negligitur tanquam inanis, & futilis. In primo, inquit, nullum per se inest peccatum: in tertio letale peccatum committitur, quoniam ipse Christus vitæ perfectionis auctor, & magister contemnitur. Secundum verò, cui pa veniali non caret, quoniam firmo animi propositio nullum in perfectione processum faciendi, aditus intercluditur Spiritus sancti, qui ad perfectiorem semper vitam homines proner. Hactenus ex Caietano.

Hæc quæstio meo quidem iudicio vtilis est, sed aliquantulum implicata, & difficilis: eadem prorsus est, atque ea, quam ibi portit S. Thomas, num Religiosus ad omnia consilia implenda vi, & ratione status, conditionisque suæ adigatur. Cui quæstioni ipse respondet nulla lege adstringi ad ea omnia præstanda: curare tamen Religiosum debere, vt ea exequatur, & præstet. Contra quod, inquit, faciris, qui contemnit. Vnde non peccat, qui ea prætermittit, sed qui deficit. Verba S. Thomæ in eo loco sunt. Manifestum est autem, quòd ille, qui operatur ad finem, non ex necessitate cōuenit, quòd iam assequutus sit finem, sed requiritur, quòd per aliquam viam tendat ad finem. Et ideo ille, qui statum religionis assumit, non tenetur habere perfectam charitatē, sed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, vt habeat charitatem perfectam. Et eadem ratione non tenetur ad hoc, quòd illa impleat, quæ ad perfectionem charitatis consequuntur, tenetur autem, vt ad ea implenda intendat, contra quod facit contemnens: vnde non peccat, si ea prætermittat, sed si ea contemnat. Hæc S. Thomas. Deinde infert S. Doctor, ea consilia seruari oportere, quibus ad vitæ perfectionem perueniatur, quæque Regula præscribit, quam ex instituto Religiosus profitetur. Est etiam eadem quæstio, quam ille ibidem attigit, an Religiosus vlla lege cogatur præstare, ac facere omne bonum, quod potest, iuxta illud Sapientis Ecclesiast. 9. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare. Cui quæstioni respondet in solutione secundi argumenti, sicut quilibet, inquit, si faciat omne bonum, quod potest, prout sui status conditio postulat, non peccat, si meliora non agat, dummodo absit contemptus ea faciendi, quo ad maiorem perfectionis profectum iter obstruitur. Sic etiam Religiosus, seruatis iis, quæ debet, non peccat, si reliqua omittat, modò non contemnat illa. Hæc omnia ex S. Thom. Vnde colligit Caietanus eo loco, nihil Religiosum peccare, si non omnia Christi consilia perficiat, dummodo ea præstet, quæ sui instituti ratio, & regula præcipit; letaliter verò delinquere, cum Euangelica consilia contemnit, at venialiter, si secum statuet firmiter nolle illa præstare. Sic etiam ait Silu. religio. 1. quæst. 4. vbi dicit, Religiosum peccare, si apud se statuat tantūmodo omne lethale peccatum cauere, præceptis omnibus, votis, & instituti obligationibus seruatis, & consilia omnia prætermittere? Hoc enim, inquit, est, quod ait S. Tho. consilia contemnere. Nam Religiosus, quatenus talis est, debet in perfectione progredi: est, vt exponit Siluester, in anima habere, ad perfectionem progressum, & gradum facere, quamuis in perfectione minimè procedat. Et proinde, inquit, non peccat, si decernat hoc, aut illud consilium exequi, cæteranon item peccat tamen nolens vlum in vniuersum Dominicum consilium sequi. Et eodem fere modo, quo Silvest. loquuntur Asten in sum. lib. 6. tit. 47. ar. 1. q. 3. Antonin. 3. p. tit. 16. ca. 1. §. 1. Angel. religiosus, q. 17. Tabien. religio. q. 4. cum aiunt; Religiosum non esse mendacem, si non sit perfectus, sed si ab intentione perfectionis voluntatem, & animum reuocet.

Contra Caietanum tamen, & Siluestrum opponunt alii, dicentes: Si Religiosus non peccat consilia omittendo, nec peccat volens ea prætermittere. Nam si tuta conscientia omittit, cum sciens, ac volens ea omittat, consequens est, vt non peccet, etiam cum ea sequi recusat. Deinde peccatū non est, nisi præceptum aliquod violetur: sed Religiosus nullum consilium volens exequi præterea, quæ vt sui voti, instituti & regulæ obire, & facere debet, nullum præceptum violat, nullum legem perfringit, ergo non peccat. Postremò, si peccaret, id propterea esset, quoniam vt Religiosus est, debet in perfectione procedere: at inde fieret, vt quoties aliquid agit, & in perfectione progressum non facit.

In hac itaq; quæstione S. Tho. mihi videtur locutus de Religioso eodem modo, quo de eo, qui talis non est, cùm ait, in eo articulo, & quæstione citatis in responsione ad 2. & ad finem ipsius articuli. Quemadmodum secularis, si decernat omnia præcepta seruare, & omne consilium prætermittat, non peccat, nisi consilia contemnat: ita Religiosus si constituat omnem legem seruare, Vota item, & quicquid Regula sui instituti fieri iubet, & consilia prætermittat, dūmodo illa non contemnat, non peccat.

Iure tamen ambigitur, quid velit S. Thomas his verbis: {Dummodo ea non contemnat.} Caietanus, & Siluester interpretantur, si ea per contemptionem non omittat: Si item in animo eius non sit omnia prætermittere, hoc est, dummodo apud se mente non dicat: Nullum consilium seruare, & sequi volo: aut, Nolo in perfectione vitæ progredi. Mihi in primis videtur subobscurè S. Thomas loquutus, sicut etiam B. Antoninus, Angelus, & Astensis loquuti sunt. Deinde iuxta sententiam quorundam Caietanus, & Siluester mentem S. Doctoris non satis certo, & explorato sensu videntur assecuti, dum docent Religiosum in prædicto animi proposito peccare, quia vi, & ratione sui status debet in vitæ perfectione procedere, contra quod agit, dùm eo animo est, vt nullum consilium sequi, & implere velit, præter ea iam ante à se suscepta, vi voti instituti, & regulæ: Nam S. Thomas, inquiunt, secularem hominem similiter peccare testatur, si præceptis tantummodo seruatis consilia contemnat: & tamen secularis vi sui status non debet in vitæ perfectione proficere. Ergo videtur, aiunt, S. Thomæ mens fuisse, dùm inquit: {Dummodo ea non contemnat.} Si ea non per contemptionem prætermittat quo etiam loquendi modo vtitur Antonius: at despectio, & cōtemptio non est, si secularis constanter, & fortiter statuens omnem legem implere, nullum velit seruare consilium. Sic etiam Religiosus non videtur contemnere consilia, si habeat in animo seruare omnem legem præcepta, & consilia voto suscepta, & quicquid institutum, & Regula iubet, nolens cætera consilia exequiis enim, inquiunt, solùm modo consilium contemnit, & despicit, qui tanquam vanum, & inutile prætermittit, aut negligit, aut qui vult, vt ipse consilij auctor despectui habeatur, non autem qui omittit ea tantùm ratione, quia videt nullum in consilio subesse præceptum, nullam legem imponi, nihil sibi imperari. Quæ aiunt, nullum peccatum inesse videtur in prædicto Religiosi hominis proposito: erat si vllum est, non ob eam causam, quam Caietanus, & Siluester tedderent, eo quòd Religiosus debeat in perfectione vitæ procedere, sed quia tam secularis, quam Religiosus peccet, si solùm velit ea præstare, quę debet: eo quòd nemini liceat apud se firmè decernere, nihil, aliud efficere, nisi id quod ratione sui muneris & officij debet. Hęc enim voluntas præterquam quod Euangelicis consiliis aditum præcludit, hominem quoque ipsum periculo exponit quo facilius diuinas leges, iura, & præcepta permittat. Hæc quidam contra Caiet. & Silvest. Mihi primum dicendum videtur, Religiosum peccare, si apud se statuat, & dicat, nolo ad perfectionem vitæ progredi: quoniam deficit ab eo quod præstare debet: eo ipso, quo Religiosus est, debet ad vitæ perfectionem tendere, debet perfectioni studere: & hoc est, quod S. Thomas, B. Antoninus, Astensis, Angelus, Caietanus, & Siluester docuerunt. Secundò dicendum existimo, Religiosum, qui vult omnia præcepta seruare, & quidquid vouit, implere, & exequi, & obire, quidquid instituti regula iubet, eo ipso, velle ad vitæ perfectionem progredi: quia hæc omnia, quæ dixi, ad vitæ perfectionem dirigunturt. Tertio, Religiosus, qui vult quidem omnia, quæ dixi, præstare, seu facere, sed nihilominus apud se statuit: cætera omnia consilia prætermittere, non quòd ea contemnat, sed quòd ea velit omittere, quia præcepta non sint, peccare mihi videtur, vt Caiet. & Silvest. dixerunt: non quòd peccatum sit in omittendo consilium, sed in firmando animum, & voluntatem contra consilium. Nam quāuis liceat nobis omittere consilia, fas tamen non est animum deliberata ratione, & proposito contra Dei consilia firmare: ne nobis aditum obstruamus ad Spiritum sanctum, qui semper nos promouet ad meliora, & perfectiora.

Finis Libri

Obiicies Religiosus, quatenus talis est, non debet in vitæ perfectione proficere ergo non peccat, si proficere recusat. Respondeo, Religiosum non peccare, si in vitæ perfectione minimè procedat: peccare tamen si nolit proficere. Caietanus, & Siluester fatentur, eum non peccare, si consilia omittat: non tamen fatentur, eum non peccare, si nolit proficere. Sed & argumentum directò dissoluet. qui dicet, Religiosum, vt talem debere in vitæ perfectione progressum facere, quia debet promissa persoluere, & quicquid instituerum, ac Regula iubet, obire, & exequi, quæ omnia præter diuinæ legis præcepta suscepit. Quare quamdiu vota, & sui instituti Regulam seruat, Dei consilia præstat, & progressum in perfectione facit: quoniam etsi vota institutique sui præcepta custodire, & obseruare eum oportet, nihilominus tamen sunt Dei consilia, quibus ei spontè se Religiosus obstrinxit. Deinde oppones: Religiosus, qui statuit nihil aliud efficere, nisi quod debet, se multis peccatorum periculis obiicit, nam timere debet, ne vota, aut sui instituti leges, & iura aliquando perfringat: ergo grauiter peccat. Respondeo, negari non posse, quin Religiosus votis, & Regulæ præceptis adstrictus peccet, si se peccati periculo exponat, in iis faciendis, quæ alioqui exequi, & obire Superiorum iussu, legéve, aut regulæ præcepto compellitur: sicut etiam sæcularis, si decernat præcepta tantummodo seruare, delinquit, si ex hoc, quod firma animi deliberatione constituit omnia in vniuersum consilia prætermittere, in peccati periculum incurrat. Et reuera, qui talia decernunt, ac statuunt, non raro se huic periculo & discrimini opponunt.

Quare diffitendum non est eiusmodi Religiosum peccitari, si ab astinentiis, & ieiuniis desistat, ac accesset, si se profanis negocijs implicet, si passim silentium contra Regulam pertingat, si nihil studij, curæ, & diligentiæ in rerum spiritualium meditatione ponat, si frequenter sui instituti Regulas, & Superiorum consilia prætermittat. Et nunquam in rerum cælestium contemplationem, & salutarem librorum lectionem studium conferat, si cogitationes, & affectus animi non reprimat, si sensus corporis non moderetur, ac temperet; si nihil curet corpus castigandum, carnem macerandam. Tertiò oppones: Religiosus pluribus est vinculis obligatus, quàm is, qui nullam Religionis Regulam profiteatur: ergo grauiter peccat, si Dei consilia non seruet. Deinde, videtur grauiter peccare, si Dei cōsilia sequi tenuat, cum quia contemnit ea, tùm quia obstinatiori est mēte, & voluntate: sicut is etiam delinqueret, qui voueret, se nullū Dei consiliū seruaturū. Respondeo, Religiosum pluribus esse vinculis alligatum, quoniam est tribus votis adstrictus: nec ideo contemnere consilia, quia recusat ea sequi, & seruare: eis consilia despicit, qui ea prætermittit, vt inutilia, futilia, & vana aut quia sunt à Deo proposita, & data. Votū verò omittendi consilia in vitio, & culpa est, quia vanum, & Deo minimè acceptum, & gratum. Item voluntas, qua animus firmatur, ne Dei consilia seruemus, peccatum est, quia vanum, & temerarium est sic animum firmare.

Duodecimò quæritur, An Religiosus grauius peccet, si idem peccati genus committat, quod secularis? Respondet S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 10. & eum sequutus Astensis in sum. lib. 6 tit. 47 art. 2. q. 6. Angel. religiosus. q. 65. Silvest. religio. 6. q. 14. & Antonin. 3. part. tit. 16. cap. 10. §. 2. detestius peccare, si votum violet, scilicet si aliquid, vt sibi proprium capiat, si non pareat. si cum fœmina rem habeat. Deinde, si per contemptum delinquat, quia est magis ingrato animo in Deum. Postremò, si cum peccat, in alterius offensionem incurrat, si suo exemplo alios ad malum inuitet, stellat, & moueat: alioqui leuiora sunt in Religioso peccata, quia solent esse minus voluntaria. Religiosus non sic in peccatum abijcit. non se præcipitat, labitur quidem, sed se sustinet, quantum potest, rursusque statim erigit ad saniorem mentem reuertens, quia pluribus, & longè maioribus vitæ bonæ præsidiis adiuuatur, ex quo fit, vt cum cadit, de surgendo cogiter, nec ita grauius allidatur, nec sit promior ad relabendū nam post lapsum fieri solet cautior, & firmior. Conuenit quoque cum S. Thoma Basilius in Regul. breu. ca. 81. qui cū quæreret num in Religioso peccata æquabia essent, atque in cæteris hominibus, respōdet, Religiosus cum de quærenda Dei gratia solicitus sit, & in ea totus laboret, non de industria, sed casu aliquo, & præter sui animi sententiam labitur.

Vndecimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. XII.

DE RELIGIOSORVM STATV.

De ingressu in Religionem. Cap. I.

ANimaduertendum est, ingressum in Religionem aliquando appellari, cum quis per professionem in Religiosorum sodalitium admittitur: sic ingressus huiusmodi, vt dicam inferius, nihil aliud sit, nisi Religionis professio, qua quis verè, & propriè, & simpliciter Religiosus efficitur: & hoc modo sumitur in cap. Quia ingredientibus. 19. q. 3. & in Authent. Ingressi. C. De sacrosan. Eccles. Sed interdum ingressus est, cum quis Religionis habitum suscipit, & inter tyrones, ac Nouitios censetur ad probationem receptus: & de hoc in Religionem ingressu in præsentia disputamus.

Primò quæritur, An in Religionem ingressum debeat consultatio diuturna præcedere. Hanc quæstionem tractat S. Thomas 2. 2. quæst. 189. art. 10. vbi quærit, vtrum sit laudabile, si aliquis religionem ingrediatur absque multorum consilio & diuturna deliberatione: & respondet, de ipso in religionem ingressu per se nihil consulari oportere: nam religionis institutum Christi Domini consilium est, & ingressus in religionem est melioris vitæ susceptio: qui de hoc dubitat, Christi Domini auctoritati plurimùm derogat, qui de religiosa vita amplectenda consilium dedit. Nec, inquit, S. Thomas consultare quis debet, an vires habeat ad religionis iugum deferendum, quia qui religionis institutum capessunt, non suis viribus innituntur, sed auxilio Dei, iuxta illud Isaiæ 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, sicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Si tamen, ait S. Thomas, sit aliquod speciale impedimentum, puta infirmitas corporis, vel onera alia, qualia sunt debita, vel aliqua alia similia, in his requiritur deliberatio, & consilium cum iis, de quibus speratur, quod profint, & non impediant: in quibus tamen non est diuturna deliberatio habenda. Vnde Hieron. in epist. ad Paulinum ait: Festina, quæso te, & hærenti in salo naiculæ funem magis præcide, quam solue. Tertio modo considerari potest modus religionem intrandi, & quam religionem aliquis ingredi debeat, & de talibus potest habere consilium cum iis, qui non impediant. Hæc Sanctus Thomas, cuius auctoritas in re tam grauissufficeret. Sed Maior in 4 dist. 38 q 16. §. Dubitatur, non probat tanti doctoris sententiam tam firmis argumentis, & rationibus comprobatam. Nullus, inquit, debet religionis onus subire sine bona consultatione, & deliberatione conferendo cum viris sapientibus, & Deum timentibus, non cum religiosis, quia omnes te ad suam religionem attrahere nitentur, si fis futurus eis vtilis in spiritualibus, vel corporalibus. In primis oportet videre, an in religione, quam quis profiteri intendit, sanctè, & piè viuatur, an non? Item oportet prospicere, an is, de quo dubitatur, possit ferre onus rigidæ religionis. Non placet, quod in quæst. vlt. in secunda secundæ B. Thomas dicit, non confidat in propriis viribus, sed in ope, & virtute diuina. Deo non esse expectandum à Deo miraculose nouam fortitudinem ob religionis professionem. Sic Maior ibi. Sed quantæ sit auctoritatis Maior, si cum S. Thoma conferatur, quis non videt? Quam multis argumentis, & quàm firmis rationibus Sanctus Thomas suam sententiam confirmet, quis ignorat? Profectò ego non dubito, quin aliquando multi falluntur, dũ varias moræ causas interponunt, vt à salutari religiosæ vitæ susceipiendæ consilio, ad quod diuinitus inuitantur, auocentur. Videndum est, num sit dæmonis astu persuadentis in re tam grauidiu esse consultandum, maturè deliberandũ amicos consulendos, vires explorandas, bonorum operum exercitationem debere præcedere, quæ viam paret, ac muniat ad difficiliora, & feuerio: at religiosæ vitæ officia obeunda. Nam clamant sancti Patres tumpendas esse moras, nihilque omnino cunctandum hærenti in salo naiculæ, funem magis præcide, quam solue, ait Hieronymus Epist. 103 ad Paulinum. Et Chrysost. hom. 57 ad populum. Dum tibi feruens est hic amor, abi statim ad illos ipsos Angelos, eumque magis accende. Ne dicas, alloquar prius propinquos, reique meas expediam. Torporis inimum est hæc dilatio. Patrem sepelire discipulus voluit, nec id Christus permisit. Quid ita? quoniã acer instat diabolus, vt se in animũ insinuet, etsi vel breuem arripuerit vacationem, vel prorogationem, ad magnũ inducit tęporem. Ideo quidã admonet, ne differas de die in diem Augustin. lib. 8 Confessionum ca. 5 suam illa tarditatem, & cunctationem præterita leget. Et c. 6. duos illos fratres maximè collaudat, qui legẽ Antonij vitã ad eos cõscripsit ad imitandũ, vt ex illa hora, ex illo ipso, quo legerãt Ioannem Deo esse cõsecratum. Anselmus Epist. 1. Festina ad tam tãtũ bonum, quia nullo bono efficacius pereuenies ad summum bonum. Plures vidi promittentes, & differentes, quos ita mors tulit, vt nec id perficerent, quo se impediebant, nec id ineperent, quod promittebant. S. Bernardus sermone super illud Ecce nos reliquimus omnia. Quantos mundi sapientia supplantat, & cooccepũ in eis extinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligentius intuere. Magnũ est, quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire, quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere, contingat. Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Deo vomitum pronocare. Cane tibi, ait. Vt quid enim cum à Deo verbum esse non dubites, quod opus

est,

est deliberatione. Vocat. magni consilij Angelus, quid aliena consilia præstolaris? Quis enim fideliot, quisve sapientior illo: Deduc me Domine, & deducar, fortior esto, & inualesce. Noui ego quæ nam sint, quæ oportet fieri cito. Abere putei gehennæ eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor etiam, si forte interim fiat aliquid, Abscondi ignem in sinu meo, & exusto iam latere, iam nudatis visceribus, iam sanie defluente, diu mihi deliberandum est, an expergiscar, an excutiam, an abiiciam illum? Magnum omnino est, quod offertur, sed eo vtique libentius, & festinantius suscipiendum, & obuiis artipiendum manibus cum feruore, & hilaritate. Probet autem seipsum, qui de propria virtute præsumit. Nam diuina quidem omnino probata est Amicos consulat, qui non legit, inimici hominis domestici eius. Quid frequentat Euangelium, qui Euangelio non obedit? At in eo sanè legimus promittenti cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti responsum ab eo, vt fineret mortuos, sepelire mortuos suos. Alteri quoque tantùm suis, qui in domo erant, vale dicere cupienti, nemo, inquit, mittens manum ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei. Hæc Bernardus. Et, Epist. 106. quosdam suos nouitios alloquens laudat eos, quod religionis consilium opere exequuti essent, quia non apparebit, inquit, vacua vltra in vobis Crux Christi, quem admodum in multis filiis diffidentiæ, qui tardantes conuerti ad Dominum de die in diem improuisa morte subtracti, in puncto descendunt ad inferos. Et Epist 105. Eia ergo festina, exi, recede, moriatur anima tua morte iustorum, quo fiant, & nouissima tua horũ similia, fuge, quæso, in via peccatorum ne steteris, quomodo viuere potes, vbi mori non audes. Et scribens ad quosdam, qui ad studia literarum absoluenda annuas quasi inducias postularat. Epist 108. obsecro, inquit, redi ad cor, & aduerte hunc annum terminum, quem tu tibi indulsisti in iniuriam Dei, non esse annũ placabilem Domino, sed discordiæ Seminarium, iræ fomitẽ nutrimentũ Apostasiæ, qui spiritum extinguat, gratiam intercludat, tepore afferat illũ, qui Deo soleat vomitum prouocare. Denique S. Thom. opusculo. 17. ca. 9. & 10. multis argumentis, & firmissimis rationibus probat, de re hac non esse diu deliberandum, nec opus esse multorum, consilio obediendum esse Deo vocanti, quàm citissime, cuius voce nulla interposita mora exequendam, quanquam quidam Maioris sententiam sequuti dicant non esse ad religionem conuolandum statim, vt consilium, & propositũ in mentem venetit, relicto contemptoque seculo, capessere religiosæ vitæ institutum. Sed quidquid isti dicant audiendi sunt Patres, quos retuli Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, Anselmus, Bernardus, qui sincere, & purè veritatem docuerunt. Audiendus S. Thomas, qui quæstionem hanc bis tractauit & rem ipsam multis argumentis, & rationibus confirmauit, opposita argumenta grauissimè confutauit.

Secũdò quæritur, Vtrum nobis liceat ad Religionem instituta capessendum quempiam inducere? Respondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 189 art. 9. & 10. & Mai in 4. dist. 38 q 16. §. Dubitatur, licere: eis enim, cui religiosæ vitæ institutũ persuademus, hac ratione à mundanæ vitæ periculis propemodum eripimus, ac ad Christi consilium ampexandum adducitur. At tria, inquit, S. Thomas in hoc aliquando peccantur, Primò, cum quis minis, metu atque terroribus id vitæ genus suscipere atque amplecti compellitur: quà ratione interdum parentes, fratres, aut coguati suos in Monasteria detrudunt. Deinde, cum quis muneribus per simoniam datis, & acceptis pertrahitur, cap. Quam pio. 1. quæst. 2. Postremò, cum quis mendaciis aut fraudibus, & aliis malis artibus permouetur, aut impeditur, quo minus se ad religiosam vitam conferat, in cap. præsens 20. q. 3. cautum est, ne vllo modo quis per vim ad habitum Religionis suscipiendum, aut vitam Monasticam profitendam trahatur. Et Synodus Tridentina sess. 25. cap. 18 de Regularib. anathema sancit subijcit eos omnes, cuiuscumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos quam laicos, &c. Verba Concilij, hæc sunt: Anathemati sancta Synodus subijcit omnes, & singulas personas, cuiuscumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam Laicos seculares, vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quo modocumque coegerint aliquam Virginem, vel viduã, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque Religionis, vel ad emittendum professionem, quique consilium, auxilium, vel fauorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actut, vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subiicit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierũ voluntatem velandi accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impedierint. Ea quoque omnia & singula, quæ ante professionẽ, vel in ipsa professione fieri oportet, seruentur, nõ solùm in Monasteriis subiectis Episcopo, sed & in aliis quibuscumque. Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ pœnitentes, aut Conuertitæ appellantur, in quibus constitutiones earũ seruentur. Et ca. 17. eadem sess. statuit in hunc modum: libertati professionis Virginum Deo dicandarum prospiciens sancta Synodus, statuit, atque decernit, vt si puella, quæ habitum regularem susciperе voluerit, maior duodecim annis sit, non ante eũ suscipiat, nec postea ipsa, vel alia professionem emittat, quàm explorauerit Episcopus, vel eo absente, vel impedito, eius Vicarius, aut aliquis eorũ sumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat, quid agat. Et si voluntas eius pia, ac libera cognita fuerit, quæ habuerint cõditiones requisitas iuxta Monasterij illius, & ordinis Regulã, nec nõ Monasterium fuerit idoneũ, liberè ei profiteri liceat, cuius professionis tempus ne Episcopus ignoret, teneatur Præfecta Monasterio eum ante mensem certiorem facere, quòd sit Præfecta certiorem Episcopũ non fecerit, quandiu Episcopo videbitur, ab officio suspensa sit. Hactenus Concilium. Quæres, quid si absque vllo pacto cuipiam munuscula tribuas, vt eius beneuolentia, & voluntate conciliara ad Religiosæ vitæ genus eligendum, & sectandum moueas, & flectas, allicias, & attrahas? Respondeo id fieri, sine vllo peccato, vt expressè docet S. Th. 2. 2. q. 100. art 3. ad 4. quoniam dum etiã fas nobis est Ethnicos ad fidem, & Religionem Christi traducere munerib⁹, ac donis gratiis, & liberaliter propositis, oblatis, & datis, vt ait Silu. verbo. Indæus. q. 6. Pari ratione ius nobis est adolescentes egenos alere, vt deinde Religionem suscipiant, sic etiam aliquos admittere, vt ad tempus in ipso Religiosorũ domicilio gratis inseruiat, quò sic postea in eorũ familiã & sodalitate cooptentur. Verũ in his omnibus oportet pactũ abesse, ne scilicet aliquid promittatur, vel detur pro ingressu in Religionem. c. quam pio 1 q. 2. S Tho. 2. 2. q. 100. art. 3 ad 4. alioqui enim totus in Religionem ingressus simoniæ labe fœdabitur. Sed illud minime dissimulandum est aliquos interdum labi, & decipi, cũ plus quam par sit, passim adolescentulos ad Religionem capessendam inducunt, solicitant, & vrgent assidue, ac id faciunt magno studio, ac tandẽ suadent, vt simplex Religionis votum faciant. Alij contra à Religione deterrent, auocant, abducunt, & prohibent, multis, & malis artibus impediunt, & remorãtur, plus equos quo possunt: quorũ vitũque est in vitio, & quod reprehendi iure possit, ac debeat.

Tertiò quæritur, An liceat alicui seruum ad Religionem admittere? Respondeo in cap. Si quis incognitus 17. q. 2. sic haberi: Si quis incognitus Monasterijs ingredi voluerit, ante triennium Monachi hi habitus non prætegatur. Etsi intra tres annos, aut seruus, aut liber vel colonus quæratur à domino suo, reddatur ei, cum omnibus, quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit, tam longè, vt inueniri non possit. Hæc ibi. Nequit igitur seruus Religionẽ profiteri, aut ingredi, quoniam sui iuris non est, & verè fortum cõmittit, eo quòd Domini potestatem, & dominum subtrahat fugiat: quòd si proficeatur, Domino cum reperenti, reddi debet cum omnibus, quæ ad Monasterium attulit. Et hoc locum habet in seruis, quæ mancipia dicuntur, & in his etiam, quos leges, Canones, & iura Colonos, Originarios, Adscriptitiósve seruos appellant, qui quoniã fundo, vel agro sunt adscripti, inde inuito Domino auelli nequeunt. Quæres, quo pacto in prædicto cap. sanctum sit posse à Domino intra triennium reperi, postea verò minime. Nam huiusmodi seruus operas, ac labores, industriam meam, & artem ac se ipsum Domino subtrahit, ergo Monasterium triennio, immo longissimo etiam tempore rem furtiuam, hoc est, seruũ, vsu capere nequit. Nam l. 1. C. de seruis fugitiuis, spatio etiam longi temporis seruus fugitiuus minime vsu capitur. Respõdeo, in gratiã, & bonũ Religionis constitui, ne elapsu triennij ius habeat repetendi seruũ bona fide receptũ, cum intra triennium repetere cõmodè potuerit. At verò, vt Glossa annotauit, licet post exactũ triennium non sit seruus Domino reddendus, iusta tamen compensatio fieri debet, ne Dominus, quid detrimenti in rebus suis patiatur. Si percunctaris, vndenam illud triennium sit inchoandum? Aiunt plerique quos citat, & sequitur Silu. Religio. 2. q. 3. Ab eo tempore, quo Dominus resciuerit, esse seruũ in Religione à mitsum. Sed verius est, quod Glossa docet à tempore probationis inceptæ. Si denuo roges, an si talis seruus Religionem professus Domino reperenti reddatur, voto castitatis teneatur? Respondeo, teneri, quia licet nulla fuerit professio, ratum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen,& firmum Castimoniæ votū fuit,quo Deo se deuinxit:eo enim potuit esse simpliciter Deo obligatæ, tameti nullo se vinculo professionis obstrinxerit:vt in alio simili dicitur de vxore,qui inscia, vel inuita vxore Religionis professionem emisit,in c.quidam,de conuers.coniug.

Quarto quæritur,An qui se alteri obligauit, possit ad Religionem liberè transire:Hostiensis respondet,quem citat 900.Religio 2.q. 5.si per alium præstare promissum potest id præstet:sin secus, Religionem suscipiat. Sed quid si iurando culpam promisit se aliquid facturum. Vt si Titius iure iurando adhibito sponderit Rempublicam se administraturum triennium:aut doctarum alios in perpetuum,aut in hospitali domo perpetuò in seruiturum ægrotis:Respondeo,cum Hostiensi, Innocentio, Gofredo,& Abbate, quos citat Silues.verbò,Religio.2.q. 5. cum non esse periorum: quoniam vt suo loco diximus,iusiurandū non violat,qui illud in melius cōmutat c.Peruenit.2.de iureiur.sed Hostiē. addit,tutius esse consiliū,vt is,qui iurauit,impleat quod iurauit,& iurando promisit:quod probat ex c.debitores,de iureiur.vbi,qui iurauit se vsuras soluturū, cogitur vsuras soluere,& ex c.Cōmissum. De spons.vbi inueni,qui iurauerat se puellam in vxorē ductutum, datur consilium, vt prius puellam illam in matrimonium ducat, & postea,ad Religionem se conferat. At Siluester,hoc consilium Hostiensis merito improbat,vt nos Superiori libro confutauimus.

Quintò quæritur,An qui æs alienum contraxit iure possit in Monasterium admitti? Duæ sunt opiniones in specie, sibi omnino contrariæ,quamuis meo quidem iudicio,reuera non sint.Nam S.Thomas 2.2.q.189.art.6.ad 3. docet ei sufficere,si suis bonis cedat, eo quòd liberi hominis persona non sit creditori obligata, sed res eius,& bona. Vnde Monasterium creditori satisfacere debet ex his,quæ Monachus secum detulit,aut ex his, quæ post eius ingressum acquisiuit donatione,vel testamento,vt Innocentius, & Hostiensis docuerunt,quos citat Silu.Religio. 2. q. 4. Secunda opinio negat æris,& pecuniæ alienæ debitorē iure in Monasterium recipi,etiamsi suis cedat bonis,at Religionis,inquit,professio rata,& firma censetur. Siquidem Religionis professio cum iure naturali pugnare non debet: at iustitiæ legibus debitor est creditori obligatus, ergo eas violare nō debet,vt Religionem profiteatur.Necenim,teste Apostolo sunt facienda mala,vt veniant bona. Deinde,præceptum omittendum non est propter opus consilij,sed Religionem suscipere, est opus consilij,alienum autem restituere est præceptum.Item,fas non est alienum furripere, vt habeas, quo possis te ad Monasterium longinquum conferre: ergo non licet tibi alienum retinere, vt ad Monasterium te recipias.Præterea, nefas est seruis sine Domini consensu, & similiter viris matrimonij vinculo adstrictis, sine vxoris voluntate, & filiis sine facultate parentum grauiter indigentium Religionem profiteri.Hanc sententiam tuentur Mai. 4.d.38.q. 17. & Medi. de reb. restitue. q 5. in octaua causa. & in supplemento Gabrielis 4.d 38.q.1.ar.3 dub.2.dicitur, eam fuisse opinionem Gersonis, & totius Academiæ Parisiensis,cui etiam subscripsit Nauarrus in commen.1. de regularibus num 8 eo argumento perductus,quod qui est ratiociniis publicis aligatus, priusdebebet ratione reddere, quam se ad Monasterium transferat,vt colligitur ex cap.legem.Dist.35.& ca.1 De obligatis ad ratiocinia, & Ex Doctoribus ibidem,& ex l.Officiales.C. De Episcopis, & Clericis Deinde,quòd non omnis cessio bonorum liberat eum, qui cedit bonis suis,ab obligatione soluendi,sed solummodo,ea,qua quis cedit suis bonis ex inopia, quæ solet accidere ob infœlicem,& inopinatum rerum euentum.

In hac quæstione quidam affirmant, nihil esse quod cogat nos à S.Thomæ doctrina recedere, præsertim cum eam sectentur Summistæ,Ange.Religiosus.nu.6.Silu.Religio.2. q 4.Astens.in sum lib 6.tit.19.q.6.Rofel Religio. 2. nu. 5. Armil.Religio.num. 5.Tabien.Religio.nu 12.& è Theologis Palu.4.d.38.q.4.art.3.conclus.3.Cai.2.2.q.189.art.6.ad 3.& ex Canonicis iuris Doctoribus Innocentius Rainerius Hostiensis,& alij,quos citant Angelus,& Siluester.Et ratio S.Thomæ, eandem sententiam concludit, quæ locum habet in eo,cui nulla spes est satisfaciendi creditori,intra paucos annos:si se ad Religionem non conferat:non in eo,qui intra aliquot annos debitum soluere potest,si in seculo manserit. Nam si alienæ pecuniæ debitor soluendo non est,liberatur debito,si bonis,quæ habet,cedat,cum tantummodo res eius sint creditori obligatæ. Nec tamen extra Monasterium permanere debet, vt si forte aliquando creditori satisfacere possit: tum quia fieri potest, vt sit voto adstrictus Religionem suscipiendi ad certum tempus: tum quia in probabile fortassis peccati periculum incurret,si extra Monasterium diutius demoueur.Postremò,quia sermo est de eo, qui spem non habet satisfaciendi creditorib. Obiicies, eur igitur abijs, qui petunt in domicilium Religiosorum cooptari,quæri solet, num ære alieno grauentur: Respondent aliquid id meritò quæri.Primò,vt mature deliberetur,quid illis magis expediat. Deinde, ne facilè creditores negligi videantur.Mihi tamen,vt iam dixi, S. Thom sententia non videtur generaliter accipienda, sed tantùm de eo debitore, qui cederet bonis, quæ habet,& id præstat, ac reddit, quod potest, & tamen in totum nequit creditori satisfacere, nec vllam probabilem spem habet acquirendi aliquid,vnde possit integrum debitum soluere. Exemplum esto. Titius Caio debet quingentos aureos, soluit centum quos habet,nec potest reliquos,nec vlla probabilis spes subest aliquid amplius in posterum habendi, tuta conscientia potest Religionem capescere,quoniā etiamsi extra religionē maneat,soluendo non erit,& impossibilitū nulla est obligatio.Et in l.Nam is,ff.de dolo malo,dicitur: Is nullā videtur actionem habere, cui propter inopiam aduersarij actio est inanis. At verò si Titius solutis centum, quibus cedit, probabilē spem habet intra paucos annos aliquid comparandi,vnde in totum creditori satisfaciat,iure nequit ad Religionē transire,sed ingressum ad tēpus differre debet:Et idē iuris est in eo,qui cum artē calleat,vel munere fungatur,vel industria,& ingenio valeat, ad paucos annos, ea possit, sibi comparare,quibus debita soluat: Et de his debitoribus, vt existimo,loquuntur Gerson, Medina, Maior, & Nauarrus, nec id S.Thom negabit.Idem videtur dicendum de debitore,qui votum Religionis ad certum tempus persoluendum suscepit,qui si ad paucos annos poterit creditori satisfacere in totum, differre debet ingressum:nō enim licet alicui, voto se obligare cum damno creditoris, nec vinculum posterius antecedentem obligationem extinguit,aut tollit.

Quæstio item est, an debitor Religio. ē ingressus laborare cogatur, vt labore manuum suarum aliquid acquirat, vnde debita cōtracta soluat. Fingamus nulla alia suppere esse bona, nec Monasterium velle ex suis bonis creditori satisfacere, quippe quod ex bonis Monachi cōparauit. Duæ quoque sunt sententiæ sibi inuicem pugnantes, atque contrariæ,quarū vna affirmat , eum ad laborandū in Monasterio adstringi,vt si artem calleat:quam facilè exerceat: Immo si intra Monasterium nihil possit acquirere, extra illud verò facilè ,& commodè queat ,id quoque facere debere. Nauarrus tamen in Commen.r. de regularib. num. 8 & sequen.solum docet generatim intra Monasterium laborare eum oportere. Secunda opinio docet nequaquam esse cogendum laborare, postquam fuerit Religionem professus. Ita Paludanus, Astensis,Angelus Rotella, Siluester, Armilla locis in Superiori quæstione citatis,quæ quibusdam probabilior videtur esse sententia.Nam cum Religionem professus cesserit suis bonis , testituendi præcepto,ac lege solutus est.Nec idem iuris est in seruo,vel homine nuptiis aligato, vel ratiociniis adstricto. Nam persona serui est Domino obligata:Similiter vir corporis sui potestatem vxori tradidit: is etiam,qui in ratiocinia iurauit,suam personam alteri obstrinxit,& rationem reddere compellitur: & ideirco nullus horum iure Religionem suscipit. At verò debitor æris alieni se se quidem creditori deuinxit, sed ei satisfacere censetur,si suis bonis cedat. Cæterùm existimo iuxta ea, quæ hactenus distingui oportere, aut enim quis in Religionem admissus est,cum extra eā in lustria labore, vel arte valeret, qua posset debitū creditoris in integrū soluere. Et hic debet etiam Religionem professus ita laborare vt creditori satisfaciat:quoniam prior obligatio extincta non est , & adhuc potest Monachus effectus debitum soluere. Ergo necesse est,vt soluat:& Abbas tibi imputet,qui talem debitorem admisit. Aut quis extra Religionem manens ,soluendo nulla ratione est,& hic in Religionem ingressus nihil facere debet,vt creditori debitum soluat:non enim peioris conditionis est eo,quòd fuerit in Religionem receptus.

Sextò quæritur, An coniux post matrimonium iure queat ad Religionem transire. Respondeo , ex Abbate , & Calderino in c 1.De conuers. coning. quos sequuntur Angel. matrimonium. 4.num. 11. Rofel. impedimentum. 11. Silu.diuortium.q 17. Tabien. matrimonium 1. q. 3 Armil. diuortium. num. 11. iure posse post matrimonium ratum, quod nondum est consummatum, & posse id facere inuita etiam vxore.cap. verum,& c.ex publico,de conuers.coniug. Item, potest coniux post diuortiū legitima auctoritate iudicis factum,quia alter coniux adulterium commisit, se ad Religionem conferre etiam vxore contradicente,& etiamsi fuerit matrimonium consummatum. cap. Agathosa. 27 q. 2. Tertio ex mutuo consensu coniuges etiam consummato matrimonio possunt Religionem capessere , & profiteri.ex c.cū sis.cap.vxoratus , c. ad Apostolicam, de conuer. coniug.

Quin

Quinto si vir post matrimonium consummatū Religionē professeturinuita vxore,vxor eum iure potest repetere.cap. quidam,de conuer. coniug.idem iuris est, si vir professeatur religionem ignorante vxore cap placet,de conuer. coniug. idem quoque si professeatur consentiente quidem vxore sed per metū, vel dolum,ex c.accedens.& cap. veniens,de conuer. coniug. & in his casibus vir restitutus vxori repetenti, reddere debitum coniugale compellitur , quia vxor petit, quod sibi iure debetur, petere verò ipse debitum iure non potest: quia potuit vir hoc suo iure cedere, & potuit ex hac parte castitatem vouere,idem iuris est,si vxor sciuit quidem ingressum viri in Religionem, sed nec consensit,nec repugnauit,solùm dissimulauit. cap.consuluit. de conuer. coniug.

Si quæras,quid dicendum in hoc casu, si vxor dum vixit, virum non repetiuit, & mortua est , an vir in religione perseuerare cogatur. Respondent Calderi. Abbas, Angel. Silu. Rosel. Tabien. Armil. locis supra citatis debere in Religione permanere:quia causa, quæ ingressum eius in Religionem impediebat, cessauit. Si dicas,professio Relgionis inuita vxore,irrita fuit , ergo in Religione vir manere,non cogitur. Respondeo , professionem ratam fuisse, quia vxor eam reuocare potuit, dum vixit , videlicet potuit virum repetere,& quia professionem,non reuocauit,nec virum repetiuit,cum posset, eo ipso consensisse videtur , vt vir in Religione permaneret. Si iterum roges, quid iuris sit,quando vxor sua sponte consensit,sed contiuentiæ votum non fecit, nec religionem ipsa suscepit Duæ sunt opiniones nam Abbas antiquus,& Inno in cap quidam de conuer coniu. sentiunt,si vxor in seculo manens, iuuenis fuerit , ius habet vitum repetendi : at Calderi. & Panor. censent solùm officio iudicis virum posse , & debere vxori restitui : quoniam eo ipso,quod vxor consensit sponte,suo iure cessit, & ideo amplius actionem non habet , aut ius repetendi virum : Iudex tamen officio suo potest, ac debet virum restituere vxori, ne vxor, cum iuuenis sit , & in seculo maneat , adulteria committat. Hæc opiuio est probabilior , quam sequuntur Angel.Rosel. Silu.& Tabien locis citatis. Item, in hoc casu vir Religionem professus, vt ait Panormitanus , verè factus est Religiosus, quia consensu vxoris professionem emisit:& ideo vxore mortua ad Monasterium redire iure compellitur, nec potest aliam vxorem ducere , quòd si duxerit, matrimonium est irritum. Si quæras,quid dicendum,quando vxor consensit quidem,sed in seculo mansit , & fecit contiuentiæ votum. Respondeo, si est senex,vtpote sexagenaria, iure potest in seculo manere, quia nullum est incontiuentiæ periculum. c cum sit. c. vxoratus. c ad Apostolicam : de conuer. coniug.si iuuenis sit , aut de incontiuentia suspecta Dubiæ quæstionis est, an cogatur religionem profiteri , an potius sufficiat votum continentiæ,quod fecit. Inno.sentit. non cogi religionem profiteri,sed esse in Monasterio includendam, ne periculum incontinentiæ incurrat: neque enim vltra simplex incontinentiæ votum cogitur quis religionē profiteri.cap. integritas.32.q.1. Hostiensis censet , non esse in Monasterium deducendam, quia cum 135 , quæ sunt Religionem professæ,non bene conueniat ea, quæ professa non est,& ideo ait eam debere profiteri,quia, eo ipso , quòd vouit continentiam,cogitur Religionem profiteri , ne si in seculo maneat , sit periculo incontinentiæ obiecta. Calderinus distinguit, aut promisit,inquit, ingredi in Religionem, & debet Religionem profiteri c. Agathosa. 27. q. 2 aut solùm continentiam vouit , & tunc si est iuris conscia , compellitur Religionem profiteri c. qui vxorem. 33. q. 5. quod si fuerit iuris ignara, non cogitur Religionem profiteri: idē ait Abbas. Præterea si rogas , quid dicendum , quando vir inuita vxore Religionem est professus,& est restitutus vxori,an mortua vxore ad Religionem redire iure cogatur.Respondeo. cum Abbate , & alijs, in locis supra citatis præsertim in cap. quidam , de conuers. Coniugat. iure non cogi, quia professio vim , & locum non habuit : aliam verò vxorem ducere non potest,quia saltem, vt potuit, se voto castitatis obstrinxit , at si matrimonium contrahat , valet , quia Religiosus factus non est, licet in contrahendo peccet, cum fuerit simplici voto castitatis deuinctus:vnde Abbati in hac parte non placet , quod dixit Antonius Butrius , videlicet matrimonium non valere, quia licet, inquit Antonius , votum solenne non fuit , at quia fuit votum certæ Religionis approbatæ, eo ipso pro solenni habetur:verùs est id, quod dixi ex sententia Abbatis : nam professio inuita vxore non valet,vnde solenne votum non fuit,quoniam nec expressa, nec tacita professio in Religione approbata fuit. Postremò si roges, an propter adulterium occultum vxoris liceat viro eam dimittere , & se ad Religionem conferre. Respondeo, cum Glossa io cap. Agathosa 27 q. 2. in verbo, fornicatio nis: minimè, nisi diuortio facto per legitimam Iudicis Ecclesiastici sententiam: alioqui enim ius habet vxor petendi vt vir ipsi restituatur, & cogetur vir ad vxorem redire , nisi statim testimonia legitima adulterij ab vxore parati proferat. cap. literas, de restitu. spoliatorum. Sed quid iuris si adulterium vxoris publicum fuerit? Respondeo etiam tunc expectandam esse iudicis sententiam cap. ecrro , de diuortiis, & ibi Ioan.Andreas,Hostien.& Abbas,quoniam dimittere vxorem ob adulterium illius est pœna , ac proinde infligi iure non potest nisi legitima iudicis setentia. Obiicies id,quod habetur in cap.significasti,de diuortiis,vbi legitur,si notorium est mulierem adulterium commisisse,ad eam recipiendam vir cogi non debet. Respondeo,cum Archid. in c. Agathosa.27.q 2.in eo cap. sermonem esse de vxore,quæ temere fuerat à viro dimissa , & ipsa postea Publicè adulterium admiserat, & petebat,vt ei vir restitueretur, siquidem fuerat temere reiecta. Quando igitur vxor dimissa à viro,& suo iure spoliata quamuis temere,petit, vt vir ei restituatur, non auditur , nec ipsi vir restituitur, si postquam temere à viro dimissa,publicum adulterium commisit Quæres, nūquid vxor adulcera post diuortium factum legitima sententia Iudicis potest se ad Religionem cōferre inuito viro; Respondet Glos. in c. Agathosa.27 q.2. posse,quia facto diuortio auctoritate Ecclesiæ vterque suo iure cessit, & probat argumento sumpto ex capite quam periculosum 71 quæst. 1.

Septimò quæritur, An qui sponsalia contraxit iure in Monasterium possit admitti.Innocentius,Hostiensis, Ioan. Andreas , & Abbas videntur asserere id fieri iure non posse & hoc ideo,quia censent sponsalia , ante contracta per ingressum in Monasteriū,non dirimi, præsertim si fuerint iureiurando firmata. Sotus affirmat id iure fieri , & sponsalia per votum Castitatis simplex, aut vnius sponsi in Monasterium ingressum dissolui , ita vt eo ipso , alteri sponso liceat ad alias nuptias transire : & affirmat spon alia dirimi etiam iusiurandi vinculo confirmata Et quamuis Cordubensis tueatur,hanc Soti sententiam esse minus veram,& tutam ; ea tamen ante Sotum tenuere Ricardus, Astensis , Angelus,& Maior:quam supra,& nos quoque secuti sumus ex parte. De hac tota controuersia libro Superiori tractaui.

Nec obstat,quòd obiicit Cordubensis:sponsalia inquiès, eadem ratione soluerentur per votum quodlibet melioris boni,quale est votum orationis,contemplationis,ieiunij ad vitam duraturi:hæc enim vota,& similia,respondebit Sotus, non pugnare cum matrimonio,vt pugnat votum Castitatis. Quæres,cur sit in more positum,vt qui petunt in Religione ingressum,interrogentur ,num fœminæ vllī promiserint se eam ducturos in vxorem ? Respondeo , iure optimo de hoc interrogari,vt maturè expendatur,quid magis expediat.

Octauò quæritur,An tuta conscientia filius,cuius parentes grauiter indigent ad Monasticum institutum , & vitam se conferat: Respondet S. Thomas 2. 2. q 189.art.6. cuius sententia est communi consensu receptā,id tuta conscientia non fieri,quia inre naturali debet filij parentibus necessaria vitæ alimenta præstare : Nec huic iuri quicquam ingressus in Monasterium derogare potest idem iuris est in patre , si filium habeat graui egestate laborantem: debet enim prius filij indigentiæ commodè subuenire:nisi vterque talis sit,vt in monasterium mereatur ingressum. Rursus quæres ; an idē iuris sit , si fratres, aut sorores graui inopia premantur: Respondeo,non esse idem iuris in illis,quod est in parentibus,& filijs. Filij enim parentibus,& contra parētes filij iure gentium,& naturali,alimenta & vitæ subsidia debent,fratres verò fratribus non item. At verò de sororibus videndū, est,an puellæ sint,& quæ,si a fratre dimitterentur , in impudicitiæ crimen incideren , aut in illius periculū incurreret, præsertim cum teneræ adhuc ætatis sint : nunc enim charitas suadet,vti eatū pudicitiæ consulatur. Quare aut fide,alicui,& honestæ personæ committi,& cōmendari debent,aut in Monasterium ingressus ad tempus differendus videtur.

Nonò quæritur,An Episcopus , aut alius Clericus in minori dignitate constitutus,An ité presbyter curæ animarum præfectus,an impuberes ité si ij iure monasteria admittantur? Has quæstiones singulas libro Superiori diximus,

De Nouitiorum probatione CAP. II.

PRimò quæritur,quotuplex sit Religiosorum habitus,& quisnam sit Nouitiorum proprius ? Annotandum est in iure Canonico Religiosi habitum dici vestimenti genus, quo vtuntur Religiosi , qui triplex esse solet , vt docet Glossa communi consensu approbata capi. 1. 27. quæst. 1. in verbo , apparuerunt. Archid. Ioannes Andreas in capit. constitutionem.de regul.arib.in 6.nimirum,Habitus probationis,Cōuersionis,& Professionis Explicemus horum singulos. Habitus probationis datur Nouitiis, de quo in cap.ex trāsmis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta de renuncia & cap. Statuimus, de regulari Habitu conuersionis vtuntur ij, qui dicuntur Conuersi, de quo in cap. consuluit. qui Clerici vel vouen. & in cap. super eo de regulari. Habitus Professionis est Professoti; proprius, qui secundum iura antiqua dicebatur Habitus Religionis: nam olim in monasteria solebant admitti Nouitij ad probationem, & toto probationis pristino vulgari habitu vtebantur: ideo iure antiquo Canonico, susceptio habitus Monastici, intelligebatur professio Religionis, quia habitus Religionis non concedebatur ni si Professis. At verò temporis processu, vsu, more, & instituto Religiosorum introducicœpit, vt Nouiprobationis tempore pristinam, ac vulgatem vestem deponerent, induti habitum Religionis in regula constitutum, acita cœpit habitus Religionis distingui in habitum Probationis, & Professionis: qui aliquando est omnino diuersus atque dissimilis, aliquando verò distinctus non est. Ex quo etiam factum est, vt locum habeat quod in ipso iure Canonico dicitur: Monachum non facit habitus, sed professio, cap. porrectum. cap. ex parte, de Regularib. cap. consuluit. Qui clerici, vel vouentes: nam iuxta priorem illum veterem morem, quem dixi, Monachum faciebat habitus susceptio, quia non dabatur nisi professis. & hoc modo iura quædam sõciliantur. cap. enim Legem Distinct. 53. dicitur: Si qui ex militaribus vitis annumerati in Monasteriis festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi eorum vita subtiliter inquisita fuerit & iuxta normam regularem in suo habitu per triennium probati. Tunc Monasticum habitum Deo auctore susciptant. Et in cap. Multos, Dist. 55. dicitur si quisex viris Ecclesiasticis, vel secularis militiæ seruitute ad Dei seruitium conuerti desiderat, probatur prius in laicali habitu constitus. Si autem, & in monachali habitu secundum Patrum regulas inculpate vixerit, post, præfixa à sacris Canonibus tempora, ad quodlibet Ecclesiasticum officium promouebatur. Rursus 17. q. 2. c. 3. Si quis incognitus Monasterium ingredi voluerit, ante triennium. Monachi habitus non præsumetur. Vnde in cap. Super eo, De Regularib. habetur. Super eo, quòd quæritum fuit de Clericis, qui Religionis habitum susceperunt, & ante professionẽ ad priorem statum sunt reuersi, Respondemus: Quòd si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, seruare noluerint, ad mitiorem Religionem cogantur transire, ne contra votum, quod Domino fecerunt, venire probentur. Verùm si ante susceptum huiusmodi habitum in Probatione positi recedere voluerint, secundum Regulam B. Benedicti, non videntur prohibendi ad priorem statum redire, vt in eadem veste, in qua veniunt, teneantur. Hæc ibi.

Secundò quæritur, An habitus Nouitiorum ab habitu Professorum debeat esse distinctus? Respondeo, cum Abb. in c. Ex parte, de Regulari. & Glos. in Clem. eos De regulari. aliquando distingui, & hoc dupliciter: Aut enim differentia, & dissimilitudo manifestè patet, aut latet occultè. Patet quando in vno ex tribus est dissimilitudo, nimirum, vel in Colore, vel Scissura, vel Forma, siue figura. Clemen. Eos qui De Regularib. Colore, vt si Professorum habitus sit albus, Nouitiorum niger. Scissura, vt in familia Franciscana nomine Minorum dicta, cuius Nouitij tumeam deferunt sine capucio, vt loquitur Regula S. Francisci, Professi verò cum capucio: Forma, vel figura, vt si Nouitij gestent breuiorem habitum. Professi longiorem, Aut si Nouitiorum habitus in parte aliqua habeat Crucis signum, funiculum, aut pannum alligatum, aut appensum. Aliquando verò differentia habitus latet, aut quia Professorum habitus consecrari solet certis quibusdam precationum verbis, aut formulis, Tyronũ non item. Aut quia habitus professis datur in Capitulo, vt dicitur, Religiosorum, vel ante Altare maximum in templo, Nouitiis verò in alio loco: Aut quia Professionis habitum dat Abbas, Nouitiis, alius, nimirum Prior, aut Vicarius, aut Præfectus siue Magister Nouitiorum. Aliquando verò habitus Nouitiorum minimè ab habitu Professorum distinguitur: & hoc duobus modis contingit, nimirum, Aut quia eodem habitu vtuntur Monachi, Conuersi, Oblati, & cæteri, tum Clerici, tum Laici, vnà cum ipsis Monachis communem vitam agentes, quales esse solent Clerici, qui vocantur Monachorum Cappellani, & Laici administri, siue famuli Monachis inseruientes: Aut quia saltem tyrones, & veterani, hoc est, Nouitij, & Professi, eundem habitum gestant.

Tertiò quæritur, An solus habitus Religionis susceptus Monachum efficiat? quod est quærere, An per solum habitum Religionis susceptum, quis professus, & Veteranus censeatur? Respondeo: Canones, & iura in hoc sibi in speciem aduersari. Nam cap. Porrectum, & cap. Ex parte, De Regulari. & cap. Consuluit. Qui Clerici, vel vouentes, aperte dicunt: Habitus non facit Monachum, sed Regularis professio. Contrarium tamen ex cap. Vidua, cap. Super eo, De Regularib. & cap. Quod interrogasti. Dist. 37. q. 1. & cap. Quem progenitores 20. q. 1. manifestè colligitur, nempe sola habitus susceptione Monachum fieri.

Glossa hosce Canones, & Iura conciliat in hunc modum: quod scilicet solos habitus susceptus sine professione Monastica expressa, aut tacita Monachum non faciat: at verò si ad mutationem, & susceptionem vestitus tacita iuris professio accedat, Monachũ facit iure antiquo. Vt si quis sponte indutus veste professorum susceperit legitimè, hoc est, data ab eo cuius auctoritate potest quis in Congregationem admitti, faciat opus Professis tantùm consuetudine, vel iure conueniens, cap. Vidua. De Regularib. Aut si quis sponte gestans habitum Professorum proprium rite, & legitimè susceptum, hoc est, datum auctoritate eius, qui ius habet admittendi, in eo triduum perseueret, cap. Ad nostram, De Regularib. Aut si quis per annum integrum sponte deferat habitum Nouitiis, & Professis communem, datum ab eo, qui potest in Monachorum, seu Religiosorum numerum recipere, cap. ex parte, De regularib.

Quartò quæritur, quis possit ad Probationem tanquam Nouitius admitti? Respondeo, quemlibet rationis capacem: dummodo pubertatis annos excesserit, & expleto Monasticæ vitæ tyrocinio, sit aptus ad professionem emittendam: ante id enim temporis Nouitius esse nequit, quia experti non potest, supperant nec ne sibi vires ad Monastici instituti onera perferenda. In masculis post decimum quartum annum exactum, & in fœminis post duodecimum, iure communi Canonico incipit ætas, in qua quis ad probationem admittitur, cap. Si inqualibet, & cap. Puella. 20. q. & cap. Ad nostram cap. Cum virum, cap. Postulasti, cap. Significatum, De regularib. cap. 1. & cap. Non solùm, de Regularib. in 6. in quibus ætas ante eos annos dicitur esse impuberum, aut puertitia, aut minor, aut non adulta.

Quintò quæritur, An furiosus ad probationem iure admittatur? Respondeo ex communi omnium sententia, minimè, quia rationis compos non est, & proinde experiri, & explorare non potest Monasticam disciplinam. Eadem ratione furiosus nequit matrimonium contrahere, testamentum condere, nec aliquid donare, etiam pietatis causa. Sed dubiæ quæstionis est, an is mentis compos effectus ratam expresse, vel tacitè professionem habeat, tali habitu valeat, vt si non contradicat. Hostiensis in cap. sicut tenor, de regularibus censuit, valere. Abbas verò in eo capite eius sententiã refutauit, & merito. Tum quia in cap. 1. De regularib. in sexto apertè habetur, si puer ante exactos annos pubertatis, annũ in probatione steterit, & postea ratũ habeat, Monachũ non fiet: & idem iuris videtur esse in furioso: Tũ quia in c. Sicut tenor, De regularib. dicitur, nihil valere habitum à furioso susceptum, nisi postquam suæ mentis factus est compos, spontanea voluntate professionem fecerit. Monachalem, ita etiam docet Siluest. Religion. 5. q. 2. Abbatẽ sequutus: sic quoque Angelus, & Rosella, vt citat ibi Siluester.

Sextò quæritur, quanto tempore Nouitius probari debeat? Respondeo, iure communi, esse vnum integrum annũ probationi destinatum, vt habetur in cap. Ad Apostolicam De Regularib. & in cap. Gonsaldus 17. q. 2. vbi dicitur Regula sancti Benedicti, & Gregorij canonica institutio: præscribit, ne Monachus ante vnius anni probationem admittatur. Annotandum est, in Regula B. Benedicti, cap. 58. contineri: Nouiter veniens quis ad conuersionem, non ei facilis tribuatur ingressus, sed sicut ait Apostolus, probate spiritus, si ex Deo sunt. Ergo si veniens perseuerauerit pulsans, & illatas sibi iniurias, & difficultatem, ingressus post quatuor, aut quinque dies visus fuerit patienter ferre, & in petitione sua persistere, concedatur ei ingressus, & sit in cella hospitum paucis diebus: postea sit in cella Nouitiorum, vbi meditetur, manducet, & dormiat. Prædicantur ei omnia dura, & aspera. Et si promiserit perseuerantiam, post duorum mensium circulum, legatur ei Regula per ordinẽ. Si adhuc steterit, reducatur ad suprædictam Nouitiorum cellam, & iterum proberur in omni patientia, & post sex menses relegatur ei Regula. Et si habita secum deliberatione promiserit se omnia seruaturum, tunc ad Congregationem admittatur. Hæc ferè B. Benedictus. S. Franciscus in Regula cap. 2. præscribit etiam vnum integrum probationis annum. Vnde cum Monachorum oràines per Occidentem S. Benedicti Regulam professi fuerint, factum est, vt vsu, & more communi vnus sit probationis annus, quo Nouitiorum vita, & mores explorẽtur, antequàm in Religiosorum fodalitatem recipiantur. At verò Regula Pachomij, quam ab Angelo accepisse, ex Palladio, & aliis refert Nicepho. lib. 9. histor. Eccles. cap. 14. præscribebat triennij probationis, Ex tribus, inquit, prius annis, mutato paululum habitu, duriores perferant labores: atque ita tandem ritibus

habitu

ribus, & Regulis instituti, aliorum Congregationi inseratur. Gregorius item Epist. 23. lib. 8. vt habetur 19. quæst. 3. cap. Monasteriis præcipit in hunc modum. Monasteriis omnibus fraternitas vestra districtius interdicat, vt eos, quos ad conuersionem susceperint, priusquam biennium in conuersione compleuerint, nullo modo audeant tonsurare: sed hoc spatio vitã, moresque eorum sollicitè comprobentur, ne quis, aut non sit contentus eo, quod voluit, aut tamen non habeat, quod elegerit. Et idem Gregorius, vt refertur in c. Legè d. 53. decernit: Si quis ex militaribus viris annumerari in Monasteriis festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi vita eorum subtiliter inquisita fuerit, & per triennium probati. Ex quibus clarè perspicitur, olim tempus probationis fuisse vnum annum iuxta Benedicti Regulam; triennium iuxta Regulam Pachomij acceptam ab Angelo: biennium & aliquando triennium iuxta Gregorij Canonica institura. Vnde Glossa in cap. Monasteriis 19 q. 3. & in c. legem d. 53. & in c. Gonsaldus 17. q. 2. deduxit Probationis tempus esse arbitrarium: quamuis more comuni receptum esse vnum annum legamus. Nostra verò Societas biennium integrum Nouitiorum probationi assignauit.

Septimò quæritur, vnde incipiat annus, & tempus probationis? Respondeo secundum commune ius incipere à tempore habitus Monastici suscepti post annos pubertatis expletos. cap. Ad nostram, & cap. Significatum, De Regularib. præterquam in Insulis, in quibus annus probationis cõputari debet ab anno decimooctauo. Sic enim habetur in cap. quia in Insulis, De Regularib. (Quia in Insulis, inquit, dura est Congregatio Monachorum, pueros in eorum Monasteriis ante decimum octauum annum suscipi prohibemus.) Quod decretum testatur Abbas locum non habere in Insulis maioribus, eiusmodi sunt Anglia, Sicilia, Cyprus, Creta, Sardinia, Corsica sed in minoribus duntaxat, quando Insula est paruus locus mari cinctus. Ioannes Andreas, ait huiusmodi decretum in nulla Insula seruari; ita vt sit cõsuetudine abrogatum. Petrus Ancharanus docet standum esse rationi Iuris, non autem ipsi Iuri. Et quoniam expressa ratio huius legis Pontificia dicit: (Quia in Insulis dura est congregatio Monachorum?) ideo, inquit, vbi talis fuerit, siue in Insulis, siue extra eas, annus probationis inchoati debet ab anno decimooctauo: vbi talis non fuerit, siue in Insulis, siue extra, incipit post exactum quartum decimum ætatis annũ.) Quidam tamen existimant prædictum decretum non intelligi de tempore probationis, sed professionis, ita vt sensus sit, In Insulis, vbi est seuerior, & durior vita Monastica, ne mo ad professionem admittatur ante annum decimũ octauum completum licet possit antè ad probationem recipi.

Octauò quæritur, An annus, aut tẽpus probationis debeat esse continuum? Duæ sunt opiniones, prima aliquorũ aientium, sufficere intermissum, & interruptum tempus; vt si Nouitius ad sex menses in probatione steterit, & deinde ad tempus egressus, & post ea rediens, intermissum tempus repetat ad alios sex menses, ita sentire videatur Gl. in c. eum, qui, de regul. iuris, in 6. nam videtur luti satisfecisse, si quidè per annum quamuis non cohærentem, & continuatum in probatione perstiterit. Secunda opinio censet, ad probationem, annum continuum requiri: quam tuetur Ioannes Lignanus teste Siluestro religio. 5. q. 4. & quam veriorem putat Abbas in cap. Ad Apostolicam, de regularib. Et secundùm ius commune, hęc est verissima, quoniam iura, quæ certum tempus postulant, intelligi debent de tempore continuo, & Bartholus in l. interdum. §. quoties. ff. de publi. apertè docet. Seruum dici veteranum, qui anno continuo seruiuit. Nouitium verò, qui ad annum non continuatum seruiuit, & Ioan. Anc. in cap. 1. de elect. in 6. ait, cum iura postulant annum, vel certum aliud tempus, intelligunt continuum. Deinde, integer annus Probationis præscribitur, vt Nouitius integrè dura, & aspera Religiosi instituti onera experiatur. Sed inter alia vnum est, vt sine intermissione ea ad annum sustineat: sicut difficilius est, quadragintà dierum continua ieiunia perferre, quàm totidem interrupta. Quo fit, vt si Nouitius ad annum gestet habitum, & omnia Probationis onera perferat, sed extra Monasteriũ absque Superioris consensũ, nihil ad Probationem prosit, & valeat. Secus esset, si Superioris iussu, vel nutu extra Monasterium cõmoraretur. Quare in Consilio Trident. sess. 23. c. 15. De Regularib. decretum est, ne professio emittatur ante decimum sextum annũ expletum, nec qui minore tẽpore, quàm per annũ post susceptum habitũ in Probatione sterit, ad professionẽ admittatur.

Nonò quæritur, An Nouitius debeat Religionis habitũ, & vestem deferre, vt ad professionem iure admitti queat? quod est quærere, An habitus Probationis sit necessarius, vt Nouitius professionis sit capax. Abbas in c. super eo. de Regularib. sentit, ex vi Regulæ, vel instituti Religionis, vel Iuris non requiri, sed sufficere, si Nouitius probetur, pristinum, ra vulgarem vitæ prioris vestitum deferens: consuetudine tamen esse receptum, vt probetur susceptio probationis habita. Idem cum Abbate sensere Antonius Butrius, & Glossa in eo capite. At verò Regula S. Francisci proprium Nouitiorum amictum in Probatione præscribit. Habitus igitur Religionis, ad probationem omnino requiritur: nam in vestitu Religionis deferendo est quædam vitæ austeritas, difficultas, ac labor, qui inter Probationis experimenta numeratur: opus est etiam, vt Nouitius gestet suæ Religionis vestem, non alterius. Hæc omnia Silu. Religio. 5. q. 5. ex Glos. Abbate, Antonio, & aliis. Deinde opus est, vt deferat in Monasterio, non extra, hoc est, sub Abbatis imperio, & potestate constitutus: nam etiamsi extra Monasterium commoretur, dummodo tamen Abbatis iussu, vel consensu degat, censetur in Monasterio viuere. Hæc enim omnia ad Probationis experimenta pertinent.

Decimò quæritur, An Nouitij Regulæ, & instituti legibus teneantur? Respondent Angel. Nouitius q. 18 Silu. Religio 5. q. 6. Tabien. Nouitius q. 14. Armil. Nouitius, nu. 18. non teneri: quia nondum sunt in Religiosorum contubernium, & sodalitium admissi. Sicut Cathecumenus Ecclesiæ legibus non adstringitur, & tenetur, donec sit sacro baptismate renatus. Vterque tamen præcepta Ecclesiæ, vel Religionis seruat, tum vt comprobetur vita eius, & mores, tum vt assuescat, mitius tamen cum Nouitijs agitur, ne ab incepto Religionis instituto recedant, & ad pristinum ante actæ vitę statum reuertantur. Hæc illi, & non male. Quibusdam tamen non omni ex parte eorum sententia probatur: putant enim, Nouitios quidem ratione voti, aut præcepti, quod Regula, & institutum Ordinis constituit, Religionis Statutis non teneri, quæ Professos tantummodo tenent: at verò Superioris præcepto ligari, & cogi posse, non quidem absolutè, & simpliciter, quoniam liberè queunt à Religione discedere: Sed si in probatione persistere velint, debent Superioris imperio parere: tum quia eorum probatio id postulat: tum etiam, quia dum in probatione versantur, se Superiori subiiciunt, & obligant, alioqui recedant, cum aliter probari commodè, & gubernari nequeant: nam eadem ratione Superioris iussu, & auctoritate puniri possunt. Sed dicendum existimo, absolutè, & simpliciter Nouitium statutis Religionis non alligari, vt Angelus. Siluester, & alij tradiderunt. At monendi sunt, vt ea seruent, vt suas vites explorent, vt probentur, vt assuescant: alioqui eorum probatio satis idonea non erit, & veteranos offendent tyrones. Hinc pendet quoque alterius quæstionis solutio, an si Religionis more, vel statuto aliquo, certi generis delicta Superiori reseruentur, à quibus nulles alius possit pœnitentem absolure, Nouitij eiusmodi, consuetudine, vel statuto tenẽtur. Respondent quidam Superiorem posse præcipere, ne absque eius nutu, & quilquam Nouitios absoluat, ab eiusmodi delictis, quæ dum in probatione versantur admiserint: quo præcepto Nouitij ligantur, non simpliciter, nam si recesserint ab incœpto Religionis instituto, absolui citra Superioris assensum possent: sed ex hypothesi, si in probatione perseuerare voluerint, sic enim Superioris sunt potestati, & iurisdictioni subiecti: quibus Superior præcepta dare potest, vt eorum vitam, & mores commodius exploret. Mihi tamẽ videtur dicendum, Nouitium, hoc statuto non teneri, quia, vt dixi, Religionis statuta in vnionem Nouitios non ligant, quoniam in Religionis ordinem nondũ admissi sunt. Si obijcias, Nouitius multis Religionis priuilegiis potitur, & gaudet, ergo etiã subiicitur pœnis: nã qui habet honore, sentire etiam, & sustinere debet onus. Respondeo, quę ad ea uorem, & gratiam spectant, plenissimè interpretari oportere: quæ verò ad odium & pœnam, contrahere, & restringere.

Vndecimò quæritur, An Nouitius delinquens iure puniatur per Præfectos Religionis? Et quæstio solum intelligitur si Nouitius crimen admiriat, cui capitalem pœnam iura, videlicet Canones, vel leges irrogarunt, vt si fuerit homicida, proditor patriæ, latro, adulter: nam certò conuenit inter omnes, si tantum contra religiosam, vel Ecclesiasticam disciplinam peccauerit, à religionis Præfecto puniendum. Ioannes Andreas in cap. Beneficium de Regularib. in 6. quæsiuit apud quem Iudicem Nouitius conueniri debeat, Ecclesiasticum, an Ciuilem. Nam quod coram Iudice Ciuili conueniri debeat, videtur inde concludi, quod nondum sit Religiosus effectus. Quòd verò à Iudice Ecclesiastico puniendus sit, ex eo deducitur, quod causa, & gratia Religionis in eum Ciuilis Iudex inquirere, & animaduertere non debeat. Archidiaconus, & idem Ioannes Andreas, Geminianus, Francus, & alij in c. Beneficiũ, citato, cõmuni consensu tradant eum conuenirì debere apud Iudicem Ecclesiasticum, eo quòd fauore, & causa Religionis à

cruris

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuilis Magistratus potestate est exemptus, sed prædicti doctores, eo casu solum videtur loqui de ciuilis Ecclesiasticis, non ciuilibus. Cæterum cũ nostris temporibus omnes Religiosorum ordines Romani Pontificis beneficio, ab Episcoporum, quibus iure communi subiecti olim erant, potestate eximantur, efficitur, vt Nouitius delinquẽs à Monasterij Præfecto puniri debeat: quoniam sicut fauore Religionis à ciuili Magistratu abducuntur Nouitij, sic etiam ab Episcoporum potestate, dũm in probatione versantur. Nau. Commen. 2. nu. 63. disputat an Religionis Præfectus iure cõmuni cognoscat, & iudicet delicta Nouitij ciuilia, & criminalia: & concludit iure communi tantum cognoscere delicta, quę Nouitius committit contra regulã, & cętera religionis statuta, & consil. 58. de regularib. idem docet, & tandem ait probabile esse posse, Præfectum religionis cognoscere, & iudicare delicta Nouitij ciuilia, & crim. cuiusmodi est homicidiũ, perinde, ac si esset clericus, & professus. Et hoc est verius.

A

Duodecimò quæritur, An Nouitius in aliquam Monastici ordinis Præfecturam iure eligi, & promoueri queat? Respondeo, minimè, vt constat cap. Nullus, De elect. in 6. vbi dicitur: Nullus Religiosus ad Abbatiam, seu Prælaturã suæ, vel alterius Religionis de cetero eligatur, nisi antea fuerit ordinem Regularem expressè professus. Quòd si secus actum fuerit, eo ipso irritum habeatur. Ad dignitatem verò Episcopalem, ad quam Nouitij eliguntur interdũ talem in seculari ib. & in Regularib. Ecclesius. Nouitium eligi minimè prohibemus. Hæc ibi Pontifex. Vnde perspicitur, professionem tacitam in hoc expressè non æquiparari: quoniam dicit, nisi antea fuerit expressè professus.

B

Decimotertiò quæritur, An Nouitius Ecclesiasticis ordinibus iure initietur? Respondeo iure esse cautum, ne Nouitius ad ordines ascendat, etiam ad primam tonsuram. nam 19. quæst. 3. cap. Monasteriis, præcipit Gregorius, vt eos, quos ad conuertendum Monasteria susceperint, priusquàm biennium in conuersione compleuerint, nullo modo audeant tonsurare. Hæc ibi.

Decimoquartò quæritur: An Nouitius habeat ius, testamentum condendi? Respondet Nauar. in cap. non dicatis. 12. q. 1. num. 30. Archidiaconum, Innocentium, & Hostiensem secutus, ius habere testamentum faciendi, & proindè donandi, & negocia contrahendi: quia cum nondum sit Religionem professus, suorum bonorum dominium habet, est enim adhuc suæ potestatis, & iuris, & hæc sententia est communi consensu recepta, vt constat ex Couar. de testam. cap. 2. num. 4. & 5. & colligitur ex cap. si qua mulier. 19. q. 3. Obiicies id, quod habetur in cap. qua ingredientibus. 19. q. 3. & in Authen. ingress. C. de sacrosan. Eccl. vbi legimus, ingressis in Monasterium nullam amplius esse facultatem testamentum condendi. Respondeo, ea iura loqui de ingressu in religionem, per quem Religiosus solenni ritu religionis institutum, & regulam profitetur, & fit verè, & propriè religiosus, non de ingressu in religionem, per quem Nouitius ad probationem admittitur. Si roges, an in Concil. Trident. Sess. 25. in decreto de Regularib. c. 16. adempta sit Nouitiis facultas testandi, quia est ibi statutum, vt nulla renunciatio, aut obligatio anteà facta etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius Vicarij fiat, & reliqua. Respondeo cum Nauar. Com. 2. de Regularib. n. 50. eiusmodi decretum nihil noui constituisse de testamentis Nouitiorum, sed de renuntiationibus, vel aliis obligationibus, quoniam testamentum donec morte testatoris confirmetur, renocari potest secus est in aliis obligationibus.

C

Decimoquintò quæritur, An Nouitius testamentum facere queat absque solemnibus cæremoniis, & conditionibus, quas in iis, qui testamentum condunt, ius ciuile requirit? Duæ sunt opiniones. Prima affirmat, quam tuetur Bartholus teste Nauar. in cap. non dicatis citato num. 84. eo argumento permotus, quòd militi cælestis militiæ videtur idem iuris beneficium concessum, quod militi armatæ militiæ inxta Glossam in lib. Miles ff. De sententia. & re iudica. Sed Religiosus est miles cælestis militiæ, ergo testari potest veluti miles armatæ militiæ, sine vlla iuris Ciuilis solenni formula, ita vt facere queat testamentum absque legitimo testium numero, & ante vigesimum quintum ætatis annum, & posthi filium præterire, & exhæredare, & decedere ex parte testatus, & ex parte intestatus. Miles enim sine his liberam habet testandi facultatem, vt constat ex legibus ff. De Militari testamento. Sic etiam Abbas teste Nauarro.

Secunda opinio negat, quam habet Salicetus, & defendit Decius, ac magis probat Nauarrus, qui loco supra citato eos citat, ac sequitur, eo quòd facultas liberè testandi non excludit solennes iuris conditiones, & cæremonias l. 1. C. de sacro. Eccl. & l. Si quando, C. De in offi testam. & quia

D

Monachus non per omnia æquiparatur militi armatæ militiæ, & quoniam Nouitius nondum est Religiosus, ergo nondum est miles militiæ cælestis. Mihi magis probatur opinio Bartholi, tùm quia Religioni fauetur, quia qui confestim est miles eligendus, habetur pro milite, l. Filius familias ff. De Milita. testamen. vnde ad eius testamentum sufficiet si in eo seruentur Canonici, non Ciuilis iuris conditiones.

Decimosextò quæritur, An testamentum factum à Nouitio, & non relicta legitima portione nomine, & iure institutionis Monasterio, quod habet ius succedendi in bonis Religiosorum, rumpatur per professionem sequentem, sicut rumpitur testamentum, si posthumus, qui natus est, præteritus fuit, & non institutus, vel exhæredatus. l. Posthumorum, ff. de iniusto, rupt. irrit. testam. Hanc quæstionem tractat. Couarr. de testamen. cap. 2. num. 4. Sunt tres opiniones, prima docet, in vniuersum rumpi etiam testamentum factum ab eo, qui nondum est, vt Nouitius in Religionem ingressus, sed post conditum testamentum est ingressus. Cynus, Raphael, Fulgosius, & Federicus, quos citat Couarruuias: ratio est eorum, quia Monasterium succedit loco filij: ergo vel institui, vel exhæredari debet, alioqui si fit præteritum, ius habet rumpendi testamentum, vt posthumus præteritus. Secunda opinio tradit testamentum iure rumpi, si factum sit, vel à Nouitio, vel ab eo, qui autequam faceret testamentum, cogitauerat seu decreuerat ingredi in Religionem, Barthol. Decius, Paulus, Baldus, Abbas, & alij quos refert Couarruuias loco citato. Tertia opinio negat genetatim testamentum etiam à Nouitio factum rũpi iure posse, ita Couar. loco citato, & Nauar. in c. non dicatis 12. q. 1. nu. 81. & 85. & Iulius Clarus lib. 4. recep. sent. §. testamentum q. 28. hæc opinio est verior, quia Monasterium non habetur, loco filij nisi in casibus iure expressis, at hic casus in iure non exprimitur. Si quæras, an Nouitius testari queat sine Superioris cõsensu. Respõdeo, cũ Couarr. loco citato iure communi posse, quia est sui iuris, & potestatis.

Aliæ quæstiones de Nouitiũ diluuntur.

Cap. III.

Primò quæritur, An beneficium Ecclesiasticum Nouitij vacet? Respondeo, Non vacare, ex ca. Beneficium, De Regularib. in sexto, vbi dicitur: Beneficium illius, qui Religionem ingreditur, non est intra Probationis annum alicui conferendum, nisi ad id, ipsius accedarus assensus. Quæres, an è cõtrario possit Nouitio Beneficium conferri? Respondet Glossa in eo capite, minimè, id colligit, quia statu dubius nõ potest militiæ nomẽ dare, l. Qui statu, ff. de Re militari, & l. Qui de libertate ff. de liberali causa. Et hoc, inquit, intelligitur de Beneficio seculari, quoniam regulare ei potest conferri. At verò Geminianus, & Fracus ibidem in vtroque Glossę aduersantur: tùm enim Nouitio posse Beneficium seculare conferri, regulare verò non item. Primum ex eo concludunt, quòd Nouitius adhuc sui iuris est, & proptiũ habere potest: ergo est capax Beneficij, quod sibi collatum, ratum, & acceptũ habere poterit suum assensum præstando. At verò Regularis Beneficij capax nõ est, cum id sit iure prohibitum, quod solis Professis conferendum decernit Clement. Quia Regulares, De sup plen. neglig. Prælat & Clem. Ne in agro, §. sanè Prioratus, De statu Monacho. Quæres deinde, Cum Nouitius Beneficium, vt pote Canonicatum, in Probatione retineat, an ius habeat eligendi? Respondeo, habere, quia inter fructus Beneficij computatur ius eligendi. Rogabis, an vocari debeat ad eligendum? Archidiaconus capite citato, respondet esse vocandum, si sit loco vicinus, nisi fuerit Religionis gratia legitime impeditus. Potest tamen, inquit, procuratorem ad eligendũ constituere. At Paulus & Ioan. Andr. in eodem capite vtrũque negant, quia causa Religionis ritè, & legitimè abest. Secus verò esset de Patrono, & de eo, ad quem non iure Collegij, sed ratione personæ ius eligendi pertineret, is enim vocari deberet Gemin & Francus ibidem docent, siue vocatus, siue non vocatus ad eligendum accesserit, ius habere eligendi. Ex quo etiam efficitur, vt si sit patronus, ius habeat nominandi, designandi, & offerendi Clericum promouendum ad Beneficium, & in eo constituendum.

Secundò quæritur, An nouitius etiamsi prima Clericorum careat tonsura, gaudeat priuilegio Canonis: Si quis suadente, 17. q. 4. Respondeo, ex cap. Religioso, §. Quamuis, De sent. excomm. in 6. eum gaudere, ita vt si quis in ipsum violentas, & sacrilegas manus intulerit, in excommunicationem incurrat Quo fit, vt Nouitius causa, & gratia Religionis gaudeat, & priuilegio fori, cum coram Iudice Ciuili

conueniri

conueniri nequeat, & priuilegio Canonis Obicies, quod habetur in l. Qui de liberate ff. de liberali causa, vbi statu dubius quæ facit tantisper dum cõtrouertia est, facit, vt seruus, non vt liber Respondeo, Nouitiũ nequaquã esse statu dubiũ, qualis est is, de quo ambigitur, sit seruus, an liber, sed Religionis causa, vt proximè dixi, gaudet beneficio, & priuilegio Canonis. Nec refert, vtrum Nouitius ad pristinum prioris vitæ statum iure possit redire, an secus? quoniam quandiu in Probatione persistit, in numero Ecclesiasticarum personarum censetur, & habetur.

A

Tertiò quæritur, quinam succedat in bonis Nouitij ante Professionẽ mortui absque testamẽto? Cynus in Authen. Si qua mulier. C. de sacrosan. Eccles. & alij quidam Ciuilis, & Canonici iuris interpretes, quos refert Nau. in Commen. 2. de Regularib. n. 49. opinantur, omnia eius bona ad Monasterium pertinere quoniã mortuus in eo, videtur mortuus, vt Monachus. Abbas tamen cuius sententiæ communi Canonici iuris Doctorum consensu est recepta, verius respondent in cap. in presentia de probation. ita distinguens: Aut in Monasterium ingressus sua bona in illud donatione transtulit quam postea non renocauit, & in eius bonis Monasterium succedit: Aut expressum Monasterio non contulit, & in eis succedunt necessarij ab intestato hæredes ita etiam opinantur Decius in c. in præsentia citato, Iason in Auth. prædicta. Si qua mulier Naua loco citato, & Silu. Relig. 5. q. 12. Quæres, quid dicendum est, si ingressus in Monasterium, ei omnia bona sua absolutè donauit, & ante Professionẽ emissam ab incœpto deficiat. an ius habeat repetẽdi, & recuperandi, quę donauerat? Abbas respondet, si expressim inter viuos donatio nõ fuit, in dubio iudicatur donatio causa mortis facta: ac proinde non secuta per Professionem tacitam, vel expressam ciuili morte, iure recuperat, quæ donauit. Si verò non omnia simpliciter donauit, sed quædam duntaxat, non videtur donasse causa mortis, sed simpliciter, & proinde non habet ius ea repetendi.

B

Quartò quæritur, An Nouitius iure Canonico, Religiosorum numero, & nomine censeatur? Respondeo, non censeri, ex c. Religioso, De sent. in excõm. in 6. vbi habetur. Quãuis is, qui Religionem ingreditur, religiosus censeri cum effectu non possit, donec sit tacitè, vel expressè professus, & c. Ex quibus efficitur, vt in arbitrium aut testamenti executorem iure eligi queat, quamuis ratione probationis, in qua se exercet, sit legitimè impeditus.

Quintò quæritur, An Abbas habeat ius irrita faciendi vota, quæ Nouitius ante ingressum in Monasteriũ fecerat, aut quę in Monasterio facit? Hanc quæst. supra dissoluimus lib. 11. c. 21. q. 10. Similiter eodem li. tractaui eam, quæritur, An si quis Deo promiserit Religionem arctiorem, in mitiorem, & laxiorem, iure admitti queat & An penes Abbatem sit potestas Nouitium ab omni voto, & iureiurando absoluendi.

C

Sextò quæritur, An Nouitius à Monast. recedens debeat soluere impensas, quas in eo alendo Monasteriũ fecit Respondeo, cum Gemiano, & Franco in c. non solũ de regularib. in 6 non debere: quia Nouitij probatio, & est in rem Monasterij, & in bonũ ipsius met Nouitij: quod si Monasterium, eum aluit, ipse quoque Monasterio in seruiuit. Nec obstat, si per morbum nihil laborauerit. Et in cap. super eo, De Regular. dicitur, Nouitios non prohibendos secundum Regulam B. Benedicti, ad priorem vitæ statum redire, quæ videtur præcipere, vt in eadem veste, in qua veniunt, reuertantur. Hęc ibi.

Septimò quæritur, An Nouitij probatio solùm intra Monasterium per annum integrum compleri debeat, an verò sufficiat, si partim in Monasterio, partim extra illud vestitu & habitu Religionis retẽto, & iussu Superiorum perficiat? Exemplum esto: Titius Nouitius ad Probationem admissus septem, aut octo menses post habitum Probationis susceptũ in Monasterio peregit: postea iubente Superiore, & cum habitu Religionis extra Monasterium missus ad aliqua negocia gerenda, totum annum Probationis expleuit, Quæritur, an sit legitima huiusmodi probatio? Respondeo, cum Nau. in consil. 52. de regulari. nu. 3. & 4. esse legitimam. Nam Tir. per annum integrum vestem, & habitum Religionis detulit, legitimè susceptum, & per annũ in probatione perstitit Superiorum potestati, & voluntati subiectus: nec iure aliquo statutum est, vt Nouitius totum Probationis tempus intra septa Monasterij compleat. Nutu enim, & iussu Abbatis potest Nouitius peregrinationem suscipere, in hospitali domo ad aliquot menses ægrotantibus, & indigentibus inseruire. Nouitius item, si morbo laboret, potest annum Probationis extra Monasterium consensu Superiorũ complere. Accedit his, quod Abbas ait, in ea Ex rescripto, de iureiurã. Religiosus iussu, aut nutu Superiorum extra Monasterij claustra degẽs,

D

in monasterio commorari, & residere censetur. Obiicies id, quod habetur in cap. 1. De regularib. in sexto. Quòd si per totum sequentem annum in Monasterio permanserit & reliqua Respondeo, eum, qui consensu, vel iussu Superiorum extra Monasterium consistit, pro Religioso, aut Nouitio in Monasterio permanenti, siue commoranti haberi.

Octauò quæritur, an natalium vitio notati, aut ære presti alieno, aut criminum, & scelerum infamia affecti possint vt Nouitij ad probationem in Religionem recipi? Respondeo iure communi hos ab ingressu, & aditu in Religionem, vt probentur, non prohiberi. At Sixtus V. anno 1587. Constitutionem edidit, quæ incipit: Cum de omnibus Ecclesiasticis, in qua tria præcipit, primum, ne extra legitimum matrimonium nati ex incestu, vel Sacrilegio, quorum scilicet parentes consanguinitate, vel affinitate intra tertium gradum inuicem coniuncti fuerunt, vel quorum alteruter parens Deo castitatem vouerit, etiam Apostolica, vel Imperatoria, vel Regia auctoritate facti legitimi ad aliquam quocumcumque ordinum Mendicantium, vel non Mendicantium Fratrum Monachorum, Eremitarum, Canonicorum vel Clericorum Regularium, Congregationum, aut Hospitalium, Religionem, neque ad habitum, neque professionẽ Regularem recipi quoquo modo possint. Quod si eorum qui piam post huius Constitutionis promulgationem habitum receperit, vel postea professionem emiserit: Decernimus tam habitus susceptionem, quam professionem irritam esse, & nullius momenti, roboris, & obligationis: & eos habitu exui, & ab ipsa Religione eiici debere & Superiores prædictorum ordinum, qui ad habitum receperint, vel ad professionem admiserint, in excõmunicationem incurrant, à qua præterquam in mortis articulo absolui nõ possunt, nisi à Romano Pontifice Permittimus tamen, vt recipiantur ad habitũ Conuersorũ, seu famulorum ad seruilia ministeria, ea conditione, vt ad habitũ Religiosorum, professionẽ, Ecclesiasticos ordines maiores, siue minores, ad Clericorum tonsuram, & denique ad cuncta Ecclesiastica officia, sit illis semper aditus, præclusus. Secundò præcipit, ne alij nati extra legitium coniugium, (puri), vel naturales, etiam legitimi facti, ad Religionem admittantur nisi prius illorum vita, & mores diligenter cognoscantur, & nisi cæterę circunstatiæ, ad Religiosorũ instituta necessariæ considerentur, ita vt in eis appareat Religionis zelus, studium, pietas, integritas, doctrina, bona indoles, & specimen virtutis, quæ vitiũ natalũ suppleant, & eorum receptio vniuersę Religioni cõmodo, & vtilitati futura esse videatur. Et sic recepti ad gradus, honores, & dignitates obtinendas, perpetuò inepti, & inhabiles existant, nisi speciali Apostolica auctoritate fuerit cum eis dispensatum. Quòd si quis aliter recipiatur, nulla sit professio, & habitu ptiuetur, è Religione eiiciatur, & qui receperint similem, vt supradicti, excommunicationem contrahat. Tertiò præcipit, ne alieno ære præsti, vel ratiociniis obligati, vel criminum, & scelerum, cuiusmodi sunt homicidia, furta, latrocinia, vel alia similia, vel graviora vel suspecti ad vllam Religionem recipiantur, si fuerint iuuenes, aut viri adulti, maiores sex decim annis, nisi prius de eorum patritibus, patria, & anteacta vita, & moribus diligenter inquiratur, & ex accurata informatione, & fide digna relatione cõpertum sit, eos neque prædictorum criminum reos, vel suspectos existere, nec propterea damnatos esse, nec damnandos fore, neque ingenti ære alieno vltra suarum facultatum vires grauatos, vel reddendis rationibus ita obligatos, vt ex huiusmodi causa lis vel molestia ipsis iam illata, vel inferenda credatur: & nisi constet, ipsos non humana aliqua ratione, sed tantùm deuotionis, & pietatis studio vitam Religiosam sponte, & ex animo elegisse: itaque nisi de his omnibus in Generali, vel Prouiciali Capitulo plena, & indubitata fide facta tam Superioris Generalis, seu Prouincialis, quam Definitorum approbati, ad habitum Regularem nequaquam admittantur. Alioqui ad Religionem perpetuam inhabiles declaramus. Quòd si aliqui contra hanc Constitutionem fecerint, in eis tam susceptionem habitus, quàm professionem irritam esse decernimus: & eos habitu exiui, & è Monasterio eiici debere. Quòd si non fiat, liceat quibuscumque Iudicibus, & cartis etiam secularibus, ad quos contra eos procedendi ius spectat, vt prius iuris, & facti remediis oportunis ex officio ciuiliter, & criminaliter procedere, & Superioras, qui eos contra hanc Constitutionem receperint, voce actiua, & passiua, nec non officiis gradibus, honoribus, & dignitatibus quibuscumque obtentis, eo ipso in perpetuum priuamus, & ad ea, vel alia quæcumque in posterum obtinenda perpetuò inhabiles declaramus. Hæc ibi. Postea edidit aliam, quæ incipit, Ad Romanum spectat, in qua multa declarauit, quæ fuerant in priori constitutione dubia, & obscura Primò, non ex

tendi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tendi priorem Constitutionē ad illegitimè natos ex iis parentibus, inter quos tempore, quo geniti sunt, matrimonij consistere poterat, si secuto postea matrimonio legitimi facti sunt. Secundò, eos, qui extra legitimum matrimonium nati antè editam priorem Constitutionem, & quauis auctoritate facti legitimi, ad gradus honores, & dignitates promoti erant, eis spoliari debere, nisi specialiter, cum ipsis in defectu natalium à Romano Pontifice, vel ab alio eius speciali mandato dispensatum esse constiterit. Tertiò eos qui sine tali dispensatione tempore editæ prioris constitutionis, officia, & dignitates ad vitam habebant, eo ipso ab illis amoueri debere. Qui verò ad tempus obtinebant, ea retinere posse: dummodo ordinarium tempus non protrahatur, nec ipsi ad maiores, vel inferiores gradus ascēdere possint. Quartò appellatione dignitatum, honorum, & graduum intelligi quorumcumque Superiorū officia, non autem officia, oneris, veluti Lectoris, Confessarij, studiorum, & sacræ Theologiæ Magistri, Regentis, Prædicatoris, & cætera huiusmodi, itaque ab iis officiis, & similibus, immo etiam à voce activa, & à sacris ordinibus suscipiendis, ipsorumque ministeriis, ipsos illegitimos dummodo ex sacrilegio, vel incestu geniti non sint, nequaquam arcemus. Sic ibi. At Gregorius XIIII. has Constitutiones abrogauit ex parte, alia edita, cuius initium est: Circumspecta Romani, vbi ait, Dispensationes quascumque, aut legitimationes in defectu Natalium auctoritate Apostolica ad terminos iuris reducimus: & omnes dispensationes, & habilitationes vigore priuilegiorum aut indultorum Apostolicorum cuiuis ordini, Religioni, Monasterio, aut Congregationi, eorumue Superioribus in genere, vel in specie concessorum, quæ tempore Constitutionum Sixti V. vsu recepta erant, & non sub aliis reuocationibus comprehensa, per quoscumque eorum Superiores facta in pristinum statum restituimus, ita vt sicut antea, valeant. Ita tamen vt quandumcumque de illegitimis ad habitum, & professionem Ordinum quorumcumque agetur, ij ad quos recipiendi ius spectat, diligenter eorum vitam, & mores inquirant, & sic demum recipiant, vt bonam indolem præferant, & eis tot merita suffragentur, vt natalium defectum suppleant, & eorum receptio Religioni profutura esse videatur: & ij, ad quos pertinet ius recipiendi matura deliberatione ita iudicauerint, & dummodo illegitimus non admittatur in eam Religionē, in qua pater eius siue ante siue post natiuitatē ipsius professus fuerit, & adhuc sit superstes. Hæc ille. Si roges, an prædictæ constitutiones locū etiam habeant in recipiēdis ad ordines Militares hominibus. Respondent quidam in illis locum non habere, siue Clericis, siue Militibus ad ordinem admittendis, quoniam etsi in vniuersum de Religiosis ad quemlibet Ordinem, & Religionē recipiendis loquuntur, at militares ordines, vt dicā inferi° in odiis, & pœnis sub Religiosis ordinibus, nō cōtinetur.

Nonò quæritur, An qui in excommunicationem incidit, eo quòd violentas manus sacrilegè clerico intulit, iure possit in Religiosorum ordinem admitti, Rainerius. vt ait: Silu. absolutio 5. dub. 9. sensit admitti, non debere, sed si recipiatur, ratus est eius in religionem ingressus, & tata habitus susceptio: sed quidquid sit hoc, quod dixit Rainerius certi iuris est, vt ait ibi Siluester Abbatem sequutus, & ingressum eius, & habitus susceptionem, & professionem Religionis locum habere, sicut firmum est matrimonium ab excommunicato contractum cap. significasti, de eo, qui duxit in vxorem. Si quæras, an hic in Religionē receptus, à Superiore, siue Abbate absolui possit Ioann. Andreas, in cap. cum illorū, de sentent. excomm. & Geminianus, in c. religioso, de sentent. excomm. in sexto negant per Superiorem, ab eo vinculo excommunicationis absolui posse. Sed verius est, quòd tradiderunt Innocentius, & Hostiensis, absolui eum posse. Sic Silu. loco citato & tabiensis, absolutio. 3. nu. 14. Armilla absolutio nu. 62. Si roges, an si hic, dum nouitius est, per Superiorem, ab eo vinculo excommunicationis absoluitur, in eandem excommunicationem relabatur si antequam religionem profiteatur, ab instituto recedat, & sese ad seculum referat Respōdeo relabi, quare necesse est, vt à Romano Pōtifice, vel ab alio ad id auctoritatem habente, absolutionem petat. & impetret: sic Angelus excommunicatio 5. casu 1 n. 48. Silu. Tabi & Armil. locis citatis: quoniam absolutio per Superiorem facta tacitam habet conditionē, si is, qui in probatione Nouitius versatur, Religionē fuerit professus, alioqui in pristinum statum. & sententiam excommunicationis relabitur. Si quæras itidem. an si quis postquam est Nouitius in Religionem admissus in eam excommunicationem incurrat, eo quòd sacrilege clericū percusserit, & per Superiorem ab ea soluatur, iterum in eam incidat, à Religione ante professionem recedens. Qui dam aiunt, eum quoque meam relabi, quod colligunt ex ea eos de sent excomm. in sexto, & A Angeli, Silu. Tabiensis, auctoritate confirmant. Sed certè quamuis Angelus generatim loquatur, Siluest. & Tabiensis solùm id dixisse videntur, de eo, qui ante quam esset Nouitius, ad probationem receptus in eam excommunicationem incurrerat & ab ea per Superiorem absolutus, vt paulo ante iam dixi. Et caput, eos, citatum videtur locum habere in eo qui, ob impedimentum absolgitur, at Nouitius ratione priuilegiorum absoluitur: quare videnda sunt priuilegia, & iuxta ea absoluendum Nouitium esse iudicamus.

De Professione Religionis.
Cap. IIII.

PRimò quæritur, quot modis Professio Monastica siue Religionis iure fieri possit? Respondeo, duobus modis, expressè, vel tacitè: Expressè quidem, verbo, vel scripto. Vnde mutuus ius habet professionem emittendi, si scripto, aut nutibus, vel signis consensum exprimere queat: quibus etiam modis potest contrahere, aut pasciscī cū alio. Nequeius aliquod Canonicū. (quod sciam) verba ad professionem requirit: fieri tamen potest, vt vi instituti, vel Regulæ verba Professio postulet. Porrò Professio fieri debet, corā aliquo Superiore: hoc est, in manibus alicuius Præfecti cuius auctoritate Monachus in Religiosorū Congregationē inferi, & admitti possit, nimirū Abatis aut alterius, qui eius nomine, & nutu professionem acceptam habeat: alius enim nequit admittere.

Secundò quæritur, quomodo Professio expressè emitti, soleat? Respondeo, multis modis. Nam aliquando is, qui profiteturpromittit se seruaturum Regulā: aliquando obediturum Regulæ: quod intelligitur in iis, quæ vt præcepta continentur in Regula: aliquando dicit professionem se facere, & vouere perpetuam Castitatē, Paupertatem, & Obedientiam, teste Dionysio Carthu. in opus. de profes. monast. art. 3. & 11. aliquando fit sic. Ego N. Monachus, siue frater promitto stabilitatem, & conuersionem morum meorum, parentiam proprij, & obedientiā secundum regulam S. Aug. Porrò formula secundum regulam S. Benedicti, hæc est. Ego N. Monachus promitto stabilitatem, & cōuersionem morum meorum, & obedientiem: coram Deo, & Sanctis eius secundum regulam B. benedicti in præsentia N. Abbatis Carthusienses profitentur sic. Ego. N. Frater promitto stabilitatem, obedientiam, & conuersionē morū meorum: in quibus professionibus intelligitur sub obedientia regulari paupertas, & castitas, & licet non exprimantur, continentur in Regula. In ordine Prædicatorum, non exprimitur castitas, aut paupertas, sed Obedientia secundum regulam S. Augustini, & constitiones eiusdem ordinis, vt constat. ex lib. Constit. ordinis. dist. 1. cap. 15.

Tertiò quæritur, quot modis fiat tacita Professio: Respōdeo iure communi antiquo, tribus. Primum quando quis habitu proprio Professorum susceptō legitimè, id est, auctoritate eius, cuius est in Religiosorum Collegium admittere facit eiusdem Superioris auctoritate opus aliquod iure, vel consuetudine solis Profellis conueniens c. Vidua, De Regulari. Necesse est autem, vt scienter id opus efficiat, hoc est, sciens id operis esse Professorum proprium. Deinde, vt spōte, non vi, aut metu faciat. Sed dubiæ quæstionis est, an ad professionem huiusmodi tacitam requiratur tridui spatiū, quod, vt dicemus, ad professionē tacitam secūdo modo est necessarium. Ioann. And. in cap. ad nostram regularib. (cuius sententiam sequuntur Angelus, verbo Nouitius. nu. 12. Rosel. Nouitius. nu. 14.) item alij multi putāt id tridui spatium requiri argumento à simili permoti ex ea. Ad nostram De Regulari. Anton. Butr. in ca. citato. Vidua. &, c. ad nostrā de regularib. requiri negat, quia in c. Vidua, de Regularibus nulla fit huius tridui mentio. Et hoc magis Abbati in eodē c. Vidua &, c. ad nostram citatis placet, vt etiam mihi. Nam vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus: sed in cap. Vidua, nihil de hoc triduo dicitur. Sic etiam Siluest. Relig. 3 q. 16. & Nau. Comment. 4. de regularib. nu. 73. Queres insuper, an saltem debeat esse Nouitius is, qui spontè se infert? Angelus, & Rosella negāt id opus esse, quia in c. Vidua non habetur, eam, quæ se intruserat, fuisse Nouitiam. Siluester cum Abbate distinguit: Aut se ingerit sine habitu Professorum proprio, aut cum eo. Si primum, requitit, vt sit Nouitius. alioqui Clericus, qui non est Monachus, in Monacorū professum cuaderet, si se insereret. Si secundum, minimè necesse est, vt sit Nouitius, quia in eo ea verbum nullum de Nouitia. Mihi verò quatuor videntur necessaria ad huiusmodi tacitam professionem. Primum, vt quis scienter, & spontè faciat opus professorum proprium. Secundum, vt id faciat cum habitu professorum, vbi est manifestè distinctus, rite susceptō, eius nimirū auctoritate, qui potest professionem acceptam habere. Tertium, vt habeat debitam, & legitimam ætate, vt constat ex ca. constitutionē, de regularitate 6. & Quartum, vt opus illud professorum proprium faciat auctoritate Superioris, qui potest in religionem admittere. Hæc ex Abbate Angel. Siluest. Rosella, locis ante citatis, & Nauar. Commen. 4. de Regularib. nu. 73.

Altero modo fit tacita Professio, cum quis sciens, ac volens defert habitum proprium Professorum, qui manifestè distinctus in colore, scissura, vel forma à vestitu, & habitu Nouitiorum, & in eo perseuerat per triduū. c. Ad nostrā, De Regul. & in c. Constitutionē, De Regul. in 6. Exigitur autē, vt geritet huiusmodi habitum susceptum nutu & auctoritate eius, cui° est ad Professionē admittere: & vt deferat in Monasterio, vel extra quidē, sed Abbatis iussu, vel nutu. Abb. in cad nostram, de Regularib. Ang. Siuest. Rosel. locis citatis.

Tertiò modo fit tacita professio, cum quis defert habitū Nouitiorū, & Professorum communē, aut non distinctum manifestè in colore, scissura, vel figura, quamuis occulta distinctione differentem, per annum integrum: nam in exitu anni professus tacitè censetur, cap. Ex parte. De Regulari. in 6. & Clement. eos qui, de Regularib. opus quoque est, vt eum vestitum, & habitum gestet sciens, ac volens, & acceptum eius auctoritate, qui ad professionem recipit. Porrò sufficit ad professionem dictam, si vestitus non solum Professis sit, & Nouitiis cōmunis. sit, sed iis etiam omnibus, qui vna cum eis communiter in Monasterio viuunt, quamuis Monachi non sint. Annotandum tamen est, quod rectè Nauarrus in Comment. 4. de Regul. nu. 74. contra Abbate annotauit, esse differentiā in iure Cānonico, quod attinet ad professionē. Nam in c. Is qui, De Regulari in 6. Si impuberes in Monasterio ingrediantur, etiam si totum sequentem annum habitum Professorum, & Nouitiorū, & aliorū in eo viuentium communem gestent, Professi non censentur: qui verò post pubertatem eiusmodi habitum, per annū integrum detulerint, ij in Professorum numero habentur. At vero iure Clementinæ, eos, qui, de Regularibus, absolutè decernitur, eos, qui rationis compotes Nouitiorum habitum in Monasterio per annū gestauerint, hoc ipso, eam Religionem tacitè profiteri. Nisi huiusmodi, inquit, habitus in colore, scissura vel forma manifestè distinctus ostendatur ab habitu Professorū. Ex quo fit, vt si quis deferat habitum Nouitiorum, vbi ab habitu Professorū manifestè distinctus est in colore, scissura, vel forma, Professus minimè fiat, etiamsi gestet illum per viginti, & eo plures annos.

Quartò quæritur, an aliud genus tacitæ professionis? Innocentius, Hostiens. Goffredus, & Ioan. Andr. in ca. ad nostram, de regular. & c. consulti eo. tit. videntur ponere quartum genus, nimirū cum quis Nouitiorum habitum susciprt animo mutandi vitæ rationem absolutè, & simpliciter, hoc est volūtate Religionē profitēdi, & in ea perpetuo permanendi. Id probāt ex c. Super eo, & c. Cōsulti c. statuimus, De Regularib. & c. Beneficium c. Non solùm, de Regularib. in 6. quibus omnibus in locis decernitur. Si quis susceperit habitum Nouitiorum, eum intra annum Probationis posse liberè recedere, nisi illum susceperit animo rationem vitæ simpliciter mutandi. Cuius voluntatis in quit, Glossa, indicia sunt, si Beneficium, quod habet, deposuerint: si se suis omnibus bonis abdicauerit. Sed verius est, quod Cardinalis, quem citat Silu religio. 3. q. 19. verfic. 4. inducitur & Abbas in c. consulti, de regulari. & his posteriores, Angel. & Silu. & Rosella, locis supra citatis tradiderunt, non esse quartum huiusmodi genus tacitę professionis. Nec enim cū quis Nouitiorū vestē, & habitum susciprt, animo, & voluntate profitendi Monasticum institutum, aut in eo perseuerandi, eo ipso, Professus censetur. Nam in c. Non solùm. De Regulari in 6. postquam dixerat Pontifex (Nisi professus sit tacitè vel expressè) subiecit: hæc verba: (aut euidenter constet illum vitā voluisse mutare.) ergo manifestè distinguitur hic, ab eo, qui expresse, vel tacitè profitetur. Et in c. ex transmissa, De Renunciat. Clericus quidam, qui Beneficio depositō vestitum Monasticum sceperat, & deinde mutato animi proposito, ad pristinam vitæ statum redierat, & Beneficium repetebat, non compellitur ad Monasterium reuerti licet ei Beneficium quo se abdicauerat denegetur. Ea verò iuris capita supra citata nihil huic sententię obstant: ex illis enim tantummodo colligitur, eum, qui Nouitiorum habitum susciprt animo, & voluntate simpliciter mutandi vitæ rationem, hoc est, voluntate profitendi, & in vita Monastica perseuerandi, simplici voto Religionis obstringi, nec posse iure ad priorem vitæ statum redire, propterea, quod non solùm promisit se in Monasterium ingressurum, vt experiretur, expediret ne sibi vita Monastica, sed etiam vouit se professionem omissurum, & perseueraturum in ea.

Ex his constare facilè potest solutio illius quæstionis, qua quæri solet, An is, qui amictum, & habitum Nouitiorum susciprt animo, & voluntate, ac voto mutandi simpliciter vitæ institutum, & Monasticum profitendi, in eoque perseuerandi, si se matrimonio coniungat, eo deuinctus teneatur. Item, an sibi aliquid tanquam proprium possit acquirere Nam (vt Abbas insinuat) Innocentius, Hostiensis, Goffredus, & Ioannes Andreas, locis citatis senserunt, nec matrimonium contractum vllius esse momenti, nec eum rei cuiuspiam dominum, & proprietatem acquirere. Putarunt enim illi, hominem huiusmodi esse vere, & proprie Monachum tacitè professum, & proinde ineptum, & inhabilem ad contrahendum coniugium, & ad rei dominium, & proprietatem acquirendam, ex c. 1. De voto, & voti. redēpt. in 6. Vbi sancitum est, voto solēni facto, per professionem approbatæ Religionis expressam, vel tacitam, nō solùm impediri matrimonium contrahendum, sed etiam contractum dirimi. Cæterùm verior est sententia Cardinalis, quam Abbas approbat, & sequuntur Angel. Rosella, & Silu. locis citatis, talem hominem, non esse Monachum tacitè professum, quoniam professio, sine consensu Abbatis, aut alterius ab eo delegati consistere non potest: sed Abbas, cum tradidit huic habitum Nouitiorum, non eo animo tradidit, vt eum ad professionem admitteret, sed vt eius vitam & mores exploraret. Ex quo etiam fit, vt ratum sit & firmum matrimonium post huiusmodi habitus susceptionem contractum, tametsi is, qui contrahit, peccet. Similiter cum, per talem habitus, susceptionem simplex tantum paupertatis votum faciat is, qui susciprt habitum, potest sibi iure communi tanquam proprium aliquid acquirere.

Quinto quæritur, quo modo professio expressa, vel tacita profitentem obliget Religioni? Respondeo, esse distinguēdum: nam Professio tacita ante annum Probationis expletum facta, per habitum Professorum susceptū in ætate legitima, & triduo scienter, & sponte delatum, profitentem obligat generaliter Religioni, nō tamen illi, cuius est habitus susceptus: & hoc, vt ait Glossa, locū habet, tū in Mendicantiū, tū etiā in iis ordinibus, qui nō sunt ex numero Mēdicantium. Nam in c. Cōstitutionem, De Regul. in 6. apertè dicitur: Tacitè verò facta professio intra Probationis annum per susceptionem habitus, qui Professionibus tantum datur, non illi specialiter, cuius habitus est susceptus, sed generaliter Religioni alicui recipientem habitum obligat, si ætatis idoneæ, si sciens, & voluntarius triduo perseueret. sit. Hęc ibi Annotandum est, Monasterium, in quo quis huiusmodi professionem tacitè fecit, obligari ad eam retinēdum, quamuis ille non sit ei, cœnobio obligatus, sed Religioni in vniuersum: sibi enim imputet Monachorum conuentus, quòd illum tacitè profiteri permittit. Expressim verò emissa professio in Ordinibus Mendicantium intra annum Probationis minimè profitentem obligat ei Religioni, quam profitetur, vt constat in c. Non solùm De Regularibus in sexto, vbi Pontifex scribens fratribus Familiæ Prædicatoriæ & Franciscanæ, ait: Quòd si forte contra hanc nostram prohibitionem, quemquam recipere præsumpseritis, decernimus, eum, qui taliter receptus fuerit, nullatenus vestro esse ordini alligatū. Sic ibi, & hoc Decretum in c. sequenti, constitutionem, De Regularib. in 6. trahitur ad omnes ordines Mendicantiū, quales sunt Augustinianorum, & Carmelitarum. Professio verò expressim facta ante annum Probationis exactum in Ordinibus, qui Mendicantes non sunt profitentem obligat ei ordini, & Religioni quam profitetur, vt docet Glossa, & alij in c. Ad Apostolicam, De Regularibus in 6. vbi dicitur: In aliis Religionibus (nimirum, quæ mendicantes non sunt) professio expressè, vel tacitè fieri iure potest intra annum: sed expressè emissa, etiam seculari habitu non mutato, illi Religioni præsse obligat, quam Professus est professus. Hæc ibi.

Notandum autem est, si quis expressim iure aut quo profitetur Religionem Mendicantium intra Probationis annum, & Professionem emittit animo, & voluntate cū eā obligandi, eam irritam esse, & inanem, etiam iure communi, & ideo liberum ei esse ad seculatem primum vitæ statum reuerti, si velit, quoniam nulli Religioni obligatur, vt ait Geminianus ex communi Doctorum sententia in c. Constitutionem, de regularibus in 6. Ang. professio. nu. 3. Sil. religio. 3. q. 5 Nauarr. Comment. 2. de Regularibus num. 5. Si verò professionem faciat in animo habens se obligare Religioni generatim, obligarur vere Religioni in vniuersum, vt ait idem Geminianus. Sed dubiæ quæstionis est, an hic, qui religioni generatim obligatur, sit verè, & proprie Religiosus, hoc est, sit professus Religionem, ita vt si matrimonium contrahat, irritum sit matrimonium: item si aliquid acquirat, non sibi, sed religioni generatim

Universidad de Deusto
Biblioteca

acceptæ acquirat. Geminianus, vt citat Angelus, & Rosella, & refert Siluester, immo communis fere, teste eodem Siluestro, sententia iuris Canonici Doctorum, parant esse verè, & propriè religiosum, inhabilem ad coniugium contrahendum, & ad aliquid sibi acquirendum. Sed verius est, quod idem Angelus, & Siluester, & Nauarrus, locis citatis, docuerunt Lapum, & Calderinum, sequuti in consil. 26. de regularibus, non esse verè, & propriè Religiosum professum: nam nulla religio ei obligatur: at in professione est mutua, & reciproca obligatio, qua Religiosus obligatur Religioni, & Religio ipsi Religioso: nihilominus tamen hic obligatur generatim Religioni, vt voto simplici de ingressu in Religionem obstrictus, & proinde si coniugium contrahat, peccat, sed matrimonium valet. Item, sibi, non Religioni acquirit. Angel. Silnest. Nauarrus locis citatis.

Sextò quæritur, an per Concilium Tridentinum sess. 25. De Regularibus cap. 15. sublatæ sint tacitæ professiones? Respondeo, cum Nauar. tom. 1. Consil. de Regular. Consil. 35. num. 5. aliquas tatum, non omnes esse abrogatas. Nam Concilium decernit, ne in quacumque Religione tam virorum, quàm mulierum professio fiat ante decimum sextum annum expletum: nec qui minori tempore, quàm per annum in Probatione steterit post susceptum habitum, ad professionem admittatur, & professio antea facta sit nulla. Ex quibus verbis colligitur, esse sublatam tacitam professionem, de qua in cap. Vidua, De Regularib. quæ inducebatur, cum quis habitu Religionis suscepero, scienter, & vltro opus Professorum proprium faciebat. Nunc verò non sufficit, nisi integrum annum Probationis post susceptum habitum Religionis expleuerit. Item, submota est etiam ea tacita professio, quæ inducebatur ex hoc, quod quis sciens, ac volens per triduum deferebat habitum Professis conuenientem, vbi est manifestè distinctus. At verò post Concilium Tridentinum talis professio cessat, cum integer annus Probationis requiratur. Tertium verò genus tacitæ professionis, quæ sit, cum quis per annum integrum gestat habitum Nouitiorum, & professorum communem, aut non distinctum manifestè, quamuis differentem occultè, nequaquam est à Concilio Tridentino sublatum, quoniam id etiam post idem Concilium potest cõtingere, nimirum elapso anno Probationis, & expleto ætatis anno decimosexto.

Septimò quæritur, quid iudicandum sit de eo, qui ante annum Probationis exactum Professionem emittit: deinde verò per multos annos vitam Monasticam agit tamquam Professus, cum tamen emissa professio rata, & firma non fuerit. Respondeo? Aut professionem post elapsum Probationis annum redintegrat, ac reperit, aut non, si primum, eo ipso, fit Monachus professus: si secùdum, nequaquam. Quæres, an sufficiat, si professionem emissam ratam, & acceptam habeat? Respondeo, id sufficere. Sed est an notandum, id locum habere, quando sciens professionem emissam nullius momenti fuisse, postea ratam habet, & acceptam, quia vult postea, vt sit efficax, & firma, vt docet Nauarr. in Manual. cap. 12. num. 71. & tom. 1. Consil. De Regularib. Consil. 25. num. 7 ex Caiet. 2. 2. q. 189 art. 5. Quare non censetur eam confirmare, quando ratus eam locum, & vim habuisse, approbat, & confirmat, quod fecerat: nam tunc nihil facit, sicut nec ante fecerat, quoniam per ignorantiam præstitum factum confirmat. Dubitabis, an sufficiat, si tamquam Professus à cæteris Professis, etiam à Religionis Præfecto habeatur, si Professorum opera faciat, vt si ferat suffragium in conuentu, in consessu, in comitiis, si Abbatis iussu sacris ordinibus initietur. Respondeo, cum eodem Nauarro nihil horum sufficere, quoniam scienter non fiunt. Nam Monasterium, & Abbas eum tamquam Professum admittunt, rati bona fide Professionem vtilem, & firmam fuisse: opporteret autem, vt Abbas eum denuo scienter tamquam Professum reciperet. Quæres, an ad Professionẽ repetendæ sint cæremoniæ solemnes ex Regulæ præscripto, aut consuetudine fieri solitæ? Ac videntur quidem ex vno capite eas esse repetendas, eo quòd cum nulla professio fuerit, ipsæ quoque cæremoniæ irritæ fuerunt, & inanes. Ex altero verò capite, eæ non videntur iterandæ, quia sufficit, si id repetatur, quod initio non subsistit, nimirum professio. Respondeo, satis esse, si suũ denuo consensum accommodet, & præstet Monachus, quo professionẽ renouet, & Abbas, aut alius nomine, & auctoritate ipsius eam scienter admittat.

Octauò quæritur, quotus ætatis annus sit iure communi necessarius ad professionem emittendam? Respondeo, iure communi antiquo necessarium fuisse in masculis annũ decimumquartũ expletum: & in fœminis, cõpletum annum duodecimum, cap. 1. De Regulari. in 6. & cap. 1. 20. quæst. 1. Portò in Mendicãtium ordinibus nemo iure ad Professionem admittitur, nisi exacto decimoquarto anno, & vno integro Prouincialis cap. Constitutionem, De Regulari. in 6. vbi post hoc decretum subiungitur: In aliis autem Religionibus professio expressè, vel tacitè fieri potest licitè intra annum, nimirum Probationis. At verò iure nouo Concilij Tridentini sess. 25. De Regularib. cap. 15. decernitur, vt in quacumque Religione tam virorum, quam mulierum, professio non fiat ante decimum sextum annum expletum: nec qui minore tempore, quam per annum post susceptum habitum in Probatione steterit, ad Professionem admittatur. Professio autẽ antea facta, sit nulla, nullamq; inducat obligationem ad aliquas Regulæ, vel Religionis vel Ordinis obseruationẽ, aut ad alios quoscũq; effectus. Hæc Cõciliũ.

Nonò quæritur, an Professio locum, & vim habeat ante legitimam ætatem, & tempus iure constitutum? Animaduertendum est ad Professionem, quod attinet ad tempus, duo requiri, & ætatem legitimam, & annum integrum Probationis. Ætas necessaria est pubertatis, antequam ætatem exactam, si professio fiat, nulla est iure communi, & antiquo ea significatum, & cap. Ad nostram, De Regulari. Masculi enim ante decimumquartum annum elapsum, adhuc impuberes dicuntur, & ad professionem inepti, & inhabiles: fœminæ, verò ante duodecimum annum completũ: & in hoc malitia non supplet ætatem, quam tamen supplet in matrimonio, & in cap. Quia in Insulis, De Regulari. excipiuntur Religiones Insularum, in quibus quia (vt iura loquuntur) durior, & asperior est Monachorum vita, & obseruatio, requiruntur ad professionem decem, & octo anni, vt ante notauimus. De anno verò Probationis iure communi ante Concilium Tridentinum constituto erat in cap. Non solùm. De Regular. in 6. Ne in ordinibus Prædicatorię, & Fraciscanæ familiæ, quis ad professionem admitteretur ante annum Probationis exactum: & in c. Constitutionem, De Regulari. in 6. decretũ extenditur ad alios Mendicantium Ordines, qui sunt Augustiani, & Carmelitani instituti. Et deinde subiungitur: (In aliis autem Religionibus professio expressa, vel tacita fieri potest licitè intra annum: quamuis in cap. Ad Apostolicam, De Regulari. sancitum fuerit, Ne Abbates passim, & inconsideratè, ante tempus Probationis quoslibet ad professionem reciperent: Et si contra formam præscriptam quoslibet inconsultè admiserit, animaduersione debita eos corrigendos.) Ex quibus colligitur, iure communi, ante Concilium Tridentinum, Professionem factam ante annum, Probationis integrum, ratam quidem fuisse in aliis ordinibus, præterquam Mendicantium, ac potuisse fieri non passim, & temere, sed aliquando iustis de causis: In ordinibus verò Mendicantium iure fieri non potuisse. Verùm quæret aliquis, an si ea fieret, vllius esset momenti. Hostiensis negat, Abbas verò affirmat. Similiter etiam si in Insulis ante decem, & octo annos emitteretur professio, Hostiẽsis eam negaret vtilem, & ratam futuram, sed Abbas affirmaret quidem locum, & vim habituram, sed mala fide contra ius esse factam. Cæterum post Concilium Tridentinum professio in nulla Religione fieri potest ante decimumsextum annum expletum, nec ante integrũ Probationis annum post habitum susceptum: & si antea fiat, irrita est, & inanis. Non tamen prohibet Concilium, ne quis Religionis habitum suscipiat ante sedecim annos complet os, neque decernit, ne Probationis annus ante eos exactos impleatur. Quare hodie etiam annus Probationis, integer expleri potest ante decimumsextum cõpletum, & vi illius Probationis admitti professio expleto decimosexto: quod etiam Nauarrus annotauit. Consil. 30. de Regularib. num 1.

Decimò quæritur, an Professio per vim, aut metum cadentem in virum constantem emissa sit rata, & firma? Respõdeo ex communi omnium sententia, non esse: quoniam ipso iure Canonico sit irrita, & inanis. ca. perlatũ de iis, quæ vi metusve causa fiunt, vbi votum per metũ susceptum, vt irritũ habetur. Verùm dubiæ quæstionis est, an Monachus per vim, vel iustum metum Religionem professus, & in ea aliquot annos perseuerans, ius habeat reclamandi præsertim si Abbatis auctoritate fuerit ad sacros ordines promotus. De qua quæstione, aliud est secundum ius nouum à Concilio Tridentino sancitum. Primum igitur, quãdiu durat vis, aut iustus metus, hoc est, qui cadit in virum constantem, Monachus reclamare iure potest, vt constat, ex c. 1. De his, quæ vi metusve causa fiunt. Deindè, cessante vi, & iusto metu sublato statim liberum est Monacho reclamare. Statim autem intelligitur id facere, si intra tẽpus arbitrio Iudicis definiendum id fecerit. Nam vt Hostiensis, & Abbas capite citato, testantur, cum tempus ad aliquid faciendum non est lege præscriptum, auctoritate, & arbitrio Iudicis definitur. l. Qui pro tribunali. ff. De sentent. & re iudicata, &c. De causis, De offic. Iudic. de leg. Cessante verò vi, & metu remoto, & tempore,

pore arbitrio Iudicis legitimè transacto, Monachus reclamandi iure priuatur, quoniam eo tempore professionem ratam, & acceptam habere censetur. Hoc tamen locum habet, si pariter etiam sublata sint omnia reclamandi impedimenta: nam tametsi vis, & metus iam esse desierint, Monachus tamen, si ad multos annos impediatur, quominus reclamet, ius semper habet reclamandi.

Postremò eum iure communi nullum esset tempus decretum, Concilium Tridentinũ definiuit quinquẽnium. Sic Sess. 25. De Regularib. c. 19. loquitur: Quicumque Regularis prætendat se per vim & metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum demittere quacunque de causa: aut etiam cum habitu discedere sine licentia Superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantùm à die professionis: & tunc non aliter, nisi causas quas prætenderit, deduxerit corã Superiore suo, & Ordinario. Quòd si anteà habitum sponte dimiserit: nullatenus ad allegandũ quamcumque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur. Interim verò nullo suæ Religionis priuilegio iuuetur. Hactenus Concilium. Obseruandũ est, huiusmodi decretum locũ habere, tũ in his, qui tacitè professi sunt, tum etiã in his, qui professionẽ expressim emiserunt. Concilij etenim in vniuersum de professione loquitur. Si roges à quoniam tempore computari incipiat quinquennium, & quis sit ille dies professionis à quo quinquennium inchoatur? Respondeo, quòd ad professionem expressim attinet, dies, à quo incipit quinquẽnium, est ille in quo facta est professio: in tacita verò professione est dies ille, in quo Monachus tacitè est professus per habitum Nouitiorum, & Professorum communem, & solum occultè distinctum, scienter, & sponte susceptum, & per annum integrum vltrò delatum. Cæterum si vis, vel iustus metus vel reclamandi impedimẽtum plus quam quinquẽnium duauerit, iure potest audiri, & in integrum restitui.

Ad extremum in huiusce Concilij decreto septem conditiones exiguntur, vt Monacho liceat intra quinquennium reclamare. Prima est: Ne quis antea habitum demittat. Secunda. Ne sine voluntate superiorum ob id à Monasterio, etiam cum habitu recedat. Tertia: vt causas, quas obtendit, antea coram Superiore, & Ordinario deferat. Quarta: vt si antea habitum exuerit, nullatenus ad allegandum vllã causam admittatur. Quinta: vt redire ad Monasterium cõpellatur, si contra fecerit. Sexta: vt tanquam apostata puniatur. Septima: Ne vllo Religionis priuilegio iuuetur. Quas conditiones Nauarrus in Comment. 4. de regularib. nu. 77. & 78. explicuit ita, vt puter eas omni offensione semota, & aliorum damno vitato non semper locum habere. Nam si quis bona fide credat, ob vim, & metum sibi contra ius illatum professionem irritam, & inanem fuisse, & ob id vt reclamare commodè posset, è carcere fugeret, habitum deposuerit, & Iudicem aderit, pœnas apostatæ non incurrit: præsertim si secus facere nequiuerit.

Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.

Cap. V.

PRimò quæritur, An Professio per dolum, & fraudem emissa rata, & firma habeatur. Respondeo distinguendo aut, qui profitetur, animum, & voluntatem profitendi non habet, & nulla est eiusmodi professio, quamuis eam meritò seruare cogatur ad aliorum offensionem deuitandam, & cauendam. Ecclesia enim, quę sunt occulta, non iudicat: vnde vouens, professioni stare compellitur, vt aliorum conscientiis consulatur. Aut habet in animo profiteri Religionem, sed non obseruare quod pollicetur, aut non se obligare ad Monasticũ institutum: atque hæc professio corã Deo rata est, & firma, nam sufficit, si volũtate, & animo professionẽ emiserit, ex qua obligatio tãquã effectus ex naturali causa manet, ac surgit.

Secundò quæritur, An professio sub conditione emissa vim, & locum habeat? Respondeo, cum Abbate. cap. vlt. de condit Apposi ex Inno. Hostiensi, & Ioan. Andr. & Glossa. Si conditio adiecta professionis substantiæ repugnet, eam ita vitiat, vt nulla sit, & inanis, vt si quis profiteatur ea conditione, ne Castitatem seruare cogatur, vel vt rerum proprietatem & dominium retineat, & in posterum sibi acquirat, vel vt nutu, & arbitratu suo viuat: hæc enim singula professionis substantiæ aduersantur, quæ tribus votis constituit, perpetuæ Castitatis, Obedientiæ, & Paupertatis Cæterum magnæ est quæstionis apud Canonici iuris interpretes, an rata sit professio eius, qui eam emittit sub conditione, vt domi suæ maneat, vel vt sua bona retineat, vel vt aliquid tanquam peculium habeat, vel ne: si quando fuerit ad regulare Benefícium promotus, ad nutum Abbatis reuocari queat? De qua quæstione multa tradiderunt Canonici iuris interpretes Innoc. Hostien. Ioan. Monach. Ioan. Andr. Anton. Anchar. Imol. Abbas, & alij in c. infinuante. qui clerici. vel vouent. & in c. vlt. de condit. appoſi. Et iuris Ciuilis doctores Barth. Iason. & alij in Auth. Ingressi, C. de Sacrosan. Eccles. Couar. in 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 1. nu. 8. Nauar. Comment. 2. de regularib. nu. 16. Angel. religiosus. q. 19. Nos autem supra breuiter, & succinctè, quantum res ipsa patiebatur, eguimus. In præsentia, hoc vnum sufficit, proprietatem, & dominium rerum cum professionis natura pugnare, non tamen vsum rerum Abbatis nutui, & voluntati subiectum. Vnde professionis naturam non tollit ea conditio, vt Monachus vsum suarum rerum Abbatis permissu & consensu retineat, & domi suæ extra Monasterium maneat, vel vt in posterum peculium possit acquirere: non quidem ita vt illius dominium, & proprietatem habeat, aut vsum, qui nutu Abbatis reuocari aequeat, sed tantùm administrationem, & vtilitatem, & commodum pro Abbatis arbitratu & voluntate. Vsus rerum, qui in facto tantùm consistit, cum voto paupertatis, aut cũ voto Obedientiæ non pugnat: vt apertè constat. Hæc ex Abbate cap. infinuante, qui clerici, vel vouentes, & Silu. Religio. 3. q. 8 & Couarr. & Nauarr. locis citatis. Sed quæret aliquis, an iuri communi prædicto, quod continetur in c. infinuante, qui clerici vel vouent. & in c. de viduis 27. q. 1. derogatum sit per Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 2. de regular. Respondeo cum Nauarr. Comment. 2. n. 16. de regularib. non esse derogatum: quia in c. infinuante. & c. de viduis, solùm statuitur, vt quis fieri possit Monachus professus, & retineat bona sua nutu, & consensu Abbatis, hoc est, vt Glossa interpretatur, retineat vsum bonorum suorum reuocabilem ad nutum Abbatis. At in c. 2. sess. 25. de regular. in Conc. Tridentino decernitur, ne monacho concedantur bona stabilia etiam ad vsum fructum, & ne concedantur, vt habeat tanquam propria.

Tertiò quæritur, An solius Abbatis sit ad professionem admittere? Respondeo, cum Panormitano in cap. ad Apostolicam. de regularib. & Silu. religio. 3. q. 13. Angel. professio. nu. 1. videndũ esse, an consuetudine, hoc ad solum Abbatem pertineat, vt infinuatur, in cap. vlt. De Regularib. in 6. Rursus an etiam ex priuilegio, vel instituti Regula talis potestas soli Abbati conueniat. Quæ si absint, Abbatis est ad professionem admittere adhibito suorum Monachorum consilio, quoniam Regula decernit, vt quæ præcipua sunt non agat sine Monasterii conuentu, hoc est, sine Collegij cõsilio. Monachorum autem creatio ex præcipuis vnum est. Ex quo etiam fit, vt sine consilio Collegij, creatio Monachi iure communi rata non sit: quando enim requiritur ex iure consilium, nisi adhibeatur, nullius est momenti quod fit, vt testatur cum Glos. idem Panormitanus, loco citato. At verò nullo iure compellitur Abbas ad Monachorum consilium sequendum, eo quòd vbi, non consensus aliorum, sed consilium requiritur, satis est illud exquirere, ac petere, expectare, ac audire responsum. Quocirca Monasterio vacante, collegium Monachorũ non potest Monachum creare: sicut vacante Ecclesia, Collegiũ Canonic. nullum ius habet Beneficium conferendi, vt suo loco dicemus. Abb. Silu. Angel. locis supra citatis. Si quæras, an iure communi solius Abbatis sit, Monachos recipere. Panor. loco citato, ait ad solum Abbatẽ pertinere iure cõmuni. Sed verius est, quod docuerunt Ioan. Monachus, Archidiac. Ioan. And. Gemin. & Fracus in c. vlt. de regularib. in sexto, cum Glossa ibidem in verbo, pertineat, ad Abbatem, & conuentum iure communi pertinere Monachum creare: quod probant ex capit. ea noscitur, de his, quæ fiunt à prælatis sin. cõsen. cap.

Quartò quæritur, vtrum Episcopus ius habeat admittendi Monachum ad professionem? Innocentius, cap. porrectum. de regularibus docet penes Episcopum potestatem esse Religiosum constituendi, quamuis in nullo Monasterium ingressum, nec habitu Religionis indutum, nec certi instituti Regulam professum. Satis, inquit, est, si in manibus Episcopi tria vota faciat. Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ. Nã tametsi domi suæ se contineat, est Episcopi potestati, & iurisdictioni subiectus, qui ei vicæ modũ ac regulam præscribere potest, ac debet. Id colligit ex c. 51 vir. 27. q. 2. Idem etiam cum Innocen. videtur sentire Hostiensis in c. Porrectum, prædicto. Cæterum, vt Anton. Butrius, & Panormitanus, c. Porrectum, citato, & Silnest. relig. 3. q. 14. Angel. professio. nu. 1. testantur, per huiusmodi professionẽ solemne Religionis votum non emittitur, quod matrimonium contrahendum impediat, & contractum dirimat: hoc enim solùm conuenit voto solemni facto per professio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem expressam, vel tacitâ Religionis approbatæ, cap. 1. De voto, & voti redempt. in sexto. Immo, vt idem notat Panormitanus, nõ erit hic homo verè, & propriè Religiosus, quoniam iure communi talis non est, nisi qui Religionem approbatâ expressim, vel tacitè profitetur. Decus verò esset, si Episcopus ad professionẽ Regulæ approbatæ admitteret Abbatis consensu, aut reciperet, eo quod Monasteriũ esset ipsi subiectum. Innocentij sententia olim locum habebat, quum Episcoporũ iurisdictioni erant Monasteria subiecta: & iuxta eum morem videtur Innocentius locutus: & nunc etiam locũ habet, vbi Monasteria sunt Episcopis subiecta. Si quæras, an is, qui habet administrationẽ Religionis, vel Ordinis, vel Monasterij, possit admittere Monachũ ad professionẽ, ita vt locũ, & vim habeat professio. Respõdeo cum Ang. professi. & nu. 1. & Silu. relig. 3. q. 18. iure nõ posse, nisi auctoritatem habeat, qui possit in Relig. corpus admittere.

A

Quintò quæritur, An professio expressè per Procuratorem fieri queat? Respondeo cum Silu. religio. 3. q. 15. posse, nisi instituti Regula contrarium præscribat. Nam per procuratorem fieri possunt ea, quæ ius non prohibet. L. 1. §. Vsus. ff. De procurator. & in cap. Potest quis. De reg. iur. in 6. Sed professio non excipitur, vt constat ex Glossa in L. Pomponius. ff. De procuratoribus, & Glossa in cap. Qui ad agendum, De procurat. in 6 in quibus locis cum multi casus excepti numerentur, professio non computatur.

B

Sextò quæritur, quæ pœna iure ipso irrogetur his, qui ante tempus iure cõstitutum ad professionem admittunt? Respõdeo, si quis ante pubertatẽ aliquem admittat ad professionem præter lethale peccatum in quod incurrit, quia sibi patriam potestatem vsurpat, arbitrio Iudicis punitur. Glossa in cap. Ad Apostolicam, De regularibus. Qui verò ante annum probationis integrum ad professionẽ recipit, in Ordinibus quidem qui Mendicantes non sunt, male facit, si passim, temerè, & inconsideratè admittat, ca. Ad Apostolicã, citato: & pœnæ arbitrariæ Iudicis subiicitur, Glossa in eo cap. In Ordinibus verò Religiosorũ Mendicantium, grauiter delinquit, quoniam virtute obedientiæ, & pœna excommunicationis cõstituta per comminationem id facere prohibetur, cap. Non solum, De regularibus in 6. vbi etiam ipso iure suspenditur à recipiendo quolibet ad professionem, & vt grauioris culpæ pœna puniatur, decernitur. Quæres, an irregularitatem contrahat: qui ita suspensus aliquem ad professionẽ admittit? Respõdeo cum Geminiano in cap. Non solum, de regular. in 6. & cap. Constitutionem. eod. lib. & tit. minimè, quoniam admittẽdi actus non est Ordinis, sed iurisdictionis opus, cùm fœmina, quæ sanctimonialibus præest, ius habeat ad professionẽ admittendi fœminas. Itẽ potest esse Abbas, qui nõ sit in sacris Ordinibus cõstitutus, c. Tuam. De ætate, & qualit. Ordinãdorum.

C

Septimò quæritur Quot, & quæ ad expressam professionem requirantur? Respondeo cum Syluest. religio. 3. q. 18. & Angel. professio. nu 1. ex his, quæ hactenus diximus, sex colligi. Primò iure communi antiquo, ætas pubertatis, ca. 1. De Regularibus in 6. nimirum in maribus annus decimus quartus expletus, in fœminis duodecimus. At nunc post Cõcilium Tridentinum in vtrisque annus decimus sextus exactus, & in Insulis annus decimus octauus, cap. Quia in insulis. De regularib. Secundò, ex iure communi annus integer probationis post habitam susceptam in Ordinibus religiosorum Mendicantium: non tamen in cæteris, cap. Non solum, cap Constitutionem, De regular. in 6. At vero iure nouo Concilij Tridentini requiritur ille integer annus probationis in qualibet Religione, tùm virorum, tùm fœminarum. Tertiò, vt professio admittatur ab eo, qui ius habet recipiendi, & creandi Monachos, vel eius mandato, vel eius nomine, tùm enim valeret professio, si Abbas postea ratam haberet, nomine ipsius factam: secus esset, si nomine eius non fieret: tunc enim eam professionẽ non posset ratã habere, vt docet Angel. professio. nu. 1. Geminianum, & Lapi sequutus: idem etiam Sylue. religio. 3. q. 18. Quartò, vt professio fiat in Religione approbata. c. 1. De voto, & voti redempt. in 6. Quintò, vt fiat professio adhibito Monastici conuentus consilio, nisi aliter instituti Regula, cõsuetudo, vel priuilegium præscribat. Sextò, vt tria vota, Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ perpetuæ emittantur. At hæc tria vota fieri possunt explicitè, vel implicitè. Nam in quibusdam Religionibus professio emitti solet vno voto obedientiæ expresso, cæteris implicitè, taciteve contentis, quia promittitur obedientia secundũ Regulam, Institutum, vel Cõstitutiones. Postremò, rata est professio quihastibet verbis emissa, licèt non seruata forma, quam regula præscribit: nam hoc professionẽ non vitiat, nisi regula expressè it professionẽ irritã esse, & inanem. nisi sic, vel aliter facta fuerit.

D

Octauò quæritur, An professio ex ira, aliáve animi perturbatione facta subsistat, & valeat? Aiunt quidã eam nullius esse momenti. Sic Ludouicus Romanus, Iason, & alij: quod colligũt ex L. Quicquid. ff. De regul. iuris, vbi dicitur: Quicquid calore iracundiæ, vel sit, vel dicitur non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuerit iudiciũ animi fuisse: ideóque breui reuersa vxor, nec diuertisse videtur. Idem prorsus in L. Diuortium. ff. De diuortiis. Colligunt item ex Glossa in cap. Dudum, De cõuers. coniugat. Quorum sententiã meritò Nauarr. cõfutat. Nam si ira, vel quælibet alia perturbatio plenum rationis iudicium non tollit, minimè votũ infirmet: sufficit autẽ tale rationis iudicium, quale, & quantũ ad lethale peccatũ satis esset, quã Nauarri sententiam docuerant Ioannes Andreas, Abbas, & Decius.

Tolet. Nauarro Cõment. 2. de regular. num. 67.

ait Nauarr. loco citato.

Nonò quæritur: An professio per qualẽcumque metum facta, sit rata, & firma? Respondeo, ratum esse votum, quod quis facit metu mortis, naufragij, incendij, morbi, belli hostium, aliorũmve similiũ periculorum: & peccate eum, qui huiusmodi promissa non præstat cõditione impleta. Item votum irritũ non reddit metus mortis etiam violentæ, nisi fuerit incussus ad votum ipsum extorquẽdum, aut nisi tantus sit, vt hominem abducat ab vsu, & iudicio rationis, vt colligitur ex Abbate, & aliis in ca. Perlatum, de his, quæ vi metúsve causa: ergo metus mortis violentæ illatus ad extorquendum professionis votum, infirmat illud, Hostiens. Abb. & alij in cap. Perlatũ, citato. Nisi metu sublato is, qui professus fuerat, ratam, & acceptã habeat professionem. ca. Potrectum, & cap. Sicut nobis, de regul. Si roges, an metus, qui dicitur reuerentiæ paternę professionem irritã reddat? Glossa in cap. Præsens, verbo. Patrem. 20. q. 3. ait, irritam facere. Sic etiam Bartholus, & Imola in L. Vani. ff. De reg. iuris. & L. Metũ. ff. De iis, quæ vi, metúsve causa. Ita quoque Nauarr. comment 2. de regular. num. 31. Sed necesse est, vt patris minæ præcedant, vt colligitur ex eodem Bartholo, Cyno, Baldo, Ioanne Andrea, & Antonio Buttrio locis citatis, & vt talis sit metus, qui si abesset, professio non fieret: præsertim cùm de foro interiori, non exteriori loquamur.

Decimò quæritur, An professio ob malum finem emissa vllius sit momenti? Respondeo, votum simplex ob malum finem factum non obligare vouẽtem, siue ille sit finis boni, quod vouetur, quale est votum erogandi eleemosynam ob inanem gloriam, siue sit finis ipsiusmet voti, cuiusmodi est votum, quo dux ad bellum iniustum proficiscẽs, promittit se centum auteos daturum in pios vsus, vt victoria reporter, & eo animo vouet, vt tali voto victoriam obtineat, aut pro victoria iniquè susceptа Deo gratias agat. Professio tamẽ etiam ob malum finẽ emissa, qui sit ipsius professionis, vel professatis finis locum habet, hoc est, rata, & firma censetur, quandocunque is, qui profitetur, animum, & voluntatem habet profitendi, veluti cùm quis profitetur, vt Monasterij bona furetur, vel vt aliquẽ occidat in Monasterio: aut vt Monachos perturbet. Ita Siluest. religio. 3. q. 9. Antoninum, & Paludanũ sequutus. Item, quando malum animo cœceptum, & propositum non est finis professionis, sed solum eam comitatur, rata est, & firma professio: vt si quis cùm profitetur, vane aliquid cõcupiscat: nam etiam quodlibet aliud votum hoc modo factum locum, & vim habet. Si roges, quare alia vota facta ob malum finem nõ valeant, cùm valeat professio facta propter malum finem? Respondeo, quia professionis substantia consistit in tribus votis, quæ facit is, qui profitetur, videlicet in voto Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ, quæ sunt bona promissa: quãuis is, qui profitetur, animum inrẽdat ad malum: quemadmodum si quis Sacerdos fieret, aut si Paganus fieret Christianus, ad malum animum intendens, finis non vitiaret opus bonum, quod fieret. Secus est, cùm quis vouet, daturum se eleemosynam ob inanem gloriam: tunc enim finis malus est voti materia: & ideo votum ipsum vitiare censetur.

Vndecimò quæritur, An per professionem, omnium peccatorum condonatio, siue remissio habeatur? S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 3. ad 3. Caiet. ibidem. S. Antonin. part. 3. tit. 16. cap. 3. §. 3. Vualden. de Sacramental. tit. 9. cap. 80. Palud. 4. dist. 38. quæst. 4. art. 1. conclus. 8. Angel. religiosus. q. 47. Siluest. religio. 2. q. 23. & alij Summistæ apertè docent, per professionem omnia vitæ pristinæ peccata deleri: quæ sententia videtur apud veteres illos Monachos fuisse communi cõsensu receptа. Legimus enim in vita Antonij, quibusdam Angelos apparuisse, ex quorum verbis illi Monachi didicerint, per habitum vitæ Monasticæ susceptum restitui hominem ad eum statũ, in quo est quispiam, cùm sacro Baptismate renascitur: nec Monachum rationẽ redditurum de peccatis ante Monasticam vitam admissis, vtpote, quæ in ipsa Monastici instituti professione cõdonantur: & si statim atque habitum susceperit è vita deceederet, eum in cælum euolaturum. Hæc cùm fuerit, vt prædixi,

veterum

vetetum Monachorum communis Traditio: qui sententiæ videntur subscripsisse Athanas. in vita S. Antonij, Hieron. in epist. 25. & in epist. 8. Leontius Cyprius Episcopus in vita Simeonis Abbatis, Ansel. in lib. Similitudinem. cap. vlt. Bernar. lib. de præcept. & dispens. t. nullo modo mihi videtur neganda. Nec mirum videri debet, si priuilegium, quo Martyrium ornatur, ex parte quoque Religionis professioni concedatur, Nec tamen idcirco professionem Baptismo æquari dicimus, sicuti neque Martyrio: Baptismus enim est Sacramentum, à Christo Domino institutum, cuius merito & auctoritate primam gratiam confert, & omnem culpam, ac pœnam delet, ac tollit: at verò professio nequaquã est Sacramentum, sed opus hominis, & virtutis officium adeo excellens, & eximium, vt si quis Religionẽ profiteretur, sit alioqui Dei gratia, & charitate prædituς, ab omni pœna vitæ pristinæ peccatis debita mundetur. Non igitur professio primam gratiam confert, aut culpas vitæ prioris remittit, & abolet vt Sacramentum, sed aufert omnia peccata, id est, omnẽ pœnam peccati debitam expiat: pœnæ etenim peccatorum apud veteres Patres: sicut etiam apud sacros Scriptores, peccata non rarò appellari solent.

A

Quæres, an si quis lethalis peccati conscius, & reus professionem emittat: ac deinde interuallo temporis de suo peccato doleat, reuiuiscat in eo professionis effectus, ita vt cum incipit de peccato legitimè dolere, professio suum effectum sortita, deleat omnem pœnam peccatis respondentem, quam initio non remisit, id lethali peccato impedientem? Respondeo cum Caietano, professionẽ non habere vim, quam habet Sacramentum: Baptismus enim cum sit opus Christi Domini vim, & efficacitatem ex eius institutione habet: & ideo si initio cum sumitur, & ob impedimentum hominis, effectum suum non præstet, sublato per legitimam pœnitentiam peccato, incipit valere, quia quodammodo remissuscit, ac surgit. At verò professio, cũ sit opus hominis, si initio cũ sit peccatorũ pœnas nõ remouet, postea non reuiuiscit, etiamsi is sua peccata detestetur, ac plangat.

B

Duodecimò quæritur, An per professionem omnis irregularitas ante contracta tollatur? Respondet Glossa in c. Ex litterarum, De Apostat. non tollit eam irregularitatem, quæ est ex proprio delicto suscepta, sed quæ ex alieno peccato contrahitur: nimirũ parentũ, vt quæ ex defectu natalium prouenit: & hoc ait, colligi ex c. 1. dist. 56. & cap. 1. de filiis Presbyt. & Authentica de Monac. in qua apertè habetur, per ingressum in Religionem omnem irregularitatem aboleri dicit, intelligi debere solùm de prædicta irregularitate. Sic etiã sentit Hostiensis, & sentiunt alij in c. Ex litterarum, de Apost. Sed Abbas in cap. Ex litterarum, citato, num. 5. per professionem censet eam tolli dũtaxat, quã ius ipsũ expressit, cæteras verò minimè: quod est dicere tolli solùm irregularitatem contractam ex vitio natalium, vt habetur cap. 1. distinct. 56 & cap. 1. de filiis Presbet. Quære Authen. de Monachis, vbi dicitur omnem irregularitatem deleri per ingressum in Religionem, cum sit imperatoria, & cuiuis in hac parte locum non habet. Et quamuis irregularis ob defectum natalium professione emissa possit ad ordines Ecclesiasticos eligi, & prouehi, non tamen ad Dignitates, Administrationes, & munera publica, aut Beneficia, quæ cum animarum habent. cap. vlt. & c. 1. de filiis Presbyterorũ.

C

Decimotertiò quæritur, an cante professio emittatur, cum quis profitendo promittit se Monasticam Regulam seruaturum? S. Thomas 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. & in quodl. 1. q. 20. insinuat, cautius professionem emitti, cum quis vouet se victurum iuxta obedientiæ præscriptum, quàm si promittat se Religionis Regulam seruaturum, aut victurum iuxta Regulæ rationem: quoniam qui sic promittit, sese obligat in omnibus, quæ Regula præscribit, ac præcipit. Sed certè nihil est, quod in secundo modo professionis reprehendatur. Sic enim professio fit secundum Regulam B. Benedicti: & is modus profitendi approbatur in cap. Ex parte tua, De regularibus, & tantùm promittitur obseruatio Regulæ, prout illa passim intelligitur ab omnibus, & prout est more, & vsu receptа.

D

Decimoquarto, quæritur, an cõsuetudine induci queat, vt illi professi censeatur, qui vouent tantùmodo obedientiã, nihil exprimendo de continentia, nec de proprij abdicatione. Respõdet Specul. de statu Monach. q. 36. minimè: quia non ipso, quo vouet quis obedientiam, vouet alia: duo: nisi promittat obedientiam secũdum regulam S. Augustini, Basilij, vel Benedicti, vel Francisci, aut nisi promittat obedientiam, & sese bonis abdicet, mundanisque deliciis, vt colligi potest ex c. Vidua de regularib. c. Porrectum, eo tit. c. 1. 20. q. 1. Et Innoc. c. Porrectum: de regularib. ait. Si quis se tradat, & mancipet certæ religioni approbatæ, peinde est, ac si profiteatur. Itẽ, si quis voueat obedientiam Monachalem, dummodo id faciat in manibus, inquit, Superioris, quis potest in religionem admittere. Et addit, dummodo in aliis seruetur. Concil. Trident. Sess. 25. cap. 15. de regular.

De vi, & potestate solennium votorum, quæ in professione approbatæ Religionis emittuntur.

Cap. VI.

PRimò quæritur, an solenne votum, & simplex eiusdem rei, atque materiæ natura sua differant, an institutione diuina, an potius sola Ecclesiæ lege, & constitutione? Duæ sunt opiniones: Prima docet vi. & natura sua distingui: in quo autem hæc differentia consistat variè explicarut ab huius opinionis authoribus. Alij enim putant in eo differre, quod votum solenne in præsens tempus confertur, simplex in futurum, siue quod simplex sit rei futuræ promissio, solenne verò rei præsentis: ita quidam, vt refertur Glossa in cap. Rursus, qui Clerici, vel vouentes. Nam simplex votum Religionis, est promissio, & sponsio futuri in Religionem ingressus, solenne verò est præsens ipsius Religionis professio. Sic votum simplex castitatis, vel religionis est, quo vir promittit casti atem, vel religionem ingressum post obitum vxoris. Item votum simplex est, quo quis promittit se sacros Ordines suscepturum, vel peregrinaturum ad sacra, & religiosa loca post quatuor annos. Alij dicunt votum simplex esse, quo quis suæ personæ promittit obsequia, & ministeria: non tamen tradit suam personam. Votum solenne est, quo quis & suæ personæ promittit obsequia, & suam personam donat: Sicut aliud est, cum quis alteri obligat suam operam, & ministerium, aliud verò cum suam etiam personam alteri obstringit, ac tradit: sicut aliud est, si promittas, alteri tuæ arboris fructus, aliud si arborem dones. Vnde aiunt, votum solenne in traditione consistere, simplex verò non item: ita vt solenne, & simplex votum differant, perinde, atque sponsalia, & Matrimonium, quod sicut in sponsalibus, est sola promissio futuri coniugij: in matrimonio verò traditio, qua vnus coniux se alteri tradit, sic in simplici voto religionis est sola promissio, qua quis promittit in Religionem ingressum: in solenni verò traditio, qua is, qui vouet, sese Religioni tradit, ac mancipat, & Religio eum admittit, ac recipit. Vnde in solenni, sicut ex parte vouentis est traditio, sic ex parte Religionis, & Ecclesiæ, est admissio, atque receptio. Quo fit, vt solenne votum emittatur in manibus alicuius, qui nomine Religionis, & Ecclesiæ recipit votum: in voto verò simplici sola est promissio, quia nullus est, qui nomine Religionis, vel Ecclesiæ recipiat: & vbi receptio non est, neque esse traditio: ac propterea simplex votum in manibus alicuius non fit. Hanc opinionem sequuntur S. Tho. Bonauen. Richard. Durau. Argen. 4. dist. 38. & inter Iuniores Theologos Sotus, & alij multi. S. Tho. discipuli, vt infra citabo, Alij distinguunt dicentes. Votum solenne esse sua natura perpetuum, simplex verò posse quidem tale esse, non tamen necessariò, quoniam sæpe multa vouemus ad tempus. Sic nonnulli tenẽ Glos. in c. Rursus qui Clerici, vel vouen. Alij, quod solẽne publicè emittatur, simplex verò id ex vi, & conditione sua non postulet, quamuis publicè aliquando ex accidenti fiat. Alij denique, quod solenne in quadam consecratione consistat: at non ita simplex: nam votum Castitatis sacris Ordinibus annexum, eorũ, qui initiantur, ordinationi consiũgitur: & solenne Religionis votum non sit absque aliqua vouentium consecratione: Vel enim consecratus vestitus, & habitus suscipitur. vel aliqua alia consecrationis formula adhibetur. Sic S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 7. & ar. 11. videtur sentire. Secunda sententia docet: Votum simplex & solenne eiusdem rei non differre per se ex ipsius voti ratione, & natura, vel iure diuino, sed sola Ecclesiæ constitutione: quam opinionem Pontificij iuris interpretes omnes sequuntur, cum Glos. in c. Rursus, supra citato. Inno. Host. Archidiac. Ioan. Andr. Abbas. Anchar. Cardi. Francus, Felinus, & cæteri, & inter Theologos Sot. 4. dist. 38. q. 1. Herue. quod lib. 11. q. 25. Henricus quodlib. 6. q. 39. & Palud. 4. dist. 38. q. 4. art. 4. concl. 11. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 7. Medina lib. 4. de contin. en. sacror. hominum, c. 23. & sequẽtibus. Palacius 4. dist. 38. disputat. 2. Asten. lib. 8. tit. 18. Ang. matrimonium 3. impedimen. 5. Rosel. impedimentum 4. num. 2. Et hæc opinio magis cum iure Canonico, & ratione congruere videtur. Nam in cap. Rursus, qui Clerici, vel vouentes, dicitur: Cum simplex votum apud Deum non minus obliget, quam solenne, & reliqua. & in c. Quod votum, De voto. & voti redempt. in 6. habetur. Voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deinde, iusiurandum solenne a simplici non differt, nisi in hoc, quòd illud iuris solennem, ac celebrem formulam habet, qua caret simplex. Sic etiam testamenta, aut matrimonia dicitur solenne, eo quod iuris solenni cæremonia, & formula constet. Ergo votum eo tantum solenne censetur, quòd in eo iuris Canonici cæremonia, & formula præscripta adhibetur. At sicut in testamentis, Matrimoniis, & Iureiurando solennis formula, ac celebritas non est ex iure naturali, aut diuino, sed ex iure scripto. Sic etiam in voto nulla est ex ipsius natura distinctio, nisi ratione rei, & materiæ subiectæ: ergo tota solennis voti celebritas est iuris scripti. Accedit, quod cæteræ, quas primæ opinionis auctores constituunt, differentiæ, cum ipso iure, & veritate parum consentiunt, nisi accedat Ecclesiæ auctoritas, & constituto Non enim omne votum simplex in futurum confertur, vt si quis tria vota, Castitatis, Obedientiæ, & Pauperatis in Religione nondum approbata emittat, aut etiam in approbata, sed tantummodo tanquam simplicia, non solennia. Neque obstat, si dicas, solenne votum per se postulare, vt in præsens tempus conferatur: simplex verò posse quidem, sed per se id non exigere: nam satis nobis est, si probemus vtrumque votum esse præsentis, non solùm futuræ. His adde, fallum, esse solenne votum in traditione consistere, non autem simplex: nam qui tria vota in Religione non approbata emitteret, verè se traderet Deo ad ea vota seruanda, & tamen solennia non essent. Item, posset Ecclesiæ auctoritate constitui, vt vota, quæ nunc in Religionibus approbatis, vt solennia emittuntur, desinerent esse solennia, nec matrimonium contractum dirimerent: & tamen in traditione tunc temporis, sicut nunc, etiam consisterent.

Dices, Traditio non est, vbi Ecclesia nō recipit: & proinde in votis Religionis non approbatæ nulla traditio subsistit, quia Ecclesia non recipit, & solennia vota Religionis approbatæ, si solennia esse desinerent, inciperent traditione carere, quia tunc ea vota minimè Ecclesia reciperet: Contrà, inde fieret, vt solenne votum non in sola traditione consisteret, sed in ea, quam vt solennem Ecclesia recipit: & proinde tota solennis voti celebritas sola nititur Ecclesiæ auctoritate: id quod nos contendimus. Postremò, licet simplex votum, quod est futuri in religionem ingressus, traditione non constet, quoniam is, qui sic religionem promittit, Religioni non se tradit, ac mancipatat votum simplex, quo quis in religione approbata promittit Deo perpetuam Castitatem, Paupertatem, & Obedietiam, constat traditione: nā hic simpliciter dicit, vouco Castitatem, Paupertatem, & Obedientiam, sicut dicit is, qui professionem emittit: & vterque se Deo tradit, & religioni ad vinēdum perpetuo in castitate, paupertate, & obedietia. Dices, Votum eius, qui profitetur, recipitur à Superiore, hoc est, ab eo, qui religioni præest: simplex non item. Insuper, solenne votum non solùm sit Deo, sed etiam ei, qui religioni præest, coram quo emittitur professio, at votum simplex soli Deo, non homini fit. Sed contra est, quia licet religio non se obliget omni ex parte ei, qui simplex votum in religione facit, vt se obligat ei, qui religionem profiteturnegari tamen non potest, quin is, qui simplex votum in religione facit, vt se obligat ei, qui religionem profiteturnegari tamen non potest, quin is, qui simplex votum in religione facit, quod ad se pertinet, tradat, dedicet, & mancipet seipsum religioni. Item licet religio non recipiat, vt professum, eum, qui simplicia vota religionis emittit: recipit tamen, vt religiosum, qui seipsum ipsi religioni tradit, & consecrat. Si iterum obicias: fieri non potest, vt in voto simplici castitatis, vel religionis sit traditio: quoniam alioqui per votum simplex matrimonium sequens dirimeretur: eo quòd, si postquam rem tuam vni tradideris, tradas alteri, secunda traditio non subsistit, aut valet. Respondeo, quòd votum solenne dissoluat subsequens matrimonium, non habet vi voti, aut vi traditionis, sed constitutione Ecclesiæ, & traditio rei, vel personæ, quæ ex iustitia descendit, est alterius rationis, quàm sit ea, quæ existit ex religione: hæ duæ traditiones non semper vi, & natura sua pugnant: vt manifestò patet: nam duo coniuges etiā post matrimonium cōsummatum, sponte sua possunt iure religionem profiteri, ita vt sint per solennem professionem, verè, & propriè religiosi. Et nihilominus cōiuges sint, quoniam coniugium consummatum non dissoluitur: seruitus etiam, & matrimonium simul consistunt, & nihilominus seruus est possessio domini, & est vxoris vir. Ergo duæ traditiones, quādo sunt diuersæ rationis, nō semper sua vi, & natura pugnant, licet pugnent, quando ambæ ex iustitia oriuntur.

Accedit, quod falsum quoque est solenne votum à simplici distingui, quod solenne per se postulet, vt publicè fiat: non item simplex: potest enim Ecclesia decernere, vt tria vota Religionis, quamuis priuatim, & occultè facta, pro solennibus habeantur. In religione item non approbata eiusmodi vota, quamuis palam, & publicè emissa, simplicia sunt: & professio Religionis approbatæ tacita, votis solennibus constat, quæ tamen per se, & expressim emissa, & facta non sunt. Præterea, verum nō est, solenne votum à simplici differre, quod illud aliqua Ecclesiæ consecratione affectum sit: in multis enim Religionibus solennis votorum professio emittitur, absque vlla personarum, vestium, vel aliarum rerum consecratione. Postremò, nihil impedit, quo minus Ecclesia constituat, vt vota sint solennia absque vlla prorsus consecratione, & è contrario, vt vota sint prorsus simplicia, quantumcumque his accedat aliqua consecratio personarum, vel rerum: Quare vt breuiter concludam, illud est votum solenne, quod est iuris scripti canonici solenni celebritate, & formula præditū: id simplex, quod ea caret. Porro S. Thomas, & alij veteres Theologi Altisiod. Alber. Bonauent. Ricard. Duran. & alij, cum docet solenne votum à simplici distingui, quod simplex sit sola rei promissio, solēne verò in traditione rei promissæ consistat, loquuntur de voto simplici, quo res futura promittitur: vt cum quis promittit se in religionem ingressurum, cum promittit se post tres, vel quatuor annos castitatem seruaturū, aut se peregrinaturū, aut se ordines sacros susceпturum: nos verò in præsentia loquimur de voto simplici, quod non in futurum, sed in præsens confertur, vt cum quis promittit perpetuā castitatem, paupertatē, & obedientiam.

Secundò quæritur, in quonam voti Religionis solennis formula, & celebrias consistat? In hac quæstione, tot sunt sententiæ, quod in præcedenti. Quidam enim putarunt, in hoc consistere, quod solenne votum per se publicè fiat, & eius violatio alios offendat: simplex verò nō item. Sed hoc meritò Scotus, Bonauentura, Ricardus, Durandus, & ipse etiam S. Thomas refutarūt in 4. dist. 38. & nos etiam in superioti quæstione: sicut & illud, quod alij docuerūt, votum solenne id esse, quod coram Ecclesia emissum etiam probari potest, simplex verò nequaquā. Sed quid si simplex coram testibus, & publicè fieret, & scripto quoque consisteret? Quare probabiliores sunt duæ tantūmodo sententiæ, quarum vna docet, solenni voti ratione in traditione, & translatione quadam positā esse. Nam qui solenni ritu, & cæremonia tria vota Religionis emittit, per Paupertatem, se faeultatum, ac rerum suarū dominio abdicat, & inepenm, ac inhabilem se reddit ad rerū proprietatem, ac dominium in posterū acquirendum. Per Castitatem, se ad Matrimonium cōtrahendū inhabilem facit. Et per Obedientiam suæ personæ dominium in Religionem trāsfert: quæ ius acquirit, ipsum quandocūque ab ea recedere, repetendi, recuperādi, & reducendi tamquā rem suam. Ex quo, inquiunt, fit, vt soleat cū hac personæ traditione aliqua consecratio coniungi, qua tamquam nota signatur persona Religioni addicta, tradita, ac mancipata. Sic S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. ad q. 3. Bonauent. 4. dist. 38. art. 2. q. 1. Alber. 4. dist. 38 ar. 16. Ricard. 4. dist 38. art. 7 q. 1. & 2. Duran. 4. dist. 38 q. 1. nu. 9. Argent. 4. dist. 38 q. 1. ar. 3. ad 1. quā posteā inniores S. Thomæ discipuli pugnacissimè rueri conati sunt. Turrecr. 27. q. 1 cap. 1. q. 1. Sot. lib. 7. de iust. q. 4. art. 2. Silu. votum 4 q. 5. Tabien. dispensatio. 9. 7. Altera sententia affirmat totam solennis voti rationem iuris Canonici constitutione esse inductā: & proinde in eo solo sitam esse, quod ius Canonicum cōstituit. Sic Henricus, Scotus, Herueus, Paludanus, Caietanus, Medina, & Palacius, & omnes Canonici iuris doctores: & inter Summistas, Astensis, Angelus, & Rosella locis supra citatis: quæ certè opinio manifestè iuris Canonici testimonio comprobatur. Nam in cap. Quod votum, De voto, & voti redempt. in 6. apertè definitur, vti solennitatem ex sola constitutione Ecclesiæ esse inuentam: quod iuris Canonici decretum S. Thomas, S. Bonauen. & Ricardus veteres Theologi videre non potuerunt. Est enim id à Bonifacio VIII. sancitum, post S. Thomæ, Bonauenturæ, & Ricard. tempora. Nec vim habet vllam Sotī responsum, Pontificium scilicet decretū intelligi, non de solenni voti substantia, & ratione, sed de modo, ac formula: hoc enim manifestè pugnat cum ipsius Pontificis responso. Erat enim ab eo quæsitum, quod votum dici deberet solenne, & ad matrimoniū dirimendū efficax: Qui respondit: Nos attendētes, quòd voti solennitas, ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta, præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantū ad post contractum matrimoniū dirimendum, quod solennitarum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionē expressam, vel tacitam alicuius Religionis approbatæ. Hactenus Pōtifex. Vbi ex eo, quòd solēnis voti ratio ex sola Ecclesiæ institutione cōsteт, deducit, duplex solùm esse solenne votum, aut per sacri Ordinis susceptionē, aut professionem expressam, vel tacitā religionis approbatæ.

Si obijcias, ergo Bonifacij VIII. constitutio prædicta euertit sententiam S. Tho. Alberti, Bonauenturæ, Richardi, Durandi, & aliorum veterum Theologorum, qui constanter docuerunt solenne votum vi, & natura sua à simplici differre: quòd solenne in traditione consistat: simplex sola permissione constet. Quidam existimant Bonifacij VIII. decretum, cum prædicta veterum Theologorum sententia pugnare, & in hac parte Pontificiam constitutoinem vim, & locum habere, non veterum Theologorum sententiam. Ego tamen nunquam addnci potui, vt crederem, Pontificiū decretum in hac parte cum veterum Theologorum prædicta sententia pugnare quoniam video veteres Theologos locutos fuisse de simplici voto, quod in futurum confertur, qualis est promissio, qua quis vouet futurum in religionem ingressum, aut cum coniux promittit se post obitum alterius coniugis castitatem seruaturum: & hoc votum reuera est solum rei futuræ sponsio, & promissio sua vi, & natura distincta à solenni voto, quod in traditione consistit. Sed Pontifex loquitur de solenni voto, vt differt à voto simplici, quod non in futurum confertur, sed traditionem habet, qua quis se Deo consecrat, obligat, & mācipat vouēdo perpetuam castitatem, paupertatem, & obedientiam.

Quare plerique Theologi, qui post editum sextum Decretalium librum vixere, vnà cum Pontificij iuris peritis tradiderunt, voti solennis rationem in sola Ecclesiæ institutione consistere, idque etiam docuerunt Herueus, Paludanus, & Caietanus S. Thomæ magni alioqui discipuli: quamuis Sotus, & alij non idem sentiant.

Mihi igitur videtur solennem voti rationem eam esse, quam Ecclesia constituit. Ea autem est duplex, nimirū expressa, vel tacita alicuius Religionis approbatæ, vel sacri Ordinis susceptio. Et proinde si quæseris, quænam sit solēnis voti ratio, & substantia. Respondebo, eam esse, quā iuris Canonici auctoritas præscripsit. Sicut si quæras, quæ sit Testamenti, Iurisiurandi, vel Matrimonij ratio solennis. Dicā, eam esse, quam iuris scripti ciuilis, vel Canonici sanctio definiuit. Est igitur voti solennitas, vt vno verbo concludam, aut Religionis approbatæ professio, aut sacri Ordinis susceptio. Ex quo etiam sit, vt voti solennis effectus, vis, & potestas sit ex Ecclesiæ decreto, vt statim explicabo.

Tertiò quæritur, An solenne votum Castitatis à Monacho factum per se, aut vi, & natura sua, aut iure diuino dirimat Matrimonium postea contractum? Quod est quærere. An Religiosus, qui castitatem solenni voto promittit, ratione voti precise, an ratione solennis celebritatis, & formulæ fiat ad Matrimonium inhabilis? Quatuor sunt in hac quæstione sententiæ: Prima docet, per omne votum Castitatis, etiam simplex, quo quis Deo se obligat ad Castitatem simpliciter seruandam matrimonium postea contractum dirimi: quæ fuit veterum quorundam Canonici iuris interpretum sententia in cap. Rursus, qui Clerici, vel vouent. quam eouelud ere alli conabantur, quia votum Castitatis per se directò cum matrimonio pugnat. Deinde, quia apud Deum tantam obligandi vim habet simplex votum quantam solemne. cap. Rursus, qui Cleri, vel vouentes. Accedit, quòd is, qui votum simplex Castitatis emittit, suum corpus tradit, & consecrat Deo: ergo si vxori tradat, nulla erit traditio: quemadmodum si quis Caio donasset, quod Titio donatione tradiderat. Postremò, quia alioqui ratum, & firmum matrimonium contrahere vnus cum alio posset, ea conditione, vt perpetuò Castitatem seruaret, quod tanquam falsum reiicit Theologorum sententia communis. Hæc opinio merito communi omnium consensu refellitur: neque enim quærimus, an votum Castitatis pugnet cum vsu coniugij, sed an pugnet cum vinculo coniugij? Secunda opinio docet per solenne votum Castitatis à Monacho emissum vi, ac natura sua matrimonium postea subsecutum dissolui. Hoc in primis ea ratione conficiunt, quoniam solenne votum Castitatis Monachum Religioni tradit, & obligat: ac proinde ille alteri tradi nequit: quòd si tradatur, nulla est traditio: sicut qui alicui est matrimonio coniunctus, nequit alteri copulari: aut quemadmodum, qui rem suam vni tradidit, alteri tradere non potest, Qui seipsum vni vendidit, nequit amplius se alteri vendere. Et ideo seruus, qui domini est, inscio, vel inuito domino se religioni tradere iure non potest.

Deinde, Religiosus semel Deo consecratus non potest Religiosus esse desinere: quemadmodum, quod est Deo cōsecratum, nequit non esse tale: at Religionis subsistantiæ, & naturæ intrinseca est Castitas, vt dicitur in cap. Cùm ad Monasterium, de statu Monachorum: ergo Religiosus quamdiu est talis, necessariò est voto Castitatis adstrictus. Ad extremum, si sola Ecclesiæ auctoritate votum solenne Castitatis à Religioso factum, vim haberet matrimonium postea contractum dirimendi: inde fieret, vt sola auctoritate Ecclesiæ Matrimonium ratum, & nondum consummatum dissolui posset: nam si Ecclesia constituit, vt per votum solenne Monachi, Matrimonium postea subsecutum sit irritum, & inane: efficere quoque sua auctoritate poterit, vti matrimonium ratum, quod non est consummatum, dirimatur: at Theologi omnes communi consensu docuerunt, Matrimonium ratum, non consummatum, per Religionis professionē iure diuino, non humano dissolui, nec posse vlla auctoritate Pontificia rescindi. Tertia sententia eorum est, qui censent, per solenne votum Religiosi Matrimonium postea contractum dirimi, sola Ecclesiæ auctoritate: quæ sententia colligi videtur ex cap. Quod votum, de voto, & voti redempt. in 6. Vbi Pontifex regatus quodnam votum vim haberet Matrimoniū postea sequntum dissoluendi: Respondit, voti solennitatem, quòd attinet ad Matrimonium dirimendum, ex sola Ecclesiæ constitutione esse inuentam. Hanc sententiam omnes Canonici iuris consulti tuentur, & inter Theologos Henricus, Scotus, Herueus, Paludanus, Caietanus, Medina, Palacius: inter Summistas, Astensis, Angelus, Rosella locis supra citatis. Quarta sententia defendit, eiusmodi votum non vi sua, nec iure Canonico, sed diuino vim habere matrimonium dissoluendi contractum. Ita sensit Almainus, eo argumento permotus: quoniam vir, & fœmina matrimonio coniuncti possunt Religionem solenni voto profiteri: nec propterea matrimonij vinculum dissoluitur: ergo, inquit, nec ratiōe voti, nec ratiōe solēnitatis dirimitur matrimoniū cōtractum: & sicut matrimoniū præcedens per votum solenne postea subsequens non dissoluitur, ita nec votum solenne præcedens vim habet subsequēs matrimoniū dirimendi: nam per se nihil refert votum sit prius matrimonio, an posterius, si vi voti, aut solennitatis matrimoniū dissoluit. Quare consequitur, ait Almainus, in tract. de potestate Eccles. a, c. 15. vt solū iure diuino vim habeat dirimēdi: quo iure matrimoniū ratum nōdum cōsummatū per Religionis professionē dissoluitur, consummatū verò nequaquam. Si autem post votū Religionis solenni professione factum, matrimonium contrahatur, iure diuino irritum est, & inane: hoc tamen postremo loco dictum ille non probat.

Mihi tertia sententia veresimia apparet, quæ docet matrimonium post votum Religionis solēne cōtractum, nec dirimi ratione voti precisè, nec iure naturali, nec iure diuino, sed Canonico: eo quòd Ecclesia sanciuerit, vt qui Religionē professi sunt, habiles, & idonei ad matrimoniū amplius nō sint. Sicut enim cū voto soleni Religionis nō pugnat, vt cōiuges mutuo cōsensu Religione profiteatur, nec antecedēs matrimonij cōsummati vinculum, Religionis professione dirimitur: ita nec cū soleni voto per se pugnat, vt si vir, & fœmina sese matrimonio cōiungant, matrimoniū valeat, & iure subsistat: ita vt sint reuera religiosi, & cōiuges nō quidem vsu coniugij: hic enim vsus vi, & natura sua cū Religiosorū statu pugnat, sed solo cōiugij vinculo. Si dicas, fieri non potest, vt cùm quis postquā seipsum vni tradidit, tradit se alteri, traditio secunda vim, & locū habeat, cùm per se cū prima pugnet. Respōdeo, vt paulo ante dixi, si vtraq; traditio ex iustitia descendit, aut in iustitia vim habet, pugnare secunda cū prima, & secunda iure naturali irrita esse, si prima fuerit rata, & firma. At traditio, quā votū soleне castitatis cōtinet, si Ecclesiæ decretum removeas, ex religione existit, qua quis se Deo obligat, tradit, & consecrat: quare hæc nō pugnat per se cū aita traditione, quæ ex iustitia descendit. Per iustitiā rerū dominia trāseruntur, cōseruātur, amittuntur, per religionē nō item. Nam quemadmodum in coniugibus Religionem professis, durante, & constāte matrimonij vinculo vterq; habet dominium, & potestatem corporis alterius, non tamen vsum: sic remota Ecclesiæ Cōstitutione vir, & fœmina voto solenni Castitatis adstricti, essent ad matrimonium habiles, vtroq; ac quirente potestatem corporis alterius, licet nō vsum. Item vnus coniux post diuortium, legitima, iudicis Ecclesiastici sentētia factum ob adulterium, quod alter admisit, iure religionem ingreditur & profitetur. c. Agatho 2 17. q. 2 & tamen vinculum matrimonij cōsummati non soluitur: ergo simul est quis verè coniux, quod attinet ad coniugij vinculum, non vsum, & reuera religiosus.

Obijcies, Saltem ratione solennis promissionis votum habere vim matrimonium dirimendi. At contra hoc facit, quia Ecclesia statuere potest ne vota, quæ in Religionibus approbatis emittuntur, Matrimonium dirimāt contractū. Insistes: Tunc vota desinent esse solennia: Cōtra: ponamus nihil solenni voti rationi, qua nunc emittūtur, detrahi, sed solùm huiusmodi effectum impediri: quare desinent quidem esse solennia, quod pertinet ad effectum matrimonij

Universidad de Deusto
Biblioteca

dirimenda: nihil tamen amittent eorum, quę nunc habent. Vnde quidam Catholici, inter quos est Medina libr. 4. de continen. sacrorum homin. cap. 31. colligunt, ex prædictis perspici, qua ratione accipienda sint ea, quæ apud veteres Patres legantur, quæque hæretici Catholicis obijciunt. Nam Cyprianus, vt constat ex epistola 21 quę est ad Pomponium, rogatus de Virginibus quibusdam, quæ impserant post votum Castitatis, quid eas facere oporteret, respondit, oportere eas pœnitentiam publicam agere, vt cæteræ Virgines ab huiusmodi crimine deterreantur: idem adiecit: eas quidem peccare grauissime: non tamen præcipit, vt a maritis separentur. Immo, inquit, huiusmodi Virgines dixerint, se in eo quod promiserunt, perseuerare non posse: & ideo turpiter viuant, melius esse, vt nubant, quam vt cæteris omnibus scandalum præbeant. Plane quoque Augustinus lib. de bono viduitatis, c. 9. 10. & 11. probat falsum esse eorum sententiam, qui dicebant non esse vera coniugia earum Virginum, quæ post votum continentiæ nuptias contrahebant. Et Hieronymus de Virginibus scribens in epist. ad Demetriadem, ad finem. Si cõmere, inquit, non possunt, dicendu est illis, vt nubant. Athanasius in epist. ad Dracontium: & vidimus, ait, Episcopos sine vxoribus, & Monachos patres filiorũ factos In Concil. quoq; Ancyrano can. 19. & refertur c. Quotquot. 27. q. 1. & in Concil. Eliberetino can. 13. & habetur c. Virgines. 27. q. 1. & in Conc. Chalced. can. 15. vt dicitur in cap. Si qua virgo. 27 q. 1. pœna irrogatur sacratis Virginibus, quæ post votum continentiæ ad nuptias transierunt, non tamen præcipitur, vt coniugia dirimantur. Et quãuis Catholicorum multi hæreticis hæc opponentibus respõdere soleant: hæc omnia intelligi de Virginibus simplici Castitatis voto non soleni adstrictis: tali tamen essent nũ improbabiliter, Patres, & Concilia loqui in de Virginibus sacro velo cõsecratis, tum de Monachis. Quare videtur inquiunt, eo tẽpore, aut nondũ esse edita Ecclesię sanctionẽ, aut saltẽ vsu non vbique receptam, vt voto Religionis solenni matrimonium subsequens dissolueretur.

Porrò ad id, quod obijcitur ex c. Cum ad monasterii, de statu Monachorum. Respõdeo, religiosi. & monachali regulæ, & vitæ annexam esse castitatem, quia cum natura religionis pugnat vsus coniugij, & religio sua natura postulat votum Castitatis, quo se quis abdicat vsu cõubij, non quo se abdicet vinculo, & dominio coniugij: nam vt dixi, cõiuges post matrimonium consummatũ possunt mutuo cõsensu religionem profiteri: nec tamen vinculum matrimonij consummati dissoluitur: ergo illi, & erũt cõiuges, quod attinet ad vinculum, & dominium, & erunt religiosi professi, qui se vsu coniugij in perpetuum penitus abdicarunt. Si iterum obijcias, votum solenne in professione religionis emissũ distinguit, vt habet cõmunis Theologorũ opinio, à solẽni voto, quod fit in susceptione sacrorũ Ordinũ, quòd hoc est rãtum sacris Ordinibus annexum statuto Ecclesiæ: illud verò est cum ipsa religionis natura, & cõditione coniunctum. Respondeo, ideo differre, quia cum sacris Ordinibus, nec vinculum, nec vsus coniugij pugnat per se, vel iure diuino, sed iure Canonico: at cum religione, quæ absolutè, & simpliciter religio est, licet per se non pugnet matrimonij vinculum, pugnat tamen vsus coniugij, & iure Canonico pugnat vinculum matrimonij, quod post solẽnem professionem Religionis contrahitur.

Quærò queritur, Quo iure solenne votum Paupertatis, quod in professione Religionis emittitur, Monachum faciat inhabilem ad bonorum suorum dominium, vel retinendum, vel in posterum acquirendum? Respõdeo, quemadmodum superiori quæstione de voto Castitatis solenni, fuere variæ sententiæ, sic etiam de voto Paupertatis: quibusdam asserentibus eiusmodi vim voto Paupertatis inesse iure diuino: alij ratione solẽnitatis: alij demum sola Ecclesiæ Constitutione: quorum opinio mihi valde probatur, vt quæ cum ipso iure ciuili, auctoritate Canonis comprobato magis conuenire videatur. Nã in Authẽt. De sanctiss. Episcopis, coll. 6. §. Si qua mulier, sic decernitur: Si qua mulier, aut vir Monasticæ vitã elegerit, & intrauerit Monasterũ, liberis nõ exclusis, Monasterio, quòd ingreditur, res eius cõperere iubemus. Sed si persona liberos habens, antequã de rebus suis inter eos disponat, & antequã legitimã filiis suis portionem deputet, Monasterũ intret, licebit ei postea inter eos dividere legitimã portionem, nulli diminuto triente, vel semisse: & quod eis non dederit Monasterio cõperet. Sed si omnem substantiã inter filios dividere voluerit, sua persona filiis suis communerata, partẽ sibi retineat, quæ Monasterio competere debeat: si post ingressum moriatur, antequã inter filios diuidat, filij legitimi portionẽ percipiant, reliqua substantia Monasterio competẽte. Hactenus illa lex. Vnde est aliquorum opinio, iure communi antiquo, Monachum filius carentem, dominij & proprietatis expertem esse, habentem tamen liberos non licere uti, quo nunc vtimur, & Religiosus professus, quicumque sit ille, dominij, & proprietatis capax nõ sit. Cui sententiæ adstipulari videtur Gratianus 19. q. 3. § Nunc autem, vbi autẽ Nunc autem cum Monachus factus esset, hoc ipso res suas omnes obtulisse videatur: Si prius testatus non sit, extinto iudicio eius, cessante lege, disponitur. Vt si liberos haberet, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquomodo, donandi titulo contulerit, extenus substãtiæ Monasterij destitutæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iuiquum. Hæc ibi Gratianus. Vnde probabiliter colligi videtur, eo tẽpore, quo lex est ab Imperatore sancita, licuisse Monacho post solenne Religionis votum, inter filios testamentum conficere, & inter eos in priori vitæ statu relictos, suorum bonorum substantiam diuidere. Nec his obstat, Constitutionem hanc esse iuris ciuilis legem, cuius nõ est quicquam de Monachis definire: nam iure etiã Canonico lex eadem comprobatur, in c. Si qua mulier. 19. q. 3. Vnde quamuis vim non habeat, vt est lex imperatoria, & ciuilis: habet tamen, vt est iure Canonico confirmata. Nec illud etiam officit, quod quidam afferunt, non fieri hic fermonem de Monacho professo, cum ibi solummodo dicatur: Si qua mulier, aut vir Monasticam vitã elegerit, & intrauerit Monasterium. Nam tametsi aliqui, vt Decius in ea Authen. n. 4 & Iason in L. Si quis hæredem. n. 12. C. de institu. & substitu. opinentur hanc Constitutionem solùm de Nouitijs intelligi: communis tamen sententia inter vtriusque iuris Doctores receptũ est, eam intelligi de Monacho professo, cui ipsa lege permittitur res suas inter suos filios dividere, si nihil de eis ante professionem constituerat. Et nomine ingressus significari Monasticæ vitæ professionẽ, docent Barthol. Paul. Salycet. in eadem Authent. Fulgos. & Alex. in L. Si quis hæredem, citata. n. 10. Barbat. Clement. 1. de elect. & confil. 38. lib. 3. Felin. in c. Cum deputati, n. 1. de iudic. Angel. verbo, Religiosus. q. 14. Paladanus, quem citat, & sequitur Siluest. religio. 3. q. 14. Hæc accedit id, quod sæpe iam dixi, in c. Quod votum, De voto, & voti redempt. in 6. generatim dici: solennitatem voti esse sola Ecclesiæ Constitutione inuentam: at voti solemnis, quod in professione Religionis emittitur, effectus est, vt matrimonium non solùm contrahendum impediatur, sed etiam dirimatur contractum: ergo similiter ex Constitutione Ecclesiæ ea vis in voto Paupertatis existet, vt non solùm quempiam ab vsu facultatum, & rerum suarum impediat, atque prohibeat sed etiam et dominium, & proprietatem prorsus adimat, & deroget.

Quinto quæritur, Quo iure Monachus professus testamentum cõdere prohibeatur? Quod est quærere, An ratione voti præcisè, an ratione traditionis, qua Monachus seipsum religioni tradidit, an iure Religionis: an verò sola canonica lege hoc sit ei interdictum? Ex his, quæ hactenus diximus: colligitur, professum Monachum esse inhabilem ad testamentum faciendum solo Canonico iure, nõ autem naturali, & diuino: hoc enim, nõ ratione voti, nec Religionis, aut publicæ promissionis, aut traditionis. In Authent. Ingressi, C. De sacrosanctis Ecclesiis sancitur: Ingressi Monasteria, ipso ingressu se, suaque dedicant Deo. Nec ergo de his testantur. Et Authent. de Monachis. §. Illud quoq;. Decernimus, qui in Monasterium introite voluerit, antequã Monasterium ingrediatur, licentiam habere suis vri, quo voluerit, modo. Ingredientem namque simul sequuntur omnino res, licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum vlterius vllo modo. Item 19. q. 3. c. Quia ingredientibus, ex Gregorio habetur: Quia ingredientibus Monasterium conuertendi gratia, vlterius nulla sit testandi licentia, sed vt res eorum eiusdem Monasterij sint, aperta legis definitione decretum est. Et c. Perlatum est. eadẽ causa, & quæstione, ex eodẽ Gregorio dicitur: Perlatum est ad nos, Petronillam nomine, de prouincia Lusitania progenitam, per exhortationẽ Agnelli Episcopi fuisse cõuersam, rebus suas omnes, quas habere potuit, licet sibi iure potuissent cõperere, tamen eadẽ Monasterio, in quod ingressa est, etiã specialiter donationis titulo cõtulisse. Hæc ex vtroq; iure, Ciuili, & Canonico. Quare, sicut iure Canonico Religiosus professus testari nõ potest: sic etiã testamentum ante ingressum in Religionẽ, vel in ipsa probatione factum ab emissa professione, reuocare amplius, aut rumpere nequit. Quamuis enim nõ desint qui putent testamentum vtcumque factum Religionis professione rumpi, tanquam agnatione, & natiuitate Posthumi, L. Posthumorum. ff. De iniusto, rupto, & irrito facto testamento, eò quòd Monasterium hæreditatis, & bonorum capax loco Posthumi habeatur in Authent. Nisi ingressi. C.

Ad

Ad Senatusconsultum Trebellianum: & proinde secundũ horum sententiam, nec testamentum rumpatur, præterito Monasterio, sicut rũpitur agnatione, siue natiuitate Posthumi, oportet portionem legitimam Monasterio relinqui iure institutionis: quam opinionem communem esse tellatur Imola, Iason, Albericus, quos citat Couar. de testamen. c. 2. nu. 5. Attamen contraria sententia. vt aiunt Innoc. Hostiẽsis, Anton. Butrius, Abbas, quos citãt, & sequuntur Nauar. in commen. 2. de regularibus, nu. 51. Couar. de testan. cap. 2. n. 6. Angel. verbo Religiosus num. 55 Iulius Clarius libr. 3 recept. sent. §. Testamentum, quæst. 28. communi consensu recepta est. Sic enim sentiunt Baldus, Paulus, Decius, Aretinus, Salycet. Iason, & alij, quos citant, & sequuntur prædicti recentiores. Sunt rursus qui sentiant, quando siue vlla Religionis cogitatione quis testamentum condiderit ante ingressum in eam, secuta professione reuocari, & rumpi, quasi ex noua voluntate, qua Religionem elegit, quam antea non conceperat. Si verò Religionis cogitatione, & studio fecerit, tunc minimè rescindi, eo quòd noua voluntas non accesserit. Sic Opinatur Bartolus.

Communis tamen opinio est, vt ibidem Couarruuias tradidit, testamentum vtrumque factum, secuta professione minimè rumpi, & reuocari. Sic Antonius, Abbas, Felinus, & sic etiam iuniores Nauarrus, Angelus, & Couarruuias, Iulius Clarius locis citatis, nisi Religiosus ante professionem expressim dixisset: Me, meáque omnia offero Monasterio: censeretur enim testamentum reuocare, vt aiunt prædicti Doctores. Immo etiam si testamentum sit conditum ab eo, qui est Religionẽ ingressus, sed cum nondum professus, sine vllo Abbatis consentu iure communi esse ratum, & firmum: quia Nouitius dum in probatione versatur, sui iuris est, ac facultatum, rerũque suarum dominus: nec vllo iure scripto prohibetur testamentum facere. Ex his perspicuum esse potest. facto testamento, quod per professionem nec reuocatur, nec rumpitur, statim ab emissa professione hæreditaria bona ad institutum hæredem pertinere, si Monasterium capax bonorum non sit. Alioqui quamdiu Monachus viuit, vsusfructus ad Monasterij spectat: proprietas verò, & dominium ad hæredem institutum: & post obitum Monachi vsusfructus cum proprietate, & dominio consolidatur.

Obijcies id, quod habetur in cap. Si qua mulier. 19. q. 3. licere Monacho, qui liberos habẽs, & in Monasterium ingressus, nihil de suis bonis constituit: inter eos postea dimidere legitima portione cuique relicta, & quod eis non dederit, Monasterio competere: Respondet Archidiaconus in eo capite, cuius sententia communi consensu recipitur, Monachum tunc non testari, sed inter filios distribuere: quemadmodum etiam Arbiter, & Iudex inter plures bona diuidunt. Alij tamen asserunt Monachum professum Religionẽ capacem bonorum immobilium. posse testamẽtũ facere, & inter liberos bona diuidere: & hoc esse, quod Auth. citata decernit: & proinde 1ª habere nõ quidẽ simpliciter testamentũ condẽdi, sed inter filios: dequa re paulo ante dixi.

Deinde obijcies cap. Non liceat. 19. qu. est. 3. vbi decernitur: Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate sua repellere Monachos factos: quamuis dum Monachi fuerant, in causam, & crimen ingrati animi inciderint: ergo Monachus hæreditatis capax est. Respondeo, hæreditatem non ad Monachum, sed ad Monasterium bonorum capax pertinere: & proinde vel tamquam Arbiter, & Iudex, vel nomine Monasterij bona inter filios distribuit. Aut si aliorum sequi sententiam malimus, dicemus Monachum iure communi antiquo, testamentum simpliciter facere non posse, inter filios tamen posse.

Sextò quæritur. Quo iure per solenne votum Obedientiæ, Monachi, aut Religiosæ personæ trãseant in ius, & potestatem Monasterij, aut Superiorum? Animaduertendum est, emissa professione, Monachũ, aut Religiosum traditum esse, & addictũ Religioni: ita vt Religio ius in personã eius acquisierit: quod ius consistit in hoc, vt si Religiosus veste, habituque dimiserit, & à Religione discesserit ad priorem vitæ statum reuersus, tamquam apostata hoc est, Religionis susceptæ desertor, puniri iure queat, vbicúque fuerit, repeti, capi, & si necesse sit vinctus ad Religionem reduci, & in carcerem etiam trudi. Vnde in cap. Vt periculosa, ne Clerici, vel Monachi in 6. sancitur: Vt periculosa Religiosis euagãdi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cætero aliquis quamcumque religionem tacitè, vel expressè professus in scholis, vel alibi temerè habitum religionis suæ dimittat: nec accedat ad quæuis studia literarum, nisi à suo Prælato cum cõsilio sui Cõuentus, vel maioris partis eiusdẽ, sibi eundi ad studia licentia concedatur. Si quis autem horũ temerarius violator extiterit, excommunicationis sententiã incurrat ipso facto. Hæc ibi habentur.

Quæritur nunc, An religionum Præfecti hoc ius in Monachum habeant ratione voti, an ratione publicæ promissionis, & traditionis: an verò solum iure Canonico? Et ex hypothesi fingamus nullam excõmunicationis sententiam iure Canonico fuisse irrogatam his, qui à Religione voto solenni suscepta deficiunt. Respondeo, negari non posse, penes religionum Præfectos ratione professionis expressiæ, vel tacitæ ius esse, & potestatem animaduertẽdi in Monachum religionis desertorẽ, eo quòd per professione Monachus religionis promisit obedientiã, qua ei se tradidit, addixit, & mãcipauit. Vnde fit, vt sicut Religiosus habet ius exigendi alimenta à religione: sic religio ius habeat in eius operas, antè, industria, laborem, & ministerium: nec religio potest Monachum sine iusta, & debita causa dimittere, aut eiicere, nec Monachus religionẽ deserere. Ac quemadmodum Dux, & Imperator, exercitus, milites, Sacramento iuratos, militiæ desertores capit, & vinctos reuocat, & transfugas punit: & Ecclesia, fidei, & religionis per Baptismum suceptæ desertores pœnis debitis plectit, ac vindicat, & maritus vxorem fugitiuã iure suo repetit, ac reducit in domum: sic etiã religio ius habet reuocandi fugitiuos Monachos, desertoresque puniẽdi, eo quod sese illi per obedientia promissam obligauerint, addixerint, atque deuouerint.

Quæres, An religio hoc ius habeat ratione voti, an ratione professionis, an ratione publicæ promissionis, & traditionis? Respõdeo, habere ratione fidei per votum datæ, & acceptæ: ac proinde ratiõe publicæ traditionis, qua se Monachus tradidit religioni per tria vota, siue solennia, siue simplicia, quę ad religionis substantiã spectant. Nam Monachus religioni suam fidem obstringit, & religio accepta habet: Religio ità fide data sese Monacho, vel ex toto, vel ex parte obligauit, & Monachus eam ratam habuit. Quod verò Monachus vestem, & habitum temere dimittẽs, aut à religione recedens, in excommunicationem incurrat, iuris Canonici pœna est: quæ vt ex cap. paulò antè citato apparet, non irrogatur, nisi Monachis religionem expresè, vel tacitè professis.

Septimò quæritur, An per se voti in religione solennis sit maius, & arctius vinculum, quàm simplicis? Respondet quidam ex iam dictis, per se quidem non esse, sed Ecclesiæ constitutione, qua factum est, vt solenne religionis votum nuptias ratas non consummatas dissoluat: non item simplex. Deinde, votum solenne dirimit matrimonium posteà contractum, quod tamen simplex non dirimit. Item in cap. Qui post votum. De regularibus in 6. Votum simplex Religionis etiam arctioris, soluitur per solenne votum, & professionem religionis laxioris, per simplex non item. Postremò, vota omnia, quæ quis facit extra religionem in seculo, finiuntur, & desinũt per solenne votum religionis: non tamen per simplex. Existimo dicendum votum simplex esse duplex: Vnum, quod est rei futuræ promissio, & sponsio: Alterum, quo rem præsentem vouemus: in hoc continetur traditio, in illo non item. Per hoc esse, & fieri potest aliquis vere, & proprie religiosus, vt ostendam infectus, per illud minimè. Et hoc modo intelligitur, quod docet S. Tho. 2. 2. q. 189. art. 2. ad primum, vbi ait: duplex esse votum religionis, vnum solenne, quod hominem facit Monachum, vel Religiosum: aliud esse votum simplex, ex quo aliquis non fit Monachus, vel Religiosus, sed solùm obligatur ad religionis ingressum. Sic ille. Loquitur reuera de voto simplici, quod est futuri in religionem ingressus promissio, non de eo, quo quis promittit perpetuam Castitatem, Paupertatem, Obedientiã in aliqua religione approbata. Et hinc plane liquet votũ simplex, si sola sit futuri in religionem ingressus sponsio, per se minoris esse vinculi, quàm solenne: quia simplex est sola rei futuræ promissio: solenne verò, est rei ipsius, personæque traditio. At votum simplex, quod in præsens collatum, Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ promissio est, non per se, sed Ecclesiæ instituto vim minorem habet, quàm solenne: & hoc argumenta initio proposita concludunt.

Octauo quæritur, An votum simplex religionis specie differat à soleni? Respondeo ex paulo ante dictis, quicquid tradiderit Caietanus, vorũ simplex religionis, quod in futurum cõcipitur, specie à solenni distinguit: siquidem simplex, sola est promissio futuri in religionẽ ingressus: solenne verò rei, & personæ etiam traditio. Si verò votum simplex in præsens conferatur, specie à solenni non differt, quoniã Ecclesiæ tantùm instituto distinguitur: at Ecclesia rei naturam non mutat, sed vim, & robur adiungit. *Caiet. 2. 2. qu. 88. artic. 7. verbis. in eadẽ ver. sponsi. ad 1.*

Nonò quæritur. An tantùm sint tria vota religionis solemnia: Durand. in 4. distinct. 38. quæstio 2. docet, simplex votum à solenni distingui in hoc, quod solẽne votum in triplici tantùm materia consistit, Castitatis, Paupertatis,

& Obedien

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Obedientiæ, cum tamen simplex per omnem materiam vagetur. Certè hæc Durandi sententia, nisi mitius exponatur, tum veritate, & ratione non congruit. Nam licèt iure communi antiquo, quod religionum instituta seruant, tantummodo sint tria vota solenia, in quem sensum nos Durandi opinionem accipimus, nouo tamen iure nihil impedit, quin vota solemnia in aliis quoque maioris versentur. In societate nostra, vt ex eius Constitutionibus cõstat, quatuor vota solemnia Professi faciunt, dum solemni professione pollicentur, Obedientiam, Paupertatem, Castitatem, & specialem aliam Romano Pontifici in missionibus obedientiam. Deinde, quid impedit, quominus Carthusienses Monachi solemne votum emittant abstinendi a carnibus, quod votum nunc ex lege, institutóque seruant? Quid item obest, quin Minimorum religio quartũ solẽne votũ emittat abstinẽdi perpetuò a carnibus, ouis, lacte, & calco? Nam Palacius in 4. d. 38. disput. 2. testatur Minimos facere quartum votum solemne, quo promittũt se nunquã vsuros nisi cibis quadragesimalibus: & idẽ insinuat Nauarrus consil. to. 2. de regularibus, consi. 10. eo quòd dum professionẽ emittunt, vna cum aliis tribus votis solemnibus, quartum huiusmodi votum faciunt. Postremò, quid obstat, quo minus religio instituatur, in qua fiat quartum votum solẽne de militando contra fidei Catholicæ hostes, aut de inferiendo pauperibus, & ægrotis in hospitali domo, & locis causa pietatis extructis.

At, inquies, si in omni materia votum solẽne versari potest, quodnam votum igitur solemne vocabitur? Respondeo, votum solemne esse, & dici sola Ecclesiæ cõstitutione, quare duplex est tantùm generaliter solemne votũ, vnum per professionẽ expressam, vel tacitã Religionis approbatæ: alterum per sacrorum Ordinum susceptionẽ. V trumq; est solemne, quia coniunctũ cum solemni professione Religionis, aut sacri Ordinis susceptione. Deinde, votum solẽne Religionis iure cõmuni est tantùm triplex, iuxta triplicem materiã, in qua solẽnis professio fit. Iure tamen nouo potest Ecclesia cõstituere, vt sint plura pro varietate materiæ. Nã dum solemni celebritate professio Religionis emittitur, possunt plura alia sponderi, quę tamquam solemnia vota Ecclesia probet, rata, & accepta habeat.

Quid potestatis habeat Romanus Pontifex in solemnia vota Religionis.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An Monachus auctoritate Romani Pontificis absolui queat a voto Castitatis solẽni? Duæ sunt opiniones: quorum prima negat, quam veteres Theologi tueri videtur. Alitod. in sum. lib. 3. tract. 28. c. 1. q. 2. Albert. 3. d. 38. art. 16. & 18. S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 11. Et Glos. in c. Cum ad Monasterium, De statu Monachorum, & inter iuniores Sotus libro de iust. 7. quæst. 4. art. 2. Silu. votum, 4. q. 5. Tabiensis, dispensatio. q. 7. Armil. dispensatio. nu. 12. Et huius opinionis patronum esse Sanctum Thomam recẽtiores eius discipuli, non veteres contendunt. Auctores huius sententiæ quidam eo argumento mouentur, quòd continentiæ perpetuæ tale, tantumq; bonum sit, vt nullo alio bono compensari queat, iuxta illud Ecclesiastici: Omnis ponderatio non est digna continentis animæ. *Eccl. 26.*

Alij vero ea ratione, quòd solemne votum quadam traditione constet, quasi se homo spõte Deo offert ad castimoniam perpetuò seruandam. Porrò alij, quòd votum solemne in consecratione consistat, qua Deo sese Monachus consecrat: & quod Deo semel dicatũ est, in profanos vsus conuerti iure non potest. Secunda sentẽtia affirmat posse: fuitq; Richardi in 4. distin. 38. art. 9. q. 1. ad 4. 5. & 6. Bonauent. 4. dist. 38. ar. 2. q. 3. Scot. 4. d. 38. q. 1. Henric. quodlib. 5. q. 28. Palud. 4. dist. 38. q. 4. art. 3. concl. 11. Durand. in 4. d. 38. q. 2. Maior. 4. d. 38. q. 14. Antonin. par. 2. tit. 11. c. 2. §. 9. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 11. Heruei. quodlib. 11. q. 25. Angel. votum 4. q. 5. Rosel. Papa. n. 4. estq; communi omnium Canonici iuris interpretum consensu recepta in c. Cum ad monasterium. de statu Monach. Quæ inde in primis concluditur, quod in c. Quod votum, de voto, & voti redempt. in 6. solemnitas voti sola Ecclesiæ constitutione est inuenta. Deinde, quia commune bonum priuato est præferendum. Quid ergo, si cõtingat, vt Rex aliquis, Princeps ve paganus ad Christi Religionem sese transferre velit, si fœminam voto solemni Deo dicatam, in vxorem duxerit, aut si ad cõmunem Reipublicæ pacem conseruandam, vel ad ius in Regno succedẽdi tuendũ, & opus sit, vt Monachus fœminam in matrimonium duat, vt ex ea liberos suscipiat. Nõne videntur hæc tanta bona esse præferenda voto solemni Castitatis? Accedit his, quòd hisce de causis Pontifices Romani aliquando Monachos voto solemni soluerint.

Legimus in vita B. Laurentij Iustiniani. Iustinianos omnes ad vnum, aut ferro, aut morbo extinctos fuisse præter aliquos senes, qui ad sobolem procreandam apti non erãt: euenisse tamen, vt vnus tantùm superesset adolescẽs Nicolaus nomine apud Monachos S. Nicolai. Tunc Vitalis Dux Venetus impetrauit ab Alexandro III. Pontifice Romano, vt liceret adolescẽti Monacho soluere vinculum Religionis ad reparandam sobolẽ gentis: eiq; vnicã filiam nomine Annam despondet. Faustæ fuere nuptiæ: donauit eos Dominus sex filiis masculis, & tribus fœmellis: latus tã prospera sobole Nicolaus, & Deo gratias agens voti veteris, & Religionis nõ immemor, ædificato prius apud Amianũ cœnobio Virginum sub nomine S. Andriani, in quo Anna vxor ipsa quoq; monastichã vitã cœpit, ad monasterium reuertius est: multis miraculis ambo claruerunt. Itẽ, est etiam literis cõsignatũ, ac proditum Ramirũ Aragoniæ Regẽ Monachũ factũ, cũ pater eius sine prole decessisset, Romani Pontificis auctoritate è cœnobio eductum purpura, & regio sceptro ornatum vxorem duxisse, & ex ea filiam suscepisse.

Legimus quoq; Cazimirum huius nominis primũ Poloniæ Regẽ Clunacensem Monachum S. Benedicti Religionem professum, & Diaconum effectum, auctoritate Benedicti IX. vel Clementis II. Romani Pontificis a voto, & professione Monastica absolutum, ad Regnũ maiorũ suorũ euectum, vxorẽ accepisse, & liberos procreasse. cõstantia Rogerij regis Siciliæ filia iam ferè quinquagenaria Cœlestini III. Romani Pontificis consensu, & indulgentia a cœbio Panormitano educta, & vortua virginitate soluta Hẽr. VI. nupsit. Auctoritate itidem Clemen. VII. multis religiosis equitibus professis in ordinibus Militaribus Calatrauę, & Alcantaræ cõcessum est, vt si vellẽt, vxores acciperent: & tamen professi erãt religionẽ: nec est, quod Sotus opponat tales milites, quòd is religionẽ professos non esse vere simpliciter religiosos: nã etsi id locũ habeat in iis sacris militibus, qui castitatẽ solùm coniugalem solemni professione promittunt, cuiusmodi sunt sacri Milites S. Iacobi in Hispania, & S. Stephani sub magno Duce Florentino: verum non est in iis, qui simpliciter castitatem profitentur, quales sunt sacri Milites S. Ioannis Hierosolymitani, & tales erãt Milites, tunc temporis Calatrauæ, & Alcantaræ, licet nunc castitatem coniugalem promittant.

At Siluester, Sotus, & alij hæc incerta esse testantur, aut hos non Monachos veteranos, sed tyrones, nõ religionem professos, sed Nouitios adhuc in probatione extitisse. Dicant illi quidquid volunt, certè negare non possunt, quod Annales, & Historiæ prodiderunt. Ramirus ne Nouitius erat: at fertur fuisse S. Facundi cœnobio præfectus, & Abbas, postea Pompeilonensis præsul, & post quadraginta annos in Tomeriensi cœnobio exactos sobolis generandæ causa vxorem duxisse Romani Pontificis auctoritate compulsus. Num Cazimirus Nouitius, & tyro fuit: at S. Benedicti Regulam professus dicitur, & Diaconus factus, & professionis Monasticæ, & sacri Ordinis religione solutus, ad Regnum prouectus, & vxorẽ duxit, & liberos procreauit. Incerta sunt hæc: at teste Chrom. lib. 4. de orig. & reb. gestis Polonorum scriptore diligentissimo, vera sunt, quę dixi de Cazimiro: & pro hoc Romani Pontificis beneficio, agnoscunt Poloni innuẽtum: Primùm, vt de singulis capitibus exceptis nobilibus, siue equitib⁹, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus vnus in lucernam perpetuò in æde S. Petri Romæ at sutam pendatur: qui etiamnum S. Petri nummus vocatur. Deinde, præscriptum, vt omnes Poloni rotunda in morem Monachorum tonsura capillorum vtantur, nec infra auriculas ritu barbarico quilquam omnino comam promittat. Festis solemnibus dum sacra fiunt, vt singuli equites falciam lineam candidam in modum stolę, qua in sacris vtuntur Sacerdotes atque Diaconi è collo suspensam ferant, quę Pontificis præcepta non grauatè Polonorum legati suscepere, & totam Poloniam Pontificis decretis obstrinxere. Hæc Chromenus. An quæ in vita Beati Laurentij Iustiniani referuntur, falsa sunt, ita vt fidem facere non possint. An Constantia Nouitia fuit? an historia est incerta, sed teste Phazello rerum Sicularum scriptore libr. 7. cap. 6. in decade posterio. eam historiam Siculi Annales quotquot extant, commemorant, auctores plurimi tradunt, diplomata, & decreta Cœlestini, quæ hucusque in Archiuio Romano asseruantur, id habent. Nec est, quod Siluester, Sotus, & alij respondeant, id quidem fecisse Pontifices, sed poenitate fecisse, non iure: & fecisse quidem probabilem doctorum sententiam sequutos, sed non definisse: & alia multa, ait Siluester, facere consueuerunt,

quæ

quæ faciunt quidem, & non sine aliorum offensione, at nõ iure. Cæterum hoc est argumenti vim fugere, non argumentum soluere, sed quidquid dicat ille, certe exitimo id fecisse Pontifices, & in re tam graui, & seria Theologos, & vtriusque iuris petitos consiliũ dedisse.

Postremò, nihil est, quòd impediat, quominus solemne votum Castitatis relaxari queat summi Pontificis potestate, si grauissima subsistit causa. Qualis est communis totius regni salus: alicuius Pagani principis, vel regis ad Christi fidem conuersio. Non traditio, quia vt supra iam dixi, simplex etiam votum aliquando in traditione consistit, & tamen Pontificia auctoritate relaxatur, & soluitur: præsertim cum rei, vel per personæ traditionem possit Pontifex in aliud longe melius bonum commutare: Non solemnis voti celebritas: Si quidem illa, sola Ecclesiæ constitutione est introducta: Non vis, & natura Religionis, quia licet ei per se conueniat Castitas, nihil tamen obstat, quominus Pontifex ex Monacho, possit facere nõ Monachũ. Ergo quamuis Monachus, quamdiu talis est, nequeat, non esse voto Castatatis adstrictus: potest tamen fieri non Monachus. Nonobest item cõsecratio: nã tametsi, quod est semel Deo consecratum, passim in communes vsus verti iure non possit, permanente consecrationis formula: potest tamen ob grauem aliquam causam amissa formula consecrationis. Calix enim cum consecrationis formam amittit, potest, vendi, & emi, & locari ad vsus profanos ad iustam aliquam causam. Sic igitur religiosus, dum religiosus, permanet, ita est ab vsu coniugij alienus, vt nulla humana potestate etiã Pontificia fieri queat, vt coniugio vtatur: pugnat enim cum natura religionis, coniugij vsus: & hoc est dicitur in cap. Cum ad monasterium, De statu Monachorum. Sed Pontificia auctoritate, si iusta causa subsit, fieri potest, vt Religiosus desinat esse Religiosus, & sit coniux, & ex matrimonio filios procreet. Si obijcias, Sacerdos, vt potè consecratus, nequit non esse consecratus: ergo nec Religiosus potest desinere esse Religiosus. Respondeo, Sacerdotem esse consecratum Deo per characterem diuinitus impressum, qui nunquam deletur: at Religiosus non est religiosus ut effectus per vllum characterem, sed per professionem, aut vota tria religionis. Quare respondeo ad id, quod habetur in cap. Cum ad Monasterium, De statu Monachorum vbi dicitur: Statui regulari adeo est annexa Castitas, vt contra eam, nec Summus Pontifex valeat licentiam indulgere. Respondeo, inquam, ex communi omnium Pontificij iuris Doctorum, & aliorum, quos produximus, Theologorum sententia, solùm hoc argumento concludi, Monachum quamdiu talis est, voto Castitatis adstringi, nec esse, an fieri posse, vt quis sit Monachus, an Religiosus, quin sit votiua Castitate deuinctus, Nos autem contendimus, auctoritate Pontificia ex Monacho posse fieri non Monachum.

Deinde obiicitur: Matrimonium ratum, non consummatum solemni voto Religionis: dissoluitur: ergo si solemne Religionis votum posset Pontificia auctoritate ditimi, inde duo efficerentur incõmoda, vnum, vt quis posset duas vxores habere: nam fingamus, Titium, post matrimonium ratum non consummatũ, ad Religionem volasse: & deinde Pontificia auctoritate iustis de causis solemni Religionis voto solutum, aliam vxorem duxisse priori superstite. Alterum est, si solemne Religionis votum, nuptias tantùm contractas soluit. ac dirimit: ergo cum votum possit auctoritate Pontificia relaxari, eo ipso, poterit Pontifex matrimonium ratum non consummatum soluere, atque rescindere: quod tamen Theologi dissentur. Respõdeo, primùm illud incommodum minimè cõsequi: quia sicut matrimonium morte naturali coniugis soluitur, qui, si viuente adhuc coniuge reuocaretur ad vitam, posset aliud matrimonium inire, eo quòd primùm coniugiũ esset omnino solutũ: sic et ãmatrimoniũ ratum nõdum perfectũ, Religionis professione dirimitur. Si deinde ex Monacho fit nõ Monachus, poterit Pontificia auctoritate ex iustis causis, denuò matrimonio iungi, cum primum matrimonium fuerit perfectus extinctum. Quod ad alterum incommodum spectat, Canonici iuris interpretum, & quorundam Theologorum est probabilis opinio matrimonium tantummodo ratum, auctoritate Pontificia posse dissolui: de quo alias.

Tertio obiicitur: Religionis status est cõiugio præstantior, perfectior, & altior: at iure diuino videtur esse constitutum, ne quis ex altiori vitæ statu ad inferiorem descendat. Respondeo, auctoritate Pontificia primùm fieri, vt Titius, Verbi gratia, ex Monacho, fiat non Monachus: deinde verò fit, vt omni voto solutus ad nuptias transeat, vxorem ducat, sobolem procreet, vt sit aliquis in Regno successor. Quod autem ex altiori Monastichæ vitæ statu descendat, id fit ob communem Reipublicæ salutem, quæ priuatæ vtilitati, & commodis antefertur.

Postremò obiicies S. Thom. auctoritatem, qui docet 2. 2. q. 88. art. 11. Pontificem Romanum id facere non posse. Respondeo, ipsi S. Thom. ipsummet S. Thomam opponimus, qui 4. d. 38. q. 1. art. 4. ad 3. aperte ait, Papam posse dispensare in voto solemni religionis. Numquam persuadere mihi quis poterit S. Thomam hanc Romani Pontificis auctoritatem, & potestatem negasse, sed solum doctuisse, vt recte Palud. & Caiet. discipuli suum magistrum interpretati sunt, Pontificia auctoritate fieri non posse, vt quis sit religiosus, & matrimonij vsu simul vtatur, quod libenter fatemur: nam dum quis religiosus est, Castitatem, Paupertatem, & Obedientiam seruare debet, vt intrinseca religioni: at Pontificia auctoritas facere potest, vt quis religione solutus, & liber, & nuptias contrahat, & matrimonio vtatur, & res possideat, vt proprias, & illis tamquam propriis vtatur.

Secundo quæritur, An solemne Paupertatis votum in Religione emissum, auctoritate Romani Pontificis aliquãdo relaxetur? Quæstionem mouet id, quod nonnumquam accidit. Monachus enim, vel Religiosus ad Cardinalis dignitatẽ euehitur, aut ad Episcopi munus eligitur: Episcopus autem, vel Cardinalis portionis sibi debitæ, ratione muneris, quo fungitur, dominium acquirit. Accedit, quod Episcopi aliquando sunt Comites, Marchiones, vel Duces: & proinde domini rerum ad Dignitatem pertinentium. Adde, quod Episcopis sæpè auctoritate Pontificia solet concedit facultas condendi testamẽtum. S. Thomas, cum eius fuerit sententiæ, quæ Romanæ Pontifici potestatem denegat solemne Religionis votum relaxandi in eo, qui reuera Religiosus semper est: sentit quoq; Monachum in Episcopum electum nullum dominium, aut proprietatem acquirere, sed administratorem esse bonorum ad suam Ecclesiã attinentium, nec fieri dominum portionis sibi debitæ, sed eam capere tamquam alimentum vitæ, & functioni publicę necessarium. Ita vt, licèt cęteri Episcopi omni voto Paupertatis soluti, domini sint fructuum ex bonis Ecclesiæ, cui præsunt, sibi obuenientium: Episcopus tamen Monachus debitæ portionis tantummodo sit vsuarius non dominus: vsum autem habet, vt alatur, cum ex bonis monasterij amplius sustentari nequeat. Sotus verò lib. de iust. 10. q. 5. ar. 7. tametsi neget solemne votum Castitatis in Religione factum posse à Romano Pontifice dissolui: fatetur tamen relaxari posse votum Paupertatis, quoniam putat, Episcopos Monachos portionis sibi debitę verè dominos esse, nec votum Paupertatis censet esse tam Religioni coniunctum, quàm votum Castitatis. Sed certè in vno cum iure Canonico Sotus pugnat: in altero cum S. Tho. in c. enim Cum ad monasterium, De statu monach. perspicuè dicitur, vtrunq; votum, Castitatis nempe, & Paupertatis, annexum esse religioni, nec vlla est ratio, cur Castitas magis annexa dicatur, quam Paupertas. Aduersatur verò S. Thomæ, cuius doctrinam profitetur, cum ille manifestè doceat 2. 2. q. 185. ar. 8 & 2. 2. q. 88. a. 11. ad 4. Episcopos Monachos non esse dominos fructuum, quos percipiunt, sed eorum dũtaxat vsum habere, vt commodè alantur, pro ratione status, & dignitatis. Nau. verò in cõment. 2. de regul. n. 17. existimat solemne votum Castitatis posse Pontificia auctoritate relaxari, cum tamen neget posse votum Paupertatis: nõ quia inficietur id simpliciter, sed quia causæ grauissimę subesse possũt, cur Castitatis votũ relaxari debet. Tales verò existere nequeunt, ob quas oporteat votum Paupertatis dissolui. Nam causa contingere potest, qua Monachus Rex fiat, aut Principes, & prolem ex matrimonio suscipiat: & proinde liberum omnino a voto castitatis sit: potest tamẽ esse Rex, vel Princeps, non autem Regni dominus, sed tantùm administrator. Ea item causa videtur esse legitima, cur Monachus creetur Episcopus, aut parochiali Ecclesiæ præficiatur: nec tamẽ sit dominus portionis sibi debitæ. Huc accedit, quod Monachus in Episcopũ electus: & proinde Comes, Marchio, vel Dux, sicut ad vitam est administrator bonorum Ecclesiæ, cuius curam gerit: sic etiam Pontificis cõcessu potest testamentum in morte conficere. Nec enim eo quòd testamentũ condat, consequitur, vt sit dominus bonorum, quę testamẽto relinquit, sed administrator post obitum. Pari ratione si Monachus in Regem eligatur, vti liberos ex vxore, quã duxerit, gignat, & procreet, & Respublica legitimũ habeat hæredem, potest testamentum conficere, cum nihil aliud faciat, nisi quod Regni, aut Reipublicæ bona post obitum administrat, & non tantum ad vitam. Similiter etiam Monachus in Romanum Pontificem electus, non eo ipso Paupertatis voto soluitur, sed fit omnium bonorum Ecclesiæ administrator: immo etiam eorum, quæ ad temporalem Romanæ Ecclesiæ iurisdictionem spectant.

Mihi itaq; videtur in primis simpliciter quidẽ solemne

votum

Universidad de Deusto
Biblioteca

votũ Paupertatis à Romano Pontifice relaxari posse, quoniam, cũ se nihil est, cur debeat votum Castitatis dissolui potius, quàm Paupertatis. Si obijcias id, quod 18. q. 1. cap. Statutum, habetur: Statutum est, vt Monachus, quem electio Canonica à iugo Regulæ, & Monachalis professionis absoluit, & sacra ordinatio de Monacho Episcopum fecit, velut legitimus hæres, paternam sibi hæreditatem postea iure vendicandi potestatem habeat. Hic duo decernuntur: Vnum est, Monachum in Episcopum electum absolui à iugo Regulæ, & professionis Monasticæ: Alterum est, esse legitimum hęredem, ac vt talem habere ius adeundi paternam hæreditatem, & eam sibi vendicandi. His adde, quod qui altari seruit, ius habet viuendi ex altari, vt docet Apostolus: Ergo Monachus ad Pontificiam dignitatem promotus, ius habet portionem sibi debitam exigendi, & capiendi. Deinde, iure communi sancitum est, vt Clerici residentes, qui diurnis officijs intersunt, ius, & dominum sibi acquirant fructuum: ergo Monachus creatus Episcopus, fructus facit suos, si resideat, & suo munere fungatur. Præterea, suo nomine, & iure annuos redditus exigit, & percipit. Et contra aduersarios litem mouentes, eos redditus tuetur, vendicat, atq; recuperat. Postremò, Cardinalis, cuius sententia est communi consensu recepta, air, in Clem. 1. §. Sed & tales, de vita, & honest. Cleric. & Nauar. eum sequutus in Comment. 2. de regula. nu. 10. Religiosum ad Beneficium, aut Dignitatem euectum, tam late, & ampłe posse fructus distribuere, & expendere, quam potest Clericus secularis. Vnde quidam aiunt, ideo Monachum factum Episcopum, voto Paupertatis absolui, quia pugnat cum Pontificio munere, & functione. Episcopus enim iure communi, redditus percipit ad se alendum, & distribuendum in pauperes, ac alios pios vsus. Nam eadem ratione soluitur iugo Monasticæ professionis, ac cæteris Regulæ obseruatijs, quæ cum pastorali munere, ordine, & gradu dignitatis, potestatis, & auctoritatis pugnant.

Profectò hæc quamuis nos non omninò conuincant, vt à S. Thomæ doctrina omni ex parte recedere cogamur: insuetiati, tamen non possumus, votũ Paupertatis solẽne aliqua ex parte relaxari, & solui, cum Monachus, aut Religiosus in Episcopum eligitur: nã etsi non, eo ipso, fit dominus fructuum sibi obuenientiũ, nec portionis sibi debitæ, quod cum S. Thoma contra Sotum ingenuè confitemur: at eo ipso, quo est Monachus ad Episcopalẽ dignitatem promotus, tãquam administrator suæ Ecclesiæ bona gubernat, & ad se commodè, & honestè sustentandum debitos fructus percipit, vt sui laboris, & operæ stipendia.

Ad id verò, quòd Sotus obiecit ex c. Statutũ. 18. q. 1. respondeo, ibi solum cõstitui, Monachum factum Episcopũ, quicquid postea acquirit, Ecclesiæ, cui præest, acquirere, nõ monasterio. Quæstio enim erat eo loco. An omnia bona, etiam post Ecclesiæ præfecturam susceptam, ad monasterium pertinerent? Et definitum est, minimè pertinere, sed ad Ecclesiã, cuius erat Episcopus. Cuius rei causa reddit, quod sit à iugo Regulæ Monasticæ, & professionis absolutus: quasi dicat, Non, sicut antea, monasterio acquirit: non tamen consequitur, vt sibi acquirat. Rursus, sicut antea hæreditas paterna ad monasterium deueniret, si ei in monasterio commoranti cõtingeret: ita quicquid acquirit postquã ad Pontificium ordinẽ, & gradum ascendit iure hæreditario, vel industria, vel arte, vel labore, vel donatione aliorũ, vel ex cõtractu, vel quasi contractu, non sibi, sed Ecclesiæ, quã suscipit regenda, acquirit. Ita vt bona, quæ alioqui in Episcopo, nulla Religiosis Regulam professo essent patrimonialia, vel quasi patrimonialia, in Episcopo Monacho inter bonas Ecclesiæ numerentur.

Obijcies, sæpenumero Pontificẽ Romanum Episcopis etiam è monasterio eductis facultatem cõcedere, vt testamentum faciant, & sua bona arbitratu suo, in quos voluerint, vsus distribuant. Respõdeo, non propterea à voto Paupertatis absoluiquia facultas, quam habebãt ad vitam administrandi bona, Romani Pontificis beneficio post mortẽ durat. Et cum ea bona in pios vsus impendi debuissent, eadẽ auctoritate distribuuntur in eos, quos Episcopi maluerint. Principis enim potestate, bona, quæ in pios cõmunes vsus alioqui forent insumenda, in alios cõmutari, erogari, & impendi queunt. Potrò tametsi, cum monachus creatur Episcopus, voto Paupertatis minimè soluatur ex ea parte, quæ ad dominium, & proprietatem rei acquirendæ pertinet: videtur tamẽ solui aliqua ex parte: siquidem fructibus sibi obuenientibus vti, potest, vt vult, eo ipso iure, quo est Episcopus factus.

Tertiò quæritur, An solemne votum Obedientiæ in Religionis professione factum, possit Pontificia auctoritate relaxari & an eo ipso, quo Monachus professus in Episcopum eligitur, voto Obedientiæ soluatur. S. Thomas, & Albertus cum sentiant solemne Religionis votum à Pontifice Romano dissolui non posse: quamdiu quis, vt ego interpretor, Religiosus perseuerat, siue quãdiu reuera Religiosus est, existimant Monachum, quando Episcopus creatur, Obedientiæ voto minimè solui, sed solum eximi ab Obedientia Religioni debita. Hoc autem non est Obedientiæ votũ dissoluere, sed eius materia subtrahere: nã hinc voto tacita subest cõditio, in perpetuũ parebo, si aliquid facere iussus fuero, vel si Præfectũ habuero, cui debeã obedire. Deinde, cũ Religiosus in totius Religionis Præpositũ Generalẽ eligitur, à voto Obedientiæ minimè liberatur, semper enim paratus est obedire, si superiorẽ Præfectum habuerit, quem si non habeat, non ideo absolutur à voto, sed ei Obedientiæ materia subtrahitur.

Sunt tamen, qui negent solemne Castitatis votum relaxari posse: Votum autẽ Obedientiæ concedãt, & reuera relaxari testantur, cum Monachus Romani Pontificis auctoritate, ad pastorale munus ascendit. Mihi verò probabilius videtur: posse quidem auctoritate Pontificis solemni voto Obedientiæ Monachũ solui: sed non eo ipso, quo Religiosus Episcopi dignitatem assequitur, ab eo absoluitur. Vtrũque manifesta ratione probatur: quoniã tã intrinsecum est Religioni Obedientiæ votum, quam Castitatis, c. Cum ad monasterium, De statu Monachorum: ergo si hoc potest Romanus Pontifex, illud quoq; poterit. Monachus verò ad Episcopalem gradum, & honorẽ perueniens, nequaquã voto soluitur, sed eximitur à iugo Maiorum, & Superiorum potestate: & proinde voti materia cessat.

Quartò quæritur. An Monachus in Episcopum, vel Cardinalẽ electus, eo ipso, ab omnibus Religionis oneribus, & statutis absoluatur? Duo extant in iure Canonico capita, quæ videntur aliqua ex parte sibi inuicem aduersari. In c. enim, De Monachis. 16. q. 1. dicitur: (De Monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad Clericatus ordines peruenerint. statuimus, non debere eos à priori proposito discedere:) at in cap. Statutum. 18. q. 1. definitur: Statutum est, vt Monachus, quem electio Canonica à iugo Regulæ Monasticæ absoluit, & sacra ordinatio è Monacho Episcopum fecit, &c.) Hæc duo S. Tho. in 2. 2. q. 185. art. 8. & 2. 2. q. 88. art. 11. ad 4. ita conciliat, dicens eum Episcopum minimè absolui ab iis Religionis obseruantijs, quæ neque Pontificium munus impediunt, neque dedecent dignitatẽ, sed magis iuuant ad vitam perfectam: qualia sunt contemptus, paupertas, habitus, quæ sunt Religionis insignia: à cæteris verò absolui, cuiusmodi sunt solitudo, clausura, silentium, vigiliæ, ieiunia, abstinentiæ, & aliæ similes vitæ asperitates. Caiet. tom. 1. tract. 25. quæst. 2. docet Episcopum vi statuti, aut legis, & constitutionis non cogi seruare religionis statuta, sed solũm ex honestate rationis, & debito morali, vt inquit ille. Idem tradit Sotus libr. 10. de iust. quæstio. 5. artic. 7. Caietanum in hac parte sequutus. Et ita interpretari debemus, quod scripserat Caietan. 2. 2. quæst. 188. art. 8. cum videtur oppositum asserere. Communi itaq; sententia receptum est, eum liberari, & eximi à iurisdictione, & potestate Præfectorum, & à pœnis, quæ irrogantur in Regulis, & Constitutionibus Monasticis, non tamen à tribus Religionis votis in professione factis.

Verùm de habitu dubitari solet, an eo ipso, liber sit ab habitu Religionis deferendo. Glossa in c. In noua. 16. quæstio. 7. ait: Monachus factus Canonicus, vel Episcopus habitum Monasticum non amittit. Et capit. Monachi. 16. quæst. 1. idem docet. In capit. Cleriei officia, De vita, & honestate Clericorum, constitutum est, vt Monachi in Episcopali gradu constituti, habitum Monasticum gestent, ac teneant. An verò si illum non deferant, ita vt vtantur consueta, & Episcoporum propria veste, quæ est tunica linea, & candida exterius impolita, in excommunicationem incurrant irrogatam in c. Vt periculosa, ne Clerici, vel Monachi in 6. iis, qui habitum Religionis temerè dimittunt, auctores dubitant: & videntur affirmare, Silu. relig. 7. q. 12. Cardin. in Clement. 2. §. Sed & tales. de vita, & honestate Clericorum. Iason. in Authent. Ingressi. C. De sacrosanct. Eccles. & alij quidam, quos citat Couarruuias. de testam. cap. 2. numer. 18. At ipse Couarruuias fatetur rem sibi esse dubiam. Sed probabilius existimo, eos non incurrere eo quòd in eo cap. Excommunicatio feratur in eos, qui cum in Superiorum potestate sint, temerè deponunt habitum: at non videtur temeraria habitus dimissio, si Episcopus habens rationem Pontificiæ dignitatis, ac muneris, eum deponat, cùm sit à Superiorum cura, & potestate exemptus, & liber. At quia opposita sententia videntur esse communis, ne recedas ab ea: & ne nouam inducas. Quæres deinde, an si Monachus ratione Regulæ, Constitutionisve abstinere à carnibus debeat, factus Episcopus eadem lege teneatur? Quidam affirmant teneri, quia subtractio carnium, Pontificiũ, quo fungitur, munus, nihil impedit, nec dignitatem dedecet: & c. Carnem, de consecr. d. 5. dicitur: Carnem cuiquam Monacho, nec gustandi, nec sumendi est concessa licẽtia. Quod si quis Monachus contra sanctionẽ Regulæ, vsumque veterẽ vesci carnibus præsumpserit, sex mensũ spatio retrusioni, & pœnitentiæ subiaceat. In Regula S. Benedicti: Monachi vlu carniũ inrerdicitur. Itẽ in c. De Monachis. 16, q. 1. sic habetur: Monachi, qui ad Clericatus Ordinẽ peruenerũ, nõ debent à priori proposito discedere: ita sensit Hug. in c. de Monachis. 16. q. 1. sic etiã Caiet. 2. 2. q. 185. art. 8. Sil. relig. 7. q. 11. Aliis verò sicut & mihi probabilius videtur, eũ esse ea lege solutum: eo quòd pastoralẽ dignitatẽ. & munus non deceat. Sic Glos. in prædicto c. De Monachis. &c. 1. 18. q. 1. Iason. in Authen. Ingressi. C. De sacrosan. Eccl. Card. in Clem. 2. §. Sed & tales. de vita & hon. Cler. Turrecrem. in c. De Monachis. 16. q. 1. &c, Monachi. 16. q. 1. præsertim si alij ex hoc, quod à carnibus abstineat, offendatur. Vnde Archid. in c. de Monachis. 16 q. 1 & Abb. in c. Clerici officia. nu. 18. de vit. & hon. Cleric. Goffredum, & Hostiensem secuti sentiunt, quando citra aliorum offensionem ab esu carnium se cõtinere nõ queat, eas edere debet: quòd si omnis aliorum offensio procul abiit, vesci eis non licet. Absoluitur præterea ab onere, & penso diuini officij persoluendi, secundum formulam Regulæ Monasticæ præscriptã. Nã regere Ecclesiam debet iuxta morem, & vsum Clericorum, quibus præest. Sic Abbas in prædicto cap. Clerici officia.

Rogabis insuper, an ratione Regulæ, Constitutionisve socium ex eodẽ Ordine asciscere, & habere cogatur. Caietans 2. 2. q. 185. a. 8. & Sot, lib. 10. de iust. q. 5. a. 7. cum ab huiusmodi obligatione absoluunt: idem penitus sentiunt Ioã. Andr. in cap. vlt. de Cappel. Monach. & c. Quod Dei timorem De statu Monach. & Abb. in eodem cap. nu. 8. Demùm interrogabis, an si postea munus Pontificium deponat, debeat ad monasterium reuerti? Quibusdam visum est, eum id facere debere: Siquidem communi est consensu receptum Monasticæ vitæ, & obligationis vincula, & onera, quæ Episcopi munus, neque impediunt, neque dedecent, adhuc permanere. Deinde, quia sic feciſe multi prohibentur: immo Cælestinus Pontifex Romanus hoc nomine Quintus, Pontificatu depositio, ad pristinum Religionis statum se retulit. Adde, quod si quilpiam certi alicuius Cœnobij Abbas alteri præficiatur: & postea secundum Præfecturam dimittat, ad pristinum Monasterium redire compellitur. Postremò, qui post simplex Castitatis, vel Religionis votum sese ad Matrimonium confert, illũdque perficit, mortua vxore, secundis nuptiis cogitur abstinere, & Castitatem seruare, aut Religiosæ vitæ Regulam profiteri. cap. Ex parte. De conuer. coniug.

Quo iure bona professentium Monasticam vitam transeant in ius, & dominium Monasterij.

Cap. VIII.

PRimò quæritur, An iure Canonico bona professũ Religionem ad Monasterium pertineant? Respondeo, tum iure Canonico, tùm Ciuili pertinere, quando Monasterium bonorum immobilium, siue stabilium capax est, cuiusmodi sunt cœnobia Religiosorum, qui Mendicantes non sunt, & quando is, qui professionem expresè, vel tacitè fecit, nihil de suis rebus, ac facultatibus statuerat, Authen. Ingressi. C. de sacrosanctis Ecclesiis, & Authen. Conuersationis. §. Illud, de Monachis, quæ leges quamuis ciuiles sint, locum, & vim habent, non vt ciuiles sunt, cum de Monachis iura constituant, quæ non possunt, sed vt Canonico iure confirmantur in c. Quia ingredientibus, & c. Nunc autem. 19. q. 3. quibus tamẽ legibus alicubi vsus, & consuetudo auctoritatem abrogauit. Nam receptum est more, quibusdam in locis, vt immobilia bona non ad Monasteriũ, sed ad propinquiores consanguineos transferãtur, & mobilia ad Monasteriũ pertineãt. Et teste Couaruuia de testamen. c. 1. nu. 21. ad finem. apud Gallos, ex more, abrogatæ sunt eiusmodi leges, & canones. apud quos vniuersa bona professorum Religionẽ, nisi ex pacto Monasterio reseruentur, ad cõsanguineos propinquiores perueniunt. At Cœnobia Franciscanorum Obseruantium, vt appellant, & Cappucinorum, cum rerũ stabilium, & mobilium non acquirant bona professorum, ibi nou comparant. Conuentus aliorum Ordinum Mendicantium, qui res stabiles, & annuos redditus, iuraue perpetua communiter non possident, aut sibi non acquirunt, aut saltem vendere debent, quoniam retinere nequeunt: vendere autem oportet, cum primum commodè possunt, neque enim temporis opportunitas ad vendendum excluditur.

Secundò quæritur, An vsus fructus, quem pater Religionem professus habet in bonis aduentitijs filij familias, ratione patriæ potestatis, ad Monasterium tranſeat? Duæ sunt opiniones: Vna negat, sed statim, professione secuta vsum fructum finiri, & ad proprietatem redire, & ad filium, auerit pertinere. Ita Cynus, Albericus, Salycetus, & Iason, & alij, quos refert, & sequitur Couarruuias in cap. 2. n. 8. de testamen. Quod sic probant: Primùm, quia professione Religionis, quam pater emittit, patria potestas extinguitur: ergo filius sui iuris efficitur. Deinde, quia pater Religionem professus mundo moritur, c. Placuit. 20. q. 1. & Religiosus non habet amplius velle, aut nolle, c. Si Religiosus, De elect in 6. Ergo cum filius factus sit sui iuris, & à patria potestate liber, suorum bonorum, non solum proprietatem, sed vsumfructum etiam recuperat. Altera opinio affirmat ad Monasterium pertinere viuente patre. Sic Glossa, Baldus, Paulus, Decius: quam sententiam habent Innoc. Hostiensis. Ioan Andr. Abbas, Imola. Silu. & plerique alij iuniores: quos refert idem Couarruias cap citato. & Nauar. in comment. 2. de regularibus, nu. 38. quamuis Bartholus doceat dimidiam partem ad filium, alteram ad Monasterium pertinere. Id colligunt primum, quia bona profitentium transeunt ad Monasterium: sed in bonis patris Religionẽ professi censetur vsus fructus, quem habet in bonis aduentitijs filij, ergo transit etiam ad Monasterium. Deinde, quamuis Religionem professus mundo mori dicatur: talis tamen mors ciuilis tantùm est, non naturalis, & vsus fructus solum videtur naturali morte finiri. Hæc opinio videtur æquitati magis consentanea, vt quæ magis Religionem iuuet, ac foueat: eam etiam sequitur Nauar. in commen. 2. de regularib. nu. 55. & nu. 38. Inter omnes tamen cõuenit vsumfructum, quem quis habet ex alia causa, præterquam ex patria potestate ad Monasterium pertinere. Idem, si pater in Monasterium detrudatur, non vt Monachus fiat, sed vt sua peccata per pœnitentiam expiet, communis est sententia, cum eo transire vsumfructum, quem habet in bonis filij: vt quamdiu est in Monasterio ad pœnitentiam agendam, alatur, ex eo, nam quamdiu viuit, vsumfructum non amittit. Ex quo fit, vt fit is, cui legatum esset alimentum annuum, Religionem professurus, eo ipso, illud monasterio debeatur, quamdiu ille vixerit. Quod si legatum esset alimentum annuum ad commodum sui victum, & vnius famuli & ancillæ: deberetur quidem monasterio tantummodo pars ad eum commode alendum necessaria: non tamen reliquum, quoniam Religionem professus nullo amplius ministerio indigeret.

Tertiò quæritur, An pater amittat vsumfructum, quem habet in bonis aduentitijs filij, statim, atque solennem, Religionis professionem facit filius in monasterio bonoti immobilium capaci? Duæ sunt opiniones: Vna affirmat, statim admittere, & vsumfructum ad proprietatem redire, & ad monasterium pertinere, eo quòd per professionem definit esse in patria potestate filius, & transit in ius, & potestatem Abbatis, qui monasterio præest. Sic Glos. in Auth. Idem est. C. de bonis, quæ liberis. & alij nonnulli: immo ait Nauarrus in commen. 2. de regular. n. 54. & 55. hanc esse cõmunem sententiam. Altera opinio docet penes patrem vsumfructum manere, nec ad monasterium transire, viuente patre, etiam si filius præmoriatur. Sic Nauarr. loco supra citato. & Couar. c. 2. De Testam. n. 8. & quidã alij recentiores eo argumento permoti, quòd professio facta à filio, iuri patris ante acquisito derogare nequit. Deinde, etsi filius Religionem professus à patria potestate liberetur, non admittit, patri ius, quod in bonis eius ante professionem sibi acquisierat, sed solùm impedit, ne nouum ius sibi comparare queat. Hæc mihi videtur opinio probabilior.

Quartò quæritur, An empitheosis, si quam habet is, qui Religionem profitetur, ad monasterium pertineat? Respondeo cum Ioan. Andrea, Barth. Alberico, & aliis, quos citant, & sequuntur Abbas, & Decius in cap. in præsentia de probat. Iason in Authent. Ingressi. C. de sacrosan. Eccles. Nauuar. loco citato. & Iulius Clarus lib. 4. §. Emphyteosis. q. 12. & Sil. verbo. Religio. 6. nu. 1. Angel. in verbo. Religiosus. n. 54. Emphyteosim à priuato homine acceptã, transire ad Monasterium: Si tamen fuerit ab Ecclesia accepta, nisi eam repetat, etiam transiturus enim haberet Ecclesia eam reuocandi, si vellet. Sunt nihilominus, qui absolutè, & simpliciter negẽt ad monasterium deuenire, eo argumento cõuicti, quia alioqui deterior omnino fieret directi domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitio, eo quòd ei spes omnis emphyteosis ad ipsum A
deuoluendæ præcidatur. Sed prima sententia est tenenda.

Quintò quæritur, An feudum, quod soluit is, qui profitetur Religionem, ad Monasterium transferatur? Respondent Ioannes Andreas, Abbas, Ancharanus, Antonius Butrius, Boich. in c. In præsentia. de probat. cum Innoc. & Hostiensi: quibus etiã cæteri consentiunt, ad Monasteriũ pertinere, quia in bonis professionis numeratur: hoc tamen locum habere testantur, quando ratione feudi ministerium reale debetur: nimirũ pecuniaria pensio vel alia quæcumque sit res: vel quando personale quidem obsequium debetur, sed tale, quod possit honestè a Monasterio præstari per se, vel per alium in sui locum substitutum. Alioqui enim feudum finitur, & ad directum dominum reuertitur. & Religionem professus à Sacramento & iureiurando fidei datę absoluitur. Ad Monasteriũ item dicitur trãsire feudũ, non vt perpetuò apud ipsum permaneat, sed tantummodo ad vitam eius, qui est Religionem professus. Existimat tamẽ Iulius Clarus, lib. 4. §. Feudum. quæst. 78. recept. sententiæ eiusmodi sententiam communem, solummodo locum habere in feudis inferioribus, qui dignitatem non habent. Si filius, inquit, Regis, Principis, Ducis, Marchionis, Comitis, Monachus fieret, minimè Regnum, Principatus, Ducatus, Marchionatus, & Comitatus ad Monasterium deueniret. Quod etiam videtur dicere Spec. tit. de statu Monac. n. 13.

Si quæras, An Primigenia, quæ apud Hispanos sunt in vsu, & more posita, & regis legibus confirmata, & dicuntur Maioratus, trãseu vna cum primogenito facto Monacho ad Monasterium. Respondet Molin. in tract. de Hispan. primog. lib. 1. cap. 1. num. 71. & sequentibus non transire: & hoc confirmat vsu, & consuetudine, quæ ita seruatur in Hispania: nam huiusmodi Maioratus apud Hispanos, instituuntur ea lege, & conditione, vt bona in familia conseruentur, & proximo cuique primogenito per successionem in perpetuum debeantur: Sic ille.

Sexto quæritur, An bona eius, qui profitetur Religionẽ, debeantur statim hæredi extraneo, quẽ ante professionem legitimè instituerat? Respõdeo, si Religio bonorum capax non sit: qualis est Franciscanorum, Obseruantium, & Cappuccinorum, statim ab emissa professione, ad hæredem institutũ pertinere, quoniã professio talium Religionum, in hoc, morti naturali equiparatur: Si verò Religio sit bonorũ capax (de quibus non debetur hæredi instituto, nisi post naturalem mortem Monachi Religionẽ professi: quamdiu enim viuit Monachus, monasterium eius bona iure possidet. Sic Barth. Abb. Imola, Anto. Butr. Decius, Alex. quos refert, sequitur que Couar. c. 1. n. 6. de testam. Vnde fideicõmissum relictum alicui sub ea conditione, si institutus hæres sine liberis decesserit, statim fidei commissario debetur, si institutus Religionẽ professus fuerit, quæ bonorũ capax non sit, testatur Socinus, quẽ citat, & sequitur Couarruuias loco citato.

Septimò quæritur, An si pater Religionem professus fuerit, statim legitima bonorum portio filio debeatur, ita vt eam possit confestim filius petere, & Monasterium tradere cogatur? Duplex est opinio: Vna docet, si pater ante professionem bona inter filios minimè diuiserat, non statim deberi legitimam filiis, sed post obitum patris: eo autem viuente, Monasterium omnia bona possidere. Sic glossa, & Bathol. Salycetus, Iason. Decius, Alex. Felin. immo hanc aiunt esse opinionem communem, hos omnes citat Couar. c. 2. de testam n. 7. Altera opinio tradit statim deberi filio. Sic Abb. Ioan. Andr. Ioan. Anania, Baldus, Franc. quos citant, & sequuntur Couar. in c. 1. de testam. n. 7. & Nauar. in cõment. de regul. 2. nu. 13. quæ certè opinio magis videtur cum ratione, & communi iuris Canonici congruere: quamuis minus cum iure ciuili conuenire videatur. Nam in c. Cùm simus. de Regular. probari videtur tradendam esse filio portionem legitimam ex bonis patris Religionem professi, statim non expectata morte patris. Deinde, quia filius alioqui à Monasterio exigere annua necessaria alimẽta cogeretur, quod esset ei graue, & molestum. Et in Authẽt. Si qua mulier, D. sacrosanct. Eccles. patri Religionem professo liberè permittitur, legitimas portiones filiis reddere: quod minimè concederetur, si bona patris eo viuente à Monasterio recuperari, & auferri nõ possent. Eadẽ ratione dos debetur filiæ, & ita fit illi, statim vt pater fuerit religionẽ professus: dos enim est loco alimẽtorum, & legitimæ portionis.

Quæres, An filii naturales, & non legitimi ius habeant petendi legitimas portiones ex bonis patris Religionẽ professi? Respõdeo, communi consensu esse receptum, tantùm filiis naturalibus, & legitimis id iuris conuenire. Nauarrus tamen loco citato, affirmat eos id etiã iuris habere cum legitimi deficiunt iis in locis, in quibus succedunt ex testamento, & ab intestato, deficientibus legitimis. Quæ sententia mihi probatur, quoniam ratio naturalis idem ius videtur suadere de filiis naturalibus, quòd de legitimis, si legitimi deficiant.

Octauò quæritur, An itidem etiam ratione pater ius habeat statim exigendi portionem sibi debitam ex bonis filij Religionem professi, non expectata naturali filij morte? Duæ sunt opiniones, quarum vna negat, estque Glossæ, & aliorum in Authent. Si qua mulier, supra citata. Sumpro argumento ex Authentica. Si qua mulier, quæ loquitur de eo, qui erat ingressus in Monasterium, & liberos habebat. Altera opinio affirmat idem iuris conuenire Patri, quod & filio: quæ placuit Barth. Cyno, & Iasoni, in Authent. Si qua mulier. Innocen. Ioan. Andr. & Abbati, in cap. In præsentia. de probationib. & mihi pariter placet. Nam iure gentium, patri legitima debetur ex bonis filij, sicut ex bonis patris iure naturali, filio debetur quoque legitima portio. Ius autem gentium idem est, quod naturale.

Nonò quæritur, An filius Religionem ingressus ius habeat ante professionem statuendi, quod voluerit de suis bonis aduentitiis viuente patre in ipsis vsum fructum habente? Duæ sunt opiniones: Vna negat, quia nihil potest statuere, quod iuri patris deroget. Altera affirmat, quam sequitur Abbas in cap. In præsentia. De probat. Silvest. religio. 6. q. 1. versic. 5. Id probat, quia filius statim ab ingressu gaudet priuilegio Authenticæ Presbyteros. C. De Episcopis, & Clericis. Vbi quod in laico est peculiũ aduentitium, in Clericis est quasi castrense: sed filius familiãs potest, nutu suo, absque cõsensu patris, de bonis castrensibus, & quasi castrensibus statuere, ergo & filius Religionem ingressus poterit de bonis aduentitiis. Inter omnes conuenit nihil iuris patrem habere in aduentitiis filij bonis, post ingressum in Religionem acquisitis: & proinde posse filium de his ante professionem statuere, quod placuerit, quoniam eiusmodi bona aduentitia sunt quasi castrensia.

Tota igitur quæstio est de aduentitiis bonis ante ingressum in Monasterium comparatis, de quibus etiam constat posse filium suo arbitratu statuere, quod attinet ad dominium, & proprietatem illorum. Sed adhuc dubiæ quæstionis est an etiam possit statuere, quod libuerit, de vsufructu illorum? Prima opinio negat, secunda affirmat. Mihi tamen magis prima probatur opinio: non enim pater est suo iure priuandus.

Decimò quæritur, An libri, quos filius familiãs accepit à patre ob studium litterarum, ad Monasteriũ pertineant, si filius Religionem profiteatur. Quidam volunt pertinere, quia sunt peculium quasi castrense: nam libri in his, qui litteris studeat, sunt veluti arma militis: sed hæc sunt peculium quasi castrense. ergo & libri iuuenum litteris operam dantium. Alij verò distinguunt: Aut libri sunt dati à patre filio doctori, vel magistro, & hi pertinẽt ad Monasterium, cũ sint veluti arma doctoris, vel magistri: & proinde quasi castrense peculium: Aut sunt dati aliis, qui in studio literario curam, & operam collocant. Et hi non transeunt ad Monasterium, sed patri debentur. Sic Bartholus in l. Filię. ff. Filiæ herciscę. quod Silvest. religio. 6. q. 1. verius esse dicit. Sed vsu est receptum, vt si filij sint extra domum paternam ad accademias missi, studij literarij gratia, eorum libri ad Monasteriũ transferantur, eorum autẽ, qui apud patrem in literas cura, & studio incumbunt, libros retinet, nec Monasterio tradit.

Vndecimò quæritur, quo iure Monasterium succedat in bonis Monachi Religionẽ professi? an iure hæreditario, tãquam hæres proprius, an tãquam hæres extraneus instituus? Hæc quæstio solùm est de his bonis, quæ Monachus habet tempore Professionis: nam postea explicabimus, quo iure succedat Monasteriũ in bonis, quæ illi obuenerint post Professionẽ emissam. Innocẽtius in cap. inpræsentia, de probationibus respondet, Monasteriũ succedere iure hæreditario, seu quod idem est, iure successionis, & proinde possessionem bonorũ acquirere, quam primũ quis fact⁹ est Monachus absque vlla apprehensione. Et in hoc Monasteriũ ab hærede extraneo instituto distingui, quòd hæres nõ fit dominus quousque adeat hæreditatẽ: & postquam adierit, nõ intelligitur hæreditaria bona possidere, donec eorũ corporalem possessionẽ fuerit adeptus. l. Cum hæredes. ff. De acquirẽ. possess. Monasteriũ, verò cum primũ quis Monachus est factus, omnium bonorum eius non solùm dominium, sed etiã possessionẽ acquirit, quia Monachus nihil potest amplius possidere. Et quia persona eius in Abbatis potestatem transit, sicut bona eius, qui per arrogationem transfertur in potestatem arrogantis, ad ipsum arrogantẽ deriuantur l. Si adoptauero. ff. De Præcario. Hoc idem sentiunt Hostiensis, Antonius Butrius, Ioan. Andreas, Abbas, Petrus Ancharanus, Baldus in cap. in præsentia. de probation.

De Religiosorum Peculio.

Cap. IX.

RIrmò quæritur, An Religiosus possit peculium habere? Nam peculium omnino videtur cũ votiua paupertate pugnare, eo quòd Peculium sit proprium alicuius patrimonium. In l. Depositi. ff. De Peculio: Peculium dictum est, quasi pusilla pecunia, vel pusillum patrimonium. Olim enim, vt habetur in cap. Totum. 1. quæst. 2. Totũ quod quis in suo patrimonio habebat, pecuniæ nomine vocabatur. Ergo peculium dictum est, quasi pusilla pecunia, hoc est, pusillum alicuius patrimonium: Peculium namque solùm dicitur Pusillum serui, vel filij familias patrimoniũ, quod habet separatũ à magno Domini, aut patris familias patrimonio. Et secundum Glos. in Rubr. ff. De Pecul. octo modis Peculium diei contingit, quos nõ necesse est in præsẽtia referre. Et quia Patrimonium veteres in pecoribus habebant, dictum est Peculium, quasi parvum pecus.

Monachus, autem patrimonium siue bonorum proprietatem non habet. Nam cap. Non dicat is: 12. quæst. 1. proprium habere Monachis est interdictum: & cap. Monachi, De statu Monacho. ex Concilio Lateranensi sancitum est, ne Monachi permittantur peculium habere. Item, in cap. Cum ad Monasterium, De statu Monachorum, Abdicatio proprietatis adeò annexa dicitur Monachali Regulæ, vt cõtra eam, nec summus Pontifex, valeat licentiam indulgere. In Concilio quoque Trident. sess. 25. cap. 2. de Reg. ularibus statutũ in hunc modum: Nemini Regularium tã virorum, quàm fœminarũ, liceat bona immobilia, vel mobilia, cuiuscũque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam necessaria Conuentus, possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur: & conuentui incorporẽtur. (Et deinde subiicitur: Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere etiam ad vsum fructum, vel vsum vel administrationem, au Commendam (Hactenus Concilium.

Annotandum est, vocaliũ esse triplex Primũm, nomine Peculij censentur ea bona, quorum quis dominium, siue proprietatem habet. Deinde, ea bona, quorum quis habet vsumfructum, vel vsum, vel administrationem absque vlla alterius voluntate, ita vt arbitractu suo possit eorum fructibus vti, & de eis nutu suo, quod voluerit statuere. Postremò, Peculij nomine intelliguntur ea bona, quorum quis habet vsum, vel administrationem, quæ ad nutum alterius reuocari possunt. Porrò Peculium, aut in rebus stabilibus, aut immobilibus, aut in mobilibus consistit.

Hoc posito, omnibus compertum est, cum solenni Paupertatis voto pugnare, si Monachus primi generis peculiũ habeat, cum per professionem sit omni rerum dominio, & proprietate abdicatus. Certi item iuris est, non posse Religiosum secundi generis peculium habere: nam etiam voto Paupertatis solenni repugnat vsusfructus, vel vsus, vel administratio, a qua Abbas nutu & arbitratu suo Monachũ amouere non possit. Religiosus enim nihil proprium habere potest: sed vsus, vel vsusfructus, vel administratio, quamquis pro libito habet, nullus alterius potestati, & voluntati subiectam est aliquid proprium. Deinde, Monachus nihil iure potest, aut velle, aut nolle, absque Abbatis nutu, & arbitrio, ergo nec aliquid proprium habere. Et de his peculiis intelliguntur Canones supra citati. Quare Concilium Tridentinum, hæc verba subiecit. (Administratio autem bonorum Monasteriorum, siue Conuentuum, ad solos officiales eorundem, ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat.) & statim addit: Mobilium verò vsum ita Superiores permittant, vt eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conueniat, nihilque superflui in ea sit. Hæc ibi. Peculium verò tertij generis, solenni voto Paupertatis minimè aduersatur: nec enim Monachus proprium quid habere censetur, cum id habet, vel administrat, vel eo vtitur sui Abbatis, nutu, & consensu expresso, vel tacito, & quod eiusdem voluntate reuocari queat: tale enim peculium cõceditur iure communi in c. Monach. ad finem, & cap. Cum ad Monasterium, § Tales, de statu Monachorum.

Secundò quæritur, An liceat Monialibus fœminis nutu, & consensu Superiorum retinere, & possidere redditus, siue census certos ad vitam, sibi à parẽtibus, vel propinquis vel amicis assignatos, ad suæ vitæ vsus necessarios? Innocẽtius Hostiensis in cap. cum monasteriũ, de statu Monachorũ. Silo Religio. 6. q. 7. & religio. 5. q. 1. Ioan. Andr. & Abb. in c. cum ad Monasterium citato. & Nauar. Commen. 2. de Regularib. nu. 14. id iure fieri posse opinantur, dummodo ij census nutu Superiorũ reuocari, auferri & denegari queãt.

Id colligunt primum ex c. De Viduis. 27. quæst. 2. & c. Insinuante, qui Clerici, vel vouen. Deinde quia id cum votiua paupertate non pugnat, cum nec proprietatem, nec dominium censuum habeant, sed vsumfructum nutu Superiorum reuocabilem. Accedit, quòd id sit in more positum. Nauarrus demum, qui post Concilium Tridentinum scripsit, censuit hoc minimè pugnare cum Concilij Tridentini decreto. Dicendum tamen est, hoc iure, antiquo nequaquã esse prohibitũ, idque proposita argumenta concludũt: at verò iure nouo Concilij Tridentini, id esse interdictum, nimirũ sess. 25. cap 2. De Regularib. Vbi sic habetur: Non liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vsumfructum, vel vsum, vel administrationem aut commendam. Hæc ibi. Sed redditus, & census annui inter bona stabilia numerantur, vt colligitur ex Clement. Exiui. §. Cumque annui redditus, De verbo. signifi. Permittit tamen Concilium, vt administratio bonorum Monasterij, siue Conuentus, sic penes officiales eiusdem Monasterij, & cœnobij nutu Superioris amouibiles. At oppones: Si administratio bonorũ stabilium esse potest penes officiales, nutu Superiorũ reuocabiles, quare nequit esse penes ipsos Religiosos priuatos? Respondeo, vt ante tam dixi, hoc non esse iure naturali, diuino, aut Canonico antiquo vetitum, sed à Concilio Tridentino, & merito improbatum, & sublatum: quoniam cum huiusmodi bonorum vsus, vel administratio priuatis Monachis cõceditur, solet esset causa multorum malorum, vt docuit experientia: at non ita, cum cœnobij administro ea cura committitur: Cæterũm non præcipit Concilium, ne nutu & consensu Superioris Religiosus priuatus habeat vsum, vel administrationem bonorum mobilium, ad vitæ vsus necessarios, aut vtiles, cuiusmodi bona sunt libri, & reliqua supellex (dummodo, inquit, nihil in ea superflui sint) & addi iure potest (modo non habeat ad vanos aut inutiles alios ue vsus turpes, & lege, siue canone interdictos. Nec in hac re mihi Nauarri sententia probatur, qui duobus in locis scripsim reliquit, videlicet in Commen. 2. de Regularib. num. 18. & in tract. de reddit. Eccle. q. nu. 1. 84 prædictum Concilij Trid. decretũ de Regularib. solum cauere, ne Superiores bona stabilia alicui Regulari tribuant ad vsum, administrationẽ vsumfructum, vel commendam, nimirum, sine causa iusta, & debita: vnde ait, nullum ius nouum in Concilio, hac in parte constitutum fuisse, sed tantummodo ius antiquum renouatum, vt Regularis nihil proprium habeat, nullum item vsum sine causa iusta, & legitima. Quare verius existimo, quod hactenus dixi, id iure antiquo esse permissum, iure tamen nouo in Concilio vetitum fuisse, & propterea annui census, vel redditus, sicut & alia bona immobilia, tradi Superiori debent, vt is Religiosus singulis necessaria prouideat. Hoc idem post Concilium Tridentinum, scribens sensit contra Nauarrum Cordubensis, in sum. q. 14.

Tertiò quæritur, An Abbatis nutu, & concessu possit Religiosus aliqua bona habere, quæ ei conferuntur, vti ab eo administrentur, ea conditione, & certam pensionem reddat Monasterio, & ex reliquo viuat, & illud impendat in pios, aut in bonos vsus, quos ipse maluerit. Tale peculium habere solent Monachi senes, vel infirmi de Religione benemeriti, quibus habitationes aliquæ salubriores commodioresque concedi solent, ita tamen, vt ad Abbatis nutum adimi, & auferri queant. Respondeo ex paulo ante dictis, id non licere iure nouo concilii Tridentini, si bona sint stabilia: quamuis iure antiquo non fuerit interdictum.

Quartò quæritur, An aliqua fœmina possit Religionem profiteri ea conditione, vt domi fuæ maneat, & certa fructuum bonorum portionem habeat? Respondeo: Si ea conditio sit, vt tanquam proprium aliquid habeat, vel quod nutu Abbatis nequeat repeti, & adimi, cum votiua professione pugnat, & totam eius substantiam, & naturam vitat: Si autem ea conditio intelligatur, vt tum domum suam ad habitationem, tum suorum bonorum partem ad necessaria vitæ subsidia, & alimenta habeat ex Abbatis voluntate pendentem, nihil professioni repugnat, nec iuri antiquo, vt colligitur, ex cap. de viduis, 27. q. 2. & c. infinuante. qui clerici vel vouen. Abb. in cap. cum ad monasterium, de statu Monachorum Nauarr. Commen. 2. de regularibus, nu. 14. Sil. verbo Abbas quæst. 7. dicto. 7. ex Innoc. in capit infinuante citato, & ex Ioan. Andrea in cap. non est obligatorium de regul. iuris in sexto. At iure nouo Cõcilij Tridentini id, non licet, quo præcipitur, ne Religiosi priuato dentur etiã ad vsum, & administrationem stabilia bona, eiusmodi sunt domus, fundi, agri, & aliæ possessiones huiusmodi. Ex quo intelligitur quomodo cum votiua Professione, quam faciunt & fœminæ Sãctimoniales, aut cum iure antiquo Canonico, au nouo Concilij Tridentini, non pugnet, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

in consuetudinem venit: qua huiusmodi fœminæ præter dotem Monasterio datam aliquam bonorum portiunculam à parentibus, vel aliis propinquis acceptam superiorum consensu reseruant, & retinent ad suos vsus necessarios, quam in singulos annos possint insumere: talis enim bonorum portio tradi solet cuidam monali, quæ tanquam administrã, & depositaria solet Monialium similes portiones habere, vt cuique pro earũ indigentia distribuat.

Quinto quæritur, An Superiorum nutu, & permissu Religiosi possint aliquid habere, quod impendant in vsus suorum propinquorum, vel amicorum? Respondeo Consuetudinem præteritis temporibus fuisse, qua Superior Religioso facultatem concedebat, vt aliis donaret ea bona, quæ ipse Superior alioqui iure donare posset, ius autem, & potestas Superiori erat secundum consuetudinem receptam aliquid donandi, quod esset in rem, & vtilitatem cœnobij, vel in pauperum, & indigentium vsus, vel ad afficiendos mutuis seulis aliquos ex ijs, qui de Cœnobio, vel Religione bene meriti essent, vel ad conciliandum aliquorum beneuolentiam. Quare non condemnabatur id, quod aliquando fieri solebat, quando Superiorum consensu Religiosus, qui in aliqua Academia, vel Gymnasio publico docebat, ex annuis redditibus, qui ipsi Cœnobio tanquam debita stipendia soluebantur, aliquantulam sibi portionem retinebat, quam vel cõsanguineis indigentibus tribuebat, vel arbitratu suo in alios vsus bonos, aut vtiles, aut necessarios insumebat, dummodo eam portionem non haberet tanquam certam redditurum annuorum partem sibi debitam, sed eam quotannis acciperet à Superiori, vel à totius Conuentus Procuratore, cui annui redditus Cœnobii administrandi cõmitti solent. Similiter etiam Sãctimonialibus permitteba tur, vt consanguineis, vel alijs de se bene meritis, aliqua bona impertirent, quæ industria, arte, vel labore manuũ suarum acquirerẽt, aut parentum, aut amicorum, aut aliorum donatione haberent: & Religiosus item, quando longè à Monasterio aberat, vel studij literarij gratia, vel alia qualibet de causa, legitimo Superiorum permissu, & confuetudine recepta eleemosynã dare solebat ex ijs, quæ à Monasterio accipiebat, ad se in studijs literarijs, vel negocijs gerẽdis commodè sustentandum, dummodo id daret solum, quod esset more, & vsu receptum, nec esset hoc illi specialiter interdictum: & modo id tantùm donaret, quod detra hebat sibi parcius viuendo ex acceptis alimentis: tunc enim eleemosynam dare videbatur tacito Superioris consensu. Verumtamen siue iure, siue secus, hæc Superioribus temporibus aliqui Religiosi facere cõsueuerint, meritò ea, & alia similia, quia Religiosam paupertatẽ magna ex parte euertunt, & labefactare videntur, fieri omnino vetuit Sãctiss. D.N. Clemens VIII. in Cõstitutione edita anno Iubilei humanæ 1594. quæ incipit Religiosæ Congregationes. Vbi præcipit, ne Religiosi, quicũque sint illi, siue viri, siue fœminæ, cuiuslibet Cõgregationis, Societatis, & Institutionis (tamẽ Militiæ) directè, vel indirectè, palàm, vel occultè, tàm communi, quàm particulari, & proprio nomine, etiã sub quouis statuti, vel consuetudinis, seu veritus corruptelæ, aut alio prætextu, vel quacũque causa, nisi in Generali Capitulo, aut alia Generali Cõgregatione re maturè discussa, vnanimi cõsensu omniũ, Superiorũque permissu, causa approbata fuerit, aliquã largitionẽ, & missionẽ munerũ facere valeant. Et subiungit statim. Id autẽ ita absolutè, & generatim veritum intelligatur, vt neque omnino fas sit, quicquã donare, tã ex fructibus, redditibus, & prouentib[a], collectis, vel cõtributionib[a], aut oblationib[a], siue eleemosynis, aut subsidiis certis, vel incertis, ordinariis, seu extraordinariis, mẽsæ, seu massæ cõmunis, vel cuiusuis Fabricę, & Sacristiæ, quorum bona cõmuniter, vt præfertur, administrantur, seu quæ rationibus reddendis sint obnoxia, quàm ex pecuniis, etiam quæ à singulis quouis modo acquisitæ, in commune conferendæ omnino sunt. Nec si per viam voluntariæ contributionis in commune congeratur. Nec si forsitan priuatim, & nominatim cuilibet Religioso a suis Superioribus, vel a propriis affinibus, propinquis, familiaribus, amicis, aut benemolis, vel à pijs Christi fidelibus, etiam eleemosynæ, aut charitatis, & illius propriæ personæ intuitu attributæ, seu quomodolibet per quemlibet Religiosum suo Monasterio, Domui, aut Loco acquisitæ, atque, vt ad libitũ de eis disponat per Superiores cõcessæ fuerint: præterquam leuiora esculenta, aut poculenta, seu ad deuotionem, vel Religionem pertinentia munuscula communi tantùm, muoquam verò particulari nomine (vbi Superiori de consensu Conuentus videbitur) trãdenda. Sed & eiusmodi missiones munerum ipsis Religiosis vtriuslibet sexus, non solùm per se, verũ etiam per alios, tàm directè, quàm indirectè prohibitas declaramus. Nec aliquis excusare se possit etiasi munera miserit cuiuis Personæ Laicæ, vel Ecclesiasticæ cuiuscumque status, gradus, dignitatis, ordinis, vel cõditionis, & quamis nõ solùm magnæ, & Ducali, Regia, Imperiali: verum etiam Ecclesiastica, & Pontificali, aut alia maiori, etiam S.R.E. Cardinalatus dignitate fulgenti, etiam proprio Loci Ordinario, etiã ex causa, & occasione Benedictionis, vel susceptionis habitus Regularis, Tõsuræ, aut Professionis Monialis, tam sibi subditarum, quam non subditarum, aut ipsi etiam proprio Ordinis Protectori, Viceprotectori, Generali, vel Prouinciali, aut cuilibet alteri Superiori: aut etiam cuilibet simplici, & particulari Religiosorũ ita vt inter ipsos quoque Religiosos (ne praua ambitione impulsi pro consequendis in sua Religione gradibus, & dignitatibus, alter alterius gratiam, aut beneuolentiam aucupetur (quæcumque largitio aut donatio munerum (nisi retum minimarum de licentia expressa, & in Scriptis, Superiorum) sit penitus interdicta.

Insuper prohibemus, ne vnquam eisdem Regularibus liceat vllas pecunias quoquo modo erogare, in alicuius etiam Benefactoris, aut Protectoris, vel ordinarii honorẽ, etiam occasione transitus, vel primi ingressus, aut ad beneficiorum acceptorum memoriam, gratique animi testificationem, seu pro prædictis personis, quauis auctoritate, vel dignitate fungentibus honorifice, laute, & opipare excipiendis, seu pro quibusuis comunitis eisdem, aut cuius alteri quæcumque occasione, vel causa exhibendis, vel pro commessationib[a], aut compotationibus quibusuis personis tàm eiusdem ordinis, Congregationis, Monasterij, Domus, aut Loci, quam extraneis largiendis, aut pro exhibẽdis spectaculis, etiam pijs intra Ecclesias, Monasteria, & domos sacras seu pias, vel extra eas, in quibusuis quibiscis, aut priuatis, sacris, aut profanis locis, etiam vbi Sanctorum & Sanctarum vita, aut res piè gestæ, etiam in memoriam Passionis Dominicæ populis spectandæ proponuntur: aut aliàs in prædictis, siue in quibusuis rebus superuacaneis ad poompã, & ostentationẽ, aut ad oblectationẽ, vel paucorũ luctũ, & priuata cõmoda quomodolibet pertinentibus. Ni si re ipsa pro diuino cultu, & veris Christi pauperum indigentiis, seruato in hoc charitatis ordine, & habita necessitatis ratione, de consilio, & consensu Superiorum subleuandis, aut alias in rebus licitis, & per Capitulũ Generale, aut Prouinciale non prohibitis, vel Taxam, ibi forsan præscriptam non excedentibus, sumptus huiusmodi fiant.

Declarantes tamen per hæc, laudabilem, & Apostolica doctrina, sacrisque Canonibus commendatam hospitalitatem præsertim erga pauperes, & peregrinos nequaquã imminui, aut prohiberi. Quinimo si qui reditus ad id, vel ex fundatione, vel ex institutis statutis, aut consuetudinibus aliquorum Monasteriorum, ordinum, aut Regularium huiusmodi locorum, aut ex testatorum, vel donantium voluntatibus, siue aliàs applicati, aut donati sint, eos omnino (vt decet) integrè in vsus pios hospitalitatis huiusmodi erogandos esse, & præsertim in Monasteriis, seu locis desertis, & ab Laicorum ædibus longius remotis, vbi tamen pauperum, & verè egenorum ratio in primis habeatur.

Si quos verò ditiores occasione transitus, siue aliàs ex deuotionis, aut necessitatis causa eo diuertere contigerit, eos sanè deceret refectorio cõmuni cũ religiosis mẽsaque, & ferculis cõmunibus nequaquã à cæteris distinctis conuiuis esse. Verũ omnino ipsi regulares in hospitibus huiusmodi potentioribus excipiendis, ita se gerant, vt in eis frugalitas, & paupertas religiosa prorsus eluceat.

Pari etiam ratione districtè inhibemus, ne quispiam ex prædictis Laicis aliàs, quàm vt superius dictum est, vel clericis sæcularis, vel regularis, quorumque honore, præeminentia, nobilitate, aut excellentia, etiam S.R.E. Cardinalatus dignitate prædictus, etiam Protector, Viceprotector, loci ordinarius, Prælatus Generalis, Prouincialis, aut Monasterii, Domus, vel loci cuiuslibet Superior, eorumue affines, propinqui, familiares, aut ministri vtriuslibet sexus, quicquam contra hãc superius expressam prohibitionem recipiant. Quod si, vel ab aliquo particulari Religioso, vel à Superiore quopiam, Generali, Prouinciali, aut alio quocumque officio fungente, aut à Conuentu, Capitulo, vel Congregatione, siue ab vniuerso ordine, & Religione quippiam receperint, id, quod acceperint, suum non faciant, vt ũm ipso facto, absque aliqua monitione, Iudicis decreto, sententia, aut declaratione ad illius restitutionem in vtroque foro teneantur: adeo, vt restitutione ipsa realiter non facta, neque etiam in foro conscientiæ absolui possint.

Hanc autem restitutionem fieri volumus non priuatim à Religioso, qui donauit, sed ei Monasterio, Domui, vel loco, de cuius bonis facta est largitio: vel si non de eius bonis donatum est, in quo idem Religiosus donans

professionem

professionem emisit: vel si nomine totius Capituli, Conuentus, aut Congregationis, vel vniuersi ordinis, seu Religionis donatio facta exciterit, pariter communi mensæ, aut massæ, cuius nomine donatum fuerit, accepta munera restituatur ita vt nec qui donauit, nec Conuentus, Capitulum, Congregatio, Ordo, aut Religio, cui restitutio facienda est, illam remittere, & iterum condonare, aut recipientem ab obligatione restituendi eximere: vel vt in pauperes eroget, co necedere quoquomodo possit.

Quòd si quis ex supradictis Regularibus vtriuslibet sexus, cuiusuis gradus ordinis, dignitatis, ac vbilibet locorum existentibus coniunctim, cum cæteris, seu diuisim, nostrorũ huiusmodi prohibitionum, statutorum, ordinationum, iussionum decretorum, mandatorum, transgressor faerit, statuimus, vt omnibus, & singulis per eum obtentis dignitatibus, gradibus, muneribus, & officiis eo ipso priuatus, atque ad illa & alia simi ja, vel dissimilia insuturum obtinenda inhabilis perpetuò, & incapax, ac perpetua infamia, & ignomia notatus existat: & præterea priuationem vocis activæ, & passiuæ absque vllo Superioris decreto, aut ministerio, ipso facto, incurrat: necnon vltra huiusmodi pœnas, etiam tanquam contra furti, & Simoniæ criminum reum, tam per viam denunciationis, accusationis, aut quærelæ: quam etiam ex officio procedi, & inquiri, condignisque supplicijs affici debebat. Pœnis aliis à Iure statutis, ac per alias Constitutiones Apostolicas, aut propria cuiusuis ordinis, Congregationis, Monasterij, Domus, aut loci statuta, vel Consuetudines contra personas aliquid præmissorum committentes, forsan decretis, & inflictis, nihilominus in suo robore permansuris. Hactenus Pontificia Constitutio. Ex qua manifestè perspicitur, multa esse iure optimo abrogata, & penitus sublata, quæ consuetudo contra, aut præter Religiosorum paupertatem inuexerat.

Sextò quæritur, Quid sit dicẽdum cum datur alicui Religioso in quotidianas impensas annuas, vel menstruas, aut pro itinere faciẽdo, aut aliquo alio negocio peragẽdo certa pecuniæ quantitas, ea conditione, vt nihil amplius à Monastetio exigat, nec rationem reddat, sed eam suo damno, vel commodo impendat. Quæritur, inquam, an si hic Religiosus parcius viuat, reliquum, quod sibi subtrahit, tuta, & salua conscientia in eos vsus distribuat, quos ipse maluerit? Respondeo, id etiam præteritis temporibus fieri solitum fuisse, non quòd eius portionis Religiosus factus esse Dominus credererur, sed quòd tacitus quidam Monasterij consensus interedere videretur, vt eam portionem ex suo victu detractam, prout vellet, insumeret in pios, & bonos vsus aliqui nihil ei arbitratu suo liceret impendere. Hinc etiam fit vt tamquam iure permissum, condemnatum non fuerit olim id, quod erat in more positũ, scilicet Religioso cuipiam tradebatur possessio, aut alia quælibet domus, vel villa vna cum suis omnibus fructibus, & commodis administranda, ea lege, & conditione, vt certam pensionem Monasterio solueret, rem sibi concreditam meliorem vtilioremque redderet, & reliquum deinde sumeret ad suos vsus, id tunc temporis tuta conscientia fieri, vel iure communia vel consuetudine recepta, putabatur, Sed meritò hæc, & alia similia fieri Synodus Tridentina prohibuit. Et Sanctissimus D.N. Clemeas VIII. prædicta Constitutione interdixit: nisi fiant iuxta formulam in ea præscriptam.

Septimò quæritur, An tuta conscientia fiat id, quod alicubi more seruatur, nimirum: Monasterium præbet solum, modo victum monialibus ea lege, & conditione, vt pro vestitu sibi sumant, quæ proprio labore, & industria sibi comparant, aut aliorũ donationibus nanciscuntur? Respondeo, id permissum esse, siquidem nihil proprium habeant, nec bona aliqua stabilia annuosue redditus accipiũt, sed industrię, vel laboris sui fructus, concessu Superioris, cuius nutu ea facultas potest reuocari, Hæ fuit Ioannis Andreæ, & Abbatis sententia in c. cum ad monasterium de Statu Monachorum. Nec item reprehendenda videtur, ea consuetudo per se, qua Superiorum consensu expresso, vel tacito, Religiosi habẽt aliquid suis vsibus destinatum, calceos nimirum, vestes, precationum codicem, libellos aliquos necessarios, vel vtiles, depictas, vel insculptas sanctorum imagines, papyraceos codices, quibus alliquid excipiunt aut habeant etiam quæ ad esum, & potum pertinent dummodo hæc, & similia pro Superioris nutu, & arbitrio reuocari, & adimi quãt, nec in eis aliquid superflui, aut vani reperiatur, vt Cõciliũ monet: nec aliqua Pontificia constitutione noua vetetur.

Octauò quæritur, An Abbas Monacho Beneficium regulare, aut Ecclesiæ administrationem perpetuam, hoc est, ad vitam eius conferre queat? Respondeo, in cap. Cum ad Monasterium, §. Tales, De stat. Monacho, manifestè decerni, Ne alicui committatur aliqua obedientia perpetuò possidenda, tanquam sibi locetur ad vitam, sed cum oportune rit, sine contradictione qualibet reuocetur. Et cap. Porrectum, & cap. Ad nostram de regularibus statuitur, Regularia Beneficia, in quibus Religiosi mittuntur, posse ad tutum Superioris reuocari, nisi auctoritate Romani Pontificis fuerint confirmata, & subiungitur, huiusmodi confirmationes non solere Romanum Pontificem concedere, nisi expressim & scienter id fecerint. item, in Clement. quia Regulares, De supplen. negligen. Prælatorum, dicitur: Licet Priores, seu administratores huiusmodi libere possint ad Clausturam, cum oportuerit, reuocari) Quo fit, vt si Abbas alicui Monacho Ecclesiam administrandam concesserit vna cum iure, actione, rebusque omnibus ad eam pertinentibus, iure possit eam reuocare, cum voluerit. Et eadem ratione ius habet eam reuocandi successor. Rogabis, an idem iuris sit penes Abbatem, eiusue successorem, si concesserit ea lege, & pacto, vt ad vitam habeat, eamque reddat meliorem Respondeo, idem planè iuris esse: quandoquidem conditio adiecta, (vt ad vitam habeat) debet iuri communi congruere, alioqui erit irrita, & inanis: & propterea talem oportet, esse vt ad vitam nimirum habeat, sed ita, vt eam Superior, possit, cum voluerit, reuocare.

Nonò quæritur, An Romani Pontificis beneficio Monachus Religionem professus extra Monasterium tuta conscientia viuat ex certa pensione sibi assignata, vnde fructus percipiat suæ vitæ necessarios: quod est quærere, An Romani Pontificis concessu Monachus tuto peculium habeat? Respondeo: Cum pensio Ecclesiastica, sit ius percipiendi fructus ex Ecclesiastico alterius Beneficio: efficitur, vt Religiosus absque Romani Pontificis auctoritate pensione habere non possit. Rursus, cum votum iure naturali, & diuino sit persoluẽdum, sit etiam, vt sine iusta, & legitima causa nequeat auctoritate Põtificia relaxari. Ex quibus colligimus, iustis de causis Religioso extra Monasterii viuenti Romanum Potificem posse pensionem conferre, eo quod, vt supradixi, in solenne Paupertatis votum iure cadit aliquando Pontificia relaxatio. Iustæ autem causæ cẽsentur, ex. in primis, si Religiosus vir sit, cuius consilio, prudentia, doctrina, opera, & industria Romanus Pontifex, vti velit, aut si de Republica Christiana sit benemeritus: si etiam sit iam senio confectus, aut incommoda vtens corporis valetudine. Rogabis an liceat tali Religioso pensionem possidere, quæ plures fructus reddat, quàm qui ad eius quotidianum victum, & cultum siat necessarij? Respondeo, perspiciendam esse datam à Romano Pontifice facultatem, aut enim Romanus Pontifex pensionem tribuit, vt ex eius fructibus commodè sustentetur, & viuat, & quod superfuerit, in pios vsus impendat: aut eam absolutè concedit, & exprimit se eam conferre ad commodum ipsius victum. Si primum, debet tantùm sibi sumere fructus necessarios, reliquos autem, in pios vsus impendere, quoniam nihil potest citra Pontificis auctoritatem sibi capere. Si secundũ, tunc facultatem habet retinẽdi fructus residuos, nam cũ ei Pontificia auctoritate certa pensio sit assignata, sequitur, vt fructus eius omnes sibi attributi destinatique sint. Obicies, pensionem plures fructus reddere quam qui vitæ sustentandæ sufficiant, eos ergo, qui superfiunt, tutò retinere non potest. Respondeo eos retinere Pontificis auctoritate. Vrgebis, id fieri nequire, quoniã licet idonea subsit causa, vt is Religiosus voto ex parte solutus, pensionem ad vitam necessariam obtineat, non tamen maiorem, quàm quæ suppetat ad commodè, & benè viuẽdum: neque enim iusta causa videtur subesse, vt in eo voti vinculum omni ex parte soluatur. Respondeo nihilominus, cum pensio maior est, quàm par sit, tota Religioso conceditur, vt inde sibi ad viuendum consulat, & reliquum in pios, aut bonos vsus insumat. Nam etsi in data Pontificia facultate id minimè exprimatur: videtur tamen subintelligendum, cum pensio non detur nisi ad victum honestum, & commodum: ergo hoc ipso, quo maior est, conferri Monacho, vel Religioso tacitè videtur ea lege, & conditione, vt reliquum in bonos vsus impendat quos tamen ipse maluerit.

Decimò quæritur, An Religiosus Romani Pontificis cõcessu testamentum condere queat? hanc quæstionem tractat Nauarr. in commen. 2. de Regularib. num. 57. Quidam negant ea ratione, quòd Romanus Pontifex nequeat Religiosum à voto Paupertatis absoluere. Alij verò (in quibus sunt Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas, & alij) affirmant in cap. cum ad monasterium, de statu Monachorum. id posse Pontificem, iusta tamen, & graui ex causa, vt testatur Nauarrus cum Franco in Rubrica de testamentis. Alij demum id absolutè, & simpliciter posse Pontificem asseuerant, cum ad id nulla (inquiunt) voti relaxatione sit opus. Potest enim Religiosus, dum viuit, bona alicui donare Romani Pontificis consensu, ergo etiã moriens

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem potest eadem auctoritate suffultus, & sicut in primo votiuæ Paupertatis relaxatio non est, ita nec in secũdo. Verum enim verò iiti vehementer falluntur. Non enim idem est aliquid donare nomine alterius, quod fiue facultate, & potestate donare, quamuis ab alio imp rata: qui enim nomine, vel consensu alterius donat, nihil iuris habet in eo, quod donat: & proinde Religiosus, hoc modo, donare ali quid potest, eius nimirum nomine, vel consensu, qui est rei donatæ dominus. At verò testari, seu legare, est, iure bona in alterũ transferre. Religiosus autem iuris acquirendi capax non est, & ideirco testamentum facere nequit, nisi legitima auctoritate Paupertatis votiuæ vinculo solutus. Fatemur itaque Pontificia potestate solemne Paupertatis votũ relaxari posse ultis de causis, & proinde Religiosum Pontificia indulgentia, priuilegio posse testari. Quo fit, vt Abbatis auctoritate Monachus testamentum facere nequeat. Obicies, idem Monachus in vita, annuente Abbate, potest aliquid modicum donare, ergo & in morte. Finge enim tibi, Monachum fui Abbatis cõcessu, ex libris aliaue supellectili facultatem habere, aliquid, quod paruũ & exiguum sit, donandi, dum viuit, quidni etiam in morte illam habebit? Respondemus, nequaquam inficiari nos, id modicum in morte Religiosum posse donare Abbatis consentu quod potuit in vita eodem annuente: non tamen fatemur Abbatis consẽsu eum posse testari, quoniam testamenti est ius, & facultas, qua testator declarat, quod post obitu de suis bonis fieri velit, quod ius nequit Abbas cõferre, bene tamen Romanus Pontifex. Rogabis quibusnam Religiosis eam tuta conscientia facultatem concedat Romanus Pontifex? Respõder Nauarrus loco citato, quatuor, quinqueue esse Religiosorum genera. Aut enim communiter in Cœnobiis viuunt. Aut extra Monasterium, Beneficium regulare possidentes, certæ alicui Ecclesiæ præsuot: Aut Superiorum permissu extra Cœnobia viuunt, debitis sibi alimentis suppeditatis. Aut Romani Pontificis auctoritate extra Monasterium degentes viuunt, & sustentantur, ex his, quæ sua ipsi industria, labore, & opera, aut ex eleemosynis acceptis aut ex pensione rite, & legitimè impetrata comparat. Aut denique sunt Militarium ordinum Religiosi, qui vulgo Cõmendatarii dicuntur. Primi generis Religiosis nullam spiret Pontifex facultatem testandi concedere, quia nulla iusta causa subesse videtur eius concedendæ, quamuis Religioso (teste eodem Nauarro) si insignis alioqui pietatis, & doctrinæ vir esset, & optime de Republica Christiana meritus, iure ea facultas concederetur ad testandum de ijs bonis, quæ sua ipse industria, labore, & opera comparasset. Cæteris inquit, idem auctor, Religiosorum generibus Romanus Pontifex potestatem facere consuevit. Quicquid sit de Pontificis potestate, certi iuris est, sine iusta, & graui causa facultatem concessam non valere, eo quòd sine debita ea, & iusta causa voti relaxatio sit irrita, & inanis, vt propterea optimo iure Pontifices solsant etiam huiusmodi facultates, antecessorum beneficio obtentas, revocare. Rogabis, Quando Pontifex tribuit Religioso facultatem libere testandi de ijs bonis, quæ possidet, quo pacto ea facultas data accipi, & intelligi debeat? Respondeat quidam esse intelligendam, ita vt alioqui eam iure communi conueniat, atque conseantur. Neque enim Pontifex generatim aliquid concedens, iure communi derogare censetur, & ideirco huiusmodi facultas trahi non debet ad ea, quæ iuri communi aduersantur. Et proinde non poterit Religiosus testari ad suos parentes, fratres, consanguineos, aliosue propinquos, titrandos, nec ad dandum ijs, qui alioqui bonis abundant, nec ad vanos alios vsus, ac superfluos, sed ad pios, vel bonos duntaxat, qui quidem ipsi magis placuerint. Et id significatur his verbis (libere testetur.) Alij facultatem interpretantur latius videlicet, vt Religiosus testari possit, in vsus, quos voluerit vtiles quidẽ, & bonos, quamuis nõ pios.

A Decius in l. eum fundus. §. fernum ff. de reb. credi. Ex quo efficitur, vt quemadmodum seruus, aut filius familias non sibi, sed Domino, aut patri acquirit: ita etiam Religiosus nõ sibi, sed Monasterio acquirat. Et sicut is, qui sine cum hominem mala fide tanquam seruum possidet, nihil sibi ex eo acquirit: sic etiam Monasterium sciens Monachum non esse verè professum, nihil ex eo potest sibi comparare. Bartholus, quem citat, & sequitur Nauarrus, Cõsen. 2. de Regularib. n. 3. Nam liber homo malæ fidei possessori nõ acquirit: & Monachus in vno Monasterio professus, & bona fide possessus ab altero, acquirit Monasterio bonæ fidei possessori, quicquid industria aut arte, vel opera sua quærit: cætera, quæ alijnde habet, acquirit Monasterio, cuius est Monachus, Bartholus, quem refert Nauarrus loco citato.

Quæres, an si quem dolosè Abbas ad professionem admiserit, vt eius bona ad Monasterium deuenirent, ea Monasterio acquirãt? Respõdeo, cũ Abbate, quem citat, & sequitur Nauarrus in Cõsen. 2. de Regularib. n. 31. non acquiri, sed ea bona ad hæredes ab intestato pertinere, tamet si Monasterũ Abbatis dolo minimè consenserit: in hoc enim Abbas Monasterio obesse quidem nõ tamen prodesse, potest. Professio tamẽ rata est, & firma dũmodo tanis dolus non fit, vt libera Monacho voluntatẽ adimat. Ita Nauarrus ibi dem cap. Constituit 20. q. 3. & ex Glossa in eodem capite.

B Secundò quæritur, An Religiosus absque Superioris cõsensu in te sibi legata suum assensum præstare queat? Respondeo, minimè, quia eius voluntas est Superioris voluntati subiecta. Si tamen tẽ sibi donatã acceptam habeat, tata est, & firma donatio, & res Monasterio acquiratur.

Tertiò quæritur, An si aliquid sit Monacho relictum, ea cõditione, vt nihil Monasterio acquiratur, donatio vim, & locum habeat? Hanc quæstionem tractant Abbas in c. Monachi, de statu Monacho. Bartoli sententiã secutus in Authen. Excipitur. C. De bonis, quæ liberis: Eam etiam quæstionem tractat Siluester religio 2. q. 1. Bartholi autem sententia est eiusmodi conditionem, nisi eam recte interpretemur, aliquid impossibile cõtinere, nimirum, vel aliquid sit Monachi, quod Monasterio minimè acquiratur: & proinde talis conditio videtur donationem viriate, ex l. vbi pugnantia ff. De Regul. Iuris. Addit tamen supradictus Auctor, sed verba sic intelligi debere: relinquo titio monacho hæc, & illa bona, ita tamen, ne Monasterio acquirãtur, hoc est, vt Monasterium patiatur, ac sinat, eorũ bonorum Titium administrationem habere, siue, quod idem est, vt Titius administrationem & vsum habeat, Monasterio verò dominium, & proprietatem acquirat. Ac ruffus, vt Titius habeat administrationem, & vsum, quem tamen ad nutũ Abbas possit, quando voluerit, revocare. Interrogabis, quid sit hoc iudicandum, si in conditione exprimatur, (vt nihil Iuris Monasterio acquiratur:) Respondet Bartolus, etiam tunc ratam, & firmam donationem esse: debet enim intelligi: vt nihil iuris sibi Monasterium acquirat, quod scilicet ad vsum & administrationem pertineat. Rursus percũctaberis: An donatio consistat, si Abbas suum noluit assensum præbere, vt Titius Monachus habeat administrationem, & vsum? Respondeo cum Abbate, donationem nullius esse momenti, quia conditio non impletur, quæ erat, vt Titius consentiente Abbate administrationem, & vsum habeat, res itaque, ea conditione Monacho donata, ad institutum pertinebit hæredem.

D Quarto quæritur, An professus Religionem in vno certo Monasterio, acquirat illi, an alteri? Respondeo, illi tantũ acquirere, vt colligitur ex c. Abbates, 18. q. 2. Sciendũ est ex Abbate in c. In præsentia, de Probationibus p. 6. 3. iure communi, & iuxta Regulam B. Benedicti, quodlibet Monasterium esse in cura, & potestate Abbatis siue Prioris, qui ipsi præest, & Abbatem subiici Episcopo, vt Superiori, in cuius diœcesi Monasterium est constitutum c. Abbates, & aliis capitibus 18. q. 2. vnde iure communi, & aurquo quilibet Monachus acquirit illi Monasterio, cuius est Monachus, non alteri: illius autem Monasterii censetur Monachus, cuius est filius, & eius est filius, in quod ingressus est, & in quo professus est Monasticam regulam. Cæterum in ijs Religionũ Ordinibus, in quibus multa cœnobia in vna Prouincia suscipiuntur Præfecto Prouinciali, & omnia totius ordinis Cœnobia Præfecto Generali, Monachus vnius Monasterii ita bona acquirit, vt ea possit Præfectus Generalis applicare huic, vel illi conuentui siue Collegio, quia Religiosus non ita professus est Regulam Religionis, vt iuxta filius, & Monachus illius Cœnobii, in quo professionẽ emisit. Tales sunt ordines Religiosorum Mendicantium. Excipiuntur tamen bona, quæ ita ad Religiosum perueniũt, vt eo ipso, intelligatur applicata certo Cœnobio, siue Collegio?

Cuinam acquirat id, quod Monachus Religionem professus acquirit.

CAP. X.

PRimò quæritur, An Religiosus, quod ab extractus attinet, vel quasi contractus, in acquirendo æquiparetur seruo? Respondet in cap. cum olim 2. de priuileg. Innocentius, cuius sententia omnium consensu recipitur, æquiparari, tum seruo, tum filio familias, hoc est, Iura omnia, quæ de seruo, & filio familias loquuntur in iure aliquo acquirẽdo, habent quoque locum in hominibus Religionem Professis, dummodo in illis etiam sit eadem ratio, eiusque ex iura possint accõmodari, vt ait Baldus in l. Seruus C. Communia, de successionibus

legio: nam reliqua acquiruntur Ordini, non certo conuentui. Quæres, An professus Religionem in vniuersum, acquirat Religioni? vt hoc magis explicem, sciendum est, iure communi antiquo, eum qui intra annum Probationis professionem emittebat, in ordine Religiosorum, qui Mendicantes sunt, habens in animo profiteri Religionem in vniuersum, se Religioni generaliter obligasse. Geminianus, ex Lapo, & Caldermo in cap. Non solum & capit. Constitutionẽ, de Regular. in sexto. Item, tacitè professus intra Probationis annum per susceptionem habitus, qui tantum professis datur, non illi Religioni specialiter, cuius habitum suscepit sed generaliter Religioni obligatur, cap. Constitutionem de Regularibus in sexto, simili modo, qui generatim Religionem professebatur, in manibus Episcopi tribus votis emissis, erat Religioni generatim deunctus. cap. Quòd interrogasti. dist. 27. c. Quem progenitores 20. q. 1. c. Vidua Dist. 27 Quæstio igitur est, an huiusmodi Religiosus acquirat sibi, an Religioni? Abbas respõder in c. In præsentia, de Probationib. n. 64. Federicũ securus in cons. 20. eũ acquirere Episcopo, in cuius cura, & potestate viuit, nõ sibi. Id verò censet ille, quia eum putat esse verè, & propriè Religiosum.

B Mihi tamen verius videtur, quod Ioannes Andreas, & Archidiaconus tradiderunt in cap. Constitutionem, de Regularibus in sexto, eũ non esse propriè Religiosum, & proprerea sicut si Matrimonium contraheret, peccaret quidem contrahens, sed contractum vim & locum haberet, sic etiam sibi aliquid acquireret, non Episcopo, siue in acquirendo peccet, siue non peccet. Nauarrus in Comment. 2. de Regularibus. num. 5. Et ratio huius est, quia vt dixi, hoc eodem lib. cap. 4. q. 1. ad finem, Religiosus verè, & propriè non est iure communi antiquo, nisi professus: at in professione mutua & reciproca obligatio est, vt docet Abbas in cap. porrectum de regularibus num. 10. qua Religiosus Religioni, & Religio Religioso obligatur: ergo vbi nulla Religio alicui obligatur, is Professus Religiosus non est, sed is tantum Religioni generatim susceptæ ex voto simplici obligatur, & proinde nulla ipsi obligatur specialis Religio.

Quintò quæritur, cuinam acquirat Religiosus Franciscanæ familiæ id, quod acquirit? Et quæstio intelligitur de Franciscanis, qui vulgò Obseruantes vel Cappuccini appellantur, qui nihil priuatim, & communiter tanquã proprium possidere queunt. cap. Exlit de verbo. significat. in 6. & Clement. Exiui de verbo significe. Quæstionem hanc monet Nauarrus Comment. 1. de Regulari. num. 3. quia cœnobium bonorum mobilium, aut stabilium minimè capax est: nihil ergo Monasterio acquiritur. Respondet ille, Deo acquiri, eo quòd eiusmodi Religiosus, nec sibi, nec Monasterio acquirit, & penes donantem rei donatæ dominium non permanet. Nam ille verè donat, & sic abdicat se rei dominio. Quibusdam certè hæc sententia Nauarri non placet. Deo enim nihil dennò possumus acquirere, qui summum & absolutum rerum omnium dominium habet, nec vllam rem incipit habere, vt suam, quam antea non habuerit. is autem aliquid acquirit, qui id facit suum, quod suum antea non erat. Vnde illis multo probabilius videtur, vt quæ Franciscanus donata sibi acquirit, nec sibi, nec Monasterio acquirat, quia tantum comparat, & lucratur vsum, dominium verò, & proprietas manet penes donante. Nec obstat, inquiunt, quod obiicitur, donantem vere donasse, ita per donationẽ dominiũ transfertur, cũ is, qui donat, verè & absolutè donat, & is, cui donat, donationis est capax, eamque accepta, & rata habet. Qui Franciscano donat, quod ad eos attinet, donant illi quidem, sed dominiũ nõ transferunt, quia capax non est is, cui donat. Vnde in his, aiunt, locũ habet id, quod dicitur: Si nõ ago, quod volo, ago quod possum. Quod significat: Si dominiũ non transfero, quod volo, transfero vsum, quem possum. Quò etiam fit, inquiũt, vt furtũ admittat, qui donatũ Franciscanis surripit, quoniam & eis vsum adimit, & dominium ei, qui donauit.

C Cæterùm non est, quod in hac parte Nauarri sententia eluctetur, quoniam solùm docere vult, cum dicimus, secũdum Canones, & Iura Monachum acquirere Ordini, vel Monasterio, intelligimus, eius, quod acquirit, vsum, vel administrationem esse penes Ordinem, vel Monasterii, dominium verò penes Deum: quoniam bona Religiosorum Ordinum sunt Ecclesiastica, bonorum verò Ecclesiasticorum, secundum Nauarri sententiam, de qua alibi dicam, dominium est penes Deum, administratio verò est penes ipsas Ecclesiasticas communitates, siue earum Præfectos, Deus autem est Dominus bonorum Ecclesiasticorum: non quod incipiat aliquid habere, vt suum, quod antea non haberet, sed eo quod res, eo ipso, quod sunt sacræ, Religiosæ, vel Sanctæ, desinũt esse in bonis alicuius hominis, nec possunt amplius, quandiu sacra sunt, esse in patrimonio, vel

D bonis hominum, vt colligitur ex Instit de Rerum diuisione. §. Nullius. Et quia Franciscana familia nihil proprium habet priuatim, aut communiter, ideo quod acquirit Franciscanus Religiosus, acquirit, quod pertinet ad dominium, Deo, hoc est, id quod acquirit, incipit haberi in bonis sacris, Ecclesiasticis, & Religiosis, & desinit esse in bonis hominum, quod verò ad vsum attinet, & administrationem, incipit esse in Romani Pontificis administratione, quia ordo tantum habet vsum facti, non iuris.

Sexto quæritur, cuinam Religiosus acquirat id, quod ad Beneficium Ecclesiasticum euectus acquirit ex eius Beneficii redditibus. Fingamus, Monachum, aut Canonicũ Regularem Beneficium simplex, aut animarum curæ coniunctum obtinere. Respondeo, eum acquirere iure communi Ecclesiæ, cui præest. Nam cap. statutum 18. q. 1. sanctũ est, vti Religiosus in Episcopum electus, non Monasterio, sed Episcopo acquirat. Sed idem iuris videtur esse in Religioso ad quodlibet aliud Beneficium promoto. Quæres, An Franciscanus ad Episcopatum promotus acquirat suæ Ecclesiæ, ea bona, quæ acquirit ex Episcopatu Respondeo, acquirere suæ Ecclesiæ, sicut reliqui Religiosi creati Episcopi acquirũt suis Ecclesiis, non Monasteriis, quia id vniuersum dicitur de omni Religioso ad Episcopatum, vel Beneficium euecto, cap. statutum est, 18. q. 1. Siroges, cui acquirat Religiosus ad Beneficium promotus ea bona, quæ acquirit ex industria, arte, labore, vel opera sua, vel donatione aliorum? Bartolus in l. Seruus communis, ff. Destipula. ait, acquirere Monasterio, vel Ordini. At Panorm. in c. In præsentia, de Probat. tradit, eum acquirere Ecclesiæ omnia, non Monasterio, vel Ordini, & hæc est communis opinio, & vera, teste Nauar. in Comment. 4. n. 6. De reg.

Septimò quæritur, cui acquirat religiosus, qui Romani Pontificis consensu extra Monasterium viuit ex certa pensione in singulos annos sibi assignata? Hanc quæstionem tractat Nauarr. Commen. 4. de regularib. n. 67. & 68. est igitur quæstio, cui acquirat religiosus pensionatus? Respondeo, eam pensionem beneficio Pontificis religioso conferri, vt habeat vnde commode sustententur: quapropter is pensionis vsum habet, quo se honestè, & cõmodè eiusmodi pẽsione sustentet: dominium verò, & proprietas pensionis, & fructuum, ad Romanum Pontificem pertinet, cuius etiam cõcessu aliquando religiosus facultatem habet, vt fructus, qui superĩunt, impendat in vsus alios honestos, & bonos, quos ipse voluerit. Nec solũ, quæ ex pensione sibi data acquirit, ad liberam Pontificis voluntatem spectant, quod ad dominium pertinet, sed etiam cæterorum omnium, quæ sibi iure hæreditario, vel donatione, arte, industria, labore, negotiatione acquisierit, dominiũ Romano Pontifici acquiritur, cuius nutu extra Monasterium viuit, vsus verò, & administratio ad ipsum religiosum, non ad religionem spectat. Neq; enim Ordini, vel Monasterio, cuius fuit Monachus, vel religiosus, acquiruntur, eo quòd legitima auctoritate est ab Ordine, vel Monasterio exẽptus & liber: Neq; etiam acquiruntur Ecclesiæ, in qua pensionem habet, siquidem eiusmodi bona non veniunt ex bonis, & rebus, hoc est, ex Beneficio Ecclesiæ, sed ex opera ipsius religiosi, vel alijnde. Ita Nauar. loco citato. Si roges, quid dicendum, si beneficij fit Manuale: Quid item si fit Regulare Ordini, cuius est Monachus, subiectum? Respondeo, cum Nauarro loco citato, & Federico, quem ille citat, eum ac quitere Ecclesiæ, in qua Beneficiũ habet, quoniam Ecclesia, vel est Ordinario loci subiecta, vel ipsi Ordini, cuius est Monachus, si primum, non acquirit nisi ipsi Ecclesiæ, cum fructus ille percipiat ex bonis ipsius Ecclesiæ. si secundũ, etiam non acquirit Ordini, vel Monasterio, quia satis est, si soluat pensionẽ debitam Ordini, vel monasterio iuxta id, quod habetur c. De Monachis, & cap. Auaritia, de Præben. Nec obstat, quòd Beneficiũ regulare sit Manuale, quod videlicet potest Abbas nutu suo monacho auferre: nam interim dum Monachus à Beneficio non amouetur, fructus iure percipit, & sibi, & Ecclesiæ acquirit, non monasterio, religiosus ergo ad Beneficiũ promotus, quicquid acquirit, siue ex bonis Ecclesiæ, & fructibus Beneficij, siue alijnde, acquirit Ecclesiæ, cuius est minister. Pensionarius verò quod acquirit, siue ex pensione, siue alijnde, acquirit Romano Pontifici, non monasterio, vel Ordini, cuius est Monachus, quia Beneficium non habet. Sed cui acquirant ij religiosi, qui creantur Episcopi Titulares, videlicet, qui Sedem, & Ecclesiam non habent? Sotus lib. 10. de Iustitia. q. 5. ar. 7. ad 3. eos ait acquirere suis monasteriis, vel ordini. Mihi verò probabilius videtur eos acquirere Romano Pontifici, quia sunt à religione soluti & liberi.

Octauò quæritur, An Monachus, qui ære oppressus alieno, malè est ad professionem admissus, monasterio acqui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rari an verò suis creditoribus? Respõdeo cum Nauarro loco citato. Si, cum professus est Religionē, debitis grauabatur, creditoribus acquirit, si quid sibi arte, labore, & industria, iure hæreditario, vel donatione cõparat: nõ enim per professionem quicquam est iuri creditorum derogatum.

Nono quæritur, An Religiosus extra Monasterium legitimè viuens, ius habeat sibi sepulturam diligendi. Ratio dubitandi est, quia ideò ius videtur Monachus habere, quod seruus, & filiusfamilias: sed hi possunt sepulturam eligere, ergo, & Religiosus. Respondeo, in c. Licet, De Sepultur. in 6. sic esse constitutum: Quamuis filiusfamilias, absque patris assensu sibi possit libere eligere sepulturam pro anima autem sua præter ipsius assensum, nisi peculium castrense, aut quasi castrense, aliquid iudicare non potest. Ac deinde in c. sequenti statuitur: Religiosi nisi à propriis Monasteriis adeo forsitã sint remoti, vt ad ea, cum moriuntur commodè deferri non possint, nequeunt, cum velle, vel nolle non habeant, sibi eligere sepulturã, sed sunt apud sua Monasteria sepeliendi. Hæc ibi. Aliud igitur ius est in seruo, & filiofamilias, atque in Religioso: quoniam in iis etiam, quæ spiritualia sunt, sicut in cæteris omnibus Religiosus superioris voluntati subijcitur, seruus, vel filiusfamilias domino, vel patri non item.

Decimò quæritur, cui acquiratur id, quod Religioso donatur, vt id inuimat in vsus, quos ipse maluerit. Respõdeo, Religioso aliquid dari posse tripliciter: Aut enim datur vt illud nomine eius, qui donat, eroget in aliquos vsus: & tũc illūd Monasterio nequaquam acquiritur, quoniam is, qui donat, non trãsfert dominium rei, sed eam per Religiosum hominem incertos vsus distribuit: & hoc modo dantur religiosis pecuniæ testitucndæ: aut erogandæ in vsus pauperum. Aut datur aliquid Religioso, vt libere id consumat, prout voluerit: & id acquiritur Monasterio, quod est bonorum capax. Is enim, qui hoc modo dat, abdicat se dominio, & proinde transfert illud in alterum: & cum Religiosus capax non sit, sibi Monasterium acquirit. Quòd si nec illud capax fuerit, remanet penes donantem, non quia non dederit mente, & voluntate transferendi dominium, sed quia nec religiosus, nec Monasterium ius habet sibi acquirendi. Aut deniq; religioso aliquid datur ea lege, ne vnquã ad Monasterium perueniat, & de hoc supra iam dixi, quo pacto illud Monasterio acquiratur.

An alicuius iuris Religiosus sit capax.

Cap. XI.

PRimò quæritur, An vltimam hominis voluntatẽ codicillo, vel testamento declaratam religiosus exequi queat citra sui Superioris consensum? Vbi duo quæruntur. Primum quidem an si religiosus tenamenti executor institutatur suum, tuta conscientia ad id, consensum accommodet absq; Superioris assensu: Alterum verò, an iure id exequatur citra eiusdem Superioris consensum. De hac quæst. Silu. testamentum. 2. q. 2. Respõdeo in c. Religiosus, De Testa. in 6. sic esse sancitum: Religiosus exequutor ab aliquo in sua voluntate vltima deputatus, non potest, cum velle, vel nolle non habeat, huiusmodi officiũ suscipere, vel exequi, nisi à Superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta, & idem penitus reperitur in Clement. Religiosus, de Testam.

Quæres, an si Religiosus in id oneris sibi impositi consentiat, & quod promisit, exequatur absq; vllo Superioris assensu, sit ratum, quod facit? Bartholus, Antonius Butrius, Felinus, & Romanus quos citat Siluester loco citato affirmãt ratum, & firmum esse. Siluester aliorum secutus sententiam, quam dicit esse communem, negat. At enim aliis magis probatur prima sententia. Ius enim prohibet, ne Religiosus id, muneris suscipiat, vel ne exequatur absq; voluntate Superioris, non tamen factum rescindit, & irritum reddit. Vt enim, superiore annuente, turò Religiosus (qui Franciscanus nõ sit) id muneris obit, ac facit, ita eodem Superiore abnuente, si quod promisit, præstet, & impleat, peccat quidem, sed ratum tamen est, & firmum, quod gerit. Quæres, quid sit dicendum, cum Titius Religiolus, institutus est à Caio testamenti executor tempore, quo Cœnobij Præfectus deceſſerat, Quisnam Titio concedet, vti testamentum exequatur? Archidiaconus in c. Religiosus, de testa. in 6. ait id posse Episcopum concedere. Paulus verò in eo cap. censet ad Conuentum, hoc ius pertinere: Ioannes Andreas ibidem, rem ait esse differendam vsq; ad noui Superioris electionem. Deinde rogabis, an si Superior concesserit, vt Titius testamenti sit executor, & te integra, hoc est nondum perfecta, datam facultatem reuocauerit, Titius salua conscientia perficiat, quod ipse iam cœperat? Respõdeo, Superiorem quidem reuocando, male agere, sed Titium nihil amplius exequi posse, vt ait Glossam in eo capite citato, quauis fieri etiam queat, vt iustis de causis semel cõcessa facultas reuocetur, qua reuocata, siue iure, siue contra ius, testamentum nihilominus per collegã executioni mandari debet: qui si institutus non sit, Episcopi auctoritate est cõstituendus. Postremò, si roges quid dicendum, si Caius testator, quauis Titium Religiosum sui testamẽti executorem minime instituerit, mãdauit tamen, vt omnia eius voluntate, & consilio gererentur, an in ea re requiratur etiã Superioris assensus: Paulus loco citato, respõdet: Si Caius præcepit, vt omnia fierent nutu, & voluntate Titij Religiosi, perinde est, ac si eũ sui testamẽti executorem instituerit, ac proinde necessarius est Superioris assensus. Si verò id solũ voluit, vt omnia fierent copsilio Titij, nullus exigitur Superioris assensus, & sufficit, si testamenti executores Titij consilium petant: neque enim id sequi coguntur.

Secundo quæritur, An religiosus possit esse fideiussor? Respondeo, minimè, citra Superioris, & conuentus cõsensum c. quod quibusdam, de fideiussoribus. Nam fideiussor alienã obligationẽ in suã fidẽ recipit principali nihilominus debitore obligato. l. 1. & 2. ff. de fideiuss. Inst. in principio de fideiuss. Is autem solũmodo fideiubere potest, qui liberam suorum bonorum administrationem habet. Hinc est, vt si Religiosus inscio Superiore, vel renuẽte se pro alio fideiussorẽ constituat, fideiussio sit irrita, & inanis, cum nihil proprium habeat, quod alteri obliget. Et conuentus nihil debet soluere, si religiosus, vel mutuo pecuniã accepit, vel pro alio fideiussorem se cõstituit, sine Superioris assensu: si pecunia mutuo accepta fuerit conuersa in rem, & vtilitatem Monasterij, vel Ordinis, vt dicitur in cap. citato, quod quibusdam, ex l. 1. & l. si pro parte ff. de in rem verso. eadem ratione ex furto Monachi Monasterium non obligatur. Nauar. Comm. 2. de reg. nu. 62.

Tertiò quæritur, An religiosus aliquorum, præsertim miserabilium personarum, tutor esse queat? Respondeo, absq; Superioris assensu expresso, vel tacito, nec eã prouinciã suscipere, nec obire posse. Quippe religiosus, nec bona possidet, quæ pro administrãda tutela vlli obligationi subijcia: nec cum Religionis onere tutelæ administratio geri potest: quapropter si in eam consentiat, totum est irritum, & inane quod gerit c. vlt. d. 76. Consensu tamen Superioris potest religiosus tutelam suscipere c. Monachi 16. q. 1. De hac quæst. Silu. tutela. q. 3.

Quartò quæritur, An religiosus aliqua ratione possit, sibi sepulturam eligere? Hanc quæstionem Superiori capite diluimus. q. 9.

Quinto quæritur, An religiosus citra Superioris voluntatem, alicui promittendo se obligare queat, & an promissum præstare debeat? Respõdeo, nec posse, nec debere. Nam quemadmodum seruus, & filiusfamilias ciuiliter se alteri obligare nequeunt, benè tamen naturaliter: sic etiam Religiosus ciuili obligatione nulli se obstringere potest, sed tãtùm naturali, & tunc quidem deuincitur se alteri nequit nisi in his, quæ facile, & cõmodè præstare per seipsum potest. In quibus etiam promissio eatenus rata est, & firma, quatenus à Superiore minimè improbatur. Nam quamuis ipse promiserit, ius tamen habet Superior, si voluerit, rescindendi promissum.

Sextò quæritur, An fideiussor pro Religioso acceptꝰ vlla obligatione teneatur, & an pignus, si pro eodem Religioso detur, possit iure esse obligatu? Finge tibi, Caiũ Religiosum aliquid accepisse mutuo cõmodatóve, pro quo Titius se fideiussorem constituit, aut pignus dedit, quæritur, an Titius Caio obligetur: item an pignus, quod Titius dedit, sit Caio iure obligatum. Respondeo, idem plane iuris esse in Religioso, quod in seruo. Porrò in l. Naturaliter, ff. de cond. indeb. statutum est: Naturaliter etia seruus obligatur, & ideo si quis nomine eius soluat, vel ipse manumissus ex peculio, cuius liberã administratione habeat, repeti non potest. & ob id, & fideiussor pro seruo acceptus tenetur, & pignus pro eo datum obligabitur. Hęc ibi. Quare idem penitus de Religioso dicẽdum: nam fideiussor, pro eo acceptus, & stare promissis debet, quod si soluerit, repetere nequit, & pignus pro eo datum similiter obligatur.

Septimò quæritur, An Religiosus à Superiore iniquè tractatus, vexatúve, tuta conscientia è Monasterio exeat eodem Superiore inscio, aut inuito? Respondet, Nauarr. in Comment. tertio de Regularibus numer. 51. id posse tuta conscientia facere, nec esse Religionis desertorem: dummodo id faciat alium Superiorem adeundi gratia, cuius auctoritate ab iniqua oppressione liberetur ex Bald. in cap. ad nostram, de appellat. Nec in apostatæ pœnas incurrit.

Nam

Nam ius habet se tuendi: & eo ipso, quo egreditur, vt aliũ Superiorem adeat perfugij causa, eam tacitè videtur appellare. Si obijcias cõ 12 Nauarrum Conc. Triden. sess. 25. c. 4. De Regulari vbi præceptum est, ne vlli Religiosi è suis conuentibus recedant, etiam causa adeũdi Superiorem sine licentia in scriptis obtenta. Respondet ille loco citato, & Comment. secundo de regularib. nu. 62. solum præcipisse Concilium, ne Religiosus exeat è Monasterio sine causa iusta, & debita, præsertim cum secundum Glossam in capite, cum pastoris. secund. quæst. septim. argumento sumpto ex cap. ex parte, de accusat. consensu ab eo petendus non sit, qui vexat iniquè, vel cuius culpam corrigendam, & emendandam curamus, eo quòd contra leges, & iura, & fas omne vexat.

Cæterum maximè sunt, in hac re, annotanda verba cõcilij, cum ait. Nec liceat Regularibus à suis conuentibus recedere etiam prætextu ad Superiores suos accedendi nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint. Qui verò sine prædicto mandaco in scriptis obtento repertus fuerit, ab Ordinario locorum tanquam desertor sui instituti puniatur. Sic ibi. Et Sixtus Quintus, constitutionem edidit, quæ incipit. Cum de omnibus ecclesiasticis Ordinibus. anno 1587. vbi præcepit, vt Regulares de vna prouincia, vt aliam sui Ordinis transeuntes Superiorum licentiam secum deferãt, alioqui hospitio recipi nequeant, & possint ab Ordinariis locorum, vt suspecti desertores sui instituti, capi & in carcerem mitti. Vnde prædicta Nauarri sententia, non videtur locum habere, nisi quando certo, & euidenter constaret Religiosum à suo Superiore iniquè contra fas, & ius omne vexari, nec aliud remedium habere, nisi à Monasterio recedendo suum superiorem adierit, vt seipsum possit apud illum tueri quatenus ius naturale concedit: & non aliter.

Octauo quæritur, An sit ius Religioso ad alium Superiorem prouocandi, cum malè tractatur, aut cum seueriorem æquo disciplinam subire compelliturꝰ Hanc quæstionem tractat Nauarrus Comment tertio num. 51. de regulatibus. Et respondet, liberum esse Religioso appellare: nam prouocandi seu appellandi Superiorem facultas, iure naturali conceditur, quare nulli vnquam est deneganda, nisi id iure prohibeatur: at id nullo iure communi est interdictum. Deinde, Appellatio, est quædã proprij iuris defensio, L. 1 ff. de Appellationibus, & Cap. Cum inter, De exceptionibus, at quisque lege naturali ius habet seipsum tuendi. Accedit quod in c. De Priore, De Appellation. præcipitur, vt grauiter puniatur Prior, qui appellationẽ ad Romanũ Pontificẽ non admittit: & ex Glos. colligit Dectus in eo capite, Religioso licere nõ solùm in causa ciuili, vel criminali appellare, sed etia causa correctionis: docet itẽ Panormitanus in capit. citato, & c. licet, de Offic. Ordin. plus æquo Abbate in Monachos sæuiẽte licere eis è Monasterio fugere, solũmodo, vt se tueantur apud Superiorẽ, ad quem confugiunt à Monasterio ecedendo. Si opponas id. quod iam dixi, decretum Cõcilij Tridentini, sessiõ 25. capite quarto de Regularibus. respõdet Nauarrus loco citato, nõ prohibere cõcilũ, quo minus Religiosus appellet Superiorem, si iusta sit appellatio: hæc enim ratio est naturalis: sed prohibere, ne è Monasterio recedat, prætextu ad suos Superiores accedendi. Neque enim idem est appellare Superiorem, quod à Monasterio exire prætextu adeundi Superiorem: cum possit Religiosus Superiorem appellare, quamuis à Monasterio non recedat. Et quod addit Panormitanus turò Religiosum è Monasterio fugere cum in eum plus æquo Superior sæuierit, locum solum habere potest, vt paulò ante dixi, quum certò, & euidenter comstiterit Superioris sæuitia, & aliud remedium non fuerit, nisi aditus ad Superiorem, prout est iure naturali concessus. Oppones deinde, Caput Ad nostram de Appellat. sic habere: Remedium appellationis non ideo est inuentum, vt alicui à Religionis, & Ordinis obseruantia exorbitanti debeat sua nequitia patrocinium exhibere, & in cap. Reprehensibilis, De appellationi. dicitur: Nec subiecti contra Ecclesiasticam disciplinã in vocem appellationis erumpant, nec religiosi cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi cõtra Regularem Prælati sui, & Capituli disciplinam appellare præsumant: sed humiliter, ac deuotè suscipiant, quod pro salute sua fuerit eis (dem iniunctum.) Insuper passim dici solet, Inter Regulares, nec appellari, nec appellationes admitti debere. Postremò, Religiosorũ statutis solent prohiberi appellationes, & appellantes ipsi in carceres detrudi, & graui pœna puniri. Resp. Idem Nauarrus loco citato, in iure Canonico Religiosos prohiberi ab iniusta appellatione, nõ autẽ à iusta, & legitima, qualis est ea, quæ refertur ad iniquã vexationẽ depellendam: nec statuta sunt iusta, nisi quæ prohibent iniquam appellationẽ. Quo fit, vt Religiosi iuste appellantes ad propulsandam sibi illatam iniuriam, nec iure in carcerem mitti, nec impediri queant, quo minus appellationem iustam prosequantur.

Nono quæritur, An Religiosus citra Superioris assensum tuta conscientia consentiat in electionem, qua ab externis constituitur procurator, administratorue. Respondeo, minime, sicut nec licet ei constituere, vel substituere Procuratorem absque eiusdem Superioris arbitrio. Clement. Religiosus, De Procuratori. quamis Abbas, vel alius Religionis Præfectus, procurator alterius esse queat, vt Glossa ibidem annotauit. Idem iuris similiter habet Religiosus in Præfectura, aliaue administratione, aut in regulari Beneficio constitutus. Quod autem Religiosus procuratorem constituere nequeat: intelligitur in temporalibus quorum capax non est, nam in spiritualibus quibusdam potest, veluti in iure intra Monasterium manendi, & viuendi, & ad illud redeundi, aut in iure, & facultate suffragium ferendi in consessu, in comitijs, aut in iure eligendi, aut sedendi in Choro, aut in iure alimenta, vel impensas à Monasterio exigendi, & percipiendi: Non tamen, vt ipse eligatur sine Superioris voluntate: sui enim electionem acceptam, & ratam habere nequit inscio Superiore: quamuis postquam eo annuente, acceptam habuerit, ius habeat agendi absque alio superioris consensu, vt colligi potest ex cap. Quorumdam, & Cap. Si Religiosus, De elect. in 6. Et docet Nauarr. in Comment. 2. de regular. num. 64. Eodem quoque modo Religiosus habet ius accusandi Superiorem in his, quæ iure conceduntur, cap. Ex parte, De Accusationi. qua ratione potest agere, ac se defendere, vt si Superioris assensu ablens literis det operam, aliisve rebus intendat: tunc enim tacita Superioris voluntate potestatẽ habet contrahendi, & agendi ex contractu studij literarij causa initio, & agendi quoq; cõtra eũ, pro iniuriis sibi in eo studio factis, eo quòd tacite sibi cõcedantur iura ad studiũ, vel rem aliam necessaria, vt ait Nau. Comm. citato nu. 65. Non ei tamen iure permittitur, vt agat contra suum Superiorẽ, qui ipsum Beneficio regulari absq; malo animo priuauit, quamuis cõtra alium suo eum Beneficio spoliantẽ agere possit, & contra suũ quoq; Superiorẽ, si eũ malo animo Beneficio dimouerit. Quæres, an possit agere, quando Superior est absens, ad quem commode non pateat accessus, & ex mora periculum immineat? Respondeat Nauarrus loco prædicto ex sententia Speculatoris, Butrij, ac Panormitani, Cardinalis, & immolæ posse, idémq; iuris esse, quando Abbatis obitu Cœnobium vacat.

Decimò quæritur, An Religiosus stipendium postulare queat pro labore susceptꝰ Quidam è quorum numero videtur esse Ioannes Andreas, teste Nau. in Commen. citato n. 66. opinãtur id ei minimè licere etiã Abbatis arbitrio. & concessu. V. G. Titius Religiosus ante ingressum in Religionem Aduocati munere fungebatur: postea verò Superiore annuente in re aliqua graui suo aliquem patrocinio defendit tuta conscientia, inquiunt, non potest sui laboris stipendium exigere, & idem aiunt, esse dicendum de religioso, si publicè doceat. Alij verò censent hoc ei esse licitũ Superioris assensu: qua ratione potest etiam esse patroni, vel alterius de Cœnobio benemeriti procurator, dummodo tamen hic Religiosus nõ sit sacris Ordinibus initiatus. Sic Nauarrus loco citato.

Vndecimò quæritur, An Monasterium ex delicto, vel contractu Monachi teneatur? Respondeo. minimè, nisi duę conditiones adsint, nimirum, si Monachi contractus ad Monasterium pertineat, vel res in ipsius Monasterij vtilitatem cesserit, aut si Monasterium Monacho administrationem commiserit. Quæres, an si Monachus extra Monasterium legitima à Superiori habita facultate, studiorum causa cõtraxerit, vt puta libros, vel alias Monasterij res pro mutuo, accepta pecunia obligauerit, Monasterium teneatur. Sunt qui negent teneri: Sed Nauarrus in Commẽt. 2. de reg. n. 30. 31 32 putat oppositum vertius esse, si fe pro necessariis impensis obstrinxerit. Quoniam quemadmodum Monasterium tenetur, si res contracta in eius commodum vertatur, vt docet idem Nau. Comment. 2. de reg. n. 40. Cardinalem sequutus in Clement. 1. §. quia verò. q. 6. de statu Monachorum, sic etiam obligatur pro impensis studio necessariis, eò quòd Monachi studiũ Monasterij multum interfit. Quæres si Monachus rẽ, de qua contraxit, apud se habeat, vel ex ea commodũ reportauerit, siue lucrum fecerit, potest coram Iudice loci ordinario conueniri: quod rectè Panormit. annotauit. Ex delicto verò Monasterium minimè obligatur, vt colligi potest ex c. Delictũ. De reg. Iurisin 6.

Duodecimò quæritur, quid sit dicendũ, si contra Monachum agatur, ex obligatione ante ingressum in Monasterium contracta, An in personam Monachi concipienda

sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit actionis forma, an verò contra Monasterium? Respondde, contra Monachi personam, eo quod cum eo ex contractu, & obligatio inhæret personæ, quæ quidem obligatio per Religionis professionem tolli non potuit. Si verò condemnationis sententia est executioni mandata in Religiosi bonis, tunc actionis forma in monasterium est concipienda, in quod bona Monachi transiuere. Item, sicut ratione contractus ante ingressum in Religionem initi cora Ordinario loci Monachus conuenitur, sic etiam ratione delicti ante in Monasterium admissi.

Decimotertiò quæritur, An Religiosus extra Monasterium degens legitimo Superioris concessu tuta cõscientia eleemosynas aliquas in pauperum vsus elargiri queat? Respondeo, posse ex his, quæ sibi ad vitam necessaria cõferuntur, eo quòd tacitè videtur eiusmodi facultas sibi concessa, nisi de mente, & voluntate Superioris aliud constet, aut nisi Religiosorũ mos, & vsus aliud præscribat: aut nisi donet contra id, quod habetur in Pontificia cõstitutione S. D. N. Clementis. VIII. quam supra c. 9. q. 5 ad verbum citaui.

De peccatis quibus violatur Paupertas, aut Castitas solenni Religionis voto promissa.

Cap. XXII.

ANimaduertere oportet, Religiosum, vel contra votum Paupertatis, vel Castitatis aliquando delinquere. In c. Monachi. De statu Monachorum, ex Concilio Lateranensi cõstitutum est, vt Monachus, qui pecuniũ habuerit, nisi ab Abbate fuerit iniuncta administratione permissum, à communione remoueatur altaris: & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepultura. Quòd etiam de vniuersis Religiosis præcipimus obseruari. Hæc ibi.

Primò quæritur, in quibus Religiosus votinam violet Paupertatem? id est. Quid nomine Proprij intelligatur, cũ dicitur: Nihil proprium posse Religiosum habere? Respondeo, Proprij appellatione non solùm intelligi dominiũ, & proprietatẽ rei, sed etiã vsum, & vsumfructum, possessione, administratione, prout sunt iuris, non facti. Est enim scien dum, Dominiũ siue Proprietatẽ esse ius perfectè, & liberè statuendi de re corporali, nisi fuerit lege prohibitũ. vnde definiri solet in hunc modum dominiũ est ius, quo quis rẽ aliquã habet, possidet, & ea frui, & vti nõ potest alicuio, sed nomine suo. Nã oeconom⁹, Procurator, administrator vtũtur iustè re domini, sed nõ proprio, sed alieno nomine. Vsusfructus verò, est ius, quo quis potest rei fructus impendere, vt vult, salua substantia rei: ita vt possit arbitratu suo rei fructus locare, vendere, donare. Gl. in l. 1. ff. de vsu, & habit. Vsus, est ius, quo quis potest in proprium suum cõmodum tantum, vti fructibus rei salua substantia. Inst. de vsu, & habit. §. 1. vnde vsuarius iure potest sumere non solùm quantũ sibi expedit, sed etiã quantum expedit familiæ suæ. l. plenum, ad finẽ. ff. de vsu, & habit. Possessio verò, ius est insistendi rei corporali, à qua possidenda non prohibemur. Hostien. in sum & Azo. in sum. tit. de acquiren. & retine. possess. Administratio, ius est, quo quis potest apud Iudices agere, & conuenire alium de re aliqua, & de extra iudicium statuere: ita vt sit libera, & legitima potestas siue facultas agendi. Iano in c. ex literis, de prob. Hæc igitur quinque, prout sunt iuris, significãt aliquid proprium, quod quis habet, & administrat nomine, & arbitratu suo sine cõsensu, & voluntate alterius⁹. Sicut etiã Habitatio, prout est iuris, i⁹ est, quo quis potest in domo aliqua habitare: & Actio est ius agendi: Hæreditas est ius succedendi in bonis alterius. Aliquando tamen Vsus, & possessio sunt facti, non iuris: Et tunc hæc in seruum, filiumfamilias, & Monachum verè cadunt, eo quòd qui facti tantùm vsum, habitationem, vel possessionem habet, nihil proprium retinet, quia illud habet nutu, & voluntate, aut nomine alterius: nam hoc modo etiam commodatarius, depositarius, colonus habent rei possessionem.

Rursus animaduertendum est, nomine Dominij, aut Proprietatis intelligi etiam Quasi dominium, vel Quasi proprietatem: est enim, vt docet Glossa in c. conquestus, de foro compet. & in l. sequitur. §. Si vnica. ff. de vsucap. & l. 3. ff. de acquiren. poss. Dominium, vel Proprietas rerum corporalium, Quasi dominium verò, vel Quasi proprietas rerum incorporalium, cuiusmodi est Beneficium Ecclesiasticũ, Iurisdictio, Ius nominandi, designandi, offerendi clericum in Beneficio instituendum, eligendi, cõfirmandi, instituendi, visitandi, & conferẽdi, & id genus alia. In quibus etiam Proprietas à Possessione distinguitur, vt in Iurisdictione, c. licet causam, De Probationibus: in iure eligendi, c. Cũ Ecclesia, De causa possess. in iure conferendi, c. Cũ in officij, super De causa possessionis in iure visitandi, c. Cũ ex officij, Præscriptionib. in iure præsentandi, c. Consultationib. De iure Patronatus. Pari ratione, Possessionis nomine accipi etiam solet Quasi possessio, ita vt possessio sit ius insistendi in re corporali: Quasi possessio verò, ius insistendi in re incorporali. Præterea, vocẽ Dominij accipitur, tum dominij directum, tum vtile.

Religiosus igitur ratione Paupertatis voto solenni promissæ caret omni bonorum dominio, vel quasi dominio, proprietate, vel quasi proprietate: dominio item directo, & vtili: vsu, vel vsufructu: possessione, vel quasi possessione: quæ quidem omnia sunt iuris, nõ facti. Denique voto Paupertatis continetur abdicatio pecuniæ & cuiuslibet rei pecuniæ æstimabilis. Nam in iure, vocabulo, Pecuniæ, nõ solùm venit numerata pecunia, sed etiam res omnes, tum stabiles vt agri, & domus, tum se mouentes, & mobiles, tum corporales, tum iura, vt obligationes, actiones.

Secundò quæritur, An religioso, quod attinet ad Paupertatem, repugnet vsus rerum pecuniæ æstimabilium, qui ipsi à Superiore concessus est? Respondeo, vt ex quæstione Superiori cõstat, certo iuris esse, repugnare omnino vsum, qui est iuris: nam qui talem vsum habet, eo ipso, proprium habet, cum habeat ius vtendi re, in suum commodum pro arbitratu suo. Siluester. ex communi sentent. in verbo Religion. sexto, quæstione septima, hoc tanquam certo posito Præcipua quæstio nobis est de Vsu, qui est facti. Et hic potest dupliciter accipi. Primò, vt est Vsus quidam, quo Religiosus vtitur re absque Superioris nutu, & consensu expresso, vel tacito. Deinde, vt est Vsus quidam, quo vtitur re pro Superioris permissu, & nutu expresso, vel tacito, & hic vsus cum voto Paupertatis non pugnat. Non quod qui vsum facti habet, proprium per se aliquid habeat, sed quod iure cõmunis is, qui in Religione approbata votum Paupertatis emittit, abdicet omnem vsum rei, perinde, ac si tacitè promittat nõ se rebus vsurum remente, aut nesciente Superiore, vt insinuant Innocentius, Host. Ioan. Andr. Abbas, Anton. Archiep. & cæteri in c. cum ad Monasterium, de statu Monachorum, Archid. Turrecrema. Præpositus in c. non dicatis, 12 q. 1. Angel. Sil. Tabien. & reliqui: summissis in verbo Religio. Hanc tamen sententiã refellit Maior in 4. distinct. 38 q. 9. quia ex ea concluditur Religiosum nunquam contra votum paupertatis peccare si rebus vtatur quomodolibet, hoc est, si res impendat in quosuis vsus, Abbatis permissu. Item, consequens esset, vt Abbas, qui Superiorem nõ habet, nunquam votum paupertatis infringeret, quod tamen est absurdum sciendum, est prædictam sententiam solùm docere, contrà votum paupertatis facere Religiosum, si rebus vtatur absque nutu, & consensu Abbatis, siue Superioris expresso, vel tacito. non tamen docere, sic & non aliter votum paupertatis infringere.

Tertiò quæritur, vtrum Religiosus Paupertatis votum violet ab externo nummos accipiens, quibus libros emat, quos apud se retineat in cella? loquimur autem de Religioso, qui nulla Regula, Constitutione prohibetur pecuniam per se, vel per alium accipere. Respondeo: Si inscio Superiore id faciat, videndum esse, an his pecuniis, & libris vtatur absq; Superioris voluntate expressa, vel tacita, an secus. Si primũ contra Paupertatem deliquit, quoniam vsum sibi vendicat, & retinet. Si secundum, non peccat.

Sed dubiæ adhuc quæstionis est, an si libros ex pecuniis sibi datis emerit Religiosus inscio Superiore, eósque tãtummodo vsus gratia penes se retineat, sed palam inter libros cæteros, quos Superioris concessu, & voluntate habet in cella expositos, centi atur vsum eorum habere citra vllum Superioris consensum expressum, vel tacitum? Respondeo eum nequaquam esse condemnandum tanquam Paupertatis violatorem, quandiu eos tenet in cubiculo palam expositos omnibusque obiectos: nam quicquid hoc modo Religiosus habet, Superiorum suorum voluntati potestatique subijcitur: quod si eos omnino Superioribus celet, violatæ Paupertatis reus habetur. Idem pariter iuris est, si Religiosus ex communi Bibliotheca, aut communi loco aliquid inscio Superiore ad suum vsum, & commodum experimenti cum perficiendum, an ea in re tacitus aliquis consensus Superioris inesse credatur: & tunc paupertatis votũ seruatur, alioqui violatur. Quæres, num votum negligat, si inscio Superiore ex loco publico rem aliquam sibi sumat vsendi ad tempus, vt deinde in eũdem locum restituat: Non mihi videtur is paupertatem violasse, nisi id alioqui fuerit alundè prohibitum: non enim eo, quòd accipit, vti vult, citra sterium contracta, An in personam Monachi concipienda

omnem

mnem prorsus sui Superioris voluntatem, sed certos tantùm dies, animo, & voluntate illud in eundem locum, vnde acceperat, referendi.

Quartò quæritur, An contra Paupertatem, voto promissam peccet Religiosus, si absque consensu Superioris, aliquid donet externis? Respondeo, videndum esse quibus tam rebus tacitus Superioris consensus subesse credatur, aut subesse iure possit: nam quorundam Religiosorum consuetudo Superioribus temporibus erat, vt aliqua externis donarent, paruula scilicet munuscula, præsertim ad cibum, & potum: alia item, quæ ad pietatis, & Religionis studium pertinent, cuiusmodi sunt sacræ Reliquiæ, & Imagines Sanctorum, cereæ item imagunculæ, nec non & calculi Pontificia auctoritate, & beneficio sacrati. Solebat præterea etiam generali quadam Superiorum voluntate concedi, vt similia in externos conferentur. Tacitus quoque Superiorum consensus adesse putabatur in quibusdam Religiosorum familiis, cum Religiosus aliquò missus, ad negocia gerenda, vel ad literaria studia, ellemosynarum aliquid largiebatur ex his, quæ ad commodum eius sustentationem spectant. Pari ratione Superiores Collegiorum, aut Donorum Præfecti nonnulla pauca interdum donabant ex bonis, quæ administrabant, ad remunerandum alicuius obsequium, retinendos in amicitia, & benuolentia viros de ipsis Religiosorum Cœnobijs benemeritos, ad aliorum animos conciliandos, ad tuendum, augendum, conseruandumúe commune Cœnobij, vel totius etiam Religionis bonum. Sic etiam apud quosdam Religiosos erat in more positum, vt Religionum, Monasteriorumue Perfecti ex communibus bonis, quæ possident, in pauperum vsus certam pecuniæ quantitatem impenderent. Sed quantanam illa deberet esse quantitas, tunc temporis meritò dubitabatur, quia alij censebant, in singulos mẽses tuta conscientia ab eis erogari duorum, triúmve aureorum summã: alij verò, singulo quoque anno decem, vel duodecim, aut quindecim aureorum quantitatem sufficere. Aliorum verò iudicio, res arbitrio boni viri definienda, & æstimanda pro magnitudine teddituum, & pro multitudine, paucitateve pauperum videbatur. Sed hæc omnia, & alia similia iure optimo abrogantur in Constitutione Pontificia Sanctissimi D. N. Clementis VIII. quam supra cap 9. q. 5. ad verbum retuli, in qua aperte declaratur, quid possint Religiosi priuati, quid item Superiores donare, & continetur formula, quam seruare debeat in quibusdam rebus donandis ne Religiosorum paupertas aliquo modo enervetur.

Quintò quæritur, An Religiosus, qui sciente, & consentiente Superiore plura habet, quam quæ sibi suppetant ad vitam sustentandam, peccet contra Paupertatem? Respondet B. Antoninus, cui assentitur Siluester. in verbo Religio 6. 9. 7. dicto. 4 non quidem contra votum paupertatem peccare, quia nimirum iis rebus vtitur sciente, & annuente Superiore. Nihilominus tamen, & Superiorem male facere, & pariter Religiosum malè vti. Ex bonis enim communibus apud Religiosos, nec dari, nec accipi plus debet, quam necessarius cuiusque vsus ac indigẽtia postulet. Religionũ Præfecti summa ope, ac studio niti debent, vt proprietatis vitium, quod est, multorum malorum causa, & origo, funditus è Monasterio tollant, & omnes proprietatis rerum occasiones radicitus euellant. Et c. relatum. Ne Clerici, vel Monachi, reprehenduntur grauiter Religiosi, qui sæculariter viuũt. At Maior in 4 d. 38 q. 9. dicere videtur huiusmodi Religiosum contrà votum paupertatis facere: Nam putat, ille, in voto paupertatis contineri, vt Religiosus tãtum habeat ea, quæ sunt ipsi necessaria ad victum, ad vsúsque quotidianos Superioris consensu, & nihil amplius. Certe Antoninus, Siluester, & Maior conueniunt, huiusmodi Religiosum graniter peccare, cùm habet superflua, & Superiorem non leuiter delinquere, cùm facultatem concedit Religioso, vt plus habeat ad vsus quotidianos, quàm par sit.

Ea igitur est laudabilis vitæ Religiosæ consuetudo, qua vestes lineæ, pelliceæve, aut cuiusuis generis in communi loco asseruantur. & inde in singulas hebdomadas, menses, vel annos, in vsum cuiusque distribuũtur. Quibus quidam præficiuntur, vt eas custodiant, excutiant, purgent, resarciant, ac renouent. Vbi nullus apud se habet vestes præter eas, quæ ad quotidianum vsum necessariæ sunt, nullus dona ad se missa accipit, vel ad suum vsum adhibet nisi conscio Superiore, & consentiente: nullus apud se pecuniam tenet, præter eum, cui bonorum communium administratio, & cura committitur, nullus item in annum sua in cella ex vestib⁹, libris, aut supellectile habet aliquid, eo amplius quàm quod ad suũ vsum fuerit à Superiore concessum: vbi denique communis est omnium victus, cõmunis mensa, cõmunis vestitus in cõmuni aliquo loco solitus asseruari.

Contrà verò, ea improbãda consuetudo, vbi Religiosorũ quisque aliquid apud se habet, vnde viuat, quod in communem locum non affert: vbi singuli plus habent, quàm quod sit sibi necessarium ad vitam tuendam. Iure quoque improbantur species, vnguenta, suffimenta, & his similia pleraque vana, profanáve, quæ maximè Religiosam dedecent simplicitatem. Pari ratione vituperanda veniunt pretiosa ornamenta librorum, vestium, supellectilium, & aliarum rerum, quibus vruntur Religiosi, quippe quæ magis ad mundanos homines, quam ad pauperes Religiosos spectãt, vt constat: Ex quibus omnibus merito colligitur Religiosos nihil donare, legare, vendere posse, tametsi ad ipsorũ fuerit vsum tributũ, & multo min⁹ aliquid lucle, à quo prohibetur Religiosi, perdere, vel in alios vsus inanes, ac futiles, & maximè turpes, & inhonestos insumere. Quo fit, vt is, qui talia à religiosis accipiũt, ea restituere Monasterio debeat.

Sextò quæritur, An Religiosus, qui ex communi, aut ex eo, quod alteri ad vsus eius tributum est, furtum aliquid sibi capit, crimen proprietatis incurrat? Respondeo, incurrere: nam etsi nolit dominium furtiuæ rei sibi assumere, assumit tamen sibi vsum absque nutu expresso, vel tacito Superioris. Quòd si res est parua, & leuis, venialem si grauis, & magna, lethale peccatũ admittit. Rogabis, quanta rei quantitas sufficiat ad lethalis peccati materiam? Respondeo tantùm sufficere, quanta alioqui satis est ad constituendã materiam furti, quod peccatum lethale sit: quod enim in sæculari, graue, & lethale furtum efficit, in Religioso furante, lethale sacrilegium erit. In furto verò quid sit patuũ, leue, & modicum, quid magnum, graue, & multum, dicam in septimo diuinæ legis præcepto, cum de furto tractabo.

Septimò quæritur, An si Religiosus absq; superioris cõsensu, ab alio eiusdẽ Monasterij Religioso aliquid accipiat, quod est, ipsius, qui dat vsui cõcessum, in vitio Proprietatis incidat? Respondent aliqui minimè: nisi acceperit animo, & voluntate vtendi, sine Superioris consensu: nã vsum, quem alius habuerat, sibi sumit, quare quandiu eiusmodi vsum Superioris voluntati subijcit expresse, vel tacitè, in Proprietatis vitio non est. Profectò, Religiosus vsufructuarius esse nõ potest: id etenim impedit votũ paupertatis, quod facit. vsufructuarius differt ab vsuario, quod vsuarius solum vtitur re, cuius habet vsum, potest ad suum commodum: vsufructuarius verò ex re, cuius vsumfructum habet, fructus imo capit, ita vt eos alteri donare, & vendere queat. Religioso res à Superiore conceditur, vt ea ipse vti, possit, nõ vt ipse in alium huiusmodi vsum transferat suo nutu, absque expresso, vel tacito Superioris consensu.

Si iterum roges, an faciat contra votum paupertatis Religiosus, qui inscio, vel remẽte Superiore aliquid sumit ex iis, quæ sunt in cõmune, Monasterio collata, & illud edẽdo, vel bibendo consumit. Maior in 4. d. 38 q. 9. videtur sentire eum contra votum paupertatis facere, quia vtitur re, vt propria, videlicet cõsumit, quod ad esum, vel potum communem pertinet, absq; Superioris cõsensu expresso, vel tacito. Certè Religiosi hæc in re cauti esse, & sibi timere debent, ne plus æquo sibi sumant.

Si quæras itidem, An votum paupertatis violet Religiosus, qui cõtra Regulam vtitur re, etiamsi id faciat Superioris assensu. Maior in 4 d. 38 q. 9. docet, cum votum infringere, quia putat ille in voto paupertatis contineri, vt nullus Religiosus communibus rebus vtatur contra Regulam: & ideo sentit Superiorẽ nulli subdito Religioso posse facultatem concedere vtendi rebus cõtra Regulam, quia quamuis possit Regulæ rigorem ex parte remittere, nequit tamẽ Religiosum à voti vinculo soluere, aut ei cõtra votum faciendi potestatem concedere. Appellatione rei accipit Maior pecuniam, aut rem pecunia æstimabilem. Alius rigida, & seuera videtur Maioris sententia, quia nõ quidquid Regula præscribit, ad vota pertinet. Quidquid sit, oportet Religiosos cautè vtiere, & rebus vti, nõ vt homines omni voto solutos, sed vt Religiosos votiua paupertate adstrictos, & in dubiis sapientes consulant Religiosos, Regulam, Institutum, & Religionem professos.

Si roges, An Abbas iure queat Monacho facultatẽ concedere, qua vtatur pretiosa veste. Respondeo, cum Nauarr. Commen. 4. de regular n 27. non posse: quia est contra id, quod habetur in Clem. 1. de statu Monach. vbi Monachis interdicitur omni cultu, & ornatu pretioso, seu sumptuoso in vestitu, equitatu, absque iusta, & debita causa, vt ibi Glossa annotauit.

Octauò quæritur, An grauiùs peccet Religiosus Religionem professus, paupertatem non seruans, quàm si simplici tantùm Paupertatis voto teneretur? Respondeo, simplex votum, quo quis tria Religionis vota facit, in aliqua Religione approbata, & solẽne, coram Deo per se non dif-

ferre,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferre, vt Superius admonui: Ecclesiæ tamen constitutione, & iure communi Canonico, plura voto Paupertatis solenni, quam simplici continentur. Etenim qui solo simplicis voti vinculo adstringitur, quamuis rerum suarum vsu se abdicauerit, dominium tamē, & proprietatem apud se aliquando retinet. Religiosus verò professus non item. Hic rursus nihil sibi acquirit, sed Monasterio, ac Religioni, ille verò prior sibi potest acquirere aliquod dominium, & proprietatem, licet nō vsum, est enim capax hæreditatis, & cuiuslibet alterius rei, ad quam antea ius habebat. Postremò Religiosus Professus nequit testamentum condere, ita vt inane sit, & irritum si fecerit: quod tamē factum ab eo, qui simplici Paupertatis voto alligatur, ratum, & firmum tot assis habetur, vt posteà dicam, licet peccet suis rebus vtendo absque legitima auctoritate.

Nonò quæritur, An Religiosus, qui solùm professus est, tacitè Religionem, in sacrilegium incurrat, si Castitatem non seruet? Ratio dubitandi est, quia Castitatem expressim non vouit. Respōdeo, nihilominus cum sacrilegij crimine teneri: nam sufficit si aliquid vltrò faciat, quod nouit eum voto Castitatis esse cōiunctum: vt castitatem ipsam vouisse simpliciter iudicetur. Sed qui tacitè Religionē profitetur, aliquid spontè facit, cui scit votum Castitatis annecti. Quæres, an Religiosus Castitatem violās, suum peccatum ex toto confiteatur, si tantùm apud Sacerdotem exprimat voto se quidem Castitatis adstrictum teneri, taceat tamen se esse Religiosum? Quidam opinantur satis esse primum patefacere, quia Castitatis votum simplex, & solenne per se nō differunt: Contra sentiunt alij, id minimè sufficere, sed secundum quoq; illud patefieri oportere: eo quòd solēne Castitatis votum à simplici plurimum differat. Queres deinde, an si Religiosus sit in sacris ordinibus cōstitutus, iuter cōfitendum debeat declarare, & se esse Religioni dicatū, & initiatū sacris ordinibus, an verò satis sit alterutrum illorū exprimere, hoc est, si vel sacrorū ordinū dignitatē, vel Religiosorū statum aperiat. Quidam existimāt vtrumq; aperiri oportere, alij verò sufficere, si se Religiosum esse fateatur. Alij contra opinantur, eum satisfacere alterutrum illorum confitendo, nimirum, se ad sacros ordines euectū, aut Religiosum esse. Sic enim solenne votum Castitatis plenè explicari, & patefieri contendunt.

De modo quibus Religiosus violat obedientiæ votum.

Cap. XII.

PRimò quæritur, quo differat peccatum, quo Religiosus per cōtemptionē peccat ab eo, qui violat obedientiæ votum: Respondeo, latius patere peccatum ex contemptu, quam peccatum inobedientiæ. Nam contemptio consistit, tum in his, quæ præcepta sunt, tum in aliis, de quibus nullum præceptū habemus: peccat enim quis, tum Cōsilia, tum Præcepta contemnēs: At inobedientiæ peccatū in his duntaxat versatur, quæ nobis sunt imperata. Contemptus igitur est, cum quis Præceptum, vel Consilium monitū, vel regulam prætermittit tanquam rē inutilē, fatilem, & vanā, vel cum is, qui iubet, vel consilium dat, monet, vel dirigit ad agendum tanquam vanus, vel insipicus despicitur. Inobedientiæ verò peccatū est, cū imperata violamus, vel omittimus eo animo, & voluntate, ne imperati pareamus. Vtar exemplo. Titius ieiunium ab Ecclesia indictum prætermittit, & violat, tāquam inutile, & vanum, cōtemptor est, at cū omittit, & negligit: quia recusat Ecclesiæ iubenti obedire, tunc iobediens est: si verò nimia cibi auiditate eiusmodi præceptum perfringat, tunc intemperans est, non inobediens, vel contēnens. Hinc est, vt Religiosus minimè ex contemptu peccet, quoties contra Regulam, Constitutionem, Superioriue præceptū deliquit: nec quoties Regulæ, aut Superioris mandatum violat, inobedientiæ peccatum admittit.

Secundo quæritur, quandonam Religiosus in peccatum inobedientiæ labitur? Respondeo, quādocunque Superior Constitutio, vel Regula fieri aliquid iubet in virtute sanctę obedientię, aut aliis verbis, idem penitus valentibus nec illud præstat, ac seruat.

Tertiò quæritur, An Superior possit aliquid præcipere virtute sanctæ obedientiæ iis in rebus, quæ sunt cōtra aliorum Superiorum præcepta, Respondeo, certi iuris esse, nihil posse Superiorum iubere in iis, quæ sunt contra ius naturale, vel diuinum, vel Canonicum, vel Ecclesiasticū, vel contra mādata eius, qui superiorem potestatem habet, eique subijcitur. Obijcies: vnde ergo tantum meriti, & laudis simplex veterum Monachorū obedientia promeruit, quos

A paruisse constat in multis, quæ contra ius naturale, vel diuinum facere iubebātur? qualia multa apud Cathamum lib. 4. de instit Monacho. c. 24, 25, 26. & 27. legere licet. Quidam totum hoc conferunt in magnam illorum hominum simplicitatem, vt qui omnia sibi ab Abbate imperata putarent tuta conscientia se posse facere, & exequi simpliciter absque vlla discussione. At verò mihi videtur, eiusmodi Monachos magnæ quidem fuisse simplicitatis, sed in iis tamē, in quibus eos Præpositis suis obedisse legimus, obedientiæ ductum secutos existimo: vel quia non omnia clarè, & apertè cum iure naturali, vel diuino pugnabāt: & proinde eos bona fide obtemperasse puto: quia ignorabāt esse iuri naturali, vel diuino contraria: Quo certè modo, nos possumus etiam nūc absque peccato aliquid ignorare quod iuri naturali, vel diuino aduersetur: vel quia licet manifestè mala, vt legi diuinæ cōtraria, & aduersa esse videretur, ea tamē sibi imperari putabāt, vt facere conarētur, & Superiorem curaturum, ne imperata perficerent: Aut denique quia sibi in animum induxerant, ea præcipi non quidem simpliciter, & absolutè, vt facerent, sed vt obediērię documētum, & exemplum præberēt, Deinde obijcies, fas non esse Superiori, aliquid iubere, cum habet in animo id impedire, aut nolle, vt hat. Respōdeo, apud Theologos, Scholasticos quæstionem agitari, quam tractauit Dur. 1. dist. 47. q. 3. Vtrum Deus aliqua præcipiat, quæ fieri nolit? Quam tollūt affirmādo, non solum facere id posse, sed etiam interdum fecisse, vt suppositā monstrabunt exempla. Nam imperauit Abrahæ, vt vnicum filium suū immolaret, quem tamē posteà immolari prohibuit. Christus etiam Dominus præcepit quibuldam, ne miraculum à se editum proderēt, & quo magis præcipiebat, ne cui dicerent, eo magis prædicabant illi miraculum: an quo, illos nō est credēdum peccasse, mirabatur enim turbæ, quæ dicebat: Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui. Item, Deus omnibus imperat, vt bene agant, ac suæ saluti prospiciat, vt sic tandem salui fiat, nec tamen omnes facit saluos. In his igitur Deus aliqua præcipit, nō quo à nobis fieri velit, sed vt in obediēdo, & bene agēdo virtutis officium impleamus, & aliis bonæ vitę simus exemplo. Quare in prompta Abrahę obedientia eximia eius viri fides, & ipes emituit. Præcipiebat Christus illis hominibus, ne cui dicerent, vt doceret cauendum summopere laudis, & gloriæ inanis studium, & periculum: contra verò illi faciebat, vti gratum animum suum, de accepto beneficio declararent. Sic etiam dicimus, Superiores posse grauia interdum, difficilia, & ardua imperare, & quæ videantur etiam inutilia, ac pene ridicula, non quo ea fieri velint, sed vt nos inobediedo exerceant, & promptæ obedientiæ nostræ, quod obimus & præstamus officium, sit cęteris exemplo, atque documento.

Quarto quæritur, An Superior ius, & potestatem habeat aliquid præcipiendi, quod in solo actu mentis, & voluntatis interiore consistit. Hanc quæstionem supra diluimus lib. 5. cum de legibus tractaremus, vbi docuimus, non esse penes homines auctoritatem legem condendi, qua actus voluntatis interior imperetur: & proinde Superior nullum habet ius præcipiēdi actus simpliciter interiores lege lata.

Quinto quæritur, quibusnam in vniuersum iure Canonico communi Religiosi prohibeantur, siue Mendicantes, siue non Mendicantes? Respondeo, in Clement. Religiosi, De Priuileg. octo circiter, aut nouem contineri, quibus Religiosi prohibentur.

Primum: Ne Religiosi, clericis, aut laicis sacramentum Extremæ vnctionis vel Eucharistiæ ministrare, matrimoniāve solemnizare: hoc est, solenni ritu, & cæremonia facrare præsumant, non habita super his patrochiali presbyteri licentia speciali: alioqui excommunicationis incurrat sententiam ipso facto, per Sedem Apostolicam duntaxat absoluendi, hoc est, à qua non nisi à Romano Pontifice solùm absolui queant. Sic ibi.

Secundò: Ne excommunicatos à Canone, præterquam in casibus à iure expressis, vel per Priuilegia Romani Pontificis concessa, vel a sententiis per statuta Prouincialia, aut Synodalia promulgatis à pœna, & culpa absoluere quemquam præsumant: alioqui in excommunicationem prædictam Romano Pontifici reseruatam incidant.

Tertiò ibidem sic statuitur: In virtute sanctæ obediētię, & sub interminatione maledictionis æternę districtius inhibemus, Ne in sermonibus suis Ecclesiarum Prælatis detrahant.) quod vt Glossa interpretatur, locum habet cum nominatim detrahunt, aut verbis proprium Prælati nomē exprimētibus, alioqui enim generatim Prælatorum vitia, & peccata publica modestè carpere licet.

Quarto: Etiam in virtute sanctę obediētiæ inhibem⁹ ne retrahāt laicos ab Ecclesiarū suarum frequētia, vel accessu.

Quintò:

Quintò: In virtute quoque sanctæ obedientiæ inhibemus, ne indulgentias profūcient indiscretas, hoc est, vt ait Glossa, non concessas, nimirum subreptitias, suppositiāsve, falsas, & inanes.

Sextò, Néve, cum confectionibus testamentorū interetrint, à restitutionibus debitis, aut legatis matribus Ecclesiis faciendis retrahant testatores.

Septimò: Ne legata, vel debita, aut malè ablata incerta sibi, aut aliis, singalaribus sui Ordinis Fratribus, vel Conuētibus in aliorum præiudicium fieri, seu erogari procurent.

Octauò: Ne etiam in casibus Romano Pontifici, aut locorum Ordinariis reseruatis quēmpiam absoluant.

Nonò: Ne personas Ecclesiasticas, præsertim coram Iudicibus delegatis à nobis, suā contra eos iustitiam prosequētes, vexate indebitè, aut ad loca plura, & præsertim multum remota conuenire præsumant. Hactenus Clementina.

Annotandum est, ad contrahendam huius Clementinæ excōmunicationē, sufficere, siquis sit Religiosus, quāuis non sit ab Episcopis exemptum (falsum enim est, quod quidam senserunt solùm comprehendi Religiosos exemptos) si sit religiosus neque Religionem professus, sed tantum sit nouitius, immo etiam si fuerit sanctimonialis, dummodo tamen sit religiosus in aliqua religione approbata, vt rectè, annotarunt Cardinalis, Paulus, Ancharanus, Imola. Bonifacius in ea Clementina Angel. Excommunicatio. 5. casu. 12. Siluest. Excommunicatio. 7. casu. 14. & Nauar. in Man. cap. 27. num. 101. Item, nomine parochialis presbyteri, à qua prædicta est facultas petenda, intelligi eum, qui est Ecclesiæ curam animarum habenti præfectus, licet nondum ad Sacerdotium ascenderit, vt ibidem docet Cardinalis, Paulus, Petrus Ancharanus Bonifacius cum Glossa: quamuis Stephanus, & Imola asseruerint debere esse presbyterum: quoniam in Clementina dicitur: (sine licentia expressa presbyteri parochialis.) Satis item est, si in facultate, quæ à parocho petitur, exprimatur nomen Religiosi Sacramentum ministraturi, aut Parochiani suscepturi, vt Glossa notauit communi consensu recepta. At sufficit, vt Caiet. in sum. verbo. excomm. ca. 94. & Nauar. loco citato testantur, si per ignorantiam, aut ratihabitionem Religiosus ea, quæ diximus, sacramenta conferat: siquidem in Clemētina dicitur. (Ne præsumant ministrare.) Præterea, vt excommunicatio contrahatur non satis est, si Religiosus ea sacramenta ministret alteri Religioso exempto, vt notarunt Cardinalis, & Caietanus ac Nauarrus, quamuis Siluester immeritò oppositum dixerit. Nam in Clementina dicitur: (Ne ministrent Clericis, vel laicis.) nimirum parocho subiectis: Potest demum facultatem concedere non solum Parochus, sed etiam eius Vicarius, aut Episcopus, aut Vicarius Generalis, vt docuit Glossa ab omnibus recepta.

Sed ambiguæ quæstionis est, an solùm in hac Clementina Religiosi prohibeantur. Eucharistiam ministrare, quando datur, vt Viaticum moribundis, an verò etiam quando confertur sanis, & bene valentibus. Quidam enim docent solùm primum esse prohibitum: & propterea si alio tempore Religiosi Eucharistiam conferant, nullam contrahere excommunicationem. Magis tamen est receptа sententia asserentium generaliter id esse interdictū Religiosis, tametsi hoc facerent ob absentiam Parochi: eo quòd in Clementina generatim dicitur (Ne præsumant ministrare Eucharistiam.) Deinde, excommunicatio non contrahitur, si Religiosus prædicta sacramenta conferat, vel peccatorum absolutionem impertiat Parochiano presbytero dicēti se ad id, facultatem habere, nec si sactamentum Baptismi, vel Pœnitentiæ ministret, nec si absolvat ab excommunicatione lata ab homine, vt Glossa obseruauit.

Decimò: In Clementina 1. De Reseriptis statuitur sic: Abbates, aut alij Religiosi quibuslibet administrationibus præsidentes, occasione Priorauuum, seu aliorum locorum subditorum eisdem, nullam auctoritate litterarum Apostolicæ sedis, vel legatorum ipsius, quomodolibet valeant conuenire, nisi vbi, & coram quibus Priorauuum, & locorum ipsorum Priotibus, aut aliis Gubernatoribus id liceret:)

Vndecimò: In Clemētina 1. De electione habetur: (Prohibemus, ne Religiosus aliquis in Abbatem, vel Prælatum alterius Religionis, vel habitus cætero eligatur. Quòd si secus actum exiterit, sit eo ipso, irritum, & inane. Non tamen intendimus prohibere, quin Religiosus in Episcopum seculatis, vel cuiuslibet Ecclesiæ possit eligi.)

Duodecimò: In Clementina prima. De rebus Ecclesiæ non alienandis statuitur: Perpetuò prohibemus edicto, ne quis Religiosus monasterio, Priorauui, Ecclesiæ seu Administrationi eius præsidens, iura, redditus, aut possessiones eiusdem, alicui ad vitam eius, seu ad aliud certum tempus, pecunia etiam inde recepta, quouis modo concedat, nisi necessitas, aut vtilites Monasterij, Prioratus, Ecclesiæ, vel Administrationis huiusmodi, hoc expoſcat, Conuentus sit: aut si Conuentum nō habeat, Prælati proprij assensu, ad hoc nihilominus accedente. Si quis contra hoc fecerit, pœnam suspensionis ab officio, eo ipso, incurrat: nec ex concessione ipsius recipienti ius aliquod acquiratur, sed præmissa ad locationes, vel venditiones reddituum, aut fructuum ad tempus modicum faciendas, declaramus nullatenus extendi.

Decimotertiò: Clementina prima De Decimis, statutum est: Religiosi quicumque, qui noualia, aut alias decimas Ecclesiis debitas, ad eos ex aliqua causa legitima, non spectāres appropriare sibi præsumpserint, aut exquisitis fraudibus, siue coloribus vsurpare, seu qui de animalibus familiarium, & pastorum suorum etiam animalia ipsa eorum gregibus immiscentium: seu qui de animalibus, quę in fraudem Ecclesiarum in plurib⁹ locis emūt, emptāque tradunt venditoribus, vel aliis ab ipsis tenenda: seu qui de terris, quas tradunt aliis excolendas, decimam solui Ecclesiis non permiserint, aut prohibuerint, nisi post requisitionem per eos, quorum interfit, super hoc eis factam, a præmissis destiterint, intra mensem: ant si de his, quæ contra præmissa, vsurpare, vel retinere præsumpserint, intra duos menses, damnificatis Ecclesiis emendam non fecerint competentem, sint ab officiis, administrationibus, & beneficiis suis suspensi, donec satisfecerint. Quòd si Religiosi huiusmodi administrationes, vel beneficia non habeant, eo casu quo alij supradicti, suspensionis, statim, ipsi sententiā excommunicationis incurrant: nec possint absolui ante satisfactionem condignam. Cæterum præmissa extendi volumus ad animalia, quæ per Religiosorum donaros seu oblatos tenentur; dū tamen illi Religiosis eisdem cum effectu donauerint, aut obtulerint se & sua.

Decimoquartò: In Clementina prima. De Religiosis domibus, districtius interdicitur Religiosis, ne mulierum, quæ Beghinæ vocabantur, statum quomodocumque admittant, nec vllo modo illis in eo statu sectando, vel assumendo, cōsilium, auxilium, vel fauorem præbeant, alioqui pœnam excommunicationis eo ipso, incurrant: & subiungit Pontifex: Nec tamen per prædicta prohibere intendimus, quin si fuerint fideles aliquæ mulieres, quæ promissa continentia, vel etiam non promissa, honestè in suis conuersantes hospitiis, pœnitentiam agere voluerint, virtutem Domino in humilitatis spiritu deseruire hoc eisdem liceat, prout Dominus ipsis inspirabit. Scribi.

Decimoquinto: Clementina prima: De celebrat Miss. præcipitur, vt in Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis Ecclesiis, horis debitis deuotè psallatur, & debitè celebretur officium Diuinum, diurnum & nocturnum.

Decimosextò: In cap. vt periculosa; Ne clerici, vel Monachi in sexto dicitur: Districtius inhibemus, ne de cętero aliquis quamcumque Religionem tacitè, vel expresse professus in scholis, vel alibi, temere habitum Religionis suæ dimittat: nec accedat ad quæuis studia literarum, nisi à suo prælato cum Consilio sui Conuentus, vel maioris partis eiusdem, sibi eundi ad studia licentia primitus sit concessa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto) Absolutio ab hac excommunicatione nulli reseruatur. De qua ea tractant præter Archidiaconum, Ioanem Andreā, Dominicum. Ancharanum, & Francum in sexto Angel. excommunicatio. 7. casu. 27. Siluest. Excommunicatio. 9. casu. 24. Caiet. in sum. excommunicatio cap. 61. Nauarr. in Manua. cap. 27. num. 133. & num. 131. Annotandum est, duplicem excommuuicationem in hoc capite irrogari: vnā Religiosis, qui temerè suæ Religionis, habitum dimittunt, alteram his etiam religiosis qui ad studia literarum extra Monasterium se conferunt sine sui Superioris consensu, & consilio, maioris partis Monastici Conuentus. Prima excommunicatio non contrahitur, si Religiosus habitum honestè deponat iusta aliqua de causa: tunc enim nō est temeratia habitus dimissio. Sic Glossa. ab omnibus recepta. Nec etiam quicumque temere dimittit, ea afficitur excommunicatione: omnis enim dimissio habitus absq; rationabili causa temere fit, eo quod suum habitum Religiosus in omni loco, ac tempore deferre debet. cap. Vidua. 20. quæst. 1. & cap. Sanctimoniales, dist. 23. Nec tamen quoties temerè habitus dimittitur, grauiter peccatur; vt si quis deponat ad cancendum tantummodo, saltandum, vel lapidem iactendū: non enim tunc excommunicatio contrahitur: immo nec quoties ita temerè dimittitur, vt etiam grauiter aliunde peccetur, veluti cum Religiosus in priuato aliquo loco se exuit habitu, in eum tantùm finem, vt ibi ciam aliquid furetur, statim iterum ipsum habitum sumpturus. Nauarrus in Manuali, cap. 27. num. 131. Siluest. excom. 9 casu 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Is igitur in excommunicationem incurrit, qui suum habitum dimittit, vt alio habitu vtatur ad effectus aliquod committendum, vel ad certum tempus, vel ob certam causam, ita vt boni viri arbitrio habitu temere dimisisse iudicetur. Ex quo fit, vt in eam non incidat excommunicationem, qui habitu quidem se exuit, sed tamen nullam aliam sumitque si sumit ad tam breue tempus, vt censeri queat, non dimisisse, siue eum in Monasterio, siue extra, deponat, vt restatur Cardinalis. Afficitur tamen excommunicatione, qui non quidem dimittit, sed ita tamen gestat, vt non appareat. Sic Glossa in Clem. 1. de vita, & honest. Clericorum. Et propterea Abbas, qui oppositum insinuauit in cap. Deus qui de vita, & honest. Clericorum, videtur esse de eo locutus, qui occultè defert, sed ita vt facilè ipse habitus internosci, ac discerni possit, vt optimè Caietanus explicuit.

Quæres, an excommunicationem contrahat, qui suæ Religionis habitum deponit, confestim alterius Religionis veste, & habitu sumpto, temerè contra Canones, & iura. Lapus, Ioan. Andreas, Dominicus, Angelus, & Abbas sentiũt eum non contrahere. Sed verius est Siluester, Caietanus & Nauarrus oppositum arbitrantur: nam verè, & propriè suę Religionis habitum dimittit, & exuit. Mihi certè probabilis a modum videtur prima sententia: quoniam etsi eiusmodi Religiosus dimittit suæ religionis habitum, non tamen dimittit, vt liberè euagetur. Et hæc causa, & ratio est constitutionis: nec sufficit, si dicas, eum transire ad laxiorem religionem, vbi licentiot viuet: quoniam satis est, si ad religionem transferat, in qua tribus erit religionis votis obstrictus. secunda magis placet.

De altera excommunicatione notandum est, olim Alexandrum III. in cap. Non magnopere, Ne Clerici, vel Monachi, ita sanxisse: Statuimus, vt nulli omnino post votum Religionis, & post factam in aliquo loco Religioso professionem, ad Physicam, hoc est, ad Medicinam, leges mundanas audiendas permittantur exire. Si verò exierint, & ad claustrũ suum intra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati, ab omnibus euitentur. Et in nulla causa si patrocinium præstare voluerint, audiantur: Et reuersi, in Choro, Capitulo, mensa, & cæteris vitimi existant: & sine beneficio Romani Pontificis non promoueantur. Et Honorius III. in cap. Super specula, Ne Clerici, vel Monachi, declarauit, eiusmodi excommunicationem irrogatam Religiosis audientibus Physicam, id est, Medicinam, vel leges ipso facto contrahi; ita vt sit pœna ipso iure lata, non ferenda à Iudice. At verò in prædicto cap. Vt periculosa, excommunicatio generaliter fertur in Religiosos, qui extra Monasterium ad quælibet studia literaria se transferunt sine sui Superioris consensu, & consilio maioris partis Religiosi Conuentus. De hac excommunicatione tractant Angelus, Siluester, Caietanus, & Nauarrus locis supra citatis, & præterea Siluest. excommunicatio. 9 casu. 6. Hinc efficitur, vt solemniori indigeat Religiosus facultate habita à Superiori ad studia literarum, quàm ad alia negocia: ad hæc enim sufficit solus Superioris assensus; ad illa verò requiritur etiã Monastici Conuentus consilium. Si tamen locum adeat, vbi sit suæ religionis Collegium in quo literæ doceantur, non indiget, nisi sui Superioris consensu, etiãsi eò petat studij literarij gratia: hæc enim est potius mutatio Cœnobij, siue Collegij, quàm ad studium literarum profectio, vt rectè Caietanus annotauit. Hanc item excommunicationem no incurrit, qui proficiscitur ex solo Superioris nutu, & consensu, cuius est Religiosos aliò extra Monasterium mittere ad habitandum; quam facultatem solent habere Prefecti Ordinum Mendicantium. In ea etiam non incidit Abbas, aut Prior, etiamsi ad literarum studia se conferat absque sui Superioris assensu, & Consilio Conuentus. Sic Ioan. Andr. Anchar. Dominicus, Angelus locis citatis: quamuis oppositum tradiderit Siluester loco prædicto.

Decimosi primò: Clementina, Cupientes, De pœnis. excommunicatione afficit eos, qui suis cõstitonibus, vel aliò modo aliquid dicere præsumunt, vt audientes auertant à soluendis Decimis suis Ecclesiis debitis. Vbi nullus Religiosorum excluditur, vt Glossa annotauit. Excommunicatione quoque afficit eos omnes Religiosos, qui scienter nullum conscientiæ scrupulum iniciunt iis, quorum sacras confessiones excipiunt circa Decimas Ecclesiis debitas soluendas: & deinde eiusmodi negligentia minimè expiata, cum commodè possint, ad populum conciones habere præsumunt. Item, excommunicatione feriuntur ibidem omnes Religiosi Mendicantes, qui accipiunt nouas domos vel noua loca ad habitandum, aut commutant, vel alienant, acquisita ante Concilium Lugdunense aliquo titulo. Item ca. Cum ex eo. De excess. Prælatorum in 6. Bonifacius VIII. constituerat in hunc modum: Nos perpetuò prohibemus edicto, ne Prædicatores, Minores, & alij Religiosi Mendicantes in aliqua Ciuitate, Castro, Villa, seu loco quocunq; ad habitandum domos, vel loca quæcunque noua recipere, seu hactenus recepta mutare, vel ea venditionis, vt Imtationis, donationis, aut cuiusuis alienationis titulo in alios transferre præsumant absque Sedis Apostolicæ licentia speciali, plenam, expressam faciente de huiusmodi prohibitione mentionem: si secus egerint, irritum decernentes. Ibi tamen non prohibetur quis studio Eremiticę, vel solitariæ vitæ noua loca, habitacula, aut cellas acquirere, aut mutare suorum Superiorum concessu de excommunicationibus in hac Clementina latis in religiosos agunt Siluest. Excõmunicatio 9. casu. 44 45. 46. Angel. Excommunicatio 7. casu 44. Caiet. in Summa, cap. 66 Nauar. in Man cap. 27. nu. 144.

Decimooctauò: In Clem. Ex frequentibus, De sent. excommunex com, municatione afficiuntur Religiosi, qui nõ seruant interdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruare scitũt Ecclesias Cathedrales, siue matrices Si roges: Quid dicendum, si in oppido nõ est Ecclesia Cathedralis, aut matrix; quia nempe sunt multæ parochiales diuisæ? Respõdeo, tunc opus esse, vt interdictum, vel cessatiõe à diuinis omnes illæ parochiales obseruent. Hæc etiam Clementina locum habet in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus constitutis à iure, vel ab homine qualibet auctoritate legitima ad id vtenti: locum tamen habet locum in generali interdicto, non speciali. In Concilio Tridentino sess. 25. ca. 12. De regularib. statuitur, vt censuræ & interdicta nec dum à Sede Apostolica emanata, sed etiã ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, à Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, Atque seruentur.

Decimonono: In Concilio Tridentino eadem Sessione, & cap. Decernitur, vt dies festi, quos in diœcesi sua seruandos Episcopus præscripserit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus seruentur.

Vigesimò: In eap. Episcoporum, De priuileg. in 6. statuitur sic: Præsenti decreto duximus statuendum, ne aliqui seculares quantumcumque exemptionis, seu libertatis Sedis Apostolicæ Priuilegiis communiti, cuiuscumque ordinis, Religionis, status, vel conditionis existant, scienter celebrent, vel faciant celebrari diuina in ciuitatibus, castris vilitis, nisi quatenus eis à iure conceditur, seu locis, aliis interdictis ab ordinariis, sine delegatis Iudicibus, vel à iure, aut excommunicatos publicè, vel interdictos ad diuina officia, seu Ecclesiastica Sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam admittant. Qui verò contra præsumpserint, præter alias pœnas à iure cõstitutas, ingressum Ecclesiæ sibi nouerint interdictum, donec de transgressione huiusmodi ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserint satisfecerint competenter.

Vigesimoprimò In Clementina, Cupientes §. vlt. De pœnis, excommunicatione puniuntur Religiosi, & Clerici seculares violatores Constitutionis Pontificiæ in cap. 1. De sepult. in 6. qua præcipitur, ne aliquos ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum inducant, vt sepulturam apud ipsorum Ecclesias eligant, vel iam electam vlterius non immutent) quam excommunicationem ipso facto contrahi definit Pontifex, nec in eam lapsos, ab alio, quam à Romano Pontifice, prætetquam in mortis articulo. esse absoluendos.

De Transitu Religiosorum ex vna Religione ad aliã. Cap. XIIII.

PRimò quæritur, An liceat Religioso ex vna Religione ad aliam transire? Respondeo, iure cõmuni Canonico licere, vt colligitur ex ca. Statuimus, & cap Mandamus 19 q. 3. & cap. Licet, cap. Significatum, cap. Non est vobis, & cap. Sanè. de regularib. quomodo studio tutioris, melioris, & sanctioris vitæ transitus fiat vt aperte definitur in ca. Licet, De Regularibus. S. Tho. 2. 2. quæst. 189. art. 8. ait: Transitus ex vna Religione in aliam nisi propter magnam vilitatem, vel necessitatem, non est laudabilis: tũm quia ij Religiosi offendi solent, qui deseruntur: tum etiam, quia facilius, & commodiùs proficit quis in Religione, in qua est assuefactus, quàm in alia. Vnde veteres Monachi non facilè transitum permittebant.

Secundò quæritur, An hic transitus iure concedatur ex eo, quòd Religio ad quã sit gradus, sit perfectior, & altior, fructuosior, vel sanctior, an solùm, quia sit arctior, seuerior, & durior? S. Thomas loco citato, quem Palud in 3. distinct. 38. quæst. 3. artic. 1. Antonin. 3. part. tit. 16. capit. 4. ad finem. Siluest. in verbo, Religio. 4. quæst. 1. & quæst. 6. 7. & 8. Tabien. Religio q. 23. & quidam alij sequuntur, videtur do-

cere huiusmodi transitum iure concedi ratione perfectionis, aut fructuosioris Religionis, non autem ratione solius arctioris instituti. Quod colligunt, tùm quia in virtutis, & melioris viæ profectu, descensus, aut ingressus vituperatur, at laudatur ascensus, aut progressus: tum etiam, quia in capit. Mandamus. 19. quæst. 3. præcipitur Canonicis Regularibus professis, ne se ad Monachorum instituta transferant; cum tamen arctior sit Regula, & vita Monachorum, vt constat ex cap. Quod Dei timorem, De statu Monach. vbi dicitur, Canonicos Regulares laxiori Ordini seruire, quàm Monachos. Et in cap. Statuimus, eadem causa, & quæstione habetur, Ne quispiam Canoniæ professionis alicuius leuitatis instinctu, vel districtioris Religionis obtentu, ex claustro, audeat sine patris, & totius Congregationis permissione recedere. Et in cap. Nullus, eadem causa, & quæstione præcipitur, Ne Abbas vel, Monachus Canonichos Regulares à proposito professionis Canonicę reuocare, & ad Monastieum habitum rrahẽdo suscipere audeat.) Vnde colligit S. Thomas Monachis laicis ius, & fas esse ad Canonicos Regulares transire, quoniam apud eos ius, & facultatem habent ad sacros Ordines ascendendi. Immo generaliter docet ex Ordine Monachorum Laicorum, vel Clericorum, qui diuina ministeria non præstant, aut priuata tantùm non publica officia obeunt, licere Monachis, siue Religiosis transire ad Ordinem Canonicorum Regularium, qui publica ministeria, & munera in Ecclesia exequuntur & obeunt; eo quòd commune bonum priuato est altius, & maius. Non tamen licitum esse transitum è contrario: nec enim esset ascensus ad sublimiorem vitæ gradum, sed potius ex altiore ad inferiorem descensus.

At verò Ioannes Andreas in cap Sanè. de regularibus, postquam S. Thomæ doctrinam de varia Religionum perfectione proposuit, subiungit: Nos Canonistæ non pondetatis his subtilitatibus, solùm animaduertere solemus, vbi sit arctio, strictior, durior, aut seuerior modus viuendi. Vnde in cap. Licet, De Regularibus dicitur: De arctiori vita, & sanctiori, ad quam licet transire è laxiori, & si in vna Religione sit sola contemplatio cum arctissimo viuendi modo, possibili tamen sine proficiendi modo, non admittemus transitum ad Religionem, in qua viget contemplatio, actio, & etiam contemplationis officium cum laxioti vitæ instituto, quod tamen Theologi admitterent. Hæc ille? qui quidem nomine Theologorum videtur Sanctum Thomam intellexisse, cuius sententiam, suppresso auctore ante retulerat. Omnes iuris Canonici interpretes id docuerunt, quod dixit Ioannes Andreas: idem etiam sentiunt Angel. Religiosus, num. 35. Rosel. religio. 4 num. 1. Certè cum iure Canonico magis congruere videtur, Transitum huiusmodi concedi, quia arctiùs, & duriùs Religionis institutum susceipitur, quàm quia perfectiùs, & fructuosius, vt constat ex cap. Licet, De regularibus. Et in cap. Virgines. 20 quæst. 4. dicitur ex Concilio Triburiensi: Virgines sacræ si pro lucro animæ suæ propter districtiorem vitam ad aliud Monasterium pergere disposuerint, ibidémque commanere decreuerint, Synodus, concedit. Hæc ibi.

Deinde etiam cum ratione ipsa maximè conuenit: ereenim huiusmodi transitus iure videtur esse concessus ob triorem vitæ rationem, vbi autem ea reperi tur, eo ipso quoque Religio eius vitæ patens, & magistra, videtur esse tutior, atque securior; quamuis alia Religio sit alioqui fructuosior, perfectior, & altior. Quod autem in cap. Mandamus, & cap. Nullus. 19. quæst. 3. Canonicis Regularibus ad Monasticum institutum transitu interdicatur; intelligendum est iuxta Glossam, id locum habere, cum transitus talis fit temeritate, leuitate, & inconstantia animi, aut cum damno, & detrimento prioris Religionis. Item, sæpè denegatur trasitus ad arctius vitæ institutum, ne communis aliorum salus deseratur, au impediatur. Sic Epiſcopis, & aliis Ecclesiarum Præfectis, transitus ad Religionem occluditur, ne Ecclesiæ destituantur idoneis præfectis, & ministris: Et Religiosi præficiuntur Ecclesiis, vt communi hominum saluti, & commodo consulatur.

Tertiò quæritur, Quo modo liceat Religioso ad altius vitæ institutum euolare? Respondeo, in iure nonnulla constitui, vt id recto ordine fieri queat. Primò, Ne fiat transitus temeritate, leuitate, odio, ira, contemptu, vel alia qualibet animi perturbatione, sed studio nimirum turioris, & melioris vitæ, cap. Licear, de regularibus. Deinde, ne fiat cum detrimento, & iactura Religionis, à qua receditur, eodem cap Licet. Item, vt Religio, ad quam gradum quis facit, non solùm sit arctior ex Regula, quam profitetur, sed etiam ex Constitutionibus: nam, vt dicemus inferius, sub vna Regula Basilij, vel Benedicti, multi Religiosorum Ordines militant, alij aliis arctiores, asperiores, & seueriores, ob Constitutiones nimirum Regulæ dictas. Non etiam sufficit, si Constitutiones antiquæ sint duriores, & arctiores, nisi & recentes, quæ modo seruantur, sint quoque seueriores: fieri enim potest, vt arctius aliquod antiquum vitæ institutum obseruari desierit, & religio laxiori modo viuere cœperit. Opus est ergo, vt vitæ ratio, quæ modo seruatur, sit asperior, ac durior. Sic Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas, ac cæteri Pontificij iuris interpretes, in capit. Licet. de regularibus. Requiritur denique petitio facultatis, quamuis ea non obtineatur, cap Licet, De regularibus.

Quartò quæritur, Quid faciendum quando prius Cœnobium, aut religionis institutum est Pontificis priuilegio munitum, ne quis inde arctiusue transferat, passim enim religiones Pontificium priuilegium obtinere solent, ne ex ipsis ad alias religiones quispiam transire queat. Respõdeo, nihilominus transeundi ius esse, vt manifestè constat ex dicto cap. Licet, vbi dicitur eiusmodi priuilegium concessum credi, ne transitus fiat temere leuiter, aut cum Cœnobij, & Ordinis prioris incommodo.

Quintò quæritur, Cum ambigitur, sit ne c ne a tetra religio, ad quam transitus cogitatur, durior, & arctior, vel etiam dubitatur, licèt certò constet eam arctionem esse, num Religiosus aliqua animi leuitate, aut temeritate ad eam transnosset, quid tunc fieri debeat, cuius iudicio res ea decerni debeat, ac possit. Respondeo cum Innocentio, Ioanne Andrea, & Abbate, nequaquam esse standum verbo Religiosi transitum petentis, nec Superioris eum denegantis, sed alterius maioris viti iudicio, & sententiæ, ad quem, vt ad Superiorẽ pronocari debet. Sicut si Religiosus malè contra fas, & ius tractaretur, aut vexaretur.

Quæres, an postquam Religiosus facultatem transeundi petiuit, debeat expectare responsum? Respondeo cum Glossa, & Abbate, debito tempore responsum esse expectandum. Is enim, qui consilium requirere tuberur, eodem iure, tempore debito cogitur expectare responsum. Sed quid si Superior nihil respondeat, aut facultatem denegat, aut inanẽ, & falsam, vel iniustam causam obtendat? Respondet Abbas Innocentium secutus, ius esse Religioso confestim nullo alio expectato tempore ad aliam religionem transuolandi: in iis enim causis Superior quasi perpetuò facultatem denegare censetur. Si tamen Superior vetitimili causa duci in deneganda facultate videatur, non licet Religioso statim transire, sed ad Superiorem alium prouocare, qui rem totam suo iudicio decernat.

Sextò quæritur, An si Religiosus facultate minimè petita transierit; iure reuocari, & reduci possit, ac debeat? Gofredus. & Abbas antiquior, Calderinus, & Petrus Ancharanus. & Glossa in cap. Licet de regularibus & Siluc rel gio. 4 q. 1. versic. Aduerte quarto, senserunt eum reuocari, nec debere nec posse. At verò Host. Ioan. And. Pan. in c. Licet. de regularib. & alia Glos. in c. Intelleximus de ætate, & qualit. & alia Glossa in c. Mandamus. verbo, Lapsus 19 q. 3 Rosel. religio. 4. nu. 4 & Nauar. consil. 59. de regularib. nu. 2 docẽt esse reuocandum, eo quòd in cap. Licet, tantùm, petendam esse facultatem, ne Obedientia contemni videatur: ergo quandocumque sit transitus facultate minimè petita, factus esse videtur Obedientiæ bono contempto. Hæc opinio mihi verior apparet, & eam dicit esse communem Nauar. loco citato: ex quo fit, quod rectè Abbas, annotauit, vt non sufficiat, si post factum facultas petatur.

Septimo quæritur, à quonam petri debeat transeundi facultas? Angel. Religiosus num. 35. respondet, quod ad Religiosos quidem exemptos, & priuatos attinet, esse petendam à Præpositis Ordinarii, hoc est, a Præpositis Prouincialibus, nimirum in Franciscana familia a Custode, vel Ministro Prouinciali: in Dominicana à Prouinciali: in Monasticis Ordinibus ab Abbate, vel Præposito, vel Priore. Quòd verò pertinet ad Religiosum Præfectos, petì oportere à Maioribus, in quorum potestate sunt: ipsi verò Maiores Præpositi, qui sunt Romano Pontifici proximè subiecti, ab eo solo petere debent. Siluester tamen religio 4. q. 5. Angelum confutans censet apud Franciscanos, & Dominicanos facultatem peti posse à Præfectis Domorum, vel Collegiorum, siue Conuentuum, hoc est, apud Prædicatores, à Priore, apud Minores à Guardiano: Prouinciales verò petere debent. a Ministro, vel Magistro Generali: ipse verò Generalis Magister à Romano Pontifice: quo denegante trãsire Religiosus iure non potest; nihil verò respondente potest, secundum Abbatem in ca. Licet. de regularibus Quæ Siluestri sententia mihi magis probatur. Nam ius auctoritatis, & potestatis, quod habet Abbas in Monasterio, habet in Franciscana, aut Dominicana familia Prior, vel Guardianus, qui est toti Cõuentui, Cœnobio, vel Collegio Præfect⁹.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Octauò quæritur, Quomodo liceat religiosis transire ad laxioris Religionis institutum? Respondeo, certi iuris esse, vt omnes fatentur, quod Innocentius, & Panormitanus, & alij tradiderunt in cap. Licet, de regularibus ius esse, si in priori Religione, Regula, aut Constitutiones non seruentur. Nam vt paulo ante diximus, transitus iure conceditur, non eo quòd Regulæ, aut Constitutiones sint arctiores, sed quòd præsens viuendi ratio, quæ seruatur, sit arctior, & durior. Si igitur ex Regula, vel Constitutionibus laxius sit religionis institutum; arctior tamen præsens vitæ modus, transitus iure permittitur: dummodo tamen, vt rectè loánes Andreas annotauit, non sit in Prouincia aliud eiusdè religiouis Cœnobium, in quo sit arctior instituti obseruatio, nec sit probabilis spes pristinam vitæ formulam eo in Monasterio reuocandi. Si verò in priori Monasterio præsens vitæ norma nunc est arctior; aut iusta subest causa transeundi ad laxiorem, ac minus arctam, & rigidam, aut non subest. Si primum, potest, inquunt Innocentius, & Abbas, Episcopus facultatem transeundi concedere. Antonius verò Buttrius id iuris ad solum Romanum Pontificem pertinere docet, nisi ex mora probabile periculum immineat, aut ad Romanum Pontificem difficilis aditus pateat. Sed reuera Innocentius, Abbas, & Buttius videntur, loqui secundum commune ius, & antiquum, quo Monasteria, & Monachi erant in Episcoporum potestate. Vnde Siluester ait, religio. 4. q. 2. & 3. Cum Religiosi sint ab Episcoporum potestate exempti, & liberi; is religionis Præfectus, qui habet in Religiosos quasi Episcopalem auctoritatem, ius habet concedendi facultatem, quando adest causa legitima: & probabile periculum impendet, vel ad Romanum Pontificem difficilis aditus est.

Quæres, quænam sint causæ legitimæ? Respondeo, si Religiosus infirma, aut incommoda valetudine vtatur, aut si odio habeatur à cæteris fratribus, aut indignè, & malè tractetur. Quibus causis, & aliis iustis, & debitis quibuslibet remotis, Romanus Pontifex solus potest transeundi concedere secundum Glossam. Sed verius alij putant, quod tradit Abbas, non sufficere solius Romani Pontificis facultatem absque vlla iusta, & legitima causa: non enim ille potest arbitratu suo absque vlla iusta causa: cõmutare votum, quod debet diuino iure persoluì: cũ per commutationem ex parte relaxatur, & remittitur: hoc est, cum mutatur id, quod est minus bonum.

Nonò quæritur, quomodo sit iure concessus transitus ad æquè arctum religionis institutum? Respondet Abbas, id iure permitti, si fiat Episcopi consensu, quando ad est causa iusta, & legitima: ea verò sublata iure non permitti, nisi solius Romani Pontificis auctoritate: locum habet, quod dicit Abbas in religiosis Ordinibus, qui sunt Episcopis subiecti: nam quod attinet ad eos, qui sunt exempti, trãsitus fit consensu eius, qui præest Ordini, vel Prouinciæ, vel Monasterio, siue Conuentui.

Decimò quæritur, An religiosus contra iura ad aliam religionẽ se transferens sit apostata, hoc est, an tanquã suæ religionis desertor, & transfuga iuris pœnas incurrat? Abbas in cap. Sanè. de regularibus negat eum esse apostatam eo modo, quo ius Canonicum loquitur in cap. vltim de Apostatis: ex quo Angelus in verbo. Excommunicatio. 7. casu. 27. dicit illum non affici ea excommunicatione, quæ irrogatur in cap. 2. Ne Clerici, vel Monachi, in 6. dimittentibus temerè suæ religionis habitum: quod idè tradiderant Ioánes Andreas, Lapus, & Geminianus in eo capite. Siluester tamen excommunicatio. 9. casu. 25. & Nauarrus in Manuali, cap. 27. num. 131. ad finem. sentiunt dictum religiosum in eiusmodi excõmunicationem incurrere. Vtra verò sententia sit verior, cap. superiori dixi. quæst. 5. Mihi enim secunda sententia placet.

Vndecimò quæritur, Quid sit dicendum: Si religiosus impetrata facultate ad religionem arctiorem demigrandi, postea aut non inueniat Religiosos, qui eum velint admittere, aut voluntate mutata ad priorẽ redeat religionem, an primi religiosi, à quibus discesserat, eum recipere iure cogantur? Respondeo eos ad id, ipso iure compelli, quoties ante professionẽ emissam in alia Religione, ad antiquam reuertatur: nam facultas, & abdicatio iuris, quod quis habet, facta ex causa, ea minimè subsecuta, rata, & firma non est.

Duodecimò quæritur, Quid peculiariter iura statuerint, de Religiosis transeuntibus ad alias religiones? Respondeo, in cap. Ioannes, De regularibus præcipitur, ne quis Monachus è Monasterio, in Monasterium temerè demigret. & in cap. Sanè, eodem Titulo, Canonicus quidam Regularis, qui fugerat ab Ecclesia, in qua professionẽ emiserat, ad Monasticam vitam, si ea sit arctior, permanere in illa permittitur: alioqui ad priorem Ecclesiam redire compellitur. In Clementina, Vt professores, De regularibus sancitur hoc modo: Statuimus, Mendicantes quoslibet, qui ad non Mendicantium Ordines etiã auctoritate Apostolica transibunt in posterum, quive hactenus transierunt, quamuis nunc Prioratus, vel Officia, aut curam animarum, vel regimen quodcumque obtineant mihi, vocem, aut locum in Capitulo non habere, etiamsi hoc sibi ab aliis liberè concedatur. Ad Prioratus quoque, Administrationes, aut quæcumq; in antea non assumi officia, etiam tanquam Vicarios, seu Ministros, vel locum aliorũ tenentes: quodq; animarum curam, & regimen, nec pro se possint, nec pro aliis exercere. Quicquid autem in contrarium factum fuerit, sit irritum ipso iure, quouis priuilegio non obstante. Hactenus Clementina, Vbi prohibetur transitus ex Ordinibus Mendicantium ad Ordines, qui Mendicantes non sunt. Ex quo fit, vt hæc Clementina nihil decernat, de transitu ex vno Ordine eorum, qui Mendicantes non sunt ad alium similem, videlicet, qui non sit ex Mendicantibus, vel ex vno Mendicantium, ad alium Mendicantium, vel ex vno, qui non sit ex Mendicantibus ad alium Mendicantium. Excipit tamen Clementina Ordines Mendicantes, sed ex parte tãtùm non simpliciter approbatos: nimirum, vt nullum in posterum ad professionem admittant; quibus generalem concedit facultatem ad alios ordines simpliciter approbatos demigrandi.

Quæres, an hæc Clementina, Odines Mendicantium accipiat tantummodo quatuor illos Ordines, qui in c. Religionum. § Sanè, De religiosis domibus, in 6. referuntur: videlicet, Ordines Prædicatorũ, & Minorum, Eremitarũ sancti Augustini, & Carmelitani instituti, An verò intelligat absolutè quoslibet Mendicantes Ordines simpliciter approbatos, quales sunt aliqui post Clementinam instituti, inter quos est familia Minimorum à sancto Francisco ex Paula oppido Calabriæ oriundo fundata? Respondeo, in Clementina iutelligi omnes Mendicantium Ordines simpliciter approbatos, qui vel ex Regula, vel ex Constitutionibus possessiones, aut redditus communiter etiam habere nequeunt. Deinde, dubitabis, quid nomine Officij Clementina intelligat? Gloss. videtur intelligere solùm Officia Ecclesiasticæ Regulæ subiecta. Paulus tamen & Imola generatim accipiunt: quæ hibet Officia in religionibus fieri solita. Si quæras, an etiam intelligatur publicũ diuini verbi aũnuntiandi munus. Respondeo cum Glossa, Paulo, & Imola, intelligi: quoniam est munus presbyteris ex instituto cõuenies, licet Diaconis etiam, & aliis ex mandato, & facultate commissa conueniat. Denique rogabis, an etiam voce officij comprehendatur munus docendi publicè Theologiam, aut ius Canonicum: Respondet Imola, etiam comprehendi.

Inter extrauagantes communes de Regularibus extat excommunicatio Pontificia edita à Martino Quarto, quæ incipit: Viam ambitiosæ, vbi, habetur sic: Statuentes, quod de cætero nullus Religiosus Ordinum Mendicantiũ quorumcunque, cuiuscumque gradibus, status conditionis, vel Religionis existat, quantumcumque, & qualitercumque possit, & debeat virtute cuiuscumque licentiæ, etiam indulti Apostolici, seu Pœnitentiarij nostri curã gerentis, vel alia quauis auctoritate hactenus etiã per literas Apostolicas facultatum quarumuis tam Legatorum, vel Nunciorũ Sedis Apostolicæ, quàm alia auctoritate maximè de transferendis Fratribus, aut aliquibus præsertim Ordinũ Mendicantium professoribus sub quacumque verborum forma appareãt, admitti, aut recipi per aliquos etiam Superiores Ordinis, seu Monasterij, seu loci Monastici, seu alias in Monachũ, vel in Fratre alicuius ex Ordinib. Monastici tã Sancti Benedicti, quàm Cisterciensis, Chamaldulensis, Vallis Vmbrosæ, Canonicorum Regularium, vel aliorum Monasticorũ Ordinum, exceptо dumtaxat Ordine Carthusiensiũ sub pœna excommunicationis, quam ipso facto incurrat, tam recipientes, quàm ipsi recepti: a qua excommunicatio ne nemo possit absoluere, nisi Romanus Pontifex, præterquam in mortis articulo. Hactenus Constitutio.

In Concilio Tridentino Sess. 14. De reformatione, cap. 11. ita sancitur: Quia Regulares de vno ad alium ordinem transiati facilè à suo Superiore licentiam standi extra Monasterium obtinere solent, ex quo vagandi, & apostatandi occasio tribuitur: Nemo cuiuscumque ordinis Prælatus, vel Superior vigore cuiusuis facultatis aliquem ad habitum, & professionem admittere possit, nisi vt in ordine ipso, ad quem transfertur, sub sui Superioris obedientia, in claustro perpetuò maneat, ac taliter trãslatus, etiamsi Canonicorum Regularium fuerit, ad Beneficia secularia etiam curata omnino incapax existat. Hæc ibi. Et in Sess. 25. De regularibus c. 19. ad finem dicitur: Nemo Regularis cuiuscumq. facultatis

tatis vigore transferatur ad laxiorem religionem, nec detur licentia cuicumque Regulari occultè ferendi habitum suæ Religionis. Hæc Concilium. vbi nihil definit de Transitu ad æque arctam, vel arctiorem religionem. Extat item Constitutio Pontificia edita a Pio Quinto anno 1569. quæ incipit: Quæcumque sacrarum, in qua reticinditr, & abrogat facultates omnes præter ius commune concessas, recipiendi, vel Religiosos alterius ordinis, etiã laxioris. Verba Pontificis hæc sunt: Reuocamus, & abolemus omnia, & quæcumque priuilegia, facultates, dispensationes, & indulta præter iuris communis dispositionem emanata, recipiendi, vel retinendi Fratres, Monachos, Canonicos, & alios etiam laxiorum Ordinum professores, quibuscumque Ordinibus, Monasteriis, Hospitalibus, Militiis, & piis locis, etiam Sancti Antonij Viennensis, Sancti Spiritus in Saxia de Vrbe, S. Ioánis Hierosolymitani, Iesu Christi, Sancti Iacobi de Spatha, S. Lazari Hierosolymitani, eorũmque Ecclesiis, membris, Superioribus, & personis per quoscumque Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac nos, & Sedem Apostolicã, tam in ipsorum Monasteriorum, Hospitalium, & locorum institutione, quàm deinceps quomodocumque, quotiescumque, etiam per modum statuti perpetui, ac initi, & stipulati contractus, & aliàs sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis restitutionibus, præseruationibus, mentis attestationibus, derogatoriarum derogatoris, aliisque fortioribus, efficacioribus, efficacissimis, & insolitis clausulis, nec non irritantibus, & aliis decretis, etiam Motu proprio, & ex certa scientia, déque simili potestatis pleni tudine, etiam pauperum, infirmorum, miserabilium, & cuiuscumque alterius pij operis intuitu, ac etiam ex quibuscumque aliis causis quantumuis grauibus, charitatiuis, & necessariis, etiam consideratione, vel ad supplicationem Imperatorum, Regum, aliorũmque Principum, nec non sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, déque illorũ consilio, & matura deliberatione prius habita, concessa, confirmata, ac etiam multiplicatis vocibus innouata, extensa, vel etiam moderata. Ac volumus, vt posthac illorum sic reuocatorum prætextu, Prælati, & Superiores prædicti, aut alij quicumque, nullum prorsus, alterius laxioris ordinis vel obseruantiæ, Regularem, etiam specialem transeundi ad ipsos licentiam) iuxta huiusmodi priuilegia dumtaxat) ferentem, ad habitum, & professionem Regularem in suis quisque Monasteriis, domibus, locis, vel ordinibus, etiam vt in claustro perpetuò maneat, admittant: nec omnino quemquam recipiant, vel retineant; eos verò, quos in aliquo ex casibus supradictis (vigore huiusmodi priuilegiorũ tantùm, ac præter iuris communis dispositionem) iam habent translatos, ad eorum Superiores, & loca eius ordinis, vnde erant profecti, quamprimum remittant: Decernentes, admissiones, receptiones, & retentiones huiusmodi nullà firmitate subsistere, neminémque prorsus vllo voto, vllíque Regulæ, vel obseruantiæ etiam iuramento, aliàs e solemnitate promissæ obligare. Quicumque verò aliquem contra huius nostræ reuocationis tenorem admiserint, aut receperint, aut illos, aut quos iam habent (modo prædicto) translatos, aut receptos retinuerint, ipsos omnibus, & singulis dignitatibus, administrationib. beneficiis, officiis fructib. & pensionibus Ecclesiasticis præsentium auctoritate priuamus, & ad futura eo ipso, inhabiles esse volumus. Hæc ibi.

Pius item Quartus in alia Constitutione, quæ incipit. In sublimi B. Petri facultatem summi Pœnitentiarij Apostolici restrinxerat, præcipiens, ne concederet Religiosis licentias standi extra Monasterium propter infirmitates, & similia impedimenta, nec etiam pro subuentione parentum, aut pusillorum, vel aliorum consanguineorum, nisi obtenta licentia suorum Superiorum: & in facultatibus transeundi de ordine ad ordinem, etiam ex causis à iure permissis apponeret semper clausulam ¶ Quod perpetuò ibidem in claustro Domino famulari teneantur; & apostatis absolutionis beneficium non concedat, nisi ea lege expressa, vt stãtim ad claustra proprij ordinis redeãt, vel ad alium ordinem transeant æqualis, vel arctioris obseruantiæ, vt ibi perpetuam vitam agant. Nec illis, vel aliis translatis indulgeat, vt beneficia Ecclesiastica obtinere, vel illis vti mercenarij deseruire, aut alias etiam de Superiorum suorum licẽtia extra claustrum quoquomodo degere possint. Hæc Pius Quartus in illa Constitutione.

Decimotertiò quæritur, an Regularis ex vna religione, vel ex vno Monasterio ad aliud transiens debeat in eo denuò professionem emittere. Hanc quæstionem tractat Nauarr. consil. 3. de regularibus. Porrò Imola in Clement. 1. de regularibus, num. 19. sequutus Ioannem Lignanum videtur negare: præsertim cum ex vno Monasterio ad aliud Monachus transit, eam ob causam, quòd in omni religione dum professio solemnis emittitur, fiunt tria vota, quæ ad religionis substantiam, & naturam pertinent ergo Monachus professus in vna, non debet in alia professionem facere, cum sit simpliciter Monachus Religionem professus. Federicus verò, quem citat Nauarrus docet, Monachum electum in Abbatem alterius Cœnobij, nõ debere in eo nouam professionẽ emittere: vnde distinguit, aut Monachus transit, vt præsit, aut vt subsit: si vt præsit: tam quam Abbas, Prior, vel Superior, non est necesse, vt denuò professionem amittat: si vt subsit, necessaria est secunda professio. Contrarium Nauarrus affirmat, ratus requiri professionem secundam: tum quia licèt fuerit Monachus vnius religionis Ordinis, vel Monasterij; non tamen eo ipso, est alterius: cũ etiam, quia vnàquæque religio suis Constitutionibus gubernatur, ac regitur; & oportet, vt omnes eiusdem, Ordinis Monachi eisdem legibus, & constitutionibus teneantur. At nisi nouus fieret professio, Regularis ad aliam religionem translatus, esset iis constitutionibus, & legibus solutus, quibus alij tenerentur. Item singula Monasteria, quando non sunt in cura, & potestate vnius Generalis Præfecti, suis statutis, & legibus viuunt: & vnum Monasterium sæpè seniorij, durioris, & arctioris instituti regula tenetur. Opinio Nauarri vera est, & locum habet, quum fit transitus ex vno ordine, vel religione ad aliam: Item, cum ex vno Monasterio ad aliud, & singula suis institutis, & legibus teneãtur: tunc enim Monachus in vno Monasterio professus nequit fieri Monachus, & filius alterius, nisi in eo denuò professionem faciat. At verò sententia Federici etiam locum habet, cum Monachus vnius Monasterij eligitur in Abbatem, Priorem, vel Præfectum alterius: nam ea ipso, quo in eo Præfectura confirmatur, & eam exercet, videtur tacitè professionem in eo monasterio cui præest emittere ex quibus sequitur Monachus ad aliud Monasterium translatus capax non sit Beneficiorum regularium ad illud Monasterium, vel Ordinem pertinentium, nisi in eo profiteatur, vt docet Nauar. consil. 60. de regularibus ex cap. Cum singula. de præben. in 6. Item locum in sedendo, & suffragium ferendo habebit iuxta tempus, in quo professionem emittet in secundo Monasterio.

Decimoquartò quæritur, An Carthusianorum Religio sit arctior Religione Minimorũ. Hanc quæstionem tractat Nauarr. consil. 10. de regularib. Vnde vna cum ipso respondeo, Minimo (vt fertur) Pontificiam Constitutionẽ à Iulio Secundo editũ impetrasse, in qua videtur Pontifex asserere, eorum religionem esse cæteris omnibus religionibus arctiorem. Deinde, Minimi præter tria vota religionum cõmunia, quartum emittunt, quo vouent se numquam vsuros aliis cibis, nisi eis, quibus vtimur in ieiunio quadragenatio, excepto tempore, quum morbo laborauerint. Cum tamen Carthusiani iure vtantur ouis, caseo, & lacte, etiam dum valent. Negari non potest Minimos aliqua durius obseruare, quàm Carthusiani obseruent: at verò ius commune concedit transitum ab Ordinibus Mendicantium ad Carthusianos, tam quam ad arctioris, & durioris instituti Monachos. Item Carthusianis etiam dum morbo tenentur, interdictus est esus carnium, Minimis non item. Carthusiani præterea silentium maximum seruant, & vitam, oblitiam. Horum denique clausura est veluti quidam carcer perpetuus.

Extrau. Viam. de regularib. inter cõmunes.

Decimoquintò quæritur, An Regularis ex vno Ordine ad alium migrans debeat per integrum annũ in Probatione persistere, vt professio in religione ad quam transit, sit rata: Si quidem Concilium Tridentinum Sess. 25. ca. 15. de regularib. definit nullius esse momenti professionem, nisi Nouitius ad annum integrum post habitum susceptũ probetur? Respondet Nauarrus in consil. 49. De regularibus, num. 4. necessariam esse integram anni probationem: eo quòd debeat noua professio fieri: & Concilium generatim ad professionem, vnius anni probationem requirit, & postulat. Obiicies, huiusmodi Religiosum esse veteranum, ergo tyro, aut Nouitius esse nequit. Respondet Nauarrus esse quidem veteranũ, & professum: at verò factum esse tyronem, & Nouitium in ea religione, vel Monasterio, ad quod transiuit: nec enim pugnat, esse veteranum in vna religione, vel Monasterio, & Nouitium in altero.

Decimosextò quæritur, An Religiosus Franciscanus ex his, qui vulgo Obseruantes, aut Cappuccini vocantur, iure possit ad Carthusianos transire, & è contrario, Carthusianus ad Cappucinos, vel Minores. De hac quæstione Nauar. consil. 68. de regularibus. Testatur Siluester Religio. 4. q. 6. in Academia Parisiensi fuisse Theologorum, & Canonici iuris Doctorum sententia decretum, licere Carthusiano transire ad Dominicanos plenè, & perfectè suam Regulam cum Constitutionibus obseruantes. Quod si ita est, licebit etiam Carthusiano ad minores, vel Cappucinos transire:

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsertim cum Cappuccini contendant suæ religionis institutum, esse Carthusianorum Regula durius, & arctius. Nauarrus tradit, tuta conscientia liberum esse transitum ex alterutro prædictorum Ordinum, dummodo fiat studio, & amore vitæ melioris, & perfectioris, & citra omnem offensionem, ac litem inter illos. Certè iure Canonico, vt paulò ante iam dixi, permittitur transitus ex Mendicantibus ad Carthusianos, vt constat ex extrauaganti. viam. de regularibus inter communes: de transitu verò ex Carthusianis ad Mendicantes nihil legi expressum in iure. Sanctus Bonauentura in opusculo de determinationibus quæstionum circa regulam S. Francisci, cap. 12. & 13. ait, ex quolibet Ordine posse religiosum transire ad Ordinem Sancti Francisci: & ex Ordine Franciscano non posse religiosum ad aliũ Ordinem migrare. Sed id hoc seruandum est, quod constituitur in extrauag. viam. de regularibus, inter communes.

Alia quæstiones an eandem rem pertinentes soluuntur.

CAP. XV.

RImò quæritur, an Minister, vel Præpositus quilibet Generalis alicuius Ordinis iure possit facultatem concedere transeundi ad laxiorem religionem iusta ex causa? Respondeo cum Innocentio Florentiensi, Ioanne Andrea, Abbate, quos refert, & sequitur Nauar. consil. 56. de regularib. ex iure cõmuni posse, ita tamen, vt scripto constet, eam facultatem Præpositũ Generalem dedisse, & ex causa iusta, & prius cognita, ne is, qui transit, postea reuocetur, aut aliqua ratione vexetur. Nã Romanus Pontifex huiusmodi facultatem dare potest ex iusta quidem causa prius nota, & approbata, sed minimè scripto tradita. Cæteri verò eo inferiores dare nequeunt, nisi ante cognita iusta causa, & expressim scripto mandata. Obiicies Concilium Tridentinum Sess. 25. De regularibus cap. 16. decreto cauere, ne vllus Regularium cuiuslibet facultatis vigore ad religionem laxiorem transferatur. Respondeo cum Nauatto, non sustulisse Concilium facultates cum iure communi congruentes, quales sunt, quæ conceduntur iustis de causis, & seruato debito iuris ordine: abrogatæ nimirum facultates sunt, quæ sine iusta causa dari solent, aut non præcedente iusta causæ cognitione, & approbatione.

Secundò quæritur de eo, qui ad laxiorem religionem præter, aut contra ius transiuit, & ad saniorem mentem reuersus repetit prioris Religionis Cœnobium, sed in Religionem non admittitur, eo quòd sit proiectæ iam ætatis, aut podagra, aut comitiali, alióve simili morbo laboret, an tuto laxiori religione permanere queat? Respondeo, cum indigere Romani Pontificis beneficio, vel alterius, qui possit facultatem concedere: quoniam est iusta subest causa eius facultatis concedendæ, tamen sicut absque facultate legitima transeundo peccauit, sic absque ea etiam perfidẽdo deliquit, ac propterea illam petere debet. Neque enim cum ineptus, & legitima subsit causa, & facultas permanendi, denegabitur.

Rogabis, quid sit dicendum, si post Pontificiam Constitutionem Pij Quinti, quispiam ad laxiorem religionem migrauerit, & ad priorem reuersus, vt Pius Quintus iubet repulsam patiatur, & Iudices Apostolicos adeat, qui causa cognita decernant eum in laxiori religione, ad quam transiuit, permanere, incurtáne censuras, & pœnas ab eodem Pontifice irrogatas iis, qui non reuertuntur ad priſtinam religionem, cum ad laxiorem transierint? Respondeo, non incurre, quia nimirum ad priorem se referens religionẽ, nequaquam admittitur, & in laxiori, ad quam se transtulit, remanet, non quidem vi facultatum, quæ penitus Constitutione Pij Quinti abrogãtur, sed vi sententiæ latæ, à Iudicib. Apostolicis ad id destinatis. Ita Nauar. cõs. 72. de regularib.

Tertiò quæritur, Ad quam Religionem, vel Ordinem pertineant bona eius Monachi, qui ex vno Monasterio, vel Ordine transiuit ad alium. Hanc questionem tusè tractat Siluest. religio. 4. quæst. 10. Angel. Monasterium. quæst. 6. Rosel. religio 4. nume. 11 Nauarr. commen. 4. de regularib. num 14 & Couarruuias cap 1. de testamen. num 20 & 21. Respondet Hostiensis distinguendo, si ante professionem emissam migrauerit, vnà cum eo bona vniuersa transferũtur, si verò post illam, & sine facultate legitima, eius bona penes Monasterium, vnde recesserat, manent, ac sibi imputet Cœnobium, quod illum transeuntem admiserit. Si autem ex legitima facultate transierit, vsusfructus bonorum, quæ priori Monasterio contulerat, debetur posteriori, ne illi sit oneri. Hæc ille ferè. Sed verius mihi videtur, quod tradit Panormitanus in cap. Quòd à te de Cleric. coniug. & cap. In præsentia. & cap. Causam. De probationib, ex aliis, quos ille citat, & sequitur, si transierit, inquit, ante professionem, & priori Monasterio expresiè, & absolutè sua bona donauerat, tunc personam sequuntur, & proinde vnà cum eo transeunt ad secundum: nam à priori recedens tacitè videtur donationem reuocasse, cum veluti causa mortis facta esse videatur. Ergo, sicut donatio causa mortis facta, morte non secuta repetitur, sic donatio causa professionis facta, si ea non sequatur, rescinditur. Et propterea transiens ad secundum Monasterium, iure sua bona repetit, atque recuperat. Si verò post professionem emissam transierit, aut transitus est iure concessus, aut non: Si secundum, cum professio quoque secunda sit inanis, & irrita bona quoque pertinent ad prius Monasterium, ad quod re ipsa Monachus debet: nec refert, si in secundo professionem emittens, ei expresiè sua omnia bona donet: donatio enim locum non habet, sicuti nec professio; fit enim donatio causa professionis, quam bona fide putat ratam esse, cum tamen non sit: ac propterea idem est, ac si Caius credens Titium esse suum filium, eum instituerat hæredẽ, in eum sua bona transferret, cum filius ipsius Caij nõ esset. Quod si mala fide professionem faciat, tota donatio, & professio reuocatur. Si autem ad secundum Monasterium transierit facultate legitima; facta in eo Monasterio professione, aut transitus est propter eius crimen, vt in arctiore Religione illud plangat, & expiet; & vsusfructus bonorum ad secundum Monasterium pertinet, proprietas ad primum, ac post mortem vsusfructus ad proprietatem redibit. Aut transitus fit studio vitæ melioris. Et de hoc sunt duæ opiniones: Vna docet omnia bona penes primũ Monasterium manere, & quicquid post professionem in secũdo factam ei obuenerit, secundo monasterio acquiri. Sic Petrus Perusinus sensit, vt referunt Siluester, A Rosella, cui subscribere Siluester, & Nauarrus locis citatis. Et hanc communem esse sententiam ait Socinus consi. 52. volum. 4. vt Couarruuias loco citato, nimirum inter iuris Ciuilis interpretes. Nam opposita, communis est inter iuris Pontificij peritos vt refert idem Socinus consil. 183. volum. 2. Id probant ex capit. Statutum. 18. quæst. 1. vbi generatim sancitur bona Monarchi in Episcopum electi acquisita ante dignitatem, & munus Pontificium, ad Monasterium pertinere. Altera opinio tradit, omnia bona, quæ ad prius Monasterium transierunt, vnà cum Monacho ad aliud se conferente transferri. Sic Cardinalis, Abbas, Paulus, Bonifacius; cuius sententiæ videntur etiã fuisse Ioannes Andreas, Archidiaconus, Hostiensis, Henricus, Antonius, vt refert Couarruuias cap. 1. de testamen. nu. 20. Quod ex eo niuntur colligere, quòd spes succedendi in bonis paternis, vnà cum Monacho transit ad secundum Monasterium: & proinde, si post transitum parentes Monachi decesserint, secundum Monasterium succedit, non primum: non igitur omnia bona patrimonialia Monachi ad prius pertinent Monasteriũ, si quidẽ ius, & spes succendi in bonis paternis ad secundum, vnà cum persona transfertur.

Mihi prima opinio magis cum iure congruere videtur, licet secunda sit magis vsu, & consuetudine recepta. Nam profectò in cap. Statutum, citato, generaliter dicitur omnia bona ante transitum acquisita ad prius Monasterium spectare. Nec est cur Panormitanus dicat, intelligi de bonis, non quidem patrimonialibus, sed industria. atte, vel labore Monachi comparatis, nam ibi caput nihil in hac re distinguit: ergo generaliter verba illius capitis sunt accipienda. Nec idem est iudicium de spe, & iure succedendi, quod de bonis ante iam partis: nam spes, & ius succedendi personam comitatur, & sequitur, cum non sit Monasterio prioris acquisitum: & proinde Religiosus se ex primo ad secundum Monasterium recipiens, ius, quod habet in bonis paterenis succedendi, ad illud quoque transfert, non autem bona, quæ erant priori Monasterio quæsita. Quo fit, vt si Religiosus Franciscanæ familiæ Obseruantis, vel Cappuccinæ in Episcopum eligatur, ius habeat succedẽdi in hæreditate paterna, quã acquirer Ecclesia, cui præsteo quòd ad munus & dignitatem Pontificiam euectus, & à religiosæ vitæ instituto ex parte absoluitur, ac in statum priſtinum restituitur, quoniam recuperat ius succedendi in bonis parentum. Ex quo deducit Couarruuias, Paulum, Cardinalem, & Bonifacium sequutus, in Clement. vlt. de electione. Legatum relictum Monacho sub conditione acquisti illi Monasterio, vel Ordini, in quo Monachus vitam agit tempore, quo conditio impletur, & non alteri, in quo vixerat tempore, quo relictum est legatum. At verò, si promissio sit facta Monacho sub conditione, & conditio impleatur post factam professionem in secundo Monasterio, res promissa ad primum Monasterium pertinebit, non ad secundum: eo quòd in vltimis voluntatibus spes non transmittitur ad hæredes. L. Cum hæredes. ff. quando dies legã. cedat. In contractibus verò transmittitur ad hæredes. L. Si filius familias. ff. De verborum obligat. vel quia primum Monasterium iam acquisierat ius ad rem, quamuis non ius in re.

Si roges, quid sit dicendum de eo, qui transiuit ex Ordine religiosorũ, qui capax est bonorum iure hæreditario peruenientium ad Monachos, ad Franciscanam familiam, & in ea secundò professus est, & post professionem in ea factam per obitum patris hæreditas ad eum peruenit. Quidam aiũt eam hæreditatem ad primum Ordinẽ, in quo primam professionem fecerat, pertinere: eo quòd Franciscana familia hæreditatis capax non sit. Alij probabilius opinantur, eam ad alios patris legitimos hæredes attinere, quia per professionem secundo factam in Ordine Franciscanorũ debit omnino esse Religiosus primi Ordinis, quia ab eo absolutus est

De fugitiuis, Iectis, & Apostatis Regularibus.

Cap. VI.

PRimò quæritur. In quo differant Regularis Fugitiuus, Iectus, & Apostata? Respondeo. Fugitiuum propriè eum esse, qui abiiciens Obedientię iugum, se subtrahit Præposito suo, & à Monasterio recedit, vt se Præposito exlet, siue habitum exuat, siue non. In L. Quis sit Fugitiuus. ff. De ædilitio edicto? Veteres iurisconsulti variè definiunt & explicant quinam fugitiuus seruus dicatur. Sic enim ibi habetur: Quis sit fugitiuus definit offilius fugitiuus edicto est, qui extra domini domum fugæ causa, quo se à domino exlaret, mansit. Cæcilius autem fugitiuum esse ait eum, qui ea mente discedat, ne ad dominum redeat? tametsi mutato consilio ad eum reuertatur: nemo enim tali pacto, ioquit, pœniteutia sua nocens esse desinit. Cassius quoque scribit. Fugitiuum esse, qui certo proposito dominum relinquit. Item apud Viuianum relatum est. Fugitiuum ferè ab affectu animi intelligẽdum esse, non vtique à fuga: nam eum qui hostem, aut latronem, incendium, ruina nũe fugeret, quamuis fugisse verum est, non tamen fugitiuum esse Item, nec eum quidem, qui à præceptore, cui in disciplinam traditus erat, fugisset, fugitiuum esse, si forte ideo fugit, quia immoderatè eo vtebatur. Idemque probat, si ab eo fugerit, cui erat commodatus, si propter eandem causam fugerit. Idem probat Viuianus si sæuiuit cum eo agebat. hæc ita, si eum fugisset, & ad dominum venisset. Cæterum, si non ad dominum venisset, sine vlla dubitatione fugitiuum videri ait. Idem ait Proculus de eo (interrogatus) qui domi latuisset, in hoc scilicet, vt fugæ nactus occasionem se subtraheret. Nam ait, tametsi fugere non posset videri, qui domi mansisset: tamen eum fugitiuum fuisse. Sin autem in hoc tantùm latuisset, quoad iracundia Domino deferuesceret, fugitiuum non esse? sicuti nec eum quidem, qui eum dominum animaduerteret verberibus se afficere velle, protipuit se ad amicum, quem ad precandum perduceret? sed nec eum quidem fugitiuum esse, qui in hoc progressus esset, vt se præcipitaret. Illud enim verum non est, esse fugitiuum eum, qui nocte aliqua sine voluntate domini mansisset, sed ab affecta animi cuiusque æstimandum. Idem Viuianus ait: Si à magistro puer recessit, & rursus ad matrem peruenit: cũ quæreretur, num fugitiuus esset? Si celandi causa, quò ne ad dominum reuerteretur, fugisset, fugitiuum esse. Si verò, vt per matrem faciliorem deprecationem haberet dilectalicuius, non esse fugitiuum. Hæc ibi. Ejectus est is, qui ob culpam suam extra Monasterium expellitur. At Apostata est, suscepiæ Religionis desertor, hoc est, qui à Monasterio recedit animo, & voluntate liberè extra Monasterium viuendi. Fugitiuus enim aliquando sese ad tempus fuga proripit. Quare omnis Apostata est fugitiuus? quamuis non omnis fugitiuus, apostata esse videatur.

Secundò quæritur, An Cœnobium ius habeat eiiciendi Monachum? Cardinalis in Clement Ne in agro. § Quia verò. De statu Monachorum sensit ob nullum crimẽ posse in re communi à Monasterio Monachum eiici, etiamsi contumax sit, & obedire recusauerit, & corrigi, ac emendari noluerit. Id ille colligit ex cap Impudicas. 27 quæst. 1. & cap. Ne Religiosi. De regularib. quæ iura derogare videntur auctoritatem Regulis Monachorum concedentibus facultatem eiiciendi Monachum. Sed communi est sententia recepta. quod 5. Bonauentura in opusc. quod scripsit de determinationibus quæstionum circa regulam S. Francisci, ca. 14 Humbertus in expositione regulæ S. Augustini. cap. 99. Turrecrem in expositione regulæ S. Benedicti, tract. 88. tradiderunt posse expelli eum, qui obedire, & corrigi noluerit: vt expressim docuerunt Angelus in verbo, Abbas, q. 18. Si u. religio 6 q. 17. Tabien. religio. q. 45. Armil religio. nu. 18. S. Thome auctoritate permoti, quodlib 12. q. vlt. vbi ait, quoniam secundum Apostolum malum est auferendũ, ne modicum fermentum totam massam corrumpat: ideo Monachus si corrigi, & emendari renuerit, cum contumax est, meritò repellitur. Quæ opinio, & cum iure ipso, & cũ Regulis Religionum congruit; denique cum rationis ipsius præscripto. Etenim in c. vlt. De regular. tanquã certum ponitur id iure fieri posse: nam ibi statuitur, vt fugitiui, vel eiecti reducantur: & Regula S. Benedicti aperte concedit, c. 29. Monachum semel, & iterum fugientem è Monasterio posse recipi, si de peccato dolens, reuertatur? at si tertio recesserit, eum non amplius admittendum. Immo etiam manifestè præscribit, Monachum, qui sæpè admonitus sese non emendauerit, ferro abscissionis eiiciendũ, ne vna ouis morbida totum gregem contaminet. Deinde subiungit hęc verba: Frater, qui proprio vitio egreditur, aut proiicitur à Monasterio, & reliq. Regula quoque S. Augustini facultatem, & ius tribuit Monachum eiiciendi. Et ita est vbique in more positum, vt Religiosi ob certa crimina per sententiã è Monasterio expellantur. Decernit enim Regula S. Augustini, si quis emendatorium subire vindictam recusauerit, de vestra Societate proiiciatur: non enim hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.

Ac ius quidem etiam naturale id manifestè confirmat. Si enim Monachus corrigi, & emendari nolit, ne cæteros offendat, aut corrumpat, extrudi, & eiici potest Sic Clericus ob crimina, omni Ecclesiastico priuilegio nudatus, ciuili magistratui, ac potestati traditur.

Obiicies solum inde concludi, iure eum posse ad perpetuum carcerem condemnari; non autem extra Monasteriũ eiici, ne liberè, ac licenter viuat, sic enim ei sæpius peccãdi dabitur occasio, si suæ libertati permittatur. Respondeo, si extra Monasterium expellitur, non hoc ideo fit, vt liberius peccet, ac deterior fiat, sed vt pudefactus, ita citius, & commodius respiciat. Deinde obiicies, Monasterium Monacho alimenta debere, non igitur iis denegaris potest inde detrudi, ne fame confectus intereat. Respondeo, meritò ei alimenta denegari, vt facilius, ac promptius ad melioremvitæ frugem sese reducat. Neque tamen Monasterium illi victum necessarium subtraheret, penitus ad eum sibi comparandum inepto, nec aliunde habituro, vnde commodè viuere posset. Quare cum possit sibi ipse de victu prospicere, meritò, & alimentis, & Monasterio priuatur, vt ad mentem redeat saniorem. Sic enim vexatio dabit intellectum. Demum obiicies id, quod habetur in c. vlt. De regula. vbi præcipitur, vt Præpositi fugitiuos, & eiectos perquirant, & reuocent, atq; eos corrigant Respondeo, nihil argumento concludi: nam quos ibi eiectos intelligat ius Canonicum, inferius exponã, in præsentia dicere satis est, nomine eiectorum eo capite accipi eos, qui absque iusta causa dimittuntur. Sed tales non sunt, qui eiiciuntur, quod corrigi, & emendari recusant, aut quos expellendos Religionis institutum, & regula præscribit, aut qui legitima sententia ob delicta expellentur.

Tertiò quæritur, An ob alia vitia, & crimina præterquã ob contumaciã Monachus professus possit iure è Monasterio expelli. Sententia est aliquorũ nullũ professũ quibuslibet criminib. ac vitiis obstrictũ posse extra monasteriũ, & Ordinẽ eiici, dummodo corrigi, & emendari velit, sed in carcerẽ perpetuũ, vel ad tẽpus detrudendũ, vel alia pœna iuxta religionis institutam meritò coercendũ. Id probat, quoniã ita docuerunt Angel, Siluest. Tab. Armil locis supra citatis. S Tho auctoritate perducti: quorũ sententiã videntur etiam ante eos tenuisse Card. & Abbas, & alij. Ne iectus Monach? occasionem arripiat libertoris, & licentioris vitæ cũ magna multorum offensione. Mihi tamẽ videtur probabilius inter quidẽ cõmuni non nisi eos, qui corrigi renuunt, posse iure dimitti. & auctores præfati de hoc iure cõmuni videtur loquuntur iure peculiari, & instituto cuiusque religionis ob multa alia delicta, & vitia potest Monachus meritò expelli Regu. Augustini. ob cõtumaciã solã. Monachũ, eiiciendũ præscribit: Ac Regula S Benedicti habet, ne Monachus tertio recedens amplius admittatur, quãuis redeat: & aliqua sunt religiosorũ instituta quæ cõstituunt, vt si quis in professione emittenda, aut ipso in religionẽ ingressu certum vitiũ, aut crimẽ tacuerit, aut certum morbi contagiosi genus occultauerit, aut postea certum delicti genus admiserit, liberè dimitti, expelli queat: nam in his religiosorum Ordinibus, in professione quam Religiosis emittit, aut in ingressu, quo in religionem admittitur, tacita subest conditio & conuentio, vt si hoc, aut illud vitium, vel crimen, vel morbum tacuerit, vel delictum admiserit, eiiciatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quartò quæritur, An extra Monasterium electus, eo ipso A
fiat tribus religionis votis solutus, & liber? Respondeo, minimè: nec enim penes religionem ius est, vllatæ auctoritas Professum religiosum voto liberandi. Quare Monasterio electus nihil tanquam proprium sibi potest acquirere, neque capere, sed solùm ius habet ea sibi quærèdi, quibus omnino ad victum, vestitum, & habitationem indiget. Nec horum proprietatem, aut dominiũ, vel vsum aut vsumfructũ, qui in iure consistat, vllo modo sibi compa:at, sed nudum vsum, qui res est facti, non iuris: nec enim cum voto Paupertatis per solemnem professionem facto pugnat vsus rei ad vitam simpliciter necessarius. Si quæras, an idem iuris sit de quolibet electo: nam quidã eiiciuntur, vt contumaces, eo quòd emendari, & corrigi recusent: alij expellũtur, eo quòd sententia Iudicum, qui ad id destinantur, conuicti criminũ dimittuntur Monasterio, & habitu religionis priuati, vt indigni. Respondeo idem iuris esse in omnibus electis, & expulsis: nam religione, habitu, & alimentis debitis spoliantur, sed votis non soluuntur: quare vbicumque sint, votis religionis tenentur obstricti; neque enim dimittũt esse Monachi, vel religiosi, sed ob del cta eiiciũtur, vt extra Ordinẽ, vel Monasterium viuant: & pœna iusta ac debita puniantur.

Quintò quæritur, An qui ante ingressum in religionem votum fecerat religiosam vitam simpliciter suscipiendi, ac postea certam aliquam religionem professus, & ab ea meritò expulsus, debeat aliam exquirere, & petere, si eum facti iam sui pœnitentem religio prior recuset admittere? Quidam, inter quos videtur esse Sotus lib. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 3. existimant, eum oportere aliam adire, eamque amplecti, eo quòd ante professionem emissam erat adstrictus simplei voto religionem absolutè capessendi. Deinde, quia sicut qui post simplex Castitatis votum ad Matrimonium transiret, quod postea morte coniugis solueretur, deberet omnino castitatẽ seruare: & pari ratione Religiosus ad Episcopatum euectus, si se eo munere abdicaret, iure cogeretur ad Religionem, vnde assumptus, & electus ad dignitatem fuerat, reuerti: sic etiam religiosus electus, votum Religionis, quod ante professionem emiserat, debet exoluere. Mihi tamen horum sententia aut falsa, aut certè dubia videtur: quoniam obligatio semel extincta non redit: sed votum simplex Religionis per solenne in aliquo religiosorum Ordine emissum planè extinguitur, ergo numquam reuiuiscit. Respondebunt illi, minimè extingui, sed quasi sopiri, ac, vt dici in scholis solet, suspẽdi ad tempus. Sed hoc dici nequit, quia vt supra concluſimus, vota extra Monasterium facta, in solennem Religionis professionem commutata, verè extinguuntur, ac cessant. Alioqui enim in Monacho professo, & extra Monasterium electo cætera omnia vota antea Deo nuncupata reuiscerent. Accedit, quod electus Monachus adhuc suæ professionis vinculo tenetur: ac debet, si est electus, vt contumax, eo quòd emendari, & corrigi noluerit, ad Monasterium redire, nisi causa eum legitima soluat, ac liberet ab hoc obligationis nexu, cum per Monasterium non stet, quo minus reuertatur. Quod si per ipsum Monachum steterit, quo minus redeat, vel admittatur ad suam Religionem? nullo iure cogitur ad alium se conferre, quod si publica sententia fuerit ob crimina repulsus, nihil refert? quoniam per solẽnem professionem, quam fecit, vota, quæ antè emiserat, omnino cessarunt, vt extincta. Neque verò idem iuris est in eo, qui se post simplex Castitatis votum Matrimonio coniunxit: nec enim per Matrimonium, votum anteà factum extinguitur. Ita cum Religiosus ad Pontificium munus, & dignitatem eligitur, & promouetur, non planè liberatur à voto: & propterea eo munere abdicatus, ratione voti cogitur ad Monasteriũ redire.

Sextò quæritur, An Monachus electus debeat ad Monasterium redire correctus, & emendatus, si eum Monasteriũ ipsum velit recipere. Item, electus ex vno Ordine religiosorum vetum redire cogatur, si Ordo velit ipsum recipere. Respondeo cum Nauarro consil. 51. de regularib. & consil. 1. de statu Monach. & Commen. 2. de regularib. nu. 36. electum publica sententia iudicum ad id destinatorum ad reditum non compelli: quoniam sicut seruus derelictus à domino, eo ipso, fit sui iuris, sic Religiosus per sententiam iustam expulsus, quasi sui iuris efficitur, hoc est, tuta conscientia extra eam religionem, è qua electus est, viuit, vt in eo iustam sententiam, & pœnam sustineat, ac luat. Item, quia per sententiam iustam definit esse Monachus religionis, vel Monasterij, vnde est repulsus. Insuper, quia per sententiam iustam est in perpetuum non ad tempus condemnatus, vt extra eam religionem, vel Monasterium viuat.

Septimò quæritur, An debeat Electus per sententiam iustam se ad aliam religionem conferre, an potius tuta conscientia possit extra omnem religionem in sæculo viuere. B
Respondeo cum Nauarro eisdem locis iure posse in sæculo manere: e: quoniam numquam vouit gressuum in aliã Obiicies, cum vnam est professus, sese religioni generatim obstrinxit. Respondeo, verum id esse, sed manens in sæculo, Religiosus adhuc, est, & tribus votis obstrictus, quamuis per sententiam extra religionis claustra viuat.

Octauò quæritur, Cuinam Monachus fugitiuus acquirat extra Monasterium? Respondeo cum Panormitano, & aliis in cap. vlt. de regularib. si nu lam aliam Religionem profiteatur, nec vlli præficiatur Ecclesiæ, suo Monasterio acquirit: vnde Abbati ius est eum repetendi, & vendicandi sibi quicquid ille extra Monasterium comparauit, vt colligitur ex 8. Abbates, 18. q. 2. sicut quicquid seruus fugitiuus acquirit, non sibi, sed domino acquirit. Si in aliud Monasterium fuerit ingressus, acquirit priori, vnde fugiendo recessit: nam fugitiuus Monachus in aliud Monasterium iure nequaquam admittitur. Quòd si legitimè ad aliud Cœnobium se contulerit, priori acquirit, quicquid ante ingressum in secundum, lucratur. Ad secundum verò pertinet quicquid lucrifacit post emissam professionem in secundò. Si fuerit Ecclesiæ seculari præfectus, aut id sit legitimè, aut non sit. Si hoc secundo modo, ad Monasterium attinet, quicquid comparat. Si primo, tunc quicquid lucri fecerit studio, & causa Ecclesiæ, cedit in ius, & dominium Ecclesiæ. Cætera verò, quæ causa suæ personæ cõparat, ad Monasterium pertinent. Quæres: Cum dubitatur de aliquo, an id ratione Ecclesiæ, an verò ratione personæ acquiherit, quid tunc sit consilij capiendum? Respondeo cum Abbate loco citato, rem coniecturis definiendam. Si id Monachus ille acceperit ab aliquo sibi propinquo, iudicandum est, ipsi datum gratia ipsius non Ecclesiæ, cui præsit, & proinde ad Monasterium transibit, si ab extraneo, cedet Ecclesiæ.

Nonò quæritur, Cui acquirat Monachus è Monasterio, vel religione electus? Respondeo, si fit contra ius electus suo Monasterio acquirit: nam eiusmodi iniqua electio nihil Monasterio obest: neque enim Abbatis delictum Ecclesiæ nocere potest, ca. Si Episcopi. 16. q. 6. & c. Delictum, De reg. iur. in 6. Vnde Monasterium iure cogitur eum repetere, & recipere, ita vt si id facere recuset, auctoritate Episcopi, vel alterius Superioris compelli queat, nõ solùm alimenta debita, & necessaria ei præbere, verum etiam ea omnia bona restituere, quæ Monachus in Monasterium contulerat. Si verò sit per sententiam iustam electus, quidam censent, in ius Monasterij cedere quicquid acquirit, sic Goffredus à Panormitano citatus in ca 1. de infantibus & lãguidis expositis. Idem videtur docere Silu. Apostata, q. 9. quoniam Monasterium ius suum non amittit, ob Monachi delictũ, ratione cuius, per sententiam iustam eiicitur: item Monachus electus respicere debet, & ita corrigi, & emendari, vt dignus sit, qui in monasterium restituatur; ac proinde nõ est penitus abscissus. At secundum Nauarrum in cõmen. 2. de regular. num. 33. ex Abbate in c. 1. de infantib. & langui. expos. & ca vlt. de regularib. non acquirit Monasterio. Id probant illi, quia desiit esse Monasterij membrum, & pars; nam pro derelicto habetur, veluti seruus derelictus nõ amplius domino acquirit. Et hoc magis Panormitano, & Glossæ in c. 1. de infantib. citato, placuit, quod & mihi probabilius videtur, quoniam electus per sententiam iustam habetur pro derelicto. Si quæras, cui igitur talis Monachus acquirit, si nec sibi, nec Monasterio acquirit? Et sermo est de electo, nec aliam Religionem professo, nec ad vllam Ecclesiam electo: talis enim Monachus, vel secundo Monasterio, vel cui præest Ecclesiæ acquirit. Asserit Nauarrus Abbatem sequutus, eum acquirere, quòd ad dominum quidem, & proprietatem attinet, Deo; quòd verò ad ius administrandi, Romano Pontifici, aut Episcopo, in cuius est potestate. Panormitanus simpliciter ait, quicquid acquirit, ad Episcopum pertinere. Quidam Nauarrũ oppugnant eo quòd dixerit eiusmodi electum religiosum, Deo acquirere. Quia certè dominium, & proprietas nequit Deo acquiri: summum enim ille rerum omnium dominium habet, nec aliquid omnino est, quod possit suũ esse definere. Nihil item potest incipere esse in dominio eius: id enim acquiritur alicui, quod eius esse incipit, cum antea nõ esset. Sed Nauarrus ideo dixit, Deo dominium, & proprietatem acquiri; quoniam, vt alibi dicam, sentit, bonorum Ecclesiasticorum, cuiusmodi sunt ea, quæ Religiosus acquirit, dominium esse penes Deum, administrationem verò penes Ecclesiarum Præfectos: bona autem Ecclesiastica ideo dicuntur esse Dei, quia in nullius hominis bonis sunt, & eo ipso, quo facta fuerint Ecclesiastica, sacra, & rei giosa, desinunt esse in bonis hominũ, quia commerciis, & vsibus hominum nunquam amplius inseruire queant, quamdiu bonatis

bona sacra sunt. Dicendum itaque puto bona omnia, quæ illi Monachus acquirit, ad Principem, vel Rempublicam pertinere, hoc est, ad Romanum Pontificem, vel Ecclesiam, vel Episcopum instar eorum bonorum, quæ vacantia dicũtur. Nec enim vlla esse queunt bona, quorũ dominium, & proprietas, vel ius administrationis penes aliquem hominem, aut hominum congregationem, aut Collegiũ, aut Collegii Præfectum non sit. Vnde quemadmodum si quis absque vllo prorsus hærede decedat, eius bona tamquam vacantia, ad Principẽ, aut Rempublicam ciuilem deueniunt? sic etiã eius rei, quam ille Monachus electus acquirit, Vsus, qui est res facti ad ipsum pertinet, ius verò administrationis ad Romanũ Pontificẽ, qui est Summus Ecclesiæ Princeps, & supremus omnium Religionum Præfectus? ac proinde per obitum Monachi vsus, quasi ad propietatem, & dominiũ, hoc est, ad ius administrationis renertitur, & enim eo vna coniungitur, & consolidatur, vt iurisperiti loquuntur, vel ius administrationis pertinet ad Episcopum, in cuius Diœcesi? ac proinde in cuius cura, & potestate eiusmodi Religiosus viuit. A

Decimò quæritur, Quidnam dicendum, si aliqua religio (quodabsit) deleretur, & Religiosi permitterentur separatim viuere, cuinam acquirerent id, quod donatione, inductia, arte, vel labore compararent? Respondet Nauarrus in commen. 2. de regularib. n. 34. dominium, & proprietatem Deo acquiri, cui que verò illorum vsum nudum, qui est res facti, non iuris: ius autem administrationis esse penes Episcopos: in quorum potestatem Religiosi recidrent. Alij respondent, dominium, & proprietatem acquiri summo Ecclesiæ Principi, hoc est, Romano Poontifici, in cuius potestate nunc sunt vniuersi Religiosi ab Episcoporum iurisdictione exempti. Quòd si Episcopis essent, vt olim, Monachi subiecti, tunc vsum sibi quisque acquireret, dominio, & proprietate in Episcoporum potestatem, & ius cedẽte. Bona enim, nisi pro directis habeantur, non manent incerta, quamuis nullum habeant hæredem, sed ad Principem, vel Rempublicam pertinent, quod attinet ad eorum dominiũ, & ius administrationis, ergo eorum bonorũ administratio ad Episcopos, vel ad Romanum Pontificem pertineret. B

Vndecimò quæritur, An Religiosus electus, si nullam aliã religionem capessat, debeat sese Episcopo offerre, vt in eius sit cura, & potestate; cuius mandatis, & iussis parere vi voti cogatur. Nauar. commen. prædicto, n. 35. respondet, id ab eo fieri oportere, cum tribus sit votis Religionis obstrictus; ac proinde debet esse in Episcopi potestate, vt ei tamquã Præposito, & Superiori in omnibus obediat. At enim id Nauar. firmo argumento non conficit: nam professus solenni more religionẽ, sese voto obstringit, quo promisit, se perpetuò obediturum Præposito Generali, ac eius omnibus successoribus, non aliis. Si igitur per iustam sententiam extra Monasterium emittur, vi, & ratione voti non cogitur alteri obedire. Quare satis est, si Episcopo instar aliorum Clericorum obtemperet. Item, eiusmodi religiosus electus non cogitur, vt etiam Nauarrus fatetur, vi voti ad aliam religionem transire, quia id non vouit. Ergo nec compellitur vi voti Episcopo se offerre, vt in eius cura, & potestate speciali sit tanquam religiosus. Accedit, quòd id vsu, & more nusquam seruatur. Postremò, eiusmodi Religiosus electus, quamvis absque religione sit, quia est è religione per iustã sententiam ejectus, est tamen verè, & propriè religiosus: sicut Episcopus sua Ecclesia spoliatus, verè, & propriè est Episcopus, & sine Ecclesia: ergo est tribus votis obstrictus, & eo ipso debet eo animo esse, vt Superiorũ iussis obtemperet, quandocũque erit in Superiorũ cura, & potestate constitutus. Hinc etiam soluitur illa Nauarri quæstio, An Monachus electus debeat sese Episcopo offerre, vt sibi certum vitæ modum & rationem præscribat, quam teneat? neque enim vi voti id facere debet. Soluitur illa etiam quæstio cuinam Episcopo se subijcere debeat, an originis, an domicilij, an Beneficij, in cuius Episcopi potestate erat, antequam Religionem capesseret: an potius Episcopo, in cuius diœcesi situm est Monasterium, vnde est expulsus. Putat enim Nauarrus, eum subijci Episcopo originis, eo quòd originis domicilium est immutabile. L. Assumptio ff. Ad Municipales: nec perditur per accessionem dignitatis, quæ non aufert, sed cumulat domicilium, L. Senatores. ff. De Senatoribus. Amplius, domicilium, inquit, ratione Abbatiæ, Monachatus, aut Beneficij adquisitum non durat, nisi quamdiu quis fuerit Abbas, vel Monachus, vel beneficij possessor. Domicilium item habitationis tollitur, cum quis alio ad habitandum se confert. at per professionem Monast cam mutat, quis domicilium habitationis. Sed enim tota hæc quæstio vno verbo diluitur, electum Monachum in morem aliorum Clericorum Episcopo subijci, in cuius, tunc diœcesi viuit. C

Duodecimò quæritur, Cui acquirat Religiosus per iustam sententiam Monasterio, & habitu priuatus, & ad extremes damnatus, si quid in eis fecerit lucri? Respondet Nauar. Commentario prædicto, num 14. quamdiu est in extremibus, Episcopo subiici, ad cuius diœcesim cæteri, qui in extremibus detinentur, pertinent: & proinde illi etiam acquirere: quod si extremes euaserit, subiici Episcopo originis, & ei pariter acquirere. Sed quid si electi Religiosi relegentur ad Prouincias a sua origine omnino remotas? Ait Nauarrus ibidem, eos esse subiectos Romano Pontifici. Vinge tibi aliquot Religiosos per sententiam iustam à Monasteriis apud Indos expulsos, & relegatos in Occidentem: subiecti, inquit, erunt Romano Pontifici. Porrò, an penes Religionis Præfectum sit potestas delinquentem Religiosum ad extremes damnandi, inferius disputabo.

Decimotertiò quæritur, An Monachus per sententiam iustam electis vti possit tuta conscientia Clericorum habitu, absque vlla Pontificia facultate; Respondeo cum Nauarro comment. 2. de regularib. nu. 36 posse: nam pristinum Religionis habitum contra sententiam deferre, fas ipsi non est, sicut nec vti alterius Religionis habitu, cum ad aliam non transierit, nec vllo iure transire compellitur, vt supra dixi. Quamuis S. Bonauent. in opusc. de determinationib. quæst. circa regulam S. Francisci, cap. 14. dicere videatur electum à religione transire debere ad aliam: nec posse iure in sæculo viuere. Sed cum Nauarro in hoc cap. quæst. 7. dixi, cum ad aliam religionem se conferre non debere S. Bonaventura loqui videtur de electo, qui in sæculo citra probabile æternæ salutis periculum viuere non potest.

Decimoquartò quæritur, An electo Monacho liceat ex mendicato cibo viuere? an potius debeat sibi victum manuum suarum labore conquirere? Respondet Nauar. commen. citato, nu. 37. sicut cuique liberum est sua omnia pauperibus erogare, & mendicato cibo pasci, sic etiam liberum est electo Monacho viuere ex elemosynis mendicatis. A

Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.

Cap. XVII.

PRimò quæritur, An electus per sententiam iustã à Monasterio repeti debeat, rursus, An compelli queat ad illud reddire: Quæstionem hanc mouet id, quòd definit Gregorius Nonus in ca. Ne Religiosi, De regularibus. vbi ait: Ne Religiosi viri vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrãt, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: statuimus, vt præsidentes Capitulis celebrandis secundum statutum Concilij Generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores fugitiuos suos, & electos de ordine suo requirant, solicitè annuatim. Qui si in Monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione præuia, per Ecclesiasticas censuras compellantur ad receptionem ipsorũ, salua Ordinis disciplina. Quòd si hoc Regularis Ordo non patitur: auctoritate nostra prouideat, vt apud eadem Monasteria in locis competentibus fi. absq; graui scandalo fieri poterit: alioqui in aliis Religionis domibus eiusdem Ordinis ad agendum ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò huiusmodi fugitiuos, vel electos inobedientes inuenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter reuertantur. Hæc ibi. Est igitur dubiæ quæstionis, An Præpositi Religionum fugitiuos, & electos, quotannis perquirere debeant, & eos ad reditum compellere? Respondet Nauarrus Comment. citato nu. 36. quod pertinet ad fugitiuos, hoc eos præstare debere, talésque ab eis etiam reluctantes, & institos ad regressum esse compellendos: Quod verò attinet ad electos, esse reducendos, & recipiẽdos, si reuerti voluerint, secus verò si recusauerint. Id probat, quia Panormit. Cardinalius, Butrius, & Antonius quos ille citat; non eodem modo loquuntur de Fugitiuis, & Electis: aiunt enim, fugitiuos quotannis perquirendos, ac etiam, vel inuitos esse reuocandos. Electos verò non nisi redire volentes. B

Obiicies ex capite citato, generatim ibi Pontificem statuere, vt Fugitiui, vel Electi perquirantur, & reducantur. Respondet Nauar. caput illud intelligi de Electis iniustè, hoc est, iuris ordinie prætermisso, & neglecto. Deinde obiicies, eos esse ob crimina expulsos, ergo sunt reuocandi, siquidem eius tantùm rei gratia è Monasterio eiiciuntur, vt sic prædicti resipiscant, ac vitam instituant meliorem. Sed ad hoc respondet Nauarrus, eos nequaquam esse electos ad tempus, vt corrigantur, & emendetur, sed in perpetuum, vt pœna debita puniantur: hoc enim, ait, eos ob culpam suam meruisse. Alij respondent totum prædictũ Gregorij C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Noni decretum, cum sit iuris humani, vsu, & consuetudine abrogatum fuisse: neque enim Religionum Præfecti Religiosos electos quotannis perquirũt, neque reducũt, neque repetunt. Item multi ob certa quædam vitia, & delicta, sententia iudicum ad id destinatorũ eijciuntur in perpetuum, nec amplius reducuntur. deinde vsu introductum est in Italia, Hispania, & Gallia, vt Religiosi ob crimina, quibus capitalis pœna est irrogata, ad ritemes condemnentur.

Secundò quæritur, An per si iustam sententiam electi reuerti voluerint, debeat eos Monasterium recipere? Rationem dubitandi exitat id, quod in Regula S. Benedicti habetur: Monachum tertio fugientem, & redeuntem non esse amplius recipiendum. Humbertus, quem sequitur Turrecremata, respondet in hunc modum: Si extra Monasterium electi alios suæ malę vitę exemplo offendant, recipi debent, si intra Monasterium accommodatus sit carcer, in quem cõiici possint. Si verò extra Monasterium neminem offendunt, nulla obligatione Religiosi teneutur eos admittere, cum primùm correcti, & emendati redierint: tandem illi tamen admitti debent, si in vitæ emendatione perstiterint. Sic ille. S. Bonauentura videtur insinuare Religiosos nullo iure compelli ad eos recipiendos: ipsi tamen electi, inquit, debent ad aliam Religionem se recipere, si commodè possunt: nam licèt ingressum in aliam non vouerint; ita tamen certam vnam professi fuerunt, vt se Religioni generatim obstrinxerint. Cum enim ad sæcularem vitam redire nequeãt, nec item possint ad largiorem Religionem transire, culpa suã melioris conditionis effecti non sunt, vt extra omnem Religionem viuere liberè queant. Sic Bonauentura. Sed vt ante iam dixi nullo iure compellitur, qui est per sententiam iustam electus ad aliam religionem transire, nec tribus votis solutus est, quamuis in sæculo commoretur.

Quare cum Abbate, Card. Butrio, & ceteris in eo cap. Ne Religiosi, magis consentio, aut in ea constitutione Pontificem loqui de iis, qui iniustè fuot à religione depulsi: aut de iis, qui sunt ad tempus electi, aut denique Decretum Pontificis cap. citato, nisi esset vsu, & consuetudine antiquatum, derogare in hoc auctoritatem Regulis Monachorum, dum præcipit eos esse recipiendos, si reuerti voluerint: quod si Regulæ repugnent, statuit nihilominus Pontifex, eos esse admittendos, vt apud ea iem Monasteria in locis competentibus si absque graui scandalo fieri poterit, alioqui in aliis religiosis domibus eiusdem Ord. ad agendam ibi pœnitentiam, talibus vitæ necessaria præbeantur. Dicit (in locis cõpetentibus) id est, vt explicat Hostiensis, in ergastulis. Dicit etiam (si absque graui scanda'o fieri poterit) hoc est, vt idem auctor ita interpretatur: dummodo cæteri Monachi non ita offendantur, vt dicant, se potius exitoros, quam cum talibus electis commoraturos. Rogabis: Si electi nihilo meliores effecti redierint, num eos recipere cogetur Monasterium? Respondent quidam, minimè: quod colligunt ex cap prædicto, vbi dicitur: (compellantur ad receptionem ipsorum, salua Ordinis disciplina.) hoc est, si emendati reuertantur, quod disciplina regularis deposcit, & requirit. Alij tamen aiunt, Monasterium debere eos admittere, quoniam illorum verborum (salua ordinis disciplina) sensus, inquiunt, est vt explicat Glossa, eis imposita pœnitentia, quam Regula Ordinis præscribit, & postulat. Si quæras, quinam in eo capite nomine Abbatum primo loco accipiantur? & deinde secundo loco? Respondeo, primo loco intelligi Abbates, & Priores, aut Visitatores, aut qui præsident Conuentibus, & Comitiis hoc est, Capitulis Generalibus celebrandis. Secundo loco Abbates. & Priores minores, singulis Monasteriis, Cœnobiis, Domicilijs, aut Collegijs præfectos.

Tertiò quæritur, Cuius Monasterij impensis sint alendi Fugitiui, & Electi reuersi iam, & recepti. De qua quæstione agit Si u. verbo, Apostata, q. 10. Respondet Hostiensis in citato, cuius sententia est communi consensu recepta, si in aliud Monasterium detrudantur, ali debent impensis primi Monasterij, non secundi: ita etiam Glos. in cap. De lapsis. 16. q. 6. Quòd si primum non habuerit, vnde eos alat, alimenta ministrabit secundum: quod si nec hoc ea possit impendere, Abbas Generalis, aut Capitulum Generale prospiciet, Quòd si neutrum per se ad impensas sufficiat, vtrumque partem suam contribuet. Vnde colligit Butrius teste Siluestro in loco citato si Monasterium, eo quòd eius disciplina collapsa fuerit, ad pristinam Regulæ obseruantiam reuocetur, data optione Monachis in eo remanendi, aut aliò commigrandi, ipsis aliò recedentibus, debere eis primum Monasterium alimenta, quod Siluester in verbo, Apostasia q. 10. ad finem concedit, quando secundo Monasterio sunt inutiles.

Quartò quæritur, Quas pœnas Apostatis ios Canonicum irroget? Respondeo, in c. A nobis, De Apostatis, præcipi, vt in carceres detrudantur, si minis, vel blanditiis nullatenus induci queant, vt abiectum habitum resumant, & ibi durè affligantur: ita vt solummodo vita sibi misera reseruetur, donec à suo crimine resipiscant. Et in c. Vt periculosa. n 6. Ne Clerici, vel Monachi, excommunicatione teniuntur Religiosi professi, in scholis, vel alibi remerè suæ Religionis habitum dimittentes, vel se confetentes ad quælibet studia literarum, sine consensu Superiorum cum consilio quinquentus, vel maioris partis, quam pœnam supra explicuimus.

Quintò queritur, quam pœnam incurrat Religiosus Apostata si sacris Ordinibus initietur? Respondeo, in c. Consultationi, De Apostatis haberi: Monachus aliquem sacrum Ordinem in Apostasia recipiens, quamuis suo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam, absque dispensatione Romani Pontificis ministrare non poterit in Ordine sic suscepto, At de eo, qui ex vno Monasterio ad aliud alterius Religionis contra fas, & ius se confert, respondsum est in c. Ex parte, De tempordin. à Pontifice rogato de quodam Monacho, qui ad Nigros Monachos transierat, & ad Sacerdotij Ordinem ascenderat: Nisi Canonicum aliud impedimentum obstet, ipsum Monachum Sacerdotis officium liberè exequi permittatis Sic ibi Pontifex respondit Quo fit, vt iuxta aliquorum sententiam transiens Religiosus ad aliam Religionem, non sit Apostata, seu fugitiuus secclans Abbati; ac proinde minimè afficiatur pœnis iuris ramquam Apostata, sed vt fugitiuus, vel vt temerarius sui habitus desertor. Porrò animadeertendum est, cum in c. Vt periculosa, supra citato, excommunicatio irrogetur Religiosis suæ Religionis habitum temerè dimittentibus; proinde etiam Apostatis, inde fieri, vt si ij Religiosi ordinem Ecclesiasticum etiam minorem aliquem susciptant, suspensionem, irregularitatẽ ve contrahant, vt Abbas eo capite annotauit, quamuis in c. Consultationi, De Apostatis ante sextum Decretalium edito, solùm dicatur, Apostatam aliquo sacro Ordine initiatum, sine Romani Pontificis beneficio ministrare non posse.

Sextò quæritur, An qui è Religione recedens liberè vagatur animo, & voluntate ad eam numquam redeundi, habitu tamen ipsius Religionis retento, sit verè, & propriè Apostata? Innocentius in cap. Vt. De renunciatione, & in cap. Intelleximus, De ætate, & qualit. ordinando. affirmant esse Apostatam. Sic etiam Siluester, Caietanus, & alij quod verissimum mihi videtur esse: nam sicut habitus Monachum non facit, sed Regulæ Monasticæ profellio: sic Apostatam reddit à Monastica professione recessus, etiamsi habitus nõ deponatur. Sed quæstionis est dubiæ, an hic Apostata ipso iure excommunicationem incurrat. Quidam fatentur esse quidem verè, & propriè apostatam; negant tamen vlla excommunicatione iure sanctionis, quoniam in ea: Vt periculosa, ne Clerici, vel Monachi, in 6 solum excommunicatio ipso facto, irrogatur his, qui post professionem alicuius Religionis approbatæ, expresse, vel tacitè factã, habitũ suę Religionis temerè dimittunt: at hic de quo quæritur, apostata est, sed habitum non deponit, & nuiquam alias excommunicatio, ipso iure in Religionis desertorem, nisi habitũ dimittat, constituitur. Caiet. Siluest. Inno. & alij Apostatã esse dicunt, sed incidat nec ne ipso facto in excõmunicationem, non exprimũt; quãuis Apostatarum pœnas contrahere fateatur. Certè probabilius mihi videtur, eũ ipso facto in excõmunicationem incidere: nã in c. Vt periculosa, ideo excõmunicatio cõstituitur in eos, qui suæ religionis habitũ temerè dimittunt, vt periculosa religiosis euagandi occasio subtrahatur: ergo siue habitu induitus, siue eo exutus, Monachus à Religione defecerit, vt liberè euagetur, in excõmunicationẽ incurrit: præsertim cum in c. Consultationi, de Apostatis, statutum sit, Apostatam Religionis desertorem, si factis Ordinibus initietur irregularitatem contrahere.

Septimò quæritur, An qui contra iura, hoc est, facultate non petita ad Religionem arctiorem, vel laxiorẽ se cõferat, in Apostatæ pœnas incurrat? Respondeo, minimè. Sic Glos. cõmuni consensu receptam hic peccat quidẽ, quoniam transeundo ad aliam Religionem iura nõ seruat, & eos Religiosos, quos dimittit, offendit, ac turbat: at verò apostata non est, eo quòd nõ simpliciter à Religiosæ vitę, sed à certa Religionis instituto recedit. Vnde potest quidẽ in aliàs iuris pœnas incidere, in apostatæ autem pœnas non item.

In ca. Ex parte. de temp. ordinat.

Octauò quæritur, In quam iuris pœnam labatur, qui suæ Religionis temerè habitum deponit. De hac quæstione Siluester excommunicatio 9 in excommunic. 24. Angel. excommunicatio 6. casu. 17. Rosella excommunicatio 1. excommun. 16. Antonin. p. 3. tit. 24. ca. 53. Caiet. in sum. c. 61. Nauarr. ca. 27. nu. 131. Tabien excommunicat. 5. casu. 23. Respondeo, haud dubiè in excommunicationem ipso facto, ca. Vt periculosa ne Clerici, vel Monachi, in 6. & quia in eo cap. dicitur: (Qui habitum temerè dimittit.) fit, vt

in eam

in eam non incidat, si quis iusta ex causa dimittat, puta gratia vestem lauandi, vel mundandi, vel causa morbi, vel vt ait Glossa ab aliis recepta, metu mortis, vel periculi, aut, malì alioqui grauioris, captiuitatis scilicet, seruitutis, carceris, ignominiæ, dedecoris, vt si Religiosos per loca Turcarum, Sarracenorum, Hæreticorum, vel aliorum Christiani, aut Religiosi nominis hostium trahiret.

Nono quæritur, An qui illicitè dimittit habitum, eo ipso excommunicationem incurrat? Quidam affirmant? ita enim censet Rosella excommunicatio, 1. in excomm. 16. vbi ait, oppositum esse periculosum, eo quòd idem sit temerè habitũ dimittere, quod illicitè: & quia alioqui iura præcipiunt, vt Monachus semper habitũ gestet, ita vt sine eo in lecto etiam non iaceat, & dormiat, c. Vidua. 20. q. 1. & Glos. in c. Sanctimonialis. d. 23. Sed. verius alij tradidere, non quãlibet illicitam habitus dimissionẽ dici in eo c. Vt periculosa temerariam ita proinde excommunicationi non subitici. Vt si Religiosus intra Monasterij claustra quadam animi leuitate ad modicum tempus deponat habitum, vt somnum cõmodius capiat, vt saltet, vt currat, vt ludat, vel vt se in balneo, aut flumine lauentita ex Paludano, Antonius loco citato. Idem quoque docent Ioan. Andr. in eo c. Vt periculosa. & Silu. & Nauar. locis supra citatis. Si Roges, an saltem excommunicationem contrahat, si dimittat ad breue tempus, vt cum fœmina rem turpem habeat, vel vt furto quicquam surripiat, aut aliud simile peccatum lethale committat. Quidam affirmant, vt Palud. & Antonin. præsertim cum id extra Monasterium facit; aiunt enim eum suæ Religionis habitum temerè ad hæc facienda dimittere. Alij negant, vt Siluester excommunicatio 9. casu 24. Nauarrus in Manuali, cap. 27. cum. 131. quoniam quamuis dimittendo peccet, non tamen dimittit, vt liberius vagetur. Valde probabile est, quod Siluester, & nauarrus senserunt. Et mihi id placet: quoniam quamquam reuera deponit habitum, & grauiter peccat, & dimittit, vt liberius peccet: non tamen dimittit, vt assumat alium, sed deponit, voluntate resumendi.

Decimò quæritur, An qui suæ Religionis habitum retinet quidem, sed gestat occultè, ita vt exterius nullo modo appareat, excommunicationi subdatur? Duæ sunt opiniones: Vna affirmat, quia occultè gestate, idem valet, quod dimittere, eo quòd inde libera vagandi occasio attipitur, & aliorum etiam offensio gignitur. Sic Glossa in Clemen. Quoniam, de vita, & honest. Cleric. Rosel. Siluest. Nauarr. locis citatis. Altera verò negat, quia qui habitum occultat, non eo ipso, habitum deponit. Abbas in cap. Deus qui, De vita, & honest. Cleric. nu. 4. Mihi prima opinio magis probatur: Si ita occultat, vt nihil prorsus appareat. Secus verò si ita cælet, vt à domesticis, vel familiaribus cerni queat.

Vndecimò quæritur, An qui suæ Religionis habitu deposito, alterius Religionis amictum assumit, excommunicatione afficiatur? Lapus, Dominicus in cap. Vt periculosa, ne Clerici, vel Monachi in 6. & Angelus, & Rosella, & Tabiocis supra citatis, negant, quia licet certæ Religionis habitum dimittat, non tamen absolutè, & simpliciter Religionis. Item, quia vt paulò ante iam diximus, non est Apostata qui ab vna Religione recedens ad aliam, quamuis peccando se confert. Ergo nec temerè dimittit habitum certæ Religionis, qui alterius sumit. Caietanus tamen, Siluester, Nauar. locis ante citatis, affirmant, & probabilius, vt multis quidem videtur, quoniam in cap. Vt periculosa, planè dicitur: Qui suæ Religionis habitum temerè dimittit. Alia verò ratio est de Apostata: desertor enim religionis non est, nisi qui absolutè, & simpliciter deficit à religione, non qui ab vna recedens se recipit ad aliam. Cæterum valde probabilis est prima sententia, quoniam non dimittit suæ Religionis habitum, vt liberè vagetur, & in cap. Vt periculosa. Hæc est ratio, & causa, ob quam excommunicatio fertur. Mihi verò magis probatur sententia Caiet. Siluest. & Nauarri.

Duodecimò quæritur, An qui suæ Religionis habitu retento, ad aliam transit, cuius habitu suscepto, suæ, tunc temporis, Religionis vestem deponit, excommunicationem incurrat? Respondeo cum Caietano loco citato, minimè: quamuis transeundo peccet, quoniam suæ Religionis habitum non dimittit, donec alterius sumat. Alterius autem Religionis Monachus effectus, prioris habitum amplius gestare non potest.

Decimotertiò quæritur, An qui dimittit habitum, sed personam occultat, ac celat, sit excommunicationi subiectus? Quidam negant, etiam si id extra Monasterium faciat, & ad horam vnam, aut etiam duas, quoniam in cap. Vt periculosa, ex communicatio irrogari videtur his, qui dimittunt, vt liberius vagentur, qualis non est, qui dimittit quidem, sed personam celat. Mihi tamen probabilius videtur, eum in excommunicationem labi, quoniam deponit habitum, & quamuis se occultet ac celet, ipso tamen facto liberam habet euagandi facultatem.

Decimoquartò quæritur, An si quis suæ Religionis habitu dimisso, alterius sumat, vt ad tempus alteri Religioni obsequium præstet, videlicet, vt concionetur semel, vel vt disputet, vel doceat, excommunicatione afficiatur. Quidam negant, quoniam is iusta de causa id facit: ac proinde habitum non videtur temerè, dimittere. Aliis verò probabilius oppositum apparet, eo quòd etiam temerè dimittat, qui solum id facit, vt alienis Religiosis inseruiat. Certè si id Charitatis lex requirat, ac postulet; nempe, vt alterius Religionis necessitatem subleuet, non est Ecclesiasticæ pœnæ reus iudicandus: sicut etiam si habitũ quis deponeret, vt alterum è mortis periculo liberaret, à latronum, & hostium insidiis eriperet, & id cõmodè nisi habitu dimisso, præstare non posset. At verò si grauis necessitas, & causa non subsit, excõmunicationẽ contrahit, qui dimittit habitum, vt aliis inseruiat.

Decimoquintò quæritur, An Monachus, qui intra Monasterij, vel Cœnobij claustra temerè habitum dimittit in excommunicationem incidat? Angelus loco supra citato, negat, eo quod putet hanc iuris pœnam non contrahi, nisi Religiosus habitum extra Cœnobium dimittat: nam in cap. Vt periculosa, dicitur: Qui in scholis, vel alibi, factis esset, inquit Angelus, si diceretur, qui alicubi, vel quouis alio loco dimittit. Et quoniam in eo etiam cap. causa redditur, vt periculosa euagandi occasio Religiosis præcidatur. Sed verius est, quod Siluester, Rosella, & Nauarrus locis prædictis, sentiunt, eum etiam prædictæ iuris pœnæ subiici, præsertim cum in Monasterio habitu exutus laicorum oculis paret, aut se illis obiicit.

Decimosextò quæritur, An Religiosus Apostata in Abbatem, aut propositum eligi iure queat, postquam ad meliorem vitæ frugem, & Religionem reuersus est à crimine & pœna iuris absolutus, & bonæ opinionis, ac famæ? Archidiaconum quidam sequuti negant. Alijs verò oppositum probabilius videtur, eo quòd nullo iure impeditur, quo minus eligi possit.

De his, quæ pertinent ad quoslibet Religiosos ex Concilij Tridentini decreto.
CAP. XVIII.

PRæcepto Sancti Concilij Tridentini Sess. 25. De regularib. c. 22. constitutum est, vt omnes, & singuli Canones, qui de Regularibus præscribuntur, in omnibus Monasteriis, Cœnobiis, Collegiis, & Conuentibus, quorumcumq; Monachorum, & Regulariũ, quamprimùm executioni mandentur: ideo breui complectar quicquid in sacris eiusdem Concilij decretis, & Canonibus ad Monachos, Religiosos, & Moniales spectat.

Quod igitur ad Religiosos pertinet in primis Sess. 4. in Decreto de vsu, & editione sacrorum librorum, sic habetur: Non liceat Fratribus imprimere, seu imprimi facere libros de rebus sactis, sine approbatione Ordinarij, & licentia suorum Superiorum.

Secundò, in Sess. 5. cap. 1. De reformat. in Conuentibus, in quibus studia literarum commodè vigere possunt, sacræ Scripturæ lectio habeatur, quæ lectio à Capitulis generalibus, vel prouincialibus assignetur, dignioribus lectoribus.

Tertiò, In Sess. 5. De reformat. cap. 2. & Sess. 23. cap. 4. Regulares cuiuscumque Ordinis, sine licentia Superiorum Ordinis, & benedictione Ordinarij, etiam in Ecclesiis suorũ Ordinum prædicare incipere non possunt: in aliis autem Ecclesiis, vitra licentiam Superiorum, etiam Episcopi licẽtiam habere teneantur, & in illis contradicente Episcopo, prædicare non præsumant.

Quartò, In Sess. 5. De reformat. cap. 2. Si aliquis Prædicator (quod absit) errores, aut scandala dissemnauerit in populum, etiamsi in Monasterio sui, vel alterius Ordinis prædicet, Episcopus ei prædicationem interdicat: quòd si hæreses prædicauerit, contra eum secundùm iuris dispositionẽ, aut loci consuetudinem procedat, etiamsi Prædicator ipse generaliter, vel specialiter exemptum se esse prætendat.

Quintò, In Sess. 6. De reformat. cap. 3. & Sess vlt. De regular. cap. 14. Regulares extra Monasterium degentes, citrà sui Ordinis priuilegij prætextu, ab Ordinario loci, si deliquerint, puniri possint: Et qui intra claustra Monasterij degunt, etiam Episcopo non subiecti, & extra ea notorie deliquerint, vt populo scandalo sint, intra terminum ab Episcopo præfigendum, à suo Superiore seuere puniantur, & de punitione, Episcopum certiorem faciat, sin minus à suo Superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit.

Sexto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sextò, In Sess. 7. De reformat. cap. 8. & Sess. 21. De reformat. cap 8. Locorum Ordinarij Ecclesias quascumque quomodolibet exemptas auctoritate Apostolica singulis annis visitare possint, non autem ipsa Monasteria, quod attinet ad correctionem Fratrum. Sess. 25. De regular. c. 20. Animaduertendum est, nomine Ordinariorum intelligi etiam inferiores Episcopis Ecclesiarum sæcularium, vel regularium Præfectos, cuiusmodi sunt Abbates, Præpositi, Priores, & alij Religionum Præfecti. Cardin. in Clem. 1. q. 8. De supplen. negligen. Prælato. Nauar. consil 5. de sponsalibus. Glos. in cap. Ordinarij. De officio ordin. in verbo, Locorum, in sexto. & cap. Quamquam. De vsur. in 6. in verbo, Loci ordinarij. Vnde in hoc loco non solùm intelligûtur Episcopi, sed etiam Religionum Præfecti, qui suas Ecclesias visitant, vt est in more positum. Nam, vt ait Nauar loco citato, plurimum refert, an constitutio, siue canon concedat aliquam facultatem Diœcesanis, an Ordinariis locorum: nam si concedat Diœcesanis, eo ipso solis Episcopis concedere videtur: si ordinariis locorum, non solum Episcopis, sed etiam inferioribus Ecclesiarum Prefectis iurisdictionem habentibus concedit.

Septimò, In Sess. 14. De reformat. cap. 11. & sess. vlt. De Regularib. c. 19 Regulares trâslati de vno Ordine, ad alium sub obedientia sui Superioris perpetuò maneant, & nullus cuiuscumque Ordinis Prælatus, vigore cuiusuis facultatis aliquem ad habitum, & professionem admittere possit, nisi ex in Ordine ipso, ad quem transfertur sub sui Superioris obedientia in claustro perpetuò maneat, & taliter translatus, etiamsi Canonicorum Regularium fuerit, ad Beneficia secularia, etiam cutata ommino incapax existat. Et nemo itidem Regularis cuiuscumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem: nec item detur licentia cuiquam Regulari occultè deferendi habitum suæ Religionis.

Octauò, In sess. 22. decreto de obseruandis, & vitandis in celebratione Missæ. Cuiusuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro Missis nouis celebrandis datur, atque importunæ & illiberales eleemosynarũ exactiones, potius quàm postulationes, aliáque huiusmodi, quæ à Simoniaca labe, vel certè turpi quæstu non longè absunt, omnino prohibeantur.

Nonò, In eadem Sess. & Decreto. Episcopi in suis diœcesibus inrerdicant, ne cui vago, & ignoto Sacerdoti Missas celebrare liceat. Sic Consilium: ex quo decreto fit, vt cauti esse debeant Religiosi, ne sine literis dimissoriis à suo Superiore acceptis, vel Clerici seculares, ne sine literis commendatitijs ab Episcopo impetratis se alio transferant.

Decimo, In eadem Sess & Decreto: Non patiatur Episcopus priuatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad diuinum tatum cultum dedicata oratoria ab eisdem Ordinariis designanda, & visitanda, sæcum sacrificium Missæ à secularibus, aut regularibus quibuscumque peragi: ac nisi prius qui interfint decenter composito corporis habitu declarauerint, se mente etiam, ac deuoto cordis affectu, non solum corpore, adesse.

Vndecimò, Ibidem: Caueatur ne Sacerdotes, aliis, quam debitis horis celebrent, neú- ritus alios, & alias ceremonias, vel preces in Missarum celebratione adhibeant præter eas, quæ ab Ecclesia approbatæ, ac frequenti, & laudabili vsu receptæ sunt.

Duodecimò, Ibidem: Quarumdam Missarum, & Candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quàm à vera Religione inuentus est, Episcopi omnino ab Ecclesia remoueant.

Decimotertiò. In Sess. 22. cap. 4. De reformat. Quicumque in Cathedrali, vel Collegiali, Seculari, vel Regulari Ecclesia diuinis mancipatus officiis, in Subdiaconatus Ordine saltem constitutus non sit, vocem in huiusmodi Ecclesiis in Capitulo non habeat, etiamsi hoc sibi ab aliis liberè fuerit concessum. Sed sciendum est statutis aliquorum Ordinum esse constitutum, vt etiam, qui sacris Ordinibus initiati non sunt, habeant ius suffragij in Comitiis, siue Conuentibus, vt in Ordine Minimorum decretum esse ferrur. Concilium itaque Tridentinum non prohiber, quo minus suffragijs habeant in Capitulo Religiosi nondum in sacris Ordinibus constituti: quoniam Concilij decreto, Religiosorum Cœnobia, & Monasteria non comprehenduntur. Ita declarasse Cardinales Congregationis destinati ad interpretandas Concilij dubitationes perhibentur.

Decimoquartò, In Sess. 14 cap. 2. De reformat. Nullus absque sui proprij Prælati expresso consensu, aut literis dimissoriis ad aliquos sacros, aut minores Ordines, vel primam Tonsuram promoueatur: alias ab executione Ordinum sic susceptorum, donec suo Prælato visum fuerit, ipso iure est suspensus.

Decimoquinto, In Sess. 14. cap. 10. De reformat. Abbatibus, & aliis quibuscumque quantumuis exemptis non liceat in posterum intra fines alicuius diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis, vel exempti esse dicuntur, cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, tonsuram, aut minores Ordines confere.

Decimo sextò, In sess. 23. cap. 11. Minores Ordines iis, qui saltem Latinam linguam intelligant, per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur, conferantur. Hi verò non nisi post annum à susceptione postremi gradus minorum Ordinum ac sacros Ordines promoueantur, nisi necessitas, aut vtilitas Ecclesiæ iudicio Episcopi aliud exposcat.

Decimoseptimò, In eadem Sess. cap. 12. Nullus etiam Regularis ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimumtertium, ad Presbyteratus ante vigesimunquintum ætatis suæ annum promoueatur: Regulares quoque nec in minori ætate ordinentur, priuilegijs quibuscumque, quo ad hoc exclusis.

Decimooctauò, In eadem Sess. cap. 13, & 14. Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur. Sciendum est, Cardinales Congregationis interpretes Concilij Tridentini declarasse: Si in aliquo conuentu sit necessitas ministrorum, quæ Patrum consilio iudicetur idonea causa ad hoc, vt aliter fiat, eam ad ordinatorum Episcopum esse referendam, cuius erit iudicare, sit nec ne idonea, & iusta causa.

Decimononò, In Sess. 23. cap. 12. Sine diligenti Episcopi examine Regulares non ordinentur, priuilegijs quibuscumque, quo ad hoc penitus exclusis.

Vigesimò, In eadem Sess. cap. 13. Duo sacri Ordines eodem die, etiam Regularibus non conferantur, priuilegijs, atque indultis quibuscumque concessis non obstantibus.

Vigesimoprimò, In eadem Sess. & cap. Subdiaconi, & Diaconi sciant maximè decere, si saltem omnibus Dominicis, & solennibus, cum altari ministrauerint, sacrã communionem perceperint.

Vigesimosecundò, In eadem Sess. cap. 15. Sine probatione Episcopi nullus etiam Regularis possit confessiones secularium etiam Sacerdotum audire.

Vigesimotertiò, In eadem Sess. cap. 17. Sacri altaris ministeria non nisi per constitutos in dictis Ordinibus exerceãtur. Sciendum est, hoc ideo esse constitutum, quia in quibusdam secularium Ecclesiis, & in aliquibus Religiosorum Conuentibus, sacris vestibus induti solenniter epistolam cantare permittebantur, qui nondum erant subdiaconi creati. Vnde post Concilium Tridentinum, aliqui Ordines constituisse perhibentur, vt in Conuentibus, in quibus Religiosorum numerus sufficit ad sacri altaris ministeria, etiam minima, ab Ordinatis ministris, quoad fieri possit, fiant, & vt nullus deinceps solenni ritu tamquam subdiaconus epistolam canere permittatur, qui ad eum ordinem nondum ascenderit.

Vigesimoquartò, In Sess. 24. De reformat. cap. 2. Synodi Diœcesanæ quotannis celebrentur, ad quas exempti etiam omnes, qui aliàs cessante exemptione interesse deberent, nec Capitulis generalibus subduntur, accedere teneantur. Ratione tamen parochialium, aut aliarum secularium Ecclesiarum, etiam annexarum debeant hi, qui illarum curam gerunt, quicumque illi sint, Synodo interesse.

Vigesimoquintò, In eadem Sess. De reformat. ca. 18. Examinatores eligendarum etiam ad Beneficia, possint esse etiam Regulares ex Ordine Mendicantium, iurentque ad sancta Dei Euangelia, fideliter se munus executuros. Et caueant, ne quicquam occasione huius examinis, nec ante, nec post accipiant, alloqui Simoniæ vitium incurrant. Et de his omnibus in Synodo Prouinciali, si opus fuerit, rationem reddere teneantur.

Vigesimosextò, In Sess. vlt. De Regularib. cap. 1. Omnes Regulares, tam viri, quàm mulieres, ad Regulæ, quam professæ sunt. præscriptum, vitam instituant, & componant, & quæ ad communem vitam, victum, & vestitum conseruanda pertineant, fideliter obseruent: Omnisque cura, & diligentia à Superioribus adhibeatur, etiam in Capitulis Generalibus, quam in eorum visitationibus, quas suis temporibus facere non prætermittant, vt ab illis non recedatur.

Vigesimoseptimò, In eadem Sess. de regularib. c. 2. Nemini Regularium, tam vitorum, quàm mulierũ, liceat bona mobilia, vel immobilia cuiuscumque qualitatis fuerint, etiam nomine Conuentus, possidere, vel tenere, sed statim Superiori tradantur. & Conuentui incorporentur.

Vigesimooctauò, In eadem Sess. & cap. Non liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vsumfructum, vel vsum administrationem, vel commẽdam Mobilium verò vsum ita permittant, vt eorum suppellex statui paupertatis conueniat, nihilque superfluì in ea sit. Nihil etiam, quod sit necessarium eis, denegetur. Quòd si quis aliter quicquam tenere deprehensus, aut conuictus fuerit, is biẽnio actiua voce. & passiua priuatus sit: atque etiã iuxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniatur.

Vigesimononò In eadẽ sess. De Reg. c. 3. In Monasteriis, & Domib^s, tã virorũ, quàm mulierũ bona immobilia possidẽtib^s, vel nõ possidẽtib^s, is tãtũ numer^s cõstituatur ac in posterũ cõseruetur, qui vel e redditib^s propriis Monasteriorũ, vel ex cõsuetis eleemosynis commodè possit sustentari.

Trigesimo Ibidem, De cetero similia loca non eligantur sine Episcopi, in cuius diœcesi construenda sunt, licentia prius obtenta.

Trigesimoprimò, In eadem sess. De Regular. c. 4. Nullus Regularis, sine sui Superioris licentia prædicationis, lectionis aut cuiusuis pij operis prætextu subiiciat se obsequio alicuius Prælati, Principis, Vniuersitatis, & Communitatis quod si contrafecerit tanquam inobediens arbitrio Superioris puniatur.

Trigesimosecundò, Ibidẽ: Non liceat regularibus à suis Conuentibus recedere, etiam pretextu, ad Superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint, alias, qui sine prædicto mandato in scriptis obtento, repertus fuerit, ab Ordinariis locorum puniatur, vt sui instituti desertor.

Trigesimotertiò. Ibidem: Qui studiorum causa, ad Vniuersitates mittuntur, in Conuentibus tantùm habitent, alioqui ab Ordinariis contra eos procedatur.

Trigesimoquartò, in Sessione vltima, De Regulari cap. 5. Episcopi in omnibus Monasteriis sibi subiectis ordinariam, in aliis verò Sedis Apostolicæ auctoritate, clausuram Sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligenter restituant. & vbi inuiolata est conseruari maximè procurent.

Trigesimo quintò, Ibidem: Nemini Sanctimonialium liceat post professionem exire à Monasterio, etiam ad breue tempus quocumque prætextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda.

Trigesimosextò, Ibidem: Ingredi intra septa Monasterij nemini liceat cuiuscũque generis, aut cõditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi, vel Superioris licẽtia in scriptis obtenta, sub excõmunicationis pœna ipso facto incurrẽda.

Trigesimoseptimò, Ibidem, Monasteria Sanctimonialium extra mœnia vrbis, vel oppidi, curent Episcopi, & alij Superiores, si ita videbitur expedire, vt ad noua, vel antiqua Monasteria intra vrbes reducantur.

Trigesimooctauò, Eadẽ Sess. De Re Regular. c. 6. Electio Superiorum quorumcunque, & aliorum Officialium, ac Generalium, & Abbatissarum fiat per vota secretanita vt singulorum eligentium nomina nunquam publicentur.

Trigesimononò, Ibidem: In posterum non liceat, Prouinciales, aut Abbates, Priores, aut alios quoscumque titulares ad effectum electionis faciẽdę cõstituere, aut voces, & suffragia absentium supplere. Sciendum tamen est Cardinales Concilij Tridentini interpretes, declarasse, Concilium non prohibere, quo minus locũ habeãt iustituta, & decreta Religionũ, in quibus datur facultas Superioribus absentibus; & legitimè impeditis, vt mittant ad Generalem Conuentum, alium Religiosum, qui tanquam eorum procurator, suo loco, & nomine in electione, suffragium ferat vt in Constitutionibus Minimorum habetur

Quadragesimò Eadem Sess. c. 7. Abbatissa, & Priorissa, & quocunque alio nomine Præfecta, vel Præposita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis post expressam professionẽ laudabiliter vixerit. Quòd si his qualitatibus non reperiatur in Monasterio: ex alio eiusdẽ Ordinis eligi possit. Si hoc etiam incõmodũ Superiori: qui electioni præsit, videatur, ex his, quæ in eodẽ Monasterio annũ trigesimũ excesserint, & quinque saltem annis post professionẽ rectè vixerint, Episcopo, vel alio Superiore cõsentiẽte, eligatur. Ibidẽ, Duob^s Monasteriis nulla præficiatur.

Quadragesimoprimò, Ibidem: Is qui electioni præsit Episcopus, sine aliud Superior, clausura Monasterij non ingrediatur, sed ante Cancellorum fenestellam vota singulorum audiat, & excipiat.

Quadragesimosecundò, Eadem Sess. De Regularib. c. 9. Monasteria Sanctimonialium, Sanctę Sedis Apostolicę immediate subiecta ab Episcopis gubernentur: quæ verò à deputatis in Capitulis Generalibus, vel ab aliis Regularibus reguntur, sub eorum cura, & custodia relinquantur.

Quadragesimotertiò, Eadem: Sess. De Regulari. cap. 10

A Attendant diligenter Episcopi, & alij Superiores Monasteriorum Sanctimonialium, vt in constitutionibus earum admoneantur Sanctimoniales, vt saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & Sacrosanctam Eucharistiam suscipiant.

Quadragesimoquartò, Ibidem: Præter ordinarium Confessore, alius extraordinarius ab Episcopo, & aliis Superioribus bis, aut ter in anno offeratur, qui omnium confessiones audire debeat.

Quadragesimoquintò, Ibidem: Sanctissimum Christi corpus intra Chorum, aut septa Monasterij Monialium, & non in publica Ecclesia, conseruetur, non obstante quorumque indulto, aut priuilegio.

Quadragesimo sextò, Eadem Sess. De Regularib. c. 11. In Monasteriis seu Domibus virorum, seu mulierum, quibus immineat cura animarum personarum secularium, præter eas, quæ sunt de illorum Monasteriorum, seu locorum familia, personæ tam Regulares, quam seculares huiusmodi curam exercences, subsint immediate his, quæ ad dictam curam, & Sacramentorum administrationem pertinent, iurisdictioni, visitationi, & correctioni Episcopi, in cuius diœcesi sunt sitæ. Excipit verò Concilium ibi quædam Monasteria.

B Quadragesimoseptimò, Eadem Sessione, De Regularib. cap. 12. Censuræ, & interdicta, ne dum à Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, à Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur atque seruentur.

Quadragesimooctauò, Ibidem, Dies festi, quos in diœcesi sua Episcopus seruandos præceperit, ab exemptis omnibus. etiam Regularibus seruentur.

Quadragesimononò, Eadem Sess. De Regular. c. 13. Controuersias omnes de præcedentia, quæ persæpe cum scandalo oriuntur, inter Ecclesiasticas personas, tam seculares, quam Regulares, in processionibus publicis, & in aliis similibus, Episcopus amota omni appellatione, & non obstantibus quibuscumque componat.

Quinquagesimò, Ibidem: Exempti omnes tam Clerici seculares, quàm Regulares, etiam Monachi ad publicas processiones vocati accedere compellantur: ijs tantùm exceptis, qui in strictiori clausura perpetuò viuunt.

C Quinquagesimo primò, Eadem Sess. De Regulari. c. 15. In quacunque Religione tam virorum, quam mulierum professio non fiat ante sextum decimum annum expletum: nec qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur: alioqui professio nullam obligationem inducat, ad quoscumque effectus.

Quinquagesimosecundò, Ibidem: cap. 16. Nulla renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ, valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue Episcopi Vicarij fiat intra duos menses proximos, ante professionem: ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione.

Quinquagesimotertiò, Ibidem: Ante professionem nihil recipiatur de bonis Nouitij, etiam sponte oblatum à parentibus, vel propinquis, vel curatoribus, excepto victu, & vestitu Nouitij illius temporis, quod est in Probatione, sub pœna anathematis dantibus & recipientibus.

Quinquagesimoquartò, Ibidem: Finito tempore Nouitiatus, Superiores, Nouitios quos habiles inuenerint ad profitendum, admittant, aut eos è Monasterio eiiciant: & vt abeuntibus ante professionem, omnia restituantur, quæ sua erant, Episcopus per censuras Ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat, Notandum est. Cardinales Concilij Tridentini interpretes declarasse, hoc locũ tantum habere in iis Nouitiis, quos Superiores tempore Probationis elapso, habiles reperierint. Nam in iis, quos non inuenerint habiles, si ipsem tamen probabilem dederint, habiles eos infra sex menses futuros, posse Superiores tempus differre.

D Quinquagesimoquintò, Eadem: Sessione, De Regularibus, cap. 17. Puella, quæ habitum Regularem susciperе voluerit, maior duodecim annis sit, non ante cum suscipiat.

Quinquagesimosextò, Ibidem: Nec posteà ipsa, vel alia professionem emittat, priusquam explorauerit Episcopus, vel eo absente vel impedito, eius Vicarius, aut aliqui eorũ sumptibus ab eis deputatus, Virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat, quid agat.

Quinquagesimoseptimò, Ibidem: Ne professionis tempus Episcopus ignoret, teneatur Præfecta Monasterij cum ante mensem certiorem facere: alias quamdiu Episcopo videbitur ab officio suspensa sit.

Quinquagesimooctauò, Eadem Sess De Regulari. cap. 18. Eos, qui cogunt mulieres ad ingrediendum Monasterium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel ad suscipiendum habitum, vel ad emittendā professiō, & qui Sancta Virginum, vel aliarum voluntate vel accipiendi vel voti emittendi, quocumque modo sine iusta causa impedierit, sancta Synodus anathemati subiicit.

Quinquagesimonono, Sess. vltima, De Regularibus c. 19. Quicumque Regularis prætendit se per vim, & metum ingressum esse in Religionem, aut ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis: & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit deduxerit coram Superiori suo, & Ordinario. Quòd si ante sponte habitū dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, & tanquam apostata puniatur.

Sexagesimo, Eadem Sess. De Reformat. cap. 3. Quamuis excōmunicationis gladius, neruus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, sobriè tamē magnaque circūspectione adhibita exercendus est, cū experientia doceat, ea si temerè, aut leuibus ex causis, & rebus incutiatur, magis contemni, quàm formidari, & perniciem potius parare, quàm salutem.

Sexagesimo primo, Eadem Sess. De Reform. cap. 4. In Ecclesijs, vbi magnus Missarum numerus reperitur, possint Generales Ordinū in suis Capitulis Generalibus statuere circa hoc, quicquid magis expedire videbitur. Sciendū est, Cardinales Congregationis declarasse hanc facultatē cōcessam Episcopis, & Generalibus Ordinū Præfectis, locū habere tantùm in Missis ante Conciliū Tridentinū promissis.

Sexagesimo secundo, Eadem Sess. De Reforma. c. 11. Locationes rerū Ecclesiasticarū, si anticipatis solutionib⁹ fiāt, nullarenus in præiudiciū successorum validæ intelligātur, quocunque indulto, aut priuilegio non obstante.

Sexagesimotertiò Eadem sess. De Reforma. c. 15. Quibuscumque in locis iam ante annos quadraginta, Quarta quæ funeralium dicitur, Cathedrali, aut Parrochiali Ecclesiæ solita esset persolui, ac postea fuerit ex quocūque priuilegio Monasteriis cōcessa, post hac integro iure, & eadē porti one, qua ante solebat, eidē Ecclesiæ persoluatur, nō obstāti bus quibuscūque priuilegiis, etiā Mari Magno nūcupatis.

Sexagesimoquarto, Eadem Sessione. De Regularibus c. 12. Si qui Regulares, tam viri, quam mulieres sunt, qui sub arctiori regula vel staturis viuunt, excepta facultate habendi bona stabilia in communi, eos ab eorum instituto, & ob seruantia, sancta Synodus amouere non intendit. Ex quibus verbis colligitur, Minimos, Cappuccinos, Carthusienses, & quoslibet alios Religiosos, qui ratione suæ Regulæ, Instituti, & Constitutionum arctiori vitæ genere obstringuntur, id seruare debere.

Sexagesimoquinto, Ibidem sancta Synodus desiderat, vt omnia, & singula supradicta, quamprimum executioni demandentur: & præcipit omnibus Episcopis, in Monasteriis sibi subiectis, & in omnibus aliis, ipsis in Superioribus decretis specialiter commissis, atque omnibus Abbatibus, & Generalibus, & aliis Superioribus Ordinū supradictorum, vt statim prædicta exequantur. & si quid executioni mandatum non sit, Episcoporum negligentiam Concilia Prouincialia suppleant, & coerceant. Regularium verò, Capitula Prouincialia, & Generalia, & in defectum Capitulorum Generalium, Concilia Prouincialia per deputationem aliquorum eiusdem Ordinis prouideant.

De Monachorum Institutis.

Cap. XIX.

Actenus de Religiosorum Instituto generatim egimus: nunc de his, quæ sunt aliquarum Religionum propria tractādum nobis est. Ac primo quidem loco, de ijs, quæ ad Monasticos ordines pertinent, mox de Canonicis Regularibus, deinde de Mendicantibus, Postremò de militaribus ordinibus differemus.

Primò quæritur, quinam propriè Monachi in iure Canonico accipi debeant? Respondeo, eos esse accipiendos, qui tribus votis adstricti, bona stabilia, non priuatim, sed communiter possident, & in vitæ solitariæ studium, & vitā incumbunt. Quibus tria, quatuorue attribuit ius ipsum Canonicum. Quietem, & Silentium, Orationem, Contēplationem, immo etiam laborem manuum, cap. De præsentium, 16. quæst. 1. Monachus autem græce idem est, qui latinè solitarius: sic enim olim græca voce Monachi dicebantur homines, à cæterorum consortio seiuncti, & remoti, qui professi quetam, tacitam, ac diuinam vitam in montibus, saltibus, & speluncis degebant, eamque seruabant certis legibus, & institutis. Animaduertendum autē est, Monachi appellatione, aliquando omnem Religiosum significari, cuiuscumque ordinis sit, vt annotauit Abbas in cap. ex parte, de postulando: aliquando verò eum solummodo, qui solitariam agit vitam. Ita vt Monachi (vt paulò ante notaui) propriè nominentur ij, qui res stabiles in communi possident, silentio, quieti ac Contemplationi dediti, ac seorsum ab aliis hominibus viuentes: Religiosi verò, siue Regulares cæteri, ij sunt, qui Religiosam vitam solenni more, ac titu profitentur, quales nimirum sunt Canonici Regulares, item Mendicantes, & his similes. Nos verò in præsentia Monachos accipimus in propria significatione, vt a cæteris Religiosis omnibus distinctos.

Secundò quæritur, quot fuerint olim genera Monachorum? Isidorus li. Etymo. 7. c. 13. & lib. 2. de offi. Eccles. c. de Monachis, tria eorum genera constituit, Eremitarum nempe, Anachoretarum, & Cœnobitarum. Ac enim, si Græca nomina consideremus, cosse prorsus Eremitas esse, atque Anachoretas, comperiemus: vnde Isidorus tria genera Monachorum nomine potiùs, quam re ipsa, & vitæ instituto distinguit. Et propterea Cassian. Collat. 18. cap. 4. duo tātùm genera bonorū Monachorū videlicet Cœnobitarū, & Anachoretarū discernit. Eremita vocatur, qui in desertis, & solitudinibus habitans solitarie viuit. Anachoreta verò, qui in solitudine aliumue desertū locū diffunctus, ac remotū ab hominibus, viuendi causa, secedit. Quare duo tantùm Monachorū genera cōstituenda sunt, nempe Eremitarum, qui & iidem propemodū sunt, qui Anachoretæ, & Cœnobitarū. Eremitæ igitur sunt, vti diximus, qui solitarij viuūt in montibus, agris, aliisue locis desertis: Cœnobitæ verò, qui vnum in locū seu cōuentū aggregati, & cōiuncti communiter viuūt, à cōmuni quā profitentur, vita, sic appellati. Monachi vocabulū licet prima sui notione, solitariū designet, proindeque idē sit Monachus, qui Eremita, vel Anachoreta, vsu tamen, & cōsuetudine latiùs ytirpari cœpit, ita vt sit cōmune Eremitarū atque Cœnobitarum. Cassianus tamen Collat. 18. cap. 4. & Hieronim. in Epist. ad Eustochium. de custodia Virginitatis, tertium Monachorum genus recensent. Sed illud reprobum appellant, eo quod genus esset quoddam Monachorum communiter quidem viuentium, sed proprias facultates retinentium: item, & aliorum, qui cum ad tempus vitam cum aliis communem egissent, in solitudinem postea secedebant, vt ibi libertius suo arbitratu viuerent, nullius potestati subiecti.

Tertiò quæritur, An vetus Monachorum vitam, & institutum, insuetum aliquid, & ab humano genere alienum, & abhorrens habuisse videatur? Hæretici nostræ tempestatis, (vt cætera solent alendæ pietatis sanctitatisque studia damnare) totam eiusmodi Monachorū vitā, tanquā ab humana societate, & cōsortio alienā, planèque abhorrentem, improbant atque cōdamnant: quippe hominum natura, inquiunt, est ad societatem facta, & Aristoteles, ac cæteri Philosophorum, eos vituperat, & reprehendunt, qui ab hominum congressu, & consuetudine abhorrent, ac fugiunt. At longè secus veteres Patres, & sacri scriptores, de ijs Monachis, & senserunt, & scripserūt eos enim semper laudarūt, & Iustinianus Imperator vitā monasticā, vt rem sacrā ac diuinā cōmendauit. Nec est quod Hæretici obiiciāt. Monachos sibi ipsis tantum prodesse, nō alijs. Iuuant enim illi in primis atque tueuntur vniuersum genus hominū precib⁹ suis apud Deū, vitæ exemplo, moribus, doctrina, labore, industria. Immeritò item eos, tāquā otio, ac desidiæ deditos, accusant, cū multa vtilia atque salutaria hominū generi, in cōmune cōferant. Quòd si forte quæratur, Monachū quendam, vt ex historijs dicimus per triginta annos neque loquutum cum vllo, neque à quoquam conspectum omnino fuisse: quæ res certè dum mundano tantùm iudicio ponderatur, videtur ab hominis, natura prorsus abhorrere. Respondebo, hæc rara admodum fuisse, eademque admiranda potius, quàm imitanda. Attamen quis inficiari audeat, è Monasteriis, & Cœnobijs, velut ex sacris quibusdam Seminarijs, & Collegijs electos, & assumptos fuisse quāplurimos insignes, & sanctitate, & doctrina viros, ad Ecclesiastica munera obeunda? qui deinde suis successoribus atque adeo Ecclesiæ vniuersæ multa, & præclara Christianæ vitæ documenta reliquerunt.

Quartò quæritur, quandònam Monachorum vita atque institutum in Ecclesia cœperit? Hæretici contendunt quarto post Christum natum seculo cœpisse, hoc est, trecentis circiter ab eo tempore annis exactis. Negant enim illi contra communem Scriptorum sententiam receptam Dionysii Areopagitæ libellum de Ecclesiastica hierarchia, quo manifestè confutantur, vbi Monachorum meminit, quos fuisse testatur Apostolorum temporibus. Quicquid sit de eius libri auctore, fuerit ne illi Pauli Apostoli discipulus, is nempe, cuius facit B. Lucas in Actibus Apostolicis mentionē, an alius quispiam, nunc non laboro, cū hæc

mei non sit instituti, negari tamen non potest eum perantiquum Scriptorem fuisse, ac longè ante Magni Constantini tempore floruisse. Nec item inficiari queunt Dionysium huius nominis primum Romanum Pontificem ex Monacho fuisse creatum. Nec obscurū est id, quod Tertullianus, & Cyprianus Scriptores antiquissimi perspicuè tradiderunt, Virgines voto Castitatis Deo obligari, & ab Episcopis velari solitas. Quòd si fœminæ id temporis Deo votis adstrictæ dicebantur, quid mirum, viros quoque tunc fuisse votis obstrictos? Sunt etiam, qui contendant Apostolorum tēporibus Monachos, & Anachoretas fuisse, & patant deinde se aperto, & certo argumento colligere, quod Damasus in vitis Pōtificum narrat Telesphorum ex Anachoreta Romanum Ponticem electum. Hoc tamen dubium esse, & incertum quidam Catholici dixerunt: nam Platina, & alij nō ignobiles Scriptores Damasum interpretantur, Telesphorū ex parte nomine Anachoreta progenitum fuisse. Verūm quicquid sit, hoc vnum certè ex historiis Ecclesiasticis cōstat, Constantini Magni tempore in Syria & Ægypto ingentem Monachorum multitudinē vixisse: & deinde circa ea tempora Monasticum Institutū per Orientem propagatum, & auctum, ac deinde in Aphrica, Italia, Gallia, & aliis Occidentis partibus viguisse. Nam sub Augustino Monachi in Aphrica vixerunt, sub Martino Turonensi Episcopo, in Gallia: sub Simpliciano Mediolanensi Antistite, in Italia: sub aliis Episcopis in Armenia, Ponto, & Paphlagonia.

Quintò quæritur, vt fuerint antiquiores, Eremitæ ne seu Anachoretæ, an verò Cœnobitæ? Respōdeo, cum primū exoriri Monachi incœperunt ijque in Ægypto, congruentem nomini suo vitam, id est solitariam agebant: & quamquam statis horis ferè in vnum locum conuenire consueuerant, simul tamen non commorabantur, sed domunculas, & cellas sparsim per montes saltus, & speluncas extruebant, in quibus habitarūt: vnde Monachi, & Eremitæ, & Anachoretæ meritò dicebantur. Postea tamen visum est vt illiùs, fructuosius, & decentius, in eisdem ædibus eos communiter habitare, & viuere, omnia habentes inter se communia, quàm priuatim in desertis, & montibus delitescere: ac ita eiusmodi loca à communione vitæ, & societate, Cœnobia veriùs ac congruentius, quàm à solitudine Monasteria sunt appellata: Veruntamen hi veterem Monachorum appellationem retinere maluerunt, quòd ea vitæ ratio, & consuetudo non multum à solitudine abesset. Paulus igitur, Eremitarum, seu Anachoretarum primus auctor ac veluti parens, & Magister meritò vocari consueuit: Antonius autem, licet, & ipse aliquādiu solitarius vixerit: multos tamen in vnum coegit, communisque vitæ rationem instituit: vt propterea Cœnobitarum institutor appellatur. Porrò Cœnobitæ quamquam in commune viuebant, in montibus tamen, & desertis locis initio extruere Cœnobia cœperunt: postea verò in agris, & Ciuitatibus vicinis: ac tandem eos Magnus Basilius in medias Ciuitates, ac hominū frequentiam creditur induxisse, eisque viuendi rationem, & formulam perpetuò seruandam vtiliter tradidisse.

Sextò quæritur, quæ causa, & occasio fuerit Monachorum instituti? Nostri temporis Hæretici affirmare non dubitant, eos partim casu, partim errore, & praua imitatione cœpisse, eo quòd Nicephorus lib. 8. c. 39. & 40. histor. Eccl. scribit quosdam tradidisse, primos Monachos, & Paulum ipsum primū Eremitā, Decij persecutionis fugiendæ causa in solitudinē secessisse, & ibi vitā egisse. Alios verò aiūt hæretici Essenorū olim in Aegyptiacis solitudinibus, & antris degentium errorem, & inscitiam confectatos, confimilem eis vitam & habitationem tenuisse. Verūm quicquid, more suo, calumnientur Hæretici, primi certè apud Christianos Eremitæ imitati sunt exemplum Eliæ, Elisæi, & aliorū Prophetarum: Ioannis etiam Baptistæ, ac Christi Domini, qui in solitudinem secessit, ac ibi quadragenarium ieiunium seruauit Cassianus Collat. 18. c. 6. sic ait de Anachoretis loquens, qui non vt quidam pusillanimitatis causa, nec impatientiæ morbo, sed desiderio sublimioris profectus, contemplationisque diuinæ solitudinis secreta sectati sunt: & deinde agens de Paulo Eremitarum duce subiungis, licet necessitatis obtentu dum tempore persequutionis asylum suorum deuitat insidias Eremum penetrasse dicatur.

Septimò quæritur, an eadem vitæ ratio apud veteres illos Monachos fuerit, quæ nunc apud nostros? Contendunt Hæretici longè diuersam fuisse: mirum illi non fuere, inquiūt, tribus votis, quibus nostri Monachi, adstricti, sed votis soluti, & liberi viuebant: si quis ab incœpto recederet, is nequaquam, vt voti violator habebatur, sed leuitatis, & inconstantiæ tantùm arguebatur. Quicquid sit de iis Eremitis, aut Anachoretis siue Monachis, qui solitudines primi, & deserta incolere cœperunt: illud certè, nisi decipere volunt omnino Hæretici, inficiari nequeunt, Cœnobitas, qui communiter habitabant, & viuebant, & si non quidem a primo ipsorū orto, sub idem tamen ferme tēpus tribus se votis Religionis, Castitatis nempe Paupertatis, & Obœdientiæ deuinxisse: vt aperte ex Magni Basilij Monasticis Constitutionibus liquet: Huic postea Benedictus in Occidente successit: qui Monachorum Orientis, sub eiusdem Basilij Regula, vitæ rationem æmulatus, suo quoque Monacho formulam viuendi à se præscriptam profitetur voluit, in qua eadem, quæ dixi vota, seruanda tradūtur.

Octauò quæritur, An vili fuerint Monachorum gradus? Respondeo, fuisse. Quæres quinam illi fuerint? Respondeo, alios fuisse Superiores, alios inferiores: nam sicut Clericis cuiuscque Ecclesiæ priuatæ præerat Episcopus, ita singulis Monasteriis vnus Monachus præsidebat, in cuius potestate erant alij decuriis, & cēturiis præfecti. Porrò is, qui multis Monachorum turmis veluti gregibus præerat, Archimandrita vocabatur. Dicitur aute Archimandrita, eo quòd multis Monachorum cateruis veluti gregibus præsideat, cum Monachi per turmas, & classes diuiderentur. L. Nos reddente. C. De Hæret. Μάνδρα enim Græcum nomen, spelūcam, caulam, & stabulum, in quod greges omium aduehebantur, significat. Quem verò Græci Archimandritam, & Cœnobiarcham vocabant, S. Benedictus in Regula Abbatem Syriaca potiùs voce, quam Græca, ex Euangeliorum tamen codice desumpta appellare consuerit. Hic intra sui Monasterij septa Præfectum jquendam constituebat, cuius vicaria opera, & industria vtebatur in his, quæ ad Conuentus gubernationem pertinebant: quem propterea Benedictini Monachi, Priorem claustralē vocare cœperunt. Et quia plerunque extra Monasterium minores aliqui Cōuētus, & Sodalitia Monachorum erant eidem Abbati subiecta, alij quidam Præfecti, eò cum libera potestate, & auctoritate dimittebantur: quos idcirco Priores Conuentuales appellabant. Hinc exortæ sunt Abbatiæ, & Priotatus: nam procedente tempore Abbates, & Priores, priuata mensa à cōmuni separata vti cœperūt: quo fiebat, vt certi redditus priuatæ Abbatis mensæ assignarētur ex quibus vineret: qui deinde Abbas, annuos quoque reddit⁹ communi Monachorum mensæ tribuebat. Cum verò Monasteria paulatim Monachis destituerentur: Abbatiæ, & Priorat⁹ commendari cœperunt Clericis: donec introductus est mos, vt Episcopis, & Cardinalibus in perpetuam administrationem committantur, hoc est, vt ea administrent dum viuunt. Porrò, qui in Regula S. Benedicti Abbates vocantur, in Regula S. Augustini nuncupantur Priores seu Præpositi.

Nonò quæritur, in quo differant Oblatus, siue Donatus, Conuersus, & Monachus? Hanc quæstionem tractat Glossa, & iuris Canonici interpretes Clemen. De Decimis, & in cap. Ex eo. De elect. in sexto, & cap. Per exemptionem, De Priuil. in texto, & cap. In præsentia, De Probatio. & 17. q. 1. cap. Vt lex continentiæ Summistæ verbo. Oblatus, Natar. Consilio 80. & 81. De Regularibus. Respondeo, post institutum à S. Benedicto Monachorum Ordinem, introducta esse in singula Monasteria tria hominum genera: vt alij dicantur Oblati, alij Conuersi, alij Monachi. Oblatus est, inquit, Panormitanus, loco citatis, qui se, & sua omnia Monasterio obtulit, habitu non mutato. Conuersus verò, qui se, & sua obtulit habitu Religionis suscepto; & Regulæ professione emissa, est tamen admissus, vel laicus, qui nunquam Ordinibus initiatur, nec est ad cantum in Choro additus. Monachus autē est, qui in sodalitatem admittitur tanquam idoneus, & habilis ad Ordines suscipiendos, & tempore ad id constituto ad eos promouetur, ad Chorum, & cantum destinatur. Et vt annotat Glossa, locis citatis, Oblati & Conuersi magis sunt Monasterio adstricti, eo quòd etiam causa vitæ arctioris, & durioris ad alia Monasteria transferre se nequeant: sunt enim quasi serui Monasterij effecti. Conuersi item laici cum Monachis, qui sunt Ecclesiasticis ordinibus initiati, ius & facultatem eligendi, non habent, cap. Ex eo, De elect. in 6. ad finem.

Decimò quæritur, An Monachorum nomine in iure Canonico veniant omnes Religiosi? Respondet Abbas in cap. Ex parte de postulando. Constitutionem Pontificiam, siue Cononicam aliquid De Religiosis statuentem, licet de Monachis loquatur, ad omnes Religiosos trahi nisi aliqua specialis ratio diuersitatis appareat. Vnde appellatione Monachi, omnis Religiosus accipitur, nisi lex aliqui distinguat. Nomine item Abbatis, venire, solet omnis Ordinarius Religiosorum Collegio Præfectus: Abbatissæ autem nomine, omnis fœmina Sanctimonialium domicilio præfecta Appelatione Monasterij, omnis Religiosorum simul in commune habitantium Domus, siue Collegium, nisi quid discriminis manifestè constiterit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vndecimò quæritur, An Monachi olim essent Clericis inferiores? Respondeo, ex iure Canonico constare, Monachos, & cum primum cœperunt, & deinde aliquo temporis spatio, fuisse clericis minores, & ipsis subiectos. Et enim in cap. A subdiacono, dist. 93. dicitur, Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolytus, Acolyto Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius, Ostiario Abbas, Abbati Monachus in omni loco præstæret obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ. Hæc ibi: quæ ideo dicuntur, quia tunc temporis Monachi, etiam Abbates Monasteriorum Præfecti erant laici, & idcirco Clericis inferiores. Nulli in Monasteriis reperiebantur Sacerdotes, aut Clerici, sed tanquam cæteri ex populo laici, nullo discrimine ad communem omnium sacram ædem, Sacramentorum percipiendorum causa, se conferebant: sed & Sacerdotem accersebant interdum, qui apud ipsos rem diuinam faceret. Quare nihil mirum est, si tum Monachi, tum eorum Præfecti Abbates Presbyteris, & Clericis inferiores erant. Vnde 16. quæst. 1. cap. Monachus, ait S. Hieronymus: Monachus non docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum. Sic ille. Deinde, quanquam aliqui Sacerdotes creabantur, prohibebatur tamen extra Monasterium Clericorum munera obire, & exequi, eo quòd Monachus esset ex suæ vitæ instituto quieti, silentio, & solitudini addict. 18. Vnde 16. quæst. 1. c. Placuit, habetur: Monachum per omnia singulariter agere oportet, Quamobrem precipimus, vt Monachi pœnitentiam nemini tribuant, nisi sibi inuicem, vt iuxtum est: mortuum non sepeliant, nisi Monachum secum in Monasterio commorantem. Et cap. Interdicimus eadem causa, & quæst. prohibentur Abbates, & Monachi publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, & vnctiones facere, & Missas publicas cantare. cap. Placuit, ibidem statuitur, vt nullus Monachorum de Monasterio exire nefandissimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de Baptismo accipere, neque infirmum visitare, neque mortuũ sepelire, neque ad Ecclesiam secularem trãsire, neque aliis quibuscumque negotiis sese implicare. Si claustro suo cõtentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat: quia mundo mortuus est, Deo autem viuit. Item cap. Peruenit 16. q. 1. reprehenduntur Monachi, & Abbates, qui in Patœciis episcoporum, ac Presbyterorum munera præstabant cap. Alia causa est ibidem, de se ipso loquens Hieronymus: Alia, inquit, causa est Monachi, alia Clerici: Clerici oues pascunt, ego pascor. Illi de altari viuunt, mihi secutis quasi ad radicem infructuosæ arboris ponitur. Si munus ad altare non defero, mihi ante Presbyterum sedere non licet: cap. Iuxta Chalcedonẽsis, ait Alexander Secundus, Monachis quamuis Religiosis, ad normam S. Benedicti, intra claustrum morari præcipimus, vicos, castella, ciuitates peragrare prohibemus, & à populorum prædicatione cessare censuimus. cap. Qui verè, 16. q. 1. Concilio chalcedonẽsi, statuitur, vt monachi, qui per ciuitates singulas, seu possessiones in monasteriis morantur, sint Episcopo subiecti, & quieti operam dent, atque obseruent ieiunia, & orationes in locis, in quibus semel se Deo deuouerint, permanentes: & placet, eos neque cõicare Ecclesiasticas, neque seculares aliquas attrectare actiones, relinquêres propria mana steria, nisi forte iubeantur propter vrgentes necessitates, ab ipsius ciuitatis Episcopo. Hæc omnia in supradictis locis. Primùm ergo, vt dixi monachi omnes etiam Abbates, laici erant. Deinde procedente tempore, cœperunt eorum aliqui in suis monasteriis Presbyteri creari, vt ibi rem diuinam facerent, ac fortassis tunc Sacramenta aliis monachis intra cœnobia non conferebant, cum ea percipere deberent à Parocho presbytero, in cuius Parochia erat cœnobium constitutum. Postea, vel Episcoporum concessu, vel consuetudine introductum est, vt etiam Sacramẽto ministrarent: sed ita vt in cœtu tantùm suo aliis monachis Sacramenta præberent, & veluti quandam Ecclesiam inter se constituerent, ne ad alias Ecclesias amplius accedere, aut alienos Prebyteros accersere cogerentur. Atque ita idem, & Presbyteri, id est, pastoris atque doctoris inter suos, & Monachi munere, & officio fungebatur. Quare in c. Agapitus 16. quæst. 1. increpat Gregorius quendam Episcopũ, qui in certo Monasterio prohibebat missarum sacrificia fieri, & offerri, mortuos sepeliri. Postea ij monachi, qui erãt ad Sacerdotium prouecti cœperunt quoque Episcopi auctoritate. & Abbatis consensu extra monasterium officia Presbyterorum obire. Quare 16. q. 1. in cap. Sunt nonnulli, Bonifacius reprehendit quosdam asserentes, Monachos qui mundo mortui sunt, & Deo viuunt, Sacerdotalis officii dignitate indignos, neque pœnitentiam dare, neque Christiana itatẽ largiri, neque absoluere posse per sacerdotalis officii diuinitus sibi iunctã potestate. Sed omnino, inquit, labitur. Neque enim B. Benedictus monachorũ præceptor alimificus, huiusmodi rei fuit interdictor, sed eos secularium negociorũ edixit expertes fore tãtùmodo Sic ibi Pontifex.

Ex quo fit, vt iura Canonica, quæ per multa capita 16. quæst. 1. ponuntur, secum inuicem non pugnent, quamuis pugnare videantur: nimirum pro varietate temporum diuersæ leges, & Canones sunt de Monachis constituti. Primùm enim illi cum essent laici, etiam ipsi Abbates, Clericis inferiores habebantur: & cum solitudini, quieti, silentio pœnitentię & contemplationi essent penitus dicati, extra monasteria commorari prohibebantur, ac ideo arcebantur ab Ecclesiasticis Ordinibus. Postea verò vsu, & iure introductum est, vt aliqui eorum presbyteri crearentur, ea tamen lege, & consuetudine, vt in suis tãtùm Monasteriis, & sacris operarẽtur, & sacrificia offerrent: Sacramentaque cæteris Monachis conferrent: & propterea tunc etiam tẽporis extra Monasteria, Clericorum munera obire, & exequi prohibebantur. Tandem introductum est, vt non solum eorum aliqui, sed multi etiam ad Sacerdotium eligerentur, & Ecclesiastica munera extra Monasterium obirent Cæterum, hoc tantùm fiebat supplendæ idoneorum Clericorum necessitatis gratia. Deinde verò vsus etiã obtinuit, vt Monachi ipsi dem atque Clerici muneribus, & officiis in Ecclesia fungerentur, quòd eam ad rem magis idonei, & apriores clericis Monachi esse viderentur. Quæres, An vlla Monastica constitutione fuerit sanctum, ne Monachi Ecclesiis præficerentur: Respondeo, id nec Regulam S. Basilii, nec S. Benedicti, aut Augustiui vetuisse, verùm illud generatim tantummodo præcipisse, Ne secularia tractarent. Rursum quæres, an seltem iure Canonico communi, Monachi Ecclesiarum cura, & administratione prohibeantur? Respondeo, ex his, quæ hucusque dixi, posse colligi, iure antiquo ea re fuisse illis interdictum, quoniã iubebantur intra Monasteria commorari, ac postea non ni si causa necessitatis, vel vtilitatis Ecclesiis præfici solebant.

Duodecimò quæritur, an Monachus locũ habere queat in duobus Monasteriis? Respondeo, in cap. Ne nimia, De Religiosis domibus ad finem haberi: Illud etiam prohibemus ne quis in diuersis Monasterijs locum Monachi habere præsumat. Hæc ibi. Porrò is locum in Monasterio habere censetur, qui ius habet eligendi eius Monasterij Præfectum siue Præpositum, & qui suffragium fert in Conuentibus, & Comitiis, & qui tenet sedem in Choro. Ne igitur quis duo suffragia ferret, & ius haberet duos Præfectos, siue Præpositos eligendi, sancitum est, ne Monachus in duobus monasteriis locum obtinere & Quæres, an quis possit vni Monasterio præesse, vt Abbas, & in altero monasterio locũ habere, vt Monachus, & priuatus? Dubitationem parit id, quod in cap. 1. De Priuileg. dicitur: Si Monachus maioris monasterij constituitur Prior in Prioratu eidem monasterio subiecto, non desinit esse Monachus maioris monasterii, sed in vtroque locum obtinet. Respondeo, cum Abbate in eo capite, quando monasteria sunt seiuncta, & diuisa, ita vt vnum non sit alteri annexum, & adiunctum siue subiectum, vnus Monachus in duobus monasteriis locum tenere non potest: secus verò est, quando nõ sunt separata, nec disiuncta. Si deinde quæras, num Prior vnius monasterii quod est subiectum alteri, vocari debeat ad electionẽ Abbatis maiori monasterio præficiendi, cum is non desinat esse Monachus maioris monasterii. Respondet Abbas Innocentii sententiam secutus, seruandam esse consuetudinem, quòd si nulla sit, videndum est, an Prior per se ius habeat eligendi proprium sui monasterii Præfectum: & hic vocari non debet, alioqui enim ius haberet eligendi duos Præfectos: an verò non habeat, & hic est vocandus.

Decimotertiò quæritur, An Monachus iure omnium præfici queat Ecclesiæ seculari? Respondeo cum Panormitano in c. Quòd Dei timorem, de statu Monachorũ, communem in hoc sententiam secuto, si vt Episcopus Ecclesiæ sit eligendus, potest iure communi præficit, cap. 1 11. q. 1 Clem. 1. De electi. cap Si Religiosius, cap. Quorundam, de elect in sexto, ex quibus locis patet Canonicorum suffragiis posse eligi Religiosum in Episcopum: nam si iure communi habilis non esset, non eligeretur, sed postularetur, c. vltimo, De Postulat. Prælat. At verò Religiosus electus eõsensum suum præstare nequit, nisi perita prius, & impetrata à Superiore facultate. cap. Si Religiosus, De elect. in 6. Vnde etiam Abbas nihil obstante dignitate, quam habet, potest in Episcopum eligi, cap. Si Abbatem, De elect in 6. Si verò Monachus sit inferiori Ecclesiæ seculari præficiendus, tunc aut ea est Collegialis, aut non: Si est Collegialis, aut promouetur ad canonicarum, siue aliud quodlibet Beneficium simplex, aut ad aliquam ipsius Ecclesiæ Collegialis Dignitatem: si primum, tunc iure communi eligi aut præfici nequit, cap. Super eo, De Regularibus. Nec Episcopus concedere potest, vti Religiosus sit Canonicus in Ecclesia seculari Collegiali, siue Catedrali nisi Catedralis Ecclesia sit Regularis: tunc enim Monachus potest iure communi eligi in canonicum: & hac ratione intelligitur, quod docet Glossa cap. Quorundam, Distinct. 74. Si verò ad Dignitatem eligatur Monachus, vt scilicet Ecclesiæ collegiali seculari præsit tanquam Præpositus dubiæ quæstionis est, an id fieri queat. Et quidem conueniunt omnes eligi posse, si Ecclesia collegialis habeat propriè curam animarum, qualem habent Parochiales Ecclesiæ: sic Cardinalis, Hostiensis, Calderinus, Federicus, Abbas, quos citat Silu. religio 6. q. 4. At si non habeat propriè curam animarum, sed impropriè, qualis est ea, quam Præfectus collegio habet in eos, qui ad Collegiũ pertinẽt, quæ est cura in iurisdictione consistens, tunc dubitant auctores: nam duæ sunt opiniones: prima negat iure communi eligi eum posse, nisi ius ipsum relaxetur ob curæ necessitatem. Sic Hostiensis, & Ioãnes Calderinus teste Siluestro. Secunda verò opinio est eligi posse affirmat, cum id nusquam prohibitũ sit: ita Panormitanus, & Cardinalis, quos refert Sil. loco citato: & id probant, quia eadem ratio, atque de Episcopo esse videatur: cũ eligatur ad curam eorum, qui ad collegium pertinent.

Porrò si Ecclesia collegialis non sit: aut in ea est cura animarum, aut non: si secundum, in ea Religiosus iure cõmuni constitui nequit: Si primum, id est, si curam animarũ habet, duæ quoque sunt opiniones prima negat iure cõmuni fas esse Religiosum, et præfici absque iuris relaxatione. Secunda sententia est communis, vt ait Abbas, nimirum iure communi posse præfici, nec opus esse vlla iuris relaxatione. Hanc sententiam probant Hostiensis, Ioannes Andreas, Calderinus, Cardinalis, Abbas quos citat Silu. relig. 6 q. 4. & 5. quæ & verior mihi videtur: nam ob curæ necessitatem, & vtilitatem ius concessit, vt Religiosus possit eligi, & colligitur ex c. In parochia, cap. Doctos, c. Cum pro vtilitate, c. Si Monachus, cap. Si quis Monachus, 16. q. . Quare si Parochus ad Ecclesiam parochialem nominet, designet, & offerat Religiosum, non est iure irrita nominatio, & designatio, siue præsentatio, vt in iure dicitur.

Ex his intelligitur, quid sit dicendum, de eo, quòd singulatim quæritur, An Monachus Ecclesiæ seculari curam animarum habenti iure communi præfici queat? Respondeo, vt dixi, si ea sit parochialis, posse, vt apertè dicitur in cap. Quòd Dei timorem, De statu Monachorum, quod nimirum intelligitur causa supplendæ necessitatis, cum alij Clerici minimè idonei reperiuntur: posse item id fieri Episcopi auctoritate, annuente tamen Abbate atque consentiente, ita vt non sit necesse ad iuris relaxationem confugere. Si verò Ecclesia tantummodò habeat curam animarum Parochialis tamen non sit, sententia est Panormitani, vt iam dixi, posse etiam iure communi Monachum huic Ecclesiæ præfici auctoritate Episcopi, & Abbatis consensu.

Quæritur etiam, An iure cõmuni concessum sit, vt Monachus auctoritate Episcopi, & Abbatis nutu atque assensu ad simplex Beneficium, cuiusmodi etiam est canonicatus, eligatur? Respondeo, minimè: vt proinde sola Episcopi auctoritate, & Abbatis consensu fieri nequaquam possit: nam canones & iura tantummodo concedunt, vt Monachus Ecclesiæ præficiatur ob animarum curam, & salutem.

Decimoquartò quæritur, An Monachus Ecclesiæ præfectus socium Monachũ habere debeat? Affirmat Innocentius in cap. quod Dei timorem, de statu Monachorum, debere: negat Hostiensis: Abbas cum Ioanne Andrea distinguit in cap. Monachi, de statu Monachorum. Aut Ecclesia est, inquit Monasterio plenè subiecta, & tunc non potest in ea Monachus constitui sine socio: & in eum sensum accipi debet id, quod habetur in cap. Monachi, & cap. Quòd Dei timorem, De statu Monachorum, vbi decernitur, Nũ singuli Monachi per villas, & oppida, per quascumque Parochiales ponantur Ecclesias: Aut non est subiecta, & ita si Parochiali Ecclesiæ præficiatur, eo ipso desinit esse monasterij Monachus. & proinde liber ab lege, & præcepto sibi socium & adiutorium Monachum adsciscendi.

Decimoquintò quæritur, An Monachus Ecclesiæ seculari Parochiali præfectus, Monastica etiam tunc regula, & Constitutionibus tenetur? Respondeo, cum nequaquam esse votis monasticis solutum, nec liberum ab habitu monastico deferendo: ab iis tamen, quæ in Ecclesia seculari vnà cum parochiali munere commodè seruari nequeunt, liberatur, & soluitur: qualia sunt ieiunia, silentium, vigiliæ, & abstinentia à carnibus.

Decimosextò quæritur, quibusnam iure canonico Monachis interdictum sit? Respondeo, in Clemen. Ne in agro, De statu Monachorum decem esse, quæ partim Monachi facere iubentur, partim prohibentur.

Primum est vt habitum monasticum deferant iuxta formam in eo capite præscriptam, quod ad Monachos nigro habitu vtentes tantummodo pertinet.

Secundum est: vt singulis quibusque mensibus sacram peccatorum confessionem faciant, siue in monasteriis, siue extra morentur.

Tertium: vt prima Dominica cuiusliber mensis, in monasteriis Venerabile Eucharistiæ Sacramẽtũ percipiant: nisi ex causa (quam Abbati, aut Priori, aut Pœnitentiariis monasteriorum aperiant) abstineant ad eorum arbitrium.

Quartum: vt is qui præest: exponat per se, vel alium, vulgari sermone regulam in Capitulo.

Quintum: vt silentium continuum seruent in Dormitorio, Refectorio, & Oratorio: in claustro verò ad certas temporum horas.

Sextum est: Ne aucupatum, aut venatum eant.

Septimum Ne intra monasterij septa, arma teneant.

Octauum, Ne se conferant ad Principũ aulas siue curias.

Decimum: Vt vnoquoque triennio, conuentum, siue capitulum cogant.

Decimoseptimò, quæritur, an hæc Clementina quatenus præcipit, vt singuli Monachi vnoquoque mense confiteantur, & prima Dominica cuiusliber mensis Eucharistiam suscipiant, teneat etiam in vniuersum omnes Monachos, eos scilicet, qui vestibus albis indumtur, cuiusmodi sunt, qui à monte Oliueto nomen habent, & Cisterienses, Chamaldulenses, Cartusienses? Stephanus, vt ait Glossa in ea Clementina, respondet solùm teneri hac lege, qui nigro habitu vtũtur, nempe Benedictinos, quoniam ad eos clementina dirigitur, Sed probabilius sanè alij opinantur vt Glossa, Paulus, Bonifacius, Imola, Cardinalis, omnes hac lege Monachos obligari. Quæres quomodo computandi sint menses, quibus illi confiteri iubentur? Respondeo cum Cardinali, eo modo, quod dicit Glossa in cap. Quam sit, De elect in sexto, ver. Mensem, videlicet mensem esse computandum à die, quo facta est confessio peccatorum: & is mẽsis tot dies habebit, quot continet ille mensis, in quo est facta ultima confessio peccatorum: ac proinde numerabuntur omnes dies, qui supersunt ex eo mense, & reliqui supplebuntur ex mense sequenti Quæres deinde, an tempore interdicti generalis confiteri debeant? Respondeo cum eodem Cardinali, minimè. Item, dubitabis, num, si in primam Dominicam mẽsis inciderit dies festus, & facer videlicet Patroni Ecclesiæ, aut Dominicæ Resurrectionis, aut Pentecostes, aut alterius solennis celebritatis debeant Monachi sumere sacrũ Christi corpus? Respondẽt Glossa, & Cardinalis, non ob id ab eo esse abstinendum. Si adhuc percunctẽris, an si in prima Dominica mensis Monachus extra monasterium commoretur, accedere ad Eucharistiam debeat Respondeo cum Cardinali, tuta conscientia, sine peccato tunc sætam communionem omitti: siquidem in Clementina dicitur (In monasteriis percipiant) cum tamen de confessione dixerit: (confiteantur singulis mensibus siue in monasterio, siue extra commorentur.) Quæritur aliquis, num hæc lex teneat etiam Moniales? Affirmat Cardinalis, eò quòd masculinum genus comprehendit femininum. Postremò rogabis, num hæc lex vsu, & consuetudine abrogari queat? Respondeo abrogari posse cum sit lex humana: quare vbi ea consuetudo inoleuerit, ne Monachi singuli, singulis mensibus confiteantur, aut ne prima cuiusliber mensis Dominica ad diuinam mensam & epulam accedant, non est talis consuetudo damnanda. Si postremo rogabis, an si monachus solùm peccatis venialibus teneatur, debeat singulis mensibus peccatorum confessionem facere? Caiet. tom. 1. tract. 5. q. 1. sentit debere. Sic etiam Nauarr. de pœnit. cap. placuit, dist. 6. num. 121. 122. At Sotus 4. d. 18. q. 1. ar 3. docet monachum ad id non obligari, potat enim in Clementina prædicta solùm esse præceptum Monachis, vt peccatorum lethalium confessionẽ singulis mensibus faciant? cum tamen cæteri non cogantur Ecclesiæ præcepto facere confessionem eiusmodi peccatorũ, nisi semel quotãnis. Valde probabilis est opinio Soti saltem non videtur nis. Valde probabilis est opinio Soti saltem non videtur Monachi, hoc præcepto, ita teneri, vt si omiserint confessionem, solùm peccatorum venialium. lethaliter peccent: mitius enim & benigniùs leges interpretari debemus.

Decimooctauo quæritur, An Monachis esu, & vsu carnium interdictum sit? S. Thomas in Quodl. 1. q. 20. & 2. 2. q. 185. ar. 8. & q. 189. art. 9. docuit, Monachum aliquo sine iusta causa videlicet infirmitatis, vel absque Abbatis concessu, siue permissu, carnes commedentem, lethalis peccati

Universidad de Deusto
Biblioteca

minimè reum esse, nisi per contemptum regulæ id faciat. Cõmunis itidem est opinio, què habet Siluest. religio. 7. q. 14. nõ lethaliter peccare Monachũ, sine causa etiã, & facultate legitima, carnes edendo. Et quãuis peccet, sine iusta causa eis vtendo, penes abbatẽ tamẽ ius est, & potestas cõcedẽdi Monacho carnium edendarũ facultatẽ. Si obiectas c. carnẽ, de cõsec. d. 5. pœnam carceris cõstitui in Monachũ carnes edentẽ. Respondeo cũ S. Thoma eam pœnam poni contra Monachum carnibus vescentem ex contemptu regulæ, vel contra speciale Abbatis præceptum.

Decimonono quæritur, An iure communi monasteria, sint subiecta Episcop. in cuius diœcesi sunt constituta? Respondeo, iure communi quaslibet Ecclesias alicubi constitutas ad Episcopum loci pertinere, & eo ipso, quo sunt in Diœcesi constitutæ, ad Episcopum pertinent, nisi probetur eas esse exemptas, cap. cum venerabilis, de relig. domibus, cap. de Xenodochiis, eo. tit. cap. omnes Basilicæ, 16. q. 7. cap. contra morem, dist. 100. & olim omnia monasteria erant in cura & potestate Episcoporum, 18. q. 2. cap. Abbates, &c. quia monasteriũ c. Cum Venerabilis, De Religios. domib. & nihilominus monasterio præerat Abbas, immo monachus magis erat Abbati subiectus, quàm Episcopo loci, teste Glossa &. Panormitano, locis citatis, quo modo etiam nunc multa Sacrarum Virginum, Cœnobia cura, & auctoritate Episcoporum gubernantur, & in eis tamen vna Sanctimonialium cæteris præsidet. Rogabis, an monachorum Cœnobia Presbytero Parochiali subesse nc in Sacramentis suscipiendis? Respondeo: quoad attinet ad iurisdictionem, & gubernationẽ, erant Episcopo subiecta, quod ad sacramenta verò, Presbytero Parochiali, quando monachi non erant Clerici, vt dicit Abbas in cap. dilectus, num. 17. de Cappel. monach. Nam iure communi sicut omnes Ecclesiæ in diœcesi constitutæ ad Episcopum pertinent. Sic Parochus habet ius in totam Parochiã, vt Sacramenta conferat omnibus his, qui in ea commorantur. 14. q. 1. & cap. Pastoralis, De iis, quæ fiunt à Prælatis: iure tamen nouo, & Romanorum Pontificum beneficio, monachorũ Cœnobia sunt ab Episcoporum potestate exempta, sicut etiam pleraque fœminatum monasteria, quæ sunt in cura, & potestate Religiosorum, At verò iure communi monachorũ cœnobia à Presbitero Parochiali erant in Sacramentorũ perceptione libera sunt: quando Monachi sunt sacerdotes. Nam cap. 1. 16. q. 1. Monachi quidem prohibentur extra monasterium Sacramenta præbere, cõceditur tamen eis, vt sibi inuicem intra monasterium Sacramenta ministrent. Cõsuetudo quoque probauit, vt Episcopus Sanctimonialibus, suæ curæ subiectis, & monachis nullũ apud se Presbyterũ habentibus, Sacerdotem aliquem præficiat, qui eis Sacramẽta cõferat, vt annotauit Abbas loco citato.

De Abbate Monachorum Præfecto.

Cap. XX.

PRimò quæritur, quenam iure cõmuni in Abbate requirantur? Respondeo, hæc in primis, vt expertæ professionem emiserit, cap. Nullus, De elect. in 6. Quapropter Abbatia Regularis, quæ est Beneficium, dari in titulum iure nequit, nisi monacho Religionem professo: datur tamen ei, qui non est religionẽ professus in commendam, vt dici solet, aut in administratione perpetuã, vt etiam commẽdari solet Cardinalibus, aliisque primatiis Ecclesiæ Clericis. Deinde, vt sit Sacerdos, cap. 1. de ætate, & qualitate ordinand. Abbatia tamẽ administranda cõmittitur, cõmendatur ei, qui presbyter non est. Item, vt vigesimũquintum ætatis annũ attigerit, Glossa in cap. Indemnitatibus, De elect. in 6. Insuper, Vt à monasterio, cui præesse debet, eligatur. Nã olim etiã cũ monasteria erãt Episcopis subiecta non ab Episcopo, sed à monasterio eligebatur. c. Abbas, &c. Abbatem 28. q. 2. Amplius, Vt ex eodem monasterio, ad cuius præfecturam assumitur, creetur, nisi quando idoneo ad id muneris monacho caruerit, tunc enim iure potest ex aliorũ cœtu monachorũ eligi, 28. q. 2. cap. Quàm sit. Postremò, Vt vni tantùm monasterio vnus Abbas præficiatur, nisi vnũ sit alteri adiunctum, & annexũ. cap. vltimo. De Religiosis domibus. Sit autẽ annotandum ex Panormitano, in cap. cũ monasterium, de elect. singulis olim monasteriis singulos abbates fuisse præpositos, ita vt vnumquodque monasterium, suum tantùm Abbatem agnosceret, nõ alium, & proinde illi vni tantũ modo parebat non alteri. Nunc verò romanorũ Pontificũ beneficio fit, vt aliquid monastici ordinis vni Generali Abbati siue Priori, siue Præsidẽti, siue Visitatori tãquã capiti obediant, suõ quo sunt in feriores aliorũ monasterio rũ Abbates, aut Priores, quales sunt Cistercienses, & Carthusienses, & ij, qui à monte Oliueto nomen habent.

Secundò quæritur, An omnes Abbates sacrari, aut benedici debeant? Respondeo, ex communi Canonici iuris interpretum sententia, non omnes cõsecrari oportere, sed eos tantùm, qui suæ Ecclesiæ more consecrari solent, cap. Alienationis, 12. q. 2. vbi dicitur, Abbatis, qui secundum Ecclesiæ suæ vsum consecrandus est, hoc est, vt ait glossa, cõmuni consensu recepta, benedicendus. Canones veteres Abbates cõsecrari dicunt: at Canonici iuris interpretes inniores eos nõ cõsecrari, sed benedici testãtur: nã Sacerdos, item Episcopus consecratur, quoniã sacra chrismatis voctione perungitur, sed Abbas tantùm inquiunt, benedicitur. Benedictio verò est, qua solummodo manu Episcopi super hominem imposita certa precationis forma adhibetur. 1. q. 1. cap. Manus, & ideo cum cõsecratur Abbas, nõ cõsecratur proprie, vt Sacerdos, vt Episcopus sed benedicitur, & eius cõsecratio vocatur impositio manus Pontificia, cap. Quoniã, Dist. 69. Nos igitur deinceps nõ consecrari, sed benedici Abbatem dicemus: vt cum pluribus loquamur.

Tertiò quæritur, An Abbas qui benedici solet, Ecclesiæ suæ more, benedici die tantùm Dominica debeat. Respondeo ex omnium sententia, cæteris etiam diebus benedici iure posse, in quibus Minores Ordines cõferuntur: nam benedictio Abbatis non est tanta, quãta Episcopi cõsecratio: nec est maior, quàm Ecclesiæ, vel altaris consecratio: in qua adhibetur sacra vnctio, quę tũ aliis diebus quàm dominicis iure cõmuni fit. cap. Tua, De consecra Ecclesiæ, vel altaris Sic oldradus, Ioan. Andreas, quos Panormitanus sequitur in c. cũ fis, de consecrat. Eccl. vel altaris, licet Host. tutius existimet, si die Dominica benedicatur Abbas.

Quartò quæritur, An Abbatis benedictio iure iterari queat? Fingamus Abbatem benedictum eligi ad alterã sui Ordinis Abbatiam, Quæstio est, an ad secũdã electus, iure iterum benedicatur? Respõdeo: licet Glossa in Clemẽ. attẽdentes. § statuimus, verbo. benedicti, de statu Monachor. de hac re dubitauerit, cõmunis tamen sententia, quam tradit Bonifacius in Clement. citata, & Nauar. cõsil. 2 de statu Monachor. ait, non esse iterandam: nam licet characterẽ non imprimat, nihil tamen refert, cũ etiã benedictio nuptialis nõ repetatur. c. 1 & 3 de secũd nup. nec pœnitẽtia solennis iteratur cap. Quamuis, & cap. In capite, dist. 50. At benedictio Abbatiæ iterari potest, vt ex Felino tradit loco citato Nauarrus.

Quintò quæritur, An post electionem, confirmatio benedictionẽ præcedere iure debeat? Respondeo debere. Nã sicut olim Episcopus à Collegio Clericorum eligebatur, deinde auctoritate Primatis, vel Metropolitani confirmabatur, postea consecrabatur ab Episcopis: sic olim vbi Abbas suæ Ecclesiæ more benedicebatur, primò à Monasterio eligebatur, deinde confirmabatur ab Episcopo, postremò ab eodem Episcopo benedicebatur: & vbi nunc Abbates benedici non solent, solum eliguntur, vel nominantur, designantur, siue offeruntur, vel vt passim dici solet, præsentantur, & deinde instituuntur, & simul confirmantur.

Sextò quæritur, à quonam secundum Canones, & iura Abbas electus confirmari debeat? De hac quæstione, Silu. Abbas. q. 1. ex Abbate. Hostiensi, Butrio, & aliis Respondeo: Si Abbates sint exempti, Romani Pontificis auctoritate generali, vel peculiari, confirmari debere, vel auctoritate Legati à latere, si ijdem sit in Prouincia. cap. si Abbatem, De elect. in 6. etiamsi prouinciam, & legationem exuisset, vt notauit Glossa. Si verò non sint exempti, Episcopi auctoritate confirmantur, ex Panormitano. At Romanorum Pontificum priuilegio monastici ordines obtinuerunt, vt in feriores eorum Abbates suorum Superiorũ Abbatum, vel Præsidentũ auctoritate confirmentur: quem ad modum Priores, & Ministri Prouinciales Mendicantium Ordinum, nutu, & auctoritate Prioris, & Ministri generalis confirmari solent. Potrò Abbates, qui benedici solent iis solũm diebus, quibus Minores Ordines iure conferuntur, benedici debent, vt dixi. Quæres, an Abbati per benedictionem, an verò per solam confirmationem iurisdictionis potestas conferatur? Respõdeo, esse distinguendum. cũ confirmatio sola, benedictionis vicem, & firmamentũ habet, aut vbi sola benedictio, siue vlla confirmatione Prioris locum obtinet, tunc per confirmationem, aut per benedictionem omnis potestas, & iurisdictio Abbati conceditur. At verò vbi confirmatio præcedit, & à Benedictione distinguitur, per confirmationem conferuntur Abbati omnia, quæ ad iurisdictionem spectant, non autem, quæ ad Ordinem, qualia dixeris esse, sacrare vasa aut vestes, aut Minores Ordines conferre, aut populo solenni ritu bene precari. Per benedictionem verò tribuitur plena administrationis

auctoritas, vt ea, quæ sunt Ordinis possit exequi, vt docuit Abbas in c. 1 de Offic Ordinar. Rogabis an possit Abbas hęc ante benedictionem munera obire? Respondeo quamõ vsus habet, vt benedicatur, iure non posse, secus verò posse. Immo etiam Abbas, qui de more benedicitur, si tertio humiliter, & reliosè ab Episcopo benedictionem petierit, quam tamen Episcopus denegauerit, tuto potest ea quæ sunt sui muneris, præstare, & implere. Nam Alexander Tertius scribens Cistercienſibus c. Statuimus, De supplen. negligen. Prælatorum, hoc apertè cõcedit, additque Antonius Butrius idem iuris habere Abbatẽ, si simel petirã humiliter, & piè, benedictionem, Episcopus renuerit impertire quod etiam Panormitanus approbat. Quæres, an hoc Priuilegiũ sit tantùm Cisterſiensibus concessum, an omnibus in vniuersum Abbatibus? Innocentius affirmat, id tantùm Cistercienſibus conuenire: quia in c. Statuimus Post fœx solum ad eos loquitur. At Glossa, & Hostiensis, Ioannes Andreas, & Panormitanus, omnibus volunt illud concedi. Rogabis deinde, quænam alia ad officium Abbatis pertineant, quæ ipse iure obire possit, quando Episcopus monitus negligit eũ benedicere: nũ Abbas tunc ea, quæ sunt Ordinis poterit exequi. Goffredi, & Innocentij est opinio negantium, Abbatem præstare posse, ea quæ sunt Ordinis, ea ratione, quòd Pontifex in capite citato, ait posse eum facere alia, quæ ad suum officium spectant: at quæ sunt Ordinis, minimè censentur ad suum munus pertinere. Sed Glossa, & Abbas docent posse etiã, quæ sunt Ordinis, quoniã ea omnia ad munus, & officiũ Abbatis attinent, & ei cõcedũtur ob negligẽtiam Episcopi benedictionẽ expresè, vel tacitè denegãtis.

Septimò quæritur, quanta sit Abbatis auctoritas, & potestas in Monachos, & in alios sibi subiectos? Respondeo, eum posse in primis solennem benedictionem populo impertiti in Ecclesiis ad ipsum pleno iure pertinentibus, post Missarum sacrificia peracta, & absoluta, post vespertinas preces, aut matutinas decantatas: non autem alibi publicè aut per vias, aut Ciuitates. Castella, aut villas. cap. Abbates De Priuileg. in 6. Ecclesiæ autem dicuntur monasterio pleno iure subiectæ, vt docet Glossa: quæ tum in his, quæ ad spiritualium, tum in iis, quæ ad temporalium rerum administrationem pertinent, suntin cura, & potestate Monachorum. Deinde, potest Minores Ordines conferre, ex cap. quoniam d. 69. & c. cum contingat de ætate, & qualitate, seruato tamen decreto Concilij Trid. sess. 23 c. 10. de Reformat. vbi dicitur: Abbatibus, ac aliis quibuscumque exẽptis non liceat in posterũ intra fines alicuius diœcesis cõsistentibus, etiamsi nullius diœcesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, Tonsurã, vel minores Ordines conferre. Nec ipsi Abbates, & alij exempti literas dimissorias aliquibus Clericis secularibus, vel ab aliis ordinentur, concedant: sed horum omnium ordinatio, seruatis omnibus huius sanctæ Synodi decretis, ad Episcopos, intra quorum diœcesis fines existũt, pertineant. Hæc ibi. At Abbates Regulares habentes ex Priuilegio facultatem deferendi Episcopi insignia videlicet baculum pastoralem, annulum, & mitbram, si Sacerdotes sint, & benedictionis munus susceperint, conferre queunt Tonsurã, & Minores Ordines laicis, & secularibus hominibus, Episcopi iurisdictioni subiectis, si ipsius Episcopi cõsensus accesserit, & ab eo dimissorias literas acceperint. Ita tamen, vt satis non sit id generatim Episcopum concessisse, sed, speciatim singulis. Sic declaratio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum habet. Possunt etiam ijdem Abbates eosdem Ordines conferre aliis Regularibus, qui dimissorias literas speciales suorum Superiorum, necnon specialem assensum habuerint Episcopi illius loci, in quo huiusmodi Ordines susciipiendi sunt. Tuta item conscientia supradicti Abbates conferunt prædictos Ordines secularibus aliorum Episcoporum iurisdictioni subiectis, dummodo acceperint suorum Ordinatorum speciales literas dimissorias, & consensus adfuerit Episcopi illius loci, vbi Ordines suscipiuntur. Hæc omnia Declaratio Cardinalium prædicta. Præterea potest Abbas Monachos absoluere ab omnibus peccatis, & censuris, nisi alteri, ipso iure reseruentur, vt ait Silu. in verbo. Abbas. q. 2. Idem potestatem habet in Monachos excommunicationis, aut suspensionis ferẽdi sententiam, tametsi benedictus non sit, sed tantùm confirmatus teste Silu. loco citato ex c. sicut tuis. de Simon. & c. cum Ecclesiarum. de Offic. ord. & Glossa ibidem. Soluit. & Monachos à votis aute ingressum in monasteriũ factis: eorundem verò intra monasterium emissa vota iure potest, vel commutare, vel irrita reddere. Silu. loco citato. Soluit quoque, ac liberat Monachos ab irregularitate contracta, ob susceptos Ordines in excommunicatione. si id per obliuionem, vel ignorantiã fecerint. Silu. ibidem. Habet etiã ius corrigendi Monachos, an verò id iure faciat sui Capituli consilio minimè petito, statim explicabo, necnon habeat ius dandi Monacho facultatem in separata ab monasterio cella commorandi, iustam ob causam. cap. vlt. 20. quæst. 4.

Octauò quæritur, An Abbas ius habeat eligendi Monachum? Paulus, & Cardinalis in Clemen. 1. de regul. negãt, vt etiam Panormitanus in c. vlt. de regularib. eo quòd in c. vlt De Regularib. sancitur, vt Abbates fugitiuos, & electos Monachos perquirant, & ad monasterium reducant. Nauarrus in Comment. 2. de regularib. num. 68. tradit penes Abbatem ius esse Monachũ expellendi, idque S. Benedicti, & S. Augustini instituta præscribere: & in cap. vlt. De Regularibus Potius, inquit, tanquã certum ponitur posse Monachos à monasterio expelli. Siquidem in eo cap. decernitur, vt Abbates fugitiuos, & electos exquirant, & ad monasterium redire compellant. Quicquid sit de Constitutione Monastica, vel iure Canonico communi in præsenti negocio, negari non potest vsu esse introductum, vt Abbas adhibito sui Conuentus consilio, Monachum cuius correctio desperatur, eiiciat, vt pudore suffusus facilius, & citius resipiscat, & iure peculiari, ac instituto Religiosis ob alia vitia, & crimina potest iure Monachus eiici. Verũ de hac quæstione supra iam disputatum hoc lib. c. 18. q. 2.

Nono quæritur, An Abbates lege cogantur Monachos fugitiuos, & electos quocãnis perquirere, & ad Monasteriũ reuocare. Hanc quæstionẽ supra diximus, hoc lib. c. 17. quæst. 1.

Decimò quæritur, An Abbas iure Monacho facultatem concedere queat transeundi ad aliud Religiosæ vitæ institutum? Hanc quoque quæstionem superius suo loco dissoluimus, hoc lib. c. 15. quæst. 1.

Vndecimò quæritur, An liceat Abbati facultatem monacho dare, vt in cella separata seorsum ab aliis monachis viuat? Respondeo, licere iustã, & legitimam id causa deposcente. vt paulo ante iam dixi: & colligitur ex c. vlt. 20. q. 4. vbi habetur: Seruandum quoq; de monachis statuimus, ne eis ad solitariam cellulam liceat è congregatione discedere: nisi fortè probabilis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem, superior, Abbatis licentia, regula permittatur. Quod ita demum fiat, vt intra eadem monasterij septa, tamen sub Abbatis potestate, separatas habere cellulas permittantur. Hæc ibi.

Duodecimò quæritur, An liceat Abbati, concedere, vt Monachus peculium habeat? Huius item quæstionis solutionem superius cum de hac re ageretur, attulimus.

Decimotertiò quæritur, an Abbati ius sit Monachos corrigẽdi absq; sui monastici Collegij, seu cõuentus consilio? Respondet Panorm. in c. reprehensibilis, de appellat. n. 11. & c. ad nostram eo tit. cum Ioan. Andr. in c. Ioannes, de regular. Ius esse. Obijcies in c. Reprehẽsibilis, De appellationi. alier constitui, dũ meminit capituli, in correctione monachi. Respondet Ioannes Andreas ibi Capitulũ sumi non pro Collegio, sed pro loco, vbi fit correctio. Obijcies deinde, Episcopo fas non esse Clericos absq; Capituli consilio corrigere, vt constat ex c. Nouit, & c. Quanto. De his, quæ fiunt à Prælatis, & 15. q. 7. c. Episcopus nullius, & tamen Episcopus maior est, & superior Abbate. Respondeo, ius corrigendi monachos Abbatem habere auctoritate, & concessu regulæ, quæ statuit, rorum in monasterium potestatẽ penes Abbatem esse: at Episcopo ius Canonicũ minimè concedit, vti Clericos sine Capituli consilio corrigat, quamuis iam vsu introductum sit, vt eos solus corrigat, c. Non est, de consuetudine, in sexto.

Decimoquartò quæritur, An Abbas suo statuto, quod conuentus, siue Collegij consilio edidit, teneatur. Respondeo, cum Panormitano, & sententia ab omnibus recepta, minimè. Abb. in c cum ad monasterium, de statu monach. Silu. Ab q. 4. Nau. cõsil. 20. n. 9. de regular. Ipse enim seipsum lege obligare nequit, ac multo minus ipse suorum monachorũ auctoritate alligari potest, cum sint ipsius potestati subiecti. Quo fit, vt si Abbas monacho administrationem aliquam, Prioratum, vel beneficium concedat, id possit reuocare, cum nequeat Abbas sibi legẽ imponere. Idẽ quoq; Abbas si statutum condiderit, idq; seruaturũ se iureiurando promiserit, si renocet, aut contra faciat, peruri quidem crimine tenetur, reuocatio tamẽ rata, & firma est, vt docuit Ioan. And. in c. cũ ad monasterium, de statu monach. c. non est obligatorium de reg. iur. in 6 Silu. Abb. q. 4. Nau. consil. 20. n. 9. de regul. si item Abbas cum monacho conueniat ea lege, vt in litteratum studia incumbat, eiq; propterea aliquid promittat, ita monacho non est eum compellendi ad stũdum his, quæ promisit. Quemadmodum, inquit, Panormitanus, seruus dominum sibi obligare non potest, sic nec monachus Abbatem.

Decimoquinto quæritur, An Abbatis statutum, suũ suc-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessorem teneat? Respõdeo, cum Panorm. c. cum ad monasterium, de statu monacho. Nau. consi. 20. n. 9. de reg. mimic, eo quòd par in parem imperium nõ habet. Inde est, vt si Abbas monacho Ecclesiam administrandam commiserit, ea lege, vt certos annuos redditus alteri debitos solueret, eâque meliorem redderet, successor possit eum ab Ecclesia amouere: nam idem iuris, quod Abbas in eum monachum habet, successor quoque eius habet.

Decimosexto quæritur, An Abbas habeat ius soluendi, & eximendi Monachum ab alicuius Regulæ obseruantia? Respondeo, eatenus tãtum habere, quatenus à iure, vel regula, vel consuetudine, vel priuilegio cõceditur. Porrò, vt Panorm. ait c. cum ad monasterium, de statu monach. In multis Abbas potestatẽ, & auctoritatem habet, vel regulã, vel ipsum commune quoque ius relaxãdi. Etenim potest facultatem Nouitio dare sacros Ordines suscipiendi, c. monachus, d. 77. Deinde potest concedere, vt Apostata siue religionis desertor ad alios Ordines ascẽdat, vel in suis ceptis ministret: vt colligitur ex c. vlt. d. 50. dummodo tamen Apostata tempore Apostasiæ, nullum sacrum Ordinem susceperit: alioqui enim solius Romani Pontificis beneficio ea irregularitas soluitur, c. vlt. De Apostatis. Eadem Abbatis auctoritate monachus extra legitimũ cõiugium natus potest ad sacros ordines promoueri, c. 1. De filiis Presbyterorũ. Idem monachos soluere potest lege semel singulis quibusque mensibus peccata confitẽti, & sumẽdi Eucharistiam. Clem. 1. De statu monach. Eiusdem præterea Abbatis nutu, & approbatione potest monach⁹, Episcopi auctoritate, ac Populi consensu, Ecclesiæ Parochiali præsidere, capit. Cum pro vtilitate c. monachi, c. Doctus, 16. q. 1. c. Nullus, & c. Si quis d. 38. Postremò in iciuniis, abstinetus, cibis, & vsu carnium, silentio, & operibus manuum: quæ omnia ex regulæ præscripto monachi seruare debẽt, potest Abbas regulam remittere, ac laxare, immo generaliter in omnibus ad Regulam spectantibus, præterquam in iis, quæ ad trium votorum obseruationem, & habitum, & religionis substantiam pertinent.

Decimoseptimò quæritur, An consuetudine possit Abbas Episcopi iura præscribere? Respondeo ex cõmuni sententia, posse ea, quæ ad Episcopi iurisdictionẽ attinẽt, non tamen, quæ ad potestatem ordinis. c. Aqua. de consect. Eccles. Cæterum consuetudine Abbates aliqua, quæ sunt iuris Pontificij, & potestatis præscribisse videntur: Ius enim habent Abbates, (vt supra iam diximus) Quatuor Minores Ordines conferendi, consecrandi quoque sacra vasa, & vestes: nisi dicere velimus hæc, & his similia minime Abbatibus conuenire ex consuetudine, sed Romanorum Pontificum, & ipsius iuris communis concessu, siue permissu quemadmodum eorundem quoque Pontificum beneficio (quod habetur in cap. Vt Apostolicæ De Priuileg.) gaudent Abbates Episcoporum insignibus, nimirum baculo pastorali, mithra, annulo, & sandaliis.

Decimooctauò quæritur, An Abbas, qui priuilegio, vel consuetudine deferre solet Episcoporum insignia, cæteros Abbates eis insignib⁹ carẽtes præcedere debeat? Respõdeo, haud dubiè præcedere, vbicũq; eos, hisce insignib⁹ ornatos incedere publice, sedere, stare, aut in comitijs suffragiũ ferre, sententia dicere oporteat, hoc colligitur ex c. vt Apostolicæ, de priu. in 6. vt ait Nau. consi. 1. n. 5. de Maior. & obed.

Decimonono quæritur, an Abbas cuius Abbatia ad nullã pertinet diœcesim, & nihilominus propria Episcoporũ habet iura, ordinarij nomine accipi debeat? Respõdeo cum Na in consi 5. de sponsa & Gl. in c. ordinarij. de offic. ordi. in 6. verb. locorũ. debere accipi: nã in iure, nomine Ordinarium, nisi quid aliud peculiare exprimatur, non tantùm veniunt Episcopi, sed etiã Clerici inferioris dignitatis. Quæres quid iudicandum, si lex, vel constitutio exprimat Diœcesanos? Respondeo, cum Nau. loco citato, & cum Gloss. in Clem. 1. de iure patro. in verbo. Diœcesanis, ea voce tantũ Episcopos significari, non item inferiores. Dubitabis, an cũ in lege, vel Constitutione ordinarius loci nominatur, solus Episcopus, an etiam Abbas veniat intelligendus? Respondet Gloss. in c. Ordinarij, de offi. ordinarij in 6. in verbo, locorum, nomine ordinariorum accipi etiã Abbates, tametsi in lege, vel statuto Ordinarius, loci dicatur.

Vigesimò quæritur, An iure communi Abbates sint perpetui? Respondeo, esse. vt colligitur ex c. Visis, 16. q. 2. cap. Quærelam. c. Inferiori. d. 21. Nihilominus, tamen vsu, & statutis, siue Constitutionibus aliquorum Monasticorum ordinum introductum est, vt Abbates ad triennium tantummodo eligantur, & præsint.

Vigesimoprimò quæritur, vtrum magis expediat, Abbates ad tempus creari, & præsici, an verò in perpetuum? Nauarrus in Commen. 3. num. 3. de Regular. censet innumera

A propemodum incommoda, oriri ex temporali Abbatum præfectura. Inde, inquit, ambitionis vitium enascitur, quo nã pars monachorum ad præfecturas aspirat: inde promissiones, pacta, conuentiones plurimæ, labe simoniacæ infectæ oriuntur, quibus alij, aliis suum suffragium in electione pollicentur, pecunia, vel alio temporali commodo arcepto: disciplina Religiosa enervatur, ac debilitatur, dum electus suis electoribus, fautoribus, ac suffragatoribus iuder gratum suum animum declarare, plura eis concedit, atque promittit, quàm par sit. Inde subornationes, factiones, dissidia, simultates existunt, quæ fraternam pacem, & concordiam vehementer pertubant, ac lacerant. Necnon & plurimæ detractiones, ac susurrationes, dum alij aliorum vitia, tum naturæ, tum morum produnt, ac detegunt, & interdum etiam exaggerãt: interdum etiam falsa contingunt aliorum virtutes, & merita mutuunt, & extenuant: languescit etiam auctoritas eorum, qui eliguntur, Abbatum, ac Præpositorum in erratis subditorum corrigendis, præsertim eorum, qui suum suffragium in electione dedere: Contrà verò in eos, qui id denegarunt seuerius, & durius animaduerti solet: vnde sensim, ac paulatim disciplina Regularis euanescit. Quin etiam negligentiores sæpe numero redduntur Abbates in acquirendis, conseruandis, & augendis monasterij bonis, quando eorum præfectura vnius triennij spatio: quali breui temporis momento, finitur, & desinit. Denique primi illi Monasticorum ordinum parentes, ac institutores voluerunt Priores seu Abbates Ordinis sui stabiles esse, & perpetuos. Immo de Tiberio Cæsare memoriæ proditum est, eum aut nunquam, aut raro Proinciarũ Præsides, siue Rectores mutare consueuisse, eo quòd plebi parceret, quum Præsides ad modicum tempus administraturi, ad sanguinem vsque emungebant, & alij his noui succedentes residuum sanguinis exugebant. Cuius rei gratia prudenter sanè, & appositè apologum illum adhibebat, de homine saucio, qui muscas plagis suis insidentes nolebat abigere: & cuidam ex benignitate abigenti: Nocuisti, inquit, mihi: Nam abegisti saturas, quæ me parum infestabant: quibus succedent famelicæ, quæ me acrius vexabunt ac pungent. Obijcit aliquis id, quod experimento docemur, perpetuos præfectos, quasi nimios, & duros exactores euadere, plus æquo seueriores, & austeriores, coque minùs tolerabiles reddi. Respondet Nauarrus è duobus malis, quod minus est, eligendum: at plura, inquit, mala oriuntur ex præfectura temporaria, quam ex perpetua. Præsertim, quod huic malo, & incommodo, si quando eueniret, facilius, & commodius potest remedium adhiberi: si nempe obseruatur id, quod in Conc. Trident. sess. 25. c. 8 de regul. decernitur: vt capitula fiant generalia, in quibus statuantur, quæ sunt ad conseruationem, ac reformationem Ordinum necessaria: & deputentur Visitatores, qui monasteria visitent in capite, & membris, faciãtq; omnia seruari iuxta statuta, & annotata in c. In singulis, & cap. ea quæ, De statu Monacho. Item, statui, inquit prædictus Auctor, posset, vti Præfecturæ sint quidem perpetuæ: sed ea tamen lege, vt nihil, quod alicuius sit momenti, Præfecti sine consensu monastici conuentus, aut definitorum assistentium, qui à conuentu eligantur, decernere queant. Postremò, cum olim eligerentur Antistites à Canonicorum Collegijs, indèque manarent in dies latius, ac fluerent, ambitiones, Simoniæ, subornationes, lites, dissidia, simultates, vsu quidem, & consuetudine, sed in primis Romanorum Pontificum auctoritate, studio, cura, & vigilantia effectum est vt vel à Regibus, ac Principibus, Ecclesiarum patronis Episcopi nominentur, designentur, & offerãtur, & vt dici soler præsententur, & à Romano Pontifice instituantur: vel ipsius Romani Pontificis auctoritate eligantur, & creentur. Quamuis Mendicantium Ordines hoc vnum retinuerint, vt locales monasteriorum Præpositi, siue Præfecti, qui priores, vel Gardiani vocantur in suis Conuentibus, Prouincialibus, vel Generalibus eligantur. Sed nescio equidem quonam modo, aut malo, frequens Præpositorum mutatio vulgo soleat esse gratissima. In hoc, sicut in multis aliis varia, & contraria sunt hominum iudicia, studia, & voluntates: & quilibet quæque in suo sensu abundat.

Vltimò quæritur, An iure communi Abbas, sine conuentu monachum admittere, & creare possit. Abbas in c. cum Ecclesia Vulterana, de elect. & in c. ad Apostolicam, de regularibus, & in c. ea nosceritur, de his, quæ sunt à prælatis, censent, iure communi posse: idem quoque ait Felin. in cap. quoniam, de Simonia. Srlua in tract. de Benefic. par. 2. q. 22. Sila. religio. 3. q. 13. At oppositum docet Gloss. in cap. vlt. de regulari. in sexto. Et hæc opinio est communi consensu receptа, vt ait Nauarrus in commentar. 3. numer. 5. contra Abbatem.

De innumerabili Monachorum multitudine.

Cap. XXI.

PRimò quæritur, An vera sint, quę de ingẽti Monachorum veterũ multitudine referuntur? Respondeo: vera esse, nam quamuis plerique mirentur, nonnulli dubitent, pauci quidam introgent, quid fieri potuerit, vt tanta, quanta fuisse memoratur monachorum multitudo floruerit, ea tamẽ ab auctoribus fide dignis discribitur. Athanasius enim cum vitam, & acta Antonij commemorat, Erant, inquid, in monte monasteria tanquam tabernacula plena diuinis choris psallentiũ, lugentium orãtium, qui infinitam regionem quandã, & oppidum à mundana conuersatione seiunctum videbantur incolere. De Hilarione, qui eodem tempore in Palestina, quo Antonius in Ægypto viuebat, innumera, ait Hieronymus in vita Hilarionis monasteria fundauit: & de Machario Antonij discipulo legimus eũ suæ disciplinæ alũnos habuisse quã plurimos. De Charitone quoque scriptũ est, cum in in Palesthina plura extruxisse Cœnobia: & Isidorus fertur vno in Cœnobio plusquam mille, & in eodem paupaulo post aucto numero, Apollonius plusquam quinquies mille monachis præfuisse: In monte Nitria, qui ab Vrbe Alexandrina vnius fermè diei itinere distabat, quingenta monasteria penè cõtigua extitisse dicuntur: quæ omnia ab vno Præside, vnoque vitæ magistro regebantur. Palladio teste oculato, in sua illa peregrinatione, quam scriptam reliquit, ciuitas quædam fuit, in qua plura erant monasteria, quam profanæ domus, ita vt omnes vici, & omnes anguli pleni essent Monachis diuinas laudes decantantibus: & idẽ perhibet se in Vrbe Memphi, & Babylone innumerabile vidisse multitudinẽ monachorũ, qui omnes variis Spiritus Sancti donis fulgebãt: & prope Thebas se cũ Ammonio cõgressurũ patrẽ etiũ millium monachorũ. Irẽ Serapionẽ à se visum testatur, qui decies mille Monachos, plurimos tamen domicilijs, aut cellulis diuisos gubernabat. Fertur etiam Pachomius, vt scribit Niceph. lib. 9. hist. Eccles. c. 14. variis de domibus modico interuallo disiunctis apud Insulã in Thebaide, quæ Tabenna nominatur à septẽ millia discipulorum habuisse, & in qua ipse degebat, plures quàm mille: quos quidẽ omnes cõmodioris gubernationis gratia, in quatuor, & viginti classes pro Græcarum literarum numero, & varitate distribuit. Scribit Theodoretus in historia Sãctorũ patrũ, infinita fuisse monasteria in toto Oriente, in Palesthina, in Aegypto, in Asia, in Ponto, in Cilicia, Syria, & Europa: Narrat Hieronymus in Paulæ viduæ Epithaphio Epist. 27. cum ea mulier studio sancto illos partes visendi, deserta adiisset, occurrisse ei turbas innumerabiles Dei famulorum: quo spectaculo ita delectata est, vt sui sexus oblita, inter tot millia Monachorum optauerit habitare. In Antinoe ciuitate, ait Palladius in historia Sanctorum patrũ ad Lausum capit. 96. Quadraginta annos versatus sum: eo tempore accepi etiam cognitionem eorũ, quæ sunt illic, monasteriorũ. Nam circa ciuitatem sedent viri circiter bis mille. Et cap. 52. ait Apollo Abbas pater erat Monachorũ circiter quingentorum. Et cap. 7. scribit, in monte quodam habitare quinque millia Monachorum, capite nono, ait in monte Nitria fuit Abbas nomine Or, habens monasterium mille fratrũ: ad quẽ Abbatẽ postea conuenerunt tria millia Monachorũ. Nec tamen tantus Monachorũ numerus soli illorum temporũ felicitati respõdit, nec vna cũ illis temporibus intercidit, exatuit, & extinctus est, sed posterioribus etiam seculis floruisse perhibetur.

Nam Bernardus in vita Malachiæ Episcopi, auctor est, in vna hypernia monasteriũ fuisse, quod multa millia monachorum procreauit, & caput multorum Cœnobiorum extitit. Locus, inquit, verè sanctus, fœcundusque sanctorũ, copiosissimè fructificans Deo, ita vt vnus ex filiis sanctæ illius congregationis nomine Lucanus cẽtum solus monasteriorum fundator, extitisse dicatur: & paulo post subiicit: Ad has nostras Gallicanas partes, sanctus columbanus ascendens, Luxouiense constituit monasterium fastus ibi, in gentem magnam. Aiunt tam magnam fuisse, vt succedẽtibus sibi vicissim choris continuatentur solemnia diuinorum, ita vt nec momentum quidem diei, ac nõctis vacaret, à laudibus. Scribit Trithemius auctor grauis, qui vixit anno Domini 1480. mirum fuisse Monachorum sui Ordinis multitudinem. Numerus, inquit, monasteriorum Abbates habentium vltra quindecim millia extenditur, exceptis præpositurris, & cœnobijs Monialium. Vnde si vnusquisque sua possideret, S. Benedictus tertiam partem christianitatis habere crederetur. In prouincia sola Moguntina

A nunc habemus Abbatias, centum viginti quatuor præter illas, quæ ab ordine nostro seiunctæ sunt: quarum numerus denarium superat. Et Folengius eiusdem instituti, cuius Trithemius Monachus, in commentariis in Psalmum 91. explanans illum Versiculum: In conueniendo populos in vnum, scribit, inquiens, Pontificia decreta referunt, vno eodemque tempore Benedictini instituti fuisse supra septẽ, & triginta millia cœnobiorum, quas Abbatia vocari iubuit. Idem quoque auctor Trithemius ait, tepore Ioannis 22. monachorũ reperti sunt, ex instituto Benedictino quindecim millia, quingenti, quinquaginta nouẽ, qui sunt in sanctorũ numerũ relati. Et Sabellicus nõ ignobilis historicus, carmelitani instituti originẽ recensens, ait: Pudet locorũ, & Religionis huius initiatorum immensum numerũ referre, quem in commentarijs carmelitani cuiusdã aliqui multi nominis reperio, nisi forte sit in numero error, pro mendacio haud dubiè refelli poßet, vt ſeperem millia sint hodie cœnobiorum, & quingenta carmelitani nominis, in quibus sacris operentur centum octogrinta, & amplius initiatorum millia. Deinde verò subnicit: Quod si omnium christianæ pietatis Religionum cœtus in vnum cõferas, vix, vt arbitror, tam ingẽs numerus expleatur. Sed tantum abest, vt fidem meam in eo obstringam, vt ne relatum quidem in hoc videri velim, tanquam auxerim dignũ, cui fides haberetur. Hæc ille subiecit, vt fidem, & auctoritatem tanto Religioso rum numero derogaret. Sed ante illum auctorem Ingentem eum numerum, auctor non parui nominis scriptum reliquit, videlicet is, qui cõtinuauit historiam de bello sacro inceptam à Guillelmo Episcopo Tyri li. 5. c. 3. Idem Sabellicus cum de Ordine Dominicanæ Familiæ mentionem fecisset: Censebantur, inquit, cum hæc commentarentur, vna, & viginti prouinciæ Prædicatorum, Conuentus siue Cœnobia quatuor millia, centum, quadraginta tria, & in his initiati sex, & vigiuti millia, quadringenti, sexaginta: quorum circiter mille quingenti essent Theologicæ professionis magistri. Et ibidem Franciscani etiam Ordinis initia cõmemorans: Raro ait, & nescio, an vnquam verius dixerim, vllum humanę pietatis institutum maiora sensit incrementa: totum orbem terrarũ vna hęc i mpleuit Familia. Quadraginta prouinciæ, quibus Minoritarum nomen est inditum, in custodias diuiduntur. Custodiæ, quæ multæ sunt numero in conuentus, & loca, in quibus initiatorum hominum sunt hodie ad sexaginta millia. Sæpe, & hoc audiui, Magistrum ordinis pollicẽri quandoq; ausum, Pio Pontifici Maximo expeditionem in Turcas parati, ex Seraphici Francisci Familia triginta bellatorum millia, qui bellica munera nauiter obire possent, nihil sacrorum cultu interpellato. Hæc ille. Et cum Ordo Franciscan i institutus sit in tot membra dispertitus, vnũ eorum, quod Obseruantium vocant proximis annis centum, ferè mille religiosorum numerum conficille fertur.

Ennead. 9. lib. 5. ad fi.

Ennead. 9. lib. 6.

Secundo quæritur, quod Ordines Monastici numerentur? Respondeo, per orientem multa esse monachorũ Cœnobia, quorum omnia Sancti Basilij Regulam profitentur, quamuis aliqua ipsius Pauli Eremitæ, vel Antonij nomine nuncupentur. In Occidente post Monachos, qui sub Augustini Aphrica, & Simpliciani in Italia, & Martini in Gallia disciplina vixerunt, floruit S. Benedictus, qui regula monasticæ vitæ à se constituta, omnium ferè totius Occidentis monachorum fuit parens, auctor, & institutor. Ipse in Cassinate monte Cœnobio fundato, momento ferme temporis duodecim monasteria in Italia cõstituit. Immo alias etiam Colonias extra Italiam deduxit, & transtulit. Nam per Maurum in Gallia, per Placidum in Sicilia monasteria extruxit. Trithemius de viris illustribus Ordinis Benedictini li. 1. c. 21. narrat, fuisse in hoc ordine Abbatias, Præposituras, Prioratus, & Sanctimonialium cœnobia quindecim millia c. 5. refert, ex hoc ordine fuisse summos Pontifices Romanos, decem, & octo: videlicet Gregorium 1 Bonifacium 4. Adeodatum. Agathonem. Stephanum 3. Leonẽ 4. Leonem 5. Silueſtrum 2. Stephanum 9. Greg. 7. Victorem 3. Vrbanum 2. Paschalem 2. Gelasium 2. Anastasium 4. Adrianum 4. Clementem 6. Vrbanum 5. dicit fuisse Cardinales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, 184. Archiepiscopos, 1164. Episcopos, ter mille quingentos duodecim: & hos omnes fuisse ante Concilium Constantiense, quoẽ celebratũ fuit anno salutis humanæ 1417. c. 4. ait numerum eorum, qui sunt inter sanctos relati, & ascripti vsq; ad tempus Ioannis 22. fuisse quindecim millium, quingentorum, quinquaginta nouẽ. Ex hoc, ordine multæ aliæ Monachorum Familię prodiere. Quarum prima, & antiquissima fuit Cluniacensis in Gallia, quæ anno Domini nonagesimo decimo tertio, ab Odone Cluniacensi Abbate initium sumpsit, & nomen. Hinc enim Benedicti disciplinam, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regula magna ex parte laxata, & collapsam ad pristinam regulam reuocauit, cui⁹ exemplū plures Abbates secuti, in Gallia, Italia, Germania, Gallia, & Hispania suas quoq; familias ad veterem monasticæ vitæ formulam reduxerunt, tanto fructu, vt duo millia cœnobiorum ad pristinam cœnobiticæ vitæ rationem restituta, & reducta referantur.

Ex eodem S. Benedicti Ordine, orta est Camaldulensis familia auctore Romualdo Rauennate viro Sanctissimo, qui circa annū millesimum, nonagentesimū, sexagesimū septimū, in ipso Apennino sedem ubi ad monasticam vitam, & disciplinam seruandam, & pœnitentiam peccatorum agendam delegit: ac tot Cœnobia ad illius regulam, & disciplinam ædificata sunt, vt pene nouus Ordo esse credatur. Priuilegio Pontificio post ipsius Romualdi obitū eam Familiam anno Domini millesimo septuagesimo tertio Alexander Secundus confirmauit: quę tamen sub Romualdi disciplina circa annum millesimum florere cœperat, perpetuū silentiū seruant præterquam bis in Hebdomada: a Carnibus abstinent, nisi cum morbo laborant, vtuntur amictu albo: duodecies ad annum simul edunt.

Simili propemodum ortu, & initio excitatus est, & amplificatus in Italia Ordo, qui Vallis Vmbrosæ appellatur, Camaldulensi recentior annis tantummodo, secutum aliquos septuaginta tribus. Huic initiū dedit Gualbertus Florentinus, qui inimico, quem in sui potestate habebat, per Christi morteni, quę eo ipso, die colebatur, salutem deposcenti, non solūm pepercit, sed etiam vltrò eum amplexatus fratris loco, quem is occiderat, accipere se dixit: tantopere id factum Deus acceptum, & gratum habuit, vt eo statim proximam sacram ædem S. Miniatis ingresso lignea Christi in Cruce pendentis imago, ad quam supplex orabat, quasi ei ablandiem, caput inflexerit: qui religiosæ vitæ amore, & studio permotus, in S. Miniatis Cœnobio, quod tūc Cluniacenses Monachi incolebant, religionis vota Deo nuncupauit, postea Eremiticæ perfectionis ardenti cupiditate incensus ad S. Romualdum se contulit: & cum sub eius disciplina Eremitici rigoris institutum aliquandiu coluisset, in Valle Vmbrosa, humili quidem, & obscuro per id tēpus loco, monasteriū extruxit, & se suosq; socios legibus vitæ Eremiticæ seuerioribus Deo obligauit, vnde congregatio monachorum Vallis Vmbrosæ profecta, & aucta est ita, vt in varia quoq; membra fuerit distributa, & eam Alexander Secundus anno 1070. primis suis priuilegiis comprobauit. Quanquam alij asserūt hunc Ordinem institutum esse, anno Domini, 1015. & confirmatū anno, 1056. auctoritate Victoris 2. Primū Ordo gubernabatur per Abbatem perpetuum. Ab anno, 1540. gubernari cœpit per triennalem Præsidentem. Aiunt in hoc ordine fuisse prouincias octo: monasteria 35. sub quibus est magnus Prioratū numerus. Monachi dicuntur esse 400. Sanctimoniales 300.

Carthusiēsium Ordo circa annum millesimum octogesimum quintū paulo ante Cistercienſem Familiam nimirū sedecim annis institutus fertur à S. Brunone Colonienſi Theologo, & Canonico Rhemensi, cuius Ordinis initia sunt satis omnibus nota. Arctissimum vitæ institutum sectantur: perpetuò a carnibus abstinent, etiam cum morbo tenentur: silentiū perpetuò seruant, vno tātūm die in Hebdomada excepto: cilicium carni proximū semper gestant, in choro diutissimè cantant. Aiunt in Ordine esse Prouincias 16. Monasteria 189. in quibus habitare dicuntur Monachi circiter 3200.

Cistercienſis quoq; Familia ex Benedicti ordine manauit, ac fluxit Anno millesimo & nonagesimooctauo, Robertus Molismensis Cœnobij Abbas, cum subditos suos, præ diuitiis, & rerū copia à primo instituto degenerare cognoscēret, consilio cū aliquot ex illis communicato, vno, & viginti sociis assumptis Cabilonem se cōtulit, præcipuam eo tempore Burgundiæ vrbem, & in solitario quodam loco, cui Cistercij nomen erat, sedem, ac domicilij collocauit: quod ideo est Cistercienſe appellatum. Sed interea Molismenses monachi pœnitentia ducti, Robertū multis precibus reuocarūt: & is ad pristinam sedem, & Cœnobiū se retulit, in cuius locum Cistercij, Stephanus suffectus est, qui fuerat illi⁹ secessionis auctor: Quindecim deinde annis exactis Bernardus, Dei nutu ad Stephani⁹ venit, & in Cistercienſi Cœnobio cū triginta sociis sese monasticæ vitæ addixit. Beruard. verò mira virtute, & sanctitate, ita est Ordo Cistercieſis auctus, vt dimissis in totū terratū orbem monachis, & alumnis, centum sexaginta monasteria vnus ipse Bernardus extruxerit. Ex hoc Ordine tres Romani Pontifices prodierunt Eugenius 3. Benedict. 12. Clem. 6. Sicut ex Ordine Cluniacensi tres alij Pontifices Romani, extitisse perhibentur Greg. 7. Vrban. 2. Calliſt. 2. Et quia vterq; Ordo Cluniacensis, & Cistercienſis S. Benedicti regulam seruat, ideo ij Romani Pontifices, qui ex vtroq; ordine assumpti, & electi sunt, dicuntur etiā ex Ordine S. Benedicti delecti. Et hinc factum est, vt Trithemius solūm numeret duodeviginti Romanos Pōtifices ex S. Bened. ordine creatos, cū tamen alij referant viginti quatuor, alij vigintiocto, alij triginta Nā præter eos, quos recenset. Trithemius, alij numerant Benedictum 1. Pelagium 2. Leonem 2. Gregor. 2. Gregorium 3. Paschalem 1. Gregorium 4. Sergium 4. Ioannem 19. vt mirum non sit, quod dicitur, Romanam Ecclesiam gubernatam fuisse per trecentos ann. à Pōtificibus ex S. Benedicti ordine assumptis: immo quidā aiunt per quingentos annos id factum fuisse.

Ordo Grandimurtensis sub Regula S. Benedicti inchoatus est à Stephano Aruerno, viro nobili apud Lemouicēses, qui ipsius Ordinis primam Sedem, & domicilium in quodam monte fixit circa annum millesimum septuagesimum sextum, & inde toti familiæ nomen est datum.

Ordo Humiliatorū sub Regula quoq; S. Benedicti, cœpit circa annum, millesimum ceteſimum nonagesimū sextum. Henricus 1. ad Imperij fastigiū euectus graue bellum Mediolanēsibus intulit, & Vrbe solo æquata, Senatorij Ordinis Ciues, & nobilissimos quosq; viros in Germania relegauit. Porrò exules albis induti vestibus sæpius Cæsarem genuflexo supplices rogauerunt, vt in patriam redeundi liberam ipsis facultatem concederet: quod cum demum impetrassent, nobilissimi viri, eodē amictu vestiti Deo, summa quadā pietate accensi, Mediolani sese votis obligarūt: nec vllam rem publicam, aut priuatam attingentes, vni religioni diligenter studentes, & victum suis manibus quærentes, vitam Sanctè, & Religiosè traduxerūt. Eorum Cōgregationem nomine Humiliatorum Innocētius Tertius auctoritate Apostolica confirmauit; Sed totum Ordinem Pius Quintus deleuit, & annuos eius prouentus in alios vsus destinauit. Nam quidam eius ordinis monachi cōiurati in Caroli Boromei Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis necem, ob nefarium scelus cōdemnati sunt, & anno millesimo quingentesimo septuagesimo, auctoritate Pontificia extinctus est Ordo: cuius præpositurę erāt nonaginta quatuor, quarum annui prouētus triginta milliū aureorum summam efficiebant: porrò in toto Ordine monachi erant centū septuaginta quatuor, quos ex ipsis facultatibus distributis in victum monasticum sustentari Pontifex iussit, & in religiosa disciplina Episcoporum cura contineri: delectus est optimus olim monachorum Ordo, & tale edidit Pius exemplum neglectæ disciplinæ vindicandæ, vt cæteri diligantius cauere, & suscepto, ac voto promisse vitæ regulam studiosius tenere.

Ordo Præmonstratensis, sub Regula S. Augustini, anno millesimo centesimo decimo sexto initium habuit à Norberto viro nobili Lotharingo, secundum aliquos, Paschalis 2. secundum alios Innocentij 2. auctoritate approbatus.

Ordo Gulielmitarū, qui nomine mōtis Virginis appellantur, institutus est à Gulielmo Vercellensi, viro nobilissimo. Hic Virgilianū montē petiit, & ibi per aliquot annos sanctissimè vixit, & postea Oratorium. B. Virgini Dei Genitrici extruxit, ad quē multi, Sanctitatis fama, & opinione permoti, cōuenerunt. Et ipse sub S. Benedicti regula, Ordinem instituit anno Domini, 1124. quem ordinē Alexander 3. sua auctoritate confirmauit. Dilatatus est Ordo per Italiam: sed nunc in solo regno Neapolitano viget. Generalis Ordini Præfectus est triennalis. Monasteria Ordinis dicuntur esse 47. in quibus habitant Monachi circiter, 500.

Ordo Sylueſtrinorū sub regula S. Benedicti viuit: Institutus est, à B. Sylueſtro, qui fuit monach⁹ Vallis Vmbrosæ. Initium habuit ann. Domini, 1232. Confirmatus est ab Innocentio 4. anu. 1258. Olim hic ordo dicitur fuisse subiectus Ordini Vallis Vmbrosæ: nunc gubernatur cura vnius Generalis præpositi, qui primum cœpit esse perpetuus, sed nunc triennalis est. Viget hic ordo in prouinciis: marcha Anconitana, Vmbria, Thuscia. Dicitur habere monasteria 25. in quibus habitāt monachi circiter, 300.

Cœlestinorum Ordinem Petrus Moronius Isernienſis Eremita instituit. Hic primo in solitudine multos annos egit: deinde cū illa vitæ asperitas cū crebris miraculis coniuncta, eius famam per totam Italiā vulgasset, ingēs ad eū hominum numerus sese adiunxit: ita vt plura sint domicilia extructa. Eum Ordinem Gregorius Decimus sua auctoritate cōprobauit anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto. Dictus est, autē Ordo Cœlestinorum, quia Petrus ille eius institutor viginti post annis ad summū Pontificatum electus Cœlestini Quinti, nomen accepit. Vnde id nomen toti eius familiæ impositum manſit. Monachi nigro amictu vtuntur, cum in publicum prodeunt.

Ordo Oliuetanæ Familiæ sub Regula quoque S. Benedicti

dicti vnit ac militat: albo vtitur amictu: cura vnius Generalis Præpositi siue Abbatis gubernatur, qui triennalis est: cœnobia habet tantūm in Italia. Huius Ordinis auctor fuit Bernardus Pptolomeus Senator nobilissimus Senensis, qui vna cum aliis duobus sociis Ambrosio Picholomineo, & Patritio, æque nobilissimis Senatoribus, quos inculenta oratione in Senensi accademia, vbi Philosophiam publicè profitebatur, ad vitæ Religiosæ studium incenderat, extra hominum frequentiam, sese in propinquum montem contulit, qui Oliuetum dicebatur: vbi ordo ipse Oliuetanus initium sumpsit anno millesimo trecentesimo vigesimo, postea anno Domini 1371. Gregorij 11. auctoritate Apostolica comprobatus.

De Ordine Canonicorum Regularium.

Cap. XXII.

PRimò qnæritur, quænam fuerit Canonicorum Regularium origo. Possidonius Episcopus Calamensis S. Augustini discipulus in vita ipsius Augustini, c. 5. sic ait: Factus ergo presbyter, monasteriū intra Ecclesiā mox instituit: & cum Dei seruis viuere cœpit secundū modū, & regulā sub sanctis Apostolis constitutā, maximè, vt nemo quidquā propriū in illa societate haberet, sed eis essent omnia cōmunia & distribueretur vni cuique, prout cuique opus erat. Et c. 11. proficiente, inquit doctrina diuina, sub Sancto, & cū Sancto Augustino, in monasterio Deo seruientes Ecclesiæ Hipponensi, Clerici ordinari: cœperunt, & deinde innotescente, & clarescente, de die in diem Ecclesiæ Catholicæ, prædicationis veritate, sanctorumque seruorum Dei proposito, continentia, & paupertate profunda, ex monasterio, quod per illum virum venerabilem, & esse, & crescere cœperat, magno desiderio poscere, & accipere Episcopos, & Clericos, pax Ecclesiæ, atque vnitas, & cœpit primo, & postea consequuta est. c. 31. ait Clerum sufficientissimum, & monasteria virorum, ac fœminarum continentium, cum suis Præpositis plena Ecclesiæ dimisit. Hæc Possidonius.

Ex his, & aliis similibus verbis Vincen. in speculo Historia. li. 26. c. 51. accepit id, quod scripsit in hunc modū. Ordo Canonicus, qui primò ab Apostolis: postea ab Augustino regulariter fuit institutus, cœpit florere in Ecclesia Sancti Quintiqi Beluacensis, sub venerabili, & Sancto Iuone, eiusdem Ecclesiæ Præposito, & postea Carnotensi Episcopo. Eadem fer⁹ habet Antoninus par. 2. hist. tit. 9. c. 8. §. 2. & 3. Et Vincen. lib. 19. c. 44. apertè testatur Augustinum fecisse regulam, & institutionem Clericorum Regularium, qui etiam dicuntur Canonici Regulares. Vnde Volater. libr. 22. Commen. in Antropologia ait, Valerius præsul Hipponensis, Augustini audita fama ad se accersitum, in loco abstinentiæ commodo extra vrbem constituit: vbi annos tres, cum sociis agens coactus est ciuiū quotidie accedentium importunitate locum mutare, ac quendam montem aditu difficiliorem petere, vbi tugurium inter saxa vilissimum, separatumque a cæteris fecerat. Hic librum scripsit de vita Monachorum, & quædam alia. Reliqui verò socii. eum iactu fundæ remoti circumsitebant. Post hæc vi sum est Valerio illum ad se accersere, presbyteruque creare, simulque vna Præsulem, & coadiutorem officii constituere, quod esset eloquio præstans, & vitæ meritis clarus. Augustinus igitur ægre huiusmodi sumpta prouincia, ante omnia vitā in ea instituit canonicorū Regulariū, qui vita degerent cōmuni ab Apostolis primum ordinata. Hæc ille.

Ex his omnibus Augustinus Ticinensis Canonicus Regularis in propugnaculo Ordinis Canonici par. 1. cap. 1. 2. 3. & 14. & par. 5. in confirmat. 14. Et ex Doctore Parisiensi Roseto in lib. de Religione Ecclesiasti. Et ex Ioanne de Deo Doctore Hispano in lib. de dispensat. Et ex Ioanne de Nigra valle Sedis Apostolicæ Bibliothecario in sua Chronica, quam vocauit Epilogum Chronicarum, colligit hanc Conclusionem. Ordo Canonicos inter omnes Ecclesiasticos ordines primatum tenet antiquitate, doctrina, regimine, nobilitate, & Sanctorū numero. At contra. Choriolanus Prior Generalis Eremitarum Augustinianorum Apologiam edidit, quam inscripsit, Defensorium sui Ordinis, contendens, probare Ordinem Eremitarum Augustinianorum, qui vtuntur veste nigra & cingulo ex corio facto, esse inter omnes ordines Regulares primum. Tota hæc lis, & controuersia cōsistit in hoc, an in secundo monasterio S. Augustinus, cum presbyter, non Episcopus erat, Regulam Canonicam composuerit, & tradiderit Eremitis, an verò eam cōposuerit in tertio Monasterio, cū iā Episcopus creatus erat, & tradiderit Clericis Regularibus. Choriolanus. & Eremitanæ Angustiniani censent Regulā esse editam à S. Augustino in secūdo monasterio, siue cœnobio, & traditā Eremitis Fratribus. Augustinus Ticinensis, & Canonici Regulares sentiūt esse cōpositā in tertio monasterio, & traditam Clericis Regularibus, qui dicuntur canonici regulares. De qua lite nihil est, quod ego iudicē.

Secūdo quæritur, vnde & quare dicti sint Canonici Regulares? Vides in Annotationibus in libros S. Augustini de ciuitate Dei, lib. 3. cap. 15. Canonicos Regulares nominis amō: tiosi accusare videtur, quasi bis hoc vocari velint nomine, ne non semel putentur Regulares, cum idem prorsus canonici, & Regulares significent. Quidam alij ut inquit quod canonici Regulares vocentur, quia canonicus idem-est, qui Regularis, sed couarr. in clemen. si furiosus, de homicidio. p. 1. nu. 1. hos rectè confutat, quia ius canonicū in c. quod Dei timorem, & cap. in singulis §. hoc ipsum, de statu Monachor. Canonicos regulares appellat. Sciendum est, Clericos, qui Apostolorum regulam sequuti, nihil proprium habentes, communem vitam agebant, & in eadē domo simul cibum sumebāt, somumque capiebant, & deinde in Ecclesiā conueniebant ad Ecclesiastica officia obeunda, dictos fuisse canonicos, hoc est, Regulares, quippe, qui Canonem, videlicet regulam Apostolorum seruabat, qua appellatione, & nomine discernebantur ab iis clericis, qui proprium habebāt in suis domibus habitabāntque. Quando verò cœperint canonici dici, incertum mihi est: quidam aiunt, temporibus Pelagii, 1. & Gregorij magni eos clericos canonicos vocari. Nam in concil. Turonensi. 2. quod celebratum est, tempore Pelagii 1. can. 20. legimus. Pro qua re hoc placuit obseruare, vt quotiescumque Archipresbyter seu in vico manseris, seu ad villam suam ambulauerit, vnus Lector Canonicorum suorum, aut certus a quis de numero Clericorum cum illo ambulet. Et in c. Dudū. 18. q. 2. ex Gregorio magno refertur. Nec illi vlterius habeat potestatem aliquā, nec monasteria huius occasionis velamine, ea, quæ prohibemus, simul cum Canonicis, & monachis in Ecclesia sustinere oneta cōpellantur. Quidquid sit, dubitari non potest, quin in Cōcilijs Arelat. 4. Turo. 3. Cabilon. Mogūt. Aquisgranensi quę celebrata sunt tēporibus Caroli magni, & Ludouici pij in Gallia, frequens sit mētio Canonicorū, qui, vt ex eisdem Concilijs constat, in eadem communi domo habitabant, ad eandem mensam edebant, in eadem domo somnum capiebāt, & communem victum habebāt. Postea Canonici quidam non solūm vitam communem degebant, sed tria vota Religiosorum Monachorū ritu, & more facere cœperunt, & tunc huiusmodi Canonici vocati sunt Canonici Regulares: Canonici quidē, quia Apostolorū Canonem, & regulā tenebant in commune suā bona conferendo: Regulares verò, quia instar monachorū tria vota faciebant, & se Deo arctius obligabant, quam cæteri Canonici. Et proinde Canonici duplices esse cœperūt: nam alij dicebantur Canonici sæculares, alij regulares: sæculares, quia licet Apostolorū regulā tenebāt, nihil propriū habentes, nullo tamen religiosorum instituto astricti, tribus monachorum votis soluti, ac liberi erāt, & proinde sæculares dicebantur, vt distinguerētur ab iis, qui tribus religionis votis astricti vitā actiorem profitebātur. Hinc autē nō colligitur, quod docuit Erasm⁹ clericos, quibus S. Aug regulam dedit nō cōsueuisse rūc temporis tria religionis vota facere, sed solūm in cōmuni domo habitare, cōmuni mensa vtinam licet illi clerici tria vota emittebāt, postea verò successerūt alij aliis temporibus, qui solūm in eadem communi domo nihil proprium possidentes habitare voluerūt, sed liberi, & soluti monachorum seu Religiosorum votis, & ideo dici cœperunt canonici sæculares.

Tertiò quæritur, quinā ordinē canonicorum regulariū instauranerint, & renouauerint? Ann. salutis humanę 1080. sub Greg. 7. vt testatur Volater. lib. 21. instaurauit ordinem canonicorum regulariū Iuo in Ecclesia S. Quintini Baluacēsi, qui fuit eiusdem Ecclesiæ Præpositus & postea Episcopus Carnotensis, quique post Isidorum fuit Decretorum collector.

Eodem tempore per Galliam idem canonicorū regulariū ordo florere cœpit sub Arnulpho Ab. & Epiſc. Lugdun. vt refert Naucl. vol. 2. Chron. gen. 37.

Eundem ordinē renouauit, teste Volaterr. Fridianus Epiſc. Lucen. per Tusciam, & vniuersam penè Italiam.

Anno itē, vt refert idem Volaterranus, redēptionis humanæ 1401. author Leone cognominato de Carate, ciue Mediol. canonico regulari orta est apud Cœnobiū S. Marię de Frigionaria in Diœcesi Lucensi congregatio canonicorū regulariū, quæ dicta est cōgregatio Frigionaria, & postea iussu Eugenij 4. cuius auctoritate est approbata, vocata fuit Lateranensis congregatio.

Anno Christi Domini, 1416. cœpit alia congregatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Canonicorum, Regularium: Hanc fundarunt Stephanus, & Hieronymus viri Senenſes Eremitæ Auguſtiniani: hi enim cum aliis paucis Greg. 12. approbante ad ædem S. Saluatoris in Scopeto prope Florentia migrarũt: & ibi cœnobium extruxerunt, vnde dicta eſt Congregatio Scopetina ſeu S. Saluatoris: teſte Volaterrano vtuntur veſte alba, Scapulari item albo, & tunica alba linea. Cum prodeũt in publicum, & incedunt per vrbem aſſumunt pallium nigrum, quo reguntur. Quadraginta per Italiam Conuentus habẽt.

Eſt & alia Congregatio, teſte eodem Volaterrano, Iulij, 1. auctoritate Confirmata, quæ nomine S. Petri de monte Corbulo, in Florentina Diœceſi appellatur. Cuius Cõgregationis Clerici hoſpitalitatem colũt, & pullum, ac humiſem cucullum lineis, craſſiſque tuniculis ſuper induunt. Hæc Volaterranus lib. 21.

Eſt & Congregatio Canonicorũ S. Georgij in Alga Venetiis, quã illuſtrauit B. Laurentius, Iuſtinianus, & Eugenius 4. Canonici vtuntur amictu cæruleo coloris.

Quartò quæritur, quomodo propagatus ſit Ordo Canonicorum Regularium. Volaterranus lib. 21. in Anthropol. ait. Hunc ordinem propagatum, & auctum fuiſſe, & ex eo extitiſſe triginta ſex Romanos Pontifices, Cardinales trecentos, & plures viros Sanctitate vitæ claros, & in Sanctorum numerum aſcriptos, ſepties mille, & quingentos. Et poſtea numerat Romanos Pontifices, Gelaſium 1. Leonem 8. Alexandrum 2. Paſchalem 2. Lucium 2. Alexandrum 3. Innocentium 3. Honorium 3. potuit his etiam adiungere. Anaſtaſium 4. Hadrianum 4. Auguſtinus Ticinenſis in ſuo propugnaculo Ordinis Canonici par. 1. cap. 1. 2. 3. & 14 & par. 5. confirmat 14. ſcribit. Ex Ordine Canonicorum Regularium fuiſſe Romanos Pontifices, quinquaginta quatuor. Cardinales S. Romanæ Eccleſiæ, mille quingentos ſexaginta ſeptem. Viros, qui ſunt in Sanctorum numerum relati, fuiſſe ducentos vltra ſexdecim millia. Et Eccleſiam Romanam, inquit, gubernauit hic ordo per annos quingentos, & ſex. Penes hos auctores, quos nominaui, ſit fides, ego nec probo, nec improbo. Onoſrius Panuinius in libello de ſeptem Eccleſiis Vrbis, ſcribit in hunc modum. Gelaſius Primus, circa annum Domini 400. conſtituit in Eccleſia Lateranenſi Clericos Canonicos, qui ſeruabant Regulã Apoſtolorum nihil proprium habeutes, ſed in commune iuxta regulam Sancti Auguſtini viuentes. Poſtea Gregorius 5. poſuit Monachos in Eccleſia Lateranenſi, vt in ea preces quotidie cantarẽt. Deinde Monachis deficientibus, iterũ ſunt in eadem Eccleſia Clerici Canonici conſtituti, qui more Monachorum religioſum vitę inſtitutum ſeruabant: & Priori, loco Abbatis parebant, & in communi domo habitabant. Et ex hoc Lateranenſi Canonicorum regularium Monaſterio fuerunt Romani Pontifices Alexander 2. Vrbanus 2. Paſchalis 2. Honorius 2. Innocẽtius 2. Alexander 3. Innocentius 3. Honorius 3. Et durauit inquit Onoſrius, Lateranenſe Canonicorum Regularium Monaſterium octingentos annos vſque ad Bonifacium 8. qui anno Domini 1300. excimis è Monaſterio Canonicis Regularibus, poſuit in eo Canonicos ſeculares.

Quintò quæritur, In quibus conueniant Canonici Regulares cum Monachis. Conueniunt primò, quia vtrique tria vota religionis emittunt. Secundo, vtrique Prohibentur Leges, vel Medicinam audire, iuxta id, quod ſtatutum eſt in capit. Super ſpecula. Ne Clerici, vel Monachi. Hoc enim ius, vt teſtatur Gloſſa in cap. Quod Dei timorem, in verbo, Laxiori, De ſtatu Monachorũ, locum habet in Canonicis Regularibus perinde, atque in Monachis. Tertio, vtrique ab Aduotati officio iure ipſo repelluntur ſecũdum id, quod habetur in capit. Ex parte, de poſtulando. Quartò, vtrique in vna domo habitare, ad menſam communem edere, & ſub eodem tecto dormire iubentur, vt colligitur ex cap Quoniam, de vita, & honeſt. Cleric. & ibi docet Gloſſa. Quintò, vtrique prouincialem Conuentum, quod dicitur Capitulum, celebrare iure coguntur, vt ſtatuitur in c. In ſingulis. De ſtatu Monachorum. Sextò, in Canonicis regularibus locũ habet perinde, ac in Monachis ea pars Clementinæ, Ne in agro, De ſtatu Monachorum. §. Sanè ſingulis, quæ ſic habet. Sanè ſingulis mentibus, tam in monaſteriis, quàm extra ſublata occaſione quacumque ad confeſſionem ſaltem ſemel accedant omnes, & ſinguli Monachi: & in prima Dominica mẽſis cuiuſlibet in monaſteriis ſemper communicent, niſi ex cauſa forte, quam Abbati, Priori, aut Pœnitentiariis monaſteriorum non differant iuſtam reputationem: eorũque iudicio, vel abſtineant, vel accedant. Regula quoque, cum in capitulo legitur ab illo, qui præeſt, vel ab alio, cui hoc ipſe imminxerit propter iuniores vulgariter exponatur. Nouitijs etiam fidelis deputetur inſtructor, tam in diuinis Officijs, quàm in obſeruantia regulari. Hæc omnia vim, & locum habent in Canonicis regularibus, aut Oldradus conſil. 222.

Sextò quæritur, In quibus Canonici Regulares diſtinguantur à Monachis. Reſpondeo in primis cum Gloſſa, & Abbate in cap. Quod Dei timorem. De ſtatu monachorũ, in iis, quæ ad pœnas, & odia pertinent, appellatione monachorum non contineri Canonicos Regulares. Secũdò differunt, quia vt habetur in eodem capite, Quod Dei timorem, Canonici regulares laxiorem regulam tenent, & profitentur. Vnde ait S. Thomas 2.2. quæſtio. 189. art. 8. ad 2. Monachus ad Canonicos regulares iure tranſire non poteſt. Et Canonicus regularis poteſt ad Monachos iure tranſire perita facultate à Superiore, licet non obtenta, vt colligitur ex capit. Licet. De regular. Nec obſtat, quod habetur in cap. Nullus. & cap, mandamus 10. quæſt. 3. vbi prohibentur Canonici regulares ad Monachos tranſire quoniam, vt Gloſſa explicat, id locum habet in iis Canonicis, qui leuitate quadam animi, aut temeritate, aut facultate non perita tranſeunt. Tertiò, plura ieiunia ſeruant Monachi, quam Canonici regulares. Item, Canonicis interdictum non eſt carnibus Præterea. Canonicorum habitus eſt veſtis Clericorum cum pileo, & tunica alba linea, abſque cuculla, quæ eſt propria Monachorum.

Septimò quæritur, quæ, & qualia Beneficia habeat ordo Canonicorum regularium. Habet Beneficia Eccleſiaſtica ſimplicia, habet Canonicatus, Abbatias, Præpoſituras, Perſonatus, Prioratus, Officia, Adminiſtrationes. Vbi Abbas eſt, is toti Canonicorum monaſterio, ſiue Conuentui præeſt. Alicubi Abbates, Præpoſiti vocantur. Priores ſunt in duplici differentia: nam aut eſt Prior Conuentualis, aut Clauſtralis. Vbi Abbas eſt, Prior, qui etiam Abbati ſubijcitur, dicitur Clauſtralis. Vbi Abbas non eſt, Prior, qui vt Abbas tori monaſterio, præeſt, dicitur Conuentualis, & habet ſub ſe Superiorem, qui eſt eius Vicarius. Omnia Beneficia ſunt regularia: & proinde non niſi regularibus Canonicis profeſſis iure dari queunt, iuxta id, quod habetur in capit Officij. de elect. & capite Nullus. de elect in ſexto capit. Poſſeſſiones. de reb. Eccleſ. non alien. quæ iura renouauit Concil. Trident Seſſ. 14. c. 10. De reformat. Item Beneficia vnius monaſterij iure non committuntur Canonicis alterius monaſterij cap. Cum ſingula. §. Prohibemus. de præben. in 6.

Octauò quæritur, Quibus modis Beneficia huiuſmodi regularia conferantur. Reſpondeo, conferri primo per electionem Canonicam, hoc eſt, ſuffragijs Canonicorum, & confirmatione Superioris auctoritate accedente, vt colligitur ex capit. monachi. §. Priores. De ſtatu monachorum. Secundò conferuntur auctoritate Superioris regularis, videlicet Abbatis, Præpoſiti, vel Prioris: hæc dicuntur, aut dici poſſunt Beneficia regularia collatiua, illa electiua: quia electiua inſtar Beneficiorum ſecularium, quæ electiua dicuntur, dantur per electionem Canonicorum, & confirmationem Superioris. Collatiua verò in modum ſecularium Beneficiorum, quæ vocantur collatiua, ſimpliciter dantur, vel committuntur Superioris auctoritate. Tertiò, dari ſolent per Canonicam inſtitutionem: cum videlicet Patronus nominat, & offert Canonicum, quem vult, & Superior eum inſtituit: hoc eſt, dat Beneficium ei, quem Patronus nominat, & offert. Quartò, conferuntur auctoritate Romani Pontificis, in qui regula. 3. Cancellariæ reſeruat ſibi Prioratus, Præpoſituras, ac alias Dignitates Conuentuales, Præceptorias generales quorumlibet Ordinum præterquam Militarium. Nimirum reſeruat ſibi, vt ait Mandoſ. in regulat. 3. Cancellar. quæſtione 8. omnes Prioratus, & Dignitates Conuentuales, non Clauſtrales, quia Conuentuales ſunt Beneficia perpetua, & electiua, cætera verò Beneficia non ſunt electiua, nec dantur in perpetuum, ſed ad nutum Abbatis.

Nonò quæritur, An ius conferendi Beneficia huiuſmodi regularia, quæ electiua non ſunt, pertineat ſimpliciter ad Abbatem, ſiue ad Præpoſitum, ſiue ad Priorem Conuentualem ſolùm, ſine Conuentu, ſiue abſque Collegio, vel Capitulo. Duæ ſunt opiniones: Vna cenſet, ſolùm ad Abbatem pertinere: ſic Abbas in cap. Ea noſcitur. De his, quæ fiunt à Prælatis, ſine conſenſ. capite & probat ex cap. Nullam. 18. quæſtio. 2. vbi dicitur, ad quem poteſtas tota pertinere conuenit. Altera opinio docet pertinere ad Abbatem, & Conuentum. Sic Gloſſa in capite vlt. in verbo, pertineat. de regularib. in 6. Sic Archidiac. Ioan. Monach. Domini: & Franciscus ibi: & hanc dicit eſſe communem ſententiam Mandoſ. in reg. Cancell. quæſtio. 9. num. 4. & hæc eſt verior opinio.

Decimò quæritur, An Beneficia eiuſmodi regularia ſint Manualia, hoc eſt, talia, vt ad Superioris nutum Canonicis

auferri queant. Reſpondeo, ius Canonicum ſtatuiſſe, vt Beneficiarij Regulares poſſint ad Superioris nutum reuocari Clement. Quia regulam §. Præmiſſa. D. ſupplen. negligẽ. Prælator. cap. ad noſtram. cap. Porrecta. de conſtitut. vtili, vel inutil & in cap. Cum ad monaſterium. §. Tales. De ſtatu monachorum. Et ad reuocandos huiuſmodi Beneficiarios non requiritur cauſa neceſſaria, ſed ſufficit cauſæ genus honeſtum. At verò ſi fuerint Beneficiarij per Canonicam electionem Collegij, & confirmationem Superioris conſtituti, non ſunt ad nutum Superioris reuocabiles. Item, Beneficiarios regulares nequit Superior nutu ſuo à Beneficiis, amouere, quibus Romanus Pontifex ſcienter beneficia contulit, eos in beneficiis ſcienter confirmauit. Si quæras, an etiam Beneficiarium, cui Superior contulit Beneficium regulare, quod habet curam animarum poſſit ſuo nutu reuocare. Reſpondeo, poſſe, quamuis Beneficium ſit Parochiale, dummodo ſit Regulare, non ſeculare, vt docent Abbas in cap. Monachi. De ſtatu monachorum, nu. 3. Zabarel. in Clemen. Quia regulares. de ſupplen. negligen. prelat. & Imola ibidem. & Gloſſa in Clement. Ne in agro. De ſtatu monach.

Vndecimò quæritur, Quid iuris ſit de Cõmendentariis perpetuis, quibus huiuſmodi Beneficia in perpetuum, hoc eſt vt ad vitam ipſorum commendantur Romani Pontificis auctoritate. Reſpondeo Commendam, vt vocant, perpetuã, licet titulus non ſit: haberi tamen pro titulo in multis. Nã primò Commendatarius poteſt conſtituere procuratorem ante litem conteſtatam, ſicut poteſt, qui titulum habet. Secũdò, poteſt Beneficiũ permutare cum alio Beneficio in titulum dato. Tertiò poteſt tranſigere, & diſpenſare, & impendere: ſicut is, qui habet titulum. Nam Romanus Pontifex cum hæc Beneficia commendat in perpetuũ, ait in hũc modum in diplomate. Talem N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Eccleſiam cum omnibus iuribus, & pertinentiis ſuis tibi auctoritate Apoſtolica commendamus: per te, quam diu vixeris, & dictam N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Eccleſiam obtinebis, tenendam, & gubernandam: ita quod durante Commenda huiuſmodi, de fructibus, redditibus, & prouentibus, ipſius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Eccleſiæ N. diſponere, & erdinare valeas, ſicut veri Priores, vel Abbates, vel Beneficiarij ipſius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Beneficij, qui fuerunt pro tempore, ordinare, & diſponere potuerunt, debuerunt. Et reliqua. Ex quibus verbis conſtat huiuſmodi Commendatarios æquiparari iis, qui titulum habent. Vnde fit, vt obitu Commendatarij Beneficium vacet, & impetretur, & cõferatur, ac ſi in titulũ haberetur. Cæterum Cõmendatarios non cogitur religionis regulam profiteri, vt cogitur 15, cui in titulum Beneficiu regulare confertur. Hęc Rebuf. de pacific. poſſeſſor. num. 16. Hinc etiam fit, vt Cõmendatarius poſſit nominare, offerre, præſentare, eligere, & confere, ſicut is, qui titulum habet, quia hæc iura, ſunt fructus Beneficij. Si quæras, quænam qualitas Beneficij iure exprimi debet, cum petitur a Romano Pontifice, vt id commendet alicui in perpetuum. Reſpondeo exprimi debere inter alia, num Beneficium, quod petitur, habeat curã animarum. Item, num habeat Conuentum. Monachorum, ſiue Religioſorum. Item num ſit Beneficium ſimplex, an ſecus. Quoniam ſi curam animarum, vel Conuentum habet, reſidere Commendatarius cogitur, ſicut is, qui titulum habet. Item ſimul cum alio Beneficio ſimili haberi non poteſt. Inſuper debet onera, quæ ipſi Beneficio ſunt annexa, & impoſita ſuſtinere. Pari ratione debet Commendatarius hoſpitalitatem exercere, ſicut is, qui titulum habet, quando Beneficio annexa eſt certa quædam hoſpitalitas. Verbi gratia, eſt Beneficium regulare, ex cuius fructibus certa hoſpitalis domus pauperum ſuſtentatur: ſi in perpetuum commendetur alicui, is cogitur ex fructibus partem impendere in vſus pauperum, qui ad eam domum hoſpitalem ſe conferunt, quod ſi defuerint pauperes, & Beneficio domus hoſpitalis annexa, debet pars ex fructibus Beneficij impendi in pios vſus. Hoſpitalitas, inquit Rebuf. in praxi Beneficiorum, tit. de Commen. nu. 15 debita non ſeruatur, ſed tota omittitur: nam quotuſquiſque Commendatarius hoſpitalem ſe exhibeat, aliorum ſit iudicium: quæ tamen plurimum eſt commendata, vt Gloſſa, & doctores ſcribunt in cap. de Monachis, de præbendis. Hodie quidam Commendatarij tantùm abſunt ab hac hoſpitalitate, vt quæ poſſunt, à pauperibus eripiant. Vnde quia hoſpitalitas diſceſſit, ſucceſſit indictio Fiſci, Decimarum, & aliorum onerum præſtatio, vt habetur in cap. Maiores. 16. q. 7. Hoc tollit Fiſcus, quod non accipit Chriſtus. Hæc ille. Synodus Trident Seſſ. 21. cap. 8. de reform. omnibus hoſpitalitijs jam ſecularibus, quam regularibus quibus hoſpialita in Commendam, Adminiſtrationem, aut quemcumque titulum, etiam per vnionem perpetuam conceſſis ſunt præcipit omnino, vt impoſitum illis onus, officium ſue adminiſtrent, atque hoſpitalitatem, quam debent ex fructibus ad id deputatis actu exerceant, iuxta Concilij Viennenſis Conſtitutionem, quæ incipit, Quia contingit Deinde præcepit vt in defectum pauperum fructus hoſpitalium, in alium pium vſum inſtitutum proximiorem, ac pro loco, & tempore vtiliorem conuertantur ad arbitrium Ordinarij cum duobus de capitulo. Eáque omnia ſub grauibus pœnis præcipiuntur omnibus, & ſingulis hoſpitalium adminiſtratoribus, cuiuſcumque Ordinis, & Religionis, & Dignitatis fuerint, iis dumtaxat hoſpitalariis exceptis, qui illis Regularibus ſubiiciuntur, vbi viget Regularis obſeruantia: & additur maxima exemptionum, conſuetudinum, etiam immemorabilium, ſeu priuilegiorum, aut indultorum derogatio.

Duodecimò quæritur, An Regularis Canonicus Beneficium ſui Ordinis, & Monaſterij in titulum poſſit habere. Quidam cenſent non poſſe in titulum habere, quia qui habet in titulum Beneficium Eccleſiaſticam, habet quaſi dominium in eo: at Canonicus Regularis, cum ſolenni voto ſuerit paupertatem profeſſus, non poteſt quaſi dominium habere. Item quia in Clement. 1. de ſupplen. negligen. Prælat. Beneficia regularia dicuntur committi: committere verò non eſt idem, quod conferre: nam committere eſt Eccleſiam ad tempus gubernandam tradere. Dicendum tamen eſt in titulũ habere poſſe Canonicum Regularem, quia Superiores cum Beneficium concedunt Canonico, dicere ſolent conferimus tibi. Item, quia licet Beneficia regularia ſint Manualia, in titulum conferuntur. Inſuper, quia quamuis Canonicus Regularis poſſit Beneficij fructus impendere in vſus bonos, & ipſo iure permiſſos, quos maluerit, impendit eos nutu, & conceſſu Superioris: ac proinde, contra paupertatis votum non facit.

Decimotertiò quæritur, An Canonicus Regularis, ſine Diſpenſationis Beneficio ſimul habere poſſit duo Beneficia ſui Ordinis. Reſpondeo, minimè, vt docet Rebuf. in praxi Beneficiorum, tit. de diſpenſat. cum Regularibus facta, nu. 8. immo nequit cum vno beneficio habere ſumu Cappellam, aut penſionem, vel portionem regularem. Quodlibet beneficium iure ipſo incompatibile cenſetur in Monacho, vel Religioſo cum altero beneficio, iuxta id, quod habetur in cap cum ſingula. de præb in 6. Et hoc locum habet. etiam ſi ambo beneficia fuerint ſimplicia: niſi quando vnum ſit annexum, alterum, vel pendeat ab altero. Sic Imola, & Cardinalis in cap. cum ſingula, de præben in ſexto.

De Mendicantium Ordinibus.

CAP. XXIII.

PRimò quæritur, Quinam in iure Canonico Mẽdicantium Ordines intelligantur? Reſpdeo, eos intelligi, quorum Cœnobijs ex regula, vel conſtitutionibus nequaquam eſt permiſſum fundos, prædia poſſeſſiones, annuos redditus, quæ omnia dicuntur bona ſtabilia, ſeu immobilia, cõmuniter poſſidere, ſed corũ Religioſi, ex eleemoſynis ſibi datis, vel oſtiatim quæſitis, victum, & alimenta compatant Gloſſa in cap. Ex eo, vet. mendicantes, de exceſſ. prælat. in 6. Mendicantes, ait, dicuntur ij, quibus victum tribuit incerta mẽdicitas: & qui reditus, aut poſſeſſiones ex regula, vel conſtitutionibus habere non poſſunt, ex cap 1. de religioſ. domib. in 6. Sic etiam Gloſſa in cap. Quorundam. de elect. in 6. ver. Mendicantes. Quo fit, vt duo ſint Ordinum genera Mendicãtiũ aut enim ſunt Mendicantes ex Regula: aut ex Conſtitutionibus Romani Pontificis auctoritate approbatis. Mendicantes non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus, ſunt Dominicani. Auguſtiniani, Carmelitani nam hi poſtremi ſub Regula S. Baſilij viuunt, illi verò ſub Regula B. Auguſtini ſeu tũ Baſilij, tũ Auguſtini Regula, libere permittit ſuodos, prædia, & ſtabilia bona communiter habere. Ipſi tamen Dominicani Conſtitutiones ediderũt, quibus poſſeſſiones, & bona immobilia etiam communiter repudiarunt: & ſe iis, quæ ante iam acceperant, penitus abdicarant: & proinde non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus mendicato cibo viuũt. In primo Capitulo (vt referũt eorum annales) Generali ſub B. Dominico Bononiæ coacto anno Domini 1220. B. Dominicus, ſimiliter, ac cæteri omnes Patres in Conuentum generalem conuocati omnia bona immobilia, quæ vſque ad illud tempus in commune poſſederunt, abiecerunt: ac ne vltra in poſterum haberent, Conſtitutione poſita ſanxerũt. Quæ quidem Conſtitutio poſtea in alio Generali Conuentu Pariſijs coacto, anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

octauo confirmata fuit Augestinianæ & Carmelitanæ, testibus Lapo, allegat. 45. & Angel. consil. 12. consuetudine tantum in Ecclesia approbata inter Mendicantes censentur. Verius tamen existimo, eos esse ex suis Constitutionibus Mendicantes. At verò Franciscani, qui vulgò Observantes, vel Cappuccini vocantur, sunt ex Regula Mendicantes: nam Sancti Francisci Regula probibet fundos prædia possessiones, annuos proventus, & quælibet alia bona immobilia communiter possidere.

Ex his perspicuè intelligitur, non esse Ordines Mendicantes, eos, qui tametsi pane mendicato viuunt, sed ex Regula, & Cõstitutionibus bona immobilia in commune habere queunt. Rursus verè Ordines Mendicantes sunt, qui quamuis ex priuilegio stabilia bona cõmuniter possideant, ex Regula tamen, vel Cõstitutionibus ea habere nequeunt: nam eo ipso, quod vnum priuilegio tollitur, non auferetur, & aliud, vt dicitur in L. Si domus ff. De seruitutibus vrbanorũ prædiorũ, & cap. Ex tuarum, De auctorit. & vsu pallij.

Secundò quæritur, Quot sint Ordines Mendicantes? Respondeo, in iure communi quatuor nominari. Nam cap. Religionum, De religios. domib. in 6. §. Sanè, numerantur Prædicatorum, Minorum, Augustinianorum, & Carmelitanorum Ordines. Et similiter in Constitutione Pij Quinti, quæ incipit, Romanus, recensentur quatuor Ordines minimum Prædicatorum, Minorum, Eremitarum S. Augustini, & Carmelitarum. Iure nouo alij Mendicantes Ordines sunt Romani Pontificis auctoritate approbati: nam Pius Quintus in quadam Cõstitutione, cuius initium est, Apostolicæ, declarat, Ordinem Minimorum S. Francisci ex Paula oppido Calabriæ ortundi inter Ordines Mendicantium verè comprehendi, & eorum priuilegijs gaudere: & in alia, cuius initium est, Romanus, delnit, Congregationem Fratrum S. Hieronymi, qui Iesuati vocantur, verè inter Mendicantium Ordines esse, & contineri, ac eorum priuilegijs potiri: & in illa, quam primo loco nominaui, cuius quoque initium drat esse Romanus. Postquam eos memorauit quatuor Ordines Mendicantium, Sancti Dominici, videlicet, S. Francisci, Eremitarum S. Augustini, & Carmelitarum, subiecit istæ verba: Et quos etiam recenseri volumus, Seruorũ B. Mariæ, Quorũ Ordine declarat verè inter Mendicantiũ ordines cõprehendi. Alia similiter Constitutionem edidit, qua declarauit Ordinem societatis Iesu inter Mendicantium Ordines cõnumerari debere.

Tertiò quæritur, Qualis Ordo sit inter quatuor Mendicantes. Religiones iure communi antiquo approbatas, quarum scribert præcedat alteram in publicis disputationibus, concionibus, supplicationibus, & aliis huius generis actionibus. De qua re immensæ, scribus Patres, & Canonici fuerunt hactenus disputationes, dum alij vnum Ordinem alteri præferunt ratione institutionis, alij vero ratione Pontificiæ approbationis. Respondeo, iure communi inter eas talem ordinem seruari, qualis in ipso iure Canonico nominantur. Nam in testamentis, legatis, fidei commissis ordo scribendæ seruandus, & sequendus est. L. Quoties ff. De vsufructu. & L. Generaliter §. Si quis ergo ff. De fideicommiss. liber. & Glossa ibidem. Et annotauit Glossa, cap. Cum illecta, verbo, Præponentes. De referip. Scripturæ ordinem esse seruandum in referiptis principum: ergo scripturæ ordinem sequi debemus in iure positum, quoniam sicut ordo verborum in legibus, fidei commissis, & testamentis testatoris indicat voluntatem, sic in referiptis principum, & legibus ac constitutionibus ostendit voluntatem legislatoris & principis. Sic Arcid. Ioan. Andr. cap. 1. de decim. 6. Felin. in rubr. de Maioris & obedien. Porro in cap. Religionum, paulo ante citato memorantur primo loco Prædicatores, secundo, Minores, tertio, Augustiniani Eremitæ, postremo Carmelitani. Et quoties in iure Canonico, vt annotauit Glossa, Prædicatores, & Minores simul ponuntur, primi nominantur Prædicatores, velut in cap. Constitutionem, De regularib. in 6. & cap. Nimis prana, De excessib. Prælatorum, cap. In iis, de Priuileg. cap. Quorundam, De elect. in 6. cap. Cum ex eo, De excessib. Prælat. in 6. cap. Religionum, De religios. domib. in 6. & Clement. Dudum De sepult.

Quæres. An quatuor huiusmodi Religiones eo Ordine sint instituræ, & fundatæ, quo in iure Canonico referuntur. & nominantur? Cassa. in Catal. Gloriæ mundi par. 4. consid. 71. scribit inter. Mendicantes præferri debere Carmelitanos, quia eorum institutio fuit ceteris ordinibus antiquior. Glossa in cap. Quorundam, De elect. in 6. ver. Mendicantes. Præponit omnibus Prædicatores, Dominicanos. Sic Ioan. Andr. Archidiac. & Felinus locis citatis. Respondeo, eas Religiones non eo ordine, quo in iure communi numerantur, institutas fuisse. Nam in cap. Religionum, §. Sanè, De religios. domibus in 6. apertè dicitur Ordines Eremitarum Sancti Augustini, & Carmelitarum ante Generale Concilium Lateranense sub Innocentio Tertio coalum institutos fuisse, cum tamen Dominicanorum, & Franciscanorum Ordines, aut post illud Concilium, aut saltem sub id temporis fuerint constituti. Dubitabis, vnde factum sit, vt in iure Canonico is Ordo, quem iupetius assignauimus, in nominandis Religionibus obseruetur? Respondeo, hac in re Pontificiæ, & apostolicæ approbationis, quam ille obtinuere, potius, quam earum institutionis habitam esse rationem. Dominicanorum enim Ordinem Honorius tertius initio sui Pontificatus scripto publico confirmauit anno Domini millesimo ducentesimo decimo sexto. Deinde verò anno millesimo ducentesimo vigesimo tertio S. Franciscus ad eodem Pontifice sui Ordinis approbationem scripto solenni impetrauit, quam tamen ante S. Dominicum, Innocentij Tertij beneficio obtinuerat anno salutis millesimo ducentesimo decimo. Sed quia eã cõfirmatione vino tantum Pontificis oraculo, non scripto diplomate acceperat: ideo Dominicani instituti familia prior in iure Canonico recensetur, ac nominatur. Postea ab Alexandro Quarto Eremitarũ S. Augustini ordo soleanem scripto traditam approbationem impetrauit. Tandem ab Honorio Quarto Carmelitarũ Ordo iõgẽ ante institutus, publice est cõfirmatus, vt statim ejcemus.

Quartò quæritur, Cur ex eo vous Mendicantium Ordo antecedit alterũ, quòd fuerit prius solenni, publico scripto, aut diplomate Romani Pontificis approbatus, & nõ quod fuerit primum instigutus. Respõdeo, approbationis rationem habeti potius, quam institutionis. Etenim in cap. Religionum sæpe citato perspicuè traditur institutionem Augustinianæ, & Carmelitanæ familiæ ante Generale Concilium Lateranense fuisse, & tamen prius Prædicatorũ, & Franciscani Ordines ibi numerantur. Quo fit, vt in loco ilb. De erecalium iussu Gregorij Noni collecto, solummodo reterantur duo Ordines Mendicantium, Prædicatorum scilicet, & Minorum, cap. Nimis, De excessib. Præiat. & cap. in his. De priuil. Per ea enim tempora, nondum auctoritate Pontificia, & publico scripto Augustinianorum, & Carmelitarum Ordines confirmati fuerant; quamuis multo ante instituti erant, etiam Episcoporum auctoritate, & ipso etiam vsu, & more in multis orbis terarum partibus approbati. Sed priuata Episcoporum approbatio, aut etiam priuatarum Ecclesiarum confuetudo non dat, aut date potest formulam, vel ordinem religionis in vniuersum seruandi ab omnibus, nisi publica, & solennis Romani Pontificis auctoritas accesserit, qua ea religionis formula, & ordo approbetur, & generatim omnibus proponatur. Institutio igitur, nisi simul accedat Romani Pontificis publica, & solennis approbatio, non constituit ordinem inter Religiones quoniam cum instituitur Religio, nisi Romani Pontificis auctoritate confirmetur, non obtinet approbationem in toto terrarũ orbe, sed tantum in ijs locis, in quibus vsu approbatur. Porro in lib. 6. Decretalium Bonifacij Octaui auctoritate collecto, fit mentio Prædicatorum, Minorũ, aliorumque Mendicantium Ordinũ generatim, non speciatim, ea Constitutionem, De regular & c. Cum ex eo, De excessib. Prælatorum. Sed in cap. Quorundam, De elect. expressim, & specialim memorantur tres Ordines Mendicantium, videlicet Prædicatorum, Minorum, & Eremitarum S. Augustini, & cap. Religionum §. Sanè, De Religios. domibus in 6 recenseitur quatuor Ordines expressim, quoniã Carmelitani adduntur: nam iam ante Bonifacium Octauum, ab Alexandro Quarto, & Honorio Quarto, Eremitæ S. Augustini, atque Carmelitani suorum Ordinum approbationẽ firmam, & generalem, publico, & solemni scripto confirmatam impetrauerant, vt supra commemorauimus.

Quintò quæritur, Quando primum quatuor Ordines Mendicantium fuerint instituti, & quando publica Romani Pontificis auctoritate approbati? Nam Augustiniani cõtendunt se omnium Mendicantium primos esse, & ratione institutionis, & ratione approbationis: eo quòd legamus multa eorum Cœnobia antiquissima. Pari ratione Carmelitani se omnium primos faciunt, & origine, ac institutione, & approbatione Pontificia. Respondeo, De Prædicatoria quidem, at Franciscana familiis illud certo constare vtramque Innocentij Tertij, & Concilij Lateranensis tempore institutam fuisse: quamuis Dominicana ab Honorio Tertio anno Domini millesimo ducentesimo decimo sexto. Pontificiam approbationem, publico, & solemni scripto impetrauerit, & Franciscana quoque Familia ab eode pontifice anno millesimo ducentesimo vigesimo tertio. De Augustinianorũ, & carmelitarũ Ordinibus maior est controuersia. Namque Augustiniani Ordinẽ suum

in B. Augustinum, vt in primum institutorem ac parentem referre contendunt, testantúrque Eremitas (quorum ille, secundùm ipsos, caput extitit) sæuiente Vuandalorum perfidia, ac immanitate, & Monasteriis, per Aphricam, partim igne exustis, partim ferro vastatis, in Italiam commigrasse, & in ea primùm: deinde verò in Gallia Germania, Hispania, & Anglia sparsim domicilia extruxisse, in quibus rite, ac sanctè vsque ad Innoc. III. tempora vixere: Hic enim Pontifex, vt patet ex lib. 2. Epistolarũ eius. Vlyssiponensi. & Cõimbricensi Episcopis scripsit præcipiẽs, vt cogerent fœminam quandam habitum Ordinis S. Augustini resumere: quippe, quæ in manibus vnius ex illo Ordine Eremitæ, votum Castitatis emiserat. Idem quoque Põtifex li. 1. epistol. Priori quidã S. Augustini imperat, vt declaret excommunicatum Archiepiscopum Cantuariensem, eo quòd Priorem quendam Augustiniani item Ordinis post appellationem ad Apostolicam Sedem, excommunicationi subiecerat. Ex vetustissimis itẽ, & certissimis ipsius Ordinis monumentis apparet, eius nõnulla Cœnobia ante Innoc. 3. fuisse fundata, vti Loudinense in Anglia anno 159. in Hispania Burgẽse anno 1149. & Salmanticense, anno 1202. Colonieuse in Germania, anno 1165. Inchoatum itaque Ordinem ab Augustino, & penè collabentem restituit in prouinciis Trans Alpes Guillelmus Dux Aquitaniæ, & in Italia Ioannes cognomento Bonus.

Aliis autem similius verò videtur Eremitas ante Austinum in Ægypto, Palæstina, Syria, Thebaide, Antonio, Hilarione, Macario, Pichomio, Magistris, ac Ducibus esse institutos nec forsitã B. Augustinũ Eremitam fuisse, sed in Aphrica Eremitas saluatoribus monitis, consiliis, doctrina, & præceptis imbuisse. Sic enim S. Martinus Turonensis Episcopus in Gallia, Simplicianus Mediolani, Basilius in Cappadocia, Monachis viuendi formulam tradiderunt, & alia qua eorum Cœnobia non parum auctoritate sua, prudentia, consilio, & præsidio sustentarunt. Post Augustinum verò per Occidentem sparsi Eremitæ vixerunt, non vnum quidem in ordinem redacti, nec vno nomine vocati, nec eodem veltitus genere vsi, nec ejsdem Constitutionibus adstricti, nec vni capiti subiecti. Guillelmi sanè Aquitaniæ olim Ducis, & Pictauiensiũ Comitis ad Eremiticam vitam conuersi opera, & imitatione Trans Alpes in Germania, Gallia, Illyrico, & Hispania aliquot Eremitarum domicilia constituta fuisse perhibentur. Vnde & Guilhelmitæ appellati cœperunt: & Italia cuiusdã Ioannis (vt diximus) cognomento Boni Eremitæ, studio, & pietate sunt etiam extructa, & fundata nonnulla Cœnobia: at tandem Alexander Quartus omnes Eremitas diuersorum Ordinum per Occidentem dispersos: (quorum alij Guillelmitæ, alij Fratres Ioannis Boni, alij Fratres vulgò de Pœnitentia Iesu Christi, alij aliis nominibus dicebantur) in vnum ordinem coegit, & restrinxit præcipiens omnibus, vt vnam S. Augustini Regulam profiterentur: & eodem nomine vocari, eisdémque Constitutionibus deinceps, ac eodem amictus genere vsi, vni totius Ordinis Priori Generali parerent. Nam Innocentius Quartus, qui Alexandrum Quartum præcesserat, vt testantur ipsi Annales Augustiniani, & Anto. par 3. ti. 24. c. 14. §. 3. animaduertẽs Prædicatorũ, & Minorum Familias in dies amplius augeri, & vberrimos in Ecclesia Dei fructus proferre: Eremitas verò, quorum multæ adhuc Familiæ extabant, sibi solis prodesse, non aliis, decreuerat eos omnes Eremitas in vnũ veluti gregem, & corpus redigere, vt more Prædicatorum & Minorum, cibo mendicato viuerent ad Populum conciones haberent, pœnitentium cõfessiones excipierent, & cæteras Ecclesiæ functiones obirẽt: quod tamen bonus ille Pontifex morte è viuis ereptus, ad exitum perducere nequiuit. Anno igitur 1256 auctoritate Alexandri Quarti conuocatis multorum Cœnobiorũ Eremitis, communi omniũ consensu creatus est primus totius Ord. Eremitici Prior Generalis Lanchrancus Septulanus Mediolanensis: tũcque erasis omnibus aliis Eremiticarum Congregationum nominibus supra cõmemoratis, vna illa dumtaxat appellatione vocari cœperunt, videlicet, Eremitę Augustini, eo quòd eius Regulã professi, amictũ etiã & singulũ quo nunc vtuntur delegerũt. Atque ita, vt B. Antoninus scriptũ reliquit loco citato, vnus e multis, Eremitarum S. Augustini nomine conflatus est Ordo: Fuerũt igitur, lõgè Innoc. III. & Concilij Lateranẽsis tempora per Occidentẽt, Eremitæ: fuerunt, & Cœnobia S. Augustini nomine dicta vt quæ sub eius, vti diximus, Regula militabãt, & viuebant exemplo, & imitatione eorum, quos B. Augustinus moribus, & præceptis, ac legibus informauit: sed nondum Ordo Eremitarum, qualis nunc cernitur, fuerat constitutus.

Porrò Carmelitæ, seu Carmelitani gloriantur, se Eliam Prophetam habere tãquam principem sui Ordinis, & parentem, ac institutorem, a quo inceptum primum, postea per Elisæum, & alios eorum discipulos, (quos sacræ interpassim filiòs Prophetarum appellat, & Lucas refert, Religiosos viros fuisse) continuatum esse testantur vsque ad Ioannem Baptistam, quem etiam tamquam sui Ordinis alumnum reuerentur, & colunt: cuius vestigijs insistentes alij eo tempore, quo Spiritus sanctus cæto omnibus Christi discipulorũ corda repleuit, Hierosolymis commorabatur, & in Actis Apostolicis viri Religiosi vocantur: quos etiam perhibent Apostolorum cõcionibus ad Christi Religione conuersos, & in monte Carmelo prope locum, qui vulgo dicitur Fons Eliæ, sacram B. Virginis aediculam extruxisse, & inde vocari cœptos Eremitas B. Virginis in monte Carmelo, ac deinde temporibus Archadij, & Honorij Imperatorum anno quadragentesimo duodecimo fuisse traduat Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, qui cum Monachus esset ad Caprasium Monachum scripsisse, de institutis Monachorum in monte Carmelo. Deinde, occupantibus Palæstinam, & Syriam Saracenis: diminutus quidem Monachorum numerus est, sed non extinctus: & post recuperatam Palæstinã, Almerichus Patriarcha Antiochenus, natione Gallus, Patria Lemouicensis, ex sancti Basilij Regula, præcepta quædam collegit anno 1121. quæ obseruanda curauit ab hisce Eremitis, qui tunc in monte Carmelo viuebant, vna cum aliis, qui post ereptam Saracenis Hierosolymam, se illis studio religionis adiunxerant, illisque omnibus vnum præfecit, quẽ Latinorũ non Græcorũ more, iuxta Regulam S. Augustini, Priorem vocauit, nõ Abbatem. vt S. Benedictus appellari voluerat. Postea Aibertus Hierosolymitanus Patriarcha anno 1171. eiusmodi præcepta in breuiorem quendam, & faciliorem ordinem redegit, & sua auctoritate confirmauit: quam Instituti rationem, & formam Honorius Tertius, & Gregorius Nonus primò approbarunt: & postea Innocentius Quartus, & Alexander Quartus ad decem capita redactam breuiorem adhuc, clariorem, & mitiorem effectam, opera Hugonis Cardinalis, & Guillelmi Episcopi Auteradensis Dominicanorum, confirmarunt.

Alijs verò magis placuit opinio, quorundam asserentiũ post receptam bello sacro, Gothifredo duce, Hierosolymã, certos, quosdam viros Religiosæ, ac solitariæ vitæ studio secessisse exemplo, & imitatione Eliæ, in montem Carmelum, & ibi Eremiticam vitã egisse: extruxisseque facellum in honorem B. Virginis: quibus deinde Almericus præcepta viuendi ex S. Basilij Regula deprompta tradidit. Postea verò Albertus breuem Regulam scripsit. Et quia Concilio Lateranense prohibuerat, ne quis Religionem nouam instituret, nisi vna ex Regulis approbatis delecta: tales Eremitæ Regulam ab Alberto acceptam, auctoritate Apostolica Romani Pontificis approbandam curauerunt. Quocirca Honorius Tertius, & Gregorius Nonus eam quidem cõfirmarunt: generatim tamen ordinem ipsum minime approbarunt. Solum enim scripserunt Priori, & Fratribus Eremitis in monte Carmelo habitantibus, vt qui in eo monte primam sedem habuerint, Fuit igitur approbatio restricta, vt in eo monte habitarent: fuit priuata quædam illius Conuentus approbatio. Cæterum se ex Oriẽte in Occidẽte se recipere cõpulsi fuere ob Saracenorum Palæstinam rursus occupantium Barbaricam sæuitiam: tunc enim omnes in Italiam commigrarũt, inde per Angliam, Galliam, & Hispaniam aucti, & propagati sunt: quo etiam tẽpore Innoc. 4. & Alex 4 Regulam, quam in Oriente acceperunt, sua solenni, publica, & generali scriptura, & diplomate Põtificio, approbarunt. Nam cum primum in Occidentem se transtulerunt, nequaquam ij ab omnibus Episcopis, & Ordinariis, admittebantur, partim asserentibus eorum Ordinẽ nouum esse, ac post Lateranense Concilium institutum: partim dicentibus fuisse quidem eum Ordinẽ approbatum, in Oriẽte, ab Almerico Antiocheno Patriarcha, & Alberto Archiepiscopo Hierosolymitano, sed eam approbationem factis non esse, nisi Romani Pontificis a cessiliet auctoritas, qui toti Ecclesiæ præest: & approbatum, quoque esse ab Honorio Tertio, & Gregorio Nono, sed restricte ad habitandum dumtaxat in monte Carmelo, vnde fuerint exorti, vndéque venerant. Demum quod eorum vestitus ratio videretur noua, & insolens, quoniam varij coloris amictu vtebantur. Quare tunc auctoritate Innocentij Quarti eorum Regulam Hugo Cardinalis, & Guilelmus Episcopus, vterque Dominicanæ Familiæ correxerunt, declararunt, interpretarunt. Donec tandem auctoritate Honorij Quarti stabilitus, & confirmatus est Ordo: tunc enim chlamidẽ, siue palliũ albũ eiusmodi Eremitæ sibi delegerũt, cũ antea in Oriente scilicet, vterentur pallio varij coloris ex albo, & nitilo contexto, quod in Occidente iam agentes

Universidad de Deusto
Biblioteca

reponere sunt coacti: propterea quod is amictus patrum videretur decere Religiosam gravitatem. Is qui continuauit historiã Belli sacri li. 5. c. 3. narrat originem in hunc modum. Carmelus est mons in Syria habitatione, tam aliorum, tum peregrinorum, quam Heliæ, & Helisei nobilis. Hunc locũ sub Almerico Hierosolymitano Patriarcha insederant Anachoretæ: ac cum ipsarum circa mõtem habitarent: tandem coiuere ad fontem, qui Heliæ dicitur, in cacumine montis, phanum, & monasterium construxerunt: vnde, qui honesta præcipiebat, humiliter parendo, sine tamen certo instituto, sine peculiari cultu, sine cæremoniis. Albertus, postea Hierosolymitanus sub Innocentio III. Patriarcha, & legatus certas obseruationis regulas illis præscripsit, addidit & vestitui normã: pallium scilicet varii coloris ex albo, & canusino circumlatum: Heliam hujusmodi cultu ornatum incessisse, Basilium ea viuendi formula vsum fuisse alterens. Erat tam gratus prophetici pallij habitus, nõ solum Christianis, sed etiam Barbaris, vt magni Sulthani eleemosynis, familia tota sustentaretur, & locupletaretur. Hæc ille.

A

Ex his perspicuum esse potest, quemadmodum sit accipiendum id, quod habetur in cap Religionum §. Sanè, De Religios. domib. in 6. vbi Gregorius Decimus in Concilio Lugdunensi cum Religionũ multitudinem nouatum inhibuisset: declarauit Constitutionem suam ad Prædicatorũ, & Minorum Ordines minimè extendi, Deinde subiecit.

B

Cæterùm Eremitarum Sancti Augustini, & Carmelitarum Ordines, quorũ institutio Generale Concilium Lateranense præsensit, in solido statu volumus permanere. Perpendendum illud: (quorum institutio generale Concilium præsensit, quod quem sensum habeat, iam aperuimus. Deinde, & illud (in solido statu) vbi vt Glossa annotauit, Gregorij Decimi constitutio antea, siue olim, sic habebat: (In suo, aut in solito statu volumus permanere, donec de ipsis fuerit ordinatum. Intendimus itidem, tam de illis, quam de reliquis etiam non Mendicantibus, prout animarum saluti, & eorũ statui expedire videbimus prouidere.) Fertur, inquit Glossa, Gregorium in animo habuisse, relinquere ex Mendicantibus Ordinibus solum duos, Prædicatorum & Minorum: & ex non Mendicantibus tres Cisterciensium, & Nigrorum Monachorum, & ex Militaribus Templariis, & Hospitalariis vnum efficere. At verò totum hoc Bonifacius Octauus detraxit & illud (insuo, aut insolito) mutauit in id, (in solido:) quoniam post Gregorium Decimum, & ante Bonifacium Octauum, Ordines Eremitarum S. Augustini, & montis Carmeli tam stabilem, ac firmam approbationem obtinuerant solenni aliquorum Pontificum auctoritate munitam.

C

Sextò quæritur, An satis sit ad hoc, vt aliquis Religiosorum Ordo Mendicantium numero habeatur, Constitutionibus vtatur mendicitatem imperantibus, an verò requiratur etiam, vt Constitutiones huiusmodi Romani Pontificis auctoritate confirmentur? Respondent quidam primum illud non sufficere: nam quemadmodum in iure Canonico nulla communiter viuentium hominum coacta Societas pro Religione habetur, nisi à Romano Pontifice approbetur: sic etiam nullus Religiosorum Ordo, etiam legitimè confirmatus pro Mendicantium Ordine habetur, absque Romani Pontificis approbatione: nec enim priuilegiis & facultatibus Mendicantium gaudere potest, sine huiusmodi confirmatione. Accedit, quod si solæ per se Constitutiones sufficerent, ex Mendicari Ordine fieri posset Ordo Non mendicans & è contrario: Constitutiones enim, quas nulla Romani Pontificis auctoritas confirmauit, mutari facilè, tolli, & abrogari queunt: confirmatæ verò Pontificia auctoritate, non item. Mihi tamen verius apparet Mendicantium Ordinem, quod attinet ad substantiam esse ex Regula, instituto, aut Constitutionibus suis. Pontificia verò approbatio Ordinis Mendicantis substantiam non facit: sed declarat eum esse Mendicantem, & Mendicantium priuilegijs dignum, & dat Ordini Mendicanti rationem, & formulam, sine qua talis generatim ab omnibus non haberetur, nec haberi posset.

D

Quæres, An Constitutiones mendicitatẽ præcipientes sufficiant, si totius Ordinis approbationẽ iureiurando firmatã habuerint absque Romani Pontificis auctoritate? Respondeo minimè: quãuis a ioqui plus virij, & firmamenti interpositũ iusiurandum abdidisset. Etenim auctoritas Pontificia Mendicantiũ Ordinẽ constituit, dummodo mendicitas ex Regula, vel Constitutionibus Ordini conueniat. Item, Cõstitutiones etiam iureiurando firmatæ, si totius Ordinis auctoritate mutentur, vel abrogentur, valet abrogatio: verum in abrogando, periurium ipse Ordo committit.

Septimo quæritur, An vsu, & more induci queant noui Ordines Mendicantium? Respondeo in hunc modum, si cut ex Regula, vel Constitutionibus institui queunt noui Ordines Mendicantium, quod pertinet ad substantiam, quod spectat verò ad rationem, & formulam possunt, si Romani Pontificis auctoritate approbentur: ita etiam consuetudine introduci possunt eadem tamen, quam circa approbatione accedente: quod enim potest lex, vel constitutio, inducere potest quoq; consuetudo, quæ vim legis habere dicitur.

Octauò quæritur, An consuetudine induci possit, vt Ordines Mendicantium bona immobilia in commune possideant. Respondeo, posse: præsertim si ea consuetudo tacita Romani Pontificis voluntate approbetur, hoc est, si eam Romanus Pontifex sciat, ac toleret, Priuilegio enim aut cõcessu Pontificio Mendicantium Ordines aliquando habet potestatem stabilia bona communiter possidendi vti Dominicana Familia Sixti Quarti beneficio anno 1475. ius obtinuisse fertur eiusmodi bona habendi. Vnde in Hispania, & Italia quæda Prædicatorum Collegia annuos reditus in commune possident. Sic etiam Pontificio concessu Augustianorum & Carmelitarum collegia annuos reditus in commune habent. Tridetina quoque Synodus Sess. 25 cap. 3. De Regularibus, sic ait: Concedit sancta Synodus omnibus Monasteriis, & domibus tã virorum, quam mulierum, & Mendicantium exceptis domibus Fratrum S. Francisci, Cappuccinorum, & eorum, qui Minorum de obseruantia vocantur, etiam quibus aut ex Constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex priuilegio Apostolico non erat cõcessum, vt deinceps bona immobilia eis possidere liceat. Hæc ibi. Quo fit, vt non desinant esse Ordines Mendicantium ij, qui ex Regula, vel Constitutionibus bona stabilia habere prohibentur, quauis ex priuilegio tamen, vel beneficio Romani Pontificis habeant. Quod autem potest Romanus Pontifex priuilegio concedere, potest etiam consuetudo ab eodem Pontifice approbata introducere. Si enim Principum leges, & constitutiones sæpe vsu mutantur, & ex toto, vel ex parte abrogantur, non est cur Religiosorum quoque Ordinum constitutiones, vel Regulæ consuetudine Romani Pontificis consensu expresso, vel tacito approbata, mutari, aut aboleri non queant. Solum enim in eo, quę ad Monastici instituti substantiam, & naturam, & habitum spectant, vim consuetudo contraria non habet. Hæc autem sunt, quæ tribus votis continentur.

Nonò quæritur, An Mendicantium Ordines viuere, debeant ex eleemosynis ostiatim mendicatis? Respondeo, id minimè requiri: sufficit enim, si viuant ex eleemosynis, vel sibi vltro oblatis, & datis, vel alio quolibet modo quæsitis, ac partis. Quid enim, quæso, impedit, quò minus Mendicantium Cœnobia sibi ad victum necessaria habeant ex eleemosynis, quas boni, ac pij vti sponte ad ipsos deferunt? Quid etiam obstat, quò minus alij pro ipsis Religiosis eleemosynas petant, ex quibus honestè sustententur, ac viuant?

Decimo quæritur, An Ordines Mendicantium tuta cõscientia annuos redditus possideant? Respondeo, minimè: si quidem annui reditus inter bona immobilia, quorum illi capaces non sunt, numerantur. Clemen. Exiui. §. Cumque annui, De verb. signific.

Vndecimò quæritur, An si bona stabilia testamento Mendicantibus legentur, ab eis recipi queant. Respondeo, posse si sermo sit de aliis Mendicantibus præterquam de Franciscanis, qui Cappuccini & Obseruantes nominantur: ea tamen conditione, & lege, vt vendantur, & eorum pecuniæ in ellemosynas vertantur, quas in suis ipsorum, vel aliorũ necessarios vsus impendant. Obiicies, non posse eos hęc bona capere sibi legata, etiam ad tempus: cum interim dũ retinent, nec vendunt, possidere videantur bona stabilia, quorum tamẽ participes esse nequeunt. Respondeo, hoc nihil officere: non enim eiusmodi bona recipiunt ij Mendicantes, vt retineant, sed vt vendant, & consumant. Quæres, an statim ea bona vendere debeant? Respondeo, eos id facere debere, cum primùm commode possunt. Dicimus (commodè) quia nihil impedit, quò minus temporis opportunitas expectetur, ne ea res legatæ vilissimo pretio vendatur.

Duodecimò quæritur, An Mendicantibus liceat horros habere, ex quibus olera ad victum necessaria colligant? Respondeo, eis licere, & domos habere ad habitandum, & hortos ad deambulandum, ad legendum olera, & fructus percipiendos: dummodo tamen nihil fructuum inde perceptorum vendant, aut locent. Quæras item, eis ne liceat vineam aliquam possidere in vsum eorum, qui ægrotãt, vel ex morbo conualescunt, vel qui vt rebus spiritualibus studeant ad tempus ad hominum consuetudine sepoñti se aliquo recipiunt? Respondeo, fas, & ius illis esse possidere: ita tamen, ne vinęæ fructus aliis vendant, aut locent.

Decimotertiò quæritur, penes, quos sit dominium, & proprietas domorum, sacratum ædium, & hortorum, quos

Mendicantium Ordines habent in suos vsus necessarios? Respondeo, si de iis Ordinibus loquamur, qui Franciscani, Cappuccini videlicet, vel Obseruantes, non sunt, dominiũ attinere ad ipsius Ordinis Monasticum Conuentum, siue Collegium, quod domum, templum, vel hortum habet: neque enim cum Regula, vel Constitutionibus Mendicantium pugnat proprietas, siue dominium, domus ad habitandum, vel horti ad deambulandum, aut herbas, fructusue colligendos, vel sacræ ædis ad Diuina ministeria exequenda. Etenim in extrauag. Ioannis XXII. quæ incipit: Quia quorundam, De verb. signif. dicitur: Fratres Prædicatores in altissima paupertate Christo famulari: & tamen cõstat, eos aliquid in commune possidere, in eo etiam, quod attinet ad proprietatem, quod eorũ Regulæ, & statui non repugnat.

A

Demoquartò quæritur, An si Titius Testamento leget Catio bona stabilia, annuosue reditus, ex lege, vt eis anima Mendicantibus alimenta præbeat, eis licèat accipere? nam id videtur licere accipere. Finge tibi Religiosum ex aliquo Mendicantium Ordine, vel nauigantem, vel iter facientem, quid impedit, quin is iure alimenta recipiat ab eo, qui vnà cum illo iter facit aut naugat? Quod autem licet ad tempus facere, quidni etiam in perpetuum, hoc est, ad vitam? Respondeo, manifestè id cum Religioso mendicitate pugnare cõque peccare, qui admittunt hæc bona aliis legata, ea lege, & conditione, vt iis, quibus legantur, ipsis Religiosis præbere annua alimẽta debeat. Si enim alium habeas tibi obligatum ad alimẽta porrigẽda: perinde fuerit, ac si habeas alimenta tibi obligata: ac proinde ius, & potestatem dicta alimenta exigendi, ac tuos in vsus conuertendi.

B

Decimoquintò quæritur, An redditus annuus restamẽto legatus Cœnobio Fratrum Minorum, qui Obseruantes dicuntur, pro fabrica templi, vel saccelli, aut pro vino, cera, oleo, & vestimentis ad Missarum sacrificia faciendis, & oferenda necessariis, sit ratus, & firmus? Respondet Nauarrus in consil. 13. de testamen. esse quòd in cap. Exiit, De verb. signifi. in 6. solùm prohibetur, quò minus Fratres Minores accipiant legatum pro suo Collegio, Cõuentu, & Capitulo: non tamen relictum ad Templi, vel Oratorij vsus necessarios: hoc enim non legatur ipsis Fratribus sed sacris ædibus, & templis quæ Ordo ipse habet. Nec in Clement. Exiui. De verb. signifi. nec in Regula S. Francisci aliquid continetur, quo prohibeatur Ordo annuos redditus legatos recipere ad Ecclesiarum vsus, sed tantummodo legata quæ ad ipsorum Religiosorum victum, & vtilitatem spectent. Mihi tamen hæc sententia dubia, & incerta esse videtur: propterea quòd in cap. Exiit, De verb. signific. in 6. si eis interdictum absolutè, & simpliciter legatam rem immobilem admittere ea conditione, vt locet, vel colãt sed annuus redditus inter res stabiles connumeratur: ergo videtur simpliciter prohiberi. Nec obstat ratio Nauarri dicentis non esse legatum ad vsus ipsorum Religiosorum, sed ad templorum vsus: nam in eo capite absolutè, & simpliciter prohibentur legata rerum immobilium: at vbi ius non distinguit, nec nos distinguere oportet.

C

Decimosextò quæritur, An ius sit Franciscani Fratribus accipere redditum annuum legatum alicui ea lege, vt quotannis curet à Fratribus Franciscanis certa Missarum sacrificia fieri? Respondeo, minimè ob rationem propximè assignatã, eo quòd sit legatũ rei Immobilis ea lege, vt quotannis, Franciscanis soluatur. Nauarr. consil. 14. de testamẽ.

D

Aliæ quæstiones eiusdem argumenti diluuntur.

Cap. XXIIII.

Sancti Francisci Regula initio institutionis quibusdam visa est dubia, & obscura, difficilis, & ardua: vt propterea necesse fuerit eam Romanorum Pontificum auctoritate declarari ad scrupulos e multorum animis euellendos, ad controuersias dirimendas ad reprehendum obstrectatorum calumnias. Extant ergo in iure Canonico Romanorum Pontificum declarationes, Vna quidem Nicolai Tertij in c. Exiit De verb. signific. in 6. Altera, Clemẽtis Quinti, in Clemen. Exiui, De verb. signifi. & duæ aliæ Ioannis XXII. quæ incipiunt: Quorundam, & Ad Conditorẽ, quę habentur inter Constitutiones Ioannis XXII. De verb. signific. In præsenti igitur dicam, quicquid in huiusmodi Pontificis Constitutionibus iure communi insertis declaratum est de arctissima Franciscani instituti paupertate, & mendicitate.

Primò quæritur. An S. Francisci Regula suos professiones, ita Deo obliget, vt compellantur ad omnia Euangelica Christi consilia exequenda, eo quod se Regulam seruaturos polliceantur? Exautem statim initio, & ad finem poponit, Euangelicæ profectioni esse studẽdum, & eam esse observandam. Respõdet Nicolaus Tertius in c. Exiit, eos non ita, vt quæritum est, Deo obligari: sed solùm ad vota emissa seruanda, & ad ea, quæ in Regula tamquam præcepta, aut prohibita exprimuntur, & ad ea, quæ verbis præceptiui, vel prohibitionem significantibus præscribuntur.

Secundò quæritur, quænam in Regula præscribantur præcepti vim continentia? Respondet Clemens Quintus in Clemen. Exiui. De verb. significa. Primum non omnia, quæ Regula constituit verbis imperatiui modi, quasi per affirmationẽ, vel negationem vrens, præcepti vim, & robur habere. Deinde, vbicumque in Regula ponitur hoc verbum (Teneantur) cõtinere vim præcepti: & propterea id Fratres obseruare oportere. Postremò exprimit, quot, & quæ in Regula contineantur vim præcepti habentia, nimirum: Non habere plures tunicas, quam vnam cum caputio, & alteram sine eo: Calceamenta non deferre: Iter equitando non facere, nisi subsit necessitas: Vti vestitu vili: Ieiunium seruare à die omnibus Sanctis, sacro, vsque ad Natalem Domini: & singulis quibusque sextis feriis per annum: Clericos Diuinum Officium recitare more, & ritu Romanæ Ecclesiæ: Ministros, & Custodes pro necessitatibus inhirmorum, & Fratribus induendis solicitam curam habere: Si quis ex Fratribus ægrotet, alios debere ei inseruire: Fratres prædicare non posse in diœcesi alicuius Episcopi, eo renuente. Nisi prædicare licere, nisi a Ministro Generali, vel alijs, ad quos id pertinuerit, fuerit examinatus, approbatus, & ad hoc munus institutus: Fratres, qui senserint se Regulam obseruare non posse, debere ad suos Ministros adire: Omnia quæ ponuntur in Regula ad genus, & formulam habitus, tam Nouitiorum, quam Professorum, nec non ad modum professionis, & ad professionem spectatia, (nisi recipientibus quoad habitum Nouitiorum, sicut dicit Regula, secundum Deum aliter videatur) ab omnibus Fratribus, vt obligatoria esse seruanda. Hæc in illa Clementina.

Tertiò quæritur, An Franciscanorum paupertas Voto promissa, omnem proprietatem, ad dominium rerum communiter, & priuatim excludat? Respondet idem Pontifex tantam esse, vt Religiosi Franciscani nihil communiter, & priuatim possidere queant, in quo eorum paupertas à cæterorum Mendicãtiũ paupertate distinguitur. Cæteri enim Mendicantes, nec ratione Regulæ, nec Voti prohibentur, saltem modicum aliquid communiter possidere: nam etsi annuos redditus, aliasue stabilia bona in cõmune non habet, nihilominus habent dominiũ, & proprietatem domorum, in quibus habitant: hortorum, in quibus deambulant, & ex quibus oleta colligunt ad suum tantùm vsum, & commodum, & sacrarum ædium, in quibus diuina tractare solent.

Ioan. 13. Act. 2.

Quartò quæritur, An Franciscanorum pauperes, quasse abdicant rebus omnibus tum communiter, tum priuatim, sit iuris, & rationi consentaneus. Fuerunt enim olim calumniatores, qui obiecerint illis, eiusmodi paupertate nõ esse bonam, eo quòd nullo modo aut saltem ægrè obtineri posset, essetque præter omne ius, & Monasticorum Ordinum, & aliorum etiam Mendicantium morem, & præter Christi Domini, & Apostolorum exemplum. Nam de Christo Euangelium commemorat loculos habuisse, & de Apostolis in eorum Actibus refertur, eos ex bonis quæ in commune possidebant, vixisse. Verum respondit Nicolaus Pontifex, Franciscanorum Fratrum pauperatẽ non solùm seruari posse, sed licere cuique eam voto profiteri, & cum Dei causa suscipiatur, esse sanctam, & magni meriti, & fructus apud Deum, quam Christus & verbo docuerit, & vitæ exẽplo firmauerit: eo quòd etiamsi loculos habuerit, in illis inhirmorum personam susceperit, egitque quod est infirmorũ, quorum etiam personam interdum in fuga sustinuit. Definit quoque idem Pontifex, eam paupertatem non solum esse magni meriti, & perfectionis, sed eo maiorem quo magis suos professores à reprobis bonis arcet, ac reinquet.

Ioan. 6.

Quintò quæritur, Penes quem sit proprietas, & dominium eorum bonorum, quibus Franciscani vtuntur? Respondet idem Pontifex, Domorum quidem, quas incolũt, hortorum, templorum, Oratoriorum, librorum, & suppellectilium, quibus ad victum, vestitum, cultum, & ministerium Diuinum, & literarum studium vtuntur, proprietatem ad Ecclesiam Romanam pertinere: eorum verò, quæ ex piorum hominum donationibus, & largitionibus accipiunt, quæque in numero ponderi, & mensura consistunt, & vsu ipso consumuntur, dominium esse penes eos, qui ea donat, & proinde tales habere ius repetendi, & reuocandi donata, donec ea ipsi Franciscani consumpserint, hinc in alios transtulerint, donando, vendendo, vel permutando.

Sextò quæritur, Quidnam iuris Franciscani habeant in bonis, quibus vtuntur? Respõdet Pontifex, in rebus istis quarum aut quinque una, dominium, quod est ius vtendi re in quemlibet vsum lege permissum: Possessio, id est, ius legi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

timum insistendi rei corporali. Vsus fructus, quod est ius legitimum vtendi fructibus rei in omnem vsum, salua eius substantia, & vsus, iuris videlicet, legitima facultas, & potestas vtendi fructibus rei in proprium commodum integra eius substantia: & vsus facti, qui nullum est ius, sed solùm facultas vtendi fructibus rei ad nutum, & voluntatem veri domini. Franciscani nullum ius habent, sed simpliciem tantumodo, ac nudum facti vsum: & proinde eos, declarat Pontifex vti bonis instar seruorum, qui nutu, & voluntate domini nudum vsum tantùm rerum habent. Quo fit (ait idem Pontifex) vt Franciscani bonorum vsum non habeant, ad superflua, & vana, sed tantùm ad necessaria, quibus egent ad victum, vestitum, cultum diuinum, literarum studium, & cætera generis eiusdem.

Septimò quæritur, Quibus modis Franciscani iure res ad vsus necessarios acquirant? Respondet Pontifex, tribus modis, Aut vltro, & liberaliter sibi donata recipiendo; Aut mendicando humiliter, Aut laboriosè conquirendo.

Octauò quæritur, Qua ratione liceat Franciscanis vti pecuniis, cum eorum Regula præcipiat, ne eas per se, vel per alium accipiant, & contrectent? Ait Pontifex licere eas non quidem apud se priuatim, aut communiter retinere, sed apud Procuratorem, quem Syndicum vocant, qui illas in vsus necessarios det, & impendat: non quidem nomine ipsorum Franciscanorum, quorum pecuniæ non sunt, sed nomine eorū, qui dederunt, ad vsus ipsorum necessarios, ad quos, inquam, vsus tuta conscientia petuntur, recipiuntur, & asseruantur apud Procuratores. Et Clemēs Quintus in Clement. Exiui, De verb. signif. declarauit nō licere Fratribus pecunias recipere per se, vel per alios, asseruare, vel retinere quæstus gratia, aut in alios vsus, quam vitæ necessarios. Item, fas quoque illis non esse ab eis, qui pecunias custodiunt, aut retinent, rationem earum exigere, ac si veri domini essent.

Nonò quæritur, Quo modo licitum sit Franciscanis sibi res testamento legatas recipere? Respondet Pontifex, non licere illis stabilia bona recipere, nec item horros, ita vt eorum fructus locent, vel vendant, sed ad proprios dumtaxat necessarios vsus: qua ratione etiam domos ad habitandum iure possident, pecunias verò, libros, & alia supellectilia, ad ministerium, & cultum Diuinum, vel ad literarum studium, vel ad alias impensas necessaria, tuto recipere, immo etiam petere, dummodo id faciant ad subuenien dum necessitatibus præteritis, præsentibus, vel etiam futuris, probabiliter tamen sequuturis.

Decimo quæritur, An tuta conscientia Franciscani habeant granaria, & cellaria ad frumentum, vinum, oleum, & his similia asseruanda? Respondet Ioannes XXII. in Constitutione. Quia quorundam, De verb. significe. tutò ea habere, hac tamen lege, vt non nisi pro necessitatibus præteritis, vel præsentibus, vel etiam futuris, quæ facilè contingent, subleuandis, ea habeant.

Vndecimò quæritur, An duas habere tunicas Franciscanis sit licitum? Respondet Nicolaus Tertius in Constitutione, Exijt, vnam eis licere habere tunicam cum caputio, & alteram sine illo. Quod catenus concessum est, vt dum alteram tunica lauant, altera induantur. Quæ nimirum ratio in duobus caputijs locum non habet, cū alterum tantùm eorum sufficiat. Idem declarauit Clemens Quintus in Clementina Exiui, De verborum significatione.

Duodecimò quæritur, An ijs, quæ definit in cap. Exijt, De verb. signi. Nicolaus Tertius, aliqua ratione aduersen tur illa, quæ constituit Ioannes XXII. in tribus Constitutionibus editis, nempe, Ad Conditorem, &, Cum inter, &, Quia quorumdam, De verb. significe. Huic dubitationi antequam respondeam, illud præmonendum arbitror, tempore Ioannis XXII. Franciscanam familiam satis grauem, & molestam persecutionem pertulisse, ob certas quasdam quæstiones tunc primum erumpentes, de Paupertate, quā Franciscani profiteri se passim præsticabant, nil scilicet proprium priuatim, aut communiter se habere: eamque paupertatem esse arctissimam, & institutam primùm, ac susceptā à Christo Domino, & Apostolis, vtpote quam ipsi, & verbo, & vitæ exemplo tradiderint: quo etiam tempore viuebat Marsilius, quidam de Menandrino dictus, Patauinus, qui cum alijs quibusdam docebat Christum, eiusque discipulos nihil vnquam proprium priuatim, aut communiter habuisse, sed nudum tantùm, ac simpliciem vsum rerum. Franciscani verò sese tuebantur auctoritate Romanorum Pontificum Gregorij Noni, Innocentij Quarti, Alexandri Quarti, & Nicolai Tertij. Qui quidem Constitutionibus editis, & S. Francisci Regulam confirmauerant, & aperte docuerant eos nihil proprium priuatim, aut communiter possidere: dominiumque, ac proprietatem domorum, officinarum, templorum, oratoriorum, librorum, & supellectiuin, quibus vtebantur ad victum, vestitum, studium, & cultum Diuinum, esse penes Ecclesiam Romanam, cuius nomine Procuratores ab ipsis Franciscanis constituti in iudicio, & extra illud de his rebus agebant: dominium verò pecuniarum, aliarumque rerum similium eis donatarum, ad eos, qui donauerant, pertinere, ipsos verò solum vsum habere. Tunc temporis Ioannes XXII. qui Franciscanis erat subinfensus occasione quorumdam Franciscanorum, qui ipsi Pontifici aliqua obiiciebant, quorum capita fuere Michael de Cesena Minister Generalis, & Guilielmus Ocham, Theologus insignis, Constitutionem edidit, cuius initium est, Ad Conditorem, quæ videbatur aliqua ex parte pugnare cum Cōstitutione Nicolai Tertij, Exijt. Etenim Ioanes XXII. primum ait, nihil profuisse Franciscanis, quòd Romani Pontifices sui antecessores sibi reseruauerint dominium rerum, quibus ipsi vtebantur, eo quòd in iudicio, & extra illud, de bonis, quæ habebant, litigarent, perinde, ac si veri domini essent. Ait deinde, abdicationem, qua tùm priuatim, tùm communiter se rebus suis abdicant Franciscani, nihil ad maiorem perfectionem Christianæ vitæ, nihil ad miorem paupertatem pertinere. Immo in Constitutione, Quia quorumdam, id probat ex eo, quòd Gregorius Nonus expressim definierit, Fratres Prædicatores, & Minores in arctissima paupertate, Christo pauperi famulari: Et tamen coaltar, inquit, ipsos Prædicatores habere in commune etiam proprietatem aliquarum rerum, quod eorum Regulæ, & statui non repugnat. Et respondet ei, quod Innocentius Quintus antecessor dixerat, arctissimam paupertatem esse, pauca propria habere propter Deum, arctiorem, quæ nulla propria habet priuatim, quamuis communiter habeat: arctissimam, quæ nihil proprium habet in hoc mundo priuatim, & communiter: Respondet, inquam, id non vt Pontificem dixisse, sed tāquam priuatam personam, nimirum F. Petrum de Tarentasia, vt ibidem ait. Tertio, inquit, vsum in re, quæ ipso facto cōsumitur, non posse constitui, nec haberi se paratum à dominio. Hoc ille probat ex iure, & ratione, & ex mente ipsius Pontificis Nicolai Tertij. Nam si quis eiusmodi res iure vendit, donat, vel permutat, verè dominium earum rerum habet. Item, dominium in his rebus separatum ab vsu, est prorsus inutile, & propterea si Franciscani vsum haberent, & Ecclesia Romana dominium, nihil vtilitatis inde Ecclesia Romana perciperet. Accedit, inquit, quod iura, leges manifestè definiunt, in huiusmodi rebus non posse vsum à dominio seiungi: alioqui enim tùm vsus, tùm dominium harum rerum esset pecunia seorsum æstimabile. Præterea, aut Franciscani licitè vtuntur his rebus, aut non: Si secundum, ergo vtendo peccant, quod est absurdum. Si primum, ergo iure vtuntur, Id enim licitè fit, quod iure fit, & proinde vsum iuris habent, non tantum facti. At vsus iuris in rebus his à dominio minimè distinguitur. Postremò inquit, non est verisimile mentem Nicolai Tertij fuisse, reseruare sibi dominium vnius oui, sine caseo, aut frusto panis, & aliorum vsu consumptibilium, quæ sæpe ipsis Fratribus ad consumendum statim, alioqui breui peritura, conferuntur. Quarto idem Ioannes XXII. reseruato Romanæ Ecclesiæ dominio Ecclesiarum, seu Templorum, Oratoriorum, Officinarum, domorum, librorum, & aliorum sit pellectilium, quæ Franciscani habebant, vel in posterum erant habituri, abijcit dominium cæteratum rerum, quæ vsu consumuntur, & reuocat suorum antecessorum priuilegia, quibus tale dominium Ecclesiæ Romanæ reseruauerant. Prohibet etiam, qno minus in iudicio, vel extra illud Procuratores à Fratribus constituti nomine Ecclesiæ Romanæ de talibus rebus deinceps litigent: nec in cæteris quicquam derogat Pontifex Regulæ S. Francisci. In Constitutione, Cum inter, definit, hæreticam esse sententiam asserentem, Christum, ac eius Apostolos nihil proprium priuatim, aut communiter habuisse, & sic nec ius vllum vtendi rebus acceptis, nec vendendi, seu donandi, & ex ipsis alia acquirendi. Quæ, inquit, sententia expressim cum Euangelio pugnat, vbi Christum & discipulos eius loculos habuisse, legimus & aliqua emisse, & prætium soluisse. Deindecum Guilielmus Ocham, & alij quidam calumniarentur ipsum Ioannem XXII. tamquam hæreticum, duasque eius prædictas Constitutiones tāquam plenas erroribus carperent, & damnarent, edidit & aliam Constitutionem huius principij. Quia quorumdam, vbi omnia à se in duabus illis Constitutionibus definita confirmat, & obstrectatoribus suis, calumniatoribusque respondet. Atque hæc quidem

de tota

de tota lite, quæ vt ait Cardinalis Zabarella contribuit ea tempestate quamplurimos.

Tota igitur quæstio præsens est, An Decreta Ioannis XXII. in hac controuersia pugnent cum Constitutione Nicolai Tertij. Quidam opinantur Ioannem XXII. ante obitum sua, quæ in hanc rem ediderat, Decreta reuocasse: Quæ quidem opinio mihi non placet, quoniam ea iuri communi sunt incerta. Aiunt alij nequaquam sibi esse contraria horum statuta Pontificum: cum Nicolaus solùm doceat, in rebus, quæ vsu non cōsumuntur, dominium ab vsu separari, & secerni, Ioannes verò XXII. de rebus, quæ vsu ipso cōsummuntur, sermonem habeat. Cæterūm nec hoc mihi placet: nam vterque Pontifex agit de rebus quæ vsu consummuntur: & vnus quidem affirmat dominium ab vsu separari, alter verò negat. Postremò alter affirmat nihil proprium priuatim, & communiter possidere, esse paupertatis arctissimæ, & perfectissimæ vitæ, a ter negat, minirum Ioannes XXII.

Mihi videntur in huiusmodi controuersia sanè dubia, & perplexa nonnulla contineri, quorum alia pertinent ad quæstiones facti alia ad quæstiones iuris. Quæstio facti est Quod antecessores Ioannis XXII. dominium suppellectilium, quibus Franciscani vtūtur, Romanæ Ecclesiæ reseruauerint: Ioannes XXII. ait, non futile eorum meutem reseruare, vel saltem si reseruauerunt, se tale domini deponere. Ad Fidem verò, vel mores non pertinet quæstio facti, nec quod vnus Pontifex priuet se dominio rerum, quod alius sibi voluit retinere. In facto etiam consistit, quod antecessores Ioannis XXII. voluerint, vt Procuratores Franciscanorum in iudicio, vel extra illud, nomine Ecclesiæ Romanæ de huiusmodi bonis agerent: Ioannes XXII. prohibuit, quo minus in posterum agerent. Facti etiam quæstio est, an talis dominij reseruatio, quam antecessores Ioannis XXII. probauerint, ipsis Franciscanis profuerit, an secus. Nam Ioannes 22 asserit nihil profuisse, quia ipsi Fratres nihil ominus in iudicio, & extra illud litigabant, tamquam domini rerum suarum: qui certè illorum Fratrum abusus videtur fuisse. Quæstiones iuris sunt, an Christus, & Apostoli proprium quid aliquando in commune habuerint: in qua Ioannes XXII. desinit esse hæreticam sententiam, cum scripturis pugnantem, asserere eos, nihil vnquam proprium habuisse: in quo nihil cum Decretis Nicolai Tertij pugnat, qui etiam apertè fatetur Christum, & Apostolos aliquid proprium in commune habuisse, veluti soculos, & id genus alia. In hac itaque controuersia nequaquam sibi Pontifices aduersantur: & certa, ac firma est definitio Ioannis XXII. quæ cum sacris literis conguit, Christum eiusque discipulos aliquando in commune aliquid possedisse: sed Nicolaus Tertius verissime etiam definit, eos habuisse quidem proprium in commune aliquando: sed nihilominus docuisse etiam summam paupertatem in eo, quòd aliquando nihil proprium habuerint. Neque enim hæc duo secum inuicem pugnant, Christum, & Apostolos nihil proprium in commune aliquando habuisse, & aliquando habuisse: nam diuersis temporibus vtrumque Christus vitæ suæ exemplo docuit, vt perfectis, & minus perfectis viam perfectionis ostenderet. Iuris quoque quæstio est, paupertas, qua nihil proprium priuatim, & communiter possidetur, sit nec ne maior vitæ Christianæ perfectio. Et quidem Nicolaus Tertius videtur definisse esse maiorem, cum affirmat Christum in oculis, quos habebat, infirmorum minusque perfectorum personam sustinuisse. & Fratres Minores eo ipso, quod nihil in commune possident, magis à temporarijs bonis remotos perfectiori vitæ studere: at verò Ioannes XXII. videtur oppositum definire voluisse, in eo quòd tradit Prædicatores, & Minores in arctissima viuere paupertate, nec proprietatem rerum in commune, quicquam de perfectione vitæ Christianæ detrahere. Immo addit prædictus Pontifex Innocentium Quintum, cum docet, arctum esse Paupertatem, qua pauca quædam priuatim, & communiter possidentur: arctiorem, cum nihil proprium priuatim, sed in commune tantùm possidetur; arctissimam, cum nulla rei proprietas priuatim, & cōmuniter habetur, id dix. esse tamquam priuatam personam, non tamquam publicam. Equidem negari non potest, nonnulla ex parte Ioannem XXII. & Nicolaum III. sibi inuicem in speciem aduersari, sed in re tamen, quæ minimè ad Fidei, & morum decreta pertineat: nec omni ex parte vera, sed in speciem tantùm, & nomine, non re ipsa. Neque enim Ioannes XXII. inficiari vult maiorem esse paupertatem, cum omnia propria priuatim, & communiter abijcimus, sed id vnum solummodo contendit, maiorem non in hoc Christianæ vitæ perfectionem inesse, cum perfectio Christiana si Charitas, paupertas verò, perfectionis acquirendæ instrumentum, quare in minus arcta paupertate maior vitæ perfectio aliquando consistit. At verò Nicolaus Tertius definit, paupertatem arctiorem eam esse, qua se homines abdicant priuatim, & communiter rebus, ac proinde Dei causa, hoc est, charitate susceptam, esse maioris fructus, & præmij apud Deum.

Tertia iuris quæstio, atque controuersia inter eos Pontifices est, an in rebus, quæ vsu consumuntur, Vsus a dominio seiungi queat. Nicolaus Tertius aperte tradit Vsum iuris minimè à Domino separari; bene tamen Vsum facti: & Fratres Minores facti dumtaxat vsum habere, non iuris. Ioannes verò XXII. oppositum omnino videtur ostendere in quo etiam nonnihil, & potius in specie, quam re ipsa videntur ij duo Pontifices sibi esse contrarij. At quæstio hæc ad Fidem, & mores non pertinet, sed ad ius Ciuile. Et si diligenter vtriusque Pontificis rationum, & argumentorum momenta ponderamus, probabilior, & verior videtur Nicolai Tertij sententia, quam Ioannes XXII. Quod vt commodius, percipiatur, sciendum est Vsum facti esse duplicem, vnum licitum, & proinde iustum, cum rem in nostrum vsum consumimus, vtputa oleum, vinum, panem, vestem, pecuniam, & huiusmodi cætera, sed nutu, & voluntate veri domini, qui potest rem suam repetere, quamdiu consumpta à nobis non est: qualem vsum habet seruus, & etiam is, qui ab aliquo ad conuiuium inuitatur. Alter verò vsus facti est illicitus, vt cum fur rem furtiuam in aliquos vsus impendit, vterque vsus à dominio seiungitur, eo quòd dominium est ius, & facultas vtendi re in quemlibet vsum, sed quæ ex alterius nutu, & voluntate nō pendeat. Fratres igitur Minores tanquā conuiuæ quidam, vel à Romano Pontifice, vel ab ijs, qui ipsis eleemosynas largiuntur, inuitantur, quibus nempe victus, vestitus, & cætera ad studium, cultum, ac ministerium diuinum necessaria subministrantur. Argumenta verò Ioannis XXII. probant quidem vsum iuris, qui est facultas vtendi rebus in proprium commodum, salua earum substantia, à domino minime separari in iis, quæ vsu consumuntur, quando talis facultas ita nostra est, vt non sit alienæ voluntati subiecta: sed hic vsus non est facti, nec cadit in Fratres Minores. Cū ergo quæritur, num Frater Minor, quum edit panem, licitè consumat. Respondeo, licitè cōsumere. Cum deinde infertur, ergo iustè: Non nego. Cum subinde, ergo habet vsum Iuris: Distinguo. Habet quidem vsum facti licitè, ac iustè, quia voluntate Domini panem edit, & consumit: sed non tamen vsum iuris habet, qui ipsi absque alterius nutu, & voluntate conueniat: talis enim vsus, qui ex aliena voluntate non pendet, dominium tribuit, ac præstat in panc.

Finis libri Duodecimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. XIII.

De certis quibusdam Priuilegijs Ordinibus Religiosorum Mendicantium concessis.

Caput primum.

PRIMO quæritur, Quomodo, quáve occasione Fratres Mendicantium Ordines fuerint prima sua priuilegia consequuti.

A Antequam Mendicantium Ordines fundarentur, florebant, ab antiquis Ecclesiæ temporibus Monachorum, & Canonicorum etiam Regularium institutæ: electi verò, & habiti Mendicantiũ Ordines, multa præter Monachorum communem ius, institutũ, morem, ac disciplinam solitam introduxisse, non sine causa videntur, ideóque non mitiò potè, maleuolorum, & obstrectatorũ calumnijs, ac molestijs appeti, & infestari cœperunt: Nec vulgares homines eos vexauerunt, sed literati, & docti, qui studio nescio quo pietatis ac veritatis adducti, & permoti videbantur. Guielmus quidã de oppido Amatoris apud Sequanos natus, idémque Bellouacensis Canonicus, & Ordo cognominatus de Duaco, Giraldᵘˢ Sigerius, & alij Doctores Parisienses Sorbonici, non solùm in templis ad populum habitis eõcionibus, & in scholis publicis disputationibus; sed etiam scriptis libris multos errores in Vulgus sparsere docentes Religiosis, siue Fratribus Mendicantibus fas non esse docere, concionari, sacras pœnitentium confessiones audire, Sacramenta ministrare: debere item eos suis manibus laborare ad victum, & vestitum sibi comparandum: & omnino eos, qui corporis viribus valerent, ad laborandum esse adigendos. Ad hæc, non licere eis secularium Doctorum, ac Magistrorum numero asseribi, ad honorificos eorum gradus, & titulos prouehi, & insignia deferre: tandem nemini ius esse se suis rebus vniuersum abdicare: nec esse licitum ei, qui firmo corpore sit, viribusq; sanis, & integris, ex cibo mendicato viuere, & sustentari.

Hisce calumnijs, & erroribus sparsis, illi Theologi, vehementer sanè Parisiensem Academiam cõturbarunt: vt proinde S. Thomas opusculum exiguum ediderit contra impugnates Religionem: Sanctus quoq; Bonauentura Apologia, & Opuscula conscripsit eos egregie confutauit: Alexander item Halensis nonnihil in eandem sententiam scripsit. Eiusmodi persecutionis procella excitata videtur Apostolicam Sedem tenente Innocentio Quarto. Porrò Guielmus ille, ab Alexandro Quarto est Romam euocatus, vbi auditus, conuictus, & damnatus Beneficiis omnibus spoliatus esse perhibetur, eiúsque liber publicè igni exustus. & ipse auctor à Sancto Ludouico huius nominis XI. Francorum Rege, tota Francia expulsus, & electus. Giraldus verò grauí paralysi, & fœda lepra cõsumptus interiit.

B Inde Parisienses Sorbonici supra nominati Doctores ansam arripuerant publicè docendi, priuilegia Pontificum Mendicantibus concessa, in quibus eis dabatur facultas cõfessiones excipiendi, & ad Diuina officia admittendi hominẽs seculares, nullo modo derogare auctoritati parochorum: & proinde nihil huiusmodi priuilegijs obstatibus, seculares homines sua peccata Mendicatibus cõfessos Ecclesiæ præceptò minimè satisfacere, nisi parochis semel in anno confiterentur, nec rem diuinam diebus Dominicis, ac festis in sacris Mendicantium ædibus audientes, Ecclesiæ præceptũ seruare, nisi in sua quisque parochia hisce diebus interesset. Tandem eo vsq; docendo, & scribendo processerant: vt Ioãnes quidam de Poliaco dictus, tres errores, tum inter concionandum, tum inter docendum in scholis, in vulgus disseminauerit, quorũ primus erat: Confessos Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi cõfessiones, teneri ad cõfitendum denuò proprio Sacerdoti eadem peccata, quæ olim fuerant confessi. Secundus error: posito edicto Cõcilij Generalis, quod habetur in c. Omnis vtriusque sexus, De pœnit. & remiss. Romanũ Pontificẽ non posse facere, ne parochiani teneãtur ad sua omnia peccata cõfitenda semel in anno, proprio parocho. Tertius: Non posse Romanum Pontificem, immo nec Deum quidem potestatem generalẽ concedere, quin confessus, habentibus huiusmodi facultatem, teneatur ad confitenda iterũ suo proprio parocho eadem peccata. Sic ille. Qui quidem errores, tanquam periculosi, necnon & valdè pernicioſi, damnati sunt

à Ioanne XXII. in Constitutione, quæ habetur inter extrauagantes communes. De hæret. & schismat. hoc initio: Vas electionis: & auctor eorum dogmatum, est Auenionẽ vocatus, auditus, conuictus, & damnatus.

Fuere non pauci ex Catholicis, tùm Theologi, tùm Canonici iuris interpretes, eisdem temporibus, ac deinceps, é quibus præcipui numerantur ij: Henricus Gandauensis, Bernardus, Hostiẽsis, Ioannes Monachus, Archidiaconus, Glossa, & alij: vt citant Adrian. in 4. de cõfessione, q. 5. Sot. in 4. d. 18. q. 4. a. 3. immo, vt Henricus Gandauensis quodl. 7. q. 24. testis est, Parisiis conuocati fuerunt plures, quam duodecim Episcopi, & Theologi Doctores, & iuris Canonici interpretes; qui omnes vno ore docuerunt, priuilegia Mendicantibus concessa ad confessiones audiendas, intelligi, seruato iure, quod Parochi habent de audiẽdis semel in anno subditorum confessionibus: non quod ita desiperẽt, vt Ioannes ille Poliacensis, vt Romanum Põtificem negarent posse eiusmodi priuilegia concedere, videlicet, ne cõfessi Mendicantibus, iterum ad confitendum parocho adstringerentur: sed quod negarent tam amplam facultatem eis à Romano Pontifice fuisse concessam: ergo ij Doctores de quæstione tantùm facti, non iuris locuti sunt. Hæc de procellis contra Mendicantium Ordines concitatis.

B Secundò quæritur. An Religiosos Mendicantes deceat munus, publicè docẽdi populum? Nam. 17. q. 1. per multa capita iure communi Monachis interdicitur huiusmodi Magisterio. Respondeo cum S. Thoma opusc. 19. c. 1. & c. 10. & 12. olim Monachorum Ordines nõ fuisse institutos, vt ministeria Ecclesiastica obirent, sed vt solitariã vitam religiosè colerent: bene tamen Ordines Mendicantium, vt ipsi, qua possent opera, & diligentia Episcopos, & presbyteros iuuarent, deindes præsertim, ac negligentes.

Tertiò quæritur, An fas sit Religiosis Mendicãtibus cõcionandi munere fungi? Id ideo quæritur, quod hæc prouincia tantùm est Episcopis, ac presbyteris iniũcta: & Monachorum est, vt colligitur ex c. Alia causa. 16. q. 1. pasci, non pascere. Respondet idem S. Thomas, cõcionandi officium in Episcopis quidem, ac Presbyteris esse ordinarium, quo ratione sui muneris vtũtur, in Religionis verò esse extraordinarium, & quod priuilegio, ac facultate commissa, & demandata à Romano Pontifice exequuntur, quodque quamuis initio Monachi non fecerint, postea tamen necessitate vrgente, ac compellente, obire consuetudine, ac priuilegio cœperunt.

C Quartò quæritur, An Mendicantium sit Sacramenta conferre? Occasio dubitandi est, quia, vt ex Decreto Gratiani per multa capita constat 16. quæst. 1. ab hoc munere Monachi prohibentur. S. Thomas respondet opusculo 10. cap. 4. & cap. 10. & 11. id Episcopis, & Parochis iure ipso, & ratione muneris conuenire: Religiosis verò priuilegio, & beneficio Romani Pontificis, pro necessitate, vel vtilitate Ecclesiarum.

Quintò quæritur, Cur Religiosi Mendicantes in studia literarum incumbant, cum olim Monachi solùm quieti, silentio, solitudini, & contemplationi operam dederint? Respondet itidem S. Thomas locis citatis, & c. 11. Mendicantium Ordines sese literis applicuisse: cum instituti fuerint, non tanquam Monastici Ordines ad solitariam vitam agendam tantummodo, sed ad salutem animarum procurandam, propagandam, augendam, conseruandam.

D Sextò quæritur, Cur Mendicantes Religiosi in mediis oppidis, ac ciuitatibus sua ferè Cœnobia exstruant: ac proinde ciuium tumultibus exposita: cum temen Monachi lõgè ab hominum cœtu, & frequentia remoti in agris, montibus, & solitudinibus sua Monasteria exædificauerint? Respondeo cum S. Thoma locis citatis, ideo Mendicantes in in Ciuitatibus habitare, vt iuuent alios, & ipsi pariter eorũ largitionibus adiuuẽtur, cum Christi causa omnia reliquerint. Monachorum verò proprium non fuit alios docendo iuuare, aut se fundis, possessionibus, ac bonis stabilibus in commune abdicare.

Septimò quæritur, Cur Mendicãtes viribus alioqui prẽditi, manibus minimè laborent: cum ex Augustino per totum librum de opere Monachorum, ex Basilij, item & Benedicti Regula, & c. De præsentium. 16. q. 1. manifestè constet olim Monachos manibus laborare consueuisse. Respõdeo cum S. Thoma opusc. 19. cap. 5. non idem iuris esse de Mendicantibus, quod de monachis. Illi enim sunt instituti ad docendum, concionandum, conferendum Sacramenta: & proinde ad diligentem literis operam nauandam. Porrò, qui spiritualia seminant, meritò, ait Apostolus, temporalia metunt, & qui altari seruiunt, ex altari viuunt. Monachi verò minimè.

1. Cor. 9. Hebr. 13.

Octauò quæritur, An liceat nobis omnia Christi causa relinquere? ita vt nihil proprium priuatim, aut communiter habeamus? Respondeo cum S. Thoma in opuscul. 19. c. 6. non solùm nobis id licere facere, sed magni esse meriti, & præmij apud Deum, ac multos Sanctorum id ipsum exemplo nos suo docuisse. Nec est, cur quispiam opponat, cum se multis periculis obijcere, qui omnia reliquit, nil sibi reseruando? qui enim propter Christum se suis bonis spoliat, non se in pericula conijcit, cum spem in Deo ponat: is enim, cuius est omnium mentes, & corda, quò voluerit, flectere, piorum hominum charitatem in pauperes deesse non patitur. Neque verò calumniantium illa vox, Auari esse omnia retinere, nihil tribuere: Prodigi contrà, sua omnia dissipare, nil sibi reseruare: vtiam vim habet. Nam qui ob Christi amorem, sua omnia in pauperes distribuit, nihil planè dissipat, nihil dilapidat, quia quod pauperibus datur, Deus tanquam sibi datum, acceptum, & gratum habet. Neque huic bonorum abdicationi Dei causa factæ repugnat, quod in precatione Dominica assiduè petimus à Deo, Panem nostrum quotidianum dà nobis hodie, hoc est, victum necessarium. Nam Dei ope, & auxilio freti omnia sponte deserimus, quoniam nihil deest timentibus eum. Et: Qui iactat cogitatum suum in Dominum, enutritur ab eo. *Matt. 6.* *Psal. 33.*

Nonò quæritur, An voluntaria mendicitas tuta cõscientia propter Christum suscipi queat? Respondet S. Thomas loco citato, mendicitatem spontaneam, quæ Christi causa eligitur, magni esse meriti, & fructus. Et ineptè quidam sacras Scripturas obijciunt tanquam mendicitatem improbantes, quippe quam Sapiens, Deum orans, deprecetur: Mẽdicitatem, inquit, & diuitias ne dederis mihi: nec enim sacræ literæ mendicitatem spontaneam, & in Dei cultum, & obsequium libenter susceptam improbarunt, sed mendicitatem coactam, & inuitam tantummodo. Et quamuis aliqui contendant, Christum Dominum ex eleemosynis mendicantis victitasse, sicut etiam nudis pedibus incessisse, id tamen ex Scripturis non cogimur asserere. Nec Mendicantium Ordinum paupertas hoc solo innititur, quod Christus semper mendicauerit, aut quod nudis perpetuò pedibus incesserit, sed in eo, quod licet ille aliquando loculos habuerit, & calceamenta portauerit, egenus pro nobis factus est: ita vt dixerit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. *Ioan. 13.* *1. Cor. 8.* *Luc. 9.*

Aliæ quæstiones de Mendicantibus Ordinibus diluuntur.

CAP. II.

PRimò quæritur, An Priuilegia Mendicantibus concessa ad confessiones peccatorum audiendas, ad conciones habendas, & ad seculares homines ad diuina officia, in ipsorum templis diebus Dominicis, ac festis admittendos, & similiter ad eos recipiendos ad Sacramenta, & sepulturam, quã elegerint, sint abrogata? Respondeo, nequaquam esse dubitãdum, quin pro varietate temporum, ac rerum diuersa fuerint Mẽdicantibus ab Romanis Pontificibus data Priuilegia. In primis Greg. IX. anno Domini 1238. Constitutionem edidit, qua omnibus Ecclesiarum præfectis præcipit, vt Mendicantes rem diuinam facere, conciones habere, ac sacras peccatorum confessiones audire liberè permittant: nihil aliud de hac re statuit. Eadémque constitutionem innouauit Innocent. IIII. anno 1245. qui tamen postea prohibuit ab his omnibus ministeriis Mendicantes. Sed hanc prohibitionem sustulerunt per Priuilegia Dominicanis concessa Alex. IIII. ann. Domini 1255. & Vrban. IIII. & Clem. IIII. ann. 1265. & hi tres Pontifices constituerunt, vt confessi Mendicantibus nulla ratione, cogerentur eadem peccata Parocho confiteri. Sic enim dicitur in extrauag. Ioannis XXII. Vas electionis, De hæretic. & Schismat. Eadémque Priuilegia, sed restrictè, & angustè confirmauit Bonifacius VIII. Constitutione, quæ sic incipit: Super Cathedram Moysi, quæ ad verbum continetur in Clemen. Dudum, De sepult. & eam postea abrogauit Benedictus XI. Constitutione, cuius initium est, Inter cunctas, & habetur inter extraug. communes, De priu. vbi ampliora facit Priuilegia Mendicantium, quæ Bonifacius restrinxerat. Ioannes XXII. in prædicta constitutione, Vas electionis, inter communes, De hæret. & schism. Ioannem vulgò dictum de Poliaco, cuius supra mentionem habuimus, condemnauit: & deinde constituit, vt confessi Fratribus Mendicãtibus minimè compellerentur vi legis, aut Canonis confiteri denuo parocho peccata: id quod ante Bonifacium desiuerant Alexander IIII. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clemens IIII. vt in ea cõstitutione refertur. Verum Sixtus IIII. videtur hæc omnia reuocasse in constitutione sic exordiente: Vices illius, quæ habetur inter extrauagantes cõmunes de Treuga, & Pace: vbi propter controuersias inter Mendicantes, & Parochos Ecclesiarum præfectos in Flandria, & Germania excitatas, Pontifex imperat, ne deinceps Parochi dicere audeant, à Mendicantibus hæreses exortas fuisse, cum vere fides, ac religio Christi sit illorum opera aucta, & propagata, & Ecclesia illustrata. Nec ité Fratres, & ipsi Mendicantes in posterum doceant, Parochianos non teneri ad rem diuinã audiẽdam in suis Parœciis diebus festis, atq; Dominicis: cum sit iure decretum, hisce diebus Parochianos ad id obligari. Nec similiter in posterum doceãt Parochianos non obligari ad peccata confitenda proprio parocho, saltem in Paschate, cum id præstare iure debeant. Hæc ille Pontifex fere ad verbum. Vi huius constitutionis nostra etiam ætate in Flandria, Gallia, & Germania lites, & dissidia vigent inter Mendicantes Fratres, & Ecclesiarum rectores: his contendentibus, rẽ diuinã diebus festis, & Dominicis debere in Parochiis Parochianos audire, & quotãnis semel in Paschate peccata suis Parochis confiteri: cõtra verò Mendicãtibus oppositum dicentibus: inde nimirum arguentibus, quod post Sixtum IIII. Priuilegia à Leone X. Paulo III. Pio IIII. Pio V. Gregorio XIII. permulta impetrauerint, quibus liberè conceditur, vt in ipsorum templis quisq; rem diuinam diebus etiam festis, ac Dominicis audiat: & similiter, vt Mendicãtes possint liberè confessiones peccatorum excipere, ita vt confessi Parochiani Mẽdicantibus compelli nequeant ad eadem peccata iterum suis Parochis confitenda.

Sed obijciat quispiam constitutiones Synodales, immo etiam cõsuetudines moribus hominum comprobatas, quæ alicubi locorum extant, quibus præcipitur, aut certè fit, vt Parochiani diebus festis, ac Dominicis in suis Parochiis rẽ diuinam audiant, concionibus intersint, Sacramenta suscipiant: Respondeo, eiusmodi constitutiones, nec derogare debere, nec posse Pontificiis priuilegiis auctoritatem. Neque enim Ordinarij, Romanorum Pontificum facultatem impedire queunt: cum inferior potestas in Superiorem ius, & auctoritatem non habeat. Vnde Parochiani harum vi constitutionum cogitur quidem suis Parochiis adesse, sed absque vlla Pontificij priuilegij abrogatione, & iniuria, & nisi aliunde excusentur, ratione Priuilegiorum, quę Romanus Pontifex Mendicantibus concessit. Præcipiunt itaque Ordinarij, vt id seruetur, & fiat, quod ius commune fieri iubet: & consuetudines locorum, si quæ sunt Põtificiis priuilegiis abrogantur, quibus dicitur: (Non obstantibus consuetudinibus.)

Deinde obijcies ex eodem Conc. Trid. Sess. 24. de reformat. c. 4. vbi habetur. Moneat Episcopus populum, diligenter teneri vnumquemq; Parochiæ suæ interesse, vbi commodè id fieri potest, ad audiendũ verbum Dei. Respondeo, Concilij decretum id continere, quod alioqui ius cõmune statuerat. Ius autem cõmune seruare oportet, nisi vbi quis ab eo eximitur Principis beneficio, & priuilegio.

Secundò quæritur. An duo illa priuilegia Romani Pontificis Mendicantibus concessa, vt liberè possint laicorum cõfessiones audire, eósq; admittere ad rem diuinam in suis templis audiendam diebus Dominicis, aut festis, eo sensu intelligantur, vt laici eis peccata confessi, Ecclesiastico præcepto satisfaciant de confitendo semel in anno proprio Sacerdoti, iuxta Canonem: Omnis vtriusque sexus, de pœnitentiis, & remiss. item præcepto de re diuina audienda in Parochia Dominicis, & festis diebus.

Hæc quæstio, atque controuersia quamuis trecentis ab hinc annis bis tẽve agitata inter Fratres Mendicantes, & Parochos Ecclesiarum rectores, definita iam, & proinde sopita penitus, & extincta esse videretur: nostra tamen ætate alicubi locorum excitata denuò, quasi repullulauit, ac reuixit. Sunt enim Parochi, qui docere audeant, huiusmodi priuilegia non ita esse accipienda, vt laici præcepto satisfaciãt, sed tantummodò, vt liberè, cum rem diuinam sponte audiunt, aut peccatorum confessiones, faciunt solius pietatis studio, id facere possint apud Mendicantes. Nihilominus tamen confiteri semel in Paschate suo Parocho, ac rem diuinam audire in Parochia Dominicis, aut festis diebus debeant. vt sic quam debent legem Ecclesiasticam seruent, ac implcant: quod illi multis argumentis concludere conantur. In primis c. placuit. De pœnit. d. 6. ex Vrbano Secundo statuitur: Deinceps nulli Sacerdoti liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitẽtiam susceipere sine eius consensu, nisi ob ignorantiam illius. Vbi Glossa: Væ secularibus, qui adeunt ad inclusos pro pœnitentia, & non vbi audiunt diuina per annum, Martinus Quintus post omnia decreta Romanorum Pontificum antecessorum, quæ superiori quæstione retulimus, in constitutione, quæ incipit: Ad vberes fructus, ab Adrian. in 4. de conf. q. 5. citata, manifestè ait: Volumus, vt ij, qui Fratribus cõtentur, suis parochialibus Sacerdotibus semel saltem in anno confiteri teneantur, vt Generale Concilium statuit. Sixtus item Quartus, Martino Quinto posterior in constitutione, quæ incipit: Vices illius, & habetur inter extrauagantes communes, De treuga, & pace, præcipit, ne Fratres Mendicantes prædicent, Parochianos non teneri audire Missam in Parochiis, diebus festis, & Dominicis: cum iure sit cautum, illis diebus eos teneri ad audiendam Missam in parochiali Ecclesia: nisi forsan ex honesta causa ab ea abfint: vtq; prædicare desistant, Parochianos non obligari, saltẽ in Paschate, proprio Sacerdoti confiteri, cum ad id iure teneantur. Sic Pontifex. Et Maior in 4. d. 17. q. 6. refert Sixti Quarti temporibus quendam Frattem vocatum Ioannem de Angelo, Tornaci aliquas propositiones publicis cõcionibus detendisse: quarum vna erat: Parochianus Fratribus confessus satisfacit Decreto, Omnis vtriusq; sexus, nec præcepto cogitur confiteri proprio Parocho semel in anno, nec ab eo facultatem petere. Quæ, inquit, propositio ad nostram Parisiensem Academiam missa, communi consensu omnium Theologorum iudicata est scandalosa, iuri cõtraria, & pro subditorum ad suos rectores debita obedientia, & reuerentia, publicè reuocanda. Hæc ille.

Accedit: quod multi Iuris Canonici interpretes hoc idem senserint, Hugo, Bernardus, Hostiensis, Archidiaconus, & Glossa. In capit. Omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remissionibus, necnon, & Theologi Alex. par. 4. q. 19 m. 1. ar. 3 Bonau. 4. d. 17 art. 5. q. 2. Henric. quodl. 7. q. 24. & Angel. Confessio. 1. q. 33. expressim docuerũt, cum generatim facultas concedatur, vt concionatores liberè queant laicorum confessiones excipere: intelligitur, seruato semper Parochi iure. Hoc idem tradit Angeli Scholiastes Franciscanus, Bonaventuræ sententiam secutus. Adde, quod Priuilegium Principis, quamuis cum est præter commune ius, sit late, & ample interpretandum l. Beneficium, ff. De constitutionibus: attamen cum iuri communi derogat, accipiendum est stricte, & prese, salua, & integra, quantum fieri potest, iuris communis auctoritate. Et hinc est, quod in c. Pastoralis, De Priuil. dicitur, vt Religiosi, quibus à Romano Pontifice concessum est, vt Ecclesias sibi subiectas possint in proprios vsus conuertere, id non faciant propria auctoritate, sed per Episcopum loci: quia per indulgentiam huiusmodi Episcopali iuri non credimus derogari, & cap. Cum olim, De consuetud. habetur: Cum aliquid cuipiam tribuitur: intelligitur, illæso iure alterius: cap. Ex tuarum, De auctoritate, & vsu pallij, Romanus Pontifex dat facultatem Archiepiscopo vtendi pallio, non tamen vult, vt eo vtatur cum detrimẽto, & damno Ordinarij: quod ipsum quoque colligitur ex cap. licet, De Transla. Episcopo. & ex cap. licet, De offic. Iud. Ordin. Romanorum item Pontificum priuilegia, & decreta, ne confessi Fratribus Mendicantibus confessione repetere debeant coram Parochis, non eam vim habẽt, vt hoc ipso illi eiusmodi præcepto satisfeciss videantur. Fatemur, inquimus, non esse has confessiones iterandas ratione Sacramenti, ac si irritæ fuerint: hoc enim est, quod damnat Ioannes xxij. in constitutione Vas electionis. De Hæret. & Schisma. & Benedictus xj. in alia, quæ incipit: Inter cunctas: sed faciendæ sunt peccatorum confessiones ratione præcepti Ecclesiastici, quia iubet Ecclesia singulos semel in Paschate, suo Parocho confiteri. Et tunc non necesse est, vt omnia peccata, quæ sunt antea cõfessi, repetant, sed ea duntaxat, quæ voluerint: nisi post eas confessiones alia commiserint. Ea enim integrè confiteri oportet. Item, cum Romanus Pontifex dat Mendicantibus facultatem confessiones laicorum audiendi, solum eos approbat tanquam idoneos, vt ad eos possit Parochus subditos mittere: sicut cum Episcopus in sua diœcesi multos Sacerdotes approbat, vt habiles, & idoneos, eis potestatem non facit audiendi confessiones in sua diœcesi sine consensu Parochorum. ac vt Parochus ipse subdito facultatem cõcedens confitendi, cui voluerit, eam dare censetur, reseruata confessione annua coram se facienda. Quid etiam impedit quo minus Romanorum Põtificum priuilegia intelligantur concessa Mendicantibus, dummodo parochi non contradixerint: nam etiam eisdem facultas datur, qua possint rem diuinam facere: & tamen intelligitur suppressa tacita condirio: parochis minimè contradicentibus: datur facultas concionandi, & tamen supplendum est, Ordinariis concionem non habentibus, aut minimè reluctantibus.

Adde, quod omnia priuilegia hactenus Mendicantibus data, vt possint laicis Eucharistiæ Sacramentum suis in tẽ-

pus ministrare, semper exceperunt communionem in Paschate, ad quã quisque in sua Parochia communi iure compellitur: nimirum, vt ius Parochi integrum seruetur. Ergo idem est de annua confessione dicendum. Præterea in l. Si domus, ff. de seruitutibus vrbano prædio habetur. Cum ex duabus seruitutibus vna remittitur, non continuo altera tollitur: Vt si dedero tibi facultatem altius attollendi ædificium tuum non propterea facultatem do impediendi, ne stillicidia mea cadant in ædificium tuum. In generali item concessione nõ videtur tribuere Princeps, quod specialim non fuerat concessurus, si in mentem eius veniisset, ff. De Peculio, l. Qui peculij, & l. Obligatione, ff. De Pignoribus, Itẽ cap. Peruenit 11. quæst. 1. ex Gregorio I. habetur, Si sua vnicuique Episcopo iurisdictio non seruatur, quid aliud agitur nisi vt per nos, per quos Ecclesiasticus Ordo custoditi debet, confundatur: Postremò Proueib. 17. dicitur: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera Inferunt isti: ergo debet Parochus aliquando confessiones subditorum audire. Item, Parochus curæ ouium Christi sibi commissæ debet rationem reddere: ac in Paschate diuinum eis Eucharistiæ pabulum ministrare: opus igitur est, vt agnoscat, quæ sint oues ad eam admittendæ, quæ ab ea repellendæ. Atque hæc quidem Parochi Fratribus Mendicantibus obiectant.

Ijs tamen nihil obstantibus, dicimus, duo illa Mendicãtium priuilegia, eo sensu intelligi, vt laici vtrique Ecclesiastico præcepto satisfaciant. Nam in Concilio Lateranensi, sub Leone X. sess. 11, extat Constitutio ita incipiens: Dum intra, vbi manifestè statuitur, Fratres Mendicantes legitimè ab Ordinariis approbatos, posse externorum confessiones audire, ita vt qui ipsis fuerint confessi, prædictæ Iuris constitutioni, Omnis vtriusque sexus, satisfeceisse censeatur. Idem Leo X. vt habet in supplemento Priuilegiorum concessio numero nonagesimo, & refert Nauar in Manu. c. 21. nu 5. sic statuit: Auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles vtriusque sexus, qui nõ contempto proprio Sacerdote Parochiali, in Ecclesijs, Fratrum Ordinum Mendicantium Dominicis, & aliis festis diebus Missas audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de Missa audienda, nec in aliquam inde peccati mortalis pœnam in propterea incurrere. Sic ibi Cum autem Leo Decimus fuerit Martino Quinto, & Sixto Quarto, longè posterior, sequitur, vt quicquid sit de illorum Pontificum Constitutionibus, standum sit Leonis Decimi decreto, siquidem post huiusmodi decreta nihil aliud est iis contrarium constitutum. Neque officit, si dixeris Leonis Decimi Constitutiones non esse vbique receptas, nam eæ duæ Constitutiones, sunt Priuilegia Mendicantibus concessa, & cũ abrogata non sint, vim vbique habere queunt, nec eam amisisse, sed adhuc retinere merito censentur. Accedit, quod generalis consuetudo vbique recepta id habet, quod Leo X. declarauit. Minus item obstat, quod quidam Parochi contendunt, suis in Parochiis esse consuetudinem diuturno vsu receptam, vt laici semel in Paschate suo parocho confiteantur, & diebus Dominicis, ac festis in parochia solenni Missarum sacrificio intersint: quippe talis consuetudo nihil aliud est, quam Iuris communis confirmatio, quare sicut ius commune locum habet, vbi Romani Pontificis priuilegia nihil derogant: sic etiam consuetudo intelligi, & explicari debet, nisi laici Pontificiis priuilegiis excusentur. Accedit, quod consuetudo non excludit, ac prohibet, quo minus laici ad Mendicantes accedant confitendi, & rem diuinam audiendi gratia, sed solum habet, vt parocho confiteantur semel in Paschate, & in parochia diuinis intersint. Sed qui vnum affirmat, aut ponit, non continuò alterum negat, aut tollit, nisi id exprimatur. Illud etiam nil impedit, si dixeris Constitutiones alicubi extare synodales, quibus præcipitur, vt laici semel in Paschate, suo Parocho confiteantur, & rem diuinã in parochiis audiant. Etenim huiusmodi Constitutiones ius tantummodo commune confirmant: quare iuxta communis iuris intelligentiam intelligi, ac declarari debent. Nec verò Episcopi, & alij Ordinarij Pontificia abrogare priuilegia, aut restringere vllo modo queũt, cum inferior potestas in Superiorem non habeat auctoritatem. Vnde Antonin. p. 1. tit. 9. c. 10. Siluest. Missa 2. q. Tabien. Missa q 51 Nauar. c. 21. num 5. testantur, eas Constitutiones, Synodales inquam, quatenus Pontificiis priuilegijs repugnant, nullius esse firmamenti. Adde, quod Adrian. 4. de confess. quæst. 5. Medina de confessio. quæst. 29. Maior. quarto Distinct. 17. quæst. 7. Soto quarto Distinct. 18. quæst. 4, ar. 5 Nauar. De pœnitent. Distinct. 6. cap. placuit num. 60. & seqq. & in Manual. cap. 21 num. 5. qui expressim de hac controuersia disputarunt, aperte sentiunt, Laicos, qui ad Mendicantes confessionis faciendæ, ac diuinæ rei audiendæ causa accedunt, vtrumque Ecclesiæ præceptum seruare, & implere. Ad extremum, non est dubitandum, quin teneta illis præcepto satisfaciant, quando parochi, vel negligentes, aut impediti, aut rudes, & ignari, aut licentioris vitæ sunt: atque hoc perspicuè tradiderunt Alexander, Bonaventura, & Maior supra citati. Deinde non est dubium, quia sicut ipse parochus, & Episcopus talem facultatẽ dare possunt, Romanus etiam Pontifex concedere queat, cum sit illis Superior: quæstio autem facti est, dei eam necne Mendicantibus: Certè eam date censetur, cum Leo Decimus expressim declaret se illam facultatem dare, ita vt satisfaciant Ecclesiæ præceptis laici in Mendicantium Ecclesijs audientes, aut percipientes diuina. Tandem quæ hactenus diximus, vera sunt, & nihilominus fratres docere publicè, aut concionari non debent, laicos non compelli iure ad confitendum Parocho semel in anno, nec ad rem diuinam in parochia audiendam Dominicis & festis diebus: quoniam eth ratione Priuilegiorum ad eos tuta conscientia accedunt, iure tamẽ communi debent ad Parochos & Parochitas suas, adire. Et hoc est, quod Benedictus XI. & Sixtus Quartus in suis cõstitutionibus voluerunt, nempe vt fratres moneant, & hortentur laicos ad sistendum is Parochis. vtrumque enim verum est, & eos ad id communi iure compelli, & nihilominus ratione Priuilegiorum ab ea obligatione liberari. Et sicut iure communi in cap. 2. de Parochijs, præcipitur, nequis contempto Parocho rem diuinam audiat extra parochiam diebus Dominicis & festis, sic etiam priuilegia Fratribus Mendicantibus concessa, hoc idem ius commune contin ent, nec enim priuilegium datur, vt quis diuum parochiam contemnat, sed vt absque cõtempto parochi liberè possit in Mendicantium ordinem templis rem sacram audire. Nam Benedictus in Constitutione quæ incipit: Inter cunctas & habetur inter communes, De Priuileg. sic sit: Cererum licet, sicut prædicitur, de necessitate non sit, iterum eadem confiteri peccata, tamen, quia propter erubescentiam, quæ magna est pœnitentiæ pars, vt eorumdẽ peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre: districtè iniungimus, vt Fratres eos qui ipsis confitentur, arreare moneant, & in suis prædicationibus exhortentur, vt suis sacerdotibus saltẽ semel in anno confiteantur, asserendo id, ad animarum profectum proculdubio pertinere. De cæteris priuilegijs, quæ fiunt auctoritate, & beneficio Romanorum pontificum Mendicantium ordinibus concessa, alio in loco tractabo.

De Militaribus Religiosis Ordinibus.
Cap. III.

Primò Quæritur, Quinã Militares Ordines intelligantur? Respõdeo, eos omnes intelligi, qui tribus Religionis votis adstricti, formulam aliquam vivendi auctoritate Ecclesiæ approbatã professi, cum hostibus fidei & religionis Christianæ bella siue naualia, siue terrestria cõmittunt. In hoscè ordines tria solẽt hominum genera cooptari. Alij eum sunt viri nobiles, qui tanquam quidam sacri milites instar Machabæorum, pro fide ac lege Christi cum Turcis, & Sarracenis fortiter dimicant: Alij verò sunt Clerici, qui ad diuina ministeria obeunda recepti, in ipsorũ ordinum Collegiis, actacris ædibus commorantur, in Choro cãrant diuinas laudes, Missarum sacrificia faciunt, Deum pro militibus precãtur, & solent Ecclesijs præfici, ordini militari subiectis, aliquãdo etiam tanquam Capellani, cum ipsis sacris equitibus in militia versantur, ad eorum confessiones excipiendas, & rem diuinam faciendam, & eis venerabilem Eucharistiam impertiendã. Alij denique admittuntur ad domestica munera, & ministeria exequenda, qui tum Clericis, tũ Militibus inferuiunt. Hi Ordines vocantur Militares, quoniam sunt ad militandã instituti: Religiosi, verò quod milites in hos ordines recepti, tribus se Religionis votis obstringunt: Sacri, quoniam Regulam Ecclesiæ auctoritate approbatam profitentur, Deo tribus votis deuincti, & addicti: ad diuinandum pro fide & religione Christiana.

Secundò Quæritur, An Militares Ordines sint vere, absolutè & simpliciter Religiones? Sot. lib. 7. de iusti. q. 5. art. 3. ad. 1. Sarmientus lib. de reddititi. Eccl. p. 4. cap. 1. numer. 13. Conuarruuias in 4. librum Decretalium, de Matrim. p. 2. cap. 3. §. 1. numer. 18. prope finem, censent eos Ordines militares, qui Regulæ instituto, castitatem tantummodo coniugalem profitentur, nequaquam esse simpliciter, vere ac propriè Religiones: bene tamen eos Ordines, qui absolutè & simpliciter castitatem Deo pollicentur. Vnde, inquiunt, militaris ordo eorum, qui dicuntur Hospitalarij

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sancti Ioannis Hierosolymitani, est simpliciter Religio: num eius milites absolute castitatem vouent, nec matrimonio copulari, vtiue queunt. At Ordo eorum, qui dicuntur Milites Sancti Iacobi in Hispania, non est proprie, & simpliciter Religio, eo quòd eiusmodi Milites absque vlla Pontificis auctoritate, sed sola facultate a magno Magistro impetrata, in matrimonio vxores habere possunt, quia regulæ instituto, solum castitatem coniugalem promittunt. Id Sotus concludit ex eo, quod ad Religionis substantiam, & naturam pertineat Castitas absolute, & simpliciter voto promissa, non autem sola Castitas coniugalis. Deinde quia S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 4. apertè fatetur, eos viuendi modos, in quibus homines matrimonio vtuntur, non esse absolutè & simpliciter Religiones, sed quadam ex parte, quatenus scilicet quædam habent, quæ ad Religionis statum pertinent. Accedit, quod huiusmodi militares Ordines, nõ Religiones, sed Ordines appellantur.

A

Cæterum Nauarrus in tracta. de reddit. Eccles. q. 1. num. 55. & q. 3. num. 27. & nu. 29. & consi. 21. de regular. & consil. 23. eo tit. Fortunius Garsias in consilio edito pro militia S. Iacobi 2. par. verficulo Præterea, probant Milites S. Iacobi professos, & cæteros similes esse verè & propriè religiosos, eo argumento permoti: quod huiusmodi sacri Milites tria vota emittunt. Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ sub regula Ecclesiæ approbata, nimirum aut S. Augustini, aut S. Basilij, aut S. Benedicti. Deinde quia tales Ordines auctoritate Romani Pontificis sunt approbati, & in ipso Pontificiæ approbationis diplomate absolute & simpliciter religiones vocantur.

B

Sciendum est in præsenti loco quæstionem non esse, an militares Ordines, quatenus continent Clericos ad Chorũ & diuina ministeria admissos, sint verè & simpliciter religiones. & Clerici professi, vere Religiosi, eo quod Castitatem simpliciter vna cum paupertate & obedientia solenni voto profitentur. Solum quæritio est an sacri Milites sint verè. & simpliciter religiosi. Et Sotus quidem & alij libenter concedunt, Militarium Ordinum equites, qui ex Regulæ instituto non solum Castitatem coniugalem, sed Castitatem simpliciter pollicentur, esse verè & simpliciter religiosos, si simul etiam solenni voto promittant Paupertatem, & Obedientiam perpetuam. Abbas tamen in rub. de regular. cuius sententiam sequuntur Angel. religiosus numer. 1. Silu. religio. 1. q. 1. Armil. religio. numer. 1. Mandos. super regulam 3. Cancellariæ q. 11. nu. 3. manifestè docet Milites Hospitalarios etiam Hierosolymitanos, non esse propriè & strictè Religiosos, sed latè tantummodo. Quare difficultas huius quæstionis tota in eo versatur, An tum qui Castitatem coniugalem vna cum Obedientia & Paupertate, tum qui Castitatem simpliciter promittunt, sint verè Religiosi. Item an milites, qui paupertatem non vouent, quamuis Castitatem simpliciter & charitatem promittant, sint verè & propriè religiosi.

C

Deinde illud est etiam notandum, superioribus temporibus, in Hispania duo fuisse in dubium vocata, Vnum, An equites trium Militarium Ordinum, qui vocantur nomine S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, sine vlla Romani Pontificis auctoritate, sed solo Magistri consensu vxores ducere, & habere possent: hoc est, An ex Regula, & instituto coniugalem solum Castitatem profiterentur. Alterum, An expediret, vt Romani Pontificis beneficio, Castitatis voto solati, vxores ducerent, & matrimonio vterentur. Cumque horum trium Ordinum origo, & Pontificia approbatio, eiusque diplomata, & Annales diligenter euoluerentur, compertum tandem est, Clericos in Ordinem Sancti Iacobi admissos, instituto Regulæ Castitatem quidem simpliciter vouere, Milites verò Castitatem non simpliciter, sed tantum coniugalem: & ipsius Ordinis Constitutionibus prohiberi, eos sine Magistri consensu sibi, vxores adiungere. At verò Milites Calatrauæ, & Alcantaræ, sicut etiã Clerici in eos Ordines cooptati, ex Regulæ præscriptio Castitatem simpliciter pollicebantur. Quare dilputari cœpit, tunc temporis a viris doctis, præsertim neene, Milites Calatrauæ & Alcantaræ, cum deinceps professionem emitterent, coniugalem tantummodo Castitatem vouere more militum S. Iacobi. Et valuit multorum opinio, factùs fore vt eam Castitatem solam profiterentur in posterum Romani Pontificis auctoritate ad id impetrata. De ea itaque re consultus Romanus Pontifex, sua auctoritate constituit, vt Milites deinceps coniugalem solummodò Castitatem, Regulam profitendo, vouerent, ac proinde vxores possent ducere, & habere, à Magistro Ordinis facultate impetrata. Iis verò militibus, qui tunc temporis viuebant, & Castitatem simpliciter promiserant, priuilegium concessit, vt si vellent, vxores ducerent: eorum enim votum sua Pontificia potestate relaxauit, vt sic omnem maiorum & plurium peccatorum occasionem præcideret. Nunc igitur Milites siue Iacobi, siue Calatrauæ, & Alcantaræ, cum professionem emittunt, Castitatem tantum coniugalem pollicentur: & ex suis Constitutionibus non nisi Magistri consensu, vxores accipere queunt. Quare de hisce Militibus, ac de similibus quæstio est, an sint verè, siue propriè & simpliciter Religiosi: Nauarrus quæstionem confundit, & promiscuè loquitur de Militibus, qui iuxta Regulæ præceptum Castitatem simpliciter spondent, & de iis, qui coniugalem solum Castitatem profitentur: ac immeritò sanè contra Sotum, & quotiam alios hinc, & illinc argumenta congerit ad probandum, omnes Milites Ordinum religiosorum esse simpliciter Religiosos: quæ tamen argumenta mihi certè non videntur Sotum omnino conuincere. Etenim negari non potest id, quod S. Thomas docet, posse Religionem ad militandum institui: & institutam eam, ac Romani pontificis auctoritate confirmatam, esse verè, & simpliciter Religionem: ita tamen, vt eam Castitatem profiteatur, quam Religionis natura, & substantia postulat, nimirum castitatem simpliciter, & non solam coniugalem. Ipse enim S. Thomas perpicue tradit, non esse simpliciter Religiosos, qui matrimonio vtuntur. Nec est inficiandum, in Pontificiis literis, & Constitutionibus, Militares Ordines, appellari Religiones simpliciter. Sed fortasis, hoc ideo est, quia constant Clericis, & Militibus Castitatem simpliciter profitentibus: qui voto paupertatis, & Obedientiæ adstricti, in domicilijs, Conuentibus, siue Collegijs commorantur, ac viuunt, Abbatis siue Prioris, aut Magistri curæ potestatiq; subiecti. Sed quæstio est, ac etiam Milites omnes Ordinum prædictorum sint simpliciter Religiosi. Item, quæstio non est, an sacri Milites sint Religiosi, sed an sint verè, & propriè religiosi. Nec etiam Nauarrus firmè concludit, milites esse verè, & simpliciter religiosos, ex eo quòd S. Iacobi equites, S. Stephani, Calatrauæ, & Alcantaræ milites, S. Augustini, aut S. Benedicti regulam, Cisterciensium more profiteantur. Nam profitentur quidem castitatem, sed non ita, vt regula S. Augustini, aut Benedicti præscribat. At inquies: Quemadmodum Votum obedientiæ, Paupertatiue pro varietate religiouum est arctius, aut laxius, ita votum quoque Castitatis potest esse maius, & minus Respondeo, idem mihi esse de voto Paupertatis, & Obedientiæ, quod de Castitatis voto, in hoc, quod licut natura Religionis exigit, vt Castitas non tantum coniugalis promittatur, sed etiam castitas simpliciter: sic etiam requirit, vt religiosus nõ sit sui iuris, sed alienæ voluntatis subiectus, nec propriè sua voluntate, sed Superioris vtatur, quatenus obedientia vlus, & proprijs vtendi data facultas, pro varietate religionum maior minórve, arctior, aut laxior esse queat. Nec item si milites gaudent Religiosorum priuilegijs, & redditos annui ipsorum fidei, & curæ commissi siue Commendæ, quas vocant, aliqua Beneficiorum Ecclesiasticorum Priuilegia habeant, cõtinuò sequitur, vt sint simpliciter Religiosi. Nam nõ idem est, religiosum esse, quod religiosi priuilegijs gaudere: nec idem Beneficij Ecclesiastici priuilegio honorari, quod, Beneficium esse Ecclesiasticum. Non igitur sunt propriè, & simpliciter religiosi, qui tantum coniugalem Castitatem profitentur: aut qui iuxta regulæ professionem proprium habere queunt. Vnde si etiam Clerici, qui tria quidem vota faciunt castitatis simpliciter, obedientiæ perpetuæ, & paupertatis, sed paupertatem ita laxam promittunt, vt iuxta suæ regulæ professionem proprium habere permittantur, non sint verè, & propriè Religiosi, quoniam in cap. cum ad monasterium, de statu Monachorum dicitur, sicut Religioni per se, & intrinsecus annexa est castitas, ita etiam abdicatio proprietatis: ergo non est simpliciter religiosus, Clericus, qui iuxta suæ regulæ professionẽ, permittitur habere proprium: & ideo eiusmodi Clericus iure communi capax est beneficij secularis, & Ecclesiasticæ pensionis, cum tamen Beneficia secularia Regularibus Clericis, & contra Beneficia Regularia Clericis sæcularibus iure communi conferri nequeant capite cum de Beneficio. de præben. in sexto, & capit. 2. de statu monachor.

D

Tertiò quæritur, An Milites Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & alij similes, qui coniugalem tantùm Castitatem, cum Paupertate, & obedientia vouent, sint verè, & simpliciter Ecclesiasticæ personæ: Quidam negauerunt tales esse, nec vt tales gaudere priuilegio Canonis, aut fori, verùm si huisce priuilegijs potiantur, id solùm habere Romanorum Pontificum beneficio, non autem aliunde. Id ita colligũt: quia iure communi in Ecclesiasticã personam Digamia, aut Irregularitas ex homicidio contracta non cadit: sed hi Milites, aut equites vi, & ratione instituti, & professionis suæ digami esse queunt: & cum ad nullos Ordines promouentur ex hoc, quod bello iusto homines interimãt, irregularitatem non contrahunt, qua sua munera obire, & ministeria exequi prohibeantur, cum tamen Clerici homicidiæ, irregularitate afficiantur, qua a suis Ecclesiasticis functionibus arcentur. Accedit, quod Ecclesiasticæ personæ sunt Beneficij, & pẽsionis capaces: at Milites eiusmodi cum matrimonio vtantur, beneficij, & pensionis capaces inter communi non sunt.

Nauarrus in tracta. de reddit. Eccles. q. 1. monit. 55. & q. 3. monit. 27. & 29. & consil. 20. & 23. de Regularibus multis argumentis concludere nititur, eos Milites esse vere, & simpliciter Ecclesiasticas personas, & tamquam tales frui priuilegio Canonis, ac Fori: ita vt jure communi corã Magistratibus ciuilibus conueniri nequeant: quod est, & dicitur Priuilegium Fori: quodque si quispiam eis manus violentas intulerit, in excommunicationem Canonis incurrat. Si quis suadente Diabolo, 17. q. 4. Nec obstat, inquit Nauarrus, quod Digami esse queant, & quod bello hostes trucident: Siquidem id est, illis concessum Romani Pontificis beneficio. Siluester in verbo. Ecclesia 1. q. 5. ait Militibus religiosos, quamuis matrimonio vtantur, priuilegijs nihilominus Clericorum gaudere: & hoc ita docuisse Ioannem Lignanum, & Bartholum: idem testatur de Militibus qui vulgò de Spatha, vocantur, & rubræ Spathæ signum in pectore deferũt. Sine dubio Siluester intelligit Milites Sancti Iacobi. Sed Abbas in cap. quamuis De decim. & in Rub. de Regularib. apertè docet Fratres S. Ioannis Hierosolymitani, qui sunt milites ad bella gerenda, & Religionẽ professos, esse laicos, & tamẽ decimas percipere, quia sũt quasi Religiosi, insinuat tamen eos priuilegio Canonis, & fori potiri in ea Canonica. de sent. excom. scribit Pontifex Magistro, & fratribus Hospitalis Hierosolymitani, vbi concedit facultatem, vt Prior, qui toti fratrum Conuentui præest, possit absoluere fratres sibi subiectos in excommunicationem lapsos, eo quòd manus violentas iniecerint in Clericum, vel in alium fratrem, nisi quando excessus fuerit enormis. Glossa, & Archidia. in ca quisquis. 17. q. 4. sentiunt priuilegio Canonis gaudere Templarios, Hospitalarios.

Verum enimuerò tota hæc controuersia potiùs est nominis quàm rei. Nauarrus enim locis citatis, contendi, Milites Clericorum priuilegijs, & immunitatibus potiri, eo quòd sint verè, & simpliciter Religiosi, & proinde Ecclesiasticæ personæ. Alij verò negant, eos, cum non sint simpliciter Religiosi, Ecclesiasticas esse personas; nisi aliequi quatuor Minoribus Ordinibus initiati, aut certè Clericorũ tonsura insigniti fuerint; prærogatiuis tamen Clericorum frui, Romanorum Pontificum concessu. Mihi certi iuris videtur esse: eos, milites, qui coniugalem promittunt tantùmodo castitatem, Clericorum immunitatem habere in iis quæ Romani tribuere Pontifices, in cæteris non item. Non solùm enim illi arma tractant, amictu laicorum vtuntur quamis Crucis signo notato, Clericorum demum tonsura carent, verùm, & in aulis, & Curiis Principum versantur, & degunt, in suis domibus habitant, vxores ducunt, filios procreant, & familiam administrant. Milites verò Ordinum quales sunt hospitalenses S. Ioannis Hierosolymitani, & cæteri similes, qui vnà cum Paupertate, & Obedientia Castitatem simpliciter profitentur, cum strictiùs, & propriùs sint Religiosi, magis Ecclesiasticæ personæ censentur, & tanquam tales Clericorum priuilegijs honorantur: quamuis in iis, quæ pertinent ad Iuris Canonici pœnas, Clericis minimè omni ex parte æquiparentur.

Quartò quæritur, An iura annuorum, reddituum, quæ Militarium Ordinum equitibus commendata ad vitã cõferuntur, & passim Commendæ vocantur, sint verè, & simpliciter Ecclesiastica Beneficia, ita vt nomine Beneficiorũ intelligantur in iure communi, & ipsi milites, quibus commendantur, nomine Beneficiariorum significentur? Nauar. in tract. De reddit. Eccle. q. 3. moni. 17. ad finem, & q. 1. monit. 55. num. 6. talia esse opinatur, eo in primis argumento, quod sint redditus annui, qui ex decimis Ecclesiasticis colliguntur. Deinde, quia nequeunt nisi Militibus ipsius Ordinis Regulam professis, ipsiúsque Ordinis habitum gestantibus concedi: Nec eiusmodi redditus conferendi ius habet nisi magister Ordinis, vel is qui totius Ordinis administratione fungitur. His accedit, quod his redditibus Beneficiorum priuilegia concedantur. Sunt enim liberi a tributis, & aliis oneribus, quæ solent Principes bonis, & rebus ciuium imponere: nec ex ipsis Milites decimam partem fructuum soluunt Ecclesiis, præterquam suis Ordinibus Patrimõ. quia in his annuis redditibus conferendis, permutandis, & dimittendis potest aliquando Simonia committi: vel si pecunia, vel aliquid aliud pecunia, æstimabile detur, vel accipiatur pro ipsis: & nomine Beneficiorum appellantur Prioratus Præceptoriæ. Alij verò censent, dictos redditus annuos Militibus commendatos ad vitam, nequaquam esse Ecclesiastica beneficia. eo quòd Beneficium Ecclesiasticum sit ius percipiendi fructus, ex bonis Ecclesiæ ob ministerium, & munus diuinum, ob aliquam administrationem sacram, at Militibus non dãtur huiusmodi redditus ob munus aliquod Ecclesiasticum, quo fungantur, sed ob militiam in qua se strenuè, & religiosè exercẽt. Nam huiusmodi redditus annui commendantur militibus Religiosis, vt bona, ex quibus percipiuntur, administrent, conferuent, & tueantur, tanquam bona ipsorum Ordinum, ne pereant ex toto, vel ex parte. Item, Beneficium Ecclesiasticum est cum præcepto, & lege Officium Diuinum persoluendi, & Clericorum vestem, & habitum deferendi: requirit etiam, vt minimum, primam Clerici tonsuram: nec confertur homini coniugi vinculo adstricto: cum tamen nihil horum huiusmodi redditibus conueniat. Nec satis est, si ex decimis sint detracti, & sint fructus ex bonis Ecclesiæ percepti: quoniam etiam portio, quæ ex bonis Ecclesiæ datur alicui ob munus docendi grammaticam Clericos, aut pulsandi cymbali, aut aperiendi, claudendique Templi ianuas, nequaquam est Beneficium Ecclesiasticum, cum id minimè conferatur ob munus, & functionem sacram. Nec sufficit, si ea priuilegia habere videantur, quæ sunt Beneficijs Ecclesiasticis concessa: quia cum sint redditus, & fructus, qui ex bonis Ecclesiæ percipiuntur, gaudent quoque priuilegijs, quæ bonis Ecclesiasticis conueniunt: sunt enim ipsarum Militarium religionum bona, & proinde sunt Ecclesiastica bona, hoc est, sacris religionibus dedicata, ad onera religiosorum militarium ordinum sustinenda. Maudosius Comment. super regulam 3. Cancellar. q. 11. nume 3. ait. Isti milites Hierosolimitani, & similes non dicuntur propriè Beneficiarij, nec propriè religiosi.

Annotandum est, Militaribus Ordinibus pia munificentia, & largitione Principum, & liberali aliorum hominum donatione tributa esse, ac data bona plurima, ex quibus Romani aliqui Pontifices portiones quasdam detraxerunt, & Ecclesiastica beneficia constituerunt. Magistri itidẽ Ordinum, vt alij quoque primarij milites Commendatarij ex fructibus suorum redditiuum Ecclesias aliquas fundarunt, & dotarunt, aliquas præterea communi omnium consensu, Magistri, & Milites fundarunt, & dotarunt ex communibus Ordinis bonis.

Sunt item huic Ordinibus multæ Ecclesiæ Romanorum Pontificum auctoritate in perpetuum adunctæ, & annexæ, quibus omnibus Ecclesiis præficiuntur Clerici ipsorum ex studium militarium.

Inter omnes conuenit, huiusmodi redditus annuos Ecclesiasticos, qui tanquam debita alimenta, & stipendia Ordinum Clericis conferuntur esse verè, & simpliciter Beneficia Ecclesiastica, quoniam sunt iura percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ ob ministerium Ecclesiasticũ, quo ipsi Clerici inseruiunt Ordinum Ecclesiis, quibus præsunt quatũque Rectores sunt, aut Præpositi, aut Vicarij, aut Priores, aut Parochi, aut Capellani vocantur: nec huiusmodi Clerici, cum Religiosi sint, Beneficiorum sæcularium capaces sunt.

Caput igitur quæstionis est de annuis redditibus, qui ad vitam commendantur Ordinum Militibus, qui dicuntur Commendæ, esi tamen cætera Beneficia, quæ Clericis professis dantur, Beneficia verè, & propriè appellentur. De prædictis igitur Commendis, illud compertum esse mihi videtur, eos redditus magna ex parte Beneficiorum priuilegijs potiri, cum sint fructus ex bonis Ecclesiæ collecti. Sed in re communi appellatione beneficiorum Ecclesiasticorum non intelliguntur, quoniam quamuis sint Ecclesiastica bona, non tamen dantur, vt beneficia Ecclesiastica, ob ministeriũ Ecclesiasticum: nam pensiones etiam Beneficiis impositæ, sunt bona Ecclesiastica, non autem beneficia. Nec aliis præterquam Religiosis ipsius Ordinis militibus: quoniam cum sint bona Religionis, aliter conferri nequeunt nisi Religiosis, & ab eo, qui toti Ordini Militum præest. Accedit his, quod in ipsis Militaribus Ordinibus Comendæ (vt vocantur) distinguuntur à Beneficiis ipsorum Ordinum: & ad Beneficia Clerici professi eliguntur, & promouentur: Commendæ militibus committuntur. Item, pari ratione, ipsi Milites, quibus commendantur, potiùs mihi videntur obtinere ministeria, officia, & administrationes, quàm beneficia Ecclesiasticas non secus, ac ipse etiam Ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnus Ordinis Magister potiùs censetur dignitatem, administrationem, & officium, quàm beneficium Ecclesiasticũ habere. Cæterùm negari non potest, quin nonnulli eiusmodi reditus, annui, nomine etiam Beneficiorum appellentur, nimirum Prioratus, Præceptoriæ, quales Militaris ordo S. Ioannis Hierosolymitani per vniuersas Christiani nominis prouintias obtinet. Quo autem modo Simoniæ labes cõtrahatur in his cõferendis, acquirendis, permutandis, deponendis, infertius declarabo. Testatur Iacobus Bossius in histor. Ordinis S. Ioannis p. 2 lib. 14. Innocentium. 8. priuilegium Ordini S. Ioannis Hierosolymitani dedisse: in quo dicit, se nunquam datorum Prioratus, Commendas aut Beneficia Ordinis, quamuis in Curia Romana vacent: reliquit liberam facultatẽ Magno Magistro Ordinis, qua ea conferat: declarat eosdem Prioratus, Commendas, & Beneficia in reseruationibus Põtificiis non cõprehendi. Idem priuilegium confirmauit Pius III. in constitutione, quæ incipit Circumspecta Romani Pontificis. Vnde in regula. 3. Cancellar sic habetur. Reseruauit etiam Prioratus, Præposituras, ac alias Dignitates Conuentuales, & Præceptorias Generales quorumuis Ordinum, sed non Militarium.

Quintò quæritur, An saltem ij Regulares, qui Cõmendatarij dicuntur nomine Sancti Spiritus in Saxia, vel S. Antonij Viennensis, in Gallia, & extra Galliam, sint Beneficiarij, & beneficia habere censeantur? Nauarrus de Regul. Consil. 70. docet eos esse Beneficiarios simpliciter, & annuos reditus, quos habent esse simpliciter beneficia. Certè alia ratio est de his, atque de reditibus annuis, qui commendantur equitibus Militarium Ordinum: nam hi non sunt Ecclesiastica auctoritate tales reditus facti, vt in Beneficia transierint: Sed sunt bona ipsarum Religionum militarium, quæ vt conseruentur, & augeantur, commendantur Militibus professis, qui ea administrent, tueantur, & curent, & ex ipsorum fructibus commodè sustententur: at reditus annui, qui non commendantur nisi Clericis Sancti Spiritus in Saxia, vel S. Antonij Viennensis, videntur tales esse, vt trãsierint in Beneficia Regularia & proinde Manualia Clericis professis dari solita.

Aliæ quæstiones de eadem re dissoluuntur.

Cap. IV.

RImò quæritur, An Milites Cõmendatarij habeant titulũ reddituũ annuorũ, quos habent, an verò solùm habeant eos reditus commendatos suæ fidei, & curæ. Ex vna parte non videntur titulum habere, quia ipsis huiusmodi reditus Commendantur. Ex altera parte si titulum non habent, colligitur, vt nihil inde accipere queant, nisi quod est necessarium ad victũ & quod supereſt, restituere debeant Religioni, & rationem reddere suæ administrationis & curæ. Respondeo, eos titulum non habere: nam appellatione Tituli in hac parte intelligitur dominium, vel quasi dominium; at cum Milites solenni voto sint paupertatem professi, dominium nõ habent; æquiparantur tamen iis, qui dominium, vel quasi dominium, hoc est, titulum habent, quoniam de fructibus, quos percipiunt, statuũt, quod volunt Superiorum permissu, & certam pensionem quotannis Ordini soluunt, maiorẽ, minorẽm ve, prout, ab illis exigitur, ac proinde eos fructus, dum viuunt, liberè dispensant. Olim cum Militares Ordines Religiosi sunt instituti, Milites omnes, vti Religiosi in Conuentu communiter viuebant, & inde ad bella procedebant: paulatim est vsu introductũ, vt Militibus certa Religionis bona cõmitterentur, quæ sua cura, & diligentia administrarent, & idcirco extra conuentum viuere cœperunt singuli, vt bona sibi cõmissa curarent: deinde cõsuetudine eria obtentum est, vt alij quoq; Milites, qui Cõmendatarij non sunt, extra Conuentum cõmorarentur expresso, vel tacito Magistri consensu. Et his permissum est, vt viuant ex bonis, quæ à parentibus, vel fratribus, vel cognatis, propinquis, vel amicis, vel alia ratione habent. Principio verò nõ quibuslibet bona Religionis administranda cõmittebantur, sed senioribus, antiquioribus, & iis, qui vel erant iam emeriti Milites, vel ad Militiã inepti ob ætatem, vel incommodã valentiné. Item, cõmittebantur, tunc temporis, hæc bona Religionis ea ratione, vt eiusmodi Milites ex ipsis bonis victũ tantùm sibi necessariũ perciperent, ac reliquum Religioni cõferrent: & ideo suę administrationis rationem reddere cogebantur: sensim inuectus est vsus, vt Milites cõmendatarij certã portionem ex fructibus Religioni ref. rent, & reliquũ impendant in vsus bonos, quo voluerint. Immo quidam eorum vsu quoque recepto, tantùm in charta describũt quotannis, & ostendunt Magistro, quid possident. In his omnibus Milites votum Paupertatis, quod faciunt, non violant, aut frangunt, dum annuos reditus commendatos possident ad nutum, & voluntatem Magistri, vel alia bona habent aliunde, ex quibus viuunt, & sustentantur, & quæ in bonos vsus insumunt Superiorum permissu. Nam Religiosi professi pari ratione beneficia regularia habent, ex quibus fructus percipiunt, sed ea beneficia sub Manualia, hoc est, nutu Superiorũ conferuntur, retinẽtur, & repeti iure queunt. Et hinc est, vt Beneficia regularia, quamuis Religiosis voto Paupertatis adstrictis dentur, non solùm commendari, sed etia vna cũ titulo, aut quasi titulo dari dicatur, quia reuera licet ij, quibus dantur, dominiũ Beneficiorum non habeant, liberã tamen administrationem, & vsum accipiunt, & possident ad nutum Superiorũ, vnde Superiores cum ea Beneficia dant, promiscuè vtũtur verbis iuris, (Cõferimus) (Instituimus, quibus verbis titulus significatur, & verbis (commendamus, cõmittimus,) quibus nullus titulus designatur, quoniam solùm dant administrationẽ, & vsum, qui penè titulo æquiparatur. Sic dari solent, quæ vocãtur Cõmendę Sancti Spiritus in Saxa, & S. Antonij Viennẽsis in Gallia, vt testatur Nauarrus Consilio 70. de Regularibus, & aliæ, quæ in administrationem collatæ; appellantur quoque vsu Romanæ Curiæ in ipsis Pontificiis constitutionibus Præceptoriæ, hoc est, Administrationes: ij verò, quibus commendantur, Commendatores, aut commendatarij, aut Præceptores dicuntur, eo quòd eos redditus, & bona administrent, & eorum fructus dispensent.

Secundò quæritur, An Milites in emittenda professione comprehendantur in Decreto Concilij Tridentini Sess. 25. cap. 15. de Regularibus, vbi statuitur, vt in quacumque Religione tam virorum, quàm mulierum professio non fiat ante decimumsextum annum expletum: nec qui minore tempore, quàm per annũ, post susceptum habitũ in Probationẽ steterit, ad professionem admittatur: & tamen in Militaribus Ordinibus solent Milites ad professionem admitti, statim atq; decimum tertiũ annum excesserint, & ante integrum Probationis annum impletum. Respondeo Milites S. Iacobi in Hispania, Calatrauæ & Alcantaræ, & cæteros, qui more ipsorum coniugalem tantùmmodo Castitatem pollicentur, eo Concilij decreto non contineri; quia vt nuper indicaui, non sunt verè, & simpliciter Religiosi, ergo eorum professio nõ est verè, & simpliciter Religionis professio. At verò quidam existimant, ad Milites S. Ioan. Hierosolymitani, & cæteros, qui instar eorum Castitatem simpliciter vna cum Obedientia, & paupertate, & Regula approbata profitentur, Concilij Decretum extendi, cum sint verè, & propriè Religiosi, ac verè Religionis professionem emittant. Sed Cardinalium Congregatio Romæ declarauit, Caput hoc, de Militaribus Religionibus non loquitur: quę ex Abbate, Siluestro, & Angelo colligi facilè potest, vt statim dicam. Nam professionem emittunt iuxta Regulæ præscriptum, non iuxta Concilij Tridentini decretum.

Tertiò quæritur, An iidem Sacri Milites cõprehendantur Decreto eiusdem Concilij Tridentini, Sess. 6. cap. 3. de Reformatione, vbi sanctum est: Nemo secularis Clericus cuiusuis personalis, vel Regularis extra Monasteriũ degẽs, etiã sui Ordinis priuilegij prætextu, tutus censeatur, quo minus, si deliquerit, ab Ordinario loci, tanquã super hoc à Sede Apostolica delegato secundùm Canonicas sanctiones visitari, puniri, & corrigi valeat. Sic ibi Concilium.

Quo posito Decreto, & Sanctione est Quæstio An Ordinarius, tanquam Sedis Apostolicæ delegatus visitare, corrigere, punire queat Militatis Ordinis equitem extra Cõuentum commorantem, & delinquentem. Nauarrus in cõsil. 21. de Regularibus quamuis dubius, videtur existimare: hoc Decretum nihil derogare Priuilegiis Ordinum Militarium in his, quæ pertinent ad Sacros Milites. Aliis probabilius videtur, eos non esse comprehensos, quoniam pœnæ & odia iure, vel statuto contra Religiosos constituta, non trahuntur ad eos, vt statim ostendam. Et ait ibidem Nauarrus literam veram prædicti decreti clariorem defuisse: quoniam ea quam habemus, subdifficilis, & subobscura videtur, quod attinet ad id a verba, (cuiusuis personalis.) Cæterũ mihi litera eiusmodi decreti non videtur ob curæ puto enim eo loco seu sum esse. Nullus Clericus secularis, cuiusuis personalis (videlicet priuilegij prætextu) vel regularis extra monasterium degens etiam sui ordinis priuilegij prætextu, tutus censeatur, quo minus si deliquerit, ab Ordinario loci tanquã super hoc à sede Apostolica delegato secundũ Canonicas sanctiões visitati, puniti, & corrigi valeat.

Quartò quæritur, An in iure communi nomine Regularium, vel Religiosorum intelligantur quoque Militarũ Ordinum Equites sui Iustitiarij Regulam professi? Respondent quidam, cũ Abbate in Rubrica De Regularibus, cum Siluestro verb Ecclesia. 1. Quæst. 6. prope finem, & in verb. Religio. 1. q. 1. verticulo. Tertium Hospitalarij. Angelo.

Religio. num. 4. in iis, quæ fauoris, priuilegij, ab beneficij esse dicuntur, Milites, qui vna cum Obedientia, & Paupertate Castitatem simpliciter, & Regulam approbatam profitentur, nomine Religiosorum iure communi, vel statuto intelligi, quoniam saltem sunt Religiosi latè: at in iis, quæ ad odium, & pœnas attinent, appellatione, & numero Religiosorum non censentur. Cæterùm in Milites, inquisit, qui tantùm Castitatem coniugalem promittunt, non videntur nomine Religiosorum venire, etiam in iis, quæ ad fauorem spectant, nisi cum expressim illis id priuilegium concediture: quia etiam latè, & amplè Religiosi non sunt Glossa in cap. Quisquis 17. Quæst. 4. & ibi Archidiaconus. Item, Ioan. Andreas in Rubrica de Regularibus videntur docere, Templarios, Hospitalarios, & alios, qui tria vota Religionis faciunt, & Regulam approbatam Religiosorum profitentur, intelligi nomine, & appellatione Religiosorũ, præsertim cum Iura generatim loquantur: Quicumque Religiosi hoc, vel aliud fecerint. Et certè ego non video, cur nomine Religiosorum non veniant, si Castitatem simpliciter, & non coniugalem tantummodo, promittunt: nam tria vota, quibus Religionis subsistentia continetur, faciunt deinde Iustitiarum, & Regulam Religiosorum approbatam profitentur, videlicet S. Benedicti, vel S. Augustini. Nec impedit si laxiorem paupertatem, & obedientiam profiteantur: nam vna, est altera Religione laxior, vel arctior. Quare si statuto cautum sit, ne Religiosus aliquis publico officio, vel munere certæ ciuitatis fungi possit, eligi non poterit Miles. S. Ioan. in eo oppido habitans. Si quis faciat votum Religionis, & Religionem Militarem, quæ Castitatẽ simpliciter ex regula, Paupertatem, & Obedientiam seruat, profiteatur, voto de ingressu in Religionẽ satisfacere videtur, nisi aliud cum vouit, expresserit. Sic Aragonius in 2. 2. q. 88. art. 11. sententiam Cordubensis sequutus in sum. q. 148. Insuper omnes Milites Religiosi, siue Castitatem simpliciter, siue tantùmodo coniugalem profiteãtur, item siue omnino proprio se abdicent, & paupertatem simpliciter promittant, siue proprium, aliqua ratione habere possint, vidẽtur nomine Religiosorum intelligi in iis, quę ad fauorem spectant, nõ in iis, quæ ad odia, & pœnas attinet. Vnde Gregorius XIII. permisisse dicitur Militibus religiosis. S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, vt cũ aliis spectatorib. interesse possent in ludis publicis, in quibus tauri agitãtur, & tamen Pius V. vetuerat, ne Religiosi, vel Clerici sacris Ordinibus initiati, aut Ecclesiasticũ Beneficiũ habẽtes in eiusmodi ludis siue spectaculis interessent. Itẽ. S. D. N. Clemẽs VIII. cõstitutionẽ edidit, qua prohibuit, ne munera largiantur Regulares cuiusuis Cõgregationis, Societatis, & instituti (non tamẽ Militiæ) vbi Religiosos excipit Militiam profitentes.

Quintò quæritur, An sacri Milites Diuinum Officium persoluere, siue preces Horarias quotidie recitare debeant? Respondeo, eos, quos paulo ante dixi, non esse verè, & simpliciter Religiosos, quia vel Castitatẽ tantummodo coniugalem promittunt, vel quia paupertatem nõ vouent, minimè hoc præcepti, vel legis vinculo obligari. Quæstio igitur hæc locum habet in his, qui Castitatem simpliciter, & paupertatem omnino promittũt, eo quòd, ex communi Theologorum, & Canonici iuris interpretum sententia Religiosi professi diuinum officium recitare debent. Cui quidem quæstioni respondeo, non debere: quoniam quemadmodum in cæteris Religionibus, Religiosi licet solennẽ professionem emittant, Diuini Officij preces recitandi lege non tenentur nisi ij, qui ad Chorum, ad Cantum, & Ecclesiastica ministeria admittuntur: ita & in Militaribus Ordinibus Clerici recipiuntur ad Chorum, & ad Ecclesiæ functiones, & proinde ad Officium Diuinum decantandum, vel persoluendum: Milites verò nulla lege Diuini Officij preces recitare coguntur: sed quotidie precationem Dominicam, & salutationem Angelicam loco diuini Officij ex Regulæ præscripto certo, ac definito numero recitant.

Sextò quæritur. An in pios vsus impendere debeant Milites Religiosorum Ordinum quicquid supereſt ex redditibus annuis, quos habent ab Ordine, siue Magno Magistro commendatos? Sciendum est, ex triplici capite posse hanc quæstionem oriri. Primò: An ad huiusmodi pensum reddẽdum compellantur, eo ipso, quod redditus ex bonis Ecclesiæ percipiunt, & Ecclesiæ bona habent hoc onus annexum, vt is, ad quem deuenerint, tantummodo iure queat percipere portionem ad commodum suum victum necessariũ, ita vt reliquum debeat in pios vsus insumere. Atque hinc quidem Nauarrus tract. de red fit. Eccles. q. 1. monit. 55. nu. 18. existimat. Milites Commendatarios, quos vocant, debere in pios vsus impendere omne quod supereſt. Sed eius argumentum meo iudicio firmum non est: putat enim, bona Ecclesiæ ex decimis, primitiis, & aliis oblationibus percepta, hoc oneris adiunctum habere, vt ex eis commodum duntaxat alimentum percipiatur, & reliquum piè in pauperum vsus erogetur: qua de re agendum erit suo loco. Sentiunt alij, Milites Commendatarios ex alio capite in pios vsus consumere debere, quod supereſt ex huiusmodi annuis prouentibus: cum enim fructus percipiant ex decimis Ecclesiarum, quæ sunt Ordinibus attributæ, cogantur impendere in vsus Ecclesiarum quod supereſt. Sed & hoc eorum argumentum incertum est, propterea quod Ecclesiis Ordini Militari subiectis Rectores præficiantur ex ipsismet Ordinis Clericis delecti, quibus sua quoque portio ad vitam necessaria est assignata quibusque ex ea Ecclesiarum cura committitur, & proinde ad Milites Commendatarios nulla Ecclesiarum administratio cuiquam pertinet: & annui redditus ipsis tribuantur, vt ea bona, ex quibus tales reditus percipiunt, tanquam bona ipsius Ordinis conseruent, & administrent, ne pereant: & vt habeant vnde cõmodè viuant, ac sustententur. Alij demum tertiò ex capite censent, opportere eos id, quod reliquum ex necessariis impensis est in pios vsus cõferre, propterea quod annui redditus percipiant, vt in militia sustententur, & proinde si plus habeant, quàm sit necessariũ ad commodum vitæ militaris subsidium debent id in pios vsus distribuere, & elargiri. Sed nec hoc firmè consistit: quoniam ersi annui redditus causa militiæ, sunt militibus attributi, sed præcisè tamẽ non sunt eam ob causam assignati, quare non habent obligationem in pauperum vsus eroganti, quod supereſt, qualem habent Beneficiarij Clerici, sed solùm debent Ordini, cuius sunt Milites, reddere, ac soluere pensionem secundum statuta, & regulas Ordinis constitutam, & impositam: reliquos fructus possunt in quos maluerint vsus honestos, & bonos, quamuis non pios insumere. Nam huiusmodi bona stabilia, vt dixi, quæ sunt Ordinis, Militibus ipsius Ordinis commendantur, vt ea administrent, conseruent, & augeãt, & ex eis fructus sibi percipiãt ad vsus suos ac proinde prout voluerint, honestati, & rationi conuenienter impendant, dũmodo ex eis certum soluãt ipsi Ordini annuã pensionẽ. Cæteri milites, qui commendatarij non sunt, sicut Superiorũ consensu extra conuentũ viuunt, sic eorundem Superiorum permissu habent bona à suis parentibus, vel fratribus, vel cognatis, vel aliunde, ex quibus sustentantur, & quæ in sumunt in bonos vsus, quos volunt. Votum enim paupertatis, quod faciunt huiusmodi Milites, consuetudo recepta interpretatur, tale esse, vt se milites bonorũ dominio abdicent, quamuis bona ab ipso ordine commendata habeant, quorum fructus in bonos vsus impendant, vel aliunde bona accipiant, ex quibus sustententur, & viuant, & reliquum, quod ex illis supereſt, in bonos quoque vsus insumant.

Septimò quæritur, An Milites S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & alij similes tuta conscientia percipiant annuos reditus, quos habent sibi Commendatos? Sunt, qui id negent, ea ratione permoti, quòd eiusmodi redditus sint eorum Ordinum Militibus dati, vt contra Sarracenos, & alios Christianæ fidei, & religionis hostes prælia committerent: nunc verò inquiũt, nihil tale præstant, nempe otiosi Sacros reditus insumunt, ac deuorant, bonis ad sanctos vsus destinatis affluunt, cum tamen, nec vultum hostium vnquam aspiciant, nec arma capiant: edunt, & bibunt laute, & vestiuntur splendidè, & in aulis, & curiis Principum fere commorantur. Nam sic res humanæ à præclaro initio degenerare solẽt non tarò. Sed quod datur ob causam, non subsistit, ac valet, ea minime subsecuta. Deniq; sicut Clerici beneficiarij, cũ Beneficiũ accipiant ob officiũ, ac ministeriũ, si preces Horarias nõ recitent, fructus nõ acquirunt, & cõparant. Præterea, sicut quia beneficiũ Ecclesiasticum iure cõmuni postulat, vt Clericus in Ecclesia, cui præsit, cõmoretur, & resideat, ideo si beneficiarius ab ea abiit, minimè fructus facit suos. Sic etiã cũ annui redditus ob militiã conferantur, si nulla Milites cũ hostibus prælia cõmittant, nullo iure eos Ecclesiæ fructus acquirũt. Postremò, quia sicut quotidianæ distributiones debentur his, qui in Choro præsentes ad sunt, ideo qui inde abest, eas sibi minimè acquirit, sic nec Milites Commendatarij annuos fructus faciunt suos, siquidem cum hostibus manus non conserunt.

Cæterùm præterquam quod duriuscula est eiusmodi sententia, non est satis firma, eo innixa argumento, sanè leui, quod prædicti redditus sint Militibus attributi præcisè ob militiam tanquam causam, ea inquam lege, & conditione, vt militarent. Nos verò liberè confitemur, data esse hæc bona Religiosis Militibus causa quidem militiæ, non ea tamen lege, & conditione, vt militent: aliud enim est datum esse militi, quia miles est aliud vero dari militi, eo pacto, & lege, vt prælietur, ac pugnet. Primum fatemur, secundùm negamus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argumenta vero initio proposita contra nos, nihil eunt. Nam beneficiarij Clerici si officium, & pensum diuinum non soluant, aut si absint ab Ecclesia, cui præsunt, vel choro non intersint, iure, vel saltem auctoritate Iudicis ordinarij Ecclesiastici, fructibus Beneficiorum priuantur, at Ecclesia, Milites Commendatarios non priuat fructibus sibi assignatis, si nulla prælia faciant: nec item illis spoliantur absolutè iustitiæ legibus, cum ideo, vt dixi, non sint dati, vt militarent.

Octauò quæritur. An milites Commendatarij de fructibus, quos ex annuis redditibus sibi ad vitam commendatis percipiunt, statuere liberè queant perinde, ac de patrimonio alius quisque potest? Respondeo, eos cum professionem emittunt, abdicare se omni patrimonio, quod habent, quàuis aliquid sibi reseruent Superiorum consensu, vnde viuant, dum ex bonis ipsius ordinis nō sustentantur. Paupertatis enim votum Deo nuncupant: quo facto, nihil proprium possunt amplius acquirere, aut retinere, & properera annuos redditus, quos à Magistro Ordinis, vel administratore perpetuo ad vitam accipiunt, tanquam sibi commissos, non tanquam proprios habent; & eorum vsum tantūmodo, non dominium, aut proprietatem retinent. Quocirca huiusmodi redditus, vulgo Commendæ vocantur, quoniam verè commendantur Militibus, vt ipsi ex eorum fructibus & honestè, & commodè sustententur: olim emeritæ militiæ eiusdem ordinis viris Commendabātur, vt his redditibus alerentur, & eos nihilominus conseruarent: hoc est, vt conseruarent ea bona stabilia, ex quibus annui reditus prouenire solent, quare eorum obitu vacare dicuntur: nec enim, vt hæreditaria bona transmittuntur in posteros, cum in Militum bonis non numerentur, qui nihil proprium possident, atque eadem ratione Milites ipsi Cōmendatarij appellantur, quia redditūm dominium, & proprietatem non habent, cum eos percipiant, ex certis stabilibus bonis, quæ sunt bona ipsius ordinis habēt igitur Milites commissa, & commendata sibi eiusmodi bona, & annuos redditus: ex eis verò fructus percipiunt, quos possunt in quos maluerint, vsus insumere honestos, & bonos: Quare non possident eiusmodi bona quemadmodum possidet quis patrimonium suum: nam tui patrimonij dominū habes, & proprietatem, ac proinde vsum ex re tua: At milites, sibi colligunt fructus ex bonis ipsius Ordinis, non ex patrimonio, aut re sua. Item, quisque suo patrimonio vti potest, vt vult, sine consensu, & voluntate alterius, at Religiosi milites licet redditus, & fructus impendant in vsus, quos volunt, id tamen faciunt consensu, & voluntate Superiorum iuxta ipsius Ordinis statuta. Et potest iure Ordo, onera, & seruitutes imponere redditibus annuis, & tantam, quantam voluerit portionem ex illis sibi reseruare quotannis.

Ex his manifestum est, Milites non habere idem ius in redditibus quod in patrimonio suo reliqui habent, qui nullo sunt Religionis voto alligati: nam alij suorum bonorum dominium retinent, at verò Milites sacri omni redituum bonorum dominio, & proprietate carent, sibi tamen fructus acquirunt, vt statim dicam.

Nonò quæritur, An Milites Religiosi reddituum ipsis commendatorum fructus sibi acquirant, eosque faciant suos: ac liberè in vsu, quos voluerint, impendere queant. Id enim ideo quæritur, qud sint Milites Voto Paupertatis adstricti, ergo non solùm dominio, & proprietate vacant sed etiam nihil iuris possunt in fructibus comparare. Religiosus enim nihil sibi, sed Monasterio acquirit. Quidam existimant eos esse fructuum simpliciter dominos, quippe qui illos suo arbitratu consumunt, nec quidquam obstare votum Paupertatis emissum, quoniam licet huiusmodi votum olim seuerius fortassis, ac durius accipiebatur: nunc verò consuetudo mitius, benigniùs, & laxius illud interpretatur, nimirum, vt Commendatarij Milites fructuum dominium habeant Quare cum Paupertatem vouent, profitentur se eam seruaturos, quæ nunc more seruatur, nō quæ olim rigidè seruabatur. Ego tamen respondeo, Paupertatē, quam Commendatarij Milites pollicentur, præsertim ij, qui in Hispania sacram militiam solenni voto promittunt, cuiusmodi sunt Milites Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ: non esse æquè arctam ac eam, quam Monachi, & Mendicantes Religiosi profitentur. Nam hi omnes, voto Deo facto, se abdicant dominio, proprietate, ac vsu rerum, qui in iure, non in facto consistit: alli verò dominium, & proprietatem dimittunt, vsum autem non item. At Ordo concedit ipsis, vt annuos redditus ad vitam commendatos habeant, ex quibus fructus in suos vsus iure percipiant, & de quibus possint liberè statuere, & ita eos locant, vendunt, permutat, donant, & arbitratu suo consumunt. Argues, possunt igitur liberè de fructibus statuere, proinde, ac si eos tanquam proprios, & suos possiderent. Respondeo, Interesse plurimum, etenim si nullo isti Paupertatis voto tenerentur, fructus perciperent ex redditibus tanquam suis, ac eos impēderent, vt rerum suarum luera, & emolumenta, & absque consensu & voluntate alterius: at verò, eo ipso, quòd sunt voto Paupertatis adstricti, percipiunt fructus ex redditibus tanquam sibi commissis, & commendatis. Et eos in vsus, quos volunt, impendunt, sed nutu, & voluntate Superiorum. Quare quod ad factum pertinet, parua videtur esse differentia, magna vero quod ad ius ipsum spectat. Nam si Religiosi non essent, huiusmodi fructus insumerent tanquam rerum suarum fœtus, & partus. Sed quia Religiosi sunt, impendūt eos, tanquā fructus ex re aliena videlicet, ex bonis ipsius Ordinis iure perceptos, & suorū Superiorū consensu.

Decimò quæritur, An si fructus ludendo perdant, aut alio quouis modo futili, & vano impendant Milites Commendatarij, peccent: & an eos fructus tuta conscientia retineant ij, in quos ipsi malè donando transtulerint? Respōdent quidam, peccare quidem præcisè in eo, quòd vanè, & inutiliter insumunt eiusmodi fructus: tuta tamen conscientia eos, quibus ipsi quamuis alias indignè, dederint, retinere, cum nihil de reddituum annuorum dominio sibi tribuant, sed fructus tantummodo suo arbitratu dispensent. Et quia huiusmodi fructus sunt stipendia militum Religiosorum. Mihi hæc sententia dubia, & incerta videtur: nam verisimilius est tales redditus annuos, non committi, & commendari militibus, vt in vanos, & malos vsus insumant, sed in honestos, & bonos, quamuis non pios. Item, non sunt præcisè stipendia militaria, sed bona ipsorum Ordinum Militarium, quæ commendantur sacris Militibus, vt ea administrent, & in bonos vsus impendant. Neque verò semper ludendo præstati Milites peccant, dummodo tales sint ludi, quales decent alios equestris ordinis nobiles, ac primarios viros, etiā nullam Religionem professos: nec si impendant in vsus honestos, & bonos, quamuis non pios peccare dicuntur: peccant sicuti, & laici, qui cum possint commodè grauiter indigētium pauperum, vel extremā inopia, & egestate laborantium hominum necessitatem subleuare, nihil curant: non tamen peccant, si in communes, & cōsuetos pauperum vsus, fructus, aut quod ex illis superest, non erogent. Peccant itidem sicut, cæteri Laici si in vanos vsus impendant, & fortassis tunc contra votum paupertatis faciunt, eo quòd Superiorum rationabilis voluntas non sit, vt eos fructus in vanos vsus insumant.

De eisdem Militaribus Ordinibus alia quæstiones diluuntur. CAP. V.

PRimò quæritur, An Milites Commendatarij testari possint de suorum reddituum fructibus, & de aliis bonis post Religionis professionem industria, labore, aliorū donatione, militia vel alia ratione quæsitis? Negāt quidam id fieri posse absque facultate à Romano Pontifice impetrata, eo quod solēne Paupertatis votū emiserint, & nullius testamentū facere queat, qui nihil proprium habeat. Milites verò, inquiunt, qui cōiugalem tantummodo Castitatem vouerunt, quoniā matrimonio copulantur, & liberos suscipiunt, ideo Romani Pontificis priuilegio solent de fructibus redituum, & aliorum bonorū, quibus vtuntur condere testamentum. Immo hæc facultas aliis quoque Militibus Commendatariis, quibus ratione Voti, vsu matrimonij est interdictum, eiusdem Pontificis auctoritate, & beneficio concedi solet, tam ampla, vt liberè de his testari queant.

Addunt illi, Pium Quintum Constitutionem edidisse, qua suorum antecessorum Priuilegia, quibus videlicet testamentum faciendi potestas sacris, & Religiosis Militibus conceditur, abrogauit, ac sustulit. Extat ea Constitutio Pontificia, sub hoc initio: Sacrosanctum, vbi inter alia, sic decernit Pontifex: Abolemus, & irritas facimus omnes, & quascumque licentias, & facultates testandi, & alias quomodocumque disponendi etiam ad certam, & quantumuis modicam quantitatem de rebus fructibus, & bonis immobilibus, mobilibus, & se mouētibus, ad Magistros, Priores, Præceptores, Milites, Fratres, & personas militiarum ratione illorum, necnon præceptoriarum, & Beneficiorum Eccl: si sticorum, etiam sæcularium, & aliorum Ordinum Regularium, pensionum, & fructuum quorumcumque prouenientibus: necnon facta hucusque, non tamen effectum sortita, vigore licentiarū & facultatū prædictorū testandē, & alias dispositiones huiusmodi, etiamsi per eas dē licentias, & facultates disponatur, quod dimidia, vel alia pars rerum, & bonorum prædictorum Militiis, hospitali-

dominibus, & locis, vnde illa prouenerint, aut aliis piis locis relinquantur. Hactenus Constitutio. Quidam non putant hanc Constitutionem extendi ad Milites Religiosos Sancti Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, & alios similes, qui in Lusitania, Florentiæ, vel alibi sacram Militiam profitentur, & testamentum faciunt de fructibus annuorum reddituum commendatorum: vel de aliis bonis industria, labore, malitia, vel alia ratione partis, dummodo illud faciant iuxta constitutiones Ordinis, aut consuetudinem vsu receptam, & in ipso Ordine approbatam: quoniam Pontifex solùm abrogat licentias, & facultates testandi, non Ordinis Constitutionem Ecclesiæ auctoritate approbatam, vel consuetudinem vsu, & moribus receptam, & solùm irrita facit testamenta, quæ licentiæum, aut facultatum ratione conduntur, non quæ fiunt iuxta Constitutionem Ordinis, vel consuetudinem. Probabilis videtur esse sententia.

Secundò quæritur, quo pacto accipi, intelligi, ac declarari debeant Vota, quæ sacri Milites, dum sui Ordinis Regulam profitentur, emittunt? Respondeo, eos tria Vota facere consueuisse. Milites quidem Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ in Castella, & ij, & in Portogalia Sancti Iacobi, Christi nomine de Auis appellantur, pollicentur se absque vlla re propria victuros, quod est Votum Paupertatis, non tamen tam arctæ, quàm est paupertas Monachorum, & Mendicantium Regularium: nam vsus ipse, & consuetudo interpretatur horum Militum Votum tale esse, vt quum Ordinis Regulam profitentur, sese abdicent patrimonio, & quarumlibet rerum aliarum, quas habebant, dominio, & proprietate, & quicquid deinceps, vel ex militia, vel industria, labore, arte, aut aliorum donatione, aut alio quouis modo comparauerint, id non sibi ipsis, quod ad eorum bonorum dominium, & proprietatem spectat, sed soli Ordini acquirant, eidēmque tradere, aut saltē scripto iudicare, & parefacere debeant: ac deinde Ordinis Magister, siue Administrator perpetuus, singulis impertiat, quicquid est ad vitæ vsus necessarium: ita vt Militum quilque liberè possit id, quod est sibi assignatum, in quos maluerit vsus honestos, & bonos impendere, & fructus quoque annuorum reddituum, suo arbitrio dispensare, dummodo id faciat, quod Ordinis Constitutiones præscribunt. Nonnulli tamen Regulares Ordines in suis Constitutionibus sanxerunt, vt singulo quoque anno, singuli Milites describant, quicquid ad suos vsus habent, & Magistro scriptam chartam exhibeant. Milites quoque Sancti Ioannis Hierosolymitani inter profitendum promittunt se, sine proprio victuros. Olim quidem formula professionis eorū erat hæc. Ego. N. iuro, promitto, & voueo Deo, Beatæ Virgini Mariæ, & Sancto Ioanni Baptistæ, & Magistro sacri Hospitalis Hierosolymitani, me obseruaturum perpetuò, hæc tria, scilicet me obeditorum, & victurum absque proprio, iuxta formulam Statutorum Ordinis, & pro viribus meis Castitatem seruaturum. Nunc verò, sic profiteri solent iidem Milites. Ego. N. voueo, & promitto Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ semper Virgini, genitrici Dei, & S. Ioanni Baptistæ, me obseruaturum perpetuò, Deo iuuante, veram Obedientiam cuilibet Superiori, qui mihi à Deo, & ab ipso Ordine dabitur, item me victurum absque proprio, & Castitatem seruaturum. Mea quidem sententia eiusmodi Votum Paupertatis intelligi, & accipi debet eo modo, quo illud intellexit, & interpretata est recepta hactenus consuetudo optima legum interpres, vsus autem, tale Votum, sic accipere, & interpretari videtur, vt ij quoque Milites liberè, sed benè, & conuenienter rectæ rationi dispensent, & insumant fructus, quos annuis ex redditibus, & aliis rebus, sibi à Magno Ordinis Magistro commendatis, vel aliunde percipiunt. Atque ita etiam intelligendum puto votum quorumlibet aliorum Religiosorum Militum, quo promittunt se absque vlla rerum proprietate victuros. Milites verò Sancti Stephani, à Cosmo Medice Magno Florentiæ, & Senarum Duce instituti, & Pij Quarti auctoritate confirmati, non Paupertatem, sed Castitatem expressim, vnà cum Castitate coniugali, & Obedientia profitentur, vt ex Pontificia Constitutione, Pij Quarti, quę incipit: Hic quæ planè constat. Quidam sentiunt, inter quos est Nauarrus consi. 23. De regularibus. eos implicitè Paupertatem vouere, id ex eo concludentes, quod ij Milites sub Regula Sancti Benedicti viuunt. Sed hoc illis libenter concederem, si instar Monachorum, cum professionem emittunt, sponderent se Regulam Sancti Benedicti simpliciter seruaturos, aut iuxta ipsius Regulæ præscriptum victuros: tunc enim implicitè paupertatem promitterent, cum id in ea Regula aperte contineatur. At hoc modo illi professionem non faciunt, quamuis in dicta Constitutione dicatur, Militiam Sancti Stephani, sub Regula Sancti Benedicti erigi, & institui, non igitur paupertatem promittunt: immo ex constitutione Pij Quarti constat, eos posse proprium possidere: & ex suis bonis aliquid relinquere, vnde annui redditus proueniāt, ex quibus fundari, erigi, & constitui queant Ordinis Commendæ, vt vocantur, ex quo perspicitur eius Ordinis Clericos iure communi capaces esse Beneficiorum sæcularium, & Ecclesiasticarum pentionum, quia verè, & propriè Religiosi nō sunt, eo quòd proprium habere possint quidquid dicat Nauarr consil. 23. de Regula. Quicquid sit de Paupertate, certè Milites prædicti Charitatem pollicentur, qua nimirum Dei honorem rebus omnibus præponant, sacræ scripturæ præceptis obtemperent, Sedis Apostolicæ, mandata seruent pro fide Catholica pugnent, iustitiam colant, pauperibus subueniant, captiuos ab Infidelium vinculis ereptos recuperent, & se vltrò cuiuis periculo pro christiana Religione obiciant, & pro ea augenda, non solùm facultates, sed vitam exponant. Hæc habentur in dicta Constitutione. In qua itidem tribuit Pontifex eisdem militibus, etiam matrimonij vinculo adscriptis, & dygamis facultatem, vt habeāt singulas pēsiones vsque ad summam ducentorum aureorum, super qua quamuis Cathedralium, etiā metropolitanarū, & aliarum Ecclesiarum, Monasteriorum, Prioratuum, Canonicatuum, Dignitatum Administrationum, officiorum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum cum cura, & sine cura, sæcularium, siue Regularium fructibus, redditibus, prouentibus, iuribus, obuentionibus, & emolumentis, alias, sibi Canonicè reseruandas, & vt possint eas ad vitam percipere, & exigere, & in suos vsus conuertere, illasque ad aliquam expeditionem contra Infideles accedendo, aut in ea existendo in toto, vel parte, quando sibi videbitur, etiam in mortis articulo, trāsferre in omnibus, & per omnia possint in cuiusuis personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ, aut canonici viri Cathedralis Ecclesiæ, vel in dictæ Militiæ manibus resignando.

Item, concedit eisdem militibus, immo etiam Presbyteris, & Beneficiatiis eiusdem Ordinis, vt de quibuslibet, tùm stabilibus, tùm mobilibus bonis, pecuniarum summis, gēmis, & lapidibus præciosis, aliisque rebus cuiuscumque qualitatis, & quantitatis, ac valoris sint, per eos etiam ratione Beneficiorum Ecclesiasticorum, quorumlibet per eos obtentorum, ac alias vndecumque, & quomodolibet acquisitis, & ad illos quouis modo spectantibus, dummodo quintam illorum partem Conuentui prædicto relinquant inter quoslibet consanguineos, filios etiam, & alias personas testari, aut aliàs etiam per codicillos, donatione inter viuos, seu causa mortis, & alia qualibet via, vt sibi videbitur, disponere, & illa in pias, & non pias, alioqui tamen licitas causas erogare. Hæc Pontifex eo loci.

Porrò quod ad votum Castitatis attinet, Milites S. Ioānis Hierosolymitani, Castitatem simpliciter promittunt: Milites verò sancti Iacobi, & Sancti Stephani, ex instituto Castitatem tantummodo coniugalem pollicentur: Calatrauæ, & Alcantaræ olim quidem ex instituto Castitatem simpliciter vouebant, nunc verò Pontificia auctoritate cōiugalem profitentur solam: Quam eandem spōdent Regiosi Milites, qui in Lusitania Christi appellantur, & ij, qui in eadem prouincia in Sancti Iacobi milites nominantur, alij item vulgo dicti de Auis: & ij, qui in prouincia Valētina vocātur Milites Montesæ, vt à viris fide dignis accepi.

Quòd spectat ad votum Obedientiæ, prædicti Milites vniuersi vouent obtemperaturos se, Magno Ordinis Magistro, aut cuiuis alteri Præfecto, Magistri vice fungenti.

Tertiò quæritur, quot, & quinam sint Ordines Militares Religiosi? Respondeo eos esse in primis, qui dicuntur Hospitalarij Sancti Ioānis Hierosolymitani, quique olim primum Hierosolymis habitare cœperunt: mox in Insula Rhodo Collegium, siue Conuentum suum habuerunt, vnde, & dicti sunt Milites, seu Equites Rhodienses: eam enim insulam ex hostibus bello captam tenuerunt, vel vt alij tradunt, à Gothis edo primo Hierosolymorum rege dono accepe runt: eámque ad nostram ferè vsque ætatem fortiter, strenuè, & egregiè defenderunt. Sed tandem anno 1523. à Turcis prælio superati, eius imperium amiserunt postquam tres menses, & eo amplius obsidionis periculo, & mala sustinuerant. Inde expulsi, commigrarunt in Insulā Melitam, quam Caroli Quinti Imperatoris beneficio, ac munere acceptam obtinent etiam nunc. Vnde & Meliten ses equites appellantur. Gestant hi candidæ Crucis signum in veste nigra ad sinistram. Eorum Ordo Honorij II. auctoritate est confirmatus anno 1124. quanquam alij referunt Ordinem esse approbatum à Gelasio 2. anno Domini 1120. cum esset paucis ante iam annis institutus, vide-

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet anno salutis humanæ 1118 vel 1119

Fuere olim quoque Milites dicti Templarij, qui cœpisse dicuntur circa annum Domini 1120. quoque vtebantur candido pallio, cum rubræ Crucis signo, his enim, anno Domini 1129. cum approbatus, & confirmatus est Ordo, datus est albus amictus auctoritate Honorij II. eorumque familia, per ducentos ferè annos propagata est. Ac licet initio parua incrementa habuerit: postea tamen adeo aucta amplificataque fuit, vt facultates maximas, & oppida apud Christianos vbique terrarum quamplurima possideret. Cæterum auctoritate Clementis Quinti, deletus extinctúsque Ordo est anno Domini 1311. cum esset impietatis accusatus: ac Templariorum bona partim Rhodijs Militibus, partim nouis Ordinum familijs, partim principibus sunt attributa.

Sunt, & alij, qui dicuntur Theutonici, Hospitalarij Sanctæ MARIÆ: qui candido amicti pallio, nigræ Crucis signum deferunt, & nemo nisi Theutonicus huiusce Militiæ sacris initiatur. Nam Hierosolymis sacro bello recuperatis, initio vir quidam Theutonicus hospitalem domũ ad peregrinos suæ nationis homines excipiendos, & tuendos extruxit, & illi, Patriarchæ assensu, Sacellum Deiparæ Virgini sacrum adiunxit: quem postea nonnulli Theutonici imitati, se Deo omnino tradidere, suis rebus Xenodochio, & B. Virginis sacello donatis: ex quibus cœpit Ordo Militum Theutonicorum Sanctæ Mariæ: qui quidem anno 1192. vel iuxta aliorum sententiam anno 1195. auctoritate Cælestini III. confirmatur. Deindè verò cum Syriam, Christianis ereptam Saraceni, iterum occupassent, Crucigeros Milites Theutonicos, Ptolemaida recuperata è tota Syria, & Orientis partibus protinus eiecerunt, qui in Germaniam commigrarunt. Postea verò à Polonis euocati, contra Prussios, & Masouios hostes, Sanctissimæ Virginis ductu, & auspicijs, Prussiam Polonis tunc infestam, & inimicam subegere, & iure bellico partam, suæ ditionis fecere: quæ gens victa atque superata præstis, religionem Christianam, & cum religione patrier linguam Ruthenicam susce pit. In ea prouincia arcem præmunitam, & oppidum Mariaburgam, caput totius familiæ, & primum domicilium, ac sedem eorum Militum, qui vniuersso Ordini præsunt, legimus constitutum.

Sunt præterea in Regno Castellæ Hispaniæ Regi subiecto, tres Ordines Militares. Nam sunt Milites Sancti Iacobi sub Regula Sancti Augustini, viuentes, quorum duo sunt celebres Conuentus, vnus in oppodo dicto Voles, quod nũc est caput totius Ordinis: Alter est in Vrbe Legionensi S. Marco dicatus. Olim quidem, vt ait Franciscus Rades in Chronico Ordinis, cap. 48. Magistri, tori Ordini Militum præficiebantur: qui fuisse dicuntur quadraginta: nunc verò auctoritate Pontificia, Hispaniarum Reges, sunt perpetui administratores Ordinis: Est enim Magistratus Regibus administrationem perpetuam datus: insigne Militibus in veste candida, Crux rubra in gladij militaris modum cõformata. Confirmatus est Osdo auctoritate Alexandri Tertij, anno Domini 1175. vt patet ex diplomate Pontificio, quod habet Franciscus Rades in Chronico Ordinis, c. 9. licet fuerit ante institutus, videlicet anno Domini 1170.

Sunt, & Milites Calatrauæ, quorum Conuentus, caput ac sedes totius Ordinis, est in Oppido Calatraua in Hispania, quod est in Oretanis, ad Anam, fluuium situm in loco satis munito: vnde & nomen acceperunt: viuuntque sub Regula S. Benedicti, & Cistercienssium: vtuntur in amictu candido, rubræ Crucis signo, & figura ad lævam. Eorum Ordo est, auctoritate Alexandri Tertij approbatus, anno Domini 1164. diploma Pontificium, quo approbatus est Ordo, habet Franciscus Rades in Chronico ordinis, ca. 10. Institutus esse perhibetur, anno salutis humanæ 1158. Rodericus lib. 7. c. 14. Et Franciscus Rades, in Chronico ordinis ca 3.

Sunt item Milites Alcantaræ, quorum Conuentus caput, & sedes Ordinis est in Oppido, quod dicitur Alcantara: quod eius Ordinis equitibus nomen dedit, in regno Castellæ ad ripam Tagi fluminis, cœperunt anno Domini 1176. vel paulò ante, regnante in Castella Alphonso huius nominis 8. Et Ferdinando 2. Legionense regnum tenente. Vtuntur illi nigris vestibus, & Cruce viridi ad sinistram: militant sub Regula sancti Benedicti, & Cistercienssium. Horum Militum ordo fluxit ex Ordine Militari, dicto nomine S. Iuliani in Pereiro: nam primùm quidem fuerunt milites vocati nomine S Iuliani in Pereiro, quod est oppidulum in dioceſi Ciuitatensi, quæ dicitur Ciuitas Roderici situm ad ripam fluminis Coa: eo quòd in eo loco Conuentum habebant: hic ordo approbatus est ab Alexandro Tertio, vt patet ex diplomate Pontificio, quod habet Franciscus Rades in Chronico Ordinis, cap. 2. anno salutis humanæ 1177. creditur institutus fuisse circa annum Domini 1170. aut Paulò ante, confirmatus etiam est à Lucio 3. anno 1187. & ab Innocentio III. anno 1205. teste eodem Francisco Rades. Sed anno Domini 1218. hic Ordo cum Ordine Calatrauensi conuenit, his pactis, & conditionibus, vt Ordo. S. Iuliani in Pereiro acciperet ab Ordine Calatrauensi oppidum Alcantaram, quod quinque iam annis possiderant milites Calatrauenses, donatione Alphonsi Regis Legionensis, & Magister Ordinis S. Iuliani, & milites visitarentur, instituerentur, & corrigerentur à Magistro militum calatrauentium dummodo tamen nihil alienare posset, ex bonis Ordinis Sancti Iuliani & nihil iuris, & potestatis haberet in eligendo Priore Conuentus Sancti Iuliani, sed liberam reliqueret electionem Clericis illius conuentus. Ea etiam conditione, vt ad eligendum Magistrum militum Calatrauensium, vocaretur Magister militum Sancti Iuliani, & suffragium haberet. Ex eo tempore Milites S. Iuliani Conuentum habuerunt in oppido Alcantara, & dici cœperunt tũ Milites, tũ ordo ipse nomine sumpto ab oppido Alcantara, quòd ex oppidulo Pereiro cõmigrarunt. Anno verò 1411. impetrauit Magister militum Alcantaræ à Benedicto. 13. qui, vt legitimus Pontif. in Hispania habebatur, vt insigne ordinis esset Crucis figura, & tunc vti cœperunt Milites Alcantaræ Cruce viridi, vt à Militibus Calatrauæ distinguerentur: qui rubram Crucem in amictu vt diximus gestant.

Portrò in Valentino tractu Rex Aragonius sacram Militiam Montesiæ creauit, quam Ioannes XXII. anno Domini 1317. suo diplomate confirmauit, Cistercienssium instituto, & legibus viuit, Calatrauæ militari Ordini subiecta, in veste candida rubræ Crucis figuram gestat, præcipua eius sedes, Montesia vnde Militiæ nomen.

In Lusitania tres quoque Ordines Militares numerantur. Sunt enim in primis Milites, qui dicuntur Christi nomine, & viuunt sub Regula S. Benedicti, & Cistercienssium, nigro vtuntur amictu, Cruceque partim quidem rubra, partim verò candida, videlicet, quatuor eius brachia sunt per medium dicissa, & linea candida intersecante distincta, ita vt in singulis brachiis, binæ Cruces appareant, rubra, & candida. Conuentum habent isti in oppido Lusitaniæ vulgò dicto Touar, quod est caput, ac Sedes totius Ordinis. Portò hunc Ordinem instituit Dionysius Sextus Portogaliæ Rex, & Ioannes XXII. anno Domini 1320. sua auctoritate Pontificia confirmauit.

Alij sunt Milites vulgò nominati de Auis, eo quòd eorum Conuentus, caput vniuersi Ordinis, est in oppido Lusitaniæ, quod dicitur Auis. Re ipsa sunt prorsus idem qui Calatrauenses: sed postquam Lusitaniæ Regum fuit à Regno Castellæ seiunctum, ac diuisum, is Ordo subtraxit se curæ, & potestati. Militum Calatrauensium, ac ita cœpit esse Ordo distinctus, sub eadem tamen Regula S. Benedicti, & Cistercienssium militans, & vtens veste nigra, & albæ crucis figura.

Sunt & Milites vulgò. Dela Palmera, nominati, quorum conuentus, qui tori Ordini imperat, est in oppido Lusitaniæ, quod dicitur Palmera: nec distinguitur, ab ordine Sancti Iacobi, qui est in Regno castellæ, & ita olim erat vnus tantummodo: Verùm vbi Portogalia sese à castella seiunxit, ac diuisit, diuisus etiam Ordo est, eodem tamen vestitus genere, cruce, & Regula vtitur, quibus Milites S. Iacobi in regno castellæ.

Florentiæ à Cosmo Medice, Magno Thusciæ Duce instituta est Militia S. Stephani, sub Regula S. Benedicti: & Pij quarti auctoritate Pontificia confirmata, anno salutis humanæ 1562.

De eisdem Militaribus Ordinibus certæ aliæ quæstiones tractantur. CAP. VI.

PRimò quæritur, quoniam iure Templariorum ordo ille, quem supra nominaui, fuerit euersus, ac penitus extinctus? Historici sanè multi, litteris prodiderunt nobilissimi, & ditissimi huius Ordinis excidium, quorum alij damnant, alij verò probant, alij in dubium vocant. Nam quidam iure deletos Templarios scribunt, ob impiam Religionem, ob nefaria flagitia, & turpia quædam, & obscœna illorum vitia, denique ob læsæ Maiestatis crimen. Sic Platina, in vita Clementis 5, Polydor. de inuentoribus rerum lib. 7. c. 5 volat. Comment. lib. 21. Aemil. de reb Francorum, lib. 8. Guaguin lib. 7. de rebus Franc. Alij verò tradidere, eos Philippi Francorum Regis auaritia, & iniquitate insontes damnatos Ita Iacobus Mogantinus, Sabellicus, Naucler us, Ioan. Boccatius in Alberic. Dictionario lit. T. aiunt ordo Templariorũ euersus fuit tẽpore Clementis Quinti, instante Regẽ Franciæ: & sicut audiui ab vno qui fuit examinator testium, & causæ, contra iustitiam, & mihi dixit, ipsum Clementem, hæc protulisse, etsi non per viam iustitiæ potest destrui, destruatur per viam expedientiæ, ne scandalizetur charus filius noster Rex Franciæ. Hæc ille ad verbum: sed potuit ille examinator testium, & causæ decipi. Referam breuiter quid scripserit illorum temporum scriptor, Ioannes Villaneus lib. 8. c. 92. historiæ Florentinæ: à quo Antoninus p. 3. histor. tit. 21. c. 1. §. 3. & alij acceperunt. Cum Pictauij Clemens V, commoraretur Philippus Francorum Rex, vulgo cognominatus Pulcher, aulicorum suasionibus adductus, & spe lucri permotus, Templariorum Ordinem accusauit: initium mali ortum est, à Priore Monfalconis, in agro Tholosano, & Nosso, exule Florentino: quorum hic à Prætore Parisiensi multorum criminum reus fuerat in carcerem coniectus, ille ob hæreseos, & scelerate, ac perditæ vitæ crimen suspectus iudicio Magistri Templariorum perpetuò carceri addictus. Hi duo, de libertate, ac vita, soliciti, crimina confinxerunt, ob quæ Ordo Templariorum Christiano nomini, ac Reipublicę vtilis deleretur: ipsi verò è carcere emissi infelici vitæ exitu periere. Nossus enim ob aliam causam à Carnifice strãgulatus interiit. Prior proditione necatus est. Cum perditissimi homines crimina inaudita commenti essent, viros maximè pios accusarunt. Accusationis capita, Procurator fisci Regij, ad Regem scripta Pictauium misit, quæ ille auaritia motus, pro veris habuit, delatoribus libertate, & venia donatis, à Pontifice Clemente Quinto, cum adhuc Pictauij esset, impetrauit, vt totius Ordinis Templariorum euersionem pollicerentur, vna literarum significatione, tota Francia comprehensi sunt, & fiscus Regius in eorum fundos, possessiones, ac se mouentes, mobilesque res manum iniecit. Lutetiæ Magister templi Iacobus Mola Burgundus, cum quinquagintauouem equit bus sociis capitur, & in carcerẽ truditur. Arguebatur hæreseos, impietatis, fœderis cum Turcis Christiani nominis hostibus iniri, nefariæ, & aueſtæ libidinis, contemptæ Crucis, & Christi Domini imaginis sputo, lotio, & pedibus fœdatæ, læsæ Maiestatis, honoris, qui Virgini Dei Genitrici, & supertis sanctisque cęli habitatoribus debetur, abiecti, & tandem religionis Christianæ penitus abnegatæ. Quęstione habita sæpe torti nihil huiusmodi de se, & de sociis confessi sunt, quin insontes sese prosque Templarios equites constantissimè testabantur. Macerati longo carcere quinquaginta sex, totidem modicè distantibus palis alligati, ac lento igne tosti sunt: professi insontes se mori amicis, & consanguineis eorum frustra monentibus, vt spem veniæ, si crimen agnoscerent, & faterentur, ab Rege propositam amplecterentur. Superarent quatuor, Iacobus Mola, frater Delphini Principis Viennensium, Hugo Peraldus, & cuius nomen Historici, non prodiderunt quidam olim Regie gaze custos. Hi Pictauium vincti, ad Pontificem, & Regem tracti sunt. Vbi proposita vitæ spe, & impunitate, aliquid de se confessi Lutetiam reducuntur duobus Cardinalibus missis, qui euersionis decretum à Pontifice factum publicè recitarent, & vinctos de se confessos aliqua Pœna mulctarent. Præforibus Templi, Virginis, ex Theatro id Decretum Cardinales vinctis præsentibus, & circumfusa ingenti multitudine recitari iusserunt. Ibi Iacobus Mola Magister templi ad supplicium productus, & proposita vitæ spe, si qua in custodia fassus de se fuisque sociis fuerat, nunc quoque confessus veniam publicè peteret, facto silentio negauit omnino vera esse, quæ de Templariorum hęresi, & aliis criminibus recitata essent: Ordinem illum esse Catholicum, iustum, & sanctum, & se dignum extremo supplicio, paratumque id subire, & vltro deposcere, qui vitæ dulcedine, impia de se, ac sociis, Pontifice, & Rege suadentibus Pictauij confessus esset. Ergo nunc, inquit, supremis rebus meis, cum locum mendacio dari nefas sit, ex animo vereque fateor me ingens in me meosque socios scelus admisisse, qui in gratiam, quorum minimè decuit, & spe vitæ impia flagitia, & scelera ad tormenta ementitus sum in Ordinem meum de Christiana Religione optimè meritum: nec mihi nunc vita opus est precatia, & nouo super vetus mendacio tetenta. Dimissa concione, vincti in tetrum carcerẽ retruduntur, quos Rex ad supplicii productos lento igni torreri iussit. Mola, & frater Delphini constantissimè supplicium pertulere. Nam rogo impositi, & admoto paulatim igne primoribus pedibus, ad exprimendam scelerum confessionem ne tunc quidem cum reliquo corpore depasto, vitalia fœdo nidore torrerẽtur, ab huius orationis constantia desciuerunt, aut mutatę mentis vllam significationem præbuerunt, illa tantùm voce edita, quę ab omnibus audirentur: Templariorũ Ordinem Catholicum esse, iustum, & sanctum. Peraldus verò, & ille olim Regius Quęstor præsentis supplicij merũ perterriti, affirmarunt vera esse, quę coram Rege, & Pontifice de Templariis protulissent: qui solutis vinculis dimissi, infelici postero die vitę exitu absumpti perierunt. Nocte supplicium secuta, Monachi aliique Religiosi homines Moræ, & Delphini Viennensis veluti sacros Martyrum cineres collegere. Hæc ex Ioanne Villaneo. In possessionem bonorum Templariorum Regius fiscus iuit, rebusque se mouentibus atque mobilibus à fisco retentis, quæ solo contionerentur Pontificis decreto, S. Ioannis Hospitalariis equitibus assignata sunt. Quid ergo hic dicendum ad propositam quæstionem: fuerunt ne Templarij iure damnati, In Castella, Salmanticę, refert Ioannes Mariana de rebus Hispaniç, lib. 15. cap. 10. vndecim Episcoporum conuentus est habitus de Templariis quæstione agitata, & causa cognita pro eorum innocentia pronunciatum est, communi Patrum suffragio, ad Pontificem Romanum, reiecta totius rei summa deliberatio est, & ea contra Patrum decretum valuit. Moguntiæ itidem in Germania, vt testatur Naucleru in Chronico volum. 2. generat. 44. & narrat. Aemil de rebus Francorum libro. 8: frequens Patrum consessus habitus est, vt iussu Pontificis de Templariorum causa ageretur. Hugo cum viginti Ordinis sui socijs Militibus in eum conuentũ irrupisse fertur, & clara voce testatus, si quid grauius in eũ Ordinem esset decretum, se Pontificem Maximum, Clementis successorem appellare. Ferocia, & metu eorum deterriti Patres, bono animo eos esse iusserunt. Clemente certiore literis facto, ius de integro quærendi, & statuendi Archiepiscopo Moguntino demandante, causa Templariorum cognita est. Patres eos crimine liberos, ac proinde innocentes suis suffragijs iudicarunt. At in Viennensi consilio generali Corã Pontifice Romano causa ẽplariorũ cognita, decretũ est, vt eorũ nomẽ, & Ordo penitus è medio tolleretur: seuerũ, ac durũ decretum, quibusdam visum est. Aliorum iudicio verisimile est, nec ea delicta in omnes pro uincias peruasisse, nec singulos contaminasse &, Templarios aliqua ex parte insontes fuisse, & Pontificem, vna cum Cõcilio Patrum iuxta allegata, & approbata in iudicio, sententiam tulisse, qua capitis condemnari iure potuerunt: & Regem (quod etiam Gallici Scriptores confitentur) lucri auiditate, & aulicorum assentationibus deceptum, conficta fortassis aliqua improborum hominum mendaciis crimina, pro veris habuisse. Defendunt à calumnia, & crimine Templarios Villaneus, Antoninus, Albericus, & alij: sed eos Romani Pontificis sententia, concilij Viennensis decretũ, fama frequens, communis ferè omniũ sensus damnat. Ego longè multo probabilius existimo, eos tostis de causis damnatos fuisse. Non enim verisimile est, Romanum Pontificem, totum eorum ordinem, sine iusta causa penitus deleuisse. Documentum maximum datum vniuersis, sed præsertim sacra professione Religiosæ vitæ hominibus consectatis, vt simulem perfidiam deuitent, improbitatem desugiant, peccandi occasiones præcidant, & opes, vitęsque suas magis integra probitatis opinione, quàm re alia curent quam maximè conseruandas.

Secundò quæritur, quænam origo, & causa fuerit Ordinum Militarium in Ecclesia Dei, & quando primum vnusquisque eorum Ordinum fuerit institutus, & propagatus, & quis inter eos sit primus, & quis secundus, & quis deinceps? Respondeo, Vrbem Hierosolymam, cum iam anno 1199. bello sacro esset recuperata, trium Religiosorum ordinum instituendorum causam, & originem extitisse: ij autem fuerunt Hospitalarij, seu Hospitalenses Sancti Ioannis nomine appellati. Templarij, atque Theutonici: nam antea christiani, Ecclesiæ latinæ, permittentibus Aegyptiis, & Saracenis Vrbis Hierosolymorum dominis, prope Domini sepulchrum Cœnobia duo constructerant, vnum viris, alterum, fœminis excipiẽdis, qui sepulcri dominici visendi gratia, eò confluebant: ea que domicilia nomini Beatæ MARIÆ Virginis, & Beatæ MARIÆ Magdalenæ dicauerant. Recepta Hierosolyma, ingés christianos omnes sepulchri visendi cupido incessit. Et cũ ea cœnobia infinitę homiũ vndiq; confluentiũ multitudini non sufficerent, hospitalis domus est addita, & in ea sacellum extructũ S. Ioã. Bapist. sacrũ, & non vt alij putant, S. Ioã Eleemosynario Patriarchæ Alexandrino, qui re vera fallantur, vt constat ex formula, qua professionẽ religionis milites emittunt. In eo igitur loco ex redditibus vtriusq; cœnobitis, qui sepulchrũ adiissent, ægrotãtibus res necessarię subministrari sunt cęptę, & Rector qui Cœnobij curã gereret, institutus: qui deinde post aliquot annos vna cum sociis suis habitũ religionis assumpsit: & hi postea rei militaris studio susceptо, peregrinos, aduersus Saracenos tuebantur, & proinde Milites Hospitalarij, siue Hospitalenses, & Hierosolymitani, aut S. Ioannis nomine vocari cœperunt: atq; hi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Religiosorum Militum fuere omnium primi, cœperuntque circa annum 1108 at Honorij II. auctoritate anno 1124. confirmari sunt.

Præest toti huic ordini Magister, qui vocatur Magnus Magister. fuere Magistri in ordine hactenus. 51. vsque ad Hugonem de Loubenx. Inter eos fuerunt duo S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & Magistri ordinis, vnus electus, & factus Cardinalis a Sixto IIII. alter a Sixto V. Habet Magister annuos redditus ad onera sustinenda in viginti vna, aut viginti duabus Commendis ordinis, quæ ideirco dicuntur Commendæ Magistrales. Habet locum tenentem, vel Vicegerentem. Constat totus Ordo, octo linguis, hoc est, octo nationibus: nam Ordo, Linguas appellat Nationes. Linguæ sunt, Prouinciæ, Aluerniæ, Franciæ, Italiæ, Aragoniæ, sub qua Cathalonia, & Nauarra continentur: Angliæ, sub qua Hiberniæ Alemaniæ, sub qua Vngaria, Boemia, & Dacia intelliguntur: & Castellæ Legionis, & Portogalliæ. Post Magistrum sunt octo Dignitates siue octo Baiulini Conuentuales, siue Capitulares, Magnus Commendatarius, Marescallus, Hospitalarius, Admiratus, Magnus Conseruator, Turcopolerius, Magnus Baiulius, & Magnus Cancellarius. Deinde sunt cæteri Commendatarij, qui dicuntur Priores, & Castellanus Empostæ. Porrò Baiulini dicuntur administratores prædiorum, & rerum, quæ sunt ordinis.

Deinde Gelasio II. Apostolicam Cathedram tenente anno 1118. Templarij Milites Hierosolymis etiam ellecœperunt; qui quidem iuxta Christi sepulcrum commorantes, Christianos eò peregrè profectos hospitio excipiebant: exceptos armis accincti, per templa, & sacra loca comitabantur, ac deducebant, vt omnem Terram sanctam tuto viterent ac perlustrarent. Cuius pij officij auctores fuerunt nouem; qui quòd in parte ædium Templi habitarent, Templariorum nomen inde sumpserunt. Eorum Ordo approbatus est ab Honorio II. anno Domini 1129.

Tertius ordo Sacræ Militiæ, qui dicitur Theutonicorum Sanctæ Mariæ, ad Hospitalarios, & Templarios additus aduersus Saracenos & institutus circa annū 1160. Nam eo tempore Germani aliquot viri, qui in vrbe Hierosolima in quam Dominici sepulcri visendi gratia conuenerunt, Italorum & Francorum pietatem, & charitatem æmulati, hospitalem domum, & facellum Sanctæ MARIÆ dicatum ædificarunt, ad Theutonicæ nationis homines excipiendos, & contra Saracenos defendendos. Cœperunt sub Alexandro III. anno 1164. Sed auctoritate Celestini Tertij anno 1192. confirmati fuerunt. Sunt enim hi Templariorum Regulam pariter, & Institutum professi.

Anno item Dominicæ Incarnationis 1164. auctoritate Alexandri III. confirmatus est ordo Militum Calatrauæ Hi, consilio & opera cuiusdam Abbatis Cisterciensis, cum ordinem instituerunt: defenderunt enim contra Mauritanos Arabes siue Saracenos oppidum Calatrauam, quod Templarij Milites desseruerant Saracenorum impetum propulsantes. Porrò Ordinis equitum Calatraue author etiam fuit Sanctus III Rex Nauarræ, vel Toleti iuxta alios Huiusmodi autem equites vtuntur vestitu nigro, cum cruce Rubei coloris in pectore impressa. Quam quidem crucem illis concessit Papa Benedictus, anno 1390. Potiuntur item multis priuilegijs. Is ordo teste. Aneeda. in Cronico ordinis cap. 32. habet beneficia Ecclesiastica, qui Prioratus dicuntur, tredecim: Dignitates quinque post Magistrum ordinis, videlicet Commendatarium Magnum, Clauigerum, Priorem Conuentus Sacristā Magnum, & Præfectum fabricæ. Prior, qui Conuentui Calatrauensi præest, est veluti generalis Parochus, coram habens omnium eorum, qui sunt ordini subiecti. Habet priuilegio Romani Pontificis insignia & iura Episcopi, quibus vtitur in conuentu, & aliis Ecclesijs ordini subiectis, vt testatur prædictus Auctor Franciscus de Andrada. q. 7. Beneficia Regulatia ordinis dantur Clericis professis Religionis: qui vocantur Priores, aut Vicarij, aut Rectores, & alij Cappellani. Rectores habent curam animarum in iis oppidis, quæ sunt ordini subiecta.

Anno 1171. Religiosus ordo Militum S. Iacobi ab Alexandro Tertio confirmatus est: qui paulò ante Calatrauensem ordinem fuerat institutus: non autem, vt tradidere quidam, regnante Ramiro huius nominis primo in Regno Legionensi, nec item regnante Alphonso Magno, vt alij voluerunt. Nam in ipsa Constitutione Alexandri Tertij apertè dicitur, eum ordinem esse aute paucos annos fundatum, & erectum: præsertim cum instar Hospitalariorum Templariorumue Militium ad defendenda oppida Christianorum in Regno Legionensi, & Castellano contra Saracenos institutus esse videatur. Fuerat tamen multis annis ante hunc ordinem institura sodalitas quædam eorum, qui S. Iacobi nomine sodales vocabantur: vnde factum est, vt quidam putauerint, ab eo tempore ordinem huiusmodi militum cœpisse, vt Franciscus Andrada in Chronico ordinis annotauit. Magister ordinis annuos redditus percipiebat trecentorum millium aureorum. & ex toto ordine possunt, & debent ad bella progredi trecenti equites Religionem professi. Habet item ordo in prouincis Castellana, Aragonensi, Valentina, Legionensi commendas octoginta tres, teste Francisco Rades de Andrada in Chronico ordinis, & præter Commendatarios constat aliis multis equitibus Religionem professis, & Clericis ducentis. Ad Magistri electionem, & creationem, conuocantur tredecim Commendatarij Equites: & ideo hi dicuntur habere Dignitatem in ordine. Eos conuocandi ius, & auctoritatem habet Prior qui præest Conuentui, qui est principalis sedes ordinis: & his olim fuit inter duos Prioratus, quos habet præcipuos hic ordo, videlicet Sancti Marci in Regno Legionensi, & Velesij in prouincia Tolerana, vter eorum haberet prædictum ius, & auctoritatem. His Prioratibus sunt subiecti alij conuentus. Habet duos Commendatarios Magnos, vnum in Castellano: Alterum in Legionensi regno.

Anno Domini 1320. creatum ordinem equitum in Lusitania à Dionysio Sexto Portogalliæ Rege, qui vulgò dicuntur nomine CHRISTI, Ioannes vigesimusecundus, sua auctoritate confirmauit. Munificentia Regis habuit initio, quo est primùm fundatus & institutus is ordo In Portogallia Commendas sedecim, teste Garibai in Chronicquo Regū Portogallię in vita Dionysij Regis. Viget hic ordo tantū in Portogallia, habet quinq; Dignitates post Magistrū ordinis, nimirū cōmendatarium Magnū, Clauigerum, Priorem magnum, Sacristam, & Præfectum fabricæ, vt idem Autor proximè nominatus refert.

Anno Domini 1176. vel paulò ante ordo Militum Alcantaræ institutus esse memoratur, cum rerum in Castella Alphonsus huius nominis octauus dominaretur, & Ferdinandus itidem Rex huius nominis secundus, Legionense Regnum teneret, habet hic ordo teste Francisco Andrada, commendas triginta nouem, habet idem commendatarij Magnum, & Clauigerum.

Mouteziæ Sacra Militia constituta fertur Regis Aragoniæ auspicijs in Valentina prouincia, & Ioannis xxij. auctoritate anno Domini 1317. confirmata, instituta est aduersus Mauros, qui Valentina littora infesta reddebant: cæteris sacris Militijs in Hispania Regum auxilio, & beneficio fundatis: censu quidem & opibus tenuior, sed virtute bellica non inferior. Porrò in ordine Calatrauæ fuerunt, teste Francisco Andrada Magistri viginti nouem. Et auctoritate Innocentij Octaui Ferdinandus Rex Catholicus, factus est perpetuus Administrator Ordinis: & tunc cœpit ordo, non per Magistros, sed per Reges Hispaniæ Administratores perpetuos gubernari. Nam auctoritate Adriani VI. perpetua admioistratio Ordinis coniuncta est, cū Regali dignitate Regum Catholicorū Hispanię. In Ordine S. Iacobi fuerunt Magistri, vnus, & quadraginta, In Ordine Alcantaræ fuerunt triginta sex, & auctoritate eiusdem Adriani VI. factum est, vt ait Fracisc⁹ Andrada, vt Catholicus Rex Hispaniæ, sit perpetuus Administrator horum duorum Ordinum eodem modo, quo est Ordinis Calatrauæ.

Anno 1562. auctoritate Pij Quarti confirmatus est Religiosus ordo Militum S. Stephani, sub Regula S. Benedicti viuentiū, à Cosmo medice Florētino, & Senarū Duce creatus: Cuius Ordinis Magister est Dux ipse Florētię. Porrò instituta est hæc sacra militia instar aliarū, quę in Hispanis, & aliis, in locis erectæ fuerant ad fidē, & Religionē Christiana contra hostes tuendam, & ad loca matis mediterranei à Turcis, & Saracenis defendenda. Et Dux ipse annuos redditus, & alia bona Ordini concessit, ex quibus cōmodè milites sustentarentur, & viuerent. Ex bonis itidē militū plures fundatæ, erectæ, & constitutæ sunt, quæ vocantur Commendæ. Nam ipse Dux Florentiæ, à Pio Quarto impetrauit, vt qui sua sponte vellēt, Ordini bona relinquerent, ex quibus Cōmendæ augerētur. Vtuntur præfati Ordinis milites nigra veste cum Cruce rubra: Commorantur Pisis, & Insulam Melbam, suæ fidei, & custodiæ commissam habent.

Tertiò quæritur, An simoniæ peccatum committatur, in admittendis equitibus ad prædictos Sacrorum Militum Ordines, vel ad habitum Ordinum suscipiendum, vel in conferendis vel in permutandis, deponendisve annuis ipsorum Ordinum redditibus, quæ Commendæ dicuntur, pretio dato, & accepto? Sunt enim qui id negent, Primùm quia, vt supra diximus, prædicti Ordines militares, nō sunt

abso

absolutè, & simpliciter Religiones, ergo quamuis pretium detur, quo quis in Ordinem cooptetur, Simonia minimè committitur. Deinde, quia annui redditus, qui Militibus commendantur, non sunt propriè Ecclesiastica beneficia, sed subsidia, & quasi stipendia, & alimenta militaria: ergo quāuis pretio conferantur, permutentur, deponantur, redimantur, nulla inde contrahitur Simoniæ labes.

At verior est opposita sententia, nempe, Simoniæ crimē eos incurrere, qui hæc pretio hinc inde dato, & accepto faciunt. Sciendum est, huiusmodi Ordines aliquos, quod attinet ad Milites, etsi propriè, & simpliciter Religiones non sint, auctoritate tamen Pontificia multis Ecclesiasticis priuilegijs, ac immunitatibus gaudere, vt constat tum ex Cōstitutionibus, tum etiam ex Literis, & Priuilegijs Pontificū Romanorum, quibus sunt ab eis approbati, confirmati, auctique, & propagati. Quo fit, vt Simoniæ labe inficiatur ingressus in aliquem horum Ordinum Militarium, dato, & accepto pretio, cum eiusmodi ingressus adiuncta, & annexa sibi habeat iura, & priuilegia multa Ecclesiastica. Item, si pro susceptione habitus Militaris, pretiūm detur, vel accipiatur, Simonia cōmittitur, quia habitus susceptio dat ius ad multa Ecclesiastica priuilegia, & immunitates Ordinis. Ergo si supremus Ordinis Magister, aut Præfectus, vel Administrator perpetuus, pecuniā aliquem in Ordinem suum admittat, incidit in Simoniæ crimen. Item, si pecuniam, vt pretiū accipiat ex hoc quod alicui annuos certos redditus Ordinis, quæ Commendæ dicuntur, alicui conferat. Item, si pretium accipiat, ex hoc, quod pensionem in certis quibusdam redditibus impositam iuxta Ordinis statuta alicui è prædictis Militi concedat. Nec Milites Commendatarius auctoritate propria, sine Magistri consensu potest redditus sibi Commendatos, cum redditibus alterius Militis commutare. Rursus, si tacitè pecuniā accipiat ex hoc, quod cōmutat suos redditus, hoc est, Commendam, cum redditibus, hoc est, cum Commenda alterius, Simoniæ peccatum admittit.

Iure tamen potest ipse Ordo pensiones imponere in ipsis Commendis ad onera Ordinis sustinenda: quia hoc nihil aliud est, nisi referuare certam pensionem fructuū, qui ex Commendis percipiuntur quotannis. Potest Ordo Cōmendas diuidere, minuere, augere, multiplicare, coniungere, prout communi totius Religionis bono iudicauerit expedire. Hoc enim concessum est huiusmodi Ordinibus auctoritate Romanorum Pontificum. Quæres quid & it iudicandū iis, qui pecuniam accipiunt pro precibus, quibus primarium aliquem virum rogant, vt eius suasione, prece, rogatu, & opera Magister, aut perpetuus Ordinis Administrator alteri Religionis habitum, aut certos annuos redditus concedat, Respondeo, Simoniæ crimen committi, si pretium detur ei, cuius est Religionis habitum, vel redditus conferre, quoniam pretium datur, & accipitur pro habitu, vel redditibus obtinendis. Et quia vna cum habitu, vel redditibus, siue Commendis certa iura, & priuilegia Ecclesiastica acquiruntur, ideo in eis est aliquid spirituale. An verò Simonia contrahatur, si detur pecunia pro precibus, per intermedios peccatores, curat quis habitu Ordinis, vel Commendam obtinendam, aut reuera eam impetrat, non est, cur in præsenti dicamus. Sed de hac quæstione alio in loco commodiùs disseremus.

Quartò quæritur, An matrimonium ratum, & non Consummatum dirimatur per solemne votum, quod faciunt Sacri milites S. Ioannis. Sot. in 4. dist. 27. q. 1. ar. 4. & lib. de iust. 7 q 5. art. 3. videtur docere non dissoluī: nam primùm dubitat, num per huiusmodi votum dirimatur, sed postea censet non solui, eo quòd putat Religiones Militares non esse verè, & simpliciter Religiones. Sed Nauar. consil. 1. de conuers. coniugat. docet per huiusmodi votum dirimi. Et ita dicendum est, quia reuera, est solemne votum religionis approbatæ. Et huiusmodi Milites solemnem professionem approbatæ Religionis emittunt. Et ita aliqui referunt in Hispania Consilio virorum sapientū quoddam matrimonium ratum, & non consummatum iudicatum fuisse, vt solutum, eo quòd vir religionem S. Ioannis fuerat solemni voto professus. Nec obstat, quòd Romanus Pontifex possit iustis de causis concedere, vt Miles religionem ptofessus, vxorem ducat: quoniam, vt ante dixi, potest solemne votum religionis iusta de causa relaxare, & tunc religiosum à religionis vinculo soluit. Nec propterea sequitur, vt quis simul duas vxores habere queat, quia matrimonium ratum, & non consummatum solutum est, per solemnem religionis professionem, per quam quis spiritualiter moritur.

Quintò quæritur, An præter Religiosos, & sacros equitum Ordines iam supra memoratos, sint alij Ordines. Respondeo esse alios Ordines, qui nullo modo sacri Religiosiue sunt, sola videlicet Regum, vel Principum auctoritate instituti, nulla Romani Pontificis approbatione confirmati, & propterea isti nullis Ecclesiæ priuilegijs potiuntur, nisi iis, quæ habent speciali Romani Pontificis beneficio. Qui quidem equites vulgò Torquati dicuntur, eo quòd torquē aureum deferant collo dependentem. In Anglia Eduardus Rex anno Domini 1350. pia quadam æmulatione ductus, certum quēdam Equitum Garteriorum, numero sex, & viginti Ordinem creauit, quorum princeps erat ipse Rex Angliæ. Vtuntur Cœruleo pallio, & crus sinistrum cingunt infra genas funiculo fibulato, gemmis, & auro ornato, à quo habitu, nomen datum est toti Ordini: nam GARTER Anglica lingua significat eodem, in eoque scribunt Gallicis verbis: VITVPERETVR QVI MALE COGITAT. Cuius instituendi Ordinis causam, & originem taceo, tanquam vulgò notissimam.

Paulo ante in Francia Rex Ioannes instituerat Ordinem Equitum, quibus vulgò nomen erat Equites, stellæ, eo quòd in pallio stellam depictam gestarent, in qua erant scripta, hæc verba MONSTRANT: REGIBVS ASTRA VIAM Erat enim Ordo tribus Magis regibus dicatus: hic tamen Ordo extinctus est.

Sub idem tempus Amedeus VI. Comes Sabaudiæ erexit Ordinem Equitum, ab Annunciatione B. Virginis nomen sortitum: torquem aureum isti pendentem è collo deferunt, laqueis quibusdam, & quatuor literis identidem insculptis F. E. R. T. quarum literarum sensus est: Fortitudo Eius Rhodum Tenuit. Est enim hic Ordo institutus in memoriam Amadei I. Comitis Sabaudiæ, qui fortiter Rhodum Insulam contra Turcarum impetum defendit: è torque Collum circumdante pendet Imaguncula Annuncia tionis B. Virginis.

In Hispania anno 1363. Alphonsus Rex Castellæ Regis Ferdinandi filius Brugis, instituit Ordinem Equitum sub hoc vulgari nomine, DE LABANDA cuius Ordinis Princeps, & Magister erat ipse Rex: gestabant hi Equites pannum rubrum tribus digitis latum, quem instar stolæ, qua Diacoui vtuntur supra humerum sinistrum ponebant, porrectum vsque ad latus dextrum. Hic ordo Equestris amplius non extat.

In Burgundia anno Domini 1429. Philippus Burgundiæ Dux instituit Ordinem Equitem, quem vulgari lingua appellant DEL TOSON: quorum Princeps fait ipse Philipus Dux: & & proinde huiusmodi Principatus trāsiit ad familiæ Austriacæ Imperatorem Carolum Quintum, & ita hodie est penes Philippum II. Hispaniarum Regem, filium eius, tamquam Burgundiæ Ducem. Constat hic Ordo. Equitibus vno circiter, & triginta, deferunt torquē aureum, in quo insculpta sunt Ducis Burgundiæ insignia.

In Gallia anno Domini 1469. Ludouicus XI. Rex Frācorum, Ordinem Equitum instituit, cui nomen est Sancti Michaelis. Institutus est hic Ordo in memoriam Caroli VII. Francorum Regis, cuius filius fuit ipse Ludouicus. Nam Carolo Aurelianensem Vrbem defendenti aduersus Anglorum impetum, apparuit Archangelus Michael cuius ope, & auxilio mirabiliter de hostibus triumphauit, vt proinde huiusce Ordinis Equites ab eo Rege instituti, deferant aureum torquem collo appensum, è quo pendet Imago S. Michaelis insculpta.

Nonnulla de Societate Iesu auctoritate Pontificia confirmata ponuntur.

CAP. VII.

SOcietatem Iesu auctoritate Pontificia cōfirmauit Paulus III. vt cōstat ex diplomate Pōtificio anno Domini 1540. 5. kalendas Octobris: & alio diplomate eiusdē Pauli III. anno Dñi 1543. Institutum Societatis Iesu approbat, & declarat Iulius Tertius in diplomate Pontificio, quod sic habet.

IVLIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Expoſcit debitum pastoralis officij, cui nos, licet immeritos, prætulit diuina Maiestas: vt fideles quoslibet, præsertim religiosos, in via mandatorum Domini ad illius honorem, & gloriam, & proximorum spiritualem profectum desiderantes, paternis confoueamus affectibus: vt fideles ipsi, dextera Domini sibi assistente propitia, æternæ salutis præmium feruentiùs exquirant, & in eorum pio proposito, confoueantur. Dudum siquidem, per felicis re-

cor

Universidad de Deusto
Biblioteca

cordinationis Paulum Papam Tertium prędecessorem nostrum, accepto, Quod dilecti filij, Ignatius de Loyola, & Petrus Faber, ac Iacobus Laynez, necnon Claudius Iaius, & Paschasius Broët, ac Franciscus Xauier, necnon Alfonsus Salmeron, & Simon Rodericus, ac Ioannes Coduri, & Nicolaus de Bobadilla, presbyteri Pampilonen. Gebennam. Seguntin. Toletan. Visen. Ebredunen. & Palentin. ciuitatum, & dicœc. in Artibus magistri, in Vniuersitate Parisien. graduati, & in Theologicis studijs, per plures annos exercitati, Spiritu sancto affiati, iamdudum è diuersis mundi regionibus decedentes, in vnum conuenerant: & exemplaris, ac religiosæ vitæ Socij, effecti, abdicatis huius sæculi illecebris, eorum vitam perpetuò Domini nostri Iesu Christi, atque suo, & successorum suorum Romanorum Pontificum seruitio dedicauerant: & iam pluribus annis verbum Dei prædicando, & fideles priuatim ad pias meditationes, beneque, ac beatè viuendum excitando, hospitalibus inseruiẽdo, pueros, & alios rudes salubria dogmata, ad Christiani hominis institutionem necessaria docendo, ac denique omnia caritatis officia, quæ ad animarum ędificationem pertinebant, vbique terrarum, vbi peregrinati fuerant quisque iuxta traditã sibi ab ipso Spiritu sancto gratiam, multa cum laude obeundo, laudabiliterin vinea Domini se exercuerant. eorum institutum, sub quadam viuendi formula ab ipsis edita, Euangelicæ, veritati, & sanctorum patrum sanctionibus conformi, vt vinculum caritatis, & vnio in ipsis quidem Sociis, & aliis, qui prædictum vellent institutum sequi, conseruarentur, approbauit, & confirmauit, & benedixit: ipsosque Socios, quorum numerum, non vltra sexaginta esse tunc voluit, sub sua, & Apostolicæ Sedis protectione suscepit, illisque condendi Constitutiones, & statuta quæcunque ad ipsius, sic instituta, & confirmata Societatis conseruationem, & felicem progressum, licentiam concessit per quasdam. Cumque post modũ progressu temporis Spiritu sancto cooperante, ex Societate prędicta spiritualem animarum fructum crescere, & multos, qui institutũ prędictum sequi vellent, in Parisien. & aliis generalium studiorum Vniuersitatibus, studere intellexisset idem prædecessor, Ignatij, & aliorum Sociorum prædictorum piam vitã, & doctrinam attendendo, eidẽ Societati, vt quoscũque alios idoneos, & iuxta suas Constitutiones probatos liberè admittere possent, concessit. Et nihil ominus, vt Coadiutores tam Presbiteros, qui in spiritualibus, quàm laicos, qui in temporalibus, & domesticis officiis eos adiuuarent, qui quidẽ Coadiutores peractis probationibus, iuxta Constitutiones Societatis, huiusmodi requisitis, ac maiorem deuotionem suam, & meritum, etiam tria vota, Paupertatis videlicet, Castitatis, & Obedientiæ possent emittere, non solennia, sed quibus, pro eo tempore quo Præpositus Generalis Societatis prędictæ eis, in ministerio spirituali, vel temporali vtendum iudicaret, adstringerentur: quique omniũ bonorum operum, quæ in dicta Societate fierent, ac meritorum omnium participes fierent perinde, vt qui solennem professionem, in eadem Societate emisissent, possent assumere, & alias gratias, ac priuilegia ad fouendam & adiuuandam in iis, quæ ad Dei honorem, & animarum salutem pertinebant, Societatem prædictam, de benignitate Apostolica concessit. Vt autem prædicta omnia prius ab eodem prædecessore concessa, magis confirmentur, & simul omnia, quæ ad institutum prædictæ Societatis pertinent, eisdem in literis aliarum summam continentibus comprehendantur, & vt aliqua obscuriùs dicta, & quæ scrupulum, ac dubitationem possent inicere, per nos exactius explicẽtur: nobis fuit humiliter supplicatum, vt formulã qua prædictæ Societatis institutum, exactius, & distinctius, quam antea, edocente experientia, ac vsu rerum, expressum eodem tamen spiritu, comprehenditur confirmare dignaremur; cuius tenor sequitur, & est talis. Quicunque in Societate nostra, quã Iesu nomine insigniri cupimus, vult sub crucis vexillo Deo militare, & soli Domino, ac Ecclesiæ ipsius sponsæ, sub Romano Pontifice, Christi in terris Vicario seruire, post solenne perpetuę Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ votum, proponat sibi in animo, se partem esse Societatis, ad hoc potissimum institutæ, vt ad fidei defensionem, & propagationem, & profectum animarum in vita, & doctrina Christiana, per publicas prædicationes, lectiones, & aliud quodcunque verbi Dei ministerium, ac spiritualia exercitia, puerorum, ac rudium in Christianismo institutionem, Christi fideliũ in confessionibus audiendis, ac cæteris Sacramentis administrãdis, spiritualem consolationem præcipuè intendat: & nihilominus ad dissidentiũ reconciliationẽ, & eorũ qui in carceribus, vel in hospitalibus inueniuntur, piam subuentionem, & ministeriũ, ac reliqua caritatis opera, prout ad Dei gloriam, & cõmune bonum expedire visum erit, exequenda, gratis omninò & nullo, pro suo in prędictis omnibus, labore, stipẽdio accepto, se vtile exhibeat, curetq; primò Deũ, deinde huius sui instituti rationem, quæ via quędam est ad illum, quoad vixerit, ante oculos habere: & finem hunc sibi à Deo propositum totis viribus assequi, vnusquisque tamen, secundùm gratiã sibi à Spiritu sancto subministratã vocationis suæ proprium gradum. Ideoque, nequis forte zelo vtatur, sed non secundùm scientiam, proprij cuiusque gradus iudicium, & officiorũ discretio, ac distributio tota, sit in manu Præpositi Generalis, seu Prælati per Nos quocunque tempore, eligendi, vel eorum, quos ipse sibi ea cũ auctoritate substituerit, vt congruus ordo seruetur in omni bene instituta cõmunitate necessarius. Qui quidẽ Præpositus de consilio consociorũ, constitutiones ad constructionẽ huius propositi nobis finis conducentes condendi, maiori suffragiorum parte semper statuẽdi ius habente, & quæ dubia esse poterunt. in nostro instituto hac formula cõprehẽso, declarandi auctoritatẽ habeat: Consilium vero necessario conuocandum ad condendas, vel immutandas Constitutiones, & alia grauiora, vt alienare, vel dissoluere Domos, ac Collegia semel erecta, intelligatur esse maior pars totius professæ Societatis (iuxta Constitutionũ nostrarũ declarationem) quę sine magno incommodo potest à Præposito Generali conuocari. In aliis, quæ non ita magni momenti sunt, idem Præpositus adiutus, qua tenus ipse opportunum iudicabit, fratrũ suorũ consilio per se ipsum ordinandi, & iubendi, quæ ad Dei gloriã, & commune bonũ pertinere in Domino videbuntur, ius totũ habeat, prout in Constitutionibus eisdem explicabitur. Quicun-

que

que autem in hac Societate professionem emiserint, non solũ in primis professionis suę foribus intelligant, sed quoad vixerint, memores sint, Societatem hanc vniuersam, & singulos, qui ea profitẽtur, Sanctissimi Domini nostri Pauli Papæ Tertij, & aliorum Romanorum Pontificum successorum eius fideli obedientia Deo militare. Et quamuis Euangelio doceamur, & fide orthodoxa cognoscamus, ac firmiter teneamus, omnes Christi fideles Romano Pontifici, tanquam capiti, ac Iesu Christi Vicario subesse: ob deuotionem tamen maiorem ad obedientiam Sedis Apostolicæ, & maiorẽ voluntatum nostrarum abnegationem, & certiorẽ sancti Spiritus directionem, summopere cõducere iudicauimus, singulos nos, quicunque eandem in posterum professionem emiserint, vltra illud commune ttium votorum vinculum, speciali ad hoc voto astringi: vt quidquid modernus, & alij Romani Pontifices, pro tempore existentes iusserint ad profectum animarum, & fidei propagationẽ pertinens, & ad quascumque prouincias nos mittere voluerint, sine vlla tergiuersatione, aut excusatione illicò, quãtũ in nobis fuerit, siue nos ad Turcas, siue ad quoscunque alios Infideles, etiã in partib. quas Indias vocant, siue ad quoscunque Hæreticos, Schismatiquos, seu etiam ad quosuis fideles, mittendos censuerit, exequi teneãtur. Quamobrẽ qui ad nos accessuri sunt, antequam huic oneri humeros supponant, diu multumque, meditentur, an tantum pecuniæ spiritualis in bonis habeant, vt turrim hanc iuxta consilium Dominicum possint consummare: hoc est, an Spiritus sanctus, qui illos impellit, tantum illis gratiæ polliceatur, vt huius vocationis põdus, illo adiuuante, se laturos sperẽt: & postquam, Domino inspirante, huic Iesu Christi militiæ nomen dederint, die noctuque succincti lumbos, & ad tam grãdis debiti solutionem, própti esse debebunt. Ne qua autem possit esse inter, nos missionum, aut prouinciarum huiusmodi ambitio, vel detrectatio, intelligant singuli, sibi per se vel alium, de huiusmodi missionibus, quidquam cum Romano pontifice, non esse curandum? sed omnem hanc curam Deo, & ipsi Pontifici tanquam eius Vicario, & Societatis Præposito, dimittendã: cui quidem Præposito, sicut cæteris, nihil de sui ipsius missione in alterutram partem, nisi de Societatis consilio, cum dicto Pontifice curandum erit. Voueant etiam singuli, se in omnibus, quæ ad regulæ huius nostræ obseruationem faciunt. Societatis Præposito: qui ad hoc munus, quàm fieri possit idoneus, ad plura vota, prout in Constitutionibus declarabitur, eligetur, obedientes fore. Ille autem, omnem eam auctoritatem, & potestatem, habeat supra Societatem, quæ ad bonã eiusdem Societatis administrationem, correctionẽ, & gubernationem vtilis erit. Iubeat autem ea, quæ ad constructionem propositi sibi à Deo, & à Societate finis cognouerit esse opportuna: & in prælatione sua benignitatis, ac mansuetudinis, caritatisque Christi, Petri, Paulique formulæ semper sit memor: & tam ipse, quam consilium prędictũ ad normam hanc assiduè spectent. Singuli vero subditorum, tum propter ingentes ordinis vtilitates, tum propter nũquam satis laudatũ humilitatis assiduum exercitium, non solùm Præposito in omnibus, ad institutũ Societatis pertinentibus, patere semper teneantur: sed in illo, Christum veluti præsentem agnoscant, & quantum decet, venerentur. Cum autem experti fuerimus iucundiorem, puriorem, & ad proximi ædificationem aptiorem esse vitam, ab omni auaritiæ contagione, quam ie motissimam: & euangelicæ paupertati, quam simillimam: cumque sciamus Dominum nostrum Iesum Christum seruis suis regnum Dei solùm inquirentibus, necessaria ad victum, & vestitum esse subministraturum? sic voueant singuli, & vniuersi perpetuã Paupertatem, vt non solum priuatim, sed neque etiam cõmuniter possint Professi, vel vlla eorũ Domus, aut Ecclesia ad aliquos prouẽtus, redditus, possessiones, sed nec ad vlla bona stabilia, præter ea, quæ opportuna erunt ad vsum proprium, & habitationem, retinenda, ius aliquod ciuile acquirere, rebus sibi ex caritate donatis, ad necessarium vitæ vsum contenti. Quia tamen Domus, quas Dominus dederit, ad operandum in vinea ipsius, & non ad scolastica studia exercenda destinandæ erunt: cum valde opportunum fore alioqui videatur, vt ex iuuenibus ad pietatem propensis, & ad literarum studia tractanda idoneis, operarij eidem vineæ Domini parentur, qui Societatis nostræ, etiã professæ, velut quoddam seminarium exittant, possit professa Societas ad studiorum commoditatem, Scholarium habere Collegia, vbicunque ad ea construenda, & dotanda, ex deuotione aliqui mouebũtur: quæ simul atque cõstructa, & dotata fuerint, (nõ tamen ex bonis, quotu collatio ad sedẽ Apostolicã pertinet) ex nunc auctoritate Apostolica erigi supplicamus, seu pro erectis haberi: quæ Collegia possint habere reditus, census, seu possessiones, vsibus, & necessitatibus studentiũ applicandas, retenta penes Præpositũ, vel Societatem omnimoda gubernatione, seu superintendentia, super dicta Collegia, & prędictos studẽtes, quoad Rectorũ, seu gubernatorum, ac studentium electionẽ, ac eorũdem admissionẽ, emissionem, receptionem, exclusionẽ, statutorum ordinationem, & circa studentium institutionem, ædificationem, ac correctionem, victus, vestitusque, & aliarum rerum necessariarum eis ministrandarum modum, atque aliam omnimodam, gubernationem, regimen, ac curam, vt neque studentes dictis bonis abuti, neque Societas Professa in proprios vsus conuertere possit, sed studentium necessitati subuenire: Qui quidem studentes ingenij, & morum indole tales esse debebunt, vt meritò speretur, post absoluta studia ad Societatis functiones idoneos fore: & sic demum post cognitum in spiritu, & literis eorum profectum, post sufficientem probationem in Societatem nostram admitti possint. Socij autem omnes cũ presbyteri esse debeãt, ad dicendũ officiũ secundùm communẽ Ecclesiæ ritũ, sed priuatim, & non cõmuniter, vel in choro, teneantur: & in iis, quæ ad victum, & vestitũ, & cætera exteriora pertinent, honestorum sacerdotum communẽ, & approbatum vsum sequentur: & quod inde pro cuiusq; necessitate, vel spiritualis profect⁹ desiderio subtractum fuerit, ex deuotione, & non ex obligatione, rationabile obsequium corporis Deo, prout expediet, offeratur. Hæc sunt, quæ sub præfati Domini nostri Pauli, & sedis Apostolicæ beneplacito, de nostra professione, typo quodam explicare potuimus, quod nunc fecimus, vt summatim informaremus tũ illos, qui nos de nostro vitæ

instituto

Universidad de Deusto
Biblioteca

instituto interrógant,rum etiam posteros, nostros si quos Deo volente imitatores, vnquam habebimus huius vitę,quã cũ multas, magnasque habere annexas difficultates fuerimus experti, opportunum iudicauimus, etiã statuere nequis ad professionem,in hac Societate emittendam,nisi diuturnis,& diligentissimis probationibus,prout in Cõstitutionibus declarabitur, eius vita, & doctrina explorata fuerit, recipiatur: quia re vera, hoc institutum, omnino humiles, & prudentes in Christo, & in Christinianæ vitæ puritate, ac litteris conspicuos exigit. Immo, & ij, qui in coadiutores,tã in spiritualibus, quàm in corporalibus,& in Scholares admittentur, quorũ vtrique post sufficientes probationes, & tempus in Constitutionibus expressum, vota sua, ad deuotionem,& meritum maius,non quidem solennia, præter aliquos, qui de licentia Præpositi Generalis propter ipsorum deuotionem, & personarum qualitatem, tria vota huiusmodi solennia facere poterunt, sed quibus teneantur, quam diu Præpositus Generalis in Societate eos retinendos esse censuerit,emittere debeant,prout in Constitutionibus latiùs explicapitur, non nisi diligenter examinati, & idonei reperti, ad eundem finem Societatis, admittantur ad hanc Iesu Christi militiam, qui tenuibus cœptis nostris fauere dignetur, ad gloriam Dei Patris, cui soli sit semper decus,& honor in sæcula,amen.

Quapropter considerantes, nihil, quod pium,sanctumque non sit, in dicta Societate, eiusque laudabilibus institutis, ac exemplari Ignatii, & aliorum Sociorum prædictorum vita, & moribus reperiri? eaque omnia ad suorum, & aliorũ Christi fidelium animarum salutẽ.& fidei exaltationẽ tendere; Socios,ac illorum Coadiutores prædictos,& ipsius Societatis Scholares à quibusuis excõmunicationis suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris,& pœnis à iure, vel ab homine quamuis occasione,vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt,ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absoluẽtes,& absolutos fore cẽsentes, illosque sub nostra, & Apostolicæ sedis protectione suscipientes, Motu proprio, & ex certa nostra scientia, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, erectionem, & institutionem Societatis, ac extensionem numeri illius Sociorum, ac receptionis & admissionis Coadiutorum,ac omnia,& singula.Priuilegia,immunitates,exemptiones, libertates& condendi, & alterandi statuta,& ordinationes,ac alia quęuis indulta eisdem,Societati,&,illius Pręposito,per prædecessorẽ nostrum, & sedẽ huiusmodi, sub quibuscumque tenoribus, &formis concessa, & cõformata,ac de super cõfectas,tam sub plũbo, quam in forma breuis literas,& in eis contenta,ac inde secuta quęcumque,perpetuò approbamus,& cõfirmamus,ac eis perpetuæ firmitatis robur adiicimus,supplẽtes omnes,& singulos tã iuris,quàm facti defectus,si qui intervenerint,in eisdẽ: Eaque omnia & singula pẽrpetuę,& inconcussę firmitatis robur obtinere,& inuiolabiliter obseruari debere, & sic per quoscumque Iudices, & Commissarios, quauis auctoritate fungentes,sublata eis,& eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate. & auctoritate, iudicari,interpretari, atque decidi debere? necnon quidquid secus super his per quoscumque,quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari,irritum, & inane decernimus, & declaramus. Quocirca vniuersis,& singulis venerabilibus fratribus,Patriarchis,Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis Abbatibus,Prioribus,& aliis personis in dignitate ecclesiastica cõstitutis,per Apostolicascripta mãdamus,quatenus ipsi,& eorum quilibet per se, vel alium,seu alios præfatis Præposito,& Societati in præmissis,efficacis defẽsionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostra singulas prædictas, & præsentes literas plenũ effectum sortiri, ac ab omnibus inuiolabiliter obseruari: non permittentes quemquam cõtra illarum tenorem quomodolibet indebite molestari:cõtradictores quoslibet, & rebelles per censuras ecclesiasticas, & alia iuris opportuna remedia, appellatione postposita, compescendo,ac censuras prædictaslegitimis super his habendis seruatis processibus, etiam iteratis viribus aggrauando:inuocato etiã ad hoc,si opus fuerit,auxilio brachij secularis:Non obstantibus cõstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, & singulis, quæ in literis prædictis idem prędecessor noster voluit non obstare, cæterisque cõtrariis quibuscũque, aut si aliquibus cõmuniter,vel diuisim ab Apostolica sit Sede indultum:quod interdici,suspendi,vel excommunicati non possint per literas Apostolicas,non facientes plenam,& expressam, ac de verbo ad verbum,de indulto huiusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ absolutionis,susceptionis,approbationis,cõfirmationis,adiectionis,suppletionis, decreti, declarationis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit,indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri,& Pauli Apostolorum eius,se nouerit incursurum.

Datum Romæ, apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ. M. D. L. Duodecimo Kalend. Augusti:Pontificatus nostri Anno Primo.

Contra Apostatas,hoc est,desertores Societatis, censuras,& pœnas constituit Pius V. in diplomate Põtificio,quod habet in hunc modum.

PIus Episcopus seruus seruorum Dei Ad perpetuam rei memoriam. Æquũ reputamus,& rationi consonũ,vt ea, quæ de Romani Pontificis gratia præcesserunt,licet eius superueniente obitu literæ Apostolicæ super illis confectæ nõ fuerint, suũ consequantur effectum. Dudũ siquidẽ fœl.record. Pio Papę IIII. prędecessori nostro,pro parte cariſſimi in Christo filij nostri, tunc fui Sebastiani Portogalliæ, & Algarbiorum Regis illustris,ac illustris, ac dilectorum filiorum Præpositi Generalis,& Religiosorum Societatis Iesu,exposito, quod licet aliàs piæ memoriæ Paulus Papa Tertius etiã prædecessor noster,in sui,dictæq; Societatis fauorem inhibuisset, nequis post emissa vota in dicta Societate,secundũ illius constitutiones,siue Professus,siue Scholaris, siue Coadiutor Societatis huiusmodi ille esset, ad quemuis alium ordinem, etiam per Sedem Apostolicam approbatũ(ordine Carthusiensiũ dumtaxat excepto)nisi de expressa ipsius Præpositi, aut sedis licentia transferri posset. Volens,& concedens, quod Generalis,&alij inferiores Prępositi dictæ Societatis,

per se,

per se,vel per alios,sic egressos,ac alios quoscunque dictæ Societatis Apostatas, in quocumque habitu illos contingeret inueniri, excommunicare,capere, & incarcerare, aut alias suæ disciplinæ submittere:& ad id,si opus foret, auxiliũ brachij sæcularis inuocare,liberè,& licitè valerent, prout in ipsius Pauli prædecessoris literis desuper confectis pleniùs dicebatur cõtineri:ac inhibitio,voluntas,& cõcessio Pauli prędecessoris huiusmodi, quæ tranquilitatẽ, conseruationẽ,& cõmune bonũ dictæ Societatis concernebant,ab omnibus illius Religiosis humiliter seruari debuissent:nihilominus nõnulli animi leuitate,vt credebatur ducti,ac quietem labori, cui proculdubio Religiosi Societatis huiusmodi,pro excolenda,& propagãda Christiana Religione cõtinuò erant exposiri,ac priuatũ cõmodũ,publicæ,tã dictæ Societatis,quã Christianæ reipububl. vtilitati indiscretè præferẽtes,fucatisque coloribus asserentes se id facere ob frugẽ melioris vitæ,aut strictioris obseruãtiæ, seu non obtenta Superiorũ licentia,ad alios,etiã Fratrum Mendicantium ordines tranſire posse iactabant,& forsan aliqui de facto iã transierãt. Alij verò(quod turpius erat)ambitiosa cupiditate moti, postquam se Deo dediderant, sæculi libertatem quærentes,ad illud reuerti, & in illo palam degere non dubitauerant,nec dubitabant,in animarum suarum detrimentum, ac Societatis prædictæ non modicũ præiudicium,& iacturam. Et nisi opportuno aliquo remedio, dictæ Societatis indẽnitati, tranquilitati, & conseruationi consuleretur, verendum eratne Societas ipsa, quæ in eruditionis, & docendis viris,qui Christianæ Reipub.per verbi Dei prædicationẽ prodessent, & Catholicã fidem in remotissimis etiam Brasiliæ partibus propagarent,& seminarent, sedulò intendebat:taliter delusa,& defraudata viris, sua impensa, & labore edoctis,careret literatis,qui operam in vinea Domini,iuxta ipsius Societatis instituta, moremque, præstari, & exerceri solitam, valerent adimplere. Idcirco pro parte, tã Sebastiani Regis, se & Religiosorum Societatis huiusmodi opera, & doctrina plurimum vti asserentis, quam Præpositi Generalis, ac Religiosorum præfatorum, eidem Pio prædecessori, humiliter supplicato, quatenus ipsius Societatis quieti, & cõseruationi prospicere, ac aliàs in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaretur: præfatus Pius prædecessor, qui votis illis, quæ dictæ Religionis profectũ concernebant,Catholicis Regibus præsertim instãtibus,gratũ præbere solebat assensum, eoldem Sebastianum Regẽ,ac Præpositũ,& vtrũque eorum,à quibusuis excõmunicationis, suspẽsionis,& interdicti,aliisque ecclesiasticis sentẽtiis, cẽsuris,& pœnis, à iure, vel homine quauis occasione,vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existebant ad effectum infrascriptorũ dũtaxat consequendum,absoluens, & absolutos fore censens: necnon veriores literarum Pauli prædecessoris, ac Constitutionum Societatis prædictarum tenores: necnon modum,formam, & qualitates votorum, in ipsa Societate, tam per Professos,quã Coadiutores, & Scholares suos huiusmodi emitti solitorũ,pro expresis habẽs, huiusmodi supplicationibus inclinatus,sub Dat.videlicet sexto Kal. Decemb. Põtificatus sui anno Sexto:quod nullus dictę Societatis religiosus in literis Pauli prędecessoris huiusmodi expressus,post emissa vota secundũ illius Constitutiones,siue Professus, siue Scholaris,siue Coadiutor, cuiuscunque status, gradus,ordinis, vel conditionis ille foret, à dicta Societate exire,aut recedere, etiã prætextu cuiusuis indulti,ab eodẽ Pio Prædecessore,vel alio Romano Pontifice pro tẽpore existẽte, seu illius maiore Pœnitẽtiario,aut aliquo Nuntio,vel Legato, etiam de latere impetrati, vel impetrandi: quod etiam extunc surreptitiũ idem Pius prædecessor declarauit, absque expressa Superioris sui licentia ad id ab eo specialiter obtẽta etiã quæsito colore ob frugem melioris vitæ,aut strictioris obseruantiæ ad quemuis alium,etiam Minorum, vel aliorũ fratrum Mendicantium, aut Cistercienſium, vel Sancti Benedicti, aut aliorum Monachorum ordinem trãsire, vel etiam per Superiores ordinum huiusmodi suorũúe Monasteriorũ (præfato ordine Cartusiensium dũtaxat excepto)recipi, seu admitti posset,seu præsumeret,sub pœna excommunicationis tam per recipientes, quam receptos,ac recedentes præfatos ipso facto incurrenda, & quã idem Pius prædecessor, ex tũc contra quẽlibet transgressorũ quomodolibet in præmissis protulit, & à qua sic innodatus,præterquã in mortis articulo ab alio,quàm à Romano Põtifice,vel Superiore Societatis huiusmodi,absolui nõ posset. Quodque nihilominus secus facta non tenerent, & nullius existerent efficaciæ,vel momenti. Et insuper, vt qui pro tempore ab ipsa Societate ad Carthusiensiũ prefatũ,vel de Superioris licentia,ad alium ordinẽ transire vellẽt ad Cartusiẽsiũ videlicet infra tres mẽles,à die,quo ab ipsa Societate recessissent, ad aliũ verò ordinem infra tẽpus eis à dicto Superiore præfigendum accedere, illósque actualiter ingredi, &, si in illis permanere nollent, aut non possent, absque vlla mora ad dictam Societatem regredi tenerentur, sub pœna excommunicationis præfata,quam tam ipsi Religiosi, quã illos recipientes, vel eis auxiliũ, consilium vel fauorem pręstantes,etiã incurrerẽt. Et nihilominus si quis ex Religiosis præfatis, animo indurato aliquid in contrarium attentare præsumeret, vel à dicta Societate,post in ea,emissa vota,vt præfertur,absque Superioris licentia exiret, & in sæculo, vel alio etiam Regulari loco degere præsumeret: liceret dicto Generali, aliisque dictę Societatis Præpositis,& Superioribus,eosdem transgressores, & exeuntes,tanquam Apostatas, etiam per auxilij sæcularis brachij inuocationem,summariè,& sine figura iudicij, ad dictam Societatem reuocare, capere, & incarcerare, ac debitæ pœnitentiæ subiicere, auctoritate Apostolica, perpetuò statuit, ordinauit,præcepit,atque mãdauit. Ac insuper eidẽ Societati,illiúsque Generali,ac aliis Prępositis, & singularibus personis:quod omnibus,& singulis priuilegiis,libertatibus,immunitatibus,fauoribus,gratiis, & indultis per quoscunque Romanos Pontifices,prædecessores suos, singulorum Mendicãtium fratrũ ordinibus illorúmque Superioribus,& Fratribus in genere,vel in specie, etiam super suis Religiosis alterutrũ,non recipiendis quomodòlibet cõcessis,& approbatis,ac quibus illi vtebãtur,potiebãtur,& gaudebãt,vti potiri,& gaudere,liberé, & licitè valerent, eadem auctoritate concessit, & indulsit. Et sic in præmissis omnibus, & singulis per quoscunque Iudices, & Com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

missarios quauis auctoritate fungẽtes, tublara eis, & eorũ cuilibet quauis aliter iudicãdi & interpretãdi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere. Ac quicquid secus super his a quoquã quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter attentari cõtingeret irritum, & inane decreuit. NON obstãtibus præmissis, ac recolendæ memoriæ Innocẽtij Papæ III. similiter prædecessoris nostri, quæ incipit, Licet, & alijs quibusuis constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis: necnon ordinũ prædictorũ, & alijs, etiã iuramẽto cõfirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & cõsuetudinibus, priuilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis, etiã Mẽdicantium, & alijs quibusuis ordinibus, eorumque Superioribus, & personis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, irritãtibusque, & aliis decretis quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis, quibus omnibus, etiam si de illis, eorumque totis tenoribꝰ, specialis, specifica expressa, & individua, non autẽ per clausulas generales, idem importãtes mentio, seu quæuis expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad id seruãda foret, idem Pius prædecessor, illorum omnium tenores pro sufficienter expressis habens, illis alias in suo robore permansuris, ea vice dũtaxat specialiter, & expresse derogauit, cæterisque, contrariis quibuscunque. Ne autẽ de absolutione, statuto, ordinatione, inhibitione, præcepto, mandato, indulto, cõcessione, decreto, & derogatione præfatis pro eo, quod super illis, ipsius Pij prædecessoris eius superueniente obitu, literæ confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæsitari, ipsiq. Sebastianus Rex, ac Præpositus, & Societas huiusmodi illorũ frustrẽtur effectu, volumus, & similiter dicta Apostolica auctoritate decernimus, quod statutũ, ordinatio, inhibitio, præceptũ, mandatũ, indultũ cõcessio, decretũ, & derogatio Pii prædecessoris huiusmodi, perinde à dicta die sexto Kalendas Decembris, suum sortiantur effectũ, ac si super illis ipsius Pii prædecessoris literæ sub eiusdem diei Datũ cõfectę fuissent, prout superius enarratur: quę præsentes literæ, ad probandũ plenè absolutionẽ, statutum, ordinationẽ, inhibitionem, præceptum, mandatum, indultum, concessionem, decretum, & derogationẽ Pij prędecessoris huiusmodi, vbique sufficiant: nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur. Quo circa venerabilibus fratribus nostris Toletan. Et Auinionen. Archiepiscopis, ac Episcopo Leodien. per Apostolica scripta mãdamus, quatenus ipsi, vel duo, aut vnus eorũ perse, vel alium, seu alios, præsentes literas, & in eis cõtenta quæcũque, vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Sebastiani regis, vel Præpositi generalis Societatis huiusmodi fuerint requisiti, solenniter publicantes, eisque in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant, auctoritate nostra, illos statuto, ordinatione, inhibitione, præcepto, mãdato, indulto, cõcessione, decreto, & derogatione, prædictis pacifice frui, & gaudere: nõ permittentes eos, vel eorũ aliquẽ desuper per quoscũque quauis auctoritate fungẽtes, quomodolibet indebite molestari, contradictores quoslibet, ac inobedientes, & rebelles, per sentẽtias censuras, & pœnas ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris remedia, appellatione postposita, compescẽdo: necnon legitimis super his habendis seruatis processibus illos cẽsuras, & pœnas prædictas incurrisse declarando, easque etiam iteratis vicibus aggrauando, & auxilij brachij secularis si opus fuerit inuocãdo. Non obstantibus Sanctæ memoriæ Bonifacii Papæ VIII. etiam præcessoris nostri, qua cauetur, ne quis extra suam ciuitatẽ, vel diœcesim, nisi in certis exceptis casibꝰ, & in illis vnam dietã à fine suę diœcesis ad iudicium euocetur, seu ne Iudices à dicta sede deputati extra ciuitatem, vel diœcesim in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, aut alij, vel aliis vices suas committere præsumant: & de duabus dietis in Concilio generali edita, dummodo quis vltra tres dietas auctoritate præsentium, ad iudicium non trahatur: & aliis Apostolicis constitutionibus contrariis quibuscunque omnibus supra dictis, autsi aliquibus communiter, vel diuisim, ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mẽtionem. Nulli ergo omnino hominũ liceat hanc paginã nostræ voluntatis, & decerti infringere, vel ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Datũ Romæ apud S. Petrũ, Anno Incarnationis Dominicæ, M.D. LXV. sextodecimo Kal. Februarij, Pontificatus nostri Anno primo.

Societatem Iesu esse Ordinem, & Religionem Mendicantem, declarauit Pius Quintus diplomate Pontificio? vbi fic ait.

PIVS Papa V. Ad perpetuã rei memoriã. Dũ indefessæ considerationis intuitu perscrutamur, quantã Christianæ Reipublicæ vtilitatẽ attulerint dilecti filij presbyteri Societatis Iesu, ac plane conspicimus eos vere mũdi huius relictis illecebris, aden seruatori suo se dedicasse, vt cõculcatis thesauris, quos ærugo, & tinea comedit, lũbisque paupertate, & humilitate præcinctis, nõ cõtenti terrarũ finibus, vsque ad Orientales, & occidẽtales Indias penetrauerint, ac eorũ aliquos ita Domini amor perstrinxerit, vt etiã proprij sãguinis prodigi, vt verbũ Dei inibi efficacius plãtarent, martyrio voluntario se supposuerint, perque eorũ spiritualia exercitia etiã regna ipsa, fidẽ Christi agnouerint: ac tã inibi, quàm vbique terrarũ charitatis, & misericordię opera exercere studeant: facere nullo modo possumus, quin eos tãquam veros palmites in Christo per charitatem coniunctos, & benigne amplectamur, & ea sibi specialiter cõcedamus, quę & paupertatis per eos emissæ voto, & eorum instituto, ac commoditati credimus profutura. Hinc est, quòd nos attendentes, quòd licet dilecti filij Præpositus generalis, & presbyteri Societatis huiusmodi, tùm quia ipsa Societas mendicans existit, quippe, quæ ex eius instituto, & constitutionibus Apostolica auctoritate confirmatis, bona stabilia possidere nequit, sed incertis eleemosynis, fideliũq. largitionibus, & subuentionibus viuit, tum quia non minus, quàm cæteri mendicãtes in excolẽda vinea Domini assiduè laborant, fructúsque ingentes, & salutiferos producit: ac propterea eisdẽ priuilegiis, indultis, & gratiis fratribus mendicantibus hactenus cõcessis vti, frui, potiri, & gaudere meritò possint, ac debeant. Cum tamẽ illud aliquando in cõtrouersiam deduci posset, ex eo quòd dicta Societas Collegia habeat secum adiuncta. Nos ambiguitatem huiusmodi omnino amputare volentes, eosdem Præpositum, & Societatem, eorũq; singulos à quibusuis excõmunicationis suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à iure, vel ab homine, quauis occasione, vel causa latis, siquibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harũ serie absoluentes, & absolutos, fore censentes: necnon dictæ Societatis instituti, constitutionum, & dispositionum, tam de iure, quàm ab homine prouenientium: necnon Priuilegiorũ, immunitatũ indulgẽtiarũ mẽdicãtibus fratribus huiusmodi quomodolibet concessorum, ac literarum desuper cõfectarũ tenores præsentibus pro expressis habentes: Motu proprio non ad ipsorũ Præpositi Generalis, & Societatis, vel alicuius eorum: aut alterius pro eis nobis desuper hoc oblatæ petitionis instantiã, sed ex mera liberalitate, & certa scientia nostra, illam, & illius Præpositum, ac singulas personas Societatis huiusmodi verè, & non fictè mendicantes fuisse, esse, & fore: & inter aliorũ fratrum, & religiosorũ mendicantiũ ordines, aliosq; fratres, & religiosos mendicantes, prout illos nos cõnumeramus, & cõnumerari debere: ac omnes, & singulos tam iuris, quàm hominum dispositiones, in fauorẽ religiosorum, seu fratrum mendicantium, & nunc pro tempore emanatas, etiam, in Societate, illiosque Domibus, Collegiis, Præposito, & aliis religiosis locũ habere. Necnõ omnia, & singula quæcunque, & qualiacunque sint, etiam speciali nota digna Priuilegia, immunitates, exemptiones, facultates, concessiones, indulta indulgentias peccatorum remissiones, & gratias tam spirituales, quàm temporales, literasq; Apostolicas etiã iustitiã, siue mixtim concernẽtia hactenus per nos, & quoscunque alios Romanos Pontifices, tam prædecessores, quàm successores nostros, & denique sedem Apostolicam, & illius Legatos de latere, siue Nuncios, & qualcunque alias personas, quauis auctoritate fungentes etiã motu, & scientia similibus, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, etiam consistorialiter, tã in genere, quàm in specie, & tam cõmuniter, & coniunctim, quàm particulariter, & diuisim, etiam per modũ extensionis, seu communicationis, & alias quomodolibet, quibusuis ordinibus fratrum, & sororũ mendicantium quocunque nomine nũcupentur, illorúmq; congregationibus, conuentibus, & capitulis, ac vtriusque sexus personis ac illorũ monasteriis, Domibus, Ecclesijs, Hospitalibus, & aliis piis locis hactenus cõcessa, & in posterũ concedenda: quorũ omniũ, & singulorũ tenores. ac si de verbo & ad verbũ inserti forẽt, præsentibus pro expressis, & insertis haberi volumus, eisdẽ præposito, ac Societati, & omnibus illius personis, domibus, ac Collegiis vbique terrarũ sitis, ita quod Societas. Domus, Collegia, Præpositus, personæ huiusmodi omnibus & singulis prædictis Priuilegiis, immunitatibus, exemptionibus, facultatibus concessionibus, indultis, Indulgentiis, remissionibus gratiis, & literis, eisdẽ fratrum, & sororum Mendicantium ordinibus, congregationibus conuentibus, Capitulis, personis, Monasteriis, Domibus, ecclesiis, Hospitalibus, & aliis piis locis, vt præfertur, concessis, & cõcedendis antea potuerint, & nũc, ac in futurum dũmodo instituto Societatis, & Præpositi, seu deputatarũ personarũ huiusmodi volũtati, & beneplacito nõ refragẽtur, possint liberè, & licitè vti frui, potiri, & gaudere in omnibus, & per omnia nõ solùm ad illorum instar, sed pariformiter, & equè principaliter, absq; vlla prorsus differẽtia: perinde ac si Societati, Præposito personis domibus, & Collegiis prędictis nominatim, & specialiter, ac generaliter cõcessa fuisset, Apostolica auctoritate tenore præsentium perpetuò sancimus, volumus, & declaramus, ac pariter cõcedimus, indulgemus, & elargimur, Decernẽtes præsentes literas nullo vnquã tẽpore per nos, aut sedẽ prædictã reuocari, aut limitari, vel illis derogari posse, neq; sub vllis similiũ, vel dissimiliũ gratiarũ reuocationibus, alterationibus, limitationibus, derogationibus, aut aliis contrariis dispositionibus, nũc & pro tẽpore emanatis cõprehẽdi, sed semper ab illis excipi, & quoties reuocari alterari, limitari, vel derogari contingat, toties in pristinũ, & eum, in quo ante præmissa erãt, statum restitutas, & de nouo etiã sub posteriori data per pro tempore existentẽ Societatis huiusmodi Præpositũ Generalẽ eligenda, concessas esse, & fore, ac ita, & nõ aliter per quoscunque iudices tãt ordinaria, quàm delegata, & mixta auctoritate fungẽtes, etiã S.R.E. Cardinales etiã Sedis Apostolicæ Legatos de latere, & Nuncios, ac causarũ Palatij Apostolici Auditores sublata eis, & eorũ cuilibet quauis aliter iudicandi facultate, vbiq;, & in quauis instãtia interpretari, cẽseri iudicari, cognosci, & decidi debere. Irritũ quoque, & inane quicquid secus super his à quoquam, quauis auctoritate scienter, vel ignorãter cõtigerit attẽtari. Quocirca venerabilibus fratribꝰ, Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, ac dilectis filiis, eorũ Vicariis in spiritualibus, aut officialibus generalibus & curiæ causarũ Cameræ Apostolicæ Generali Auditori, necnon Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Archidiaconis, Canonicis, & Capitulis ac alijs, ad quos id quomodolibet spectat, & spectabit, per præsentes Motu simili mãdamus: quatenus ipsi vel duo, aut vnꝰ eorũ per se, vel aliũ, seu alios præsentes literas, & in eis cõtenta quęcũq;, vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte dictorũ Præpositi, & personarum Societatis huiusmodi, vel alicuius eorum fuerint requisiti, solenniter publicãtes, eisque in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes faciant, eos præmissis omnibus, & singulis pacificè frui, & gaudere: non permittentes eos desuper per quoscunque quomodolibet indebitè molestari: contradictores quoslibet, & rebellas per sententias, censuras, & pœnas Ecclesiasticas, aliaq; opportuna iuris, & facti remedia, appellatione postposita, conpescendo: legitimisq; super his habendis seruatis processibus, sentẽtias cẽsuras, & pœnas ipsas, etiã iteratis vicibꝰ aggrauãdo, inuocato etiã adhoc si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus nostra de non expediendis literis super indulgentiis ad instar, ac fœlicis recordationis Bonifacij Papæ VIII. Prædecessoris nostri de vna, & Concilij

Universidad de Deusto
Biblioteca

Generalis de duabus dictis, dūmodo vltra tres dictas, quis vigore præsentium ad iudiciū non trahatur, & aliis Apostolicis cōstitutionibus, ac quibusuis etiam iuramēto, cōfirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & cōsuetudinibus, Priuilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis, quibuſuis personis per quoscunque Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac nos, & sedem Apostolicā, etiam Motu, & scientia similibus, ac de Apostolicę potestatis plenitudine, & cum quibuſuis irritatiuis, annullatiuis, cassatiuis, reuocatiuis, modificatiuis, præseruatiuis, exceptiuis, declaratiuis, mētis attestatiuis, ac derogatoriarū derogatoriis, aliisque efficacioribꝰ, & insolitis clauſulis irritatibꝰ, & aliis decretis in genere, vel in specie, ac aliàs qomodolibet, etiā pluries cōcessis, confirmatis, & innouatis, quibus omnibus, & singulis etiā si in eis caueatur expresse, quod illis nullatenus derogari possit, pro illorū sufficienti derogatione, de illis, eorūq. totis tenoribus, specialis, specifica, & expressa mētio habenda, seu aliqua alia forma ad hoc seruāda foret, tenores huiusmodi præsentibus pro expressis habētes, illis alias in suo robore permāsuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus contrariis quibuscumque, aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspēdi, vel excōmunicari nō possint per literas Apostolicas non facientes plenā, & expressam, ac de verbo ad verbū de indulto huiusmodi mētionē. Volumus autē quod præsentiū trāsumptis manu alicuius Notarii publici subscriptis, & signo alicuius personæ in dignitate Ecclesiastica cōstitutæ munitis, eadē prorsus fides in iudicio, & extra adhibeatur, quæ ipsis originalibꝰ literis adhiberetur, si forēt exhibitę, vel ostēsę.

Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, Die Septima Iulii. MDLXXI. Pontificatus nostri Anno Sexto.

Eos, qui exacto probationis biennio tria substantialia religionis vota quamuis simplicia in Societate emittunt, iuxta ipsius Societatis constitutiones, esse vere, & proprie Religiosos declarauit Gregorius XIII. in constitutione Pontificia, quæ sic habet.

GREGORIVS Episcopus seruus seruorū Dei, ad perpetuam rei memoriā. Ascendente Domino, & saluatore nostro in nauiculam, ecce motus magnus factus est in mari, ipse autē à discipulis rogatus vētis imperauit, & facta est trāquillitas, quam nos in Petri nauicula collocati, turbinibus excitatis ab eodē domino assiduis precibus postulātes, nostrā interea operā, & laborē in frāgendis procellosis fluctibus impēdere nō desistimus, cūque tāti laboris socios, & validos remiges diuina nobis prouidētia præparauerit, eorum opera in superandis sæuientis pelagi tēpestatibus nos maxime subleuat, qui pro cōmuni fluctuātiū animarū salute, propria cōmoda nihili pendūt, seque ad omnia discrimina exponunt. In quo eum aliarū Religionū studia, tū Societatis Iesu assiduus pro Christo labor, necnon vsque ad finē perseuerātia promptā se ostendit, cūque protem catholicæ Religioni valde proficuā, & ad omnia pericula, pro vniuersali Ecclesia subeunda, parata pro creauerit, aliā, atque aliam à prima nō degenerē, præstante gratia Dei, quotidie substituit, vt nobis eorū alumni, per multiplices probationū gradus altius prouecti, semper præsto sint, quos in rebus arduis suscipiēdis fructuosos operarios asciscam, eos autē, vt firmiorem nobis opem ad prædictā nauare possint, ab omni nō modo iniuria, sed etiā calumnia studemus intactos conseruare. Quod, vt à nobis efficiatur ipsius instituta, tāquam fundamenta eius præfidij, quod catholicæ Religioni impendunt immota, atque incōcussa, aliorum etiā Romanorum Pontificū exemplo debemus Apostolica auctoritate tueri: quorū fel. rec. Paulus III. & Iulius etiā III. Cōstitutiones, & laudabile dictæ Societatis institutū cōfirmarunt: Pauluſque idem eam ipsam ab omni quorumcūque ordinariorum iurisdictione exemit, quo instituto per Paulū. III examinato, & à Synodo Tridentina cōmendato, Pius V. item prædecessor noster Societatē ipsam ordinē esse mendicātē declarauit. Quæ omnia nō immeritò ab eis sūt cōcessa, ob egregias virtutes, & dona Societati antedictę diuinitùs elargita, cuius præcipuus finis, catholicæ est Religionis defensio, ac propagatio, animarumque in christiana vita, & doctrina profectus, gratiæ quoque eius vocationis est propriū diuersa orbis terrarū loca ex Romani Pōtificis, seu Præpositi Generalis eiusdē societatis directione peragrare, vtrāque in quauis mūdi parte agere, vbi saluādarū sua opera animarū copiosior prouentus, ad Dei gloriā speretur, ad quem finem Spiritus sanctus bo. me. Ignatij loyolę Societatis ipsius Institutoris, eiusq. sociorū excitator media quoque prædicationū, ac cuiuscūque ministerij verbi Dei, doctrinæq. Christianæ, & spiritualiū exercitiorū, aliorū item charitis operū & sacramētorū administrationis, ac præcipue pœnitētiæ, & Eucharistiæ, horūq. frequentioris vsus accōmodauit. Ad quæ sufficiēter, & pro dignitate præstāda difficultates superādas, periculaq. adeunda, quibꝰ dictæ Societatis religiosi in huiusmodi discursionibus, & ministerijs exponuntur, necesse est, vt ipsi talia obituri, magno virtutis, & deuotionis præsidio muniantur, & illis gratia in primis omnipotētis Dei, simulq. educatio ipsa, longa itē in Societate probatio, necnō regularū, & Constitutionū obseruantia præstare noscuntur. Quibus Constitutionibus, vt tantæ ponāt rudimenta virtutis, ad quā aluntur, statutū est, vt Nouitii in Societate biennio probētur, quo expleto si ipsi perseuerare voluerint, & Societati fuerit ab eis satisfactum (quoniā Societas ipsa non solis Nouitiis, & Professis, vt reliqui regulares ordines, cōstat,) tria substantialia vota simplicia (nisi quis interdū ad professionem, vel gradum Coadiutorum formatorū admittēdus videretur) Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ in eadem Societate, ex apostolico indulto, ac iuxta vouēdi formulā in eisdem constitutionibus expressam emittunt, ac secūdum illas promittunt, se eādem Societatē ingressuros, hoc est, vlteriorem aliquem illius gradum, prout Præposito videbitur Generali. Quibus votis emissis Nouitii esse desinunt, & in Societatis corpus, qui literis operā dederint, vel daturi sunt, vt Scholares approbati, alii verò, vt Coadiutores temporales nondum formati cooptātur, ac quantum est ex parte ipsorū perpetuò, ex parte verò Societatis iuxta Apostolica indulta, & constitutiones prædictas, tamdiu obligati sunt, quamdiu Præpositus Generalis eos in Societate retinendos esse censuerit. Quod ad Societatis conseruationē maximè est necessarium, idque ab illius exordio prouisum, & post experimento comprobatum est, idque initio ingressus illis explicitè manifestatur, atque ipsi cōditionē hanc amplectuntur, quæ eis (si quos dimitterre oporteat) multò est cōmodior, vt liberi potius, quàm votis obligati dimittantur, aliisq; iustis, & rationabilibus de causis. Coadiutores temporales non formati, qui non ad studia literarum, sed ad domestica munia curāda destinātur, post aliquot annos, quibus Generali Præposito, & Societati satisfecerint: per tria itē Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ vota licet publica, & in manibus Superioris emissa, non tamen solēnia, sed tùm ex constitutionū præscripto, tùm ex voluntis, & admittentis intentione simplicia existūt, in Coadiutorū temporalium formatorum gradum admittuntur. Scholares verò studiis in Societate absolutis, antequam Professi, vel Coadiutores spirituales formati, fiant, nō solùm tertiū adhuc vlterioris probationis annum, in deuotionis, & humilitatis exercitijs impendunt, vt si qua fortasse in re harū virtutū feruor per literarum occupationem intepuerit: per earundem virtutum freqnētiorem exercitationem ardētioremq; diuini auxilij inuocationem reualescat, sed etiā in verbi Dei sacrarū, & scholasticarū lectionum, pœnitentięque, & Eucharistiæ Sacramētorū Societatis ministeriis tamdiu probātur, quādiu Præposito Generali videtur, nec antequam ipsi Præposito sint planè perspecti, eique in omnibus satisfecerint, ad huiusmodi gradus promouentur. Qui enim ad professionē quatuor votorū admittendi sunt, eos iuxta Constitutiones easdem, & Apostolica decreta, & indulta, viros omnino humiles, ac prudentes in Christo, & in vitę puritate, ac literis cōspicuos, diuturnisque, ac diligentissimis experimentis probatos, atque Sacerdotes, & in ministeriis huiusmodi prius diu, multūque versatos vocatio hæc requirit, vt porè quos ardua maneāt ministeria. Quo fit, vt nō omnes ad eandem professionē idonei esse, nec tales, sine longa exercitatione, atque experimento fieri, aut etiā cognosci possint. Quapropter Societatis corpus in sua membra, & gradus Idem Ignatius diuino instinctu ita duxit disponendū, vt præter eos, quos Præpositus Generalis ad professionē quatuor votorū idoneos esse censuerit, & nonnullos, quos interdū ad professionē triū admittere potest, reliqui etiā Secerdotes, quorū vita, & doctrina in Societate diu probata esset, ac Prępposito Generali perspecta, & de ipsius licētia in Coadiutorū spiritualiū formatorū gradū per tria illa vota similiter publica, sed simplicia in superioris manibꝰ emissa admitterētur. Quibus emissis, tā hi qui spirituales, quā qui tēporales Coadiutores formati fuerint, certū in Societate gradū habent, suntque omnis hęreditariæ successionis incapaces, nihilq; omnino proprij iuxta Constitutiones easdem, habere possūt. Nec propter emissa huiusmodi vota publica, aut per mortē ab intestato in illorū, sicuti nec in Professorū bonis Domus vlla, aut Ecclesia, vel Collegiū dictę Societatis succedere potest. Qui verò quatuor votorū Professi futuri sunt, ij tribus illis solēnibus substātialibus votis, quartū similiter solenne addunt, specialis Summo Pontifici obedientiæ circa missiones præstandæ, ob certiorem Spiritus sancti in missionibus ipsis directionem, ac maiorem ipsorum mittendorum Sedi Apostolicæ Obedientiā, maioremque deuotionem, humilitatem, mortificationem, ac voluntatem abnegationē Post emissam verò professionē, siue quatuor siue triū vororū, Professi ad paupertatis, quę regularis instituti murus est, & propugnaculum, perfectionem tuendæ, omnēq; ambitionis occasionem excludendam, nonnulla alia simplicia vota emittunt, quibus promittunt, se nunquā quacūque ratione acturos, vel cōsensuros, vt quæ in Constitutionibus Societatis circa paupertatē ordinata sunt immutentur, nisi quando ex iusta rerum exigentiū causa, paupertas, magis restringenda videretur, neque prætēturos, ne indirectè quidē, vt in aliquā prælationem, vel dignitatē intra, vel extra Societatē eligantur, nec extra Societatem in sui electionē, quantum in eis fuerit, consensuros, nisi coacti obedientia eius, qui id ipsis possit sub pœna peccati præcipere. Item Societati, vel eius Præposito manifestaturos, si quem sciant aliquid huiusmodi moliri. Porrò non solùm Professi, & Coadiutores formati, sed ex aliis, quicūque absoluto probationis biēnio prædicta tria substātialia vota etiā simplicia emiserint, si absq; expressa licentia à Societate discedāt, etiam si prætextu melioris frugis, & transitus ad alium quēcunque ordinē (Carthusiēsium dūtaxat excepto) id faciāt, apostatię, & excōmunicationis, ex Apostolicæ sedis decreto pœnas incurrūt, à quibus non nisi à Sūmo Pōtifice, vel à Generali Præposito absolui possunt. Iniquè enim cū Societate ipsa ageretur, si viris multo labore ad ardua ministeria eruditis, cū religionis catholicæ, & huius sedis detrimento priuaretur: præsertim cum Societatis Constitutiones, & priuilegia, quę supradicta cōtinēt, inseparata, antequā ad nouitiorū conuictū admittātur, habitatione, eis maturiùs consideranda, tradātur. Biennio nouitiatus cōpleto, & emissis votis simplicibus, vna est omnibꝰ omnino viuēdi & obediēdi ratio, debēt enim omnes in omnibꝰ obedire, & in cōmuni viuere nō alij, atq; ipsi Professi, & Coadiutores formati, secus idque in Domibus quidem Probationū & Collegiis ex redditibus, in Domibus verò Professorum, quæ nullos omnino redditus habere possunt, ex eleemosynis tantū. Et licet qui ad gradꝰ Professorū, & Coadiutorū formatorū nondū peruenerūt, bonorum suorum ius, atque dominium, tùm aliàs ob iustas causas, tùm etiā, vt maiorem Societas habeat libertatē illos, si opus fuerit, cū minori offēsione dimittittendi, ad tempus Generalis Præpositi iudicio præscribendum valeant retinere vt in pauperes tandem, seu alios pios vsus, pro ipsorum deuotione distribuant, iuxta Euangelicum consilium ac promissionē, quā initio Nouitiatus faciūt? interim tamen quātum ad illlorum vsum, religiosā paupertatē seruāt, nec vlla re tāquā propria, & sine Superioris facultate vti possunt. Et quāuis ij omnes qui post biēnium Nouitiatus dicta tria vota Simplicia, vt præfertur, emiserint, ac in corpus Societatis cooptati, illiusque meritorum, & priuilegiorū, non secus, atque ipsi Professi, participes effecti, quique quantum in eis est, & professionem emittere parati, si ipse Prępositus Generalis id prędictæ Societatis instituto cōgruere iudicauerit, & in perpetuum Dei seruitio votis simplicibus consecrati, ac sua sorte, prout laudabile Societatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis institutũ exigit, cõtenti, vere, & proprie religiosi existant, & si à Societate deficiant, excõmunicationicationis, & alijs Apostatarũ pœnis sint subiecti. Tamen cũ non ita prudẽ intellexissemus nonnullorũ animos, qui pij alioqui, viles operarij existebãt, solicitari interdũ, & affligi, quasi nõ essent religiosi, eo quòd nõ essent Professi: nec etiã deesse, qui Religionis prætextu, transfigurãte se in angelũ lucis Satana, non solùm ea occasione inquieti existerent, sed etiam aliorũ pacẽ, & vocationem disturbare, eosque in fraudẽ, & defectionem deducere conarentur, vnde fructuosa hæc religio grauissima potuisset accipere detrimẽta. Idcirco cũ diuina prouidẽtia pro temporũ necessitate, varia, & salutaria ordinũ instituta in Ecclesia sua produxerit, nouisq. subinde in ea nascẽtibus morbis, noua remedia, nouisque emergẽtibus hostiũ impugnationibus, noua regularium ordinũ auxilia excitarit, & cuiq; illorum, iuxta cuiuslibet peculiaris gratiæ vocationem peculiares quasdam notas, propria insignia, ac opportuna ad finẽ quem intendit, media suggesserit, & nunc maxime (vt felicissimi toto orbe successus testãtur) mirificos in agro Dominico fructus præsticto Societatis Iesu instituto proferat: Quæ Societas (quẽ ad modũ, & alia nascẽtiũ regularium ordinũ exordia) à spiritu cõtradictionis impugnatur, cũque ipsi ordines, Romanorũ põtificũ propterea cõstitutionibus circũmunir consueirint, cuius rei sanctorũ Dominici, & Frãcisci præclarissimi ordines exẽpla abũde suppeditarũt: ita nos, licet alràs, institutũ prædictum, priuilegia, & Cõstitutiones ipsius Societatis cõfirmauerimus, & declarauerimus, Motu proprio, statuentes eos, qui biennio Nouitiatus peracto, tria vota, tametsi simplicia emiserũt, esse vere, & proprie Religiosos, cũ præcepto, ne quis hæc in dubiũ reuocare audeat, ac cũ irritante, & aliis decretis, prout in nostris super hoc cõfectis literis plenius continetur. Quia tamẽ non defuit temeratis quorũdam audacia, qui post declarationẽ, decretum, præceptũ, & interdictum nostrum huiusmodi non solum multa ex prædictis, & fortasse ad Societatis institutũ, ac viuẽdi formã spectantia labefactare, sed & ipsa Apostolica decreta, ac præcepta, publice, & ex cathedra, ausu temerario impugnare, mentemque nostrã peruerse interpretari nõ erubescunt, disputãtes, & prædicta in dubiũ reuocantes, omniaque ex aliorum regularium ordinũ cõmunibus rationibus, formis, ac statutis metientes, Societatis Institutũ, peculiares Constitutiones, ac vim votorũ simplicium illius, à sede Apostolica in eadem Societatis Religione probata admissorum, penitus ignorantes, ac nonnulla iure antiquo, quæ post illud successu tẽporũ huius sedis auctoritate, approbatione, & confirmatione, ac peculiaribus priuilegijs, sancita, & robora ta esse dignoscuntur perperam interpretãtes, cõuellere nituntur. Quin etiam nos supradicta motu simili, & ex certa scientia de Apostolicæ potestatis plenitudine decernentes, ac præcipientes, priuato sensu locutos fuisse ac tãquã priuatos doctores errare potuisse, immo vere, & de facto ob falsam supradictorũ informationem errasse. Ideoque præceptũ nostrũ nullam ad obligãdum vim habere, Neminem præterea eorũ, qui solemnẽ professionem in dicta Societate non emiserunt, de illius corpore, aut vere, & proprie religiosum esse posse, sed eos mere seculares, ac ordinariorũ iurisdictioni subditos existere, nec Societatem ipsam, aut illius superiores, immo nec nos ius in eos vllum ex vi votorum huiusmodi habere, vel acquirere, aut superioribus ipsis cõferre posse, non cõsiderantes voti solennitatem sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse, triaq. huiusmodi Societatis vota tametsi simplicia, vt substantialia Religionis vota ab hac sede fuisse admissa, illaq. emittẽtes in statu Religionis vere constituti, quippe qui per ea ipsa se Societati dedicant, atque actu tradunt, seque diuino seruitio in ea mancipãt, in quibus votis nullius præter Romanum Pontificẽ potest manũ apponere: alijsque, atque alijs modis Societatẽ ipsam impetũt, vniuersali Ecclesiæ perutilem, quæ diuersis functionibus, & personarũ gradibus distributa, à Romanis Pontificibus Presbytetorum, à Tridentina Synodo clericorum Religio approbata, habitu, nomine, pleriſque personarum gradibus, votorũque differentijs ab alijs Regularibus ordinibus distinguitur. Quibus etiã adiungunt, licereisdem non professis, etiam inuitis dictæ Societatis Superioribus ad quoslibet alios regulares ordines se transferre: Trãsgressoresque horũ votorũ, ac inobedientes, aut etiã vxorẽ ducẽtes nullam ipsi Societati iniuriã facere, immo posse Episcopos cũ eis dispẽsare, vt inuitis etiã superioribus eisdẽ, vxorem ducant, quibus cùm glossatores, & obtrectatores huiusmodi sua falsa doctrina fauere pergũt, horũ votorum naturã, & pœnarum vim, vel nõ intelligentes, vel eludere conantes, eò sunt progressi, vt etiam vi facultatum, quæ literis indulgentiarum Cruciatæ sanctæ nuncupatarũ continentur, omnes trãsfugas, & ab ipsa Societate deficientes non professos, quoties ab ea defecerint, ab excõmunicationis latæ sentẽtiæ pœna à quocũque confessario absolui posse, nullãque ipsi Societati suis operarijs priuatæ iniuriã fieri, aut præiudiciũ generari existiment, sed & votorũ substantialiũ Religionis prædictæ, ac decretorũ cõtra eosdẽ Apostatas sedis huius auctoritate editorum vim, quãtum in eis est, eneruare contendant. Insuper asserũt non posse vota aliqua in seculo emissa, in tria hæc substantialia Societatis cõmutari, cũ tamen hæc vota sint status, vt præfertur, religiosi, adeo vtilis, & perfecti, vt illa in hæc possint, hæc verò in aliorũ ordinum, etiam solennia vota commutari, sit ab hac sede iustis de causis interdictum. Nec etiã desunt alia, quæ in animarũ suarũ præiudicium, Societatis perturbationem, & scandalũ plurimorum cemminiscantur. Nos vniuersalis Ecclesiæ vtilitati, quam ex inuio lato, & incõcusso dictæ Societatis instituto, & religiosæ sobolis educatione, sentimus, & maiorẽ in dies speramus, prospicientes, & prætereea eiusdem Societatis indemnitati, paci, quieti, & incremento consulere volentes, Motu simili, & ex certa scientia nostra, deque apostolicę potestatis plenitudine, laudabile ipsius Societatis institutum, & quæ illud concernunt præmissa omnia, & singula, prædictaque illius, ac quæcunque alia priuilegia, facultates, exemptiones, immunitates, gratias, & indulta, à prædictis prædecessoribus nostris, & à nobis etiã per communicationem concessa, Constitutiones quoq; ac statuta, & decreta qualiscũq; ac si ad verbũ præsentib⁹ insererẽtur pro expressis habentes,

bentes, tenore præsentiũ approbamus, & cõfirmamus: supplẽtes omnes iuris, & facti defectus, si qui intercenerint in prædictis Cõstitutionibus, & statutis: Ad hæc dictam Societatem firmo sedis huius præsidio communire volẽtes, hac nostra perpetua Cõstitutione, motu scièntia, & potestatis plenitudine similibus statuimus, atque decernimus tria vota huiusmodi, etsi simplicia, ex huius sedis institutione, ac nostra etiã declaratione, & confirmatione esse verè substantialia Religionis vota, ac in dicta Societate tãquã in Religione approbata, per sedẽ eãdẽ, admissa fuisse, & esse, ac per nos admitti, nec in illis à quoquã præter nos, & sedẽ huiusmodi dispensari: nec ea vllo alio modo, quã per legitimã dimissionem à Societate cessare posse, & nõ modo eos, qui in coadiutorũ formatorũ, siue spiritualiũ, siue tẽporaliũ, gradus, & ministeria, vt præfertur, admittũtur, sed & Scholares ipsos, ac suprædictos alios omnes, & quoscunque, qui in ipsã Societatẽ admissi, biennio probationis à quolibet eorũ peracto, tria vota substãtialia prædicta, tametsi simplicia emiserint, aut emittẽt in futurũ, verè, & proprie religiosos fuisse, & esse, ac fore, & vbique sẽper, & ab omnib⁹ cẽseri, & nominari debere nõ secus atque ipsos tũ Societatis, tũ quorũuis aliorũ regularium ordinu Professos, fuisque Prępositis in omnibus & per omnia obedire, & huic sedi immediatè subiectos, & à quorũuis ordinariorũ, & delegatorũ, seu aliorũ iudicũ iurisdictione omnino exẽptos prout nos etiã vigore præsentium eximimus: denique, vt omniũ Societatis priuilegiorũ, iuxta Generalis Prępositi dispositionẽ, sunt participes: ita quoque excommunicationis maioris latæ sententiæ, & alijs Apostatarum pœnis, si qui à Societate deficiant, subiacere, ac tanquam veros Apostatas puniri posse: Nec à quoquam, nisi per nos, & sedem prædictam, aut Generalem Præpositum ab eisdem pœnis absolui, nec ante huiusmodi absolutionem, & à Societate dimissionem matrimonium contrahere: quinimmo eos omnes ad contrahendũ inhabiles, ac cõtractus huiusmodi nullos, & irritos esse, prout irritos facimus, & annullamus. Et vt contradicentiũ audacia coerceatur præmissas omnes, & quasuis alias illis similes assertiones contra dictæ Societatis institutũ, vel quomodolibet in illius præiudicium præmissas, aut scriptas, falsas omnino, & temerarias esse, & censeri debere. Præcipimus igitur in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœnis excommunicationis latæ sententiæ, nec non inhabilitatis ad quæuis officia, & beneficia sæcularia, & quorũuis Ordinũ regularia, eo ipso absque alia declaratione, incurrendis, quarum absolutionem nobis, & successoribus nostris reseruamus, ne quis cuiuscunque status, gradus. & præeminentiæ existat, dictæ Societatis institutũ, cõstitutiones, vel etiã præsentes, aut quẽuis earum, vel suprædictorũ omniũ articulũ, vel aliud quid suprædicta cõcernens, quouis disputãdi, vel etiã veritatis indagandæ quæsito colore directè, vel indirectè impugnare, vel eis contradicere audeat, districtius inhibẽtes, ne quis siue extra, siue intra dictã Societatẽ, nisi de illius Generalis, aut inferiorũ Præpositorum licentia, notationes, declarationes, glossas, vel scholia vlla super præmissis facere, vel ea, nisi quatenus verba ipsa sonant interpretari, aut de eis disceptare, seu scrupulum cuiquã injcere, vel in controuersiã, aut dubiũ reuocare audeat quoquomodo: nec glossas, aut interpretationes, siue impressas, seu scriptas ad id pertinentes legere, docere, aliisque tradere, vendere, vel apud se retinere præsumat: si quid verò dubij de eisdẽ oriri contigerit ad sedem prædictam, vel ad Generalem Præpositum dictæ Societatis, aut ad eos, quibus id ipse commiserit, referatur. Sicque in præmissis omnibus, & singulis per quoscunque Iudices, & commissarios etiam causarum palatij Apostolici auditores, ac S. R. E. Cardinales in quauis causa, & instantia sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere, nec non irritum, & nane, quidquid secus super his à quoquam, quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Mandantes vniuersis, & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & cæteris Ecclesiarum, & locorum etiam Regularium Prælatis, per vniuersum orbem constitutuis, vt præsentes literas inuis quisque Ecclesijs, Prouincijs, Ciuitatibus, Diœcesibus, & iurisdictionibus, ab omnib⁹ inuiolate obseruari, quin etiam Præpositum, ac personas Societatis huiusmodi defendant, eosque præmissis omnibus, & singulis pacifice frui faciant, & gaudere, non permittẽtes ipsos per quoscunque, quomodolibet molestari, Contradictores per censuras Ecclesiasticas, & alia Iuris, & facti remedia opportuna, appellatione postposita, compescendo. Inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus recol. mem. Bonifacij Papæ VIII, quæ incipit. Quod votum, & aliis Apostolicis cõstitutionibus, ac etiam aliorum ordinum, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis quibuscumque huiusmodi ordinibus, Vniuersitatibus, locis, vel personis, per quoscumque Romanos Pontifices prædecessores nostros, ac nos, & sedẽ prædictam, etiã motu proprio, & ex certa scièntia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, & cum quibusuis irritatiuis, annullatiuis, & cassatiuis, reuocatiuis, modificatiuis, præseruatiuis, exceptiuis, declaratiuis, mentis attestatiuis, ac derogatoriarũ derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis irritãtibusq;, & aliis decretis in genere, vel in specie, ac alias quomodolibet etiam plures concessis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, & singulis, etiamsi in eis caueatur expresse, quod illis nullatenus, aut non nisi sub certis modo, & forma in illis expressis derogari possit, pro illorum sufficienti derogatione: de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, & expressa mentio habenda, seu aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores huiusmodi præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris. hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, contrariis quibuscunque, aut si aliquibus cõmuniter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari nõ possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbũ de indulto huiusmodi mentionem. Præsentis autem Cõstitutionis, & gratiæ communicationem omnibus alijs: qui sua priuilegia cum ipsa Societate copiosè participant, participatéque poterunt quomodolibet

Universidad de Deusto
Biblioteca

in futurũ,fieri omnino prohibemus.Cæterum volumus,vt præsentiũ trãsumptis, etiã impressis manu Secretarij dictæ Societatis, vel Notarij publici subscriptis, & sigillo præpositi Generalis eiusdem Societatis,vel alterius personę in dignitate Ecclesiastica constitutæ, munitis, eadem omnino fides habeatur in iudicio, & extra illud quæ literis ipsis originalibus haberetur,si essent exhibitæ,vel ostẽsæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis,confirmationis,suppletionis,decretorum statuti,præcepti,interdicti, derogationis, & voluntatis infringere: vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit,indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorũ Petri,& Pauli Apostolorum eius se nouerit in cursurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ 1584. octauo Kalend. Iunij, anno Pontificatus nostri tertio decimo.

De Sacrũ Virginibus voto Religionũ astrictũ,quas Sanctimoniales vocamus.

Cap. VIII.

PRimò quæritur, quidnã iure Canonico de Monialibus statutũ fit?Respondeo: in c.Periculoso, de statu regularium in sexto,hoc esse sancitum: Vt moniales expresse,vel tacitè professæ,cuiuscumq; Religionis,vel Ordinis fuerint,perpetuam Clausuram in suis Monasteriis seruare debeãt, ita vt nulli earum exire liceat, quacumq; ratione, vel causa,nisi tanto, & tali morbo euidenter laboret, vt cum alijs Monialibus absque graui periculo seu scandalo commorari nequeat. Hæc ibi. Hanc tamen constitutionem,Ioannes Andreas affirmat in regno Franciæ receptam non esse. Annotauit, vero Archidiaconus,& Glossa, prædictam Constitutionem minimè impedire,quo minus moniales possint,si velint,ad arctiorẽ Religionem conuolare petita facultate,quãuis non obtenta,vt habetur in c. Licet, De regulari. Nec itẽ obstare,quin Monialis possit eligi,& electa exire, ad Præfecturã alterius monasterij,iuxta id,quod habetur in c.Nullus, De elect.in sexto.Sed meo iudicio, hæc olim habebant locum in Monialibus exeuntibus prædictis duabus de causis: at nunc non item,etiam in illis, quia ad exeundum è Monasterio, requiritur Superioris consensus, iuxta Constitutionem Pij Quinti,vt statim dicam.

Portrò in Concilio Tridentino, Sess.25.c.5.de Regulari. innouatur, hæc eadem Bonifacij Octaui Constitutio, vbi vniuersis Episcopis,sub obtestatione Diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ præcipitur: vt in omnibus monasteriis sibi subiectis ordinaria: in aliis verò,Sedis Apostolicæ auctoritate, clausuram Sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligẽter restituis:& vbi inuiolata nõ est, conseruari maximè curent: Inobedientes atq; cõtradictores,per censuras Ecclesiasticas,aliásq; pœnas quacumq; appellatione postposita compescẽtes: inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit,auxilio brachij sæcularis. Quod auxilium,vt præbeatur, omnes Christianos Principes hortatur sancta Synodus, & sub excommunicationis pœna ipso facto contrahenda omnibus Magistratibus sæcularibus iniungit. Et postea subijcit: Nemini Sanctimonialium liceat post professionem exire è monasterio etiam ad breue tempus,quocumq; prætextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda, indultis quibuscumq;, & priuilegiis non obstantibus. Hæc ibi, quibus non absimilia quoq; statuit Concilium Cabilonense 2. tempore Caroli Magni coactum,c. 37.videlicet, vt Abbatissa nequaquam è monasterio egrediatur, nisi per licentiam Episcopi sui, aut qui vicem eius obtinet:nisi forte,aut imperialis iussio eam cogat, aut alia iusta causa: Etsi aliquãdo foras pergit,de sanctimonialibus quas secum ducit,curam habeat.Et c. 62. Sanctimoniales, nisi Abbatissa pro aliqua necessitate eas mittente è monasterio non exeant.

Ex quo fit,vt locum non habeat opinio docentium,existente legitima causa exeundi è monasterio, nimirum infirmitatis,quæ aliis Monialibus, aut offensioni, aut contagioni esse posset, necessarium non esse Episcopi cõsensum: hoc enim etsi ante Concilium Tridentinum, defendi probabiliter poterat,postea verò minimè.Nam Concilij eum apertè requirit, cum ait: {Nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbanda.

Pius item Quintus,anno 1566. edidit Constitutionem, cuius est initium: CIRCA pastoralis, in qua renouat Constitutionem Bonifacij Octaui incipientem: PERICVLOSO, & supradictum Concilij Decretum:vbi præcipit vt vniuersæ, & singulæ moniales cuiuscumque religionis, Ordinis,vel Militiæ,etiam Hierosolymitanæ expresse:vel tacitè professæ,etiamsi Conuentuales,aut quocunque alio nomine appellẽtur,& etiamsi ex institutis, vel fundationibus suæ regulę ad clausuram non teneantur,nec vnquam in earum monasteriis, seu Domibus, etiam ab immemorabili tempore,ea seruata non fuerit, sub perpetua in suis monasteriis seu Domibus debeant in posterum clausura permanere, iuxta Constitutionem Bonifacij Octaui, & Concilij Tridentini Decretum.Quòd si aliquæ Moniales forsan reperiantur,quæ consuetudine etiam immemorabili,aut instituto, vel fundatione suæ regulæ fretæ, animo obstinato huic clausuræ reluctentur,Ordinarij, vna cũ Superioribus earũ,omnibus iuris, & facti remediis compellant ealdẽ ad præcisè subeundam dictã clausurã, & perpetuò obseruandam. Mulieres quoq; Tertiariæ,seu quæ de Pœnitentia dicuntur,cuiuscumq; fuerint Ordinis, in Congregatione viuentes,si & ipsæ professæ fuerint,ita vt solẽne Vorum emiserint,ad clausurã præcisè,& ipsæ teneantur. Quòd si votũ solenne non fecerint:Ordinarij vna cum Superioribus earũ hortentur,& ĩtudeant persuadere,vt illud emittant,ac profiteantur:& post emissionem,& professionẽ eidem clausuræ subijciant.Quòd si recusauerint:& aliquæ ex eis deprehendantur scandalosè viuere,seueriſſimè puniãtur.Cæteris autem omnibus sic absq; emissione professionis, & clausura viuere omnino volentibus,prohibemus,ne in futurum vllã aliam in suum Ordinem, religionem, Congregationẽmve recipiant. Quòd si aliquas receperint, eas ad sic viuendum omnino inhabiles reddimus, & receptiones ipsas,ac professiones irritas facimus. Ac deinde præcipit in virtute sanctæ obedientiæ vniuersis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis,& Episcopis, vt in suis diœcesibus has literas promulgandas curent,& in monasterijs monialiũ sibi subiectis, in aliis verò Sedis Apostolicæ auctoritate vnà cum Superioribus eorundem Cœnobiorum clausuram prædictam seruari cogant.

Deindè verò anno 1569. idem Pontifex Pius Quintus aliam edidit constitutionẽ,quæ incipit: DECORI, vbi seuerius prohibet exitum Monialiũ è monasterio his verbis:Sancimus nulli Abbatissarum, Priorissarum,aliarúmve Monialium,etiam Carthusiensium, Cistercien sium, S. Benedicti,& Mendicantium,& quorumcumque aliorum Ordinum etiam Militarium, & ĩtuum,graduum, conditionum,dignitatum, & præeminentiarum, etiam à regia,vel illustri prosapia ortarum, de cetero infirmitatis,seu aliorũ monasteriorum eis subiectorum,aut domorum, parẽtum, aliorúmve propinquorum visitandorum,aliáve occasione, & prætextu licere exire, nisi ex causa magni incendij, vel infirmitatis lepræ, aut Epidimiæ: quæ tamen infirmitas præter alios Ordinum Superiores, quibus cura Monasteriorum incumberet, etiam per Episcopum, seu alium loci Ordinarium, etiamsi prædicta monasteria ab Episcoporũ, & Ordinariorum iurisdictione exempta esse reperiantur, cognita,& expresse in scriptis approbata sit, à monasteriis præfatis exire: sed nec in prædictis casibus extra illa,nisi ad necessarium tẽpus ſtate licere.Aliter autem, quàm vt præfertur, egredientes, seu licentiam exeundi quomodocumque concedentes, necnon comitantes, ac illarum receptrices personas,siue laicas,aut sæculares, vel Ecclesiasticas, consanguineas,vel non, excommunicationis maioris latæ sententiæ vinculo ſtatim, eo ipso, absque aliqua declaratione subiacere. A quo præterquam à Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolui nequeant. Et insuper tam egressas, quàm præsidentes, & alios Superiores prædictos eis licentiam huiusmodi cõcedentes,dignitatibus, officiis, & administrationibus obtentis priuamus, & ad alia in posterum obtinenda inhabiles reddimus. Et deinde facit quoque irritas licentias,& facultates,& priuilegia, siue indulta exeundi è monasteriis, & ſtandi extra illa à se, & ab aliis Pontificibus,aut Sedis Apostolicæ nunciis,& legatis,etiam de latere,aut Maiori Pœnitentiario, aut Ordinum prædictorum Superioribus,aliísve personis concessa,sub quibuscumque tenoribus,& formis, & quibuscumque clausulis, etiam insolitis, etiam in cuiuscumque personæ fauorem, etiam Imperatorum,Regum,Ducum,& aliorum Principũ, necnõ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinaliũ. Deinde præcipit Patriarchis,Primatibus,Archiepiscopis, Episcopis,& aliis locorum Ordinariis, in virtute sanctæ Obedientiæ,vt

in suis

in suis diœcesibus has literas quolibet,anno promulgent,& omnia obseruari faciant iuxta prædictum Concilij Tridẽtini Decretum,& Constitutionem Bonifacij Octaui.

Ex his planè constat, nunc non esse locum multis quæstionibus, quæ ante, & post Concilium Tridentinũ agitabãtur,nimirum,An vbi numquam seruata est clausura Monialium, seruari nunc debeat.Nam Constitutioni Bonifacij Octaui,ante Concilium Tridentinũ potuit cõsuetudine esse derogatum:at verò post Concilium Tridentinũ,& Põtificias Constitutiones Pij Quinti,etiã vbi non est seruata, clausura,cogendæ sunt Moniales eam seruare. Quæres, an possit consuetudine alicubi esse derogatum decreto Concilij Tridentini,& Constitutionibus Pij Quinti? Respondeo, posse,nam fieri potest,vt Constitutiones Pij Quinti, simul, & Decretum Concilij Tridentini, nõ sint alicubi vsu receptæ,& ita,eo loco, vim non habent: quia talia decreta non sunt ibi vsu recepta: sed ego noua constitutione Ponificia, quæ consuetudinem contrariam abroget, Moniales ad seruandam clausuram, cogendas esse putauerint. Quòd si ibi quoque ante Concilij consuetudo derogauerat Constitutioni Bonifacij Octaui, aut eam vsus nullo modo recepерat,consequitur,vt ibi Moniales clausuram seruare minimè cogantur, nisi adductæ, & permotæ auctoritate Episcoporum,aut Superiorum includantur.

Item,quærebatur olim, an monasterijs, sine vlla clausura fundatis Moniales includi deberent, præsertim vbi simul etiam statuta extarent Monialibus liberam facultatem exeundi è Cœnobio concedentia:Sed post Concilium Tridentinum,& Constitutiones Pij Quinti,sublata omnis hęc controuersia est, vbi ea sunt vsu recepta: alibi enim vel ius commune antiquum,vel consuetudo vim,& locum habebit.Similiter quoque sublata est ea quæstio,An Monialis possit professionem emittere ea conditione,vt extra monasterium in aliquo loco tuto,& honesto viuat: nam antea id licebat,iuxta id,quod habetur in cap.Iusinnuante,qui Clerici, vel vouentes Pariter, & illa controuersia, An facultas exeundi scripto tradita esse debeat: nam Pius V. perspicue definit eam scripto datam esse oportere: Et illa itidem. An huiusmodi facultas exigat approbationem nõ solùm Superiorum Regularium,vbi illis sunt monasterio subiecta, sed etiam Episcoporum,vel Ordinariorũ. Pius Quintus cõstituit necessarium esse consensum, & Superiorum Regularij, & Episcoporum.Rogabis, an Concilium Tridentinum, & Constitutiones Pij Quinti, eas Moniales comprehendant, quæ sunt Nouitiæ, & adhuc in probatione versantur? Respondeo.minimè: quoniam tùm Concilium: & Constitutiones Pij Quinti, tùm Constitutio Bonifacij Octaui loquũtur de Monialibus expresse,vel tacitè professis.Si deinde roges,an comprehendant etiã Moniales, quæ Monasterio præsunt,& vocãtur Abbatissæ, Priorissæ, siue Præpositæ? Respondeo,comprehendere:nam ipsæ etiam includi debent.

Tertiò quæres,an liceat Monialibus exire propter alias causas iis assines, quas Pius Quintus expressit? Respondet Nauarrus Commen.4.de Regular.num. 48.id esse licitum, duabus de causis,quas ille commemorat: nimirum, si bellum ingruat,quod Moniales ad exitum compellat: Deinde si Monialis ab aliis eligatur, vt earum cœnobio præsit.Rogabis insuper, an etiam Moniali exire liceat ob morbum, periculosum quidem, sed qui alijs contagione nõ obsit,ita vt Medici iudicent eam alioqui moriturum, nisi exierit.Respondet Nauarrus, loco citato,licere, eo quòd humanæ leges, & iura nos nõ tam seuere tenent, & obligãt, vt mortis periculum subire cogamur. Quæres postremo, an in excõmunicationem incidant quotquot Monialem è monasterio egressam comitantur, aut excipiunt? Ait Nauarrus loco citato.nu. 51.non incidere eos, qui id fecerint extrema vel graui necessitate compulsi. V. G. si fingas Monialem egressam solam noctu, & obuium in via habere propinquum; qui redire nolentem comitatur,vel alicubi excipit, ne illa famæ,honoris, aut vitæ periculum subeat.

Secundò quæritur, An clausura Monialium sit iuris Diuini, aut Naturalis, an tantùm iuris Canonici? Hanc quæstionem tractat Nauar. Commen.de regularib. 4. num. 42. Non parum refert hæc quæstio, etenim si primi,aut secundi generis sit, multa inde deducuntur,illud in primis.Debere Moniales sponte se includere, quamuis ab Episcopis,vel aliis Superioribus minimè includantur.Deinde, cõsuetudine clausuram abrogari non posse, cum consuetudo contra ius Diuinum, vel Naturale,nihil aliud, nisi corruptela, sit. Postremò, non posse clausuram humanæ aliqua auctoritate, aut ex toto, aut ex parte submoueri. Fuere qui dixerint, clausuram iuris esse Diuini, ob illud Psalmi: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: & Ecce elogaui fugiẽs, & mansi in solitudine. Alij verò tradunt esse iuris naturalis, eo quòd ratione votorum Moniales clausuram seruare cogantur: nam cum professionem emittunt, vouent se perpetuam Continentiam, Paupertatem, & Obedientiam,in monasterio seruaturas, præsentim cum Bonifacius Octauus, in Constitutione sua ideo iubeat clausuram seruari, quia exitus è monasterio sit Monialibus periculosus, & noxius. Postremò, si iuris diuini, vel naturalis non esset, nequiret Pontifex,vel Concilium Monialibus adegere ad clausuram seruandam,cum eam nunquam voto, & professione promiserint. Alijs verò videtur solùm esse iuris Canonici clausura, etenim Moniales solùm Religionis tria vota faciant, in quibus clausura minimè contineatur cum absque ea possint ea vota seruari, vt à multis seruata olim fuere, atque etiam nunc seruatur. Et Augustinus Epist. 109. concedere videtur facultatem exeũdi, iustis de causis, cum ait: Nec eant ad balnea, siue quocumque ire necesse fuerit, minus quam tres, nec illa, quæ habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus ipsa voluerit, sed cum quibus ipsa Præposita iusserit, ire debebit. Eandem quoque Pontifices, & Concilia facultatem exeundi Monialibus concessere. Sic docet Natar. Commen.4. de Regulari nu.42.

Mihi hæc opinio magis probatur: nec enim ex sacris literis, aut ex traditione aliqua diuina eiusmodi clausura clarè deduci potest: nec in tribus Religionis votis includitur per se. Nihilhilomus tamen Pontifex, aut Synodus merito iubet,Moniales includi,vt docent Ioan.Monachus, Dominicus, & Glossa in cap.periculoso, de statu regular. in 6. & Nauarr. in loco citato, quoniam etsi ratione votorum Moniales per se includi non debent:ex accidenti tamẽ clausuram seruare coguntur:exitus enim è monasterio frequeter solet monialibus noxius, & periculosus esse,& aliis offensionem præbere.

Tertiò quæritur, An liceat alicui ad Moniales ingredi? Respondeo,in eadem cõstitutione Bonifacij Octaui, PERICVLOSO, de statu regularium,in sexto,ita decerni: Nulli aliquatenus inhonestæ personæ, nec etiam honestæ, nisi rationabilis,& manifesta causa existat, ac de illius, ad quem pertinebit,speciali licentia ingressus,vel accessus pateat ad Moniales.Et olim in Conc.Cabil. 2. Can.63.definitũ est,vt null' famulus Abbatissæ,nullus minister, nec Laicus, nec Clericus claustra ancillarũ Dei ingrediatur. Item, Conc.Matisc.1.c.2.statuit, vt nullus Episcopus Presbyter, Diaconus, Clericúsve alius sæcularis in monasteriis puellarũ,nisi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ præter vtilitatẽ, aut pro quacumq; reparatione monasterij habitare,aut secretas collocutiones habere præsumat, neq; intra Salutatorium,aut Oratorium ingredi permittatur.At in Conc.Trident.sess.25.c.5 de Regul.renouatur eadem cõstitutio,cum dicitur:Ingredi intra septa monasterij nemini liceat,cuiuscumq; generis,aut conditionis,sexus, vel ætatis fuerit,sine Episcopi,vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna ipso facto,contrahenda. Dare autẽ tantùm Episcopos, vel Superior licentiam debet in casibus necessariis:nec aliis vllo modo possit,etiam vigore cuiuscumq; facultatis,vel indulti hactenus cõcessi, vel in posterum concedendi. Pius item Quintus in Constitutione sic exordiente: CIRCA pastoralis,renouat constitutionem Bonifacij,& Decretum Concilij Tridentini Necnon Greg.XIII.aliam cõstitutionem edidit hoc exordio: VBI gratiæ,qua reuocat,& abolet omnes licentias,& facultates ingrediẽdi Monasteria,Domos,& loca Monialiũ,ac etiam virorum quorumuis Ordinum, quibuscumque,etiam Comitissis, Marchionissis, Ducissis, & aliis cuiuscumque ſtatus,& conditionis mulieribus:& omnes licentias ingrediẽdi monasteria, Domos, & loca Sanctimonialium concessas quibuscumque viris eiusdem ſtatus,& dignitatis, à quibuscũque Pontificibus, & Sedis Apostolicæ legatis, aut aliis, ex quibuscumque tenoribus, & clausulis, etiamsi Imperatoris,Regum,Reginarum,aliorúmve Principum intuitu, sub excommunicationis pœna, ipso facto contrahenda: à qua nisi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo, absolutionis beneficium obtineri nequeat: Item, præcipit Abbatissis,necnon,& Abbatibus, & Conuentibus, & aliis monasteriorum vtriusque sexus Superioribus, & personis, quocumque nomine vocentur, sub eadem excommunicationis pœna,necnon priuationis dignitatum, Beneficiorũ, & officiorum suorum,ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda.Nec in monasterio, Domos, & loca sua quocumque prætextu huiusmodi facultatem ingredi faciant,vel permittant: Et sub eisdem pœnis,ipso facto contrahendis imperat quibuscumque personis Ecclesiasticis, & sæcularibus,& etiam Ordinum quorumcumque, etiam Mendicantium Regularibus,ne prætextu facultatum, aĳ

Episcopis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopis, vel Superioribus, quibus illas concedendi in casibus necessariis tantum ex decreto Concilij Tridentini tribuitur, Ne Monasteria ipsa Monalium pro libito, sed necessitatibus vrgentibus duntaxat ingredi, neve Moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere præsumunt. Hæc ibi.

Quartò quæritur, circa huiusmodi Decretum Concilij, & constitutiones Pontificum, an liceat Episcopis, vel Superioribus facultatem dare recipiendi puellas in monasteria, educationis, & institutionis gratia? Respondeo, licere, quamuis nolint Religionis habitum suscipere. Non enim Concilium Tridentinum, aut Constitutiones Pontificiæ prohibent huiusmodi puellas admitti quando institutum Religionis, aut aliquid aliud non impediat. Non sunt tamen recipiendæ nisi sub certis conditionibus: nimirum si monasterium alioqui tales recipere consueuerit: Item, vt id fiat assensu Superioris illius, cui cura monasterij est cõmissa, & facultas scripto detur, & fiat etiam consensu Abbatissæ, & reliquarum monialium. Deinde, vt sine ancillis in monasterio commorentur, nec inde exire queant, cum libera potestate redeundi: & vt clausuræ legibus instar monialium teneantur, & eo vestitu in monasterio vtantur, qui virginibus conueniat: & ne in monasterio vltra annum vigesimum quintum retineantur. Idem iuris est de puellis, quæ ob egestatem, & inopiam domi suæ tutò ali nequeũt, & victum sibi a propinquis suppeditatum accipiunt ea lege, vt in monasterio aliquo collocentur. Idem etiam est de puellis, quæ delectæ sunt ex Xenodochiis, & aliis publicis locis gratia pietatis exstructis, donec idonea sese offerat occasio, eas in matrimonium collocandi. Pari ratione recipi queunt puellæ, quæ parentibus, & propinquis destitutæ, iusta, & debita dote carent, qua possint commodè nubere: Neophitæ item, nec non & viduæ, quæ viris suis orbatæ, honestatis causa, in monesterium se conferre, & abdere cupiunt, modo sint bonæ existimationis, & famæ. Insuper, & fœminæ coniugij vinculo astrictæ, si earum vita alioqui in tuto non sit. Si qua item mulier apud virum suum de adulterio suspecta, vti ab eo sibi paratam, quam metuit perniciem, declinet, ad monasterium confugit, iure ei per Episcopum, vel Superiorem additus patet. Hæc omnia habet Declaratio Cardinalium.

Quintò quæritur, An infantes, & pueri nondum vsum rationis adepti ad Moniales iure ingredi queant? Affirmat Nauarrus in Commen. 4 de regul. num. 59. posse, quoniam tametsi Concilium Tridentinum vniuersim definiat nulli cuiuslibet sexus, vel ætatis licere, eos tamen videtur intelligere, qui iam ratione vigent: in his enim meritũ, aut culpa esse potest, in aliis nõ ita, ac proinde huiusmodi infantes, & pueri in excommunicationem incurrere nequeunt, cum peccare nõ possint. At vt rectè idem auctor annotauit, videtur Concilium comprehendisse omnes, qui pubertatē attigerunt, siue pueri sint, siue puellæ, quamuis ratione non vtantur, cuiusmodi sunt amentes, & fatui: nam etsi peccare aliquando nequeũt, possunt tamen peccandi alijs occasionem præbere, tumultum excitare, inter turbare Moniales, loqui turpia, iocosa, & vana, & alia id generis plurima, minimè decentia Religiosam honestatē, & modestiam. Cęterũm, si Nauarrus intelligat amentes, & fatuos, qui nũquam rationis sunt compotes, idem iuris mihi videtur esse in illis, quod in pueris, & infantibus rationis vsum nõ cõsequutis: nam peccare non possunt, ergo nec excommunicationis vinculo obstricti. Locũ igitur habet quod Nauarrus annotat in amentibus, qui aliquando rationis sunt compotes, qui & peccare queunt, & excommunicationi subijci. Aut potius habet locũ in omnibus cuiuslibet ætatis, & sexus, quatenus ad peccatum incitare queunt, quatenus turpiter iocari, ludere, fabulari, vana, & alia noxia, in monasterium importare, & perturbare sacratas Deo Virgines possunt: videlicet ne ingredi permittantur.

Sextò quæritur, an ad eas liceat ingressus Medicis, Chirurgis, fabris lignariis, & huius generis hominibus? Respõdeo cum Nauarro loco citato, licere, quoniam in his subest causa rationabilis, & manifesta, quod idem ius esse ait Nauarrus, ei, qui ingrederetur legitimè euocatus ad electionẽ Præpositæ in Monasterio dirigendam, ac rite promouendam. At mihi non probatur hãc in re Nauarri sententia. Et in his omnibus non solùm sufficit causa rationi consentanea, sed etiam debet esse manifesta, vt tradit Dominicus in c. periculoso, citato, quod ab omnibus recipitur. Nec satis est voluntas Præpositæ, sed præterea requiritur Episcopi, vel alterius Monasterij curam habentis auctoritas, qua facultatē scripto concedat, quod aiunt Ioannes monachus, Dominicus, Francus, & ipse Nauarrus. Nam quamuis Constitutio Bonifacij Octaui, facultatem scripto traditam non requirat, requirunt tamen Concilium Tridentinum, & Pij Quinti Constitutio supernus allata.

Septimò quæritur, An sufficiat solus Episcopi consensus absque alia Superioris regularis voluntate, & e contrario: Ratio dubitandi est, quoniam tum in Constitutione Bonifacij Octaui, tum in Concilij Tridentini Decreto, sub diuinctione ponitur consensus, siue voluntas, cum dicitur: vel Episcopi, vel Superioris. Deinde solus Episcopus, vel Superior Regularis ius habet includendi Moniales, ergo etiam concedendi ingressum ad eas: Respondeo cum Nauarro Commen. 4. de Regulari. numer. 59. & 60. Aut enim Monasterium est Episcopi solius iurisdictioni subiectum: aut exemptum quidem, sed Romano Pontifici proxime subditum: aut subiectum soli Superiori Regulari. Si primo, & secundo, Episcopus solus habet ius concedendi ingressum, auctoritate quidem propria, in Monasteria sibi subiecta: auctoritate vero delegata, in ea, quæ Romano Pontifici sunt proxime subiecta. Si vero tertio, solius est Superioris Regularis facultatem ingrediendi concedere, vt loco citato Nauarrus ait.

Octauò quæritur, quando causæ iustæ, & manifestæ crebrò contingunt, & Episcopus vel Superior, aut alius longe absunt, an tunc etiam requiratur facultas scripto tradita? V. G. in Medicis, Chirurgis, & aliis supra memoratis: Respondet Nauarr. Comm. 4. de reg. nu. 60. minimè: quod probat a simili: In exteris enim, in quibus ob euentuum frequentiam, & Superioris absentiam opus minimè est, vt scripto detur facultas, si tamẽ ius generalis potestas fieret, eam scripto mandari oporteret.

Nonò quæritur, An Episcopi, & alij Superiores Regulares ius habentes aliis concedendi facultatẽ, qua ingrediantur ad Moniales, ingredi ipsi quoque possint? Siquidem ingressus ad eas ipsis ratione sui muneris, & officij conuenit. Respondet Nauarrus Commen. citato nu. 61. Gregorium XIII. anno 1581. in constitutione, quæ incipit Dubiis, declarasse, ipsos posse ingredi: dummodo ea facultate non vtantur, nisi iustis, & necessariis ex causis, & paucis, & non nisi senioribus, ac Religiosis viris sociati: alioqui fas illis non est ingredi.

Decimo quæritur, An in censuras, & pœnas à Pio V. & Gregorio XIII. latas incidat is, qui ingreditur non ratione quidem alicuius facultatis sibi concessæ, sed propria auctoritate? Ratio quæstionis est, quia Pius Quintus, & Gregor. XIII. abrogant omnes facultates à Romanis Pontificibus, aut legatis Sedis Apostolicæ impetratas, aut concessas alicuius Priuilegij, vel indulti beneficio: & interdicunt, ne vllus admittatur hac ratione facultatum. Ergo si quis propria auctoritate ingrediatur, censuras, & pœnas in Constitutionibus irrogatas non contrahit. Respondeo, Censuris, & pœnis eum affici: nam vt tradit Nauarrus loco citato, Pius V. & Greg. XIII. declararunt, cõstitutiones in hoc etiã locum habere, quoniam grauius peccant, qui sine legitima facultate impetrata ingrediuntur: qui item eos admittunt, eisdem pœnis subijciuntur.

Aliæ quæstiones de Sanctimonialibus dissoluuntur.

Cap. IX.

PRimò quæritur, An plures Moniales in monasterium admitti possint, quàm ex redditibus sustentari queant? Respondeo, In c. Periculoso, §. Sanè, De statu Regul. in 6. ita statui: Districtius inhibemus, ne in monasteriis Ordinum nõ Mendicantium, aliquæ recipiantur de cætero in sorores, nisi quot poterunt de iplorum monasteriorũ bonis, siue prouẽtibus absq; penuria sustentari, si secus actum fuerit, irritum decernentes. Sic ibi. Hinc efficitur, vt si vltra numerum earũ, quæ ali, & sustentari possunt, aliquæ admittantur, nulla sit receptio in iis Ordinibus fœminarum, qui bona in commune possidẽt. At verò Concil. Trident. sess. 25. c. 4. latius ita præcipit: In monasteriis, & Domibus tam virorum, quam mulierũ bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantùm numerus cõstituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commodè possint sustentari. Hæc Cõcilium. Quibus verbis tria comprehendit, quæ non erant in Constitutione Bonifacij Octaui. Nam comprehendit in primis Cœnobia virorum, & fœminarum: Bonifacius verò tantùm Monialium. Deinde, Cœnobia tùm Ordinum Mendicantium, tum non Mendicantium: Bonifacius verò solùm non Mendicantium. Postremò, Concilium ponit verbum illud (commodè) Bonifacius verò posuerat illud (absque penuria) Vnde sublata quæstio est, quam Ioannes Andr. in Glossa tractauit, An numerus Monialium posset augeri, dummodo absque penuria, quamuis non commodè sustentati queant. Respondit enim posse: at verò Concilio apertè dicit non esse plures recipiendas, quam quæ commodè ali possint. Et Pius Quintus in Constitutione, quæ incipit CIRCA pastorali, hanc curam in Episcopum reiecit.

Quæres, an hoc Decreto Concilij abrogetur cõsuetudo, qua Moniales, non nisi cum dote in monasterio recipiuntur (Respondeo, nihil certi Concilium de dotibus statuisse. Vnde consuetudine iudicandum est, secundùm ius commune, quo monasterium nihil potest accipere tanquã pretiũ pro ingressu: Dos verò Monialibus nõ datur loco pretij, sed tanquam alimentum, & vitę subsidium. Deinde quæres, an in monialiũ Cœnobio, vbi iuxta Concilij Decretũ, Episcopus certum numerũ constituit, liceat in locum Monialium deficientium, alias recipere, pacto, & conuentione inita, de certa quantitate pecuniæ pro dote reddẽda? Respõdeo, si ius inspiciamus, & commune Doctorũ sententia requamur, non licere. Nam ex c. Quoniam, & c. Non satis de Simonia, perspicuum est, fas non esse in recipiendis Monialibus pacisci de Dote tradenda: Si verò ratio consuetudinis habeatur, Moniales iure admittuntur etiam cum pacto dotis recipiendæ. Quidam, consuetudinem cum iure conciliare contendunt, dicentes, Iura prohibere dotem exigere tãquam pretium, nõ tãquã aliquid ad vitã necessarium, Consuetudo verò introduxit dote nõ tanquam pretium, sed tãquam necessarium ad vitæ vsus subsidium. Cæterùm hæc mihi conciliatio non placet, eo quòd iura vniuersim videntur pacta reddendæ, tradendæque dotis prohibere. Quare alij respondent, prohiberi quidem omne pactum dotis tradendæ ante ingressum, nõ tamen prohiberi receptionem Monialis cum dote, quam spontè tradit absque vllo pacto antecedente. Veruntamen hoc etiam responsum consuetudinem minimè defendit. Quare mihi quidem verius apparet, quod alij tradiderunt, ius cõmune, in hac parte, consuetudine abrogari: nec mirum si quidem potest abrogari. Nã quamuis iuris diuini sit, vt pro ingressu in Religionem nihil exigatur tanquam pretium, hoc tamen est iure diuino, aut naturali ita prohibitum, dos accipiatur tanquam necessarium ad vitam Monialis alimentum: Sed ius Canonicum lege cauit, ne talis dos, aut eleemosyna ex pacto, & conuentione recipiatur: & in hac parte consuetudo Iuri Canonico auctoritatem abrogauit. Non est igitur consuetudo, vbi recepta fuerit, damnanda.

S. Th. 22. q. 100. ar. 4. ad 14.

Secundò quæritur, quid statuerit ius Canonicum circa professionem Monialium, & circa rationem eas in monasterium admittendi: minimum à quo, quando, & quomodo recipi debeant. Respondeo: in Concilio Tridentino sess. 25. cap. 15. de Regular. iure nouo prohiberi, quo minus in Religione tam virorum, quàm mulierum professio fiat ante decimum sextum annum expletum: nec qui minore tẽpore, quàm per annum post susceptum habitum in Probatione steterit, ad Professionem admittatur? & nulla sit professio antea facta. Hæc ibi. Ante Concilium tamẽ Tridentinum professio poterat emitti à fœmina post duodecimũ ætatis annum exactũ, & professio valebat facta ante Probationis annum expletum: Eodem Concilio, & sess. cap. 17. de Regul. decernitur, vt si puella, quæ habitum Regularẽ susciperе voluerit, maior duodecim annis sit, non ante eũ suscipiat, nec postea ipsa, vel alia professionẽ emittat, quàm explorauerit Episcopus, vel eo absente, aut impedito, eius Vicarius, aut aliquis, eorũ sumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatẽ diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat, quid agat. Et si voluntas eius pia, ac libera cognita fuerit, habuerintque cõditiones requisitas iuxta monasterii, & Ordinis regulã, & monasteriũ fuerit idoneũ libere ei profiteri licet. Cuius professionis tẽpus ne Episcopus ignoret, teneatur Præfecta monasterio, eũ ante mensem certiorẽ facere. Quòd si non fecerit, quandiu Episcopo videbitur, ab officio suspẽsa sit. Insuper cap. 16. statuitur, vt liberè omnino fœminæ Religionis institutũ profiteantur, nec ipsæ Moniales vllas renunciationes, obligationesue bonorũ, & hereditatũ faciant, ante duos menses professionẽ proximè antecedẽtes Sic enim habet Concilium: Nulla renunciatio, aut obligatio antea facta etiã cũ iuramento, vel in fauorẽ cuiuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionẽ: ac nõ alia intelligatur effectũ suum sortiri, nisi sequta professione: alitèr verò facta, etiam si cum huius fauoris expressa renunciatione, eriam iurata, irrita sit, & nullius effectus. Et paulo infra: Eh Nouitij, vel Nouitiæ bonis, tempore quo in Probatione est, ante professionem, excepto victu, & vestitu, quocumque prætextu à parentibus, vel propinquis, vel curatoribus nil monasterio tribuatur. Quin potius ipsis Nouitijs abeuntibus ante professionem, omnia restituantur, quæ sua erant: & Episcopus per censuras Ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat. Hactenus Concilij verba, vbi id, quod statuit, nullam renunciationem valere, locum nõ habet in puellis, quę educationis, & institutionis solius gratia in monasteriis recipiuntur, neque in testamentis, vel vltimis voluntatibus Monialium, quæ in Probatione versantur, neque in eleemosynis, si quas ex suis bonis erogauerint. Nam Concilium absolutè, & simpliciter solum ait: Nulla renunciatio, aut obligatio. Quæres an si renunciatio ante susceptum habitum, siue ante ingressum in Religionẽ facta sit, valeat? Respondeo, valere: nam Concilium loquitur de renunciationibus factis post ingressum in monasterium, & habitum susceptum ante professionem, nimirum tempore Probationis. Si tamen facta esset e voluntate Religionem suscipiendi, tanquam facta in fraudem huius Constitutionis, irrita habenda esset. Quod item addit Concilium: (Abeuntibus Nouitiis omnia sua bona restituantur:) intelligendum est, etiam cum fructibus, si qui fuerint ex illis percepti, deductis tamen alimentis illius tẽporis, quo fuerint in probatione. Præterea, idem Concilium eadem sess. cap. 18 anathemati subijcit omnes cuiuscumque qualitatis, vel conditionis tam Clericos, quam Laicos, vel Regulares qualibet dignitate fungentes, si quomodocũque aliquam virginem, vel viduam, vel aliam quacumque, præterquam: in casibus in iure expressis, ad ingrediendum in monasterium, vel ad susceipiẽdum habitum cuiuscumque Religionis, vel ad emittendam professionem coegerint, & qui consilium, auxilium, vel fauorem dederint, vel quoquo modo scientes præsentiam, vel consensum, vel auctoritatẽ interposuerint: & contra, qui quoquomodo sine iusta causa impedierint virginum, vel aliarum mulierum voluntatẽ vel accipiendi, vel voti emittendi. Ita Concilio. Quo fit, vt puella per vim in monasteriũ inclusa, inde fit educẽda, & si quid damni passa est, rehciendũ impensis eorũ qui vim intulerũt. Itẽ, colligitur, vt patres, & fratres, qui filias sororesve, vel habitũ Religionis suscipere, vel votũ, aut professionẽ emittere cogũt, in excõmunicatione incurrat. Quæres, an eam pœnã contrahat pater, qui filiã naturalem ea lege hæredem instituit, vt monialis fiat: sin minus ad monasteriũ bona pertineat, & filia pro alimentis habeat tãtummodo viginticinq; aureos: nã videtur filia quadã ratione ad ingrediendũ compelli. Respondeo, minimè, quia Concilio vtitur verbo (coẽgerint), at coactio non est nisi cum vis infertur. In exemplo verò producto, causa potè est filiam ad ingrediendum in monasterium inducens, quam cogens, eo quod cũ naturalis sit, nõ legitima, ius ad hæreditatẽ nõ habet: & proinde libere potuit pater illam ea lege instituere hæredem. Præterea idem Concilij eadem sessione c. 10. statuit, vt Episcopi, & cæteri Superiores Monialium diligenter attendant, vt admoneantur Sanctimoniales saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum facere, & sacrosanctam Eucharistiam suscipere: ac prohibet Synodus sanctissimum Christi corpus intra Chorum, vel septa monasterij, & non in publica Ecclesia asseruari, non obstante quocumq; indulto, aut priuilegio. Item, præcipit, vt præter ordinariũ cõfessarium, alius extraordinarius ab Episcopo, & aliis Superioribꝰ bis, aut ter in anno offeratur, & assignetur, qui omnium Monialium confessiones audire debeat

Quæres, An confessarij huiusmodi in Cœnobiis monialium, quæ sunt in cura, & potestate Religiosorum, examinandi sint ab Episcopo, an verò à Superiore ipsius Ordinis? Respondeo, à Superiore, cui moniales sunt proximè subiectæ propterea quod illæ sint ab Episcopi iurisdictione exẽptæ. Et c. 11. decernit Concilium. In monasteriis, seu Domibus virorum, aut fœminarum, ad quæ pertinet animarum cura personarum sæcularium, præter eas, quæ sunt de illorum monasteriorum, seu locorum familia, personę tam Regulares, quam sæculares huiusmodi curam exercentes, subsint immediate in his, quæ ad dictam curam, & sacramentorum administrationem attinent, iurisdictioni, visitationi, & correctioni Episcopi, in cuius ditiõe esse sunt sita: nec ibi aliqui etiam ad nutum amouibiles deputentur, nisi de eiusdem confessu, ac præuio examine per eum, aut eius Vicarium faciendo.

Tertiò quæritur, quid ius statuerit de confabulationibꝰ, & colloquiis cum Monialibus? Respondeo. In c. Dehinnitus 18 quæst. 2. ex octaua Synodo sancitum est, vt quando necessaria vitæ ad moniales deferuntur, ea extra ianuam suscipiat Abbatissa: Et si contigerit, vt aliquam propinquam suam videre Monachus voluerit, in præsentia Abbatissæ, cum ea Moniali propinqua confabuletur modice & breuiter, & ab ea statim discedat. Et in Concilio Cabilon. 1. sub

Universidad de Deusto
Biblioteca

Carolo Magno coacto Can. 55. dicitur Abbatissa cum virris, Clericis, siue Laicis: horis minime commodis nõ loquatur. Et Can. 56. A vespera vsq; ad Primam, nec Abbatissa, neque aliqua Sanctimonialium cum quibuslibet viris vllũ colloquium habeat, nisi necessarium, quod euitari non possit: & tunc illud coram testibus habeat. Demum Can. 61. dicitur: Sanctimonialibus cum nullo viro colloquiũ habere liceat, nisi in Auditorio, & ibi coram testibus.

Quartò quæritur, An Moniales suscipere debeant Sacramenta a parocho, siue Presbytero, in cuius Parochia situm est monasterium. Quæstio intelligitur de iure communi, non speciali, quod ex priuilegiis Romanorum Pontificum existit, vel ex aliqua consuetudine vsu approbata descendit: item intelligitur de Sanctimonialibus Episcoporum iurisdictioni subiectis, non de exemptis, cuiusmodi sunt eæ, quę Ordinum Mendicãtium, vel Monasticorum Superioribus proximè subijciũtur. Panormitanus in c. dilectus de c. Monach n. 17. docet, Cœnobia monialium in hoc esse parocho cõmuni iure subiecta, sicut olim monachorũ omniũ Cœnobia subijciebantur Episcopo, in cuius diœcesi erant constituta. Addit deinde idem Panormitanus, passim esse vsu receptum, vt Episcop⁹ sanctimonialibus sibi proximè subiectis presbyterum det, qui ipsis Sacramenta subministret: quem Capellanum appellant.

Quintò quæritur, quænam fœminarum Canonicarum sęcularium nomine in iure accipiantur, & an sint eiusmodi Canonicæ fœminæ vere, ac simpliciter Religiosæ: an item vitæ regula vtantur ab Ecclesia approbata? Respondeo: In Clem. Attendentes, De statu Monach. dici: Illas quoq; mulieres, quæ vulgo dicuntur Canonicæ sęculares, & vt sæculares Canonicæ vitam ducunt, non renunciantes, nec professionem aliquã facientes, per locorum Ordinarios, si exemptæ nõ fuerint, sua: si verò exemptæ fuerint, Apostolica auctoritate præcipimus visitari: Per hoc tamen non intendentes earum statum, regulam, seu Ordinem approbare. Et in c. Imdemnitatibus, § supradicta, De elect. in sexto dicitur Sunt iuxta quarundã prouinciarum consuetudinẽ, mulieres, quæ nec propriis renunciant, nec professionem faciunt Regulare: sed viuunt, vt in sæcularibus Ecclesiis Canonici: nec tamen earum statum, Ordinem, seu regulã intendimus apptobare. Hæc ibi.

Sciendum est, in Germania, & Flãdria esse mulieres, quæ simul congregantur, & instar Canonicorum Regularium viuunt, ac Diuinas laudes, & preces recitare, & cantare solent, & vulgo dicũtur Canonicæ sæculares. Sed hę non sunt verè, & propriè Religiosæ: nec enim trium votorum professionem emittunt, & proinde nulla lege clausura seruare coguntur. Præest vna cæteris, quæ Abbatissa, aut Præposita vocatur, quæq; non solum in alias Canonicas, sed etiam in Clericos aliquãdo iurisdictionem, & potestatem habet, eo quòd huiusmodi Clerici, sint ipsius auctoritate Ecclesiis, siue Capellis Canonicarum collegio subiectis præfecti: vt colligitur ex c. Dilecta, De Maior. & obedi. De his mulieribus tradit Glossa, intelligi id, quod dicitur in c. Quicunq;, 12. Quæst. 5. ad finem, vbi insinuatur ex Concilio Triburiensi Sactimoniales proprium habere, de quo testari queant. An verò talium Canonicarum viuendi ratio reprobetur: in dubium vocatur. Glossa in eo c. videtur asserere, esse iure communi damnatam in c. Permiciosam 17. Quæst. 2. vbi habetur: Permiciosam, & detestabilem consuetudinem quarundam mulierum, quæ licer neq; secundam regulam S. Benedicti, neq; Basilij, aut Augustini viuãt, Sanctimoniales tamen vulgo censeri desiderat, aboleri determinus. Cũ enim iuxta regulã S. Benedicti degentes in Cœnobiis, tam in Ecclesia, quam in Refectorio, atque Dormitorio communiter esse debeant, propria sibi vendicant receptacula, & priuata domicilia. Hæc ibi. At verò quicquid Glossa tradiderit, non est huiusmodi Canonicarũ viuẽdi ratio a iure damnata. Nam in Clementina, attendentes, & c. Indẽitatibus supra citatis Bonifacius Octauus, & Clemens Quintus quamuis, vt religionem non approbent, nõ tamen improbant eam viuendi normam, & institutum. Obicies, Cum sub regula S. Benedicti huiusmodi Canonicæ viuant, sit inde, vt verè, & simpliciter Religiosæ sint. Respõdeo, non satis esse si S. Benedicti Regulam seruent ex quadam parte, & simul in vnum Collegium conuocatæ retineant eundem vitæ modum, ac normam, eodem vestitus genere vtẽtes, & vni tanquam capiti subiectæ, in idem Oratorium ad psallendum. & in communem locum ad edendum: conuenientes, quoniam professionem nullam emittunt. Hinc etiam colligitur, (quod rectè Nauarrus annotauit) Moniales, quæ nomine Turris nouę Speculorum in Vrbe vulgo appellantur, non esse verè, & propriè religiosas: & propterea non esse cogẽdas clausuram seruare, ob id, quod nulla trium Votorum professione solenni sese adstringunt, & proinde his legibus, & regulis, quibus alligantur verè, & propriè sanctimoniales, minimè tenẽtur: potiùs enim oblatę, quam Moniales dici possunt, ac debent. Idem iudicium est de iis Monialibus, quæ communiter Tertiariæ vocantur, seu Tertij Ordinis S. Benedicti, quæ solennem professionem non emittunt. Verum harum aliæ sunt, quæ tribus votis, ac solenni professione obligãtur, & hæ verè, & propriè Monialium nomen, & rationem sibi vendicant, & clausuræ, & cæteris iuris Canonici legibus obstringuntur. Aliæ verò sunt, quæ nullam votorum professionem faciũt atq; hæ Sanctimoniales verè, & propriè non intelliguntur, quamuis in vno eodemque domicilio simul habitent: & cum proprium possidere queant, testandi ius habent, nec Canonicæ clausuræ seruandæ legibus tenentur obstrictæ.

Naui. cons. 81. & cons. 82. de regularib.

annorum

De Abbatissa quam vocant, & de Sanctimonialium Cœnobijs.

Cap. X.

PRimò quæritur, quo modo sit Abbatissa eligenda? Respondeo: In Concil. Tridentino Sess. 25. c. 7. de Regularibus modum præscribi his verbis: Abbatissa, & priorissa, & quocumq; alio nomine Præfecta, vel Præposita eligatur nõ minor annis quadraginta, & quę octo annis post expressam professionẽ laudabiliter vixerit: quod si his qualitatibus non reperiatur in eodem monasterio, ex alio eiusdem Ordinis eligi possit. Si hoc etiam incommodũ Superiori, qui electioni præest, videatur, ex his, quæ in eodem monasterio annum trigesimũ excesserint, & quinq; saltem annis post professionem rectè vixerint, Episcopo, vel alio Superiore cõsentiente, vna eligatur. Duobus verò monasteriis nulla præficiatur. Et si qua duo, vel plura quocumq; modo obtinet, cogatur, vno excepto, intra sex menses cætera resignare. Hæc ibi.

Secundò quæritur, qua ratione in electione Abbatissæ, suffragia ferri debeant? Respondeo, In Cõcilio Tridentino eadẽ sess. 25. c. 9. districtè præcipi, vt in electione Superiorum quorumcumq; Abbatum temporalium, & aliorũ Officialium, ac Generalium, & Abbatissarum, atque aliarum Præpositarum suffragia ferri debeãt secreta, ita vt singulorum eligentium nomina nunquam publicẽtur, nec voces, aut suffragia absentium per alios substitutos suppleantur. Quòd si alio modo electio fiat, sit irrita: & qui alio modo se eligi permiserit, ad omnia officia in Religione obtinenda inhabilis existat. Sic ibi. Potest tamen absens suum suffragium, aut vocẽ scripto mittere, vel constituere Procuratorem, secundùm Cõstitutiones cuiusq; Religionis, vt congregatio Cardinalium censuit, & declarauit: quod refertur in Priuilegiis Minimorum, & Fratrum Ordinis S. Hieronymi in Hispania verbo Concilivm. In electione quoque Abbatissarum potest Episcopus, vnà cum suo Vicario, vel Secretario, vel alio, quem ipse ad id sibi asciuerit, & delegerit suffragia, siue vota cuiusque Monialis ore tenus expressa audire.

Tertiò quæritur, An Abbatissa post electionem debeat confirmationem accipere? Respondeo, de confirmatione Abbatissæ nihil esse in iure constitutum. At verò in Clement. Attendentes, de statu Monach. videtur tanquã certũ poni, eam confirmari solitam, cum dicitur, eam benedici debere intra annum a suæ confirmationis tempore. Quæres, à quonam confirmari debeat? Respondeo, si exempta sit, & Romano Pontifici proximè subiecta, ab eo, vel ab alio eius auctoritate est confirmanda: Si verò exempta sit, Monachorum, siue Religiosorum Præfecto subiecta, ab eo confirmationem accipit. Si sit in Episcopi iurisdictione, & potestate, ab eo confirmatur: nam per confirmationem iurisdictio confertur. Ergo exempta ab Episcopo confirmari nequit.

Quartò quæritur, An Abbatissa post confirmationem egeat benedictione, seu consecratione? Respondeo: In Clement. Attendentes, de statu Monacho. dici: Statuimus, vt quæuis ad regimen Abbatiarum assumptæ, in monasteriis, in quibus Abbatissæ sunt solitæ benedici, intra annum a suæ confirmationis tempore computandum munus benedictionis suscipiant: alioqui à iure suo, nisi subsit causa rationabilis, prorsus se nouerint eecidisse, Hæc illo in loco. Ergo vbi moris non est Abbatissas benedici, benedictione non egent. Et fieri potest, vt annotauit Glossa, vt quamuis olim benedici consueuerint, nunc minimè soleant. Rogabis, vndenam consuetudo illa internosci queat? Respondeo cum Glossa: si de consuetudine constet, quadraginta

annorum spatio continuata, censetur Abbatissa de more benedici? Si verò desuetudo sit per quadraginta annorum spatium probata, non eget benedictione. Quòd si intra idẽ tempus varietas sit, ita vt aliæ benedicantur, aliæ minimè, liberum est Abbatissis benedictionem suscipere, aut non suscipere. Notat. itẽ Glos. vbi Abbatissæ de more benedicũtur, eas iustis de causis excusari, quæ benedictionem nõ petunt ob morbum: aut quia is, cuius est benedicere, recusat, aut legitimè non potest: aut quia Abbatissa nondum pacificam possessionem adepta est. Quæres insuper, à quo benedictionem accipere debeat Abbatissa. Respondeo, in eadem Clementina dici, ab illis, ad quos spectat iure communi, vel peculiari confirmatio Abbatissæ. Rursus quæres, Vtrũ benedictio Abbatissæ possit iterari? Hugo negat, quia est veluti quædam consecratio. Alij verò affirmant, quamuis negent Abbatis benedictionem iterari posse. Glossa ait, quæri debere quid in hac re curiæ Romanæ vsus habeat. Ego certè causam nullam video, cur sit iteranda Benedictio Abbatissæ. Nam si dixeris esse repetendam, si Abbatissa alteri secũdo Monasterio præficiatur, cuius Abbatissæ de more benedicuntur, dicam ego sufficere, si, cum est in primo Monasterio ad præfecturam electa, benedictionem accepetit, vbi est quoque vsu recepta Abbatissarum benedictio. Certi autem iuris est, ait Glossa, huiusmodi benedictionem esse simplicem, & non qualis est benedictio Abbatis, qui per benedictionem ius habet primam Clerici Tonsuram, & Minores Ordines conferendi, & solenni ritu Monachos benedicendi: quorum neutrum conuenit benedictioni Abbatissæ, ac proinde quolibet die, potest Abbatissa benedictionis beneficium suscipere: nec prætium, commodumue temporarium, pro huiusmodi benedictione absque simoniæ labe datur, vel accipitur, cap. Sicut, De Simonia.

Quintò quęritur, An Abbatissa sit capax potestatis spiritualis? Respondeo, conuenire inter omnes Theologos in 4. 19. & dist. 25. & Canonici iuris interpretes in cap. dilecta. de maiorita. & obedien. non esse capacem potestatis, quæ dicitur Ordinis: An tamen capax sit illius, quæ dicitur potestas spiritualis iurisdictionis. dubiæ est quęst. S. Thom. in 4. dist. 19. q. 1. ar. 1. quæst. 3. ad 4. & dist. 25. quæ. 2. art. 1. quæst. 1. ad secundum Paludanus 4. dist. 29. q. 1. ar. 1. Silu. in verb. Abbatissa nu. 1. Sot. in 4. dist. 20. q. 1. art. 4. & multi alij Theologi negant eam esse capacem spiritualis Iurisditionis Ordinariæ, sed tantùm commissæ, & delegatæ Romani Pontificis auctoritate, Panormitanus tamen in c. dilecta. citato, & cæteri iurisconsulti cum Glossa ibidem videntur innuere illam esse capacem iurisdictionis etiam ordinariæ non solùm delegatæ, & demandatæ, id colligunt ex cap. Dilecta. De Maiorit. & Obedien. vbi dicitur de Abbatissa quadam Clericos sibi subiectos à Beneficio, & Officio suspendisse: nam certè quod quis ratione dignitatis muneristue publici, quo fungitur, facit, id ordinaria auctoritate, non commissa facit. Dicunt insuper Glossa, & Abbas in illo capit. Dilecta, citato, posse iure Abbatissas, Ecclesias, & Beneficia suo Monasterio subiecta conferre. Vera esse hæc sententia videtur: nam sicut fœmina ratione dignitatis, vel muneris, capax est ciuilis iurisdictionis, potest enim esse Regina, Ducissa, vel Comitissa, vt vulgò dicitur: sic etiam Abbatissa ratione publici muneris, & officij, ius habet aliquando instituendi Clericos in Ecclesiis suo Monasterio subiectis. & beneficia conferendi: vt colligitur ex cap. Dilecta, citato, sed hoc non negant Sanctus Thomas, Paludanus, & alij Theologi, quando hæc iurisdictio conuenit Præfectæ monialium ratione monasterij cui præest.

Sextò quæritur, An Abbatissa ius habeat suspendendi videlicet Clericos suæ iurisdictioni subiectos? Respondet Glossa in capit. Dilecta, citato. A Beneficio quidem, non tamen ab officio, eam posse suspendere. At Innocentius ibidem sentit, eam posse ius habere suspendendi ab vtroque, à Beneficio videlicet, & officio. nam in capit. Dilecta, supra citato, iubet Pontifex suspensionem seruari, qua Abbatissa suos Clericos, à Beneficio, & officio suspendit, & amouet. Quare standum existimo sententiæ Panormitani. Sicut enim Abbatissa ius non habet excommunicationis, aut interdicti ferendi, sic nec suspensionis proprie acceptæ, siue à Beneficio, siue ab officio: hoc est, non potest suos Clericos ita suspendere, vt si suspensi ipsi Diuina ministeria, & officia præstiterint, & obierint, irregularitatem contrahant. Hæc enim suspensio est propriè censura Ecclesiastica: fœmina autem, huiusmodi pœnam irrogare minimè potest. Suspensio autem illa, qua in capitul. Dilecta, Abbatissa Clericos suspendit, est impropriè, ac latè suspensio, quatenus est præceptio quædam, qua quis suo munere, & officio fungi prohibetur. Et Glos. cum negat Abbatissam ab officio suspendendi ius habere: locum habet in suspensione primo modo accepta.

Septimò quæritur, An penes Abbatissam sit potestas iubendi, & imperandi aliquid, quo Monialium conscientiæ teneantur? Sotus in 4. dist. 20. quæst. 1. ar. 4. Victoriam secutus, non plus auctoritatis tribuit Abbatissæ, quam matri familias, ciuilisue magistratui: Quemadmodum, inquit, penes hos potestas spiritualis nõ est, sed domestica, & ciuilis: & proinde nihil imperare queunt, quo subditorum conscientiæ obligentur, nisi ratione rei & materiæ imperatæ, quæ si grauis fuerit, & alicuius momenti, grauem obligationem continet: sin minus, leuem. Sic etiam Abbatissa, cum potestatis spiritualis capax non sit, nihil præcipere & iubere potest, quod grauem obligationem inducat, nisi ratione rei, quam fieri iusserit: potest præcipere Monialibus, ne externis literas scribant, neue illorum literas recipiant, ne cum viris loquantur, ne ad hortos exeant: sed hæc, & similia præcepta pro grauitate, aut leuitate materiæ Monialium conscientias obstringunt, non quia Abbatissa velit, vt ita obligentur, vt si aliter fecerint Moniales, lethaliter peccent. At Abbates, & alij Prefecti spirituales, possunt aliquid præcipere excommunicationis pœna constituta in eos, qui non paruerint. Hæc ex Soto. Nihilominus tamen potest, vt eam concedit Sotus, Abbatissa præcipere Monialibus virtute sanctæ Obedientiæ, & ratione voti facti: nam munere & officio publico fungitur, eique Moniales vi professionis emissæ parere coguntur, & in eam Superiores Ordinis Regularis, sub quo militant potestatem, & iurisdictionem transtulerunt

Octauò quæritur, Quam potestatem habeat Episcopus in Monialium Cœnobia? Respondeo, primò ea visitare posse, vt clausuram seruandam curet. Deinde, vt exploret animum & voluntatem Virginum, cum habitum suscipiunt, & dum professionem emittunt, vt constat ex iis, quæ hactenus diximus. Et in Concilio Tridentino Sessione 25. cap. 5. De Reformatione statuitur, vt curent Episcopi, cum Monasteria extra mœnia vrbis, vel oppidi sita sunt, si ita videbitur expedire, Sanctimoniales ad noua, vel antiqua Monasteria intra vrbes, vel oppida reducendas: inuocato etiam auxilio, si opus fuerit, brachij secularis: & impedientes, vel non obedientes, per censuras Ecclesiasticas patere compellant.

Quot, & quæ sint approbatæ Regulæ ordinum Religiosorum.

Cap. XI.

PRimò quęritur, Quot hactenus Ecclesia Religionum Regulas approbauerit? Respondeo, in cap Permitiosum, 17. quæst. 2. tanquam approbatas, tres numerari: nimirum Sancti Basilij, S. Augustini, & S. Benedicti. Sed postea ab Honorio Tertio approbata est quarta Regula S. Francisci: atque ita Regula approbatæ, tùm iure communi, & antiquo, tùm iure speciali, & nouo sunt quatuor, præter eas, si quæ sunt, post Honorium III. auctoritate Pontificia confirmatæ.

Secundò quæritur, Quid intersit inter Regulam Religionis, & Constitutiones? Respondeo cum Ioanne Andrea, & Antonino, Regulam non posse, nisi Romani Pontificis auctoritate mutari: Constitutiones verò posse Superiorum Regularium, præsertim in vnum conuocatorum auctoritate, aut ex toto, aut ex parte variari. Ratio vtriusque est, quia Regula est a Romano Pontifice: siue à iure communi confirmata: at Constitutiones solùm totius Ordinis auctoritate conduntur: & approbantur.

Tertò quæritur, An Regula S. Basilij, quæ est omnium prima, in ijs omnibus, quæ seruanda præscribit, præcepti obligationem inducat? Respondeo, cum Antonino par. 3. tit. 16. capit. 1. §. 8. minimè, nam aliqua continet tanquam consilia, & monita: quare qui sub huiusmodi Regula militant, non coguntur omnia tanquam præcepta seruare: nisi eorum Constitutiones, aliquid tanquam præceptum addiderint.

Quartò quæritur, quænam S. Basilij Regula contineat præterea Religionis vota? Respondeo, B. Antoninum loco citato, & Angel. in verbo Religiosus num. 28. Regulam S. Basilij ponere, non quidem (vt ego reor) puram, & simplicem, sed qualem Carmelitani Fratres, qui eam profitentur, obseruant. Cuius hæc sunt capita præcipua.

Primò, Vt Monachi carnes non edant nisi ratione morbi aut incommodæ valetudinis, aux extra Cœnobia itet

Universidad de Deusto
Biblioteca

facientes: tunc enim licet eis pulmenta cocta, cum carnibus comedere.

Secundo, Vt ieiunium seruent à die Exaltationis Crucis sacro, vsque ad diem Dominicæ Resurrectionis, exceptis Dominicis, quamuis hoc Regulæ S. Basilii adiectum esse videatur. Neque enim Basilii tempore festus dies Exaltationis Crucis erat institutus, neque apud Græcos Sabbato ieiunium seruabatur. Quare totum hoc de ieiunio caput, existimo, esse additũ ab Alberto Hierosolymitano Episcopo, qui ex Basilio Regulã collectã Carmelitanis fratribꝰ tradidit, potiùs latinorũ, quam Græcorum more seruandã.

Tertiò, Vt officium Diuinum iuxta Patrum institutionem, & receptum Ecclesiæ morem psallant.

Quartò, Vt silentium noctu à Completorio vsque ad primam horam diei sequentis teneant, & cæteris temporibus non nisi pauca, & ea necessaria loquantur.

Quintò, Vt singuli in suis cellis commorentur interdiu, & noctu, & lectioni scripturarum, & contemplationi sint intenti.

Sextò, Vt otia fugiant.

Septimò, Vt in medio cellularum Oratorium, siue Sacellum constituatur, quo omnes quotidie mane ad rem audiendam conueniant.

Octauò, Vt omnibus vnus ex ipsis præsit vnanimi consensu, vel saltem maioris, & potioris partis suffragijs electus, cui cæteri pareant, quique vocetur Prior. Hoc caput constituit Almericus Patriarcha Antiochenus, qui cum esset natione Gallus, patria Lemouicensis, more latinorum, Cœnobii Præfectum vocari Priorem iussit, non Abbatem, ritu Græcorum.

Nonò, Vt singuli singulas habeant cellulas separatas, prout arbitrio Prioris, & aliorum Fratrum assensu aut potioris, aut maioris partis eorum fuerint cuique assignatæ: nec liceat alicui nisi voluntate Prioris sui locum mutare, aut cum alio commutare.

Decimò, Dominicis diebus, vel aliis, vbi opus fuerit, cõueniant, & de obseruatione Regulæ, & Ordinis custodia, & communi animarum salute tractent: & errata Fratrum, si quæ deprehensa, corrigantur.

Vndecimò, Vt nullus Fratrum aliquid esse sibi propriũ aut suum dicat, sed sint illis omnia communia: & distribuatur cuiusque auctoritate, & opera Prioris, vel alterius Fratris, arbitrio ipsius, ad id destinati, prout opus erit, habita ratione ætatis, & indigentiæ singulorum.

Duodecimo, Ne fundos, aut possessiones habeant, etiã in commune, sed cibo mendicato viuant, Hoc quamuis aperte Regula non expresserat, Gregorius tamen Nonus constituit, vt Carmelitani ex eleemosynis sibi oblatis, vel mendicatis alerentur: quod deinde Innocentius Quartus, & Alexander Quartus suis literis confirmarunt. Postea Eugenius Quartus Regulam aliqua ex parte sua auctoritate laxauit. Concessit enim, vt tribus tantùm diebus cuiusque Hebdomadæ ieiunium seruent, à festo Exaltationis Sanctæ Crucis vsque ad Dominicam Resurrectionis, præterquam in tempore Aduentus, & in Quadragenario ieiunio, & aliis Ecclesiæ consuetis ieiuniis: & vt horis congruis in templis, claustris, & hortis, Cœnobitæ deambulare queant. Item, Romanorum Pontificum concessu, Cœnobia in commune annuo redditus, & possessiones habere queunt.

Quintò quæritur, quinam Religiosi militent sub Regula S. Basilii? Respondeo, sub ea olim, vt etiam nunc, plerosque Orientis Monachos, præsertim in Græcia, & Armenia militasse, & nonnullos etiam per Calabriã, & Siciliam, eo quòd diu, hæ duæ prouinciæ Græcorum imperio paruerũt. Carmelitani etiam, vt eadem Regulam seruant.

Sextò Quæritur, quænam S. Augustini Regula contineat? Respondeo, eam præter tria consueta vota, plura cõtinere, quàm Superior Regula habeat. Inter alia habet, vt Præfectus Monasterii, Prior, vel Præpositus vocetur. Vnde factum est, vt Præfecti Religionum hanc Regulam prontentium, Priores, vel Præpositi appellentur. Deinde, vt cõmuni loco ad comedendum vrantur, & inter comedendũ, ad mensam sacra lectio recitetur, & audiatur. Item, vt nemo literas scribat, aut recipiat absque nutu Prioris, & alia quædam, quæ hic commemorare non est necesse.

Septimo quæritur, An omnia in Regula Augustini contenta obligẽt conscientiã more præcepti? Henricus quod l. 6 q. 17 affirmat, inde permotus, quia initio Regulæ dicitur: Hæc sunt, quæ vt obtemperetis, præcipimus. Angelus in verbo religiosus nu. 28 cum Antonino p. 3. tit. 16. cap. 1 §. 5. docet, Regulam quidem Pontificia indigere declaratione, verum communis opinio vt ipse quoque Angelus fatetur, censet nõ omnia obligare. Nam verbũ Præcipio apud Patres, Scriptores idẽ sæpe significat, quod præmoneo, & de iis

eriã dicitur, quæ leuem tantùm obligationem continent.

Octauò quæritur, qui Religiosi sub Regula S. Augustini militent? Respondeo militare sequentes: in primis militant Canonici Regulares. Deinde ij qui Præmonstratenses appellantur. Et Fratres Prædicatoriæ familiæ: ex qua prodierunt tres summi Pontifices, Innocentius V. Benedictus XI. Pius V. Cardinales teste Antonino 3 p tit. 23. c. 11. §. 1. vsque ad annum Domini 1458. viginti tres. Patriarchæ decem. Archiepiscopi viginti quinque. Episcopi plurimi. Sunt ex hoc Ordine, in Sanctorum numerum relati. S. Petrus Martyr. S. Thomas Doctor Ecclesiæ. S. Vincentius Fererius concionator egregius. S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus. S. Iacynthus Polonus. S. Catharina virgo Senensis. Et teste Antonio Senensi Lusitano in Bibliotheca fratrũ Ordinis, fuerũt in hoc Ordine Scriptores 651. decẽ, quin omnes Biblicos libros Commentatios scripsere, plures quam quinquaginta, qui in quatuor libros Sententiarum. Qui scripsere summas casuum conscientiæ viginti. Vnus Generalis Superior tori Ordini præest: cuius administratio est ad vitam perpetua. Sub eadẽ regula militant ij, qui dicuntur Serui B. MARIAE, siue vulgò Seruitæ, qui item in Hispania vocantur nomine S. Hieronimi, siue Hieronymitani, qui etiam in Italia Iesuati nuncupantur, necnon, & ij, quos vulgus præfertim Hispanicale, dicit de nomine Sanctæ Trinitatis Trinitarios. Alii demum à Captiuorũ redemptione nomen adepti, quos Hispani vulgariter vocant De la merçé. De Canonicorum Regularium origine, progressu, & incremẽto Superiori libro tractaui cap. 22.

Est in Hispania Ordo Religiosorum, qui de Sanctæ Trinitatis nomine nuncupantur. Institutus esse fertur anno salutis 1198. quo anno ad summum Pontificatum Innocentius Tertius est enectus, vt testantur Sabellicus Ennea. 9. lib. 5. ad finem, Cassaneus in Cathalogo. par. 4. considerat. 63. Quidam Ioannes Matta, & Felix anachoretæ, cum in Gallica Prouincia prope Meldensem agrum vitam solitariam agerent per quietem, ter diuinitus admoniti Pontificem adierunt, ab eoque petierẽt certum viuendi modum: ille haud multo post etiam oraculo, vt aiunt monitus anachoretas excepit, illisque negotium mandauit, vt Christianos à Mauris captos pretio redimendos curarent. Viderat enim Pontifex Angelum mira specie, fulgentem manusque in modum Crucis impouentem, & capituum Christianum cum alio captiuo Mauro committantem: incuius pectore erat Crucis imago tribus coloribus, cãdido, rubro, & cœruleo distincta. Et propterea Iussu Pontificis hi Religiosi amictu candido induuntur, in pectore Crucis imaginem partim cœruleam vesti assutam gestant. Et primum pallio etiam albo vtebantur, sed Pij Quarti auctoritate in fuscum mutarunt. Eorum mos, & institutum est redimere ex eleemosynis vndequaque collectis Christianos, qui apud Mauros Christiani nominis hostes capti in seruitute tenentur, & inopia pressi nihil habent, quo se redimant, Sancti Augustini Regulam seruant. Et quia Ordinem, ferunt, cælesti oraculo institutum, Sanctæ Trinitatis nomen habere, dicunt, & inscripta, hæc verba.

HIC EST ORDO APPROBATVS, NON AB HOMINIBVS FABRICATVS, SED A SOLO SVMMO DEO. Hic Ordo Prouincias 18. habuisse perhibetur. Cœnobia 145. in quibus habitabãt fratres circiter 400. Toti Ordini præesse fertur Generalis Minister, siue Præfectus, qui in Cõuẽtu Generali creatur, cuius administratio dicitur esse fuisseue perpetua ad vitã.

Ipso anno quo S. Dominicus Prædicatoriæ Familiæ pater eius in Hispaniam venit. Barcinonæ noua piorum hominum institutа sodalitas est, dicta à nomine Sanctissimę virginis MARIAE de Mercede. Multi terra marique Christiani homines capti à Mauris, & in seruitutem abducti ob vitæ asperitatem à Christi fide, & Religione deficiebant. Magnum porrò id christiani nominis dedecus erat, cuius delendi causa hominum Societas instituta est, qui eleemosynis vndique corrogatis, ea tinos Christianos e tanto malo ereptos redimerent. Iacobus Aragoniæ Rex præcipuus eius Ordinis auctor fuisse perhibetur, qui cum Montione captus instar teneretur, vsu didicit quantum esset captiuitatis malum, & ideo Virgini Dei Matri Votum nuncupauit, quopromisit se, si è captiuitate solueretur, curaturum, vt multi eorum, qui apud Mauros capti erant, redimerentur. Secundum regem Petrus quidam Nolascus natione Gallus ducem secuturis se præbuit, optimi, legibus, & institutis nascentem familiam temperauit. Regia insignia Cruci impositа in rubro clypeo ad vestem candidam, & cucullum tori familiæ, distinctionis gratia contributa sunt. Ipse coram Rege, & Proceribus de manu Reymundi Pennafortii, qui tunc Regi à confessionibus erat, &

deinde Ordinis Dominicam Generalis Magister fuit: solenni cæremonia vestem albam, & cucullum cum S. Crucis signo suscepisse fertur anno Domini 1218. Sub Regula S. Augustini militant. Ordo dicitur habere octo Prouincias, vnam in Gallia, tres in Hispania: reliquas in India Occidentali: siue in nouo terrarum orbe. Ordini toti præest Generalis, Minister, cuius olim perpetua erat administratio, nunc verò ad sexennium est reducta.

Sedecim annis post Prædicatorum Ordinem auctoritate Pontificia comprobatum, Religiosi, qui Seruitæ dicuntur, Florentiæ cœpere, quo tempore Federicus II. Imperator Põtificis Gregorio IX. Infensus, totam Ecclesiæ Romanæ ditionem vexabat: tunc enim septem viris generis nobilitate clari, & copiosi, voce cœlesti diuinitus admoniti in propinquum montem secesserunt, vbi aliquandiu diluerunt. Sed ipsa eorum sanctitas tanta luce sese prodidit, vt multos ad ipsorũ Societatem traxerit. Seruitarum nomen ideo acceperunt quòd se B. Virginis Dei Matris seruos esse profiterentur. Regulam Sancti Augustini seruant, certis quibusdam legibus, & institutis adiectis. Fertur Ordo confirmatus esse auctoritate Alexandri, IIII. anno salutis humanæ 1254. Olim præerat toti Ordini Generalis Superior, cuius administratio perpetuò ad vitam durabat, nunc verò ad triennium tantùm durat. Dicuntur esse huius Ordinis 26. Prouinciæ: conuentus virorum 300. Monialium cœnobia. 30. In Conuentibus habitare viri Religiosi circiter 100. perhibentur. Ex hoc Ordine assumpti ad Cardinalitiam dignitatem dicuntur quinque ad Archiepiscopalem tres, ad Episcopalem viginti tres.

Crucigeri in Italia militant etiam sub Regula S. Augustini. Horum initium quidam ad Alexandrum Tertium, alij ad Innocentium Tertium retulere. Extant dioplomata Pontificia, in quibus Clerus post Linum Petri successor, eorum Ordinem instituisse perhibetur. Aiunt eum cœlesti nuncio Crucis imaginem ferente admonitum, vt hospitalem domum fundaret, qua exciperentur, qui Romam peregre religionis causa venirent, & essent ibi, qui peregrinos itineribus fessos piè reficerent, & ij gestarẽt perpetuo Crucem Dominicæ passionis monimentum, & illum Oraculo paruisse: multi enim Christiani peregrini Romam voti soluendi causa veniebant. Vnde ab Angelo Cletus admonitus esse creditur, vt studiosè curaret, nec illis in Vrbem venientibus commoda hospitia, & vitæ subsidia deessent. Et ideo pij quidam viri sese voto Dei obsequio addixerunt, promittẽtes se peregrinos domiciliis, excepturos, & sustẽturos. Fortassis tunc non eam, quam nunc cernimus, Religionis formulam hic Ordo habuit, sed exemplo, vel imitatione Christianorum Cleri tempore in Vrbe viuentium & excipientium hospitio pauperes, qui Romam peregre veniebant, aliqui progressu temporis fuere diuinitus excitati ad peregrinos, & inopes excipiendos. Quidam aiunt horum Ordinem esse, Alexandri Tertij tempore institutũ. Is enim Federici Ænobarbi Impetatoris vim, & impetum hostilẽ fugiẽs, quorundã piorũ hominũ hospitalibus domibus crebro, & benignè etiam aduersus Imperatoris Edicta minacia exceptus fuerat, & ideo eorũ hominum sodalitatẽ sua auctoritate comprobauit, & Cruce insignitam esse voluit. Alij verò referunt Innocentium Tertium milites Cruce signatos contra Albigenses hæreticos misisse, qui deinde peregrinos excipiebant, & commodè sustentabant. Alij referunt Hierosolymitanũ Antistitem Cyriacum, qui Helenæ Constantini matri locum ostendit, vbi Dominica Crux occultaretur, fuisse primùm, qui ab tantæ rei memoriam Collegium instituit eorũ, qui vel Crucis imagine signãtur, vel Crucẽ manu deferũt. Pius Secũdus anno salutis humanę 1460. in Concilio Mantuano, cum expeditionem in Terrã sanctã pararet, cœruleum eis vestitũ assignauit, cum antea, aut indiscreto, aut cinericio vterẽtur: voluitque, vt Crucem ex vetere instituto manu gestarent. Olim vnus tori Ordini præerat, cuius administratio erat perpetua, nunc triennio durat. Extra Italiam, hic Ordo non est. In Italia habet Prouincias quinque Bonien sem, Venetam, Romanam, Mediolanensem, & Neapolitanam. Olim habuisse Conuentus centum, & octo dicitur, nunc verò habere fertur. 55. in quibus fratres numerari circiter, ducenti vel plures perhibentur. Hospitalitatis curam habent.

Anno partus Virginei 1354. in Vrbe Senensi inchoatus est Ordo, qui IESVATORVM vocatur: eius fundator extitit Ioannes Columbinus Senensis, cuius mirabilis conuersio refertur ex lectione Vitæ S. Mariæ Aegyptiacæ, in quam casu inciderat. Hic itaque totus repẽte mutatus sese bonis operibus, maximè autem sui contemptione, & propriæ voluntatis abnegatione aliquãdiu exercuit. Vnde bonæ vitæ eius exemplo permoti quidam, se ei adiunxere, vt eiusdem instituti socij essent. Quos omnes quia iam suspecti, & superstitione aliqua imbuti habeti incipiebant. Vrbanus Quintus cum ex Gallia reuerteretur, quasi nouam, ac teneram Christi Sobolem benignè cõplexus, multis priuilegiis exornauit: ab eo vestitum, & Ordinis approbationẽ adepti sunt anno sal. 1367. quorum institutũ postea decem, & octo Romanorum Pontificũ auctoritate confirmatum esse perhibetur. Militant quadã ex parte sub Augustini Regula: ea tamen obseruant, quidã ex eorũ Ordine in Episcopum electus composuit, & Romani Pontifices approbarunt. Alba tunica vtuntur, & caputio quadrato à cervice ad humeros delecto. Caulinum pallium tunicæ superiectum deferunt, sacris non initiãtur, tantùm precibus operam dant, aquas ex herbis eliciũt, eas vendunt, & pecunias in vsus necessarios conuertunt. Generalem Superiorẽ non habent, qui vnus toti Ordini præsit, sed duos tantùm Visitatores, vnum in Lombardia alterũ verò in Tuscia. Huius Ordinis Domus dicũtur esse. 33. in quibus numerãtur Religiosi circiter 600. vt ab aliis accepi, & IESVATI dicũtur, quòd in eorũ ore frequẽs sit dulce, & sanctũ IESV nomen.

Floret in Hispania Fami ia Eremitarum, qui nomine S. Hieronymi vocãtur, eius fundator, & patrẽs fuit Petrus Ferdinãdus Hispanus, qui Regia aula relicta primũ Eremitis quibusdã solitariam vitam agentibus sese adiunxit, sed deinde institutum S. Hieron quod in Vrbe Bethlehẽ ab ipso inchoatum, & diu conseruatum iam pridẽ cellauerat, vna cũ aliquot aliis eiusdem voluntatis, & consilij socijs, in Toletana prouincia excitauit: deinde Romã veniens Gregorio XII, qui tunc Ecclesia præsidebat nouam illam vitæ rationẽ, & formulam obtulit: quã ille sua auctoritate cõprobauit. Hic Ordo in Hispania tantùm viget. Vnus Generalis Prior, toti Ordini præest, qui tertio quoque anno creatur. Fertur habere in Castella, Aragonia, & Valentina Conuentus. 47. in quibus habitare dicũtur Religiosi circiter 1100. Monialiũ quatuor Monasteria habet. Generalis Prior eligitur 3 Nonas, Maij à Fratribus cõuẽtus S. Bartholomei, fiti prope oppidulũ dictũ Lupiana, & cõfirmatur ab octo Diffinitoribus totius Ordinis auctoritate delectis. Certò quidem non constat Hieronymum vllam vitæ Eremiticæ Regulam conscripsisse: ille tamen circa Bethlehem locum, & sedem sibi construxit, vbi vitæ extremum cursum Apostolico ritu, & instituto peregit. Hinc factum est, vt permulti ipsius Hieronymi imitatores extiterint, & ab ipsius nomine sint Hieronymitati Eremitæ appellati.

Frater quidam Petrus Olmedo Hispanus, Martini V. tempore fertur reuocasse ad meliorem Religiosæ vitæ formulam, Ordinem, qui in Italia nomine quoque S. Hyron. appellatur, quique in Italia dicitur, habere monasteria 28.

Anno sal. 1380. Vir quidam, cui Petro nomẽ erat: patria Pisanus, nobili genere natus, rebus mũdanis despectis, solitariam vitam elegit, cui postea alij, eiusdem vitæ studio accensi, sese adiunxere, & propè Vrbinum domicilium extruxere. Ex his fluxit alius Ordo Eremitarum, qui in Italia à S. Hieronymo nomen habent. Primùm isti solennẽ votorũ professionem minimè faciebant? Sed Pij Quinti auctoritate, solenni se votorum Religione Deo obstringunt, sub S. Aug. Regula militantes. Dicitur habere duas Prouincias, Conuentus 64. in quibus habitant Fratres. 500.

Anno Domini 1406. Tres viri quidam Carolus cognomento Granellus, & Rodon montigranellus, & Guaiterus Florentini homines, Eremitanũ institutũ complexi, sedem sibi in Fesulanis montibus extruxere, quorum Ordinem Gregorius XII. & Eugenius Quartus approbasse dicuntur. Quadraginta in Italia habere monasteria, perhibetur.

Anno Domini 1308. Confirmatus est a Legato Apostolico Clementis V. Ordo nomine S. Pauli Eremitæ vocatus Floruit hic Ordo in Vngaria, & Boemia institutus ab Eusebio Strigoniensi, in Pannonia.

Seruant etiam Regulam S. Augustini Religiosi Clericorum Ordines. Porrò ex Apostolis originem suam traxisse cẽsentur. Vetus enim institutũ fuit, vt Clerici bonis, si aliqua haberent, paternis cederent, nihilque suum possiderẽt, hanc esse causam, scribit Hieronymus, vt refertur capit. Duo, 12. Quæst. 1. cur ab ipso Ecclesiæ initio Clericorum capita radi cœperint, vt significaretur, ait ille, temporalium rerum abdicatio, quia victu, & vestitu contenti nihil proprium habere debent, sed omnia cõmunia, & testatur Prosper, vt refertur cap. expedit. 12. q. 1 expedire facultates Ecclesiæ cõmuniter possideri, & proprię perfectionis studio, & amore contemni, & ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis, aut diuenditis, sit rei suæ cõptor, cũ Præpositus factus fuerit Ecclesiæ, omnium, quæ ipse habet, efficitur dispensator. Refert deinde exemplum Paulini, & Hilarii, quorum vterque paterna prædia diuendita in pauperum

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsus erogauerūt: & ijdem Episcopi erexerūt, facultates Eccl. cōmunes diligenter admīistrarūt. & Clemes in Epistola, quā scribit Hierosolymitano Clero, & habentur in cap. Dilectissimi, 12. Quæst. 1. ait communē vitā omnibus necessaria esse, his maximè, qui Deo militare cupiunt, & vitā Apostolorū, eorūque discipulorū imitari: Gregorius, cum ad Augustinum Anglorū Episcopū rescripsisset, ei mādat vt in Anglicana illa, quæ tunc orta erat, & surgebat Eccl. eā vitæ formulam inter Clericos instituat, quæ initio nascentis Ecclesiæ seruabatur à Patribus, in quibus nullus eorū de his, quæ possidebat, quicquam suum esse dicebat. sed erāt illis omnia cōmunia Extat inter sacros Canones Eugenii II. Decretū, 12. q. 1. cancellaria quo statuitur, vt vnus in clericis Refectorū, vnum commune Dormitorium, ac cæteræ officinæ. Item, c. Scimus 12. Quæst. 1. ex Vrbano refertur: Quicunque vestrum communem viram suscepta habet, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitatione sua irritam faciat, sed hoc quod Domino pollicitus est, diligenter custodiat, ne damnationem sibi, sed meritū acquirat. quia satius est non vouere, quàm votum, quod melius est non persoluere. Et cap. Certè, eadem causa, & quæstione ex Augustino in quodam sermone De communi vita Clericorum, dicitur. Alias sibi constitutum fuisse nullum Clericum ordinare, nisi qui communē vitam ducere vellet: sed postea consilium mutasse, ne quod peius esset, quispiam per simulationem, & hypocrisim, Regulam violaret, & datam, promissāmque fidem falleret. Itaque etiamsi quis viuere communiter recusaret, se ei deinceps Clericorum Ordinem permissurum. Laudat Ambrosius in Epist. 82. Eusebium Vercellensem Episcopum, qui suos Clericos ita instituisset, vt ab his duo pariter exigeret, & monasterij continentia, & disciplinam Ecclesiæ: Hæc, inquit, primus in occidentalibus partibus diuersa inter se Eusebius sanctę memoriæ coniunxit, vt in ciuitate positus instituta Monachorum teneret, & Ecclesiā regeret: ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti ad sacerdotis gratiam accedit, si ad studium abstinentiæ, & integritatis normam, iuuentutem adstringat, & commorantes intra Vrbem, ab vsu Vrbis, & conuersatione abducat. Narrat quoque Possidonius in vita S. Augustini: hoc ab illo factum fuisse, vt monasterio intra Ecclesiam constituto, vna omnes mensa communibusque sumptibus alerentur, nihilque cuiquam suum esset, Qua ratione primùm Apostoli, & Discipuli viuere consueuerunt. Ferūt Augustino vita functo, & Hippone à VVandalis vastato, Gelasium, quem Africanum fuisse constat, cū aliquot aliis eius disciplinæ, & instituti sociis, Romam venisse, & eo in Pontificem Romanū electo, illos deinceps in eodem vitæ genere perstitisse, ipsumque domicilium in Lateranensi æde attribuisse: quorum munus, & officium fuit sacra facere, conciones ad populum habere, eidem sacramenta ministrare, ac cætera sacerdotum munia obire: id quę in communi vita, nulla re propria, & vnius Præpositi ductu, & obedientia. Ex quibus Canonicorum Regularium Ordo manauit, ac fluxit. Constat à Bonifacio VIII. Regulares Canonicos è Lateranēsi sede amotos esse, quam octingentis ferè annis tenuerant, substitutis Canonicis sæcularibus, diuisāque singulis certa teddituum portione, qui antea communes erant. Quædam Pontificia Diplomata, testantur Canonicorum Regularium Ordinem ab Apostolis institutum, hoc est, communiter viuentium Canonicorū vitam fuisse introductam, more Apostolorum communiter viuentium: quamuis huiusmodi Canonicorum Regularium S. Augustinus auctor esse dicatur, qui tamen reuera non tam institutor, quàm restitutor, & instaurator extitit. Et postquam Romæ in Lateranensi Sede Canonici Regulares esse cœperunt, in omnibus penè Occidentis Prouincijs vinguit eorum institutum, Caroli Magni, & aliorū Imperatorum temporibus facta, & celebrata Concilia extant, in quibus multa de cōmuni victu, vestitu, & vita Canonicorū statuuntur: cæterū de canonicorū Regularium initio, progressu, in remēto, & religione, superiori libro tractauimus.

Præter Canonicos Regulares quidā alij Religiosi Clericorum Ordines excitati sunt, & sub eadem S. Augustini regula viuunt: nam anno Salutis 1504 cœpit is Ordo Clericorum, qui à nomine BONI IESV dicuntur. Primum eorum domicilium fuit Rauennæ exædificatum: Auctores fuere Hieronymus, & Leo Sacerdotes.

Anno 1524 cœperunt hi Clerici Religiosi, qui Theatini dicuntur, eo quod eorum Ordo institutus est ab Episcopo Theatino, qui postea Cardinalis est factus, & deinde summum Pontificatū adeptus, dictus est Paulus Quartus.

Anno 1526 cœpit is Ordo Clericorum, qui à S. Paulo Decollato nomen habet. Eorum initium fuerunt tres viri Mediolanenses generis nobilitate clari, quorum primum domicilium, quia est Mediolani in æde S. Barnabæ extructum, alicubi, nomine eiusdem S. Barnabæ nuncupantur.

In Diœcesi Viennensi in Gallia est Ordo, qui nomine S. Antonij appellatur: institutus est, ad hospites pauperes excipiendos, & sustentandos. Habet domum Hospitalem in Vrbe Roma. Callan. in Catalo. gloriæ mundi. p. 4. considerat. 75. ait, hunc Ordinem vsu, & consuetudine initium sumpsisse. Verūm nullus est, ab aliquo institutum fuisse.

Innocentius Tertius anno Salutis 1200. extruxisse fertur in Vrbe hospitalem domum, quæ vocatur S. Spiritus in Saxia, & est in ea quædā Clericorū Congregatio, quorū est ægroris inseruire, quibus vitæ formulam, & Regulam dicitur idem Pontifex tradidisse, quam ij. Clerici, qui vocātur Cōgregationis S. Spiritus in Saxia profitentur: fortassis Cōgregatio ipsa post Innocentiū Tertium est instituta.

Inter Militares Ordines eandem Augustini Regulam Milites S. Ioannis Hierosolymitani, Templarij, & theutonici B. Virginis, & Equites S. Iacobi in Hispania profitentur: de quibus iam dixi.

Sub eadem S. Augustini Regula viuunt Milites, Sancti Lazari: qui promittunt coniugalem Castitatem, curam infirmorum lepra laborantium: abstinent à carnibus 4. feria cuiusque Hebdomadæ, ieiunium seruant sexta quaque feria, vel Sabbato. Fundatus est hic Ordo in modum coronę sodalitij, quos S. Basilius instituit ad infirmorū curā habendā. Dicitur habere priuilegia ab Alexandro III. Ordinem ferè collapsum restituit, & priuilegijs cōfirmauit Pius III. anno Domini 1565. Et demū auctoritate Pij V. hic Ordo cōiunctus est cum ordine S. Mauritij, cui præest Sabaudiæ Dux. Milites in pallio gestat Crucis viridis signum cum radijs quibusdam, qui significant Crucem Sancti Mauritij.

Nono quæritur, quid S. Benedicti Regula præscribat? Huius quæstionis dissolutio pendet ex ijs, quæ de Monachis disputata sunt.

Decimò quæritur, An omnia quæ in dicta Benedicti Regula continentur, professorum eius teneant conscientias? Angelus in verbo: religiosus. nu. 28 sentit Pontificia indigere declaratione. Sed verius Turrecremata in Expositione regulę. & B. Antoninus. 3. p. tit. 16. cap. 1. §. 5. & alij tradiderunt, non omnia illa præcepti obligare. Nec obstat quod eius instituti professores, se secundum Regulam victutos, aut eam seruaturos, polliceantur: nam eiusmodi professio, promissio, siue pollicitatio intelligitur iuxta ipsius inter regulæ declarationem, interpretationem, & sensum, quædam enim vt monita, & consilia, alia verò, vt præcepta seruanda proponit: Et qui regulam non seruant, siue hæc siue illa præcepta, aut consilia negligant, & prætermittant, quāuis non peccent, pœnis nihilominus arbitrio Superioris imponendis plectiuntur queunt, liquidem Regulam profitentes tacitè pœnis sese talibus subijcerunt.

Vndecimò quæritur, quinam Religiosorum sub Regula S. Benedicti militent? Respondeo, Monachos Occidentis ferè omnes sub ea Regula militare: tales sunt Ordines, quorum Præfecti, Abbates vocantur, hoc enim nomine eos vocari benedictus voluit. Huius generis sunt monachi, qui in iure Canonico Nigri vocantur eo, quòd nigro amictu vti soleant, Cassinates, & alij per Italiam, & Hispaniā multi: Monachi item albi, qui candido restitu induuntur, cuiusmodi sunt Camaldulenses, Cisterciensesque, quamuis hi cuculla, & pallio nigro vtantur, & Olivetenses militant sub eadem Regula ij, qui dicuntur nomine S. Iustinæ, quin & Cluniacenses, & Monachi Vallis vmbrosæ, & ij item dem, qui cęlestini vocantur à cęlestino V. instituti, de quorū omnium origine supra tractaui. Inter Militares Ordines verò ij, qui in regno castellæ à calatrana, & Alcantara oppidis nomē habent, in Lusitania, qui dicitur Milites Christi, & Auis, & in Valentino regno, qui vocantur Montesa, & in Italia Milites S. Stephani Florentini, S. Benedicti Regulam profitentur, de quorum omnium origine iam dixi.

Duodecimò quæritur, quinam S. Francisci Regula profiteatur: Hanc quæstionem diluimus supra, cum de Mendicantibus Ordinibus sermonem haberemus. Porrò sub Regula S. Francisci militant multæ familiæ, inter eas est ea, quæ vulgo dicitur capuccinorum, cuius primus auctor fuit quidam Matthæus Franciscanus Picenus, qui paupertatis seueriores, & arctioris status, & amore eorum Ordinem instituit, quem Clemens Septimus sua auctoritate anno salutis 1526. approbauit. Præest toti ordini vnus Generalis Superior, qui ad triennium datur. Habet Ordo Prouincias 27. Conuentus 662. Fratres, verò circiter 6600.

Est alia familia, quæ dicitur Franciscanorum Obseruantium: cui præest vnus Generalis Superior, dicitur diuisa in Prouincias 81. in quibus sunt Conuentus bis mille, & tres. & Religiosi 31696.

Est

Est alia tertia familia Franciscanorum, qui Conuentuales dicuntur. Præest quoque toti familiæ vnus Generalis Superior, Porrò ex Franciscanis familijs prodierunt summi Romani Pontifices quatuor. Nicolaus III. Alexander V. Sixtus IIII. Sixtus V. Cardinales. 34. Patriarchæ quinque Episcopi plurimi, Scriptores numerantur 193. sunt in Sanctorum numerum ascripti Martyres 12. Confessores 10. & Sancta Clara Virgo.

Decimotertiò quæritur, An sint aliæ Religionum Regulæ auctoritate Ecclesiæ approbatæ? Respondeo, cum Antonino in 3. p. tit. 16. cap. 1. Cartusienses nullam ex prædictis Regulam profiteri, immo nec Regnlam habere, quoniam suis Cōstitutionibus vtuntur pro Regula. Est etiam Societas IESV, quæ nullam aliam agnoscit Regulam nisi Constitutiones, ab IGNATIO eius parente, & institutore conditas, & Pontificia auctoritate approbatas. In literis tamen Apostolicis breuiter totius Societatis institutum, & quædam quasi Regula professionis exprimitur, quod est certum, ac breue Constitutionum Compendiū. Approbata est, Societas Iesu primū à Paulo III. Anno domini 1540. deinde à Iulio III. & aliis Pontificibus, qui successerunt. Minimi quoque sic appellati, seruant Regulam à S. Francisco ex Paulo oriundo præscriptam. Hic ordo approbatus est, à Sixto IIII. anno Domini 1473. Nomen Minimorum datum est Ordini ab Alexādro 6. Habere dicitur hic Ordo Prouincias 16. Cōuentus 144. Fratres circiter 3000. Præest toti Ordini, vnus Generalis Superior, qui triennio durat.

Decimoquartò quæritur, quid auctoritatis, & iuris habeant in Regulam Superiores Ordinum Regularium? Respondeo, nec Superiores, nec Ordines, quamuis simul coactos, vt supra dixi, posse Regulam ex toto, vel ex parte abrogare mutareue: ad id enim Pontificia auctoritas necessaria est, quippe, quæ Regulam ipsam confirmauit. Nihilominus Præfecti Ordinum ius habent iustis de causis aliquos sibi subiectos, ab aliqua Regulæ obseruantia eximendi, vel ad tempus, vel in certis quibusdam rerum euentibus tunc enim Regula mutari abolerive minimè censetur, sed hic Religiosus, aut ille, Regula, sine lege soluitur.

Decimoquintò quæritur. An Regula consuetudine ex toto, vel ex parte abrogari, aut tolli queat? Quæstionem mouet, quod in leges tantundem iuris consuetudo habere videatur, quantum auctoritas Pontificia: ergo si Regula, eiusmodi auctoritate mutari potest, quidni, & consuetudine? Sunt qui censeant non posse, quoniam quatenus Regula est auctoritate Pontificia confirmata, voto Obedientiæ continetur. Votum autem consuetudine tolli nullo modo potest: Exhinc fit, vt quoties Regulæ mutatio fit ex toto, vel ex parte, auctoritas Pontificia expressè, vel tacitè debeat intercedere: alioqui enim consuetudo est correptela.

Alij tamen probabilius putant posse: nam consuetudo potest leges humanas abrogare, & Regula ex magna parte Constitutiones continet, & leges. Cæterùm hac in parte distinguendum est. Nam Regulæ aut accipitur, vt solùm cōtinet Constitutiones Ordinis absque tribus Religionis votis, aut accipitur quatenus tria vota Religionis includit, vel alia vota Ordinis propria. Si primo modo sumatur, potest Consuetudine abrogari, sicut, & ipsæ Constitutiones Ordinum. Si secundo modo accipiatur, non potest. Quoniam tria Vota, quæ ad Religionis substantiam spectant quæque in Regula quoque continentur consuetudine tolli nequeunt: & in hoc Regulæ Constitutiones à votis secernentur, & differunt. Et hoc modo conciliantur auctores.

Nam primi volunt Regulam, quatenus tria vota continet, quæ Religionem substantiam constituunt, aut propriū Ordinis habitum præscribunt, consuetudine tolli non posse, nam contra vota vllam vim consuetudo non habet quatenus verò Regula alias res præscribit, quæ sunt tribus votis adiuncta, consuetudine tolli potest, cum ea ad Religionis substantiam non pertineant, & res quæque integra manere possit sublatis ijs, quæ ad ipsam accedunt vel ipsi accidunt. Alij verò solùm probant, Regulam, vt Constitutiones præcisè continet posse, Consuetudine abrogari.

Decimosextò quæritur, An si vsu sit laxata Regula, eius professores tuta conscientia Regulam laxatam, & ferè collapsam obseruent? Respondeo, cum Cardinali, & Panormitano in c. super eo, de regularib. nu. 6. ab eis obseruari, quoniam talem Regulam sunt professi: nam cum professionem emiserunt, vouerunt se Regulam seruaturos, prout vsu, & more seruari solet. Qui item Religionem laxiorem profitetur, nullam aliam arctiorem seruare compellitur: ergo qui Regulā vsu, & more redditam laxiorē profiteur, ratione professionis nō cogitur arctius Regulę institutū seruare.

Decimoseptimò quæritur, quid sit dicendum, si Titius Religionis institutum susceperit, quando Regula consuetudine iam laxata fuerat: postea verò arctior instituti ratio. & Regula restituta est: An Titius tuto possit seruare Regulam laxiorem, quæ vsu, & more antea seruabatur, cum est Religionem professus: an verò eam vitæ Regulam, quæ olim viguit, & nunc est restituta seruare cogatur? Hanc quæstionem tractauerunt Innocentius Hostiensis, Ioannes Andr. & Abbas in c. super eo, de regularib. Et Innocentius quidem, & Hostiensis potius respondere videntur de eo, quòd est in iudicio definiendum, quàm de eo, quòd secundùm conscientiam agendum est, Aut enim, inquiunt, Titius est vir literarum peritus, qui hoc ipso, probabiliter creditur nosse veterem Regulam arctiorem fuisse. & verisimiliter creditur præuidisse, veterem viuendi rationem posse restitui: ac proinde iure cogitur eandem seruare, quoniam eam vouisse probabiliter censetur. Aut Titius est rudis, & ignarus, & non est cogendus veterem instituti Regulam seruare, cum solùm sit laxiorem professus, nec creditur arctiorē animo præuidisse: quamuis Innoc. probabiliter existimet absolutè, & simpliciter Citium cogi arctiorem vitæ formulam antiquam seruare: quoniam causa Dei, inquit, Religionem suscepit, ergo simpliciter sese Deo obligauit, ita vt ipsius Regulæ institutum absolutè, & simpliciter seruare meritò compellatur. Sed verius est, quod tradit Abbas: Aut Titius, inquiens, cum professionem emisit, solùm promisit seruaturum se Regulam laxiorem, & tutò ea seruare potest, nec arctiorem teuere iure cogitur: aut simpliciter promisit se Religionis institutum seruaturum, & tunc arctiorem Regulam restituram seruare, iure compellitur.

Inno in c. super eo. de regul.

Abb in c. super eo. citato.

Decimooctanò quæritur, An maior Collegij pars possit veterem Regulam arctiorem restituere, & intermissam reuocare, ita vt minor pars velit nolit, ea seruare cogenda sit, Innoc. Hostiensis, & Abbas respondēt, minorem partem iure adigi ad Regulæ pristinæ, & antiquæ obseruātiam. Nam quando res aliqua Collegarum suffragiis decernitur, ad sententiā maioris partis debet minor pars accedere: id enim Collegium eligere censetur, quod maioris partis suffragijs eligitur, vt dicitur in c. 1. de his, quæ fiunt à maj. par. cap.

Decimonono quæritur, An Romanus Pontifex iure cogat Religiosos ad arctiorem vitæ Regulam seruare, quàm prima, & antiqua sui instituti norma, & ratio postulat? Innoc. Host. in cap. super eo de regularib. Abbas in c. ad nostram nu. 4. de appellat. Glos. in c. quod omnes tangit. de reg. iur. in sexto, & cap. gesta. d. 74. & rursus Abbas in cap. super eo. n 6. de regularib. absolutè, & simpliciter videntur docere id posse Pontificè, immo, & Abbatem, siue totius Ordinis Præfectum. Id inde probant, quia Religiosus suam voluntatem in Romanum Pontificē, & Abbatem transtulit, ac proinde eorum voluntati resistere, & reluctari non potest. Deinde Romanus Pontifex, vt patet ex c. 1. De Regul. in sexto vniuersum Monachorum præcepit vti clausuram seruarent, & tamen multæ eam professæ non fuerant. Cæterùm aliis probabilius videtur id non posse Pontificem, ac multo minus Abbatem, quando ita arctior Regula daretur, vt prima, & antiqua in aliam transiret: posse tamen Romanum Pontificem præcipere, vt arctior regula seruaretur, quando prima, antiqua renouaretur, & reduceretur, ac pristinum formulā, eo quòd esset paulatim laxata. Et hoc est, quod Inno. Host. & alij docere voluerunt. Quamuis reuera absolutè & simpliciter dicant posse iure Romanum Pontificem auferiorem, & arctiorem vitam Monachis indicere. At Ioannes Andreas in cap. Ioannes de regularibus ait, id durum videri: quia Religiosus nō plura vouet, quàm prima, & antiqua suæ Religionis Regula præscribat. Deinde, Romanus Pontifex nequit eum, qui est vnam Religionem professus compellere ad seruandum alterius Religionis arctius institutum: alioqui enim posset etiam præcipere, vt quis votum Religionis emittat, quod videtur absurdum.

Ea verò, quæ sunt obiecta facile diluuntur. Nam quod primo loco dicebatur, Religiosum ratione voti, quod emisit, in Abbatem, & Romanum Pontificem suam voluntatē transferre, verum est: non tamen ita, vt noua vota suscipere cogatur, vouere enim cuique est libertas. sed vt ratione voti emissi possit sibi ab Abbate, aut Pontifice impetrari quicquid sibi vel communi aliorū saluti conducit. De clausura verò Monialium indicta: dicimus eam Monialibus indici, quia conducit plurimum ad tria solennia vota Religionis seruanda: ne Moniales scilicet liberè vagentur, sibique, & aliis peccandi periculum creent præsertim cum etiam fœminæ, quæ tria vota Religionis simplicia, non tamen solennia emiserunt, clausuram seruare minimè cogantur.

Vigesimò quæritur, An si Regula Religionis prohibeat, ne possessiones, aut redditus annuos Religiosi possideant, possit cōsuetudine induci, vt ea bona in commune habeat. Respondeo. cum S. Antonino 3. p. tit. 16. cap. 1. §. 12. vbi ci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tat, & se quitur Ioann. Andream, Lapum, & alios, nisi ea consuetudo Romani Pontificis auctoritate confirmetur, id fieri nequire Ratio huius rei est, quia non nihil eiusmodi consuetudo remittit votū paupertatis: est enim Religionis substantiæ anneza proprietatis abdicatio: ergo si proprietas in commune retineretur, paupertas ex parte minuitur, si Regula proprietatem, tùm communiter, tùm priuatim prohiberet.

Vigesimo primò quæritur, An ea consuetudo probanda sit, qua Religiosi habitant in Cellis, sibi a Superiore assignatis, cum tamen Regula præcipiat, vt omnibus sint Cellæ communes? Respondeo, si reuera eiusmodi consuetudo proprietatem inducat, esse corruptela, quoniam votum paupertatis aliquatenus infringit, si verò minimè, corrupteła non est. Tunc autem inducit proprietatem, quando Religiosus habitat in Cella Superioris nutu minime reuocabili. Quando verò Religiosus Cella vtitur nutu, & voluntate Superioris, tunc proprietatem, aut dominium Cellæ non habet. Idem iuris est de libris, & de cæteris quibuscunque rebus Religioso ad vsum assignatis. Si enim illis ita vtatur, vt ad nutum Superioris reuocari queant, proprietas penes illum non est, si autem non sint eiusmodi, vtpotè, quæ ipsi Superiori omnino ceiciantur: tunc talis Religiosus sibi earum rerum proprietatem vendicare censetur.

De continentia, & cœlibatu Sacerdotum, & aliorum ministrorum Ecclesiæ.
Cap. XII.

PRimò quæritur, An Sacerdotum cœlibatus sit iuris Diuini, an canonici? Duæ sunt Catholicorū de hac controuersia sententiæ, vna affirmat iuris esse Diuini, & proinde à Romano Pontifice potestatem Sacerdotibus fieri non posse, vt matrimonia contrahant. Ita Maior in 4 d. 24 q. 2. & d. 37. q. 1. immo quidā aiunt. Parisijs cōsuluisse Theologos ad hāc cōtrouersiā dirimēdā, sensisseque talē potestatem dari Sacerdotibus nō posse. Sic etiā Chilectoneus lib. de continentia Sacerdot. c. 13 Torren. lib. 2. de dogmat. charact. & alii quidā magni viri, qui cōtra nostri sæculi hæreticos decertarūt, idem ante hos omnes videtur sensisse V Valdensis tom. 2. de Sacrament. cap. 128. & 129. Eorum argumentum est, quòd ab Apostolorum temporibus tam Græcorum quàm Latinorum Ecclesia semper hactenus seruauit, Vt Sacerotes à nuptiis contrahendis penitus arcerentur, quamuis in Græcia, & reliquo toto Oriente, viri coniugij vinculo astricti ad Sacerdotium eligantur. At iuris Diuini videtur esse, quod tandiu est in Ecclesia seruatum. Si enim iuris tantùm Canonici esset, aliquando fuisset Ecclesiæ auctoritate permissum, vt aliquis Sacerdos vxorem ducetet, cum in tanta temporis diuturnitate verisimile non sit, iustam aliquam causam minime accidisse eiusmodi facultatis concedendæ. Accedit, quod longè altior sit, sublimior, & perfectior Sacerdotum status, & conditio, quàm coniugum, cum illi sint diuersis ministeriis addicti, hi verò rei vxoriæ & familiari tantùm dediti, & destinatiùs descensus è tam sublimi vitę statu ad inferiorem videtur diuino iure prohibitus. Et idcirco Luc. 9 dixit Christus: Nemo mittens manum suā ad arratrum, & respicieus retro, aptus est regno Dei: at Sacerdos retro respicit, qui vxorem ducit. Item, Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus, &, Qui sine vxore est, cogitat, quæ sunt Dei. Accedit, quod 1. Reg. 21. dicitur, nefas laicis fuisse, & his, qui non se a mulieribus cōtinuerant, panes propositionis edere, ergo multo minus ęsse licitum, diuinumque panē licet edere Sacerdotibus instar laicorum ad nuptias trāscuntibus. Quid quod Leuiticis Sacerdotibus licitū nō erat ministerii sui tēpore ad suas vxores accedere: at Euangelici Sacerdotes quoti die in altari ministrant, & sacris operantur: ergo perpetuò debent à nuptiis abstinere. Nec obstat, si quis obiiciat, ex sacris literis hoc ius diuinū colligi nō posse: nā plerasque alia iuris diuini esse arbitramur, licet ea non euidenter inde colligātur: sufficit enim si traditione quasi per manus à Maiorib⁹ acceptа habeantur: cuius generis plurima passim occurrūt, quæ ad Sacramentorū materias, formas, & ministros pertinent.

Altera opinio docet, Sacerdotum continentiā iuris tantum esse Canonici: quæ sententia recepta est, cōi Theologorum tùm veterum, tùm iuniorum, & iuris Canonici interpretum consensu, quam habet S. Th. 2. 2. q. 88 a. 7. Cai. ibi. Sot 4. d. 38. q. 1. a. 2. Silu. Matrimoniū. 8 q. 12. Michael Medin. lib. 2. de continen. sacror hominum cap. 1 & sequētibus: & idem Sot. lib. 7 de iust. q 6 art. 2. in conclusio. 2. Quorum illud vnicum est argumentū: Coniugiū cum Sacerdotio nō pugnat, alioqui enim pugnaret cū matrimonio ante, vel post contracto, At tota Orientis Ecclesia ab antiquis temporibus viros matrimonio iunctos ad Sacerdotium assumit. Sotus, & quidam alij recentiores hoc argumento conuicti sentiunt primam illam quorūdam Catholicorum sententiam vix sibi cohærere. Cur, inquiunt, si vir coniugio alligatus, Sacerdos creetur, coniugium iure subsistit, & e contrario, si Sacerdos ducat vxorem, matrimonium est irritum ipso iure Diuino? Sed ego certè non possum non mirari Sotum, & alios, eo quòd primam sententiam non penitus sint assecuti. Non enim illius opinionis auctores contendunt Sacerdotium, ita cum Matrimonio iure diuino pugnare, vt nuptiæ post Sacerdotium contractæ sint irritæ, & inanes, nō solum iure Canonico, sed etiam diuino. Sed solum opinantur post Sacerdotiū nuptias contrahere, esse peccatum, & id quidem iure diuino damnatum. Sicut (inquit Maior) post simplex votum Castitatis emissum, matrimonium inire peccatum est: ratum tamen, & firmum est coniugium. Deinde, qui post fidem datam vni puellæ, alteram ducetet, peccaret ille quidem, quippe, qui fidem violaret, ac frangeret, at coniugium ipsum, vt firmum subsisteret. Sic etiam (ait Maior) peccat Sacerdos, ac ius diuinum perfringit, si matrimonium contrahat: nihilominus tamen coniugium iure diuino consistit, ac valet, quamuis iure Canonico sit irritum. Non enim idem est, præcipere, ne aliquid fiat, quod, factum rescindere. Multa enim fieri verantur, quæ tamen alioqui facta vim, & locum habent. Ac sicut is, qui Castimoniam vouit, si in matrimonio copuletur, delinquit: quoniam ius naturale, & Diuinum negligit: sic, qui post Sacerdotiū nuptias cōtrahit, culpatur, quia ius diuinū peruertit. Atque ita cōcludit ille auctor: Sicut Romani Pontificis auctoritate dari facultas non potest, vt qui Deo Castitatem promiserit, in matrimonium fine iusta, & debita causa fœminam ducat, quia ius naturale Pontifex relaxare, remittereue, aut aliquem lege naturali soluere nequit: sic facultatem tribuere nō potest Sacerdoti, vt matrimoniū cōtrahat siue iusta, & legitima causa: & sicut iuris rigore relaxare potest, vt Religiosus vxorem ducat ob maximā aliquā, & cōmunem causam, sic etiam ob communem Reipublicæ salutem concedere potest, vt Sacerdos nuptias contrahat.

Quamquam autem Maioris, & aliorum opinio defendi prahabiliter queat: verior tamen videtur esse altera sententia, & magis cum iure Canonico consentiens. Nam in Tridentino Concilio Sess. 24. can. 9. dicitur, Clericos in sacris Ordinibus constitutos matrimonium contrahere nō posse, & legem appellat Synodus Ecclesiasticam, vel votum. Obijcies, Concilium ibi legem Ecclesiasticam appellasse, quia dixerat non solum illis matrimonio esse interdictum, sed initum etiam matrimonium nullius esse momenti. Prima verò opinio fatetur quidem iure tantum Canonico nullas esse nuptias post Sacerdotium contractas, sed iure diuino præcipi, ne illæ contrahantur. Cæterùm verba Concilij videntur ad vtrumque protendi, & referri. Deinde, obijcies Concilium Tridentinum Sacerdotum cœlibatum, votum appellare, at quod ratione voti persoluitur, iure naturali, & diuino dicetur. Respondeo nunc non disputari à nobis vtrum cœlibatus sit sacerdotio annexus, voto, an lege Ecclesiastica, sed solùm an iure diuino, an Ecclesiastico, Sacerdotes cōtinentiam oporteat profiteri. Nam fatemur quidem, Sacerdotes debere continentiam voto promissam seruare: de qua re statim dicemus: & votum iure diuino, & naturali esse præstandum: sed hoc vnum contendimus, continentiæ votum non esse cum Sacerdotio iure diuino, aut naturali coniunctum, sed Ecclesiam sua auctoritate constituisse, vt Sacerdotes continentiam voueant, ac proinde posse etiam statuere, ne tale votum deinceps Sacerdotes emittant.

Secundò quæritur, An cœlibatus sit etiam aliis duobus sacris Ordinibus iure Ecclesiastico annexus? Quod est quærere, an Diaconi quoque, & Subdiaconi Ecclesiastica lege cœlibes esse cogantur? Maior aliique concedunt, eos quoque iure diuino continentiam seruare debere, hoc est illis esse interdictum, post susceptos Ordines nuptias contrahere, quamuis post nuptias possint ad sacros Ordines promoueri. At verò communis est omnium sententia lege tantùm Ecclesiastica Diaconos, & Subdiaconos à nuptijs contrahendis arceri, & prohiberi.

Vnum posset obiici, quod est in Concilio Ancyrano cap. 10 & refertur cap. Diaconi, distinctio. 28 vbi dicitur Diaconi, quicumque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes velle se habere vxores, nec continere se posse, hi postea si ad nuptias peruenerint, maneant in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dederit. Quicumque sanè tacuerunt, & susceperunt,

manus impositionem professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio cessare debebunt. Hæc ibi. Qua permoti auctoritate nonnulli senserunt, non esse iure diuino Diaconis, & proinde Subdiaconis præceptum, ne post susceptos sacros Ordines nuptias contrahant: siquidem permittit Synodus eos aliquando vxores ducere. Mihi tamen, vt statim ostendam, non videtur ex eo Concilio satis firmè concludi, celibatum Diaconorū, & Subdiaconorum esse tātū iuris Canonici, nec id asserere cogi nos prædictum Concilij decretum, quoniam de more, & situ Græcorum, loquitur Concilū videlicet de vxoribus ante Diaconatū ductis: & idcirco ait, si cū ordinātur, dixerint velle se vxores habere, id est, velle se matrimonio ante cōtracto vti. Et deinde cum dicitur: Hi postea si ad nuptias venerint, vel se contulerint: hoc est, si ad vxores, quas in matrimoniū ante duxerant, accesserint, atque eis commisceantur: Si ad nuptias videlicet ante contractas venerint hoc est si nuptiis ante contractis vti voluerint: sic hunc canonem explicat Maior loco citato: vel intelligitur, si ad nuptias venerint, hoc est, si nuptias contraxerint facto, non iure: vt exponunt Archidiac. Turrecremata, & Geminia. in eo capite: vel certè is canon abrogatus est per canonem 6. Concilij 6. generalis, vt ait Balsamon. Quare vera est communis Theologorum, & Canonici iuris interpretum opinio, nulli post Diaconatū, aut Subdiaconatū licere matrimoniū cōtrahere, id non quidē iure diuino, sed canonico prohibēte.

Tertiò quæritur, An in vtraque Ecclesia, Græcorum scilicet, & Latinorum semper fuerit more, & vsu receptum, vt post sacros Ordines receptos Presbyteri à nuptijs contrahendis arceantur? Caietanus in opusculis. tom 2. tract. 27. Sot. 4. dist. 38. q 1 ar. 2. & li. 7 de iust. q 6. ar 2. in concl. 2. & quidam alij censent, id quidem in Latina Ecclesia semper esse seruatum, non tamen in Græca. Et Erasmus scripsit hodiernis temporibus Sacerdotes, & Episcopos post susceptos Ordines vxores ducere: quam sententiam cum temerarium esse dixisset Parisiensis Academia: respōdit Erasmus, se, cum Venetijs commoraretur, id à Græcis accepisse, qui ibi degebāt. Id colligunt illi ex c. Aliter, dist. 31. vbi dicitur: Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi matrimonio copulantur: istius autem Ecclesiæ, vel Occidentalium, nullus Sacerdotum à Subdiacono vsque ad Episcopum licentiam habet coniugium sortiendi. Hæc ibi. At certe fallunturvt rectè Glos. annotauit. Nam in c. Si quis eorū, d. 32 ex sexta Synodo Generali perspicuè dicitur: Si quis eorum qui ad Clerum accedunt voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationē Subdiaconatus faciat. De Latina verò Ecclesia hoc certum est ex c. Sunt quidam 27. q. 1. vbi Innocentius primus constituit: Præcipimus, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, qui factum transgredientes propositum, vxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Eadem distinct. cap. Presbyteris. Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis, & Presbyteris cōcubinas habere, seu matrimonia contrahere, penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere iuxta sacrorum Canonum definitionem iudicamus. In cap. Decernimus, distinct. 28. ex innocentio Secundo dicitur: Decernimus, vt ij, qui in Ordine & supra, vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico careant. Item cap. Lectores, dist. 32. ex Concilio Cathaginensi 4 dicitur: Lectores, cum ad annos pubertatis veniunt, cogantor, aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.

Ad illud verò, quod obijciebatur ex c. Aliter dist. 31. respōdeo cū Glossa cōmuni cōsensu recepta, illud (matrimonio copulantur,) idem esse, ac si diceretur, nuptijs ante cōtractis vtuntur. Nec est, quod Caietanus hanc Glossam, vt ridiculam reijciatur, eius enim Canonicū non rarò hoc, quòd est matrimonio copulari, sumit pro eo, quòd est cōiugali copula vti: ea enim carnis commixtio, appellatur matrimonij coniunctio. Vnde in cap. Quoniā, eadem distinctione, dicitur: Non suis copulentur vxoribus: nec absimili loquendi modo vtitur ius in cap. Nosse, in prędicta distinct. & in cap Agathosa, & c Priusquam. 17 q. 2.

Quartò quæritur, An etiam Diaconis, & Subdiaconis fuerit præceptum, ne post sacrum Ordinem susceptum nuptias contrahant. Quidam aiunt, olim licuisse illis iure Canonico ad nuptias transire post Ordinem sactum susceptum, eo argumento permoti, quod in c. Diaconi 28. dist. ex Concilio Ancyrano habetur: Diaconi, qui cum ordinantur, protestati sunt, dicētes se velle habere vxores, nec posse se continere: si postea ad nuptias peruenerint, in suo ministerio maneant. Sic opinantur Caiet. in opusc tom. 1. tract. 27. Sot. in 4. distinct. 38. quæst. 1. art. 1. Cæterum quidam alij opinantur, id nunquam illis licuisse facere. Et id quod citatur ex cap. Diaconi: sic intelligitur, vt supra iam dixi: si protestati fuerint se velle vxores habere, hoc est, velle se vti vxoribus ante Ordinem ductis. Id verò, si postea ad nuptias venerint, significat, si vtantur nuptijs ante contractis, permaneant in ministerio.

Alij videlicet Archidiac. Geminia. Turrecrem. c. Diaconi. dist. 28. exponunt id, quod dicitur in eo capite, si postea ad nuptias venerint, hoc est, si postea matrimonium contraxerint facto ipso, non iure, tunc separetur ab vxoribus, quas duxerunt facto, non iure, eo quod matrimonium non valeat, & separati ab vxoribus in ministerio permaneant, hoc est, non deiciantur à Clero. Balsamon in Comment. super Concilium Ancyranum ait. Hunc Concilij Canonem esse abrogatum in Concilio 6. Generali can. 6. Trul. lano, vbi definitur, Subdiaconis, & Diaconis nullo modo licere ad nuptias transire, quod si transierint, esse ab vxoribus separandos. 5 Numquam licuit Clericis post sacros Ordines nuptias contrahere.

Quintò quæritur, An apud Græcos coniugium contractum post receptum aliquem Ordinem sacrum, videlicet post Sacerdotium, vel Diaconatum, vel Subdiaconatum sit irritum, & inane iure Ecclesiastico, sicut est apud Latinos. Respondeo cum Paludano 4. dist. 37. quæst. 1. art. 1. conclus. 4. & Silues. Matrimonium 8. quæst. 12. versic. Sextum, esse irritum. Id probat Silues. ex cap. Si quis eorum, dist. 32. cap. Nicena dist 31 cap. Cum in præterito dist. 34. alij probant ex can. 27. Apostolorum. Sed certè hi Canones solùm prohibēt, ne clerici post sacros Ordines nuptias contrahant: at expresse non statuunt matrimonium contractum a clerico post sacrum Ordinem irritum esse, & inane: quidquid sit, prædictos canones, vsus, & mos etiam apud Græcos seruatus interpretatur. Sic, clericos post sacros ordines a contrahendis nuptijs prohiberi, quod si contraxerint, esse eos ab vxoribus, quas duxerint, penitus separandos: matrimonium igitur post sacros Ordines initum etiā apud Græcos non valet, Ecclesiastica constitutione: vt ait Glos. in c. Si se cuiquam, ad finem d. 28. & Rosel. verbo, Impedimentum. 11. vbi citat Direct. & Glossi. in c. Diaconi. d. 28. & colligi videtur ex can. 6. Conc. 6. generalis.

Sextò quæritur, An qui sunt sactis Ordinibus initiati, continentiam seruare debeant ratione Voti, an verò ratione Ecclesiasticæ legis dumtaxat? Quidam opinātur eos solùm esse lege Ecclesiastica adstrictos, non voto. Idcirco colligunt, quòd si quis sacros ordines suscipiat, vel per vim, vel per metum mortis adactus, vel per ignorantiam adductus, nullo voto continentiæ se adstringit: & tamē Ecclesia cogit eum, vel continentiam seruare, vel se ab altaris ministerio cōtinere. Si quis rursus ab infantia sacris ordinibus initiatus esset, quamuis id male fieret, ordinis tamen charactere insignitus fuisset: sed nullo Voti vinculo teneretur, quauis Ecclesia, vel eum perpetuò ab altaris ministerio arceret, vel Castitatem profiteri compelleret. Deinde, si continentiæ votum nō est iure diuino a sacris ordinibus annexum: posset quidem Ecclesia legem statuere, vt clerici post eos ordines susceptos continentiam seruent, non tamen eos voti nexu & vinculo alligare. Votum enim Deo sponte facimus, non legis nec cogimur coacti.

Mihi tamen magis placet eorum opinio qui distinguūt cum Glossa in cap. Cum olim de Cleric. coniug. in sacrorum Ordinum susceptione aliquando fieri explicitè Votum, aliquando tacitè aliquando verò nullum votum interuenire: profectò iura Canonica votum appellant in capit. 1. De voto, & voti redempt. in 6. & in capit. Cum olim, De cleric. coniugat. & cap. Quanquam dist. 23. & alibi ius præcipit, vt qui ad sacros ordines prouehuntur, polliceātur se cōtinentiam seruaturos, c. Nullum. d. 28. ex Gregorio dicitur: Nullum facere subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se castè victurum promiserit. Et idcirco in Concilio Tridentino Sess. 24. can. 9 statuitur, vt Clerici, a susceptis ordinibus Castitatem seruēt, vel lege Ecclesiastica, vel voto. Vbi ponderanda est illa distinctio, qua vsu est Synodus. Nam qui scienter, & sponte sacros ordines suscipiunt, eorū Castitatis emittunt expressim, vel tacitè: qui verò per vim, vel metum, cadentē in virum constantē, his ordinibus consectantur, nullo voti vinculo obstringuntur, sed Ecclesiastica lege, vel Castitatem profiteri coguntur, vel perpetuò ab altaris ministerio prohibentur, vt inferius explicabo. Ad argumenta opposita inferius respondebo.

Ex his colligitur alterius solutio quæstionis, An qui scienter, & sponte est ad sacros Ordines electus, egeat Romani Pontificis auctoritate non solùm ex iusta & debita causa relaxante legem Ecclesiasticam, sed etiam remis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

te votum cõtinentiæ, vt tuta cõscientia nuptias contrahere queat. Nam aut ordines sacros scienter, & ipsõte susceptit, & hic leget Põtificia voti relaxatione. Et quia nemo voto soluitur, nisi grauissimis de causis: hinc efficitur, vt relaxatione voti iure obtinere nequeat, nisi legitima ex causa. Qui vero per vim, vel metum mortis, qui dicitur cadere in constantem virum, ad sacros ordines prouehitur, non eget Pontificia legis, aut voti relaxatione, vt postea dicam.

Soluitur illa etiã quæstio, nũm is, qui sponte est in sacris ordinibus constitutus, cum fœmina omni vinculo soluta rẽ habens sacrilegi cõgressus crimen incurrat: an verò simplicis tãtùm luxuriæ, quæ fornicatio dicitur? Quidã iuris ciuilis interpretes cẽsent reum tãtùm esse simplicis fornicationis, non sacrilegi cõgressus: putant enim eum nõ esse violatorem voti, sed Ecclesiasticæ legis: & proinde aiunt: si statuto, vel lege pœnæ sacrilegis irrogentur, eis non affici Presbyterum, cum soluta fœmina turpiter peccante. Quod si is cum fœmina coniugij vinculo astricta rem habuerit, tantùm adulter est, non sacrilegus. Nam presbyter, inquiũt, cum fœmina rẽ habens committere dicitur, aliquãdo adulterium cum nupta, aliquãdo incestum cum affine, vel consanguinea: aliquando simplicem fornicationem, cũ soluta, aliquando stuprum, cum virgine.

Cæterùm communi est omnium sententia receptum, eiusmodi Presbyterum sacrilegij scelere teneri: quoniam (vt diximus) in sacrorum ordinum susceptione expresè, vel tacitè continentiæ votum emittitur, & qui votum perfringit, sacrilegij crimine sese commaculat. Nec obstat, quod sæpe Canones, & iura Presbyterum cum soluta fœmina peccantem, simplicis tantùm fornicationis appellent reum: nam solùm significare volunt eum adulterij, stupri, incestúsve crimine non teneri. Non negant tamen reum esse sacrilegij. Hanc quæstionem tractauit Iulius Clarus, lib. 5. receptæ senten. §. Fornicatio. n. 16. v. ersie. Cum presbytero, si quæras, quis dicitur facere votum tacitè, & implicitè continentiæ, cum sactos Ordines susçipit. Respondeo ex communi omnium sententia in cap. 1. de voto, in 6. & in c. Cùm olim. de cleric. coniug & c. Quanquam. dist. 23. eum, qui in Latina Ecclesia sponte sacris ordinibus initiatur, etiamsi nihil meminerit voti: sufficit, si sua sponte ad sacros ordines promouetur: nam eo ipso, votum continentiæ facere censetur.

Septimò quæritur, An sit Diuini iuris, aut saltem Apostolici, ne ad sacros ordines eligantur, nisi ij, qui nullo fuerint antea matrimonio copulati? Ratio dubitandi est ex verbis Clementis, quæ habentur in Epistola 2. vbi dicitur ad Dominica ministeria tales eligantur, qui ante Ordinationem suam, vxores non nouerint. Respondeo, non id esse iuris Diuini, nec Apostolici. Paulus enim 1. ad Timoth. 3. & ad Tit. 1 scribit, oportere Episcopum esse vnius vxoris virum: & idem de Diacono testatur: ergo secundum Apostolum fas est virum coniugem ad sacros ordines promoueri. Hieronymus quoq; epist. 50. ad fi. Apostoli, inquit, vel Virgines, vel post nuptias continentes fuerunt Episcopi, Presbyteri, Diuconi, aut Virgines eliguntur, aut viduæ, aut certe post Sacerdotium in æternum pudici. Leo quoq; Primus scribit epist. 84. & epist. 87. Vbi promouendi sunt aliqui, si habent vxores, sint tanquam non habentes: & si nõ habeant, permaneant singulares. Epiph. in compendio, lib. 3: Coniuges, inquit, filios procreantes, Dei Ecclesia ad sacros Ordines non recipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit. Beda in lib. 3. De Tabernaculo. Non quæ esse Sacerdotem, & martium: sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare. Denique in Euangelio legimus, socrum Petri, ergo in Apostolum electus est Petrus coniugij nexu, & vinculo astrictus. Et Ecclesiasticæ historiæ tradiderunt Philippum, vel Apostolum, vt placet Eusebio, lib. 3. histor. Ecclesiastic. capit 24. vel Diaconum potius, vt aliis, filias habuisse, quas Lucas quatuor fuisse commemorat: & Græcorum Ecclesia à priscis temporibus morem obseruat, quo ad sacros Ordines coniuges viros admittit: nec id in Græcis Sacerdotibus, Latinorum Ecclesia damnat, aut improbat. quamuis nullum ad sacros Ordines admittat, nisi continentiam voueat.

Illud igitur Clementis: (Qui ante ordinationem suam vxores non nouerint,) hanc habet sententiam: Qui suis vxoribus commisceantur: non enim negat coniugium cum Sacerdotio consistere, sed vsum coniugij.

Octauò quæritur, An Paulus 1. ad Timoth. 3. & ad Titũ 1. cum ait: Episcopum, & Diaconum oportere esse vnius vxoris virum, filios habentem sub ditos cum omni castitate, præcipiat, ne ad sacros ordines prouehantur, nisi ij, qui sunt coniugio alligati? Quidam dicere non dubitarunt,

A Græcos in eo errore versari, vt nullum ad sactos ordines ascendere permittant, quin prius vxorem duxerit. Ita vt sit Græcorum error, oportere Clericos, antequam ad sactos ordines eligantur, vxores accipere, quia post sactos ordines eis amplius non liceat id facere, & magno periculo libidinis se exponat, qui sine vxore viuit: qui fuit Virgilantij hæretici error, de quo scripsit Hieron. lib. 1. adu. Ioui. & epist. ad Riparium. Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cẽsebi credentes pudicitiam.

Sed reuera falluntur. Nam in can. 6. Concilij Trulani, quod Græci sextam Synodum Generalem appellat, statuitur, vt si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, velint lege matrimonij mulieri cõiugi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, hoc faciat. Hoc autem illi Patres se constituere testantur: quoniã in Apostolorũ Canonibus, vt dictum est, nimirum can. 27. statuitur sic: Innuptis, qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint vxores accipere, accipiant, sed Lectores, Cantores, sq; tantummodo. Sic ibi. Ergo Græci non cogunt aliquem ante ordines sacros matrimonium contrahere: sed statuunt, vt qui in clericum eligitur, si velit ad nuptias transire ante ordines sacros acceptos, id faciat: si minus, nouerit sibi esse interdictum matrimonium contrahere post susceptos: & qui renuunt continentiam seruare, iubunt eos sibi ante sacros ordines vxores adiungere: deinde verò ad sactos ordines promouent. Qui vero sensus sit verborum Apostoli, quæ supra ex Epistolis ad Timotheum, & Titum protulimus, patet. Nam, vt Catholici omnes interpretes testantur, nequaquam præcipit, Paulus, vt is, qui in Episcopum, vel Diaconũ eligitur, sit vir matrimonio astrictus, vel vt post ordinationem in re vxoria se exerceat: verùm, vt si coniux vir ad sacros ordines promouendus fuerit, ne dygamus, vel polygamus eligatur.

Sciendum est, prædicti loci: Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, quadruplicem sensum, iuxta Catholicorum interpretum veras, & germanas expositiones, esse posse. Quidam enim sic interpretantur: (Vnius vxoris virum,) id est, qui vel nullam nouerit, vel si nouit, viduus fuerit, quod idem est, si vir solutus ab vxore non fuerit, eius vxor antea decesserit. Meminit huius intelligentiæ B. Chrysostomus homil. 10. in 1. Tim. sed eam non probat. Alij verò sic exponunt: (Vnius vxoris virum,) nempe si coniux sit eligendus, etiam vxore viuente non sit dygamus: hoc est, qui nec simul, nec diuersis temporibus plures vxores habuerit. Apostolus enim eo loco id præcepit ratione habita veteris legis Leuit. 21. hæc autem in suis Sacerdotibus, & Pontificibus requirebat, ne in matrimonium ducerent viduam, aut repudiatã, aut meretricem, sed virginem. Et hic fuit sensus Græcorum, & Latinorum interpretum, & Romanorum etiam Pontificum. Sic Ambrosius, vel quisquis eorum Commentariorum in Paulum auctor fuit. Sic etiam ipse Ambros. epist 83. & lib. 1. officiorum, capit. 50. Basil. in Esai c. 3. Augustinus de bono coniugali, cap. 18. de Eccles. dogmat. cap. 52. Nissen. de virginit. cap. vlt. Epiphanius hæres. 50. Siricius epist. 1. Innocentius 1. epist. 2. Leo 1. epist. 84. Primasius, Sedulius, Theophylactus, Oecumenius, Beda, Anselmus, Haymo, & S. Thom. Vnde nata est inter Augustinum, & Hieronymum controuersia, contendente Hieronymo: vt patet ex cap. Vnius vxoris, dist. 26. & c. Oportet. 28. q. 3. posse ad sacros Ordines eligi eum, qui post Baptismum vnam tãtùm vxorẽ duxerit, quamuis ante Baptismum vna aliam, vel plures habuerit: Quia sicut Baptismus omnem maculam abstergit, sic etiam expiat, & delet omnem pœnam. Contra verò S. Augustinus, vt refertur in cap. Acutius. 28. q. 3. aiebat: esse etiam dygamum, & à sacris, ordinibus prohibendum, qui vnam ante, & aliam post Baptismum habuerit. Nam Baptismus, inquit, peccata, & pœnas proprio peccato contractas eluit, ac tollit, non autem in vniuersum impedimenta Ordinum suscipiendorum: quam sententiam secuti sunt Latini interpretes, Theologi Scholastici in 4. dist. 27. vt habet Sotus in 4. distinct. 27. quæst. 3. art. 2. sequuti sunt Summistæ, vt habet Siluest. in verbo. Baptismus 6.

Porrò Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, & Oecumenius Paulum aliter etiam explicant. (Sit vnius vxoris vir,) hoc est, si coniugio sit astrictus, ne plures simul habeat vxores: & hoc aiunt præcepisse Paulum contra eos, qui ex Iudæis, vel Gentilibus erant ad fidem Christi conuersi, & more Iudæorum, siue Gentilium plures vxores simul habebant: quem etiam sensum agnouit Hieronymus in explanatione eius loci Apostolici ad Titum. Sed cum tamen sensum, quidam improbant, quoniam Paulus

de Christianis loquitur, quibus semper fuit omnino interdictum plures simul vxores habere. Cæterùm is mihi sensus, non videtur omnino improbandus. Fateor quidem Christianis nunquam post Baptismum licuisse plures vxores ducere: Apostolorum tamen temporibus verisimile admodum sit, ex Iudæis, & Gentibus aliquos ad Christi fidem, & Religionem venisse, qui sux gentis ritu, & more plures antea vxores duxerant: vt proinde vetuerit Paulus eorum quemquam in Episcopum, vel Diaconum eligi sed qui vna tantùm vxore contentus anteà vixerat.

Postremò, alij interpretantur: (Si vnius vxotis vir) vult dicere, sit vna tantùm vxore contentus, coniugalis castitatis amator, ab omni libidinis lasciuæ, & damnatæ consortio abhorrens: Qui sensus quamuis quibusdam Catholicorum placeant: mihi tamen non valde probatur. siue his, siue aliis modis exponamus, planè constat Apostoli mens, & sententia. Vnde extat Canon Apostolorum 17. ordine: Si quis post Baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit non potest esse Episcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deseruiunt. Et canon 18. cõstituit. Si quis viduam aut repudiatam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de his, quæ publicis spectaculis mancipantur, nullo Ordine sacro initietur. Hæc Canon.

Aliæ quæstiones de eadem re diluuntur.

CAP. XIII.

PRimò quæritur, An cum Sacerdotio, & Diaconatu iure Diuino, an potius iure tãtùm Canonico pugnet vsus matrimonij etiã ante Ordinem sacrum contracti? Quidam existimant pugnare. Ad cuius rei maiorem intelligentiam notandum est, hoc vnum esse inter alia dissidium Græcorum, & Latinorum. Græci enim Sacerdotibus, & Diaconus coniugij ante Sacerdotium initi vsum quidem permittunt, non eo tempore, quo altaris ministerio deseruire, vel cosuetudine, vel lege debent, sed alio tempore. Non enim quotidie singuli sacris operantur, sed Dominicis dumtaxat, & festis diebus: quotidie verò extra quadragenarij ieiunij tempus vnum tantùm Missæ sacrificium pro vniuerso populo faciunt, & offerunt. Latinorum verò Ecclesia semper morem retinuit, ut Sacerdotes, & Diaconi ab omni vsu coniugij etiam ante Ordines sacros contracti se perpetuò abstineant. Vnde distinct. 31. capit. Quoniam. ex Canone 13. Sextæ Synodi Generalis dicitur: Quoniam in Romani Ordine Canonis esse cognouimus traditum, eos, qui ordinati sunt Diaconi, vel Presbyteri, confiteri, quod non suis iam copulentur vxoribus, antiquum sequentes Canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutionis sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo eum vxoribus suis eorum cõnubia dissoluentes, aut priuantes eos similiaritate ad inuicem in tempore opportuno. Quicunque ergo Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos fuerit, nullo modo prohibeatur ad talem gradum ascendere ob cohabitationẽ cum sua vxore, nec etiam tempore suæ Ordinationis profiteri Castitatem cogatur, nec abstinere debeat à suæ vxoris familiaritate. Oportet tamen eos, qui altari ministrãt, tempore oblationis, continentes esse in omnibus. Si quis igitur præsumpserit contra Apostolicos Canones, Presbyteros, vel Diaconos priuare cõtactu, & communione legalis vxoris suæ, deponatur. Similiter Presbyter, aut Diaconus, qui religionis causa vxorem suam expellit, excommunicetur. Si verò in hoc permanserit, deponatur. Hæc ibi. Porro hunc Canonem Sotus in lib. 7. de iust. q. 6. artic. 2. & quidam alij tamquam à vero alienum improbant, & damnant, eo quòd Patres illi referant suum Decretum ad Canonem sextum Apostolorum, qui sic habet: Episcopus, aut Presbyter, vxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abijciat. Si verò reiecerit, excommunicetur, & si perseuerauerit, deijciatur: & ad Canonem tertium Concilij quinti Carthaginensis, in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi se contineant ab vxoribus in propriis terminis, hoc est, vicis suæ tempore. Verùm Canon Apostolorum clarè non constituit, quòd ipsi voluerunt, puniendum eum, qui causa religionis vxorem suam ab vsu matrimonij remouerit: bene tamen cum, qui eam tãquam omnino alienam abiecerit, ita vt omnem eius alendæ curam quasi nexu, & vinculo coniugij soluto, deposuerit. Ita respondet Hubertus Cardinalis in libro contra Nicetam Pectoratum Abbatem Constantinopolitanum: & habetur hæc Haberti responsio nomine Leonis IX cap. Omnino, distinct. 31 vbi dicitur Apostolos constituisse, ne Clerici abiiciant vxores à cura sua, etiam si se ab earum thoro

A separauerint. Debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. Hæc ibi. Sicut etiam eadem sexta Synodus Trullana can. 48. decernit, Episcopi vxor, in Monasterio aliquo degat, & prouidentia ipsius Episcopi, viti sui, sustentetur. Sic etiam Synodus Turonensis 2. cap. 8. definit, vt Episcopus coniugio alligatus habeat vxorem, vt sororem, & eius curam gerat, absque tamen vlla suspicione coniugalis commercij. Eadem ratione intelligitur Canon quartus Concilij Gangrensis, vbi habetur: Quicumque discernit à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit. Quod decretum facit contra eos, qui putabant coniugium esse interdictum: & propterea arbitrabantur non licere ei, qui vxorem habet, sacris operari. Tunc autem Presbyteri vxores habebant, non quibus commisceretur, sed quas vt sorores alereat, & sustentarent.

Canon autem 3. Concilij 5. Carthaginensis in hũc modum habet: Episcopi, Presbyteri, & Diaconi se abstineant ab vxoribus secundum priora, vel secundum propria statuta: quæ verba, illi Patres Græci interpretati reddiderũt sic: ¶ in proprijs terminis, (& intellexerunt vicis suæ tempore: cum tamen Carthaginenses Patres dicere voluerint, secundum proprias definitiones, hoc est, secundum ea decreta, quæ in Concilio 2. Carthaginensi edita sunt. Cuius Canon 2. sic habet: Placet Episcopos, Sacerdotes, & Leuitas se cõtinere in omnibus, quò possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, omnes custodiamus:

Sentiunt itaque quidam, Græcos post susceptos Ordines sacros, coniugio vtentes ante contracto, detinquere, & eum vsum Ecclesiam permittere non quidem, vt bonum, sed vt minus malũ. Quod probant auctoritate Nicolai Primi, qui, vt habetur dist. 28. c. Consulendum. respondens ad quæstiones Bulgarorum, ait: Consulendum decernitis, vtrũ Presbyterum habentem vxorem debeatis sustentare, & honorare, an à vobis proijcere. In quo respõdemus, quoniam licet ipsi valde sint reprehensibiles, vos tamen Deum conuenit imitari, qui Solem suum oriri facit super bonos, & malos. Et cere enim à vobis non debetis: siquidem, & Iudã Dominus, cum esset falsus discipulus, à numero suorum non eiecit. Hæc Pontifex, qui tamẽ scribebat ad Bulgaros, qui semper Græcorum mores, & ritus retinuerunt, ac etiam nunc retinent.

Sed horum scilicet, ego sententiam non approbo: nunquam enim Ecclesia Latina Græcos tanti criminis accusauit: nec filios Presbyterorum Græcorum tanquam contractus diuinum progenitos damnauit. Et in c. Alitèr, dist. 31. Steph. Romanus Pontifex ait, in Orientali Ecclesia Presbyteros matrimonio vti, nec tamen eũ morem, & vsum reprehendit. Item Innoc. II. in c. Cum olim. De cleric. cõiug. definit filium Presbyteri Græci ex vxore genitum, iure inter Latinos promoueri, si nullum aliud canonicum impedimentum obsistat. Eius sunt hæc verba: Nos attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam Orientales in Minoribus Ordinibus contrahũt, & in superioribus vtuntur matrimonio iam contracto. Vbi Pontifex Græcorum morem nõ damnat. Et in c. Quæsitũ, de pœnit. & rem. ait Clem. 3. Quæsitũ est, vtrum Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet vti. Et in c. Vt Clerici. De vita, & honest. Cleric. ex Concil. Latera. sub Innocentio Tertio dicitur: Qui autem secundum regionis suæ morem non abdicarunt copulam coniugalem, si lapsi fuerint, grauius puniantur, cum legitimo matrimonio vti possint. Vbi Glossa annotauit, hoc dici propter Orientales, qui post sacros Ordines susceptos vtuntur coniugio ante contracto.

Ob hæc igitur alij existimant, non quidem contra ius diuinum, sed contra Constitutiones Apostolorum Græcos facere. Aiunt enim prædictum Græcorum morem non esse antiquum, sed recentem, eo quòd Origines homil. 17. in Lucam. & homil. 4. in Leuitic. ita scripsum reliquerit: Certum est, inquit, quia impeditur sacrificium indefinens, tis, qui coniugalibus necessitatibus, inseruiunt. Vnde videtur mihi, quod illius solius est sacrificium offerre, qui indefinenti, & perpetuæ se Castitati deuouerit. Et Eusebius lib. 1. demonstrat. Euang. cap. 9. Veruntamen eos, qui sacrati sint, atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps se ipsos à commercio vxoris decet. Epiphanius in compendiaria doctrina fidei Catholicæ, sanctum Sacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex solutatis, aut si ad ministerium non sufficerint, ex his, qui se à propriis vxoribus continent, asserit constare: & si quis ab initio continens, viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi. Et alibi in

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæresi 59 contra Cathatos. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, Presbyterum, Episcopum, & Hypodiaconum, maximè vbi sanctæ sunt canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdã locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. Sed hoc non est, iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elãguit. Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesi. 12. Si qui apud Dominum bene fungitur sacerdotio, abtinet à muliere, Ipse Iesus, quomodo ex viro, & muliere prodituru esset? Nyssenus in lib. de virginitate, c. vlt. Quomodo Dei Sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offerres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus facias? At si Deum tibi apparere expetis, quid causæ est, cur Mosen non audias, qui populo edicit, vt à nuptiis purus sit, quò Dei aspectum comprehendat? Chrysostomus homil. 2. de patien. Iob. Dixit, vnius vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruatur: Oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. Hieronymus contra Vigilantium: Quid facient Orientis Ecclesiæ, quid Ægypti, & Sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desierunt? Idem in Apologia ad Pammachium. Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eligũtur, aut vidui, aut certè post Sacerdotium pudici. Oecumenius in 1. Timot. 3. Non statuit Apostolus, cum ait: Vnius vxoris virum, vt ab vxore pedeat Episcopus, aut vxorem necessariò habeat: sed si fiat è mundanis, nõ saltè sit dygamus: ita tamè, vt vocatus ad Episcopi munus, illud compleat, vt, Qui habent vxores, sint tanquã non habentes. Basil. in Isai. cap. 3. Oportet, inquit, vt sit Presbyter omnis concubitus inexpertus: aut secundum legem Domini. 1. Tim. 3. Tit. 1. vnius vxoris vir.

Porrò aliis videtur, Græcanicum hunc morem esse antiquum, hoc est, non esse recentem: inde comprobãtes, quod Gregorius Episcopus, Nazianzeni Gregorij pater vsus est coniugio ante contracto. Deinde, quia Socrates lib. 1. hist. Eccl. c. 8. Sozom lib. 1. c. 22. Niceph. lib. 7. c. 19. Suidas in verbo, Paphnutius: referunt in Concilio Niceno in hunc modum, cum Patres legem ferre statuerent, ne Clericis liceret cum suis vxoribus ante ductis commisceri: surrexit Paphnutius confessor, & contradixit, dicens: Bonum sibi videri, vt secundum antiquos Canones præcipiatur Clericis, ne post Ordines susceptos nuptias contrahant, sed solum permittantur vti nuptiis, quas ante Ordinem contraxerũt: & tota Synodus in eius sententiam iuit, & continentiam ab vxore ante Ordines accepta in arbitrio cuiusque reliquit. Sic illi.

Inter Catholicos sunt, qui totam hanc historiam de Paphnutio à Socrate, Sozomeno, Suida, & Nicephoro traditam: vt falsam, & confictam reijciant. Sot. libr. 7. de iust. q. 6. art. 2. Canus de locis Theolog. lib. 5. cap. vlt. ad 6. multis de causis. Primò, quia Gregorius I. Sozomeni historiam improbat: quippe, qui multa, inquit, mentitur. Deinde, quia tota hæc historia manifestè pugnat cum iis, quæ ex Origene, Eusebio, Epiphanio, Hieronymo, & aliis Patribus paulo ante retulimus: Ergo, aut hi falluntur, aut Socrates, & Sozomenus. Sed verisimiliùs videtur Socratem, & Sozomenum fuisse deceptos. Item. Synodus Nicæna canone 3. prohibet, quo minus Episcopi, Presbyteri, Diaconi vllam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amytam, aut matterteram. Vbi Synodus vxorem excepisset, si eam habere Sacerdotibus licuisset. Postremo Ruffinus multa de Concilio Nicæno, & Paphnutio conscripsit, & nihil meminit huius historiæ. Certè probabile est Græcanicum morem nõ esse, tam recentem, quàm aliqui putant, nec asserere cogimur historiam de Paphnutio in Concilio Nicæno tamquam omnino confictam, spuriam, ac suppositam esse damnandam, quam etiam Gratianus in suum decretum coniecit, distinct. 31. cap. Nicæna. Quod si Gregorius Magnus scribit, multa esse mentitum Sozomenum: non tamen id dicit de hac nominatim historia. Et ex testimoniis Græcorum Patrum supra citatis, non tam certò concluditur, quod aliqui putant, Græcanicum morem esse admodum recentem. Sunt enim tria, aut quatuor in hac Græcorum consuetudine, & more consideranda. Primum. Græciæ Sacerdores omnino ab vsu coniugij abstinere tempore vicis suæ: in Græcia autem Sacerdores, vt diximus, Sacrificare consueuerunt tantùm diebus Dominicis, ac festis: quotidie verò, non singuli sacra faciunt, quia vnum tantùm Missæ sacrificium, pro vniuerso populo offertur. Rursus quamuis Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri non se ab vxoribus perpetuò continent: id tamen faciunt Episcopi, in quibus locum habent ea, quæ ex antiquis Patribus Produximus. Canon enim Trullanus 12. constituit, vt Episcopi post Ordinationem suam à propriis vxoribus abstineant. Vnde apud Græcos etiam nunc Episcopi; non creantur, nisi ij, qui matrimonij vinculo soluti, ac liberi sunt, aut qui perpetuam continentiam seruant: & hinc est, vt ex Monachis Episcopi eligatur. Immo canon 30. habet, vt Sacerdotes Barbarici cum ordinantur, à suis vxoribus in posterum sese cõtineant. Postremò, quid impedit, quo minus dicere quis possit, priscis temporibus etiam in Oriente varium fuisse Ecclesiarum morem, ita vt alicubi Sacerdotes continentiam perpetuò seruarent, alibi non item. Et proinde locum habere in quibusdam Orientis Ecclesiis, quod Epiphanius, Hieronymus, & alij tradiderunt: & nihilominus verum esse, quod Sozomenus, & alij de hac Paphnutij narratione scriptũ reliquerũt. Præsertim cum in illa referatur, reliquisse Synodum continentiam ab vxoribus, ante in matrimonium habitis, in arbittio cuiusq;: & ita alij sese continebãt, qui volebãt, alij verò minimè. Primi illi probabantur, & commendabantur. Secundi verò non condemnabãtur: nec tamen idcirco probabantur. Verùm quicquid sit de hac historia, vera sententia est, perpetuum fuisse morem in Latinorum Ecclesia, vt Diaconi in susceptione Ordinis, perpetuam continentiam promitterent: quod manifestum est ex multis Conciliis in Latina Ecclesia congregatis, Elibertino can. 33. Arel. 1. can. 2. Carthag. 1. can. 2. & aliis, quæ breuitatis causa prætereo, cum passim ab aliis referãtur. Et hunc morem non esse inuris diuini, sed Apostolici, hoc est, ab ipsis Apostolis traditũ, & acceptum: & in Græcorũ etiam Ecclesia per aliqua tempora seruatum, sed postea prætermissum.

Secundò quæritur, An in Latinorum Ecclesia Subdiaconi, iam inde ab Apostolorum tempore perpetuam continentiam seruauerint, ita vt se etiam cõtinuerint ab vxoribus ante Ordinem acceptis? Respondeo, communem esse omnium sententiam: in capit. Nullus, distinct. 60. & in cap. A multis, De ætate, & qualit. & in cap. Miramur, de seruis non ordinan. Subdiaconatum primis propagatę, post Apostolos Ecclesiæ temporibus nõ fuisse inter sacros Ordines computatum: nõ quidem quod Ordo nõ fuerit, sed quod non fuerit Castitatis Voto sacratus. Id colligunt ex eo, quòd Vrbanus Secundus in cap. Nullus, distinct. 60. Nullus, inquit, in Episcopum eligatur, nisi in sacris Ordinibus religiosè viuens fuerit inuentus. Sacros autem Ordines intelligimus Diaconatum, & Presbyteratum: hos siquidem solos primitiua legitur habuisse Ecclesia. Subdiaconos verò, quia & ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente concedimus in Episcopos eligi: si tamen præclaræ scientiæ, & religionis existant: quod ipsum non sine Romani Pontificis, vel Metropolitani licentia fieri firmiter permittimus. Hoc Decretum tanquam Vrbani Primi citat Innocentius in c. A multis, De ætate, & qualit. Ordin. & idẽ apud Iuonẽ in Panormia, ex Synodo Beneuẽtana, quę habita fuit tempore Victoris Tertij, cui successit Vrbanus Secundus, citatur. Item in c. A multis, De ætate, & qualit. Ordinan. dicitur. A multis multories hæsitatur, an Subdiacon⁹ in Episcopum eligi valeat: Siquidem Vrbanus quoque Primus decreuit, vt nullus in Episcopum, nisi in sacris Ordinibus religiosè viuens, inuentus fuerit, eligatur. Et sacros Ordines dicit Diaconatum, & Presbyteratum, quos solos primitiua Ecclesia legitur habuisse. In quibus verbis Vrbanus ad statum primitiuæ Ecclesiæ se retulit, in quo Subdiaconus Ordo sacer minimè dicebatur. Verùm hodie inter sacros computatur, sicut Vrbanus Papa Secundus his verbis expressit: Erubescant impij, eos, qui in sacris Ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu Subdiaconatu sunt positi, si caste non vixerint, excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate. Hæc ibi. Capit. Miramur, De seruis non ordinand sic habetur: De Subdiaconali Ordine, quia de eo non fit mentio in Patrum statutis, expresse videtur nobis, quod & is cum Diaconali gradu priuilegio non gaudeat eodem. Nam licet sacer Ordo non reputaretur in Ecclesia primitiua, tamen constitutione Gregorij, & Vrbani secundum moderna tempora facer gradus esse minimè dubitatur. Hæc ibi. Glossa itidẽ, & alij censent à Siritio Primo Romano Pontifice perpetuam continentiam esse Episcopis, Presbyteris, & Diaconis indictam, quam deinde Innocentius Primus, & cæteri Romani Pontifices confirmarunt: & Gregorij Primi decreto, vt constat ex c. Ante triennium, dist. 31. & cap. Nullum, distinct. 28. & constitutione Vrbani II. vt habetur c. Erubescant. d. 32. votum continentiæ in Subdiaconis cœpisse, cum ad ea vsque tempora Episcopi, Presbyteri, & Diaconi tantùm perpetuam continentiam voto promissam seruassent.

Lib. 6. Epist. 31.

Aliis tamen hæc sententia non admodum probatur, eo quòd in Canone Apostolorum 27. manifestè præcipitur, vt qui ad Clerum promouẽtur, vxores ducant, sed Lectores Cantoresque tantummodò. Et in Synodo Romana à Siluestro Primo coacta canone 8. dicitur: Nullum Subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus. Porrò quemadmodum post sacros Ordines susceptos prohibentur Clerici nuptias contrahere, sic etiam vti matrimonio ante contracto. Quare alij veriùs esse crediderunt, Subdiaconatum semper in Ecclesia fuisse Ordinem sacrũ, non tamen semper pro tali agnitum, & habitum: eam multi olim dubitauerint, non inter sactos Ordines computari debere: dubitandique ratio fuit, quòd Subdiaconus non ordinatur per impositionem manus Episcopi, vt Presbyter, & Diaconus, cap. Presbyter, de Sacramen. non iteran. Et quia Paulus. 1 ad Timoth. 3. & ad Titum 1. solum meminit Presbyteri, & Diaconi, cum docet quales eligi debeant. Item, quia Episcopus sacrificium offerre consueuerat cum vno Presbytero, & Diacono: 8. inter Canones Apostolorum, Canon. 8. 9. 28. 29. 30. 44. 45. & 51. solùm Episcopum, Presbyterum, & Diaconum memorant. Canon verò 17. 28. 25. & 50. decernunt: Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel alius ex numero alioru, qui Clerici sunt, & ministerio sacro deseruiant, vbi Subdiaconus in aliorum Clericorum numero censeri videtur: Canon. 42. qui habetur cap. Episcopus, dist. 35. recensẽt Episcopum, Presbyterum, & Diaconum, & deinde Subdiaconum, inter alios Clericos connumerat. Ex quo factũ est, vt semper certi iuris fuerit, posse Diaconum in Episcopum eligi: cum tamen olim ambigeretur, an Subdiaconus posset Episcopus creari. Nihil igitur mirum est, inquiunt, si Siritius Primus, & Innoc. Primus cum decernunt, vt Presbyteri, & Diaconi se contineant ab vxoribus ante Ordines susceptis, nihil de Subdicono meminerint: non quòd Ordo sacer non fuerit, sed quòd non pro tali ab omnibus haberetur. Quod autem Gregorius Primus asseruerit, minimè sibi placere legem illam sui prædecessoris: ne Subdiaconi vxoribus ante ductis vterentur, nihil obstat, quoniam id de Subdiaconis Siciliæ constituit: porrò in Sicilia Græcorum mos, non Latinorum seruabatur. Vnde eius insulæ subdiaconi Græcanico more ab vxoribus ante Ordinem assumptis, minimè sese continebant. Et cum votum continentiæ Latinorum more non emisissent, seuerius in eos esse animaduersum, scripsit Gregorius, Vt continentiam, quam nondum vouerant, seruare cogerentur: & legem ipse temperauit, nimirum, vt in posterum nullus Subdiaconus eligeretur, nisi qui continentiam ante promisisset more Ecclesiæ Latinæ. Subdiaconi verò ante electi suis vti vxoribus permitterentur, si continere nollent, Caterum sine hoc, siue illo modo dicamus, parum refert: Subdiaconatus olim, aut sacer Ordo non erat, aut pro tali non habebatur, hoc est, Subdiaconus votum continentiæ non faciebat.

Tertiò quæritur, An iure, Ecclesia, continentiæ votum in iis, qui ad sacros Ordines promouentur, requirat, & postulet. Quæstionem mouet, quod huiusmodi votum iure diuino non est sacris Ordinibus annexum, ergo non potuit Ecclesia, eo vinculo suos Clericos obligare. Rursus, voti amissio spontanea est, & voluntaria, quamuis necessitas sit soluere promissa: ergo nequit Ecclesia quempiam cogere ad votum emittendum. Respondeo, optimo iure id Ecclesiam feciss: quoniam tametsi iuris diuini tale votum non sit, Ecclesiæ tamen ministros maxime decet: nam in vetere lege Sacerdotes vicis suæ, & ministerij tempore ab vxoribus sese continebant, laici, qui paulo ante ad suas vxores accesserant, arcebantur ab esu panis in mẽsa Domini expositi. Decebat igitur Clericos, qui quotidie incruentum Missæ sacrificiũ offerunt, aut proxime in offerẽdo ministrant, perpetuam cum vxoribus seruare continentiam. Nec cogit Ecclesia Clericos continentiam vouere, sed fert legem, vt quicumque voluerit sacros Ordines capessere, votum emittat Castitatis, alioqui ad eos minimè accedat.

Verùm nostri temporis Hæretici calumniantur, hanc Ecclesiæ legem cum sacris literis pugnare. Paulus enim, inquiunt, ad Timotheũ 4. venturos prædixit quosdam, qui nuptias damnarent. Respondeo, Ecclesiam non prohibere coniugium, nec simpliciter, & absolutè impetare, vt cœlibatum seruemus, sed solùm lex Ecclasiastica in his, qui sacros Ordines susc ipere volunt, perpetuũ requirit, ac postulat continentiam: quam qui seruare recusat, si laicus sit, nulla Ecclesiæ pœna punitur, sed solùm à sacris Ordinibus prohibetur. Nam Ecclesia quoque in suis ministris multa alia deposcit. Secundò obiiciunt Paulũ, qui 1. ad Timoth 3. & ad Titũ 1. eũ absoluti numeris omnibus, & perfecti Episcopi id eam exprimeret, inter alias dotes, & virtutes, matrimonium recensẽt, cum ait vnius vxoris virũ esse eligendũ. Respondeo ex communi Græcorũ, & Latinorum omniu interpretu sententia, vt supra ostẽdi, ea Apostoli verba, nõ esse accipiẽda, ita vt velit Paulus non esse Episcopũ ete adu, nisi cõiugẽ, sed non esse eligendũ dygamum, siue, cum, qui plures vxores habuerit, aut qui iteratione nibus, & libidinibus indulgeat, minimè sua vxore contentus. Tertio, opponunt Paulum ad Hebræos 13. dicentem: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Si in omnibus, inquiunt, quidni etiam in Sacerdotibus? Respondeo. dixisse, (in omnibus,) id est, omni ex parte, vel apud omnes homines, hoc est, siue Græcos, siue Latinos, siue Hebræos. Cum enim Matrimonium sit iure naturali, ad sobolis procreationem institutum, apud omnes in pretio est, & existimatione. Obiciunt, & illud Genes. 1. & 9. Crescite, & multiplicamini: ergo sicut nemini fas est promittere se nihil vnquam cibi sumpturum, cum talis promissio iuri naturali repugnet, sic etiam non licet vouere perpetuò cœlibatum, cum diuinæ legi prædictæ aduersetur. Rursus 1. ad Corinth. 7. ait idem Apostolus: Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat. Et paulo infra: Melius est nubere, quam vri. Respondeo, huiusmodi obiectiones esse futiles, & inanes. Nam illud: Crescite, & multiplicamini dictum est ad primos generis humani fatores, & parentes, quia tunc erat genus humanum propagandum. Nec id præcepti vllam vim habet, nisi in illo, & simili alio rerum euentu, vtpote necessario ad genus humanum conseruandum. At verò longe diuersa ratio est in vita nostra munda, quam simpliciter iure naturali cõseruare debemus. Illud verò: Propter fornicationem autẽ, &c. De cõiugibus dici, omnes Græci, & Latini interpretes testantur. Nam Ethnici coniugio vincti nuper ad Christi fidem conuersi ambigebant, an suis vxoribus, quas ante habuerant, tuta cõscientia vti possent. Respondet Apostolus, Posse. & proinde, vnusquisque, inquit, suam vxorem habeat, quasi diceret, vt cõiugij vinculo alligatus, Christianę religionis studio, & causa non debet se ab vxore, & thoro abstinere: est enim iure permissus ad propriam vxorẽ accessus: quare coniux quisq;, libidinis vitandæ gratia, vtatur sua vxore. Nam postea idem subiungit Apostolus: Dico autem nõ nuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permanserint. Item, Solutus es ab vxore? Noli quærere vxorem. Postremò illud Apostoli: Melius est nubere, quam vri, Græci, & Latini interpretes intelligunt: Tolerabilius est vinci, hoc est, matrimonium contrahere, quam cupiditatibus carnis, & sensus, & stimulis libidinis agitari, & vexari. Et notãt itidem Apostolum loqui de inuuptis, hoc est, solutis, non autem voti nexu, & vinculo adstrictis.

Quarto quæritur, An ius habeat Ecclesia præcipiendi, vt cæteri Clerici, qui sunt Subdiacono minores, sesu voto Castitatis obstringant: Respondeo ex iis, quæ paulo ante dixi, neminem absolutè quidem, & simpliciter esse cogendum, vt quippiam voueat, cum votum debeat esse voluntarium. etsi iure aliquis cogi potest, promissa seruare. Nihilhominus tamen lex, iure optimo fertur, vt quis continentiam vouear, si velit ad Ecclesiasticos Ordines ascendere. Ecclesia itaq; Clericis Subdiacono inferioribus, qui sunt hactenus ad Ordines electi, lege præcipere nõ potest, vti continentiam perpetuò voueant, hoc est, vt perpetuæ Castitatis votum emittant: quoniam absq; tali voto sunt Ordinibus initiati: posset tamen constituere, vt qui deinceps eligentur, sese continentiæ voto adstringant: in minus, ne ad Ordines accedant. Item potest præcipere, vt qui iam sunt ad Ordines promoti, vel continentiam seruẽt, vel omni Clericorum priuilegio careant.

Si quæras. An olim aliqui Clerici ex iis, qui sunt Subdiacono minores, Castitatis voto tenerentur obstricti? Ratio dubitationis est, quia Can. 27. Apostolorum dicitur. In nuptiis autem, qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores accipiant: sed Lectores. Cantoresq; tantummodo. Ergo Acolythi nuptias cõtulere non poterat. Respondeo, in eo Canone appellatione Lectorum, & Cantorum intelligi omnes Clericos, qui sunt minores Subdiacono: hos enim Clericos, Græci voce Lectorum, & Cantorum accipiunt. Eodem modo intelligitur Can. dist. 32. in c. Lectores, ex Conc. Carthag. 5. vbi dicitur, Lectores cum ad annos pubertatis veniunt, cogantur, aut vxores ducere, aut continentiam profiteri. Nomine Lectorum accipit etiam Exorcistas, & Acolythos.

Quinto Queritur, An possit Ecclesia, iis, qui in sacris sunt Ordinibus constituti, concedere, vti nuptias contrahant, vel iis ante Ordines contractis vtantur? Abbas in cap. Cum olim. de Cleric. coniugat. non videtur mihi satis caute hac in parte locutus, cum sic ait: Credo pro bono, & salute animarum, quod esset salubre statutum, vt vo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lentes continere,& magis mereri, liberæ suæ voluntati relinquerentur: non volentes autem continere, possent contrahere,cum, experientia docente: contrarium prorsus sequatur ex illa lege continentiæ, cum quotidie non viuant spiritualiter Sacerdotes,nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu,cum eorum grauissimo peccato, vbi cum propria vxore esset castitas,vt habetur dist.31.c.Nicæna. Vnde deberet Ecclesia facere,sicut bonus medicus: Vt si medicina,experientia magistra, potius officit, quàm prosit, eam tollat. Sic ille. Certe liberius loquutus est,quam par est. At Sotus lib 7.de iust.q.6.art.2.absolutè concedit posse Ecclesiam eiusmodi facultatem dare, sed non nisi grauissimis de causis: hoc est posse Ecclesiam iusta de causa indulgere, vt sacerdos castitatis lege soluatur.

Sed reuera distinguendum est: aliud enim est, si loquamur de iis, qui sunt hactenus ad sacros Ordines euecti,atq; de iis,qui in posterum prouehentur. Nam primi illi continentiæ Votum emiserunt, & proinde nequit Ecclesia facultatem concedere, nisi votum relaxet. Sed quempiam Voti vinculo soluere Ecclesia non potest nisi grauissimam ob causam, cum Votum sit iure Diuino persoluendum. Quare vt quis ab huiusmodi Voti nexu eximatur, potest iusta subesse causa, nimirum communis Reipublicæ salus, pax atque tranquillitas, vt quis in regno succedat, vel vt Princeps ad Christi fidem,& religionem traducatur: at verò vt promiscuè omnes,& generatim qui sacros iam Ordines susceperunt,ad nuptias transeant,meo quidem iudicio, nulla talis potest iusta causa contingere. Si verò de iis sermo sit,qui in posterum eligentur,non est opus relaxatione Voti,quale nullum hactenus emiserunt: sed id solum opus est,vt Ecclesia legem abroget,quam condidit, ne deinceps sacris sit ordinibus Votum continentiæ annexum: & hanc legem posset quidem Ecclesia antiquare,& tollere,sed nõnisi magnis, & grauissimis de causis: quales non sunt ex communes & solitæ,quas cernimus, nimirum quod multi clerici sacris ordinibus initiati castitatem non seruent, quod votum sæpe violent: huiusmodi enim consuetudo corruptela est,& peccati turpitudinem auget, non excusat. Ergo vt hic vel ille lege perpetuæ continentiæ soluatur, iusta causa contingere aliquando potest, at vt lex in vniuersum tollatur,non video, quænam iusta causa possit accidere,vt ij,qui sunt sacris Ordinibus initiati vxores ducãt, aut vt ij, qui coniuges sunt, ad sacros ordines prouehantur, & permittantur vti vxoribus ante ordines acceptis.

Sextò quæritur, quid ius Canonicum constituerit de coniugio post sacrum Ordinem contracto? De hac quæstione tractant Canonici iuris interpretes in c. 1. & 2. qui clerici vel vouentes,& c.Si quis eorum.& c. Erubescant.d. 31.& Theologi.n. 4.dist. 38.Respondeo, illud iure Canonico esse irritum,& inane vt colligi potest ex.c.Si quis eorum & c.erubescant. dist. 31.ex c.de Diacono,& c.Ex litterarum.qui Clerici vel vouen. ex Alexandro tertio.Sed clarè,& apertè ex cap.1.de Voto,& Voti redempt.in sexto ex Bonifacio Octauo.Rursus:Clericus post sacrum Ordinem, matrimonium contrahens, ipso iure in Suspensionem incurrit c.1.& 2.Qui Clerici vel vouentes: in his enim locis statuitur huiusmodi Clericum nec posse in Ordinibus ministrare susceptis,nec ad altiores Ordines prouehi.Conceditur tamen, vt Episcopus eam irregularitatem amouere possit,vt testantur Innocentius,Hostiensis, Abbas & Glossa ibidem,dummodo nulla sit aliorum offensio nec alij inde vllum prauum exemplum accipiant, & Clericus de suo peccato doleat.Item ipso iure in excommunicationem incidit,Clem 1.De consang. & affin. ex quo fit,vt huiusmodi clericus nec reddere, nec exigere debitum cõiugale possit: quoniam coniugium est irritum,& inane.

Sed quæstio est inter Canonici iuris interpretes,an ipso facto talis Clericus Ecclesiastica beneficia amittat? Duæ sunt opiniones auctorũ: prima negat ipso facto eum amittere,sed cesset auctoritate Ecclesiæ priuari debere.Sic Glossa,Butrius,Cardinalis,Imola,Decius,quos citat Couarru. in Epitome in 4.librum Decretalium p. 2.c.6 §.3. num.4. Id colligunt quia matrimonium contractum est irritum & inane, & beneficia non amittuntur nisi ratione contracti coniugij quod iure subsistit. Secũda opinio affirmat,quam tuentur Ioann. Andreas quamuis sibi teste Abbate contrarius.Ancharanus,Abbas,Cardinalis,& Henricus,& Staphileus.& Romanus,quos refert, & probat Couarruuias: atque hæc est verior opinio, eo quod beneficium amittitur ex ipso facto, quamuis matrimonium nullius ponderis,& momenti sit nam eo ipso Clericus contrahens videtur prodereliçto beneficium habere, siue matrimonium contrahat cũ consanguinea, siue cũ alia. Si roges an per sponsalia verbis futuri temporis contracta beneficium amittatur? Respondeo cum Abbate in cap.1.de Cleric.coniug.Ioann. Andrea ibidem. non amitti quia talis pœna restringi debet,ergo ad sponsalia trahenda, & protendenda non est.Sic etiam Couarr. loco cit.docet.

Septimò Quæritur, quid iura Canonica statuerint de coniuge,vtrum possit sacros ordines suscipere: Respondeo in primis,matrimonium etiam ratum sed nondum consummatum non dissolui cum quis ad sacrum ordinem eligitur. quo differt huiusmodi solemne votum continentiæ à solenni Voto Religionis quod Religionis professione matrimonium ratum quod non est consummatum dumittur non tamen sacri ordinis susceptione,vt habetur in Constitutione Ioannis XXII.quæ incipit. Antiquæ. De Voto, & Voti redempt. Rursus coniux vxore annuente potest iure ad sacros ordines promoueri: dummodo ipsa si iuuenis sit, aut ob incontinentiam susceptæ,Religionem profiteri cogatur:vt sentiunt Hostiẽsis, Calderinus. Antoninus & Abbas in c.Coniugatus de conuers. coniugat. quamuis alij opinentur id necesse non esse,sed verius est primum.Si verò vtrumque absit, hoc est nec iuuenis, nec suspecta sit,satis est,si extra Religionem continentiam vouerit,c.Coniugatus,De conuers.coniugat.At verò si maritus in Episcopum eligatur, requitur, vt vxor simpliciter Religionem profiteatur,quamuis sit ætate prouecta,nec suspecta de incontinentia.Sic Hostiẽsis,Calderinus,Antoninus, Abbas in cap. Sanè,De Conuers.Coniuga. Si quæras,an coniux possit iure ad primam Tonsuram, & quatuor minores Ordines promoueri Respondeo, minimè, nisi voluerit ad Religionem transire,vel ad sacros ordines ascendere, vt dicitur in c.vlt.de tempor ordin.in 6.

Octauò quæritur, quid sit iure Canonico constitutum de Clericis minoribus contrahentibus nuptias? Respondeo:Si duxerint vxorem,ratum est matrimonium,nec ducendo,nec vtendo coniugio peccant. Doctores in cap.1.De cleric coniug. ex Alexandro Tertio,ipso tamen facto Ecclesiastica beneficia amittunt,vt in eodem c statuitur,& abvsu ordinum remouentur.Quæres an statim amittant per matrimonium rarum nondum consummatum? Sententia est omnium communi consensu recepta,amittere,immo si sponsus antequã matrimonium consumetur Religionem profiteatur,maritus beneficia non recuperat.Abbas,Imola & alij c.1.de Cleric.cõiug. quoniam beneficium fuit amissum,& obligatio semel tantum extincta amplius non reuiuiscit, nec Beneficium amissum repetitur, nisi denuo conferatur. Vacant etiam quælibet iura vt regressus accessus, ingressus.ad Beneficium Ecclesiasticum,vtait Glossa quam cæteri teste Couarruuia sequuntur Rogabis insuper, an vna cum Beneficiis Ecclesiasticæ quoque pensiones amittantur & cessent,Respondeo amitti: nam quamuis sint,qui asserant eas non amitti:veriùs tamen alij senserũt, cas omnes cessare,& extingui,quæ nomine & ratione Clericorum habentur.Ita Hieronymus Gigas, Cardinalis, Ioannes Baptista, & alij quos citat & sequitur Couarruuias loco citato.numer.6.hoc enim habet vsus,& stylus Curiæ Romanæ. Eæ verò pensiones quæ non dantur nomine Clericorum ea ratione non cessant: quales sunt quæ auctoritate Romani Põtificis conferri solent certorum Ordinum Militibus coniugij vinculo alligatis. Quæstionis est tamen dubiæ, & incertæ, an si talis Clericus contrahat matrimonium, quod ratione alicuius impedimenti Canonici sit irtum,Ecclesiasticum Beneficium amittat. Respõdeo distinguendo cum Abbate, & Ioanne Andrea in capit.diuersis de Cleric.coniug. Si matrimonium sit irritum, & inane, quia in eo Clerici contrahentis consensus defit, Beneficium is Clericus non perdit:Si verò adfit consensus, & matrimonium nullius momenti sit propter aliud Canonicum impedimentum, quod ipsum coniugium irritum reddit,ipso facto Clericus Beneficium,& pensionem Ecclesiasticam amittit. Vt si contraxerit cum consanguinea, vel affini in gradibus Ecclesiæ lege interdictis.Item,quæres,an Beneficium vacet vel pensio amittatur, ipso facto, si huiusmodi Clericus contrahat matrimonium cum impubere? Id quidam affirmãt inter quos est,teste Couarruuia,Staphileus, sed Henricus vna cum aliis quos refert & sequitur Couarruuias loco citato numer.4.negat, nec immeritò:siquidem coniugium cum impubere contractum vim,& locum matrimonij iure Canonico non habet, sed sponsaliorum tantummodo naturam & vicem, quæ sunt simplex futuri coniugij promissio. Postremò, si quæras an si huiusmodi Clericus sola sponsalia contraxerit pensionem Ecclesiasticam amittat? Respondeo cum Abbate,& aliis,nequaquam sicut nec Beneficium perdit: vt paulo ante dixi: nam cum hæc sit pœna iuris, restringi debet: Canones autem solùm voluerunt per coniugium Beneficium Ecclesiasticum ac

proinde

proinde pensionem amitti.

Nonò quæritur, an Clericus in sacris ordinibus constitutus si nuptias contraxerit,crimen incurrat,quod sacrorum Inquisitorum auctoritate cognosci, iudicari, & puniri debeat? Quidam, inquiunt,si publicè contraxerit ius habere Inquisitores in eum animaduertendi, non tamquam in hæreticum,aut de hæresi suspectum, sed tamquam male sacramento abutẽtem.Alij verò simpliciter id negant, quia nec est hæreticus, nec de hæresi suspectus,nec sacramenti contemptor,sed solum legis Ecclesiasticæ violatæ reus. Siman. de institt.Cathol.tit.40.num.13. videtur docere huiusmodi crimen à sacris Inquisitoribus iure posse cognosci, iudicari, & puniri,quia clericus abutitur matrimonio,& quia suspectus de hæresi est.

Quædam aliæ quæstiones circa eandem rem.

Cap. XIV.

PRimò quæritur,an qui post matrimonium consummatum suscipit sacrum ordinem in Latinorum Ecclesia possit iure vti coniugio ante contracto. Communis est omnium opinio, quam habet.S.Thomas in additionibus ad 3.partem, quæst. 53. art. 4. ad 1. vbi distinguit sic aut suscipit ordinem sacrum vxore annuente,aut renuente,vel inscia. Si annuente vxore,nec petere, nec reddere debitum coniugale potest: non petere,quia se voto castitatis obstrinxit: non reddere,quia eo ipso,quod vxor annuit ac voluit,vt vir sacrum ordinem susciperet,debuit votum continentiæ facere, ac proinde se iure petendi debitum cõiugale priuauit. Si inuita vel ignorante vxore sacrum ordinem susceperit, debitum coniugale exigere iure nequit, debet tamen vxori petenti reddere: petere non potest,quia voto continentiæ sese obligauit, & ideo suo iure petendi cessit. Reddere tamen cogitur, quia cum vxor renuerit,vel ignorauerit, suo iure petendi non cessit, ac propterea ipsi petenti vir debitum soluere iure compellitur.

Secundò quæritur, quid iuris sit, quando vir post matrimonium nondum consummatum sacrum ordinem susceperit. Respondeo in primis, inuita vel inscia vxore iure non posse maritum ad sacros ordines ascendere, licet ad Religionem transire iure queat.Abbas in cap. 1. de conuersione coniug. Deinde aut vxore renuente vel ignorante id maritus facit, aut annuente. Si annuente, matrimonium consummare non potest, neque petendo, neque reddendo debitum. Non petendo, quia votum perpetuæ continentiæ fecit:non reddendo, quia vxor eo ipso quod annuit, castitatis votum emittere iure compellitur, & ideo se iure petendi priuauit. Si renuente vel ignorante vxore id faciat, petere debitum iure non potest, quia votum Castitatis emisit. At dubiæ quæstionis est, an vxori petenti debitum soluere iure possit. Meo iudicio non potest, quia eo ipso quod sacrum ordinem suscipit, continentiæ voto obligat se Deo, & cum matrimonium sit ratum, non consummatum, debet implere votum ingrediendo in religionem, quia iure potest ingredi etiam inuita vxore, & cum ingredi iure queat,id facere iure compellitur, vt votum continentiæ leruet. Et hoc multo probabilius & verius existimo,quam oppositum: hæc enim quæstio est eadem, quæ illa, an qui post votum simplex castitatis nuptias contraxit,& matrimonium nondum consummauit, iure ipso cogatur ingredi in religionem, vt suum votum seruet. Sot. in 4.dist.38.quæst.2.art.1.sensit,iure non cogi,& proinde tuta conscientia posse consummare coniugium, non quidem petendo, sed reddendo debitum. Soti sententiam nonnulli viri pij,& docti sequũtur. At ego probabilius puto quod Palu. dist. 38 quæst. 3. art. 3. conclus. 5. & dist. 27. quæst. 1. art. 3. in casu. 5.& Siluest. Matrimonium. 7. quæst. 1.& Astensis Hostiensem sequutus,lib. 8.tit. 11. art. 2. quæst. 5. dixerunt, debere se ad Religionem conferre, quia cum id possit iure facere, debet facere, vt votum continentiæ seruet.

Tertiò quæritur, an vir,qui post matrimonium, sacrum ordinem susciperit,irregularis sit factus?Respondeo, eo ipso irregularitatem contrahere: nam in Extrauaganti Ioan. 22. Antiquæ. de voto & vot. redempt. legimus, ordinamus, quod nec matrimonio soluto in sic suscepto ordine ministrare, nec ad superiores ordines prouehi, nec ad aliquod Beneficium vel officium Ecclesiasticum valeat promoueri.

Quartò quæritur, an vir post diuortium legitima iudicis auctoritate factum possit iure ad sacros ordines promoueri.Respondet quidam Theologus in tract. de Sacramento Matrimonij.quæst.53.art. 4. Si vxor fuit causa diuortij,vt potè quæ adulterium admisit,posse: quia ita, inquit definitur in cap. Constitutus, de conuersione coniugat. Et quia id ratio ipsa probat: nam eo ipso vxor ius petendi debitum amisit,& vir potest vel ad Religionem trãsire,vel sacros ordines capessere,vel in sæculo manere & vxori debitum denegare. Sed hæc sententia dubia & incerta est, vt fusius dicam in q. 13.

Quintò quæritur, An vir,qui post matrimonium, per vim vel metum mortis,qui metus dicitur cadens in virum constantem,sacrum ordinem suscepit, possit vti coniugio ante contracto. Communis est opinio posse, quia votum continentiæ est iure irritum & inane, si factum sit vi vel metu mortis. Silu. Ordo.4.q. 1. vbi citat Ray. Angelum, Rosellam & alios.

Sextò quæritur, An apud Græcos si vir post matrimonium, sacrum ordinem recipiat possit iure vti coniugio tempore ministerij sui sacri.S. Thomas in additionibus quæst.53 art.4 ad 3. respondet distinguendo sic,aut suscipit repugnante vel ignorante vxore,vel consentiente.Si repugnante vel inscia petere non potest, sed reddere debitũ cogitur. Non potest exigere,quia ipse se hoc iure priuauit: debet soluere quia vxor ius suum petit,cum reclamauerit, vel ignorauerit, nec suo iure cesserit. Si annuente vxore, nec potest petere,nec reddere, quia vterque suo iure cessit. Sic etiam Astensis. in sum lib. 8.tit. 22. art. 2. Nam apud Græcos etiam viri sacros ordines suscipere iure nequeunt absque vxoris consensu, vt ait Astensis loco citato sequutus Lau.Ioan.& Ray.Hostiensem.

Septimò quæritur, An apud Græcos vir sacris ordinibus initiatus mortua vxore possit aliã ducere. Respondeo non posse, nec matrimonium ratum erit, si alias nuptias contraxerit, quoniam etiam apud Græcos sacerdos dicamus esse iure non potest.Sed dubiæ quæstionis est an idem iuris sit de vxore,ita vt defuncto vito alteri nubere nequeat S.Thomas in addit.q.53.art.4. ad 4.respondet, aut vxore volente vir ad sacros ordines,promotus est, aut reluctante vel nescia,si vxor annuit,alteri nubere iure nequit, quia eo ipso iure suo cessit:si repugnauit,vel ignorauit,potest ad secundas nuptias transire,quia ius suum non amisit.

Octauò quæritur, An qui per vim, vel metum, in constantem virum cadentem, ad sacros ordines promouetur continentiam seruare cogatur? Hanc quæstionem tractãt Canonici iuris interpretes in c.Maiores.§. vlt. de Baptism. & eius effectu. Et in Clem. vlt.§. de ætat. & qualit. ordinando. Conuenit inter omnes.cum qui per vim sacris ordinibus initiatur, castitatem seruare nullo iure compelli, & posse nutu suo nuptias contrahere: quoniam sacrorum ordinum characterem non suscipit inuitus.Silu. Ordo 4. q.1.Angel Ordo 3 q.25. Rosel. Ordo 3.num. 5.Tabien. Ordo 2.q 16. Armil. Ordo num. 13. Cossa. & Doctores in cap Maiores.§.vltim de Baptismo, & eius effectu. Tota quæstio locum habet in eo, qui per metum cadentem in constantem virum ad sacros ordines prouehitur. In hac quæstione si auctoritate & testimonio Doctorum sententiam definire velimus,difficile est, quoniam vtramque partem quæstionis, Doctorum multorum confirmat auctoritas,quamuis,ni fallor,plures sint,qui senserint,eum castitatem seruare debere, si ante susceptos ordines sacros, matrimonio solutus sit. Si verò rationum pondera & firmamenta expendamus,potius definire debemus,eum continentiam seruare nullo iure cogi.Constat inter omnes,eũ, qui sacris ordinibus initiatur, si ante ordines matrimonio coniunctus erat, continentiam seruare non cogi contra vxoris voluntatem. Quæstio igitur est,de eo,qui ordinatur, & ante ordines, matrimonij vinculo liber & solutus est. Sunt duæ opiniones.Vna affirmat, eum iure cogi castitatem seruare. Sic Goff. in Sum. de ætate & qualit. ordin. num.11. Raimun.in Sum. de ætate & qualit.ordin. Hostien.in Sum.de ætat.& qualit.ordin. num. 5. Palud.4. distin.38.quæst.3.artic.4.conclus.6.Antonin 3.part.tit.14. cap.16.§.18. prope finem Silu Ordo.4 quæst.1. Tabien. Ordo.2 quæst.17 Pisanel.cum supplement. Ordinatus.1. verfic.vtrum coactè ordinatus. Armi. Ordo.nume. 14. Archidiac.cap.de Iudæis.distin.45.ad finem. Ioan. Andreas, Antonius But. Abbas,in cap. Maiores §. vltim. de Baptis. Card in Clem.vlt de ætat.& qualit.ordin.§. vlt.numer 14 Henricus Boloch in cap. Maiores, de Baptimo. §. vltim. Præpositus in cap.1.distinct.74.Catdin.in cap.de Iudæis dist 45.Denique dicit Abbas in capite citato maiores:hanc esse opinionem communem: Intelligit esse communem inter Canonici iuris interpretes. Altera opinio negat eum debere continentiam seruare,sed ait,posse nuptias contrahere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

si velit. Sic opinantur Glossa in cap. Maiores, verbo conditionaliter nolent de Baptis. & in cap. Vbi ista. distin. 74. Vincent. Phisi. & Ioan. in Sum. Confessio. de ætat. & qualit. & temporib. ordin. quæst. 30. & 51. Angel. Ordo 3. nume. 26. Rosel. Ordo 3. nume. 5. Mai. 4 distin. 24. quæst. 2. ad argumentum 5. Soc. in 4. distinct. 25. quæst. 1. artic. 2. tametsi alibi contrarium dicit: nam Lib. 7. de Iust. quæst. 2. artic. 5. ad finem sic ait Quapropter etiam si quis consensu exortо per metum cadentem in constantem virum sacris initietur, voto etiam eodem castitatis tenetur secundum dexteriorem opinionem, vt bene ait Siluester in verbo. Ordo. 4. Nisi forsan vxori esset matrimonio connectus, qui inuita vxore abstinere non potest. Atque id probat argumentum sumptum ex cap. de Iudæis. distinct. 45. Vbi illi Baptizati ad fidem coguntur, propterea quod charactere essent insigniti: & tamen illis, qui renuunt, grauius est ad totam Christianam Religionem obligari, quam ad solum castitatis votum. Hæc ibi Sotus, vbi sibi in multis aduersatur. Nã in 4. distinct 25. quæst. 1. artic. 2. Oppositam sententiam docet: & Siluestri opinionem refutat: & argumentum sumptum ex capit. de Iudæis dicit, nihil concludere. Rota in Decisionibus recens typis mandatis par. 1. Decis. 660 videtur approbare primam sententiam communem: sed Decis. 661. omnino secundam opinionem amplectitur. Et eam etiam videtur Innoc sequi in cap. vel non est compos. de temporib. Ordinat. & Ricard. in 4 distinct. 25. artic. 4. quæst. 2. ad 3. Mihi videtur secunda opinio multo magis cum ratione ipsa & iure congruere. Nam vt rectè argumentatur Glossa in cap. Vbi ista & capit. Maiores, supra citatis, castitas perfecta & integra, est res voti, con præcept. cap. integritas. 32. quæst. 2. Item, quia continentia non nisi voluntate adcedetur. cap. Ante triennium, distinct 31. & ca. Præsens. 20. quæst 3. Insuper, vbi metus in virum constantem cadit, votum vim non habet. cap. Perlatum. Et capit. Cum dilectus, de his, quæ vi metúve causa fiunt. Accedit his, quod eandem rationem videtur exigere votum tacitũ, quam exigit votum expressum, sed votum expressum continentiæ per metum extortum irritum est, ergo & tacitũ. Et hanc opinionem, vt ait loco citato Rota, Stylus Cancellariæ approbauit, quæ liberam dat facultatem, vt contrahat nuptiasis, qui sacros ordines recipit per vim, vel per metum mortis, vel antequam sit doli capax.

Obiicies, naturam & conditionem eius, quod est principale, sequitur id quod accedit ad principale, sed is, qui per metum sacros ordines suscipit, characterem recipit ordinis, ergo eo ipso cogitur continentiam seruare: alioqui enim ordinem receptum despicere videtur. Respondeo, id quod accedit ad alterum sequitur conditionem eius, quãdo ea duo sunt sibi connexa vi & natura sua, vel iure diuino, at continentia est sacris ordinibus annexa decreto Ecclesiæ, & voto tacito, quod Ecclesiæ constitutione fit. At votum non fit nisi sponte: alioqui per metum mortis factum, irritum esse Ecclesia constituit.

Obiicies Secundo ex cap. de Iudæis. distinct. 45. Iudæi per metum baptismate abiuti, fidem, religionem, & legem Christianam seruare coguntur, eo quod Baptismatis characterem receperunt, sed qui per metum ordinatur, ordinis characterem suscipit: ergo continentiam seruare compellitur, si quidem continentia cum sacris ordinibus coniungitur, aut sacros ordines comitatur & sequitur, sicut Christiana lex ipsum baptismum. Respondeo, nihil argumento concludi, quoniam Christiana lex Baptismum sequitur iure diuino: ac proinde qui Baptismum suscipit etiamsi metu coactus suscipiat, ipso diuino iure compellitur Christianam legem tenere, & seruare: at sacros ordines continentia non sequitur nisi voto implicitè & tacitè facto ex Ecclesiæ statuto: & votum per metum mortis extortum irritum esse voluit Ecclesia.

Tertiò opponitur, coacta voluntas per metum, voluntas est cap. Meritò 15. q. 1. ergo qui per metum sacris ordinibus initiatur, voluntariè ordines suscipit, ergo voluntariè sese voto castitatis obstringit. Respondeo, voluntatem per metum mortis coactam sufficere ad Baptismum, & ordinem recipiendum, sed non satis esse ad votum continentiæ faciendum: quia voluit Ecclesia, vt votum vim & locũ non habeat nisi spontè fiat, hoc est sine metu in virum constantem cadente.

Quartò obiicies eum, qui per metum mortis recipit sacros ordines debere continentiam seruare non qui ratione Ecclesiasticæ constitutionis, quam etiam inuiti cogimur obseruare. Respondeo, huiusmodi constitutione teneri, qui spontè sua absque metu mortis ad sacros ordines promouentur, vt ait Ricar. 4. distin. 25 art. 4. q. 2. ad 3.

Si quæras, an qui per huiusmodi metum sacris ordinibus initiatur, gaudeat, Clericorum priuilegiis. Respondeo, cum perpetuo vsu & functione ordinum priuandum esse, nisi metu omni remoto continentiam perpetuam sponte promittat: Et propterea Clericorum priuilegio gaudere nõ posse, si ad nuptias transeat.

Nonò quæritur, an puer, qui antequam sit rationis compos, sacris est ordinibus initiatus, continentiam seruare debeat, cum ad ætatem adultam peruenerit. Palu. in 4. dist. 25. q. 3. art 1. ad finem air, eum nullo voto castitatis obstringi, & iure posse nuptias contrahere, quia continentiam seruare non cogitur, at postea in 4. distinct 37. quæst. 1. artic. 2 concluf 3. Oppositum videtur docere, ait enim eum cõtinentiam seruare perpetuò debere non vi voti, sed vi statuti Ecclesiastici, quo ligantur qui sacris ordinibus sunt initiati. Idem etiam Bernar. sensit in cap. 1. de Clerico pers salt. promoto. Ricar. in 4. distin 25. art. 4. quæst. 2. ad 3. respõdet continentiam secundum aliquos non esse annexam ordini sacro, nisi quando quis ipsum voluntariè suscipit: quãuis aliqui dicant contrarium. Sic ille. Sotus 4. distinct. 25. quæst. 1, artic. 2. absolutè negat eum vllo voti vinculo teneri, vnde dicit continentiam seruare non cogi, & posse nuptias contrahere, si velit. Idem censet Mai. in 4. distin. cl. 24. quæst. 2. in 5 argumento, idem quoque docet Abbas in ca. 1. de Clerico per saltum promoto: vbi citat Innoc. Hostien. Archidiaconum. Et hoc mihi videtur probabilius & vetius. Conuenit inter omnes cum puerum ordinis characterem suscipere, quamuis male is faciat, qui eum ad sacros ordines promouet, ordinis tamen functione & vsu priuatũ esse, nisi cum factus est rationis compos, continentiam perpetuam promittat.

Decimò quæritur, an qui per ignorantiam sacris ordinibus fuerit initiatus continentiam seruare cogatur. Quæstionem mouet ratio, quæ videtur, ostendere eum nullo voti vinculo obligari, eo quod ignorat omnino, eos, qui ad sctos ordines prouehuntur continentiam polliceri. Respondeo distinguendum esse: aut qui ordinatur, penitus ignorat se ordinem sacrum recipere, aut scit quidem se ad sacrum ordinem promoueri, nescit tamen an cõtinentiam promittant, qui ad sacros ordines ascendunt. Si primum, continentiam seruare non cogitur in foro conscientiæ, quia non suscepit sacrum ordinem voluntariè, eo quod fuerit ordinatus ignorans omnino quid in eo fieret: in foro tamen iudiciali, talis ignorantia non censebitur probabilis & iusta. Si secundum, continentiam seruare iure compellitur, quia votum continentiæ implicitè fecit eo ipso, quod sciens ac volens sacris est ordinibus initiatus. Sicut etiam præces Horarias Canonicas recitare debet, quamuis nescierit se ea lege obligari: nam qui vnum sciens facit, facere iure creditur, quod est penitus annexum ei, quod facit. Qui prætoris officium sciens recipit, suscipit etiam voluntatis onera officio connexa.

Vndecimò quæritur, an relicta vxor eius, qui ad sacros ordines promouetur, post obitum viri iure possit alteri nubere & an, si alteri nupserit, matrimonium vim habeat. Conuenit inter omnes, si consensu vxoris expresso vel tacito vir ad sacros ordines ascenderit, viduam relictam alteri nubere iure non posse: quia eo ipso, quod consensit, vt vir sacros ordines susciperet, cogitur religionem profiteri, si iuuenis sit, vel suspecta de incontinentia, aut saltem si fuerit exaginaria, cogitur continentiam perpetuam vouere. Item constat apud omnes matrimonium contractum ab huiusmodi vxore vidua relicta irritum esse & ioane, vt patet ex cap. Si se cuiquam. & cap. Si qua vidua dist. 28. & cap. Seriatim dist. 32. Sed dubiæ quæstionis est, cur huiusmodi matrimonium sit irritum. Hanc quæstionem tractat Bona. in 4. dist. 37. in expositione literæ, & Glossa in cap. Si se cuiquam dist. 28. Turrec. in ca. Seriatim. distin. 32. & c. Si se cuiquam. distin 28. Quidam teste Bonauentura, aiunt, vxorem consentientem viro, eo ipso vouere, & huiusmodi votum, cum solenne non sit, impedire matrimonium contrahendum, sed contractum non dirimere. Hoc tamen videtur pugnare cum eo, quod habetur in prædicto capite, si se cuiquam. distin. 28. Quare alij dicunt huiusmodi vxoris votum esse solẽne, quia vir & vxor actiones spirituales secum inuicem communicant, quare sicut vir sacris ordinibus initiatus consensu vxoris votum solenne castitatis facit, sic & vxor, quæ vito cõsentit: ac propterea si alteri mortuo viro nubat, nullum est matrimonium. Ipse Bonauentura, & Glossa in prædicto capite, si se cuiquam, dicere videntur, hoc ideo esse, quia Canones & iura voluerunt, vt huiusmodi matrimonium esset irritum & inane. Si quæras, quid iuris sit, quum vir reluctante vxore vel inscia, fuerit sacris ordinibus initiatus. Quidam aiunt idem iuris esse de ea, quod est de vxore, cuius consensu explicito, vel tacito

vir ordinatus est id est: idem iuris esse de vxore consentiente, vel sciente, & non reclamante cum possit: quia, inquiunt, matrimonium non fit irritum ratione voti, quod vxor fecerit, sed quia Canones & iura statuerunt, vt vir & vxor secum inuicem actiones spirituales communicarent, quod vim & locum habet in vtraque vxore. Alij dicunt, non esse idem iuris in vtraque vxore, & eã, quia renuente vel ignorante, vir sacros ordines susceperit, posse nuptias iure contrahere viro defuncto. Sic videtur sentire Sanctus Thomas in additionibus. q. 53 art. 4. ad 4.

Duodecimò quæritur, quid dicendum, si maritus sciente & repugnante vxore est sacris ordinibus initiatus? Respondeo cum Abbate in capit. 1. de conuers. Coniugi. nu. 7. vxorem ius habere repetendi virum suum. cap. Quidam de Conuers. Coniug. & vir vxori restitutus debitum coniugale reddere, iure ipso compellitur, nequit tamen petere debitum, quia suo iure cessit voto castitatis sese obligans, Angel. Verbo. Matrimonium. 4. nume. 11. Siluest. diuortiũ. quæst. 17. Tabien Matrimonium. 1. quæst. 3 Armil. diuortium. nume. 11. Rosel. impedimentum. 11. Idem iuris est, si vir ordinatus est vxore consentiente quidem, sed metu probabili & iusto hoc est cadente in constantem virum coacta. cap. Accedens, de conuers. coniugat. idem iuris est si per dolum consensit. capit. Veniens, de conuers. coniug. Abbas. Angelus Rosel. Silu. Tabien. Armilla locis citatis, idem dicendum si ordinatus est vxore ignorante. capit. Placet. de Conuers. coniugat. Abbas & alij supra citati: idem diceadum quando ordinatus est vxore sciente, & nec contradicente, nec consentiente, sed conniuente, vt colligitur ex cap. Consuluit, de Conuers. coniugat. Sic Abb. Angel. Silu. Rosel. Tabie. Armil. supra citati. Si quæras, an vir huiusmodi ordinatus, quem vxor dum vixit, potuit repetere, sed non repetiuit, vxore mortua possit iure alteram ducere. Respondeo, non posse. Sic Abbas, Roselua, Angel. Silu. Tabie. Armilla locis supra citatis.

Decimotertiò quæritur, an vir post diuortium legitima iudicis Ecclesiastici auctoritate factum, possit iure ad sacros ordines promoueri absque, vllo vxoris per diuortium separatæ consensu Respondeo Sot. in 4. distin. 36. quæst 1. arti. 5. ad finem posse, si vxor causam diuortio dedit, quippe quæ adulterium publicè commisit. Quidam iunior Theologus tracta. de Sacram. Matrim. q. 53. articul. 4. respondit posse, quia hoc defuitum est in capit. Constitutus, de conuers. coniugat. & quia hoc ipsum ratio comprobat, quoniam huiusmodi vir potest in æculo manens debitum coniugale vxori perpetuò denegare. Ergo potest sacros ordines recipere. Item potest iure in religionem ingredi, & eam profiteri vxore iniuita. capit. Agathosa 27. q. 2. ergo & potest ad sacros ordines ascendere. Sed certè non est cur Sotus tam certò in ac quæstione sententiam pronunciet, eum sit maximè dubia: nec est, cur ille alios Theologus ita esse definitum in capit. Constitutus, affirmet, cum Innocentius, Hostiensis & alij grauissimi Canonici iuris interpretes id omnino negent. Secundum igitur est: Iuno. Hostien. Ioan. Andream in cap. Veniens, de Conuers. coniugat. Et Antonium Butrium & Anchar. & Henricum in ea. Constitutus, de Conuersio. coniug. Astensem in Sum. Lib. 8. tit. 11 artic. 2. quæst. 9. & Ioan. in Sum. tit. de Conuers. coniug. quæst. 58. docere huiusmodi virum posse quidem religionem capessere & profiteri sine vllo vxoris cõsensu, iuxta id quod habetur in capit. Agathossa. 27. q 2. Sed non posse sacros ordines recipere sine vxoris consensu. Et ratio differentiæ, inquiunt, est, quia eo ipso quod vir sacros ordines recipit, vxor compellitur continentiam perpetuò seruare etiam post obitum viri. capit. Seriatim. dist. 32. & c. Si se cuiquam distin. 28. quod locum habere non potest in vxore, cum vir religionem profitetur absque eius consensu: neque enim tunc vllo iure vxor continentiam vouere cogitur. Et quia durum est vxorem inuitam compellere ad continentiam perpetuò seruandam: hinc est vt numquam citra consensum vxoris vir sit ad sacros ordines promouendus, quamuis possit iure se ad religionem conferre. Vnde in capit. constitutus. de conuers. coniugat. quia vir quidam post diuortium ob adulterium vxoris ad sacros ordines ascenderat, dolore conscientiæ tactus ad Monasterium se contulit. Nihilominus tamen Abbas in capit. Constitutus. de conuers. coniug. contra Innocentium. Hostiensem, & alios sentit huiusmodi virum iure posse sine vxoris consensu ad sacros ordines ascendere: nec in eo casu vxorem à nuptiis contrahendis post obitum viri repelli, quoniam nullum continentiæ votum emittit. Et Palud. in 4. distin. 37. quæst 3. ar. 1. docet, in iis casibus, in quibus potest ire ingredi in religionem maritus inuita vxore, posse quoque sacros ordines suscipere: cuius sententiam ad verbum sequuntur Silu. in verbo diuortium q. 17. Tabien matrimonium. 1. q. 3. Armil. diuortium num. 11. Ego quamuis regulam illam generalem Paludani non probem, quia vt paulo ante dixi post matrimonium ratum, quod non est consummatum, vir inuita vel ipsa vxore potest ire se ad religionem conferre, nequit tamen ad sacros ordines promoueri, probo tamen in hac parte Abbatis sententiam contra Innocentium, & alios vide sect diuortio facto, ob adulterium vxoris, & legitima iud eis auctoritate confirmato, posse virum sine vxoris consensu ad sacros ordines prouehi. Si obiicias, ergo non erat cur ille, de quo sermo est in capite, constitutus, de conuers. coniug conscientiæ stimulo vexaretur, eo quod sacris ordinibus esset initiatus post diuortium factum legitima iudicis auctoritate Respondent quidam in eo capite illum ideo conscientiæ stimulis premi, quia, adulterium quoque ipse commiserat: hoc tamen refutat Abbas ibidem, quia si vir adulterium admisit, in religionem ingredi non potuit, quoniam eo ipso debuit vxori suæ reconciliari, paria enim delicta mutua compensatione tolluntur, vt dicitur in cap. Intelleximus, & c. tua fraternitas de adulte. Respõdet Abbas, cum monasticam vitam susceperit, vt maio. em suorum peccatorum pœnitentiam ageret. Sed quid si aliquis vxore ignorante creatus, & consecratus esset Romanus Pontifex? numquid posset vxor eum tamquam virum suum repetere? De hoc Glossa in cap. Si quis pecunia, dist. nct. 79. & Abbas & cæteri in cap. constitutus. de conuers. coniug. Glossa communi consensu approbata respondet, si certo constaret Vxorem esse, & ignorasse factum, & induci ea vxor non posset, ad continentiam perpetuam in religione seruandam, restitui vir ipsi deberet, & Pontificia potestate, & dignitate in foro conscientiæ se abdicare cogererur. Si res dubia esset, videlicet quia dubitaretur, de vxore, aut de eius ignorantia, ipse non alius de re tota ipdicaret. Hæc ex Glossa.

Decimoquartò quæritur, An Clerici in minoribus ordinibus constituti iure possint ducere vxorem viduam, siue corruptam. Ratio dubitandi est, quia in ca. seriatim. distin 32. habetur Sancta Romana Ecclesia, de gradibus clericorum ait. Clericos Ostiarios, Lectores, Exorcistas. Acolythos, si extra votum & habitum monachi inueniantur, & continentiam profiteri noluerint, vxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittuntur: non autem viduam aut repudiatam. Respondeo, hoc ideo in eo capite dici, quia si huiusmodi clerici corruptam duxerint, amplius ad superiores ordines ascendere etiam post obitũ vxoris, vel ad sacra Clericorum ministeria redire, & Clericorum priuilegiis gaudere iure nõ possunt at non peccant, si viduam vel corruptam duxerint animo, & velamitate numquam amplius superiores ordines capessendi, vel clericorum ministeria obeundi, & priuilegiis potiundi. cap. 1. de cleri. coniuga. 6.

Decimosextò quæritur, An clerici minoribus ordinibus initiati, si ad nuptias transierunt priuilegia concessa clericis amittant in capit 1. de cleri. coniug in 6. ita legimus. Clerici, qui cum vnicis, & virginibus contraxerint, si tonsuram, & vestes deferant, clericale priuilegium retineant canonis. ab Innocentio Papa secundo prædecessore nostro editi in fauorem totius ordinis clericalis. Et cum iuxta Parisiense Concilium nullus Clericus distringi, aut condemnari debeat à iudice sæculari, præsenti declaratus edicto, huiusmodi clericos coniugatos pro commissis ab eis excessibus, vel delictis trahi non posse criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium seculare. Sic ibi. Et in conc. Trident sess. 23. cap. 6. de reformat habetur in clericis verò coniugatis seruetur constitutio Bonifacij VIII. quæ incipit. Clerici, qui cum vnicis. Modò hi clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant, vel ministrent: & Clericali habitu, & tonsura vtantur: nemini quo ad hoc priuilegio vel consuetudine etiam immemorabili suffragante. Hæc synodus. Non sufficit, si vnam tantùm vestem clericorum deferat, & non omnes. Francus & alij in capit. Clerici. de clerici. coniug. in 9. Couar. de Practic. quæstion. capit. numer. 7. Pontò vestes clericorum propriæ censentur, ex quibus communi vsu & more in prouincia recepto cleric honestè vtuntur. Glossa in capit. penultim. de vit & honest. cleric. Couar. loco citato vbi citat Alexand. Abba. Cardina. & Cochum. Item nec esse est, Vt clericus eo tempore, quo delictum admisit, deferat vestes, tonsura vtatur, & inseruiat Ecclesiæ: alioqui non sufficit, si post delictum patratum prædicta habeat, ex Couarruuia loco citato Si quærat aliquis, an huiusmodi clericus gaudeat aliis clericorum immunitatibus. Respondeo, minimè, sed tantum gaudet priuilegio concesso in cap. Si quis suadente 17. q

Universidad de Deusto
Biblioteca

& priuilegio, vt coram iudice ciuili conueniri non possit. Archidiac. Ioan. And. Gemmia & Francus in eo capite. Clerici. & Couarr. loco citato. Vnde libet non est a tributis, vectigalibus, & aliis contributionibus, & muneribus consuetis: nec potest esse Vicarius Episcopi, sicut non potest laicus. Si iterum roges, an si huiusmodi clericus negotietur, vel arma deferat, amittat duo prædicta priuilegia. Respondeo non amittere, sic docent. Francus & Couarruuias & alij, quia Canones & iura solùm postulant, vt gestet vestes clericorum proprias, & tonsuram, & inseruiat alicui Ecclesiæ Episcopi auctoritate eidem deputatus. Si tertiò quæras, an in causis ciuilibus videlicet quæ ex contractu, vel quasi contractu, descendunt, possit coram iudice seculari conueniri. Francus negat, sed Ioan. And. Ancha. Dominicus, Cardin. & Imola, quos refert, & sequitur Couarruuias, affirmant, quia in capite. Clerici. solum habetur, in causis criminalibus siue criminaliter siue ciuiliter: ergo in ciuilibus priuilegio non gaudet. Sed dubiæ quæstionis est, an huiusmodi clericus possit à iudice seculari in causis ciuilibus capi, & in carcerem mitti. Francus negat, quia dicitur in capit. clerici iuxta Concilium Parisiense non posse clericum distringi, aut condemnari à seculari iudice. Couarruuias ait esse alicubi vsu receptum, vt huiusmodi clericus in causis ciuilibus per iudicem ciuilem capiatur, in carcerem mittatur, & condemnetur ad debitum soluendum. Vltimò si quæras, an huiusmodi Clericus mortua vxore, si redeat ad propria clericorum ministeria, gaudeat omnibus priuilegiis, quæ sunt concessa clericis Respondet Abbas in capit. 2. de vita & honest. cleric. & Couarruuias eum sequutus, gaudere, modo corruptam vxorem non duxerit, & vnam tantùm habuerit. Sed numquid recuperabit ius, quod ad Beneficium primò vocaturum, habuerat antequam vxorem duceret. Respondeo cum Glossa in capit. clerici prædicto: minimè, quia sicut eo ipso quod nuptias contraxit, amisit omne beneficium ecclesiasticum, sic etiam amisit omne ius quod habebat ad beneficium aliquod vocaturum: & ius extinctum, non renouatur.

Finis Vltimi Libri.

INDEX RERVM OMNIVM HOC PRIMO TOMO CONTENTARVM,

Abactor.

VOLENS totum gregem abigere vnum tantum peccatū commisit. 281. C

Abbas.

Quanam iure communi in Abbate requir. ntur. 1403. B
An omnes Abbates sacrari aut Benedici debeant. 140. A
An Abbas qui benedici solet Ecclesiæ suæ more tantum die dominico benedici debeat 1403. B
Abbatis benedictio ex communi sententia iteranda non est, Abbatissæ tamen benedictio iterari potest. ibid. C
Abbas post electionem cōfirmari debet, ante benedictionem. ibid.
Abbas exemptus Romani Pontificis auctoritate confirmari debet, aut auctoritate legati à latere si vllus sit in prouincia, si verò non sit exemptus Episcopi auctoritate confirmatur. 1404. D
Priuilegio Romanorum Pontificum monastici ordines obtinuerunt, vt inferiores Abbates superiorum Abbatum auctoritate confirmentur. ibid.
Abbatis auctoritas ad quæ se extendat in solemni benedictione populi. 1405. D
Abbas adhibito sui conuentus consilio monachum cuius correctio desperatur, ejicere potest, vt pudore suffusus facilius resipiscat. 1406.
Facultatem monacho concedere potest, vt in cella separata seorsum ab aliis viuant iusta de causa. ibid. B
Ius habet monachos corrigendi absque conuentus consilio. ibid.
Non tenetur suo statuto, quod conuentus siue collegij consilio edidit. ibid. D
Abbatis statutum non tenet suum successorem. 1047. A
Abbas à quarum regularum obseruantia ius habeat soluendi, & eximendi monachos. ibid. C
Qui priuilegio vel consuetudine deferre solet Episcoporum insignia, cæteros Abbates ijs carentes præcedere debet. ibid. D
Abbates iure communi perpetui sunt: vsu tamen & statutis alicubi introductum est, vt triennio solum præsint, ex quo innumera pene incommoda oriuntur. 1408. A. B
Abbas iure communi monachum admittere non potest sine conuentu. ibid. D
Confert ordines minores, non ratione ordinis, sed demandata sibi potestate à iure. 503.
Abbates vel alij Religionū Præfecti an vouere quidpiam queāt. 1253. B
Abbas num in vniuersum monachorum vota possit rescindere. 1259.
An in rebus monastici instituti votum factum possit dissoluere. 1260. B
Abbati an liceat rescindere si vouerit monachus arctius religionis institutum. ibid. C
Abbas, si monachus vouerit aliquid ad tempus in quo sub alius Abbatis potestate erit an id possit dissoluere. ibid. C.

Abbatissa.

Abbatissam conuenit esse capacem potestatis spiritualis. 1657. A
Nun est capax potestatis quæ dicitur ordinis. ibid. C
Habet ius suspendendi clericos à beneficio non tamen ab officio. ibid. D
Habet potestatem præcipiendi monialibus virtute sanctæ obedientiæ ratione voti facti.

Ablutio.

Panis particulas consecratas in corporali, patena, vel calice residuas aqua abluere potest. 1170. D
Sumi potest vinū pro particula adhærente palato abluenda. ibi. D
Post ablutionem sacerdos sumere potest particulas relictas. 1171. B

Abraham.

Non dispensauit Deus cum Abraham in lege de non occidendo innocente. 556. D

Abrogare.

Lex abrogans aliam legem incipit vim habere postquam est legitimè promulgata. 413. D
Abrogatio excommunicationis non liberat ab excommunicatione præterita. 414. A
Abrogare legem quid sit. 478. D
Abrogat lex posterior priorem sibi contrariam. 483. A
Abrogatur per legem contrariam consuetudo generalis non specialis. ibid. C. D
Abrogatur per legem contrariam statutum generale non speciale. ibid. D
Non abrogatur lex iureiurando confirmata per posteriorem nisi eius fiat mentio. 482. D
Non abrogantur per legem generalem priuilegia, rescripta & cætera specialia. 484. B
Abrogatur clausula priuilegij per clausulam contrariam generalē posteriorē. ibid. C

Absolutio.

Absolutio ab excommunicatione post mortem. 13. D
Absolutio ab excommunicatione, & censuris motu obtenta nulla est. 30. B
Qui sua culpa à peccatis non absoluuntur annuæ confessionis præcepto non satisfaciunt. 817. C
Absolutio votorum quid sit. 1268. A
Absoluendi potestas à voti vinculo an sit penes pontificem. ibid. B. C
An Episcopus habeat ius absoluendi à voto, vide votum.
Absolutio Hæretici à peccato, & excommunicatione Romano Pontifici est reseruata. 854. B
Absoluere hæreticum sibi suspectum ab occulta hæresi Episcopo concessum est in Tridentino ibid.
Ea facultas iam sublata est per clausulam positam in bulla cœnæ Domini. 855. B
Quatenus absoluendi potestatem Episcopis concessam in communi si ijs abrogata non esset, alijs committere possent. ibid. B
Facultate generali absoluendi à quibuslibet casibus in bulla cœnæ, non intelligitur facultas dari absoluendi ab hæresi. 856. C
Facultas concessa absoluendi hæreticum intelligitur solum data in foro interiori conscientiæ. 859. D
Absolutus in foro conscientiæ ab hæresi, vt particeps sit suffragiorum Ecclesiæ, & vt ad sacramenta accedat, vt in exteriori se gerat. 860. A
Presbyter absolutus ab hæresi in foro interiori si publicè missam faciat irregularis habetur, & vt talis punitur. ibid. A
In mortis periculo hæreticus vt absolui possit à quouis presbytero. ibid. B
Liber ab isto periculo mortis, nisi præsentet se ei cui absolutio hæresis reseruata est in excommunicationem relabitur. ibid.
Absoluere non potest sacerdos ad peccatorum confessiones audiēdas electus vt Iubilæi. 893. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontificia auctoritate id commissum esse oportet. ibid.
Ab hæresi mentali quilibet idoneus confessarius absolvere potest, 894. A
Morti proximus à quolibet sacerdote absolvi potest, & post mortem in foro exteriori. ibid. A.B.
In foro interiori absolutus immunis non sit à pœnis quibus subjiciebatur in exteriori. ibid. C
Asserenti sacerdoti ab se absolutum esse hæreticum in in foro cõscientiæ in foro exteriori non oportet adhibere fidem. 893. C

Actio.

Actio humana quid sit. 1. B
Quot modis accipitur. F. 2. A
Propriè congruit homini per rationis, & voluntatis facultatem 2. B
Excludit eas actiones, quæ ex sola intelligendi, videndi, flendi potestate manant 2. B
Postulat dominum naturale. 3. A
Est eadem cum libera quam in vita mortali exercemus. 3. C
Libera quid sit. 4. A
Quando propriè sit libera dicenda. 5, B
In amentibus, & pueris non est. ibid. C
Actio libera esse potest sine consultatione. 83. C
Naturalis quæ, & quando voluntatis Imperio subiiciatur, & quæ non. 88. B
Bonitas eius & pravitas in quo consistat. 88. A
Humana diverso respectu diversimode est bona. 89. A. B
Meritoria debet esse libera. ibid. A
Voluntatis unde secundam bonitatem habeat 90. C
Imperata sæpè est honesta ex proprio obiecto. 92. B. C
Eadem imperata sæpè est honesta ex actu cuius Imperio sit. ibid. B. C
Exterior mala est suæ naturæ, non sola voluntate, ideoque prohibenda etiam conatu corporis. 20. D
Elicita quid sit propriè, & quid differat ab imperata. 55. D
Circumst. ntiæ eius quæ sint, ex quibus bonitas, & pravitas sumitur. 96. A
An mutari possit à circumstantia vel sine adiuncto. 98. B
Actus eliciti quot sint, & quid sint. 55. D
Actibus peccatorum discernendis duæ regulæ principales 100. B
Indifferens in individuo, an & quomodo dari possit. 102. B
Actus externi circumstantia omnis relata ad internum voluntatis, an transeat in obiectum. 103. D
Actuum voluntatis essentiales, an sint bonum, & malum. 105. A
Actus interior voluntatis idem, an lapsu temporis possit esse bonus, & malus. 106. B
Interioris actus bonitas, an solum ab re obiecta sumatur. ibid. C
Interioris actus voluntatis bonitas à recta ratione pendet. 107. D
Ex fine malo, & bono simul existens bonus & malus esse nequit. 110. B
Exterior actus an per se, & intrinsecè sit bonus, aut malus. ibid. D
Actus interior ab in exteriorem, pravitatem transmitat. 111. D
Actus exterior non sine ordine ad rationem est malus, vel bonus. 112. A
Interior ex fine proposito quando prius sit deformis exteriore. ibid. B,
Exterior an possit prius esse bonus ex obiecto, & circumstantiis, quam interior. ibid. C. D
Vterque interior, & exterior, an constituant duo, an unum peccatum 113. A. B
Exterior adiunctus interiori, an bonitatem eius augeat. 114. A
Humani actus, an sint boni vel mali, quia cum lege Dei consentiunt, vel dissentiunt 116. D
Actio contra conscientiã errantem, an sit peccatum: & in cuius specie peccati. 117. B. C
Actio contra conscientiam nunc lethalis, nunc venialis. 118. A
Contra conscientium dubiam de veniali vel mortali peccato, mortalis est. 27. A. B
Actio indefinita de præcepto est peccatum contra syndereſin. 27. B
Contra rectam rationem non errantem, an duplex sit peccatum. 117. C
Actio per conscientiam bona fide errantem, an posse esse bona. ibid.
Actus qui, & quos habitus generent, vide habitus.
Actio sæpè tacitis consensus vim habet. A. B
Actione Mandati tacita fit obligatio. 12. B
Actione arcendæ pluviæ ex solutio sit per silentium. 9
Actio indicialis datur in rescindendis contractibus metu factis. 25
Actus trifariam potest referri in Deum, actu, virtute, habitu 20. A
Actus exterior quando in confessione ex pœnendus sit. 19. B
Circumstantiæ actus septem minuunt voluntarium.

Actus interni duplicis sunt generis, & quos Ecclesia præcipere possit. 1213. D
Actus interdum omissionem continet. 265. A 278. C
Actus coniunctus omissioni, omissionis causa & comes, vide omissio. ibid.
Actus comitantes peccatum per se, indifferentes non sunt explicandi in confessione sed per se mali. 265. D
Actus turpes præcedentes, & comitantes turpem congressum ab illo numero non distinguuntur.
Actus interior voluntatis in quo inest peccatum veniale non potest transire in lethale. 308. D
Actus interior mutato fine mutatur. ibid.
Actus per se malus, bonus esse non potest. 346. C
Actus interni lege humana præcipiuntur ex conventione. 444. C. Et ij qui requiruntur, vt actus sit humanus. ibid. D
Et qui sint causa affectus, externus actus comitari soliti. 445. A. B Alioqui potestati humanæ non subjiciuntur. B. C
Actus externus quantumuis occultus, potestati humanæ subest. 444. A
Actiones legis quando introductæ sint. 400. B Appius Claudius eas in formam redegit. ibi. C. Flavius eidem vulgavit. ibid.
Sex Actus alias composuit. ibid.
Acta crimine si occulti ipso iure publica functione privati ante criminis declarationem dum saltem magnam populi partem latet, valent. 437 B
Acta notorij, & intrusi, & palam occulti, apud eos qui crimen nouerunt non valent. 13. C

Acedia.

Est vitium quo quis fastidit res divinas, & spirituales. 334. A
Repugnat charitati. ibid.
Quid differat à Pigritia. ibid. Filiæ eius ex suo genere lethales enumerantur. ibid.

Accusator.

Accusatorem corrumpere in causa sanguinis iure civili licet, canonico non licet. 514. D

Adam

Adam an ante lapsum adoptionis gratiam acceperit. 238. A
An fuerit cum Iustitia originali, & gratia procreatus 237. B
Sibi & posteris primam gratiam originalem accepit. 237. A
Adams posteri, an cum Iustitia originali gratiam adoptionis fuerint consequuturi. ibid. D
Ante peccatum Adæ an fuerint eius posteri in gratia procreandi. 239. B
Adam & posteri victa prima tentatione confirmandi erant in gratia. 240. B
An per proprium voluntatis actum se ad Iustitiam originalem præparârit. 243. A
Adam plena, & perfecta tranquilitas quomodo intelligenda sit. 247. B
Vita æterna ante lapsum ei tantum erat merces non gratia reparationis, vt nobis. 262. A
Scholastici sentiunt eum non potuisse se præparare sine speciali auxilio ad diuinam gratiam, Patres qui aliter videntur sentire quomodo intelligendi sint. ibid. B
Cum originali Iustitia creatus indigebat gratiæ auxilio. ibid. C
Accepit quo perseverare posset, non quo perseveraret. ibid. G
Ante lapsum eguit gratia, vt in bono permaneret, non vt bonum reciperet. 262. B
Habebat gratiam, vt posset non peccare, non mori, sed non vt non peccaret, non moreretur. ibid. C
Poterat peccatum veniale per dona supernaturalia accepta cum originali Iustitia ibid. D.
An copiosior fuerit eius gratia, quam Iustorum post lapsum 263. A
In eo ante lapsum non potuit esse peccatum veniale, ex imperfecto actu. 311. B. neque ex leuitate materiæ. 312 A. B
Si veniale peccatum contraxisset sine Dei gratia deleri non potuisset. 314. A
Non Deus sed peccatum abstulit ab Iustitiam originalem. 371. B
Privatio Iustitiæ originalis habuit in eo rationem peccati actualis non originalis. ibid. C
Sibi & posteris acceperat Iustitiam originalem, eandem vtrisque amisit. 372. B
Traduxit in posteros peccatum originale, quia cum esset, instrumentum ad copulandam animam ornatam Iustitia originali cum corpore, ea privatam coniunxit. 378. C
Per pœnitentiam gratiam sibi recuperauit, non posteris. ibid. B

Solum primum eius peccatum transmissum in posteros. ibidem:
Ex Adamo progeniti peccantes, ipso non peccante, peccatum non traducerent. 380. B
Si qui fuissent progenuti ante peccatum illud non contraxissent, 381. D
Filij tamen eorum contraxissent 382. C Si solum peccasset, peccatum transmisisset. ibid. D

Addi.

Addi aliquid verbis Dei quando dicatur. 424. A

Adoratio.

An adoratio sit actus Religionis exterior tantum, an etiam interior. 955.
An cultus adorationis nomine significatur soli Deo tribuendus sit. ibid.
An sit aliquis actus venerationis, & cultus externi qui suapte natura, aut saltem Ex communi hominum opinione, & institutione soli Deo deferatur. 936.
Adorandi verbum Latinis alias est commune, alias proprium. 960.
Quis cultus, & veneratio Deo: qui sanctis debeatur. 954.

Aduentus.

Olim apud Romanos iciunium seruabatur in aduentu. 750. C. Hinc apud Religiosos iciunium in aduentu manſit. ibidem
Aduentus quando incipiat, & de ceremonijs eius temporis 1103. C

Adulterium.

Adulterium committens lucri gratia magis est iniustus. quam intemperans. 95. B

Aduocatus.

Aliorum sententiam probabilem contrariam sua sequi potest. 131. A B

Affectus.

Affectus animæ qui sint, & vnde dicti. 164. A
Quomodo generentur. 165, A Quid sint. 166. B. Sunt actus appetitus iudicium sequentis. ibid. D
Pro instrumento potissimum cor habent 167. B
Appetitus concupiscendi, & irascendi re distingui videntur 168. A
Vtrumque obiectum est bonum ratione distinctum. ibid. B C
Sint ne quatuor affectus, an vndecim 169, D
Non sunt per se mali. 186. C
An cadant in virum sapientem. 187. B
An penitus euelli possint. ibid. C
Tantum hominibus propriè insunt ibid. D
Alij ex obiecto sunt boni, alij mali. 188. A B
Generales affectus quatuor, an sint in facultate irascente, & concupiscente. ibid.
Quæ virtutes hisce affectibus moderentur. ibid. C D
An Deo conueniant 189. A
In Christo fuerunt, sed diverso modo. ibid. C
Affectus, an sint in beatis, & Angelis. 190. A B
An in primis parentibus fuerint. ibid.
An ex peccato primorum parentum sint orti. ibid. C D
Affectus duplices sunt 444. D qui externos actus comitantur, & se produnt leges humanæ, subjiciuntur. ibid. B

Agnus Dei.

Honos & veneratio debetur ceræ Agni dei. 973. A
Modus sacros Agnos rite habendi, asservandi, deferendi, ibidem B
Laycis tangere, & contrectare nefas est. ibid. C
Agnos dei emere, & vendere nefas. ibidem.
An præcise ratione materiæ, & impensarum id liceat. 974. A
Precatio, Agnus Dei à quo instituta: fuerit, 1186. C

Alienatio.

Alienatio rei Ecclesiasticæ perpetua expressum consensum postulat. 10. C
Alienationes eorum quorum bona ob crimen ipso iure fisco addicta sunt, ante condemnationem factæ sunt, irritæ. 436. B nisi crimen nunquam prebetur. ibid.
Alienatio rei immobilis statuto insita prohiberi potest. 530. B
Prater quam si sit contra immunitatem clericorum. ibid.
Alienatio iureiurando confirmatur. 1209. C

Alios.

Dicta re petitiua similium aliquando ea non repetit. 543. A

Altare.

Iure communi debet esse lapideum. 1155. D
Consecrari debet ab Episcopo. 1156. A
Simplici presbytero committi ab Episcopo hæc consecratio non potest. ibid.
Hoc ius commune est Episcopis ratione ordinis 1156. B
Simplex sacerdos non potest consuetudine vel præscriptione hoc ius acquirere. 1156. B
Quis extruere & destruere possit altare. Ibid. C
Portatile quam magnum esse debeat. ibid. D
Consecratio Altaris fieri non potest sine reliquijs sanctorum ibidem C
In locum relinquiarum nunc corpus Dominicum substitui non potest in consecratione altaris. Ibid. D
An liceat presbytero eodem die sacrificare in altari in quo Episcopus rem diuinam fecit. ibid. D
Altare consecratum quot modis desinat esse sacrum. 1137. B
Altaris plura eodem die, in eadem etiam Ecclesia iure consecrantur. ibid. B
Altare stabile polluitur polluta Ecclesia, & contra 1209.
Altare non amittit consecrationem quod amittat Ecclesia, & contra. ibid. C

Ambitio.

Est immodica honorum, imperiorum, dignitatum ac potentiæ cupido. 332. D & 298. A 173. D
Tripliciter in his peccatur appetendo, acquirendo, retinendo. 299. B
Quid differat a superbia & inani gloria. ibid. Quando sit lethalis. ibid.

Amicitiæ amor.

An sit virtus Amicitia, & quæ
Tria requirit, & continet. 1007.
Amor Amicitiæ quis sit, & quis concupiscentia. 74. C D
Amor amicitiæ quomodo possit non esse ad alterum & non mutuus. 81. A
Amore Amicitiæ non amari virtutes. Ibid. B
Amor virtus quo pacto sit maior altero. Ibid. B
Amor Dei quomodo sit intentior, ibid. C
Amor quid sit, & quotuplex. 168. B
Amor re obtenta non finitur nec desinit. 169. C
Amor re a desiderio & delectatione distinguitur. 170. A B
Amor omnium affectuum est primus. 170. D
Amor non est omnis affectus qui in animo est. 171. A
Amoris effectus quinam sint. ibid C D
Amor amicitiæ mutuum respectum & ordinem benevolentiæ vnius ad alterum exigit, Amor Benevolentiæ seu Charitatis. non item. 949. D
Amor Dei erga homines, & Angelos differt ab amore hominis in alterum. 950. A
Amor hominis Erga Deum sit ne naturalis & supernaturalis. ibidem. B
Amor hominis viatoris possit ne tantus esse quantus est Beatis. 953. B

Angelus.

Angeli mali acceperunt quo perseverare potuissent, non quo perseuerassent 251. B
In statu innocentiæ non poterat eis inesse peccatum venialeex imperfecto actu. 311. D Neque ex leuitate materiæ probabilius. est. 123. A
Angeli propria ex deliberatione eligunt. 83. B

Anima.

Animæ partes, superior, & inferior. 343. D
Peccatum lethale est contra superiorem partem. 344. A
De animæ origine Augustini dubitatio & scripta. 377. C
Animæ rationales quotidie a Deo creantur. 378. D

Annus.

Quando inceptus, quando expletus intelligatur. 544. A
Annus, & tempus probationis. Quere tempus probationis.

Antiphona.

Quid nomine Antiphonæ significetur 925. C
Auctor antiphonarum apud Græcos fuit S. Ignatius, apud Latinos S. Ambrosius. 924. A

Angor. Anxietas.

Angor quid sit. 203. A Anxietas quid sit, 181. A

Appellatio.

Appellationis tempore rescripturam non impetrandum. 433. B

Apostata.

Apostatæ nomine quid significetur. 904. B Et quotuplex sit Apostata. 13.
Apostata idem qui hæreticus ibid. D
Tribus modis fit Apostata. 905. B
Apostata exterior in foro exteriori pœnas meretur apostata & peccat mortaliter contra confessionem fidei. 13. C Excommunicationem tamen in foro conscientiæ non incurrit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostata ad religionem reuersus & pœna iuris absolutus, ac bonæ famæ, eligi potest in Abbatem aut Præpositum 1396. B
Apostatarum pœna eadem quæ hæreticorum 906. B
Apostata ipso iure irregularitatem contrahit. ibid. C
Ad fidem reuertentes recipi debent. ibid. D
Inquisitores, & Episcopus habent in eos qui matrimonium publicè contrahunt deserta religione sua. 907. C

Apostolus.

Apostoli quædam vt ministri Christi, quædam vt Ecclesiæ Præsules constituerunt. 478. B
Apostolicæ Constitutiones quas Apostoli vt præsides Ecclesiæ tradiderunt, relaxari possunt. 479. C D

Aqua.

Aquæ benedictæ quis vsus requiratur ad peccatorum venialium remissionem. 323. D
Delet peccata venialia ex opere operato. 324. B
Quomodo per eam dicamur sanctificari. 325. B
Per eam dæmones fugantur. ibid. C
Vnum est è sacramentalibus, 145. B C
Aqua vino miscenda est in calice, Ecclesiæ præcepto. 1167. A
Aqua prius in vinum conuersa deinde in Christi sanguinem conuertitur. ibid. C
Quantum aquæ in calicem infundendum. ibid. D
Peccat lethaliter qui aquam in vinum non mittit. ibid. D
Valeret tamen vini consecratio etiam sine aqua. 1167. A B

Archidiaconus.

Archidiaconus si vi consuetudinis sine Episcopi authoritate curam animarum committat corruptela est 302. B

Argumentum.

Argumentum a contrario sensu in iure non semper est bonum. 504. B

Arma.

Cum armis deprehensus statutis pœnis non est obnoxius, nisi qui ea tulisse conuincitur. 530. D
Armorum nomine quid intelligatur ibid. & 531. A
Ex statuto non tenentur iter facientes aut domi arma habentes. 1424. D

Arrogantia.

Quid sit 174. D. Vulgo præsumptio, nimia publicarum administrationum, officiorumve, qua vires exuperant cupiditas 298. D & 331. B
Tripliciter in hu potest peccari appetendo, acquirendo, retinendo. 299. B
Quando sit lethalis. 305. B

Attentio.

Attentio animi multiplex 1085. D
Attentio habitualis non sufficit ad persoluendas preces horarias 1086. A
Per attentionem ad sensum verborum in recitando officio. etiam si in pronunciando erretur satis fit Ecclesiæ præcepto. ibid. Vide Distractionem.

Attritio.

Sufficit ad peccati venialis remissionem. 319. B

Auaritia.

Quid sit 173. Est nimia præter modum pecuniarum, & diuitiarum libido. 298. D Lucri cupiditas 332. C
Tripliciter in ea peccatur. 299. 332. B
Compellendus sæpe auarus ad restituendum. ibid. D. Eius filiæ. ibidem. D
Lethale peccatum est cum grane damnum alteri infertur. ibidem.

Auctor Auctoritas.

Auctoritas metu extorta nulla est. 29. A
Auctores Classici inter Theologas quinam censendi. 134. C.
Qui in iure canonico 136. C qui in iure ciuili. 135.

Augustus,

Augustus primus constituit Imperatorem suis legibus solutum esse debere 448. C
Augusta nisi beneficio principis exempta legibus tenetur. 452.

Balaam,

Balaam & Sybillæ an fuerint vaticinati afflatu diuino. 1101.

Baptismus.

Baptismus cum triplici mersione confertur, effectum suum non sortitur, nisi in aduentu tertiæ mersionis. 1221. B
Merita Christi infinita finitè à nobis per Baptismum participantur 1008.
Est instrumentum voluntarium Christi ad gratiam paruulis conferendam. ibid.
In paruulis voluntate Christi est definiti effectus. ibid.
Baptismus infantium antiquior temporibus Origenis. 363. A. B
Ex eo probatur peccatum originale. ibid. per illum peccatum originale deletur. 370. D
Non restituuntur omnes Iustitiæ originalis effectus. ibid.
Non esse in paruulis remedium peccati, error est Calumistarum 391. B
In Baptismo Gratia, Charitas, Fides, & Spes infunduntur 396. C
Ad Baptismum compelluntur adulti & vi præcepti, & necessitate remedij. Infantes sola necessitate remedij. 430. B
Baptismate inuitis parentibus hæreticorum infantes donari possunt, quos iam renatos inuitis restituere nec debemus nec possumus. 921. D
Infantes paganorũ inuitis parentibus baptizare non licet. 922. A
Ex alterutro parente Christiano infanti baptismum conferri licet ibid C
Distantibus ne longissime, infidelibus eorum filios, si Ad Christianos deuenerint baptizare licet. 928. A
Expositis apud Christianos iure datur Baptismus. ibidem D An oblatis ab ipsismet parentibus paganis, vt ne fateant corpuscula, aut à dæmonibus vexentur baptismum conferre liceat. ibid. C
Iudæorum, & infidelium etiam mancipiorum paruulis inuitis parentibus baptismum conferre non licet. ibid. B
Si conferatur ratus erit Baptismus. 929. B
Qui eo casu parentes dicantur. ibid B
Iam iam morituro infantulo baptismus conferri potest inuitis parentibus. ibid. C
Si petant infidelium filij rationis compotes etiam inuitis parentibus, quamuis annos pubertatis non excesserint conferri potest, si dubium sit, an sint rationis compotes, non stem. ibid,

Beatus.

Beatorum actus quomodo sint liberi censendi. 3. A
Beati sunt liberi à peccato. 4. B

Benedictio.

Benedictio Pontificia vel Episcopalis vnum ex sacramentalibus, 325. & 326. A

Benefici arius.

Beneficiarij post impetrationem beneficij à sede Apostolica tenẽtur ad literarum expeditionem. 407. C non item qui impetrant ab ordina rijs. 407. A
Scienter preces horarias omittens an iure naturali, aut canonico communi ante iudicis sententiam fructus restituere tenetur. 1094. A
Beneficiarius Clericus Romani Pontif. auctoritate potest absolui ab horis canonicis recitandis. 1091. C
Omittens preces Canonicas post sex primos menses ab obtento beneficio restituere debet fructus, respondentes tempori quo omisit: nouo decreto Concilij Lateranensis. 1094. C
Qui intra primum semestre scienter prætermittit letaliter delinquit, sed tamen nihil restituere tenetur. ibid.
Omittens horas canonicas non potest tuta conscientia post, Lateranense, & constitutionem Pij V. eam fructuum partem retinere, quam eius labor, quo alioqui Ecclesiæ inseruit, meretur. ibid.
Ex mente vltro distracta persoluens diuinum officium restituere tenetur ex probabiliori opinione. 1096. D
Ex excommunicatus, suspensus, irregularis etiamsi diuinum officium persoluat, beneficij fructus non lucrifacit. 14
Huiusmodi post absolutionem harum pœnarum vt fructus ante perceptos tuto retineat à Pontifice impetrare debet. 1097. A
Fructus restituendos ob prætermissum officium non necessario impendere tenetur quis in vsus Ecclesiæ, in qua situm est beneficium. ibid. D
Non debet restituere fructus quos percepit in peccato lethali. ibid. D
Beneficiarios quibus Rom. Pont. scienter beneficia contulit superior suo nutu amouere nequit. 1417. A

Beneficium.

Beneficium & priuilegium est in rem esse cui confertur. 21. B
Beneficij abdicatio metu facta superioris consensu rata est. 30. C
Beneficia plura simplicia habere quo iure sit prohibitum. 729. C.
Beneficio iure priuatus, tuta conscientia id retinet, valent eius acta, 438. D
Beneficium eius tanquam vacans impetrari potest. 430. A
Beneficia plura vt quis habeat legitima causa consuetudine introduci potest, aliter non potest. 488. D & 505
Beneficia regularia conferuntur quædam per electionem canonicam, quædam authoritate superioris regularis, quædam aliter. 1307 B
Beneficiorum regularium collatio quæ electiua non sunt, & aliorum ad quem pertineant.

Biblia.

Sacras literas bibliorum non licet interpretari contra communem & vnanimem Patrum consensum. 1224. B
An liceat biblia in propriam cuiusque nationis linguam conuertere. 1038. B
An partes saltem, vt libri, capita &c. sententiæ inserta in catholicorum libros, Euangelia & Epistolæ, & totius anni preces horarias vulgari linguæ transferri possint. ibidem. D
In vernaculas linguas conuerti non expedit. 1040. A
Interpretandi auctoritas penes Ecclesiam est. 829. D
Aliquando loci obscuri, aliquando ambigui aliquando contrarij videntur. 830. A
Interpretari contra vnanimem Patrum consensum non licet 830. A
Sæpe plures sensus habent. ibid. A
Verba ex ijs ad prosanam & vanam interpretationem detorquere non licet 830. B
Vnus locus duos potest sensus habere literalem, & mysticum. ibidem. C
Quis, & quotuplex sit sensus litteralis. ibid.
Quando proprie, quando metaphorice interpretanda. ibid.
Mysticus sensus, quis, & quotuplex. 831. D
Allegoricus, Tropologicus, Anagogicus sensus quid sit ibidem. A
Quilibet locus literalem aliquem sensum habet. ibid. C
An quilibet Mysticum sensum habeat. 832 B
Ex mystico sensu non sumitur efficax argumentum ad probandas res fidei. ibid. C
In rebus malis gestis, quas refert scriptura, an contineatur sensus mysticus. 833. D
Quando sensus mysticus ad confirmanda fidei dogmata valeat. 834. C
In scripturis eiusdem litteræ possunt esse plures litterales sensus. ibid. C
Vulgatæ editionis auctoritas quæ sit. 835. A B
Hebraica, & Græca editio non damnatur. ibid. D ea quomodo suam fidem teneant. ibid.
Vulgata editio quo pacto omni errore careat. 837. A
An interpres Latinus vulgatus spiritum S. assistentem sibi peculiariter in vertendo habuerit. ibid. D
Græca LXX. editio quomodo sit authentica 836. A

Bibliotheca.

Bibliothecæ libros omnes suerlpiens vnum tantum peccatum committit. 464 C D

Blasphemia.

Qui Deo simul, & sanctis maledicit toties peccat quot sunt personæ quibus maledixit. 263. A
Cui virtutes opponatur. 1013. A
Blasphemiæ peccatum quid sit. 03. A & 1013. A
Quot modis contingat ibid. C
Maledictum in sanctos an habeat rationem blasphemiæ. 1014 A
Blasphemiæ quibus pœnis iure afficiant ibid B
Blasphemus publicus in Deum, Christum, B. Virg. an admonendus sit ab eo qui audit, etiam sine spe emendationis ibid.
Blasphemi publici in Deum & sanctos an deferendi sint ad iudicem. 1016.
Maledici in Deum & sanctos quomodo in Confessione sint absolvendi. ibid. D
Maledicta in Deum differant ne species a maledictis in Sanctos 1017. A
Blasphemia manifesta & notoria an Episcopo reseruata. ibid. B
Blasphemus in Deum, & Sanctos in foro pœnitentiæ absolutus, in exteriori pœnis potest. ibid. D
Blasphemus in Deum, & sanctos in foro exteriori absolutus ab Ecclesiastico iudice an denuo apud sæcularem accusari possit & puniri. 1018. A
Maledicus in Deum, & Sanctos an vnum tantum peccatum admittat, & vna sit pœna mulctandus. ibid. B
Maledicens Deo ex subita ira lethaliter nec peccet. ibid. D
Consuetudo maledicendi in aliqua prouincia non excusat a peccato, & pœna iure in blasphemos constituta. ibid.
Blasphemi inueterati quomodo in confessione sint tractandi. 1019. A
Blasphemus dicturus testimonium in iudicio, quasi infamis repellendus. ibid.

Bonum, bonitas.

Bonum maius, minori repudiato an eligi possit. 81. B
Bonitas, & honestas humanæ actionis quid sit 89 A
Bonitas, morsq; idem est quod rationis 91. A
Bonitas, & prauitas moris non sunt tantum respectus ad rationem ibid. B
Bonitas prima moralis actus ex obiecto petitur. ibid. C
Bonitas secunda ex fine sumitur, quem sibi voluntas constituit. 92. B
Bonum & malum an sint differentiæ substantiales actuum voluntatis. 193.
Bonitas interna actuum voluntatis a recta ratione pendet 107. D
Bonum, rectum, studiosum, laudabile, meritum, & horum contraria in actibus voluntatis quomodo differant. 114. B
Bonum opus, an necessario fieri debeat propter Deum. 359. C.
Satis est fieri gratia & studio honestatis, vt sit bonum. 160. A. Vide Opus bonum.
Bonum omne sui amorem generat. 171.

Bruta.

Naturam non ducunt, sed ducuntur ab illa. 5. D
Brutis inest prudentia virtutis, & artis simulachrum non ratio. 6. D
Aliquando intermittunt actionem naturalem affectu deterrita. 6. A B

Bullæ

Bullæ Pont. obligant post promulgationem Romæ factam, & si non in prouincia. 410. D & 496. A. neque contra facientes excusantur à peccato, nisi consuetudo eas abrogauerit. 412. A
Vsu non receptæ vim non habent 417. B
Non licet Laicis Apostolicas litteras recipere, aut impedire sed coram Ecclesiastico iudice contra eas excipere appellare ad Rom. Pontificem. 474
Nec eas discutere nisi commissæ sibi a Rom. Pont. auctoritate possunt. 475. B
Licet tamen de ijs dubitare aut disputare. 477.

Caietanus.

Eius sententia de natura peccati reiecta. 268. Comitius explicatur. 271. A Quod dixerit animam corpore egressam primo momento non esse omnino extra hanc vitam, ac bene & male mereri posse, refutatur. 329. D
Pueros, quibus baptismus dari nequit per signum Crucis, & inuocationem SS. Trinitatis saluari posse, temere dixit. 393. A Eius in vtero clausos. ibid. B

Campana.

Post certum campanæ signum cum statutum arma ferre prohibet, non aliqat in hebdomada sancta, cum illa non sonant, 530. B

Canonicus.

Canonicatum simul cum dignitate habere posse. 123. A. B
Canonici ad chorum, & cantum deputati non satisfaciunt muneri sui nisi cum aliis cantent. 1093. B
Idem non acquirunt distributiones quotidianas si non cantent. 1100. A
Acquirunt, ac retinent tuta conscientia vbi viget consuetudo, vt præsentes qui decantant per substitutos. 1084. D Iniusmodi consuetudo non tollit ius nascens sed canonicum ibid. valet ea consuetudo etiam post constitutionem Pij V. & Tridentinum. 1085. A
Canonicus priuatim domi recitans officium vel in foro non cantando cum aliis, nec submisse quidem pronuncians versiculos ad se pertinentes non satisfacit Ecclesiæ. ibid. B
Canonici ad cantum in choro adstricti ibi etiam diurnum officium reddere debent. ibid, B. alij implent præceptum alibi recitando, quam in templo.
Canonicorum collegium in rebus grauioribus consuetudinem inducere non potest sine consensu Episcopi, in aliis potest. 499. A
Vt Canonici pastorem non eligant, nisi cum assensu principis consuetudine induci potest. 502. A
Canonicorum regularium quinam fuerit origo, quæ propagatio, quibus conuenant, & distinguantur à monachis. 1413. A
Canonicus regularis beneficium sui ordinis, & monasterij in titulum habere potest, dum simul habere non potest sine dispensatione. 1418. B

Capitale.

Capitalia peccata explicantur. 329. A quare septem sint. ibid.

Cardinalis.

Cardinalem persequentium bona ipso iure Fisco addicta sunt, 430. C
Cardinalis tenetur bullis Pontificis in suum fauorem factis. 431. A
Constitutionibus conciliorum generalium, & iuris communis tenetur. 23. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non tenetur constitutionibus contra clericos, beneficiarios dignitates 24. D. neque constitutione lata generatim contra Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, etsi ipse talis sit ibidem D. neque lege de materia in qua ipsi priuilegio gaudent. 431. D. neque generatim lata contra cæteros. 432. A neque illa constitutione generali quo ad pœnas, & odia. ibid. D. neque generalibus regulis Cancellariæ. ibidem.

Caro.

An aliquando liceat carnibus humanis vesci. 777. C D nefas est carnes humanas bestijs deuorandas obijcere. 778. D

Carthusianus.

Regula interdicens ijs esum carnium iusta est. 429. D Licet ei etiam cum probabili vitæ discrimine carnibus abstinere ob honestum finem, si is desit non licet 430. B C

An Carthusianorum religio sit arctior religione Minimorum 1378. B

An religiosus Franciscanus Obseruans, vel Capucinus iure possit ad Carthusianos transire. ibid. D

Carthusianorum Ordo quando & à quo institutus 1311. D In eo sunt sedecim prouincia, monasteria, monachi 1411. D

Catechumenus.

Pro Catechumeno per baptismum renatis orare solebat Ecclesia. 1135. A

Catechumenus qui ante baptismum gratiam accepta amittit peccando, Anteam per baptismum recuperet 821. B

Missæ fidelium numquam pro Cathecumeno ab Ecclesia oblata fuit. 1134. D

Castitas.

An religiosus, qui solum tacitè professus est religionem, in curras in sacrilegium, si castitatem non seruet. 1367. B

An religiosus castitatem violans suum peccatum satis confiteatur si exprimat se castitatis voto teneri, taceat tamen se religiosum. ibidem.

An si religiosus sit initiatus sacris ordinibus inter confitendum debeat vtrumque exprimere. ibidem.

Qui post votum simplex Castitatis matrimonium contrahit antequam illud consumet peccat. 1277. D

Qui post simplex castitatis votum matrimonium peccando contraxit illud consumando peccatum denuo committit. 1278. A

Voto simplici Castitatis obstrictus si matrimonium contrahat toties votum violat quoties coniugale debitum exigit. ibid. D. tuta tamen conscientia debitum coniugale reddit si à coniuge petatur. 1279. A Si vterque simplici castitatis voto obligatus sit iure nequeunt vicissim petere, vel reddere debitum. ibid. B

Huiusmodi voto deinctus uxore mortua non potest ad secundas nuptias transire, sed potest ad vitam monasticam transire ibidem. C

An volens numquam contrahere matrimonium, peccet si matrimonio contracto reddat debitum. ibid D

Quæ iuris diuersitas in ijs qui post simplex castitatis votum, & qui post simplex religionis votum se matrimonio coniungunt. 1280. A

Voto simplici astrictus de sacris ordinibus suscipiendis matrimonium contrahendo peccat, & post contractum religionem profiteri tenetur. ibid. C

An eius qui puellæ promisit se eam in vxorem ducturum. & deinde se simplici castitatis voto obstringit, valeat votum, an sponsalia. ibid. D

Votum virginitatis à voto castitatis per se non distinguitur, nisi ex intentione vouentis. 1281. D

Catholicus.

Catholicus manens, an se esse à fide alienum credere possit. 44. D

Rogatus ab alio talis ne sit, an eo ipso debeat confiteri se esse Catholicum. 938. A

Catholico in hospitijs hæreticorum carnes edere temporibus ab Ecclesia interdictis ne se prodat, & in certum vitæ discrimen veniat qua ratione liceat. 939. A

Catholico hæreticorum prouincias transeunti licet salutis causa eorum vestibus se induere, & sermone vti. ibid. B

Et eidem hæreticorum templa adire, eorum interesse conuentibus atque concionibus etiam iubente principe hæretico qua ratione liceat. 1000.

Catholici an possint interesse missarum sacrificijs, quæ faciunt Græci, Armeni, Rutheni, & sic Ecclesiæ præceptum de audiendo sacro in die festo obseruent. 860. D

Catholicis an liceat cum hæreticis orare. 858. A

An liceat catholicis matrimonia contrahere cum hæreticis. 859. C

Causa.

Causa proxima effectuum voluntatis quomodo sit Deus & quot modis dicatur. 70 A B

Causæ peccati extrinsecæ, & intrinsecæ numerantur. 343. D

Causæ naturales post diem iudicij non agent secundum consuetum in hac vita naturæ ordinem sed iuxta leges diuinæ Iustitiæ. 389. C & 390 B

Causa spiritualis, vel quasi spiritualis, ciuilis, & mixta quid significet. 469. D

Causa totalis quot modis dicatur, & quomodo Deus sit causa totalis. 71. B C

Capellanus.

Sacerdos qui ratione Cappellaniæ quotidie sacrificare debet nisi legitimè impeditus peccat grauiter si non sacrificet. 1146. B

Si per se vel alium sacrificare tenetur ipse impeditus per alium sacrificare debet. ibid. C

Vnde colligatur ratio quotidie sacrificandi ratione capellaniæ. ibidem.

Capellanus institutus ad sacrum in certo loco faciendum non satisfacit fundatori si alibi sacrificet ibid. D

Capellanus impeditus in designato loco sacrificare alibi rem diuinam facere tenetur. ibid. D

Capellanus absque causa alibi, quam in designato loco sacrum faciens peccat sed nihil tenetur restituere. 1147. A

Capellanus qui certis diebus sacrificare debet nisi id præstiterit iure multatur. ibid.

Calix.

Calix consecratus, & patena consecrata requiruntur ad missa sacrificium. 1158. D

Calicem & patenam simplex presbyter, nec Episcopi quidem consensu consecrare potest. ibid.

Calices consecrant Abbates priuilegio Canonico.

Quomodo calix, & patena consecretur. ibid.

Calix patena qua materia debeat constare. ibid. B

Calix argenteus post consecrationem. ibid. B

Quandonam calix consecrationis formam amittat, vel retineat. 1159. C, & 1160

Casula.

Cur sic dicta, & cur planeta. 1161. D

Centuria.

Centuriæ Romanorum quot fuerint, & quales. 403. C

Centuriata comitia quæ. ibid.

Centuriatæ leges quæ. ibid.

Charitas.

Charitas non minuitur per peccata venialia, sed eius feruor. 310. D

Charitatis feruor est vsus & exercitatio charitatis. 311. A

Qualis actus charitatis requiratur ad remissionem peccati venialis. 317. A

Actus charitatis feruens quis dicatur, & quotuplex sit. 318. B

Charitas in Deum verè, & propriè est amicitia hominis ad Deum. 949. A

Charitas habitus est diuinitus infusus ibid.

Præter charitatem infusam sit ne alia nostris actibus acquisita 930

Charitas vna, & eadem est erga Deum, Angelos, & Homines. 931

Charitas sit ne forma omnium virtutum ibid. D

Charitas an actibus etiam remissionis augeatur. 952. B.

In hac vita possitne in infinitum augeri. ibid. C.

Charitas via possitne per se simpliciter, vt charitas est, in infinitum augeri. 933

Charitas minus non potest, quomodo. 954

Charitas an vi, & natura peccati mortalis, an tantum eius merito expellatur. ibid.

Charitate, quot, & quæ diligi debeant. ibid C

Charitatis actus elicuti quot sint. ibid. D

Charitatis præcepto quo tempore cogamur elicere, & præstare amorem in Deum. ibid.

Quid sit diligere Deum ex toto corde explicatur. 956

Per dilectionem Dei super omnia quid Theologi intelligant 970.

Charitatis præceptum positiue in hac vita compleri. 967

Diligi potest Deus propter aliquod præmium, & quomodo, quod ab illo expectamus. 968

Charitati duo peccata opponuntur. 967

Christus.

Christus non contraxit peccatum originis, quia communi propagatione carnem non assumpsit. 378. D

Christus Dominus vrari non potest vt pro nobis oret. 981 C

Christus oretne in cælo pro nobis quatenus homo est. ibid.

Chistianus.

Peccatum idem grauius est commissum à Christiano, quam ab Ethnico. 338

Christiano fas non est operas suas locare, auxilium, vel opem præstare ad extruenda fana Idolorum. 985. A

Christiano fas ne sit cum Paganis epulari, vel eos ad sua comunia, & epulas vocare. Ibid. B

Christianis cum paganis belligerantibus, vtrum fas sit suis vexilla affigere certa quadam signa, quibus hostes vtuntur. 940.

Circumcisio.

Per circumcisionem deleri peccatum originale non conferri gratiam adoptionis falsum est. 393. B

Per eam paruuli mundabantur a peccato. Ibid. C

Erat signum dumtaxat institutum, quo eius ministri fidem in Christo explicitè, vel implicitè profitebantur 392. D

Hac fide, & Christi meritis, gratiam circumcisi recipiebant, & à peccato originis purgabantur. Ibid.

Circunstantia.

Peccata differunt specie per circumstantias specie diuersas quoties illa specialem habent cum ratione repugnantiam. 118. B

Augent peccatum, cum vel vni, & non alteri aliqua accidit, vel plures sunt, vel vna ex magnitudine materiæ 3710. B

Circumstantia actus quot & quatenus voluntarium immutant. 54. 55. B A.

Circumstantia actus humani est accidens illius. 54. C D

Circumstantiæ graues aut leues noxam faciunt 55.

Res circunstans quoties voluntarium tollat, aut minuat. ibid. C

Circumstantiarum cognitio, qua ratione ad actus humanos conducat. 36. B

An tribuat actus bonitatem, aut malitiam. 96. A

An transeat in naturam obiecti 96. A

Tribuens bonitatem, aut malitiam actui, an semper primam tribuat. 18. D

Circumstantia actus externi sæpe fit pars obiecti voluntatis. 99. B

Circumstantia quando det, aut mutet speciem actus. Ibid. D

Septem circumstantiæ quid significent in moralibus, & quænam illis possint tribuere speciem peccati. 101. A

Classis.

Classes ciuium Romanorum quot, quales, à quo institutæ. 403. C

Clericus.

In rebus spiritualibus iure diuino à laicorum potestate exempti sunt clerici. 435. C

Vt non semper ciuilibus negocijs implicentur, diuini iuris est. Ibidem. D

Quod in rebus ciuilibus à potestate ciuili sint exempti iuris diuini est. 436.

Quod eorundem bona immunia sint, diuini iuris est. 462.

Clericus legibus ciuilibus, vt ciuilibus non tenetur, sed quatenus reliquid continent diuini, naturalis, aut canonici iuris, quibus in conscientia tenetur. 463. C

Faciens quod lege naturali simul & ciuili prohibetur tantum contra naturalem peccat, nec ciuili pœnæ tenetur. 464. B

Res suas vendere precio lege ciuili constituto, non ciuili, sed naturali iure tenetur. 465. D

Legibus ciuilibus de contractibus. &c. non tenentur, nisi aliquid contineant diuini, naturalis, aut canonici iuris. 466. A

Falsum testimonium dicens statuto laicorum non potest trahi ad ciuilem iudicem, vt ab eo condemnetur. ibid. B

Immunitati clericorum non derogat statutum laicorum. ne non subditis suis Priuilegijs gaudeant. ibid. C.

Statutum laicorum clericos cognatos, vel famulas puniens clerici causa, non valet ibid C

Clerici in communi vtilitate pontes, vias, &c. reficere non tenentur, nisi consulto Romano Pontifice, aut certe Episcopo. 467. A Cum hac tantum ad ornatum referantur, omnino non tenentur ibid. B

Cleritus lesæ maiestatis reus coram iudice sæculari conueniri non potest. 468. C

Consuetudine laicorum incommodante suæ immunitati. non tenetur. 500.

Consuetudine clericorum ludos voluptuosos agitandi, corruptela est. 50.

Quod ab alio, quàm ab Episcopo, vel eius Vicario ad beneficia eligantur, corruptela est. 502. B

Vxentes interdicto restituti ex patrio more consuetudine excusantur. 321. C

Consuetudine induci non potest, vt coram sæculari Magistratu conueniatur. 322 A

Deferens arma contra statutum laicorum ab ipsis puniri non potest. 531 532. C D

Non debet decimam soluere ex decimis, quas percipit 700. B

Debet soluere decimam ex prædijs patrimonialibus in aliena Ecclesia sitis. ibid. B

Non debet soluere decimam Ecclesiæ, in qua seruit. ibid. C

Clericus sæcularis vi iuris communis in officio Ecclesiastico per soluendo vti debet formula suæ diœcesis approba. 1009.

Iure nouo omnes tum seculares, tum regulares vti debent formula Breuiarij Romani à Pio V. præscripta. 1010. B

Quid facere debeat, qui in duabus Ecclesijs beneficia possidet. ibid. C

Scholastici iure communi, formulam suæ diœcesis, iure nouo Romanam tenere debent. ibid.

Qui solus officium dicit, nullo iure tenetur tam clarè pronunciare, vt audiri possit ab alijs. ibid. D

Clericus cæcus debet se socio, si commodè possit, adiungere. qui cum officium dicat. 1090. D Si cui primus socius, si facile possit. 1091. A Si cunalberit, repetere non debet intermissa. ibid.

An suppliere debeat postea, quæ citra incommodum recitare potuisset male vsdens. ibid. B

Clericus sacris ordinibus initiatus auctoritate summi Pontificis eximi potest à recitatione ibid. D

Codicilli.

Voluntate antecedente non mutata, codicilli firmantur. 14. D

Cogitatio.

Peccata cogitationis aliquando perfecta per se, aliquando initia peccatorum sunt, quæ opere fiunt 281. A B

Quando sine opere consummantur, specie differunt à peccatis oris, & operis, cum ad ea referuntur, non differunt 285. B

Quibus ex causis specie distinguantur & multiplicetur ibid.

Quando in voluntate perficiuntur sola iteratione multiplicantur, si referantur ad opus, non item. ibid. D

Quemadmodum committantur peccata cogitationis 286. D

Ad desideria, vel delectationes spectant. ibid. A

Cogitationes iræ, superbiæ, inuidiæ, odij, inanis gloriæ quando perfecta sint peccata, quando non. Vide, Delectatio.

Qui non repellit cogitationem malam cum non debet, non peccat. 13.

Collegium.

In collegium cooptati, an pœnam soluere teneantur in conscientia, ad quam se obligarunt, si leges, & cætera non seruarentur. 441. D

Commissio.

Commissionis peccatum an differat specie ab omissionis peccato. 277. A

Quando sit generale, vel speciale peccatum. ibid. C

Comitia.

Comitiorum genera quot, & qua fuerint. 403. B

Commenda.

Commenda perpetua, quam confert Rom. Pont. licet titulus non sit pro titulo, tamen in multis habetur. 1417. C

Pauperes, quam Commendatarij milites policentur, quam arcta sit. Vide, Militares ordin.

Communitas.

Tota tenetur legibus à se latis. 447. D

Communitatis Præfectus tenetur legibus ab ea latis. ibid.

Communio.

Communio sacra post meridiem accipi potest. 1151. G

Compositio.

Quando compositione decima tolli possit. 803. C

Compositio quid sit. 802. B

Concio.

Concionem die festo audire nullus præcepto cogitur. 709. B

An missa concioni præferenda. Vide, Missa.

Concupiscentia.

Est pœna, & effectus peccati. 372. C

Quale aliquando appellatur peccatum. ibid. & 779

In nuda natura fuisset tantum conditio naturæ. ibid.

Appellatur aliquando pugna, lex carnis, vetus homo. 783. A

In quibus consistat. ibid.

Confessio.

Confessio generalis vnum est ex sacramentalibus. 326. A

Per eam deleuntur peccata venialia. ibid.

Actus connecti cum peccato omissionis non sunt dicendi in confessione, nisi sint per se mali. 280. C

In exprimendo numero fornicationum non refert fuerint ne cum eadem, an cum diuersis. 484. B

Actus comitantes peccatum si per se sint differentes sunt, non sunt in confessione explicandi. ibid. C

Qui confitetur, vel vnum tantum veniale sine dolore impedit veniam, & remissionem eius. 322. C

Confessionem audientis sacerdotis non approbati post promulgationem Tridentini absolutio irrita est. 413. D

In confessione qui mentitur se vnum otiosum verbum dixisse, neque aliud confitetur peccat mortaliter. 544

Universidad de Deusto
Biblioteca

Confitenti crimen postquam negauerat minuenda pœna est in iudicio si confitenti minuitur ex statuto. 532 C
Crimen tacendo confitetur, quod obiectum reus non diluit 12.D. vide Crimen, vel, Consensum.
An confessio annua sit iuris diuini, an canonici. 818.D
In decreto præceptum est non consilium huius confessionis. ibi.
Qui mouent peccata venialia, aut mortalia sibi est conscius, non tenetur ad præceptum. 819.B Nec qui peccatis tantum venialibus est obnoxius. ibid.C.
Potest Ecclesia præcipere vt certis temporibus peccata venialia confiteamur. 810. B
An expediat tale præceptum ferre. 811. A
Quomodo annus computandus sit, quo imperat Ecclesia confitendum ibid. B
An vi præcepti certo tempore vnusquisque teneatur confiteri. ibid. D
Qui omiserint proxime sequenti vbi primum commode possunt iure coguntur ad confessionem 813. C
Est præceptum per se. ibid. D
An Monachi sapius, quam semel cõfiteri debeant in anno. 814. B
Monachi sancti Benedicti tenentur sapius. ibid. D
Confessio annua in eo consistit, vt peccata omnia confiteamur cum legitima eorundem detestatione. 816. B
In quo consistat substantia huius precepti. ibid.
Ecclesia non potest penitus legem confessionis abolere. 818.C
An Summus Pontifex teneatur hac lege annua confessionis 13. D
Confessio lethalium peccatorum sacrificio missæ necessario præmittenda est. 929. A
Et synodo confessio est de iure Diuino. ibid.C
Quando Eucharistiam percepturo sine confessione sufficiat contritio. 1172. A
An causa confessionis locum remotionem quis debeat adire. ibid.C
Sacerdos habens peccata reseruata, si commode confiteri sine infamia, & offensione aliorum grani non possit an sacrificio, & Eucharistia abstinere debet. 1173. A
Sacerdotis non approbato, vel excommunicato, sacrificaturus, vel Eucharistiam sumpturus confiteri non potest. ibid.C
Nec eo sine quidem, vt cum alio sacerdote, postea religiosius confiteatur, vel sacrificare, aut communicare potest ibid. D
Sacerdos, vel laicus, qui in casu necessitatis absque prauia confessione sacrificauit, vel communicauit, quam primum commode potest confiteri, debet. 14. B
Sacerdos conscisse sibi peccato lethali sacrificans citra confessionem quam commode facere poterat, vnum tantum peccatum admittit. ibidem. C Et hoc peccatum est vnius tantum deformitatis. 1174. C
Confessus, & contritus de nocturna pollutione, qua cum peccato lethali fuit, an eodem die sacrificare potest ibid. C

Coniux coniugium

Concilium Trident. Coniugium præsente parocho, vel sacerdote legitimo, & duobus testibus vult contrahi 10. A
Coniux vterque dubius de matrimonio quid facere debeant, quid non 96. n
Contrahens, & ignorant impedimenta frigiditatis, aut aleficij, quid facere debeat, si dubitet. 155. C
Coniugum alter dubitans de impedimento matrimonij, an hoc ipsum coniugi manifestare debeat, si dubitet. 156. A.
Delectatio ex cogitatione futuri coniugij peccatum est 204. D
Delectatio coniugum absentium de futuro, vel præterito congressu est peccatum 663 B
Delectatio coniugum ex osculis, &c. non est peccatum.
Congressus bonus est cum subsistit, malus, cum non subsistens cogitatur. 113. D
An coniux post matrimonium iure queat ad religionem transire, & quando, & quo pacto possit repeti. 1308. D

Conscientia.

Conscientia errans quid sit. 116. C An habeat vim obligandi. 130. C. Vltra vide in actione contra conscientiam.
Conscientia ligans, & non obligans, qua sit 117. D
Sequi conscientiam mala fide erroneam. an grauius sit peccatum quam non sequi 118. D
Errans conscientia an arctius obliget quam superioris præceptum. 119. A
Conscientia dubia quid sit 152. B Quot modis accidat. An contra dubium agere liceat. ibid. Tutiorem partem debet eligere. ibid.
Conscientia dubia de matrimonio necessaria resolutio. 153.
Conscientia dubia de matrimonio tam contracto per ignorantiam sine incilla, vel libera vxor, quid liceat, quid non. 153. A
Conscientia scrupulosa. Vide, Scrupulosa.
Conscientiam obligat lex omnis iusta. 408. Vide Humana lex.

Consecratio.

Solus Episcopus consecrare debet Ecclesiam. 1151.C
Simplex sacerdos potest solo concessu Pontificis. 9.
Consecratio fieri potest quolibet die festo vel non festo. 1153.C
Vide consecrare possit consecratio Ecclesiæ ibid. 14. B
Quando denuo sit consecranda. ibid. D
Consecrationis forma non amittitur quando parietes paulatim decidunt. ibid.
Ecclesia consecrata polluitur per effusionem sanguinis ex iniuria. 1154. A Et per voluntariam effusionem sanguinis in ipsa 1155. D Vide, Ecclesia.
Quid facto opus sit, si post consecrationem aranea in calicem incidat, vel venenum infusum 1177. D
Quid si diuino nutu post consecrationem caro, vel sanguis appareat. 1178. B
Post consecrationem comperiens non esse vinum, sed solam aquam in calice vinum apponere debet, & consecrare. ibid.
Nen est alterum vinum consecrandum si vinum consecratum non fuerit aqua mista. ibid.
An cum aliud vinum denuo est consecrandum, alia quoque debeat species panis consecrari. ibid. C D & 1312. A
Consecratio non est repetenda in vino, quando adstante populo aliunde adferendum esset in templum. ibid.
Quid facto opus, si species consecratæ sumi nequeant irrumpentibus hæreticis, aut paganis. 1312.
Consecratæ species iam corruptæ exurendæ sunt, & cineres in sacro templi loco reponendi. ibidem. Sic animal quod deuorasset sacras species similiter exurendum, adseruatis cineribus. ibid.
Si ob intemperiem frigoris species panis è manu sacerdotis in calicem delabatur, nihil iterandum. ibid.
Qua pœna puniri debeat sacerdos, cuius negligentia sanguis Christi effunditur. 1312.C.

Consensus.

Consensus explicitus & implicitus quid sit. 293 A
Consensus implicitus in cogitatione mala, cum periculo consensus expressi, peccatum est lethale. ibid.B
Qui non auertit cogitationem sine legitima causa exortam, cum posset, implicite consentit. 295. A
Qui cogitationem ex iusta causa ortam cum facile posset, non excludit, tacite consentit. ibid. B
Consentire in delectationem præsentem ex spe, vel desiderio futuri coniugij, peccatum est. ibid.
Consensum in delectationem esse in parte inferiori, cum dixit Augustinus, locutus est de ea, qua refertur ad opus. 344. D
Consensus Principis tacitus requiritur vt lex vsu non recepta, vi careat. 417. D
Is tacitus consensus est tacita conditio, qua leges ponuntur, aut cum Princeps non compellit ad obseruationem cum possit. ibid.
Consentire videtur, qui tacet, quomodo sit accipiendum. 10. A B
Consensus tutoris, tacente filio, & cognatorum, an sufficiat ad contrahendum matrimonium. 11. A
Consensus tacitus pro expresso. 12. D
Consensum poscunt actualem, culpa & meritum. 20. B
Consensus quid sit, & quotuplex. 84. A B

Consilium.

Consilium Euangelicum ex contemptu prætermittere, peccatum est lethale. 310. B
Consilium lex aliquando vocatur, quod ei sit simile docendo, non obligando. 408. A

Constitutio,

Constitutio est Principum placitum. 399. C
Constitutio Romanorum Pontificum decretum dicitur. 400. A

Consuetudo.

Consuetudo à lege quid differat. 406 C
Consuetudo legi contraria quid sit, & à desuetudine quid differat. 419. A
Primi ex inducentes delinquunt. 417. A D Per errorem, aut ignorantiam inducta vim præscriptionis non habet. 419. A ibid. B
Consuetudo vim non habet, nisi per præscriptionem continuata ibidem.
Legem abrogat. ibid.
Per consuetudinem fieri non potest, vt laici ius habeant cognoscendi causas clericorum, cum id per priuilegium possint & quare. 462. A
Consuetudo est ius moribus vtentium inductum & approbatũ, quod pro lege habetur, vbi ea deficit. 488. B
Triplex est, contra, præter, secundum legem. ibid.
Contra legem naturalem nullam vim habet. ibid. neque contra diuinam.
Consuetudo legem interpretatur, confirmat, introducit, abrogat. 490. B

Vim non habet contra ius Gentium. ibid. 491. C &
Debet esse rationabile, scilicet sine peccato. ibid. C D
Vt vim habeat contra ius canonicum requiritur 40. ann. præscriptio, vt contra ciuile. 493. B.
Introducenda est quasi cum titulo ibid.
A primis, qui introducunt consuetudinem tempus numerari non incipit. 15.
Consuetudo longa vocatur in iure ciuile eadem, quæ in canonico præscripta. A
Ad consuetudinem inducendam requiritur vi certa scientia ab idoneis à maiori parte communitatis inducatur. 495. B
Consuetudo præter legem, qua dicatur ibidem D. Ea non indiget quasi præscriptione. ibidem.
Consuetudo præter legem à quibus induci debeat. ibid.
Consuetudo præter legem requirit tantum 10. annos, vt vim habeat. 496. A
Sæpius repetitis actibus inducitur, vel vno diu continuato ib. B.
Consuetudinem cum lex damnat tamquam iniquam, & bonis moribus contrariam, & præteritam, & futuram damnat: cum simpliciter tollit, tantum præteritam damnat. 494. A.
Consuetudo secundum legem est, quæ legem interpretatur, aut confirmat. ibid. B
Tollitur iure communi abrogato, & cum ea statutum illud continens ibid C
Consuetudo generalis generatim, specialis specialim legem tollit. ibid. C
Consuetudo generalis per sequentem legem tollitur, non specialis. ibid. D
Consuetudo conscientiam obligans non inducitur in ijs, quæ sponte fiunt. 496. A
Consuetudo quomodo discernatur ab eo, quod sponte & liberaliter fit. ibid. B
Consuetudo contra legem nulla ante decennium, contra canonem nulla ante 40. annum valet. ibid. D
Consuetudo ignorante principe inducta valet. 496. A
Nulla videntur leges esse contra quas non valeat consuetudo ignorante Principe. 497. C
Consuetudo præter legem induci potest principe ignorante ibid. D
consuetudine 40. annorum canon, vel statutum pœnam excommunicationis, vel suspensionis ipso facto, vel iure irrogans abrogatur. 498. A
Consuetudinem quis possit introducere. 499. D
Consuetudo quomodo à quibusdam dicatur vno actu induci posse. 501. A. Quot ad ea requirantur actus. 501. B à præscriptione quid differat 501. B.C. & 883. D
Consuetudine abrogatum est ius commune, vt quisque in sua parochia Missam audiat. 715. A
consuetudo inducta aduersus ea, quæ Regula præcepit, aut prohibet, valet, si fuerit impune permissa 765. D
Consuetudinum exempla varia per legem aliquas vetita. 123. D

Consultatio.

Quid sit. 85. A re & substantia est actus rationis, Causa, & origine voluntatis. 85. A. ibid. B
Consultatio inquisitione rationis non in iudicio consistit. ibid. C
Est tantum circa media. ibid. D
Consultatio non est simpliciter necessaria ad liberam actionem. ibid. D

Contemptio.

Est depraua voluntas cum aliorum despectione. 298. D
Reperitur late in omni peccato. 299. A
Cum quis ideo delinquit vt legem despiciat, vel legislatorem contemnat, speciale peccatum contemptionis est ibid. A
Efficere potest, vt peccatum venale, lethale euadat. 310. A
Non est contemptus peccatum, cum quis ex vsu peccat. ibidem. C
Non pertinet ad rationem superbia. 329. D.

Contentio.

Contentio filia inanis gloriæ quid sit 331. D

Contritio.

Non excludit voluntatem peccati venialis. 316. B
Meretur ex debito remissionem peccati venialis. 320. B C. sed eam non efficit. 321. C. Vide Confessio

Contumelia.

Qui ter aliquem latronem eodem impetu apellat, vnum peccatum contumeliæ committit. 284. A

Continentia.

continentia aut tollerantia an sit virtus. 217. B
An sit habitus re & temperantia distinctus. 218. B
In qua facultate animi vt subiecto insit. ibid. B

Creatura.

conuersio ad creaturam est in omni peccato, & quomodo intelligendum. 272. A. ibid. B

Crimen.

Crimen tacendo confitetur, quod obiectum reus non diluit. 13. D
Culpa lata in iure æquatur cum dolo. 51. D
Culpa a vitio, & peccato quid differat. 264 A
Est actus voluntatis liber à recta ratione dissentiens. ibid.

Dæmon.

Tribuens cultum dæmoni quem putat esse angelum non peccat. 299. A

Damnum.

Damnum illatum non semper nouam peccati speciem adfert. 337. B
Damnum præcisum & cogitatum, & non voluntarium quomodo augeat grauitatem peccati. 338. A
Damnum consequutum malefactum aliquod tiui grauitatem auget & si neque cogitatum neque præcisum sit. ibidem. C
Damni pœna ipse æqualis est. 357. A. Inæqualis est, non quod priuatio gloriæ cælestis sit sed quod sit cum maiore, vel minore tristitia ob grauius, vel leuius peccatum 359. C. D
Damnum resarciri debet ante omnem sententiam. 440 B. C.

Damnatus.

Si reuelatum esset diuinitus alicui se damnatum iri, teneretur nihilominus seruare præceptum. 557. C

Debitor.

Debitor qui æs alienum contraxit potest in religionem admitti si suis bonis cedat. 1455. D
Debitor in religionem admissus debet si possit, artem facilitando creditoris satisfacere. 1456. B

Decerno.

Verbum decerno in lege grauem obligationem non continet. 427. C.

Decimæ.

Decimas soluere ministris Ecclesiæ non est, prorsus diuini iuris. 491. B
Quid nomine decimarum in iure intelligatur. 857 A
Ante legem scriptam nullum fuit præceptum de decima soluenda. ibid. B.
Ethnici suis Dijs dabant decimas. 781. C
Decima triplex prædialis, personalis, & mixta. ibid. D
Iure naturali, & diuino dantur decimæ. 783. D
Quomodo intelligatur quod in iure canonico dicitur decimam deberi iure diuino. 784. D. 785 &c.
Decima personalis iure Pontificio debetur. 786. B
Decima cum accipitur pro iure exigendi decimam ob ministerium religiosum est res sacra. ibid C
Decima cum accipitur pro fructu ipso, vt oleo, &c. est res temporaria, quæ vendi etiam potest. ibid.
Decima debetur lege Iustitiæ 786. D
Ecclesiastici sunt domini decimæ, & eam petunt actione rei vendicationis 787. C
Cur Decimæ sint constitutæ 788. D
Decimam prædialem qui soluere teneantur. ibidem. A B C
Non est in iure expressum, an Iudæus teneatur soluere decimam personalem. 789. A
Vter decimam soluere ex agro debeat, dominus agri, an conductor. ibid. A
Qui combussit segetes, vel conculcauit sata debet arbitrio boni viri soluere Ecclesiæ decimam. 790. D
Personalis decima in desuetudinem abiit. 791. B
Legatarius, donatarius, & hæres ex fructibus decimam soluunt. ibid. C.
Ex quibus bonis sit Decima persoluenda ibid. D.
Licet agri fructus mutetur decima tamen est persoluenda. 792. D
Cum res aliqua duplices, aut triplices, fructus singulis annis reddit ex omnibus est decima soluenda. ibid D
Decima debetur etiam ex bonis vel lucris malè acquisitis. 793. A
Decimæ quibus in locis sint persoluendæ ibid. B
Quando sit persoluenda decima, & virum ex iure communi peti debeat. 793. D
Quando est venditus ager ex quo pridem non est soluta decima, parochus potest conuenire recentem, aut veterem possessorem. 794. A
Coram Magistratu Ecclesiastico decima est petenda. ibidem. C.
Tribunal Principis, quod constat ex clericis, & laicis non potest cognoscere causam decimarum. ibid. D
Decima laicis iure feudi data ab Ecclesiastico iudice cognoscenda est 795. A B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Etiam contra præscriptionem decimarum non licet apud iudicem ciuilem causam agere ibid. D
Causa decimarum coram Iudice Ecclesiastico tractanda est. 796. D
Causa de fructibus decimarum agi potest coram iudice ciuili. 797. B
Quomodo sit decima iure communi soluenda, ibid. C
Dubius solus decimas iure debeat. ibid. D
An lex Ecclesiastica iubês decimam solius coni ux æquitate conueniat. 798. A & seq.
Quomodo laici decimas possidere possint. 799 B
Vox Decimæ quot modis accipiatur. ibid. C
Potest concilium Lateranense Episcopis non potest decimas in feudum perpetuum laico dare. 800. A
Non valent statuta laicorum quibus vetant, ne decimæ exigantur. 802. C
Qui religiosorum prædia conducunt sunt liberi à decimis. 803. D
Prædia si quæ religiosi in Emphiteosim habeant libera sunt à decima. 806. A
Pœnæ communi iure constitutæ in eos, qui decimas non soluunt. 806. A

Delectatio.

Delectatio quid sit, in voluntate, an actus eius elicitus. 74. A
Delectatio quomodo ab aliis affectibus distinguatur. 168. A
Delectatio, an sit motus. ibid. C
Delectatio an sit generatio. ibid. D
Delectatio. an careat opposito ibid.
Est operatio in causa, & origine. 176. D
An sit qualitas. 177, A
Momento temporis gignitur, in tempore intenditur ibid. D
Operationem perfici quomodo & quam. 88. A
Sæpe est de bono futuro, & præterito. 177. C
Quomodo mœrore, luctum & fletum contineat ibid. D
An sit de bonis absentis ibid. An sit amor. 178. A An sit propter operationem, an contra ibid. B
Delectationes quæ sint rationales, quæ naturales, quæ præter naturam. ibid. C
Delectationes quæ partes sint subiectæ. 178. D
Delectationis quæ sint causæ, qui effectus ibid.
Parit risum. 179. A
Delectationis peccatum est ex recordatione præteritorum, cogitatione futurorum, imaginatione præsentium. 284. B
Delectationis peccatum potest ad opus referri, & non referri. ibid. C
Delectatio morosa. vide Morosa.
Delectatio generatur ex eo, quod res aliqua iucunda cum appetitu per apprehensionem coniungitur. 280. B
Delectatio per cogitationem, vel ex re cogitata capitur, vel ex cogitatione, vel ex desiderio. 289. A B
Delectatio ex cogitatione rei per se malæ ob amorem aliquam rationem boni non est peccatum. 290. D
Delectatio circa obiectum malum, vt malum, est peccatum. ibid. D
Delectatio ex cogitatione mala est bona, cum ob bonum finem, & sine periculo est bona, cum sine ratione, mala quando cum periculo. 293. B
Implicite, vel explicite voluntaria. vide consensus.
Delectationem turpem in sensu, vel appetitu sensitiuo exortam quando sine culpa non repellamus. 294. B
Delectari peccatis per amentiam, ebrietatem, ignorantiam, violentiam, somnum admissis, peccatum est. 297. B. C
Delectatio ex aspectu fœminæ, omni alio affectu semoto, venialis culpa est. 299.
Delectari malis ea conditione, nisi essent mala si ea sint contra legem naturalem, peccatum est, non autem si contra scriptam. 298. A B

Derogare.

Derogare legi quid sit. 477. A

Desperatio.

Desperatio contraria spei est, vt peccati rationem habet non vt actus naturaliter talis. 138. A

Desiderium.

Desiderium eadem animi affectio est cum cupiditate & libidine. 173. B
Est boni futuri. ibid. C
A spe distinguitur re ipsa, ibid.
Desiderij partes multæ, & species. ibid. C
Sub desiderio Amor, voluntas, intentio, electio, & eduum continentur. 286. B
Desiderium mali, est voluntas mali aliquid faciendi ex deliberatione voluntatis. 286. B
Semper refertur ad opus, non item delectatio ibi. C.
Desiderij peccatum eiusdem speciei, cuius obiectum circa quod versatur. 300. B

Desuetudo.

Desuetudo quid sit. 417. A
In desuetudinem abit lex cum à maiori parte communitatis non obseruatur. 418. A non autem quando à pluribus promincis non obseruatur. ibid.
Per decennium continuata vim abrogat legi, ibid. D
Ante decennium impedit legem ne valere incipiat. ibid.
Quid differat à consuetudine legi contraria. 419. A
Primi qui eam inducunt scientè Principe nec punente non peccant ibidem.
Habet vim etiam per errorem, vel ignorantiam inducta ibid. B
Vim etiam habet in primis lege non vtentibus, ibid.
Legem non tollit sed impedit. ibid. C
Inducta, Principe sciente, nec punente legem abrogat, nec vt alias requirit decennium. ibid C
Non est desuetudo cum casus legi non accidit. ibid. D
Per desuetudinem amittitur priuilegium. ibid.

Deuotio.

Deuotio quid sit. 1068. B vide horas Cano.

Deus.

Et si Deus non esset, vel non prohiberet, actus contra rectam rationem esset peccatum. 265.
Deus est causa proxima omnium effectuum voluntatis. 75 A
Deus se necessario diligit non libere. 10. A
An & quomodo causa totalis dicatur. 70. C, D
An naturam, & voluntatem moueat, & applicet ad agendum. 71. D
Dei Amor validissimus est, & cur. 74. D
Deus solus potest nostram voluntatem necessario mouere. 83. B
Proprie ex electione non operatur. ibid. B
Dei ratio natura sua recta est. 267. D
Peccatum Deum offendit, quia est contra rectam rationem ibid.
Contra Dei gratiam, & amicitiam per se est peccatum letale. 268. A
Auersio à Deo duplex, explicita, & implicita 271. D
Auersio à Deo est in omni peccato, saltem implicita qua quis à re necessaria ad salutem auertitur. 272. A
Error est dicere peccatum quatenus est actio non esse à Deo. 344. D
Error est dicere Deum non nisi remote concurrere cum causis secundis conseruando illas, & simendo operari. 343. A
Deus non est author peccati, ibid. B
Actio qua Deus operatur cum peccante, qualis sit ibid C
Aliter Deus nobiscum operatur in bonis aliter in malis. ibid. D
Dum facit actum cum homine peccante non facit turpe, vt sibi vile vel incundum neque male. ibid. D
Odium Dei Deus non facit, vt sit, sed actum naturalem. 346. A
Deus potest facere, vt duo contraria sint in eodem subiecto. 337. D
Deus non peccat cum peccantibus concurrendo, quia concurrit vt causa prima cum natura hominis 346. D
Concursus Dei cum peccantibus præsupposita prima rerum institutione est necessarius ibid.
Non monet hominem ad malum. 347. A
Non vult peccatum voluntate antecedente. ibid. C
Deum non præfinire peccatis ex Patribus colligitur. 349. A
De eadem re Scholasticorum opiniones explicantur ibid.
Deus quomodo cum iis operatur, quæ nos ad peccatum perducunt. 350. B. C
A deo sunt habitus vitiosi, vt habitus, non vt vitiosi, sed à malis actibus, & ad malum impellunt. 351. A
Deus per se non est causa erroris, operatur tamen cum causis secundis, quæ nos in errorem impellunt ibid. B
Deus non est author peccati, quod est pœna alterius, sed pœna, quæ ex talibus peccatis sequitur ibid. C. D
Deus culpas permittit. 352. A
Dei amor super omnia recte in naturalem, & supernaturalem diuiditur. 722. D

Dignitas.

Dignitatem de ponendi sine consensu superioris consuetudo corrupteli est 504. A
Disceptationes physicæ, & tantum speculatiuæ à practicis secernendæ 122. B

Discordia.

Discordia filia inanis gloriæ quid sit. 331 D

Disiunctiua.

In disiunctiuis per affirmationem sufficit, quod vna pars sit vera per negationem neutram veram esse oportet. 356. D

In iis vbi quid maius, vel minus constituitur, vel maius, vel minus sub obligationem cadit. 539. D
In disiunctiuis vbi alterum seruandum, cuius sit electio rei, an iudicis. 540. A
In legatis ibid. B. Debitoris, an creditoris. ibid. B. in promissione, voto & confessione. ibid. C
In disiunctiuis satis est vnum feciße: & si ab eo prohibeamur non est necesse alia facere. ibid. D

Dispensatio.

Dispensare potest Princeps in sua lege sis temerè, & nulla iusta causa id faciat peccat. 478. D. Etsi tamen dispensatione qui vtitur non peccat, & rata est. 479. B
Si dispenset Princeps in lege naturali, ea dispensatione vtens peccat, nec ratio est ibidem
Dispensans Episcopus in amici commodum peccat. ibid. C
Dispensare non possunt inferiores Magistratus in ijs, quæ sunt iuris communis, nisi ratione consuetudinis, magnæ necessitatis lenitatis materiæ, aut frequentiæ. 481. A
Dispensationis causæ iustæ, quæ sint. ibid. A
Dispensare potest in sua lege Princeps summus, sine causæ cognitione, inferior magistratus non potest. 482. D. si sufficiat non valebit, nec sine peccato quis ea vti poterit ibidem. A
Dispensat Princeps eo ipso quod scienter admittit aliquem ad ea, quæ lege sunt vetita, magistratus inferior non dispensat. B
Dispensatio dupliciter accipitur. 557. B. Non cadit in legem naturalem. 610. D. & quare. 558. B

Disputatio.

Disputare de rebus fidei Catholicæ quidam possunt. 1037. B
Laici disputare non possunt de rebus fidei catholicæ, si disputent eo ipso excommunicationem incurrunt 1037. C
Disputare de fide Catholica publicè, qua ratione clericis liceat. 1038 A
Disputationes de rebus fidei vernacula lingua conscriptas inter Catholicos, & Hæreticos quomodo prohibeantur. 127. B

Distractio.

Distractus sponte in sacro die festo, an satisfaciat præcepto. 711. A. B
Distractio mentis duplex, & vtraque impedit quo minus præcepium recitandi horas impleatur. 1212 B.
Distractus contra, ani præter suam voluntatem cum recitat horas præceptum seruat ibidem.
Qui sua sponte toto animo distractus mortaliter peccat, nec satisfacit præcepio, nec fructus beneficij suos facit. 1213. B.
In ijs precibus, quæ pietatis studio solum fundantur peccatum est veniale sponte distrahi. 1215. B
Qui preces aliquas recitans animo secum loquendi sponte distractus nihil delinquit. 1215 B
Qui non animaduertendo bonam partem officij persoluit distractus nihil repetere debet 1215. C

Diuinatio.

Diuinationis crimen quid sit, quot genera, quæ species. 1182. C
Diuinationis species, an ita sint distinctæ, vt in confessione debeant explicari 1162. D
Diuinationum per astra quid mali insit. 1103. A
Diuinationum genera ex notatis elementorum signis petita. 1104. C
Diuinationum genera ex auibus petita. 1105. C
Diuinationum genera ex corporis humani membris, & partibus ducta. 1106 C
Diuinatio per somnia 1107. B Eius species quinque. 1109 C
Ex omnibus petita 1119. Hostentorum, portentorum, prodigiorum, monstrorum. 1111. C
Ex mortuorum vmbris, & cadaueribus. 1112 B
Ex sortibus 1112. D. Sortium genus triplex. 1113 A
Ex superstitiosis, & vanis obseruationibus. 1114. D
Ex inuocatione dæmonum. 1115. B
Diuinatio, siue rerum futurarum præsensio aliqua est. 1116. D
Diuinatio naturalis an supernaturalis tantum. 1117. B
An sit naturale temperamentum alicuius corporis, quo anima ad diuinationem naturaliter sit affecta. 1118. A
Dormientes cur magis, ac sæpius diuinent vigilantibus. 1118 B
Cur fatui ibid. C. D. cur moribundi & furentes. 1118. D. cur melancholici. 1120.
Musica cur reddat hominem aptiorem ad diuinandum. ibidem.
Diuinantes vanè, & eorum arte vtentes, an sint excommunicati. 1126. B

Diuortium.

Diuortium iure ciuili permissum, canonico prohibetur. 509.

Doctor.

Doctorum sententiæ posteà conciliorum decretis improbatæ relinquendæ sunt. 121 C. D

Dolor.

Quis dolor sufficiat ad remissionem peccati venialis. 319. C. D. 320. A. B

Dolium.

Dolij signati, necdum degustato vino quod ius sit. 34. A

Dominica Precatio.

Est vnum è sacramentalibus. 325. D. per eam delentur peccata venialia. 326. A

Dominus.

Dominus rectè punitur per statutum multa pecuniaria ob peccata seruorum. 5230. A. Et infamia grauibus delictis vide seruus.

Donum, Donatio, Donatarius.

Donatio ex parte tertia inualida. B
Metu extorta nulla est 30. A. 31. B
Dona spiritus sancti, an idem re sint cum virtutibus. 253.
Donatio quando non valeat. 1346. C
Donatio post instrumentum repetis non potest. 1346. B
Donatarius tenetur restituere bona sibi donata tacita aliqua conditione si ea deficiat. 441. C

Dormientes.

Dormientes baptizandi ante mortem, si vigilantes optasse constiterit. 16. A

Dos.

Sine soluta, siue promissa ex metu iusto irrita est.

Dubius.

Dubius de matrimonio rato non consumato, an compelli possit ad debitum reddendum. 155. C
Dubio de fundo quem possidet bona fide quid faciendum. 156. A
Dubius de re quam possidet sit ne sua, ea vti potest. ibid. B. C
Dubius sit ne legitimus, an spurius iure hæreditatem addit. 157. B
Dubius spurius de duobus vter sit pater ab vtroque alendus. ibid. B. C
Dubius an liceat quippiam facere, possit ne id facere accedente superioris mandato. ibid. C. D
Dubitantes subditi de iusto bello domino iubente toto possunt militare. 138. B
Dubius ediderit ne votum iuranerit, promiserit, tutiorem partem teneat, votum seruet, &c. ibid.
Dubius in crimine admissa de excommunicatione, & censuris non incurrisse censendus est. ibid. D
Dubius an lex excommunicationem, & pœnas infligens obligat negantem partem tenere possit. ibidem.
Dubius de generali præcepto, de particulari certus esse potest. ibidem.
Dubia conscientia, vide conscientia.

Dulia.

Dulia quid sit. 1069. A

Duplum.

Dupli tantum pœnam debet qui crimen nocte in foro commisit, quod & nocte, & in foro commissam dupli pœna punitur. 1385. C

Durandus.

Durandus temerè negauit paruulos sine baptismate mortuos affuturos in generali iudicio. 398. B C
Quid sit, & quot modis sumatur 778. D
Peccat qui sua sponte est ebrius, & eo ipso peccatorum pericula incurrit. ibid. D
Ebrietas est per se peccatum, etiam quando nullum ex ea peccati periculum imminet. 779. A
Ebriorum culpa in eo consistit, quod scienter immoderato potu ad voluptatem vtantur. ibid.
Peccat qui per se vel per alios ebrietatem alicubi verbo, vel facto molitur, aut parat. ibid.
Ebrietas quando sit peccatum etiam ex consilio medici suscepta. ibid. C
An peccata per ebrietatem admissa culpæ tribuantur, & quanam ea sint ibid. D
Ebrius si aliquem occidat, aut mutilet quando in irregularitatem incidat 856. A. B
Ebrius sua culpa dignus est venia, non ex toto sed ex parte. 781. A absque sua culpa ebrius, si peccet deinde liber est à pœna peccati debita 780. D

Ecclesia.

Auctoritatem habet instituendi remedia ad remissionem peccatorum venialium vnde. 325. A
Habet potestatem condendi leges, & canones, etiam qui scriptura sacra non continentur. 422. C
Relaxare potest iusiurandum. 1350. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Electus.
Electus monachus quid differat à fugitivo, & Apostata. 1535.B
Cœnobium sue habet ejiciendi monachum contumacem. 1536. D
Etiam ab alia crimina iure peculiari cuiusque religionis ejici potest quis. 1537.D
Ei electus monasterium tribuis votis non soluitur. 1538,A
Electus è religione qui votum fecerat religionem inscipiendi non tenetur aliam petere. 1538.B
Electus monachus publica sententia iudicum redire non compellitur. 1538. D
Electus monachus per iustam sententiam quicquid acquirit, acquirit summo Pont. vel Episcopo. 1539.C
Electus religiosus non tenetur se voti sese Episcopo offerre, & ei præstare obedientiam, quam suis superioribus debet. 1540. D
Electus monachus potest vti habitu Clericorum absque vlla Pontificia facultate. 1541.C
Electo monacho licet ex mendicato cibo Viuere. 128.A
An electus per pœnitentiam iustam à monasterio repeti debeat, & an compelli queat redire. 1541.D
Electus reuerti volentes, an monasterium recipere debeat. 1542.C
Electi reuersi cuius monasterij impensis sint alendi. 1545.B

Eleemosyna.
Eleemosyna vnum est è sacramentalibus. 325.D
per eam peccata venialia delentur. ibid. D

Electio.
Electio Prælati metu facta non valet. 29.B
Electio Prælati metu facta non valet. 29.B
Electio ex pluribus metu facta quando valeat. ibid.D
Electio & intrusio quando sint vnus actus, & quando non. ibid. D
Electio actus voluntatis tripartiam accipitur. 79.A
Electio an possit esse sine. ibid. C
Electio tantum est possibilium, & eorum quæ ad nos pertinent. ibid.D
Electio propriè dicta non tantum est libera. 81.C
Electio non est in Deo, est in angelis. 83.D
Electionis bonitas, an ex fine promanet, 107.D
Electio mutato fine intentionis reipsa mutatur, 108. B & contra. 109.C
Electionis deformitatem minuit bona finis intentio. ibid. D

Emphyteusis.
An Emphyteusis, si quam habet qui religionem profitetur ad monasterium pertineat. 1468.D

Emptio emptor.
Emptio non semper constat, & si solum error sit in qualitati. 57.B
Emptio non constat si error sit in substantia. 57.C
Statutum permittens emptori rei cum onere retribuendi præscribere, si venditor certo tempore precium non obtulerit damnatur. 533.D

Episcopus.
Episcopus qui sine causa iusta indignis confert beneficia puniendus est. 14. B
Episcopus si detrahere soleat de portione præbyteris debita corruptela est. 501.D
Episcopi quod à laicis simul cum clericis eligantur corruptela est. 502.D
Episcopi quod à laicis simul cum clericis eligantur corruptela est. 502.D
Quod electus ante confirmationem Ecclesiam regere soleat corruptela est. 503.A
Eius statuta non ligant commorantes in locis exemptis. 527. D
Statuta quibus prohibet exempta loca adita omnes ligant. ibid.
Quæ ciuilibus legibus de contractibus, & similibus præscripta sunt eadem ab Episcopo clericis sunt edicenda pacis causa. 465.C
Episcopi possunt inquirere in eos qui è christianis ad Iudæos transeunt, & in eorum fautores. 1017.D
Item in transeuntes ad Saracenos. 1015.D
Episcopi res habent in Apostatas matrimonium publicè contrahentes. 1008.C
Item in Clericos sacris initiatos matrimonio se copulantes. ibid.
Episcoporum status perfectior est statu religiosorum 1440.A
Episcopus an possit iusurandi vinculum relaxare. 1339.AB
Episcopi, & alij Antistites an aliquid possint vouere. 2393. D
An Episcopus possit vouere se religionem ingressurum. 1393. A
An Episcopus possit commutare votum arctioris religionis in laxiorem 1408.D
Episcopus an possit relaxare, vel commutare votum minus in quod à Pontifice votum castitatis sit commutatum 1410. AB
Episcopus an possit aliquem soluere voto vltra marino. 1412. C
An Episcopus possit concedere facultatem ei qui ratum matrimonium contraxit, Vt illud consummet cum sit voto simplici castitatis astrictus. 1414.A
An Episcopus possit facultatem concedere debitum petendi ei qui simplici castitatis voto obstrictus matrimonium consummauit 1414.B
An possit relaxare, soluere, vel commutare votum perpetuæ continentiæ. 14.D
An possit commutare, vel relaxare votum dandi elemosynam certa personæ vel pio loco. 1415.A
Episcopus non potest ex iure communi eximere beneficiarios & alios clericos à lege horas recitandi. 1218. A. potest tamen secundum ius commune certan aliquam precandi formulam approbare & concedere, secundum ius nouum non potest. 14.
Episcopus indulgens puero septem annos segresso beneficium simplex nequit concedere horas ne recitet. 1218.B
Post Tridentinum tali puero ne beneficium quidem simplex conferre potest. 1218.C
Episcopus habet potestatem visitandi monialium cœnobia vt clausuram seruandam curet. 1680.B

Error.
Error in fide per voluntariam ignorantiam nõ est hæresi nec eiusdem speciei cum errore sciente admisso. 46. D
Erroris auctor non est Deus. 351.B

Esculenta.
Esculenta in iure dicuntur xenia, quæ licet iudicibus accipere. 545.A

Eua.
Eua non peccante neque Iustitiam originalem amisisset. 382.C

Eubulia
Eubulia est actus prudentiæ. 87. D

Eucharistia.
Vnum est ex sacramentalibus. 326.B
Semel tantum in die Eucharistium sumere licet. 1276.D
Eucharistia recipi & asseruari potest in vasculo non consecrato. 1287.D

Excommunicatio.
Excommunicatus.
Excommunicatio & irregularitas per actum incurritur in quo nulla est malitia 19.C
Excommunicatus absolui potest inuitus ab excommunicatione, suspensione, interdicto, irregularitate. 23. A
Excommunicatione quare non incurrat ex culpabilis ignorantia, vel scienter peccans canonicum ignorat. 48. C. 49.C
Excommunicationis pœna contemptum & contumaciam peculiarem contra Ecclesiæ leges, & decreta præsupponit. 8.C
Excommunicatio quando tollatur per derogationem. 413. D
Ab excommunicatione reseruata potest reseruationem sublatam potest quinis legitimus sacerdos absoluere. 414.C
In Excommunicatione quid diuini, quid canonici iuris sit 307.
Excommunicatus si impetret rescriptum irritum est. 508.
Excommunicati culpam denuo non contrahunt si se diebus festis à rediuina audienda contineant. 669.
Excommunicatis denunciatis non licet etiam die festo sacrum audire. 729.D
Excommunicati, & interdicti si non per ipsos steterit, quo minus soluantur, xcusantur à sumptione Eucharistiæ in Pascate. 88.A
Excommunicationem incurrunt arma deferentes ad Saracenos, Iudæos, Hæreticos. 1019.C
Excommunicationem incurrunt qui arma vendunt Christianis Saracenorum imperio subiectis, nisi fiat in Saracenorum perniciem. 1019. D
Excommunicationem non incurrunt arma dantes Saracenis Christianis subiectis, aut Christianos defendentibus. 1020. A
Excommunicationem non incurrunt, qui arma empta à Saracenis penitus eadem in eadem substantia, quantitate, qualitate vendunt, secus, si effecta sint meliora. 1020.B
Excommunicatio irrogata in capita quorundam ijs qui in galeis & pyraticis Saracenorum nauibus regimen exercent, quomodo intelligatur. 1023.A
Pro excommunicato denunciato Missam offerens animo cum ipso sacrificium communicandi peccat lethaliter. 1206.A
Generatim missam faciens pro omnibus fidelibus voluntate se extendere potest ad excommunicatos fideles. 1266.C
Excommunicatus pœnitens & contritus participat fructum sacrificij pro se oblati. 1266.C
Pro tali excommunicato rem secreto diuinam faciunt non peccat. 1266.D
Pro excommunicato potest sacerdos in canone missæ inter cæteros amicos etiam excommunicati meminisse. 1267.A.B
Pro excommunicato occulto an sacrificium offerre liceat. 1267.B

Exilium.
Ad exilium per se subeundum potest in conscientia cogi damnatus. 440.D

Extrahere.
Extrahere aliquid aliucunde qui capit aute legem latam quæ id vetat ea lege non tenetur. 486.B

Extrema vnctio.
Extrema vnctio est sacramentum ad delendas peccatorum reliquias institutum, & dolet culpas venales. 322.
Extrema vnctio effectum suum non sortitur nisi in vltima vnctione, & quare. 1251.

Facere.
Facere significat quandoque sacrificare. 1240.D

Familia.
Quando excusetur ab audiendo sacro Vide, Missa.
Familiæ totius qui curam habet curare debet vt filiæ & famuli missam audiant. 705.B

Familiares.
Familiares Episcopi num etiam intelligantur qui per literas familiares appellantur, cum priuilegium familiaribus concedituv. 467.B

Fascinatio.
Fascinatio inest aliqua in hominum aspectu & laudatione. 1228.D.
An hominibus insit vis aliqua qua solo contactu, aut sermone morbi medeantur. 1121.C
An hominibus insit vis aliqua qua dæmones speculis, annulis, aut vasculis includant, alligent aut ab obsessis corporibus expellant. 1124.D

Fauor.
Vicinus est amori 172.C. Fauor quid sit. ibidem.
Fauoris causa eadem quæ amoris. ibidem.

Fœminæ.
An aliqua fœmina possit ita religionem profiteri, vt domi suæ maneat, & certam bonorum suorum partem habeat. 1053.B
Fœminarum priuato commodo consulitur lege, quæ prohibet illis contractum. 1347.C

Festus Dies.
Festis diebus, an liceat exigere, accipere, & præstare iusurandum. 1367.D
Festum incipitur à media nocte. 707.B
Festo die concionem audire, an sit præceptum vide Concio.
Festo die vespertinas præces audire, an sit obligatio. 708.D
Festos dies quos intelligat præceptum Ecclesia. 709.D
Festo die qui recitat præces horarias ad quas est obligatus tempore missæ vtrumque implet præceptum. 709 A
Festis diebus, an teneantur parochiani aliquid offerre tempore sacri. 719.D
An vi præcepti quisque debeat diebus festis actum elicere quo peccata, quæ admisit detestetur. ibid. D
An qui non peccauit mortaliter debeat diebus festis elicere actum charitatis. 720.D
Non licet die festo audire sacrum notorij clerici percussoris, neque concubinarij, neque denunciati excommunicatis etiamsi nullus alius sit sacerdos. 721.A

Feudum.
An feudum quod soluit is qui profitetur religionem ad monasterium transferatur. 1469.

Filius.
Filio familias, an liceat aliquid vouere 1396.A
An filio statim debeatur legitima portio bonorum si pater religionem profiteatur. 1449.D
An filij illegitimi ius habeant petendi legitimas portiones ex fratris religionem professi bona 1500.A
An filius religionem ingressus ius habeat ante professionem statuendi de bonis suis aduentitijs viuente patre in ipsis vsum fructum habentis. 1500.C
Libri quos filius familias accepit à patre ob studium literarum, an ad monasterium pertineant si filius religionem profiteatur. 1500.D
Filius cuius parentes grauiter indigent non potest tuta conscientia religionem ingredi. 1459.A
Filius iusta de causa per consuetudinem iusta portio adimi potest. 504.
A filium transit Patrij priuilegium ratione dignitatis, aut nobilitatis ratione muneris tantum eo vino: ratione necessitatis nec tunc quidem.
Ob filiorum peccata iuste per statutum pater puniri potest. 129.A

Finis.
An sit hominis propter finem agere. 3.C
Quod modo dicatur aliquid propter finem agere. ibid.
An natura agat propter finem, & quomodo. ibid.
Quomodo bruta agant propter finem. 2.D
Homo agit cum cognitione finis qua finis est. ibid.
Quo pacto actionis humanæ cuiuscumque sit finis. 3.C
Finis vltimus, bifariam vltimus dici potest.
Quis sit finis vltimus peccati venialis. ibid.
Finis vltimus vel est communis vel priuatus. 3.D
Omnium actionum humanarum est finis vltimus communis non proprius. ibid.
Actionis humanæ tantum vnus vltimus finis ponitur, plures negatiui esse possunt. 3.D
Fines plures simul tendi quomodo possunt. 78.B
Finis intentio, & electio mediorum, an sit vnus actus. 78.B
Finis relatus ad internum actum voluntatis tribuat ne primam illi, an secundam bonitatem. 92.

Fiscus.
Ob quæ crimina bona alicuius sint ipso iure addicta Fisco. 430.C
Quorum bona sunt ipso iure addicta Fisco. a die patrati facinoris, sunt inhabiles ad sua bona alienando, sed non tenentur ea ante latam sententiam Episco. tradere. 43.
A.B ita amittunt eorum dominium. 432.C
Fisco ipso iure addicta bona, quæ alienat ante delicti condemnationem non peccat si id facit ad vsus necessarios. 435.
B. Item si crimen est occultum, & emptori constat si gratis dei, aut inæqualibus permutet. ibid. A peccat si alienet cum alieno damno, neque valet alienatio ibidem. D
Fisco addici possunt bona criminosi occulti facta condemnatione post mortem. 436. D
Fisco bona tradere post condemnationem criminosus in conscientia non tenetur, sed exigenti tantum non repugnare. 438.D
Fisco additorum bonorum nihil cuiquam licet tuta conscientia occultare. 439.A

Fides.
Qui credit aliquam sententiam contrariam fidei antequam talem esse animaduertat peccat, si incipiat aliquamulum animaduertere venialiter, posse plenam notitiam mortaliter peccat. 188
cum aliquod fidei dogmo scienter negatur, aut in dubium vertitur tota ratio credendi negatur. 338.A
Quomodo pugnet cum hæresi vide Hæresis.
Fidei habitus lege ordinaria infundi non potest à Deo in hominem scienter dissentientem à fide, extraordinaria potest. ibid. B.C
Credere non sufficit generatim quicquid sancta Mater Ecclesia credit, nisi explicite aliquid credatur. 307.
Credi oportet etiam à rudi, omnes fidei articulos quos publico, ac solenni ritu proponit Ecclesia. ibid.
Fidei credendorum articulorum quænam sit substantia. 843.
Quantum sufficiat credere habenti, & obtuso ingenio. 309.
Ignorantia prebabilis omnium articulorum fidei quomodo in quempiam cadere possit 844.
Credenti falsa quomodo excusetur per ignorantiam ibid. D.
Credenti aliquid propositum à suo parocho contra articulum dei, quem explicite antea credidit, quomodo excusetur. 400.A
Credere quid debeant explicitè laici, quid clerici. 844.B
Credere explicitè, & implicitè quid sit. ibid C
Fidei præcepta quot sint. 845 A
Fidei rei scindi præcepium, quando incipiat obligare. ibidem.
Ad fidei articulos sciendos compellantur fideles, vi præcepti Ecclesiastici. ibid. B.C
Doctrinæ Christianæ rudimenta quomodo singuli discere, scire, ac memoriæ mandare teneantur. ibid. Et qua lingua. 847.A
Credendi præcepto quando singuli teneantur. ibid.
Præcepto confitendi fidem quando quis obligetur. ibid.
Rerum credendarum ignorantia est primum peccatum contra fidem. ibid.
Rerum credendarum ignorantia, an sit per se peccatum. A. 848.
Fidei ignorantia, & hæresis non sunt duo peccata simul, sed alterum dumtaxat. D. ibid.
Fidei articulos ignorantium quomodo confessiones Excipiendæ. D. ibid.

Fideiussor.
Fideiussor nominatus à tutore quomodo tacendo obligetur si præsens sit. 11.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

An fideiussor pro religioso acceptus vlla obligatione teneatur, & an pignus pro illo datum possit iure esse obligatum. 1513. D
Fideiussores non dentur à iure pro dote restituenda. 1348. B

Fornicatio.

Fornicatio furto grauior est propter prolem, quæ per eam nata malè educatur. 336. B

Franciscanus.

Franciscani Ordinis Prouinciarum, Conuentuum, Fratrum numerus recensetur. 1665. C
Cuinam acquirat Religiosus Franciscanus id, quod acquirit. 1310. B
An Franciscanus Obseruâs, vel Capucinus iurepositi, ad Carthusiam transire. 1333. C
Franciscanis Obseruantibus, non licet habere redditus annuos testamento legatos ad Ecclesiarum vsus. 1584. A
Franciscanis Fratribus eius non est, accipere redditus annuos testamento legatos ea lege, vt certa sacra quotannis fieri curent. 1584. B
Franciscanorum Regula. vide Regula.
Franciscani nihil communiter? nec priuatim possidere queunt. 1585. B
Franciscanorum paupertas non solum seruari potest, sed etiam licet eam voto profiteri. 1583. C
Dominium & proprietas eorum bonorum, quibus Franciscani vtuntur, ad Ecclesiam Romanam pertinent? eorum vero, quæ ex largitionibus accipiuntur penes eos sunt, qui ea donant. 1585. C
Franciscani nullum ius habent, sed nudi vsum fructum. 1584. D
Franciscani quibus modis res ad vsus necessarios iure acquirant. 1586. A
Qua ratione Franciscanis vti liceat pecunia. 1586. A
Franciscanus quomodo sit licitum res sibi testamento legatas recipere. 1586. B
Franciscani an tuta conscientia habeant granaria, & cellaria. 1586. B
Franciscanis licet vnam habere tunicam cum capucio, & alteram sine illo. 1586. C

Frater.

Frater ingredi Religionem non potest si sorores, ab illo relictæ in periculum pudicitiæ incurrant: potest autem, etiam si Frater graui egestate laboret. 1459. A

Forensis.

Forenses ideò sint, incolæ, aduenæ, peregrini legis latori non subiecti, eius legibus non tenentur. 449. B
Quando eius legibus teneantur. 450. A
Quarum rerum per consuetudinem ius acquirant. 544. C
Consuetudine non tenentur, nec statuto, nisi in certis casibus, & quibus. 496. A
Priuilegium eis à Ciuitate concessum, quo eximantur ab oneribus si cum datum est in ciuitate erant, abrogari potest, si nondum venerant, non potest. 528. B

Fructus.

Fructus bonorum ipso iure propter crimen Fisco addictorum post declaratum crimen, repetuntur à die commissi criminis. 434. D
Fructus beneficij, quibus criminosus occultus, ante condemnationem ipso iure priuatus est, suos non facit. ibid. D

Fugitiuus.

Fugitiuus Monachus ab Apostata, & eiecto quid differat. 1486. B
Fugitiuus Monachus manens absque vlla dignitate Ecclesiastica, quod acquirit, Monasterio suo acquirit. 1539. B
Fugitiui ad Monasterium reuersi cuius impensis alendi. 1543. B

Fur & furtum.

Qui alienam rem furripit, & eandem sibi ablatam recuperat, semel furatur. 286. B

Generalis.

Generalis Minister, vel Præpositus alicuius Ordinis, iure potest concedere iusta de causa facultatem transeundi ad laxiorem ordinem. 1534. A
Generales Regularium possunt ædes, oratoria, sacella, ad diuinum cultum, & sacrificium deputare. 1283. D

Genus.

Genus moris in obiectis constituitur per ordinem ad rationem, in actibus requiritur voluntarium. 342. A
Obiecta eadem in genere moris, sæpe diuersa in genere naturæ, & contra. 273. D

Gerson.

Gerson affirmans peccata venialia ex se æternam pœnam mereri, refutatur. 5. B C
Mitius explicatur. 707. B
Gerson negans omnem legem humanam conscientias alligare posse, confutatur. 419. C

Gloria inanis.

Gloria inanis est immodicus laudis gloriæ, ac famæ appetitus. 330. C
Quomodo committatur. ibid.
Quando lethalis, quando venialis culpa sit. ibid.
Sunt filiæ reconsentur, & explicantur. 331. B
Sunt peccata venialia, quando sunt cum detrimento alterius, grauis periculo, aut ob finem malum. ibidem. D

Græci.

Græci iure diuino potestati Romani Pontificis subiecti sunt. 452. C
Græci Canonibus antiquis editis ante suam à Latinis separationem tenentur. Ibidem. D multos tamen consuetudine abrogarunt. Ibid. multis vtuntur institutis à nostris alienis, & quibus. 433. B
Græci Constitutionibus Ecclesiasticis post diuisionem vtriusque Ecclesiæ latis non semper tenentur. Ibid. B Inter Latinos commorantes eorum moribus, non tenentur. 500. D

Gregorius ariminensis.

Gregorius Ariminensis torior puerorum. 385. C

Gula.

Gula vitium est cum cibis, & potibus auidè vltra modum vtimur. 333. C Eius partes. quæ sint. Ibid. Eius species quæ sint? Ibid.

Habitus.

Habitus quid sit, & quibus facultatibus insit. 190. B
Habitus cum facultate substantiam actus efficit. Ibidem. C.
Habitus in qua facultate vt subiecto insit. 191. C
Habitus proprie non esse in corpore, nec in brutis. 192. & 191.
Habitus quomodo acquirantur. 193. C
Habitus an ex vno actu generetur. 194. B
Habitus an incipiat à primo statim actu generari. 195. A
Habitus an ad similes actus moueant. ibid. C
Habitus an comparetur in appetitu sensus repetitis crebro actibus. 196. A
Habitus acquisitus an generetur ex actibus habituum infusorum. 195. B
Habitus acquisiti, & infusi, an sint eiusdem substantiæ. 198. B
Habitus infusi, & acquisiti quomodo, & cur specie differant. Ibidem.
Habitus quomodo augeantur. 199. C
Habitus intensiuè crescunt accessione partium 200, C
Habitui acquisito, per actum accedit incrementum non infuso. 201. A
Habitum an quilibet actus, etiam remissus, & aqualis intendat. Ibidem. C
Habitus probabilius augentur magnitudine actus excedente, non totali latitudine. 202. D
Habitus an diminuantur, & intereant, & an omnes. 203. D
Habitus infusi cum augeantur, num etiam minuantur. Ibidem. D
Habitus acquisiti deleri, & interimi possunt, & quomodo. 205. A. B
Habitus infusi quomodo amittantur per actus contrarios Ibidem. C
Habitus infusi meritorie potius, quàm effectiue per contrarios actus amittuntur. ibid. D
Habitus an sola actuum intermissione intereant. 207. A
Habitus primorum principiorum non intereunt. Ibid. B
Habitus acquisitus, an vnius actus contrarij vi deleri possit. Ibidem, C
Habitus infusi an sint, & an natura. ac substantia ab acquisitis differant. 208. A
Habitus tam acquisitus, quàm infusus, an sit simplex qualitas. 208. C
Habitus infusus mouet ad actus specie diuersos. 209. A
Diuersi habitus sunt in vna, & eadem facultate. ibid. B
Habitus infusi tantum sunt boni, acquisiti boni, & mali. ibidem. C
Habitus morales nequaquam sunt indifferentes. ibid. B.
Habitus an ex obiectis distinguantur, & quando. 210. B
Habitus an generetur ex venialibus peccatis sæpius repetitis. ibid.
Habitus, vt habitus, est à Deo, non vt vitiosus. 350. D.
Non habet in se prauitatem moris, quam actus habent. 330. D.
Non ideò culpandus est, quod hominem proclivem reddat ad malum. 351. A
Habitus supernaturalis dat, quo homo possit opus supernaturale, non quo cogitet, velit, faciat. 203. A

Habitus Sacerdotalis.

Vestes quibus sacerdos vtitur in Missæ sacrificio, quales esse debeant. 1242. C
Si ex manipulo stola fiat, vel contra, non est iterum consecranda. 1292.
Vsus illustrium fœminarum consecratæ inseruire possunt pro vestibus sacrificij. 1292. D
An sine stola liceat sacerdoti extra sacrificium Eucharistiam sumere. 1292 B
Vestes sacras in vsu profanos conuertere non licet. 1293. D

Habitus Monasticus.

Quotuplex sit Religiosorum habitus, & quinam sit Nouitiorum proprius. 1409 D
An habitus Nouitiorum ab habitu Professorum debeat esse distinctus. 1460. C
Habitus quomodo monachum faciat. 1460. D
Probationis habitus est necessarius, vt Nouitius professionis sit capax. 1463. A
Qui temerè religionis suæ habitum deponit, ipso facto in excommunicationem incidit. 1544.
Qui religionis habitum occultè gestat, ita vt externis nullo modo appareat excommunicationem incurrit. 1545. A
Qui religionis suæ habitu deposito, alterius habitum assumit, excommunicationem incurrit. 1545. B
Qui suæ religionis habitu retento ad aliam transit, cum eius habitu suscepto suum deponit excommunicationem non incurrit. 1545. C
Qui admittit habitum, ita tamen vt suam personam colat, non excommunicatur. 1149. C
Qui suo habitu dimisso alter ius religionis habitum assumit vt illum aliquo inferiat sine graui necessitate, excommunicationem incurrit 1545. D
Qui intra monasterij claustra temerè habitum dimittit, excommunicationem incurrit. 1545. D

Hebræi.

Iustè retinuerunt spolia Ægyptiorum. 558 C
Hebræorum principes, & reges post Machabæos enumerantur, & eorum Chronologia texitur. 868. A
Hebræorum libri, Rabbini, Thalmud, prohibiti sunt. 878. D. Vide Iudæi.

Hæresis.

Pendet ex speciali proposito voluntatis. 45. C
Hæresis quatenus peccati rationem habet contraria est fidei, non quatenus actus naturaliter malus. 358. A
Tollit idem non solum ob meritum, sed etiam ob repugnantiam cum illa. ibid. A
Non quatenus fides est supernaturalis, sed quà mouet ad credendum. 359. A
Cum hæresis actu, non cum habitu pugnat habitus fidei, qui simul cum illo esse potest. 358. B
Ob hæresim bona Fisco addicuntur. 430. C
Hæresis simpliciter interna excommunicatione non afficitur. 446. A
Hæresis interior exterius prodita, etiam si penitus occulta sit, excommunicationem contrahit ipso iure 854. C
Hæresim suam narrans loco. ¶ aut consilij petendi causa, an sit hæreticus exterior, & an excommunicationem incurrat. ibid. C
Hæresim suam pronuncians legendo alienos libros sine voluntate exprimendi suum errorem, excommunicatione non afficitur, 855. B
Ob hæresim Emphitenta, an Emphyteusis à Fisco vendicetur. 864. C
Ob hæresim res censui obligata publicatur, & Fisco defertur. 864. D.
Ob hæresim, primigeniorum bona ad Fiscum pertinent. 865. B

Hæreticus.

Hæreticus esse potest credens sententiam fidei 44. D
Hæretici hæredes bona fide præscriptione 30. annorum vsu capiunt bona Fisco ipso iure addicta, mala fides nunquam. 446. A
Hæreticus exterior licèt occultus, ipso iure excommunicatus est. ibid. B
Hæreticos libros legendi facultate vti quis potest etiam extra diœcesim concedentis. 523 B.C
Ecclesia aliquando pro hæreticis, & schismaticis publicè orat, & olim ita consuerat. 1266. B
Pro hæreticis nec Missam offerre, nec publicè pro ijs orare licet. 1266. A
Hæreticus vt qui sit, quæ, & quot requirantur. 845. A
Hæreticus ne sit Cathecumenus, qui contra fidem scienter aliquid credit. 849. D
Baptizatum se putans per errorem si credat aliquid contra fidē est hæreticus. ibid. D
Hæreticus quis sit coram Deo non in Ecclesia. 850. A
Hæreticus est, qui dubius est in fide, & vt talis puniendus. 850. A
Hæreticus est qui res fidei sola opinione credit. ibid. C
Hæreticus est qui per ignorantiam crassam credit, aliquid contra fidem. ibid. C
Hæreticus non est qui per ignorantiam affectatam credit aliquid contra fidem, paratus deponere suum errorem. 861. A
Hæreticus non est, qui ore tenus aliquid contra fidem affirmat. ibid. C
Hæreticus proprie non est, qui opus aliquod exterius contra fidē facit, nihil interius erraus. 852. C
Hæreticus an sit qui opus exterius indifferens facit ex interna hæresi. 853. A
Hæreticorum pœna est excommunicatio. ibid. A
Hæreticus quo iure in rebus diuinis vitandus sit. ibid. B
Cum hæreticis quando liceat simul Catholicis orare. 858. D
Hæreticorum irregularitas, quæ sit, & quomodo eam contrahant. 861. A
Hæreticum qui se publicè profitetur absque vllo mētis errore an irregularitatem contrahat. ibid.
Hæretici bona ab eo die, quo in hæresim incurrit ad Fiscum pertinent. 863. A
Hæreticorum serui ob hæresim dominorum, an ad Fiscum transeant. ibid. C
Hæreticus à die quo in crimen incurrit, nihil potest bonorum sibi ex aliorum donatione, &c. obuenientium acquirere. 864. A
Hæretico adiciens hæreditas, an ad Fiscum pertineat. ibid. B
Hæretici ius patronatus Ecclesiasticum, publicatis eius bonis ad Fiscum non transit, sed vsu introductum est, vt Ecclesia sua iuris libertatem acquirat. ibid. B
Hæretici bona publicatis, feudum, quod penes ipsum erat ad catholicum dominum redit. ibid. C
Hæreticorum bona cui Fisco deferantur. 892
Hæretici clerici fructus ex beneficio acquisiti, an Fisco deferantur. 865. B
Hæreticus, si sit pater familias, non publicatur vsus fructus quem habet in bonis aduentitijs filij. ibid. D
Hæreticorum hæredes an possint aliquando iure præscriptionis contra fidem bona sibi retinere quæ possident. 886. A
Hæretici regis regnum, an confiscari queat ibid. B
Hæretico aliqua obligatione astricti liberantur. ibid. C
Ad hæreticum maritum si respuerit, an vxor quam deceperit cogatur redire. ibid. D
Hæretico obligationes vt cessent. 867. B
Hæretico an debitor debeat soluere ibid. C
Hæreticorum pœna, qua dignitatibus, &c. vel priuati sunt, vel priuari merentur ibid. C. D.
In hæretico presbytero, vt maneat potestas consecrandi, & conficiendi sacrificium. ibid.
In hæretico Episcopo manet potestas ordinis. 868. B. C
Hæreticus sacerdos, & Episcopus, an eo ipso sit omni iurisdictione priuatus. 868. D
Hæreticum qui recipit vt amicum, an excusetur à pœna recepta toris. 867. A
Hæreticus sacerdos an eo ipso beneficium Ecclesiasticum, etiam te iudice sententiam amittat 869. A
Ab hæretico abdicatio beneficij in gratiam alterius facta ante condemnationem criminis, an sit vllius momenti. ibid. B
Hæreticorum pœna est etiam priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ. 870. B
Hæreticorum pœna est infamia, vt eorum filij ad nullum Ecclesiasticum beneficium admitti possint 871. B
Hæreticorum pœna iusta capitis supplicium ibid. C. 872. B
Hæretici vt igni exurantur, vnde originem traxerit 872. D
Hæreticus relapsus quis sit. 873. B
Hæreticus relapsus, an sit qui vnam solum hæresim abiurauit, si postea in aliam diuersam labatur. ibid. B
Relapsus hæreticus quatuor modis dicitur. ibid. C
Relapsus censetur qui damnatus ob vehementem hæresis suspicionem eam abiurauit, deinde hæreticis adhæret ibid. D
Relapsus non est qui abiurauit hæresim, & detrusus in carcerem inde aufugit. ibid. D
Hæretici relapsi pœna quæ sit. 874. A
Hæreticos per veram pœnitentiam redeuntes, an excipere debeat Ecclesia. ibid. A
Hæretici lata sententia condemnati, an iure posthumi ab Ecclesia recipi. ibid. C
Hæretici ad fidem redeuntes, quomodo sint recipiendi ab Ecclesia. 875. A
Hæreticorum credentes qui sint. ibid. B. C
Hæreticorum receptatores qui sint. ibid. D
Hæreticos domi excipiens tanquam sibi societatis, &c. lege con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iunctos an receptator sit.ibi. D. An excusetur a pœna.876.A
Hæreticum Patrem filius recipiens, aut virum vxor,an receptatoris pœna puniendi.ibid. B
Hæreticum qui mortis metu recipit,an pœnam incurrat.ibid.C
Hæreticorum defensores qui sint.ibid.C. Fautores.ibid.D
Hæreticorum receptator, fautor, & defensor num iure cogantur, vi pœnæ cuitent ignorantiam suam probare.877.A
Hæreticorum receptatoru, fautoru, defensoru,quæ pœnæ sint. ibid B
Hæreticorum absolutio. Vide absolutio.
Hæreticorum Libri. Vide Libri.

Hispania.

Hispaniæ Reges,an habeant à Pontifice privilegium ad suum iudicium vocandi causas clericorum,cum se seculares querentur vim pati à iudice Ecclesiastico. 461.C

Historici.

Historici veteres enumerantur.658.D

Homicida Homicidium.

Homicida anima proprie non est quicumque lethaliter peccat,sed requiritur speciale,& expressum propositum voluntis.745.D
Homicidium externum speciale propositum non requirit. ibid.
Homicidium permittentes Ciuiles leges in certu casibus à Canonico iure abrogantur. 510.A
Homicidu pecuniariam tantum pœnam imponentia statuta improbantur 529.C.D
Homicidæ bona, vel eorum dimidia pars iusto statuto heredi interfecti attribuuntur. 535.A

Homo.

Homo an solis naturæ viribus possit promereri vitam æternam. 254.C
Homo an solis naturæ doibus possit credere, & sperare diuina mysteria. 255.B
Homo an saltem solis naturæ viribus possit honestè operari. ibid. D
Homo solis naturæ viribus peccatum defugere omnino nequit. 256.C
Homo in statu iustitiæ originalis per seipsum omne opus honestum præstare potuisset,non sine Dei mouentis,& adiuuantis auxilio. 259.D
Homo iustitia originalis iustus, an præcepta fidei,& spei implere potuisset ibid. D. an omnia præcepta. 261.C
An Deum propter ipsum,ante, & super omnia diligere potuisset.260 D
An homo in illo statu vitam æternam promereri potuerit.261
Vide Adam Originalis iustitia,& status.
An homini post lapsum habitus supernaturales infusi, non dant peccatum veniale vitare. 263.C. D
Homo vulneratus in naturalibus per peccatum, quia minus habilis sit ad bonum rationis vsum. 272.C
Homo creatus diminutus ex particula Adami peccatoris,peccatum originale non contraheret.300.C
Homo vetus. Vide Concupiscentia.

Honestas.

Honestatis actus in quo consistat. 89.B

Horæ Canonicæ.

Horarum Canonicarum nomine, quæ orationes intelligantur,& cur sic dictæ.1149
Horariæ preces Canonicæ quot sint. ibid.
Horariæ preces Canonicæ cur septenario numero constent.1051
Horæ Canonicæ quæ nominentur voce officij matutini,quæ Vespertini, ibid.
Quæ,& quot sumi debeant voce officij diurni, quæ nocturni. 1053
Horæ Canonicæ quando primum sint institutæ. ibid.
Sintne diuini iuris,an Canonici. ibid.
Vigiliæ nocturnæ quando fint institutæ. 1154
An nocturnæ preces tribus olim temporis interuallis à clericis persoluerentur. ibid. D
Nocturnæ vigiliæ cur duodecim, nouem, aut octodecim psalmis conflent 1055.C
Matutinæ laudes cur institutæ.ibid.D
Hora prima cur colatur, & obseruetur ab Ecclesia. 1056.A
Horæ primæ an vllus sit institutio ibid B
Primæ,& completa cur,in multis sibi sint similes. ibid.D
Hora tertia sexta, & nona,cur institutæ.ibid.
Horæ diuersæ Euangelistarum de Christo in crucem sublato conciliantur.ibid.D
Horam vespertinam cur obseruet,& colat Ecclesia,1058.B
Horam Completam cur, & quando Ecclesia instituerit. ibidem C
Horas Canonicas, qui teneantur iure Pontificio recitare. ibidem.
Horas Canonicas cur iure teneantur recitare habentes beneficium Ecclesiasticum. ibid.
An horas teneatur recitare beneficiarius ob tenue beneficium. ibid.
An ad horas Canonicas recitandas cogat præstimonium, vel præstimonialis portio. 1060.A
An ad horas Canonicas cogat Capellania.ibid.D
Ad horas Canonicas tenetur Commendatarius. 1061.B
An ad horas Canonicas teneatur coadiutor. ibid. D
Manuale beneficium adstringatne ad preces horarias.1062.B
Pensionarius quando Horas recitare teneatur.ibid.D
An Canonici primo,& secundo anno non acquirentes fructus beneficij teneantur recitare horas.1063.B
Beneficiarius cuius fructus alteri reseruantur teneanturne persolvere officium.1064.B
An idem ratione tituli, & iuris,an ratione fructuum teneatur. 1064.D
Debeatne persoluere à die collati beneficij,an vero à die possessionis obtentæ. 1065.B
Electus ætate legitima,aut debito ordine, idonea litterata, aut iustis natalibus carens teneaturne ad Horas ipse recitandas. ibid.D
Litigantes de beneficio,quando debeant horas recitare.ibid.
Possidens duo beneficia an,vtru teneatur recitare.1066.A
Beneficiarius Clericus legitima auctoritate absens ab Ecclesia,si clericum suo loco substituat,an ipse eo ipso ab Horis recitandis eximatur. 1067.D
Canonicus nondum adeptus Canonicatum quando adstringatur ad horas dicendas.ibid.C
Beneficiarius quo iure ad horas teneatur.ibid.D
Canonicone iure clerici ad sacrum ordinem promoti diuinum officium persolnant. 1068.D
Minorum ordinum clericis num eadem qua Diaconi, & Subdiaconi lege ad Horas obligentur. ibid.B
An clerici Minorum ordinum aliqua consuetudine teneantur ad preces quotidianas. ibid.C
An Episcopi ordinantes clericos Minorum ordinum possint illos ad certas preces obligare. 1069.A
Subdiaconus auctoritate Pontificis Romani dicens vxorem ,an soluatur iure recitandi horas. ibid.B
clerici,seu Beneficiarij, & sacris ordinibus initiati, excommunicatione,interdicto,seu irregularitate affecti,vel omni clericorum officio priuati, graduum, & loco ducti an teneantur ad horas ibid. C
Qui Religiosi ad horas recitandas obligentur. ibid.D.& quo iure. ibid. D
An eorum Nouitij,qui chorum frequentant teneantur ad Horas 1070.A
An professi, qui conversi dicuntur, ad Horas obligentur. ibidem.D
Professus deputatus ad Cantum, & chorum,etiamsi fugiat, ad Horas tenetur. 1071.A
Electus ob delictum,an sit liber.ibid.C
Destinatus ad chorum alias,si Superiorum iussu ad conuersorum ordinem transferatur,an liber sit ab horis. ibid.C
Religiosus eiusmodi auctoritate Pontificis, & beneficio extra Monasterium viuens possitne absolui à recitatione Horarum.ibid.D
Horas omittens Canonicas lethalitérne peccet.ibid.D
Quomodo peccet vnius Horæ preces omittens.1072.C
Quomodo si vnum Psalmum scienter omittat.ibid.A
Septem horas vno die omittens, an septies pecces. ibid.
Alternatim cum alio Horas recitans, an satisfaciat. 1073.B
Recitans cum alio, qui liber est, alternis versibus an satisfaciat. ibid.
Cum pluribus recitans satisfacit si audiat attentè quæ pronunciantur à pluribus. ibid.
Anne orationes,capitula,& Antiphonas recitare simul cum socio teneantur ibid C
Quomodo simul à pluribus officium rectè possit recitari.ibid.
Preces alia in vniuersum,an rectè persoluantur alternatim cum aliis.ibid.D
Quemadmodum peccet, qui verba diminuit, aut truncat. 1074.A
Quando recitare teneantur B.Virg. & Defunctorum officium, qui horas persoluunt ibid D
An horaria præces sine intermissione sint recitandæ. 1075.A
Interruptio quid significet in horis recitandis.ibid.B
An aliquando horas interrumpere liceat.ibid.
An tres nocturnæ vigiliæ diurdi possint à Laudibus matutinis non per horam solum,sed noctem totam.ibid.C
An interminti, & interrumpi tota conscientia possit iusta ex causa cuiusibi horæ officium,per aliquod tempus.1076.A

Interrumpens per risum iocos,sermones otiosos,& vanos, vt peccet.ibid.A
Interrumpens animo non continuandi, & absolvendi, sed repetendi semel recitata, si possea absoluat, & non repetat ante dicta an satisfaciat.ibid.D
Recitans sola cum voluntate legendi, non debeat repetere. 1077.A
Iustu de causis interrumpi possunt preces ex voto, vel pœnitentia recitandæ.ibid.
Officium diuinum iusta ex causa interruptum repeti non debet. ibid.A
Vsurii communis recitandum est officium diuinum, certis horis publicè,& priuatim.ibid.
Quando qualibet Horaria precatio sit persoluenda. ibid.B
Propter occupationes satius est præmittere officium,quam differre.ibid.C
Quomodo accipiendum sit,quod dicitur Presbyterum manere suæ seruitutis pensum explere debere.1078.A
Nocturna vigilia, & laudes pridie tribus etiam horis ante Solis occasum pro ratione loci, & prouincia consuetudine recepta possunt recitari.1079.A
Horæ reliquæ non possunt.ibid.C
Quousque Papa multis concedat recitationem, vna saltem Hora ante Solis occasum: quod sine concessione licebat etiam tribus horis.ibid.D
Horæ Canonicæ in Completa terminantur.ibid.D
Horæ Canonicæ in media nocte terminantur, eaque elapsa,quod prætermissum est recitari iure non potest.1080.A
Incipiunt à nocturnis vigilijs.ibid.B
Iure communi inchoandæ sunt media nocte.ibid.C
An peccet qui intra tempus, iure præscriptum preces Canonicas anteponit, vel postponit sine causa legitima.ibid. D.
Vespertinæ preces tempore quadragesimæ etiam priuatæ ante prandium recitandæ sunt.1081.C
Horarum Canonicarum ordo ex legitima causa sine vllo peccato,absque legitima causa cum peccato inuertitur.ibid.D.
Qui scienter horas Canonicas mutat ex loco, vel ex parte Ecclesiæ satisfacit,sed venialiter peccat,si per oblitionem, non peccat.1082.A
Horarias præces præter nocturnum, & matutinum ad certum diem pertinentes, qui prædie aut postridie recitat, non satisfacit Ecclesiæ.ibid.C
Primæ vesperæ in celebriori officio pridie festi diei persolui debent.ibid.D
Ante nocturnas vigilias, & laudes matutinas peroratas fas non est Clerico Missam dicere.1083.A
Ante primam recitatam licet sacrum facere.ibid.
Primæ,Tertiæ, Sextæ,& Nonæ officium potest sacerdos legitima de causa summo mane ante sacrificium persoluere. ibid.
clericus secularis vi iuris communis formula in sua Diœcesi approbata, Religiosus sui instituti forma vti debet in horis recitandis.ibid.C
Iure nouo Pij Quinti, omnes iam seculares,quàm regulares vti debent formula præscripta in Breuiario Romano ibid.D
Qua forma vti debeat in recitando officio, qui in duabus Ecclesiis beneficia legitimè possidet. 1084.A
Qui solus horas persoluit nullo iure cogitur eas adhibere pronunciationem,quæ ab aliis audiri possit.ibid.B
An qui horas persoluit se induendo,exuendo,&c.peccet,& violet præceptum Ecclesiæ.1088.A
De horis recitandis,& attentè recitandis vnicum præceptum est. 1086. D
Horas qui attentè quidem recitat, sed animo non faciendi præcepto,præceptum non implet,& repetere tenetur.1088.B
Qui per metum,vel errorem, aut ignorantiam Horas Canonicas persoluit præcepto satisfacit, non autem qui per vim recitat. ibid. D
Qui preces horarias legit, & simul audit Missam die festo vtrique præcepto satisfacit. ibid.
Qui studijs literarum vacat, & per Vicarium inseruit Ecclesiæ non est liber à recitandis horis. 1091.C
Peregrinatio legitimè suscepta, quando beneficiarius per alium inseruit Ecclesiæ non excusat eum ab horis dicendis.ibid.C
Grauis occupatio præsertim frequens,& diuturna iustam excusationem adfert horarijs Canonicarum. ibid. D
Codice horariarum precum carens,an absque peccato diuinum officium prætermittat. ibid.
An peccet suscipiens sacrum ordinem,aut officium Ecclesiasticum antequam Breuiarium nactus sit,aut preces Canonicas recitare didicerit. 1093.B
Metus mortis iustam diuini officij recitandi excusationem meretur.ibid.
Qui ab cantum, aut aliud simile officium in Choro impeditur ne horas recitare possit excusatur.ibid.C.
Clericus habes plura beneficia, nec horas persoluit post sex menses ab illis sibi collatis, debet restituere pro rata fructus omnis beneficiorum. 1095.B.
Qui nulla sua culpa bona fide Horas prætermittit, nihil tenetur restituere.ibid.C.
Canonicus qui nec cum alijs interest in choro,officio diuino,nec illud persoluit restituere debet distributiones quotidianas. 1097
Horæ Canonicæ quot, & quibus tanquam partibus constent. 1098
Horæ B.Virginis lege Vrbani Secundi,& consuetudine receptas Clerici tenebantur recitare.1001.Post editum Breuiarium Pij V.non tenentur. ibid.
Tantum tenentur cantare vbi est consuetudo. ibid.
Tempora quibus Ecclesiastica officia variantur sunt quatuor, & qua. 1002
Ab horis Canonicis recitandis beneficiarij consuetudine vsimi non possunt. 503.

Hospitium.

Hospitij Ius non acquirit iapius hospitio gratis, & liberaliter acceptus. 496

Humilis.

Humilis quis sit. 319
Humilis,aliis se subijcere amat, & à magnis se rebus abstinet. ibid.

Hymnus.

Hymnorum Canendorum vsus ab Apostolis,& Christo Domino acceptus. 1099
Hymnos composuerunt Sanctus Hilarius,& Ambrosius.ibid.
Hymnus quid differat à Psalmo,& Cantico. ibid.

Hypocrysis.

Hypocrysis filia inanis gloriæ quid sit. 331

Hypotheca.

Hypotheca ius remittitur iacendo. 12

IACTANTIA.

Iactantiæ quid sit,& quando sit lethalis. 331.C

Idolum,& Idololatra.

Idololatriæ nomine,quæ peccata significentur. 984.A
Idoli cultus metu mortis,ignorãtia, simulatione possitne excusari. ibid.B.
An Idolorum fana, & delubra extruenda auxilium, opem ferre,operas locare Christiano fas non est. ibid.D
Idolorum fana adire,& ingredi quando sit nefas.ibid.

Ieiunium.

Ieiunium vnum est è sacramentalibus. 326.C
Ieiunium præceptum non cessat cessante eius fine,id est,perdomitis concupiscentijs. 492
Ieiunium quando inducatur per consuetudinem. 496. D
Ieiunium quid sit. 722
Ieiunij natura in quo consistat 728. A
Ieiunium est actus totalis abstinentiæ 722
Qui ieiunium absque legitima causa soluit peccat mortaliter. ibid.
Ieiunium ab Ecclesia præceptum tria requirit,& qua. 723
An absq; ieiunij violatione vespertina refectiuncula vti liceat. ibid.
Consuetudine est introducta.ibid.
An eam liceat in meridianam, vel matutinam mutare. 724.
In refectiuncula vespertina, an liceat vti pane,fructibus,herbis, iuruleutis,piscibus.ibid. A
An vnus in minori quantitate alter maiore possit refectiunculam vespertinam sumere.ibid.
Vi in ieiunio ratium semel in die comedatur num sit expressè cautum in iure Canonico. 726. A
Qui cibos pragustant magnatum, & infirmorum, & Lectores ad mensam si quippiam ante ederint non frangant ieiunium. ibid. B
In ieiunio qui cibum modicum sumit amici gratia peccat venialiter. 726.C
In ieiunio, qui ad aliquod negotium euocatus prandium intermittit,num peccet.si secundo comederit.ibid. D
Die ieiunij qui secundo,tertio, quarto, quinto comedit pisces,vnum peccatum committit. 727.A
Cum in tempore ieiunij conceditur sæpius comedere, non hoc ipso conceditur vesci carne,sed licèt illi non tantum semel, sed tertio,quarto,quinto,pisces comedere. 728.C
Ieiunijs extra Quadragesimam pro more gentis,ciliu, qui ducit originem ex carne,vitulet. 729.A
Eo ipso quòd Canone interdicitur esus carnium non intelligitur prohibitus esus lactis,ouorum,&c.sed contra.ibid.C
Cui in die ieiunij per priuilegium liberum est Carnes edere,solutus est lege ieiunij. 730.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ieiunia quæ communia, quæ priuata dicantur. 736. D
Ieiunium exultationis quod dicatur. 746.
Cuius facultas conceditur edendi, quæ ex Carne procreantur, aut antipandi horam, non est soluta lege ieiunij. 730. D
Cui concessum est oua comedere tuto potest vesci lacte, caseo, butyro, & piscibus. 731. A
A Ieiunio Ecclesiastico semper fuit visus carnium exclusus. ibid. D
Quid nomine carnis in his prohibitionibus intelligatur. 732. B
Vinum cum non in cibum, sed in potum adhibeatur, non solvit Ieiunium, & ante potum ne vocetur, licet frustulum panis sumere. 733. B.
An diebus, quibus licet comedere ova, & caseum etiam vesci sagimine. ibid. B
Ieiunium Ecclesiasticum certam horam deposcit. ibid. C
A certa hora Ieiunium appellationem habet. ibid.
In Ieiunio hora nona cibum sumere fuit consuetudo in Ecclesia. 734. B
Communis consuetudo est comedere circa horam sextam. ibid.
In diebus extra Quadragesimam de hora comedendi nihil est lege sancitum. 736. C
Qui sine vlla causa legitima horam Ieiunij debitam præuenit, mortaliter peccat. ibid. D
Qui intelligatur notabiliter anteuertere horam debitam Ieiunij. 737. A
Diebus Ieiuniorum licitè differtur prandium ad vesperam. ibid. A
Qui sine vlla causa horam debitam præuenit, nihilominus Ieiunium seruare tenetur. ibid. D
De Ieiunio quod a Septuagesima, Sexagesima, Quinquagesima, & die Cinerum inchoatur. 741. C. D
Ieiunium seruabant christiani Latinæ Ecclesiæ feria 6. & Sabbatho cuilibet hebdomadæ. 740. A. 742. D
Ieiunium quibus Sanctorum per vigilias sit iure communi seruandum. ibid. D
A Ieiunio liberum est tempus Paschale, & Pentecostes generali Ecclesiæ traditione. 746. B
Non est iure communi Ieiunium indictum in peruigilio Pentecostes, sed generalis Ecclesiæ Latinæ consuetudine seruandum est. 742. D
Vide de Ieiunio Sabbathi Romanæ, & Græcæ Ecclesiæ consuetudo contraria oria sit. 747. D
Mortaliter peccat, qui sine iusta causa sexta feria carnes comedit. 749.
Probabile est olim christianos quarta, & sexta feria semel tantum in die comedisse. ibid.
Ieiunium in tribus diebus Rogationum non est iure communi indictum. 749
In Ieiunio sexta feria consuetudo regionis est seruanda. ibid.
Ieiunandi secunda, quarta, & sexta feria consuetudo, vnde ducta sit. 751. A. B
Ieiunium inchoatur a media nocte, & durat ad mediam noctem. ibid. C
Die Dominico, & feria quinta ieiunabant Menachi. 756
Ieiunium in die Dominico, & feria quinta a Melchiade Papa prohibitum. ibid.
Ne Ieiunium indicatur circa Pascha, & Pentecosten traditio est Apostolorum. 757. A
Inter Pascha, & Pentecosten quarta & sexta feria liberi erant a Ieiunio, verisimile tamen est, christianos non vsos fuisse carnibus. ibid.
Diebus quibus Ieiunium interdictum est tuto quis ieiunare potest. ibid.
Die dominica non nisi graui de causa ieiunandum. ibid. C
Sex causæ quæ excusant a Ieiunio obseruando. ibid. D
Ante septimum primum annum exactum nemo ieiunare obligatur. 758
Rationabilis & iusta causa Ieiunium soluere potest. 757
Qui a Ieiunij lege liberatur continere se debet ab esu carnium, & ciborum iure vetitorum. ibid.
Adolescentes Religiosi ad Ieiunium non adstringuntur, nisi ipsius Religionis institutum præcipiat. 758. B. C. D
Adolescentes seruare debent Ieiunia causa Iubilæi indicta, si illud consequi velint. ibid.
Opifices & artifices sint liberi a Ieiunio. 759. D
A Ieiunio liberat officium pietatis, misericordiæ, vel charitatis, lege, præscripto maiorum, aut ob communem salutem obitum. 761. A
Quando a Ieiunio sint liberi Concionatores, Magistri, Lectores, Confessarij. ibid. A
Qui solum Ieiuniorum bona fide, amicis infirmis, vel peregrinis causa non peccat. ibid. B
Ieiunij legibus potest quis solui authoritate superioris. 762. A
Ieiunia quando, & a quo tranferri in aliud tempus, redimi, & commutari possint. 763. A
A Ieiunio soluere non possunt Subpriores, Subministri qui sub cura Priorum, & Rectorum sunt. ibid.
A Ieiunio potest seipsum liberare Prælatus, vel Superior iusta de causa ibid. B
Metus alicuius malo quando adferat legitimam excusationem a Ieiunio. ibid. D
Ieiunium certis diebus indictum tantum est iuris canonici. 764. C
Ieiunia consuetudine generali in prouincia, oppido, vel loco recepta, in Monasterijs quoque illorum locorum seruari debent. 765. A
Quæ Ieiunia clericos ligant seculares, & religiosos non ligant, & contra. ibid. B
Aduenæ & peregrini in Ieiunijs incolarum consuetudinibus tenentur. 766. A
Visitores non tenentur consuetudinibus eorum per quorum loca transeunt in Ieiunij. ibid. B
Ieiunia certis diebus suscipere non est Superstitiosa Iudaica. 768. D
Argumenta hæreticorum contra Ieiunia. ibid. C
Ieiunium est opus Temperantiæ. 769. C
Qui Ieiunium certo die indictum violat non tenetur altero die Ieiunare. 770. D
Si duo Ieiunia in vnum diem inciderint non debet alterutrum eorum in alium diem transferri. ibid. C
Qui Ieiunium violat, cum sunt duo indicta, non committit duplex peccatum. ibid. D
An Ieiunijs debeant adiungi alia pietatis officia. 771. A
Superior dum aliquem Ieiunio soluit non ponit aliud pietatis opus. ibid. C
Non peccat famulus ministrans cibos Domino quem nouit Ieiunium soluere. ibid. C
Quomodo peccet, qui alterum ad cænam, die Ieiunij inuitat. 772. A
Paterfamilias quando peccet ministrando die Ieiunij cænam familiæ. ibid. C
Peccat magistratus non prohibendo cibos vetitos die Ieiunij vendi. ibid. D
Qui occulte vendit in die Ieiunij cibos prohibitos, illis quos scit, aut dubitat emendo peccare, ipse etiam peccat. 773. A
Quæ sint prohibita fieri diebus Ieiuniorum ibid. B
An die Ieiunij liceat cænare antequam officium vespertinum fiat. 774. C
Christiani pœnitentes quid fecerint diebus Ieiuniorum. 775. A
Quando qui per alium Ieiunat positit. 776
Ieiunium naturale quid sit, & quomodo ab Ecclesiastico differat. ibid.
Ieiunium naturale eum ipso rationis instinctu nobis insitum est. ibid.
Ieiunij vtilitates. 776. B. C. D. 777. A
Ieiunium quomodo peccata deleat. ibid. B
Ieiunia etiam extra charitatem Dei facta peccatorum veniam impetrare solent. ibid. C

Iephte.

Votum quod Deo fecit, an fuerit stultum, & inhumanum. 1237. B. C. D
Iephte, an filiam suam immolauerit. ibid. D

Ignorantia.

Ignorantia quatenus voluntarium tollat, aut minuat. 33. A
Ignorantia diuisione. ibid. quomodo ad inuicem habeat. 340
Ignorantia comitans, nec est causa, nec effectus peccati. ibid. B
Ignorantia dicitur peccatum quia causa est, & occasio proxima peccati. 35. B
Ignorantia etiam per se peccatum est, adiuncta negligentia. 36. A. 37. B
Ignorantia alia directa & per se voluntaria, alia non. ibid. C
Ignorantia aliquando est speciale peccatum. ibid. D
Ignorantia qua est causa alterum peccatorum ab iis non distinguitur 38. B
Ignorantia inuincibilis quarum rerum sit. ibid. C
Ignorantia iusta eorum, quæ sunt iuris positiui, diuini esse potest. 39. A
Ignorantia iusta, & probabilis, iuris humani communis esse potest in foro consientiæ. 45. C
Ignorantia quomodo sit iusta peccati excusatio. 41. B
Ignorantia crassa, & affectata partim aggrauat, partim minuit peccatum. ibid.
Ignorantia probabilis aliquando ex toto, aliquando ex parte tantum excusat a peccato. 42. B
Ignorantia probabilis ex culpa nascens excusat a peccato consequenti. ibid. C
Ignorantia probabilis comitans quomodo excuset a peccato. 43. C
Ignorantia probabilis non solum malum a culpa excusatur, sed fit opus bonum. 44. C
Ignorantia vitiosa, & mala fide contracta quæ sunt, eiusdem sunt speciei cum ijs quæ scienter sunt contra ius naturale & positiuum. 43. A
Ex ignorantia peccans mala fide, quomodo sit liber a pœna legu. 48. A
Ius diuinum, vel naturale violans scienter ignorans tamen constitutam pœnam ciuilem iure ea plectitur. ibid. B
Ignorantia quando a pœna excommunicationis excuset. ibidem. C
Ignorantia voluntaria iuris Canonici peccantes excommunicationem ignoratam sua culpa incurrunt. 56. C
Ignorantes bona fide irregularitatem, & alias pœnas incurrunt. 51. B
Ignorantia quomodo peccatum in legem humanam excuset. ibidem.
Ignorantia iuris, & facti quando iustam excusationem habeat. 52. A.
Ignorantia iusta, & probabilis iuris quomodo discernatur ab ignorantia facti. ibid. D
Ad ignorantiam reuocatur inconsideratio, & oblivio. ibidem. C
Ad ignorantiam deponendam quæ diligentia sit satis.
Ignorant legem promulgatam excusatur a culpa, & pœna legu sed si fecerit quæ ita rescindi sunt irrita 416. C
Ignorantia crassa, qui peccant in foro conscientiæ non excusantur, in exteriori datur actio 416. B
Qui per ignorantiam omittit audire sacrum die festo num excusetur. 718. A
Ignorantia rerum credendarum est per se peccatum. 847. B

Imago.

De cultu sacrarum Imaginum quid hæretici, quid contra catholici profiteantur. 964. D
Imagines sacræ, an colendæ sint eodem cultu quo prototipa. 462. B
Imaginum cultus in quo vltimo consistat. 463. B
Imaginum cultus illo Exodi, non facies tibi sculptile, non est interdictus. 464. A
An Imagines aliquas Iudæi coluerint. ibid.
Imagines in templis & alibi iure depingantur. 965. A
Imagines Angelorum bene depinguntur in templis, & aliis in locis. ibid. B
Imagines Dei Trinitatis, & personarum pingi debent. 966. A
In Imagine Agni Christus depingi potest. 966. B
Imaginum sacrarum violatoribus, quæ pœna sit irroganda. 967. A
An Imago sacra, per quam non aliquitur Dæmon in Angelum lucis se transfigurans honorari iure possit, ac debeat. 977. A

Immunitas.

Immunitas bonorum Ecclesiasticorum iuris diuini est. 462. D
Possessiones transeuntes ad Clericos cum onere realibus immunes sunt, non autem cum imunitate. 466. A
Legatum ex conditione apposita a Testatore retinet anus etiam cum sit Clerici. ibid.
Si ad pensionem res sit obligata vir certos annos facta Clerico non est immunis, donec persoluatur. ibid. B
Immunitas Ecclesiastica derogari potest, Ecclesiæ, vel beneficij possessionem apprehendere sine facultate laici qui præst ibid. D
Immunitati Ecclesiasticæ derogant Principum leges permittentes iniuriam passis ab Ecclesiastico Iudice ad secularem appellare. 473. D

Impatientia.

Impatientia quid sit. 781. C

Imperator.

Imperatorum authoritas vnde sit. 401. Eorum constitutiones etiam leges dicta. 402. D
Imperatorum leges sunt pars Iuris Ciuilis. 403. C
Imperatoris solius est declarare ius Ciuile. 505. Vide Principes.

Imperium Imperare Imperatus.

Imperare sine actus voluntatis, an rationis. 86. C. 87. D
Imperij actus sine distinctus necessario ab electione. 87. B
Imperati actus quomodo sint voluntarij. 88. A

Inpuberes.

Inpuberes filij præsentibus Parentibus in coniugio, vel sponsalibus consensum dantibus tacenda assentiri censentur. 10. B

Incarceratus.

Incarceratus num excusetur ab audiendo sacro die festo.

Incendiarius.

Volens totam domum comburere vnum tantum peccatum committit. 716. D

Incestus.

Incestus nuptias contrahentis bona ipso iure Fisco addicta sunt. 430. C

Inconsideratio.

Inconsideratio ad ignorantiam reuocatur. 52. D
Inconsideratio solet antecedere peccatum. 354. A

Incontinens.

Incontinens, & intemperans quomodo differant. 217. D

Indifferens.

An indifferens aliquis actus detur. 101. D & 105. B

Indignatio.

Indignatio quid? 181. C
Indignatio quare non sit virtus. 217. A

Induciæ

Induciarum tempore, Christianis prohibita non licet adsaracenos deportare. 920. A

Infamis.

Infamis, vt impediatur a consequentis bonis quibus iure prohibetur sufficit criminis euidentia, vt ea iam conscientiæ amittat non sufficit. 431. D
An infamis iurare possit se ab his criminibus esse immunem. 1226. A. B

Infidelis, & infidelitas.

Infidelitas odio peior, quia spei, & charitate priuat, odium nō priuat fide, & spe 536. B
Pro infidelibus Missa offerenda non est, quatenus est sacrificium satisfactorium. 1132. B
Contra infideles, in Missa orat Ecclesia. ibid.
Pro infidelium conuersione Ecclesia fas est publicè orare in Missa. 1133. A
Pro salute infidelium non potest Sacerdos, in Missa, priuata authoritate precationes nouas adhibere. ibid.
Infideles olim a templo excludebantur cum Missa Catechumenorum absolueretur, ibid. B
Pro infidelibus olim Ecclesia orabat in Missa Catechumenorum 1134. B
Infidelium saluti intendit Ecclesia orando non sacrificando. ibid. C.
Pro infidelibus orat Ecclesia die Parasceues. ibid. D.
Infidelium, qui longissime distant, parvulos filios baptizare licet christianis. 928. A
Infidelium omnia opera non sunt peccata. 930. A. Vide etiam, Paganus.

Infirmitas.

Dolores capitis, pectoris, aut stomachi, non liberat Clericos a pensio horarum Canonicarum. 1215. D
Infirmitas grauis, Clericum liberat ab onere recitandi horas. 1216. B
Dubitans de grauitate infirmitatis vel a Superiore indulgentiā petere, vel Medicum consulere debet. ibid.
Habens iudicium Medici liber est, nec ad id genitam a Superiore petere debet, nisi adhuc sit dubium de grauitate infirmitatis. ibid.
Qui ob infirmitatem horas recitare non potest, non tenetur alium audire recitantem 1216. C
Clericus infirmus, qui solus horas recitare nequit, debet adsciscere socium, si possit. 1217. B
Clericus infirmus postquam conualuerit non debet repetere horas intermissas ibid.
An infirmus supplere debeat horas, per alias preces quas commodè recitare potest. 1217. C

Ingratus.

Ingratus donatarius donationem ob ingrati animi crimen renuncia, bona, tuta conscientia retinere non potest, etsi nullus repetat. 441. B

Innocentius.

Innocentius III. abrogauit decretum de deferenda disceptatione ad Iudicem ciuilem, negligente Epis. 970. 437. A

Inobedientia.

Inobedientia late in omni peccato reperitur. 258. D
Inobedientia specialè peccatum est, cum quis peccat in legem eo animo, ne imperanti pareat. 209. A & 331. D.
Inobedientia filia est inanis gloriæ. ibid. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inquisitores.

Inquisitores fidei habeántne ius inquirendi, & animadvertendi in Divinantes, & Sortilegos. 1106
Inquisitores hæreseos habeántne ius animadvertendi in Blasphemias. 1014
Inquisitorum sacrum munus, quæ de causa, & quo tempore coeperit. 883. A
S. Dominico id quando commissum fuerit, ibid. B
Id muneris S. Petrus Martyr per Longobardiam præstitit, Ibidem.
Cardinali Mendozio eadem cura fuit demandata. 986. C
Inquisitores Apostolici, an Theologi, an potius Iurisperiti esse debeant. 884. C
Inquisitores Apostolicos, & eorum Commissarios quotum etatis annum agere oporteat. ibid. D
Inquisitor eligi, & creari à Romano Pontifice debet, 988. B
Inquisitores delegati sunt Iudices. 886. A
Inquisitoris potestas, Romani Pontificis, qui eam concessit, obitu, non finitur. ibid. B
Inquisitoris authoritas, aut Commissarii in puniendis hæreticis, vbi maior sit, quàm Episcopi. ibid.
Inquisitorem suo munere privari penes quem sit, & olim fuerit. 887. C
Inquisitor sibi Vicarium substituere an possit, Vicarius alium possit. 887. D
Inquisitoris Dominicani, vel Franciscani Commissarium Præfecti ordinis ab officio amovere non possunt. 888. B
Inquisitores iure nec in officiales Romani Pontificis, nec in Episcopos possunt inquirere, in Religiosos autem possunt. ibid. C
Inquisitores auctoritatem habent inquirendi in seculares Principes omnes ob hæresim, præterquam in eos, qui nullum in temporalibus superiorem agnoscunt. 889. A
In Inquisitorem hæreticum, nec Episcopus, nec alius Inquisitor ius inquirendi habet. ibid. D
Inquisitoribus licèt in eos inquirere, qui postquam in sua provincia deliquerant ad aliam se contulerunt. 890. A
Ab Inquisitore potest hæreticus puniri in sua provincia, licèt alibi deliquerit. ibid. C
Inquisitor sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore quomodo sententiam ferre possint in causa hæresis. ibid.
Inquisitor de quibus crimmibus cognoscere possit, & debeat. ibidem.

Instantia.

Instanti Naturæ in quo conditus est homo, consensit, & accepit gratiam. 242

Instrumentum sacrum.

Calix consecratus, & Patena consecrata requiruntur ad Missæ sacrificium. 158. D
Calicem, & Patenam simplex Presbyter, ne Episcopi quidem concessu consecrare potest. ibid.
Abbates priuilegio Canonico Calices consecrant. 159. A
Quomodo Calix, & Patena consecrantur. ibid.
Calix, & Patena ex qua materia debeat conflare. ibid. B.C
Calix argenteus post consecrationem inauratus, amittit consecrationem. ibid. D
Corporalia, & Pallæ qualia esse debeant. 1160. D
Pallæ quot esse debeant. 1160. D
Orarium in Iure pro Stola accipitur. 1161. D. Vide, Calix. & Habitus Sacerdotis.

Intentio.

Intentio actus elicitus voluntatis quid sit, & quotuplex. 77. D
Intentio, origine, & causa actus Rationis, substantia voluntatis est ibid.
Intentio quare vocetur oculus, & lumen. 78. A
Cognitio illam præcedit, & quanam. ibid. B
An sit idem actus re cum electione. ibid. D
Sempérne sit mala, quando electio est mala. 107. C.
Intentionis fine mutato, electio reipsa mutatur. 108. B. & contra. 109. C
Intentio bona, finis minuit Electionis deformitatem. ibid. D

Interpretari.

Interpretari legem quid sit. 478. A
Quomodo interpretari oporteat. 485. A
Interpretari licet trahendo ad similia, etiam in pœnis cum omnino eadem est ratio. ibid. C. D
Interpretari oportet legem generalem non prohibere aliquid non expresse positum. ibid. D
Interpretandæ sunt leges sine damno alieni iuris. 479
In dubio solus Princeps, in claris etiam aliorum est interpretari legem. 14

Inuidia.

Inuidia quid sit. 181. A
Inuidia cum alienis bonis, quibus caremus ipsi mœrore afficimur. 333. B
Inuidus quid differat à malevolo. ibid.
Opponitur charitati effectus. ibid. B. Sæpè est peccatum lethale ibid
Quænam sint eius filiæ. ibid.

Inuitus.

Inuitus procurator pro non consentiente habetur. ibid. D
Inuito beneficium non datur. 20.
Inuito quid ex iure præstari possit. ibid. D

In voluntarium.

Habitu non actu in voluntarium quodnam. 21. B
In voluntarium quomodo causent effectus animi. Vide voluntarium.

Iræ.

Quid sit. 181. D. Quid differt ab odio. ibid. D. Quod nam eius obiectum, & materia. ibid. Duos eius species, & quæ. 186. A
Qui affectus Iræ contrarientur. ibid.
Qui sint Iræ effectus. ibid. D
Ira est immoderata vindictæ cupiditas, & quid ab inuidia differat. 299. D
Mansuetudini, Clementiæ, rectæ vindictationi repugnat. 14.
Quando sit lethalis. ibid.

Irregularitas, & interdictum.

Sacerdos scienter sacrificans in Ecclesia pollutа incurrit irregularitatem. 1155. C
Interdicitur eidem ingressus Ecclesiæ, & irregularis sit in eam ingrediens. ibid.
Si sciens celebret in loco subiecto interdicto, incurrit irregularitatem. D
Citra irregularitatem sacrificandum est in altari ab Episcopo consecrato, siue stabili, siue portabili. ibid
Interdicti sententia cum in Communitatem fertur sæpè etiã in insontes fertur. 428. A. Etiam infantes. 497. D
Interdictum personale, & locale quid sit. ibid
Qui ratione personali, & locali interdicti pœna tenentur non sunt obligati audire missam die festo. 450. A
Irregularitas ob delictum non nisi ex peccato lethali contrahitur. 428. A

Iubilæus.

An post Iubilæum vota facta possint commutari. 1265. C

Iudæi.

Communicatio rerum cum Iudæo decem in casibus christianis est interdicta. 907. A,
An sumere cum Iudæo cibum sit lethale. ibid. C
A Iudæis accipere eos cibos quos ipsi dissecrunt, & abiciunt christianis non licet, nec ad eorum nuptias, Epulas, &c. accedere. ibidem. D
Contrahere emendo, & vendendo cum illis non est iure interdictum christianis, interdici tamen potest. ibid. D
An medicinas à Iudæo emere liceat christiano. 908. A
An agnum, & similia vendere liceat, vt ijs more Iudaico vtantur in paschate, & festis. ibid. B
christiano non licet famulari Iudæis. 909. A
Iudæo præsenti operas locare christianus, non potest, absenti potest. ibid. C. Res autem suas locare potest. ibid.
christianæ fœminæ nutrices esse non possunt Iudæorum infantibus educandis. ibid. B
Quadam interdicta Iudæis christianorum potestati subiecta. ibid. C
Duniri possunt authoritate Principum christianorum. 910. C
Qua ratione Ecclesiastici Iudices in illos animadvertere possint. 911. A
Quid Ecclesia permittat, vel interdicat Iudæis circa vsuras. 912. C
Vsuram si Principes permittant, Iudæi exigendo nùm peccent. ibid. D
Principes si condant statuta quibus exigant vsuras à christianis, quas se soluturos promiserant Iudæis, peccant. 913. C
Non peccant si negent actionem christianis repetendi vsuras Iudæis persolutas. ibidem. D. Nec peccant si statuant ne Iudæi vltra præscriptam quantitatem vsuras exigant. 914.
Vsurarijs Iudæis, qui domos locant peccant, & pœnas iuris in curunt. ibid. B
Manifesti vsurarij Iudæi testamentum non est ipso iure irritum. ibid. C
christianus Notarius in gratiam Iudæi inter Iudæum, & christianum scribens instrumenta peccat, si in gratiam christiani, non peccat. ibid. C
Qui ex Iudæo fit christianus, huic remittere potest Ecclesia obligationem restituendi vsuras si incerti sunt creditores, si certi, non potest. ibid. D

Episcopi & Inquisitores possunt inquirere in transfugas ad Iudæos, & in eorum fautores. ibid.

Iudex.

Iudex de appellatione monitus, si tacet eam admittit. 13.
Quem scit innocentem, publice accusatum, & conuictum testibus iuta conscientia damnare potest. 149. D
Delectationem capere potest ex recordatione pœnæ sontibus inflictæ. 196.
Non licet illi recedere à responsis prudentum 400. A. quomodo id intelligendum. ibid.
Iudex ciuilis, cum negligens est Ecclesiasticus, causas Ecclesiasticas cognoscere non potest 472. D
Iudex ciuilis, vt causas spirituales cognoscat vsu induci nequit. 505.
Apud quem Iudicem agenda sit causa de Decimis. 872. A. B
Iudici an liceat adigere ad iurandum, quem scit falsum iuraturum. 1225. B

Iudicium.

Iudicandum secundum communem sensum in foro iudiciali. 1216. A
Iudicialia præcepta veteris legis quæ sint. 567. D. Eorum singulorum causa reddi potest. 568. A
In quot capita dividantur. ibid. In iudicio non valet, quidquid Sacerdos non aperit, quod inter confitendum pœnitens excideriit. 895. D. Quod extra Confessionem audierit, valet. 896. A

Iurisdictio.

Iurisdictio metu translata non transfertur. 29.
Iurisdictio potest consuetudine acquiri. 503.

Ius.

Contra ius supernaturale quis peccat, contra rectam rationem agit. 267. A
Iuris scripti origo quæ sit. 400. B. Iuris ciuilis origo. ibid. ius Caninum cur quid sit. 402. C
Ius Ciuile quid sit. ibid. Ius Diuinum latiùs accipiunt Canonistæ, quàm Theologi. 489. D
Iuris Canonici diuisio. 545. A. Iuris Ciuilis diuisio, 606. A. Contra Ius diuinum consuetudo an valeat. 489. D
Iuris naturalis quotupliciter quid esse dicatur. 555. B
Iuris naturalis quæ, & quare sint immutabilia, & an aliquæ mutabilia. 560. D
Ius naturæ prohibet quædam in Escam humanam sumere. 777. D
Iure naturali interdictum humanæ carnis esum. 778. A
Ius naturale prohibet edere carnes crudas animantium, vel imbutas sanguine 777. D
Cum duo præcepta iuris naturalis concurrunt videndum est, vtrum sit arctioris vinculi. 778. B

Iusiurandum.

Iusiurandum quid sit. 1190. B
Iurare per Creaturam, & Sanctos Dei est iusiurandum ibid.
In Euangelio generatim, non prohibetur iusiurandum. ibidem. C.
Est ad medendum humanæ imbecillitati. 1191.
An verba ad iusiurandi substantiam in iudicio requirantur. 1192.
Requirit comitem Veritatem, & Iustitiam ibid.
Quotuplex sit. 1193
Execratorium, assertorium, promissorium non differunt specie. 1194.
Nec simplex à solemni, nec quod per Deum ab eo, quod per Creaturas sit differt specie. ibid.
Iusiurandum metu mortis factum in bello, peste, &c. obligat. 29.
Iusiurandum metu factum cur etiam quam sanctè obliget. 31. A
Iureiurando firmata pacta etiam mulierum & minorum, si quæ irrita faciant statuta, damnantur. 535. B
Iureiurando firmata statuta, quando abrogari possint. Per generalem clausulam non abrogantur. 539.
Iureiurando confirmans peccatum leue, peccat mortaliter. 543. D
An iusiurandum, quod est cum maledicto, specie differat ab eo, quod est sine maledicto. 1191.
Quot & quæ sint formulæ iurandi. ibid. & 1192.
Formula iurandi cum blasphemia Dei, vel Sanctii ibid. 1193.
Quid & quantum malè insit in depravato iurandi vso. ibid. C
Quid Confessionarius faciat ei, quam ex Confessione cognoscit peiuram iurandi consuetudinem habere. ibid. D
An liceat per Creaturas iurare. 1194
Iusiurandum exigere aliquando licitum est. ibid. D
Quodnam peccatum sit, cum iureiurando veritas deficit. A. B. 1195
cum iureiurando aliquid promittit, cum in animo non habet se obligare, an vim habeat eiusmodi iusiurandum. C. D. ibid.
Qui dubitat an iureiurando promissionem firmaverit, vel an iurandi voluntatem habuerit, cum iurauit, iureiurando tenetur. 1196. B
Iusiurandum vrbaniatatis gratium præstari solitum obligationem non parit. ibid. C
An qui iurat possit verba alio sensu accipere, quàm accipiantur ab eo, cui iurat. ibid. & seq.
Iusiurandum quod confirmat promissionem rei impossibilis, temerarium est, & lethale. 1199 D
Iusiurandum de peccato lethali patrando, temerarium est & lethale. 1210. A
Iusiurandum de veniali peccato admittendo, temerarium est, & veniale peccatum. ibid. B
Iusiurandum de re aliqua contra Euangelicum consilium est veniale peccatum ibid. C
Iurans se non facturum, quod ad officium amicitiæ, pietatis, &c. Similiter peccat ibid.
Temerarium est iuramentum de non dando mutuo. Ibidem. B
Nec validum est de re indifferenti. ibid. C
An obliget quum quis promittit se facturum aliquid ob finem malum. 1201. A
Obligat factum de re parua, & nisi fiat venialiter peccatur. 1202. A
Qui iurat se singulis diebus daturum vnum assem pauperi idque per annum si non soluat, an pecet lethaliter. ibidem.
Iusiurandum de re, qua longè maius bonum impedit, non valet. 1203. A
Qui iurat se religionem non ingressurum, nisi cum licentia Superiorii, idque in Collegio aliquo, si petat, & non obtineat, ingredi potest. 1204. A
Qui iurat Ordinario se beneficium Ecclesiasticum non dimissurum gratia alterius, Religionem ingrediendo, nihilominus deponere potest. 1205. A
Iusiurandum non valet contra simplicem, & nudam promissionem. ibid.
Iusiurandum secundum, non valet contra primum. ibidem.
Id quod fit contra iusiurandum consistit, exceptis nonnullis casibus in iure expressis. 1206. D
Iusiurandum vim non habet contra bonos mores. ibidem.
Alumni Collegij Anglorum, non obstante in iureiurando de fide docenda in Anglia, Religionem ingredi possunt. 1205.
Iusiurandum contra mores bonos nullum est. 1207
In contractu lege interdicta non confirmat 1208. B
Ad liberandam vexationem factum seruandum 1209.
An confirmat dolosos, & interdictos contractus 1210. D
An ipso iure Canonice irrites. 1208.
Quo pacta contractum iure ciuili interdictum confirmat. 1211. B
An vsuras confirmet, & donationes ibid. D
Ecclesia soluens iusiurandum factum Latrom, ut illum facit, vt solutum repeti ab eodem possit. 1212. C
Quis cultus sit, & quæ veneratio iuramenti, & quatenus perturbato animi illud impediat. 1212. A
Ecclesia auctoritas illud relaxat. ibid.
An sit validum cum est pœnale. ibid.
Iurantis mens, & sensus, an sint interpretanda sicut iusiurandum sit aliter accipiat. 1214. C
An iurare tuta conscientia possim me non feciss, quod per alium feci. ibid D
An interpretandum sit Clerici iusiurandum debitoris factum cum ante debiti solutionem vocante Episcopo parate cogitu. 1215 A
Ratio iusiurandi seruandi ei qui fidem non seruat. ibid. B
An ad hæredem transmittatur iusiurandum. ibid. D
Est personæ quæ iurat vinculum, non alterius. ibid.
Iusiurandum an cum alterius incommodo interpretari liceat. 1216. C
An cum quis iurat se certi collegij statuta seruaturum, ad futura etiam statuta iusiurandum protendere censeatur. ibid. D
An etiam ad statuta, quæ in desuetudinem abierunt. ibidem. 1217 A
A iuratis subditis in quem sensum accipienda sint præcepta Prælatorum. ibid. C
An si duo, vel plures iureiurando compromiserint ad certum diem in alium eorum consensu differri possit. ibid. D
Quot modis iusiurandum tollatur. 1218.
Causa de iureiurando ad Ecclesiasticum Iudicem solum pertineat. 1220. C. D
Quæ iustæ causæ sint ad iusiurandum relaxandum. ibidem. D
An iusta conscientia peti possit relaxatio promissi iureiurando confirmati. ibid. D
An possit relaxari iusiurandum auctoritate Pontificis factum huic, vel illi. 1221. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

An actor alteri, qui iureiurando compromiserunt se aliquid daturum, remittere possit. 1222. B
An iusiurandum propria auctoritate possit in melius commutari. 1223. C
An habeat auctoritatem commutandi iusiurandum, qui voti ibid. B
An qui habet potestatē commutandi iusiurandum, habeat etiam relaxandi & contra. 1225. C
Iusiurandum quisnam irritum possit facere. 1224. A
An ad iurandum possint cogi Clerici. 1226. C
An ad iurandum priuatus possit inducere eum quem scit falsum iuraturum. ibid. D
An qui iurat generatim obliget se ad aliquid speciale. ibid. D
Iusiurandum contra superioris mandatum, an sit ratum. 1227. A
Iusiurandum quo confirmatur contractus simulatus, & fictus, an sit ratum. ibid. B
A iureiurando in iudicio, quinam prohibeantur. ibid. C
Pueri à iureiurando in iudicio prohibentur. ibid. C.
Sacerdotibus iurare non licet coram ciuili magistratu. ibid. C
An clerici testes possint cogi iurare coram iudice ciuili. ibid.
Quibus in causis permittatur Sacerdotibus iurare. ibidem. D
Iusiurandū apud quem iudicem præstare quis cogi possit. 1228. A
An quis ad iusiurandum cogi possit censuris Ecclesiasticis. ibid.
An, qui in iudicio compellitur iurare debeat esse sensus. ibid. A
Quando sit iusiurandum causa calumniæ præstandum. ibid. B
An Clerici possint præstare iusiurandum causa calumniæ. ibid. D
Iusiurandum per falsos Deos factum an seruandum sit. 1231. C. D
An Christiano liceat iusiurandum accipere, & exigere ab Ethnico. 1232. C

Iustitia.

Iustitia partes quæ, & quot sint. 213. D
Iustitia inter virtutes Cardinales est præstantissima. 228. C
Iustitia quatenus Religioni postponatur, & aliqui. 229. A B
Iustitia originalis vnde dicta, & quid sit. 230. C
Iust. origin. Adamo collata ex script. & Patribus probatur. ibid. D
Fuit donum Dei supernaturale. 232. A
Fuisse naturalem Adami conditionem damnatur. ibid.
Fueritne habitus, an actus. 233. D
Fueritne habitus naturalis, an supernaturalis. 234. C
Fueritne vnus habitus an plures. ibid. D
An fuerit habitus à gratia adoptionis distinctus. 235. C
An ex meritis Christi collata sit Adamo. 240.
In ipsa anima sedem habeat, an in facultatibus eius. 243.
An per quoduis peccatum erat amittenda. 244.
Ea cum gratia Dei, verè fecit Adamum filium Dei. ibid.
Quis eius effectus fuerint. 245.
Iustitia originalis nomine, quid Sancto Augustino intelligatur. ibid.
Quid Patres per illam intelligant. 262. C
Ratione à gratia, & charitate distingatur. 381. D
Solum vim dabat omne bonum naturæ, & naturali rationi conueniens præstandi. ibid.
Cum illa homo creatus indigebat gratiæ auxilio, ibidem. 382. B
Per illam vitari poterat peccatum etiam veniale. 260.

Iustus.

Iusti plus merentur ex æquali gratia post, quàm ante lapsum. 261.
An iustorum copiosior sit gratia nunc, quàm ante lapsum. 262.
Iustus per contritionem ex debito meretur remissionem peccati venialis. 311. BC
Sed eam non efficit. 312. C
Iusta non est lex posita, quomodo intelligendum. 410. A

Kalendæ.

Kalendis Ianuarijs Christiani olim ieiunabant 356. C
Cur. ibid. B
Kalendis Ianuarijs Gentiles, victimas multiplicabant. 356. A
Kalendæ Ianuariæ Romanis, erant celeberrimæ. 357.
Kalendis Ianuarijs vetitum erat Christianis lauro, & virentibus frondibus domos ornare. ibid.

Kyrieeleison.

Kyrieeleison, quàm antiquum sit. 1179. C

Laicus.

Laicis sacros Agnos tangere, contrectaréve nefas. 973.
Laicis interdictumne sit Reliquias Sanctorum quoquomodo tangere. 974. C
Possintne Laici vasa Ecclesiæ pallas, & alia sacra vasa contingere. ibid. D
Sacrum chrisma tangere, aut Oleum ab Episcopo sacratum, non possunt. 976.
Eucharistiam quando tuto sine peccato tangere possint. 977.
Laici quod beneficia Ecclesiastica conferre soleant, est corruptela. 506.
Quod nominent, & offerant ad beneficia non ratione fundationis, ædificationis, dotationis, est corruptela. 507.
Laici quidquid iuris habent in rebus spiritualibus est ex concessu clericorum. 732. B
Non possunt vi consuetudinis ius habere in clericos. 457. D
D. Nec vi præscriptionis. 459. A
Excusationes laicorum in clericos sibi potestatem vsurpantium, excluduntur. 460. C. D
Laicorum statuta derogantia Ecclesiasticorum immunitati. 465. D

Latria.

Latria quid sit. 955. A. Cultus latriæ quibus debeatur. 956. B
Humanitati Christi an tribui debeat. ibid. C
An sanguini Christi separato à corpore in triduo mortis tribui possit. 957. C
An is, qui ipsum Dominum reipsa tetigerunt. ibid. D
Crux, & imago Christi an latria coli debeat. 958. B
Claui, lancea, spongia, flagella, corona spinea, & alia quælibet materia confecta, sicut crux cuiuscumque libet materiæ, sintne latria digna. C
An sanguis Christi effusus, nec ab rediuiuo assumptus Latria coli debeat. ibid. D
Cur Deiparæ latria non colamus. 967. B
An cultu latriæ Sacramentum altaris adorandū sit, cum ea conditione, si panis vitè sit consecratus, an vero absolutè. 975. D

Latro.

Vide, iusiurandum.

Laus.

Laudem humanam solam aucupari non licet, & quare. 1224. D & 1225. D
Ad honorem Dei, vel salutem animarum licet. ibid.
Exspectare laudem debemus à solo Deo. ibid.

Legatus.

Legatus Apostolicus potestatem habet Ecclesiasticam, à sæcularibus non examinandam. 477. B
Debet tamen literas sua legationis Regi vel principi exhibere. ibid.

Lex & legislator.

Lex æterna quid sit, in definitione peccati 265. B
Humana, est constans rectæ rationis & eam violare peccatum est. 266. B
Quæ sint legis naturalis, diuina, & humanæ præcepta, & peccata quomodo distingantur. 275. BC.
Quæ lege humana imperantur, in certa virtute ponuntur. ibid. C. & 421. A
Optare vt ea non sint malæ, quæ lege naturali sunt vetita, peccatum est, non autem quæ lege scripta. 297. B. C
Lex carnis, lex membrorum, vide Concupiscentia.
Paruuli in lege naturæ ante circumcisionem ignoto nunc Sacramento salubantur. 393. B
Lex à legendo, vel ligandodicta ibid. 398. B
Legis significationes. 399. C
Lex est populi iussum, rogante Magistratu, & iubente populo constitutum. ibid. C
Per se est Principum ciuilium constitutio, differens à statuto. 400. A
Legum Romanorum initia, & origo, & in vniuersum. ibid. BC
Leges Regum Romanorum, sententijs Curiarum scriptæ sunt in libro Papirij ibid. D
Leges XII. tabularum quæ & vnde dicta. 401. A
Legis diuisio. 402. A
Lex æterna dupliciter accepta quid sit. idid. Quid naturalis, quid humana, & quotuplex. ibid.
Quid vetus, quid noua. ibid.
Lex naturæ gentium, ciuilis, quid sit. ibid. BC
Quæ lege gentium sint introducta. ibidem. C
Legis ciuilis partes quænam sint. ibidem
Diuisio à te, à loco, ab auctoritate ferentis, & modo ferendi. ibid. 412. A
Lex est actus rationis continens etiam voluntatem mouentem, & obligantem alios. 404. B
Est signum rerum Angelo vel homini denuncians præscriptum ad aliquid agendum, vel fugiendum obligans. ibidem.
Ad humana legis substantiam scriptura non requiritur. 405. D
A consuetudine quid differat. ibid. C
Si neminem obliget, lex non est. 407. D
Si ad pœnam, non ad culpam lex est. 1406. B

Ad naturam eius requiritur promulgatio. 409 A
Neque sufficit solemnis edictio. ibid. D
Obligat lex inferioris principis quamprimum est in propria provincia promulgata. Supremi vel ex eo tempore, quod exprimit, vel si nullum exprimit post duos menses à promulgatione facta. 410.
Lex quæ desinitum tempus non habet, etiam scientem ante duos menses obligat. 412. B
LEX Canonica pœnam irrogans Excommunicationis, &c. con scientiam obligat sub peccato. 435. C
Quæ pœnæ grauem eius obligationem ostendant. 417. D
Canonica legei, quæ nunc consuetudine sunt abrogata. 503. C
LEX ciuilis potest alligare conscientias sub lethali peccato, sed non omnes 425. A
Quæ non obliget. 427. A. Quæ pœna eius obligationem grauem ostendant. 428. A
Ciuiles lege iure canonico abrogata. 506. Impune permittunt quædam, quæ canonica lex punit. 504.
LEX Conuentionalis num obliges conscientiam 426. B
Eam violans non peccat, violant conventa peccat.
Quæ leges conuentiones censeantur. ibid. C. Conuentionalis pœna soluenda non est in foro conscientiæ antequam ab altero contrahente petatur. 441. A
Lex astringit conscientiam, pœnâ instigit, rescindit aliter facta. 416. B
Vsu non recepta vi caret. 417. A
Qualitates bonæ legis quæ sint. 464. B C. Virtutum spectare debet.
Persuadere potius debet quam cogere. 421 A
Legis est coercere delicta contra iustitiam, & salutem publicam. ibid. B
Benefacta præmio, Malefacta pœnis afficit. ibid. C
Legis est imperare, vetare, permittere, punire. ibid. D
Lex ferenda est de his quæ frequenter, & facilè accidant. A. 422.
Leges oportet paucas esse. ibid. A B
Sub lege esse D. Paulo quid sit. 423. C
Omnis lex hoc ipso quod rationi consentiat alligat 424. A
Lex posterior quibus modis ad priorem trahatur. 483. D
Lex cessante fine quoad substantiam suam, non tantum quoad mentem legislatoris, cessat. 486. D
Cum duos fines habet lex, altero cessante non cessat. ibidem. D
contra legem quod fit pro infecto habendum. 487. B. nisi vel aliis legibus vel manifesta ratione subsistat. 488. A
Contra legem facere quis dicatur. ibid. C
In fraudem legis quæ facere dicatur ibid.
Lex dum contra eam præscribitur ad eam obligat non ad culpam ibid.
LEX Diuina quæ dicatur. 493. C
Lex diuina vetus continet præcepta moralia cæremonialia, iudicialia. ibid. D
Quid vetus differat à noua. 565 C
Etiam vetus spiritualia promittebat. 566. B
Lex vetus, cur dicatur lex timoris. 235. D & 679. D
Legis diuinæ supernaturalis sunt præcepta Fidei, Spei, Charitatis, Pœnitentiæ. 562. D C
Lex noua quibus rebus distinguatur à veteri 682. B
Lex noua cur libertatis dicatur, & filiorum. 235. D. & 688
LEX Naturalis est actus mentis non habitus. 553. A
Quot modis accipiatur. ibid
Nec ea toto, nec ex parte potest humana tolli. 554 B
Discrimen inter legem naturalem, & cæteras leges. 557. A
Quæ sint leges naturales numquam mutabiles. 562. B
Lege naturali viuebant homines ante legem Moysis. ibid. D
In lege naturali habebant quasdam leges iuris diuini, & humani. 563. C
LEX humana est aliqua. 422. D
Contra legem humanam qui peccat, contra legem Dei remote agit. 423. A
Lex humana conscientiam alligare potest. 424. Vnde id habeat. ibid. D
Legis humanæ violatio ex contemptu & cum scandalo aliorum, est lethalis. 425. B
Non obligat conscientiam si legislatori desit animus obligandi. ibid.
Lata ob præsumptionem delicti non obligat conscientiam. ibidem.
Alligat conscientiam etiamsi tacitè tantum id se legislator velle ostendat. 426. C
Pœnam, & multam imponens conscientiam obligat. ibidem. D
Legem obligare conscientiam colligitur ex eius materia, verbis, pœnis, proposito. 427.
Cum est conuentio vel pactio vim habet in actus internos. 444. B
Præcipit actus internos qui requiruntur vt actus sit humanus. 425. A
LEGES variarum publicarum ab Aristotele reprehensæ. 680. B
Leges Cecropii. ibid. C
Leges Draconis. ibid. D. Solonis. ibid. Lycurgi. 683. B
Leges Regiæ Romanorum. 683. C. Duodecim tabularum. 686. A
Leges Romanorum à diuersis Magistratibus latæ. 697. D
Legislatores veteres recensentur. 683. D

Libertas Libera Actio.

Libertas quadruplex, à peccato, à miseria, à violentia, à necessitate. 4. A
Libertatem à peccato qui habeant, & quo discrimine, ibidem.
Libertatem non impedit vllo modo prouidentia Dei. 4. B
Libertatem à peccato quid causet in hac vita. 14
Libertate à miseria fruuntur soli beati, & ante lapsum Adam. 4. C
Libertas à violentia quibus insit. ibid.
Libertas alia gratiæ, alia gloriæ, alia naturæ. ibid. D
Libertas à necessitate in quo propriè consistat. ibid.
Quare hæc appellatur libertas indifferentiæ, contrarietatis, & contradictionis. 5. B
Libertas à necessitate conuenit Deo, Angelis hominibus ibid.
Libertatis differentia in actibus hominis, Angeli, & Dei. 6. B. C
Libertis pars non est potestas peccandi. ibid.
Libertatem quadruplicem habent qui peccare non possunt. 7. A
Liberè fieri posse, quæ prece admonitione, increpatione fiunt ibidem. D
Liberum differt à voluntario quia est in potestate agentis. 9. D
Libera actio & voluntaria non sunt idem in naturis intellectis præditis. ibid.
Libertatis iactura capitalis pœna est. 23. C
Libertas primo in voluntate inest. 63 C
Libertatem non tollit præuisio, & præscient. a Dei, ib. D
Nec præsinitio Dei, nec Dei cum voluntate concurrentis actio. B. C
Libertas non in sola electione propriè sumpta consistit. 81. C
Libera actio est sine consultatione. 85. C

Libri.

Libri Canonici, qui, & quot. 825. A
Libri apud Patres habiti semper Canonici. ibid B
Libri, de quo Scriptores Ecclesiastici dubitarunt, an Canonici essent. 826. A
Libri semper in Ecclesia habiti Apocryphi. ib.
Libri Canonici integri cum suis partibus pro sacris & Canonicis habentur ibid. B
Librorum Canonicorum partes, de quibus olim dubitatum nunc dubitare non licet. ibid. B.
Libros hæreticorum legens aut retinens excommunicationem quomodo incurrat 877.
Libros Catholicos, qui continent, & confutant hæreses legere licet. ibid.
Vnum vel alterum versiculum legens in hæreticorum libris excommunicationem non incurrit. 878.
Famulus sciens hæretici librum legens iussu Domini sui cum Domino excommunicationem incurrit ibid. B
Hæretici librum, qui hæresis non continet legens excommunicationem incurrit, non tamen reseruatam summo Pontifici. ibidem.
Quomodo eiusmodi libros Catholici in Anglia, Gallia, & similibus locis studio cognoscendi, & confutandi errores legere possint, & an circa excommunicationem. ibid.
Episcopus facultatem legendi libros hæreticorum dare non potest. ibid.
Libros Græcorum Armenorum scienter legens, etiamsi ritus alienos contineant, non excommunicatur. ibidem.
Libros noxios etiam Ethnici damnant. 879.
An censeantur hæretici, qui hæreticorum libros damnatos retinent ibidem.
An hæreticus censendus sit apud quem reperitur liber hæreticus, eo ipso auctore. ibidem.
An quilibet propria auctoritate libros hæreticos comburere possit ibid.
Quatenus Inquisitores potestatem facere possint legendi libros Hæreticorum. 880. A
Nec Episcopi, nec his maiores Antistites propria auctoritate legere, aut retinere libros hæreticorum possunt. ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæreticorum libri iure damnantur etiam si non tractent de Religione. ibid.
Regula quædam de huiusmodi libris seruandis, & legendis. ibid. D
Libri Hebræorum, Rabbinorum, Arabum, Philosophorum Aristotelem interpretantium, Thalmud. Alcoranus, & similes, qua ratione prohibiti sint. 881.
Origenis, & Tertulliani libri, & qui à Gelasio Apocryphi habebantur, an sint prohibiti. 623. A
Hæreticorum nomina quomodo è libris sint expungenda. 624. D
In libris hæreticorum, quæ depranata sunt, quemadmodum expungi, & corrigi, & correcta imprimi debeant. 625. A
Librorum hæreticorum impressoribus quid iure cautum sit. ibid. C
Libri, & omnis alia scriptura examinari prius debent, & approbari quam typis mandentur. 883. B
Vt typis mandetur sufficit Collegij, Conuentus, vel vniuersitatis nomen apponi. ibid.
Orationes priuatæ, Concones, Prælectiones, & similia de rebus sacris non approbata ab Ordinario scripto cum alijs communicare possint. ib. C
Librorum hæreticorum transcriptores puniendi sunt tamquam de hæresi suspecti. ibid. D
Aliunde asportantes similiter puniendi. 883. A

Lis.

Lite pendente rescriptum non impetrandum contra alterum litigantem. 527.

Locator.

Locatoris obligatio, qui patitur inferri in horreum aliena. 11. B

Lumen.

Ad Missa sacrificium iure communi requiritur. 1162. C
Ex qua materia esse debeat. ibid. D

Literæ apostolicæ.

Non licet laycis eas reijcere, aut impedire sed licet coram Ecclesiastico iudice contra eas excipere, & appellare ad Romanum Pont. 1474. A
Nec discutere, nisi commissa sibi auctoritate Pontificia possint. ibid. C
Licet tamen de ijs dubitare, aut disputare. 523.

Lusus.

Qui totam noctem lusis contra leges, semel lusit. 286. B

Lutherani.

Lutheranorum errores de originali & peccati deletione. 392. B.C

Luxuria.

Peccatum capitale est, quia aliorum mater. 332. D. *Eius filiæ.* ibid.
Est immodica libidinosarum rerum cupiditas. ibid.

Macula.

MAcula, *effectus peccati, sic dicta, quia est priuatio gratiæ, quæ est decor, & splendor Animæ.* 354. C
Esse etiam in homine peccante in puris naturalibus, est q. in peccante iterum, ac tertium lethaliter, ibid. D

Magia.

Magia alia naturalis, alia Mathematica, alia Damoniaca. Vide, Diuinatio.

Magnanimus.

Magnanimus quis sit. 336. D. *Magna appetit, sed non propriam excellentiam.* ibid.

Maiestas.

Læsa Maiestatis rei bona Fisco adiudicantur. 305.

Malum.

Malitia.

Malum etiam seipsum perdit, quomodo intelligendum. 335. D
Malum vt malum posse diligi falsò dixit Scotus 307.
Ex malitia peccatum est, cum quis sciens malum agit, nec ex aliqua animi perturbatione instigatus. 352. C
Peccatum ex habitu est ex malitia. ibid. D. *Sed non contra.* ibid.
Ex mala natura conditione, aut depranato corporis morbo peccatum, non est ex malitia. 353. A

Mandatum.

Mandato tenetur, qui prosè præsente patitur fideiussorem. 11. B
Mandatus, verbum legis graue obligationem non continet, sed, Strictè si, addatur continet. 427. C

Manichæi.

Die Dominico, & feria quinta iesunabant. 356. D. A *certis cibis abstinebant, tamquam natura sua malis.* 769. A

Maria.

Seruata est à peccato originis, quomodo. 397. B
Quomodo redempta sit per Christum. ibid. D
Vocari Χριστοτοκον. *Ephesinum Concilium Nestorio noluit concedere sed* Θεοτοκον. 128. C. *Et filium eius non* ἀνθρωποτοκον, *sed* ἀνθρωποτοκον, *prima Nicæna Synodus appellari voluit.* ibid.

Maritus.

Maritus si statutum præcipiat, ne donet vxori vltra decimam partem. 1208. A
Maritus, an vxoris vota in potestate habeat. 1259. A
An vxor mariti vota possit laxare. ibid. B
An vir iure vxoris vota dissoluat facta de coniugio. ibid.
Maritus an si vxor aliquid vouerit impleudum post solutum matrimonium, possit dissolvere ibid.

Mattyr. Martyrium.

Per Martyrium quomodo quis recuperet gratiam per peccatum amissam. 821.

Mater.

Matris consensus in coniugium filio præsente, & tacente, sufficit. 11.
An excusetur ab audiente sacro die festo, dum filias nubiles custodit. Vide, Missa.

Materia

Materia legis obligat, prout ad maiem bonum Reip, vel ad maiorem virtutem spectat. 427. C

Matrimonium.

Ob matrimonium sine consensu patris initum filius puniens statutum improbatur. 530. A
Statutum probatur primum filiam dote ob matrimonium cum indigno. 75. D
Ad matrimonium habiles more patriæ possunt fieri inhabiles. 469.
Iure canonico inhabiles sine consensu Pontificis habiles fieri non possunt consuetudine. ibid. D
Inter patrueles, vel consobrinos matrimonium iure ciuili permissum, canonico est irritum. 505.
Inter raptorem, & raptam ciuili iure prohibitum, canonico permissum. 506.
Matrimonia cum certis personis prohibentur iure ciuili, quæ permittuntur canonico. 508.
Pœna promissioni apposita in matrimonio contrahendo, quanta sit. 1201. D
Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi matrimonium est irritum. 1671. C
Matrimonij indissolubilitas est legis naturalis. 559. A
Quomodo Deus relaxare potuerit. ibid.
Matrimonium ratum, & non consummatum dirimitur per solemne votum castitatis, quod faciunt sacri Milites Sancti Ioannis. 1620. D

Medicus.

An possit contra propriam opinionem ex probabili aliorum scientia, licet contraria ægroto medicinam dare. 152. A

Medium.

Medium in virtutibus aliud est rationis, aliud rei. 221.
Medium iustitiæ est medium rei, idque apud omnes est idem. ibid.

Melchisedech.

In quibus sacerdotium Christi cum sacerdotio Melchisedech cõparatit S. Paulus. 1111.
An Missæ sacrificium præfiguratit. ibid.
Melchisedech tamquam Rex potens, & opulentus cibum, & potũ detulit ad reficiendos Abrahæ milites. 1112. *primo tamen panẽ, & vinum Deo libauit.* ibid.

Membrum.

In membris, & sensibus corporis sunt etiam peccata. 341. A
Non sunt membra principia actuum, sed solum organa.

Mendacium.

Officiosum an sit admittendum. 26.
Mendacium leue in iudicio, vel confessione non sit mortale. 544.

Mendicantes.

Mendici.

Mendicantium ordines ius canonicum intelligit, quorum cœnobijs non licet habere bona stabilia, vel immobilia. 1418. C
Alij Mendicantes sunt ex Regula, vel Constitutione, alij auctoritate Pontificia approbati. ibid.
Dominicani, Augustiniani, & Carmelitani ex constitutione Pontificis sunt mendicantes. ibid.
Dominicani constitutionibus editis bona immobilia repudiarunt. ibid. D
Franciscani Obseruantes, & Capuccini sunt ex regula mendicantes. 1519. A
Mendicantes ordines qui, & quot in iure communi, & quos iure nouo. 24.
Quis horum Mendicantium sit ordo in procedendo, ibid.
Non eodem ordine omnes instituti sunt. ibid. B
Quæ sit substantia ordinum Mendicantium. 1423. D
Noui instituti possunt ordines Mendicantium accedente Pontificia auctoritate. 1424. B
Vsu, & consuetudine approbata voluntate Pontificis bona immobilia possidere licet in communi extra dictos Franciscanos. ibid.

Non est necesse vt eleemosyna illorum ostiatim sit emendicata. ibid. D
Qui habere possint in communi. quid non ibid.
Franciscanus non licet accipere legata hac lege vt quotannis curent certa missarum sacrificia faciendo. 1425. D
Quomodo Mendicantes ordines sua priuilegia sint consequuti. A. 1431.
An studere, docere concionari possint, an hoc ipsis sit extraordinarium, & priuilegio concessum vt sacramenta conferant. 1233. B
Cur in ciuitatibus habitent, & aliqui ab externis laboribus vacent. ibid. D
An priuilegia Mendicantium sint Abrogata circa confessiones, & conciones, sacramenta, sepulturas. ib.
An qui iis confiteatur in Paschate, & in festis sacra apud ipsos audiant satisfaciant præcepto. ib.
Qui mendicat ostiatim victum, & aliunde non suppetit, nisi interdictis cibis vtatur, ieiunio non tenetur. 759. D

Merces.

Merces prohibitas transuehentis ad hostes Religionis, fisco addicta sunt. C. 430.

Merita.

Meritorum magnitudini toti respondet gloria. 204. *Non item gratia, & cur non.* ib.
Merita iustorum post lapsum efficaciora, quam primi hominis ante lapsum. 261.
Merita sopit peccatum. 857. D

Metus.

Metus quid sit, & quæ eius diuisiones. 22. 23. & 182. C
Metus iustus, & cadens in constantem, virum, quæ mala subterfugiat. 22. C
Metus amittendi omnia bona temporalia, vel maiorem partem. iustus est. ib.
Metus infamiæ quando iuris est, non facti, similiter est iustus. ib.
Metus excommunicationis iustus est quando excommunicatio est indicta. 23.
Tunc solum metus est iustus, quando vel non possunt pericula malorum euitari, vel non nisi difficulter. ib.
Metus potentiæ reuerentia, perfidia quid sit. 23
Metus causa contractus est irritus. 24
Metu iusto, quæ mala, & turpia excusentur. ib.
Metu nullum peccatum, nec veniale committendum est. 25.
Metu facta ex parte sunt voluntaria. ibid.
Contra ciuilem, vel canonicam legem metu facta iuste à peccato excusare possunt 26.
Metus mortis sæpè excusat mala contra legem positiuam. 31. D
Metus mortis non absoluit ab obligatione faciendi bona diuina, vel naturali lege sancita. ib.
Metu mortis in naufragio, peste, bello, morbo facturus obligat. 29.
Quæ promissa valeant metu iuste facta, quæ non. ib. B
Metu contractum matrimonium iure canonico est irritum. ibidem 31.
Metu leui gesta sunt rata, sicut & reuerentiæ causa. ibid.
Metus obiectum est malum futurum. 182. C
Metus partes quæ sint. ibid.

Milites & militares ordines.

Milites iure communi in militaribus delictis, in omni crimine Ducibus ex more belli subiecti sunt. 450
Militares ordines, qui, & quot sunt. 1448. C
Quinam per Militares ordines intelligantur. 1439.
An Militares ordines sint verè, & absolutè Religiones. ibid.
An milites S. Iacobi Calatraua, & Alcantaræ, & alij similes, qui coniugalem tantum castitatem cum paupertate, & obedientia vouent, sint verè Ecclesiasticæ personæ. 1440.
An iura annuorum reddituum, quæ Commendæ Militares vocantur sint verè Ecclesiastica beneficia. 1441. D
An milites commendatarij habeant titulum reddituum annuorum, quos habent an non solum suæ fidei, & curæ commendatos. 1443. D
An Tridentinum Concilium in emittenda professione Milites comprehendat. 11444. C
An comprehendat eosdem sess. 6. cap. 6 de Reformatione ibid. D
An nomine communi Regularium, vel Religiosorum Militares equites intelligantur iure communi. 1445. A
An horas debeant recitare. ib. C
An reliquum ex redditibus annuis ab ordine, vel Magno Magistro commendatis in pios vsus debeant impendere. 1446. A
An tuta conscientia redditus annuos sibi commendatos percipiant Milites S. Iacobi Calatraua & Alcantaræ ibidem C
An Commendatarij milites de bis bonis perinde, ac de patrimonio alius quisque statuere possint. 1447. A
Quæ militarium ordinum sit origo. 1454.
An possint pensiones imponere in ipsis Commendis ad onera Ordinis sustinenda. 1457. B.
Sunt nonnulli, qui nec sacri, nec Religiosi dicantur. 1458. A. B

Minæ.

Minæ capitales, quæ dicantur, & quæ iustum metum faciant. 23

Minister.

Minister sacerdotis in Missa debet esse vir. 1165. A
Minister publicus, num aliquando excusetur ab audiendo sacro festo. 717. A
Minister Magistratus non meretur præmium propositum iis, qui fontes cooperuit, si eos capiat. 535. A

Minor.

Minor quando cedat hereditate acquisita. 1211. B

Misericordia.

Misericordia quid sit. An sit virtus, an seminirtus, & quæ. 217. A
Qua ratione omnium moralium præstantissima. 219.

Missa.

Missa sacrificium, an materna lingua recitari debeat, & vnquam recitatum fuerit. 936. A.
Missam diebus festis audire à primis Apostolorum temporibus more fuit introductum. 704. B
Missam, qui die festo absque iusta causa non audierit peccat mortaliter. 705. A
Missam audire diebus festis est virtutis religionis. ibid. B
Missam die festo audiendo ignorans esse festum, satisfacit præcepto. 706. A
Missam qui audit nolens implere præceptum, si potest, tenetur illam iterum audire, vt impleat præceptum. ibid. C
Missam non audiens die Dominico, quando est etiam festum Apostoli duo peccata non committit. 707. C
Missa Catechumenorum, quæ dicatur. ibid. C. & *quæ fidelium.*
Missam totam audire quomodo intelligatur. ibid. C
Missæ pars notabilis, quæ dicatur. ibid. D
Missam vnam in die Natali Domini audire sufficit. 708. A
Missæ vnius, qui dimidiam partem audierit, & reliquam alterius implet præceptum. ibid. B
Missæ sacrificio, qui è longinquo affat, implet præceptum. ibid. D
Missam ritu Græcorum, aut Syrorum factam, qui audit implet præceptum ibid. D
Missam audire quomodo intelligatur. 709. D
Missam audire aliquo die professo, nulla est obligatio. ibid. D
Missam audire die professo an Episcopi teneantur. 778. D
Missam audiendo quis ex præcepto qualem attentionem, debeat habere. 710. C. D
Missam qui cum peccato audit præcepto satisfacit 713. B
Missam, qui audit die festo, non solemnem, implet præceptum ibid. C
Missam non propriam diei festi qui audit, implet præceptum ibid. D
Missam audire die festo in propria parochia, nemo communi iure tenetur. 714. A. B. C
Missam qui audit apud fratres Mendicantes, legi satisfacit. 716 A. B
Missam vbicumque licet audire, modo non fiat cum contemptu parochi. ibid D
Excusentur qui ab audiendo sacro die festo 786. A. B. C
Missam siccam in naui audire die festo, an sit obligatio 718. C
Qui confitetur tempore sacri audiendi sciens nullum aliud futurum non excusatur à peccato. ibid. D
Qui exit è sacro ante benedictionem, implet præceptum ibidem. D
Missa, num sit præferenda concioni, si eodem tempore vtrumque audiri non possit. 719 A. B
Missam audire in quadragesima, & diebus rogationum, nemo tenetur. 709. D
Missa proprium sacrificium christianorum 1110. A
Missa non Hebræum, sed Latinum nomen est pro missione, scilicet dimissione populi. ibid.
Vnde Missa fieri coperit appellari. ibid. D
ITE MISSA EST *recte nunc dicitur ad finem Missæ non minus, quam olim ad excludendos Catechumenos.* 111. A
Missæ variæ acceptiones, & quæ à nobis vsurpetur 110. C
Missæ vocabulum antiquum in Ecclesia Latina 111.
Missæ officium propriè sacrificij rationem habet. ibid.
In Missa, sacrificij materia est corpus Domini sub speciebus contentum 112.
Missæ sacrificium à Malachia prædictum 1113.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Missa sacrificium per varias similitudines sacrificiorum naturæ, & legis tempore figuratum est. 1114.
Missa sacrificium nihil pugnat cum D. Paulo ad Hebræos ibid.
Missa sacrificium non solum est commemoratio oblationis cruentæ in cruce, sed simul est etiam oblatio, & sacrificium. ibid
Quorsum opus sit Dominici corporis oblatione in Missa, si una in Cruce facta omnium peccata delenit. ibid.
Missa sacrificium quid distet à legis Mosaicæ sacrificijs. 1115.
Actio, & oblatio incruenti sacrificij non est eadem, quo fuit cruenti, cætera omnia eadem. 1116.
Ratio sacrificij Missæ non est posita in actionibus Missæ Catechue memorum. ibid.
In qua actione cõsistat ratio sacrificij, & nãtura. 1117.
Quid facto opus sit ei, qui oblitus est vinum mittere in calicem, & panem tamen consecrat. 1118.
Norwegijs indultum ab Innocentio VIII. vt sine vini consecratione Missæ sacrificium fiat. ibid.
Iure diuino ad Missæ sacrificium pertinet etiam consecratio vini. 1119. B
Posset Pontifex relaxare ius diuinum ob publicam, & vrgentem necessitatem de adhibendo, & conferendo vino in Missa. ibid. C
Nunquam tamen id faciendum suadetur. ibid.
Non potest Pontifex statuere, vt in consecratione æque loco vini sacrificium Missæ peragatur. 1119. C
Quomodo intelligendus sit Alexander V. I. sine consecratione vini sacrificium Missæ fieri non posse. ibid.
Quando sine vini consecratione sacrificium absolui possit. 1120. A. B
Propter necessitatem populi ad audiendam Missam, vel communicandum, non est faciendam sacrificium Missæ sine consecratione vini. ibid.
Numquam Ecclesia permisit sacrificium sub vna tantum specie. ibid. C
Sacerdos posti consecratum panem impedito, vt sacrificium absoluere possit, succedere debet alius, qui absoluat. ibid.
Propter salutem spiritualem ægroti non est consecrandus panis, si vinum absit. ibi.
Vinicum tantum est sacrificium, licet duplici consecratione constet, ibid. D
Missam Ecclesia aliquando vocat sacrificia. ibid.
Verba consecrationis panis fortiuntur effectum ante consecrationem vini. 1121. B
Est sacrificium propitiatorium. 1122. A
Triplex in Missa sit opus, vnum à Christo, secundum ab Ecclesia, tertium à sacerdote ibid. B
Opus operantis quid sit in Missa. ibid. C
Duplex est opus, quod ex vi ipsius operis fit. ibid.
Sacrificio, vt etiam est propitiatorium, aliud res pendet ex vi operis, aliud Sacramento ex vi operis. ibid. D
Sacramentum ratione non vtentibus rite tamen dispositis gratiam confert. 1123. A
Propitiatorium est, quod impetrat donum pœnitentiæ ijs, pro quibus offertur. ibid.
Catholicis imponitur à Lutheranis, quasi asserant Missa sacrificium lethalia etiam peccata per se proxime delere. ibid. B
An ex attrito contritum faciat Missæ sacrificium. 1b. B
Quare dicatur impetratorium, & quomodo peccata venialia deleat. 1124. A
Delet & pœnas peccatorum. ibid. C
Propitiatorium, Expiatorium, Satisfactorium, Meritorium, & Impetratorium quid sint, & quid differant. ibidem. & 1125. A
Mortuis est tantum satisfactorium. ibid.
Christus in eo non satis facit amplius, nec meretur nobis. ibid. B
Est impetratorium etiam incrementi diuinæ gratiæ ibid.
Missa, vt est satisfactoria, est finiti effectus in ijs, pro quibus offertur, & ipsi nullo modo offerunt. 1126. D
Hostia in Missa oblata vt per sacerdotem offertur, est virtutis finitæ. ibid. 1127. A
Missa in ijs, pro quibus offertur, & ipsi offerente non sunt voluntate Christi habet certum, & finitum effectum. 1127. A
Missæ effectus non est incertus, & infinitus in ijs, qui sunt ipsi quoque offerentes, cum pro ijs offertur. 1128.
Stulte non petit, qui petit, vt pro se vno sacrificium offeratur. 1128. A
Fructus Missæ triplex, generalis, specialis, medius, & quid sint. ibid. B
Missa pro pluribus. quatenus satisfactoria est, minus prodest singulis, sine ipsi quoque offerant, suo non, ibid.
Missa vt impetratoria non est infiniti fructus, & pro pluribus oblata similiter minus prodest singulis, quam si pro vno offeratur. 1129. B
Missa fructus vt est sacrificium satisfactorium æqualiter ab ijs participatur, pro quibus fit, si ipsi offerentes non sint. ibid. D
Quando pro pluribus offertur, qui ipsi quoque offerunt, fructum respondentem operi, & affectui participant Ecclesiæ offerentis, quo plures, pauciores ve fuerint ibid.
Missa in ijs, pro quibus offertur secundum se quidem semper suum effectum obtinet certa ac firma lege. 1130. C. D
Missæ preces, & sacrificium pro mortuis offerre licet. 1136. C
In Missa sacrificia, quare Sanctorum mentionem faciamus 1136. A
Missa non prodest damnatis. ibid. C
Missa non prodest paruulis in peccato originali decedentibus. 1138. C
Missa prodest ijs, qui pœnas purgatorias sustinent. 1139. D
Missa nõ prodest paruulis baptizatis ante vsum rationis defunctis, & in eorum sepultura pro aliis defunctis faciendæ est ibid. B. C
Missæ sacrificia certa, & firma lege Dei prosunt mortuis. ibidem D
Minister Missæ est sacerdos. 1149. A
Missam facere quotidie, vel frequenter per se laudabilius est, quam abstinere. 1148. B. C
Quanam dies hora publica, & solemnis Missæ sacrificia fieri debent. 1149. A
Qui Missam faciendo lucem diurnam notabiliter præuenit. sine legitima causa lethaliter peccat. ibid. B Etiam tertia parte hora, stem posti meridiem. 151. B
Non potest Missa fieri post meridiem ad horam nonam. 1149. B
Priuilegium Pontificis Missam faciendi post meridiem extendendum est solum ad nam horam. 1150. A
Episcopus potest Missam facere, vel audire insta de causa ante auroram, vel post meridiem. 1151. C
Missam potest facere sacerdos ante auroram, vt ægroto Eucharistiam dare possit. ibid.
Missa iure fieri nequit, nisi in locis ab Episcopo consecratis, nec quidem concesso Episcopi post Conc. Trid. nisi iusta de causa. 1152.
Missæ sacrificium etiam post Concilium Tridentinum tempore necessitatis, licitè fit in locis non consecratis. ibid. C
In mari aut in flumine Missa fieri nequit. ibid. B. D
Missam faciens in primato loco subsecto interdicto, irregularitatem incurrit. 1153. C
Missa facienda est in altari ab Episcopo consecrato. ibid. D
Ad Missæ sacrificium sufficit vnus, vt respondeat. 1164. A
Missam faciens sine libro, de lethaliter peccat. 1165. C.
Missam facere non potest solus, nisi in graui necessitate. ibidem.
An ad Missam faciendam se vestiens teneatur preces præscriptas recitare. ibid. D
In Missa tenetur sacerdos Rubricas Missalis seruare. 1166. B
De Missæ partibus, Introitu. 1179. D. Kyrieeleison. 1180. C Gloria in excelsis. 1180. D Collectis 1181. A. B. Dominus vobiscum. 1181. D. Responsione Amen. 1314. C Epistola. ib. Graduali, & Tractu. ib. D. Euangelio, & eius cæremonijs. 1182. B Offertorio. ib. C Trafatione. ib. D. Canone. 1183. & seq. Dominica oratione. 1185. D Fractione panis consecrati. ib. C. Commixtione corporis, & sanguinis. 1320. B. Pacis nuntiatione. 1186. B Agnus Dei ibid. Post communionem ibid.
Missarum priuatarum vsus probatur. 1b.
In Missa quadam alta voce, quædam tacite recitanda vsus est.
Monarchia Chaldæorum, quot Reges habuerit, & quamdiu steterit. 646. B
Monarchia Persarum quos reges habuerit, & quotannis duxerit. 648. D
Monarchia Græcorum in quot & quæ regna diuisa fuerit 663. Quot annis duraverit. 654. A
Assyriorum Monarchia quos Reges habuerit. 674.

Monumentum.

Monumenti ius acquiritur in alienos 11.

Morbus.

Morbus aut vitium in re vendita conspicuum, vel præcognitum non est præstandum. 12. Vide Infirmitas.

Morosa delectatio.

Morosa delectatio qua dicatur. 288. D. Est peccatum. 320. B Lethale vel veniale pro ratione materiæ 321. C. Vide Speciem sua sumat. 282.

In eam detrahatur omnis prauitas obiecti si cognoscitur ex omni malo quod habet. 283.
Eiusdem species est cum suo obiecto. 300. A

Mores.

Mores boni varij, iure naturali, Diuino, Canonico, Ciuili. 1207.

Mors.

Mors ciuili dicitur capitalis pœna 23.
Per se directo permouere aliquem ad mortem spiritualem grauius est quam mortem inferre corpori. 337. C
Mors contracta ex peccato originis cur rationem culpæ non habeat 377. A
An sit pernaturæ ad superstites in die iudicij. 385. A

Mortale. *Vide peccatum lethale.*

Motus.

Motus primi sensus, vires naturales aut imaginationem consequentes non sunt peccatum. 287. A
Motus primo primi an sint peccata. 288. A
Motus secundo primi quando, & qualia sint peccata. ibid.
Motus primo primi sunt etiam in voluntate, ac ratione, & quomodo. 14

Mulier.

Mulieres non possunt renunciare iuri velleiano. 152, 153.

Mundus.

Mundi ætates sex enumerantur. 942. B. Et singulæ quot annos habeant, & seq. ibid.

Municipalis.

Municipalis lex. vide statutum.

Mutuum.

Mutuum acceptum à criminoso quando in bonorum publicatione ad Fiscum non pertineat. 436. D

NATVRA

Naturæ viribus quid homo præstare possit. 247. B
Naturæ solius viribus in officio honestatis perseuerare quis non potest. 249. A
Natura habet quo possit, quod sibi conuenit, non quo id faciat nisi diuino auxilio iuuetur. 263. A
Contra naturam hominis est omne peccatum. 266. D
Contra naturam quæ peccata peculiariter dicantur. ibid.
Naturæ peccatum, cur dicatur peccatum primum Adæ. 379.

Necessitas

Necessitas ex conditione libertatem arbitrij non tollit, nec meritum aut demeritum. 82 D

Negotium.

Negotio graui impediti non teneantur in die festo sacrum audire. 716. 717.

Nobilis.

Nobilis ob eas alienum in carcerem non mittitur. 1288. D

Notarius.

Notarius Christianus scribens instrumenta vsuraria inter Iudæum, & Christianum in gratiam Iudæi peccat, si in Christiani gratiam eascribat, non peccat. 915.

Nomina

Nominibus Christi, trium personarum diuinarum, Beatorum scripsit pronunciatis, auditu honor sicut sacris imaginibus debetur. 784.
Nomina Sanctorum inscripta cartis, collo alligata, & appensa deferri possunt. ibid.

Nouitius.

Nouitiorum vota an inita consensu à Superiore dissolui possint. 1260. C
Nouitius statutis religionis non alligatur nec statuto, quo certa delicta Superiori reseruantur. ibid. D
Nouitius delinquens à monasterij præfecto, puniri debet, & sicut fauore religionis à ciuili Magistratu abducuntur Nouitij sic etiam ab Episcoporum potestate. 1313. A
Nouitius ad aliquam Ecclesiastici ordinis Præfecturam eligi nequit ad Episcopatum potest. ibid.
Ne Nouitij ad Ordines sacros, ne quidem ad primam tonsuram ascendant, iure cautum est. ibid. C
Nouitius habet ius condendi testamentum, sed non suspendi testamentum 1b.
Nouity beneficium Ecclesiasticum non vacat. 1316. C
Nouitius carens prima Tonsura, gaudet priuilegio Canonis, Si quis suadente Diabolo, & c. ibid. D
Quis succedat in bona Nouitij ante professionem mortui absque testamento. 1317. B
Nouitius iure canonicore religiosorũ nomine, & numero non censetur. ibid. C
Nouitius à Monasterio recedens non debet soluere impensas, quas in eo alendo monasterium fecit. ibid. C
Nouitij probatio partim in monasteria, partim extra illud iussu Superiorum peracta habitu religionis retento legitima est. ibid. D
An Natalium vitio notati, aut ære alieno pressi, aut infames ad probationem recipi possint. 1318. B

Nouitatum cupiditas.

Nouitatum cupiditas filia inanis gloriæ quando sit peccatum lethale. 351. C

Nuptiæ.

Nuptiæ non futuræ fuissent, si Adam perseuerasset, quinam falso putarint 383. A
Leges nuptias feminis prohibentes sine consensu parentum quomodo iure canonico corrigantur. 510.

Nutrix.

Nutrix quando excusetur ab audiendo sacro in die festo. 717. A
Nutrices sunt liberæ à iejunio. 759. D

Oblatio.

Oblationes quid sint. 808. C
Oblationes, quibus iure debeantur. 809. C
Quomodo differant à Decimis, Primitijs, Sacrificio 808. D
Oblationes in diebus festis, & Dominicis Parochiani facere cogantur. 719. D
An vbi oblationes de more soluuntur voluntariæ sint, an necessariæ. 809.
Quando religiosi possint oblationes accipere. 809.
Olationes iure naturali debentur, si Ecclesiæ, vel Rectores Ecclesiarum indigeant. ibid.
In oblationes laici ius non habent. ibid.
Oblationes non solventibus, quæ pœna sit iure constituta. ibid.
Quas oblationes voluntarias Ecclesia non recipiat. ibid.

Obligatus.

Obligatus alteri religionem, suscipiens si potest per alium promissum præstare debet, sin secus, religionem suscipere potest, etiãsi adhibito iureiurando se alteri obligarit, 1306. D

Oblinio.

Oblinio ad ignorantiam quomodo reuocetur in cauendo, vel agendo rebus. 52. C

Odium.

Odium quid sit, 179. C
Odium est iusti rei, iusti personæ. ibid. D
Odium quarum rerum sit. 180. B
Odio haberi potest Deus absolute, & propriè 958. 959. Vide Deus.

Omissio.

Omissionis peccatum an differat specie à peccato commissionis. 276. A
Omissio quando sit generale, vel speciale peccatum. ibid. C
Omissio sine actu concipi potest, sine actu esse non potest. 278. C. D
Omissionis peccatum est aliquando cum quid omittitur: aliquando cum causa datur omittendi. 279. B. C
Cum causa omissionis data est, peccatum est, etsi eff. ctus impediatur. ibid. C
Actus omissioni coniunctus, quando sit peccatum. 289. A
Quis actus dicatur omissionis causa, quis Comes. ibid. A
Omissio vt sit voluntaria, requirit, vt possimus, & debeamus facere vi præcepti. ibid. B
Grauitas in peccato omissionis pendet ex dignitate actus omissi. 280 B
Actus causa omissionis non minuit eius malitiam, eo quod sit melior. ibid. B
Omissio implicitè voluntaria aliquando æquè grauis est, atque explicita. 281. B. C

Opinio.

Opiniones quomodo sint deligendæ. 119. D
Fides innitens, aut proximè ad eam accedens est tenenda. 120. A
Opinio quæ legis, & iuris, sensus magis iunctur, aut consuetudini recepta præferenda. 123. D
Opinio mitior in rebus pænalibus, & odiosis est probabilior. 126. A
Inter opiniones pares, dubias tamen, si altera sit tutior est amplectenda. 219. D
Non semper tamen tutior est necessario amplectenda. 130. B
communis Doctorum in rebus agendis est potior. 132. A
Quomodo communis opinio internosci possit. ibid. C
censenda est authoritate, & numero auctorum Classicorum. 133. B
cæteris paribus opinio religioni, pietati vel iuri magis fauens est potior. 127. C
Pietati conformior opinio rationi repugnare non debet. 140. D
In foro conscientiæ quanam sit opinio potior. 141. A
Tutior opinio vocatur illa quæ censet id de quo est quæstio peccatum esse. 142. B
Diuersæ opiniones aliquando peccati periculum habent coniunctum. ibid. C
Opinionum diuersi assensus ex diuersis principijs haberi possunt. ibid. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonnulla opinio dummodo probabiliter sit, aut certior in agendo sentiri potest 143. A
Probabilior dicitur quæ firmiori, & meliori ratione fulcitur. ibid.
Non semper probabilior opinio eligenda est quando duæ sunt æque iuræ. ibid. D Nec semper eligenda est communis. 144. A
Opinio plurium in foro conscientiæ non semper est probabilior ibid. B
Vnius classis authorū opinio aliquando, sed raro tenenda contra alios omnes. ibid. C. D
Non ex eo solum quod antiquorum, vel iuniorum sit, tenenda, vel repudianda est. 145. B
Scholasticorum opinio aliquando potior communi Patrum sententiæ. ibid. C. Sed si paria sint momenta antiquorum præferenda. ibid. B
Opinio Theologorum an, & quando præponenda sit opinioni Iurisconsultorum. 146. C
Discipulus assentiri potest opinioni præceptoris etiam classici quē legit libri. 137. A
Opinio debet esse boni, & docti. 148. C
Opinionem aliorum probabilem contra propriam sequi licet in foro conscientiæ. ibid. D
Imo, & contra propriam, & certam sententiam. 149. C

Opus.

Peccata operis distinguuntur numero ex obiectis, & fine, & quomodo. 285. B
Peccata plura operis vno actu aliquando continuantur. ibid.
Peccata operis tot sunt numero, quot actus. ibid. C
Cum opere peccati, tria sunt, quæ fuerunt in peccato Adami. 344. C
Opera bona moralia non remittuntur per pœnitentiam. 357

Oratio.

Oratio quid sit. 959. & 1019
Orationes publicæ an dirigi tantum debeant ad Deum Patrem. 982 & 1021. D
An orari possit Christus Dominus vt pro nobis oret. 982
Orandi Deum præcepto quando teneamur. 1999. C
Oratio virtutis est actus non virtus. 1120
Oratio an sit actus voluntatis an rationis. ibid.
Oratio est actus religionis. ibid.
Orare est proprium Angelorum & Hominum. ibid. & 962
Orare non conuenit Spiritui Sancto. 1021
Dæmonum & Damnatorum precario non est oratio. 1022
Sanctis Veteri Testamenti post obitum suum orabant ibid.
In qui sunt in purgatorio conuenit orare ibid.
Sanctis in Cœlo iure oramus & ipsi orant pro nobis ibid.
Sancti orant pro animabus purgatorij ibid.
Iusti in purgatorio ab orent pro nobis. 1123. C
Beato etiam paruulos in Cœlo possumus orare ibid. D
Orare possumus pro mortuis. ibid. C
Orare non possumus pro Damnatis. 1024. C
Orandum pro viatis omnibus ibid. A
Orandum pro paganis, & aliis à fide alienis. ibid. B
Orandum ne sit pro eo, quorum peccatum est ad mortem. ibid.
Orandum ne pro iis, qui obstinato sunt animo in malo. ibid. D
Orandum pro Schismaticis, Hæreticis, Excommunicatis priuatim. ibidem.
Orandum pro improbis, & sceleratis. 1125. A
Orandum ne sit pro præscitis, & reprobis. ibid. B
Oratio multifariam diuiditur. ibid. A
Orationis partes, Oratio, Postulatio, Obsecratio, Gratiarum actio. ibid. D
Oratio publica quæ in precibus horarijs recitatur à clericis, & quæ iussu Ecclesiæ funditur habet ne vim ex opere operato. 1017. B
Orationis effectus quot & qui sint. 1029. A
Omnes ad orei generatim vocantur. ibid. D
Pro alijs facta an vim habeat. 1029
Oratio iustorum facta pro alijs prosunt ad satisfaciendum pro eorum peccatis. 1030.
Quid prosit oratio iusti, quidnè impetret. ibid. C
Iustis orare facta prosunto quid prosit. ibid
Orationis vis & efficacia eo minor est quo se ad plures fundit. 14
Orandumne sit omni tempore. 1031. D
Quando præcepto orandi teneamur. 1032 C
Cessione in loco fieri debeat. 1033. B. Et cum quibus circunstantiis. 1034. B
Circunstantiæ sub præceptum non cadunt. 1035. A
Christus Dominus aboratione multiloquam gentile prohibet. 1382
Orationis sint ne certæ aliquæ ac definitæ verborum formulæ. ibidem.
Qua lingua quoq; sermone orandum sit. 1036
Orationis quanta sit necessitas. ibid.
Orans in peccato lethali an peccet ibid.
Quæ sint in oratione à Deo postulanda. 1037
Licitum idem orare quod optare, & contra. 1038
Oranties cur Psalmos, aliaque ex sacris literis desumpta retinemus.
Orationi quot & quæ necessaria vt sit impetratoria. ibid.
Oratio remissio animi, & detestatio admissorum scelerum necessaria. 1040.
Quæ scelera impediant orationis effectum ibid.
Oratio iustorum debito modo potentium quomodo semper à Deo exaudiatur. 1041
Oratio Dominica quomodo cæteris omnibus præstet. ibid.
An eius sint septem petitiones & recto ordine dispositæ. 1041
Explicantur singulæ particulæ. 1042
Quo ad vim satisfaciendi si pro pluribus fiat oratio minus prodest singulis. 1129. B
Quo ad vim impetrandi ex parte Dei tantundē pro multis quātum pro vno valet, non ex parte effectus oratio 1127. D
Non minus meretur aut satisfacit qui pluribus suffragatur quā qui vni. 1130. B.
Mortui æque lætantur siue quis vni siue pluribus suffragetur. ibidem.

Ordinarius.

Ordinarius Index in iure quis vocetur. 50. B
Ordinarij excommunicatio ignorata non incurritur & si contra ius naturale vel diuinum peccetur. ibid. D

Ordines Religiosi.

Ex ordine S. Benedicti 1402 B Fuerunt tempore Ioannis 22. fuerunt in Sanctorum numerum relati. 1410. B
In ordine Prædicatorum Sabellius tempore Viginti vna prouincia, cœnobia. 1023. Fuerunt. ibid.
Frequentissimi in Oriente sunt Monachi Ordinis S. Basilij. Inoccidente sub Augustini regula, In Italia qui sub regula simpliciani. In Gallia, qui sub Martini, post hos maxime floruerunt qui sub S. Benedicti regula. 1411
Camaldulensis ordo ex S. Benedicti ortus est S. Romualdo authore. ibid.
Ordo vallis vmbrosæ, à quo & quando ceperit. ibid.
De ordine Carthusianorum. 1412. Grandimontensium. ibi. C
De cisterciensibus, Humiliatis, &c. ibi. D. De Præmonstratensibus & Oliuetanis. 1413.
De ordine Guilhelmitarum. ibid. Cœlestinorum. ibid.

Ordines Sacri.

Post ordinem sacrum nec subdiaconus quidem licet nuptias contrahere. 1671. A. B
Idq; ratione voti vel legis Ecclesiasticæ. 1572. D
Metu iusto ordines suscipiens nullo voto tenetur ibid. C
Non est necesse vt nunquam fuerint in matrimonio, qui initiantur ordinibus sacris. 1573. A. B
Debet fuisse tantum vnius vxoris vir ordinem suscipiens. 1674. B. C. D
Matrimonij ante ordinem sacrum contracti vsus non pugnat cum sacerdotio. 1676. D
Olim ordo sacer non includebat subdiaconatum, neque tum tenebantur subdiacoui seruare continentiam perpetuam sicut hodie. 169
Ordinati, optimo iure Ecclesiastico obligantur ad continentiam, non tamen simplicissimo diuino. 1680. A. B

Originale peccatum. *Vide peccatum.*

OS,

Oris peccata aliquando per se perfecta, aliquando initia sunt cordis quæ opere fiunt. 285. D
Augentur numero oris peccata relata ad obiecta specie diuersa vel ad vnum multiplici prauitate inficiam. 283. B. *Vide contumelia.*

Osculum. *Vide Tactus.*

OSEAS.

Adulteram verè in matrimonium duxit. 558. D

PACTVM.

Pacta turpis causa non sunt seruanda. 1207. D
Quæ nullo modo sunt rata. 1208. C
Futuræ successionis pacto facta sine testatoris consensu num valeat. 1208
Pactum iure ciuili prohibitum ob priuatum commodum si iuramento firmetur an sit ratum 1209. A

Pagani.

Quod paganos Ecclesia priuet dominio in christianos non est contra legem naturalem. 63
Pagani quis & quando nomen hoc in Ecclesia vsurpari cœptum. 921. C

Christianis Principibus subiecti ad fidem Christianam cogi non possunt. 923. D
Muneribus allici possunt. 922. B
Cogi possunt iure ad audiendum Euangelium. C. ibi.
Possunt expelli Pagani, Iudæi, Saraceni, ea lege vt si remanere velint, Christiani fiant. sint minus abeant. ibid. B
Compelli possunt vt abiecto idolorum cultu vnum Deum reuereantur. 923. B
Christiani eorum bona priuata auctoritate diripere non possunt. ibid. D
Princeps christianus quibus in rebus ius habeat contra paganos. 924. D
Debellare eo nomine quod idola colant, Christianus Princeps non potest. ibid.
Ad naturæ leges seruandas cogi possunt. ib.
Ritus paganorum aliquando iure illi permittit Ecclesia. 925. A
Paganos priuat Ecclesia iure dominij seruorum Christianorum. ibid. B
Christiani capti à Paganis & serui effecti quemadmodum fugere, & secum auferre aliqua à Domino possint. ibidem. D. & A
An Christianus possit illis vendere res eas quibus certo abusuri sunt ad superstitionē, idque sciens. 926. A
Paganos ad bellum accire in consilium Christianis licet maximè contra infideles 929. D
Non omnia eorum opera peccata sunt. 930. A

Paludanus.

Falso dicit hominem peccato tantum originali, & veniali obstrictum posse Deum viribus naturalibus super omnia diligere. 314. A. B

Panis Benedictus.

Inter sacramentalia à quibusdam recensetur. 326. B
Quando & quibus consecrari sit solitus. ib.

Papa Pontifex.

Vbi in iure non apelletur ordinarius iudex. 50. B
Papæ tacitus consensus num sufficiat, vt laici clericos ad sua tribunalia trahant. 52. B. C
Causas clericorum potest committere Laicis non ciuilis, sed sua authoritate tractandas. 47. A
Potest derogare iuri patronatus clericorum, sed nisi expresse id faciat, nullus facit 473. B C
Sæpe leges, & iura peruertat quid faciendum. 475. D
Contra Papam si eius mandata iniuriam inferant vel perniciem Ecclesiæ vi non est viendum. 476. B
Papa dispensare potest in quibusdam Apostolorum constitutionibus. 479. C. D
Et in Canonibus ib. Etiamsi in concilio generali statutum sit, ne in aliquo dispensetur. 469. A
Papa potest sibi ius dicere in iis quæ distinctionem personarum iure diuino non requirunt. 470
Papa potest sæpsum iusta de causa voto vel iuramento soluere. 481
Papæ solius est interpretari ius Canonicum. 487. D
Papæ rescriptum violatur errore Grammaticæ. 526
Papa quomodo dispenset in voto, & iureiurando. 560. D
Quæ authoritate id faciat, & vnde eam habeat. 561. D
Papa si sine iusta causa soluat quempiam lege iesunij valet relaxatio sed ipse peccat. 761. 762
Papæ approbatio per se & ex natura rei ad religionem non requiritur sed tantum iure Canonico. 1289. B.
Quæ de causa sancitum sit. ibid. C.
Papa an possit quempiam soluere iureiurando. 1219. A
An Papa sit aliquod iusiurandum reseruatum. ibid. BCD
An papa possit vertere facere vota. 1254. B
An papæ sit reseruatum votum de virginitate seruanda. 1181. BC
An Papa sit reseruatum votum non petendi relaxationem vel cōmutationem nisi à Papa. 1272. C

Parochus.

Parochus potest soluere a lege iesunij cum est difficilis ad Episcopum accessus. 762. CD
Parochiæ quando soluenda sint decimæ. Vide Decimæ.

Paruuli.

Paruuli sine baptismo mortui puniuntur sola pœna damni. 386. D
SS. Augustinus, & Gregorius qui contrarium videntur sentire explicantur. 387. A. & seq.
Eorum corpora cum non sint futura impassibilia quomodo non sint tadenda. 387. C
Cognoscent suum statum nec tamen tristabuntur ob suam pœnam. 393. A
Aderunt in iudicio & quorsum. 390. BC
Post diem iudicij sub terra manebunt in tenebris. ibidem D & seq.
Naturali felicitate carebunt. 391. CD
Non erit in iis pugna sensus & rationis. ibid. D
Pœna omnium erit æqualis. 392. C
Eos post iudicium mundandos à peccato dicere, error est. 394. A
Fœminæ infantes, & masculi ante octauum diem in lege Mosaica quomodo saluarentur. 393. A
Paruuli quomodo saluarentur ante datam legem circumcisionis ibid.

Pascha.

Paschatis nomine quid sæpe Canonicum intelligat. 802. B
An Canonico iure Christiani in Paschate Eucharistiam sumere teneantur. ibid. A
Cur diebus paschatis genua non flectamus orantes nec iejunia colamus. 757. A
In Paschate à proprio Parocho Eucharistiam sumere tenentur. 803.
Quando quis incipiat in Paschate lege suscipienda sacræ communionis obligari. 85. C
Qui in die Paschatis Eucharistiam accipit indigne, satisfacit præcepto Ecclesiæ. 86. B

Pastor.

Pastor num excusetur ab audiendo sacro die festo. 718. C

Parentes.

Pater pro filio fide iussor obligatur. 11.
Patris potestas in vota filiorum an sit prorogata per Concilium Tridentinum. 1238. D
Mater an mortuo patre possit filio vota relaxare. ibid.
Pater an possit vota religionis post decimum quartum filio relaxare. 1259.
Pater si habet filium grani ægestate laborantem Religionem ingredi non potest. 1311. B
Parentes post Adamum non traducunt peccatum in posteros & quare. 393. A
Si gratiam sibi & posteris accepissent traducerent peccatum. ibid. A
Gignunt gratia vacuos sed sine culpa filiorum quia gratia illis non est debita. ibid. C
Parentes baptizati traducunt peccatum originale quod ipsi non habent, & quare. 388. A
Ob solum Parentum peccatum filij Innocentes non puniuntur. 386. C
Quomodo Parentum peccata in filijs puniantur. 388. B. C

Pauor.

Pauor quid sit, & pigritia. 182. D

Paupertas.

Paupertatem quibus in rebus violet Religiosus. 1363. B
Paupertati religiosæ non repugnant vsus fructus rerum pecuniæ æstimabilium cum facultate superiorum. 1364. B
An paupertatis votum violet religiosus ab externo nummos accipiens quibus libros emat quos in cella retineat. ibid. D
An contra Paupertatis votum sacrati qui absq; Superioris consensu aliquid donat exterius. 1357. D
An peccet contra paupertatem qui sciente, & consentiente superiore plura habet, quàm quæ sibi sufficiant ad vitam sustentandam. 1365. C
An paupertatem violās religiosus professus grauius peccet, quam qui simplici voto tenetur. 1267 A
Perfectior est paupertas nihil proprium etiam communiter habentium quàm eorum, qui aliquid communiter possident. 1297. A
Paupertas communiter aliquid possidentium nihil derogat perfectioni status. ibid.
Si regula religioni prohibeat reditus annuos &c. contrarium non potest induci consuetudine nisi approbante Pontifice. 1499.
Consuetudo cellæ tanquam proprijs vtendi quia proprietatem inducit, corruptela est. 1499. B
Omnia Christi causa relinquere non solum licet sed magni etiam meriti est apud Deum. 1594. C
Mendicitas spontanea Christi causa est magni meriti, & præmij. 1434. B

Peccatum, Peccator, Peccare, Peccans.

Peccatum libera hominis voluntate committitur. 2. B
Peccare qui nequeunt cur magni libert dicantur. ibid.
Peccandi potestas non est libertatis pars. 6. C
Peccans non refert noverit necne se Deum offendere. 268. B
Peccare ex malitia quis dicatur. 276. D
Omnis peccans ignorans est quia in eligendo & operando abertat. ibid.
Peccans vult turpe vt sibi vtile vel iucundum, & turpiter vult 345. D
Peccans aberrat à vera beatitudine. 352. C
Peccans posth abito honesto vtile & iucundum sectatur ideo contra conscientiam facit. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccantes dicimur à peccato vt est actus, peccatores ab eodem vt est quid ex actu relictum. 374. B
Peccare dupliciter dicitur malefacere & peccatum contrahere. 377. C
Peccati species non à voluntario sed à re obiecta petitur 45. D
Peccata ex ignorantia voluntaria iuxta & facti eiusdem speciei sunt cum ijs, quæ scienter fiunt. 46. D
Peccata per ignorantiam voluntariam admissa, vel voluntatem obtrectationis, iniuriam, somnum sunt eiusdem speciei cum scienter admissis. 47. A. B
Peccati sufficiens ratio est contra legem Dei aut rationem rectam scienter agi, & si delectationi gratia fiat. 10. C
Peccata à conuersione in obiectum speciem sumunt non ab auersione. ibid.
Peccatum quomodo à vitio & culpa differat. 265. A
Peccatum est actus à recta regula discrepans. ibid.
Peccatum quomodo propriè accipiendum. 356. C
Peccatum contra naturam. Vide Natura.
Peccatum cur Deum offendat. 268. D
Peccatum graue amicissimam Dei dissoluit, & quare. 268. A. & 354. D
Peccatum hominem à debito suo fine abstrahit. 358. C
Peccatum meritis præcedentia obruit. ibid.
Peccatum per se hominem auertit a Deo & quare. 368. A. & 354. D
Peccatum per se meretur æternas pœnas. 241. A
Peccatum patres nihil esse, & cur dixerunt. 269. A
Peccatum esse privationem quomodo intelligendum. 270. B
Peccatum non semper est absentia formæ absolutæ, sed sæpe alicuius ad aliud. 271. A
Dicere peccati rationem consistere in respectu & ordine rationi contrario non est temerarium. ibid. C
In omni peccato quomodo sit auersio a Deo saltem implicita. ibid.
Quomodo in omni peccato sit conuersio ad creaturam. ibid.
Per peccatum homo in naturalibus vulneratur 272. B
Peccata non distinguuntur per virtutes oppositas. ibid. D
Peccata quædam non sunt contra certam virtutem, & quæ. 273. A
Peccata distinguuntur specie per obiecta diuersa in genere motus. ibid. B
Peccata non distinguuntur specie per præcepta ibid. D
Differunt specie quæ specialiter à recta ratione dissentiunt. 274. A
Peccatum idem in multiplici specie sæpe constituitur. ibid. A
Idem peccatum diuersis legibus eadem de causa interdictum vnius speciei est ibid. A. B
In peccato contra plura præcepta si ea illud eadem ratione prohibent vna est deformitas, multiplex si diuersa 27. B
Peccata contra legem naturalem diuinam, humanam, quomodo inter se distinguuntur. 276. A
Peccata ex causis efficientibus non distinguuntur. ibid.
Peccatum ex ignorantia, infirmitate, malitia. ibid. Vide Malitia.
Peccata contra Deum, proximum, nos ipsos, quæ dicantur. ibid. B
Distinguuntur specie. ibid.
Peccatum contra proximum vel nos ipsos quando sit etiam speciale contra Deum. ibid.
Peccatum omissionis, & commissionis. Vide commissio, & omissio.
Peccata cogitationis, oris, operis. Vide Cogitatio, & opus.
Peccata specie distinguntur per excessum vel defectum circa eandem virtutem. 272. C
Peccati circunstantia. Vide Circunstantia.
Peccata non sunt sibi inuicem connexa 334. A. B
Peccata omnia non sunt paria. 16. D. & 328
Peccata maiora sunt ex obiecto. 336. A
Peccata grauiora sunt quomodo maiori virtuti opponantur. 344. B
Sic aliera sint paria. 338. C
Peccata grauiora sunt ex causis. ibid.
Quæ sponte fiunt grauiora sunt quam quæ ex metu, & ignorantia 337. A
Peccatum omne est in voluntate quatenus voluntarium ratione sui subiectiua etiam in alijs facultatibus. 339. A
Peccati effectus sunt macula, reatus pœna. 354. B
Peccatum vt peccatum est non vt res aliqua est expellit gratiam. 357. B
Peccatum lege ordinaria non potest pœna sensus non puniri. 359. D
Peccatum pœnam aliquam meretur sua natura perpetuam ex lege diuina iustitia. 360. A
Potest esse peccatum quod nulla pœna puniatur, quod eam non mereatur, fieri non potest. 269. B
Peccata iuris naturalis contraria non possunt non esse mala. ibid. D
Ad peccati rationem non pertinere voluntatem dicere, error est. 377. C
Peccatum personæ quod dicatur. 378. A

Peccatum Lethale.

Distinctio peccati in lethale, & veniale probatur ex Patribus. 300. D
Non omne peccatum est lethale. ibid. C
Peccatum lethale auertit nos ab ipso fine. 301. B
Peccatum lethale est materia necessaria confessionis. 325. C
Peccatum lethale vnum non potest remitti sine alio. 360. C
Peccatum lethale est contra superiorem partem animæ 343. D
Omne peccatum lethale committitur cum notitia honestatis, & rectæ rationis. ibid.
Peccatum lethale non tantum merito, sed etiam vi sua gratiam expellit. 356. C

Peccatum Originale.

Peccatum Originale probatur ex scripturis. 361. A
Transmissum est propagatione, non imitatione. ibid.
Peccatum originale affert mortem animæ, & corporis. 362. C. D
Probatur ex traditione Ecclesiæ baptizantis infantes. 364. A
Peccatum Originale non est morbida qualitas. 368. A
Peccatum originale est priuatio iustitiæ originalis debitæ communi sanguinis propagatione ab Adamo derivata. 369. B
Cur in parvulis ea priuatio dicatur peccatum 370. A
Peccatum originale an transmitteretur in posteros ab homine creato sine gratia ibid.
Quomodo fuerit Adamo voluntarium. 372. B
Quare illud Augustinus sæpius appellauerit concupiscentiam. ibid.
Errores hæreticorum de peccato originali. ibid. C
Quomodo dicatur culpa 334. A
Est peccatum quia mors animæ. ibid. B.
Aliquo modo per Analogiam 367. A
Ratione formæ est habitus priuatiuus, ratione materiæ positiuus. 375. A
An in eo sit conuersio ad creaturam & auersio à Deo. ibid. B
Quomodo sit voluntarium obtendatur exemplis. 444. B. C. D
Est voluntarium voluntate aliena ex pacto institutionis implicita. 376. D
Peccatum originis habere rationem peccati sine respectu ad voluntatem a qua oritur, error est 377. C
Traducitur per semen. 378. C. D
Quare solum primum Adæ peccatum traducatur. 379. A
Peccatum Adæ traductum est, non quia eius fructus interdicti, sed quia primum. ibid. D
Peccatum originale videtur esse in anima vt in subiecto. 383. B
Eius effectus sunt pugna, perturbationes, morbi, mors, & alia mala corporis quibus ex conditione naturæ homo erat obnoxius. ibid C.
Peccati originalis pœna quæ sit 388. A
Peccatum originale simpliciter grauius est veniali 392. A
Peccatum originale deletur in parvulis per gratiam & caritatem in Baptismo infusam. 396. B

Peccatum veniale.

Peccatum Veniale ante lapsum primi hominis vitari poterat per dona supernaturalia accepta cum originali iustitia. 264. A. B
Per auxilium supernaturale commune congruens habitibus infusis ab homine post lapsum non vitatur ibid.
Peccatum veniale probatur ex patribus. 300. D
Ex scriptura. ibidem
Veniale peccatum quid sit, & quot modis dicatur. ibid. B
Peccatum veniale est contra legem Dei sed non contra speciale deus amicitia conseruandæ 301. A
Est absolutè & sine obiectione peccatum. ibid. C
Quomodo intelligendum sit cum dicitur analogicè peccatum. 302. D
Veniale peccatum Deum offendit. ibid. & seq. A
Quomodo in eo sit auersio à Deo, & conuersio ad creaturam. 303. A. B
Quomodo in eo sit macula. 335. A
Peccati venialis reus non est dicendus peccator. ibid. C
Quomodo nos auertat a fine. ibid. D
Quomodo dicatur esse contra consilium. 304. C
Peccatum veniale meretur pœnam temporariam. ibid. D
Impiorum, & eius qui sine gratia in puris naturalibus crearetur, peccata venialia cur perpetuis pœnis puniantur. 305. A

Peccatum veniale num differat specie à lethali quando circa eandem materiam versatur.
Cum pro actu vel omissione sumitur in quo sit eius deformitas. ibid. C
Quomodo dicatur esse in peccato veniali post rectum. 306. B
Peccatum veniale est triplex, ex genere suo, Ex leuitate materiæ, Ex imperfectione actus. ibid.
Venialia ex genere suo quæ dicantur. 308. B
Veniale non transijt in lethale accedente nouo præcepto. ibidem C
Frequenter vsu non mutatur in lethale, nisi ob periculum grauis peccati. ibid. B. C
Peccata venialia multiplicata non efficiunt lethale. 341. B.
Peccata venialia non fiant lethalia eo quod placeant.
Non dimittitur dum voluntati placet. 318. D
Ad peccati venialis remissionem sufficit actus Pœnitentiæ implicitus. ibid.
Remittitur aliquando sine pœnitentia, quæ est Sacramentum, non sine pœnitentia, quæ est virtus. ibid.
Ad eius remissionem sufficit attritio. 319. B
Dolor metu incommodi, aut spe premij temporalis non sufficit ad remissionem peccati venialis ibid. B. C
Quis dolor remissus sufficiat ad peccati venialis remissionem. 320. A
Peccatum veniale per Contritionem iustis remittitur ex debito. ibid. B
Iustus non efficit, sed meretur tantum per Contritionem peccati venialis remissionem. 321. B
Peccatum veniale, an, & quomodo per Sacramenta deleatur. ibid. D
Peccatum veniale est materia voluntaria non necessaria Confessionis. 324. D
Peccatum vnum veniale potest dimitti sine alio. 329. B
Per actum, quo quis dolet de omnibus peccatis venialibus expiari possunt omnia. ibid. D
Post mortem remittuntur aliquando peccata venialia, 327. C
Per actum charitatis primo flatim initio alterius seculi elicitum. 328. A
Qui alium inducit ad peccatum veniale non peccat lethaliter. 337. D
Peccatum veniale grauius esse originali, quis dixerit. 392. A

Pectoris Percussio.

Pectoris percussio est vnum è Sacramentalibus, & per eam peccata venialia delentur. 326. A

† *Peculium religiosorum. 1349. A.*

Pensionarius.

Pensionarius omittens recitare parvum officium B. Virginis prorata omissionis fructus suæ pensionis restituere tenetur. 1229. D

Periurus.

Periurij crimen quis incurrere dicatur. 1232. D
An sit periurus qui sti iurauit certo die soluere non potest. 1226. A
An qui ad tempus prorogatum non soluit, sit periurus. 1218. A
An periurij reus sit, qui propria auctoritate permutat iusiurandum in melius. 1222. D
Periurium quid sit. 1229. A
Periurium semper est cum mendacio. ibid.
Periurium quotuplex sit. 1176. C
Periurium quod est cum mendacio an sit lethale peccatum 1229. D
An sit periurus falsum iurans per ignem Dei, per palea, &c. non habens in anima iurare.
Iusiurandum per creaturas falsum quando sit periurium. ibidem.
Periurium an sit homicidio grauius. 1230. A
Periurij quam pœnam irrogent Canones, leges, & iura. ibid. D
Periurio Indi decurtant pedum, & manuum digitos. Ibid. C
Periurio Scythæ caput abscindunt. ibid.
Quinam periurij infamiæ pœnam contrahunt. ibid.
Periurus an infamis censeatur, qui priuatim tantummodo fidē alteri datum violat. 1231. B
An Clericus periurus ipso facto beneficio priuetur. ibid.
An Periuro Clerico collatum beneficium sit ratum, & firmum. ibid. C
Periculum Periurij ad Periurium pertinet.

Persona.

Persona Diuina in quacunque natura simpliciter peccare nequit. 4. C
Personæ dignitas in quam peccatum committitur aliquando mutat speciem peccati aliquando solum eius grauitatem auget. 338. D
Persona item dignitas quæ delinquit. ibid.

Pertinacia.

Pertinacia quid sit. 173. D
Filia est Inanis gloriæ. 336. C

Perturbatio.

Perturbatio quot modis ad peccatum impellat. 353. A. B
Est effectus peccati originalis. 483. D

Peruicacia.

Peruicacia quid sit. 174. A

Pertulantia.

Petulantia quid sit. ibid.

Philosophi.

Philosophorum sectæ enumerantur. 662. B

Philtra.

Philtra habeantue vim aliquam naturalem homines vel inuitos aliciendi ad amandum hunc, vel illum hominem. 1004. C

Pictores.

Pictores veteres enumerantur. 662. A

Pignus.

Pignus vsu capere creditori, si quod statutum permittat, si debitor intra certum tempus non soluat, damnatur. 533. D. & 534. A

Plebiscitum, & plebs.

Plebs à populo quid differat. 399. D
Plebiscitum statutum est plebis sine patribus. ibid. B
Quæ sit plebisciti origo. 401. B
Est pars Iuris Ciuilis. 402. B
Quibus legibus factum, vt eo etiam patres tenerentur. 401. B
Plebiscitum lex etiam dici cœpit. 404. C

Pœtæ.

Pœtæ veteres enumerantur. 661. B

Pœna, & pœnalis Lex.

Pœna non ex consensu peccantium sed auctoritate Magistratus pendet. 48. A
Pœna statuta lege, quæ eius grauem, quæ leuem obligationem declarent. 427. C
Pœnam constituens lex non semper obligat ad luendam eam in foro conscientiæ. 430. C
Pœnis Excommunicationis, suspensionis, &c. nos suis, non nostris bonis priuat Ecclesia. ibid. B. C
Quid differat inter legem, quæ pœnam ipso facto vel iure latam, & quæ à Iudice inferendam continet. 430. D
Pœnales leges quando ante latam sententiam dominio, aut administratione rerum priuent. 432. C
Aliquæ pœnæ ipso iure, & facto obligant. 434. A
Pœnæ quibus legibus statuta ipso facto contrahuntur. ibidem & 435. A
Pœna nonnisi post condemnationem debetur. 440. A
Ad pœnam de seipso sumendam an Reum condemnare liceat. ibid. C
Pœnam ipso iure latam, quæ verba legis significent. 442
Quæ ferendam. 443. A
Cum ambigitur iudicare oportet significari ferendam. ibid. B
Pœna consuetudine tolli potest. 448. A. B

Pœnitentia.

Pœnitentia quid sit. 181. D
Pœnitentias corporales sibi infligendas reus in conscientia obligari potest. 440. B

Pollutio Ecclesiæ.

Ecclesia quando, & quibus modis polluatur. 1154. B. & seq. Vide consecratio, & reconciliatio.

Pontifex. *Vide Papa.*

Possessio.

Possessio valida est, re ipsa sciente Domino, sine instrumento. 12. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Possessio precaria vltra dictum tempus silentio prorogatur. ibi. C
Possessoria causa de re spirituali, aut quasi spirituali coram ciuili iudice agi non potest. 824. A

Præceptum.

Præceptum non agendi contra conscientiam an possit abrogari. 119. D
Præcepta legis veteris cæremonialia, iudicialia, moralia. 402. B. & cætera Hebræorum præcepta, vide consequenter toto libro.
Præcepta legis Nouæ sunt Fidei, Spei, Charitatis, Sacramentorum. ibid. B
Præcepta Decalogi quæ continentur sunt iuris gentium.
Præceptum eliciendi actum Fidei quos, & quando obliget. 1263. C
Præcepta Ecclesiæ explicantur. 703. & conseq. toto libro.
Præceptum primum Decalogi explicatur. 825. & seq.
Præceptum secundum Decalogi explicatur. 1188. A

Prædestinatio.

Prædestinatus ad æternam damnationem sibi reuelatam an eandem refutare possit. 162
Idem sperare, & orare potest & debet. ibid. C

Prægnans.

Prægnans num excusetur ab audiendo sacro die festo. 626. D
Prægnantes liberæ sunt à ieiunio. 759. A

Præscriptio.

Præscriptio in quibus consistat, & a consuetudine, quid differat. 501. D
Quasi præscriptio cur dicatur Consuetudo. ibid.
Præscriptio possessoribus malæ fidei iure Ciuili conceditur, canonico prohibetur. 513. D
Non præscribi possessori malæ fidei. 533. A. B
Præscriptio non tollit legem naturalem. 554. D
Præscriptione laici non possunt sibi Decimas vendicare. 803. B
Præscriptione laici possunt esse liberi a soluendis Ecclesiæ Decimis ibid.
Præscriptio & consuetudo pares sunt potestate, & auctoritate. ibidem.

Precum Ecclesiæ partes.

Vsus Psalmorum ab Apostolis acceptus. 1100. A
Psalmi Dauidis per singulas hebdomadas ab Ecclesia ordinatè recitantur. ibid. C
S. Benedictus aliter quam Ecclesia Psalmos distribuit. 1101. A
Monachi in Ægypto, & Thebaide acceperunt ab Angelo morem duodecim Psalmos recitandi ad nocturnas vigilias. ibid.
Canticæ recitandæ in Ecclesia mos ex veteri Testamento sumptus est. ibid. B
Canticum a psalmo quid differat, quid sit Canticum Psalmi, & Psalmus Cantici. ibid.
Canticum est antiquius Psalmo. Canticorum auctor Moyses. Psalmorum Dauid. ibid.
Canticæ scripturæ fere omnia Ecclesia diuino officio inseruit. 1100. A
Canticum, Te Deum laudamus compositum à B. Ambrosio, & Augustino. 1101. Hymni, vide Hymnus.
Antiphonarum Auctor apud Græcos fuit S. Ignatius, apud Latinos S. Ambrosius 1102. A
Lectionum Antiquitas quanta sit in Ecclesia, quid differant a Psalmo, Hymno, Cantico, Capitulo, vnde desumantur, & quibus cum cæremonijs recitentur. 1103. A
Responsoria cur sic dicta sint, vnde desumantur. ibid. D
Versus quare sic dicti, & quando recitentur. ibid.
Collecta cur sic dicta, cur ante eas semper dicatur Oremus ibid. A

Presbyter.

Presbyteri non possunt præscriptione acquirere aliqua ex ijs, quæ sunt ordinis Episcopalis. 503. B

Primigenia.

Primigenia apud Hispanos in vsu posita non transeunt vna cum Primogenito facto Monacho ad Monasterium. 1347. B

Primitiæ.

Quid sint Primitiæ, & an iure communi debeantur. 807. A
Olim debebantur lege diuina scripta. ibid. C
Primitiæ sententia magna ex parte sublatæ, & lex de illis soluendis fere vbique antiquata. ibid.
Primitiarum certa pars non est iure sancita, sed arbitrio offerentium relicta est. ibid. D
Primitiæ partim iure naturali, partim Canonico debentur. 808. C
Quibus modis primitiæ differant à decimis, & cur offerantur. ibid. B
Primitiæ quibus iure debeantur. ibid. C

Princeps.

Princeps qui promouet legem impeditam sciens, expedit etiam impedimenta. 13. C
Principum signa & subscriptiones in pura Papyro quatenus sunt rata. 14. A. B
Principatus politicus & despoticus quid sint, & quid differant. 28. A
Princeps ius habet condendi leges 423
Princeps tenetur ad contractus cum priuatis seruandos. 447. B
Non tenetur suis legibus vt sua leges sunt. 494. C. Sed quadam ratione aliquando tenetur. 448. B
Principes inferiores & ipsi suis legibus soluti sunt. 424. D
Princeps non est conuocare Episcopos vt tales, sed vt proceres regni. 477. A
Princeps potest punire subditos legem per consuetudinem sine peccato non seruantes ante elapsum tempus præscriptionis. 476. C. D
Principes non sunt Patroni Ecclesiarum, quæ in ipsorum Regnis sunt. 506. A
Quod Ecclesia vacante, res eius administrent, corruptela est. ibid.
Principis summi est priuilegia concedere, inferioris aliquatenus. ibid. C
Summus etiam cum detrimento communitatis id potest, inferior non item. ibid. C.
Principes non possunt relaxare votum, & iusiurandum. 563. C
Matrimonia inter Christianos rescindere non possunt, inter paganos possunt. ibid.
Si statuta condant de vsuris Iudæis pendendis, quando peccent, vel non peccent. 912. C

Priuilegia.

Ad quæ priuilegia requiratur scriptura, ad quæ non. 467. A. & 524. B
Priuilegio quando gaudeat absens, & ignorans. 524. B. 412. D. & 524. B
Priuilegium quando per legem abrogantem auferatur. 412. C. & 423
Amittitur per desuetudinem decennalem, nisi aut fuerit necessaria, aut princeps priuilegiarij arbitrio permiserit. 423. B. C
Priuilegia, qui se habere dicant a Papa trahendi ad tribunalia ciuilia clericos quid attendere debeant. 461. B
Priuilegia non valent contra Bullam Cœnæ Domini. ibid. C. D
Priuilegium, in quibus casibus plus non possit, quam Consuetudo. ibid. D
Priuilegij ius non tribuunt longissimum tempus, & fama, in his, quorum capaces non sumus. ibid.
Priuilegium statuto Laicorum Clericis cessum, idem Laici alio statuto abrogare non possunt. 472. C
Priuilegium vnde dictum sit. 513. D
Priuilegiorum diuisio. 514. A
Priuilegia concedere est Summi Principis, inferiorum aliquatenus, sed nonnisi subditis. 516. A
Priuilegium est contra beneficium præter iura. ibid. B
Priuilegium personæ, cum ipsa deficit. Priuilegium rei non deficit. ibid.
Priuilegium exhibitum Principi, si contrarium tulerit ipse facto censetur. ibid.
Priuilegio suo quando quis possit cedere. 517. C
Priuilegia locorum, ipsis auctoritate Princ. pis destructis, pereunt, non pereunt si casu aut ab hostibus destruantur. 518. C
Priuilegium quibus modis irritum reddatur. ibid.
Priuilegium posterius quando deroget priori. 519. B
Priuilegium quot modis finiatur. ibid. C
Priuilegium interpretari est eius, qui dedit. ibid. D
In priuilegio interpretando mens collatoris inhærendum est. ibidem.
Priuilegium interpretari quid sit, quid prætendere. 520. A
Priuilegium præter iura plenissime interpretari licet. ibidem.
Cum derogat tantum particulari consuetudini, & statuto. ibid. C. Et cum est in fauorem Miserabilium personarum. ibidem.
Priuilegium quando sit strictæ interpretandum. ibid. B
Priuilegium conceditur interdum, vt qui iuri communi restituatur. ibid. D
Ad eximendos scrupulos. 572. A
Priuilegium intelligitur aliquid addere iuri communi. 521. A. B
Priuilegium morte eius, qui concessit non finitur. ibidem. C
Priuilegium in odiosis, & pœnalibus primo actu finitur, in cæteris non item. 522. B
Priuilegium etiam ad socios priuilegiarij extenditur, quando alioqui esset inutile 523 C

Priuilegio Summi Pontificis tolli potest decima. 803. D & 804. A
Priuilegium Pontificium Religionibus Mendicantibus datum de Eucharistia omni tempore præter diem Dominicæ Resurrectionis distribuenda concessum, quomodo intelligatur 804. A & seqnentib 821. C
Priuilegium Pontificis sacrificandi post meridiem, & ante aurorem trahendum est solum ad vnam horam. 1150. A. B
Priuilegium quibusdam Religionibus, vel Congregationibus denuo concessum post concilium Tridentinum extra tempus faciendi sacrum. ibid. D. 1151. A

Probatio.

Probationis tempus iure commuui à tempore habitus monastici suscepti incipit. 1313. B
Probationis annus, & tempus debent esse continua. ibid. D
Probationis habitus est necessarius, vt Nouitius Professionis sit sit capax. 1314. A
Quis ad Probationem admitti possit. 1312. C
Quanto tempore Nouitius probari debeat. ibid. D

Procacitas.

Procacitas quid sit. 174. A

Procurator.

Procurator an possit præstare iusiurandum. 1214. A

Prodigus.

An Prodigus iureiurando contractum confirmet. 1209. A

Professio Religiosa.

Professio religiosa quot modis fieri possit. 1302. B
Professio quomodo expresse emitti soleat. ibid. & quæ ad illam requirantur. 1327. C. D
Professio tacita quot modis fiat. 1320. C
Professionem tacitam num emittat, qui habitum Nouitiorum suscipit voluntate Religionem profitendi. 1321. C
Professio quomodo profitentem obliget. 1322. C
De ætate necessaria ad Professionem 1323, & seq.
De Professione per vim, metum, dolum, fraudem, sub conditione, &c. emissa. 1324. D. & seq. D & 1328. A B
Quis ad Professionem admittere possit. 1326. C. & consequenter.
Per Professionem quomodo remittuntur peccata. 1328. D
De Professionibus, quibus monastica regula, aut obedientia, &c. tantum voueatur, nihil aliud exprimendo. 1329. D

Promissum, & promissio.

Promissum simplex iure Canonico obligat, Ciuili non obligat. 524. & 524. A.
Promissum factum absenti per quamuis personam Canonico iure valet, Ciuili non valet. ibid.
Promissum qui recipit per vim aut metum restituere tenetur 1347. A
Promissio facta alteri de ingressu Religionis si ipse ingrediatur an valeat. 1215. D
promissum factum ab eo, qui est in dignitate constitutus, an transeat ad eius successores. 1216. A
Promissio quid differat à voto. 1232. D

Prophetæ.

Prophetæ quo ordine sibi inuicem successerint. 688. D

Proprietas.

An proprietatis Crimen incurrat religiosus, qui ex communi aut ex eo quod ad alterius vsus tributum est, furtim sibi aliquid accipit. 1366. A
An vitium proprietatis incurrat religiosus, qui absque Superioris consensu aliquid ab alio religioso accipit. ibid. B

Proscriptus.

Vt proscriptus à quouis priuato occidatur, consuetudo est non satis iusta. 505. D
Statutum quo id permittitur contra proscriptos qui Banditi dicuntur iustum. 529. B

Proteruia.

Proteruia quid sit. 174. A

Prudentia, & Prudens.

Prudentia species quæ sint. 214. D
Prudentia quomodo sit virtus rationis & quomodo moris. 211. D
Prudentia an virtuti morali finem præstituat. 223. D
Prudens in vnius virtutis materia, an sit prudens in omnibus 224. C
Prudentia an et quomodo sit cæteris virtutibus moralibus præstantior. 227. A

PSALMI. Vide precum Ecclesiæ partes.

Publicatio.

Publicantur ob crimina omnia bona mobilia, immobilia, se mouentia, iura, actiones. 436. A
Non publicantur bona quorum dominium ad reum non pertinet ibid. B Vide Fiscus.

Pudor.

Pudor quid sit. 199. C

Pueri.

Pueri non sola commodi cupiditate, vt bruta, sed alijs etiam affectionibus ducuntur. 6. A
Pueri qui teneantur lege annuæ confessionis 818. A
Pueri tenentur audire Missam in die festo cum septennium vel attingerunt vel excesserunt 705. B
Pueri non tenentur ieiunare. 757. B
Pueris ante septennium licet iuxta patriæ consuetudinem ministrare cibos prohibitos diebus ieiuniorum. ibid. D

Quadragesima.

Quadragesima non iure diuino, sed Apostolica traditione, iure canonico, & Ecclesiæ consuetudine colitur. 737. B
Quadragesimæ inchoatur à die Cinerum. 738. B
Quadragesimæ ieiunium duplex. ibid. D
An Quadragesima ante Gregorium Magnum incœperit eadem feria quarta, qua nunc. ibid. B
Quadragesimam terminari die Cœnæ Domini quidam sentiunt. 739. C
Cur ante primam Dominicam Quadragesimæ adiuncti sint quatuor dies. 740. A
Quadragesimæ ieiunium in quadraginta dierum numero consistit. ibid. D
Quadragesimam varie olim inchoabant Christiani. ibid. & sequen.
Quadragesimæ dierum varia computatio. ibid. C
Quadragesima cur dicatur etiam si à Septuagesima, Sexagesima, vel Quinquagesima inchoetur. 752.
In Quadragesima cur quidam die Dominico, quidam feria quinta, quidam sabbato non ieiunabant. 751. D
Quadragesimæ tres quibus temporibus, & quas ob causas colerentur. 756. D
Quadragesimarum trium ieiuniorum cum iniungitur, quænam intelligantur. 755. B C
Quadragesimæ tempore qui suscipit Eucharistiam, an impleat præceptum de communione in Paschate. 820. B

Quatuor tempora.

Quatuor temporum nostrorum comparatio cum ieiunio Quatuor temporum apud Iudæos. 744, B. C
Quatuor tempora vel ab Apostolis, vel statim post ipsos instituta sunt. ibid. D
Vt quatuor temporibus clericorum ordinationes fierent Gelasius Papa constituit. Ibid.
In quatuor temporum ieiunio seruandæ, quæ fuerit olim varietas. 745. A
Quatuor temporum ieiunia hoc ordine, quo nunc sunt, Vrbanus Secundus constituit. 746. A
Quatuor temporum ieiunia, quibus de causis instituta sint. ibid. C

Quinquagesima.

Cur sic dicta sit, & qua sit illius institutio. 753.

RATIO.

Ratio recta est regula in Moralibus. 265. A
Actus contra eam etsi Deus non esset, vel non prohiberet, peccatum esset, & quare 266. A
Peccatum est actus contra eam admissus. ibid.
Quid significet etiam qua angelicam, & diuinam comprehendit. 267. A
Contra eam peccat, qui contra legem humanam agit. 266. C Et contra ius supernaturale. 267. A
Est natura hominis, & ideo quod contra eam, est contra naturam hominis, ibid. D
Ratio diuina, natura sua est recta. ib.
Recta ratio non potest non prescribere furari esse malum 361. B
Rationis error præcedit peccatum voluntatis nec est error in fide,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed specie vtilis, & incundi honestatem fallit. 354. A lucra nunc non sunt duo iudicia contraria. ibid. C
Ratione carentes legibus non tenentur. 430. D & 431. A

Reconciliatio.

Ecclesia consecrata, vel tantum benedicta quo pacto iure reconciliari debeat. 1155. A
Peracta occultè Ecclesia non indiget reconciliatione quamdiu latet. 1154. D. Vide Consecrationem. & Confessionem.

Refectiuncula.

In refectiuncula vespertina an liceat vti pane, & quando sit introducta. 724. A & seq. Vide Ieiunii.

Regula.

Regula iuris quæ tutiorem partem eligendam præscribit, quomodo sit intelligenda. 132. & 133.
In naturalibus regula est natura in artificialibus ars, in moribus ratio. 265.
Regulæ religionum ab Ecclesia approbatæ iure antiquo communi, & nouo sunt quatuor. S. Basilij. Augustini, Benedicti, & S. Francisci. Quid singula sint, & differant. 1491. 1439. Quatenus obligent, & quos ordines complectantur. 1493. & sequen. Quid à Constitutione differat, quam vim habeat, & quomodo solui possit. 1497. D

Relapsi.

Relapsus an sit qui vnam hæresim abiurauit tantùm, & in diuersam labitur. 973. A
Quatuor modis relapsus accipitur. Ibid. C
Relapsus censetur qui ab vehementem hæresim suspicionem eam abiurauit, & deinde hæreticis adhæret. ibid. D
Vt relapsus puniri non debet, qui iurauit hæresim certam & communicat cum hæreticis alterius erroris. ibid.
Nec qui abiurauit hæresim & detrusus in carcerem inde fugit. ibid.
Quæ sit relapsi pœna. 15. A

Religio Religiosus.

Religio quid sit, 213. D. Religionem tacitè profitetur, qui habitum illius gestat. ibid.
Religio quomodo sit præstantissima virtutum. 229. D
Religiosi peccatum ex alia parte maius, ex alia leuius est peccato laici. 297.
Violans Constitutionem, quæ ad pœnam obligat, etsi à culpa generali statuto eximatur, ad pœnam soluendam tenetur. 408. C
Religio duobus modis accipitur. 957. D. vnde dicta 977. D
Religionis actus alij exteriores, alij interiores. Ibid. An pertineant ad primum Decalogi præceptum ibid.
Primum Decalogi præceptum ad religionem pertinet. ibidem. B
Religio sit ne virtus Theologica an moralis. Ibid. B
Sit ne vna virtus specie. ibid. C
Quos actus adorationis Deo diminisque rebus tribuat. Ibidem. C
Religionis cultus possit ne Sanctis, & hominibus tribui. Ibidem D
Religiosorum ordines sunt à decima præsoluenda exempti. 803. D
Possunt accipere oblationes quæ in eorum Ecclesijs offeruntur. 809. D
Licet religioso transire ad aliam religionem strictiorem. 1372. D Hic transitus iure concedatur. 1373. A
Non obstante priuilegio transfundi ius manet. Ibid. B
Etiam non obtenta facultate superiorse potest transire ad aliam. 1363. C. Iure tamen reuocari non potest. Ibid. C
Quomodo liceat ad laxiorem religionem transire. 1375. A. Et plura. ibid. de transitu ad aliam religionem.
Religio Carthusianorum an sit strictior quam Minimorum. 1378. & 9

Reliquiæ.

Reliquiarum nomine quid intelligatur 957. B C
Reliquias Sanctorum non est superstitiosum venerari. Ibidem, C D
Ritus Ecclesiæ circa Reliquias, & sepulchra sanctorum vacant superstitione. 469.
Debere honorari, & coli constat ex scripturis. Ibid. C D
Recte ex collo deferuntur suspensæ. 470. A
Quomodo reconds, & exponi populo ad venerationem transferri, & asseruari debeant. 469. D
Quomodo sine authoritate Romani Pontificis liceat reliquias alicuius sancti colere. 970 D
An sit sacrilegium ex loco publico & sacro aliquid reliquiarum priuatim extrahere & sibi sumere aut alio transferre. 980. A 971. A.

An qui id facit excommunicationem incurrat. 971. B C
Ecclesiæ mos transferendi reliquias per antiquus. ibid.

Residentia.

Ad non residendum si beneficium curam animarum habeat adiunctum, requiritur facultas ordinarij in scripto. 407. D
Residentia lex in beneficio simplici est iuris Canonici, & consuetudine potest abrogari. 489. A

Res.

Res vsu consumptibilis dubio iure possessa reperto domino præstari debet. 156. D
Res quæ deprehenditur esse alienæ, ijs distribuenda est inter quos est iuris dubium. ibid.
Res possessa si aliena esse deprehendatur, nec dominus inueniatur, in pauperes est eroganda. ibid.

Responsa.

Responsa prudentum quæ sint, & cuius sint authoritatis. 399.
Vnde orta 401. Sunt pari iuris ciuilis. 402.

Respublica.

Libera potestatem habet condendi leges. 422. D
Rem communem sibi, & priuato communem, potest totam vendere cum commode non potest partem distrahere. 534. B

Restitutio.

Leges condi possunt quibus aliquis in foro conscientiæ restituere cogatur. 434. B
Nihil restituendum est emptori, qui emit bona à criminoso occulto, ipso iure Fisco addicta, nisi vel totum pretium, vel pars inter proscripti bona inuenantur. 437. A
Restituenda sunt à Fisco hæredibus testatoris bona, qui bona fide criminoso occulto legauit, quæ mala fide non item. ibid. B C
Restituere tenetur frustus Clericus ob factum aliquod ipso iure beneficio priuatus. 438. C
Restitui in conscientia ante condemnationem debet damnum, non pœna. 439. C D
Restitui debent in foro conscientiæ bona domestico, vel extraneo relicta ab eo qui se filium susceperum desperabat si is nascatur. 441. B
Ecclesia facta hæres plusquam dimidiæ partis bonorum filio defuncti restituere debet quod supra dimidium est, vbi lege ciuili dimidia pars filijs datur. 466. C

Rescriptum.

Rescriptum quid sit, & quot modis sumatur, quando sit irritum, quando ratum. 325. B
Quando ad fauorem pertinet ipso facto est irritum non autem si ad lites. ibid. C D
Non vitiatur ob defectum literæ, vel syllabæ. ibid.
Durat dum secundum impetretur. 326. A
Quid postulet, vt valeat. Ibid. B. Et quomodo interpretandum. Ibid. B
Rescriptum quis impetrare possit. Ibid. C D

Reuelatio.

Reuelante Deo vrbem occupandum ab hoste, vtilominus contra uti licet. 162. D

Reuerentia.

Vnde nascatur, & in quo sit posita 172. D. Eius varia apud diuersos sunt signa. 173. A

Risus. Ridere.

Risus vnde nascatur 179. A Risus non est affectus, sed eius effectus 178. D
An ridere Titium ex equo dilapsum sit peccatum. 290. A

Ritus.

Ritus Missæ, & partes, quæ sint, & quando adhiberi capiat. 1170. & seq.
Ritus precandi in Ecclesia & partes. 1103. B

Rogationes.

Diebus Rogationum an sit præceptum audire sacrum. 709. D
Ieiunium diebus rogationum non est lege communi indictum. 750.
Rogationum dies vnde initium sumpserint, & quale in ijs ieiunium obseruandum. 475. D

Romæ.

Roma vbis anni quomodo sint supputandi. 857. A

Rusticus.

Quotannis liberaliter donando par gallinarum Principi non facit, vt ille ius habeat. 496.

Sabbatum.

Sabbato non est iure communi indictum ieiunium. 746. D
De Sabbati ieiunio variæ Ecclesiarum consuetudines. 747. A
Olim Græci instar festi erat. Ibidem. Romana Ecclesia colebat omne Sabbatum ieiunio deputare, ibidem. B. Quæ Romanam sint sequutæ, & cur Sabbato colebat illud ieiunium. ibid. C. D. Cur Græci instar festi fuerit. ibidem.
Diuersitas hæc orta ex diuersorum Apostolorum traditione. ibidem.
Iure Canonico est institutum ieiunium die Sabbati. 748. D

Sacerdos.

Sacerdoti integrum est pœnitentis probabilem sententiam suæ contrariam sequi. 150. D. 151. A
Sacerdotis improbi hæretici, schismatici, excommunicati, quæ potestas sit in consecratione. 1131. & 32
Sacerdos est Missæ minister, liber ab impedimentis, & pœnis, solusque Eucharistiam ministrare ordinaria potestate ius habet 1139
Sacerdos simplex omnis iurisdictionis expers Eucharistiam alijs ministrare non potest, parochi concessa potest. 1111. A
Quis semper abstinet à sacrificio absque iusta causa peccat grauiter, si ter in anno celebret non videtur peccare lethaliter. 1142. A
Qui habet curam animarum quoties sacrificare teneatur. Ibidem. C
Quotidie sacrificare potest sacerdos præterquam in die parasceues, nec Sabbato Sancto priuatè potest sua authoritate. 1143. Nec in cœna domini priuatim vbi consuetudo id obtinet. 1144. B
Quibus casibus sapius quam semel in die sacrificare liceat. 1145
Qui Capellanie præest, & quotidie sacrificare debet quando peccet non celebrando per se, vel per alium. 1146.
An teneatur ad restitutionem eo quod fundatoris voluntati non satisfaciat. Ibid.
Quanam diei hora publica, & solennia Missæ sacrificia à sacerdote fieri debeant, & quomodo lethaliter peccet diurnam lucem notabiliter præueniens. 1148.
Sacerdos præsumpsit non potest iure Sacramentum Eucharistiæ conficere, si tamen consecret vere consecit Sacramentum. 1149. C
Qui post consecrationem panis, aut etiam vini meminit se non esse ieiunum prosequi debet sacrificium. ibid.
Sine confessione sacrificare non licet. 1173. D
Sacerdos consitus sibi peccati lethalis, & sacrificans circa confessionem cum commode possit confiteri, vnum, & vnius deformitatis tantum peccatum committit. 1174. B
Quando quis noctu se polluens à sacrificando abstinere se debeat. ibid. C. & seq.
Sacerdos, qui inchoatum Missæ sacrificium relinquit imperfectum sine iusta causa lethaliter peccat. 1175. C. D. Qui incaptum reliquit ipso iure in excommunicationem non incurrit. Ibidem. D. Vide Clericus, Missa Hora Canonica. Consecratio

Sacramentum Sacramentalia.

Sacramenta conferri possunt ex premia voluntate non reuocata à membris ebrijs dormientibus 2. A
Per Sacramentum delentur venialies culpæ sed ea tantum quarum voluntas est deposita legitime præparatiu. 322. A
Non pugnant Sacramenta cum peccatis venialibus, vt causæ physicæ. sed vt signa, & instrumenta. ibid. C.
Proxime, ac per se venialia delent. ibid. D
In Sacramentis si vnum verbum omittatur aut syllaba quæ omissa sensum mutet Sacramenta nulla sunt. 143. A. B
Per Sacramentalia ex opere operato delentur peccata venialia. 323. C. Ad id requiritur actus pœnitentiæ implicitus. 324. B
Sacramentalium legitimus vsus requiritur, vt præparatio. ibid. C. D
Non sunt Sacramenta, & quare. ibid. D. Sunt nouem, & quæ. 325. D. & A. 326

Sacrificium.

An soli Deo sit sacrificandum. 982. A
Sacrificandi præcepto quando teneamur. ibid. D
Sacrificium quid sit, & quotuplex. 1106. Quæ sit eius materia quæ sint, & quomodo differat ab oblationibus aliis Hebræorum, & quid in veteri, & noua lege differat in quo conueniat. ibid. & 7.
Septem sacrificiorum genera olim ab Hebræis vsurpata. 1107.
Veteris legis sacrificia per se peccata non delebant, nec gratiam impetrabant. sed offerentium merito mundabant. Iancea à legalibus maculis. ibid. & 1108
Sacrificium vniuersè sumptum est iuris naturalis. certum ac speciale iuris diuini, aut humani, fusque in statu naturæ. 1108. & 9. Soli Deo sacrificia esse danda. ibidem. A
Quibusdam temporibus sit Deo sacrificandum. 1110. A
Non pertinet ad actionem sacrificij, vt hostia macletur, sed satis est si eius materia in se ipsa aliqua ratione mutetur. 1112. D
Quomodo Corpus Domini sub speciebus consentum sit sacrificij materia. ibid. Vide D. Missa.

Sacrilegium.

Sacrilegij nomine quid intelligatur, quæ eius species, & modi, & quomodo admittatur contra personam sacram, vel locum sacrum. 1009. C. D. & seq.
Quæ sint loca sacra, & religiosa, & an sit sacrilegium rem non sacram eiusmodi locis auferre. 1010. D
Sacrilegus ne sit qui in loco sacro vult occidere, furari, &c. 1011 A
Sacræ rei nomine quid intelligendum, in qua sacrilegium admittitur. ibid. B
Simonia sit ne sacrilegium, & omne peccatum quo res sacras non, vt decet, tractamus. ibid. C. D
An sacrilegi iure ipso excommunicationem incurrant, & incendiarij Ecclesiarum, spoliatores efractores, & qui rem sacram ex loco sacro asportarunt. 1012. & 3

Sacrum, & Profanum.

Canonico in iure prohibitum sit vasa, ligna, candelabra, vestes pannos ad vsus sacros destinatos in profanos vsus conuertere. 975. A
An vestes, & panni profani possint conuerti in paramenta Ecclesiæ. ibid. C

Sampson.

Dei nutu se occidit. 558 B

Sancti.

Sunt inuocandi. 979. A. In cœlo pro nobis orant. 977. C
Quo nomine Christi ascensum in cœlo apud inferos detineantur pro viuis orarunt. B
An qui sunt in purgatorio pro nobis orent. ibidem, & 1023. A
Beatos omnes etiam parunlos iure possumus orare. ibid.

Sanctio.

Est lex certam pœnam irrogans non obtemperantibus. 400 A. B

Sapientia.

Quem admodum in Libro Sapientiæ accipiatur. 1353. B

Sataceni.

Saracenorum nomen quo pacto acceptatur 915. C
Episcopi & Inquisitores possunt inquirere in transeuntes è christianis ad Saracenes, & eorum fautores. 916. A
Cum Saracenis quæ sint interdicta christianis, & qui hoc nomine Saracenorum comprehendantur. ibidem B
Saraceni Christiano Principi subiecti puniri possunt ob delicta contra naturam, aut Deum commissa, in ijs quæ habent nobiscum communia. 921. A
Saracenorum ritus quatenus impune permittant Principes Christiani. Ibid. B

Scandalum.

Scandalum ex speciali proposito voluntatis dependet. 45. C
Quid sit specialiter, & generaliter acceptum. 299. D
Qui publico verbo, vel facto alios ad peccandum incitat scandalizat. peccatum non admittit, nisi eo animo faciat, vt alij ad peccandum moueantur. 337. C

Schisma, Schismaticus.

Schismaticus non est hæreticus & cur. 897. A. B.
Schismaticus sit ne membrum Ecclesiæ ibid. D
Quomodo schisma sit peccatum recusando Romani Pontificis præceptum, Episcopi non item. 898. A. B
Schismaticus pœnæ excommunicationis afficitur, & an iure communi. ibid. & 899.
Quomodo schisma contingat circa intellectus errorem. 898. B
Schismatici, nisi nominatim denunciati in communi commercio non sunt vitandi 899. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Schismaticus eo ipso est irregularis, si tamen Episcopus sit vel Clericus retinet potestatem ordinis, non iurisdictionis. ibid. D. & 900. A
Cur Graeci vocentur Schismatici, & si similes, non haretici. ibid. C
A Schismaticis, quis promouentur ad ordines, quam poenam iuris incurrant. 901. B.C
Quae publicè fiunt a schismaticis quantum valeant. ibid D

Scholastici

Vbi literis dant operam sunt quasi peregrini. 450. B.C
Quod ad crimina pertinet illis subiiciuntur, cui subijca est consuetudo Gymnasij. ibidem. Quo ad Sacramenta necessaria ordinario illius loci vbi student, in non necessarijs non nisi suo Ordinario subiiciuntur. ibid. 451. A

Scotus.

Eius opinio Peccata distingui per virtutes oppositas reijcitur 281. D
Quomodo defendi possit. 282. B
Idem explicatur affirmans peccatum veniale committi tantum contra Consilium. 305. Et cum asserit deleri reatum, quando remittitur peccatum veniale. 302. & 303

Scrupulus. scrupulosus.

Scrupulosa conscientia quae sit, & a dubia quid differat. 961.
Animus Scrupulosus in vna re, vel pluribus, sine causa probabili dubitat, & est animo suspenso. ibid.
Quot modis Scrupuli contingant, & ex quibus causis. ibid. C
Quomodo eximere possit, & debeat confessarius Scrupulos ex conscientia. ibid. D
Scrupulosis, qui quod semel recitarunt, obliti sunt, & repetere. volunt suadendum est ne quicquam repetant. 1094. C. Vide conscientia.

Sculptores.

Sculptores celebres enumerantur. 661. D

Segnities. Socordia.

Quid sint. 917. C

Senator, & senatusconsultum.

Senator num aliquando excusetur ab audiendo sacro, Vide Missa.
Senatus consultum, quod fiebat sine comitijs, aut plebis suffragio. 389. D
Ortum est ex Imperatorum potentia, & actu. 401. A

Senex.

Non liberatur a ieiunio per aetatem, nisi sit infirmus. 709. A
Sexagenarij senes inxta communem regulam an sint a ieiunio exempti. ibid. 4. C

Sensus. Sensualitas.

Sensus poena est inaequalis 339. C
Hac non potest peccatum non puniri lege ordinaria, extraordinaria potest. ibid. D
In sensualitate, & si sit actus lethalis peccati, culpa tamen rationi, vel voluntati tribuitur. 343. A. B Veniale est in ipsa praeuentione plenam mentis deliberationem, & insequentis complenam. ibid.

Sententia.

Sententia metu lata verius censetur ipso iure rata. 30. B
Sententiam sua contrariā quando alicui sequi liceat. 150. & 151.

Septuagesima.

Cur sic dicta, & quanam fuerit huius. Dominicae origo, & institutio. 752. & 573.
Vide Quadragesima.

SERMO.

Vide oris peccata.

Seruus. Seruitus.

Seruus ab Episcopo electus in Clericum, scientе, & non impediente domino, fit liber. 11. C
Seruus quo iure peculium habere possit. ibid. D
Seruitus non est omnino contra legem naturalem. 334. C

Signa. Signare.

Signans, & subscribens in instrumentis, actus, consilijs eo ipso consentit. 14. A. B
Signa diuina voluntatis quinque, & quae. 160. & 161.
Signa voluntatis quae sint. 7. A

Simonia.

Simoniae crimen incurrunt, qui precio hinc inde dato, & accepto, equites ad Sacrorum militum ordines admittunt, vel conferunt, & permittunt Commendas. 955. D
Contractus si sit simoniacus an valeat. 1227. G

Species.

Vide Consecratio, Panis. Sacrificium.

Spes.

Euidentium scientia non habet. 174. A
An sit in Beatis, & an in Christo fuerit. ibid. B
Qui aliquid eorum, quae sperare debemus, desperat, istam rationem spei tollit.
Quando spei praeceptum obligет, tanquam remedium peccatorum: aduersus, quinque peccatorum genera. 1354. C
Spei varia acceptio. 948. D. Quomodo sit virtus, quomodo non, & acquisita, actibus naturalibus num sit Theologica. 949. A. D
Ab ea differt à fide, & charitate. ibid.
Quare non ponatur moralis virtus, & quomodo per Spei actum iustus meretur. 949. C. D.
Haret in voluntate, eiusque Primarium, & proximum obiectum est Deus. 950. B
Quomodo intereat. ibid. C. & Quomodo iustitia augeatur, & peccatoribus. ibid.
Quomodo timori opponatur. 951. B
Quando ad actum Sperandi praecepto teneamur. 952. B

Sponsalia.

Metu iusto facta iure Ecclesiastico sunt irrita. 29. D. & 32. A

Spurius.

Spurijs filijs denegare alimenta Ciuili iure concessum est, Canonico prohibetur nisi alunde habeant, vnde viuant. 501. C. D
Quot spurijs iure Ciuili permissum est patrem non alere, iure Canonico prohibitum. 513. C. D

Status.

Status hominis sex considerari possunt. 247. B
Status homines cum solis naturae viribus quid differat a statu peccatoris. 249. A
Status solius naturae, an pugnam carnis, & spiritus senserit. ibid. D. & 250. A
Quae officia virtutum Deo praestiterit. 259. C

Statutum.

Statutum est inferiorum Principum, ciuitatum, populorum constitutio. 400. A & 539.
Laicorum statuta valent contra leges, Clericorum contra Canones non valent, quare. 498. C
Quid sit. ibidem Vim habet cum primum innotuerit, nec finitur obitu conditoris. 528.
Contra ius diuinum, vel naturale non valet. ibid. 529.
Quomodo abrogari debeat. 539.
Continetur etiam Iuris appellatione. 541. B. C. vide Lex.

Stephanus.

Afflatu Spiritus Sancti loquebatur cum ad populum haberet concionem. 829. A. B

Stipulatio.

Legitima censetur quae silentio approbatur. 10. D

Strena.

Vnde ortum habet, a quo introducta. 755. D

Stryges.

An vere daemonum ministerio per aera deferantur. 1003. D

STVPOR.

Quid sit. 183. B

Subdiaconus.

Subdiaconus factus satisfacit recitando officium illius diei qua ordinatur. 1099. Vide Clericus, & 1490. Vide Ordo.

Subditus.

Subdito licet contra suam opinionem sententia, & praecepto Superioris accedere. 136. B

Substantia.

Substantia actus facit ad generationem habitus, non modus. 210. A
Vide Actus, Actio.

Summistae.

Summistae Classici enumerantur. 138. A

Superbia.

Superbia quid sit. 173. B
Quot modis accipiatur. 304. B
In omni peccato est superbia late. 298. D. Late sumpta est quodcumque lethiferum peccatum. 299. A
Et quare. 302. B. Est speciale, & quando. 299.

Contemptus non pertinet ad rationem Superbiae. 329.
Humilitati & Magnanimitati quomodo repugnet. Ibid.
Quando sit lethale, quando veniale peccatum, & quae eius filiae. 330. B

Superstitio.

Quid, & quotuplex. 985. B. Quae cauenda sint ne superstitio sit in verbis, charulis, herbis, &c. 1008

Suspensio

Legibus Canonicis ob culpam venialem imponitur.

Surdus.

Surdi cum Missae sacrificio interesse implent praeceptum 709.

Symbolum.

Symboly Apostolici duodecim articuli quomodo possint esse quatuordecim, cum expositione. Vide credere. Fides.

Synderesis. Synesis.

Synesis quid sit, & quomodo pars prudentiae. 87. D
Synderesis quid, & quis actus ad illam pertineat. 90. D

TABVLAE.

Leges Romanae scriptae in tabulis aeneis, Athenienses ligneis, Carthaginenses Eburneis. 402. D

Tactus.

Delectatio ex tactibus, libidinis gratia est peccatum lethale. 277.
Tactus minus nobilis, quam visus eoque priuari peius est, quam visu, & cur.

Temeritas.

Quid sit. 213. A

Temperantia.

Temperantia, & fortitudo in voluntate insunt. 303. A
Temperantiae partes quae, & quid singulae sint. 305. A

Templum Templatij.

Templa propriè soli Deo dicata sunt. 1109. B. Cur soli Deo debeantur, & Sancto dicata dicantur. ibid. D
Antiquissimus vsus est templa edificandi Sanctis. ibid.
Templariorum Ordo quo iure fuerit euersus. 1452. & seq. Vide Ordo.

Tempus.

In iure duplex est. 143. D

Tentatio.

Tentatione prima superata confirmandus erat Adam, & posteri eius in gratia, & iustitia originali. 240.

Territorium.

Extra Territorium peccans subditus nec statuto, nec consuetudine eius tenetur. 499. nisi sit de re subiecta eius conditori. ibid. C. aut peccatum in Territorio coeptum alibi expleatur, aut peccans se iudicio sistere nolit. ibid. D

Terror.

Quid sit. 183. B

Testes. Testamenta.

Testes in testamento adhibiti, vel detenti metu nulli sunt. 29. D
Testamento relinquens bona criminoso occulto, cuius bona sint ipso iure Fisco addicta, peccat. 437. C
Si ad inopiam subleuandum, vel ignorans id faciat non peccat. 438. A
Testamentis adiecta poena absque mora in foro conscientiae debetur. 441. A
Vt Clerici testamentum de fructibus beneficij condant, consuetudine introduci potest. 504. A
Testamento relictum, vt valeat tres, vel duo testes requiruntur in pijs causis. 512. A

S. Thomas.

In membris non esse peccata, dum asserit, quomodo intelligendus. 340. C. 343. D
Quod in sensualitate sit veniale non lethale, quomodo in eius sententia sit accipiendum. ibidem. C

Timor.

Timor, quid sit. 183. B.
Eius effectus ibid. An ei opponatur audacia. Ibid. D. Cur illum sequatur pallor 185. B
Timor Domini quid in scripturis significet. 947. B
Timor a Theologis triplex constituitur. ibid. D
Timor seruilis non est natura sua malus, quemadmodum mundanus. 948. A

Traditio.

Traditio Apostolica est ieiunare feria quarta, & sexta. Item Sabbato. 748. & seq.
Item ne inter Pascha, & Pentecosten, vllo die Ieiunium indicatur. 356.
Traditio quid sit, quomodo credendum sit traditionibus. 835. D
Quae sint Diuinae, Apostolicae, Ecclesiasticae. Ibidem. Quam auctoritatem habeant. 836. A
Quid differant, eorumq; varia exempla. ibid. & 837.
Ecclesia in traditionibus labi non potest. 837. D

Tragedia.

In Comoedijs, & Tragedijs, vti vestibus, & habitu infidelium non est peccatum. 940. C

Trahi. In legibus.

Trahi ad similia potest lex, etiam in poenis, cum omnino par est ratio. 485. B
Per se non trahitur ad praeterita. ibid. B
Trahitur si declaretur antiquum ius, non tamen in poenis. ibidem.
Lex non trahitur ad futura scripta verbis praeteriti temporis. 486. C. D

Transactio.

Quando Transactione decima tolli possit, & quid sit. 803. B

Tribunal.

Tribunal Regium adire cum Ecclesiastici Indices censuris opprimunt, non licet. 459. C

Tributa. Comitia.

Quae, & vnde dicta. 463. D
Tributitiae leges quid sint. ibidem.

Tristitia.

An idem sit cum dolore. 180. D
In quo obiecto versetur, quot, & quae eius species. ibidem.
Quaenam eius causae, & effectus. 181. C

VAGANTES.

Vagantes ob crimina per regiones quibus subiiciantur. 450. D

Vallis Vmbrosae.

Ordo, Vide Ordo.

Vasa Sacra.

Vide, Instrumentum sacrum.

VELLE.

Velle, est voluntatis quasi primus ad bonum progressus. 59. D
Velle, est finis ipsius, Ibid.
Velle possumus etiam simpliciter impossibilia, non tamen eligere, ibid. D. & 60. A
Volendo impossibile quippiam contra ius, & fas, peccare est. 61. A
Volens vno affectu alterum occidere, & bona eius surripere duo peccata specie distincta committit. 281. C
Volens furari, quod dei meretrici, committit duo peccata specie distincta. ibid.

Venenum, & Veneficia.

Ad venenum hauriendum Reum mortis condemnare barbarum est. 440. C. D
Veneficijs vtentes contra imbres, vt, lex Ciuilis praemijs donat, Canonica poenis. 514. C. D

Veniale. Vide peccatum veniale.

Verecundia.

Verecundia quid sit, 183. A
Verecundia a pudore distinguitur. ibid. B
Verecundia an sit virtus an affectus animi. ibid. C
Verecundia an in viros bonos, & senes quoq; cadat. 183. A
Verecundia puerorum, & adolescentium cur in laude ponatur. ibidem.
Verecundiam cur rubor sequatur. ibid. B
Verecundia ex aliorum malis aliquando oritur. ibid. C

Vidua.

Vidua congressum maritalem fingens animo quomodo peccet. 275. B
Vidua iure Ciuili prohibetur post obitum Mariti intra annum nubere Canonico permittitur etiam intra mensem. 508. A
Vidua sibi legatum sub conditione, si casta vixerit, nubens amittit. ibid. D
Vidua post obitum viri, an laudabiliter se domi contineat. 717. D

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Virtus.

Virtus quid, & quotuplex sit. 209. D
Virtus in qua anima facultate, vt subiecto insit. 211. A
Virtus moralis an Angelis insit. 212. C
Virtutes morales quot sint, & vnde diuisio petatur. 213. A
Virtutes Cardinales vnde dictæ, & illarum prærogatiua. ibid. B
Virtutes cæteræ quomodo ad has quatuor reuocentur. ibid. A
Virtutes Euangelicæ quot, & quid sint. 214. D
Virtutes Cardinales an specie differant. 215. A
Virtus moralis an sit simplex habitus. ibid. B
Virtutes aliæ præter Cardinales, an specie differant. ibid. D
Virtus moralis quomodo acquiratur, & in qua materia versetur. 217. D
Virtus morales in medio consistit rationis, vel rei. 221. A
Virtutes morales infusæ, an sint ab acquisitis specie distinctæ. 219. A
Virtutes morales an, & quomodo inter se sint connexæ. 221. A
Virtus omnis moralis necessario est cum prudentia coniuncta. 222. D
Virtutes omnes morales habet, qui prudentiam habet. 223. A
Virtutes morales, an sine fide diuina esse possint. 242. B. An sine charitate. 225. B
Virtutes morales augeri possunt, & an omnes æqualiter. 226. C
Virtutes morales non finiuntur cum hac vita, sed ornant hominem in futura. ibid. D
Virtutes Rationis, an moralibus præstent. 227. A
Virtutum nomine an dona Spiritus Sancti includantur. 229. B
An virtutes Cardinales, & Theologicæ re distinguantur à Donis Spiritus Sancti. ibid.
Virtutis officium præstare ob humanam laudem, quare sit peccatum. 330. C
Virtus, quo maior est, eo peccatum contra eam grauius. 335. A
Virtutes morales infusæ cum gratia infundantur, & per peccatum lethale expellantur. 337. B

Vis Violentia.

Vis armata quæ sit. 20. A
Violentiam in actu voluntario esse non potest. ibid. C
Vis coactus ad maleficium non semper excusatur 21. A

Vita æterna.

Vita æterna nobis est merces laborum, & gratiæ reparationis, primo Parenti ante lapsum fuit solum merces. 262. B

Vitium.

Vitium à peccato, & culpa quid differat. 265. A
Vitium est habitus, vel actus virtuti contrarius. ibid. B
Vitia non sunt sibi inuicem copulata. 334. D

Vnctio.

Vnctio sacra, vnum est è Sacramentalibus. 325. B. Vnctio extrema vnctio.

Voluntas, & voluntarium.

Voluntarium quid sit. 7. C. D.
Voluntarium nec vt nec ignorantia geritur. ibid. C
Voluntarium sæpe est, quod aliena voluntate fit. 8. A & 376. D
Voluntas aliena quot modis nostra reputetur. ibidem. B. C
Voluntarium potest alicui insimodi sit. 8. C. D
Voluntarium indirectum quid sit. 9. B
Voluntarium sicto fictione quid sit. ibid.
Voluntas tacitè permanere censetur, etiam præterita. 15. B
Voluntas quomodo, & quandiu potestate tantum permaneat in actibus subseq. 19. A
Voluntarium à violento quid differat. 21. C
Voluntas necessitate affici, vt nunquam cogi non possit. ibidem. C
Voluntas actibus imperatis cogi potest. ibid. A & 22. D
Voluntarium quando ex toto, vel parte metu tollatur. 22. A
Voluntarium indirectum quando sufficiat ad peccatum, quando requiratur directum, & expressum. 45. B
Voluntas in malum, vt malum, cur ferri non possit.
Voluntas in incognitum, nullo modo ferri potest. 62. C
Voluntas in à sapientia tantum mouetur, vt causa efficiente. An etiam à Deo. 63. B
Voluntas in finem communem vltimum necessario mouetur. ibidem. D
Voluntati primo inest libertas. 64. B. C
Voluntas qua ratione sit suarum actionum causa. 65. D
Voluntas memento suum actum elicere potest. 66. C
Voluntas quomodo à Deo applicetur ad agendum. 70. A
Voluntatis amor elicitus quid sit, & quotuplex. 74. A. B
Voluntas quomodo ex duobus obiectis æquè bonis alterum eligat. 81. B. C
Voluntas an minus bonum eligere possit maiori, vel prætermisso vel reiecto. 82. D
Voluntas efficaciter intento fine, & vno tantum medio proposito necessariò eligit. ibid. & 83. A
Voluntas ex simplici mentis notitia quomodo moueri possit. 90. A. B
Voluntatis actus quid, & quomodo dicantur imperati. 87. A
Voluntati qui actus subiiciantur, qui non. ibid. B
Voluntas nostra, vt sit bona, an debeat diuinæ consentire. 160. D
Voluntas antecedens, consequens, beneplaciti, & signi quid sit. ibid. & 161. A.
Voluntas quomodo refugere possit calamitates à Deo volitas. 161. C
An voluntas rationis particeps dari possit, quæ per naturam peccare nequeat absq; gratia. 250. 251
In voluntate, vt in subiecto sunt omnia peccata. 248. C
A voluntate quomodo actus externi habeant, vt sint mali. 541. B
Voluntarium requiritur in actibus, qui sunt non quatenus opera sunt rationis obiecta. ibid. D
Voluntas potest aliquid velle absq; vlla rationis enunciatione. 353. D. & seq. A
Omne voluntarium peccatum antecedit rationis error. ibidem. A

Votum.

Votum metu factum est irritum. 30. C
Votum Canale in foro conscientiæ persoluendum. 437. C
An promissio Deo facta possit commutari. 1240. A. B
Quæ vota possint commutare Confessarij secretis. Iosu. ibidem.
Votum quid sit. 1232. D
Quid à promissione differat, & quantam animi deliberationem requirat. ibid. D. & 1233. A
An requirat propositum voluntatis. ibid.
An solo proposito perfici possit. ibid. D
An requirat pronunciationem. 1234. D
Cuius facultatis actus. ibid. & 1235. A
Promittens aliquid sine voluntate se obligandi voto, an voti vi ad id teneatur. ibid. A
An ad Deo fiat. ibid. D. & 1236. A
Materia voti, & res subiecta. ibid. A. & 1221. B. C
an Votum possit sæpius confirmari, fiatq; nouum vinculum. ibid. D
Dominium rei voto promissæ an maneat penes vouentem. 1250. D. & 1251. A
An opus ex Voto factum sit maioris meriti. ibid. B
An peccet quem Voti sui facti pœnitet, & quinã vouere possint. ibid. C
Quomodo vota possint irritari. 1253
Penes quem sit potestas irritandi. 1254. D. & 1225.
De commutatione votorum, quis habeat facultatem, & quousq; extendatur. 1267. B. 9. seq.
Votum perpetuæ continentiæ relaxare commutareve quis possit. 1270. 71. seq
An in Baptismate verè faciat Votum qui baptizatur. 1239. A
Votum quomodo diuidatur. 1242. C
An arctius obliget quam iusiurandum. 1223. & 24
Votorum multiplex conditio, quam vim habeat. 1227. C
In voto tacitæ conscientiæ ratio est habenda. 1229. C. D
Quando qui absolutè teneatur ad soluendum, & quæ resolutio in dubio voto dari possit. 1246. D
An sublata causa Voti tollatur, & obligatio voti. 1249
An ad hæredem transeat obligatio voti, & cuius voti. 1250. A
Quando per alium præstari debeat votum. ibid. C
Votum solenne, & simplex non natura sed constitutione Ecclesiæ differunt. 1330. A
In quo solennitas voti consistat. 1333. A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca